ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Α-ΑΘΑΝΑΣΙΑ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ:
ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ
Α. Ε. Β. Ε. Π. Γ. ΜΑΚΡΗΣ & Σ[ΙΑ]
ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 18
ΑΘΗΝΑΙ

Digitized by Google

Digitized by Google

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΟ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΘΝΟΣ

Digitized by Google

Digitized by Google

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ
ΤΗΣ
ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΟΥ Α΄ ΤΟΜΟΥ

(ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1926)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΒΙΚΤΩΡ ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ, ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ, ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟΣ - ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΒΑΜΒΕΤΣΟΣ, ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ

ΑΡ. ΚΟΥΖΗΣ, ΚΑΘΗΓ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

Δ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ, ΚΑΘ. ΕΝ ΤΩ ΕΘΝΙΚΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ

(Ἡ Ἐπιτροπή, συσταθεῖσα τὴν 9ην Ἰουλίου 1926, ἀνέλαβε, κατόπιν μακρᾶς ὀργανωτικῆς ἐργασίας, τὴν Ἀνωτάτην Ἐποπτείαν τῆς Συντάξεως τοῦ ἔργου ἀπὸ τῶν μέσων Ὀκτωβρίου 1926).

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: ΠΑΥΛΟΣ ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ ΤΩΝ ΚΛΑΔΩΝ

Α΄. **ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ**: Δ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ, Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Β΄. **ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ**: ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ (προσωρινῶς).

Γ΄. **ΑΡΧΑΙΑΣ & ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**: ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Δ΄. **ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ**: Π. ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ (προσωρινῶς).

Ε΄. **ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ**: ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ, Λογογράφος, Πρῴην Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.

ΣΤ΄. **ΙΑΤΡΙΚΗΣ**: ΑΡΙΣΤΟΤ. ΚΟΥΖΗΣ, Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

Ζ΄. **ΝΟΜΙΚΗΣ**: Α. ΒΑΜΒΕΤΣΟΣ, Δικηγόρος, πρῴην Καθηγητὴς τοῦ Ἐμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.

Η΄. **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**: ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ, Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.

Θ΄. **ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**: Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ, Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ι΄. **ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**: ΑΛ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ, Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

ΙΑ΄. **ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**: Β. ΔΟΥΣΜΑΝΗΣ, Ἀντιστράτηγος.

ΙΒ΄. **ΝΑΥΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ**: Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ, Πλοίαρχος Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ: ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

Digitized by Google

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ ΤΗΣ "ΜΕΓΑΛΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ„

'Αγγελετόπουλος Πέτρος
Δικηγόρος.

'Αγγελόπουλος Θεόδωρος
Καθηγητὴς τοῦ ἐν 'Ελλάδι ἰσχύοντος Διοικητικοῦ Δικαίου ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αδαμαντίου 'Αδαμάντιος
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αθανασιάδης Γεώργιος
Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Αἰγινήτης Δημ.
Καθηγητὴς τῆς 'Αστρονομίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Αλεξανδρῆς Κωνσταντ.
'Αντιπλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ.

'Αλιβιζᾶτος 'Αμίλκας
Καθηγητὴς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αλιβιζᾶτος Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Γ' Χειρουργικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αναγνωστόπουλος 'Ανδρ.
'Υποστράτηγος, τ. Διοικητὴς τῆς Χαρτογραφικῆς 'Υπηρεσίας τοῦ Στρατοῦ.

'Αναγνωστόπουλος Γεώργ.
Καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.

'Αναγνωστόπουλος Πᾶνος
Καθηγητὴς τῆς Δενδροκομίας ἐν τῇ 'Ανωτάτῃ Γεωπονικῇ σχολῇ 'Αθηνῶν.

'Αναστασιάδης 'Ηλίας
Καθηγητὴς τοῦ 'Εμπορικοῦ Δικαίου ἐν τῇ 'Ανωτ. Σχολῇ 'Εμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν 'Επιστημῶν.

'Αποστολίδης 'Ηρακλῆς
Δημοσιογράφος.

'Αραβαντινὸς 'Αναστ.
Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Προπαιδευτικῆς Κλινικῆς καὶ τῆς Εἰδικῆς Νοσολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Αρβανιτάκης Γεώργιος
Συγγραφεύς.

'Ασιμῆς Δημήτριος
'Ιατρός, Διευθυντὴς τοῦ Νοσοκομείου «'Αγ. 'Ελένη».

'Ασπρέας Γ.
Συγγραφεύς.

Αὐγέρης Κων.
Δημοσιογράφος.

Βαμβέτσος 'Αλέξανδρος
Δικηγόρος, πρώην Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτάτης Σχολῆς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ 'Εμπ. 'Επιστημῶν.

Βαρβαγιάνννης Α.
Διευθυντὴς τοῦ 'Εμπορικοῦ καὶ Βιομ. 'Επιμελητηρίου 'Αθηνῶν.

Βάρβογλης Μάρ.
Μουσικοσυνθέτης.

Βασιλόπουλος Σ. Α.
Καθηγητής.

Βεζανῆς Δημήτριος
Διδάκτωρ τῶν Πολιτικῶν καὶ Κοινωνικῶν 'Επιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου.

Βέης Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Μέσης καὶ Νεωτέρας 'Ελληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Βελλιανίτης Θεόδωρος
Λογογράφος, πρώην 'Υπουργός.

Βλαβιανὸς Βασ.
Δικηγόρος.

Βλησίδης Θρασύβουλος
Καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς ἐν τῇ 'Ανωτάτῃ Δασολογ. Σχολῇ.

Βογιατζίδης 'Ιωάννης
Καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.

Βουτιερίδης 'Ηλίας
Λογογράφος. Βιβλιοφύλαξ ἐν τῇ 'Εθνικῇ Βιβλιοθήκῃ.

Γαλανὸς Σπυρίδων
Καθηγητὴς τῆς Χημείας τῶν 'Εδωδίμων ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Γατόπουλος Δημήτριος
Δημοσιογράφος.

Γερουλᾶνος Μαρῖνος
Καθηγητὴς τῆς Α' Χειρουργικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Γεωργαλᾶς Γ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ανωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς, Τμηματάρχης τοῦ 'Υπουργ. Γεωργίας.

Γεωργαντᾶς Βασίλειος
'Ελεγκτὴς τοῦ 'Ελεγκτικοῦ Συνεδρίου.

Γεωργιάδης Κλεάνθης
Διευθυντὴς 'Υπουργείου 'Εσωτερικῶν.

Γιδόπουλος Λουκᾶς
'Αντεισαγγελεὺς 'Αρείου Πάγου.

Γκίνης "Αγγελος
Διευθυντὴς τοῦ 'Εθν. Μετσοβίου Πολυτεχνείου, Καθηγητὴς τῶν Λιμενικῶν "Εργων.

Γκινόπουλος Νικόλαος
Τμηματάρχης τοῦ 'Υπουργείου τῆς Παιδείας.

Γκιταρᾶκος Κωνστ.
Τεχνικὸς Σύμβουλος τῆς 'Ανωνύμου 'Εταιρίας Πυριτιδοποιείου καὶ Καλυκοποιείου 'Αθηνῶν.

Γουναράκης Κ.
Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν 'Ηλεκτροτεχνίαν καὶ τῆς Τεχνολογίας τῶν 'Ασθενῶν Ρευμάτων ἐν τῷ 'Εθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Γούναρης 'Ηλίας
Καθηγητὴς τῆς Μεταλλουργικῆς ἐν τῷ 'Εθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Δαλιέτος 'Ιωάννης
'Επιμελητὴς τοῦ 'Εργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας τοῦ 'Εθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Δαμβέργης 'Ιωάννης
Συγγραφεύς.

Δανιὴλ Θεόδωρος
'Αρχιμηχανικός - 'Υποδιευθυντὴς τῶν Φάρων τῆς 'Ελλάδος.

Δελλαπόρτας Νικόλαος
'Ομότιμος Καθηγητὴς τῆς 'Ιατρικῆς Σχολῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Δέλλιος Νίκ.
Μουσικὸς κριτικός.

Δένδιας Μιχαὴλ
Διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας καὶ τῆς Νομικῆς.

Δημαρᾶς Κ.
Συγγραφεύς.

Δημάρατος Κωνσταντ.
Δημοσιογράφος.

Δημητριάδης 'Ιωάννης
Πλοίαρχος, 'Επιθεωρητὴς τοῦ Πυροβολικοῦ τοῦ Π. Ναυτικοῦ.

Διγενῆς Κίμων
'Υποστράτηγος.

Δοανίδης Ι. Π.
Καθηγητὴς τῆς 'Ορυκτολογίας, Πετρογραφίας καὶ Γεωλογίας ἐν τῷ 'Εθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Δοντᾶς Σπυρίδων.
Καθηγητὴς τῆς Πειραματικῆς Φαρμακολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Δούσμανης Βίκτωρ
'Αντιστράτηγος.

Δρανδάκης Λ.
'Ιατρός.

Δρανδάκης Παῦλος
Δημοσιογράφος.

Δυοβουνιώτης Κωνσταντ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῶν Δογμάτων καὶ τῆς Συμβολικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

'Ελιγιὰ Γιωσέφ
Λογογράφος - 'Εβραϊστής.

'Εξαρχόπουλος Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Εὐαγγελίδης Μαργαρίτης
'Ομότιμος Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ 'Εθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Εὐελπίδης Χ.
Γεωπόνος, πρώην Γεν. Γραμματεὺς τοῦ 'Υπουργείου τῆς Γεωργίας.

Ζάκκας 'Ανδρέας
Διευθυντὴς τῆς 'Εργασίας ἐν τῷ 'Υπουργ. 'Εθν. Οἰκονομίας.

Ζαχαρίας Προκόπιος
Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Χημείας καὶ 'Εφηρμοσμένης 'Ηλεκτροχημείας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Ζέπος Δημήτριος
Δικηγόρος.

Ζέπος 'Ιωάννης
Δικηγόρος.

Ζευγώλης Γεώργιος
Δημοσιογράφος.

Ζήσης 'Αλέξ.
Δικηγόρος.

Ζήσης Πέτρος
Κοινωνιολόγος.

Ζώης Λ. Χ.
Λογογράφος.

Θεοδωρίδης Χ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.

Θεοτόκης Σπυρ.
Διευθυντὴς τοῦ 'Αρχείου Γερουσίας 'Ιονίου Κράτους.

Θεοφανόπουλος 'Ιω.
Καθηγητὴς τῶν Στοιχείων Μηχανῶν καὶ Λεβήτων ἐν τῷ 'Εθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Καββαδίας Π.
'Ομότιμος Καθηγητὴς τῆς 'Αρχαιολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Καΐρης Μ. Ν.
'Ιατρός.

Καλαϊτζῆς 'Ιωάννης
Χειρουργός.

Καλαποθάκη Μαρία
'Ιατρός.

Καλλιάφας Σπ.
Καθηγητὴς τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ.

Καλογερόπουλος Διον.
Βιβλιοθηκάριος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Καλογερόπουλος Παναγ.
Διευθυντὴς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Καλομενόπουλος Νικόστρ.
'Υποστράτηγος.

Καμπάνης "Αριστος
Δημοσιογράφος.

Καμπούρογλους Δημήτριος
Συγγραφεύς.

Κανελλόπουλος Παναγ.
Διδάκτωρ Νομικῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αϊδελβέργης.

Καρζῆς Μ.
'Ιατρὸς 'Ακτινολόγος.

Καρούσης Μ.
Διευθυντὴς 'Εμπορικῆς Σχολῆς.

Κατσαρᾶς 'Ιωάννης
Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Φυσιολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κάτσας Γρηγ.
'Υφηγητὴς τῆς 'Ιατροδικαστικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Καψάλης Γεράσιμος
'Εκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.

Κιτσίκης Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς 'Εφηρμοσμένης Στατικῆς καὶ τῶν Σιδηρῶν Κατασκευῶν ἐν τῷ 'Εθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Κλαδᾶς Νικόλαος
'Υποστράτηγος.

Κλαυδιανὸς Σ. Δ.
'Υποστράτηγος.

Κοκίδης Νικ.
'Υποστράτηγος.

Κόκκινος Διονύσιος
Δημοσιογράφος.

Κόκκορης Δημ.
Χειρουργός.

Κονταργύρης Α.
'Υφηγητὴς τῆς 'Ορθοπεδικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κοντογιάννης Κωνσταντ.
Πλωτάρχης Π. Ναυτικοῦ, Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολ. Ν. Δοκίμων.

Κοντολέων 'Εμμαν.
Καθηγητὴς τῆς Χειρουργικῆς Παθολογίας καὶ Χειρουργικῆς Προπαιδευτικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κοντὸς Π.
Διευθυντὴς τῆς 'Ανωτάτης Δασολογικῆς Σχολῆς.

Κορκοφίγκας Ν.
Τμηματάρχης 'Εργασίας ἐν τῷ 'Υπουργείῳ 'Εθν. Οἰκονομίας.

Κορομηλᾶς Γεώργ.
Δημοσιογράφος.

Κορώνης Σπῦρος
Διευθυντὴς τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ Κράτους.

Κοσμετᾶτος Γεώργιος
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστολογίας καὶ 'Εμβρυολογίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κούζης 'Αριστοτέλης
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς 'Ιατρικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Κουρῆς 'Ιωάννης
Καθηγητὴς τῆς Λογιστικῆς.

Κουτσογιάννης 'Ιωάννης
Οἰκονομολόγος.

Κυριακίδης Στίλπων
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Κυριακόπουλος 'Ηλ.
Δικηγόρος.

Κωνσταντινίδης Κωνστ.
Γλύπτης.

Κωστογιάννης Στυλ.
Δικηγόρος, Νομικὸς Σύμβουλος τῆς 'Εθν. Τραπ. τῆς 'Ελλάδος.

Λαζαρῖμος Σπυρίδων
'Υποπλοίαρχος, Καθηγητὴς τῆς Σχολῆς τῶν Ν. Δοκίμων.

Λαμπίρης 'Ιωάννης
Δικηγόρος, πρώην Τμηματάρχης 'Υπουργείου 'Εξωτερικῶν.

Λαμπίρης Κωνσταντῖνος
Διευθυντὴς 'Εμπορικῆς Σχολῆς.

Λάσκαρης Θ.
Διπλωματικός.

Λάσκαρης Μιχαὴλ
Διδάκτωρ τῶν 'Ιστορικῶν 'Επιστημῶν.

Λάσκαρης Νέστωρ
Δημοσιογράφος.

Λάσκαρης Νικόλαος
Θεατρικὸς Συγγραφεύς. 'Ιστορικὸς τοῦ Θεάτρου.

Λαυράγκας Διονύσιος
Μουσικοσυνθέτης, Διευθυντὴς 'Ελληνικοῦ Μελοδράματος.

Λεβίδης Νικόλαος
Πρώην 'Υπουργός.

Λογοθέτης Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς 'Ιστορίας τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Λογοθετόπουλος Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Γυναικολογικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Λούβαρις Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ 'Ερμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Λουκόπουλος Δ.
Καθηγητής.

Λοῦρος Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ 'Εθν. Πανεπιστημίῳ.

Λυκούδης Στέλιος
Πλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ. Διευθυντὴς τῶν Φάρων. Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ Ν. Δοκίμων.

Μακρῆς Κωνσταντῖνος
Βοηθὸς τοῦ 'Εργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μαλτέζος Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Φυσικῆς Μηχανικῆς καὶ Θεωρητικῆς Φυσικῆς ἐν τῷ 'Εθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μαρανῆς "Αγγελος
'Επιμελητὴς τοῦ 'Εργαστηρίου τῆς Φαρμακευτικῆς Χημείας τοῦ 'Εθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Μάργαρης Δημήτριος
Συγγραφεύς. Βιβλιοφύλαξ τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης.

Digitized by Google

Μαριδάκης Γεώργιος
Καθηγητής τοῦ Ἰδιωτικοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μεϊντάνης Περ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτέρας Σχολῆς Τ.Τ.Τ.

Μελέγκοβιτς Ἀλέξ.
Καθηγητὴς τῆς Κατασκευῆς Θερμοκινητηρίων μηχανῶν καὶ Ὑδροκινητήρων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Μελισσηνὸς Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μενάρδος Σῖμος
Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μενεγάκις Ἰωάν.
Ἐπιμελητὴς Φυσιολογείου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Μέρμηγκας Κωνστ.
Καθηγητὴς τῆς Ἐγχειρητικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μεσολωρᾶς Ἰωάννης
Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Μιχαλόπουλος Ἀλέξ.
Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Μιχαλόπουλος Ἰωάννης
Διευθυντὴς τῆς Στατιστικῆς Ὑπουργ. Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Μοσχόπουλος Νικηφόρος
Διεθνολόγος.

Μοσχόπουλος Νικόλαος
Διευθυντὴς Ἐμπορ. Σχολῆς.

Μουστάκας Διονύσιος
Συγγραφεύς.

Μπαλᾶνος Δημ.
Καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας μετὰ τῆς Ἑρμηνείας τῶν Πατέρων ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ.

Μπαλῆς Γεώργιος
Καθηγητὴς τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Μπέτσης Σ.
Χημικός.

Μπουρόπουλος Ἄγγελος
Ἀντεισαγγελεὺς Ἐφετῶν.

Μπρατσιώτης Παναγιώτης
Καθηγητὴς τῆς Βιβλικῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Νέγρης Φωκ.
Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

Νέζος Ἰωάννης
Καθηγητὴς τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τῶν Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.

Ξενόπουλος Στέφ.
Καλλιτέχνης.

Οἰκονομόπουλος Χρῆστος
Διευθυντὴς Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

Οἰκονόμου Σπ.
Καθηγητὴς τῆς Οὐρολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Οὐράνης Κώστας
Δημοσιογράφος.

Πάγκαλος Γ.
Ἰατρός.

Παϊδούσης Παν.
Διευθυντὴς τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου.

Παλαιολόγος Κωνστ.
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου Φυσικῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανε-

Παλιατσέας Φ.
Καθηγητὴς τῆς Γεωργικῆς καὶ Δασικῆς Χημείας ἐν τῇ Ἀνωτ. Δασολογικῇ Σχολῇ.

Παναγιωτόπουλος Κ.
Διευθυντὴς τῆς Ὁμωνύμου ἐν Πειραιεῖ Ἐμπορικῆς Σχολῆς.

Παναγιώτου Χαράλαμπος
Δικηγόρος

Παντελάκης Ἐμμ.
Γυμνασιάρχης.

Παπαβασιλείου Ἱπποκρ.
Ὑποστράτηγος.

Παπαβασιλόπουλος Δ.
Χημικός.

Παπαδημητρίου Κ.
Διευθυντὴς τοῦ Μουσ. Ὠδείου

Παπαγιαννόπουλος Δ.
Καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἐν τῇ Ἱερατικῇ Σχολῇ Πεντέλης.

Παπαδόπουλος Κωνστ.
Πρόεδρος Ἐφετῶν

Παπαδόπουλος Τζαννῆς
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Παπαθεοδώρου Ἰωάννης
Ἀν. Γενικὸς Ἀρχίατρος.

Παπαμῆτρος Φ. Δημήτρ.
Δικηγόρος.

Παπαμιχαὴλ Γρηγ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀπολογητικῆς καὶ Ἐγκυκλοπαιδείας τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Παπανδρέου Σ.
Διευθυντὴς τῆς Ἀνωτέρας Γεωπονικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Παπαντωνίου Ζαχαρίας
Διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.

Παχνὸς Ἀλέξανδρος
Διδάκτωρ τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου.

Πεζόπουλος Ἐμμανουὴλ
Καθηγητὴς τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Πετσάλης Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Πλακίδης Στ.
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀστρονομίας καὶ Μετεωρολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Προκοπίου Σωκράτης
Λογογράφος.

Πὼπ Γεώργιος
Δημοσιογράφος, πρῴην Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.

Ράδος Κωνστ. Ν.
Καθηγητὴς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου καὶ Πρόεδρος τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος».

Ραζέλος Γ.
Διευθυντὴς τοῦ Μηχανολογικοῦ Ἐργοστασίου τοῦ Ἐθνικοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Ράλλης Κωνσταντῖνος
Καθηγητὴς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Ράμμος Α.
Ἰατρός.

Ραπτάρχης Π.
Δημοσιογράφος.

Ρηγόπουλος Διονύσιος
Διευθυντὴς Ἐμπορ. Σχολῆς.

Σάββας Κωνσταντῖνος
Καθηγητὴς τῆς Ὑγιεινῆς Μικροβιολογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σακελλάριος Ἀναστάσιος
τ. Ἐκπαιδευτικὸς Σύμβουλος.

Σακελλαρίου Νεῖλος
Καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σακόρραφος Μενέλαος
Καθηγητὴς τῆς Γ' Παθολογικῆς Κλινικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ

Σαουνάτσος Ἀνδρέας
Κοινωνιολόγος

Σαπήρας Σ.
Μηχανολόγος.

Σαρρῆς Ἰω. Γ.
Καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας.

Σερουΐος Γ.
Δημοσιογράφος.

Σιαμπάνης Δ.
Κτηνίατρος.

Σιαπκίδης Χρῆστος
Ἀντεισαγγελεὺς Ἐφετῶν.

Σιγάλας Ἀντώνιος
Καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης.

Σίδερις Ἀριστοτέλης
Δικηγόρος, πρῴην Βουλευτής.

Σιδηροπούλου Εὐφρ.
Φιλόλογος.

Σῖνος Α.
Καθηγητὴς τῆς Ὑδραυλικῆς καὶ τῶν Ὑδραυλικῶν Ἔργων ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβ. Πολυτεχνείῳ.

Σκαρλᾶτος Κωνσταντῖνος
Ὑποστράτηγος.

Σκάρπας Εὐστ.
Ἀρχιμανδρίτης.

Σκοῦφος Θεόδωρος
Καθηγητὴς τῆς Παλαιοντολογίας καὶ Γεωλογίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σολιώτης Γεώργιος
Ὑποστράτηγος. Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων.

Σοφιανόπουλος Ἰωάννης
Καθηγητὴς τῆς Ἐμπορευματολογίας ἐν τῇ Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.

Σπεράντζας Σ.
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ζῳολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου

Σπεράντζας Στ.
Ἰατρὸς Ἀκτινολόγος.

Σπουργίτης Ἀναστάσιος
Διευθυντὴς Τραπέζης Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Σπυρόπουλος Ν.
Συνταγματάρχης. Καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων.

Σταθόπουλος Θεόδωρος
Καθηγητὴς τῆς Βρωματοχημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Στασινόπουλος Μ. Δ.
Φιλόλογος.

Στεριώτης Π. Θ.
Διευθυντὴς τοῦ Καποδιστρείου Ἐκπαιδευτηρίου Κερκύρας.

Στεφανίδης Βασίλειος
Ἀρχιμανδρίτης. Καθηγητὴς τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Συρῖγος Ἀντώνιος
Καθηγητὴς τῆς Γαλλικῆς γλώσσης ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Σφυρῆς Κωνσταντῖνος
Κοινωνιολόγος-Βουλευτής.

Συρμόπουλος Σόλων
Καθηγητὴς τῆς Λογιστικῆς.

Σωμερίτης Διονύσιος
Δικηγόρος, Νομικὸς Σύμβουλος Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Σωτηριάδης Γεώργ.
Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Σωτηρίου Δημήτριος
Τμηματάρχης Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

Τεγόπουλος Σ. Α.
Δικηγόρος.

Τιπάλδος Γ. Ε.
Πρόεδρος τοῦ Ἐραλδικοῦ Τμήματος (Γενεαλογίας καὶ Ἐμβλημάτων) τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας τῆς Ἑλλάδος».

Τζωρτζόπουλος Ἰωάννης
Δικηγόρος.

Τουρνάκης Χαρ.
Καθηγητὴς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Ἀνωτ. Σχολῇ Ἐμπορικῶν καὶ Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν.

Τριαντάφυλλος Τ.
Ὑφηγητὴς τῆς Νευρολογίας καὶ Ψυχιατρικῆς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Τρουπάκης Νικόλ.
Ὑποστράτηγος.

Τσαμαδὸς Δ.
Ἐπιμελητὴς τοῦ Ἐργαστηρίου τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Τσιμένης Ἀνδρέας
Ἀρχιναυπηγὸς Π. Ναυτικοῦ.

Τσιριμῶκος Μ.
Διευθυντὴς Ἐθν. Βιβλιοθήκης.

Φαλτάϊτς Κώστας
Δημοσιογράφος.

Φιλαδελφεὺς Ἀλέξ.
Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων.

Φιλήντας Μένος
Γλωσσολόγος.

Φίλιππας Σπ.
Δημοσιογράφος.

Φιντικλῆς Θεόκλητος
Μετεωρολόγος ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν.

Φουστάνος Ἰωάν.
Ἰατρός.

Φωτάκης Β.
Ὑφηγητὴς τῆς Παθολογικῆς Ἀνατομίας.

Χάϊμαν Ἰωσὴφ
Καθηγητὴς τῆς Βοτανικῆς καὶ τῶν Γεωπονικῶν ἐν τῷ Μαρασλείῳ Διδασκαλείῳ.

Χαριτάκης Θεμιστοκλῆς
Μηχανικός.

Χατζηδημητρίου Εὐγένιος
Ἀντιπλοίαρχος Π. Ναυτικοῦ. Διευθυντὴς τῆς Ραδιοτηλεγραφικῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Π. Ναυτικοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Χατζημιχάλη Ἀγγελικὴ
Λαογράφος-Καλλιτέχνις.

Χατζιδάκις Α.
Μηχανικός.

Χατζιδάκις Νικόλαος
Καθηγητὴς τῆς Θεωρητικῆς Μηχανικῆς καὶ Κινητικῆς Γεωμετρίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ.

Χατζόπουλος Ἰω.
Καθηγητὴς τῆς Παραστατικῆς καὶ Προβολικῆς Γεωμετρίας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Χιλιαδάκις Στ.
Λογογράφος.

Χοϊδᾶς Θεόδωρος
Δικηγόρος, πρῴην Γεν. Γραμματεὺς Ὑπουργ. Ἐθν. Οἰκονομίας.

Χὸρς Σ.
Καθηγητὴς τῆς Ἀναλυτικῆς Χημείας ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μετσοβίῳ Πολυτεχνείῳ.

Χρυσανθόπουλος Πλ.
Ὑποστράτηγος.

Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν
Χρυσόστομος [Παπαδόπουλος]

Χωραφᾶς Νικόλαος
Δικηγόρος.

Ψαρούδας Ἰωάν.
Μουσικὸς κριτικός.

Digitized by Google

Digitized by Google

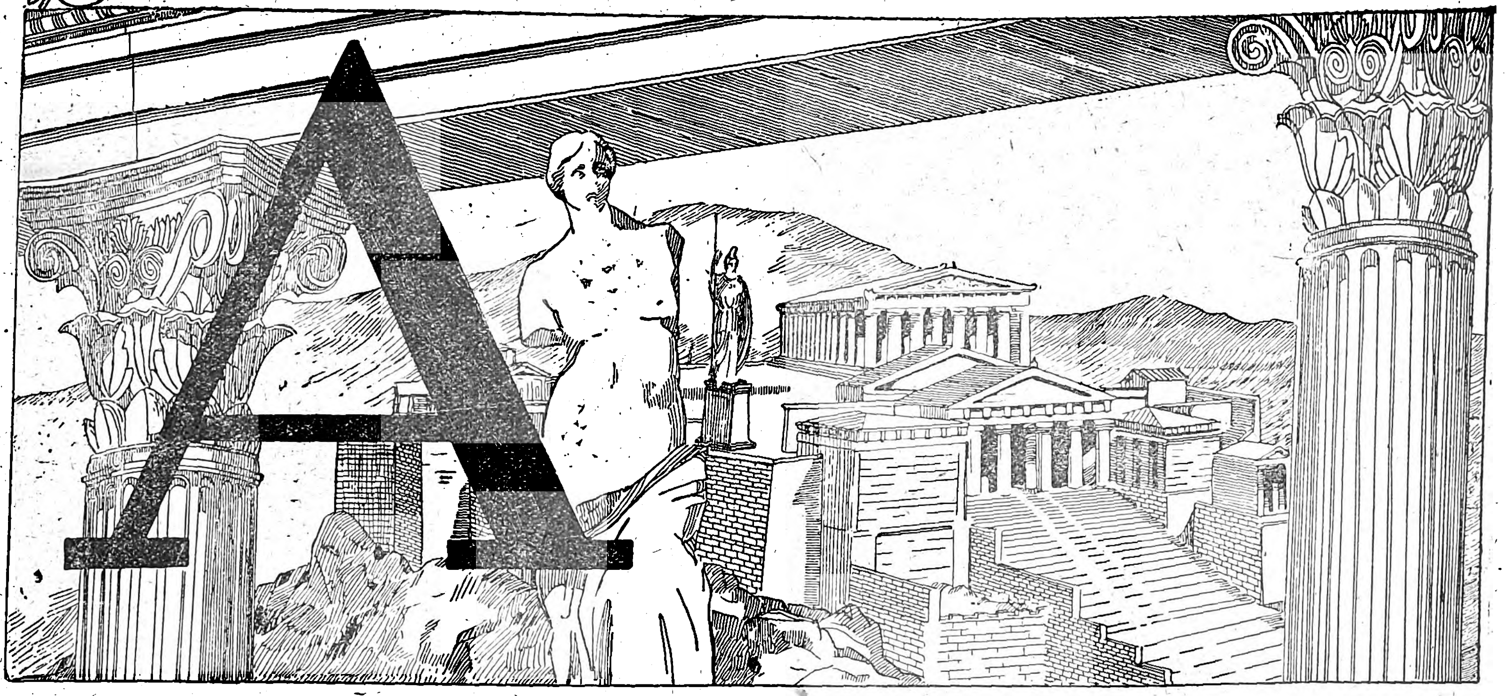

Α, α. Τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου καὶ γενικῶς ὅλων σχεδὸν τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν Εὐρώπης καὶ Ἀσίας. Τοῦτο συμβαίνει διότι τὸ α (ὄχι βέβαια μὲ τὴν σημερινὴν προφοράν του) ἦτο τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ Σημιτικοῦ ἀλφαβήτου καὶ εἰδικῶς τοῦ Συριακοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῶν ἀλφαβήτων ὅλων τῶν ἐθνῶν τούτων, καθὼς θὰ διαλάβομεν ἐκτενῶς εἰς τὸ ἄρθρον *Ἀλφάβητον*, ὅπου θὰ ἐξηγηθεῖ πόθεν τὸ παρέλαβον οἱ Σύροι καὶ διατὶ ἐτέθη ὡς πρῶτον γράμμα τὸ α. Τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομά του εἶναι *ἄλφα*, διότι τὸ Σημιτικὸν ἐξ οὗ ἐλήφθη εἶναι *ἄλεφ*, καὶ ἐπειδὴ Ἑλληνικὴ λέξις δὲν ἠμπορεῖ νὰ λήγει εἰς ἄλλο σύμφωνον ἐκτὸς ς καὶ ν, προσετέθη μετὰ τὸ τελικόν: φ ἡ κατάληξις α καὶ οὕτως ἔγινεν *ἄλεφα*· κατόπιν δέ, κατὰ τοὺς τότε ἑλληνικοὺς φωνητικοὺς νόμους, ἀπεσιωπήθη τὸ ε μεταξὺ συμφώνων, (ἢ κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρίνους γραμματικοὺς *ἔπαθε συγκοπήν*), προκύψαντος οὕτω τοῦ Ἑλληνικοῦ τύπου *ἄλφα* (σύγκρινε: *πατέρα>πατρός, βέλος>βλῆμα, φέρω>δίφρος* κτλ.). *Ἄλεφ* εἰς τὰς σημιτικὰς γλώσσας σημαίνει τὸ *βόδι*, διότι, καθὼς θὰ εἴδομεν εἰς τὰ περὶ Ἀλφαβήτου, τὰ γράμματα ἦσαν ἀρχικῶς ἡ πρόχειρος διὰ γραμμῶν εἰκονικὴ ἀναπαράστασις διαφόρων φυσικῶν ἀντικειμένων. Ἐγράφη λοιπὸν ἐν πρώτοις τὸ *ἄλεφ* οὕτω:

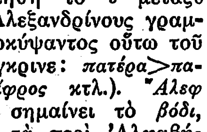

δηλ. ἡ κεφαλὴ τοῦ βοδιοῦ.

Εἰς μὲν τὸ πρῶτον βλέπει κανεὶς ἀνεστραμμένον τὸ ἡμέτερον κεφαλαῖον Α, εἰς δὲ τὸ δεύτερον τὸ μικρὸν (ἢ πεζὸν κατὰ τὸν τυπογραφικὸν ὅρον) α. Τὰ λοιπὰ σχήματα τῆς γραφικῆς ἐξελίξεως εἰς τὰ περὶ ἀλφαβήτου.

Προφορά.

Τὸ σημιτικὸν *ἄλεφ* δὲν εἶχε βεβαίως τὴν προφορὰν τοῦ ἡμετέρου α, ἀλλ' ἦτο ἔκκροτός τις λαρυγγικὸς φθόγγος, συνεχιζόμενος ὄχι ὡς α ἀλλ' ὡς κλειστὸν ε μᾶλλον, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀραβικῆς του ὀνομασίας: *ἔλιφ*. Παραληφθὲν δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐγένετο μὲν καθαρὸν φωνῆεν, ἀλλὰ πάντως δὲν εἶχε καὶ παρ' αὐτοῖς κατ' ἀρχὰς τὴν ἀνοικτὴν προφορὰν τοῦ σημερινοῦ α, ἀλλ' ἦτο μάλιστα τὸ μακρὸν α, κάποιος φθόγγος κλειστὸς μεταξὺ α καὶ ε, ὅπως περίπου τὸ σημερινὸν ἀγγλικὸν a εἰς τὴν λέξιν a, an, κτλ. καὶ πειθόμεθα εὐκόλως περὶ τούτου, ὅταν παρατηρήσωμεν ὅτι τὸ Ἰωνικὸν λόγου χάριν *σελήνη* (πρόφερε: selênê) πρότερον ἐλέγετο δωρικῶς *σελάνα* (προφ.: selänä), ὅπου ἡ προφορὰ τοῦ α βεβαίως ἦτο πολὺ ἐγγύτερον πρὸς τὴν τοῦ ε. Ὅποιος εἶναι περίεργος δι' αὐτὰ τὰ πράγματα, ἂς βάλει αὐτὶ εἰς τοὺς πλανοδίους πωλητὰς ποὺ διαλαλοῦν πράγματα μὲ τελικὸν α καὶ θ' ἀκούσῃ ἀκόμη αὐτὸ τὸ α = â: *λεμόνι*eee! *πορτοκάλι*eee! *Ἐστί*eee! κτλ.

Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας τὸ ψηφίον α παρίστανε δύο φθόγγους, τὸν μακρὸν ᾱ=aa καὶ τὸν βραχὺν ᾰ=a καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάσθη ὑπὸ τῶν γραμματικῶν *δίχρονον*. Σήμερον ὁπότε ἡ προφορὰ δὲν ἀνέχεται πλέον μακρά, δηλ. διπλόχρονα (σύγκρινε: *τὰ ἄλλα>τἄλλα, τριήμερα>τρίμερα* κτλ.) τὸ α παριστάνει ἁπλόχρονον φθόγγον a.

Διὰ νὰ προφέρομεν τὸν σημερινὸν καθαρὸν νεοελληνικὸν φωνήεντα φθόγγον α, ἀνοίγομεν τὰς σιαγωνικὰς γωνίας διὰ τῆς καθόδου τῆς κάτω σιαγόνος μετὰ τῆς γλώσσης προσκολλημένης ἐπ' αὐτῆς, οὕτως ὥστε ν' ἀποτελεῖ κοῖλον, δὲν κάμνομεν δὲ οὐδεμίαν προσπάθειαν ἀποστρογγυλώσεως τῶν χειλέων. Ἔπειτα ἐκπνέομεν τὸν ἀέρα τῶν πνευμόνων κραδαίνοντες δι' αὐτοῦ τὰς ἐπὶ τοῦ λάρυγγος φωνητικὰς χορδάς· ὁ ἀὴρ οὗτος διερχόμενος διὰ τῆς ὡς ἄνω ἐσχηματισμένης κοιλότητος τοῦ στόματος φέρει εἰς τὰς ἀκοάς μας τὸ χαρακτηριστικὸν αἴσθημα τοῦ φθόγγου α.

Μεταβολαί.

Εἰς τὴν νεοελληνικὴν φθογγολογίαν παρατηροῦμεν ὅτι ἐξ ἐπιδράσεως τῶν γειτονικῶν φθόγγων τὸ α μεταβάλλεται εἰς ε, προπάντων ὅταν γειτονεύει μὲ ὑγρὰ ἢ ἔρρινα, τὰ ὁποῖα διὰ νὰ τὰ ἀρθρώσομεν, δίδομεν εἰς τὸ κοῖλον τοῦ στόματος τοιοῦτο σχῆμα, ὁποῖον θὰ ἐδίδομεν καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ προφέρομεν τὸ ε· ἔπειτα δὲ ἀπὸ ραθυμίαν δὲν ἀλλάζομεν τὸ κοίλωμα ἀλλ' ἐκφέρομεν εὐθὺς τὴν φωνήν, ἥτις διερχομένη διὰ τοῦ ἤδη ὑπάρχοντος σχήματος ἀκούεται ὡς ε· λόγου χάριν:

αρ > ερ: *Σαραντάπηχος > Σεραντάπηχος* (Θεοφάνης), *τέσσαρα > τέσσερα. Φάρσαλα > Φέρσαλα, φταρνίζομαι > φτερνίζομαι, κάμαρη > κάμερη, ταλάρι > ταλέρι*, panarium > *πανέρι, ἱλαρὰ > ἵλερη, μπαρμπέρης > μπερμπέρης, πάρα > πέρε, καθαρίζω > καθερίζω, ζαρβὸς > ζερβὸς*, ἀραβικά: narandj > *νεράντζι*. Σύγκρινε τἀρχαῖα: *ἀρετὴ > ἐρετὴ* (Δῆλος), *Ἀρότρια > Ἐρέτρια*.

ρα > ρε: *ἀρραβῶνα > ἀρρεβῶνα, κραββάτι > κρεββάτι, ραπάνι > ρεπάνι, τραβλὸς > τρεβλός, παραθύρι > παρεθύρι, κοντραστάρω > κοντρεστάρω* κτλ. Σύγκρινε τἀρχαῖα *τέραμνον* καὶ *τέρεμνον, κραμάσαι* καὶ *κρεμάσαι; βάραθρον* καὶ *βέρεθρον, ἄρσην > ἔρσην, κρὰξ > κρὲξ* κτλ.

αλ > ελ: *βαλανίδι > βελανίδι, Καταλάνος > Κατελάνος, καβαλλάρης > καβελλάρης, μαλάχη > μελόχα, ἔνταλμα > ἔντελμα*. Σύγκρινε τἀρχαῖα *ταλα-πείριος*, ἀλλά: *τελα-μών*.

λα > λε: *(ἠ)λακάτη > (ἀ)λεκάτη, ἀλεφρὸς* καὶ *λεβράκι* εἰς τὴν Σύμην ἀντὶ *ἀλαφρὸς* καὶ *λαβράκι*, ἔτι δὲ *ἀσπάλεθρος* ἀντὶ *ἀσπάλαθος*, εἰς δὲ τὴν Σινασὸν *λέμνω* ἀντὶ τοῦ *λάμνω* κτλ. Σύγκρινε τἀρχαῖα *ἀττέλαβος > ἀττέλεβος, ὕαλος > ὕελος* κτλ.

αν > εν: *Μέθανα > Μέθενα, σάνδυξ > σεντούκι, χράνον > χρένος* (=ἀγριορεπανίδα)· εἰς τὴν Ἤπειρον λέγουν *σαλαμέντρα* ἀντὶ *σαλαμάντρα*· *Ἰανουάριος > Γενάρης* κλπ.

να > νε: *Παναγιὰ > Πανεγιὰ* καὶ εἰς Σινασὸν *πινέκι* ἀντὶ *πινάκι*.

Εἰς δέ τινας νεοελληνικὰς διαλέκτους τὸ α γίνεται ο ὅταν γειτονεύει ὁπωσδήποτε μὲ χειλικά, λ. χ.

αμ > ομ: ἐν Κρήτῃ λέγουν: *θομπὸς* καὶ *σομάρι*, ἀντὶ *θαμπὸς* καὶ *σαμάρι*, καὶ ἐν Πόντῳ: *μομμὰ* ἀντὶ *μαμμὰ* (=ψωμὶ), καὶ ἐν Χίῳ *δρομίζω* καὶ *δρόμι* ἀντὶ *δρα(γ)μίζω* καὶ *δρά(γ)μι* = δράγμα σταχύων κτλ.

μα > μο: *μονιτάρι* ἐν Κεφαλληνίᾳ ἀντὶ *μανιτάρι* καὶ *τρόμουξα* ἐν Τυρνάβῳ ἀντὶ *τρόμαξα* κτλ.

αβ > οβ: *λοβωματιὰ* ἐν Ἰκαρίᾳ ἀντὶ *λαβωματιὰ* καὶ *διοβήτρα* ἀντὶ *διαβήτρα* = διαβήτης, (βλέπε Λαογραφίαν γ', 379).

απ > οπ: *ποπὰς* ἀντὶ *παπὰς* ἐν Λιβισίῳ καὶ ἐν Πόντῳ.

Ἀφομοιώσεις.

Τὸ α ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ εἶνε τὸ ἰσχυρότατον πάντων τῶν φωνηέντων, διὸ οὐδέποτε ἀφομοιώνεται πρὸς ἄλλο γειτονικόν του φωνῆεν, ἀπεναντίας δὲ πολλάκις ἀφομοιώνει καὶ καταπίνει πᾶν ἄλλο φωνῆεν παρ' αὐτῷ εὑρισκόμενον· λ. χ. *τὰ ἰχνάρια > τὰ ἀχνάρια > τἀχνάρια, πρό(β)ατα > πράατα > πράτα* (σύγκρινε τἀρχαῖα: *ὁρά(j)εις > ὁράαις, ἀγορά(ζ)εσθαι > ἀγοράασθαι* κτλ). Οὕτω λοιπὸν ἔχομεν:

αο > α: *ἄ(γ)ωμε > ἄμε, παραόνομα > παράνομα μελισσοφά(γ)ος > μελισσοφάς, χαωμένος > χαμένος· τὰ ὄργανα > τἄργανα, τὰ ὀρνίθια > τἀρνίθια* κτλ. Σύγκρινε τὸ ἀρχαῖον *Λαοσθένης > Λασθένης*.

οα > α: *Ἰωάννης > Γιάννης, ἱστοβοάρι(ον) > σταβάρι, ψοάρι(ον) > ψάρι* (=ὄχι ὁ ἰχθὺς ἀλλὰ ἡ μικρὴ ψόα, τὸ ψαρονέφρι, rable) *ἐν τῷ ἅμα > ἀντάμα, καλοακούω > καλακούω, τὸ ἄλλο > τἄλλο* κτλ. Σύγκρινε τὸ ἀρχαῖον: *ὁ ἀνὴρ > ἁνήρ*.

αου > α: *Ραούλ(ης) > Ράλης* (ὥστε περιττὸν νὰ γράφεται μὲ διπλοῦν λ· *Ράλλης*) *ἀ(λ)ουπάκια > ἀπάκια* (=ἀλώπεκες, ψόαι), *πά(γ)ουμε > πάμε, φάουμε > φάμε* κτλ.

αου > α: actuarius > *ἀχτάρης, Φεβρουάριος > Φεβράρης* (ὕστερα *Φλεβάρης*), *τοῦ ἀλόγου > τἀλόγου*, quarto > *κάρτο*, quadro > *κάντρο, μανουάλι > μανάλι* κτλ. Σύγκρινε τὸ ἀρχαῖον: *τοῦ ἀνδρὸς > τἀνδρός*.

αε > α: *δεκαέξη > δεκάξη, δεκαεφτὰ > δεκαφτά, παραέγινε > παράγινε, θὰ ἔχω > θἄχω, τὰ ἔλεγο > τἄλεγα* κτλ.

Σύγκρινε τἀρχαῖα: *ἄεθλον > ἆθλον, ἀεργὸς > ἀργός, ἀέρδην > ἄρδην, τὰ ἐπίλοιπα > τἀπίλοιπα, τὰ ἔνδον > τἄνδον* κτλ.

αε > α: *ἔασε > ἄσε, μὲ αὐτὸν > μαὐτόν, σὲ ἄλλους > σἄλλους, λαυρεᾶτον* (Πορφυρογέν. βασιλ. ταξ.) > *λαυράτο* (Θεοφάνης).

Σύγκρινε τἀρχαῖα: *ἐὰν > ἂν, ἐνεακόσιοι > ἐνακόσιοι, ἑαυτὸν > αὑτὸν* κτλ.

αϊ > α: *Ἀειπάρθενη > ἀπάρθενη, ἀ ἠλὶ* (=ὦ Θεὲ) *> ἀλί, γαΐδαρος > ἄδαρος, Ἀπριλομάης > Ἀπριλουάς, Ἀϊνικόλας > Ἀνικόλας, Μιχαήλης > Μιχάλης, Μαΐνη* (Πορφυρογ. περὶ διοικ. 134) *> Μάνη, ἄϊντε > ἄντε, μαΐστορας > μάστορας, πάεις > πάς, φάεις > φάς, καλὰ εἶναι > καλά ναι* κτλ. Σύγκρινε τἀρχ. *Θράιξ > Θρᾷξ, ἐλαΐδες > ἐλᾷδες, δάις > δᾷς. γραΐδιον > γρᾴδιον* κτλ.

ια > α: *ἀγριάμπελη > ἀγράμπελη, σιαγόνι > σαγόνι, τί ἀκούω; > τἄκούω; ὅ,τι ἀκοῦς > ὅ,τ' ἀκοῦς* κτλ.

Ἐπίσης τὸ α ἀφομοιώνει τὰ ἐπίλοιπα φωνήεντα, ὄχι μόνον ὅταν εὑρίσκονται πλησίον του, ἀλλὰ καὶ ὅταν χωρίζονται ἀπὸ τούτου διὰ συμφώνων, λ. χ:

α+ο > α+α: *βατολαλῶ > βαταλαλῶ* (Νίσυρος), *κατωσάγωνο > κατασάγωνο, Σαμοθράκη > Σαμαθράκη, Πάνορμο > Πάναρμο* (οὕτως ἐν Κυζίκῳ), *ἁρμοστὸς > ἁρμαστὸς* (ὁ μνηστήρ, ἐν Σάμῳ), κτλ.

ο+α > α+α: *(ἀ)γωνιάζω > γανιάζω, ζορκάδι > ζαρκάδι, κολλάγκαθο > καλλάγκαθο, κολιάντρα > καλιάντρα, κολοιακούδα > καλοιακούδα, μοναστήρι > μαναστήρι, λογγάδι > λαγγάδι* κτλ. Σύγκρινε τἀρχαῖα: *λογγάζω > λαγγάζω, ὀδαξάω > ἀδαξάω, ὄναρ > ἄναρ, θοάσσω > θαάζω, κοθαρὸς > καθαρός, μολάχη > μαλάχη* κτλ.

α+ου > α+α: *ἀναμπουμπούλα > ἀναμπαμπούλα, βαβούλα > βαβάλα, ἀμμουδιές > ἀμμαδιὲς* (Δωδεκάνησα) κτλ.

ου+α > α+α: τουρκ. courbatch > *καρμπάτσι* (=βούρδουλας, Δωδεκάνησα), *σουμάκι > σαμάκι* (=τὸ ρούδι, Πρέβεζα), turcasso > *ταρκάσιο* (Ἑφτάνησα) κτλ.

α+ε > α+α: pa ella > *παταλίδα, ἀδερφὸς > ἀδααφὸς* (Λιβίσιον), *κυρασελήνη > κυρασαλήνη* (ἡ Ἶρις ἐν Μαραθοκάμπῳ Σάμου).

ε+α > α+α *ἐντάμα > ἀντάμα, ἐνάριος > ἀνάερος, πεπαρδῖλαι > παπαρδέλες, θεραπεύω > θαραπεύω, μετὰ > ματὰ, σελάχι > σαλάχι, θενὰ > θανὰ, ἐναύω > ἀνάβω, ἑνάμισυ > ἁνάμισυ, λεκανίδα > λακανίδα* (Ἰκαρία) κτλ. Σύγκρινε τἀρχαῖα: *Μελαγκόμας > Μαλαγκόμας, μεγαρικὰ > μαγαρικά, μελανθράκη > μαλανθράκη, ψεκάζω > ψακάζω, ψεφάρα > ψαφάρα. ἠλεκάτη > ἠλακάτη, Σέραπις > Σάραπις, Σελαμὶς > Σαλαμίς, σφέδανον > σφάδανον* κτλ.

Digitized by Google

α+ι > α+α: *κανήτιον>κανάτι, κάπυρον > κάπαρο, ἄρκηλος > ἄρκαλος, Ἀτάβυρος > Ἀτάβαρος* (βουνὸν ἐν Ρόδῳ), *πανηγύρι>παναγύρι κτλ.*

ι+α>α+α: *αὐγοτάριχο>αὐγοτάραχο. πηλαμὺς παλαμύδα, σημαντούρα>σαμαντούρα, σήρ>σηράκιον >σαράκι,* spinacia>*σπανάκια, ἄρρητ'ἀθέμιτα>ἄρρατα θέματα, ψίχαλα>ψάχαλα κτλ.*

Μετάθεσις καὶ συμπροφορά.

Ὅταν δύο α εὑρίσκονται εἰς δύο ἀλλεπαλλήλους συλλαβὰς μιᾶς νεοελληνικῆς λέξεως χωριζόμενα διὰ ὑγρῶν ἢ ἐρρίνων συμφώνων, τότε τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν μετατίθεται πλησίον τοῦ ἄλλου ἕνεκα τοῦ ὑγροῦ συμφώνου καὶ εἶτα προφέρονται τὰ δύο ὡς ἕν, λ. χ.

Ἡ Ἄραχθος> ἡ Ἀράχτα>ἡ Ἀάρ(χ)τα>ἡ Ἄρτα, τὰ ζαχαράτα >ζαχαάρτα>ζαχάρτα (Θράκη, Κύζικος), *ἡ παγάρα>παάγρα>πάγρα* (=ὁ ἐπίπαγος, Ἤπειρος), *παραθαλαμίδι>παααρθαλαμίδι>παρθαλαμίδι, Ταρασία>Ταρσία, Καραβὰν-σεράϊ>Κραβασαρᾶς, τουρκ.* cara-courou (=μέλας δρυμὸς)> *τὰ κράκουρα, μιὰν-καλαμίδα>ἡ ἀγκλαμίδα, ἀρραβώνα> ἀρβώνα* (Κύζικος, Θράκη), *καρακαξούνα >καρκατσούνα* (=ἡ βουταναριά), *τωρανὰ>τωρνὰ* (=πρὸ ὀλίγου), *φανταρίζω>* (=φαντρίζω)>*φαγκρίζω, σκαραμαγκὰς>σκαρμαγκάς, ἀγγαραδιὰ>ἀγγαρδιὰ* (=φυτὸν ballota acetabulosa), *καρακάλλι>καρκάλλι, τσάκανο>τσάκνο, λατινικὸν* tarchalas>*τράχλας* (= χοντράνθρωπος), *λαγαρὸς>λαγρός, ἀγανὸς>ἀγνὸς καὶ ἀγνὺς* ἐν Κρήτῃ (=ὡραιός, μαλακός), ἐξ οὗ καὶ ἀγνὰ=τὰ μαλάκια τῆς θαλάσσης (μὲ ψιλήν), *φαγάνα>φάγνα* (Βυτίνα), *καραβέλι>καρβέλι κτλ.*

Ἐπένθεσις.

Ἀντιθέτως πρὸς τἀνωτέρω, ὅταν προϋπάρχει ἕνα α εἰς μίαν λέξιν ἐπεντίθεται κάποτε καὶ δεύτερον μεταξὺ τῶν πρὸ αὐτοῦ ἢ μετ' αὐτὸ συμφώνων, λ. χ.:

α>α+α: *Φραζῆδες>Φαραζῆδες, Ματθίας>Ματαθίας, κραμβολάχανον>καραμπολάχανο* (Βελβεντό), τουρκιστὶ cahret>*καχαρέτι* (καημός, Βυτίνα), *Γκραβαρίτης>Γκαραβαρίτης* (οὕτως ἐν Κυζίκῳ), *μουστακλὴς>μουστακαλής,* σῦκα τῆς φραγῆς> *φρακόσυκα* (1) >*φαραγόσυκα* (Κύθνος), ἀραβιστί: carvan>*καραβάνι, μαλθώνη>μαλαθούνα,* crithma >*κρίταμα, ὕτνα>ὕτανα, κανβὰς>καναβάς,* τουρκιστὶ bet-hava>*μπενταχαβὰ* (=δωρεάν), *Σαλμώνειον>Σαλαμώνι* (ἀκρωτήριον ἐν Κρήτῃ), τουρκ. sal hané>*σαλαχανὰς* (=σφαγεῖον), *σμάρι>σαμάρι* (εἶδος θύμου προσφιλοῦς εἰς τὸ ἑσμάριον τῶν μελισσῶν, thymus atticus) *σαργάνη>σαραγάνα* (=εἶδος ἰχθύος, ἡ ζαογάνα, ἐν Ἠπείρῳ), *ἀκτένιστος>ἀκατένιστος* (ἐν Πόντῳ) κτλ.

Σύγκρινε τἀρχαῖα *Ἀσκλαπιόδωρος>Ἀσκαλαπιόδουρος* (Θεσσαλία), *βράγχια>βαράγχια* (παρ' Ἱππώνακτι), *Σαλμώνη>Σαλαμώνα* (Ἠλεία).

Ἀναλογία.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω κινημάτων τοῦ νεοελληνικοῦ α, ἅτινα εἶναι ὁπωσδήποτε φυσιολογικά, ὑπάρχουν καὶ ἄλλα συμβαίνοντα κατ' ἀναλογίαν, ἤτοι ψυχολογικά.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα μερικὰ παραδείγματα, λ. χ.:

Κατὰ τὰ: *ἔγραφα, ἔλεγα κ.τ.λ.* ἐλέχθη καὶ *ἐγραφόμουν-α, ἐλεγόμουν-α κ.τ.λ.* καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸ *ἐλήλυθμεν,* τὸ εἶπον *ἐληλύθαμεν* κατὰ τὸ *ἐλήλυθα,* τὸ *πέποιθμεν>πεποίθαμεν* κατὰ τὸ *πέποιθα* κτλ.

Κατὰ τὰ *ἕνα, τίνα* κτλ. ἐλέχθη καὶ *ποιόν-α, αὐτόν-α* κτλ. Οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὴν αἰτιατικὴν τὸν *Ζῆν* εἶπαν τὸν *Ζῆνα* κατὰ τὸν *Δια.*

Κατὰ τὰ: *ἔγραψα, ἔκλεισα* κτλ. εἴπομεν καὶ *ἔγραφα* ἀντί: *ἔγραφον, ἔκλεια* ἀντὶ *ἔκλειον* κτλ. οὕτω καὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶπον τό: *ἑσσοῦσθαι>ἡττᾶσθαι* κατὰ τό: *νικᾶσθαι.* Ἐπειδὴ ἐλέγετο *ὁ κόρακας—οἱ κοράκοι, ὁ ἄρχοντας—οἱ ἀρχόντοι, οἱ γείτονας—οἱ γειτόνοι* κτλ. (ἀπὸ τὴν γενικὴν πληθυντικήν: *κοράκων, ἀρχόντων, γειτόνων,* κτλ.) κατὰ ταῦτα ἐλέχθη καὶ *οἱ ἔμποροι>ὁ ἔμπορας* (ἀντὶ *ἔμπορος*), *οἱ μαγεῖροι>ὁ μάγειρας* (ἀντὶ *μάγειρος*), *οἱ καπῆλοι>ὁ κάπηλας* (ἀντι *κάπηλος*), *κότσυφας* (ἀντὶ *κότσυφος < κόσσυφος*), *σάλιαγκας* (ἀντὶ *σάλιαγκος*), *κάβουρας* (ἀντὶ *κάβουρος*), *σκαντζόχερας* (ἀντὶ *σκαντζόχερος* < ἀκανθόχειρος) κτλ. Ὁμοίως εἶπαν καὶ οἱ ἀρχαῖοι: *τελώνα, βιβλιοπώλα, γεωμέτρα,* κτλ. (ἀντὶ τὰ κανονικά: *τελώνη, βιβλιοπώλη, γεωμέτρη*) ἀνάλογα μὲ τὰ δραστικὰ εἰς—*της* μὲ τὰ ὁποῖα συνεδέθησαν ὡς πρὸς τὴν σημασίαν: *δράστα, παῖκτα,* κτλ.

Προθεματικὸν α.

Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀρκεταὶ λέξεις λαμβάνουν εἰς τὴν ἀρχὴν ἕνα προθεματικὸν α.

1) Ἀπὸ ἀναλογίαν, λ. χ. *μάχη>ἀμάχη,* ἀνάλογα μὲ τό: *ἀγάπη, χρήζω > ἀχρήζω* κατὰ τὸ: *ἀξίζω, γερανὸς>ἀγερανὸς* κατὰ τό: *ἀγέρας, φανὸς> ἀφανὸς* ἀπὸ τὸ *ἄφτω, πλάτανος>ἀπλάτανος* ἀπὸ τὸ *ἁπλώνω,* ἐπίσης καὶ *πλόκαμος>ἀπλόκαμος* ἀπὸ τὸ *ἁπλώνω, πάλιουρας>ἀπάλιουρας* ἀπὸ τὸ *ἁπαλός.* Ἐν Θεσσαλίᾳ λέγουν *ἀχώρια* κατὰ τό: *ἀντάμα* καὶ *ἀλαίμαργος* κατὰ τό: *ἀχόρταγος* καὶ *ἀφάντασμα* κατὰ τό: *ἄφαντο,* καὶ *ἀγοργὰ* (ἀντὶ *γοργά*) κατὰ τό: *ἀργά,* καὶ *ἀχρυσὸς (=χρυσοῦς)* κατὰ τό: *ἀργυρός.* Κοινὰ εἶναι τά: *ἀμωρία* κατὰ τό: *ἀνοησία, ἀλιποτάχτης* κατὰ τό: *ἀνυπόταχτος, ἀθεόρατος* κατὰ τό: *ἀθεώρητος, γεράκι* (=ἱέραξ)>*ἀγεράκι* κατὰ τὸ *ἀεράκι* καὶ εἴ τι ἕτερον. Σύγκρινε τἀρχαῖα: *σκαίρω >ἀσκαίρω, σκάλαβος>ἀσκάλαβος, σκάλαφος>ἀσκάλαφος, σκαρίζω>ἀσκαρίζω. σπαίρω>ἀσπαίρω, σπάλαξ > ἀσπάλαξ, στράπτει > ἀστράπτει, σπάραγος > ἀσπάραγος, στάχυς>ἄσταχυς, γελγὶς>ἄγλις, γρῖφος> ἀγρίφη,* nepos>*ἀνεψιὸς* κατὰ τὸ *ἀδελφός.*

2) Ἐκ της συνεκφορᾶς δύο λέξεων, ὧν ἡ προηγουμένη λήγει εἰς α, τὸ ὁποῖον περετυμολογικῶς προσκολλᾶται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἑπομένης ὡς πρόθεμα λ. χ. τό: *μιὰ βδέλλα* ἐθεωρήθη ὡς *μι' ἀβδέλλα,* διὸ καὶ ἐλέχθη: *ἡ ἀβδέλλα, μιὰ πιθαμή μι' ἀπιθαμή' ἀ-κόνυζα, ἀ-μασκάλη, ἀ-νεράϊδα, ἀ-ροδάφνη, ἀ-χελώνα, ἀ-χηβάδα, ἀ-γαστέρα, ἀ-ρίγανη, ἄ-σκελα, ἀ-μουχλα, ἀ-σπιθα, ἀ-θρουμπα, ἀ-στοιβιὰ, ἀ-ραθυμιὰ, ἀ-λυγαριὰ, ἀ-δρασκελιὰ, βρ(υ)ωνιὰ>ἀβρωνιὰ* κτλ. Ἐπίσης: *ἕνα γιοῦπα (=γῦπα)>* ἕν' ἀγιοῦπα: ὁ ἀγιούπας, *ἕνα ψηλὸ>ἕν' ἀψηλό: ὁ ἀψηλός, ἀ-πήγανος. ἀ-ράθυμος, χαῦνος>ἀχαμνός, ἀ-λάδανος, ἀ-ρόδαμος, σ(υ)κόλυνθος>ἀσκόλυθος κτλ. Ἐπίσης τὰ χνάρια>τ' ἀχνάρια: ἀχνάρι, τὰ χείλη> ἀχείλη, τὰ στήθη>ἀστήθι, τὰ βρύα>ἀβρί, ἀ-μάτι, ἀ-νύχι, ἀ-λάφι, ἀ-χταπόδι, Ἀνά(υ)πλι, τὰ ἑταίρια> τ' ἀϊταίρια: ἀϊταίρι, τὰ ἐνάντια>ταινάντια>τἀγνάντια* (ἐν Κεφαλληνίᾳ προφορὰ ι> γ): *ἀγνάντια* κτλ. Σύγκρινε τὸ ἀρχαῖον: *ὁποῖα τjα>ὁποῖά ττα> ὁποῖ' ἄττα* καὶ κατόπιν μόνον: *ἄττα=τινὰ,* ἢ ἀπὸ τὸ *ἰσμικρά τjα>σμίκρ' ἄττα.*

Ὁμοίως τὰ ρήματα: *πῶς τὰ περνᾷς>τ' ἀπερνᾷς: ἀπερνῶ, μὴν τὰ ρωτᾷς>ἀρωτῶ,* καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν μέλλοντα: *θὰ δράξω, θ' ἀδράξω: ἀδράχνω, θὰ λησμονήσω>θ' ἀλησμονήσω: ἀλησμονῶ, ἀ δρασκελῶ, λογχεύω>ἀ-λοχεύω* (ἐν Ἠπείρῳ) κτλ.

Εἰς ἄλλα πάλιν γίνεται ἀφομοίωσις τοῦ ἀρ-

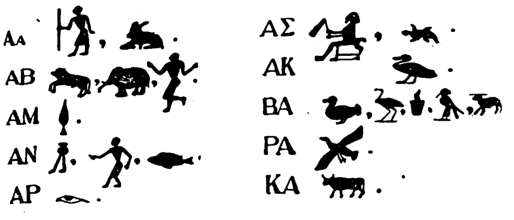

Ἔγραφαν καὶ πρὶν ἐφευρεθῇ τὸ ἀλφάβητον

Σχήματα ἀνθρώπων, ζώων, πτηνῶν, ἀντικειμένων ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων διὰ τὴν γραφικὴν ἀναπαράστασιν τῶν διαφόρων φθόγγων.

χικοῦ ἀσθενεστέρου φωνήεντος πρὸς τὸ τελικὸν -α τῆς προηγουμένης λέξεως, λ. χ. *ἕνα-ὁλάκερο> ἕνα-ἁλάκερο* καὶ κατόπιν ὁ ἁπλοχρονισμὸς (ἢ βράχυνσις) τῶν δύο α: *ἕν' ἁλάκερο>ἁλάκερος, τὰ ἔντερα>τὰ ἄντερα>τἄντερα: τἄντερο κλπ.* ὡς καὶ εἰς τὰ ρήματα: *τὰ ἐγγίζω>τὰ ἀγγίζω>ἀγγίζω* κτλ. Ἄλλα πάλιν ἀρχικὰ φωνήεντα ἀφομοιοῦνται πρὸς α ὑπάρχον ἐν τῇ ἀκολούθῳ συλλαβῇ τῆς λέξεως, λ. χ. *ἐργάζομαι>ἀργάζομαι, ἠλακάτη> ἀλακάτη, ὀ(μ)φαλὸς>ἀφαλός, ἐλαφρὺς>ἀλαφρύς, αἰθάλη>ἀθάλη* κτλ. Σύγκρινε τἀ ἀρχαῖα: *Ἐκάδημος>Ἀκάδημος, ἔπαφος>ἄπαφος* κτλ.

Καὶ ὡς νὰ γίνεται εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ *ὤθωσις* ἢ *συρμή,* ἥτις τὰ παρασύρει ὅλα, ἔχομεν:

ε>α: ἀνόχληση, ἀγκόλφι, ἀνορία, ἐγχυλία>ἀχυλιά, ἀντάμα, ἀγγόνι, ἀντροπή, ἀνάντιος, ἀμπόδιο, ἐνδρομίς>ἀντρομίδα, ἐμβόλιον>ἀμπόλι, ἀρμήνια ἀργαλειός, Ἀρακλειά, ἀργαστήρι.

ο>α: ἀρμαθιά, ἀρφανός, ἀστρακιά, ἀομίδι, ἀρίγανος, ὄνωνις>ἀνωνίδα, ἀρνίθι, ὀζόγυρος>ἀζόγυρας' Σύγκρινε τἀρχαῖα: *ὀστράγαλος>ἀστράγαλος, ὀστακὸς>ἀστακός, ὀσταφὶς>ἀσταφίς, ὀσπάλαθος>ἀσπάλαθος.*

ι>α: ὑπανεμιὰ>ἀπανεμιά' intivus>*ἀντίδια, ὑπάκουος>ἀπακουος, ἵππαρος>ἄππαρος* (Κύπρος) *ἦχος>ἀχὸς* κτλ.

Καὶ εἰς τὰ ρήματα: *ἀμποδίζω, ἀντρανίζομαι, ἀπιθώνω, ὑποδένω>ἀμποδένω, ὀγκομαχῶ>ἀγκομαχῶ, ἡλιάζω>ἁλιάζω* κτλ.

Ἔκπτωσις τοῦ ἀρκτικοῦ α.

Διὰ τοὺς ἰδίους λόγους καὶ κατ' ἀντίστροφον παρετυμολογικὴν συνεκφορὰν γίνεται ἀπὸ πολλὰς λέξεις ἔκπτωσις τοῦ ἀρκτικοῦ α ὡς ἑξῆς:

*τ' ἀμύγδαλα>τὰ μύγδαλα, τ' ἀσπαράγγια>τὰ σπαράγγια, τ' ἀψίδια>τὰ ψίδια, ἕν' ἀξινάρι>(*ἕνα) *ξινάρι, μί' ἀθρακιὰ>*(μία) *θρακιά, ἕν' ἀστακὸ>* ἕνα) *στακό: ὁ στακός,* lactuca amarula>*μαρούλι.* Καὶ ἀπὸ τὰ ρήματα: *αὐτὸν ἀσφαλίζω>*(αὐτόνα) *σφαλίζω, θ' ἀποθάνω>*(θὰ) *ποθάνω: ποθαίνω* κτλ.

Οὕτω λοιπὸν ἔχομεν πλεῖστα ἰδιωματικὰ ἄνευ ἀρχικοῦ α ἐν Ρόδῳ, Κυζίκῳ, Θράκῃ κλπ. λ. χ. *γάλια, γοράζω, γκελώνω, ἀκρώμια>κρούμια* (=κάποια πάθησις τῶν παιδίων), *ἄκρον δῶμα>κρόδωμα, μύγδαλο, ἀμόργη>μούργα, πετονιά, ντιστύλι. ποκοιμοῦμαι, πιλογιοῦμαι, ραχνιὰ* (=ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης), *ἀσκομαχῶ>σκομαχῶ. Σύγκρ. τἀρχ. ἀβληχρὸς>βληχρὸς* κτλ.

Κινήματα ἀρχαίου α.

Ταῦτα περίπου εἶναι τὰ κινήματα τοῦ νεοελληνικοῦ φθόγγου α· τὰ δὲ τῶν δύο ἀρχαίων Ἑλληνικῶν. τοῦ βραχέος ᾰ καὶ τοῦ μακροῦ ᾱ εἶναι ἐπίσης πλεῖστα ὅσα, ἅτινα ὅλον τὸ λεξικὸν τοῦτο δὲν θὰ ἐπήρκει ἵνα διαλευκάνει.

Ἐκτὸς τοῦ ἀρχικοῦ Ἰαπετικοῦ a ἔχομεν ᾰ ἐν τῇ Ἑλληνικῇ εἰς τὰ μεταπτωτικὰ φαινόμενα (*βέλος, βόλος, βῶλαξ —βαλεῖν, βλῆμα* κτλ.) ἀπὸ ἐξασθένωσιν τοῦ ἀρχικοῦ *ε: δέκα, δέκομαι>δάκτυλος, φέρω > φάρος* (τὸ), *φαρέτρα, τένων > τάσις, στέλλειν> σταλῆναι, τρέπειν>τραπεῖν, σπείρω > σπαρῆναι, βρέχειν > βραχῆναι, στρέφειν > στραφῆναι, κλέπτειν > κλαπῆναι'* (πεδjὸς) *πεζός> πατεῖν, γένος > γέ-γαμεν, γεννᾶν> βανά* (=γυνὴ δωρικῶς), *μένειν> μέ-μαμεν* κτλ. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ μακρὸν ê=η ἔχομεν ᾰ βραχύ: *φημὶ—φᾰμέν, τήκω>τᾰκῆναι, πτήσσω>πτᾰκων, χῆρος, χῆτις> χᾰτίζω, ψὴν> ψάμαθος, ἵστημι>στᾰτός, κῆαι>κάω ρήγνυμι>ρᾰγὴ* κτλ.

Τὸ ἀρχαῖον Αἰολικὸν καὶ Δωρικὸν α ἐτράπη εἰς τὴν Ἰωνικὴν καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Ἀττικὴν εἰς μακρὸν ê=η: *Ἀθάνα> Ἀθήνη, μᾶλον>μῆλον, τιμὰ>τιμή, τιμάσω>τιμήσω* κτλ. καὶ εἰς τὰ ξένα *Μᾶδοι>Μῆδοι, Μίλατος>Μίλητος,* gamal>*κάμηλος* κτλ. Ἡ τροπὴ αὕτη ἤρχισε πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ σχεδὸν συνετελέσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δ' αἰῶνος. Ἐν τῇ Ἀττικῇ ὅμως ἔμεινεν ἀπαθὲς τὸ ᾱ, ὅπου εἶχε πρὸ αὐτοῦ *ρ, ι, ε: Ἥρα* (καὶ ὄχι *Ἥρη*), *τραχύς, πρᾶγμα, πειρᾶσαι* κτλ. *ἰατρὸς* (καὶ ὄχι *ἰητρός*), *διακόσια, λίαν* κτλ. *νεᾶνις* (ἀντὶ *νεῆνις*), *θεά, ἐᾶσαι* κτλ.

Ἑλληνικὸν α ἐπίσης προκύπτει ἀπὸ τἀρχαῖα ὑγρὰ Ἰαπετικὰ φωνήεντα rl: rksas>*ἄρκτος,* stltos>*σταλτός,* pitısu>*πατράσι* κτλ. καὶ ἀπὸ τὰ ἔρρινα φωνήεντα n m: tntos>*τατός,* pedm> *πόδα* κτλ.

Τὸ στερητικὸν α εἶνε ἑπομένως τὸ Ἰαπετικόν: ne, Λατινικόν: in, Σαξωνικόν: un λ. χ. *ἀτρόμητος>*intrepidus κτλ. *ἄσοφος>*unweise κτλ.

Τὸ δὲ ἀθροιστικὸν α εἶναι τὸ sm (=συν) *ἅμ* (=ἅμα), *ὁμ* (=ὁμοῦ) λ. χ. *ἁπλόος* (=ἅμα πλόος), *ἄλοχος* (=ὁμόλεχος), *ἀθρόος* (=σύνθροος), *ἀδελφὸς* (=ἅμα-δελφύς), *ἀκόλουθος* (=ὁμοκέλευθος), *ἀγάλαξ* (=ὁμογάλακτος), *ἅπαξ* (=συμπαγῶς), *ἀτάλαντος* (=ὁμοτάλαντος δηλ. ἰσάξιος), *ἄκοιτις, ἅπας* κλ.

Ἄλλαι χρήσεις τοῦ α.

Α. Εἰδικὸν ὄνομα ἑνὸς τῶν δέκα δικαστηρίων τῶν Ἀθηνῶν γραμμένον μὲ ξανθὸν χρῶμα ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ δικαστηρίου, ἔτι ἐπὶ τῆς δέλτου καὶ ἐπὶ τῆς ράβδου τοῦ ἐν αὐτῷ δικαστοῦ. Τὰ ἄλλα ἐννέα ὠνομάζοντο μὲ τὰ ἀκόλουθα γράμματα: Β, Γ,...ἕως τὸ Κ.

Ἐπὶ τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τὸ Α εἶνε συνήθως τὸ ἀρχικὸν τῆς πόλεως ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκόπησαν.

Οἱ Ἕλληνες, ὡς γνωστόν, καὶ τῆς μουσικῆς των τὴν παρασημαντικὴν ἔγραφαν διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου· τὸ Α λοιπὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν γραφὴν τῆς μουσικῆς ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν νόταν la τῆς φυσικῆς διατονικῆς κλίμακος τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς, ἢ πρὸς τὸν *φθόγγον* Πὰ τῆς ἡμετέρας Βυζαντινῆς μουσικῆς.

Γίνεται ἐπίσης χρῆσις τοῦ Α μὲ τὸ νόημα τῆς ἀρχῆς κατὰ τὸ γραφικόν: «ἐγώ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος». Ἀποκ. α', 8).

Εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς διὰ τοῦ *Α* δηλοῦνται αἱ λέξεις *εἷς, πρῶτος, ἅπαξ* καὶ τὰ ρωμαϊκὰ ὀνόματα Αὖλος, Αὐρήλιος, Ἀντωνῖνος.

Ἐπίσης καὶ τούς ἀριθμοὺς οὕτων οἱ ἀρχαῖοι ἔγραφαν μὲ τὰ ψηφία τοῦ ἀλφαβήτου· τὸ α' τονούμενον ἐσήμαινε 1 καὶ τακτικόν: πρῶτος, τὸ δὲ ͵α ὑπογεγραμμένον ἐσήμαινε 1000 καὶ τακτικόν: χιλιοστός.

Σήμερον: Ὡς διακριτικὸν ποιότητος, ὁπότε Α =πρώτη ποιότης καὶ ΑΑ ἡ καλυτέρα δυνατὴ ποιότης. Ἐπὶ τῶν Γαλλικῶν νομισμάτων Α σημαίνει τὸ Νομισματοποιεῖον τῶν Παρισίων.

Ἀντὶ ὀνόματος οὕτω Α, παλαιὰ μικρὰ κανονιοφόρος τοῦ πολεμικοῦ μας Στόλου.

Εἰς τὰς ἀλγεβρικὰς ἐξισώσεις τὸ α παριστᾷ ἕνα τῶν γνωστῶν παραγόντων.

Εἰς τὴν Ἀστρονομίαν ἐσημειοῦτο ἄλλοτε δι' αὐτοῦ ἡ σελήνη καὶ παρὰ τῶν συγχρόνων ὁ κυριώτερος ἀστὴρ ἀστερισμοῦ τινος.

Εἰς τὴν καθ' ἡμέραν ὁμιλίαν χρησιμοποιοῦνται ἐκφράσεις ἀναφέρουσαι τὸ *ἄλφα* ἐκεῖ ὅπου δύναται νὰ δώσῃ χαρακτηριστικὴν ἐμφαντικότητα ἢ παραβολὴ καὶ παρομοίωσις κατὰ τὸ πρῶτον στοιχεῖον τοῦ ἀλφαβήτου.

«Τὸ ἄλφα τῆς δουλειᾶς αὐτῆς»....τὸ πρώτιστον μέλημα.

«Πρέπει νὰ ξαναρχίσῃ ἀπὸ τὸ ἄλφα»: νὰ ἐπαναλάβῃ διακοπεῖσαν ἐργασίαν ἀπὸ τὴν ἀρχήν της.

«Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος δὲν ξαίρει οὔτε τὴν ἄλφα», εἶναι τελείως ἀγράμματος ἢ τελείως ἀστοιχείωτος ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἄποψιν ἀπὸ τῆς ὁποίας

(1) Κατὰ παρετυμολογίαν ἐλέχθησαν φραγκόσυκα ἐνῷ καθόλου δὲν εἶνε φράγκικα σῦκα, ἀλλὰ ἰνδικά.

Digitized by Google

κρίνεται καὶ ἀκόμη «ἅμα ἰδεῖ τὴν ἄλφα τῇ θαρεῖ καλύβα».

ΜΕΝΟΣ ΦΙΛΗΝΤΑΣ

—α. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ κατάληξις τῶν θηλυκῶν: *ἡμέρ-α, οἰκί-α, μοῦσ-α* κτλ. ἥτις ἔφθασε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἐπεκταθεῖσα ἔτι μᾶλλον ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ μὲ διαφόρους σημασίας.

1) Προσαρμόζεται εἰς τὰ ουσιαστικὰ τὰ λήγοντα εἰς *ος, ης, ας*, καὶ σχηματίζει τὰ θηλυκά των λ. χ. *σκύλλος>σκύλλα, γάϊδαρος>γαϊδάρα, κατσιβελος>κατσιβέλα, δοῦλος>δοῦλα, καρκῖνος>καρκινα, κακοῦργος>κακούργα, μαργιόλος>μαργιόλα, κατεργάρης>κατεργάρα, φωστήρας>φωστήρα, κρατήρας>κρατήρα* κτλ.

2) Μερικὰ ἀρχαῖα θηλυκὰ δευτερόκλιτα εἰς *ος* ἐτράπησαν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν εἰς *-α*, διότι οἱ εἰς *-ος* τύποι ἐν τῇ σημερινῇ γλώσσῃ ἐξελήφθησαν ὡς ἀρσενικοί. Οὕτω *ἡ (δι)δάσκαλος—ὁ δάσκαλος>ἡ δασκάλα, ἡ ψῆφος—ὁ ψῆφος>ἡ ψήφα, ἡ ῥάβδος—ὁ ῥόβδος>ἡ ῥάβδα, ἡ παρθένος>ὁ παρθενος>ἡ παρθένα, ἡ στάμνος—ὁ στάμνος>ἡ στάμνα, ἡ λάγηνος—ὁ λάγηνος>ἡ λαγήνα, ἡ κάμηλος—ὁ κάμηλος>ἡ καμήλα* κτλ. Ἐπίσης ἔχομεν, *ἡ Σύρος>ἡ Σύρα, ἡ Ἄραχθος>ἡ Ἀράχθα* καὶ ἐξ αὐτοῦ ἡ *Ἄρτα*.

3) Τἀρχαῖα τριτόκλιτα θηλυκά: *ἀκτίς, γοργών, γυνή, μήτηρ, πλάξ*, κτλ. ἐσχημάτισαν περιττοσύλλαβον ὀνομαστικὴν εἰς *-α*· λ. χ. *ἄχτινα, γοργώνα, γυναίκα, μητέρα, πλάκα, θυγατέρα, εἰκόνα, νύχτα, πέρδικα, προίκα, σκνίπα, τρίχα, φλόγα, χελιδονα, λαμπάδα, φοράδα, ἐλπίδα, πατρίδα* κτλ. διὰ τὸν ἑξῆς λόγον: Ὅταν πλέον τὸ μακρὸν ᾱ τῆς πρώτης κλίσεως ἔπαυσε νὰ προφέρεται διπλόχρονα, δηλ. ἐγένετο ᾰ βραχὺ ὡς τὸ τῶν τριτοκλίτων, τότε ἡ αἰτιατικὴ τῶν πρωτοκλίτων: *ἡμέραν, ταμιαν* κτλ. πολὺ ὀλίγον διέφερεν ἀπὸ τὴν τῶν τριτοκλίτων: *μητέρα, φονέα* κτλ.· ἐξισούμενα λοιπὸν τὰ τριτόκλιτα πρὸς τὰ πρωτόκλιτα προσέλαβον εἰς τὸ τέλος ἕνα *ν*· οὕτως ἐλέχθη: *μητέραν, φονεαν* κτλ. καὶ τότε κατὰ τὸ σχῆμα: *τὴν ἡμέραν>ἡ ἡμέρα* εἶπαν καί: *τὴν μητέραν>ἡ μητέρα τῆς μητέρας* καὶ κατὰ τὸ σχῆμα: *τὸν ταμίαν—ὁ ταμίας* εἶπαν καί: *τον φονέαν>ὁ φονέας, τοῦ φονέα* κτλ.

4) Εἰς την ἀρχαίαν Κοινὴν Ἑλληνικὴν παρὰ τὰ εἰς *-η* ἀττικὰ ὑπῆρχον καὶ τύποι εἰς *-α* λείψανα Δωρικά· λ. χ. *ἡ κιχλη, καὶ ἡ κίχλα, ἡ ζεύγλη* καὶ *ἡ ζεύγλα, ἡ ὁμίχλη* καὶ *ἡ ὁμίχλα, ἡ τρίγλη* καὶ *ἡ τρίγλα, ἡ στρέβλη* καὶ *ἡ στρέβλα, ἡ ῥίνη* καὶ *ἡ ῥίνα, ἡ θέρμη* καὶ *ἡ θέρμα* κτλ. Ἐκ τούτων εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἐπεκράτησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ τύποι μὲ *-α: ἡ ρινα, ἡ ἀμούχλα, ἡ ζεύλα* κτλ. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὸν πληθυντικὸν τά τε εἰς *-α* καὶ τὰ εἰς *-η* ἔχουσι τὰς αὐτὰς καταλήξεις, διὰ τοῦτο πλεῖστα ἀρχαιότερα εἰς *-η* συναντώμενα κατὰ τοὺς τύπους τοῦ πληθυντικοῦ μὲ τὰ εἰς *-α* σχηματίζουσι κατόπιν καὶ αὐτὰ τὸν ἑνικόν των εἰς *-α*· δηλαδὴ κατὰ τὸ σχῆμα: *οἱ ῥίνες—ἡ ῥίνα*, εἶπαν καί: *ἡ γλήνη—οἱ γλῆνες>ἡ γλήνα, ἡ κρήνη—οἱ κρῆνες>ἡ κρήνα, ἡ μερσίνη—οἱ μερσίνες>ἡ μερσίνα*, καὶ καθεξῆς: *ἡ ἄχνα* ἀντὶ *ἡ ἄχνη, ἡ ἀμούργα* ἀντὶ *ἡ ἀμόργη, ἡ ἀράχνα, ἡ δοκάνα, ἡ δούλα, ἡ βρακοζώνα, ἡ κορώνη>κουρούνα, ἡ κάπνα, ἡ κοίτα, ἡ κολώνα, ἡ λεύκα, ἡ μολόχα, ἡ πέρκα, ἡ στοίβα, ἡ σφεντόνα, ἡ καλύβα, ἡ ἀξίνα, ἡ χελώνα, ἡ δαμάλα, ἡ σμίλα, ἡ λαψάνα, ἡ τολύπη>ἡ τουλούπα, ἡ γρώνη>ἡ γούρνα, ἡ μαστίχα* καὶ εἴ τι ἕτερον.

5) Ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἐσχηματίζοντο θηλυκὰ οὐσιαστικά, ἀφῃρημένα πρὸ πάντων, ἀπὸ ἐπίθετα εἰς *-ος* λ. χ.: *λεπρὸς>λέπρα, φαλακρὸς>φαλάκρα, ψωρὸς>ψώρα, ὠχρὸς>ὤχρα* κτλ. Εἰς τὴν νεαν Ἑλληνικὴν τὸ σύστημα ἐπεξετάθη ἔτι μᾶλλον, λ.χ.: *ἁρμυρὸς>ἁρμύρα, ἁδρὸς>ἅδρα, γλυκὸς>γλύκα, διπλὸς>δίπλα, δριμὺς>δριμα* (καὶ *δρίμνα), ἐχθρὸς>ἔχθρα, ζεστὸς>ζέστα, καθαρὸς>καθάρα, καπυρος>καπύρα, κουτσὸς>κούτσα, κουφὸς>κούφα, καυλὸς>καύλα, λαβρος>λάβρα, λεπρὸς>λέπρα, λερὸς>λέρα, λοξὸς>λοξα· λωβὸς>λώβα, λαγαρὸς>λαγάρα, μαδαρὸς>μαδάρα, μαλακὸς>μαλάκα, μωρὸς>μώρα, νεκρὸς>νέκρα, ξερὸς>ξέρα* (καὶ *ξέρη), παρδαλὸς>παρδάλα* (=*περκνάδα), πικρὸς>πίκρα, στεγνὸς>στέγνα* (καὶ *στέγνη), στρογγυλὸς>στραγγύλα* (εἶδος μαρίδας), *τρελὸς>τρέλα, τυφλὸς>τύφλα, φοβερὸς>φοβέρα, χαμαδος>χαμάδα, χαλαρὸς>χαλάρα, χαλεπὸς>χαλέπα* (=γῆ σκληρὰ χαλεπῶς καλλιεργουμένη) *ψυχρὸς>ψύχρα, ψαχνὸς>ψάχνα* (καὶ *ψάχνη)* κτλ.

6) Ἐπειδὴ ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν τὰ σύστοιχα: *πεῖνα>πεινῶ, δίψα>διψῶ, δόξα>δοξάζω* κτλ. καὶ ἐπειδὴ παρὰ τὰ ἀνωτέρω ἐξ ἐπιθέτων παραγόμενα ἀφῃρημένα ὑπῆρχον καὶ παράγωγα σύστοιχα ῥήματα, λ. χ. *γλυκὸς>γλύκα: γλυκαίνω, διπλὸς>δίπλα: διπλώνω, φοβερὸς>φοβέρα: φοβερίζω, ἐχθρὸς>ἔχθρα: ἐχθρευω, ἁδρὺς>ἅδρα: ἁδρύνω* κτλ., οὕτως ἐσχηματίσθη ἐν τῷ γλωσσικῷ αἰσθήματι τοῦ λαοῦ ἡ ἕξις ἀμέσου παραγωγῆς οὐσιαστικῶν τοιούτων ἀπὸ τὰ ῥήματα καὶ ἄνευ συστοίχου ἐπιθέτου, λ. χ. *ἀναβρύζω>ἀνάβρα, ἀναγουλιάζω>ἀναγούλα, (ἄνεσις>ἀνεσαίνω): ἀνασαίνω>ἀνάσα, ἀναστήνω>ἀνάστα, ἀντραλίζομαι>ἀντράλα, ἀχνίζω>ἄχνα, βλογῶ>ἡ βλόγα*, (=*ὁ γάμος ἐν Τήνῳ), βρομῶ>βρόμα, βουβαίνω>βούβα, γεννῶ>γέννα, γλυστρῶ>γλύστρα, γνωρίζω>γνώρα, γρυνιάζω>γρύνια, γυρίζω>γύρα, διαβαίνω>διάβα, διατάζω>διάτα, ζηλεύω>ζήλα, ζουλίζω>ζούλα, ζουριάζω>ζούρα, κακιώνω>κάκια, καπνίζω>κάπνα, καρώνω>κάρα, καψώνω>κόψα, κλαδεύω>κλάδα, θὰ κλάψω>κλάψα, λατρεύω>λάτρα, λαχτιζω>λάχτα, λειξεύω>λείξα, λιμάζω>λίμα* (=*ἡ πεῖνα*) καὶ *λιμάρω>λίμα* (= *ἡ φλυαρία*), *λουφάζω>λούφα, μαγαρίζω>μαγάρα, μαραίνω>μάρα, μετρῶ>μέτρα, μουντζώνω>μούντζα, νυστάζω>νύστα, παιδεύω>παίδα, παινῶ>παίνα, παρασύρω>παρασύρα* (*ἡ σκούπα, στὴ Δ. Κρήτη*), *παρατάσσω>ἡ παράτα* (= παράταξη), *παστρεύω>πάστρα, πλουμίζω>πλούμα, πυρώνω>πύρα, ρεγχάζω>ρέχα, σιχαίνομαι>σίχα, σκιζω>σκίζα, σκορπιζω>σκόρπια, σκούζω>σκούζα, σουφρώνω>σούφρα, σπαρταρῶ>σπαρτάρα, σπιθίζω>σπίθα, σπουδάζω>σπούδα, στελάζω>στέλα, στιμάρω>στίμα, στοιβάζω>στοίβα, στραγγίζω>στράγγα, τρυπῶ>τρύπα, (πυκτίζω): φουχτιάζω>φούχτα, φυρῶ>φύρα, ἀβασκαίνω>ἀβάσκα* κτλ.

7) Ἡ μεγεθυντικὴ κατάληξις *-α* προέκυψεν ὡς ἑξῆς: ἐπειδὴ ἀπὸ θηλυκὰ εἰς *-α* γίνονται ὑποκοριστικὰ οὐδέτερα εἰς *-ι (ἀρχ. -ιον): ἡ ἀγελάδα>τὸ ἀγελάδι, ἡ καντήλα>τὸ καντήλι, ἡ* offela> *τὸ φελλί, ἡ δάδα>τὸ δαδί, ἡ πλάκα>τὸ πλακὶ* κτλ., ἔτσι ἀντιθέτως ἀπὸ συνηθισμένα οὐδέτερα εἰς *-ι* ἔκαμεν ὁ λαὸς μεγεθυντικὰ εἰς *-α* λ. χ., *τὸ κεφάλι>ἡ κεφάλα, τὸ πουλὶ>ἡ πούλα, τὸ παννὶ>ἡ παννα, τὸ σακκὶ>ἡ σάκκα, τὸ κανάτι>ἡ κανάτα, τὸ χαρτὶ>ἡ χάρτα, τὸ χέρι>ἡ χέρα, τὸ χτένι>ἡ χτένα*, κτλ. Ἔπειτα καὶ ἀπὸ κάθε οὐδέτερον: *τὸ πιάτο>ἡ πιάτα, τὸ πουκάμισο>ἡ πουκαμίσα* κτλ.

8) Εἰς τὰ ἐπίθετα ἡ κατάληξις εἶναι *α* μόνον ὅταν πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει φωνῆεν, λ.χ. *ὡραῖος—ὡραία, Σμυρναῖος—Σμυρναία, κούφιος—κούφια, σάπιος—σάπια, Μυτιληνιὸς—Μυτιληνιὰ* κτλ. Τὰ εἰς

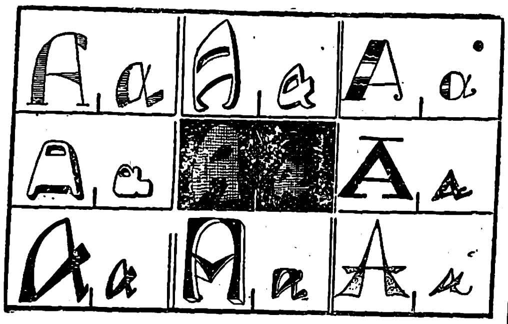

Διάφοροι καλλιτεχνικαὶ ἀναπαραστάσεις τοῦ κεφαλαιου καὶ μικροῦ ἄλφα.

ρα ὅμως εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικήν, γίνονται *ρη: λαμπρή, καθαρὴ* κτλ.

9) Τέλος *-α* κατάληξιν ἔχομεν εἰς τὰ νεοελληνικὰ ἐπιρρήματα. Ἡ ἀρχαία αὐτὴν τὴν κατάληξιν τὴν εἶχε μόνον εἰς τὰ ὑπερθετικὰ λ. χ. *κάλλιστα, ἄριστα, βέλτιστα, ὑπέρτατα, μάλιστα, κάκιστα* κτλ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς *α* τοιαῦτα ἀρχαῖα θετικοῦ βαθμοῦ ἐπιρρήματα ἀπαντῶμεν: *ἀκάματα, ἀσύνετα, αἰφνίδια, πυκνὰ* κτλ. οὕτως εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν ἐπεξετάθη εἰς ὅλα σχεδόν, καὶ θετικὰ καὶ ὑπερθετικά λ. χ. *καλά, ἄσχημα, ἀργά, πάντα, πρῶτα, δεξιά, σιγὰ* κτλ., *ἀνώτερα, κατώτερα, πρωτύτερα, ἀρχύτερα, ὑστερώτερα, νωρύτερα* κτλ. Ἔπειτα κατ' ἀναλογίαν ἐπιρρήματα λήγοντα εἰς ἄλλα φωνήεντα κατέληξαν εἰς *α*.

ι>α: ἀγάλι>ἀγάλια, ἀκόμη>ἀκόμα, ἀλὶ>ἀλιὰ, ἀμη>ἀμά, ἀντίκρυ>ἀντίκρια, δὴ>δά, ἐκεῖ>ἐκειά, ἔτσι>ἔτσα, ἠνι>νὰ(=ἰδού), κιαπέκει>κιαπέκεια, πῆ>ἐπᾶ, ταχὺ>ταχιά, οὑτωσὶ>οὗτ(ω)σα ἐν Ἀραβανίῳ.

ο>α: σήμερο>σήμερα, ὕστερο>ὕστερα, πλιὸ>π(λ)ιά, κάλλιο>κάλλια κτλ.

ε>α: τιποιε>τίποτα, πούποτε>πούπετα καὶ εἴ τι ἕτερον.

Μ.Φ.

ἅ!... ἐπιφώνημα δηλοῦν κατάπληξιν, ὅταν βλέπομεν καὶ ἀκούομεν κάτι ἀπροσδόκητον: — Κοίταξε τὸν ἥλιο... Ἆ!...

ἆ! ἀντὶ τοῦ ὦ: ἆ ἀνόητε, ἆ τὸν δυστυχῆ.

ἅ· εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν ὁ τύπος τοῦ ὑποθετικοῦ *ἂν* πρὸ τῶν συνεχῶν συμφώνων **β, φ, γ, χ, δ, θ, ζ, σ, λ, ρ, μ, ν**· λόγου χάριν: ἂ βρῶ τίποτες καλό, σοῦ τὸ παίρνω, ἂ ζήσουμε τὰ λέμε κτλ.

$\overline{\text{αα}}$ Συντετμημένον ἀνά. Χρησιμοποιεῖται διεθνῶς εἰς τὴν συνταγογραφίαν μὲ τὴν σημασίαν ὅτι ἐξ ἑκάστης τῶν οὐσιῶν, τῶν διὰ ζεύγματος ἠνωμένων, ἔναντι τῶν ὁποίων σημειοῦται, θὰ ληφθῇ ἀνὰ ἴση ποσότης πρὸς τὴν ἐφ' ἅπαξ ἀναγραφομένην ἐν συνεχείᾳ τούτου π. χ.

Poudre de feuilles (énervées) de digitale.....
Extrait de convalaria maïalis } $\overline{\text{aa}}$ 0 gr-05 cent.

ἤτοι: 5 ἑκατοστόγραμμα ἐξ ἑκάστης τῶν ἀναγραφομένων οὐσιῶν.

ἄα. Λέξις κελτικῆς καταγωγῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ μέρος τοῦ λεξιλογίου πολλῶν σκανδιναυϊκῶν καὶ γερμανικῶν διαλέκτων μὲ τὴν σημασίαν τοῦ τρέχοντος ὕδατος. Εἶνε συγγενὴς πρὸς τὴν λατινικὴν λέξιν aqua, τὴν ἰνδικὴν âp καὶ τὴν γοτθικὴν ahva. Πολλοὶ ποταμοὶ της δυτικῆς, κεντρικῆς καὶ βορείου Εὐρώπης φέρουσι τὸ ὄνομα Ἄα. Κυριώτεροι εἶνε οἱ ἑξῆς: 1ον) *Ἄα*, ποταμὸς τῆς Γαλλιας ἐκβάλλων εἰς τὴν Βόρειον Θάλασσαν καὶ πλωτὸς μέχρι τοῦ Σαὶντ-Ὀμὲρ (Saint Omer), ἀπὸ πλοῖα χωρητικότητος κατωτέρας τῶν 200 τόννων. Ἐκ τῶν 80 χιλιομέτρων τῆς διαδρομῆς του, μόνον τὰ 29 εἶνε κατάλληλα διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν. Τὰ ὕδατά του παρέχουν κινητήριον δύναμιν εἰς πολλὰ ἐργοστάσια. 2ον) *Ἄα*, ποταμὸς τῆς Ὁλλανδίας ἐκβάλλων εἰς τὸν Δόμμελ (Dommel) και διερχόμενος ἐξ Ἑλμόνδης (Helmond). Ἔχει μῆκος 50 χιλιο μέτρων· 3ον) *Ἄα*, ποταμὸς τῆς Ἑλβετίας ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἄαρ (Aare) καὶ διερχόμενος ἐκ Λεντσβοὺργ (Lenzbourg). 4ον.) *Ἄα*, ποταμὸς τῆς Ἑλβετίας εἰς τὸ καντόνιον τοῦ Οὐντερβὰλδ (Unterwald). Ἐκβάλλει εἰς τὴν λίμνην τῶν Τεσσάρων Καντονίων (Lac des Quatre-Cantons) καὶ σχηματίζει τὰς λίμνας Λουνγερν (Lungern) καὶ Σάρνεν (Sarnen). 5ον) *Ἄα*, ποταμὸς τῆς Λιβονίας, ὁ ἀρχαῖος Γοΐβα (Goïva), ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Ῥίγας. Εἶνε θαυμαστὸς διὰ τὰς γραφικάς του ὄχθας. 6ον) *Ἄα*, ποταμὸς τῆς Ῥωσίας πηγάζων ἀπὸ τὴν περιφέρειαν τοῦ ἄλλοτε κυβερνείου τοῦ Κόβνο καὶ πλωτὸς ἀπὸ τῆς πόλεως Μιταύας (Mitau) μέχρι τῆς συμβολῆς του εἰς τὸν Ντβίνα ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἀζοφικήν.

Ἄα (Πέτρος-βὰν-δέρ). Ὁλλανδὸς βιβλιοεκδότης, ἀποθανὼν περὶ τὸ 1730. Τὸ 1682 ἵδρυσεν ἐν Λεϋδε (Leyde) ἕνα βιβλιοπωλεῖον καὶ ἐξέδωκε, τῇ βοηθείᾳ τῶν δύο του ἀδελφῶν, σπουδαῖα γεωγραφικά, ἱστορικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων τούτων εἶναι καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ἐράσμου (1703—1706, 11 τόμοι), ὁ Thesaurus (Θησαυρὸς) τοῦ Cronovius καὶ ὁ Thesaurus τοῦ Graevius. Τὰ βιβλία τοῦ οἴκου Ἄα εἶναι σήμερον σπάνια καὶ περιζήτητα ἀπὸ τοὺς βιβλιοφίλους.

Ἄα (Πέτρος-βὰν-δέρ). Ὁλλανδὸς νομομαθής, γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ λατινικὸν ὄνομα Vanderanus (1530—1594). Ἐδίδαξε νομικὰ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λουβαὶν καὶ ἔγραψε δύο βιβλία σπουδαῖα διὰ τὴν ἐποχήν του, τὸ Prochiron sive Enchiridion Indiciarium καὶ τὸ Privilegiis Creditorum.

Ἄα (Κορνέλις-βὰν-δὲρ). Ὁλλανδὸς ἱστορικὸς (1749—1816), γνωστὸς διὰ τὰ πολυάριθμα συγγράμματά του ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος του.

Ἄα (Τιερρὺ-βὰν-δὲρ): Ὁλλανδὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Χάγῃ (1731—1809). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Κέλλερ (J. H. Keller) καὶ τοῦ Μὲτς (G. Mets), αἱ δὲ εἰκόνες του διακρίνονται διὰ τὴν πλουσίαν καὶ ποικίλην διάταξιν τῶν εἰκονιζομένων προσώπων καὶ τὴν χάριν τὴν ὁποίαν προσδίδει εἰς αὐτὰς ἡ παράθεσις παιδικῶν μορφῶν.

ΑΑΑ (τὰ τρία ἄλφα). Συντομία ἀπαντωμένη συχνὰ ἐπὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ χαλκίνων νομισμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκόπησαν ἐν Ῥώμῃ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Δημοκρατίας. Οὕτω, III VIR A.A.A.F.F., σημαίνει triumir are, argento, auro, frando, feriundo.

ἀαβὰμ (aabam). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδίδετο εἰς τὸν μόλυβδον ὑπὸ τῶν ἀλχημιστῶν τοῦ μεσαίωνος.

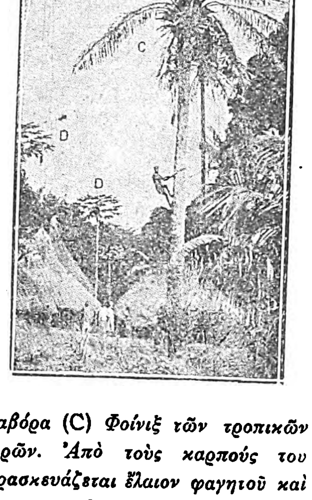

Ἀαβόρα (C) *Φοίνιξ τῶν τροπικῶν χωρῶν. Ἀπὸ τοὺς καρπούς του παρασκευάζεται ἔλαιον φαγητοῦ καὶ βιομηχανίας.*

ἀαβόρα. Εἶδος φοίνικος ὑψικόρμου, ἰθαγενοῦς τῆς Γουϊνέας, συναντώμενον καὶ εἰς τὰς Ἀντίλλας (*Ἐλαῒς ἡ Γουϊνέα*). Παράγει καρπὸν κίτρινον μεγέθους καρύου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται εὐῶδες κίτρινον ἔλαιον, τὸ φοινικέλαιον, ἀποτελοῦν τὸ σπουδαιότερον ἴσως εἶδος τὸ εἰσαγόμενον εἰς Εὐρώπην ἐκ τῶν τροπικῶν χωρῶν, χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν κατασκευὴν σαπώνων, κηρίων καὶ λίπους διὰ μηχανάς. Ὁ πυρήν του περιέχει βούτυρον, λεγόμενον *βούτυρον τοῦ Γαλάμ*, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν·

Digitized by Google

῞Ααγεν (Haagen). Μικρὰ κώμη τῆς Βάδης (1.480 κατ.).

῞Ααζ (Jean Matthias Haas, λατινιστὶ Hasius). Διάσημος Γερμανὸς γεωγράφος, (1684—1742). Παρὰ τοῦ πατρός του, ὁ ὁποῖος ἦτο γεωγράφος καὶ μαθηματικός, ἔλαβε τὴν πρώτην ἐκπαίδευσιν. Ὁ ῞Ααζ ἐδίδαξε τὰς γεωγραφικὰς καὶ μαθηματικὰς ἐπιστήμας εἰς τὴν Βυτεμβέργην, ἀπὸ τὸ 1720 μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ σοφὸς οὗτος, ὅστις ἤνοιξε νέους ὁρίζοντας εἰς τὴν γεωγραφίαν, ἐδημοσίευσε πλεῖστα ἔργα, ἀναγνωριζόμενα παρὰ πάντων τῶν ειδικῶν ὡς ἀριστουργηματικὰ εἰς τὸ εἶδός των. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθη καὶ εἷς ἑξάτομος *Ἱστορικὸς Ἄτλας* του. (Νυρεμβέργη, 1750).

῞Ααζε (Haase-Οὖγος) Γερμανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς εἰς Ἀλλενστάϊν τῆς ἀνατολικῆς Πρωσσίας τὴν 29 Σεπτεμβρίου 1863 καὶ ἀποθανὼν εἰς Βερολῖνον τὴν 6 Νοεμβρίου 1919. Δικηγόρος τὸ ἐπάγγελμα, εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ράϊχσταγ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Καινιξβέργης τὸ 1902, ἀκολουθήσας δὲ τοὺς σοσιαλιστὰς διεκρίθη διὰ τὴν εὐγλωττίαν του, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπέμπελ (1913) τὸν διεδέχθη ὡς ἀρχηγὸς τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ὁ ῞Ααζε, παρὰ τὴν ἐκπεφρασμένην γνώμην του ἐναντίον τοῦ πολέμου, ἐψήφισε τὰς πολεμικὰς πιστώσεις, τὰς ζητηθείσας ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914. Μετὰ δύο ὅμως ἔτη, ὅτε διὰ τρίτην φορὰν ἐζητήθησαν τοιαῦται πιστώσεις, ἔδωκεν ἀρνητικὴν ψῆφον. Κατόπιν τούτου, διεσπάσθη τὸ σοσιαλιστικὸν κόμμα, καὶ τὸ μὲν μεῖζον μέρος ἠκολούθησε τὸν ῎Εβερτ καὶ τὸν Σάϊδεμαν, ὁ δὲ ῞Ααζε μετὰ τοῦ Λίμπκνεχτ καὶ Κοὺρτ Ἄϊσνερ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῆς ὁμάδος τῶν ἀνεξαρτήτων σοσιαλιστῶν. Ἔκτοτε ἀρχίζει τραχύτατος ἀγὼν διὰ τὸν ῞Ααζε, ἀγὼν κατὰ τοῦ πολέμου καὶ κατὰ τῶν σοσιαλιστῶν τῆς μείζονος μερίδος τοὺς ὁποίους ἀποκαλεῖ «σοσιαλιστὰς τοῦ Κάϊζερ».

Ἡ ἐπανάστασις τῆς 11 Νοεμβρίου 1918 εἶνε ἐν μέρει ἰδικόν του ἔργον. Μετὰ τῶν φίλων του Βὰρτ καὶ Δίττμαν καὶ τῶν ἡγετῶν τῆς μείζονος μερίδος ῎Εβερτ, Σάϊδεμαν καὶ Λάνδσβεργ κατήρτησε τὸ προσωρινὸν ἐκτελεστικὸν συμβούλιον, κρατήσας δι' ἑαυτὸν τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ὡς ἐπίτροπος τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ ταχέως ἀνεφύησαν διαφωνίαι μεταξὺ τῶν εἰς τὴν ἀρχὴν εὑρισκομένων δύο σοσιαλιστικῶν κομμάτων, καὶ δὴ ὅσον ἀφορᾷ τὴν στάσιν τῆς κυβερνήσεως ἀπέναντι τῆς ὁμάδος «Σπάρτακος», ἥτις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λίμπκνεχτ ἀπεσπάσθη τῶν ἀνεξαρτήτων. Ὁ ῎Εβερτ ἤθελε νὰ τοὺς καταπολεμήσῃ μέχρις ἐξοντώσεως, ἐνῷ ὁ ῞Ααζε ὑπεστήριζε πολιτικὴν συνδιαλλαγῆς. Κατ' ἀρχὰς ὑπερίσχυσεν ἡ γνώμη του εἰς τὸ συνέδριον τῶν ἐξ ἐργατῶν καὶ στρατιωτῶν συμβουλίων, ἀποτυχὼν ὅμως εἰς τὰς συνδιαλλακτικάς του προσπαθείας καὶ μὴ θέλων νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν κατὰ τῶν παλαιῶν φίλων του, ἀπεσύρθη τῆς Κυβερνήσεως τὴν 25 Δεκεμβρίου 1918. Αἱ ἐκλογαὶ τοῦ Ἰανουαρίου 1919 διὰ τὴν Συντακτικὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ἔφεραν εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν μείζονα μερίδα τοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος καὶ ὁ ῞Ααζε εὑρέθη, ὡς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον, εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ἐξηκολούθησεν ὅμως ἀσκῶν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κόμματός του. Εἰς τὸ συνέδριον τῶν ἀνεξαρτήτων σοσιαλιστῶν τὸ συγκροτηθὲν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1919, διετύπωσε τὸ πρόγραμμά του, τὸ ὁποῖον ἀπέκρουε τὴν δικτατορίαν τῶν ἀστικῶν τάξεων καὶ τὴν δικτατορίαν τῶν σοσιαλιστῶν, ὑπερημύνετο δὲ τῆς ἑνώσεως τῶν τάξεων, χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς ὁλότητος, τῆς κρατικοποιήσεως τῶν μεγάλων καπιταλιστικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἐτάσσετο ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀγαθῶν σχέσεων μεθ' ὅλων τῶν ἐθνῶν.

Οἱ σοσιαλισταὶ τῆς μείζονος μερίδος δὲν συνεμερίζοντο τὸ πρόγραμμα τοῦ ῞Ααζε, ὁ ὁποῖος καὶ ἐσυνέχισε τοὺς ἀγῶνας του κατὰ τῆς κυβερνήσεως Σάϊδεμαν, κατόπιν δὲ κατὰ τῆς κυβερνήσεως Μπάουερ. Ἀλλ' ἐπροχώρησεν ἔτι περαιτέρω: κατήγγειλε τὴν συνωμοσίαν τῶν ρώσων ἀντιδραστικῶν μετὰ τῶν γερμανῶν μιλιταριστῶν, σκοπὸς τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ὁριστικὴ ἐγκατάστασις τῶν Γερμανῶν εἰς τὰς βαλτικὰς χώρας καὶ ἡ ἀνάληψις τῆς ἐξουσίας εἰς τὴν Ρωσίαν ὑπὸ κυβερνήσεως φιλικῶς διακειμένης πρὸς τὴν Γερμανίαν. Ἀλλ' αἱ ἀποκαλύψεις αὗται τοῦ ἐστοίχισαν τὴν ζωήν. Τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1919, ἐνῷ εἰσήρχετο εἰς τὸ Ράϊχσταγ, ἐπλήγη θανασίμως ὑπὸ πολιτικοῦ του ἐχθροῦ, τοῦ Φός, καὶ ἀπέθανε μετά τινας ἑβδομάδας. Σ. Φ.

Ἀαζῆ-Σοῦ. Ποταμὸς τῆς Περσίας, πηγάζων ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Κασπίας καὶ ἐκβάλλων εἰς τὴν λίμνην τοῦ Ρουμῆ, ἑξήκοντα χιλιόμετρα μακρὰν τῆς Ταυρίδος. Εἰς τὰ ὕδατα αὐτοῦ, κατὰ τοὺς φυσιοδίφας, οὐδεὶς ἰχθὺς δύναται νὰ ζήσῃ.

Ἀαὶν-ἐσ-Ζινοὺμ. Λέξεις ἀραβικαί, σημαίνουσαι «ἡ Πηγὴ τῶν Εἰδώλων». Ἀρχαία πόλις τοῦ Φέζ, τῆς ὁποίας τὸν περίφημον ναὸν κατέστρεψαν οἱ Μωαμεθανοί.

Ἀαὶν Μαριάμ. Λέξεις ἀραβικαί, σημαίνουσαι «ἡ Κρήνη τῆς Μαρίας». Ἀρχαία κρήνη τῆς Παλαιστίνης, ἀπὸ τῆς ὁποίας, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, ἤντλει ὕδωρ ἡ Παρθένος Μαρία. Ἐκεῖ πλησίον ἔκειτο ἡ πηγὴ τοῦ Σιλωάμ.

Ἀαίν-Σαρίν. Μικρὸν χωρίον τῆς Παλαιστίνης, εἰς ἀπόστασιν ἓξ χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλήμ. Εἶνε γνωστὸν διὰ τὴν ἐν αὐτῷ εὑρισκομένην μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἡ ὁποία, κατά τινα παράδοσιν, ἐκτίσθη εἰς ὃ σημεῖον ἐγεννήθη ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής. Παρὰ τὸ Ἀαὶν-Σαρὶν ὑπάρχει καὶ σπήλαιόν τι, ἐν τῷ ὁποίῳ, κατ' ἄλλην παράδοσιν, κατῴκησεν ἡ Παρθένος. Εἰς Ἀαὶν Σαρὶν μεταβαίνουν κατ' ἔτος πολλοὶ προσκυνηταὶ πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν χριστιανικῶν τούτων μνημείων.

Ἀαὶν-Τοζιάρ. Κώμη τῆς Συρίας πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Θαβὼρ κειμένη. Ἔχει θαυμασίαν πηγὴν ὕδατος, παρὰ τὴν ὁποίαν ἀναπαύονται τὰ ἐξ Αἰγύπτου, Δαμασκοῦ καὶ Ἱερουσαλὴμ προερχόμενα καραβάνια,

ἀχίρας, (ὁ) ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ: *ἡ αἶρα*, ἡ κοινὸς λεγομένη *εἶρα*· οὕτως ὀνομάζονται διάφορα εἴδη φυτῶν παρασίτων τῶν δημητριακῶν: 1) τὸ lolium temulentum=αἶρα ἡ μεθυστικὴ ἢ ἄλλως λεγομένη δημωδῶς *κουντούρα*, 2) ἡ linicola, 3) ἡ *πολυετής*, ἡ ὑπὸ τοῦ Διοσκουρίδου λεγομένη: *φοῖνιξ ἢ πόα*, 4) ἀκόμη καὶ ἡ ἄγρωστις agropyrum (triticum) repens, ἡ ἀγριά. ἢ ἀγριάδα. Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ἰδιωματικοῦ τύπου εἶνε μὲ τὸ ἐν ἀρχῇ ἀναλογικὸν πρόθεμα *α* κατὰ τὸ *ἀέρας*, ὅθεν καὶ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ γένους. Σύγκρινε *ἱεράκι>ἀιεράκι, ἰώνω>ἀιώνω* ἀπὸ τὸ *ἅγιος* ἴσως.

῎Ααλανδ ἢ ῎Αλανδ. Νῆσοι ἢ Ἀρχιπέλαγος ῎Αλανδ. Σύμπλεγμα 300 περίπου νησίδων καὶ βράχων εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Βυθνιακοῦ κόλπου, ἐπὶ ἐκτάσεως 565 τετραγ. μιλίων. Ἐκ τούτων μόνον αἱ 80 εἶνε κατῳκημέναι. Ἡ μεγαλυτέρα ῎Ααλανδ, ἐξ ἧς καὶ τὸ Ἀρχιπέλαγος ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἔχει μῆκος 18 μιλίων. Πρωτεύουσα Μάριεχαμ Κάτοικοι τῶν νήσων σουηδικῆς καταγωγῆς 20.000. Αἱ νησῖδες ἀρχικῶς ἀνῆκον εἰς τὴν Σουηδίαν, ἀλλὰ τὸ 1809 παρεχωρήθησαν εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἡ τελευταία, κατανοήσασα τὴν σπουδαιότητα τῆς θέσεως ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως, ὠχύρωσεν αὐτάς, ἀλλὰ τὸ 1854 Ἀγγλογαλλικὴ δύναμις κατέστρεψε τὰ ὀχυρώματα. Δύο ἔτη ἀργότερον ἡ συνθήκη τῆς ῎Ααλανδ μεταξὺ Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας ἀπηγόρευσε τὴν ὀχύρωσιν τῆς νήσου καθὼς καὶ τὴν ὕπαρξιν ἐπ' αὐτῆς ναυτικῶν ἢ στρατιωτικῶν ἐγκαταστάσεων. Τὸ 1916 ἡ Ρωσία ἐφάνη διατεθειμένη νὰ παραβῇ τὰ συμπεφωνημένα Οἱ Φιλλανδοὶ ἀντέστησαν καὶ ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὴν Σουηδίαν καὶ Γερμανίαν. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1918 διὰ δημοψηφίσματος τῶν κατοίκων ἐζητήθη παρὰ τοῦ Συνεδρίου τῆς Εἰρήνης ἡ ἕνωσις μετὰ τῆς Σουηδίας. Τὸ Συνέδριον ἐκήρυξε τὰς νήσους οὐδετέρας καὶ ἔθεσεν αὐτὰς ὑπὸ τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν. Οἱ κάτοικοι τῶν ῎Ααλανδ εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἁλιεῖς καὶ ναυτικοί. Προϊόντα: ἰχθῦς, κρέατα, δέρματα, τυρὸς καὶ βούτυρον.

῎Ααλβοργ. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Δανίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως τῆς ἐπαρχίας Ἰουτλάνδης. Ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου ὑπὸ τῶν Δανῶν τῷ 1534, ἐλεηλατήθη ὑπὸ τοῦ Βάλλενστάϊν τὸ 1627 καὶ τέλος περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Σουηδῶν, οἵτινες καὶ τὴν ἐκράτησαν μέχρι τοῦ 1660, ὅτε διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Ρωσκίλδ ἀπεδόθη εἰς τὴν Δανίαν. Εἶνε πόλις μεγάλης ἐμπορικῆς σημασίας. Ἔχει καθεδρικὸν ναὸν καὶ σχολὴν ναυτιλίας. Βιομηχανία: σάπων, δέρματα καὶ καπνός. Ἐξάγει σῖτον, ρέγγες καὶ μαλλίον, δέρματα ἀκατέργαστα καὶ οἰνόπνευμα.

῎Ααλεν ἢ ῎Αλεν (Aalen). Πολίχνη τῆς Βυρτεμβέργης ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κόχερ, ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 7.000 κατοίκων. Ἄλλοτε ἐλευθέρα αὐτοκρατορικὴ πόλις. Ἔχει βυρσοδεψεῖα, ὑφαντουργεῖα καὶ χυτήρια.

Ἀαλεσοὺνδ. Λιμὴν τῆς Νορβηγίας ἐν τῷ στομίῳ τῆς Ρομίδας. Ἀπέχει περὶ τὰ 168 ναυτικὰ μίλια τοῦ Μπέργκεν. Οἱ κάτοικοι, περὶ τὰς 14.000, ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν. Τὸ Ἀαλεσοὺνδ κατεστράφη τὸ 1904 ὑπὸ πυρκαϊᾶς

ΑΑΛΗ ΠΑΣΣΑΣ, Ο ΠΟΝΗΡΟΣ ΒΕΖΥΡΗΣ

Διὰ νὰ ἀπομονώσῃ τὸν Ἑλληνισμὸν προκαλεῖ τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα.

Ὁ Ἀαλῆ ἢ Ἀλῆ Μωχαμὲτ Ἐμὶν πασσᾶς, διπλωμάτης καὶ πολιτικὸς Ὀθωμανός, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1815 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1871, ἐχρημάτισεν ἀλληλοδιαδόχως ἐπιτετραμμένος τῆς Υ. Πύλης ἐν Λονδίνῳ (18 8), κατόπιν πρεσβευτὴς (1841), πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς πρὸς σύνταξιν τοῦ Τανζιμάτ, Μέγας Βεζύρης (1852), πληρεξούσιος τοῦ Σουλτάνου εἰς τὸ Συνέδριον τῶν Παρισίων (1856) ὅτε καὶ ἐξέδωσε τὸ Χὰτ-ὶ Σερὶφ (ἔργον ἰδικόν του καὶ τοῦ Φουὰτ πασσᾶ) καθορίζον τὴν θέσιν τῶν ἐν τῇ χώρᾳ χριστιανῶν, κατόπιν δὲ πάλιν Μέγας Βεζύρης κατὰ τὰ ἔτη 1857-1861 καὶ 1867 ὅτε καὶ μετέβη εἰς Κρήτην πρὸς συνεννόησιν μετὰ τῶν χριστιανῶν ἐπαναστατῶν.

'Ααλῆ πασσᾶς

Ὁ Ἀλῆ πασσᾶς χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν Τούρκων ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς του ὡς τίμιος ἄνθρωπος, φαινόμενον σπάνιον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὑπῆρξεν ὅμως συγχρόνως ἐπιδέξιος διπλωμάτης, ἐμψυχωτὴς δὲ τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ. Ἀντιληφθεὶς τὴν ἀνάγκην τῆς εἰσαγωγῆς μεταρρυθμίσεων ἐν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ, ὅπως δι' αὐτῶν ἀποφύγῃ ἐπικινδύνους ἐπεμβάσεις τῆς Δύσεως καὶ ἀναχαιτίσῃ τὴν ἀρξαμένην κατάρρευσιν αὐτῆς, εἰσηγήθη διαφόρους καινοτομίας ἐξ ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Παρεχώρησε εἰς τοὺς ξένους δικαίωμα ἰδιοκτησίας πανταχοῦ τῆς χώρας, ἐξαιρέσει τῶν ἱερῶν Μουσουλμανικῶν περιοχῶν Χετζάζης καὶ Ὑεμένης. Ἵδρυσε τὸ συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας, τὸν Ἄρειον Πάγον καὶ τὸ Λύκειον τοῦ Γαλατᾶ Σεράϊ εἰσήγαγε δὲ εἰς τὴν χώραν καὶ τὸ μετρικὸν σύστημα.

Ἐπέτυχεν ὥστε ν' ἀποσοβηθῇ ἡ ἀπόσπασις τῆς Αἰγύπτου ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ νὰ διατηρηθῇ ἐπ' αὐτῆς ὁ φόρος ὑποτελείας, ἀναγνωριζομένου ὅμως τοῦ τίτλου τοῦ Χεδίβου εἰς τὸν Ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου.

Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Λονδίνου (13 Μαΐου 1871) ἔνθα παρέστη ὁ ἴδιος ὡς Μέγας Βεζύρης, διεμαρτυρήθη ἐντόνως διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ρωσίας σχεδιαζομένην καταπάτησιν ἄρθρων τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων οὐδετεροποιούντων τὸν Εὔξεινον.

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1867 ὡς Μέγας Βεζύρης ἀπεστάλη εἰς Κρήτην ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὅπως ἐπιτύχῃ συνεννόησιν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῆς προσωρινῆς των κυβερνήσεως καὶ ἀναδιοργανώσῃ τὸ σύστημα διοικήσεως τῆς μεγαλονήσου.

Κατὰ τὰς διεξαχθείσας ὅμως συνεννοήσεις ὁ Ἀλῆ πασσᾶς δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως πρὸς συγκρότησιν Μικτῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐνέργειαν δημοψηφίσματος. Ἀντὶ τούτου συνεκάλεσε γενικὴν συνέλευσιν ἀποτελεσθεῖσαν ἐκ 4 πληρεξουσίων ἐξ ἑκάστου διαμερίσματος, εἰς ἣν καὶ εἰσηγήθη τὴν ἀναγνώρισιν ἰδίου «Ὀργανικοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου» δι' οὗ ἐρρυθμίζετο ἡ νέα διοίκησις τῆς νήσου. Οὗτος καὶ ἀπετέλεσε πράγματι τὸν νόμον τῆς Κρήτης κατὰ τὰ ἀκόλουθα δέκα ἔτη.

Διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ ἡ Κρήτη διῃρεῖτο εἰς 5 διοικήσεις περιλαμβανούσας 19 ἐπαρχίας, ὑπὸ Γενικὸν Διοικητὴν ἢ Βαλῆν καὶ ἕνα στρατιωτικὸν Διοικητήν. Ὁ Βαλῆς εἶχε δύο βοηθοὺς ἢ ὑπάρχους, ἐξ ὧν ὁ εἷς ἦτο χριστιανός, καὶ ἓν Νομαρχιακὸν Συμβούλιον ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ τόπου καὶ ἄλλα μέλη αἱρετὰ κατ' ἴσον ἀριθμὸν Μουσουλμάνους καὶ Χριστιανούς.

Ἑκάστη Διοίκησις εἶχεν ἕνα Διοικητὴν ἢ Μουτεσαρίφην Χριστιανὸν ἢ Μουσουλμάνον ἀναλόγως τῆς πλειονοψηφίας τῶν κατοίκων μὲ ὑποδιοικητὴν ἢ μουαβίνην ἐκ τοῦ ἄλλου θρησκεύματος. Ἐπίσημοι γλῶσσαι τῆς νήσου ἦσαν ἡ Τουρκικὴ καὶ ἡ Ἑλληνική. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται, μὴ ἱκανοποιοῦσαι τοὺς ἐπαναστάτας, δὲν ἐγένοντο δεκταὶ παρ' αὐτῶν.

Ἀλλ' ἐπὶ τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Ἀαλῆ πασᾶ ἐγένετο καὶ ἄλλη μεταρρύθμισις ἐνδιαφέρουσα τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἀσπαζόμενος τὴν πολιτικὴν διαθήκην τοῦ Φουάτ, εἰσηγουμένου τὸ δόγμα ὅτι θὰ ἔπρεπε οἱ Ἕλληνες νὰ ἀπομονωθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἀπὸ τῶν ἄλλων Χριστιανῶν καὶ νὰ χωρισθῶσι τῶν Βουλγάρων, ἀποσπωμένων τῶν τελευταίων τούτων τῆς κυριαρχίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, καὶ εὑρὼν ἐν τούτῳ βοηθὸν ἔνθερμον καὶ τὸν πρεσβευτὴν τῆς Ρωσίας Ἰγνάτιεφ, ἐπελήφθη τῆς ἱδρύσεως Αὐτοκεφάλου Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας.

Οὕτω τὴν 27 Φεβρουαρίου 1870 ἐξεδίδετο τὸ Φιρμάνιον τῆς ἱδρύσεως Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας

Digitized by Google

ἐν Κωνσταντινουπόλει δι' οὗ ὁ Ἔξαρχος ἐλάμβανε τὸ Βεράτιον παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἀπ' εὐθείας. Ἡ ἐξαρχία δὲν ἐλάμβανε μόνον ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν της τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριὰ τὰ καθ' αρῶς Βουλγαρικά. Τὸ σχετικὸν Φιρμάνιον ὥριζεν ἐπίσης ὅτι πᾶσα πόλις ἢ χωρίον θὰ ὑπήγετο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Ἐξαρχίας, ἐὰν τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων ἐζήτουν τοῦτο. Αὐτὸ ὑπῆρξεν ἡ κυρία ἀφορμὴ τῆς ἐπὶ ἔτη ἀναστατώσεως τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τῆς Τουρκίας καὶ τῆς ἐν αὐταῖς δράσεως τῶν κομιτατζήδων. Ν. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: A. de la Jonquière: Histoire de l'Empire Ottoman.—Ed. Engehardt: La Turquie et le Tanzimat.—Ch. Mismer: Souvenirs du Monde Musulman.— «Μέντωρ»: Περιοδικὸν Σμύρνης. Τεῦχος ἔτους 1871.

Ἄαρ. Ὁ κυριώτερος ποταμὸς τῆς Ἐλβετίας μήκους 280 χιλιομ. Πηγάζων βορείως τοῦ Γκρίμσελ, κατέρχεται ὁρμητικὸς καὶ πολυθόρυβος πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Χασλὶ καὶ σχηματίζει εἰς τὸ Χαντὲκ καταρράκτην πίπτοντα ἐξ ὕψους 75 μέτρων, τὸν ὡραιότερον καταρράκτην τῆς Ἐλβετίας. Πέραν τοῦ κάτω Χασλὶ ὁ Ἄαρ διέρχεται διὰ στενοῦ αὐχένος μήκους ἑνὸς μιλλίου περίπου, ἑκατέρωθεν τοῦ ὁποίου ὑψοῦνται οἱ βράχοι κατακορύφως καὶ εἰς μέγα ὕψος. Προχωρῶν δὲ σχηματίζει τὰς λίμνας Μπριὲζ καὶ Θούν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται ἡ διάσημος πόλις Ἰντερλάκεν, ἡ προσελκύουσα χιλιάδας περιηγητῶν καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους. Τὸ μέρος τοῦτο εἶνε τόσον μαγευτικόν, ὥστε καταπλήσσει καὶ διαθερμαίνει τὴν μᾶλλον πεζὴν φαντασίαν. Γερμανὸς ἐπιστήμων, ὁ Βύς, ἐπισκεφθεὶς τὸν ποταμὸν Ἄαρ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, γράφει τὰ ἑξῆς: «Ὁ Ἄαρ μοῦ φαίνεται ὡς νεαρὸς ποτάμιος θεός, ὁ ὁποῖος ὁρμᾷ ἐκ τοῦ σπηλαίου του καὶ διασχίζει τὰς πεδιάδας γοργὸς καὶ φαιδρός, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πολυθορύβων ἀδελφῶν του. Μετ' ὀλίγον ὅμως, συλλαμβανόμενος εἰς τὰ βρόχια τοῦ Ἱμέρου, δίδει τὰς χεῖρας εἰς κάποιαν Ναϊάδα καὶ ξαπλώνεται νωχελῶς εἰς τὰς λίμνας τῆς Μπριὲνζ καὶ τοῦ Θούν, ὡς νὰ ἤθελε νὰ χαρῇ τὰς ἡδονὰς τῆς ἀναπαύσεως». Ἡ φύσις πράγματι ἐπεδαψίλευσεν ὅλας τὰς ὡραιότητας εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην: ὕδατα καὶ δάση, βράχους καὶ κοιλάδας, γόνιμα λιβάδια καὶ χιονισμένας κορυφάς· διὰ τοῦτο καὶ προσελκύει ἐπισκέπτας καθ' ὅλας τὰς ἐποχάς, ἑκάστη δὲ ἐποχὴ ἔχει ἰδιαιτέραν γοητείαν. Οἱ χειμερινοὶ ἐπισκέπται ἐνδιαφέρονται βεβαίως περισσότερον διὰ τὰς ἀσκήσεις εἰς τὰς ὁποίας ἐπιδίδονται χάριν τῆς ὑγείας των, ἀλλ' οἱ θερινοὶ περιηγηταὶ δὲν γνωρίζουν τί νὰ πρωτοθαυμάσουν. Ὁ Ἄγγλος ἱστορικὸς Οὐΐλλιαμ Κὸξ ἔγραφε τὰ ἑξῆς πρὸ ἑνὸς αἰῶνος, ὁπότε εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸ μέρος τοῦτο: «Εἶνε φυσικῶς ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἐκείνας καὶ θαυμασίας τοποθεσίας! Εἰς τὴν περιγραφὴν ὅλα ἐμφανίζονται σχεδὸν τὰ ἴδια· καὶ ὅμως εἰς τὴν πραγματικότητα, ἕκαστος ποταμός, καταρράκτης, βράχος, ὄρος, κρημνός, διακρίνονται ἐκ τῆς ἀπείρου ποικιλίας τῆς διαμορφώσεώς των καὶ ἐκ πάσης φύσεως ὡραιότητος, μεγαλοπρεπείας ἢ φρίκης. Ἀλλ' αἱ διακεκριμέναι αὗται ποικιλίαι, καίτοι τόσον κτυπηταί, ὥστε νὰ μὴ διαφεύγουν καὶ τὸν μᾶλλον ἀδιάφορον παρατηρητήν, εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγραφοῦν, ὑπερβαίνουσαι τὴν ἱκανότητα καὶ τῆς «ἰσχυροτέρας γραφίδος». Ὁ Ἄαρ, ἐξερχόμενος τῆς λίμνης Θοὺν, περιβάλλει τὴν Βέρνην καὶ ἀφοῦ δεχθῇ τὰ ὕδατα πλείστων λιμνῶν καὶ ποταμῶν ἐκβάλλει εἰς τὸν Ρῆνον.

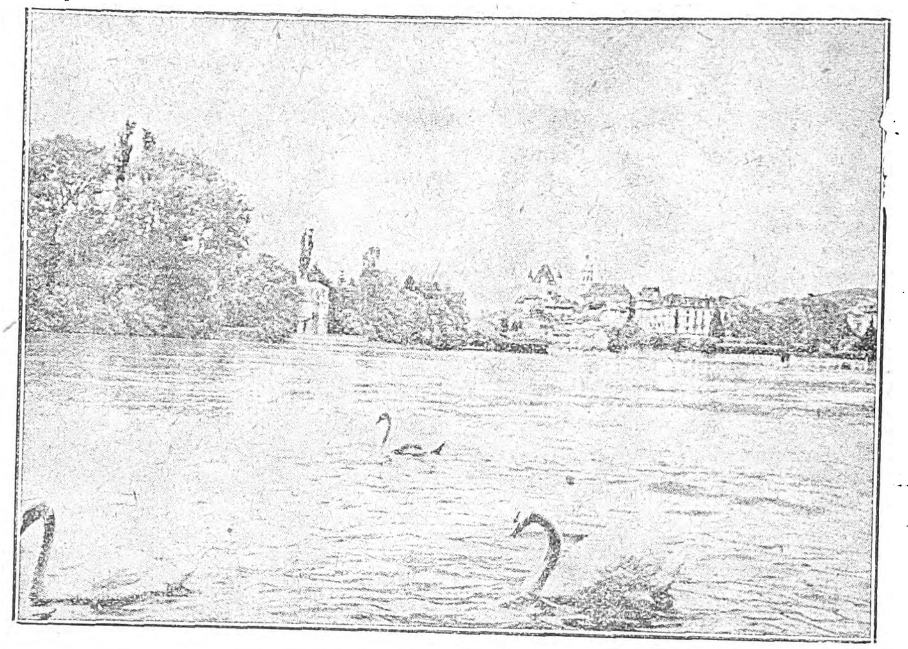

Ὁ ποταμὸς Ἄαρ διερχόμενος ἐκ τῆς Θούν. Τὰ ἤρεμα νερά του κυλοῦν κάτω ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς πύργους τοῦ ἀρχαίου φρουρίου. Πολυάριθμοι κύκνοι στολίζουν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ποταμοῦ.

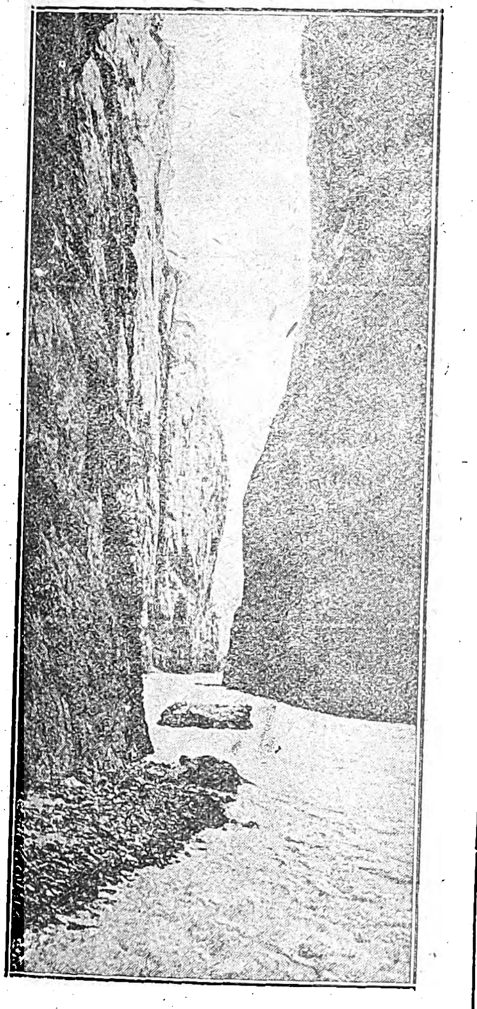

Εἰς μῆκος ἑνὸς μιλλίου ὁ Ἄαρ βρυχᾶται ὁρμητικὸς εἰς τὸ βάθος στενωποῦ σχηματιζομένης ἀπὸ καθέτους πανυψήλους βράχους.

Ἱστορία.—Κατὰ τοὺς πολέμους τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ὁ Γάλλος στρατηγὸς Μασσένα, κατόπιν νικηφόρων μαχῶν κατὰ μῆκος τοῦ Ἄαρ, διεσκόρπισε τὸν αὐστρορωσικὸν στρατὸν (1799). Ὅτε δὲ ὁ ἀρχιδοὺξ Κάρολος ἠθέλησε τὰ καταλάβῃ τὸ Ντέττιγκεν, διὰ ν' ἀποκόψῃ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Μασσένα μὲ τὴν Βασιλείαν καὶ ἔζευξε τὸν Ἄαρ διὰ δύο γεφυρῶν, ὁ στρατηγὸς Νέϋ, εἰδοποιηθεὶς ὑπὸ γαλλικῆς περιπόλου, ἔσπευσεν ἐπὶ τόπου μὲ 10.000 ἄνδρας καὶ ἠνάγκασε τὸν ἀρχιδοῦκα νὰ ἀποσυρθῇ ἄνευ μάχης.

Ἄαρ Ἀαρού. Τὰ Ἠλύσια Πεδία τῶν Αἰγυπτίων. Αἱ σκιαὶ τῶν νεκρῶν διῆγον τὴν αἰωνιότητα καταγινόμεναι εἰς γεωργικὰς ἐργασίας καὶ ἐθέριζον στάχεις ὕψους ἑπτὰ πήχεων. Ἡ

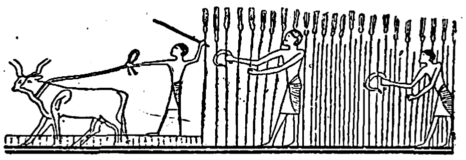

Αἱ σκιαὶ τῶν Αἰγυπτίων νεκρῶν ὀργώνουν τὴν γῆν καὶ θερίζουν ἑπταπήχεις στάχεις.

χώρα αὕτη τῶν μακάρων εἰς τὴν ὁποίαν εἰσήρχοντο διὰ μυστηριωδῶν δρόμων, περιεβάλλετο ἀπὸ σιδηροῦν τοῖχον φέροντα ἀπείρους θύρας καὶ διασχιζόμενον ἀπὸ ἕνα ποταμόν. Ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ἀλληγορία τοῦ οὐρανοῦ μὲ τοὺς ἀστέρας ὡς θύρας καὶ τὸν γαλαξίαν ὡς ποταμόν.

Ἀαράου. Μικρὰ πόλις τῆς Ἐλβετίας (10,600 κατ.) Εἶνε πρωτεύουσα τοῦ Καντονίου τῆς Ἀργοβίας καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἄαρ. Ἡ Ἀαράου, τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας σημαίνει τὸ *λιβάδι τοῦ Ἄαρ*, ἔχει θαυμασίαν θέαν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ μὲ τοὺς ὑψηλοὺς πύργους της καὶ μὲ τὰ μυτερὰ ἀετώματά της. Κέκτηται πολλὰ μεσαιωνικὰ μνημεῖα, τὸ δὲ βιομηχανικόν της μουσεῖον περικλείει ἀξιόλογον πινακοθήκην, συλλογὰς ἀρχαιοτήτων, βιομηχανικῶν ἀντικειμένων καὶ ἰδίως ἀνεκτίμητον σειρὰν ἐλβετικῶν ὑελογραφιῶν τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἀαρασσός. Πόλις τῆς Πισιδίας ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ (ἴδε Πισιδία).

Ἀαρβούργη. Μικρὰ πόλις τῆς Ἐλβετίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄαρ καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Ὄλτεν (2.500 κάτ.). Ἐπὶ βράχου

Ὁ πύργος τοῦ Σέλι, ὅστις προσελκύει χιλιάδας περιηγητῶν.

δεσπόζοντος τῆς πόλεως ἐγείρεται πύργος κτισθεὶς ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Βέρνης εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἔκειτο ἄλλοτε ἀρχαιότατον φρούριον. Ἐπὶ δασώδους λόφου τῶν περιχώρων ὑπάρχει ἐπίσης ὁ μικρὸς γραφικὸς πύργος τοῦ Σέλι, ὁ ὁποῖος ἔχει μεταβληθῆ εἰς ξενοδοχεῖον. Ἡ πόλις κέκτηται σωφρονιστήριον διὰ τοὺς νέους καὶ συγκοινωνεῖ μὲ τὸ Ζόφινγκεν (Zofingen) δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ.

Ἀαργάου. Καντόνιον τῆς Ἐλβετίας (ἴδε Ἀργοβία).

Ἄαρδιτς, ἢ κατά τινας Ἄρδισκος. Ποταμὸς τῆς Μολδοβλαχίας, ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ὁποίου συνήφθη τὸ 1854 ἡ πρώτη μάχη μεταξὺ τοῦ ρωσικοῦ καὶ τοῦ ὑπὸ τὸν Ὀμὲρ πασσᾶν τουρκικοῦ στρατοῦ.

Ἀαριφῆ Πασσᾶς. Πολιτικὸς Ὀθωμανός. Ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ 1819, ἀπέθανε δὲ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1895. Γλυκὺς καὶ προσηνὴς τὸν χαρακτῆρα, φίλος δὲ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν, πολλαπλῶς ἐξυπηρέτησε τὴν πατρίδα του. Τὸ 1873 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς χώρας του ἐν Βιέννῃ. Τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος μετακληθεὶς ἀνέλαβε τὸ ὑπουργεῖο τῆς Δικαιοσύνης καὶ Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Τὸ 1877 ἐστάλη πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους, καὶ ἐπανελθὼν ἀνέλαβε ἀπὸ τοῦ 1882 μέχρι τοῦ 1885 τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἄαρλεμ. Πρωτεύουσα τῆς βορείου Ὁλλανδίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σπάαρνε, ἀπέχουσα 6 χμ. ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Ὁ ποταμὸς Σπάαρνε χωρίζει τὴν πόλιν εἰς δύο μέρη συνδεόμενα διὰ πέντε γεφυρῶν. Τὸ Ἄαρλεμ, φημιζόμενον ἄλλοτε διὰ τὸ ἐμπόριον τῶν λειρίων του, τὰ ὁποῖα ἐπωλοῦντο εἰς μυθώδεις τιμάς, ἔχει καὶ σήμερον ὡς σπουδαιότερον πόρον τὴν ἀνθοκομίαν, ἐκ τῆς ἀφθονίας δὲ τῶν ἀνθέων της ἔχει ἐπονομασθῆ «Ἀνθόπολις». Κείμενον εἰς γραφικὴν θέσιν καὶ ἀπηλλαγμένον τοῦ θορύβου καὶ τῆς πυρετώδους

Digitized by Google

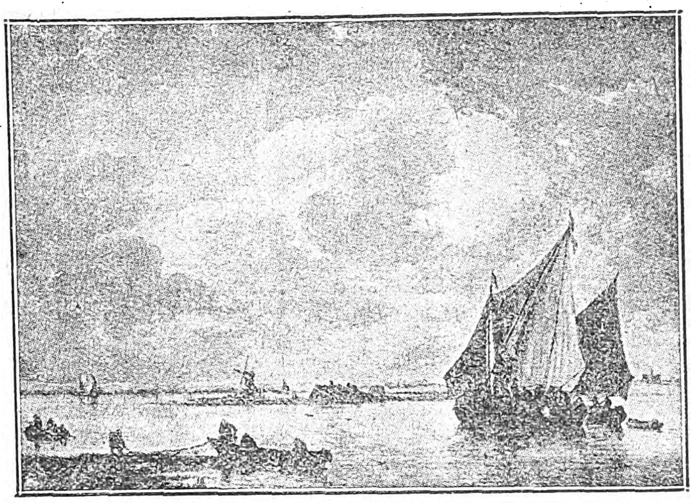

'Η μελαγχολικὴ λιμνοθάλασσα τοῦ Ἄαρλεμ...

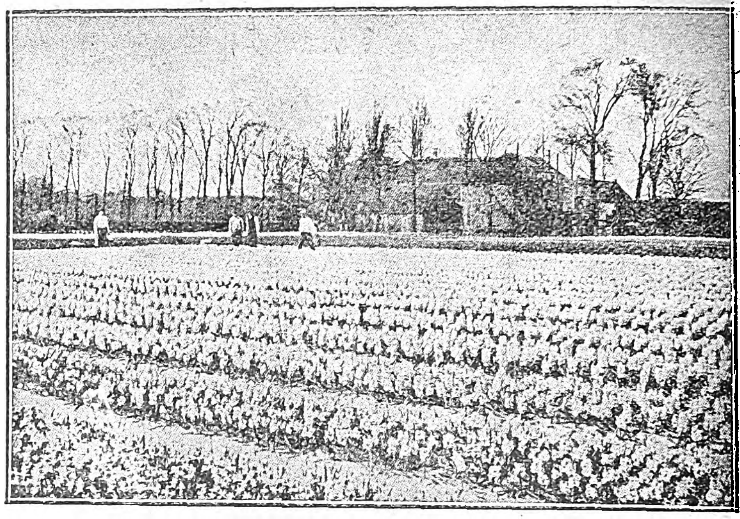

...μετεβλήθη εἰς κήπους ὑακίνθων καὶ ναρκίσσων.

ζωῆς τοῦ Ἄμστερνταμ, ἀποτελεῖ ὀνειρώδη τόπον θερινῆς διαμονῆς καὶ συγκεντρώνει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους τὴν ἀριστοκρατίαν τοῦ Ἄμστερνταμ, ἀλλὰ καὶ πλείστους ἐπισκέπτας ἐξ ὅλης τῆς Ὁλλανδίας. Ἐκ τοῦ παρελθόντος διατηρεῖ ὑπέροχα μνημεῖα. Ἡ ὡραιοτέρα ἐκκλησία της εἶνε ὁ Ἄγιος Μπαβό, μητρόπολις γοτθικοῦ ρυθμοῦ μήκους 140 μ., μὲ πύργον ὕψους 80 μέτρων καὶ ἔχουσα κολοσιαῖον ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον μὲ 8.000 αὐλούς. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Ἄαρλεμ εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια φρουρίου καὶ τὸ θαυμάσιον *δάσος τοῦ Ἄαρλεμ* ἐξ αἰωνοβίων φηγῶν, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μικρὸν μουσεῖον. Τὸ Ἄαρλεμ εἶνε πατρὶς τοῦ ἑλληνιστοῦ Σρεβέλιους καὶ πλείστων ζωγράφων.

Ἱστορία. Τὸ Ἄαρλεμ, ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος, ἦτο σπουδαία πόλις. Σχηματισθεῖσα εἰς τοὺς πρόποδας φρουρίου ἔπαιξε σημαντικὸν ρόλον εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ὁλλανδίας κατὰ τῆς δυτικῆς Φρίζης. Κατὰ τὸ 1572, λόγῳ τοῦ ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Ἄαρλεμ ἐτάχθησαν πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐξεγερθέντων διαμαρτυρομένων, ἔγινε τοῦτο ὁ στόχος τῶν Ἰσπανῶν. Ὁ υἱὸς τοῦ δουκὸς τῆς Ἄλβας ἐπολιόρκησε τὸ Ἄαρλεμ μὲ 30.000 ἄνδρας. Ἡ φρουρὰ ἐκ 2.000 μόνον ἀνδρῶν ἠμύνθη ἀπεγνωσμένως τῇ συνδρομῇ τῶν κατοίκων καὶ δὴ τῶν γυναικῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἡρωϊκῆς ἀμαζόνος Κενάου Χασσελάαρ. Μετὰ ἑπτάμηνον πολιορκίαν ἡ πόλις παρεδόθη (12 Ἰουλίου 1573), ἀφοῦ αἱ μὲν συγκοινωνίαι διεκόπησαν, ὁ δὲ σπεύσας εἰς βοήθειαν στρατὸς ἡττήθη καὶ οἱ πολιορκούμενοι ἦσαν τόσον ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὴν πεῖναν, ὥστε τοὺς ἐξέφευγον τὰ ὅπλα ἀπὸ τὰς χεῖρας. Οἱ Ἰσπανοί, εἰσελθόντες εἰς τὴν πόλιν, κατέσφαξαν τὴν φρουράν, παρὰ τὴν χορηγηθεῖσαν ἀμνηστείαν, καὶ ἀπεκεφάλισαν ἢ ἔρριψαν εἰς τὴν λίμνην περὶ τὰς 2.000 γυναικόπαιδα. Τὸ 1577, ἀνακατελήφθη τὸ Ἄαρλεμ ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου ντ' Ὀράνζ καὶ ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν, τὴν ὁποίαν καὶ διετήρησε διὰ τοῦ ἐμπορίου τῶν ἀνθέων. Παρήκμασεν ἀργότερον, ἀλλὰ σήμερον ἔχει προαχθῇ εἰς εὐημερίαν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐπανεύρῃ τὴν παλαιάν του ἀκμὴν

Ἄαρχους. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Δανίας ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἰουτλάνδης. Πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Ὁ καθεδρικὸς ναός του ἀνάγεται εἰς τὸν 13ον αἰῶνα, καίτοι δὲ ὑπέστη ἔκτοτε πολλὰς μεταρρυθμίσεις καὶ ἀνακαινίσεις, ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ κάμνῃ μεγάλην ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἐπιβλητικότητα καὶ διὰ τὴν ἁρμονίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ τούτου ὑπάρχουν πολλοὶ περίεργοι τάφοι καὶ μνημεῖα. Εἷς ἐξ αὐτῶν, ὅστις ἀνήκει εἴς

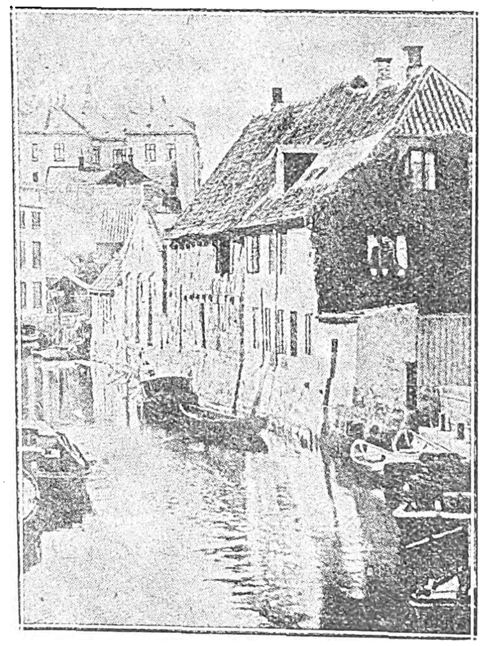

Ἄαρχους.

Μία διῶρυξ ἡ ὁποία διασχίζει τὸ παλαιότερον τμῆμα τῆς πόλεως.

τινα ἐπίσκοπον τοῦ Ἄαρχους, ζήσαντα τὸν 18ον αἰῶνα, φέρει μίαν μακροσκελῆ πομπώδη ἐπιγραφήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι ὁ θανὼν «ἦτο ἕνα παράδειγμα τῆς μεγαλυτέρας τελειότητος, τὴν ὁποῖαν δύνανται νὰ παρουσιάσουν οἱ ἀτελεῖς θνητοί». Ἕνα ἄλλο μνημεῖον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν Χριστιανὸν Δράκεμβεργ (Drackemberg), ὅστις ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε ἐτῶν, ἀφοῦ διῆλθε περιπετειώδη βίον ταξιδίων, ναυαγίων, αἰχμαλωσίας ὑπὸ πειρατῶν, καὶ ἐκστρατειῶν ὑπὸ τρεῖς Σουηδοὺς βασιλεῖς. Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἄαρχους εἶναι ἡ μεγαλυτέρα γοτθικὴ ἐκκλησία τοῦ Κράτους. Μουσεῖον, λύκειον καὶ βιβλιοθήκη ἔχουν ἱδρυθῇ ἐνωρὶς ὑπὸ τῶν φιλοπροόδων κατοίκων της. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία διεξάγονται εἰς μεγάλην κλίμακα. Ἡ πόλις συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Κοπεγχάγης. Προϊόντα: οἶνος, δέρματα, μάλλινα καὶ βαμβακερὰ ὑφάσματα καὶ καπνός.

Τὸ 1849 ὁ πρῶσσος στρατηγὸς Χίρσφελς ἐνίκησε παρὰ τὸ Ἄαρχους τὸν δανὸν στρατηγὸν Ρόλ.

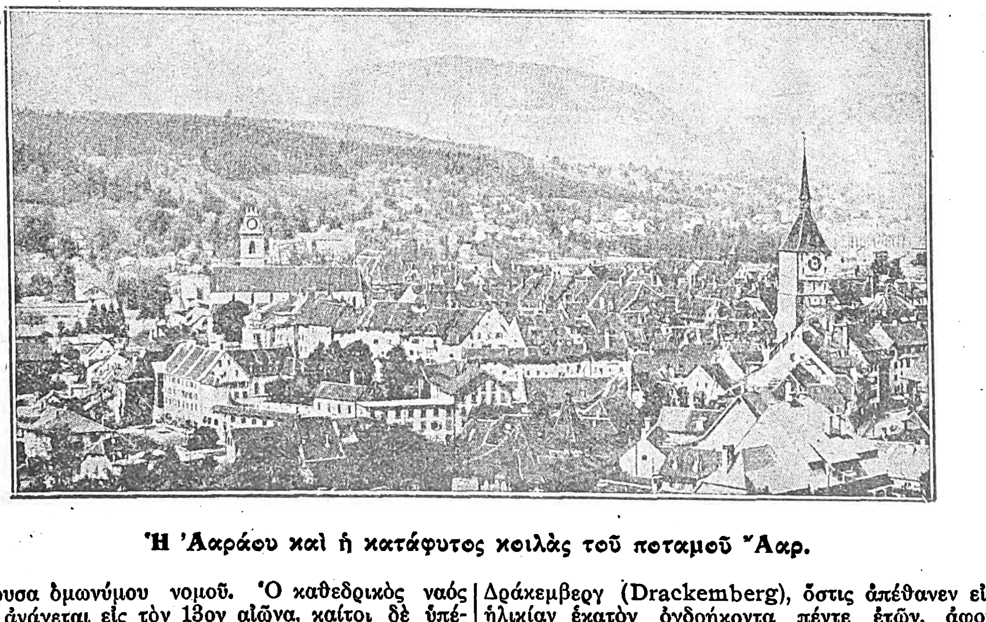

'Η 'Ααράου καὶ ἡ κατάφυτος κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ Ἄαρ.

'Ααρών. Ὁ πρῶτος πρωθιερεὺς τῶν Ἑβραίων ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Λευΐ, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Μωϋσέως, εἰς τὸν ὁποῖον προσέφερε πολύτιμον συνδρομὴν κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑβραίων ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ δουλείας. Εὔγλωττος καὶ θαρραλέος ὤν, ὑπεδείχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὡς συνεπίκουρος εἰς τὸν Μωϋσέα, ὅτε οὗτος ἐδίσταζε νὰ ἀναλάβῃ τὸ μέγα ἔργον, νὰ ἐξαγάγῃ τὸν ἑβραϊκὸν λαὸν ἐκ τῆς δουλείας, προφασιζόμενος μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὴν βραδυγλωσσίαν του. Πράγματι ὁ 'Ααρών, πληροφορηθεὶς παρὰ τοῦ Μωϋσέως τὴν θείαν διαταγήν, συνήγαγε τοὺς πρεσβυτέρους τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ καὶ διεβίβασε τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἐλάλησεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Μωϋσῆν. Ἐπανέλαβε δὲ καὶ τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὑπέδειξεν ὁ Θεὸς πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς θείας διαταγῆς, ἤτοι μετέβαλε τὴν ράβδον του εἰς ὄφιν καὶ κατόπιν ἐπανέφερεν εἰς τὴν πρώτην ὑπόστασιν, ἔσυρεν ἐκ τοῦ κόλπου τὴν χεῖρα του λεπρὰν καὶ εἰσαγαγὼν αὐτὴν πάλιν εἰς τὸν κόλπον του τὴν ἐξήγαγεν ὑγιᾶ, τέλος δὲ ἔχυσεν ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ μετεβλήθη εἰς αἷμα. Ἀφοῦ ἐπίστευσεν ὁ λαὸς εἰς τοὺς λόγους του, ὁ Μωϋσῆς καὶ ὁ 'Ααρὼν μετέβησαν εἰς τὸν Φαραὼ καὶ διεβίβασαν τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ, ν' ἀποστείλῃ τὸν ἑβραϊκὸν λαὸν νὰ ἑορτάσῃ εἰς τὴν ἔρημον.

Ὁ Φαραὼ ὅμως ὄχι μόνον δὲν ὑπήκουσεν, ἀλλὰ κατέστησεν ἔτι ἐπαχθεστέραν τὴν δουλείαν. Οἱ Ἑβραῖοι ἤρχισαν νὰ γογγύζουν καὶ νὰ ἀγανακτοῦν ἐναντίον τῶν δύο ἀνδρῶν. Πάλιν ὁ 'Ααρὼν ἐμφανίζεται ἐνώπιον τοῦ Φαραώ, ὡς πληρεξούσιος τοῦ Μωϋσέως, καὶ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ νὰ ἀφήσῃ τοὺς Ἑβραίους νά ἀπέλθουν ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Ὅταν δὲ ὁ Φαραὼ ἐζήτησεν θαύματα διὰ νὰ πεισθῇ παρὰ τῶν δύο ἀπεσταλμένων, ὁ 'Ααρὼν ἐξετέλεσε πάλιν τὰ θαύματα ταῦτα. Ἐπακολουθοῦν αἱ ἑπτὰ πληγαὶ τοῦ Φαραώ, ὁ ὁποῖος ἐν τέλει ἀναγκάζεται ν' ἀφήσῃ τοὺς Ἑβραίους νὰ ἐξέλθουν ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Κατόπιν ἡ διάβασις τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἡ περιπλάνησις τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν ἔρημον. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα ὁ 'Ααρὼν παρίσταται πρόθυμος συνεργάτης τοῦ Μωϋσέως εἰς τὸ δυσχερέστατον ἔργον τῆς διοικήσεως ἄνω τῶν ἑξακοσίων χιλιάδων λαοῦ, λαοῦ ὑποφέροντος μυρίας στερήσεις καὶ κακουχίας ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ διηνεκῶς διὰ τοῦτο μεμψιμοιροῦντος.

Ἦλθεν ὅμως καὶ ἡ στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ 'Ααρὼν δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατήσῃ τὸν ἐξεγερθέντα λαόν. Ὁ Μωϋσῆς εἶχεν ἀνέλθει ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἵνα λάβῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐβράδυνε νὰ κατέλθῃ. Ὁ λαός, ἀπελπισθεὶς ἐν τῇ δυστυχίᾳ του, μίαν μόνην ἐσκέφθη διέξοδον: νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν Θεόν του καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν σωτηρίαν παρ' ἄλλων θεῶν.

Συνήχθησαν λοιπὸν περὶ τὸν 'Ααρὼν καὶ τοῦ ἐζήτησε νὰ κατασκευάσῃ εἰς αὐτοὺς θεούς, οἵτινες νὰ προπορεύωνται αὐτῶν.

Τότε ὁ 'Ααρών, μὴ δυνάμενος ν' ἀντιταχθῇ εἰς τὸ πλῆθος, κατεσκεύασεν ἐκ τῶν ἐνωτίων

Digitized by Google

τῶν γυναικῶν των χρυσοῦν μόσχον. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἀδυναμίαν του ταύτην εὗρε χάριν: ὄχι μόνον δὲν ἐτιμωρήθη, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ περιεβλήθη διὰ τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, τὸ ὁποῖον κληρονομικῷ δικαίῳ περιῆλθεν εἰς τοὺς υἱούς του. Ὁ Ἀαρὼν ἀπέθανεν, ὡς ὁ Μωϋσῆς, πρὶν εἰσέλθῃ εἰς τὴν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, εἰς ἡλικίαν 123 ἐτῶν, ταφεὶς ἐπὶ τοῦ ὄρους Χόρ, παρὰ τὴν Πέτραν πρωτεύουσαν τῶν Ἰδουμαίων. Περὶ τοῦ Ἀαρὼν ἡ ἑβραϊκὴ παράδοσις ἀναφέρει πλείστας πράξεις, εἰς τὰς ὁποίας ὅμως παρατηρεῖται ἀσυναρτησία καὶ ἔν τισι σύγκρουσις πρὸς τὰ δεδομένα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ὁ ἀνώτατος προθιερεὺς Ἀαρών. (Ἄγαλμα εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Μιλάνου).

Τοῦτο δέον νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ παράδοσις ἐσχηματίσθη πολλοὺς αἰῶνας βραδύτερον τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔδρασεν ὁ Ἀαρών,

Ὁ Ἀαρὼν μὲ τὴν μεγάλην ἀρχιερατικήν του στολὴν ἕτοιμος νὰ προσφέρῃ θυσίαν.

ἐποχῆς ἀναγομένης πρὸ τοῦ ἔτους 1100 π. Χ.

Ἀαρὼν ἢ Ἀρὼν ὁ Ἀλεξανδρεύς. Ἱερεὺς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ ἰατροφιλόσοφος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου (610–641 μ. Χ.). Ἔγραψεν ἑλληνιστὶ ἰατρικὸν σύγγραμμα μεταφρασθὲν εἰς τὴν συριακὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Πανδέκται». Ὁ Ἀαρὼν συνεκέντρωσεν εἰς τὸ βιβλίον του ὅ,τι ἐγράφη παρὰ τῶν ἑλλήνων ἰατρῶν, φαίνεται ὅμως ὅτι ἐγνώρισε καλλύτερον τῶν προγενεστέρων του τὴν ἐπιληψίαν, τὴν ὑποχονδρίαν, τὸν ἐξανθηματικὸν πυρετὸν καὶ ἰδίως τὴν εὐλογίαν τὴν ὁποίαν πρῶτος καὶ περιέγραψεν, ὡς λέγεται.

Ἀαρὼν (-Βὲν-Ἰωσὴφ-Σωσόν). Ραββῖνος, ζήσας κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα. Διέμενε συνεχῶς εἰς Θεσσαλονίκην ὅπου συνέγραψε τὰ ἑξῆς σημαντικὰ ἔργα: τὸν «Νόμον τῆς Ἀληθείας», συλλογὴν δικαστικῶν ἀποφάσεων (ἐκδοθεῖσαν ἐν Βενετίᾳ, τὸ 1610) καὶ τὸ «Βιβλίον τῆς Ἀληθείας» (Ἄμστερδαμ, 1706).

Ἀαρὼν (Ἰσαάκ). Πολυμαθὴς Ἰουδαῖος ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος. Ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἐμμανουὴλ Κομνηνοῦ, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν Αὐλὴν ὑπηρέτει ὡς διερμηνεὺς τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν, κατεδικάσθη διὰ προδοσίαν εἰς ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν.

Ὅταν ὁ Ἀνδρόνικος Κομνηνὸς ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὁ Ἀαρὼν ἔσπευσε νὰ τὸν συμβουλεύσῃ ὅπως μὴ ἀρκῆται εἰς τὴν ἐξόρυξιν τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἐχθρῶν του, ἀλλὰ νὰ προβαίνῃ καὶ εἰς ἀποκοπὴν τῆς γλώσσης των ἥτις εἶναι ἱκανὴ νὰ προξενήσῃ μεγάλα κακά.

Ἡ συμβουλὴ ἐφηρμόσθη ἐπὶ τοῦ δόσαντος αὐτήν, μόλις ὡς ὁ Ἰσαὰκ Ἄγγελος ἐπέτυχε κατόπιν ἐπαναστάσεως ἐναντίον τοῦ πατρός του νὰ ἀναγορευθῇ Αὐτοκράτωρ.

Ἀαρὼν (Πέτρος) ἢ Ἀρών. Μουσικοδιδάσκαλος, γεννηθεὶς εἰς Φλωρεντίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν τὸ 1562. Εἶνε ὁ πρῶτος θεωρητικὸς τῆς μουσικῆς ὅστις καθώρισε μὲ σαφήνειαν καὶ κατὰ σύστημα τοὺς κανόνας τῆς σημερινῆς ἀντιστίξεως εἰς τὸν *Τοσκανέλλο* του. Οἱ μουσικοὶ τῆς ἐποχῆς του κατετρίβοντο εἰς διενέξεις περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἀαρὼν ἀνεμίχθη μὲ πάθος εἰς τὰς λογομαχίας αὐτάς, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως προέκυψεν ἐν τέλει ἡ θεωρία τῆς σημερινῆς ἁρμονίας.

Ἀαρὼν ὁ 1ος. Ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας, ἀποθανὼν μεταξὺ 1562 καὶ 1569. Ἄγνωστος εἶνε ἡ καταγωγὴ τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἐγκατασταθεὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Μολδαβίας ὑπὸ τοῦ Ἱσπανοῦ στρατηγοῦ Καστάλδο, διοικοῦντος ἐν Οὐγγαρίᾳ τὸν στρατὸν τοῦ Φερδινάνδου τῆς Αὐστρίας, δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν ἀρχήν, ἀνατραπεὶς μετ' ὀλίγον καὶ ζήσας τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς του ἐκ συντάξεως τὴν ὁποίαν τοῦ ἀπένειμεν ὁ ἡγεμὼν τῆς Αὐστρίας.

Ἀαρὼν ὁ 2ος. Ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας (1591—1595), ἀποθανὼν τὸ 1597. Κατήγετο, κατὰ τοὺς μὲν ἐξ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς χώρας, κατ' ἄλλους δὲ ἐξ ἀσημοτάτης οἰκογενείας. Ἡ πρώτη ὅμως γνώμη εἶνε πιθανωτέρα, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Ἀαρών, ἐπὶ τῆς βασιλείας Πέτρου τοῦ Χωλοῦ, εἶχε καταφύγει εἰς Ἀγγλίαν. Πληροφορηθεὶς ἐκεῖ ὅτι ὁ Πέτρος ἐσκόπευε νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου, ἀνεχώρησεν ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν. Χάρις εἰς τὰ διαβήματα τοῦ Ἄγγλου πρεσβευτοῦ καὶ εἰς τὰς χρηματικὰς ὑποσχέσεις τοῦ Ἀαρών, πρὸς τὸν Σουλτάνον καὶ τοὺς τιτλούχους τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἐπέτυχε νὰ τοῦ δοθῇ ὁ θρόνος τῆς Μολδαβίας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου τοῦ 1591 ἀνέλαβε τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἡ πρώτη δὲ πρᾶξίς του ἦτο νὰ ἐπιβάλῃ δυσβαστάκτους φόρους εἰς τοὺς ὑπηκόους του, καταπιέζων αὐτοὺς παντοιοτρόπως. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ Μολδαβία περιῆλθεν εἰς τόσον οἰκτρὰν κατάστασιν ὥστε ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ ἐπέμβουν. Ὁ Ἀαρὼν ἐκλήθη νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, ὑποστηριζόμενος ὅμως ὑπὸ τῶν πιστωτῶν του οἵτινες ἤλπιζον ὅτι θὰ ἐπληρώνοντο τὰ ὀφειλόμενα, ἔτυχε χάριτος παρὰ τοῦ Σουλτάνου. Τότε ἐσημειώθη οὐσιώδης μεταστροφὴ εἰς τὴν πολιτικὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ἀαρών. Ἀλλ' ὅταν ἦλθεν ἡ στιγμὴ τῆς δράσεως, ὁ Ἀαρὼν ἐδίστασε νὰ τεθῇ ἀναφανδὸν ἀντιμέτωπος τῶν Τούρκων. Οἱ Κοζάκοι, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἐπολέμουν κατὰ τῶν ἀπίστων, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν κατερήμωσαν, ὁ δὲ Ἀαρὼν σωθεὶς διὰ τῆς φυγῆς ἐπανῆλθε κατόπιν εἰς Ἰάσιον. Ἀλλ' ἡ συνεχιζομένη μετὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐπιφυλακτικὴ στάσις τοῦ Ἀαρὼν ἐθεωρήθη ὡς προδοσία παρὰ τοῦ Σιγισμόνδου Βαθόρι, ὅστις συλλαβὼν τὸν Ἀαρών, τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἀλβίντι ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ δύο ἔτη.

Ἄας. Γερμανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς εἰς Δρέσδην τὸ 1813, ἀποθανὼν εἰς Ρώμην τὴν 24 Μαΐου 1842. Ἀκολουθήσας νεώτατος μαθήματα εἰς τὸ σχολεῖον ἰχνογραφίας τοῦ Μάϊσεν εἰσῆλθε τὸ 1830 εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς γενετείρας του πόλεως, σπουδάσας κατόπιν εἰς Ντύσελντορφ ὑπὸ τὸν Χίλντεμπραντ. Ἀπὸ τὸ 1836 ἤργισε κατασκευάζων διὰ λογαριασμὸν τοῦ βιβλιοπώλου Μπὰρτ τῆς Λειψίας σπουδαῖα διακοσμητικὰ ἔργα καὶ μετ' αὐτὰ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς πίνακάς του *ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Τρικυμίᾳ*, *Ἰσαὰκ καὶ Ρεβέκκα*. Τὸ 1841 μετέβη εἰς Ρώμην ὅπου προσεβλήθη ὑπὸ κεραυνοβόλου αἱμορραγίας προελθούσης ἐκ τῆς ἐξαντλητικῆς ἐργασίας εἰς ἣν ἐπεδόθη ἐκεῖ. Τὸ τελευταῖον του ἔργον, ἱστορικῆς ὑποθέσεως, *Οἱ τρεῖς βασιλεῖς* (μάγοι) *πρὸ τοῦ Ἡρώδου* ἐγκατελείφθη ἡμιτελές.

Ἄασε (Haase Φρειδερῖκος). Διάσημος Γερμανὸς φιλόσοφος, γεννηθεὶς εἰς Μανδεμβοῦργον τὴν 4 Ἰανουαρίου 1808 καὶ ἀποθανὼν εἰς Μπρεσλάου τὴν 16 Αὐγούστου 1867. Διορισθεὶς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μπρεσλάου κατὰ τὸ 1840 παρέμεινε τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του. Κατὰ τὸ 1848 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὴν πρωσσικὴν Βουλήν. Μετέφρασε λατινιστὶ τὴν «Λακεδαιμονίων Πολιτείαν» τοῦ Ξενοφῶντος, τὸν Θουκιδίδην, τὸν Σενέκαν καὶ τὸν Τάκιτον.

Ἄασε (Haase). Ὀνομαστὴ οἰκογένεια τυπογράφων ἐν Πράγᾳ. Ἱδρυτὴς τοῦ οἴκου ὑπῆρξεν ὁ Γόττλιβ Ἄασε (Gottlieb Haase), τὸ τυπογραφεῖον τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε μεγάλην φήμην. Οἱ υἱοί του Λουδοβῖκος (γενν. τὸ 1801) καὶ Ἀνδρέας (γενν. τὸ 1804) ἐσυνέχισαν τὸ ἔργον τοῦ πατρός των ὑπὸ τὸ ἐμπορικὸν ὄνομα «Υἱοὶ Γόττλιβ Ἄασε». Τὸ 1831 ὁ οἶκος Ἄασε ἀπέκτησε μεγαλυτέραν φήμην διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς μεγάλου ἐργοστασίου χάρτου. Μεταξὺ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ μεγάλου τούτου οἴκου εἶνε καὶ ἡ περίφημος ἐφημερὶς «Βοημία» (Bohemie), ἡ ὁποία ἱδρύθη τὸ 1824 καὶ ἡ ὁποία ἔπαιξε κατόπιν σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς χώρας.

Ἀατλῆ. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀκίντζαλη, ὑποδιοικήσεως Κιλκίς, νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κεῖται μεταξὺ τῶν νοτίων διασχάδων τοῦ Μπέλες καὶ τῆς λίμνης Πρασιάδος. Κάτοικοι 153.

Ἄαχ. Παρ' Αἰγυπτίοις ἡ Σελήνη συνάμα καὶ ὁ θεὸς Λοῦνος. Ὁ θεὸς οὗτος παρίστατο ἄλλοτε μὲν μὲ κεφαλὴν ἱέρακος ἢ ὑπὸ μορφὴν παιδὸς φέροντος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡμισέληνον καὶ δίσκον (εἶνε ὁ Κὸνς-Λοῦνος), ἄλλοτε δὲ μὲ κεφαλὴν ἴβιος, στολισμένην μὲ ἡμισέληνον, δίσκον καὶ ἐνίοτε γραφίδα ἥτις συμβολίζει τὴν ἀλήθειαν (Θὼτ Λοῦνος). Ὁ Ἄαχ συμβολίζει τὴν ἀνανέωσιν, τὴν ἀναγέννησιν, καθὸ παριστάνων τὰς φάσεις τῆς σελήνης.

Ἄαχ-Χοτέπ Βασίλισσα τῆς Αἰγύπτου, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς σύζυγος Ἀμενώφιος τοῦ 1ου. Ἀνασκαφαὶ ὅμως γενόμεναι πρὸ τριακονταετίας εἰς τὸ Ντρὰχ-Ἀμποὺ'λ-Νέγκα τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου ἀνέτρεψαν τὴν γνώμην ταύτην. Κατ' αὐτὰς ἀνευρέθη φέρετρον φέρον τὸ ὄνομα τῆς Ἄαχ-Χοτέπ, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ εὑρέθησαν κοσμήματα, ἀφιερώματα ἑνὸς ἀφανοῦς βασιλέως τῆς 17ης δυναστείας ὀνόματι *Καμές*, τοῦ ὁποίου ὑποτίθεται ὅτι ὑπῆρξεν ἡ χήρα. Δυστυχῶς κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εὑρέσεως τοῦ φερέτρου ἔλειπεν ὁ ἐνεργῶν τὰς ἀνασκαφὰς Γάλλος ἀρχαιολόγος Μαριέτ. Τὸ φέρετρον ἠνοίχθη διὰ τῆς βίας ὑπὸ τοῦ πασσᾶ διοικητοῦ τῆς περιφερείας, καὶ αἱ μὲν ταινίαι ἐσχίσθησαν, ἡ μούμια ἐθραύσθη εἰς τεμάχια καὶ διεσκορπίσθη, δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον νὰ ὑπεξαιρέθησαν καὶ κοσμήματα ἀνήκοντα εἰς τὴν βασίλισσαν Ἄαχ—Χοτέπ. Τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ἀπέκτησε κατὰ τὸ 1884 χρυσοῦν δακτύλιον φέρον τὸ ὄνομα τῆς Ἄαχ—Χοτέπ, ὑποτίθεται δὲ ὅτι προέρχεται ἐκ τῶν ὑπεξαιρεθέντων κατὰ τὸ ἄνοιγμα τοῦ φερέτρου. Τὰ εὑρεθέντα κοσμήματα εἶνε ἀνεκτιμήτου ἀξίας, ἀποτελοῦν δὲ τὴν θαυμασιωτέραν συλλογὴν τοῦ Μουσείου τοῦ Μπουλὰκ εἰς τὸ Κάϊρον. Μεταξὺ τούτων περιλαμβάνεται χρυσοῦν περιστήθιον λεπτοτάτης ἐπεξεργασίας, φέρον ἐν ἀναγλύφῳ τὴν παράστασιν τοῦ Ἀμώσιος ἐν μέσῳ δύο θεοτήτων, θεωρεῖται δὲ ὡς τὸ ὡραιότερον ἀπὸ τὰ μέχρι σήμερον γνωστὰ κοσμήματα τῆς ἀρχαιότητος.

Χρυσοῦν κόσμημα τῆς Βασιλίσσης Ἄαχ-Χοτέπ.

Ἀάχμης. Ὄνομα δύο Αἰγυπτίων βασιλέων γνωστοτέρων ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄμασις (Ἴδε Ἄμασις).

Ἄβ. Ὁ πέμπτος μὴν τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους (Ἰώσηπος) καὶ ὁ ἑνδέκατος τοῦ πολιτικοῦ. Εἶχε τριάκοντα ἡμέρας καὶ ἀντεστοίχει πρὸς τὸ τελευταῖον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰουλίου καὶ πρὸς τὸ πρῶτον τοῦ Αὐγούστου. Τὴν ἐννάτην ἡμέραν τοῦ μηνὸς τούτου κατεστράφη ἡ Ἱερουσαλήμ: ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος τὸ 586 π. Χ. καὶ ἓξ αἰῶνας ἀργότερον, τὸ 70 μ. Χ., ὑπὸ τοῦ Τίτου.

Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως ἄβ. Τινὲς λέγουν ὅτι σημαίνει «μὴν τοῦ πυρός,» ἀλλὰ ἡ ἐξήγησις, ἂν καὶ πιθανή, δὲν εἶναι βεβαία.

Ἄβ. (Habb). Ποταμὸς τῆς Ἀσίας, τοῦ ὁποίου τὸ κάτω μέρος χωρίζει τὸ Λὰς (ἐπαρχίαν τοῦ Βελουχιστὰν) ἀπὸ τὸ Σὶντ (ἀγγλικὴν ἐπαρχίαν τῶν Ἰνδιῶν). Ὁ Ἄβ πηγάζει ἐκ τῶν ὀροσειρῶν τοῦ Πάβ, διακλαδώσεως τῶν ὀρέων Ἄλα, καὶ μετὰ δρόμον 150 χλμ. πρὸς νότον ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον Ὀμὰν βορείως τοῦ Ἰνδοῦ. Ξηρὸς κατὰ τὸ θέρος, ὀγκοῦται τὸν χειμῶνα ἐκ τῶν κατακλυσμιαίων βροχῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἐξέρχεται τῆς κοίτης του. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ροῦ του ἔχει κατασκευασθῇ ὑδατόφραγμα μήκους 335 μ. καὶ ὕψους 7 μ., διὰ τοῦ ὁποίου συγκρατοῦνται τὰ ὕδατα καὶ ποτίζεται ἔκτασις 5.000 ἐκταρίων.

Ab absurdo (Εἰς ἄτοπον ἀπαγωγή). Μέθοδος ἀποδεικτικῶν συλλογισμῶν διὰ τῆς ὁποίας ἐπιδιώκεται ἡ διαπίστωσις ἀληθείας τινὸς διὰ τῆς καταδείξεως τοῦ καταφανῶς ἀτόπου τῆς ἀντιθέτου πρὸς ταύτην ὑποθέσεως.

Πρέπει ὅμως ἡ ὑπόθεσις νὰ εἶνε ἀπολύτως ἀν-

Digitized by Google

τίθετος τῆς ἀληθείας καὶ νὰ μὴ χωρῇ μεταξὺ τούτων μέσος τις ὅρος. Ἐπὶ παραδείγματι: μεταξὺ *μέλανος* καὶ *μὴ μέλανος* ὑπάρχει ἀπόλυτος ἀντίθεσις, ἐνῷ δὲν ὑπάρχει τοιαύτη μεταξὺ *μέλανος* καὶ *λευκοῦ*. Ἓν ἀντικείμενον λευκὸν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ταυτοχρόνως καὶ μὴ λευκόν, καὶ ἀντιστρόφως. Ἀλλὰ ἓν ἀντικείμενον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ταυτοχρόνως καὶ λευκὸν καὶ μέλαν δύναται νὰ μὴ εἶνε οὔτε λευκὸν οὔτε μέλαν. Τὸ γενικῶς ἐπαληθεῦον εἶνε ἀπολύτως ἀντίθετον πρὸς τὸ μερικῶς διαψευδόμενον καὶ ἀντιστρόφως: τὸ μερικῶς ἐπαληθεῦον εἶνε εἰς ἀπόλυτον ἀντίθεσιν πρὸς τὸ γενικῶς διαψευδόμενον: Ὁ *ἄνθρωπος εἶνε θνητός, Ἄνθρωπός τις δὲν εἶνε θνητός*. Ἡ ἀλήθεια τῆς μιᾶς ἐκ τούτων καθιστᾷ ψευδῆ τὴν ἑτέραν, ἐν ᾧ ἡ ὑπόθεσις: *Πᾶς ἄνθρωπος εἶνε δίκαιος*, δύναται νὰ εἶνε ψευδής, χωρὶς ἐκ τούτου νὰ εἶνε ἀληθὴς ἡ πρότασις, ὅτι *οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶνε δίκαιος*.

Τὴν τοιαύτην μέθοδον συλλογισμοῦ δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν κατὰ τοὺς ἑξῆς τρεῖς τρόπους. 1) Ἀποκαλύπτομεν διὰ τῆς ἀναλύσεως τὸ ἄτοπον μιᾶς προτάσεως. 2) Ἀπορρίπτομεν μίαν πρότασιν διότι, ἐὰν παρεδεχόμεθα ταύτην θὰ κατελήγομεν εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶμεν καὶ νὰ ἀπορρίψωμεν ταυτοχρόνως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, καὶ 3) Παραδεχόμεθα μίαν πρότασιν, διότι, ἐὰν δὲν παραδεχόμεθα αὐτὴν ἀλλὰ τὴν ἀντίθετόν της, θὰ κατελήγομεν εἰς τὸ νὰ ἀρνούμεθα καὶ νὰ παραδεχώμεθα ταυτοχρόνως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν.

Ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω φαίνεται, τῆς μεθόδου αὐτῆς δύναται νὰ γίνῃ χρῆσις μόνον εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ἡ χρῆσις της εἰς τὰς συζητήσεις—ζητημάτων κοινωνικῶν ἢ πολιτικῶν—εἶνε μὲν πάντοτε διασκεδαστική, σπανίως ὅμως ἄγει εἰς βέβαια συμπεράσματα.

Ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Νεύτων καὶ μεταγενέστεροι ἀστρονόμοι καὶ μαθηματικοὶ ἐπιτυχῶς ἐχρησιμοποίησαν ταύτην διὰ τὴν ἀπόδειξιν ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν καὶ φυσικῶν νόμων. Κατόπιν τούτου Φιλόσοφοι καὶ Κοινωνιολόγοι ἐξετράπησαν εἰς ἄτοπον χρῆσιν τῆς μεθόδου πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας θεωριῶν καὶ ὑποθέσεων τὰς ὁποίας πάλιν ἀποδεικνύον ψευδεῖς οἱ ἀντίπαλοί των καὶ διὰ τῆς αὐτῆς μάλιστα μεθόδου. Κατήντησεν ἐπὶ πλέον, ἡ ἀτυχὴς μέθοδος, ὁ προσφιλέστερος τρόπος συζητήσεων πολιτικῶν καὶ ἀκόμη τὸ ἀκαταμάχητον ἐπιχείρημα πειθοῦς εἰς τὰς ῥητορείας τῶν ὑποψηφίων βουλευτῶν.

—**αβα** Θηλυκὴ συζυγωνυμικὴ κατάληξις ἐν τῇ διαλέκτῳ τῶν Ποντίων προστιθεμένη εἰς τὰ εἰς *-ας* ἀρσενικὰ λ. χ. *ψωμᾶς* > *ψωμάβα* (=ψωμάδαινα), *λαχανᾶς* > *λαχανάβα, κοκκυμελᾶς* > *κοκκυμελάβα* (ἀντὶ κοκκυμηλᾶς, διότι τὸ *η* ἐν Πόντῳ προφέρεται εἰς τινας περιστάσεις κατὰ τὴν ἀρχαίαν του προφορὰν ὡς *ε*), ἀκόμη καὶ *Κοσμᾶς* > *Κοσμάβα* (=Κοσμάδαινα) κτλ. Εἶναι δὲ Ρωσικῆς προελεύσεως.

Ἄβα. Θυγάτηρ Ζηνοφάνους, ἔγινε βασίλισσα τῆς παρὰ τὴν Ταρσὸν Ὀλβιάδος ἐπιγαμβρεύσεως πρὸς τὴν δυναστείαν τῶν Τευκριδῶν, κτιτόρων καὶ βασιλέων τῆς πόλεως ταύτης ὑπῆρξεν εὐνοουμένη τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας ἀγοράσασα τὴν εὔνοιαν ταύτην διὰ χρημάτων, ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάλυσιν αὐτῶν ἐξεθρονίσθη καὶ ἡ Ἄβα, ἡ δὲ βασιλεία ἔμεινεν εἰς τοὺς ἀπογόνους της (Στράβ. ἐκδ. Κασ. σ. 672).

Ἄβα. ἢ **Ἄββα.** Νῆσις τοῦ Λευκοῦ Νείλου, ἡ μεγαλυτέρα καὶ καλύτερον καλλιεργημένη, κατοικουμένη δὲ ἀποκλειστικῶς ὑπὸ Ἀράβων. Εἰς τὴν Ἄβα ὁ Μάχδης Μωάμεθ—Ἀχμὲτ ἐγκατασταθεὶς ἐντὸς λάκκου, τὸν ὁποῖον εἶχε σκάψει διὰ τῶν χειρῶν του, ἔζησεν ἐπὶ δεκαπενταετίαν μέχρι τοῦ 1883, ὁπότε τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν πιστῶν του ἐξεκίνησε διὰ νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τοῦ Σουδὰν τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς Αἰγυπτίους.

Ἄβα. Νύμφη, ἡ ὁποία, μιγεῖσα μετὰ τοῦ Ποσειδῶνος, ἔτεκε τὸν νέον ἐπώνυμον ἥρωα τῆς Θρακικῆς πόλεως Ἐργίσκης.

Ἄβα. Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας διαδεχθεὶς τὸν διάδοχον τοῦ βασιλέως Ἁγίου Στεφάνου, (1041—1044). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου τούτου βασιλέως, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Πέτρος, ἐπιλεγόμενος Βενετὸς ἢ Γερμανός, ὁ ὁποῖος κατέστη ὄργανον τῶν ξένων. Ἀλλ' οἱ Μαγυάροι, μὴ ἀνεχόμενοι τὴν διαγωγήν του, ἐξήγειραν τὸν λαὸν κατ' αὐτοῦ καὶ ἀφοῦ τὸν ἐξεθρόνισαν παρέδωκαν τὴν βασιλείαν εἰς τὸν Ἄβα, ὁ ὁποῖος κατήγετο ἐξ ἑνὸς ἐκ τῶν παλαιῶν ἐκείνων ἀρχηγῶν οἵτινες διεξεδίκουν τὴν ἀρχὴν πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς Οὐγγαρίας εἰς βασίλειον. Ὁ Ἄβα ὅμως ἀπεδείχθη ταχέως χειρότερος τοῦ προκατόχου του. Καίτοι χριστιανὸς καὶ ἱδρυτὴς ἐκκλησιῶν, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς εἰδωλολάτρας ὑπηκόους του, ἐπέτρεψε πᾶσαν βιαιότητα κατὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν ξένων. Ὁ ἰσχυρὸς βασιλεὺς τῆς Γερμανίας Ἐρρῖκος ὁ 3ος, πλησίον τοῦ ὁποίου εἶχε καταφύγει ὁ ἐκθρονισθεὶς Πέτρος, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Οὐγγαρίαν καὶ ἐπέβαλε ταπεινωτικοὺς ὅρους εἰς τὸν Ἄβα. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ κατακραυγὴ τοῦ λαοῦ ἐπετείνετο, ὁ δὲ Ἄβα, βλέπων ὅτι περιφρονεῖται πανταχόθεν καὶ ὅτι περιστοιχίζεται ἀπὸ ἐχθρούς, κατέστη σκληρὸς τύραννος, προβαίνων εἰς ἀθρόας δολοφονίας τῶν ἀντιπάλων του. Ὑποστὰς ὅμως νέαν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ἀπὸ ὅλους, ἐτράπη εἰς φυγὴν πρὸς τὴν Τιζα. Τὸ τέλος του ὑπῆρξεν οἰκτρόν: συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ἀπέθανε δέ, ὡς λέγουν, εἰς τὴν φυλακὴν πρὶν ἐκτελεσθῇ ἡ ποινή του.

Ἄβα. Ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Βιρμανίας τῆς Χρυσῆς χερσονήσου τοῦ Πτολεμαίου, ἥτις σήμερον ἀποτελεῖ μίαν τῶν μεγαλυτέρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀγγλικῆς αὐτοκρατορίας τῶν Ἰνδιῶν. Κεῖται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἰραβάδι, ὅστις εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔχει πλάτος 1200 περίπου μέτρων. Χωρίζεται εἰς ἄνω καὶ κάτω Ἄβαν. Ἀμφότεραι εἶναι καλῶς ὠχυρωμέναι περιβαλλόμεναι ὑπὸ τείχους ὕψους πέντε μέτρων καὶ πάχους τριῶν, καὶ ὑπὸ βαθείας ἔξωθι τούτου τάφρου. Ἀριθμεῖ σήμερον μόλις 35.000 κατοίκους καὶ πολλαὶ συνοικίαι της εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἠμιέρημοι. Τὰ Ἀνάκτορα, Δικαστήρια, Ὁπλοστάσιον, Βουλὴ καὶ τὰ μέγαρα τῶν ἐπιφανῶν κατέχουν τὸ ἓν μέρος τῆς πόλεως, τὸ δὲ ἕτερον κατοικεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἡ Ἄβα, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι Βιρμανικαὶ πόλεις, στολίζεται ἀπὸ ἀρκετοὺς ναούς, τῶν ὁποίων οἱ χρυσωμένοι ὑψηλοὶ πύργοι παρουσιάζουν μὲν μακρόθεν μεγαλοπρεπὲς καὶ ἐπιβλητικὸν θέαμα, ἀλλ' ἐκ τοῦ πλησίον δὲν δικαιολογοῦν πολὺν θαυμασμόν. Ἐντὸς τοῦ μεγαλυτέρου τῶν ναῶν αὐτῶν εὑρίσκεται κολοσσιαῖον ἄγαλμα καθημένου Γαουτάμα, κατεσκευασμένον ἐξ ἀμμολίθου ὁμοιάζοντος πρὸς μάρμαρον. Ἔχει ὕψος 8 μέτρων καὶ διάμετρον κεφαλῆς 2 μέτρα καὶ 50 ἑκατοστά. Εἰς τὰς ἐμποροπανηγύρεις της ἐκτίθενται ὄχι μόνον τὰ ἐγχώρια προϊόντα ἀλλὰ καὶ κινεζικὰ καὶ ἄλλων ἐθνῶν.

Τὰ Βιρμανικὰ μοναστήρια εἶνε ξύλινα καὶ μόνην ἐξαίρεσιν ἀποτελεῖ τὸ ἀνεγερθὲν πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης, τὸ ὁποῖον συνέχεται μὲ τὸ ἄμορφον καὶ πελώριον κτίριον τῶν Ἀνακτόρων.

Ἡ Ἄβα ἐχρημάτισεν ἐκ νέου πρωτεύουσα τῆς Βιρμανίας ἀπὸ τοῦ 1822 μέχρι τοῦ 1853. ὁπότε ὁ βασιλεὺς ὥρισε πρωτεύουσαν τὴν Μανδαλέην καὶ ἐγκατεστάθη εἰς ταύτην.

Ὁ John Crauford, ἀρχηγὸς Ἀγγλικῆς ἀποστολῆς ἡ ὁποία ἐπεσκέφθη τὴν Ἄβαν κατὰ τὸ 1827, ἀναφέρει εἰς τὰς ἐκδοθείσας εἰς βιβλίον ἐντυπώσεις του καὶ τοῦτο τὸ ἐκπληκτικόν: Ὁ βασιλεύς, καίτοι ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του μέγαν ἀριθμὸν ἐλεφάντων καὶ ἵππων, χρησιμοποιεῖ ἀντὶ τούτων ὡς ἴδιόν του ὑποζύγιον ῥωμαλέον τινά, νέον Ἡρακλῆ, ἐπὶ τῶν ὤμων τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται εἰς περιπάτους. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον, ἡ περιοχὴ εἶνε εὔφορος, ἀλλ' ἐλάχιστα καλλιεργημένη καὶ ἀραιότατα κατῳκημένη, πλὴν ἀπὸ τοῦ Πριὰν μέχρι τῆς Ἄβας. Ἡ εὐφορωτέρα περιοχὴ εἶνε ἡ Μαρταβάν. Ὑπάρχουν εἰς ταύτην ἐν ἀφθονίᾳ τὰ δένδρα ἐτέκ, τῶν ὁποίων τὸ ξύλον εἶνε χρησιμώτατον εἰς τὴν ναυπηγίαν. Εἰς ἄλλας περιοχὰς εὑρίσκονται πλούσιαι πηγαὶ πετρελαίων. Ὁ λαὸς διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ τάξεις ὧν ἑκάστη ἔχει ἴδια προνόμια, ὑποχρεώσεις καὶ ἐνασχολήσεις. Θρησκεία των εἶναι ὁ Βουδδισμός. Ἡ διάστιξις τοῦ σώματος θεωρεῖται παρὰ τοῖς Βιρμανοῖς ὡς σημεῖον ἀνδρείας.

Ἀβάβδαι (Ababdeh, Abadis ἢ Habab). Λαὸς κατοικῶν τὸ Β. Α. τμῆμα τῆς Ἀφρικῆς καὶ δὴ τὸ τμῆμα τῆς Ἄνω Αἰγύπτου τὸ περιεχόμενον μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Νείλου καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ἐκ τῶν γραμμῶν τοῦ προσώπου, φαίνονται μᾶλλον καταγόμενοι ἐκ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων ἢ ἐκ τῶν Ἀράβων, καίτοι ἡ γλῶσσα ἣν ὁμιλοῦν εἶνε ἡ ἀραβική, τὰ δὲ ἔθιμα καὶ ἡ ἐνδυμασία αὐτῶν εἶνε τὰ αὐτὰ μὲ τὰ τῶν φελλάχων. Ἐν Αἰγύπτῳ ὁ ἀριθμός των ἀνέρχεται εἰς 30.000, ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλοι ἰσάριθμοι περίπου ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Νουβίας.

Ἀβαβὶλ (ἢ Ἀβαβίλο). Μυθικὸν πτηνὸν τὸ ὁποῖον ὁ Θεός, κατὰ τὴν Ἀραβικὴν μυθολογίαν, ἐξαπέστειλε τὸ ἔτος καθ' ὃ ἐγεννήθη ὁ Μωάμεθ ἐναντίον τῶν Ἀβησσυνῶν οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ πολιορκήσωσι τὴν Μέκκαν.

Ἀβαγγὸς (Abangos). Ἰθαγενεῖς τοῦ γαλλικοῦ Κόγκου, κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ μεγάλου παραποτάμου τοῦ Κόγκου Ἀλιμὰ ἢ Μ' βοσσὶ (M' bossi). Τὰ κοπάδια τῶν ἐλεφάντων εἶνε ἄφθονα εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀβαγγός, οἱ ὁποῖοι διεξάγουν ζωηρὸν ἐμπόριον ἐλεφαντόδοντος.

Ἀβάδ. Περσικὸν ἐπίθετον σημαῖνον «τόπος ἀνθηρὸς» τουτέστι κατῳκημένος, καλλιεργούμενος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ «ἔρημος». Ἀκολούθως μετέπεσεν εἰς θέσιν οὐσιαστικοῦ καὶ χρησιμοποιεῖται ὡς δεύτερον συνθετικὸν ὀνομάτων διαφόρων μερῶν καὶ ἰδίως πόλεων ἰνδικῶν, ὡς Ἀχμεταβάδ, Χαϊδαραβὰδ κτλ.

Ἀβὰδ (Ἐμμανουὴλ ὁ Γκέπεο). Ἐγεννήθη εἰς Ἀστουρίαν, βόρειον ἐπαρχίαν τῆς Ἱσπανίας, τὸ 1775. Κατετάχθη εἰς μοναχικὸν Τάγμα ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ κατόπιν μετέβη εἰς τὸ Μεξικόν. Τὸ 1808 ἀνεχώρησε δι' Ἱσπανίαν, ὅπως ζητήσῃ τὴν ἄρσιν ἑνὸς ἐκκλησιαστικοῦ δασμοῦ καί, τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐπέστρεψεν εἰς Μεχρακὰν ὅπου προεχειρίσθη ἐπίσκοπος. Ἡ ἐπανάστασις ἡ ἐπισυμβᾶσα ὀλίγον ἀργότερον ὑποκινήσει τοῦ Φερδινάνδου, πρίγκιπος τῆς Ἀστουρίας, κατὰ τοῦ πατρός του Καρόλου τοῦ 4ου, (ἵνα σφετερισθῇ τὸν θρόνον του), τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς Μεξικόν, καὶ ὅταν ἀποκατεστάθη ἡ τάξις καὶ τῷ ἐπετράπη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν ἐπισκοπήν του, ἠρνήθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὰ κομματικὰ πάθη τῶν μοναρχικῶν. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Φερδινάνδου, τὸν ὁποῖον ὑπεστήριξεν ὁ Ναπολέων, ἐτόλμησε νὰ κατακρίνῃ τὴν Ἱερὰν ἐξέτασιν. Τὸ θάρρος του ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ φυλακισθῇ εἰς Μαδρίτην· κατώρθωσεν ὅμως, ἐπ' ὀλίγον, νὰ κερδίσῃ τόσον πολὺ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ βασιλέως, ὥστε διωρίσθη καὶ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης. Ἀλλ' ὁ Μέγας Ἱεροεξεταστής, ἰσχυρότερος καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ βασιλέως, συνέλαβε τὸν Ἀβὰδ τὴν ἑπομένην νύκτα τῆς ὑπουργοποιήσεώς του καὶ τὸν ἐφυλάκισεν εἰς ἓν μοναστήριον. Ἐνῷ ἐξήταζον τὴν ὑπόθεσίν του, ἐξερράγη ἡ στρατιωτικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1820, κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Φερδινάνδου. Ἐξελέγη τότε μέλος τοῦ προσωρινοῦ συμβουλίου τῆς κυβερνήσεως, κατόπιν δὲ ὠνομάσθη ἐπίσκοπος τῆς Τορτόσης. Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ Λουδοβῖκος ὁ 18ος τῆς Γαλλίας, ἐπιφορτίζεται τὸ 1822, παρὰ τοῦ συμβουλίου τῆς Βερώνης, ν' ἀπελευθερώσῃ τὸν Φερδινάνδον καὶ ὅταν ἓν τμῆμα τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὸ 1823, ὁ Ἀβὰδ περιέπεσε καὶ πάλιν εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως ἥτις τὸν κατεδίκασεν εἰς φυλάκισιν ἓξ ἐτῶν. Ἀπέθανεν εἰς τὴν φυλακήν.

Ἀβαδάν. Νῆσος παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σὰτ-ελ-Ἄραβ ἢ Εὐφράτου, πλησίον τῶν ἐκβολῶν του εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, 61 χιλιόμετρα νοτίως τῆς Βασόρας. Ἀνῆκεν εἰς τὴν Περσίαν ἀλλὰ κατὰ τὸν πανευρωπαϊκὸν πόλεμον κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἡ Ἀγγλο-περσικὴ ἑταιρεία πετρελαίων ἀνήγειρεν ἐπὶ τῆς νήσου μεγάλα ἐργοστάσια, καὶ ἐκτισε προκυμαίας καὶ οἰκήματα διὰ τὸ προσωπικὸν καὶ τοὺς διευθυντάς της. Τὸ 1914 οἱ Τοῦρκοι προσεπάθησαν νὰ καταστρέψωσι τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὸ πῦρ τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου τοὺς ἠνάγκασε νὰ παραιτηθῶσι τοῦ σχεδίου των.

Ἀβαδάνα. Λέξις σανσκριτικὴ σημαίνουσα γενικῶς τοὺς μύθους καὶ παραβολάς, καὶ εἰδικῶς ἕνα ἐκ τῶν εἰδῶν τῶν Βουδδικῶν συγγραμμάτων, ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται τοιοῦτοι. Ἐξ ἀφορμῆς συγχρόνου τινὸς γεγονότος γίνεται ἡ ἀφήγησις μιᾶς ἱστορίας τοῦ παρελθόντος. Ἡ τελευταία τίθεται πάντοτε εἰς τὸ στόμα τοῦ Βούδδα. Τὸ συμπέρασμα εἶνε πάντοτε δίδαγμά τι ἠθικόν. Κάποτε μάλιστα ὁ Βούδδας προφητεύει ἐν τῇ ἀφηγήσει καὶ τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Ὑπάρχουν Ἀβαδάναι μεμονωμέναι καὶ συλλογαὶ Ἀβαδανῶν, ὡς ἡ Ἀβαδάνα-Σατάκα (100 ἀβαδάναι) καὶ ἡ Διβύα-Ἀβαδάνα (οὐρανία Ἀβαδάνα). Πολλοὶ τῶν μύθων ἄλλων λαῶν συναντῶνται εἰς τὰς Βουδδικὰς Ἀβαδάνας.

Ἀβαδδών. Εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου, Ἀβαδδὼν ὀνομάζεται ἑβραϊστὶ ὁ ἄγγελος τῆς ἀβύσσου, σημαίνει δὲ «ὁ ἀπολλύων, ὁ καταστροφεύς». Ὁ Ἀβαδδὼν βασιλεύει ἐπὶ ὄντων τρομερῶν τὴν θέαν. Ὁμοιάζουν μὲ πελωρίας ἀκρίδας αἱ ὁποῖαι ἔχουν πρόσωπον ἀνθρώπου, γυναικείαν κόμην, ὀδόντας ὡς τῶν λεόντων, οὐρὰν σκορπίου καὶ στῆθος θωρακισμένον, τὰ δὲ πτερὰ των θορυβοῦν ὡς ἅμαξαι καὶ ἵπποι πολλοὶ τρέχοντες εἰς πόλεμον. Ὅταν ἠνοίχθη τὸ φρέαρ τῆς ἀβύσσου, μὲ τὸ σάλπισμα τοῦ πέμπτου ἀγγέλου, βλέπει ὁ Ἰωάννης καπνὸν ἀναβαίνοντα ὡς ἀπὸ μεγάλην κάμινον καὶ σκοτίζοντα τὸν ἥλιον καὶ τὸν ἀέρα, ἐκ τοῦ καπνοῦ δὲ ἐξορμοῦν τὰ τέρατα αὐτὰ τοῦ ἅδου, διὰ νὰ βασανίσουν ἐπὶ πέντε μῆνας τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι δὲν ἔχουν τὴν σφραγίδα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν. Οἱ δαιμονολόγοι καὶ ἐξορκισταὶ τοῦ μεσαίωνος ἔτασσον τὸν Ἀβαδδὼν εἰς τὴν ἀνωτάτην τάξιν τῆς διαβολικῆς ἱεραρχίας, ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς ὁποίας δὲν ἴσχυον οἱ ἐξορκισμοί. Εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην Ἀβαδδὼν ὀνομάζεται μεταφορικῶς ὁ Ἅδης.

Ἀβαδὶ (Abadie) Λουδοβῖκος, γάλλος ῥωμαντικὸς μουσικοσυνθέτης ἀποθανὼν τὸ 1858. Τὰ καλλίτερα τραγούδια του εἶνε τὰ ἑξῆς: *Τὸ παράπονο τοῦ μούτσου, Ἄγγελος τοῦ Οὐρανοῦ, Ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι ὡραῖο σύννεφο; Τί λέγουν τὰ ῥόδα* καὶ τέλος τὰ *Νεκρὰ φύλλα*. Ὁ Ἀβαδὶ ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ τὸν ῥωμαντισμὸν τοῦ Μοννόν, εἰς τὸ εἶδος ὅμως αὐτὸ τὰ ῥωμαντικὰ τραγούδια του,

Digitized by Google

ὅπως ὁ *Κορσικανός*, ὁ *Τοξότης τοῦ Βασιλέως* κτλ., ὑπολείπονται πολὺ ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ συνθέτου τῆς *'Ανδαλούζας*. Ἀξία λόγου εἶνε καὶ μία ὀπερέττα τοῦ 'Αβαδί, φέρουσα τὸν τίτλον *Οἱ σχοινοβάται*.

Abadie. Μέθοδος ὀποξέσεως τοῦ τραχωματοπαθοῦς ἐπιπεφυκότος. 'Αναστρέφεται τελείως τὸ βλέφαρον διὰ τῆς λαβίδος Falta καὶ ἐνεργοῦνται τρεῖς βαθεῖαι ἐντομαὶ παραλλήλως διήκουσαι ἀπὸ τοῦ ἔξω πρὸς τὸ ἔσω ἄκρον τῆς ψαλίδος, προστρίβεται δ' εἶτα ὁ ἐπιπεφυκὼς διὰ ψήκτρας ὀδόντων ἐμβαπτισθείσης εἰς διάλυσιν ἄχνης ὑδραργύρου 1:500 ἢ διὰ τεμαχίων βάμβακος ἐμποτιζομένων διὰ τῆς αὐτῆς διαλύσεως. Ἡ ἐπέμβασις εἶνε λίαν ἐπώδυνος καὶ γίνεται ἀναισθητουμένου τοῦ βλεννογόνου δι' ἐπαλείψεων κοκαΐνης.

'Αβαδὶρ ἢ **'Αβαδδίρ.** Ἓν ἐκ τῶν ὀνομάτων ἅτινα ἔδιδον οἱ ἀρχαῖοι Φοίνικες εἰς τοὺς ἱεροὺς λίθους. Ἡ λατρεία τῶν 'Αβαδίρ, ὅπως ἐν γένει ἡ λατρεία τῶν ἱερῶν λίθων, προέρχεται ἐκ τῆς 'Ανατολῆς. Ἡ λέξεις εἶνε σημιτικῆς καταγωγῆς, προέρχεται δὲ κατά τινας ἐκ τῶν λέξεων ab+addir (πατὴρ μέγας). Ἡ λέξεις *ἀδὰρ* ἢ *ἀδδὶρ* χρησιμοποιεῖται ὡς ὡς ἐπίθετον μερικῶν θεοτήτων καὶ εἶνε τὸ ὄνομα ἑνὸς τῶν μεγαλυτέρων σημιτικῶν θεῶν, τοῦ 'Αδάρ, ὅστις ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν Κρόνον τῶν Ἑλλήνων. Ἄλλοι ὅμως συγγραφεῖς ἐτυμολογοῦσι τὴν λέξιν ἐκ τῆς λέξεως *ἔβεν* (λίθος) (ἔβεν-δὸρ=ἀβαδδίρ). Ἐκ τῆς 'Ανατολῆς, ἡ λατρεία τῶν 'Αβαδὶρ εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν 'Ιταλίαν, καὶ ὑπενθυμίζει τὰ δρυϊδικὰ «μενχὶρ» καὶ «κρόμλεχ». Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα πρόκειται περὶ ἀερολίθων, διότι τὸ χρῶμά των ἦτο συνήθως μαῦρον, ἐθεωροῦντο δὲ οὗτοι ὡς προερχόμενοι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Τὸ ἔθιμον τῆς λατρείας τοῦ 'Αβαδδὶρ διετηρήθη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν οἵτινες ἠσπάσθησαν τὴν θρησκείαν ταύτην.

Διὰ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκαλεῖτο ἐπίσης ὁ λίθος τὸ ὁποῖον κατέπιεν ὁ Κρόνος ἀντὶ τοῦ Διός. Κατὰ τὸν Ἡσιοδικὸν δηλονότι μῦθον, ἡ μήτηρ τοῦ Διὸς Ῥέα ἔφερεν εἰς φῶς πολλὰ τέκνα ἀλλὰ μόλις τὰ τέκνα ταῦτα ἐξήρχοντο ἐκ τῶν σπλάχνων τῆς μητρός των, κατεβροχθίζον το παρευθὺς ὑπὸ τοῦ πατρός των Κρόνου. Ἡ περίοδος ὅμως αὕτη τῆς καταστροφῆς ὤφειλε τέλος νὰ τερματισθῇ. Ἐκ τῆς Ῥέας θὰ ἐγεννᾶτο παιδίον τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ δαμάσῃ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ νὰ ἱδρύσῃ νέον κράτος ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐβασίλευε διὰ παντός. Εἶνε γνωστὸν διὰ ποίου στρατηγήματος κατώρθωσεν ἡ Ῥέα νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Κρόνον καὶ νὰ σώσῃ ἐκ τῆς μανίας του τὸ νέον καὶ ἀθάνατον αὐτῆς τέκνον. Ἐπωφελουμένη τοῦ σκότους τῆς νυκτὸς ἡ θεά, μετέβη διὰ ταχυτάτης πορείας εἰς τὸν Λύκτον τῆς Κρήτης φέρουσα τὸ νεογέννητον τέκνον της καὶ παρέδωσεν αὐτὸ εἰς τὴν Γαῖαν ἡ ὁποία τὸ ἀπέκρυψεν ἐντὸς σπηλαίου, ὑπὸ τὰ πυκνὰ τοῦ Αἰγαίου ὄρους δάση. Κατόπιν ἡ Ῥέα ἐτύλιξε διὰ τῶν σπαργάνων πελώριον λίθον καὶ τὸν παρουσίασεν εἰς τὸν Κρόνον ἀντὶ τοῦ ἀρτιγεννήτου υἱοῦ της. Ἐκεῖνος ἥρπασε καὶ κατέπιεν αὐτὸν πάραυτα, χωρὶς νὰ ὑποπτευθῇ τὴν ἀπάτην. Ὁ διὰ τοῦ τεχνάσματος τούτου διασωθεὶς υἱὸς τῆς Ῥέας, ὁ πανίσχυρος Ζεύς, ἐδάμασε κατόπιν τὸν πατέρα του καὶ ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτοῦ ὁριστικῶς τὴν ἐπὶ τοῦ σύμπαντος βασιλείαν. Ἡ λέξις 'Αβαδὶρ εἶνε συνώνυμος τῆς λέξεως βαίτυλος.

Ἂν ἀφήσῃ τὰ τέκνα του νὰ μεγαλώσουν, θὰ τὸν ἐκθρονίσουν ἴσως, καὶ ὁ Κρόνος προτιμᾷ νὰ τὰ καταβροχθίζῃ ἐνῷ εἶναι ἀκόμη νεογνά.

'Αβάζα. Τουρκικὸν ἐπώνυμον διαφόρων προσώπων τῆς 'Οθωμανικῆς 'Ιστορίας 'Αβασγίων τὴν καταγωγήν.

'Αβάζα Μωχαμὲτ πασᾶς, βεηλέρβεης τοῦ Μαρᾶς, μετασχὼν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Ῥωσίας τὸ 1769. Διωρισθεὶς ἀργότερον διοικητὴς εἰς τὰ Σιλιστρίας κατεχράσθη τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ἐξωρίσθη εἰς Κιουστενὴλ. Στασιάσας κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Κριμαίας ἀπεκεφαλίσθη ἐν Σινώπῃ τὸ 1771.

Χάρις εἰς τὸ τέχνασμα τῆς Ῥέας, ὁ μικρὸς Ζεὺς ἐσώθη. Εἰς τὴν Ἴδην τῆς Κρήτης νύμφαι ἀμέλγουν τὴν τροφόν του αἶγα 'Αμάλθειαν καὶ σάτυροι τὸν διασκεδάζουν.

'Αβάζα Πασᾶς. Διάσημος διώκτης τῶν Γεννιτσάρων γεννηθεὶς περὶ τὰ 1589 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1634. Εὐνοούμενος τοῦ Μ. Βεζύρου Χαλὴλ Πασσᾶ, ἐγένετο διοικητὴς τοῦ Μαρὰς ἐπὶ Σουλτὰν 'Οσμὰν τοῦ Β'. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου καὶ ὑπὸ τὴν πρόφασιν νὰ ἐκδικηθῇ, συνεκέντρωσε στρατὸν καὶ ἐβάδισε κατὰ τῶν Τούρκων κυριεύσας κατὰ σειρὰν τὴν Σεβάστειαν, τὴν Ἄγκυραν καὶ τὴν Προῦσσαν. Νικηθεὶς ἐν Καισαρείᾳ ὑπὸ τοῦ Βεζύρου Χαφὶζ πασσᾶ κατέφυγεν εἰς Ἐρζεροὺμ ἔνθα καὶ συνθηκολογήσας παρέμεινε διοικητὴς τῆς περιφερείας. Ὑποπτευθεὶς τοὺς αὐτόθι ἐγκατασταθέντας γεννιτσάρους κατέσφαξε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ συμφιλιωθεὶς καὶ πάλιν μὲ τὴν Υ. Πύλην διωρίσθη διοικητὴς Βοσνίας, ὅπου ὅμως κατεδίωξεν ἐκ νέου τοὺς γεννιτσάρους. Καταφυγὼν εἰς Βελιγράδιον ἀνήγειρεν ἐπί τινος λόφου νοτίως τῆς πόλεως τὸ «'Αβάζα—Κιόσκ». Ἔμπιστος γενόμενος τοῦ Σουλτὰν Μουρὰτ τοῦ Δ' συνώδευσεν αὐτὸν εἰς τὴν 'Αδριανούπολιν. 'Αλλὰ περιπεσὼν εἰς δυσμένειαν μετ' ὀλίγον ἐθανατώθη ὑπ' αὐτοῦ τὴν 24 Αὐγούστου 1634.

'Αβάζα Χασάν. Διοικητὴς καὶ κατόπιν βοϊβόδας τῶν Τουρκομάνων τῆς Μικρᾶς 'Ασίας. Διοικητὴς ὢν τοῦ Διαρβεκὴρ κατὰ τὸ 1658 ἐπανεστάτησε βαδίσας κατὰ τῆς Προύσσης καὶ κατατροπώσας τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα ἔξωθι τοῦ 'Ιλγκίν. 'Ενέπεσεν εἰς ἐνέδραν καὶ ἐδολοφονήθη εἰς Χαλέπιον ἔνθα εἶχε μεταβῇ διὰ νὰ συνθηκολογήσῃ.

'Αβαζία ἢ **'Αβασγία.** Μεγάλη ὀρεινὴ χώρα τῆς 'Ασιατικῆς Ῥωσίας, καταλαμβάνουσα τὰς δύο κλιτύας τῶν Μαύρων 'Ορέων, πλησίον τοῦ Καυκάσου καὶ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Εὐξείνου. 'Απειρία ποιμνίων βόσκουν εἰς τὰς γονίμους κοιλάδας της. Τὰ ὄρη της περικλείουν ὀρυχεῖα σιδήρου, μολύβδου, χαλκοῦ κλπ. Ἡ ὅλη χώρα, διαιρουμένη εἰς μικρὰν καὶ μεγάλην 'Αβαζίαν, περιλαμβάνει δύο περιφερείας. Οἱ κάτοικοί της (150.000 περίπου) ἦσαν Χριστιανοὶ κατὰ τὸν 1ον αἰῶνα, ἀλλὰ προσεχώρησαν εἰς τὸν 'Ισλαμισμὸν ὅταν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας, τοὺς Γεωργιανοὺς καὶ τοὺς Τούρκους.

ἀβάθεια. Ἡ μὴ βαθύτης, τὸ ἀβαθές: ἕνεκα τῆς *ἀβαθείας* τοῦ φρέατος, τὸ νερὸν ξηραίνεται ταχέως. Ἡ λέξις δὲν εἶναι ἀρχαία ἀλλὰ κατεσκευασμένη κατ' ἀναλογίαν, ὅπως δηλ. *ἀληθὴς-ἀλήθεια, ἀπειθὴς-ἀπείθεια*, οὕτω καὶ *ἀβαθὴς-ἀβάθεια*.

ἀβαθής,-ές. 1) Ὁ μὴ ἔχων καθόλου βάθος, ὁ ἀνάβαθος: ἐπιφάνεια *ἀβαθής*. 2) ὁ ἔχων ὀλίγον βάθος, ὁ ῥηχός, ὁ ἀπαγανός: πινάκιον *ἀβαθές*, καὶ ἠθικῶς: *ἀβαθής*, ῥητορεία, θεωρία, φιλοσοφία κτλ. 3) τὰ ῥηχὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἐν γένει τῶν ὑδάτων: *ἀβαθὴς* θάλασσα, -λίμνη, -ποταμὸς κτλ.

ἀβαθμίδωτος -ον. Ὁ μὴ ἔχων βαθμῖδας: «*ἀβαθμίδωτος* δοξολογία» λέγει ὁ Ψευδοαθανάσιος τὴν ἀναφερομένην ἐξ ἴσου καὶ ἄνευ διακρίσεως εἰς τὰ τρία πρόσωπα τῆς 'Αγίας Τριάδος—«*ἀβαθμίδωτος* ἀνωφέρεια», ἡ ὁποία δὲν ἔχει βαθμῖδας =σκαλοπάτια.

ἀβαθμολόγητος,-ον. 1) Ὁ μὴ βαθμολογηθείς, ὁ μὴ λαβὼν βαθμόν: *ἀβαθμολόγητος* μαθητής· 2) ἐφ' οὗ δὲν ἐσημειώθησαν οἱ βαθμοί: *ἀβαθμολόγητον* θερμόμετρον.

ἄβαθνο. Λέξις δημώδης ἐν χρήσει εἰς τὸν πληθυντικόν: «μὲβαλες στἄβαθνα τῆς γῆς»=μὲ κατακόλασες, *ἄβαθνο* λοιπόν, τὸ ἀχανές, τὸ ἄπατον, τὸ ἀμετρήτου βάθους, βάραθρον κτλ: μεσ' *τἄβαθνα* τοῦ οὐρανοῦ λάμπουν τἀστέρια, μεσ' *τἄβαθνα* τῆς θάλασσας νὰ πᾷ νὰ πέσεις κτλ. Ἡ ἐτυμολογία του προέρχεται ἀπὸ συμφυρμὸν δύο λέξεων *ἄφανα+βαθειὰ>ἄβαθνα*.

ἄβαθος—η—ο. Ὁ νεοελληνικὸς τύπος τοῦ *ἀβαθής*. Τἀρχαῖα τριτόκλιτα εἰς **-ής**, γενικὴ **-οῦς** (*ἀβαθής, ἀκριβὴς κτλ.*)—εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν μετεπλάσθησαν ὅλα σχεδὸν εἰς δευτερόκλητα—**ος**. 'Αλλ' εἰς τὸν τονισμὸν ἠκολούθησαν δύο δρόμους διαφορετικούς. Ὅσα μὲν εἶχον ἐν ἀρχῇ πρόθεμά τι, λ. χ. τὸ στερητικὸν α,—τὰ *δυσ*—καὶ *ευ*—ἢ καμμίαν πρόθεσιν, ἢ καὶ πρῶτόν τι συνθετικόν, τὸ ὁποῖον ἔμεινεν ὡς τοιοῦτον μέσα εἰς τὸ γλωσσικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ, ἐτονίσθησαν εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, λ. χ. *ἀβαθὴς>ἄβαθος δυστυχὴς>δύστυχος*. Ὅσα δὲ δὲν ἦσαν σύνθετα, γενόμενα δευτερόκλιτα ἐκράτησαν τὸν τόνον εἰς τὴν λήγουσαν λ. χ. *ψευδὴς>ψευδός, ἀκριβὴς> ἀκριβός* κτλ. Περὶ τούτων θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι ἐν τῇ λέξει *ἀκριβός*. Ἤδη περὶ τῶν πρώτων: Πολλὰ ἀρχαῖα τοιαῦτα ἐπίθετα ἦσαν ἐν χρήσει μὲ διπλοῦς τύπους, δηλ. τριτόκλιτα—*ης* ὀξύτονα, καὶ δευτερόκλιτα—*ος* προπαροξύτονα. Ἔλεγαν δηλαδή: *ἀβαφὴς καὶ ἄβαφος, ἀθαμβὴς καὶ ἄθαμβος, ἀθηλὴς καὶ ἄθηλος, ἀκορὴς καὶ ἄκορος, ἀκηδὴς καὶ ἄκηδος, ἀκυρὴς καὶ ἄκυρος, ἀμετρὴς καὶ ἄμετρος, ἀμηχανὴς καὶ ἀμήχανος, ἀσκευὴς καὶ ἄσκευος, εὐαγρὴς καὶ εὔαγρος, εὐγραφὴς καὶ εὔγραφος, εὐεργὴς καὶ εὔεργος, εὐζυγὴς καὶ εὔζυγος, εὐηχὴς καὶ εὔηχος, εὐχροὴς καὶ εὔχροος, δυσεργὴς καὶ δύσεργος, δυσποὴς καὶ δύσποος δεσριγὴς καὶ δύσριγος, προστυχὴς καὶ πρόστυχος, διπτυχὴς καὶ δίπτυχος, εὐρυχωρὴς καὶ εὐρύχωρος* κτλ.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν εἶπαν βραδύτερα: *ἀβαθὴς καὶ ἄβαθος, ἀβαρὴς καὶ ἄβαρος. ἀβλαβὴς καὶ ἄβλαβος, ἀλαμπὴς καὶ ἄλαμπος, ἀμαθὴς καὶ ἄμαθος, ἀμελὴς καὶ ἄμελος, ἀπρεπὴς καὶ ἄπρεπος, ἀτελὴς καὶ ἄτελος, ἀτυχὴς καὶ ἄτυχος, δυστυχὴς καὶ δύστυχος διγενὴς καὶ δίγενος, ἐπιχαρὴς καὶ ἐπίχαρος, εὐπρεπὴς καὶ εὔπρεπος* (ἐν Θήρᾳ ἔπρεπος), *προσχαρὴς καὶ πρόσχαρος* κτλ. Ἡ διπλοτυπία αὕτη ἐκράτησεν ἐφ' ὅσον ἐσώζετο ἡ τρίτη κλίσις εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. 'Αλλ' ἐπειδὴ ταῦτα ἦσαν ὁπωσδήποτε σύνθετα καὶ ἐν τῷ γλωσσικῷ αἰσθήματι τῶν λαλούντων τὰ σύνθετα ἀναβιβάζουν τὸν τόνον ὅσον εἶνε δυνατόν, ὅταν ἡ τρίτη κλίσις ἤρχισε νὰ ἐκλείπει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν, ἔπιπταν κατ' ὀλίγον εἰς ἀχρηστίαν οἱ ὀξύτονοι τριτόκλιτοι τύποι, ἔμενον δὲ εἰς κοινὴν χρῆσιν οἱ προπαροξύτονοι δευτερόκλιτοι. Οὕτω λοιπὸν ἐλέχθη βραδύτερον καί: *μεγαλόπρεπος* (κατὰ τὸ *ἄπρεπος*), *πολύπαθος, πολύμαθος*, (κατὰ τὰ *ἄπαθος, ἄμαθος*), *πασίχαρος* (κατὰ τὸ *ἄχαρος*), *αὐτοφυὴς>α(ὐ)τόφυος* (κατὰ τὸ *αὐτόζυμος*), *ἀκροφυὴς> ἀκρούφυος* (ἐν Χίῳ) κτλ. Μ. Φ.

ἄβαθρος-ον· ὁ μὴ ἔχων ὑπόβαθρον ἢ βάσιν «στύλων *ἀβάθρων*» (Πισείδης), *ἄβαθρον* ἄγαλμα.

Digitized by Google

Ἄβαι, αἱ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα πόλις τῆς βορειανατολικῆς Φωκίδος πλησίον τῶν ὁρίων τῆς Βοιωτίας, κειμένη ἐπὶ βραχώδους λόφου κάτωθεν τοῦ ὄρους Ὑπάτου καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ἄσσου, ὑπεράνω τῆς πεδιάδος τοῦ σημερινοῦ χωρίου Ἐξάρχου. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο εὑρέθησαν πάμπολλοι ἀρχαῖοι τάφοι μεταξὺ πυκνῶν δένδρων, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι ἐσυλήθησαν ὑπὸ τῶν χωρικῶν, πολλοὶ δὲ καὶ συστηματικῶς, ἐπιμελείᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἠρευνήθησαν καὶ τὰ εὑρεθέντα ἀγγεῖα κατετέθησαν εἰς τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ Μουσεῖον. Ὁ βραχώδης λόφος, περὶ τὰ 150 μέτρα ὑψηλός, σώζει πολυγωνικὰ τείχη καὶ μίαν πύλην τῆς ἀκροπόλεως· κάτωθεν αὐτῆς σώζονται καὶ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ἴχνη (ἰδὲ Leake's Travels in nothern Greece, τόμῳ II. σελ. 163 ἑ.—Bulletin de correspondance hellénique VI, 171.—Journal of hellenic Studies, XVI σ. 291—312). Κατὰ τὴν ἐγχωρίαν παράδοσιν (Παυσανίας X, 35, 1) ἡ πόλις ᾠκίσθη ἐξ Ἄργους καὶ τὸ ὄνομα ἔλαβεν ἐκ τοῦ οἰκιστοῦ Ἄβαντος. Ἐκ παλαιοῦ ἐθεωροῦντο αἱ Ἄβαι ἱεραὶ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ χρηστήριον αὐτόθι ἦν τοῦ Ἀπόλλωνος. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον, I 46, ὁ Κροῖσος ἔστειλε νὰ ζητήσῃ χρησμὸν καὶ ἐκεῖ καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ μαντεῖα καὶ εἰς τὸ ἐν Λιβύῃ τοῦ Ἄμμωνος, βλέπων τὰ Περσῶν πράγματα αὐξανόμενα· ἐπίσης καὶ ὁ Μαρδόνιος ἀργότερα (Ἡροδ. VIII, 181). Πολλὰ ἔτη πρὸ τῆς τοῦ Ξέρξου εἰσβολῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ οἱ Θεσσαλοὶ εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Φωκίδα. Οἱ Φωκεῖς νικήσαντες αὐτούς, ἀνέθεσαν δισχιλίας ἀσπίδας τῶν ἐχθρῶν εἰς Ἄβας, ἐκ δὲ τῆς δεκάτης τῶν λαφύρων ἀνδριάντας. Οἱ Πέρσαι ἐπὶ Ξέρξου ἐσύλησαν καὶ ἐνέπρησαν τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος «πλούσιον, θησαυροῖς τε καὶ ἀναθήμασι πολλοῖσι κατεσκευασμένον» (Ἡροδ. VIII, 33). Ἡμίκαυστον διεσώθη τοῦτο καὶ κατόπιν, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχον ἐπυρπολήθη αὖθις ὑπὸ τῶν Θηβαίων κατὰ τὸν Ἱερὸν ἢ Φωκικὸν πόλεμον (355—346 πρὸ Χ.). Ὁ Παυσανίας εἶδεν ἕνα ναὸν μεγαλύτερον καὶ ἕνα μικρότερον τούτου, ἀνεγερθέντα ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ (117—138 μετὰ Χ.). «Εὐσεβείᾳ τῇ εἰς τὸν Ἀπόλλωνα», οἱ Ρωμαῖοι ἐχάρισαν αὐτονομίαν εἰς τοὺς Ἀβαίους. Ὁ Παυσανίας εἶδεν εἰς τὸ ἱερὸν ἀγάλματα ἀρχαιότερα χαλκᾶ, ὀρθά, Ἀπόλλωνος, Λητοῦς καὶ Ἀρτέμιδος. Εἶχον δὲ οἱ Ἀβαῖοι καὶ θέατρον καὶ ἀγοράν. Αἱ ἀνασκαφικαὶ ἀπόπειραι δὲν ἔφεραν τίποτε ἀξιόλογον εἰς φῶς, κάμνει δὲ ἐντύπωσιν καὶ ἡ ὅλη γυμνότης τοῦ ἀρκετὰ ἐκτεταμένου χώρου τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἴσως διότι οἱ γεωργικοὶ Φωκεῖς (καὶ σήμερον εἶνε πολὺ ἐπιμελεῖς γεωργοὶ οἱ Φωκεῖς) τὸν καλῶς ὠχυρωμένον τοῦτον λόφον ἐχρησιμοποίουν μᾶλλον ὡς καταφύγιον τοῦ διεσκορπισμένου πανταχοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν κτηνῶν του, παρὰ διὰ τὴν διαρκῆ αὐτοῦ ἐγκατάστασιν ἐντὸς τῆς πόλεως. Κατὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Φωκικοῦ πολέμου ἡ μόνη μὴ κατασκαφεῖσα κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου πόλις ἦσαν αἱ Ἄβαι, διότι καὶ μόνοι οἱ Ἀβαῖοι οὔτε τῆς καταλήψεως τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ (καὶ τῶν θησαυρῶν του) οὔτε τοῦ ἱεροῦ πολέμου μετέσχον.

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ἄβαι (Aves). Νῆσος ἢ Νῆσοι τῶν Πτηνῶν. Μικρὸν ἀρχιπέλαγος τῶν ὁλλανδικῶν Ἀντιλλῶν. Πλησίον αὐτῶν ὑφίσταται ἅλυσος σκοπέλων καὶ βράχων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐναυάγησε τὸ 1678 ὁ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Ντ' Ἐτρὲ (D'Estrées) γαλλικὸς στόλος. Αἱ νῆσοι ὀφείλουν τὸ ὄνομά των εἰς τὰ ἀπειράριθμα πτηνὰ (λατιν. avis=πτηνόν), τὰ ὁποῖα ζοῦν ἐπ' αὐτῶν.

Ἀβάϊ (Avai) ἢ Κυανοῦς Νεῖλος. Ποταμὸς τῆς Ἀβησσυνίας καὶ εἷς τῶν κυριωτέρων παραποτάμων τοῦ Νείλου. Εἶνε ὁ Ἀστάπους τοῦ Πτολεμαίου. Οἱ Πορτογάλοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος ἐμπορικὰς ἐγκαταστάσεις εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀβάϊ, ἐπεσκέφθησαν τὰς πηγάς του, ὁ δὲ ἰησουΐτης Παὲζ (Paez) περιέγραψεν αὐτὰς διὰ πρώτην φοράν. Μερικαὶ ἀναθυμιάσεις αὐτομάτως ἀναφλεγομένων ἀερίων τὰς ὁποίας βλέπει τις ἄνωθεν τῶν πηγῶν τοῦ Ἀβάϊ ἐξῆψαν ἀνέκαθεν τὴν φαντασίαν τῶν ἰθαγενῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ σήμερον ἀκόμη πιστεύουν περὶ τῆς ὑπάρξεως πνευμάτων τοῦ ποταμοῦ, πρὸς ἐξευμενισμὸν τῶν ὁποίων γίνονται συχναὶ θυσίαι ζῴων.

Αἱ πηγαὶ τοῦ Ἀβάϊ εὑρίσκονται εἰς ὕψος 2.670 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, εἰς ἀπόστασιν 100 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς λίμνης Τάνας καὶ εἰς βόρειον πλάτος 10⁰ 15'. Ὁ Ἀβάϊ ἔχει κατ' ἀρχὰς πλάτος 10 περίπου μέτρων καὶ μετὰ ροῦν 100 χιλιομέτρων εἰσέρχεται εἰς τὴν λίμνην Τάναν, ἐντὸς τῆς ὁποίας αἱ προσχώσεις του ἔχουν σχηματίσει μίαν μεγάλην χερσόνησον. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς λίμνης ἔξοδόν του, τὰ ὕδατα τοῦ Ἀβάϊ προσλαμβάνουν χρῶμα καθαρὸν κυανοῦν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀραβικόν του ὄνομα Βάχρ-ἐλ-Ἀζρὲκ (ὁ Κυανοῦς Ποταμὸς ἢ ὁ Κυανοῦς Νεῖλος.) Κατ' ἀρχὰς διευθύνεται νοτιοδυτικῶς καὶ μετὰ ροῦν 8 χιλιομέτρων σχηματίζει τὸν πρῶτον καταρράκτην. Περαιτέρω προσλαμβάνει πλάτος 200 περίπου μέτρων καὶ διασχίζει ὀφιοειδῶς λιβάδια καὶ ἀγρούς. Παρὰ τὸ Τίς-Ἐσὰτ σχηματίζει τὸν ὁμώνυμον καταρράκτην, ὅστις ἔχει ὕψος 25 μέτρων, εἶτα διαγράφει τέλειον ἡμικύκλιον ἐντὸς τοῦ ὀροπεδίου τῆς Αἰθιοπίας καί, τέλος, στρεφόμενος νοτιοδυτικῶς, εἰσέρχεται εἰς τὴν Νουβίαν. Εἰς ὃ σημεῖον ἐγκαταλείπει τὴν Ἀβησσυνίαν ἔχει πλάτος 25 μέτρων, ἀλλ' εἶνε βαθύτατος. Μετὰ βραχὺν ἐντὸς τοῦ ἐδάφους τῆς Νουβίας ροῦν, ὁ Ἀβάϊ ἐκβάλλει ἐντὸς τοῦ Λευκοῦ Νείλου, κάτωθεν τῆς πόλεως Χαρτούμ. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ροῦ του, αἱ ὄχθαι τοῦ Ἀβάϊ στολίζονται ἀπὸ θαυμάσια παρθένα δάση, ἐντὸς τῶν ὁποιων ζοῦν, ἐν ἀπολύτῳ ἀσφαλείᾳ ἀπὸ κάθε ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου ἐπιβουλήν, παντὸς εἴδους ἄγρια θηρία καὶ ποικιλόχρωμα πτηνά. Εἴς τινα σημεῖα ὁ ποταμὸς ἔχει πλάτος 800—1000 μέτρων καὶ σχηματίζει πολλὰς νησῖδας, μὲ πυκνὴν βλάστησιν. Εἰς ὀλίγα ἴσως σημεῖα τῆς ὑδρογείου ἡ φύσις ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τόσην μεγαλοπρέπειαν καὶ τόσον κάλλος, ὅσον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀβάϊ. Εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ ροῦ του, ὁ Ἀβάϊ διασχίζει ἀδιαπέραστα δάση. Οἱ ἱπποπόταμοι ζοῦν κατ' ἀγέλας εἰς τὰ ὕδατά του, πρὸς Νότον δὲ τῶν καταρρακτῶν οἱ κροκόδειλοι εἶνε ἀφθονώτατοι. Τὰ ὕδατά του εἶνε κατ' ἐξοχὴν πλούσια εἰς παντοειδεῖς ἰχθῦς, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ γένος τῶν κυπρίνων. Αἱ περισσότεραι τῶν Αἰθιοπικῶν πόλεων τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Ἀβάϊ κεῖνται ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου ἢ ἐπὶ τῶν πεδιάδων αἱ ὁποῖαι κοσμοῦν τὴν δεξιάν του ὄχθην. Ἡ Κοαράτα (Koarata) εἶνε ἡ ἐμπορικωτέρα πασῶν καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς λίμνης Τάνας, εἰς 10 χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ σημείου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ ποταμὸς ἐξέρχεται ἐξ αὐτῆς. Ἡ Μότα κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Τάλβα (Talba), ἡ δὲ Οὐάχα (Waha) εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας ἀγορὰς τοῦ βασιλείου τοῦ Γοδζὰμ (Godjam). Παρὰ τὴν Μόταν ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια μιᾶς γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀβάϊ, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Γάλλος περιηγητὴς Πετὶ (Petit) ἐγένετο βορὰ ἑνὸς κροκοδείλου. Ἐπί τινος ἀκρωτηρίου σχηματιζομένου ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, κεῖται ἡ περίφημος πόλις Μάγδαλα, ἐν τῇ ὁποίᾳ διέμενεν ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος ὁ Γ', ὅστις ἐπροτίμησε νὰ ἀποθάνῃ παρὰ νὰ παραδοθῇ εἰς τοὺς Ἄγγλους (1868).

Ὁ Ἀβάϊ ἔχει μῆκος 3,280 χιλιομέτρων, τὸ δὲ πλάτος του ποικίλλει ἀπὸ 25 μέχρι 1000 μέτρων.

ΑΒΑΙΛΑΡΔΟΣ, Ο ΕΡΩΤΕΥΜΕΝΟΣ ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Ἥρως τῆς τραγικωτέρας ἐρωτικῆς περιπετείας τὴν ὁποίαν ἀνέγραψε ποτὲ ἡ ἱστορία. Ἐναλλαγαὶ μεγαλείου καὶ ποταπότητος, δόξης καὶ ἐξευτελισμοῦ.

Ὁ Πέτρος Ἀβαιλάρδος ἢ Αβελάρδος (Pierre Abailard), Γάλλος φιλόσοφος καὶ σχολαστικὸς θεολόγος, ἐγεννήθη τὸ 1079 πλησίον τῆς Νάντης, εἰς τὴν κώμην Παλέ, τῆς ὁποίας ἄρχων ἦτο ὁ πατήρ του Μπερανζὲ καὶ ἀπέθανε τὴν 21 Ἀπριλίου 1142 εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Μαρκέλλου πλησίον τοῦ Σαλών. Ἀφοῦ ἔλαβε τὴν στοιχειώδη παίδευσιν παρὰ τοῦ πατρός του, μετέβη εἰς Παρισίους, εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν, διὰ νὰ σπουδάσῃ θεολογίαν, διὰ τὴν ὁποίαν παιδιόθεν ᾐσθάνετο μεγάλην κλίσιν. Ἐμαθήτευσε εἰς τὰς σχολὰς πρῶτον τοῦ «ὀνοματιστοῦ» Ροσκελίνου καὶ ὕστερον τοῦ «πραγματικοῦ» Ἀνσέλμου τῆς Κανταουρίας. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου, ἀρχίζει νὰ διδάσκῃ τὴν *διαλεκτικήν*, ἀναδειχθεὶς ἐν αὐτῇ ὁ δεινότερος πάντων τῶν συγχρόνων του. Ἱδρύει τὴν σχολήν του ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης· ἡ φήμη του ἑλκύει ταχέως μεγάλην πληθὺν ἀκροατῶν, ὁ λαὸς τὸν εὐλογεῖ, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἐπίσκοπος τῶν Παρισίων ὑποκλίνεται πρὸ τῆς διαβάσεως τοῦ νεαροῦ θεολόγου. Ἡ δόξα του φθάνει εἰς τὸ ἀπόγειόν της. Ἀλλ' ἐπέπρωτο τὸ λαμπρὸν στάδιόν του νὰ διακοπῇ προσωρινῶς ἀπὸ μίαν τραγικὴν ἐρωτικὴν περιπέτειαν, ἡ ὁποία ἐνῷ ἤρχισε δι' ἑνὸς τρυφεροῦ καὶ εὐχαρίστου εἰδυλλίου, κατέληξε εἰς μίαν τρομερὰν δυστυχίαν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας δὲν ἀπαντῶμεν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς ἀνθρωπίνου ἱστορίας. Ὁ δεσμὸς τοῦ Ἀβαιλάρδου καὶ τῆς Ἐλοΐζας παραμένει ὡς φωτεινὸν μετέωρον εἰς τὸν ὁρίζοντα τοῦ ἔρωτος — καταυγαζόμενον ἀπὸ ἀσύγκριτον λάμψιν θρησκευτικῆς αἴγλης. Ἡ Ἐλοΐζα δὲ παρουσιάζεται ὡς ὁ ἰδεώδης τύπος γυναικὸς μὲ μεγάλην μόρφωσιν ἡ ὁποία ἐθυσίασε τὸ πᾶν εἰς τὸν πρῶτον ἔρωτά της καὶ ἔμεινε πιστὴ εἰς αὐτὸν μέχρι τῆς τελευταίας πνοῆς της.

Αὐτοβιογραφία.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει ὁ Ἀβαιλάρδος εἰς ἕνα φίλον του, τίνι τρόπῳ ἀνεπτύχθη τὸ μετ' αὐτῆς αἴσθημά του.

«Ὑπῆρχε στὸ Παρίσι μιὰ νέα ποὺ τὴν ἔλεγαν Ἐλοΐζα, ἀνεψιὰ κάποιου κληρικοῦ, τοῦ Φυλμπέρ, ὁ ὁποῖος αἰσθανόταν γιὰ τὴν κηδευομένη του τόση τρυφερὴ ἀγάπη, ὥστε δὲν εἶχε παραμελήσει τίποτε γιὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ἐκπαίδευσή της. Ἀπὸ ἀπόψεως σωματικῆς διαπλάσεως δὲν ἦταν ἀπ' τὶς ὀλιγώτερον ὄμορφες, ἀλλὰ ἀπὸ ἀπόψεως γνώσεων, ἦταν ἀπὸ τὶς πιὸ ἐξέχουσες. Κι' ὅσο αὐτὸ τὸ προσὸν τῆς μορφώσεως εἶνε σπανιώτερο στὶς γυναῖκες, τόσο περισσότερο θέλγητρο προσέθετε σ' αὐτὴ τὴν κόρη: καὶ γιὰ τοῦτο, ἤτανε ξακουστὴ σ' ὅλη τὴ χώρα. Ὅταν, λοιπόν, τὴν εἶδα στολισμένη μ' ὅλες τὶς χάρες ποὺ προσελκύουν ἕναν ἐραστή, σκέφθηκα νὰ πιάσω σχέσεις μαζύ της· μοῦ φάνηκε μάλιστα πὼς θὰ μοῦ ἤτανε πολὺ εὔκολο νὰ τὸ ἐπιτύχω αὐτό. Ἡ φήμη μου εἶχε ἁπλωθεῖ τόσο, εἶχα ἐπάνω μου τόση χάρη νεότητος καὶ καλλονῆς, ὥστε συλλογίσθηκα πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ φοβᾶμαι καμμιὰ ἄρνηση, ὁποιαδήποτε κι' ἂν ἦταν ἡ γυναῖκα ποὺ θὰ τῆς ἔκανα τὴν τιμὴ νὰ τὴν ἀγαπήσω. Βεβαιώθηκα ἐξάλλου ὅτι ἡ κόρη ἐκείνη ἀνταπεκρίνετο στὸν πόθο μου, καὶ μάλιστα θεληματικὰ μὲ πλήρη συνείδηση, ἀφοῦ ἦταν μορφωμένη καὶ αἰσθανόταν ἀγάπη γιὰ τὴ μάθηση... Κι' ὅταν ἀκόμη ἤμαστε χωρισμένοι μπορούσαμε νὰ εἴμεθα κοντὰ-κοντά, μὲ τὸ μέσον τῆς ἀλληλογραφίας: ἡ πέννα εἶνε πιὸ θαρρετὴ κι' ἀπ' τὸ στόμα. Κι' ἔτσι παρατείνονταν οἱ γλυκὲς συζητήσεις μας. Ἐγὼ ὅμως, φλογισμένος ἀπὸ ἐρωτικὸ πάθος γι' αὐτὴ τὴ νέα, ζητοῦσα τὴν εὐκαιρία νὰ πιάσω μαζύ της στενώτερες καὶ καθημερινὲς σχέσεις, ποὺ θὰ τὴν ἐξοικείωναν μαζύ μου καὶ θὰ τὴν ἔκαναν εὐκολώτερα νὰ γίνῃ δικιά μου. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσω αὐτό, γνωρίσθηκα μὲ τὸ θεῖο της, διὰ τῆς μεσολαβήσεως μερικῶν φίλων μου· ἐκεῖνοι τὸν ἔβαλαν νὰ μὲ πάρῃ στὸ σπῆτι του—τὸ ὁποῖο βρισκότανε πολὺ κοντὰ στὴ σχολή μου—ὁρίζοντας μόνος του τὸ μίσθωμα. Ἐγὼ πάλιν, ἔφερα ὡς δικαιολογίαν ὅτι μοῦ ἦταν πολὺ φορτικὸ νὰ φροντίζω μόνος μου γιὰ τὸ νοικοκυριό μου καὶ ὅτι αὐτὴ ἡ ἐνασχόλησι μ' ἔκανε νὰ παραμελῶ τὰ μαθήματά μου. Ὁ Φυλμπὲρ ἦταν πολὺ φιλοχρήματος. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, ἤθελε πολὺ νὰ εὐκολύνῃ γιὰ τὴν ἀνεψιά του ὅλα τὰ μέσα τῆς προόδου στὸ στάδιο τῶν γραμμάτων. Κολακεύοντας λοιπὸν τὶς δυὸ ἐπιθυμίες του, ἐπέτυχα ν' ἀποσπάσω τὴ συγκατάθεσή του καὶ κατώρθωσα νὰ φθάσω ἐκεῖ ποὺ λαχταροῦσα: ὁ γέρος ὑπέκυψε ἀφ' ἑνὸς μὲν στὴ φιλοχρηματία του, ἀφ' ἑτέρου δὲ στὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ ἀνεψιά του θὰ ἐπωφελεῖτο ἀπὸ τὰς γνώσεις μου. Καὶ ἀνταποκρινόμενος στοὺς μυχιώτερους πόθους μου περισσότερο κι' ἀπ' ὅ,τι ἔλπιζα, καὶ ἐξυπηρετῶντας καὶ ὁ ἴδιος τὰ ἐρωτικά μου σχέδια, μοῦ ἔκανε ἕνα σωρὸ θερμὲς παρακλήσεις γιὰ τὴν ἐκπαίδευση τῆς Ἐλοΐζας, τὴν ἐνεπιστεύθη στὴν ἐπίβλεψή μου καὶ μοῦ ἐζήτησε ν' ἀφιερώσω γιὰ τὴ μόρφωσή της ὅλες τὶς εὔκαιρες ὧρες ποὺ μοῦ ἄφηνε ἡ σχολή, νύχτα καὶ μέρα, καὶ νὰ μὴ διστάσω καθόλου νὰ τὴν τιμωρήσω ὅταν θὰ ἔπεφτε σὲ παράπτωμα. Ἐγὼ ἀποθαύμαζα τὴν ἀφέλειά του καὶ δὲν μποροῦσα νὰ κρύψω τὴν κατάπληξή μου: νὰ ἐμπιστεύεται ἔτσι ἕνα τρυφερὸ ἀρνάκι στὰ χέρια ἑνὸς πεινασμένου λύκου!...

Ἐρωτικὸς παράδεισος.

Ἀλλ' ἀφοῦ μοῦ τὴν ἔδινε ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἐπιμεληθῶ τὴν ἐκπαίδευσή της, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ τὴν τιμωρῶ αὐστηρά, δὲν ἦταν τὸ ἴδιο σὰν νὰ ἐπροκαλοῦσε μόνος του τὴν ἀσέλγεια τῶν πόθων μου καὶ νὰ μοῦ προσέφερε — ἔστω καὶ παρὰ τὴ θέλησή μου — τὴν εὐκαιρία νὰ θριαμβεύσω μὲ τὶς ἀπειλὲς καὶ τὸ ξύλο, ἂν δὲν θἄβγαινε τίποτα ἀπ' τὰ χάδια μου; Δυὸ πράγματα ὅμως ἀπεμάκρυναν ἀπ' τὸ μυαλὸ τοῦ Φυλμπὲρ κάθε ὑποψία πὼς θὰ μποροῦσα νὰ κάνω καμμιὰ ἀτιμία: ἡ μεγάλη ἀγάπη ποὺ εἶχε γι' αὐτὸν ἡ ἀνεψιά του καὶ ἡ φήμη μου ὡς ἐγκρατοῦς ἀνθρώπου. Μὲ [illegible] λόγια, στὴν ἀρχὴ εἴχαμε, μὲ τὴν Ἐλοΐζα, τὴν [illegible] στέγη, καί, ὕστερ' ἀπὸ λίγο, καὶ τὴν ἴδια κα[illegible] Μὲ τὸ πρόσχημα λοιπὸν τῆς μελέτης, παρα[illegible]καμε ὁλόκληροι στὸν ἔρωτα· ἡ πρόφαση τοῦ [illegible]θήματος μᾶς ἔδινε τὴν εὐκαιρία νὰ κάνουμε μυστικὲς ἐκεῖνες κουβέντες, τὶς ὁποῖες ὁ [illegible] τόσο τὶς ἀποζητᾶ! Τὰ βιβλία ἦταν ἀνοιχτ[illegible] τὰ περισσότερα λόγια μας ἀνῆκαν στὸ [illegible]λαιο τοῦ ἔρωτος κι' ὄχι τῆς φιλοσοφίας, κ[illegible]ταλλάσσαμε περισσότερα φιλιὰ παρὰ ἐπεξ[illegible]σεις· τὰ χέρια μου ἄγγιζαν συχνότερα τὰ στή[illegible]θη της παρὰ τὰ βιβλία μας· οἱ ματιές μας ζητ[illegible]τανε νὰ σμίξουνε μιλώντας γι' ἀγάπη, συχ[illegible]τερα ἀπ' ὅσο κυττάζανε τὰ κείμενα. Γιὰ ν' ἀπ

Digitized by Google

μακρύνω δὲ περισσότερο τὶς ὑποψίες, ἔφθανα πολλὲς φορὲς μέχρι τοῦ σημείου νὰ τὴν δέρνω, ἀπὸ ἀγάπη ὅμως κι' ὄχι ἀπὸ θυμό, ἀπὸ τρυφερότητα κι' ὄχι ἀπὸ μῖσος· τὸ ξύλο αὐτὸ ἦταν πιὸ γλυκὸ ἀπ' ὅλα τὰ βάλσαμα. Τί νὰ σοῦ τὰ λέω τώρα, περάσαμε, μέσα στὴν ὁρμή μας, ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἀγάπης· γνωρίσαμε ὅλες τὶς λεπτὲς ἡδονὲς ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπινοήσῃ τὸ ἐρωτικὸ πάθος. Κι' ὅσο πιὸ καινούργιες ἦταν αὐτὲς οἱ εὐχαριστήσεις γιὰ μᾶς, μὲ τόσο ἐντονώτερο παραλήρημα βυθιζόμαστε σ' αὐτές: καὶ ποτὲ δὲν κουραζόμαστε. Ἐν τούτοις, ὅσο περισσότερο μὲ κυρίευε τὸ πάθος τῆς ἡδονῆς, τόσο λιγώτερο σκεπτόμουνα τὶς μελέτες μου καὶ τὴ σχολή μου. Μοῦ ἦταν ἐξαιρετικὰ βαρετὸ νὰ πάω ἐκεῖ καὶ νὰ μείνω. Μὰ κουραζόμουνα καὶ πολύ, ἐπειδὴ τὶς νύχτες μου τὶς ἀφιέρωνα στὸν ἔρωτα καὶ τὶς μέρες μου στὴ μελέτη. Ψυχρὰ κι' ἀνόρεχτα παρέδιδα πιὰ τὸ μάθημα. Δὲν ἐμπνεόμουνα πιά: ὅλα τὰ παρέδιδα ἀπὸ μνήμης· ἐπανελάμβανα ἁπλῶς τὰ παλιά μου μαθήματα καὶ εἶχα ἀρκετὴ ἐλευθερία πνεύματος γιὰ νὰ μπορῶ νὰ συνθέτω στίχους· μὰ ὁ ἔρωτας κι' ὄχι ἡ φιλοσοφία μοῦ τοὺς ὑπηγόρευαν. Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς στίχους, οἱ περισσότεροι, καθὼς τὸ ξέρεις καὶ μόνος σου, τραγουδιῶνται καὶ σήμερα ἀκόμα, ἀπ' ἐκείνους ποὺ βρίσκονται ὑπὸ τὴ γοητεία τοῦ αἰσθήματος τούτου...»

Ὁ γάμος, ἀρχὴ ὀλέθρου.

Ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον χρόνον, ἡ Ἑλοΐζα ἀντελήφθη ὅτι ἦτο ἔγκυος. Ὁ Ἀβαιλάρδος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκαμε γνωστὴν τὴν μητρότητά της, τὴν ἀπήγαγε μίαν νύκτα καὶ τὴν μετέφερε εἰς τὴν Βρετάνην, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἀδελφῆς του Διονυσίας. Ἐκεῖ ἡ Ἑλοΐζα ἐγέννησεν ἕνα υἱόν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασαν Πέτρον Ἀστρολάβον. Ὁ Ἀβαιλάρδος ἐπέμεινε τότε νὰ τὴν νυμφευθῇ, ἀλλ' ἡ Ἑλοΐζα δὲν συγκατετέθη εἰς αὐτὸν τὸν γάμον, ἰσχυριζομένη, ὅτι ἡ ἕνωσις αὐτὴ θὰ ἐκλόνιζε τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἐραστοῦ της ὡς καθηγητοῦ καὶ μοιραίως θὰ εἶχεν ὀλεθρίας συνεπείας διὰ τὴν τύχην του. Πρὸ τῆς ἐπιμονῆς του ὅμως, ὁ γάμος ἐτελέσθη.

«Μὰ ὁ Φυλμπὲρ καὶ οἱ δικοί του—ἐξακολουθεῖ ὁ Ἀβαιλάρδος εἰς τὴν πρὸς τὸν φίλον του ἐπιστολὴν—ἄρχισαν νὰ διαλαλοῦν δεξιὰ κι 'ἀριστερὰ πῶς ἔγινεν ὁ γάμος μου, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν ντροπὴ ποὺ ἔπαθαν, καὶ νὰ παραβιάζουν τὴν πίστη ποὺ ὡρκίσθησαν ἀπέναντί μου.

«Ἡ Ἑλοΐζα διεμαρτύρετο καὶ ἔπερνε ὅρκο πὼς ὅλ' αὐτὰ ἦταν ψέμματα. Ὁ Φυλμπέρ, ἀπελπισμένος πιά, τὴν κακομεταχειρίζοτανε. Ὅταν τὸ ἔμαθα αὐτό, τὴν ἔστειλα σ' ἕνα μοναστήρι, κοντὰ στὸ Παρίσι, ποὺ τὸ ἔλεγαν Ἀρζαντεϊ—καὶ στὸ ὁποῖο εἶχε ἀνατραφεῖ καὶ σπουδάσει ὅταν ἦταν μικρή. Τὴν ἔβαλα δὲ νὰ γενῇ καλογρηὰ καὶ ν' ἀσπασθῇ τὸ μοναχικὸ σχῆμα. Ὁ θεῖος καὶ οἱ συγγενεῖς της τὸ ἐπληροφορήθησαν αὐτὸ καὶ συλλογίσθηκαν τότε πὼς τοὺς εἶχα κοροϊδέψει καὶ πὼς ἔβαλα τὴν Ἑλοΐζα στὸ μοναστήρι γιὰ νὰ τὴν ξεφορτωθῶ. Καί, μὴ γνωρίζοντας πιὰ τί κάνουν ἀπὸ ἀγανάκτηση, συνεννοήθησαν ἀναμεταξύ τους καὶ μιὰ νύχτα, ἐνῷ κοιμόμουνα σπίτι μου, στὸ ἀπόμερο δωμάτιό μου, ἕνας ὑπηρέτης μου ποὺ τὸν διέφθειραν μὲ χρήματα, τοὺς ἔμπασε μέσα. Καὶ τότε μὲ τιμώρησαν μὲ τὴν πιὸ βάρβαρη καὶ πιὸ αἰσχρὴ ἐκδίκηση—ἐκδίκηση, τὴν ὁποίαν ὅλος ὁ κόσμος θὰ τὴν ἀκούσῃ μὲ κατάπληξη: μοῦ ἔκοψαν τὸ μέλος τοῦ σώματος, μὲ τὸ ὁποῖον ἔκανα ἐκεῖνο ποὺ τοὺς ἐπείραξε τόσο πολύ, καὶ ὕστερα ἔγιναν ἄφαντοι. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ φίλοι μου κατώρθωσαν νὰ πιάσουν δύο καὶ τοὺς ἐστέρησαν τὰ μάτια καὶ τὰ γεννητικὰ ὄργανα. Ὁ ἕνας ἦταν ὁ ὑπηρέτης μου, τὸν ὁποῖον ἡ φιλοχρηματία ἔσπρωξε νὰ μὲ προδώσῃ.»

Αἱ ἐπιστολαὶ πρὸς τὴν Ἑλοΐζαν.

Ὁ Ἀβαιλάρδος ἦτο πλέον νεκρὸς διὰ τὸν κόσμον. Κατόπιν τῶν ἐπιμόνων ἀπαιτήσεών του, ἡ Ἑλοΐζα ἀφιερώθη πλέον ἐφ' ὅρου ζωῆς εἰς τὸν μοναστικὸν βίον. Ὁ Ἀβαιλάρδος δὲν ἤργησε νὰ τὴν μιμηθῇ (1119). Τότε ἐξηκολούθησε τὴν διδασκαλίαν του, ἤνοιξε καὶ πάλιν τὴν σχολήν του εἰς τὴν μονὴν τοῦ Μαιζονσές, εἰς τὰς γαίας τοῦ κόμητος τῆς Καμπανίας. Ἡ φήμη του ἦτο τότε ἐξηπλωμένη πανταχοῦ καὶ τρεῖς χιλιάδες φοιτηταὶ ἠκροῶντο τῶν μαθημάτων του.

Ἀλλ' αἱ θρησκευτικαὶ δοξασίαι του, περὶ ὧν ἀναφέρομεν κατωτέρω, προεκάλεσαν δριμυτάτας κατ' αὐτοῦ ἐπικρίσεις καὶ κατηγορίας. Ὀλίγον δὲ χρόνον πρὶν ἀποσυρθῇ εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Ζίλδα, ἵδρυσε τὸ μοναστήριον τοῦ Παρακλήτου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀργότερον (1129) κατέφυγεν ἡ Ἑλοΐζα μετά τινων ἄλλων καλογραιῶν.

Ἀποσυρθεὶς ἤδη ὁ Ἀβαιλάρδος εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Ζίλδα, δώδεκα ἔτη μετὰ τὴν ἐπισυμβᾶσαν καταστροφήν, διακόπτει πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Ἑλοΐζας. Μίαν ἡμέραν, γράφει εἰς κάποιον φίλον του μίαν ἐπιστολὴν εἰς τὴν ὁποίαν περιγράφει τὴν ζωήν του, τοὺς ἔρωτάς του, τὴν τραγικὴν ἀτυχίαν του—καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρελάβαμεν τ' ἀνωτέρω ἀποσπάσματα. Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ περιέρχεται, ἄγνωστον πῶς, εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ἑλοΐζας· τοῦ γράφει, πρώτη ἐκείνη, καὶ τότε ἀρχίζει μεταξὺ τῶν πρώην ἐραστῶν καὶ νῦν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν μιὰ ἀλληλογραφία, μοναδικὴ εἰς τοὺς αἰῶνας. Αἱ σωζόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀβαιλάρδου καὶ τῆς Ἑλοΐζας μᾶς ἀποκαλύπτουν δύο ὑπερόχους καρδίας: τὴν μιὰν φλογερὰν καὶ ὀργῶσαν δι' ἐρωτικὰ συναισθήματα—τῆς Ἑλοΐζας—καὶ τὴν ἄλλην ψυχρὰν καὶ μεμετρημένην—τοῦ Ἀβαιλάρδου. (Ἡ ἀλληλογραφία αὐτὴ ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τὸν μεσαίωνα ἤδη. Ἀλλὰ τὸ κείμενον ἐδημοσιεύθη μόνον κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ἀπὸ ἓν λατινικὸν χειρόγραφον εὑρεθὲν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Φραγκίσκου τῆς Ἀμβουάζης. Ἀπὸ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, αἱ μεταφράσεις, αἱ ἀπομιμήσεις καὶ αἱ κριτικαὶ μελέται διαδέχονται ἀλλήλας. Τὸ θλιβερὸν ὅμως εἶνε ὅτι οἱ παλαιοὶ μεταφρασταί, ἀποδώσαντες μεγαλυτέραν σημασίαν εἰς τὸ ρωμαντικὸν χαρακτῆρα τῶν ἐπιστολῶν παρὰ εἰς τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ ἀσυγκρίτου τούτου πάθους, τὰς μετέβαλον εἰς ἁπλᾶς ἐρωτικὰς ἐπιστολάς). Ὁ ἀναγνώστης ὑποφέρει βλέπων ὅτι τὸ τόσον ὁρμητικόν, ἀρχικῶς, πάθος τοῦ Ἀβαιλάρδου παρεχώρησε τὴν θέσιν του εἰς τὴν ἀδιαφορίαν, καὶ τὸν φιλόσοφον ν' ἀποκρίνεται εἰς τὰς ἀπελπισμένας ἐπικλήσεις τῆς Ἑλοΐζας μὲ στοχαστικὰς νουθεσίας καὶ συστάσεις. Μὲ τὴν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου, ἡ Ἑλοΐζα παύει νὰ παραπονῆται διὰ τὰς ἀπωλεσθείσας ἐπιγείους ἡδονὰς καὶ ἀτενίζει πρὸς τὸν Ἀβαιλάρδον μετὰ πραγματικῆς θρησκευτικῆς πίστεως.

Μετὰ τὸν θάνατόν του, ἡ Ἑλοΐζα ἐπέζησε ἀκόμη δώδεκα ἔτη, ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παρακλήτου τὴν 16 Μαΐου 1164.

Ὁ θεολόγος.

Ὡς θεολόγος ὁ Ἀβαιλάρδος ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων. Παρὰ τὰς ἐπικρατούσας τότε θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις, παρεδέχετο τὴν ἀρχὴν ὅτι: «μόνον ὅ,τι ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου κατανοεῖ, τοῦτο καὶ μόνον πρέπει οὗτος νὰ πιστεύῃ», διὰ τοῦτο δὲ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πρόδρομος τῶν νεωτέρων ὀρθολογιστῶν θεολόγων. Ἀλλ' ἡ ἐλευθεροφροσύνη του ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐπισύρῃ καθ' ἑαυτοῦ τὴν ἔχθραν πολλῶν ἀντιπάλων του θεολόγων· ὅταν δὲ συνεκλήθη ἐν Σουασῶνι σύνοδος ὅπως ἀποφανθῇ περὶ τῶν αἱρέσεών του, ἐξηναγκάσθη νὰ ρίψῃ εἰς τὸ πῦρ τὸ νεοεμφανισθὲν Ἐγχειρίδιόν του περὶ Θεολογίας, καταδικασθεὶς συνάμα καὶ εἰς μοναστηριακὴν φυλάκισιν. Μετ' ὀλίγον ἀφέθη ἐλεύθερος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους. Ἀλλ' ὅταν ἀπέδειξεν ὅτι ὁ Ἅγιος Διονύσιος τῶν Παρισίων δὲν ἦτο, ὡς ἐπιστεύετο τότε, ὁ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, κατεδιώχθη καὶ πάλιν παρὰ τῶν μοναχῶν καὶ κατέφυγεν εἰς δάσος τι παρὰ τὴν πόλιν τῶν Τρεκῶν (Troyes), ὅπου τὸν ἠκολούθησαν οἱ μαθηταί του διὰ νὰ μὴ στερηθοῦν τῆς διδασκαλίας του.

Ὁ Ἀβαιλάρδος μετέστρεψε τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀνσέλμου, ὅτι ἡ πίστις πρέπει νὰ προηγῆται τῆς γνώσεως, εἰς τὴν ἀντίθετον, ὅτι: μόνον ὅ,τι ἐννοεῖ τις, πιστεύει, διότι ἡ κατανόησις τῶν θρησκευτικῶν ἀληθειῶν στηρίζει τὴν πίστιν εἰς αὐτάς, κυθιστῶσα αὐτὴν ἑλλογον καὶ πεφωτισμένην. Ἠγάπα νὰ λέγῃ, ὅτι διὰ τῆς ἀμφιβολίας ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἔρευναν καὶ διὰ τῆς ἐρεύνης εἰς τὴν ἀλήθειαν. Παρεδέχετο τὴν ἁμαρτίαν μόνον ὅπου ὑπάρχει πρόθεσις κακή, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὅμως ἀντιτίθεται εἰς τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν. Τοὺς δαιμονιζομένους ἐν τῇ γραφῇ ἐθεώρει ὡς πνευματικῶς ἀσθενεῖς. Ὑπὸ τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐννοεῖ τὴν Δύναμιν, τὴν Σοφίαν, καὶ τὴν Ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἐνόμιζε κάτι ὀρθόν, τὸ ὑπεστήριζε φανατικῶς, ἔστω καὶ ἂν τὸ κατέκριναν ἀρχαῖοι καὶ σύγχρονοί του.

Αἱ ἀνηλεεῖς καταδιώξεις τὰς ὁποίας ὑπέστη καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μαρτυρικῆς ζωῆς του —καί, ἰδιαιτέρως, ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βερνάρδον τοῦ Κλερβῶ—ὀφείλονται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, μεταχειριζόμενος τὴν διαλεκτικὴν του ὄχι πρὸς καταπολέμησιν, ἀλλὰ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως, ὡρμᾶτο συνάμα ἀπὸ τῆς ἀμφιβολίας ὡς ἀρχῆς πάσης γνώσεως, μεταβάλλων πάντα τὰ δόγματα εἰς προβλήματα καί, συνεπῶς, καταστρέφων, συμφώνως μὲ τὴν ἀντίληψιν τῶν συγχρόνων του θεολόγων, τὸ κῦρος τῶν ἐκκλησιαστικῶν δογμάτων.

Τὰ σημαντικώτερα συγγράμματα τοῦ Ἀβαιλάρδου εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ἡ Διαλεκτική*,—*Ἐγχειρίδιον ἐπὶ τῶν Ἰδεῶν* (de Intellectibus),—*Ἐγχειρίδιον ἐπὶ τῶν εἰδῶν καὶ τῶν γενῶν*, ἅτινα περιέχουν: τὸ πρῶτον τὴν λογικὴν τοῦ Ἀβαιλάρδου, τὸ δεύτερον τὴν ψυχολογίαν καὶ τὸ τρίτον τὴν μεταφυσικήν του καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν θεολογικῶν ἰδεῶν του. Ἔγραψεν ἐπίσης 1) τὸ Sic et Non, συλλογὴν ἀποσπασμάτων ἐκ τῶν Γραφῶν καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, μεθοδικῶς συντεταγμένην καὶ περιλαμβάνουσαν τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν «θρησκευτικῶν» σημείων, (science sacrée)· 2) τὴν *Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Θεολογίαν*· 3) τὴν *Χριστιανικὴν Θεολογίαν* καὶ 4) τὴν *Ἠθικὴν* ἢ *Γνῶθι σαυτόν*, ὅπου πραγματεύεται περὶ ἠθικῆς.

Ι. Λ. ΚΟΤΣΙΚΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: M. Gréard: Lettres compètes d'Abélard et l'Héloise.—V. Cousin: Ouvrages inédits d'Abélard, pour servir à l'histoire de la Philosophie scolastique en France.—Charles de Rémusat: Abélard, sa vie, sa philosophie et sa théologie.—Maúrice de Waleffe: Héloïse, amante et du e d'Abélard. La fin d'une légende.

ἀβάκα (ἡ)· 1) συντροφιὰ εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον. 2) συμφωνία: ἔχομε *ἀβάκα*.

ἀβάκα. Βανανέα ἐκ τῶν φύλλων τῆς ὁποίας παρασκευάζεται ἡ κάνναβις τῆς Μανίλλης. Τὸ προϊὸν τοῦτο εἰσάγεται εἰς τὴν Εὐρώπην εἰς ἶνας, αἵτινες ἔχουν χρῶμα λευκὸν ἢ κιτρινωπὸν καὶ μεταξίνην ὑφήν, βάφονται δὲ εὐκόλως καὶ εἶνε ἐλαφρότεραι ἀπὸ τὰς ἶνας τῆς καννάβεως τῆς Εὐρώπης. Μὲ τὰς ἶνας αὐτὰς κατασκευάζονται σχοινία, τάπητες, ψάθαι, ἰδίως δὲ παλαμάρια στερεὰ καὶ ἐλαφρὰ συγχρόνως.

Ἀβάκα (ὕψος 2.50 μ.)
α καρπὸς

Ἀβάκαινον. Ἀρχαία πόλις τῆς Σικελίας. Οὕτω τονισμένον εἰς τὴν προπαραλήγουσαν τὸ ἔχει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ ὁ Βυζαντινὸς λεξικογράφος Σουΐδας, *Ἀβακαῖνον* δὲ Στέφανος ὁ Βυζάντιος καὶ *Ἀβακαῖνα* (τὰ) ὁ Πτολεμαῖος. Ὁ κάτοικος *Ἀβακαινῖνος*. Τὰ σωζόμενα ἐρείπιά της εὑρίσκονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Μοντάλβανο (Bigensis), ἐπαρχία Μεσσήνης.

Ἀβακάνσκ. Ὠχυρωμένον χωρίον τῆς Σιβηρίας ἱδρυθὲν ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου τὸ 1707. Εὑρίσκεται ἐν τῇ διοικήσει Γενισέϊσκ, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀβακὰν πλησίον τῆς συμβολῆς του μετὰ τοῦ ποταμοῦ Γενισέϊ. Εἶνε γνωστὸν διὰ τὰ ἀγάλματα ἀνδρῶν ἑπτὰ ἕως ἐννέα ποδῶν ὕψους καὶ κεκαλυμμένα δι' ἐπιγραφῶν.

Ἀβάκενα. Πόλις τῆς Μηδίας.

ἀβακηνός. Ὁ μήποτε συνουσιασθείς, συνευρεθείς, συγκοιμηθείς, συγγενόμενος, συνελθὼν μὲ γυναῖκα. Κυρίλλου λεξικόν: «ἀβακηνούς, τοὺς γυναικὶ μὴ ὁμιλήσαντας» Βικκ. ἀνεκδ. α', σελίδα 383.

Ἀβάκια (κρυπτογραφικά). Ἐπινοηθέντα ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος ἀξιωματικοῦ τοῦ ναυτικοῦ Ν. Α. Ποριώτη. Νέον κρυπτογραφικὸν σύστημα, συνδυάζον τὰ πλεονεκτήματα τῶν κοινῶν κρυπτογραφικῶν λεξικῶν μὲ τὰ πλεονεκτήματα τῶν μυστικῶν κωδίκων, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐμπόρων, διπλωματῶν, στρατιωτικῶν κλπ.

Διὰ τῶν καινοτομιῶν τὰς ὁποίας εἰσάγουν τὰ «κρυπτογραφικὰ ἀβάκια», ἐκτελεῖται τὸ ἔργον τῶν μυστικῶν κωδίκων καὶ μεταφράζονται πιστότατα ἅπασαι αἱ λέξεις ἢ φράσεις. Ἡ μετάφρασις συνεπάγεται τὴν χρῆσιν κρυπτογραφικῶν κλειδῶν μεταβαλλομένων κατὰ βούλησιν. (Ἔκδοσις: Μιχ. Σ. Ζηκάκη, Ἀθῆναι, 1925).

ἀβάκιον. Ἴδε ἄβαξ.

ἀβακὶς (ἡ abacetus). Γένος κολεπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Καράβων. Εὑρίσκονται εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Ζῶσιν ὑπὸ τὰς πέτρας καὶ εἰς τὰς κοίτας τῶν ρυάκων καὶ ποταμῶν. Τοῦ γένους τούτου ὑπάρχουσι περίπου τεσσαράκοντα εἴδη. Ἔχουσι χρῶμα μέλαν ἢ βαθὺ κυανοῦν μὲ μεταλλικὰς ἀναλαμπάς. Τὰ κεράτια αὐτῶν καὶ οἱ πόδες εἶνε χρώματος ὑπερύθρου. Ἡ κεφαλὴ εἶνε λεία καὶ φέρει δύο μετωπικοὺς αὔλακας λίαν διακεκριμένους, οἵτινες προεκτείνονται μέχρι τῶν κογχιακῶν πόρων.

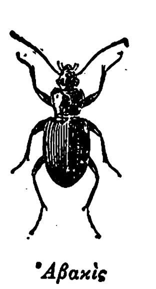

Ἀβακὶς

Δ. Ν. Π.

ἀβακίσκος. 1) μικρὸν ἀβάκιον, 2) τοῦβλον καὶ 3) παρ' ἀρχαίοις ἡ ψῆφος τῶν μωσαϊκῶν κοσμημάτων.

Ἀβακισταί. Λέγονται οἱ μαθηματικοὶ τῆς Ἰνδικῆς σχολῆς οἵτινες ἀγνοοῦντες σχεδὸν τὰς θαυμασίας προόδους τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὴν γεωμετρίαν, κατεγίνοντο εἰς ἐρεύνας ἐπὶ

Digitized by Google

τῆς ἀριθμητικῆς ἥτις κατὰ τὸν μεσαίωνα ὠνομάζετο ἄβαξ. (Ἴδε λέξιν).)

ἀβακοειδής-ές, ὁ ἔχων σχῆμα ἢ μορφὴν ἀβακίου: πλὰξ *ἀβακοειδής*, σανὶς *ἀβακοειδής*, θύρα *ἀβακοειδής*, τάξις *ἀβακοειδὴς* καὶ ἐπιρ. *ἀβακοειδῶς*.

ἀβακοπλάστης, ὁ πλάθων πλίνθους ἐν εἴδει ἀβακίων πρὸς χρῆσιν οἰκοδομῶν, ἢ πρὸς ἐπίστρωσιν ἐδάφους.

ἀβακοπώλης, ὁ πωλητὴς ἀβακίων οἱωνδήποτε.

Ἄβακος, (Παῦλος dal' Abaco). Τὸ καθ' ἑαυτὸ ὄνομά του εἶνε Δαγομάρι. Μαθηματικὸς γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ θανὼν ἐν ἔτει 1375. Γνωστὸς ἰδίως διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην ἀνακάλυψιν τῆς πυξίδος ἐν Εὐρώπῃ, ἥτις ἀνακάλυψις συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ταξιδίων τῶν τολμηρῶν θαλασσοπόρων τῶν ἑπομένων αἰώνων. Ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Δάντου καὶ τοῦ Πετράρχου, τινὲς δὲ ἐκ τῶν βιογράφων του, χωρὶς νὰ τον θέτουν βεβαίως εἰς τὴν αὐτὴν μοῖραν μὲ τοὺς μεγάλους τούτους ποιητάς, ἐπαινοῦν πολὺ μερικὰ ἐκ τῶν φιλολογικῶν του ἔργων, ἅτινα, παρὰ τὰ σφάλματά των, ἀποκαλύπτουν τάλαντον οὐχὶ ἀνάξιον λόγου. Ὁ Ἄβακος ὅμως ὀφείλει κυρίως τὴν φήμην του εἰς τὰς μαθηματικὰς καὶ γεωμετρικάς του γνώσεις, αἵτινες διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐθεωροῦντο τεράστιαι καὶ εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλει τὸ παρωνύμιόν του. Πράγματι, ἡ λέξις abaco σημαίνει ἐν τῇ ἰταλικῇ ἀριθμητική. Εἰς τὸν Ἄβακον ὀφείλομεν ἐπίσης σπουδαιοτάτας ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, γενομένας τῇ βοηθείᾳ ὀργάνων ἰδικῆς του ἐφευρέσεως.

ἀβακοστρώνω, στρώνω τὸ ἔδαφος διὰ πλακῶν ἀβακοειδῶν, πλακοστρώνω.

ἀβακοστρώ(ο)της, ὁ τεχνίτης ὁ ἀβακοστρώνων τὸ ἔδαφος.

Ἀβακούμοβιτς (Στέφανος), Ἐπίσκοπος ὀρθόδοξος τοῦ Βανάτου, ἀκμάσας κατὰ τὸ 1780—1800 καὶ διακριθεὶς διὰ τὰς ἐνεργείας του πρὸς ἐθνικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τότε ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Αὐστριακῶν Σέρβικοῦ λαοῦ.

Ἀβακούμοβιτς (Στέφανος 1850—1908). Σέρβος πολιτικὸς χρηματίσας δὶς πρωθυπουργός. Εἰς τῶν κυρίων δραστῶν τῆς αἱματηρᾶς βασιλικῆς τραγῳδίας τοῦ Βελιγραδίου (Ἰούνιος 1903). Διαδεχθεὶς τὸν Πρωθυπουργὸν Πάσιτς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀπὸ τοῦ θρόνου παραιτήσεως τοῦ βασιλέως Μιλάνου ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ του Ἀλεξάνδρου Α' κατὰ τὸ 1822, ἐνήργησεν αἱματηρὰς ἐκλογὰς καθ' ἃ. ἐν τούτοις δὲν ἐπέτυχεν ἢ ἐλαχίστην πλειονοψηφίαν ὑπὲρ τοῦ ῥιζοσπαστικοῦ κόμματος. Ἀπομακρυνθεὶς μετ' ὀλίγον τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ νεαροῦ Βασιλέως κηρυχθέντος ἐναντίον τῶν ῥιζοσπαστῶν, ἐπεδόθη εἰς στενὰς συνεννοήσεις μεθ' ὅλων τῶν δυσηρεστημένων καὶ μετὰ τῶν πρακτόρων τῆς Β. οἰκογενείας τῶν Καραγεώργεβιτς, ζητούσης νὰ ἀνακτήσῃ τὰ ἐπὶ τοῦ Σερβικοῦ θρόνου δικαιώματά της. Ὄργανον τοῦ συνταγματάρχου Μασίν, ἀδελφοῦ τοῦ πρώτου συζύγου τῆς βασιλίσσης Δράγας, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συνωμοτῶν ἀξιωματικῶν, οἵτινες τὴν νύκτα τῆς 10 Ἰουνίου 1903 εἰσέβαλον εἰς τὸ παλαιὸν Κονάκι τοῦ Βελιγραδίου, ὅπερ ἐχρησίμευεν ὡς ἀνάκτορον, καὶ ἐφόνευσαν κατὰ τρόπον ἄγριον τὸν Βασιλέα Ἀλέξανδρον καὶ τὴν σύζυγον τον Δράγαν, ῥίψαντες τὰ καθημαγμένα πτώματά των κατόπιν εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τῶν μικρῶν ἐξώστην τῆς προσόψεως.

Ἀναλαβὼν εὐθὺς τὴν ἑπομένην τοῦ ἐγκλήματος τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Ἀβακούμοβιτς συνεκάλεσε τὴν Σκουψίναν ἥτις καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα εἰς τὴν θέσιν τῆς ἐκπεσούσης δυναστείας τῶν Ὀβρένοβιτς, τὸν Πέτρον Καραγεώργεβιτς. Ὁ Ἀβακούμοβιτς ἀπεβίωσε μετὰ πενταετίαν.

ἀβακωτός,-ή,-όν. 1) ὁ ἔχων σχῆμα ἢ μορφὴν ἀβακίου, ὁ πλακωτός, ὁ πλακοειδής, ὁ ἀβακοειδής: θύρα *ἀβακωτή*· 2) ὁ ἀβακοστρωμένος, ὁ πλακόστρωτος: δάπεδον *ἀβακωτόν*· 3) ὅρος τοῦ ναυτικοῦ πυροβολικοῦ, à plaque.

ἄβαλ. Καρπὸς ἀνατολικῆς κυπαρίσσου, ὅστις θεωρεῖται ἐξαίρετον ἐμμηναγωγόν, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέδιδον τὴν ἰδιότητα νὰ ἐξάγῃ ἐκ τῆς γυναικείας μήτρας τὰ νεκρὰ ἔμβρυα.

Ἀβάλα. Ὄρος τῆς Σερβίας, 400 περίπου μέτρων ὕψους, δυτικῶς τοῦ Βελιγραδίου. Εὑρίσκονται εἰς τὴν κορυφήν του ἐρείπια φρουρίου κτισθέντος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ Σέρβων δεσποτῶν περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσαίωνος.

Ἀβαλέσκα. Χωρίον καὶ μικρὰ ὄασις τῆς μεσημβρινῆς Σαχάρας, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπιρροῆς, ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς κλιτύος τοῦ ὀροπεδίου τοῦ Ἀχαγκάρ. Κατοικεῖται ἀπὸ ἑκατὸν περίπου ἰθαγενεῖς, οἵτινες καλλιεργοῦν, διὰ λογαριασμὸν τῶν Τουαρέγκ, φοινικῶνας καὶ κριθήν. Τὸ μέρος αὐτὸ ἔχει πηγὴν διαυγεστάτου καὶ ὑγιεινοῦ ὕδατος, ἀναγνωρισθεῖσαν τὸ 1904 ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν Ντινώ.

Ἀβαλιγέτη (Abaliget). Χωρίον τῆς Οὐγγαρίας ὀνομαστὸν δια τὰ πλησίον αὐτοῦ ὑπάρχοντα σπήλαια σταλακτιτῶν, τὰ ὁποῖα προσελκύουν κατ' ἔτος πολλοὺς ἐπισκέπτας ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου.

ἀβαλίζω. 1) Βαυκαλίζω, νανουρίζω, ὀρθότερον *βαβαλίζω* (ἢ μᾶλλον *βαυβαλίζω*), ὅπερ ἰδέ. 2) παίζω ἢ διαθρύπτομαι ὡς παιδίον. Ἔγινε λοιπὸν ἀπὸ τὸ βαυβαλίζω=ἀποκοιμίζω κτλ. μὲ ἔκπτωσιν τοῦ πρώτου *β*, δι' ἀνομοίωσιν, ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ δεύτερον β. Σύγκρινε: *τί εἶν' τὰ κάνεις*>*ἴντα κ.*, *κλώξυγκας*>*λώξυγκας*, *γλήγορα*>*λήγορα*, ἐν Κεφαλληνίᾳ *ἑτρακόσια* ἀντὶ *τετρακόσια* καὶ ἐν Σίφνῳ *ροσφάϊ* ἀντὶ *προσφάϊ*. Ἀκόμη ἐν Ῥόδῳ *ἀντρολίβανος*, δηλ. *ἐντρολίβανος*, ἀντὶ *δενδρολίβανος*.

Ἀβάλιοι Λατινιστὶ Abali, λαὸς τῆς Ἰνδικῆς.

Ἀβαλῖται. Αἰθιοπικὴ φυλή, κατοικοῦσα νοτίως τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Ἡ χώρα των εἶνε εὐφορωτάτη καὶ παράγει ἀρωματικὰ ἰδίως φυτά, δι' ὃ καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Μυροφόρος Περιοχὴ (Myrtifere regio) ἐκλήθη.

Ἀβαλλών. Πόλις τῆς Γαλλίας. (5.900 κατοίκοι) ἐν τῷ νομῷ τῆς Ὑόννης ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ *Κουζέν*, ἢ Βουαζέν, εἰς τὴν

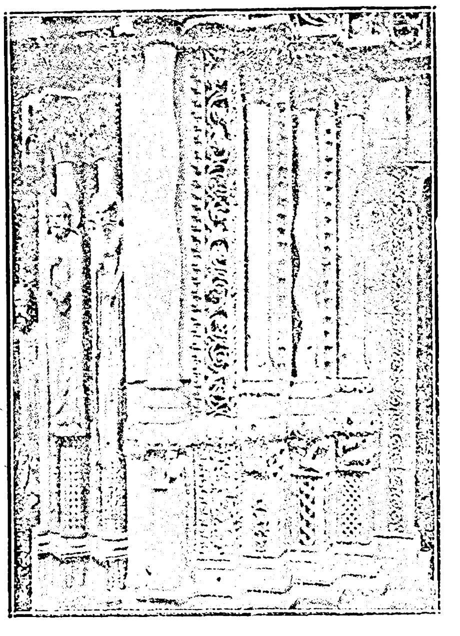

Ἀβαλλών: Ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Λαζάρου.

ἔξοδον κοιλάδος εὐφορωτάτης. Τὸν 11ον αἰῶνα ἦτο πόλις ἰσχυρά, ἀντικείμενον ἐρίδων μεταξὺ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας. Ῥοβέρτος ὁ εὐσεβὴς (970—1031) ἐπολιόρκησε τὴν πόλιν ἄνευ ἀποτελέσματος, ἀλλ' ἀργότερον ἐκυρίευσε καὶ κατηδάφισε ταύτην. Μετὰ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Ζ' περιῆλθεν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας. Εἶνε πόλις πλουσιωτάτη. Διενεργεῖται ἐν ταύτῃ τὸ ἐμπόριον τῶν θαυμασίων οἴνων, ὡς καὶ σίτου, μαλλίων, ξυλείας, ὑφασμάτων, δερμάτων καὶ χάρτου.

Ἀβαλοκιτεσβάρα (=ὁ Κύριος ὁ ἐπιβλέπων μετ' εὐσπλαγχνίας). Εἷς τῶν πέντε Δγιάνι-Βοδχισάτβας, δηλ. τῶν πέντε τελείων ἐκείνων μορφῶν οἵτινες εἶνε κάτοχοι τῆς Μεγάλης Σοφίας καὶ δι' αὐτῆς θὰ γίνουν ἴσοι πρὸς τὸν Βούδδα. Ὁ Ἀβαλοκιτεσβάρα εἶνε ἡ κυριωτέρα μορφὴ τῆς Μαχαγιάνας: Ἡ Βουδδικὴ θρησκεία ἔχει δύο διαιρέσεις, τὴν Μαχαγιάνα (Μεγάλην ὁδὸν) καὶ τὴν Χιναγιάνα (Μικρὰν ὁδόν). Οἱ Μαχαγιανισταὶ λέγουν ὅτι ἡ ὑπακοὴ εἰς τοὺς νόμους τῆς Τάντρας (ἱερῶν βιβλίων) ὁδηγεῖ διὰ τῆς Μεγάλης ὁδοῦ εἰς τὴν Παρὶ-Νιρβάναν, τὸν Παράδεισον τῶν Ἰνδῶν, ἐνῷ οἱ ἐμμένοντες εἰς τὴν ἀρχαίαν Βουδδικὴν θρησκείαν βαδίζουν διὰ τῆς Μικρᾶς Ὁδοῦ, τῆς Κιναγιάνας.

Ἀβαλοκιτεσβάρα.

Οἱ μεμυημένοι εἰς τὰς Ἰνδικὰς μελέτας καλοῦν τὴν Μαχαγιάναν Βουδδισμὸν τοῦ Βορρᾶ, διότι εἶνε ἡ θρησκεία τῶν Βουδδιστῶν τῆς Κίνας, Ἰαπωνίας, Θιβέτ, Μογγολίας καὶ Σιβηρίας, ἐνῷ ἡ Χιναγιάνα περιορίζεται εἰς τὰς νοτίους χώρας τῆς Ἰνδίας, τὴν Κεϋλάνην, τὴν Βιρμανίαν καὶ τὸ Σιάμ. Ὡς ἐκ τούτου καὶ ὁ Ἀβαλοκιτεσβάρα λατρεύεται ἐν Θιβέτ, Κίνᾳ, καὶ Ἰαπωνίᾳ, ὑπὸ τὰ ὀνόματα Τσανρεός, Κουὰν-Γὶν καὶ Κουὰν-Ὄν. Εἶνε ἡ προσωποποίησις τοῦ οἴκτου καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ἁπλῆ μεταφυσικὴ ἔννοια, ἀλλ' ἀργότερον ἔλαβεν ἀνθρωπίνην μορφὴν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν χορείαν τῶν βραχμανικῶν θεῶν. Ἡ σύζυγος τοῦ Ἀβαλοκιτεσβάρα εἶνε ἡ θεὰ Τάρα, μορφή τις τῆς θεᾶς Καλί.

Ἀβαλόν. Ἀγγλικὴ χερσόνησος. Κομητεία τοῦ Σόμερσετ. Νοτιοδυτικῶς τοῦ Οὐέλς. Ἡ χερσόνησος αὐτὴ ἦτο διάσημος τὸν μεσαίωνα διὰ τὰς μυθικὰς παραδόσεις της. Ὁ Χάρων (Barinte) τῆς μυθολογίας τῶν λαῶν τοῦ Βορρᾶ ὡδήγει τὰς ψυχὰς τῶν νεκρῶν εἰς Ἀβαλόν. Εἰς αὐτὴν ὁ μάγος Μέρλιν καὶ ὁ ῥαψῳδὸς Τολιεσιὲν μετέφερον τὸν βασιλέα Ἀρθοῦρον, ὅταν ἐπληγώθη θανασίμως εἰς τὴν μάχην τῆς Κὰρν-Λάνν. Ἐπὶ τῆς χερσονήσου Ἀβαλὸν εὑρίσκεται ἡ πόλις Γλάστονβουρν, ὅπου κάποτε ἐλατρεύετο ὑπὸ μίαν μηλέαν ἀγριογουροῦνα θηλάζουσα τὰ γουρουνάκια της.

Ἀβαλόνιος (Elvan Avalonius). Ἀπόστολος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀκμάσας κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ. αἰῶνα. Ἡ ἀγγλικὴ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι προσηλύτισε τὸν βασιλέα Λούκιον καὶ ὅλην τὴν αὐλήν του εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ, ὀνομασθεὶς παρὰ τοῦ Πάπα Ἐλευθερίου ἐπίσκοπος τοῦ Λονδίνου. Ἀλλ' αἱ παραδόσεις αὐταὶ δὲν εἶνε θετικῶς ἐξηκριβωμέναι, θεωροῦνται δὲ μᾶλλον ὡς μῦθοι.

Ἀβαλός (Φερδινάνδος-Φραγκῖσκος), 2ος μαρκήσιος τῆς Πεσκάρας, ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, καταγωγῆς ἱσπανικῆς. Ἐγεννήθη τὸ 1489, ἀπέθανε τὸ 1525. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῆς Ῥαβέννης (1512) κατὰ τὴν ὁποίαν διεκρίθη, ἐπληγώθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Γάλλων. Διεσκέδαζε τὰς πικρίας τῆς αἰχμαλωσίας συνθέτων ποιήματα ἀπευθυνόμενα πρὸς τὴν ἐπίσης ποιήτριαν σύζυγόν του Βικτωρίαν Κολόννα. Τῷ ἀπεδόθη δὲ ἡ ἐλευθερία μόνον κατόπιν καταβολῆς λύτρων καὶ ὑποσχέσεως, ὅτι δὲν θὰ πολεμήσῃ ποτὲ κατὰ τῆς Γαλλίας. Δὲν ἐκράτησε τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ ἐπανέλαβε τοὺς ἀγῶνάς του κατὰ τῶν Γάλλων. Κληθεὶς ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ Κόμου, ὅπως τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ διοικητοῦ των Βαντενέσσε, ἠνάγκασε τὸν τελευταῖον νὰ συνθηκολογήσῃ ὑπὸ ὅρους. Μὴ θέλων ὅμως νὰ δυσαρεστήσῃ τοὺς στρατιώτας του, ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ λεηλατήσουν τὴν πόλιν καὶ ἀπαντῶν εἰς διαμαρτυρίαν τοῦ Βαντενέσσε διὰ τὴν παρασπονδίαν, τὸν ἐχαρακτήρισεν ὡς ψεύστην, ἀρνηθεὶς τὴν ὕπαρξιν ὅρων. Κατόπιν ἐξηκολούθησε τὰς ἐπιχειρήσεις του κατὰ τῶν Γάλλων, διατελῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου Προσπὲρ Κολόννα, τὸν ὁποῖον ἐπεδίωκε νὰ ὑποσκελίσῃ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Νεαπόλεως ἡ ἀρχιστρατηγία καὶ ὁ Ἀβαλὸς συνετέλεσεν εἰς τὴν ἧτταν τῶν ἡνωμένων ἱσπανικῶν καὶ ἰταλικῶν στρατευμάτων.

Ὑπάρχει ἀνέκδοτον ὄχι πολὺ τιμητικὸν διὰ τὸν Ἀβαλός, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἀλήθεια δὲν ἔχει διαπιστωθῇ. Ὁ Μορόνε, σύμβουλος τοῦ Φραγκίσκου Σφόρτσα, δουκὸς τοῦ Μιλάνου, εἰργάζετο ὅπως ἐκδιώξῃ τοὺς Ἱσπανούς. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο μία ἡνωμένη Ἰταλία. Ὁ Ἀβαλός, μολονότι Ἱσπανός, ἐκρίθη ὡς δυνάμενος νὰ συνδράμῃ τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τὰς προσπαθείας των, ἕνεκα τῆς ἀντιζηλίας του πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς δυσαρεσκείας του κατὰ τοῦ Καρόλου Κουίντου. Ὁ Μορόνε ἐζήτησε τότε τὴν συνδρομήν του, ὑποσχόμενος εἰς αὐτὸν νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν ἀνακήρυξίν του ὡς βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀργότερον ἴσως καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἰταλίας. Ὁ φιλόδοξος ἀρχιστράτηγος προσεποιήθη ὅτι ἀποδέχεται καὶ ἐπὶ μῆνας διεξῆγε σχετικὰς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Μορόνε. Μίαν ἡμέραν ὅμως εἶχε κρύψει ὄπισθεν ἑνὸς παραπετάσματος τὸν Ἱσπανὸν στρατηγὸν Λέυβα, ὁ ὁποῖος ἤκουσεν ὅλας τὰς λεπτομερείας τῶν σχεδίων τοῦ Μορόνε. Ὁ τελευταῖος συνελήφθη καὶ ἐσώθη ἀπὸ βέβαιον θάνατον μόνον χάρις εἰς προσωπικὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἀβαλός, μετανοήσαντος διὰ τὴν προδοσίαν του.

Ὁ Ἀβαλὸς ἦτο ὑπερμέτρως ἀλαζών, φθονερός, φιλάργυρος, ἀχάριστος, κακὸς καὶ σκληρὸς, ἄθρησκος, ἀμείλικτος. Μολαταῦτα εἶχεν ἐπινοητικὸν πνεῦμα καὶ διεκρίθη διὰ τὰ στρατηγήματα καὶ τὴν δοαστηριότητά του.

Ἀβαλὸς (Ἀλφόνσος ΙΙ δ'), μαρκήσιος τοῦ Βάστο, τρίτος μαρκήσιος τῆς Πεσκάρας, κατὰ τινας ἀδελφός, κατ' ἄλλους δὲ ἐξάδελφος τοῦ προηγουμένου. Ἐγεννήθη ἐν Νεαπόλει τὸ 1502 καὶ ἀπέθανε τὸ 1544. Ἀρχηγὸς τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρόλου Ε', ἔλαβε μέρος εἰς ὅλας τὰς μάχας τῶν ἰταλικῶν πολέμων. Ἀνεμίχθη καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας του. Ὡς στρατηγὸς ἦτο ἀνδρειότατος, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀλαζών, σκληρὸς καὶ ματαιόδοξος. Τὸ 1542 ἐφόνευσε τοὺς διερχομένους ἐκ Μιλάνου ἀπεσταλμένους τοῦ Φραγκίσκου Α' πρὸς τὸν Σουλ-

Digitized by Google

τάνον Σουλεϋμὰν Β'. Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον μεταξὺ Φραγκίσκου καὶ Καρόλου Ε' (ἢ Κίντου) ὁ δ' Ἀβαλὸς ἤρατο νίκας τινάς, ἀλλὰ τέλος ἐνικήθη· παρὰ τὸς Σεριζὸλ ἀπώλεσε 10,000 ἄνδρας καὶ ὑπεχώρησε. Διορισθεὶς διοικητὴς τοῦ δουκάτου τοῦ Μιλάνου τόσον σκληρῶς ἐκυβέρνησεν ὥστε οἱ κάτοικοι παρεπονέθησαν εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ δ' Ἀβαλὸς ἀπῆλθεν εἰς Ἱσπανίαν διὰ ν' ἀπολογηθῇ, ἀλλὰ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγάλης ψυχρότητος ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ε'. Ἐπανελθὼν εἰς Ἰταλίαν ἀπέθανεν ἐκ πυρετοῦ ἐν Βιγεβάνῳ. Ἠγάπα καὶ ἐπροστάτευε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ὁ δ' Ἀβαλὸς οὗτος μετὰ τοῦ προηγουμένου εἶνε οἱ δύο σημαντικώτεροι ἀντιπρόσωποι τῆς ἐν Νεαπόλει συγχρόνου οἰκογενείας Ἀβαλός.

Ἀβαλὸς (Κωνσταντία δ'). Ποιήτρια. Ἀδελφὴ τοῦ μαρκησίου δὲλ Βάστο. Ὑπανδρεύθη τὸν Ἀλφόνσον Πικκολομίνι, δοῦκα τῆς Ἀμάλφης, ἀλλ' ἔμεινεν ἐνωρὶς χήρα. Ὡς ὅλαι αἱ κόραι τῆς ἰταλικῆς ἀριστοκρατίας τῆς ἐποχῆς της, ἔτυχεν ἀρίστης παιδεύσεως. Ἀνῆκεν, ἄλλως τε, εἰς οἰκογένειαν γνωστὴν διὰ τὴν κλίσιν της πρὸς τὴν ποίησιν. Τὰ ποιήματά της ἐξεδόθησαν μὲ τὰ ποιήματα τῆς Βικτωρίας Κολόννα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1558 εἰς βιβλίον ἐπιγραφόμενον : Rime di nobilissime donne.

ἄβαλτος, -η- ο· ἐκεῖνος πού δὲν *ἐβάλθη*, δηλ. δὲν ἐφορέθη ἀκόμη, ἑπομένως ὁ νέος, ὁ νεουργής, ὁ καινουργής, ὁ καινούργιος, ὁ ἀφόρετος, ὁ ἀφόρεγος, ἀρχ. ἀβλῆς καὶ ἄβλητος, ὁ μὴ φορεθείς, ὁ μὴ βαλθείς: ἄβαλτο φόρεμα=τὸ ὁποῖον κανεὶς ἀκόμη δὲν ἐνεδύθη, δὲν ἔβαλε. εἶνε τύπος δημώδης, γινόμενος κανονικὰ κατ' ἑλληνικὴν ἀναλογίαν : *ψάλλω*>*ἄψαλτος, σφάλλω*>*ἄσφαλτος*, ἔτσι λοιπὸν καὶ *βάλλω*>*ἄβαλτος*.

Ἀβὰν (Awans). (Ἔρις τῶν Ἀβὰν καὶ τῶν Βαρού, Waroux).

Τῷ 1297 εὐγενής τις τοῦ οἴκου τῶν Βαροὺ ἐνυμφεύθη τὴν Ἀδὲλ Πορὲ ἐκ τοῦ χωρίου τῶν Ἀβὰν πλησίον τῆς Λιέγης. Ὁ ἄρχων τοῦ χωρίου ἀπηγόρευσεν εἰς τὴν νεαρὰν νύμφην νὰ συναποκομίσῃ τὰ ὑπάρχοντά της εἰς τὴν νέαν της κατοικίαν, λέγων ὅτι ἐπειδὴ ὁ πατήρ της ἦτο δουλοπάροικος, ἡ περιουσία του ἀνῆκε εἰς τὸν ἄρχοντά του. Οἱ Βαροὺ ἠρνήθησαν νὰ ὑπακούσουν καὶ ὁ ἄρχων Ἀβὰν εἰσέβαλεν εἰς τὰς γαίας των. Αἱ συμπλοκαὶ ἐξειλίχθησαν εἰς μάχας καὶ ἐπὶ 38 ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1297—1335, αἱ ἐχθροπραξίαι ἐξηκολούθησαν μεταξὺ τῶν συγγενῶν οἰκογενειῶν τῶν διαμαχομένων. Δὲν ἔπαυσαν δὲ εἰμὴ τῇ ἐπεμβάσει τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀδόλφου τοῦ Λαμάρκ. Οὗτος ἐδήλωσεν ὅτι τοῦ λοιποῦ οἱ αἴτιοι ἐμφυλίων πολέμων θὰ τιμωροῦνται ὡς δολοφονοι. Αἱ δύο οἰκογένειαι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποδείξωσιν ἑκάστη ἓξ εὐγενεῖς, οἵτινες ἐπεφορτίσθησαν μὲ τὴν σύναψιν ὁριστικῆς συμφωνίας. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, τῆς καλουμένης Εἰρήνης τῶν Δώδεκα, κατηργήθη τὸ δικαίωμα τῆς προσωπικῆς ἐκδικήσεως καὶ αἱ ἔριδες τῶν εὐγενῶν Λιεγηνῶν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν κρίσιν τῶν τακτικῶν δικαστηρίων.

Ἀβάνα. (La Havana ἢ San Cristóbal de la Habana). Πρωτεύουσα τῆς νήσου Κούβας, ἀποτελέσασα μέχρι τοῦ 1898 τὴν πρωτεύουσαν τῶν ἐν τῇ θαλάσσῃ τῶν Ἀντιλλῶν ἀποικιακῶν κτήσεων τῆς Ἱσπανίας. Κεῖται ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς νήσου παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Λάζιδα καὶ ἔχει 400 000 κατοίκους. Ὁ λιμὴν τῆς Ἀβάνας εἶνε ἐμπορικώτατος καὶ θεωρεῖται εἷς τῶν καλλιτέρων τοῦ κόσμου, τόσον ὑπὸ ἔποψιν ἀσφαλείας, ὅσον

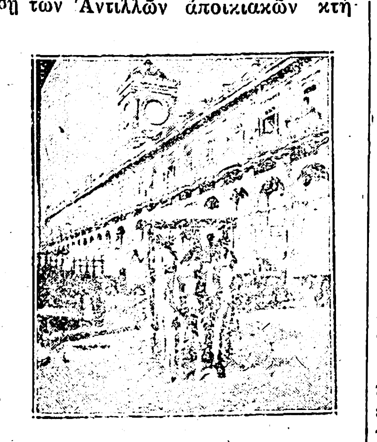

Ὁδὸς τῆς Ἀβάνας.

καὶ ὑπὸ ἔποψιν χωρητικότητος, διότι δύναται νὰ συμπεριλάβῃ ἄνω τῶν 1500 πλοίων. Εἰσέρχεταί τις εἰς αὐτὸν διὰ πορθμοῦ πλάτους 300—400 μέτρων καὶ μήκους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρου. Ἡ πόλις κεῖται ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ λιμένος καὶ εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας περιοχὰς τῆς νήσου. Ὡραῖαι ἐπαύλεις, φυτεῖαι καφὲ καὶ κῆποι μὲ δενδροστοιχίας ἐκ φοινικοδένδρων στολίζουν τὰ πέριξ. Αἱ οἰκίαι τῶν νέων συνοικιῶν εἶνε εὐρύχωροι καὶ κεῖνται ἐπὶ θαυμασίων καὶ κανονικῶν ὁδῶν. Τὰ πλέον ἀξιοθέατα μέρη τῆς πόλεως εἶνε τὰ ἑξῆς: τὸ πρὸς τιμὴν τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου μνημεῖον· ὁ ἁπλοῦς ἀλλὰ χαρίεις καὶ συμμετρικὸς ναός, ὅστις ἐκτίσθη τῷ 1724 ὑπὸ ἰησουϊτῶν καὶ περιέχει τὰ ὀστᾶ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου· τὸ θέατρον Τάκον, ἡ αἴθουσα τοῦ ὁποίου εἶνε μία τῶν μεγαλυτέρων τοῦ κόσμου, δυναμένη νὰ συμπεριλάβῃ περὶ τοὺς πεντακισχιλίους θεατάς· τὸ ἄγαλμα τοῦ Φεδρινάνδου τοῦ 7ου, τὸ ὁποῖον ἐγείρεται εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας τῶν Ὅπλων (Plaza de la Armas). Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑπάρχουν θαυμάσιοι κῆποι καὶ περίπατοι καὶ μαγευτι-

Φυτεία καπνοῦ εἰς Ἀβάναν

καὶ λεωφόροι, μία τῶν ὁποίων ἄγει πρὸς τὸν βοτανικὸν κῆπον. Ἡ Ἀβάνα ἑνοῦται διὰ σιδηροδρομικοῦ δικτύου μὲ ὅλας τὰς σπουδαίας πόλεις τῆς νήσου, ἀπειράριθμα δὲ πλοῖα τὴν θέτουν εἰς διαρκῆ συγκοινωνίαν μὲ τοὺς ἄλλους λιμένας τῆς νήσου, τὴν Νέαν Ὑόρκην, τὴν Νέαν Αὐρηλίαν (New-Orleans), τὴν Βέρα-Κρούζ, τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀβάνας ἱδρύθη τῷ 1728, ὑπέστη εὐρείας μεταρρυθμίσεις τῷ 1818 καὶ εἶνε σήμερον πολυσύχναστον. Ἡ Ἀβάνα ἀποτελεῖ σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου, εἰς δὲ τὸν λιμένα της καταπλέουν πλοῖα ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πόλις κέκτηται πολυάριθμα ἐργοστάσια ζακχάρεως, καπνοῦ, σοκολάτας καὶ διϋλιστήρια ρουμίου. Τὰ ποῦρα Ἀβάνας εἶνε ὀνομαστὰ εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ κατασκευάζονται ὑπὸ ἑκατοντάδος καὶ πλέον οἴκων. Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1515 ὑπὸ τοῦ Διέγου Βενασκέζ. Ἀργότερα ἔγινεν ἀπόπειρα νὰ κτισθῇ παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ρίο Μαγιαβέκ, εἰς ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται σήμερον. Ἀλλὰ τῷ 1519 ἐσυνεχίσθη ἡ ἀνέγερσις εἰς τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέχει σήμερον. Τὸ πρῶτον ὄνομα τῆς Αβάνας ἦτο Κλεὶς τοῦ Νέου Κόσμου (Slave del Nuevo Mundo). Τῷ 1555 ἡ πόλις ἐδῃώθη ὑπὸ πειρατῶν, τῷ δὲ 1762 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων μετὰ δίμηνον πολιορκίαν. Οἱ Ἄγγλοι τὴν ἐκράτησαν μέχρι τοῦ ἑπομένου ἔτους, ὁπότε τὴν παρέδωσαν ἐκ νέου εἰς τοὺς Ἱσπανούς. Ἡ ἱσπανικὴ κυριαρχία διετηρήθη ἐπὶ τῆς Κούβας μέχρι τοῦ 1898, ὁπότε ἡ νῆσος ἀπέκτησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

Ἀβανὰ ποταμὸς τῆς Δαμασκοῦ (Βασιλείου, II, κεφ. 5, 12) νῦν καλούμενος Βαράδα. Διασχίζει τὴν Δαμασκὸν ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, διέρχεται διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Δαμασκοῦ τὴν ὁποίαν καθιστᾷ οὕτως εὐφορωτάτην καὶ χάνεται ἐντὸς τῶν ἑλῶν καὶ λιμνῶν τῆς ἀραβικῆς ἐρήμου.

ἀβανaύσως. Τὸ ἔχει Κλήμης ὁ Ρώμης πρὸς Κορ. α' κεφ. 44 μὲ τὸ νόημα τοῦ ἀνεπιφθόνως, ἐλευθέρως, ἐξ αὐτοῦ εἶπαν οἱ νεώτεροι καὶ ἐπιθ. *ἀβάναυσος*=ἐλευθέριος, ἀνοιχτοχέρης.

Ἀβάνζι (Jean-Marie). Ἰταλὸς νομομαθὴς καὶ φιλόλογος. Ἐγεννήθη ἐν Φερράρᾳ τὴν 23 Αὐγούστου 1564 καὶ ἀπέθανεν ἐν Παδούῃ τῇ 2 Μαΐου 1622. Ἐδιδάχθη τὴν λατινικὴν καὶ ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν ἀπὸ τὸν Ἀντώνιον Ρικκοβόνην, ἐσπούδασε δὲ τὰ νομικὰ εἰς τὴν Πάδουαν. Ὁ αὐτοκράτωρ Φεδρινάνδος τὸν προσέλαβεν ὡς σύμβουλόν του. Ἔχασεν ὅλην τὴν περιουσίαν του εἰς ἐπιχείρησίν τινα ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας εὑρίσκοντο ἄνθρωποι κακῆς πίστεως. Ὁ ἀδελφός του ἐδολοφονήθη, αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος μόλις διεσώθη ἀπὸ δολοφονικήν τινα ἐπίθεσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔλαβε 18 πληγάς. Ἔπειτα τὸν εὗρε νέον δυστύχημα, ὁ θάνατος τῆς συζύγου του ἐκ τῆς ὁποίας εἶχεν ἀποκτήσει τρεῖς θυγατέρας καὶ πέντε υἱούς.

Τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ Ἀβόνζι εἶναι : «Ἡ Σάτυρα» (1587), βουκολικὸς μῦθος, ἡ «Λουτσιόλα» (1627) ἀξιοσημείωτον ποίημα καὶ πολλὰ μικρὰ ἀποσπάσματα, δημοσιευθέντα εἰς τὰς ἀνθολογίας τῆς ἐποχῆς. Μία «Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς ἀποστασίας τοῦ Λουθήρου» καὶ «Οἱ πρῶτοι ἔρωτες τοῦ Ὀρλάνδο» παρέμειναν ἀνέκδοτοι.

Ἀβάνζι (Ἰωσήφ). Ζωγράφος Ἰταλὸς γεννηθεὶς ἐν Φερράρᾳ τῷ 1615 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1647. Μαθητὴς τοῦ Coctan Cattaneo. Ζωγράφος γονιμώτατος, μὲ ὡραίαν φαντασίαν. Δὲν ἐπέμενε εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν σχεδίων οὔτε εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ χρωματισμοῦ. Ἡ μεγάλη του ἐπιτυχία ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὸ τερπνὸν τοῦ χαρακτῆρός του παρὰ εἰς τὸ τάλαντόν του. Ἀνεδείχθη ὡς τοπιογράφος, ζωγράφος ἀνθέων καὶ καρπῶν. Ἄριστον τῶν ἔργων του θεωρεῖται ἡ ἀποκεφάλισις τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἡ εὑρισκομένη εἰς Chartreuse τῆς Φερράρας, ὅπου εὑρίσκεται καὶ ὁ τάφος του.

Ἀβανζίνι (Ἰωσήφ) μαθηματικός. Ἐγεννήθη ἐν Γαΐνῳ τῆς Βενετίας τῷ 1753. Ἀπέθανεν ἐν Παδούῃ τὸ 1827. Ἦτο καθηγητὴς τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης ὅπου καὶ διεκρίθη διὰ τὴν σαφήνειαν τῆς διδασκαλίας του. Ἐξέδωκε παράδοξα συγγράμματα τῶν ὁποίων τὸ παροδοξότερον, τὸ ἐπιγραφόμενον L' Homo volante per aria, per aqua, per terra, ὅπερ ἐξεδόθη ὑπο την προστασίαν τοῦ κόμητος Carlo Bettoni. Τῷ 1813 ἐξελέγη μέλος τοῦ ἰταλικοῦ Συλλογου τῶν Τεσσαράκοντα. Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του εἶνε : Opusculi intorno alla teoria dell' ariete indraulico, ἐκδοθὲν ἐν Παδούῃ τῷ 1818.

ἀβάνης. Τὸ θηλυκόν του *ἀβάνισσα* καὶ *ἀβαναριὰ* (βλέπε τὰς καταλ. — *ισσα* καὶ *αριά*)· ἄλλος τύπος : *ἀβανιάρης*· συκοφάντης, κακόγλωσσος, κορκοσούρης, ραδιοῦργος, κουτσομπόλης. Γίνεται ἀπὸ τὸ *ἀβανιά*.

ἀβανιά. Συκοφαντία, ραδιουργία, ἀδικία, κακογλωσσία, διαβολή, κακολογία, κορκοσουριά, κουτσομπολιό: μοῦ βγάλανε *ἀβανιά*, σὲ πῆρε ἡ *ἀβανιά*, ὅλ' αὐτὰ εἶνε *ἀβανιές*. Ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν avania= ὕβρις, ἄδικον, ἀδικία, ζημία, ἁρπαγή.

ἀβανίζω καὶ **ἀβανιάζω**· κατηγορῶ τινα ψευδῶς, συκοφαντῶ, ραδιουργῶ, τοῦ βγάζω ἀβανιές

Ἀβανίλλη (Abanilla). Μικρὰ πόλις τῆς Ἱσπανίας, εἰς ἀπόστασιν 25 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Μουρκίας (7 635 κατ.). Ἡ Ἀβανίλλη χωρίζεται εἰς τὴν παλαιὰν πόλιν, ἡ ὁποία ἔχει ἕνα ἀρχαῖον ἠρειπωμένον φρούριον, καὶ εἰς τὴν νέαν πόλιν.

Ἀβανκοὺρ (Abancourt) Κάρολος—Ξαβιέρος—Ἰωσὴφ ντὲ Φρανκεβιλ. Ὑπουργὸς τοῦ Λουδοβίκου 16ου, γεννηθεὶς εἰς τὸ Ντουαὶ τὴν 4ην Ἰουλίου 1758 καὶ σφαγεὶς ἐν Βερσαλλίαις τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 1792. Εἶχεν ἐκλέξει τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ὅπου προήχθη τάχιστα εἰς τοὺς ἀνωτέρους βαθμούς, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ὑπουργοῦ Καλόν. Ἐν ἔτει 1792 ἦτο ἀντιστράτηγος καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς εἷς ἐκ τῶν πλέον ἐμπίστων φίλων τοῦ Λουδοβίκου 16ου, ὅστις τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν τὴν 21ην Ἰουλίου 1792. Ὁ Ἀβανκοὺρ διωργάνωσεν ὅπως ἠδυνήθη καλλίτερον τὴν ἄμυναν τοῦ Κεραμεικοῦ (οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ ἀνάκτορον ὅπου διέμεναν οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας) κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 10ης Αὐγούστου. Πρὸς τοῦτο μετεκάλεσε δύο συντάγματα Ἑλβετῶν, τὰ ὁποῖα ἡνώθησαν μὲ τὸ σῶμα τῶν ἐθελοντῶν εὐγενῶν, οὓς οἱ ἐπαναστάται ἀπεκάλεσαν ἱππότας τοῦ ἐγχειριδίου (chevaliers du poignard). Κληθεὶς ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς συνελεύσεως ὅπως ἀπομακρύνῃ τοὺς Ἑλβετούς του, ὁ Ἀβανκοὺρ δὲν συνεμορφώθη. Επηκολούθησεν ἔφοδος τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τοῦ Κεραμεικοῦ, ὁ δὲ Τυριὼ κατηγόρησεν ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου τῆς Ὀρλεάνης τὸν Ἀβανκοὺρ ὡς ἕνα ἐκ τῶν κυρίων αἰτίων τοῦ αἱματοκυλίσματος τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Μετὰ τὰς σφαγὰς τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Ἀβανκοὺρ ὡδηγήθη μαζὺ μὲ ἄλλους φυλακισμένους εἰς Βερσαλλίας, ὅπου κατεσφάγησαν ἅπαντες τὴν 9ην Σεπτεμβρίου 1792

Ἀβανλῆδες. Χωρίον κοινότητος Γαλατίστης, ὑποδιοικ. Χαλκιδικῆς, νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι 339.

Ἄβανον (Abano). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Παδούης εἰς ἀπόστασιν 10 χιλιομέτρων ΝΔ ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης. Θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς πατρὶς τοῦ Τίτου Λιβίου καὶ κέκτηται ἀξιόλογα μεταλλικὰ ὕδατα, γνωστὰ ἤδη εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑπὸ τὸ ὄνομα Aquae Patavinae. Ἐντὸς τῆς πόλεως ὑπάρχουν ἐννέα ἱδρύματα λουτρῶν, εἰς ἀπόστασιν δὲ 2 χιλιομέτρων ἀπ' αὐτῶν εὑρίσκεται καὶ ἑτέρα πηγὴ χρησιμοποιουμένη ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τοῦ εἰς τὸ μέρος αὐτὸ εὑρισκομένου στρατιωτικοῦ νοσοκομείου. Εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι πηγαί, τὸ ὕδωρ τῶν ὁποίων ἔχει τὰ αὐτὰ συστατικὰ μὲ τὰς πηγὰς τοῦ Ἀβάνου καὶ χρησιμεύει διὰ τοὺς ἰδίους θεραπευτικοὺς σκοπούς.

Ὑψόμετρον 14 μέτρα. Θερμοπηγὴ (76—80o) μὲ ἄφθονον ἀπόδοσιν (σχηματίζει ρυάκιον ἱκανὸν νὰ κινήσῃ μύλον). Τὸ ὕδωρ ταύτης εἶνε διαυγές, ὀσμῆς ἀσφαλτώδους καὶ φαίνεται ὡς ἐν συνεχεῖ βρασμῷ λόγῳ τοῦ σταθερῶς ἀποβαλλομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Ἐρυθραίνει τὸν χάρτην τοῦ ἡλιοτροπίου. Στερεὸν ὑπόλειμμα 6,5985 ἐπὶ τοῖς χιλίοις (3,8712 χλωριοῦχον νάτριον καὶ 1,1524 θειϊκὸν ἀσβέστιον) Ἐπὶ 100 κ. ἑ. τοῦ ἐν τῷ ὕδατι τῆς πηγῆς ἀέρος τὰ 40 κ. ἑ. εἶνε διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ τὰ 59.50 ἄζωτον. Τὰ λουτρὰ τοῦ Ἀβάνου συνιστῶνται

Digitized by Google

ἐναντίον τῶν παντὸς εἴδους ρευματισμῶν, τῆς ἀρθρίτιδος, τοῦ ὑγροῦ ἐκζέματος. Ἡ ἰλὺς παρασκευάζεται τεχνητῶς, ἀφινομένου ἀργιλλοχώματος ἐντὸς τοῦ ὕδατος πρὸς διαβροχήν. Ἔχει θερμοκρασίαν 43—71° καὶ ἐνδείκνυται ἐναντίον τῶν ἀρθρικῶν δυσκαμψιῶν. Τὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰ λουτρὰ τῆς πόλεως φιλοξενοῦν κατ' ἔτος πολλοὺς ἀσθενεῖς, τόσον ἐξ Ἰταλίας, ὅσον καὶ ἐκ τῶν ἄλλων χωρῶν.

Ἄβανος (Abano, Πέτρος δ'), ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1250 ἐν Ἀβάνῳ (Abano) τῆς Ἰταλίας, παρὰ τὴν Πάδουαν, καὶ θανὼν ἐν Παδούῃ ἐν ἔτει 1316. Ὁ ἰατρὸς οὗτος φαίνεται ἀνήκων μᾶλλον εἰς τὸν θρύλον παρὰ εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἡ βιογραφία του ἐγράφη ἐπὶ τῇ βάσει περιληπτικῶν τινων εἰδήσεων καὶ παρουσιάζει πλεῖστα ὅσα δυσαναπλήρωτα κενά. Ὁ πατήρ του ἦτο συμβολαιογράφος τῆς περιοχῆς, φαίνεται δὲ ὅτι ἐξεπαίδευσε τὸν υἱόν του μετὰ πάσης ἐπιμελείας. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας ἠδύνατό τις νὰ λάβῃ εἰς τὰ Ἰταλικὰ σχολεῖα τοῦ 13ου αἰῶνος δὲν ἱκανοποίουν τὸν νεαρὸν Ἄβανον, οὗτος ἐτράπη ἐνωρὶς πρὸς τὰς περιηγήσεις. Ἐπεσκέφθη ἐν πρώτοις τὴν Ἑλλάδα καὶ διέτριψε κατά τινας πολλὰ ἔτη ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατ' ἄλλους δὲ ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ Ἄβανος ἔμαθε κατὰ βάθος τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία ἦτο σχεδὸν ἄγνωστος ἀκόμη εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, κατόπιν δὲ κατηυθύνθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐσπούδασε τὴν ἰατρικήν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ συνέλεξε τὸ ὑλικὸν διὰ τὰ συγγράμματά του. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Σκωτίαν, τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν, ὥστε ἡ πόλις τῆς Παδούης τοῦ προσέφερε 4.000 λίβρας ἐτησίως, ἐὰν ἤθελε νὰ διδάξῃ τὴν ἰατρικὴν εἰς τὰ σχολεῖά της. Ὁ Ἄβανος ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην ἐν ἔτει 1303 καὶ διεκρίθη τόσον ὡς διδάσκαλος τῆς ἰατρικῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐγνώριζεν, ὅπως οἱ Ἄραβες, τὴν ἀστρολογίαν καὶ εἶχε ζωγραφίσει ἐπὶ τῆς ὀροφῆς τοῦ ἀμφιθεάτρου του διακοσίας ἀστρολογικὰς μορφάς. Ὅταν ἀργότερον κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ὁ νεωτερισμὸς οὗτος διετηρήθη, μετὰ δὲ τὴν ἐν ἔτει 1420 ἐπισυμβᾶσαν πυρκαϊὰν τοῦ ἱδρύματος τούτου, ὁ ζωγράφος Τζιοῦστο ἐζωγράφησεν ἐκ νέου τὰς μορφὰς ταύτας ἀπὸ μνήμης. Ὁ Ἄβανο ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἀνώτερος ὅλων τῶν ἰατρῶν τῆς Παδούης, καὶ ἐζήτησε, λέγουν, 400 χρυσᾶ σκοῦδα ἡμερησίως ἀπὸ τὸν Πάπαν Ὀνώριον τὸν 4ον ὅστις τὸν ἐκάλεσεν ὡς ἰατρόν.

Ἡ δόξα του προεκάλεσε ζηλοτυπίας καὶ ἐχθρότητας, οἱ δὲ ἐχθροί του δὲν παρέλειπον εὐκαιρίαν ὅπως θέτουν εἰς κυκλοφορίαν διαφόρους φήμας ἐναντίον του. Ὁ Ἄβανος ἐξ ἄλλου διεκρίνετο διὰ τὸν σκεπτικισμόν του ἀπέναντι τῆς θρησκείας καὶ ἐμειδία ὅταν τοῦ ὡμίλουν περὶ τοῦ Σατανᾶ ἢ περὶ τῶν θαυμάτων τῶν Ἁγίων. Μίαν μάλιστα ἡμέραν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Λάζαρος δὲν εἶχε πράγματι ἐγερθῇ ἐκ νεκρῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Χριστοῦ, διότι δὲν εἶχεν ἀποθάνει ὅταν τὸν ἔθεταν ἐντὸς τοῦ τάφου. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ καταστροφή του. Ἀπὸ τοῦ 1306 ἤδη ὁ ἰατρὸς Πέτρος δὲ Ρέτζιο, εἷς ἐκ τῶν πλέον ζηλοτύπων ἀντιπάλων του, τὸν κατήγγειλεν εἰς τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν ὡς ἔνοχον μαγείας, ὡς αἱρετικὸν καὶ ὡς ἄθεον. Ἡ φιλία τριῶν ἐκ τῶν πελατῶν του τὸν ἔσωσε τὴν πρώτην αὐτὴν φορὰν ἀπὸ τὴν πυράν. Αἱ καταδιώξεις ὅμως ἐπανήρχισαν ἐν ἔτει 1315, ὁ δὲ Ἄβανος συλληφθεὶς ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ. Ἡ ὑπόθεσις ὅμως, συμφώνως πρὸς τὰ κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰθισμένα, ἐξηκολούθησε τὴν πορείαν της, οἱ δὲ φίλοι του εἰς μάτην διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῶν ἐναντίον του μαρτυριῶν καὶ εἰς μάτην ἀνέγνωσαν δημοσίᾳ καὶ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τὴν διαθήκην του, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὗτος ἐδήλου τὴν ἀφοσίωσίν του πρὸς τὴν καθολικὴν πίστιν καὶ ἄφινε γενναῖα κληροδοτήματα εἰς τοὺς φίλους του, τὴν πόλιν τῆς Παδούης καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Τὸ δικαστήριον δὲν ἔλαβε πάντα ταῦτα ὑπ' ὄψιν του καὶ τὸν κατεδίκασεν. Ἡ πιστή του ὑπηρέτρια Μαριέττα δὲν ἠθέλησεν ὅπως τὸ πτῶμα τοῦ κυρίου της ὑποστῇ τὴν ἀτίμωσιν τῆς πυρᾶς καὶ τὸν ἐξέθαψε κρυφίως ἀπὸ τὸν προσωρινόν του τάφον. Ὅταν ἀργότερα ἐκόπασαν αἱ μνησικακίαι καὶ τὸ πρᾶγμα ἐλησμονήθη, ἡ Μαριέττα ἔθαψε τὸν κύριόν της εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Παδούης. Τὰ βιβλία τοῦ Ἀβάνου εἶνε ἰατρικοῦ ἰδίως περιεχομένου καὶ βασίζονται ἐπὶ τῆς καλουμένης «ἀστρικῆς φυσιολογίας». Κατὰ τὸν Ἄβανον π. χ. τὰ χειρουργικὰ ἐργαλεῖα πρέπει νὰ εἶνε κατεσκευασμένα ἐκ σιδήρου, διότι ὁ σίδηρος εἶνε τὸ μέταλλον τοῦ πλανήτου Ἄρεως. Εἰς τὸ περὶ δηλητηρίου ἐγχειρίδιόν του, ὁ Ἄβανος δίδει διαφόρους συμβουλὰς περὶ τοῦ τρόπου διὰ τοῦ ὁποίου ἀναγνωρίζονται αἱ δηλητηριάσεις καὶ ὑποδεικνύει τὰ διάφορα ἀντίδοτα. Διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ τις λ. χ. ἐὰν ἓνα δῆγμα προέρχεται ἀπὸ λυσσῶντα κύνα μεταχειρίζεται μέθοδον κατ' ἐξοχὴν ἀλλόκοτον. «Βαπτίσατε—γράφει—ἕνα τεμάχιον ψύχας ψωμιοῦ ἐντὸς τοῦ αἵματος τῆς πληγῆς καὶ ρίψατέ το εἰς ἕνα ἄλλο κύνα. Ἐὰν οὗτος δὲν θελήσῃ νὰ τὸ ἐγγίσῃ, τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸ ζῷον τὸ ὁποῖον ἐδάγκασε πάσχει ἀπὸ ὑδροφοβίαν». Τὰ ἔργα τοῦ Ἀβάνου ἐξεδόθησαν πολλάκις, μία δὲ ἀπὸ τὰς καλλιτέρας ἐκδόσεις εἶνε ἡ ἐν Βενετίᾳ ἐν ἔτει 1565 γενομένη ἔκδοσις τοῦ συγγράμματός του «Συμβιβαστὴς τῶν διαφωνιῶν αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἰατρῶν», μετ' αὐτὴν δὲ τὸ ἐγχειρίδιον «Περὶ τῶν φαρμάκων κατὰ τῶν δηλητηρίων».

Ἀβὰνς (Avenches). Καίτοι αἱ ἐν Ἑλβετίᾳ σωζόμεναι ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες θεωροῦνται ἀνάξιαι λόγου καὶ μηδὲ πόρρωθεν δυνάμεναι νὰ παραβληθοῦν πρὸς τὰ λαμπρὰ ἐρείπια τοῦ ρω-

Ἀβάνς: Ὁ πύργος τοῦ Τορναλλάζ.

μαϊκοῦ «Forum» (Ἀγορᾶς), καὶ τῆς Πομπηΐας καὶ πρὸς τὸ καλῶς διατηρούμενον ἀμφιθέατρον τῆς γαλλικῆς πόλεως Nîmes, ἐν τούτοις μερικαὶ περιοχαί, ὡς ἡ τῆς πόλεως Ἀβὰνς (Avenches) καὶ Ἄουγκστ (Augst), κατέχουν ἀρκετὰ σπουδαῖα ὑπολείμματα τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ Ἀβὰνς κεῖται πρὸς νότον τῆς πόλεως Μοράτ, ὁ δὲ ἐπισκεπτόμενος αὐτὴν συναποκομίζει ἀμέσως τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ πολίχνης εὑρισκομένης ἀπὸ πολλοῦ ἐν βιομηχανικῇ παρακμῇ. Οὔτε ἡ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς ἐν ἀνθηρᾷ καταστάσει εὑρισκομένη καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ, οὔτε τὰ παρ' αὐτὴν εὑρισκόμενα ἱπποφορβεῖα ἔνθα διατρέφονται οἱ ἐπιβήτορες ἵπποι τοῦ κράτους, δύνανται νὰ τῆς ἐπαναδόσουν τὴν κίνησιν καὶ τὸν ὀργασμὸν τοῦ παρελθόντος. Κεῖται ἐπὶ λόφου ὅστις ἄλλοτε ἦτο τὸ Καπιτώλιον τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑφίσταται ἔτι πύργος κτισθεὶς κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Βέρνης, ἐπὶ τοῦ μέρους ὅπου ἔκειτο ἓν μεσαιωνικὸν ἐπισκοπικὸν ἐνδιαίτημα. Ἡ ρωμαϊκὴ πόλις εἶχε περίβολον ἓξ χιλιομέτρων, ἐνῷ τὸ μῆκος τῶν μεσαιωνικῶν τειχῶν της, τῶν ὁποίων σώζονται μερικὰ ὑπολείμματα, δὲν ὑπερβαίνει τὸ τέταρτον τῆς λεύγας. Ἐλλειπτικόν τι κοίλωμα τῆς γῆς σημειοῖ τὴν θέσιν ὅπου ἔκειτο ἄλλοτε τὸ ἀμφιθέατρον, παρ' αὐτὸ δὲ ἐγείρεται πεπαλαιωμένος πύργος χρησιμεύων ὡς ἀρχαιο-

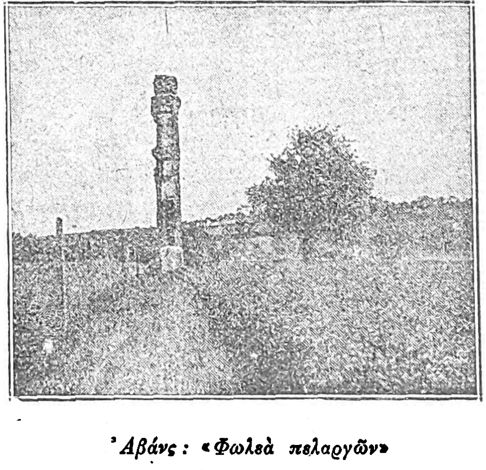

Ἀβάνς: «Φωλεὰ πελαργῶν»

λογικὸν μουσεῖον καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ φυλάσσονται αἱ εἰς τὰ πέριξ ἀνακαλυπτόμεναι ἀρχαιότητες. Ἡ πόλις ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ρωμαίων Aventicum, κατὰ δὲ τὸν 2ον καὶ 3ον αἰῶνα ἦτο εἰς τὸ ζενὶθ τῆς δόξης της καὶ ἐθεωρεῖτο ἡ μητρόπολις ὁλοκλήρου τῆς Ἑλβετίας. Καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Οὔνων ἐν ἔτει 447, οὐδέποτε ἠδυνήθη ἔκτοτε νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν προτέραν της ἀνθηρότητα. Σήμερον ὁ πληθυσμός της δὲν ὑπερβαίνει τοὺς δισχιλίους κατοίκους.

Ἀβανσαί. Χωρίον τοῦ Περοὺ ἐν τῷ νομῷ Ἀπουριμάκ, 65 μίλλια νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως Κοῦζκο. Εἶναι ἐκτισμένον ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἀβανσαὶ καὶ ἔχει μίαν τῶν ὡραιοτέρων γεφυρῶν τοῦ Περού. Κυριώτερα προϊόντα εἶναι σάκχαρις καὶ καφές. Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου εὑρίσκονται ὀρυχεῖα ἀργύρου.

Ἄβαντες, τουτέστι κολοσσοί, κατὰ τὸν λεξικογράφον Ἡσύχιον. Προϊστορικὸς ἑλληνικὸς λαός. Κατ' Ἀριστοτέλη, παρὰ Στράβωνι Χ. 1, 3, (6.445), «Θρᾶκες», ἐξ Ἄβας (Ἀβῶν) ὁρμηθέντες ἐπῴκησαν τὴν Εὔβοιαν καὶ ἐπωνόμασαν Ἄβαντας τοὺς ἔχοντας αὐτήν, ἤτοι τὰς λοιπὰς τὴν νῆσον ἐνοικούσας ἑλληνικὰς φυλάς. Πάντως ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ στενωτάτου Εὐρίπου, εἰς τὴν Εὔβοιαν μεταβάντες, καὶ ἐνταῦθα, ὑπὸ Ἰώνων ἐξ Ἀττικῆς ἐλθόντων, ἐνισχυθέντες, ἐμεγαλύνθησαν πολὺ καὶ ἤσκησαν ἐπικυριαρχίαν τοιαύτην ἐπὶ πάσης τῆς νήσου, (πρβ. καὶ Ἀρχίλοχον: δεσπόται Εὐβοίας δουρικλυτοί), ὥστε ἐπὶ Ὁμήρου Ἄβαντες νὰ ὀνομάζωνται πάντες οἱ κάτοικοι αὐτῆς: «οἱ δ' Εὔβοιαν ἔχον μένεα πνείοντες Ἄβαντες», λέγεται ἐν Καταλόγῳ νεῶν (Ἰλιάδος Β 536 κ. ἑ.). Ὁ Ἡροδ. I, 146 λέγει ὅτι μέγα μέρος τῶν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἰώνων ἀπετέλουν Ἄβαντες, ἐξ Εὐβοίας ἐκεῖσε μεταναστεύσαντες, χωρὶς νὰ εἶναι αὐτοὶ Ἴωνες. Οἱ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τρῳάδος ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς ἑστίας των Ἄβαντες ἀποπλανηθέντες «ναυσὶν ὀκτώ», κατὰ Παυσανίαν V, 22, 3, πρὸς τὰ παράλια τῆς Ἠπείρου, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσπρωτίδα καὶ συνῴκισαν ἐκεῖ τὸ πόλισμα Θρόνιον. Οὕτως ἡ χώρα ἐνταῦθα ὠνομάσθη Ἀβαντίς. Ἐξετοπίσθησαν ὅμως ἀργότερα ἐξ αὐτῆς ὑπὸ τῶν γειτόνων Ἀπολλωνιατῶν, ἀποίκων ἐκ Κερκύρας. Καὶ εἰς τὴν Χίον ἐγκατεστάθησαν Ἄβαντες, ὅπως καὶ Κρῆτες καὶ Κᾶρες εἰς αὐτήν. Τὸ ὄνομα Ἄβαντες ἐξέλιπεν ἐντελῶς, κατὰ τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους. Κατὰ Πλούταρχον ἐν βίῳ Θησέως, V, οἱ Ἄβαντες καθ' ὃ «πολεμικοὶ καὶ ἀγχέμαχοι (ἐκ τοῦ συστάδην πολεμοῦντες) καὶ μάλιστα πάντων εἰς χεῖρας ὠθεῖσθαι τοῖς ἐναντίοις μεμαθηκότες ἔκειρον τῆς κεφαλῆς τὰ πρόσθεν μόνον, (πρβ. αὐτόθι καὶ τοὺς στίχους τοῦ Ἀρχιλόχου) ὅπως μὴ παρέχοιεν ἐκ τῶν τριχῶν ἀντίληψιν τοῖς πολεμίοις.» **Γ. Σ.**

Οἱ σημερινοὶ Χαλκιδεῖς μνήμονες τῆς μυθολογουμένης ταύτης καταγωγῆς των, ὠνόμασαν μίαν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεώς των ὁδὸν Ἀβάντων.

Ἀβαντιάδαι. Τὸ γενεαλογικὸν ὄνομα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἄβαντος, βασιλέως τοῦ Ἄργους.

Ἀαβντιὰς ἢ Ἀβαντὶς. Οὕτως ἐπωνομάσθη ἡ Εὔβοια.

Ἀβαντίδας. Υἱὸς τοῦ Πασέου, τύραννος τῆς Σικυῶνος ἀπὸ τοῦ 264 μέχρι τοῦ 251 π. Χ. Κατέλαβε τὴν ἀρχήν, ἀφοῦ ἐθανάτωσε τοὺς ἀντιπάλους του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἄρχων Κλεινίας πατὴρ τοῦ Ἀράτου, ἐδολοφονήθη ὅμως καὶ αὐτός, ἐνῷ ἠκροᾶτο φιλοσοφικοῦ μαθήματος, ὑπὸ συνωμοτῶν, οἵτινες ἐπεζήτουν νὰ καταλύσουν τὴν τυραννίαν. Τοῦτον ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ πατήρ του Πασέας.

ἀβαντουρίνη. Ὀρυκτόν, μία τῶν ποικιλιῶν τοῦ κουαρκίου, φαιόχρους ἢ ἐρυθρωπή, μὲ λαμπρὰ στίγματα ἐκ χρυσίτιδος, ἅτινα ἀντανακλῶσιν ἰσχυρῶς τὸ φῶς. Ὁ ἡμιπολύτιμος αὐτὸς λίθος ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ aventura = σύμπτωσις, ὡς κατὰ τύχην ἀνακαλυφθείς.

Εἰς τὴν χρωματοποιίαν καλεῖται *ἀβαντουρίνης* εἰδικὸς κίτρινος χρωματισμὸς προκύπτων ἐκ τῆς ἀναμίξεως πρωτοξειδίου τοῦ χαλκοῦ μετ' ὀξειδίου τοῦ σιδήρου.

ἀβαντουρινοειδὴς ἄστριος (ἢ ἡλιόλιθος). Νατρομιγὴς ἄστριος φέρων λάμποντά τινα σημεῖα, προερχόμενος δὲ ἐκ Κεϋλάνης καὶ ἐξ Ἀρχαγγέλου τῆς Ρωσίας.

ἀβαντουρινοειδὴς ἢ ἀβαντουρίνη ὕαλος (χημ.). Εἶδος ὑάλου ἡμιδιαφανοῦς κιτρίνου ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, στιλβούσης εἰς τὴν πρόσπτωσιν φωτός, ἐπειδὴ ἐμπεριέχει τετραεδρικὰ κρυστάλλια μεταλλικοῦ χαλκοῦ ἢ πρωτοξειδίου τοῦ χαλκοῦ ἢ πυριτικοῦ χαλκοῦ. Κατασκευάζεται διὰ συντήξεως ρινισμάτων χαλκοῦ μετὰ τῶν συστατικῶν τῆς κοινῆς ὑάλου. Χρησιμεύει διὰ κατασκευὴν κοσμημάτων. Παρασκευάζεται κυρίως ἐν Βενετίᾳ.

ἄβαξ ὁ, (abax). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Καράβων. Ὑφίστανται τελείας μεταμορφώσεις καὶ τρέφονται ἐκ φυτῶν ἢ ἐκ σαρκῶν. Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ εἴκοσι περίπου εἰδῶν καὶ εὑρίσκονται εἰς τὴν εὔκρατον ζώνην τῆς Εὐρώπης. Ἔχουσι σῶμα πεπλατυσμένον, σκοτεινοῦ μελανοῦ χρώματος. Οἱ ἄρρενες διακρίνονται ἐκ τῶν τριῶν πρώτων ἀρθρώσεων τῶν ταρσῶν τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, αἵτινες διαστέλλονται καταπληκτικῶς. Οἱ ἄβακες ἀναγνωρίζονται ἐκ τῶν χειλικῶν κεραιῶν των ὧν ἡ δευτέρα ἄρθρωσις φέρει δύο μεμονωμένας ἶνας καὶ ἐκ τῶν ἐλύτρων των, ὧν τὸ ἕβδομον εἶναι ἀνυψωμένον κατὰ τὴν βάσιν του ἐν εἴδει τρόπι-

Digitized by Google

δος (καρίνας) καὶ σχηματίζει αἰχμηρούς τοὺς ὤμους. Ὁ γνωστότερος τύπος εἶναι ὁ Abaxater, ὅστις ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀρκτικὴν καὶ Μέσην Εὐρώπην εἰς ὑγρὰ δάση ὑπὸ τὰς πέτρας, ἐντὸς τῶν ξύλων κτλ.

Δ. Ν. Π.

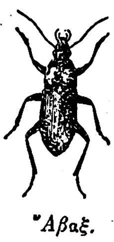

Ἄβαξ.

ἄβαξ, καὶ ὑποκοριστικὸν **ἀβάκιον**. Καλεῖται οὕτω πᾶσα πλαξ ἐκ λιθου, μετάλλου ἢ ξύλου χρησιμεύουσα εἴτε πρὸς κάλυψιν τραπέζης, ἢ ὡς ἐπίβλημα τοίχου ἢ πρὸς γραφήν. Ἐπίσης ἀβάκια ἢ ἄβακες καλοῦνται τὰ ἐπίπεδα τετραγωνίδια ψηφιδωτῶν, ἅτινα χρησιμεύουν πρὸς κόσμησιν τῶν τοίχων καὶ φατνωμάτων.

ἄβαξ (abacus, plinthus, quadra). (Ἀρχαιολ.). Ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ *ἄβαξ* καλεῖται ἡ μεταξὺ κιονοκράνου καὶ ἐπιστυλίου πλάξ. Ὁ ἄβαξ οὗτος διαφέρει κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα εἰς τοὺς ρυθμοὺς διαφόρων ἐποχῶν καὶ ἐθνῶν. Αὐτὸς ὁ ἄβαξ ἦτο τὸ κιονόκρανον τῆς πρωτογόνου ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀργότερον ἐμορφώθη ὑπ' αὐτὸν τὸ κιονόκρανον τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἁπλῶς διακοσμητικὴν θέσιν εἰς τὸν ἄβακα.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ ἀρχιτεκτονικῇ διακρίνονται οἱ ἄβακες εἰς: ὑποκιονίους καὶ ἐπικιονοκρανίους, ὑποτριγλυφίους καὶ ὑπογεισίους.

α) Ἄβαξ (ὑποκιόνιος) καλεῖται ἡ πλὰξ ἐφ' ἧς στηρίζεται ὁ κίων. Ὁ δωρικὸς κίων δὲν ἔχει ἄβακα. Ἐστηρίζετο ἐπ' αὐτοῦ τοῦ στυλοβάτου. Ἐν τούτοις εἰς ἀγγεῖόν τι τοῦ Κλειτίου καὶ Ἐργοτίμου εἰκονίζεται δωρικὸς ναὸς τοῦ ὁποίου οἱ κίονες ἔχουν ἰδίαν βάσιν.

Εἰς τὸν Ἰωνικὸν ρυθμὸν ὁ κίων ἔχει ἰδιαιτέραν βάσιν τὴν σπεῖραν καὶ τὸν τροχίλον, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλεξάνδρου μεταξὺ τοῦ τροχίλου καὶ τοῦ στυλοβάτου παρενεβάλλετο τετραγωνικὴ πλάξ, ὁ ἄβαξ. Ὁ κορινθιακὸς κίων ἔχει ὑποκιόνιον ἄβακα ὅμοιον τῷ κορινθιακῷ.

β) Ἄβαξ (ἐπικιονοκράνιος) εἶναι τετραγωνικὴ πλὰξ μεταβατικὴ ἀπὸ τοῦ περιφερικοῦ κίονος εἰς τὸ εὐθύγραμμον ἐπιστύλιον. Εἰς τὸ δωρικὸν κιονόκρανον ὁ ἄβαξ εἶναι ἀμέσως ὑπὲρ τὸν ἐχῖνον καὶ πολλάκις κοσμεῖται εἰς τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν διὰ μαιάνδρου. Ὁ Βιτρούβιος καλεῖ «ταινίαν» τὸν ἄβακα τοῦτον. Τὸ *Ἰωνικὸν* κιονόκρανον ἀντὶ ἄβακος ἔχει ἐπὶ τῆς ἕλικος χαμηλὸν κυμάτιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται τὸ ἐπιστύλιον. Ὁ ἄβαξ τοῦ Κορινθιακοῦ κιονοκράνου ἔχει τὰς τέσσαρας πλευρὰς εἰσεχούσας εἰς τὸ μέσον καὶ κοίλας, καὶ τὰς γωνίας κομμένας. Ἐστερεῖτο κοσμημάτων.

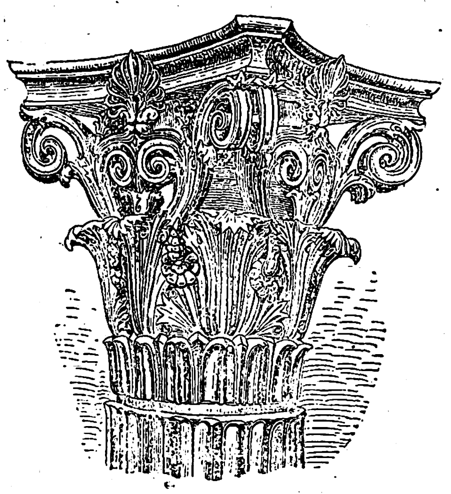

Ἄβαξ κορινθιακοῦ ρυθμοῦ.

γ) Ἄβαξ (ὑποτριγλύφιος) καλεῖται ἡ προέχουσα ἄνω ἐπιφάνεια τοῦ ἐπιστυλίου, ἡ ταινία, κατὰ Βιτρούβιον, ἥτις συνήθως φέρει ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας μαίανδρον καὶ ὑποκάτωθεν, καθ' ὅλον τὸ μῆκος καὶ εἰς κανονικὰς ἀποστάσεις, μικρὰς προεξοχὰς ἀφ' ὧν κρέμανται αἱ σταγόνες. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μέρος ὁ ἄβαξ οὗτος δὲν φέρει οὔτε μαίανδρον οὔτε σταγόνας. Ἐπὶ τοῦ ἄβακος στηρίζονται αἱ τρίγλυφοι καὶ αἱ μετόπαι. Ὁ ἄβαξ οὗτος εἶναι ἴδιος τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ.

δ) Ἄβακες ἐπίσης καλοῦνται αἱ πλάκες τοῦ γείσου αἱ ἐπὶ τῶν μετοπῶν καὶ τριγλύφων τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ φέρουσαι ἀνὰ τρεῖς σειρὰς σταγόνων, ἓξ εἰς ἑκάστην σειράν, ὁμοίας μὲ τὰς τοῦ ὑποτριγλυφίου ἄβακος. Ὁ Βιτρούβιος καλεῖ τοὺς ὑπογεισίους ἄβακας mutilos (IV, 2, 5). Καὶ ὁ ἄβαξ οὗτος εἶνε χαρακτηριστικὸς τοῦ Δωρικοῦ ρυθμοῦ.

Σὺν τῇ διαμορφώσει νέων ρυθμῶν καὶ ὁ ἄβαξ τοῦ κιονοκράνου νέα σχήματα ἐλάμβανεν. Οὕτω ἔχομεν τοὺς πολυγλύφους ἄβακας τοῦ Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ, τοὺς ὀκταγωνίους τοῦ γοτθικοῦ, τοὺς στρογγύλους καὶ τοὺς ἐπιμήκεις τῆς Ἀναγεννήσεως.

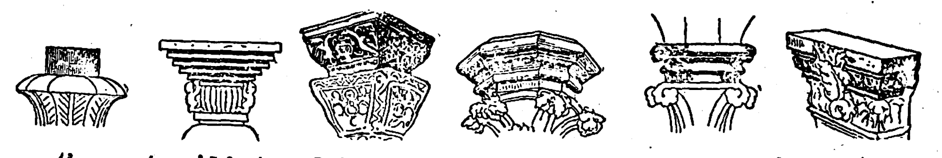

Ἀβάκια : Αἰγυπτιακόν, Ἰνδικόν, Βυζαντινόν, Γοτθικὸν πολύγωνον, Κυκλικόν, Ἀναγεννήσεως.

ἄβαξ ἢ ἀβάκιον (Μαθημ.) Ἦτο λογιστικὴ μηχανὴ ἐτρουσκικῆς προελεύσεως χρησιμοποιουμένη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἰς ὅλους τοὺς ἀριθμητικοὺς ὑπολογισμούς των. Εἶδος τοιούτου λογιστικοῦ ἄβακος εὑρέθη ἐν Ἐλευσῖνι. Εἶνε μαρμάρινος καὶ ἔχει αὔλακας καὶ διάφορα ἄλλα σημεῖα εὐκολύνοντα τὴν ἐκτέλεσιν ἀριθμητικῶν πράξεων διὰ ψήφων.

Ἡ χρῆσις τοῦ ἄβακος ἦτο λίαν διαδεδομένη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἀρχικῶς ἦτο πλὰξ ξυλίνη ἢ λιθίνη ἢ μεταλλίνη ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραφον ἀριθμούς. Παλαιότατον δὲ εἶδος ἄβακος ἦτο σανὶς μετὰ στεφάνης πλήρης ἄμμου ἢ στάκτης ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐχάραττον ἀριθμητικὰ σημεῖα καὶ γράμματα (ἐκ τούτου ὑποτίθεται ὅτι τὸ ἔτυμον τῆς λέξεως εἶνε abag=ἄμμος ἢ κόνις. σημιτικὴ λέξις, καὶ ἐκ τοῦ περιεχομένου ὠνομάσθη τὸ περιεχόμενον). Χρῆσιν τοῦ ἄβακος ἐποιοῦντο οἱ Ἕλληνες, οἱ Ρωμαῖοι, οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ Γάλλοι. Ὁ ἄβαξ τούτων ἦτο ἐπίμηκες πλαίσιον ἐφ' οὗ ἦσαν τεταμέναι παράλληλοι χορδαὶ φέρουσαι ἑκάστη ἀνὰ δέκα σφαιρίδια. Ἡ πρώτη πρὸς τὰ δεξιὰ γραμμὴ παρίστα τὰς μονάδας, ἡ δευτέρα τὰς δεκάδας, ἡ τρίτη τὰς ἑκατοντάδας κ. ο. κ.

Διὰ νὰ γραφῇ ἀριθμός τις ἐπὶ τοῦ ἄβακος ἐσύροντο τὰ σφαιρίδια πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἄβακος, κατόπιν δὲ κατεβιβάζοντο τόσα σφαιρίδια εἰς ἑκάστην χορδὴν ὅσαι εἶναι αἱ ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὴν χορδὴν μονάδες, δεκάδες, ἑκατοντάδες κτλ. τοῦ γραφομένου ἀριθμοῦ. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι διὰ νὰ γραφῇ ὁ ἀριθμὸς 2675 κατεβιβάζοντο 5 σφαιρίδια ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκ δεξιῶν χορδήν, 7 ἀπὸ τὴν δευτέραν, 5 ἀπὸ τὴν τρίτην καὶ δύο ἀπὸ τὴν τετάρτην. Ἂν ἐπρόκειτο τώρα εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν νὰ προστεθῇ ὁ ἀριθμὸς 1528, θὰ κατεβιβάζοντο 8 σφαιρίδια, ἀπὸ τὴν πρώτην χορδήν, ἀλλ' ἐπειδὴ μόνον 5 ὑπῆρχον, ἀνεβιβάζοντο καὶ τὰ ἄλλα 5, προσετίθετο ἓν σφαιρίδιον εἰς τὴν χορδὴν τῶν δεκάδων εἰς δὲ τὴν χορδὴν τῶν μονάδων κατεβιβάζοντο 3 σφαιρίδια. Κατόπιν εἰς τὴν δευτέραν χορδὴν κατεβιβάζοντο 2 σφαιρίδια. Εἰς τὴν τρίτην χορδὴν ἔπρεπε νὰ καταβιβασθοῦν 5 σφαιρίδια, ἀλλὰ μόνον 4 ὑπῆρχον. Κατεβιβάζετο λοιπὸ ἓν σφαιρίδιον εἰς τὴν τετάρτην χορδὴν καὶ ἀνεβιβάζοντο ὅλα τῆς τρίτης πλὴν τοῦ ἑνός. Εἰς τὴν τετάρτην χορδὴν καταβιβάζεται ἓν σφαιρίδιον καὶ ἔχομεν οὕτω τὸν ἀριθμὸν 3.103.

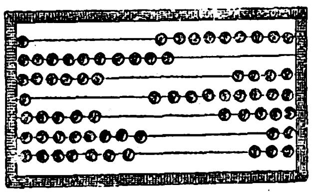

Ἄβαξ μαθηματικός.

Αἱ προσθέσεις διὰ τοῦ ἄβακος ἐγίνοντο τάχιστα καὶ εὐκολώτατα. Αἱ ἀφαιρέσεις ἐγίνοντο κατ' ἀντίθετον τρόπον. Ὁ ἄβαξ εἶνε τώρα ἐν χρήσει εἰς τὰ νηπιαγωγεῖα πρὸς διδασκαλίαν τῶν πρώτων γνώσεων τῆς ἀριθμητικῆς. Εἶνε δὲ πολὺ διαδεδομένος εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Κίναν.

Ἄβαξ καὶ Ἀβάκιον κυρίως καλεῖται σήμερον ὁ ἐκ μαύρου σχιστολίθου, ἀρδωσίας καλουμένου, διὰ τῆς βιομηχανίας παρεσκευασμένος, μικρὸς τετράπλευρος πίναξ, πλαισιωμένος συνήθως διὸ ξυλίνης παρυφῆς, προφυλλατούσης αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νὰ θραύεται εὐκόλως, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου γράφουν διὰ κονδυλίου ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης, γράμματα εὐκόλως ἐξαλειφόμενα. Κοινῶς πλάκα.

Ἄβαξ ἐκαλεῖτο ἡ πλὰξ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπέθετον ἀγγεῖα πρὸς θυσίαν ἢ καὶ πρὸς ἐπίδειξιν, συνεκδοχικῶς δέ, καὶ ἡ τράπεζα ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπετίθεντο ταῦτα.

Ἄβαξ ἐκαλεῖτο σκεῦος εἰς τὸ ὁποῖον ἐμαγείρευον, ἢ ἐζύμωνον τὸν ἄρτον.

Ἄβαξ ἦτο ξυλίνη σανὶς ἐξ ἐλεφαντοστοῦ ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔπαιζον πεσσοὺς ἢ κύβους. Ἐφευρέτης τούτου ἦτο κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Παλαμήδης, ἐξ οὗ καὶ ἐκαλεῖτο «Παλαμήδειον ἀβάκιον». Καλεῖται εἰς τὸ πυροβολικὸν ἀβάκιον γεμίσεως, σιδηρᾶ πινακὶς χρήσιμος πρὸς γέμισιν τῶν μεγάλης ὁλκῆς πυροβόλων. Ὁ ὅρος: «κατ' ἀβάκιον» εἰς τὴν στρατιωτικὴν τακτικὴν σημαίνει διάταξιν στρατοῦ εἰς δύο γραμμάς.

Ἀβάκιον καλεῖται καὶ ὁ πίναξ τοῦ ζατρικίου καὶ τῆς ντάμας ὁ διῃρημένος εἰς 32 μικρὰ τετράγωνα.

Ἄβαξ καλεῖται εἰς τὰ ναυτικὰ τὸ ἄνω μέρος τῆς πρύμνης, τὸ κοινῶς καθρέπτης καλούμενον.

Ἐπισης εἰς τὸ ναυτικόν, ἀβάκιον εἶνε μικρὸν τρυπημένον σανίδιον διὰ νὰ περνᾷ τὸ πυρέκτριπτον διὰ τὴν βολὴν τῶν πυραύλων.

Τέλος ἀβάκιον εἶνε πλὰξ ξυλίνη 30—35 ἑκατομέτρων, χρησιμοποιουμένη πρὸς κατασκευὴν παρκέττων.

ἄβαξ (Λογιστικῆς). Πίναξ γραφικῶν παραστάσεων πρὸς ἐκτέλεσιν διαφόρων λογιστικῶν πράξεων.

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀβάκων πρὸς ἐκτέλεσιν ἀριθμητικῶν ὑπολογισμῶν εἶνε μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἐφαρμογῶν τῆς γεωμετρίας.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ἐκτέλεσις ὑπολογισμῶν θεωρεῖται μεταξὺ τῶν πολλῶν μας ἀσχολιῶν ἡ μᾶλλον ἐπίμοχθος. Καὶ ὅμως τὰ πάντα εἰς τὸν καθημερινόν μας βίον εἶνε ζητήματα ἀπαιτοῦντα ὑπολογισμούς· δὲν ὑπάρχει ἐπιχείρησις ὁσονδήποτε καὶ ἂν αὕτη εἶνε περιωρισμένη, ἡ ὁποία νὰ μὴν ἀπαιτῇ συνδυασμοὺς ἀριθμῶν διὰ νὰ διεξάγεται καλῶς.

Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν μερικοὺς ἀριθμομνήμονας, ὅπως εἶνε ὁ Γάλλος Mondeux, ὁ ὁποῖος ἁπλοῦς βοσκὸς καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀπολύτως μορφώσεως κατώρθωνε ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας νὰ ἐκτελῇ ἀριθμητικὰς πράξεις καὶ νὰ λύῃ ἀκόμη καὶ δύσκολα ἀλγεβρικὰ προβλήματα ἀπὸ μνήμης, ἐντὸς ὀλιγίστων λεπτῶν τῆς ὥρας, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι καλοὶ ἐκτελεσταὶ ἀριθμητικῶν πράξεων εἶνε πολὺ σπάνιοι, καὶ ἐκεῖνοι δὲ ἀκόμη οἱ ὁποῖοι εἶνε ὁπωσδήποτε ἱκανοί, κουράζονται ὑπερβολικὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν τῶν ὑπολογισμῶν. Ἕνεκα τῶν λόγων ἀκριβῶς αὐτῶν, οἱ μαθηματικοὶ ἐπεδίωξαν ἀνέκαθεν νὰ ἐπινοήσουν μεθόδους, ὄργανα, παντοειδεῖς μηχανάς, διὰ τῶν ὁποίων νὰ ἀπαλλασσώμεθα τοῦ κολοσσιαίου αὐτοῦ ὄγκου τῆς διανοητικῆς ἐργασίας ἡ ὁποία καθημερινῶς καταναλίσκεται πρὸς ἐκτέλεσιν ὑπολογισμῶν εἰς τὰς ἐπιστήμας, εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν μεθόδων αὐτῶν προσέδωκε σημαίνουσαν κατεύθυνσιν ὁ Γάλλος μηχανικὸς Léon Lalanne (1811—1892).

Μίαν ἐκ τῶν ὁμάδων τῆς συλλογῆς τῶν διαφόρων αὐτῶν μηχανισμῶν ὑπολογισμοῦ ἀποτελοῦσι καὶ οἱ ἄβακες. Οἱ ἄβακες οὗτοι εἶνε γραφικαὶ παραστάσεις τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων εὑρίσκομεν τὰς λύσεις διαφόρων προβλημάτων ἀντὶ δι' ὑπολογισμῶν ἀριθμητικῶν δι' ἀπ' εὐθείας ἀναγνώσεως.

Παραθέτομεν κατωτέρω μερικὰ παραδείγματα ἀβάκων διαφόρων χρήσεων.

Ἔχομεν κατὰ πρῶτον τὸν στοιχειώδη ἄβακα τοῦ πίνακος τοῦ Πυθαγόρα. Ὁ ἄβαξ οὗτος σχηματίζεται ὡς ἑξῆς: Χαράσσομεν ἐπὶ τεμαχίου χάρτου μίαν κατακόρυφον καὶ μίαν ὁριζοντίαν κλίμακα (Σχ. 1), αἵτινες ἀμφότεραι εἶνε συνθμολογημέναι ἀπὸ τοῦ 0 ἕως τὸ 10 καὶ σχηματίζουσι ἓν σύμπλεγμα τετραγωνιδίων. Ὁ γραφικὸς οὗτος πίναξ δίδει, ὅπως καὶ ὁ ἀριθμητικὸς πίναξ τοῦ Πυθαγόρα, τὸ γινόμενον δύο παραγόντων εἰς τὸ σημεῖον διασταυρώσεως τῆς καθέτου τῆς ἀντιπροσωπευούσης τὸν ἕνα παράγοντα καὶ τῆς ὁριζοντίας τοῦ δευτέρου παράγοντος. Ἑκάστη γραμμὴ τοῦ ἄβακος παριστᾷ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ποσότητα καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος, λέγεται δὲ

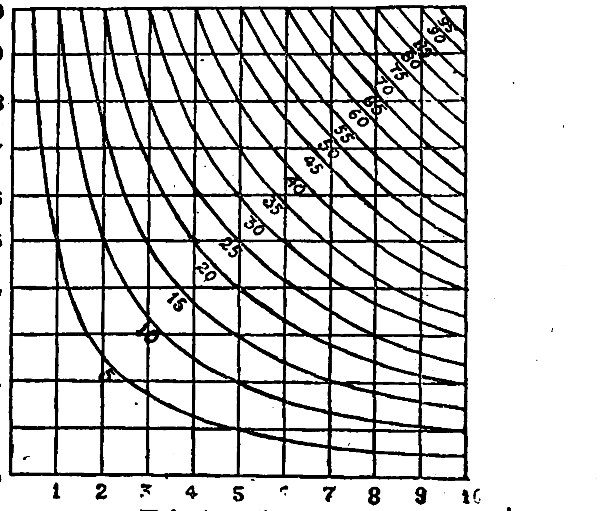

Πυθαγόρειος Ἄβαξ

Digitized by Google

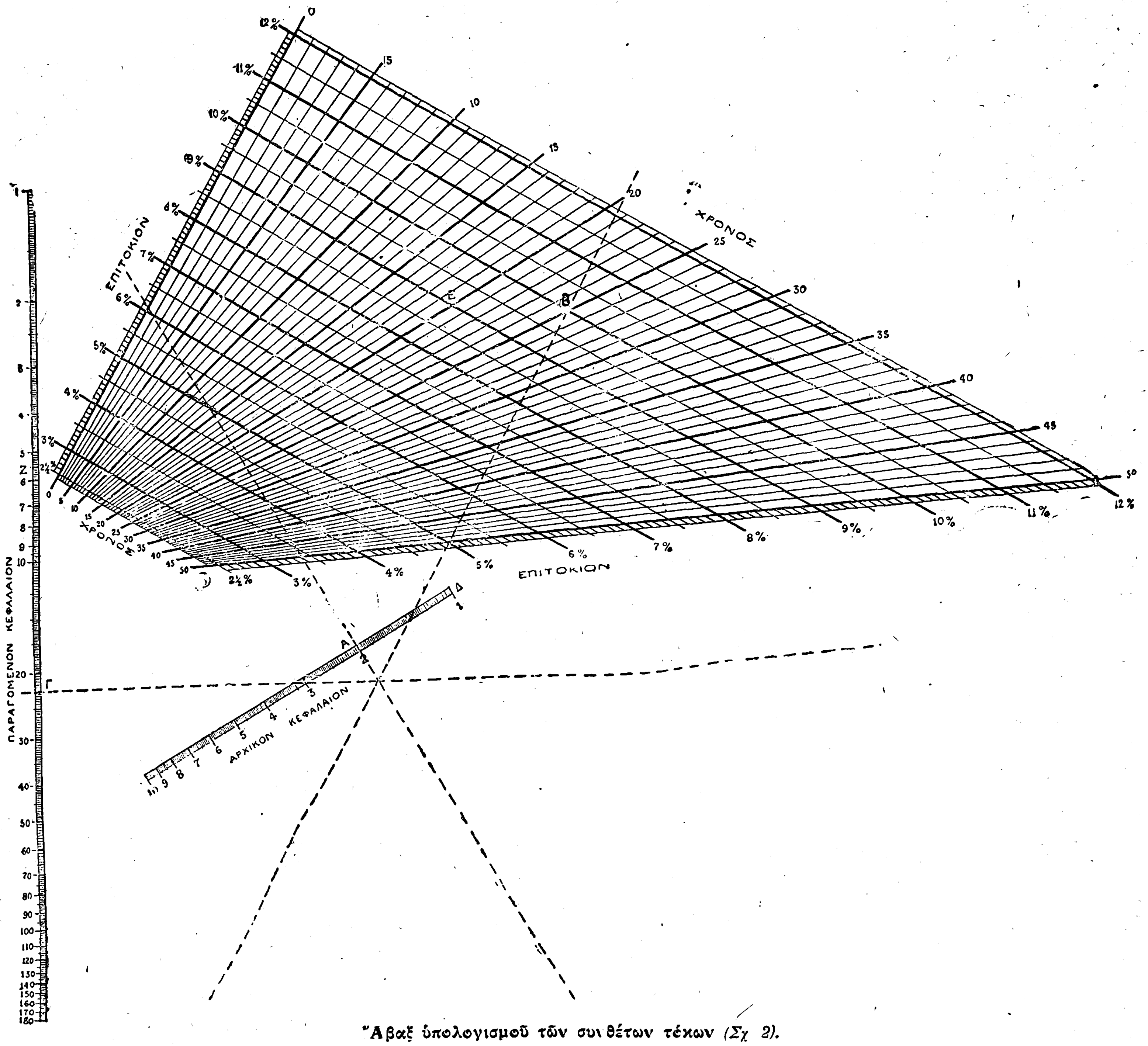

Ἄβαξ ὑπολογισμοῦ τῶν συνθέτων τόκων *(Σχ. 2).*

ἰσοπληθὺς τῆς ἀντιπροσωπευομένης ποσότητος. Εἰς τὸν ἄβακα αὐτὸν ἔχομεν τρία συστήματα ἰσοπληθῆ, ἤτοι ἓν σύστημα ὁριζοντίων εὐθειῶν, ἓν σύστημα καθέτων εὐθειῶν καὶ ἓν σύστημα καμπύλων. Αἱ ὁριζόντιοι καὶ αἱ κάθετοι ἀντιπροσωπεύουσι τοὺς παράγοντας, αἱ δὲ καμπύλαι προσδιορίζουσι τὰ γινόμενα. Διὰ νὰ ἀναγνώσωμεν τὸ γινόμενον 5 ἐπὶ 6 ἐπὶ παραδείγματι λαμβάνομεν ἐπὶ τῆς καθέτου τὸ μῆκος 5 καὶ ἐπὶ τῆς ὁριζοντίας τὸ μῆκος 6. Τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως τῆς ὁριζοντίας 5 μετὰ τῆς καθέτου 6 μᾶς δίδει τὸ γινόμενον 30, ὅπερ σημειοῦται ἐπὶ τῆς καμπύλης τῆς διερχομένης διὰ τοῦ σημείου αὐτοῦ συναντήσεως. Τὸ γινόμενον 4 ἐπὶ 7 ἀναγινώσκεται ἐκ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως μεταξὺ τῶν δύο καμπυλῶν 25 καὶ 30, ἤτοι εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν εὑρίσκεται εἰς τὰ 2]5 τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τῆς καμπύλης 30 καὶ ἑπομένως τὸ γινόμενον εἶνε 28.

Οἱ ἄβακες τοῦ εἴδους αὐτοῦ ἐφαρμόζονται εἰς πᾶν πρόβλημα μετὰ τριῶν μεταβλητῶν. Ὅταν αἱ δύο ποσότητες εἶνε γνωσταὶ εὑρίσκεται καὶ ἡ τρίτη ἄγνωστος ποσότης.

Ὑπάρχουσιν ἄβακες καὶ μετὰ πλειόνων τῶν τριῶν μεταβλητῶν. Μεταξὺ αὐτῶν παραθέτομεν ὡς παράδειγμα ἄβακα μετὰ τεσσάρων μεταβλητῶν, τὸν ἄβακα τῶν συνθέτων τόκων.

Ὑποθέσωμεν ὅτι ἔχομεν ἓν κεφάλαιον ἀρχικὸν 20000 δραχμῶν, ἀνατοκιζόμενον πρὸς 10 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ 25 ἔτη καὶ ζητοῦμεν νὰ εὕρωμεν τὸ παραχθησόμενον κεφάλαιον.

Ἐπὶ τῆς κλίμακος τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου (Σχ. 2) λαμβάνομεν τὸ σημεῖον 2, ἤτοι τὸ σημεῖον Α εἰς τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ τὸ κεφάλαιον τῶν 20000 δραχμῶν. Οἱ ἀριθμοὶ 1, 2, 3, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος τῶν ἀρχικῶν κεφαλαίων καὶ τῆς κλίμακος τῶν παραγομένων κεφαλαίων παριστῶσι ποσὰ 10000, 20000, 30000 καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ἐπὶ τῆς δυαδικῆς κλίμακος λαμβάνομεν τὸ σημεῖον τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὴν συνάντησιν τῆς παραλλήλου τῆς ἀντιπροσωπευούσης τὸ ἐπιτόκιον 10 ο)ο καὶ τῆς ἀποκλινούσης εὐθείας τῆς ἀντιστοιχούσης πρὸς τὰ 25 ἔτη, ἤτοι τὸ σημεῖον Β. Μετὰ ταῦτα λαμβάνομεν ἕνα διαφανῆ χάρτην ἐπὶ τοῦ ὁποίου

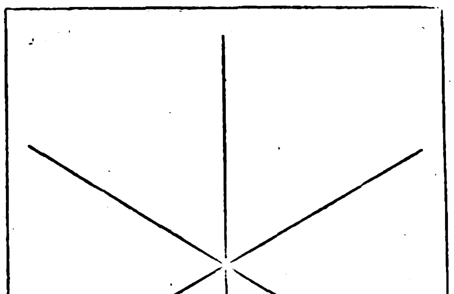

(Σχ. 3).

εὑρίσκονται κεχαραγμέναι αἱ τρεῖς διαγώνιοι ἑνὸς ἑξαγώνου (σχ. 3).

Τὸν διαφανῆ αὐτὸν χάρτην τοποθετοῦμεν ἐπὶ τοῦ ἄβακος καὶ μετατοπίζομεν αὐτὸν κατὰ τρόπον ὥστε ὁ εἷς ἐκ τῶν ἀξόνων τοῦ ἑξαγώνου, ὡς δεικνύεται ἐν τῷ σχήματι 2 δι' ἐστιγμένων γραμμῶν, νὰ διέρχεται διὰ τοῦ ἑνὸς προσδιορισθέντος σημείου Α καὶ νὰ εἶνε κάθετος ἐπὶ τὴν κλίμακα τῶν ἀρχικῶν κεφαλαίων, ὁ δεύτερος δὲ ἄξων τοῦ ἑξαγώνου νὰ διέρχεται διὰ τοῦ ἑτέρου προσδιορισθέντος σημείου Β καὶ νὰ εἶνε καὶ οὗτος κάθετος ἐπὶ τὴν εὐθεῖαν τὴν παριστῶσαν τὸ ἐπιτόκιον 10 ο)ο. Τὸ σημεῖον τότε Γ εἰς ὃ θὰ κάμῃ ὁ τρίτος ἄξων τοῦ ἑξαγώνου τὴν κλίμακα τοῦ παραγομένου κεφαλαίου θὰ μᾶς δώσῃ τὸ ζητούμενον ἀποτέλεσμα. Εἰς τὸ παράδειγμά μας ὁ τρίτος ἄξων τέμνει τὴν κλίμακα τοῦ παραγομένου κεφαλαίου εἰς τὸν ἀριθμὸν 21,6 περίπου, ἑπομένως τὸ ζητούμενον κεφάλαιον τὸ προελθὸν ἀπὸ ἀρχικὸν κεφάλαιον 20000 δρχ. ἀνατοκιζόμενον πρὸς 10 ο)ο ἐπὶ 25 ἔτη ἀνέρχεται εἰς 216000 δραχμάς.

Κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐνεργοῦμεν καὶ δι' οἱαδήποτε ἄλλα διδόμενα ποσά.

Ἄς λάβωμεν ἐπὶ παραδείγματι καὶ ἓν δεύτερον πρόβλημα.

Ἐὰν ἔχωμεν ἀρχικὸν κεφάλαιον 10000 δραχμῶν καὶ ἀνατοκίσωμεν αὐτὸ πρὸς 9 ο)ο ἐπὶ 20 ἔτη, πόσον θὰ εἶνε τὸ παραχθησόμενον κεφάλαιον;

Θὰ φέρωμεν τὸν ἕνα ἄξονα τοῦ ἑξαγώνου διὰ τοῦ σημείου 1 τῆς κλίμακος τοῦ ἀρχικοῦ κεφαλαίου καὶ καθέτως πρὸς αὐτήν, τὸν δὲ δεύτερον ἄξονα διὰ τοῦ σημείου τῆς συναντήσεως τῆς παραλλήλου τῆς ἀντιστοιχούσης πρὸς τὸ ἐπιτόκιον 9 ο)ο καὶ τῆς ἀντικλινούσης εὐθείας τῆς παριστώσης τὰ 20 ἔτη, ἤτοι διὰ τοῦ σημείου Δ καὶ καθέτως ἐπίσης πρὸς τὴν εὐθεῖαν τοῦ ἐπιτοκίου. Τὸ σημεῖον τότε εἰς τὸ ὁποῖον θὰ τάμῃ ὁ τρίτος ἄξων τοῦ ἑξαγώνου τὴν κλίμακα τοῦ παραγομένου κεφαλαίου θὰ μᾶς δώσῃ τὸ ζητούμενον ἀποτέλεσμα. Τὸ σημεῖον δὲ αὐτὸ θὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ Ζ, ἤτοι εἰς τὸν ἀριθ. 5,6 καὶ ἑπομένως τὸ ζητούμενον κεφάλαιον θὰ ἀνέρχεται εἰς 56000 δραχμάς.

Τὰ ἐξαγόμενα διὰ τῶν ἀβάκων ἀποτελέσματα εὑρίσκονται κατὰ προσέγγισιν, ἡ ὁποία τόσῳ περισσότερον πλησιάζει πρὸς τὴν ἀκρίβειαν ὅσῳ

Digitized by Google

καὶ ὁ ἄβαξ ἔχει μεγαλειτέρας διαστάσεις. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῇ πράξει αἱ διαστάσεις τῶν ἀβάκων εἶναι μεγαλείτεραι τῶν παρατιθεμένων ἐνταῦθα σχημάτων, τὸ μέγεθος δὲ αὐτῶν κανονί-

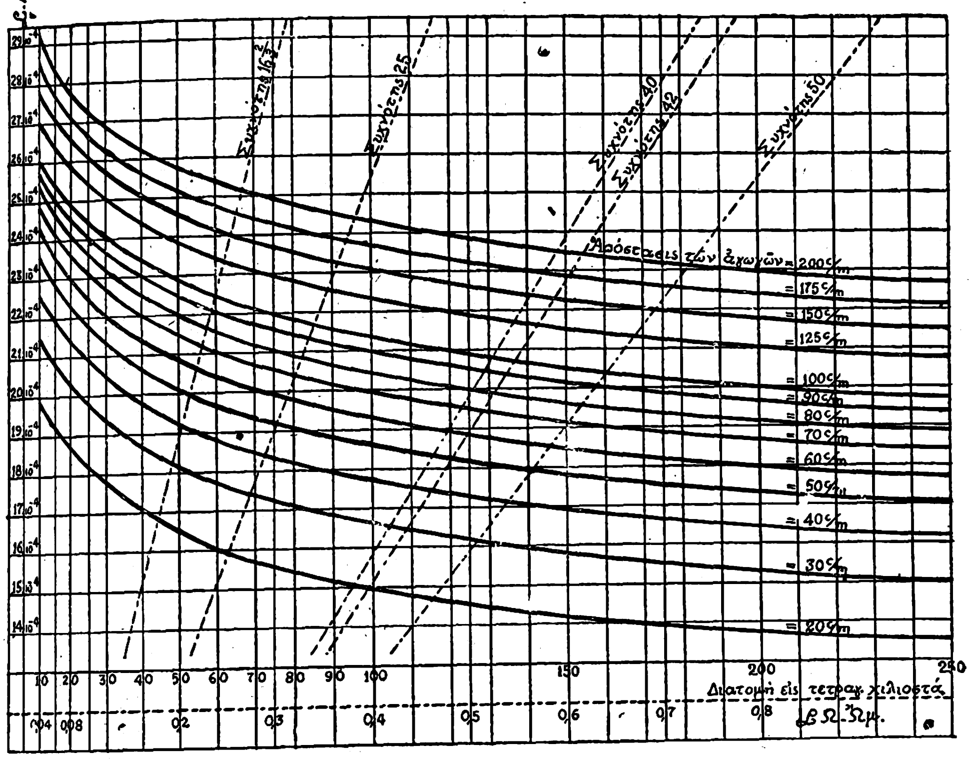

Ἄβαξ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἀνὰ χιλιόμετρον συντελεστοῦ αὐτεπαγωγῆς (Σχ. 4).

ζεται ἀναλόγως τῆς μικροτέρας ἢ μεγαλειτέρας προσεγγίσεως ἡ ὁποία ἀναγκαιοῖ εἰς τὸν χρησιμοποιοῦντα τὸν ἄβακα.

Ἕτερον ἄβακα παραθέτομεν τὸν χρησιμοποιούμενον ἐν τῷ ἠλεκτρισμῷ διὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἀνὰ χιλιόμετρον συντελεστοῦ αὐτεπαγωγῆς καὶ τῆς χιλιομετρικῆς αὐτεπαγωγικῆς ἀντιστάσεως μιᾶς ἐναερίου γραμμῆς.

Ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῶν τετμημένων (τῆς ὁριζοντίας γραμμῆς, Σχ. 4) σημειοῦνται αἱ διάφοροι τιμαὶ τῆς διατομῆς τοῦ σύρματος τῆς γραμμῆς. Ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῶν τεταγμένων (τῆς καθέτου γραμμῆς) οἱ χιλιομετρικοὶ συντελεσταὶ αὐτεπαγωγῆς. Αἱ καμπύλαι παριστῶσι τὰς ἀποστάσεις τῶν ἀγωγῶν.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ εὕρωμεν τὸν συντελεστὴν αὐτεπαγωγῆς μιᾶς γραμμῆς τῆς ὁποίας ἐπὶ παραδείγματι οἱ ἀγωγοὶ ἀφίστανται ἀλλήλων κατὰ 70 ἑκατοστόμετρα καὶ ἔχουσι διατομὴν 60 τετραγωνικῶν χιλιοστομέτρων, θὰ φέρωμεν ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς συναντήσεως τῆς καθέτου τῶν διατομῶν 60, μετὰ τῆς καμπύλης τῶν ἀποστάσεων 70, μίαν ὁριζοντίαν γραμμὴν καὶ τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον αὕτη θὰ συναντήσῃ τὴν τεταγμένην, θὰ μᾶς δόσῃ τὴν τιμὴν τοῦ συντελεστοῦ αὐτεπαγωγῆς. Ἤτοι εἰς τὸ παράδειγμά μας θὰ εἶνε αὕτη $\Sigma = 21{,}5 . 10^{-4}$ Henry.

Πρὸς εὕρεσιν τῆς χιλιομετρικῆς αὐτεπαγωγικῆς ἀντιστάσεως τῆς γραμμῆς, συμπληροῦται ὁ ἀνωτέρω ἄβαξ διὰ μιᾶς ἀκόμη τετμημένης παριστώσης τὰς τιμὰς τῆς αὐτεπαγωγικῆς ἀντιστάσεως (ΣΩ) καὶ διὰ τῶν κεκλιμένων εὐθειῶν τῶν ἀντιστοιχουσῶν πρὸς τὰς διαφόρους συχνότητας τοῦ ρεύματος.

Κατὰ τοῦτα διὰ νὰ εὕρωμεν εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω παράδειγμά μας τὴν χιλιομετρικὴν αὐτεπαγωγικὴν ἀντίστασιν, ἐὰν ἡ συχνότης τοῦ ρεύματος εἶνε 50 ἐπὶ παραδείγματι σφύξεων, θὰ φέρωμεν ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς συναντήσεως τῆς καθέτου τῶν διατομῶν 60, μετὰ τῆς καμπύλης τῶν ἀποστάσεων 70, μίαν ὁριζοντίαν γραμμὴν μέχρις οὗ τάμῃ τὴν κεκλιμένην εὐθεῖαν τῶν 50 σφύξεων. Ἀπὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ τῆς τομῆς θὰ φέρωμεν κάθετον. Τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως αὐτῆς μετὰ τῆς ὁριζοντίας τῆς παριστώσης τὰς αὐτεπαγωγικὰς ἀντιστάσεις θὰ μᾶς δόσῃ τὴν ζητουμένην τομήν. Εἰς τὸ παράδειγμά μας θὰ εἶνε αὕτη ΣΩ =0,68 ὤμ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω περιγραφέντας ἄβακας ὑπάρχουσι καὶ πολλοὶ ἄλλοι διαφόρων ἐφαρμογῶν, πάντες δὲ οἱ ἀσχολούμενοι εἰς τεχνικὰς ἐργασίας εἶνε ἐφωδιασμένοι διὰ συλλογῆς τοιούτων ἀβάκων διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνουσι νὰ ἐκτελῶσι τοὺς μᾶλλον ἐπιμόχθους ὑπολογισμοὺς μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ μὲ προσέγγισιν ἀρκοῦσαν διὰ τὰς πρακτικὰς ἐφαρμογάς.

ΠΕΡ. ΜΕΪΝΤΑΝΗΣ

Ἀβαοὺγ ἢ ἄλλως Ἀβουγβὰρ ἢ Ἀβαουγτόρνα (Abauj, Aboujvar, Aba-ujtorna). Κομητεία τῆς Οὐγγαρίας, μεταξὺ τῶν κομητειῶν τοῦ Σαρὸς καὶ τοῦ Βόρχωδ. Πρωτεύουσα Κασσάο. Ὑπάρχουν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ μεταλλεῖα σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Παράγει τοὺς οἴνους Tokay.

ἀβαπτισία· ἡ κατάστασις τοῦ μὴ βαπτισμένου, ἡ στέρησις βαπτίσματος.

ἀβάπτιστον (χειρ. ἐργαλ.) Ἴδε τρύπανον.

ἀβάπτιστος,-ον· ὁ μὴ βαπτισμένος, ὁ μὴ λαβὼν τὸ βάπτισμα, ὁ μὴ φωτισθείς: τὸ παιδὶ ἕως τὴν ὥραν εἶναι *ἀβάπτιστον*. Δημώδ. τύπος: *ἀβάφτιστος*: τί πᾶς μωρὲ μαὐτὸν τὸν *ἀβάφτιστο!* Οὕτω καλοῦνται κυρίως οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἑβραῖοι· ἄλλα συνώνυμα: *ἀμύρωτος καὶ ἀλάδωτος*. Παρ' ἀρχαίοις ὁ μὴ κατάλληλος νὰ βουτηχθῇ, τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ βυθίσῃ.

ἄβαπτος,-ον· ὁ μὴ βαμμένος ὁ ἄβαφος, ὁ ἀχρωμάτιστος: *ἄβαπτον* ὕφασμα, *ἄβαφο* πρόσωπο. Παρ' ἀρχαίοις, *ἄβαπτος* σίδηρος=ὁ μὴ βουτηχθεὶς πυρακτωμένος εἰς ὕδωρ, (βλέπε: *βάπτω*).

Ἀβὰρ (J. L. Havard), Γάλλος δημοσιολόγος καὶ οἰκονομολόγος, γεν. τὸ 1810, ἀποθ. εἰς Βιγκένας τὸ 1891. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν δημιουργῶν τῆς συνδικαλιστικῆς κινήσεως, ἥτις, περὶ τὰ μέσα τῆς Δευτέρας Αὐτοκρατορίας, ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τῆς συσσωματώσεως τῶν κυριωτέρων ἐπαγγελμάτων τῶν Παρισίων, σκοπούσης τὴν ὑπεράσπισιν τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν αὐτῶν συμφερόντων. Συμβολαιογράφος εἰς Σαρὸλ (Saône—et—Loire) ἐπὶ 14ετίαν, ὁ Ἀβάρ, ἀνέλαβε τὸ 4845 τὴν διεύθυνσιν τῆς παρισινῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συμβολαιογράφων». Συνεργάτης τοῦ «Τύπου» εἰς τὰ ζητήματα τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας, ἐγκατέλειψε τὴν δημοσιογραφίαν μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2 Δεκεμβρίου 1851, ἂν καὶ παρέμεινε θερμὸς δημοκράτης. Ἀνεμίχθη εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ χάρτου καὶ ἐξελέγη τὸ 1865 πρόεδρος τοῦ συνδικάτου τῆς βιομηχανίας ταύτης, τὴν ὁποίαν κατέστησεν ἀνθηράν. Τὸ 1867 ὁ Ἀβὰρ ἔσχε τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἱδρύσεως κεντρικοῦ κομιτάτου συγκεντρώσαντος ἀμέσως περὶ ἑαυτὸ τριάκοντα συνδικᾶτα, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναπτύξεως καὶ διαδόσεως τῶν παρ' αὐτῶν ἀντιπροσωπευομένων βιομηχανιῶν, τῆς στενῆς μεταξύ των ἐπαφῆς καὶ τῆς ἀντιπροσωπείας αὐτῶν εἰς πᾶσαν περίστασιν καθ' ἣν ἀπῃτεῖτο κοινὴ καὶ δημοσία δρᾶσις πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας τῆς χώρας.

ἀβάρα· βλέπε: ἀβαραρω.

ἀβαπάγγι· φυτὸν (βλέπε βαράγγι).

Ἀβαραὶ (de Besiade d'). Ἀρχαιοτάτη γαλλικὴ οἰκογένεια καταγομένη ἐκ Béarn. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος, τὸ ὄνομα τῶν Ἀβαραὶ προσετέθη εἰς τὸ τῶν Besiades, ἀρχόντων τῆς Ὀρλεάνης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ Besiades ἐγκατεστάθησαν ἐν Ὀρλεάνῃ. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ μαρκησίου δ' Ἀβαραὶ καὶ ἔγινε μέγας δικαστικὸς ἄρχων τῆς Ὀρλεάνης, τὸ δ' ἀξίωμα τοῦτο κατέστη κληρονομικὸν τῆς οἰκογενείας.

Ἀβαραὶ (Claude-Théophile de Besiade μαρκήσιος τοῦ). Ἐγεννήθη τὸ 1656, ἀπέθανε ἐν Παρισίοις τὸ 1745. Ἐν ἡλικίᾳ 17 ἐτῶν ἐγένετο σημαιοφόρος τοῦ ἱππικοῦ εἰς τὸ τάγμα τοῦ μαρκησίου de Sourdis. Διεκρίθη εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀλμάνζας τὸ 1707, μαχόμενος ὑπὸ τὸν Βέρβικ. Ὁ δ' Ἀβαραὶ ἐδοξάσθη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Βέρβικ οὐδεμίαν μνείαν τῆς ἀνδρείας του ἔκαμεν ἐν τῇ ἐκθέσει του, ἡ μαρκησία δ' Ἀβαραὶ ὀργισθεῖσα διὰ τὴν ἀδικίαν, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν νὰ τοποθετήσῃ τὸν σύζυγόν της ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης.

Οἱ δύο του υἱοί, Jean Theophile καὶ Claude-Theophile, ἀξιωματικοί, ἀπέθανον νέοι.

Ἀβαραὶ (Claude-Antoine de Besiade marquis puis duc d') υἱὸς τοῦ Καρόλου Θεοφίλου, ἐγεννήθη τὸ 1740, ἀπέθανε ἐν Παρισίοις τὸ 1829. Ἦτο λοχαγὸς ὅτε ἐξερράγη ὁ ἑπταετὴς πόλεμος (1756). Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τρομοκρατίας ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς μετὰ τῆς συζύγου του, ἀλλ' ἀπεφυλακίσθη μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 9ης Θερμιδώρ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ἐκείνης μέχρι τοῦ θανάτου του, ἔτυχεν ἐξαιρετικῶν τιμῶν παρὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου 18ου, διὰ τὰς λαμπρὰς του ὑπηρεσίας. Ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν του μόνον ὁ εἷς ἐπέζησεν αὐτοῦ.

Ἀβαραὶ (Antoine-Louis Francois de Besiade duc d') υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐγεννήθη τὸ 1759, ἀπέθανε τὸ 1811. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν πιστοτέρων ὑποστηρικτῶν τοῦ Λουδοβίκου 18ου· ὅστις εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του τῷ ἐπέτρεψε νὰ θέτῃ μεταξὺ τῶν οἰκοσήμων του τὸ θυρεὸν τῆς Γαλλίας. Ἀπέθανεν ἐν Μαδέρᾳ ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῇ χάριν τῆς ὑγείας του. Ὁ Λουδοβῖκος 18ος συνέθεσε τ ἰδίᾳ χειρὶ τὸν ἐπιτάφιον τοῦ ἀφωσιωμένου του ὑπηκόου.

Μετὰ τὸν θάνατόν του, δοὺξ δ' Ἀβαραὶ ἐγένετο ὁ ἀδελφός του Joseph-Théophile-Parfait.

ἀβάραρχος· ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀβάρων.

ἀβαράρω· λέξις ναυτική, pousser au large· ἀπωθῶ, ἀλαργάρω, σκουντῶ, ἀμπώχνω (ἔσωθεν τοῦ πλοίου κρατῶν κοντάρι, ὠθῶ δι' αὐτοῦ στηριζομένον εἰς κάτι κείμενον ἐκτὸς τοῦ πλοίου, οἷον τὴν ξηράν, τὴν ἀποβάθραν, ἕτερον πλοῖον, ἀκόμη καὶ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης, διὰ ν' ἀπομακρύνω τὸ ἐν ᾧ ἐπιβαίνω πλοῖον).

Τὸ ρῆμα εἶνε σύνηθες εἰς τὴν προστακτικὴν ὡς κέλευσμα! *ἀβάρα*!=ἄπωσον! *ἀβάρα* νἀνοίξουμε,—νὰ μὴν πέσουμε ὄξω,—νὰ μὴ χτυπήσουμε, *ἀβάρα* καὶ κάτσαμε,—κηῦρε ἡ πρύμη μας ὄξω κλπ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλικόν: varare τὸ ὁποῖον σημαίνει καθέλκω πλοῖον ἀπὸ τῆς ξηρᾶς εἰς τὴν θάλασσαν, κατεβάζω τὸ καράβι· καὶ τὸ ἐναντίον: ἀνέλκω ἀπὸ τῆς θαλάσσης εἰς τὴν ξηράν, τραβῶ τὸ καΐκι στὴ στεριά. Μὲ αὐτὴν τὴν σημασίαν τὸ λέγομεν συνήθως *βαράρω*, ὥστε τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀ—, εἶνε προθεματικόν, προελθὸν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *ἀλαργάρω* (a la larga)—βλέπε ἄρθρον Α—ἢ ἀπὸ τὸ παρακελευσματικὸν ἀ+βάρα=ἐμπρός, σκούντα! καὶ ἀπ' αὐτὸ ἔπειτα *ἀβαράρω*=σκουντῶ κλπ. Σημαίνει ἀκόμη: *ἐκκλίνω κίνδυνον*.

Μ. Φ.

Ἀβαρβαρέα, ἡ. Νύμφη τις τῶν Νηΐδων, ἥτις ἐγέννησε μετὰ τοῦ Βουκολίωνος τὸν Αἴσηπον καὶ τὸν Πήδασον (Ὁμ. Ἰλ. Ζ, 22).

ἀβαρβάριστος, προφορά· ἡ ἄνευ βαρβαρισμῶν, ἡ φθογγικῶς καὶ τυπικῶς ὀρθή.

ἀβαρβαρίστως ὁμιλεῖ = χωρὶς βαρβαρισμοὺς ὁμιλεῖ.

ἀβάρβαρος,-ον· ὁ μὴ βάρβαρος.

Ἀβαρείμ. Ὀροσειρὰ τῆς Παλαιστίνης νοτιοανατολικῶς τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης. Κεῖται ἐπὶ τῆς Περαίας, δηλαδὴ τῆς πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρας. Ἀποτελεῖ μέρος τοῦ Ἀντιλιβάνου ὁ ὁποῖος χωρίζεται πρὸς νότον, ἀπὸ τοῦ Τζεμπὲλ-Χέϋκβ (Djebel-Heykb), εἰς δύο μεγάλους βραχίονας περιβάλλοντας τὴν λεκάνην τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, εἰς τὸν δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν βραχίονα. Εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον εὑρίσκονται τὰ ὄρη Ἀβαρείμ, τὰ ὁποῖα οἱ Ἄραβες ἀποκαλοῦσιν Ἀτταρούζ. Τὸ ὄρος Νέβο ἐπὶ τοῦ ὁποίου, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, ἀπέθανεν ὁ Μωϋσῆς, ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἀβαρείμ.

ἀβαρεσιά· ἡ ἰδιότης τοῦ μὴ βαρυνομένου, τὸ μὴ βαρύνεσθαι, ἡ ἀβάρετη προθυμία, τὸ ἀκαταπόνητον: *ἀβαρεσιὰ* ποὺ τὴν ἔχει! τὸ ἐναντίον: *ἀκαμωσιά*.

ἀβάρετος,-η,-ο· (ἀμεταβάτως) ὁ μὴ βαρυνόμενος, ὁ μὴ ἀποκάμνων, ὁ ἄοκνος, ὁ ἀκούραστος: *ἀβάρετος* ἄνθρωπος· καὶ μεταβατικῶς, ὁ μὴ παρέχων ἐνόχλησιν, ὁ μὴ ἐπιβαρύνων, ὁ μὴ δίδων βάρος, ὁ ἀνεπαχθής: εἶνε *ἀβάρετο* τὸ καημένο.

ἀβάρετος,-η,-ο· (ἐκ τοῦ βαρῶ = κτυπῶ)· ὁ ἀκτύπητος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶνε βαρεμένος=κτυπημένος, δαρμένος: *ἀβάρετος* κλαίει, *ἀβάρετο* εἶν' ἀκόμα τὸν γάλα· δὲν ἐκτυπήθη διὰ νὰ ἐξαχθῇ τὸ βούτυρόν του, εἶνε ἄδαρτον, ἀκτύπητον.

ἀβαρῆ ρευστὰ (fluides incoercibles ou impondérables). Διὰ νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ θερμογόνα τὰ

Digitized by Google

ἠλεκτρικά, τὰ μαγνητικά, τὰ φωτεινὰ φαινόμενα, παραγόμενα δι' ἐπιδράσεως ἐξ ἀποστάσεως, ὑπέθετον ἄλλοτε ὅτι ὑπάρχει μεταξὺ ἐπιδρώσης οὐσίας καὶ δεχομένης τὴν ἐπίδρασιν τοιαύτης ἀβαρές τι ρευστόν. Ἡ τοιαύτη ὑπόθεσις ἔχει πλέον ἐγκαταλειφθῆ ἀντικατασταθεῖσα ὑπὸ τῆς ὑποθέσεως τοῦ αἰθέρος.

ἀβαρής,-ές· 1) ὁ μὴ ἔχων βάρος ἀπολύτως, ὁ ἀνάβαρος, ὁ ἀστάθμητος, εἰς τὴν φυσικήν: ὁ ἠλεκτρισμὸς εἶνε *ἀβαρής*, ἡ θερμότης εἶνε *ἀβαρής*, τὸ φῶς εἶνε *ἀβαρές*, ὁ μαγνητισμὸς—κ. τ. λ. 2) ὁ μὴ ἔχων πολὺ βάρος, ὁ ἐλαφρός: ὁ βάμβαξ εἶνε *ἀβαρής*. 3) ὁ μὴ ἐπιβαρύνων, ὁ μὴ παρέχων ἐνόχλησιν: μᾶς εἶσαι *ἀβαρὴς καθ'* ὁλοκληρίαν.

ἀβαρία. Ἡ λέξις εἶνε διεθνὴς καὶ τὴν παρελαβομεν ἀπὸ τοὺς ξένους (avaria), ἀλλ' εἶνε καμωμένη (κακῶς ἐννοεῖται) ἀπὸ στοιχεῖα ἑλληνικά: στερητικὸν *α+βάρος*> ἀβαρία=στέρησις βάρους, ἐλάφρωσις, ἀπαλλαγὴ β., ἀνακούφισις. Τινὲς τὴν ὑποθέτουν ὡς ἀραβικῆς καταγωγῆς. Μεταφορικῶς, λέγεται ἐπὶ οἱασδήποτε βλάβης ἢ ζημίας: ἄς τα κέπαθα *ἀβαρία*.

ΑΒΑΡΙΑΙ ΕΝ ΤΩ ΝΑΥΤΙΚΩ ΔΙΚΑΙΩ

Τὶ εἶνε ἀβαρία καὶ εἰς ποίας περιπτώσεις λαμβάνει χώραν.—Πῶς κανονίζεται ἡ συνεισφορὰ ἐπὶ τῆς ἀβαρίας.

Ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. ΗΛ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ

Ἡ λέξις ἀβαρία ἀποτελεῖ νομικὸν τεχνικὸν ὅρον τοῦ ναυτικοῦ δικαίου, μεγάλης σημασίας. Ἡ παραγωγὴ τῆς λέξεως δὲν εἶνε ἐξηκριβωμένη. Πάντως δὲν φαίνεται ὅτι προκύπτει ἐκ τοῦ στερητικοῦ α καὶ τοῦ βάρους. Μᾶλλον φαίνεται ὅτι εἶνε ἀραβικῆς καταγωγῆς. Περὶ ἀβαρίας ἀσχολεῖται καὶ τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον, ἰδίως ὅμως αἱ συναφεῖς διατάξεις τῶν Πανδεκτῶν (τίτλος 2, βιβλίον 14) καὶ ὁ νόμος τῶν Ροδίων. Τὸ γαλλικὸν διάταγμα τοῦ 1681 ἐρρύθμισε θετικώτερον τὸ θέμα τοῦτο. Ἡ ρύθμισις αὕτη ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῶν μεταγενεστέρων νομοθετικῶν ρυθμίσεων.

Εἰς τὶ συνίσταται ἡ ἀβαρία.

'Αβαρία, εἶνε τὰ ἔκτακτα ἔξοδα γενόμενα διὰ τὸ πλοῖον καὶ τὸ φορτίον, κοινῶς ἢ κεχωρισμένως, καὶ πᾶσαι αἱ ζημίαι αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὸ πλοῖον καὶ τὸ φορτίον ἀπὸ τῆς φορτώσεως καὶ τοῦ ἀπόπλου μέχρι τοῦ κατάπλου καὶ τῆς ἐκφορτώσεως. Αἱ ἀβαρίαι εἶνε δύο εἰδῶν: κοιναὶ καὶ μερικαί.

Κοιναί, εἶνε τὰ ἔκτακτα ἔξοδα καὶ αἱ ἑκούσιαι ζημίαι, αἱ γενόμεναι πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν τοῦ πλοίου καὶ τοῦ φορτίου. Δὲν θεωροῦνται ὅμως κοιναὶ ἀβαρίαι, καὶ ἂν ἔτι ἀποβλέπωσιν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν, ἐφ' ὅσον εἶνε συνέπεια ἐλαττώματος ἢ παλαιότητος τοῦ πλοίου ἢ πταίσματος τοῦ πλοιάρχου, τοῦ πληρώματος, τοῦ πλοιοκτήτου ἢ τοῦ φορτωτοῦ.

Μερικαὶ ἀβαρίαι, εἶνε αἱ ἐπελθοῦσαι ζημίαι καὶ τὰ γενόμενα ἔξοδα διὰ μόνον τὸ πλοῖον ἢ διὰ μόνον τὸ φορτίον. Τὰς μερικὰς ἀβαρίας ὑφίσταται καὶ πληρώνει ὁ κύριος τοῦ πράγματος, τὸ ὁποῖον ὑπέστη τὴν ζημίαν ἢ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὰ ἔξοδα. Αἱ κοιναὶ ἀβαρίαι διανέμονται κατ' ἀναλογίαν μεταξὺ τοῦ φορτίου καὶ τοῦ ἡμίσεος τοῦ πλοίου καὶ τοῦ ναύλου.

Στοιχεῖα τῆς ἀβαρίας.

'Ανάλυσιν τῶν μερικῶν ἀβαριῶν περιέχει ὁ ναυτικὸς κῶδιξ ἐν ἄρθρῳ 422. 'Ενδιαφέρουσαι ὅμως ἐπιστημονικῶς καὶ πρακτικῶς εἶνε αἱ κοιναὶ ἀβαρίαι. Στοιχεῖα τῶν κοινῶν ἀβαριῶν εἶνε τὰ ἑπόμενα: Πρῶτον, ἀπαιτεῖται κίνδυνος ἄμεσος καὶ σοβαρός. Κριτὴς τοῦ εἴδους τοῦ κινδύνου εἶνε αὐτὸς ὁ πλοίαρχος. 'Απαιτεῖται ὅμως ὁ κίνδυνος νὰ εἶναι πραγματικός. Δεύτερον, ἀπαιτεῖται νὰ εἶνε ὁ κίνδυνος κοινὸς καὶ ὡς πρὸς τὸ πλοῖον καὶ ὡς πρὸς τὸ φορτίον. Δέον ν' ἀποβλέπῃ εἰς ἀμφότερα μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως καὶ ποιότητος. Τρίτον, ἀπαιτεῖται θυσία, γινομένη πρὸς κοινὴν σωτηρίαν πλοίου καὶ φορτίου, νὰ εἶνε δὲ αὕτη ἑκουσία, ἀποφασιζομένη κατ' ἐλευθέραν κρίσιν τοῦ πλοιάρχου. 'Αλλ' ἑκουσία θεωρεῖται καὶ ἡ θυσία ἐκεινη, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πλοίαρχος ἐξαναγκάζεται νὰ προβῇ, διότι ἄνευ αὐτῆς θὰ ἐπήρχετο πλήρης καταστροφή. Τέταρτον, ἀπαιτεῖται νὰ πραγματοποιηθῇ τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ πλοιάρχου καὶ οὐχὶ ἄλλου τινός. Πέμπτον, ἀπαιτεῖται, ὅπως ἡ θυσία ἔχῃ ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βλάβην ἢ τὴν ἀπώλειαν ἢ τὰ ἔξοδα. Ἡ βλάβη ἢ τὰ ἔξοδα ἀφορῶσιν εἰς τὸ πλοῖον ἢ εἰς τὸ φορτίον. Τὰ ἔξοδα πρέπει νὰ εἶνε ἔκτακτα καὶ μὴ προβλεπόμενα. Ἕκτον, ἀπαιτεῖται, ὅπως ἡ θυσία ἀποβλέπῃ εἰς τὴν κοινὴν σωτηρίαν πλοίου καὶ φορτίου.

Εἴδη ἀβαρίας.

Εἰδικώτερον, ὁ νόμος θεωρεῖ ὡς κοινὰς ἀβαρίας τὰ ἑξῆς: 1) Τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δίδονται πρὸς ἐξαγορὰν τοῦ πλοίου καὶ τοῦ φορτίου. 2) Τὰ ἐκβληθέντα πράγματα εἴτε τοῦ πλοίου εἴτε τοῦ φορτίου πρὸς κοινὴν σωτηρίαν, τὰς ἐκ τῆς ἐκβολῆς ἐπελθούσας ζημίας, εἰς τὰ ἀπομείναντα πράγματα, τὰς ζημίας αἱ ὁποῖαι προὐξενήθησαν εἰς τὸ πλοῖον ἐκ τῆς ἐκβολῆς, εἴτε ἑκουσίως εἴτε ὡς ἀναγκαία συνέπεια αὐτῆς, τὰς ζημίας τὰς ἐπενεχθείσας εἰς τὸ πλοῖον πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διασώσεως τοῦ φορτίου ἢ πρὸς ὑποβοήθησιν τῆς ἐκροῆς καὶ ἀντλήσεως τῶν ὑδάτων, ὡς καὶ τὰς ἐντεῦθεν προκυπτούσας εἰς τὸ φορτίον ζημίας. 3) Τὰς καμίνους, τοὺς ἱστούς, τὰ ἱστία καὶ τὰ ἄλλα ἐξάρτια, τὰ ἐκκοπέντα πρὸς κοινὴν σωτηρίαν καὶ θραυσθέντα συνεπείᾳ τῶν πρὸς κοινὴν σωτηρίαν γενομένων πράξεων. Πρὸς τούτοις τὰς ἀγκύρας, τὰς ἁλύσεις καὶ τὰ ἄλλα πρὸς κοινὴν σωτηρίαν ἐγκαταλειφθέντα πράγματα. 4) Τὰς ζημίας τὰς προξενηθείσας εἰς τὸ πλοῖον καὶ εἰς τὸ φορτίον ἐκ τῶν ἐργασιῶν πρὸς κατάσβεσιν πυρκαϊᾶς ἐν τῷ πλοίῳ. 5) Τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστη το πλοῖον ἢ τὸ φορτίον κατὰ τὴν ἐκφόρτωσιν καὶ ἀναφόρτωσιν, τῆς ἐκφορτώσεως γενομένης πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ πλοίου. 'Επίσης, τὰς ἀπωλείας καὶ τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν τὰ πράγματα, τὰ τεθέντα ἐντὸς τῶν λέμβων πρὸς ἀνακούφισιν τοῦ πλοίου. 6) Τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ πλοῖον ἢ τὸ φορτίον ἐκ τῆς προσαράξεως, ἑκουσίως γενομένης, πρὸς διάσωσιν τοῦ πλοίου ἐκ τρικυμίας, πειρατείας ἢ ὁμοίου κινδύνου. 7) Τὰ ἔξοδα νοσηλείας καὶ τροφῆς τῶν πληγωθέντων πρὸς ἄμυναν τοῦ πλοίου, τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας ἐν περιπτώσει θανάτου αὐτῶν. 8) Τοὺς μισθοὺς καὶ τὴν τροφὴν τοῦ πληρώματος διαρκούσης τῆς ἐμποδίσεως, ἐὰν τὸ πλοῖον ἠμποδίσθη κατὰ τὸν πλοῦν ἐκ διαταγῆς δυνάμεως ἢ εἶνε ἠναγκασμένον νὰ παραμένῃ ἔν τινι λιμένι ἕνεκα πολέμου ἐπελθόντος ἢ ἄλλης ὁμοίας αἰτίας, ἐμποδιζούσης τὴν εἰς τὸν λιμένα τοῦ προορισμοῦ πλοῦν, ἐφ' ὅσον τὸ πλοῖον καὶ τὸ φορτίον δὲν ἀπηλλάγησαν τῶν ἀμοιβαίων ὑποχρεώσεων. 9) Τὰ πρὸς εἴσπλουν καὶ ἔκπλουν ἔξοδα, τὰ πληρωθέντα ναυτιλιακὰ τέλη εἰς λιμένας ὅπου τὸ πλοῖον ἠναγκάσθη νὰ προσορμισθῇ ἕνεκα τρικυμίας, καταδιώξεως ὑπὸ ἐχθρῶν ἢ πειρατῶν ἢ ἕνεκα εἰσροῆς ὕδατος προξενηθείσης ἐκ τυχαίου συμβεβηκότος ἢ ἀνωτέρας βίας. 10) Τὰ ἔξοδα τῆς ἐκφορτώσεως καὶ ἀναφορτώσεως ἀποτεθέντων εἰς τὴν ξηρὰν πραγμάτων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποτελουσῶν κοινὴν ἀβαρίαν ἐπισκευῶν τοῦ πλοίου, ἐν λιμένι ἀναγκαστικῆς προσορμίσεως, τὰ ἔξοδα τῆς φυλάξεως αὐτῶν καὶ τὰ μισθώματα τῶν ἀποθηκῶν, εἰς τὰς ὁποίας τὰ πράγματα ἀπετέθησαν. 11) Τὰ ἔξοδα τὰ γενόμενα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἀπόδοσιν τοῦ ἐμποδισθέντος πλοίου, ἐὰν ἡ ἐμπόδισις δὲν προῆλθεν ἐκ λόγου ἀφορῶντος ἀποκλειστικῶς τὸ πλοῖον ἢ τὸ πρόσωπον τοῦ πλοιάρχου ἢ τοῦ πλοιοκτήτου. 12) Τὰ ἔξοδα τῆς ἐκφορτώσεως τὰ γενόμενα πρὸς κουφισμὸν τοῦ πλοίου, ἐὰν τὸ τοιοῦτο ἦτο ἀναγκαῖον νὰ γίνῃ ἕνεκα τρικυμίας ἢ ἄλλου λόγου κοινῆς σωτηρίας πλοίου καὶ φορτίου. 13) Τὰ ἔξοδα τὰ γένομενα πρὸς ἀνέλκυσιν τοῦ πλοίου, προσσράξαντος δι' ἑκουσίας ἐνεργείας τοῦ πλοιάρχου καὶ τὰς ἀμοιβὰς τὰς ὀφειλομένας διὰ τὰς ἐργασίας καὶ ὑπηρεσίας τὰς παρασχεθείσας κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην. 14) Τὰ ἔξοδα τοῦ κανονισμοῦ τῶν κοινῶν ἀβαριῶν.

Ἄλλα θέματα κοινῆς ἀβαρίας σημειοῖ ἐπίσης ὁ νόμος εἰς τὸ ἄρθρον 419 ἐδ. ιη'. Ἄλλα δὲ θέματα *θεωροῦνται* ὡς κοιναὶ ἀβαρίαι, σημειούμενα εἰς τὸ ἄρθρον 420. Τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ ἀναφερόμενα εἶνε ἐξαιρετικὰ καὶ μὴ ἐπιδεκτικὰ ἀναλογικῆς ἐφαρμογῆς.

Συνεισφορὰ ἐπὶ ἀβαρίας.

Εἶνε σύμφωνον πρὸς τὸ κοινὸν περὶ δικαιοσύνης αἴσθημα, ὅπως τὰ ἐκ τοῦ κοινοῦ κινδύνου σωθέντα πράγματα συνεισφέρωσιν εἰς κάλυψιν τῶν ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίον τὰ πράγματα ἐθυσιάσθησαν εἰς κοινὴν σωτηρίαν. 'Εντεῦθεν προέκυψεν ἡ ἀρχὴ τῆς συνεισφορᾶς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ εἶδος ἀλληλασφαλείας τοῦ πλοιοκτήτου καὶ τῶν φορτωτῶν ἀπέναντι τοῦ κινδύνου τῆς θαλάσσης.

Ὁ νόμος δημιουργεῖ δύο ὁμάδας συμφερόντων, τὴν μὲν μίαν εἰσφέρουσαν, τὴν δὲ ἑτέραν ἀξιοῦσαν τὴν συνεισφοράν. Ὁ νόμος ἔθηκε διατάξεις ρυθμιζούσας τὰ τῆς συνεισφορᾶς. 'Αλλ' αἱ διατάξεις αὗται δὲν εἶνε δημοσίας τάξεως. Δύ ανται ἑπομένως οἱ ἐνδιαφερόμενοι νὰ ρυθμίσουν ἄλλως τὰ τοῦ κανονισμοῦ τῶν ἀβαριῶν.

Ὁ νόμος θέτει τοὺς ἑπομένους κανόνας: Ἡ εἰσφέρουσα ὁμὰς ἀπαρτίζεται ἐξ ὅλων ἐκείνων τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποία εὑρίσκονται εἰς κίνδυνον κατὰ τὸν χρόνον τῆς θυσίας, ἀλλ' ἐπειδὴ θεωροῦνται ὅτι ἐτέθησαν μόνον ἐν τῷ χρόνῳ καὶ ἐν τῷ τόπῳ, ὅπου περατοῦται τὸ ταξίδιον, ἡ ἐκτίμησις αὐτῶν γίνεται ἐν σχέσει πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο χρονικὸν σημεῖον. Ἡ εἰσφέρουσα ὁμὰς καταρτίζεται ἐκ τοῦ πλοίου, τοῦ φορτίου καὶ τοῦ ναύλου. Ἡ εἰσφέρουσα ὁμὰς ἀποτελεῖται οὐ μόνον ἐκ τῶν διασωθέντων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν βληθέντων ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον θυσιασθέντων ἀναλόγως τῆς καθαρᾶς ἀξίας αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκφορτώσεως. Συνεισφέρουσιν ἑπομένως καὶ τὰ θυσιασθέντα ἀντικείμενα, διότι ἄλλως ὁ κύριος αὐτῶν θὰ εὑρίσκετο εἰς καλυτέραν θέσιν ἀπὸ τῆς τῶν κυρίων τῶν διασωθέντων πραγμάτων, οἵτινες μόνοι θὰ ἔφερον τὰ βάρη τῶν θυσιῶν. Ἡ συνεισφορὰ εἶνε ἀναλογική. Δὲν ἀρκεῖ ἄρα ὅτι οἱ πλείονες τυχὸν φορτωταὶ καὶ ὁ πλοιοκτήτης ὑπέστησαν ἐκ τοῦ κινδύνου βλάβας. 'Ανάγκη νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ ἔκτασις τῶν βλαβῶν καὶ νὰ καθορισθῇ συμμέτρως ἡ εἰς αὐτὰς συμμετοχή.

Τὸ πλοῖον εἰσφέρει λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀξίας αὐτοῦ, μόνον κατὰ τὸ ἥμισυ, καὶ δὴ ἐκείνης, ἣν ἔχει ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκφορτώσεως. Πρὸς ἐξεύρεσιν τῆς ἀξίας τοῦ πλοίου ὑπολογίζονται καὶ τὰ θυσιασθέντα μέρη τοῦ πλοίου, οἷον τὰ ἄρμενα καὶ τὰ σύσκευα. Καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν ὑπολογίζεται κατὰ τὸ ἥμισυ ὡς πρὸς τὴν συνεισφοράν.

Καὶ ὁ ναῦλος εἰσφέρει κατὰ τὸ ἥμισυ. Ναῦλον ἐννοεῖ ὁ νόμος ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἀφορᾷ εἰς τὸ ταξίδιον, καθ' ὃ ἔλαβε χώραν κοινὴ ἀβαρία. Συνεισφέρει καὶ ὁ ναῦλος τῶν ἐπιβατῶν κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀκαθαρίστου ποσοῦ. 'Εὰν συνεφωνήθη ὅτι πάντως ὀφείλεται ναῦλος καὶ ἂν τὰ πράγματα ἀπολεσθῶσιν ἐξ ἀνωτέρας βίας, οὗτος δὲν ὑπόκειται εἰς συνεισφοράν.

Δεδομένου ὅτι τὸ φορτίον εἴτε ἐκβληθὲν εἴτε ἄλλως θυσιασθὲν συνεισφέρει κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκφορτώσεως καθαρᾶς ἀξίας αὐτοῦ, ἀφαιρεῖται ὁ ναῦλος καὶ πᾶν ἄλλο ἔξοδον, τὸ ὁποῖον ὁ φορτωτὴς θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξοικονομήσῃ.

Αἱ ἀποσκευαὶ τῶν ἐπιβατῶν καὶ τοῦ πληρώματος ὡς καὶ τὰ τρόφιμα δὲν συνεισφέρουσιν εἰς τὴν κοινὴν ἀβαρίαν, ἐὸν ἐσώθησαν· ἔχουσιν ὅμως τὸ δικαίωμα εἰς συνεισφορὰν ἐὰν ἐξεβλήθησαν ἢ ἐβλάβησαν.

Τὰ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου φορτωθέντα ἐμπορεύματα συνεισφέρουσι πάντοτε εἰς τὰς κοινὰς ἀβαρίας, ἐὰν διεσώθησαν. 'Εὸν ἐκβληθῶσιν ἢ βλαβῶσιν ἐκ τῆς ἐκβολῆς, ὁ κύριος αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἀπαίτησιν συνεισφορᾶς, δύναται δὲν μόνον νὰ ἐγείρῃ ἀγωγὴν κατὰ τοῦ πλοιάρχου. Τὰ ἐμπορεύματα, δι' ἃ δὲν ἐξεδόθη φορτωτική, δὲν πληρώνονται, ἐὰν ἐξεβλήθησαν, συνεισφέρουσι δὲ ἐὰν διεσώθησαν.

'Εὰν πρὸς κοινὴν σωτηρίαν ὁ πλοίαρχος προβῇ εἰς ἐκβολὴν πραγμάτων, αὕτη ὅμως δὲν σώσῃ τὸ πλοῖον, δὲν γίνεται συνεισφορά. 'Εὰν δ' ἔκ τινος τυχαίας αἰτίας διεσώθησαν πράγματά τινα, ταῦτα δὲν συνεισφέρουσιν ὑπὲρ τῶν ἐκβληθέντων ἢ βλαβέντων. Δὲν γίνεται ἐπίσης συνεισφορὰ καὶ ἐὰν τὸ πλοῖον διεσώθη ἐξ ἄλλου λόγου καὶ οὐχὶ συνεπείᾳ τῆς ἐκβολῆς. Ἡ ἐκβολὴ δέον νὰ ἔχῃ τὸ εὐτυχὲς ἀποτέλεσμα τῆς σωτηρίας. 'Εὰν διὰ τῆς ἐκβολῆς δὲν σωθῇ τὸ πλοῖον, σωθῇ ὅμως τὸ φορτίον, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, χωρεῖ εἰς βάρος τοῦ φορτίου συνεισφορά. 'Εὸν τὰ τεθέντα εἰς λέμβους πρὸς κουφισμὸν τοῦ πλοίου ἀπολεσθῶσι, ἡ πρὸς συνεισφορὰν ἀναλογία γίνεται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ πλοίου καὶ τοῦ φορτίου. 'Εὰν ἀπολεσθῇ τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ ὑπολοίπου φορτίου, τὰ ἐπὶ τῶν λέμβων τεθέντα ἐμπορεύματα δὲν ὑπόκεινται εἰς συνεισφορὰν καὶ ἐὰν ἤθελον διασωθῆ.

Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ὁμάδα τὴν ὑπόχρεων εἰς συνεισφοράν. Ἡ δὲ δικαιουμένη εἰς συνεισφορὰν ὁμὰς ἀποτελεῖται ἐκ πασῶν τῶν ἀξιώσεων, αἱ ὁποῖαι προέκυψαν διὰ τὸ γενόμενα ἔξοδα ἢ τὰς ζημίας. Τοῦτο μόνον ρητέον ὡς πρὸς αὐτόν.

Ὡς βάσις τοῦ καθορισμοῦ τῶν ζημιῶν λαμβάνεται ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἡ ἐκτίμησις τοῦ ἀπολεσθέντος πράγματος γίνεται ἐπὶ τῆς ἀξίας αὐτοῦ, ἣν θὰ εἶχεν εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκφορτώσεως. Λ χ. οἱ ἐγκαταλειφθέντες ἱστοὶ θ' ἀποτιμηθῶσι κατὰ τὴν ἀξίαν, ἣν θὰ εἶχον, τοῦ πλοίου φθάνοντος εἰς τὸ πέρας τοῦ πλοῦ αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τοῦ ἀπολεσθέντος ἢ βλαβέντος φορτίου: Λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἀγοραία τιμὴ ὁμοίων πραγμάτων ἐν τῷ τόπῳ τοῦ προορισμοῦ.

Καὶ ἐν γένει, σημειωτέον ὅτι πρὸς πραγματοποίησιν τῆς συνεισφορᾶς δέον νὰ ὁρισθῇ τὸ σύνολον τῶν ἀξιῶν, αἱ ὁποῖαι δικαιοῦνται εἰς συνεισφοράν, γίνεται δὲ ὁ ὑπολογισμὸς συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχήν, καθ' ἣν ἡ κοινὴ ἀβαρία διανέμεται κατ' ἀναλογίαν μεταξὺ τοῦ φορτίου, τοῦ ἡμίσεος πλοίου καὶ τοῦ ναύλου. 'Εὰν μετὰ τὴν γενομένην διανομὴν τῆς συνεισφορᾶς τὰ ἐκβληθέντα πράγματα ἀνεκτήθησαν, οἱ κύριοι αὐ-

Digitized by Google

τῶν ὀφείλουσι ν' ἀποδόσωσιν ες τὸν πλοίαρχον καὶ τοὺς ἐνδιαφερομένους ὅ,τι ἔλαβον ἐκ τῆς συνεισφορᾶς, ἀφαιρουμένης τῆς ζημιας, ἡ ὁποια ἐπροξενήθη ἐκ της ἐκβολῆς καὶ τῶν ἐξόδων τῆς ἀνακτήσεως.

Κανονισμὸς ἀβαρίας.

Πρὸς κανονισμὸν τῆς συνεισφορᾶς τηροῦνται διάφοροι διατυπώσεις, ἃς ἐπίσης ὁρίζει ὁ νόμος. Ὁ πλοιαρχος ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ συντάξῃ ἔκθεσιν περὶ τῶν σχετικῶν προς τὴν ἀβαρίαν ἀποφασεων καὶ ἐργασιῶν. Ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτοῦ, ὁ πλοιαρχος ἀναφέρει πάντα τα σχετικὰ γεγονότα και σημειοῖ περιληπτικῶς τὰ θυσιασθέντα πράγματα. Πρὸς εἰδικώτερον κανονισμὸν τῶν ζημιῶν καὶ τῆς συνεισφορᾶς ὁ πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου διορίζει πραγματογνώμονας. Ὁ ὑπὸ τούτων συντασσόμενος κανονισμος ὑποβάλλεται ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ δικαστηρίου, ἢ ἐν ἀλλοδαπῇ, ὑπὸ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς προξενικῆς ἀρχῆς.

Πρὸς ἱκανοποίησιν πάσης ἐκ τῆς συνεισφορᾶς ἀπορρεούσης ἀξιώσεως, ὁ πλοίαρχος, ἐνεργῶν ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ἐνδιαφερομένων, ἔχει προνόμιον ἐπὶ τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τοῦ τιμήματος αὐτῶν διὰ τὸ ὁρισθὲν ποσὸν τῆς συνεισφορᾶς. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ παρακρατήσῃ τὰ ἐμπορεύματα. Προνόμιον εἰς βάρος τοῦ πλοίου διὰ την πληρωμὴν τῆς συνεισφορᾶς δὲν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου, ἐκτὸς ἐὰν συμπίπτῃ ἡ ἐκ τῆς κοινῆς ἀβαρίας ἀξίωσις νὰ εἶνε, εξ ἄλλης ειδικῆς διατάξεως, προνομιοῦχος (ὅρα λ. χ. ἄρθρον 239 γ').

Ἡ ἀγωγὴ πρὸς συνεισφορὰν παραγράφεται μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἔτους, ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρεδόθησαν τὰ εἰς συνεισφορὰν ὑποκείμενα πράγματα. Ἡ ἀγωγὴ ὅμως περὶ συνεισφορᾶς, στρεφομένη κατὰ τοῦ πλοιοκτήτου, ὑποχρέου εἰς συνεισφοράν, παραγράφεται μετὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἀλλὰ οὗτος ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ κανονισμοῦ. (Ἄρθρ. 418—435 ναυτ. κώδικος σχετικῶς πρὸς τὰς ἀβαρίας).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Παρ' ἡμῖν ὑπάρχει εἰδικὴ μονογραφια περι ἀβαριῶν ὑπὸ Ροβολοπούλου, 1906. Περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἀσχολοῦνται τὰ γενικα ἐπι τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου ἔργα τοῦ Ράλλη καὶ Ἀναστασιάδου. Ἐπίσης ἡ πραγματεία ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ δικαίου τοῦ Φλογαΐτου καὶ Χρυσανθακοπούλου. Ὅρα προσέτι: Haralambidès, Les avaries communes, 1920. Procos Les avaries 1921. Ashburner The Rhodian sealaw, 1909. Berlingieri, Avarie, 1888. Ulrich Grosse Haverei 1903, Maurel, Théorie genréale des avaries communes 1903. Arnold, On the law of marine insurance and average 2ος τόμ. 1914, Dullo, Haverei 1902.

ΗΛΙΑΣ Κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ

ἀβαριᾶτος,-η,-ο· ὁ παθὼν ἀβαρίαν, θαλασσοζημιαν, ναυφθορίαν· ἀλλὰ μεταφορικῶς, καὶ πᾶσαν ἄλλην βλάβην ἢ ζημίαν.

ἀβαρίγα. Εἶδος φοίνικος τῆς νήσου τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, μιᾶς τῶν μικρῶν Ἀντιλλῶν. Ὁ καρπός του, καλούμενος ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ἄβαγγα, χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν οἰνοπνευματώδους τινὸς ποτοῦ.

Καὶ ἄλλων εἰδῶν φοίνικος οἱ καρποὶ ἢ καὶ ὁ χυμὸς χρησιμοποιοῦνται ὁμοίως διὰ τὴν παρασκευὴν ποτοῦ, οἴνου τοῦ φοίνικος, καλουμένου Vin de Palme. Δι' ἀποστάξεως δὲ πάλιν τούτου ἐπιτυγχάνεται ἰσχυρὸν οἰνοπνευματῶδες ποτόν, τὸ arack ἢ rack.

Ἀβαρίκος. Χωρίον τῆς τέως ἐπαρχίας Τριχωνίας τοῦ Νομοῦ Αἰτωλίας-Ἀκαρνανίας. Ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 470 κατοίκους καὶ ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα. Περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα ΒΑ τοῦ Μεσολογγίου.

Ἀβάριμον. Χώρα τῆς Σκυθίας ἀναφερομένη παρὰ τοῦ Πλινίου. Ἔκειτο πλησίον τοῦ Ἰμαΐου ὄρους καὶ οἱ κάτοικοί της παρουσίαζον, κατὰ τὸν Λατῖνον ἱστορικόν, διάπλασιν διαφέρουσαν κατὰ τὰ τυπικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων φυλῶν.

Ἄβαρις. Θαυματοποιὸς καὶ μάγος τῆς ἀρχαιότητος, σκυθικῆς ὡς λέγεται καταγωγῆς, καὶ υἱὸς τοῦ Σεύθου. Ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον πολλῶν παραδόξων διηγήσεων, τινὲς τῶν ὁποίων προέρχονται ἐκ τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ καὶ δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν πραγματικότητα. Ὁ Ἄβαρις ἐλέγετο ὅτι ἦτο ἐκ τῶν ὑπερβορείων ἱερέων τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος τὸν κατέστησεν ἱκανὸν νὰ κάμνῃ θαύματα καὶ νὰ ταξιδεύῃ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον διασχίζων τὸν ἀέρα ἐπὶ μαγικοῦ χρυσοῦ βέλους (Ἡρόδοτ. δ, 36. Νονν. Διον. 11, 132). Κατόπιν διαταγῆς τοῦ θεοῦ τούτου, ὁ Ἄβαρις ἐπεσκέφθη τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἐθεράπευσεν ἀσθενεῖς, ἐξήγνισε συνειδήσεις καὶ κατέπληξε τὸν κόσμον μὲ τὸ θαύματα καὶ τὰς προφητείας του. Ἡ χρονολογία τῆς καθόδου του ταύτης δὲν εἶνε γνωστή, διότι οἱ συγγραφεῖς ἐρίζουσιν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου· οὕτως ὁ Πίνδαρος θέλει τὸν Ἄβαριν σύγχρονον τοῦ Κροίσου (550 π. Χ. περίπου), ἄλλοι δὲ συγγραφεῖς ὁρίζουσι τὴν κάθοδόν του κατὰ τὴν 3ην καὶ ἄλλοι κατὰ τὴν 21ην Ὀλυμπιάδα. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναγράφει εἰς τὸ τέταρτον βιβλίον του πολλὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀβάρεως, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων εἶνε φαντασιώδεις. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐκυκλοφόρουν πολλὰ ἀποκρυφιστικὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἀπεδίδοντο εἰς αὐτόν, ὡς λ. χ. τὰ *Σκυθικὰ μυθεύματα*, μία *Θεογονία* εἰς πεζὸν λόγον καὶ τινα ἄλλα ἧσσονος σπουδαιότητος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐθεώρουν τὸν Ἄβαριν ὡς πραγματικὸν πρόσωπον, ἀλλὰ κατὰ νεωτέραν γνώμην ἅπαντα τὰ κατ' αὐτὸν δὲν εἶνε εἰμὴ ἁπλοῦς μῦθος, ὅστις ἐδήλου πιθανῶς τὴν διάδοσιν τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς βόρειόν τινα λαόν.

Τὸ ὄνομα ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ἀ στερητικοῦ καὶ τοῦ βᾶρις=πλοῖον. Δηλαδή, ὁ ἄνευ βάριδος ταξιδεύων.

ἀβαρίς, ἡ, (abaris). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν καράβων. Τὸ σῶμά των εἶνε μακρὸν καὶ φέρει νηματοειδεῖς κεραίας. Εἶνε ἁρπακτικὰ ἔντομα. Ἔχουν μικρὰν γλῶσσαν καὶ συνήθως χρῶμα μελανόν· σπανίως ἵπτανται καὶ τὰ πρόσθια σκέλη των εἶνε πεπλατυσμένα καὶ κατάλληλα πρὸς ὄρυξιν. Ἡ abaris aenea εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἀμερικήν. Δ. Ν. Π.

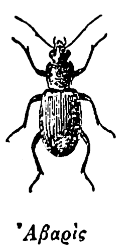

Ἀβαρίς

Ἀβαρίτσα. Χωρίον τῆς τέως ἐπαρχίας Δομοκοῦ τοῦ Νομοῦ Φθιωτιδοφωκίδος. Κάτοικοι 605. Εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου χιλιομέτρων βορείως τῆς Λαμίας. Ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως καὶ ἀκροπόλεως Μελιταίας.

Ἀποτελεῖ ἤδη ἰδίαν κοινόνητα (Μελιταίας) ἐκτάσεως 10 χιλ. στρεμμάτων. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἀμπελοκαλλιέργειαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν.

Ἀβάρκα (Abarca, δὸν Ἰωακείμ). Ἐπίσκοπος τῆς ἱσπανικῆς πόλεως Λεώνης (Leon), τῆς κειμένης ἐπὶ τῶν ποταμίσκων Βερνέσγα καὶ Τορίου. Ἐγεννήθη ἐν Ἀραγωνίᾳ ἐν ἔτει 1780 καὶ ἀπέθανε εἰς Λάντσο τῆς Ἰταλίας ἐν ἔτει 1844. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἐπισκόπων οἱ ὁποῖοι ἀντέστησαν (1820) εἰς τὴν ἐκ νέου ἐφαρμογὴν τοῦ φιλελευθέρου συντάγματος τοῦ 1812 καὶ οἱ ὁποῖοι προσεχώρησαν εἰς τὸ «Ἀποστολικὸν» λεγόμενον κόμμα. Ἀργότερον ἐγένετο ὀπαδὸς τοῦ βασιλέως Δὸν Κάρλο καὶ τοῦ κόμματός του. Ἡ γαλλικὴ κυβύρνησις, πληροφορηθεῖσα ἐν ἔτει 1836 τὴν παρουσίαν του εἰς Βορδῶ, ὅπου εἶχε μεταβῆ πρὸς ἐξεύρεσιν ὅπλων, τὸν συνέλαβε καὶ τὸν ὡδήγησε, τῇ αἰτήσει του, εἰς τὰ γερμανικὰ σύνορα. Ἐκεῖθεν, ὁ Ἀβάρκα μετέβη εἰς Φραγκφούρτην ὅπου παρέμεινεν ἐπί τινας μῆνας. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὸν φανατισμόν του, μετέβη εἰς τὸ Λονδῖνον ὅπου συνέλεξε χρήματα δοθέντα ὑπὸ τοῦ κόμματος τῶν τόρυ. Κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν βόρειον Ἱσπανίαν ὅπου ἐξυπηρέτησε τὰ συμφέροντα τοῦ Δὸν Κάρλο. μέχρις ὅτου, λόγῳ τοῦ ἀτιθάσου χαρακτῆρος του, ὑπέπεσεν ὑπὸ τὴν δυσμένειαν τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἀναγκασθεὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἱσπανίαν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ παραμείνῃ οὔτε εἰς Γαλλίαν, οὔτε εἰς Γερμανίαν, ἐξέλεξεν ὡς τόπον διαμονῆς τὴν Ἰταλίαν. Διῆλθε τὰς τελευταίας του ἡμέρας εἰς τὸ παρὰ τὴν πόλιν Λάντσα μοναστήριον τοῦ τάγματος τῶν Καρμηλιτῶν ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Ἄβανος (καὶ Ἀβαρνιὰς καὶ Ἀβαρνίς). Πόλις καὶ ἀκρωτήριον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας παρὰ τὴν Λάμψακον.

ΑΒΑΡΟΙ, ΟΙ ΦΟΒΕΡΟΙ ΜΟΓΓΟΛΟΙ ΕΠΙΔΡΟΜΕΙΣ

Ἓν ἰσχυρὸν Βαρβαρικὸν κράτος εἰς τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης.—Σλάβοι, Οὖννοι, Γερμανοί, ὑπόδουλοι τῶν Ἀβάρων. Φρικώδεις λεηλασίαι τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.—Ἡ μεγάλη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Οἱ θησαυροὶ τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ Ἀβαρικὰ στρατόπεδα.—Ἡ ἐξολόθρευσις τῶν Ἀβάρων ὑπὸ Καρόλου τοῦ Μεγάλου.

Ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων τῆς Ἀσίας οἱ Ἄβαροι κατέχουν σπουδαιοτάτην θέσιν, ὅσην καὶ οἱ γνωστότεροι Οὖννοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ πρόδρομοί των. Ἰδιαίτερον προσέτι ἐνδιαφέρον ἔχουν διὰ τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν, διότι ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ὑπέφερε πολλὰ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς των. Ἐν συντόμῳ, ἡ ἱστορία τῶν Ἀβάρων ἐξηγεῖ σπουδαῖα ζητήματα τῆς παλαιοτέρας μεσαιωνικῆς τῶν Ἀβάρων ἱστορίας τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βυζαντινῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀβάρων, οἱ ὁποῖοι ἔσυρον μεθ' ἑαυτῶν πολυώνυμα ἄλλα Οὐννικὰ καὶ Σλαβικὰ φῦλα, ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐθνογραφικὴ σύστασις τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης, ἐπίσης καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου. Διὰ τὸν σπουδαῖον τοῦτον ἱστορικὸν λόγον, καὶ ἐπειδὴ τὸ θέμα προσελκύει ζωηρὸν ἐνδιαφέρον, πρέπει νὰ γνωρίσωμεν λεπτομερέστερον τὰς φοβερὰς Ἀβαρικὰς ἐπιδρομὰς αἱ ὁποῖαι συνοψίζουν καὶ τὰς τύχας πολλῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν λαῶν.

Ὅλα τὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἀβάρους δεικνύουν ὅτι εἶναι συγγενεῖς τῶν Οὔννων καὶ τῶν Μογγόλων. Εἶναι κατ' ἀκολουθίαν λαὸς τῆς μεγάλης Οὐραλοαλταϊκῆς, εἴτε Ταταρομογγολικῆς, μὲ μίαν λέξιν Τουρκικῆς φυλῆς, τῆς ἰδίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν οἱ Ἀσιατικοὶ λαοί, οἱ ὁποῖοι κατῴκησαν μονίμως εἰς τὴν Εὐρώπην, ὄχι μόνον οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκχριστιανισθέντες Τοῦρκοι, οἱ Βούλγαροι καὶ ἔπειτα οἱ Οὖγγροι—Μαγυάροι. Αἱ δὲ ἀρχαὶ τῆς ἱστορίας των εἶναι πολὺ σκοτειναί. Ἠκολούθησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας πρὸς τὴν Εὐρώπην τὴν ἰδίαν ὁδόν, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ συγγενεῖς των λαοί, οἱ Οὖννοι, καὶ οἱ ὀλίγον πρὸ αὐτῶν ἐμφανισθέντες Βούλγαροι. Ἐκινήθησαν ἀπὸ τὴν Μαντζουρίαν, ὡς φαίνεται, καὶ κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα τοὺς εὑρίσκομεν εἰς τὰς περὶ τὴν Κασπίαν θάλασσαν στέππας καὶ τὸν Βόλγαν ποταμόν, ἔπειτα εἰς τὸν Καύκασον καὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην (τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν) ὅπου ἔμειναν ἐπί τινα χρόνον.

Τὸ πρῶτον τοῦτο μέρος τῆς Ἀσιατικῆς, ἃς εἴπωμεν, ἱστορίας των, εἶναι πολὺ πτωχόν. Πλουσιωτέρα, καὶ αἱματηρῶς μάλιστα πλουσία, εἶνε ἡ Εὐρωπαϊκὴ περίοδος τῆς ἱστορίας των. Αὕτη δὲ πάλιν δέον νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο διακεκριμένα μέρη: εἰς τὰς σχέσεις των, σχέσεις πάντοτε πολεμικάς, μὲ τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαούς, καὶ εἰς τὰς ἐπιδρομάς των ἐναντίον τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκροτορίας.

Τὸ Μογγολικὸν Κράτος τῶν Ἀβάρων εἰς τὴν Εὐρώπην

Πρῶτοι οἱ Οὖννοι ἤνοιξαν, ὡς γνωστόν, τὴν ὁδὸν τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, αἱ ὁποῖαι κατεκρήμνισαν τὴν κοσμοκρατορίαν τῆς Ρώμης καὶ ἐξηκολούθησαν νὰ συνταράσσουν τὴν Εὐρώπην καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα. Καὶ πρῶτοι αὐτοὶ ὑπὸ τὸν γενναῖον βασιλέα των Ἀττίλαν, ἵδρυσαν, τὸ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ., ἐν μέσῃ τῇ Εὐρώπῃ ἓν εἰδωλολατρικὸν Μογγολικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἦτο ὁ τρόμος τῶν λαῶν. Ὁ Ἀττίλας ἐκυβέρνα ὅλους τοὺς λαοὺς ἀπὸ τὸν Βόλγαν ἕως τὸν Ρῆνον. Ὁ θάνατός του ἐπέφερε καὶ τὴν διάλυσιν τοῦ ἀπεράντου Οὐννικοῦ Κράτους, καὶ τὰ λείψανα τῶν ἄλλοτε τρομερῶν ἐπιδρομέων διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐρημιας πρὸς Β. τῆς Μαιώτιδος λίμνης καὶ τοῦ Δανουβίου. Μετὰ ἕνα ἀκριβῶς αἰῶνα, ἐμφανίζονται ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας οἱ διάδοχοί των Ἄβαροι, οἱ ὁποῖοι καὶ αὐτοὶ ἱδρύουν ἓν νέον ἰσχυρὸν Μογγολικὸν κράτος εἰς τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Ϛ' αἰῶνος εὑρίσκομεν τοὺς Ἀβάρους εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρου, ὅπως ἐκαλεῖτο ὁ Δανούβιος εἰς τὸν κάτω ροῦν αὐτοῦ. Σύροντες μαζί των τὰ λείψανα τῶν Οὔννων προχωροῦν ταχέως εἰς ὑποδουλώσεις τῶν λαῶν καὶ εἰς καταστροφὰς τῶν χωρῶν. Πρῶτον καθυποτάσσουν τοὺς συγγενεῖς των Βουλγάρους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἔλθει ὀλίγον ἐνωρίτερα ἀπὸ τὸν Βόλγαν καὶ τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρου, ἔπειτα ὑποδουλώνουν τοὺς πέραν τοῦ Δανουβίου Σλαβικοὺς λαούς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ *Σκλαβηνοὶ* ἔγιναν οἱ γνωστότεροι εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν. Προχωροῦντες δὲ κατὰ μῆκος τοῦ μεγάλου ποταμοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, καταστρέφουν τὸ μέγα βασίλειον τῶν *Γεπιδῶν* (567) οἱ ὁποῖοι ἦσαν Γερμανικὸς λαός, καὶ λαμβάνουν ὡς ἔπαθλον τῆς νίκης των τὴν χώραν τῶν ἡττημένων. Ἔπειτα, ἀπὸ τὴν Δακίαν (τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν), ὅπου εἶχον τὸ βασίλειόν των οἱ Γεπίδαι, προχωροῦν δυτικώτερον, εἰσορμοῦν εἰς τὴν Μαννονίαν (τὴν σημερινὴν Οὐγγαρίαν), ὅπου ἐγκαθίστανται μονιμώτερον, εἰς τὰς μεγάλας ἐρημίας μεταξὺ τῶν

Digitized by Google

Καρπαθίων ὀρέων, καὶ τοῦ Δανουβίου, ἐκεῖ ὅπου εἶχε ὁ Ἀττίλας τὸ κέντρον τοῦ κράτους αὐτοῦ. Τὸ Ἀβαρικὸν κράτος εἰς τὴν μεγίστην ἔκτασίν του (590—630) ἐξετείνετο ἀπὸ τὸν ποταμὸν Δάναπριν (τὸν Δνείπερον) ἕως τὴν Βαυαρίαν.

Τὸ νέον τοῦτο εἰδωλολατρικὸν Μογγολικὸν κράτος, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐνσφηνωθῇ εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν ἀπετελεῖτο βεβαίως μόνον ἀπὸ Ἀβάρους, διότι οὗτοι δὲν εἶχον τόσον πληθυσμόν, ὥστε νὰ γεμίσουν τὰς ἀπεράντους ἐκείνας ἐκτάσεις. Ἀλλ' οἱ Ἄβαροι ἦσαν λαὸς πολεμιστῶν ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἀπετέλουν μίαν στρατιωτικὴν ἀριστοκρατίαν, ἡ ὁποία εἶχε καθυποτάξει τοὺς διαφόρους Οὐννικούς, Σλαβικοὺς καὶ Γερμανικοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν ἐκείνων. Οἱ Ἄβαροι ἦσαν ὑψηλόσωμοι καὶ γενναῖοι πολεμισταί, μετεχειρίζοντο δὲ μ' ἐπιτυχίαν καὶ τὴν διπλωματίαν καὶ τὸν δόλον. Διήρχοντο, ὅπως καὶ οἱ Οὖννοι, τὸ περισσότερον μέρος τῆς ζωῆς ἐπὶ τῶν ἵππων των. Διὰ τοῦτο ἦτο τρομερὸν τὸ ἱππικόν των, μὲ τὸ ὁποῖον εἰσώρμων ἀσυγκράτητοι αἰφνιδίως εἰς τὰς χώρας, ἐλεηλάτουν, κατέστρεφον αὐτὰς καὶ καθυπέστασσον τοὺς λαούς. Ἐδείχθησαν ὅμως ἀνίκανοι ν' ἀναπτύξουν πολιτισμὸν καὶ νὰ λάβουν δι' αὐτοῦ καὶ διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ συνοχὴν καὶ δύναμιν, διὰ τοῦτο εἰς τὸ τέλος καὶ ἐξωλοθρεύθησαν. Ἐπὶ τρεῖς ἐν τούτοις αἰῶνας, πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς Οὔννους, ἀπὸ τὸ Ϛ' ἕως καὶ τὸν Η' αἰῶνα, ὑπῆρξαν ὁ τρόμος τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης.

Οἱ Ἄβαροι ἐξηκολούθησαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ ζοῦν τὸν εἰδωλολατρικόν, νομαδικὸν καὶ ληστρικὸν βίον. Ἔζων εἰς σκηνὰς κινητάς, δὲν εἶχον πόλεις παρὰ μόνον μεγάλα ὠχυρωμένα στρατόπεδα. Ἦτο δὲ αὕτη περιεργοτάτη συνήθειά των: Κατεσκεύαζον ὀχυρώματα ἐκ τοίχων καὶ μεγάλων πασσάλων, τὰ ὁποῖα ἦσαν καὶ αἱ πόλεις καὶ τὰ στρατόπεδά των. Ὠνομάζοντο δὲ ταῦτα *ρὶγγ* (δακτύλιοι), διότι συνίσταντο ἀπὸ πολλοὺς συγκεντρωτικοὺς κύκλους περιβόλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν τοποθετημέναι αἱ σκηναί, αἱ καλύβαι, τὰ ξύλινα οἰκήματά των, εἰς δὲ τὸν μεσαῖον περίβολον ἦτο ἡ κατοικία τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἀπὸ τὰ ρὶγγ αὐτὰ ἐξώρμων ἔφιπποι καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὰς ληστρικὰς ἐπιδρομάς των. Τὸ Μογγολικὸν ὅμως τοῦτο κράτος τῶν Ἀβάρων συνεκρατεῖτο πρὸς Βορρᾶν ἀπὸ τοὺς Σλάβους, πρὸς Δυσμὰς δὲ καὶ Νότον ἀπὸ μεγάλους λαούς, τοὺς Φράγκους καὶ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐπέφερον καὶ τὴν καταστροφήν των.

Οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Ἄβαροι.

Οἱ χρόνοι τοῦ μεγάλου Αὐτοκράτορος τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας Ἰουστινιανοῦ, δηλαδὴ ὁ 6ος αἰών, εἶνε οἱ σπουδαιότατοι εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης διὰ τὰς συνεχεῖς εἰσβολὰς τῶν βαρβάρων, Ἀσιανῶν καὶ Εὐρωπαίων, αἱ ὁποῖαι καθώρισαν τὴν ἐθνογραφίαν τῶν Χωρῶν, καὶ δὴ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, καὶ ἤσκησαν κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν καθόλου Ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ αἱ ἐντεῦθεν τοῦ Δανουβίου Ἑλληνικαὶ χῶραι ἐλεηλατοῦντο καὶ κατεστρέφοντο ὑπὸ τῶν Σλαβικῶν καὶ τῶν Μογγολικῶν λαῶν, οἱ ὁποῖοι συνωθοῦντο ἀπὸ τὴν Κασπιαν θάλασσαν ἕως τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρου. Τὸν μέγαν δὲ τοῦτον χείμαρρον λαῶν κατηύθυναν κυρίως οἱ Ἄβαροι, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀρχηγοί, συμπαρέσυρον καὶ τοὺς ἄλλους. Αἱ πρὸ αὐτῶν ἐπιδρομαί, τὰς ὁποίας ἤρχισαν πρῶτοι οἱ Σκλαβηνοί, ἔπειτα οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Οὖννοι, ἦσαν ὅλως παροδικαί. Συστηματικώτεραι ἐπιδρομαὶ ἔγιναν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἀβάρων, ὅτε οὗτοι ἐνεφανίσθησαν μὲ τὴν σειράν των, σπείροντες τὸν τρόμον, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἴστρου.

Μόλις ἐπλησίασαν εἰς τὸν μέγαν ποταμόν, ἐμφανίζονται ἀμέσως εἰς αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς φίλοι κατ' ἀρχάς. Ἡ πρώτη ἐμφάνισίς των ἔγινε τὸ 558, κατὰ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἔρχονται ὡς ἱκέται ζητοῦντες τὴν φιλίαν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ βασιλεὺς ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι μεγαλαυχοῦντες εἶπον: «Ἦλθε τὸ μέγιστον καὶ ἀνδρειότατον ἀπὸ τὰ ἔθνη, οἱ Ἄβαροι, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἀκαταμάχητοι καὶ ἱκανοὶ νὰ καταστρέφουν τοὺς ἀνθισταμένους. Ὁ βασιλεὺς ὀφείλει νὰ τοὺς δεχθῇ ὡς ὑπερασπιστὰς καὶ θὰ εἶνε εὐνοϊκώτατοι πρὸς τὸ Κράτος, ἂν λάβουν δῶρα καὶ χρήματα καὶ γῆν εὐφορωτάτην διὰ νὰ κατοικήσουν». Ὁ Ἰουστινιανός, γέρων καὶ κουρασμένος πλέον, ἐδέχθη τὰς προτάσεις τῶν Ἀβάρων καὶ τοὺς μετεχειρίσθη διπλωματικώτατα, πρὸς καταστροφὴν ἄλλων βαρβάρων, ἰδίως διαφόρων Οὐννικῶν φυλῶν. Πολλάκις ἔκτοτε οἱ Ἄβαροι ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἶνε περιεργότατοι πάντοτε αἱ συνεντεύξεις των μὲ τοὺς Ἕλληνας Αὐτοκράτορας, τὰς ὁποίας μᾶς ἀφηγοῦνται οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί.

Ἀλλ' ἡ φιλία τῶν Ἀβάρων πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπέθανε τὸ 565, καὶ διαδέχεται αὐτὸν ὁ ἀνεψιός του *Ἰουστῖνος ὁ Β'*. Δὲν ἤργησαν

Τὸ μέγα Μογγολικὸν Κράτος τῶν Ἀβάρων προσέλαβε τὴν μεγίστην ἔκτασίν του κατὰ τὸ 590 μ. Χ.

οἱ Ἄβαροι νὰ στείλουν πρέσβεις νὰ ζητήσουν «τὰ συνήθη δῶρα τὰ ὁποῖα ἔδιδεν εἰς τὸ ἔθνος των ὁ πρὸ αὐτοῦ βασιλεὺς Ἰουστινιανός». Ὁ Ἰουστῖνος τοῖς ἀπήντησεν, ὅτι θὰ τοὺς κόψῃ καὶ τὰς πλεξίδας καὶ τὴν κεφαλήν των. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπὸ οἶκτον καὶ ὄχι ἀπὸ φόβον τοὺς ἔδιδε δῶρα, διότι δὲν ἤθελε νὰ χύνεται αἷμα· αὐτὸς δὲ δύναται νὰ τοὺς δόσῃ πάλιν χρήματα «ὡς δουλείας ἔρανον, ἀλλ' ὄχι ὡς φορολογίαν». Ἐννοεῖται ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτὴ τοῦ Ἰουστίνου ἔφερε τὸν πόλεμον, καὶ ἔκτοτε οἱ Ἄβαροι σύροντες μεθ' ἑαυτῶν τοὺς Σλάβους καὶ ἄλλα τακτικὰ βαρβαρικὰ φῦλα, ἤρχισαν νὰ διαβαίνουν τὸν Δανούβιον καὶ νὰ κάμνουν φοβερὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Αἱ τελευταῖαι δεκαετηρίδες τοῦ Ϛ' αἰῶνος καὶ αἱ πρῶται τοῦ Ζ' εἶνε γεμᾶται ἀπὸ τὰς δηώσεις, τὰς καταστροφάς, τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποίους ἐπεχείρησαν οἱ Ἄβαροι ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν γενναῖον ἀλλὰ δόλιον ἀρχηγὸν αὐτῶν Βαϊανόν. Ἡ νέα Ρώμη ἀναπτύσσει μεγάλην δραστηριότητα καὶ οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ ὑπερασπίζονται γενναίως τὰ σύνορα καὶ τὰς χώρας τοῦ Κράτους. Θὰ ἐπροχωροῦμεν πολὺ ἂν ἀνεφέρομεν ὅλους τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἐπιδρομάς. Τὰ σπουδαιότατα γεγονότα εἶνε τὰ ἑξῆς:

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ *Τιβερίου*, οἱ Ἄβαροι κατέλαβον κατόπιν μεγάλου ἀγῶνος τὴν παραμεθόριον πόλιν τῆς Κάτω Παννονίας Σίρμιον, ἡ ὁποία ἦτο τὸ ἰσχυρότατον ὀχυρὸν τῶν Ρωμαίων καὶ ἔπειτα τῶν Βυζαντινῶν κατὰ τῶν Παραδουναβίων λαῶν. Κατὰ τὴν βασιλείαν δὲ τοῦ Μαυρικίου (περὶ τὸ 585), οἱ Ἄβαροι, σύροντες Σλαβικὰ καὶ ποικιλώνυμα ἄλλα βαρβαρικὰ φῦλα, διαβαίνουν κατὰ στίφη τὸν Δανούβιον καὶ προχωροῦν πολὺ μακρὰν πρὸς Νότον. Διέρχονται τὴν Θρᾴκην καὶ κατασκηνώνουν εἰς τὰ πέριξ τῆς Θεσσαλονίκης. Ἔπειτα προχωροῦν πρὸς Νότον ἕως τὴν Πελοπόννησον, «ἀπολλύντες ἅπαντα καὶ πυρπολοῦντες». Τότε φαίνεται ἔφθασαν ἕως τὴν Ἐπίδαυρον Λιμηρᾶν τῆς Λακεδαίμονος καὶ εἰς τὴν Πύλον, ὅπου ἀφῆκαν τὴν ἀνάμνησιν εἰς τὸ ὄνομα Ἀβαρῖνον, ἐκ τοῦ ὁποίου προῆλθεν τὸ *Ναβαρῖνον* (εἰς τὸν Ἀβαρῖνον). Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται, αἱ ὁποῖαι παρεστάθησαν ὑπερβολικώτερον ὑπὸ τῆς παραδόσεως, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὸν περιβόητον Γερμανὸν ἱστορικὸν Φαλλμεράγερ νὰ ἐκφέρῃ τὴν τυχοδιωκτικὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τοῦ δυστυχοῦς Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τοῦ τελείου ἐκσλαβισμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Μαυρικίου. Ἀλλ' ἡ ἐπιδρομὴ αὕτη τῶν Ἀβάρων ἦτο βεβαίως παροδική, ἀφοῦ καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Μαυρικίου ἡ γραμμὴ τοῦ Δανουβίου ἐφυλάσσετο ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ. Αἱ δὲ παραδοξολογίαι αὗται ἔχουν σήμερον ἐξορισθῇ εἰς τὸ βασίλειον τῶν μύθων, καὶ ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην, ἰδίως τὴν Γερμανικήν. Αἱ μόναι χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἐξεσλαβίσθησαν ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐκείνας ἐπιδρομάς, εἶναι αἱ βόρειαι τῆ χερσονήσου, αἱ σημεριναὶ χῶραι τῆς Σερβοκροατικῆς καὶ Βουλγαρικῆς γλώσσης. Περισσότερον ὑπέφερεν ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς ἡ χώρα μεταξὺ τοῦ Αἵμου ἕως τὴν Ἀδριανούπολιν, ἡ ὁποῖα συνεχῶς ἐλεηλατεῖτο πότε ἀπὸ τοὺς Σλάβους, πότε ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους. Οἱ Ἄβαροι μὲ στρατὸν 100.000 ἀνδρῶν σύροντες μεθ' ἑαυτῶν πάντοτε διάφορα βαρβαρικὰ φῦλα, ἐπολιόρκησαν (κατὰ τὸ 597) τὴν Θεσσαλονίκην, ἡ ὁποία ἐσώθη ὡς ἐκ θαύματος τοῦ προστάτου Ἁγίου αὐτῆς Δημητρίου. Ἔφθασαν μάλιστα οἱ Ἄβαροι ἕως τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἠπείλησαν αὐτήν.

Τὸ Ἀβαρικὸν Ρὶγγ

Οἱ Ἄβαροι δὲν κατῴκουν εἰς πόλεις ἢ χωρία, ἀλλ' εἰς στρατόπεδα ὠχυρωμένα τὰ ὁποῖα ὀνόμαζον ρίγγ, ἀποτελούμενα ἀπὸ κυκλικοὺς περιβόλους ἐντὸς τῶν ὁποίων ἦσαν τοποθετημέναι αἱ κατασκηνώσεις των. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ρὶγγ ἦτο ἐγκατεστημένη ἡ κατοικία τοῦ ἀρχηγοῦ.

Ἀλλ' οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοί, οἱ ὁποῖοι ἐστάθμευον παρὰ τὸν Δανούβιον, πολλάκις διέβησαν τὸν ποταμόν, ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ ἐπροχώρησαν μάλιστα εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ἕως τὸν ποταμὸν Τισίαν, ὅπου εἶχον τὰς μονίμους οἰκήσεις των. Ἀλλὰ τὰ αὐστηρὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα εἶχε λάβει ὁ Μαυρίκιος, διὰ νὰ φέρῃ τὴν πειθαρχίαν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Δανουβίου, δυσηρέστησαν αὐτόν. Κατά τινας δὲ χρονογράφους εἰς τὰς πέραν τοῦ Δανουβίου ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Ἀβάρων, ἓν μέρος τοῦ Βυζαντινοῦ στρατοῦ ἐκ 12.000 ἀνδρῶν ἀπεκόπη ἀπὸ τὸ ἄλλο στράτευμα καὶ ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀβάρων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μαυρίκιος δὲν ἔδωκε ταχέως τὰ ἀπαιτούμενα λύτρα πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν, ὁ Χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων ἐξετέλεσε τὴν ἀπειλὴν μὲ βαρβαρικὴν ὠμότητα καὶ ἔσφαξεν ὅλους τοὺς αἰχμα-

Digitized by Google

λώτους. Αὕτη δὲ ἦτο ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν ἠγανάκτησεν ὁ στρατὸς καὶ στασιάσας ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα τὸν ἁπλοῦν ἑκατόνταρχον Φωκᾶν (682).

Ἡ πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀλλ' ἰδίως ὀνομαστοὶ ἔγιναν οἱ Ἄβαροι ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ ὅτε συνενωθέντες μὲ τοὺς Πέρσας ἐπεχείρησαν τὴν πρώτην μεγάλην πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς ὁποίας ἡ γενναία ἀπόκρουσις ἔμεινε προσφιλὴς καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν. Οἱ Ἄβαροι δὲν εἶχον παύσει νὰ διέρχωνται τὸν Δανούβιον καὶ νὰ λεηλατοῦν τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἀλλ' ὅσον φρικταὶ καὶ ἂν ἦσαν αἱ καταστροφαὶ τῶν βαρβάρων τῆς Σκυθίας, ἦσαν πάντοτε παροδικαὶ θεομηνίαι ἀσυντάκτων ἐπιδρομέων. Ὁ μέγας καὶ συνεχὴς κίνδυνος ἤρχετο ἐξ Ἀνατολῆς, καὶ προήρχετο ἀπὸ τοὺς Πέρσας οἱ ὁποῖοι εἶχον φθάσει εἰς πολὺ μεγάλην δύναμιν μὲ τοὺς Σασσανίδας βασιλεῖς των καὶ ἰδίως τὸν Χοσρόην τὸν Α' καὶ τὸν Χοσρόην τὸν Β'. Καθ' ὃν χρόνον οἱ βάρβαροι τοῦ Δανουβίου λεηλατοῦν πάντοτε τὰς ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Ἑλληνικὰς χώρας, οἱ Πέρσαι καταλαμβάνουν Ἑλληνικὰς χώρας εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Μόνον ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ γενναῖος βασιλεὺς *Ἡράκλειος* (610—641), ἤρχισε νὰ βελτιώνεται κάπως ἡ κατάστασις. Οἱ Πέρσαι καταλαμβάνουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην πόλιν, ἀπὸ δὲ τὸν Βορρᾶν οἱ Ἄβαροι καὶ οἱ Σλάβοι δὲν μένουν ἀδρανεῖς. Οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐμεγάλωσαν τὸ κράτος αὐτῶν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐκυρίευσαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Παλαισνίνην, ἔπειτα τὴν Αἴγυπτον, τέλος τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἔφθασαν ἀπέναντι τοῦ Βοσπόρου, πλησίον τῆς πρωτευούσης. Συγχρόνως ὁ Χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων ἔφθασε τὸ 619 εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ θέσις τοῦ κράτους ἦτο ἀπελπιστικὴ καὶ ἡ σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφαίνετο ἀδύνατος. Ὁ ἀπελπισμένος Αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀποφασίσει ν' ἀφήσῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὴν Ἀφρικήν. Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες τοῦ Κράτους καὶ πρὸ πάντων ὁ συνετὸς καὶ φιλόπατρις πατριάρχης Σέργιος τὸν ἐκράτησαν. Τότε ὁ Ἡράκλειος ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν μέγαν σταυροφορικόν του πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Πρὶν ἀναλάβῃ ὅμως ὁ Ἡράκλειος τὴν μεγάλην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν, ἠθέλησε νὰ ἔχῃ ἐξησφαλισμένα τὰ νῶτά του καὶ ἐπροσπάθησε νὰ κάμῃ συνθήκην φιλίας μὲ τοὺς Ἀβάρους. Μὲ βασιλικὴν λαμπρότητα ἐξῆλθεν ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη διὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Χαγᾶνον τῶν Ἀβάρων καὶ ἔλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς συνεννοήσεις. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἀρεστὸν εἰς τοὺς βαρβάρους, οἱ ὁποῖοι ἐπετέθησαν καὶ ἐλήστευσαν τὴν βασιλικὴν συνοδίαν, μόλις δ' ἐσώθη ὁ Ἡράκλειος. Οἱ βάρβαροι ἔπνιξαν εἰς τὸ αἷμα τὴν χώραν καὶ ἐπλησίασαν εἰς τὰ τείχη τῆς πρωτευούσης. Ὅλαι αἱ ἐκκλησίαι, ὅλαι αἱ πόλεις καὶ τὰ χωρία κατεστράφησαν, 70.000 αἰχμαλώτους ἔσυρε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Χαγᾶνος εἰς τὴν χώραν του. Μὲ δῶρα καὶ μὲ χρήματα κατώρθωσεν ὁ βασιλεὺς νὰ καθησυχάσῃ προσωρινῶς τοὺς βαρβάρους, καὶ τότε ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῶν Περσῶν (622).

Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἡράλειος ἔκαμνε θριαμβευτικὰς ἐκστρατείας εἰς τὴν Περσίαν καὶ ἀνέκτα ἀπὸ τοὺς Πέρσας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ὁ ἄπιστος Χαγᾶνος κατεπάτησεν αἰσχρῶς τοὺς ὅρκους του καὶ ἐπῆλθεν ἐναντίον τῆς πρωτευούσης σύρων μεθ' ἑαυτοῦ Ἀβάρους, Βουλγάρους καὶ Σλάβους. Ἡ ἰσχυρὰ ἐμπροσθοφυλακή του, ἀποτελουμένη ἀπὸ 30,000 καλῶς παρεσκευασμένους μαχητάς, ἐνεφανίσθη τὴν 29 Ἰουνίου τοῦ 626 ἔμπροσθεν τῆς βασιλευούσης. Συγρόνως οἱ Πέρσαι ἔφερον τὴν καταστροφὴν ἕως τὰ προάστεια τῆς Χαλκηδόνος, εἰς τὴν ἀπέναντι Ἀσιατικὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου. Ὁ Περσικὸς καὶ ὁ Ἀβαρικὸς στρατὸς εἶχον στενὴν συνεργασίαν καὶ συνεννόησιν διὰ Σλαβικῶν καὶ Βουλγαρικῶν πειρατικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα εἶχον καταπλεύσει ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τοῦ Εὐξείνου Πόντου ὅπου κατῴκουν οἱ Σλάβοι καὶ οἱ Βούλγαροι. Αὕτη ἦτο ἡ πρώτη μεγάλη καὶ πολυθρύλητος πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Μεσαιωνικῆς *βασιλίδος τῶν πόλεων*. Ἐναντίον τῶν φοβερῶν ἐκείνων συνηνωμένων δυνάμεων δὲν εἶχε τὸ Κράτος παρὰ μόνον ὀλίγους πολεμιστὰς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὄπισθεν τῶν τειχῶν αὐτῆς. Ὁ Χαγᾶνος μὲ βαρβαρικὴν ἰταμότητα ἐπρότεινεν εἰς τοὺς κατοίκους νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς συμμάχους του Πέρσας, αὐτοὶ δὲ νὰ ἐξέλθουν φέροντες μεθ' ἑατῶν μόνον μίαν ἐνδυμασίαν καὶ μόνον μιᾶς ἡμέρας τροφήν.

Ἀλλ' ἡ ὀλιγάριθμος φρουρὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς πρωτευούσης, ἐμψυχούμενοι ἀπὸ τὸν γενναῖον πατριάρχην Σέργιον, ἡτοιμάσθησαν εἰς ἀντίστασιν. Ἀκατάπαυστα εἰργάζοντο αἱ πολιορκηταὶ μηχαναί, τὰς ὁποίας εἶχε κατασκευάσει διὰ τὴν πολιορκίαν ὁ Χαγᾶνος. Πλοῖα

Ἐπιδρομὴ τῶν Ἀβάρων

Ὅπως ἄλλοτε οἱ συγγενεῖς των Οὗννοι, ἐφορμοῦν καὶ οἱ Ἄβαροι μὲ τὴν ἰδίαν ἀγριότητα καὶ ὁρμήν, ἐναντίον τῶν Χριστιανικῶν στρατῶν.

μὲ Περσικὸν στρατὸν ἤρχοντο ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἐνῷ δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ παρεσκεύαζε νέας ἐκστρατείας εἰς τὴν Περσίαν, ἡ μεγάλη πόλις, αὐτὴ ἡ καρδία τοῦ Κράτους, εὑρίσκετο εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Διὰ νὰ λάβουν θάρρος οἱ κά-

Ὁ Ἡράκλειος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ Ἄβαροι ἤρχισαν νὰ ἐξασθενοῦν.—Χαλκοῦν ἄγαλμα εἰς τὴν Βαρλέταν τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὴν κεφαλὴν φέρει διάδημα (coronna) ἀπὸ μαργαριτάρια. Εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα κρατεῖ τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου.

τοικοι, ὁ πατριάρχης Σέργιος συνέθεσε τότε καὶ διέταξε νὰ ψάλλωνται εἰς τὰς ἐκκλησίας οἱ *Ἀκάθιστοι ὕμνοι*, «τὸ κατανυκτικώτατον ᾆσμα τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας» (Κρουμβάχερ), πρὸς τιμὴν τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία ἦτο προστάτις τῆς πόλεως. Αἱ ἔφοδοι τῶν Ἀβάρων ἀπεκρούοντο, ὁ πειρατικὸς Σερβοβουλγαρικὸς στόλος κατεβυθίζετο. Πρῶτοι οἱ Σλάβοι, φροντίζοντες διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀσφάλειαν, ἤρχισαν νὰ φεύγουν πρὸς Βορρᾶν. Ὁ Χαγᾶνος ἀφοῦ ἐξηκολούθησε μὲ βαρβαρικὸν πεῖσμα τὰς ἐπιθέσεις του, ἠναγκάσθη ν' ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμά των, ἀφοῦ ἔκαυσε τὰς πολιορκητικὰς μηχανάς του καὶ ἐπυρπόλησεν ὅ,τι εἶχεν ἀπομείνει ἀκόμη σῶον ἔξω τῶν τειχῶν.

Ἀλλ' ἡ βασιλεύουσα, *ἡ Πόλις*, καὶ μὲ αὐτὴν ὅλον τὸ Κράτος εἶχε σωθῆ. Ἐν τῇ χαρᾷ τοῦ θριάμβου, ἐν τῇ ἐξάρσει τῆς νίκης, τὴν ὁποίαν ἀπέδωκαν οἱ εὐσεβεῖς κάτοικοι εἰς τὴν Θεοτόκον, ἀνέμελψαν εἰς αὐτὴν τὸν νικητήριον παιᾶνα, ὁ ὁποῖος ἐπὶ δεκατρεῖς αἰῶνας ἀντηχεῖ μὲ κατανυκτικὴν συγκίνησιν εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχήν:

Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια,
ὡς λυτρωθεῖσα τῶν δεινῶν εὐχαριστήρια
ἀναγράφω σοι ἡ πόλις σου, Θεοτόκε.
Ἀλλ' ὡς ἔχουσα τὸ κράτος ἀπροσμάχητον,
ἐκ παντοίων με κινδύνων ἐλευθέρωσον,
ἵνα κράζω σοι, Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀβάρων εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ Χαγᾶνος εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκφέρων ἀπειλάς, ὅτι ταχέως θὰ ἐπέστρεφε διὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν διαφυγοῦσαν εἰς αὐτὸν λείαν. Ἀλλὰ δὲν ἐκράτησε τὸν λόγον του. Αἱ νῖκαι τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὴν Ἀσίαν ἠνάγκασαν καὶ τὸν Περσικὸν στρατὸν ν' ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν Χαλκηδόνα. Ἡ δ' ἐπίθεσις αὕτη κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἡ τελευταία μεγάλη ἐπιδρομή, τὴν ὁποίαν οἱ Ἄβαροι ἐτόλμησαν κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅταν ὁ Ἡράκλειος ἐπέστρεψε νικηφόρος ἀπὸ τὴν Περσίαν, ἐκίνησε τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Σλάβους ἐναντίον τοῦ κοινοῦ δυνάστου καὶ ἐχθροῦ. Εἰς τὸ μεταξὺ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σλάβοι ἤρχισαν ἤδη νὰ ἐγκαθίστανται εἰρηνικῶς εἰς χώρας τοῦ Κράτους καὶ νὰ ἐκχριστιανίζωνται, οἱ δὲ Βούλγαροι καὶ νὰ προσλαμβάνουν Σλαβικὰ στοιχεῖα. Καὶ οὕτω Βούλγαροι καὶ Σλάβοι ἡνωμένοι ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Ἀβάρων, οἱ ὁποῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἐξαπλωθοῦν πρὸς τὰ Δυτικά. Οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι βάρβαροι μὲ τὰς μακρὰς πλεξίδας παύουν πλέον νὰ εἶναι ἐπίφοβοι εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ γίνονται ὁ τρόμος τῶν λαῶν τῆς Δύσεως.

Οἱ Ἄβαροι ἔγιναν μὲ τὰς ἐπιδρομάς των τόσον σπουδαῖοι εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν, διότι ἔδωκαν τὴν ἀφορμὴν μεταναστεύσεων εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης, ἰδίως εἰς τοὺς ποικίλους Σλαβικοὺς λαούς, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἀκόμη ἐπλανῶντο εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐρημίας μεταξὺ τοῦ Βιστούλα καὶ τοῦ Βόλγα.

Ὠθούμενοι ἀπὸ τοὺς Ἀβάρους καὶ ἀναμιγνυόμενοι μὲ αὐτοὺς κινοῦνται οἱ λαοὶ οὗτοι πρὸς Νότον καὶ λαμβάνουν τὰς σημερινὰς οἰκήσεις των. Οὕτως εἰσάγεται εἰς τὴν Εὐρώπην νέον σπουδαῖον ἐθνογραφικὸν στοιχεῖον. Οἱ Τσέχοι, οἱ Σλοβάκοι, οἱ Βοημοί, τότε καταλαμβάνουν τ[illegible]μονίμους χώρας των, οἱ Κροάτα[illegible]

Digitized by Google

ἐγκαθίστανται εἰς τὴν Δαλματίαν, οἱ δὲ Σέρβοι καὶ οἱ ἐκσλαβισθέντες κατὰ μικρὸν Βούλγαροι, εἰς τὰς ἐντεῦθεν τοῦ Δανουβίου Ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ χερσόνησος λοιπὸν τοῦ Αἵμου ἀλλάσσει ἐθνογραφικὴν ὄψιν καὶ οἱ νέοι ἐν αὐτῇ ἐγκατασταθέντες λαοὶ μέλλουν νὰ ἔχουν κολοσσιαίαν ἐπίδρασιν εἰς τὰς τύχας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἤδη, ἀπὸ τὸν Ζ' αἰῶνα, ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἔχει πλέον νὰ φοβηθῇ τοὺς Ἀβάρους. Ἡ θύελλα τῶν Ἀβάρων διευθύνεται τώρα ἐναντίον τῶν λαῶν τῆς Κεντρικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς ἀκόμη Εὐρώπης.

Οἱ Ἄβαροι, ὠθοῦντες τοὺς λαοὺς καὶ συνεχῶς ἐξαπλούμενοι φθάνουν νικηταὶ ἕως τὴν Βαυαρίαν καὶ βορειότερον ἕως τὴν Θουριγγίαν. Ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα μετὰ τὴν ἀπόκρουσίν των ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν τοὺς βλέπομεν νὰ ἔρχωνται εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ μέγα κράτος τῶν Φράγκων, τὸ ὁποῖον ἵδρυεν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην ὁ Κάρολος ὁ Μέγας.

Ὁ ἀκούραστος οὗτος πολεμιστὴς καὶ κατακτητὴς τοῦ Δυτικοῦ Μεσαιῶνος δὲν ἠδύνατο ν' ἀνεχθῇ τὰς συνεχεῖς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων Ἀσιατῶν καὶ ἠναγκάσθη ν' ἀναλάβῃ ἐναντίον αὐτῶν μεγάλην ἐκστρατείαν· Ὁ ἴδιος ὡδήγησε κατὰ μῆκος τοῦ Δανουβίου τὰς Φραγκικὰς δυνάμεις, συγχρόνως δὲ ὁ υἱός του Πιπῖνος ἤρχετο μὲ ἄλλον στρατὸν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Κατ' ἀρχὰς καὶ αὐτὸς ὁ Καρολος ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ὁ πόλεμος ὅμως διήρκεσε λυσσαλέος πολλὰ ἔτη. Τὸ βαρὺ ἱππικὸν τῶν Φράγκων ἦτο ὀλέθριον εἰς τὸ ἐλαφρὸν ἱππικὸν τῶν Ἀβάρων.

Ὅλοι οἱ εὐγενεῖς καὶ μέγα μέρος τοῦ λαοῦ τῶν Ἀβάρων ἀπωλέσθη. Τέλος τὸ 796, τὸ κεντρικὸν *ρὶγγ*, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο παρὰ τὸν ποταμὸν Τισίαν (Theiss), βόρειον παραπόταμον τοῦ Δανουβίου, ἐκυριεύθη ἐξ ἐφόδου καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Καρόλου Πιπῖνος ἐστρατοπέδευσεν ἐντὸς αὐτοῦ. Εἰς τὸ ρὶγγ τοῦτο εἶχον συναθροίσει οἱ Ἄβαροι μὲ τὰς ἀπαύστους λαφυραγωγίας ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας, ἀτελείωτα πλούτη ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰς Ἑλληνικάς. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ θησαυροὶ ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν νικητῶν καὶ ἦσαν τόσον ἄφθονοι, ὥστε ἔκαμαν, λέγεται, νὰ πέσῃ ἡ ἀξία τῶν πολυτίμων μετάλλων. Ὁ Κάρολος διένειμε πλούτη πολλὰ εἰς τοὺς μεγιστᾶνας, λαϊκοὺς καὶ ἐκκλησιαστικούς, καὶ εἰς ὅλους τοὺς πιστούς του.

Κάρολος ὁ Μέγας (721 814)

Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ, κατακτητής, νομοθέτης, καταστροφεὺς τῶν Ἀβάρων καὶ ἱδρυτὴς τοῦ μεγαλειτέρου κράτους ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Τὴν 25ην Δεκεμβρίου 800 ἐστέφθη ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ Πάπα ὅστις τοῦ ἔδωσε τοὺς τίτλους «Μέγας» καὶ «Αὐτοκράτωρ τῆς Ρώμης». Ἀγαλμάτιον εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Παρισίων Καρναβαλέ. Ὅπως καὶ ὁ Ἡράκλειος, ὁ ὑποτιθέμενος Κάρολος κρατεῖ εἰς τὴν ἀριστερὰν τὴν σφαῖραν τοῦ Κόσμου.

Οἱ πολεμισταὶ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου.

Οἱ ἱππεῖς οὗτοι οἱ φέροντες δόρυ καὶ περικεφαλαίαν, φοροῦν ὑπὸ τὸν κυματιστὸν μανδύαν, τὴν «Crogne», ἤτοι θώρακα καμωμένον ἀπὸ μεταλλικὰ ἐλάσματα. (Εἰκὼν ἀπὸ τὸ ψαλτήριον τῆς μονῆς τοῦ Σαὶν-Γκάλλ).

Ἡ δύναμις τῶν Ἀβάρων εἶχε διὰ παντὸς πλέον θραυσθῇ, τὰ λείψανα δὲ τῶν Ἀβαρικῶν ὁρδῶν συνανεμίχθησαν μὲ τοὺς διαφόρους Σλαβικοὺς καὶ ἄλλους λαούς, ἰδίως μὲ τοὺς συγγενεῖς των Βουλγάρους καὶ ἔπειτα μὲ τὸν νέον Οὐραλικὸν λαόν, ὁ ὁποῖος τὸν Θ' αἰῶνα ἔλαβεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ κράτους τοῦ Ἀττίλα καὶ τῶν Ἀβάρων. Εἶνε δὲ ὁ λαὸς οὗτος οἱ Οὖγγροι — Μαγιάροι, οἱ ἐκχριστιανισθέντες καὶ ἐξευρωπαϊσθέντες Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὴν Εὐρώπην. Σλαβικαὶ καὶ Ρωσικαὶ παραδόσεις. προερχόμεναι βεβαίως ἐκ Βυζαντινῶν, διατηροῦν ἀκόμη τὴν τρομερὰν μνήμην, τὴν ὁποίαν διέσπειραν οἱ ἀγέρωχοι καὶ ὑψηλόσωμοι «*Ὄβροι*» (Ἄβαροι), οἱ ὁποῖοι ἐθεωρήθησαν ὡς Οὖννοι γίγαντες, τοὺς ὁποίους ὅμως «ὁ Θεὸς ἐξωλόθρευσε ἕως τὸν τελευταῖον ἄνθρωπον». Ἀπὸ τὰς παραδόσεις αὐτὰς προῆλθε καὶ ἡ Ρωσικὴ παροιμία: «ἐξηφανίσθησαν, ὅπως καὶ οἱ Ὄβροι, χωρὶς ν' ἀφήσουν οὔτε ἀπογόνους οὔτε κληρονόμους».

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—Αἱ πηγαὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀβάρων εἶνε πρὸ παντὸς οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί, ὅπως καὶ περὶ ὅλων ἐν γένει τῶν λαῶν. Ἔχουν συναθροισθῇ τὰ οἰκεῖα χωρία παρὰ τῷ Stritter, Memoriae populorum (τ. I, 177). Πολλοὶ ἰδίως ἐκ τῶν Βυζαντινῶν λογίων, ὁ Μένανδρος, ὁ Θεοφύλακτος Σιμοκάλλης καὶ ὁ Πισίδης.—Ἐκ τῶν Φράγκων χρονογράφων μνημονευτέος ὁ Epinard, Vita et Gesta Caroli Magni, ἐπίσης καὶ ὁ Ρῶσσος Νέστωρ. Εὑρίσκονται τὰ κείμενα εἰς τὰς Συλλογὰς τῶν πηγῶν τῆς Οὐγγρικῆς καὶ Αὐστριακῆς ἱστορίας. Πρβ. Umaly, Ethnographie von Ungar, Βουδαπ. 1877.—Προχείρως εὑρίσκεις ὀλίγα εἰς τὰς Βυζαντινὰς ἱστορίας, εἰς τὸν Γίββωνα, Παπαρρηγόπουλον, Χέρτσβεργ κ.λ., περισσότερα δὲ εἰς τὸν C. Hopf, Geschichte Griechenlands (ἐν τῇ μεγάλῃ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Ersch—Gruber, τ. 82, σ. 83 ἑξ.).

Ἄβαρτος. Εἷς τῶν ἀπογόνων τοῦ Κόδρου, τελευταίου βασιλέως τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν.

ἀβαρύ· ἡ ὀρίγανος, ἡ ρίγανη, φυτὸν εὐῶδες τῆς οἰκογενείας τῶν χειλανθῶν. Ὁ Ἡσύχιος λέγει «*ἀβαρύ*, ὀρίγανον· Μακεδόνες».

ἀβαρῶς ἐπρ. ὄχι ἀρχαῖον· μὴ βαρέως, ἐλαφρῶς, ἀνεπαχθῶς· ἀβάρετα: πίεζε *ἀβαρῶς*, πάτει *ἀβαρῶς*· βαρῶς συμπεριφέρου, *ἀβαρῶς* περιαυνολόγει.

Ἄβας. Ὄνομα πολλῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἡρώων. Ὁ σπουδαιότερος ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξεν ὁ Ἄβας ὁ Ἀργεῖος, ὁ υἱὸς τοῦ Λυγκέως καὶ τῆς Ὑπερμνήστρας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀσπὶς εἶχε τὴν θαυματουργὸν ἰδιότητα ὅπως ἐμβάλλῃ εἰς τρόμον καὶ τρέπῃ εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς. Ἡ ἀσπὶς αὕτη ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν πάππον τοῦ Ἄβαντος Δαναὸν καὶ ἦνο κρεμασμένη ἐντὸς τοῦ Ναοῦ τῆς Ἥρας ἐν Ἄργει, εἶχε δὲ καθιερωθῇ ὅπως οἱ νικηταὶ τῶν Ἡραίων ἀγώνων λαμβάνωσιν ὡς ἔπαθλον μίαν ἀσπίδα καθ' ὅλα ὁμοίαν. Ὁ Βιργίλιος (Αἰνειάς, Β βλ. 3ον, 286) ἐχρησιμοποίησε μετὰ μεγάλης δεξιότητος τὸ μυθολόγημα τοῦτο, ὅπως κολακεύσῃ τὴν ματαιοδοξίαν τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Ἀναφέρει ὅτι ὁ Αἰνείας ἐκρέμασε εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ Ἄκτιον, τὴν μυθολογικὴν ἀσπίδα τοῦ Ἄβαντος, ὑπονοῶν διὰ τούτου ὅτι ὁ Αὔγουστος, ὡς ἀπόγονος τοῦ Αἰνείου καὶ εὐσεβὴς λάτρις τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς του τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἥρωος τούτου καὶ τῶν θεῶν. Οἱ ἄλλοι ἥρωες οἱ φέροντες τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε οἱ ἑξῆς:

1—Ἄβας, ὁ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀρεθούσης.

2—Ἄβας, ὁ υἱὸς τῆς Μεγανείρης καὶ τοῦ Ἱπποθόωντος, ὅστις θελήσας νὰ σκώψῃ τὴν Δήμητραν μετεμορφώθη ὑπὸ ταύτης εἰς σαύραν.

3—Ἄβας, εἷς ἐκ τῶν συντρόφων τοῦ Αἰνείου.

4—Ἄβας, εἷς ἐκ τῶν Ἀχαιῶν ἡρώων τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὸν κατὰ τῆς Τροίας πόλεμον.

5—Ἄβας, μάντις πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀνεγερθῇ ἄγαλμα ἐν τῷ μαντείῳ τῶν Δελφῶν.

6—Ἄβας, φίλος καὶ σύντροφος τοῦ Διομήδους, μεταμορφωθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀφροδίτης εἰς κύκνον.

7—Ἄβας, εἷς τῶν Κενταύρων, υἱὸς τοῦ Ἰξίωνος καὶ τῆς Νεφέλης.

8—Ἄβας, σύντροφος τοῦ Περσέως.

9—Ἄβας, υἱὸς τοῦ Μελάμποδος καὶ πατὴρ τῆς Λυσιμάχης, συζύγου τοῦ Ταλαοῦ.

10—Ἄβας, υἱὸς τοῦ Τρωαδίτου Εὐρυδάμαντος.

Ἄβας (Ἀρχ.)· ποταμὸς ἐν Ἀλβανίᾳ.

Ἄβας (Δερβέντι). Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀλεξανδρουπόλεως περὶ τὰ 10 χιλ. βορείως ταύτης. Εἰς τὴν περιοχήν του ὑπάρχουν ἀνεκμετάλλευτα στρώματα λιγνίτου. Κάτοικοι περὶ τοὺς 1500.

ἀβασανισιά ἡ ἰδιότης τοῦ μὴ βασανισμένου, τοῦ μὴ ὑποστάντος βάσανα καὶ θλίψεις, τὸ ἀβασάνιστον: ἡ *ἀβασανισιὰ* φέρνει καὶ τὴν ὀμορφιά· καὶ μεταφορικῶς· ἡ ἀφροντισία, ἡ ἀμεριμνησία, τὸ ἀβασάνιστον τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ ἔλλειψις σκοτούρας: *ἀβασανισιὰ* ποὺ τὴν ἔχεις!

ἀβασάνιστος,-ον. 1) ὁ μὴ ἐξετασθεὶς διὰ βασάνων ἢ ἐρωτήσεων, ἀνεξέταστος, ἀδοκίμαστος, ἀνερεύνητος, ἀνερώτητος, ἀσυζήτητος, ἀνεξέλεγκτος: ἄφισα τὸ πρᾶγμα ἀβασάνιστον. 2) ὁ μὴ βασανισμένος, ὁ ἀταλαιπώρητος, ὁ μὴ ὑποστὰς θλίψεις τοῦ βίου ἢ ἄλγη σωματικὰ καὶ ψυχικά: *ἀβασάνιστος* ἄνθρωπος, *ἀβασάνιστο* κορμί, *ἀβασάνιστο* μυαλό, *ἀβασάνιστη* καρδιά, *ἀβασάνιστη* ψυχή.

ἀβασανίστως· 1) ἄνευ ζητήσεως ἢ ἐρωτήσεως, ἀνεξετάστως, ἀδοκιμάστως, ἀνερευνήτως, ἀνεξελέγκτως, ἀσυζητητί, ἀπερισκέπτως: *ἀβασανίστως* ἀποφασίζεις, *ἀβασανίστως* ἀποφαίνεσαι,—ὁμιλεῖς,—γνωματεύεις. 2) ἄνευ βασάνων, ἀταλαιπωρήτως: ἐβίωσεν *ἀβασανίστως*.

Ἀβασγοὶ καί, ὡς ἐν Ἀρριανοῦ Περίπλῳ Εὐξείνου Πόντου 11, 3, *Ἀβασκοί*· λαὸς ἐν Κολχίδι. Ἡ χώρα Ἀβασγία ἀναφέρεται ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἐν Βασιλείῳ τάξει κεφαλαίῳ 42. Ἐκ τοῦ ἀρχαίου τούτου λαοῦ φαίνεται ὅτι κατάγονται οἱ σημερινοὶ Ἀβχάζοι καὶ Ἀβασῖνοι, οἱ αὐτοὶ Ἀβάζοι, οἵτινες εἶνε λαὸς τοῦ Καυκάσου, εἰς τὴν χώραν ἄλλως τῶν ἀρχαίων Ἀβασγῶν, κατοικοῦντες δυτικῶς καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς ὀφρύος τοῦ Καυκάσου μέχρι τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Μαιώτιδος Θαλάσσης, νοτίως τοῦ ποταμοῦ Κουβὰν (Kouban), γείτονας ἔχοντες βορείως τοὺς Τσερκέζους (Κιρκασίους), νοτίως δὲ τοὺς Σουανοὺς Μιγγρελίους. Διαφέρουν τῶν Τσερκέζων καὶ κατὰ τὴν φυσιογνωμίαν καὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος καὶ κοινωνικῶς· εἶνε μελαψοὶ καὶ μελανόκομοι, ἰσχνοί, μετρίου ἀναστήματος, ἰσχυροί, σκληροί, καχύποπτοι καὶ ἐκδικητικοί. Παλαιοὶ λησταί, οἵτινες ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν κατακτητῶν Ρώσων ἔγιναν γεωργοὶ καὶ βοσκοί. Ἡ χώρα ἐξάγει οἶνον, μέλι, ξυλικήν. Ἐφόσον δὲν συγχέονται καὶ πρὸς ἄλλας συγγενεστάτας φυλὰς τῆς πολυγλώσ-

Digitized by Google

σου καὶ ἐθνοβριθοῦς ἐκείνης χώρας, οἱ Ἀβασγοὶ πρὸ τοῦ 1881 ἦσαν πολυάριθμοι, ἐλαττωθέντες τότε εἰς μόνον εἴκοσι χιλιάδας ψυχῶν, διότι κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—78 οἱ πλεῖστοι μετηνάστευσαν εἰς Τουρκίαν. Τὸ 1824 εἶχον περιέλθει ὑπὸ ἡγεμόνας ἰδίους εἰς τὴν ρωσικὴν ἐξουσίαν, ἐντελῶς δὲ ὑπετάχθησαν ὑπὸ τῶν Ρώσων τὸ 1864, ὅτε καὶ ἤρχισαν ἀθρόοι νὰ μεταναστεύωσιν εἰς Τουρκίαν. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ (527—565 μετὰ Χρ.) εἶχον προσηλυτισθῆ εἰς τὸν χριστιανισμόν. Τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Γεωργιανούς. Κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ἐξεμουσουλμανίσθησαν, ὑποταχθέντες εἰς τοὺς Τούρκους. Ἡ γλῶσσά των θεωρεῖται κατὰ τὴν προφορὰν ὡς ἡ δυσκολωτάτη τῶν Καυκασίων γλωσσῶν. Τὰ λείψανα τῆς φυλῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἄλλοι ἔποικοι ἐγκατεστάθησαν, συσπειροῦνται περὶ τὸ Σοχοὺμ-καλέ, πολίχνην ἔχουσαν ἀσφαλῆ λιμένα κείμενον βορείως τοῦ Πότι, ὁπόθεν, ὅπως καὶ ἐκ Βατοὺμ (Μπατούμ), ὁ σιδηρόδρομος (ἑνούμενος μὲ τὸν ἐκ Πότι) φέρει εἰς Τυφλίδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μπακοὺ τῆς Κασπίας θαλάσσης. (Ὡς πηγὴν προερχομένην ἐξ αὐτόπτου συγγραφέως, ὑπ' ὄψιν ἔχω τὸ ἀξιόλογον βιβλίον Der Kaukasus und seine Vôlker, nach eigener Ausshanung, ὑπὸ R. von Erkert, Leipzig, 1887, ἔνθα ἐν σελ. 241)2 περὶ Ἀβασγῶν). [Γ. Σ.]

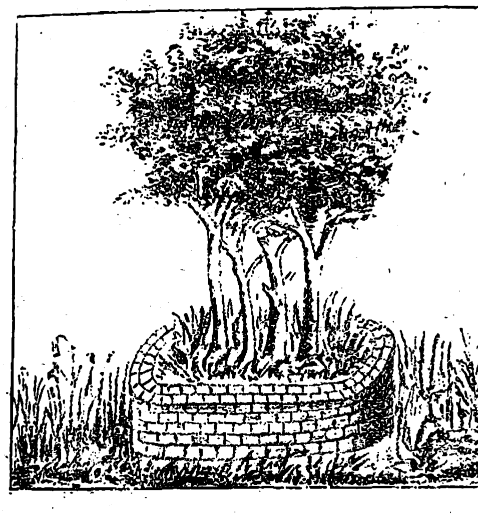

Μωαμεθανικὸς τάφος
εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀβασγῶν.

ἀβασία. Ἀποκαλεῖται τοιουτοτρόπως νοσηρά τις ψυχικὴ συνδρομή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πάσχων δύναται μὲν νὰ βαδίσῃ χειροποδητί, νὰ μετακινηθῇ διὰ πηδημάτων, νὰ κολυμβήσῃ, ν' ἀναρριχηθῇ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νὰ χορεύσῃ εὐχερῶς, δὲν δύναται ὅμως νὰ βαδίσῃ τὸ σύνηθες καὶ κανονικὸν βάδισμα.

Ἡ εἰδικὴ αὕτη ἀδυναμία, οὔτε εἰς παράλυσίν τινα ἢ διαταραχὰς τῆς αἰσθητικότητος ὀφείλεται, οὔτε εἰς πάθησιν οἱανδήποτε τῶν μυῶν, τῶν ὀστῶν, τῶν ἀρθρώσεων κλπ. τῶν κάτω ἄκρων, ἀλλ' εἰς κινητικὴν ἀσυνεργίαν, ἀφορῶσαν μονομερῶς τὴν λειτουργίαν τῆς βαδίσεως τῆς μυϊκῆς συνεργίας διὰ πάσας τὰς ἄλλας κινήσεις τῶν κάτω ἄκρων διατηρουμένης ἀκεραίας.

Κατ' ἀκολουθίαν, ὁ ἀβασικὸς δύναται νὰ ἐκτελέσῃ οἱανδήποτε προστασσομένην κίνησιν καὶ πάσας τὰς λοιπὰς (πλὴν δηλαδὴ τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς σύνηθες βάδισμα) συνδεδυασμένας κινήσεις μετ' εὐχερείας, ἀκριβείας καὶ ἐνεργητικότητος. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ ἀβσσικὸς ἀδυνατεῖ νὰ βαδίσῃ κανονικῶς, ἁπλῶς καὶ μόνον διότι ἐλησμόνησε τὸν τρόπον καθ' ὃν δέον νὰ συνδυάσῃ πρὸς τοῦτο τὰς κινήσεις τῶν κάτω ἄκρων.

Ἀβασίας, διακρίνομεν τρεῖς μορφάς:

α') Τὴν παραλυτικήν, καθ' ἣν ὁ πάσχων, ὡσεὶ ἔχων καθηλωμένους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τοὺς αὐτοῦ πόδας, ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτελέσῃ ἔστω καὶ ἓν μόνον βῆμα, ἢ κατορθοῖ μὲν νὰ ἐκτελέσῃ βήματά τινα, ἀλλὰ μετὰ τοιαύτης ἀδεξιότητος καὶ δυσχερείας, ὥστε ὑπομιμνήσκει τὰς προσπαθείας τῶν νηπίων εἰς ἃ διδάσκεται ὁ μηχανισμὸς τοῦ βαδίσματος.

β'.) Τὴν χοροειδῆ, καθ' ἣν ἀναφαίνονται κατὰ τὴν βάδισιν, κινήσεις κάμψεως καὶ ἐκτάσεως ἐναλλὰξ τῆς λεκάνης πρὸς τοὺς μηροὺς καὶ τῶν μηρῶν πρὸς τὰς κνήμας, ἄσκοποι, ἄρρυθμοι καὶ αἰφνίδιοι, αἵτινες καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν διατήρησιν τῆς ἰσορροπίας. Αἱ κινήσεις αὗται τῶν ὑπὸ χοροειδοῦς ἀβασίας πασχόντων ὑπενθυμίζουσι τρόπον τινὰ τὰς κινήσεις, ἃς ἐκτελοῦσιν οἱ προσπαθοῦντες νὰ συμπιέσωσιν ἀντικείμενόν τι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῶν.

γ'.) Τὴν τρομώδη, καθ' ἣν ἡ βάδισις καθίσταται δυσχερεστάτη ἂν μὴ ἀδύνατος, λόγῳ τρομωδῶν κινήσεων, αἵτινες ἀναφαίνονται κατὰ τοὺς πόδας.

Ἡ εἰρημένη ψυχικὴ συνδρομὴ συνυπάρχει ἢ διαδέχεται ἕτερα συμπτώματα τῆς ὑστερίας, παρατηρεῖται εἰς πᾶσαν σχεδὸν ἡλικίαν, ἐπακολουθεῖ δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σφοδρὰν ψυχικὴν συγκίνησιν καὶ διαρκεῖ ἄλλοτε ἄλλον χρόνον.

Διαφορικὴ διάγνωσις: Οἱ κλινικοὶ χαρακτῆρες τῆς συνδρομῆς ταύτης καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν σύγχυσιν πρὸς οἱανδήπατε ἄλλην νόσον.

Θεραπεία: Ἡ τῆς ὑστερίας. Κ. Φ.

ἀβασίλευτος,-ον, μὴ ἔχων βασιλέα, μὴ κυβερνόμενος ὑπὸ βασιλέως, ἄνευ βασιλέως· ἡ «*ἀβασίλευτος* δημοκρατία», ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν συνταγματικὴν βασιλείαν, ἥτις ὠνομάσθη ὑπό τινων: «*βασιλευομένη* δημοκρατία». — ἐπὶ ἀστέρων σημαίνει ἄδυτος, ὁ μὴ δύσας, ἀλλ' ἐνταῦθα πρέπει νὰ γράφεται μὲ *η*: *ἀβασήλευτος*, διότι γίνεται ἀπὸ τὸ *βασηλεύει* (=ἔμβασις ἡλίου), ὅπερ ἰδέ.

ἀβασιλεύτως· ἐπίρ. ὄχι ἀρχ.· ἄνευ βασιλέως, χωρὶς βυσιλέα: *ἀβασιλεύτως* κυβερνώμεθα.

ἀβάσιμος,-ον· ὁ μὴ βάσιμος, ὁ μὴ ἀσφαλής, ὁ ἄνευ ἐνδείξεως, ἀβέβαιος, ἀτέκμαρτος, ἀνέμπεδος, ὄχι σίγουρος, ὁ ἐπινοηθείς: *ἀβάσιμος* εἴδησις,—γνώμη,—πληροφορία,—ἰσχυρισμός,—διάδοσις,—φήμη, ἡ λύπη σας εἶνε *ἀβάσιμος*.

ἀβασιμότης· τὸ μὴ βάσιμον: ἡ *ἀβασιμότης* τῆς εἰδήσεως δὲν ἐνδιαφέρει, ἀρκεῖ ὅτι ἡ εἴδ. εἶνε σύμφορος.

ἀβασίμως· τὸ ἐπιρ. τοῦ ἀνωτέρω: ἀβεβαίως κτλ. *ἀβασίμως* χαίρεσθε, ἀβασίμως ἐπιμένετε,—γνωμοδοτεῖτε,—ἐνεργεῖτε.

ἀβάσιστος,-ον· ὁ μὴ ἔχων βάσιν, 1) ὑλικῶς, δηλ. ἀθεμελίωτος, ἀστερέωτος, ἄνευ ὑποβάθρου: *ἀβάσιστος* οἰκοδομή,—στήλη,—τοῖχος,—ἀνδριὰς κτλ. 2) ἠθικῶς, δηλ. ἀβάσιμος. *ἀβάσιστος* εἴδησις· πληροφορία κτλ.

ἀβασκαίνω, ἀόρ. *ἀβάσκανα*· ἰδιωματικὸς τύπος μὲ τὸ προθεματικὸν *ἀ* ἀντὶ τοῦ *βασκαίνω*, εἰς τὴν νέαν ἑλλ. σημαίνει: τὴν κακὴν ἐνέργειαν τοῦ βασκάνου ὀφθαλμοῦ *(τὸ κακὸ μάτι)*, τῆς μαγείας, τῆς γοητείας κτλ., τὸ ἄλλως λεγόμενον *ματιάζω*·. φτοῦ νὰ μὴν ἀβασκαθεῖς! (καί: *νὰ μὴ ματιασθεῖς!)*· ἡ φράσις αὐτὴ λέγεται καὶ εἰρωνικῶς πρὸς τὸν κακῶς συμπεριφερθέντα. Ρηματικά: τὸ *ἀβάσκαμα*, ἡ *ἀβασκανιὰ* καὶ νεώτερον: ἡ *ἀβάσκα* (βλέπε καταλ. *-α)*. Διὰ τὰς ἀρχαιοτέρας σημασίας βλέπε: *βασκαίνω*.

Ἀβασκάλ.—(Δὸν Ἰωσὴφ Φερνάνδος), ἱσπανὸς στρατηγὸς καὶ ἀντιβασιλεὺς τοῦ Περού· ἐγεννήθη εἰς τὸ Ὀβίεδον τὸ 1743, ἀπέθανε ἐν Μαδρίτῃ τῇ 30 Ἰουνίου 1821. Δὲν ἦτο ἀκόμη εἰκοσαέτης ὅτε ἐξέλεξεν τὸ στάδιον τῶν ὅπλων, ὢν δὲ ἐντελῶς ἀπροστάτευτος, ὤφειλε νὰ ἐπιτύχῃ ὅλους τοὺς βαθμοὺς καὶ νὰ γίνῃ ἄξιος αὐτῶν διὰ τῶν σπουδῶν του. Ὅτε τὸ 1775 ἡ ἱσπανικὴ κυβέρνησις ἔστειλε στρατεύματα εἰς Ἀφρικήν, ὁ Ἀβασκὰλ δὲν ἦτο ἢ συνταγματάρχης· ἀλλ' ἤδη διεφένοντο ἐν αὐτῷ μεγάλα χαρίσματα. Ὡς τοιοῦτος, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀλγερίου, καὶ ἐπολέμησε ἐναντίον τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Τὸ 1796, Κάρολος ὁ VI τὸν προεβίβασεν εἰς ὑποστράτηγον καὶ τὸν ἔστειλεν ὡς ἀντιβασιλέα εἰς Κούβαν. Συνέτρεξε εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν κυριωτέρων πολεμικῶν θέσεων τῆς Ἀβάνας ἣν καὶ ὑπερήσπισε γενναιότατα ἐναντίον τῶν Ἄγγλων. Πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του ἡ ἱσπανικὴ κυβέρνησις τοῦ ἐνεπιστεύθη τὴν γενικὴν διοίκησιν καὶ ἐπιμελητείαν τῆς Νέας Γαλικίας, καὶ ἔπειτα τὴν προεδρίαν τῆς βασιλικῆς αὐλῆς τῆς Γουαδαλαξάρας. Κατὰ τὸν διάπλουν, συλληφθεὶς ὑπὸ ἀγγλικοῦ στόλου, ἐπρόκειτο νὰ ὁδηγηθῇ εἰς Ἀγγλίαν, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Ρίου—Ιανεΐρου ὅπου ἐκρατεῖτο αἰχμάλωτος καὶ νὰ φθάσῃ διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν πόλιν Λίμαν. Μόλις ἔφθασεν ἐκεῖ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Περοὺ τὸ ὁποῖον στρατὸς ἐκ 30.000 Ἐρυθροδέρμων, διῃρημένος εἰς πολλὰ σώματα, ἠπείλει ἐξ ὅλων τῶν μερῶν. Κατώρθωσε, τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο νὰ τὰ νικήσῃ ὅλα καὶ νὰ σώσῃ τὸ Περοὺ ἐξ ὁλοσχεροῦς καταστροφῆς. Ἡ στάσις κατεπνίγει καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν στασιαστῶν κατεσφάγησαν. Τὸ 1804 ὠνομάσθη στρατάρχης καὶ ἀντιβασιλεὺς τοῦ Περού. Κατὰ τὴν ἀντιβασιλείαν του προσεπάθησε νὰ ἐπανορθώσῃ τὰ λάθη τῶν προκατόχων του καὶ νὰ καταβάλῃ τοὺς στασιάζοντας Ἐρυθροδέρμους. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε καὶ κατὰ τὴν εἴσοδον τῶν Γάλλων εἰς τὴν Ἱσπανίαν τὸ 1808, οἱ Περουβιανοί, ἱσπανικῆς καταγωγῆς, ἑνωθέντες μετὰ τῶν Ἐρυθροδέρμων ἐδήλωσαν ὅτι δὲν θὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα μέχρις οὗ ἀνακηρυχθῇ τὸ Περοὺ ἀνεξάρτητον. Ὁ Ἀβασκὰλ αὐτὸς ἐβάδισε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς διέλυσε νικήσας αὐτοὺς εἰς πολλὰς μάχας. Ἠρνήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν βασιλέα τὸν ὁποῖον ὁ Ναπολέων ἐνεθρόνισε εἰς Ἱσπανίαν καὶ ἐτέθη μὲ τὸ μέρος τῆς ἀρχαίας μοναρχίας. Αἱ ἐξ Εὐρώπης εἰδήσεις ἦσαν τόσον ἀνησυχαστικαὶ ὥστε ἐσκέφθη νὰ ἐξεγείρῃ τὸ Περοὺ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς μητροπόλεως. Ἡ προσπάθειά του ἐπέτυχε καὶ ὁ γενναῖος στρατηγὸς ἠδυνήθη νὰ στείλῃ εἰς Κορτὲς μεγάλας ἐνισχύσεις εἰς χρῆμα καὶ πολεμεφόδια. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου οἱ Κορτὲς ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν διὰ ψηφίσματος τῆς 30 Μαΐου 1812 τὸν τίτλον τοῦ μαρκησίου τῆς «Ἱσπανικῆς ὁμονοίας τοῦ Περού», καὶ τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀστουρίας τὸν ὠνόμασε γενικόν της ἀντιπρόσωπον. Ἀλλ' ἐκεῖ ἐσταμάτησαν αἱ ἐπιτυχίαι του: Ὑποχρεωθεὶς νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Βουένος—Ἄϋρες κατὰ τῶν Ἄγγλων καὶ νὰ καταστείλῃ στάσιν τινὰ ἐν Κούσκᾳ καὶ Λίμᾳ ἐνικήθη, καθὼς καὶ ὁ στρατηγὸς Πεζουέλας ὅστις ὑπηρέτει ὑπ' αὐτόν.

Ὁ Ἀβασκὰλ ἀνεκλήθη τὸ 1816 διὰ διαταγῆς τοῦ Φερδινάνδου VII καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Πεζουέλα. Ἀπογοητευμένος ἀπεσύρθη εἰς Μαδρίτην ὅπου καὶ ἀπέθανε.

ἀβασκάνιστος,-ον· ὁ μὴ φθονούμενος, ὁ ἀζήλευτος, ὁ ἐκτὸς βασκανίας καὶ φθόνου, ὁ ἀνεπίφθονος.

ἀβάσκανος· 1) (μεταβ.), ὁ μὴ βασκαίνων, ὁ μὴ φθονερός, ὁ εἰλικρινής. *ἀβάσκανος* ὀφθαλμός, *ἀβάσκανος* ἔπαινος. 2) (ἀμεταβ.) ἀβάσκαντος.

ἀβάσκαντος,-ον· ὁ μὴ βασκανόμενος, ὁ μὴ ὑποκείμενος εἰς φθόνον ἢ βασκανίαν ἢ γοητείαν ἢ μαγείαν: *ἀβάσκαντο* νὰ εἶναι τὸ παιδάκι μου. Τὸ *ἀβάσκαντον*, οὐσ. τὸ ἀλεξιβάσκανον φυλακτήριον, τὸ περίαμμα, τὸ φυλαχτό, τὸ χαμαγγί, πᾶν τὸ προφυλάττον ἀπὸ τὴν βασκανίαν.

ἀβασκάντως· τὸ ἐπιρ. τοῦ ἀνωτέρω ἀμετάβατον· πάσης βασκανίας ἀπηλλαγμένως, πάσης κακολογίας ἐστερημένως· *ἀβασκάντως* ἀπολαύομεν τῆς χαρᾶς μας, τῶν ἀγαθῶν μας κτλ.=ἀσφαλεῖς πάσης κακῆς ἐπηρείας ἔξωθεν.

ἀβασκάνως· μεταβ. ἀζηλοτύπως, ἀνεπιφθόνως ἐκ μέρους τοῦ λέγοντος, εἰλικρινῶς: *ἀβασκάνως* σᾶς συγχαίρω,—ἀκούω τὸν ἔπαινόν του.

Ἄβασκος. Ποταμὸς τῆς Κολχίδος ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον.

ἀβάσταγος· δημώδης τύπος τοῦ ἑπομένου:

ἀβάστακτος· 1) ἀκράτητος, ὁ μὴ βασταζόμενος, ὁ μὴ κρατούμενος, ἀνυποστήρικτος· *ἀβάσταχτο* στέκει ὄρθιο. 2) ἀνυπόφορος, ἀφόρητος, μὴ δυνάμενος νὰ βασταχθῇ· *ἀβάσταχτος* καημός,—δυστυχία,—κακὸ κτλ. 3) ἀσυγκράτητος· εἶμαι *ἀβάσταχτος* πιά, τὸ νερὸ τρέχει *ἀβάσταγο*.

ἀβαστάκτως· τὸ ἐπιρ. τοῦ ἀνωτέρω· ἀβαστάκτως ἀνυπόμονος,—ἐπιθετικός, —λάγνος,—μάχλος.

ἀβασταξιά· ἀκράτεια, ἀνυπομονησία, ἀκρασία: *ἀβασταξιὰ* ποὺ τὴν ἔχεις καημένε!

Ἀβατάρ. Μυθιστόρημα τοῦ Θεοφίλου Γκωτιὲ (1832) μὲ ὑπόθεσιν ἀρκετὰ πρωτότυπον καὶ ἐξ ἴσου ἀπίθανον. Ἀβατάρ, εἰς τὴν Ἰνδικὴν σημαίνει κατάβασις καὶ εἰδικώτερον, τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐνσαρκώσεις τοῦ Βισνοῦ. Ὁ Γκωτιὲ εἰς τὸ μυθιστόρημά του δίδει εἰς ἕνα τῶν ἡρώων του, τὸν ἰατρὸν Σερμονώ, τὴν ἐπιστημονικὴν—λέγει—ἱκανότητα, νὰ ἐκτελῇ ἀμοιβαίας μεταθέσεις τῶν ψυχῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων προσώπων τῆς μυθιστορίας του. Εἰς τὸ σαρκίον τοῦ ἀγαπημένου συζύγου τῆς Κομήσσης Λαμπίσκα μεταγγίζεται ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ ἡ ψυχὴ τοῦ ταλαιπωρουμένου ἐκ σφοδροῦ πρὸς ταύτην ἔρωτος Ὀκταβίου ντὲ Σαβίλλ. Ἡ Λαμπίσκα ὑποδέχεται κατόπιν τούτου τὸν Ὀκτάβιον ὡς ἐὰν ἦτο ὁ σύζυγός της. Τοῦ δίδει νὰ τῆς φιλήσῃ τὸ χέρι καὶ τὸν ἀφίνει νὰ τῆς ἀγκαλιάσῃ τὴ μέσῃ. Ἡ παράδοξος ὅμως συμπεριφορὰ τοῦ Ὀκταβίου ὅστις ἀδυνατεῖ νὰ κρύψῃ τοὺς ὁρμητικούς του πόθους ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὰς συνηθείας τοῦ πραγματικοῦ της συζύγου, καὶ ἡ κόμησσα σπεύδει νὰ κλειδωθῇ εἰς τὴν κρεββατοκάμαρά της. Τὸ πείραμα ἀπέτυχε. Αἱ ψυχαὶ ἐπαναφέρονται ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ εἰς τὰς προτέρας των κατοικίας. Ὁ Ὀκτάβιος ὅμως εἶνε ἀξιολύπητος. Ὁ ἰατρὸς αἰσθάνεται πρὸς αὐτὸν οἶκτον καὶ διὰ νὰ τὸν σώσῃ τοῦ κληροδοτεῖ τὴν περιουσίαν του καὶ τὴν ἰδίαν του ψυχήν, αὐτὸς δὲ αὐτοκτονεῖ.

Τὸ ἔργον ἔχει ἄφθονα τὰ λογοτεχνικὰ χαρίσματα καὶ παρὰ τὸ ἀπίθανον τῆς ὑποθέσεώς του ἐσημείωσεν ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν.

Ἀβατάρα-Λάμας. (Λάμα ἐνσαρκωθεῖσα). Λάμα καλοῦνται ἐν Θιβὲτ οἱ ἱερεῖς τοῦ Βούδδα καὶ γενικῶς πᾶς ἱερωμένος Βουδδιστής. Ἀβατάρα-Λάμα δὲ καλοῦνται τὰ ἅγια ἐκεῖνα πρόσωπα ἐκ τῆς χορείας τῶν Λάμα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ψυχὴ ἑνὸς βούδδα ἢ ἑνὸς βοτχισάτβα (θείου ὄντος) κατεδέχθη νὰ κατοικήσῃ, δι' ὃ καὶ εἶνε ἀντικείμενα μεγάλου σεβασμοῦ. Ὅταν εἷς ἐκ τῶν Λάμα τούτων ἀποθάνει ἡ ψυχὴ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτὸν θεοῦ μεταβαίνει εἰς νεογέννητον βρέφος καὶ ἐκδηλοῖ τὴν παρουσίαν του διὰ τεράτων καὶ σημείων. Μόλις γίνῃ καταληπτὴ ἡ μετεμψύχω-

Digitized by Google

σις αὔτη τὸ βρέφος γίνεται προσκύνημα καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς διάδοχος τοῦ μακαρίτου.

ἀβατάρας. Λέξις σανσκριτική, σημαίνουσα γενικῶς κατάβασιν, ἰδιαιτέρως δὲ κατάβασιν ἐπὶ τῆς γῆς θείων ὄντων. Ἡ θεωρία τῶν «καταβάσεων» ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῶν βραχμανικῶν θρησκειῶν, εἰς τὰς ὁποίας οὐδεμία γραμμὴ ἀπολύτου διακρίσεως χωρίζει τὸ θεῖον ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον, τὸν οὐράνιον ἀπὸ τὸν ἐπίγειον κόσμον. Εἰς τὰς θρησκείας αὐτὰς ὅλα τὰ πλάσματα, μέσα εἰς μίαν ἀκατάπαυστον δίνην ὑπάρξεων, διέρχονται, χωρὶς διακοπήν, ἀπὸ διαφόρους, καὶ πάντοτε προσωρινάς, κατασιάσεις. Ἡ ἀντίληψις αὐτὴ ἔφθασεν εἰς τὸ πλουσιώτερον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεώς της καὶ εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ἔκφρασίν της, εἰς τὸν θρῦλον τοῦ Βισνού. Αἱ «καταβάσεις» τοῦ Βισνοὺ δὲν εἶνε τυχαῖαι μεταμορφώσεις, διότι ὁ θεὸς αὐτὸς ἐνσαρκοῦται μόνον διὰ τὸ καλὸν τῆς γῆς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν «καταβάσεών» του εἶνε ἀκαθόριστος· γενικῶς ὅμως ἐξ αὐτῶν εἶνε γνωσταὶ δέκα : 1) ὑπὸ μορφὴν ἰχθύος· 2) χελώνης· 3) ἀγριοχοίρου· 4) ἀνθρωπολέοντος· 5) νάνου· 6) ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Παρασουράμα· 7) τοῦ βαμὰ-Χανδρά· 8) τοῦ Μπαλαραμά· 9) ὡς Κρισνά. Ἡ δεκάτη κατάβασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Βισνοὺ θὰ ἐνσαρκωθῇ εἰς τὸν Καλκί, δὲν ἐγένετο ἀκόμη, ἀλλ' ἀναμένεται. Ἡ θεωρία τῶν καταβάσεων, τόσον εὔστροφος καὶ βολική, ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς ἀποτελεσματικωτέρους παράγοντας τοῦ βραχμανισμοῦ. Ὅταν ὁ βουδδισμὸς ἐκυριάρχει ἀκόμη εἰς τὰς Ἰνδίας, οἱ βραχμάνοι ἀνεγνώριζον τὸν Βούδδαν ὡς ἀβατάραν τοῦ Βισνοὺ καὶ ἐπέτυχον νὰ πείσουν τοὺς βουδδιστὰς ὅτι δύνανται νὰ πιστεύουν εἰς τὸν Βισνού, χωρὶς νὰ ἀρνηθοῦν τὴν πίστιν των.

Καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅταν πρόκειται οἱ βραχμάνες νὰ κατηχήσουν ἀλλόθρησκον φυλήν, ἀναγνωρίζουν τὸν θεὸν αὐτῆς ὡς ἀβατάραν τοῦ Βισνοὺ ἢ τοῦ Σίβα καὶ οὕτω ἐπιτυγχάνουν εὐκόλως.

ἀβάτευτος,-η,-ο· ἐπὶ ζώων, ὁ μὴ βατευθείς, ἀνόχευτος, μὴ ὀχευθείς, ἄβατος· ἡ γίδα μας εἶνε *ἀβάτευτη* ἀκόμη.

ἀβάτι δηλ. *βάτιον*· ἰδιωματικὸς τύπος ἐν Κερασοῦντι καὶ ἀλλαχοῦ, ἀντὶ τοῦ *βάτινον*, *βάτσινο*, μόρον τῆς βάτου, «μόρον τὸ βατῶδες» κατὰ Ἀθήναιον· εἶπαν δηλ. κατ' ἀρχὰς : *βάτιον* (=τῆς βάτου) μόρον, ἔπειτα καὶ ἁπλῶς *βάτιον*> *βάτιν*> *βάτι* καὶ μὲ τὸ προθεματικὸν ἀ-: *ἀβάτι*. Σύγκρινε : μῦς *ὁ ποντικὸς* (=τοῦ Πόντου)> *ποντικός*, *νεαρὸν* (=φρέσκο) ὕδωρ> συναίρ. *νηρὸν*> νερό, corium lanatum> ἡ λανάτη=ἡ προβιὰ κτλ.

Ἀβατῖκοι (Avatici). Λαὸς γαλατικὸς ἢ Μιγυστικὸς ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου θαλάσσης, μεταξὺ τοῦ Ρυδανοῦ καὶ τῆς Μασσαλίας. Ἀνήκει εἰς τὴν μεγάλην συνομοσπονδίαν τῶν Σαλλουβίων, ἀρχαίας λιγηστικῆς φυλῆς. Ὁ Πτολεμαῖος (II,X, 8) ἀναφέρων τὴν ἀποικίαν τῆς Μαριτίμας, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὸ βάθος τοῦ ἕλους τοῦ Valduc, λέγει ὅτι περιελαμβάνετο εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Ἀβατίνων. Κακὴ ἀνάγνωσις τοῦ χωρίου τοῦ Πτολεμαίου ἐτοποθέτησε ἐκεῖ ἐπί τινα χρόνον τοὺς Ἀνατιλίους, ἀλλὰ προσεκτικωτέρα μελέτη ἔδειξεν ὅτι τὸ ἀναγνωσθὲν «Ἀνατιλῶν» ἦτο ἁπλῶς «Αὐατικῶν)».

ἄβατον. Ὀνομάζεται οὕτω τὸ μέρος τῶν ἀρχαίων ναῶν ὅπου οἱ βέβηλοι δὲν εἰσέδυον, τὸ καὶ ἄδυτον καλούμενον. Ὁ Βιτρούβιος (Βιβλ. II κεφ. VIII § 15) διηγεῖται ὅτι οἱ Ρόδιοι ὠνόμασαν Ἄβατον οἰκοδόμημά τι, ὃ ἔκτισαν διὰ νὰ ἀποκρύψουν ἀπὸ τῶν βλεμμάτων μνημεῖόν τι ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῆς Ἀρτεμισίας, διαιωνίζον τὴν μνήμην τῆς νίκης της κατὰ τῶν Ροδίων. Τὸ τρόπαιον τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐκ δύο μορφῶν ἐξ ὀρειχάλκου καὶ παρίστα τὴν χήραν τοῦ Μαυσώλου ἀποτυπώνουσαν τὰ στίγματα τῆς δουλείας ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς Ρόδου. Ἀνηγέρθη ἐν τῇ νικηθείσῃ πόλει ἧς οἱ κάτοικοι ἀργότερον ἀνήγειραν τὸ ἄβατον διὰ νὰ τὸ ἀποκρύψουν. Οὕτω κατωρθώθη ν' ἀπομακρυνθῇ ἡ τόσον δυσάρεστος ἀνάμνησις χωρὶς νὰ παραβιασθοῦν τὰ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν τὰ τρόπαια ἐθεωροῦντο ἱερὰ μνημεῖα. Εἰς τὴν Ἐπίδαυρον, ἄβατον, ἐλέγετο ὁ κοιτὼν πρὸς χρῆσιν τῶν ἀσθενῶν.

Ἄβατον, (Μπὲκ-κιοϊ). Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Ξάνθης. Κάτοικοι 210.

ἄβατος,-ον· ἀπάτητος, ἀπεριπάτητος, ἀπέραστος, ἀπρόσιτος, ἀδιάβατος, ἀσύχναστος, ἀπροσπέλαστος· *ἄβατος* δρόμος,—κορυφή, — πεδιάς,— δάσος.—ὄρος,—ποταμός,—ἵππος τὸν ὁποῖον δὲν ἐπέβη ἢ δὲν δύναται νὰ ἐπιβῇ τις, καὶ τὰ ὅμοια· τὸ *ἄβατον* οὐσ.=τὸ ἄδυτον.

Ἄβατος. Νῆσος τοῦ Νείλου εἰς τὴν λίμνην Μοίριδα, βραχώδης, πλησίον τῶν Φιλῶν. Ὁ Letronne καὶ ὁ Champollion ἀνεγνώρισαν τὴν νῆσον ταύτην ἐκ βράχου τινὸς ἔχοντος σχῆμα καθέδρας εὑρισκομένου ἀπέναντι αὐτῆς, καὶ ἐξ οὗ ὁ Champollion ἀντέγραψε διαφόρους ἐπιγραφάς. Ἐπὶ τῆς νήσου εὑρίσκονται οἱ τάφοι τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος φυλαττόμενοι ὑπὸ τῶν ἱερέων οἱ ὁποῖοι καὶ μόνοι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπισκέπτωνται αὐτούς. Ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸ Χ βιβλίον του καὶ ὁ Σενέκας εἰς τὰς «Φυσικὰς ἐρωτήσεις» του, λέγουν ὅτι ἡ νῆσος ἐθεωρεῖτο τόπος ἱερός, καὶ παρῆγε πολλοὺς παπύρους.

Ἄβατσα. Ποταμὸς τῆς ἀσιατικῆς Ρωσίας, ἐκβάλλων εἰς τὸν ὁμώνυμον ὅρμον, ἐκ τῆς χερσονήσου τῆς Καμτσιάτκας. Ἔχει μῆκος 160 χλμ. περίπου. Πέριξ τοῦ ὅρμου Ἄβατσα ὑψοῦνται τέσσαρα ἡφαίστεια πάντοτε χιονοσκεπῆ. Ὁ ὅρμος οὗτος σχηματίζει ἀσφαλέστατον λιμένα, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ καὶ τοὺς μεγαλειτέρους στόλους. Ἓν ἐκ τῶν τεσσάρων ἡφαιστείων ὀνομάζεται ὡσαύτως Ἄβατσα καὶ ἔχει ὕψος 2.500 μ., εἶνε κωνοειδὲς καὶ ἐκπέμπει πάντοτε καπνόν. Αἱ κυριώτεραι ἐκρήξεις αὐτοῦ ἐγένοντο τὸ 1737, τὸ 1773, τὸ 1827 καὶ τὸ 1855. Ἐπὶ τοῦ ὅρμου Ἄβατσα εὑρίσκεται καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Πετροπαυλόβσκυ.

ἀβατῶ· καθιστῶ τι ἔρημον, ἀκατοίκητον.

ἀβαφής· καὶ *ἄβαφος*· ἄβαπτος, ὁ μὴ βαμμένος· *ἀβαφὴς* οἶνος, *ἄβαφο* κρασί.

ἀβαφία καὶ *ἀβαψία*· τὸ ἄβαφον, ἡ ἔλλειψις βαφῆς (χρώματος ἢ βυθισμοῦ τοῦ σιδήρου εἰς τὸ ὕδωρ=rempe): *ἀβαψιὰ* ποὺ τὴν ἔχουν τὰ ροῦχα της!

Ἄββα (Abba). Ὄνομα τοῦ ὑπερτάτου ὄντος παρὰ τοῖς ἰθαγενεῖς τῶν Φιλιππίνων νήσων.

Ἀββὰδ ὁ Α΄ (Ἀβδοὺλ—Κασὶμ—Μωαμὲτ ἶβν Ἰσμαῒλ ἶβν Κοραῒχ ἶβν Ἀββάδ). Πρῶτος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τῶν Ἀββαδιδῶν. Τὸ 1023 οἱ κάτοικοι τῆς Σεβίλλης, μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τῶν Κορδοβαίων, ἀπετίναξαν τὸν ζυγὸν τοῦ χαλίφου Κασὶμ τοῦ Χαμουδίτου, καὶ ἐκήρυξαν τὴν χώραν των ἀνεξάρτητον. Εἰς τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεων τοῦ νέου κράτους ἐκλήθη νὰ λάβῃ μέρος μετ' ἄλλων εὐγενῶν, καὶ ὁ Ἀββάδ, τότε καδῆς τῆς Σεβίλλης. Ἀλλ' οὗτος μόνον κατ' ὄνομα συνεμερίσθη τὴν ἀρχήν, πράγματι δὲ ἐγένετο ἀπόλυτος μονάρχης. Ὁ διάδοχος τοῦ Κασίμ, Γιαχία ἶβν Ἀλῆ, ἐπολιόρκησε τοὺς ἐπαναστατήσαντας ὑπηκόους του ἐν Σεβίλλῃ, ἀλλὰ ὁ Ἀββὰδ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀνακηρύξας ἑαυτὸν πρωθυπουργὸν ἀπατεῶνός τινος Χαλὰφ ὅστις παρουσιάζετο ὡς χαλίφης Ὀμμιάδης Χισὰμ II. Ὁ Γιαχία ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη. Ὁ Ἀββὰδ μείνας μόνος ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων, ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ θανάτου του τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἐν Ἱσπανίᾳ Βερβέρων.

Ἀπέθανε τὸ 1042.

Ἀββὰδ ὁ Β΄· ἐπονομαζόμενος Ἀλ Μοταδίδ, υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἀπέθανε τὸ 1069. Διεδέχθη τὸν πατέρα του τὸ 1042 καὶ διεφύλαξε τὸν τίτλον τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ ψευδο-χαλίφου Χισὰμ II μέχρι τοῦ 1059. Διέδωσε κατόπιν τὸν φήμην ὅτι ὁ Χισὰμ ἀπέθανε καὶ εἶχεν ὁρίσει αὐτὸν διάδοχόν του.

Ἦτο ὁρμητικὸς τὸν χαρακτῆρα καὶ ἀνέπτυξε μεγίστην δεξιότητα, ἐν τῷ ἀγῶνι του κατὰ τῶν Βερβέρων πρὸς παγίωσιν τῆς ἐξουσίας του καὶ αὔξησιν τῆς ἐκτάσεως τῶν κτήσεών του. Ἀπέσπασε τὸ πριγκηπᾶτον τῆς Μερτόλας ἀπὸ τοῦ Ἴβν-Ταιφούρ, κατέλαβε τὴν Νιέβλας, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τοῦ πρίγκηπος τῆς Βαδαγιόζης καὶ ὑπέταξε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς ἐκστρατείας τὴν Χουέλβας, τὴν ὁποίαν καὶ προσήρτησε εἰς τὸ Κράτος του. Διὰ δευτέρας ἐκστρατείας του κατέκτησε τὰς Σίλβας καὶ τὴν Σάντα-Μαρίαν. Μαθὼν ὅτι ἄρχοντές τινες Βέρβεροι συνωμότουν ἐναντίον τῆς ζωῆς του, προσεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ Ἀνάκτορον, τοὺς ἐνέκλεισεν ἐντὸς λουτροῦ τινος καὶ κατέλαβε τὰ πριγκηπᾶτα των (Μορόν, Ἄρκαος, Χέρες καὶ Ρόνδα). Τὸ 1058 κατέλαβε τὰς Ἀλγεζίρας καὶ ἄλλας χώρας τὰς ὁποίας ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατήσῃ.

Δὲν κατώρθωσεν ἐπίσης νὰ ὑπερισχύσῃ τῶν Χριστιανῶν. Δύο ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του κατέλαβε καὶ τὴν Κορμονὰν Σηγκρός, καί, ἐκδικητικὸς ὅπως ἦτο, δὲν ἐδίστασε νὰ φονεύσῃ διὰ τῆς ἰδίας του χειρὸς τὸν ἐπαναστατήσαντα ἐναντίον του υἱόν του.

Ἀββὰδ ὁ Γ΄ ἐπονομαζόμενος Ἀλ Μοταμίδ· ἐγεννήθη τὸ 1040 καὶ ἀπέθανε τὸ 1095. Διεδέχθη τὸν πατέρα του Ἀββὰδ II. Ἦτο ἐγγράμματος καὶ ἡ αὐλή του κατέστη τὸ κέντρον τῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του. Χαρακτῆρος ἀδυνάτου, πολλάκις διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Βεζύρου καὶ φίλου του Ἴβν-Ἀμμάρ, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐφόνευσε κατὰ τὰ τέλη τῆς βασιλείας του. Μία ἡμιονηλάτις ὀνόματι Ρομαϊκία, ἣν ἐνυμφεύθη, ἐξήσκει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτοῦ. Συνεχίζων τὸ ἔργον τοῦ πατρός του κατώρθωσε νὰ προσαρτήσῃ τὴν Κορδούην εἰς τὸ βασίλειόν του. Χάρις εἰς τὸν βεζύρην του κατέλαβε ἐπίσης καὶ τὴν Μουρικάν, ἀλλὰ ἡ πόλις αὕτη δὲν ἤργησε νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἐπειδὴ ἡ δύναμις τῶν Χριστιανῶν ὁσημέραι ηὔξανε, οἱ Μουσουλμᾶνοι πρίγκηπες ἀνησυχήσαντες ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀλμορασιδῶν. Ὁ Γιουσοὺφ ἶβν Τασφὶν ἀπεβιβάσθη εἰς Ἀλγεζίραν καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ στρατοῦ τῶν Σεβελλαίων ἐκέρδισε τὴν περίφημον μάχην τῆς Ζαλάκας (1086), καθ' ἣν κατέστρεψε ὁλοσχερῶς τὴν στρατιὰν τοῦ Ἀλφόνσου VI βασιλέως τῆς Λεόν, τῆς Καστέλλης, τῆς Γαλικίας καὶ τῆς Ναβάρρας. Ὁ Ἀββὰδ δὲν ἤργησε νὰ μετανοήσῃ διὰ τὴν προσφυγὴν ἐντὸς τοῦ Κράτους του τῶν Βερβέρων, οὓς δὲν εἶχε παύσει νὰ καταπολεμῇ ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν θρόνον, καὶ συνῆψε τότε συμμαχίαν μετὰ τῶν Χριστιανῶν ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ· Πολιορκηθεὶς ἐντὸς τῆς Σεβίλλης ὑπὸ τοῦ Γιουσούφ, ἐνικήθη κατόπιν ἡρωϊκῆς μάχης καὶ παρεδόθη. Μεταφερθεὶς εἰς Ταγγέρην καὶ κατόπιν εἰς Μεκινέζην, ἐνεκλείσθη τέλος εἰς Ἀγμάτην ὅπου καὶ ἀπέθανε. Μετὰ τοῦ πρίγκηπος τούτου ἐξέλιπε καὶ ἡ δυναστεία τῶν Ἀββαδιδῶν.

Ἀββαδὶ (Jacques Abbadie). Θεολόγος διαμαρτυρόμενος. Ἐγεννήθη εἰς Nay (Bearn) τὸ 1654, ἀπέθανεν ἐν Λονδίνῳ τὸ 1727. Κάλλιστα κατηρτισμένος εἰς τὸν κλαδον του, ἔτυχε ἐξαιρετικῶν τιμῶν διά τε τὸν ζῆλόν του πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τοὺς πλήρεις σταθερότητος καὶ ἀπηλλαγμένους πάθους, λόγους του. Διὰ τοῦ ἔργου του : «Διατριβὴ περὶ τῆς Ἀληθείας τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας», ὁ Ἀββαδὶ συγκατελέχθη μεταξὺ τῶν κυριωτέρων χριστιανῶν ἀπολογητῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔτυχε τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κορυφαίων τοῦ πνεύματος.

Ἀββαδία (Λουΐζα)· ἰταλὶς δραματικὴ ἀοιδός. Ἐγεννήθη ἐν Γενούῃ τὸ 1821. Ἦτο μόλις δεκαπενταέτις ὅτε ἀνῆλθε τὸ πρῶτον ἐπὶ σκηνῆς εἰς Σάσσαρι καὶ κατόπιν εἰς Μάντουαν ὅπου ἡ ἐπιτυχία της ἦτο ἄμεσος καὶ πλήρης. Ἔψαλε διαδοχικῶς εἰς Νοβάραν, Βρεοννίαν, Βολωνίαν, Τουρῖνον, Βιένvην, Μιλᾶνον, Παδούαν, Τεργέστην καὶ ἀλλαχοῦ. Προικισμένη δι' ἐξαιρέτου φωνῆς, mezzo soprano, ἰσχυρᾶς καὶ διαυγοῦς, κατεῖχε προσέτι ὅλας τὰς ἀρετὰς ἀρίστης καλλιτέχνιδος. Κατὰ τὸν 1853 ἐκλήθη εἰς Γερμανίαν ὅπου ἡ παρουσία της ἐξήγειρε τὸν ἐνθουσιασμὸν ὅλων. Μετὰ τὸ ταξίδιον τοῦτο, παρῃτήθη φαίνεται τοῦ καλλιτεχνικοῦ σταδίου.

Ἀββαεῖον. Οὕτως ἐξελλήνισε τὴν γαλλικὴν λέξιν Abbaye ὁ Διομ. Κυριακός.—Μοναστήριον Δυτικῶν, ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν Ἀββᾶ ἢ Ἀββέσσης (Abbesse).

Τὰ Ἀββαεῖα, ἱδρυθέντα εἰς ἐποχὴν θρησκοληψίας καὶ ἀμαθείας, προήχθησαν ταχέως εἰς πλοῦτον καὶ δύναμιν. Εἰς τὴν Γαλλίαν μόνον, ἀπὸ τοῦ 4ου μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐκτίσθησαν ἐν ὅλῳ 2.577 Ἀββαεῖα. Ταῦτα κατὰ τὸν μεσαίωνα, μοιράζονται μετὰ τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν ἐπισκόπων τὸ γαλλικὸν ἔδαφος. Ἔχουν ὑποτελεῖς, εὐγενεῖς, δουλοπαροίκους, ὑπαλλήλους. Ἔχουν ἀξιωματικοὺς καὶ στρατόν, μὲ τὸν ὁποῖον διεξάγουν πολέμους, καὶ ἐν ὀλίγοις, ἀπολαμβάνουν ὅλων τῶν προνομίων τῶν φεουδαρχῶν, Τὰ εἰσοδήματά των εἶνε τεράστια, προερχόμενα ἐκ τῶν εἰσοδημάτων των κτημάτων των, ἐκ τῶν βιομηχανιῶν τὰς ὁποίας ἀνέπτυξαν καὶ ἰδίᾳ ἐκ τοῦ ἐμπορίου ἐκλεκτῶν οἴνων, εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν ὁποίων ἦσαν ἀπαράμιλλοι. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθοῦν αἱ δωρεαί, τὰ κληροδοτήματα, τὰ ἀφιερώματα, αἱ εἰσπράξεις ἐκ θαυματουργῶν εἰκόνων καὶ ἐκ τῆς πωλήσεως ὀστῶν ἁγίων.

Ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα, αὐτὰ εἰσοδήματα ὁ ἀββᾶς δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ χρησιμοποιήσῃ προσωπικῶς παρὰ τὸ τρίτον. Τὰ ὑπόλοιπα ὑπεχρεοῦτο νὰ διαθέτῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς μονῆς καὶ εἰς τοὺς πτωχούς· ἀλλ' εἰς οὐδένα ἐλογοδότει παρὰ μόνον εἰς τὴν συνείδησίν του.

Τὰ ἀββαεῖα, ἀποτελούμενα κατ' ἀρχὰς ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τοὺς καλογήρους κελλίων, ἀνεπτύσσοντο βαθμηδὸν εἰς αὐτάρκεις πόλεις. Ἡ περιβάλλουσα αὐτὰ μάνδρα μεταβάλλεται εἰς τεῖχος φρουρίου, προστατευόμενον ἐνίοτε καὶ ὑπὸ τάφρου. Μερικὰ Ἀββαεῖα ὀργανοῦνται εἰς πραγματικὰ φρούρια. Κτισμένα κατὰ τὸ σχέδιον τῶν Βενεδικτίνων, περιλαμβάνουν πᾶν ὅ,τι θεραπεύει τὰς θρησκευτικάς, κοινοτικὰς καὶ βιωτικὰς ἀνάγκας τῶν ἐνοίκων. Ἡ ἐκκλησία κατέχει τὸ κέντρον, ἔξωθεν δὲ αὐτῆς ἐκτείνεται ἡ στοά, ὅπου ἐκτελοῦν τὸν περίπατόν των οἱ καλόγηροι ἢ συζητοῦν διὰ τὰ ζητήματα τῆς μονῆς. Ἀπώτερον ἐγείρονται, τὰ ἄλλα κτίρια : τὸ ἑστιατόριον, τὸ μαγειρεῖον, τὸ ἀρτοποιεῖον, τὸ ὀψοφυλάκιον (κελλάρι), τὸ νοσοκομεῖον μὲ τὸ φαρμακεῖον. Πλησίον τούτων εὑρίσκονται οἱ κῆποι, ἕνας ἐκ τῶν ὁποίων προορίζεται διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν φαρμακευτικῶν φυτῶν. Οἱ καλόγηροι κοιμῶνται εἰς κοινὸν ἀναπαυτήριον, ἐνῷ ὁ Ἀββᾶς χρησιμοποιεῖ ἰδιαίτερον κτίριον. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ οἱ ξενῶνες, διαιρούμενοι εἰς τρεῖς τάξεις : οἱ μὲν διὰ τὴν φιλοξενίαν τῶν ἐπιφανῶν, οἱ δὲ διὰ τοὺς ἐπισκέπτας καλογήρους ξένων μονῶν καὶ ἄλλοι διὰ τοὺς προσκυνητὰς ἢ ταξιδιώτας. Ἀργότε-

Digitized by Google

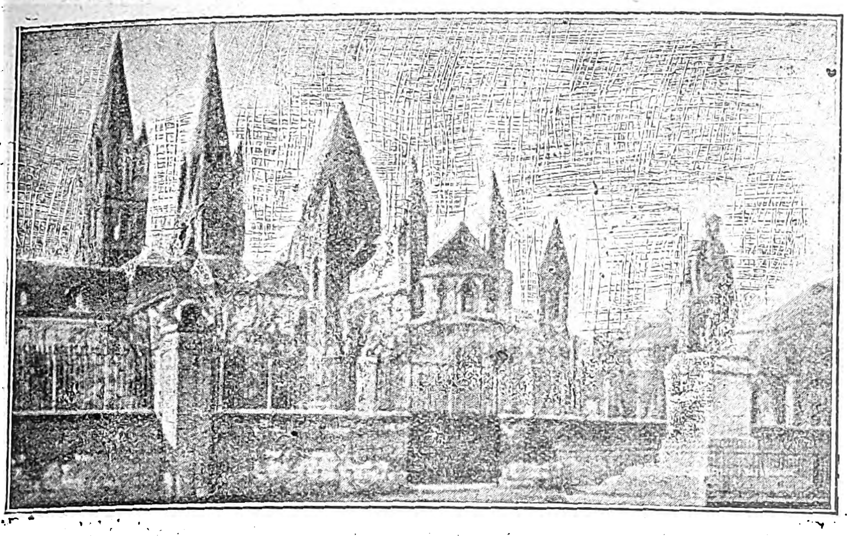

Τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ Κάν.

Εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καὶ ὡραιότερα τῆς Γαλλίας. Ἔχει μεταβληθῆ εἰς σχολεῖον καὶ ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐστάθη εὐτυχέστερον τοῦ ἀββαείου τοῦ Κλουνύ, τὸ ὁποῖον κατεστράφη περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος.

ρον, προσετέθησαν καὶ δικαστήρια καὶ φυλακαὶ διὰ τοὺς τιμωρουμένους καλογήρους....

Τὸ διασημότερον ἀββαεῖον ὑπῆρξε τὸ Ἀββαεῖον τοῦ Κλουνύ. Δώδεκα Βενεδικτῖνοι τοῦ Ζινὺ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀββᾶ Μπερνὸν

Τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ Κάν. Πανομοιότυπον εἰκόνος τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐκ τῆς ὁποίας καταφαίνεται τὸ ἐπιβλητικὸν τῶν διαστάσεών του.

ἐπέτυχον παρὰ τοῦ δουκὸς ντ' Ἀκουϊταὶν τὴν παραχώρησιν γαιῶν του πλησίον τοῦ Κλουνύ, πρὸς ἵδρυσιν μοναστηρίου. Ὁ σκοπός των ἐξεπληρώθη, καὶ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μπερνὸν ἅγιος

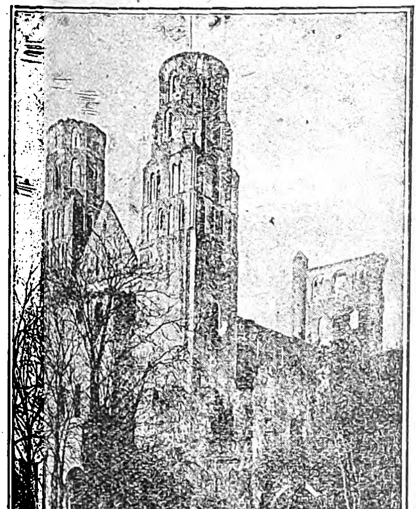

Τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ζουμιέζ.

Ἱδρύθη τὸ 654. Ἐπὶ αἰῶνας ὑπῆρξε τὸ σπουδαιότερον μοναχικὸν κέντρον τῆς περιοχῆς τοῦ Σηκουάνα. Ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μορφώσεως κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Αἱ σήμερον εἰς κατάστασιν ἐρειπίων ἐγκαταστάσεις εἶχον οἰκοδομηθῆ κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα.

Ὀντὸν ἀνήγαγε τὸ μοναστήριον εἰς μεγάλην περίωπήν. Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἁγίου Οὔγου καὶ τοῦ διαδεχθέντος τοῦτον ἀββᾶ Πετρου τοῦ Σεβασμίου, τὸ Ἀββαεῖον τοῦ Κλουνὺ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς δόξης καὶ τῆς εὐημερίας. Ἡ ἐκκλησία του εἶχε κολοσσιαίας διαστάσεις ὑπερβαινούσας κατὰ πολὺ τὰς διαστάσεις τῶν μεγαλειτέρων μητροπόλεων. Τὰ δὲ κτίριά του ἦσαν τόσον πολλὰ καὶ τοσοῦτον ἄνετα καὶ εὐρύχωρα, ὥστε κατὰ τὸ 1245 ἐφιλοξενήθησαν συγχρόνως εἰς αὐτὰ ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ 4ος, πλεῖστοι ἱεράρχαι μὲ τὰς ἀκολουθίας των, ὁ Λουδοβῖκος 9ος καὶ ἡ αὐλή του, ὁ αὐτοκράτωρ Βαλδουῖνος καὶ πολυάριθμοι ἄλλοι αὐθένται.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀββαείων, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα συνεδέθη μὲ ἱστορικὰ γεγονότα, εἶναι καὶ τὸ ἐν Παρισίοις ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σεβρῶν εὑρισκόμενον μοναστήριον γυναικῶν. Μέχρι τοῦ 1667 ἐλέγετο Couvent des dix-vertus (μοναστήριον τῶν δέκα ἀρετῶν), ἀλλ' ἔκτοτε μετωνομάσθη εἰς Abbaye-au-bois (Ἀββαεῖον τοῦ δάσους). Κατὰ δὲ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐχρησίμευσεν ὡς φυλακή. Ὅταν ἀργότερα ἀπεδόθη εἰς τὸν πρῶτον του προορισμόν, διέθετε, ἐκτὸς τῶν οἰκημάτων ἅτινα ἦσαν προωρισμένα διὰ τὰς καλογραίας, καὶ ἄλλα, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς εὐχάριστον ἄσυλον εἰς τὰς κυρίας τῆς καλῆς τάξεως, αἱ ὁποῖαι ἀπεσύροντο ἐκεῖ ἵνα ἀπολαύουν τὴν γλυκύτητα τῆς μοναξιᾶς, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἀπαρνῶνται καὶ τὴν γλυκύτητα τῆς κοινωνίας. Ἡ κυρία Ρεκαμιὲ ἐγκατεστάθη ἐν αὐτῷ τῷ 1814, ὅλοι δὲ οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων τῆς ἐποχῆς ἐθεώρουν τιμήν των νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς τὰ σαλόνια της. Ἐκεῖ ἀνέγνωσεν ὁ Λαμαρτῖνος τοὺς πρώτους του «Στοχασμούς», ἀπὸ ἐκεῖ δὲ διῆλθεν ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ καὶ πολλαὶ ἄλλαι φιλολογικαὶ φυσιογνωμίαι τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Μὲ τὴν ὀνομασίαν Abbaye-au-bois εἶνε ἀκόμη γνωστὸν ἀββαεῖον τοῦ ὁποίου καὶ μερικὰ τμήματα σώζονται παρὰ τὸ ὁμώνυμον γαλλικὸν χωρίον. Εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ βενεδικτίνων μοναχῶν κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, καὶ ἐκαλεῖτο Ἀββαεῖον τοῦ Βὰλ-προφὸν (Val-profond). Ἐν ἔτει 1513 ἀνεκαινίσθη καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Βὰλ-ντὲ-Γκρὰς (Val-de-Grâce). Τῷ 1562 ὑπέστη ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν Οὐγενότων οἱ ὁποῖοι τὸ κατέστρεψαν, αἱ δὲ μοναχαὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὸν Ἅγιον Παῦλον τοῦ Μπωβαί. Τὸ οἴκημα τοῦ ἀββαείου παρεσύρθη ἀργότερα ὑπὸ πλημμύρας, ἐλάχιστα μὲ μέρη αὐτοῦ παρέμειναν κατοικήσιμα.

Ἀββαείου (φυλακὴ τοῦ) (Prison de l'Abbaye). Ἱστορικαὶ φυλακαὶ τοῦ Ἀββαείου τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ντὲ Πρέ, εἰς Παρισίους, μετατραπεῖσαι βραδύτερον εἰς στρατιωτικάς, καὶ κατόπιν, ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς πολιτικάς.

Ὅτε κατὰ τὸ 1789 ἐδημεύθη μέρος τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων, περιῆλθον αὗται εἰς τὴν Κομμούναν, καὶ ἔκτοτε διαδραματίζονται ἐντὸς αὐτῶν τραγικὰ γεγονότα: Τὴν νύκτα τῆς 18 Αὐγούστου 1792 ἡ δημαρχία ἐνέκλεισεν ἐν αὐταῖς μέρος τῶν Ἑλβετῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν οἵτινες εἶχον συλληφθῆ αἰχμάλωτοι εἰς τὸν Κεραμεικόν. Μέχρι τέλους τοῦ μηνὸς ὁ ἀριθμὸς τῶν κρατουμένων ηὔξανε καταπληκτικῶς ἐκ τῶν συλλαμβανομένων φιλομοναρχικῶν—παλαιῶν ἀξιωματικῶν καὶ μοναχῶν, κυρίως. Ὅλοι αὐτοὶ ἐπρόκειτο νὰ δικασθοῦν ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου. Ἀλλὰ τὸ πλῆθος, ἀνυπομονοῦν διὰ τὴν βραδύτητα τῆς δικαιοσύνης, ἤρχισε νὰ ζητῇ τὸν θάνατον τῶν «συνωμοτῶν», καὶ κατ' ἐπανάληψιν κατηυθύνθη πρὸς τὰς φυλακὰς διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπειλήν του. Ἀπεφάσισεν ὅθεν ἡ Κομμούνα νὰ παραδώσῃ τοὺς κρατουμένους εἰς τὰς ἐπιτροπὰς τοῦ λαοῦ διὰ νὰ τοὺς δικάσουν. Ἀλλὰ τὴν 2 Σεπτεμβρίου, ὁ ἀναβρασμὸς τοῦ πλήθους εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον. Παντοειδεῖς διαδόσεις ἐκυκλοφόρουν ἐξάπτουσαι τὰ πνεύματα ἔτι μᾶλλον. Τὸ πλῆθος δὲν συγκρατεῖται πλέον. Ὀγκώδεις ὁμάδες κατευθύνονται εἰς τὸ Ἀββαεῖον. Μία ὁμάς, συναντήσασα καθ' ὁδὸν τέσσαρα ὀχήματα μεταφέροντα 18 φυλακισμένους, ἐπιτίθεται κατ' αὐτῶν, καὶ τέσσαρας μὲν φονεύει ἐπὶ τόπου, τοὺς δὲ ὑπολοίπους, διαφυγόντας πρὸς στιγμήν, συλλαμβάνει ἐκ νέου καὶ σφάζει μετ' ὀλίγον ἔξωθι τοῦ Ἀββαείου. Οἱ φονεῖς ἐτράπησαν κατόπιν πρὸς τὸ Λουξεμβοῦργον, ἀλλὰ ἐπανέρχονται εἰς τὸ Ἀββαεῖον, ὅπου συνεδρίαζε τὸ δικαστήριον τῶν ἐπιτρόπων. Τὸ πλῆθος εἰσορμᾷ εἰς τὴν αἴθουσαν, συλλαμβάνει καὶ ἀπομονώνει τοὺς δικαστὰς εἰς ἄλλην αἴθουσαν καὶ σχηματίζει αὐτοσχέδιον δικαστήριον ἐκ τοῦ πλήθους, μὲ πρόεδρον τὸν κλητῆρα Μαγιάρ. Οἱ κρατούμενοι προσάγονται καθ' ὁμάδας καὶ μετὰ συνοπτικὴν διαδικασίαν ἄλλοι ἀφήνονται ἐλεύθεροι, ἄλλοι δὲ ὠθοῦνται εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀββαείου καὶ φονεύονται μὲ τὰς λόγχας ἢ μὲ τὰ τσεκούρια. Ἡ σφαγὴ διήρκεσεν ἐπὶ διήμερον, ὁ δὲ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων ἀνῆλθεν εἰς 171.

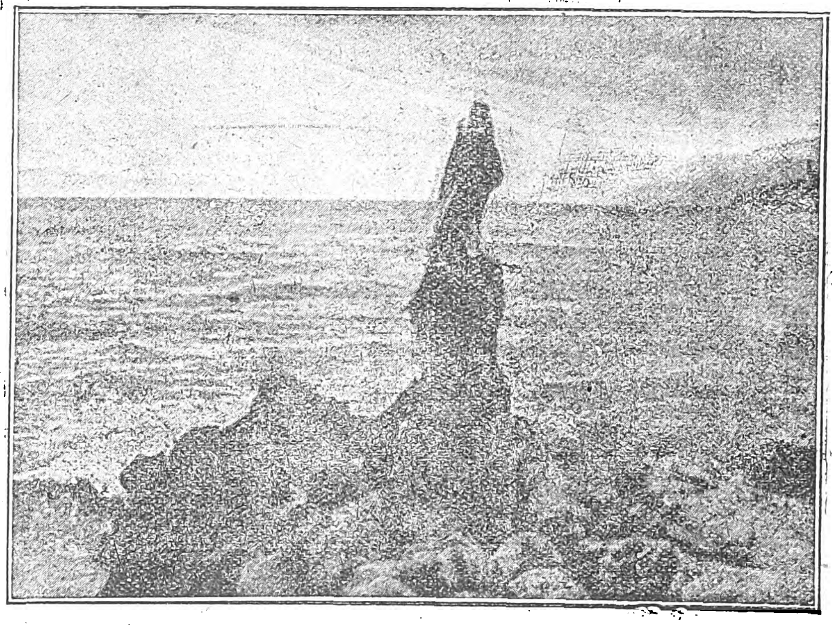

Τὸ ἄγαλμα τῆς Παναγίας τῆς Ἀββαζίας.

Κεῖται ἐπὶ τῆς βραχώδους ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Φιοῦμε. Οἱ ναυτιλλόμενοι τῆς περιοχῆς θεωροῦν αὐτὴν ὡς προστάτριάν των καὶ τὴν ἐπικαλοῦνται κατὰ τὰς ὥρας τοῦ κινδύνου.

Ἔκτοτε ἡ φυλακὴ τοῦ Ἀββαείου ἐδέχετο μόνον πολιτικοὺς καταδίκους. Ἐκεῖ ηὐτοκτόνησεν ὁ πρώην ὑπουργὸς Κλαβιέρ, ἐκεῖ ἡ Μαντὰμ Ρολλὰν ἔγραψε τὰ ἀπομνημονεύματά της. Ἐκεῖ καὶ ἡ Καρλόττα Κορνταὶ ἀνέμενε τὴν καταδίκην της καὶ τὸ μαρτύριόν της. Ἡ φυλακὴ κατηδαφίσθη τὸ 1854.

Ἀββαζία (Abbazia). Ὡραία λουτρόπολις τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς. Τὰ θαλάσσια λουτρά, συχνάζονται καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Θαυμά-

Digitized by Google

σιον Καζίνο, πολυάριθμα μεγαλοπρεπῆ ξενοδοχεῖα, σανατόρια, ἐπαύλεις, ταξιδιωτικὰ γραφεῖα, Λέσχη τῶν ξένων. Σιδ)κὴ συγκοινωνία μετὰ τῆς Βενετίας, τῆς Βουδαπέστης, τῆς Φιούμης. 3.000 κάτοικοι.

Εἰς τὴν ἐκεῖ μεγαλοπρεπῆ ἔπαυλιν τοῦ βασιλέως τῆς Ρουμανίας Καρόλου ἔγινε τὸ 1901 ἡ συνάντησις τούτου μετὰ τοῦ τότε βασιλέως τῆς Ἑλλάδος Γεωργίου τοῦ Α′.

Ἀββακούμ, ἢ Ἀμβακούμ, ὁ ὄγδοος τῶν δώδεκα Μικρῶν Προφητῶν. Κατά τινας, ὑπῆρξεν οὗτος ὁ ἐπισκεφθεὶς καὶ διαθρέψας τὸν Δανιὴλ ἐντὸς τοῦ λάκκου τῶν λεόντων. Οἱ σχολιασταὶ τοποθετοῦν τὴν συγγραφὴν τῶν προφητειῶν του μεταξὺ τῶν ἐτῶν 650 καὶ 627 π. Χ.

Ἡ «Ὅρασίς» του ἀρχίζει μὲ μίαν ἐπίκλησιν πρὸς τὸν Θεόν: «Ἕως πότε, Κύριε, θέλω κράζει καὶ δὲν θέλεις εἰσακούει; Θέλω βοᾷ πρὸς σέ, Ἀδικία! καὶ δὲν θέλεις σώζει; Διατὶ μὲ κάμνεις νὰ βλέπω ἀνομίαν, καὶ νὰ θεωρῶ ταλαιπωρίαν καὶ ἁρπαγὴν καὶ ἀδικίαν ἔμπροσθέν μου; καὶ ὑπάρχουσι διεγείροντες ἔριδα καὶ φιλονεικίαν. Διὰ τοῦτο ὁ νόμος εἶνε ἀργός, καὶ δὲν ἐξέρχεται κρίσις τελεία· ἐπειδὴ ὁ ἀσεβὴς καταδυναστεύει τὸν δίκαιον, διὰ τοῦτο ἐξέρχεται κρίσις διεστραμένη». Κατόπιν ὑπὸ μορφὴν διαλόγου μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου προλέγει τὴν ἧτταν τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τῶν Χαλδαίων, εἶτα τὴν καταστροφὴν τῶν τελευταίων τούτων.

Ἡ «προσευχή» του διαπνέεται ἀπὸ βαθεῖαν πίστιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ θεωρεῖται ὡς ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ποιήματα τῆς Βίβλου:

Ἂν καὶ ἡ συκῆ δὲν θέλῃ βλαστήσει,
Μηδὲ θέλῃ εἶσθαι καρπὸς ἐν ταῖς ἀμπέλοις·
Ὁ κόπος τῆς ἐλαίας θέλῃ ματαιωθῆ,
Καὶ οἱ ἀγροὶ δὲν θέλωσι δώσει τροφήν·
Τὸ ποίμνιον θέλει ἐξολοθρευθῆ ἀπὸ τῆς μάνδρας,
Καὶ δὲν θέλωσιν εἶσθαι βόες ἐν τοῖς σταύλοις·
Ἐγὼ ὅμως θέλω εὐφραίνεσθαι εἰς τὸν Κύριον,
Θελω χαίρει εἰς τὸ Θεὸν τῆς σωτηρίας μου.
Κύριος, ὁ Θεός, εἶνε ἡ δύναμίς μου,
Καὶ θέλει κάμει τοὺς πόδας μου ὡς τῶν ἐλάφων·
Καὶ θέλει μὲ κάμει νὰ περιπατῶ
Ἐπὶ τοὺς ὑψηλοὺς τόπους του.

Ἀββακοὺμ (Πέτροβιτς). Ρῶσος αἱρετικός. Ὁ πατριάρχης Ἰωσὴφ τοῦ εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἀναθεώρησιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὅτε ὅμως ἀνῆλθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Νίκων, προσεκάλεσε τὸν Ἀββακοὺμ νὰ διακόψῃ τὴν ἐργασίαν του, ἐφ' ᾧ καὶ ὁ τελευταῖος τὸν ἐκατηγόρησεν ἐπὶ διαφθορᾷ τῆς ὀρθοδοξίας. Εἰς ἀνταμοιβήν, ἐξωρίσθη εἰς Σιβηρίαν ὁπόθεν ἐπανῆλθεν εἰς Μόσχαν τὸ 1664 μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Νίκωνος.

Τὰ φανατικά του κηρύγματα ὑπὲρ τῆς «ἀρχαίας πίστεως» ἀπέστειλαν αὐτὸν εἰς νέαν ἐξορίαν καὶ φυλάκισιν.

Καὶ ἐν τῇ φυλακῇ ὅμως δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενος διὰ τὰς ἀρχάς του. Ὁ κλῆρος ἐξηκολούθει νὰ ἀκούῃ τὰς ἐπιτιμήσεις του, καὶ ὁ Τσάρος ἐλάμβανε ταχυδρομικῶς ἐκφράσεις πολὺ ὀλίγον κολακευτικάς. Ἐκάη ζῶν τὸ 1681. Ἀλλὰ δὲν συμπαρέλαβε ἐπὶ τῆς πυρᾶς καὶ τὴν ἐστερημένην ἄλλως τε οἱασδήποτε ἀξίας αὐτογραφίαν του, ἥτις καὶ ἐξεδόθη τὸ 1886 ὑπὸ τοῦ Τικχονράβωφ, ἐν Πετρουπόλει.

ἀββᾶς (abbé). Ἡγούμενος δυτικοῦ μοναστηρίου. Κατ' ἀρχὰς ἀββάδες ὀνομάζοντο (ἐκ τῆς συριακῆς λέξεως *ἀμπᾶ=πατὴρ*) τὰ σεβάσμια πρόσωπα τὰ διακρινόμενα διὰ τὰς ἀρετάς των. Ὅταν κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα, ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ἔδωκεν ὤθησιν εἰς τὴν μοναχικὴν ζωήν, ἀββάδες ἐλέγοντο οἱ ἐρημῖται, τοὺς ὁποίους ἐσέβετο τὸ πλῆθος διὰ τὰ αὐστηρά των ἤθη. Βραδύτερον ὅμως διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου προσηγορεύοντο οἱ προϊστάμενοι τῶν μονῶν οἵτινες ἀπεκαλοῦντο ἐπίσης ἡγούμενοι καὶ ἀρχιμανδρῖται. Μόνον τὰ ἑλληνικὰ μοναστήρια διετήρησαν τὸν ὅρον ἡγούμενος, καὶ ἐκ τῶν δυτικῶν, οἱ Βενεδικτῖνοι. Οἱ λοιποὶ δυτικοὶ μεταχειρίζονται, γενικῶς σχεδόν, τὸν ὅρον ἀββᾶς.

Ὁ ἀββᾶς ἐκλέγεται ἀπὸ τοὺς καλογήρους τῆς μονῆς εἴτε *κατὰ θείαν ἔμπνευσιν,* ὅταν οἱ καλόγηροι ἀναδεικνύουν ὁμοφώνως τὸν μέλλοντα ἀββᾶν των, εἴτε *διὰ συμφωνίας,* ὁπότε οἱ καλόγηροι τὸν ἐκλέγουν ἐμμέσως δι' ἀντιπροσώπων. Γίνεται ὅπως χρῆσις καὶ τῆς *μυστικῆς ψηφοφορίας.*

Ἡ ἐπικύρωσις τῆς ἐκλογῆς γίνεται ἐντὸς τριῶν μηνῶν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς περιφερείας, ἢ ἂν τὸ ἀββαεῖον εἶνε αὐτοκέφαλον, ὑπὸ τοῦ πάπα.

Οἱ ἀββάδες ὑπήγοντο κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν δικαιοδοσίαν. Λόγῳ ὅμως τῶν παντοίων καταπιέσεων τῶν ἐπισκόπων, ἐπέτυχον κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα νὰ ἀπαλλαγοῦν τῆς δικαιοδοσίας των, καὶ βαθμηδὸν ἔφθασαν ν' ἀποτελοῦν κράτος ἐν κράτει. Τὸν 12ον αἰῶνα, παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀπαγόρευσιν καὶ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἁγίου Βερνάρδου καὶ ἄλλων, οἱ ἀββάδες ἐπῆραν τὰ ἐπισκοπικὰ διάσημα, τὴν μίτραν, τὸν δακτύλιον, τὰς περιχειρίδας καὶ τὰ σανδάλια.

Ἡ ἐξουσία τοῦ ἀββᾶ ἦτο πατρική, ἀλλ' ἀπόλυτος. Οἱ μοναχοὶ εἶχον ἱερὸν καθῆκον νὰ ὑπακούουν τυφλῶς, ἔστω καὶ ἂν αἱ διδόμεναι διαταγαὶ ἦσαν παράλογοι. Ὁ Κάσσιος καὶ ἄλλοι ἀναφέρουν παραδείγματα μοναχῶν οἱ ὁποῖοι, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀββᾶ, ἐπότιζον ἕνα ξηρὸ ραβδὶ ἐπὶ μῆνα, ἢ προσεπάθουν νὰ μετακινήσουν τεράστιον βράχον ὑπερβαίνοντα τὰς δυνάμεις των. Ὁ Ἅγιος Ἱερώνυμος θεωρεῖ ὡς βάσιν τοῦ συμβολαίου μεταξὺ τοῦ ἀββᾶ καὶ τῶν καλογήρων του, τὸ νὰ ὑπακούωσιν οἱ τελευταῖοι ἐν παντὶ καὶ νὰ ἐκτελοῦν ὅ,τι διατάσσονται. Τόσον δὲ κατέστη τυραννικὴ εἰς τὴν Δύσιν ἡ ἐξουσία αὕτη τοῦ ἀββᾶ, ὥστε ἐπὶ Καρολομάγνου παρέστη ἀνάγκη νὰ ἐπέμβῃ ἡ δικαστικὴ ἀρχή, διὰ νὰ παύσουν οἱ ἀββάδες νὰ ἀκρωτηριάζουν τοὺς καλογήρους των, καὶ νὰ τοὺς ἐξάγουν τοὺς ὀφθαλμούς.

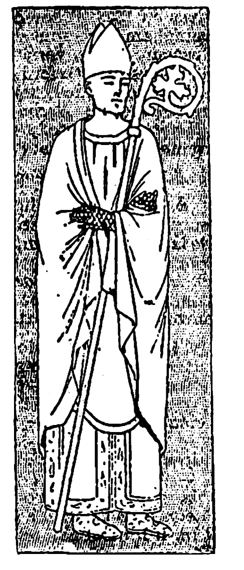

Εἷς αὐστηρὸς ἀββᾶς τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ντὲ-Πρέ. Μόνον τὸ φθαρτὸν σαρκίον του εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς γῆς, ἡ ψυχή του καὶ τὸ πνεῦμα του ἵπτανται ὑψηλά.

Ὅταν εἰσήρχετο ὁ ἀββᾶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ τὸ πρεσβυτέριον, ὅλοι ἐσηκώνοντο καὶ ὑπεκλίνοντο. Τοῦ ἐνεχείριζον τὰς ἐπιστολάς του γονυκλινεῖς ὅπως εἰς τὸν πάπαν ἢ τὸν βασιλέα. Κανεὶς μοναχὸς δὲν ἠδύνατο νὰ καθήσῃ ἐπὶ παρουσίᾳ του ἢ νὰ ἐξέλθῃ χωρὶς τὴν ἄδειάν του. Ἐν ᾧ δὲ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ ἡγούμενος συντρώγει μετὰ τῶν καλογήρων του, εἰς τὴν Δύσιν ὁ ἀββᾶς ἔχει ἰδιαιτέραν τράπεζαν, εἰς τὴν ὁποίαν δύναται νὰ δέχεται ἐπισκέπτας καὶ ξένους. Ἡ διάκρισις αὕτη ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀββάδες νὰ καλοτρώγουν καὶ νὰ παχύνωνται, γενόμενοι ὁ στόχος τῶν συγχρόνων σατιρογράφων. Ὅταν ὁ ἀββᾶς κατεδέχετο νὰ συμφάγῃ μετὰ τῶν μοναχῶν εἰς τὸ ἑστιατόριον τοῦ μοναστηρίου, ἐπαρουσιάζοντο οἱ καλόγηροι ἐνώπιόν του μὲ τοὺς δίσκους εἰς τὰς χεῖρας. Συνήθως ὅμως ἀντὶ μετὰ τῶν μονοχῶν, ἐπροτίμων νὲ συντρώγουν μὲ κυρίας τῆς ἀριστοκρατίας τὰς ὁποίας προσεκάλουν εἰς τὴν τράπεζάν των. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ζήτημα τῆς περιβολῆς τῶν ἀββάδων ἐσημειώθη ἁλματικὴ πρόοδος. Ἐνῷ ὁ κανὼν τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ διαφέρουν εἰς τὴν περιβολὴν ἀπὸ τοὺς μοναχούς των, πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐφοροῦσαν πολυτελῆ μετάξινα ράσα. Ἐνίοτε μάλιστα ἐξεδύοντο τὸ μοναχικὸν ράσον, ἐμφανιζόμενοι μὲ κοσμικὴν περιβολήν, ἰδίως ὅταν ἐπρόκειτο νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ κυνήγιον.

Τύπος εὐσταλοῦς καὶ ἀλκίμου νεαροῦ ἀββᾶ, ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐσύχναζον περισσότερον εἰς τὰ σαλόνια τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, παρὰ εἰς τὰς ἐκκλησίας.

Κατ' ἀρχὰς ὁ ἀββᾶς ἠδύνατο νὰ μὴ εἶνε ἱερεύς· ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος οἱ ἀββάδες ἔλαβον τὸ δικαίωμα νὰ χρίουν διακόνους καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔπρεπε ὁ ἀββᾶς νὰ εἶνε ἱερεύς. Οὐσιαστικῶς ἐφηρμόζετο τοῦτο ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος, ἀλλὰ καθιερώθη καὶ ὑπὸ κανόνος τῆς Συνόδου τῆς Ρώμης τὸ 826.

Ἡ αὐστηρὰ καὶ ἀπέριττος περιβολὴ μιᾶς ἀββέσσης. Ἡ Φραγκίσκη ντὲ Σεγκύρ, ἀββέσσα τοῦ Ζὶρ, ἀκμάσασα τὸν 18ον αἰῶνα.

Ἀπὸ ἐνωρίς, οἱ ἀββάδες παίζουν σπουδαιότατον ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἐκκλησίας. Τὸν 6ον αἰῶνα πλεῖστο ἐμφανίζονται εἰς συνόδους ὡς ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπισκόπων των. Κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ Τολέδου (653) ὑπογράφουν διὰ πρώτην φορὰν μὲ τὰ ὀνόματά των, ἔκτοτε δὲ ἡ συνήθεια αὕτη διεδόθη εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Δημιουργεῖται καὶ ἱεραρχία ἀββάδων· οἱ ἐξαρτώμενοι ἐκ τοῦ ἐπισκόπου τῆς περιφερείας των θεωροῦνται κατώτεροι τῶν μὴ ἐξαρτωμένων, μερικοὶ δὲ ἐκ τῶν τελευταίων ἀνυψοῦνται εἰς ὅλως ἰδιαιτέραν θέσιν. Ὁ ἀββᾶς τοῦ Μὸν-Κασσὲν λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ «Ἀββᾶ τῶν Ἀββάδων», ὁ τοῦ Κλουνὺ ἀποκαλεῖται ἀρχιαββᾶς.

Οἱ ἀββάδες, ἐξ ἄλλου, λόγῳ τοῦ πλούτου τὸν ὁποῖον ἐπεσώρευον, ἀπέκτησαν καὶ κοσμικὴν ἰσχὺν ὄχι τυχαίαν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἰσῆλθον εἰς τὸ Κοινοβούλιον, εἰς δὲ τὴν Γερμανίαν ἕνδεκα ἀββάδες ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος.

Σήμερον, εἰς τὴν Γαλλίαν, ἀποκαλοῦν ἀββάδες καὶ τοὺς ἁπλοῦς ἐφημερίους.

Ἀββᾶς (Abbas)· θεῖος τοῦ προφήτου τῶν Μουσουλμάνων Μωάμεθ, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Ἀβδαλλᾶς (Abd Allâh, ἤτοι Δοῦλος τοῦ θεοῦ, Θεόδουλος), ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ἀββάς· ὁ ἄλλος ἀδελφὸς Ἀβοῦ-Ταλὶβ (Abou-Talib) ἦτο πατὴρ τοῦ Ἀλῆ (Ali). Ἐγεννήθη ἐν Μέκκᾳ περὶ τὸ 566 μετὰ Χρ. Εἰς τὸ ἐθνικὸν ἀραβικὸν ἱερὸν Καάβα (Kaaba) περιεβάλλετο τὰ ὕψιστα κληρονομικὰ δικαιώματα. Δὲν ἀνεγνώρισεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τὴν νέαν διδασκαλίαν τοῦ Μωάμεθ, δὲν ἐκηρύχθη ὅμως καὶ φανατικὸς ἐχθρὸς αὐτῆς. Φανερὰ συνετάχθη μετὰ τοῦ προφήτου τὸ 624 μετὰ τὴν νίκην αὐτοῦ κατὰ τῶν ἐναντίων καὶ κατόπιν μετέσχε τοῦ πολέμου κατὰ τῶν εἰδωλολατρικῶν Ἀράβων. Εἶνε ὁ πρόγονος τῆς ἐνδόξου ἀραβικῆς δυναστείας τῶν ἐξ αὐτοῦ οὕτω κληθέντων Ἀββασσιδῶν, 750—1258 μετὰ Χρ.

Ἀββᾶς Α′ (ὁ Μέγας)· σάχης τῆς Περσίας, τῆς δυναστείας τῶν Σεφεβὶς (Σοφῆς). Ἀπέθανε τὸ 1628 (μ. Χ.) καὶ τὸ 1037 τῆς Ἀγείρας. Διεδέχθη τὸ 1585 τὸν Μωάμεθ-Μιρζᾶ.

Ἀββᾶς 1ος ὁ Μέγας ὁ ἐξωρύξας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν υἱῶν του.

Ἀνακηρυχθεὶς τὸ πρῶτον ἐν τῷ Χορασάν, ὅ οἱ Οὐζβέκοι καταπατοῦν μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του διὰ Μεχχέδ, εὑρίσκει τὸ βασίλειόν του ἐν ἀναρχίᾳ. Ἀμέσως συνθηκολογεῖ μὲ τοὺς Τούρκους ἀνακαταλαμβάνει τὸ Μεχχὲδ παρὰ τῶν Οὐζβέκων καὶ κατανικᾷ αὐτοὺς τὸ 1597. Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων ἐπανελήφθη τὸ 1602. Ὁ Ἀββᾶς ἀνακαταλαμβάνει τὴν Ταυρίδα, τὸ Ἐριβάν, ἐκδιώκει αὐτοὺς εἰς Ἀζερμπαϊτζάν, ἐκ τῆς Γεωργίας καὶ τοῦ Κουρδιστάν, καὶ τοὺς ἀφαιρεῖ τὴν Βαγδάτην, Μοσούλην καὶ τὸ Διαρβεκίρ. Ἀπὸ τοῦ 1507 οἱ Πορτογάλοι κατεῖχον τὴν Ὀρβούζ. Ὁ Ἀββᾶς συμμαχεῖ μὲ τὴν ἑταιρίαν τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, εἰς ἣν ὑπόσχεται προνόμια ἐμπορικά, καὶ στόλος Ἀγγλικὸς καὶ Περσικὸς ἐκδιώκει τοὺς Πορτογάλους ἐξ Ὁρμούζ. Ἔκτοτε ὁ λιμὴν τοῦ Γομβροὺν ἐκλήθη Βενδὲρ-Ἀββασὶ (Λιμὴν τοῦ Ἀββάς).

Ηὔξησε τὴν εὐμάρειαν τοῦ κράτους του διὰ μεγάλων ἔργων δημοσίας ὠφελείας καὶ διὰ τοῦ ἐνδιαφέροντος, ὃ ἐπέδειξε διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργίαν. Ἀλλὰ φοβούμενος τὴν ἐπιρροὴν τῶν τέκνων του καὶ ζηλότυπος διὰ τὴν ἰσχύν του, ἐδολοφόνησε τὸν πρωτότοκον υἱόν του καὶ ἐξώρυξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν δύο ἄλλων υἱῶν του. Ἀπέθανε ἐν ἡλικίᾳ 70 ἐτῶν, κατόπιν βασιλείας 34 ἐτῶν, ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Φαρραχαβάδ.

Ἀββᾶς Β′. Δισέγγονος τοῦ Ἀββᾶς Α′, ἐγεννήθη τὸ 1632 τῆς ἡμετέρας χρονολογίας, 1043 τῆς Ἐγείρας, ἀπέθανε τὸ 1666. Διεδέχθη τὸν πατέρα του Σὰχ-Σεφὶ τὸ 1641. Εἰς ἡλικίαν δεκαὲξ ἐτῶν ἀνακατέλαβε τὴν Κανδαχὰρ παρὰ τοῦ Μεγάλου Μογγόλου, καὶ ἐπωφελήθη τῶν διαφωνιῶν μεταξὺ τῶν Οὐζβέκων διὰ νὰ παγιώσῃ τὴν μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνην. Ὑπὸ τὴν κυβέρνησίν του τὸ ἐμπόριον ηὐδοκίμησε. Προσείλκυσε καὶ ἐπροστάτευσε τοὺς ξένοος, ὑπῆρξε δίκαιος, ἀνεκτικός, γενναιόφρων, ἀλλὰ παρεδίδετο εἰς τὴν μέθην. Ἀπέθανε μετὰ βασιλείαν 25 ἐτῶν, ἐγκαταλιπὼν τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του Σεφὶ-Μυρζᾶ.

Ἀββᾶς Κωνσταντῖνος (ὁ). Μυθιστόρημα τοῦ Λουδοβίκου Ἀλεβὺ (1882). Ἀριστούργημα

Digitized by Google

Γαλατικῆς χάριτος καὶ τρυφερᾶς αἰσθηματικότητος, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ δημιουργός του ἐξελέγη μέλος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Ἡ τεραστία ἐπιτυχία τὴν ὁποίαν εἶχεν ἡ ἔκδοσίς του ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι αὕτη συνέπεσε μὲ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν τὸ κοινὸν εἶχεν ἀπαυδήσει πλέον ἀπὸ τὴν ζοφε-

Ὁ ἀββᾶς Κωνσταντῖνος (ὅπως τὸν παρέστησεν ὁ Ἰωάννης Κοκελῖνος).

ρὰν καὶ βορβορώδη φιλοσοφίαν τῶν νατουραλιστικῶν μυθιστορημάτων τοῦ Αἰμ. Ζολᾶ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν κοινωνικῶν ἀσχημιῶν καὶ φρικαλεοτήτων, τὰς ὁποίας ἐξέθετον οἱ ρεαλισταὶ συγγραφεῖς εἰς τὰ ἔργα των. Καὶ ἐδέχθη ὡς δροσιστικὸν νάμα, ὡς εὔπεπτον διανοητικὴν τροφὴν τὸ χιμαιρικόν, παρήγορον καὶ εὐχάριστον αὐτὸ δημιούργημα τοῦ Ἀλεβύ, εἰς τὸ ὁποῖον μόνον ἁγνὰ αἰσθήματα περιγράφονται καὶ μόνον ἀγαθοὶ χαρακτῆρες ἀπεικονίζονται. Ἡ ὑπόθεσίς του εἶνε ἡ ἑξῆς, ἐν ὀλίγοις: Κύριον πρόσωπον, ὁ ἀφελὴς καὶ πρᾶος Ἀββᾶς Κωνσταντῖνος. Ἀπὸ τριακονταετίας ἐξασκεῖ τὰ καθήκοντα τοῦ ἱερέως εἰς τὸ μικρὸν χωρίον Λουγκβάλ, μὲ τὸ ὁποῖον συνδέονται ὅλαι αἱ ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς του. Ἀλλ' ἡ Μαρκησία Λουγκβάλ, ἡ σεβασμία φίλη του, εἶχεν ἀποθάνει καὶ οἱ κληρονόμοι της ἐξέθετον εἰς πλειστηριασμὸν τὰ πλησίον τῆς πόλεως Σουβινὺ εὑρισκόμενα κτήματα τοῦ Λουγκβάλ. Καὶ αὐτὸ πληροῖ τὸν ἐφημέριον ἀνησυχίας: δὲν γνωρίζει ποῖος θὰ τὸ ἀγοράσῃ καὶ ἂν ὁ μέλλων κάτοχός των θὰ εἶνε καλὸς καὶ θ' ἀγαπᾷ τοὺς πτωχοὺς τοῦ χωρίου ὅπως ἡ μακαρίτισσα ἡ μαρκησία· διότι ἡ κυριωτέρα φροντὶς τοῦ καλοῦ ἱερέως εἶνε οἱ πτωχοί του. Καὶ τὸ τρομερὸν ἄγγελμα καταφθάνει: τὰ κτήματα τὰ ἠγόρασε ἀντὶ τριῶν ἑκατομμυρίων φράγκων μία πλουσία Ἀμερικανίς, ἡ Κα Σκώτ, ἥτις θὰ ἤρχετο συντόμως νὰ κατοικήσῃ ἐκεῖ μετὰ τῆς ἀδελφῆς της. Μία Ἀμερικανίς! μία διαμαρτυρομένη! μία «αἱρετική!» μία πρώην γυναῖκα ἱπποδρομίου, καθὼς διετείνοντο αἱ κακαὶ γλῶσσαι. Εἰς μάτην ὁ Παῦλος Λαβαρδέν, τύπος γλεντζέ, ἀλλ' ἠθικὸς κατὰ βάθος, προσπαθεῖ νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἡ Κα Σκὼτ θὰ δώσῃ τώρα περισσότερα καὶ ἀπὸ τὴν μαρκησίαν διὰ τοὺς πτωχούς. Ὁ ἐφημέριος φοβεῖται, μήπως αἱ σχέσεις των δὲν εἶνε διόλου καλαί.

Ὁ Ἀββᾶς Κωνσταντῖνος ἔχει βαπτιστικὸν τὸν νεαρὸν ὑπολοχαγὸν τοῦ πυροβολικοῦ Ἰωάννην Ρενώ, υἱὸν τοῦ φίλου του ἰατροῦ Ρενώ, ὅστις ἐφονεύθη παρὰ τῶν Γερμανῶν εἰς Βιλερσεξέλ τῷ 1871. Τὸν ἀγαπᾷ ὡς υἱόν του καὶ ὁ Ἰωάννης τὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν σέβεται ὡς πατέρα του. Τὴν ἡμέραν λοιπὸν τοῦ θλιβεροῦ ἀγγέλματος τῆς ἐκποιήσεως τῶν κτημάτων ἐπ' ὀνόματι τῆς Κας Σκώτ, τὸν εἶχε προσκαλέσει νὰ φάγουν μαζί.

Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡτοιμάζοντο νὰ καθήσουν νὰ γευματίσουν, ἔρχεται εἰς τὸ χωρίον ἡ νέα ἰδιοκτήτρια, μετὰ τῆς ἀδελφῆς της. Καὶ τότε ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἔτι φορὰν πόσον ἐπικίνδυνον εἶνε νὰ σχηματίζῃ τις μόνον ἀπὸ διαδόσεις γνώμας διὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα δὲν ἐγνώρισε μόνος του. Ἡ Κα Σκὼτ εἶνε καθολική, ἀπὸ τὸν Γαλλικὸν Καναδᾶν, δὲν ὑπηρέτησε ποτὲ εἰς ἱπποδρόμιον, ἡ μεγαλυτέρα της ἀπόλαυσις εἶνε νὰ βοηθῇ τοὺς πτωχοὺς καὶ εἶνε φιλόθρησκος. Εἶνε νυμφευμένη, ἀλλ' ὁ σύζυγός της ἀπουσιάζει εἰς τὴν πατρίδα του, ἐπιβλέπων τὰς ἐργασίας του. Τὰ αὐτὰ καλὰ αἰσθήματα ἔχει καὶ ἡ μικροτέρα ἀδελφή της Μπετίνα, — θαῦμα καλλονῆς. Δίδουν ἀμέσως εἰς τὸν κατάπληκτον ἐφημέριον δύο χιλιάδας φράγκων διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ ὑπόσχονται νὰ δίδουν ἄλλα χίλια μηνιαίως. Εἶνε ἀφελέσταται, καταδεκτικώταται, ἄγγελοι καλωσύνης. Ὁ ἱερεὺς πετᾷ ἀπὸ τὴν χαράν του. Οἱ πτωχοί του δὲν θὰ ὑποφέρουν πλέον τώρα. Ἡ εὐδαιμονία ἐνεθρονίσθη εἰς τὸ μικρὸν χωρίον.

Ἀρχίζει ὅμως ἡ πλοκὴ ἑνὸς εὐγενικοῦ καὶ ὀλίγον βασανιστικοῦ εἰδυλλίου. Ἡ Μπετίνα, ἡ ὁποία ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἔφθασε εἰς Παρισίους καὶ ἐνεφανίσθη εἰς τὰ ἀριστοκρατικώτερα σαλόνια, ὑπέστη τὰς καταπληκτικὰς ἐπιθέσεις τριάκοντα-τεσσάρων λεοντιδέων (μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν πρίγκηπες, κόμητες καὶ βαρῶνοι), χωρὶς ὅμως νὰ αἰσθανθῇ ἰδιαιτέραν κλίσιν διὰ κανένα ἐξ αὐτῶν, συμπαθεῖ τώρα εἰς τὸ ταπεινὸν ἐκεῖνο χωρίον, ὅλως ἰδιαιτέρως, τὸν σοβαρὸν καὶ ὑπερήφανον Ἰωάννην Ρενώ. Ὁ εὐθὺς χαρακτήρ του, ἡ ἀρρενωπὸς συμπεριφορά του τὴν κάμνουν νὰ τὸν ἐκτιμήσῃ—καὶ νὰ τὸν ἀγαπήσῃ. Τὸ ἴδιον αἴσθημα γεννᾶται ταὐτοχρόνως καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ νεαροῦ ὑπολοχαγοῦ. Καταβάλλει ὅμως ἀπεγνωσμένας προσπαθείας διὰ νὰ τὸ καταπνίξῃ. φοβᾶται μήπως ἡ Μπετίνα νομίσῃ ὅτι ἐλατήριον τῆς ἀγάπης του εἶνε ἡ τεραστία περιουσία της. Θέλει νὰ τὴν ἀποφύγῃ διὰ νὰ τὴν ξεχάσῃ καὶ δὲν εἰμπορεῖ. Ἡ Κα Σκώτ, ἡ Μπετίνα, ὁ ἀββᾶς Κωνσταντῖνος καὶ αὐτὸς διήρχοντο τὰς ὥρας των μὲ στενὴν οἰκειότητα. Ἀπεναντίας ἡ Μπετίνα παραδίδεται ὁλόκληρος εἰς τὴν γοητείαν τῆς πρώτης ἀγάπης της, μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν καὶ ἀποφασιστικότητα ποὺ τὴν διακρίνουν. Καὶ οἱ δύο ἔπραττον καλῶς: ἐκείνη ἐπαραδίδετο, ἐκεῖνος ἀνθίστατο, ἐκείνη οὔτ' ἐπὶ στιγμὴν ἐσυλλογίζετο τὴν ἀφάνειαν καὶ τὴν πτώχειαν του—καὶ ἐλάμβανε ὑπ' ὄψιν της μόνον τὰς ἀρετάς του—ἐκεῖνος δὲ ἐδειλία καὶ ἐτρέπετο εἰς φυγὴν πρὸ τοῦ σωροῦ τῶν ἑκατομμυρίων της.

Τὴν ἡρωϊκὴν ἀπόφασιν, εἰς ἕνα τοιοῦτον σοβαρὸν δίλημμα, τὴν λαμβάνει πρῶτος ἐκεῖνος. Ζητεῖ νὰ μετατεθῇ εἰς ἄλλην φρουράν. Ἀλλὰ καὶ ἐκείνη ἐπίσης λαμβάνει μίαν ἄλλην, πλέον ἡρωϊκήν, ἀμερικανικωτάτην ἀπόφασιν, ὅταν πείθεται πλέον ὅτι τὴν ἀγαπᾷ καὶ ὅταν ἀντιλαμβάνεται τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους τῆς κρατεῖ μυστικὸν τὸν ἔρωτά του: τὸν ζητεῖ εἰς γάμον, πρὸ τοῦ ἀββᾶ Κωνσταντίνου, ἀφοῦ ἔλαβε προηγουμένως πρὸς τοῦτο τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς ἀδελφῆς της. Τοῦ λέγει ὅτι τὸν προτιμᾷ νὰ μείνῃ στρατιωτικός, ὅτι εἶνε πρόθυμος νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ παντοῦ, λέγει, τέλος, εἰς αὐτὸν τὸν σοβαρὸν καὶ ψυχρὸν κατ' ἐπιφάνειαν νέον, ὅτι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐμπνεύσουν ἀγάπην οἱ κοσμικοὶ κατακτηταὶ μὲ τὰς λαξευμένας φράσεις καὶ τὴν ἐπιτηδευμένην εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων. Ὁ Ἰωάννης τῆς ἐξομολογεῖται τότε δειλὰ ὅτι πράγματι τὴν ἀγαπᾷ, καὶ τῆς δίδει τὸ φίλημα τοῦ ἀρραβῶνος. Καὶ ὁ ἀββᾶς Κωνσταντῖνος ὁ ὁποῖος, μὲ τοὺς συνεχεῖς ἐπαίνους ποὺ ἔκαμνε εἰς τὸν Ἰωάννην διὰ τὴν Μπεττίναν καὶ τἀνάπαλιν, συνέτεινε εἰς τὸ νὰ προσέξῃ ὁ εἷς νέος τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἄλλου καὶ νὰ γεννηθῇ οὕτως ἡ μεγάλη ἀγάπη των, συνέζευξε τὸ ἁρμονικὸν αὐτὸ ζεῦγος, μετὰ ἕνα μῆνα, εἰς τὴν ταπεινὴν ἐκκλησίαν τοῦ Λουγκβάλ. (Ὁ Ἀββᾶς Κωνσταντῖνος ἐξεδόθη καὶ εἰς ἑλληνικὴν μετάφρασιν παρὰ τοῦ κ. Ι. Ν. Σιδέρη).

Ἡ κυρία Σκώτ, ἡ ὡραία δισεκατομμυριοῦχος, ἐπισκέπτεται τὸν ἀββᾶν Κωνσταντῖνον εἰς τὸν κῆπόν του.

Ἡ μὶς Μπεττίνα, ἡ ἡρωῒς τοῦ «Ἀββᾶ Κωνσταντίνου», τὸν ρόλον τῆς ὁποίας ὑποδύεται ἡ δεσποινὶς Γενεβιέβη Καρζὲζ εἰς τὴν κινηματογραφικὴν ταινίαν ἥτις ἐσημείωσε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν.

Ἀββᾶς (Abbé), Λουδοβῖκος Ἰωάννης—Νικόλαος, βαρῶνος. Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς τῇ 28ῃ Αὐγούστου 1764 εἰς τὸ Τρεπάϊγ (Μάρνης) καὶ ἀποθανὼν εἰς τὸ Σαλὸν τῇ 9 Ἀπριλίου 1834. Εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἰσῆλθε τῷ 1784, διεκρίθη δὲ κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Τὴν 16 Φεβρουαρίου τοῦ ἑβδόμου ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἔτους, ὑπολοχαγὸς ἀκόμη, κατέλαβε τὴν ἐν Πεδεμοντίῳ πόλιν τῆς Νοβάρας διὰ τολμηροῦ πραξικοπήματος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχε προτείνει εἰς τὸν στρατηγὸν Ζουβέρ: Ἔκρυψεν ὀλίγους γενναίους γρεναδιέρους ἐντὸς δύο ἁμαξῶν καὶ κατευθυνθεὶς πρὸς τὴν πόλιν, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φρουρᾶς νὰ τοῦ ἀνοίξῃ τὰς πύλας, εἰπὼν ὅτι ἦτο ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τοῦ στρατηγοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Τούτου γενομένου, ὁ Ἀββᾶς ὥρμησε μαζὶ μὲ τοὺς γρεναδιέρους του κατὰ τῶν ἀνυπόπτων στρατιωτῶν καὶ κατέλαβε τὸ φυλάκιον συλλαβὼν 25 αἰχμαλώτους. Ὁ στρατηγὸς Βίκτωρ ὅστις, μεμυημένος εἰς τὸ σχέδιον, ἠκολούθει τὸν Ἀββᾶν ἐκ τοῦ πλησίον μὲ τὰ στρατεύματα, ἔφθασε παρευθὺς καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν διὰ τῆς ἀνοιχθείσης πύλης, ἀφοπλίσας τὴν ἐκ 1.200 ἀνδρῶν φρουράν. Προσληφθεὶς ἔπειτα ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Λεκλέρ, ἠκολούθησε τοῦτον εἰς διαφόρους ἐκστρατείας καὶ προήχθη εἰς ἀρχηγὸν ταξιαρχίας. Ὠνομάσθη στρατηγὸς τῷ 1807, τῷ δὲ 1810 ἀποσταλεὶς εἰς Ἱσπανίαν συνετέλεσε εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Λερίδης (τῆς ἀρχαίας Ἰλέρδας), διεκρίθη εἰς τὰς πολιορκίας τῆς Τορτόσης καὶ τῆς Σαραγούσης καὶ ἐφόνευσε κατά τινα μάχην πλέον τῶν 800 ἀνδρῶν τοῦ στρατηγοῦ Μίνα. Ἐν ἔτει 1814, ἀποκλεισθεὶς μετὰ τῶν στρατευμάτων του ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐν Βαϋόνῃ, ἐπεχείρησε τολμηροτάτην ἔξοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθησαν τρεῖς χιλιάδες Ἄγγλοι. Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ στρατηγὸς Ἀββᾶς προσεχώρησεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον 18ον. Φαίνεται ὅμως ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ἐμνησικάκησε ἐναντίον του διὰ τοῦτο, διότι μόλις ἐπανῆλθεν ἀπὸ τὴν νῆσον Ἔλβαν, ἔσπευσε νὰ θέσῃ τὸν Ἀββᾶν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φρουρᾶς τοῦ περιφήμου ὀχυροῦ φρουρίου τοῦ Βελφὸρ (Belfort). Τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1816 ἐτέθη ἐν ἀποστρατείᾳ. Ἡ Γαλλία, διὰ τὰς μεγάλας πρὸς αὐτὴν ὑπηρεσίας του, ἐλάξευσε τὸ ὄνομά του ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Θριαμβευτικῆς Ἁψῖδος τῶν Παρισίων καὶ τοῦ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ Βαρώνου.

Ἀββᾶς Μιρζά. Πέρσης πρίγκηψ. Ἐγεννήθη

Digitized by Google

τὸ 1785, ἀπέθανε τὸ 1833. Ἂν καὶ ἦτο τρίτος υἱὸς τοῦ Σάχου Φὲθ-Ἀλῆ ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἡ μήτηρ του κατήγετο ἐκ τῆς βασιλευούσης φυλῆς τῶν Καϊζάρ, ὁ πατήρ του δὲν ἐδίστασε νὰ ὀνομάση αὐτὸν διάδοχόν του παραγκωνίσας οὕτω τοὺς δύο πρεσβυτέρους του ἀδελφούς. Διὰ νὰ καταρτίση δὲ αὐτὸν καλῶς διὰ τὸν θρόνον, τῷ ἀνέθηκε ἐν ἡλικίᾳ δεκαεπτὰ ἐτῶν τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, καὶ τὴν ἀντίστασιν ἐναντίον τῶν Ρώσων οἵτινες ἠπείλουν νὰ διαβοῦν τὰ σύνορα καὶ νὰ ἀποδώσουν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γεωργίας Γουρκάϊ τὰς κτήσεις ἃς εἶχεν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸν πατέρα του ὁ Ἀγᾶ-Μωάμεθ-Χάν. Ὁ Ἀββὰς-Μιρζὰ ἐπετέθη κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς ἐνίκησε εἰς Γράντζα καὶ Ἐριβάν, χωρὶς νὰ κατορθώση ὅμως νὰ τοὺς ἐκδιώξη τελείως ἐκ τῆς ἐπαρχίας τὴν ὁποίαν κατεῖχον ἐν μέρει. Αἱ ἐχθροπραξίαι ἐξηκολούθησαν ἐπί τινα ἔτη καὶ οἱ ἀντιμαχόμενοι ἐπεθύμουν νὰ συνθηκολογήσουν, ὅτε ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία εὑρισκόμεναι τότε εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν ἐσκέφθησαν νὰ μεταφέρουν τὸ πεδίον τῶν ἐνεργειῶν των εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ προσελκύσουν ἑκάστη μὲ τὸ μέρος της τὴν Περσίαν. Ὁ Ζωβέρ, ἀπεσταλμένος τοῦ Ναπολέοντος—ὅστις ὠνειρεύετο νὰ πατάξῃ τὴν Ἀγγλίαν ἥτις εἶχε καταλάβει τὰ Νότια τῆς Ἀσίας, καὶ τὴν Ρωσίαν ἥτις κρατοῦσα τοῦ Βορρᾶ ἠπείλει τὴν Δύσιν—κατέπεισε τὸν Σάχην τὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἀπασχολήσῃ οὕτω τὰ Ρωσικὰ στρατεύματα ἅτινα ἄλλως θὰ ἐστρέφοντο κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἡ Ἀγγλία ἀφ' ἑτέρου, ηὐνόει τὴν στάσιν ταύτην τῶν Περσῶν, θέλουσα παντὶ μέσῳ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἰσχὺν τῶν Ρώσων ἐν Ἀσίᾳ. Ὁ Ζωβὲρ λοιπὸν καὶ οἱ Ἄγγλοι ἀπεσταλμένοι ἐφιλονείκουν περὶ τῆς εὐνοίας τοῦ Ἀββὰς-Μιρζά, καὶ ὁ τελευταῖος οὗτος ἐνθαρρυνόμενος καὶ ὑπὸ τῆς εἰσόδου τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Ρωσίαν, εἶχεν ἤδη ἐπιτεθῆ κατὰ τῶν Ρώσων, ὅτε ἡ εἴδησις τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς Μόσχας ἤλλαξε τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων. Οἱ Ρῶσοι ἐνισχυθέντες ἐπετέθησαν καὶ ἐνίκησαν αὐτὸν ἐπανειλημμένως. Ἡ κατάληψις τῶν Παρισίων ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀπήλπισεν ἐντελῶς τὸν Ἀββὰς-Μιρζὰ καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ συνθηκολογήσῃ. Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη ἐν Γουλιστὰν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1814. Ὁ Γουρκάϊ ἔγινε κύριος τῶν χωρῶν αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τοῦ πατρός του, ὡς ἀντιστάθμημα δέ, ἡ Ρωσία ἀνεγνώρισε τὸν Ἀββὰς-Μιρζὰ ὡς νόμιμον διάδοχον τοῦ θρόνου. Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ὑποκινουμένη ὑπὸ τῆς αὐλῆς τῆς Πετρουπόλως ἠπείλησε πόλεμον. Ὁ Ἀββὰς-Μιρζὰ χωρὶς νὰ ἀναμείνῃ περισσότερον εἰσῆλθεν εἰς τὰς ὀθωμανικὰς κτήσεις καὶ ἔσχε ἀξιοσημειώτους τινὰς ἐπιτυχίας κατὰ τῶν Τούρκων. Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη τὸ 1823 εἰς Ἐρζερούμ. Δύο ἔτη ἀργότερον ἐπανήρχισεν ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Περσίας. Ὁ Ἀββὰς-Μιρζὰ μετὰ στρατοῦ 40.000 ἀνδρῶν προσεπάθησε ν' ἀντιστῇ, ἀλλὰ νικηθεὶς εἰς πολλὰς μάχας κατεστράφη ὁλοσχερῶς τὴν 21 Σεπτεμβίου 1826, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Τζεχάμ, πλησίον τῆς Ἐλισαβετουπόλεως, μόλις κατορθώσας νὰ διαφύγῃ τὴν αἰχμαλωσίαν. Ἡ συνθήκη ὑπεγράφη τὴν 10 Φεβρουαρίου 1828 εἰς Τουρκμάντσαϊ, καὶ ὁ Τσάρος ἀνεγνώρισεν ἐκ νέου τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀββὰς-Μιρζὰ εἰς τὸν Περσικὸν θρόνον. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Ἀββὰς-Μιρζὰ ἀπέβαλε πᾶσαν ἐλπίδα ἀνακτήσεως τῶν ἀπολεσθεισῶν ἐπαρχιῶν καὶ προσεπάθησε νὰ καλλιεργήσῃ τὰς σχέσεις του μετὰ τῆς Ρωσίας. Ὑπῆρχεν ἐν τούτοις μυστική τις συνθήκη μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐναντίον τῆς Ρωσίας, ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Ἀββὰς-Μιρζὰ ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς μυστικὰς προθέσεις τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Φὲφ-Ἀλῆ ἐβασίλευσε μόνον ἓν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀββὰς-Μιρζά. Πρὶν ἀποθάνῃ ὥρισε διάδοχον τὸν υἱὸν τοῦ Ἀββὰς-Μιρζά, Μωάμεθ-Μιρζά.

Ἀββὰς-Πασᾶς. Ἀντιβασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου, υἱὸς τοῦ Τσοσοῦν Πασᾶ καὶ ἔγγονος τοῦ Μεχμὲτ Ἀλῆ, ἐγεννήθη ἐν Δζέδδα τὸ 1816 καὶ ἀνετράφη ἐν Καΐρῳ. Ἐνωρίς, παρεδόθη εἰς τὰς φροντίδας διδασκάλων πεπαιδευμένων, ἀλλὰ προὐτίμα πάντοτε τὰς σωματικὰς παιδιὰς καὶ ἀσκήσεις παρὰ τὴν διανοητικὴν μόρφωσιν. Νεώτατος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἰβραὴμ εἰς Συρίαν, ἐπιστρέψας δὲ διωρίσθη διοικητὴς πόλεώς τινος τῆς κάτω Αἰγύπτου, καὶ κατόπιν τοῦ Καΐρου. Ἐπωφεληθεὶς τῆς ἐξουσίας ἣν εἶχεν εἰς χεῖράς του ἐπεδόθη εἰς ἀπολαύσεις καὶ καταχρήσεις τὰς ὁποίας οὔτε ἡ μόρφωσις οὔτε ἡ ἡλικία του συνεχώρουν. Λέγεται ὅτι κάποτε διέταξε νὰ ριφθοῦν εἰς τὸν Νεῖλον δύο ἀθῶαι γυναῖκες, καὶ ὅτι ἐξώρισε εἰς τὴν Ἐξνέ, πόλιν ὅπου περιώριζον τὰς ἑταίρας, μίαν τῶν παλαιῶν αὐτοῦ ἐρωμένων, ἀφ' οὗ διέταξε νὰ τῆς δοθοῦν 500 κτυπήματα διὰ κιρμπατσίου (ἀραβικὴ μάστιξ). Ὁ νέος Ἀββᾶς ἀνεπτύχθη εἰς τύραννον σκληρὸν καὶ ἰδιότροπον μὴ ἀνεχόμενον οὐδὲν ἐμπόδιον εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν του. Ὁ θάνατος τοῦ Ἰβραὴμ Πασᾶ ἐπισυμβὰς τὸ 1848 ἔθετε πάλιν εἰς ἀβεβαιότητα τὰς σχέσεις τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῆς Βρεττανικῆς. Ἐνόσῳ ἔζη ὁ Ἰβραήμ, ἡ Τουρκία βασιζομένη εἰς τὴν ἱκανότητά του δὲν ἐφοβεῖτο τὴν Βρεττανικὴν πλεονεξίαν.

Τὸ Συμβούλιον τοῦ Σουλτάνου ἀνεγνώρισε τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀββᾶς ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ οὗτος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1848 ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἀξίωμα. Ὅπως ὅμως καὶ οἱ προκάτοχοί του, οὐδὲ αὐτὸς ἐφρόντισε νὰ τηρήσῃ αὐστηρῶς τὴν συνθήκην τοῦ 1841, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Αἴγυπτος ἀνεγνωρίζετο ὡς ὑποτελὴς τῆς Τουρκίας. Ὁ Σουλτάνος ἐπιθυμῶν νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἔκρυθμον αὐτὴν κατάστασιν ἔσπευσε νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς πρώτης εὐκαιρίας διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν τελείαν ὑποτέλειαν τοῦ Ἀββάς. Οἱ Ἄγγλοι ἐπιθυμοῦντες νὰ συντομεύσωσι τὰς ἀργοπορίας ἃς ἔφερεν ὁ ἰσθμὸς τοῦ Σουὲζ εἰς τὴν συγκοινωνίαν τῆς μητροπόλεως μετὰ τῶν ἀποικιῶν της, ἀνέθεσαν εἰς μίαν ἑταιρίαν νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἀββὰς τὴν ἄδειαν κατασκευῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ τοῦ Νείλου μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ὁ Ἀββὰς συγκατετέθη χωρὶς νὰ σκεφθῇ ὅτι τὸ φιρμάνιον τοῦ 1841 ὑπεχρέου αὐτὸν νὰ ζητήσῃ τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὸ Συμβούλιον τοῦ Σουλτάνου ὑπεστήριξε τὰ δικαιώματά του διὰ τῆς νότας τῆς 4ης Σεπτεμβρίου 1854, ἥτις ἦτο συντεταγμένη εἰς ὕφος λίαν αὐστηρόν, καὶ ὁ Ἀββᾶς, ἀκολουθῶν τὴν συμβουλὴν τῶν Ἄγγλων, μὴ ἐπιθυμούντων τὴν στιγμὴν ἐκείνην προστριβάς, ὑπεχώρησε. Ἐνθαρρυνθεὶς ὑπὸ τῆς ἐπιτυχίας του ὁ Σουλτάνος ἀπῄτησε παρὰ τοῦ Ἀββὰς νὰ θέσῃ ἐν ἰσχύϊ εἰς Αἴγυπτον τὸ Χάττι-Σερίφ τοῦ Γκιοὺλ-Χανὲ καὶ τὸ Τανζιμάτ, ἤτοι: νὰ καταστήσῃ ὑποχρεωτικὴν ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Νείλου τὴν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν ἀναδιοργάνωσιν, τῆς ὁποίας τὰς βάσεις εἶχε θέσει ὁ Μαχμούτ, καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀβδοὺλ Μετζὴτ εἶχεν εἰσαγάγει. Ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις ἦτο βεβαία ὅτι εἰσάγουσα τοιαύτας μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ ἀφρικανικόν της τιμάριον θὰ ἀπέκτα τὰς συμπαθείας τοῦ λαοῦ, ἐνῷ συγχρόνως θὰ ἀπεδείκνυε καὶ τὴν κυριαρχίαν της. Ὁ Ἀββὰς ἀπήντησεν ὅτι μία τοιαύτη μεταρρύθμισις δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ ἄνευ κινδύνου. Τῷ ἀντεῖπον ὅτι ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆ εἶχε συνάψει τὰς συμφωνίας τοῦ 1841 ὄχι μόνον δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἀπογόνους του, καὶ ὑπεχρεοῦτο ἑπομένως νὰ κυβερνήσῃ τὴν Αἴγυπτον κατὰ τοὺς γενικοὺς νόμους τῆς αὐτοκρατορίας, ὅτι ὁ Σουλτάνος εἶχεν εἰς χεῖράς του ὅλην τὴν νομοθετικὴν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν καὶ ὅτι τὰ καθήκοντα τοῦ πασᾶ ἦσαν μόνον ἡ ἐκτέλεσις τῶν ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διατασσομένων. Ὁ Ἀββὰς κατεπείσθη εἰς ὑπακοὴν ὑπὸ τοῦ ἀπεσταλμένου τῆς Ὑψηλῆς Πύλης Φουὰτ Ἐφένδη ὅστις τῷ ὑπέδειξεν ὅτι πᾶσα ἀντίστασις θὰ προσέκρουε ἐπὶ τῆς στερρᾶς θελήσεως τῆς Πύλης. Τὸ Τανζιμὰτ ἐφηρμόσθη. Ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἐπέτυχεν ὅ,τι ἐπεθύμει. Ὁ Ἀββὰς ἐτήρησεν ἔκτοτε στάσιν σεβασμοῦ πρὸς τὸν Σουλτᾶνον, ὅστις διὰ νὰ τὸν ἀνταμείψῃ τῷ ἀπένειμε τὸ 1853 τὸν τίτλον τοῦ ἀντιβασιλέως καὶ τὸ δικαίωμα τῆς χάριτος.

Εἰς τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον ὁ Ἀββὰς ἀπέστειλε στόλον καὶ στρατὸν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τουρκικῶν δυνάμεων. Ἀπέθανε τὴν 14ην Ἰουλίου 1854, κατά τινας δηλητηριασθείς, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ κεραυνοβόλου ἀποπληξίας. Τὸν διεδέχθη ὁ Σαΐδ Πασᾶς.

Ἀββᾶς Τιγρὰν (ὁ), μυθιστόρημα τοῦ Φερδινάνδου Φάμπρ (1873). Ὁ συγγραφεὺς οὗτος, καταγίνας ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν μελέτην τύπων ἱερωμένων, ἐνεβάθυνε ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὴν ἰδιαιτέραν, λόγῳ τῶν συνθηκῶν ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦν, ψυχοσύνθεσίν των, καὶ περιέγραψε μὲ ἀπαράμιλλον τέχνην τὰς πολλαπλᾶς ἐκφάνσεις ταύτης. Οἱ ἱερεῖς τοὺς ὁποίους παρουσιάζει εἶνε ἀλτρουϊσταί, ἄκακα ἀρνία, καὶ ἄλλοτε πάλιν μοχθηροὶ καὶ κακόκαρδοι. Εἰς τὸν Ἀββᾶν Τιγρὰν (Τιγράν, εἶνε ἐπώνυμον παραγόμενον ἀπὸ τὸ τίγρις, τὸ δὲ πραγματικὸν αὐτοῦ ὄνομα εἶνε Ρουφὲν Καπντεπὸν) παρουσιάζει ἕνα ὑπερήφανον καὶ φιλόδοξον ἱερέα, ὅστις θέλει μὲ πᾶν μέσον νὰ φθάσῃ ἐκεῖ ὅπου ὀνειρεύεται. Τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἀρχίζει ἡ διήγησις, εἶνε πεντήκοντα περίπου ἐτῶν. Πρόσωπον κατάχλωμον, ὀφθαλμοὶ βυθισμένοι εἰς τὰς κόγχας των, μύτη ἐξωγκωμένη, χείλη λεπτά, ὅμοιος τέλος μὲ τὰς παλαιὰς προσωπογραφίας ἀσκητῶν, τὰς ὁποίας μᾶς ἄφησαν οἱ Ἱσπανοὶ ζωγράφοι. Αὐτὴ εἶνε ἡ μορφή του. Καὶ ἡ ψυχή του; Ἄβυσσος πόθων καὶ φιλοδοξιῶν ἀκορέστων. Ἔχει ἔνστικτα ἁρπακτικὰ καὶ ἀδηφάγους ὀρέξεις. Ἡ ἐνεργητικότης του εἶνε ἀκατάβλητος. Ὑπῆρξεν ἄλλοτε, εἰς τὸ χωρίον ὅπου ἐγεννήθη, χοιροβοσκός, καὶ ὅταν ἔγινε ἱερεὺς ἄρχισε νὰ τὸν κηνυγᾷ ὡς φάσμα ἡ ἀνάμνησις τοῦ Πάπα Σίξτου τοῦ Ε'. Καὶ γιατί; Τὸ λέγει μόνος του, ἐξομολογούμενος διὰ ποῖον λόγον ἠκολούθησε τὸ ἱερατικὸν στάδιον: «Ἂς ἠμποροῦσαν οἱ Πάπαι, οἱ πραγματικοὶ βασιλεῖς τοῦ κόσμου, νὰ κρατοῦν εἰς τὰς χεῖράς των τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλείων. Ἂς ἠμποροῦσαν νὰ διαπλάσσουν αὐτοὶ τὴν Εὐρώπην καὶ νὰ ὀργανώσουν ὅλας τὰς ἐπιγείους μοναρχίας κατὰ τὸ ἰδεῶδες σύστημα τῆς Κυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ὕστερα, τί ὀνειρώδης ζωή! *Καὶ νὰ φαντασθῇ κανεὶς ὅτι ὁ Σῖξτος, ἕνας ἁπλοῦς χοιροβοσκός*, ἠμπόρεσε νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ λαμπροτέρου τῶν θρόνων, τοῦ θρόνου τῆς Παπωσύνης!» Ὁ Ἀββᾶς Τιγρὰν δὲν εἶνε κοινὸς τύπος, καθὼς βλέπετε. Ἔχει βλέψεις ἀνωτέρας. Εἶνε τὸ τραγικὸν σύμβολον τῆς ἀνθρωπίνης μεγαλομανίας, ἥτις θέλει νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς φιλοδοξίας της. Θέλει νὰ φθάσῃ ἀμέσως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οἱ ἄλλοι ἱερεῖς δὲν τολμοῦν οὔτε κἂν νὰ φαντασθοῦν. Καί, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου, εἶνε ἕτοιμος νὰ καταφύγῃ καὶ εἰς τὰ ἔσχατα μέσα. Τίποτε πλέον δὲν δύναται νὰ τὸν ἀνακόψῃ εἰς τὸν φρενήρη δρόμον του. Ἔγινε μὲν ἡγούμενος τοῦ μεγάλου σεμιναρίου τοῦ Λορμιέρ, ἀλλὰ τί σημασίαν ἔχει αὕτη ἡ θέσις; Πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ ἐπίσκοπος! Ἡ ἔμμονος αὐτὴ ἰδέα δὲν τὸν ἀφήνει οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἥσυχον. Ἐννοεῖται ὅτι διὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ αὐτό, πρέπει νὰ συντρίψῃ μερικὰ ἐμπόδια: τὸν ἐπίσκοπον ντὲ Ροκμπρέν, τύπον ἀγαθοῦ καὶ ἀνεξικάκου ἀνθρώπου, τὸν ἀββᾶ Τερνισιὲν καὶ τὸν ἀββᾶ Λοβερνέντ, ἄλλα δύο ἀθῶα ἀρνία, καὶ κάποιον γηραιὸν εὐγενῆ, τὸν κ. ντὲ Καστανιέτ. Καὶ τοὺς καταπολεμεῖ λυσσωδῶς, βαδίζων ἐναντίον των ἄλλοτε μόνος καὶ ἄλλοτε μὲ τὴν βοήθειαν τῆς κ. Θενεβώ, συζύγου ἑνὸς εὐπατρίδου, ἡ ὁποία τοῦ ἀφωσιώθη μὲ θρησκόληπτον μανίαν, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ ν' ἀποκτήσῃ τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν περιφρόνησίν του. Μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου ὁ ἀββᾶς ἐξαγριώνεται ὁλονὲν καὶ περισσότερον, ἀντιλαμβανόμενος ὅτι ἀργεῖ ἀκόμη ἡ ὥρα τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ἰδανικῶν του. Εἰς μίαν θυελλώδη συζήτησιν μετὰ τοῦ ἐπισκόπου, τὸν ὑβρίζει χυδαίως, τοῦ ἐπιτίθεται μὲ τόσην δριμύτητα ὥστε ὁ πτωχὸς γέρων πίπτει κάτω, παθὼν ἐξ ἀποπληξίας, χωρὶς ὅμως ν' ἀποθάνῃ. Μόλις συνέρχεται, μεταβαίνει εἰς Παρισίους διὰ νὰ μυνήσῃ τὸν Ἀββᾶν Τιγράν. Ἀλλ' ἐκεῖνος τὸν προλαμβάνει· καὶ ὄχι μόνον δὲν τιμωρεῖται, ἀλλὰ φέρεται καὶ ὡς πιθανὸς διάδοχος τοῦ ἐπισκόπου. Ὅταν τὸ ἀκούει αὐτὸ ὁ ἐπίσκοπος πίπτει ἀκόμη μίαν φορὰν κάτω, νεκρὸς τώρα. Μεταφέρουν τὴν σορόν του εἰς τὸ Λορμιέρ. Ὁ ἀββᾶς Τιγρὰν δὲν ἐπιτρέπει τότε τὴν εἴσοδον τοῦ φερέτρου ἐντὸς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ, λέγων ὅτι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μορφῆς τοῦ ἀποθανόντος ἐπισκόπου, τὰ ὁποῖα φανερώνουν μοχθηρίαν καὶ κακεντρέχειαν, θὰ ταράξουν τὴν γαλήνην τοῦ ἱεροῦ χώρου. Ὁ ἀββᾶς Τερνισιέν, ἀγανακτήσας πρὸ τῆς ἀσυστόλου ψευδολογίας τοῦ ἀββᾶ Τιγράν, ἀποκαλύπτει τὸ φέρετρον καὶ φαίνεται τὸ ἀγαθὸν καὶ μαρτυρικὸν πρόσωπον τοῦ ἐπισκόπου, τὸ ὁποῖον σκορπίζει τόσην γαλήνην, ὥστε κάμνει καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἀββᾶν Τιγρὰν νὰ σκύψῃ τὴν κεφαλὴν μετὰ σεβασμοῦ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἔρχεται ἕνα τηλεγράφημα ἀπὸ τοὺς Παρισίους, διὰ τοῦ ὁποίου κάποιος φίλος του τοῦ ἀγγέλλει ὅτι ὠνομάσθη ἐπίσκοπος. Ὁ ἀββᾶς Τιγρὰν γίνεται ἀμέσως ἄλλος ἄνθρωπος· ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὰ νέα καθήκοντα ποὺ τοῦ ἀνέθεσαν τοῦ ἐπιβάλλουν νὰ δίδῃ πρῶτος τὸ χριστιανικὸν παράδειγμα τῆς ταπεινότητος καὶ τῆς συγγνώμης. Οἱ πέριξ αὐτοῦ εὑρισκόμενοι τὸν σαρκάζουν καὶ τὸν εἰρωνεύονται. Διὰ μίαν στιγμὴν τοῦ ἔρχεται ἡ ἐπιθυμία νὰ τοὺς τρέψῃ εἰς φυγὴν μὲ τοὺς ἰσχυροὺς γρόνθους του. Ἀλλά..τώρα εἶναι ἀρχηγὸς ποιμνίου. Σηκώνει λοιπὸν τὸ μελαγχολικὸν πρόσωπόν του καὶ λέγει εἰς αὐτοὺς μὲ παράπονον: «Τί σᾶς ἔκαμα καὶ μὲ καταδιώκετε ἔτσι;».

Ὁ Ἀββᾶς Τιγρὰν εἶναι αὐστηρὸς ὡς ἐπίσκοπος. Ἀπαιτεῖ τυφλὴν ὑποταγὴν εἰς αὐτόν. Ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντά του εὐσυνειδήτως καὶ συντόμως προβιβάζεται εἰς ἀρχιεπίσκοπον. Πλησιάζει ἤδη νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τῶν πόθων του. Μετ' ὀλίγον γίνεται καὶ Καρδινάλιος. Τὸ δραματικώτερον δὲ σημεῖον τὸ ὁποῖον τὸν χαρακτηρίζει εἶναι ὅτι ἡ φιλοδοξία του ἥτις αὐξάνεται ὅσον ἀνέρχεται τὰς βαθμίδας πρὸς τὴν ἀποθέωσιν, συμβαδίζει καὶ μὲ ὑπέρμετρον ταπεινοφροσύνην, ἡ ὁποία τὸν κάμνει νὰ παρακαλῇ τὸν Θεὸν νὰ τὸν συγχωρήσῃ διὰ τὰ ἁμαρτήματά του καὶ τὴν ἀλαζονείαν του. Θέλει ὅμως καὶ νὰ φθάσῃ τὴν δόξαν τοῦ Πάπα Σίξτου τοῦ Ε'. Καὶ ἡ διήγησις τελειώνει καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Ἀββὰς Τιγράν, συγκεντρωνόμενος εἰς τὸν ἑαυτόν του, ἑτοιμάζεται ὡσὰν τίγρις διὰ τὸ τελευταῖον κρίσιμον πήδημα—τὸ ὁποῖον θὰ τὸν φέρῃ εἰς τὸ Παπικὸν ἀξίωμα!

Ἀββὰς (προφ. Ἀμπᾶς—bb.) Χιλμῆ πασᾶς ὁ Β'. Ἀντιβασιλεὺς (Χεδίβης) τῆς Αἰγύπτου γεννηθεὶς τὴν 14 Ἰουλίου τοῦ 1874. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ **Χεδίβου Μεχμὲτ Τεφφὶκ** πασᾶ

Digitized by Google

ἐστάλη τῷ 1887 νὰ σπουδάσῃ εἰς τὴν Θηρεσιανὴν Ἀκαδημίαν τῆς Βιέννης, ἔνθα καὶ εἶχε διανύσει τὰς νομικὰς αὐτοῦ σπουδὰς ὅταν, ἀποθανόντος τοῦ πατρός του τῷ 1892, ἐκλήθη εἰς Κάϊρον διὰ νὰ τὸν διαδεχθῇ. Τὴν 14ην Ἀπριλίου τοῦ 1892, λαβὼν παρὰ τῆς Ὑψ. Πύλης τὸ Φιρμάνιον τῆς ἀναρρήσεώς του ἤρχισε κυβερνῶν. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅμως ἐξεδήλωσε τὰ ἐθνικιστικὰ καὶ ἀντιαγγλικά του αἰσθήματα τεθεὶς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους ἀντιμέτωπος τῆς Βρεττανικῆς, ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Νείλου, ἰσχύος. Ἔσπευσε ν' ἀπολύσῃ τέσσαρας ἀγγλοφίλους ὑπουργούς, ἀλλ' ἠναγκάσθη ἀμέσως κατόπιν νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τῶν ἀντιρρήσεων τοῦ Ἄγγλου Ὑπάτου Ἁρμοστοῦ λόρδου Κρόμερ. Ἔκτοτε ἠκολούθησε, φαινομενικῶς τοὐλάχιστον, ἀγγλικὴν πολιτικήν, χωρὶς ὅμως νὰ παύσῃ συσφίγγων τὰς μετὰ τῆς Τουρκίας σχέσεις. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1893 ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν γενόμενος μετὰ τιμῶν δεκτὸς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Δύο ἔτη κατόπιν ἐνυμφεύθη τὴν νεαρὰν Κιρκασιανὴν Ἰκμπὰλ Χανοὺμ ἐξ ἧς ἔσχε τρεῖς θυγατέρας καὶ ἕνα υἱόν.

Ἀββᾶς Χιλμῆ Πασσᾶς

Κάτοχος κολοσσιαίας περιουσίας ἀνεμίχθη εἰς διαφόρους ἐν Αἰγύπτῳ ἐπιχειρήσεις, συνεργασθεὶς μάλιστα καὶ μετὰ τοῦ ὁμογενοῦς Ζερβουδάκη. Κυβερνήσας μὲ ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ καθῆκον καὶ μὲ ἀγάπην πρὸς τὸν λαὸν ἐγένετο ἀρκετὰ δημοφιλής.

Εὑρισκόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐκλήθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του. Παρασυρθεὶς ὅμως ἀπὸ τὰ γερμανόφιλα καὶ τουρκόφιλα αἰσθήματά του ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ. Οἱ Ἄγγλοι προσεκάλεσαν τότε τὸν υἱόν του, ὅστις ὅμως ἀπήντησεν ὅτι ἐννοεῖ νὰ συμμερισθῇ τὴν τύχην τοῦ πατρός του. Κατόπιν τούτου ὁ Ἀββᾶς Χιλμῆ ἐκηρύχθη ἔκπτωτος τοῦ Χεδιβικοῦ θρόνου, ἡ δὲ ἐν Αἰγύπτῳ περιουσία του ἐδημεύθη. Κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένην, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Αἰγύπτου, ὁ Ἀββᾶς Χιλμῆ ἠκολούθησε μέχρι Σουὲζ τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἐπιχειρήσεως Τζεμὰλ πασᾶ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀνέκτα τὸν θρόνον.

Ἔκτοτε διαμένει εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰδιόκτητον ἔπαυλίν του, ταξειδεύων συχνὰ εἰς Εὐρώπην καὶ ἰδίως εἰς Γερμανίαν.

Ἀββάσσα. Πριγκήπισσα τοῦ ἀραβικοῦ οἴκου τῶν Ἀββασσιδῶν καὶ ἀδελφὴ τοῦ Χαλίφου Χαροὺν-ἐλ-Ρασίδ, ἡ ὁποία κατέστη περίφημος διὰ τὸν ἀτυχῆ πρὸς τὸν Δζαφὰρ ἔρωτά της. Τὸν Δζαφὰρ τοῦτον, ἀνήκοντα εἰς τὴν ἔνδοξον οἰκογένειαν τῶν Βαρκεκιδῶν, ἠγάπα ὑπερβολικὰ ὁ Χαλίφης, οἱ δὲ ἄραβες συγγραφεῖς εἶνε πλήρεις παραδειγμάτων καὶ ἀνεκδότων τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτῆς εὐνοίας. Ἐν ἔτει 176ῳ ἀπὸ τῆς Ἐγίρας, ὁ Χαροὺν-ἐλ-Ρασὶδ διώρισε τὸν εὐνοούμενόν του γενικὸν διοικητὴν τῶν δυτικῶν ἐπαρχιῶν, ἀπὸ τοῦ Ἀνβὰρ μέχρι τῶν ἀφρικανικῶν συνόρων, θέσιν τὴν ὁποίαν ὁ τελευταῖος οὗτος κατεῖχε παραμένων ἐν Βαγδάτῃ. Λέγεται ὅτι ὁ Χαλίφης δὲν ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ χωρὶς τὴν συντροφιὰ τοῦ ἀγαπημένου του καὶ χωρὶς τὴν συντροφιὰ τῆς Ἀββάσσας, τὴν ὁποίαν ἠγάπα ἐπίσης πολύ. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ μουσουλμανικὰ ἔθιμα δὲν ἐπέτρεπον εἰς τὴν νεαρὰν πριγκήπισσαν νὰ παρουσιάζεται ἐνώπιον τοῦ Δζαφὰρ χωρὶς «φερετζὲν», ὁ Ἀρσὶν-ἐλ-Ρασὶδ τοὺς ἥνωσε διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ γάμου, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅρον ὅπως μὴ ἔρχωνται ποτὲ εἰς συζυγικὴν συνάφειαν μεταξύ των. Ἀλλ' οἱ δύο σύζυγοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τηρήσουν ἐπὶ πολὺ τὸν τεθέντα ὅρον. Ἡ παράβασις δὲν ἤργησε νὰ γίνῃ γνωστή, διότι ἡ Ἀββάσσα μετά τινας μῆνας ἤρχισε νὰ δεικνύῃ καταφανῆ σημεῖα μελλούσης μητρότητος. Ὁ Χαροὺν-ἐλ-Ρασὶδ ἐμάντευσεν ἀμέσως τί συνέβη καὶ ἐκάλεσεν ἐνώπιόν του τὸν Δζαφάρ, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ τὰς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του σχέσεις.

Αὐτή, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγουν διάφορα ἀραβικὰ διηγήματα, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς ὑπὸ τοῦ Χαρσὶν-ἐλ-Ρασὶδ θανατώσεως τοῦ Δζαφὰρ καὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως τῆς οἰκογενείας του.

Ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν διηγοῦνται μὲ ἀρκετὸν λυρισμὸν αἱ «Χίλιαι καὶ μία Νύκτες» δὲν εἶνε εὔκολον νὰ ξεχωρίσῃ κανεὶς τὴν ἀλήθειαν ἀπὸ τὸν μῦθον. Τὸ μόνον ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένον εἶνε ὁ γάμος τῆς Ἀββάσσας μὲ τὸν Δζαφάρ, ἀλλὰ τὰ αἴτια τῆς καταστροφῆς τῆς οἰκογενείας τοῦ τελευταίου τούτου φαίνονται μᾶλλον πολιτικά.

Ἡ ἀραβικὴ φιλολογία βρίθει ἀπὸ ποιήματα περιγράφοντα τὸν ἔρωτα τῆς Ἀββάσσας μετὰ τοῦ Δζαφάρ, ὅστις ἐγένετο αἰτία τῆς καταστροφῆς τοῦ τελευταίου τούτου καὶ ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του.

ΑΒΒΑΣΙΔΑΙ, ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΧΑΛΙΦΑΙ ΤΗΣ ΒΑΓΔΑΤΗΣ

Πῶς ἐπέτυχον τὸν ὄλεθρον τῶν Ὀμμεϊαδῶν.— Ἡ μαύρη των σημαία.— Ἡ διάσπασις τῆς πολιτικῆς ἑνότητος τοῦ Μουσουλμανικοῦ κόσμου.— Ὑπέροχος λάμψις τέχνης καὶ ἐπιστήμης.

Μεγάλη Δυναστεία Ἀράβων Χαλιφῶν ἀπὸ τοῦ 750—1258 μετὰ Χρ. καταγομένη ἀπὸ τοῦ Ἀββᾶς, θείου τοῦ προφήτου Μωάμεθ. Τὴν πτῶσιν καὶ τελείαν καταστροφὴν τῆς προηγηθείσης δυναστείας τῶν Ὀμμεϊαδῶν (ἰδὲ λέξ.) εἶχον παρασκευάσει κυρίως οἱ Σχιῖται, ἤτοι ἡ ὀρθόδοξος μερὶς τῶν Μωαμεθανῶν, ὀπαδοὶ τοῦ τελευταίου μόνου νομίμου θεωρουμένου Χαλίφου Ἀλῆ, ἀφοῦ μὲ τὰς θεοσεβεῖς καὶ ἀσκητικὰς αὐτοῦ ὅτι, ὡς Μουσουλμᾶνοι τώρα, δὲν ἠδύναντο νὰ ἀποδεχθοῦν ὅτι ἄλλος τις, ἐκτὸς τοῦ Ἀλῆ, τοῦ ἐξαδέλφου καὶ θετοῦ υἱοῦ τοῦ προφήτου καὶ διὰ τῆς Φατιμᾶς γαμβροῦ τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ θεοῦ, ἐδικαιοῦτο νὰ εἶνε διάδοχος τούτου. Οἱ Πέρσαι ἦσαν συνειθισμένοι εἰς κληρονομικὰς δικαίῳ δυναστείας, καὶ τοὺς πρῴην ἐθνικούς των μονάρχας εἶχον σχεδὸν ὡς θεῖα πρόσωπα λατρεύσῃ. Ἀλλ' εἰς τὸ Σχιιτικὸν τοῦτο κίνημα ἔδωκε μεγαλειτέραν ὤθησιν ἕνας νέος πολιτικὸς παράγων, ἤδη διὰ τοῦ Ἀβδαλλᾶ υἱοῦ τοῦ Ἀββᾶς, θείου τοῦ προφήτου, συμπολεμιστοῦ μετὰ τοῦ Ἀλῆ, ἀλλ' ἐπιδιώκοντος ἰδίους φιλοδόξους σκοπούς. Ὁ υἱὸς πάλιν τοῦ Ἀβδαλλᾶ Ἀλῆ εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην φήμην διὰ τὴν εὐσέβειάν του, ἀλλ' ὕποπτος γενόμενος διὰ τὰς κατὰ τῶν Ὀμμεϊαδῶν ἐνεργείας του καὶ ἐξορισθεὶς ἐνέτεινεν αὐτὰς μᾶλλον. ἐν τῇ ἐξορίᾳ. στηριζόμενος ἀκριβῶς εἰς τὴν Σχιιτικὴν προπαγάνδαν. Οἱ κατόπιν ὅμως Ἀββασίδαι ἐνέπαιξαν καὶ τούτους, ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς ἰδέας τῆς μόνης διὰ τοῦ Ἀλῆ νομίμου διαδοχῆς, καὶ εἰργάσθησαν ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἀναπετάσαντες τέλος φανερῶς τὴν οἰκογενειακήν των μαύρην σημαίαν, νικήσαντες παρὰ τὴν Μοσούλην (ἔναντι τῆς ἀρχαίας Νινευΐ), ὄχι μακρὰν τῶν Ἀρβήλων, καταδιώξαν-

Ἡ ζωὴ εἰς ἀραβικὸν χωρίον κατὰ τὸν Μέσον Αἰῶνα. Μικρογραφία ἐξ ἀρχαίου χειρογράφου.

τῶν ἰδέας συνεχωνεύθησαν καὶ πολιτικαὶ ἀντιθέσεις καὶ φιλοδοξίαι κατὰ τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀμμεϊαδῶν. Οἱ ὀρθόδοξοι οὗτοι ἦσαν ἐν μέρει Ἄραβες, τῶν ὁποίων ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις ἐξεγείρετο κατὰ τῆς κοσμικότητος καὶ ἀδιαφορίας πρὸς τὴν πίστιν τῶν κρατούντων Χαλιφῶν, προκαλοῦντες κινήματα ἐπαναστατικὰ εἰς τὸ Ἰρὰκ ἤτοι τὴν ἀρχαίαν Βαβυλωνίαν, τὰς ἐνεργείας των ἐκτείνοντες καὶ μέχρι τῆς δυτικῆς βορείας Ἀφρικῆς, μεταξὺ τῶν φιλελευθέρων Βερβέρων, οἱ ὁποῖοι ἠρεθίζοντο ἐκ τῶν δεσποτικῶν τάσεων τῶν αὐτῶν μοναρχῶν. Ἀλλὰ τὸ ἐπικρατοῦν μεταξὺ τῶν Σχιτῶν στοιχεῖον ἀπετελεῖτο μᾶλλον ἀπὸ τοὺς Ἀρίους μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων, τοὺς Πέρσας, οἱ ὁποῖοι ἐκινοῦντο μὲν κυρίως ἀπὸ βαθύτερα αἴτια ἐθνικοῦ τῆς φυλῆς των μίσους κατὰ τῶν Σημιτῶν καταδυναστῶν των, ἀλλὰ καὶ ἐκ

Digitized by Google

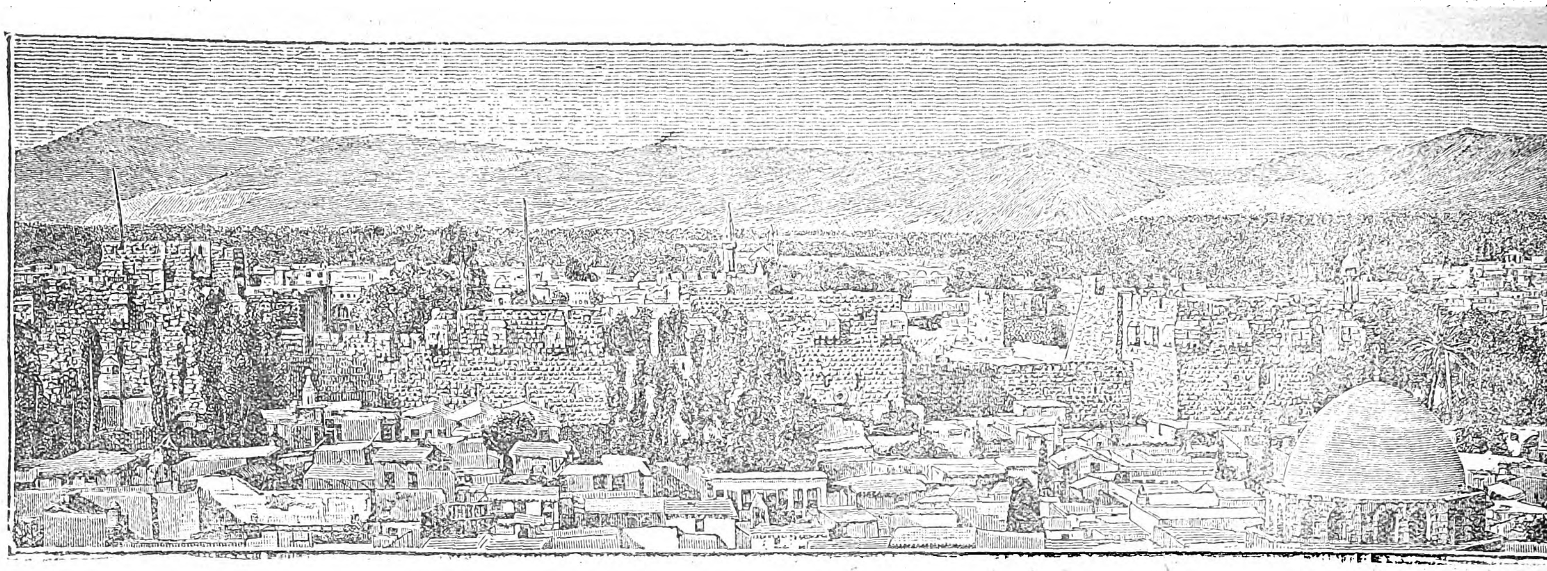

Βαγδάτη: Τὸ κέντρον μιᾶς ἱστορικῆς περιόδου πολιτισμοῦ. Ἡ Πρωτεύουσα τοῦ Κράτους τῶν Ἀββασιδῶν.

τες δὲ μέχρι τοῦ Νείλου καὶ φονεύσαντες, τὸ 750, τὸν τελευταῖον Ὀμεϊάδην Μερβὰν Β′ (οἱ Ὀμμεϊάδαι εἶχον λευκὴν σημαίαν). Καὶ τὰ ἐπιζῶντα ἀκόμη μέλη τῆς δυναστείας ἀνεζητήθησαν πανταχοῦ καὶ διὰ δόλου ἢ τῆς βίας προσελκυσθέντα ἐθανατώθησαν. Ὀλίγοι μόνον ἐσώθησαν ἐκ τοῦ ὀλέθρου, εἷς ὅμως γόνος τῆς οἰκογενείας, ὁ Ἀβδερραχμάν, διαφυγὼν ὡς ἐκ θαύματος, ἵδρυσε τὸ 756 ἐν Ἰσπανίᾳ ἰδίαν δυναστείαν.

Ἐγκατάστασις εἰς τὴν Βαγδάτην

Οἱ Ἀββασίδαι, ἀφοῦ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐπιτυχιῶν των ὑπῆρξαν αἱ ἀνατολικαὶ ἐπαρχίαι διὰ τῶν Περσῶν Σχιιτῶν, καὶ ὄχι ἡ Συρία, εἰς τὴν Βαβυλωνίαν πρῶτον καὶ ἐγκαθιδρύθησαν, ἐκλέξαντες ὡς πρωτεύουσάν των ἀντὶ τῆς Δαμασκοῦ τὴν Βασόραν (Basra), ἥτις καὶ σήμερον εἶνε τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Ἀλλ' ὀλίγον ὀργότεοον, ἐπὶ τοῦ μεγάλου Χαλίφου Μανσοὺρ (Mansour) μετετέθη αὕτη εἰς τὴν πλησίον τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς πρωτευούσης τῶν Πάρθων, Κτησιφῶντος (Περσιστὶ Madain), Βαγδάτην (Pagdad), κειμένην παρὰ τὸν Τίγριν καὶ ὀλίγον βορειότερα (28 χιλιόμετρα) τῆς Κτησιφῶντος, κτισθείσης τὸ 129 πρὸ Χρ. καὶ τῆς ἔναντι αὐτῆς Σελευκείας κτισθείσης τὸ 312 πρὸ Χρ. Ἡ Βαγδάτη ὡς Bagdad ἦτο ἤδη ἀρχαία βαβυλωνιακὴ πόλις. Ἡ μετάθεσις τοῦ πολιτικοῦ κέντρου τῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν πλουσιωτάτην χώραν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου ἦτο βεβαίως μεγαλεπήβολος πρᾶξις τῶν Ἀββασιδῶν, ἀλλ' ἐξ ἄλλου σημαντικὴ καὶ διὰ τὴν ἐπικίνδυνον ἀπομάκρυνσιν τῆς δυναστείας ταύτης ἀπὸ τὰς γνησιωτέρας ἀραβικὰς παραδόσεις. Αἱ συνήθειαι τῶν Σασανιδῶν Περσῶν βασιλέων εἰσῆλθον τώρα καὶ εἰς τὴν ἀραβικὴν Αὐλήν. Ὁ μονάρχης, ὁ ἀρχηγὸς τῶν πιστῶν, ἔγινε τώρα ἀπρόσιτος. Ἡ ἐθιμοταξία ἀπῄτει σχεδὸν θείας τιμὰς πρὸς τοὺς βασιλεῖς. Ἡ πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἐπικοινωνία μετεβιβάσθη εἰς τὸν πρῶτον ὑπουργόν, τὸν βεζύρην τῶν ἀνατολικῶν κρατῶν, τοῦ ὁποίου τὸ κύριον ὑπούργημα ἦτο ἡ διεύθυνσις τῶν οἰκονομικῶν.

Πρῶτος Χαλίφης Ἀββασίδης ἦτο ὁ Ἀβοὺλ-Ἀββᾶς ὁ εἰς τὸ αἷμα πνίξας ὅλους τοὺς ἐναντίους του, καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ τῶν προαποθανόντων ἐξ αὐτῶν καύσας καὶ τὴν κόνιν εἰς τοὺς ἀνέμους σκορπίσας. Ἀπ' αὐτοῦ ἐκλείπει πλέον ἡ πολιτικὴ ἑνότης τοῦ προτέρου μουσουλμανικοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον εἶχαν διασπάσει ἤδη θρησκολογικαί, «ἐκκλησιαστικαὶ» διαφοραί. Ἀλλ' ἡ ἀραβικὴ αὐτοκρατορία παρέμεινε μεγάλη τῆς Ἀνατολῆς δύναμις, μία ἐκ τῶν τριῶν ἐνδόξων κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ταύτης ὡς μουσουλμανικῆς, τῆς χριστιανικῆς φραγκικῆς καὶ κατόπιν γερμανικῆς τῆς Δύσεως καὶ τῆς χριστιανικῆς ἑλληνικῆς τοῦ Βυζαντίου.

Ἐκτὸς τῆς ἀπωλείας τῆς ἑνότητος τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου διὰ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀποχωρισμοῦ τοῦ Ἰσπανικοῦ Χαλιφάτου, καὶ ἄλλαι αἰτίαι συνέτειναν εἰς τὴν ταχεῖαν ἀναχαίτισιν τῆς πρώτης κατακτητικῆς ὁρμῆς τῶν Ἀράβων ἐπὶ τῶν Ὀμεϊαδῶν καὶ τῆς βαθμιαίας ἔπειτα ἐξασθενήσεώς των ἐπὶ τῶν Ἀββασιδῶν. Ἤδη τὸν ἕβδομον αἰῶνα οἱ διάδοχοι τοῦ Ἡρακλείου Κώνστας καὶ Κωνσταντῖνος Δ′, ἀποφασιστικῶς δὲ ὁ Λέων Γ′, τὸ 718, ἀπώθησαν τὰς ἀραβικὰς ἐπιθέσεις μετὰ πλήρους ἐπιτυχίας καὶ τελευταῖον περιώρισαν αὐτὰς ἐντελῶς εἰς ἁπλᾶς ἐπιδρομὰς παρὰ τὴν μεθόριον. Ἀλλὰ τὸν δέκατον αἰῶνα ἡ ἑλληνικὴ ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἐπίθεσις ἐταπείνωσε τὴν ἀραβικὴν δύναμιν καὶ ἐντὸς τῆς ζώνης αὐτῆς ἐν Συρίᾳ καὶ παρὰ τὸν Εὐφράτην. Εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας ἡ ἐθνικὴ ἀντίθεσις τῶν ὑποτεταγμένων χωρῶν, ἡ διαφορὰ τῶν συμφερόντων αὐτῶν καὶ τὸ ἀδύνατον τῆς ἐπὶ πολὺ διατηρήσεως μιᾶς ἑνιαίας διακυβερνήσεως καὶ διοικήσεως τόπων τόσον ἐκτεταμένων, ἔφερε διαιρέσεις ἐσωτερικὰς καὶ τέλος ηὐνόησε τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν. Ἡ ἐξάρτησις τῶν ἀδυνατωτέρων Χαλιφῶν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς σωματοφυλακῆς των, σχηματισθείσης ἀπὸ δούλους Τούρκους, ἐστέρησεν αὐτοὺς ἐπὶ τέλους τῆς κοσμικῆς των δυνάμεως, τῆς ἐξουσίας των περιορισθείσης εἰς μόνα τὰ πνευματικὰ ἔργα. Οἱ ἐκ Τουρκεστὰν Μογγόλοι Τοῦρκοι, οἱ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος εἰς τὸ Ἰρὰν εἰσδύσαντες καὶ ραγδαίως ἐκεῖθεν προελάσαντες καὶ πρὸς νότον καὶ πρὸς δυσμάς, ἔγιναν ἀμέσως τότε καὶ οἱ πραγματικοὶ κύριοι τῆς μεγάλης ἀρχῆς τῶν Χαλιφῶν. Τὰ πλεῖστα ὅμως τῶν εἰς ἃ εἶχε διαιρεθῆ αὕτη προηγουμένως ἤδη κρατῶν εἶχαν περιορίσει τὸν σύνδεσμόν των πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν εἰς μόνην τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πνευματικῆς ἐξουσίας τῶν διαδόχων τοῦ Προφήτου, οἵτινες ὡς τοιοῦτοι ἐξ ὑπαρχῆς συνήνωναν εἰς τὸ πρόσωπόν των καὶ αὐτὴν μετὰ τῆς κοσμικῆς. Μόνον εἰς τὴν Αἴγυπτον οἱ Σχιῖται Φατιμίδαι βασιλεῖς ἠρνήθησαν καὶ ταύτην τὴν ἀναγνώρισιν. Ἡ ἐθνικὴ ἀντίθεσις μεταξὺ ἀλλοτρίας φυλῆς Μουσουλμάνων καὶ τῶν Ἀράβων ἐπεκράτησε καὶ μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Σελδζούκων Τούρκων, οἵτινες ἐνίσχυσαν ἀκόμη μίαν φορὰν τὸν ἐξασθενήσαντα ἐπὶ τῶν Ἀββασιδῶν Μουσουλμανισμὸν καὶ κατέστησαν τοὺς νεωστὶ προσηλύτους τούτους Τούρκους κυρίους τῆς τε ἀραβικῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς ἑλληνικῆς Ἀσίας (πρβ. σχετικὸν ἄρθρον ἐν Ἡμερολογίῳ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἔτους 1923. 6).

Αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι

Ἀλλὰ παρὰ ταύτην τὴν τελικὴν μετάπτωσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ ἐνάτου ἤδη αἰῶνος ἀρχίσασαν πολιτικὴν παρακμὴν τῶν Ἀββασιδῶν, ἡ ἀρχὴ αὐτῶν εἰς τὴν Ἀσίαν χαρακτηρίζει μίαν ὑπέροχον λάμψιν τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης κατὰ τὴν παγκόσμιον αὐτῆς σημασίαν. Εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἡ μεγάλη αὕτη ἀκμὴ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῶν ἀποσχισθέντων ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς αὐτοκρατορίας Ὀμεϊαδῶν. Καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν ὡσαύτως κοντὰ εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ οἱ Πέρσαι συγχρόνως, ὑπῆρξαν σπουδαῖοι καὶ μεγάλοι παράγοντες τοῦ μουσουλμανικοῦ πολιτισμοῦ. Διότι ἡ διαίρεσις ἀκριβῶς τοῦ ἀχανοῦς ἑνιαίου κράτους εἰς μικρότερα, ἐπροκάλεσε συναγωνισμὸν μεταξὺ τῶν διαφόρου ἐθνικοῦ καὶ τοπικοῦ χαρακτῆρος χωρῶν καὶ ἅμιλλαν τῶν φωτισμένων ἡγεμόνων αὐτῶν, ἥτις ἀπέβη τελεσφόρος διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ πνευματικὴν τῶν λαῶν προαγωγήν. Μόνον οἱ Σελδζοῦκοι Τοῦρκοι εἶνε οἱ παρεμποδίσαντες καὶ μαράναντες τὴν βλάστησιν ταύτην εἰς τὸν μουσουλμανικὸν κόσμον τῆς Ἀσίας, οἱ δὲ Μογγόλοι εἶνε κατόπιν οἱ τελείως ποδοπατήσαντες, καὶ οἱ Ὀσμανίδαι Τοῦρκοι πάλιν οἱ ἐκριζώσαντες αὐτὴν καὶ ἐκ τῶν ἐσχάτων της ἀκόμη ἀραβικῶν ἑστιῶν, ὅπως καὶ τὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου ἐκ τῶν τέως ἐν ἀκμῇ μικρασιατικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν αὐτοῦ χωρῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν Βαγδάτην καὶ περὶ τοὺς Ἀββασίδας, ἡ ἱστορία καὶ ὁ θρῦλος συνενώνονται, διὰ νὰ δείξουν εἰς ποῖον ὑψηλὸν σημεῖον ἔφθασεν ἡ ἀκμὴ ἐκείνη εἰς τὴν κυριωτάτην της ἀραβικὴν ἑστίαν.

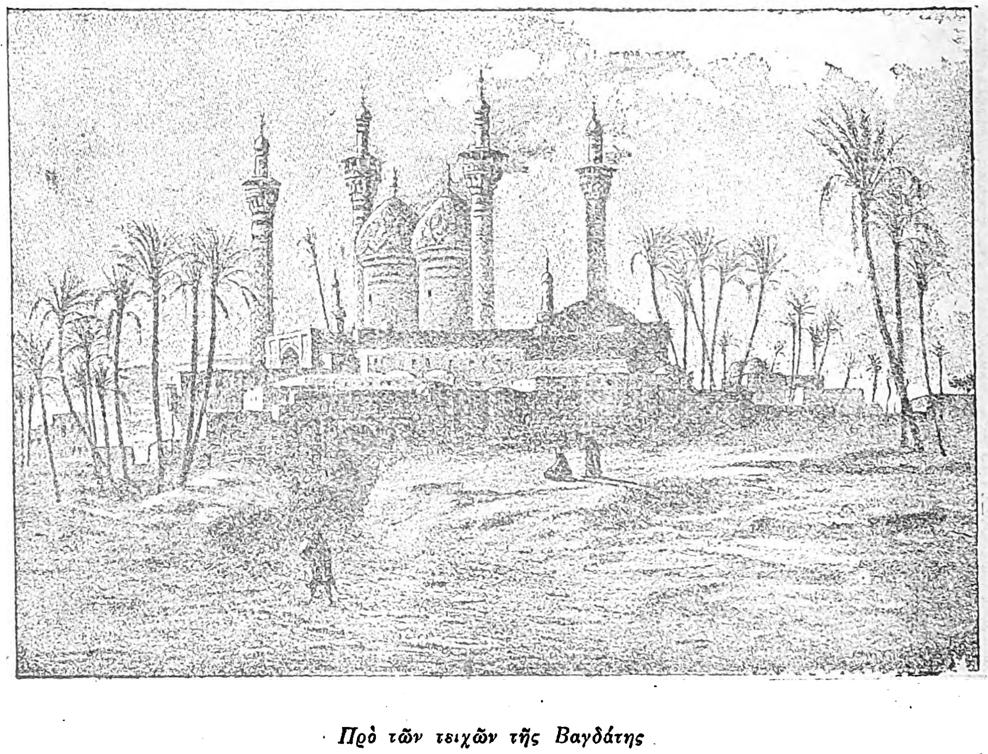

Πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Βαγδάτης

Ὁ μνημονευθεὶς Μανσοὺρ (754—775) ὑπῆρξεν ὁ μεγαλοφυέστερος τῶν Ἀββασιδῶν Χαλιφῶν, διὰ τὰ διοικητικὰ κυρίως πράγματα. Δεξιὰ τοῦ μονάρχου χεὶρ ἦσαν πάλιν, ὅπως ἐπὶ τοῦ Ὀμεϊάδου ἐφαμίλλου του Ἀδαλμελίκ, Πέρσαι, τῆς οἰκογενείας τῶν ἀπὸ τῶν πρώην πυρολατρικῶν ἱερέων καταγομένων Βαρμεκιδῶν. Τότε μετεβλήθη καὶ τὸ παλαιὸν χαράτζι, τὸ ὑπὸ τῶν χαλιφῶν ἐπιβληθέν, ἀπὸ κτηματικοῦ εἰς φόρον εἰσοδήματος. Μεγάλη προσοχὴ ἐδόθη εἰς τὰ ἀρ-

Digitized by Google

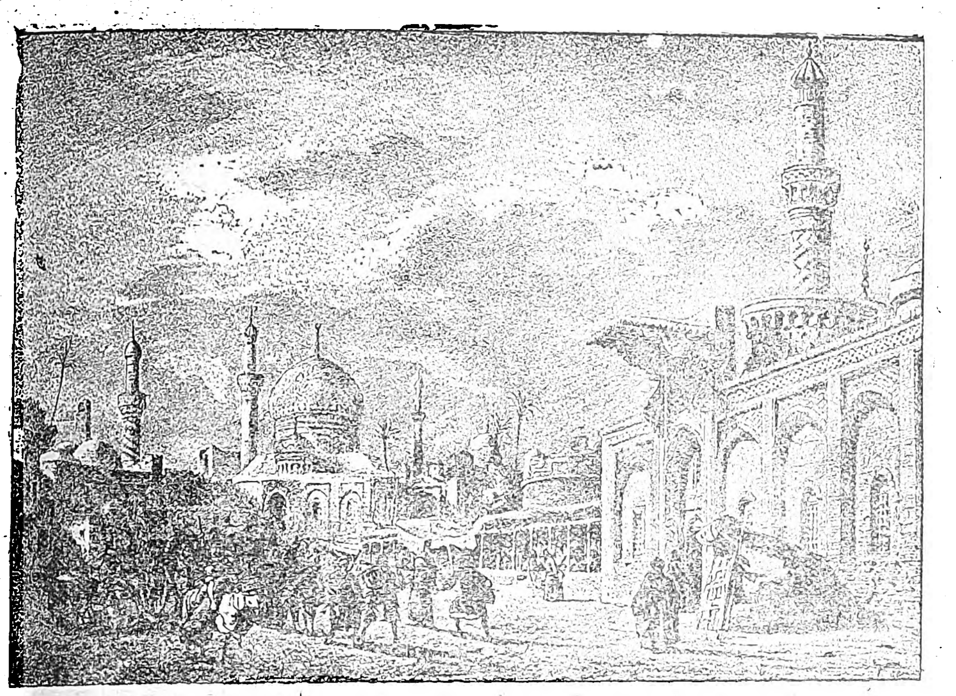

Μία ὁδὸς τῆς Βαγδάτης. Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς σπουδαίαν κατέχει θέσιν ὁ Ἀραβικὸς ρυθμός, ὅστις ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς λαμπρότητός του κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀββασιδῶν

δευτικὰ ἔργα τῆς Βαβυλωνίας καὶ τὴν περιποίησιν τοῦ ἐδάφους, ὥστε κατὰ τοὺς καλλιτέρους χρόνους τῶν Ἀββασιδῶν τὸ Ἰρὸκ κατέστη ἀληθὴς Παράδεισος. Εὐδοκίμησαν πρὸ πάντων τὰ δημητριακὰ καὶ ἰδίως ὁ σῖτος. Τῶν φοινίκων ἀναφέρονται τεσσαράκοντα ἐννέα εἴδη, εὐδοκίμουν προσέτι σῦκα, ὀπωρικὰ ἄλλα καὶ ἡ ἄμπελος, χρωστικὰ φυτά, ἄνθη, ἴα καὶ ῥόδα. Αἱ διώρυγες ἔδιδαν παμπληθεῖς ἰχθῦς. Ζωηρὸν ἦτο τὸ ἐμπόριον, ἀνθηρὰ ἡ βιομηχανία, ἥτις ἄλλως συνέχιζε περσικὰς παραδόσεις. Τὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν Baldachin, ὅπερ κυρίως σημαίνει πολύτιμον ὕφασμα, εἶνε λέξις χαρακτηρίζουσα τὴν «ἐκ τῆς πόλεως Βαγδάτης» προέλευσιν. Καὶ τὰ ὀνόματα διβάνι, σοφᾶς καὶ ἄλλα ὅμοια εἰσήχθησαν ἔκτοτε εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ τοῦ Ἰράκ, ὅπερ ἔγινε τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου ὅλης τῆς Ἀνατολῆς. Ἀκόμη καὶ μὲ τὰς Ἰνδίας ἐνηργεῖτο ἐκεῖθεν ἐπὶ τῶν Ἀββασιδῶν ζωηρὸν διὰ θαλάσσης τὸ ἐμπόριον ξύλων, πολυτίμων λίθων, μετάλλων καὶ ἀρωμάτων, τὰ ὁποῖα πρωτίτερα ἤρχοντο εἰς τὰ δυτικὰ διὰ τῆς Ἀρραβίας. Εἰς τὴν Συρίαν ὁμοίως συνεχίζοντο αἱ παλαιαὶ παραδόσεις τῆς καλλιτεχνικῆς μικροτεχνίας. Τὸ ἀραβικὸν ἐμπόριον ἐξετάθη τότε μέχρι Ρωσίας καὶ Βαλτικῆς Θαλάσσης. Ἡ λέξις «ταρίφα» καὶ ἡ τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν δουάνα (τελωνεῖον) εἶνε ἀραβικαὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὰ περὶ τῆς ἀνθήσεως ἀραβικῆς λογοτεχνίας καὶ καλλιτεχνίας θὰ εὕρουν θέσιν εἰς ἄλλα ἄρθρα. Ἐδῶ σημειώνονται μόνον τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων Ἀββασιδῶν Χαλιφῶν, οἱ ὁποῖοι διέλαμψαν ἐν Ἀσίᾳ, τοῦ μυθικῆς δόξης Χαροὺν-ελ-Ρασὶδ (Rashid ἤτοι ὁ Δίκαιος 786-809), τὸ τοῦ Ἀλ-Μαμοὺν (813-833), τοῦ ὁποίου ἡ βασιλεία ὑπῆρξεν ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἀραβο-περσικῆς λογοτεχνίας καὶ ἐπιστήμης, μάλιστα δὲ τῆς φιλοσοφίας, ἱστορίας ἰατρικῆς, μαθηματικῆς καὶ ἀστρονομίας, διὰ μεταφράσεων εἰς τὴν ἀραβικὴν Ἑλλήνων σοφῶν κυρίως, ἰδίως δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους, Γαληνοῦ, Εὐκλείδου, Πτολεμαίου.

Ἡ πτῶσις τῶν Ἀββασιδῶν

Πολιτικῶς ὅμως τὰ πράγματα ἔβαινον εἰς χειροτέραν κατάστασιν ἤδη ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χαροὺν-αλ-Ρασήδ. Ἡ ἐχθρότης μεταξὺ Ἀράβων καὶ Περσῶν ὠξύνθη περισσότερον, καὶ ἐκ τούτου αἱματηρόταται ἔγιναν αἱ ἐσωτερικαὶ διενέξεις. Ἐπὶ Μαμοὺν ἡ Περσία σχεδὸν εἶχεν ἀποχωρισθῆ ἀπὸ τὸ κράτος. Ἤδη ἐπὶ Ἀλ-Μανσοὺρ (754-774), διαδόχου τοῦ Ἀβδοὺλ-Ἀββᾶς ἡ ἐπὶ Ὀμεϊαδῶν κατακτητικὴ πολιτικὴ ἐγκατελείφθη ἐντελῶς, ὑποχωρήσασα εἰς τὰς ἐσωτερικὰς ἀλληλομαχίας. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μαμοὺν Ἀλ-Μοτασὶμ (833-842) δὲν ᾐσθάνετο ἑαυτὸν ἀσφαλῆ οὐδὲ ἐν Βαγδάτῃ, ὥ τε ἀποσυρθεὶς εἰς βορειοτέραν ἕδραν τῆς βασιλείας ἐνεπιστεύθη ἐκεῖ τὰ σκῆπτρα εἰς σωματοφυλακὴν ἑβδομήκοντα χιλιάδων Τούρκων ὡς λέγεται, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ διατήρησις οἰκονομικῶς καὶ ἠθικῶς κατέστρεφε τὸ κράτος. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Τούρκων τούτων ἔδωκαν τὴν Χαλιφείαν τὸ 847 εἰς τὸν ἄπιστον, σκληρὸν καὶ ἀνήθικον Ἀλ-Μουταυακίλ. Τὸ 908 ὁ ἀνίκανος καὶ φιλήδονος Μοκταδὶρ παρέδωκε τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους παντελῶς εἰς χεῖρας εὐνούχου, ὀνομάσας αὐτὸν Ἐμὶρ-αλ-Ὀμρὸ, ἤτοι Ἐμίρην τῶν Ἐμιρῶν, ὡς ἀνώτατον στρατηγόν· εἰς τὸ ἀξίωμα ὅμως τοῦτο περιελήφθη κατόπιν καὶ τοῖ ἐπὶ τῆς διοικήσεως ἤδη ἀπὸ πρότερον τεταγμένου Βεζύρου.

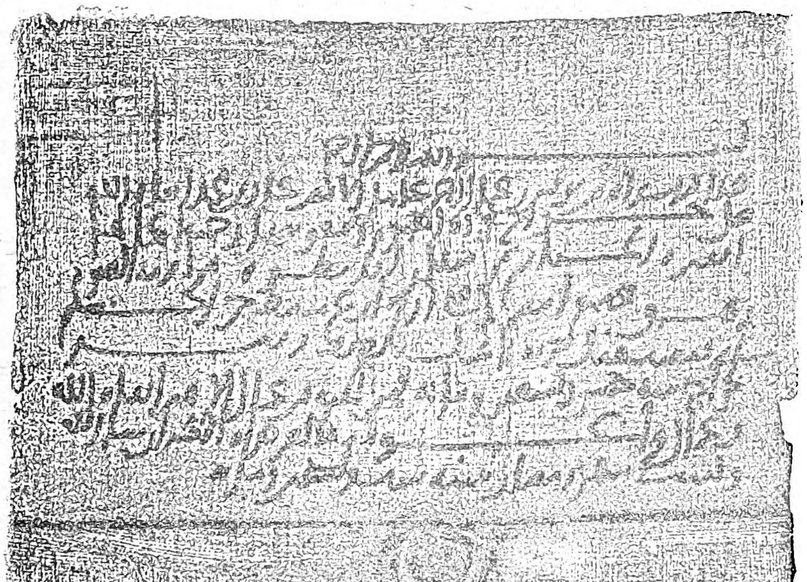

Ἀραβικὴ ἀπόδειξις πληρωμῆς κεφαλικοῦ φόρου.

Ἡ σκιώδης τῶν Ἀββασιδῶν Χαλιφῶν ἐν Βαγδάτῃ ἐξουσία ἐξέλιπεν ἐντελῶς τὸ 1258, διὰ τοῦ Μογγόλου Χουλαγκάν, ὅστις καὶ τὴν πόλιν ἐπυρπόλησε καὶ κατέστρεψε. Εἰς τὴν Αἴγυπτον διετηρήθη ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τοῦ Χαλίφου καὶ ἀργότερα ἐπὶ Μαμελούκων μέχρις οὗ ἐξέλιπε καὶ ἐκεῖ ἐπὶ Μοταυακίλ, μετενεχθέντος εἰς Κωνσταντινούπολιν αἰχμαλώτου ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Σελὶμ Α' (1512–1520). Πρὸς τὸν κατακτητὴν τοῦτον τῆς Αἰγύπτου Τοῦρκον ὑπεχρεώθη ὁ Μοταυακὶλ νὰ παραχωρήσῃ ἐπισήμως τὸν τίτλον καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Χαλίφου τῶν Μωαμεθανῶν.

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ἀββάτη (Niccolo dell') Ζωγράφος ἰταλός ἐγεννήθη ἐν Μοδένῃ κατὰ τὸ 1511, ἀπέθανεν ἐν Φονταινεμπλὼ ἢ Παρισίους τὸ 1571. Ἀνατραφεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του Γιοβάννη, ζωγράφου καὶ γλύπτου, ἀνεδείχθη εἷς τῶν καλυτέρων τοιχογράφων τῆς ἐποχῆς του τοιχογραφήσας τὸν πύργον τοῦ Φοντενεμπλὼ καὶ τὸ Ἰνστιτοῦτον τῆς Βολωνίας. Ἀτυχῶς αἱ πλεῖσται τοιχογραφίαι του κατεστράφησαν μετὰ τῶν τοίχων οὓς ἐστόλιζον. Εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Μοδένης σώζονται μερικαὶ παριστῶσαι ποιητικὰ τοπεῖα καὶ σκηνὰς ἐκ τῆς Αἰνειάδος. Τὸ 1772 αἱ τοιχογραφίαι αὗται ἀπετυπώθησαν ἐπὶ ὑφάσματος, ἀλλὰ τὰ χρώματα ἔγιναν σκοτεινότερα καὶ θολώτερα.

Ἕτερος πίναξ του ὅστις παριστᾷ τὸ μαρτύριον τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου εὑρίσκεται εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Δρέσδης καὶ τρίτος, ὁ Γάμος τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Παρισίων.

Ἀββατινι (Abbatini), Γουΐδος Οὐβάλδος. Ἰταλὸς ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1600 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τῷ 1656. Ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ, μέχρι τινός, μιμητὴς τοῦ Ἰωσὴφ Τσέζαρι (Cesari) ἀργότερα ὅμως ὑπέστη ἐν Ρώμῃ τὴν ἐπιρροὴν τῆς σχολῆς τοῦ Βερνίνι, μετὰ τοῦ ὁποίου συνειργάσθη εἰς τὴν διακόσμησιν πολλῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐζωγράφησε, σύμφωνα μὲ τὸν συρμὸν τῆς ἐποχῆς ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν τρούλλων, σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τῶν ἀγγέλων (παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Τερέζας καὶ τῆς Ἁγίας Μαρίας τῆς Νίκης κ.τ.λ.). Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀπέκτησε μεγάλην φήμην, ὁ δὲ πάπας Οὐρβανὸς ὁ 8ος ἐξετίμα πολὺ τὰ ἔργα του. Ἀλλ' ἡ τύχη δὲν τοῦ ἦτο εὐνοϊκή. Ὁ Βερνίνι εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ τὸν κάμῃ νὰ ἐργάζεται πολὺ ἀντὶ μικρᾶς ἀντιμισθίας. Ὁ ἀτυχὴς καλλιτέχνης ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἐργασίαν καὶ παρὰ τῷ Πέτρῳ ντὲ Κορτόνε, ὅστις τὸν ἐχρησιμοποίησε εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἱερᾶς Θυσίας (Saint-Sacrement) καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πανώλους τοῦ 1656, ὁ Ἀββατίνι μετέβαινε μίαν ἡμέραν πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἐρωμένης του, ὅταν, φθάσας πρὸ τῆς θύρας τῆς οἰκίας της, εἶδε τὸ ἁμάξιον τῶν πανωλοβλήτων, τὸ ὁποῖον ἤρχετο νὰ παραλάβῃ τὸ πτῶμά της. Ἡ σκηνὴ αὕτη ἐπροξένησε τόσην συγκίνησιν εἰς τὸν ἀτυχῆ ζωγράφον, ὥστε οὗτος μετ' οὐ πολὺ ἀπέθανε.

Ἀββάτιος Ἱερόθεος. Λόγιος κληρικὸς τοῦ 17ου αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἄγνωστον ποῖον ἀκριβῶς ἔτος καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1664. Ἡγούμενος τῆς μονῆς Σισίων ἀπὸ 16 Μαρτίου 1631, λαβὼν τὴν κάρπωσιν αὐτῆς διὰ
περιβολῆς (investitura) ὑπὸ τοῦ δουκὸς Φ. Ἐρί-
τσου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ι. Τσιμάρα, ἰσο-
βίου τῆς μονῆς πάτρωνος. Κηδόμενος τῆς συν-
τηρήσεως καὶ εὐπρεπείας τῶν μονῶν, ἀνῳκοδό-
μησε τῷ 1642 καὶ τὸ ἐν Παβιολάτοις τοῦ δήμου
Ἐλιοῦ μουσεῖον τῶν Στροφάδων, τυχὼν πρὸς
τοῦτο κυβερνητικῆς συνδρομῆς. Τῆς ἡγουμενίας
παρῃτήθη κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1664, τῆς μονῆς
δοθείσης εἰς κάρπωσιν ὑπὸ τοῦ δημοσίου εἰς
τὸν Ζακύνθιον ἐπίσκοπον Σεβαστείας καὶ ἔξαρ-
χον πάσης Ἀρμενίας Ἰωσὴφ τὸν Δόξαν. Ὁ
Ἀββάτιος, ἐραστὴς τῶν γραμμάτων καὶ τῆς θεο-
λογίας κυρίως, γηραιός, ἔγραψεν εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν καὶ εἰς τὴν ὁμιλουμένην. Ἔργα καὶ ἐκδό-
σεις τοῦ Ἀββατίου εἶναι τὰ ἑξῆς: α') Περιγραφὴ
τοῦ σεισμοῦ τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1637. β') Λό-
γος ἀνέκδοτος εἰς Ἰωσὴφ Πάγκαλον καὶ γ')
Ἑρμηνεία εἰς τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων τοῦ Σολο-
μῶντος ὑπὸ Θεοδωρήτου.

Ἄββαχ (Abbach). Πολίχνη τῆς ἐπαρχίας
Κελχαΐμ (Κάτω Βαυαρία), κειμένη ἐπὶ τοῦ Δου-
νάβεως (1500 κατ.). Ζυθοποιεῖα καὶ λατομεῖα.
Παρὰ τῷ Ἄββαχ ἐνίκησαν τῇ 19ῃ Αὐγούστου
1809 οἱ Γάλλοι τοὺς ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Κάρο-
λον Αὐστριακούς.

Ἀββεβὶλ (Abbeville—Abbatis villa). Πρω-
τεύουσα τῆς ὁμωνύμου γαλλικῆς ἐπαρχίας, κειμένη
βορειοδυτικῶς τῆς Ἀμιένης εἰς ἀπόστασιν 45 χι-
λιομέτρων καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σὸμ (Somme).
Ἡ Ἀββεβὶλ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰς παλαιὰς οἰ-
κίας τοῦ 15ου καὶ τοῦ 16ου αἰῶνος, αἱ ὁποῖαι
διατηροῦνται ἀκόμη εἰς τὸ κέντρον της καὶ διὰ
τὴν ὡραίαν γοτθικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου
Βουλφράνου. Ἔχει βιβλιοθήκην, μουσεῖα, πολι-
τικὰ δικαστήρια καὶ ἐμποροδικεῖον. Ἀπὸ τῆς
πόλεως ταύτης ἄρχεται τεχνητὴ διῶρυξ συνενοῦσα
τὸν ποταμὸν μετὰ τῆς θαλάσσης. Ἡ Ἀββεβὶλ
ἔχει πολλὰ ὑφαντουργεῖα καὶ ἐργοστάσια ταπή-
των καὶ διεξάγει σπουδαῖον ἐμπόριον δημητρια-
κῶν καρπῶν, ξυλείας, σχιστολίθου κτλ.

Τὸ μέρος ὅπου κεῖται ἡ Ἀββεβὶλ κατῳκεῖτο
ἀνέκαθεν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἡ δὲ πόλις ὑφί-
στατο ἤδη ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ ἐκαλεῖτο
ὑπὸ τῶν ρωμαίων Abbatis villa. Κατὰ τὸν 9ον

Digitized by Google

αἰῶνα ἡ Ἀββεβὶλ ἦτο πολίχνη ὑπαγομένη εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Ρικιέρου, ἀργότερον δὲ ἐγένετο ὀνομαστὴ διὰ τὰ ὀχυρώματά της, τὰ ὁποῖα ὑπερήσπιζον τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Σόμ. Ὁ κοινοτικὸς χάρτης της χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1184. Οὔτε ὁ ἑκατονταετὴς πόλεμος, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἡ Ἀββεβὶλ ἤλλαξεν ἐπανειλημμένως κυρίαρχον οὔτε ἡ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἐν Γαλλίᾳ ἱδρυθεῖσα Ἕνωσις πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ καθολικισμοῦ κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων ἠδυνήθησαν νὰ ἐλαττώσωσι τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν σπουδαιότητά της.

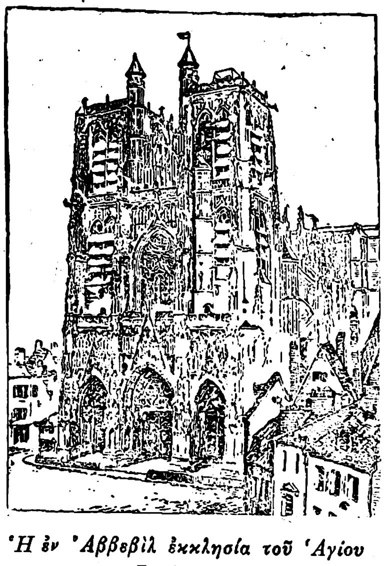
Ἡ ἐν Ἀββεβὶλ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βουλφράνου

Ἡ ἐν ἔτει ὅμως 1685 ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ 14ου γενομένη ἀνάκλησις τοῦ Ἐδίκτου τῆς Νάντης, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἐρρῖκος ὁ 4ος ἐπέτρεψεν (1598) εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας των, ἔδωκε καίριον πλῆγμα εἰς τὴν Ἀββεβίλ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον αὕτη οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ ἀνακύψῃ.

Ἡ Ἀββεβὶλ εἶναι πατρὶς τοῦ γάλλου γεωγράφου Σανσὸν (Sanson). Ἡ μεταξὺ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ 9ου τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ 3ου τῆς Ἀγγλίας ἐν ἔτει 1259 συνομολογηθεῖσα συνθήκη, κακῶς καλεῖται ὑπό τινων «Συνθήκη τῆς Ἀββεβίλ», ἐνῷ πρέπει νὰ ὀνομάζεται «Συνθήκη τῶν Παρισίων». Ἡ Ἀββεβὶλ ἔχει σήμερον 20.000 κατοίκους.

Ἀββενὴρ ἢ **Ἀβενήρ.** Ἀρχιστράτηγος καὶ ἐξάδελφος τοῦ Σαούλ, βασιλέως τοῦ Ἰσραήλ, υἱὸς δὲ τοῦ Νήρ. Ἀφωσιωμένος εἰς τὸν βασιλέα, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν στερέωσιν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ βασιλείου, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Σαοὺλ ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν υἱόν του Ἰσβοσθέ. Ὁ Ἀβενὴρ ἐξηκολούθησε προσφέρων τὰς ἀφωσιωμένας ὑπηρεσίας του εἰς τὸν νέον βασιλέα πολεμῶν κατὰ τοῦ Δαβίδ, ὁ ὁποῖος ἐβασίλευεν ἐπὶ τοῦ Ἰούδα. Ἀλλ' ἡ τύχη τῶν ὅπλων εἶχε στραφῆ ἐναντίον του, δὲν ἐβράδυνε δὲ νὰ ἔλθῃ εἰς ψυχρότητα καὶ κατόπιν εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν Ἰσβοσθέ. Ἀφορμὴν ἔδωκεν ὁ βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ἐπετίμησε τὸν Ἀβενήρ, διότι εἶχε συνάψει σχέσεις μὲ τὴν Ρεσφά, παλλακὴν τοῦ ἀποθανόντος πατρός του, ὁ δὲ ἀρχιστράτηγος προσβληθεὶς διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ταχθῇ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Δαυίδ. Μετέβη πράγματι εἰς Χεβρὼν καὶ συνέφαγε μετὰ τοῦ Δαυὶδ καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἀναγνώρισίν του ὡς βασιλέως. Ἀλλ' ὁ ἀνεψιὸς καὶ ἀρχιστράτηγος τοῦ Δαυὶδ Ἰωάβ, ἐκδικούμενος τὸν ἀδελφόν του Ἀσαήλ, φονευθέντα διὰ χειρὸς τοῦ Ἀβενὴρ κατά τινα μάχην, τὸν ἐκάλεσε νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ δῆθεν ἰδιαιτέρως παρὰ τὴν πύλην τῆς πόλεως καὶ ἐκεῖ τὸν ἐφόνευσε.

Ἀββεοκοῦτα. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ Νοτίῳ Γουϊνέᾳ, ἀπέχουσα περὶ τὰ τριάκοντα χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς θαλάσσης καὶ κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Ὀγκούν. Τὸ ὄνομα Ἀββεοκοῦτα σημαίνει «ἐπὶ τῶν βράχων». Ἡ πόλις κεῖται, πράγματι, ἐπὶ μεγάλου λόφου ἐκ γρανίτου, ὅστις δεσπόζει τῆς πέριξ δασώδους περιοχῆς. Εὐάριθμοι νέγροι Ἔγβας, ἀνήκοντες εἰς τὴν φυλὴν τῶν Νάγος, φεύγοντες τοὺς μουσουλμάνους κατακτητὰς Πούλ, ἐζήτησαν τῷ 1825 καταφύγιον ἐπὶ τῶν βράχων τούτων, ἀργότερα δὲ τοὺς ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι Νάγος. Ἐσχηματίσθη τοιουτοτρόπως συγκρότημα ἀποτελούμενον ἐκ 30 περίπου χωρίων καὶ συνοικισμῶν, τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι περιέβαλον, πρὸς κοινὴν ἄμυναν, διὰ τάφρου καὶ τείχους μήκους 22 χιλιομέτρων. Τὰ χωρία ταῦτα μὲ τὴν παρέλευσιν τῶν ἐτῶν ἡνώθησαν μεταξύ των ἀποτελέσαντα ἀληθῆ πόλιν, ἔκαστον ὅμως ἐξ αὐτῶν διετήρησε τὸ ὄνομα τῆς φυλῆς ἡ ὁποία τὸ ἔκτισε. Ἡ πόλις ἀποτελεῖ ὁμοσπονδιακὸν κράτος κυβερνώμενον ὑπὸ βασιλέως καλουμένου Ἀλακέ, ἐκλεγομένου διὰ βίου καὶ ἐξασκοῦντος τὴν ὑπερτάτην δικαστικὴν ἐξουσίαν. Αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις διοικοῦνται ὑπὸ στρατηγοῦ ἐκλεγομένου ἐπίσης διὰ βίου καὶ καλουμένου Βαχεροῦ. Ἡ Ἀββεοκοῦτα εὑρίσκεται συχνὰ εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τὰς γειτονικὰς φυλάς. Ὁ πληθυσμός της ὑπολογίζεται εἰς 130 χιλιάδας κατοίκους, οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν ὑφασμάτων. Ἡ πόλις δὲν εἶνε πλέον τελείως ἀνεξάρτητος ἀλλ' ἀποτελεῖ μέρος τῆς Βρεττανικῆς Ἀποικίας Λάγος.

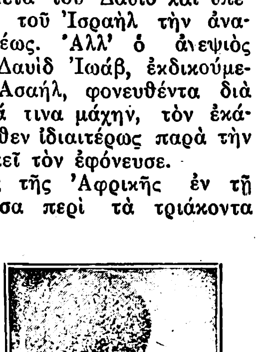
Πρότυπον ἀριστοτεχνικῆς κομμώσεως μιᾶς γυναικὸς ἐκ τῶν κατοικούντων παρὰ τὴν Χρυσῆν ἀκτήν, εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Ἀββεοκούτας.

Ἀββιάτε Γκράσσο (Abbiate Grasso). Πόλις τῆς Ἰταλίας, 13.500 κάτοικοι, ἐπὶ τῆς σιδ. γραμμῆς ἀπὸ Μιλάνου εἰς Γένουαν, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ὑποδιοικήσεως. Βροχομετρικὸς σταθμός. Κεῖται ἐπὶ τοῦ «Ναβίλιο Γκράντε» ἢ διώρυγος ἀπὸ Μιλάνου εἰς Τεσσῖνον. Σημαντικὴ στρατιωτικὴ τοποθεσία χρησιμεύσασα ὡς χειμερινὸν κέντρον εἰς τοὺς Μποννιβὲ καὶ Μπαγιὰρ (1523-1524) Μεταξουργεῖα.

Ἄββον (Abbon). Μοναχὸς καὶ ἱστορικὸς (850-923). Παρευρίσκετο εἰς Παρισίους κατὰ τὴν πολιορκίαν τούτων ἀπὸ τοὺς Νορμανδοὺς (Νοέμ. 885—Ἰαν. 887) καὶ ἔγραψε τὸ ποίημα περὶ τοῦ «Παρισιακοῦ πολέμου». Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶνε μεγίστης ἱστορικῆς ἀξίας. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος, ὄχι μόνον περὶ τῆς Πολιορκίας τῶν Παρισίων, ἀλλὰ καὶ περὶ διαφόρων ἄλλων ἐπιδρομῶν τῶν Ναρμανδῶν ὡς καὶ περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. Ὁ Ἄββον λαμβάνει εἰς τὸ βιβλίον του τὸν ταπεινὸν τίτλον τοῦ «τσέρνους» δηλ. τοῦ γονυπετοῦς, οὕτω δὲ οἱ περισσότεροι βιογράφοι αὐτοῦ τὸν ὀνομάζουν «Ἄββον ὁ Κυρτός». Ὁ ἱστορικὸς οὗτος ὑπῆρξεν αὐτόπτης μάρτυς τῶν περισσοτέρων γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἀφηγεῖται. Τὸ ὕφος του εἶνε τόσον περίτεχνον καὶ κεκοσμημένον, ὥστε καταντᾷ δυσνόητον. Τὸ ἔργον του ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1588, ἔκτοτε δὲ ἀνετυπώθη πλειστάκις.

Ἄββον (Abbo Floriacensis), ἀββᾶς. (945—1004). Ἐσπούδασεν εἰς τὰς σχολὰς τοῦ Φλερύ, τῶν Παρισίων καὶ τῶν Ρημῶν. Ἀπεστάλη εἰς Ἀγγλίαν, ὅπως συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του καὶ ἐπανελθὼν εἰς Φλερὺ ἐγένετο ἀββᾶς τὸ 988. Εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Σαὶν-Μπαζὶλ ὑπερασπίσθη τὸν Ἀρνούλ, ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ὀρλεάνης. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Μουζὸν (995). Ὁ βασιλεὺς Ροβέρτος ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν μίαν ἀποστολὴν παρὰ τῷ Πάπᾳ Γρηγορίῳ V. Ἐφονεύθη κατά τινα ἔριδα μεταξὺ Γάλλων καὶ Γασκώνων. Ὁ Φυλεπὲρ ἔλεγε δι' αὐτόν: «Ὁ Ἄββον, ὁ λαμπρὸς αὐτὸς φιλόσοφος... ὁ διδάσκαλος τῆς Γαλλίας ὁ μᾶλλον ἐγκύψας εἰς ὅλας τὰς θρησκευτικὰς καὶ μή, ἐπιστήμας». Ἀπὸ τοῦ 1031 ἡ λατρεία τοῦ ἁγίου Ἄββον εἶχε καθιερωθῆ εἰς πολλὰς ἐκκλησίας. Ὁ Ἄββον ἔγραψε πολλὰ ἔργα θεολογικά, ἱστορικά, ποιητικὰ καὶ ἀστρονομικά.

Ἄββοτ Γεώργιος, ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κανταβουρίας. Ἐγεννήθη ἐν Γκίλφορδ τὸ 1562, ἐκ πατρὸς ῥάπτου καὶ ἐσπούδασε πρῶτον ἐν τοῖς σχολείοις τῆς πατρίδος του καὶ ὕστερον ἐν Ὀξφόρδῃ. Τὸ 1610 διωρίσθη ἐπίσκοπος τοῦ Λονδίνου καὶ τὸ 1611 ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κανταβουρίας. Τὸ 1621 ἐξελθὼν εἰς κυνήγιον ἐφόνευσε κατὰ λάθος ἕνα τῶν φυλάκων. Ὑπεβλήθη μήνυσις ἐναντίον τοῦ κληρικοῦ τούτου, ὅστις ἐφόνευσε ἀκουσίως μέν, ἐξ ἐνεργείας αὐτοῦ ὅμως ἀσυμβιβάστου ὁπωσδήποτε πρὸς τὴν ἰδιότητά του ὡς κληρικοῦ. Ἡ μήνυσις ἀπερρίφθη, ἀλλὰ τὸ συμβὰν ἀφῆκε κηλῖδα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἄββοτ. Ἀπέθανε ἐν Κρόϋδεν τὸ 1633.

Γεώργιος Ἄββοτ

Ὁ Ἄββοτ ἦτο φανατικὸς πουριτανὸς καὶ ὡς τοιοῦτος κατεδίωξε σφοδρῶς τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς καθὼς καὶ τοὺς μὴ πρεσβεύοντας τὰ τῆς θρησκείας του Διαμαρτυρομένους.

Ὅτε ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος Λούκαρις, σφοδρὸς πολέμιος τοῦ καθολικισμοῦ καὶ φίλος παντὸς ἐχθρικῶς διακειμένου πρὸς αὐτόν, ἔγραφε τὸ 1616 πρὸς τὸν Ἄββοτ περὶ τῶν κινδύνων, οὓς διέτρεχεν ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία παρὰ τῶν Ἰησουϊτῶν, οὗτος τῇ διαταγῇ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας προέτεινε τῷ Κυρίλλῳ νὰ στείλῃ κληρικόν τινα εἰς Ἀγγλίαν, διὰ νὰ σπουδάσῃ ἐκεῖ τὴν θεολογίαν καὶ καταστῇ οὕτω ἀποτελεσματικὸς ὑπερασπιστὴς τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἄββοτ Ροβέρτος. Ἄγγλος θεολόγος, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Γεωργίου Ἄββοτ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κανταβουρίας. Διάσημος ἱεροκῆρυξ, ἐχρημάτισε ἀλληλοδιαδόχως ἐφημέριος τοῦ βασιλέως Ἰακώβου τοῦ Α', καθηγητὴς τῆς θεολογίας ἐν Ὀξφόρδ καὶ τὸ 1615 ἐπίσκοπος τοῦ Σάλισβουρυ. Ἔγραψε ἐναντίον τῶν διδαχῶν τῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, καθὼς καὶ «Περὶ τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας τῶν βασιλέων».

Ροβέρτος Ἄββοτ

Ἄββοτ Λύμαν. Ἀμερικανὸς Διαμαρτυρόμενος θεολόγος καὶ δημοσιογράφος. Ἐγεννήθη τὸ 1815 ἐν Ρόξβουρυ τῆς Μασσαχουσέτης καὶ ἐσπούδασε τὴν θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νέας Ὑόρκης, ὁπόθεν ἀπεφοίτησε τὸ 1853. Τὸ 1888 διωρίσθη ἱεροκῆρυξ τῆς Plymouth Church τοῦ Μπρούκλιν. Τὸ 1893 ἐγένετο ἀρχισυντάκτης τοῦ «Outloock» τῆς Νέας Ὑόρκης. Κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶνε: «Λεξικὸν θρησκευτικῶν γνώσεων», «Βίος καὶ φιλολογία τῶν ἀρχαίων Ἑβραίων» καὶ «Αναμνήσεις», τὸ τελευταῖον γραφὲν τὸ 1915.

Ἄββοτ (Ἔδουιν Abbot). Ἄγγλος καθηγητής. Ἐγεννήθη τὸ 1838 καὶ ἐσπούδασε ἐν τῷ Κολλεγίῳ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἐν Καΐμπριτζ. Τὸ 1865 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς σχολῆς αὐτῆς. Ἔγραψε θεολογικὰ συγγράμματα καὶ διάφορα σχολικὰ βιβλία. Τὸ γνωστότερον τῶν ἔργων του εἶνε «Γραμματικὴ Σαικσπήρειος». Τὸ 1913 ἐξελέγη μέλος τῆς Βρεττανικῆς Ἀκαδημίας.

Ἄββοτ. (Σὲρ Ἰωάννης Ἰωσὴφ Κώλδουελλ). Πρωθυπουργὸς τοῦ Καναδᾶ. Ἀπὸ υἱὸς πτωχοῦ ἱερέως ἔγινε διαπρεπὴς δικηγόρος, καὶ πρὸ τῆς Ἑνώσεως τοῦ 1867 ἦτο μέλος τοῦ Καναδικοῦ Κοινοβουλίου, καὶ εἰσαγγελεὺς τῶν Ἐφετῶν. Μετὰ τὸ 1867 ἔγινε ὀπαδὸς τοῦ Σὲρ Τζὼν Α. Μακδόναλδ, πρωθυπουργοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη τὸ 1891, ἀλλὰ παρῃτήθη τοῦ ἀξιώματός του τούτου μετὰ δύο ἔτη. Ἀπέθανε τὸ 1893 ἐν ἡλικίᾳ 72 ἐτῶν.

Ἄββοτ. (Abbot), βαρῶνος τοῦ Κλότσεστερ, λόρδος Κάρολος. Ἄγγλος νομομαθὴς (1757—1829). Ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὴν μελέτην τῆς ξένης νομοθεσίας, τῷ δὲ 1790 ἐγένετο μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἰδέα τῆς εἰσαγωγῆς Δελτίου τῶν Νόμων, τὸ ὁποῖον ἀποστέλλεται ἔκτοτε τακτικὰ εἰς ὅλας τὰς δικαστικὰς ἀρχὰς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου. Τῷ 1800 ὁ Ἄββοτ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς συμβουλίου, σκοπὸν ἔχοντος τὴν ἀνεύρεσιν, συγκέντρωσιν καὶ δημοσίευσιν «τῶν ἀγνώστων καὶ ἀπανταχοῦ τεθαμμένων ἱστορικῶν θησαυρῶν», τῷ δὲ 1817 ἀπεχώρησεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον λόγῳ παθήσεως τῶν ὀφθαλμῶν. Διὰ τὰς πολλὰς πρὸς τὴν πατρίδα του ὑπηρεσίας, ἡ Κυβέρνησις τοῦ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ βαρώνου. Ὁ Ἄββοτ συνέγραψε «Ἐγχειρίδιον Νομολογίας τοῦ Τσέστερ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Νομολογίαν τῆς Οὐαλλίας» καὶ «Πραγματείαν περὶ τῆς χρήσεως καὶ καταχρήσεως τῆς σατύρας». Τὸ δεύτερον τοῦτο ἔργον, ἀνωνύμως ἐκδοθέν, ἀποδίδεται ὑπὸ τινων εἰς ἄλλους συγγραφεῖς.

Ἄββοτ. (Abbott) Ἄγγλος ἠθοποιός. Ἐγεννήθη τὸ 1789 εἰς Κελσέαν, νεώτατος δὲ ἔγινε λαοφιλὴς εἰς τὸ Ἀγγλικὸν κοινὸν διὰ τὰ μεγάλα του χαρίσματα. Ἐνθαρρυνθεὶς ὑπὸ τῶν ἐπιτυχιῶν τὰς ὁποίας εἶχεν ἐν τῇ πατρίδι του ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς διασήμων ἠθοποιῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐπεχείρησε ταξίδιον εἰς Γαλλίαν. Ἀπὸ τῆς πρώτης του ἐμφανίσεως τὸ κοινὸν τὸν ὑπεδέχθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ὁ Ἄββοτ ἐπέσυρε τὸ πλῆθος ὑποκρινόμενος μετ' ἴσης ἐπιτυχίας ρόλους τραγικοὺς καὶ κωμικοὺς εἰς τὰ ἔργα Ἄμλετ, Ὀθέλλον, Ρωμαῖον καὶ Ἰουλιέτταν, Ἔμπορον τῆς Βενετίας, τοῦ Σαικσπήρου καθὼς καὶ εἰς ἔργα ἄλλων συγγραφέων. Ὅτε μὲν δραματικός, ἐπιβλητικός, πλήρης πάθους, ὅτε δὲ πλήρης οἴστρου καὶ εὐθυμίας ἀκαταμαχήτου, ἄριστα δὲ ὁμιλῶν τὴν Γαλλικὴν ἔγινε δημοφιλέστατος καὶ ἐν Γαλλίᾳ.

Ἔγινε γνωστὸς καὶ ὡς δραματικὸς συγγρα-

Digitized by Google

φεὺς ἐκ τῶν ἔργων: «Ἡ νεανικὴ ἡλικία Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου» καὶ «Σουηδικὸς Πατριωτισμός».

Ἀββοτταβὰδ (Abbottabad). Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, παρὰ τὸ Κασημὶρ καὶ εἰς ἀπόστασιν 291 χιλιομέτρων βορειοδυτικῶς τῆς Λαχόρης. Ἔχει 135,000 κατ. τὸ δὲ ἐμπόριόν της εἶναι ἀνθηρότατον.

Ἄββοτσφορδ (Abbotsford). Πόλις τῆς Σκωτίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατῴκησεν ὁ Οὐῶλτερ Σκώττ. Ὁ μέγας οὗτος Ἄγγλος συγγραφεύς, ἠγόρασεν ἐν ἔτει 1811 μεγάλα κτήματα τῆς περιοχῆς καὶ ἔκτισεν ἐντὸς αὐτῶν πύργον ρυθμοῦ Ἀγγλικῆς Ἀναγεννήσεως. Ὡραῖα δένδρα περιβάλλουσι πανταχόθεν τὴν ὀνομαστὴν αὐτὴν κατοικίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν φαίνονται αἱ ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ Τουΐδ (Tweed). Ὁ σὲρ Οὐῶλτερ Σκὼττ ἀνέθεσε τὴν διακόσμησιν τῆς κατοικίας του εἰς τὸν ζωγράφον Δ. Χαίη ἐξ Ἐδιμβούργου καὶ

Ἡ ἐρημικὴ καὶ μεγαλοπρεπὴς βίλλα τοῦ πρυτάνεως τῶν Ἄγγλων μυθιστοριογράφων. Ἐκεῖ, ἐν μέσῳ τῆς μονήρους καὶ ποιητικῆς φύσεως, ὁ Οὐῶλτερ Σκὼτ συνέλαβε καὶ συνέγραψε τὰ ἀριστουργηματικὰ μυθιστορήματά του.

συνέλεξεν ἐντὸς αὐτῆς θαυμασίαν συλλογὴν ἀρχαιοτήτων, βιβλίων καὶ ἀντικειμένων τέχνης. Ἐπί τινα ἔτη (περὶ τὸ 1860), ὁ πύργος τοῦ Ἄββοτσφορδ ἐνοικιάσθη εἰς ἓν τάγμα καθολικῶν καλογραιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγκατέστησαν ἐντὸς αὐτοῦ κοινόβιον καὶ σχολεῖον διὰ τὰ κοράσια. Οἱ ἀπόγονοι ὅμως τοῦ Ἄγγλου μυθιστοριογράφου ἀνέκτησαν τὸν πύργον. Τμῆμα αὐτοῦ ἔχει σήμερον μεταβληθῆ εἰς «Μουσεῖον τοῦ Οὐῶλτερ Σκώττ», οἱ δὲ μεταβαίνοντες εἰς τὸ Ἄββοτσφορδ περιηγηταὶ δὲν παραλείπουν ποτὲ νὰ τὸ ἐπισκεφθοῦν.

Ἄββς-Χὲδ (Abb's-Head). Ἀπότομον καὶ βραχῶδες ἀκρωτήριον τῆς Σκωτίας, ἀποτελοῦν τὸ ἀνατολικώτερον ἄκρον τῶν ὀρέων Λαμμερμοὺρ (Lammermuir ἢ Lammermoor) καὶ ἐγειρόμενον εἰς ὕψος 93 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἐγκαταστήσει εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ στρατιωτικὸν σταθμόν.

Ἄββτ (Θωμᾶς). Ἠθικολόγος Γερμανός. Ἐγεννήθη τὴν 25 Νοεμβρίου 1738 ἐν Οὔλνῃ. Ἀπέθανε τὴν 3 Νοεμβρίου 1766 ἐν Βυτεμβούργῳ. Κατ' ἀρχὰς ἠθέλησε νὰ σπουδάσῃ θεολογίαν, ἀλλὰ αἱ διδασκαλίαι ἃς ἤκουσεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης, οὐδόλως συνεβιβάζοντο μὲ τὸν σταθερὸν καὶ ἀκριβῆ χαρακτῆρα του. Ἐπεδόθη εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Ὁ Hume, ὁ Voltaire, ὁ Shaftespurg ἐγένοντο διδάσκαλοί του, ὁ δὲ Lessing τὸ κυριώτερον πρότυπόν του. Τὸ 1760 ἐκλήθη νὰ καταλάβῃ τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Φραγκφούρτης ἐπὶ τοῦ Ὀδέρου. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔγραψε τὴν διατριβήν του: «Ὁ ὑπὲρ πατρίδος θάνατος» τῆς ὁποίας θαυμάζεται τόσον τὸ ὕφος ὅσον καὶ τὸ ὑψηλὸν τῆς σκέψεως. Τὸ 1764 ἔγραψε τὸ ἀξιολογώτατον φιλοσοφικὸν σύγγραμμά του «Περὶ ἀξίας». Μετὰ τοῦ Νικολάϊ καὶ τοῦ Μένδελσον συνειργάσθη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ περιοδικοῦ: «Φιλολογικὰ Γράμματα» ἢ «Γράμματα περὶ τῆς συγχρόνου φιλολογίας» εἰς τὰ ὁποῖα ἐπραγματεύθη ἀλληλοδιαδόχως διάφορα ζητήματα φιλολογίας, φιλοσοφίας, ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς. Τὰ ἄρθρα του συχνάκις δὲν ἦσαν ἢ ταχέα αὐτοσχεδιάσματα, ἀλλὰ διεφαίνετο πάντοτε ἐν αὐτοῖς ἡ ὥριμος κρίσις. Ἀπὸ τοῦ 1761—1763 ἐδίδαξε φιλοσοφίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἔσσης, ἀλλ' εὕρισκε τὴν μικρὰν ταύτην πόλιν πολὺ περιωρισμένην διὰ φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας καὶ ἐγκατέλειψε ταύτην διὰ νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Γαλλίαν καὶ Ἑλβετίαν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του καλεῖται συγχρόνως ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μαρβούργου καὶ τῆς Ἄλλης, ἀλλὰ προτιμᾷ τὴν θέσιν αὐλικοῦ συμβούλου, τὴν ὁποίαν τοῦ προσέφερε ὁ κόμης Γουλιέλμος τοῦ Shaumbourg-Lipp. Εἰς Βυτεμβοῦργον ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἐπελθόνος ὀλίγα ἔτη βραδύτερον—τὸ 1766. Τὰ ἔργα του ἐξέδοσεν ὁ φίλος του Νικολάϊ, εἰς 6 τόμους σχήματος 8ου. Βερολῖνον (1763—1781 2α ἔκδ. 1790).

ἄβγαλτος, -η, -ο· 1) ὁ μὴ βγαλμένος, ὁ μὴ ἐξελθών: σήμερα ὅλη μέρα *ἄβγαλτος* εἶμαι ἀπ' τὸ σπίτι = δὲν ἐξῆλθα τῆς οἰκίας. 2) ὁ μὴ ἀπεκδυθείς: *ἄβγαλτο* φόρεμα. 3) ὁ μὴ ἀποπλυθείς: τὰ ροῦχα τἄχω ἄβγαλτα ἀκόμα (=ἀξέπλυτα). 4) ὁ μὴ ἀποπατήσας: εἶμαι ἄβγαλτος δυὸ μέρες σωστές· 5) ὁ μὴ φυτρώσας: τὰ δόντια του (τὰ μαλλιά του, τὰ γένεια του, τὰ μουστάκια του) εἶν' ἀκόμη ἄβγαλτα. 6) ἀνεκρίζωτος: τὰ φουντάνια τἄχω ἀκόμα ἄβγαλτα. 7) ὁ μὴ ἐξελθὼν εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν κοινωνίαν, καὶ ἐπομένως ἄπειρος: ἄβγαλτο παιδί, ἄβγαλτη κοπέλλα.

ΑΒΓΑΡΟΣ, Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΜΕΣΟΠΟΤΑΜΙΑΣ

Ἡ ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Χριστὸν καὶ ἡ «εἰκὼν τῆς Ἐδέσσης».—Τὸ Ἅγιον Μανδήλιον καὶ ἡ Βερονίκη. — Τὸ Ἅγιον Κεράμιον. — Τὸ σουδάριον. Ἡ ἀχειροποίητος εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος.

Τὰ ὀνόματα Ἄβγαρ ἢ Ἄβγαρος καὶ Ἔδεσσα ἔγιναν πολυθρύλητα κατὰ τὸν Μεσαιῶνα εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, διότι συνεδέθησαν μὲ μίαν πολυσέβαστον παράδοσιν, ἡ ὁποία ἔσχεν ἀπέραντον ἀπήχησιν εἰς ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔγινε μέγας λόγος εἰς τὴν Βυζαντινὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μας. Εἶνε δὲ αὕτη ἡ περίφημος παράδοσις, ἡ ὁποία διηγεῖται τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μεσοποταμιακῆς Ἐδέσσης μὲ τὸν Χριστόν, καὶ τὴν θείαν ἀπεικόνισιν τῆς μορφῆς τοῦ Σωτῆρος. Ἡ παράδοσις ἢ μᾶλλον αἱ διάφοροι παραδόσεις αὗται, αἱ ὁποῖαι συνεχωνεύθησαν μὲ τὸν καιρόν, εἶνε τόσον ἑλκυστικαί, τόσον κατανυκτικαὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν ψυχήν, ὥστε ἀξίζει νὰ τὰς ἀναπαραστήσωμεν ἀκολουθοῦντες τὰς παλαιὰς καὶ τὰς μεταγενεστέρας παραλλαγάς.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐδέσσης

Ἡ μικρά, ἀλλὰ πολυθρύλητος πέραν τοῦ Εὐφράτου πόλις *Ἔδεσσα (Οὔρρα* ὀνομαζομένη ὑπὸ τῶν Σύρων) εἶχεν ἀποτελέσει ἀνεξάρτητον κράτος κατὰ τὰ τέλη τοῦ α΄ αἰῶνος π. Χ. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἷς κλάδος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Πάρθων κατῆλθε πρὸς Νότον, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἔδεσσαν καὶ ἐδημιούργησεν ἓν ἀνεξάρτητον σχεδὸν κράτος, τοῦ ὁποίου οἱ κυβερνῆται ἐθεωροῦντο ὡς *τοπάρχαι*, ἐλέγοντο δὲ καὶ βασιλεῖς. Οἱ βασιλεῖς οὗτοι εἶχον τὸ ὄνομα Ἄβγαρ, ἐβασίλευαν δὲ εἰς τὸ μικρὸν βασίλειον τῆς Ἐδέσσης ἀπὸ τὸ 132 π. Χ. ἕως τὸ 216 μ. Χ. Εἷς ἐκ τῶν Ἀβγάρων τούτων, ὁ Ἄβγαρ Οὐκάμα, ἦτο σύγχρονος τοῦ Ἰησοῦ. Ὁ Ἄβγαρος ὁ Ε΄ ἢ Ζ΄ ἔγινε περίφημος, διότι εἰς αὐτὸν ἀπεδόθη ἡ πολυθρύλητος παράδοσις τῶν σχέσεών του μὲ τὸν Σωτῆρα καὶ χάριν αὐτοῦ ἔγινεν ἡ ἀχειροποίητος εἰκὼν τοῦ Ἰησοῦ.

Εἰς τὴν ἱερὰν παράδοσιν ταύτην, ἡ ὁποία περιεβλήθη μέγα κῦρος εἰς τὸν παλαιὸν Χριστιανικὸν κόσμον ὑπόκειται καὶ μία ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ἡ παράδοσις ἀπεδόθη μὲν εἰς τὸν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ ἀκμάσαντα Ἄβγαρον, ἐσχηματίσθη ὅμως ἀργότερα εἰς τὴν Ἔδεσσαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ Γ΄ αἰῶνος μ. Χ., ὅπως μᾶς δεικνύουν προσεκτικαὶ ἔρευναι. Πολλοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐπίστευσαν ὡς αὐθεντικὴν τὴν παράδοσιν, ἥτις πάντως ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς πλέον σεβαστὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπάρχει ὅμως καὶ κάποια ἱστορικὴ ἀλήθεια, ἡ ὁποία ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν σχηματισμὸν τῆς παραδόσεως. Εἶνε δὲ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια αὕτη ὅτι, ἡ Ἔδεσσα μὲ τὴν περιφέρειάν της ὑπῆρξε τὸ πρῶτον καὶ σπουδαῖον Χριστιανικὸν κέντρον τῆς ἐσωτερικῆς Ἀσίας. Ἐδέχθη δὲ ἡ Ἔδεσσα τὸ κήρυγμα τοῦ θείου λόγου κατὰ τὰς πρώτας ἀποστολικὰς γενεάς, ὅπως καὶ ἡ παράδοσις λέγει. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς δὲ τῆς Μεσοποταμιακῆς ταύτης πόλεως ἐξηγεῖται ἀπὸ τὰς συχνὰς ἐμπορικὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον μεταξὺ τῆς Ἐδέσσης καὶ τῆς ἐπιφανοῦς Χριστιανικῆς πόλεως Ἀντιοχείας. Ἐμπορικοὶ σταθμοὶ πολυσύχναστοι εἶχον ἱδρυθῆ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων διὰ τὸ ἐμπόριον ἰδίως τῆς μετάξης, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ τὴν Ἄνω Ἀσίαν πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

Αἱ πηγαί.

Ἡ περὶ τοῦ Ἀβγάρου παράδοσις εἶχε μέγα κῦρος εἰς τὸν Βυζαντινὸν κόσμον, διότι πρῶτος διηγήθη αὐτὴν μὲ σπουδαίας μαρτυρίας, ὁ μέγας Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς καὶ ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας Εὐσέβειος, ὁ σύγχρονος τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου. Ἡ τοῦ Ἀβγάρου ἀλληλογραφία, λέγει, μὲ τὸν Χριστόν, διετηρεῖτο εἰς τὸ δημόσιον ἀρχεῖον τῆς πόλεως, τὸ *γραμματοφυλακεῖον*. Ὅσα δὲ διηγούμεθα, προσθέτει, τὰ εὕρομεν εἰς ἐπίσημα ἔγγραφα, εἰς *δημοσίους χάρτας*, οἱ ὁποῖοι περιέχουν τὰ παλαιὰ συμβάντα τῆς πόλεως Ἐδέσσης. Τὰς ἐπιστολὰς δὲ ταύτας παρέλαβεν ὁ Εὐσέβειος ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα, ἦσαν δὲ γεγραμμέναι εἰς τὴν Συριακὴν καὶ τὰς μετέφρασε λέξιν πρὸς λέξιν. Τὸ ἐκπληκτικὸν εἶνε, ὅτι τὸ Συριακὸν κείμενον, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν, παραβαλλόμενον μὲ τὸ κείμενον τοῦ Εὐσεβείου, δεικνύει πόσον πιστῶς καὶ εἰλικρινῶς ὁμιλεῖ ὁ ἐπιφανὴς ἐκεῖνος Πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας (βλ. τὸν *Εὐσέβειον* εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικήν του ἱστορίαν, I, XIII παρὰ Migne, Patrologia Graeca, τ. XX, στήλη 120 ἑξ.).

Τὸ κείμενον τῆς ἀλληλογραφίας ἐξεδόθη ἀπὸ χειρόγραφα Ἑλληνικὰ καὶ Συριακὰ τοῦ Ε΄ καὶ Ϛ΄ αἰῶνος μ. Χ. Μία ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας καὶ πληρεστέρας πηγὰς εἶνε ἓν Συριακὸν κείμενον μὲ τὸ ὄνομα *Ἀδδάϊ* (Θαδδαῖος, ὁ ἀπόστολος, καὶ ἡ ὁποία ἐξεδόθη τὸ 1876 εἰς τὸ Λονδῖνον (The Doctrine of Addai the apostle). Ἔχομεν δὲ καὶ χειρόγραφα Ἀρμενιακά, Λατινικά, Ἀραβικὰ καὶ Περσικά. Ἀργότερα ἔγιναν μεταφράσεις Ἀγγλικαί, Σουηδικαί, Γερμανικαί, Σαξονικαὶ καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν. Τόσον κολοσσιαία ὑπῆρξεν ἡ ἀπήχησις εἰς τὰς χριστιανικὰς ψυχὰς τῆς ἱερᾶς ἐκείνης παραδόσεως. Εἶνε δὲ αὕτη καὶ ὡς διήγησις τόσον ἑλκυστική, τόσον κατανυκτική, ὥστε ἀξίζει ἐνταῦθα νὰ τὴν ἐκθέσωμεν ἐν ὅλῃ τῇ ἀφελείᾳ τῆς βαθυτάτης χριστιανικῆς πίστεως τὴν ὁποίαν ἀποδίδει.

Ἡ παράδοσις κατὰ τὸν Εὐσέβειον

Εἷς βασιλεὺς τῶν «ὑπὲρ τὸν Εὐφράτην ἐθνῶν», ὀνομαζόμενος Ἄβγαρος, ἐτυραννεῖτο ἀπὸ ἀνίατον νόσον. Ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν σύγχρονον αὐτοῦ *Ἰησοῦν* καὶ ἀπέστειλεν αὐτὴν μὲ ἰδιαίτερον ἀπεσταλμένον του, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀρχειοφύλαξ, μεγιστὰν καὶ ζωγράφος τῆς αὐλῆς του. Ὁ πρέσβυς τοῦ βασιλέως τῆς Ἐδέσσης ἔρχεται πρὸς τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, συναντᾷ τὸν Χριστὸν καὶ τοῦ ἀναγινώσκει τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀβγάρου:

«Ἤκουσα, ἔγραφεν ὁ Ἄβγαρος, νὰ γίνεται λόγος διὰ σὲ καὶ διὰ τὰ ἰάματά σου, τὰ ὁποῖα κάμνεις χωρὶς φάρμακα καὶ χωρὶς βοτάνας. Διότι, ὡς λέγουν, κάμνεις νὰ ἀναβλέπουν οἱ τυφλοί, νὰ βαδίζουν οἱ χωλοί, νὰ καθαρίζωνται οἱ λεπροί, διώκεις τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ ἐκδιώκεις τοὺς δαίμονας, ἰατρεύεις ἀνιάτους ἀσθενείας καὶ ἀνεγείρεις ἐκ τοῦ τάφου νεκρούς... Διὰ τοῦτο λοιπὸν σοῦ γράφω διὰ νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ ἔλθῃς πρὸς ἐμὲ καὶ νὰ μὲ ἰατρεύσῃς ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ἡ ὁποία μὲ βασανίζει. Διότι ἀκούω, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ὁμιλοῦν ἐναντίον σου καὶ θέλουν νὰ σοῦ κάμουν κακόν. Ἔχω πολὺ μικρὰν πόλιν, ἀλλ' ὡραίαν, ἡ ὁποία ἀρκεῖ καὶ διὰ τοὺς δύο ἡμᾶς».

Ὁ Ἰησοῦς ἀπήντησεν: «Ἄβγαρε, εἶσαι μακάριος, διότι ἐπίστευσας εἰς ἐμὲ χωρὶς νὰ μὲ ἴδῃς. Διότι ἔχει γραφῆ περὶ ἐμοῦ, ὅτι ὅσοι μὲ ἴδουν δὲν θὰ πιστεύσουν εἰς ἐμέ, διὰ νὰ πιστεύσουν εἰς ἐμὲ ὅσοι θὰ μὲ ἴδουν καὶ αὐτοὶ θὰ ζήσουν. Ὅσον δι' ὅσα μοῦ γράφεις νὰ ἔλθω πρὸς σέ, ὀφείλω πρῶτον νὰ ἐκπληρώσω ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἐστάλην ἄνωθεν, καὶ ἀφοῦ τὰ ἐκπληρώσω, τότε ν' ἀναληφθῶ εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος μὲ ἔστειλεν. Καὶ ὅταν ἀναληφθῶ, τότε θὰ σοῦ στείλω ἕνα ἀπὸ τοὺς μαθητάς μου, διὰ νὰ ἰατρεύσῃ τὸ πάθος σου καὶ νὰ σοῦ δώσῃ ζωὴν καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς ἰδικούς σου». Ἄλλο δὲ παλαιὸν κείμενον προσθέτει: «Καὶ ἡ πόλις σου θὰ εἶναι εὐλογημένη, καὶ οἱ ἐχθροὶ οὐδέποτε θὰ γίνουν κύριοι αὐτῆς».

Ὁ Εὐσέβειος ἐξακολουθεῖ τὴν διήγησίν του μὲ πολὺ ζωηρὰς καὶ δραματικὰς λεπτομερείας. Ὅταν ἀνελήφθη ὁ Χριστός, ὁ Θωμᾶς, εἷς ἀπὸ τοὺς 12 ἀποστόλους, στέλλει τὸν Θαδδαῖον, ἕνα ἀπὸ τοὺς 70 ἀποστόλους «κήρυκα καὶ εὐαγγελιστὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας». Ὁ Θαδδαῖος πηγαίνει καὶ καταλύει εἰς ἕνα γνωστόν του Ἰουδαῖον ἐκ Παλαιστίνης, καὶ ἀρχίζει ἀμέσως νὰ κάμνῃ τόσα πολλὰ θαύματα, ὥστε ὁ κόσμος

Digitized by Google

προσήρχετο πρὸς αὐτὸν ἀθρόος. Τοῦτο ἀνηγγέλθη εἰς τὸν Ἄβγαρον, ὅτι «ἐλήλυθεν ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ, καθὼς ἐπέστειλέ σοι». Τότε ὁ Ἄβγαρος ἐκάλεσε τὸν Θαδδαῖον εἰς τὸ παλάτιον του. «Ὅταν δὲ μετέβη, ἐνῷ ἦσαν παρόντες καὶ ἵσταντο οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ, ὅραμα μέγα ἐφάνη εἰς τὸν Ἄβγαρον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἀποστόλου Θαδδαίου, καὶ θαῦμα κατέλαβεν ὅλους τοὺς παρισταμένους. Διότι αὐτοὶ δὲν ἔβλεπον τὸ ὅραμα, τὸ ὁποῖον μόνον εἰς τὸν Ἄβγαρον ἐφαίνετο». Ἐπακολουθεῖ ζωηρὸς καὶ συγκινητικὸς διάλογος μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἀποστόλου, ὁ ὁποῖος λέγει τέλος:

«Διὰ τοῦτο θέτω τὴν χεῖρά μου ἐπάνω σου ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. Καὶ μόλις ἔκαμε τοῦτο, ἀμέσως ὁ Ἄβγαρος ἐθεραπεύθη ἀπὸ τὴν νόσον καὶ τὸ πάθος, τὸ ὁποῖον εἶχεν». Ὁ δὲ Θαδδαῖος ἐξηκολούθησε νὰ *κηρύττη τὸν λόγον τῆς ζωῆς*, νὰ κάμνη πολλὰ θαύματα, καὶ οἱ κάτοικοι προσήρχοντο ἀθρόοι εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ.

Τοιαύτη εἶνε ἡ διήγησις τοῦ Εὐσεβείου, τὴν ὁποίαν ἐκθέτει ζωηρότατα καὶ μὲ σεβασμὸν ὁ ἐπιφανὴς ἱεράρχης καὶ συγγραφεύς. Ἡ δευτέρα παλαιοτάτη πηγή, ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστόλου Ἀδδάϊ (Θαδδαίου), προσθέτει πολλὰς λεπτομερείας. Ἀργότερα ἔχομεν πλῆθος κειμένων, ὅπως εἴπομεν, εἰς διαφόρους γλώσσας, πολὺ δὲ συχνὰ ὁμιλοῦν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι. Ἀλλ' αἱ μεταγενέστεραι διηγήσεις περιέχουν καὶ πολλὰς ἄλλας παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι προσεκολλήθησαν ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ θέματος τῆς θαυμασίας θεραπείας τοῦ Ἀβγάρου. Ἀξία μνείας εἶνε ἡ διήγησις τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ Καδρηνοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ Χριστὸς ἐπέθηκεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν σφραγῖδά του. Ἔφερε δ' αὕτη 7 Ἑβραϊκὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα μεταγλωττιζόμενα δίδουν τὰ στοιχεῖα θ-θ-θ-θ, θεοῦ θεαθὲν θεῖον θαῦμα.

Ἀλλά, διὰ νὰ μὴ χρονοτριβῶ, ἔρχομαι εἰς σπουδαιοτάτας παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι συνδέουν τὴν θεραπείαν τοῦ Ἀβγάρου, μὲ τὴν θείαν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος. Ἡ θεία αὕτη εἰκὼν ἦτο τὸ ἅγιον λείψανον, τὸ ὁποῖον ἐσυμβόλιζε τὴν εἰς τὸν Ἄβγαρον σταλεῖσαν εὐλογίαν τοῦ Χριστοῦ, ἔγινε δὲ τὸ ἱερὸν παλλάδιον τῆς μικρᾶς, ἀλλὰ περιφήμου Μεσοποταμιακῆς πόλεως.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία ἔλαβε τὴν παράδοσιν αὐτὴν καὶ τὴν ἐτελειοποίησεν. Εἰκών, ἡ ὁποία θὰ ἐγίνετο ἀπὸ χεῖρα ἀνθρώπου, δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἀποτέλεσμα ἁγίου φυλακτοῦ. Ἡ εἰκὼν λοιπὸν ἔγινε μόνη, ἦτο *ἀχειροποίητος*, καὶ ὡς τοιαύτη ἐθεράπευσε τὸν Ἄβγαρον καὶ ἔσωζε τὴν πόλιν καὶ τοὺς ἐχθρούς. Ὁ Προκόπιος διηγεῖται (*Παρσικά*, σ. 209. ἔκδ. Βόννης), ὅτι ὁ μέγας Χοσρόης, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ὡς ἐκ θαύματος ἐμποδισθείς, δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν.

Ἦτο περιλάλητος εἰς ὅλον τὸν Βυζαντινὸν κόσμον ἡ *εἰκὼν τῆς Ἐδέσσης*. Οἱ Βυζαντινοὶ λέγουν: «*ἀχειροποίητος εἰκὼν — θεότευκτος εἰκών*, ἣν ἀνθρώπου χεῖρες οὐκ εἰργάσαντο». Ἀκόμη καὶ Σύνοδοι ἔκαμαν λόγον. Ὅταν ἡ Σύνοδος ἠθέλησε νὰ δείξῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Θεόφιλον ὅτι πρέπει νὰ προσκυνοῦνται αἱ ἅγιαι εἰκόνες, διότι εἶνε θαυματουργαί, τοῦ ἐξέθεσαν τὰ θαύματα τῶν ἀχειροποιήτων εἰκόνων τῆς Θεοτόκου, καὶ πρὸ παντὸς τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν Ἔδεσσαν. Ὑπάρχει σύγγραμμα ἐκκλησιαστικόν: ἡ *Εἰκὼν τῆς Ἐδέσσης*„ τοῦ ὁποίου συγγραφεὺς εἶναι ὁ ὀνομαστὸς αὐτοκράτωρ τοῦ Ι' αἰῶνος Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος.

Ὑπῆρχον δὲ πλεῖστα ἀντίγραφα τῆς περιφήμου εἰκόνος. Διότι ἡ θαυματουργὸς εἰκὼν εἶχε τὸ χάρισμα νὰ πολλαπλασιάζεται. Κέραμοι καὶ λίθοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχεν ἐπιτεθῇ, ἐλάμβανον τὰ θεῖα χαρακτηριστικὰ τοῦ Σωτῆρος.

Οἱ Αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου δὲν εἶχον παύσει νὰ ζητοῦν τὸ ἅνιον λείψανον διὰ νὰ τὸ καταθέσουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἶχον συναθροισθῆ τὰ πολυτιμότατα κειμήλια τῆς πίστεως καὶ τῆς τέχνης. Ὅλαι ὅμως αἱ προσπάθειαί των ἀπέτυχον. Διότι ἡ μικρὰ πόλις τοῦ Εὐφράτου ἔβλεπεν εἰς τὴν εἰκόνα ἐκείνην τὴν σωτηρίαν καὶ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν της. Οἱ Ἄραβες Ἐμίραι (ὅταν ἡ πόλις ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἀράβων τὸν Ζ' αἰῶνα) ἐσεβάσθησαν τὴν εὐσέβειαν τῶν κατοίκων. Τέλος ἐπὶ τοῦ Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπινοῦ (τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ Ι' αἰῶνος), ὁ τότε Ἐμίρης κατετροπώθη, καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τὴν τόσον ἐπιθυμητὴν εἰκόνα.

Ὁ πανηγυρικὸς ῥήτωρ (διότι πανηγυρικὸς εἶνε τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Πορφυρογεννήτου σύγγραμμα) περιγράφει τὴν ἀντίστασιν τῶν Ἐδεσσηνῶν, τὴν ἐπανάστασιν αὐτῶν, τὰ θαύματα, τὰ ὁποῖα ἔγιναν καθ' ὅλον τὸ ταξίδιον ἀπὸ τὴν Ἔδεσσαν, τὰ θαύματα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Αἱ ἱεραὶ αὗται παραδόσεις συνωψίσθησαν εἰς

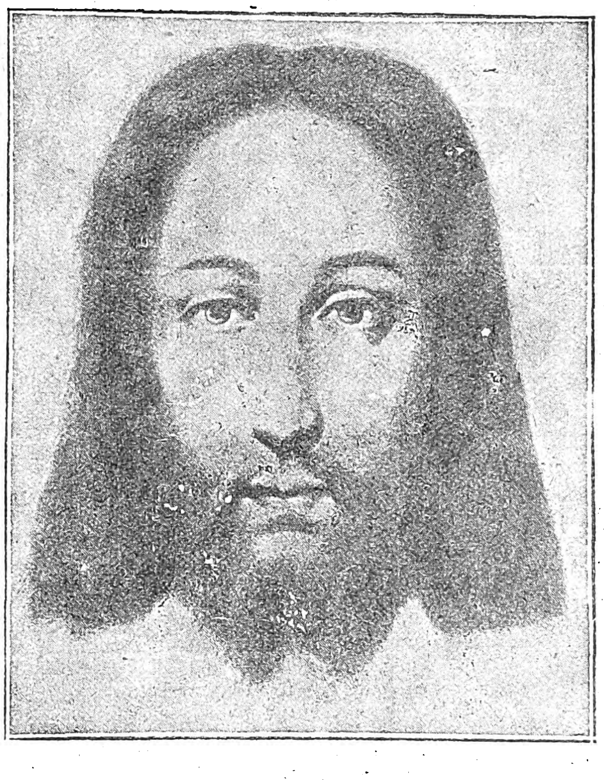

Τὸ Ἅγιον Μανδήλιον

Εἰκὼν Λεονάρδου Δαβίντσι (περὶ τὸ 1500). Σῴζονται τοῦ μεγάλου τούτου ζωγράφου τῆς Ἰταλικῆς Ἀναγεννήσεως δύο μελέται τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Ἡ μία εὑρίσκεται εἰς τὸ Μιλᾶνον καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Ἀμβέρσης (εἰς τὸ Βέλγιον).

τὸ *Ἅγιον Μανδήλιον*, τὸ *Ἅγιον Κεράμιον*, τὴν *Βερονίκην*, τὸ *Σουδάριον*, ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ἔθρεψαν μὲ ἄπειρον εὐλάβειαν γενεὰς γενεῶν. Εἰς τὸν *Συναξαριστὴν* ἐκτίθενται μὲ τόσην ἀφέλειαν καὶ πίστιν αἱ διηγήσεις αὗται, ὥστε ἡ καλυτέρα

Τὸ Βυζαντινὸν Ἅγιον Μανδήλιον

Ἡ παράστασις τοῦ Ἁγίου Μανδηλίου δὲν εἶνε πολὺ συχνὴ εἰς τὰς Βυζαντινὰς Ἐκκλησίας. Κάμνει ὅμως λόγον περὶ αὐτοῦ, ὅπου καὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Κεραμίου, ἡ Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης, ἡ ὁποία ἦτο τὸ ἐγχειρίδιον τῶν Βυζαντινῶν ζωγράφων. Ἡ ἀνωτέρω εἰκὼν προέρχεται ἀπὸ βυζαντινὴν τοιχογραφίαν εἰς Ρωσικὴν ἐκκλησίαν (τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, πλησίον τοῦ Νόβγοροδ)

ἔκθεσις εἶνε νὰ τὰς ἀκολουθήσωμεν ἐν τῇ νεωτέρᾳ διασκευῇ ἀπὸ παλαιὰ χειρόγραφα τοῦ Ἁγιορείτου μοναχοῦ Νικοδήμου, (τὸ 1819 τ. Β' σ. 264).

Τὸ Ἅγιον Μανδήλιον.

Τὴν 15 Αὐγούστου ἑορτάζεται «ἡ ἀνάμνησις τῆς εἰσόδου τῆς ἀχειροποιήτου μορφῆς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκ τῆς Ἐδεσσηνῶν πόλεως εἰς ταύτην τὴν θεοφύλακτον καὶ βασιλίδα ἀνακομισθείσης».

Ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ἀβγάρου, λέγει ὁ Συναξαριστής, ἦτο καὶ ζωγράφος. Μόλις εἶδε τὸν Χριστόν, ἠθέλησε νὰ τὸν ἀπεικονίσῃ: «Καὶ μὲ τὸ ὀμμάτι μὲν ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου, μὲ τὴν χεῖρα δὲ ἤγγιζεν εἰς τὸ χαρτίον καὶ ἐσχεδίαζε τὴν τοῦ προσώπου ὁμοίωσιν, δὲν ἐδύνατο ὅμως νὰ ἱστορήσῃ ἀκριβῶς τὸ Ἅγιον αὐτοῦ πρόσωπον. Διότι ἄλλοτε μὲν ἐφαίνετο εἰς ἄλλην θεωρίαν, ἄλλοτε πάλιν ἄλλαζεν εἰς ἄλλην θεωρίαν. Τότε ὁ Κύριος, ὁ τῶν κριτῶν ἐξεταστής... ἐζήτησε νερὸ διὰ νὰ νιφθῇ. Ἀφοῦ δὲ ἐνίφθη, ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἕνα πανίον διπλωμένον μὲ τέσσαρας δίπλας, καὶ μὲ αὐτὸ ἀπεσπόγγισε τὸ θεῖον καὶ ἄχραντον αὐτοῦ πρόσωπον, καὶ ὢ τοῦ θαύματος! παρευθὺς ἐτυπώθη εἰς τὸ τετράδιπλον ἐκεῖνο μανδήλιον τὸ θεανδρικὸν αὐτοῦ πρόσωπον.

Ὁ πρέσβυς ἐπιστρέφει εἰς τὸν Ἄβγαρον, ὁ ὁποῖος ἀμέσως «ἔπεσε καὶ ἐπροσκύνησε τὴν ἁγίαν καὶ ἄχραντον εἰκόνα τοῦ Κυρίου, μὲ πίστιν καὶ μὲ πόθον πολύν, ὅθεν παρευθὺς ἰατρεύθη ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ὁποῦ εἶχεν». Ὁ βασιλεὺς ἔδωκε διαταγὴν νὰ τεθῇ ἡ εἰκὼν εἰς τὴν κόγχην ἄνω τῆς δημοσίας πύλης (ὁ Συναξαριστὴς ἀναφέρει πολλὰ ἐπεισόδια καὶ θαύματα) καὶ πᾶς ὁ εἰσερχόμενος νὰ προσκυνῇ τὴν εἰκόνα. Ἐφυλάσσετο δὲ ἡ προσταγὴ αὕτη ἕως τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ Ἀβγάρου καὶ τοῦ υἱοῦ του. Ἀλλ' ὁ ἔγγονος αὐτοῦ ἐπίστευε «τὴν θρησκείαν τῶν εἰδώλων, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος, διὰ νὰ σώσῃ τὴν εἰκόνα, ἔκτισεν αὐτὴν εἰς τὴν κόγχην καὶ ἔβαλεν ἔμπροσθεν αὐτῆς κεραμίδα». Χρόνοι ἐπέρασαν πολλοί, ἐξακολουθεῖ ὁ Συναξαριστής, ἕως ὅτου ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, πολεμῶν κατὰ τοῦ Ἡρακλείου, ἔφθασεν ἕως τὴν Ἔδεσσαν. Ἡ πόλις ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν. Ὁ τότε ἐπίσκοπος παρακινεῖται ἀπὸ ἓν ὄνειρον, πηγαίνει, ἐκσκάπτει τὴν κόγχην καὶ «εὑρίσκει τὴν θείαν εἰκόνα τοῦ Κυρίου σώαν καὶ ἀδιάφθαρτον, τὸν δὲ λύχνον εὑρῆκεν ἀναμμένον ὕστερα ἀπὸ 500 χρόνια καὶ ἐπέκεινα. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν κεραμίδα, τὴν ὁποίαν ὁ παλαιὸς ἐπίσκοπος ἔβαλεν ἔμπροσθεν τοῦ Ἁγίου Μανδηλίου, εὑρῆκεν ἐκτυπωμένην ἄλλην εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ἀπαράλλακτον μὲ τὴν ἐν τῷ Ἁγίῳ Μανδηλίῳ». Οἱ Πέρσαι ἠναγκάσθησαν ν' ἀπέλθουν ἄπρακτοι.

Τοιαύτη ἦτο, ἐν τῇ κατανυκτικῇ ἀφελείᾳ της, ἡ διήγησις τοῦ παλαιοῦ Συναξαριστοῦ, διότι εὑρίσκομεν ἤδη αὐτὴν δημιουργουμένην μὲ τὰς λεπτομερείας της, ὡρισμένως μὲν ἀπὸ τὸν Ι' αἰῶνα προφανῶς ὅμως ἀπὸ ἀκόμη παλαιοτέρους χρόνους. Πολὺ παλαιὸν λοιπὸν εἶνε καὶ τὸ *Ἅγιον Μανδήλιον* καὶ τὸ *Ἅγιον κεράμιον*.

Ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἄλλη παράδοσις ἐσχηματίσθη ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους: ἡ παράδοσις περὶ τῆς Βερονίκης. Ὁ Εὐσέβειος ἀναφέρει, ὅτι ἡ αἱμορροοῦσα γυνὴ τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνωμοσύνην της, ἔστησεν ἀνδριάντα εἰς τὸν Χριστόν. Ἡ αἱμορροοῦσα αὕτη συγχέεται μὲ τὴν Βερονίκην, ἡ ὁποία κατ' ἄλλην παραλλαγήν, ἦτο ἡγεμονὶς τῆς Ἐδέσσης. Ἡ ἐπικρατεστέρα διήγησις λέγει ὅτι μία εὐσεβὴς γυνή, ἡ Βερονίκη, συνώδευε τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν μαρ-

Digitized by Google

τυρικήν του ἀνάβασιν εἰς τὸν Γολγοθᾶν. Ἡ Βερονίκη ἀφήρεσε τὴν ὀθόνην, μὲ τὴν ὁποίαν ἐκαλύπτετο καὶ τὴν ἔδωκεν εἰς τὸν Χριστὸν διὰ νὰ σπογγίσῃ τὸν ἱδρῶτα καὶ τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον ἔρρεεν εἰς τὸ πρόσωπόν του. Ὅταν ἔδωκεν ὁ Χριστὸς ὀπίσω τὴν ὀθόνην, ἡ εἰκὼν τῆς μορφῆς του ἦτο ἀποτυπωμένη ἐπ' αὐτῆς.

Ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ παράδοσις καὶ συνδέεται μὲ τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ρωμαίων Τιβέριον: Ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο βαρέως ἀσθενὴς καὶ ἔστειλεν ἕνα ἀπὸ τοὺς μεγιστᾶνας του νὰ φέρῃ εἰς τὴν Ρώμην τὸν Χριστὸν διὰ νὰ τὸν θεραπεύσῃ. Ἀλλ' ὅταν ὁ μεγιστὰν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ὁ Χριστὸς ἐθανατοῦτο διὰ τοῦ σταυροῦ. Τότε εὑρίσκει τὴν Βερονίκην καὶ τὴν φέρει εἰς τὴν Ρώμην μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ὀθόνης. Μόλις τὴν ἀντίκρυσεν ὁ Τιβέριος ἐθεραπεύθη, ὅπως καὶ ὁ Ἄβγαρος ἀπὸ τὸ πάθος του.

Ἡ τελευταία τέλος παράδοσις (τοῦ ΙΒ' αἰῶνος) εἶνε ἡ περὶ τοῦ σουδαρίου. Ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέγει (20,10), ὅτι εἰς τὸ μνημεῖον ἦσαν «τὰ ὀθόνια καὶ τὸ σουδάριον, ὃ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ» (τοῦ Χριστοῦ). Εἰς τὸ σουδάριον λοιπὸν ἀπετυπώθη ἡ θεία μορφὴ τοῦ Σωτῆρος, πολλαπλασιασθεῖσα κατόπιν καὶ εἰς ἄλλας ὀθόνας, ὅπως εἶχον πολλαπλασιασθῆ καὶ αἱ ἄλλαι εἰκόνες. Ὅπως δὲ εἰς τὸν Βυζαντινὸν κόσμον, ὑπῆρχον καὶ εἰς τὴν Δύσιν πολλαὶ τοιαῦται ἀχειροποίητοι εἰκόνες, καὶ σήμερον ἀκόμη φυλάσσονται εἰς τὴν Ρώμην, τὸ Μιλᾶνον, τὸ Τουρῖνον κ.λ.π.

Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀπὸ τὸν Ἄβγαρον, τοπάρχην τῆς Μεσοποταμιακῆς πόλεως, ἀρχίζουσα παράδοσις, ἡ ὁποία τόσην εὐρεῖαν ἐξέλιξιν εἶχε καὶ τόσην ἀπήχησιν διήγειρεν εἰς ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον, τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, ὅλως δὲ ἰδιαζόντως εἰς τὸν μυστικοπαθῆ κόσμον τοῦ Βυζαντίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — Πλεῖσται μελέται ἔχουν γραφῆ ἀπὸ Γάλλους, Γερμανοὺς καὶ Ἰταλοὺς ἐπιστήμονας. Σημ. τὰς νεωτάτας: Matthes, Die Edessenische, Abgarsage. 1882,— Duval, La légende d'Abgar 1891.— Βλ. καὶ τὸ ἄρθρον Abgar ἐν τῇ λαμπρᾷ *Ἐκκλησιαστικῇ Ἐγκυκλοπαιδείᾳ* τοῦ Cabrol, Dictionnaire d'Antiquité Chrétienne et de Liturgie.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ἀβγατίζω καὶ ἀβγατῶ: αὐξάνω, ἐπιπροσθέτω, ἐπαναμίαζω· *ἀβγάτισε* τὸ φαγί, — αὐτὴ ἡ δουλειὰ δὲν *ἀβγατίζει*. Ὁ πρῶτος τύπος εἶνε *ἐβγατίζω* ἢ *ἐβγατῶ* (Στέφ. Σαχλήκης). Ἡ ἐτυμολογία του ὑπὸ τὸ *ἐκβατὸς* (Γαληνὸς) > *ἐγβατὸς* > *ἐβγατός*· *ἐβγατίζω* (σύγκρινε: ἀδύνατος > ἀδυνατιζω) καὶ κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ πρώτου ε πρὸς τὸ ἑπόμενον α: ἀβγατίζω. Τό: *ἐκβατός*, σήμερον ἐν Κυζίκῳ *βγατὸ* (=ἔκφυμα) καὶ ἀλλαχοῦ *βγαλτό*. Ὅ,τι ἐκβαίνει πέραν ὁρίου τινός, πέραν μέτρου τινός, πέραν τοῦ συνήθους τέλος πάντων, δύναται νὰ θεωρηθῇ εὐκόλως ὡς αὔξησις, ἐξόγκωσις, ἐπέκτασις. Ἡ ἐτυμολογία εἶνε τοῦ Βάληνδα (Πάρεργ. φιλολ. πονήμ. α', 39). Ρηματικὰ παράγ. *ἀβγατισμός, ἀβγάτισμα, ἀβγατιστός, ἀναβγάτιστος* (καὶ ἁπλῶς: *ἀβγάτιστος* ἀπὸ τὸν τύπον *βγατίζω*).

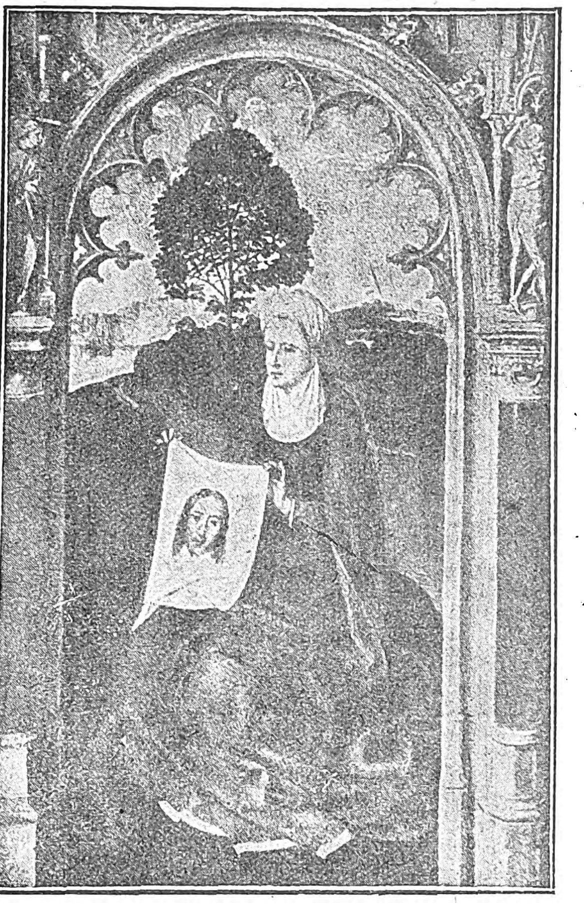

Ἡ Ἁγία Βερονίκη

Εἰκὼν τοῦ μεγάλου Φλαμανδοῦ ζωγράφου Μέμλιγκ (ὁ ὁποῖος ἤκμασε περὶ τὸ 1480). Παριστάνει τὴν Ἁγίαν Βερονίκην, κρατοῦσαν τὸ Μανδήλιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶνε τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ. Θεωρεῖται δὲ ἡ εἰκὼν ὅτι ἔχει θαυματουργὸν δύναμιν.

ΑΒΓΚΙΝ, ΕΝΔΟΞΟΣ ΣΕΛΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Μία ὁμηρικὴ ἑλληνοτουρκικὴ σύγκρουσις κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Μαρτίου 1921

Ἄσημον, τουρκικὸν καθαρῶς χωρίον, ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς Ντοὺζ Δάγ, ὑπαγόμενον εἰς τὸ βιλαέτιον Προύσσης, ἡ Χουδᾶ Βενδικιάρ, περιώνυμον ὅμως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ τῶν νεωτέρων χρόνων, διὰ τὰς κρατερὰς παρ' αὐτῷ μάχας.

Ἡ μάχη τοῦ Ἀβγκὶν ἀποτελεῖ ἐπεισόδιον τῆς πρώτης μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ Νοεμβρίου σημαντικῆς ἐπιθετικῆς ἐνεργείας τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Μικρᾶς Ἀσίας, τῆς γνωστῆς εἰς τὴν πολεμικὴν ἱστορίαν τῶν τελευταίων ἐτῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἐπιχειρήσεις τοῦ Μαρτίου τοῦ 1921».

Διὰ τὴν ἄμεσον ἐνέργειαν τῶν ἐπιχειρήσεων αὐτῶν λέγεται ὅτι συνέτεινον λόγοι γενικωτέρας πολιτικῆς, καθ' ὅσον εἰς τὴν τότε ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὸν Δημήτριον Γούναρην εὑρισκομένην ἑλληνικὴν ἀποστολὴν εἶχεν ὑποδειχθῆ ὅτι ἐπιτυχὴς πολεμικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ θὰ κατέστελλεν αἰσθητῶς τὴν ἀδιαλλαξίαν τοῦ Κεμάλ.

Τὰς ἐπιχειρήσεις ταύτας ἐξετέλεσαν δύο Σώματα Στρατοῦ: τὸ Α', ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ὑποστρατήγου κ. Κοντούλη, καὶ τὸ Γ', ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον κ. Ἀρ. Βλαχόπουλον. Καὶ τὸ μὲν Α' Σ. Σ. διετάχθη νὰ καταλάβῃ τὸ Ἀφιὸν Καρὰ Χισάρ, τὸ δὲ Γ' Σ. Σ. τὸ Ἐσκῆ Σεχίρ.

Τὸ Γ' Σ. Σ. ἀπετελεῖτο τότε ἐκ τῶν Μεραρχιῶν ΙΙΙ, ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον κ. Τρικούπην, Χ. ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον κ. Λεοναρδόπουλον καὶ VII ὑπὸ τὸν τότε συνταγματάρχην κ. Πλατῆν καὶ ἐκ τῆς Ταξιαρχίας τοῦ Ἱππικοῦ (δύο συντάγματα), ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην κ. Ρικάκην.

Ἑκάστη τῶν μεραρχιῶν τούτων ἠκολούθησεν ἐκ τοῦ περὶ τὴν Προῦσσαν σημείου τῆς συγκεντρώσεως αὐτῶν, ὁδοὺς συγκλινούσας πρὸς Ἐσκῆ Σεχὶρ καὶ διερχομένας, ἡ μὲν τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας, ἣν ἠκολούθει καὶ ἡ ταξιαρχία ἱππικοῦ, διὰ τοῦ «Ἀβγκίν, ἡ δὲ τῆς Χ Μεραρχίας διὰ Κοὺρτ-κιοΐ,

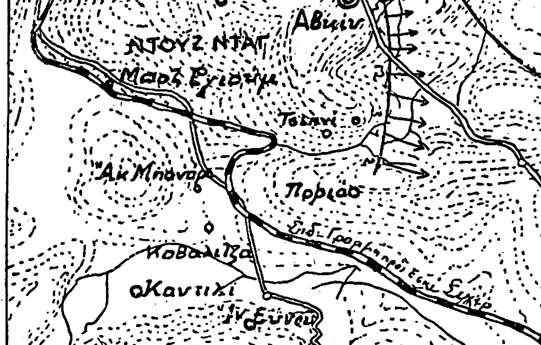

Χάρτης τῶν ἐπιχειρήσεων παρὰ τὸ Ἀβγκίν.

Ντοὺζ Ντὰγ καὶ Τσιπνὶ καὶ ἡ τῆς VII Μεραρχίας διὰ Κοβαλίτζης.

Ἡ προέλασις τῶν τριῶν φαλάγγων ἤρχισε τὴν πρωΐαν τῆς 10 Μαρτίου 1921.

Ἐπὶ τέσσαρας κατὰ συνέχειαν ἡμέρας, ἤτοι μέχρι τῆς 13 Μαρτίου, ἡ προέλασις ἐξηκολούθει ἀπροσκόπτως, τοῦ ἐχθροῦ ὑποχωροῦντος ἄνευ τῆς ἐλαχίστης σχεδὸν ἀντιστάσεως. Ἔρριπτε μόνον τὴν πρωΐαν μερικὰς βολὰς πυροβολικοῦ ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ τὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς πορείας των καὶ κατόπιν ἐσίγα ἐκτελῶν κανονικὴν ὑποχώρησιν πρὸς τὰ σημεῖα εἰς ἃ ἐπρόκειτο νὰ ἀντιστῇ. Οἱ Τοῦρκοι διελθόντες οὕτω ἐκ τοῦ τουρκικοῦ χωρίου Μπιλετζὶκ τὸ ἀπετέφρωσαν, ἐνῷ ἀντιθέτως ἀφῆκαν ἄθικτον τὸ νοτιώτερον κείμενον χωρίον Κιουπλοῦ καίτοι κατοικούμενον ὑπὸ Χριστιανῶν, τοῦτο δὲ προφανῶς, διότι ἡ εὐρύτατα ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς ζώνης ἐνεργουμένη ὑπὸ τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου κατασκοπεία τοὺς εἶχε πληροφορήσει ὅτι τὸ Μπιλετζὶκ θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ἀκραῖος σταθμὸς ἐφοδιασμοῦ τροφῶν καὶ πυρομαχικῶν διὰ τὰς Μεραρχίας ΙΙΙ καὶ Χ.

Ἀπὸ τῆς πρωΐας ὅμως τῆς 14ης αἱ τρεῖς φάλαγγες προσέκρουσαν ἐπὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατηρτισμένης πρώτης γραμμῆς ἀντιστάσεως Καρὰ-κιοΐ — Ν. Κοὺρτ-κιοΐ — Κεπὶν—Β. Ἀβγκίν. Ὁ ἐχθρὸς ἤρχισεν ἀμυνόμενος καὶ ὑπερασπίζων βῆμα πρὸς βῆμα τὸ ἔδαφος.

Τὰς μεγαλειτέρας του δυνάμεις συνεκέντρωσεν ὁ ἐχθρὸς εἰς τὸ ἔρεισμα «Ἀβγκίν», δι' οὗ ἄλλως τε διήρχετο καὶ ἡ συντομωτέρα πρὸς Ἐσκῆ-Σεχὶρ ὁδός.

Οὕτω, ἐνῷ αἱ Μεραρχίαι VII καὶ Χ τὰς ἑπομένας ἡμέρας τῆς 15ης καὶ 16ης Μαρτίου, μετὰ ἡρωϊκὸν ἀγῶνα ἐξετόπιζον τὸν ἐχθρὸν καὶ κατελάμβανον, ἡ μὲν Χ Μεραρχία τὰ χωρία Ἀλάμπικ — Ντουζοῦ Ντοὺζ-ντὰγ — Τσιπνί, ἡ δὲ VII Μ. τὰ χωρία Γιουροὺ-κιοΐ—Ὀβατζὶκ καὶ Τσάϊ ντερέ, μετὰ τὰ ὁποῖα τὴν ἑπομένην, 17 Μαρτίου, κατελάμβανεν ἐξ ὁλοκλήρου καὶ τὸ ἰσχυρότατον συγκρότημα τῆς Κοβαλίτζας, ἡ ΙΙΙ Μεραρχία εὑρίσκετο καθηλωμένη πρὸ τοῦ «Ἀβγκὶν» ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἐχθρὸς ὄχι μόνον ἀντέτασσε πείσμονα ἀντίστασιν, ἀλλὰ καὶ ἐνήργει διαρκεῖς καὶ λυσσώδεις ἀντεπιθέσεις, παρ' ὅλην τὴν τρομακτικὴν φθορὰν εἰς ἀνθρώπινον ὑλικὸν ἣν τοῦ ἐπροξένει τὸ ἑλληνικὸν πυροβολικὸν καὶ πεζικόν.

Ἡ λεπτομεριακὴ περιγραφὴ τῶν πρὸ τοῦ Ἀβγκὶν μαχῶν τῆς ΙΙΙ Μεραρχίας ἔχει ὡς ἑξῆς:

Αἱματηρὰ σελὶς δόξης

Τὴν 13ην Μαρτίου 1921, ἡ ΙΙΙ Μεραρχία μὲ ἐμπροσθοφυλακὴν τὸ 12ον πεζικὸν Σύνταγμα, κύριον σῶμα τὸ 6ον πεζικὸν σύνταγμα καὶ τὸ 2)39 σύνταγμα εὐζώνων, βαδίζουσα ἐν τάξει πορείας ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Σεΐγκούντ, ἐδέχθη καταιγισμὸν τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Εὐθύς, ἡ μὲν φάλαγξ ἀναπτύσσεται, ὁ δὲ πεδινὸν πυροβολικὸν ἀπαντᾷ, καὶ ὑποχρεώνει τὸ ἐχθρικὸν τοιοῦτον εἰς σιγήν. Μεθ' ὃ ἡ Μεραρχία ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν της, πλησιάζουσα πρὸς τὸ Ἀβγκίν, ὁπόθεν ἐδέχθη καὶ πάλιν τὰ πυρὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Ἑξακόσια μέτρα πρὸ τοῦ χωρίου Ἀβγκίν, τὸ 12ον σύνταγμα ἀναγκάζεται νὰ ἀναπτυχθῇ ὁλόκληρον, βαλλόμενον πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ. Εἰς ἐνίσχυσίν του, σπεύδει καὶ τὸ 6ον σύνταγμα διὰ δύο ταγμάτων, γενικευομένης τῆς μάχης, μέχρι βαθείας νυκτός, τοῦ ἐχθροῦ ἐν τέλει ὑποχωρήσαντος ἀπὸ τὰς πρώτας ὠχυρωμένας γραμμάς του.

Νύκτωρ τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν τάσσεται εἰς ἀπόστασιν 400 μέτρων ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν χαρακωμάτων. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπιούσης 14 Μαρτίου τὸ πεδινὸν πυροβολικὸν ἀποκρούει τὸν ἀποπειραθέντα νὰ ἀνακαταλάβῃ τὰς θέσεις του ἐχθρόν. Τὴν 10ην πρωϊνὴν ὥραν, τὸ 2ον τάγμα εὐζώνων κινεῖται πρὸς κάλυψιν τοῦ ἀριστεροῦ τῆς Μεραρχίας, μετ' ὀλίγον δὲ ἐμπλέκεται εἰς ἀγῶνα ἐκ τοῦ συστάδην διὰ τῆς ξιφολόγχης. Τὸ τάγμα τοῦτο πολεμοῦν ἐνταῦθα πρὸς ὁλόκληρον ἐχθρικὸν σύνταγμα διαθέτον καὶ μίαν ὀρειβατικὴν πυροβολαρχίαν, ἐπιέσθη δεινῶς καὶ ἐλλείψει φυσιγγίων ἤρχισε νὰ κάμπτεται. Ὁ ἐχθρὸς βλέπων τὴν δεινὴν θέσιν εἰς ἣν περιῆλθεν τὸ τάγμα, ἀποστέλλει ἓν σύνταγμα μετὰ δύο ὀρειβατικῶν πυροβόλων, μὲ σκοπὸν νὰ προσβάλουν τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα καὶ τὰ νῶτα τῆς Μεραρχίας. Ἀλλ' ἡ ἐχθρικὴ δύναμις εὑρίσκεται ἀντιμέτωπος πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ταξιαρχίαν ἱππικοῦ, ἥτις ἀναβᾶσα τὸν ὀρεινὸν ὄγκον τοῦ Σαρτὶκ Γιαϊλᾶ διὰ τοῦ Ἀρμενοχωρίου, ἐσκόπει νὰ χυθῇ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐσκῆ Σεχὶρ πρὸς καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐν περιπτώσει ὑποχωρήσεώς του ἐξ Ἀβγκίν. Ἡ ταξιαρχία εὑρεθεῖσα ἀπροσδοκήτως πρὸ τῆς ἐχθρικῆς ταύτης κινήσεως, τάσσει εἰς προσβολὴν τὴν Μοῖραν τῶν πολυβόλων της, καὶ διὰ τῶν ἱππέων τῶν δύο συνταγμάτων της πεζο

Digitized by Google

Παζαρτζίκ.—*Τουρκικὸν χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς φερούσης ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἐξόδου τῶν στενῶν Καράκιοϊ πρὸς Ἐϊνεγκιόλ. Ἐνταῦθα ἐστάθμευεν ἡ διοίκησις τοῦ Γ' Σ. Στρατοῦ. Ἡ ἄνω φωτογραφία ἐλήφθη τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἀπεφασίζετο ἡ ὑποχώρησις ἐκ τῆς γραμμῆς Ἀβγκὶν-Κοβαλίτζας. Εἰς τὸ μέσον τῆς εἰκόνος ὁ στρατηγὸς Βλαχόπουλος, ἀριστερὰ ὁ Ἐπιτελάρχης Ν. Σπυρόπουλος, δεξιὰ ὁ ταγ)ρχης τοῦ πυροβολικοῦ Ψάλτης καὶ ὁ ἴλαρχος Κοκοτάκης.*

μαχήσασα πεισμόνως, ἀναγκάζει τὸν ἐχθρὸν εἰς ὑποχώρησιν.

Τὸ πεῖσμα τοῦ ἐχθροῦ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἦτο τοιοῦτον, ὥστε ἐξ ἀποστάσεων 150 μέτρων, τρὶς ἐπεχείρησεν ἔφοδον κατὰ τῶν πολυβόλων τῆς ταξιαρχίας, ἀποδεκατισθεὶς ὅμως καὶ ὑποχωρήσας ἐγκατέλειψεν 150 πτώματα ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καὶ 300 πτώματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ὑποχωρήσεώς του. Περὶ τὴν 11ην π. μ. διετάχθη ἡ πεδινὴ Μοῖρα Πυροβολικοῦ, ἡ εὑρισκομένη εἰς τὰ ὑψώματα Σεϊγκοὺντ, νὰ προελάσῃ καὶ νὰ καταλάβῃ θέσεις παρὰ τὴν ἤδη τεταγμένην τοιαύτην. Ἡ μετακίνησις ἐγένετο ὑπὸ φοβερὸν καταιγισμὸν ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Εἰς τὰς 3 μ. μ. τὸ 3ον εὐζωνικὸν τάγμα, σπεύδει εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ 12ου πεζικοῦ συν)τος, ἐπεκτεῖνον οὕτω τὸ ἄκρον δεξιὸν τῆς Μεραρχίας. Ὁ ἀγὼν διεξάγεται καθ' ἅπαν τὸ μέτωπον τῆς περιοχῆς Ἀβγκὶν λυσσώδης, μέχρι τῆς 8ης νυκτερινῆς ὥρας. Δεκατέσσαρας ἀντεπιθέσεις ἐδέχθη τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ 3η Μεραρχία ἐνταῦθα. Τὴν νύκτα ταύτην κατέφθασαν σπουδαῖαι ἐνισχύσεις εἰς τὸν ἐχθρόν. Ὑπῆρχε καὶ ἡ πληροφορία καθ' ἣν ἡ 5η Μεραρχία Καυκάσου ἔσπευδεν ἐπὶ τόπου πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως λόγῳ τῶν φοβερῶν ἀπωλειῶν τὰς ὁποίας εἶχον αἱ ἐχθρικαὶ Μεραρχίαι τῆς γραμμῆς. Οὕτω τὴν 5 1)2 πρωϊνὴν ὥραν τῆς 15ης Μαρτίου, ἐπανελήφθη σφοδρότερον ὁ ἀγών. Οἱ 1ος καὶ 2ος λόχοι τοῦ 1ου τάγματος κυριεύουν τὸ τελευταῖον χαράκωμα τοῦ μαστοειδοῦς συγκροτήματος τοῦ ἐχθροῦ καὶ μίαν ἱερὰν σημαίαν τῶν Τούρκων. Τὰς μερικὰς ὅμως αὐτὰς ἐπιτυχίας ὁ ἐχθρὸς ἐξουδετεροῖ μὲ τὰς ἀντεπιθέσεις του, ὁλονὲν ἐνισχυόμενος. Οὕτω τὸ 1ον καὶ 3ον τάγματα τοῦ 3ου εὐζωνικοῦ συντάγματος δέχονται ἐνταῦθα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν δεκαὲξ ἀντεπιθέσεις. Ἡ πίεσις ἐφ' ὅλων τῶν συνταγμάτων γίνεται ἰσχυρά. Αἱ ἀπώλειαι εἰς ἀξιωματικοὺς καὶ ὁπλίτας τεράστιαι. Ἤρχισε παρατηρουμένη ἔλλειψις πυρομαχικῶν. Εἰς μίαν ἀντεπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ, τὸ 1ον εὐζωνικὸν τάγμα εὑρίσκεται ἄνευ φυσιγγίων καὶ οἱ εὔζωνοι ἀντικρούουν τὴν ἀντεπίθεσιν διὰ λίθων. Αἱ μάχαι διεξήγοντο μετὰ τοῦ αὐτοῦ πείσματος μέχρι τῆς 17ης Μαρτίου, (ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ 2]39 τῶν εὐζώνων 4 μόνον ἔμειναν ἐπὶ ποδός, ἐκ δὲ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα δεκανέων του ἔπεσαν μαχόμενοι οἱ ἑκατὸν εἴκοσι τρεῖς).

Μία ἀκόμη προσπάθεια καὶ κατόπιν ἡ ἀποχώρησις.

Πρὸ τῆς καταστάσεως ταύτης ὁ Στρατηγὸς Διοικητὴς τοῦ Γ' Σώματος διατάσσει διὰ τὴν ἑπομένην ἡμέραν τῆς 17ης Μαρτίου συνδεδυασμένην ἐνέργειαν τῶν Μεραρχιῶν Χ καὶ ΙΙΙ. Κατ' αὐτήν, ἡ μὲν ΙΙΙ Μεραρχία θὰ ἐνήργει ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ μετώπου, ἡ δὲ Χ ἀφήνουσα τμῆμα ἐπιτηρητικὸν τοῦ ἔναντι αὐτῆς ἐχθροῦ θὰ ἔστρεφε τὰς ὑπολοίπους δυνάμεις της κατὰ τῶν νώτων τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἀβγκὶν ἐχθροῦ μὲ γενικὴν κατεύθυνσιν πρὸς Ριζᾶ πασᾶ χάνι.

Ἡ ἐπίθεσις ἐξεδηλώθη τὴν 11ην π. μ. τῆς 17 Μαρτίου. Ἡ ΙΙΙ Μεραρχία κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ἐλαφρὰν βελτίωσιν τῶν θέσεών της, ἡ δὲ Χ κατέλαβε διαδοχικῶς τὰς ἰσχυρὰς κορυφογραμμὰς παρὰ τὸ Τουρμπέ, Κουρβερὲν τεκέ, Σαβτζῆ μπέη. Δυστυχῶς τὸ ἐπελθὸν σκότος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὴν νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν τελευταίαν κορυφογραμμήν, τὴν ἐπικρατοῦσαν τῆς ὁδοῦ Ἀβγκὶν—Ἐσκῆ Σεχίρ, ὅτε καὶ θὰ ἀπέκοπτε τὴν ἐπαφὴν τοῦ ἐχθροῦ. Ὅταν δὲ τὴν ἑπομένην (18 Μαρτίου) ἠθέλησε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐπίθεσιν πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, εὑρέθη πρὸ ἰσχυροτάτων δυνάμεων τὰς ὁποίας νύκτωρ συνεκέντρωσεν ὁ ἐχθρὸς μετὰ βαρέος πυροβολικοῦ. Οἱ Τοῦρκοι μὴ ἀρκεσθέντες ἐνταῦθα εἰς ἄμυναν ἤρχισαν σφοδρὸν βομβαρδισμὸν κατὰ τῶν ὑπὸ τῆς Χ Μεραρχίας κατεχομένων θέσεων, ἐνήργησαν δ' ἀκολούθως καὶ σφοδροτάτην ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ κατέχοντος αὐτὰς 28ου Συντάγματος ὅπερ εἶχεν ἐνισχυθῆ δι' ἑνὸς τάγματος τοῦ 30ου Συντάγματος.

Ἐναντίον τοῦ ἀτυχοῦς καὶ ἡρωϊκοῦ Συντάγματος συγκεντροῦται ὅλη ἡ λύσσα τοῦ ἐχθροῦ. Θέλει νὰ διασπάσῃ τοῦτο διὰ νὰ ἐνσφηνωθῇ μεταξὺ τῶν Μεραρχιῶν ΙΙΙ καὶ Χ. Ἐνῷ τὰ 2)39 Εὐζώνων καὶ 12 Πεζικὸν εὑρίσκονται καθηλωμένα πρὸ τῶν τουρκικῶν ὀχυρῶν, τὸ 28ον χάνει εἰς ἀπέλπιδα ἀγῶνα τὸν Διοικητήν του, τοὺς περισσοτέρους ἀξιωματικούς, καὶ τέλος, τὴν συνοχήν του. Κλονίζεται καὶ διαλύεται ἐγκαταλεῖπον τὴν θέσιν του εἰς τοὺς ἀντιπάλους.

Αἱ λοιπαὶ δυνάμεις τῆς Χ Μεραρχίας αἱ κατέχουσαι τὸ Τσιπνὶ ἐχρειάσθη νὰ ἀποσυρθῶσι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων Ἀλάμπεη — Ντουζοὺ — Γκούνιαρικ.

Ἡ πρὸς Πορίὰ ἐπιθετικὴ κίνησις τῆς VII Μεραρχίας ἔχει ἀνασταλῆ, καθ' ὅσον παρέστη ἀνάγκη ὅπως αὕτη ἐπεκτείνῃ τὸ μέτωπόν της πρὸς σύνδεσμον μετὰ τῆς Χ Μεραρχίας, ἀποστέλλουσα δύο τάγματα πρὸς κατάληψιν τῶν ὑψωμάτων Ἀκτσὲ Μπουνὰρ καὶ μίαν ἐπιλαρχίαν τῆς ὑπὸ τὰς διαταγάς της, ἀπὸ τῆς 17ης Μαρτίου τεθείσης ταξιαρχίας ἱππικοῦ, ἵνα οὕτω καλύψῃ τὸ δεξιὸν πλευρόν της.

Οὕτω διῆλθε καὶ ἡ 18η Μαρτίου. Τὴν ἑσπέραν τῆς 18ης, ἐλλείψει πυρομαχικῶν πυροβολικοῦ, ἀπεφασίσθη, αἱ μὲν τέσσαρες πεδιναὶ πυροβολαρχίαι νὰ παραδόσωσι τὸν μικρὸν ἀριθμὸν πυρομαχικῶν ἅτινα εἶχον, εἰς μίαν τοιαύτην, καὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν, νὰ παραμείνῃ δὲ εἰς τὴν γραμμὴν ἡ 8η πυροβολαρχία.

Ἡ κίνησις τῶν πυροβολαρχιῶν πρὸς τὰ ὀπίσω ἐγένετο νύκτωρ. Τὴν ἑπομένην, 19ην Μαρτίου, περὶ τὴν 10ην ὥραν, ὁ ἐχθρὸς ἐπεχείρησε μετωπικὴν ἐπίθεσιν, ἥτις καὶ ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν πυρῶν τῶν πολυβόλων, τῆς πεδινῆς πυροβολαρχίας καὶ μιᾶς ὀρειβατικῆς τοιαύτης, εὑρισκομένης ἐπὶ τῶν γραμμῶν τοῦ πεζικοῦ τοῦ 2)39 εὐζωνικοῦ συντάγματος. Δυστυχῶς, περὶ τὴν 3ην μ. μ. ὁ ἐχθρὸς παρεισδύσας διὰ τοῦ κενοῦ τοῦ σχηματισθέντος λόγῳ τῆς ὑποχωρήσεως τῆς 10ης Μεραρχίας, ἐκύκλωσεν τὸ 2)39 σύνταγμα εὐζώνων καὶ τὸ 12ον τοιοῦτον. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ἐφονεύθη ὁ διοικῶν τὸ 2)39 σύνταγμα, ἐτραυματίσθη δὲ σοβαρῶς καὶ ὁ διοικῶν τὸ 12ον τοιοῦτον. Οὕτω, τὰ συντάγματα ταῦτα στερηθέντα τοῦ μεγαλειτέρου μέρους τῆς δυνάμεώς των, καὶ τοῦ ὅλου σχεδὸν τῶν βαθμοφόρων των, ἤρξαντο ὑποχωροῦντα πρὸς Σεϊγκοὺντ ὑπὸ τὴν προκάλυψιν τῶν πυρῶν τῆς πυροβολαρχίας, ἥτις προτοῦ ὑποχωρήσῃ ἔρριψε καὶ τὸ τελευταῖον της βλῆμα, κινδυνεύσασα νὰ συλληφθῇ αἰχμάλωτος. Ἡ πυροβολαρχία ὑποχωρεῖ περισυλλέγουσα πολυβόλα πεζικοῦ καὶ ὁπλοπολυβόλα, πρὸς δὲ, καὶ τὴν σημαίαν τοῦ 6ου Συντάγματος πεζικοῦ. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐξοικονομηθέντα ὀλίγα πυρομαχικά, τὰ παραλαμβάνει ἡ 9η Πεδινὴ πυροβολαρχία καὶ συνεχίζει τὰ πυρὰ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου βλήματος.

Ὕστερα ἀπὸ μίαν ὁμηρικὴν πάλην

Ἡ κατάστασις αὕτη γνωστοποιηθεῖσα τὴν 19 Μαρτίου δι' ἀναφορᾶς τοῦ στρατηγοῦ διοικητοῦ πρὸς τὴν Στρατιὰν Μ. Ἀσίας, ἐπροκάλεσε τὴν ἐκ μέρους της διαταγὴν ἀποχωρήσεως ὅλων τῶν δυνάμεων εἰς τὸν χῶρον τῆς ἀρχικῆς των συγκεντρώσεως περὶ τὴν Προῦσσαν. Οὕτω, διὰ δρομολογίων καθορισθέντων εἰδικῶς δι' ἑκάστην Μεραρχίαν, ἤρχισε τὴν ἐπιοῦσαν (20 Μαρτίου) ἡ τακτικὴ ἀποχώρησις ὁλοκλήρου τοῦ Γ' Σώματος, ἥτις καὶ συνετελέσθη μετὰ περισσῆς τάξεως, παρὰ τὰς συνεχεῖς ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὴν κόπωσιν καὶ ἐξάντλησιν τῶν ἀνδρῶν ἐκ τῆς ἑξαημέρου ὁμηρικῆς ὄντως πάλης.

Κατὰ τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην τὸ Γ' Σῶμα Στρατοῦ ἔγραψε μίαν ἀπὸ τὰς τόσας ἡρωικὰς σελίδας τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν στρατιωτικῶν ἀκολούθων Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας, οἵτινες παρηκολούθησαν τὰς ἐπιχειρήσεις.

Αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις

Ἐναντίον τοῦ Γ' Σώματος Στρατοῦ παρετάχθησαν ἓξ ἐν ὅλῳ τουρκικαὶ μεραρχίαι πεζικοῦ: αἱ 1η, 4η, 7η, 11η, 24η καὶ 61η, δύο μεραρχίαι ἱππικοῦ αἱ 1η καὶ 3η καὶ ἡ 5η μεραρχία Καυκάσου, ἧς ὅμως μόνον τμήματα ἀφίχθησαν κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐπιχειρήσεων. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἶχεν ἐπίσης ἀφιχθῆ σιδηροδρομικῶς ἐξ Ἀγκύρας εἰς Τσεκοὺρ-Χισάρ, τὴν 13ην Μαρτίου, καὶ τὸ Σύνταγμα Ἐθνοσυνελεύσεως Ἀγκύρας.

Ἡ δύναμις ἑκάστης τῶν Μεραρχιῶν αὐτῶν ἐκυμαίνετο μεταξὺ 3500—4500 ἀνδρῶν. Τὸ πυροβολικόν των ἀπετελεῖτο ἐξ ὀκτὼ πυροβόλων πεδινῶν καὶ ὀρειβατικῶν, πλὴν δὲ τοῦ μεραρχιακοῦ αὐτοῦ πυροβολικοῦ διετέθησαν ἐν ὅλῳ 12 πυροβόλα τῶν 10.5 καὶ τέσσαρα ταχυβόλα νεωτάτου συστήματος Σκόντα τῶν 15.5.

Εἰς τὸν βωμὸν τῆς δόξης

Αἱ τουρκικαὶ αὐταὶ δυνάμεις ἦσαν ἐγκατεστημέναι ἐπὶ γραμμῆς φύσει ὀχυρᾶς, ἀλλὰ καὶ ἄριστα καταρτισθείσης ἀμυντικῶς δι' ὅλων τῶν νεωτέρων μέσων ἀμύνης, καὶ ἧς τὰ κυριώτερα ἐρείσματα ἦσαν τὰ ὑψώματα τῆς Κοβαλίτσης, τὰ ὑψώματα βορείως Τσιπνὶ καὶ τὸ Ἀβγκίν.

Αἱ ἀπώλειαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν ἑξαήμερον αὐτὸν ἀγῶνα ἀνῆλθον εἰς 4560 ὁπλίτας καὶ 253 ἀξιωματικοὺς νεκροὺς καὶ τραυματίας.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ

Ἀβδ. Λέξις ἀραβικὴ σημαίνουσα δοῦλον. Ἐκ τῆς συνθέσεως τῆς λέξεως ταύτης μετ' ἄλλων λέξεων δηλωτικῶν τοῦ θεοῦ παράγονται ὀνόματα ἀνδρῶν. Π. χ. Ἀβδ—Ἀλλὰχ=Δοῦλος τοῦ Θεοῦ, (Θεόδουλος), Ἀβδοὺλ—Καδὶρ=Δοῦλος τοῦ Παντοδυνάμου, Ἀβδ—οὺλ—Χαμὴτ=δοῦλος τοῦ δεδοξασμένου.

Ἀβδ—ἀλ—Ἀζὶζ ἴβν Μουσὰ ἴβν Νοσαΐρ. Ἄραψ Ἐμίρης τῆς Μουσουλμανικῆς Ἱσπανίας. Ὅτε ὁ πατήρ του Μουσά, ἀρχιστράτηγος τῶν Μουσουλμανικῶν στρατευμάτων εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν ταύτην, ὁ Ἀβδ—ἀλ—Ἀζὶζ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν κατάκτησιν. Ὅτε δὲ ὁ Μουσὰ ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Χαλίφου Βαλίδ, ὑπέδειξε τοῦτον ὡς διάδοχόν του εἰς τὴν διοίκησιν καὶ ὥρισεν ἕδραν του τὴν *Σεβίλλην*. Ἐνυμφεύθη τὴν Ἐγιλόνην, χήραν τοῦ Ροδρίγου βασιλέως τῶν Βησιγότθων. Ἐπεχείρησε πολλὰς ἐπιτυχεῖς ἐκστρατείας καὶ ἐπέσυρε τὴν ἀγάπην τῶν μουσουλμάνων. Ἐδολοφονήθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Χαλίφου Σουλεϋμὰν ΙΙ, τὸ 716.

Ἀβδ—ἀλ—Λατίφ. Ἱστορικὸς καὶ ἰατρὸς Ἄραψ· ἐγεννήθη ἐν Βαγδάτῃ τὸ 1161 τῆς ἡμετέρας χρονολογίας, καὶ ἀπέθανε τὸ 1231. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε τὴν δογματικὴν θεολογίαν καὶ τὴν σχολαστικὴν φιλοσοφίαν τῶν ἀράβων εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ ἀργότερον, κατόπιν μάλιστα ἑνὸς ταξειδίου του εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἔγινε μάρτυς τῆς τρομερᾶς πείνης τοῦ 1200, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἰατρικήν. Κατὰ τὸ ταξείδιον ἐκεῖνο εἶχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τοὺς σκελετοὺς οἵτινες ἔκειντο κατὰ σωροὺς ἔξω τοῦ Καΐρου, καὶ νὰ διορθώσῃ πλεῖστα λάθη τοῦ Γαληνοῦ, πρῶτος ἀντειπὼν εἰς τὰς

Digitized by Google

γνώμας τοῦ μεγάλου ἰατροῦ. Ἀπέθανε ταξειδεύων ὡς προσκυνητὴς εἰς Βαγδάτην. Ἀφῆκε πάμπολλα ἔργα, ἰατρικὰ καὶ θεολογικά, ἀλλά τὸ σπουδαιότερον, εἶνε ἡ ἀφήγησις τῆς πείνης ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἀβδ—ἀλὶ (Abd—ali). Φυλὴ τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, κατοικοῦσα παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς νότον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Οἱ Ἀβδ—ἀλὶ πρεσβεύουν τὴν μωαμεθανικὴν θρησκείαν, ἀλλὰ δὲν εἶνε αὐστηροὶ τηρηταὶ τῆς πίστεώς των. Εἶνε ὡπλισμένοι μὲ ἀκόντια, μὲ ἀσπίδας καὶ μὲ «κρίς», ἐλάχιστοι δὲ ἔχουν ξίφη καὶ πυροβόλα ὅπλα. Οἱ γείτονές των τοὺς παριστοῦν ὡς σκληρούς, προδότας καὶ ἀφιλοξένους, ἀλλ' ὅσοι εὐρωπαῖοι ἐπεσκέφθησαν τὴν χώραν των ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ πολλῶν τιμῶν καὶ περιποιήσεων.

Ἀβδ-Ἀλλάχ. Πατὴρ τοῦ Προφήτου Μωάμεθ καὶ υἱός τοῦ Ἀβδ-ἀλ-Μοτταλίβ. Ἐγεννήθη τὸ 545, ἀπέθανε τὸ 570. Ὁ πατήρ του εἶχε τάξει ὅτι θὰ ἐθυσίαζε ἕνα ἐκ τῶν υἱῶν του ἂν θὰ εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀποκτήσῃ δέκα ἄρρενα τέκνα. Ὁ κλῆρος ἔπεσε εἰς τὸν Ἀβγ-Ἀλλάχ, ἀλλὰ οἱ Κορεϊσσῖται οἱ ἐμπεπιστευμένοι τὴν φύλαξιν τοῦ Κααβὰ ὅπου θὰ ἐθυσιάζετο ὁ Ἀβδ-Ἀλλάχ, ἐπενέβησαν, καὶ ἡ ὑπόσχεσις ἐξηγοράσθη διὰ τῆς θυσίας 100 καμήλων. Ὁ Ἀβδ-Ἀλλὰχ ἐνυμφεύθη τὴν Ἀμίναν, θυγατέρα τοῦ Βάχβ, ἀπέθανε δὲ εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν, πρὸ τῆς γεννήσεως ἐκείνου ὅστις θὰ ἐγίνετο προφήτης θεοῦ.

Ὁ Ἀβδ-Ἀλλὰχ ἦτο πτωχός. Ἡ περιουσία του ἀπετελεῖτο ἀπὸ «μίαν Ἀβησσυνὴν σκλάβαν τὴν Ὀμ-Ἀϊμάν, πέντε καμήλους καὶ διάφορα ἄλλα μικρότερα ζῶα».

Ἀβδαλλάχ, δηλαδὴ ἀποχωρισμός: θρησκευτικὴ τελετὴ τὴν ὁποίαν οἱ Ἑβραῖοι τελοῦν τὸ ἑσπέρας ἑκάστου Σαββάτου. Μόλις προβάλουν εἰς τὸν οὐρανὸν τὰ πρῶτα ἄστρα, κάθε πατὴρ οἰκογενείας ἀνάβει μίαν λυχνίαν καὶ εὐλογεῖ ἓν ποτήριον οἴνου καὶ μίαν λάρνακα μὲ ἀρώματα, τῶν ὁποίων τὴν εὐωδίαν ὀσφραίνονται βαθέως ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας. Κατόπιν πίνουν ὀλίγον ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν οἶνον καὶ χωρίζονται, ἀλληλοευχόμενοι καλὴν ἑβδομάδα.

Ἀβδαλλάχ. Τελευταῖος σερίφης τῶν Βαχαβιτῶν· πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Σεχοὺδ ὅστις τὸν ὠνόμασε, τὸ 1805, διάδοχόν του. Διοικῶν τὰ στρατεύματα τὰ πολεμοῦντα κατὰ τοῦ Τουσούν, υἱοῦ τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Αἰγύπτου Μωχάμετ-Ἀλῆ, ὑπέστη κατ' ἀρχὰς πολλὰς ἀποτυχίας καὶ μόνον ἀργότερον κατήγαγε καὶ μερικὰς νίκας, αἵτινες ἠνάγκασαν τὸν Μωχάμετ-Ἀλῆ νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος εἰς Ἀραβίαν, μὲ νέον στρατόν. Ὁ πόλεμος παρετάθη ἀρκετὰ ἔτη καὶ ἡ ἔκβασίς του ὑπῆρξε δυσμενὴς διὰ τὸν Ἀβδαλλάχ, ὁ ὁποῖος ὑπεχρεώθη νὰ παραδοθῇ μόνος του εἰς τὸν Ἰβραὴμ πασᾶν, ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων τοῦ ἀντιβασιλέως, ἀποστείλαντα τοῦτον εἰς Αἴγυπτον μὲ φρουρὰν 400 ἀνδρῶν. Ὁ ἀντιβασιλεύς, ἀφοῦ τὸν ὑπεδέχθη μετὰ τιμῶν τὸν ἔστειλε εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ὁ Μαχμοὺτ τὸν ἔδεσε μὲ ἁλύσεις καὶ τὸν ἐκαρατόμησε, ὑποβαλὼν αὐτὸν προηγουμένως εἰς φρικώδη βασανιστήρια.

Ἀβδ-Ἀλλὰχ-ἴβν Ἀβδ-ἀλ-Καδίρ. Ἐκ πατρὸς ἄραψ καὶ ἐκ μητρὸς μαλαίσιος, καθηγητής, ἑρμηνευτὴς καὶ φιλόλογος, ἐγεννήθη ἐν Μαλάκᾳ τὸ 1797. Μετέφρασεν εἰς τὴν Μαλαϊκὴν τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν Βίον τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ βιβλία διὰ τοὺς Ἄγγλους καὶ Ἀμερικανοὺς ἱεραποστόλους τῆς Σιγκαποὺρ καὶ τῆς Μολάκας. Ἐπίσης ἔγραψε καὶ μικρὰ ὠφέλιμα βιβλία στοιχειωδῶν γνώσεων, θέλων νὰ καταστήσῃ ἀντιληπτὰς εἰς τοὺς ὁμοφύλους του μερικὰς ἐκ τῶν μεγάλων ἐφευρέσεων τῶν Εὐρωπαίων. Ἔγραψε πολλὰ ποιήματα εἰς τὴν μαλαϊκήν, τῶν ὁποίων τὸ ὡραιότερον εἶνε τὸ Obat hati (γιατρικὸ τῆς καρδιᾶς). Τὸ ἔγραψε διὰ τὴν σύζυγόν του ἐπὶ τῷ θανάτῳ τῆς μικρᾶς των θυγατρὸς Λίτι Λίλα. Τὸ ποίημα τοῦτο πολλάκις ἀντεγράφη καὶ ἐδανείσθη ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐξετυπώθη. Ὁ Ἀβδ-Ἀλλὰχ ἀπέθανε ἐν Μέκκᾳ τὸ 1854.

Ἀβδ-Ἀλλὰχ ἴβν Ζοβαΐρ. Χαλίφης τῆς Μέκκας, υἱὸς τοῦ Ζοβαΐρ καὶ συγγενὴς τοῦ Προφήτου Μωάμεθ. Ἐγεννήθη τὸ 622 τῆς ἡμετέρας χρονολογίας, τὸ 1 τῆς Ἐγίρας, καὶ ἀπέθανε τὸ 692. Ἡ εὐγενής του καταγωγὴ καὶ τὰ μεγάλα του κατορθώματα ἐν Αἰγύπτῳ καὶ κατὰ τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀφρικῆς, τὸν καθίστων ἄξιον διαδοχῆς εἰς τὸ Χαλιφάτον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ. Ἀλλὰ ὁ σφετερισμὸς τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Μιναβίγια καὶ ἡ ἔλευσις τῆς δυναστείας τῶν Ὀμεϊαδῶν τὸν παρώργισαν καὶ τὸ 672 ἠρνήθη νὰ ὁρκισθῇ εἰς τὸν Χαλίφην Γιεζίδ. Ἐπί τινα ἔτη ἐπολέμησε κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Χαλίφου καὶ τέλος ἀνηγορεύθη Χαλίφης τῆς Χετζάζης τοῦ Ἰράκ, τῆς Ἰεμένης τῆς Αἰγύπτου καὶ σχεδὸν ὅλης τῆς Συρίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γιεζίδ. Ἀνοικοδόμησε τὸν Κααβᾶν τῆς Μέκκας. Ἐφονεύθη κατά τινα μάχην κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ἀβδ-ἀλ-Μαλίκ. Ἡ κεφαλή του ἀπεστάλη εἰς τὸν Χαλίφην τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 692.

Ἀβδ-Ἀλλὰχ ἴβν Ἰσμαήλ. Αὐτοκράτωρ τοῦ Μαρόκου (1729—1757), διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Ἀβδ-ἀλ Μαλίκ. Ὑπῆρξε σκληρότατος τύραννος. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του, ἡ Μαύρη Φρουρὰ ἔγινε ἰσχυρὰ εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον διὰ τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τοῦ Ἀβδ-Ἀλλάχ. Διὰ τοῦτο, θελήσας νὰ τὴν ἐλαττώσῃ τὴν ἀπησχόλησε μὲ τὰς ἀνυποτάκτους ὀρεινὰς φυλὰς τῶν Βερβέρων. Ἡ Μαύρη Φρουρὰ εἴτε ἠννόησε τοὺς σκοποὺς τοῦ βασιλέως, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ τῶν σκοπῶν τούτων, ἐξετόπισεν αὐτὸν καὶ κατέστησεν ἀντ' αὐτοῦ βασιλέα τὸν ἀδελφόν του Ἀλῆ. Τρὶς ἀνακατέλαβε τὸν θρόνον καὶ τρὶς ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ αὐτὸν εἰς τοὺς ἀδελφούς του Μουχαμμὰδ καὶ Ἀλ-Μουσταδί, καὶ τὸ 1745, εἰς τὸν Ζαΐν-ἀλ-Ἀβιδίν. Τὴν τετάρτην φοράν, ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου, κατώρθωσε νὰ παραμείνῃ ἐκεῖ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του χάρις εἰς τὸν υἱόν του, ὅστις ἠρνήθη νὰ γίνῃ βασιλεύς, ὅπως τῷ ἐπρότεινε ὁ λαός του, ἐνόσῳ ἔζη ὁ Ἀβδ-Ἀλλάχ. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν σκληρότητά του, ἡ βασιλεία τοῦ Ἀβδ-Ἀλλὰχ ὠφέλησε τὴν τύχην τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μαρόκου. Διότι αἱ μετὰ τῶν ὀρεινῶν Βερβέρων συμπλοκαὶ ἠλάττωσαν ἐπαισθητῶς τὴν δύναμιν τῆς Μαύρης Φρουρᾶς, ἥτις ἄλλως θὰ ἦτο ἐπικίνδυνος διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῆς χώρας.

Ἀβδαλίτης. Λέξις παραγομένη ἐκ τῆς συνθέσεως δύο ἀραβικῶν λέξεων Ἄβδ=δοῦλος, ὑπηρέτης, καὶ Ἀλλὰχ=θεός. Ἀβδαλίτης ὀνομάζεται ὁ ἀνήκων εἰς ἰνδικόν τι τάγμα περιοδευόντων Δερβισῶν.

Ἀβδ-ἀλ-Μαλὶκ ἴβν Ἰσμαήλ. Αὐτοκράτωρ τοῦ Μαρόκου βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1728. Ὁ Μαροκινὸς στρατὸς ἀνύψωσεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀχμὰδ-ἀδ-Δαχαβὶ ἐλπίσας ὅτι θὰ εὕρισκεν ἐν αὐτῷ ἄρχοντα συνετώτερον. Ὁ Ἀβδ-ἀλ-Μαλὶκ δὲν ἐπρόφθασε νὰ δείξῃ τὰς ἀρετάς του. Διαταγῇ τοῦ ἀδελφοῦ του ἐξεθρονίσθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς ὅπου καὶ ἐστραγγαλίσθη τὸν Μάρτιον τοῦ 1729.

Ἄβδ-ἀλ-Μαλὶκ ἴβν Μουχαμμὰδ-ἀλ-Σαΐχ. Αὐτοκράτωρ τοῦ Μαρόκου (1576--1578. Μαθὼν τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀβδ — Ἀλλάχ, ἔφυγεν εἰς Μαρόκον μέχρις οὗ ἔμαθε τὸν θάνατόν του καὶ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ ἀνεψιοῦ του Μουχαμμάδ, υἱοῦ τοῦ Ἀβδ-Ἀλλάχ. Τότε ἐνισχυθεὶς καὶ ἀπὸ τὸν Σουλτάνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μουρὰτ III ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του καὶ τὸν ἐξεδίωξεν ἐκ τῆς πόλεως Φέζ. Ὁ Μουχαμμὰδ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου II τῆς Ἰσπανίας διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη. Τότε προσέφυγε πρὸς τὸν Σεβαστιανόν, βασιλέα τῆς Πορτογαλλίας, καὶ ὁμοῦ ἐξεστράτευσαν κατὰ τοῦ Ἀβδ ἀλ-Μαλίκ. Οἱ δύο στρατοὶ ἦλθον ἀντιμέτωποι ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Οὐὲδ-Μεχαζέν. Ὁ Ἀβδ-ἀλ-Μαλὶκ ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς ὡς λέγεται, κατὰ τὴν μάχην, καὶ οἱ ἀντίπαλοί του ἐπνίγησαν εἰς τὴν Οὐὲδ-Μεχαζέν.

Ἀβδ-ἐλ-Μουμέν. Πρῶτος χαλίφης τῆς δυναστείας τῶν Ἀλμοχαδῶν, ἐγεννήθη τὸ 1100 τῆς ἡμετέρας χρονολογίας, 494 τῆς Ἐγίρας. Ἀπέθανε τὸ 1163.

Διεδέχθη τὸν Μωχάμετ τὸν ἐπονομασθέντα ἐλ-Μοβαχὶτ (ὀπαδὸς τῆς ἑνώσεως) τὸ 1130. Ἐπωφελούμενος τῆς γενικῆς δυσαρεσκείας τῶν Ἀνδαλουσίων κατὰ τῶν Ἀλμοραυΐδῶν καθὼς καὶ τὴν ἐξέγερσιν τῶν κυριωτέρων πόλεων, ἤρατο πολλὰς νίκας. Τὸ 1146 κατέλαβε τὸ Μαρόκον. Τὸ 1147 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πορτογαλλικὴν ἐπαρχίαν Ἀλγάρβην. Φθάνει εἰς Τύνιδα τὸ 1160 καὶ τὸ 1161 ἀποβιβάζεται εἰς Γιβραλτὰρ ὅπου νικᾷ τὸν μουσουλμάνον βασιλέα τῆς Βαλεντίας, καὶ ἡτοιμάζετο νὰ εἰσβάλῃ εἰς Ἰσπανίαν, ὅτε ὁ θάνατος διέκοψε τὰ σχέδιά του. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι εὗρον ἐν τῷ προσώπῳ του προστάτην. Ὁ Ἀβερρόης, ἄραψ ἰατρός, καὶ ὁ ἰατροφιλόσοφος Ἀβικκέννας ἤκμασαν ὑπ' αὐτόν. Διάδοχός του ὑπῆρξεν ὁ υἱός του Γιουσοὺφ Ἀβοὺ Γιακοὺβ.

Ἀβδ-ἀλ-Μουράδ. Ἀβδάχος Τοῦρκος (Δερβίσης ἀσκητὴς) καταστὰς περιώνυμος διὰ τὰ μυθικά του κατορθώματα. Λέγεται ὅτι κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ὀρκχὰν-ἐλ-Γαζῆ τὸ 1328, νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Προύσσης κατήγαγε θριάμβους, ὡπλισμένος μόνον μὲ μίαν μακροτάτην ξυλίνην σπάθην, καὶ ὅτι μετὰ τὸν θρίαμβόν του κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐφόνευσε καὶ πολλοὺς ὄφεις οἵτινες ἐλυμαίνοντο τὰ περίχωρα. Ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν Προῦσσαν τὸ κελλίον καὶ ὁ τάφος του.

Ἀβδ-ἀλ-Μουσᾶ. Ἀβδάχος Τοῦρκος σύντροφος τοῦ Ἀβδ-ἀλ-Μουράδ. Συνώδευσε τὸν φίλον του εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ὀρκχὰν-ἐλ-Γαζῆ κατὰ τῆς Προύσης, καὶ διεκρίθη καὶ αὐτὸς διὰ τὰ ὑπερφυσικά του κατορθώματα. Ὁ Τουρκικὸς θρῦλος λέγει ὅτι «ἐπολέμει κρατῶν ἀναμμένα κάρβουνα ἐπι βάμβακος»!

Ἀβδ-ἀλ-Χαμὶδ Βέη. Γάλλος περιηγητής. Ἐγεννήθη ἐν Οὐνίγγῃ τὸ 1812. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο Du Couret. Περιηγήθη τὴν Αἴγυπτον ἀνέπλευσε τὸν Νεῖλον, εἰσέδυσεν εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Κάτω Αἴγυπτον ἀκολουθῶν τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Ἀσπασθεὶς τὸν Ἰσλαμισμὸν ἦλθε προσκυνητὴς εἰς Μέκκαν, διέσχισε τὴν Ἀραβίαν καὶ ἔφθασεν εἰς Περσίαν. Ἐκεῖ ὑποψίαι ἠγέρθησαν ἐναντίον του ὅτι ἦτο κατάσκοπος ξένης δυνάμεως καὶ ὅτι ὑπέθαλπε πολιτικὰς ῥαδιουργίας. Ἐφυλακίσθη καὶ μόνον κατόπιν λύτρων ἀφέθη ἐλεύθερος.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Γαλλίαν κατέγινεν εἰς συγγραφὴν τῶν περιηγήσεών του. Ἀλλὰ ἡ αὐθεντικότης των δὲν ἀπεδείχθη. Οὕτω ὁ H. Kiepert κατέδειξεν ὅτι ἓν τῶν ἔργων τοῦ Du Couret (Paris 1859) ἦτο ἀντίγραφον τοῦ βιβλίου τοῦ Sir Drummond Hay, Ἄγγλου προξένου εἰς τὸ Μαρόκον. Ὁ Du Couret υἱοθέτησε τὰς ἀναμνήσεις τοῦ Sir Drummond Hay καὶ μετέφερε τὴν σκηνήν, ἀπὸ τὸ Μαρόκον, εἰς τὴν Δυτικὴν Ἀραβίαν.

Ἀπέθανεν ἐν Καΐρῳ τὴν 1ην Ἀπριλίου 1867.

Ἀβδαλώνυμος ἢ Ἀβδελώνυμος. (Ἐκ τοῦ φοινικικοῦ Abd-alonin=δοῦλος τῶν θεῶν). Ἀπόγονος τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Σιδῶνος, ὅστις ἔζη πτωχὸς καὶ ἄγνωστος καὶ ἠσχολεῖτο μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ κήπου του. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος κατέστησεν αὐτὸν βασιλέα τῆς Σιδῶνος. Διάφοροι συγγραφεῖς παρουσιάζουσι τὸν ἥρωα τῆς περιπετείας ταύτης ὑπὸ διάφορον ὄνομα. Οὕτω ὁ Διόδωρος τὸν ἀποκαλεῖ Βαλλώνυμον καὶ ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρξε βασιλεὺς τῆς Τύρου, ὁ δὲ Πλούταρχος τὸν γνωρίζει ὡς Ἀλώνυμον καὶ μεταφέρει τὸ ἀνέκδοτον εἰς τὴν Πάφον.

Ἀβδαμάλ. Κοινότης ὑποδιοικήσεως Νιγρίτης, Νομοῦ Σερρῶν. Ἕδρα της τὸ ὁμώνυμον χωρίον ἀριθμοῦν περὶ τοὺς 500 κατοίκους καὶ κείμενον περὶ τὰ 8 χιλιόμετρα βορείως τῆς Νιγρίτης.

Ἀβδανίταις. Χωρίον ἐπαρχίας Μυλοποτάμου, Νομοῦ Ρεθύμνης. Θαυμασία πηγὴ ἀφθόνου ὕδατος ἐπιτρέπει τὴν συντήρησιν κήπων καὶ τὴν καλλιέργειαν κιτρεῶν. Δύο ὧραι ἀνηφορικῆς πορείας πρὸς Ν. Περάματος. Κάτοικοι 98.

Ἀβδ-ἀρ-Ραχμάν. Ἐμίρης τῆς Ἰσπανίας ὑπὸ τοὺς Χαλίφας Γαδὶζ καὶ Χισάμ. Τῷ 721 ἐπανέφερεν εἰς Ναρβόννην τὸν ὑπὸ τῶν Φράγκων ἡττηθέντα ἀραβικὸν στρατόν, ὅστις τὸν ἀνεκήρυξε διοικητὴν τῆς Ἰσπανίας. Ἀλλ' ὁ Χαλίφης ἀντικατέστησεν αὐτὸν μὲ τὸν Ἀμβάσα, ὅστις, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν ἐν Τολώσῃ ἧτταν τῶν ἀράβων, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλατίαν, κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὴν Καρκασσόνην καὶ τὴν Λυῶνα καὶ ἐλεηλάτησε τὰς ὄχθας τοῦ Ροδανοῦ καὶ τοῦ Ἄραρος. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐβλήθη ὑπὸ φραγκικοῦ βέλους καὶ ἀπέθανε. Κληθεὶς καὶ πάλιν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἰσπανίας, ὁ Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν προητοιμάσθη διὰ τὴν κατάκτησιν ὁλοκλήρου τῆς Γαλατίας καὶ ἐκήρυξεν ἱερὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν πόλεμον. Αἱ ἀραβικαὶ φυλαὶ προσέτρεξαν ἀθρόαι ἀπὸ ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου καὶ ἡνώθησαν μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ ἐμίρη. Ὁ Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ κύριος ὁλοκλήρου τῆς νοτίου Γαλατίας καὶ κατηυθύνθη πρὸς τὸ Τούρ. Ἀλλὰ μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τοῦ Ποατιὲ συνήντησε τὰ ὑπὸ τὸν Κάρολον Μαρτελὸν φραγκικὰ στρατεύματα. Οἱ μουσουλμᾶνοι ἡττήθησαν ὁλοσχερῶς (732), ὁ δὲ ἐμίρης ἐφονεύθη. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅλαι αἱ κατὰ τῆς Γαλατίας ἀπόπειραι τῶν ἀράβων ἀπέβησαν μάταιαι.

Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν ὁ Α'. Χαλίφης τῆς Ἰσπανίας τῆς δυναστείας τῶν Ὀμμεϊαδῶν. Ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιπέντε ἐτῶν κατώρθωσε νὰ σωθῇ ὡς ἐκ θαύματος ἀπὸ τὴν σφαγὴν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀμμέϊα ὑπὸ τῶν πρώτων Ἀββασιδῶν (75θ) καὶ νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Ἀφρικήν, ὅπου περιεπλανήθη ἐπὶ πενταετίαν. Τῷ 755 ἐκλήθη εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὑπὸ τοῦ Ὀβάϊδ-Ἀλλὸχ καὶ τοῦ Ἴβν-Χαλίδ, οἱ ὁποῖοι ἐμίσουν τὸν ἐμίρην Γιουσοὺφ-ἀλ-Φεχρί. Ὁ Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν ἐνίκησε τὸν τελευταῖον τοῦτον, κατέλαβε τὴν Κόρδοβαν καὶ ἀνεκηρύχθη Χαλίφης τῆς Ἰσπανίας (747). Εὐφυής, γενναιόδωρος καὶ ἐνεργητικὸς ὤν, διεκρίθη διὰ τὴν ἱκανότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνησε τὴν χώραν του, καὶ ἐξετέλεσε μεγάλα δημόσια ἔργα. Ἡ πρωτεύουσά του ὑπῆρξεν ἐφάμιλλος τῆς Βαγδάτης ὡς πρὸς τὴν λαμπρότητα τῶν μνημείων της καὶ τὴν πολυτέλειαν τῆς Αὐλῆς της καὶ ἔγινε, κατὰ τὸ λέγειν τῶν Ἀράβων, «τὸ κέντρον τῆς θρησκείας, ἡ διαμονὴ τῶν σοφῶν καὶ τὸ φῶς τῆς Ἀνδαλουσίας». Μολαταῦτα δὲν ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ χώρᾳ του. Μέσα εἰς τὰ στρατεύ-

Digitized by Google

ματά του εὑρίσκοντο, πλὴν τῶν Ἀράβων, πολλοὶ Σύριοι, Αἰγύπτιοι καὶ Βέρβεροι, τὰ δημοκρατικὰ αἰσθήματα τῶν ὁποίων εὑρίσκοντο εἰς τελείαν ἀντίθεσιν μὲ τὰς ἀριστοκρατικὰς συνηθείας τῶν ἀράβων κυριάρχων των. Διὰ τοῦτο ὁ Χαλίφης ἦτο ἠναγκασμένος νὰ καταπνίγῃ κατ' ἔτος ἐπαναστάσεις. Οἱ ἐχθροί του ἔφθασαν μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Φράγκων Καρόλου τοῦ μεγάλου, ὅστις διαβὰς τὰ Πυρηναῖα, κατέκτησεν ὁλόκληρον τὴν βόρειον Ἱσπανίαν μέχρι τοῦ Ἔβρου 778. Ὁ Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν ἀπέθανε τῷ 788 ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ἐπὶ τριάκοντα δύο ἔτη. Οἱ διάδοχοί του ἠναγκάσθησαν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς ἐπαναστάσεις τῶν διαφόρων ἀραβικῶν φυλῶν καὶ τὰς ἐπιθέσεις τῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ σχηματίσουν εἰς τὴν βόρειον Ἱσπανίαν τὰ ἀνεξάρτητα κράτη τῆς Ἀστουρίας, τῆς Ναβάρρας καὶ τῆς Βαρκελώνης.

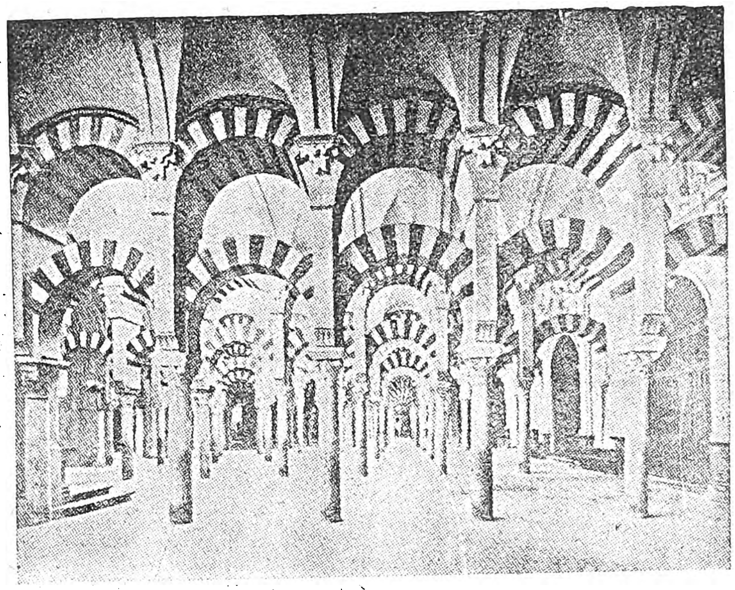

Πολυτελὴς καὶ μεγαλοπρεπὴς διάκοσμος χαρακτηρίζει τὸν ρυθμὸν τῆς ἀραβικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐν Ἱσπανίᾳ. Ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τεμένους τῆς Κόρδοβας, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη μεταξὺ τοῦ 8ου καὶ 10ου αἰῶνος. Αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνεγέρσεώς του ἤρχισαν ἐπὶ βασιλείας Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν Α'.

Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν Β'. Χαλίφης τῆς Ἱσπανίας τῆς δυναστείας τῶν Ὀμμεϊαδῶν. Διεδέχθη τῷ 821 τὸν πατέρα του Ἀλ—Χακὰμ τὸν Σκληρόν. Κατ' ἀρχὰς ἠναγκάσθη νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς τὸν θεῖόν του Ἄβδ—Ἀλλάχ, ὅστις τοῦ διημφισβήτει τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀφήρεσε τὴν Βαλεντίαν. Ὁ Χαλίφης κατέπνιξε κατόπιν τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ Τολέδου καὶ τῆς Μερίδας (828—838). Ὁ στόλος του ἐσύλησε τὰς ἀκτὰς τῆς νοτίου Γαλλίας καὶ κατέστρεψε τὰ προάστεια τῆς Μασσαλίας (841). Ἐν ἔτει ὅμως 843, οἱ Νορμανδοὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Πορτογαλλίας καὶ ἐδῄωσαν τὰ περίχωρα τῆς Λισσαβῶνος, κατόπιν δὲ ἀνεχώρησαν διὰ νὰ ἐπανέλθουν ἐκ νέου τῷ 844. Τότε ἀνέπλευσαν τὸν ποταμὸν Γουαλδακίβεριν καὶ ἐσύλησαν τὰ προάστεια τῆς Σεβίλλης. Ὁ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν ἠσχολήθη μὲ τὴν βελτίωσιν τοῦ ναυτικοῦ του, ἐξωράϊσε τὴν Κόρδοβαν καὶ ὑπῆρξε μέγας προστάτης τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν ἑξήκοντα πέντε ἐτῶν (852), ἀφήσας τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του Μωάμεθ τὸν 1ον.

Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν Γ'. Ὄγδοος Ὀμμεϊάδης χαλίφης τῆς Ἱσπανίας. Διεδέχθη τὸν πατέρα του Ἀβδ—Ἀλλὰχ—ἔμπν—Μουχαμμὰδ καὶ ἀπέθανε τῷ 961. Ἐπολέμησε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Λεώνης Ραμὶρ τὸν 1ον, ὅστις εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν του καὶ κατέλαβε τὴν Ταλαρέβαν. Ἦτο δὲ ἡ Λεώνη ἱσπανικὸν βασίλειον κατέχον τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τῆς ἰβηρικῆς Χερσονήσου, τὸ ὁποῖον ἀργότερα ἡνώθη μετὰ τῆς Καστιλλίας. Ὁ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν ἀνέκτησε τὴν Ταλαρέβαν, εἰσέβαλεν εἰς τὸ ἔδαφος τοῦ Ραμὶρ καὶ ἐξηνάγκασε τοῦτον ὅπως συνάψῃ πενταετῆ ἀνακωχήν. Κατόπιν ἐπενέβη εἰς τὴν μεταξὺ τῶν Ἐδρισιδῶν καὶ Φατιμιδῶν ἐπισυμβᾶσαν ἐν Ἀφρικῇ ἔριδα, κατέλαβε τὴν Ταγγέρην καὶ τὴν Σέουταν (Κεύτην) καὶ ἀνεκηρύχθη ἐν Φὲζ Χαλίφης τοῦ Μαρόκου. Ἐν ἔτει 960 ἀπώλεσε τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν ἐν Ἀφρικῇ κτήσεών του, τὰς ὁποίας ὅμως ἀνέκτησε καὶ πάλιν ἀργότερα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του, ὁ Ἀβδ—ἀρ-Ραχμὰν ἠναγκάσθη νὰ τιμωρήσῃ διὰ θανάτου ἕνα τῶν υἱῶν του, ὅστις συνώμοσεν ἐναντίον του. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν τοῦ 3ου ὑπῆρξεν ἡ λαμπροτέρα τοῦ Χαλιφάτου τῆς Κόρδοβας. Ὁ μέγας οὗτος Χαλίφης ἐναυπήγησεν ἀξιόλογον στόλον, ἐνεθάρρυνε τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ὑπῆρξε μέγας προστάτης τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ Κόρδοβα, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς ἔφθασε τότε τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον, κατέστη ὁ τόπος τῆς διαμονῆς καὶ τὸ κέντρον τῆς συναντήσεως τῶν πολυαρίθμων Ἀράβων καὶ Ἰουδαίων φυλῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν τοῦ 3ου, διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱός του Ἐλ—Χακὰμ ὁ 2ος.

Ἀβδ-ἀρ—Ραχμὰν ὁ Δ'. Ὑπῆρξεν ὁ δέκατος τέταρτος Χαλίφης τῆς Ἱσπανίας ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Ὀμμεϊαδῶν. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τοῦ 1017 καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠγωνίσθη κατὰ τοῦ Ἀλῆ—ἴβν—Χαμόιδα, κατόπιν δὲ κατὰ τοῦ Ἀλῆ Κασὶμ καὶ τοῦ Γιαχιά. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἡττήθη, κατά τινα δὲ μάχην τὴν ὁποίαν διεξήγαγε πρὸς τοὺς δευτέρους (1025), ὁ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν ἐφονεύθη. Τοῦτον διεδέχθη ὁ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν—ἴβν—Χισάμ, ὅστις ἐδολοφονήθη. μετὰ 47 ἡμέρας, ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του Μωάμεθ τοῦ 3ου.

Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν—ἴβν—Χισάμ, αὐτοκράτωρ τοῦ Μαρόκου (1822—1859). Ἐγεννήθη τῷ 1778 καὶ διεδέχθη τὸν θεῖόν του Σουλεϊμάν, ὅστις τὸν εἶχεν ὑποδείξει ἐπισήμως ὡς διάδοχον τοῦ θρόνου. Ὁ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν ἠσχολήθη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του μὲ τὴν καταστολὴν διαφόρων ἐσωτερικῶν ἐπαναστάσεων, μόλις δὲ τῷ 1826 ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐξουσία του εἰς ὅλην γενικῶς τὴν χώραν. Παρ' ὅλας τὰς ὑπαρχούσας συνθήκας, οἱ μαροκινοὶ πειραταὶ ἐξηκολούθουν βλάπτοντες τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον, ἡ δὲ Αὐστρία ἠναγκάσθη τῷ 1829 νὰ βομβαρδίσῃ διαφόρους λιμένας τοῦ Μαρόκου. Αἱ ἐχθροπραξίαι ἔπαυσαν τῷ 1830, ὑπογραφείσης συνθήκης μεταξὺ τοῦ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν καὶ τῆς αὐστριακῆς κυβερνήσεως. Ἀργότερα ὁ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν ἦλθεν εἰς προστριβὰς καὶ μετὰ τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διημφισβήτει τὴν ἐπὶ ὡρισμένων ἐδαφῶν τῆς Ἀλγερίας ἐπιρροήν. Ὁ κόμης ντὲ Μορναὶ (Mornay), ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς Γαλλίας ὡς πρεσβευτὴς παρὰ τῇ Αὐλῇ τοῦ Μεκινέζ, ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Ἀβδ—ἀρ—Ραχμὰν τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ παραιτηθῇ πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀλγερίας (1832).

Ὁ Ἀβδ ἀρ-Ραχμὰν ἐλησμόνησε ταχέως τὰ συμφωνηθέντα καὶ ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἐμίρου Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ, ὅστις ἐπολέμει τότε κατὰ τῆς Γαλλίας ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἀλγερίας, καὶ ἐβοήθησεν τοῦτον, κρυφίως μὲν κατ' ἀρχάς, ἀναφανδὸν δὲ μετ' ὀλίγον. Ὁ πόλεμος δὲν ἤργησεν ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐκραγῇ καὶ ἐπισήμως μεταξὺ Γαλλίας καὶ Μαρόκου. Οἱ μαροκινοὶ ἡττήθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς δύο μάχας, ἠναγκάσθησαν κατόπιν νὰ ἐκκενώσουν τὴν Οὔδζαν καὶ τέλος ὑπέστησαν ἀληθῆ πανωλεθρίαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Οὐὲδ-Ἰσλύ. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ γαλλικὸς στόλος ἐβομβάρδιζε τοὺς λιμένας τῆς Ταγγέρης καὶ τοῦ Μογαδόρ.

Μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας αὐτὰς συμφορὰς ὁ Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν ὑπέγραψε μετὰ τῆς Γαλλίας τὴν συνθήκην τῆς 10ης Σεπτεμβρίου 1844. Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης καθωρίσθησαν ὁριστικῶς ὡς σύνορα τῆς Ἀλγερίας τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τουρκοκρατίας, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τοῦ Μαρόκου ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως παύσῃ βοηθῶν ἢ δίδων ἄσυλον εἰς τοὺς πολεμοῦντας ἐναντίον τῆς Γαλλίας ἰθαγενεῖς, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὸν Ἀβδ-ἐλ Καδέρ. Ὁ Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν ἐτήρησε τὸν λόγον του, ἐν ἔτει δὲ 1847 ἐξεδίωξε τὸν εἰς τὸ ἔδαφός του καταφυγόντα ἐμίρην καὶ ἐξηνάγκασε τοῦτον νὰ παραδοθῇ εἰς τὰς γαλλικὰς ἀρχάς. Μετά τινα ἔτη (26 Ὀκτωβρίου 1851) ὁ γαλλικὸς στόλος ἐβομβάρδισε καὶ πάλιν τὴν πόλιν Σαλέ, ἵνα προστατεύσῃ τοὺς γάλλους ὑπηκόους κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν μαροκινῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του ὁ Ἀβδ-ἀρ Ραχμὰν ἠσχολήθη μὲ τὴν κατάπνιξιν ἀλλεπαλλήλων ἐπαναστάσεων τῶν ὑπηκόων του.

Ἀβδ - ἀρ - Ραχμὰν - Χάν. Ἐμίρης τοῦ Ἀφγανιστὰν (1830—1901) καὶ υἱὸς τοῦ Μοχαμὲδ - Ἀφζοὺλ - Χάν. Ἐπαναστάτησε κατὰ τοῦ ἐμίρου Σὲρ - Ἀλῆ, κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἀφγανιστὸν Καβοὺλ (1866), ἐξεθρόνισε τὸν Σὲρ Ἀλῆ καὶ ἀνεκήρυξεν ἀντ' αὐτοῦ σερίφην τὸν πατέρα του. Τὸ 1868 ὅμως ὁ Σὲρ-Ἀλῆ ἐπανέκτησε τὴν ἐξουσίαν, ὁ δὲ Ἀβδ - ἀρ - Ραχμὰν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ρωσσικὸν ἔδαφος.

Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν
Ἐμίρης τοῦ Ἀφγανιστὰν

Κατόπιν τῆς ἐν Καβοὺλ λαβούσης χώραν σφαγῆς τοῦ σὲρ Λουδοβίκου Καβανιάρι (Cavagnari) καὶ τῶν μελῶν τῆς ἀγγλικῆς ἀποστολῆς τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα κατέλαβον τὴν πόλιν ταύτην (1879) καὶ ἐπανέφεραν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν (1880). Εὐφυὴς καὶ δραστήριος, οὐδέποτε ἔπαυσε καταβάλλων προσπαθείας διὰ τὴν ἑνότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας του καὶ διὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς κυριαρχίας του ἐπὶ τῶν διεσπαρμένων καὶ φιλοταράχων φυλῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται τὸ Ἀφγανικὸν ἔθνος. Κατόπιν συνθήκης, ὑπογραφείσης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς Ἀγγλίας (1893), ὁ Ἀβδ-ἀρ-Ραχμὰν κατέλαβε τὸ ἔδαφος τοῦ Καφιριστὰν (1895—1896).

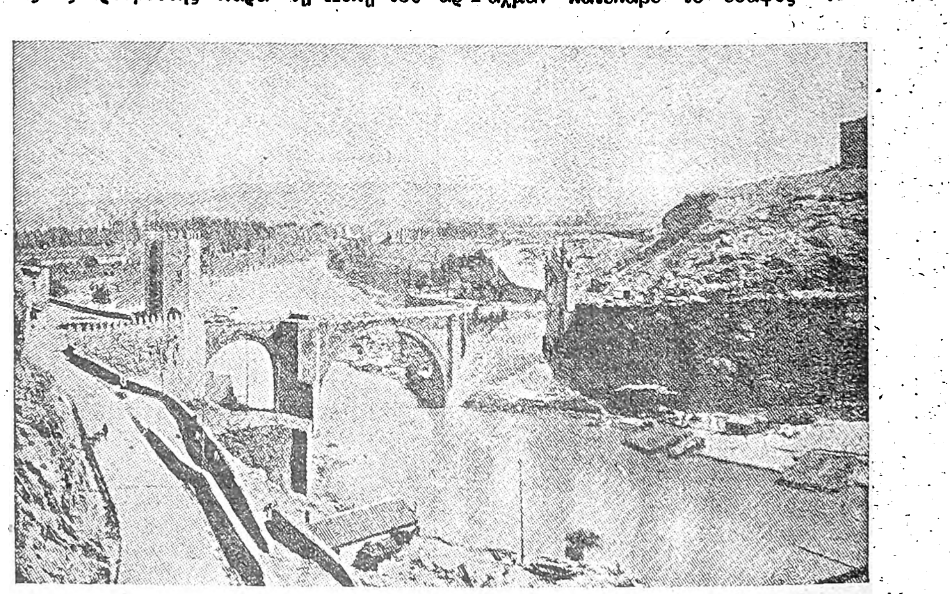

Εἰς τὴν χώραν τῶν Χαλιφῶν τῆς Ἱσπανίας.

Τολέδον, ἡ γραφικωτέρα πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἡ ὁποία «διαφυλάττει καλύτερον πάσης ἄλλης πόλεως, τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Μεσαιῶνος», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Θεοφίλου Γκωτιέ. Ἡ γέφυρα ἡ ὁποία ὑψοῦται ἄνωθεν τοῦ ποταμοῦ Τάγου, εἶνε ἡ περίφημος γέφυρα τῆς Ἀλκαντάρας, ἡ ὁποία ἐκτίσθη παρὰ τῶν Ἀράβων. Ἐπανειλημμένως κατεστράφη καὶ ἐπανεκτίσθη κατὰ τὸν μεσαίωνα

Ἀβδ Βογλὲρ (Abd Vogler), ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα καὶ τελειότερα ποιήματα τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Ροβέρτου Μπρόουνιγκ. Εἶνε μία μελέτη τῆς ψυχῆς ἑνὸς μουσικοῦ καὶ κατοπτρίζει τὰ περισσότερα προτερήματα τοῦ Μπρόουνιγκ, χωρὶς

Digitized by Google

ἡ ἀξία του νὰ μειοῦται ἀπὸ τὴν συμπαρουσίαν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ.

'Αβδέγιεφ Μιχαὴλ Βασίλιεβιτς.— Ἐγεννήθη τῷ 1821 εἰς Ὀρεμβοῦργον. Ὁ πατήρ του Κοζάκος τοῦ Οὐράλη, ἄνθρωπος πλούσιος καὶ κατέχων ἐν τῷ στρατεύματι τοῦ Γιαϊτσὶν διακεκριμένην θέσιν, παρῃτήθη τοῦ στρατοῦ, δυσαρεστηθεὶς ἐκ τῶν γενομένων μεταρρυθμίσεων καὶ ἀνέλαβε πολιτικὴν ὑπηρεσίαν. Διδάσκαλος τοῦ 'Αβδέγιεφ ὑπῆρξεν ὁ Πολωνὸς συγγραφεὺς Θωμᾶς Ζάν, ὁ ἱδρυτὴς τοῦ περιφήμου συλλόγου τῆς Βολάνης τῶν Φιλαρέτων. Ἐσπούδασεν ἔπειτα εἰς Στρατιωτικὴν Σχολήν, ἐξελθὼν αὐτῆς ἀξιωματικὸς καὶ ἀπεστρατεύθη κατὰ τὸ 1852 μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἐγένετο διοικητὴς τοῦ σώματος τοῦ Ὀρεμβούργου, κατὰ δὲ τὸ 1860 ἐξελέγη μέλος τῶν Ζέμστβο (συνεδρίου τοῦ χωρικῶν).

Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου ὁ 'Αβδέγιεφ ἀπεσύρθη εἰς τὸ χωρίον του, ἐπεσκέπτετο δὲ τὴν Πετρούπολιν καὶ τὴν Μόσχαν κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μόνον μῆνας. Ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν δημοκρατικὴν κίνησιν τῶν χρόνων ἐκείνων ἐξωρίσθη εἰς Παύγαν, μετὰ διετίαν δὲ μόλις τοῦ ἐπετράπη ν' ἀπέλθῃ εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ ἱκανὰ ἔτη συνδεθεὶς στενώτατα μετὰ τοῦ Ἰβὰν Τουργκένιεφ. Ἀπεβίωσε τὴν 1 Φεβρουαρίου τοῦ 1876. Ἡ ἰδιοφυΐα τοῦ 'Αβδέγιεφ ἦτο σημαντική, τὰ δὲ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν αὐτῶν μορφήν, τὴν πιστότητα καὶ τὴν γενικότητα τῶν χαρακτήρων. Συνέγραψεν ἀγόμενος ὑπὸ φιλανθρωπικῶν αἰσθημάτων καὶ εἶχε τὴν ἐπιτηδειότητα νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὴν δίνην τοῦ κοινωνικοῦ ρεύματος. Αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ἐν τῇ δίνῃ ταύτῃ, ἀφίετο τυφλῶς νὰ παρασύρεται ὑπ' αὐτῆς. Συνέγραφε μυθιστορήματα συμφώνως πρὸς τὰ παρουσιαζόμενα ἑκάστοτε περιστατικά, παραθέτων τύπους κατὰ τὸ φαινόμενον συγχρόνους, κατ' οὐσίαν ὅμως στερεοτύπους καὶ γνωστούς. Τινὰ τῶν ἔργων του φέρουν τὰ ἴχνη τῆς κοπώσεως, οὐχ ἧττον ὅμως τὰ μυθιστορήματά του ἐπροξένουν ζωηρὰν ἐντύπωσιν, χάρις εἰς τὰ φλέγοντα τότε κοινωνικὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐπραγματεύετο καὶ διὰ τὴν τέχνην τοῦ γράφειν καὶ ἀναπτύσσειν τὸ θέμα του μετὰ λογικῶν παρατηρήσεων. Δὶς κατώρθωσεν οὕτω νὰ θίξῃ τὰς εὐαισθητοτέρας χορδὰς τῆς κοινωνίας, τοῦθ' ὅπερ συνετέλεσεν εἰς ἀνάπτυξιν μεγάλης δημοτικότητος περὶ τὸ ὄνομά του. Κατὰ πρῶτον μεγάλην αἴσθησιν προεκάλεσαν τρία αὐτοῦ διηγήματα δημοσιευθέντα κατὰ τὸ 1849, 1851 καὶ 1852. «Ἡ Βάριγκα», «Ὁ Ἰβάνωφ» καὶ ὁ «Ταμάριν». Τοῦτο συνέβη ἀκριβῶς εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν τὰ ρωμαντικὰ ἰδανικὰ κατέπιπτον, σὺν αὐτοῖς δὲ καὶ οἱ τύποι τῶν Ἀμλέτων καὶ τῶν Δὸν Ζουάν, τοὺς ὁποίους ἐπαρουσίαζον οἱ ρωμαντικοὶ συγγραφεῖς. Οὕτω τὸ ὄνομα τοῦ «Ταμάριν» κατέστη γενικὸν ἐπίθετον εἰς πάντας τοὺς ἐπαρχιακοὺς ἥρωας, συνεχῶς δὲ συνηντᾶτο εἰς τὰς σελίδας τῶν φιλολογικῶν ἐπιθεωρήσεων καὶ εἰς τὰς κριτικὰς μελέτας.

Μετὰ πάροδον ἐννέα ἐτῶν ὁ 'Αβδέγιεφ ἠδυνήθη ἐκ δευτέρου νὰ ἐπιτύχῃ τὴν εὐαίσθητον χορδὴν τῆς ἐποχῆς διὰ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ μυθιστορήματός του «Ἡ ὕφαλος». Τὸ ἔργον τοῦτο ἐνεφανίσθη ἀκριβῶς καθ' ἣν ἐποχὴν εἶχον ἀνακινηθῆ τὰ γυναικεῖα καὶ τὰ οἰκογενειακὰ ζητήματα. Εἰς τὰ στόματα πάντων ἐφέροντο αἱ συζητήσεις περὶ αὐτῶν καὶ ἐκρίνετο ὡς ἀνήθικος καὶ ἐπιβλαβὴς ὁ οἰκογενειακὸς δεσποτισμός, ἐκηρύσσετο δὲ τὸ ἀπαραίτητον τῆς πλήρους ἐλευθερίας τῆς γυναικός. Τὸ μυθιστόρημα τοῦ 'Αβδέγιεφ ἀπεικονίζον τὴν ἐλευθέραν ἀπιστίαν, μετὰ προηγουμένην συγκατάθεσιν τοῦ συζύγου, ἤρεσε μεγάλως εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ προεκάλεσε βαθεῖαν αἴσθησιν, καίτοι τὸ θέμα τοῦ ἔργου δὲν τὸ διέκρινεν ἡ πρωτοτυπία. Ἦτο ἀπομίμησις τοῦ μυθιστορήματος τῆς Γεωργίας Σάνδης: «Ὁ Ἰάκωβος». Εἰς τὸ μυθιστόρημα τοῦτο τοῦ 'Αβδέγιεφ τὸ κοινὸν ἠπατήθη ὑπὸ τῆς δεξιοτεχνίας τοῦ συγγραφέως, δυνηθέντος νὰ παραθέσῃ παλαιὸν φαγητὸν ἐντὸς νέου ἐμβάμματος. Ἡ τρίτη ἀπόπειρά του δὲν ἔσχε τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν. Τοῦτο συνέβη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1868, ὅτε τὸ γυναικεῖον ζήτημα πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης εἶχε μετατοπισθῆ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῆς πλήρους ἐλευθερίας τῶν αἰσθημάτων εἰς τὸ τῆς ἐργασίας. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ μεταρρυθμίσεις ἐν Ρωσίᾳ εἶχον συντελεσθῆ, τὰ δὲ Ζέμστβο τότε μόλις ἤρχιζον τὴν δρᾶσίν των. Τὰ Ζέμστβο ἦτο νέος θεσμὸς εἰσαχθεὶς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β', ἦσαν δὲ τοπικαὶ συνελεύσεις εἰς ἕκαστον κυβερνεῖον ἐκλεγόμεναι ὑπὸ τῶν πολιτῶν καὶ ἀποτελούμεναι ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν μεγάλων γεωκτημόνων, τῶν ἐμπόρων, τῶν βιομηχάνων, τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων καὶ τῶν χειραφετηθέντων χωρικῶν. Ταῦτα δὲ μετὰ τῆς συνελεύσεως τῶν εὐγενῶν ἐν Ρωσίᾳ ἀπετέλουν τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα καὶ ἐμετρίαζον τὴν ἰσχὺν τῆς ἀπολύτου μοναρχίας.

Τὴν ἐποχὴν ταύτην ὁ 'Αβδέγιεφ προέβαλε διὰ τοῦ νέου μυθιστορήματός του «Μεταξὺ δύο

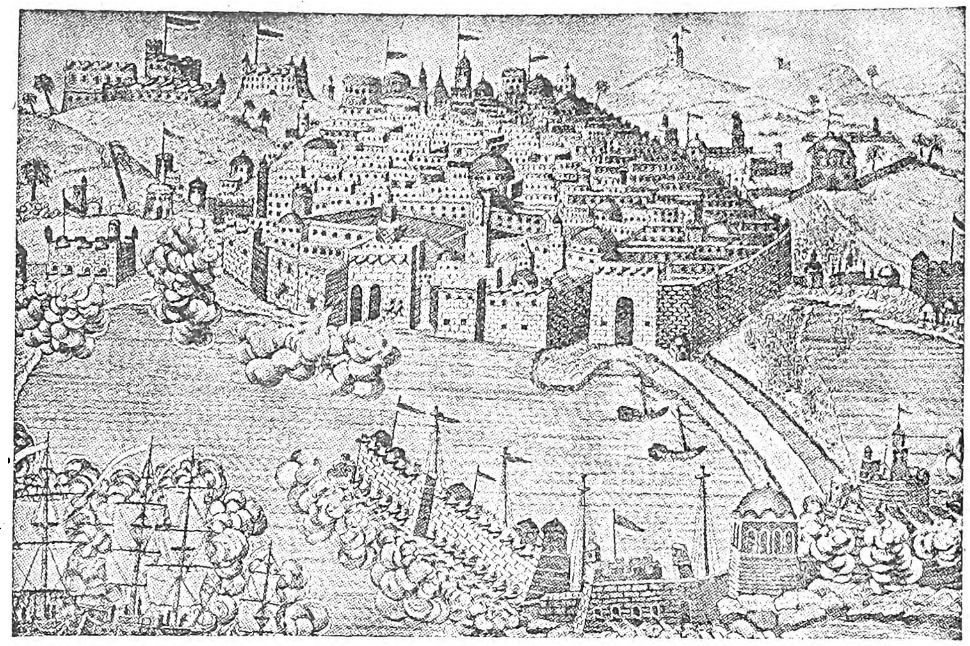

'Απὸ τοὺς ἀγῶνας τῆς Γαλλίας κατὰ τῶν Ἀράβων. Λαϊκὴ ἀναπαράστασις τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ 'Αλγερίου ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἐπὶ 'Αβδ-οὐλ-Ραχμὰν ἔμπν. Χισάμ.

πυρῶν». Εἰς αὐτὸ παρίσταται νεαρὸς ἥρως ὁ φιλόπονος μικροκτηματίας Καμισσίνωφ, νυμφευθεὶς μετὰ πολλὰς περιπετείας νεαρὰν γυναῖκα, ἐπιδοθεῖσαν εἰς ἀνεξάρτητον ἐργασίαν, ὡς δημοδιδάσκαλος. Ὁ νέος αὐτὸς ἄνθρωπος ἀπεδείχθη πολὺ παλαιός: ἦτο αὐτὸς ὁ ἴδιος Δὸν Ζουὰν ἀριστοκράτης, μὲ εὐγενεστάτας μὲν ὁρμάς, ἀλλὰ μὴ ἔχων τὴν ἐλαχίστην ἱκανότητα ὅπως πραγματοποιήσῃ ταύτας, ἐστερεῖτο μάλιστα καὶ τῆς στοιχειώδους εὐσταθείας. Οἱ πραγματικοὶ ἄνθρωποι ἔμειναν ἀκατάληπτοι εἰς αὐτόν. Θέσας τὸν παλαιόν του ἥρωα μεταξὺ δύο πυρῶν, δηλαδὴ μεταξὺ τῶν ἀντιδραστικῶν καὶ τῶν ριζοσπαστῶν, δὲν ἐβράδυνε νὰ εὑρεθῇ καὶ αὐτὸς ὁ 'Αβδέγιεφ μεταξὺ δύο πυρῶν, καθόσον οἱ κριτικοὶ τῆς ἀριστερᾶς μερίδος ἠγανάκτησαν κατ' αὐτοῦ, διότι ἀνύψωσεν εἰς ἥρωα τοιοῦτον ἀχρεῖον ὑποκείμενον, οἱ δὲ τῆς δεξιᾶς τὸν ἐμέμφοντο διὰ τὴν λίαν ἐπιεικῆ συμπεριφορὰν αὐτοῦ πρὸς τοὺς μηδενιστάς. Ἀποτυχὼν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν φλεγόντων τότε πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων, ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τὸ ἀρχαῖον του θέμα, ὅπερ προσήνεγκεν εἰς αὐτὸν ἀφθονωτέρας δάφνας, τὸ θέμα τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, ἔγραψε δὲ τὰ μυθιστορήματα: «Ἡ Μαγδαληνή», «Ἡ ξηρὰ ἀγάπη», «Αἰχμαλωσία» καὶ «Ὁ ποικιλόχρωμος βίος». Τὸ ἐνδιαφέρον ὅμως τοῦ θέματος τούτου εἶχε μαρανθῆ καὶ ὁ 'Αβδέγιεφ ἀπέκτησε διὰ τῶν ἔργων του τούτων τὸν τίτλον τοῦ «εἰδικοῦ ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῶν γάμων καὶ τῶν διαζυγίων».

Τὸ τελευταῖον μέγα αὐτοῦ ἔργον, τὸ μυθιστόρημα: «Κατὰ τὴν τετάρτην δεκαετίαν», ἐδημοσιεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του, προεκάλεσε δὲ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ σημασίαν.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

'Αβδ-ἐδ-δὶν ἢ 'Αββεδὶν πασᾶς Τοῦρκος πολιτικός, ἀλβανικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς τῷ 1838 ἐν Πρεβέζῃ τῆς Ἠπείρου. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν γυμνάσιον τῆς γενετείρας του καὶ ἔμαθε, ἐκτὸς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὴν τουρκικὴν καὶ τὴν γαλλικήν. Ἀφοῦ διετέλεσεν εἰς διαφόρους δημοσίας ὑπηρεσίας ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐν Βάρνῃ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ σουλτάνου 'Αβδ-οὐλ-'Αζίζ, κατόπιν δὲ ἐγένετο ἀντιπρόσωπος τῆς κυβερνήσεως εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ χρηματιστηρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1876, μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ 'Αβδ-οὐλ-Χαμίτ, ὑπῆρξε μέλος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Μιδχὰτ πασᾶ συνελθόντος συνεδρίου, καὶ συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῶν ἀποφάσεων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεγάλων Δυνάμεων, ἡ ὁποία ἐπετάχυνε κατὰ πολὺ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου διὰ τὴν Τουρκίαν πολέμου, ὁ 'Αβδ-ἐδ-δὶν πασᾶς ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς του πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἐπαναστατησασῶν φυλῶν τοῦ Διαρβεκὶρ (1878). Τῷ 1879 ἐγένετο γενικὸς διοικητὴς τοῦ βιλαετίου Θεσσαλονίκης, τὴν δὲ 9ην Ἰουνίου 1880 διωρίσθη ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς κυβερνήσεως τοῦ Καδρὶ πασᾶ. Ὁ σουλτάνος τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην διὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἀκεραιότητα τῆς 'Αλβανίας κατὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀξιώσεων καὶ διὰ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐπὶ τῶν ἀλβανῶν ἐπιρροήν του, ὅπως τοὺς πείσῃ νὰ μὴ ζητήσουν ἔρεισμα εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἐν Τουρκίᾳ πολιτικὴ κατάστασις ἦτο λίαν ἀνησυχαστική. Αἱ Δυνάμεις, διὰ συλλογικοῦ διαβήματος, ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ὅπως ἀποδεχθῇ τὴν μεθόριον γραμμήν, τὴν ὁποίαν καθώρισε τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου ὡς πρὸς τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν Ἑλλάδα. Κατόπιν τῆς διαφορουμένης ἀπαντήσεως τῆς Τουρκίας, ἡ ὁποία ἰσοδυνάμει πρὸς ἄρνησιν, ὁ 'Αβδ-ἐδ-δὶν πασᾶς ἐφάνη πρόθυμος νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς Δυνάμεις μόνον ὅσον ἀφεώρα τὰ Μαυροβουνιωτικὰ σύνορα καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸ Δουλτσίνο τὸν Ριζᾶ πασᾶν, ὅπως προλάβῃ τὴν ναυτικὴν ἐπίδειξιν, διὰ τῆς ὁποίας αὗται ἠπείλησαν τὴν Πύλην ἐπὶ τῇ περιπτώσει καθ' ἣν αὕτη ἤθελεν ἀρνηθῇ νὰ παραχωρήσῃ τὴν πόλιν ταύτην εἰς τὸ Μαυροβούνιον. Διὰ τὴν ἀπέναντι τῶν δυνάμεων σθεναράν του στάσιν, ὁ 'Αβδ-ἐν-δὶν πασᾶς ἀπήλαυε μεγάλης ἐκτιμήσεως ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου. ἀλλ' ὅταν ὁ καλούμενος «'Αλβανικὸς σύνδεσμος», ὁ συσταθεὶς κυρίως ἵνα ἀντιδράσῃ κατὰ τῆς παραχωρήσεως ἀλβανικῶν καὶ ἠπειρωτικῶν περιοχῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Μαυροβουνίους, ἤρξατο νὰ δεικνύῃ στασιαστικὸν χαρακτῆρα, ὁ σουλτάνος ἀπέπεμψεν αὐτὸν ἐκ τοῦ ὑπουργείου μαζὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους, ἀνώτατα ἀξιώματα κατέχοντας ἐν τῇ τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ ἀλβανοτούρκους. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1880) ὁ 'Αβδ-ἐδ-δὶν πασᾶς διετέλεσεν διοικητὴς διαφόρων ἐπαρχιῶν τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας. Ὁ 'Αβδ-ἐδ-δίν, ὡς ἐλέχθη ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἰς τὸ ἐν Πρεβέζῃ ἑλληνικὸν γυμνάσιον. Καθ' ὅλον του τὸν βίον ἔδειξε μέγα πάθος διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ ἦτο βαθὺς γνώστης τῆς τε ἀρχαίας καὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν μάλιστα ἐδημοσίευσε μερικὰ ποιήματά του.

'Αβδέλα. Κοινότης ὑποδιοικήσεως Γρεβενῶν, Νομοῦ Κοζάνης, ἐκτάσεως δασώδους ἐν μέρει, 10 χιλιάδων περίπου στρεμμάτων. Τὸ ὁμώνυμον ὀρεινὸν χωρίον κεῖται ἐντὸς δάσους περὶ τὰ 30 χιλιόμετρα ΝΔ τῶν Γρεβενῶν καὶ ἀριθμεῖ ἐλαχίστους κατοίκους, ἀσχολουμένους εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ δάσους.

'Αβδ-ἐλ-'Αζίζ. Δεύτερος ἄραψ ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας. Τῷ 713 κατέλαβε πλείστας ἐπαρχίας τῆς Ζάν, τῆς Μυρσίας καὶ τῆς Γρενάδης καὶ κατόπιν κατετρόπωσε τὸν Γότθον πρίγκηπα Θεοδόμιρον, πλησίον τῆς Καρθαγένης γενόμενος κύριος τῆς Ταραγώσης. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνεγνώριζε τὴν κυριαρχίαν τοῦ Χαλίφου Σουλεϊμάν. Ὅταν ὅμως ἠθέλησε ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του, ὁ χαλίφης διέταξε καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν ἐντὸς τζαμίου, ἐνῷ προσηύχετο.

'Αβδ-ἐλ-'Αζὶζ (ἢ 'Αβδ-'Ελαζίζ). Ἀρχηγὸς τῶν Βαχαβιτῶν, υἱὸς τοῦ Μωχάμετ-ἴβν-Σεχούδ. Ὑπέταξε πολλὰς φυλάς, αἵτινες δὲν εἶχον προσχωρήσει ἕως τότε εἰς τὸν βαχαβισμὸν καὶ ἔγινε τοσοῦτον κραταιός, ὥστε ὁ πασᾶς τῆς Βαγδάτης τὸν ἐφοβήθη καὶ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον του. Ἀλλ' ὁ 'Αβδ-ἐλ-'Αζίζ, συνάψας ἀνακωχήν, συνέλεξε πολυάριθμον στρατὸν καί, ἀντεπιτεθείς, ἐκυρίευσε τὸ Ἰμὰν-Χουσαῒν καὶ τὴν Μέκκαν. Φανατικός τις Πέρσης τὸν ἐφόνευσε δι' ἐγχειριδίου (1803).

'Αβδ-ἐλ-Βαχάβ. Ἱδρυτὴς τῆς αἱρέσεως

Digitized by Google

τῶν Βαχαβιτῶν, γεννηθεὶς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ, περὶ τὸ 1692 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1787. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ Ἰσπαχάν, μετέβη εἰς Βαγδάτην καὶ Βασσόραν, διδάσκων νέον θρησκευτικὸν δόγμα. Δὲν ἀνεγνώριζε τὸ Κοράνιον ὡς ἐμπνευσμένον βιβλίον· ἔλεγε ὅτι ἐπετρέπετο νὰ φονεύσῃς τὸν ξένον ὅστις σοῦ ἐπιτίθεται, χωρὶς νὰ καταφεύγῃς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην δικαιοσύνην· ἤθελεν οἱ ὀπαδοί του νὰ προσεύχωνται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν θεόν, ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως θνητῶν προσώπων, ἔστω καὶ ἱερέων κ. ἄ. Ὁ Ἀράρ, σάχης τοῦ Ἀλ-Ἄσα, ἐπετέθη μετ' ὀλίγον κατὰ τῶν νεοφανῶν αἱρετικῶν, ἀλλ' ἐνικήθη ἀπὸ τὸν Ἀβδ-ἐλ-Βαχάβ, μεθ' οὗ συνεμάχησε καὶ ὁ Μεχραμῆ, σάχης τοῦ Νάτζεραν.

Ἀβδελέρο. Χωρίον τῆς Κύπρου περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα βορείως τοῦ Λάρνακος.

Ἀβδ—ἐλ—Καδὲρ—ἴβν—Μουχί. Ἄραψ φύλαρχος γεννηθεὶς τῷ 1807 παρὰ τὴν Μάσκαραν τῆς Ἀλγερίας καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν Δαμασκὸν τὸν Μάϊον τοῦ 1883. Πολὺ ἐνωρὶς ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀραβικῶν φυλῶν τῆς Ἀλγερίας, αἱ ὁποῖαι μετὰ δυσκολίας ὑπέμενον τὸν τουρκικὸν ζυγόν. Ὁ βέης τοῦ Ἀλγερίου ἀνησυχῶν διὰ τὴν ἐπιρροὴν ταύτην, ἀπεφάσισε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀβδ—ἐλ—Καδὲρ καὶ τὸν πατέρα του, οὗτοι ὅμως, εἰδοποιηθέντες, κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ δὲν ἐπανῆλθον εἰς τὴν πατρίδα των εἰμὴ μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Ἀλγερίου ὑπὸ τῶν Γάλλων, οἵτινες ηὐνόουν τὰ φιλόδοξα σχέδιά των. Πράγματι ἡ Γαλλία δὲν κατεῖχεν ἀκόμη εἰμὴ ὀλίγας πόλεις τῆς παραλίας καὶ ἐδίσταζε νὰ προβῇ εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας, οἱ δὲ τοῦρκοι ἐκδιωχθέντες ἐκ τῶν λιμένων, δὲν ἤλπιζον πλέον ὅτι θὰ συνεκράτουν ἐπὶ πολὺ τὴν κυριαρχίαν των ἐπὶ τῶν ἐπιθυμουσῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀραβικῶν φυλῶν. Ὁ Μουχὶ-ἀδ-δίν, ὁ πατὴρ τοῦ Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ, ἐπωφελήθη μετὰ δεξιότητος τῶν περιστάσεων, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀράβων τῆς πεδιάδος Ἔγρις, ἐπετέθη κατὰ τῶν τούρκων καὶ κατέλαβε τὴν Μάσκαραν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην αἱ φυλαὶ ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ἐμίρην, ἀλλ' ὁ Μουχ-ἀδ-δὶν ἠρνήθη καὶ ὑπέδειξε τὸν υἱόν του ὡς ἄξιον τοῦ ἀξιώματος τούτου. Ὁ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ ἐδέχθη καὶ ἀνεκηρύχθη ἐπίσημος ἐμίρης ἐν Κασρού. Κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς Μάσκαραν, τὴν ὁποίαν ἐξέλεξε πρωτεύουσαν τοῦ μέλλοντος κράτους του (1832). Μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ ἐσκέφθη νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐπιρροὴν ἣν ἐξήσκει ἐπὶ τῶν ἀραβικῶν φυλῶν, κηρύσσων ἱερὸν πόλεμον κατὰ τῶν μόλις ἐγκατασταθέντων εἰς Ὀρὰν γάλλων. Μολονότι ἀπωθήθη ἔμπροσθεν τῆς πόλεως ταύτης καὶ ἡττήθη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Δεμισὲλ (Desmichels), ἡ ἐπιρροή του ἐξηκολούθησε νὰ αὐξάνῃ, νέαι δὲ φυλαὶ ἤρχοντο καθ' ἑκάστην μὲ τὸ μέρος του. Τῷ 1834 ὁ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ ὑπέγραψε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Δεμισὲλ συνθήκην διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνωρίζετο κυρίαρχος ἀπεράντων ἐκτάσεων, ἡ δὲ ἰσχύς του ηὔξησεν ἀκόμη περισσότερον μετὰ τὴν ἐν Μάκτᾳ ἐναντίον τοῦ στρατηγοῦ Τρεζὲλ (Trézel) νίκην του (1835). Ἡ δύναμις τοῦ ἐμίρου ἀπετέλει ἤδη ἀληθῆ κίνδυνον κατὰ τῆς γαλλικῆς ἐν Ἀλγερίᾳ κατοχῆς. Ὁ στρατάρχης Κλωζὲλ (Klauzel), λαβὼν ἐντολὴν ὅπως σταματήσῃ τὴν πρόοδον τῶν ἀράβων, διώρισεν ἐν ὀνόματι τῆς Γαλλίας ἕνα βέην, ὅστις εἶχεν ἀποστολὴν ὅπως προσελκύσῃ μὲ τὸ μέρος του τὰς φυλάς, τὰς ὁποίας μόνον ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἠμπόδιζεν ὅπως ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὁ Κλωζὲλ κατέλαβεν ἐπίσης τὴν Μάσκαραν, τὴν ὁποίαν παρέδοσεν εἰς τὸ πῦρ, καὶ τὸ Τλέμσεν, ὅπου ἄφησε μικρὰν φρουράν.

Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ-ἴβν-Μουχὶ

Ἀλλ' ὁ ἐμίρης ἀνεκατέλαβε τὴν Μάσκαραν, ἀπέκλεισε τὸν λοχαγὸν Καβαινιὰκ (Cavaignac) ἐντὸς τοῦ Τλέμσεν καὶ ἐτιμώρησε παραδειγματικῶς τὰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι ηὐτομόλησαν πρὸς τοὺς Γάλλους. Ἡ Γαλλία ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τῆς Τάφνας (30 Μαΐου 1837). Ὁ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ ἐγένετο πανίσχυρος καὶ ἐπωφελήθη τῆς εἰρήνης ταύτης διὰ νὰ διοργανώσῃ τὸ κράτος του, μετὰ παρέλευσιν δὲ δύο ἐτῶν ἐπετέθη καὶ πάλιν κατὰ τῶν Γάλλων, βασισθεὶς ἐπὶ διφορουμένων τινῶν ὅρων τῆς συνθήκης.

Παρ' ὅλας τὰς ἐπανειλημμένας ἥττας, τὰς ὁποίας ὑπέστη, διετήρησε τὴν ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν ἐπιρροήν του μέχρι τοῦ 1841, καθ' ἣν δηλαδὴ ἐποχὴν ὁ στρατάρχης Βυζὼ (Bugeaud) ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν νέαν τακτικήν, ἡ ὁποία ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Γάλλους ὅπως ὑποσκάψουν τὴν δύναμιν τοῦ ἐμίρου. Ἐκδιωχθεὶς ἀπὸ τὰς πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας εἶχε τὸ κέντρον τῶν ἐπιχειρήσεών του, καταδιωκόμενος ἀκαταπαύστως, ὁ Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ, εἶδε τῷ 1843 καταλαμβανομένην τὴν «σμάλαν» του καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ μαροκινὸν ἔδαφος καὶ νὰ ζητήσῃ ἄσυλον ἀπὸ τὸν σουλτάνον Μουλάϊ-Ἀβδ-ἀρ-Ραχμάν. Εἶνε δὲ ἡ «σμάλα» σύνολον σκηνῶν, ἀποτελουσῶν τὴν κατοικίαν καὶ τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἀράβων φυλάρχων. Εἰς τὴν πολυτελεστέραν τῶν σκηνῶν τούτων κατοικεῖ ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυλῆς, εἰς δὲ τὰς ἄλλας ἡ ἀκολουθία καὶ τὸ ὑπηρετικόν του προσωπικόν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς σμάλας αὐτὰς λαμβάνουν ἐνίοτε τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν σπουδαιότητα ὁλοκλήρου πόλεως, ὅπως ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει. Ἡ σμάλα τοῦ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 368 καταυλισμούς, περιλαμβάνοντας ἀνὰ 15—20 σκηνὰς ἕκαστος καὶ κατῳκεῖτο ἀπὸ 20.000 πρόσωπα. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀπεράντου τούτου συνόλου εὑρίσκετο ἡ σκηνὴ καὶ οἱ θησαυροὶ τοῦ Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ. Ἡ κατάληψις τῆς σμάλας ταύτης ἐκλόνισε τὸ ἠθικὸν τῶν ὀπαδῶν τοῦ ἐμίρου καὶ ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν εἰς τοὺς Γάλλους ὑποταγὴν τῶν φυλῶν Μεδέα καὶ Μιλιάνα.

Ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Μαρόκου ἐβοήθησε κατ' ἀρχὰς τὸν Ἐμίρην, ἡττηθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν Γάλλων παρὰ τὸν ποταμὸν Ἰσλὺ (1844), ἐγκατέλειψε τὸν νέον του σύμμαχον καὶ ἔλαβε τὰ ὅπλα ἐναντίον του. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ τύχη ἐγκατέλειψεν ὁριστικῶς πλέον τὸν Ἀβδ-ἐλ-Καδέρ. Μολονότι ἔσχε μικρὰς ἀκόμη ἐπιτυχίας ἐπὶ τοῦ μαροκινοῦ καὶ ἀλγερινοῦ ἐδάφους καὶ κατέσφαξε παρὰ τὸ Νεμοὺρ τμῆμα γαλλικοῦ στρατοῦ, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ (1847) εἰς τὸν στρατηγὸν Λαμορσιὲρ (Lamorcière). Κατ' ἀρχὰς μετεφέρθη εἰς τὴν Τουλῶνα, κατόπιν εἰς τὸ Πῶ καὶ τὴν Ἀμβοάζ, τέλος δὲ τοῦ ἐπετράπη, τῷ 1852, ὅπως μεταβῇ εἰς τὴν Προῦσσαν. Κατόπιν τοῦ σεισμοῦ ὁ ὁποῖος κατέστρεψε τὴν πόλιν ταύτην τῷ 1855, ὁ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Δαμασκὸν ὅπου καὶ ἀπέθανε (1885). Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἐξορίας του ὁ ἐμίρης ὑπῆρξε πάντοτε εὐγνώμων πρὸς τὴν Γαλλίαν ἡ ὁποία τοῦ ἐφέρθη μὲ γενναιοψυχίαν καὶ τοῦ παρεχώρησε ἐτησίαν σύνταξιν 100,000 φράγκων. Κατὰ τὰς σφαγὰς τῆς Συρίας τοῦ 1860 ὁ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ ἐπαρασημοφορήθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν διαγωγήν του ἀπέναντι τῶν χριστιανῶν τοὺς ὁποίους ἐπροστάτευσε κατὰ τῆς μανίας τῶν ἰθαγενῶν. Ὁ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ ὑπῆρξεν ὁ ἥρως τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος τῶν Ἀλγερινῶν.

Ἀβδ-ἐλ-Κουρί. Νησίδιον παρὰ τὴν Νοτίαν παραλίαν τῆς Ἀραβίας. Εἶνε ἐπικίνδυνος σκόπελος ἐκ κοραλλίων καὶ βράχων μήκους 1 μιλίου ἀπέχων περὶ τὰ 8 μίλια τῆς στερεᾶς. Ἀνεκαλύφθη τὸ 1835.

Ἀβδ-ἐλ Κρίμ. Μαροκινὸς φύλαρχος, καταστὰς γνωστὸς διὰ τὰς κατὰ τῶν Ἰσπανῶν καὶ Γάλλων σκληροὺς ἀγῶνάς του. Ἡ ἱστορία τοῦ Μαρόκου κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1922, συνδέεται στενῶς μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ τολμηροῦ, ἀποφασιστικοῦ καὶ δραστηρίου αὐτοῦ ἀνδρός. Πράγματι, ὁ Ἀβδ-ἐλ-Κρὶμ κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ πέριξ αὐτοῦ τὰς πάντοτε ἐν ἐμφυλίῳ πολέμῳ διατελούσας πολυαρίθμους μαυριτανικὰς φυλὰς καὶ νὰ ἀναζωπυρώσῃ τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ἄμυνα, τὴν ὁποίαν διοργάνωσεν εἰς τὴν στενὴν λωρίδα, τὴν ἐκτεινομένην μεταξὺ τοῦ Ἀτλαντος καὶ τῆς Μεσογείου καὶ γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ρίφ, κατὰ τῶν Ἰσπανῶν, ἐστέφθη τῷ 1922 ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας καὶ ἐπήνεγκε τὴν πλήρη πανωλεθρίαν τῶν Ἰσπανῶν. Ὁ Ὕπατος ἁρμοστὴς τῆς Ἰσπανίας στρατηγὸς Μπερεγκονὲρ ὑπέστη ἀλλεπάλληλα ἀτυχήματα καὶ ὁ ἰσπανικὸς στρατὸς ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν παραλίαν. Τὸ γόητρον τοῦ Ἀβδ-ἐλ-Κρὶμ ηὐξήθη τότε εἰς μέγαν βαθμόν. Ὁ νικητὴς φύλαρχος ἐκήρυξε τὸ Ρὶφ ἀνεξάρτητον δημοκρατίαν καὶ ἑαυτὸν Πρόεδρον αὐτῆς. Αἱ κατὰ τῶν Ἰσπανῶν ἐπιτυχίαι του ὑπῆρξαν μία ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀφορμῶν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Πρίμο ντὲ Ριβέρα. Ἀπὸ τοῦ 1924 ἤδη ὁ Ἀβδ-ἐλ-Κρὶμ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν πλήρη ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μαρόκου ἀπὸ τῆς ξενικῆς κατοχῆς καὶ ὠργανώθη πρὸς τοῦτο πυρετωδῶς, ἐλπίζων καὶ εἰς τὴν φιλικὴν ἔναντι αὐτοῦ στάσιν ὡρισμένων Δυνάμεων, ἰδίως τῆς Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας. Τὸ θέρος τοῦ 1925 προέβη εἰς τὴν αἰφνιδιαστικὴν κατὰ τῶν Γάλλων ἐπίθεσιν βορείως τοῦ Φὲζ καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς εἰς ὑποχώρησιν. Αἱ ἐπιτυχίαι του ἦσαν ἀλλεπάλληλοι καὶ πρὸς στιγμὴν ἠπειλήθη αὐτὴ ἡ ὕπαρξις τοῦ γαλλικοῦ προτεκτοράτου ἐν Μαρόκῳ. Αἱ πρὸς βορρᾶν καὶ νότον τοῦ γαλλικοῦ μετώπου μαροκιναὶ φυλαὶ ἐπανεστάτησαν καὶ ὁ Ἀβδ-ἐλ-Κρὶμ ἐπιστεύθη πρὸς στιγμὴν ὡς ὁ ἐλευθερωτὴς τοῦ μουσουλμανικοῦ κόσμου, ὑπεβλήθη δὲ καὶ πρότασις περὶ ἀνακηρύξεώς του ὡς

Ὁ Ἀβδ-ἐλ-Κρὶμ εἰς τὸ στραταρχικὸν γραφεῖόν του

Χαλίφου. Ἐν τούτοις ὁ Μαροκηνὸς ἀρχηγὸς δὲν κατώρθωσε νὰ σταθεροποιήσῃ τὰς ἐπιτυχίας του, καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1925 ἀπεκρούετο ὑπὸ τῶν ἐνισχυθέντων Γάλλων καὶ Ἰσπανῶν καὶ ἠναγκάζετο νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὰς ὀρεινὰς ἐκτάσεις τοῦ Ρίφ. Ὁ Ἀβδ-ἐλ-Κρίμ, ἡ δρᾶσις τοῦ ὁποίου δὲν ἔληξε, εἶνε μία ἀπὸ τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας φυσιογνωμίας τῆς ἐποχῆς μας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ γνωρίζει καλῶς τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Ἐν τούτοις ἔχει τὰ ἄγρια ἔνστικτα τοῦ ἡμιπολιτισμένου καὶ δὲν ἐδίστασε νὰ διατάξῃ ὅπως προσδεθῇ εἰς τὸ στόμιον τηλεβόλου εἷς ὕποπτος προδοσίας ὑπουργός του καὶ εὕρῃ ἐκεῖ οἰκτρὸν θάνατον ἐκ τῆς ἐκπυρσοκροτήσεως. Ὁ Ἀβδ-ἐλ-Κρὶμ δὲν ἐμπνέεται τόσον ἀπὸ θρησκευτικὸν φανατισμόν, ὅσον ἀπὸ ἐθνικιστικὸν αἴσθημα καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ ἀσυγκράτητον φιλοδοξίαν.

Ἀβδέλλα (Ἀβδουλάκιοϊ). Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Διδυμοτείχου τοῦ Νομοῦ Ἕβρου. Κάτοικοι 156.

ἀβδέλλα· ὁ λαϊκὸς τύπος τοῦ *βδέλλα* μὲ τὸ προθεματικὸν ἀ, ὅπερ ἰδέ.

Ἀβδελλᾶς. Ὀρεινὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου, Νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτοικοι περὶ τοὺς 150 ἀσχολούμενοι μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ γεωργίαν. Ὁ διὰ πρωτογόνων μέσων καὶ μεθόδων παρασκευαζόμενος ἐκεῖ τυρὸς εἶνε ἀρκετὰ καλός.

ἀβδελλᾶς· 1) ὁ συνάζων ἀβδέλλας, 2) ὁ πωλῶν αὐτάς, ὁ βδελλοπώλης.

ἀβδελλιάζω (ἐπὶ ζώων)· *ἀβδελλιάζουν* τὰ πρόβατα, τὰ βόδια κτλ. πάσχουν ἀπὸ *ἀβδέλλαι*=ἐντόμου λυμαινομένου τὸν πνεύμονα αὐτῶν, ὁμοιάζει δὲ τοῦτο πρὸς φύλλον πρίνου.

ἀβδελόχορτο. Δημώδης ὀνομασία τοῦ βατραχίου τοῦ ἀκιδωτοῦ. Ἴδε τὴν λέξιν ταύτην.

ἀβδελλώνω· συναρμόζω καὶ συγκολλῶ σκεῦος ἢ ὄργανον ξύλινον σπασμένον μὲ λεπτὰ σιδηρᾶ ἐλάσματα ὅμοια πρὸς βδέλλας· *ἀβδελλώνω* τὸ δικράνι,—τὴν βερνιγάδα, τὴ σκάφη κτλ.

Ἀβδ-ἐλ-Μελὶκ-βὲν-Σμάρ. Ἄραψ στρατηγός, γεννηθεὶς τὸ 718 καὶ ἀποθανὼν τὸ 788. Ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀβδεράμ τοῦ Α' τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ πρίγκηψ οὗτος ἐκυρίευσε τὴν Κορδούαν καὶ ἐν μέρος τῆς Ἰσπανίας

Digitized by Google

(755). Ὀνομασθεὶς παρ' αὐτοῦ Διοικητὴς τῆς Σεβίλλης, ἐξηκολούθει νὰ προσφέρῃ σημαντικὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὸν κύριόν του, πατάξας πλείστας ἐπαναστάσεις σκοπούσας ν' ἀνατρέψουν τὸν Ἀβδεράμ. Ἀργότερον ὁ διοικητής του Μεκινὲζ Ἀβδ-ἐλ-Γααφὶ ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Σεβίλλης. Ὁ Ἀβδ-ἐλ-Μελὶκ ἔστειλε ἐναντίον του τὸν υἱόν του Χορσίν. Ὁ νεαρὸς αὐτός, εὑρεθεὶς πρὸ στρατοῦ ἀριθμητικῶς ὑπερτέρου ἐθεώρησε φρονιμώτερον νὰ ὑποχωρήσῃ κανονικῶς χωρὶς νὰ δόσῃ μάχην. Μόλις ὅμως ἐπέστρεψε πλησιον τοῦ πατρός του, ἐκεῖνος ἐκμανεὶς διὰ τὴν δειλίαν τοῦ υἱοῦ του τὸν ἐφόνευσεν. Αἱ τύψεις ἤρχισαν νὰ τὸν βασανίζουν. Καί, διὰ νὰ ξεχάσῃ τὸν μεγάλον πόνον του, ὁρμᾷ ἀκάθεκτος μετὰ τοῦ στρατοῦ του ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, ἐκθέτων θεληματικῶς τὴν ζωήν του εἰς κίνδυνον. Συνάπτεται κρατερὰ μάχη, ἡ ὁποία διαρκεῖ δύο ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀβδ-ἐλ-Μελὶκ πληγώνεται θανασίμως. Ὁ ἐχθρὸς κυριεύει τὴν Σεβίλλην, ἀλλὰ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀβδερὰμ τὸν ἐξεδίωξαν ἐκεῖθεν τὴν ἐπαύριον τῆς κατοχῆς του. Ὁ Ἀβδερὰμ ὠνόμασε τότε τὸν Ἀβδ-ἐλ-Μελὶκ Διοικητὴν τῆς Σαραγώσας καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἰσπανίας, αὐτὸν δὲ τὸν τίτλον διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐννοεῖται, ὅτι ποτὲ δὲν ἠδυνήθη νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸν φόνον τοῦ ἰδίου υἱοῦ του καὶ ὅτι ἡ μεταμέλεια τὸν ἐβασάνιζε σκληρότατα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του.

Ἀβδ-ἐλ-Μοταλίμπ. Πάππος καὶ κηδεμὼν τοῦ Μωάμεθ, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 497. Εἰκοσιπενταετὴς ὤν, διεδέχθη τὸν θεῖόν του Ὀμὲρ εἰς τὴν ἐν Μέκκᾳ ὑπηρεσίαν του, προσφέρας σημαντικὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν φυλὴν τῶν Κορεϊσιτῶν (ἴδε λέξιν). Ὅταν ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἀβησσυνῶν Ἀβραχὰ ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Μέκκας, ὁ Ἀβδ-ἐλ-Μοταλὶμπ μετέβη παρ' αὐτῷ καὶ τὸν παρεκάλεσε, ματαίως, νὰ φεισθῇ τῆς πόλεως. Ἐν τῷ μεταξύ, ἐνέσκηψεν ἐπιδημία εἰς τὸν στρατὸν τῶν Ἀβησσυνῶν. Ἡ Μέκκα ἐσώθη καὶ οἱ πιστοὶ ἐθεώρησαν αὐτὸ ὡς θαῦμα. Μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἀβδ-ἐλ-Μοταλίμπ, Ἀβδαλλάχ, ἀφήσας ἔγκυον τὴν σύζυγόν του Ἀμίναν, ἥτις ἐγέννησεν υἱόν, ὀνομασθέντα Μωάμεθ (ὁ Δοξασμένος). Ἓξ ἔτη ἀργοτερον ἀποθνήσκει καὶ ἡ Ἀμίνα καὶ ὁ Ἀβδ-ἐλ-Μοταλὶμπ ἀναλαμβάνει τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Μωάμεθ, προλέγων τὴν δόξαν τοῦ μέλλοντος προφήτου. Ὅταν ὁ Ἀβδ-ἐλ-Μοταλὶμπ ἀπέθανε κατὰ τὸ 579 εἰς Μέκκαν, ἄφησεν ἐκ τῶν πέντε αὐτοῦ γυναικῶν δεκατρεῖς υἱοὺς καὶ ἓξ θυγατέρας, ὧν οἱ ἀπόγονοι ἐλάμπρυναν τὴν Ἀνατολικὴν Ἱστορίαν.

Ἀβδ-ἐλ-Ρεζάκ. Ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Σαρβεδαρειων (ἴδε λ.), ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1340. Κατ' ἀρχὰς ἦτο κλητὴρ τοῦ σουλτάνου Ἀβοὺ-Σοΐδ-Χὰν καὶ ἐπιφορτισμένος νὰ εἰσπράττῃ τοὺς φόρους ἀπὸ τὸ Κιρμάν. Ὅταν, ἀργότερον, κατέστη ἀρχηγὸς κόμματος, ἐκρέμασε ἀπὸ μίαν ἀγχόνην σκούφους, ἐναντίον τῶν ὁποίων οἱ ἀσπαζόμενοι τὰς ἰδέας του ὤφειλον νὰ ρίπτουν λίθους· ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα Σαρβεδάρ, ὅπερ σημαίνει: κεφαλὴ ἐπὶ ἀγχόνης. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου ἐγένετο κύριος τοῦ Σεβουζὰρ καὶ ἀνηγορεύθη ἡγεμών. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐφονεύθη, πηδήσας ἀπὸ παράθυρον διὰ νὰ διαφύγῃ τὴν μῆνιν τοῦ ἀδελφοῦ του Μασούδ, ὅστις καὶ τὸν διεδέχθη.

ἀβδέλυκτος· ὁ μὴ βδελυρός, ὁ ἀμύσακτος.

Ἀβδεναγώ. Εἷς τῶν τριῶν νεανίσκων, οἵτινες μετὰ τοῦ προφήτου Δανιὴλ ἐφέρθησαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ναβουχοδονόσορος, ὅτε ἡ Ἱερουσαλὴμ ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Βαβυλωνίου τούτου βασιλέως καὶ οἱ κάτοικοί της ἤχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν. Τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τοῦ Ἀβδεναγὼ ἦτο Ἀζαρίας. Ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ προφήτου Δανιὴλ ἀναγινώσκομεν ὅτι ὁ Ἀβδεναγὼ μετὰ τῶν δύο συντρόφων του Σεδρὰχ καὶ Μινὰχ «ἐρρίφθη εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς τὴν φλεγομένην», ἀλλ' ἐξῆλθεν ὑγιέστατος μετὰ τῶν ἄλλων δύο.

Ἀβδ-ἐν-Νούρ. Ὁμοσπονδιακὴ ἕνωσις ἀπαρτιζομένη ἐκ τριάκοντα περίπου φυλῶν τῆς Ἀλγερίας. Οἱ Ἀβδ-ἐν-Νοὺρ ἀνέρχονται εἰς 10 περίπου χιλιάδας καὶ κατοικοῦν εἰς περιοχὴν ἀπέχουσαν περὶ τὰ 70 χιλιόμετρα τῆς Κωνσταντίνης καὶ ΝΔ ταύτης.

Abderhalden. Ἀντίδρασις ἡ ὀροδιαγνωστικὴ τῆς κυήσεως· ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐπινοήσαντος ταύτην Emil Abderhalden καθηγητοῦ τῆς Φυσιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Halle. Ἐπιτυγχάνεται διὰ ταύτης ἡ ἀσφαλὴς διάγνωσις τῆς κυήσεως καὶ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας, καθ' οὓς ἡ διὰ τῶν ἄλλων μέσων διάγνωσις εἶνε πολλάκις ἀνέφικτος καὶ κατὰ τὰς ἐπακολουθούσας τὸν τοκετὸν δύο ἕως τρεῖς ἑβδομάδας, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελῇ αὐτη καὶ σπουδαῖον μέτρον ἰατροδικαστικῆς ἐρεύνης. Ἡ μέθοδος αὕτη βασίζεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκ τῆς εἰσδύσεως εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς ἐγκύου κυττάρων τοῦ λαχνωτοῦ χορίου (εἰδικοῦ λευκώματος) σχηματίζονται ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος ταύτης εἰδικὰ διὰ τὴν πεπτοποίησιν τούτων φυράματα. Ἡ διαπίστωσις τῆς ὑπάρξεως τοιούτων φυραμάτων ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος γυναικός, ἀποδεικνύει ἀσφαλῶς τὴν διατρέχουσαν ἢ μόλις περατωθεῖσαν κύησιν, ἡ δ' ἀπουσία τούτων ἀποκλείει ταύτην.

Ἄβδηρα, τά. Πόλις τῆς Θρᾴκης ἐπὶ τοῦ Νέστου ποταμοῦ, πατρὶς τοῦ φιλοσόφου Δημοκρίτου καὶ τοῦ Πρωταγόρα· οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐφημίζοντο τὸ πάλαι διὰ τὴν μεγάλην αὐτῶν ἁπλότητα καὶ ἀπειροκαλίαν, σήμερον: *Πολύστυλον*· σπανίως: *τὸ Ἄβδηρον* ἑνικῶς καὶ *ἡ Ἄβδηρα* θηλυκῶς. (Στέφ. Βυζ. καὶ Heyne ἐν Ἀπολδρ. σελ. 371)· ὅθεν ἐπίρρημα *Ἀβδηρόθεν*=ἐκ τῶν Ἀβδήρων, ὁ κάτοικος Ἀβδηρίτης, μεταφορικῶς δὲ ὁ μωρός, ὁ εὐήθης, ὁ ἠλίθιος, ὁ βλάξ, ὁ χάχας, ὁ ἀνόητος· (πρβ. τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ καὶ μυθιστοριογράφου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος Wieland, Die Abderiten ἢ ὅπως εἰς ἄλλην ἔκδοσιν ἔχει ὁ τίτλος: Geschichte der Abderiten μυθιστόρημα κωμικὸν οὗ ἡ σκηνὴ εἰς τὰ Ἄβδηρα)· τὸ θηλ. ἡ *Ἀβδηρῖτις*, ἔτι δέ, *Ἀβδηρῖτις*, ἡ περὶ τὰ Ἄβδηρα χώρα, καὶ Ἀβδηριτίδαι, τὰ τέκνα τῶν Ἀβδηριτῶν.

Κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἡ πόλις ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους εἰς μνήμην τοῦ συντρόφου του Ἀβδήρου, ὁ ὁποῖος σπαραχθεὶς ὑπὸ τῶν ἵππων τοῦ Διομήδους, ἐτάφη εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ἱστορικῶς ὅμως βεβαιοῦται ὅτι οἰκιστὴς

αὐτῆς ὑπῆρξεν ὁ Κλαζομένιος Τιμήσιος κατὰ τὸ 656 π. Χ. Τὰ Ἄβδηρα καταστραφέντα ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν, ἀνοικοδομήθησαν τὸ 543 ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἐν Ἰωνίᾳ Τέω, οἵτινες ἐγκατέλειψαν τὴν πατρίδα των φεύγοντες τὴν ὑποδούλωσιν μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Κροίσου ὑπὸ τοῦ Κύρου. Οἱ Τήϊοι ἔκοψαν καὶ νομίσματα, ὅμοια πρὸς ἐκεῖνα τῆς Τέω, φέροντα ἐπὶ μὲν τῆς κυρίας ὄψεως κεφαλὴν Ἀπόλλωνος καὶ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας γρῦπα. Τὰ Ἄβδηρα, ὑποταγέντα εἰς τοὺς Πέρσας τὸ 462, ἠλευθερώθησαν μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην καὶ προσεχώρησαν εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν ἡγεμονίαν. Ἔκτοτε ἀρχίζει περίοδος εὐημερίας διὰ τὰ Ἄβδηρα, μέχρι τοῦ 376, ὁπότε ὑπέστησαν μεγάλην καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Θρακῶν Τριβαλλῶν. Περιελθόντα εἰς τοὺς Μακεδόνας τὸ 343 καὶ βραδύτερον εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὑπέστησαν νέας καταστροφὰς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ὀρτενσίου τὸ 170 π. Χ. Ἐπὶ Βυζαντίνων ἐπωνομάσθησαν Πολύστυλον, ἦσαν δὲ ἕδρα Ἐπισκοπῆς. Ἔκτοτε ἡ τύχη των παραμένει ἄγνωστος. Ἐντεῦθεν τῆς Κομοτίνης ὑπάρχουν ἐρείπια μεγάλου τινὸς ἀρχαίου περιβόλου μετ' ὀχυρῶν γωνιαίων πύργων, τὰ ὁποῖα τινὲς τῶν Γάλλων ἀρχαιολόγων θεωροῦν ὡς τὰ ἀρχαῖα Ἄβδηρα. Ἡ πόλις αὕτη κατέστη παροιμιώδης διὰ τὴν μωρίαν τῶν κατοίκων της, τὴν ὁποίαν ὁ Γαληνὸς ἀποδίδει εἰς κλιματολογικὰς αἰτίας. Καὶ ὅμως ὑπῆρξεν ἡ πατρὶς τοῦ φιλοσόφου Δημοκρίτου, τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἀναξάρχου, ἴσως δὲ καὶ τοῦ διδασκάλου του Λευκίππου, ἱδρυτοῦ τῆς ἀτομιστικῆς σχολῆς τοῦ σοφιστοῦ Πρωταγόρα, τοῦ ἱστορικοῦ Ἑκαταίου καὶ ἄλλων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἄβδηρα. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, μεταξὺ Μαλάγας καὶ Καρθαγένης, κτισθεῖσα παρὰ τῶν Φοινίκων. Νῦν, καλεῖται Ἄδρα.

Ἄβδηρα (Μπουλούστρα). Χωρίον ὑποδιοικήσεως Ξάνθης, Νομοῦ Ροδόπης, παρὰ τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Ἀβδήρων. Κάτοικοι 574.

Ἄβδηρα Νέα. (Μπουλούσκα ἢ Μπουλούστρα). Μικρὸς συνοικισμὸς παρὰ τὴν Καβάλλαν.

ἀβδηριτικός,-ή,-όν· ὁ εἰς τοὺς Ἀβδηρίτας ἀνήκων. Ἐκαλεῖτο *ἀβδηριτικὸν* ἢ *ἀβδηρικὸν* πάθος, ἀσθένειά τις ὁμοία μὲ περιοδικὴν μανίαν, ἥτις ἐπεκράτει ἰδίᾳ παρὰ τοῖς Ἀβδηρίταις.

ἀβδηριτισμός· ὁ τρόπος τοῦ φέρεσθαι τῶν Ἀβδηριτῶν, ὅταν κατελάμβανεν αὐτοὺς τὸ γνωστὸν ἀβδηριτικὸν πάθος· ψυχικὴ ἔκφανσις ὥσπερ ἡ τῶν Ἀβδηριτῶν, εὐήθεια, ἠλιθιότης: αὐτό, φίλε μου, εἶνε *ἀβδητιρισμός*, *ἀβδηριτισμοὶ* καὶ τίποτε ἄλλο, *ἀβδηριτισμὸν* ὀφλισκάνεις.

ἀβδηριτολόγιον, (τό)· λέξις πλασμένη κατὰ τὸ σκυλλολόγιον, ὄχλος ἀβδηριτῶν, ἀβδηριτουριά οὕτως εἰπεῖν· μᾶς ἐπλάκωσε τὸ *ἀβδηριτολόγιον*, ἐπέσαμεν μέσα εἰς τὸ ἀβδ.

ἀβδηριτούπολις· πόλις κατοικουμένη ὑπὸ Ἀβδηριτῶν: αἱ Ἀθῆναι κατήντησαν *ἀβδηριτούπολις*, *ἀβδηριτώθησαν* (Κουμαν.).

ἀβδηρολόγος· ὁ λαλῶν ὥσπερ οἱ ἐν Ἀβδήροις: μωρολόγος, ἀνοηταίνων, ἀνεμώλια βάζων σήμερον ὁ ρήτωρ μας ἦτο *ἀβδηρολόγος*.

Ἀβδίας. Ὄρος τῆς Ἰουδαίας ἐκεῖθεν τοῦ Ἰορδάνου, καλούμενον καὶ ὄρος τῶν Προφητῶν, καθ' ὅσον ὑπῆρχον ἐκεῖ τὰ σπήλαια τοῦ Ἀχὰβ ὅπου διεβίουν πολλοὶ προφῆται.

Ἀβδίας ἢ Ἀβδιοῦ ἢ Ὀβαδίας. Ὁ πέμπτος τῶν Μικρῶν προφητῶν. Ἡ μόνη σωζομένη προφητεία του προλέγει τὴν καταστροφὴν τῶν Ἐδωμιτῶν ἢ Ἰδουμαίων, οἵτινες κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος εἰσῆλθον καὶ αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς νικητὰς καὶ διήρπαζον τὰς περιουσίας τῶν Ἑβραίων, ἤ, ἱστάμενοι εἰς τὰς ἐξόδους τῆς πόλεως ἀπέκλειον τοὺς προσπαθοῦντας νὰ διαφύγουν.

Ἀβδοῦ. Χωρίον τοῦ Νομοῦ Ἡρακλείου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 980.

Ἀβδ οὐλ-Ἀζίζ. 32ος σουλτάνος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Σουλτὰν-Μαχμοὺτ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀβδ-οὐλ-Μετζήτ. Ἐγεν. τὴν 9 Φεβρου. 1830. Ἀνατραφεὶς εἰς τὸ Σεράγιον, ἐξέμαθε τελείως τὴν ἀγγλικὴν καὶ γαλλικήν, ἐκ νεαρᾶς δὲ ἡλικίας ἦτο χαρακτῆρος σκυθρωποῦ, οἰκονόμος καὶ δραστήριος. Τὸ κόμμα τῶν παλαιοτούρκων, δυσηρεστημένον ἐκ τῶν νεωτερισμῶν, οὓς ὁ Ἀβδ-οὐλ-Μετζὴτ εἰσήγαγεν εἰς τὴν χώραν, εὗρεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἀβδ-οὐλ-Ἀζὶζ τὸν φυσικὸν αὐτοῦ ἀρχηγόν, καὶ τῷ 1859 ἐξυφάνθη συνωμοσία σκοποῦσα τὴν ἀνακήρυξίν του εἰς σουλτάνον, ἥτις ὅμως ἀνεκαλύφθη ἐγκαίρως καὶ ἐπατάχθη. Ὁ σουλτάνος πεπεισμένος ὅτι ὁ ἀδελφός του δὲν ἔλαβε καθόλου μέρος εἰς αὐτήν, ἐξηκολούθει μέχρι τοῦ θανάτου του, (25 Ἰουνίου 1861) νὰ τὸν περιβάλλῃ διὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεώς του. Πρῶτον ἔργον τοῦ Ἀβδ-οὐλ-Ἀζίζ, ἅμα τῇ ἀναρρήσει του εἰς τὸν θρόνον, ἦτο νὰ προβῇ εἰς αὐστηρὰς οἰκονομίας, νὰ καταργήσῃ τὸ ἐκ διακοσίων γυναικῶν σουλτανικὸν χαρέμιον, νὰ περιορίσῃ εἰς τὸ ἐλάχιστον τὰς ἐπιχορηγήσεις τῶν μελῶν τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, ν' ἀναγνωρίσῃ τὸ βασίλειον τῆς Ἰταλίας, νὰ συνάψῃ ἐμπορικὰς συνθήκας μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὴν Μολδαυΐαν καὶ Βλαχίαν τὸ δικαίωμα νὰ συγκαλέσῃ μίαν μόνον νομοθετικὴν συνέλευσιν ἔχουσαν ἕνα ὑπουργεῖον, νὰ ὑποσχεθῇ τὴν ἰσότητα μεταξὺ ὅλων τῶν ὑπηκόων τῆς Αὐτοκρατορίας ἄνευ διακρίσεως θρησκεύματος, καὶ νὰ προβῇ εἰς πλήρη διοικητικὴν ἐκκαθάρισιν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Μαυροβούνιον εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τῆς Τουρκίας, καὶ ὁ Ἀβδ-οὐλ-Ἀζὶζ ἀπέστειλεν ἐναντίον τῶν στασιαστῶν τὸν Ὀμὲρ-πασᾶν, ὅστις τοὺς ἐνίκησε καὶ ἐπέβαλεν αὐτοῖς τὴν εἰρήνην, ὑπογραφεῖσαν τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1862. Τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Σουλτᾶνος ἐπεσκέφθη τὴν Ἀσίαν καί, εἰς τὴς Προῦσσαν, ἐχορήγησε σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Φουὰτ-πασᾶ, ἀσπόνδου ἐχθροῦ τῶν παλαιοτούρκων, ὃν διώρισε Μέγαν Βεζύρην τὸ 1862, προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (1863) καὶ τῆς Τραπέζης Κωνσταντινουπόλεως. Οὐδεμία ὅμως τῶν μεταρρυθμίσεων, ἃς εἰσήγαγεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ἐφηρμόσθη σοβαρῶς.

Ἐκτὸς τῶν ἀλλεπαλλήλων συνωμοσιῶν τῶν δυσηρεστημένων παλαιοτούρκων, ἐξερράγησαν ταραχαὶ εἰς τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν Σερβίαν (1862), εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν (1864—1866) εἰς τὴν Κρήτην (1866—1868) καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Βουλγαρίαν ἀκόμη (1868), αἵτινες ταραχαὶ ἠνάγκαζον τὴν αὐτοκρατορίαν νὰ ἔχῃ διαρκῶς τὴν προσοχήν της ἐστραμμένην πρὸς τοὺς ἐπαπειλοῦντας αὐτὴν κινδύνους. Μόνον ἡ Αἴγυπτος διετέλει εἰς φιλικὰς σχέσεις μετὰ τοῦ Σουλτάνου, συγκατατεθέντος τῷ 1867 νὰ δόσῃ εἰς τὸν Ἀντιβασιλέα της τὸν τίτλον τοῦ Χεδίβου καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ κανονίζῃ ἰδίᾳ πρωτοβουλίᾳ ὅλα τὰ τῆς χώρας του, χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀναφέρηται διὰ πᾶσαν ἐνέργειάν του εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην. Τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐχωρίσθη ἡ Ὀθωμ. Αὐτοκρατορία εἰς 27 βιλαέτια. Τότε καὶ ὁ Σουλτᾶνος, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Διεθνοῦς Ἐκθέσεως, μετέβη εἰς Παρισίους μετὰ πολυαρίθμου ἀκολουθίας, σπαταλήσας σημαντικὰ ποσὰ δι' ἔξοδα παραστάσεως, εἶτα δὲ καὶ εἰς Λονδῖνον, ἵνα ἐπισκεφθῇ τὴν βασίλισσαν τῆς Ἀγγλίας. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς Τουρκίαν προέβη εἰς τὴν ἵδρυσιν συμβουλίου Ἐπικρατείας, τὸ ὁποῖον ἐγκαινίασε κατὰ Μάϊον τοῦ 1868, ἐκφωνήσας λόγον περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Τουρκίας διὰ τῆς υἱοθετήσεως θεσμῶν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ βιομηχανικῶν νεωτερισμῶν. Αἱ προοδευτικαί του αὗται τάσεις ἐξήγειραν τὴν μῆνιν τοῦ κόμματος τῶν παλαιοτούρκων, τὸ ὁποῖον ἀποπειρᾶται τὸ 1868, ἄνευ ἐπιτυχίας, νὰ τὸν ἀνατρέψῃ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογεῖται καὶ ἡ χρεωκοπία τῆς πο-

Digitized by Google

λιτικῆς τοῦ Ἀβδ-οὺλ-Ἀζὶζ καὶ ἡ ἀγανάκτησις τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐξασθένησίν του λόγῳ τῶν συνεχῶν ἐξωτερικῶν περισπασμῶν καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κακοδαιμονίαν καὶ ἀχαλίνωτον σπατάλην τοῦ δημοσίου θησαυροῦ. Ὁ Σουλτᾶνος διὰ ν' ἀντεπεξέλθῃ εἰς τὰς χρηματικὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους του καὶ νὰ καλύψῃ τὰ ἐπὶ δεκαετίαν (1862-1872) συνεχῶς συναπτόμενα δάνεια, ἀναγκάζεται νὰ ἐπιβάλῃ νέους βαρυτάτους δασμούς, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἔκρηξις ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ ἐπαναστάσεως, τὸ 1875, προδρόμου τοῦ Ρωσο-τουρκικοῦ πολέμου, ἣν ἡ Τουρκία δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ. Ὁ Σουλτᾶνος ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς αὐτοκρατορίας ἔδειξε τόσα δείγματα σωφροσύνης, φαίνεται ἀδιαφορῶν παντελῶς διὰ τὴν τύχην τῆς χώρας του, διάγων βίον παλυδάπανον καὶ ἔκλυτον.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ δυσαρέσκεια ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐντείνεται, ἐπαναστατεῖ καὶ πάλιν ἡ Βουλγαρία καὶ εἶναι ἀδύνατος ἡ περιστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης. Πρὸ τῆς ἐκρύθμου ταύτης καταστάσεως, συνέρχονται τὴν 27ην Μαΐου ὁ μέγας Βεζύρης ΜεχμὲτΡουσδῆ πασᾶς, ὁ ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν Χουσεῒν Ἀβνῆ πασᾶς καὶ ὁ Μιδάτ-πασᾶς, ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν νεοτούρκων, καὶ ἀποφασίζουν ν' ἀπαιτήσουν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον νὰ παραιτηθῇ. Ἡ πρότασις αὕτη ἐγένετο τῷ Σουλτάνῳ τὴν 30ην Μαΐου· κατ' ἀρχὰς ἠρνήθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀξίωσίν των, ἀλλὰ κατόπιν ὑπετάχθη καὶ ἄφησε νὰ τὸν ὁδηγήσουν μετὰ τῆς μητρός του καὶ τῆς γυναικός του εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Τόπκαπου, τοῦ ἀνεψιοῦ του Μουρὰτ ἀνηγορευθέντος Σουλτάνου ὑπὸ τὸν τίτλον Μουρὰτ ὁ Ε'. Ὁ ἔκπτωτος Σουλτᾶνος μὴ δυνηθεὶς νὰ ὑποφέρῃ τὸ πλῆγμα τοῦτο ηὐτοκτόνησεν ἐντὸς τοῦ λουτροῦ του, ἀποκόψας τὰς φλέβας τοῦ βραχιονός του διὰ ψαλλίδος, τὴν 4ην Ἰουνίου 1876. Ἐν τούτοις παρὰ τὴν ἔκθεσιν τῶν 19 ἰατρῶν, οἵτινες ἐπιστοποίησαν τὸν αὐτοχειριασμόν του, εἶχον ἐγερθῇ ὑπόνοιαι περὶ αὐτοκτονίας του· ἐλέγετο ὅτι ἐδολοφονήθη.

Ἀβδ-οὺλ Λατίφ. Ἄραψ ἱστορικὸς καὶ ἰατρός, γεννηθεὶς ἐν Βαγδάτῃ (1161—1231). Ἔκαμε μακρὰ ταξίδια, κατὰ τὴν δευτέραν δὲ διαμονήν του ἐν Καΐρῳ παρέστη μάρτυς τῆς τρομερᾶς πείνης καὶ τῆς πανώλους, αἱ ὁποῖαι ἐδεκάτισαν τὴν Αἴγυπτον τὸ 1200 καὶ 1201. Τὴν μάστιγα αὐτὴν περιέγραψε θαυμασίως, τότε δὲ εὗρε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τοὺς σκελετοὺς τῶν θυμάτων, οἱ ὁποῖοι εἶχον συσσωρευθῇ κατὰ χιλιάδας εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Καΐρου καὶ κατώρθωσεν οὕτω νὰ ἀποδείξῃ μερικὰ λάθη τοῦ Γαληνοῦ, ἐναντίον τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἕως τότε εἶχε τολμήσει νὰ γράψῃ. Κατόπιν ἐξηκολούθησε τὰ ταξίδιά του, ἡτοιμάζετο δὲ νὰ μεταβῇ ὡς προσκυνητὴς εἰς Μέκκαν, ἀλλ' ἀπέθανεν. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του τὸ περιφημότερον εἶναι ἡ «Ἀφήγησις τῆς Αἰγύπτου».

Ἀβδουλάρ. Χωρίον τοῦ Νομοῦ Λαρίσης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 555.

Ἀβδουλιανά. Χωρίον Ἐπαρχίας Σελίνου Νομοῦ Χανίων. Κάτοικοι 34.

Ἀβδοὺλ-Μετζίτ. Τριακοστὸς πρῶτος Σουλτᾶνος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας γεννηθεὶς τὴν 28 Ἀπριλίου 1823 καὶ ἀποθανὼν τὴν 25 Ἰουνίου 1861. Πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Σουλτὰν Μαχμοὺτ διεδέχθη τὸν πατέρα του τὴν 2 Ἰουλίου 1830, ὀκτὼ ἀκριβῶς ἡμέρας μετὰ τὴν μάχην τοῦ Νεζὶμπ καθ' ἣν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἡττήθησαν κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν αἰγυπτιακῶν τοῦ Ἰμπραχὶμ πασᾶ. Ὅταν ὁ νέος Σουλτᾶνος, ἡλικίας μόλις 15 ἐτῶν, κατέλαβε τὸν θρόνον, ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία εὑρίσκετο εἰς κρίσιμον κατάστασιν. Τὰ Αἰγυπτιακὰ στρατεύματα καταλαβόντα τὴν Συρίαν ἐβάδιζον κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀβδ-οὺλ-Μετζὴτ

Τὸ Ἀλγέριον καὶ ἡ Ἑλλὰς εἶχον ἀνακτήσει τὴν ἐλευθερίαν των, ἡ Ἀραβία ἦτο ἐπαναστατημένη, ἐσωτερικῶς ἐπεκράτει ἀναρχία. Ὁ ναύαρχος Ἀχμὲτ Φερζὶ πασᾶς εἶχε παραδώσῃ ὁλόκληρον τὸν Τουρκικὸν στόλον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εἰς τὸν Μεχμὲτ Ἀλῆ. Ὁ νεαρὸς Σουλτᾶνος, μετρίας διανοητικότητος παῖς, δὲν ἦτο δυνατὸν βεβαίως ν' ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς καταστάσεως. Ἀλλ' ἐπενέβησαν αἱ εὐρωπαϊκαὶ Δυνάμεις. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς 15 Ἰουλίου 1840 ἡ Ἀγγλία, ἡ Αὐστρία, ἡ Πρωσσία καὶ ἡ Ρωσσία ἑνωθεῖσαι ἐκηρύχθησαν κατὰ τοῦ Αἰγυπτίου ἀντιβασιλέως Μεχμὲτ Ἀλῆ καὶ τὸν ὑπεχρέωσαν νὰ περιορισθῇ καὶ πάλιν εἰς τὴν Αἴγυπτον πληρώνων φόρον ὑποτελείας εἰς τὸν Σουλτᾶνον. Ἐξασφαλισθεὶς οὕτω ἀπὸ τὸν ἄμεσον ἐξωτερικὸν κίνδυνον καὶ ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸν νεωτερι-

Μετάλλιον ἀναμνηστικὸν τῶν ἐγκαινίων τῶν τουρκικῶν σιδηροδρόμων ὑπὸ τοῦ Ἀβδ-οὺλ-Μετζὴτ (Βουκουρέστιον 1855)

στὴν ὑπουργὸν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν Ρεσὴτ πασᾶ, ὁ Ἀβδοὺλ Μετζὴτ ἐπεδόθη εἰς τὴν ἀνασύνταξιν τοῦ κράτους του καὶ τὴν εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων.

Πρὸς τοῦτο τὴν 3 Νοεμβρίου τοῦ 1839 ἐξέδωσε τὸ περίφημον *Χὰττ-ι-σερὶφ τοῦ Γκιουλχανὲ* διὰ τοῦ ὁποίου εἰσήγοντο διάφοροι μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ διοικήσει, συνιστάμεναι, ὡς ἀνέφερεν ειδικῶς τὸ Σουλτανικὸν Διάταγμα, εἰς:

1ον. Ἐγγυήσεις ἐξασφαλιζούσας εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ Σουλτάνου πλήρη ἀσφάλειαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας.

2ον. Κανονικὸν τρόπον ἐπιβολῆς καὶ εἰσπράξεως φόρων, καὶ

3ον. Κανονικὸν ἐπίσης τρόπον στρατολογίας καὶ θητείας ὁπλιτῶν.

Τὸ Χὰττ-ι-Σερὶφ τοῦ Γκιουλχανὲ ὑπῆρξεν οὕτως εἰπεῖν ὁ πρόλογος μιᾶς σειρᾶς νεωτεριστικῶν νόμων καὶ μεταρρυθμίσεων, αἵτινες, ἐν τῷ

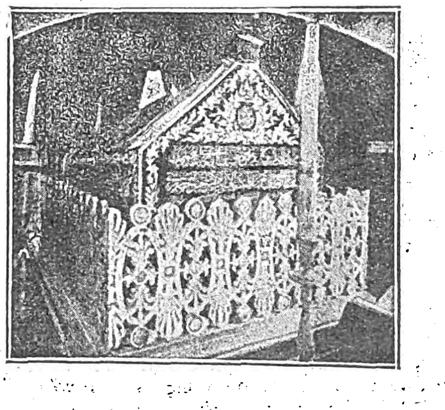

Ὁ τάφος τοῦ Σουλτάνου Ἀβδ-οὺλ-Μετζὴτ

συνόλῳ των, εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Τανζιμὰτ-Χαϊρὶε» καὶ αἵτινες ἐπροκάλεσαν σφοδρὰς διαμαρτυρίας τῶν «παλαιοτούρκων». Ἀσθενοῦς χαρακτῆρος ὁ Ἀβδοὺλ Μετζήτ, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀντιταχθῇ ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης. Κυμαινόμενος διαρκῶς κατέστη ἐν τέλει τὸ ὄργανον αὐτῶν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ συμπληρώσῃ τὸ μεταρρυθμιστικόν του ἔργον. Πιεζόμενος ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν Δυνάμεων τῆς Δύσεως ἐξέδωσε τὴν 18 Φεβρουαρίου τοῦ 1856 τὸ Χὰττ-ι-χουμαγιοὺν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐβελτιοῦτο ἡ τύχη τῶν ἐν Τουρκίᾳ Χριστιανῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀβδοὺλ Μετζὴτ ἐπάλαιεν ἐναντίον διαφόρων ἐξεγέρσεων ἃς ὑπεκίνουν ἄλλοτε μὲν ἡ Γαλλία, ἄλλοτε ἡ Ἀγγλία καὶ ἄλλοτε ἡ Ρωσσία.

Ἀπὸ τοῦ 1841 καὶ ἐντεῦθεν ἐξεγείρονται οἱ Σύριοι, οἱ Ἀλβανοί, οἱ Δροῦσοι, οἱ Βλάχοι, οἱ Μαυροβούνιοι. Ἡ ἔρις τῶν ὀρθοδόξων μὲ τοὺς λατίνους εἰς τοὺς Ἁγίους τόπους τῆς Παλαιστίνης προκαλεῖ τὴν κήρυξιν τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου καθ' ὃν ἐνικήθη μὲν ἡ Ρωσσία διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὸν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Τουρκίας τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν Γάλλων, δὲν ἐσώθη ὅμως καὶ ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἀπὸ τῶν περαιτέρω ταραχῶν καὶ ἀναστατώσεων. Οἱ παλαιότουρκοι, ἀντιδρῶντες πάντοτε, ἠμπόδισαν τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Χὰττ-ι-χουμαγιοὺν. Ἡ δολοφονία ἑνὸς Γάλλου προξένου εἰς τὴν Τζέτταν (1858), αἱ σφαγαὶ τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Δρούσων ἐν Συρίᾳ (1860), ἐπροκάλεσαν νέαν ἐπέμβασιν τῶν Δυνάμεων, αἵτινες ἀπέστειλαν στρατεύματα ἐν Συρίᾳ πρὸς προστασίαν τῶν Χριστιανῶν. Ὀλίγον κατόπιν, ὁ Ἀβδοὺλ-Μετζὴτ ἀπεβίωσεν. Τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἀβδοὺλ Ἀζίζ.

Ὁ Ἀβδοὺλ Μετζὴτ ἦτο ἔγγονος μιᾶς γαλλίδος κρεολῆς ἐκ Μαρτινίκας, τῆς Αἰμὲ Ντιουμποὺκ ντὲ Ριβερύ. Ἐκπαιδευθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ ἡ ντὲ Ριβερὺ ἐπέστρεψεν εἰς Μαρτινίκαν, ὅτε, ἀλγερῖνοι πειραταὶ ἠχμαλώτισαν τὸ πλοῖον ὅπου ἐπέβαινεν, αὐτὴν δὲ τὴν ἐπώλησαν ὡς δούλην εἰς τὸν βέην τοῦ Ἀλγερίου, ὅστις τὴν ἀπέστειλεν ὡς δῶρον εἰς τὸν τότε Σουλτᾶνον Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τὸν Α'. Λόγῳ τῆς ὡραιότητός της ἡ κρεολὴ κατέστη ταχέως ἡ εὐνοουμένη σύζυγος τοῦ Σουλτάνου, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ἐγέννησε τὸν Σουλτὰν Μαχμούτ, πατέρα τοῦ Ἀβδοὺλ-Μετζήτ.

Ἀβδ-οὺλ-Χαμὶτ ὁ Α'. Υἱὸς τοῦ Σουλτὰν Ἀχμὲτ Γ', 27ος Σουλτᾶνος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἐγεννήθη τὸ 1725, διεδέχθη ἐπὶ τοῦ θρόνου τὴν 21 Ἰανουαρίου 1774 τὸν ἀδελφόν του Μουσταφᾶ Γ' καὶ ἀπέθανε τὴν 7 Ἀπριλίου 1788. Ὅταν ἀνηγορεύθη Σουλτᾶνος, οἱ Ρῶσοι εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Κριμαίαν, κατεῖχον δὲ καὶ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως. Ὁ Σουλτᾶνος ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον, συγκεντρώσας δὲ πολυάριθμον στρατὸν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως, ἡτοιμάζετο νὰ διαβῇ τὸν ποταμόν. Τὸν προέλαβεν ἐν τούτοις ὁ στρατηγὸς τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ρωσίας Ρομαντζώφ, ὅστις καὶ ἐκύκλωσε τοὺς Τούρκους. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἠναγκάσθη τότε νὰ δεχθῇ τοὺς ὅρους εἰρήνης τῆς Τσαρίνας, καὶ τὴν 16 Ἰουλίου 1774, ὑπέγραψε τὴν γνωστὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσοὺκ Καϊναρτζῆ. Δι' αὐτῆς, ἡ Ρωσία ἐγένετο κάτοχος τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης μὲ τὰ φρούρια Κέρτς, Γενικουλέ, Κιλμπουρούν.

Ἀβδ-οὺλ-Χαμὶτ ὁ Α'

Ὀλίγον ἀργότερον ὁ Σουλτᾶνος διεξήγαγε πολέμους πρὸς τοὺς Πέρσας. Ἐν τῷ μεταξύ, ἡ Εὐρώπη εἶχεν ἀρχίσει πλέον ὑποβλέπουσα τὴν Τουρκίαν καὶ ἐπιδιώκουσα νὰ τὴν στερήσῃ τῶν Εὐρωπαϊκῶν τῆς ἐπαρχιῶν. Ἡ Αὐστρία πρώτη εὐθὺς μὲ τὴν λῆξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου κατέλαβε τὴν Βουκοβίναν.

Ὁ πόλεμος δὲν ἤργησε νὰ γενικευθῇ. Εἰς τὸν Καύκασον ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη διὰ τῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τοῦ ρωσσοφίλου ἡγεμόνος τῆς Γεωργίας Ἡρακλείου. Ἡ Ρωσία ἐπενέβη κατὰ τὸ 1784, εὐθὺς δὲ κατόπιν καὶ ἡ Αὐστρία εἰσβαλοῦσα ἐν Σερβίᾳ. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἀποκρούσας τοὺς Αὐστριακοὺς ἐλεηλάτησε τὸ βανάτον τοῦ Τεμεσβάρ. Ἀλλ' ἀλλαχοῦ οἱ Ρῶσοι ἐσημείωνον σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ὁ Ποτέμκιν κατελάμβανε τὸ Τσοζὶμ καὶ τὸ Ὀζακὼφ (1788), ὁ δὲ Τουρκικὸς στόλος κατεστρέφετο τελείως παρὰ τὸ Κιλμπουρούν. Ἡ Τουρκία ἔχανε τὴν Βεσσαραβίαν. Αἱ ἀλλεπάλληλοι αὗται ἀποτυχίαι ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου ὅστις καὶ ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας τὴν 7 Ἀπριλίου τοῦ 1789. Τὸν διεδέχθη ὁ

Ἡ ἀριστουργηματικὴ Πύλη τοῦ Μεγάρου τοῦ Ντολμᾶ-Μπαχτσέ.

ἀνεψιός του Σελὶμ Γ'. Ὁ Ἀβδ-οὺλ-Χαμὶτ ὑπῆρξεν ἀδέξιος, χωρὶς κρίσιν καὶ ἐνεργητικότητα. Ἦτο συγχρόνως τελείως ἀμόρφωτος, ὑπέφερε δὲ ἀπὸ τρομερὰν δυσκινησίαν τῶν μελῶν του.

Φιλήδονος εἰς ἄκρον εἶχεν πλούσιον χαρέμιον τὸ ὁποῖον ἐτροφοδότουν ὅλοι οἱ λαοί, χάρις εἰς τὴν ἀκμάζουσαν τότε πειρατείαν. Ἡ προσφιλεστέρα του ἐν τούτοις σύζυγος ἦτο μία Γαλλὶς μιγὰς ἐκ μαρτινίκας πολὺ μορφωμένη ἡ Aimée Dubuc de Rivery τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχεν ἀποστείλει ὡς δῶρον ὁ βέης τοῦ Ἀλγερίου. Ἐξ αὐτῆς ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἔσχε τὸν Μαχμούτ, βασιλεύσαντα ἐπίσης, καὶ πατέρα τοῦ κατόπιν Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Μετζὴτ (ἴδε: Ἀβδοὺλ Μετζήτ).

Digitized by Google

ΑΒΔΟΥΛ ΧΑΜΙΤ Ο Β', Ο ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Φιλελεύθερος κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας του, ἀνεκήρυξε τὸ σύνταγμα. — Ἀλλὰ μετανοήσας ταχέως, κατεκρήμνισεν ὅ,τι διὰ τῶν ἰδίων του χειρῶν ἀνήγειρεν. — Ὁ σκληρὸς αὐθέντης: Βασανισμοί, καταπιέσεις, διωγμοί, δολοφονίαι, σφαγαὶ καὶ μαρτύρια.—Ἡ ἐξέγερσις τῶν Νεοτούρκων καὶ ἡ ἀνατροπὴ τῆς τυραννίας.

Τριακοστὸς πέμπτος Σουλτᾶνος τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Μετζὴτ Χὰν γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1842, διαδεχθεὶς τὸν ἀδελφόν του Μουρὰτ τὸν Ε' ἐπὶ τοῦ θρόνου, τὴν 31 Αὐγούστου 1876, ἐκθρονισθεὶς τὴν 26 Ἀπριλίου 1909 καὶ ἀποθανὼν ἐν Μπεϊλέρβεη τοῦ Βοσπόρου τὴν 16 Φεβρουαρίου 1918.

Ἡ βασιλεία τοῦ Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Χάμὶτ Β' εἶνε στενώτατα συνδεδεμένη μὲ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς πανισχύρου ἄλλοτε Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς μετ' αὐτὸν ἀνόδου ἐπὶ τοῦ θρόνου δύο ἀκόμη ἄλλων ἡγεμόνων, ὁ Ἀ. Χαμὶτ ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος πραγματικὸς Σουλτᾶνος, ὁ συγκεντρώσας ἐν ἑαυτῷ ὅλας τὰς ἐξουσίας καὶ κυβερνήσας κατ' ἀπόλυτον τρόπον τὰς τύχας τῆς καταρρεούσης Αὐτοκρατορίας. Ἐπωφεληθεὶς τῆς πνευματικῆς ἀδυναμίας τοῦ ἀδελφοῦ του Μουρὰτ Ε', ὁ Χαμὶτ ἄγων τότε ἡλικίαν 84 ἐτῶν, δὲν ἤργισε νὰ συνεννοηθῇ μετά τινων θερμοαίμων φίλων του καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ, ὃν καὶ ἐνέκλεισεν ὡς παράφρονα εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Τσεραγάν, (ἴδε: Μουρὰτ Ε'.)

Ἐν ἀρχῇ ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἐφαίνετο ἐμπνεόμενος ἀπὸ φιλελευθέρας ἰδέας. Ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἐκ τῶν συνεργατῶν καὶ ὑποστηρικτῶν του Μιδὰτ πασᾶ τὴν σύνταξιν Συνταγματικοῦ Χάρτου μὲ Γερουσίαν ἀπαρτιζομένην ἀπὸ γερουσιαστὰς ἰσοβίους, ἐκλεγομένους ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, καὶ μὲ Βουλὴν τετραετοῦς περιόδου ἐκ βουλευτῶν ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας (εἷς βουλευτὴς ἐπὶ 50 χιλιάδων κατοίκων).

Πλὴν τούτου, ὁ νέος Σουλτᾶνος ἐξήρχετο τακτικῶς τῶν ἀνακτόρων του, ἐπεσκέπτετο τοὺς στρατῶνας, συνέτρωγε μετὰ τῶν ὁπλιτῶν, μετέβαινεν εἰς τὰ καταστήματα καὶ ἐπεκοινώνει μετὰ τοῦ λαοῦ.

Τὴν 23 Δεκεμβρίου 1876 ὁ Χαμὶτ ἀνεκήρυξε τὸ νέον Σύνταγμα καὶ προεκήρυξεν ἐκλογάς. Ἡ πρώτη Ὀθωμανικὴ Βουλὴ συνεκλήθη τὴν 19 Μαρτίου 1877. Ἀλλ' εὐθὺς σχεδὸν κατόπιν ὁ Χαμὶτ φαίνεται μετανοήσας διὰ τὰ φιλελεύθερα αἰσθήματά του. Εἴτε διότι ἐν τῇ ὀξυδερκείᾳ του διεῖδεν ὅτι ὁ τουρκικὸς λαὸς δὲν ἦτο ὥριμος δι' ἐλευθερίας, ὧν ἀσφαλῶς θὰ ἔκαμνε κατάχρησιν, εἴτε διότι, ὡς λέγουν οἱ κατήγοροί του, ἐφοβήθη μὴ διὰ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ στερηθῇ τῆς ἰσχύος ἣν τοῦ παρεῖχεν ἡ θέσις του ὡς Σουλτάνου καὶ Χαλίφου, ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ δὲν ἤργισε νὰ κρημνίσῃ ὅ,τι δι' ἰδίων του χειρῶν ἀνήγειρεν.

Ὁ πρωθυπουργὸς Μιδὰτ πασᾶς, ὁ ἐπικληθεὶς πατὴρ τοῦ Συντάγματος ὑπὸ τῶν νεοτούρκων, περιπίπτει εἰς δυσμένειαν, συλλαμβάνεται τὴν 5 Φεβρουαρίου 1878 καὶ ἐξορίζεται. Τὸν ἀκολουθεῖ ὁ Νταμὰτ Μαχμοὺτ Τζελαλεντὶν πασᾶς σύζυγος τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἀ. Χαμὶτ, πριγκιπίσσης Τζεμιλὲ Σουλτάνας. Ἀμφότεροι κλείονται εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Τάϊφ ὅπου καὶ ἐδολοφονήθησαν τῷ 1884 στραγγαλισθέντες κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου.

Οὕτω ἤρχισεν ὁ διωγμὸς παντὸς θεωρουμένου ἐπικινδύνου διὰ τὴν Σουλτανικὴν ἀσφάλειαν. Ὁ Χαμὶτ ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς μετατρέπεται εἰς τύραννον. Κυβερνᾷ ἐπὶ 33 συναπτὰ ἔτη ἀόρατος καὶ ἀκατάβλητος, μὲ ἐνεργητικότητα ἥτις καταπλήττει, μὲ θέλησιν σιδηρᾶν, ἀλλὰ καὶ μὲ σκληρότητα ἥτις θὰ παραμείνῃ ἱστορική. Τὸ διακήρυξεν ἄλλως τε: Ὅταν τὴν 14 Φεβρουαρίου 1878 συνεκάλεσεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν του μέγα συμβούλιον ἵνα συσκεφθῇ ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἣν ἐδημιούργει ἡ προσέγγισις τῶν Ρώσσων ἔξωθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ κατάπλους τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, καὶ εὑρέθη πρὸ δριμυτάτων μομφῶν ἃς τῷ ἐξετόξευσε μὲ πρωτοφανὲς θάρρος ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς συντεχνίας τῶν ἐμπόρων Ἀχμὲτ ἐφ., ὁ Σουλτᾶνος ἐγερθεὶς ἐφώναξε:

—«Ἔκαμα λάθος μιμηθεὶς τὸν πατέρα μου Ἀβδοὺλ Μετζήτ, ὅστις ἐπεδίωξε τὴν μεταρρύθμισιν διὰ τῆς πειθοῦς καὶ τῶν φιλελευθέρων θεσμῶν. Θὰ βαδίσω καὶ ἐγὼ τώρα ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ πάππου μου, τοῦ Σουλτὰν Μαχμούτ, διότι ἀντιλαμβάνομαι ὅτι μόνον διὰ τῆς βίας εἶναι δυνατὸν νὰ κυβερνηθοῦν οἱ λαοὶ τῶν ὁποίων τὴν φύλαξιν μοῦ ἐνεπιστεύθη ὁ θεός».

Ἔκτοτε αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ πρόγραμμά του ἐσωτερικῶς. Πᾶν μέσον σκληρότητος, βασάνων, καταπιέσεων καὶ διωγμῶν ὑπῆρξε καλὸν διὰ τὸν ἀνοικτίρμονα αὐθέντην. Οἱ πρῶτοι βουλευταί, ὅσοι ἐπέδειξαν κάποιαν ἀνεξαρτησίαν γνώμης, κατεδιώχθησαν ἀμειλίκτως, καὶ ἄλλοι μὲν ἐδολοφονήθησαν, ἄλλοι δὲ ἀπέθανον ἐν τῇ ἐξορίᾳ.

Ὁ τύπος γενικῶς, ὅστις μεγίστης ἐν ἀρχῇ ἀπήλαυεν ἐλευθερίας, κατεπιέσθη εἰς βαθμὸν ὅστις

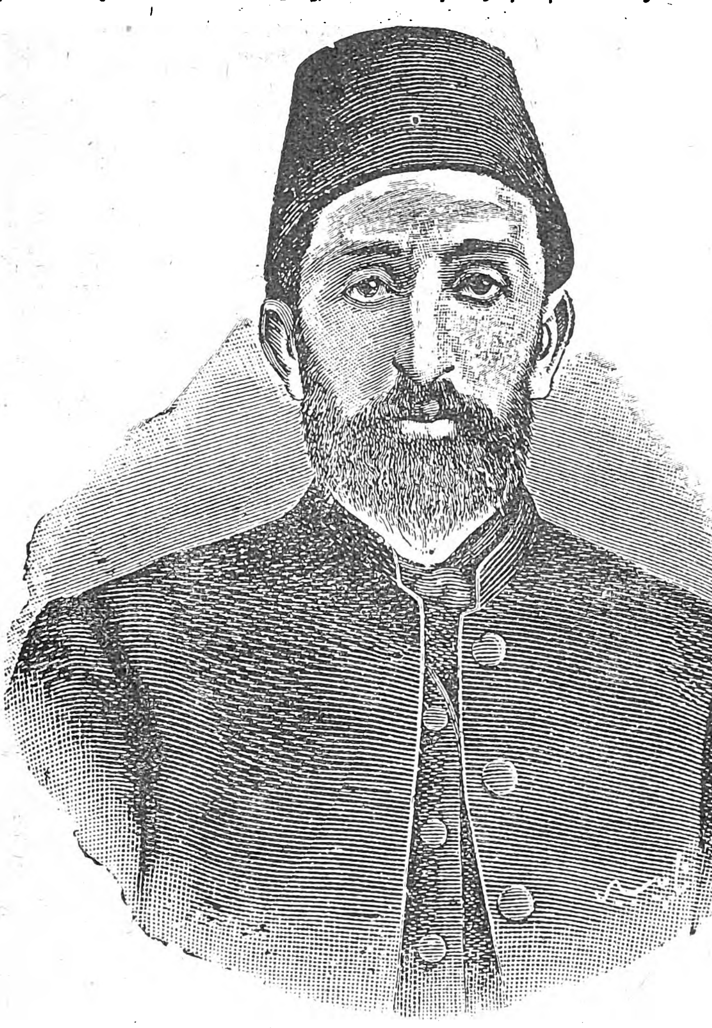

Ἀβδ-οὺλ-Χαμὶτ Χὰν ὁ Β'

ἔφθανε πολλάκις μέχρι τοῦ γελοίου. Σύστημα λογοκρισίας πολύπλοκον, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπεβάλλοντο ὅλαι ἀνεξαρτήτως αἱ ἐν τῇ χώρᾳ ἐκδιδόμεναι ἐφημερίδες (καὶ ἦσαν πολυάριθμοι, καθόσον μόνον ἐν Κων)πόλει ἐξεδίδοντο 57, ἐξ ὧν δέκα ἑλληνικαί, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἑβδομαδιαίων) εἶχεν ἀπαγορεύσει ὄχι μόνον τὴν δημοσίευσιν εἰδήσεων, αἵτινες ἐχαρακτηρίζοντο θίγουσαι τὸ καθεστὼς ἢ ἐκφράζουσαι δυσπιστίαν πρὸς αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὴν χρῆσιν ἀκόμη καὶ λέξεων, αἵτινες ἦτο δυνατὸν νὰ ὁδηγήσουν τὸν λαὸν εἰς ἐξεύρεσιν ὀργάνων ἢ μέσων ἐξοντώσεως τοῦ Σουλτάνου καὶ ἀνατροπῆς αὐτοῦ.

Ἀντὶ παντὸς ἄλλου, παραθέτομεν μετάφρασιν τῶν διατάξεων, τὰς ὁποίας ὤφειλε ν' ἀκολουθῇ ὁ τύπος καὶ αἵτινες εἶχον συνταχθῇ ὑπὸ τῆς Γενικῆς Γραμματείας τοῦ Γιλδὶζ Κιόσκ πρὸς ὁδηγίαν τῶν λογοκριτῶν:

1—Νὰ δημοσιεύωνται κατὰ προτίμησιν εἰδήσεις περὶ τῆς πολυτίμου ὑγείας τοῦ Ἄνακτος, τῆς καταστάσεως τῆς ἐσοδείας τῆς προόδου τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἐν Τουρκίᾳ.

2—Νὰ μὴ δημοσιεύεται ἐπιφυλλὶς ἢ μελέτη μὴ ἐγκριθεῖσα προηγουμένως ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας.

3—Νὰ μὴ δημοσιεύωνται ἄρθρα φιλολογικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ μὲ συνέχειαν, νὰ ἀποφεύγωνται δὲ αἱ λέξεις «ἀκολουθεῖ» ἢ «ἕπεται συνέχεια».

4—Νὰ ἀποφεύγωνται τὰ λευκὰ καὶ τὰ ἀποσιωπητικὰ εἰς ἓν ἄρθρον διότι παρέχουν λαβὴν εἰς δυσαρέστους ὑποθέσεις καὶ ταράττουν τὴν ἡσυχίαν τῶν πνευμάτων.

5—Νὰ ἀποφεύγωνται μετὰ μεγίστης προσοχῆς προσωπικαὶ διατριβαί, νὰ ἀποκρύπτωνται δὲ ἐπιμελῶς παράπονα ἐναντίον διοικητῶν ἢ ὑποδιοικητῶν καὶ ἂν ἔτι οὗτοι ἐδολοφόνησαν ἢ ἐγκλημάτησαν.

6—Ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἀναδημοσίευσις αἰτήσεων καὶ ἀναφορῶν ἰδιωτῶν ἢ κοινοτήτων, διατυπουσῶν παράπονα κατὰ τῆς διοικήσεως.

7—Ἀπαγορεύεται ἡ δημοσίευσις ὀνομάτων ἱστορικῶν ἢ γεωγραφικῶν καὶ ἰδίως τῆς λέξεως «Ἀρμενία».

8—Ἀπαγορεύεται ἡ ἀναδημοσίευσις δολοφονικῶν ἀποπειρῶν ἐναντίον ξένων ἡγεμόνων ἢ διαδηλώσεων καὶ ἐξεγέρσεων λαϊκῶν, διότι δὲν πρέπει τὰ γεγονότα αὐτὰ νὰ γίνωνται γνωστὰ εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ εἰρηνικοὺς πληθυσμούς μας.

Ἡ αὐτὴ αὐστηρὰ λογοκρισία ἐπεβάλλετο καὶ εἰς ὅλα τὰ βιβλία, τὰ ἐκτυπούμενα ἐν Τουρκίᾳ ἢ εἰσαγόμενα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Σελίδες ὁλόκληροι ἀφῃροῦντο ἀπὸ τὰ ξένα λεξικά, τὰς γεωγραφίας, τὰς ἱστορίας καὶ ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν «φυσικήν», εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑπάρχουν «ἑνώσεις» ὑποδεικνύουσαι τὴν κατασκευὴν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν.

Ἀμείλικτος ἐννοεῖται διενηργεῖτο διωγμὸς κατὰ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων ἐφημερίδων καὶ βιβλίων. Εἰς τὰ κατὰ τόπους λογοκριτικὰ γραφεῖα ὑπῆρχον ἀποθῆκαι ὁλόκληροι βιβλίων κατασχεθέντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ «γραμματικαὶ» διότι εἶχον ὡς παράδειγμα κανόνος τινὸς τὴν φράσιν: «εἴμεθα δυστυχεῖς», ἥτις ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὑπονοοῦσα τὴν δυστυχίαν τοῦ ὀθωμανιλοῦ λαοῦ.

Κατασκοπεία.

Ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν λογοκρισίαν, ἐλειτούργει καὶ ὁ θεσμὸς τῆς κατασκοπείας ἔχων τὴν ἕδραν του ἐπίσης εἰς τὸ Γιλδίζ. Οἱ κατάσκοποι (χαφιέδες) ὑπῆρχον παντοῦ κατὰ ἑκατοντάδας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἐπὶ δέκα κατοίκων οἱ 6 ἀσφαλῶς ἦσαν χαφιέδες. Ἤρκει ἡ παραμικρὰ λέξις, ὁ ἐλαφρότερος ὑπαινιγμός, πολλάκις καὶ μία κίνησις τῶν ὀφθαλμῶν μόνον, διὰ νὰ προκαλέσῃ τὴν σύλληψιν τοῦ ἀπροσέκτου διαβάτου καὶ τὴν ἀπὸ ἀστυνομικοῦ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν περιφοράν του ἐπὶ ὥρας καὶ ἡμέρας πολλάκις. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ δρᾶσις τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ καὶ Γαλλίᾳ συγκεντρωμένων Νεοτούρκων ἐξηπλοῦτο πρὸς τὴν Σταμπούλ, ἐπὶ τοσοῦτον τὰ προφυλακτικὰ μέτρα τοῦ Χαμὶτ καθίσταντο αὐστηρότερα.

Δολοφονίαι καὶ σφαγαί.

Εὐνόητον, ὅτι ὁ «Ἐρυθρὸς Σουλτᾶνος» ὅπως τὸν ἀπεκάλουν οἱ πολέμιοί του Νεότουρκοι, ἐχρησιμοποίησε καὶ τὸ δολοφονικὸν ἐγχειρίδιον ἢ τὸ δηλητήριον ὡς μέσον ἐξοντώσεως τῶν ἐχθρῶν του ἢ τῶν ὑπόπτων. Ὁ «καφὲς» τοῦ Γιλδὶζ μὲ τὸν ὁποῖον ἐδηλητηριάζοντο οἱ καταδικασθέντες κατέστη παροιμιώδης. Εἰς τὸν βυθὸν δὲ τοῦ Κερατείου κόλπου ὡς καὶ εἰς τὸν Βόσπορον ἑκατοντάδες πτωμάτων ἐρρίφθησαν κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ.

Ὁμαδικαὶ δολοφονίαι διεπράχθησαν ἐπίσης ὑπὸ τῶν ὀργάνων τοῦ Χαμίτ, ἰδίως ἐπὶ τῶν Ἀρμενίων, ὁμοίας τῶν ὁποίων ἡ σύγχρονος ἱστορία δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἄλλας, πλὴν τῶν διαπραχθεισῶν ὑπὸ τῶν Κεμαλικῶν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ παγκοσμίου πολέμου καὶ τῆς Μικρασιατικῆς κατόπιν ἐκστρατείας. Φοβούμενος ὁ Ἀ. Χαμὶτ τὴν δρᾶσιν τῶν ἀρμενικῶν

Digitized by Google

κομιτάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ, προέβαινεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς σφαγὰς Ἀρμενικῶν πληθυσμῶν ὑπ' αὐτὰ τὰ ὄμματα τῶν Εὐρωπαίων πρεσβευτῶν ἢ προξένων.

Αἱ κυριώτεραι τῶν σφαγῶν αὐτῶν εἶναι αἱ ἑξῆς:

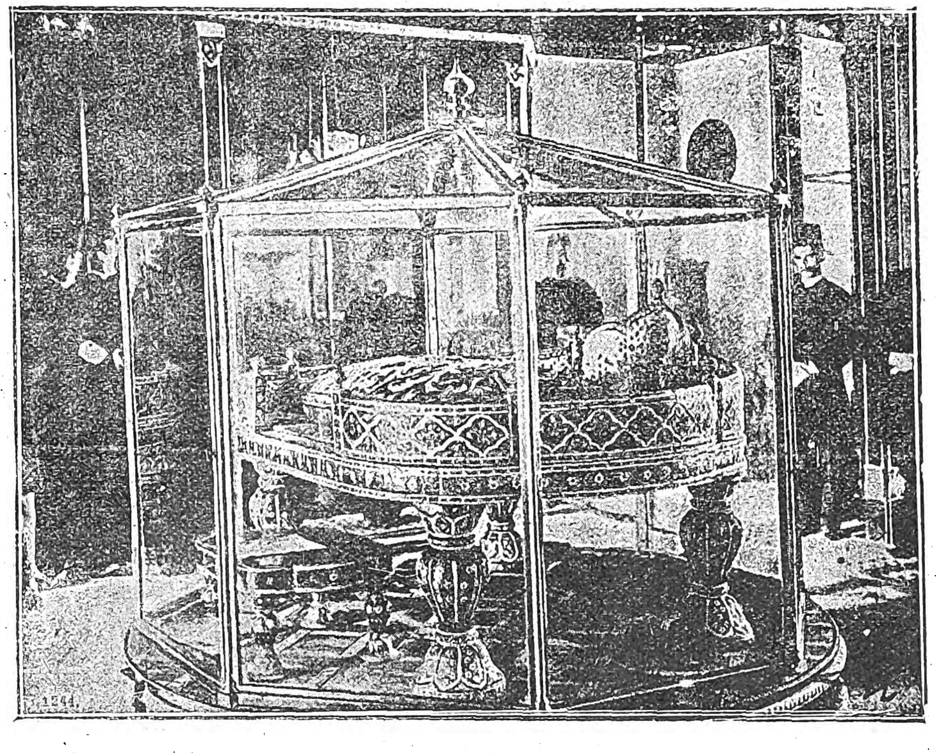

Ὁ αὐτοκρατορικὸς θησαυρὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

1894.—Κοῦρδοι στρατιῶται ὑπὸ τὸν Ζεκκῆ πασᾶν ἔσφαξαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βιτλὶς τοὺς Ἀρμενίους κατοίκους 24 ἐν ὅλῳ χωρίων τοῦ διαμερίσματος Σασούν.

1895.—Συνεπείᾳ διαδηλώσεως ὀργανωθείσης ὑπὸ ὁμάδος Ἀρμενίων ἐν Κων)πόλει τὴν 18 Σεπτεμβρίου, ἐσφάγησαν ἀρκεταὶ ἑκατοντάδες. Ἡ σφαγὴ ἐπεξετάθη τὴν ἑπομένην καὶ εἰς Τραπεζοῦντα καὶ τὰ περίχωρα αὐτῆς. Ἕνα μῆνα ἀργότερον, ἤτοι τὸν Ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, αἱ σφαγαὶ ἐπεκτείνονται εἰς ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, διαρκέσασαι ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον μῆνα.

1896.—Τὴν 15 Αὐγούστου ἀγρία σφαγὴ Ἀρμενίων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξακολουθήσασα καὶ καθ' ὅλην τὴν ἑπομένην ἡμέραν. Ἄτακτα στίφη Τούρκων ἐφόνευον διὰ ροπάλων ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία. Ἐντὸς τῶν δύο αὐτῶν ἡμερῶν ἐσφάγησαν 6000 Ἀρμένιοι.

1909.—Μὲ τὴν ἔκρηξιν τῆς κατὰ τῶν Νεοτούρκων ἀντεπαναστάσεως, νέαι σφαγαὶ Ἀρμενίων εἰς τὴν Κιλικίαν καὶ ἰδίως ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Ἀδάνων.

Ἐξωτερικὴ πολιτική.

Ἀσχέτως μὲ τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Χὰν τοῦ Β', ἡ ἀμερόληπτος κριτικὴ εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι οὗτος εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοὐλάχιστον κατέδειξεν ἀρκετὴν ἱκανότητα καὶ διπλωματικότητα. Ὅταν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἡ ἀπέραντος Ὀθωμ. Αὐτοκρατορία εἶχεν ἀρχίσει νὰ κλονίζεται ὑπὸ τὰ πρῶτα πλήγματα τῶν ἐκτὸς τῶν συνόρων της ἐχθρῶν.

Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα ἤρχιζε τότε νὰ προβάλλῃ ἀπειλητικόν. Αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐπαρχίαι ἦσαν ἐπαναστατημέναι. Εἰς τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην, εἰς τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον, εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Ρουμανίαν, εἶχον ἐκδηλωθῆ αἱ τάσεις πρὸς ἀνεξαρτησίαν. Ὁ Χαμὶτ ἀντέστη ἐν ἀρχῇ. Ἀλλ' ἡ ἔκρηξις τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τὸν Ἀπρίλον τοῦ 1877 καὶ τὸ ἐπακολουθῆσαν Συνέδριον τοῦ Βερολίνου τὸν ἠνάγκασαν νὰ μεταβάλῃ πολιτικήν, νὰ συγκεντρώσῃ δὲ ἐν ἑαυτῷ πᾶσαν ἐξουσίαν ἐπιλαμβανόμενος αὐτοπροσώπως πλέον τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας του.

Ἐνεκαινίασεν οὕτω σύστημα προσωπικῆς Κυβερνήσεως ὑπερόχως συγκεντρωτικόν. Τὸ Γιλδὶζ εἶχεν ἐπισκιάσει τὴν Ὑψηλὴν Πύλην, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξεπορεύοντο ὁδηγίαι καὶ διαταγαί.

Ἀναγκασθεὶς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας, τὴν αὐτοτομίαν τῆς Κρήτης καὶ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας κατοχὴν τῆς Κύπρου, ἀπολέσας εἰς τοὺς Ρώσους τὸ Ἀρδαχάν, τὸ Κὰρς καὶ τὸ Βατούμ, ἐπεδόθη εἰς διαφύλαξιν τῶν λοιπῶν τμημάτων ἀπὸ τῶν ἁρπακτικῶν διαθέσεων τῶν ξένων, ἄλλοτε μὲν κολακεύων καὶ ἄλλοτε ἀπειλῶν, ἐκμεταλλευόμενος διαρκῶς τὰς ἀντιζηλίας τῶν Μεγάλων τῆς Δύσεως Δυνάμεων καὶ εἰς μυρίους καταφεύγων διπλωματικοὺς συνδυασμοὺς διὰ νὰ ἐξουδετερώνῃ ἢ ἀπομακρύνῃ τοὺς ἑκάστοτε ἀναφυομένους κινδύνους. Ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐν τούτοις τοῦ 20 αἰῶνος ἡ πολιτικὴ τοῦ Χαμὶτ ἀρχίζει νὰ προσανατολίζεται. Ἡ κατὰ τὸ 1889 ἐπίσκεψις τοῦ Κάϊζερ Γουλιέλμου Β' εἰς Κωνσταντινούπολιν θέτει τὰς βάσεις τῆς γερμανοτουρκικῆς προσεγγίσεως ἥτις ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Χαμὶτ ὁδηγήσασα τὴν Τουρκίαν εἰς συμμετοχὴν εἰς τὸν μεγάλον πόλεμον παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Κεντρώων Δυνάμεων. Ὁ Χαμὶτ ἠθέλησεν οὕτω νὰ ἐκμεταλευθῇ τὰς ἐκδηλουμένας τότε τάσεις τῆς Γερμανίας πρὸς διείσδυσιν ἐν Ἀνατολῇ καὶ ἀπειλὴν τῶν Ἰνδιῶν. Ἐπεδείωξε τὴν Γερμανικὴν φιλίαν ὡς ἀντίρροπον κατὰ τῆς Ρωσίας ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς Μ. Βρεττανίας ἀφ' ἑτέρου.

Νεοτουρκικὸν κίνημα.

Ὁ διωγμὸς ὃν ὑπέστησαν οἱ φιλελεύθεροι Τοῦρκοι ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους τῆς Βασιλείας τοῦ Χαμὶτ δὲν ἐβράδυνε νὰ ὁδηγήσῃ ἔξω τῶν συνόρων τοῦ Κράτους ἐκείνους οἵτινες ᾐσθάνοντο ὅτι διέτρεχε κίνδυνον ἡ ζωή των.

Τὰ μαρτύρια τῶν Νεοτούρκων ἐπὶ Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ἄνω ἀριστερά: Ἐνώπιον τοῦ Σουλτάνου· δεξιά: Ξυλοκόπημα· κάτω ἀριστερά: Μεταφορὰ εἰς τὴν φυλακὴν καί, δεξιά: Πέταγμα εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῶν πλοίων.

Κυριωτέρα ἕδρα τῶν φιλελευθέρων Τούρκων ἦτο ἡ Ἑλβετία. Ἀκολούθως ἱδρύθη καὶ τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν Ἀχμὲτ Ριζᾶ ὅστις καὶ ἐσχημάτισε κατὰ τὸ 1895 τὸν πρῶτον πυρῆνα τοῦ σωματείου ὅπερ ἀργότερον θὰ ἀνέτρεπε τὸν Χαμίτ. Ἐφημερίδες νεοτουρκικαὶ ἤρχισαν ἐκδιδόμεναι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καθὼς καὶ βιβλία περιγράφοντα τὰ ἐγκλήματα τοῦ Γιλδίζ. (Ἴδε: Νεότουρκοι). Οἱ κατὰ τόπους πρεσβευταὶ τοῦ Χαμὶτ κατέβαλλον ἀπεγνωσμένας προσπαθείας διὰ νὰ ἐξουδετερώσουν τὰς ἐνεργείας τῶν Νεοτούρκων. Ἑκατομμύρια λίραι τουρκικαὶ ἐδαπανῶντο ἰδίως ὑπὸ τοῦ ἐν Γαλλίᾳ πρεσβευτοῦ τῆς Τουρκίας Μουνὴρ βέη διὰ τὴν ἐξαγορὰν συνειδήσεων καὶ τὴν συντήρησιν σώματος κατασκόπων παρακολουθούντων τὰς κινήσεις τῶν ὑπόπτων ἀντιχαμιτικῶν.

Ἀναφέρεται μεταξὺ ἄλλων, καὶ τὸ ἑξῆς:

Ὅταν ὁ Βέλγος κόμης Ε. ντὲ Κερατρὺ ἐξέδωσε τὸ βιβλίον του Μουρὰτ ὁ Ε', ὁ ἐν Βρυξέλλαις πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας Ἕλλην Καραθεοδωρῆ πασᾶς διετάχθη νὰ ἀγοράσῃ πάσῃ θυσίᾳ ὅλα τὰ ἀντίτυπα, οὕτως ὥστε νὰ μὴ κυκλοφορήσῃ τὸ βιβλίον. Ὁ Καραθεοδωρῆ ἔσπευσε πράγματι νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν πληρώσας ἀρκετὰς χιλιάδας λιρῶν. Ἡ ὑπόθεσις ἐθεωρεῖτο λήξασα καὶ ἀπενεμήθη ἀπὸ τὸ Γιλδὶζ ὁ ὀφειλόμενος ἔπαινος εἰς τὸν δραστήριον πρεσβευτήν, ὅταν μετ' ὀλίγον ὁ ντὲ Κερατρὺ προέβη εἰς δευτέραν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου μὲ τὴν ἑξῆς εἰδοποίησιν.

«Ἐξαντληθείσης τῆς πρώτης ἐκδόσεως τοῦ «Μουρὰτ Ε'» ἧς τὰ ἀντίτυπα ἠγόρασεν ὅλα ἡ Α. Μ. ὁ Σουλτάνος Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Χὰν ὁ Β', προβαίνω εἰς δευτέραν τοῦ ἔργου μου τούτου ἔκδοσιν».

Ἀναστάτωσις εἰς τὸ Γιλδίζ. Ἀνακαλεῖται τηλεγραφικῶς ὁ ἐν Βρυξέλλαις πρεσβευτὴς Καραθεοδωρῆ πασᾶς, οὗτος ὅμως γνωρίζων ὅτι ἐπ' αὐτοῦ θὰ ἐξεδηλοῦτο ἡ ὀργὴ τοῦ Ἐρυθροῦ Σουλτάνου ἔκρινε φρόνιμον νὰ λάβῃ τὴν ἄγουσαν εἰς Παρισίους ἔνθα καὶ κατέφυγε.

Οὕτω ἐξηπλοῦτο βαθμηδὸν ἡ νεοτουρκικὴ ὀργάνωσις. Τὴν ἐνίσχυσε σημαντικῶς ἐξ ἄλλου ἡ εἰς Γαλλίαν ἄφιξις τοῦ γαμβροῦ τοῦ Χαμὶτ πρίγκηπος Νταμὰτ Μαχμοὺτ πασᾶ, συζύγου μιᾶς ἄλλης ἀδελφῆς τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, τῆς πριγκηπίσσης Σενιὰ Σουλτάνας. Οὗτος φοβούμενος μὴ ὑποστῇ τὴν τύχην τοῦ συγγάμβρου καὶ συνωνύμου του Νταμὰτ Μαχμοὺτ Τζελαλεντὶν κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Κων)πόλεως μετὰ τῶν δύο υἱῶν του πριγκήπων Μωχαμὲτ Σαμπαχεντὶν καὶ Ἀχμὲτ Λουτφουλὰχ βέηδων, νὰ ἀναλάβῃ δὲ τὴν διεύθυνσιν τῆς νεοτουρκικῆς ἐφημερίδος «Μεσβερέτ».

Ἐφ' ὅσον παρήρχοντο τὰ ἔτη ἐπὶ τοσοῦτον τὸ Νεοτουρκικὸν Κομιτᾶτον ὅπερ εἶχε λάβει καὶ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἕνωσις καὶ Πρόοδος» καθίστατο ἀπειλητικώτερον διὰ τὸν Ἀ. Χαμίτ. Αἱ διακλαδώσεις του ἐξετείνοντο πλέον ἐντὸς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἰδίως εἰς τὰς Εὐρωπαϊκάς της ἐπαρχίας, ἔνθα εἶχον προσεταιρισθῆ τὴν ὁλότητα σχεδὸν τῶν τούρκων ἀξιωματικῶν κακῶς πληρωνομένων ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου. Ὅταν τὰ πάντα εἶχον παρασκευασθῆ, δύο Νεότουρκοι ἀξιωματικοὶ ὁ Ἐμβὲρ καὶ ὁ Νιαζῆ, προεκήρυξαν τὴν 17 Ἰουλίου 1908 τὸ Σύνταγμα, ἐν Μοναστηρίῳ· εἰς τὸ κίνημα προσεχώρησαν ἀμέσως οἱ Ἀλβανοὶ καὶ τὸ 2ον Σῶμα Στρατοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ θελήσας νὰ ἀντιστῇ ἐν ἀρχῇ εἶδεν ὅτι ἐστερεῖτο πραγματικῶν δυνάμεων. Μετὰ μίαν ἑβδομάδα, τὴν 24 Ἰουλίου, ἐξέδιδεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Γιλδὶζ τὸν Αὐτοκρατορικὸν

Digitized by Google

Ἰραδὲ δι' οὗ ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ τὸ Σύνταγμα ὅπερ αὐτὸς πρὸ 32 ἐτῶν εἶχε καταργήσει. Ἡ εἴδησις ἐγένετο δεκτὴ μὲ ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸν ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος. Ὁ λαὸς συγκεντρωθεὶς ἔξωθι τοῦ Γιλδὶζ ὑπεχρέωσε τὸν Ἐρυθρὸν Σουλτᾶνον νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὸ παράθυρον καὶ νὰ χαιρετήσῃ τὸ πλῆθος. Τὴν 28 Ἰουλίου ὁ Χαμὶτ ὡρκίσθη πρὸ τοῦ Σεΐχ-οὐλ-Ἰσλὰμ πίστιν εἰς τὸ Σύνταγμα. Καὶ τὴν 1ην Αὐγούστου διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ζωήν του ἐτέλεσεν τὸ «σελαμλίκ», τὸ ἑβδομαδιαῖον τουτέστι προσκύνημα τῆς Παρασκευῆς, διελθὼν ἐφ' ἁμάξης καὶ ἐντελῶς ἀφρούρητος διὰ μέσου χιλιάδων λαοῦ ὅστις τὸν ἐπευφήμησε.

Μετὰ τὰς γενομένας τὸν Δεκέμβριον ἐκλογάς, ἡ πρώτη Βουλὴ ἤρχισε τὰς ἐργασίας της τὴν 17 Δεκεμβρίου διὰ λόγου τοῦ θρόνου εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Σουλτᾶνος ἐπανέλαβε τὸν ὅρκον του πρὸς τὸ Σύνταγμα.

Ἀλλ' ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ δὲν εἶχεν ὑποχωρήσει. Ἐξαπατήσας τοὺς Νεοτούρκους εἰργάζετο διὰ τῶν ὀργάνων του ὑποκινῶν τοὺς φοιτητὰς τῆς Θεολογίας ἰδίως, τοὺς Κούρδους καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς σωματοφύλακάς του. Ἐσκόρπισε πρὸς τοῦτο ἄφθονα χρήματα. Ἡ ἀντεπανάστασις παρασκευασθεῖσα δεόντως ἐξερράγη τὴν 13 Ἀπριλίου τοῦ 1909. Εἰς τοὺς στρατῶνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ στρατιῶται συνέλαβον τοὺς Νεοτούρκους ἀξιωματικούς των καὶ τοὺς ἐφυλάκισαν, ἀνέτρεψαν τὸ ὑπουργεῖον Χιλμῆ πασᾶ καὶ ἐγκατέστησαν ὡς Μέγαν Βεζύρην τὸν Τεβφὶκ πασᾶν. Συγχρόνως ταραχαὶ ἐξερηγνύοντο εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καταλήξασαι εἰς ἀγρίαν σφαγὴν χριστιανῶν καὶ ἰδίως Ἀρμενίων, εἰς τὰ Ἄδανα.

Ἐνώπιον τῆς ἐξεγέρσεως αὐτῆς οἱ ἐπιφανεῖς Νεότουρκοι οἱ εὑρισκόμενοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔσπευσαν νὰ φύγουν καὶ συνεκεντρώθησαν εἰς Θεσσαλονίκην. Ἐκεῖ κατώρθωσαν μὲ θαυμαστὴν ταχύτητα νὰ συγκεντρώσουν στρατὸν καὶ νὰ βαδίσουν ἐντὸς 4 μόνον ἡμερῶν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ὁποίαν καὶ εἰσῆλθον τὴν 24 Ἀπριλίου. Οἱ στασιασταὶ Χαμιτικοὶ εἶχον κλεισθῆ εἰς τοὺς στρατῶνάς των. Ἐπηκολούθησαν μάχαι τινὲς καὶ ἐν τέλει ἡ Αὐτοκρατορικὴ φρουρὰ ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ ὅλων ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ. Ὁ ἡγούμενος τῶν Νεοτουρκικῶν στρατευμάτων Σεφκὲτ πασᾶς ἐκήρυξε τὴν δικτατορίαν καὶ προέβη εἰς ἀθρόους τουφεκισμοὺς καὶ ἀπαγχονισμούς. Ἡ Βουλὴ συγκληθεῖσα ἐπειγόντως ἀπεφάσισε τὴν καθαίρεσιν τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ καὶ τὴν ἀναγόρευσιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἐγκλείστου ἕως τότε εἰς τὰ ἀνάκτορα Ντολμᾶ Μπαξέ, πρίγκηπος Μεμὲτ Ρεσὰτ ὅστις καὶ ἀνηγορεύθη Σουλτᾶνος ὑπὸ τὸ ὄνομα Μωάμεθ ὁ Ε'.

Ὅταν ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς παρουσιάσθη εἰς τὸ Γιλδὶζ διὰ νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τὸν Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τὴν καθαίρεσίν του, οὗτος τρέμων παρεκάλεσε νὰ τοῦ χαρίσουν τὴν ζωήν.

Οἱ νεότουρκοι τὸν ἀπέστειλαν τότε εἰς Θεσσαλονίκην ἔνθα καὶ τὸν ἐνέκλεισαν εἰς τὴν ἔπαυλιν Ἀλατίνι μαζὶ μὲ ὅλον του τὸ χαρέμι. Ἐκεῖ καὶ ἔμεινεν ἐπὶ διετίαν καὶ πλέον ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ἀλλ' ἡ κατάστασις ἐπεδεινοῦτο εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ Ἰταλοτουρκικὸς πόλεμος κατέστα ἐπισφαλῆ τὴν θέσιν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τὰ Βαλκανικὰ Κράτη ἐκινοῦντο. Ὁ Χαμὶτ μετεκομίσθη τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μπεϊλὲρ βέη ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου ὅπου καὶ ἔζησε τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ βίου του περιστοιχούμενος πάντοτε ἀπὸ τὰς ὀδαλίσκας του. Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1918 προσβληθεὶς ὑπὸ πνευμονίας ἀπεβίωσε εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν. Ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι ἐγράφη ὑπὸ τῶν πολεμίων του καὶ ἐπιστεύετο γενικῶς κατὰ τὴν βασιλείαν του, ὁ Χαμὶτ δὲν ἔπασχεν ἐξ ἀνιάτου νοσήματος. (Ἐγράφη ὅτι ἔπασχεν ἀπὸ καρκῖνον, ἀπὸ νεφρίτιδα, ἀπὸ διαβήτην). Τοὐναντίον ἦτο ἰσχυροτάτης κράσεως παρ' ὅλας τὰς στερήσεις εἰς ἃς ὑπέβαλλετο ἑκουσίως μὴ τολμῶν νὰ φάγῃ διότι ἐφοβεῖτο δηλητηρίασιν καὶ κοιμώμενος ὀλίγον ἐν διαρκεῖ ἀνησυχίᾳ καὶ ταραχῇ.

Οὕτως ἀπέθανεν ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Χὰν ὁ Β'., ὁ ἀποκληθεὶς «Μέγας Δολοφόνος» ὑπὸ τοῦ Γλάδστωνος.

Τί ὑπόσχεται καὶ τί ἐπιφυλάσσει ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ: Ὑπόσχεται χρήματα εἰς τὸν Νιαμὰτ Μαχμοὺτ Πασᾶ καὶ τοῦ ἐπιφυλάσσει τὴν ἀγχόνην.

Ἀνέκδοτα

Θὰ ἐχρειάζοντο τόμοι ὁλόκληροι διὰ νὰ γραφοῦν ἀνέκδοτα τῆς ζωῆς τοῦ Ἀβδοὺλ Χαμίτ.

Ἡ ἰδιωτική του ἰδίως ζωή, ὁ βίος του ἐντὸς τῶν τριπλῶν τειχῶν τοῦ Γιλδὶζ Κιὸσκ ὅπου διέμεινε κατὰ τὰ 33 ἔτη τῆς βασιλείας του, τὰ χαρέμια του μὲ τὰς ὡραιοτάτας ὀδαλίσκας τὰς ἀποστελλομένας ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας, αἱ κρίσεις τῆς ὀργῆς καὶ τοῦ φόβου ὅστις διηνεκῶς τὸν κατεῖχε, παρέσχον λαβὴν εἰς πλεῖστα ἀνέκδοτα ἐκ τῶν ὁποίων πολλά, ὅσον μυθιστορηματικὰ καὶ ἂν φαίνωνται, εἶναι ἀληθῆ.

Ἐξ αὐτῶν σταχυολογοῦμεν τὰ μᾶλλον ἐξηκριβωμένα:

Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἐφοβεῖτο διαρκῶς μὴ τὸν δολοφονήσουν. Καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οὐδέποτε ἐκοιμᾶτο δύο συνεχεῖς νύκτας εἰς τὸ ἴδιον δωμάτιον. Ἐξέλεγε τὴν τελευταίαν στιγμὴν τὸ διαμέρισμα εἰς τὸ ὁποῖον θὰ διέμενε καὶ ἐκάλει πλησίον του δύο ἢ τρεῖς εὐνοουμένους του οἵτινες καὶ τὸν ἐφρούρουν.

Εἶχεν ἕνα ὁμογάλακτον ἀδελφόν, τὸν Ἰσμὲτ βέην ὅστις, κατ' ἄλλους, ἦτο καὶ πραγματικὸς ἀδελφός του, καὶ ὁ ὁποῖος τοῦ ὡμοίαζε καταπληκτικῶς ὄχι μόνον εἰς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀνάστημα.

Τὸν Ἰσμὲτ βέην αὐτὸν ὁ Σουλτᾶνος τὸν ἐχρησιμοποίει συχνότατα ἀντὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Πολλάκις εἰς τὸ προσκύνημα τῆς Παρασκευῆς, τὸ Σελαμλίκ, ὁ Χαμὶτ φοβούμενος μὴ δολοφονηθῇ ἀπέστελε ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἰσμὲτ ὅστις καθήμενος εἰς τὸ βάθος τῆς αὐτοκρατορικῆς ἁμάξης ἐξελαμβάνετο ὡς ὁ πραγματικὸς Σουλτᾶνος. Ὁ Χαμὶτ οὐδέποτε ἐδέχετο νὰ τὸν πλησιάσῃ ράπτης διὰ νὰ τοῦ δοκιμάσῃ τὰ νέα φορέματα. Ἐφοβεῖτο δολοφονικὴν ἀπόπειραν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο πάντοτε ὁ Ἰσμὲτ βέης τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸς ὁ ἦχος τῆς φωνῆς ἦτο ὅμοιος. Ὁ σωσίας αὐτὸς τοῦ Ἀβ. Χαμὶτ ἀπεβίωσε κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1906.

Ὁ Ἀβ. Χαμὶτ κατεδίωξεν ἀγρίως τοὺς ἀδελφούς του καὶ τοὺς πλησιεστέρους του συγγενεῖς οἵτινες ἦτο δυνατὸν νὰ ἔχουν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ θρόνου.

Ὁ πρῶτος κατὰ σειρὰν ἡλικίας διάδοχος συμφώνως πρὸς τὸν περὶ διαδοχῆς νόμον τοῦ Ἰσλάμ, ἦτο ὁ ἀδελφός του, Μωχάμετ Ρεσάτ. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τὸν ἐκράτησεν ἔγκλειστον καὶ ἐν αὐστηρᾷ ἀπομονώσει εἰς ἓν περίπτερον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ντολμᾶ Μπαξὲ ἐπὶ 30 ὁλόκληρα ἔτη.

Συμβουλὴ τοῦ Ἀβδ-οὐλ-Χαμὶτ πρὸς τὸν πρίγκηπα Μπουρχανεντὶν τὸν ὁποῖον, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης του, ἠθέλησε πρὸς στιγμὴν νὰ κάμῃ διάδοχόν του, ἂν καὶ εἰς τὸν κατάλογον τῶν διαδόχων, κατεῖχε τὴν 14ην σειράν.

Μετ' αὐτὸν ἤρχετο ὁ Γιουσοὺφ Ἰντζεδὶν υἱὸς τοῦ Σουλτάνου Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ καὶ ἐξάδελφος τοῦ Χαμίτ. Οὗτος ἀπήλαυε μὲν σχετικῆς ἐλευθερίας, διετέλει ὅμως ὑπὸ αὐστηρὰν ἐπιτήρησιν καὶ κυκλωμένος ὑπὸ κατασκόπων εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Φερ-ι-ζέ, ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου.

Τρίτος ἦτο ὁ πρίγκηψ Σουλεϊμὰν ἀδελφὸς τοῦ Χαμὶτ καὶ τοῦ Ρεσάτ. Ἔμενεν ὑπὸ ἐπιτή-

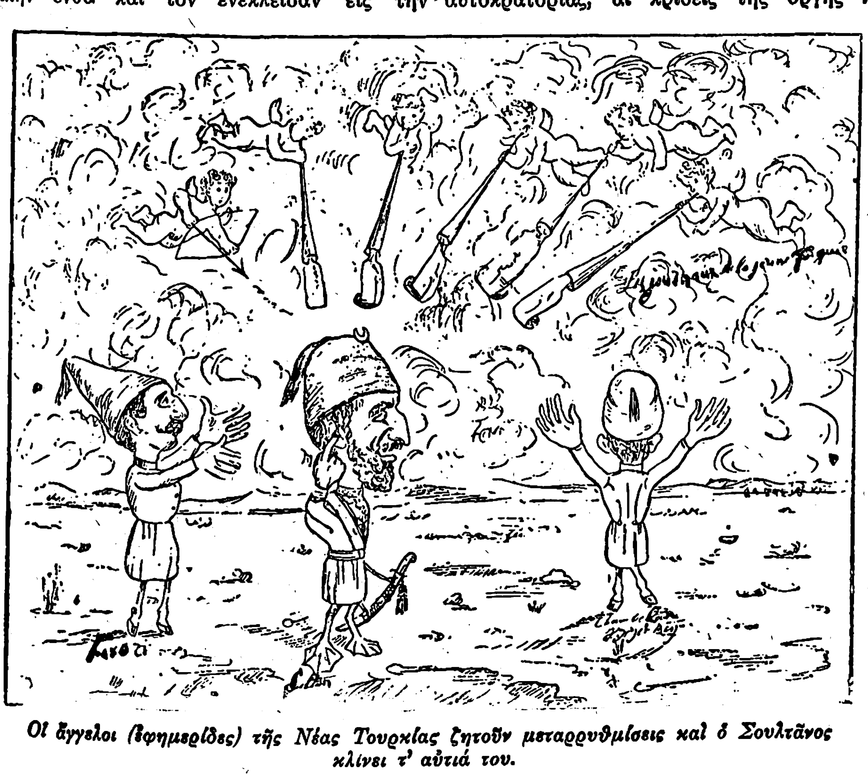

Οἱ ἄγγελοι (ἐφημερίδες) τῆς Νέας Τουρκίας ζητοῦν μεταρρυθμίσεις καὶ ὁ Σουλτᾶνος κλίνει τ' αὐτιά του.

Digitized by Google

ρησιν ἐπίσης εἰς τὸ ἐν Μπεμπὲκ ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου κτῆμα του. Οὗτος εἶχε μίαν σύζυγον νεωτάτην καὶ ἐξαιρετικῆς ἐντελῶς καλλονῆς, τὴν ὁποίαν ἐλάτρευε. Μίαν ἡμέραν ἡ πριγκήπισσα μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ συζύγου της ἐφωτογραφήθη. Οἱ πολυάριθμοι κατάσκοποι τοῦ Γιλδὶζ ἀνέφερον τὸ γεγονός. Ὁ σύζυγός της προσεκλήθη ἐπειγόντως εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ πλήρης ὀργῆς τοῦ λέγει:

— Πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι ἐγὼ ὁ Σουλτᾶνος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας, ὑποχρεοῦμαι νὰ ἀγρυπνῶ ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν γυναικῶν μου ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἀδελφῶν μου. Πρέπει νὰ διώξω τὴν ἰδικήν σου! Ὁ Σουλεϊμὰν ἀρνεῖται κατ' ἀρχάς· ὁ Σουλτᾶνος ἐπιμένει, ὀργίζεται καὶ ἀπειλεῖ νὰ τὸν φυλακίσῃ, καὶ ἐν τέλει τὸν ἀναγκάζει νὰ διαζευχθῇ τὴν συζυγόν του τὴν ὁποίαν ἐπῆρεν ὁ Χαμίτ, τὴν ἐκράτησεν εἰς τὸ χαρέμι του ἐπί τινας ἡμέρας καὶ κατόπιν τὴν προσέφερε...δῶρον εἰς ἕνα τῶν εὐνοουμένων του.

Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ὁ Β' ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν φιλήδονος. Καὶ διὰ τοῦτο ἐξαιρετικὴν κατεῖχεν ἐν Γιλδὶζ θέσιν ὁ Μεχμὲτ Σακκαλῆ πασᾶς τοῦ ὁποίου ὁ τίτλος ἦτο «προμηθευτὴς τοῦ σουλτανικοῦ χαρεμίου». Ὁ Σακκαλῆ πασᾶς ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις κατὰ τὴν ἑορτὴν «Καντὶν Κετζεσῆ» ἀνελάμβανε νὰ προσφέρῃ, κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθιμον, εἰς τὸν Σουλτᾶνον μίαν παρθένον. Ἡ παρθένος αὕτη ἐξελέγετο ἀπὸ τὰς πολλὰς τὰς ὁποίας κατ' ἔτος ἀπέστελλον οἱ κατὰ τόπους διοικηταὶ ἐκλέγοντες μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων. Μεταξὺ αὐτῶν ὑπῆρχον Γεωργιαναί, Κιρκάσιαι, Ἀρμενίδες καὶ Ἑλληνίδες ἀκόμη. Ἐὰν ἡ προσφερομένη ἐτησίως εἰς τὸν Χαλίφην παρθένος συνέπιπτε νὰ συλλάβῃ κατὰ τὴν πρώτην αὐτὴν νύκτα, τότε ὁ Σουλτάνος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τὴν νυμφευθῇ καὶ τὴν καταστήσῃ νόμιμον σύζυγόν του, καθ' ὅσον ἡ παράδοσις ἔλεγεν ὅτι ἐὰν τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης συλλήψεως τέκνον εἶνε ἄρρεν, θὰ καταστῇ πανίσχυρον καὶ θὰ κυριαρχήσῃ τοῦ κόσμου.

Ἰδοὺ καὶ μία περίεργος προφητεία περὶ Ἀβδοὺλ Χαμίτ. Ἔχει δημοσιευθῇ εἰς πολλὰ φύλλα καὶ βιβλία, πολὺ πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ Σουλτάνου, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γάλλου Paul Fesch «Constantinople sous Abdul-Hamid» (ἔτος 1907), ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπινοηθεῖσα:

Ὅταν ἀκόμη ἐβασίλευεν ὁ Ἀβδ-οὺλ-Ἀζίζ, παρουσιάσθη εἰς τὰ ἀνάκτορα εἷς γέρων Σεΐχης τοῦ Κουρδιστὰν ὅστις ἐζήτησε νὰ ἰδῇ τὸν νεαρὸν ἀκόμη πρίγκηπα Χαμίτ:

—Πρίγκηψ, τοῦ εἶπε, θὰ βασιλεύσῃς 33 χρόνια.

— Αὐτὰ ποὺ λέγεις δὲν γίνονται, τοῦ ἀπήντησεν ὁ Χαμίτ· ὁ θεῖός μου Ἀζὶζ ζῇ ἀκόμη καὶ ὁ ἀδελφός μου Μουρὰτ εἶνε νέος. Ἐὰν ποτὲ βασιλεύσω, θὰ βασιλεύσω ὀλίγον χρόνον.

— Σοῦ ἐπαναλαμβάνω, ἐπέμεινεν ὁ Σεΐχης, ὅτι θὰ βασιλεύσῃς τριάντα τρία χρόνια, διότι ὁ θεῖός σου θὰ ἀποθάνῃ καὶ ὁ ἀδελφός σου Μουρὰτ πολὺ λίγο χρόνο θὰ μείνῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου....

Ἡ προφητεία ἐπηλήθευσεν. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ἐβασίλευσεν ὄντως τριάντα τρία ἔτη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—Ulicini et Pavet de Courteille: Etat présent de l'Empire Ottoman, (1876). Ali Nouri: Unter dem Scepter des Soultan Berlin 1905. Comte de Keratry: «Mourad V». G. Rizas: Abdul-Hamid. Sa vie politique. (Cons)ple 1909). G. Gaulis: La Ruine d'un Empire, (Paris 1913). Albert Fua: Abdul Hamid et Mourad V. (19 9) Paul Fesch: Con)ple aux derniers jours d'Abdul Hamid (1907). Ch. de Mony: Lettres du Bosphore. Paris 1879. Ali Haydar Midhat Bey: The life of Midhat Pacha, London 1903. ΝΕΣΤΩΡ ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀβδών. Υἱὸς Ἑλλήλ, ὁ Φαραθωνίτης. Δέκατος κριτὴς τῶν Ἰσραηλιτῶν, διαδεχθεὶς τὸν Αἰλὼμ κατὰ τὸ ἔτος 1164 π. Χριστοῦ, καὶ ἀποθανὼν τὸ 1144. Ἀναφέρεται εἰς τὸ βιβλίον τῶν «Κριτῶν» ἐν κεφαλαίῳ XII, 13—15: «καὶ ἦσαν αὐτῷ τεσσαράκοντα υἱοὶ καὶ τριάκοντα υἱῶν υἱοὶ ἐπιβαίνοντες ἐπὶ ἑβδομήκοντα πώλους». «Ἐτάφη ἐν Φαραθὴν ἐν γῇ Ἐφραὶμ ἐν ὄρει τοῦ Ἀμαλήκ».

Ἄβε (Cleveland Abbe). Ἀμερικανὸς μετεωρολόγος καὶ ἀστρονόμος, γεννηθεὶς εἰς Ν. Ὑόρκην τὴν 3 Δεκεμβρίου 1830 καὶ ἀποθανὼν εἰς Βασιγκτῶνα τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1916. Ὑπῆρξεν ὁ δημιουργὸς μετεωρολογικῶν σταθμῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τῇ ὑποδείξει του ἱδρύθη τῷ 1870 τὸ πρῶτον κεντρικὸν Μετεωρολογικὸν Γραφεῖον. Συνέτειτε κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μηχανικῆς, στατιστικῆς, δυναμικῆς καὶ θερμοδυναμικῆς μετεωρολογίας, ὡς καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν μέσων προγνώσεως τοῦ καιροῦ: Ἔλαβε μέρος εἰς πλείστας ἀποστολὰς καὶ εἰσηγήθη τὴν ἵδρυσιν ἀμερικανικοῦ Ἰνστιτούτου ἠλεκρομηχανικῆς, (1884). Ἐχρημάτισεν ἐπὶ 25ετίαν καθηγητὴς τῆς Μετεωρολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βασιγκτῶνος (1885—1910).

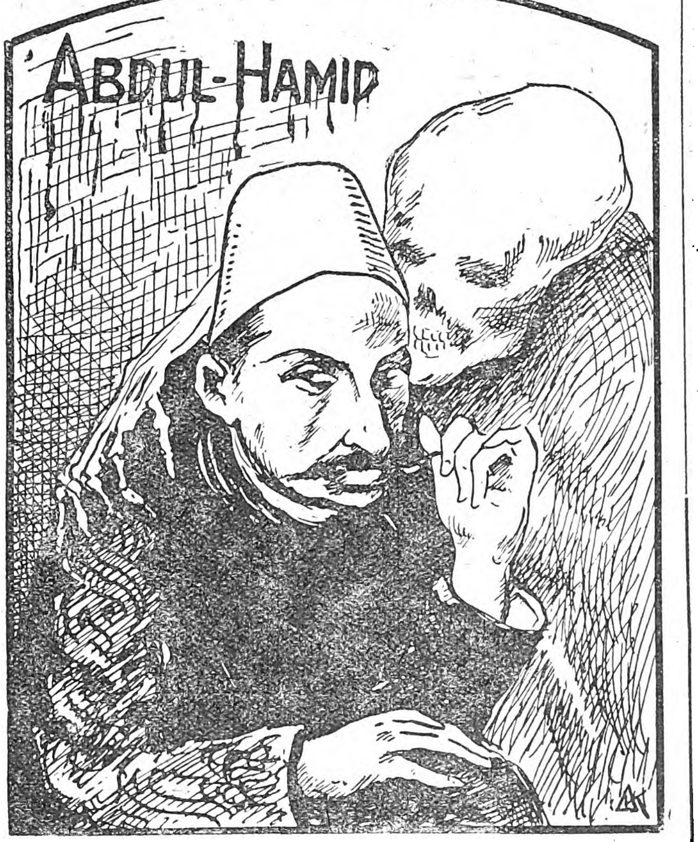

Ἡ συμπαθητικὴ μορφὴ τοῦ Ἀβδ-οὺλ-Χαμὶτ συνοδευομένη πάντοτε ἀπὸ τὸ φάσμα τοῦ θανάτου

Ἄβε (Awe). Μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας λίμνας τῆς Σκωτίας, εἰς τὴν κομητείαν Ἀργκόλλ. Μῆκος 36 χιλμ., πλᾶτος 2. Παρ' αὐτὴν εὑρίσκεται ὁ ἱστορικὸς πύργος Κίλτσαρν (Kilchurn). Πρὸ τὸ στενώτερον μέρος αὐτῆς ὑψοῦνται ἀποκτημένοι ὡραιότατοι βράχοι. Ἐντὸς αὐτῆς εὑρίσκονται τὰ νησίδια Ἰνισεῖλ, Ἄρνετσον καὶ ἄλλαι. Ἡ λίμνη Ἄβε ἐκχύνεται εἰς τὴν λίμνην Ἔτιβ δι' ἑνὸς ποταμίου, τὸ ὁποῖον περιρρέει τὸ ἄγριον ὀχυρὸν Μπὲν-Κρούτσαν.

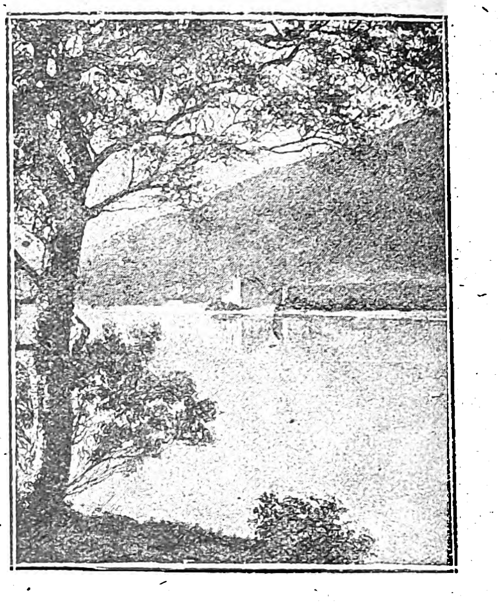

Ὡραῖον τοπεῖον τῆς λίμνης Ἄβε. Εἰς τὸ βάθος, κατερειπωμένον κάστρον τοῦ Κίλτσαρον.

Ἀβὲ (Ernest-Auguste-Eugène-Havet). Γάλλος φιλόλογος (1813—1889). Κατ' ἀρχὰς ἐδίδαξε τὴν ῥητορικὴν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας. Ἀργότερον τὸ 1840, κληθεὶς εἰς Παρισίους, ἀνέλαβε τὰ μαθήμοτα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Πρότυπον Λύκειον. Τὸ 1865, ὠνομάσθη καθηγητὴς τῆς Λατινικῆς ῥητορικῆς εἰς τὸ γαλλικὸν Κολλέγιον. Ὁ Ἀβὲ εἶναι διάσημος διὰ μίαν ἔκδοσιν τῶν «Σκέψεων» τοῦ Πασκάλ, συνοδευομένων μὲ ἀναλυτικὸν πρόλογον, σημειώσεις, ἑρμηνευτικὰ καὶ φιλοσοφικὰ σχόλια. Ἐξέδωσεν ἐπίσης τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὴν καταγωγήν του» (1872, 2 τόμοι), ὅπου προσπαθεῖ ἰδίως ν' ἀποδείξῃ τὸν ἐπικρατοῦντα ῥόλον τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν ὁ Ἑλληνισμός, δηλαδὴ ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος.

ΑΒΕ ΜΑΡΙΑ, ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑΝ

Πῶς οἱ Μεγάλοι ζωγράφοι τῆς Δύσεως ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον

Ave Maria. (Χαῖρε Μαρία). Αἱ δύο πρῶται λέξεις τοῦ Ἀγγέλου Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον Μαρίαν ὅτε ἀνήγγειλε εἰς Αὐτὴν τὸ μυστήριον τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Θεοῦ. Μία ἀπὸ τὰς πλέον συγκινητικὰς καὶ ποιητικὰς στιγμὰς τοῦ μεγάλου δράματος τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. Ἡ σκηνὴ αὐτὴ ἅμα ὡς ἐπεκράτησεν ὁ χριστιανισμὸς ἐνέπνευσεν ὅλους τοὺς καλλιτέχνας πασῶν τῶν ἐποχῶν.

Ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων ὅτε ἡ λατρεία τοῦ Χριστοῦ κατεδιώκετο, οἱ δὲ μαθηταί του καὶ οἱ προσύλητοί των κατέφευγον εἰς τὰς κατακόμβας τῆς Ῥώμης καὶ ἄλλους μυστικοὺς τόπους, ὅτε ἤρχισε νὰ γεννᾶται ἡ χριστιανικὴ τέχνη, ἀφελὴς καὶ ἁπλῆ, δανειζομένη τοὺς τύπους της καὶ τὴν διακόσμησίν της ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων, τὸ θέμα τοῦ Ἀγγέλου Γαβριὴλ ἀγγέλλοντος εἰς τὴν Μαρίαν τὸ μέγα γεγονὸς ὑπῆρξεν λίαν ἀγαπητὸν καὶ συχνόν. Εἰς τὰς κατακόμβας τῆς Ῥώμης, μέσα εἰς τὰς μόλις διακρινομένας τοιχογραφίας τοῦ κοιμητηρίου τῆς Πρισκίλλης ὑπάρχει μία παράστασις, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ δευτέρου μ.Χ. αἰῶνος, παριστάνουσα τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον. Ἡ Παρθένος παρίσταται καθημένη ἐπὶ θρόνου, ὁμοία πρὸς νεκρικὸν ἀνάγλυ-

Ὁ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι (1452—1519). Ἐζωγράφησε τὴν μεγαλοπρεπεστέραν σύνθεσιν εἰς τὸ «Ἄβε Μαρία». Ἡ Παρθένος μεγαλοπρεπὴς ὡς βασίλισσα, δέχεται τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Γαβριήλ.

Digitized by Google

Ὁ Φρὰ Μπεάτι Ἀντζέλικο (1387—1455) ἐπανέλαβε πολλάκις τὸ θέμα. Ἡ σύνθεσις αὕτη εὑρίσκεται εἰς τὴν Κορτόνα τῆς Ἰταλίας καὶ εἶνε χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν ὡραίαν στάσιν τῆς Παρθένου

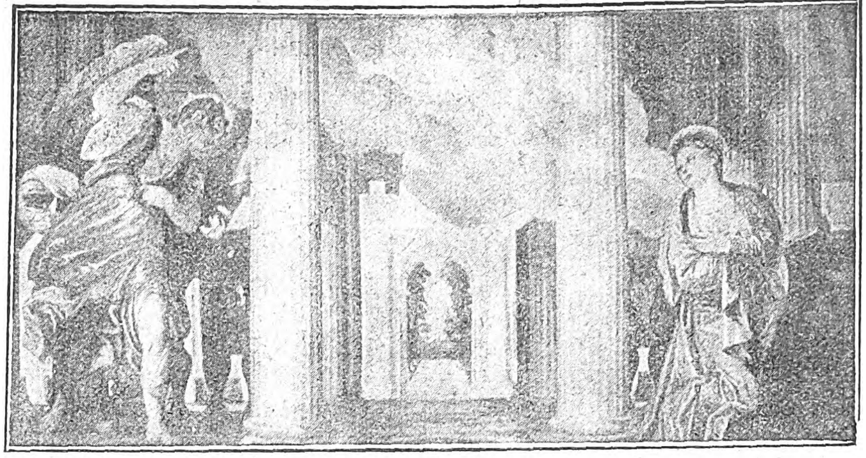

Ὁ Παῦλος Βερονέζε (1528—1588), ὁ μάγος χρωματιστὴς μᾶς ἐκληροδότησε τὸν μεγαλοπρεπῆ αὐτὸν πίνακα ὅπου ἡ σύνθεσις, τὸ σχέδιον καὶ τὸ χρῶμα ἁμιλλῶνται εἰς ἀνάδειξιν τοῦ ἔργου τούτου μεταξὺ τῶν καλλιτέρων τῆς Ἀναγεννήσεως. Εὑρίσκεται εἰς τὴν Φλωρεντίαν, εἰς τὴν Πινακοθήκην τῶν Οὐφίτσι.

φον τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ ἀτενίζουσα ἄνδρα, ἱστάμενον ἐνώπιόν της ὄρθιον, ἐνδεδυμένον μὲ ἱμάτιον ἐζωσμένον περὶ τὴν ὀσφὺν καὶ δεικνύοντα μὲ τὸν δάκτυλον τῆς δεξιᾶς χειρὸς τὴν παρθένον. Καὶ βεβαίως θὰ ἐδυσκολευόμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον μὲ τὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἠρεμίας.

Οἱ Φλαμανδοὶ ζωγράφοι, οἱ ὁποῖοι ἐτήρησαν τὴν παράδοσιν τῆς ἀναπαραστάσεως τῆς οἰκιακῆς ζωῆς τῶν Φλαμανδῶν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Γαβριὴλ εἰς τὴν Παρθένον, εὗρον εὐκαιρίαν νὰ ἀναπαραστήσουν τὴν σκηνὴν μὲ τὸ τοπικὸν χρῶμα καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Σχολῆς των, καὶ ἐζωγράφησαν τὴν Παρθένον ἁβρὰν Φλαμανδὴν μέσα εἰς τὴν εὐμαρῆ Φλαμανδικὴν οἰκίαν ἐνδεδυμένην μὲ τὰ πολυτελῆ κεντημένα ἐνδύματα τῶν Φλαμανδῶν. Ὁ Γερμανὸς Λόχνερ ἀναγεννητὴς τῆς Γερμανικῆς τέχνης, δὲν ἔμεινεν ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὸν Εὐαγγελισμόν. Ὁ δέκατος πέμπτος αἰὼν καθὼς καὶ ὁ δέκατος ἕκτος, μὲ τὴν μεσουράνησιν τῆς τέχνης, μὲ τὸν Ραφαὴλον, τὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον, τὸν Τισσιανόν, τὸν Λεονάρδον ντὰ Βίντσι, τὸν Βερονέζε, τὸν Φρὰ Βαρθολομέον, τὸν Τζιορτζόνε καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέρας τῆς Ἀναγεννήσεως, ὅπως καὶ οἱ συνεχισταὶ τοῦ ἔργου των οἱ κλασικισταί, ἐζωγράφησαν τὴν ὡραίαν σκηνὴν τοῦ Ἄβε Μαρία.

Ὁ Λεονάρδο ντὰ Βίντσι ἴσως ἐζωγράφησε τὸν ὡραιότερον «Εὐαγγελισμόν», τὸν ὁποῖον κατέχει ἡ Φλωρεντία εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Οὐφίτσι. Ἡ ἱσπανικὴ σχολὴ ἡ διαμορφωθεῖσα μετὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα μὲ τὸν Ἕλληνα Δομένικον Θεοτοκόπουλον ἐπὶ κεφαλῆς, δὲν παρέλειψε νὰ μᾶς κληροδοτήσῃ συνθέσεις τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Ὁ Μουρέλλο ἐπανέλαβε πολλάκις τὸ θέμα μὲ νέαν πάντοτε ἐπιτυχίαν.

Οἱ ζωγράφοι τῶν νεωτέρων χρόνων ἐπανῆλθον εἰς τὸ προσφιλὲς θέμα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Μεταξὺ ὅλων τῶν νεωτέρων ἔργων δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἄνευ μνείας ἡ σύνθεσις τοῦ Ντάντε Γκαμπριὲλ Ροσέττι, τοῦ Ἄγγλου ζωγράφου τοῦ 19ου αἰῶνος, τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς σχολῆς τῶν Προραφαηλιτῶν ζωγράφων. Ἡ σύνθεσις τοῦ Ροσέττι ἐπιγράφεται: «Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου». Ἡ ἀναπαράστασις τῆς σκηνῆς τοῦ χαιρετισμοῦ τῆς Παρθένου ὑπὸ τοῦ Γαβριὴλ μᾶς εἶνε πολύτιμος, διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἔγινεν ἀφορμὴ εἰς τοὺς ζωγράφους ὅλων τῶν ἐποχῶν, ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων μέχρι σήμερον, νὰ μᾶς κληροδοτήσουν πλῆθος ἀριστουργημάτων, ἀλλὰ καὶ διότι, λόγῳ τοῦ οἰκογενειακοῦ χαρακτῆρος τῆς σκηνῆς ταύτης, οἱ ζωγράφοι ὅλων τῶν αἰώνων, παριστάνοντες κατὰ τὴν συνήθειαν σύγχρονα αὐτοῖς κτίρια, ἐνδύματα, σκεύη καὶ

Ἡ πρώτη παράστασις τοῦ Ἄβε Μαρία.—Κοιμητήριον τῆς Πρισκίλλης.—Τοιχογραφία ἀπὸ τὰς κατακόμβας τῆς Ρώμης. (2ος μ.Χ. αἰών)

Ἔργον τοῦ Φλαμανδοῦ ζωγράφου Πέτρου Κρίστους. Ἡ ὡραία σκηνὴ ἀναπαρίσταται μὲ ὅλην τὴν ἀφέλειαν τῶν προραφαηλιτῶν ζωγράφων ἡ ὁποία ὅμως δὲν ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν τῶν ἔργων τούτων καὶ ὅπου ἡ ἐσωτερικὴ ἔκφρασις τῆς ψυχῆς ἀντικαθιστᾷ τὰς τεχνικὰς ἀτελείας.

Ρωμαϊκὴν ἐνδυμασίαν τὸν Ἀρχάγγελον Γαβριὴλ τῶν κατόπιν χριστιανικῶν χρόνων ἄνευ πτερύγων ἐν χρῷ κεκαρμένον κατὰ τὸν Ρωμαϊκὸν συρμόν. Ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους παρίστανε τοὺς ἀγγέλους ἄνευ πτερύγων, αἱ δὲ παραστάσεις ὡμίλουν περισσότερον διὰ τῶν συμβόλων παρὰ διὰ τῆς παραστάσεως.

Ὅπως δήποτε, ἡ τοιχογραφία τῆς κατακόμβης τῆς Πρισκίλλης μᾶς δεικνύει ὅτι τὸ θέμα τοῦτο συνεκίνησε τοὺς ἀφελεῖς ἐκείνους ζωγράφους τῶν πρώτων καταφυγίων τῶν Χριστιανῶν, ναῶν ἅμα καὶ κοιμητηρίων.

Τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Γαβριήλ, ἐζωγράφησαν μὲ πάθος καὶ λατρείαν ὅλοι οἱ ζωγράφοι τοῦ Μεσαιῶνος, ὁ Τζίοττο, ὁ Νούτσιο, ὁ Γκιρλαντάγο, ὁ Φιλίππο Λίππι, ὁ Περουζῖνο, ὁ Λορέντζο Λόντι καὶ πλῆθος ἄλλων ζωγράφων ἀπηθανάτισαν τὴν σκηνὴν τῆς Ἀγγελίας.

Ἡ Ρωμανικὴ καὶ Γοτθικὴ τέχνη δὲν ὑστέρησαν καὶ εἰς πολλὰ ἀνάγλυφα καὶ ὁλόγλυφα ἔργα τοῦ ἀπὸ τοῦ δεκάτου μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ἀνευρίσκομεν τὸν Ἄγγελον Γαβριὴλ ἀπευθύνοντα τὸν χαιρετισμὸν πρὸς τὴν Παρθένον. Εἰς μίαν ἐκκλησίαν τῆς Νεαπόλεως εὑρίσκεται τὸ ἀνάγλυφον τοῦ Μπενεντέτο ντὰ Μαγιάνο ὅπου αἰδήμων ἡ Παρθένος ὀρθία δέχεται τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Γαβριήλ.

Ὀλίγοι ὅμως ἐκ τῶν προραφαηλιτῶν ζωγράφων ἠδυνήθησαν νὰ φθάσουν τὰς εἰκόνας τοῦ «*Ἄβε Μαρία*» τοῦ Φρὰ Μπεάτο Ἀντζέλικο. Ἡ ἁπλότης, ἡ χάρις καὶ ἰδίως ἡ θεία μακαριότης δὲν εὗρον ἄλλον διερμηνέα περισσότερον εὐαίσθητον τοῦ Φρὰ Ἀντζέλικο τοῦ ὁποίου τὰ πρόσωπα τῶν συνθέσεών του καταυγάζονται ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν φῶς

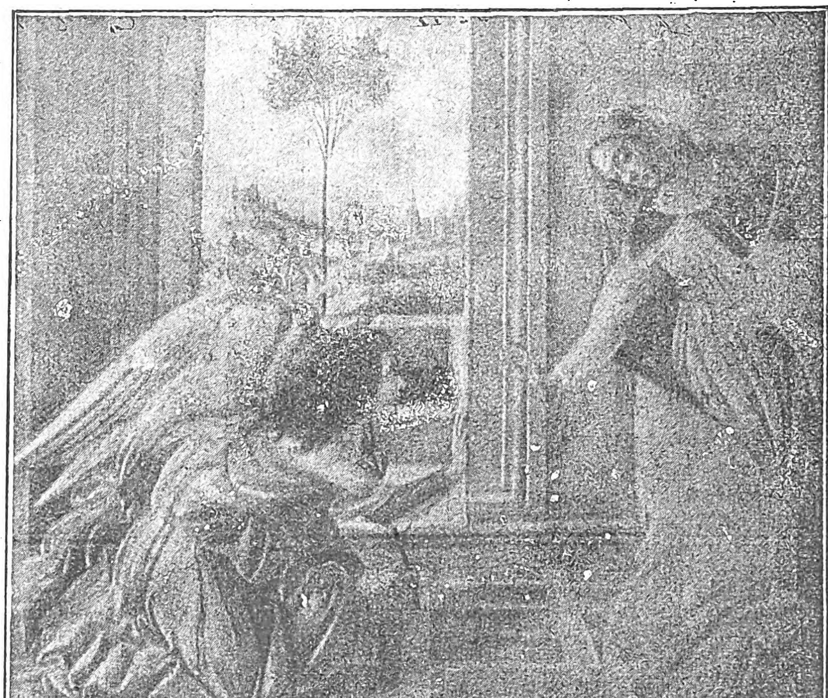

«Ἄβε Μαρία» ἔργον τοῦ Σάντρο Μποτιτσέλλι (1440—1510). Ἡ Φλωρεντία εἰς τὴν περίφημον πινακοθήκην τῶν Οὐφίτσι κατέχει τὸ περίφημον ἔργον, μίαν ἐκ τῶν πλέον συγκινητικῶν συνθέσεων τοῦ ἐσωτεριστοῦ καλλιτέχνου.

Digitized by Google

ἐν γένει ἀποτυποῦντες τὸν σύγχρονον εἰς αὐτοὺς πολιτισμόν, μᾶς δίδουν μίαν ἰδέαν τῆς ἰδιωτικῆς ζωῆς διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Ἡ ἀνασκόπησις τῆς καλλιτεχνίας εἰς τὸ θέμα τοῦ χαιρετισμοῦ τοῦ Γαβριήλ, διὰ τὴν Βυζαντινὴν τέχνην καὶ τὴν Νεοελληνικὴν θ' ἀποτελέση ἰδίαν μελέτην ἐν τῇ λέξει: Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η προσευχὴ

Ὁ χαιρετισμὸς οὗτος τοῦ ὁποίου τὸ πρωτότυπον εὑρίσκεται εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον (Χαῖρε κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ, κτλ.), ἐπέχει παρὰ τοῖς καθολικοῖς θέσιν προσευχῆς πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ ἀπαγγέλλεται συνήθως εἰς τὴν λατινικὴν (Ave Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus). Λεγεται ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῶν Παρισίων Ὀδὸν (Odon) διέταξε τὸ 1196 τὴν προσθήκην τοῦ χαιρετισμοῦ πρὸς τὴν Θεοτόκον εἰς τὸ Πάτερ Ἡμῶν καὶ εἰς τὸ Πιστεύω, οὕτως ὥστε νὰ ἀπαγγέλλεται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν πιστῶν. Ἡ τελευταία φράσις τοῦ χαιρετισμοῦ: «καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου» (λατινιστί: et benebictus fructus ventris tui) δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου. Εἶνε ἄγνωστον ποῖος προσέθεσεν αὐτὴν καὶ πότε. Ἐν ἔτει 1508 οἱ καθολικοὶ συνεπλήρωσαν τὸν χαιρετισμὸν προσθέσαντες τὰ ἑξῆς: Sancta Maria, Mater Dei, ora pro nobis pecatoribus, nunc et inhora mortis nostrae. (Ἁγία Μαρία, Μήτηρ τοῦ Θεοῦ, πρσσεύχου ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν νῦν καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου ἡμῶν). Πλὴν τοῦ πρὸς τὴν Θεοτόκον χαιρετισμοῦ, οἱ καθολικοὶ ὀνομάζουσι, κατὰ παρέκτασιν διὰ τῶν λέξεων Ave Maria πᾶσαν ἄλλην πρὸς τὴν Παναγίαν ἀπευθυνομένην προσευχήν, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ κείμενόν της. Αἱ λέξεις Ave Maria ἐξήσκησαν ἀνέκαθεν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς φαντασίας τῶν μουσικῶν, πολλοὶ δὲ ὕμνοι πρὸς τὴν Παναγίαν φέρουν τὸν τίτλον τοῦτον. Μεταξὺ αὐτῶν ὅλων ἐξέχουσαν κατέχουν θέσιν τὸ «Ave Maria» τοῦ Χερουβίνι (Cherubini) καὶ τὸ «Ave Maria» τοῦ Γκουνὼ (Gounod) ὅπερ ἐνεπνεύσθη οὗτος ἐκ συνθέσεώς τινος τοῦ Μπὰχ (Bach)· ἐπίσης καὶ τὸ «Ave Maria» τοῦ Σοῦμπερτ (Schubert)

ἀβέβαιος, -α, -ον. Ὁ μὴ βέβαιος, ὁ ἐπισφαλής, ὁ ἀμφίβολος, ὁ κυμαινόμενος, ὁ ἄστατος, ὁ ἀσίγουρος· *ἀβέβαιον* φάρμακον, *ἀβέβαια* μοῦ λέγεις πράγματα. Θὰ ἔλθῃ σήμερα ὁ Α; —*Ἀβέβαιον* Τὸ *ἀβεβαιότερον* ἐξ ὅσων ἔχομεν εἶναι ὁ πλοῦτος· *ἀβέβαιος* φίλος· *θέσις ἀβεβαία. Τὸ ἀβέβαιον* = ἡ ἀβεβαιότης.

ἀβεβαιότης, ἡ· τὸ μὴ βέβαιον, ἡ ἀστάθεια, ἡ ἀκαταστασία, ἡ ἀστασία, τὸ ἀκροσφαλές: ἡ *ἀβεβαιότης* τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων,—τοῦ μέλλοντος,—τῆς εἰδήσεως,—τῆς ζωῆς.

ἀβεβαίως, ἐπίρ. χωρὶς βεβαιότητα· παρ' ἀρχαίοις ἀπαντᾷ εἰς τὸν Μένανδρον ἐν Γεωργῷ 1· ἀσταθῶς κτλ.: *ἀβεβαίως* περιπατοῦμεν, -πορευόμεθα, -ζῶμεν κτλ.

ἀβεβαίωτος, -η, -ο, τὸ ἐναντίον τοῦ βεβαιωμένος, 1) ἀβέβαιος, ἀμφίβολος, 2) ἀνεπικύρωτος, ἄκυρος.

ἀβέβηλος, -ον· ὁ μὴ καταπατηθεὶς τὸν *βηλὸν* (= τὸ κατώφλιον) ὑπὸ κοινῶν θνητῶν, ὁ μὴ βέβηλος, ὁ ἄβατος, ὁ ἀπαραβίαστος, ὁ ἄδυτος, ὁ ἅγιος, ὁ ἱερός· *ἀβέβηλος* χῶρος, -οἶκος κτλ. *ἀβέβηλα* χείλη, -στόμα, -σκέψις, -διάνοια κτλ.

ἀβεβήλωτος, -ον· ὁ μὴ βεβηλωμένος, ὁ μὴ πατηθεὶς κτλ. ὡς ἀνωτέρω.

Ἄβεγ (Abegg), Ἰούλιος, Φρειδερῖκος, Ἐρρῖκος. Γερμανὸς νομομαθής, καταστὰς περίφημος διὰ τὰς ποινικολογικάς του μελέτας (1796-1868). Ὑπῆρξε καθηγητὴς τοῦ δικαίου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κεννιξβέργης, ἀργότερον δὲ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βρεσλαυΐας (Breslau). Τὰ κυριώτερα συγγσάμματά του εἶναι τὰ ἑξῆς:

Lehrbuch des Kriminal-Processes, Κεννιξβέργη 1825, Versuch einer Geschichte der Stratgesetzgebung und des Strafechts der Brandenb Preuss Lande, Βερολῖνον 1835, Versuch einer Geschichte der Preuss-Civil-gesetzgebung, Βρεσλαυΐα 1848.

Ἀβεζάν. Κριτὴς τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ Βηθλεὲμ καταγόμενος. Ἡ ὀρθοτέρα προφορὰ Ἰμπτσάν. Ἐν τῇ μεταφράσει τῶν ἑβδομήκοντα, Ἀβαισσάν. Ἐκυβέρνησε τὸν Ἰουδαϊκὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ 1237 μέχρι τοῦ 1230 πρὸ Χ.: «καὶ ἦσαν αὐτῷ τριάκοντα υἱοὶ καὶ τριάκοντα θυγατέρες, ἃς ἐξαπέστειλεν ἔξω, καὶ τριάκοντα θυγατέρας εἰσήνεγκεν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ ἔξωθεν». Κριτῶν ΙΒ, 8-10.

Ἀβέϊγ (Σκιπίων ντ'), (Abeille Scipion). Γάλλος χειρουργός. Ἐγεννήθη περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος. Τοποθετηθεὶς ὡς ἀρχιχειρουργὸς εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς Πικαρδίας, τὸ ἠκολούθησεν εἰς τὰς ἐκστρατείας του, μεταβὰς δὶς εἰς Γερμανίαν. Ἀργότερον κατελήφθη ὑπὸ στιχομανίας καὶ συνέγραψεν εἰς στίχους: «Νέαι Ἱστορίαι τῶν Ὀστῶν, κατὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους» (1685). «Πραγματεῖαι περὶ τῶν ἐξ ἀρκεβουζίου (ἀρχαιοτάτου τύπου πυροβόλου ὅπλου) πληγῶν, καὶ τὸν «Τέλειον στρατιωτικὸν

Ὁ Μουριλλο 1618—1652) ὁ μέγας Ἱσπανὸς ζωγράφος καὶ συνεχιστὴς τῆς παραδόσεως τῆς Ἀναγεννήσεως ἐζωγράφησε πολλάκις τὸν χαιρετισμὸν τοῦ Γαβριὴλ πρὸς τὴν Παρθένον. Ἡ σύνθεσις αὕτη διακρινομένη διὰ τὴν θείαν ἠρεμίαν τῆς Παρθένου καὶ διὰ τὴν ἐν γένει ποιητικὴν σύλληψιν ἦτο τὸ στόλισμα τοῦ ἐν Πετρουπόλει Μουσείου τοῦ Ερμιτάζ. Ἆραγε νὰ εὑρίσκεται ἐκεῖ ἀκόμη;

χειρουργὸν» (1696). Ἀπέθανεν εἰς Παρισίους (1697).

Ἀβέϊρο, Δ' (D' Aveiro ἢ Aveyro). Φραγκισκανὸς μοναχὸς ζήσας περὶ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος. Τῷ 1559 μετέβη ὡς προσκυνητὴς εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐν τῇ ὁποίᾳ διέτριψεν ἐπὶ ἑξαετίαν. Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ ταξειδίου του περιγράφονται εἰς τὸ μεγίστου ἐνδιαφέροντος βιβλίον του «Δρομολόγιον εἰς τὰς Ἁγίας Χώρας» (Λισσαβὼν 1593-1596).

Ἀβέϊρο (Δὸν Ζοζὲ Μασκαρένας καὶ Λανκάστρε, δοὺξ τοῦ). Κληρονομικὸς ἀρχηγὸς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Πορτογαλλίας καὶ εἷς ἀπὸ τοὺς ἰσχυροτέρους μεγιστάνας τῆς χώρας. Ἐγεννήθη ἐν Λισσαβῶνι τῷ 1708 καὶ ἐθανατώθη τὴν 13 Ἰανουαρίου 1759. Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰωάννου V ὑπῆρξε πανίσχυρος, ἐνῷ ἐπὶ Ἰωσὴφ 1ου παρεμερίσθη. Συνεννοηθεὶς τότε μετὰ πολλῶν δυσηρεστημένων καὶ ἰδίως τῶν Ἰησουϊτῶν, συνώμοσε κατὰ τοῦ βασιλέως. Τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1758 ἐνῷ ὁ τελευταῖος μετέβαινεν ἐφ' ἁμάξης εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐρωμένης του, μαρκησίας Ταβόρα, ἐτραυματίσθη εἰς τὸν ὦμον καὶ τὸν βραχίονα. Ὁ Ἀβέϊρο ἐπροδόθη ἐξ ἰδίας του ἀπροσεξίας καὶ συνελήφθη κατόπιν ἀπέλπιδος ἀντιστάσεως. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀνακρίσεων, ὁ δοὺξ καὶ οἱ συνένοχοί του ὑπέστησαν πλεῖστα μαρτύρια. Ὁ Ἀβέϊρο καθῃρέθη καὶ ἐκάη ζῶν. Ὁ μαρκήσιος Ταβόρα, ἡ γηραιὰ μαρκησία Ἐλεονώρα Ταβόρα, ὁ μαρκήσιος Ἀντώνιος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον ἡ δὲ ποινὴ ἐξετελέσθη μὲ ἀφάντασστον σκληρότητα. Οἱ Ἰησουῖται, ὡς ἀναμιχθέντες εἰς τὴν συνωμοσίαν ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Πορτογαλλίας.

Ἀβέϊρον (Aveiron). Πόλις τῆς Πορτογαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος καὶ εἰς ἀπόστασιν 273 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Λισσαβῶνος (20 599 κάτοικοι). Τὸ Ἀβέϊρον κεῖται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Βούγα (Vouga), εἰς ὃ σημεῖον σχηματίζεται λιμὴν συχναζόμενος ἀπὸ πλοῖα μικρᾶς χωρητικότητος καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου διενεργεῖται ζωηρὸν ἐμπόριον ἰχθύων, ἅλατος, οἴνου, ξύλων, πορτοκαλλίων καὶ ἐλαίου.

Ἀβεῒς ὁ Α'. Σουλτᾶνος τῆς Βαγδάτης (1336-1374). Ἐγένετο κύριος τοῦ Ἀτζερπαϊτζάν, τῆς Μοσσούλης καὶ τῆς Μαρδίνης, καὶ ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸ Μαζεντερὸ τὸν σφετεριστὴν ἐμίρην Βελῆ.

Ἀβεῒς ὁ Β'. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθε, ἀφοῦ ἐδολοφόνησε τὸν ἀδελφόν του Χουσεΐν, ὅστις εἶχε διαδεχθῇ τὸν πατέρα των. Τὰ πολλαπλᾶ ἐγκλήματά του κατέστησαν τοῦτον τόσῳ μισητὸν παρὰ τοῖς ὑπηκόοις του, ὥστε ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τοῦ Ταμερλάνου, διὰ νὰ ἀποτινάξουν τὸν τυραννικὸν ζυγόν του. Ὁ Ἀβεῒς ἐξεδιώχθη πολλάκις ἀπὸ τὸ Κράτος του, ἀλλὰ κατώρθωνε πάντοτε νὰ ἐπανακτᾷ τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ὅταν ὅμως ἐτόλμησε νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Καρὰ-Γιουσούφ, Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου ὁ ὁποῖος συχνὰ τὸν εἶχεν ὑποστηρίξει εἰς ἀντιξόους περιστάσεις, ἔχασε πλέον τελειωτικῶς τὴν ἐξουσίαν. Ἐθανατώθη τῷ 1410.

Ἄβελ (Ἰωάννης). Ἄγγλος ἀοιδός, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος. Λέγεται ὅτι, ὅταν ἠρνήθη εἰς Βαρσοβίαν νὰ τραγουδήσῃ πρὸ τοῦ Βασιλέως τῆς Πολωνίας, τὸν ἔδεσαν εἰς μίαν πολυθρόναν καὶ τὸν ἀνεβίβασαν οὕτω μέχρι τῆς ὀροφῆς μιᾶς μεγάλης αἰθούσης. Κατόπιν ἐξαπέλυσαν ἄρκτους καὶ τὸν ἄφησαν νὰ ἐκλέξῃ: ἢ νὰ τραγουδήσῃ ἢ νὰ τὸν παραδώσουν βορὰν εἰς τὰ θηρία. Ἐτραγούδησε καὶ λέγουν μάλιστα, ὅτι ποτὲ δὲν εἶχε τραγουδήσει μὲ τόσον πάθος.

Τῷ 1701 ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν, ἐκδόσας συλλογὴν ᾀσμάτων.

Ἄβελ (Κάρολος Ντ'). Πολιτικὸς βαυαρὸς γεννηθεὶς εἰς τὸ Βέτσλαρ τῷ 1788. Ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὸ Γκιέσσε καὶ κατὰ τῷ 1827 διωρίσθη σύμβουλος τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Βαυαρίας.

Κατὰ τὸ 1831 διορισθεὶς ἐπίτροπος παρὰ τῇ βαυαρικῇ Διαίτῃ ἐξεδήλωσε τὸ πρῶτον τὰ ἀντιμεταρρυθμιστικὰ αὐτοῦ φρονήματα κηρυχθεὶς ὑπὲρ τῆς λογοκρισίας καὶ τῶν μέτρων ἐναντίον τοῦ τύπου.

Κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1832 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Λουδοβίκου εἷς ἐκ τῶν ἀντιβασιλέων, οἵτινες θὰ συνώδευον τὸν ἀνακηρυχθέντα Βασιλέα τῶν Ἑλλήνων νεαρὸν υἱόν του Ὄθωνα, εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ θὰ ἐξήσκουν τὴν ἀντιβασιλείαν μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ Ὄθωνος (Ἰούνιον 1835). Τὸ συμβούλιον τῶν ἀντιβασιλέων ἀπετελέσθη οὕτω ἐκ τῶν ἑξῆς: Κόμης Ἰωσὴφ Λουδοβῖκος Ἄρμανσμπεργκ, πρόεδρος καὶ αὐλάρχης τοῦ νεαροῦ Βασιλέως, Λουδοβῖκος Μάουρερ σύμβουλος ἐπὶ τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ὑποστράτηγος Ἔϊδεκ, σύμβουλος ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν, Κάρολος Ντ' Ἄβελ, σύμβουλος ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως καὶ Γκράϊνερ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθὼν ὁ Ἄβελ ἠθέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ αὐτὸ σύστημα. Συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ Μάουρερ κατήρτισε νόμους ἥκιστα καταλλήλους διὰ λαὸν ὡς ὁ Ἑλληνικός, συνεκέντρωσεν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς Ἀντιβασιλείας τὴν πραγματικὴν ὑπουργικὴν ἐξουσίαν, τῶν ὑπουργῶν, ἢ *γραμματέων* ὡς ἐλέγοντο τότε, ὑποβιβασθέντων οὕτω εἰς ἁπλοῦς τμηματάρχας. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τὰς συμβουλὰς τοῦ φιλέλληνος Βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, γράφοντος πρὸς τὸν υἱόν του ὅτι «οἱ Ἕλληνες πρέπει νὰ μείνουν Ἕλληνες καὶ ὄχι νὰ ἐκγερμανισθῶσιν», ὁ Ἄβελ ἐγκαθίδρυσεν εὐρυτάτην γραφειοκρατίαν, ἐπέβαλε σιωπηρῶς μετὰ τῶν λοιπῶν βαυαρῶν ὡς ἡμιεπίσημον γλῶσσαν τὴν γερμανικὴν καὶ ἀνεμίχθη συγχρόνως, κατὰ τρόπον σκανδαλώδη, εἰς τὰς διαφόρους πολιτικὰς μηχανορραφίας αἵτινες ἐπλέκοντο περὶ τοὺς πρέσβεις τῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Αὐτὸς ὑπῆρξε καὶ ὁ εἰσηγητὴς τῆς συλλήψεως καὶ καταδίκης εἰς θάνατον τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη. Ταῦτα πάντα ὅμως ἐπροκάλεσαν τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ἀγγλίας, τῇ εἰσηγήσει δὲ τοῦ Ἄγγλου πρεσβευτοῦ Πάλμερστον καὶ τοῦ Ρώσσου Νεσελρόδ, ὁ Βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας ἀνεκάλεσε τόν τε Μάουρερ καὶ τὸν Ἄβελ, τοῦ σχετικοῦ διατάγματος ὑπογραφέντος ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος τὴν 21 Ἰουλίου 1834.

Οὕτως ὁ Ἄβελ ἐπανῆλθεν ἐν Βαυαρίᾳ, μετὰ 4 δὲ ἔτη, ἤτοι τῷ 1838 διεδέχθη τὸν πρίγκηπα Ντ' Αΐτιγκεν ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Βαυαρίας. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν διεκρίθη διὰ τὸν ἀμείλικτον ἐκ μέρους του διωγμὸν τῶν διαμαρτυρομένων καὶ τὴν φανατικὴν ὑποστήριξιν ἣν παρέσχεν εἰς τὰ καθολικὰ μοναστικὰ τάγματα. Ἐλθὼν ὅμως εἰς ῥῆξιν μὲ τὴν ἱσπανίδα παλλακίδα τοῦ Βασιλέως Λόλα Μοντές, ἐπειδὴ ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ τὸ ἔγγραφον δι' οὗ αὕτη ὠνομάζετο κόμησσα τοῦ Λάντσφελντ, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1847 καὶ νὰ δεχθῇ θέσιν πρεσβευτοῦ εἰς τὸ Τουρῖνον. Ἐπανελθὼν ἐκεῖθεν, λόγῳ τῶν γεγονότων τοῦ 1848, εἰς Βαυαρίαν, ἐξελέγη μέλος τῆς Δευτέρας Βουλῆς γενόμενος ἡγέτης τῶν ἀντιδραστικῶν καὶ συνεπῶς ἀντιδημοτικώτατος. Ἀπέθανεν εἰς Μόναχον κατόπιν μακροχρονίου ἀσθενείας (1859).

Digitized by Google

῎Αβελ. Ὁ δευτερότοκος υἱὸς τῶν πρωτοπλάστων. Ἐπεδόθη εἰς τὸν ποιμενικὸν βίον καὶ ἦτο καλοκάγαθος καὶ ἁπλοῦς, κατ᾽ ἀντίθεσιν πρὸς τὸν μεγαλύτερον ἀδελφόν του, τὸν Κάϊν, ὁ ὁποῖος ἦτο βίαιος καὶ δεσποτικός.

Μίαν ἡμέραν, οἱ δύο ἀδελφοὶ προσέφερον θυσίας εἰς τὸν Θεόν, ὁ μὲν Κάϊν ἐκ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ὁ δὲ ῎Αβελ ἐκ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων του. Καὶ ἡ μὲν προσφορὰ τοῦ ῎Αβελ ἔγινεν εὐμενῶς ἀποδεκτὴ παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ Κάϊν, ὁ ὁποῖος, ἀγανακτήσας διὰ τοῦτο σφόδρα, παρέσυρε τὸν ῎Αβελ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ τὸν ἐφόνευσε. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο συμβολίζει, κατά τινας, τὴν πρώτην φάσιν τῆς πάλης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, καθ᾽ ἣν τὸ τελευταῖον ὑπερισχύει, κατ᾽ ἄλλους δέ, τὴν πάλην τῶν γεωργικῶν λαῶν πρὸς τοὺς ποιμενικούς.

Εἰς τὸ Aden τῆς Ἀραβίας ὑποδεικνύεται παρὰ τῶν ἐντοπίων ὁ κατά τινα ἀραβικὴν παράδοσιν τάφος τοῦ ῎Αβελ.

῎Αβελ. Βασιλεὺς τῆς Δανίας (1250—52), δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Βαλδεμὰρ Β΄ τοῦ νικητοῦ, ὅστις πρὶν ἀποθάνῃ διεμοίρασε τὰ Κράτη του εἰς τοὺς τέσσαρας υἱούς του, ὑπὸ τὴν βασιλικὴν ἀρχηγίαν τοῦ μεγαλυτέρου, ῎Ερικ τοῦ Στ΄. Ὁ ῎Αβελ ἔλαβεν εἰς τὸ μερίδιόν του τὸ δουκᾶτον τοῦ Σλέβιγκ καὶ τὴν μεσημβρινὴν Ἰουτλάνδην. Ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης διανομῆς ἦτο νὰ συμμαχήσουν οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ καὶ νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τοῦ ῎Ερικ. Ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη. Ὁ ῎Ερικ ἐνίκησεν ἀλληλοδιαδόχως ὅλους τοὺς ἐχθρούς του, ἐκυρίευσε τὸ Σλέβιγκ καὶ ἠνάγκασε τὸν ῎Αβελ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν κυριαρχίαν του (1248). Δύο ἔτη ἀργότερον, προσεκάλεσεν οὗτος τὸν ῎Ερικ εἰς συμπόσιον πλησίον τοῦ Σλέβιγκ, μὲ τὸ ψευδὲς πρόσχημα, ὅπως συσφιχθοῦν οἱ δεσμοὶ τῆς φιλίας του μετὰ τοῦ Βασιλέως. Ἐνῷ διεσκέδαζον, ὁ εἰλικρινὴς ῎Ερικ ἐπρότεινεν εἰς τὸν ἀδελφόν του νὰ λησμονήσουν τὸ παρελθὸν καὶ νὰ ἀποκατασταθοῦν πλήρως αἱ σχέσεις των, ἀλλ᾽ ὁ πονηρὸς ῎Αβελ διέταξε τότε καὶ τὸν ἐφυλάκισαν. Κατόπιν τὸν μετέφερον ἁλυσόδετον εἰς μίαν λέμβον, τὸν ἀπεκεφάλισαν καὶ ἔρριψαν τὸ πτῶμά του εἰς τὸν ποταμὸν Σλί. Ἀγγελιαφόροι ἐστάλησαν εἰς ὁλόκληρον τὸ Κράτος, διαδίδοντες τὴν θλιβερὰν εἴδησιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ῎Ερικ ἐπνίγη εἰς τὸν ποταμόν, χωρὶς νὰ κατορθωθῇ ἡ ἐπανεύρεσις τοῦ πτώματός του. Οἱ Δανοὶ ἐπίστευσαν αὐτὸν τὸν μῦθον, ἀλλὰ μετ᾽ ὀλίγον, ὅτε ἐξεβράσθη τὸ ἀποκεφαλισμένον πτῶμα τοῦ ῎Ερικ, ἔγινε παντοῦ γνωστὸν ὅτι τὸν ἐφόνευσεν ὁ ἀδελφός του. Ὁ ῎Αβελ ὅμως κατώρθωσε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποστήριξιν μερικῶν εὐγενῶν καὶ ἐστέφθη βασιλεύς. Διῆλθεν ἀρκετὰ ἔτη εὐτυχισμένης βασιλείας καὶ ἐφονεύθη πολεμῶν ἐναντίον τῶν Φρινόζων, οἵτινες ἠρνοῦντο νὰ πληρώσουν φόρους. Τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἀδελφός του Χριστόφορος ὁ Α΄.

Ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους οἱ Δανοὶ ἐθεώρουν τὸν ῎Ερικ ὡς ἅγιον καὶ διετείνοντο ὅτι ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐγένοντο θαύματα. Ἐξ ἄλλου, ὑπάρχει μία παράδοσις παριστάνουσα τὸν ἀδελφοκτόνον ῎Αβελ ἱππεύοντα μαύρην φορβάδα καὶ διατρέχοντα τοὺς αἰθέρας δαιμονιωδῶς, ὑπὸ τοὺς ἐκκωφαντικοὺς ἤχους κεράτων, καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ πλῆθος μανιακῶν. Ἡ μακάβριος αὐτὴ ἱστορία τῶν δύο Δανῶν πριγκίπων ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Ἐλενσλάγερ ὡς ὑλικὸν δι᾽ ἕνα ἀριστουργηματικὸν δρᾶμα τιτλοφορούμενον: *῎Ερικ καὶ ῎Αβελ.*

῎Αβελ (Charles-Frédéric Abel). Ὑπῆρξεν εἷς τῶν διασημοτέρων ἐκτελεστῶν βιόλας τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἐγεννήθη εἰς Γκαῖτεν τῷ 1725, καὶ ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ διασήμῳ Μπάχ. Ὠνομάσθη τῷ 1748 μουσικὸς τῆς αὐλῆς τῆς Πολωνίας, καὶ παρέμεινε τοιοῦτος ἐπὶ δεκαετίαν. Κατόπιν μετέβη εἰς Λονδῖνον, ὅπου, ἀπὸ τῆς πρώτης συναυλίας, κατήγαγε μέγα θρίαμβον παίζων ὄχι μόνον βιόλαν ἀλλὰ καὶ «πεντάχορδον», ὄργανον τὸ ὁποῖον τότε μόλις εἶχεν ἐφευρεθῆ. Περὶ τὰ 1765, ὠνομάσθη μουσικὸς τῆς Βασιλίσσης Καρλόττας. Ἡ δόξα του ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπογειόν της.—«῞Ενας Θεὸς καὶ ἕνας ῎Αβελ ὑπάρχουν!», ἔλεγαν τότε. Ἀφοῦ παρέμεινεν ἐπ᾽ ἀρκετὸν εἰς Ἀγγλίαν, ἐπέστρεψεν εἰς Γερμανίαν τῷ 1783, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς Λονδῖνον ὅπου καὶ ἀπέθανε (1787), ὕστερα ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν ληθαργικὸν ὕπνον.

῎Αβελ (Niels-Henrik Abel). Διάσημος Νορβηγὸς μαθηματικός, γεννηθεὶς τὴν 25 Αὐγούστου 1802 καὶ ἀποθανὼν τὴν 6 Ἀπριλίου 1829. Ἦτο υἱὸς πτωχοῦ διαμαρτυρομένου πάστορος καὶ ἔτυχεν ἐπιμελημένης ἀνατροφῆς. Μέχρις ἡλικίας δεκατριῶν ἐτῶν παρηκολούθει τὰ μαθήματα τῆς Καθεδρικῆς Σχολῆς τῆς Χριστιανίας, χωρὶς νὰ δεικνύῃ οὐδὲν σημεῖον προάγγελον τῆς ἐξόχου μαθηματικῆς ἰδιοφυΐας του. Ἀργότερον, ὑπὸ τὴν νουθεσίαν τοῦ ἐπίσης ἱκανοῦ μαθηματικοῦ Χολμπόε, ἔκαμε σημαντικὰς προόδους εἰς τὴν ἐπιστήμην ταύτην, κατορθώσας νὰ διερευνήσῃ τὸν «διαφορικὸν» τοῦ ῎Ελερ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀποθνήσκει ὁ πατήρ του, ἡ δὲ πτωχὴ καὶ πολυάριθμος οἰκογένειά του δὲν δύναται πλέον νὰ τὸν συνδράμῃ πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν σπουδῶν του. Εὐτυχῶς διὰ τὴν ἐπιστήμην, μερικοὶ καθηγηταὶ ἀποφασίζουν νὰ τὸν ὑποστηρίξουν καί, τέλος, τὸ κράτος τοῦ χορηγεῖ μικρὸν ἐπίδομα τὸ ὁποῖον τῷ ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθήσῃ ἐπὶ δύο ἔτη τὰ μαθήματα τῆς Μαθηματικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Χριστιανίας. Κατὰ τὰ τέλη τῶν σπουδῶν του δημοσιεύει ὑπόμνημα «περὶ τοῦ ἀδυνάτου τῆς ἀλγεβρικῆς λύσεως τῆς ἐξισώσεως τοῦ πέμπτου βαθμοῦ».

Οἱ Παρίσιοι ἤκμαζον κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν εἰς μαθηματικὰς κορυφάς: οἱ Λαγκράνζ, Πουασόν, Λεζάντρ, Κωσὺ κ. ἄ. πολλοὶ ἀπετέλουν τὸ στρατηγεῖον τῆς εὐρωπαϊκῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Καὶ ὁ νεαρὸς ῎Αβελ μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι μόλις ὑπάγῃ ἐκεῖ θὰ τοῦ κάμουν θερμὴν ὑποδοχὴν καὶ θὰ τὸν προσέξουν, ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν πατρίδα του, διέρχεται ἀπὸ τὸ Βερολῖνον, Αὐστρίαν καὶ Ἑλβετίαν καὶ φθάνει εἰς τὴν πόλιν τῶν φώτων μὲ ὀλίγας συστατικὰς ἐπιστολὰς καὶ μὲ περισσότερα μαθηματικὰ ὑπομνήματα. Ἀλλ᾽ ἦτο ἄγνωστος ἀκόμη, νεαρώτατος, μόλις εἴκοσι τεσσάρων ἐτῶν, καὶ τὸ ταπεινὸν παρουσιαστικόν του καὶ αἱ ἀτελεῖς γνώσεις του τῆς Γαλλικῆς δὲν ἦσαν βεβαίως κατάλληλα ἐφόδια διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τὴν ὁποίαν ὠνειρεύετο. Καὶ ὅταν ἐπαρουσίασεν εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτον τὸ περίφημον ὑπόμνημά του περὶ ὁλοκληρωσίμων ἀλγεβρικῶν συναρτήσεων, οὔτε κἂν τὸ ἠξίωσαν ἀναγνώσεως καὶ τὸ ἔρριψαν εἰς ἓν συρτάριον μαζὺ μὲ πολλὰ ἄλλα. Ὁ ῎Αβελ δὲν χάνει τὸ θάρρος του· ἀναμένει· ἀλλ᾽ ὅταν ἀπώλεσε πλέον καὶ τὴν τελευταίαν ἐλπίδα καὶ ὅταν ἐξηντλήθησαν ὅλα τὰ χρήματά του, ἀναχωρεῖ πεζῇ ἀπὸ τοὺς Παρισίους καὶ μετὰ ἓξ μηνῶν πορείαν, ἐν πλήρει χειμῶνι, φθάνει εἰς τὴν πατρίδα του. Ἐπὶ δύο ἔτη ἐζήτει ἀπὸ τὴν Νορβηγικὴν κυβέρνησιν νὰ τοῦ δώσῃ μίαν θέσιν. Καὶ ὅταν τέλος εὑρέθη μία, ἦτο πλέον πολὺ ἀργά: ὁ δυστυχὴς μαθηματικὸς ἦτο φθισικός, ἀπέθανε δὲ μετά τινα χρόνον, εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἓξ ἐτῶν, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μνηστῆς του.

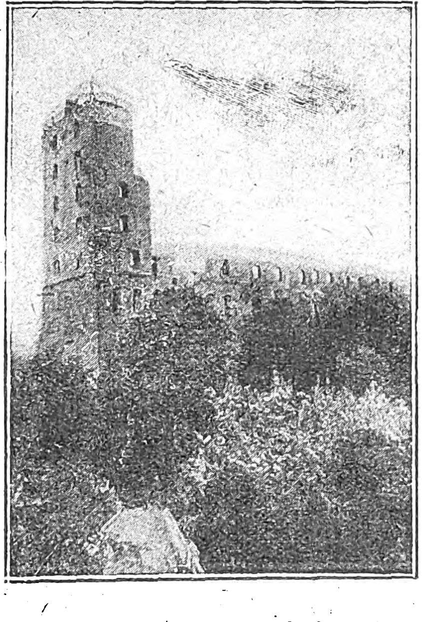

Ὁ στοιχειωμένος πύργος τοῦ ἀδελφοκτόνου βασιλέως ῎Αβελ.

Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ ἔρευναί του ἐγίνοντο γνωσταὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτοῦτον ἐζήτουν τὴν διεύθυνσίν του διὰ νὰ τοῦ ἀπονείμουν τὸ χρηματικὸν βραβεῖον, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἐξ ἡμισείας μετὰ τοῦ Ἰακώβι.

Ὁ ῎Αβελ εἶνε μαθητὴς τοῦ ῎Ελερ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔχει πάρει τὴν διαύγειαν εἰς τὴν ἔκφρασιν, ἐπηρεάσθη ὅμως καὶ ἀπὸ τοὺς Λαγκράνζ, Γκὼς καὶ Λαπλάς, ἀποτελέσας, ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν μεθόδων ἐκείνων, ἰδίαν μέθοδον ἐργασίας, ἀσυγκρίτου ἐντελείας, διὰ τῆς ὁποίας ἤνοιξεν εὐρεῖς ὁρίζοντας εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην.

῎Αβελ-δὲ Πουζόλ (Abel de Pujol), Ἀλέξανδρος—Διονύσιος. Γάλλος ζωγράφος (1785-1861). Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ περιφήμῳ Δαυΐδ, ἀλλ᾽ ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ τὰ μαθήματα, διότι δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ. Ὁ Δαυΐδ ὅμως εἶδε κατόπιν ἕνα πίνακα τοῦ ῎Αβελ, τὸν ἐξετίμησε καὶ ἐκάλεσε τὸν νεαρὸν ζωγράφον νὰ παρακολουθήσῃ δωρεὰν μαθήματα. Δεύτερον βραβεῖον τῆς Ρώμης τῷ 1810· κατέστη γνωστὸς τὸ ἑπόμενον ἔτος μὲ τὸν πίνακά του: «Ὁ Ἰακὼβ εὐλογῶν τὰ τέκνα τοῦ Ἰωσήφ». Ὁ ῎Αβελ δὲν ἐξειλίχθη εἰς μέγαν ζωγράφον, εἶχε μέτριον τάλαντον καὶ ὑπῆρξε κατώτερος πλείστων συγχρόνων του. Εἰργάσθη πολὺ καὶ παρήγαγε πολλά. Τὰ ἔργα του εἶνε ἀναρίθμητα. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Ντεκὰν (Decamps).

Ἀβέλια (Abelia). Φυτὸν διακοσμητικὸν καλλιεργούμενον καὶ παρ᾽ ἡμῖν, τῆς οἰκογενείας τῶν Καπριφιλλιδῶν. Κληματῶδες, ἐνίοτε ἀναρριχητικόν, παράγει πολλὰ ἄνθη μὲ ποικίλα χρώματα.

Ὑπάρχουν γνωστὰ πέντε εἴδη ἀβελίας, καλλιεργούμενα ἅπαντα ἐν Εὐρώπῃ. Ἐκ τούτων ἡ *ἀβελία ἡ βραχοφυὴς* (abelia rupestris) διακρίνεται λόγῳ τῶν λευκῶν καὶ εὐόσμων ἀνθέων της, διατεταγμένων ὡς τὰ τοῦ αἰγοκλήματος.

Ἀβελιανοὶ (ἢ Ἀβελόνιοι ἢ Ἀβελῖται ἢ Ἀβελονῖται). Αἱρετικοί, κατοικοῦντες κώμην τινά, εἰς τὰ περίχωρα τῆς Ἱππῶνος, τοὺς ὁποίους ὁ ῞Αγιος Αὐγουστῖνος περιγράφει εἰς τὸ βιβλίον του περὶ «Αἱρέσεων» (87) ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀβελιανοί». Οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι ἐνυμφεύοντο, ἐπειδὴ ἦσαν τῆς γνώμης ὅτι ὁ ἀνὴρ δὲν πρέπει νὰ ζῇ μόνος του, μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ἔζουσαν μὲ τὰς γυναῖκάς των ἐν τελείᾳ ἀποχῇ. Καὶ ἐπειδὴ ἤθελον νὰ διαιωνίσουν τὴν φυλήν των, υἱοθέτουν πτωχὰ παιδία ἀπὸ τὰ γειτονικὰ χωρία καὶ τὰ ἐμεγάλωναν συμφώνως μὲ τὰς ἰδικάς των ἀρχάς. Ἡ αἵρεσις αὕτη, ἡ ὁποία ἀνεφάνη τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀρκαδίου καὶ ἐξηφανίσθη προσχωρήσασα εἰς τοὺς κόλπους τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ βασιλέως Θεοδώρου τοῦ Μικροῦ, ἐγένετο διάσημος, χάρις εἰς τὸν ῞Αγιον Αὐγουστῖνον, τὸν μόνον ἀρχαῖον συγγραφέα ὅστις ἔγραψε περὶ αὐτῶν, καὶ ἰδίως χάρις εἰς τὰς θεολογικὰς συζητήσεις τὰς ὁποίας ἐγέννησεν ἡ ὀνομασία των καὶ αἱ δοξασίαι των. ῎Αλλοι μὲν διετείνοντο ὅτι ἔλαβον τ᾽ ὄνομά των ἀπὸ τὸν ῎Αβελ, δεύτερον υἱὸν τοῦ Ἀδάμ, ἀποθανόντα ἄνευ ἀπογόνων, καὶ ἄλλοι ὅτι οἱ Ἀβελιανοὶ ἐξέλεξαν τ᾽ ὄνομα αὐτὸ διὰ νὰ ὑπενθυμίζουν τὴν ἐπὶ 130 ἔτη ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἡδονῆς ἣν ἐτήρησαν κατά τινα ἀραβικὸν θρῦλον ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα, ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τοῦ φόνου τοῦ ῎Αβελ.

Ἐδόθη ἀκόμη ἡ ἐξήγησις ὅτι ἡ ὀνομασία τῆς αἱρέσεως προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν «ἀβαλά», σημαίνουσαν «πενθεῖν», ἢ ἀπὸ τὴν ἀραβικὴν λέξιν «θαβαλά», σημαίνουσαν «ἀπέχειν τῆς συζύγου». Οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς παραδέχονται μᾶλλον ὅτι ἡ ἔλλειψις αὕτη προέκυψεν ἐκ τῆς ἑρμηνείας μιᾶς φράσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, καθ᾽ ἣν ὅσοι ἔχουν συζύγους πρέπει νὰ ζοῦν ὡς νὰ μὴ εἶχον. Οἱ δὲ αἱρετικοὶ θέλοντες νὰ λάβουν ἕνα ὄνομα, προὐτίμησαν τὸ τοῦ ἀτέκνου ἀποθανόντος ῎Αβελ.

Ἀβελλανέδα (Δόνα Γερτρούδη Γκομὲζ ντὲ) ἱσπανὶς ποιήτρια, γεννηθεῖσα ἐν Κούβᾳ τῷ 1816 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Σεβίλλῃ τὴν 1 Φεβρουαρίου 1873. Μετέβη εἰς Εὐρώπην τῷ 1836, ἐπεσκέφθη διαφόρους πόλεις τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ ἐγκατεστάθη κατόπιν εἰς Μαδρίτην τῷ 1840. Τῷ 1846 ὑπανδρεύθη τὸν βουλευτὴν Σαμπατὲρ καὶ μείνασα χήρα ἐκλείσθη εἰς μοναστήριον ἐπὶ δύο ἔτη. Ὑπανδρεύθη ἐκ νέου τῷ 1851, τὸν συνταγματάρχην βουλευτὴν Βερντοῦγκο, ἀποθανόντα τῷ 1860. Ἡ Γερτρούδη Ἀβελλανέδα κατέστη ἐνωρὶς γνωστὴ μὲ τὰ λυρικὰ ποιήματά της, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Περεγκρίνα. Εἶνε ἡ πρώτη ἱσπανίς, ἡ ὁποία ἔγραψε θεατρικὰ ἔργα καὶ πολλαὶ τραγῳδίαι της ἐσημείωσαν μεγάλην ἐπιτυχίαν. ῎Εγραψεν ἐπίσης πλεῖστα μυθιστορήματα καὶ διηγήματα. Τὰ «῞Απαντά» της, μὲ τὰς περὶ τῆς ποιητρίας γραφείσας κρίσεις καὶ μίαν βιογραφίαν αὐτῆς, ἐξεδόθησαν εἰς 5 τόμους ἐν Μαδρίτῃ (1867-71), ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλολογικὰ ῎Εργα, πλήρης συλλογή.»

Ἀβελλανέδα (Ἀλφόνσο-Φερναντέζ). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1614 βιβλίον, τιτλοφορούμενον: «Τὸ δεύτερον μέρος τῶν περιπετειῶν τοῦ Δὸν Κιχώτη», εἰς τὸν πρόλογον τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Θερβαντὲς καὶ τὸν ἐξύβριζε κατὰ τὸν ἐμπαθέστερον τρόπον. Τὸ βιβλίον αὐτό, μετριωτάτης ἀξίας, ἐσημείωσε σχετικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν ἐποχήν του, παρώθησε δὲ τὸν Θερβαντὲς νὰ συμπληρώσῃ τὸ ταχύτερον τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Δὸν Κιχώτη. Πάντως τὸ ὄνομα Ἀβελλανέδα δὲν εἶνε τὸ πραγματικὸν τοῦ συγγραφέως, γενικῶς δὲ ὑποτίθεται, ὅτι ὑπ᾽ αὐτὸ κρύπτεται ἢ ὁ δομινικανὸς Ζουὰν Μπλάνκο ντὲ Πὰζ ἢ ὁ μοναχὸς Λουῒς Ἀλιάγκα, πνευματικὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας.

Ἀβελλανέδα (Νικόλαος). Ἀργεντῖνος δημοσιολόγος καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς τὴν 1 Ὀκτωβρ. 1836, ἀποθανὼν τῷ 1885. Ἦτο υἱὸς τοῦ Μάρκου Ἀβελλανέδα, τοῦ ἐξεγερθέντος κατὰ τοῦ δικτάτορος Ρόζας, καὶ δολοφονηθέντος ἀπὸ τὸν ὑπαρχηγόν του Ὀρίμπε (1842). Ὁ Νικόλαος μείνας τότε ὀρφανός, ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρι-

Digitized by Google

σθῇ μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ ἐπανῆλθε μόνον μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ροζας (1851). Ἐσπούδασε νομικά, εἰσῆλθεν εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐγένετο διευθυντὴς τῆς μεγαλυτέρας ἐφημερίδος τῆς χώρας του, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Διαρκῶς βουλευτὴς ἀπὸ τοῦ 1860 διωρίσθη τῷ 1861 καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μπουένος-Ἄϊρες, διετέλεσεν ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης, τῶν θρησκευμάτων καὶ τῆς παιδείας τῷ 1868, καὶ ἐπέτυχε νὰ βελτιώσῃ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν Ἀργεντινὴν εἰς βαθμὸν ἀξιοζήλευτον. Τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1874 ἐξελέγη πρόεδρος τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας καὶ ἠναγκάσθη ἀμέσως νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἐθνικοφρόνων ὑπὸ τὸν Μίτρε, ἀποτυχόντα ὑποψήφιον διὰ τὸ προεδρικὸν ἀξίωμα, τὸν ὁποῖον καὶ ᾐχμαλώτισεν. Ἡ προεδρικὴ θητεία αὐτοῦ ἔληξε τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1880 μὲ γαλήνην, ἐσημειώθη δὲ κατ' αὐτὴν ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ ἀνόρθωσις τῆς χώρας.

Νικόλαος Ἀβελλανέδα.

Ἀβελλίνο (Avellino), Φραγκῖσκος—Μαρία. Ἀρχαιολόγος καὶ νομομαθὴς Ἰταλός. Ἐγεννήθη ἐν Νεαπόλει τὴν 14 Αὐγούστου 1778, ἀπέθανε τὴν 10 Ἰανουαρίου 1850. Ἐσπούδασε τὴν ἀρχαιολογίαν ὑπὸ τοὺς Ζοεγά, Ἀζινκοὺρ καὶ Μαρίνι. Τὸ 1809 ἐξελέγη διδάσκαλος τῶν τέκνων τοῦ βασιλέως Μυρὰτ καὶ τὸ 1815 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ βασιλικὸν Πανεπιστήμιον τῆς Νεαπόλεως. Ἐν τῷ αὐτῷ Πανεπιστημίῳ ἐδίδασκε συγχρόνως καὶ τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν καὶ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον. Τὸ 1839 διεδέχθη τὸν διευθυντὴν τοῦ Βουρβωνικοῦ Μουσείου Ἀρδίτη. Ἔγραψε πλεῖστα ἀρχαιολογικὰ συγγράμματα μεγάλης ἐπιστημονικῆς ἀξίας. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶνε:

Giornale numismatico εἰς δύο τόμους (1811). Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἡμιτελές. Opuscoli diversi εἰς τρεῖς τόμους. Ἐξεδόθη ἐν Νεαπόλει τὸ 1826—1836. Bulletino archeologico neapolitano (1843). Elogio di Fedele Fenaroli (1818). M. Accii Plauti Captivei, cum commentaris (1817).

Ἀβελλίνο. Πόλις τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας, 48 χλμ. ἀνατ. τῆς Νεαπόλεως καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Βερτζίνι, 28,000 κάτοικοι, ἕδρα ἐπισκόπου καὶ ἐμπορικοῦ ἐπιμελητηρίου. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Νεαπόλεως-Φότζια. Διενεργεῖται εἰς αὐτὴν ζωηρὸν ἐμπόριον, ἰδίως οἰνοπνεύματος, ἡ δὲ βιομηχανία της εἶνε ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Αἱ πέριξ τῆς πόλεως γαῖαι εἶνε πολὺ εὔφοροι. Ἡ Ἀβελλίνο ἔχει καὶ μετεωρολογικὸν σταθμόν.

Ἀβέλλιο καὶ Ἀβέλλιον (Abellio). Θεὸς τῶν Γαλατῶν. Τὸ ὄνομά του εὑρέθη ἀναγεγραμμένον εἰς ἐπιγραφὰς εὑρεθείσας ἐν Κομμίγγῃ τῆς Γασκωνίας. Τινὲς θέλουν αὐτὸν θεὸν τῆς ἡμέρας καὶ ἄλλοι τοῦ πολέμου.

Ὁ Butmann ἐταύτισε τὸν θεὸν τοῦτον μετὰ τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸν ὁποῖον οἱ Κρῆτες ἐκάλουν Ἀβέλλιον καὶ μετὰ τοῦ Βελενοῦ, ἄλλου Γαλατικοῦ θεοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ Γαλλο-Ρωμαῖοι ἐλάτρευον ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς δεικνύουν νομίσματα γαλατικὰ τοῦ ΙΙ ἢ τοῦ ΙΙΙ αἰῶνος μ. Χ., φέροντα κεφαλὴν πανόμοιον μὲ τὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως καὶ τὸ ἅρμα τοῦ ἡλίου ἐπὶ τῆς ἄλλης. Ὑπάρχουν δὲ καὶ μνημεῖα μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀπόλλωνι Βελενῷ».

Ἀβέλλιος, *ἀββᾶς* (l'abbé Gaspard Abeille). Γάλλος ποιητὴς μετρίας ἀξίας, γεννηθεὶς τὸ 1648 ἐν Ριὲζ τῆς Προβηγκίας καὶ ἀποθανὼν τὸ 1718 ἐν Παρισίοις. Θὰ ἦτο σήμερον ἐντελῶς λησμονημένος, ἂν κάποιος ἄγνωστος δὲν ἔγραφεν ἐπὶ τοῦ τάφου του τὸ ἑξῆς σκωπτικὸν ἐπίγραμμα:

Ci-gît un auteur peu fêté,
Qui crut aller tout droit à l' immortalité.
Mais sa gloire et son corps n'ont qu' une même bière ;
Et quand A b e i l l e on nommera,
Dame Posterité dira :
«Ma foi, s'il m'en souvient, il ne m'en souvient guère».

Ἀβελλόνι (Φραγκῖσκος). Γόνιμος Ἰταλὸς δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Βενετίᾳ τῷ 1756, καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρώμῃ τὴν 4 Νοεμβρίου 1837. Ἀπέμεινεν ὀρφανὸς εἰς μικρὰν ἡλικίαν καὶ ἐσπούδασεν εἴς τι κολλέγιον Ἰησουϊτῶν. Ὀνειρευόμενος φιλολογικὴν δόξαν ἀνεχώρησεν εἰς Νεάπολιν. Καθ' ὁδὸν συνελήφθη ἀπὸ λῃστάς, οἵτινες τὸν ἄφησαν ἐλεύθερον, ἀφ' οὗ τοῦ ἀφήρεσαν τὰ ὀλίγα του χρήματα. Ὅταν ἔφθασεν ἄνευ ὀβολοῦ εἰς Νεάπολιν, ἐπεσκέφθη θαρραλέως τὸν ἰμπρεσάριον Μπιάνκι καὶ ἐζήτησεν ἐργασίαν. Ὁ Μπιάνκι τὸν προσέλαβε. Τὸ πρῶτον δρᾶμα τοῦ Ἀβελλόνι «Ἰούλιος δολοφόνος», ἐσημείωσε θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἐπαίχθη εἰς 20 συνεχεῖς παραστάσεις. Ὁ πρίγκιψ Σάγκρο προέτεινε τότε εἰς τὸν συγγραφέα νὰ ἀγοράσῃ, ἀντὶ ὀκτὼ ναπολιτανῶν δουκάτων ἕκαστον, ὅλα τὰ μελλοντικὰ ἔργα του, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τὰ ὑπογράψῃ αὐτός. Ὁ Ἀβελλόνι ἐδέχθη καὶ πέντε ἔργα αὐτοῦ παρεστάθησαν ὡς κωμῳδίαι τοῦ πρίγκιπος. Ἡ ἀλήθεια ὅμως ἀνεκαλύφθη καὶ ὁ Ἀβελλόνι ἐγένετο κύριος τῶν θεατρικῶν ἔργων του. Ἤρχισε νὰ ἐργάζηται πάλιν διὰ τοὺς ἰμπρεσαρίους. Ἐνυμφεύθη, ἐγένετο ἰμπρεσάριος ὁ ἴδιος, καὶ ἀφοῦ ἀπέτυχεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του, ἠναγκάσθη νὰ εἰσέλθῃ ὡς παιδαγωγὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν Σιλβάνι. Ὅταν ἐγήρασεν, ἀπεσύρθη πλησίον τοῦ φίλου του ποιητοῦ Φερέττι, εἰς Ρώμην, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἔγραψεν 60 θεατρικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ εἶνε μίμησις ἰσπανικῶν. Ὁ Ἀβελλόνι ἔγραφε μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ πολλάκις ἐλησμόνει ἐντελῶς τὰ προηγούμενα ἔργα του. Κάποτε μετέβη μὲ τὸν διάσημον χορευτὴν Βεστρὶ εἰς ἓν θέατρον τῆς Βενετίας, καὶ ἠρώτησε τὸν διευθυντὴν ποῖος ἦτο ὁ συγγραφεὺς τοῦ παιζομένου ἔργου.-Ὁ «Ἀβελλόνι δὲν ἐνθυμεῖται ὅτι αὐτὸς τὸ ἔγραψε πρὸ διετίας δι' ἐμέ ; » ἀπήντησεν ὁ διευθυντής. Οἱ μεταγενέστεροι ἔκαμαν ὅ,τι καὶ ὁ Ἀβελλόνι. Ἐλησμόνησαν ὅλα τὰ ἔργα του.

Ἄβελοκ (Sir Henry Havelock). Ἄγγλος στρατηγὸς (1795-1857). Υἱὸς πλουσίου ναυπηγοῦ ἐξεπαιδεύθη εἰς Σαρτερχάουζ, ἀλλ' ἐγκατέλειψε τὸ νομικὸν στάδιον, διὰ τὸ ὁποῖον προωρίζετο, κατόπιν ἔριδος πρὸς τὸν πατέρα του. Μεσολαβήσει τοῦ ἀδελφοῦ του Οὐΐλλιαμ, διακριθέντος εἰς τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ, ἐπέτυχε τὸ 1815 τὸν βαθμὸν τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ, μετὰ ὀκταετίαν δὲ μετεφέρθη τῇ αἰτήσει του εἰς τὸ σύνταγμα τῶν Ἰνδιῶν. Μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Βιρμανίας (1824), κατόπιν δὲ καὶ τοῦ ἀφγανικοῦ πολέμου, μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Καβούλης (4 Ἰουλίου 1839). Προαχθεὶς εἰς συνταγματάρχην τὸ 1854, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τμήματος τῆς ὑπὸ τὸν σὲρ Τζαίημς Οὔτραμ στρατιᾶς, ἥτις εἰσέβαλεν εἰς Περσίαν τὸ 1857. Ἐπιστρέψας ἐκεῖθεν ἐπληροφορήθη ὅτι εἰς τὸ Δελχὶ ἐστασίασαν τὰ συντάγματα τῶν ἰθαγενῶν καὶ ὅτι ἐσφάγη ἡ Ἀγγλικὴ φρουρὰ τοῦ Κάουνπορ. Βαδίσας κατὰ τῶν στασιαστῶν τοὺς ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν παρὰ τὴν Ναvὰ—Σαὶμπ καὶ διατρέξας 126 μίλλια ἐντὸς ἐννέα ἡμερῶν, ὑπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον τοῦ ἰνδικοῦ θέρους, εἰσῆλθεν εἰς Κάουνπορ μετὰ τέσσαρας νικηφόρους μάχας. Κατόπιν ἐβάδισε πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πόλεως Λοῦκνοβ, ἀλλ' ὁ ὀλιγάριθμος στρατός του, δεκατισθεὶς κατὰ τὰς μάχας καὶ ὑπὸ τῆς χολέρας, δὲν κατώρθωσε νὰ προχωρήσῃ καὶ ὁ Ἄβελοκ ἠναγκάσθη οὕτω νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κάουνπορ. Λαβὼν ὅμως ἐνισχύσεις παρὰ τοῦ Οὔτραμ κατέλαβε τέλος τὸ Λοῦκνοβ, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἐκ δυσεντερίας (24 Νοεμβρίου 1857). Ὁ Ἄβελοκ διεκρίνετο διὰ τὸν ἄκρατον πουριτανισμόν του, εἶχε δὲ ἐμπνεύσει εἰς τοὺς στρατιώτας του τοιαύτην πειθαρχικότητα καὶ τοιοῦτον θρησκευτικὸν ζῆλον, ὥστε ἀπεκαλοῦντο «ἅγιοι τοῦ Ἄβελοκ.»

Ἄβελοκ (ὁ Δανός). Τίτλος ἑνὸς ἀγγλικοῦ ποιήματος ἐκ 1.200 στίχων δημοσιευθέντος τὸ πρῶτον περὶ τὰ τέλη τοῦ 13ου αἰῶνος. Ὁ ἄγνωστος τροβαδοῦρος του, πιθανῶς ἀγγλονορμανδικῆς καταγωγῆς, ἐνεπνεύσθη ἀπὸ σκανδιναυϊκὰς παραδόσεις, συλλεχθείσας παρὰ τοῦ Γεφφρουᾶ Γκαίμαρ καὶ ἐκλαϊκευθείσας ἤδη παρὰ τῶν Γάλλων τροβαδούρων ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀλλ' ἀφήρεσεν ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐρωτικὰς μακρολογίας καὶ αἰσθηματολογίας, ἔδωσε μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς δράσεως καὶ τῶν περιπετειῶν καὶ ἔκαμε τὸ ποίημα του πλέον προσιτὸν εἰς τὸν Ἄγγλον ἀκροατήν, ὁ ὁποῖος ἀμόρφωτος εἰσέτι, ἐδέχετο εὐκολώτερον τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἡρωϊκῆς ποιήσεως.

Ἡ Γκόλδβυρθ, κόρη τοῦ καλοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἄθελβουλδ, ἔμεινε ὀρφανή, ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ θείου της Γκόδριχ, κόμητος τῆς Κορνουάλης, ὅστις ὑπόσχεται νὰ τὴν νυμφεύσῃ μὲ τὸν «καλύτερον καὶ γενναιότερον ἄνδρα» τοῦ βασιλείου· ἀλλ' εἰς τὴν πραγματικότητα, ἐποφθαλμιᾷ τὸν θρόνον καὶ σκέπτεται νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὴν ἀνεψιάν του διὰ νὰ τὸν σφετερισθῇ. Ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ Ἀβελόκ, υἱὸς τοῦ Δανοῦ Βασιλέως Βιρκαβέϊν, εὑρίσκεται εἰς τὴν διάκρισιν ἑνὸς κακούργου κηδεμόνος, τοῦ Γκοδάρδου, ὅστις τὸν παραδίδει εἰς τὸν πτωχὸν ἁλιέα Γκρὶμ διὰ νὰ τὸν φονεύσῃ. Ὁ Γκρὶμ αἰσθάνεται οἶκτον διὰ τὸν μικρὸν καὶ τὸν ἀφήνει ἐλεύθερον. Ἀφοῦ ὁ Ἀβελὸκ περιεπλανήθη ἐπ' ἀρκετὸν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, φθάνει τέλος εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου προσλαμβάνεται ὡς βοηθὸς τοῦ μαγείρου τῆς πριγκιπίσσης Γκόλδβυρθ. Παρ' ὅλον τὸ ταπεινὸν τῆς θέσεώς του, καταπλήσσει τὴν χώραν διὰ τῆς ἡρακλείου δυνάμεως καὶ τῶν κατορθωμάτων του. Καὶ ὁ Γκόδριχ δίδει τὴν ἀνεψιάν του, χαιρεκάκως, ὡς σύζυγον εἰς τὸν Ἀβελόκ, ἀφοῦ αὐτὸς ἦτο «ὁ καλύτερος καὶ γενναιότερος ἄνδρας» τοῦ βασιλείου. Ἀλλ' ἡ Γκόλδβυρθ ἀναγνωρίζει τὴν βασιλικὴν καταγωγὴν τοῦ νέου ἀπὸ τὸ φῶς τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται ἀπὸ τὸ στόμα του καὶ ἀπὸ ἕνα σημεῖον, ἕνα ἐρυθρὸν σταυρόν, τὸν ὁποῖον φέρει ἐπὶ τοῦ ὤμου. Καὶ ὁ Ἀβελόκ, βοηθούμενος ἀπὸ ἕνα ὑποτελῆ, ὅστις τοῦ ἔμεινε πιστός, ἐπανακτᾷ τὴν Δανίαν καὶ κατόπιν ἀποσπᾷ τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ Γκόδριχ. Ὁ Γκοδάρδος ἐξεδάρη καὶ προσεδέθη εἰς μίαν φοράδα ἡ ὁποία τὸν ἔσυρεν ὄπισθέν της ἐπὶ πετρώδους ἐδάφους· ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἀπηγχονίσθη. Ὅσον διὰ τὸν Γκόδριχ, οὗτος ἐκάη ζῶν. Καὶ τὸ ποίημα τελειώνει συμφώνως μὲ τὴν στερεότυπον ἔκβασιν ὅλων τῶν μεσαιωνικῶν λογοτεχνημάτων : μὲ τὸν γάμον τοῦ Ἀβελὸκ καὶ τῆς Γκόλδβυρθ.

Ἀβελσβερτ (Hab-lschwerdt). Πόλις τῆς Σιλεσίας (Πρωσσία) καὶ ἐν τῇ διοικήσει Βρεσλάου. 6.227 κατοίκους. Ἔχει δύο μεγάλα ἐργοστάσια φωσφορικῶν πυρείων καὶ ἐξάγει βούτυρον λίνου, ζῦθον, ξυλείαν κ.τ.λ.

ἀβελτερία· εὐήθεια, μωρία, ἀνοησία, νωθρότης, ἀκόμη καὶ ἀτασθαλία· ἀργότερα ἐφάνη ὁ τύπος : *ἀβελτηρία* (μὲ η) κατ' ἀναλογίαν τῶν: *σωτηρία, στυπτηρία, ἀρτηρία*· ἐξ *ἀβελτερίας* ἀφῆκε νὰ τὸν διαφύγῃ ἡ περίστασις· *ἀβελτηρία* διακρίνει τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ καταστήματος τούτου.

ἀβέλτερος,-α-ον· μηδαμινός, ἀνόητος, μωρός, εὐήθης, νωθρός, ἔτι δὲ ἀτάσθαλος, ἄτσαλος, σαφάλης, ἀκατάλληλος : *ἀβέλτερος* πρὸς αὐτὴν τὴν ἐργασίαν. Ὑπερθετ. *ἀβελτερώτατο*. καὶ ἐπίρρημα *ἀβελτέρως*. Ὑπάρχει καὶ ἀρχ. τύπος ἐκτεταμένος : *ἀβελτέρειος*, ὅπως ὑπάρχει καὶ *ἡμετέρειος* ἀντὶ *ἡμέτερος*.

ἀβελτίωτος,-ον. τὸ ἐναντίον τοῦ βελτιωμένος, ὁ μὴ βελτιωθείς, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ βελτιωθῇ: *ἀβελτίωτος* κατάστασις, -ἄνθρωπος,-κράτος κτλ.

Ἄβεμαν (Βόλφ). Ζωγράφος Γερμανός. Ἐγεννήθη ἐν Νυρεμβέργῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος, ἀπέθανε τῷ 1620. Ἐζωγράφησε, μιμούμενος τὸν Steenwych, τὸ ἐσωτερικὸν διαφόρων ἐκκλησιῶν. Ἐθαυμάζετο τὰ μέγιστα ὑπὸ τῶν συγχρόνων του. Ἀπέθανε συνεπείᾳ πληγῆς, ἣν ἔλαβε κατά τινα μονομαχίαν.

Ἀβεμπάσε (Avempace). Ὁ ἀρχαιότερος καὶ εἷς τῶν ἐπιφανεστέρων Ἀράβων φιλοσόφων ἐν Ἱσπανίᾳ. Τὸ ὄνομα του Ἀβοὺ-Βέκρ Μωχάμετ ἴβν Γιαχιά, μετεμορφώθη ὑπὸ τῶν Λατίνων εἰς Ἀβεμπάσε. Σχεδὸν τίποτε περὶ αὐτοῦ δὲν εἶνε σαφῶς γνωστόν. Ὑποτίθεται ὅτι ἐγεννήθη ἐν Σαραγόσσῃ περὶ τὰ τέλη τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἀπέθανεν ἐν Φὲζ τὸ 1138 νέος ἀκόμη. Ὅπως οἱ περισσότεροι τῶν Ἀράβων φιλοσόφων, ἦτο ἰατρὸς τὸ ἐπάγγελμα. Ἦτο δὲ καὶ κάλλιστος μουσικός, μαθηματικός, ἀστρονόμος καὶ ποιητής.

Τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του εἶνε τὸ ἀναφερόμενον ὑπὸ τοῦ ἄραβος ἰατροῦ Ἀβερρόη, τὸ ἐπιγραφόμενον «Δίαιτα ἢ διαγωγὴ τοῦ ἐρημίτου». Ὁ Ἀβεμπάσε δίαιταν ἐννοεῖ τὸ ὠργανωμένον σύστημα τῶν κανόνων, εἰς τοὺς ὁποίους ὑπακούων τὸ ἄτομον δύναται νὰ ἀνυψωθῇ ἐκ τῆς ἁπλῆς ζωῆς τῶν αἰσθήσεων εἰς τὴν κατάληψιν τῶν καθαρῶς διανοητικῶν ἀρχῶν καὶ νὰ λάβῃ οὕτω μέρος εἰς τὴν θείαν σκέψιν, ἥτις συνέχει τὸν κόσμον.

Οἱ κανόνες οὗτοι, τοὺς ὁποίους ὥρισε διὰ τὸ ἄτομον ὁ Ἀβεμπάσε, δὲν εἶνε ἡ ἀναπαράστασις πολιτικῆς ὀργανώσεως τελείας καὶ ἰδεώδους πολιτείας. Καὶ ὁ ζητῶν νὰ ζήσῃ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τούτους καλεῖται ὑπὸ τοῦ Ἀβεμπάσε *ἐρημίτης*, ὄχι διότι ἀποσύρεται τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ διότι, ζῶν ἐν αὐτῇ, μένει ξένος εἰς τὰ ἔθιμά της καὶ καθοδηγεῖται εἰς τὸν δρόμον του ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν δημιουργίας ἀνωτέρας τινὸς πολιτείας ἢ ἰδεώδους κοινωνίας.

Τὸ ἀντικείμενον τῶν μελετῶν τοῦ Ἀβεμπάσε ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τοῦ ἀνωτάτου σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ταξινομῶν τὰς διαφόρους ψυχικὰς ἐνεργείας, ἀπορρίπτει τὰς ἀποβλεπούσας εἰς τὴν ὕλην καὶ τὸ σῶμα καὶ κατόπιν ἀναλύει τοὺς διαφόρους πνευματικοὺς τύπους, κατὰ τοὺς ὁποίους δύναται νὰ ὁρισθῇ ἡ κατεύθυνσις τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν. Ὑποδεικνύει τὴν κανονικὴν σειρὰν τῶν τύπων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ψυχὴ θὰ ἀνυψωθῇ καὶ λέγει ὅτι οὐδεὶς ἐκ τούτων εἶνε τελειωτικὸς ἢ πλήρης καθ' ἑαυτόν, ἐκτὸς τῶν καθαρῶν διανοητικῶν τύπων, οὓς κα-

Digitized by Google

λει ἰδέας ἰδεῶν. Ταύτας ὅταν ἡ διάνοια συλλάβῃ γίνεται intellectus aqnisitus καὶ πλησιάζει πρὸς τὸ θεῖον.

Ἡ διάνοια, λέγει ὁ Ἀβεμπάσε, ἔχει ἐν ἑαυτῇ τὴν δύναμιν νὰ κατανοῇ τὴν ὑψίστην ἀλήθειαν καὶ δὲν χρειάζεται τὸ μυστικὸν φῶς, ὡς ὁ Ἀλγαζαλὶ ἐδίδασκεν.

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ἀβεμπάσε δεικνύουν μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὴν θεωρίαν περὶ ἑνότητος τῆς διανοίας τοῦ Ἀβερρόη, ἀλλὰ τὸ σκοτεινὸν καὶ ἀτελὲς τῆς «Διαίτης» του δὲν ἐπιτρέπει ἀσφαλῆ κρίσιν τῶν δοξασιῶν του.

Ἀβέμπουρυ (Avebury). Ἀγγλικὸν χωρίον εἰς την κομητείαν τοῦ Βίλτς, ἓξ μίλια δυτικῶς τοῦ Mariborough. Εἶνε γνωστὸν διὰ τὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖά του. Εἰς τὴν θέσιν ὅπου εἶνε ἐκτισμένον εὑρίσκετο μέγα κυκλικὸν τεῖχος ἐξ 100 λίθων 15-17 ποδῶν ὕψους καὶ 40 ποδῶν περιφερείας, τὸ ὁποῖον περιεκύκλου ἔκτασιν διαμέτρου 1000 περίπου ποδῶν. Ὁ κύκλος οὗτος περιεβάλλετο ὑπὸ πλατείας τάφρου καὶ ὑψηλῶν προπυργίων. Ἐντὸς τοῦ κύκλου τούτου ὑπῆρχον δύο μικρότεροι, διαμέτρου 350 ποδῶν ὁ εἷς καὶ 325 ὁ ἄλλος καὶ ἀποτελούμενοι ἀπὸ διπλῆν ὁμόκεντρον σειρὰν λίθων. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἑνὸς εὑρίσκετο στήλη, εἰς δὲ τὸν ἄλλον δολμέν, ἤτοι μεγαλιθικὸν μνημεῖον σχήματος τραπέζης. Εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο ὁδηγεῖ μακρὰ Λεωφόρος, ὀνομαζομένη σήμερον Kennet Avenue, ἐκ διπλῆς καὶ αὕτη σειρᾶς λίθων, καὶ μήκους 1430 ὑαρδῶν.

Μόνον ἴχνη τῶν πελωρίων τούτων μνημείων διασῴζονται. Τὰ τείχη κατεδαφίσθησαν καὶ οἱ λίθοι ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς οἰκοδομὴν οἰκιῶν.

Πλησίον τοῦ χωρίου ὑπάρχουν δύο ἄλλα μνημεῖα μεγάλης σπουδαιότητος. Εἶνε οἱ μεγάλιθοι τοῦ Hakpen Hill, καὶ ὁ τεχνιτὸς λόφος, Silbury Hill. Ἐπὶ πολὺ ἐπεκράτει ἡ γνώμη ὅτι τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶνε Δρυϊδικά, ἀλλὰ νεώτεραι ἔρευναι τείνουν νὰ ἀποδείξουν ὅτι τοὐλάχιστον ὁ μεγαλύτερος κύκλος καὶ ὁ Silbury Hill ἔγιναν εἰς ἀνάμνησιν τῆς τελευταίας ἐκ τῶν 12 μαχῶν τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου, ἤτοι τῷ 520 π. Χ.

Ἀβὲν (François d'Avesne). Γάλλος δημοσιολόγος ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τῶν Θεοφωτίστων τῆς ὁποίας ὁ Sinior Morin ἦτο ἀρχηγός. Ἐγεννήθη εἰς Eleurance περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἀπέθανε τὸ 1662. Τὰ συγγράμματά του ἂν καὶ εἶχαν χροιάν τινα μυστικισμοῦ ἦσαν ἀληθεῖς πολιτικοὶ λίβελλοι. Τὸ σπουδαιότερον, τὸ στοιχίσαν εἰς τὸν ἐκδότην του διετῆ φυλάκισιν, ἐπεγράφετο: «*Περὶ τῆς ἐξουσίας τῶν βασιλέων ἐπὶ τῶν λαῶν καὶ περὶ τῆς ἰσχύος τῶν λαῶν ἐπὶ τῶν βασιλέων*». Ἄλλα ἔργα του εἶνε: «*Ἡ Ἁγία Τραγωδία*». *Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐρρῖκον III*.

Ἀβὲν (Avesnes-sur-Helpe). Πόλις τῆς Γαλλίας ἐν τῇ εὐφορωτάτῃ περιοχῇ τοῦ Μεγάλου Ἔλπη. Τὸ 1020 ὁ αὐθέντης τοῦ Λεζέ, Βέρρικ II, ἀνήγειρε πύργον. πέριξ τοῦ ὁποίου ἤρχισαν συγκεντρούμενοι κάτοικοι, οὕτως ὥστε ταχέως διεμορφώθη ἡ περιοχὴ εἰς τὴν πόλιν Ἀβέν. Ἀνῆκεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τοὺς κόμητας τῆς Φλάνδρας. Τὸ 1559 περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἱσπανῶν. Το 1660 ἀπεδόθη εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τῆς συνθήκης τῶν Πυρηναίων. Τὸ 1814 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρώσων καὶ τὸ 1815 ὑπὸ τῶν Πρώσσων. Εἶνε πατρὶς τοῦ γεωλόγου H. Lecoq.

Εἶνε πολις καλῶς ἐκτισμένη καὶ ὠχυρωμένη κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Vauban. Τὸ κυριώτερον κτίριόν της εἶνε ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀνοικοδομηθεὶς κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος μετὰ τὴν πυρκαϊὰν τοῦ 1513. Εἶνε ρυθμοῦ Γοτθικοῦ, κτίριον βαρύ, τετραγωνικόν, μὲ ἐπάλξεις, αἱ ὁποῖαι τῷ προσδίδουν ὄψιν φρουρίου. Μετὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν προσετέθη καὶ ὀκτάγωνον κωδωνοστάσιον, φέρον εἰς τὴν κορυφὴν μικρὸν φανόν. Τὸν 18ον αἰῶνα ἐτοποθετήθησαν εἰς τοῦτο κώδωνες ἐκ Λουβαίν, ὁ συγκωδωνισμὸς τῶν ὁποίων λέγεται ὅτι ἦτο θαυμάσιος. Τὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας, ὅπου εἶνε ἡ χορῳδία ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην οἰκοδομὴν τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ εἶνε χαμηλότερον τοῦ ἐσωνάρθηκος. Οἱ θόλοι ὑποβαστάζονται διὰ στύλων ἐκ κυανοῦ μαρμάρου. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον εὑρίσκεται ἐπὶ ἐξέδρας ἐκ χρωματιστοῦ μαρμάρου. Εἰκόνες τοῦ 16ου αἰῶνος και πίνακες τοῦ Watteau στολίζουν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου οἰκοδομήματος.

Τὸ Institut Villien εἶνε μέγα κτίριον, κληθὲν οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ του, στεγάζονται δὲ εἰς τοῦτο αἱ σχολαὶ μουσικῆς καὶ ζωγραφικῆς.

Ἀβὲν-ὰν-Κονδρὸζ (ἢ Les Avins). Χωρίον τοῦ Βελγίου ἀπέχον περὶ τὰ 16 χιλιόμετρα τῆς πόλεως Hug. Τὸ 1635 ὁ Γαλλικὸς στρατὸς ἐκ 30.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Chatillon καὶ Brézé κατετρόπωσεν ἔξωθι τούτου τὸν στρατὸν τοῦ πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, γενόμενος οὕτω κύριος τοῦ Νοτίου Βελγίου.

Ἀβὲν-Ἔζρα ἢ Ἴβν Ἔζρα. Σοφὸς ραββῖνος ἱσπανος, καλούμενος ἐπίσης Ἀβενάρε καὶ Ἐβενάρε. Τὸ πλῆρες ὄνομά του εἶνε Ἀβραὰμ βὲν Μεΐρ βὲν Ἔζρα. Ἐγεννήθη ἐν Τολέδῳ τὸ 1119, ἀπέθανε τὸ 1174. Διεκρίθη ὡς φιλόσοφος, ἀστρονόμος, ἰατρὸς καὶ ποιητής, ἀλλ' ὅ,τι τὸν ἀπηθανάτισε εἶνε τὰ σχόλιά του εἰς τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὰ ὁποῖα, ὅλα σχεδόν, ἐτυπώθησαν εἰς τὰς μεγάλας Ραββινικὰς Βίβλους τοῦ Βόμβεργ (1526), Βούξβορφ (1618) καὶ Φραγκφούρτερ (1724). Εἶνε ὁ πρῶτος ὁ ἀνυψώσας τὴν ἑρμηνείαν τῆς Βίβλου εἰς περιωπὴν ἐπιστήμης. Τὸ ὕφος του εἶνε κομψὸν ἀλλὰ κάπως σκοτεινόν. Ὁ Ἀβὲν-Ἔζρα εἶνε γνωστὸς καὶ ὡς ἀστρονόμος καὶ ἀστρολόγος. Ἔγραψε πλείστας ἀστρονομικὰς πραγματείας καὶ ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς ἕνα ἀστέρα.

Ἀβενάκοι (Abénaquis, Abenaki ἢ Abnaki). Ὄνομα μιᾶς συμπολιτειας ἰθαγενῶν φυλῶν τῆς Β Ἀμερικῆς, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Νεου Μπροῦνσβικ καὶ τοῦ Μαίν. Μεταξὺ τῶν φυλῶν αὐτῶν ἦσαν οἱ Νορριδτζεβόκοι, οἱ Πενεμπσκότοι καὶ οἱ Πασσαμακόδδιοι. Κατὰ τοὺς πολέμους μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, οἱ Ἀβενάκοι ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς Γαλλίας καὶ τῷ 1724 ὑπέστησαν τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Ἄγγλων. Ἡ συμπολιτεία τότε τῶν φυλῶν αὐτῶν διελύθη. Ὀλίγοι ἐναπουείναντες, παρέμειναν εἰς τὰς Πολιτείας Μαὶν καὶ Νέα Μπροῦνσβικ, ὅπου ὑπάρχουν καὶ σήμερον ἀπόγονοι αὐτῶν. Ἄλλοι μεταναστεύσαντες πρὸς βορρᾶν ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸν Καναδᾶν.

Ἀβενάριους (Βασίλειος Πέτροβιτς). Ἐγεννήθη τὸ 1839 εἰς τὸ Τσάρσκογιε Σέλο καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὴν Πετρούπολιν. Γενόμενος προλύτης τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, εἰσήχθη ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ γραφείῳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου Β΄. Ἔγραψε διηγήματα δημοσιευθέντα ἄλλα μὲν ὑπὸ τὸν κοινὸν τίτλον «Πλανώμεναι Δυνάμεις», δύο δὲ ἕτερα, τὸ «Σύγχρονον Εἰδύλλιον» καὶ ἡ «Ἀνεμοζάλη», ἰδιαιτέρως. Τὰ διηγήματα ταῦτα τοῦ Ἀβενάριους εἶνε ἀξιοσημείωτα, μόνον διότι ὁ συγγραφεὺς ὅλην τὴν κοινωνικὴν κίνησιν τῆς ἕκτης δεκαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος συνοψίζει ἐπὶ μόνου τοῦ φιληδόνου ἐδάφους, ὑποθέσας ὅτι τοῦτο προήρχετο ἐκ τῆς ἐκλύτου χειραφετήσεως τῆς αἰσθηματικότητος καὶ συνεπείᾳ τούτου τὰ διηγήματά του, καὶ ἰδίως ἡ «Ἀνεμοζάλη», γέμουν τοιαύτης χυδαίας βαναυσολογίας, ὥστε ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς αἰσχυνθεὶς διὰ τὰς αἰσχρὰς ὁρμὰς τῆς διασαλευθείσης φαντασίας του, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ἔκδοσιν τῶν ἔργων του περιέκοψε λεπτομερείας τινάς, τὰς ὑπὲρ τὸ δέον ἀχρείας. Βραδύτερον ὁ Ἀβενάριους ἐστράφη πρὸς τὴν παιδικὴν φιλολογίαν καὶ ἐπὶ τοῦ σταδίου τούτου ἡ δρᾶσίς του ἔσχε μᾶλλον σοβαρὸν χαρακτῆρα. Οὕτω συνέθεσε παραμύθια, παιδικοὺς μύθους καὶ διήγημα: «Ἡ παιδική, ἡ ἐφηβικὴ καὶ ἡ νεανικὴ ἡλικία τοῦ Πούσκιν». Ἀπέθανεν ἐν Πετρουπόλει τὸ 1899. (Θ. Β)

Ἀβενβροῦγγερ (Avenbrugger ἢ Auenbruge) Λεοπολδος. Ἰατρὸς ἐν Βιέννῃ. Ἐγεννήθη ἐν Γκρὰτζ τὸ 1722 καὶ ἀπέθανε τὸ 1809. Ἀνεκάλυψε τὴν σπουδαιοτάτην μέθοδον διαγνώσεως στηθικῶν καὶ κοιλιακῶν νοσημάτων διὰ τῆς ἀκροάσεως. Ἡ μέθοδός του ἦτο νὰ ἀκροᾶται, δι' ἐπιθέσεως τοῦ ὠτὸς εἰς τὸ στῆθος, τοὺς ἤχους τοὺς παραγομένους κατόπιν ἐπικρούσεως διὰ τῆς χειρός, ἡ καὶ καλουμένη ἄμεσος ἀκρόασις. Ἡ Λατινικὴ διατριβή του Inventum novum ex Percnssione Thoracis Humani interni Pectoris morbos detegendi ἐκδοθεῖσα τὸ 1761 δὲν ἐξήγειρε τὸ ἐνδιαφερον. Ἀλλ' ὅτε ὁ Κορβισὰρ τὴν μετέφρασε τὸ 1808 κατενοήθη ἡ μεγάλη ἀξία τῆς ἀνακαλύψεως καὶ ὁ Λαεννὲκ ἐτελειοποίησεν αὐτὴν εἰσαγαγὼν τὴν ἔμμεσον διὰ τοῦ στηθοκοπίου ἀκρόασιν. (Ἴδε λεξ Ἀκρόασις).

Ἀβενὲκ (Habeneck Ἀντώνιος-Φραγκῖσκος). Γάλλος βιολιστης καὶ διευθυντὴς ὀρχήστρας. γεννηθεὶς εἰς Μεζιὲρ τὴν 23 Ἰανουαρίου 1781 καὶ ἀποθανὼν εἰς Παρισίους τὴν 8ην Φεβρουαρίου 1849. Ὁ Ἀβενὲκ ἦτο υἱὸς στρατιωτικοῦ μουσικοῦ παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὰς πρώτας μουσικὰς γνώσεις. Ἀπὸ τῆς νεανικῆς του ἡλικίας ἐπέδειξε ζωηροτάτην κλίσιν πρὸς τὴν μουσικήν, δεκαετὴς δὲ ἐλάμβανε μέρος εἰς συναυλίας. Μεταβὰς εἰκοσαετὴς εἰς Παρισίους εἰσῆλθεν εἰς τὸ Ὠδεῖον τὸ 1801 καὶ ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον βιολίου. Μετ' ὀλίγον προσλαμβάνεται ὡς πρῶτον βιολίον εἰς τὴν Ὀπερά, τῆς ὁποίας βραδύτερον ἔγινε διευθυντὴς (1821). Τὸ 1824, τροποποιηθέντος τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ὀπερά, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν του ὡς πρώτου διευθυντοῦ τῆς ὀρχήστρας, θέσιν τὴν ὁποίαν διετήρησε μέχρι τοῦ 1846. Ἡ μεγαλυτέρα δόξα τοῦ Ἀβενὲκ εἶνε ὅτι ἀπεκάλυψεν εἰς τὸ γαλλικὸν κοινὸν τὸ δαιμόνιον τοῦ Μπετόβεν. Ἀπὸ τοῦ 1806 εἶχε διοργανώσει συναυλιας εἰς τὰς ὁποίας ἔπαιζεν ἔργα τοῦ μεγάλου μουσουργοῦ ἐνώπιον περιωρισμένου ἀκροατηρίου ἐρασιτεχνῶν. Τὸ 1815 διὰ τῆς διοργανώσεως νέας ἑταιρείας Συναυλιῶν τοῦ Ὠδείου κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ τὰ ἔργα τοῦ Μπετόβεν, ἐνθουσιάσας τοὺς ἀκροατὰς μὲ τὴν τελειότητα καὶ τὴν θέρμην τῆς ἐκτελέσεως καὶ καταστήσας περιώνυμον ἀνὰ τὴν Εὐρώπην τὴν ὀρχήστραν τοῦ Ὠδείου.

Ἀβενέλ (Georges Avenel). Γάλλος ἱστορικὸς (1828—1876). Ἀφοῦ επεράτωσε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ λύκειον Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου, ἐδημοσίευσε διαφόρους ἱστορικὰς μελέτας καὶ τῷ 1868, τὸ μνημειῶδες δίτομον ἔργον του: «Ἀνάχαρσις Κλότς, ὁ Ρήτωρ τοῦ ἀνθρωπίνου εἴδους». Ἡ βιογραφία αὐτή, ἐκόστισεν εἰς τὸν συγγραφέα κόπους πολλοὺς καὶ μελέτας πολυχρονίους. Ἐξονυχίζει ἐν ταύτῃ λεπτομερῶς τὰς φάσεις τῆς ζωῆς τοῦ ἰδεολόγου Πρώσσου βαρώνου Ἰωάννου Βαπτιστοῦ Κλότς, ἐπονομασθέντος Ἀναχάρσεως) ὁ ὁποῖος διέθεσε τὴν τεραστίαν περιουσίαν του καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ζωήν του πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἰδεωδῶν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας. Περιέχεται προσέτι εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο πιστὴ περιγραφὴ τῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος λαβόντων χώραν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ ἐμπεριστατωμένη ἀφήγησις τῶν δραματικῶν συμβάντων τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

Αβενέλλ. (Ἀλμὲν ἢ Ὠμπὲν ντέζ). Γάλλο-εἰδυλλιακὸς ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1480, καὶ ἀποθανὼν τῷ 1537. Κατ' ἀρχὰς ἦτο ψάλτης καὶ ἔπειτα κληρικός, χωρὶς αὐτὸ νὰ τὸν ἐμποδίζῃ νὰ γράφῃ στίχους καὶ μάλιστα ἀρκετὰ ἐλευθέρους. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν εἰς Παρισίους χωρὶς χρονολογίαν καὶ ἐπανεξεδόθησαν εἰς Γενεύην τῷ 1509. Κυρίως μετέφρασεν ἐμμέτρως διάφορα ἐρωτικὰ ἔργα ἄλλων ὡς π.χ. τὸ «Φάρμακον τῶν Ἐρώτων», τοῦ Αἰνείου Συλβίου, τοῦ κατόπιν Πάπα Πίου II. Πρωτότυπα ἔργα του εἶνε: «Ἡ κλεὶς τοῦ Ἔρωτος» καὶ «Αἱ Ἑπτὰ φιλελεύθεραι τέχναι τοῦ Ἔρωτος ἅτινα οὐδεμίαν ἔχουν λογοτεχνικὴν ἀξίαν.

Ἀβενζοάρης. Ἄραψ ἰατρός, ὀπαδὸς τῆς ἑβραϊκῆς θρησκείας. Διδάσκαλος τοῦ Ἀβερρόου. Γόνος οἰκογενείας τῆς ὁποίας πολλὰ μέλη ὑπῆρξαν ἰατροί, ἐγεννήθη εἰς Πεναφλόρ, ἔζησε δέ, ἐξήσκησε καὶ ἐδίδαξε τὴν ἰατρικὴν εἰς Σεβίλλην ἥτις εἰς τοσαύτην δόξαν εἶχε φθάσει κατὰ τὴν ἐποχὴν (1073—1162) ἐκείνην, ὥστε νὰ λέγεται ὅτι «ὅστις δὲν εἶδε τὴν Σεβίλλην οὐδὲν εἶδεν». Ἐφυλακίσθη ἐπί τι διάστημα διότι ἔσωσε τὸν ἀδελφὸν τοῦ ἄραβος τυράννου τῆς Σεβίλλης Ἀλῆ—Βεντεμέν, ὅστις εἶχεν δηλητηριασθῇ ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ οἰκογενείας. Ἡ πρᾶξις του ὅμως αὕτη ἀνεγνωρίσθη κατόπιν ὡς παράδειγμα ὀρθῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἰατρικοῦ καθήκοντος· Συνεχῶς διατελῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν Σουλτάνων καὶ ἀπολαμβάνων τῆς εὐνοίας τούτων ἀνυψώθη ὑπὸ τοῦ Ἀβὲλ — Μουμὲν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Βεζύρου. Ἐν τῷ κυριωτέρῳ του συγγράμματι: Theisir, ὅπερ ἐξεδόθη μὲ τὸν τίτλον Adjumentum de medela et regimine, τῷ 1490 ὑπο τοῦ Παταβινιου εἰς λατινικην μετάφρασιν γενομένης ἐκ τῆς ἑβραϊκῆς μεταφράσεως καὶ οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Ἀραβικοῦ χειρογράφου, περιέχονται ἐνδιαφέρουσαι παρατηρήσεις περὶ τῶν νοσημάτων τοῦ μεσοθωρακίου καὶ τοῦ περικαρδίου καὶ αἱ πρῶται ἀκριβεῖς γνώσεις περὶ τῆς αἰσθητικότητος τῶν ὀστῶν καὶ τῶν ὀδόντων. Ὑπῆρξεν ἴσως εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων εἰσηγητῶν τῆς φλεβοτομίας τὴν ὁποίαν λέγεται ὅτι ἐξετέλεσε μὲ ἐπιτυχῆ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου του τέκνου ἡλικίας μόλις δύο ἐτῶν.

Ὁ υἱός του ὅστις καὶ τὸν διεδέχθη εἰς τὴν θέσιν ἰατροῦ τοῦ Σουλτάνου Ἀλ-Μανσοὺρ ἀπέθανε νέος δηλητηριασθεὶς ὑπό τινος ὑπουργοῦ ζηλοτυπήσαντος διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐμπιστοσύνην τοῦ Σουλτάνου. Οὗτος ἀφῆκε καὶ μικρόν τι ἰατρικὸν σύγγραμμα μεταφρασθὲν εἰς τὴν Λατινικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον De regimine Sanitalis.

Ἀβένη. Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστιδῶν, εἰς ἣν ὑπάγονται περὶ τὰ 315 γένη, περιλαμβάνοντα περὶ τὰ 3,500 εἴδη. Εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ μᾶλλον διαδεδομένα εἴδη εἶνε: *ἀβένη ἡ ἥμερος* καὶ *ἀβένη ἡ ἀνατολική,* (avena sativa, avena orientalis), κοινῶς βρόμη· (ἴδε τὴν λέξιν). Ἡ αβένη, καταγομένη ἐκ τῆς μέσης Ἀσίας, συναντᾶται ἐν Ἑλλάδι καὶ ὡς αὐτοφυής.

Ἀβενιέρ (Avesnieres). Κωμόπολις τοῦ νομοῦ Mayenne τῆς Γαλλίας πλησίον τῆς πόλεως Laval. Κατά τινα παράδοσιν, ὁ κόμης Guy II τοῦ Λαβάλ, διερχόμενος ἡμέραν τινὰ τὴν γέφυραν Mayenne, ἔπεσεν ἀπὸ τοῦ ἵππου του εἰς τὸν ποταμόν. Τὸ ρεῦμα τὸν παρέσυρε καὶ ὁ κόμης ἔταξε νὰ κτίσῃ ἐκκλησίαν εἰς τὸν τόπον ὅπου θὰ διεσώζετο. Ὁ τόπος ἦτο ἀγρὸς βρόμης καὶ ἐκεῖ ἐκτίσθη τὸ 1040 ἡ Μονὴ τῆς Παναγίας τοῦ Ἀβενιέρ. Ἡ ἐκκλησία διασῴζεται ἀκόμη, ἐπιδι-

Digitized by Google

ορθωθεῖσα κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Ἡ ἀψὶς καὶ τὸ παρεκκλήσιον εἶνε ἀρχαϊκοῦ σχεδίου, ἐνῷ ὁ νάρθηξ καὶ ὁ πύργος ἔχουν προστεθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως. Οἱ θόλοι τοῦ κτιρίου εἶνε τοῦ 15ου αἰῶνος. Ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς διακοσμήσεως ἄξια λόγου εἶνε: τὸ κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου, μία Παναγία (pietà) τοῦ 15ου αἰῶνος, ἐζωγραφημένη ἐπὶ ξύλου, ἡ Καταδίκη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πίναξ τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ πυραμὶς ἐκ μέλανος

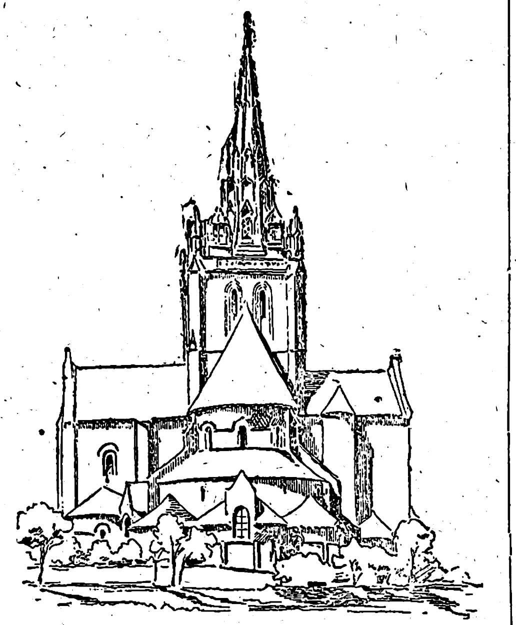

Ἡ μικρὰ καὶ ἱστορικὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας τοῦ Ἀβενιὲρ τῆς ὁποίας ὁ ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμὸς φέρει τὴν σφραγῖδα τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως.

μαρμάρου, ἀνεγερθεῖσα τὸ 1816 εἰς μνήμην τῶν 14 ἱερέων, οἱ ὁποῖοι ἀπεκεφαλίσθησαν ἐν Λαβὰλ τὸ 1764. Ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης εὑρίσκεται ἄγαλμα Παναγίας ἐνδεδυμένης διὰ χρυσοῦ. Κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶνε τὸ ἄγαλμα τῆς Παρθένου τὸ εὑρεθὲν ἐν τῷ κοιλώματι δρυὸς ἐντὸς τοῦ ἀγροῦ ὅπου ὁ κόμης Guy de Laval εἶχε σωθῆ. Ὁ χρόνος ἐπέφερε βλάβας τινὰς εἰς τὴν Παναγίαν ταύτην, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμποδίζει χιλιάδας προσκυνητῶν κατ' ἔτος νὰ ἐπισκέπτωνται τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀβενιὲρ διὰ νὰ ζητήσουν τὴν εὔνοιαν τῆς πολιούχου της.

Ἄβενσβεργ (Abensberg—ἡ Castra Abusina τῶν Ρωμαίων). Μικρὰ πόλις τῆς Βαυαρίας (2.300 κάτοικοι) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄβενς καὶ εἰς ἀπόστασιν 22 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν Ρατισβόννην. Τὸ Ἄβενσβεργ εἶνε γνωστὸν διὰ τὴν νίκην τὴν ὁποίαν κατήγαγεν ὁ Νοπολέων τὴν 20ὴν Ἀπριλίου 1809 κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν ἀρχιδοῦκα Λουδοβῖκον καὶ τὸν στρατηγὸν Χίλλερ Αὐστριακῶν. Οἱ Γάλλοι συνέλαβον 13.000 αἰχμαλώτους, ἡ δὲ νίκη των αὕτη εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μετά τινας ἡμέρας κατάληψιν τῆς Ρατισβόννης. Ἡ πόλις ἔχει ὡραῖον φρούριον μὲ πολυαρίθμους πύργους καὶ εἶνε κέντρον ἀρκετὰ ἀνθηρᾶς βιομηχανίας (ἐργοστάσια ὑφασμάτων, σιδηρουργεῖα, χυτήρια, ζυθοποιεῖα, ἀγορὰς κτηνῶν). Τὸ Ἄβενσβεργ εἶνε ἡ πατρὶς τοῦ ἱστορικοῦ καὶ γεωγράφου Τυρμάϊρ (Thürmayr) τοῦ ὁποίου οἱ συμπατριῶται ἤγειραν τὸν ἀνδριάντα του τῷ 1861. Τὰ μεταλλικὰ θειοῦχα καὶ μ' ἐλαχίστην ποσότητα σιδήρου ὕδατα τοῦ Ἄβενσβεργ χρησιμοποιοῦνται θεραπευτικῶς εἰς τὰς γαστρεντερικὰς καὶ ρευματικὰς παθήσεις, τὴν ἀρθρίτιδα καὶ τὰ χρόνια δερματικὰ νοσήματα.

Ἀβενσεράγοι. Οἰκογένεια ἢ φυλὴ ἡ ὁποία, καθὼς λέγουν, ἐξήσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ βασίλειον τῆς Γρενάδης κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ἀλλὰ περὶ τῆς ὁποίας οὐδὲν θετικὸν εἶνε γνωστὸν ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας. Τὸ ὄνομά της φαίνεται νὰ παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Γιουσοὺφ Βὲν-Σεράχ, φυλετικὸν ἀρχηγὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωάμεθ Ζ΄, τὸν ὁποῖον συνέδραμε νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν θρόνον του. Ἡ μεταξὺ αὐτῆς τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς φυλῆς τοῦ Ζεγρὶ ὑφισταμένη ἀντιζηλία, ὁ ἔρως ἑνὸς Ἀβενσεράγου πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ Σακὶρ Βοαβίλ, ἡ δίκη τῆς βασιλίσσης καὶ ἡ κατακρεούργησις τῶν κυριωτέρων Ἀβενσαράγων ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων τῆς Ἀλάμπρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν λεόντων, ὅλα αὐτὰ θεωροῦνται ἂν ὄχι ἡ κυρία ἀφορμή, πάντως ἐπιβοηθητικὰ τῆς πτώσεως τοῦ βασιλείου τῆς Γρενάδης (1480—1492). Τὰ ἐπισόδια αὐτὰ εἶνε μᾶλλον μυθιστορηματικὰ παρὰ ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένα. Ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἐπ' αὐτῶν ἦτο ὁ Ἱσπανὸς συγγραφεὺς Ζινὲς Περὲθ ντὲ Χίτα εἰς τὸ ἔργον του: «Ἱστορία τῶν φυλῶν τῶν Ζεγρὶ καὶ τῶν Ἀβενσεράγων, μαυριτανῶν ἱπποτῶν τῆς Γρενάδης, τῶν ἐμφυλίων πολέμων οἱ ὁποῖοι ἔλαβον χώραν εἰς αὐτὴν καὶ τῶν πρωτοφανῶν συμπλοκῶν αἵτινες ἔγιναν εἰς τὴν πεδιάδα μεταξὺ Μαυριτανῶν καὶ Χριστιανῶν» (16ος αἰών). Ἡ μυθιστορία αὕτη εὗρε πλείστους μιμητὰς ἐν Εὐρώπῃ. Ἀλλὰ ὁ καλύτερον ἀπεικονίσας τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἶνε ὁ Σατωβριάνδος, μὲ τὸν «Τελευταῖον τῶν Ἀβενσεράγων».

Ἀβενσεράγων (ὁ τελευταῖος τῶν). Διήγημα τοῦ γάλλου συγγραφέως Σατωβριάνδου, μὲ ἱστορικὴν βάσιν ὑποθέσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ αἰτία ἡ ὁποία προεκάλεσε τὴν συγγραφήν του εἶνε ἐπίσης ἱστορική: Ὁ Σατωβριάνδος εἶχεν ἀποβιβασθῆ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1807 εἰς Γάδειρα, ἐκεῖθεν δὲ μετέβη εἰς Κορδούην, ὅπου ἐπανεῦρε τὴν κυρίαν ντὲ Νοάϊγ, τὴν ὁποίαν ἐγνώρισε τὸ 1790 ὡς θυγατέρα τοῦ αὐλικοῦ τραπεζίτου Λαμπὸρντ ντὲ Μερεβίλ. Ἡ «ὡραία Ναθαλία», ὅπως τὴν ἐκάλουν ἄλλοτε, δὲν εἶχε πλέον τὴν παλαιὰν ἀκτινοβολίαν τῆς καλλονῆς της, ἀλλ' αὐτὸ δὲν

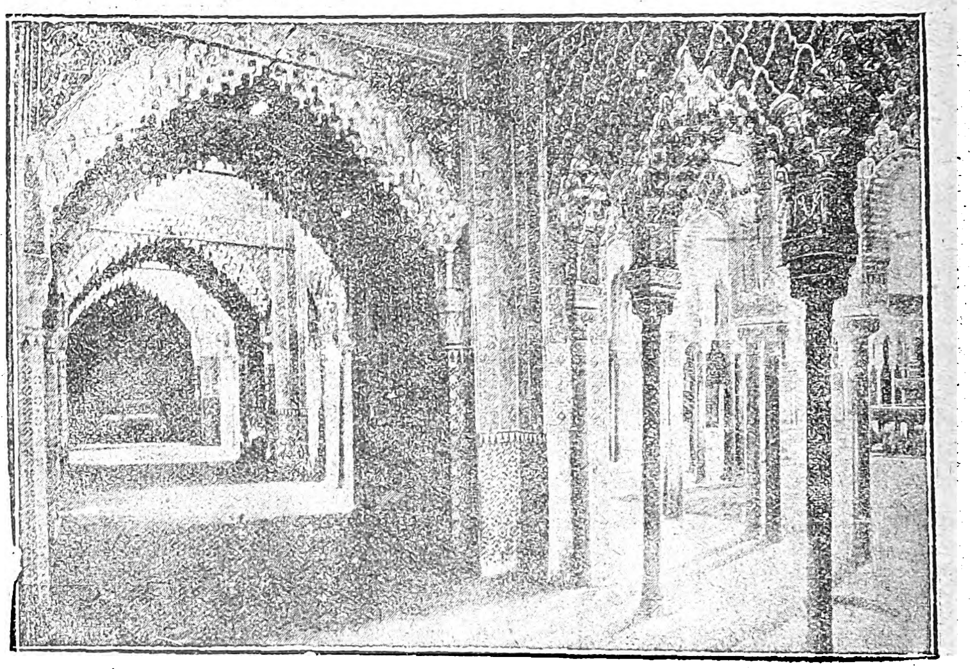

Ἀλάμπρα. *Τὸ δικαστήριον καὶ ἡ αὐλὴ τῶν λεόντων.*

Τὸ μεγαλοπρεπὲς αὐτὸ ἀνάκτορον τῶν Μαυριτανῶν βασιλέων εἶνε περίφημον διὰ τὴν χάριν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του καὶ τὴν πολυτελῆ διακόσμησιν. Ἓν τῶν ὡραιοτέρων διαμερισμάτων τῆς Ἀλάμπρας εἶνε ἡ αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου μὲ τὰ δαντελλωτὰ ἀραβουργήματά της.

ἠμπόδισε τὸν Σατωβριάνδον νὰ ἀναμνησθῇ τῶν παρελθουσῶν εὐχαρίστων ἡμερῶν καὶ τὸ τρυφερὸν αἴσθημα τὸ ὁποῖον ᾐσθάνθη δι' αὐτὴν καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ τὴν ἐνσαρκώσῃ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Μπλάνκας, εἰς τὸ περίφημον διήγημά του, τοῦ ὁποίου ἡ ὑπόθεσις ἔχει ὡς ἑξῆς, ἐν ὀλίγοις:

Οἱ Ἀβενσεράγοι ἦσαν μία ἰσχυρὰ φυλὴ μαυριτανῶν, τῆς ὁποίας οἱ ἀγῶνες κατὰ τῆς ἀντιζήλου φυλῆς τῶν Ζενρί, ἐπέφερον τὴν κατάλυσιν τοῦ βασιλείου τῆς Γρενάδης, τῷ 1491, ἐπὶ ἡγεμονίας τοῦ Βοαβίλ, καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Φερδινάνδον τὸν Καθολικὸν καὶ τὴν Ἰσαβέλλαν τῆς Κατσίλλης. Μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτήν, αἱ διάφοροι μαυριτανικαὶ φυλαὶ διεσκορπίσθησαν εἰς Ἀφρικήν, καὶ ἡ τῶν Ἀβενσεράγων κατέφυγεν εἰς τὰ πέριξ τῆς Τύνιδος. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φυλῆς αὐτῆς ἐνεπνεύσθη ὁ Σατωβριάνδος τὸν τύπον τοῦ «Τελευταίου τῶν Ἀβενσεράγων», τοῦ εἰκοσιδιετοῦς Ἀμπὲν-Χαμέτ, ὅστις «συνεκέντρωνε τὴν καλλονήν, τὰς ἀρετάς, τὴν φιλοφροσύνην καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν τῶν προγόνων του, μετὰ τῆς αἴγλης καὶ τῆς θλίψεως τὴν ὁποίαν δίδει εἰς τὴν μορφὴν ἡ δυστυχία ὅταν τὴν ὑποφέρῃ τις καρτερικῶς». Μόλις ἔχασε τὸν πατέρα του (εἴκοσι τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Γρενάδης ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν) ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ, ὡς ἄγνωστος περιηγητής, νὰ προσκυνήσῃ τοὺς τόπους τῶν προγόνων του, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κρυφίαν πρόθεσιν νὰ ἐκδικηθῇ τὸ αἷμά των. Μόλις ὅμως ἔφθασεν εἰς Γρενάδην, συναντᾶται μὲ τὴν δόνα Μπλάνκαν, ἡ ὁποία συνεδύαζε «τὰ θέλγητρα τῆς γαλλίδος μὲ τὸ πάθος τῆς ἱσπανίδος, χωρὶς ἡ ἔμφυτος καλλαισθησία της ν' ἀφαιρῇ τίποτε ἀπὸ τὴν σταθερότητα, τὴν δύναμιν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν αἰσθημάτων τῆς καρδίας της». Πρὸ τῆς ἐκθαμβωτικῆς καλλονῆς της καὶ τοῦ ἔρωτος ποὺ τοῦ ἐμπνέει λησμονεῖ τὸν σκοπὸν δι' ὃν μετέβη ἐκεῖ. Σχετίζεται μετὰ τοῦ δὸν Ροδρίγου, πατρὸς τῆς νεάνιδος, ἀποκτᾷ τὴν ἐμπιστοσύνην του, καὶ συχνάζει εἰς τὴν οἰκίαν του, ἀποκρύπτων ὅμως ἐπιμελῶς τὴν καταγωγήν του. Οἱ ἱπποτικοί του τρόποι καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ χαρακτῆρός του θέλγουτὴν νεάνιδα ἥτις, ἐνδομύχως, ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ αἰσθήματά του. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς θρησκείας εἶνε βαθύταια ἐρριζωμένη εἰς τὰς καρδίας καὶ τῶν δύο. «Ἂς γίνῃ Μουσουλμανίς καὶ θὰ τὴν λατρεύω μέχρις ὑστάτης πνοῆς!», λέγει ὁ Μαυριτανός. «Ἂς βαπτισθῇ χριστιανός, καὶ τὸν ἀκολουθῶ μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς!», σκέπτεται ἡ ἱσπανίς. Ἔρχεται τέλος καὶ ἡ στιγμὴ τῆς ποθουμένης ἐρωτικῆς ἐξομολογήσεως. Καὶ τότε καταφαίνεται ἐντονώτερον ἡ ὑπεροχὴ τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἐπὶ τοῦ ἐρωτικοῦ. Οἱ δύο νέοι ὁμολογοῦν τὸν ἀμοιβαῖον σφοδρὸν ἔρωτά των, ἀπαιτοῦν ὅμως ἀμφότεροι νὰ μυηθῇ ὁ εἷς εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ ἄλλου, χωρὶς ν' ἀποφασίζῃ κανεὶς μίαν τόσον μεγάλην θυσίαν. Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ Ἀμπὲν Χαμὲτ ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Τύνιδα, πλησίον τῆς σσβαρῶς ἀσθενούσης μητρός του. Πρὶν ἀναχωρήσῃ, ἀνταλλάσσει ὅρκους πίστεως μετὰ τῆς Μπλάνκας, καὶ οἱ δύο ἐρασταὶ συμφωνοῦν ἢ νὰ ἑνωθοῦν, καὶ τοῦτο μόνον ἐν ᾗ περιπτώσει θ' ἀπεφάσιζεν εἷς ἐκ τῶν δύο ν' ἀλλάξῃ θρησκείαν ἢ νὰ μὴ ἀγαπήσουν δευτέραν φορὰν καθ' ὅλην τὴν ζωήν των. Ὁ Ἀμπὲν-Χαμὲτ μετέβαινε κατ' ἔτος καὶ ἔβλεπε τὴν Μπλάνκαν. Οὐδεὶς εἶχεν ἀκόμη τὴν ψυχικὴν δύναμιν ν' ἀπαρνηθῇ χάριν τοῦ ἔρωτος τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως τοῦ τρίτου ἔτους, ἐπιστρέφει ὁ ἀδελφὸς τῆς Μπλάνκας, ὁ γενναῖος ἱππότης Δὸν Κάρλος, μετά τινος εὐγενοῦς Γάλλου αἰχμαλώτου, τοῦ Θωμᾶ Λατρέκ, μὲ τὸν ὁποῖον συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας. Ὁ Γάλλος εὐπατρίδης ἐρᾶται παραφόρως τῆς ἱσπανίδος, ἥτις δὲν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰ αἰσθήματά του καὶ ἐκδηλώνει τὴν προτίμησίν της διὰ τὸν Μαυριτανόν. Ἡ εὔνοια αὐτὴ πρὸς ἕνα ἄπιστον γίνεται ἀφορμὴ μονομαχίας μεταξὺ τοῦ Ἀμπὲν-Χαμὲτ καὶ τοῦ Δὸν Κάρλου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀφοπλίζεται ὁ δεύτερος. Τῇ ἐπεμβάσει τῆς Μπλάνκας, αἱ σχέσεις τῶν τριῶν εὐγενῶν ἐξακολουθοῦν ψυχρῶς φιλικαί, ἕως ὅτου, ὁ τελευταῖος τῶν Ἀβενσαράγων, μανθάνει ὅτι ἡ οἰκογένεια τῆς γυναικὸς ποὺ λατρεύει κατάγεται ἀπὸ τοὺς Μπιβάρ, οἵτινες κατεκρεούργησαν τοὺς προγόνους του κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Γρενάδης, καὶ μὴ δυνηθεὶς πλέον ν' ἀντισταθῇ εἰς τὴν τραγικὴν πάλην μεταξὺ ἔρωτος καὶ καθήκοντος, ὁμολογεῖ ποῖος πράγματι εἶνε καὶ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον μετέβη εἰς Γρενάδην. Τότε ὁ Δὸν Κάρλος, θαυμάσας τὴν εὐγένειαν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Μαυριτανοῦ, τοῦ προτείνει ὡς σύζυγον τὴν ἀδελφήν του ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ γίνῃ χριστιανός. Ὁ Ἀμπὲν-Χαμὲτ ἐρωτᾷ τότε τεταραγμένος τὴν Μπλάνκαν τί πρέπει νὰ κάμῃ.—«Ἐπίστρεψε εἰς τὴν ἔρημον!», τοῦ ἀποκρίνεται ἐκείνη καὶ πίπτει λιπόθυμος. Καὶ ὁ Μαυριτανὸς φεύγει, ἀπηλπισμένος, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ τὴν ἀγαπᾷ. Ἀπέθανε δὲ μετ' ὀλίγον εἰς Τύνιδα, ὅπου σώζεται μέχρι σήμερον ὁ ἁπλοῦς τάφος του, ὁ τάφος τοῦ τελευταίου τῶν Ἀβενσεράγων (Ι. Λ. Κ.).

Ἀβεντῖνος (Aventinos) Johann. Τὸ ἀληθές του ὄνομα ἦτο Thurmayr. Χρονογράφος βαυαρός, γεννηθεὶς ἐν Ἄβενσβεργ τὸ 1466 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρατισβόννῃ τὸ 1534. Ἔ-

Digitized by Google

γραψε λατινιστὶ τὰ «Χρονικὰ τῆς Βαυαρίας» συλλέξας τὰς πληροφορίας ἐξ αὐθεντικῶν πηγῶν, καὶ ὑποστηριχθεὶς χρηματικῶς ὑπὸ τῶν Δουκῶν τῆς χώρας ταύτης. Ἐτελείωσε τὸ ἔργον του τὸ 1528, ἀλλὰ πρὶν τὸ ἐκδώση ἐφυλακίσθη ἐπὶ τῇ ὑποψίᾳ ὅτι ἦτο αἱρετικός. Καὶ ἀπεφυλακίσθη μὲν ταχέως, ἀλλὰ ἡ λύπη τὸν εἶχεν ἤδη καταβάλει καὶ ἀπέθανεν ὀλίγα ἔτη ἀργότερον. Ἡ ἱστορία του ἐξεδόθη τὸ 1534 μὲ σπουδαίας παραλείψεις, αἵτινες ὅμως ἐπανεισήχθησαν εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσίν της τὸ 1580.

Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἔργων του, ὁ Gesner ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ἓν παράδοξον ἔργον ἐπιγραφόμενον Numerandi per digitos manusque Veterum Consuetudines (αἱ ἀρχαῖαι συνήθειαι τοῦ ἀριθμεῖν διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν δακτύλων).

Ἀβεντῖνος (λόφος). Εἷς ἀπὸ τοὺς λόφους τῆς Ρώμης. Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως δὲν εἶνε ἐπακριβῶς καθωρισμένη, καίτοι ὁ Βάρρων ἀναφέρει διαφόρους ἐξηγήσεις περὶ αὐτῆς. Γενικῶς πιστεύεται, ὅτι ὁ λόφος ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ἄλβας, Ἀβεντῖνον, ὁ ὁποῖος ἐτάφη ἐκεῖ, τὴν ἐτυμολογίαν δὲ αὐτὴν παραδέχονται καὶ οἱ Λατινισταί. Ὁ Ἀβεντῖνος εἶνε ὁ νοτιώτερος καὶ χαμηλότερος τῶν λόφων τῆς Ρώμης. ἐκτείνεται δὲ Ν. Δ. τοῦ Παλατίνου καὶ διαιρεῖται εἰς δύο ὑψώματα, διαχωριζόμενα ἀπὸ ἓν κοίλωμα, καλούμενον σήμερον Μολέττα καὶ παράλληλον πρὸς τὸν ροῦν τοῦ Τιβέρεως. Ἐκ τῶν δύο ὑψωμάτων, τὸ πρὸς τὸν Τίβεριν εἶνε ὁ ἀρχαῖος Ἀβεντῖνος, ἐνῷ τὸ ἕτερον, οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον Ρεμούρια ἢ Ρεμόνια. Ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὑψωμάτων ὑπάρχουν σήμερον πολλαὶ ἐκκλησίαι. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ λόφου εἶνε ὁ Ἅγιος Ἀλέξιος (46.50 μ.). Ὁ λόφος αὐτὸς συνδέεται πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς Ρώμης. Ἐπ' αὐτοῦ καὶ μέσα εἰς πυκνὸν δάσος, εἶχε τὸ σπήλαιόν του ὁ λῃστὴς Κάκος, ἐντὸς αὐτοῦ δὲ ἐστραγγαλίσθη καὶ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν Ἡρακλῆ. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ρῶμος, ἐρίζων πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ρωμύλον, διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς τοποθεσίας τῆς πόλεως καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτῆς, διέκρινεν ἓξ γῦπας, πρὶν ὁ ἀδελφός του διακρίνῃ δώδεκα ἐπὶ τοῦ Παλατίνου. Ἐπ' αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ὕψωμα Ρεμούρια ἐτάφη ὁ Ρῶμος. Ὁ λόφος παρέμεινεν ἀκατοίκητος μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἄγκου Μαρτίου, τετάρτου βασιλέως τῆς Ρώμης, ὃ ὁποῖος ἐξηνάγκασε νὰ μετοικήσουν ἐπ' αὐτοῦ τοὺς κατοίκους τεσσάρων λατινικῶν πόλεων.

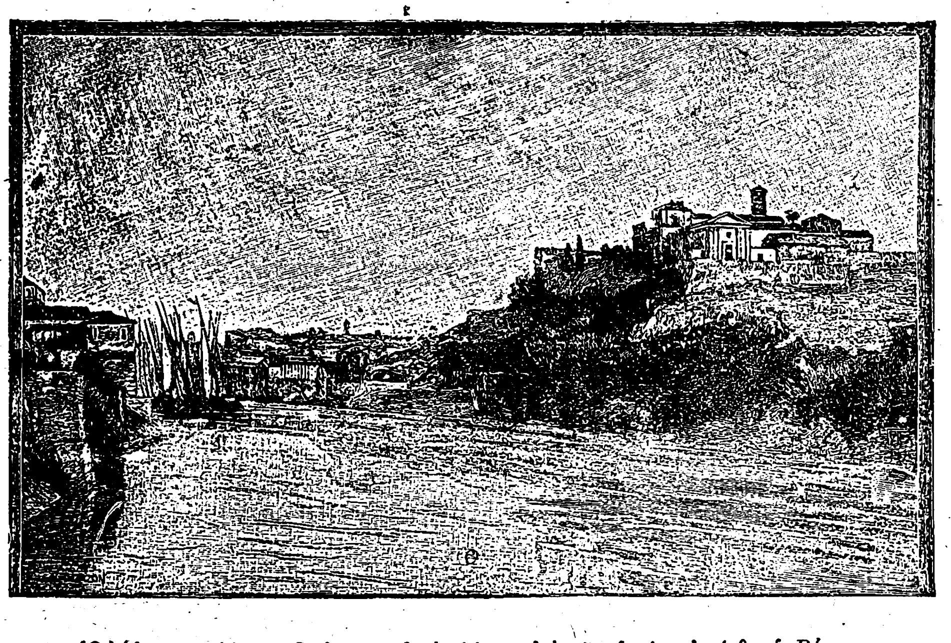

Ὁ Ἀβεντῖνος Λόφος, εἷς ἐκ τῶν ἑπτὰ λόφων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκτίσθη ἡ Ρώμη.

Ὁ Ἀβεντῖνος οὕτω ἐγένετο ὁ λόφος τῶν ἡττημένων Λατίνων καὶ κατόπιν τῶν ἡττημένων ἀντιπάλων τῆς ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας, δηλαδὴ τῶν πληβείων καὶ τῆς δημοκρατίας. Ὁ Σέρβιος Τύλλιος τὸν περιέλαβεν ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἀνήγειρεν ἐπ' αὐτοῦ ἓν ἀπὸ τὰ περιφημότερα ἱερὰ τῆς Ρώμης, τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, καταστάντα τὸ θρησκευτικὸν κέντρον τῆς ὁμοσπονδίας τῶν Ρωμαίων καὶ Λατίνων. Δὶς κατ' ἐπανάληψιν, τὸ 493 καὶ τὸ 449 π. Χ. οἱ πληβεῖοι ἔνοπλοι ἀπεσύρθησαν ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου καὶ ἐπέτυχον τὸν θεσμὸν τῶν δημάρχων καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς δεκαρχίας. (Ἡ ἱστορία αὕτη ἐπανελήφθη καὶ σήμερον, ὁπότε ἡ ἡνωμένη ἰταλικὴ ἀντιπολίτευσις ἀπεχώρησεν ἀπὸ τὸ Κοινοβούλιον, δηλώσασα συμβολικῶς, ὅτι «ἀποσύρεται ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου», εἰς ἔνδειξιν διαμαρτυρίας κατὰ τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ φασισμοῦ). Τὸ 456 π. Χ. ὁ δήμαρχος Ἰκίλιος διένειμεν εἰς τοὺς πληβείους γαίας τοῦ δημοσίου ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου. Πρὸς τὸν λόφον αὐτὸν συνδέεται καὶ ἓν ἀπὸ τὰ δραματικώτερα συμβάντα τῆς ἱστορίας τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας. Τὸ 121 οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Γαΐου Γράκχου εἶχον ὀχυρωθῆ ἐπ' αὐτοῦ, ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν συμμοριῶν τοῦ ὑπάτου Ὀπιμίου, ὅταν ὁ διάσημος δήμαρχος εἶχε τεθῆ ἐκτὸς νόμου. Ὁ Γάϊος εἶχε καταλάβει τότε τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως, ὅπου καὶ εὑρέθη νεκρὸς τὴν ἐπομένην. Ὁ Κικέρων ἦτο ἰδιοκτήτης ἀρκετῶν οἰκιῶν ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου.

Τὸ 36 π. Χ., ἐπὶ τοῦ Τιβερίου, μεγάλη πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ πρὸς τὸν Ἀβεντῖνον τμῆμα τοῦ Ἱπποδρομίου καὶ ὅλην τὴν ἐπὶ τοῦ λόφου συνοικίαν, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ εἶχε δώσει τότε εἰς τοὺς πυροπαθεῖς ἀποζημίωσιν 100 ἑκ. σεστερσίων. Ὁ Ἀβεντῖνος παρέμεινεν οὕτω μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Κλαυδίου ἐκτὸς τοῦ ἱεροῦ καὶ θεωρητικοῦ περιβόλου τῆς πόλεως. Οἱ ἀρχαῖοι παρεῖχον ὡς ἐξήγησιν τοῦ μακροῦ αὐτοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ Ἀβεντίνου, τὴν ἀνάμνησιν τῶν μοιραίων οἰωνῶν τοῦ Ρώμου, διότι ἡ θεότης εἶχε κηρυχθῆ ἐναντίον τοῦ λόφου τούτου. Πάντως, ὁ Κλαύδιος περιέλαβε τὸν Ἀβεντῖνον ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου. Κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα ἄρχεται ἡ ἀνέγερσις πολλῶν ναῶν ἐπὶ τοῦ λόφου. Ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας ἔκτισεν ἐπ' αὐτοῦ τὴν περίφημον μονὴν ἐκ τῆς ὁποίας ἀνεχώρησαν ὁ Αὐγουστῖνος καὶ οἱ σύντροφοί του, οἱ πρῶτοι ἀπόστολοι τῶν Ἀγγλο-Σαξώνων. Καὶ οἱ λοιποὶ ναοὶ τοῦ λόφου εἶνε παλαιοί. Κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου ὁ Κόλα ντὶ Ριένζο συνεκέντρωσε τοὺς ὀπαδούς του. Σήμερον ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ τούτου λόφου ὑπάρχουν μόνον ἀμπελῶνες καὶ κῆποι, μοναὶ καὶ ναοί. Οἱ ξένοι περιηγηταὶ τὸν ἐπισκέπτονται διὰ νὰ θαυμάσουν τὰ γλυπτὰ τῶν θυρῶν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σαβίνης ἢ τὴν ὡραίαν θέαν τῶν ἐκτεινομένων κήπων. Σώζονται ἀκόμη μερικὰ ἐρείπια, λίαν ἐνδιαφέροντα, τῶν τειχῶν τοῦ Σερβίου Τυλλίου, ἡ ἄποψις τῶν ὁποίων προξενεῖ μεγίστην ἐντύπωσιν. Τὸ κυριώτερον μνημεῖον τοῦ λόφου ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, τὴν 13 Αὐγούστου δὲ ἑκάστου ἔτους, οἱ Ρωμαῖοι ἑώρταζον τὴν ἐπέτειον τῆς ἀνεγέρσεως αὐτοῦ. Ἐπὶ Αὐγούστου ὁ ναὸς οὗτος ἐπεσκευάσθη καὶ ἐξωραΐσθη.

ἀβεντουρίνη (ἴδε ἀβαντουρίνη).

Ἀβὲν-Ὑμέϊα. Τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Γρενάδης, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1520 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1568. Ἦτο ἱσπανικῆς καταγωγῆς καὶ ὠνομάζετο Φερδινάνδος ντὲ Βαλόρ· ἤλλαξεν ὅμως ὄνομα καὶ θρησκείαν καὶ ἔγινε Μουσουλμᾶνος. Οἱ Μαυριτανοί, ἐπαναστατήσαντες ἐναντίον τοῦ Φιλίππου Β', τὸν ἐξέλεξαν βασιλέα τῆς Γρενάδης καὶ τῆς Κορδούης. Ἐδολοφονήθη, προδοθεὶς ἀπὸ ἕνα τῶν ἀνδρῶν του διαρκοῦντος τοῦ ἐναντίον τοῦ Φιλίππου πολέμου. Οἱ Μαυριτανοὶ ὅμως ἐσυνέχισαν τὸν πόλεμον καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἀβεόνα (Abeona). Μία ἀπὸ τὰς πολλὰς κατωτέρας θεότητας αἱ ὁποῖαι, σύμφωνα μὲ τὰς δοξασίας τῶν Ρωμαίων παρίσταντο εἰς τὰς πλέον κοινὰς καὶ τετριμμένας λεπτομερείας τοῦ καθημερινοῦ βίου. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεκαλοῦντο τὴν θεὰν ταύτην ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ τὰς οἰκίας των ἢ νὰ ἀναχωρήσουν εἰς ταξίδιον. (Ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ ρῆμα abire=φεύγω, ἐξέρχομαι). Ὅταν ὅμως ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψουν, τότε ἐπεκαλοῦντο μίαν ἄλλην θεάν, τὴν Ἀδεόναν (ἐκ τοῦ adire=ἔρχομαι), ἥτις παρίστατο κατὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν ταξιδιωτῶν. Αἱ δύο θεαὶ διηύθυνον ἐκ συμφώνου τὰ βήματα τῶν μικρῶν παιδίων, τὰ ὁποῖα μόλις ἤρχιζαν νὰ περιπατοῦν.

Ἀβεράβον (Aberavon ἢ Aberafon). Μικρὰ πολίχνη τῆς Οὐαλλίας, εἰς τὴν κομητείαν Κλάμοργκαν, λιμὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὄβον, πλησίον τοῦ Νιοῦπορτ καὶ τοῦ Κάρδιφ. 10.000 κάτοικοι. Σταθμὸς τῆς γραμμῆς ἀπὸ Σβάνσιν εἰς Κάρδιφ. Πλησίον τοῦ Ἀβεράβον εὑρίσκεται τὸ πάρκον Μάργκαμ, ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα τῆς Μ. Βρεττανίας. Ἐργοστάσια χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου. Ἡ πολίχνη αὕτη κεῖται ὀλίγα μίλλια πρὸς Ν. τῆς κοιλάδος τοῦ Νήθ, ἡ ὁποία ἐπονομάζεται «μαργαρίτης τῆς νοτίου Οὐαλλίας».

Ἀβερβὸδ (Averbode ou Everbode). Μικρὸν χωρίον τοῦ δήμου τοῦ Testelt τῆς Βραβάντης (Βέλγιον). Εἶνε γνωστὸν διὰ τὸ περίφημον ἀρχαῖον ἀββαεῖόν του, τὸ ἀνῆκον εἰς τὸ μοναρχικὸν τάγμα τῶν Πρεμοντραίων. Ἐκτίσθη τὸ 1135 ὑπὸ τοῦ κόμητος Ἀρνόλδου τῆς Λούζης. Ἐκ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων μόνον ὁ πρόναος σώζεται. Ἀξιόλογος εἶνε ἡ Βυζαντινὴ ἐκκλησία κτισθεῖσα τὸ 1672 ὑπὸ τοῦ Van den Ende. Περιέχει θυσιαστήρια ἐκ γλυπτοῦ μαρμάρου (ἔργον τοῦ Bader τοῦ 18ου αἰῶνος), καὶ πολλοὺς πίνακας τοῦ Verhaeghen. Ὑπάρχει ὡσαύτως ἐν αὐτῷ θησαυρὸς χρυσῶν σκευῶν. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν ὄργανον, κατεσκευασμένον ὑπὸ τοῦ Λορέ, ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε σειρὰς πλήκτρων καὶ 4 300 αὐλούς.

Ἀβερδὴν (Aberdeen), Γεώργιος - Ἄμιλτον Γκόρντον, κόμης τοῦ Ἀβερδήν (28 Ἰαν. 1784 —14 Δ)βρίου 1860). Διάσημος Ἄγγλος πολιτικός, ὑποκόμης τοῦ Φορμαντάϊν καὶ εἷς ἀπὸ τοὺς 16 ἰσοτίμους τῆς Σκωτίας. Πρεσβευτὴς ἐν Βιέννῃ τῷ 1813, κατώρθωσεν εὐχερῶς νὰ ἀποσπάσῃ τὴν Αὐστρίαν ἀπὸ τὴν γαλλικὴν συμμαχίαν καὶ νὰ τὴν παρασύρῃ εἰς τὸν νέον κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συνασπισμόν. Ὑπέγραψε τὴν 30 Ὀκτ. 1813 τὴν προκαταρκτικὴν αὐτὴν συνθήκην. Ἔκτακτος πρεσβευτὴς κατόπιν παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς Νεαπόλεως, προέτεινεν εἰς τὸν Μυρὰτ νὰ ἀνταλλάξῃ τὸ βασίλειόν του ἔναντι ἄλλων κτήσεων καὶ τὸν ἔπεισε νὰ στρέψῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῆς πατρίδος του. Ὑπέγραψεν, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλίας, τὴν 1ην Ἰουνίου 1814 τὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ Λουδοβίκου 18ου. Εἰς τὴν Βουλὴν ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἀσπονδοτέρων ἀντιπάλων τοῦ συστήματος Κάνιγγος καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔτυχε τῆς ἐμπιστοσύνης τοῦ δουκὸς τοῦ Οὐέλλιγκτον καὶ τῷ 1828 ἐγένετο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὀλίγον πρὸ τῆς ὑπουργίας του ἔλαβε χώραν ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήρισεν ὡς «ἀπρόοπτον καταστροφήν». Μολαταῦτα ὀλίγον ἀργότερον, κατὰ τὴν ὑπουργίαν του ὑπέγραψε μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας καὶ Ρωσίας τὰ πρῶτα σχετικὰ πρὸς τὴν Ἑλλάδα πρωτόκολλα. Τὴν 16 Ν)βρίου 1830 ἡ κυβέρνησις Οὐέλλιγκτον ἔπιπτε καὶ ὁ Ἀβερδὴν ἐπανήρχετο εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Εἰς τὸ ἑξῆς τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀδιαλλάκτων τάσεων, καταπολεμεῖ τὰ φιλελεύθερα μέτρα τῆς κυβερνήσεως Γκρέϋ καὶ καθίσταται τὸ ἀντιδημοτικώτερον πρόσωπον ἐν Ἀγγλίᾳ. Τὴν 14 Ν)βρίου 1834 ἀναλαμβάνει τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν εἰς τὴν κυβέρνησιν Πήλ, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν μόνον, διότι τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο παρῃτήθη τὴν 8 Ἀπριλίου 1853. Τῷ 1841 γίνεται πάλιν ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπὸ τὸν Πὴλ καὶ παραμένει μέχρι τοῦ 1846. Πρωθυπουργὸς τῷ 1852, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἀρχὴν τῷ 1855, κουρασμένος καὶ γέρων πλέον. Ἡ σημαντικωτέρα πρᾶξις τῆς πρωθυπουργίας του ἦτο ἡ σύναψις ἀμυντικῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Ἀβερδὴν εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὴν Ἑλλάδα τῷ 1801 καὶ κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ἀγγλίαν ἵδρυσε τὴν «Ἀθηναϊκὴν Λέσχην», μέλη τῆς ὁποίας ἐγένοντο ὅσοι εἶχον περιηγηθῆ τὴν Ἑλλάδα. Ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τέχνην καὶ ἐδημοσίευσε τῷ 1822 τὴν «Ἔρευναν τῶν ἀρχῶν τοῦ Καλοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀρχιτεκτονικήν», εἶχε δὲ συνεργασθῆ καὶ εἰς τὴν «Τοπογραφίαν τῆς Τροίας» τοῦ Γκὲλλ (VI τόμος). Οὐδεὶς Ἄγγλος

Γεώργιος Ἀβερδήν.

Digitized by Google

πολιτικὸς διετέλεσε ποτὲ εἰς στενωτέρας σχέσεις πρὸς τὰς ξένας αὐλὰς καί οὐδεὶς ἠκολούθησε περισσότερον αὐτοῦ τὴν πολιτικὴν τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ξένων κρατῶν. Ὁ Ἀβερδὴν ἐνυμφεύθη δίς, πρῶτον τῷ 1805, τὴν κόρην τοῦ μαρκησίου Ἄβερκορν, καὶ τῷ 1812, τὴν χήραν τοῦ ὑποκόμητος Ἅμιλτον.

Ἀβερδήν (Aberdeen), ἡ Aberdonia τῶν Ρωμαίων. Μία τῶν ἐμπορικωτέρων πόλεων τῆς

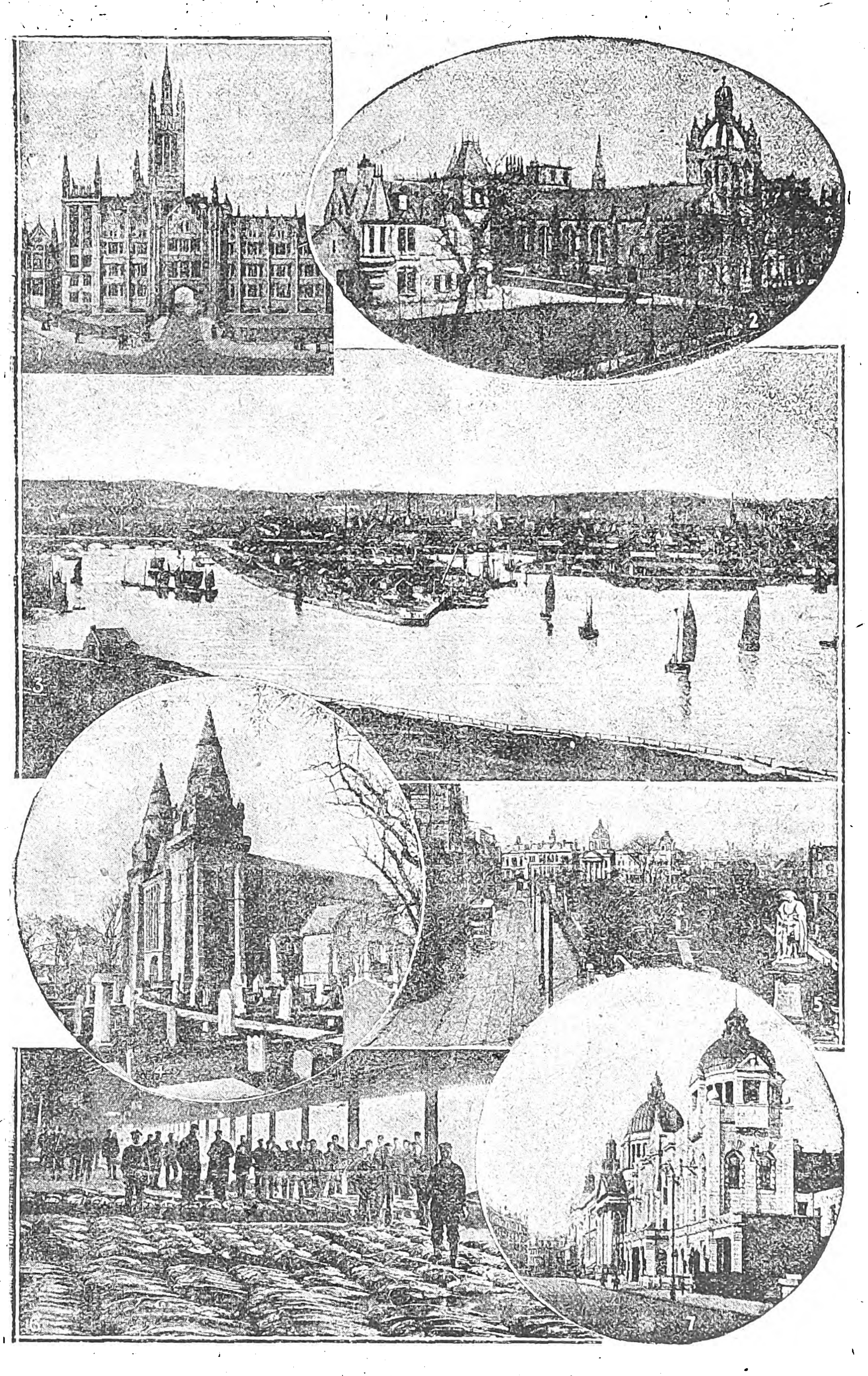

Ἀβερδήν, ἡ πόλις τοῦ Γρανίτου.

1. Τὸ Κολλέγιον Μάρισαλ, ἱδρυθὲν τὸ 1593 ὑπὸ τοῦ κόμητος τοῦ Μάρισαλ.— 2. Τὸ King's College *Ἱδρύθη τὸ 1494, καὶ τὸ 1860 ἡνώθη μὲ τὸ Μάρισαλ, τὰ δύο δὲ ὁμοῦ ἀποτελοῦν σήμερον τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἀβερδήν.— 3. Ἄποψις τῆς πόλεως ἀπο τὸ Βάλναγασκ.— 4. Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ ἁγίαυ* Machar.— *5. Οἱ κῆποι* Union Terrace *μὲ τὸ ἄγαλμα τοῦ Βασιλέως Εδουάρδου 17ου. 6. Ἰχθυαγορά.— 7. Βασιλικὸν θέατρον.*

Σκωτίας καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομητείας (164.000 κατ.). Ἀπέχει ἀπὸ τὸ Ἐδιμβοῦργον 192 χιλιόμετρα, ὁ δὲ ἐπὶ κόλπου τῆς βορείας θαλάσσης λιμήν της, μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Ντὴ καὶ Ντών, εἶνε εἷς τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἀγγλίας, ἐφωδιασμένος μὲ ὅλας τὰς νεωτέρας ἐγκαταστάσεις, συχνάζεται δὲ ἀπὸ πλοῖα ὅλων τῶν ἐθνοτήτων. Εἶνε γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πόλις τοῦ Γρανίτου» ὡς ἐκ τοῦ φαιοῦ γρανίτου τοῦ ὁποίου γίνεται χρῆσις εἰς μεγάλην κλίμακα διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν πολλῶν κτιρίων. Εἶνε ἕδρα ἑνὸς τῶν τεσσάρων πανεπιστημίων τῆς Σκωτίας, τὰ δὲ σπουδαιότερα μνημεῖά της εἶνε ὁ καθεδρικὸς ναός, κτισθεὶς τὸν 14ον αἰῶνα, καὶ τὸ Κολλέγιον τοῦ Βασιλέως, ἱδρυθὲν τῷ 1494.

Αἱ βιομηχανίαι τῆς πόλεως εὑρίσκονται εἰς ἀνθηρότατον σημεῖον ἐκτὸς τῶν ἰχθυοτροφείων καὶ τῶν ἰχθυοταριχευτικῶν ἐγκαταστάσεων αἱ ὁποῖαι εἶνε ὀνομασταί, ὑπάρχουν σπουδαῖα ναυπήγια, μηχανουργεῖα, κλωστήρια, ἐπεξεργαστήρια γρανίτου, ἐργοστάσια καπνοῦ κλπ.

Μία πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς φέρει τὸ αὐτὸ ὄνομα, ὁ δὲ ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ λιμήν της διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον ξυλείας (18.200 κατ.)

Ἀβερδήνσερ. Βορειοανατολικὴ Κομητεία τῆς Σκωτίας, μὲ ἀκτὰς βραχώδεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀλλ' οὐχὶ πολυσχιδεῖς. Ἔδαφος εὔφορον καὶ καλῶς καλλιεργημένον. Κριθὴ καὶ βρόμη, τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα. Ἡ βιομηχανία τῶν ἰχθύων εἶνε πολὺ ἀνεπτυγμένη, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ κτηνοτροφία.

Ὁ Λόρδος Βύρων ἐκομίσθη εἰς Ἀβερδὴν ὑπὸ τῆς μητρός του, τὸ 1790, ὅταν ἦτο διετὴς καὶ παρέμεινε μέχρις ἡλικίας 11 ἐτῶν. Πολλοὶ λόγιοι καὶ ποιηταὶ τῆς Ἀγγλίας κατήγοντο ἀπὸ τὴν Κομητείαν ταύτην.

Ἀβερδὺ (Κλήμης-Κάρολος-Φραγκῖσκος ντὲ λ'). Γαλλος νομομαθὴς καὶ οἰκονομολόγος (1723—1793). Χάρις εἰς τὴν εὔνοιαν τῆς μαρκησίας Πομπαδούρ, διωρίσθη τῷ 1763 γενικὸς ἐλεγκτὴς τῶν οἰκονομικῶν. Ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὰς καλυτέρας προθέσεις, προσεπάθησε, κατὰ τὰ πέντε ἔτη τῆς παραμονῆς του εἰς τὴν ἀρχήν, νὰ περιορίσῃ τὰς καταχρήσεις τῆς ὑπηρεσίας. Ἀπέτυχεν ὅμως, ἀπέκτησεν ἐχθροὺς καὶ ἔχασε τὴν θέσιν του, τῷ 1768. Ἰδιώτευσε τότε καὶ συνελήφθη ἐπὶ τῆς Τρομοκρατίας μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι εἶχε ρίψει σῖτον ἐντὸς τοῦ ἕλους τοῦ πάρκου του καὶ συνετέλεσεν οὕτω εἰς τὴν ἐπιδείνωσιν τῆς ἀσιτίας. Κατεδικάσθη εἰς θάνατον ἀπὸ τὸ ἐπαναστατικὸν δικαστήριον καὶ ἐθανατώθη τῷ 1793. Ἔγραψε διάφορα ἔργα ἐκ τῶν ὁποίων γνωστότερον εἶναι ὁ «Ποινικὸς Κῶδιξ» (1752).

Ἀβερέσκο (Ἀλέξανδρος). Ρουμᾶνος στρατιωτικὸς ἐκ Βεσσαραβίας γεννηθεὶς τὴν 9 Μαρτίου 1859, ὑπηρέτησεν ὡς ἱππεὺς κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—8. Εἰσελθὼν μετέπειτα εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀκαδημίαν τοῦ Τουρίνου, ἐξῆλθεν ἀξιωματικός, προαχθεὶς εἰς ὑποστράτηγον τὸ 1906 καὶ εἰς στρατηγὸν μετὰ

Ἀλέξανδρος Ἀβερέσκο.

ἑξαετίαν. Κατὰ τὸ 1913 διηύθυνε τὰς ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας ρουμανικὰς ἐπιχειρήσεις αἵτινες ἐπετάχυναν τὸ τέλος τοῦ δευτέρου βαλκανικοῦ πολέμου. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, διεκρίθη εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ρουμανίας κατὰ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων (1916—1917) καὶ δὴ κατὰ τὸν Ἰούλιον—Αὔγουστον τοῦ 1917, ὁπότε σπουδαίως συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τῆς αὐστρογερμανικῆς ἐπιθέσεως τοῦ Μάκενσεν πρὸς κατάκτησιν τῆς Μολδαβίας. Τὸ 1918, μετὰ τὴν σύναψιν τῆς μετὰ τῆς Γερμανίας εἰρήνης, διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1919 ἀνέλαβε τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

Ἔκτοτε ὁ Ἀβερέσκο ἐπεδόθη κυρίως εἰς τὴν πολιτικήν.

Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Βρατιάνο καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν κόμματος τῶν φιλελευθέρων, ὁ Ἀβερέσκο παραμένει εἰς τὰς τάξεις τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὡς ἡγέτης τοῦ λαϊκοῦ κόμματος, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Γιόργκα ἐθνικοῦ κόμματος καὶ μετὰ τοῦ ἀγροτικοῦ τοιούτου. Ὁ Ἀβερέσκο φαίνεται λαβὼν ἐνεργὸν μέρος εἰς τήν, μέχρι τοῦδε μυστηριώδη ὡς πρὸς τὰ αἴτιά της παραμένουσαν, ὑπόθεσιν τῆς ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τοῦ θρόνου παραιτήσεως τοῦ πρίγκιπος Καρόλου τῆς Ρουμανίας (Ἰανουάριος 1926).

Ἀβερθάμ. Ὀρεινὴ κώμη τῆς Τσεχοσλοβακίας, ἐν τῇ διοικητικῇ περιφερείᾳ τοῦ Neydek (2.834 κατ.). Ἔχει βαφεῖα δερμάτων καὶ μεταλλεῖα λευκοσιδήρου. Περίφημον εἶνε εἶδός τι τυροῦ, παρασκευαζομένου ἐν αὐτῇ ἐξ αἰγείου γάλακτος καὶ χόρτων.

Ἀβερία (Aberia, τάξις Βιξωδῶν). Γένος περιλαμβανον ἰδίως θάμνους. Εἴδη ἄξια λόγου εἶνε ἡ Ἀβερία ἡ τυλώδης (Aberia verrucosa), ἀπαντωμένη ἐν Ἀβησσυνίᾳ, καὶ ἡ Ἀβερια ἡ κάφριος (Aberia caffra), ἀπαντωμένη ἐν τῇ νοτίῳ Ἀφρικῇ. Εἶνε ἀμφοτεροι θάμνοι ἀκανθώδεις, δίοικοι, καρποφόροι καὶ χρήσιμοι πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων, ἀντέχουσιν εἰς τὴν ξηρασίαν καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἀβερκάμπ (Avercamp Henei Van). Ζωγράφος τῆς ὁλλανδικῆς σχολῆς, γεννηθεὶς τῷ 1585 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1635. Οὐδεμία λεπτομέρεια τοῦ βίου του εἶνε γνωστή, τὰ ἔργα του ὅμως, σπάνια ἄλλωστε, ἐκτιμῶνται πολὺ καὶ ἔχουν κάποιαν ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Ἠσαΐα βὰν Βέλδε. Ἐζωγράφησε κατὰ προτίμησιν θάλασσαν, καὶ τοπεία, ἰδίως χειμερινά. Ἡ ἐργασία του εἶνε λεπτή, ἀκριβὴς καὶ νευρώδης, καὶ ἡ καλὴ συντήρησις τῶν πινάκων του ἀποδεικνύει τὴν ἀνωτέραν τεχνικήν του. Ὁ Ἀβερκὰμπ οὐδέποτε ὑπέγραφε τοὺς πίνακάς του, ἀλλ' ἔθετεν μόνον τὸ μονόγραμμά του. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶνε μία ἄποψις τοῦ Ὀσὲλ καὶ τῆς πόλεως Καμπὲν καὶ μία «Κερμέσσα», εὑρισκομένη εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δρέσδης.

Digitized by Google

'Αβερκρόμβι (Abercromby), σὲρ **Ράλφ** (1734—1801). Ἄγγλος στρατηγὸς καὶ πολιτικός. Ἐχρημάτισε βουλευτὴς κατὰ τὴν περίοδον 1774—1780. Αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις τῶν ἐτῶν 1793 καὶ 1794 ἐν Φλάνδρᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ κατέδειξαν τὸ στρατηγικόν του τάλαντον. Αἱ μάχαι τοῦ Φαμάρ, τῆς Δουγκέρκης, τοῦ Σατῶ—Καμπρεζὶ, ἡ ἅλωσις τοῦ φρουρίου Σαὶντ—Ἀντρὲ καὶ ἡ πολιορκία τῆς Βαλαινσιέ-

Ἀβερκρόμβι.

νης ὑπῆρξαν ἡ ἀπαρχὴ τῆς στρατιωτικῆς του δόξης. Ὁ δοὺξ τῆς Ὑόρκης ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τότε τὴν διοίκησιν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Ὁ Ἀβερκρόμβι διηύθυνε τῷ 1795 τὴν ὑποχώρησιν εἰς Νιμέγκ καὶ μολονότι τραυματίας, διέφυγεν ἐνδόξως. Ἀπεστάλη ὡς ἀρχιστράτηγος εἰς Ἀμερικὴν κατὰ τῶν Γάλλων ἐκ τῶν ὁποίων ἀφήρεσε διαφόρους νήσους. Τῷ 1797 ἡττήθη εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τῷ 1798 διῴκησε τὰς ἀγγλικὰς δυνάμεις ἐν Ἰρλανδίᾳ, ἐπιδείξας εὐγένειαν χαρακτῆρος καὶ μετριοπάθειαν. Ὑπαρχηγὸς τῶν ἀγγλικῶν στρατευμάτων ἐν Ὁλλανδίᾳ, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὸν δοῦκα τῆς Ὑόρκης ὅπως δώσῃ τὴν μάχην τοῦ Μπέργκεν (19 Σεπτεμβρίου 1799), εἰς ἣν ἡττήθησαν οἱ Ἄγγλοι. Τὸ πεῖσμα τοῦ δουκὸς ἐπήνεγκε τὴν νέαν καταστροφὴν τοῦ Κάστρικουμ (7 Ὀκτωβρίου 1799), ὁ δὲ Ἀβερκρόμβι παρὰ τὸν ἡρωϊσμόν του δὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὴν κατάστασιν. Ἀπεστάλη κατόπιν ἐπὶ κεφαλῆς 20.000 ἀνδρῶν εἰς Αἴγυπτον καὶ τὴν 8 Μαρτίου ἀπεβιβάσθη κατόπιν σφοδρᾶς μάχης εἰς Ἀβουκίρ. Ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς ἀπεφάσισε νὰ καταλάβῃ πάσῃ θυσίᾳ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, προσεβλήθη ὅμως τὴν 21 Μαρτίου ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ μολονότι τραυματισθεὶς βαρύτατα ἔσχε καὶ πάλιν τὴν δύναμιν να συγκεντρώσῃ τὰ διαρρέοντα στρατεύματά του καὶ νὰ ἀπωθήσῃ τοὺς Γάλλους. Ἀπέθανε μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας, ἐνῷ μετεκομίζετο εἰς Μάλταν. Ὁ θάνατός του συνεκίνησεν ὁλόκληρον τὴν Ἀγγλίαν, ἡ δὲ χήρα του ὠνομάσθη βαρωνὶς τοῦ Ἀβουκίρ.

'Αβερκρόμβι Λασέλλες (Abercrombie Lascelles). Ἄγγλος ποιητὴς καὶ κριτικός, γεννηθεὶς τὴν 9 Ἰουνίου 1881. Ἐσπούδασεν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Μάλβερν καὶ Μάντσεστερ. Τὸ πρῶτον βιβλίον του, «Χορικὰ καὶ Ποιήματα», ἐξεδόθη τῷ 1908. Ἔκτοτε ὁ Ἀβερκρόμβι ἐξέδωκεν ἓξ τόμους ποιημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν ἡ «Δεββώρα» (1913). Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ κριτικὴν μελέτην περὶ τοῦ μεγάλου συμπατριώτου του Θωμᾶ Χάρντυ. Ὁ Ἀβερκρόμβι θεωρεῖται ὡς εἷς ἀπὸ τοὺς σημαντικωτέρους ζῶντας ἀντιπροσώπους τῆς Ἀγγλικῆς ποιήσεως, τείνει δὲ πρὸς τὴν κλασσικὴν παράδοσιν. Εἶνε φιλόσοφος ποιητὴς μὲ μίαν αὐστηράν, ἀλλ' ὑψηλὴν εὐγένειαν.

'Αβερνα. Χωρίον Νομοῦ Ἀχαΐας ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 370.

'Αβερνέθυ (Abernethy). Πολίχνη τῆς Σκωτίας, πρὸς Ν. τῆς Περθ, εἰς τὸ σημεῖον ὅπου εἰσέρχεται εἰς τὴν πεδιάδα ὁ Ἔαρν, παραπόταμος τοῦ Τέϋ. Εὑρίσκεται εἰς αὐτὴν εἷς κυκλικὸς πύργος τοῦ 12ου αἰῶνος, κτισμένος εἰς τὴν θέσιν ἑνὸς παλαιοῦ ἀνακτόρου τῶν ἀρχαίων Πικτῶν βασιλέων, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν πολίχνην αὐτὴν ὡς πρωτεύουσαν. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη τοποθεσία, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀβερνέθυ κειμένη ἐπὶ τῆς σιδηρ. γραμμῆς ἀπὸ Πέρθ εἰς Ἴνβερνες καὶ ἐπὶ τῆς διακλαδώσεως τῆς γραμμῆς πρὸς τὸ Κήθ. Ἡ τοποθεσία αὐτὴ εἶνε κέντρον ἐκδρομῶν πρὸς Β. τῶν ὀρέων Γκράμπιαν.

'Αβερνέθυ (John Abernethy). Ἄγγλος χειρουργὸς (1763—1831). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Χοῦντερ (βλ. λ.) καὶ ἐχρημάτισεν ἀρχιχειρουργὸς τοῦ Νοσοκομείου τοῦ Ἁγ. Βαρθολομαίου. Πρῶτος αὐτὸς ἐξετέλεσεν ἀπολίνωσιν τῆς ἔξω εἰλεακῆς ἀρτηρίας εἴς τινας περιπτώσεις ἀνευρύσματος. Ἡ κακὴ λειτουργία τοῦ στομάχου εἶνε, κατὰ τὴν γνώμην του, ἡ ἀφορμὴ πλείστων ἀσθενειῶν μας. Ὅταν κάποτε ἕνας πλούσιος τὸν ἠρώτησε μὲ τί μέσον θὰ ἐθεραπεύετο ἀπὸ τὴν ἀρθρίτιδά του, ὁ Ἀβερνέθυ τοῦ ἀπήντησε: «Νὰ ζῇς μὲ μισὸ σελίνι τὴν ἡμέραν, καὶ τὸ σελίνι αὐτὸ νὰ τὸ κερδίζῃς μὲ τὸν κόπον σου». Συνέγραψε: «Πραγματεῖαι περὶ φυσιολογίας» (1821) καὶ «Ἐγχειρίδιον πρακτικῆς καὶ θεωρητικῆς χειρουργικῆς» (1830).

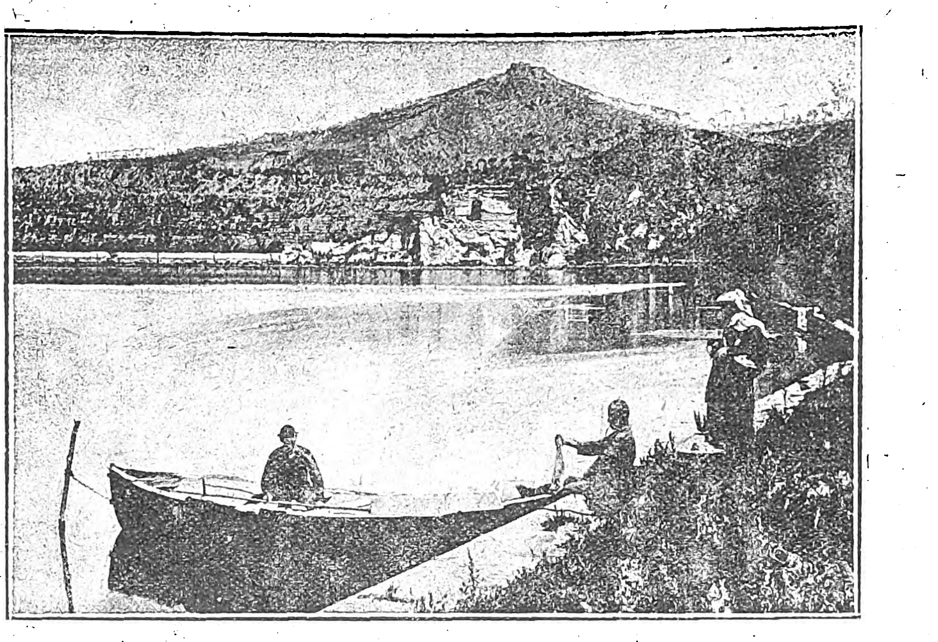

Η γραφικωτάτη λίμνη τῆς Ἀβέρνης. Τὰ ἀκύμαντα νερά της εὑρίσκονται εἰς πλήρη ἁρμονίαν μὲ τὴν νεκρικὴν γαλήνην τῆς γύρω φύσεως.

'Αβέρνη (ἡ Ἄορνος τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων). Λίμνη εἰς τὴν Καμπανίαν τῆς Ἰταλίας, πλησίον τῶν Βαϊῶν, καταλαμβάνουσα τὸν κρατῆρα ἐσβεσμένου ἡφαιστείου καὶ ἔχουσα περιφέρειαν τριῶν

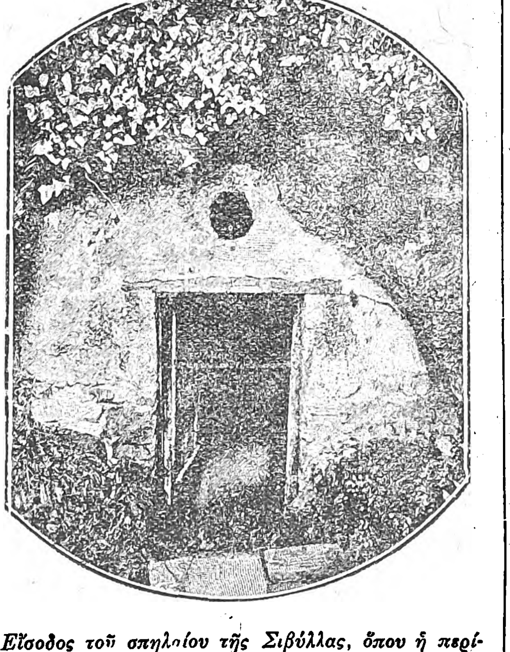

Εἴσοδος τοῦ σπηλαίου τῆς Σιβύλλας, ὅπου ἡ περίφημος μάντις ἔδιδε τοὺς χρησμούς της.

χιλιομέτρων περίπου. Ἕνεκα τῆς πενθίμου ὄψεως τῆς πέριξ τοποθεσίας καὶ τοῦ δηλητηριώδους χαρακτῆρος τῶν ἀναθυμιάσεών της, ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ὡς εἴσοδος εἰς τὸν Ἅδην. Ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν Περσεφόνην καὶ τὴν Ἑκάτην, καὶ πλησίον αὐτῆς ὑπῆρχε μαντεῖον τῆς πρώτης, ὅπερ κατὰ τὸν Πλίνιον ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Ἀννίβας τὸ 214 π. Χ. Τὰ ὕδατά της ἦσαν μελανὰ καὶ αἱ ὄχθαι της ἐκαλύπτοντο ἀπὸ δάσος κυπαρίσσων, ἐκτεινόμενον πρὸς δυσμάς, μέχρι τῆς παραλίας. Τὸ ὅλον παρουσίαζε θέαμα τρομερὸν καὶ μυστηριῶδες. Αἱ ἡφαιστειογενεῖς ἐκδηλώσεις αἱ ὁποῖαι τοσάκις εἶχον συνταράξει τὴν περιοχὴν καὶ αἱ θερμαὶ πηγαί, προστιθέμεναι εἰς τὰς ἀναθυμιάσεις, εἶχον ἐξάψει τὰς δεισιδαίμονας φαντασίας τῶν ἀρχαίων καὶ εἶχον συντελέσει ὥστε ἡ Ἀβέρνη νὰ καταστῇ ὁ Ἀχέρων τῶν Ἰταλῶν. Τὴν λίμνην αὐτὴν περιέγραψεν ὁ Βιργίλιος εἰς τὴν Αἰνειάδα καὶ ἀπὸ αὐτὸν πληροφορούμεθα πλεῖστα ἐνδιαφέροντα πράγματα. Οὕτω ἐκεῖ, εἰς βαθύτατα σπήλαια, ἐπιστεύετο ὅτι διέμενον οἱ ὁμηρικοὶ Κιμμέριοι, ἐκεῖ ἐτοποθετεῖτο ἡ σκηνὴ τῆς ἐπικλήσεως τῶν σκιῶν ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως, ἐκεῖ ἦτο ὁ τόπος, ὅπου ἡ Σιβύλλα τῆς Κύμης ἔδιδε τοὺς χρησμούς της καὶ ἡ θύρα ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Αἰνείας κατῆλθεν εἰς τὸν Ἅδην. Ἀφελεῖς μῦθοι ἀνῆγον εἰς τὴν λίμνην αὐτὴν τὴν πηγὴν τῶν καταχθονίων ποταμῶν, μάλιστα δὲ καὶ ὅλων τῶν ποταμῶν τῆς Ἰταλίας. Ἄλλοι μῦθοι ἐτοποθέτουν εἰς τὴν Ἀβέρνην τὰ χαλκεῖα τοῦ Ἡφαίστου καὶ τὰ ἄντρα τῶν Κυκλώπων, τὰ ὁποῖα συνηθέστερον θεωροῦνται κείμενα εἰς τὴν Σικελίαν. Τὴν λίμνην αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκάλουν Ἄορνον, τοῦτο δὲ διότι οὐδὲν πτηνὸν (ὄρνεον) ἠδύνατο νὰ διέλθῃ ὑπεράνω αὐτῆς χωρὶς νὰ δηλητηριασθῇ ἀπὸ τὰς ἀναθυμιάσεις. Ὡς ἐκ τούτου ἡ περιοχὴ τῆς λίμνης δὲν ἔχει πτηνά. Ἐπὶ Αὐγούστου ὁ Ἀγρίππας μετέβαλεν ἄρδην τὴν ὄψιν τῆς τοποθεσίας αὐτῆς, ὑλοτομήσας τὰ πυκνὰ καὶ ἄβατα δάση παρὰ τὴν λίμνην καὶ μετατρέψας αὐτήν, διὰ διώρυγος, ἀπὸ «στόματος τοῦ Ἅδου», εἰς λιμένα. Ἡ διῶρυξ αὕτη ὅμως κατεστράφη καὶ ἐφράχθη ἀργότερον.

Ἐπὶ Νέρωνος ἐγένετο νέα ἀπόπειρα ἑνώσεως τῆς λίμνης μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ τῆς κατασκευῆς διώρυγος ἀπὸ τοῦ Τιβέρεως, διὰ τῆς λίμνης, πρὸς τὸν ὅρμον τῶν Βαϊῶν, ἀλλ' αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι ἐσταμάτησαν μόλις ἤρχισαν. Ἀργότερον, κατὰ τὸ 1858 ἐγένετο καὶ πάλιν ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν, διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς διώρυγος Ἀβέρνης—Βαϊῶν, χωρὶς ὅμως οὔτε αὐτὴ νὰ ἀχθῇ εἰς πέρας. Σεισμὸς ἐπισυμβὰς τὸ 1888 προὐκάλεσε νέας γεωλογικὰς μεταβολὰς εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λίμνης. Ἓν τμῆμα τῆς κατεστραμμένης παλαιᾶς διώρυγος φέρει ἀκόμη τὸ ὄνομα «Ἄντρον τῆς Σιβύλλας». Ἤδη πολυάριθμοι περιηγηταὶ ἐπισκέπτονται τὴν περίφημον λίμνην, ἡ ὁποία σήμερον δὲν ἀναδίδει πλέον ἀναθυμιάσεις καὶ δὲν παρουσιάζει τόσον ζοφερὰν ὄψιν, μετὰ τὴν ὑλοτόμησιν τῶν σκιερῶν δασῶν της. Οἱ περιηγηταὶ περιεργάζονται κυρίως τὸ «Ἄντρον τῆς Σιβύλλας», τὴν «Εἴσοδον εἰς τὰς καταχθονίους Χώρας», τὰ λείψανα τῆς διώρυγος πρὸς τὴν Κύμην καὶ μερικὰ ἐρείπια, ἀνήκοντα προφανῶς εἰς ναὸν ἢ λουτρόν.

'Αβερρόης. Διάσημος Ἄραψ φιλόσοφος, γεννηθεὶς εἰς Κορδούην τῆς Ἱσπανίας τῷ 1126 (520 τῆς ἐγίρας) καὶ ἀποθανὼν εἰς Μαρόκον τῷ 1198. Τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε παραφθορὰ τοῦ ἀραβικοῦ Ἰβν-Ρόσδ, ὁλόκληρον δὲ τὸ ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ Ἀβερρόου ἦτο Ἀβοὺλ-Βαλὶδ-Μωάμεθ ἴβν Ἀχμὲτ ἴβν Μωάμεθ ἴβν Ρόσδ. Ἐξ ἀρχοντικῆς οἰκογενείας ἕλκων τὸ γένος, ἐδιδάχθη παρὰ τῶν κορυφαίων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς θεολογίαν, νομικήν, μαθηματικά, ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν. Ἡ ἀραβοκρατουμένη Ἱσπανία διήρχετο τότε ταραχώδεις στιγμάς. Ἑκάστη πόλις εἶχε τὸν βασιλίσκον της, οἱ δὲ χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἐπεχείρουν συχνὰς καὶ καταστρεπτικὰς ἐπιδρομάς. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ἡ δυναστεία τῶν Ἀλμοχαδῶν, ἀνατρέψασα τὴν τῶν Ἀλμοραβιδῶν, ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ Κράτους, ὁ ἐνθουσιασμὸς τὸν ὁποῖον ἐξήγειρεν ὁ ἐρχομὸς τῶν πολεμικῶν φυλῶν τοῦ Μαρόκου ἀνεζωπύρησε τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα καὶ συνήνωσε τὰς δυνάμεις τῆς Ἀνδαλουσίας κατὰ τῶν ἐκ βορρᾶ ἐπερχομένων Χριστιανῶν, μὲ νικηφόρα ἀποτελέσματα. Ἡ χώρα ἐκτελεῖ ἔκτοτε ἁλματικὰς πρόο-

Digitized by Google

δους· μεγάλα τεμένη ἀνεγείρονται, σχολεῖα καὶ νοσοκομεῖα ἱδρύονται πανταχοῦ, ἡ δὲ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία ἀνθοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μονάρχου Γιουσοὺφ 'Αλμανσούρ, υἱοῦ τοῦ 'Αβδ-ἀλ-Μουμέτ. Ὁ 'Αβερρόης, συστηθεὶς εἰς τὸν προοδευτικὸν τοῦτον ἡγεμόνα ὑπὸ τοῦ βεζύρου του "Ιβν-Τοφαΐλ, φιλοσόφου καὶ ἄλλοτε διδασκάλου τοῦ 'Αβερρόου, διορίζεται καδῆς (δικαστής) τῆς Σεβίλλης τὸ 1169, ἀργότερον δὲ λαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ μεγάλου καδῆ τῆς Κορδούης. 'Αποθανόντος τοῦ Γιουσοὺφ τὸ 1184 ἀναλαμβάνει τὴν βασιλείαν ὁ Γιακοὺβ-ἀλ-Μανσοὺρ Βιλλάχ, παρὰ τοῦ ὁποίου ὁ 'Αβερρόης τυγχάνει ἔτι μεγαλυτέρας εὐνοίας. 'Από μακροῦ ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν μελέτην τοῦ 'Αριστοτέλους, πρὸς τὸν ὁποῖον τρέφει ἀπεριόριστον θαυμασμόν, ἑτοιμάζει τὰ σχόλιά του ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου Σταγειρίτου. Συγχρόνως ἐμφανίζεται ὡς ἀντίπαλος τῶν Μουσουλμάνων θεολόγων. Κατηγορεῖ αὐτοὺς ὡς ἀπομακρυνθέντας τοῦ πνεύματος τοῦ προφήτου, τοῦ ὁποίου διαστρέφουν τοὺς λόγους καὶ τὴν διδασκαλίαν, χωρίζων δὲ τὴν θρησκείαν ἀπὸ τῆς φιλοσοφίας ὡς δύο κόσμους ἐντελῶς ἀνεξαρτήτους, ἀναπτύσσει ἴδιον φιλοσοφικὸν σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ βασικὰ κεφάλαια τῆς θρησκείας, ἤτοι ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου, ἡ θεία γνῶσις περὶ τῶν πραγμάτων καὶ τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἐξετάζονται ὑπ' αὐτοῦ ἐλευθέρως. Ἡ σύγκρουσις αὕτη πρὸς τοὺς Μουσουλμάνους θεολόγους, τοὺς Μοταχαλλέμιν, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔχῃ δυσάρεστα ἀποτελέσματα διὰ τὸν 'Αβερρόην. Κατηγορηθεὶς ὑπ' αὐτῶν ὡς αἱρετικός, ὡς ὑπονομεύων τὴν θρησκείαν, ἐξωρίσθη εἰς τὴν πόλιν 'Ελισάναν πλησίον τῆς Κορδούης παρὰ τοῦ βασιλέως Μανσούρ, ἀφοῦ ἀνεθεματίσθησαν τὰ ἔργα του. 'Αλλ' ἡ δυσμένεια αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Ὁ Μανσούρ, ἐπιστρέψας εἰς Μαρόκον, ἠκύρωσεν ὅλα τὰ διατάγματα κατὰ τῆς φιλοσοφίας τοῦ 'Αβερρόου καὶ τοῦ ἀπέδωκε τὴν δημευθεῖσαν περιουσίαν του. Προηγουμένως ὅμως ὁ 'Αβερρόης ὑπεχρεώθη νὰ σταθῇ μίαν Παρασκευὴν εἰς τὴν θύραν τοῦ μεγάλου τεμένους τῆς Κορδούης εἰς στάσιν μετανοοῦντος καὶ νὰ ὑποστῇ τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ ἐμπτυσμοῦ ἐκ μέρους τῶν διερχομένων πιστῶν. Ὁ 'Αβερρόης ὅμως δὲν ἐχάρη ἐπὶ πολὺ τὴν μεταστροφὴν ταύτην τῆς τύχης, λόγῳ τοῦ ἐπελθόντος θανάτου του.

Τὰ σχόλια τοῦ 'Αριστοτέλους.

Ὁ 'Αβερρόης χρεωστεῖ τὴν μεγάλην φήμην του εἰς τὰ Σχόλιά του ἐπὶ τοῦ 'Αριστοτέλους. Τὸ περίεργον δὲ εἶνε ὅτι δὲν ἐγνώριζεν ἑλληνικά, ἐμυήθη δὲ εἰς τὴν ἀριστοτέλειον φιλοσοφίαν ἐξ ἀθλίων ἀραβικῶν μεταφράσεων.

Συνέγραψε τρία βιβλία σχολίων ἐπὶ τοῦ 'Αριστοτέλους: τὰ μεγάλα σχόλια, τὰ μικρὰ σχόλια καὶ τὰς ἀναλύσεις ἢ παραφράσεις. Εἰς τὰ μεγάλα σχόλια παραλαμβάνει ἑκάστην παράγραφον τοῦ φιλοσόφου καὶ τὴν ἀναλύει εὐρέως. Εἰς τὰ μικρὰ σχόλια, ἀναφέρει ἑκάστην παράγραφον διὰ τῶν πρώτων λέξεων καὶ κατόπιν προχωρεῖ εἰς τὴν ἐξήγησιν, χωρὶς νὰ δύναταί τις νὰ διακρίνῃ τί ἀνήκει εἰς τὸν 'Αριστοτέλην καὶ τί εἰς τὸν 'Αβερρόην. Εἰς τὰς παραφράσεις ὁμιλεῖ ὁ ἴδιος ὁ 'Αβερρόης, διαπραγματευόμενος κατὰ ἴδιον σύστημα τὰ αὐτὰ θέματα τὰ ὁποῖα διεπραγματεύθη ὁ 'Αριστοτέλης. 'Εκτὸς τῶν ἔργων αὐτῶν, συνέγραψε καὶ ἄλλα, νομικὰ καὶ θεολογικά, τὰ ὁποῖα ὅμως ἐπεσκιάσθησαν ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸν ἔργον.

Εἰς τὰ ἰατρικά του συγγράμματα παρέχεται καὶ ἡ νέα διὰ τὴν ἐποχήν του γνῶσις ὅτι ἡ εὐλογία ἅπαξ μόνον προσβάλλει τὸν ἄνθρωπον.

Τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τοῦ 'Αβερρόου, ὁ «'Αβερροϊσμός», κατὰ τὸν Ρενάν, εἶνε τὸ σύνολον τῶν φιλοσοφικῶν θεωριῶν, αἵτινες ἦσαν κοιναὶ εἰς τοὺς "Αραβας περιπατητικοὺς καὶ τοὺς ὁποίους ὁ 'Αβερρόης διετύπωσε κατὰ τελειότερον τρόπον. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀραβικῆς φιλοσοφίας, καὶ συνεπῶς τοῦ 'Αβερροϊσμοῦ, συνοψίζεται εἰς δύο θεωρίας στενῶς συνδεομένας πρὸς ἀλλήλας: τὴν αἰωνιότητα τῆς ὕλης καὶ τὴν θεωρίαν τῆς νοήσεως. Τὸ πρόβλημα τῆς καταγωγῆς τῶν ὄντων ἀπασχολεῖ πρωτίστως τὸν 'Αβερρόην. 'Επὶ τοῦ θέματος τούτου, γράφει, ὑπάρχουν δύο ἀντίθετοι γνῶμαι: οἱ μὲν ἐξηγοῦν τὸν κόσμον διὰ τῆς ἀναπτύξεως, τῆς ἐξελίξεως· οἱ δὲ διὰ τῆς δημιουργίας. 'Αλλ' ἡ τελευταία αὕτη γνώμη, ἥτις εἶνε καὶ γνώμη τῶν 'Αράβων θεολόγων (Μοταχαλλέμιν), εἶνε ἀπαράδεκτος, κατὰ τὸν 'Αβερρόην. Τίποτε δὲν δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ μηδενός, τίποτε δὲν δημιουργεῖται οὔτε μορφὴ οὔτε ὕλη. Οὔτε ἡ τάξις προηγήθη τῆς ἀταξίας, οὔτε ἡ ἀταξία τῆς τάξεως. Οὔτε ἡ κίνησις προηγήθη τῆς ἀκινησίας, οὔτε ἡ ἀκινησία τῆς κινήσεως. Ἡ κίνησις εἶνε αἰωνία καὶ συνεχής, διότι πᾶσα κίνησις ἔχει τὴν αἰτίαν της εἰς προηγουμένην κίνησιν. Ὁ χρόνος ἐξ ἄλλου ὑφίσταται μόνον διὰ τῆς κινήσεως. 'Εὰν ἔπαυεν ἡ κίνησις τοῦ σύμπαντος, θὰ ἐξέλειπεν ἡ ἰδέα τοῦ χρόνου. Ὁ κόσμος εἶνε οἷος εἶνε καὶ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἦτο κατ' ἄλλον τρόπον, μεγαλύτερος ἢ μικρότερος, διότι τότε οὐχὶ ὁ λόγος, ἀλλ' ἡ ἰδιοτροπία θὰ ἐκανόνιζε τὴν ὕπαρξίν του. Ὁ Θεός, συνεπῶς, δὲν θίγει τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἀποτελῶν δὲ οὐχὶ κάτι ξεχωριστὸν ἀπὸ τὸν κόσμον, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν τοῦ κόσμου, ἀσχολεῖται μὲ τὸ εἶδος καὶ οὐχὶ μὲ τὸ ἄτομον, διότι ἄλλως θὰ ὑπῆρχε διηνεκὴς ἀνανέωσις τῆς ὀντότητός του.

Αἱ νοητικαὶ δυνάμεις.

"Οσον ἀφορᾷ τὴν θεωρίαν τοῦ νοῦ, ὁ 'Αβερροϊσμὸς δέχεται, μαζὶ μὲ τὸν 'Αριστοτέλην, ὅτι εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ἐνυπάρχουν δύο νοητικαὶ δυνάμεις: ὁ παθητικός, (ὁ ἐν δυνάμει νοῦς), καὶ ποιητικός· ὁ μὲν πρῶτος σκέπτεται, ὁ δὲ δεύτερος καθιστᾷ νοητὰ τὰ πράγματα· ὁ μὲν εἶνε φθαρτός, ὁ δὲ χωριστός, αἰώνιος καὶ ἀδιάφθορος. Ὁ 'Αβερροϊσμός, ἀναπτύσσων τὴν ἰδέαν ταύτην τοῦ 'Αριστοτέλους, ἥτις χωρίζει τὸν ποιητικὸν νοῦν ἀπὸ τὸ ἄτομον, καταλήγει νὰ ἐννοῇ τὸν ποιητικὸν νοῦν ἔξω τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἥλιον τῶν διανοήσεων, κοινὸν δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἐν τέλει δὲ τοῦ καθορίζει καὶ θέσιν εἰς τὴν κοσμολογίαν του. Κατὰ τὸν 'Αβερρόην, ὑπάρχουν δέκα κοσμικαὶ διανοήσεις ἱεραρχικῶς ὑφιστάμεναι, ἀποτελοῦσαι τὴν ἅλυσιν τῶν γενεσιουργῶν αἰτιῶν τῆς κινήσεως καὶ ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὰς δέκα σφαίρας τοῦ σύμπαντος. 'Εκ τούτων ἡ πρώτη, ἡ ἐξωτερική, περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἄλλας, ἡ δευτέρα εἶνε ἡ σφαῖρα τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, κατόπιν ἔρχονται αἱ ἑπτὰ σφαῖραι δι' ἕκαστον τῶν πλανητῶν καὶ τέλος ἡ σφαῖρα τοῦ ποιητικοῦ νοῦ. Ὁ ποιητικὸς νοῦς εἶνε ἡ τελευταία διανόησις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἐνεπιστεύθη τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κόσμου, τὸ ἔργον του δὲ συνίσταται εἰς τὸ νὰ θέτῃ εἰς κίνησιν ὅ,τι ὑφίσταται εἰς παθητικὴν κατάστασιν. Ἡ ὕπαρξις τῶν διανοήσεων ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι αἱ σφαῖραι ἀκολουθοῦν κίνησιν ὅλως διάφορον ἀπὸ τὰ ἄλλα φυσικὰ ἀντικείμενα. Ταῦτα ἀκολουθοῦν ὡρισμένην κατεύθυνσιν· τὸ πῦρ κατευθύνεται πρὸς τὰ ἄνω, ὁ λίθος πρὸς τὰ κάτω, ἐνῷ, διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν κίνησιν τῶν σφαιρῶν, χρειάζεται ἄλλη αἰτία παρὰ ἡ τυφλὴ δύναμις ἡ ἐπενεργοῦσα ἐπὶ τῶν στοιχείων. Πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἑκάστη σφαῖρα διευθύνεται ὑπὸ διανοήσεως, κεχωρισμένης καὶ ἀνεξαρτήτου ἀπὸ τὴν ὕλην. Ἡ διανόησις αὐτή, αὐτὸ τὸ πνεῦμα, δὲν σκέπτεται μόνον, ἀλλ' ἀγαπᾷ καὶ θέλει τὸ καλόν, κινεῖται δὲ ἀδιακόπως, καθόσον ἐπιζητεῖ πάντοτε τὸ καλύτερον. Οὕτω κατὰ τὸν 'Αβερρόην, ὁ ποιητικὸς νοῦς εἶνε τὸ πνεῦμα τῆς γῆς καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, κοινὴ πηγὴ πάσης ἀνθρωπίνης διανοήσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀντλοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀναλόγως τῆς ἐσωτερικῆς των ἁγνότητος. Πῶς, τώρα, ἐκδηλοῦται ὁ ποιητικὸς νοῦς εἰς τὸν ἄνθρωπον; Ὁ παθητικὸς νοῦς ὁ ἐνυπάρχων εἰς κάθε ἄνθρωπον, τείνει νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν ποιητικόν, ὡς ἡ ὕλη τείνει πρὸς τὴν μορφήν. "Οταν γίνῃ ἡ ἕνωσις αὕτη, ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται τὰ πάντα διὰ τοῦ λογικοῦ. Καταστὰς οὕτως ὅμοιος πρὸς τὸν Θεόν, περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ ὅλα τὰ πράγματα καὶ τὰ γνωρίζει ὡς εἶνε, διότι τὰ ὄντα καὶ αἱ γενεσιουργοὶ αἰτίαι των δὲν ὑπάρχουν ἐκτὸς τοῦ ποιητικοῦ νοῦ, ἐκτὸς τῆς ἐπιστήμης. "Οσον λοιπὸν πλησιάζει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν ἕνωσιν ταύτην, τόσον γίνεται σοφώτερος, τελειότερος καὶ συνεπῶς εὐτυχέστερος.

Εἶνε ἡ ψυχὴ ἀθάνατος;

'Αλλὰ ποίαν θέσιν ἔχει εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς; Κατὰ τὸν 'Αβερρόην, ὁ ποιητικὸς νοῦς εἶνε ἀθάνατος, ἀλλ' εἶνε ἐκτὸς καὶ ὑπεράνω τοῦ ἀτόμου, τὸ ὁποῖον εἶνε θνητόν. Ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ οὐδὲν γνωρίζει ἄνευ τῆς φαντασίας, συνεπῶς εἶνε καὶ αὐτὴ θνητή, διότι ἄλλως καὶ αἱ εἰκόνες τῆς φαντασίας ἔπρεπε νὰ εἶνε ἀθάνατοι. "Οσον ἀφορᾷ τοὺς λαϊκοὺς μύθους περὶ μελλούσης ζωῆς, ὁ 'Αβερροϊσμὸς τοὺς θεωρεῖ ἐπικίνδυνα ἀποκυήματα τῆς φαντασίας, παριστῶντα τὴν ἀρετὴν ὡς μέσον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς εὐτυχίας. Οὕτω θεωρεῖται ἡ ἀρετὴ ὡς κάτι ἀσήμαντον, ἀφοῦ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν ἡδονὴν γίνεται μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἀποζημιωθῇ κανεὶς ἀργότερον μὲ ὑπερβολικὸν μάλιστα τόκον.

Τὰ ἔργα τοῦ 'Αβερρόου, μεταφρασθέντα εἰς τὴν λατινικήν, ὑπῆρξαν ἀποκάλυψις διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς τυφλῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν θρησκευτικὸν δογματισμόν. Ἡ διδασκαλία τοῦ "Αραβος φιλοσόφου ἀπέκτησε φανατικοὺς θιασώτας. Οἱ Παρίσιοι ἀπέβησαν κέντρον ἐλευθέρων διανοουμένων, οἱ ὁποῖοι ἔθετον ὑπὸ ἔλεγχον τὰ δόγματα τοῦ καθολικισμοῦ. Εἰς τὴν 'Οξφόρδην ἐνεποίησε μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν ὡς σχολιαστὴς τοῦ 'Αριστοτέλους. 'Επὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρογήρου Βάκωνος ἐθεωρεῖτο αὐθεντία, αὐτὸς δὲ ὁ Βάκων τὸν κατατάσσει μεταξὺ τοῦ 'Αριστοτέλους καὶ τοῦ 'Αβικέννα. Εἰς τὴν Βόρειον 'Ιταλίαν ὁ 'Αβερροϊσμὸς παρέσχε νέα ἰσχυρὰ ὅπλα εἰς τοὺς ὑλιστὰς διδασκάλους τῶν ἰατρικῶν σχολῶν. 'Αλλὰ ἐνίσχυσε καὶ τὸν σχολαστικισμόν, ὅπως ἀντιστῇ εἰς τὰς προσπαθείας τῆς ἀναγεννωμένης ἀρχαιότητος καὶ τῆς προαγομένης ἐπιστήμης.

Ὁ 'Αβερροϊσμὸς κατεπολεμήθη σφοδρότατα καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς θεολόγους ὡς συνώνυμος μὲ τὴν ἀθεΐαν. Τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Παρισιων τὸν κατεδίκασε κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα καὶ τὸ Βατικανὸν τὸν ἀνεθεμάτισεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος. 'Επὶ πλέον οἱ διασημότεροι θεολόγοι τοῦ Μεσαιῶνος, ὅπως ὁ 'Αλβέρτος Μάγνος, ὁ "Αγιος Θωμᾶς τοῦ 'Ακέν, ὁ Γουλιέλμος τῆς 'Ωβέρνης καὶ ὁ Ραϋμόνδος Λοῦλλε, συνέγραψαν πραγματείας πρὸς ἀνασκευήν του καὶ παντοιοτρόπως τὸν καταπολέμησαν.

'Αβερροΐα (Averrohoa). Τάξις Γερανιωδῶν. Γένος περιλαμβάνον τρία εἴδη δένδρων ἰθαγενῶν τῶν τροπικῶν χωρῶν: 'Αβερροΐα ἡ Καράμβολα (Carambola) καὶ 'Αβερροΐα τὸ Βιλιμβὶ (Bilimbi). Εἶνε δένδρα ἰθαγενῆ τῶν ἀνατολικῶν 'Ινδιῶν καὶ τῆς Σινικῆς καὶ καλλιεργοῦνται εἰς εὐρεῖαν κλίμακα διὰ τοὺς εὐχύμους καὶ δροσιστικοὺς καρπούς των. 'Εκ τῶν ὑποξύνων καρπῶν τοῦ Βιλιμβὶ κατασκευάζουσιν εἶδός τι λεμονάδας ἀναψυκτικῆς.

'Αβέρς (Avers) ἢ 'Αβέρσερ Τὰλ (Averser Thal). Κοιλὰς τῆς 'Ελβετίας εἰς τὸ καντόνιον τοῦ Γκριζόν. Εὑρίσκεται εἰς ὕψος 2.133 μέτρων καὶ εἶνε μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κατῳκημένας κοιλάδας τῆς Εὐρώπης. Τὸ κυριώτερον χωρίον αὐτῆς εἶνε τὸ Κρέστα—'Αβὲρς (1963 μ. ὕψος), εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχει φημισμένον σανατόριον. "Αλλο χωρίον εἶνε τὸ Γιοὺφ (2.133 μ.), οἱ 24 κάτοικοι τοῦ ὁποίου εἶνε συχνότατα κατὰ τοὺς ἐννέα μῆνας τοῦ χειμῶνος ἀποκεκλεισμένοι ἀπὸ τὰς χιόνας καὶ τοὺς πάγους. Οἱ κάτοικοι τῆς κοιλάδος τῆς 'Αβέρς συναθροίζονται ἑκάστην Κυριακὴν εἰς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου Κρέστα. Ὁ 'Αβέρσερ-Ράϊν εἶνε εἷς ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους παραποτάμους τῶν ἀρχῶν τοῦ Ρήνου.

'Αβέρσα (Aversa). Πόλις τῆς 'Ιταλίας 12 χ)μ. ἀπὸ τῆς Νεαπόλεως, 24.500 κάτοικοι. "Εδρα 'Επισκόπου. 'Επὶ τῆς σιδηροδρομ. γραμμῆς ἀπὸ Νεαπόλεως εἰς Σότζια. Παράγει τὸν περίφημον οἶνον 'Ασπρίνο. 'Εκτίσθη τῷ 1030 ἀπὸ τοὺς Νορμανδούς, ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἡ ἀρχαία 'Ατέλλα. Κατελήφθη καὶ κατεστράφη ἀπὸ τὸν Κάρολον τοῦ 'Ανζοῦ, ἀλλ' ἀνῳκοδομήθη ταχέως. Εἰς αὐτὴν ἐδολοφονήθη τῷ 1345 ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας 'Ανδρέας, σύζυγος τῆς 'Ιωάννας 1ης τῆς Νεαπόλεως. Ὁ σεισμὸς τοῦ 1805 προὐξένησε μεγάλας καταστροφὰς εἰς αὐτήν. "Εχει ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα φρενοκομεῖα τῆς 'Ιταλίας, ἱδρυθὲν ἀπὸ τὸν Μυράτ.

'Αβέρσειοι *σωλῆνες* (Canaux de Havers). 'Αγγειοφόροι καὶ νευροφόροι ὀστεΐνοι σωλῆνες εὔρους 9—400μ. οἵτινες ἀρχόμενοι ἀπὸ τὸ περιόστεον διελαύνουν τὴν ὀστεΐνην οὐσίαν, τῆς ὁποίας τὰ πετάλια διατίθενται πέριξ τούτων κατὰ ὁμοκέντρους κυκλοειδεῖς στιβάδας ('Αβέρσεια συστήματα) καὶ ἐκβάλλουσιν εὐθυγράμμως πορευόμενοι ἐπὶ μὲν τῶν διαφύσεων εἰς τὸν αὐλὸν τούτων, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιφύσεων εἰς τὰς μυελικὰς κυψέλας. 'Αναστομούμενοι μετὰ λοξῶν ἢ ἐγκαρσίων κλάδων σχηματίζουσι δίκτυον τοῦ ὁποίου τὰς βροχίδας πληρεῖ ἡ μεσοκυττάριος οὐσία τοῦ ὀστοῦ. "Ιδε καὶ 'Οστοῦν—λεπτὴ κατασκευή.

'Αβερσυχάνα (Abersychan). Πόλις τῆς 'Αγγλίας ἐν τῇ κομητείᾳ Μονμάουθ, 262 χλμ. ἀπὸ τοῦ Λονδίνου, 24.700 κάτοικοι. Σιδ)κὸς σταθμός. Εἰς ἀπόστασιν 10 μιλλίων Β. Δ. τοῦ Νιοῦπορτ. Βιομηχανικὸν κέντρον σημαντικόν. Οἱ περισσότεροι κάτοικοι ἐργάζονται εἰς τὰ πλησίον ἀνθρακωρυχεῖα καὶ σιδηρουργεῖα. 'Εμπορικὴ πανήγυρις κατὰ Σάββατον.

"Αβερτ (Abert) 'Ιωάννης 'Ιωσήφ. Γερμανὸς μουσικοσυνθέτης γεννηθεὶς εἰς τὸ Kochowitz τῆς Βοημίας τὴν 21ην Σεπτεμβρίου 1832. 'Απὸ μικρᾶς ἡλικίας ἤρχισε νὰ μελετᾷ τὴν μουσικὴν εἴς τι μοναστήριον Αὐγουστίνων ἐν Λάϊπα, τὸ ὁποῖον ἐγκατέλειψεν εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Πράγαν, ὅπου εἷς ἐκ τῶν θείων του τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸ 'Ωδεῖον. Μετὰ τριετίαν ἦτο ἤδη δεξιώτατος ἐκτελεστὴς καὶ συνθέτης μὲ ταλέντο. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, χάρις εἰς τὴν ὑπὸ συμμαθητῶν του γενομένην ἐκτέλεσιν μερικῶν ἐκ τῶν ἔργων του, ἤρχισε νὰ ἀποκτᾷ φήμην καὶ ἐπέτυχε τὴν θέσιν τοῦ βαθυχορδιστοῦ (κοντραμπασίστα) εἰς τὴν ὀρχήστραν τοῦ παρεκκλησίου τοῦ βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης (1852). "Εκτοτε ὁ "Αβερτ παρήγαγε πολλὰ ἀξιόλογα ἔργα, ἤτοι τραγούδια (lieders), κοντσέρτα, συμφωνίας, εἰσαγωγὰς (ouvertures), κουαρτέττα καὶ ἰδίως τὴν περίφημον «Συμφωνίαν εἰς *δὸ* ἔλασσον» (Symphonie en ut mineur) καὶ τὴν «Συμφωνίαν εἰς *λὰ* μεῖζον (Symphonie en la majeur). Τῷ 1859 παρεστάθη ἡ πρώτη του ὄπερα «"Αννα

Digitized by Google

φὸν Λανδσκρόν», ἀλλ' ἔσχε μετρίαν ἐπιτυχίαν, τῷ δὲ 1862 ἡ δευτέρα του «ὁ Βασιλεὺς Ἔνζιο», ἡ ὁποία δὲν ἔτυχε καλυτέρας ὑποδοχῆς ἀπὸ τὴν πρώτην. Ἀλλὰ τῷ 1864, τὸ συμφωνικόν του ποίημα «Κολόμβος» (Colombus) ἔσχε λαμπρὰν ἐπιτυχίαν καὶ τὸν κατέστησε δημοφιλέστατον εἰς ὅλην τὴν Γερμανίαν. Ἡ φήμη του ηὔξησεν ἔτι περισσότερον μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1866 ἐν Στουτγάρδη γενομένην ἐκτέλεσιν τῆς Ἀρτόργης (Artorga). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐνυμφεύθη πλουσιωτάτην τινὰ κόρην ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας καὶ ἐταξείδευσεν εἰς Γερμανίαν, Ὁλλανδίαν καὶ Ἀγγλίαν. τῷ δὲ 1867 διεδέχθη τὸν Ἔκβερτ (Eckbert) εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀρχιμουσικοῦ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ βασιλέως τῆς Βυρτεμβέργης καὶ τοῦ διευθυντοῦ τῆς ὀρχήστρας τοῦ Θεάτρου τῆς Στουτγάρδης.

Ἄβερτον (Τζών). Ἀμερικανὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς εἰς Μπροῦκλιν τῆς Νέας Ὑόρκης τῷ 1842. Τὸ στάδιόν του ἤρχισεν ὡς μαθητευόμενος τυπογράφος. Διετέλεσε κατόπιν τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος, τῷ δὲ 1862 κατετάχθη εἰς τὸν στρατόν, καὶ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ. Ἀφοῦ ἔληξεν ὁ πόλεμος ἐπανέλαβε τὴν πρώτην του ἐργασίαν ὡς τυπογράφος εἰς τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Χάρπερ Μπρόδερς, βραδύτερον ὅμως, κατὰ τὸ 1872, ἐμφανίζεται ὡς εἷς τῶν κυριωτέρων συντακτῶν τοῦ «Κήρυκος τῆς Νέας Ὑόρκης». Τὰ πρῶτά του ἔργα εἶνε εἰκόνες ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς Δύσεως, ἐπηκολούθησαν δὲ «Τὰ Μωρὰ τῆς Ἑλένης». Τὸ ἔργον ὅμως αὐτὸ ἀπερρίφθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, θεωρηθὲν ὑπὸ τῶν μὲν ὡς μὴ δυνάμενον ν' ἀποτελέσῃ πλήρη τόμον, ὑπὸ ἄλλων δὲ ὡς παιδαριῶδες. Δημοσιευθὲν τέλος εἰς τὴν Βοστώνην τὸ 1876 ἔσχεν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν· ἄνω τῶν 250.000 ἀντιτύπων ἐπωλήθησαν εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ ἕνδεκα ἀλλεπάλληλοι ἐκδόσεις εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Ἄβερτον ἔγραψε πλεῖστα μυθιστορήματα, πολλὰ δράματα καὶ μίαν χιουμοριστικὴν βιογραφίαν τοῦ Γεωργίου Οὐάσιγκτον.

Ἀβέρυστβιθ (Aberystwith). Λιμὴν τῆς Οὐαλλίας, εἰς ἀπόστασιν 248 μιλίων Ν. Δ. τοῦ Λονδίνου καὶ τέρμα τοῦ Καμβριανοῦ σιδηροδρόμου. 8.441 κάτοικοι. Τὰ κυριώτερα κτίρια τῆς πόλεως εἶνε τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Οὐαλλίας, ἱδρυθεῖσα τὸ 1907 καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ. Σώζεται ἐπίσης καὶ εἷς πύργος τοῦ 12ου αἰῶνος, κτισθεὶς ἀπὸ τὸν Γιλβέρτον Στρόγκμπαν καὶ ἡμικαταστραφεὶς τὸ 1647. Βιομηχανία σιδήρου. Κέντρον ἐπισκέψεως περιηγητῶν, ἕνεκα τῶν φυσικῶν καλλονῶν καὶ τῆς ὡραίας ἀκτῆς του.

ΑΒΕΡΩΦ, Ο ΜΕΓΑΣ ΕΘΝΙΚΟΣ ΕΥΕΡΓΕΤΗΣ

Πῶς ἔγιναν τὸ Πολυτεχνεῖον, ἡ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων, τὸ Ἐφηβεῖον, τὸ Στάδιον, τὸ θωρηκτὸν «Ἀβέρωφ» καὶ τόσα ἄλλα.

Ἀβέρωφ Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Μετσόβῳ τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ 1818. Ἀνῆκεν εἰς μίαν τῶν πρωτευουσῶν οἰκογενειῶν τῆς μικρᾶς ταύτης ἠπειρωτικῆς πόλεως, ἥτις λόγῳ τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν ἀπὸ τοῦ 1ϛ' αἰῶνος, ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν καὶ ἀνέδειξε πλείστους ἄνδρας διακριθέντας ἐπὶ φιλοπατρίᾳ καὶ ἀφειδῶς διαθέσαντας τὸν πλοῦτον αὐτῶν πρὸς σκοποὺς ἐθνικοὺς καὶ κοινωνικούς. Ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ λαβὼν τὴν ἐγκύκλιον παίδευσιν ἐν τῇ πατρίδι του, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀρχομένου τοῦ 1840 καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἀφοσιωθεὶς εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ διακριθεὶς τάχιστα ἐσχημάτισε μεγάλην περιουσίαν. Ἐκ φύσεως φιλάνθρωπος καὶ φιλογενής, ἤρξατο ἀμέσως ἀναμιγνυόμενος εἰς τὰ τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος Ἀλεξανδρείας, ὑποστηρίζων ἠθικῶς καὶ ὑλικῶς τὰς διαφόρους ὀργανώσεις τῆς κοινότητος ταύτης καὶ συντελῶν οὕτως εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν παρεπιδημούντων Ἑλλήνων καὶ εἰς τὴν ὑλικὴν πρόοδον αὐτῶν. Μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀβέρωφ, ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Ἀλεξανδρείας ἐστερεῖτο τῶν ἀπαραιτήτων σχολείων πρὸς διάπλασιν τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγκατεστημένων ἑλληνοπαίδων ὡς καὶ ἄλλων εὐαγῶν καθιδρυμάτων. Τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν δαπάνην πρὸς σύστασιν τοιούτων ἀνέλαβεν οὗτος ἱδρύσας ἑλληνικὸν Γυμνάσιον καὶ Παρθεναγωγεῖον κατὰ τὰ πρότυπα τῶν ἐν Ἑλλάδι τοιούτων. Βραδύτερον ἵδρυσεν ἐπίσης τὸ διὰ τοὺς ἀπόρους Ἕλληνας νοσοκομεῖον, προικίσας αὐτὸ δι' ὅλων τῶν μέσων, ὅπως λειτουργῇ ἀπροσκόπτως καὶ παρέχῃ τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εἰς πάσας τὰς ἀνάγκας τῆς κοινότητος.

Βραδύτερον τὴν εὐεργετικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν ἐξέτεινεν ὁ Ἀβέρωφ εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ πόλιν, πολλὰς ἀνάγκας αὐτῆς ἱκανοποιήσας. Ἐφ' ὅσον σὺν τῷ χρόνῳ ηὔξανεν ὁ πλοῦτος τοῦ εὐεργετικοῦ ἀνδρός, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξέτεινε τὰς προσπαθείας αὐτοῦ. Ἡ προσοχή του ἅπασα ἐστράφη πρὸς τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἥτις νεοσύστατος οὖσα ἐστερεῖτο τῶν πάντων, ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἀπέβαινεν ἡ πνευματικὴ ἑστία, οὐχὶ μόνον τοῦ ἐλευθέρου κράτους, ἀλλὰ παντὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκ τούτου φιλογενεῖς ἄνδρες διέθετον ἀφθόνως χρυσίον πρὸς ἵδρυσιν ἐκπαιδευτηρίων καὶ ἄλλων φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων, ὅπως συνδράμουν τὸ Κράτος, ὅπερ μὴ δυνηθὲν νὰ ἀναπτύξῃ τοὺς πλουτοπαραγωγικοὺς πόρους αὐτοῦ εἶχεν ἀναλάβει ἐν τούτοις ποικίλας ὑποχρεώσεις ἀπέναντι τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ μεγαλέμποροι, Στουρνάρας καὶ Μιχαὴλ Τοσίτσας, καταγόμενοι καὶ οὗτοι ἐκ Μετσόβου, ἐσκέφθησαν πρῶτοι ὅπως στρέψουν τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν πρὸς τὰς πρακτικὰς ἐπιστήμας, διέθεσαν δὲ τὰ ἀπαιτούμενα κεφάλαια πρὸς ἵδρυσιν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνείου, ὅπερ συνεστήθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς βαυαρικῆς ἀντιβασιλείας ὡς ἑσπερινὴ σχολή, ἔνθα ἐδιδάσκοντο προκαταρκτικὰ τεχνικὰ μαθήματα εἰς νέους τεχνίτας. Τὰ διατεθέντα ὑπὸ τῶν δύο φιλογενῶν ἀνδρῶν χρήματα δὲν ἐπήρκεσαν πρὸς ἵδρυσιν τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς καὶ ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ διέθεσε τὴν δαπάνην ὅπως ἀποπερατωθῇ τὸ μέγαρον αὐτῆς, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ὀνομασθῇ ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πατρίδος του Μετσόβου. Τῷ ὄντι κατωρθώθη οὕτω νὰ ἐγερθῇ ἡ Σχολὴ αὕτη ἐπὶ ὡραίου σχεδίου ἐκπονηθέντος ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Λυσάνδρου Καυταντζόγλου, διῃρέθη δὲ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν σχολήν, εἰς ἣν διδάσκεται ἡ ζω-

Εἰκὼν τοῦ ἀειμνήστου εὐεργέτου τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος εἶχε δωρήσει εἰς τὸν ἀνεψιόν του.

γραφικὴ καὶ ἡ γλυπτική, καὶ εἰς τὴν τῶν βιομηχανικῶν τεχνῶν.

Μετὰ τὴν προσφορὰν ταύτην ὁ Ἀβέρωφ ἀνήγειρε πρὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τοὺς ἀνδριάντας τῶν πρωτομαρτύρων τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως Ῥήγα Φεραίου καὶ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'. Ἔκτοτε αἱ δωρεαὶ τοῦ φιλογενοῦς ἀνδρὸς ἐπληθύνοντο, δι' ἁδρῶν δὲ δαπανῶν ἠγέρθησαν παρ' αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ἡ Στρατιωτικὴ Σχολὴ τῶν Εὐελπίδων καὶ τὸ Ἀβερώφειον Ἐφηβεῖον χρησιμεῦον ὡς φυλακαὶ τῶν ἐφήβων. Κατὰ δὲ τὸ 1895, ὅτε τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ βαρώνου Κουμπερτὲν ἀνεσυστήθησαν οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐν Παρισίοις καὶ ἀπεφασίσθη ὅπως οἱ πρῶτοι τοιοῦτοι τελεσθῶσιν ἐν Ἀθήναις, ὁ Ἀβέρωφ, τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε δημάρχου Ἀθηναίων Τιμολέοντος Φιλήμονος, ἀνέλαβε τὴν δαπάνην τῆς ἀναμαρμαρώσεως τοῦ Παναθηναϊκοῦ Σταδίου. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐτελέσθησαν μεγαλοπρεπῶς οὗτοι ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου χώρου, ὅστις εἶδε μετὰ τοσούτους αἰῶνας νέας ἡμέρας δόξης καὶ λαμπρότητος. Ἀλλὰ τὸ ἔργον δὲν εἶχε περατωθῇ καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐκληροδότησεν ὁ Ἀβέρωφ 1.000.000 χρυσῶν δραχμῶν πρὸς πλήρη αὐτοῦ ἀναμαρμάρωσιν. Ἔκτοτε ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἀπέκτησε τὸ κάλλιστον ἐν τῷ κόσμῳ Στάδιον, εἰς ὃ τοσαῦται ἐτελέσθησαν ἐθνικαὶ ἑορταί, ὅτε εὐνοϊκώτεραι ἔπνευσαν αὖραι ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ ἐτελεύτησεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τὴν 15 Ἰουλίου τοῦ 1899, ἐκληροδότησε δὲ διάφορα ποσὰ πρὸς ἐθνικοὺς σκοπούς. Οὕτω ἀφιέρωσε 2.500.000 χρ. δραχμὰς εἰς τὸ Ναυτικὸν Πολεμικὸν Ταμεῖον, δι' ὧν ἐναυπηγήθη τὸ θωρηκτὸν «Γεώργιος Ἀβέρωφ», τὸ χρησιμεῦσαν ὡς ναυαρχὶς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, τοῦ ἀποκλείσαντος ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ συντελέσαντος οὕτω εἰς τὴν νίκην. Ἐκτὸς τῶν κληροδοτημάτων τούτων διέθεσεν 1.500.000 χρ. δρ. εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα Ἀλεξανδρείας, 500.000 εἰς τὴν Γεωργικὴν Σχολὴν Λαρίσης, ἑτέρας 500.000 εἰς τὸ Ὠδεῖον Ἀθηνῶν, 900 000 εἰς τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον καὶ πλῆθος ἄλλων μικροτέρων δωρεῶν. Δαπάναις ἐπίσης τοῦ φιλογενοῦς ἀνδρὸς πλεῖστοι νέοι ἀπεστάλησαν εἰς τὰ πνευματικὰ κέντρα τῆς Δύσεως καὶ ἐπεράτωσαν τὰς σπουδάς των. Διὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ δωρεῶν, συνετέλεσεν ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν παρ' ἡμῖν τῶν πρακτικῶν τεχνῶν.

Τὸ ἑλληνικὸν Κράτος πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἔστησε πρὸ τοῦ ἀναμαρμαρωθέντος Παναθηναϊκοῦ Σταδίου τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ.

Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ. Ὁ Φιλήμων μετέβη εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομιστὴς αὐτογράφου ἐπιστολῆς τοῦ τότε Διαδόχου Κωνσταντίνου. Εὑρίσκετο εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ ἀναπτύσσων εἰς τὸν γενναῖον χορηγὸν τὸ μέγα σχέδιον, ὅταν αἴφνης ὁ μεγαλόφρων Ἠπειρώτης, ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῶν γοητευτικῶν λόγων τοῦ Φιλήμονος, ἐγείρεται καὶ μεταβὰς εἰς τὸ γραφεῖόν του ἐπιστρέφει μετ' ὀλίγον κομίζων παλαιὸν φύλλον τοῦ «Αἰῶνος» τοῦ 1872, ἐν ᾧ ἀνεγράφετο δωρεὰ τοῦ Ἀβέρωφ διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς κεντρικῆς πτέρυγος τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου. Ἐν τῷ φύλλῳ τούτῳ ὁ Φιλήμων ἔκπληκτος ἀνέγνω ὅσα πρὸ πολλοῦ ἔγραφεν ἐμπνεόμενος ἐκ τῆς γενναιοδωρίας τοῦ Ἀβέρωφ καὶ προλέγων ὅτι «θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ Γεώργιος Ἀβέρωφ θὰ καταστῇ ὁ πρῶτος Ὀλυμπιονίκης, ἀνασυνιστῶν τοὺς ἀγῶνας τῆς ἀρχαιότητος διὰ τῶν γενναίων χορηγιῶν του». Εὐνόητον ποίαν ἐπικουρίαν ἤντλησεν ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ Τιμολέων Φιλήμων ὑπὲρ τοῦ σχεδίου του καὶ πόσον ἐνεβάθυνεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀβέρωφ, ἐν ᾗ τόσον καλῶς εἶχε ῥιζώσει ὁ

Digitized by Google

ἀπὸ τοῦ 1872 ριφθεὶς σπόρος.

Σ. Λάμπρου: Ἐπιμνημόσυνος εἰς Γεώργιον Ἀβέρωφ (1899). «Λόγοι καὶ ἄρθρα» (1902) σ. 318 ἑπ. Τοῦ αὐτοῦ: Λογίδριον ἐπὶ τῇ καταθέσει στεφάνου εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Γ. Ἀβέρωφ (20 Ἀπριλίου 1908) καὶ τοῦ αὐτοῦ: Λόγος ἐπὶ τῇ ἀνακομιδῇ τῶν λειψάνων τοῦ Γ. Ἀβέρωφ (27 Ἀπριλίου 19 8) «Λόγοι καὶ ἀναμνήσεις ἐκ τοῦ Βορρᾶ» (1909) σ. 44 ἑπ., σ. 46 ἑπ.

Ἀβέρωφ Γεώργιος. Σύγχρονος πολιτευτὴς Εὐβοίας, ἀνεψιὸς καὶ κυριώτερος κληρονόμος τοῦ μεγάλου εὐεργέτου τοῦ Ἔθνους Γ. Ἀβέρωφ. Ἐσπούδασε τὰ Νομικὰ καὶ τὰς Πολιτικὰς Ἐπιστήμας ἐν Γαλλίᾳ. Ἀπὸ τοῦ 1895 διετέλεσε βουλευτὴς καὶ πληρεξούσιος Εὐβοίας διαρκῶς ἐπανεκλεγόμενος. Ὑπῆρξε σπουδαῖος παράγων καὶ χορηγὸς τοῦ κινήματος τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 1917 καὶ διετέλεσεν Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως Θεσσαλονίκης. Διετέλεσε πρόεδρος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρίας τοῦ Ἀρσακείου, προεδρεύει δὲ νῦν τοῦ Ὠδείου, τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων καὶ ἐσχάτως ἐξελέγη μέλος τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

Ἀβέρωφ (ὁδός). Μία τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν (πάροδος Μάρνης, συνοικία Κυκλοβόρου)· ἐκλήθη πρὸς τιμὴν τοῦ Γ. Ἀβέρωφ.

«Ἀβέρωφ». Τὸ ἑλληνικὸν θωρηκτὸν τὸ ὁποῖον συνέδεσε τὸ ὄνομά του περισσότερον ἀπὸ ὁποιονδήποτε ἄλλο πλοῖον μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος.

Εἶνε τεθωρακισμένον εὔδρομον τοῦ αὐτοῦ τύπου μὲ τὰ δύο ἰταλικὰ καταδρομικὰ «Πίζα» καὶ «Σὰν Τζώρτζιο». Ἐναυπηγήθη ταυτοχρόνως μὲ αὐτὰ εἰς τὰ ἐν Λιβόρνῳ ναυπηγεῖα Ὀρλάνδο. Βραδύτερον ἡ ἰταλικὴ Κυβέρνησις θεωροῦσα ἐπαρκῆ διὰ τὸν ἰταλικὸν στόλον τὰ δύο ἄλλα καταδρομικά, ἔδωσεν ἐντολὴν εἰς τὴν Ἑταιρείαν Ὀρλάνδο νὰ ἐκποιήσῃ τὸν «Ἀβέρωφ». Κατ' ἀρχὰς διεπραγματεύθη τὴν ἀγοράν του ἡ Τουρκία, διὰ λόγους ὅμως οἰκονομικοὺς ἀνέβαλε τὴν ἀγοράν του. Ὁ διευθυντὴς τῶν ναυπηγείων Ὀρλάνδο ἐλθὼν αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Ἑλλάδα προέτεινεν εἰς τὴν τότε κυβέρνησιν Κυρ. Μαυρομιχάλη τὴν ἀγορὰν τοῦ καταδρομικοῦ. Ὁ «Ἀβέρωφ» ἐστοίχισεν 22.300.000 δρ. Διὰ τὴν πληρωμὴν τοῦ ποσοῦ τούτου διετέθησαν περὶ τὰ 8 ἑκατομμύρια δραχμῶν εὑρισκόμενα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ναυτικοῦ Ταμείου, ἐκ τῆς κληρονομίας τοῦ Γεωργίου Ἀβέρωφ, τοῦ ὁποίου ἡ διαθήκη ὥριζεν ὅπως τὰ 20 ο)ο τῆς περιουσίας του διατεθοῦν διὰ τὴν ναυπήγησιν Ἑλληνικοῦ πολεμικοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς Σχολὴ τῶν Δοκίμων, καὶ τὸ ὁποῖον νὰ φέρῃ τὸ ὄνομά του. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸ νέον καταδρομικὸν ἐδόθη τὸ ὄνομα «Γ. Ἀβέρωφ». Τὸ ὑπόλοιπον ἐπληρώθη ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου Ταμείου.

Μετὰ τὴν ναυπήγησίν του τὸ καταδρομικὸν διετάχθη νὰ πλεύσῃ ἀπ' εὐθείας εἰς Ἀγγλίαν καὶ νὰ μετάσχῃ εἰς τὰς ἐκεῖ τελετὰς τῆς στέψεως τοῦ βασιλέως Γεωργίου Ε'. Κατὰ τὸν εἴσπλουν ἐντὸς τοῦ λιμένος τοῦ Πλύμμουθ, προσέκρουσεν ἐλαφρῶς ἐπὶ ὑφάλου καὶ ὑπέστη μικρὰν βλάβην.

Εἰς τὸν «Ἀβέρωφ» κυρίως, μοναδικῶς μάλιστα εἰς τὸν «Ἀβέρωφ», ἡ Ἑλλὰς ὀφείλει τὴν ναυτικήν της ἐπικράτησιν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912—1913 πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ἀλλὰ εἰς τὸν «Ἀβέρωφ» ἀκόμη, ὁ ὁποῖος ἐξησφάλισε τὴν ναυτικὴν ὑπεροπλίαν τῆς Ἑλλάδος ἔναντι τῆς Τουρκίας, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ νίκη τῶν βαλκανικῶν στρατευμάτων, ἀφοῦ ἀποκλεισθεῖσα κατὰ θάλασσαν ἡ Τουρκία δὲν ἠδυνήθη νὰ κινητοποιήσῃ ἐγκαίρως πρὸς τὴν Βαλκανικὴν ὅλας τὰς στρατιωτικάς της δυνάμεις τῆς Ἀνατολῆς. Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912—1913 ὁ «Ἀβέρωφ» ἐχρησίμευσεν ὡς ναυαρχὶς τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου τοῦ ἐλλιμενισμένου κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου εἰς Μοῦδρον. Ἐν τούτοις ὁ «Ἀβέρωφ» ἐξήρχετο εἰς τακτικὰς περιπολίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ Τενέδου μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης, ἐπίσης δὲ δι' αὐτοῦ κυρίως, τῇ βοηθείᾳ καὶ ἀγημάτων πεζικοῦ καὶ πεζοναυτῶν, ἐγένετο ἡ κατάληψις καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν νήσων Λήμνου, Χίου, Μυτιλήνης, Τενέδου καὶ τῶν ἄλλων μικροτέρων ὑποδούλων νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον κυρίως ἐδόξασε τὸν «Ἀβέρωφ» εἶνε αἱ δύο ναυμαχίαι τὰς ὁποίας συνῆψε μετὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου: Ἡ Ναυμαχία τῆς 3ης Δεκεμβρίου 1912, ἡ λεγομένη τῆς Ἕλλης, καὶ ἡ Ναυμαχία τῆς 5 Ἰανουαρίου 1913 ἡ λεγομένη τῆς Λήμνου.

Καὶ κατὰ τὴν μίαν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην ναυμαχίαν ὁ «Ἀβέρωφ» ἀντιμετώπισε τὰ ἡνωμένα πυρὰ τοῦ τουρκικοῦ στόλου, ἀποτελουμένου ἀπὸ τὰ θωρηκτὰ «Βαρβαρόσα», «Τουργοὺτ Ρέϊς», «Ἀσὰρ Τεφίκ», «Μεσουδιέ», τὸ καταδρομικὸν «Μετζητιὲ» καὶ ἄλλα μικρότερα σκάφη. Κατὰ τὴν πρώτην ὅμως ναυμαχίαν ὁ «Ἀβέρωφ» πλησιάσας περὶ τὰ 2800 μέτρα τὰ ἐχθρικὰ πλοῖα, καὶ περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας μέτρα τὰ φρούρια τῶν Δαρδανελλίων, ἐδέχθη τὰ ἡνωμένα πυρὰ τῶν τουρκικῶν φρουρίων ὑποστὰς πολλὰς ζημίας εἰς τὰ διάφορα μέρη του. Ἡ πρώτη ναυμαχία διαρκείας 45 μόνον λεπτῶν ἔδειξε τελείαν τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἔναντι τοῦ τουρκικοῦ. Ἡ δευτέρα διαρκέσασα πλέον τῶν τεσσάρων ὡρῶν καὶ γενομένη ἔξω τῆς Λήμνου μέχρι τῆς Τενέδου ἐξεμηδένισε τελείως τὸν τουρκικὸν στόλον, ὁ ὁποῖος καὶ δὲν ἐξῆλθε πλέον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, τῶν Στενῶν.

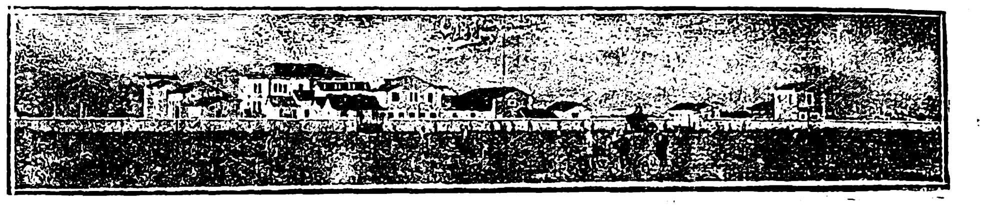

Γενικὴ ἄποψις τῆς Ἀβερωφείου Σχολῆς.

Ἡ τόλμη τοῦ ὁδηγοῦντος τὸν ἑλληνικὸν στόλον Ναυάρχου Κουντουριώτη νὰ πλησιάσῃ διὰ τοῦ «Ἀβέρωφ» κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἕλλης εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιάδων μέτρων ἀπὸ τῶν τουρκικῶν φρουρίων κατεκρίθη ἀπὸ πολλοὺς ἰδικούς μας καὶ ξένους κριτικούς. Ἂν κατὰ τὴν προσέγγισιν αὐτὴν ὁ «Ἀβέρωφ» ἐβυθίζετο ἢ ἐβλάπτετο καιρίως, ὁ τουρκικὸς στόλος θὰ καθίστατο κύριος τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τοῦ Πειραιῶς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ στόλου θὰ ἦτο ἄφευκτος. Ἀλλὰ ἡ τόλμη ἐκείνη ἔδοσε συγχρόνως τὴν νίκην. Ἡ πρώτη ναυμαχία ἐστοίχισεν εἰς τὸ πλήρωμα τοῦ «Ἀβέρωφ» δεκάδα σχεδὸν τραυματιῶν καὶ δύο νεκρούς, τὸν κελευστὴν Κατζιρτζάρη καὶ τὸν ἀνθυποπλοίαρχον Μαμούρην, τραυματισθέντα βαρέως καὶ κατόπιν ὑποκύψαντα. Ἡ δευτέρα ναυμαχία ἐσημείωσεν ἕνα μόνον τραυματισμόν.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1913 πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ὁ «Ἀβέρωφ» ἐβοήθησε τὴν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν κατὰ θάλασσαν, καταλαβὼν μετὰ τοῦ λοιποῦ στόλου τὴν Καβάλλαν καὶ τὸ Δεδέαγατς κατεχόμενα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1919—1922 πρὸς τοὺς Τούρκους, ὁ «Ἀβέρωφ» ἐλάχιστον μέρος ἔπαιξε, τοῦ πολέμου διεξαχθέντος κατὰ ξηράν. Ἡ παρουσία του ὅμως εἰς τὰ ὕδατα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης ἐθέρμαινε καὶ ἐζωντάνευε τὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων κατοίκων των.

Ἡ ὑποχώρησις καὶ ἡ ἧττα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν τὸν Αὔγουστον—Σεπτέμβριον τοῦ 1922 εὗρε τὸν «Ἀβέρωφ» εἰς τὰ Μικρασιατικὰ παράλια μὴ δυνάμενον νὰ βοηθήσῃ εἰς τίποτε τὸν ἀτυχήσαντα καὶ ἀποχωροῦντα στρατόν μας. Ἴσως εἰς τὴν Πάνορμον, ἂν ἐκυβερνᾶτο μὲ ποιάν τινα αὐτοβουλίαν, θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ περισσοτέρας ὑπηρεσίας εἰς τὸν φεύγοντα στρατόν μας καὶ εἰς τὸν ἐγκαταλείποντα τὰς ἑστίας του χριστιανικὸν πληθυσμὸν τῆς περιφερείας Πανόρμου-Κυζίκου.

Τέχνη. Ὁ «Ἀβέρωφ» ἔχει ἀπαθανατισθῆ εἰς πολλοὺς πίνακας Ἑλλήνων ζωγράφων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ γνωστότεροι τοῦ ζωγράφου Γ. Χατζῆ. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πίνακας τούτους εὑρίσκονται εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΦΙΑ. Κ. Φαλτάϊτς «Ἡ Ναυμαχία τῆς Ἕλλης» Ἀθῆναι 1920 β' ἔκδοσις.

«Ἱστορία τοῦ Ναυτικοῦ Πολέμου 1912-1913». Ἔκδοσις «Σκρίπ». Βιβλιοπωλεῖον Βασιλείου, Σταδίου 42.

Ἀβερώφειον. Ὁ ἐπικρατήσας τίτλος τῶν φυλακῶν ἀνηλίκων Ἀθηνῶν. Ὁ ἐπίσημος τίτλος τῶν φυλακῶν τούτων εἶνε «ἐφήβειον Ἀβέρωφ». Τὸ ἵδρυμα τῶν φυλακῶν τούτων εὑρίσκεται εἰς τὴν Λεωφόρον Ἀλεξάνδρας παρὰ τοὺς Ἀμπελοκήπους, ἐκτίσθη δὲ δαπάναις τοῦ Γ. Ἀβέρωφ, ὁ ὁποῖος τὸ ἐδώρησεν εἰς τὴν Βασίλισσαν Ὄλγαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἀργυρῶν γάμων της. Ἡ Βασίλισσα Ὄλγα, ὡς πρόεδρος τῶν φιλανθρωπικῶν συλλόγων «ἐν Χριστῷ Ἀδελφότης», ἐδώρησε τὸ οἴκημα τοῦ ἐφηβείου εἰς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ νόμου ΒΥΚΒ'. τῆς 16 Ἀπριλίου 1896 ἐθέσπισε τὰ τῆς λειτουργίας του ὡς φυλακῶν τῶν ἀνηλίκων, τῶν μὴ ὑπερβάντων τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

Ἀπὸ τοῦ 1916 καὶ ἐντεῦθεν, τὸ Ἀβερώφειον ἐχρησίμευσε κατὰ καιροὺς καὶ ὡς φυλακὴ διαφόρων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν καταδίκων.

Ἀβερώφειος. Μέση Γεωργικὴ Σχολὴ Λαρίσης. Ἀπεχει τῆς πόλεως τῆς Λαρίσης περὶ τὰ 3 χιλιόμετρα καὶ ἱδρύθη διὰ τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Γ. Ἀβέρωφ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Τὸ ἀγρόκτημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται ἡ Σχολή, καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμεύει διὰ τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς, εἶνε κρατικόν, ὀνομαζόμενον Τσιφλίκιον τοῦ Ἂκ Σεράϊ.

Ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία σήμερον διέπεται ἀπὸ τὸν νόμον 1956 τοῦ 1920 «περὶ μέσων γεωργικῶν σχολῶν», ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1911.

Ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν εἰς τὴν Σχολὴν εἶνε τριετής, μετὰ τὸ τέλος δὲ τῶν σπουδῶν των οἱ ἐξερχόμενοι τῆς Σχολῆς λαμβάνουν πτυχίον γεωπόνου. Ἡ Σχολὴ συντηρεῖται ἐκ τῶν πόρων τοῦ εἰδικοῦ κληροδοτήματος τοῦ Γ. Ἀβέρωφ καὶ ἐξ ἐτησίας ἐπιχορηγήσεως τοῦ Κράτους. Οἱ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς εἶνε ἢ ἐσωτερικοὶ ἢ ἐξωτερικοί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. «Ἡ ἐν Λαρίσῃ Ἀβερώφειος Μέση Γεωργικὴ Σχολή». Ἀθῆναι. Σελιδες 24. Σχῆμα 16. Ἔκδοσις Ὑπουργείου Γεωργίας.

ΑΒΕΣΤΑ, Η ΙΕΡΑ ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΠΥΡΟΛΑΤΡΩΝ

Ἡ διδαχθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ζαρατούστρα θρησκεία.— Ἡ λατρεία τοῦ Πυρός.— Ἡ πάλη μετὰ τῶν πνευμάτων τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Κακοῦ.

Ἀβέστα (ἡ ἱερὰ βίβλος τῶν πυρολατρῶν). Ἡ ἱερὰ βίβλος τῶν πυρολατρῶν Πάρσων, ἀρχαίων Περσῶν μεταναστευσάντων εἰς Ἰνδίας. Αἱ παραδόσεις των μᾶς πληροφοροῦν ὅτι κατ' ἀρχὰς ἦτο κεχωρισμένη εἰς τριάκοντα δύο τμήματα ἢ τόμους. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, ὁ νικητὴς τοῦ Δαρείου, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Περσεπόλεως, ἔκαυσε τὰς δώδεκα χιλιάδας δερμάτων βοῶν (πάντοτε κατὰ τὴν Παρσικὴν παράδοσιν) ἐπὶ τῶν ὁποίων ἦσαν κεχαραγμέναι αἱ ἱεραὶ αὗται ῥῆτραι, ἀφοῦ προηγουμένως μετέφρασε τὰς σημαντικωτέρας ἐπιστημονικὰς πληροφορίας ἃς περιεῖχον, καὶ ἰδιαιτέρως, τὰς σχετιζομένας μὲ τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀστρονομίαν. Οἱ εἰδικοὶ βεβαιοῦν τὴν πιστότητα τῆς γενομένης μεταφράσεως. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, εἶνε, φαίνεται, ἀληθὲς ὅτι ἡ κατοχὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἔφερε καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἀρχαίαν ἐθνικὴν Παρσικὴν θρησκείαν ὡς καὶ διὰ τὰ φιλολογικὰ αὐτῆς μνημεῖα. Μόνον δὲ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἀρδεχίρ, τοῦ πρώτου τῶν Σασανιδῶν πριγκίπων, περὶ τὰ 220 μ. Χ., ἔγιναν αἱ πρῶται προσπάθειαι πρὸς περισυλλογὴν τῶν διεσκορπισμένων ἱερῶν κειμένων καὶ συμπλήρωσιν τῶν ἐλλειπόντων. Ὁ βασιλεὺς οὗτος καὶ οἱ διάδοχοί του, διακρινόμενοι ἅπαντες διὰ τὴν φιλομουσίαν των, κατέβαλον μεγάλην δραστηριότητα εἰς τὸ νὰ συγκεντρώσουν ὅλα τὰ ἀποσπάσματα καὶ ἑνοποιήσουν αὐτὰ εἰς ἓν σῶμα, σχηματίζοντες οὕτω τὴν Ἀ-

Ἀχούρα Μάζδα, ὁ Θεὸς τοῦ Φωτὸς καὶ τῆς Ζωῆς, ὁ ὁποῖος δίδει τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν βασιλέα καὶ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ νικᾷ τοὺς ἐπαναστατοῦντας κατ' αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ἀπεικονίζεται εἰς ἀνάγλυφα τῆς Περσεπόλεως.

Digitized by Google

βέσταν, ὡς διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην ὀνομασίαν δηλοῦνται πλεῖστα ἱερὰ βιβλία· ἀλλ' ὁ τίτλος αὐτὸς ἀνήκει εἰδικῶς εἰς τρία ἐξ αὐτῶν, ὀνομαζόμενα: Βενδιδάδ, Βισπερὲδ καὶ Γιασνά· τὰ ἄλλα περιλαμβάνονται ὑπὸ τὸ ὄνομα Χόρδα Ἀβέστα, ἤτοι: Μικρὰ Ἀβέστα. Διαιροῦν ἀκόμη τὴν Ἀβέσταν καὶ κατὰ τρόπον διάφορον, ὡς τὸν ἑξῆς: εἰς τὴν *Βενδιδὰδ — Σαδὲ* περιλαμβάνουσαν τὴν Βενδιδάδ, τὴν Γιασνὰ καὶ τὴν Βισπερέδ, καὶ εἰς τὴν *Βουνδεέχ*, ἔργον πλέον πρόσφατον, γραφὲν εἰς πεχλεβικὴν διάλεκτον καί, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, μεταφρασμένον ἀπὸ ἀρχαῖόν τι — ἀπολεσθὲν — ζενδικὸν χειρόγραφον.

Τὰ περιεχόμενα τῆς Ἀβέστας.

Ἡ *Βενδιδὰδ* διαιρεῖται εἰς 22 φρακὰρτ (φρακὰρτ=διαιρεῖν) ἢ διαιρέσεις. Τὸ πρῶτον φρακὰρτ ἐξιστορεῖ πῶς ὁ *Ἀχούρα Μάζδα* (ὁ Ὁρμοὺδζ τῶν μεταγενεστέρων Περσῶν), τὸ ἐξαίρετον καὶ ἀγαθὸν πνεῦμα, ἐδημιούργησε τοὺς κόσμους, δε-

Ἀνάγλυφον τοῦ ἀγάλματος τὸ ὁποῖον ὁ Ἀντίοχος ὁ ἐκ Κομμαγηνῆς (69—34 π. Χ.) ἤγειρε πρὸς τιμὴν τοῦ Μίθρα.

καὲξ τὸν ἀριθμόν, καὶ πῶς ὁ *Ἄγκρο Μαίνιϋ* (ὁ Ἀριμὰν τῶν μεταγενεστέρων Περσῶν), τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, ἐγέννησεν ὅλους τοὺς δαίμονας οἵτινες λυμαίνονται τοὺς κόσμους τούτους. Εἰς τὸ δεύτεοον φρακάρτ, ὁ *Ζαρατούστρας* (ἢ Ζωροάστρης, Ζερδούχτ, Ζωρόαστρος, Ζαράτος, Ζωράδης, Ζάρας, Ζαρὲς) διατάσσει τὸν *Γίμα* ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὸν ἱερὸν νόμον τὸν ὁποῖον τοῦ ἐδίδαξε. Τὸ τρίτον φρακὰρτ ἀρχίζει μὲ τὴν ἀπαρίθμησιν τῶν πέντε πλέον εὐχαρίστων πραγμάτων, τῶν πέντε πλέον δυσαρέστων καὶ τῶν πέντε πραγμάτων τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ προξενήσουν τὴν μεγαλυτέραν ἱκανοποίησιν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον. Τὸ τέταρτον φρακὰρτ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ποινικὸς κῶδιξ τῆς Ἀβέστας· εἰσέρχεται εἰς τὰς λεπτομερείας διαφόρων κακουργημάτων καὶ ἀδικημάτων, τὰ ὁποῖα ἐνδεχόμενον εἶνε νὰ διαπραχθῶσι, καὶ ἀποφαίνεται περὶ τῶν ποινῶν αἵτινες δέον νὰ ἐπιβληθοῦν εἰς τοὺς ὑποπεσόντας εἰς παράπτωμα. Τὰ ὀκτὼ ἑπόμενα φρακὰρτ δίδουν διαφόρους συστάσεις ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀκαθαρσίας τὰς ὁποίας φέρει ἡ μετὰ τῶν πτωμάτων ἐπαφή. Τὸ δέκατον τρίτον φρακὰρτ περιγράφει δύο εἰδῶν κύνας: ἕνα τὸν δημιουργηθέντα παρὰ τοῦ *Ἀχούρα Μάζδα*, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ σέβωνται οἱ πιστοί, καὶ ἕνα ἄλλον δημιουργηθέντα παρὰ τοῦ Ἄγκρο Μαίνιϋ, τὸν ὁποῖον ὀφείλουν νὰ φονεύουν. Τὸ ὑπόλοιπον αὐτοῦ τοῦ φρακὰρτ ὡς καὶ ὁλόκληρον τὸ μετ' αὐτὸ εἶνε ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμένα εἰς τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς κύνας — ζήτημα μεγίστης σημασίας διὰ μίαν χώραν κατερημωθεῖσαν ἀπὸ τοὺς λύκους. Τὸ δέκατον ἕκτον φρακάρτ, ἀφοῦ ὁμιλεῖ διὰ τὰ ἐκ παρανόμου ἑνώσεως τέκνα, περατοῦται μὲ ὁδηγίας διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν κυνῶν. Τὸ δέκατον ἕβδομον ἀναφέρεται εἰς ζητήματα ὑγιεινῆς. Τὸ δέκατον ὄγδοον κάμνει λόγον διὰ τὰς διαφόρους τελετὰς αἵτινες πρέπει νὰ γίνωνται κατὰ τὸ διάστημα τῆς νυκτὸς καὶ κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου· δίδει ἐπίσης ἄπειρα παραγγέλματα ἠθικῆς, εὐπρεπείας κλπ. Τὸ δέκατον ἔνατον ἀφηγεῖται πῶς ὁ *Ἄγκρο Μαίνιϋ* ἀποπειρᾶται νὰ φονεύσῃ τὸν *Ζαρατούστραν* καὶ πῶς ἐκεῖνος, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὅπλων τὰ ὁποῖα τοῦ ἔδωσεν ὁ *Ἀχούρα Μάζδα*, ἀνθίσταται νικηφόρως ἔναντι τῶν ἐπιδρομῶν τοῦ κακοῦ πνεύματος. Ὁ *Ἄγκρο Μαίνιϋ* ἡττηθεὶς καταφεύγει εἰς τὸν δόλον καὶ προσπαθεῖ νὰ ὑποτάξῃ τὸν ἀντίπαλόν του διὰ τοῦ πειρασμοῦ. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν προσπάθειαν ἀποτυγχάνει. Τὸ εἰκοστόν, μᾶς δίδει πληροφορίας περὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοῦ κατορθώσαντος νὰ θεραπεύσῃ τὰς ἀσθενείας. Τὸ εἰκοστὸν πρῶτον, εἶνε ἀφιερωμένον ὁλόκληρον εἰς τὴν ἐξήγησιν οὐρανίων φαινομένων καὶ τῶν νόμων εἰς οὓς ὑπόκεινται τὰ φωτεινὰ σώματα. Καὶ τὸ τελευταῖον ἀναφέρει ὅτι, ἅμα ὁ *Ἄγκρο Μαίνιϋ* ἐγέννησε πλεῖστα κακά, ὁ *Ἀχούρα Μάζδα* ἐπεχείρησε νὰ τὰ ἐξουδετερώσῃ διὰ τῆς παντοδυνάμου καὶ μυστηριώδους λέξεως *Μανθρασπέντα*· ἀποτυχὼν ὅμως εἰς αὐτὸ τὸ σχέδιόν του, ἔστειλε τὸν *Ναίρυο Σάνγα* εἰς τὸν *Αἰρύαμα*, διὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ δημιουργήσῃ, ἵνα ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, διάφορα εἴδη ζώων καὶ ἀντικειμένων. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὑπήκουσε καὶ ἐδημιούργησεν ἀλληλοδιαδόχως ἐννέα εἴδη ἵππων, ἐννέα εἴδη καμήλων, ἐννέα εἴδη βοῶν, ἐννέα εἴδη κερασφόρων καὶ ἐννέα εἴδη βοσκόντων ζώων.

Ἡ μορφὴ τῶν 22 τούτων φρακὰρτ εἶνε γενικῶς εἶδος διαλόγου μεταξὺ τοῦ *Ἀχούρα Μάζδα* καὶ τοῦ *Ζαρατούστρα*· τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἑπόμενα δύο ἔργα ἅτινα ἀποτελοῦσι μετὰ τῆς *Βενδιδὰδ* τὴν καθ' ἑαυτὸ Ἀβέσταν.

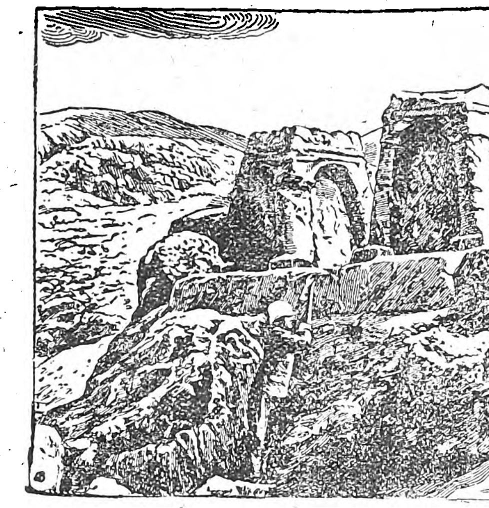

Δύο βωμοὶ τοῦ πυρός, εἰς Νὰκχ-ὶ-Ρουστέμ.

Ὁ βασιλεὺς παλαίων ἐναντίον ἑνὸς πνεύματος τοῦ Κακοῦ.
(Ἀνάγλυφον τῆς Περσεπόλεως)

Ἡ *Βισπερὲδ* καὶ ἡ *Γιασνὰ* διαφέρουν οὐσιωδῶς τῆς *Βενδιδὰδ* λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ περιεχομένου των, τὸ ὁποῖον φέρει χαρακτῆρα κατ' ἐξοχὴν λειτουργικόν. Περιέχουν σημαντικὸν ἀριθμὸν ἐπικλήσεων πρὸς τὴν φύσιν, πρὸς τὰς διευθυνούσας αὐτὴν δυνάμεις, πρὸς τὰς προσωποποιήσεις αὐτῶν τῶν δυνάμεων, αἵτινες συμβολίζονται εἰς θεϊκὰς ὀντότητας. Εἰς αὐτὰς ἀπαντῶνται πολὺ περίεργοι θεωρίαι σχετικῶς μὲ τὴν καταγωγὴν καὶ τὸν σχηματισμὸν τοῦ κόσμου. Ἐν ὀλίγοις, τὰ δύο αὐτὰ βιβλία δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀντιπροσωπεύοντα τὸν θρησκευτικὸν καὶ λειτουργικὸν κώδικα τῶν ἀρχαίων Πάρσων, ἐνῷ ἡ *Βενδιδὰδ* σχετίζεται γενικῶς — οὐχὶ ὅμως καὶ ἀποκλειστικῶς — μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῆς καθημερινῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς.

Τὰ πνεύματα τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Κακοῦ.

Ἐκ τῆς μελέτης τῶν βιβλίων τούτων συμπεραίνεται ὅτι ἡ θεογονία καὶ τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα τῶν ἀρχαίων Πάρσων ἐβασίζετο ἐπὶ ἑνὸς λίαν χαρακτηριστικοῦ δυϊσμοῦ, ἀντιπροσωπευομένου παρὰ τοῦ *Ἀχούρα-Μάζδα*, πνεύματος τοῦ καλοῦ, καὶ τοῦ *Ἄγκρο-Μαίνιϋ*, πνεύματος τοῦ κακοῦ.

Τὰ ὑποτελῆ πρὸς τὸν πρῶτον πνεύματα λέγονται *Ἀμέσας-Σπέντα*, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ ἓξ ἀναφέρονται καὶ εἰς τὴν *Γιασνά*: α') *Βοχιμανό*, προστάτης τῶν ζώντων· β') *Ἄσα Βαχίστα*, πνεῦμα τοῦ πυρός· γ') *Ξάρθα Βαίρνα*, τῶν μετάλλων· δ') *Σπέντα Ἀρμαΐτι*, γυναικεῖον πνεῦμα τῆς γῆς· ε') *Χορβάτ*, τοῦ ὕδατος καὶ στ') *Ἀμερερτά*, τῶν δένδρων. Τὰ πνεύματα ταῦτα εὑρίσκονται εἰς διηνεκῆ πόλεμον μετὰ τῶν ἑξῆς δαιμόνων ἢ ντάβας, οἵτινες εἶνε ὑποταγεῖς τοῦ *Ἄγκρο-Μαίνιϋ*: *Ἀκομανό, Ἄνδαρ, Σόρβα, Νουγαΐθι, Τορού* καὶ *Ζαϊρίσα*. (Εἰς τὸ δέκατον φρακὰρτ τῆς *Βενδιδὰδ* ἀναγράφονται καὶ ἄλλοι δαίμονες). Αἱ δύο αὗται ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν φιλοσοφικὴν διάλεκτον τοῦ δευτέρου μέρους τῆς *Γιασνὰ* ἐμφανίζονται ὡς αἱ ἀρχαὶ τῆς ὑπάρ-

Μίθρα
ὁ θεὸς τοῦ Ἡλίου.

Βάτο
ὁ θεὸς τοῦ ἀνέμου.

ξεως καὶ μὴ ὑπάρξεως, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, διατελοῦν εἰς συνεχεῖς ἐχθροπραξίας εἰς ὁλόκληρον τὸ σύμπαν.

Τὸ περίεργον καὶ τὸ σκανδαλίσαν τὸν σύγχρονον ἐπιστημονικὸν κόσμον, τὸν ἀσχολούμενον περὶ τὸν Παρσικὸν πολιτισμόν, εἶνε ὅτι τὸ ὄνομα *ντάβας* εἶνε ἀπολύτως ὅμοιον μὲ τοὺς *ντέβας*, ἢ πνεύματα τοῦ καλοῦ παρ' Ἰνδοῖς, οἵτινες εἰς τὰς *Βέδας*, τὰ ἱερὰ βιβλία των, θεωροῦνται ὡς προστάται τοῦ ἀνθρώπου καὶ τιμῶνται διὰ θυσιῶν. Ἰδοὺ λοιπόν, ὅτι δύο γειτονικοὶ λαοί, οἱ Πάρσοι καὶ οἱ Ἰνδοί, ἀντιλαμβάνονται διαφορετρόπως μίαν ὁμοίαν μυθικὴν ἐπινόησιν.

Φανερὸν ὅθεν εἶνε, ὅτι ἡ σύμπτωσις αὕτη δεικνύει ποιάν τινα τάσιν τῆς θρησκείας τοῦ Ζωροάστρου ὅπως ἀνταγωνισθῇ μετὰ τῆς θρησκείας τῶν εἰς Ἰνδίας ἐγκατασταθέντων Ἀριανῶν Ἡ εἰκασία αὕτη γίνεται πλέον βάσιμος ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἑξῆς περιπτώσεις: ὁ *Ἴνδρα*, ὅστις προΐσταται εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν καὶ εἶνε εἷς τῶν κυριωτέρων θεῶν τῶν *Βέδας* εἰς τὴν *Ἀβέσταν* μετεβλήθη εἰς δαίμονα τροποποιηθέντος τοῦ ὀνόματός του εἰς *Ἀνδάρ*, ὁ δὲ δαίμων *Σόρβα* εἶνε ὁ περίφημος *Σάρβα* ἢ *Σίβα* τῶν Ἰνδῶν. Πολλοὶ συγγραφεῖς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ὁρμώμενοι, ἰσχυρίσθησαν, διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν σύμπτωσιν ταύτην, ὅτι ὁ Ζωροάστρης ἔζη εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν εἶχεν ἐπέλθει θρησκευτικὸν σχίσμα μεταξὺ Πάρσων καὶ Ἰνδῶν. Ἄλλοι ὅμως σοφοί, περισσότερον ἐγκύψαντες εἰς τὸ θέμα, ἀπέρριψαν τὸ βάσιμον αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως.

Ἡ λατρεία ἣν ἐπέβαλεν ὁ Ζωροάστρης φαίνεται νὰ ἦτο, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ῥητῶν τῆς

Digitized by Google

'Αβέστας ἁπλουστάτης μορφῆς καὶ συνίστατο κυρίως εἰς τὴν λατρείαν τοῦ πυρός. Ἡ λατρεία περιελάμβανε προσευχὰς καὶ προσφορὰς εἰλημμένας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὸ φυτικὸν βασίλειον. (Κάτι τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ἀπαραίτητον νὰ συνοδεύσῃ τὰς προσφοράς, ἦτο ὁ χυμὸς τοῦ *χάσμα* ἢ *σόμα*, ὅστις κατέχει ἐπίσης σημαίνουσαν θέσιν εἰς τὰς βεδικὰς ῥήτρας). Ὁ Ζωροάστρης δὲ σκοπὸν εἶχε νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν θρησκείαν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς αἴγλην. Ὑπῆρξεν ἡ ἐπίσημος θρησκεία τοῦ Παρσικοῦ Κράτους ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Σασανιδῶν. Κατ' αὐτὴν ἡ ψυχὴ εἶνε ἀθάνατος. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατον, ἵπταται ἀκόμη γύρω τοῦ σώματος καὶ αἰσθάνεται πόνον καὶ χαράν, ὅπως ὅταν εὑρίσκετο ἡνωμένη μετ' αὐτοῦ, κατόπιν τὴν παρασύρει ὁ ἄνεμος καὶ τὴν μεταφέρει πρὸ τοῦ Ἀνωτάτου Κριτηρίου.

Μίθρας, ὁ θεὸς τοῦ Ἡλίου, θυσιάζων τὸν ταῦρον.

Τὰ θρησκευτικὰ δόγματα τῆς Ἀβέστας δὲν ἦσαν παραδεδεγμένα μόνον ἐν Περσίᾳ καὶ Μηδίᾳ· ἦσαν κοινά, ἐκτὸς ἐλαχίστων σχισματικῶν ἐξαιρέσεων, καὶ εἰς τοὺς πλείστους τῶν λαῶν τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας τοὺς κατοικοῦντας Δ. τῆς Βακτριανῆς, εἶχον δὲ διαδοθῆ ἐφ' ὅλης τῆς Μ. Ἀσίας. Δόγματα πλήρη μεγαλείου καὶ ἁγιότητος, τῶν ὁποίων ἡ γνῶσις μᾶς πείθει ὅτι οἱ Πέρσαι δὲν ἦσαν λαὸς βάρβαρος ἀλλὰ ἤπιος καὶ φιλόθρησκος, κατορθώσας νὰ φθάσῃ εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον πολιτισμοῦ.

Ὁ Ζωροάστρης.

Πότε ἐγράφη ἡ ἱερὰ βίβλος τῶν Πυρολατρῶν ἤ, μᾶλλον, πότε ἔγινε ἡ πρώτη δοκιμὴ κωδικοποιήσεως αὐτῆς παρὰ τοῦ Ζωροάστρου; Ἀδύνατον εἶνε νὰ δοθῇ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο. Ἡ ἐποχὴ τῆς συγγραφῆς της χάνεται εἰς τὰ σκοτεινὰ τῆς προϊστορικῆς περιόδου βάθη. Δὲν δυνάμεθα ἐπίσης οὔτε καὶ κατὰ προσέγγισιν νὰ ὁρίσωμεν τὴν χρονολογίαν, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἐγεννήθη καὶ ἔδρασεν ὁ φερόμενος ὡς ἀνασυντάξας αὐτὴν Ζωροάστρης, διότι ἡ ζωὴ τοῦ Πέρσου νομοθέτου εἶνε ἄλυσις παραδόσεων μὴ ἐξηκριβωμένων. Οἱ ἕλληνες καὶ λατῖνοι συγγραφεῖς, οἵτινες ἠρύοντο τὰς πληροφορίας των ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν πηγῶν ἔνθα ἀνεφάνησαν τὸ πρῶτον αἱ παραδόσεις, διατείνονται ὅτι ὁ Ζωροάστρης ἔζη ἓξ χιλιάδας ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Αὐτὸ ὅμως καταντᾷ ἀπίστευτον. Ἡ παρσικὴ παράδοσις τοποθετεῖ τὴν ζωήν του μεταξὺ τοῦ 7ου καὶ 6ου π. Χ. αἰῶνος, καὶ αὐτὴ ἡ χρονολογία εἶνε νῦν γενικῶς παραδεδεγμένη. Ἡ παιδικὴ καὶ ἡ ἐφηβικὴ του ἡλικία ἦτο—κατὰ τὴν παράδοσιν—μία ἀέναος πάλη ἐναντίον τῶν δαιμόνων. Πάντοτε τοῦ ἐπετίθεντο καὶ πάντοτε ἐκεῖνος ἐξήρχετο νικητὴς ἐκ τῆς μάχης, καὶ μὲ ἠθικὸν ἀκμαιότερον. Ὅταν ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν, ἓν ἀνώτερον πνεῦμα, ὁ Βοχουμανό, ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του καὶ τὸν ὡδήγησε πρὸ τοῦ Ἀχούρα-Μάζδα. Ὅταν τὸν προσεκάλεσαν ν' ἀποτείνῃ εἰς τὸν Θεὸν μίαν ἐρώτησιν, ἐζήτησε νὰ μάθῃ «ποῖος ἦτο ὁ καλύτερος ἄνθρωπος ἐπὶ τῆς γῆς». Τοῦ ἀπεκρίθησαν τότε, ὅτι ἐκεῖνος ἦτο ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ. Κατόπιν ἠθέλησε νὰ γνωρίσῃ τὸ ὄνομα καὶ τὰ καθήκοντα ἑκάστου ἀγγέλου, τὴν φύσιν καὶ τὰς ἰδιότητας τοῦ πνεύματος τοῦ κακοῦ. Διέσχισεν ἓν ὄρος φλογῶν, ἄφησε νὰ τοῦ σχίσουν τὸ στῆθος καὶ νὰ χύσουν ἐντὸς τετηκὸς μέταλλον, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ τὸν παραμικρὸν πόνον.

Κατόπιν τούτου ἔλαβεν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ τὴν Ἀβέσταν, τὸ βιβλίον τοῦ νόμου καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γῆν, γενόμενος ἐνθουσιωδῶς δεκτὸς παρὰ βασιλέων καὶ ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐδίδαξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἡ παράδοσις προσθέτει ἀκόμη ὅτι ἔζησεν ἐπὶ πολὺ ἀκόμη, ἄγνωστος δὲ εἶνε ὁ τρόπος καθ' ὃν ἀπέθανεν. Ἀλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἔζησεν ὁ Ζωροάστρης καὶ καθ' ἣν ἐπερατώθη ἡ τελειωτικὴ σύνταξις τῆς Ἀβέστας, τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι τὰ δόγματά της εἶχον γίνει παραδεκτὰ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, εἰς ἐποχὴν λίαν ἀπομεμακρυσμένην καὶ πολὺ πρὶν τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου, υἱοῦ τοῦ Ὑστάπου. Οἱ Μάγοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς τῆς θρησκείας ταύτης, εἶνε προγενέστεροι τῆς δυναστείας τῶν Ἀχαιμενιδῶν. Συνεπῶς ὁ Ζωροάστρης δὲν εἶνε ὁ πρῶτος συντάξας τὴν Ἀβέσταν· δυνάμεθα ὅμως μετὰ πεποιθήσεως νὰ εἴπωμεν ὅτι αὐτὸς τὴν ἐπέβαλεν ὡς θρησκευτικὸν βιβλίον καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τελειωτικὴν μορφὴν —ἄγνωστον, ἐπαναλαμβάνομεν, πότε.

Αἱ μεταφράσεις.

Διὰ τὴν διασαφήνισιν, ἀνάγνωσιν καὶ ἐξήγησιν τῆς γλώσσης εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη ἡ Ἀβέστα ἐχρειάσθη πολύμοχθος καὶ ὑπομονητικὴ ἐργασία. Ἐπὶ πολὺν χρόνον, οἱ ἑκάστοτε σοφοὶ ἔμενον ἐν ἀπορίᾳ πρὸ τῶν παραδόξων αὐτῶν γραμμάτων, τῶν ὁποίων ἀντίγραφον εἶχον φέρει, ἀπὸ τὸ 1622, διάφοροι Εὐρωπαῖοι ταξιδιῶται μεταβάντες εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Περσεπόλεως. Ἐργασίαν συστηματικὴν διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἀβέστας ἤρχισε πρῶτος ὁ Θωμᾶς Χάϊδ, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης, μελετῶν τὰ προσιτὰ αὐτῷ ἀνατολικὰ χειρόγραφα, δηλαδὴ μόνον τὰ ἀραβικὰ καὶ περσικὰ κείμενα, ἐπειδὴ ματαίως προσεπάθησε ν' ἀναγνώσῃ τὰ ὀλίγα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς Ἀγγλίας εὑρισκόμενα χειρόγραφα τῶν Πάρσων. Ἀλλὰ πολὺ πρὶν αὐτοῦ, εἷς πάστωρ τῆς ἐν Σουράτῃ

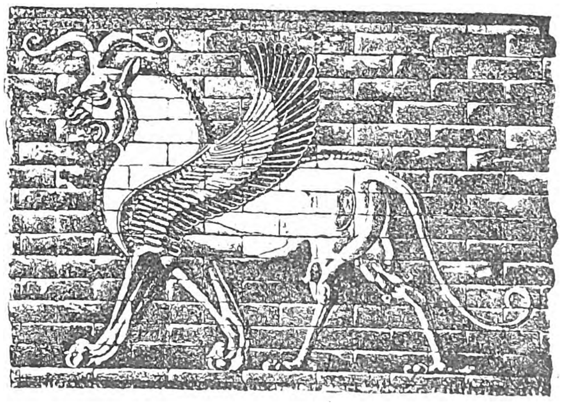

Ἕνα ἀπὸ τὰ πνεύματα τοῦ κακοῦ τὰ ὁποῖα εἶνε ὑποτελῆ εἰς τὸν Ἄγκρο Μαίνιυ, θεὸν τοῦ Σκότους καὶ τοῦ Θανάτου.

τῶν Ἰνδιῶν, Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἐρρῖκος Λόρδ, εἶχε σημειώσει τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἀβέστας. Τότε ὁ εἰκοσαετὴς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν καὶ διάσημος μετέπειτα Ἀνκετὶλ Ντυπερών, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς Ἰνδίας πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης εἰς τὴν ὁποίαν ἐγράφη ἡ Ἀβέστα. Ἐπιστρέψας εἰς Εὐρώπην, τῷ 1771, ἔδωσε τὴν πρώτην εἰς εὐρωπαϊκὴν γλῶσσαν μετάφρασιν τῆς Ἀβέστας. Ἡ προσπάθειά του αὐτὴ κρίνεται σήμερον ὡς ἀτελής. Πλεῖστοι ἄλλοι σοφοὶ κατέγιναν μὲ περισσοτέραν ἐπιμονὴν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς γριφώδους αὐτῆς γραφῆς καὶ ἀποκατέστησαν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν πιστότητα τοῦ πρωτοτύπου κειμένου, διὰ νέων μεταφράσεων, συντάξαντες μάλιστα καὶ πλήρη γραμματικὴν τῆς γλώσσης εἰς τὴν ὁποίαν διεσώθη μέχρις ἡμῶν ἡ ἱερὰ βίβλος τῶν Πυρολατρῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—G. Maspéro: Histoire ancienne des peuples de l Orient.

Ἀβεσσαλώμ, (πατὴρ εἰρήνης). Τρίτος υἱὸς τοῦ Προφητάνακτος Δαβίδ, διάσημος καθ' ὅλον τὸ βασίλειον τῶν Ἰσραηλιτῶν διὰ τὴν καλλονήν του. Ὑπέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ πατρός του καὶ ἔζη ἐπὶ τρία ἔτη εἰς ἑκουσίαν ἐξορίαν ἐν Γεσσούρ, διότι ἐφόνευσε τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Δαβὶδ Ἀμνὼν ὁ ὁποῖος εἶχε βιάσει τὸν Θάμαρ, ὁμομήτριον ἀδελφὴν τοῦ Ἀβεσσαλώμ. Ἐπανελθὼν τῇ συγκαταθέσει τοῦ πατρός του, ἐπωφελήθη τῆς ἀγάπης ἣν ἔτρεφεν ὁ λαὸς διὰ τὸν ὡραῖόν του βασιλόπαιδα καὶ ἐξήγειρεν αὐτὸν εἰς ἐπανάστασιν. Ὁ Δαβὶδ ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐξ Ἱερουσαλήμ, ἀλλ' ἐπανῆλθε μετὰ μεγάλης δυνάμεως καὶ ὁ Ἀβεσσαλὼμ δὲν ἠδύνατο νὰ σωθῇ παρὰ διὰ τῆς φυγῆς. Ὁ Ἰωάβ, ἀρχιστράτηγος τοῦ Δαβίδ, τὸν κατεδίωξεν. Ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἔφευγεν ἔφιππος διὰ μέσου τῶν δασῶν, ὅτε ἡ ἄφθονος κόμη του περιεπλάκη εἰς τοὺς κλάδους δρυός, ὁ ἵππος ἐσυνέχισε τὸν δρόμον του καὶ ἐκεῖνος ἔμεινε κρεμάμενος ἀπὸ τῆς κόμης. Ὁ Ἰωὰβ κατέφθασε καί, παρὰ τὰς διαταγὰς τοῦ Δαβίδ, ἐφόνευσε τὸν βασιλόπαιδα διαπεράσας τὴν καρδιάν του διὰ τριῶν βελῶν. Ὁ βασιλεὺς ἐθρήνησε διὰ τὸν υἱόν του, ὡσὰν νὰ μὴ ἦτο ὁ ἴδιος ὁ Ἀβεσσαλὼμ ὅστις χθὲς ἀκόμη ἐζήτει νὰ τὸν φονεύσῃ. —«Υἱέ μου Ἀβεσσαλώμ, εἴθε νὰ ἀπέθνησκον ἐγὼ ἀντὶ σοῦ, υἱέ μου, υἱέ μου», εἶνε ἡ ἐπῳδὸς τοῦ θρήνου τὸν ὁποῖον ἔγραψεν ὁ Δαβὶδ ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ υἱοῦ του.

Ἀβεσσαλὼμ καὶ Ἀχιτόφηλ, (Ambsalom and Achitophel). Ἀριστουργηματικὴ σάτυρα γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Δράϋδεν. Εἶνε ἡ πλέον δυνατὴ πολιτικὴ σάτυρα ἀπὸ ὅσας ἐγράφησαν εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Ὁ Δράϋδεν λαμβάνει ἐκ τῆς Γραφῆς τὴν ἱστορίαν τοῦ Δαυῒδ καὶ Ἀβεσσαλὼμ καὶ τὴν χρησιμοποιεῖ ὅπως γελοιοποιήσῃ τὸ κόμμα τῶν Οὐΐγων (φιλελευθέρων) καὶ ἐκδικηθῇ τοὺς ἀντιπάλους του. Ὁ βασιλεὺς Κάρολος Β' ἐμφανίζεται ὡς Δαυῒδ καὶ ὁ νόθος υἱός του δοὺξ τοῦ Μονμάουθ, ὡς Ἀβεσσαλώμ. Ἀχιτόφηλ εἶνε ὁ Σεφτέσβουργ, ὁ κακὸς σύμβουλος, καὶ Ζιμρὶ εἶνε ὁ Δοὺξ τοῦ Βούκιγχαμ. Τὸ ποίημα αὐτὸ ἐξήσκησε τεραστίαν πολιτικὴν ἐπιρροὴν (1681) καὶ ἀνύψωσε τὸν Δράϋδεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν τῶν Ἄγγλων ποιητῶν τῆς ἐποχῆς του. Εἶνε δὲ πράγματι ἔργον ἐξαιρετικῆς σατυρικῆς δυνάμεως καὶ μεγίστης καλλιτεχνικῆς ἀξίας.

Ἀβέσχρ (Abêchr). Πόλις τῆς γαλλικῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς. Πρωτεύουσα τοῦ Βανταΐ. 15.000 κάτοικοι. Συγκοινωνία διὰ καραβανίων, μὲ τὸ Χαρτούμ, τὴν Βεγγάζην καὶ τὴν περιοχὴν τῆς λίμνης Τσάδ.

Ἀβετσάνο (Avezzano). Πόλις τῆς Ἰταλίας, 108 χλμ. ἀπὸ τῆς Ρώμης, ἐπὶ τῆς σιδ)κῆς γραμμῆς ἀπὸ Ρώμης εἰς Σουλμόνα. 11.300 κάτοικοι. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς καὶ μετὰ τῆς Νεαπόλεως. Μετεωρολογικὸς σταθμός. Ἡ σημασία τῆς πόλεως ταύτης αὐξάνει διαρκῶς, ἀφ' ἧς ἡ παρ' αὐτὴν τοποθεσία τῆς ἄλλοτε λίμνης Φατσὶν κατέστη καλλιεργήσιμος.

Ἀβεϋρόν (Aveyron). Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, πηγάζων παρὰ τὸν Πύργον τοῦ Σερμεγέ, εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χλμ. ἀπὸ τοῦ Σεβερὰκ-λὲ-Σατώ. Περιρρέει τὸν λόφον Σεβεράκ, διασχίζει τὸ Πανούζ, διέρχεται παρὰ τὸν πύργον Λουπιάκ, δέχεται τοὺς παραποτάμους Ὀλὶπ καὶ Μαλμὲ εἰς Κανιάκ, τὸν Σὲρρ εἰς Παλμά, τὸν Μεϋρόν, διασχίζει τὴν Μπερτολέν, τὸ Μονροζιέ, τὸ δάσος Παλάνζ, τὴν Λαλουμπιέρ, διέρχεται κάτωθι τῆς Ροντέζ, δέχεται τὰ ὕδατα τῶν Μπριανὲλ καὶ Ὠτέρν, ῥέει κατόπιν εἰς βαθεῖαν κοίτην ἐν μέσῳ βράχων ἐκ γρανίτου καὶ σχιστολίθου, διέρχεται ἐκ Μπελκαστέλ, Πρεβιγκιέρ, Καμπολιμπά, Βιλλφράνς, συναντᾷ κατ' ἐπανάληψιν τὴν ἀπὸ Ροντὲζ εἰς Μοντωβὰν σιδηροδρομικὴν γραμμήν, δέχεται τὸν Ἀλζὸν εἰς Βιλλεφρὸνς καὶ τὸν Ἀσσὸν εἰς Μοντέϊ, τὸν Σερόν, τὸν Μπαί, τὸν Σέϋ καὶ τὸν Μποννέτ, διέρχεται ἐκ Σαὶντ—Ἀντονέν, Πένν, Μπρυνικέλ, Μονρικόν, Νεγκρεπελὶς καὶ χύνεται εἰς τὸν Τάρν, μεταξὺ Μοντωπὰν καὶ Φρανσαίζ, ὕστερον ἀπὸ ῥοῦν 240 χιλιομέτρων. Δὲν εἶνε πλωτός. Ἡ κοιλὰς τοῦ Ἀβεϋρὸν εἶνε μία ἀπὸ τὰς γραφικωτέρας τῆς Γαλλίας.

Ἀβεϋρὼν (Νομὸς τοῦ). Ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τὸν ποταμὸν Ἀβεϋρόν, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῆς ἀνατολικωτάτης πλευρᾶς αὐτοῦ, ποτίζει τὰς ὑποδιοικήσεις τῆς Μιλλώ, Ροδὲζ καὶ Βιλλφρὰνς καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν πρὸς δυσμὰς νομὸν τοῦ Τὰρν-ὲ-Γαρόν. Μέγιστον πλάτος τοῦ νομοῦ ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον 137 χιλιόμετρα· μέγιστον μῆκος ἐξ Ἀνατολῶν πρὸς Δυσμὰς 124 χιλιόμετρα. Ἐμβαδὸν 874,333 ἑκτάρια. Περιλαμβάνει 5 ὑποδιοικήσεις: Ροδέζ, Ἐσπαλιόν, Μιλλώ, Σαὶντ-Ἀφρὶκ καὶ Βιλλφράνς. Περὶ τὰς 400.000 κατοίκων. Ἡ Ροδὲζ εἶνε ἕδρα Ἐπισκόπου.

Ἡ Ἀβεϋρὼν εἶνε χώρα ὀρεινὴ διαρρεομένη ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων τῶν ποταμῶν Σεβὲν καὶ Καντάλ. Κυριώτεροί της ποταμοὶ εἶνε: ὁ Ἀβεϋρόν, ὁ Λώ, ὁ Τάρν, ὁ Βιώρ, ἡ Δουρβὶ καὶ ὁ Ἀλζόν. Λίμναι: Σαὶντ-Ἀνδεόλ, Βὸρ καὶ Σαλιέν. Μεταλλικαὶ πηγαί: Σιλβανές, Χαμαρὲς καὶ Κρανσάκ.

Τὸ ἔδαφος τοῦ νομοῦ πλῆρες κοιλάδων καὶ χαραδρῶν εἶνε γρανιτῶδες, σχιστῶδες, ἡφαιστειώδες εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, τιτανῶδες καὶ μαργώ

Digitized by Google

Πελερό, *τὸ γραφικώτατον χωρίον τοῦ νομοῦ Ἀβεϊρόν. Κεῖται ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἐφάπτονται τρία ἄγονα ὄρη: τὸ Μεζάν, τὸ Σωβτὲρ καὶ τὸ Ναούρ. Πύργοι παλαιοὶ καὶ αὐστηροὶ — λείψανα τῆς φεουδαρχικῆς ἐποχῆς — προσδίδουν ἔτι μεγαλυτέραν σοβαρότητα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο.*

δες εἰς τὰς πεδιάδας. Τὸ κλῖμα μᾶλλον ψυχρὸν τὸν χειμῶνα, εὔκρατον τὸ θέρος.

Κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα εἶνε: σῖτος, σίκαλις, κριθὴ καὶ βρόμη. Ἀλλὰ ἡ παραγωγὴ δὲν ἐπαρκεῖ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας. Ἀραβόσιτος, γεώμηλα, κάστανα, ὀπωρικά, οἶνος, μέταξα καὶ ὁ περίφημος τυρὸς Ροκφόρ.

Ὑπάρχουν ὀρυχεῖα ἀνθράκων, ἀργυρούχου μολύβδου, χαλκοῦ, λευκοσιδήρου, ἀντιμονίου καὶ ὑδραργύρου. Ἡ ἄμμος τοῦ Τάρν ἔχει ψήγματα χρυσοῦ.

Τὰ διάφορα ταῦτα προϊόντα καθὼς καὶ ἡ βιομηχανία ὑφασμάτων, δερμάτων καὶ χειροκτίων εἶνε ἀντικείμενα μεγάλης ἐμπορικῆς κινήσεως.

Ἡ Ἀβεϋρὼν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπαρχίαν τῆς Γυγιέννης.

Ἀβειρών. Υἱὸς τοῦ Ἐλιάβ, μετασχὼν τῆς στάσεως ἐναντίον τοῦ Μωϋσέως μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δαθάν. Ἡ στάσις αὐτὴ προεκλήθη ἐκ τῆς ζηλοτυπίας τοῦ λευΐτου Κορὲ κατὰ τῆς ἐξουσίας τὴν ὁποίαν ἤσκει ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ. Προσεταιρισθεὶς ὅθεν τοὺς δύο ἀδελφοὺς καὶ διακοσίους πεντήκοντα ἄλλους ἀρχηγοὺς τῆς συναγωγῆς, ἀπῄτησε παρὰ τοῦ Μωϋσέως νὰ παύσῃ ἐμφανιζόμενος ὡς ἀνώτερος ὅλων. Ὁ Μωϋσῆς ἐπρότεινε τότε εἰς αὐτοὺς νὰ προσέλθουν ἕκαστος μὲ θυμιατήριον καὶ νὰ θέσουν θυμίαμα, ἐκεῖνος δὲ τὸν ὁποῖον θὰ ἐξέλεγεν ὁ Θεός, θὰ ἐθεωρεῖτο ἁγνός. Οἱ στασιασταὶ ἐδέχθησαν καὶ τὴν ἐπαύριον συνήχθησαν ἔξω τῶν σκηνῶν τῶν τριῶν ἀρχηγῶν των. Προσέρχεται καὶ ὁ Μωϋσῆς, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων τοῦ Ἰσραήλ, ἀφοῦ δὲ ἀπεμάκρυνε τὸ ἄλλο πλῆθος, ἐπεκαλέσθη τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ εὐθὺς ἤνοιξεν ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς καὶ κατέπιε τοὺς τρεῖς ἀρχιστασιαστὰς μαζὶ μὲ τὰς οἰκογενείας των καὶ τὰ ἀγαθά των. Συγχρόνως δέ, πῦρ ἐξ οὐρανοῦ κατέπεσε καὶ κατέκαυσε τοὺς ὀπαδούς των. (Ἀριθμοί, κεφ. ΙϚ'). Ἱστορικῶς εἶνε ἀδύνατον νὰ ἐξακριβωθῇ τί συνέβη. Ὁ Ἄϊχορν πιστεύει ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἔθαψε ζῶντας τοὺς ἐξεγερθέντας.

ΑΒΗΣΣΥΝΙΑ, ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΑΙΘΙΟΠΩΝ

Χάρις εἰς τὸ ἀπρόσιτον τῶν ὀροπεδίων της καὶ τὸ φιλελεύθερον τῶν κατοίκων της οὐδέποτε κατεκτήθη οὔτε ὑπὸ τῶν εὐρωπαίων οὔτε ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομέων. Μαζὶ μὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν της διετήρησε πρωτόγονα καὶ παράδοξα ἤθη καὶ ἔθιμα.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀβησσυνία ἢ Ἀβυσσυνία ἀναφέρουν οἱ περισσότεροι γεωγράφοι τὴν ἐκτεταμένην ὀρεινὴν χώραν, ἡ ὁποία κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀφρικῆς, ὑψουμένη ἐπὶ σειρᾶς δυσπροσίτων ὀροπεδίων μεταξὺ τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοῦ κόλπου τῶν Ἀδάνων καὶ τοῦ Μέσου ἢ Κυανοῦ Νείλου. Τὸ ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδάν, ἡ Ἐρυθραία, ἡ ἀγγλική, ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἰταλικὴ Σομαλία καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἀγγλικὴ Ἀφρικὴ ὁρίζουν πολιτικῶς τὴν χώραν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀποκρούουν τὴν ὀνομασίαν Ἀβησσυνία, ὡς προερχομένην ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως «Χαμπές», ἥτις σημαίνει συρφετὸν λαῶν. Παραδέχονται ὅτι εἶνε Αἰθίοπες, ὑποστηρίζουν δὲ ὅτι ἡ χώρα των πρέπει νὰ ὀνομάζεται Αἰθιοπία, μολονότι τὸ ὄνομα Αἰθίοπες ἐδόθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς διαφόρους λαοὺς ἔχοντας ἡλιοκαὲς τὸ πρόσωπον ἢ καὶ μαῦρον, διαφέροντας ὅμως μεταξύ των ἐθνολογικῶς. Ἡ Ἀβησσυνία, ὑπὸ τὸ ἐπίσημον ὄνομα Αἰθιοπία, ἢ Αἰθιοπικὴ Αὐτοκρατορία, ἀποτελεῖ κράτος μοναρχικόν, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνώτατος ἄρχων ἔχει αὐτοκρατορικὰ δικαιώματα καὶ φέρει τὸν τίτλον Βασιλεὺς τῶν Βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας. Ὁ αὐτοκρατορικὸς οὗτος τίτλος καθιερώθη κυρίως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ὁ ἡγεμὼν τοῦ Τιγρέ, Κάσα ὀνομαζόμενος, καθυπέταξε τοὺς λοιποὺς ἡγεμόνας τῆς χώρας καὶ ἐχρίσθη βασιλεὺς τῶν βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀθανασίου, λαβὼν τὸ ὄνομα Ἰωάννης Β' (1870).

Γεωγραφικὴ συγκρότησις.

Ἡ Ἀβησσυνία ἔχει σχῆμα σχεδὸν τριγωνικὸν καὶ ἀποτελεῖ ὑπερμεγέθη ὀρεινὸν ἀκανόνιστον ὄγκον, ὕψους 2000 μέτρων κατὰ μέσον ὅρον, ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, 4,300 δὲ μέχρι 4.600 μέτρων εἰς ὡρισμένα αὐτοῦ σημεῖα. Τὸν ὀρεινὸν τοῦτον ὄγκον τέμνουν στεναὶ καὶ βαθεῖαι κοιλάδες, ἐντὸς τῶν ὁποίων ῥέουν ὁρμητικοὶ ποταμοί. Τὸ ῥεῦμα τῶν ποταμῶν τούτων ὑψώνεται καταπληκτικῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μεγάλων βροχῶν, ὁπότε οὗτοι προσδίδουν κάτι ὅλως ἰδιαίτερον εἰς τὸν παράδοξον ἐδαφικὸν σχηματισμὸν τῆς χώρας. Ἡ ὁρμὴ τοῦ ῥεύματός των ἔχει σκάψει βαθύτατα τὴν κοίτην ἐντὸς τῆς ὁποίας ῥέουν, συχνὰ δὲ συμβαίνει, ἔστω καὶ κατόπιν ἁπλῆς καταιγίδος, τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν τούτων νὰ ὑψώνωνται τόσον ἀποτόμως ὥστε νὰ παρασύρουν εἰς τὸ ῥεῦμά των τὰ παρὰ τὰς ὄχθας εὑρισκόμενα τυχὸν ζῶα καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὅσοι δὲν ἔσπευσαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἐγκαίρως τοῦ κινδύνου. Αἱ ἑκατέρωθεν δὲ τῶν ὄχθων κλιτύες τῶν ὀρέων εἶνε τόσον ἀπότομοι, ὥστε εἰς πολλὰ χωρία, κτισμένα εἰς τὰ χείλη τῶν βράχων, μόνον διὰ σχοινίων νὰ εἶνε δυνατὴ εἰς τοὺς κατοίκους των ἡ ἀνάβασις.

Τὸ κλῖμα τῆς Αβυσσυνίας εἶνε πολὺ διάφορον ἀπὸ περιφερείας εἰς περιφέρειαν καὶ ἀλλάσσει ἀναλόγως τοῦ γεωγραφικοῦ ὕψους. Ὁ συμπαγὴς ὀρεινός της ὄγκος διαιρεῖται εἰς τρεῖς ζώνας.

1) Τὴν Κόλλα ἢ κατωτέραν ζώνην, ἥτις ἐκτείνεται εἰς ὕψος 900 μέχρι 1500 μέτρων. Ἐδῶ ἡ θερμοκρασία ποικίλλει μεταξὺ 20 καὶ 40 βαθμῶν, εἶνε δὲ ἡ ζώνη αὐτὴ ἡ κυρίως τροπικὴ ζώνη, ὅπου συναντᾷ τις εἰς εὐρεῖαν κλίμακα τὴν φυτείαν καὶ τὰ ζῶα τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ὅπου τὰ καφεόδενδρα καὶ τὰ ζαχαροκάλαμα φύονται εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Εἰς τὴν ζώνην ταύτην ζοῦν παμπληθῆ ἄγρια ζῶα, λέοντες, λεοπαρδάλεις, ὄφεις καὶ σκορπιοί. Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς δὲν εἶνε ἐδῶ καὶ τόσον ἀπαραίτητος, οἱ δὲ κάτοικοι τὴν παραμελοῦν σχεδὸν ὁλοτελῶς, διότι τὸ ἔδαφος μόνον του καὶ ἄνευ καλλιεργείας παράγει ἀφθονίαν προϊόντων.

2) Τὴν Βοΐνα Δέγκα ἢ μέσην ζώνην (1200—2750 μ.) τῆς ὁποίας τὸ κλῖμα καὶ ἡ θερμοκρασία (15—30°) ὑπενθυμίζουν τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν. Ἡ ζώνη αὐτὴ εἶνε ἡ εὐφορωτέρα καὶ ἡ μᾶλλον ἐπιδεκτικὴ καλλιεργείας. Οἱ κάτοικοί της, λόγῳ τοῦ εὐκραοῦς αὐτῆς κλίματος, ἐπιδίδονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ καλλιεργοῦν τὸ πλεῖστον τῶν φυτῶν τῆς Εὐρώπης. Εἰς τὴν Βοΐνα Δέγκα δὲν εἶνε τόσον μέγας ὁ κίνδυνος καὶ ὁ φόβος τῶν ἀγρίων θηρίων, ὅπως εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, τὴν Κόλλα. Ἡ μόνη σχεδὸν πληγὴ διὰ τοὺς ἀγροὺς τῆς ἐν λόγῳ ζώνης εἶνε αἱ ἀκρίδες. Πολλάκις, ἰδίως εἰς τὰ βόρεια τμήματα αὐτῆς, σμήνη ἀκρίδων, προκαλοῦντα τὴν ἐντύπωσιν νεφῶν, ἐπιπίπτουν κατὰ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν καλλιεργημένων ἐκτάσεων καὶ ἐπιφέρουν καταστροφὰς σημαντικωτάτας εἰς τὰ σπαρτὰ καὶ εἰς τὰς φυτείας.

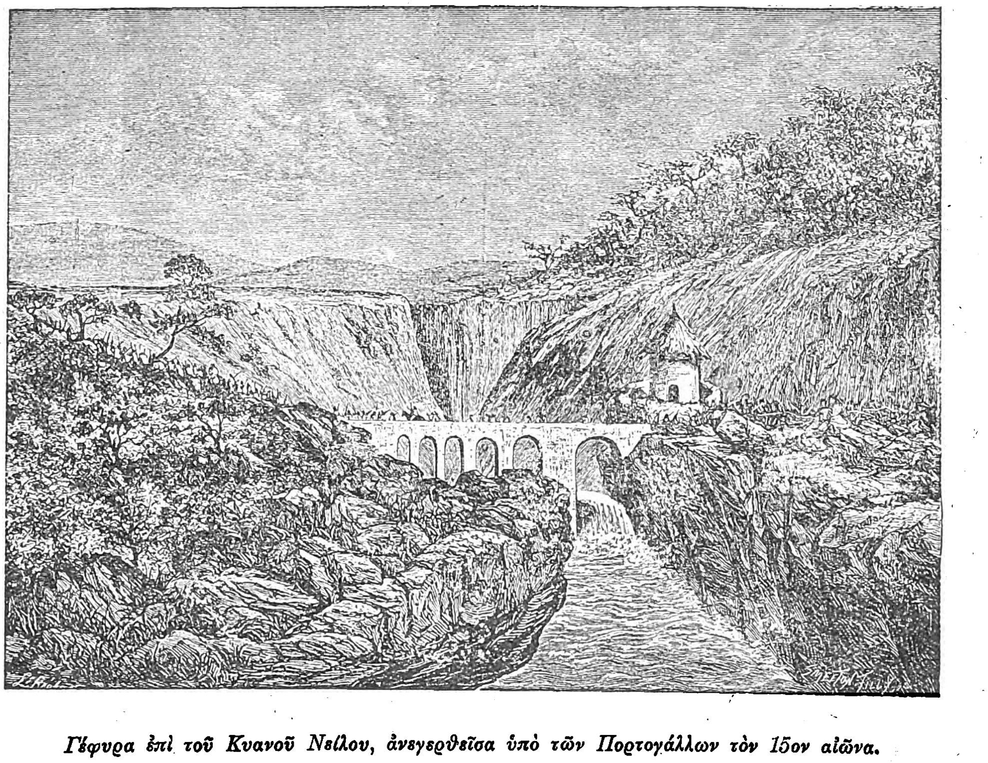

Γέφυρα ἐπὶ τοῦ Κυανοῦ Νείλου, ἀνεγερθεῖσα ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων τὸν 15ον αἰῶνα.

3) Τὴν Δέγκα ἢ ἀνωτέραν ζώνην, ἥτις ἐκτείνεται εἰς ὕψος 2750 μέχρι 4500 μέτρων καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἡ θερμοκρασία ποικίλλει συνήθως μεταξὺ 5 καὶ 15°, συμβαίνει δὲ νὰ κατέλθῃ καὶ κάτω τοῦ μηδενὸς εἰς τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τῶν ὀρέων. Εἰς τὴν ζώνην ταύτην κατοικοῦν σχεδὸν μόνον ποιμένες, τῶν ὁποίων τὰ ποίμνια ἀποτελοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ αἶγας, ὡς καὶ πολλοὶ καλόγηροι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἐκλέξει ὡς τόπον τῆς μετανοίας των τὰς ὑψηλὰς καὶ

Digitized by Google

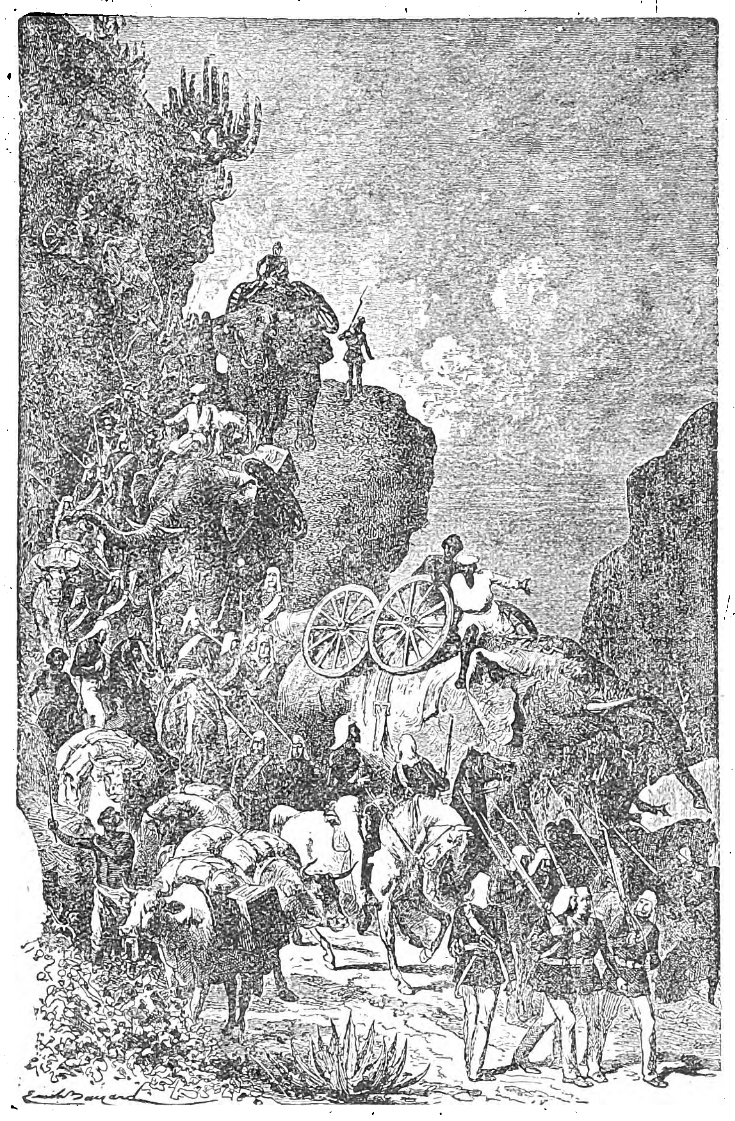

Πορεία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ ἐν Ἀβησσυνίᾳ.
[Ξυλογραφία δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἐπιθεώρησιν τοῦ 1870].

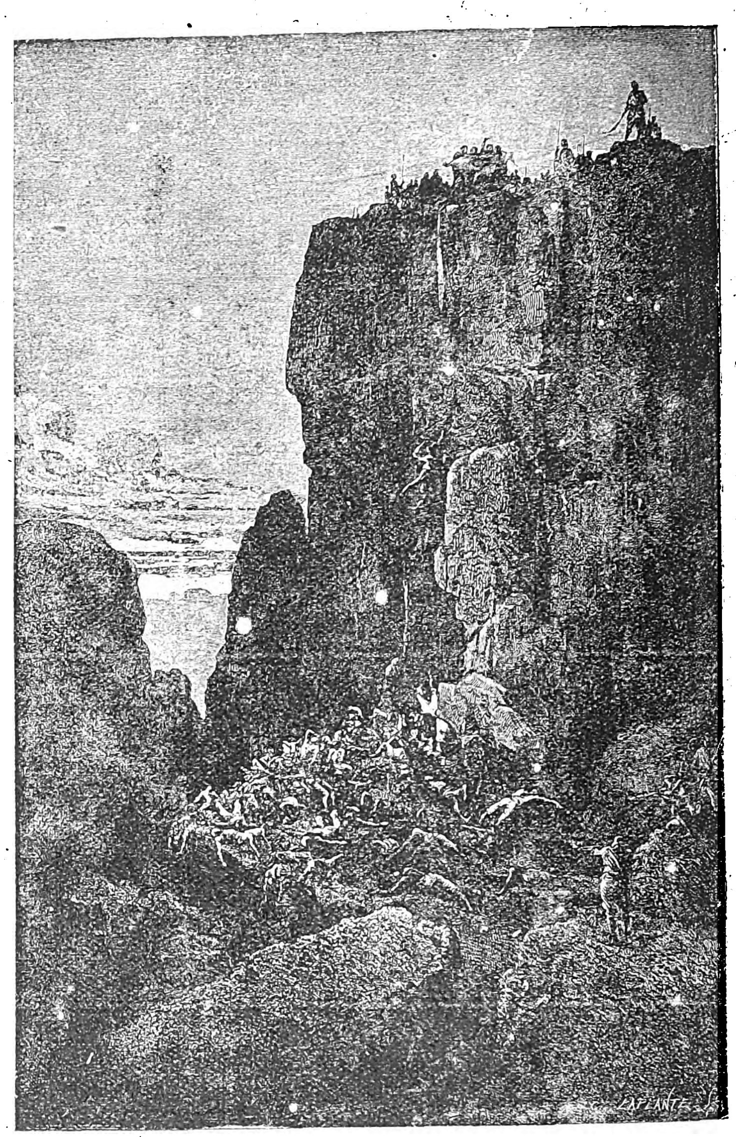

Ὁ Θεόδωρος ρίπτων τοὺς ἰθαγενεῖς αἰχμαλώτους εἰς τὸ βάραθρον.
[Ξυλογραφία δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἐπιθεώρησιν τοῦ 1870].

δυσπροσίτους κορυφὰς τῆς ζώνης ταύτης.

Τὰ δῶρα τῆς φύσεως.

Ἕνεκα τῆς ποικιλίας τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τὸ ἀβησσυνιακὸν κλῖμα καὶ τοῦ ἐδαφικοῦ πλούτου τῆς χώρας, ἡ Ἀβησσυνία δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς κατ' ἐξοχὴν προνομιοῦχος τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐχάρισε πᾶν ὅ,τι θὰ συνετέλει εἰς τὸ νὰ καταστῇ αὐτάρκης. Εἰς αὐτὴν φύεται καὶ εὐδοκιμεῖ τὸ δένδρον νούκ, τὸ ὁποῖον παράγει ἔλαιον, τὸ τέφ, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἄλευρον κατάλληλον διὰ κατασκευὴν ἄρτου, ἐπίσης δὲ καὶ δένδρον τοῦ ὁποίου οἱ σπόροι χρησιμοποιοῦνται ὡς σάπων. Αἱ μέλισσαι ἀφθονοῦν εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ἡ ζάχαρις δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκτοπίσῃ τὸ μέλι, τὸ ὁποῖον οἱ Ἀβησσυνοὶ χρησιμοποιοῦν κατὰ πολλοὺς καὶ διαφόρους τρόπους. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ σχετικῶς, ὅτι τὸ ἐθνικόν των ποτὸν εἶνε τὸ ὑδρόμελι, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται καθ' ὃν περίπου τρόπον κατεσκεύαζον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὸ μελίκρατον καὶ τὸ ὁποῖον, ὑφιστάμενον ζύμωσιν, ἀποκτᾷ τὴν γεῦσιν τοῦ εὐώδους ἰσπανικοῦ οἴνου τῆς Ἀλικάντης.

Ἄφθονοι βροχαί, ἀναλόγως τῆς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ τῆς ζώνης, πίπτουν ὡς ἄνωθεν εὐλογία ἐπὶ τῆς ἀβησσυνιακῆς γῆς. Εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, ἡ ἐποχὴ τῶν βροχῶν διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰς τὸ βορεινὸν ὀροπέδιον βρέχει περιοδικῶς, μόνον δὲ κατὰ μῆνα Ἰούλιον καὶ μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου αἱ βροχαὶ εἶνε συνεχεῖς. Εἰς τὰ νότια μέρη τῆς χώρας βρέχει κατὰ δύο ἐποχάς, κατὰ Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου. Χάλαζα καὶ κεραυνοὶ συνοδεύουν τὰς βροχὰς εἰς τὰς ὑψηλοτέρας περιφερείας, κατὰ τοὺς χειμερινοὺς δὲ μῆνας πάγοι καλύπτουν τὰ ρεύματα τῶν ὑδάτων εἰς τὴν ἀνωτέραν ζώνην, τὴν Δέγκα. Αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων Ἄμπα καὶ Γκούνα καλύπτονται πάντοτε ὑπὸ χιόνων.

Ἡ ἀβησσυνιακὴ χώρα, τῆς ὁποίας ἡ ἐπιφάνεια ὑπερβαίνει τὰς 400 χιλιάδας τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, κατοικεῖται ἀπὸ πληθυσμὸν 15 περίπου ἑκατομμυρίων ψυχῶν. Πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ χώρα ἦτο ἀνεξερεύνητος, ἡ ἔκτασίς της δὲν εἶχεν ἀκριβῶς ὑπολογισθῆ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν γεωγράφων περιώριζον εἰς πέντε ἢ ἓξ ἑκατομμύρια τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων της. Ἀπροσπέλαστος μέχρι τινὸς εἰς τοὺς Εὐρωπαίους ἐξερευνητάς, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ θύραι της ἦσαν κλεισταὶ ἐπὶ σειρὰν αἰώνων, ἡ Ἀβησσυνία ἔζη ἐν ὑπερηφάνῳ μονώσει καὶ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, παρ' ὅλην τὴν χριστιανικότητά της, ἥτις τὴν συνέδεεν ἠθικῶς πρὸς τοὺς πολιτισμένους λαοὺς τῆς γῆς. Ἀπομεμονωμένη, ἀλλὰ καὶ ἀκαταμάχητος, ἀπόρθητος, ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς ὀχυρότητός της, παρέμεινεν ὡς ἄλλη κολοσσιαία φωλεὰ ἀετῶν, μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἐλευθέρα καὶ ἀπάτητος ἀπὸ πόδα κατακτητοῦ. Ἐνῷ εἰς τὰ κράσπεδα τῶν ὀρέων της ἐθραύοντο τὰ κύματα τῶν κατὰ διαφόρους καιροὺς κινουμένων καθ' ἅπασαν τὴν βορειανατολικὴν Ἀφρικὴν κατακτητικῶν φυ-

Χρυσοῦν Ἀβησσυνιακὸν νόμισμα ἐν χρήσει πρὸ τῆς Χριστιανικῆς ἐποχῆς.

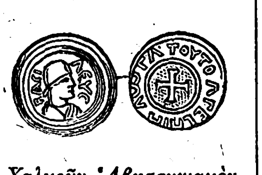

Χαλκοῦν Ἀβησσυνιακὸν νόμισμα, ἐκ τῶν εὑρισκομένων ἐν Ἀξούμ.

λῶν, οἱ κάτοικοί της κατώρθωνον νὰ διατηρήσουν τὴν ἐθνικήν των ἀνεξαρτησίαν καὶ μετ' αὐτῆς τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμά των, τὰς παραδόσεις των καὶ τὴν θρησκείαν των. Ὁ αὐτοκράτωρ Μενελὶκ ὁ Β', εἷς τῶν εὐφυεστέρων μοναρχῶν τῆς Ἀβησσυνίας, εἶχεν εἴπει δικαίως διὰ τὴν χώραν του ὅτι αὐτὴ ἐπὶ δεκατέσσαρας αἰῶνας ὑπῆρξε νῆσος Χριστιανῶν ἐν τῷ μέσῳ τῆς θαλάσσης τῶν εἰδωλολατρῶν. Ἡ ἐδαφικὴ συγκρότησις τῆς Ἀβησσυνίας, μὲ τὰ ὑψηλά της ὀροπέδια καὶ τὰ ἐπὶ τούτων ὑψούμενα ἀπόκρυμνα τραπεζοειδῆ ὑψώματα δίδει πράγματι τὴν ἐντύπωσιν πελωρίας γρανιτώδους νήσου ἐν πλήρει Ἀφρικῇ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἀπομονώνεται διὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἀμμωδῶν ἐκτάσεων. Ἀλλὰ καὶ αἱ τέμνουσαι τὸν ὑπερμεγέθη ἀβησσυνιακὸν ὀγκόλιθον κοιλάδες, ἐντὸς τῶν ὁποίων ρέουν ὁρμητικοὶ χείμαρροι καὶ ποταμοί, ἐμφανίζουν τὰ καθ' ἕκαστον τμήματα ὡς νήσους τὴν μίαν παρὰ τὴν ἄλλην. Τὰ ρέοντα ὕδατα, ἀφθονοῦντα ἐν Ἀβυσσυνίᾳ, ἀφοῦ ποτίσουν εὐεργετικῶς τὴν χώραν καὶ τροφοδοτήσουν πλουσιοπαρόχως τὸν Κυανοῦν Νεῖλον, ἐκβάλλουν ἄλλα μὲν πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν, ἄλλα δὲ εἰς τὴν ἔρημον τῆς Νουβίας, ὅπου χάνονται. Ἀπαράλλακτα ὅπως χάνεται εἰς τὸ βάθος τῶν αἰώνων τὸ νῆμα τῆς ἱστορίας τῆς χώρας καὶ τῶν σημερινῶν κατοίκων της.

Λίμναι καὶ πηγαί.

Ἡ Ἀβυσσυνία εἶνε ἐπίσης πλουσιωτάτη εἰς λίμνας καὶ πηγάς. Ἔχει λίμνας μικρὰς καὶ μεγάλας, μὲ γλυκὺ πόσιμον ὕδωρ ἢ μὲ ἁλμυρόν, ἄλλας βαθείας καὶ ἄλλας ἀβαθεῖς, τόσον εἰς τὰς πεδιάδας της ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ὀρέων της. Ἐκ τούτων μεγαλυτέρα καὶ ὡραιοτέρα εἶνε ἡ εἰς τὸ κέντρον τῆς κυρίως Ἀβησσυνίας καὶ εἰς ὕψος 1900 περίπου μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν εὑρισκομένη λίμνη Τάνα, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν κεντρικὸν ρυθμιστὴν τοῦ ὑδρογραφικοῦ συστήματος τῆς χώρας. Ἡ Τάνα εἶνε ἡ ἀληθὴς μήτηρ τοῦ Κυανοῦ Νείλου καὶ τῶν γονιμοποιῶν πλημμυρῶν τῆς Αἰγύπτου, διότι εἰς αὐτὴν ὀφείλεται ἡ ἐπαύξησις τῶν ὑδάτων τῶν ποταμῶν Ἀμπάϊ, Μπάχρ ἐλ Ἀζρὰκ καὶ Ἀτμπάρα, οἵτινες τροφοδοτοῦν τὸν Νεῖλον. Αἱ θερμαὶ πηγαὶ συναντῶνται εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς ὑπῆρχον εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἡφαίστεια ἐσβεσμένα πρὸ πολλοῦ ἤδη. Πολλοὶ μάλιστα γεωγράφοι φρονοῦν, ὅτι αἱ ὑψηλαὶ ἀβησσυνιακαὶ λίμναι εἶνε κρατῆρες ἡφαιστείων, οἵτινες ἐπληρώθησαν ὑδάτων κατερχομένων ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ὀρέων. Ἐκ τῶν θερμῶν πηγῶν, ἄλλαι μὲν ἔχουν θερμοκρασίαν 40°, ἄλλαι δὲ μέχρις 100°. Αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες τῶν πρώτων εἶνε γνωσταὶ ἐμπειρικῶς εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς, οἱ ὁποῖοι πίνουν τὸ ὕδωρ των καὶ δίδουν ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ ζῶά των, ἰδίως εἰς τὰς καμήλους των. Αἱ πηγαὶ τῶν 100°, εὑρισκόμεναι πλησίον τῆς ἀβησσυνιακῆς πρωτευούσης Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, ἀνατινάσσουν τὸ βράζον ὕδωρ των ὑψηλὰ καὶ παρέχουν τὴν ἐντύπωσιν ἡφαιστείων ἐκπεμπόντων ἀτμούς, ὅπως οἱ θερμοπίδακες (geyser) τῆς Ἰσλανδίας.

Digitized by Google

Τὸ φυτικὸν βασίλειον παρουσιάζει μεγάλας ποικιλίας εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, ὅπως ποικίλον καὶ διάφορον ἀπὸ ζώνης εἰς ζώνην εἶνε τὸ κλῖμα της. Μέχρι τῶν 3000 μέτρων ὕψους ἀπὸ τῆς θαλάσσης δὲν ὑπάρχει φυτὸν ἢ οἱονδήποτε ὀπωροφόρον δένδρον, τὸ ὁποῖον νὰ μὴν εὐδοκιμῇ. Εἰς τὰ ὑψηλότερα ὅμως μέρη, τὰ ὁποῖα εἶνε σχεδὸν ἀκατοίκητα, πλὴν ὀλίγης κριθῆς καὶ χόρτου, πρὸς τροφὴν τῶν ἐκεῖ βοσκόντων πολυαρίθμων ποιμνίων, δὲν βλαστάνουν ἄλλα χρήσιμα φυτά. Μόνον τρίβολοι, τῶν ὁποίων τὸ ἄνθος ἀποκτᾷ μέγεθος ἀνθρωπίνης κεφαλῆς, καὶ ἐρεῖ-

Ἰωάννης ὁ Β', Αὐτοκράτωρ τῆς Ἀβησσυνίας.

και ὕψους μέχρι 10 μέτρων. Εἰς τὸ ὕψος τοῦτο ὀλίγιστα ἄγρια ζῶα καταφεύγουν, ἀντιλόπαι δὲ μόνον μὲ ἀνάστημα ἵππου καὶ δασύτριχοι ἐρυθρόξανθοι θῶες εἶνε οἱ κυριώτεροι μόνιμοι κάτοικοι τῶν ἐρημικῶν ὑψωμάτων.

Ἡ Βοΐνα Δέγκα, χάρις εἰς τὸ εὐκραὲς κλῖμα της, παρουσιάζει ὅλως ἀντιθέτως πλουσιωτάτην βλάστησιν. Παρὰ τὸν βάμβακα, τὸ καφεόδενδρα, τὰς βονανέας, τὸ ζαχαροκάλαμον καὶ ἄλλα καρποφόρα δένδρα, συναντῶνται ὁ σῖτος, ὁ ἀραβόσιτος, ὁ κέχρος. Ἡ ζώνη αὕτη καλύπτεται ἐν μέρει ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν δασῶν μὲ θαυμάσια δένδρα, ἰδίως ὑπερμεγέθεις συκομορέας, πεῦκα, ἐλαίας, ἀκακίας, λεμονέας καὶ ἄλλα αὐτοφυῆ δένδρα. Πολλάκις τὰ δένδρα ταῦτα ἀναπτύσσονται εἰς σημεῖον καταπληκτικόν, διερωτᾶται δὲ ὁ θαυμάζων τὸ ὕψος καὶ τὸ πλουσιώτατον φύλλωμά των, μήπως ἡ φύσις ἀποκλειστικῶς εἰς

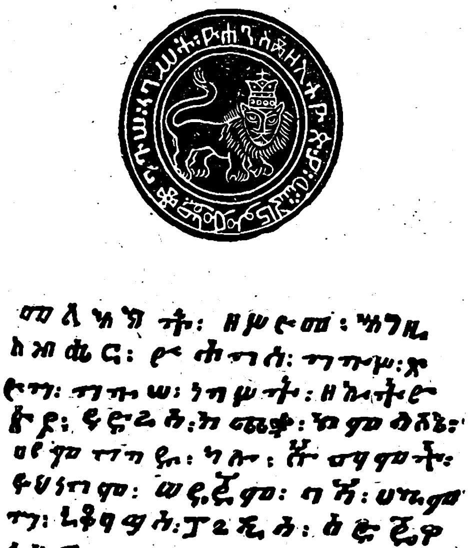

Σφραγὶς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Β'.

τὴν Ἀβησσυνίαν ἠθέλησε νὰ ἐπιδείξῃ ὅλην τὴν δύναμίν της. Χιλίους τριακοσίους ἀνθρώπους εἶνε δυνατὸν νὰ καλύψῃ διὰ τῆς σκιᾶς του γιγάντιον δένδρον, γένους τῶν συκοειδῶν, εὑρισκόμενον εἰς χωρίον μικρὸν ἀπέχον τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα. Χιλιάδες δὲ οἰκογενειῶν τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὸν καρπὸν καὶ τὰς ῥίζας τοῦ ἀφθόνως φυομένου ἀρτοδένδρου, τὰ φύλλα τοῦ ὁποίου χρησιμεύουν ὡς ἐνδύματα, ὡς πινάκια τοῦ φαγητοῦ, τάπητες καὶ στρώματα, ὡς καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν πλείστων ἀντικειμένων καθημερινῆς χρήσεως. Τὸ ἀρτόδενδρον εἶνε δῶρον

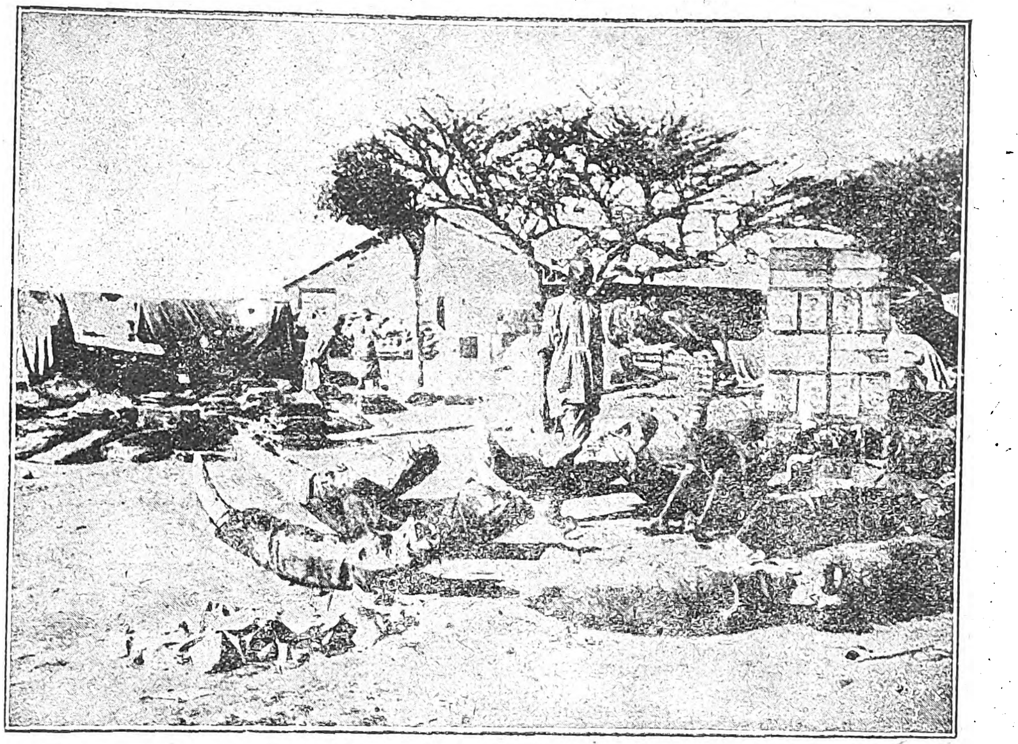

Συσκευὴ ἐλεφαντοδόντων ἐντὸς δερμάτων πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

τῆς Θείας Προνοίας πρὸς τοὺς Ἀβησσυνούς, οἵτινες πιστεύουν, ὅτι τοῦτο ἔχει ψυχὴν καὶ στενάζει ὅταν τὸ κόπτουν. Μόνον ἡ ἄμπελος ἀπαντᾷ σπανίας εἰς τὴν Βοΐνα Δέγκα, μολονότι εὐδοκιμεῖ καλλιεργουμένη. Ἄλλοτε ὑπῆρχον πολλοὶ ἀμπελῶνες εἰς τὴν ζώνην ταύτην κατεστράφησαν ὅμως ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων καὶ βραδύτερον, κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, τὰ κλήματά των ἐξερριζώθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ νεγκοὺς Θεοδώρου. Εἶνε ὅμως βέβαιον, ὅτι ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου δύναται νὰ ἔχῃ σημαντικὴν ἀπόδοσιν εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς Βοΐνα Δέγκα καὶ ἐκ τῶν ἀβησσυνιακῶν σταφυλῶν νὰ παρασκευασθῇ ἐξαίσιος οἶνος.

Τὸ ζωϊκὸν βασίλειον.

Τὸ ζωϊκὸν βασίλειον ἁμιλλᾶται εἰς πλοῦτον πρὸς τὸ φυτικόν, εἶνε δὲ ἐξ ἴσου ἀξιοθαύμαστον καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν μέσην ζώνην. Ἡ ἀντιλόπη ἀπαντᾶται εἰς δεκαπέντε καὶ πλέον εἴδη, ἀπὸ τοῦ μεγαλυτέρου, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀνάστημα ἵππου, μέχρι τοῦ μικροτέρου, μεγέθους περίπου λαγωοῦ. Ἀγέλαι πιθήκων διατρέχουν τὰ δάση τῆς Βοΐνα Δέγκα, ἡ ὁποία παρέχει διὰ τῶν ὀπωροφόρων δένδρων της ἄφθονον τροφὴν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἀνθρωποειδῶν ζώων. Ἐκ τούτων, οἱ καλλίτριχες καλούμενοι πίθηκοι, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μεταξῶδες μελανόλευκον τρίχωμα, εἶνε μετὰ τῶν κολουμένων νυκτοπιθήκων, πολυτιμότατοι σύμμαχοι τῶν Ἀβησσυνῶν ἐναντίον τῶν δηλητηριωδῶν λευκομυρμήκων, τοὺς ὁποί-

Λιθόκτιστος Ἀβησσυνιακὴ οἰκία ἐν Ἄδουα.

ους μετὰ μανίας καταδιώκουν καὶ φονεύουν Ἄγρια θηρία, ζῶντα ἐντὸς τῶν δασῶν τῆς μέσης ζώνης εἶνε ὁ μεγας πάνθηρ, ἐξαιρετικῶς ἐπικίνδυνον αἱμοβόρον ζῶον, ὁ μικρὸς πάνθηρ, ὅστις μόνον κατὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδιων τολμᾷ νὰ ἐπιπίπτῃ, ἐμφανιζόμενος ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ πρόθυρα ἔτι τῶν χωρίων, ὁ λέων, ἡ ὕαινα, ἡ λεοπάρδαλις, ὁ ἐλέφας κ. ἄ. Προκειμένου περὶ τοῦ λέοντος οἱ Ἀβησσυνοὶ μεταχειρίζονται συνήθως τὴν περίφρασιν «ὁ πατήρ μας» ἢ «ὁ ἀδελφός μας,» τοῦτο δὲ μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνυπάρχει οὐχὶ μικρὰ δόσις φόβου. Σέβονται τὸν λέοντα διὰ τὴν εὐγένειάν του, τὴν ἀποὐήρευτον γενναιότητά του καὶ τὸν περιφρονητικὸν οἶκτόν του πρὸς τοὺς ἀδυνάτους, συγχρόνως ὅμως τὸν φοβοῦνται διὰ τὰ σαρκοβόρα ἔνστικτά του. Οἱ ἀγριόχοιροι, οἱ ἀκανθόχοιροι, οἱ σκίουροι καὶ οἱ λαγωοί, ὡς ἐπίσης οἱ ἱπποπόταμοι, οἱ κροκόδειλοι καὶ οἱ δηλητηριώδεις μύρμηκες, εἶνε ζῶα κατ' ἐξοχὴν ἀπαντῶντα ἐν τῇ χώρᾳ. Οἱ ἀβησσυνιακοὶ μύρμηκες εἶνε ἀφαντάστως ἐπικίνδυνοι καὶ καταστρεπτικοί. Οἱ λευκοί, ὡς καὶ οἱ ἐρυθροί, ἀνασκάπτουν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τὰς κατοικίας τῶν χωρικῶν καὶ φονεύουν διὰ τοῦ δηλητηριώδους δήγματος αὐτῶν βόας καὶ ἄλλα μεγάλα ζῷα. Ὁ ἐλέφας τῆς Ἀβησσυνίας, ὁ μεγαλύτερος ἐν τῷ κόσμῳ, ἔχων ὀδόντας ὑπερβαίνοντας πολλάκις τὸ ὕψος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ζυγίζοντας συνήθως πλέον τῶν 60 ὀκάδων, εἶνε ὁ ἀληθὴς ἡγεμὼν ἐν τῷ ζωϊκῷ βασιλείῳ τῆς χώρας. Τὸ ἐμπόριον τοῦ ἐλεφαντόδοντος ἀποτελεῖ πραγματικὴν πηγὴν πλούτου διὰ τοὺς Ἀβησσυνούς.

Ἀτυχῶς ὅμως, δὲν δύνανται οὗτοι νὰ ἐπωφεληθοῦν πλήρως τὸν πλοῦτον τῆς χώρας των ἐν γένει, καθ' ὅσον αὕτη ἔχει στερηθῇ τῶν ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης φυσικῶν αὐτῆς ἀκτῶν, αἵτινες κατέχονται ἤδη ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἄγγλων. Ἡ Ἰταλικὴ Ἐρυθραία, ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἀγγλικὴ Σομαλία ἀποτελοῦν φραγμὸν πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Ἀβησσυνίας, ἥτις ὡς ἐκ τούτου ἔχει καταστῇ χώρα καθαρῶς ἠπειρωτική.

Ἐθνογραφία.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀβησσυνίας, παραδεχόμενοι ὅτι εἶνε Ἰτζιοπγιαβάν, δηλ. Αἰθίοπες, ἐσφαλμένως ἐθεωροῦντο ἄλλοτε ὡς ἀνήκοντες ἐθνολογικῶς εἰς τὰ νιγριτικὰ φῦλα. Ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς χώρας καὶ τῶν γειτονικῶν πρὸς αὐτὴν περιφερειῶν προέκυψεν ἐκ τῆς μίξεως πολλῶν ἐθνικῶν τύπων, ἐξ ὧν δύο ἔζων ἤδη ἐν Αἰγύπτῳ εἰς παλαιοτάτην ἐποχήν. Σημῖται προερχόμενοι ἐκ τῶν νοτίων μερῶν τῆς Ἀραβίας καὶ ὀλιγάριθμοι νέγροι ἀνέμιξαν τὸ αἷμά των μετὰ τοῦ αἵματος τῶν ἀρχαίων κατοίκων. Ἐκ τῶν διασταυρώσεων τούτων προῆλθε φυλὴ μικτή, σχετικῶς ὁμογενής, τῆς ὁποίας κύρια χαρακτηριστικὰ εἶνε: ἀνάστημα μέτριον (1.65 τῶν ἀνδρῶν καὶ 1.56 τῶν γυναικῶν, κατὰ μέσον ὅρον), κορμὸς ὡραιότατος, κεφαλὴ ἐπιμήκης, κατανομὴ προσώπου λεπτὴ καὶ χαρακτηριστικὰ κανονικά, ῥὶς ἐλαφρῶς προέχουσα καὶ συνήθως λίαν στενή, χείλη ὀλίγον παχέα καὶ πώγων εὔγραμμος. Τὸ δέρμα τῶν Ἀβησσυνῶν εἶνε ὀρειχαλκόχρουν, παρουσιάζον ἄλλοτε μὲν ἀπόκλισιν πρὸς τὸ λευκόν, ἄλλοτε δὲ πρὸς τὸ φαιόν. Ὁ τύπος οὗτος

Digitized by Google

ἀπαντᾶται καθαρώτατος εἰς τοὺς Ἀγκασὺ τῶν ὑψηλῶν μερῶν τῆς Ἀβησσυνίας, εἰς τοὺς Ἀμχάρα ἢ κυρίως Ἀβησσυνούς, εἰς τοὺς Ντανακὶλ ἢ Ἀφὰρ τοῦ Ὀμπόκ, εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Σόας, ἰδίως δὲ εἰς τοὺς Κομὰντ τῶν ὑψηλῶν ὀροπεδίων, εἰς τοὺς Σομαλὶ καὶ εἰς τοὺς Γκάλλα. Ἐφ' ὅσον ὅμως προχωρεῖ τις πρὸς νότον, διακρίνει βαθμιαίως ὁλονὲν ἰσχυροτέραν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ νιγριτικοῦ στοιχείου ἐπὶ τοῦ φυλετικοῦ τύπου τῶν κατοίκων. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ πρὸς τὰ δυτικὰ τμήματα τῆς χώρας, οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῶν ὁποίων, ἀκολουθοῦντες τὸ ρεῦμα τῆς νομαδικῆς των ζωῆς, δὲν ἐδίστασαν νὰ προχωρήσουν ποτὲ μέχρι τῆς σενεγαλικῆς ἀκτῆς ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Εὐφυεῖς καὶ γενναῖοι οἱ ὑπήκοοι τῆς αἰθιοπικῆς αὐτοκρατορίας, ἔχουν ἰδιαιτέραν κλίσιν πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων, πολλὰ δὲ αἰθιοπικὰ φῦλα ἐπιδίδονται, ὁσάκις δύνανται, εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν γειτόνων των. Ἡ πτηνοτροφία ἀποτελεῖ τὴν προσφιλεστέραν των ἀπασχόλησιν, δὲν παραμελοῦν ὅμως καὶ τὴν γεωργίαν, μολονότι χρησιμοποιοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρωτόγονα διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ἐργαλεῖα. Οἱ Ἀβησσυνοὶ τρέφονται μὲ χορταρικά, γαλακτερὰ καὶ κρέατα, τὰ ὁποῖα συνήθως τρώγουν ὠμά. Ἡ βιομηχανία των συνίσταται κυρίως εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν δερμάτων, εἰς τὴν κατασκευὴν ὅπλων, εἰς τὴν ὑφαντικὴν καὶ εἰς τὴν βαφὴν τῶν ὑφασμάτων. Τὰ ὑφάσματά των, ποικιλόχρωμα πάντοτε, χρησιμεύουν πρὸ παντὸς εἰς τὸ νὰ περιτυλίσσουν δι' αὐτῶν τὸ σῶμά των κατὰ γραφικώτατον τρόπον, ἐν εἴδει ἀρχαίας χλαμύδος.

Συνηθέστατα ἡ γυνὴ ἀγοράζεται ὑπὸ τοῦ συζύγου της, ὅστις δὲν ἀρκεῖται πάντοτε εἰς μίαν καὶ μόνην σύντροφον τοῦ βίου του. Ἡ συζυγικὴ πίστις εἶνε ἥκιστα ὑποχρεωτική, εἴς τινα δὲ αἰθιοπικὰ φῦλα ἐπιτρέπεται εἰς τὴν γυναῖκα, καθ' ὡρισμένην ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, νὰ παραβιάζῃ τὴν περὶ τὸν γάμον πίστιν μετὰ ξένου ἀνδρός. Ἡ δουλεία δὲν ἔχει ἐκλείψει ὁλοσχερῶς ἐν τῇ χώρᾳ, οἱ δοῦλοι ὅμως ζοῦν πλησίον τῶν κυρίων των ὑπὸ συνθήκας σχετικῶς καλάς, ἀσυγκρίτως καλυτέρας τῶν σκληρῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς τῶν δούλων κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Πάντα σχεδὸν τὰ ἀβησσυνιακὰ ἔθνη ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ αὐτοκρατορία τῆς Αἰθιοπίας διατελοῦν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν ἰδίου ἕκαστον ἀνωτάτου ἄρχοντος, δυναμένου ὡς ὁ νεγκοὺς ἢ αὐτοκράτωρ τῆς χώρας νὰ ἔχῃ εὐρύτατα δικαιώματα καὶ πραγματικὴν δύναμιν.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀβησσυνῶν.

Τὸ σύνολον τῆς ἀβησσυνιακῆς χώρας σχηματίζει εἶδος τι ἀπεράντου φρουρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ εἴσοδος εἶνε κατορθωτὴ μόνον διὰ δυσπροσίτων ἀτραπῶν, εὐκολώτατα φυλασσομένων ἐν περιπτώσει ἀμύνης καθ' οἱουδήποτε ἐπιδρομέως. Οἱ Φαραὼ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου δὲν ἐτόλμησαν ποτὲ νὰ ριψοκινδυνεύσουν πρὸς κατάκτησιν τῆς χώρας. Ζήτημα εἶνε ἂν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν αἱ αἰγυπτιακαὶ ἐπιδρομαὶ μέχρι τῶν προπόδων τῶν αἰθιοπικῶν ὀρέων καὶ νὰ προσεγγίσουν κατὰ τὰς θαλασσίας πορείας των τὴν ἀκτὴν τῆς Μασσάβας εἰς τὸ Τζιμπουτί. Ἄγνωστον εἶνε εἰσέτι ὑπὸ τίνων λαῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατῳκεῖτο ἡ Ἀβησσυνία. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, φῦλα ἐρυθρωπὰ κατὰ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου, τύπου ἀναλόγου πρὸς τὸν αἰγυπτιακόν, ἦσαν οἱ κάτοικοί της τότε, δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον νὰ ἐσυγγένευον οὗτοι πρὸς τὰς φυλὰς αἱ ὁποῖαι κατῴκουν τὴν μεσημβρινὴν Ἀραβίαν. Ἡ εἰσροὴ ἐποίκων διαβαινόντων τὸν πορθμὸν τοῦ Βὰβ ἐλ-Μανδὲβ συνετελεῖτο μετ' ἐντάσεως κατὰ τοὺς πρὸ τῆς πτώσεως τοῦ ἀρχαίου περσικοῦ κράτους αἰῶνας. Καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Ἕλληνες θαλασσοπόροι ἐξηρεύνων διὰ πρώτην φορὰν τὰς ἀκτὰς τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης, τὸ ἀβησσυνιακὸν ὑψίπεδον κατείχετο ὑπὸ πληθυσμοῦ πανομοίου ὅσον ἀφορᾷ τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν γλῶσσαν πρὸς τοὺς Σαβαίους καὶ τοὺς Ἰμιαρίτας τῆς μεσημβρινῆς Ἀραβίας. Οἱ Φαραὼ τῆς Μαπάτα καὶ τῆς Μερόης δὲν ὑπέταξαν τὴν χώραν, ὡς δὲν κατώρθωσαν νὰ τὴν ὑποτάξουν καὶ οἱ βασιλεῖς τής Θηβαΐδος, οἱ Ἄραβες ὅμως βασιλεῖς κατέκτησαν ἀρκετὰ ἐκτεταμένα τμήματα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα παρέμειναν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν των ἢ καὶ τὴν ἐπικυριαρχίαν των ἀπὸ τοῦ 3ου π. Χ. μέχρι τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος. Τὸ κυριώτερον τῶν αἰθιοπικῶν κρατῶν ἦτο τότε τὸ κράτος τοῦ Ἀξούμ, τὸ ὁποῖον ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου τοῦ ἐλεφαντόδοντος, τοῦ χρυσοῦ, τῶν πολυτίμων λίθων καὶ τῶν δερμάτων τῶν ζώων εὑρίσκετο εἰς σταθερὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ρωμαίων τῆς Ἀλεξανδρείας. Τὰ ὀλίγιστα σωζόμενα σήμερον μνημεῖα τοῦ ἀρχαίου Ἀξούμ, μαρτυροῦν ὅτι ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ του ἐπέδρασε, πλὴν τοῦ αἰγυπτιακοῦ καὶ ἰμιαριτικοῦ, τὸ ἑλληνορρωμαϊκὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ ἰουδαϊσμὸς εἰσέδυσεν εἰς τὸ ὀρεινὸν μέρος τῆς χώρας διά τινων ἀποστολῶν του ἐλθουσῶν ἐξ

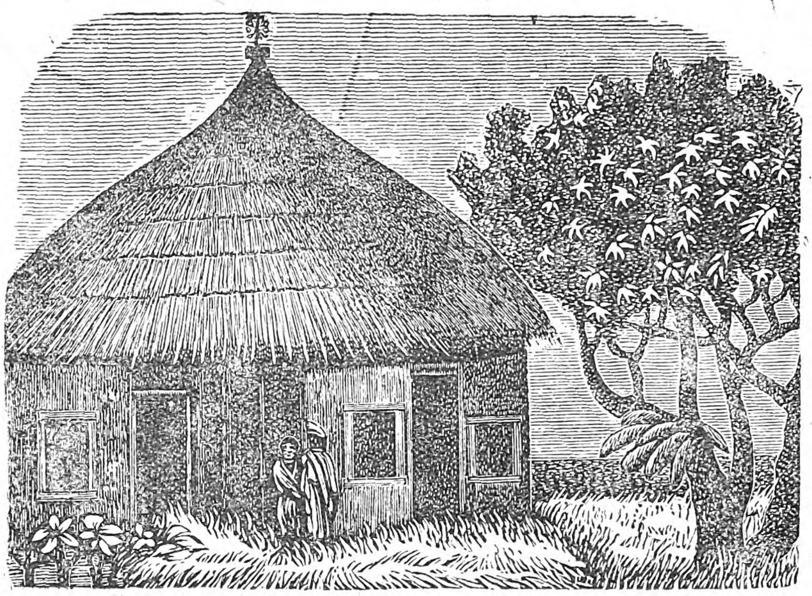

Ἀβησσυνιακὴ ἐκκλησία.

Ὑεμένης, κατώρθωσε δὲ νὰ προσηλυτίσῃ εἰς τὰ δόγματά του ὁλόκληρα φῦλα, τῶν ὁποίων οἱ σημερινοὶ ὀλιγάριθμοι ἀπόγονοι ἀποτελοῦν τὸν πληθυσμὸν Φαλάς.

Ὁ ἕλλην Φρουμέντιος. Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ἀβησσυνῶν.

Ὁ χριστιανισμὸς ἐπηκολούθησε βραδύτερον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἀποτελεῖ δὲ ἔκτοτε τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ χώρᾳ θρησκείαν. Ὁ ἐκ Τύρου ἕλλην ἔμπορος Φρουμέντιος, ἀπόστολος τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, πεμφθεὶς κατά τινα παράδοσιν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας (ἁγίας) Ἑλένης εἰς τὸ Ἀξούμ, ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Ἀξουμίτας. Οὗτος, ἀναλαβὼν τὴν ἀνατροφὴν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ τῆς βασιλίσσης, κατώρθωσε διὰ τῆς βασιλικῆς προστασίας νὰ ἀποκτήσῃ μέγα κῦρος καὶ νὰ ἐργασθῇ ἀποτελεσματικῶς διὰ τὸν ἐκχριστιανισμὸν τῶν κατοίκων. Ὁ Φρουμέντιος προεχειρίσθη περὶ τὰ 330 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀθαμασίου, πατριάρχου Ἀλεξανδρείας εἰς ἐπίσκοπον τοῦ Ἀξούμ, μέχρι δὲ τοῦ 333 μ. Χ. εἶχε περατώσει τὴν πρώτην μετάφρασιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν εἰς τὴν ἐπιχώριον γλῶσσαν. Κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἱστοριογράφους, ὁ Φρουμέντιος ὡδηγήθη ὑπὸ Ἀβησσυνῶν ληστῶν νεώτατος εἰς τὴν χώραν των, ὅπου μετά τινος ἐπίσης αἰχμαλωτισθέντος νέου, ὀνόματι Αἰδεσίου, ἔθεσε τὰς πρώτας βάσεις τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῶν Ἀβησσυνῶν. Οὗτοι, μολονότι σέβονται καὶ τιμοῦν ὑπερβαλλόντως τὴν μνήμην τοῦ Φρουμεντίου, ὡς πρώτου ἐπισκόπου των (Ἀβούνα), ἀνάγουν, κατὰ παράδοσιν ἱστορικῶς ἀνεξέλεγκτον, τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐκκλησίας τῶν μέχρι τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, θεωροῦντες ἱδρυτὴν ταύτης τὸν Ἀπόστολον Ματθαῖον, προστάτην δὲ τὸν Ἀπόστολον Μᾶρκον.

Οἱ Ἀβησσυνοὶ εἶνε μονοφυσῖται, ὁμόδοξοι τῶν Κοπτῶν, ὁ δὲ Ἀβούνα αὐτῶν, ἔχων μητροπολιτικὴν δικαιοδοσίαν, πέμπεται εἰς αὐτοὺς παρὰ τοῦ ἐν Καΐρῳ ἑδρεύοντος Κόπτου πατριάρχου. Κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα εἶχον ἀποκλίνει διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν Πορτογάλλων καὶ τῶν Ἰησουιτῶν ἀποστόλων πρὸς τὸν παπισμόν, εἶχε δὲ παύσει ἐπ' ὀλίγον ἡ μετὰ τῶν Κοπτῶν ἑνότης, ἀλλ' ἐπανελήφθη αὕτη βραδύτερον, ἐκδιωχθέντων τῶν καθολικῶν ἱεραποστόλων ἐκτὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους. Ἡ αἵρεσις τῶν μονοφυσιτῶν μετεδόθη εἰς τὴν χώραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνος, ἔκτοτε δὲ προΐσταται τῆς ἀβησσυνιακῆς ἐκκλησίας Κόπτης ἐπίσκοπος, τὸν ὁποῖον, χηρευούσης τυχὸν τῆς θέσεως, πέμπει ἀντὶ ἑπτὰ χιλιάδων ταλλήρων ὁ Κόπτης πατριάρχης τοῦ Καΐρου. Μετὰ τὸν Φρουμέντιον ἦλθον καὶ ἄλλοι Ἕλληνες εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, οὗτοι δὲ ἔκτισαν εἰς διάφορα μέρη αὐτῆς ναοὺς βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἢ ἐλάξευσαν τοιούτους εἰς βράχους. Οἱ Ἀβησσυνοὶ ἀναφέρουν δώδεκα ναοὺς κτισθέντας οὕτως ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ φέροντας ἕκαστον τὸ ὄνομα τοῦ κτίστου αὐτοῦ Ρὼμ Ἀβούνα, Ἕλληνος δηλαδὴ πατρός, ὡς ἁγίου λατρευομένου. Μεταξὺ αὐτῶν ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὁ Ἀβούνα Σαλάμα (Σολομών), ὁ Ἀβούνα Παντολέων, ὁ Ἀβούνα Λουκιανὸς κ. ἄ. Ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, περὶ τὸ 561 μ. Χ., ἀλλ' ἰδίως πολὺ ἀργότερον, μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῷ 1453 ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ Β', ἦλθον πολλοὶ Ἕλληνες εἰς τὴν χώραν καὶ κατῴκησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἐπαρχίαν Ἀγάμε, ὅπου σήμερον ὑπάρχει χωρίον καλούμενον Ρωμάουϊ (Ἑλληνικόν). Οὗτοι συνετέλεσαν ἔτι περισσότερον εἰς τὴν ταχεῖαν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ὡς ἐκ τούτου, μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου μ. Χ. αἰῶνος, οἱ Ἀβησσυνοὶ εἶχον Ἕλληνα ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας των, ἀποστελλόμενον αὐτοῖς παρὰ τοῦ Ἕλληνος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πατριάρχου. Καὶ μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑποτα-

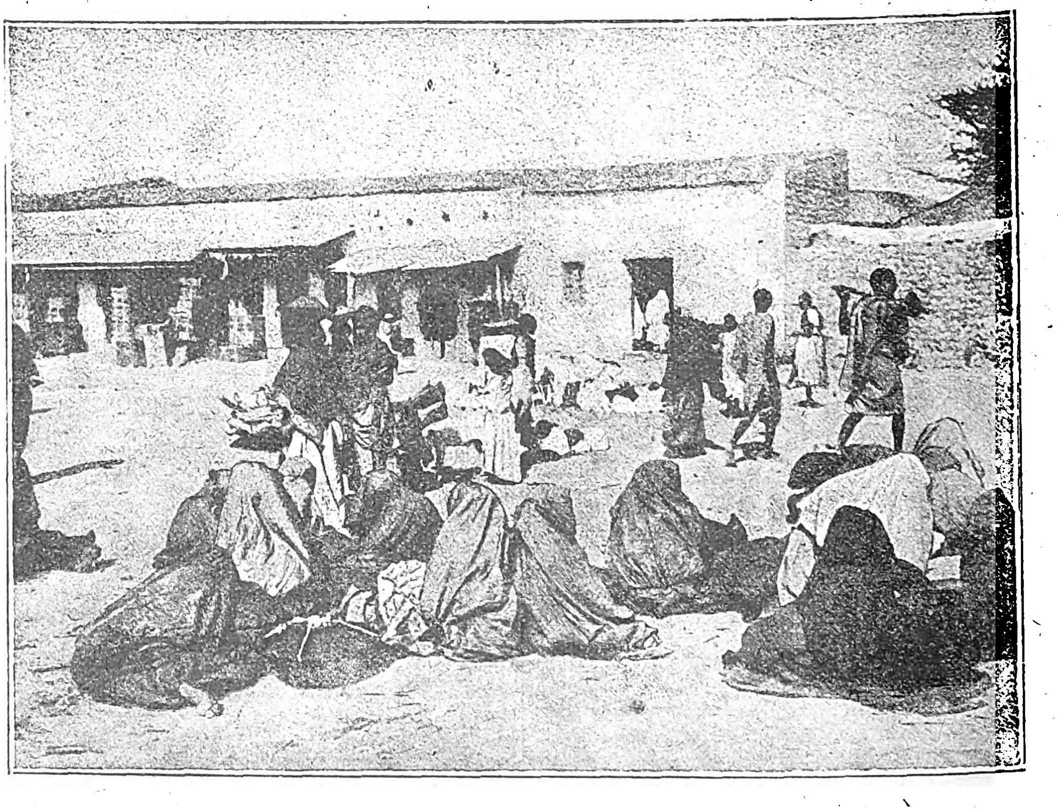

Μία γωνία τῆς ἀγορᾶς τῶν ἰθαγενῶν ἐν Βαγδάλᾳ.

Digitized by Google

'Ο Θεόδωρος κατὰ τοῦ Ἄγγλου ἀντιπροσώπου. (Εἰκὼν δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν «'Εθνικὴν Ἐπιθεώρησιν»)

γὴν αὐτῶν εἰς τὸ κοπτικὸν πατριαρχεῖον τοῦ Καΐρου, τὸ ὁποῖον ἥδρευε τότε ἐν 'Αλεξανδρείᾳ, οἱ 'Αβησσυνοὶ ἐξηκολούθουν τιμῶντες τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν, ἐπιδείξαντες κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους λίαν φιλικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκφράσαντες ἐπιθυμίαν ἐκκλησιαστικῆς προσεγγίσεως πρὸς αὐτούς. Αἱ ἑλληνικαὶ καὶ χριστιανικαὶ παραδόσεις εἶνε βαθύταται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ αἰθιοπικοῦ ἔθνους, ὁ δὲ μονοφυσισμός, ὃν πρεσβεύουν ἀφανατίστως, τυπικῶς μόνον συνδέει αὐτοὺς πρὸς τοὺς Κόπτας, πρὸς τοὺς ὁποίους διαφέρουν οὐσιωδῶς ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς καὶ τὰ θρησκευτικὰ ἔθιμα. 'Επὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοδώρου ἐγένοντο ἀπόπειραι ὅπως ὁ Ἕλλην πατριάρχης 'Αλεξανδρείας πέμψῃ Μητροπολίτην εἰς 'Αβησσυνίαν, βραδύτερον δὲ καὶ ὁ αὐτοκράτωρ 'Ιωάννης, ἀποστείλας δῶρα εἰς τὸν βασιλέα τῆς 'Ελλάδος Γεώργιον Α', ἐδέχθη νὰ συζητηθῇ τὸ ζήτημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἑνώσεως 'Ορθοδόξων καὶ 'Αβησσυνῶν. Καὶ σήμερον ἔτι ὑπάρχουν ἐλπίδες ὅτι θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἕνωσις αὕτη τῶν 'Αβησσυνῶν μετὰ τῆς 'Ανατολικῆς 'Εκκλησίας, ἐξ ἧς ἀπεχωρίσθησαν ἄλλοτε καὶ πρὸς ἣν εἰς ὀλίγα ἀσήμαντα ζητήματα διαφωνοῦν.

Αἱ δυναστεῖαι.

Θέλοντες νὰ συνδέωνται πρὸς τὰς βιβλικὰς παραδόσεις, οἱ ἡγεμόνες τοῦ 'Αξοὺμ παρεδέχθησαν ὡς ἱστορικὴν ἀλήθειαν τὸν ἀβησσυνιακὸν θρῦλον, καθ' ὃν ἡ βασίλισσα τῆς πρὸς νότον λιβανωτοφόρου Αἰθιοπίας Σαβά, ἐρωτευθεῖσα τὸν Σολομῶντα, ἔσχεν ἐξ αὐτοῦ υἱόν, κληθέντα Μενελίκ. Τὸ τέκνον τοῦτο τοῦ βασιλέως τῆς 'Ιερουσαλὴμ καὶ τῆς βασιλίσσης τῆς Σαβά, ἐκπαιδευθὲν τῇ φροντίδι τοῦ πατρός του ἐχρίσθη βραδύτερον καὶ ἐστέφθη βασιλεὺς τῆς Αἰθιοπίας ἐν τῷ ναῷ τῆς 'Ιερουσαλήμ, λαβὼν τὸ ὄνομα Δαβὶδ Β'. Τοῦτον ἀναγνωρίζουν οἱ 'Αβησσυνοὶ ὡς κατὰ παράδοσιν γενάρχην των, τὰ χρονικὰ δὲ τῆς πατρίδος των ἀναφέρουν μακρὰν σειρὰν βασιλέων, καταγομένων ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀδιαλείπτως ἡγεμονευσάντων ἐν ἁπάσῃ τῇ 'Αβησσυνίᾳ. Περὶ τῆς βασιλείας τούτων οὐδὲν τὸ θετικὸν παρέχει ἡ ἱστορία, μόνον δὲ ἔκ τινων ἐπιγραφῶν καὶ νομισμάτων κατέστησαν γνωστὰ τὰ ὀνόματα τινῶν ἐξ αὐτῶν.

Περὶ τὸ 533 μ. Χ., στρατιὰ 'Υεμενιτῶν καὶ 'Αβησσυνῶν ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Μέκκας, ὅπου καὶ κατασυνετρίβη παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς Καάβας, ἡ ἰσλαμικὴ δὲ παράδοσις συνεσχέτισε βραδύτερον τὸ γεγονὸς τοῦτο πρὸς τὴν γέννησιν τοῦ Μωάμεθ. 'Ο ἰσλαμισμὸς ἀπώθησεν ἀκολούθως τοὺς 'Αβησσυνοὺς πρὸς τὴν 'Αφρικὴν καὶ τοὺς κατεδίωξε μέχρι τῶν ὁρίων τῆς χώρας των ἀνεπιτυχῶς. 'Η ἀξουμιτικὴ ἐν τούτοις δυναστεία, ἐξαντληθεῖσα ὑπὸ τῶν ἰσλαμικῶν ἐπιθέσεων, δὲν ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ βασιλείου της. Μετὰ μακρὰν περίοδον ἐμφυλίων ἐρίδων, περιέπεσεν εἰς τοιαύτην ἀδυναμίαν, ὥστε τὰ ἑβραϊκὰ φῦλα τοῦ Σεμέν, ἐπαναστατήσαντα κατ' αὐτῆς, κατώρθωσαν νὰ τὴν ἀπωθήσουν πρὸς τὴν Χόαν. Γυνή τις, καλουμένη 'Ιουδὴθ ἢ κατ' ἄλλους 'Εσθήρ, διήγειρε τὴν ἐπανάστασιν ταύτην. Ἕνδεκα μονάρχαι διεδέχθησαν αὐτὴν ἐν 'Αξούμ, ἐκ τούτων δὲ ὁ διασημότερος, ὁ Λαλιλάβα, ὅστις ἔζη κατὰ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος, ἀνήγειρεν εἰς διάφορα μέρη τοῦ βασιλείου του γιγαντιαῖα οἰκοδομήματα, σωζόμενα κατὰ μέγα μέρος μέχρι τῆς σήμερον. Περὶ τὸ 1255, ὁ 'Ικὸν 'Αμλάκ, ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐν Χόᾳ βασιλευούσης οἰκογενείας, ἐπανέφερε τὴν τάξιν πανταχοῦ, τὰ παράλια ὅμως τῆς 'Ερυθρᾶς Θαλάσσης εἶχον περιέλθει ὑπὸ τὴν Μουσουλμανικὴν κυριαρχίαν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος ὁ 'Αμδὰ Σιών, ἀνεψιὸς τοῦ 'Ικὸν 'Αμλάκ, ἐκυρίευσε τὴν πόλιν Ζεϊλά, ἥτις κατείχετο ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων, ἐν τέλει δὲ ἐνίκησεν αὐτοὺς κατὰ κράτος (1301—1331). 'Ο πόλεμος ἐν τούτοις ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1401, ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν 'Αβησσυνῶν, ἡ δυναστεία δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς ἰσχύος της περὶ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ βασιλέως 'Ισαάκ. Οἱ ἐμφύλιοι ὅμως σπαραγμοὶ καὶ οἱ κατὰ τῶν Μουσουλμάνων πόλεμοι ἐπανελήφθησαν βραδύτερον, ὡς ἐκ τούτου δὲ τὸ κράτος ἤρχισε νὰ κινδυνεύῃ σοβαρῶς καὶ ἡ δυναστεία του νὰ κλονίζεται.

Οἱ Πορτογάλλοι ἐν 'Αβησσυνίᾳ.

Ἡ φήμη τῆς χριστιανικῆς ταύτης ἐπικρατείας εἶχε διαδοθῆ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Πορτογαλλίας, οἵτινες ἀνεζήτουν δρόμον πρὸς τὰς 'Ινδίας, εἶχον ἀποπειραθῆ νὰ συνάψουν σχέσεις μετὰ τοῦ 'Αβησσυνοῦ ἡγεμόνος, γνωστοῦ τότε ὑπὸ τὸ ὄνομα Πατὴρ 'Ιωάννης. Κατὰ τὰ 1490, ὁ Πέτρος Κόβιλχαμ, ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Πορτογάλλου βασιλέως 'Ιωάννου, ἀπεβιβάσθη εἰς τὰ ἀβησσυνιακὰ παράλια, ἔκτοτε δὲ χρονολογοῦνται αἱ σχέσεις τῶν δύο κρατῶν. Μεταξὺ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας 'Εμμανουὴλ καὶ τῆς βασιλευούσης ἐν 'Αβησσυνίᾳ 'Ελένης συνήφθη περὶ τὰ 1515 συνθήκη, δυνάμει τῆς ὁποίας καὶ εἰς ἀντάλλαγμα τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ἐλευθέρας εἰσόδου καθολικῶν ἱεραποστόλων οἱ Πορτογάλλοι ὑπεχρεοῦντο εἰς βοήθειαν τῶν 'Αβησσυνῶν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Οὗτοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐμίρου τῆς Ζεϊλὰ ἐπετέθησαν ἐκ νέου μεθ' ὁρμῆς κατὰ τοῦ ἀβησσυνιακοῦ κράτους, ἠρήμωσαν τὰς περιφερείας 'Αμχάρα καὶ Τιγρέ, κατέστρεψαν τὴν πρωτεύουσαν 'Αξοὺμ (1538), μετὰ κραταιοὺς δὲ ἀγῶνας ἀπωθήθησαν ἐν τέλει ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Χριστόφορος δὲ Γάμα, ἀδελφὸς τοῦ Βάσκο δὲ Γάμα, τοῦ κάμψαντος τὸ 1497 τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς 'Ελπίδος.

'Ο φανατικὸς ὅμως ζῆλος τῶν Πορτογάλλων πρὸς διάδοσιν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ ρωμαϊκοῦ παπισμοῦ, ἐξήγειρε κατ' αὐτῶν τὸν ἐγχώριον κλῆρον καὶ ἐπέφερε διαιρέσεις καὶ ἐμφυλίους πολέμους διαρκέσαντας ἐπὶ αἰῶνα περίπου, ἐφ' παραλλή-

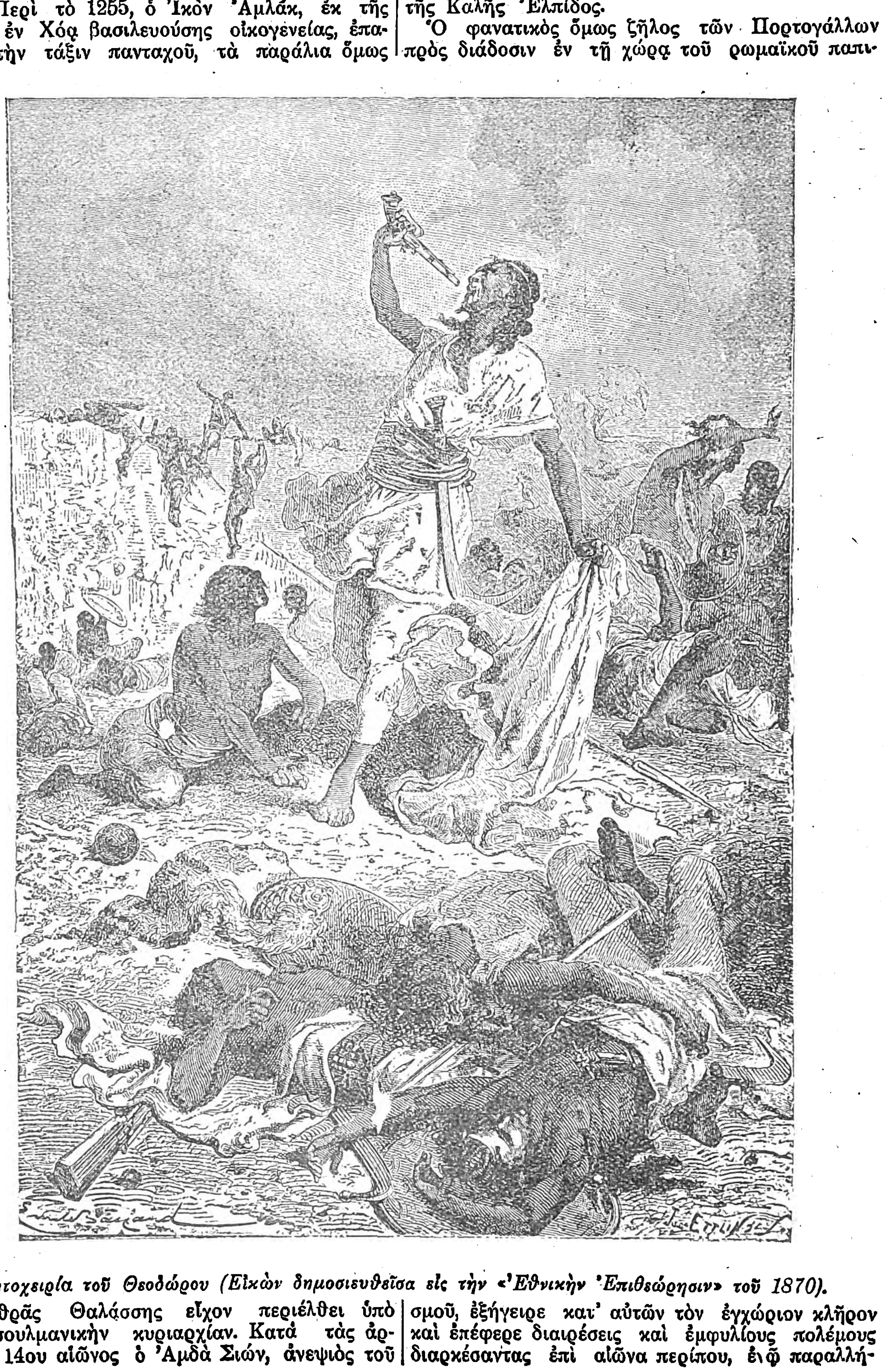

Αὐτοχειρία τοῦ Θεοδώρου (Εἰκὼν δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν «'Εθνικὴν 'Επιθεώρησιν» τοῦ 1870).

Digitized by Google

λως ἐπανειλημμέναι ἐπιδρομαὶ τῶν Γκάλλα συνεκλόνιζον τὸ κράτος. Ὁ μεταξὺ καθολικῶν καὶ μονοφυσιτῶν (Εὐτυχιανῶν) ἀγὼν κατέληξεν ἐν τέλει ὑπὲρ τῶν τελευταίων, μολονότι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ἐφάνησαν ὑπερισχύοντες ἐπί τι διάστημα οἱ καθολικοί. Οἱ Ἀβησσυνοί, ἐκδιώξαντες ὁλοσχερῶς τοὺς καθολικοὺς ἱεραποστόλους, ἀποκατέστησαν ἐν τῇ χώρᾳ των τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των καὶ προέβησαν εἰς τὴν ἵδρυσιν νέας πρωτευούσης, τῆς Γονδάρ. Μόνα ἴχνη τῆς διαβάσεως τῶν Πορτογάλλων σωζόμενα μέχρι σήμερον, εἶνε γέφυραί τινες ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρέβ, ἐρείπια φρουρίων καὶ πυροβόλα τινὰ ὅπλα πρωτογόνου συστήματος. Ἀπὸ τῆς ἐκδιώξεως τῶν Πορτογάλλων καὶ ἐντεῦθεν, ἡ Ἀβησσυνία παρέμεινεν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας κλειστὴ εἰς τοὺς Εὐρωπαίους. Ὑστάτη ἀπόπειρα πρὸς ἐκ νέου διάδοσιν τοῦ καθολικισμοῦ παρὰ τῷ λαῷ, ἐπιχειρηθεῖσα τῷ 1750, ἀπέτυχε, γενομένη ἀφορμὴ νέων ἐμφυλίων ταραχῶν.

Ξέναι ἐπιδρομαὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Μέχρι τοῦ 1770, σχεδὸν δὲν εἶχον παύσει πολεμοῦντες οἱ Ἀβησσυνοὶ κατὰ τῶν Αἰγυπτίων,

Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆ Ἀβησσυνίας Μενελὶκ ὁ Β', πατὴρ τῆς νῦν αὐτοκρατείρας

τῶν Σουδανῶν, τῶν Γκάλλα καὶ ἄλλων. Τὸ 1770, οἱ Γκάλλα εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ ἠχμαλώτισαν τὸν ἀνήλικον εἰσέτι βασιλέα Τέκλα-Χαϊμανότ, ἐπενεγκόντες μεγάλας εἰς τὴν χώραν καταστροφάς, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων ἡ αὐτοκρατορία περιῆλθεν εἰς ἀξιοθρήνητον ἀναρχίαν. Οἱ Τοῦρκοι, ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Γ', ἐπωφεληθέντες τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀβησσυνιακοῦ κράτους, κατέλαβον μέρη τινὰ τῆς αἰθιοπικῆς ἀκτῆς, ἐν οἷς καὶ τὴν Μασσάβαν. Ὁ ἡγεμὼν τοῦ Τιγρὲ Οὐελλὲδ-Σελασὲ εἶχε κατορθώσει κατὰ τὸ 1780 νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν παλαιὰν κρατικὴν ἑνότητα, μετὰ τὸν θάνατόν του ὅμως (1816) αἱ ἐπαναστάσεις ἐπανήρχισαν καὶ βαθμηδὸν οἱ αὐτοκράτορες ἀπώλεσαν τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, ἀναφανέντων πολλῶν ἀνεξαρτήτων βασιλίσκων καὶ ἀρνουμένων τῶν ράς, ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν, νὰ ὑπακούωσιν εἰς τὸν ἐκ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῆς Σαβὰ καταγόμενον μονάρχην. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ ἔτους 1850. Τρεῖς κυρίως ἡγεμόνες διεξεδίκουν τὴν ὑπάτην ἐν τῇ χώρᾳ ἀρχήν. Οὗτοι ἦσαν ὁ ἡγεμὼν τοῦ Τιγρέ, ὁ τῆς Χόας καὶ ὁ τῆς Ἀμχάρας, ὀνομαστικῶς μόνον ἀναγνωρίζοντες τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως. Τῷ 1850 ἀνώτερός τις ἀξιωματικὸς τῆς Ἀμχάρας, Κάσα Κουαρανάγια ὀνόματι, ἐπωφελούμενος τῆς κρατούσης διαιρέσεως, κατώρθωσε νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Χόας Ρὰς-Ἀλῆ, νὰ καταλάβῃ τῷ 1852 τὴν Ἀμχάραν καὶ τῷ 1855 τὸ Τιγρέ, χρισθεὶς κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος βασιλεὺς τῶν βασιλέων ὑπὸ τοῦ Ἀβούνα Σαλάμα εἰς Δέβρ-Ἔσγιε τῆς Ἀμχάρας. Οὗτος ὑπὸ τὸ ὄνομα Θεόδωρος Γ', νικήσας τοὺς Γκάλλα καὶ ἑνώσας ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του τὴν Ἀβησσυνίαν, ἐφιλοδόξησε νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν παλαιὰν αἰθιοπικὴν αὐτοκρατορίαν, συντάξας πρὸς τοῦτο στρατὸν ἐξ 150 χιλιάδων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὥπλισε κατὰ εὐρωπαϊκὸν ὁπωσδήποτε σύστημα. Κατὰ τὰ ἔτη 1858 καὶ 1859, ἐγένοντο ἀπόπειραι ἐκθρονίσεως αὐτοῦ ὑπό τινων συγγενῶν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ὑποταγέντων βασιλέων, τὰ σχετικὰ ὅμως ἐπαναστατικὰ κινήματα ἀπέτυχον, μολονότι ὁ λαός, θεωρῶν αὐτὸν ὡς παράφρονα, ἀπολέσαντα τὰς φρένας διὰ φαρμάκων χορηγηθέντων αὐτῷ ὑπὸ Εὐρωπαίων περιηγητῶν, μεθ' ὧν διετέλει εἰς σχέσεις, δὲν ἠνείχετο τὴν τυραννικὴν βασιλείαν του.

Μέχρι τοῦ 1867 ὁ Θεόδωρος διετήρει φιλικὰς σχέσεις μετὰ τῶν Ἄγγλων καὶ ὑπεστηρίζετο παρ' αὐτῶν, βραδύτερον ὅμως ἦλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς αὐτοὺς καὶ εἰς πόλεμον καταλήξαντα εἰς τὴν καταστροφήν του. Ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων τῶν ρὰς ἐπολέμησεν ἀπεγνωσμένως κατὰ τῶν ἰσχυρῶν ὑπὸ τὸν σὲρ Ρόμπερτ Νάπιερ ἀγγλικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐν τέλει τὸν περιεκύκλωσαν εἰς τὰ Μάγδαλα, ὅπου καὶ ηὐτοχειριάσθη ἐνώπιον τοῦ φρουρίου του, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἰχμαλω-

Ὁ Ἕλλην ἰατρὸς Ν. Παρίσης ὅστις ἐχρησίμευσεν ἰδιαίτερος ἰατρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ἀβησσυνίας Ἰωάννου τοῦ Β', μὲ τὴν μεγάλην στολὴν τῶν Ἀβησσυνῶν.

σίαν, μὴ θέλων ἄλλως νὰ ἐπιζήσῃ τῆς τελείας καταστροφῆς του (1868). Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, ἡ Ἀβησσυνία εὑρέθη καὶ πάλιν διῃρημένη. Ὁ ἡγεμὼν τῆς Χόας Μενελίκ, ὁ τῆς Ἀμχάρας Γκοβέζιε καὶ ὁ τοῦ Τιγρὲ Κάσα Ἰωάννης διημφισβήτουν πρὸς ἀλλήλους τὰ λείψανα τῆς κληρονομίας, ἥτις ἐσχόλαζε πράγματι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν ἔτι τῆς ἀγγλικῆς ἐπεμβάσεως. Ἐκ τούτων ὁ Κάσα, ἔχων τὴν φιλίαν τῶν Ἄγγλων, τοὺς ὁποίους ἐβοήθησεν εἰς τὸν κατὰ τοῦ Θεοδώρου ἀγῶνά των,

Ἡ νῦν Αὐτοκράτειρα τῆς Ἀβησσυνίας Ζαουντίτου, θυγάτηρ Μενελὶκ τοῦ Β', βασίλισσα τῶν βασιλισσῶν τῆς Αἰθιοπίας.

καὶ λαβὼν παρ' αὐτῶν ὅπλα καὶ πολεμοφόδια, ἐνίκησε τὸν Γκοβέζιε καὶ τὸν Μενελὶκ καὶ ἐχρίσθη ἐν Ἀξοὺμ ὑπὸ τοῦ Ἀβούνα Ἀθανασίου βασιλεὺς τῆς Σιὼν καὶ βασιλεὺς τῶν βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας (Νεγκουσὰ Νεγκὲστ τζέϊ Αἰθιοπία (ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰωάννης Β' (1878).

Αἱ ἐκστρατεῖαι τοῦ Ἰσμαὴλ πασᾶ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ὁ διάσημος χεδίβης τῆς Αἰγύπτου Ἰσμαὴλ πασᾶς ἐπεδίωκε νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἀβησσυνίαν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐν ἀρχῇ, ἐφ' ὅσον αἱ ἔριδες ἐξηκολούθουν ἔτι μεταξὺ τῶν αἰθιόπων ἡγεμόνων, ὁ Ἰσμαὴλ πασᾶς εἶχε κατορθώσει νὰ προσαρτήσῃ εἰς τὴν ἐπικράτειαν αὐτοῦ τὸ Βογὸς τῆς Ἄνω Νουβίας μετὰ τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ Κερὲν (1872). Αἱ κατὰ τὸ 1874 καὶ εἶτα τὸ 1876 ἐκστρατεῖαι τοῦ Ἰσμαήλ, τὰς ὁποίας οὗτος ἐπεχείρησε κατὰ τοῦ Τιγρέ, ἀπέτυχον. Ἡ δευτέρα ἰδίως, καθ' ἣν ἀρχηγὸς τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ ἦτο ὁ Χασάν, υἱὸς τοῦ Ἰσμαήλ, κατέληξεν εἰς σοβαρὰν παρὰ τὴν Γκούρα φθορὰν τῶν Αἰγυπτίων. Τὸ 1879, ὑπεγράφη μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ Ἀβησσυνίας συνθήκη εἰρήνης, ἔκτοτε δὲ οἱ Αἰγύπτιοι παρέμειναν ἀνενόχλητοι κύριοι τοῦ Κερέν, καταβάλλοντες πρὸς τοῦτο κατ' ἔτος ἀσήμαντον σχετικῶς ποσὸν πρὸς τὸν Ἀβησσυνὸν αὐτοκράτορα.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Ἰωάννης ἤρχισεν ἀποκτῶν μεγάλην ἐν τῇ χώρᾳ ἰσχὺν καὶ ἐπιδιδόμενος εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀναδιοργάνωσιν. Αἱ μετὰ τῶν λοιπῶν ὑποτελῶν αὐτῷ ἡγεμόνων σχέσεις εἶχον προσλάβει χαρακτῆρα σταθερᾶς συμμαχίας, ἡ εἰρήνη ἐν τῇ χώρᾳ εἶχε παγιωθῆ καὶ ἀγαθαὶ σχέσεις ἤρχισαν

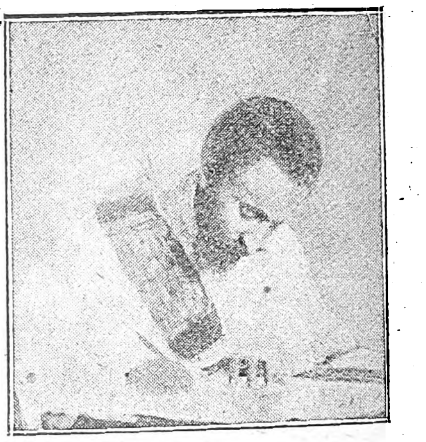

Ἡ Α. Α. Υ. ὁ πρίγκιψ Τάφαρι—Μακόνεν, ἀντιβασιλεὺς καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Αἰθιοπίας.

καλλιεργούμεναι μεταξὺ Ἀβησσυνίας καὶ διαφόρων κρατῶν τῆς Εὐρώπης. Μετὰ τῆς Ἀγγλίας μάλιστα καὶ συνθήκην εἶχε συνάψει ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, δυνάμει δὲ αὐτῆς ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν Ἄγγλων ἐπολέμησε κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ σουδανοῦ ψευδοπροφήτου Μωχάμετ Ἄχμετ, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαχδῆ.

Αἱ ἰταλικαὶ πανωλεθρίαι.

Τῷ 1885, κατὰ Σεπτέμβριον, οἱ Ἰταλοὶ κατέλαβον τὴν Μασσάβαν, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἠναγκάσθη ὁ Ἰωάννης νὰ ἐξαποστείλῃ κατ' αὐτῶν ἰσχυρὰς δυνάμεις ὑπὸ τὸν Ρὰς Ἀλούλα, ἀρχιστράτηγον αὐτοῦ καὶ ἄρχοντα τῆς ἀνατολικῆς ἐπαρχίας Ἄδουα, ὅστις καὶ ἐξηνάγκασε τοὺς Ἰταλοὺς νὰ ὀπισθοχωρήσουν μετὰ πολλῶν ζημιῶν πρὸς τὴν παραλίαν, ἀφοῦ ἡ σπουδαιοτέρα αὐτῶν φάλαγξ ὑπέστη πανωλεθρίαν παρὰ τὸ Δογαλὶ (1887). Τῇ προτροπῇ τῶν Ἄγγλων, ὁ Ἰωάννης ἐπετέθη τῷ 1889 κατὰ τῶν μαχδιστῶν εἰς τὸ Γκαλαβάτ, ἐφονεύθη ὅμως ἐν τῇ μάχῃ, τὴν 9ην Μαρτίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ δὲ νικηφόρος ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἀρχηγίαν ἀβησσυνιακὸς στρατός, ἀπολέσας τὸ ἠθικόν του, διεσκορπίσθη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ νεκρὸς αὐτοῦ περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν μαχδιστῶν, οἵτινες ἀπέστειλαν εἰς τὴν πρωτεύουσάν των Ὀμδουρμὰν τὰ ἔγγραφα καὶ τὴν σπάθην του. Πρὸ τοῦ θανάτου του εἶχεν ὁρίσει ὡς διάδοχον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Νεγκουσὰ Νεγκέστ τὸν Ρὰς Μαγκάσια, ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν τῆς Χόας Μενελίκ, ὑποτελὴς τοῦ Ἰωάννου κατώρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ τούτου, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν μνηστήρων τοῦ θρόνου τῆς Μακαλέ, τὴν ὁποίαν ὁ Ἰωάννης εἶχεν ἀναδείξει αὐτοκρατορικὴν πρωτεύουσαν.

Περὶ τῶν φιλελληνικῶν αἰσθημάτων τοῦ Ἰωάννου πολλὰ ἐγράφησαν πρὸ τοῦ θανάτου του καὶ μετ' αὐτόν. Οὗτος, οὐ μόνον τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ του μεταβαίνοντας ἢ ἐγκαθισταμένους Ἕλληνας ἐπροστάτευεν, ἀλλὰ καὶ εἰς φιλικὰς μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους διετέλει σχέσεις. Ὁ Ἕλλην ἰατρὸς αὐτοῦ Ν. Παρίσης, συγγραφεὺς τῶν «Αἰθιοπικῶν», πολλὰ περὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀγάπης τοῦ βασιλέως τούτου ἀναφέρει εἰς τὸ ἐν λόγῳ σύγγραμμά του.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου, οἱ Ἰταλοὶ προσεπάθησαν, ἐπωφελούμενοι τὴν ἐπὶ χρονικόν τι διάστημα διαρκέσασαν ἐσωτερικὴν ἀνωμαλίαν ἐν Ἀβησσυνίᾳ, νὰ ἐπιτύχουν εὐνοϊκὸν ὑπὲρ αὐτῶν καθορισμὸν τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐν Ἐρυθραίᾳ κτήσεών των. Ὁ Μενελίκ, στεφθεὶς κατὰ τὸ ἔαρ τοῦ 1890 βασιλεὺς βασιλέων Αἰθιοπίας, ὡς Μενελὶκ Β', ἀπέκρουσε τὰς ὑπερβολικὰς τῶν Ἰταλῶν προτάσεις, ἠναγκάσθη ὅμως

Digitized by Google

νὰ ἀντιμετωπίσῃ, εἰς ἀπάντησιν τῆς τοιαύτης στάσεώς του, ἰσχυρὰν εἰσβολὴν τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπαρατιέρι ἰταλικῶν δυνάμεων εἰς τὸ Τιγρέ. Ὁ πόλεμος, συνεχισθεὶς αἱματηρότατος μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 1896, ἐτερματίσθη διὰ τῆς κατὰ Μάρτιον τοῦ ἔτους τούτου νεωτέρας καταστρεπτικῆς ἥττας τῶν Ἰταλῶν παρὰ τὴν Ἄδουα, ἔνθα οὗτοι ἔσχον περὶ τοὺς 7500 νεκρούς. Ὁ Μενελίκ, ἡγούμενος αὐτοπροσώπως τῶν στρατευμάτων του, ἀνέκτησε τὸ ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν κατεχόμενον φρούριον τοῦ Μακαλὲ καὶ ἀπήλλαξε τῆς ἰταλικῆς κατοχῆς τὸ Τιγρέ. Ἐπηκολούθησε (20 Ὀκτ. 1896) συνθήκη μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἀβησσυνίας, καθορισθέντων τῶν συνόρων τῶν κτήσεων αὐτῶν καὶ ἀρθείσης τῆς ἐπὶ τοῦ Τιγρὲ ἰταλικῆς προστασίας, οὐδεὶς δὲ ἐγένετο ἔκτοτε λόγος περὶ συνοριακῶν μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν διαφορῶν.

Ὁ Μενελὶκ καὶ ἡ Ταϊτού.

Στάσις οὐχὶ σοβαρῶν διαστάσεων, διεγερθεῖσα τῷ 1898 κατὰ τοῦ Μενελὶκ ὑπὸ τοῦ ἐκ Τιγρὲ Ρὰς Μαγκάσα, νόθου υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου Β', κατεστάλη ὑπὸ τοῦ Ρὰς Μακόννεν τοῦ Χαρράρ. Ἡ στάσις αὕτη δὲν ἐκλόνισε ποσῶς τὴν ἀπὸ τοῦ 1896 ἑδραιωθεῖσαν θέσιν τοῦ Μενελίκ, ὅστις ἐσταθεροποίησε τὴν κυβέρνησίν του, ἐγκατέστησε παρ' αὐτῷ ὑπουργικὸν συμβούλιον (1907) καὶ ἀπήλλαξε τὸ κράτος τῶν χρεῶν πρὸς ξένους δανειστάς. Ἡ σύζυγός του Τοϊτού, γυνὴ ἐξαιρετικῶς ἰσχυροῦ χαρακτῆρος, ὑπῆρξεν ἐν τῇ διοικήσει τῆς χώρας ὁ δεξιὸς βραχίων του, ἐπανειλημμένως δὲ αὕτη ἐπέδειξε τὴν δύναμίν της κυβερνήσασα οὐσιαστικῶς τὸν τόπον καθ' ὃν χρόνον ὁ Μενελὶκ ἐμάχετο κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν τοῦ κράτους του. Ἡ Ταϊτοὺ ἀπέθανε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1918, ἐπιζήσασα τοῦ κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1913 ἀποθανόντος συζύγου της Μενελὶκ καὶ διατηρήσασα μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν της τὴν ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῆς χώρας σημαντικὴν ἐπιρροήν της.

Ὁ Ρὰς Τάφφαρι.

Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μενελίκ, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ Λὶτζ Γεσού, υἱὸς τῆς δευτέρας θυγατρός του καὶ τοῦ Ρὰς Μικαέλ, ἀρχηγοῦ ἐκχριστιανισθέντος τῶν μουσουλμάνων Βάλλο Γκάλλα, νέα περίοδος ἄρχεται ἐν Ἀβησσυνίᾳ. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1916, διαρκοῦντος τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὁ Λὶτζ Γεσοῦ κατηγορήθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του ὡς διακείμενος συμπαθῶς πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ ὡς γερμανόφιλος. Ὡς τοιοῦτον εἶχον πάντα λόγον νὰ τὸν ὑποπτεύωνται οἱ Σύμμαχοι, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ θεωροῦν αὐτὸν καὶ ἐπικίνδυνον ἐχθρόν, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελε ταχθῇ πρὸς τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο πολλαχῶς νὰ βοηθήσῃ ἐν Ἀφρικῇ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον χρησιμοποιήσαντες οἱ Σύμμαχοι διαφόρους ἀνταντοφίλους ἐν Ἀβησσυνίᾳ παράγοντας καὶ κυριώτατα τὸν ἰσχυρὸν καὶ φιλικώτατα πρὸς τοὺς Γάλλους διακείμενον Ρὰς Τάφφαρι, υἱὸν τοῦ Ρὰς Μακόννεν, ἐπέτυχον τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Λὶτζ Γεσού.

Οὗτος συλληφθεὶς καὶ ἐγκλεισθεὶς εἰς φρούριον πρὸς ματαίωσιν πάσης ἀποπείρας δραπετεύσεώς του, ἀφῆκε τὸν θρόνον του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ πανισχύρου ἀντιπάλου Ρὰς Τάφφαρι, ἀνδρὸς ἱκανωτάτου, λίαν δραστηρίου καὶ τελείας εὐρωπαϊκῆς μορφώσεως. Ὁ Ρὰς Τάφφαρι, γνωρίζων κάλλιστα τὸν πρὸς τὴν δυναστείαν τοῦ Μενελὶκ βαθύτατον σεβασμὸν τοῦ λαοῦ τῆς χώρας, ὑπεστήριξε καὶ ἐπέτυχε τὴν εἰς τὸ ὕπατον ἐν Ἀβησσυνίᾳ βασιλικὸν ἀξίωμα ἄνοδον τῆς θείας τοῦ ἐκπτώτου Λὶτζ Γεσοὺ καὶ θυγατρὸς τοῦ Μενελίκ, πριγκιπίσσης Οὐεϊζέρο Ζαοδίτου. Ἡ αὐτοκράτειρα Ζαοδίτου, διεζευγμένη σύζυγος τοῦ Ρὰς Γούγσα Οὐελιέ, γεννηθεῖσα τῷ 1876 καὶ στεφθεῖσα βασίλισσα τῶν βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας τὴν 11ην Φεβρουαρίου 1917, κυβερνᾷ τὸ κράτος κατὰ τύπους μόνον. Διότι ὁ Ρὰς Τάφφαρι, ἀσκῶν τὴν ἀντιβασιλείαν καὶ ἔχων ἤδη ἐξασφαλίσει τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου ὑπὲρ αὐτοῦ, εἶνε ὁ κατ' οὐσίαν μονάρχης τῆς ἀβησσυνιακῆς ἐπικρατείας. Καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ περὶ τὴν αὐτοκράτειραν Ζαοδίτου ὑπουργικὸν συμβούλιον διατελεῖ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ ἀντιβασιλέως Ρὰς Τάφφαρι, ὅστις διευθύνει καὶ τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους, ὡς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργός. Ἡ τελευταία ἀνὰ τὴν Εὐρώπην περιοδεία τοῦ Ρὰς Τάφφαρι κατέστησε τοῦτον γνωστότατον καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κινηθῇ ζωηρὸν τὸ ὑπὲρ τῆς χώρας του ἐνδιαφέρον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνεπείᾳ τῆς κατὰ τὸ 1924 ὀλιγοημέρου διαμονῆς του ἐν Ἀθήναις, πολὺς ἐν τῷ τύπῳ περὶ αὐτοῦ ἐγένετο λόγος, τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ κατέστη γνωστὸν εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς κοινωνικὰς τάξεις, αἵτινες μετ' ἐνδιαφέροντος παρηκολούθουν τὰ ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων περὶ τῆς ὑψηλοφροσύνης καὶ πρὸ παντὸς τοῦ φιλελληνισμοῦ του ἀφαγραφόμενα.

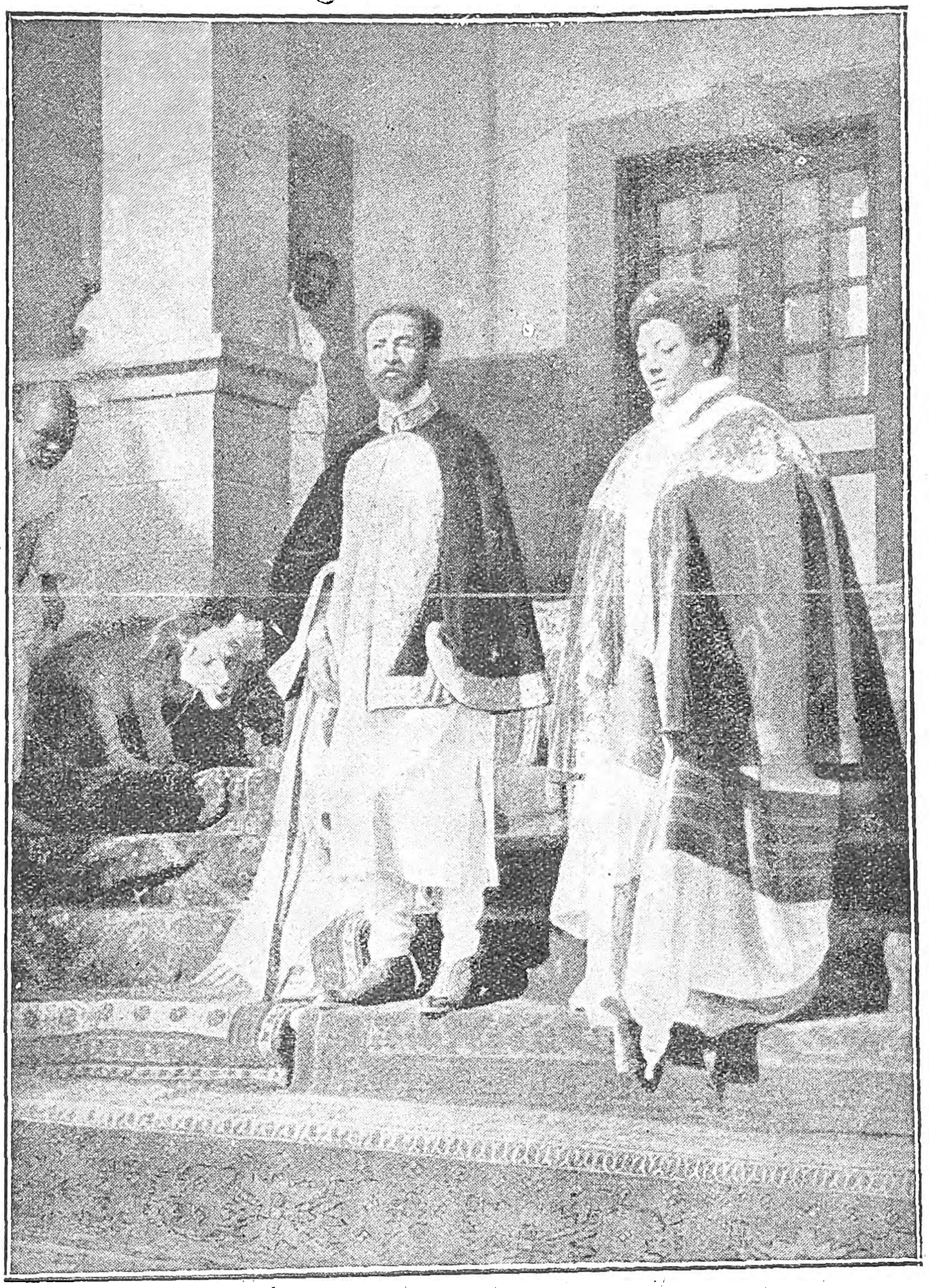

Ὁ Ρὰς Τάφφαρι, ἀντιβασιλεὺς καὶ διάδοχος τοῦ Αἰθιοπικοῦ Θρόνου, καὶ ἡ σύζυγός του Μανὲμ πρὸ τῶν ἐν Ἀδὶς Ἀμπέμπα ἀνακτόρων των.

Ἤδη ὁ Ρὰς Τάφφαρι, περιβεβλημένος δικτατορικὴν ἐξουσίαν, διοικεῖ διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πραγματικῶς διοριζομένων ὑπουργῶν τὴν χώραν, ἐν τῇ ὁσημέραι δὲ ἐξευρωπαϊζομένῃ ἀβησσυνιακῇ πρωτευούσῃ Ἀδὶς Ἀμπέμπα συντελεῖται ἐπιμελὴς καὶ συστηματικὴ ἐργασία πρὸς ἀνύψωσιν τῶν κρατικῶν θεσμῶν καὶ ἐκπολιτισμὸν τῶν ἐπαρχιῶν διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως τῶν ἰθαγενῶν λαϊκῶν μαζῶν. Οἱ ξένοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχουν πλεῖστοι Ἕλληνες, ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν Ἀβησσυνῶν τιμώμενοι, ἐπιδίδονται λίαν ἐπιτυχῶς εἰς τὴν ἐμπορίαν καὶ συντελοῦν σημαντικῶς εἰς τὴν βαθμιαίαν πρόσοδον τῆς χώρας, τῆς ὁποίας τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ὑπολογίζεται σήμερον εἰς 60 ἑκατομμύρια φράγκων, ἐξ ὧν τὰ 35 ἀντιπροσωπεύουν τὴν εἰσαγωγήν. Ἡ ἔλλειψις ὅμως συγκοινωνιῶν εἶνε λίαν αἰσθητὴ καὶ ἀποτελεῖ σοβαρὸν ἐμπόδιον διὰ τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Ἀβησσυνίας. Μία καὶ μόνη ὑπάρχει εἰς αὐτὴν σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἡ ἀπὸ Τζιμπουτὶ εἰς Ἀδὶς Ἀμπέμπα, μήκους 784 χλμ., κατασκευασθεῖσα καὶ ἐκμεταλλευομένη ὑπὸ γαλλικῆς ἑταιρείας. Ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς ταύτης ὁδοῦ, ἥτις εἶνε ἡ σπουδαιοτάτη πασῶν καὶ ἥτις ἐξυπηρετεῖ τὰ τρία περίπου τέταρτα τῆς ὅλης ἐμπορικῆς κινήσεως, ἡ Ἀβησσυνία συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ξένων κτήσεων διὰ στενωπῶν χαραχθέντων σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τῶν καραβανίων. Τηλεγραφικαὶ γραμμαὶ ὑπάρχουν δύο: ἡ ἀπὸ Τζιμπουτὶ διὰ Διρὲ-Δάουα καὶ Χαρρὰρ εἰς Ἀδὶς Ἀμπέμπα καὶ ἡ ἀπὸ Ἀσμάρα διὰ Δεσιὲ καὶ Ἄγκοβερ εἰς Ἀδὶς Ἀμπέμπα ἐπίσης. Τηλεφωνικὰ δίκτυα ὑπάρχουν ἐν Διρὲ-Δάουα καὶ Ἀδὶς Ἀμπέμπα, ἥτις συνδέεται τηλεφωνικῶς μετὰ τῶν πρωτευουσῶν τῶν κυριωτέρων ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους. Τὰ ἀβησσυνιακὰ ταχυδρομεῖα, μολονότι πρωτογόνως λειτουργοῦντα εἰσέτι, παρέχουν οὐχὶ μικρὰν σχετικῶς ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ εἰς τοὺς κατοίκους.

Αἱ μετὰ τῶν ξένων κρατῶν σχέσεις.

Ἡ Ἀβησσυνία ἔχει συνάψει ἐμπορικὰς συνθήκας μετὰ πολλῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, Γαλλίας, Ἀγγλίας, Ἰταλίας κλπ. καὶ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ κρατικὰ ὅρια καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτῆς θέσις ἔχουν καθορισθῇ καὶ ἐξασφαλισθῇ διὰ συμβάσεων μεταξὺ αὐτῆς καὶ ὡρισμένων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, σπουδαιοτέρα τῶν ὁποίων εἶνε ἡ μετὰ τῆς Ἰταλίας τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1896 συναφθεῖσα ἐν Ἀδὶς Ἀμπέμπα, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τοῦ συνομολογηθέντος τῷ 1906 μεταξὺ Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ἰταλίας σεβασμοῦ τῆς ἐδαφικῆς ἀκεραιότητος τῆς αἰθιοπικῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἀβησσυνίας προστατεύεται κυριώτατα ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων, διότι διὰ τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἡγεμόνων συντηρουμένων στρατιωτικῶν στελεχῶν, ἡ αὐτοκρατορία εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἔχῃ εἰς πᾶσαν στιγμὴν ἑτοιμοπόλεμον στρατὸν ἐκ 250 χιλιάδων μαχητῶν, μετ' ἀξιολόγου ἱππικοῦ ἀπαρτιζομένου κατὰ μέγιστον μέρος ἐξ ἱππέων Γκάλλα. Ἡ Αἰθιοπία, ἐπιζητήσασα ἀπὸ τοῦ 1919 νὰ ἀποτελέσῃ μέλος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, κατώρθωσε κατόπιν μακρῶν συζητήσεων καὶ πολλῶν δυσκολιῶν νὰ ἐπιτύχῃ, ὅπως γίνῃ ἐν αὐτῇ δεκτή, ψηφισθείσης τῆς εἰσδοχῆς της ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τὴν 28ην Σεπτεμβρίου 1923.

Αἱ ἕδραι τῶν Βασιλέων.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς αἰθιοπικῆς αὐτοκρατορίας, ἡ Ἀδὶς Ἀμπέμπα (Νέον Ἄνθος), συμβολίζει διὰ τοῦ ὀνόματός της, ὀφειλομένου εἰς τὴν Ταϊτού, σύζυγον τοῦ Μενελὶκ Β', τὴν νέαν κρατικὴν ἄνθησιν τῆς χώρας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ'

Digitized by Google

አእምሮ ።

ኣሁል ፡ የኢትዮጵያ ፡ መንግሥት ፡ አልጋ ፡ ወራሽ ፡ ተፈሪ ፡ መኰንን ፡ የግሪክ ፡ ምኒስተሮች ፡ በፋሌር ፡ ሲቀበሏቸው ።

S. A. I. TAFARI MAKONNEN HÉRITIER DU TRôNE D'ÉTHIOPIE ET LE CONSEIL DES MINISTRES DE GRÈCE A PHALÈRE

ጎልክ ፡ እውነት ፡ የሕዝብ ፡ ማሕበር ፡ መሰብሰብ ፡ ጊዜ ፡ እንዲወስን ለት ፡ እርግጥ ፡ ነው ። ወደ ፡ ሕዝብ ፡ ማሕበር ፡ መሰብሰቢያ ፡ የግሪክ ፡ መንግሥት ፡ ሙሴ ፡ ቤኒዜሎስን ፡ መልክተኛ ፡ ይልካል ።

የመስኮብ ፡ አገር ፡ ኤርፕላኖች ።

የቦልሼቢስቶች ፡ መንግሥት ፡ በውጭ ፡ አገር ፡ ባሉ ፡ ፋብሪኮች ፡ ፪፻፶ ኤርፕላኖች ፡ ሁለተኛም ፡ ሌሎች ፡ ፪፻፶ ኤርፕላን ፡ በመስኮብ ፡ ...

ፋሲዝም ፡ በኢጣሊያ ።

ፋሲዝም ፡ በኢጣሊያ ፡ አገር ፡ እጅግ ፡ በሚያስቸግር ፡ ጊዜ ፡ ሲሆን ፡ ይመስላል ። የቀደሞዎቹ ፡ የኢጣሊያ ፡ ሰስቱ ፡ ጠ ይ ፡ ምኒስተሮች ፡ ሙሴ ፡ ጂዋሊቲ ፡ ሙሴ ፡ ኦርላዶና ፡ ሙሴ ፡ ሳላንድራ ፡ አንድነት ሆነው በሙሶሊኒ ፡ ላይ ፡ ተነሱበት ። እነኝም ፡ ፫ ሽማግሎች ፡ ሰዎች ፡ በኢጣሊያ ፡ ሕዝብ ፡ ውስጥ ፡ የተወደዱና ፡ ኃይላቸው ፡ ታላቅ ፡ ነበረ ። ዛሬ ጆሊታ ፡ ለሰሜን ፡ ኢጣሊያኖች ፡ አገሪቱን ፡ ከፋሲስቶች ፡ ነጻነት ፡ እን ዲያወጣን ፡ ተስፋቸው ፡ ነው ። ደግሞም ፡ የደቡብ ...

Φωτογραφία ληφθεῖσα κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τῆς Α.Α.Υ τοῦ πρίγκιπος Τάφφαρι Μακόννεν ἐν Φαλήρῳ καὶ δημοσιευθεῖσα εἰς τὴν πρώτην Ἀβησσυνιακὴν ἐφημερίδα «Ἀϊμερό.»

ἣν ἡ Ἀξοὺμ καὶ ἡ Γονδάρα, ἀργότερον δὲ ἡ Ἄγκοβερ, ὑπῆρξαν ἀβησσυνιακαὶ πρωτεύουσαι, ἡ αὐτοκρατορικὴ ἕδρα περιεπλανᾶτο ἀπὸ στρατοπέδου εἰς στρατόπεδον, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν πολεμικῶν γεγονότων.

Κατά τινα ἀβησσυνιακὴν παράδοσιν, ἀναγομένην εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους, ὁ ἔγγονος τοῦ Νῶε Χοὺς ἦλθε μετὰ τὸν κατακλυσμὸν εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, τὰ τέκνα δὲ αὐτοῦ ἔκτισαν τὴν Ἀξούμ, εἰς ἐποχὴν ὁριζομένην ὀλίγον πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀβραάμ. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην σώζονται μέχρι τῆς σήμερον ὀβελίσκοι μαρτυροῦντες πολιτισμὸν πολὺ προγενέστερον τῶν χρόνων καθ' οὓς ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος Γ' ὁ Εὐεργέτης εἶχε καταλάβει μέρος τῆς Αἰθιοπίας, κτίσας ἐπὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης τὴν ἀρχαίαν Ἀδούλιδα. Ἐν Ἀξοὺμ εὑρέθησαν ἐπίσης ἀξιοθαύμαστα θραύσματα ὑπερμεγέθων ἀγαλμάτων τοῦ Ἀστερισμοῦ τοῦ Κυνός, ὡς καὶ ἐπιγραφαὶ ἑλληνικαὶ καὶ ἱμιαριτικαί. Ἡ πόλις αὕτη παρέμεινεν ἱερὸν ἄστυ των Ἀβησσυνῶν εἶδος θρησκευτικῆς αὐτῶν μητροπόλεως, ἕδρα δὲ μέχρι τῆς σήμερον τοῦ Νέμβριδ, μεγάλου ὑπὸ τὸν Ἀβούνα καὶ τὸν Ἐτσιγκιὲ ἐκκλησιαστικοῦ ἄρχοντος. Ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ ναῷ τῆς Ἀξοὺμ ἐχρίσθησαν πάντες σχεδὸν οἱ κατὰ καιροὺς Ἀβησσυνοὶ αὐτοκράτορες, καθήμενοι ἐπὶ θρόνου ἐκ γρανίτου ἐν τῷ κέντρῳ τοῦ ναοῦ ἐστημένου.

Ἡ Γονδάρα ἐκτίσθη περὶ τὰ 1600 μ. Χ., ὀφείλει δὲ πολλὰ εἰς τοὺς Πορτογάλλους, οἵτινες ἐξωράϊσαν αὐτὴν ποικιλοτρόπως, ὡς μαρτυροῦν τὰ ἐρείπια πλείστων ἀνακτόρων κτισθέντων ἐπὶ τῇ βάσει πορτογαλλικῶν σχεδίων, ἰδίως δὲ τοῦ Πύργου τῶν Αὐτοκρατόρων, μεγαλειώδους κτιρίου μεγίστων διαστάσεων, φρουρίου δὲ μᾶλλον ἢ ἀνακτόρου.

Πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ Θεόδωρος, κατὰ τὸ 1855, διὰ νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τοὺς συνωμοτοῦντας κατὰ τῆς ζωῆς του, ἐξέλεξεν ὡς πρωτεύουσάν του τὴν ὑψηλὴν τοποθεσίαν τοῦ Δεβραταβόρ, ὁπόθεν, ὡς ἀπὸ ἀετοφωλεᾶς, ἐπεσκόπει τὰ πέριξ. Ὁ διάδοχός του Ἀτιὲ Ἰωάννης, πολεμῶν συνεχῶς, δὲν ἔσχε καιρὸν νὰ σκεφθῇ περὶ νομίμου ἕδρας, διέμενεν ὅμως ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἐν Γονδάρᾳ.

Ὁ Μενελὶκ Β', ἐπιτυχὼν νὰ ἑνώσῃ καὶ πάλιν πολιτικῶς τὴν χώραν του καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὴν τὰ ἱστορικὰ ὅρια της, ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ νέαν πόλιν, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα θὰ περιέκλειεν ὑποσχέσεις εὐτυχοῦς μέλλοντος καὶ ἀναγεννήσεως, τὴν συμβολικὴν Ἀδὶς Ἀμπέμπα. Μολονότι ὁ Μενελὶκ εἶχε διαδεχθῆ εἰς τὸν αἰθιοπικὸν θρόνον ἡγεμόνας οἵτινες ἠδύναντο νὰ συντελέσουν εἰς τὴν ἀνάδειξιν τῆς βασιλείας ὡς ἰσχυροῦ ἐθνικοῦ παράγοντος, ἐν τούτοις εἰς τοῦτον ἐπεφυλάσσετο ὑπὸ τῆς μοίρας ἡ τιμὴ αὕτη. Ἀπόγονος αὐτὸς τῆς ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος καὶ τῆς Σαβὰ δυναστείας, ἐθεμελίωσε τὸ κῦρος τοῦ κράτους του ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων τῆς χώρας καὶ ἐκληροδότησεν εἰς τὴν σημερινὴν αὐτοκράτειραν καὶ τὸν συμβασιλεύοντα διάδοχο. Ρὰς Τάφφαρι ἔργον ἄξιον σεβασμοῦ καὶ μιμήσεως. Τὰ κύρια ἐλατήρια τῆς κατὰ πάσας τὰς περιόδους διαπιστουμένης παρὰ τῷ ἀβυσσυνιακῷ λαῷ θελήσεως ὅπως ζήσῃ, εἶνε ἡ ἀκαταδάμαστος ὑπερηφάνειά του καὶ ἡ ἀκλόνητος πίστις του ἐπὶ τὸ μέλλον. Οἱ Ἀβησσυνοὶ ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν εὐγενῆ καταγωγὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς των δυναστείας, ἀδιαφοροῦντες περὶ τῶν ἀμφισβητούντων τυχὸν τὴν ἀπὸ τοῦ Σολομῶντος προέλευσίν της. Ἡ ὑπερηφάνειά των αὕτη ἐπιδρᾷ βαθύτατα ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ των βίου καὶ στηρίζει τὴν πίστιν των ὅτι εἰς αὐτοὺς ἐπιφυλάσσεται ἄνωθεν μέλλον δόξης καὶ τιμῆς. Ὁ Μενελὶκ Β', ἀποφασίσας τῷ 1893 νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἰταλῶν, διεκήρυξεν ἀγερώχως ὅτι ἡ Αἰθιοπία δὲν ἔχει ἀνάγκην οὐδενὸς καὶ ὅτι εἰς τὸν θεὸν καὶ μόνον τείνει τὴν χεῖρα. Ἀπευθυνόμενος δὲ συγχρόνως εἰς τὸν λαόν του διὰ διαγγέλματος, εἶπεν ἐν τέλει αὐτοῦ τὰ ἑξῆς ἀξιομνημόνευτα:

«Τῇ βοηθείᾳ τῆς Τριάδος ἀπεφάσισα νὰ ὑπερασπίσω τὴν χώραν μας καὶ νὰ ἀποδιώξω διὰ τῆς βίας τὸν ἐπιδομέα. Ὁ ἔχων δύναμιν ἂς μὲ ἀκολουθήσῃ· ὁ μὴ ἔχων ἂς προσεύχεται δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἀγώνων μας».

Εἶνε γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ἡγούμενος ἀνδρῶν ἀποφασισμένων νὰ νικήσουν ἢ νὰ ἀποθάνουν, ὁ Μενελὶκ ὑπῆρξεν ἀκάθεκτος ἐν τῇ ἐπιθετικῇ του ὁρμῇ, διὰ τῆς ὁποίας ἐκέρδισε τὴν ἔνδοξον νίκην τῆς Ἄδουα. Ἡ ὑπερηφάνεια τῶν Ἀβησσυνῶν διὰ τὴν ἱστορίαν των, ἡ προσήλωσις αὐτῶν εἰς τὰς παραδόσεις των καὶ ἡ ἐμμονή των εἰς τὰ πάτρια ἤθη καὶ ἔθιμα, ἐξησφάλισαν μὲν ἐπὶ μακρὸν εἰς αὐτοὺς τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν περὶ τὴν χώραν των ἀπολιτίστων φύλων καὶ ἐκράτησαν αὐτοὺς ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀπομονώσει, ἥτις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ὑπῆρξε μέσον ἀμύνης δι' αὐτούς, παρημπόδισαν ὅμως ἔν τινι μέτρῳ τὴν ἐν τῷ πολιτισμῷ πρόοδόν των.

Ἡ αἰθιοπικὴ αὐτοκρατορία δὲν δύναται πλέον σήμερον νὰ ἀντιστῇ ἀζημιώτως κατὰ τῆς μοιραίας ἐπιδράσεως τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς νομοθεσίας της, ὡς ἀντέστη ἐπανειλημμένως κατὰ τῆς ὑφ' οἱανδήποτε μορφὴν ὑποταγῆς αὐτῆς εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν εὐρωπαίων. Αἱ προοδευτικαὶ τάσεις ἤρχισαν ἤδη κατ' ἀνάγκην νὰ μὴ εὑρίσκουν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τοῦ ἀβησσυνιακοῦ λαοῦ, ὁ ἀντιβασιλεὺς δὲ Ρὰς Τάφφαρι ἀνεπιφυλάκτως ἡγεῖται σοβαρᾶς πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὸν ἐκπολιτισμὸν τῆς χώρας κινήσεως.

Ἡ προοδευτικὴ κίνησις.

Εἰς τὴν Ἀδὶς Ἀμπέμπα ὑπάρχουν σήμερον μέγαρα καὶ ἐμπορικὰ καταστήματα εὐρωπαϊκοῦ τύπου, αὐτοκίνητα κυκλοφοροῦν εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῆς, ἐν γένει δὲ συντελεῖται ἐν αὐτῇ κυβερνητικὴ ἐργασία ὑποσχομένη μεγίστην ἐν τῷ μέλλοντι ἀνάπτυξιν εἰς τὴν πόλιν ταύτην τοῦ Μενελίκ, ἡ ὁποία, εὑρισκομένη εἰς τὸ κέντρον σχεδὸν τῆς αὐτοκρατορίας, τείνει νὰ ἀποβῇ ἐκπολιτιστικὴ ἑστία τῆς πανσρχαίας χώρας τῶν Νεγκούς. Ὁ ἀβησσυνιακὸς λαὸς διαφέρων ἐθνολογικῶς τῶν ἄλλων λαῶν τῆς Ἀφρικῆς, εἶνε προφανῶς ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς. τὸ μελαψὸν δὲ τῆς ἐπιδερμίδος του ὀφείλεται εἰς μετανεστέραν ἐπιμιξίαν του μετ' ἄλλων ἀφρικανικῶν φύλων καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου. Πλὴν τῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ προσώπου καὶ τῆς ὅλης σωματικῆς κατασκευῆς, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι οἱ ἀβησσυνοὶ ἔχουν αἷμα κατὰ μέγα μέρος ἀριανόν, ἡ καταγωγή των πιστοποιεῖται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ἐπιχωρίων διαλέκτων, τῆς γκεζικῆς ἢ ἀρχαίας αἰθιοπικῆς καὶ τῆς ἀμχαρικῆς, ἐν ταῖς ὁποίαις οἱ γλωσσολόγοι ἀνευρίσκουν ἰρανικὰς πηγάς. Πολλοὶ σοφοὶ θεωροῦν πιθανὸν ὅτι τὸ πρῶτον ἀλφάβητον ἦτο αἰθιοπικόν, σχηματισθὲν βαθμηδὸν ἐκ τῶν ἱερογλυφικῶν χαρακτήρων καὶ πλουτισθὲν ἀναλόγως τῶν παρουσιασθεισῶν γλωσσικῶν ἀναγκῶν. Κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ὁπότε μετὰ μακρὰν ἐξορίαν εἰς τὴν Χόαν ἡ αἰθιοπικὴ βασιλικὴ δυναστεία ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον καὶ ἡ ἀμχαρικὴ διάλεκτος ἀντικατέστησε τὴν γκεζικὴν ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ καὶ τῇ κοινῇ χρήσει, παρέστη ἀνάγκη νὰ προστεθοῦν ἑπτὰ γράμματα πρὸς ἔκφρασιν ὅλων τῶν λέξεων τοῦ νέου γλωσσικοῦ ἰδιώματος. Οὐδέποτε ἐγράφη θρησκευτικὸν βιβλίον εἰς ἄλλην διάλεκτον πλὴν τῆς καθαρᾶς γκεζικῆς, ἀρχαιότατος δὲ νόμος ἐπιβάλλει ποινὴν θανάτου εἰς πάντα ὅστις ἤθελε μεταφράσει ἱερὰ βιβλία εἰς λαϊκόν τι

Μία γωνία τοῦ Τελωνείου τῆς Ἀδὶς Ἀμπέμπα ὅπου ἐναποθηκεύονται τὰ πρὸς ἐξαγωγὴν προϊόντα.

Digitized by Google

Εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως Χάρραρ. Νεάνιδες ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Γκάλλα ἐπιστρέφουσαι ἐκ τῆς κρήνης.

ἰδίωμα. Ὁ ἀβησσυνιακὸς πολιτισμός, γεννηθεὶς ἀρχικῶς ἐν τῇ ἀραβικῇ χερσονήσῳ καὶ ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, τὴν ὁποίαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὑπέταξαν ἡγεμόνες τῆς Αἰθιοπίας, ἀνεπτύχθη βραδύτερον διὰ τῆς πρὸς τὸν ἀνατολικὸν πολιτισμὸν τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐπαφῆς του. Ἡ διάδοσις τοῦ χριστιανισμοῦ ἐν Ἀβησσυνίᾳ καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῶν κατοίκων της πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοῦ Βυζαντίου προητοίμασαν ἀπὸ αἰώνων τὸ γόνιμον ἔδαφος εἰς τὸ ὁποῖον, βραδέως ἴσως ἀλλ' ἀσφαλῶς, ἡμέραν τινὰ θὰ ἀναβλαστήσῃ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ συγχρόνου προοδευτικοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἔνδοξος ἀρχαία Αἰθιοπία.

Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ἡ πολεμικὴ ζωή.

Ὁ χριστιανὸς ἀβησσυνὸς εἶνε πρὸ παντὸς πολεμοχαρής. Ἀλλὰ ὑπάρχουσι καὶ ὑπόδουλοι ἀβησσυνιακαὶ φυλαὶ—ὡς τῶν Σομαλήδων, τῶν Γκάλλα, Γκουργκούρα, Γκοράκη καὶ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι διεσπαρμέναι εἰς τὰς χαμηλὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀβησσυνίας, ἀναγνωρίζουν ὡς ἀρχηγὸν τῆς πίστεώς των τὸν Προφήτην Μωάμεθ, ἀλλὰ δὲν ἔχουσι τεμένη, ἢ εἶνε εἰδωλολάτραι καὶ στεροῦνται τοῦ δικαιώματος τῆς ὁπλοφορίας, ὅπερ ἔχουσιν οἱ χριστιανοί, πλὴν τῆς ἀσπίδος καὶ τῆς λόγχης ἢ τοῦ δόρατος διὰ τὴν κατὰ τῶν ἀγρίων θηρίων προσωπικήν των ἄμυναν. Ἐκ τῶν μουσουλμανικῶν ἀβησσυνιακῶν φυλῶν, ἡ μόνη ἔχουσα τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως πολεμικῶν ὅπλων εἶνε ἡ τῶν Γκάλλα, τῆς ἐπαρχίας Βουόλο, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ἡρωϊκὸς Ρὰς Ἀλῆ, ὁ κατόπιν ὀνομασθεὶς Ρὰς Μιχαήλ, (πατὴρ τοῦ ἐκθρονισθέντος αὐτοκράτορος Λίτζι Γεσού), ὃν εἶχεν ἐκχριστιανίσει ὁ Μενελὶκ κατόπιν πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον συνέλαβεν αὐτὸν αἰχμάλωτον. Ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος καὶ εὐφυὴς αὐτοκράτωρ, θέλων νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποταγὴν τῆς πολεμικωτάτης καὶ μεγάλης φυλῆς τῶν Γκάλλα, ἐξ ἧς προέρχονται καὶ οἱ καλύτεροι Ἀβησσυνοὶ ἱππεῖς, ἀφῆκε τὸν βαπτισθέντα Ρὰς Μιχαὴλ εἰς τὴν θέσιν του μὲ τὸν τίτλον ὑποτελοῦς βασιλέως τῆς ἐπαρχίας τῶν Βουόλλο Γκάλλα καὶ τοῦ ἔδωκεν ὡς σύζυγον μίαν τῶν θυγατέρων του, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μενελὶκ ἔγγονός του Λίτζι Γεσού.

Ἡ ὁπλοφορία.—Αἱ μὴ χριστιανικαὶ ὑπόδουλοι φυλαὶ ἀποτελοῦν τὸν ἄμαχον γεωργικὸν πληθυσμόν, ὅστις καλλιεργεῖ τὴν γῆν μὲ γεωργικὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσιόδου διὰ λογαριασμὸν καὶ πρὸς ὄφελος τοῦ χριστιανοῦ πατρικίου, ἔναντι τροφῆς. Ὅλοι οἱ χριστιανοὶ Ἀβησσυνοί, ἀπὸ τοὺς δεκαετεῖς παῖδας μέχρι τῶν ἐσχατογήρων, θεωροῦν τὴν ὁπλοφορίαν ὡς διακριτικὸν ἔμβλημα τῆς ἀνεξαρτησίας των καὶ τῆς ἔναντι τῶν δούλων ὑπεροχῆς των, καὶ ἑπομένως

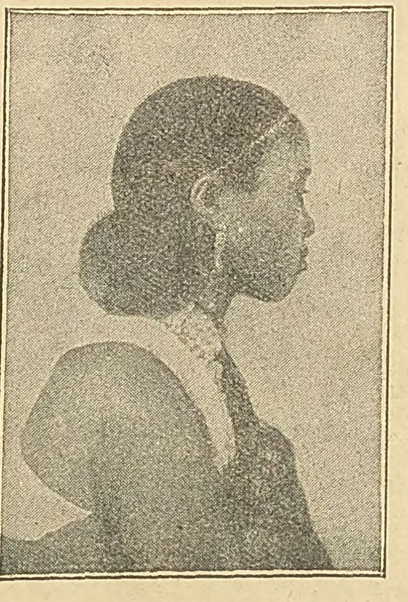

Γυνὴ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Γκάλλα.

ὑπὲρ πᾶν ἄλλο κόσμημα ἐννοοῦν νὰ ἀποκτήσουν πλήρη φυσιγγιοθήκην καὶ πολύκροτον, ἢ πολεμικὸν ὅπλον καὶ νὰ περιζωσθοῦν πελωρίαν τοξοειδῆ σπάθην, εἶδος γιαταγανίου, ἐκτὸς τῆς ἐκ δέρματος καὶ δι' ἀργύρου πεποικιλμένης ἀσπίδος, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦν εἰς τὰς μονομαχίας ἢ εἰς τὸν πόλεμον. Ἡ εἰρημένη σπάθη κρεμᾶται δεξιὰ καὶ ὄχι ἀριστερά, ὅπως εἰς ὅλους τοὺς λαούς, σφικτὰ δὲ προσδεδεμένη εἰς τὴν ὀσφύν, παρουσιάζει τὴν εἰκόνα αἰωρουμένης οὐρᾶς, ὁσάκις ὁ Ἀβησσυνὸς ἀναγκάζεται νὰ χαιρετίζῃ ὑποκλινόμενος ἐδαφιαίως καὶ κατ' ἐπανάληψιν, ὡς συνηθίζει νὰ πράττῃ πρὸ τῶν ἀνωτέρων του, τῶν γεροντοτέρων του, ἢ διερχόμενος ἔξωθεν ἐκκλησίας. Ὁ πόλεμος εἶνε ἡ ποθητὴ εὐκαιρία πραγματικῆς πανηγύρεως, εἰς τὴν ὁποίαν προσέρχονται αὐθορμήτως μὲ τὸν ὁπλισμόν των ὅλοι οἱ δυνάμενοι νὰ πολεμήσουν καλούμενοι ἀπὸ τοὺς δημοσίους κήρυκας κρούοντας εἰς τὴν ἀγορὰν τύμπανον.

Αἱ ἀρχαιοπρεπεῖς πανοπλίαι.—Αἱ ὡραιότεραι τότε πολεμικαὶ στολαί, φυλασσόμεναι εἰς τὰς χορτοσκεπεῖς καλύβας βλέπουσι τὸ φῶς καὶ αἱ φάλαγγες τῶν μελαχροινῶν πολεμιστῶν περιβεβλημένων χλαίνας ἐκ δέρματος λεοπαρδάλεως ἢ λέοντος, μὲ περικεφαλαίας ἀγριωπάς, μὲ χρωματιστὰς ταινίας συνδυασμένας μὲ τρίχας ἐκ χαίτης λέοντος, μὲ τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς καὶ ἐπαργύρους ἀσπίδας καὶ τὰς ἄλλας ἀρρενωπὰς καὶ παραδόξους πανοπλίας, παρουσιάζουσι γραφικώτατον θέαμα. Τὴν ἐπιμελητείαν ἀποτελοῦν αἱ μητέρες, σύζυγοι, ἀδελφαὶ ἢ αἱ δοῦλαι μὲ τὰ μικρὰ παιδία τῶν πολεμιστῶν, αἱ ὁποῖαι μεριμνοῦν διὰ τροφήν, ὕδωρ, καὶ πολεμοφόδια εἰς μικρὰν ἀπόστασιν τῶν μαχομένων καὶ ἐνθαρρύνουσι τούτους εἰς τὴν μάχην δι' ὀξυτάτων ἀλαλαγμῶν καὶ χειροκροτημάτων! Ἀλλοίμονον εἰς τὸν ῥίψασπιν, ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ διέλθῃ ἀπὸ τὸ γυναικεῖον στρατόπεδον. Γιουχαΐζεται καὶ λιθοβολεῖται!

Μαχητικὴ τέχνη.—Ὁ Ἀβησσυνὸς μαχόμενος ἐκ τοῦ συστάδην, ἰδίως ἐναντίον ἀλλοφύλων, ἐπιτίθεται μὲ τρομακτικὰς ἰαχὰς καὶ θούρια βροντόφωνα. Δὲν ἀποβλέπει δὲ τόσον εἰς τὸν φόνον τοῦ ἀντιπάλου, τὸν ὁποῖον δὲν θεωρεῖ ἀρκετὴν ἐκδίκησιν ἢ τιμωρίαν, ὅσον εἰς τὴν στέρησιν τῆς γεννητικῆς του ἱκανότητος, δηλαδὴ τὸν εὐνουχισμόν του δι' ἐπιτηδείας ἐγχειρήσεως, εἰς ἣν ἐξασκεῖται ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς μαχητικῆς τέχνης. Τοῦ ἀρχαίου τούτου, ἀλλ' ἀγρίου ἐθίμου, τὸ ὁποῖον δικαιολογοῦνται ὅτι μνημονεύει κάπου καὶ ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἔκαμαν ἀρκετὴν κατάχρησιν κατὰ τὸν ἰταλοαβησσυνιακὸν πόλεμον, δι' ὃ καὶ ὁ εὐγενὴς αὐτοκράτωρ Μενελὶκ ἐθέσπισεν ἔκτοτε διὰ νόμου αὐστηροῦ τὴν ἀπαγόρευσίν του.

Τιμωρία τῶν προδοτῶν.—Ὁ ὑψῶν ὅπλον ἐναντίον τῆς Πατρίδος ἢ συμμαχῶν μετὰ τῶν ἐχθρῶν, τιμωρεῖται δι' ἀποκοπῆς τῆς μιᾶς χειρὸς καὶ τοῦ ἑνὸς ποδός. Ἡ κολοβὴ χεὶρ ἢ ὁ ποὺς βυθίζεται ἀμέσως ἐντὸς ζέοντος ἐλαίου πρὸς

Digitized by Google

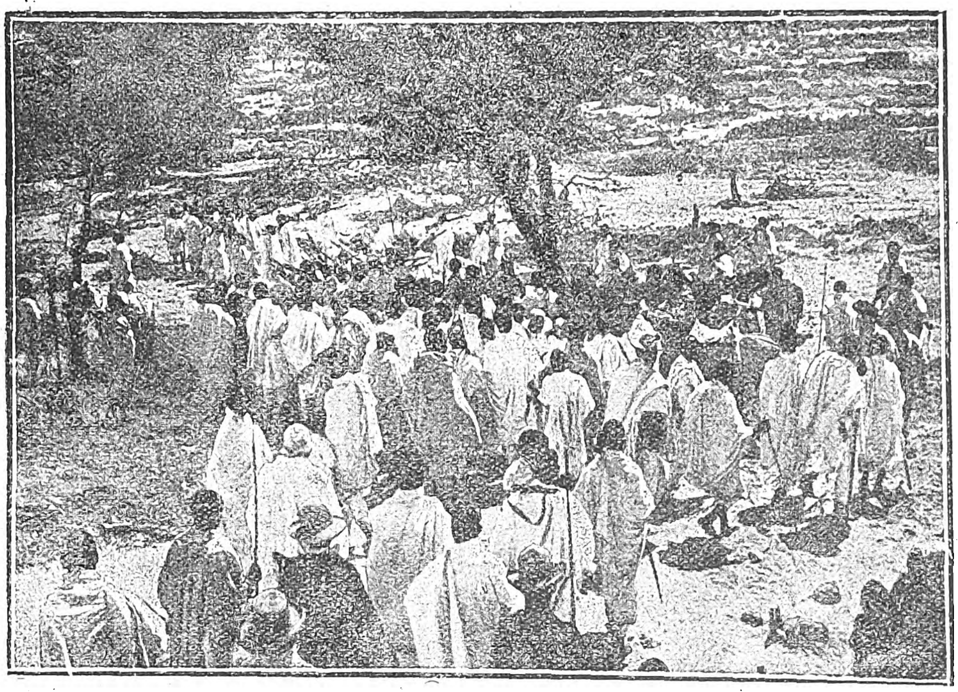

Θρησκευτικὴ ἑορτὴ ἐν Ἀβησσυνίᾳ.

κατάπαυσιν τῆς αἱμορραγίας. Εἰς τὴν σκληρὰν αὐτὴν ποινὴν κατεδικάσθησαν κατὰ διαταγὴν τῆς Αὐτοκρατείρας Ταϊτοὺ πολλαὶ ἑκατοντάδες Ἀβησσυνῶν συλληφθέντων αἰχμαλώτων κατὰ τὸν Ἰταλοαβησσυνιακὸν πόλεμον, διότι εἶχον καταταχθῆ ὡς μισθοφόροι εἰς τὸν Ἰταλικὸν στρατόν. Μερικοὶ ἐκ τῶν ἐπιζησάντων περιφέρονται ἐπαιτοῦντες εἰς τὴν Ἀσμάραν τῆς Ἰταλικῆς Ἐρυθραίας. Μολονότι δὲν ἀπαγορεύεται εἰς αὐτοὺς νὰ ζήσουν εἰς Ἀβησσυνίαν, δὲν τολμοῦν νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὴν πατρίδα των, ἐφ' ὅσον φέρουσι πασιφανὲς καὶ ἀνεξίτηλον τὸ στίγμα τῆς προδοσίας των.

Ὅρκοι.—Ὁ Ἀβησσυνὸς ὁρκιζόμενος δὲν προφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παναγίας ἢ ἄλλου ἁγίου, ὅπως καὶ δὲν ὑβρίζει αὐτοὺς εὑρισκόμενος ἐν ὀργῇ, ὡς παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις, ἀλλ' ὁρκίζεται εἰς τὸ ὄνομα ἢ τὴν δύναμιν ἢ τὸν θάνατον τοῦ Αὐτοκράτορος, εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ θρόνου, ἢ τὸ ὄνομα τοῦ Ράς, εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγεται διοικητικῶς. «Μπὰ-Νεγκοὺς» ἤτοι «Μὰ τὸν Βασιλέα» εἶνε ἡ συνήθης ἀβησσυνιακὴ φράσις, τὴν ὁποίαν ἀκούει ὁ ξένος μόλις πατήσῃ τὸ ἀβησσυνιακὸν ἔδαφος. Ἡ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἢ τὴν Αὐτοκράτειραν βαθυτάτη των εὐλάβεια ἐκδηλοῦται ἀκόμη καὶ διὰ τῆς συνηθείας νὰ συνοδεύωσιν αὐτὸν μεταβαίνοντα εἰς περίπατον. Καὶ ἐνῷ ἐξερχόμενος τῶν Ἀνακτόρων του περιστοιχίζεται ἀπὸ 200—300 ἐνόπλους τῆς ἀκολουθίας, ἐντὸς ὀλίγου εὑρίσκεται περικυκλωμένος καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ χιλιάδας ἰδιωτῶν, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι—χωρὶς καμμίαν ἀνάγκην—ἀφίνοντες τὰς ἀτομικάς των ἀσχολίας—συνοδεύουν εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης των πεζοὶ τὸν ἔφιππον Αὐτοκράτορα εἰς πολυώρους ἐκδρομάς.

Ἡ βαρεῖα ὕβρις.—Δὲν ὑβρίζει, ὡς εἴπομεν, ὁ Ἀβησσυνὸς τὰ ἱερὰ καὶ δὲν βλασφημεῖ, ἀλλ' ὑβρίζει τὸν ὅμοιόν του μὲ ὑβριστικὰ ἐπίθετα, ὧν χειρότερον θεωρεῖται ἡ λέξις «Γυναῖκα», ἀποτεινομένη εἰς ἄνδρα, καὶ ἡ λέξις «Βούδα», ἡ ὁποία σημαίνει ἄνθρωπον μὲ βάσκανον μάτι. Λέγεται, ὅτι ἡ βαρεῖα αὐτὴ ὕβρις — ΓΥΝΑΙΚΑ —ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ Ἰταλοαβησσυνιακοῦ πολέμου. Κατὰ τὸ στρατιωτικὸν συμβούλιον, ὅπερ συνεκροτήθη εἰς τὰ Ἀνάκτορα τῆς Ἀδὶς - Ἀμπέμπα τὰς παραμονὰς τοῦ ὡς ἄνω πολέμου, ὁ Αὐτοκράτωρ Μενελὶκ ἐφαίνετο διστακτικός, μὴ θέλων νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν Ἰταλῶν τῶν προελαυνόντων ἐκ Μασσάβας εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἵνα μὴ χυθῇ, ὡς ἔλεγε, χριστιανικὸν αἷμα. Ἀλλὰ ἡ παρακαθημένη καὶ μετέχουσα τῶν συζητήσεων Αὐτοκράτειρα Ταϊτού, ἐγερθεῖσα μὲ ὀργὴν στρέφεται πρὸς τὸν ἀναποφάσιστον Αὐτοκράτορα καὶ ἀντὶ τοῦ «Τολμήσατε, Μεγαλειότατε», τοῦ λέγει ἀγερώχως: «Ἐὰν σὺ εἶσαι γυναῖκα, θὰ τεθῶ ἐγὼ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς στρατιᾶς καὶ θὰ βαδίσω κατὰ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν ἐλευθερίαν μας». Τὴν ἰδίαν στιγμὴν ἀπεφασίζετο ἡ ἐπίθεσις, τῆς ὁποίας εἶνε γνωστὰ τὰ ἀνέλπιστα διὰ τὴν Εὐρώπην ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ὑλικὴ δύναμις δὲν ἔχει πάντοτε ἐξησφαλισμένην τὴν νίκην.

Ἐθνικὰ λάβαρα καὶ παράσημα.—Εἰς τὴν πρὸ τοῦ Ἰταλοαβησσυνιακοῦ πολέμου ἐποχὴν ἐθνικὸν λάβαρον ἐνθουσιάζον τοὺς πολεμιστὰς ἦτο ἡ ἐρυθρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς ὀμβρέλλα, κάτωθεν τῆς ὁποίας ἐσκιάζετο ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὑπὸ τὴν ὁποίαν δὲν παύει νὰ ἐμφανίζεται καὶ σήμερον ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἀβησσυνιακοῦ θρόνου—μολονότι εἰσήχθη καὶ ἡ χρῆσις τῆς τριχρώμου σημαίας (ἐρυθρᾶς, κιτρίνης καὶ πρασίνης). ἡ ὁποία ἀναπετάννυται εἰς τὰς ἐκστρατείας. Τὰ εἰρημένα χρώματα ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τὸ οὐράνιον τόξον.

Ἐν καιρῷ μεγάλης προελάσεως, καθ' ἣν εὑρίσκεται ἐπὶ κεφαλῆς ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁλόκληρος ἡ Αἰθιοπία τίθεται ἐπὶ ποδός· ἄνδρες, γυναῖκες, γέροντες, παιδιά, ζῶα, ποίμνια, εἶνε εἰς κίνησιν, ὡς ἂν πρόκειται περὶ μετοικεσίας. Ἡ ἐρυθρὰ αὐτοκρατορικὴ σκηνὴ καταλαμβάνει τὸ κέντρον τῆς παρατάξεως (ἡ ὁποία συνήθως ἔχει τὸ σχῆμα ἡμισελήνου) μὲ τὸν Φιταουράρι, ἀρχηγὸν τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς, καὶ τοὺς Κανιαγματς καὶ Γκρασμὰτς—ἀρχηγοὺς τῆς δεξιᾶς καὶ ἀριστερᾶς πτέρυγος—καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὸν Ἀβούνα ἢ Μητροπολίτην.

Παρ' Ἀβησσυνοῖς ἦσαν ἄγνωστα τὰ εὐρωπαϊκοῦ τύπου καὶ ἐπιδεικτικότητος παράσημα. Ταῦτα εἰσήχθησαν ἢ ὑπεδείχθησαν εἰς τὴν Ἀβησσυνιακὴν Αὐλὴν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους Προξένους καὶ διπλωματικοὺς πράκτορας, τοὺς ἐγκατασταθέντας εἰς τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα μετὰ τὸν Ἰταλοαβησσυνιακὸν πόλεμον, τῷ 1897. Οἱ ἐν λόγῳ ξένοι, οἵτινες ἀνέλαβον καὶ τὴν δι' ἐξόδων των εἰς εὐρωπαϊκὰ ἐργοστάσια κατασκευὴν τῶν πρώτων ἐκ χρυσοῦ ἀβησσυνιακῶν παρασήμων (τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ Αἰθιοπικοῦ Ἀστέρος), ἔθεσαν τὰ στήθη των εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ νικητοῦ Αὐτοκράτορος διὰ τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας ἀβησσυνιακῆς παρασημοφορίας κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν μέθοδον.

Χορὸς Ἀβησσυνῶν γυναικῶν.

Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἀνώτερον παράσημον ἐθεωρεῖτο μικρὸν χρυσοῦν ἐνώτιον τὸ ὁποῖον ἰδιοχείρως ἔδιδεν ἢ ἐκρέμα ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὸ ὠτίον τοῦ ἥρωος τοῦ διακριθέντος εἰς τὸν πόλεμον ἢ φονεύσαντος λέοντα, τοῦ ὁποίου ὁ φονεὺς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ καὶ τὴν λεοντῆν ὡς ἐπενδύτην εἰς τὰς ἐπισήμους ἡμέρας. Ἐπίσης εἰς ἔνδειξιν τῆς εὐαρεσκείας του ὁ Αὐτοκράτωρ συνηθίζει νὰ προσφέρῃ ἵππον ἢ ἡμίονον μὲ ἡνία καὶ σάγμα καὶ περιλαίμια πλουσίως διακεκοσμημένα μὲ χάνδρας, κροσσοὺς καὶ ἀργυροποίκιλτα κεντήματα.

Τίτλοι εὐγενείας.—Οἱ ξένοι διπλωμάται ἐπεχείρησαν νὰ εἰσαγάγουν καὶ τίτλους εὐγενείας εἰς τὰ σπαρτιατικὰ ἤθη τῶν ἀφελῶν Ἀβησσυνῶν, οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ ἁπλοϊκότητί των καὶ τῇ καλῇ των πίστει, μὴ ὑποπτευόμενοι καμμίαν εἰς βάρος των συνέπειαν, ἐδέχοντο νὰ θέτωσι τὴν αὐτοκρατορικὴν σφραγῖδα εἰς πᾶν ἔγγραφον ὑποβαλλόμενον ὑπὸ κενοδόξου τινὸς ξένου αἰτοῦντος τίτλον εὐγενείας δι' ἐξωτερικὴν κατανάλωσιν. Ἀλλ' ἦλθε στιγμὴ νὰ ἐγερθῇ διπλωματικὸν ζήτημα μεταξὺ τῆς ἀβησσυνιακῆς Αὐλῆς καὶ μιᾶς εὐρωπαϊκῆς Δυνάμεως, τῆς ὁποίας ὁ ἀντιπρόσωπος ἐπιτυχὼν παρὰ τοῦ Μενελὶκ τὸν τίτλον τοῦ «δουκὸς τοῦ Ἀντοτὸ» (μικροῦ λόφου ἔξωθεν τῆς Ἀδὶς Ἀμπέμπα), ἐζήτησεν ἀργότερον νὰ ἐγείρῃ ἀξιώσεις κυριαρχικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου, γεγονὸς ὅπερ ἠνάγκασε τὸν αὐτοκράτορα νὰ ἀκυρώσῃ καὶ καταργήσῃ τοὺς ἐπικινδύνους διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν του τίτλους πρὸς τοὺς Εὐρωπαίους. Εἶνε γνωστὸν ὅτι ὁ Ἰταλοαβησσυνιακὸς πόλεμος ὀφείλεται εἰς κάτι παρόμοιον, τὴν περίφημον δηλαδὴ συνθήκην τοῦ Ὀτσιάλι, τῆς ὁποίας τὸ κείμενον συνταχθὲν ἀπὸ τὸν Ἰταλὸν διπλωματικὸν ἀπεσταλμένον, ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ Μενελὶκ καλῇ τῇ πίστει καὶ χωρὶς ὁ τόσον ὑποληπτόμενος τοὺς Εὐρωπαίους ἀγαθὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς νὰ φαντασθῇ ὅτι διὰ τοῦ ἐγγράφου ἐκείνου καθίστατο ἡ χώρα του ὑπόδουλος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀμαχητί, ἡ χώρα ἡ ὁποία ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἐμάχετο κατὰ βαρβάρων καὶ ἀλλοθρήσκων πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας της. Ὅταν ἐπαρουσιάσθη μοιραίως ἡ ἀφορμὴ διὰ νὰ ἀντιληφθῇ ὁ Μενελὶκ ὅτι ὑπῆρξε θῦμα τῆς ἁπλοϊκότητός του, ἐξέσχισε τὸ ἀπατηλὸν ἐκεῖνο ἐπὶ μεμβράνης ἔγγραφον καὶ ἡ Ἰταλία κακῶς ἐκτιμήσασα τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς Ἀβησσυνίας, ἐκήρυξε κατ' αὐτῆς τὸν ἀτυχῆ ἐκεῖνον πόλεμον τοῦ 1896.

Πολιτισμὸς καὶ Θρησκεία.

Ὁ πολιτισμός.—Ὁ Χριστιανὸς Ἀβησσυνός, πολεμοχαρὴς καὶ γενναῖος καὶ συνεπῶς προθυμότατος εἰς τὴν φωνὴν τῆς ἐπιστρατευομένης πατρίδος του, εἶνε ἐν καιρῷ εἰρήνης ὁ ἠρεμώτερος καὶ ὁ μᾶλλον ἄφροντις καὶ ὀκνὸς ἄνθρωπος, γλυκὺς καὶ φιλομειδής, φιλόξενος καὶ μὲ παροιμιώδη ἀφέλειαν καὶ παιδικὴν περιέργειαν. Ἡ χριστιανική του πίστις ἔχει προσδόσει κάποιαν ἱεροπρέπειαν εἰς τὸ ὕφος του καὶ τὴν παράστασίν του. Ἡ Ἀβησσυνία ὁλόκληρος ἀποπνέει κάποιον καλογερισμόν, μὲ τὰς παπαδικὰς ἐνδυμασίας, τὰς ὁποίας ἀρέσκονται νὰ ἐνδύωνται οἱ Χριστιανοί, ἀπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ

Digitized by Google

ὁποίου ἡ ἐπίσημος στολὴ **ὁμοιάζει μὲ ὀρθοδόξου** Μητροπολίτου, ὅταν φέρῃ τὴν ἱερὰν μίτραν, μέχρι τοῦ φέροντος «μπουρνούζιον» ἀνυποδήτου πολίτου, μὲ τὰ κομβολόγια καὶ τὰς ποιμαντορικὰς ῥάβδους, τὰς ὁποίας κρατοῦν, τοὺς ξυλίνους σταυρούς, τοὺς ὁποίους στήνουσιν εἰς τὰς ὀροφὰς τῶν καλύβων των, τοὺς μικροὺς μεταλλικοὺς ἢ ὀστεΐνους σταυρούς, τοὺς ὁποίους κρεμῶσι μὲ κορδόνιον εἰς τὸν λαιμὸν μὲ ἄλλα μαζὶ πιττάκια, φυλακτὰ καὶ χάνδρας, μὲ τὰς αὐστηρὰς νηστείας, τὰς συχνάς, πολὺ συχνὰς ἀργίας διὰ θρησκευτικὰς ἑορτάς, κατὰ τὰς ὁποίας ἀναγινώσκονται τὸ Εὐαγγέλιον ἢ οἱ ὕμνοι τοῦ Δαβίδ, εἰς ἐπήκοον πολλῶν ἀπὸ τὸν γινώσκοντα ἀνάγνωσιν. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὀνόματά των (κοινότερα εἶνε Γεώργιος, Ἰωάννης, Μιχαὴλ) ἀποπνέουν τὴν ὀσμὴν λιβανωτοῦ, διότι προτάσσεται εἰς αὐτὰ ἡ λέξις υἱὸς ἢ δοῦλος· λ. χ. υἱὸς-Γεώργιος, δοῦλος-Μιχαήλ, διὰ νὰ σημάνωσιν, ὅτι ὁ φέρων τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶνε υἱὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἢ δοῦλος τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ κ. λ. π. Ὑπάρχει καὶ ὄνομα Γκαβροσελάσιε, τὸ ὁποῖον σημαίνει τὸν δοῦλον τῆς Ἁγίας Τριάδος, κατὰ τὸ Θεόδουλος· ἐπίσης ὑπάρχει καὶ ὄνομα Ἁγιοπνευματόδουλος, Γκαβρο-Ταδίκ.

Ὅλοι οἱ Ἀβησσυνοὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ ψάλλουν θρησκευτικοὺς ψαλμούς, τοὺς ὁποίους ἀποστηθίζουν ἐκ παιδικῆς ἡλικίας, καὶ γνωρίζουν νὰ διηγηθοῦν ἐπεισόδια τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Εἶνε συγκινητικὸν διὰ τὸν Ἕλληνα ταξιδιώτην ν' ἀκούῃ τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἰθαγενεῖς νὰ καυχῶνται, ὅτι εἶνε ὀρθόδοξοι γνήσιοι, τοῦ Ἑλληνικοῦ δόγματος, ῥούμ, καὶ νὰ ζητοῦν νὰ τὸ ἀποδείξουν δι' ἐπιχειρημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων προβάλλονται αἱ παρ' αὐτῶν μέχρι σήμερον ἐν χρήσει εἰς τὰς προσευχάς των ἑλληνικαὶ ἐκκλησιαστικαὶ φράσεις, ὡς λ. χ. «Κύριε Ἐλέησον», «Χριστὸς Ἀνέστη» καὶ ἄλλαι, καὶ ὅτι μαζὶ μὲ τοὺς Ἕλληνας ἑορτάζουν τὸ Πάσχα, τὰ Χριστούγεννα καὶ τὰς ἄλλας ἑορτάς, πλὴν τῆς πρώτης τοῦ ἔτους, ἡ ὁποία ἑορτάζεται ἐν Ἀβησσυνίᾳ τὴν 1 Σεπτεμβρίου μὲ τὸν πανηγυρικώτερον τρόπον, διότι τῆς ἑορτῆς ταύτης μετέχουν καὶ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἡ φύσις. Ὁ θρησκευτικὸς ἑορτασμὸς τῆς πρωτοχρονιᾶς ὑπενθυμίζει εἰς τοὺς Ἀβησσυνοὺς τὴν ἡμέραν, καθ' ἥν, καταπαύσαντος τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐξῆλθεν ὁ Νῶε τῆς κιβωτοῦ του καὶ ηὐλογήθη μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν περισωθέντων ζῴων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰπόντος: «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κυριεύσατε αὐτήν».

Οἱ Ἑβραῖοι, ἑορτάζοντες ἐπίσης τὸ νέον ἔτος τὴν ἰδίαν ἡμέραν, δὲν ἔχουν τίποτε, ἐκτὸς τῆς πρὸς τὸ γεγονὸς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εὐλαβείας των, τὸ ὁποῖον νὰ περιβάλλῃ μὲ περισσοτέραν ἢ τὰς ἄλλας ἑορτάς των αἴγλην. Οἱ Ἀβησσυνοὶ ὅμως, λόγῳ τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας των, αἰσθάνονται τὴν ἡμέραν ταύτην πραγματικὴν χαράν, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἡλιολούστου ἐκείνης ἡμέρας μετὰ τὸν κατακλυσμόν, ἀλλ' ἰδίως διὰ τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει τὴν πρώτην πάντοτε Σεπτεμβρίου ἡ ἀναδυομένη ἀπὸ τὴν τρίμηνον βροχερὰν ἐποχὴν (Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὔγουστον) ἐξαισία ἀβησσυνιακὴ φύσις. Ἡ τρίμηνος βροχερὰ ἐποχὴ εἶνε ἡ χειμερινὴ ἐποχὴ τῆς Ἀβησσυνίας. Εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ νομίζει τις, ὅτι ἀνοίγονται οἱ καταρράκται τοῦ οὐρανοῦ, διὰ νὰ πνίξουν τὴν χώραν, ὡς ἐπὶ **τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀγαθοῦ Νῶε!**

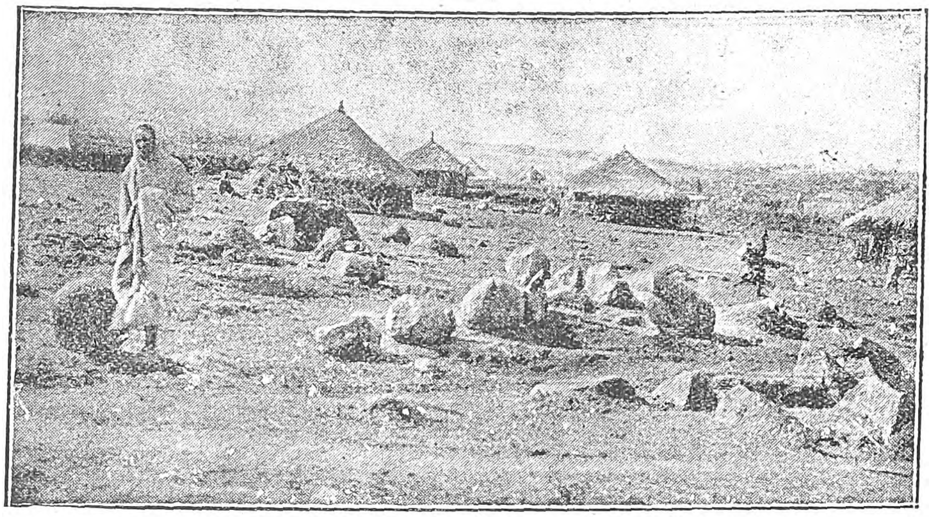

Μία συνοικία τοῦ Ἀδὶς—Ἀμπέμπα.

Ἡ συγκοινωνία σχεδὸν διακόπτεται, διότι οἱ χείμαρροι πλημμυροῦν, καθιστάμενοι ἀδιάβατοι ἐλλείψει γεφυρῶν, καὶ παρασύρουν πολλάκις χωρία, πολλαὶ δὲ κοιλάδες μεταβάλλονται εἰς λίμνας ἀπεράντους. Ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν ἀβησσυνιακῶν βροχῶν πλημμυρεῖ, ὡς γνωστόν, καὶ ὁ ἀρδεύων τὴν χώραν τῶν Φαραὼ χρυσορρόας Νεῖλος.

Πᾶς τις λοιπὸν δύναται ἤδη νὰ φαντασθῇ ποία ἀνία καὶ ἀπογοήτευσις καταλαμβάνουν πάντας κατὰ τὴν ἀπαισίαν ἐποχὴν τῶν καταιγίδων καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ μετὰ ποίου ἐγκαρδίου πόθου καὶ ἀγωνίας ἀναμένεται ἡ ἡμέρα ἐκείνη, καθ' ἣν πλέον ὁ οὐρανὸς γελόεις καὶ χαρμόσυνος θὰ λούεται καὶ ἡ γῆ θὰ ζωπυρῆται ὑπὸ τῶν χρυσῶν ἀκτίνων τοῦ φλογεροῦ ἡλίου. Καὶ ἡ ἡμέρα αὕτη ἄρχεται μὲ τὸ ἀνατέλλον νέον ἔτος καὶ οὕτω συμπλέκονται ἁρμονικῶς δύο ἑορταί, δύο ταυτίζονται χαραί, χαρὰ διὰ τὸ νέον ἔτος καὶ χαρὰ διὰ τὴν νέαν ἐποχήν.

Ἡ φύσις τότε ὡς ἀναγεννηθεῖσα, δροσερὰ καὶ θελκτική, παρουσιάζει ἐξαισίας καὶ ἀπεριγράπτους καλλονάς, ἡ δὲ χαρὰ καὶ ἡ εὐθυμία ἵπτανται πλέον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς χώρας. Αἱ ἀπέραντοι καὶ γραφικώταται πεδιάδες, οἱ περίκλυστοι καὶ ῥωμαντικώτατοι λειμῶνες καὶ πᾶσα γῆς γωνία νομίζει τις ὅτι μὲ τὴν νέαν ἐποχὴν περιβάλλονται νέαν στολήν, ἡ ὁποία πράγματι εἶνε τὸ χάρμα καὶ ἡ ἀπόλαυσις της ψυχῆς. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπῃ τις διὰ τὰ προαιώνια ἐκεῖνα δάση, τὰ σκιερὰ καὶ μαγευτικώτατα, ἔνθα ὁ βόμβος τῆς αὔρας καὶ οἱ τριγμοὶ τῶν περιπεπλεγμένων δένδρων καὶ οἱ γδοῦποι τῶν πελέκεων συνενώνονται μὲ τὰ γλυκύτατα ᾄσματα, τοὺς συρισμούς, τὰς φωνάς, τὸν θόρυβον τῶν ἀπειραρίθμων πτηνῶν καὶ τῶν πολυειδῶν ζῴων;

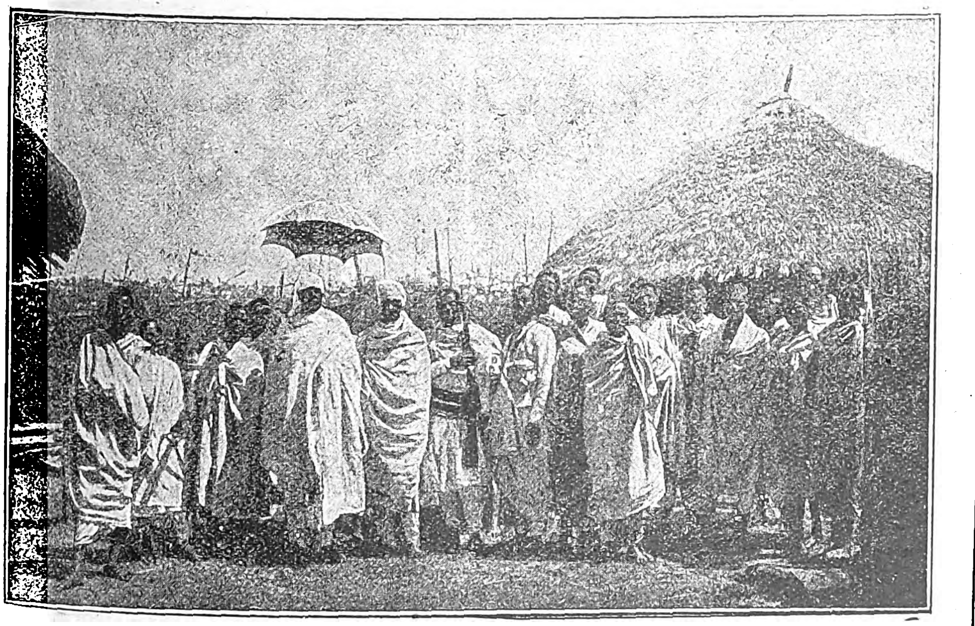

Αβησσυνὸς ἀρχηγὸς περιστοιχούμενος ἀπὸ τὴν συνοδείαν του.

Τὸ ἀβησσυνιακὸν ἡμερολόγιον διαιρεῖ τὸ ἔτος εἰς...13 μῆνας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μὲν 12 ἔχουσιν ἀνὰ 30 ἡμέρας, ὁ δὲ δέκατος τρίτος 5 ἢ 6, ἂν τὸ ἔτος εἶνε δίσεκτον. Ἡ θρησκευτικὴ σφραγίς, τὴν ὁποίαν συναντᾷ τις εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς, ἔχει τεθῇ καὶ εἰς τὴν ἀρίθμησιν τῶν ἐνιαυτῶν. **Ἐλήφθησαν τὰ ὀνόματα** τῶν 4 Εὐαγγελιστῶν πρὸς ὀνομασίαν μιᾶς σειρᾶς 4 ἐτῶν: Ὠνόμασαν τὸ ἓν ἔτος Ματθαῖον, τὸ ἄλλο Μᾶρκον, τὸ τρίτον Λουκᾶν καὶ τὸ τέταρτον Ἰωάννην, τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ δίσεκτον, ὅτε ὁ δέκατος τρίτος μὴν ἔχει, ὡς εἴπομεν, 6 ἡμέρας. Ἐρωτώμενος ὁ Ἀβησσυνὸς ποῖον τὸ τρέχον ἔτος, δὲν γνωρίζει. εἰ μὴ ἂν εἶνε Μᾶρκος ἢ Λουκᾶς κλπ., ἀγνοεῖ δηλ. τὰ ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως διαρρεύσαντα ἔτη, τὰ ὁποῖα ὀλίγον τὸν ἐνδιαφέρουν εἰς τὰς ὑποθέσεις του. Ἄλλως τε οἱ περισσότεροι ἀγνοοῦν καὶ τὰ ἔτη τῆς ἡλικίας των.

Σχολεῖα καὶ Ἐκκλησίαι.—Δυστυχῶς πλήρης ἀγραμματοσύνη ἐπικρατεῖ ἀκόμη εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν ἐλλείψει συστηματικῶν σχολείων, διὰ τὰ ὁποῖα ἀγρὸν ἠγόρασεν ὁ Κόπτης Μητροπολίτης των Ἀβούνα Ματθαῖος. Οἱ ὀλίγοι γνωρίζοντες ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν διδάσκονται εἰς τὸν περίβολον τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοὺς ἱερωμένους, τοὺς ἔχοντας προνόμιον τῶν γραμμάτων. Ξέναι σχολαὶ μόλις τελευταίως ἐπετράπη νὰ λειτουργήσουν εἰς τὴν πρωτεύουσαν. Ἐπίσης λειτουργεῖ καὶ ἑλληνικὴ τῆς ἐκεῖ ἑλληνικῆς Κοινότητος.

Αἱ ἐκκλησίαι—κυκλικαὶ ὅπως καὶ αἱ καλύβαι των—εἶνε πολλαί. Ἀρκεῖ νὰ ὀνειρευθῇ ὁ Αὐτοκράτωρ ἢ ὁ Ρὰς κάποιον Ἅγιον εἰς ὡρισμένην θέσιν διὰ νὰ κτισθῇ μὲ ταχυδακτυλουργικὴν ταχύτητα μία φερώνυμος ἐκκλησίτσα. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν πρωτοεργάτης γίνεται αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ ἢ ὁ Ράς, ὅστις θέτει λίθον ἢ ξύλον εἰς τὸν ὦμόν του καὶ τὸν μεταφέρει εἰς τὸν τόπον ὅπου πρόκειται νὰ κτισθῇ ἡ ἐκκλησία! Τὸ παράδειγμά του μιμοῦνται χιλιάδες Ἀβησσυνῶν καὶ οὕτω τὰ ἀπαιτούμενα ὑλικὰ ἐντὸς ὡρῶν εἶνε ἕτοιμα.

Ἱερεῖς καὶ ἐκκλησίαι.—Εἰς ἑκάστην ἐκκλησίαν ὑπηρετοῦν πολλοὶ διάκονοι ἢ ἱερεῖς, ὧν ἕκαστος ἀντιπροσωπεύει συνήθως, μίαν ἢ πολλὰς οἰκογενείας, διὰ λογαριασμὸν τῶν ὁποίων ἀναλαμβάνει νὰ προσεύχεται εἰς τὸν Ὕψιστον—ἔναντι μικρᾶς ἀμοιβῆς. Οἱ Ἀβησσυνοὶ ἱερεῖς φέρουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν—ἐλλείψει καλυμμαυχίου ὀρθοδόξου ῥυθμοῦ—εἶδος σαρικίου ἐκ λευκῆς μουσελίνης, εἰς τὸ ὁποῖον προσπαθοῦν νὰ δώσουν τὸ σχῆμα καλυμμαυχίου. Ἡ πληθώρα τῶν Ἀβυσσηνῶν ἱερέων εἰς ἑκάστην ἐκκλησίαν ὀφείλεται εἰς τὴν εὐκολίαν, μεθ' ἧς ὁ Κόπτης Μητροπολίτης Ἀβούνα Ματθαῖος ἀποφασίζει τὴν χειροτονίαν τοῦ πρώτου ὑποψηφίου. Εἷς βοῦς ἢ εἷς ἡμίονος ἢ μερικὰ τάλληρα προσφερόμενα εἰς τὸν Μητροπολίτην ἐξασφαλίζουν τὴν ζηλευτὴν παπαδοσύνην.

Ἡ λειτουργία τῆς Κυριακῆς ἄρχεται μὲ τὸν ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου καὶ συνεχίζεται καθ' ὅλην τὴν νύκτα μὲ παραφώνους ψαλμῳδίας ὅλων συγχρόνως τῶν πολυπληθῶν ἱερέων, σχηματιζόντων παράταξιν καὶ κινουμένων ῥυθμικῶς μὲ ἓν βῆμα πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἓν βῆμα πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ κάποτε ἐν θρησκευτικῇ ἐξάρσει πηδώντων ὡς ἐν χορῷ! Ὅταν ἀπαυδήσοον ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῆς ἀγρυπνίας, κάθηνται κατὰ γῆς ἐντὸς τοῦ ναοῦ καὶ ἀφίνουν τὸν Μορφέα νὰ τοὺς ἀναπαύσῃ ὀλίγον· ἀλλὰ μένει εἷς ἐκ περιτροπῆς ἄγρυπνος· καὶ περὶ τὴν χαραυγὴν ἐγείρονται διὰ νὰ συνεχίσουν τὰς ψαλμῳδίας. Οἱ περισσότεροι ἱερεῖς καὶ διάκονοι ἀκόμη φέρουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, κατὰ τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας, μίτρας ἐκ λευκοσιδήρου διαφόρων περιέργων σχημάτων καὶ εἰς τὴν δεξιὰν κρατοῦν ποιμαντορικὴν ῥάβδον, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζονται ὅταν χορεύουσι. Τὰς γοερὰς ψαλμῳδίας των συνοδεύουν ἐκκωφαντικοὶ ἦχοι τυμπάνων καὶ μεταλλικῶν σείστρων καὶ ἀποπνικτικὸς καπνὸς ἀραβικῶν θυμιαμάτων ἐντὸς θυμιατηρίων μὲ πολλοὺς κωδωνίσκους. Συνήθως τὰ τύμπανα καὶ τὰ σεῖστρα καὶ οἱ ἀλαλαγμοὶ τίθενται εἰς ἐνέργειαν

Digitized by Google

ὅταν ψάλλωνται οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαβίδ, εἰς τοὺς ὁποίους ἀρέσκονται περισσότερον, ἀκολουθοῦντες οὕτω καὶ τὰς συστάσεις τοῦ Προφητάνακτος. Ἄλλως τε καὶ οἱ ἱερεῖς χορεύοντες ὑπενθυμίζουν τὸν Δαβὶδ πρὸ τῆς Κιβωτοῦ. Εἶνε δὲ ἀνυπόφορον τὸ μαρτύριον τῶν ξένων, οἱ ὁποῖοι συμβαίνει νὰ εἶνε γείτονες ἀβησσυνιακοῦ ναοῦ, καθότι αἱ ἀδιάκοποι, μονότονοι καὶ ἀκατάληπτοι φωναί, οἱ ἦχοι τῶν τυμπάνων καὶ τῶν σείστρων πλὴν τῶν κωδωνοκρουσιῶν, καθ' ὅλην τὴν νύκτα, εἶνε ἱκαναὶ νὰ κάμουν παραλυτικὸν νὰ ἄρῃ τὸν κράββατόν του καὶ νὰ τρέχῃ εἰς τοὺς δρόμους!

Ἑβραϊκὰ ἔθιμα.—Αἱ ἐκκλησίαι, ὡς εἴπομεν, εἶνε πᾶσαι κυκλικοῦ σχήματος, διότι ἦτο, λέγουν, τοιούτου ρυθμοῦ τὸ ἱερὸν τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, μὲ τὸν ὁποῖον, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἔχουν καὶ συγγενικοὺς δεσμούς. Εἶνε ἀξιοσημείωτον, ὅτι μὲ τοὺς Ἑβραίους, τοὺς ἐλθόντας εἰς Ἀβησσυνίαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σολομῶντος, μετεδόθησαν καὶ διάφορα ἑβραϊκὰ ἔθιμα τὰ ὁποῖα περιέργως διατηροῦνται μέχρι σήμερον. Ταῦτα ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ ὀνομασθοῦν οἱ Ἀβησσυνοὶ ἀπὸ μερικοὺς ξένους «ἑβραΐζοντες Χριστιανοί». Μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶνε καὶ ἡ περιτομή. Ἡ Ἰσραηλιτικὴ Ἕνωσις τῶν Παρισίων διατείνεται, ὅτι ἀνεκάλυψεν εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας τῆς Ἀβησσυνίας ἐκχριστιανισθέντας πρὸ αἰώνων Ἑβραίους, τοὺς Φαλασάς, οἱ ὁποῖοι τηροῦν ἀκόμη τὸ Σάββατον μετὰ τῆς Κυριακῆς.

Ἁγιογραφίαι.—Εἰς τοὺς τοίχους τῶν ναῶν ζωγραφίζουν αὐτοδίδακτοι Ἀβησσυνοὶ ἁγιογράφοι τοὺς Ἀβησσυνοὺς ἁγίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ προστάτης τῆς Ἀβησσυνίας ἡρωϊκὸς ἅγιος Γεώργιος. Εἰς τὰς ρηθείσας ἁγιογοαφίας νομίζει τις ὅτι ἐχρησιμοποιήθησαν οἱ δάκτυλοι τῶν χειρῶν τῶν ἁγιογράφων ἀντὶ χρωστήρων! Τόσον εἶνε τραγελαφικὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν ἱερῶν αὐτῶν εἰκόνων τῆς ἐμβρυώδους ἀβησσυνιακῆς καλλιτεχνίας.

Ἡ μεγάλη νίκη τῶν Ἀβησσυνῶν κατὰ τὸν Ἰταλοαβησσυνιακὸν πόλεμον συνέπεσε κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· διὰ τοῦτο ὁ ἅγιος οὗτος ἀπέκτησεν ἀπεριόριστον φήμην θαυματουργοῦ καὶ ὁ εὐλαβὴς Ἀβησσσυνὸς δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸν κατ' ἔτος ἑορτασμὸν τῆς μνήμης του, ἀλλὰ τὴν ἑορτάζει δι' ἀργίας καὶ προσευχῆς ἑκάστην 23ην τοῦ μηνός, ἤτοι 12 φορὰς τὸ ἔτος! Τὸ ἴδιον ὅμως πράττει καὶ διὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Παναγίας καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ Κυριακὴ ἀργία τηρεῖται μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος, καθὼς καὶ ἡ ἀργία τῶν μεγάλων ἑορτῶν αἱ ὁποῖαι ἑορτάζονται 12 φορὰς τὸ ἔτος. Κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς εἶνε ὑποχρεωτικὴ ἡ ἀργία καὶ εἰς τὰς μὴ χριστιανικὰς φυλάς.

Εἰς τὰς ἁγιογραφίας εὑρίσκει τις καὶ ἄλλας πρωτοτύπους παραστάσεις. Παριστάνουσι λ. χ. τὸν αὐτοκράτορα Μενελὶκ ἢ τὸν ὑποτελῆ βασιλέα τῆς περιοχῆς καταδιώκοντα τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, ἢ κόπτοντα διὰ τῆς τεραστίας σπάθης του καὶ δι' ἑνὸς μόνου σπαθισμοῦ ἑκατοντάδας ἀπίστων κεφαλῶν!

Ἀλφάβητον.—Οἱ γνωρίζοντες γραφήν, καὶ οὗτοι ὡς εἴπομεν εἶνε οἱ κληρικοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προτιμοῦν νὰ γράφουν καλλιγραφικῶς ἐπὶ ζεμβράνης, τὴν ὁποίαν γνωρίζουν νὰ κατασκευάμουν οἱ ἴδιοι. Γίνεται ὅμως καὶ χρῆσις εὐρωπαϊκοῦ χάρτου. Τὸ ἀβησσυνιακὸν ἀλφάβητον ἀποτελεῖται ἀπὸ 250 καὶ ἄνω στοιχεῖα—ὁμοιάζοντα μὲ τὰ ἀρμενικὰ — τὰ ὁποῖα παριστάνουν συλλαβὰς καὶ γράφονται ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά.

Οἱ Ἕλληνες ἐκπολιτισταί.—Μεταξὺ τῶν ἐκπολιτιστικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἔχουν νὰ παρουσιάσουν οἱ ἐν Ἀβησσυνίᾳ πρὸ ἐτῶν ἐγκατεστημένοι ὁμογενεῖς, εἶνε ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀνδρ. Καββαδία, Κεφαλλῆνος γνωστοῦ διὰ τὰς ἐξ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ὡραίας ἀνταποκρίσεις του, ἔκδοσις πρὸ 15 ἐτῶν τῆς πρώτης ἀβησσυνιακῆς χειρογράφου ἐφημερίδος μὲ τὸν τίτλον «Ἀϊμέρο» — ἢ «Γνῶσις»—ἣν ἀνεγίνωσκον οἱ αὐλικοὶ καὶ οἱ κυβερνητικοὶ ὑπάλληλοι καὶ οἱ κληρικοί. Ὁ προοδευτικὸς Αὐτοκράτωρ Μενελὶκ εἶχε ποικιλοτρόπως ἐκδηλώσει τὴν εὐαρέσκειάν του εἰς τὸν Ἕλληνα ἐκδότην τῆς ἀβησσυνιακῆς ἐφημερίδος. Ἕλλην ὡσαύτως ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος διευθυντὴς τῶν αἰθιοπικῶν Τ.Τ.Τ., ὁ κ. Βοῦλτσος, Ἕλλην καὶ ὁ πρῶτος καλλιτέχνης ζωγράφος Γεώργιος Προκοπίου. Εἰς Ἕλληνα ὀδοντοϊατρόν, τὸν κ. Καρακατσάνην, ἐνεπιστεύθη ὁ Μενελὶκ τὴν θεραπείαν τῶν ὀδόντων του. Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ τεχνῖται, ἐργολάβοι καὶ ἀρχιτέκτονες (Μάκρας, Μυριαλῆς, Παπανικολάου, Ὀρφανίδης, Μαλαμάκης, Νάκας, Ζερμπίνης), οἵτινες κατεσκεύασαν τὰς πρώτας εὐρωπαϊκοῦ ρυθμοῦ οἰκοδομάς, πρεσβείας κλπ. καθὼς καὶ τὰς πρώτας μεγαλοπρεπεῖς ἀβησσυνιακὰς ἐκκλησίας. Ἕλληνες ἤνοιξαν τὰ πρῶτα μὲ εὐρωπαϊκὸν κομφὸρ ξενοδοχεῖα καὶ καφενεῖα, (Πλακιώτης, Καββαδίας, Βολλολάκος). Ἕλλην ἔστησε τὸν πρῶτον κινηματογράφον, ὁ κ. Μαυρίκος. Ἕλλην εἰσήγαγε τὰς πρώτας ραπτομηχανάς, ὁ κ. Βρεττός. Ἑλληνικὸν ὑπῆρξε τὸ προσωπικὸν τῆς πρώτης ἀβησσυνιακῆς Τραπέζης. Ἕλληνες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἐξαγωγεῖς τῶν ἀβησσυνιακῶν προϊόντων, δερμάτων, καφέ, κηροῦ, ἐλεφαντοδόντων κλπ. (Ἀδελφοὶ Λιβιεράτου, ἀδελφοὶ Καλοί, Ι. Γερολυμᾶτος, Μουσαγιᾶς, Μ. Δαλέντζας, Ν. Καλαϊτζῆς, Σ. Ἰωαννίδης, Τ. Ἁρματζόπουλος, Μανωλάκης, Διαμαντάρας), διὰ νὰ μὴ μνημονεύσωμεν καὶ τὰ πρὸς τὸν Ἕλληνα κ. Ζερβουδάκην παραχωρηθέντα προνόμια. Καὶ μόνον Ἕλλην δὲν ἦτο ἐπὶ μακρὸν χρόνον ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος! Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μενελίκ, ἄλλοτε ἦτο ὁ Ρῶσος, ἄλλοτε ὁ Ἄγγλος καὶ ἄλλοτε ὁ Γερμανὸς πρόξενος τῆς Ἀδὶς—Ἀμπέμπα. Μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν διωρίσθη καὶ Ἕλλην πρόξενος εἰς τὴν ἀβησσυνιακὴν πρωτεύουσαν.

Ἀβησσυνὴ καλλονὴ ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Γκάλλα. (Ἔργον τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου κ. Γ. Προκοπίου).

Ἡ μόνη ἀξιοσημείωτος ἑλληνικὴ ἐνέργεια κατὰ τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν ἦτο ἡ ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας γενομένη θρησκευτικὴ ἀποστολὴ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν ἐνθουσιώδη καὶ εὐμαθῆ Μητροπολίτην Ἀξώμης Σεβ. κ. Χριστοφόρον, ἡ ὁποία μεταβαίνουσα εἰς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα θὰ προσεπάθει νὰ ἀνασυνδέσῃ τοὺς παλαιοὺς δεσμοὺς τῆς ἀβησσυνιακῆς καὶ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἡ χειροτονία τοῦ Ἁγίου Ἀξοὺμ ἐγένετο τὸν Αὔγουστον τοῦ 1908 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου.

Ἡ πόλις Ἀξοὺμ καὶ ἡ βασίλισσα Σαβά.

Ἡ πόλις Ἀξώμη ἢ Ἀξοὺμ κειμένη εἰς τὰ Β· τῆς Ἀβησσυνίας ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἱερὰ πόλις τῶν Ἀβησσυνῶν, ἡ Σιὼν τῆς Αἰθιοπίας, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ βασίλισσα Σαβὰ ἐπεσκέφθη εἰς Ἱεροσόλυμα τὸν βασιλέα Σολομῶντα καὶ ἐτεκνοποίησε μετ' αὐτοῦ.

Ὁ ζῶν πάντοτε θρῦλος τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος βασιλίσσης τῆς Αἰθιοπίας, ὀνομαζομένης Μακέδας (συγχεομένης ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς μὲ τὴν βασίλισσαν Βαλκίδα τῆς Ἀραβίας), τὴν θέλει μίαν τῶν ὡραιοτέρων γυναικῶν τῆς ἐποχῆς της. Ἡ φήμη της ἔφθασε μέχρι τοῦ Σολομῶντος, ὁ ὁποῖος καὶ τῆς ἀπέστειλεν εἰδικὴν πρόσκλησιν νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ, ἀπειλήσας μάλιστα νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον της, ἂν ἡ πρόσκλησίς του ἀπερρίπτετο. Ἡ ὡραία Αἰθιοπὶς ἠναγκάσθη νὰ τεθῇ εἰς κίνησιν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον εἶχε τὴν περιέργειαν νὰ γνωρίσῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὸν σοφώτερον βασιλέα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ βεβαιωθῇ περὶ τῆς σοφίας του δι' εὐφυῶν ἐρωτήσεων καὶ αἰνιγμάτων. Ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐκάθητο ἐπὶ θαυμασίου ἡμιόνου πλουσίως ἐστολισμένου καὶ ἠκολουθεῖτο ἀπὸ καμήλους καταφόρτους ἀπὸ χρυσόν, πολυτίμους λίθους, ἀρώματα καὶ ἀπὸ χιλιάδας δούλων—δῶρα πρὸς τὸν Σολομῶντα. Ὁ σοφὸς Σολομὼν τῆς ἐπεφύλασσε πολλὰς ἐκπλήξεις. Πρῶτον τὴν ὑπεδέχθη καθήμενος ἐπὶ μεγαλοπρεπεστάτου θρόνου, ἀπαραλλάκτου μὲ τὸν θρόνον τῆς εἰρημένης βασιλίσσης, ὃν εἶχεν αὕτη εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, καὶ ἐντὸς ὀνειρώδους αἰθούσης, τῆς ὁποίας ἡ ὀροφή, οἱ τοῖχοι καὶ τὸ δάπεδον ἦσαν ἀπὸ κρύσταλλον. Κάτωθεν τοῦ κρυστάλλου τοῦ δαπέδου ἔρρεε διαυγέστατος ρύαξ μὲ σπανίους ὡραίους ἰχθῦς καὶ ἦτο μετὰ τοιαύτης τέχνης φιλοτεχνημένος, ὥστε πρὸς στιγμὴν ἡ βασίλισσα Μακέδα ἀπατηθεῖσα ὕψωσε τὴν ἄκραν τοῦ κρασπέδου της διὰ νὰ μὴ βραχῇ! Λέγεται, ὅτι ἡ ὡραία βασίλισσα ἐζήτησε νὰ δοκιμάσῃ τὴν σοφίαν τοῦ Σολομῶντος διὰ τοῦ ἀκολούθου παιγνίου: Ἐτοποθέτησεν εἴς τινα αἴθουσαν τεχνητὰ ἄνθη, τὰ ὁποῖα ἔφερε μαζί της, τοιαύτης ἐπιτυχίας, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ τὰ διακρίνῃ τις, ὅτι δὲν ἦσαν φυσικά. Πλησίον αὐτῶν ἔθεσε παρόμοια ἄνθη φυσικὰ καὶ ἐκάλεσε τὸν Σομομῶντα νὰ τῆς εἴπῃ ποῖα ἐκ τούτων ἦσαν τὰ χειροποίητα καὶ ποῖα τὰ τοῦ κήπου του. Ὁ σοφὸς Ἄναξ, πρὸ τοῦ δυσκόλου προβλήματος, παρήγγειλε καὶ ἐξαπέλυσαν ἐντὸς τῆς αἰθούσης σμῆνος μελισσῶν, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἦτο ἑπόμενον, ἐπεκάθησαν ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἀνθέων καὶ οὕτω τῇ καθοδηγίᾳ τῶν μελισσῶν ἐκέρδισε τὸ στοίχημα! Αἱ πρὸς τὴν Αἰθιοπίδα τρυφεραὶ περιποιήσεις τοῦ Σολομῶντος εἶνε ἀπερίγραπτοι· ἐν τούτοις ἡ πολυθέλγητρος Μακέδα δὲν ἔστεργε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ γίνῃ σύζυγος τοῦ σοφωτέρου τῶν βασιλέων. Ἠναγκάσθη ὅθεν οὗτος νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἀκόλουθον στρατήγημα πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ του:

Κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν ὡραίαν καὶ Ὑψηλὴν ξένην του νὰ τοῦ ὁρκισθῇ, ὅτι τότε μόνον θὰ ἀποφασίσῃ νὰ τοῦ παραδοθῇ, ὅταν οὗτος κατώρθωνε νὰ τὴν συλλάβῃ κλέπτουσαν! Δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ κάμῃ τὸν ὅρκον αὐτόν, προκειμένου περὶ πράξεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἦτο ἀπολύτως βεβαία, ὅτι δὲν θὰ ἐγίνετο ποτὲ ἔνοχος.

Digitized by Google

Ἀβησσυνιακὴ καλλονή. (Ἔργον τοῦ Ἕλληνος ζωγράφου κ. Γεωργίου Προκοπίου).

Ὁ σοφὸς Σολομὼν μετ' ὀλίγον παρέθετε μεγαλοπρεπὲς γεῦμα πρὸς τιμὴν τῆς βασιλίσσης Μακέδας, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπίτηδες ἀπέφυγε νὰ προσφέρῃ οἶνον ἢ ὕδωρ καὶ μόνον κατὰ τὰ ἐπιδόρπια προσέφερεν ἡδύποτα εἰς μικρὰς ποσότητας, τὰ ὁποῖα ηὔξανον τρομερὰ τὴν δίψαν. Εἰς μίαν στιγμὴν φαινομενικῆς ἀπροσεξίας τοῦ Σολομῶντος, ἡ διψασμένη βασίλισσα ἔτεινε κρυφίως τὸ ποτήριόν της καὶ τὸ ἐπλήρωσε δροσεροῦ ὕδατος ἀπὸ τὸν πλησίον της περίκομψον πίδακα, ὅτε συλλαμβάνεται ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀπὸ τὸν ἄγρυπνον Σολομῶντα, καὶ θεωρηθεῖσα κλέπτρια, ἠναγκάσθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑποχρέωσιν καὶ ἐγένετο σύζυγος τοῦ Σολομῶντος. Ἀργότερον ἐπανέκαμπτεν εἰς τὴν πατρίδα της κομίζουσα μετὰ τοῦ καρποῦ τῆς κοιλίας της— τὸν κατόπιν Μενελὶκ τὸν Α' — καὶ πλουσιώτατα δῶρα, συνοδευομένη προσέτι ἀπὸ 12 χιλιάδας Ἑβραίων ἐκ τῶν 12 φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, μὲ 12 Κριτὰς ἐπὶ κεφαλῆς. Οὗτοι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν κατ' ἄλλους μὲν τὰς πρωτοτύπους, κατ' ἄλλους δὲ ἀντίγραφα τῶν Πλακῶν τοῦ Μωϋσέως, τὰς ὁποίας οἱ Ἀβησσυνοὶ καυχῶνται, ὅτι διαφυλάττουν μέχρι σήμερον εἰς τὸν πανάρχαιον ναὸν τῆς πόλεως Ἀξούμ, ἡ ἱερότης τῆς ὁποίας ὀφείλεται πρωτίστως εἰς τὰ ὡς ἄνω ἱερὰ λείψανα. Ὁ υἱὸς τοῦ Σολομῶντος Μενελὶκ ὁ Α' ὅταν ἠνδρώθη, ἐπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἀφοῦ ἐξεπαιδεύθη, ἐπιμελείᾳ τοῦ πατρός του, ἐχρίσθη βασιλεὺς τῆς Αἰθιοπίας ἐντὸς τοῦ Μεγάλου Ναοῦ μὲ τὸ ὄνομα Δαβὶδ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ὅπου ἐβασίλευσε γεόνμενος ἀρχηγὸς μιᾶς σειρᾶς Αἰθιόπων βασιλέων μὲ ἑβραϊκὰ ὀνόματα. Εἰς τοὺς εἰρημένους Ἑβραίους καὶ Ραββίνους, τοὺς συνοδεύσαντας τὴν βασίλισσαν Μακέδαν, ὀφείλονται τὰ ἑβραϊκὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν σήμερον εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ἀβησσυνῶν, οὕτω δι' ἐξηγεῖται ἐξ ἄλλου πῶς ὁ πρὸ 14 ἐτῶν ἀποθανὼν Αὐτοκράτωρ Μενελὶκ ὁ Β', ἐκαυχᾶτο, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸν Σολομῶντα, τιτλοφορούμενος «Λέων Νικητὴς ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα».

Εἰς τὴν ἱστορικὴν ταύτην πόλιν Ἀξούμ, μετελαμπαδεύθη ἀργότερον ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, τοῦ ὁποίου ἴχνη εὔγλωττα εἶνε αἱ μέχρι σήμερον σωζόμεναι ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ μονολίθων καὶ ὀβελίσκων· ἀργότερον δὲ ὑπῆρξεν αὐτὴ ἕδρα τοῦ Ἕλληνος Ἐπισκόπου Φρουμεντίου, τοῦ διαδόσαντος, ὡς εἴδομεν, εἰς τοὺς Ἀβησσυνοὺς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐν Ἀξοὺμ ἐστέφοντο οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀβησσυνίας.

Ὁ κοινωνικὸς βίος.

Ὁ κοινωνικὸς βίος τοῦ Ἀβησσυνοῦ ἔχει πολλὰ τὰ περίεργα καὶ πρωτότυπα διὰ τὸν ξένον. Περιοριζόμεθα νὰ σημειώσωμεν τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα. Ἡ ἀβησσυνιακὴ Δικαιοσύνη ἔρχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμήν. Ἡ νομοθεσία τῆς χώρας ταύτης εἶνε ἀπήχησις τῶν νόμων τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τοὺς ὁποίους οἱ ἐμβριθεῖς Ἀβησσυνοὶ δικασταὶ ἔχουν ὡς βάσιν καὶ ὀνομάζουν «Κωνσταντινιὰ φιτχὰ — νεγκίστ» ἤτοι «Κωνσταντίνου βασιλικαὶ ἀποφάσεις». Τοὺς νόμους αὐτοὺς γνωρίζουν μόνον οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ τῆς Θέμιδος, τῶν ὁποίων κεφαλὴ θεωρεῖται ὁ «Ἀφφὰ—Νεγκοὺς» ἢ «Στόμα τοῦ Βασιλέως», δηλαδὴ ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ Πρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ὁ ἐν λόγῳ ἀνώτατος δικαστικὸς ὑπάλληλος προεδρεύει μόνον, ὅταν κωλύεται ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἡ πηγὴ πάσης νέας νομοθεσίας μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν καὶ συνήθως δικάζει αὐτοπροσώπως, ὡς ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σολομῶντος, τὰς σοβαρὰς ὑποθέσεις τῶν ὑπηκόων του καθήμενος ἐπὶ ἐξέδρας ἀρχαιοπρεποῦς ἐν μέσῳ τῆς ἀκολουθίας του.

Ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ. — Τὴ ἑβραϊκὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποίαν, ὡς εἴπομεν, εὑρίσκει τις εἰς τὰς ἱεροτελεστίας τῶν ἀβησσυνῶν, τὴν συναντᾷ καὶ εἰς τὴν Ἀβησσυνιακὴν δικαιοσύνην. Ἐκεῖ ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύῃ ὁ μωσαϊκὸς νόμος «ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ», καὶ «ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος». Ὁ φονεὺς φονεύεται. Μάχαιραν θὰ δώσῃς, μάχαιραν θὰ λάβῃς. Τὸ ἔργον τοῦ δημίου ἀναλαμβάνουν οἱ συγγενεῖς τοῦ θύματος, εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ὁποίων παραδίδεται μετὰ τὴν διαδικασίαν ὁ κατάδικος καὶ θανατώνεται μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ἢ μὲ τὸ αὐτὸ φονικὸν ὄργανον, δι' οὗ ἐγκλημάτησε. Καὶ αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀμνηστεύσῃ τὸν φονέα. Τὰ δικαστικὰ χρονικὰ τῶν Ἀβησσυνῶν ἀναφέρουν τὸν ἑξῆς ἐξ ἀμελείας φόνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ἥρως ἀπηλλάγη τῆς θανατώσεως, χάρις εἰς τὴν νευρώδη ἐτυμηγορίαν τοῦ Ἀφφά-Νεγκοὺς.

Ὁ φονεὺς χαριεντιζόμενος ἐπὶ ὑψηλοῦ δένδρου, ἔπεσεν ἐπὶ ἀνθρώπου καθημένου ὑπὸ τὴν σκιάν του καὶ τὸν ἀφῆκεν ἄπνουν. Τὸ δικαστήριον ἐθεώρησε δικαίως τὸν ἀτυχῆ φιλοπαίγμονα ἔνοχον φόνου, τὸν ἐδίκασε καὶ τὸν κατεδίκασε παμψηφεὶ εἰς θάνατον, τὸν παρέδωσε δὲ διὰ τὰ περαιτέρω εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἀδικοσκοτωμένου. Ὁ Ἀφφὰ Νεγκοὺς, τοῦ ὁποίου τὴν ὑστάτην στιγμὴν ἐπεκαλέσθη τὴν γνωμάτευσιν ὁ μελλοθάνατος, ἠξίωσεν ὅπως ἐφαρμοσθῇ πιστῶς ὁ σχετικὸς νόμος, ἤτοι νὰ γίνῃ μὲν ἡ ἐκτέλεσις ἀλλὰ μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐξετελέσθη ἡ ἀνθρωποκτονία: δηλαδὴ ὁ μὲν μελλοθάνατος νὰ καθήσῃ κάτωθεν τῆς σκιᾶς, εἷς δὲ τῶν συγγενῶν ἀνερχόμενος ἐπὶ τοῦ δένδρου νὰ ἐπιπέσῃ ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὕψους καὶ νὰ τὸν φονεύσῃ. Οὐδεὶς βέβαια συγγενὴς ἀνελάμβανε τὸν λίαν ἐπικίνδυνον αὐτὸν ἆθλον καὶ οὕτως ἐχαρίσθη ἡ ζωὴ τοῦ φονέως.

Κλέπται καὶ κακοῦργοι.—Ὁ ἱερόσυλος ἢ κλέπτης δημοσίου θησαυροῦ τιμωρεῖται δι' ἀποκοπῆς τῆς χειρὸς ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ καρποῦ διὰ κοπτερᾶς σπάθης ἀπὸ τὸν πρῶτον τυχόντα στρατιώτην διατασσόμενον ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἢ τοῦ ράς. Ὁ νόμος ἀπαγορεύει τὴν σύγχρονον ἀποκοπὴν ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν. Οἱ κοινοὶ κακοῦργοι ἀπαγχονίζονται δημοσίᾳ εἰς δένδρον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀγορᾶς καὶ τὰ πτώματα ἀφήνονται ἐκτεθειμένα ἐπὶ δύο ἡμέρας πρὸς παραδειγματισμόν. Ὁ εἰσάγων καινὰ δαιμόνια ἢ διδάσκων τὴν ἀθεΐαν τιμωρεῖται διὰ λιθοβολισμοῦ ἐκτελουμένου ὑπὸ τοῦ προσκαλουμένου ἀπὸ δημόσιον κήρυκα πλήθους εἰς τὴν κεντρικωτέραν πλατεῖαν τῆς πόλεως. Μεταξὺ τῶν ποινῶν εἶνε καὶ ἡ μαστίγωσις, ἐκτελουμένη δι' ἐλαφροτέρας κλοπὰς ἐπὶ τῆς γυμνῆς ράχεως διὰ βουνεύρου. Ὁ ὑποψήφιος ὀφείλει ὄχι μόνον νὰ μὴ δυστροπήσῃ, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν μαστιγώσεων αὐξάνει, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ μαστίγωμα πολλάκις μελανὸς καὶ αἱμόφυρτος ἢ λιπόθυμος ὀφείλει νὰ πλησιάσῃ τὸν παριστάμενον ρὰς ἢ τὸν αὐτοκράτορα καὶ ἀσπασθῇ τοὺς πόδας του. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἐφηρμόζοντο καὶ ἄλλαι σκληραὶ ποιναὶ—καταργηθεῖσαι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μενελὶκ—, ὡς λ. χ. ἀποκοπὴ τῶν χειλέων ἢ τῆς γλώσσης τῶν ποιουμένων χρῆσιν νικοτιανῆς ἢ ὀπίου.

Ὁ φευγαλέος ὑπουργός.—Τὴν περιεργοτέραν καὶ φαιδροτέραν σκηνὴν παρουσιάζουν αἱ διαδικασίαι διὰ τὰ πταίσματα καὶ πλημμελήματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἁρμόδιος εἶνε ὁ Ναγκαντρὰς (κεφαλὴ τῶν ἐμπόρων), ὁ ὁποῖος κυρίως εἶνε ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου, ἀλλ' ὁ ἴδιος εἶνε καὶ διευθυντὴς τῆς Ἀστυνομίας, Ἀρχιτελώνης, Εἰρηνοδίκης, Δήμαρχος καὶ ἄλλα πολλά. Τὰ γραφεῖα του εἶνε κινητά. Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν συνοδείαν του πολυπληθεῖς ἔφιπποι καὶ πεζοὶ εἶνε οἱ τμηματάρχαι, γραφεῖς, ἢ ἀκόλουθοι, οἱ ὁποῖοι διαρκῶς τρέχουν ὄπισθεν τοῦ πολυπράγμονος αὐτοῦ καὶ ἀεικινήτου καὶ πανταχοῦ παρόντος διαβολανθρώπου καὶ ὑπενθυμίζουν εἰς αὐτὸν ὡρισμένας ἕκαστος ὑποθέσεις ἢ διατάσσονται νὰ λάβουν σημείωσιν ἄλλων. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐπίσης πολῖται ἢ οἱ διερμηνεῖς τῶν Προξενείων—ἀβησσυνοὶ καὶ αὐτοί—τρέχουν ὡς καταδιώκοντες τὸν φευγαλέον ὑπουργὸν ἢ Δήμαρχον καὶ λαμβάνουν ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ἡμιόνου του τὰς ἀπαντήσεις ἐπὶ τῶν ὑποθέσεών των—καὶ κάποτε ἐπὶ τεμαχίου χάρτου (ἡ χαρτοσήμανσις εἶνε ἀκόμη ἄγνωστος) φέροντος τὴν παντοδύναμον σφραγῖδα τοῦ Ναγκαντράς.

Τὰ ὑπαίθρια δικαστήρια.—Εἰς αὐτὸν λοιπὸν ὑπάγονται, ὡς εἴπομεν, τὰ πλημμελήματα ἢ πταίσματα, τὰ ὁποῖα δὲν κατορθώνουν νὰ ἐκδικάσουν τὰ περίφημα ὑπαίθρια δικαστήρια. Διότι εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν λειτουργοῦν εἰς πᾶσαν γωνίαν τὰ ὑπὸ τὸν ἥλιον δικαστήρια εἰς τὰ ὁποῖα ἐξομαλύνονται μὲ τὸν φαιδρότερον καὶ πρωτοτυπώτερον τρόπον ὅλαι αἱ μικροϋποθέσεις. Ἐρίζουσι λ. χ. δύο ἢ περισσότεροι ἀβησσυνοί. Ἐννοοῦν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἡ ὁποία εἶναι προχειροτάτη. Ὁ πρῶτος διαβάτης καλεῖται ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως ἢ τοῦ ράς, νὰ διακόψῃ τὸν δρόμον του — ἔστω καὶ ἂν ἐπείγεται ἀπὸ σπουδαίαν ἀνάγκην — καὶ νὰ καθίσῃ εἰς τὴν ἄκραν τῆς ὁδοῦ καὶ ν' ἀκούσῃ καὶ δικάσῃ τὴν διαφοράν. Ἂν ὁ εἷς δὲν ἀρκῇ, στραματοῦν καὶ δεύτερον καὶ τρίτον διαβάτην, τοὺς ὁποίους ὑποχρεώνουν μὲ τὸν ἐξορκισμὸν «Μπὰ-Νεγκούς», «μὰ τὸν βασιλέα», νὰ λάβουν θέσιν εἰς τὸ χῶμα καὶ νὰ παρακολουθήσουν τὰς ἀγορεύσεις τῶν διαδίκων, εἰς τὰς ὁποίας περιττεύουν οἱ δικηγόροι, διότι ὅλοι εἶνε εὔγλωττοι καὶ νομομαθεῖς. Οἱ ἀκούσιοι λοιπὸν δικασταὶ κάθηνται κατὰ γῆς μὲ ὕφος ἐμβριθές, οἱ δὲ ἀντίδικοι ρίπτουσι τὰς χλαμύδας των εἰς τὴν ράχιν, ἀφίνοντες τὰς χεῖρας ἐλευθέρας—ὡς διὰ πάλην, καὶ κρατοῦντες τὰς ὑψηλὰς ράβδους των, ὁτὲ διὰ νὰ στηρίζωνται, ὅταν ἀκροῶνται ἠρέμως τὸν ἀντίδικον ἀγορεύοντα, ὁτὲ δὲ διὰ νὰ ὑποβοηθῶσι τὰς ρητορικάς των χειρονομίας—, ἄρχονται φωνασκοῦντες, διαμαρτυρόμενοι, διαψεύδοντες ἀλλήλους, ὁρκιζόμενοι, ἐπικαλούμενοι μαρτυ-

Digitized by Google

ρίας, προτείνοντες σπουδαῖα στοιχήματα, (μίαν
σφαῖρα ὅπλου π. χ.), πρὸς ὄφελος τῶν δικαστῶν
διὰ τὸ ἀναληθὲς τῶν καταθέσεων τοῦ ἀντιδίκου
καὶ πᾶσαν καταβάλλοντες προσπάθειαν, ὅπως
κερδίσουν τὴν δίκην. Ἐντὸς ὀλίγου προστίθενται
καὶ ἄλλοι περίεργοι δικασταὶ καὶ ἀκροαταὶ καὶ
οὕτω σχηματίζεται ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου
μία πολυπληθὴς συγκέντρωσις ὑπομονητικῶν ἀν-
θρώπων, οἱ ὁποῖοι κάποτε ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἀκού-
ουν τὰς κωμικοτραγικὰς ἀγορεύσεις — μὲ τὰς
φαιδρὰς χειρονομίας καὶ τὰ ἅλματα—δύο ἀν-
θρώπων δικαζομένων διὰ δύο γρόσια ἢ δι' ἓν
ράπισμα, μέχρις ὅτου ἐπὶ τέλους σιωπηλοὶ ἀκού-
σουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἐτυμηγορίαν τῶν δικαστῶν
ἔχουσαν τὸ κῦρος ἐπισήμου ἀποφάσεως. Ἀλλ' ἂν
ὁ καταδικασθεὶς θεωρήσῃ ἑαυτὸν ἠδικημένον,
δύναται νὰ ἐφεσιβάλῃ ἀποτεινόμενος εἰς τὸν
Νακαντράς. Ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τὸ Δικα-
στήριον ἐσχηματίσθη εἰς ἀπόκεντρον μέρος,
ὅπου δὲν εὑρέθησαν ἀρκετοὶ ἢ σοβαροὶ δικα
σταί, τότε ἐνάγων καὶ ἐναγόμενος ἀλληλοδένονται
καὶ ἀλληλοφρουρούμενοι μεταβαίνουσιν εἰς ἀνα-
ζήτησιν ἀρτιωτέρου δικαστηρίου, ἀφ' οὗ ὁρκι-
σθῶσι προηγουμένως, ὅτι οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν θὰ
θελήσῃ νὰ λυθῇ διὰ νὰ δραπετεύσῃ!

Εἰς τὴν εὐνοϊκὴν ἔκδοσιν μιᾶς δικαστικῆς ἀποφάσεως διαδραματίζει σπουδαῖον μέρος ἡ σπουδαιότης τοῦ προτεινομένου στοιχήματος ἢ τῆς δωροδοκίας πρὸς τὸν δικαστὴν εἴτε κρυφίως εἴτε φανερὰ ὑπὸ τῶν διαμαχομένων. Ὑπάρχουν ἀρκετὰ περίεργα ἀνέκδοτα, ἐκ τῶν ὁποίων σταχυολογοῦμεν τὸ ἑξῆς, ὅπερ ὑπενθυμίζει τὰς δίκας τοῦ Ναστραντὶν Χότζα.

Εἴς τινα δίκην μεταξὺ γυναικὸς καὶ ἀνδρός, προσεφέρθη ὑπὸ τῆς γυναικὸς εἰς τὸν δικαστὴν ὡς δῶρον μία ὑδρία, ἀλλ' ὁ ἀντίδικος ὢν πλούσιος ἀπέστειλεν ἀφ' ἑσπέρας εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἰδίου δικαστοῦ ἕνα ἡμίονον. Ἡ ἐκδοθεῖσα τὴν ἐπομένην ἀπόφασις ἦτο φυσικὰ εἰς βάρος τῆς γυναικός, ἡ ὁποία μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ δικαστηρίου πλησιάσασα τὸν εὐσυνείδητον λειτουργὸν τῆς Θέμιδος, τοῦ λέγει: «Ὥστε τὸ δῶρόν μου ἐπέπρωτο νὰ μοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴν καταδίκην μου;», «Κυρία μου, τῆς ἀπαντᾷ ὁ δίκαιος κριτής, δὲν πταίω ἐγώ, κάποιος ἡμίονος ἐπέρασε καὶ λακτίσας ἔθραυσε τὴν ὑδρίαν σου!»

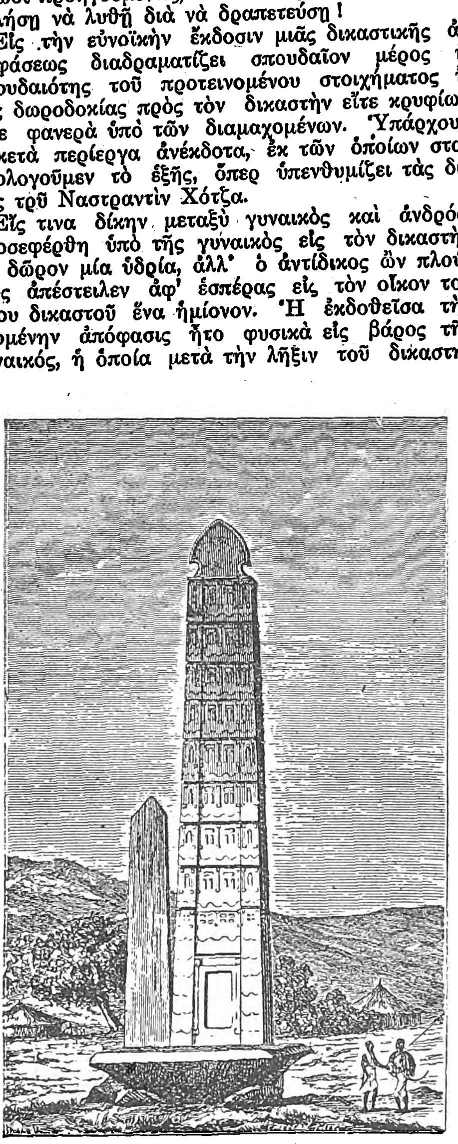

Ὀβελίσκος τῆς Ἀξούμ.

Τοὺς ἀγνώστους κλέπτας ἀνακαλύπτουν οἱ ἀβησσυνοὶ δικασταὶ διὰ μιᾶς ὑπόπτου μεθόδου ὑπνωτισμοῦ. Ποτίζουν μικρὸν παῖδα μὲ γάλα περιέχον ὑγρὸν μεθυστικόν, τὸ ὁποῖον τὸν φέρει εἰς μίαν κατάστασιν ὑπνοβατικήν. Ἀρχίζει τότε ὁ ὑπνωτισμένος ὡς φρενοβλαβὴς νὰ διατρέχῃ τοὺς δρόμους δεμένος μὲ σχοινίον κρατούμενον ἀπὸ τὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα τοῦ Ναγκαντράς. Ὅντινα συλλάβῃ (τὸν ὁποῖον καὶ θὰ δείρῃ ἀλύπητα) ἢ εἰς οὗτινος τὴν καλύβην εἰσέλθῃ καὶ πέσῃ λιπόθυμος μέχρις ὅτου ἐξυπνήσῃ, αὐτὸς κατὰ κανόνα εἶνε ὁ ἔνοχος καὶ ὀφείλει νὰ ὑποστῇ τὰς συνεπείας. Φαντάζεταί τις τὴν κωμικοτραγικὴν σκηνὴν τῶν περιτρόμων διαβατῶν οἱ ὁποῖοι κινδυνεύουν νὰ συλληφθοῦν καὶ νὰ ξυλοκοπηθοῦν ἀπὸ τὸν πρωτότυπον τοῦτον ντετέκτιβ, ὅστις ὅμως συνήθως συλλαμβάνει μὲ τοὺς κλειστοὺς ὀφθαλμούς του τοὺς γνωστοὺς λωποδύτας. Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὰ εὐρωπαϊκὰ προξενεῖα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ὑπηκόους των διὰ τοὺς ὁποίους ἰσχύει ἡ ἑτεροδικία.

Εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν μεταξὺ τῶν ἄλλων μέσων ἀνταλλαγῆς εἶνε καὶ τὸ ὀρυκτὸν ἅλας. Ὑπάρχουν ἀργυραμοιβοὶ... ἁλανίνων νομισμάτων οἱ ὁποῖοι φορτώνουν ἐπὶ ὄνου τὴν περιουσίαν των καὶ τὴν μεταφέρουν οἴκαδε ὅταν λήξει ἡ κίνησις τῆς ἀγορᾶς ὅπου καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τὰ ἔχουν ἐκθέσει.

Πλήρης ἀσφάλεια.—Ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐστηρότητος καὶ ἐφαρμογῆς τῶν νόμων ἡ ἐγκληματικότης εἶνε πολὺ ὀλιγωτέρα ἢ εἰς ἄλλας χώρας. Ὁ ξένος δύναται νὰ ταξειδεύσῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἀβησσυνίας ἀσφαλῶς. Πρὸ τῆς κατασκευῆς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τζιμπουτὶ—Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, καὶ σήμερον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ τόπου διενεργεῖτο μὲ ἡμιόνους, μὲ τοὺς ὁποίους μεταφέρονται, ὄχι μόνον τὰ ἐμπορεύματα, ἀλλὰ καὶ κιβώτια ἀναρίθμητα μὲ ἀργυρᾶ τάλληρα Μαρίας Θηρεσίας ἢ τοῦ Μενελίκ, χωρὶς νὰ σημειωθοῦν ληστρικαὶ ἐπιθέσεις, μολονότι τὰ καραβάνια διέρχονται ἐρημικὰ μέρη ὅπου θὰ ἠδύναντο νὰ ὀργιάσουν ἀνενοχλήτως οἱ λησταί.

Οἰκογενειακὴ ζωή.

Οἱ ἐλεύθεροι γάμοι.—Εἰς τὴν προηγουμένην περὶ δικαιοσύνης σκιαγραφίαν μας δὲν ὡμιλήσαμεν περὶ πνευματικῶν δικαστηρίων, διότι τοιαῦτα δὲν ὑφίστανται. Τὸ συζυγικὸν ζεῦγος δύναται εὐκόλως νὰ διαλυθῇ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνετέθη, ἄνευ τῆς διαλυτικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μητροπολίτου, ὅστις ἄλλως τε δὲν ἐρωτᾶται καὶ ὅταν συνάπτεται ὁ γάμος. Ἐπίσημοι γάμοι μὲ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν μετάληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων—ὧν ἡ διάλυσις εἶνε ἀδύνατος—εἶνε ὀλίγοι, καὶ οὗτοι τῶν ὑψηλῶν κυβερνητικῶν προσώπων, ρὰς ἢ ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν ἐμποδίζονται νὰ ἔχουν καὶ μερικὰς ἄλλας συμβίας ὑπὸ τύπον ὑπηρετριῶν. Ὁ ἐλεύθερος γάμος εἶνε ὁ μᾶλλον ἐν χρήσει ἐν Ἀβησσυνίᾳ.

Οἱ συνενούμενοι κοινῇ συγκαταθέσει προσφέρουν ἕκαστος ὅ,τι διαθέτει, καλύβην, κτήνη, μαγειρικὰ σκεύη κλπ. καὶ συζοῦν ὡς συνεργάται καὶ σύνευνοι.

Αἱ κατοικίαι. — Αἱ κατοικίαι τῆς λαϊκῆς τάξεως — κτισμέναι μὲ λάσπην καὶ ξύλα — εἶνε κυκλικαὶ μὲ χορτοσκεπῆ κωνικήν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὀροφὴν εἰς σχῆμα πελωρίου μανιταρίου, καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓν ἢ δύο δωμάτια, μὲ εὐρύχωρον αὐλὴν περιτριγυρισμένην μὲ φράκτην. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι οἱ Ἀβησσυνοὶ δὲν ἔχουσιν ἀποχωρητήρια. Οἱ ἐκτεταμένη ἀγροὶ εἶναι εἰς τὴν διάθεσίν των καὶ ἐκεῖ τῇ βοηθείᾳ τῶν ράβδων, τὰς ὁποίας κατὰ κανόνα κρατοῦν πάντες, πράττουν ὅ,τι εἰς παρομοίας στιγμὰς αἱ γαλαῖ μὲ τοὺς ὄνυχάς των! Ἡ ἐπίπλωσις τῆς οἰκίας ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ὅπλα ἀσπίδας καὶ δόρατα τοῦ ἀνδρός, κρεμάμενα εἰς τοὺς τοίχους, ἀπὸ τὰ μαγειρικὰ σκεύη, ἀπὸ μίαν ψάθαν, (ἢ δέρμα ἀγρίου θηρίου) ἐστρωμένην κατὰ γῆς καὶ χρησιμεύουσαν ὡς στρῶμα μὲ προσκεφάλαιον ξύλον ἢ λίθον κοιλωτὸν πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς κεφαλῆς. Οἱ ἀβησσυνοὶ κοιμῶνται ἐντελῶς γυμνοί, καλυπτόμενοι μὲ μίαν χλαμύδα. Ἡ λιτότης τῆς ἐπιπλώσεως τῶν ἀβησσυνιακῶν οἰκιῶν καὶ ὁ σπαρτιατικὸς τρόπος τοῦ κοιμᾶσθαι ἐπὶ ξυλίνου ἢ πετρίνου προσκεφαλαίου, ἔχουν καὶ αὐτὰ ἐλατήριον θρησκευτικόν, διότι ὁ ἀβησσυνὸς ἔχει ὑπ' ὄψει τὴν σχετικὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ὅστις συνέστησεν, ὅπως ὁ οἶκος χρησιμεύῃ μόνον ὡς καταφύγιον καὶ δέον νὰ περιέχῃ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Δὲν ἐννοεῖ δὲ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναπαύσῃ τὴν κεφαλήν του ἐπὶ ἁπαλοῦ μαξιλαρίου, ἀφ' οὗ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι.

Συνήθως ἐντὸς τοῦ ἰδίου δωματίου, τὸ ὁποῖον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖον εἶναι χωρὶς παράθυρον, εἶναι καὶ ἡ ἑστία, ὁ καπνὸς τῆς ὁποίας ἔχει ἀναλάβει τὸ ἔργον τοῦ βαφέως, χρωματίζων τὸ ἐσωτερικὸν μὲ ὁλόμαυρον χρῶμα.

Εἰς τὴν ἑστίαν αὐτὴν θέτει σιδηροῦν δίσκον, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἀνάπτει ξύλα ἢ ἀπεξηραμένην κόπρον κτηνῶν καὶ ψήνει—ἡ γυνὴ—τὸν ἄζυμον ἄρτον, εἶδος πήττας ὑποξύνου. Τὸ σχετικὸν ἄλευρον κατασκευάζει ἡ ἰδία, τρίβουσα δι' ἀβραμιαίας μεθόδου τὸν σῖτον ἢ τὴν «ντούρα» ἢ «τέφ» (σιτηρὰ τῆς Ἀβησσυνίας) μεταξὺ μιᾶς λείας καὶ ἐπικλινοῦς πλακὸς καὶ ἑνὸς κυλινδρικοῦ λίθου, ᾄδουσα ταυτοχρόνως μονότονον τραγοῦδι διὰ νὰ λησμονῇ τὸν κόπον. Ἐν γένει τὰ καθήκοντα τῆς γυναικὸς εἶνε βαρύτερα τῶν τοῦ ἀνδρός. Ἡ γυνὴ κόπτει ξύλα ἢ χόρτα, σκάπτει, ἀροτριᾷ, φέρει εἰς τὴν ἀγορὰν τὰ προϊόντα πρὸς πώλησιν ἢ ἀνταλλαγήν, φέρει ἀπὸ τὰς πηγὰς ἢ τοὺς ποταμοὺς ὕδωρ ἐντὸς πελωρίας ὑδρίας περιδενομένης εἰς τὴν πλάτην, καί, ὅπως εἴδομεν, βοηθεῖ ἀκόμη τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὰς ἐκστρατείας. Ὁ ἀνήρ, ὅταν δὲν εἶνε ἐπιστρατευμένος παραμένει οἴκαδε καὶ ἂν δὲν συζητῇ ἢ δὲν παίζῃ σκάκι, ὑφαίνει εἰς τὸν ἀργαλειὸ τὰ ἀναγκαῖα βαμβακερὰ ὑφάσματα πρὸς ἰδίαν χρῆσιν ἢ πρὸς πώλησιν, ἢ ράπτει τὰ φορέματα τὰ ἰδικά του, τῶν τέκνων του καὶ τῆς συζύγου του. Ἰδοὺ ἕνας τόπος, ὅπου ἡ γυναικεία ἀμφίεσις εἶνε εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀνδρός, ὅστις καὶ διὰ τοῦτο εἶνε ἥσυχος μὴ ἔχων ν' ἀντιμετωπίζῃ τὰς ἐναλλαγὰς τῆς μόδας τῆς συζύγου του, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἀλλαχοῦ μίαν τῶν μεγαλυτέρων κοινωνικῶν πληγῶν.

Ἐνδύματα.—Τὰ ἐνδύματα τῶν ἀβησσυνῶν εἶνε ἁπλούστατα καὶ γραφικά. Οἱ ἄνδρες φέρουσιν ἁπλοῦν ὑποκάμισον φθάνον μέχρι τῶν γονάτων καὶ βρακίον ἐπίσης λευκὸν εὐρύχωρον εἰς τοὺς γλουτοὺς καὶ στενὸν εἰς τὰς κνήμας. Περιτυλίσσουν εἰς τὴν ὀσφύν των ζωνάριον τεραστίων διαστάσεων, ὅπερ περισφίγγεται ὁσάκις ὁ ἀβησσυνὸς εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὀχυρωθῇ κατὰ τῆς πείνης. Πάντες φέρουν ἀρχαιοπρεπῶς λευκὴν χλαμύδα, τῆς ὁποίας μία λωρὶς εἶνε ἐρυθρά. Αἱ γυναῖκες ἐνδύονται ὡσαύτως λευκὸν βαμβακερὸν ποδήρη χιτῶνα μὲ καρὲ καὶ εὐρύχωρα κοντὰ μανίκια καὶ ζώνην εἰς τὴν ὀσφύν. Τίποτε ἄλλο ἐσωτερικῶς. Αἱ εὐποροῦσαι φέρουσι καὶ μαῦρον μανδύαν ἢ μπουρνούζιον καὶ καλύπτουσι τὴν κεφαλὴν μὲ εὐρωπαϊκοὺς ἀνδρικοὺς πίλους ὅλων τῶν σχημάτων καὶ ἐποχῶν, ἐξ ὧν προτιμᾶται ἡ ρεμπούμπλικα. Τοὺς ἰδίους πίλους Εὐρωπαϊκούς, φέρουν καὶ οἱ ἄνδρες των, οἱ ὁποῖοι ἐξ ἄλλου συνηθίζουν νὰ κρατοῦν μικρὰς χαρτοπλέκτους ὀμβρέλλας πρὸς προφύλαξιν τοῦ χρώματός των ἀπὸ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας.

Ἡ χλαμὺς εἰς τοὺς ἄνδρας εἶνε τὸ μέσον τῆς ἐκδηλώσεως διαφόρων συναισθημάτων, τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης, τοῦ σεβασμοῦ, τῆς ὑπεροχῆς τοῦ φέροντος αὐτήν, διότι ἀναλόγως τῆς περιστάσεως ὁ Ἀβησσυνὸς περιβάλλεται τὴν χλαμύδα του μὲ ἕνα διάφορον τρόπον, οὕτω λόγου χάριν, πρὸ τῶν ἀνωτέρων του τὴν περιβάλλεται ὡς πιστεμάλιον λουτροῦ, ἐξερχόμενος δ' εἰς περίπατον, καλύπτει μὲ αὐτὴν τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς ὤμους· ὅταν δὲ ἀνήκῃ εἰς μεγαλυτέραν κοινωνικὴν τάξιν ἀποκρύπτει καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπόν του ἐξ ὑπερηφανείας ἢ ἐκ φόβου πρὸς τὴν βασκανίαν, ἀφίνων μόνον τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν ἀσκεπῆ διὰ νὰ βλέπῃ· ἀγορεύων δ' εἰς τὰ δικαστήρια, τὴν ρίπτει εἰς τοὺς ὤμους ὡς Ἀπόλλων, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Πάντες οἱ ἀβησσυνοί, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς, πλὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, εἶνε ἀνυπόδητοι. Θεωρεῖται μαλθακὸς καὶ ξενομανὴς ὁ φέρων εὐρωπαϊκὰ ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα συγχωροῦνται μόνον, ὅταν ὁ ἀβησσυνὸς πάσχῃ

Digitized by Google

 ΑΒΗΣΣΥΝΙΑ

ἀπὸ ἀφροδισιακὸν νόσημα καὶ ὑποβάλλεται εἰς τὴν θεραπείαν τῆς ἀβησσυνιακῆς μεθόδου, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν ὑπόδησιν.

Τὰ πρῶτα ὑποδήματα, τὰ ὁποῖα ἐφόρεσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Μενελὶκ πρὸ 35 ἐτῶν, ὅτε ἦτο ἁπλοῦς διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Σόας, κατεσκευάσθησαν ἀπὸ τὸν Ἑλβετὸν μηχανικὸν καὶ ἔπειτα σύμβουλον τοῦ Κράτους καὶ ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν Ἀλφρὲτ Ἴλιγκ, ὅστις ὑπεχρεώθη, ὅταν τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Μενελὶκ διὰ νὰ τοῦ ὑποβάλῃ τὰς ὑπηρεσίας του ὡς μηχανικός, νὰ τοῦ κατασκευάσῃ εὐρωπαϊκὰ ὑποδήματα· καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἴλιγκ ἠγνόει τὴν τέχνην, ἠναγκάσθη νὰ ξηλώσῃ τὰ ἰδικά του διὰ νὰ βγάλῃ ἀχνάρια.

Οἱ καλλωπισμοί. — Ἡ κόμμωσις τῶν γυναικῶν εἶναι ἀρκετὰ δύσκολος καὶ ἀπαιτεῖ πολλὰς ὥρας. ἀλλὰ δὲν γίνεται εἰμὴ ἅπαξ τοῦ μηνὸς καὶ ὄχι ὑπὸ τῆς ἰδίας, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλης γυναικὸς ἐπαγγελλομένης τὴν κτενίστριαν. Χωρίζεται ἡ κόμη ἀπὸ τὸ ἄκρον τοῦ μετώπου μέχρι τοῦ ὀπισθίου τῆς κεφαλῆς εἰς αὔλακας πολλοὺς καὶ παραλλήλους καὶ αἱ ἐν τῷ μεταξὺ τρίχες συμπλέκονται διὰ καρφοβελώνης εἰς ψαθωτοὺς ὄφεις καὶ καταλήγουσιν εἰς τὸν τράχηλον εἰς μικρὰς ἑλικοειδεῖς οὐράς. Πολλαὶ κυρίαι ἀπαλλάσσονται τοῦ κόπου τούτου κείρουσαι ἀρρενωπότατα τὴν κόμην των. Τοῦτο πράττουν καὶ εἰς ἔνδειξιν πένθους. Ἔθιμον ἄξιον σημειώσεως εἶνε ἡ διὰ βουτύρου ἢ λίπους ἐπίχρισις τῆς κεφαλῆς εἴτε διὰ τὴν ὑποτιθεμένην ὑγιεινὴν ὠφέλειαν εἴτε διότι τὸ βούτυρον ἢ τὸ λίπος θεωρεῖται κακὸς ἀγωγὸς τῆς ἡλιάσεως. Ἀλλὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο τόσον ὑπερβαίνε τὰ ὅρια, ὥστε μὲ τὴν ἐπικαθημένην σκόνην λυγδοποιεῖται τὸ λίπος ἀπαισίως καὶ ἀναδίδει ὀσμὴν ἥκιστα εὐάρεστον. Θεωρεῖται καλλωπισμὸς ὁ δι' ἀντιμονίου στιγματισμὸς τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ σώματος, ἡ διὰ ραστικίου βαφὴ τῶν βλεφαρίδων καὶ διὰ λιχάνης τῶν ὀνύχων.

Εἶνε ἐξαιρετικῶς ὡραῖοι καὶ πάλλευκοι οἱ Ἀβησσυνιακοὶ ὀδόντες. Εἰς τὴν φυσικήν των καλὴν ποιότητα προστίθεται καὶ ἡ ὠφέλεια τῆς καθαριότητος, τῆς ὁποίας ἐπιμελοῦνται διὰ πρωτογόνων ψηκτρῶν ἐκ ξύλου χυμώδους, ἔχοντος τὰς ἰδιότητας τῆς καλυτέρας ὀδοντόπαστας· Ἡ καθαριότης τῶν ὀδόντων εἶναι τὸ ἅπαντον τῆς γυναικείας καθαριότητος ἐν Ἀβησσυνίᾳ.

Οἱ ἄνδρες εἶνε καθαρώτεροι καὶ μᾶλλον φιλόκαλοι. Ξυρίζονται ὡς οἱ Εὐρωπαῖοι ἢ ἀφίνουν πώγωνα, ὑπογένειον, φαβορίτας καὶ μύστακα δασύν, ψαλλιδισμένον ἢ ξυρισμένον κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συρμοῦ. Αἱ τρίχες τῶν ἀβησσυνῶν λευκαίνονται κατὰ τὸ γῆρας, ὅπως καὶ τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν παρουσιάζουν οἱ πωγωνοφόροι γέροντες μὲ τὸ βαθὺ μελαγχροινὸν χρῶμα τοῦ προσώπου των καὶ τὴν λευκὴν κορνίζαν τῆς κόμης καὶ τῆς γενειάδος εἶνε γραφικωτάτη.

Ἀνταλλαγὴ ἐμπορευμάτων.— Αἱ γυναῖκες, ὡς εἴπομεν, μεταφέρουν εἰς τὴν ἀγορὰν καθ' ὡρισμένας ἡμέρας, καθ' ἃς διενεργοῦνται ὅπως εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὰ «παζάρια», τὰ προϊόντα τῆς ἐργασίας των πρὸς πώλησιν ἢ ἀνταλλαγήν. Διότι εἰς τὸ ἐσωτερικὸν πρὸ παντός, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἰσχύει ἀκόμη ἡ ἀρχέγονος μέθοδος τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐμπορευμάτων. Δίδει ξύλα καὶ λαμβάνει χόρτα, δίδει βούτυρον καὶ λαμβάνει ἀνάλογον ποσότητα σίτου ἢ κριθῆς κλπ.

Ἀλλ' ὅταν ὁ ἀβησσυνὸς δὲν θέλει νὰ ἀνταλλάξῃ τὰ ἐμπορεύματά του, πληρώνεται τὴν ἀξίαν των εἰς σφαῖρας ὅπλου ἢ εἰς τεμάχια ὀρυκτοῦ ἅλατος, τὰ ὁποῖα ἐπέχουν θέσιν νομίσματος, ἂν καὶ κυκλοφοροῦν πρὸ ἐτῶν καὶ τὰ ἀργυρᾶ τάλληρα Μαρίας Θηρεσίας καὶ τὰ ἰσομεγέθη τάλληρα Μενελίκ, τὰ ὁποῖα κυρίως ἐξυπηρετοῦν τὰς δοσοληψίας τῶν πόλεων, ὅπου ἐμπορεύονται καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι.

Μὲ μίαν σφαῖραν ὅπλου ἀγοράζει κανεὶς καὶ σήμερον ἀκόμη 20—30 αὐγὰ ἢ μίαν ὄρνιθα, μὲ δέκα δὲ ἢ δώδεκα σφαῖρας ὁλόκληρον ἀρνίον. Ὁ ἀβησσυνὸς ἐργάτης ἐλάμβανεν ἡμερομίσθιον μίαν σφαῖραν, ἡ ὁποία τῷ ἦτο ἀρκετὴ διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Αὐτὸς ἦτο ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἡ αὐτοκράτειρα Ταϊτοὺ ἠναντιοῦτο εἰς τὰς φιλοπροόδους τάσεις τοῦ Μενελίκ, θέλοντος νὰ ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ τόπου εἰς τὸν πολιτισμόν, διότι ἦτο τῆς γνώμης, ὅτι ὁ πολιτισμὸς θὰ ἐδημιούργει διὰ τὸν ἀβησσυνιακὸν λαὸν ἀνάγκας καὶ θὰ εἰσῆγε κακίας, τὰς ὁποίας δὲν εἶχε καὶ κατὰ συνέπειαν θὰ καθίστατο δυστυχής.

Ἡ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα καὶ τὰ ἀνάκτορα.

Πρὸ τοῦ ἰταλοαβησσυνιακοῦ πολέμου τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα δὲν διέφερον εἰς τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἁπλότητα ἀπὸ τὰς περιγραφείσας ἀβησσυνιακὰς κατοικίας, ὁ δὲ «Θρόνος» ἦτο ξύλινος, εἶδος τετράποδος δερματοπλέκτου κλίνης μὲ ἐρυθρὰ ἄνωθεν παραπετάσματα σχηματίζοντα εἶδος κουβουκλίου. Μέχρι σήμερον εἰς τὴν ἀβησσυνιακὴν γλῶσσαν ὁ θρόνος ὀνομάζεται μὲ τὴν λέξιν «ἀλγκά», ἤτοι κρεββάτι.

Ἀβησσυνὴ Βοσκοποῦλα.

Σήμερον ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ ἔχει μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα, μὲ ἀνατολικὴν ἐπίπλωσιν. Αἱ χιλιάδες τῶν ἰταλῶν αἰχμαλώτων τῶν συλληφθέντων εἰς τὴν μάχην τῆς Ἄδουας δὲν παρέμειναν ἄεργοι εἰς τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης· ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τοῦ Μενελὶκ πρὸς ἀνέγερσιν τῶν νέων ἀνακτόρων του «Γκίμπι» ἐπὶ δεσπόζοντος λόφου τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα. Εἶνε ἄθροισμα λιθοκτίστων μεγάλων οἰκοδομῶν ἰνδοευρωπαϊκοῦ ρυθμοῦ, μὲ βεράντας καὶ λαβυρινθώδους διαδρόμους καὶ καταφύτους ἀπὸ εὐκαλύπτους αὐλάς, ὅπου κυκλοφοροῦν χιλιάδες αὐλικῶν, ἀκολούθων καὶ ἰδίως δούλων, μὲ ἰδιαιτέραν αἴθουσαν τοῦ Θρόνου ὅπου γίνονται αἱ ὑποδοχαὶ τῶν πρεσβευτῶν καὶ τῶν ἐπισήμων ξένων, καθὼς καὶ τὰ σισσίτια. Ἡ ἵδρυσις τῶν ἐν λόγῳ ἀνακτόρων, ἡ ἐγκατάστασις εὐρωπαίων προξένων εἰς νεόκτιστα κολὰ κτίρια, ἡ ἔναρξις κατασκευῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ τὸ Djibouti πρὸς τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα κτλ. ὑπεχρέωσαν τὸν Μενελὶκ νὰ μονιμοποιήσῃ ἐδῶ τὴν διαμονήν του καὶ νὰ καταστήσῃ τὴν νέαν αὐτὴν πόλιν ὁριστικὴν πρωτεύουσαν τῆς Αἰθιοπίας. Ἄλλοτε ἡ πρωτεύουσα ἦτο κινητή. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους πρωτεύουσα τῆς Αἰθιοπίας ἦτο τὸ Κοντζάμ. Πρὸ ἑξήκοντα ἐτῶν ὁ βασιλεὺς Θεόδωρος ἔμενεν εἰς τὴν πόλιν Μάγδαλα, ὅπου καὶ περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων τῶν ἐκστρατευσάντων κατ' αὐτοῦ τῷ 1868 ηὐτοκτόνησεν, ἵνα μὴ παραδοθῇ.

Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Ἰωάννης ἐγκαθιδρύθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Τιγρὲ μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μακάλλε μέχρι τοῦ 1887· ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον Μενελὶκ τέως ὑποτελὴς βασιλεὺς τῆς Σόας μὲ πρωτεύουσαν τὸ Ἀνκοβέ, ἐθεμελίωσε τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, καὶ ἦτο ἕτοιμος νὰ τὴν ἐγκαταλείψῃ καὶ νὰ ἱδρύσῃ ἄλλην πρωτεύουσαν, τὸ Ἀδὶς-Σάλεμ, ἀλλ' ἐπρόλαβεν αὐτὸν ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις τῆς Ἀδὶς—Ἀμπέμπα καὶ πρὸ παντὸς αἱ συστάσεις τῶν Εὐρωπαίων διπλωματῶν ἀντιπροσώπων, οἱ ὁποῖοι τῷ ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὸν ἀκολουθοῦν μετατοπιζόμενον. Οὕτω ὁ νέα αὕτη πόλις, ἐκτισμένη εἰς ὕψον 4000 μέτρων ἐπὶ γραφικῶν ξηλόφων, ἐξησφάλισεν ὁριστικῶς τὴν θέσιν πρωτευούσης τῆς Αἰθιοπίας καὶ ἔλαβεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Ἡ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ἔχει προικισθῇ μὲ τηλεφωνικὸν δίκτυον, μὲ τὸ ὁποῖον συνδέονται καὶ αἱ σπουδαιότεραι ἐπαρχίαι τῆς Ἀββησυνίας καὶ τὸ Τζιμπουτί. Δηλαδὴ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἡ Ἑλλὸς δὲν ἔχει πλήρως πραγματοποιήσει, ὁ Μενελὶκ ἐφήρμοσεν εἰς τὴν χώραν του πρὸ 20 ἐτῶν, χωρὶς οἱ ἀπολίτιστοι λαοί του νὰ τολμοῦν ποτὲ νὰ θίξουν τὰ τηλεφωνικὰ σύρματα, τὰ ὁποῖα συρίζοντα ἐν τῷ μέσῳ δασῶν καὶ κοιλάδων εἰς ἀπεράντους ἀποστάσεις, ἀφήνουν τὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς ὅτι διοχετεύουν προφορικὰ προστάγματα τοῦ Βασιλέως τῶν Βασιλέων. Ἂν συμβῇ ποτε βλάβη, αὕτη θὰ ὀφείλεται ἢ εἰς τὰς ἀγρίας καταιγίδας ἢ εἰς τοὺς φιλοπαίγμονας πιθήκους τῶν δασῶν, χρησιμοποιοῦντας τὸ τηλεφωνικὸν σύρμα δι' ἀκροβατικοὺς ἄθλους. Ἡ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ἔχει καλοὺς δρόμους, πλείστας καλὰς οἰκίας, ἀριθμεῖ σήμερον ἄνω τῶν 200 χιλιάδων κατοίκων μὲ χιλιάδας τινὰς Εὐρωπαϊκῶν οἰκογενειῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων περισσότεραι εἶνε Ἑλληνικαὶ καὶ Ἀρμενικαί. Ὁ πληθυσμὸς ὅμως αὐτὸς αὐξάνει καὶ κἄποτε διπλασιάζεται, ὅταν φιλοξενοῦνται εἰς τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ὑποτελεῖς βασιλεῖς ἢ ράς, οἱ ὁποῖοι προσκαλούμενοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἢ ἐρχόμενοι, ἵνα καταθέσουν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τοὺς ὡρισμένους φόρους των καὶ ὑποβάλουν τὰ σεβάσματά των ἢ τὴν ὑποταγήν των, συνοδεύονται ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, τῆς ὁποίας ἕκαστος εἶνε κεφαλή (Ρὰς) φθάνουσαν καὶμέχρι 50 χιλιάδων ἀνδρῶν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπωφελεῖται τότε τὴν εὐκαιρίαν ν' ἀντικαταστήσῃ εὐκόλως τὸν ὑποτελῆ βασιλέα—ἂν ἔχῃ λόγους ν' ἀμβιβάλλῃ διὰ τὴν ἀφοσίωσίν του—διότι κρατεῖ αἰχμάλωτον ὁλόκληρον τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν τοῦ φιλοξενουμένου. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἐγκλείεται οὗτος εἰς φρούριον, ὅπου συνήθως τερματίζει τὸν βίον του αὐτοκτονῶν.

Ὁ ὑποτελὴς βασιλεύς, ὅστις προσκαλεῖται εἰς τὴν πρωτεύουσαν ὅπως δοκιμασθῇ ἡ νομιμοφροσύνη καὶ ὑποταγή του, καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος, κρατεῖ λίθον εἰς τὸν τράχηλον καὶ πίπτει πρηνὴς πρὸ τῶν ποδῶν του, μὴ ἐγειρόμενος εἰμὴ μέχρις ὅτου τὸν διατάξῃ ὁ Αὐτοκράτωρ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξεδηλώθη ἡ ἀφοσίωσις ὅλων τῶν ὑποτελῶν βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας πρὸς τὸν Μενελίκ, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου—κατά τινα πόλεμον ἐναντίον τῶν Δερβισσῶν τοῦ Σουδὰν—διεξεδίκησε τὸ Στέμμα κατορθώσας διὰ τῆς ἱκανότητος, τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς ἀνδρείας του νὰ ἐπιβληθῇ καὶ καθυποτάξῃ τοὺς διαφόρου ὑποτελεῖς βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὡς καὶ αὐτὸς ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Θρόνου. Εἷς ἐκ τῶν πεισματωδῶς ἀρνηθέντων νὰ ὑποταγῇ, προκαλέσας διὰ τῆς ἐχθρικωτάτης στάσεώς του τὴν ὀργὴν τοῦ Μενελίκ, ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς μακρινῆς ἐπαρχίας Κάφφα, περιφήμου ὡς πατρίδος τοῦ Καφφέ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὗτος φέρει καὶ τὸ ὄνομα. Ἐπὶ τέλους ὁ ἀνυπότακτος βασιλεὺς συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ μετεφέρθη εἰς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα.

Τὴν ἡμέραν τῆς παρουσιάσεώς του ἐνώπιον τοῦ Μενελὶκ ἔθεσε ὀγκώδη λίθον εἰς τὸν τράχηλόν του καὶ κύπτων καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν τῶν διαφόρων αὐλῶν μέχρις ὅτου φθάσῃ πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ Θρόνου, ἔνθα τὸν ἀνέμενεν ὁ Νικητής, ἐξηπλώθη ἐπὶ τέλους πρηνὴς καὶ ἀνέμενεν ν' ἀκούσῃ ποία τύχη τὸν ἀνέμενεν. Οἱ περὶ τὸν Αὐτοκράτορα βαθμοῦχοι καὶ αὐλοκόλακες βλέποντες τὴν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Μενελὶκ ἀποτυπωμένην ὀργὴν—ἐνθυμηθέντες τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἐπροξένησεν εἰς τὴν χώραν ἡ ἀντίστασις τοῦ εἰρημένου ὑψηλοῦ αἰχμαλώτου—ἤρχισαν νὰ ἐκστομίζουν ὕβρεις καὶ ἀρὰς ἐναντίον του καὶ νὰ ζητοῦν τὴν σταύρωσίν του ! Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Μενελὶκ μὲ μεγαλοπρέπειαν βιβλικοῦ Αὐτοκράτορος διατάσσει τὸν κατακείμενον αἰχμάλωτον νὰ ρίψῃ τὸν λίθον καὶ νὰ ἐγερθῇ, λέγων εἰς αὐτόν. «Εἶσαι ἄξιος ὀλιγωτέρας τιμωρίας ἢ οἱ κύριοι, οὗτοι, οἱ ὁποῖοι ἐπι-

Digitized by Google

θυμοῦν νὰ ἐκδόσω τὴν ἀπόφασιν, καθ' ἣν στιγμὴν εὑρίσκομαι ἐν ὀργῇ». Μὲ τοιαύτας σοφὰς μεθόδους ἐκέρδισε τὴν ἀφοσίωσιν ὁλοκλήρου τῆς μέχρι τῆς ἐποχῆς του διῃρημένης χώρας, τὴν ὁποίαν συνήνωσεν ὑπὸ τὸ Αὐτοκρατορικόν του σκῆπτρον, κατόρθωμα, διὰ τὸ ὁποῖον δικαίως ὠνομάσθη ὁ Βίσμαρκ τῆς Αἰθιοπίας.

Ἡ κίνησις τῆς Αὐλῆς.— Τὰ Αὐτοκρατορικὰ Ἀνάκτορα εἶνε διὰ τὸν διοικητικὸν ὀργανισμὸν τῆς Ἀβησσυνίας ὅ,τι εἶνε ἡ καρδιὰ διὰ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος. Ἐδῶ θὰ ἀποταθῇ ὁ Εὐρωπαῖος πρέσβυς, ὁ ἔχων νὰ συζητήσῃ διπλωματικὰ ζητήματα μὲ τὴν Αἰθιοπικὴν Κυβέρνησιν. Ἐδῶ θ' ἀποταθῇ καὶ ὁ μακρυνὸς ὑποτελὴς βασιλεὺς δι' ὑποθέσεις τῆς περιφερείας του, ἐδῶ καταφεύγει ὁ ἀστός, ὁ χωρικός, ὁ ἱερεύς, ὁ ξένος, ὁ δοῦλος, ὅταν δὲν εὑρίσκῃ τὸ δίκαιόν του ἔξω τῶν ἀνακτόρων ἢ ὅταν ἔχῃ νὰ ζητήσῃ χάριν ἢ προστασίαν ἢ νὰ ἀνακοινώσῃ τι διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους κλπ. Οἱ ἔχοντες τοιαύτας δοσοληψίας εἶναι πάντοτε ἀναρίθμητοι καὶ εἶνε συνήθης σκηνὴ νὰ βλέπῃ τις καθ' ἑκάστην πλήθη ἀνθρώπων ἀναμενόντων πρὸ τῆς μεγάλης ἐξωθύρας τῶ ἀνακτόρων, μέχρις ὅτου ἐπιτραπῇ ἡ εἴσοδος, ἢ εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων δίκην πολυασχόλου στρατεύματος μυρμήκων. Τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀνάκτορα τῆς Ἀδὶς—Ἀμπέμπα εἶνε τὰ δημοκρατικώτερα τοῦ κόσμου. Ἡ εἴσοδος εἶναι ἐλευθέρα καὶ εἰς τὸν τελευταῖον ὑπήκοον — χωρὶς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸ βιβλίον παρουσιάσεων — ἀσχέτως ἄν, διὰ νὰ εὕρῃ σειράν, ὑποχρεοῦται νὰ ἀναμένῃ ἐπὶ μῆνα ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ μέθοδος ἁπλουστάτη τερματίζουσα τὸ μαρτύριον τῆς ἀναμονῆς καὶ τοῦ αἰωνίου «Νέγκα» (αὔριον). Μὲ τὴν πρώτην ἔξοδον τοῦ βασιλέως, ὅστις συνήθως ἐξέρχεται ἀπροόπτως, ὁ ζητῶν ἀκρόασιν πίπτει πρηνὴς πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἡμιόνου του ὡς διὰ νὰ καταπατηθῇ καὶ ἡ ἀκρόασις παρέχεται ἐκεῖ καθ' ὁδὸν μὲ ἱκανοποιητικὰ συνήθως ἀποτελέσματα. Ἐντὸς τῶν ἰδίων ἀνακτόρων, ἀλλ' εἰς ἰδιαίτερα διαμερίσματα, παραμένει καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶνε ὁρατὴ εἰς τὸ κοινὸν ὡς ὁ Αὐτοκράτωρ, τοῦ προσώπου της θεωρουμένου ἱεροῦ· αὕτη ἐξερχομένη εἰς περίπατον ἐπὶ ἡμιόνου καλύπτεται ἐπιμελῶς ὡς σουλτανικὴ χανούμισσα. Κυρίαι τῶν τιμῶν εἶναι αἱ σύζυγοι τῶν ρὰς τῶν διαμενόντων προσωρινῶς ἢ μονίμως εἰς τὴν πρωτεύουσαν, μὲ τὰς ὁποίας διέρχεται τὰς ὥρας της εἰς οἰκοκυρικὰς ἀσχολίας ἢ ἀναγινώσκουσα τὸ Εὐαγγέλιον ἢ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ ἢ κατασκευάζουσα ἐκκλησιαστικὰ κηρία ἢ καταγινομένη εἰς ἄλλα εὐλαβῆ ἢ ἀγαθὰ ἔργα.

Εἶναι ἀξιοπερίεργον τὸ θέαμα τῆς κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ βασιλέως εἰσροῆς εἰς τὰ ἀνάκτορα χιλιάδων ἐπισκεπτῶν βαθμοφόρων καὶ μή, κληρικῶν καὶ ξένων, ἕκαστος τῶν ὁποίων μὲ τὰς εὐχὰς καὶ τὰ σεβάσματά του προσφέρει καὶ δῶρον — ἀνάλογον πρὸς τὸν βαθμὸν καὶ τὴν θέσιν του λ. χ. μεταξωτὸν μανδύαν, σπάθην, χρυσοποίκιλτον ἀσπίδα, χρυσόδετον Εὐαγγέλιον, τάλληρα Μαρίας Θηρεσίας κλπ., εἰς τὸν ἑορτάζοντα αὐτοκράτορα, ὁ ὁποῖος ὑποδέχεται αὐτοπροσώπως τοὺς περισσοτέρους καὶ εὐχαριστεῖ τοὺς πάντας, καὶ ἐκείνους ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ μὴ παρουσιασθοῦν μὲ κενὰς τὰς χεῖρας προσφέρουν τὸ πτωχόν των δῶρον, κοινὸν λ. χ. ὡρολόγιον ἢ καὶ ζεῦγος εὐρωπαϊκῶν ὑποδημάτων. Πάντα τὰ πολυειδῆ ταῦτα δῶρα, καθὼς καὶ τὰ ἔξωθεν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς ὑφηλίου καταφθάνοντα, πάσης φύσεως καὶ ἐφευρέσεως, ρίπτονται εἰς τὴν ἀπέραντον εἰδικὴν ἀποθήκην τῶν ἀνακτόρων, τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας, τῳόντι μυθολογικόν, ἐκποιούμενον θὰ ἔλυε λ. χ. τὸ προσφυγικόν μας πρόβλημα.

Ἐντύπωσιν κάμνει εἰς τὸν ξένον ἡ παρουσία εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων πολυαρίθμων παίδων ἡλικίας 10—14 ἐτῶν, οἱ ὁποῖοι φαίνονται μὲ τὸ ἀγαθοπόνηρον ὕφος των ὡς ὀρφανὰ ἀνατρεφόμενα εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν Αὐλὴν καὶ διερχόμενα τὰς ὥρας των χαζεύονται δῆθεν μὲ κάθε τι περίεργον. Οἱ παῖδες οὗτοι ἐκλεγόμενοι μεταξὺ τῶν εὐφυεστέρων ἀπὸ τὰς οἰκογενείας τῶν ἐμπίστων κυβερνητικῶν προσώπων ἢ καὶ τῶν πιστῶν δούλων τῆς Αὐλῆς, εἶνε οἱ ἀσύρματοι τῆς ἰδιαιτέρας ὑπηρεσίας—κατασκοπείας—διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἔχοντες ὡς ἔργον νὰ παρακολουθοῦν τοὺς ἐπισκέπτας, νὰ ὠτακουστοῦν, νὰ προκαλοῦν συνδιαλέξεις καὶ νὰ πληροφοροῦν τοὺς ἁρμοδίους. Πολλαὶ συνωμοσίαι καὶ καταχρήσεις καὶ σκάνδαλα ἀνεκαλύφθησαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μενελίκ, ὅστις ἐφήρμοζε τὸ σύστημα τοῦτο, χάρις εἰς τοὺς μικροσκοπικοὺς αὐτοὺς «μυστικούς»· διότι ὁ σοφὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς ἐγνώριζε τὴν παροιμίαν: «Ἀπὸ μικρὸ καὶ ἀπὸ τρελλὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια»!

Ἡ πρωτότυπος εἰκὼν—ἀνακτόρων τῆς ἐποχῆς τῶν παραμυθιῶν τῆς Χαλιμᾶς, ὡς ἐμφανίζεται ἡ κατοικία τῶν βασιλέων μὲ τὰ τόσα περίεργα καὶ παράδοξα, μὲ τοὺς πολυαρίθμους σκλάβους καὶ σκλάβας, μὲ τὰ ἐν αὐτοῖς συγκροτούμενα ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως, σταυροποδητὶ καθημένου· συμβούλια, συμπόσια, συσσίτια, ὑποδοχάς, δίκας, μὲ τὰς μυστηριώδεις ἐξαφανίσεις ὑπόπτων αὐλικῶν—ἡ εἰκὼν αὕτη συμπληροῦται μὲ τὴν θέαν τῶν εἰς σιδηροῦς κλωβοὺς ἐντὸς τοῦ κήπου φυλασσομένων ἀβησσυνιακῶν λεόντων, τῶν ὁποίων οἱ βρηχυθμοὶ δονοῦν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὁλόκληρον τὴν πόλιν. Ὁ λέων εἶνε τὸ ἐθνικὸν ἔμβλημα τῶν ἀβησσυνῶν καὶ ἡ εἰκών του παριστάνεται εἰς μίαν ὄψιν τῶν ἀβησσυνιακῶν ταλλήρων, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἐπίσημον σφραγῖδα τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ὄνομά του ἀποτελεῖ μέρος τοῦ βιβλικοῦ τίτλου τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις ἔχει ὡς ἑξῆς: «Λέων Νικητὴς τῆς Φυλῆς Ἰούδα, Βασιλεὺς τῶν Βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας».

Σομαλίδες τοῦ Τζιμπουτί, ἐπινείου τῆς Ἀβησσυνίας.

Χαιρετισμοί.—Εἰς τὴν ἀγορὰν ὅπου συναντῶνται χιλιάδες ἀνθρώπων εἰς ὡρισμένας ἡμέρας ἀγοραζόντων, πωλούντων ἢ ἀνταλλασσόντων ἐμπορεύματα, σιτηρά, ξύλα, χόρτα, βούτυρον, μέλι, κηρόν, ὑφάσματα, ὅπλα, κτήνη, ἱερὰ βιβλία κτλ., γίνονται αἱ γνωριμίαι, καλλιεργοῦνται αἱ συμπάθειαι καὶ πλέκονται τὰ ἐρωτικὰ εἰδύλλια, τὰ ὁποῖα καταλήγουν εὐκολώτατα εἰς γάμους.

Οἱ ἀβησσυνοὶ εἶνε φιλοφρονέστατοι, διαχυτικώτατοι καὶ λαλίστατοι. Συναντῶντες φίλον, ὃν εἶδον ἀκόμη προχθές, ἐκδηλώνουν τοιαῦτα αἰσθήματα εἰς ἐδαφιαίας ὑποκλίσεις καὶ ἐπιφωνήματα καὶ καλημερισμοὺς ραγδαίους ἐξ ἀποστάσεως, εἰς χειραψίας κτυπητὰς καὶ ἐναγκαλισμοὺς μὲ ἀσπασμούς, ὅταν πλησιάσουν ἀλλήλους καὶ ἀτέρμονας ἐρωταποκρίσεις διὰ τὴν ὑγείαν ὅλων καὶ ἰδιαιτέρως ἑνὸς ἑκάστου μέλους τῆς οἰκογενείας, χωρὶς νὰ παραληφθῇ καὶ ὁ ἡμίονος, ἡ ἀγελάς, αἱ ὄρνιθες καὶ ὅλα τὰ κατοικίδια, ὥστε νομίζει τις ὅτι εἶνε ἀδελφοὶ ἐπανοβλεπόμενοι μετὰ πολυετῆ χωρισμόν.

Ὁ ἀβησσυνός, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ κοινωνική του θέσις, ἐγείρεται μετὰ σεβασμοῦ τῆς θέσεώς του καὶ ἀποκαλύπτεται πρὸ τοῦ γέροντος ἢ τοῦ ἱερέως καὶ εἶνε εὐγενέστερος τοῦ εὐρωπαίου εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους του συμπεριφοράν, διότι μεταχειρίζεται τὸν πληθυντικόν, ὄχι μόνον ὅταν ὁμιλῇ μετὰ παρόντος προσώπου, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀναφέρῃ αὐτὸ εἰς συνομιλίαν του μετ' ἄλλων. Δὲν λέγει π. χ. ὁ βασιλεύς, ὁ ρὰς ἢ ὁ προϊστάμενος εὑρίσκεται εἰς ταξείδιον, ἀλλ' ὁ βασιλεὺς εὑρίσκονται εἰς ταξείδιον· δὲν λέγει: ὁ ρὰς ἀναγινώσκει, ἀλλ' ὁ ρὰς ἀναγινώσκουσι.

Οἱ ἔρωτες.—Σπανίως ἡ ἀβησσυνὴ Ἀφροδίτη γίνεται ἀφορμὴ ἐρωτικῶν δραμάτων μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν, λόγῳ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἠθῶν καὶ τῆς ὑποδεεστέρας κοινωνικῆς θέσεως, ἣν κατέχει ἡ γυνὴ ἔναντι τοῦ δεσπότου ἀνδρός. Ὁ ἀνὴρ δὲν ἀποφασίζει νὰ θυσιάσῃ ἀνθρωπίνην ζωὴν διὰ τὸν ἔρωτα, θυσία διὰ τὴν ὁποίαν ἀξίζει μόνον ἡ ἐλευθερία τῆς πατρίδος του. Ἐν τούτοις οἱ ἐκεῖ διαβιοῦντες ξένοι μὴ παραδεχόμενοι τὴν ἥκιστα ἱπποτικὴν ἄποψιν τῶν ἀβησσυνῶν καὶ ἐφαρμόζοντες τὰ πολιτισμένα συστήματα τῆς πατρίδος των, φθάνουν πολλάκις εἰς αἱματηρὰς ρήξεις μεταξύ των διὰ τοὺς ὡραίους ὀφθαλμοὺς τῆς αἰθιοπικῆς Εὔας. Μὲ τὰ ἀνωτέρω δὲν θέλομεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὸ κάλλος δὲν γοητεύει τοὺς ἀβησσυνούς, δὲν τοὺς ἐμπνέει, δὲν τοὺς πυρπολεῖ. Τοὐναντίον καὶ ἐκεῖ «νικᾷ πῦρ καὶ σίδηρον καλή τις οὖσα» καὶ ἔχομεν παράδειγμα αὐτὸν τὸν Αὐτοκράτορα Μενελίκ, ὅστις ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῷ 1883 μίαν ταπεινὴν γυναῖκα, χήραν ἁπλοῦ ἀξιωματικοῦ, τὴν περιώνυμον Ταϊτοῦ, περίφημον διὰ τὴν αἰθιοπικὴν καλλονήν της — διὰ τοῦτο καὶ ὀνομασθεῖσαν Ἡλιοπρόσωπον— διότι τὸν κατέθελξε καὶ τὸν ἐσκλάβωσε τὸ ἔκτακτον κάλλος ης.

Τὸ ὡραῖον θῆλυ εἶναι ὡραῖον καὶ συγκινεῖ καὶ θέλγει ὅλους τοὺς λαούς, ἀλλὰ παρ' ἀβησσυνοῖς δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀφορμὴ τρωϊκοῦ πολέμου.

Εἰς αὴν χώραν ἐκείνην ἡ νεαρὰ καὶ εὐειδὴς γυνὴ εἶναι ὁ γλυκὺς καρπός, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ προσφέρεται γενναιοφρόνως καὶ ἐγκαίρως. Δὲν πρέπει δι' ἕνα ἢ δι' ἄλλον λόγον νὰ ἀχρηστεύεται μαραινόμενος εἰς κατάκλειστον ἢ αὐστηρῶς φρουρούμενον κῆπον. Διὰ τοῦτο βλέπομεν τοὺς ἀβησσυνοὺς ἱερωμένους πρωτοστατοῦντας ἔναντι ἀμοιβῆς εἰς τὸ ἔργον τῶν ἐλευθέρων συνοικεσίων μὲ δωδεκαετῆ ἀκόμη κοράσια, ἐν ἐπιγνώσει ὅτι ἐκτελοῦν ἔργον θεάρεστον καὶ πατριωτικόν, ἀκριβῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον παρὰ τοῖς εὐρωπαίοις καταδικάζεται ὑπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ στιγματίζεται ὡς σωματεμπορία.

Ἡ διανοητικότης αὕτη τῶν ἀβησσυνῶν ἐδημιούργησε, φαίνεται, τὸ πρωτότυπον ἔθιμον, ὅπερ ἰσχύει ἀκόμη εἰς τὸ ἐσωτερικόν, καθ' ὃ ὁ ἀγαπητὸς ἐπισκέπτης φιλοξενούμενος εἰς ἀρχοντικὸν οἶκον προύχοντος ἰθαγενοῦς θὰ εὕρῃ ὄχι μόνον στέγην καὶ τροφὴν καὶ γλυκὰ ποτά, ἀλλὰ καὶ δροσερὰν βυώπιδα ἀβυσσινήν, ἐντεταλμένην νὰ τὸν συντροφεύῃ καὶ καταπραΰνῃ τὴν νοσταλγίαν του.... Ἡ σιωπηλὴ συνεννόησις δι' ἐρωτικὴν συνέντευξιν, ἡ ὁποία παρ' ἡμῖν προτείνεται διὰ κλεισίματος τοῦ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ, παρ' ἀβησσυνοῖς γίνεται δι' ἱεροκρυφίας ἐγγίσεως τῆς ρινὸς διὰ τοῦ ἄκρου τοῦ δείκτου τῆς χειρός.

Συμπόσια. — Οἱ γάμοι καὶ αἱ ἑορταὶ καταλήγουν εἰς γεύματα ἢ συμπόσια, εἰς τὰ ὁποῖα προσκαλοῦνται φίλοι καὶ γείτονες, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν χῶρον τῆς καλύβης τοῦ ἑορτάζοντος. Οἱ προσκεκλημένοι κάθηνται εἰς κύκλον σταυροποδητὶ ἢ ἡμιπλαγιασμένοι ἐπὶ τῶν ἐστρωμένων δερμάτων ἢ ψαθῶν, ἔχοντες εἰς τὸ μέσον τὴν ἐκ χόρτου πλεκτὴν χαμηλὴν τράπεζαν (εἶδος πλατυγύρου κανίστρου εἰς σχῆμα κλεψύδρας), ἐπὶ τῆς ὁποίας σερβίρονται τὰ φαγητὰ καὶ αἱ μικραὶ φιάλαι ἢ κολοκύνθαι μὲ τὰ ἀπαραίτητα ἀβησσυνιακὰ ποτά. Διότι παρ' ἀβησσυνοῖς ὁ θεὸς Βάκχος τυγχάνει ἰδιαιτέρας λατρείας καὶ θύεται εἰς τὸν βωμόν του τὸ προσφιλὲς δροσιστικὸν ὑδρόμελι (τὲτς) καὶ ὁ ἀβησσυνιακὸς ζῦθος, ἐντοπίου βιομηχανίας, κατασκευαζόμενος ἐκ κριθῆς καὶ χόρτων, ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων εἰσαχθέντων καὶ τάχιστα διαδοθέντων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Εἰς τὰς πτωχικὰς τάξεις γίνεται χρῆσις ὀστεΐνων κυπέλλων, ἀλλ' ὅταν οἱ συνδαιτημόνες εἶνε πολλοί, χρησιμοποιοῦνται ἀφελέστατα καὶ αἱ κοιλότητες τῶν παλαμῶν. Φροντίζει μάλιστα ὁ κερνῶν συμποσιάρχης νὰ πίνῃ πρῶτος ἵνα βεβαιώσῃ τοὺς συνδαιτημόνας ὅτι δὲν διατρέχουν τὸν κίνδυνον δηλητηριάσεως. Οἱ δάκτυλοι τῶν χειρῶν ἀντικαθιστοῦν θαυμάσια τὰ περόνιαα, τὰ ὁποῖα εἶνε περιττὴ πολυτέλεια καὶ κατὰ τὴν γνώμην των δυσχεραίνουν ἀντὶ νὰ βοηθοῦν τὸν τρώγοντα.

Τὸ ὠμὸν κρέας.—Ὁ ἀβησσυνὸς εἶνε ὑπερβολικὰ κρεωφάγος καὶ τοῦτο διότι τὸ κρέας εἶνε ἡ ἀφθονωτέρα ἐκεῖ τροφή, λόγῳ τῆς ὑπεραφθονίας τῶν σφαγίων, τὰ ὁποῖα τρέφονται εἰς τὴν πλουσίαν βλάστησιν τῶν ἀπεράντων καὶ γραφικωτάτων κοιλάδων καὶ λειμώνων. Τὰ ἀβησσυνιακὰ σφάγια μὲ ὕβον εἰς τὴν ράχιν ἐγνώρισε τελευταίως καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀγορά. Ὁ ἀβησσυνιακὸς στόμαχος δύναται νὰ περιλάβῃ ἀπίστευτον ποσότητα τροφῆς, ὅπως ἐξ ἄλλου δύναται νὰ ἀνθέξῃ εἰς πολυήμερον πεῖναν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν: Περισφίγγει τὸ ζωνάριόν του ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς μαστιζούσης αὐτὸν πείνης καὶ εἶνε ἐν τάξει. Ἀλλὰ ἐκεῖνο, ποῦ εἶνε περιεργότερον

Digitized by Google

καὶ πρωτοτυπώτερον ἀπὸ τὴν δίαιταν τοῦ ἀβησσυνοῦ, εἶναι ἡ καταβρόχθισις τοῦ κρέατος.... ὠμοῦ, κεκαρυκευμένου μὲ καυστικώτατον ἐρυθρὸν πιπέρι. Εἰς τὰ μεγάλα συμπόσια ἢ τὰ βασιλικὰ συσσίτια, ὅπου ὁ βασιλεὺς ἢ ὁ ρὰς συντρώγει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μὲ ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας τῆς φρουρᾶς τῶν ἀνακτόρων, ἡ καταβρόχθισις τοῦ ὠμοῦ κρέατος ἀχνίζοντος ἀκόμη — τῶν ἐκεῖ πλησίον σφαζομένων βοῶν ἢ μόσχων — παρουσιάζει εἰς τὰ ὄμματα τοῦ ξένου τὴν ἀνατριχιαστικὴν εἰκόνα συμποσίου μυθολογικῶν δρακόντων ἢ ἀνθρωποφάγων. Συνέπεια τῆς ἀγρίας αὐτῆς κρεοφαγίας εἶναι ἡ παρ' αὐτοῖς ἀσθένεια τῆς ταινίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὑποφέρουν σχεδὸν πάντες καὶ τὴν καταπολεμοῦν μὲ δραστικώτατον καθαρτικὸν κατασκευαζόμενον ἀπὸ ἀβησσυνιακὸν φυτόν, γνωστὸν καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν μὲ τὸ ὄνομα «Γκοῦσσο».

Εργον ἀβησσυνοῦ ζωγράφου.

Τὸ κακὸ μάτι.—Κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος οἱ ἀβησσυνοὶ προσπαθοῦν νὰ μὴ γίνωνται ὁρατοὶ ἀπὸ τοὺς ἔξωθεν διαβάτας καὶ τοῦτο, διότι πιστεύουν ἀκραδάντως εἰς τὸ «κακὸ μάτι» καὶ «τὰ μάγια», τὰ ὁποῖα ἔχουν μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν, ὅταν τὸ στόμα ἀνοίγεται πρὸς βρῶσιν ἢ πόσιν.

Ἕνεκα τούτου, ὅταν ὁ ἀβησσυνὸς ὑποχρεοῦται νὰ γευματίσῃ καθ' ὁδὸν εἰς τὸ ὕπαιθρον, κουκουλώνεται μὲ τὴν χλαμύδα του ἀπὸ κεφαλῆς, καὶ κάτωθεν αὐτῆς ἀόρατος ἀπὸ κάθε «βάσκανο μάτι» μασᾷ, ἀκριβῶς ὅπως ὁ φωτογράφος, ὅστις κάτωθεν τῆς ἐκ μαύρου ὑφάσματος καλύπτρας προφυλαγμένος ἀπὸ τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἐκτελεῖ τὴν ἐργασίαν του.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ φόβος των διὰ τὴν βασκανίαν καὶ τὰς μαγείας, ὥστε πάντες εἶνε φορτωμένοι μὲ φυλακτὰ πιττάκια, χάνδρας, σταυροὺς καὶ τὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα βιομηχανοποιοῦν καὶ ἐμπορεύονται εἰδικοὶ θεολόγοι καὶ σοφοί, φημιζόμενοι μεταξὺ ἄλλων ὡς κατέχοντες τὰ μυστήρια τῆς λεκανομαντείας καὶ τῶν ἀποκρύφων ἐπιστημῶν. Ὁ φόβος των, ἰδίως διὰ τὰ μικρὰ παιδία σχετικῶς μὲ τὴν βασκανίαν, φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ μὴ πλύνουν ποτὲ τὸ πρόσωπον, ἵνα μὲ τὴν ρυπαρότητα φαίνωνται δυσειδῆ. Ἡ ρυπαρότης καὶ ἡ ἀσχημία εἶνε κακοὶ ἀγωγοὶ τῆς βασκανίας.

Τὰ αὐτοκρατορικὰ συσσίτια.—Τὰ ἐντὸς τῶν Ἀνακτόρων καὶ εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν τελετῶν γινόμενα γεύματα, ὑπενθυμίζοντα τὰ ἀρχαῖα σισσίτια—εἰς τὰ ὁποῖα προΐσταται ὁ Αὐτοκράτωρ—ἀποτελοῦν μίαν τῶν περιεργοτέρων σκηνῶν βιβλικοῦ μεγαλείου, τὰς ὁποίας ἔχει νὰ σημειώσῃ ἰδιαιτέρως ὁ ξένος.

Ἡ ἀπέραντος εἰδικὴ αἴθουσα τῶν τελετῶν ('Αδερὰς) δυναμένη νὰ περιλάβῃ ἄνω τῶν 2 χιλιάδων ἀνθρώπων, ἔχει μίαν μεγάλην θύραν εἰς ἑκάστην τῶν τεσσάρων πλευρῶν της καὶ εἰς τὸ βάθος ἓν εἶδος ἐξέδρας μὲ τρεῖς βαθμίδας, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἐστημένος ὁ ἀρχαιοπρεπὴς Θρόνος τοῦ Αὐτοκράτορος, εἶδος κλίνης μὲ τέσσαρας ἀναγλύφους καὶ ἐπιχρύσους κίονας, μὲ ἐρυθρὰ κεντητὰ καταπετάσματα, σχηματίζοντα ἱεροπρεπὲς κουβούκλιον. Κάτωθεν τούτου κάθηται σταυροποδητὶ στηριγμένος ἐπὶ πλουσίων βελουδίνων μαξιλαρίων ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας ὅταν προεδρεύῃ τοῦ συμποσίου ἢ ὑποδέχεται ἐπισήμους ξένους. Πέριξ τοῦ Θρόνου ἵστανται εὐλαβῶς διάφοροι θεράποντες λευκοενδεδυμένοι, ὧν εἷς ἢ δύο φροντίζουν νὰ ἀποδιώκουν μὲ ἕνα ἐκ τριχῶν οὐρᾶς ἵππου μυιοδιώκτην, τὰς μυῖας, αἱ ὁποῖαι τυχὸν θὰ ἐτόλμων νὰ ἐνοχλήσουν τὴν Α. Μεγαλειότητα. Αἱ ἀβησσυνιακαὶ μυῖαι εἶνε αἱ ὀχληρότεραι τοῦ κόσμου. Ἔχουν τὴν μανίαν νὰ εἰσορμοῦν εἰς τὸ στόμα καὶ εἰσδύουν εἰς τὸν λάρυγγα. Δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ζήσας εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ κατέπιεν ἀκουσίως του ὀλίγας ἢ πολλάς.

Οἱ ὑπασπισταί, στρατηγοὶ καὶ ἀνώτεροι βαθμοῦχοι, καθὼς καὶ οἱ φιλοξενούμενοι ράς, κάθηνται σταυροποδητὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου τῆς ἐξέδρας ἐστρωμένου μὲ ὡραίους περσικοὺς τάπητας, ἔχοντες ἔμπροσθεν αὐτῶν τὰ κάνιστρα, εἰς τὰ ὁποῖα σερβίρονται τὰ φαγητὰ καὶ ἡ «ἰγκέρα» (ἄρτος). Πρὸ τοῦ Θρόνου τοῦ Αὐτοκράτορος τοποθετεῖται τράπεζα φθάνουσα τὸ ὕψος του.

Ἡ ὅλη ἐξέδρα περικλείεται ἐντὸς παραπετασμάτων, ὡς σκηνὴ θεάτρου μὲ καταπετασμένην τὴν αὐλαίαν, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ τὸ μάσημα τῶν Ὑψηλῶν συνδαιτημόνων—τὸ ὁποῖον προηγεῖται —γίνηται ὁρατὸν ἀπὸ τοὺς εἰς τὴν αἴθουσαν ἀναμένοντας τὴν σειράν των κατωτέρους ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας. Ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τοῦ ὁρατοῦ χώρου τῆς ἐξέδρας,—εἰς τὴν ὁποίαν λαμβάνουν θέσιν καὶ οἱ ξένοι προσκεκλημένοι εἰς ἰδιαιτέραν τράπεζαν μὲ καθίσματα, μὲ τραπεζομάνδηλον καὶ ἐπιτραπέζια σκεύη κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐθιμοτυπίαν—λαμβάνονται μέτρα «διὰ τὰ κακὰ μάτια» καὶ ὑψώνονται ὡς ἀσπίδες, χλαμύδες στρατηγῶν καὶ μεγιστάνων πρὸς ἀπόκρυψιν τοῦ προσώπου τοῦ Αὐτοκράτορος, ὁσάκις οὗτος θέλει νὰ πίῃ ὕδωρ ἢ ἄλλο ποτὸν ἢ φαίνεται ὅτι ἔχει διάθεσιν νὰ χασμηθῇ ἢ τάσεις πρὸς πτάρνισμα. Μόλις αἱ Ὑψηλαὶ σιαγόνες ἀποπερατώσουν τὸ μάσημά των, τὰ παραπετάσματα ἀποσύρονται καὶ ἄρχεται τὸ σερβίρισμα τῶν τὴν αἴθουσαν πληρούντων κατὰ χιλιάδας στρατιωτῶν σταυροποδητὶ ἐπὶ τοῦ ψιαθοστρωμένου ἐδάφους καθημένων, τοὺς ὁποίους παρακολουθοῦν μὲ ἀγαθὰ μειδιάματα ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ λοιποὶ χορτασμένοι βαθμοῦχοι. Τοὺς συντρώγοντας ὑπηρετοῦν μαῦραι δοῦλαι ἢ δοῦλοι ἀενάως κομίζοντες ἐδέσματα καὶ ποτά.

Τραγούδια καὶ χοροί.—Εἰς τὰς ἰδωτικὰς διασκεδάσεις συνήθως δὲν παρευρίσκονται αἱ γυναῖκες αἱ ὁποῖαι εἰς τὰς καλὰς ἰδίως τάξεις, ἀποσύρονται εἰς τὰ ἰδιαίτερα διαμερίσματά των. Αἱ ὧραι τῆς διασκεδάσεως παρέρχονται μὲ μεγαλοφώνους ἀφηγήσεις ἡρωϊκῶν πράξεων εἰς πολέμους, εἰς κυνήγια- λεόντων κ.λ.π. παρόντων ἢ ἀπόντων ἡρώων καὶ μὲ ᾄσματα ὁμοιάζοντα μὲ τὰς ψαλμῳδίας των, εἰς τὰ ὁποῖα προϊούσης τῆς εὐθυμίας προστίθενται ἀλαλαγμοὶ καὶ ρυθμικὰ χειροκροτήματα ὅλων ὁμοῦ. Τὰ ἀβησσυνιακὰ ᾄσματα ἀκολουθεῖ συνήθως χορός, ὅμοιος μὲ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον θὰ ἐχόρευαν οἱ πρωτόπλαστοι, συνιστάμενος εἰς ταχέα πηδήματα καὶ κινήσεις τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν ὤμων ἄνευ χρόνου καὶ χάριστος. Οἱ ὑποτελεῖς Γκάλλα χορεύουν ἐπιτηδειότερον. Τάσσονται κατὰ ζεύγη ἀπέναντι ἀλλήλων καὶ συμφώνως μὲ τὸν χρόνον τοῦ ᾄσματος κινοῦνται μὲ κάποιαν χάριν, πλησιάζουν ἀλλήλους, ὅπως εἰς τὶς κατρίλλιες οἱ Εὐρωπαῖοι, προσποιοῦνται ὅτι θὰ ἐναγκαλισθῶσιν ἀλλήλους καὶ πάλιν ἀποσύρονται μὲ σπασμωδικὰς καὶ ἄλλας κινήσεις τοῦ στήθους ἢ τῆς κοιλίας. Μία ἄλλη ὑποτελὴς φυλὴ τῶν Σαγκάλλα ἔχει καὶ πένθιμον χορόν, ὃν χορεύουν οἱ συγγενεῖς μετὰ τὴν κήδευσιν τοῦ νεκροῦ.

Οἱ ραψῳδοί. — Ἡ παρουσία μουσικοῦ μὲ τὴν προκατακλυσμιαίας κατασκευῆς λύραν κορυφώνει τὸ γλέντι, διότι ὁ ἀβυσσηνὸς μουσικὸς ἢ «Ἀσμάρος», ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν περίστασιν καὶ τὸ περιβάλλον, τραγουδεῖ μὲ τὴν συρτὴν καὶ μονότονον καὶ κλαψάρικην φωνήν του τὰ συγκινητικώτερα ἢ ἐνθουσιωδέστερα τραγούδια, τὰ ὁποῖα μεθύουν τοὺς διασκεδάζοντας περισσότερον καὶ ἀπὸ τὸ ὑδρόμελι. Ἡ ἀβησσυνιακὴ γλῶσσα εἰς διαφόρους τοπικὰς διαλέκτους εἶναι εὔηχος καὶ γλυκεῖα ἀρεσκομένη καὶ εἰς ποιητικὰς φράσεις· παράδειγμα τὸ ποιητικὸν ὄνομα τῆς σημερινῆς πρωτευούσης «Ἀδὶς Ἀμπέμπα» σημαῖνον «Νέον Ἄνθος». Ἡ ποίησις εἶναι μᾶλλον ἐπικὴ καὶ βουκολικὴ καὶ οἱ αὐτοσχέδιοι ποιηταὶ ραψῳδοὶ ἀνήκοντες ἀκόμη εἰς τὴν λιθίνην ἐποχήν, δὲν ἔχουν νὰ παρουσιάσουν κανὲν ἔργον ἄξιον λόγου, ἂν καὶ οἱ ἐγκύψαντες εἰς τὴν ἀβησσυνιακὴν φιλολογίαν διατείνονται ὅτι ὑπάρχουν φιλολογικὰ ἔργα γραμμένα εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀβησσυνιακὴν γλῶσσαν, τὴν «Γκιζικήν», ἡ ὁποία εἶνε καὶ ἡ λειτουργικὴ γλῶσσα· αὕτη φανερώνει μίαν ἐκλείψασαν περίοδον πνευματικῆς ἀκμῆς τῶν ἀβησσυνῶν, ἧς λείψανα θεωροῦνται καὶ τὰ εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας καὶ εἰς τὴν λίμνην Τσάνα θαυμάσια καὶ θαυματουργὰ Μοναστήρια.

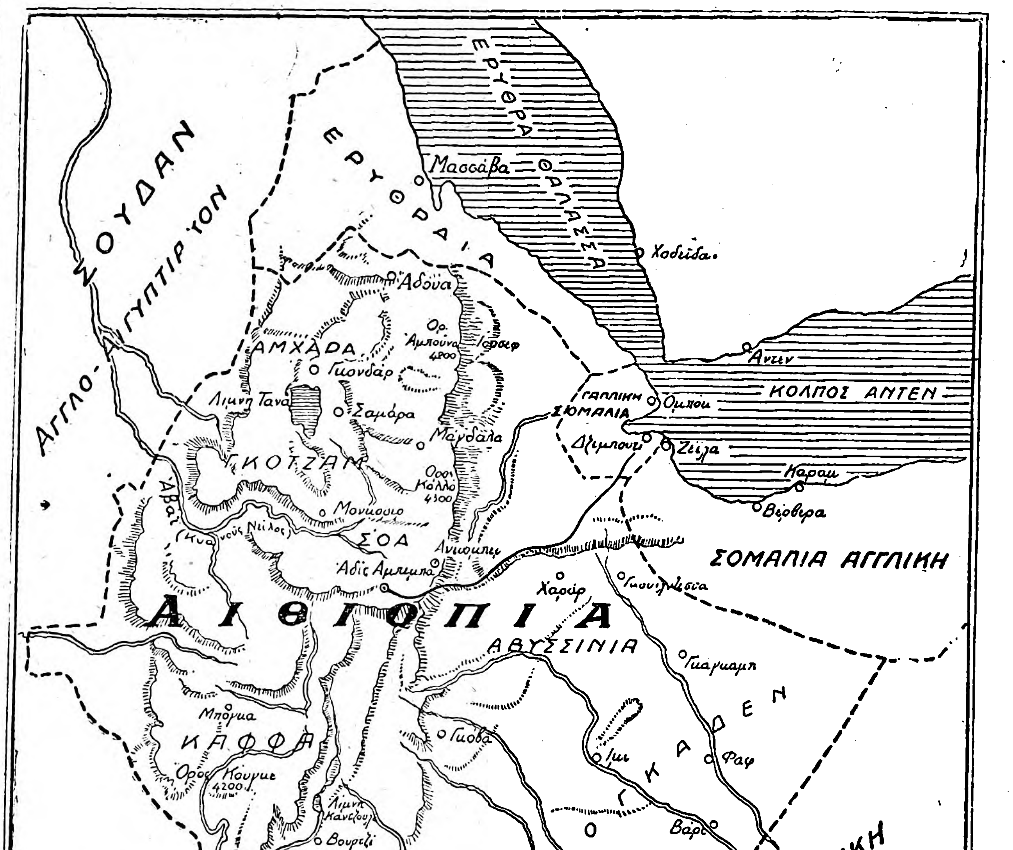

Χάρτης τῆς Ἀβησσυνίας.

Digitized by Google

Ἕλλην, ὑπηρετήσας ἡρωϊκῶς ὡς στρατιώτης εἰς τὸν ἀβησσυνιακὸν στρατὸν καὶ προαχθεὶς ἐπ' ἀνδραγαθείᾳ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ φρουράρχου (Μπαραμπαρᾶ) γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπαραμπαρᾶ-Γεώργης, κατώρθωσε νὰ ἐκλαϊκεύσῃ εἰς εὐρυτάτην κλίμακα μεταξὺ τῶν ἀβησσυνῶν τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν μὲ τὰς μάχας τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Θερμοπυλῶν, τῆς Σαλαμῖνος, τοὺς θριάμβους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν γιγαντομάχων τοῦ 21. Ὁ Μπαραμπαρᾶ-Γεώργης ἐγνώρισε κατὰ βάθος τὴν ἀβησσυνιακὴν γλῶσσαν, συζευχθεὶς δὲ πολλὰς ἀβησσυνὰς συζύγους ἀπέκτησε δεκάδας τέκνων τὰ ὁποῖα ἐβάπτισε μὲ ἑλληνικὰ ὀνόματα.

Ὑπάρχουν καὶ ἀρκετὰ ἀβησσυνιακὰ πατριωτικὰ ποιήματα τὰ ὁποῖα ψάλλονται ἀπὸ τοὺς ραψῳδοὺς εἰς τὰ συμπόσια ἢ ἀπὸ τοὺς ἀβησσυνοὺς Τυρταίους εἰς τὰς ἐκστρατείας.

Ἡ παροῦσα λαογραφικὴ μονογραφία θὰ ἦτο ἀτελὴς ἐὰν δὲν παρετίθεντο καὶ δύο μεταφράσεις ἀβησσυνιακῶν ποιημάτων ἐκ τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν τῆς ἀβησσυνιακῆς ζωῆς.

Ὁ λεοντομάχος.

Σὰν κυνηγῶ ἐλέφαντες καὶ τρομερὰ λιοντάρια
στὰ δάση μέσα τὰ κυκνά, ποὺ μοιάζουν στοιχειωμένα,
μὲ τ' ὄνομά σου, ἀγάπη μου πετάω τὰ κοντάρια
καὶ ὅλα ἐμπρός μου πέφτουνε....
νεκρά, κουβαριασμένα !

Ὕστερα πέρνω μὲ χαρὰ τὴ λύρα μου κι' ἀρχίζω
στὰ ξαπλωτὰ σιμὰ θεριὰ νὰ τραγουδῶ γιὰ σένα,
πὼς τίποτα στὴ δύναμη ἐμπρός σου δὲν ἀξίζω,
γιατὶ ἂν ἐγὼ νικῶ θεριά, καὶ σὺ νικᾷς.... ἐμένα ! !

Ἀβησσυνιακὸν θούριον.

Ἐμπρός, τῶν Αἰθιόπων περήφανα παιδιά,
Ἐμπρός, γιὰ τὸν καλό, μας πατέρα—Βασιλιά !
Ὁρμᾶτε, μὴ λυπῆστε
τὸ αἷμα σας νὰ χύστε!

Ὁ Βασιλιᾶς μας τρέχει ἐμπρὸς
σπ' ἄλογο ἀπάνω τρομερός.
Ὁ Ἅη Γιώργης δίπλα του μὲ τὸ κοντάρι στέκει
καὶ κυβερνᾷ τὰ βόλια του, ποὺ μοιάζουνε μελίσσι·
Ὀχτρό του δὲ θ' ἀφίση !
Κοιτᾶτε, ἀπὸ τὰ μάτια του ποὺ βγαίνει ἀστροπελέκι...

Ἐμπρός, στῆς Δόξας τὸ χορό, τὸ κάθε παλληκάρι,
καθεὶς μὲ τὸ τουφέκι του, τὸ ξῖφος. τὸ κοντάρι,
τὴ λιονταρίσια χλαίνη,
τὴ μυριοστολισμένη,
ἀψήφιστα σὰν λέοντες, ἀλύγιστοι σὰν βράχοι,
τὴ λεβεντιά σας δείξετε, Αἰθίοπες στὴ μάχη !

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

Ἀβησσυνιακὴ ἐκκλησία. Κατὰ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων (η', 26—39), πρῶτος ἐκ τῶν κατοίκων τῆς Αἰθιοπίας ἐγένετο χριστιανὸς ἀνώτερος αὐλικὸς ὑπάλληλος τῆς βασσιλίσσης Κανδάκης, εὐνοῦχός τις, ὃν κατήχησε τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ ἐβάπτισε πλησίον τῆς πόλεως Γάζης ὁ ἀπόστολος Φίλιππος. Δύναται δὲ μετὰ βεβαιότητος νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι οὗτος ἐπιστρέψας εἰς τὴν Αἰθιοπίαν ἐγένετο διαπρύσιος κῆρυξ καὶ ἀπόστολος τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Κανδάκης. Κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν παρὰ τῷ ἱστορικῷ Σωκράτει (βιβλ, α', 19), ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἐκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὴν Αἰθιοπικὴν Νουβίαν. Κατὰ τὸ 327 μ. Χ., οἱ κάτοικοι τῆς Ἄνω Αἰθιοπίας, τῆς νῦν Ἀβησσυνίας, ἐπεστράφησαν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν παρὰ δύο νέων ἀδελφῶν ἐκ Τύρου, τοῦ Φρουμεντίου καὶ τοῦ Αἰδεσίου ἀνεψιῶν Μεροπίου τινὸς φιλοσόφου, μεταβάντος εἰς τὰς Ἰνδίας χάριν περιηγήσεως μετ' αὐτῶν. Ἐπιστρεφόντων δὲ αὐτῶν εἰς τὴν Τύρον ἐκ τῆς περιηγήσεως διὰ τοῦ πλοίου ἐγένετο ἔλλειψις τροφίμων. Τούτου δ' ἕνεκα, προσωρμίσθησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀβησσυνίας. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι, ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν προσορμισθέντων ξένων, κατέσφαξαν τὸν Μερόπιον καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς πλὴν τῶν δύο νέων, τοὺς ὁποίους συλλαβόντες ζῶντας προσέφερον δῶρον εἰς τὸν βασιλέα τῆς χώρας. Οὗτος δὲ εὐαρεστηθεὶς τὰ μάλιστα ἐκ τῆς μορφῆς τῶν νέων παρέλαβεν αὐτοὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἀνακτόρων, καταστήσας τὸν μὲν Αἰδέσιον οἰνοχόον, τὸν δὲ Φρουμέντιον θησαυροφύλακα καὶ σύμβουλον. Ὁ βασιλεὺς ἐννοήσας ὅτι ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ, ὢν δὲ ἔμπλεως εὐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς νέους δι' ἃς παρέσχον αὐτῷ πολλὰς καὶ ἐντίμους καὶ μετὰ περισσῆς ἀγχινοίας ὑπηρεσίας ἐκήρυξεν αὐτοὺς ἐλευθέρους, δυναμένους νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἑαυτῶν πατρίδας. Τὸν βασιλέα ἀποθανόντα διεδέχθη ὁ ἀνήλικος υἱὸς αὐτοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ μήτηρ παρεκάλει τὸν Φρουμέντιον καὶ Αἰδέσιον νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶσι τῆς Ἀβησσυνίας, ἀλλὰ νὰ ἀναλάβωσι τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ μικροῦ βασιλέως. Πεισθέντες λοιπὸν οἱ νεαροὶ Ἕλληνες ἀναλαμβάνουσι τὴν διακυβέρνησιν τοῦ κράτους καὶ δὴ ὁ Φρουμέντιος, ὅστις ἀπέβη ὁ πράγματι ἄρχων τῆς Ἀβησσυνίας. Ἀνεζήτει δὲ τότε πανταχοῦ τοῦ κράτους νὰ ἀνεύρῃ χριστιανοὺς ἐμπόρους, τοὺς ὁποίους στηρίζων διὰ τῆς διδασκαλίας εἰς τὴν χριατιανικὴν πίστιν προὔτρεπε νὰ ἱδρύσωσι χριστιανικοὺς ναούς. Ἐντὸς δὲ ἐλαχίστου χρόνου καὶ ναὸν ἵδρυσε καὶ πολλοὺς αὐτόχθονας προσήλκυσεν εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Μετὰ δὲ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ βασιλέως παραδίδουσιν εἰς αὐτὸν τὴν ἄριστα διακυβερνηθεῖσαν χώραν ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀπέρχονται, ὁ μὲν Αἰδέσιος εἰς τὴν Τύρον, ἔνθα χειροτονεῖται πρεσβύτερος, ὁ δὲ Φρουμέντιος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἧς πατριάρχης ἐξελέγη πρὸ μικροῦ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ἵνα ἀναγγείλῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰ περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, καὶ παρακαλέσῃ περὶ ἀποστολῆς ἐπισκόπου καὶ κλήρου. Ὁ Μέγας Ἀθανάσιος μετὰ χαρᾶς ἀκούσας τὰ περὶ διαδόσεως τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ἐχειροτόνησε τὸν Φρουμέντιον ἐπίσκοπον Ἀξούμ' καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν μετὰ πολλοῦ κλήρου εἰς τὴν Ἀβησσυσίαν, ἵνα εὐαγγελίσηται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Οὕτω δὲ ὁ Ἕλλην Φρουμέντιος ἐξεχριστιάνισε τὴν Ἀβησσυνίαν καὶ ὠργάνωσε τὴν ἐκκλησίαν αὐτῆς (Σωκρ. ἐκκλ. ἱστορ. α', 19—Θεοδωρ., ἐκκλησ. ἱστορ. α', 23). Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀβησσυνίας μεγάλως τιμᾷ καὶ σέβεται αὐτὸν κηρύξασα ἰσαπόστολον καὶ ἅγιον, ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκκλησία.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀβησσυνίας ἔχει ἀρχαιοτάτην μετάφρασιν τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν αἰθιοπικὴν γλῶσσαν ἀκατάληπτον οὖσαν σήμερον εἰς τὸν λαόν. Παραδέχεται δὲ ὡς κανονικὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παραδέχεται καὶ ἡ Ὀρθόδοξος ἐκκλησία. Ἀποδέχεται καὶ σέβεται τὰς τρεῖς πρώτας οἰκουμενικὰς συνόδους καὶ τὰ ὑπὸ τῶν πατέρων διδασκόμενα. Ἀπορρίπτει δὲ τὴν τετάρτην ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴν σύνοδον, παρ' ἧς καὶ κατεδικάσθη ὡς μονοφυσιτίζουσα, δηλ. ὡς ἀποδεχομένη μίαν μόνον φύσιν ἐν τῷ Χριστῷ. Πιστεύει εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ τελεῖ τὰ ἑπτὰ μυστήρια. Τὸ βάπτισμα τελεῖ ὀρθοδόξως καὶ μεταδίδει κατὰ τὴν θείαν κοινωνίαν εἰς τοὺς πιστοὺς ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου, τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Τιμᾷ καὶ σέβεται τοὺς ἁγίους καὶ ἐξαιρέτως τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, τὰς ἱερὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἅγια λείψανα καὶ τηρεῖ αὐστηρῶς τὰς νηστείας. Οἱ Ἀβησσυνοὶ ἔχουσι καὶ τὴν περιτομήν, τὴν ὁποίαν τηροῦσιν ὡς ἀρχαίαν παράδοσιν καὶ ὑγιεινὸν μέτρον, μηδεμίαν θρησκευτικὴν σημασίαν ἀποδίδοντες εἰς αὐτὴν ἐνεργουμένην ὑπὸ λαϊκῶν, ἄνευ τελετῆς τινος. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀβησσυνίας ἔχει ἐπισκόπους, ἱερεῖς, διακόνους καὶ μοναχούς. Κεφαλὴ δὲ αὐτῆς ἀνωτάτη εἶνε ὁ ἐν Καΐρῳ ἑδρεύων πατριάρχης τῶν Κοπτῶν, τιτλοφορούμενος Πατριάρχης τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ διάδοχος τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, ἀλλ' ἐν τῷ κράτει τῆς Ἀβησσυνίας ἀνώτερος θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς εἶνε ὁ ἀβούνας ὅστις οὐδεμίαν ἄλλην ἐξάρτησιν ἔχει παρὰ τοῦ Κόπτου πατριάρχου παρὰ μόνον, ὅτι λαμβάνει τὴν χειροτονίαν παρ' αὐτοῦ ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι τοῦ κράτους. Οἱ ἐπίσκοποι ἐν Ἀβησσυνίᾳ κατέχουσι λίαν ὑψηλὴν θέσιν, ὄντως βασιλικήν. Ὁ ἀβούνας φέρει πάντοτε ἐνδύματα ἐκ μετάξης, ἐξερχόμενος δὲ εἰς τὴν πόλιν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ἐπὶ ἡμιόνου φέρει ἀλεξήλιον κόκκινον, ἐνδεικτικὸν τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ὅπερ μόνον ἡ αὐτοκράτειρα φέρει καὶ οὐδεὶς ἄλλος. Παρὰ τῷ βασιλεῖ καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν αὐτοῦ ὑπάρχει σύνοδος ἓξ ἀρχιερέων, μὴ ἐχόντων ἰδίας ἐπαρχίας, καὶ ἓξ λαϊκῶν ἀρχηγῶν. Ἡ σύνοδος ἐπιβλέπει πάσας τὰς ὑποθέσεις καὶ κρίνει ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῶν ἀποστόλων, οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων, δικάζουσα ἐν ὑπαίθρῳ. Ἐκ τῆς συνόδου δὲ ἐξαρτῶνται καὶ πάντες οἱ ἐπίσκοποι. Ὡσαύτως δὲ καὶ παρ' ἑκάστῳ ἐπισκόπῳ ὑπάρχει ἰδίᾳ σύνοδος ἐξ ἱερέων καὶ ἱερομονάχων. Χηρευούσης τῆς ἐπισκοπῆς ἡ σύνοδος αὕτη ἐκλέγει ἀρχιμανδρίτην τινὰ ἢ ἡγούμενον διακρινόμενον οὐχὶ ἐπὶ παιδείᾳ ἀλλ' ἐπὶ ἁγιότητι βίου. Μετὰ ταῦτα δὲ συγκαλεῖται σύνοδος τῶν γειτνιαζόντων ἐπισκόπων, ἥτις ἐπικυροῖ τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπεμβάσεως τοῦ βασιλέως καὶ τῆς συνόδου αὐτοῦ, καὶ μετὰ γραμμάτων πάντων τῶν ἐπισκόπων ἀποστέλλει τὸν ὑποψήφιον σὺν τοῖς νενομισμένοις δώροις πρὸς τὸν Κόπτην πατριάρχην ἐν Καΐρῳ διὰ τὴν χειροτονίαν. Ὁ χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος γίνεται κληρονόμος τοῦ ἀποθανόντος καὶ νέμεται πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ τὰς προσόδους τῆς μητροπόλεως μετὰ τῶν γαιῶν. Συνήθως δὲ δέχεται δῶρα πλούσια παρὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν πλουσίων.

Τὸν ἐφημεριακὸν κλῆρον διορίζει ὁ ἐπίσκοπος εἰς τὰς ἐνορίας, ἐκ τῶν λαϊκῶν τῶν γνωριζόντων ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ ἐχόντων ἐνάρετον βίον. Τὸν ἐκλεγέντα λαϊκὸν χειροτονοῦσι διάκονον, ὅστις ἂν εἶνε ἄγαμος δύναται νὰ λάβῃ νεάνιδά τινα εἰς γάμον, καὶ ἔπειτα χειροτονοῦσιν αὐτὸν πρεσβύτερον. Ὁ ἐφημεριακὸς κλῆρος ἐν Ἀβησσυνίᾳ τυγχάνει μεγάλου σεβασμοῦ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ καὶ ἔχει μεγάλας ἀπολαυὰς ὑλικάς. Δι' ἑκάστην ἐκκλησίαν ὑπάρχει ἱκανὴ ἔκτασις γῆς, τῆς ὁποίας τὰς προσόδους ἐπωφελεῖται ὁ κλῆρος. Ἐκτὸς τούτου λαμβάνει τὸ δέκατον τῶν προσόδων τοῦ βασιλέως μετὰ τῶν μονῶν, ὡς καὶ τῶν ἐνοριτῶν, εἰς ἄρτον καὶ ζῶα, ἰδιαιτέρας προσόδους ἐκ τῆς τελέσεως διαφόρων ἱεροπροξιῶν, λειτουργιῶν, μνημοσύνων κ.τ.λ., τὸ τρίτον τῆς περιουσίας τῶν ἄνευ κληρονόμων ἀποθνησκόντων κ. τ. λ. Οἱ ἱερεῖς οὐδέποτε κηρύττουσιν ἐπ' ἐκκλησίας, περιοριζόμενοι μόνον νὰ διδάσκωσι πατρικῶς κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν, δι' ἣν εἶνε ἐμπειρότατοι. Ἀσκοῦσι δὲ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔτι τῶν ἀρχόντων, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι ἔχουσι πνευματικοὺς τοὺς ἐκ τῶν μοναχῶν καλουμένους ἀναχωρητάς, ζῶντας ἐν ταῖς ἐρήμοις. Πᾶς ἀβησσυνὸς εἶνε ὑποχρεωμένος τρὶς τοὐλάχιστον τοῦ ἔτους νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ μεταλάβῃ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀλλ' οἱ εὐσεβέστεροι ἐξομολογοῦνται καὶ μεταλαμβάνουσιν ἅπαξ τοῦ μηνός. Κατὰ τὰς δημοσίας καὶ οἰκογενειακὰς πανηγύρεις γίνονται συμπόσια, εἰς ἃ πρωτεύει ὁ κλῆρος. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἱεροπραξίαι εἶνε μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολλάκις λίαν περίεργοι. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων, καθ' ἣν τελεῖται ὁ ἁγιασμὸς τῶν ὑδάτων εἰς τὴν θάλασσαν καὶ τοὺς ποταμούς, ὁ ἀβούνα, ὡς καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας οἱ ἐπίσκοποι, φορῶν τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν βυθίζεται εἰς τὸ ὕδωρ, μετ' αὐτὸν ὁ βασιλεύς, οἱ ἀρχηγοί, καὶ κατόπιν ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία. Οἱ ἱερεῖς ἐν τοῖς ναοῖς φέρουσιν ὁλοχρύσους ἱερατικὰς στολάς, ἀλλ' εἶνε πάντοτε ἀνυπόδυτοι. Ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ ἐκτὸς τῆς ὑμνῳδίας, ὁμοιαζούσης πολὺ τὴν βυζαντινήν, μεταχειρίζονται καὶ μικρὰ κύμβαλα. Ἡ ὑμνῳδία εἶνε μονότονος· οἱ πανηγυρικοὶ ὕμνοι διεγείρουσι μᾶλλον αἰσθήματα λύπης. Οἱ ψάλται μανθάνουσι τὴν μουσικὴν τέχνην εἰς ἰδιαιτέρας μουσικὰς σχολάς. Οἱ ἀβησσυνοί, ὡς λαὸς κατ' ἐξοχὴν θρησκευτικός, ἐπιδεικνύουσιν ζῆλον μέγαν διὰ τὴν ἵδρυσιν ναῶν καὶ διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν αὐτῶν. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χαραμήτ, ὁ περίφημος ἕλλην ἀρχιτέκτων Κυριακὸς κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἔκτισε τὸν περικαλλῆ ναὸν Ἄρμπα-Ἀτσύπη, βυζαντινοῦ ρυθμοῦ. Καὶ ἄλλοι δὲ ἕλληνες ἀρχιτέκτονες ἐλάξευσαν ἐντὸς βράχων ναοὺς βυζαντινοῦ ρυθμοῦ.

Τὰς νηστείας οἱ ἀβησσυνοὶ τηροῦσι μετὰ μεγάλης αὐστηρότητος. Οὐδεὶς δὲ λαὸς δύναται ὡς πρὸς τοῦτο νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτούς. Τὴν Μ. Τεσσαρακοστὴν πάντες, μηδὲ τῶν γερόντων καὶ τῶν μικρῶν παιδίων ἐξαιρουμένων, νηστεύουσι καθ' ἑκάστην μέχρι τῆς 3 μ. μ.

Ἐν Ἀβησσυνίᾳ ὑπάρχουσι πλεῖσται μοναί, αἵτινες κατὰ τὸν τρόπον τῆς οἰκοδομῆς καὶ τῆς διατάξεως ὁμοιάζουσα πρὸς τὰς ἀρχαίας μονὰς τῆς Αἰγύπτου. Ἡ αὐστηρότης τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων μονῶν διατηρεῖται μέχρι σήμερον ἀκεραία ἐν Ἀβησσυνίᾳ. Αἱ μοναὶ οἰκοδομοῦνται ἔξω τῶν πόλεων εἰς τὰς ἐρήμους καὶ ἐντὸς τῶν δασῶν. Πέριξ δὲ τῶν μονῶν καὶ εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν τειχῶν ὑπάρχει τὸ γνωστὸν εἰς πάντας τοὺς κατοίκαυς ὅριον, τὸ ὁποῖον οὐδεμία γυνὴ δύναται νὰ ὑπερβῇ προσερχομένη εἰς τὴν μονήν. Ἡ αὐστηρότης τῆς ἐγκρατείας εἶνε τοιαύτη, ὥστε πολλοὶ μοναχοὶ τρώγουσι μόνον δὶς τῆς ἑβδομάδος καὶ δὴ ἄρτον ξηρὸν μετὰ ὕδατος. Μετὰ τῆς αὐτῆς αὐστηρότητος ἀσκεῖται καὶ ἡ ἀφιλοχρηματία· οὐδεὶς μοναχὸς ἔχει ἴδιόν τι. Ἑκάστη μονὴ ἔχει ἰδιοκτησίαν μέγα μέρος γῆς, ἐκ τῶν προσόδων τῆς ὁποίας συντηρεῖται. Ἐπιφανὴς μονὴ σήμερον ἐν Ἀβησσυνίᾳ εἶνε ἡ τῆς Δέβρε-Βεζέν. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐν ταῖς μοναῖς μοναχῶν ὑπάρχουν καὶ ἐρημῖται, ἀναχωρηταὶ ὀνομαζόμενοι, οἵτινες ζῶσιν εἰς τὰς ἐρήμους καὶ ἐντὸς τῶν σπηλαίων. Τρέφονται δὲ μὲ χόρτα καὶ ρίζας καὶ εἶνε ἐνδεδυμένοι διὰ δερμάτων προβάτων. Κατέρχονται δὲ μόνον ἅπαξ τοῦ ἔτους ἐντὸς τῶν χωρίων διὰ νὰ κοινωνήσωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀπολαύοντες ἀπεριορίστου σεβασμοῦ παρὰ τῶν κατοίκων.

Οἱ ἀβυσσηνοὶ τρέφουσι μέγαν σεβασμὸν πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀπέχθειαν δὲ μεγίστην πρὸς πάντας τοὺς ἑτεροδόξους, οἱ ὁποῖοι πολλάκις εἰσώρμησαν δολίως εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν πρὸς προπαγανδισμόν. Εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ὀφείλονται αἱ ἀποτυχοῦσαι ἀπόπειραι τοῦ Βατικανοῦ πρὸς ὑποταγὴν τῆς ἀβησσυνιακῆς ἐκκλησίας εἰς τὸν Πάπαν, αἱ γενόμεναι ἀπὸ τοῦ 1520 μέχρι τοῦ 1698, ἐπὶ τῶν βασιλέων τῆς Ἀβησσυνίας Ἑλένης, Ἀδ. Σουγουέτ, Σοκινίου ἢ Σελτὰν Σεγουέτ, Χάνα τοῦ Α' κ. ἄ.

Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία εἰς οὐδὲν ἐπίσημον διάβημα προῆλθε πρὸς ἕνωσιν τῶν ἀβησσυνῶν. Μόνον Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸ 1595, γράφει εἰς τὸν βασιλέα Μελὶκ Σακάτ, ὅτι πολλοὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἀβησσυνῶν, ἀποβαλόντες τὸν μονοφυσιτισμόν, ζητοῦσι νὰ ἑνωθῶσι μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, παρακαλεῖ δὲ αὐτὸν νὰ ἐκδόσῃ τὸ πρὸς τοῦτο αὐτοκρατορικὸν διάταγμα. Κατὰ τὸ τέλος

Digitized by Google

τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀνεπτύχθησαν σχέσεις τινὲς μετὰ τῶν Νεγκοὺς (βασιλέων) Θεοδώρου καὶ Ἰωάννου, τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδςς καὶ Ρωσίας, αἵτινες ἐναυάγησαν μὴ διεξαχθεῖσαι μετὰ εἰλικρινείας καὶ ἐν πνεύματι ἑνώσεως. Π. Ε. Σ.

Ἀβησσυνία (ἀπὸ ἀπόψεως Διεθν. Δικ.). Ἡ Διεθνὴς ἀναγνώρισις τῆς Ἀβησσυνίας ἐγένετο τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1805, ὅτε ἐστάλη εἰς Ἀβησσυνίαν ἀγγλικὴ πρεσβεία ὑπὸ τὸν λόρδον Βαλέντσια, ἥτις ματαίως προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συνομολόγησιν μετ᾽ αὐτῆς ἀμυντικῆς συνθήκης. Διὰ μιᾶς τοιαύτης συνθήκης ἡ Ἀγγλία ἐζήτει ν᾽ ἀποκτήσῃ λιμένα τινὰ ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καθ᾽ ἣν περίπτωσιν ἡ Γαλλία, διαμελιζομένης τῆς Τουρκίας ὑπ᾽ αὐτῆς καὶ τῆς Ρωσίας, ἤθελε καταλάβει τὴν Αἴγυπτον. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν, συλλαμβάνονται καὶ ρίπτονται εἰς τὰς φυλακὰς οἱ Γάλλοι καὶ Ἄγγλοι ἀντιπρόσωποι.

Μετὰ μακρὰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν φυλακισθέντων, ἡ Ἀγγλία ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Ἀβησσυνίας τὸν Ἰούλιον τοῦ 1867. Ἡ ἐπιχείρησις ἔληξε τὸν Μάϊον τοῦ 1868 διὰ τῆς νίκης τῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Νεγκοὺς τῆς Ἀβησσυνίας, Θεοδώρου.

Πλὴν ὅμως, ὅλαι αἱ μετὰ ταῦτα προσπάθειαι τῆς Ἀγγλίας ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν σύναψιν εἰρήνης ἀπέτυχον. Διότι, τόσον ὁ Ἰωάννης Α΄, ὅσον καὶ ὁ Μενελίκ, οἱ ἐρίζοντες διάδοχοι τοῦ θρόνου, ἐπέτυχον νὰ περιπλέκουν τὰς διαπραγματεύσεις καὶ οὕτω πως ν᾽ ἀποφύγουν τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Αὐτή, ἀκόμη, ἡ τελευταία προσπάθεια τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία ἔστειλε τὸ 1879 τὸν Διοικητὴν τοῦ Σουδάν, ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν συνομολόγησιν τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης, δὲν ἐκαρποφόρησεν.

Ἐν τῷ μεταξύ, μία ἰταλικὴ ἑταιρεία τὸ 1870 ἐξηγόρασεν ἀπὸ τὸν τότε τοπικὸν Σουλτᾶνον τὸν λιμένα τοῦ Ἀσσάμπ, κείμενον εἰς τὸ νότιον στόμιον τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Βραδύτερον δέ, εἰς τὰ δικαιώματα τῆς ἑταιρείας αὐτῆς ὑπεισῆλθεν αὐτὴ ἡ ἰταλικὴ Κυβέρνησις. Τὸ 1885 ἡ Ἰταλία προέβη εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ Μπαϊλοὺλ καὶ μετὰ ἓν ἔτος εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Μασσάβας. Τοῦτο προεκάλεσε τὴν ἐξέγερσιν τῶν ἀβησσυνῶν κατὰ τῆς Ἰταλίας, ἥτις σπεύδει τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1888, παρὰ τὰς ματαίας προσπαθείας τῆς Ἀγγλίας ὅπως ἀποσοβήσῃ τὴν ἐμπόλεμον ρῆξιν, ν᾽ ἀποστείλῃ ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς Ἐρυθραίαν, ὅπως καλεῖται ἔκτοτε ἡ ἰταλικὴ ἐκείνη ἀποικία. Ὁ Μενελίκ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου (1889) ἄρχεται διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Ἰταλίας, αἵτινες κατέληξαν εἰς τὴν ἀπὸ 2 Μαΐου 1889 συνθήκην τοῦ Οὐτσιάλι, ἥτις, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἐχειροτέρευσε τὴν διεθνῆ θέσιν τῆς Ἀβησσυνίας.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης, ἡ Ἀβησσυνία μετεβάλλετο εἰς Προτεκτορᾶτον. Οὕτως, ἡ διεθνὴς ἐκπροσώπησις αὐτῆς ἔπρεπε νὰ ἐνεργῆται τῇ μεσολαβήσει τῆς Ἰταλίας. Αὐτή, τοὐλάχιστον, κατὰ γενικὴν ἀντίληψιν, εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ἄρθρου 17 τῆς συνθήκης, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰταλικοῦ κειμένου αὐτῆς, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἑξῆς: «sua maestà il rè d' Etiopia cousente di servisi del Governo di S. M. il Rè d' Italia per tutte le trattazioni di affari che avesse con altre potenze o governi».

Ἐν τούτοις, ὁ τότε Νεγκοὺς τῆς Ἀβησσυνίας, ἑρμηνεύων ὡς αὐτὸς ἀντελαμβάνετο τὸ κείμενον τῆς συνθήκης, συντεταγμένης εἰς τὴν ἰδίαν του γλῶσαν ἀφοῦ ἐπέτυχε νὰ συνάψῃ συμμαχίας μετὰ πολλῶν γειτόνων του, ἠρνεῖτο τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἰταλίας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διεθνῆ ἀντιπροσώπευσιν τῆς χώρας του. Τοῦτο ἐξηνάγκασε τὴν Ἰταλίαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1896, ὅστις καὶ ἔληξεν εἰς βάρος αὐτῆς τῆς ἰδίας. Ἡ ἐπακολουθήσασα συνθήκη τοῦ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα τῆς 26 Ὀκτωβρίου 1896 ἦλθε ν᾽ ἀνατρέψῃ τὸ παλαιὸν διεθνὲς καθεστὼς τῆς Ἀβησσυνίας.

Εἰς τὴν συνθήκην αὐτὴν περιελαμβάνετο σαφὴς διάταξις (ἄρθρ. 3) καθ᾽ ἣν ἡ Ἰταλία ἀνεγνώριζεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως τὴν πλήρη *ἀνεξαρτησίαν* τῆς Ἀβησσυνίας, ἐπὶ πλέον δέ, δι᾽ ἄλλης διατάξεως (ἄρθρ. 2), ὡρίζετο ὅτι ἡ συνθήκη τοῦ Οὐτσιάλι, μετὰ τῶν παραρτημάτων της, οὐδεμίαν ἔχει τοῦ λοιποῦ ἰσχύν. Οὕτω ἡ Ἀβησσυνία καθίστατο Κράτος ἐντελῶς ἀνεξάρτητον. Ὡς τοιοῦτον δέ, βραδύτερον, προέβη εἰς τὴν συνομολόγησιν διαφόρων συνθηκῶν μετ᾽ ἄλλων Κρατῶν, ἰδίως δὲ συνῆψε μετὰ τῆς Ρωσσίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας συνθήκας φιλίας καὶ ἐμπορίου, ἐπίσης δὲ μετὰ τῆς Γερμανίας τὸ 1905 συνθήκην ἐμπορίου.

Διὰ τῆς ἐπακολουθησάσης συμφωνίας τοῦ Λονδίνου τῆς 13 Δεκεμβρίου 1906 ἠγγυήθη ἀφ᾽ ἑνὸς ἡ ἀκεραιότης τῆς Ἀβησσυνίας, καθωρίσθησαν ὅμως ἀφ᾽ ἑτέρου καὶ αἱ διάφοροι «σφαῖραι συμφερόντων», Ἰταλίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐσχεδιάσθη δὲ ἀκόμη ἡ «πολιτικὴ διαίρεσις τῆς χώρας εἰς περίπτωσιν πολιτικῶν ἀνωμαλιῶν, καθ᾽ ἣν εἰς τὴν Ἀγγλίαν θὰ περιήρχετο τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Νείλου, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ ἐνδοχώρα τῆς Ἐρυθραίας καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ χώρα τοῦ Σομαλὶ καὶ τὸ ἔδαφος τὸ ὁποῖον διασχίζει ἡ γαλλικὴ σιδηροδρομικὴ γραμμή.

Ἡ Ἀβησσυνία συμμετέσχεν εἰς τὴν διεθνῆ ταχυδρομικὴν ἕνωσιν τῆς Μαδρίτης (30 Νοεμβρίου 1920) καὶ συνυπέγραψε τὴν συμφωνίαν περὶ ὀργανώσεως Διεθνοῦς Ἰνστιτούτου τῆς Βιομηχανίας.

Τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 1923 ἡ Ἀβησσυνία ὑπέβαλεν αἴτησιν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν ὅπως γίνῃ μέλος αὐτῆς. Ἡ ἕκτη Ἐπιτροπὴ τῆς Κοινωνίας ἀπεφάνθη ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς ὑπό τινας ἐπουσιώδεις ὅρους.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Depagnet, Le conflit entre l' Italie et l'Abyssinie ἐν τῇ Revue Générale de Droit International public τ. IV 1897. Fedozzi, Le droit international et les récentes hostilités italo-abyssinés ἐν τῇ Revue de droit international et de législation comparées τ. XXVIII 1896 καὶ XXIV 1897. Ἄρθρον Ἀβησσυνία ὑπὸ M. H. Schmitt ἐν τῷ Worterbuch der Volkerrechts und der Diplomatie ἐκδιδόμενον ὑπὸ Strupp 1924 τ. I σ. 3 ἑπ.

ἀβησσυνιακὸς καὶ *ἀβησσινικός*, ὁ εἰς τὴν Ἀβησσινίαν ἢ εἰς τοὺς Ἀβησσινίους ἀνήκων.

ἀβησσυνοδίφης· ὁ εἰσδύσας εἰς τὴν Ἀβησσινίαν, ὁ ἐξερευνήσας, ὁ διφήσας, ὁ ἀβησσυνολόγος, ὁ καταγινόμενος εἰδικῶς μὲ τὰ πράγματα τῆς Ἀβησσυνίας.

ἀβησσύνιοι καὶ *ἀβησσινοί*· οἱ κάτοικοι τῆς Ἀβησσινίας.

ἄβια (τά, abie ἢ abia). Γένος ὑμενοπτέρων φυτοφάγων τῆς οἰκογενείας τῶν Τεθρηδονδῶν. Τὸ τέρετρον (τρύπανον) αὐτῶν εἶνε πριονοειδές. Ἡ κοιλία προσφύεται ἄνευ μίσχου. Ὁ ἐντερικὸς σωλὴν διατρυπᾷ τὸ κάτω ἄκρον τοῦ σώματος. Διὰ τοῦ τερέτρου σχηματίζουσιν αἱ θήλεις ὀπὰς ἐπὶ τῶν φύλλων ἢ τῶν ποωδῶν βλαστῶν τῶν φυτῶν καὶ καταθέτουσιν ἐν αὐταῖς τὰ ᾠά των. Τρώγουσι φύλλα δένδρων. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ γένους τούτου διακρίνονται ἀπὸ τὸ ροπαλοειδὲς σχῆμα τῶν κεραιῶν των, αἵτινες συνίστανται ἐκ τριῶν ἄρθρων. Τὸ γένος τοῦτο ἀριθμεῖ περὶ τὰ ἑπτὰ εἴδη ἐν Εὐρώπῃ. Τὰ γνωστότερα εἶνε τὰ abia sericea. Ο χρωματισμὸς αὐτῶν εἶνε χρυσίζων πράσινος, ὁ θώραξ κυανοῦς πρὸς τὸ ἰῶδες, τὰ ἀντικνήμια καὶ οἱ ταρσοὶ λευκοὶ πρὸς τὸ ὑπόλευκον· καὶ abia fasciata. Ταῦτα ἔχουσι χρῶμα μελανὸν στιλπνὸν μετὰ κιτρίνης ταινίας ἥτις φθάνει μέχρι τῆς πρώτης ἀρθρώσεως τῆς κοιλίας, τὰ ἀντικνήμια καὶ οἱ ταρσοὶ εἶνε ἀνοικτῶς φαιοί. Αἱ νύμφαι των εὑρίσκονται κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπὶ τῶν κληματίδων καὶ τῶν αἰγοκλημάτων καὶ φέρουσι κερατίνους πόδας ἐπὶ τοῦ θώρακος καὶ 12—16 δερματίνους ἐπὶ τῆς κοιλίας καλοῦνται δὲ *ψευδοκάμπαι*.

Ἀβιὰ ἢ *Ἀβιὰμ* Βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ροβοὰμ καὶ ἔγγονος τοῦ Σολομῶντος. Ἀφ᾽ ὅτου ἐκ τῆς ἀσυνεσίας τοῦ πατρός του εἶχε διχασθῇ τὸ βασίλειον τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐκεῖνος μὲν παρέμεινε βασιλεὺς τοῦ οἴκου Ἰούδα καὶ Βενιαμίν, ὁ δὲ Ἱεροβαὰμ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, ἦσαν ἀδιάλειπτοι οἱ πόλεμοι μεταξὺ τῶν δύο τούτων. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἀνέλαβεν ὁ Ἀβιὰ τὴν βασιλείαν καὶ εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ἱεροβοάμ. Συναθροίσας στράτευμα 400,000 ἀνδρῶν παρετάχθη πρὸς μάχην εἰς τὸ ὄρος Σεμαραΐμ, ἀπέναντι 800,000 ἀντιπάλων. Ἡ πάλη ἦτο ἄνισος, ἐπεδεινώθη δὲ ἔτι μᾶλλον ἡ θέσις Ἀβιὰ ἐκ κυκλοτεροῦς κινήσεως τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἔπληττον ἤδη τὸν Ἀβιὰ καὶ ἐκ τῶν νώτων. Τότε, κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ὁ στρατὸς τοῦ Ἰούδα ἐβόησε πρὸς τὸν Κύριον καὶ οἱ ἱερεῖς ἐσάλπισαν μὲ τὰς σάλπιγγας. Καὶ καθὼς ἠλάλαξαν οἱ ἄνδρες Ἰούδα, ὁ Θεὸς ἐπάταξε τὸν Ἱεροβοὰμ καὶ ἔφυγον οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραήλ. Ὁ δὲ Ἀβιὰ καταδιώξας αὐτοὺς ἐπέφερε σφαγὴν μεγάλην. Μετὰ τὴν περιφανῆ ταύτην νίκην ὁ Ἀβιὰ ἐβασίλευσεν ἥσυχος, ἀλλ᾽ ἀπέθανε μετὰ τριετῆ βασιλείαν (957—955 π. Χρ.) (Α΄ βιβλίον τῶν βασιλέων κεφ. ΙΕ΄, 2).

Ἀβιά. Θυγάτηρ τοῦ Ἡρακλέους καὶ τροφὸς τοῦ ἀδελφοῦ της Ὕλλου. Ἐτιμᾶτο ἐν Μεσσηνίᾳ πρὸς τιμήν της δὲ ἡ πόλις Ἰρή, ἥτις κατὰ τὸν Παυσανίαν εἶνε μία τῶν ἑπτὰ πόλεων τὰς ὁποίας ὁ Ἀγαμέμνων ὑπέσχετο πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ὡς προῖκα, μετωνομάσθη Ἀβιά. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπῆρχε καὶ λαμπρὸς ναὸς ἀφιερωμένος εἰς αὐτήν.

Ἡ πόλις Ἀβιὰ καὶ λιμὴν τῆς ἀρχαίας Μαντινείας ἔκειτο εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου παρὰ τὰ σύνορα τῆς Λακωνίας. Κατὰ τὸν Παυσανίαν εἶνε ἡ Ὁμηρικὴ Ἰρὴ ἥτις ἔκειτο Ν. τῶν ἀρχαίων Φερῶν καὶ νῦν Καλαμῶν. Εἶχε ναὸν τοῦ Ἡρακλέους καὶ Ἀσκληπιεῖον. Ἐρείπια τῆς πόλεως διασώζονται πλησίον της παλαιᾶς Μαντινείας.

Ἄβιαδ βὰχρ-ἐλ. Ὄνομα ἀραβικὸν τῆς δυτικῆς διακλαδώσεως τοῦ Νείλου, γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Λευκὸς Νεῖλος» Ἑνοῦται μετὰ τοῦ «Κυανοῦ Νείλου» παρὰ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Σουδάν, Χαρτούμ.

Ἀβιάθαρ. Ἱερεὺς Ἰσραηλίτης, υἱὸς τοῦ ἱερέως Ἀχιμελέχ. Ὅτε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σαούλ, Δωὴκ ὁ Ἰδουμαῖος ἐπέρασεν ἐν στόματι μαχαίρας τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως τῶν ἱερέων Νώβ, ἔνθα καὶ ὁ οἶκος τοῦ Ἀχιμελέχ, διότι εἶχον ταχθῇ πρὸς τὸ μέρος τοῦ Δαυΐδ, μόνος ὁ Ἀβιάθαρ διεσώθη ἐκ τῆς σφαγῆς. Ἔκτοτε ἠκολούθησε τὸν Δαυΐδ κατὰ τοὺς ἀγῶνας του ἐναντίον τοῦ Σαοὺλ καὶ παρέμεινε πολύτιμος συνεργάτης του καθ᾽ ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαυΐδ, ἐξωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος διότι εἶχεν εὐνοήσει τὰ σχέδια τοῦ Ἀδωνια, ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ τοῦ Σολομῶντος, ἐπιχειρήσαντος νὰ διαδεχθῇ τὸν Δαυΐδ.

Ἀβιανὸς (Avianus), ὁ ἀποκαλούμενος ὑπό τινων Φλάβιος (Flavius). Λατῖνος ποιητὴς ἀκμάσας μεταξὺ τοῦ 2ου καὶ τοῦ 6ου, κατά τινας δὲ μεταξὺ τοῦ 4ου καὶ τοῦ 5ου μ. Χ. αἰῶνος. Συνέγραψε 42 μύθους εἰς ἐλεγειακοὺς στίχους, τοὺς ὁποίους ἀφιέρωσε εἴς τινα Θεοδόσιον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸν ἀκμάσαντα κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα λατῖνον συγγραφέα καὶ γραμματικὸν Μακρόβιον (Macrobius Theodosius). Ὁ Ἀβιανὸς θεωρεῖ ἑαυτὸν συνεχιστὴν τοῦ ἔργου τοῦ ἐπὶ Αὐγούστου πιθανῶς ἀκμάσαντος στιχουργοῦ τῶν αἰσωπείων μύθων Βαβρίου ἢ Βαβρία, ἔτι δὲ καὶ τοῦ τῷ 44 π. Χ. θανόντος μυθοποιοῦ Φαίδρου.

Ἄβιος (Κωνσταντῖνος). Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Πάτμῳ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος. Τούτου ἐξεδόθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1704 «Ἑβδομαδευχάριον».

Ἀβίας (τέως δῆμος). Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας ὀνομασθεὶς ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἀρχαίας πόλεως.

ἀβιασιά· 1) ἡ ἔλλειψις πάσης βίας: *ἀβιασιὰ* ποὺ τὴν ἔχεις, ἀδερφούλη μου! 2) ἡ βραδύτης, ἡ βραδυπορία, ἡ βραδυκινησία, ἡ ὀκνηρὰ δρᾶσις.

ἀβίαστος, -ον· 1) ὁ μὴ ἐκβιασθείς, ἀνεκβίαστος: ἡ θύρα εἶναι *ἀβίαστος*· 2) μὴ καταναγκασθείς, ἐλεύθερος: προσῆλθεν *ἀβίαστος*· 3) ὁ μὴ βεβιασμένος, ὁ ἀπροσποίητος, ὁ ἀφελής, ὁ φασικός, ὁ ἁπλοῦς: ὕφος *ἀβίαστον*· 4) ὅστις δὲν βιάζεται, ὁ πρᾶος, ὁ ἥσυχος: *ἀβίαστος* συμπεριφορά. 5) ὅστις δὲν γίνεται μὲ βίαν: *ἀβίαστος* περίπατος· 6) εὔκολος: *ἀβίαστον* ἄνοιγμα,—εἴσοδος. Ἐπίρ. *ἀβιάστως*, *ἀβίαστα*.

Ἀβίβ. Ὁ πρῶτος μὴν τοῦ ἱεροῦ ἔτους τῶν Ἑβραίων ἐξ οὗ καὶ ὁλόκληρον τὸ Ἰουδαϊκο-φοινικικὸν ἡμερολόγιον ἔλαβε τὸ ὄνομα. Λέξις Ἑβραϊκὴ σημαίνουσα στάχυν καὶ δηλοῦσα τὸν μῆνα κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγίνετο ἐν Παλαιστίνῃ ἡ πρώτη συγκομιδὴ τῆς κριθῆς ὡς καταφαίνεται ἐκ τῶν χωρίων τῆς Βίβλου: Δευτερ. ιστ΄: 1— «Φύλαττε τὸν μῆνα Ἀβίβ, καὶ κάμνε τὸ πάσχα εἰς Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐπειδὴ εἰς τὸν μῆνα, Ἀβὶβ σὲ ἐξήγαγε Κύριος ὁ Θεός σου ἐξ Αἰγύπτου». Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι τὸ Ἰουδαϊκὸν Πάσχα ἑωρτάζετο πάντοτε μετὰ τὴν συγκομιδὴν τῆς κριθῆς.

Ἀργότερον ὁ μὴν οὗτος ἐκλήθη Νισάν. Ἀντιστοιχεῖ περίπου πρὸς τὸν σημερινὸν Ἀπρίλιον.

ἄβιβλος-ον· ἄνευ βιβλίων, ἐστερημένος βιβλίων· καὶ μεταφορικῶς: ὁ ἀφιλολόγητος. ὁ ἀμαθής. Ὁ Τζέτζος ἔχει τὸν τύπον: *ἀβίβλης* (Ἰστ. 6, 407, 485). Ἐπιρ. *ἀβίβλως*.

Ἀβιγαία ἢ **Ἀβιγαῒλ** (=Πηγὴ χαρᾶς). Μία τῶν γυναικῶν τοῦ Δαβίδ, πρώην σύζυγος τοῦ πλουσίου κτηματίου, Νάβαλ τοῦ Καρμηλίτου, τὴν ὁποίαν ὁ Δαβὶδ ἐγνώρισεν ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις: Ὅτε φεύγων τὴν καταδίωξιν τοῦ Σαούλ, περιεπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον Φαρὰν μὲ τοὺς ὀπαδούς του, ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Νάβαλ εὑρίσκετο εἰς τὸν Κάρμηλον, ὅπου εἶχε μεταβῇ διὰ νὰ κουρεύσῃ τὰ τρισχίλια πρόβατα καὶ τὰς χιλίας αἶγάς του, στερούμενος τροφῶν, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Νάβαλ δέκα νέους νὰ τοῦ ζητήσουν ὅ,τι εὐηρεστεῖτο νὰ προσφέρῃ ἔναντι τῆς προστασίας τὴν ὁποίαν παρεῖχεν εἰς τοὺς βοσκούς του. Ἀλλ᾽ ὁ Νάβαλ, δύστροπος καὶ σκληρὸς ὡς ἦτο, τοὺς ἀπέπεμψε σκαιῶς.

Ὅταν ὁ Δαβὶδ εἶδε τοὺς ἀπεσταλμένους του νὰ ἐπιστρέφουν μὲ κενὰς τὰς χεῖρας, διέταξε τοὺς ἄνδρας του νὰ ζωσθοῦν τὴν ρομφαίαν, καὶ παραλαβὼν τετρακοσίους ἐξ αὐτῶν κατηυθύνθη

Digitized by Google

εἰς τὸν Κάρμηλον. Ἀλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νάβαλ, ὡραιοτάτη ὅσον καὶ νουνεχής, πληροφορηθεῖσα τὰ διατρέξαντα, ἡτοίμασεν ἀφθόνους τροφάς, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἀνδρός της, καὶ φορτώσασα αὐτὰς ἐπὶ ὄνων μετέβη πρὸς συνάντησιν τοῦ Δαβίδ. Μόλις τὸν εἶδε, κατῆλθεν ἐκ τοῦ ὄνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθητο, καὶ τὸν προσεκύνησε. Μὲ λόγια ταπεινὰ καὶ ὡραῖα ἐμάλαξε τὴν ὀργὴν τοῦ Δαβίδ, ὁ ὁποῖος, γοητευμένος ἀπὸ τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὴν ὡραιότητα τῆς Ἀβιγαίας, ἐδέχθη τὰ κομισθέντα τρόφιμα καὶ παρητήθη τῶν ἐκδικητικῶν του σχεδίων. Ἡ ἐντύπωσις τῆς γυναικὸς αὐτῆς παρέμεινε τόσον ζωηρὰ εἰς τὸν Δαβίδ, ὥστε, ὅταν μετὰ δεκαήμερον ἀπέθανεν ὁ Νάβαλ, ἀπέστειλε δούλους εἰς τὴν Ἀβιγαίαν καὶ τὴν ἐζήτησεν ὡς σύζυγον. Καὶ ἔσπευσεν ἡ Ἀβιγαία μετὰ πέντε θεραπαινίδων της καὶ ἔγινε σύζυγος τοῦ Δαβίδ. (Σαμουὴλ Α', κεφ. κστ'). Εἰς τὸ βιβλίον τῶν παραλειπομένων ἀναφέρεται καὶ ἄλλη Ἀβιγαία ἀδελφὴ τοῦ Δαβὶδ καὶ μήτηρ τοῦ Ἀμασά.

Ἀβίδ (Abid). Γενεαλογικὸν ὄνομα πολλῶν ἀραβικῶν φυλῶν τῆς Ἀλγερίας, ἰδίᾳ μάλιστα τῶν κατοικουσῶν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Μάκτα καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀράν.

Ἀβιέζερ ἢ Ἀχιέλερ (πατὴρ βοηθείας). Κατὰ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, ἦτο δισέγγονος τοῦ Μανασσῆ, υἱοῦ τοῦ Ἰωσήφ, καὶ ἱδρυτὴς τοῦ οἴκου Γεδεών. (Ἀριθμ. κστ', 30. Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ιζ'. 2 Κριτ. η', 32).

Ἀβιετινικὸν ἢ ἀβιτιενικὸν ὀξύ. Acide Abietique ἢ abietinique). Περιέχεται ἐν ἀμόρφῳ καταστάσει εἰς τὸ Κολοφώνιον ὅπερ εἶνε ὁ ἀνυδρίτης τοῦ ὀξέος τούτου. Παραλαμβάνεται εἰς κρυσταλλικὴν μορφὴν διὰ παρατεταμένης κατεργασίας τοῦ Κολοφωνίου μετ' οἰνοπνεύματος 70 βαθμ. καὶ προσθήκης ὕδατος. Καθιζάνει εἰς 165 βαθμ. ὁ δὲ χημικός του τύπος εἶναι C 44 H 64 O 5.

Ἀβίζ (Axize). Πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Μάρνη, τῆς Γαλλίας. 2.500 κάτοικοι. Παλαιὰ ὀχυρὰ πολίχνη, τῆς ὁποίας τὰ τείχη εἶχε κατεδαφίσει τῷ 1722 ὁ κόμης τοῦ Ἐρύ, αὐθέντης τοῦ τόπου. Σώζεται μία ὡραία ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος.

Ἀβίζο (Aviso). Λέξις ἱσπανικὴ καὶ ἰταλικὴ σημαίνουσα *εἰδοποίησις*. Πλοῖον μικρᾶς χωρητι-

Ἡ «Ἐσταφέτ», γαλλικὸν ἀβίζο.

κότητος καὶ σχετικῶς ταχύ, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἱστιοπλοΐας, ἐχρησίμευε δι' ἀναγνωρίσεις καὶ διὰ τὴν μεταφορὰν διαταγῶν, ἐπιστολῶν κτλ. Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα τὰ ἀβίζο ἐκαλοῦντο ἐν Γαλλίᾳ *λέμβοι εἰδοποιήσεως* (barques d' avis), ὅταν δὲ ἐφευρέθη ἡ ἀτμοπλοΐα κατεσκευάσθησαν ἀβίζο μὲ τροχούς, μὲ ἕλικα, καὶ κορβέτται-ἀβίζο (corvettes-aviso). Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ ἀβιζο ἦσαν πάντοτε ἀνιχνευτικά. Ἡ χωρητικότης των ἤρχισε νὰ αὐξάνῃ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅπως ἐπιτευχθῇ μεγαλυτέρα ταχύτης, μέχρις ὅτου ὁ ἐκτοπισμός των ἔφθασε τοὺς 1.200 τόννους. Ἐναυπηγήθησαν τότε καταδρομικὰ καὶ ἀνιχνευτικὰ μεγαλυτέρου ἐκτοπισμοῦ, τὰ δὲ ἀβίζο 3ης τάξεως μετεβλήθησαν εἰς καταδρομικὰ 1ης τάξεως. Ἀβίζο καλοῦνται καὶ τώρα τὰ μικρὰ πλοῖα, τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς τοὺς στόλους ὡς τορπιλοβόλα.

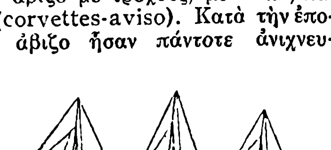

Ἡ «Βόμβα» Γαλλικὸν Ἀβίζο.

Ἀβιηνὸς (Avienus) Ροῦφος Φοῦστος. Λατῖνος γεωγράφος καὶ ποιητὴς ἀκμάσας κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 4ης ἑκατονταετηρίδος μ. Χ. Γνωρίζομεν ἔκ τινος ἐπιγραφῆς τῆς Ρώμης (Fabretti X, 5017) ὅτι ὁ Ἀβιηνὸς ἐγεννήθη ἐν Βολοινίῳ τῆς Ἐτρουρίας καὶ ὅτι ἦτο ἀπόγονος τοῦ στωϊκοῦ Μουσονίου Ρούφου. Ὑποτίθεται ὅτι εἶνε ὁ Φοῦστος ὅστις ἦτο ἀνθύπατος εἰς τὴν Ἀφρικὴν τὸ 366 μ. Χ. καὶ εἰς τὴν Ἀχαΐαν τὸ 372 μ. Χ. διότι ἐκ τῶν ἔργων του καταφαίνεται ὅτι διῆλθε μέρος τῆς ζωῆς του ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἑλλάδι.

Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Βιργιλίου Σέργιος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ἀβιηνὸς ἔγραψε τὴν Αἰνειάδα τοῦ Βιργιλίου καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ Τίτου Λιβίου εἰς ἰαμβικοὺς στίχους (Avienus qui totum Virgilium et Livium iambis scripsit). Τὰ δύο ταῦτα ἔργα ἀπωλέσθησαν. Ἐκ τῶν σωζομένων ἀναφέρομεν: *Περιγραφὴ τῆς γῆς*, εἰς 1394 ἑξαμέτρους δακτυλικούς, κατὰ μίμησιν τῆς Περιηγήσεως τοῦ Διονυσίου, ὅπου συνοψίζει τὰς γνώσεις τῶν συγχρόνων του περὶ φυσικῆς καὶ πολιτικῆς γεωγραφίας. *Ἀράτεια φαινόμενα* 1325, ἑξάμετροι δακτυλικοί. *Προγνωστικά*, κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ, 552 ἑξάμετροι δακτυλικοί. *Χῶραι παράλιοι*, 703 στῖχοι εἰς ἰαμβικὸν τρίμερον. Περιγράφει τὰ παράλια: τῆς Μεσογείου ἀπὸ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν μέχρι τῆς Μασσαλίας, προὐτίθετο δὲ βεβαίως νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν περιγραφὴν ὅλης τῆς Μεσογειακῆς παραλίας. Ὁ Ἀβιηνὸς δὲν ἔχει πρωτοτυπίαν. Ἐργάζεται ἐπὶ ξένων σχεδίων. Τὸ ὕφος του εἶνε ἄκομψον, οἱ στῖχοι του βεβαρυμένοι ὑπὸ σπονδείων καὶ ἡ γλῶσσα του ἀρχαΐζουσα.

Ἔργα του περιλαμβάνει ἔκδοσις τῶν «Poetae Latini Minores» τοῦ Baehrens (ἔκδ. Holder 1886).

Ἀβικέβρων (Avicébron). Ἄραψ φιλόσοφος περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται συχνὰ λόγος εἰς τὰ συγγράμματα τῶν σχολαστικῶν, ἀλλ' ἡ ὕπαρξις τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἀφορμὴ πολλῶν συζητήσεων καὶ ἀμφισβητήσεων. Ὁ γερμανοεβραῖος ἀνατολιστὴς Μοὺνκ (Munk) ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι ὁ Ἀβικέβρων δὲν εἶνε παρὰ ὁ ἐξ Ἱσπανίας ἑβραῖος Σολομὼν-βὲν-Γαβιρόλ, ὅστις ἐγεννήθη ἐν Μαλάγᾳ περὶ τὸ 1045. Ὁ Ἀβικέβρων συνέγραψε σχόλια ἐπὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ διαφόρους ὕμνους, τῶν ὁποίων γίνεται χρῆσις εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν συναγωγῶν. Τὰ δόγματά του ἦσαν εἶδος πανθεϊσμοῦ βασιζομένου ἐπὶ τῆς ἑρμηνείας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἐκτίθενται εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς» (Fons vitae).

Ἀβικέννας. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα εἶνε Ἴβν Σινὰ (Ἀμποῦ-Ἀλῆ-ἀλ-Χουσεΐν, Ἴβν-Ἀμπδαλλάχ. Παρὰ Βυζαντινοῖς Ἀβιτζιανός. Διὰ τὸν Ἄραβα τοῦτον ἰατροφιλόσοφον, ἡγεμόνα τῶν ἰατρῶν, κατὰ τοὺς συγχρόνους του, τὸν ἐπιτυχέστερον χαρακτηρισμὸν ἔδωσεν ἡ κοινὴ γνώμη τῆς ἐποχῆς του. Ἔλεγον γενικῶς περὶ αὐτοῦ ὅτι πᾶσα ἡ φιλοσοφία του δὲν ἤθελε ποσῶς ἀρκέσῃ νὰ σωφρονίσῃ αὐτόν, μήτε πᾶσα ἡ ἰατρικὴ αὐτοῦ νὰ θεραπεύσῃ αὐτόν. Ἐγεννήθη εἰς Ἀφσχέναν (Χορασχὰν τῆς Περσίας) μικρὰν πόλιν ἐγγὺς τῆς Βουχάρας κειμένην, τὸ 980 μ. Χ. Οὗτος ὑπῆρξε σπάνιον φαινόμενον μεγαλοφυΐας ἐκδηλωθείσης εἰς παιδικὴν ἡλικίαν. Παρακολουθῶν τὰς θρησκευτικὰς καὶ φιλοσοφικὰς συζητήσεις τοῦ Ἰσμαηλίτου πατρός του μετὰ τῶν φίλων καὶ ὁμοθρήσκων του, ἐξέμαθεν ὁλόκληρον τὸ Κοράνιον, ἐγνώριζε δὲ τὰ στοιχεῖα τῶν περισσοτέρων ἐπιστημῶν εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν. Ὑπὸ τὰς ὁδηγίας χριστιανοῦ τινος ἰατροῦ ἐπιδίδεται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς καὶ δεκαεξαέτης ἔτι, ἀπολαύει τοσαύτης φήμης ὡς ἰατρὸς ὥστε καλεῖται καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ θεραπεύσῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουχάρας Νοὺχ Ἰβν Μανσοὺρ τοῦ οἴκου τῶν Σαμανιδῶν. Ἐπωφελούμενος τὴν εὔνοιαν τούτου χρησιμοποιεῖ τὴν πλουσίαν του βιβλιοθήκην διὰ νὰ πλουτίσῃ τὰς ἐπὶ τῆς φυσικῆς, τῶν μαθηματικῶν, τῆς λογικῆς καὶ τῆς θεολογίας γνώσεις του, καὶ νὰ συγγράψῃ τὰς πρώτας του φιλοσοφικὰς πραγματείας. Ἡ πτῶσις τῶν Σαμανιδῶν ἀναγκάζει τὸν εἰκοσιδιετῆ σοφὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Βουχάραν. Πένης τώρα πλανᾶται ἀνὰ τὸ Χορασὰν καὶ τὰς περὶ τὴν Κασπίαν πόλεις τοῦ Δαγιστάν, διδάσκων τὰς φιλοσοφικάς του ἀρχὰς καὶ ἀσκῶν τὴν ἰατρικήν. Εἰς Ντζουζτζὰν ἀποκτᾷ πολλοὺς ὀπαδούς, καὶ μεταξὺ τούτων τὸν πλέον ἀφοσιωθέντα εἰς αὐτὸν Ἀμποὺ-Ὀμπαϊντί. Εἰς τὴν μικρὰν ταύτην πόλιν πλούσιός τις, ὀπαδὸς τῆς φιλοσοφίας του, δίδει εἰς αὐτὸν οἰκίαν, τὴν ὁποίαν μεταβάλλει εἰς τόπον συγκεντρώσεως ἀκροατῶν τῶν διδαγμάτων του. Διάγει οὕτω περὶ τὴν δωδεκαετίαν, διδάσκων καὶ συγγράφων τὸν περίφημον «Κανόνα» του, τὸ σπουδαιότερον τῶν ἰατρικῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. Ἡ φήμη του συντελεῖ εἰς τὸ νὰ κληθῇ εἰς Ραὶ τοῦ Ἰρὰκ παρὰ τῷ Μπουΐδ Μάδζδ-ἀδ-Δάουλα, βραδύτερον δὲ εἰς Χαμαντὰν παρὰ τῷ ἀδελφῷ τοῦ Μπουΐδ Μάδζδ, τῷ ἡγεμόνι Σὰμς-ἀδ-Δάουλα ὅστις εὐγνωμονῶν διὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ἀβικέννα ὑγείαν, τὸν ἀνυψώνει εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ βεζύρου. Τὰ βεζυρικά του καθήκοντα καὶ οἱ τραχεῖς πολιτικοὶ ἀγῶνες δὲν τὸν ἐμποδίζουν νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰς προσφιλεῖς του ἐπιστήμας. Περατώνει τὸ πρῶτον μέρος τοῦ «Κανόνος», σχολιάζει τὸν Ἀριστοτέλην καὶ ἀρχίζει τὸ μέγα του φιλοσοφικὸν ἔργον «Ἄς Σχεφά», ἐνῷ συγχρόνως διδάσκει μαθήματα ἰατρικῆς καὶ φιλοσοφίας. Ἀποσύρεται οἰκειοθελῶς τῆς βεζυρίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σὰμς-ἀδ-Δάουλα, ἡ ὑποχώρησίς του ὅμως δὲν τὸν προφυλάσσει ἀπὸ τὰς πολιτικὰς θυέλλας. Ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σάμς, ὁ Τάδζ-ἀδ-Δάουλα, ὑποψιασθεὶς τὸν Ἀβικένναν ὡς εὑρισκομένου εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ διοικητοῦ τοῦ Ἰσπαχὰν καὶ ἐχθροῦ του, ὀνομαζομένου Ἀλὰ Ἴβν Κακουγιέχ, διατάσσει τὸν περιορισμὸν αὐτοῦ ἐντὸς φρουρίου. Ἡ τύχη ὅμως τοῦ πολέμου εὐνοεῖ τὸν Ἀλὰ καὶ ὁ Ἀβικέννας ἀποκτᾷ τὴν ἐλευθερίαν του. Τὸ Χαμαντὰν ἐν τούτοις δὲν εἶνε πλέον δι' αὐτὸν τόπος ἀκινδύνου διαμονῆς. Μετημφιεσμένος εἰς καλόγηρον καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ πιστοῦ του ὀπαδοῦ καὶ μερικῶν δούλων φεύγει εἰς Ἰσπαχάν. Ὁ νέος του προστάτης Ἀλὰ τὸν ὑποδέχεται μετὰ τιμῶν, ὁ δὲ Ἀβικέννας προσκολλᾶται εἰς αὐτὸν καὶ μετέχει τῶν ἐκστρατειῶν του. Συμμεριζόμενος τὰς πολεμικὰς εὐτυχίας καὶ ἀτυχίας τοῦ Ἀλά, ἐπιστρέφει ἐν τέλει πένης εἰς Χαμαντάν, εἰς ἡλικίαν 58 ἐτῶν, ἐξηντλημένος ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν διανοητικὴν ἐργασίαν, τοὺς σωματικοὺς κόπους καὶ τὰς ἐρωτικὰς ἀπολαύσεις, καταλείπει τὴν ζωήν, μετανοημένος διὰ τὸν ἄτακτον βίον του. Τὰ συγγράμματά του, κατά τινα ὑπερβολικὸν σχολιαστήν, ὑπερβαίνουν τὰ 100, πράγματι ὅμως δὲν φαίνεται νὰ ὑπερβαίνουν τὰ 60. Μερικὰ τούτων εὑρίσκονται εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ὀξφόρδης καὶ τοῦ Λέϋδεν. Τὸ 1593 ἐγένετο ἐν Ρώμῃ ἔκδοσις τοῦ «Κανόνος» περιλαμβάνοντος ἐν παραρτήματι περίληψιν τοῦ Ἀ-Σχεφὰ (Ἄς-Ναζά). Ὁ ἰατρικός του «Κανὼν» ὑπῆρξεν ὄχι μόνον τῶν συγχρόνων του ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικὸς ὁδηγός, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ καὶ τῶν μεταγενεστέρων του. Εἰς τὰς ἰατρικὰς σχολὰς τῆς Εὐρώπης ἐσχολιάζετο καὶ ἡρμηνεύετο οὗτος καὶ κατὰ τὰ μέσα ἔτι τοῦ 19ου αἰῶνος. Νέαι γνώσεις ὀλίγαι περιέχονται ἐν αὐτῷ (φαρμακευτικὴ χρῆσις τοῦ ἀργύρου, μεταδοτικότης τῆς εὐφλογίας καὶ τῆς ἱλαρᾶς), διεσώθησαν ὅμως δι' αὐτοῦ αἱ ἰατρικαὶ γνώσεις τοῦ Ἱπποκράτους καὶ μάλιστα τοῦ Γαληνοῦ.

Ἡ φιλοσοφία του εἶνε κατ' οὐσίαν περιπατητική, μετέχουσα ἀνατολικοῦ πανθεϊσμοῦ. Ἐν τῇ περὶ τῶν ὄντων θεωρίᾳ του διακρίνει ταῦτα εἰς *δυνατά*, τῶν ὁποίων ἡ ὕπαρξις δὲν εἶνε ἀναγκαία καὶ ἅτινα γεννῶνται καὶ χάνονται, εἰς *δυνατὰ* καθ' ἑαυτὸ καὶ *ἀναγκαῖα* λόγῳ ἐξωτερικῆς τινος αἰτίας, καὶ τέλος εἰς ἀναγκαῖα αὐτὰ καθ' ἑαυτά.

Ὁ Ἀβικέννας διεπραγματεύθη τὴν θεωρίαν τῆς ψυχῆς μετ' ἰδιαιτέρας ὅλως ἐπιμελείας. Κατ' αὐτὸν ὑπάρχουν τριῶν εἰδῶν ψυχαί: ἡ φυτική, ἡ ζωϊκὴ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη. Ἡ τελευταία αὕτη προϋποθέτει, ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῆς ὑπάρξει, τὰς δύο προηγουμένας, ὡς ἡ ζωϊκὴ ψυχὴ προϋποθέτει τὴν φυτικήν. Ἡ ψυχὴ δὲν εἶνε ποσῶς ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς οἱουδήποτε μέρους τοῦ σώματος, οὔτε διακεχυμένη ὡς δύναμίς τις εἰς ὅλον τὸ σῶμα· εἶνε ἡνωμένη μετ' αὐτοῦ, ἐν τῇ ἑνώσει δὲ ταύτῃ εἶνε δυνατὸν νὰ συμβῇ ὥστε τοῦτο ἢ ἐκείνη νὰ ὑπερισχύσῃ. Ἡ ψυχὴ εἶνε δημιουργημένη διὰ τὴν αἰωνιότητα. ἐν τῇ ἑνώσει της μετὰ τοῦ σώματος, τείνει αὕτη τελικῶς εἰς τὸ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς πνευματικὸν καὶ ἀνεξάρτητον μικρόκοσμον, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ ἀγαθόν, τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ὡραῖον ἑνοῦνται μετ' αὐτῆς ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ οὐσίᾳ. Διαρκούσης τῆς ἐπιγείου ἡμῶν ζωῆς, ἔχομεν ἀμυδρόν τι προαίσθημα τῆς μελλοντικῆς ταύτης καταστάσεως, τοῦτο δὲ τὸ προαίσθημα παράγει, ἀναλόγως τῶν ἐν τῇ φύσει ἑκάστου διαφορῶν, πόθον μᾶλλον ἢ ἧττον ἔντονον, ἐξ οὗ ἀκριβῶς ἐξαρτᾶται ὁ βαθμὸς τῆς προπαρασκευῆς ἡμῶν. Ἡ προπαρασκευὴ αὕτη τελειοῦται μόνον διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑψηλοτάτων ἰδιοτήτων τῆς ψυχῆς. Οὕτω προπαρεσκευασμένη ἡ ψυχή, ἅμα τῇ ἀπολυτρώσει της ἀπὸ τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ὡς ὄργανον μόνον τῇ ἐχρησίμευσε, ἀποκτᾷ τὴν αἰωνίαν μακαριότητα ὡς ὂν ἁγνῶς πνευματικόν. Πᾶσα ψυχή, οὖσα αἰωνία καὶ ἄφθαρτος, θὰ φθάσῃ ἐν τέλει εἰς τὴν μακαριότητα δι' ἣν ἔχει δημιουργηθῆ. Ἐὰν εἶνε ἀξία κολασμοῦ πέραν τοῦ τάφου, ὁ κολασμὸς οὗτος θὰ ἔγκειται ἐν τῇ στερήσει τῆς μακαριότητος ταύτης ἢ τῷ προσωρινῷ ἀπ' αὐτῆς ἀποκλεισμῷ. Κατὰ ταῦτα, ἡ φολοσοφία τοῦ Ἀβικέννα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπηρεασθεῖσα μὲν σημαντικῶς ἐκ τῶν ἀριστοτελείων δογμάτων ἔτι δὲ καὶ τῶν πλατωνικῶν, μὴ ἀπομακρυνθεῖσα ὅμως κατὰ τὸ δυνατὸν τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἰσλάμ, μολονότι οἱ ὁμοεθνεῖς του ἐχαρακτήρισαν αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατόν του ὡς αἱρετικόν.

Ἀβικεννία (Avicennia). Γένος ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱεροβοτανωδῶν καὶ περιλαμβάνον θάμνους φυομένους εἰς τὰ παράκτια τῶν τροπικῶν χωρῶν. Εἶναι γνωστὰ 5-6 εἴδη αὐτῶν, ἐν οἷς ἡ Ἀβικεννία ἡ φαρμακευτικὴ (Avicennia officinalis), ἡ Ἀβικεννία ἡ λαμπρὰ (Avicennia nitida) καὶ ἡ Ἀβικεννία ἡ Γναφαλιώδης (Avicennia tomentosa), ἥτις ἀπαντᾷ ἐν Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις, Αὐστραλίᾳ καὶ Βραζιλίᾳ. Ὁ φλοιὸς αὐτῆς χρησιμοποιεῖται ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ διὰ τὸ ἄργασμα τῶν δερμάτων, ἐξ αὐτῆς δὲ ἐξάγεται ρητινώδης τις ἀρωματικὴ οὐσία, ἥτις καλεῖται «μανάουα» ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Αὐστραλίας καὶ χρησιμεύει εἰς αὐτοὺς ὡς τροφή. Τὰ ἄνθη Ἀβικεννίας τῆς Γναφαλιώδους ἔχουν ὀσμὴν λίαν

Digitized by Google

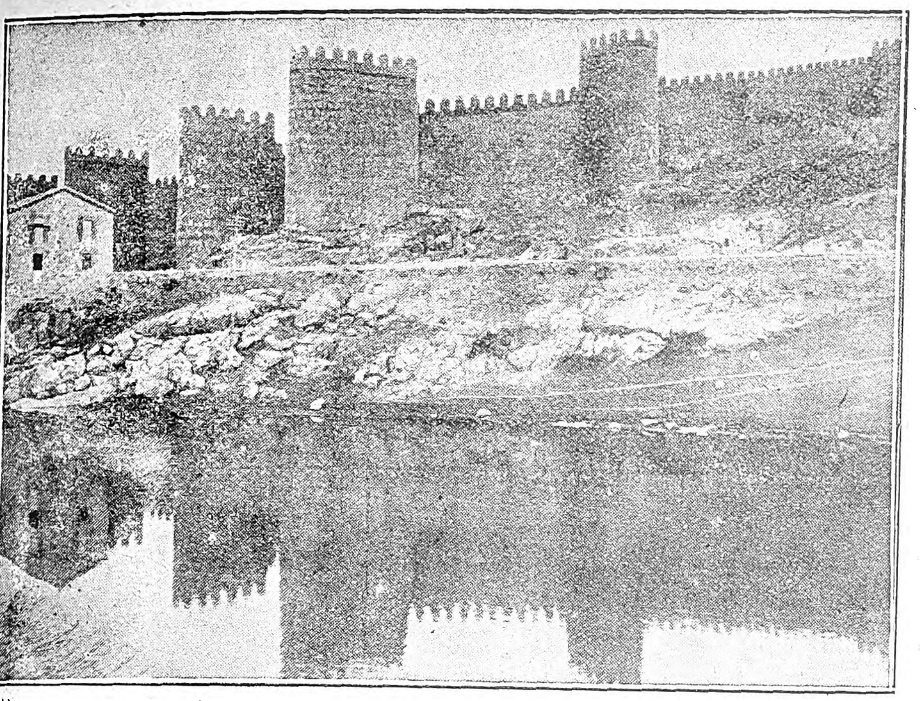

Χάρις εἰς τὰ ἀπόρθητα αὐτὰ τείχη, ἡ Ἄβιλα, ἥτις λόγῳ τῆς θέσεώς της προσείλκυε τὰ βλέμματα τῶν κατακτητῶν, ἠδυνήθη κατὰ τὸν Μεσαίωνα ν' ἀποκρούῃ πᾶσαν προσβολήν. Τα ἐκ γρανίτου αὐτὰ τείχη μὲ τὰς δέκα πύλας των καὶ τοὺς ἑξήκοντα ἓξ πύργους των παραμένουν εἰσέτι ἀνέπαφα. Ἔχουν ὕψος 42 ποδῶν καὶ πάχος 14.

εὐάρεστον, οἱ δὲ σπόροι αὐτῆς, βραζόμενοι μὲ τὰ φύλλα τῆς Ipomœa campanulata, εἶτα δὲ ἀναμιγνυόμενοι και κοπανιζομενοι μὲ βούτυρον, χρησιμοποιοῦνται ὡς καταπλάσματα μαλακτικὰ ἐπικουροῦντα τὴν ὡρίμανσιν τῶν ὀποστημάτων καὶ αὐτόματον διάνοιξιν τούτων.

Οἱ θάμνοι οὗτοι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῶν τροπικῶν χωρῶν πρὸς συγκράτησιν τῶν κινουμένων ἄμμων, παράγουσιν ἄνθη μελιγόνα καὶ δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσιν εἰς τὰ θερμότερα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς.

Ἄβιλα ἢ Ἀβίλη. Ἀρχαία πόλις τῆς Κοίλης Συρίας, ἡ κατόπιν κληθεῖσα Κλαυδιούπολις, πρωτεύουσα τῆς τετραρχίας Ἀβιληνῆς, κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Φάρφακα, μεταξὺ Δαμασκοῦ καὶ Ἡλιουπόλεως. Τὴν θέσιν αὐτῆς σημειοῦν ἐρείπια καὶ ἐπιγραφαὶ εὑρισκόμεναι παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Βαράδα μεταξὺ Ἡλιουπόλεως (νῦν Βααλβὲκ) καὶ Δαμασκοῦ. εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς τελευταίας, ἐν τῇ γνωστῇ σήμερον ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Νέμπι-Ἀμπὲλ περιοχῇ. Καίτοι τὰ ὀνόματα Ἄβελ καὶ Ἀβίλη διαφέρουν καὶ κατὰ τὴν ἐτυμολογίαν καὶ κατὰ τὴν σημασίαν, ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἐδημιουργήθη ἡ παράδοσις ὅτι εἰς τὴν πόλιν ταύτην συνέβη ἡ ἀδελφοκτονία τοῦ Ἄβελ.

Ἀβίλα (ἐπαρχία τῆς Ἱσπανίας). Μέρος τοῦ βασιλείου τῆς ἀρχαίας Καστίλλης. Δύναται νὰ διακριθῇ εἰς δύο τμήματα διαφέροντα τελείως τὸ ἓν τοῦ ἄλλου ὡς πρὸς τὸ κλῖμα καὶ τὰ προϊόντα. Το βόρειον τμῆμα εἶνε ἐν γένει ἐπίπεδον καὶ βραχῶδες. Τὸ κλῖμα μεταβάλλεται ἀπὸ ψυχρότατον τὸν χειμῶνα εἰς ἄκρως θερμὸν τὸ θέρος. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ τμήματος τούτου εἶναι ἀγροτικός. Τὸ νότιον τμῆμα εἶναι εἷς σωρὸς γρανιτωδῶν ὀροσειρῶν ὅπου εὑρίσκει τις διεσπαρμένας μικρὰς καλῶς ἀρδευομένας καὶ εὐφορωτάτας κοιλάδας.

Αἱ κυριώτεραι ὀροσειραὶ εἶναι τὰ Γουαδαρράμα ὄρη τὰ χωρίζοντα τὴν ἐπαρχίαν ἀπὸ τὴν Μαδρίτην, αἱ ὀροσειραὶ τῆς Ἀβίλας, ἡ ὀροσειρὰ τῆς Γρέδος καὶ ἡ Παραμέρα.

Κυριώτεροι ποταμοὶ εἶναι ὁ Ἀλβέρχης καὶ ὁ Τιετάρ, ὁ Δόρμης, ὁ Κορνέγιας καὶ ὁ Ἀδάγιας. Τὰ ὄρη περιέχουν ἄργυρον, χαλκόν, σίδηρον, μόλυβδον καὶ ἄνθρακα, ἀλλὰ εἰς μηδαμινὰς ποσότητας.

Κυριώτερα προϊόντα: μαλλίον μερινῶν προβάτων, ἐλαῖαι, κάστανα, σταφυλαὶ καὶ μέταξα. Ἡ ἐπαρχία αὕτη εὑρίσκεται ἀπὸ δύο καὶ πλέον αἰώνων ἐν παρακμῇ ἐξ αἰτίας τῶν φεουδαρχικῶν δικαιωμάτων τὰ ὁποῖα ἰσχύουν ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ τῶν βαρυτάτων νόμων περ ἀναπαλλοτριώσεως.

Ἄβιλα. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀδάγια, 3.000 πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἰς τὸ τέρμα τῶν ὀρέων Γουαδαρράμα.

Ἡ Ἄβιλα εἶναι ἕδρα ἐπισκόπου. Ἔχει Γοτθικὸν καθεδρικὸν ναὸν οἰκοδομηθέντα τὸ 1107 ὑπὸ τὸν Γαρθία δὲ Ἐστρέλλα. Πατρὶς τῆς Ἁγίας Θηρεσίας προστάτιδος τῆς Ἱσπανίας, ἧς ὑπάρχει καὶ ναός. Ἡ Ἄβιλα ἦτο ἄλλοτε, ἕδρα Πανεπιστημίου ἱδρυθέντος τὸ 1482. Τὸ 1807 μετεβλήθη τοῦτο εἰς κολλέγιον τοῦ Ἁγ. Θωμᾶ.

Ἡ Ἄβιλα εὑρίσκεται σήμερον ἐν τελείᾳ παρακμῇ, ἔχει δὲ διατηρήσει ἐξ ὁλοκλήρου τὴν

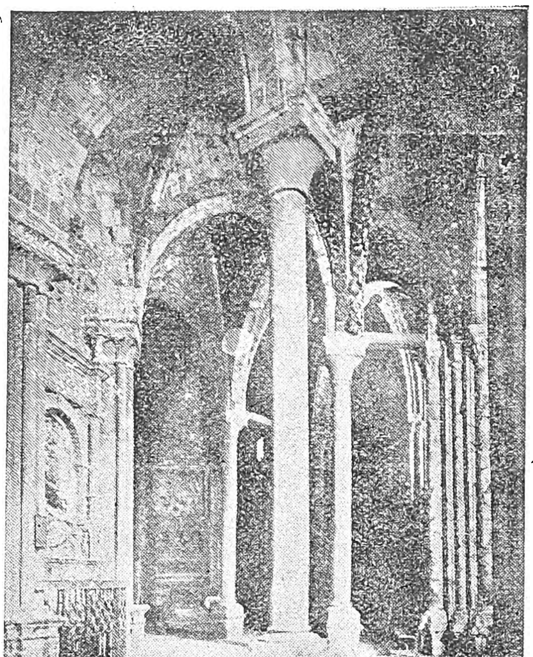

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μητροπόλεως τῆς Ἀβίλας. Ἡ παλαιὰ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Σαλβαδὸρ εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα λείψανα τῶν μεσαιωνικῶν φρουρίων ἐκκλησιῶν. Τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐσωτερικόν του ἔχει θαυμασίας ἀψῖδας καὶ ὑψηλοὺς λεπτοφυεῖς στύλους. Εἰς τὸ ἄκρον τῆς μητροπόλεως ὑπάρχουν ἑπτὰ ἡμικυκλικὰ παρεκκλήσια κτισμένα ἐντὸς τοῦ τείχους τῆς πόλεως.

μεσαιωνικήν της ὄψιν. Διασώζει ἄρτιον τὸ ἀρχαῖον της τεῖχος μὲ τοὺς 86 ὑπερηφάνους πύργους του, μέγα μέρος ὅμως τῆς σημερινῆς πόλεως εὑρίσκεται ἔξωθεν αὐτοῦ. Ἔχει μεσαιωνικὰς κατοικίας, ἐκκλησίας καὶ μονὰς αἱ δὲ ὁδοὶ αὐτῆς εἶνε σκολιαὶ καὶ λιθόστρωτοι. Μεταξὺ τῶν ἀξιοθεάτων της εἶνε καὶ ἡ πλατεῖα ὅπου ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις ἔκαιε τὰ θύματά της. Ἡ βιομηχανία της εἶνε ἀσήμαντος, περιορίζεται δὲ εἰς τὴν κλωθὴν τῶν μαλλίων τῶν μερινῶν προβάτων. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομ. γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὴν Μαδρίτην μετὰ τῆς βορείου Ἱσπανίας. Ἔχει περίπου 10.000 κατοίκους.

Ἀβίλα (Ἰωάννης δὲ) ὁ Μακάριος. Ἱεροκῆρυξ ἱσπανὸς ἐπονομασθεὶς ὁ ἀπόστολος τῆς Ἀνδαλουσίας. Ἐγεννήθη τὸ 1500 ἐν Ἀλλίσδοβὰρ δὲλ Κάμπο τῆς διοικήσεως τοῦ Τολέδου. Ἀπέθανε τὴν 10ην Μαΐου 1569. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη περιήρχετο τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τῆς Ἀνδαλουσίας κηρύττων. Ὁ λαὸς τὸν ὑπερηγάπα, ἀλλὰ ἡ Ἱερὰ Ἐξέτασις τὸν κατεδίωξεν ὡς αἱρετικὸν καὶ τὸν ἐφυλάκισε τὸ 1534.

Ἀφῆκε μέγαν ἀριθμὸν ἐπιστολῶν καὶ βιβλίων θρησκευτικῶν, ὧν τὰ κυριώτερα εἶνε αἱ Cartes Espirituales, καὶ διατριβή τις περὶ πνευματικῆς ἠθικῆς.

Ἀβίλα-ὑ-Ζουνίκα. (Don Louis d') διπλωμάτης, στρατηγὸς καὶ ἱστορικὸς ἱσπανὸς τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Πλακεντίᾳ. Ὑπηρέτησε τὸν Κάρολον πέμπτον ὡς στρατηγὸς καὶ ὡς πρεσβευτὴς παρὰ τοῖς Πάπαις Παύλῳ IV καὶ Πίῳ VI. Κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν πόλεμον ἦτο διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ καὶ πολιορκητὴς τοῦ Μὲτζ (1552). Ὁ Ἀβίλα ἔγραψε τὰ Χρονικὰ τῶν πολέμων τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων τῆς Γερμανίας. Οἱ ἱσπανοὶ εἶνε πολὺ ὑπερήφανοι διὰ τὸν Ἀβίλα καὶ παραβάλλουν τὸ ἔργον του τοῦτο μὲ τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Καίσαρος. Ὁ δὲ Κάρολος Ε' ἔλεγε περὶ αὐτοῦ: Ὁ Ἀλέξανδρος κατώρθωσε περισσότερα ἐμοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶχε χρονικογράφον τὸν Ἀβίλα.

Ἀβίλα (Ἀντώνιος Ἰωσὴφ δοὺξ τοῦ). Διάσημος πολιτικὸς Πορτογάλλος. Ἐγεννήθη ἐν Χόρτᾳ (Ἀζόραι) τὸ 1806. Ἀπέθανεν ἐν Λισσαβῶνι τὸ 1881. Ὁ πατήρ του ἦτο πτωχὸς ὑποδηματοποιὸς ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ ἐξεύρῃ τὰ μέσα διὰ τὰς φιλοσοφικὰς σπουδὰς εἰς τὰς ὁποίας ἤθελε νὰ ἐπιδοθῇ ὁ υἱός του. Εἰκοσαέτης ἀκόμη ὁ Ἀντώνιος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Χόρτα. Ἡ Πορτογαλλία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὑρίσκετο εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν. Ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης 6ος εἶχεν ἀποθάνει καὶ ὁ υἱός του Δὸν Πέτρος, αὐτοκράτωρ τῆς Βραζιλίας, εἶχε παραιτηθῇ τοῦ στέμματος χάριν τῆς θυγατρός του Maria-da-Gloria ἡλικίας ἑπτὰ ἐτῶν τὴν ὁποίαν εἶχε μνηστεύσει μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Δὸν Μιχαήλ. Ὁ τελευταῖος οὗτος, διάσημος ταραχοποιός, ἐπωφελούμενος τῆς ἀπουσίας τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ τῆς ἀνεψιᾶς του, ἐστασίασε διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἀντιβασιλείαν πρῶτον, τὸν θρόνον ἀργότερον (1828). Ἡ ἀπολυταρχία καὶ ὁ τρόμος ἐβασίλευον. Τὸ συνταγματικὸν κόμμα νικηθὲν ἐν Πορτογαλλίᾳ, ἀνεσυνετάχθη ἐν Ἀζόραις. Ὁ Ἀβίλα ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς πολιτικὰς ταύτας διαμάχας, ὅτε δὲ ὁ Δὸν Πέτρος παραιτηθεὶς τοῦ Βραζιλιανοῦ θρόνου διὰ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὰ δικαιώματα τῆς θυγατρός του ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Πορτογαλλίας, ἀπεβιβάσθη εἰς Χόρτα, κατενόησε τὴν ἀξίαν τοῦ νεαροῦ Ἀβίλα καὶ τὸν διώρισεν ἔπαρχον (1832). Ἔκτοτε τιμαὶ καὶ ἀξιώματα δὲν ἔπαυσαν ἀπονεμόμενα εἰς τον Ἀβίλα, καὶ οὐδέποτε ἔπαυσεν ἐκεῖνος νὰ εἶναι ἄξιος αὐτῶν. Τρία ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του τοῦ ἀπενεμήθη ὁ τίτλος τοῦ δουκὸς τοῦ Ἀβίλα.

Ὑπῆρξεν ἔξοχος ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς οἰκονομολόγος. Ἀντεπροσώπευε τὴν Πορτογαλλίαν εἰς ὅλα τὰ διεθνῆ συνέδρια στατιστικῶς.

Ἀβίλα (Ἐρνάνδος δέ). Ζωγράφος καὶ γλύπτης ἱσπανός. Ἐγεννήθη ἐν Τολέδῳ περὶ τὸ 1560. Ζωγράφος τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως Φιλίππου 2ου. Τὸ 1565 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ διακόσμησις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Τολέδου. Περίφημοι εἶναι οἱ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ δύο πίνακές του οἱ παριστῶντες τὸν Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν καὶ τὴν Προσκύνησιν τῶν Μάγων. Τὸ 1594 ἡ οἰκογένεια τῶν Βάργας ἠθέλησε νὰ ἀπαθανατίσῃ τὰς μορφὰς 6 ἐκ τῶν μελῶν της εἰς τὸν οἰκογενειακόν των τάφον, ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ Ὀβίσπο, καὶ ἐξησφάλισε διὰ συμβολαίου τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ὑπὸ τοῦ Ἀβίλα. Δι' ἄγνωστον αἰτίαν ἡ ἐπιθυμία τῶν Βάργας δὲν ἐπραγματοποιήθη.

Ἔργα τοῦ Ἀβίλα εὑρίσκονται καὶ ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Βουργὸς καθὼς καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας ἐκκλησίας.

Ἀβιλγαρδ Νικαλάϊς (Abildgaard Nikolas). Ἐπωνομάσθη «Πατὴρ τῆς Δανικῆς Ζωγραφικῆς». Ἐγεννήθη ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1744. Τὸ στύλ του ἔχει τὴν ἐπίδρασιν τῶν Claude καὶ N. Poussin. Ἦτο ἕνας ψυχρὸς θεωρητικὸς ἄνθρωπος, καὶ ἐνεπνέετο ἀπὸ τὴν τέχνην καὶ ὄχι ἀπὸ

Digitized by Google

τὴν φύσιν. Τὰ ἔργα του δὲν ἔγιναν πολὺ γνωστὰ ἐκτὸς τῆς Κοπεγχάγης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐτιμᾶτο πολύ. Ἐχρημάτισε πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας τῶν καλῶν τεχνῶν τῆς Κοπεγχάγης καὶ ἐδημοσίευσε πλῆθος μονογραφιῶν ἐπὶ τῶν Θεωριῶν καὶ τῆς Ἱστορίας τῆς τέχνης. Τὰ κυριώτερά του ἔργα εἶναι «ὁ Πληγωμένος Φιλοκτήτης», «ὁ Σωκράτης», «ὁ Ζεὺς» ζυγίζων τὸ πεπρωμένον τῶν ἀνθρώπων, καὶ μία σειρὰ ἐξόχων πινάκων παριστώντων τὴν ἱστορίαν τῆς Εὐρώπης. Ἀπέθανε τῷ 1809.

Ἀβιλὲ (Αὐγουστῖνος-Κάρολος δ'). Γάλλος ἀρχιτέκτων. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τὸ 1653, ἀπέθανεν ἐν Μονπελλιὲ τῷ 1700. Τὸ 1674 ἐπεβιβάσθη πλοίου διὰ τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ κατὰ πλοῦν ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ πειρατῶν καὶ μετεφέρθη τὸν εἰς Τύνιδα. Ἐκεῖ ἔμεινε πλέον τοῦ ἔτους μετριάζων τὴν ἀνίαν τῆς δουλείας διὰ τῶν μελετῶν του. Ἔδωσε μάλιστα καὶ τὸ σχέδιον μεγαλοπρεπεστάτου τζαμίου, τὸ ὁποῖον ἔσπευσαν νὰ κτίσουν οἱ Τυνίσιοι. Ἀπελευθερωθεὶς ἦλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου παρέμεινε πέντε ἔτη, ὅτε δὲ ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν ὁ Hardoun Monsart ἐκτιμῶν τὰς γνώσεις του ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν οἰκοδομὴν διαφόρων κτιρίων. Ἀλλὰ ὁ Ἀβιλὲ ἤθελε νὰ ἐργασθῇ ἀκολουθῶν τὰ ἰδικά του σχέδια, καὶ γνωρίζων ὅτι δυσκόλως θὰ ἐπετύγχανε τοῦτο ἐν Παρισίοις, ἐπωφελήθη τῆς προσφερθείσης εὐκαιρίας νὰ ὑπάγῃ εἰς Μονπελλιὲ διὰ νὰ ἀνεγείρῃ τὴν πύλην τοῦ Peyron, καὶ ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς ἐν Languedor. Ὁ ἔπαρχος de Baville τῷ ἀνέθεσε διάφορα ἔργα καὶ ὁ δ' Ἀβιλὲ ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσίν των ἐν Carcassonne, ἐν Beziers, ἐν Nimes, ἐν Toulouse, τῆς ὁποίας τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν μέγαρον ὀφείλεται εἰς αὐτόν. Τὸ 1693 αἱ Πολιτεῖαι τοῦ Languedor τὸν ἀντήμειψαν δημιουργήσαντες δι' αὐτὸν τὸν τίτλον καὶ τὴν θέσιν ἀρχιτέκτονος τῆς ἐπαρχίας. Ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 47 ἐτῶν πρὶν ἀκόμη φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς τέχνης του. Ἔγραψε «Λεξικὸν τῶν ὅρων τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς» καὶ σύνοψιν τοῦ βιβλίου τοῦ Scamozzi «Idea dell' architecture universale».

Ἀβιλὲς (Aviles) ἢ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Ἀβιλές, λιμὴν τῆς Ἱσπανίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ὀβιέντο. Εἰς τὸν ὅρμον Ἀβιλὲς ἔκειτο ἡ ρωμαϊκὴ Φλαβιαναβία, 13.700 κάτοικοι. Ἁλιεία, ἐξαγωγὴ γαιάνθρακος, ὑφαντουργεῖα καὶ ὑαλουργεῖα. Περίφημος διὰ τὰς περγαμηνάς, αἱ ὁποῖαι περιέχουν τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεχώρησεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἱσπανίας ὁ Ἀλφόνσος ὁ 7ος τὸ 1155. Αἱ περγαμηναὶ αὗται—δύο δέρματα ἐρραμμένα ὁμοῦ—σώζονται εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς πόλεως. Φέρει, τὸ ἔγγραφον τοῦτο, τὴν σφραγῖδα τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου τοῦ Ζ' καὶ τὰς ὑπογραφὰς ἐξεχόντων προσώπων, εἶναι δὲ κατὰ τὸν Marina, ὅστις τὸ 1805 ἐδημοσίευσεν ἀποσπάσματά τινα, τὸ ἀρχαιότερον γνωστὸν ἔγγραφον τῆς καστιλλανῆς γλώσσης. Ἐθεωρήθη πάντοτε ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν τῆς Ἱσπανίας αὐθεντικώτατον. Ἐν τούτοις ὁ μαρκήσιος τοῦ Πιδὰλ τὸ 1845 ἤγειρεν ἀμφιβολίας περὶ τῆς αὐθεντικότητος ταύτης, λέγων ὅτι ἡ σφραγὶς εἶναι πλαστὴ καὶ ὅτι ἡ γραφὴ δὲν εἶναι οἵα ἡ ἐν χρήσει εἰς τὴν βασιλικὴν γραμματείαν. Μετ' αὐτὸν καὶ ἄλλοι ἠμφισβήτησαν τὴν γνησιότητα τοῦ ἐγγράφου, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχουν ἀρκετὰ στοιχεῖα πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῶν ὑπονοιῶν.

Ἀβιλινή. Ἀρχαία ἐπαρχία τῆς Κοίλης Συρίας, περιλαμβάνουσα τὸν Λίβανον, τὸ βόρειον μέρος τῆς Παλαιστίνης, τὸ Βασὰν καὶ τὴν Τραχωνίτιδα. Ἦτο τετραρχία διοικουμένη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου ὑπὸ τοῦ τετράχου Λυσανίου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὁποίου περιῆλθεν εἰς τὸν Ἡρώδην Ἀγρίππαν

Ἀβιλιάνα (Avigliana). Πόλις τοῦ Πεδεμοντίου (Β. Ἰταλία). ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ριπαίρ. Γνωστὴ κυρίως ὡς θέατρον στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Ὁ στρατάρχης Μονμαρανσὺ κατετρόπωσεν ἐκεῖ τὸν στρατηγὸν Σπινόλα τῷ 1630, κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ὁ Ρισελιὲ διηύθυνε κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας, μὲ σκοπὸν νὰ ἐγκαθιδρύσῃ εἰς τὸ Μονφερρὰ τὸν γαλλικὸν οἶκον τῶν Νεβέρ. Ἐπὶ Λουδοβίκου XIV ὁ στρατάρχης Κατινὰ κατεδάφισεν ἕναν παλαιὸν πύργον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σώζονται εἰσέτι. Κάτοικοι 5.000.

Ἀβιλιάνο (Avigliano). Πόλις τῆς Ν. Ἰταλίας εἰς ἀπόστασιν 15 χλμ. Ν. Δ. τῆς Ποτένζα, κτισμένη ἐπὶ λόφου καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπὸ Ποτένζα εἰς Μέλφι ὁδοῦ. Σπουδαῖα λατομεῖα μαρμάρου. 20.000 κάτοικοι.

Ἀβίλη. Ὄρος τῆς Ἀφρικῆς, ἀντικρὺ τῆς Κάλπης καὶ ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ. (Ἴδε Ἀβύλη).

Ἀβιέλεχ. Νόθος υἱὸς τοῦ Ἱεροβάουλ Γεδεών, κριτοῦ τοῦ Ἰσραήλ, ἔκ τινος δούλης του καταγομένης ἐκ Συχέμ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ὁ Ἀβιμέλεχ μεταβὰς εἰς Συχὲμ ἐξήγειρε τοὺς Συχεμίτας ἐναντίον τῶν ἑβδομήκοντα νομίμων υἱῶν τοῦ Γεδεών, οἵτινες ἐξουσίαζαν τὴν Συχέμ. Παραλαβὼν δὲ μεθ' ἑαυτοῦ ἄνδρας τολμηρούς, εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός του εἰς τὸ Ὀφρὰ καὶ ἐφόνευσε τοὺς ἑβδομήκοντα ἀδελφούς του ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ λίθου. Μόνος ὁ νεώτερος ἀδελφός του, ὁ Ἰωθάμ, διέφυγεν τὸν θάνατον διότι ἐκρύβη.

Μετὰ τὴν ἀδελφοκτονίαν ταύτην, οἱ Συχεμῖται, συνελθόντες πλησίον τῆς δρυὸς τῆς Συχέμ, ἀνηγόρευσαν βασιλέα των τὸν Ἀβιμέλεχ.

Μετὰ τριετῆ βασιλείαν τοῦ Ἀβιμέλεχ, οἱ Συχεμῖται ἐστασίασαν ἐναντίον του, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Γαάλ, υἱὸν τοῦ Ἐβέδ. Ἀλλ' ὁ Ἀβιμέλεχ ἐπελθὼν ἐναντίον των κατέσφαξεν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐπυρπόλησε τὴν Συχέμ.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀβιμέλεχ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Θαιβαῖς, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκυρίευσεν. Ἀλλ' οἱ κάτοικοί της εἶχον καταφύγει εἰς ὀχυρὸν πύργον εὑρισκόμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως. Ὁ τολμηρὸς Ἀβιμέλεχ ἐπροχώρησε μόνος μέχρι τῆς θύρας τοῦ πύργου, διὰ νὰ τὴν πυρπολήσῃ, ἀλλὰ μία γυνὴ ἐκ τοῦ πύργου ἔρριψεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τμῆμα μυλοπέτρας καὶ τοῦ συνέτριψε τὸ κρανίον. Ἵνα δὲ μὴ ἀποθάνῃ ἐκ χειρὸς γυναικός, ἐφώναξεν ὁπλοφόρον του, ὅστις τὸν ἐθανάτωσε διὰ μαχαίρας.

Συνεπείᾳ τούτου, οἱ ὑπ' αὐτὸν Ἰσραηλῖται παρῃτήθησαν πάσης περαιτέρω πολεμικῆς ἐνεργείας καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν τόπον των.

Ἀβιμέλεχ. Φιλισταῖος βασιλεὺς τῶν Γεράρων, κατὰ τὴν Γένεσιν. Ὅταν ὁ Ἀβραὰμ κατῴκησεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην, παρουσίασε τὴν γυναῖκαν του Σάρραν ὡς ἀδελφήν του, διὰ νὰ μὴ θανατωθῇ ἐξ αἰτίας της. Ὁ Ἀβιμέλεχ ἔστειλε καὶ ἐζήτησε τὴν Σάρραν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ τὴν πλησιάσῃ, διότι ὁ Θεὸς παρουσιασθεὶς κατ' ὄναρ ἠπείλησεν αὐτὸν διὰ θανάτου. Ὁ Ἀβιμέλεχ ἐπέστρεψεν τὴν Σάρραν εἰς τὸν Ἀβραάμ, καὶ συνεδέθη μετ' αὐτοῦ διὰ συνθήκης φιλίας.

Ἀβινδονία. (Abingdon). Πολίχνη τοῦ Μπερξάϊρ, τῆς Ἀγγλίας ἐπι τοῦ Ταμέσεως, 6 μίλια Ν τῆς Ὀξφόρδης. 6 800 κάτοικοι. Ὑφαντουργεῖα καὶ ταπητουργεῖα καὶ ζωηρὸν ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ σχολὴ τῆς πολίχνης ἀνεγερθεῖσα τῷ 1563, ἀνῳκοδομήθη τῷ 1870. Σώζονται ἐρείπια μονῆς τοῦ 7ου αἰῶνος, μιᾶς ἐκ τῶν πλουσιωτέρων ποτὲ τῆς Ἀγγλίας, μία γέφυρα τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ εἷς πύργος τοῦ 17ου. Ἡ Ἀβινδονία ἦτο σημαίνουσα πόλις κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς τόπους διαμονῆς τῶν ἀγγλοσαξώνων βασιλέων τοῦ Οὐέσεξ.

Ἀβινιόν (Raymond d'). Γάλλος ἰατρὸς καὶ ποιητής. Ἤκμασεν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ χειρουργικὴν εἰς τὴν Σαλέρνην. Μετέφρασε δὲ εἰς στίχους τὸ περὶ χειρουργικῆς ἔργον τοῦ διασήμου Roger de Parme προσθέσας καὶ ἰδίας τινὰς παρατηρήσεις. Τὸ χειρόγραφον τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ραϋμόνδου δ' Ἀβινιὸν εὑρίσκεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Βολωνίας. Ἔχει ἀφήσει καὶ ἄλλα χειρόγραφα περὶ τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων τοῦ μεσαίωνος καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι μετῆλθεν ὅλα. Δὲν εἶνε βέβαιον ὅμως ἂν ὁ δ' Ἀβινιὸν τῶν τελευταίων τούτων χειρογράφων εἶνε καὶ ὁ μεταφραστὴς τοῦ Roger de parme ἢ ἄλλος τὶς κρυπτόμενος ὑπὸ τὸ ὄνομά του.

Ἀβινιὸν (aye d'). Ἡρωϊκὸν ᾆσμα τοῦ 12ου αἰῶνος. Εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων εὑρίσκεται τὸ μοναδικὸν χειρόγραφον τοῦ ἔργου τούτου. Ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν: Τοῦ κυρίως ποιήματος, ὅπως ἦτο ἐν ἀρχῇ, καὶ τῆς συνεχείας αὐτοῦ, ἥτις προσετέθη ἀναμφιβόλως ἀργότερον.

Ἡ Aye εἶνε κόρη τοῦ δουκὸς Ἀντωνίου ὁ δ' Ἀβινιὸν καὶ ἀνεψιὰ τοῦ Καρολομάγνου. Ὁ θεῖός της, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός της, τὴν ὑπανδρεύει μετὰ τοῦ δουκὸς Garnier de Nanteuil. Ὁ υἱὸς τοῦ προδότου Ganelon, ὁ Beranger εἶνε ἐχθρὸς τοῦ συζύγου τῆς Aye, καὶ ζητεῖ νὰ τὸν καταστρέψῃ. Ἀφοῦ μάτην προσεπάθησε νὰ τὸν διαβάλῃ εἰς τὸν Καρολομάγνον κατηγορῶν αὐτὸν ἐπὶ προδοσίᾳ, στρέφεται κατὰ τῆς δουκίσσης. Ὁ δοὺξ εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἡ Aye μόνη εἰς τὸν πύργον της δὲν δύναται νὰ ἀντιστῇ ἐπὶ πολὺν καιρὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Beranger καὶ ἀπάγεται ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ Καρολομάγνος καταδιώκει τὸν κακοῦργον ὅστις καταφεύγει μετὰ τῆς αἰχμαλώτου του εἰς τὰς Βαγεριάδας. Ἐκεῖ ὁ ἐμίρης τῆς χώρας Ganor, ἐρωτεύεται τὴν Aye καὶ εὑρίσκει τρόπον νὰ στείλῃ τὸν Beranger εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Ἱσπανίας Μαρσίλην. Διά τινα αἰτίαν ὁ Μαρσίλης κηρύττει πόλεμον ἐναντίον τοῦ Ganor. Ὁ σύζυγος τῆς Aye προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸν τελευταῖον χωρὶς νὰ τῷ γνωρίσῃ τὴν ἰδιότητά του. Κατά τινα μάχην φονεύει τὸν Beranger καὶ κατορθώνει νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τῆς συζύγου του εἰς Ἀβινιόν. Ἐκεῖ γεννᾶται ὁ υἱός του ὅστις ἀργότερον ἀπετέλεσε θέμα τοῦ ἡρωϊκοῦ ᾄσματος, ὁ ἀνδρεῖος Gui de Nanteuil».

Αὐτὴ εἶνε ἡ κυρία ὑπόθεσις τοῦ ἔργου, εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν μορφήν του. Ἀργότερον προσετέθησαν διάφοραι ἄλλαι περιπέτειαι τῆς Aye.

Ἡ Aye d' Avignon ἔγινε δεκτὴ μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ ἂν καὶ ἡ φιλολογική της ἀξία δὲν εἶνε μεγάλη. Ἔγινε μάλιστα γνωστὴ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ καθὼς καὶ Ἱσπανίᾳ.

Ἀβινιονὲ (Avignonet) Δῆμος τοῦ νομοῦ Ἄνω Γαρούνα τῆς Γαλλίας. Μικρὰ πόλις γραφικωτάτη ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ περιβαλλομένη ὑπὸ ἠρειπωμένων προπυργίων. Ἦτο κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὀχυρὸν μέρος ἀρκετῆς σπουδαιότητος. Ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ 14ου αἰῶνος μὲ ὀκτάγωνον ὑψηλὸν κωδωνοστάσιον.

Κατὰ τὴν νύκτα τῆς 28 Μαΐου 1242 Ἀλβιγηνοί τινες κατέσφαξαν τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως ἥτις εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἐκεῖ. Δεικνύεται ἀκόμη εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους τὴν πόλιν, ἕδρα ἐπὶ τῆς ὁποίας, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκάθηντο οἱ δικασταὶ τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως.

ΑΒΙΝΙΩΝ, Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΔΡΑ ΤΩΝ ΠΑΠΩΝ

Ἡ μεγαλη ἱστορία μιᾶς μικρᾶς πόλεως, ἡ ὁποία ἐγνώρισε τὴν λάμψιν ἀφαντάστου μεγαλείου καὶ δόξης καὶ ἐδοκίμασε τὰς μεγαλυτέρας συμφοράς.

Ἀβινιὼν (Avignon) Αὐενιών, παρὰ λατίνοις Avenio. Πρωτεύουσα τῆς Βωκλούζης τῆς γαλλικῆς Προβηγκίας (50.000 κατ.). Κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ροδανοῦ ποταμοῦ, ἐν τῷ μέσῳ θαυμασίας καὶ εὐφορωτάτης πεδιάδος καὶ ὑπὸ διαυγέστατον οὐρανόν, ἀποτελεῖ ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περιβάλλουσαν αὐτὴν γελασίαν φύσιν. Τὰ μεσαιωνικὰ τείχη της, αἱ ἐκκλησίαι, τὰ κωδωνοστάσια, τὰ μεγάλα κτίριά της αἱ ἐπάλξεις των, προσδίδουν εἰς τὴν Ἀβινιὼν πολεμικὴν ὄψιν. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως προσελκύει τὰ βλέμματα τοῦ ἐπισκέπτου εἶναι ὁ πελώριος βράχος τῶν Ντόμ, φέρων ἐπὶ τῶν πλευρῶν του τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς «Παναγίας τῶν Ντόμ». Πλησίον τούτου ἐγείρεται ἐπιβλητικὸν τὸ κολοσσιαῖον ἀνάκτορον τῶν Παπῶν μὲ τοὺς πύργους καὶ τὰς ἀψῖδάς του, μάρτυς σιωπηλὸς τῆς πολυταράχου ἱστορίας τῆς Ἀβινιών, ἀφ' ὅτου αὕτη ὑπῆρξεν ἕδρα τῶν Παπῶν κατὰ τὸν μεσαίωνα.

Ἡ ἱστορία της

Ἡ Ἀβινιών, κτισθεῖσα κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ. ὑπὸ τῶν ἱδρυτῶν τῆς Μασσαλίας Φωκαέων, διενήργει σπουδαῖον ἐμπόριον μετὰ τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Μασσαλιωτῶν, οἵτινες ἀνήγειραν ἐν αὐτῇ ναοὺς ἀφιερωμένους εἰς τὸν Ἡρακλέα καὶ τὴν Ἐφεσίαν Ἀρτέμιδα.

Βραδύτερον, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, κατατάσσεται μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων πόλεων τῆς Γαλατίας, συνδεθεῖσα δ' εἶτα διὰ συμμαχίας μετὰ τῶν Ρωμαίων καθίσταται λατινικὴ πόλις. Εἶχε φθάσει τότε εἰς τὴν ἀκμήν της: ἀπέκτησε μεγαλοπρεπεῖς ναούς, ἱππόδρομον, θέρμας, θέατρον. Ἀλλὰ τὰ πάντα ἐξηφανίσθησαν μὲ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν βαρβάρων καὶ ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ περιπετειώδης ἱστορία τῆς Ἀβινών. Μετὸ τοὺς Βουργουνδούς, ἡ Ἀβινιὼν περιέρχεται εἰς τὸν κραταιὸν βασιλέα τῶν Ὀστρογότθων Θεοδώριχον (509). Τὸ 736 κυριεύεται ὑπὸ τῶν Ἀράβων οἵτινες ἐπέρασαν ἐν στόματι μαχαίρας τοὺς ὑπερασπιστάς της. Μετὰ τρεῖς ἀποπείρας εἰσέρχεται κατακτητὴς εἰς τὴν πόλιν ὁ φράγκος ἡγεμὼν Κάρολος Μαρτέλ, κατὰ διαταγὴν τοῦ ὁποίου τὰ μὲν τείχη τῆς πόλεως κατηδαφίσθησαν, ἡ δὲ φρουρὰ καὶ οἱ κάτοικοί της κατεσφάγησαν ἀνηλεῶς.

Παροδικὴ εὐημερία

Ἀφ' ὅτου περιῆλθεν εἰς τοὺς Φράγκους ἀρχίζει νὰ ἀναπνέῃ. Ἀποκτᾷ αὐτοδιοίκησιν καὶ ὀργανοῦται εἰς δημοκρατίαν. Ἐκλέγει τοὺς ἐνισυσίους ἄρχοντάς της, διατηρεῖ στρατόν, ἀπολαύει τοῦ δικαιώματος νὰ κόπτῃ νομίσματα καὶ νὰ συνάπτῃ συμμαχίας καὶ ἐμπορικὰς συνθήκας, ὡς καὶ ὅλων τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα εἶχον τότε αἱ ἰταλικαὶ δημοκρατίαι. Ἀλλ' ἡ εὐτυχία αὕτη δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρὸν (1198-1251). Ταχθεῖσα μὲ τὸ μέρος τοῦ Ραϋμόνδου τῆς Τουλούζης καὶ κατὰ τοῦ Σίμωνος τοῦ Μονφόρ, ὑπέστη τὰς συνεπείας τῆς ἥττης τοῦ πρώτου. Ἐμφύλιος πόλεμος ἐξερράγη ἐντὸς τῶν τειχῶν της, μετ' ὀλίγον δὲ νέος κίνδυνος προσετέθη, ὁ ἐξωτερικός: Λουδοβῖκος ὁ 13ος, βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, ἐνε-

Digitized by Google

φανίσθη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Ἀβινιὼν καὶ κυριεύσας αὐτὴν μετὰ βραχυχρόνιον πολιορκίαν, κατέσφαξε τοὺς ὑπερασπιστάς της.

Καὶ ἡ καταστροφὴ συνεπληρώθη

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ 3ου κατεδίκαζε τοὺς κατοίκους νὰ κατεδαφίσουν οἱ ἴδιοι τὰ τείχη τῆς πόλεώς των, νὰ κρημνίσουν τριακοσίας οἰκίας καθ' ὑπόδειξίν του, νὰ καταρρίψουν ὅλους τοὺς πύργους καὶ νὰ παραδόσουν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας τὰς πολεμικὰς μηχανάς των, καταβάλλοντες ἅμα εἰς αὐτὸν ὑπέρογκον ποσόν. Οὕτως ἡ καταστροφὴ τῆς Δημοκρατίας συνεπληρώθη. Ἔκτοτε περιῆλθεν εἰς τοὺς κόμιτας τῆς Τουλούζης καὶ τῆς Προβηγκίας, διετήρησεν ὅμως μέρος τῆς ἀνεξαρτησίας της, διεπομένη ὑπὸ αὐτονόμου ὀργανισμοῦ, τὸν ὁποῖον διετήρησε διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Τέλος ἡ κυριαρχια τῆς πόλεως περιῆλθεν εἰς τὴν βασίλισσαν Ἰωάνναν τῆς Νεαπόλεως, ἥτις καὶ διετήρησε ταύτην μέχρι τῆς 9 Ἰουνίου 1348, ὁπότε ἐπώλησεν τὴν πόλιν εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν.

Μητρόπολις τοῦ Καθολικισμοῦ

Ἡ πόλις αὕτη, ἥτις προωρίσθη, νὰ γίνῃ ἡ προσωρινὴ Μητρόπολις τοῦ Καθολικισμοῦ, ἠσπάσθη ἐνωρὶς τὸν χριστιανισμόν. Κατά τινα παράδοσιν, διαδεδομένην εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ὁ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἀναστηθεὶς Λάζαρος καὶ αἱ δύο ἀδελφαί του, Μάρθα καὶ Μαρία, ἐρρίφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων εἰς μίαν λέμβον χωρὶς πανιὰ καὶ κουπιὰ καὶ φερόμενοι εἰς τὴν τύχην ὑπὸ τῶν κυμάτων ἔφθασαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Προβηγκίας, κατὰ τὸ ἔτος 35 μ. Χ. Ὁ Λάζαρος καὶ ἡ Μαρία παρέμειναν εἰς Μασσαλίαν, ἡ δὲ Μάρθα μετὰ τῆς θεραπαινίδος της Μαρκέλλας ἐπροχώρησε μέχρις Ἀβινιὼν ὅπου καὶ διέδωκε τὸν χριστιανισμόν. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τῆς Δύσεως, βοηθούμενοι καὶ ἀπὸ τοὺς σχετικοὺς θρύλους, ἀφηγοῦνται λεπτομερῶς τὰ θαύματά της, τὴν ὑπ' αὐτῆς ἵδρυσιν μοναστηρίων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ταφήν της εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἀπόστολος. Τὸ ἔργον τῆς Μάρθας ἐσυνέχισεν ὁ Ἅγιος Ροῦφος, υἱὸς τοῦ ἁγίου Κυρηναίου, εἷς ἐκ τῶν 72 μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Ρωμαῖος τὴν καταγωγήν. Εἶναι ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἀβινιών, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ 70 ἐπισκόπους μέχρι τῆς μεταφορᾶς τῆς Ἁγίας Ἕδρας εἰς τὴν πόλιν ταύτην.

Τὸ σπουδαιότατον τοῦτο γεγονὸς τῆς ἱστορίας τῆς Ἀβινιὼν συνετελέσθη ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις:

Ἡ Ρώμη ἐχθρὰ τῶν παπῶν

Κατὰ τὸ 800, ὁ πάπας Λέων ὁ 3ος ἔχριε τὸν Καρολομάγνον αὐτοκράτορα τῆς Δύσεως, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποστήριξίν του κατὰ τῶν ἰσχυρῶν Λομβαρδῶν, οἵτινες εἶχον καταστῆ κύριοι ἁπάσης σχεδὸν τῆς Ἰταλίας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ σπόρος σοβαρωτάτων συρράξεων, αἵτινες ἐπὶ αἰῶνας ἐσπάρασσον τὴν Ἰταλίαν γενικῶς, καὶ τὴν Ρώμην ἰδιαιτέρως. Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε καταστῆ ἐνδημικός, οἱ δὲ φεουδάρχαι βαρῶνοι τῆς Ρώμης καὶ τῆς Καμπανίας ὑπέβαλλον τοὺς πάπας εἰς παντοειδεῖς καταπιέσεις, παροξύνοντες ἅμα τὸν λαὸν ἐναντίον των. Τὸ κακὸν ἐπεδεινώθη, ὅταν οἱ πάπαι ἐκάλεσαν πρὸς βοήθειάν των τοὺς Γερμανοὺς καὶ κατόπιν τοὺς Νορμανδοὺς τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας. Ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ὑφιστάμενος τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς ἐπιδρομεῖς, κατ' ἐπανάληψιν ἐπεχείρησε ν' ἀποσείσῃ τὸν παπικὸν ζυγόν.

Οἱ Πάπαι κατεδιώκοντο, ὑφίσταντο προσβολὰς ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἢ τῶν εὐγενῶν, ἐνίοτε δὲ ἐλιθοβολοῦντο καὶ ἐξηυτελίζοντο παντοιοτρόπως. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ ἐκ τῆς Ρώμης μεταφορὰ τῆς Ἁγίας Ἕδρας ἐθεωρεῖτο ἀπολύτρωσις καὶ μόνον ἡ κατάλληλος εὐκαιρία ἀνεμένετο διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ. Ἡ εὐκαιρία αὕτη ἐπαρουσιάσθη: Τὴν 5 Ἰουνίου 1305 ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Βορδὼ Βερτράνδος ντὲ Γκὸ ἐξελέγετο πάπας ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμης ὁ 5ος. Ὁ Γάλλος πάπας, μὴ ἐπιθυμῶν ν' ἀνταλλάξῃ τὴν ἥσυχον εἰς τὴν Γαλλίαν διαμονήν του μὲ τοὺς κινδύνους τῆς πολυταράχου Ρώμης καὶ ἔχων δώσει σχετικὴν ὑπόσχεσιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιπον τὸν Καλόν, ἀντὶ νὰ λάβῃ τὴν πρὸς τὴν Ρώμην ἄγουσαν, κατηυθύνθη εἰς Τουλούζην, ὁπόθεν μετὰ τετραετεῖς δισταγμούς, μετέβη καὶ ἐγκατεστιάθη εἰς Ἀβινιών.

Ἀρχίζουν ἡμέραι δόξης

Ὁ πάπας ἐξέλεξε τὴν πόλιν ταύτην, εἴτε διότι δὲν ὑπήγετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, καὶ οὕτως ἠδύνατο νὰ ἐπιδεικνύῃ σκιάν τινα ἀνεξαρτησίας, εἴτε διότι ἡ Ἀβινιὼν εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον τῆς Βινδασκινῆς κομιτείας, ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἁγίαν Ἕδραν. Εἰς τὴν Ρώμην παρέμειναν τρεῖς καρδινάλιοι ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ πάπα. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ λάμψις τῆς αἰωνίας πόλεως ἐπεσκιάσθη καὶ ἡ Ἀβινιών, ἐπὶ ἑβδομηκονταετίαν περίπου, ἐγνώρισε μεγαλεῖα καὶ δόξας, τὰς ὁποίας οὐδεμία ἄλλη πόλις οὔτε κἂν ἐφαντάσθη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

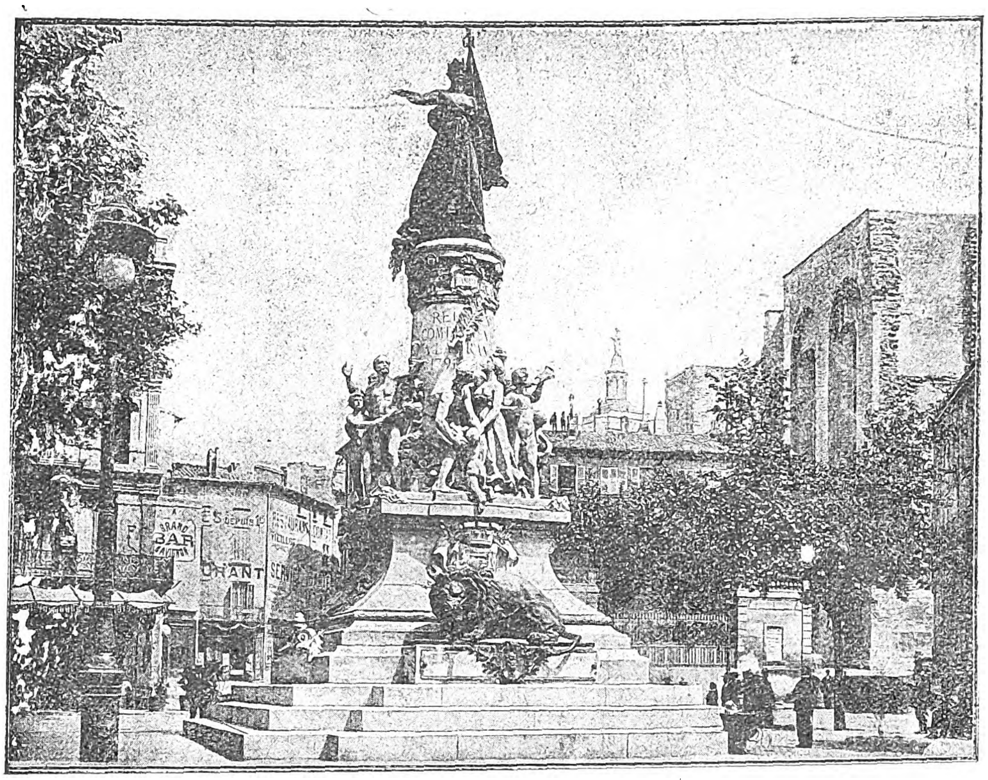

Ἀβινιών: *Ἀναμνηστικὸν μνημεῖον τῆς ἑνώσεως τῆς Βινδασκινῆς κομιτείας μετὰ τῆς Γαλλίας.*

Ἑπτὰ πάπαι παρέμειναν εἰς Ἀβινιὼν κατὰ συνεχὲς χρονικὸν διάστημα: Κλήμης 5ος, Ἰωάννης 22ος, Βενέδικτος 12ος, Κλήμης 6ος, Ἰννοκέντιος 6ος, Οὐρβανὸς 5ος καὶ Γρηγόριος 11ος.

Ἅμα τῇ ἐνθρονίσει τοῦ Κλήμεντος τοῦ 5ου, κατέφθασαν εἰς τὴν Ἀβινιὼν πρέσβεις καὶ βασιλεῖς καὶ υἱοὶ βασιλέων διὰ νὰ δώσουν ὅρκον πίστεως εἰς τὸν πάπαν. Συγχρόνως κατέφθασε στρατὸς ἐκ 30.000 Ἄγγλων καὶ Γερμανῶν, οἵτινες ἦλθον νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὸν πάπαν ἐναντίον τῆς Ρώμης. Ἀρχίζουν ἔκτοτε τὰ ἐπιβλητικὰ θρησκευτικὰ θεάματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἀνακήρυξις εἰς ἅγιον τοῦ Σελεστίνου 5ου, ὡς καὶ ἡ κηδεία ὀκτὼ καρδιναλίων, οἵτινες ἀπεβίωσαν εἰς Ἀβινιὼν κατὰ τὴν βασιλείαν Κλήμεντος τοῦ 5ου.

Ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἰωάννης ὁ 22ος ἦτο ἐπίσκοπος τῆς Ἀβινιών, ἅμα δὲ τῇ ἐνθρονίσει του ἐξέδωκε διάγγελμα πρὸς τὸν καθολικὸν κόσμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγνωστοποίει τὴν πρόθεσιν νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν γενέτειράν του. Τὸ 1320 ἵδρυσε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῶν Θαυμάτων προέβη δὲ καὶ εἰς τὴν ἀνακήρυξιν πολλῶν ἁγίων.

Μία ἀποτρόπαιος ἐκτέλεσις

Βενέδικτος ὁ 12ος, ἐπιθυμῶν νὰ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς βασιλικὸν αὐτόχρημα ἀνάκτορον, ἤρχισε τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ παπικοῦ ἀνακτόρου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν πλείστων βασιλέων.

Τὸ 1339 ἐδέχθη πρέσβεις τοῦ Ἀνδρονίκου, αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ τέλος τοῦ ποντιφικάτου του ἐπεσκίασε μία ἀποτρόπαιος θανατικὴ ἐκτέλεσις, ἥτις χαρακτηρίζει τὴν βαρβαρότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης: Κάποιος Γενοβέζος εἶχε συλληφθῆ εἰς ξενοδοχεῖον τῆς πόλεως καὶ παραδοθῆ εἰς τὴν Γαλλίαν. Τὴν πρᾶξιν ταύτην ὁ Πάπας ἐθεώρησεν ὡς παραβίασιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ κατὰ διαταγήν του ἐκρεμάσθησαν ὅσοι συνήργησαν εἰς τὴν σύλληψιν τοῦ Γενοβέζου. Ἐκ τούτων ὁ Ἰωάννης ντὲ Τουλούς, ἄνθρωπος τοῦ Πάπα ηὐτοκτόνησεν εἰς τὴν φυλακὴν διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀγχόνην· ἀλλ' ὁ Βενέδικτος διέταξε καὶ ἐκρέμασαν τὸ πτῶμα του εἰς τὸν συνήθη τόπον τῶν ἐκτελέσεων.

Ἡ Ἀβινιών, παπικὴ ἰδιοκτησία

Τὴν 13 Μαΐου 1342 ἐστέφθη πάπας Κλήμης ὁ 6ος, περιστοιχούμενος ἀπὸ δούκας, βασιλόπαιδας καὶ πλείστους ἄλλους Γάλλους αὐθέντας. Μεταξὺ τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ρώμης, οἵτινες εἰς κάθε ἐκλογὴν πάπα ἤρχοντο νὰ παρακαλέσουν τὸν νεοεκλεγέντα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρώμην εὑρίσκοντο τὴν φορὰν αὐτὴν ὁ εὔγλωττος Νικόλαος ντὲ Ριέντσι καὶ ὁ Φραγκῖσκος Πετράρχης. Ὁ τελευταῖος παρουσίασεν εἰς τὸν Κλήμεντα ἕνα ποίημα διὰ τοῦ ὁποίου προσεκάλει τὸν πάπαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ρώμην. Ἀλλ' ὁ πάπας ἐδικαιολογήθη ὅτι ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ παραμένῃ μεταξὺ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἄγγλων, διὰ νὰ καταπαύσῃ τὸν αἱματηρὸν πόλεμον, τὸν ὁποῖον διεξῆγον τότε οἱ δύο λαοί. Τὸ 1346 χειμαρρώδεις βροχαὶ κατέκλυσαν τὴν Γαλλίαν καὶ ἐπέφεραν πεῖναν εἰς τὴν Ἀβινιών. Μετὰ τρία δὲ ἔτη, νέα τρομερὰ θεομηνία, ἡ πανώλης, ἀφήρπασε τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων της. Ὅταν παρῆλθεν ἡ μάστιξ αὐτή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Κλήμης ἐπέδειξε τὰ ἔξοχα φιλανθρωπικά του αἰσθήματα, ἐξοδεύων ἀφειδῶς διὰ τοὺς ἀσθενεῖς, ἡ Ἀβινιὼν περιῆλθεν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς Ἁγίας Ἕδρας, ἐκ τοῦ ἑξῆς γεγονότος: Ἰωάννα ἡ 1η, βασίλισσα τῆς Νεαπόλεως, κατηγορηθεῖσα ἐπὶ συνεργείᾳ εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ πρώτου συζύγου της Ἀνδρέου, ἐκλήθη ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ 6ου ν' ἀπολογηθῇ. Ἡ Ἰωάννα μετέβη εἰς Ἀβινιὼν καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν λευκὴν ψῆφον τοῦ Πάπα τοῦ ἐπώλησε τὴν 19 Ἰουνίου 1348 τὴν ἐπὶ τῆς Ἀβινιὼν κυριαρχίαν της ἀντὶ 30.000, ἢ κατ' ἄλλους 80.000 χρυσῶν φλωρινίων, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε εἰσέπραξε κηρυχθεῖσα οὕτως ἀθῴα ὑπὸ τοῦ παπικοῦ δικαστηρίου.

Ἔκτοτε ἡ Ἀβινιὼν γίνεται ἰδιοκτησία τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Κατὰ διαταγὴν τοῦ Πάπα ἀφῃρέθη ἐκ τοῦ Δημαρχείου τὸ οἰκόσημον τῆς Βασιλίσσης τῆς Νεαπόλεως καὶ ἀνηρτήθη τὸ οἰκόσημον τῶν παπῶν: τρία κλειδιά, ἔμβλημα τῆ παπωσύνης, ὑποστηριζόμενα ὑπὸ δύο γυπαετῶν

Ὁ δυσοικονόμητος ἐπίσκοπος

Ὁ Κλήμης ἐσυνέχισε τότε τὰς ἐργασίας τοῦ ποντιφικοῦ ἀνακτόρου, ἤρχισε τὴν κατασκευὴν τοῦ νέου τείχους τῆς πόλεως καὶ ἀνήγειρε τέσσαρας ἀψῖδας τῆς γεφύρας τοῦ Ροδανοῦ, τὰς ὁποίας εἶχε παρασύρει ἡ πλήμμυρα. Κατὰ τὸ 1350 ἀφώρισε τὸν Βισκόντι, ἐπίσκοπον τοῦ Μιλάνου, καὶ τοῦ διεμήνυσε νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιόν του. Ὁ Βισκόντι ἀπέστειλε τὸν γραμματέα του μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἐνοικιάσῃ ὅλα τὰ ξενοδοχεῖα καὶ ὅσας οἰκίας ἐχρειάζοντο διὰ νὰ καταλύσουν 12.000 ἱππεῖς καὶ 6.000 πεζοί. Ὁ γραμματεὺς ἐξετέλεσε τὴν διαταγήν, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ πολυάριθμοι ξένοι οἱ ὁποῖοι κατέκλυζαν τὴν ποντιφικὴν αὐλὴν δι' ὑποθέσεις των, δὲν εὕρισκαν τόπον νὰ μείνουν, ὁ Κλήμης, ἀντιληφθεὶς καὶ τὴν ἀπειλὴν τὴν ὁποίαν ὑπέκρυπτεν ἡ ἐνέργεια αὕτη τοῦ Βισκόντι, ἐκάλεσε τὸν γραμματέα του, τὸν ἀπεζημίωσε δι' ὅσας δαπάνας εἶχε κάμει καὶ τὸν ἀπέστειλεν ὀπίσω μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ εἴπῃ εἰς τὸν κύριόν του νὰ μὴ πραγματοποιήσῃ τὸ ταξίδιον.

Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γασκώνων

Τὸ 1356 ὁ διαδεχθεὶς Κλήμεντα τὸν 6ον Ἰννοκέντιος ὁ 6ος ἐσυνέχισε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Τὰ ἀμυντικὰ ταῦτα μέτρα δὲν ἀπέβησαν μάταια, διότι τὸ ἑπόμενον ἔτος οἱ μισθοφόροι οἱ ἀπτελοῦντες τὴν ἑταιρίαν τῶν Γασκώνων ἐπιδραμόντες εἰς τὴν Προβηγγίαν ἐφορολόγουν τοὺς κατοίκος καὶ ἠπείλουν τὴν Βινδασκινὴν κομιτείαν καὶ τὴν Ἀβι-

Digitized by Google

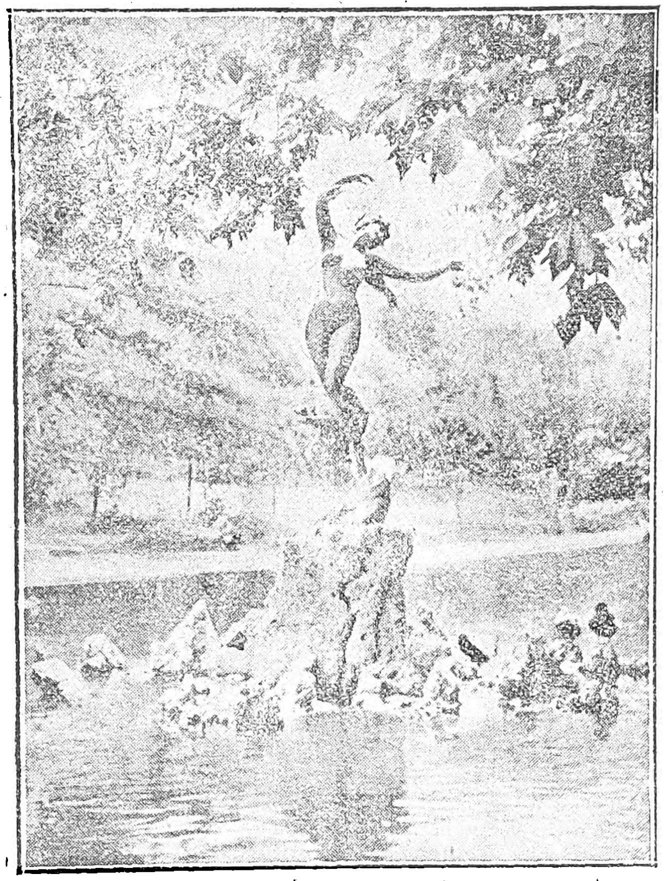

Ἡ Ἀφροδίτη μὲ τὰς χελιδόνας.

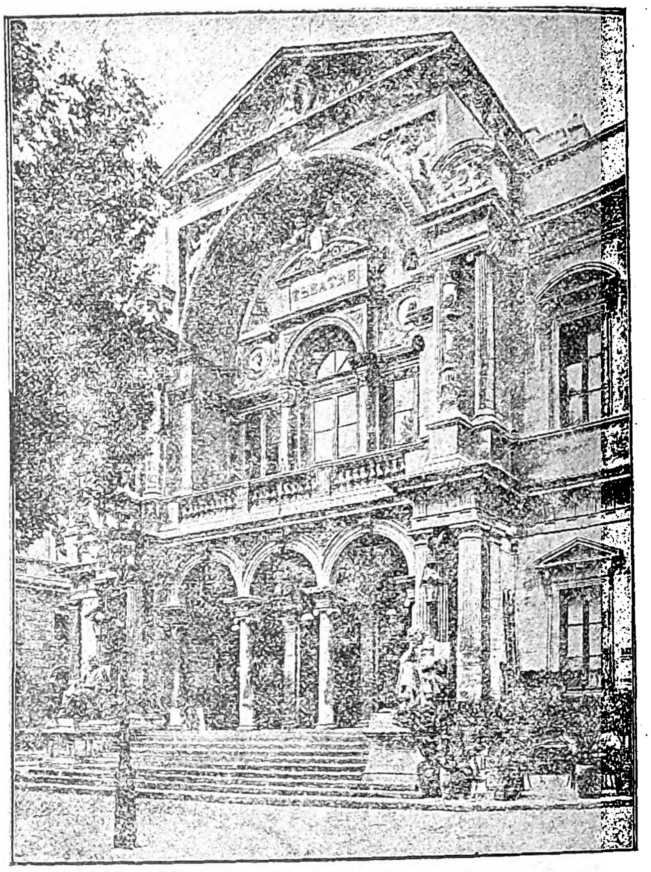

Τὸ θέατρον τῆς Ἀβινιών.

νιών. Ὁ πάπας ἔσπευσε νὰ ὀχυρώσῃ τὴν πόλιν καὶ τὰς ἐπικαίρους θέσεις τῆς κομιτείας, ἀλλ' αἱ δαπάναι αὗται ἐξήντλησαν τὸ ποντιφικὸν ταμεῖον. Ἐχρειάσθη νὰ ἐπιβληθοῦν φορολογικὰ βάρη εἰς τὸν λαόν, καὶ ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ μεμψιμοιρῇ, παρ' ὀλίγον δὲ οἱ ὀξυθυμότεροι νὰ προβοῦν καὶ εἰς βιαιοπραγίας κατὰ τῶν καρδιναλίων ἀνεψιῶν τοῦ Κλήμεντος 6ου, τοὺς ὁποίους ἐθεώρουν ὡς εἰσηγητὰς τῶν φορολογιῶν. Ἀλλ' ὁ Ἰννοκέντιος διὰ τῆς φυσικῆς του ἀγαθότητος κατηύνασε τὴν ἐξέγερσιν.

Μετὰ ἓν ἔτος δέ, ὁ λαὸς ὤμνυε πίστιν εἰς αὐτόν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε πράξει ὡς τότε, καὶ τοῦτο διότι ὁ Ἰννοκέντιος παρεχώρησεν εἰς τοὺς πολίτας τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα τοὺς εἶχον ἀφαιρέσει οἱ προηγούμενοι πάπαι. Τὸ αὐτὸ ἔτος 1358 ἐπλημμύρισεν ὁ ποταμὸς Ντουράνς, καὶ φθάσας μέχρι τῶν πυλῶν τῆς πόλεως κατέρριψε μίαν ἐξ αὐτῶν καθὼς καὶ μέγα τμῆμα τοῦ τείχους.

Νέα ἐπιδρομὴ

Μετὰ τρία ἔτη συμμορίαι ἀλητῶν ἐπέδραμον εἰς τὴν βινδασκινὴν κομιτείαν καὶ σχηματίσαντες πέριξ τῆς Ἀβινιὼν πολιορκητικὴν ζώνην, παρημπόδιζον τὴν τροφοδοσίαν τῆς πόλεως. Ἀμέσως ὁ Ἰννοκέντιος κηρύσσει σταυροφορίαν καὶ θέσας ἐπὶ κεφαλῆς τῶν σταυροφόρων τὸν καρδινάλιον τῆς Ὠστίας Βερτράν, ἀ-

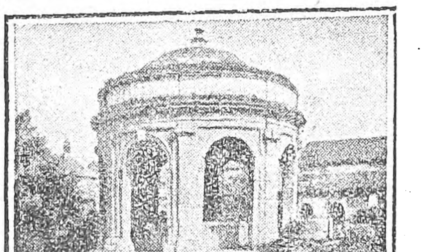

Ἡ κρήνη τοῦ Σαρτρὲζ παρὰ τὴν Ἀβινιών.

πήλλαξε τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν μάστιγα ἐκείνην. Ἀποθανόντος ὅμως τοῦ Βερτρὰν ἐκ τῆς πανώλους, ἐπανῆλθον αἱ συμμορίαι διὰ δευτέραν καὶ τρίτην φοράν. Ἐπεχείρησαν μάλιστα νὰ καταλάβουν τὴν πόλιν διὰ νυκτὸς καὶ εἰσήγαγον πρὸς τοῦτο εἰς αὐτὴν κατασκόπους· ἀλλ' οὗτοι συνελήφθησαν, καὶ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἐπνίγησαν εἰς τὸν Ροδανόν, ἄλλοι δὲ ἀπηγχονίσθησαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰννοκεντίου τοῦ 6ου, ἐπισυμβάντα τὸ 1362, ἀνέλαβε τὴν τιάραν Οὐρβανὸς ὁ 5ος. Λαμπρὰ ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία τοῦ πάπα τούτου, ἀλλὰ τὴν ἐπεσκίασεν ἡ ἐγκατάστασις εἰς τὴν Ἀβινιὼν τῶν βασανιστηρίων τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Πλήρης ζήλου διὰ τὴν καθολικὴν πίστιν καὶ ἄκαμπτος εἰς τὰς ἀρχάς του, ἀφώρισε τὸν Πέτρον τὸν Σκληρὸν καὶ τὸν Βερνάρδον Βισκόντι, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὰς παρακλήσεις τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἰωάννου τοῦ 2ου, ὁ ὁποῖος μετέβη αὐτοπροσώπως εἰς Ἀβινιὼν διὰ νὰ ἐκλιπαρήσῃ τὴν ἄρσιν τοῦ ἀφορισμοῦ ἐκείνου. Ὁ βασιλεύς, λησμονῶν τὴν δυσαρέσκειαν τὴν ὁποίαν τοῦ προεκάλεσεν ἡ ἄρνησις ἐκείνη, ἐπανῆλθε τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς Ἀβινιών, ὅπου εὗρε τὸν βασιλέα τῆς Δανίας Βλαδίμηρον καὶ τὸν βασιλέα τῆς Κύπρου Πέτρον, ὅστις εἶχε φέρει μαζί του καὶ τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἡγεμόνες παρέμειναν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν Ἀβινιών, ὅπου ὁ πάπας τοὺς κατέταξε σταυροφόρους κατὰ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Σαρακηνῶν.

Ὁ πάπας ἐπανέρχεται εἰς Ρώμην

Ὁ Οὐρβανὸς ἐπεξέτεινε τὰ τείχη τῆς πόλεως καὶ προσέθεσεν ἕβδομον πύργον εἰς τὸ ἀποστολικὸν ἀνάκτορον. Ἀλλ' ἤδη ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ εἰς τὰς προτροπὰς πλείστων διακεκριμένων ἀνδρῶν, καὶ δὴ τοῦ Πετράρχου, νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ρώμην. Τέλος τὸ ἀπεφάσισε καὶ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Ἀπριλίου 1367 ἀνεχώρησεν εἰς Ρώμην. Μερικοὶ ὅμως καρδινάλιοι, ἐνθυμούμενοι τὴν ὡραίαν ζωὴν τῆς Προβηγκίας, ἔπεισαν τὸν πάπαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀβινιὼν καὶ τὴν 24 Σεπτεμβρίου 1370 ἀπεβιβάζετο εἰς ταύτην ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς χαρᾶς τῶν κατοίκων. Ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἀσκήσῃ τὴν παπικὴν ἐξουσίαν, διότι ἀπεβίωσε μετὰ τρίμηνον περίπου.

Ὁ Γρηγόριος 11ος, στεφθεὶς τὴν 6 Ἰανουαρίου 1371, παρέμεινεν εἰς Ἀβινιὼν μέχρι τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1376, ὁπότε, λόγῳ τῆς ἀθλίας καταστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε περιέλθει ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἐκ τῆς ἀπουσίας τῶν παπῶν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αἰωνίαν πόλιν.

Οἱ ἀντιπάπαι

Ἡ ἀναχώρησις τοῦ Γρηγορίου ἐξ Ἀβινιὼν ὑπῆρξε νέα πηγὴ συμφορῶν, καὶ ἡ πόλις αὕτη, ἡ τόσον πλουσία καὶ ἀκμάζουσα, ἐπανέζησε τὰς κακὰς ἡμέρας τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἐνῷ εἰς τὴν Ρώμην ἐβασίλευεν ὁ Πάπας Οὐρβανὸς ὁ 6ος, εἰς τὴν Ἀβινιὼν οἱ δυσηρεστημένοι καρδηνάλιοι ἐξέλεξαν ἀντιπάπαν Κλήμεντα τὸν 7ον, καὶ ἤρχισεν οὕτω τὸ μέγα σχῖσμα τῆς Δύσεως. Ἡ Βινδασκινὴ κομιτεία ὑπέστη ἐπιδρομὰς ἐκ μέρους τυχοδιωκτικῶν συμμοριῶν, ὁ δὲ Ραϋμόνδος Ρογῆρος, ὁ ὁποῖος ἀπεστάλη ἐναντίον των, ἐστράφη μετ' ὀλίγον κατὰ τοῦ Κλήμεντος καὶ παρασύρας μὲ τὸ μέρος του ὅλους τοὺς δυσηρεστημένους τῆς Νεαπόλεως, τοῦ Λαγκεδόκ, τοῦ Δελφινάτου καὶ τῆς Προβηγκίας, ἐπεχείρησεν ἀμείλικτον πόλεμον, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν ἐπὶ τριετίαν. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ καρδινάλιοι, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλήμεντος, ἐξέλεξαν νέον ἀντιπάπαν, τὸν Βενέδικτον 13ον (1394). Οὗτος ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Γάλλων ἡγεμόνων, κατώρθωσε νὰ προσεταιρισθῇ τὸν βασιλέα τῆς Ἀραγῶνος Μαρτῖνον, τὸν ὁποῖον μετέστρεψεν ἐναντίον τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης Βονιφατίου τοῦ 9ου. Ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτου ὠφελήθη. Τὸ 1398 ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας τὸν προσεκάλεσε δι' ἀπεσταλμένων του νὰ παραιτηθῇ τοῦ παπικοῦ θρόνου, μὴ εἰσακουσθεὶς δὲ ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν.

Ὁ πολεμοχαρὴς ἀντιπάπας

Ὁ στρατηγὸς Βουσικὼ ἐβάδισε κατὰ τῆς Ἀβινιών, ἀλλ' ὁ Βενέδικτος, καίτοι ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν καρδιναλίων του, ὠχυρώθη εἰς τὸ παπικὸν ἀνάκτορον τὸ ὁποῖον μετέβαλεν εἰς φρούριον, καὶ ἐκεῖθεν ἔβαλε διὰ τοῦ τηλεβόλου κατὰ τῆς πόλεως καὶ κατὰ τῶν πολιορκητῶν.

Ὁ Βουσικὼ προσεπάθησε νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἀνάκτορον δι' ὑπογείων στοῶν, ἀλλ' οἱ στρατιῶται οἱ διακινδυνεύσαντες εἰς τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν πολιορκουμένων καὶ κατεσφάγησαν. Ἐν τέλει ὅμως ὁ Βενέδικτος ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, καὶ μόλις κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ μίαν νύκτα διά τινος ὑπογείου στοᾶς ἥτις κατέληγεν εἰς τὸν

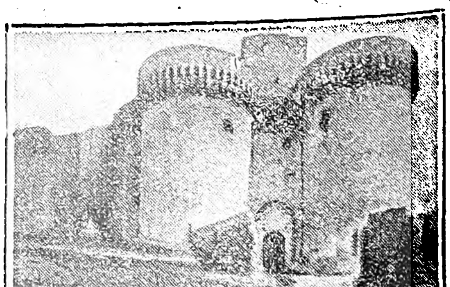

Τὸ Φρούριον Ἅγιος Ἀνδρέας παρὰ τὴν Ἀβινιών.

Ροδανόν, ἐνδεδυμένος ράκη, διὰ νὰ εἶναι ἀγνώριστος. Μία λέμβος τὸν ἀνέμενεν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ τὸν μετέφερεν εἰς τὸ Σατὼ-Ρενὰρ πλησίον τῆς Ἀβινιών. Αἱ ἱεραὶ σύνοδοι τῆς Πίσης καὶ τῆς Κωνστάντσης τὸν ἐκήρυξαν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου.

Καὶ τὸ σχίσμα ἐκπνέει

Ἐδῶ τερματίζεται τὸ σχίσμα. Ἡ Ἀβινιὼν ἀπέστειλεν ἀντιπροσωπείαν ἥτις ὤμοσεν ὅρκον

Digitized by Google

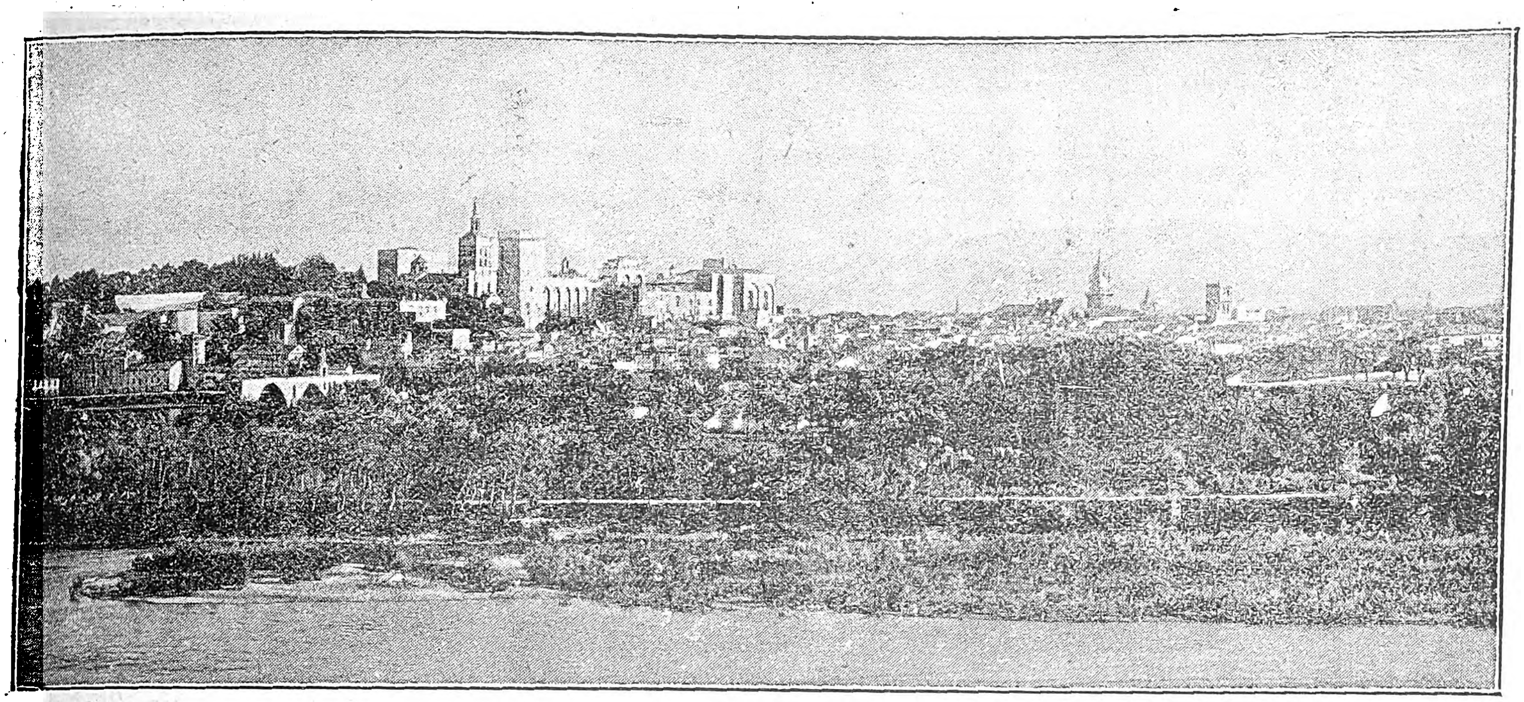

Πανοραματική ἄποψις τῆς 'Αβινιών. Εἰς τὸ κέντρον τῆς εἰκόνος ἐγείρονται ἐπιβλητικὰ τὰ ἀνάκτορα τῶν Παπῶν.

πίστεως εἰς τὸν ἐκλεγέντα πάπαν Μαρτῖνον τὸν 5ον, ὅταν δὲ ὁ Φῆλιξ ὁ 5ος, ἐκπροσωπῶν τὴν τελευταίαν προσπάθειαν τοῦ ἐκπνέοντος σχίσματος, μετέβη εἰς 'Αβινιὼν διὰ νὰ ζητήσῃ προστασίαν, οἱ κάτοικοι τὸν ἐξεδίωξαν διὰ τῶν ὅπλων.

Ἔκτοτε ἡ 'Αβινιὼν κυβερνᾶται δι' ἐξάρχων καὶ διέρχεται ἐν ἡσυχίᾳ τὰς ἡμέρας της μέχρι τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἥτις ἔσχε τὸν ὀδυνηρὸν ἀντίκτυπόν της καὶ εἰς τὴν πολυπαθῆ ταύτην πόλιν. Διὰ διατάγματος τῆς 'Εθνοσυνελεύσεως κηρύσσεται ἡ προσάρτησις τῆς 'Αβινιὼν εἰς τὴν Γαλλίαν (1791).

Νέαι περιπέτειαι

Τὸ παπικὸν ἀνάκτορον, περιελθὸν εἰς τὸ κράτος, ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ τυχόντος ἐπαναστάτου καὶ ἐν μέρει μεταβάλλεται εἰς φυλακήν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τῆς κοινότητος ψηφίζει τὴν κατεδάφισιν τῆς «Βαστίλλης ταύτης τῆς Μεσημβρίας», καὶ ἡ ἀπόφασις ἐκτελεῖται κατὰ τὸν βανδαλικώτερον τρόπον.

Ὁ τυχὼν ἀπέσυρεν ἐκ τοῦ μεγάρου μάρμαρα, λίθους, θύρας, παράθυρα. Μέρος αὐτοῦ μετεβλήθη εἰς στρατῶνα, αἱ δὲ θαυμάσιαι τοιχογραφίαι του ἢ κατεστράφησαν ἢ ἐκαλύφθησαν ὑπὸ στρώματος ἀσβέστου.

'Αλλὰ καὶ αἷμα ἐχύθη τότε ὄχι ὀλίγον. Τὴν νύκτα τὴν 16 πρὸς τὴν 17 'Οκτωβρίου 1791, εἰς τὴν βάσιν τοῦ πύργου Τρεγιὰ τῶν παπικῶν ἀνακτόρων, ἑξήκοντα δυστυχεῖς κρατούμενοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, γέροντες καὶ ἔφηβοι, ἐθανατώθησαν μὲ πελέκεις, ξιφολόγχας, καὶ σιδηρᾶς ράβδους, ἐνῷ ὁ ἀπαίσιος δήμιός των, 'Ιορδάνης ὁ Κεφαλοκόπος (Coupe-Têtes), ἀπόλυτος κύριος τῶν ἀνακτόρων, ἐπανηγύριζεν εἰς τὰ διαμερίσματα τοῦ ἐξάρχου ποικίλλων τὰ ὄργιά του μὲ τὰς ἀπεγνωσμένας κραυγὰς τῶν θυμάτων του.

'Η σημερινὴ πόλις

Τὸ σπουδαιότερον μνημεῖον τῆς 'Αβινιὼν εἶνε τὸ ἀνάκτορον τῶν Παπῶν, ἓν ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα κτίρια τοῦ μεσαίωνος. Οἱ τοῖχοι του ἔχουν πάχος 4 μέτρων, ὁ δὲ κυριώτερος πύργος του ἔχει ὕψος 60 μέτρων. Τὰ τείχη τῆς πόλεως ἐναρμονίζονται πρὸς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ παπικοῦ ἀνακτόρου. 'Η κατασκευή των ἤρχισεν ἐπὶ Κλήμεντος 6ου τὸ 1358, ἐπερατώθη δὲ μετὰ μίαν δεκαετίαν ἐπὶ Οὐρβανοῦ τοῦ 5ου. Τὰ τείχη τῆς 'Αβινιὼν φέρουν 39 πύργους, στρογγύλους ἢ τετραγώνους καὶ ἀπέχοντας ἀπ' ἀλλήλων 100 ἕως 120 μέτρα, ἀποτελοῦν δὲ ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα πρότυπα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ μεσαίωνος.

Τὰ ἄλλα μνημεῖα

Ἄλλο μνημεῖον τῆς 'Αβινιὼν εἶνε ἡ γέφυρα τοῦ 'Αγίου Μπενεζέ, ἥτις συνέδεε τὴν πόλιν μὲ τὸ προάστειόν της, τὴν Βιλλενέβ. 'Εκ τῶν 18 ἁψίδων του τρεῖς μόνον παραμένουν ὄρθιαι· αἱ ἄλλαι παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ ρεύματος τοῦ Ροδανοῦ. 'Η γέφυρα αὕτη παρουσιάζει τοῦτο τὸ ἀξιοπερίεργον: ὅτι μεταξὺ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας ἁψῖδός του εἶνε κτισμένη ἡ ἐκκλησία τοῦ 'Αγίου Μπενεζέ. Βλέπων τις τὴν περιώνυμον ταύτην γέφυραν θαυμάζει τὴν τόλμην καὶ τὸ θάρρος ἐκείνων οἵτινες ἐπεχείρησαν τὴν κατασκευήν της, οἵτινες, μὲ τὰ στοιχειώδη μέσα τὰ ὁποῖα διέθετον καὶ χωρὶς τεχνικὰς γνώσεις, κατεσκεύασαν μνημειῶδες ἔργον, ἀντιταχθὲν ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὰ ὁρμητικὰ ρεύματα τοῦ Ροδανοῦ. Τὸ καλλιτεχνικὸν κόσμημα τῆς 'Αβινιὼν εἶνε τὸ μουσεῖόν της, τὸ «Μουσεῖον Καλβέ», περιέχον ἀρχαιολογικὰς συλλογὰς (αἰγυπτιακήν, ἑλληνικήν, ρωμαϊκὴν) ἀνεκτιμήτου ἀξίας. 'Επίσης ἡ παρὰ τὸ Μουσεῖον Βιβλιοθήκη περιλαμβάνει 150.000 τόμους, ἐκ τῶν ὁποίων 3.000 χειρόγραφα καὶ ἄλλαι σπάνιαι ἐκδόσεις τοῦ 16ου αἰῶνος.

'Η 'Αβινιὼν εἶνε ἕδρα ἀρχιεπισκοπῆς, ἔχει πρωτοδικεῖον, θέατρον, σχολεῖα, νοσοκομεῖον, στρατῶνας, βοτανικὸν κῆπον. Ἔχει πλεῖστα ἐργοστάσια μεταξοϋφαντουργίας καὶ σπουδαῖα χυτήρια, χαλκοῦ, μολύβδου, ψευδαργύρου κλπ., διενεργεῖ δὲ μέγα ἐμπόριον ἐρυθρῶν οἴνων.

'Αβιογένεσις. Παραγωγὴ ὀργανισμῶν ἄνευ γεννητόρων (génération spontanée) ἀπ' εὐθείας ἐξ ἀνοργάνων οὐσιῶν (αὐτογονία) ἢ ἐξ ὀργανικῶν οὐσιῶν (πλασμογονία)· ἄλλοτε παραδεκτὴ καὶ δι' ἀνώτερα ζῷα, ἔχει σήμερον ἐγκαταλειφθῆ καὶ διὰ τὴν γένεσιν τῶν μικροοργανισμῶν ἀκόμη, κατόπιν τῶν πειραμάτων τοῦ Paster. Τὸ ἀντίθετον τῆς ἀβιογενέσεως εἶνε ἡ *ὁμοιογένεσις* ἢ ὁμοοειδὴς καταγωγὴ τῶν ὄντων.

'Αβιολογία. Ὅρος δημιουργηθεὶς παρὰ τῶν Γάλλων, ἐκ τοῦ στερητικοῦ *α*, τοῦ *βίος* καὶ τοῦ *λόγου*, διὰ τοῦ ὁποίου χαρακτηρίζουν τὸν κλάδον τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ὅστις πραγματεύεται εἰδικῶς περὶ τῶν ἀψύχων σωμάτων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν βιολογίαν. 'Η ἀστρονομία, ἡ γεωλογία, ἡ ὀρυκτολογία καὶ ἡ ὑδρολογία ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἀβιολογίας ἢ ἀβιωτικῆς ἢ ἀνοργανολογίας.

ἀβιομηχάνητος καὶ **ἀβιομήχανος**· ὁ μὴ ἔχων βιομηχανίαν, ὁ μὴ βιομηχανηθείς : ἡ χώρα μας εἶνε *ἀβιομηχάνητος*, ἡ 'Ελλὰς εἶνε τόπος *ἀβιομήχανος*.

ἄβιος, -ον (ἀ+ βία)· γλυκύς, εἰρηνικός, ἀόργητος, ἀθύμωτος : *ἄβιος* ἄνθρωπος.

ἄβιος, -ον (ἀ + βίος). 1) ἀβίωτος, ἄπορος, ὁ τὸν βίον ἀνυπόφορον καθιστῶν : βίος *ἄβιος*, *ἄβιος* ζωὴ ('Εμπεδοκλῆς), ἄτεκνος καὶ *ἄβιος* καὶ προώλης (κατάρα). 2) τοῦ ὁποίου δὲν ἠμπορεῖ τις νὰ ἐπιζήσῃ : *ἄβιος* αἰσχύνη (Πλάτων). 3) *ἄβιοι*=οἱ μοναχοὶ κατὰ τὸν Θεοδώρητον : «οἱ *ἄβιοι* καὶ ἀνέστιοι καὶ ἄσαρκοι, μικροῦ δεῖν ἀναίμονες» 'Εκκλ. ἱστ. δ' 28. Ὁ δημώδης τύπος τοῦ θηλ. ἡ *ἄβια* γυναῖκα, σημαίνει · ἡ στεῖρα καὶ γενικῶς ἡ μὴ προκόπτουσα κύησιν ὡς ἐκ τῆς κατασκευῆς τῆς μήτρας της, ἡ κνησίτοκος=ἡ φθείρουσα (κνῶσα) ἐν τῇ μήτρᾳ τὸ ἔμβρυον· ἐν Κύπρῳ λέγεται: *ἄτροφη*· ἔπειτα ἐξ αὐτῆς ἐλέχθη καὶ ἄρσεν, *ἄβιος*= ὁ ἄγονος, ὁ στεῖρος. Αἱ σημασίαι αὐταὶ προῆλθον ἐκ τοῦ πληθ. οὐδετ. τὰ *ἄβια* ποίμνια, τὰ γιδοπρόβατα τὰ στεῖρα (ἐκ τοῦ στερ. ἀ + *βίος*=πλοῦτος), ἅτινα μὴ γεννῶντα δὲν παρέχουσι *βιὸς* (=βίον, πλοῦτον), εἰς τὸν κύριόν των. 'Υπάρχει καὶ ὀξύτονος τύπος : *ἀβιός*=ἄτεκνος, μονήρης, ἔρημος (Δωδεκάνησα). Μ Φ.

'Αβιούδ. Υἱὸς τοῦ 'Ααρών, ἀδελφοῦ τοῦ Μωϋσέως. Οὗτος καὶ ὁ ἀδελφός του Ναδὰβ ἔθεσαν εἰς τὰ θυμιατήριά των θυμίαμα ξένον, μὴ ἐπιτρεπόμενον. Καὶ ἐξῆλθε πῦρ παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ κατέκαυσεν αὐτοὺς (Λευϊτικόν, κεφάλαιον ι', 2).

'Αβιπονοί. Φυλὴ τῶν 'Ινδῶν τῆς Νοτίου 'Αμερικῆς κατοικοῦντες εἰς τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ Santa Fe καὶ 'Αγίου 'Ιάγου χώραν. Προηγουμένως ἐκατῴκουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Χάκο τῆς Παραγουάης ἐξ ἧς ἀνεχώρησαν ἕνεκα τῶν ἐχθροπραξιῶν μετὰ τῶν 'Ισπανῶν. Κατὰ τὸν

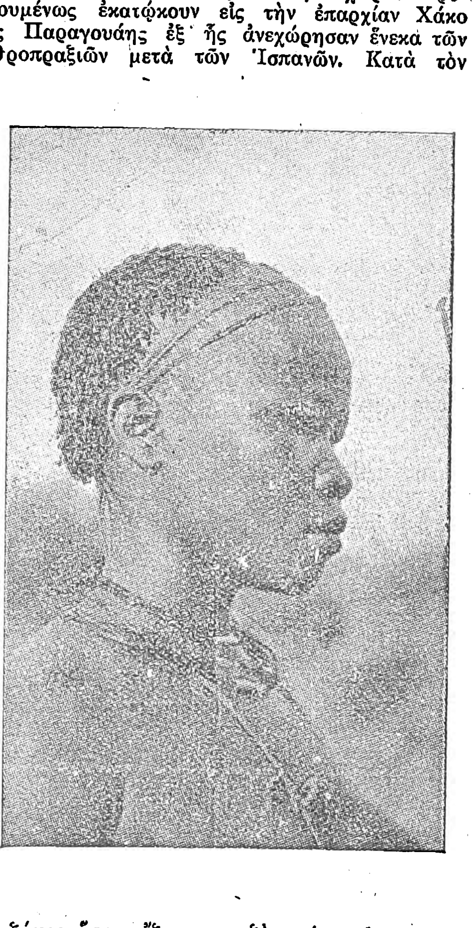

Δοβριζόφερ ὅστις ἔζησε μεταξὺ τούτων ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη, ἔχουν πολλὰ περίεργα ἔθιμα. Σπανίως νυμφεύονται κάτω τῶν 30 ἐτῶν. Εἰς τοὺς 'Αβιπονοὺς—λέγει ὁ Δαρβῖνος—ὅταν ὁ ἀνὴρ ἐκλέξῃ μίαν γυναῖκα τὴν ἀγοράζει ἀπὸ τοὺς γονεῖς της πολλάκις ὅμως καίτοι ἔχει ἐπέλθει συμφωνία μεταξὺ τῶν γονέων της καὶ τοῦ γαμβροῦ, ἡ κόρη ἀρνεῖται νὰ λάβῃ τοῦτον, καὶ κρύπτεται ἢ φεύγει. Αἱ γυναῖκες τῶν 'Αβιπονῶν θηλάζουν τὰ τέκνα των ἐπὶ δύο ἔτη, ἀρκετὰ συχνὰ ὅμως βαρύνονται νὰ τὰ θηλάζουν καὶ τὰ φονεύουν. Οἱ ἄνδρες εἶναι ἀγαθοί, γενναιότατοι, ἄριστοι κολυμβηταὶ καὶ ἱππεῖς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν 'Αβιπονῶν εἶναι μικρὸς καὶ συνεχῶς ἐλαττοῦται, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω βρεφοκτονιῶν. Πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναφέρουν ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη στερεῖται οἱασδήποτε περὶ θεότητος ἰδέας.

'Αβισάγ. Περικαλλὴς Σουναμῖτις παρθένος, τὴν ὁποίαν προσέφεραν εἰς τὸν Δαβὶδ κατὰ τὰ γηρατεῖα του διὰ νὰ τὸν περιθάλπῃ. Ὅταν ἀπέ-

Digitized by Google

θανεν ὁ Δαβίδ, τὴν ἐρωτεύθη ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τοῦ Σολομῶντος Ἀδωνίας, τόσον, ὥστε λησμονήσας. ὅτι ἄλλοτε εἶχεν ἐπιχειρήσει νὰ τὸν ὑποσκελίσῃ εἰς τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, ἀπέστειλε τὴν Βηθσαβεὲ πρὸς τὸν υἱόν της καὶ βασιλέα Σολομῶντα νὰ τὴν ζητήσῃ ὡς γυναῖκα. Ἀλλ' ὅταν ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς τὴν αἴτησιν ταύτην, κατελήφθη ὑπὸ μεγάλης ὀργῆς καὶ διέταξεν ἀμέσως νὰ θανατώσουν τὸν Ἀδωνίαν. (Βασιλέων Α', κεφ. α' καὶ β').

Ἀβισαί. Ἀνεψιὸς καὶ ἀφωσιωμένος στρατηγὸς τοῦ Δαβίδ. Ὅταν ὁ Σαούλ, καταδιώκων τὸν Δαβὶδ εἰς τὴν ἔρημον Ζίφ, ἐστρατοπέδευσεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἐχελά, ὁ Ἀβισαὶ ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Δαβὶδ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ νὰ φθάσουν μέχρι τῆς σκηνῆς τοῦ Σαούλ. Ἡ τολμηρὰ ἐπιχείρησις ἐστέφθη ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Οἱ δύο ἀτρόμητοι ἐπωφεληθέντες τοῦ σκότους καὶ τοῦ ὕπνου τῶν φυλάκων ἔφθασαν εἰς τὸν περίβολον ὅπου ἐκοιμᾶτο ὁ Σαούλ, ἔχων τὸ δόρυ ἐμπεπηγμένον εἰς τὴν γῆν πλησίον τῆς κεφαλῆς του. Ὁ Ἀβισαὶ ἐζήτησε νὰ διαπεράσῃ τὸν Σαοὺλ διὰ τοῦ ἰδίου δόρατός του, ἀλλ' ὁ Δαβὶδ τὸν παρημπόδισε, περιορισθεὶς νὰ πάρῃ τὸ δόρυ τοῦ βασιλέως ὡς τεκμήριον τοῦ τολμήματός των. (Σαμουὴλ Α', κεφ. 26· Σαμουὴλ Β', κεφ. ιστ', ιη', κα').

Ab intestato. Λέξεις λατινικαὶ αἱ ὁποῖαι σημαίνουν «ἐξ ἀδιαθέτου». Ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ λέγεται ὅτι ἀπέθανέ τις ab intestato, ὅταν δὲν ἄφησε διαθήκην· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οἱ κληρονόμοι, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται ὑπὸ τοῦ νόμου νὰ τὸν κληρονομήσουν, λέγονται κληρονόμοι ab intestato, ἡ δὲ κληρονομικὴ διαδοχὴ λέγεται διαδοχὴ ab intestato. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ ἐθεωρεῖτο ἄτιμια νὰ ἀποθάνῃ τις ab intestato, διὰ τοῦτο δὲ ὅλοι οἱ ἔχοντες δικαίωμα πολῖται δὲν παρέλειπον ποτὲ ὅπως ὁρίσουν δι' ἐπισήμου πράξεως τὸ πρόσωπον ἢ τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἔμελλον νὰ ὑπεισέλθουν μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὴν περιουσίαν του. Τὸ περὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχῆς θέμα, τόσον ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἰσχύοντος δικαίου, ἀνήκει κυρίως εἰς τὰ περὶ κληρονομιῶν. (Ἴδε τὴν λέξιν κληρονομία).

Ἀβισάρης (Abisarès). Ἰνδὸς πρίγκηψ ἀκμάσας κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἐβασίλευσεν ἐπὶ τῆς Ἀβισάρας Abhisara), ἤτοι τοῦ μεσημβρινοῦ τμήματος τοῦ σημερινοῦ Κασιμίρ. Ὁ Ἀβισάρης ὑπῆρξε φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ βασιλέως Πώρου, ἀλλ' ἐγκατέλειψεν αὐτὸν κατὰ τὴν κρίσιμον στιγμὴν καὶ τὸν ἄφησε νὰ ἡττηθῇ ὑπὸ τοῦ μακεδόνος κατακτητοῦ εἰς τὴν μάχην τοῦ Ὑδάσπου. Ὁ Πῶρος κατέστη διάσημος εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τὴν ἀνδροπρεπῆ ἀπάντησιν τὴν ὁποίαν ἔδωσε εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, ὅταν, προσαχθεὶς αἰχμάλωτος ἐνώπιόν του, ἠρωτήθη ὑπ' αὐτοῦ:— Πῶς θέλεις νὰ σὲ μεταχειρισθῶ, Πῶρε; — Βασιλικῶς, εἶπεν ὁ Ἰνδὸς μονάρχης μεθ' ὑπερηφανείας. (Ἴδε τὴν λέξιν Πῶρος). Ὁ Ἀβισάρης ἐγένετο φόρου ὑποτελὴς εἰς τὸν Ἀλέξανδρον.

Ἄβισον (Κάρολος). Μουσικὸς ἄγγλος. Ἐγεννήθη ἐν Newcastle τὸ 1710, ἀπέθανε τὸ 1770. Μαθητὴς τοῦ Geviniani. Τὸ 1736 διωρίσθη ὀργανοπαίκτης τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Mewcastle, ἐκράτησε δὲ τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ἔγραψε βιβλίον ἐπιγραφόμενον «An essayon musical expession» ἐκδοθὲν τὸ 1752 ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκθειάζει τοὺς διδασκάλους του Geminiani καὶ Benedetto Marcello. Ἡ λατρεία του διὰ τοὺς μουσικοὺς τούτους ἔφθανε μέχρι φανατισμοῦ. Ἐν τῷ βιβλίῳ του λέγει αὐτοὺς ἀνωτέρους τοῦ Haendel, ὅστις διὰ τοὺς Ἄγγλους θεωρεῖται ὑπεράνω παντὸς ψόγου. Ὡς ἀπάντησις εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Ἄβισον ὁ καθηγητὴς τῆς «Oxford Hayes» ἐξέδωκε βιβλίον ἐπιγραφόμενον «Remarks on M. Avisons Essay on musical expression» διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἄβισον ἀποδεικνύεται ἀμαθής. Ὁ Ἄβισον ἐξεδικήθη ἐν δευτέρᾳ ἐκδόσει τοῦ ἔργου του ἐν ᾗ ἀντὶ προλόγου ἐτέθη ἐπιστολὴ τοῦ De Jarlin.

Ἀβὶςς (Avisse). Παῦλος Ἀλέξανδρος. Σχεδιαστὴς εἰς τὸ ἐργοστάσιον τῶν Σεβρῶν. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τὸ 1824, ἀπέθανεν ἐν Σέβραις τὸ 1886. Ἦτο μαθητὴς τῶν διασήμων καλλιτεχνῶν Sechan καὶ Diéter. Ὅτε ὁ τελευταῖος οὗτος διωρίσθη διευθυντὴς τοῦ ἐθνικοῦ ἐργοστασίου τῶν Σεβρῶν, ὁ Ἀβὶςς τὸν ἠκολούθησεν ὡς σχεδιαστής.

Ἐν τῷ καλλιτεχνικῷ ἐκείνῳ περιβάλλοντι ἡ αἴσθησις τοῦ καλοῦ ἐξεδηλώθη ἐν αὐτῷ καὶ ἐξετιμήθη. Δὲν ἠρκεῖτο μόνον εἰς τὸ νὰ κατασκευάζῃ ἢ νὰ διακοσμῇ κατὰ τὰ γνωστὰ σχέδια, ἀλλὰ συχνὰ ὁ ἴδιος ἐξετέλει μὲ μεγάλην εὐχέρειαν νέα, συγκαταλεγόμενα τώρα μεταξὺ τῶν ὡραιοτέρων προϊόντων τῆς νεωτέρας κεραμευτικῆς. Θαυμάζεται ἡ λεπτότης τῆς ἐπεξεργασίας κυπέλλου εὑρισκομένου ἐν τῷ Μουσείῳ τῶν Σεβρῶν καὶ ἀγγεῖον κατασκευασθὲν ἀρχικῶς διὰ νὰ στολίσῃ τὸ φουαγιὲ τῆς Νέας Ὄπερας καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ὁ καλλιτέχνης ἐκέρδισε τὸ βραβεῖον τῶν Σεβρῶν εἰς τὸν διαγωνισμὸν τοῦ 1878. Γνώστης κατὰ βάθος ὅλων τῶν δυσκολιῶν τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ κατασκευὴ τῆς πορσελάνης ὁ Παῦλος Ἀβὶςς ἠδυνήθη καλύτερον παντὸς ἄλλου νὰ ἐφεύρῃ σχήματα ἀνάλογα πρὸς τὰς ἰδιότητάς της, καὶ διακοσμήσεις καταλλήλους πρὸς τὸ σχῆμα.

Ἐκτὸς τῶν ἐργασιῶν του, διὰ τὸ ἐργοστάσιον τῶν Σεβρῶν, ὁ Ἀβὶςς ἐξετέλεσε μέγαν ἀριθμὸν σχεδίων διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν ὑφασμάτων καὶ τοῦ ζωγραφμηένου χάρτου.

Ἀποθνήσκων ἀφῆκεν ἡμιτελὲς πολύτιμον ἔργον ὅπερ ἡτοίμαζε ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Em. Renard «Ἡ κεραμευτικὴ κατὰ τὸν XIX αἰῶνα».

Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις ἐκτιμῶσα τὸ μέγα καλλιτεχνικὸν τάλαντον τοῦ Ἀβὶςς τῷ ἀπένειμε τὸ 1880 τὸν τίτλον ἱππότου Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς.

Ἀβισσὼ (Aviseau) Κάρολος-Ἰωάννης. Γάλλος ἀγγειοπλάστης, (1796-1861), ὁ πρωτεργάτης τῆς μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀναγεννήσεως τῆς γαλλικῆς κεραμουργικῆς κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ἀπὸ ἡλικίας ὀκτὼ ἐτῶν, ἐβοήθει τὸν πατέρα του ὅστις εἰργάζετο εἴς τι ἐργοστάσιον ἀγγειοπλαστικῆς. Τὸ 1825 κάποιος ὑπηρέτης τοῦ βαρώνου Μπεζεβὰλ ἐπέδειξεν εἰς αὐτὸν ἓν ἀγγεῖον τοῦ Παρισσὺ καὶ τοῦ εἶπεν, ἐπαναλαμβάνων τοὺς λόγους τοῦ κυρίου του: ὅτι τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τῆς πορσελάνης αὐτῆς εἶχε χαθῆ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων καὶ ὅτι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ τὸ ἀνεύρισκε, θὰ ἐκαλύπτετο ἀπὸ δόξαν καὶ πλούτη. Ὁ Ἀβισσὼ ἔκτοτε ὡς μόνην ἐνασχόλησιν καὶ σκέψιν εἶχε τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ μυστικοῦ τοῦ Παρισσύ. Ἐπὶ δέκα πέντε ἔτη κατεγίνετο εἰς ἐπίπονα πειράματα καὶ ὑπέστη ὅλας τὰς στερήσεις καὶ ὅλα τὰ μαρτύρια τοῦ Παρισσύ. Τὸ 1843 μόλις, τὰ πειράματα ἀρχίζουν νὰ δίδουν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, μὲ βελτίωσιν αὐτῶν κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη.

Ἡ ἐπιτυχία ὅμως δὲν ἔφερε καὶ τὸν πλοῦτον, καὶ ὁ ἀκούραστος Ἀβισσώ, μολονότι ἐγνώρισε τὴν δόξαν, ἰδίως κατὰ τὰς παγκοσμίους Ἐκθέσεις τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισσίων τοῦ 1851 καὶ 1855, παρέμεινε πάντοτε πτωχός. Πολλοὶ συλλογεῖς πολυτίμων ἀγγείων ἔλεγον εἰς αὐτὸν ὅτι, ἐὰν δὲν ὑπέγραφε τὰ ἔργα του, ἦσαν διατεθειμένοι νὰ τὰ ἀγοράσουν εἰς μεγάλας τιμάς, ὡς ἔργα τοῦ Παρισσύ. Ὁ ἔντιμος ὅμως Ἀβισσὼ ἠρνήθη. Ἀπέθανε πάμπτωχος.

Ἀβίτζ (Aviz). Πολίχνη τῆς Πορτογαλλίας, περίφημος διὰ τὸ ὁμώνυμον Τάγμα. 47 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Πορταλέγκρε. 5.200 κάτοικοι. Συνδέεται σιδ)κῶς μετὰ τῶν Πόντε ντὲ Σὸρ (30 χλμ.) καὶ Ἐστρεμὸζ (36 χλμ). Ἐμπόριον ἐλαίου.

Ἄβιτος καὶ Ἄβι (Ἅγιος) Σίξτος — Ἄλκιμος — Ἐκδίτιος ἢ Ἐκδίκιος Ἄβιτος. Μητροπολίτης τῆς Βιέννης. Κατήγετο ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Φλαβίου Ἀβίτου τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως. Προήδρευσε πολλῶν συνόδων καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν τοῦ Χλοδοβίκου (Clovis) βασιλέως τῶν Φράγκων. Τὸ 499, ἐν Σαρδιανίκῳ, πλησίον τῆς Λυών, ἔλαβε μέρος εἰς συνεδρίαν καθολικῶν καὶ Ἀρειανῶν, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρίσκετο καὶ ὁ βασιλεὺς Γονδοβάλδος τῆς Βουργουνδίας. Ὁ Ἄβιτος μάτην προσεπάθησε νὰ καταπείσῃ τὸν βασιλέα ὅπως ἀπαρνηθῇ τὰς ἀρχάς του καὶ προσέλθῃ εἰς τὸν καθολικισμόν. Βλέπων ὅτι διὰ τῶν λόγων δὲν θὰ κατώρθου τὸ ποθούμενον καὶ μεριμνῶν διὰ τοὺς ὑπηκόους τοῦ Γονδεβάλδου, προσεκάλεσε τὸν Χλοδοβῖκον νὰ εἰσβάλῃ εἰς Βουργουνδίαν καὶ ἐπιβάλῃ διὰ τοῦ ξίφους τὴν ὀρθὴν πίστιν. Τὸ ξῖφος καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἐφάνη ἀποτελεσματικώτερον τῶν λόγων. Οἱ Φράγκοι ἐπελήφθησαν μετὰ ζήλου τοῦ ἀνατεθέντος εἰς αὐτοὺς ἔργου, καὶ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἡ Βουργουνδία εἶχε λεηλατηθῆ.

Ὁ Γονδεβάλδος ἐφονεύθη ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχός του, Σιγισμοῦνδος, σωφρονισθεὶς ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου δὲν ἐνόμισεν ὀρθὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐμμένων εἰς τὰς ἀρχάς του καὶ ἠσπάσθη τὸν καθολικισμὸν μετὰ τῶν ἐναπολειφθέντων ὑπηκόων του. Τὸ 517. κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Σιγισμούνδου, ὁ Ἄβιτος προήδρευσε τῆς ἐν Epaune συνόδου διὰ τὴν παλινόρθωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας.

Ὁ Ἄβιτος συνέγραψε πραγματείας κατὰ τῶν Νεστοριανῶν, τῶν Σαβελλιανῶν, τῶν Εὐτυχιανῶν καὶ κατὰ τῶν Πελαγιανῶν διδασκαλιῶν τοῦ Φαύστου, ἐπισκόπου τοῦ Lerins. Μέγα μέρος τῶν συγγραμμάτων του ἔχει ἀπολεσθῆ. Ἐν τοῖς γνωστοῖς ὑπάρχει ἓν ποίημα εἰς 2 611 ἑξαμέρους στίχους, διῃρημένον εἰς ἓξ ᾠδάς : (Περὶ δημιουργίας. Περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, Περὶ τῆς Κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Περὶ κατακλυσμοῦ, Περὶ τῆς διαβάσεως τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης) καὶ ἄλλο ποίημα ἐξ 666 ἑξαμέτρων: (De consolatoria l ude castitabis), ὁμιλίας, ἐπιστολὰς πρὸς τοὺς βασιλεῖς Φραγκων καὶ Βουργουνδίας, πρὸς διαφόρους ἐπισκόπους τῆς Γαλατίας καὶ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Κων)πόλεως καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ.

Παρετηρήθη μεγάλη ὁμοιότης, πολὺ πιθανὸν τυχαία, μεταξὺ τοῦ ποιήματος τούτου τοῦ Ἀβίτου καὶ τοῦ Ἀπολεσθέντος Παραδείσου τοῦ Μίλτωνος.

Τὰ ποιήματα ταῦτα θέτουν τὸν Ἄβιτον μεταξὺ τῶν πρώτων ποιητῶν τῆς Γαλλο-ρωμαϊκῆς φιλολογίας.

Ἄβιτος (Φλάβιος ἢ Μᾶρκος Μαικήλιος). Ρωμαῖος Αὐτοκράτωρ τῆς Δύσεως ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Ὠβέρνης. Ὑπῆρξεν ἔπαρχος τοῦ πραιτωρίου τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τὸν Βαλεντιανόν, ἀργότερον ἀρχηγὸς τοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὸν Μάξιμον, καὶ τέλος ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ τὸ 455 μ. Χ. Μόλις ὅμως 14 μῆνας παρέμεινεν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ Ρικεμέρου τοῦ πανισχύρου στρατηγοῦ του καὶ ᾐχμαλωτίσθη πλησίον τῆς Plaisance ἐνῷ προσεπάθει νὰ ἔλθῃ εἰς Ἰταλίαν. Ἐν Plaisance ἀνέλαβε τὸ μοναχικὸν σχῆμα καὶ διωρίσθη ἀρχιεπίσκοπος. Ἐγκατέλιπεν ὅμως τὴν ἕδραν του διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ὠβέρνην, διότι ἐφοβεῖτο τὰς ἐνεργείας τῶν πρακτόρων τοῦ Ρικιμέρου. Ὁ θάνατος τὸν προϋπήντησεν ἔξωθεν τῆς πατρίδος του.

Ὁ βίος καὶ τὰ κατορθώματά του εὗρον ὑμνητὴν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Σιδωνίου Ἀπολλιναρίου.

ἀβιχίτης ἢ ἀφανησίτης. Ὀρυκτὸν ἀνῆκον εἰς τὸ βασίρρομβον προκλινὲς σύστημα καὶ σχιζόμενον παραλλήλως πρὸς τὴν βάσιν. Σκληρότης 2, 5—3· εἰδικὸν βάρος 4, 2—4, 4. Ὁ ἀβιχίτης συναντᾶται ἐνίοτε καὶ κατὰ ἡμισφαιρικὰ ἢ σφαιροειδῆ συσσωματώματα καὶ ἔχει χρῶμα κυανοπράσινον μελανίζον. Εἶνε ἕνωσις ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ (62,65), ὀξυαρσενικοῦ (30,25) καὶ ὕδατος (7,10). Τιθέμενος ἐντὸς κορυνίου δίδει ὕδωρ καὶ καθίσταται μέλας. Ἀπορρευστοῦται ὑπὸ τῶν ὀξέων καὶ τῆς ἀμμωνίας. Ὁ ἀβιχίτης ἀπαντᾷ ἐν Σαξωνίᾳ (Γερμανίᾳ) καὶ ἐν τῇ ἀγγλικῇ κομιτείᾳ τῆς Κορνουαλλίας (Cornwall).

Ἀβίχτ, (Abicht), Ἰωάννης—Ἐρρῖκος. Γερμανὸς φιλόσοφος τῆς σχολῆς τοῦ Καντίου (1762—1804). Ἔγραψε περὶ ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν ζητημάτων, ἰδίως ὅμως περὶ ἠθικῆς καὶ φυσικοῦ δικαίου. Τὸ ἐνδιαφέρον εἰς τὸν ρόλον τοῦ Ἀβίχτ, τοῦ ὁποίου ἡ πρωτοτυπία δὲν εἶνε μεγάλη, εἶνε ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν ὅμιλον τῶν φιλοσόφων, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι ἀπεδέχθησαν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Καντίου καὶ τὴν διέδοσαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μόνον τὸ ὄνομά του εὑρίσκεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ὁ Ἀβὶχτ μάλιστα εἶχεν ἐκδόσει καὶ περιοδικὸν διὰ τὴν διάδοσιν τῆς θεωρίας τοῦ Καντίου.

Ἀβιωτικαί. Λέγονται ἀκτῖνες χημικαὶ μεταξὺ τῶν ὑπεριωδῶν, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὁποίων καταστρέφεται ἡ ζωή.

Ἀβιωτική. Νεολογισμὸς δημιουργηθεὶς παρὰ τοῦ Γάλλου καθηγητοῦ Ντάστρ, ὅπως ὑποδειχθῇ ἡ νεκρωτικὴ ἐπενέργεια μερικῶν ἀκτίνων. Αἱ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες εἶνε ἀκτῖνες ἀβιωτικαί.

ἀβιωτοποιὸς-όν· ὁ ποιῶν τὸν βίον ἀβίωτον: *ἀβιωτοποιὸς* μέριμνα,—φροντίς,—δυστυχία,—ἀσθένεια,—σύζυγος,—σύντροφος,—δίαιτα κτλ.

ἀβίωτος-ον· τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ ζήσῃ, νὰ διαγάγῃ· συνηθέστατον εἰς τὴν φράσιν βίος *ἀβίωτος*, ὅπου γίνεται ἡ παρήχησις Ἐπιρ. *ἀβιώτως*. Ὑπάρχει καὶ τύπος ποιητικὸς μὲ ο: *ἀβιοτος*.

ἀβλάβεια· 1) ἡ ἰδιότης τοῦ μὴ ἐπιβλαβοῦς, τοῦ ἀβλαβοῦς, τοῦ μὴ βλαβεροῦ: ἡ *ἀβλάβεια* τοῦ φαγητοῦ,—τοῦ ποτοῦ,—τοῦ ἀνδρός,—τοῦ παιδός, τοῦ ζώου κτλ. (=τὸ ἀβλαβές, τὸ ἀθῷον, τὸ ἀπείρακτον). 2) ἡ ἔλλειψις βλάβης, ἡ ἀκεραιότης: ἡ *ἀβλάβεια* τῶν ἐδωδίμων τούτων μᾶς βεβαιώνει ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἐδῶ ποντικοί, ἡ *ἀβλάβεια* τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Πλάτωνος δὲν βεβαιοῦται (=τὸ ἀσινές, τὸ ἀνέγγικτον)· συνώνυμον δημῶδες: *ἀβλαβοσύνη*.

ἀβλαβής,-ές καὶ δημωδ. *ἄβλαβος,-η,-ο*· ἄβλαπτος. 1) ἐνερ. ὁ μὴ βλάπτων, ὁ μὴ προξενῶν βλάβην: *ἀβλαβὲς* ζῶον, ἀκαταιτίατος :-φαγητόν, -ἡδονὴ κτλ. *ἄβλαβο* βότανο, μανιτάρι,-ποτὸ κτλ. 2) ὁ μὴ δυνάμενος νὰ βλάψῃ, ἀζήμιος: ἐσεῖς οἱ γραμματισμένοι εἶστε *ἄβλαβοι* ἄνθρωποι, *ἀβλαβὲς* ζωΰφιον εἶνε ὁ τέττιξ. 3) παθητ., ὁ μὴ ὑποστὰς βλάβην, ἄθικτος, ἄαπτος, ἀλώβητος, ἀνεπηρέαστος, ἀπήμαντος, ἀνέγγιχτος, ὁ μὴ βλαβείς, ὁ ἀσινής: ἔμεινεν ἀβλαβὴς ἀπὸ τὴν διάπειραν (=ἀπόπειραν),-ἀπὸ τὴν προπαγάνδαν κτλ. 4) ἀκόμη καὶ ὁ ἀποκρούων ἢ προλαμβάνων βλάβην, ὁ ἀνεξίκακος : *ἀβλαβὲς* ὕδωρ,-περίαμμα, εὐχὴ κτλ. Ἐπιρ. *ἀβλαβῶς* διῆλθε: χωρὶς νὰ προξενήσῃ ἢ

Digitized by Google

νὰ πάθῃ βλάβην, ἀδόλως καὶ ἀβλαβῶς διατηροῦμεν τὴν συνθήκην (ὁμοία ἑρμηνεία)· ὁ δημώδης τύπ. *ἄβλαβα*=ἀβλάπτως (καὶ *ἄβλαφα*, Λεγκράν).

'Αβλάβιος. Ἔπαρχος τοῦ πραιτωρίου ἐπὶ Κωνσταντίνου ἀπὸ τοῦ 326 μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Κωνσταντίνου. Ἐγεννήθη ἐν Ρώμῃ. Ἐκ ταπεινῆς οἰκογενείας ἕλκων τὸ γένος, κατώρθωσε, χάρις εἰς τὴν εὐφυΐαν καὶ τὰ ψυχικά του χαρίσματα, νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα τῆς πολιτείας. Τὸ 331 γίνεται ὕπατος, τοιαύτην δὲ ἤσκει ἐπιρροήν, ὥστε ὁ Ἐννάπιος τὸν παρουσιάζει ἰσχυρότερον καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος, φοβούμενος τὴν μεγάλην ἰσχύν του, διέταξε καὶ τὸν ἐφόνευσαν εἰς τὴν ἐξοχικήν του οἰκίαν, ὅπου εἶχεν ἀποσυρθῆ. Ἡ κόρη του ὑπανδρεύθη τὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας Ἀρσάκην.

'Αβλανκοὺρ (Nicolas Perrot d' Ablancourt). Γάλλος φιλόλογος, Ἀκαδημαϊκός. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Châtons ἐπὶ τοῦ Μάρνου τὸ 1606. Ἀνῆκεν εἰς ἀριστοκρατικὴν προτεσταντικὴν οἰκογένειαν. Ἐπεράτωσε τὰς σπουδάς του εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ ἔζησεν ἐπὶ μακρὸν μεταξὺ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόσμου. Τὸ 1626 μετεστράφη εἰς τὸν καθολικισμόν, ἐξ οὗ πάλιν, μετακληθείς, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν προτεσταντισμὸν 1634 καὶ μετέβη εἰς Ὁλλανδίαν πρὸς σπουδὴν τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης. Κατὰ τὴν ἐπάνοδον του εἰς Παρισίους, τὸ 1637, ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός. Ἡ κυριωτέρα αὐτοῦ ἐργασία συνίσταται εἰς μεταφράσεις Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, τοὺς ὁποίους, ἀπέδιδε μετὰ τόσης ἐπιτυχίας καὶ εἰς ὕφος τόσον γλαφυρόν, ὥστε ἐθεωρήθη ὡς ἔξοχος συγγραφεύς. Μετέφρασε τὸν Θουκιδίδην, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Ἀριανόν, τὸν Λουκιανόν, τὸν Κικέρωνα, τὸν Καίσαρα, τὸν Τάκιτον καὶ ἄλλους. Λέγεται ὅτι ἀτυχήσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ βίου του, ἀπεγοητεύθη τόσον, ὥστε ἀφέθη ν' ἀποθάνῃ ἐξ ἀσιτίας.

ἄβλαπτος· ἄλλος τύπος τοῦ *ἀβλαβὴς* γενόμενος ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ *βλάπτω* (βλέπε *ἄβαπτος*). Ἐπίρ. *ἀβλάπτως*=ἀβλαβῶς.

ἀβλασερό· μετὰ τοῦ προθεματικοῦ *ἀ*, ἀντὶ *βλασερό*: ὁ δὲ τύπος *βλασερὸ* εἶνε τὸ *βρασερὸ* μὲ τὴν ἀνομοίωσιν τοῦ πρώτου *ρ* εἰς *λ*: *βλασερὸ* ψωμὶ (=ψωμὶ ποὺ μόλις ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸν φοῦρνον καὶ ἑπομένως βράζει ἀκόμη)· καὶ κατ' ἐπέκτασιν: ἐπειδὴ τὸ θερμὸν ψωμὶ εἶνε μαλακόν, *βλασερὸ*=μαλακό, τρυφερό, καὶ λοιπὸν τὸ εὔζυμον, ἀκόμη καὶ τὸ ὑδαρὲς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *σκληβό*, ἢ σκληρὸ ψωμί. Ὅτι δὲ οὕτως ἔχουσι τὰ πράγματα, σύγκρινε τό: *βλασερὸ* μπλάστρι= τὸ θερμὸν μπλάστρι (ἐν Κεφαλληνίᾳ). Μ. Φ.

ἀβλάστητος,-ον· 1) ὁ μὴ βλαστήσας, ὁ μὴ δοὺς βλάστησιν, ὁ ἄβλαστος. 2) ὁ ἄγονος, ὁ μὴ σχὼν τέκνα: ἡ νύμφη μου στεῖρα, καὶ ἔμεινεν *ἀβλάστητος* ὁ οἶκος μου.

ἀβλαστής,-ές· καὶ ἀβλαστός,-ν, ὁ μὴ βλαστάνων καθ' ὁλοκληρίαν, ὁ ἄγονος, καὶ μεταφορικῶς ὁ ἄτεκνος, ὁ στεῖρος. 2) ὁ κακῶς βλαστάνων, ὁ ἀτελῶς βλαστάνων, ὁ ἄφορος. (Διὰ τὴν διπλοτυπίαν βλέπ. *ἀβαθής*).

ἀβλαστησία· ἡ κατάστασις τοῦ μὴ βλαστάνοντος, ἡ ἔλλειψις βλαστήσεως, ἡ μὴ βλάστησις, τὸ ἀβλάστητον, τὸ ἄβλαστον: ἕνεκα τοῦ βαρέος χειμῶνος ἔχομεν *ἀβλαστησίαν* ἀκόμη, ἂν καὶ ὑπερμεσάζει ὁ Φεβρουάριος.

ἀβλαστολόγητος καὶ ἀβλαστολόγιστος,-ον· ὁ μὴ βλαστολογηθείς, τοῦ ὁποίου δὲν ἐκόπησαν αἱ κορυφαὶ τῶν βλαστῶν, τὰ βλαστάρια: *ἀβλαστολόγητος* ἀμπελών, —πορτοκαλέα· δημοδ. *ἀβλαστολόγητο* ἀμπέλι,—δέντρο κτλ.

ἀβλασφήμητος,-ον· ὁ μὴ βλασφημηθείς, ὁ μὴ ὑποκείμενος εἰς βλασφημίαν, λέξις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκλησίας· σήμερον δὲ καὶ μὲ ἐνεργητικὸν νόημα: σήμερα ἐπέρασεν ἀβλασφήμητος=δίχως νὰ βλασφημήσῃ· μὲ τὴν τελευταίαν αὐτὴν σημασίαν λέγεται καί: *ἀβλάσφημος*: ὁ μὴ ὢν βλάσφημος, ὁ μὴ βλασφημῶν.

ἀβλέμονας· 1) ἀδηφάγος. Ὁ ἐπικὸς ποιητὴς Πανύασις (ἐλάσσονες ποιηταὶ Ἕλληνες, ἔκδ. Γκαίσφορ) λέγει: *ἀβλεμέως πίνων* = ἀκρατῶς (παρὰ τὸ *βλεμεαίνω*) τὸ ἐπίθετον εἶναι: ἀβλεμής: «βάρος ἀβλεμὲς προσπίπτει» (Νίκανδρος, Ἀλεξιφάρμακα 82). Αὐτὸ λοιπὸν τὸ *ἀβλεμὴς* ἐλέχθη πρῶτον *ἄβλεμος* (βλ. *ἀβαθὴς*>*ἄβαθος*) καὶ κατόπιν ἐξετάθη εἰς *ἀβλέμονας* (σύγκρινε: *δρυμὸς* καὶ *δρυμώνας*, *χειμὸς* ἐν Θράκῃ, καὶ *χειμώνας*) μὲ τὴν σημασίαν τοῦ καταχωνιάζοντος ἐν τῷ στομάχῳ πᾶν βρώσιμον· κατόπιν συσχετισθὲν μὲ τά: *βλέπω*, *βλέμμα*, μεθ' ὧν ἄλλωστε, εἶναι καὶ ὁμμόριζον· ἐσήμανε καὶ 2) βαθεῖαν ἀδιόρατον ὀπὴν ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης (ἥτις ἐν Κυζίκῳ λέγεται *τζουρούμ*. (Djouroum τουρκιστὶ σημαίνει: *κοπάδ. ψαριῶν*). Ὑποθέτω ὅτι, ἐπειδὴ ὅπου ὑπάρχει κάτω εἰς τὸν βυθὸν *ἀβλεμόνι*, ἡ ἐπιφ· τῆς θαλάσ. μαυρίζει, ὅπως καὶ ὅταν τὴν ταράσσει κοπάδι ὀψαρίων, διὰ τοῦτο τοῦ ἐδόθη τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ ἡ ὀπὴ αὕτη καταπίνει πᾶν τὸ προστυχόν. Εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν σημασίαν λέγεται καὶ οὐδετέρως: *ἀβλεμόνι*.—Ἐν τῇ φράσει «τρώει ἕναν ἀβλέμονα» συνεχύθησαν αἱ δύο σημασίαι=τρώγει ὅσον χωρεῖ ὁ βυθός. Μ. Φ.

ἀβλεμόνι· ἐν Ἠπείρῳ σημαίνει τὸ θολὸν καὶ κατηφὲς τοῦ ὁρίζοντος.

ἀβλεπής· ἀνάξιος νὰ τὸν βλέπῃ κανείς, καταφρονητέος, παραμελητέος, μηδαμινός, τιποτένιος.

ἀβλέπτημα· ἀπροσεξία, παρόραμα, σφάλμα, λάθος: διώρθωσα εἰς τὸ χειρόγραφόν σου τὰ *ἀβλεπτήματα*· τὰ τυπογραφικὰ *ἀβλεπτήματα* τῶν σήμερον ἐκτυπουμένων βιβλίων ἀπελπίζουν τὸν ἀναγνώστην.

ἄβλεπτος· 1) ἀόρατος, ἀκοίτακτος, ἀθεώρητος, ἀθέατος, ἄνοπτος, ἀδερκής, 2) ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸν προσέχει κανείς· καὶ 3) ἐνεργητ. ὁ μὴ βλέπων, ὁ ἀπρόσεκτος.

ἀβλεπτῶ (-έω)· 1) δὲν βλέπω καθόλου: *ἀβλεπτεῖς* τὸ πρέπον, 2) δὲν βλέπω καλά: *ἀβλεπτοῦσι* τὴν σημερινὴν δυστυχίαν· 3) παραβλέπω: *ἀβλεπτοῦμεν* τὰ σφάλματά σου. 4) παραμελῶ: *ἀβλεπτεῖς* τὴν διατροφὴν τῆς μητρός του. 5) κλείω τὰ μάτια, ἢ τὰ ἀποστρέφω: *ἀβλεπτῶ* φοβούμενος μήπως ἰδῶ ὅ,τι δὲν πρέπει.

ἀβλεφαρία (ablépharie). Συγγενὴς ἀνωμαλία καθ' ἣν ἡ βλεφαρικὴ σχισμὴ ἐλλείπει τελείως τοῦ δέρματος τοῦ μετώπου συνεχομένου μετὰ τοῦ δέρματος τῆς παρειᾶς. Κατὰ τὴν θέσιν τῆς βλεφαρικῆς σχισμῆς ὑπάρχει μικρὰ καταβύθησις ὁ δὲ ὀφθαλμικὸς βολβὸς εἶνε ὑποτυπώδης.

ἀβλέφαρος· ὁ ἄνευ βλεφάρων καὶ μεταφορικῶς ὁ ἀκοίμητος: ὁ *ἀβλέφαρος* τοῦ θείου ὀφθαλμός.

ἀβλέφαρος (ἡ ablepharus). Γένος ἑρπετῶν τῆς οἰκογενείας τῶν σαυριδῶν. Κατοικεῖ τὰς θερμὰς χώρας τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Τὸ μῆκος του φθάνει εἰς 10—12 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τρέφεται ἀπὸ σκώληκας καὶ ἔντομα. Οἱ ἀβλέφαροι ἔχουσι κεκαλυμμένον τὸ σῶμα των ὑπὸ λείων λεπίων σχεδὸν πανταχοῦ τοῦ αὐτοῦ περίπου πάχους, πλὴν τῆς ὀπισθίας ἄκρας των. ὅπου λεπτύνονται διὰ νὰ σχηματίσουν τὴν οὐράν, ἥτις εἶνε κατά τι μακροτέρα τοῦ θώρακος. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματός των εἶνε πεπιεσμένον καὶ φέρει τέσσαρας πόδας, ἕκαστος τῶν ὁποίων τελευτᾷ εἰς πέντε ἀνίσους δακτύλους μὲ ἕνα ὄνυχα κυλινδρικὸν ἢ ἐλαφρῶς πεπιεσμένον. Τὸ βλέφαρον εἶνε ὑποτυπῶδες (ἀτελὲς) καὶ περιορίζεται ὑπὸ μιᾶς μόνον πτυχῆς, καλύπτεται ὑπὸ λεπτῶν λεπίων καὶ εἶνε τοποθετημένον ἄνω καὶ ὄπισθεν τῶν ὀφθαλμῶν. Ἡ γλῶσσα εἶνε πεπλατυσμένη, λεπιδωτὴ καὶ φέρει λοξοειδεῖς ἐγκοπὰς εἰς τὸ ἄκρον της. Αἱ σιαγόνες εἶνε ἐφωδιασμέναι μὲ κωνικοὺς ὀδόντας· ἐλλείπουσιν ὀδόντες εἰς τὸν οὐρανίσκον. Τὸ εἶδος ablepharus pannonicus ἀπαντᾷ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Οὐγγαρίας μέχρι τῆς Δυτικῆς Ἀσίας ἔχει μῆκος 8—10 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου, χρῶμα ὑπόφαιον εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος μὲ σκοτεινὴν ταινίαν ἑκατέρωθεν, καὶ φαιὸν πρὸς τὸ ὑπομέλαν εἰς τὰ κάτω. Συνήθως ἀπαντᾷ εἰς χλοώδεις λόφους.

'Αβλέφαρος

ἀβλεψία· 1) τὸ μὴ βλέπειν, ἡ τυφλότης, ἡ ἀορασία: δεσμὸς *ἀβλεψίας* (=τὸ δέσιμον τῶν ματιῶν). 2) ἀπροσεξία κτλ. βλέπε *ἀβλέπτημα*.

Ἄβληρος. Ὄνομα Τρωός, φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ἀντιλόχου, υἱοῦ τοῦ Νέστορος καὶ τῆς Εὐρυδίκης.

ἀβλαχής· (κτηνιατρική). Οὕτω καλοῦνται αἱ ἀκατάλληλοι, ἀπρόσιτοι ἢ ἐπιβλαβεῖς διὰ τὰ πρόβατα νομαί. Ὡς τοιαῦται δὲ θεωροῦνται αἱ τῶν ἀποκρήμνων καὶ ὀλισθηρῶν μερῶν, αἱ πλησίον τῶν ἑλῶν ἢ τῶν τελμάτων καὶ ἐν γένει αἱ εὑρισκόμεναι εἰς ὑφύγρους ἢ ὑδρηλὰς περιοχάς.

ἀβληχρός,-ά-όν-. Ἀρχ. ἀντίθετον τοῦ ὀξύς, τοῦ βίαιος· ἀδύνατος, ἄτονος, ἀσθενής, *ἀμβλύς*: *ἀβληχρὸς* πυρετός,-θάνατος *ἀβληχρὰ* νόσος κτλ. Εἰς τὴν ν. ἑλλ. ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἁπαλός, γλυκύς, ἤπιος: *ἀβληχρὸν* φῶς. Εὐγένιος ὁ Βούλγαρης εἶπε καί: ἀβληχρότης=ἡ μαλακοσύνη, ἡ ἁπαλότης. Εἶνε τῆς αὐτῆς ρίζας μὲ τά: *ἀμβλύς*, *βλάξ*, *ἀμαλός*, *μαλακός*, *μαλθακός*. Ὑπάρχει καὶ τύπος *βληχρός*, μὲ τὸν ἐκπεσμὸν τοῦ ἀρχικοῦ *ἀ-*, διότι ὁ Ὅμηρος ἔχει μόνον τό: *ἀβληχρός*.

Ἄβλιχος (Μικέλης). Ἕλλην σατυρικὸς ποιητής, γεννηθεὶς τὸ 1884 εἰς Ληξούριον καὶ ἀποθανὼν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1917 εἰς Ἀργοστόλιον. Τὰς πρώτας σπουδάς του ἔκαμε εἰς τὸ Πετρίτσειον Λύκειον τοῦ Ληξουρίου, συνεπλήρωσε δὲ αὐτὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βέρνης. Κατὰ τὴν νεανικήν του ἡλικίαν εἶχε ταξειδεύσει πολύ. Μετέβη εἰς Παρισίους, Ζυρίχην, Βενετίαν κλπ., παρακολουθῶν τὴν παγκόσμιον πνευματικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς του. Εἰς τὴν Βέρνην ἐθριάμβευε τότε ὁ Ρῶσσος ἀναρχικὸς Μπακουνίν, τοῦ ὁποίου αἱ ἀνατρεπτικαὶ θεωρίαι εὕρισκον μεγάλην ἀπήχησιν εἰς τὴν πλειονότητα τῶν φοιτητῶν. Ὁ νεαρὸς Ἄβλιχος, πνεῦμα φύσει ἐπαναστατικόν, ἐνστερνίζεται τὰς ἀρχὰς αὐτάς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν ἀργότερα ὁ κύριος ὁδηγητὴς τῶν σχέσεών του μετὰ τῆς κοινωνίας.

Ἐπιστρέψας εἰς Ληξούριον, ἤρχισε νὰ διάγῃ βίον περιωρισμένον. Αἱ κοινωνικαὶ ἀσχημίαι τὰς ὁποίας ἔβλεπε γύρω του, ἐπλήγωνον τὴν εὐαίσθητον ἰδιοσυγκρασίαν του καὶ τὸν ἠνάγκαζον νὰ ζητῇ τὴν μοναξιάν. Ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν περιβάλλον τῶν φοιτητῶν τῆς Βέρνης, κατώρθωσε νὰ πιστεύσῃ πρὸς στιγμὴν εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν ὅμως ἐπανῆλθε εἰς τὸν τόπον του καὶ τὸν εἶδε μαστιζόμενον ἀπὸ δεινὴν ἄγνοιαν και τοὺς συνανθρώπους του ἕρμαια εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐπιτιδείων λαοπλάνων, ἠγανάκτησε, ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ τὴν ἐλπίδα του καί, ὅπως ὁ συμπατριώτης του ὁ Ἀνδρέας Λασκαράτος, ἠκόνισε τὴν πένναν του μὲ τὴν ἱερὰν ὀργήν του καὶ ἔγραψε τὰ καυστικὰ ἐκεῖνα σατυρικὰ τραγούδια, τὰ ὁποῖα ἐξηγοῦν πληρέστατα τὸν λόγον τοῦ Οὐάϊλδ: «ἡ καλυτέρα ἔκφανσις τοῦ τραγικοῦ εἶναι τὸ γελοῖον». Ἐννοεῖται ὅτι τὸ μαστίγιον τῆς δριμείας σατύρας του δὲν ἐσωφρόνισε καθόλου τοὺς συγχρόνους του· τὸ ἐναντίον μάλιστα· ἐξήγειρε τὴν μῆνιν των κατὰ τοῦ Ἀβλίχου. Οὕτω, ὁ κύκλος τῶν γνωστῶν του ὠλιγόστευε σιγὰ—σιγά, καὶ ἔμεινε πιστὴ εἰς τὸν δάσκαλον μόνον μία μικρὰ ὁμὰς νέων. Τὴν ψυχικὴν κατάστασίν του καὶ τὴν θέσιν του εἰς τὴν λογοτεχνίαν τὴν περιγράφει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς εἰς ἕνα ποίημα, ἀπαντητικὸν εἰς ἕνα σονέττον τὸ ὁποῖον τοῦ ἔστειλε ὁ Κ. Παλαμᾶς ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τραγοῦδι στὸν ποιητὴ Μικέλη Ἄβλιχο».

Μικέλης Ἄβλιχος

. . . .

Μὰ ἐγὼ εἶμαι ερημου βράχου μιὰ βρυσούλα
ποὺ ἔρημη ρέει σ' ἔρημο γιαλὸ
καὶ ρέει σὰ νὰ κλαίει τὴν ἐρημιά της.

Καὶ μόνο νύχτα, μέρα, βράδυ, αὐγούλα
κρένει μὲ τοῦ πελάου τὸ βογκητὸ
κι' ἂν ἔρθει φτερωτὸς νὰ πιεῖ διαβάτης.

. . . .

Μισεῖ τοὺς ἱερεῖς, τὰ κοινωνικὰ ψεύδη. Τὰ πολιτικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του σατυρίζονται ἀνηλεῶς. Τὸ δυνατώτερον ὅμως σατυρικὸν ποίημά του εἶναι ἡ «Πινακοθήκη τῆς Κολάσεως». Φαντάζεται τὴν Κόλασιν ὡς μίαν μαυροφορεμένην γυναῖκα καὶ τὸν ἑαυτόν του ὡς ζωγράφον. Ἐκείνη τὸν παρακαλεῖ νὰ τῆς ζωγραφίσῃ τὴν σάλαν της—καὶ ὁ ποιητὴς ἀρχίζει τότε νὰ κάμῃ τὰς προσωπογραφίας ὅλων τῶν μισητῶν καὶ ἀντιπαθητικῶν εἰς αὐτὸν προσώπων. Ἡ καυστικότης τῆς εἰρωνείας του φθάνει ἐδῶ εἰς τὸ κατακόρυφον. Δυστυχῶς ὅμως τὸ ἔργον αὐτὸ εἶνε ἀνέκδοτον—ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ συνολική του ἐργασία—εὑρίσκεται δὲ νῦν ὑπὸ τὴν κατοχὴν ἐπιστηθίου φίλου του, ὁ ὁποῖος μεγάλας θὰ προσέφερε εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα ὑπηρεσίας ἐὰν προέβαινε εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ἁπάντων τοῦ ἀποθανόντος ποιητοῦ.

Πολλὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ ἐμελοποιήθησαν. Συνέθεσε ἐπίσης καὶ ἕνα «ὕμνον εἰς τὸν Ζάππαν», ὁ ὁποῖος ἐψάλη ὑπὸ χοροῦ κατὰ τὴν Δ' ἐν Ἀθήναις Ὀλυμπιακὴν ἔκθεσιν.

⁂

Ἀλλ' ὁ δυνατὸς αὐτός, καὶ ἀμείλικτος σατυρικὸς εἶχε κατὰ βάθος ψυχὴν τρυφεράν, εὐκόλως συγκινουμένην. Ἡ Μοῦσα του ὅταν δὲν ἐξέπεμπε ἀστραπὰς ὀργῆς καὶ ἀγανακτήσεως, ἔμελπε ᾄσματα γλυκὰ καὶ αἰσθηματικά. Ἀπόδειξις τούτου τὰ ἐρωτικὰ τραγούδια του, τὰ ὁ-

Digitized by Google

ποῖα ἐφανέρωναν ἕνα ἄλλον ἄνθρωπον, ἀφελῆ καὶ ἁγνόν, παντελῶς διαφέροντα ἀπὸ τὸν ἀδυσώπητον διώκτην τῆς ὑποκρισίας. Ὁ Ἄβλιχος ἐπίστευε βαθέως εἰς τὸ καλὸν στοιχεῖον τοῦ ἀνθρώπου καὶ εἰς τὸν Θεόν. Παρέδωκε τὸ πνεῦμα λέγων εἰς τοὺς περιστοιχίζοντας αὐτὸν φίλους: «Μὴν κλαῖτε· ὁ Μικέλης πάει στὴ ζωή».

ΑΝΕΚΔΟΤΑ: Κάποτε ἐγίνετο εἰς τὴν Κεφαλληνίαν μια δίκη ἐπὶ μοιχείᾳ. Τὴν θέσιν τοῦ κατηγορουμένου κατεῖχε ἕνας κοντὸς νέος, μέλος ἀριστοκρατικῆς οἰκογενείας. Ὅταν ὁ Ἄβλιχος τὸν εἶδε, ἐψιθύρισε σιβαρώτατα:

— Μικρὸς τὸ δέμας, ἀλλὰ....*μοιχητής!*

Ὁ κ. Ψυχάρης κατῆλθε τὸ 1912 εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπεσταλμένος παρὰ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως διὰ γλωσσολογικὰς μελέτας. Ὁ Ἄβλιχος ἦτο γνωστότατος εἰς τὸν λογοτεχνικὸν κόσμον, μολονότι δὲν ἐδημοσίευε ποτὲ ποιήματά του. Καὶ ὁ Πατριάρχης τοῦ Δημοτικισμοῦ ἐθεώρησε καθῆκόν του, ἅμα μετέβη εἰς Ληξούριον, να ὑπάγῃ νὰ τὸν ἰδῇ. Ἀλλ' ὁ Ἄβλιχος ἀπουσίαζε, μεταβὰς εἰς Ἀργοστόλιον. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἶδε τὰ ἑξῆς γεγραμμένα διὰ κιμωλίας ἐπὶ τῆς θύρας του:

«Τῷ Μικελάκῃ, χαίρειν, Ψυχάρης».

ἀβλόγητος, -η, -ο· δημώδης τύπος τοῦ *ἀνευλόγητος*. (Ἐπειδὴ εἰς τὴν δημώδη τὸ *εὐλογῶ* λέγεται *βλογῶ*· τὸ *ἀ-βλόγητος* εἶνε ὁ κανονικὸς τύπος)· 1) ὁ μὴ εὐλογηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱερέως: *ἀβλόγητο* ψωμὶ ἄρτος δὲν λογιέται. 2) ὁ μὴ συζευχθεὶς δι' ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς: αὐτὸ τὸ ἀντρόγυνο εἶνε *ἀβλόγητοι* (ἔνθα βλέπομεν καὶ τὸ σχῆμα κατὰ τὸ νοούμενον).

Ἄβο. Πόλις τῆς Φινλανδίας ἐπὶ τῶν ὀχθῶν καὶ πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ὠραζόκι. Τὸ φιννικὸν ὄνομά της εἶνε Turlau. Εἴς τινα ρωσσικὰ χειρόγραφα φέρεται καὶ ὡς Καβύ. Ἐκτίσθη τὸν 12ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν Σουηδῶν. Ἡ συνθήκη μεταξὺ Ρωσσίας καὶ Lwn τοῦ 1743 παρεχώρησε μέγα μέρος τῆς Φινλανδίας εἰς τοὺς Ρώσσους. Ἡ Ἄβο παρέμενε πρωτεύουσά της μέχρι τοῦ 1819, ὅτε ἡ Σύγκλητος μετεφέρθη εἰς Ἑλσιγκφορς. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1827, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς πόλεως, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη της περιέχουσα ὑπὲρ τοὺς 30.000 τόμους, τὸ χημεῖον καὶ τὸ ἀστεροσκοπεῖον κατεστράφησαν ὑπὸ πυρκαϊᾶς. Τὸ Πανεμιστήμιον ἐπανιδρύθη ἐν Ἑλσιγκφορς.

Ἡ Ἄβο εἶναι εἷς τῶν κυριωτέρων ἐμπορικῶν λιμένων τῆς Φινλανδίας. Ἔχει ἐμπορικὴν σχολὴν περιώνυμον καὶ σχολὴν ναυτιλίας.

Μεγάλα πλοῖα δὲν δύνανται νὰ εἰσπλεύσουν τὸν ποταμὸν μέχρι τῆς πόλεως. Ἐξάγει ξυλείαν, πίσσαν καὶ δέρματα. Πληθυσμὸς 55.000.

Ab ovo. Παροιμια ἐκ τοῦ λατινικοῦ ab: ἀπὸ καὶ ovo: ᾠόν. Σημαίνει δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἀπὸ τὴν πηγήν. Ἡ ἐκλαΐκευσις αὐτῆς τῆς παροιμίας ὀφείλεται εἰς τὸν Ὁράτιον (Ποιητικὴ Τέχνη, 147) ὅστις ἐπαινεῖ τὸν Ὅμηρον ἐπειδὴ κατώρθωσε νὰ ἐμπνευσθῇ ὁλόκληρον τὴν Ἰλιάδα ἀπὸ μίαν μόνον σκηνήν, ἀπὸ ἓν μόνος γεγονός: Ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας, (ὁ θυμὸς τοῦ Ἀχιλλέως) χωρὶς ν' ἀναγκασθῇ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς γεννήσεως τῆς Ἑλένης, ἡ ὁποία ἦτο ἡ κυρία ἀφορμὴ τοῦ πολέμου καὶ ἡ ὁποία, ὡς γνωστόν, ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ ᾠὸν τῆς Λήδας. Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo. (Διὰ ν' ἀφηγηθῇ τὸν πόλεμον τῆς Τροίας, δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ᾠὸν τῆς Λήδας).

Ἀβογαδόροι (Avogadors). Ἄρχοντες τῆς Βενετιας, τρεῖς τὸν ἀριθμόν, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου ἐκ καταλόγου ὑποβαλλομένου παρὰ τῆς Συγκλήτου. Ἐπετέλουν ἐν τοῖς δικαστηρίοις χρέη εἰσαγγελέως καὶ εἶχον ἐπι τῶν πράξεων τῆς κυβερνήσεως δικαίωμα ἀρνησικυρίας (veto) ἀνακοπτικὸν ἑνὸς μηνὸς καὶ μιᾶς ἡμέρας, τὸ ὁποῖον ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσωσι τρὶς ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Ἡ ἰσχὺς των ἠλαττώθη ἐπαισθητῶς τὸν XV αἰῶνα μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ συμβουλίου τῶν Δέκα.

Ἀβογάδρο (Ἰωσὴφ Καζανότας, κόμις τοῦ). Ἀγρονόμος καὶ πολιτικὸς Ἰταλός. Ἐγεννήθη ἐν Verceil τὸ 1731 ἀπέθανε τὸ 1813. Ἀνῆκε εἰς ἀρχαίαν οἰκογένειαν ἡ ὁποία πολλοὺς διασήμους ἄνδρας προσέφερε εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Ἰωσὴφ Ἀβογάδρο ἐκληρονόμησε μεγάλας ἐκτάσεις ἐν Verceil καὶ θέλων νὰ αὐξήσῃ τὰς προσόδους ἀφωσιώθη εἰς τὴν μελέτην τῆς γεωπονίας καὶ τῶν ἀγρονομικῶν ζητημάτων.

Ἔγραψε σύγγραμα «Γεωργικαὶ συμβουλαὶ» ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξέθεσε τοὺς τρόπους τῆς γονιμοποιήσεως τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθη.

Οἱ νεωτερισμοί του ἐπέσυραν δυσμενεῖς κριτικὰς εἰς τὰς ὁποίας ὁ Ἀβογάδρο ἀπήντησεν ἑτοιμότατα. Ἀλλὰ ἡ καλυτέρα ὑπεράσπισις τῆς μεθόδου του ἦτο ἡ εὐφορία τῶν ἀγρῶν του καὶ ὁ διπλασιασμὸς τῶν εἰσοδημάτων του.

Ἐκ τῶν κυριωτέρων του ἔργων εἶναι καὶ ἡ μέθοδος καλλιεργείας λινοῦ καὶ τὸ περὶ καλλιεργείας καὶ ἀρδεύσεως λειμώνων.

Ὁ Ἀβογάδρο ἦτο κλειδοῦχος τοῦ βασιλέως τῆς Σαρδηνίας καὶ διοικητὴς τοῦ Verceillais.

Ἀβογάδρο (Κόμις Louis d' Avogadro). Ἰταλὸς πατριώτης, γεννηθεὶς εἰς Μπρέσια καὶ ζήσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἐξύφανε συνωμοσίαν διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Γάλλους, οἵτινες εἶχον καταλάβει τὸ 1508 τὴν γενέθλιον πόλιν του, καὶ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν Βενετικὴν κατοχήν. Κατώρθωσεν ὄντως, νὰ ἐξεγείρῃ μέρος τῶν συμπατριωτῶν του ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀντισταθῇ εἰς τὸν Γάστωνα ντὲ Φουά, ὁ ὁποῖος ἔσπευσε εἰς βοήθειαν τῆς γαλλικῆς Φρουρᾶς, καὶ ᾐχμαλωτίσθη ἐνῷ προσεπάθει, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν 200 ἀνδρῶν του, ν' ἀνοίξῃ δίοδον διὰ μέσου τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ (1512). Οἱ ἀντίπαλοί του τὸν διαμέλισαν, ἀπέκοψαν δὲ καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν δύο υἱῶν του.

Ἀβογάδρο (Λουκία). Ἰταλὶς ποιήτρια θυγάτηρ τοῦ ἱππότου Ἱερεμίου Ἀλβάνο. Ἐγεννήθη ἐν Bergame περὶ τὸ 1528 καὶ ἀπέθανε τὸ 1568. Ὑπανδρεύθη τὸ 1560 τὸν ἱππότην Φαυστῖνον Ἀβογάδρο τῆς Βρεσκίας. Ἤρχισε νὰ γράφῃ ποιήματα νεωτάτη, εἶχε δὲ τόσην εὐχέρειαν εἰς τὴν ἐκ τοῦ προχείρου στιχουργίαν καὶ τόσην χάριν εἰς τὴν ἀπαγγελίαν ὥστε ταχέως ἔγινε γνωστὴ καὶ ἔξω τοῦ κύκλου της.

Ὅταν ἐξεδόθησαν οἱ πρῶτοι της στῖχοι ὅλοι οἱ σύγχρονοί της ποιηταὶ καὶ αὐτὸς ὁ Τάσσος τὴν ἐγκωμίασαν. Διεκρίθη πρὸ πάντων εἰς τὴν λυρικὴν ποίησιν, ὅπου τὴν διακρίνει, κατὰ τὸν Crescimberi εὐχέρεια καὶ πρωτοτυπία. Τινὰ τῶν ποιημάτων της εὑρίσκονται εἰς τὰς συλλογὰς ποιημάτων:

Rime di diversi excellenti poeti Bresciăni. (Βενετία 1553) «Comiponimenti poetiei delle piu illusti Rimaarici d'ogesecolo (Βενετία 1726).

Ἀβογάδρος (κόμις Ἀμεδαῖος), ἰταλὸς φυσικὸς γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν εἰς Τουρῖνον (1776-1856). Περίφημος διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀτόμου ἐξενεχθεῖσαν ὑπόθεσίν του, γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα: «*Νόμος τοῦ Ἀβογάδρου*». Ἡ καταχρηστικῶς ὡς νόμος θεωρουμένη ὑπόθεσις αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἴσοι ὄγκοι ἀερίων ἢ ἀτμῶν, ὑπὸ τὴν ἰδίαν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν, περιλαμβάνουν τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀτόμων ἢ μορίων». Ἐὰν δηλ. ἔχομεν ἓν λίτρον ὑδρογόνου καὶ ἓν ἀζώτου, καὶ ὑποβάλωμεν αὐτὰ εἰς ἴσην πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν, τὰ δύο ταῦτα ἀέρια, ἀνεξαρτήτως τῆς φύσεώς των, θὰ περιέχουσι τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἀτόμων. Ζυγίζοντες ἤδη αὐτὰ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν *κατὰ πόσον* τὸ ἄτομον τοῦ ἑνὸς εἶναι βαρύτερον τοῦ ἄλλου, ὡς ἐκ τούτου δὲ νὰ εὕρωμεν τὸ *ἀτομικὸν βάρος*. Τοιουτοτρόπως λαμβάνοντες ὡς μονάδα τὸ βάρος ἑνὸς ἀτόμου ὑδρογόνου, εὑρέθη ὅτι τὸ ἄτομον τοῦ ἀζώτου ζυγίζει 14 φορὰς περισσότερον, ἑπομένως ὅτι ἀτομικὸν βάρος τοῦ ἀζώτου εἶνε 14.

Εὐνόητος ἐκ τούτου καθίσταται ἡ σπουδαιότης τῆς ὑποθέσεως ταύτης, διά τε τὴν χημείαν καὶ τὴν φυσικήν. Ἐπεβεβαίωσε προσέτι αὕτη ἐπιπρόσθετον βεβαίωσιν εἰς τὸν νόμον τῶν ὄγκων τοῦ Gay-Lussac, καὶ ὑπεβοήθησε τὴν ὀργανικὴν χημειαν εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς συντάξεως τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαγομένων σωμάτων.

Μεταγενέστερα πειράματα ἐκ μέρους τῶν J. Perrin, Raleygh καὶ Rutherford, ἐπέτυχον τὸν καθορισμὸν τοῦ περιφήμου *ἀριθμοῦ τοῦ Ἀβογάδρου* τὸν προσδιορισμὸν δηλ. τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς ἐπὶ κυβ. ἑκ. ἑνὸς οἱουδήποτε ἐν ἀερίῳ καταστάσει εὑρισκομένου σώματος, περιλαμβανομένων ἀτόμων ἢ μορίων. Εὑρέθη λοιπὸν ὅτι εἰς ἓν τοιοῦτον κυβ. ἑκ. ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν 0ο, περιέχονται 29 δισεκατομμύρια δισεκατομμυρίων μόρια. Τὸ μέγεθος ἑνὸς τοιούτου ἀριθμοῦ μόνον διὰ παραδείγματος δύναται νὰ γίνῃ ἀντιληπτόν. Ἐὰν δηλαδὴ θέσωμεν εἰς παράταξιν ἐπ' εὐθείας γραμμῆς τὰ 29 δισεκατομμύρια δισεκατομμυρίων μόρια ἢ ἄτομα ταῦτα τοῦ ὑδρογόνου π. χ.— τὸ ὁποῖον κατὰ σχετικὰς μετρήσεις ἔχει ἄτομον *διαμέτρου* 14 ἑκατοστῶν τοῦ ἑκατομμυριοστοῦ τοῦ χιλιοστομέτρου—ἡ τοιαύτη ἅλυσις θὰ ἠδύνατο νὰ περιβάλῃ τὴν περιφέρειαν τῆς γῆς ἑκατοντάκις, ἢ νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς Σελήνης δεκάκις.

ἀβοηθησιά· ἔλλειψις πάσης βοηθείας· *ἀβοηθησιὰ* ποὺ τὴν ἔχουμε σήμερα! ὅλοι μᾶς φύγανε.

ἀβοήθητος καὶ *ἀβοήθιστος*· 1) ὁ μὴ ἔχων βοήθειαν, ὁ ἄνευ βοηθείας, ἀνεπάρωγος, ἀνεπικούρητος: σήμερα πλύνω *ἀβοήθητη*. 2) ὁ μὴ δυνάμενος νὰ λάβῃ βοήθειαν: *ἀβοήθητον* τραῦμα=μὴ δυνάμενον νὰ λάβῃ τὴν ἰατρικὴν θεραπείαν. Ἐπιρ. *ἀβοηθήτως* καὶ ἀρχαϊκώτερον: *ἀβοηθητί: ἀβοηθήτως ἀποθνήσκουσιν*.

ἀβόηθος· ὁ μὴ ἔχων βοηθόν. Εἰς τῶν Ο' τό: «ἐγεννήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος *ἀβοήθητος*» ὑπάρχει εἴς τινας κώδικας καὶ ἡ γραφή: *ἀβόηθος*. Εἰς μερικοὺς τόπους λέγεται *ἀβόηθος* ὁ ἄγαμος, δηλ. ὁ μὴ ἔχων τὸν «βοηθὸν κατ' αὐτόν», τῆς ἁγ. Γραφῆς Γένεσ. β', 18., δηλ. τὸν σύντροφον τοῦ βίου ὃν ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Θεός.

ἀβόητος καὶ δημώδ. *ἀβόϊστος* (βοΐζω), ὁ ἄνευ βοῆς, ὁ ἄνευ κραυγῶν, ὁ ἄφωνος, ὁ σιγῶν: *ἀβόητος* ἐπέρασεν ἡ πομπή· *ἀβόητος* δόξα (σχῆμα ὀξύμωρον), *ἀβόϊστος* γάμος δὲν γίνεται· ἡ ἀρχοντιά, (=ὁ πλοῦτος) κι' ὁ βήχας δὲν περνοῦν *ἀβόϊστα*.

Ἀβόλα (Avola). Πόλις τῆς Σικελίας περὶ τὰ 24 χιλιόμετρα νοτίως τῶν Συρακουσῶν. Ἡ ἀρχαία πόλις κατεστράφη τὸ 1693 ὑπὸ σεισμοῦ. Ἡ νεωτέρα πόλις ἀπέχει ἓν χιλιόμετρον τῆς θαλάσσης, πλησίον τῆς Cassibile, καλουμένης ποτὲ Cacyparis, παρὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγοὶ Δημοσθένης καὶ Νικίας ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσι μετὰ 6000 Ἀθηναίων εἰς τὸν Σπαρτιάτην Γύλιππον.

Ἡ Ἀβόλα παράγει σακχαροκάλαμον, οἶνον, ἔλαιον, μέλι καὶ σῖτον.

Ἀβόλδος Ἅγιος, (Saint Avold). πολίχνη τῆς Ἀλσατίας ἐπὶ τοῦ Ροσσέλλη, εἰς ὕψος 235 μέτρων, 3000 κάτοικοι. Σιδηρ)κὸς σταθμὸς ἀπὸ Ρεμιγὺ εἰς Σάρρεμπρουκ. Βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, μηχανουργεῖα. Σώζονται ἐρείπια μονῆς τοῦ 18ου αἰῶνος.

ἀβόλετος, -η, -ο: ὁ μὴ βολετὸς (=μπορετός, δυνατός), ὁ ἀδύνατος, ὁ δύσκολος, ὁ δυσχερής, ὁ ἀπραγματοποίητος): *ἀβόλετα* πράγματα μοῦ ζητᾶς· *ἀβόλετο* νὰ μὴν ἔρθει (δύο ἀρνήσεις) = ἐξάπαντος θὰ ἔλθει. Ἐπίρ. *ἀβόλετα*.

ἀβόλευτος, -η, -ο· ὁ μὴ βολεμένος (=διευθετημένος), ὁ μὴ δυνάμενος νὰ βολευθῇ, ὁ δυσχερής, ὁ δύσκολος: *ἀβόλευτη* γυναῖκα γιὰ τὸ θεό! ἀβόλευτο σπίτι-, -χρέος, -νοικοκυριὸ καὶ τὰ τοιῦτα.

ἀβολιὰ καὶ *ἀναβολιά*· ἀναποδιά, δυσκολία, δυσχέρεια, χαλεπότης, ἀντίξοον, κατσιποδιά: *ἀβολιὰ* ποὺ μᾶς ἦρθε!

ἀβολιδοσκόπητος· ὁ μὴ βολιδοσκοπηθείς, τοῦ ὁποίου δὲν ἠρεύνησαν τὰς διαθέσεις, τοὺς σκοπούς. Νεολογισμὸς πλασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀ. Παπαδιαμάντη.

ἀβολίδωτος· ἄνευ βολίδος, χωρὶς βόλι, ἄσφαιρος: φυσίγγιον *ἀβολίδωτον*· τυφεκισμὸς ἀβολίδωτος.

ἀβόλιστος, -η, -ο· (βολίζω) 1) ὁ μὴ βυθομετρηθεὶς διὰ τῆς βολίδος (=σκαντάγιο), ὁ μὴ βολιδοσκοπηθείς, ἀβολιδοσκόπητος. 2) ὁ μὴ δυνάμενος ἕνεκα τοῦ βάθους νὰ βολιδοσκοπηθῇ: *ἀβόλιστο* πέλαγο, θάλασσα, -βάθος.

ἄβολος ἀρχ. ὁ νέος ἵππος, ὁ μὴ ἀποβαλὼν τοὺς γαλαξίας ὀδόντας (τοὺς οὕτω λεγομένους γνώμονας).—Ὡς οὐσιαστικόν: *ἡ ἄβολος* σημαίνει ἀμπέχονον ἱππέως, ἔνθα τὸ ἀρκτικὸν *ἀ*- θεωρεῖται ὡς λείψανον τῆς *ἀμφί*-(οἱονεί: ἄμφβολος). Σύγκρινε ἀνάλογα νεολληνικὰ ὅπου τὸ ἀρκτικὸν *ἀ*- λείψανον ὁλοκλήρου πρώτου συνθετικοῦ: *ἀειπάρθενη*> *ἀπάρθενη*, *Ἁγιοστράτηγος*> *Ἀστράτηγος*, *ἀλόχλωμος* (*ἀντὶ ὁλόχλωμος* ἐκ Κεσάνης τῆς Θράκης)> *ἄχλωμος*, καὶ εἴ τι ἕτερον.

ἄβολος, -η, -ο καὶ ἀνάβολος νεοελ. ὁ μὴ βολικός, ἀντίξοος, ἀνάποδος, χαλεπός, δύσκολος, δυσχερής, κακόβολος, ἀλυσιτελής, ἀνεπιτήδειος, σκαιός: *ἄβολος* ὁ χρόνος ἐφέτος, *ἄβολες* οἱ περιστασες. Ἐπίρ. *ἄβολα*: *ἄβολα* πᾶν οἱ δουλειές μας.— Ἐπειδὴ ὑπῆρχαν ἀνέκαθεν ἀντίστοιχα ἕνα ὀξύτονον εἰς *-ικὸς* θετικόν, κ' ἕνα προπαροξύτονον εἰς *-ος* ἀρνητικόν: *κριτικὸς - ἄκριτος*, *λογικὸς - ἄλογος* κτλ. κατὰ τὸ ἴδιον σχῆμα ἐλέχθη καὶ ἐν τῇ νέᾳ Ἑλλ. τό: *βολικὸς - ἄβολος* καὶ ἄλλα· *παστρικὸς - ἄπαστρος* κτλ. βλέπε: *ἄγνωστος*.

Ἀβολσχάϊμ (Avolsheim). Χωρίον τῆς Κάτω Ἀλσατίας, γνωστὸν διὰ τὸ πλησίον αὐτοῦ νεκροταφεῖον, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ περίφημος ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου (Don Peter, Domus Petri). Ὁ ναὸς οὗτος θεωρεῖται ὡς ὁ ἀρχαιότερος ναὸς τῆς Ἀλσατίας, διότι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Ματέρνου (Saint Materée) καὶ ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Χλοδοβίκου (Clovis), τοῦ Δαγοβέρτου (Dagobert) καὶ τοῦ Πιπίνου (Pepin). Τὸ κεντρικὸν ἀμφίστυλον (nef) τοῦ ναοῦ ἀνάγεται τοὐλάχιστον εἰς τὸν 11ον αἰῶνα, σύμφωνα δὲ μὲ ἕνα χειρόγραφον τοῦ ἔτους 1200, τὸ ἄδυτον ἔχει ἐγκαινιασθῇ τῷ 1052 ὑπὸ τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ Θ'. Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπῆρχε κάποτε σαρκοφάγος, ἡ ὁποία, σύμφωνα μὲ κάποιαν παράδοσιν, περιέκλειε τὰ ὀστᾶ τῆς Ἁγίας Πετρονίλλης (Sainte Petronille), τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου· ἡ σαρκοφάγος αὕτη εἶχε τὴν θαυματουργὸν ἰδιότητα νὰ θεραπεύῃ ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐξηπλοῦντο ἐπ' αὐτῆς. Μία ὅμως ἐπιγραφή, ἡ ὁποία κατωρθώθη ν' ἀναγνωσθῇ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀπέδειξεν ὅτι ἡ περὶ τῆς ἁγίας Πετρονίλλης παράδοσις ἦτο ἀβάσιμος καὶ ὅτι ὁ τάφος ἀνῆκεν εἰ

Digitized by Google

τὴν ρωμαίαν δέσποιναν Terentia Augustula. Ὁ καρδινάλιος Κωνσταντῖνος δὲ Ροὰν (Constantin de Rohan), ὅστις ἦτο τότε ἐπίσκοπος Στρασβούργου, διέταξε τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ εἰδωλολατρικοῦ τούτου μνημείου ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ ἐκείνου χώρου καὶ ἐδώρησεν αὐτὸ εἰς τὸν Γερμανὸν ἱστορικὸν καὶ ἀρχαιοσυλλέκτην Σέπφλιν (Schapflin), ὅστις διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν Στρασβούργῳ ἀπὸ τοῦ 1720. Ἐντὸς τοῦ χωρίου Ἄβολσχάϊμ φυλάσσεται ἕνα βαπτιστήριον, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ἀρχαιότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου.

ἀβόλωτος· ὁ ἄνευ βόλων: *ἀβόλωτον* ἔδαφος.

ἄβομβος· ὁ μὴ βομβῶν: *ἄβομβος* μυῖα, *ἄβομβον* ὅπλον=τὸ ὁποῖον δὲν βροντᾷ.

Ἀβομέη. Πρωτεύουσα τῆς Δαχομέης εἰς τὴν Γουϊνέαν 160 χιλ. βορείως τῆς παραλίας. Ἡ πόλις εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκτισμένη ἐκ πηλοῦ. Περιβάλλεται ὑπὸ τείχους καὶ κατέχει μεγάλην ἔκτασιν, μέρος τῆς ὁποίας εἶναι καλλιεργημένον. Αἱ οἰκίαι εἶναι χωρισμέναι ἀπ' ἀλλήλων καὶ περιβάλλονται ὑπὸ ὑψηλῶν τειχῶν. Αἱ ὁδοὶ εἶναι σκολιαὶ καὶ ἀκάθαρτοι. Ἡ Ἀβομέη ἔχει 4 ἀγορὰς ὅπου προσάγονται πρὸς πώλησιν ἅπαντα τὰ εἴδη τῶν ἐμπορευμάτων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἠπείρου: ἐλεφαντόνδοντες, κόνις χρυσοῦ, ἀλλὰ κυρίως δοῦλοι.

Ἐν τῇ πόλει εὑρίσκεται τὸ κυρίως ἀνάκτορον τοῦ βασιλέως τῆς Δαχομέης. Εἶναι μέρος συχνῶν ἀνθρωποθυσιῶν.

Κατὰ τὰ ἐπικρατοῦντα ἔθιμα, σφάζεται κατ' ἔτος ἐν Ἀβομέῃ μέγας ἀριθμὸς καταδίκων καὶ αἰχμαλώτων. Ὅταν δὲ ἀποθάνῃ ὁ βασιλεὺς ἡ ψυχή του πρέπει νὰ σταλῇ εἰς τὰ Ἠλύσια Πεδία συνοδείᾳ τοὐλάχιστον 2.000 ἄλλων ψυχῶν, ἐφ' ᾧ καὶ δεκατίζονται αἱ τάξεις τῶν δούλων τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν τεθλιμμένων συζύγων τοῦ μεταστάντος.

Ἄβον. Ὄνομα πολλῶν ποταμῶν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ. Ἡ λέξις εἶναι συγγενὴς τῶν λατινικῶν aqua (=ὕδωρ) καὶ amnis (=ποταμὸς) ἀμφοτέρων παραγομένων ἐκ τῆς Σανσκριτικῆς ρίζης ap (=ὕδωρ).

1) *Ἄβον*, ποταμὸς ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Βάρβικ (Ἄνω Ἄβον).
2) *Ἄβον*, ποταμὸς ἐκ Βίλτσαϊρ (ἀνατολικός).
3) *Ἄβον*, ποταμὸς τοῦ Βρίστολ. (Κάτω Ἄβον).
4) *Ἄβον*, ποταμὸς τῆς Σκωτίας ἐν Βάνφσαϊρ
5) *Ἄβον*, ποταμὸς τῆς Σκωτίας ἐν Λάναρκσαϊρ.

Ὁ Σαικσπῆρος ἐκλήθη «Κύκνος τοῦ Ἄβον» διότι ἡ πατρίς του, Στράτφορδ, εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου.

ἀβόρβορος· ἄνευ βορβόρου: *ἀβόρβορος* λίμνη, —ποταμός, —πεδιάς, κτλ.

ἀβορβόρωτος· (νεολογισμὸς) ὁ μὴ βορβορωθείς, ὁ μὴ ρυπανθείς, ἡ μὴ λερωθείς: *ἀβορβόρωτον* ὕδωρ κτλ. καὶ ἠθικῶς, *ἀβορβόρωτος* ψυχή.

Ἀβορίγινες (Ab origines). Λατινικὴ λέξις δηλοῦσα, ὡς καὶ ἐκ τῆς συνθέσεώς της καταφαίνεται (ab origine=ἐξ ἀρχῆς), τοὺς πρώτους, τοὺς

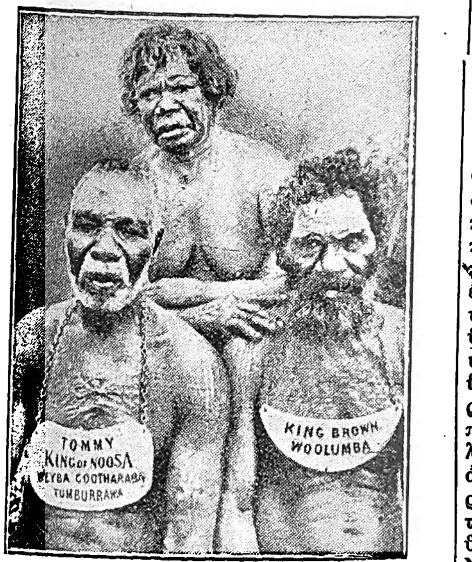

Ἀβορίγινες, κάτοικοι τῆς βορείου Κουήνσλανδ βασιλεῖς (!) αὐστραλιανῆς ἀγρίας φυλῆς, ἥτις ἐξαφανίζεται τάχιστα.

ἀρχαιοτέρους κατοίκους τῆς Ἰταλίας, εἰδικώτερον δὲ τοὺς κατοίκους τοῦ Λατίου.

Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασεὺς ἀναφέρει (Α, 14) ὅτι κατὰ τὸν Οὐάρωνα, οἱ Ἀβορίγινες, δηλ. οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς μέσης Ἰταλίας, ᾤκουν ἀρχῆθεν τὴν ἐν Σαβίνῃ πόλιν Reate, ἐντεῦθεν δὲ ὁρμώμενοι ἐχώρησαν πρὸς Νότον.

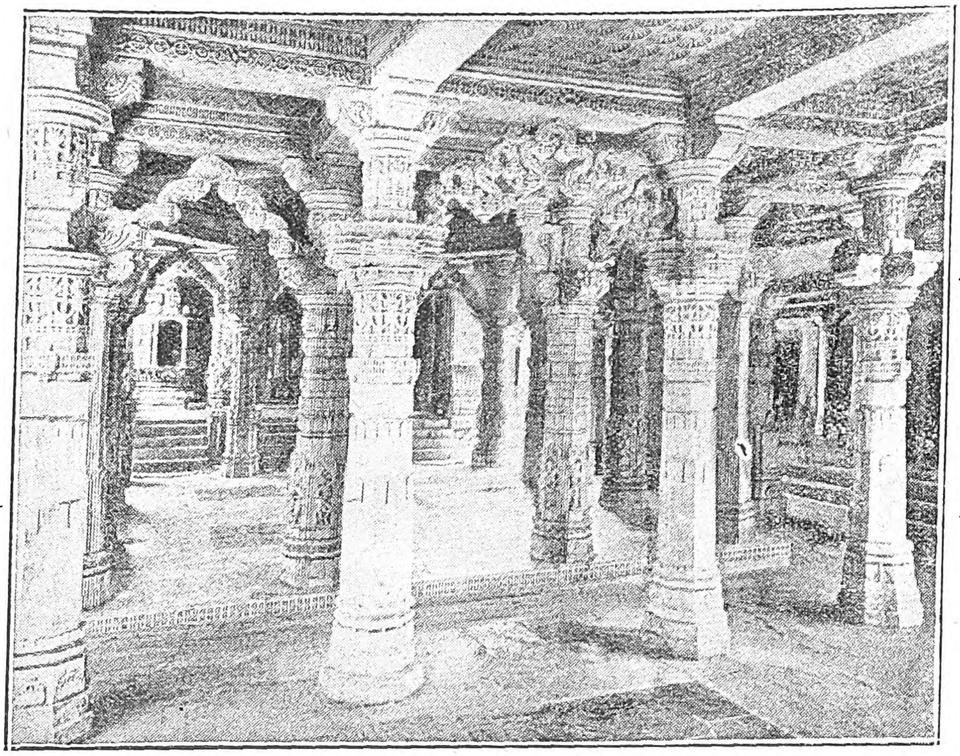

Ἀμύθητος πλοῦτος καὶ φαντασμαγορικὸς διάκοσμος. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ Τεζαχπαλά, ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀβού.

Κατὰ τὸν Πλίνιον, ἀρχαιότεροι εἶναι οἱ βορειότατα οἰκοῦντες Ὄμβροι. (Hiat. Nat. III § 112: Umbrorum gens antiquissima Italiae existimatur).

Ἀβορίγινες τῆς Ἰταλίας ἦσαν: Οἱ Τυρρηνοί, οἱ Ὀμβρικοί, οἱ Σαβῖνοι, οἱ Οὐκστῖνοι, Μαρρουκῖνοι, Παιλιγνοί, Μαρσοί, Σαυνῖται, Ἔνρικες καὶ Αἰκανοί. Αἱ διάλεκτοι ὅλων τούτων τῶν διαφόρων φύλων ἀνήκουν εἰς τὴν συνομοταξίαν τῶν Ἰνδογερμανικῶν ἢ Ἰαπετικῶν γλωσσῶν.

Δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ καταγωγὴ τῶν Λατίνων Ἀβοριγίνων. Κατά τινα παράδοσιν ἦσαν Ὄσκοι ἢ Ὀπικοί, κατελθόντες ἐκ τῶν Ἀπεννίνων καὶ ἀναμιχθέντες μετὰ Πελασγικῆς τινος φυλῆς. Ἡ παράδοσις αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει τὴν θεωρίαν ὅτι οἱ Λατῖνοι ἦσαν μικτὴ φυλή, θεωρίαν τὴν ὁποίαν ἀποδεικνύει καὶ ἡ παρουσία πλείστων ἑλληνικῶν λέξεων ἐν τῇ Λατινικῇ γλώσσῃ ἐνῷ αἱ ξένοι λέξεις ἔχουν συγγένειαν μὲ τὰς διαλέκτους τῶν Ὀπικῶν φύλων.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ἐπεξετάθη καὶ ὀνομάζονται δι' αὐτῆς, οἱ πρῶτοι κάτοικοι χώρας τινός.

Οἱ ἐρυθρόδερμοι, ἐπὶ παραδείγματι, καίτοι δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον ὅτι εἶναι αὐτόχθονες τῆς Ἀμερικῆς, θεωροῦνται πρὸς τὸ παρὸν ὡς Ἀβορίγινες.

Ἀβοριγίνων (Σύλλογος προστασίας τῶν) Ἀγγλικὸς Σύλλογος ἱδρυθεὶς ἐν Λονδίνῳ πρὸς προστασίαν τῶν Ἰθαγενῶν τῶν Ἀγγλικῶν ἀποικιῶν.

Ἱδρυτὴς τοῦ Συλλόγου τούτου ὑπῆρξεν ὁ Sir Θωμᾶς Fowell Buxton, ὅστις κατανοήσας τὸ σκληρὸν καὶ ἄτοπον τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀποίκων Ἄγγλων πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς χώρας, κατέπεισε τὸ Κοινοβούλιον νὰ ἀποστείλῃ ἀνακριτικὴν Ἐπιτροπὴν εἰς τὰς ἀποικίας της διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὴν κατάστασιν τῶν ἰθαγενῶν. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἦτο ἀξιοθρήνητον. Οἱ ἰθαγενεῖς ἐπιέζοντο μέχρις ἐξοντώσεως. Ὁ Sir Buxton τότε μετ' ἄλλων φιλανθρώπων ἵδρυσε τὸν Σύλλογον προστασίας Ἀβοριγίνων. Βοηθοὺς εἰς τὸ ἔργον του εἶχε τὸν Τύπον καὶ ἐξέχοντα πρόσωπα ἀπὸ τὰς δύο Βουλάς. Ὁ σύλλογος ἔχει ἀνταποκριτὰς εἰς ὅλας τὰς ἀγγλικὰς ἀποικίας, αἵτινες τὸν καθιστοῦν ἐνήμερον πάσης σκληρότητος καὶ βιαιοπραγίας ἐναντίον τῶν δυστυχῶν ἰθαγενῶν. Ἔχει ἤδη κατορθώσει ἀρκετά. Ἡ τύχη τῶν Ἀβοριγίνων τῶν Νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ, τῆς Βόρνεο, τῆς Νέας Ζηλανδίας, τῆς Δεμεράρης, τῆς Ζουλουλάνδης, χάρις εἰς τὸν Σύλλογον τοῦτον ἔχει βελτιωθῆ σημαντικῶς.

Ἄβορες· χωρίον τοῦ τέως δήμου Αἰγιτίου τῆς ἐπαρχίας Δωρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 328. Ἀπέχει 2 ½ ὥρας ἀπὸ τὸ Λιδωρίκιον. Παραγωγή: δημητριακά, ὄσπρια, εἰς μικρὰς ποσότητας, κτηνοτροφία.

Αβόρας· ποταμὸς τῆς Μεσοποταμίας χυνόμενος εἰς τὸν Εὐφράτην, ὁ νῦν Κχοβούρ.

ἀβόσκητος· ὁ μὴ βοσκηθείς, 1) ὁ μὴ φαγών: σήμερα τὰ ζῶα ἔμειναν *ἀβόσκητα*, 2) ὁ μὴ ἔχων βοσκὴν τόπος: *ἀβόσκητα* ὄρη=εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ βοσκήσῃ.

ἀβόσυκα ἐν Χίῳ τὰ μεγάλα καὶ γλυκὰ σῦκα ἀντὶ *βοόσυκα*(=βοὸς σῦκα) μὲ τὸ προθ. α. Τὸ *βοο* ὡς πρῶτον συνθετικὸν σημαίνει τὸ μέγα. Σύγκρινε ἐν Μεσσηνίᾳ *Βόλιμνος*=μεγάλη λίμνη.

ἀβοτάνιστος ἀγρὸς κτλ. ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἐξερριζώθησαν τὰ ἄγρια χόρτα: *ἀβοτάνιστο* χωράφι,-ἀμπέλι κτλ.

ἀβότανος· λέξις τοῦ Χρυσοστόμου σημαίνουσα τόπον χωρὶς φυτείαν, χωρὶς βλάστησιν, ἄνευ βοτανῶν, αὐχμηρόν: *ἀβότανος* πεδιάς.

ἄβοτος· 1) ὁ μὴ ἔχων βοσκὴν τόπος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ βοσκηθῇ· ὁ ἄγονος· *ἄβοτος* ἔρημος. 2) ὁ μὴ βοσκηθεὶς ἀκόμη: *ἄβοτοι* ἀγροί.

Ἀβού. Ὄρος τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν, εὑρισκόμενον εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ρατζπουτάνας.

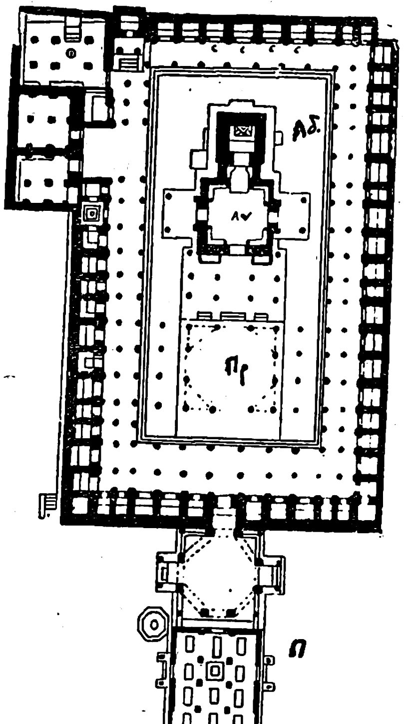

Τύπος ναοῦ «Τζαϊνά». — Η εἰκὼν παριστᾷ τὸ σχεδιάγραμμα τοῦ ναοῦ Βιμάλα, ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀβού, (Π, παρεκκλήσιον τοῦ ἱδρυτοῦ. Αδ, ἄδυτα τῶν ἀδύτων, τόπος ἀγάλματος ἑνὸς τζιν· Αν, ἀντιθάλαμος· Πρ, πρόναος)

Ἔχει ὕψος 1.500 μέτρων, κεῖται δὲ εἰς ἀπόστασιν 109 χιλιομ. πρὸς δυσμὰς τοῦ Οὐδεϊπούρ, εἰς 24 ο 48' βορείου πλάτους καὶ 70 ο 26' ἀνατολικοῦ μήκους. Ἀποτελεῖ συμπαγῆ ὄγκον ὁ

Digitized by Google

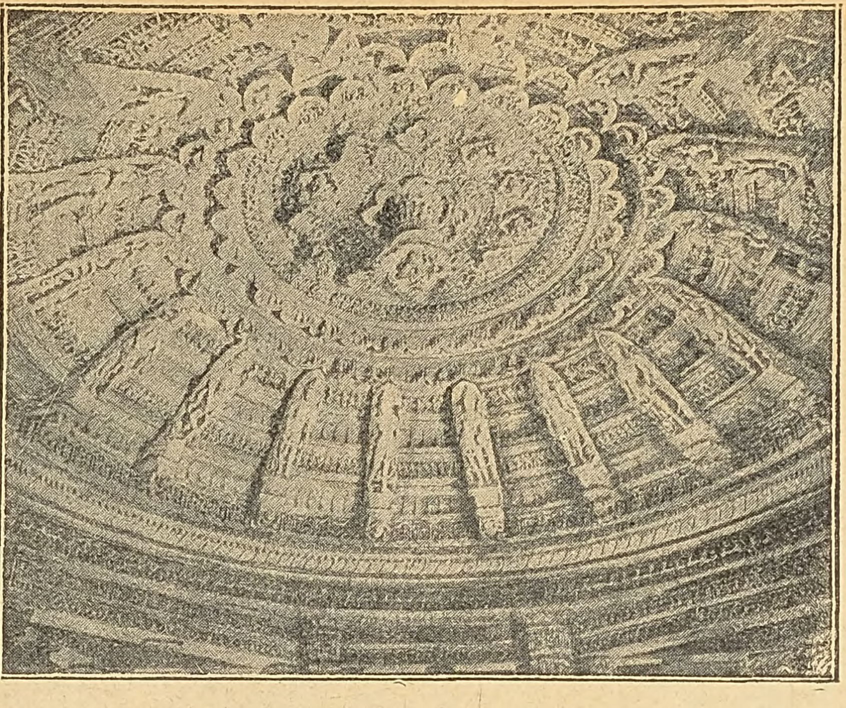

Θόλος τοῦ ναοῦ τοῦ Βιμάλα, εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ ὄρους 'Αβού.

ὁποῖος εἶνε τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς ὀροσειρᾶς 'Αραβάλι, καὶ ὁ ὁποῖος σχηματίζει τὸ ἄκρον μεσημβρινὸν αὐτῆς. Τὸ 'Αβοὺ ὀρθοῦται, μὲ τοὺς ἐκ γρανίτου βράχους του, ἄνωθεν τῶν χαμηλῶν πεδιάδων τοῦ Γκουτζερὰτ καὶ τοῦ Μαρβάρ. Προς Δ. αὐτοῦ, ἡ βαθεῖα κοιλὰς τοῦ Βανὰς τὸ χωρίζει ἀπὸ τὴν ὀροσειρὰν 'Αραβαλί. 'Η κορυφή του, ἀρκετὰ εὐρύχωρος, σχηματίζει ἓν ὀροπέδιον, κοσμούμενον ἀπὸ λοφίσκους καὶ πεδιάδας. 'Η βλάστησις ἐκεῖ εἶνε πλουσία. 'Η λίμνη Ναχιτάλ, ἡ ἐσπαρμένη μὲ δασώδεις νησῖδας καὶ περισσότερον γνωστὴ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «ἡ λιμνη τῆς πολυτίμου πέτρας», καταλαμβάνει μίαν κοιλότητα τοῦ ὀροπεδίου τούτου. Τὸ ὄρος 'Αβοὺ στέφεται ὑπὸ τῶν διασημοτέρων ἱερῶν ναῶν τοῦ 'Ινδοστάν. Εἶνε δέ, ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, ἀντικείμενον θρησκευτικῆς λατρείας καὶ τόπος προσκυνήματος διὰ τοὺς 'Ινδούς. Οἱ ναοὶ τοῦ Δελμάρα καί, ἰδίως, δύο ἐξ αὐτῶν, τοῦ 11ου καὶ 13ου αἰῶνος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, εἶνε θαύματα ἀρχιτεκτονικῆς καὶ διακοσμήσεως. Οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου ὑπάρχουν σήμερα μαρμάρινα κτίρια λαξευμένα μετὰ περισσοτέρας λεπτότητος καὶ φιλοκαλίας. Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἰνδικῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἶνε ἡ διαίρεσις τῶν βαρέων μερῶν τῶν ναῶν, στύλων καὶ ἐπιστυλίων εἰς ζώνας οὕτως ὥστε ἕκαστος στῦλος φαίνεται ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ πλῆθος λεπτῶν κιονίσκων εἰς δέσμας λεπτότατα ἐξειργασμένας. 'Απὸ τὰ κενὰ τῶν δεσμίδων τούτων ἀναπηδᾷ πλῆθος μορφῶν, ζώων καὶ ἀνθέων ὥστε τὸ βάρος μηδενίζεται καὶ ἡ ἐλαφρότης ἐπικρατεῖ εἰς τὰ κολοσσιαῖα κτίσματα τῆς ἰνδικῆς τέχνης.

'Η μεγαλοπρέπεια τῶν μνημείων καὶ τὸ γλυκὺ κλῖμα τοῦ ὄρους 'Αβού, προσελκύουν καθ' ἑκάστην ἄνοιξιν πλῆθος 'Άγγλων περιηγητῶν ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Ρατζπουτάνας.

ἀβού. Λέξις ἀραβική, σημαίνουσα: πατήρ. Προτάσσεται πλείστων ἀραβικῶν ὀνομάτων. Πολλοὶ 'Άραβες, μὴ ἔχοντες πατρωνυμικὰ ὀνόματα, λαμβάνουν τὸ μικρὸν ὄνομα τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ των, προτάσσοντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα *ἀβού*, διὰ νὰ διακρίνωνται ἀπὸ τοὺς ὁμωνύμους των. 'Η λέξις *ἀβοὺ* ἔχει ἐπίσης τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἀνθρώπου μέ...». 'Όπως, 'Αβοὺ-Χορέϊρα: ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ γατάκι. 'Αλλ' ἐν τοιαύτη περιπτώσει, προφέρεται συνηθέστερον *βού*: Βοὺ-Μάαζα: ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν κατσίκα.

'Αβοὺ-'Αρίς. 'Ωχυρωμένη πολίχνη τῆς 'Αραντίας βορείως τῆς 'Υεμένης, 24 μίλια ἀπὸ τῆς 'Ερυθρᾶς Θαλάσσης. Κάτοικοι 8.000.

'Αβουὰρ ντί πουὰ ἢ ἀβιρντιπουά. Σύστημα μετρικὸν ἐν χρήσει ἀκόμη ἐν 'Αγγλίᾳ, 'Ιολανδίᾳ καὶ 'Ην. Πολιτείαις ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ ὅλων σχεδὸν τῶν ἐμπορευμάτων, ἐκτὸς τῶν πολυτίμων μετάλλων, λίθων καὶ φαρμάκων.

'Αβοὺ-Βεκίρ. 'Άραψ κτηνίατρος τοῦ 13ου αἰῶνος, συγγράψας βιβλίον περὶ ἱππολογίας εἰς 10 κεφάλαια, περιέχον στοιχειώδεις γνώσεις περὶ ἱπποτροφίας, παθολογίας καὶ θεραπευτικῆς τῶν ἵππων.

'Αβουβὲκρ (Abou-Bekr). 'Αβουβέκερος, ὁ πρῶτος τῶν 'Αράβων Χαλιφῶν. (**Chalipha** ἀραβιστὶ σημαίνει τοποτηρητής, διάδοχος τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Θεοῦ, τοῦ προφήτου), (632—634 μ. Χ.), πενθερὸς τοῦ Μωάμεθ διὰ τῆς θυγατρός του Aisha, ἐξ ἧς καὶ μετωνομάσθη 'Αβοὺ-βέκρ, ἤτοι πατὴρ τῆς παρθένου, πρότερον ὀνομαζόμενος Abd-el Kaaba ἤτοι δοῦλος, ὑπηρέτης τῆς Καάβας. 'Ανῆκεν εἰς τὴν φυλὴν τῶν Κορεϊσιτῶν, τῶν ὁποίων ἕνας κλάδος ὁ τῶν Χασιμιτῶν, ἐξ οὗ καὶ ὁ Μωάμεθ κατήγετο, ἐπώπτευε τὰ τοῦ ἐθνικοῦ ἱεροῦ τῆς Καάβας ἐν Μέκκᾳ. Μεταξὺ τῶν ὁμοφύλων του ἀπήλαυε μεγάλης τιμῆς διὰ τὰ πλούτη καὶ τὰ πνευματικά του προσόντα. 'Ότε ὁ Μωάμεθ, τὸ πρῶτον προῆλθεν εἰς μέσον μὲ τὸ κήρυγμά του: «οὐδεὶς ἄλλος θεὸς ὑπάρχει ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ (Allah) καὶ ὁ Μωάμεθ εἶναι ὁ προφήτης αὐτοῦ,» ὁ 'Αβουβὲκρ ἦτο εἷς ἐκ τῶν ὀλίγων ἀκολουθησάντων τὸν «προφήτην» συγγενῶν καὶ φίλων, ἐν οἷς καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Μωάμεθ Χαδίτζια καὶ ὁ ἐξάδελφος. μετὰ ταῦτα γαμβρὸς αὐτοῦ, 'Αλῆς. Κατ' ἀρχὰς ὁ 'Αλῆς οὗτος ἐπρόκειτο νὰ διαδεχθῇ τὸν ἀποθανόντα προφήτην εἰς τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ κοσμικά του καθήκοντα· ἀλλ' ὅλως ἀπροσδοκήτως ἐξελέγη ἀντ' αὐτοῦ ὁ 'Αβουβέκρ. 'Ο ἴδιος Μωάμεθ δὲν εἶχεν ὁρίσει τὸν διάδοχόν του εἰς τὸ ὑπ' αὐτοῦ συγκροτηθὲν ἐν 'Αραβίᾳ Κράτος, ἄδηλον διὰ τίνα λόγον, ἴσως δὲ καὶ διότι ὁ προφήτης θ' ἀπέφευγεν οὕτως νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῆς θνητότητός του, καθόσον εἶναι βέβαιον ὅτι πολλοὶ 'Άραβες ἐθεώρουν αὐτὸν ἀθάνατον. Μάλιστα εὐθὺς ὡς ἐξέπνευσε, ἐγερθεὶς ὁ Κορεϊσίτης ἐπίσης, διάδοχος κατόπιν τοῦ 'Αβουβὲκρ 'Ομὰρ (634—644), ὡμίλησε πρὸς τὸν λαὸν ὅτι ὑποκριταί τινες μόνον ἰσχυρίζοντο ὅτι ὁ Μωάμεθ ἀπέθανε, ὅτι ἐν ἀληθείᾳ ἐπορεύθη οὗτος πρὸς τὸν κύριόν του, ὡς ὁ Μωϋσῆς, καὶ ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ, ὁπότε καὶ θὰ ἀπέκοπτε χεῖρας καὶ πόδας τῶν ὑβριστῶν ἐκείνων. 'Αλλὰ τότε προσῆλθεν εἰς τὸν νεκρικὸν θάλαμον ὁ 'Αβουβέκρ, ἀπεκάλυψε τὸ πρόσωπον τοῦ νεκροῦ καὶ ἀσπαζόμενος αὐτὸν εἶπεν: Εἶσαι ὡς ὁ πατὴρ καὶ ἡ μήτηρ μου καὶ ἐγεύθης τὸν θάνατον ποῦ σοῦ ἔστειλεν ὁ Θεός. Καλύψας δὲ αὖθις τὸν νεκρὸν μὲ τὸ ἱμάτιόν του, ἐξῆλθε πρὸς τὸ πλῆθος καὶ πρὸς τὸν ἔτι ἀγορεύοντα 'Ομὰρ ἀποτεινόμενος, ἐζήτησε νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ. 'Ο 'Ομὰρ ὅμως ἐξηκολούθει νὰ λαλῇ καὶ τότε ὁ 'Αβουβὲκρ στραφεὶς πρὸς τὸν λαὸν καὶ εὐχαριστήσας πρῶτα τὸν Θεὸν εἶπε τοιαῦτα πρὸς τοὺς συρρεύσαντας νὰ τὸν ἀκούσουν, μνημονεύσας ἅμα καὶ στίχους τοῦ Κορανίου δηλοῦντας ὅτι ὁ Μωάμεθ ὑπῆρξε μόνον ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ προαποθανόντες, ὥστε καὶ ὁ 'Ομὰρ καὶ οἱ ἄλλοι ἀμέσως νὰ πεισθοῦν ὅτι οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα. Παρὰ τρίχα λοιπὸν ὁ θεμελιωτὴς τοῦ 'Ισλὰμ (ἤτοι τῆς εἰς τὸν Θεὸν ἀφοσιώσεως) ἀπέφυγε τὴν ἀθανασίαν. 'Αλλ' ἐκ τῶν δύο κατεχόντων τὰ ὕψιστα ἀξιώματα ἐν Μέκκᾳ, τοῦ 'Αλῆ καὶ τοῦ 'Αβουβέκρ, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τῶν Μεδιναίων, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐκλέξουν ἰδικόν των ἄνθρωπον διὰ τὴν διαδοχήν, ὁ 'Αβουβὲκρ εἰσελθὼν μετὰ τοῦ 'Ομὰρ εἰς τὴν συνάθροισιν τούτων, ἐζήτησε νὰ πείσῃ τοὺς παρόντας διὰ τοῦ Κορανίου καὶ ἄλλων δηλώσεων τοῦ Μωάμεθ, ὅτι εἰς ἑαυτὸν ἀνῆκεν ἡ διαδοχή. 'Επειδὴ δὲ ὁ σπουδαιότερος ἀνταγωνιστὴς 'Αλῆς ἦτο ἀπὼν καὶ οἱ Μεδιναῖοι ἦσαν ἀσύμφωνοι ἀναμεταξύ των, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ μὲ τοὺς Κορεϊσίτας συγγενεῖς καὶ σύμμαχοι 'Ασλαμῖται ἔκλεισαν τὰς εἰς τὸ συνέδριον εἰσόδους, ἡ συνάθροισις πτοηθεῖσα ἀνεκήρυξε Χαλίφην τὸν 'Αβουβέκρ.

Εἰς τὸ νεοσύστατον, διὰ τῆς σπάθης ἱδρυθὲν ἀραβικὸν κράτος τοῦ Μωάμεθ ἀνάγκη πρῶτον ἦτο νὰ κατασταλῶσιν αἱ ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προφήτου καὶ κατακτητοῦ στάσεις ἢ ἐμφύλιοι διενέξεις, καὶ νὰ καταβληθῶσιν οἱ ἀναφανέντες τώρα ψευδοπροφῆται. 'Ο 'Αβουβὲκρ μετεχειρίσθη πρὸς τοῦτο κυρίως τὸν στρατηγὸν τοῦ Μωάμεθ, Κορεϊσίτην Χαλίδ, ὅστις ἐχθρὸς κατ' ἀρχὰς τοῦ προφήτου, κατόπιν τὸ ἕκτον ἔτος τῆς 'Εγίρας μετέστη εἰς τὰς τάξεις του καὶ ἀφοῦ ὑπὸ τὸν 'Αβουβὲκρ ὕστερα ὑπέταξε τὰς ἐναντίας φυλάς, ἔφερεν εὐθὺς κατόπιν τὰ ὅπλα ἔξω τῶν ὁρίων τῆς 'Αραβίας καὶ διὰ τῶν κατὰ τῶν Περσῶν ἐν 'Ιρὰκ ἤτοι ἐν Βαβυλωνίᾳ καὶ κατὰ τῶν 'Ελλήνων ἐν Συρίᾳ πολέμων, ἵδρυσε τὴν ἐπὶ τούτων τῶν χωρῶν κυριαρχίαν τοῦ 'Ισλάμ· διὸ καὶ ἐπωνομάσθη ὁ Χαλὶδ ρομφαία τοῦ θεοῦ. 'Η πλήρης καθυπόταξις τῆς Συρίας καὶ Μεσοποταμίας καὶ ἡ κατάλυσις τοῦ περσικοῦ κράτους συνετελέσθη ἔπειτα ἐπὶ 'Ομὰρ (634—644), ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ Χαλὶδ εἶχεν ἀνακληθῇ ἀπὸ τὴν δρᾶσιν του καὶ ἀπέθανε τὸ 642.

'Εν μέσῳ τῶν ἀγώνων τούτων τὸ 634 ἀπέθανεν ὁ 'Αβουβὲκρ ἐν Μεδινᾷ, ἀφοῦ καὶ κατ' ἀπόφασιν πάντων τῶν ἐξεχόντων μελῶν τῆς νέας θρησκευτικῆς κοινότητος διάδοχόν του ὥρισε τὸν 'Ομάρ, πενθερὸν καὶ αὐτὸν τοῦ Μωάμεθ. 'Ετάφη ἐν Μεδινᾷ πλησίον τοῦ προφήτου. Οἱ Σουνῖται, ἤτοι οἱ ὀρθόδοξοι Μωαμεθανοί, θεωροῦν τὸν 'Αβουβὲκρ ὡς τὸν πρῶτον ὀπαδὸν τοῦ Μωάμεθ ἐνῷ οἱ Σχιῖται, ἤτοι «ὀπαδοὶ» τουτέστι τοῦ 'Αλῆ, οἱ ἀναγνωρίζοντες μόνον τοῦτον καὶ τοὺς ἀπογόνους του ὡς δικαίῳ Χαλίφας καὶ 'Ιμὰμ (ἤτοι ἀνωτάτους κοσμικοὺς καὶ πνευματικοὺς ἡγεμόνας), προτάσσουν τοῦ 'Αβουβὲκρ τὸν 'Αλῆ. 'Ο 'Αβουβὲκρ κατήρτισε τὴν πρώτην ἔκδοσιν τῶν «κορὰν» ἤτοι ἀποκαλύψεων τοῦ προφήτου, διὸ καὶ Κοράνιον λέγεται, ἤτοι 'Αποκάλυψις, τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Μωαμεθανῶν, καθὸ ἐμπνευσθὲν εἰς τὸν Μωάμεθ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ἀγγέλου Γαβριήλ, περιλαμβάνον τὴν περὶ πίστεως ἅμα διδασκαλίαν καὶ τὴν ἠθικολογίαν τοῦ μωαμεθανισμοῦ, ἔτι δὲ τὰ τῆς ἐκτελέσεως τῶν τύπων τῆς θρησκείας καὶ τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ώς γνωστὸν κυρία ἐντολὴ τοῦ Κορανίου εἶναι ἡ ὑποχρέωσις τῶν πιστῶν νὰ διαδόσωσι τὸ 'Ισλὰμ διὰ παντὸς τρόπου, ἀναγκάζοντες τοὺς ἀλλοπίστους λαοὺς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου νὰ δεχθῶσιν αὐτό. 'Ότε κατόπιν αἱ 'Αποκαλύψεις τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν προφήτην διεδόθησαν καὶ διὰ διαφόρων ἄλλων συλλογῶν, αἵτινες δὲν ἦσαν πλήρεις οὔτε σύμφωνοι πρὸς ἀλλήλας, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τούτου δυναμένων νὰ προέλθουν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν διαφωνιῶν καὶ κινδύνων, ὁ Χαλίφης 'Οθμὰν (654—656) ἐφρόντισε περὶ τακτοποιήσεως τοῦ κειμένου, λαβὼν ὡς βάσιν τὸ ἰδιαίτερον ἀντίγραφον τοῦ προκατόχου του 'Ομάρ. Αὕτη δὲ ἡ ἐπὶ 'Οθμὰν ἔκδοσις ἀπέβη τὸ κανονικὸν βιβλίον τῶν 'Αποκαλύψεων τοῦ προφήτου, καταρτισθὲν εἴκοσι περίπου ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του, ἐν ᾧ ὁποίῳ ποιητικώτερα μέρη ἐκ τῶν ἑκατὸν δεκατεσσάρων κεφαλαίων του (τὸ πρῶτον κεφάλαιον εἶναι προσευχὴ) θεωροῦνται τὰ κεφάλαια 51—56, 68—70 καὶ 70 μέχρι τέλους (πλὴν ὅμως τῶν κεφαλαίων 76, 78, 110).

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

'Αβοὺ-Γκουρὰβ (ναὸς τοῦ). 'Εκτίσθη παρὰ τοῦ πρίγκηπος 'Αβοὺ-Γκουράβ, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ 'Αβοοσίρ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς 5ης

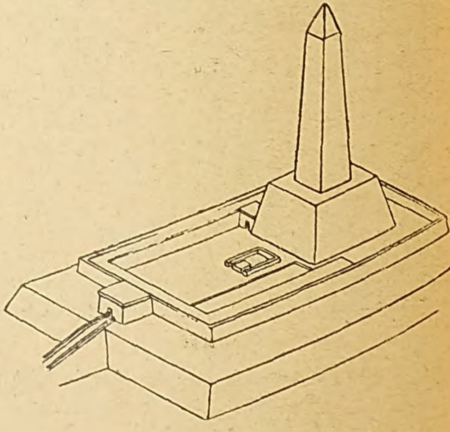

Σχῆμα τοῦ ναοῦ τοῦ 'Αβοὺ-Γκουράβ.

δυναστείας τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων (2700—2600 περίπου π. Χ.), ἦτο δὲ ἀφιερωμένος εἰς τὸν θεὸν 'Ήλιον. 'Η Αἰγυπτιακὴ ἀρχιτεκτονικὴ εὑρίσκετο τότε εἰς πλήρη ἄνθησιν. 'Απὸ τῆς 3ης ἤδη δυναστείας, περὶ τὰς ἀρχὰς δηλαδὴ τῆς τρίτης π. χ. χιλιετηρίδος, ἤρχισαν νὰ σημειῶνται

Digitized by Google

μεγάλαι πρόοδοι εἰς τὴν τέχνην τοῦ οἰκοδομεῖν. Καὶ ἡ τέχνη αὕτη, ὁλοὲν ἐξελισσομένη καὶ τελειοποιουμένη, ἔδοσε, μέχρι τῆς 6ης δυναστείας τῆς Ἀρχαίας Αὐτοκρατορίας, μνημεῖα ἀνυπερβλήτου καλλιτεχνικῆς συμμετρίας, δείγματα βαθείας γνώσεως τῶν κανόνων τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Θρησκευτικὰ δὲ ἦσαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τὰ ἐλατήρια τῆς κατασκευῆς των. Ὅλαι αἱ θεότητες τῆς Αἰγύπτου ἔπρεπε νὰ ἔχουν τὴν κατοικίαν των παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου. Διότι οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τῶν θεῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὑπὸ μορφὴν εἴτε ἀγάλματος εἴτε ζώου, ἐπάναγκες δὲ ἦτο νὰ ὑπάρχῃ καὶ τόπος διαμονῆς αὐτῶν. «Οἶκον τοῦ Θεοῦ» καὶ «Πύργον τοῦ Θεοῦ» ἐκάλουν τοὺς ναούς των, οἱ ὁποῖοι, ἄλλως τε, ἐδικαιολόγουν μὲ τὴν ἐσωτερικὴν διάταξιν τῶν δωματίων, τὴν ὀνομασίαν ταύτην. Μὲ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ, ὅσῳ δηλαδὴ ἐτελειοποιοῦντο αἱ κατοικίαι τῶν θνητῶν, ἐγίνοντο καλύτεραι καὶ αἱ τῶν θεῶν. Ἀπόδειξις τούτου ὁ προαναφερθείς, ἀριστουργηματικὸς ναὸς τοῦ Ἀβοὺ-Γκουράβ, τὸν ὁποῖον οἱ Φαραὼ ἀφιέρωσαν εἰς τὸν Ἥλιον. Ἦτο κτισμένος ἐπὶ χώρου ὀρθογωνίου σχήματος (100 μ. Χ 75 μ.) τεχνητῶς ἐσχηματισμένου εἰς ἐπίπεδον ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ναοῦ, πλησίον τῆς εἰσόδου, ἦτο διαρρυθμισμένον εἰς σφαγεῖα διὰ τὰ προοριζόμενα πρὸς θυσίαν ζῶα. Εἰς τὸ κέντρον ὑπῆρχεν εἷς βωμός, μήκους 5 50 μ., πλάτους 6 καὶ ὕψους 1.20. Εἰς δὲ τὸ δυτικὸν αὐτοῦ μέρος, ἐδέσποζε μία πυραμίς, ὕψους 30 μέτρων, ἔχουσα εἰς τὴν κορυφὴν ἕνα ὀβελίσκον — σύμβολον τοῦ Θεοῦ.

Ἀβουδάδ. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ Ζένδ-Ἀβέστα ὁ ἀρχέγονος λίθος ὃν ἐδημιούργησεν ὁ Ὁρμάδζ, τὸ Πνεῦμα τοῦ Καλοῦ, καὶ ἔθεσεν ἐν αὐτῷ τὸ σπέρμα παντὸς ὄντος. Ἡ ζωὴ ὅλων τῶν δημιουργημάτων εὑρίσκετο ἐγκεκλεισμένη ἐν τῷ Ἀβουδὰδ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀνεπτύχθη, ἐξελισσομένη ἐκ τῶν ἀτελεστέρων εἰς τὰ τελειότερα.

Ὁ Ὁρμάδζ, τὸ Πνεῦμα τῆς Σοφίας, ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἵνα δι' αὐτοῦ πατάξῃ τὸν Ἀχριμάν, τὸ Πνεῦμα τοῦ κακοῦ, καὶ τέλος, κατὰ τὴν Ζένδ-Ἀβέστα, θὰ κατορθώσῃ νὰ φέρῃ αὐτὸ εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Καλοῦ.

ἀβουζιά, καλεῖται οὕτω κοινῶς ἀκτὴ ἢ χαμαὶ ἀκτή. (ἴδε λέξιν).

Ἀβουκάρας Θεόδωρος. Ἐπίσκοπος Καρῶν, ἀκμάσας κατὰ τὸν Η' αἰῶνα καὶ ἀποθανὼν τὸ 770. Ὑπῆρξε μαθητὴς Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ἢ Χρυσορρόα, τοῦ πατρὸς καὶ θεμελιωτοῦ τῆς μεσαιωνικῆς ἐκκλησιαστικῆς φιλοσοφίας. Αἱ κατὰ τῶν αἱρετικῶν, Ἰουδαίων καὶ Σαρακηνῶν, συγγραφαί του, διακρίνονται διὰ τὴν πειστικότητα καὶ τὴν πολεμικήν των.

Ἀβουκίρ. Κώμη τῆς Κάτω Αἰγύπτου, ἀπέχουσα 20 χιλμ. τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἱστορικὴ λόγῳ τῶν παρ' αὐτὴν διαδραματισθέντων πολεμικῶν γεγονότων. Ἴδε Ἀβουκὶρ (Μάχαι).

Ἀβουκὶρ (ὁ θησαυρὸς τοῦ). Τὸν Ἀπρίλιον 1902 λιθοτόμος ἐργαζόμενος παρὰ τὰ ἐρείπια ρωμαϊκοῦ τείχους ἐν Ἀβουκὶρ ἔφερεν εἰς φῶς 600 περίπου χρυσᾶ νομίσματα μὲ εἰκοσάδα ράβδων χρυσοῦ ἑτοίμων εἰς κοπὴν νομισμάτων καὶ ἰσαρίθμων μεγάλων χρυσῶν μεταλλίων ἑλληνικῶν. Τὰ νομίσματα διῆκον ἀπὸ τοῦ Ἡλιογαβάλου μέχρι τοῦ Χλωροῦ. Τῶν ράβδων τινὲς ἦσαν ἐσφραγισμέναι. Ἐπὶ μιᾶς ἀνεγινώσκετο ἡ βεβαίωσις: BENGNV S COXIT τῆς ὁποίας μνημονεύει ὁ Πλίνιος (XXXΓ' 19)· ἐπὶ ἄλλης ACVEPPSIG PROBAVIT καὶ ΕΡΜΟΥ ERMV. Ἡ ἀκριβὴς ἑρμηνεία τῶν σφραγίσεων τούτων μᾶς διαφεύγει· προφανὴς ὅμως εἶναι ὁ κυβερνητικός των χαρακτὴρ εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀκριβείας τοῦ βάρους καὶ τοῦ μίγματος. Ἀπὸ τὸ εὕρημα αὐτὸ ἐξαιρέτως ἐνδιαφέρουν τὰ μεγάλα χρυσᾶ μετάλλια, ἀναφερόμενα πάντα εἰς τὸν Μ. Ἀλέξανδρον. Αἱ ἐπὶ τῶν ὄψεών των παραστάσεις εἶναι πᾶσαι διάφοροι. Τοῦτο, καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εἶναι κατὰ βάρος πολλαπλάσια οὐδεμιᾶς τῶν γνωστῶν χρυσῶν νομισματικῶν μονάδων, δεικνύουν ὅτι πρόκειται περὶ βραβείων ἀγώνων ἢ ἀναμνηστικῶν μεταλλίων. Εἶναι δὲ προφανὲς ὅτι εἰς τὴν σειρὰν αὐτῶν ἀνήκουν καὶ τὰ ἐν Ταρσῷ τὸ 1868 ἀνακαλυφθέντα τρία χρυσᾶ μετάλλια, ἅτινα ὁ Νοπολέων Γ' ἐδώρησεν εἰς τὸ Λοῦβρον καὶ εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Θησαυρὸς τῆς Ταρσοῦ. Ἐπὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν ἀναγινώσκεται ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ἐπὶ ἑνὸς ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ, ἐπὶ ἄλλου ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΦΙΛΙΠΠΩΝ. Αἱ παραστάσεις ποικίλλουσιν. Συνήθως κεφαλὴ τοῦ Μ Ἀλεξάνδρου ἀλλοῦ ἀσκεποῦς, ἀλλοῦ μετὰ κράνους λεπτότατα ἐξειργασμένου, ἐνιαχοῦ δὲ φέροντος τὴν δορὰν τῆς κεφαλῆς τοῦ λέοντος. Τινὰ φέρουσι κεφαλὴν γυναικός, ἴσως τῆς Ὀλυμπιάδος, ἓν δὲ τὴν προτομὴν τοῦ Φιλίππου. Ἑτέρωθεν συνήθως ὁ Ἀλέξανδρος ἔφιππος φονεύων διὰ δόρατος λέοντα ἢ τρίτωνες μετὰ νυμφῶν, ἐπὶ ἑνὸς ὁ Περσεὺς σώζων τὴν Ἀνδρομέδαν, εἰς τὸ ἄλλο βωμοὶ καὶ Νίκη. Τὰ μετάλλια ταῦτα διεσκορπίσθησαν. Τέσσαρα κατέχει τὸ Μουσεῖον τοῦ Βερολίνου, τὰ ἄλλα περιῆλθον εἰς χεῖρας ἀρχαιοπωλῶν. Ἡ μελέτη των ἤγαγεν εἰς το συμπέρασμα ὅτι ἐκόπησαν ἐπὶ Καρακάλλα, ὅστις θεωρῶν ἑαυτὸν μετεμψύχωσιν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἀνενέωσε τὰ «Ἀλεξάνδρεια» ἤτοι τοὺς εἰς τιμὴν τοῦ Μακεδόνος δορυκτήτορος ἀγῶνας.

Περὶ τούτων ἔγραψεν ὁ Minat εἰς Soc. Nat. des Antiquaires de France σελ. 281-6 καὶ Bev. Nomismatique 1903 σελ. 1. Πρῶτος τὰ ἐμελέτησεν ὁ Γ. Ἀρβανιτάκης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ προβὰς εἰς λεπτομερῆ αὐτῶν περιγραφὴν καὶ δημοσιεύσας τὰς εἰκόνας ἀμφοτέρων τῶν ὄψεων εἰς τὸ «Ἑλλήνιον» Δελτ. τοῦ ἐν Καΐρῳ ὁμωνύμου Συλλόγου (Ἔτ. Α' 1903 τεῦχ. Ε').

Ἀβουκὶρ (Μάχη τοῦ). Ἐδόθη τὴν 25 Ἰουλίου 1799. Ὅταν ὁ Βοναπάρτης ἐπληροφορήθη τὴν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ἀβουκὶρ ἀποβίβασιν τουρκικοῦ πεζικοῦ ἐκ 18.000 ἀνδρῶν, ἔσπευσεν ἀμέσως νὰ τοῖς ἐπιτεθῇ, ἐπὶ κεφαλῆς μόνον 6.000 ἀνδρῶν. Ὁ τουρκικὸς στρατός, ἀποτελούμενος ἐκ γενιτσάρων, εἶχε πλῆρες πυροβολικόν, ἐδιοικεῖτο δὲ παρ' Ἄγγλων ἀξιωματικῶν. Ἀλλὰ ἡ γενναιότης τοῦ γαλλικοῦ πεζικοῦ ἠνάγκασε τοὺς Τούρκους μετὰ ὀλιγόωρον μάχην, νὰ ριφθοῦν εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σωθοῦν. Πολλαὶ χιλιάδες Τούρκων ἐπνίγησαν εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ἀβουκίρ, ἐνῷ οἱ ὑπολειπόμενοι ἐφονεύθησαν παρὰ τῶν Γάλλων.

Ἀβουκὶρ (Ἡ μάχη τοῦ). Πίναξ τοῦ Γάλλου ζωγράφου Ἀντωνίου Γκρός, εὑρισκόμενος νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Βερσαλλιῶν, ἐκτεθεὶς διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὸ Σαλὸν τοῦ 1806. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν μεταξὺ τῶν πολεμικῶν ζωγράφων, ὁ Γκρὸς δὲν ἐζωγράφισε μόνον ἓν ἐπεισόδιον, ἀλλ' ὁλόκληρον τὴν μάχην. Τοσοῦτον δὲ ἐπιτυχῶς ἀναπαρίσταντο οἱ ἀνατολῖται πολεμισταί, ὥστε ὅταν εἶδε τὸν πίνακα κάποιος Τοῦρκος πρεσβευτὴς ἀνεφώνησε: «Καὶ γυμνοὺς ἂν τοὺς ἔβλεπα κατόπιν, πάλιν θὰ τοὺς ἀνεγνώριζα!». Ἓξ μῆνας ἐχρειάσθη ὁ καλλιτέχνης διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν αὐτοῦ τοῦ πίνακος, ὁ ὁποῖος ἀπεικονίζει πιστῶς καὶ τὰς ἐνδυμασίας τῶν Τούρκων στρατιωτῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ἡ «μάχη τοῦ Ἀβουκίρ» ἠγοράσθη τὸ πρῶτον παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ἀλλ' ἀργότερον περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ζωγράφου, ἀντὶ 15.000 φράγκων.

Ἀβουκὶρ (Ναυμαχία). Ἔλαβε χώραν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βοναπάρτου ἐξ Ἀλεξανδρείας, καὶ μετάβασίν του εἰς Κάϊρον πρὸς ὀργάνωσιν τοῦ στρατοῦ του διὰ νέας κατακτήσεις. Πρὶν ἀναχωρήσει, συνέστησεν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Γαλλικοῦ στόλου ναύαρχον Μπριούς, νὰ μὴ παραμείνῃ εἰς τὸν ὅρμον τοῦ Ἀβουκίρ, ὅπου ἴσως νὰ τοῦ ἐπετίθεντο οἱ Ἄγγλοι. Ὁ Μπριοὺς ἀπεφάσισε τότε νὰ ἀποπλεύσῃ διὰ Κέρκυραν· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε παρέλθει ἀρκετὸς χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἄγγλος ναύαρχος Νέλσων, (ὅστις ἐπληροφορήθη τὴν ἀναχώρησιν τοῦ γαλλικοῦ στόλου ἐκ Τουλῶνος καὶ τὸν ἀνεζήτει εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, τὴν Ἀδριατικὴν καὶ τὴν Νεάπολιν) ἐπρόφθασε καὶ τὸν κατέλαβεν ἐντὸς τοῦ ὅρμου. Ἀπεφάσισε τότε νὰ τοῦ ἐπιτεθῇ ἀμέσως, μολονότι ἦτο ἡ ἕκτη ἑσπερινὴ ὥρα. Ὁ Μπριοὺς πλαγιοδετήσας μέσα εἰς τὸν ὅρμον ὁ ὁποῖος ἐσχημάτιζεν κανονικώτατον ἡμικύκλιον, παρέταξε τὰ δεκατρία πολεμικὰ πλοῖα του εἰς καμπύλην γραμμήν, παραλλήλως πρὸς τὴν παραλίαν, πλησιάσας τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ στόλου εἰς μίαν μικρὰν νῆσον, νησίδα τοῦ Ἀβουκὶρ καλουμένην. Ἐθεώρει ἀδύνατον τὴν διάβασιν διὰ μέσου τῆς νησῖδος καὶ τῆς γραμμῆς τῶν πλοίων του, καὶ ἐνόμισε ὅτι εἶχεν ἐξασφαλίσει τὰ νῶτα. Ἀλλ' ὁ Νέλσων, διακρινόμενος μᾶλλον διὰ τὸ θάρρος του παρὰ διὰ τὴν πολεμικὴν ἰδιοφυΐαν του, ἐπετέθη γενναίως ἐναντίον τοῦ γαλλικοῦ στόλου, καὶ ναυμαχία κρατερὰ συνήφθη, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦτο νὰ βυθισθοῦν μὲν πλεῖστα ἀγγλικὰ πολεμικά, ἀλλὰ καὶ νὰ διασπασθῇ ἡ ζώνη τοῦ γαλλικοῦ στόλου.

Παρ' ὅλην τὴν πρώτην ἐπιτυχίαν τοῦ Νέλσωνος, ὁ Μπριοὺς θὰ ἠδύνατο ἀκόμη νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν νίκην, ἂν αἱ διαταγαὶ τὰς ὁποίας ἔδιδε διὰ σημείων εἰς τὸν ἀντιναύαρχον Βιλνὲβ ἐξετελοῦντο πάραυτα κατὰ γράμμα, καὶ ἐτίθετο οὕτω ὁ ὑπολειπόμενος ἀγγλικὸς στόλος ἐν τῷ μέσῳ δύο πυρῶν. Ἀλλ' ὁ ἀντιναύαρχος δὲν ἀντελήφθη τὰ σημεῖα καὶ μετ' ὀλίγον ἐπῆλθε ἡ τρομερὰ καταστροφὴ τῶν γαλλικῶν πολεμικῶν· ὁ Μπριοὺς ἐφονεύθη μαχόμενος καὶ ἡ ναυαρχὶς του «Ἀνατολή» ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ ὁ ἀγγλικὸς ὅμως στόλος ὑπέστη τόσας ζημίας, ὥστε ὁ Νέλσων μετὰ τὴν νίκην του δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ καταδιώξῃ τὰ ἀπομείναντα γαλλικὰ πολεμικά, τὰ ὁποῖα ἀνεχώρησαν ἀπὸ ἐκεῖ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βιλνέβ. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ἀβουκὶρ εἶναι ἡ πλέον καταστρεπτικὴ τῶν ὅσων ἐγνώρισε τὸ γαλλικὸν πολεμικὸν ναυτικόν.

ἀβουκόλητος· ὁ μὴ ποιμανθείς, ὁ μὴ φροντισθεὶς ὑπὸ βουκόλου: *ἀβουκόλητον* ποίμνιον,—ἀγέλη,—ζῶον κτλ. καὶ ὁ παραμεληθείς: *ἀβουκόλητος* λαός,—οἶκος κτλ.

Ἀβοὺλ ἀββᾶς. Ἴδε: Ἀβασίδαι.

Ἀβουλαβούτ. ἢ Μεχμὲτ Ἀπτοὺλ Ἀβοὺτ πασᾶς. Τοῦρκος διοικητὴς Θεσσαλονίκης κατὰ τὰ ἔτη 1821—1826. Διεκρίθη διὰ τὴν ἀγριότητα τῶν ἐνστίκτων καὶ τὸ φοβερὸν μῖσος του κατὰ τῶν χριστιανῶν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐν τούτοις κατήγετο ἐκ χριστιανῶν γονέων τῆς Γεωργίας, κατά τινας μάλιστα ἦτο υἱὸς ἱερέως καὶ ἴσως ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀμπ (πατὴρ παπᾶ) Λουβούτ.

Φυλακισθεὶς εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐξώμοσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετὰ διετίαν δὲ ἐπωλήθη ὡς δοῦλος ἢ μαμελοῦκος εἰς τὸν Τσετὰρ πασᾶν τῆς Πτολεμαΐδος Ἄκρας, Ἀργότερον ὑπηρέτησεν παρὰ τῷ Μεχμὲτ Ἀλῆ τῆς Αἰγύπτου ὅστις καὶ τὸν ὑπεστήριξεν ἐκτιμῶν τὸ κατὰ τῶν χριστιανῶν μῖσος του.

Εἰς τὸν Ἀβουλαβοὺτ πασᾶν ὀφείλεται κυρίως ἡ ταχεῖα καταστολὴ τῆς ἐξεγέρσεως τῆς Χαλκιδικῆς κατὰ τῶν Μάϊον τοῦ 1821. Τὸν Ὀκτώβριον ἰδίου ἔτους ἐκστρατεύσας εἰς τὴν Κασάνδραν κατετρόπωσε τοὺς Ἕλληνας ἐπαναστάτας, μεθ' ὃ τὸν Δεκέμβριον ἐστράφη καὶ κατὰ τοῦ Ἁγίου Ὄρους οὗτινος καθυπέταξε τὰς Μονάς. Ἐπιστρέφων εἰς Θεσσαλονίκην, ἀφοῦ ἠρήμωσε πλεῖστα χωρία καὶ τὰ ἐν τῇ Χαλκιδικῇ μετόχια ὡς καὶ τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, ἀπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ ὡς ὁμήρους 82 καλογήρους, οἰκονόμους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῶν μετοχίων τοῦ Ἁγ. Ὄρους, οὓς καὶ ἐθανάτωσεν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἀφοῦ σκληρῶς ἐβασάνισεν. Μεταξὺ τῶν θανατωθέντων ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐξεγέρσεως ὑπὸ τοῦ Ἀβουλαβοὺτ συγκαταλέγονται ὁ Ἐπίσκοπος Κίτρους Μακάριος, ὁ Ἄρχων Μπαλάνος, ὁ Μενεξὲς ἐπίτροπος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ καὶ πλεῖστοι ἐπιφανεῖς Ἁγιορεῖται. Ἡ εἴσοδος τοῦ Ἀβουλαβοὺτ πασᾶ ἐπὶ κεφαλῆς 3.000 ἀνδρῶν εἰς ἅγιον Ὄρος ἐγένετο τὴν 15 Δεκεμβρίου 1821. Οἱ μοναχοὶ ὑπεχρεοῦντο νὰ διατρέφωσι τὴν φρουρὰν ταύτην ἥτις ηὐξήθη κατόπιν εἰς 7.000 καὶ παρέμεινεν εἰς Ἅγ. Ὄρος ἐπὶ 9 ἔτη ἀπελθοῦσα τὴν 13 Ἀπριλίου 1830. Ἔκτοτε μέχρι σήμερον αἱ Μοναὶ τελοῦσι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀγρυπνίαν ἐπὶ τῇ ἀπελευθερώσει των.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος 1822, ὁ Ἀβουλαβοὺτ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν ἐξεγερθέντων ἁρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν κατοίκων τῆς Ναούσης. Τὴν 6 Ἀπριλίου 1822 ἐκυρίευσε τὴν Νάουσαν ἥν παρέδωσεν εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον μὲ πρωτοφανῆ ἀγριότητα. Ὁ Ἀβουλαβοὺτ φέρεται ἀποβιώσας ἐν Κων)πόλει κατὰ τὸ 1830. Ν. Λ.

Ἀβοὺλ-Βεφὰ-ἐλ Μπουζγκιανί, ἄραψ ἀστρονόμος (939—998), συγγραφεὺς «ἀστρονομικῶν». Διέμενεν εἰς Βαγδάτην. Ὁ Δελάμπρ εἰς τὴν «Ἱστορίαν τῆς Ἀστρονομίας τοῦ Μεσαίωνος» ὡς ἑξῆς κρίνει τὸ ἔργον τοῦ ἀστρονόμου τούτου. «Ὁ Ἀβοὺλ Βεφὰ ἔδωκε τοὺς τύπους τῶν ἐφαπτομένων καὶ τῶν συνεφαπτομένων, ὡς καὶ τῶν τεμνουσῶν, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεὶς εἶχε κάμει λόγον. Ὑπελόγισε πίνακας ἐφαπτομένων καὶ συνεφαπτομένων μόνον καὶ τοὺς ἐχρησιμοποίησεν ὅπως ἁπλοποιήσῃ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν γνωστῶν τύπων, ἀλλὰ δὲν εὗρε τοὺς τύπους, οἱ ὁποῖοι ἔλειπαν ἀπὸ τὴν τριγωνομετρίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀράβων».

Ἀβοὺλ-Γαζῆ-Βεφαδοὺρ-Χάν. Τάταρος ἱστορικὸς (1605—1664), ἀπόγονος τοῦ Τζιγγιζχάνου. Τῷ 1664 ἐγένετο Χάνης τοῦ Χαρέζε, ἀλλ' εἶναι ἰδίως διάσημος ὡς συγγραφεὺς μιᾶς «Γενεαλογικῆς Ἱστορίας τῶν Μογγόλων καὶ τῶν Τατάρων», ἀρχομένης ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ καταληγούσης εἰς τὰς ἡμέρας αὐτοῦ. Σουηδοὶ ἀξιωματικοὶ αἰχμαλωτισθέντες ἐν Πουλτάβᾳ καὶ ἀποσταλέντες εἰς Σιβηρίαν ἔλαβον γνῶσιν τοῦ ἔργου, μετέφρασαν εἰς τὴν γερμανικὴν τὸ ρωσικὸν κείμενον τὸ ὁποῖον ὑπηγόρευεν εἰς αὐτοὺς εἷς ἔμπορος ἐκ Βουχάρας καὶ τὸ ἔφερον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου ἔκτοτε κατέστη γνωστόν.

ἀβούλευτος· ἀστόχαστος, ἀσυλλόγιστος, λέξις ἐκκλησ. ἐπιρ. *ἀβουλεύτως*· ἄνευ σκέψεως· *ἀβ* προβαίνει.

ἀβούλημα· τὸ ἀπερισκέπτως πραττόμενον· (ἐκκλ.).

ἀβουλησία· (Ἴδε Ἀβουλία).

ἀβούλητος· 1) ἀκούσιος, ἀθέλητος. 2) δυσάρεστος, ὀχληρός, ποὺ δὲν τὸν θέλουν, ἐπιρ. *ἀβουλήτως*.

ἀβουλία Τὸ ἐκ τοῦ ἄβουλος παρηγμένον ἀφῃρημένον οὐσιαστικὸν *ἀβουλία* σημαίνει ἔλλειψιν βουλήσεως καὶ σκέψεως, τὸ ἀναποφάσιστον, ἀπερισκεψίαν, ἀφροσύνην, ἄνοιαν, μωρίαν.

Digitized by Google

Παρ' Ἡροδότῳ 7, 9, 3, ὁ Μαρδόνιος ἐν τῷ ὑπὸ τοῦ Ξέρξου συγκληθέντι συλλόγῳ τῶν Ἀρίστων Περσῶν ἐξοτρύνων τὸν Ξέρξην εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν ἔλεγεν: *«εἰ δὲ ἐκεῖνοι* (οἱ Ἕλληνες) *ἐπαρθέντες ἀβουλίῃ ἔλθοιεν ἡμῖν εἰς μάχην, μάθοιεν ἄν, ὥς εἶμεν ἀνθρώπων ἄριστοι τὰ πολέμια».*

Καὶ πρὸ τῶν Θερμοπυλῶν ὁ Ξέρξης ἀνέμενε ν' ἀποδράσωσιν οἱ ὀλίγοι Ἕλληνες ἀπέναντι τῆς μεγάλης του στρατιᾶς. Ἐπέμενεν λοιπὸν ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἐλπίζων πάντοτε ὅτι θ' ἀποδράσωσιν οἱ Ἕλληνες φοβηθέντες τὸ πλῆθος τῆς στρατιᾶς αὐτοῦ, τῇ δὲ πέμπτῃ βλέπων ὅτι δὲν ἔφευγον, ὑπέλαβεν ὅτι: *ἀναιδείῃ τε καὶ ἀβουλείῃ διαχρεόμενοι* μένουσι.

Ἐκ τῶν χωρίων τούτων τοῦ Ἡροδότου φαίνεται ὅτι ἀβουλία σημαίνει *ἄνοια, μωρία.*

Ὁ Εὐριπίδης παρίστησι τὴν Μήδειαν (στ. 288) λέγουσαν πρὸς τὸν Ἰάσονα: «..... *ἠσθόμην ἀβουλίαν πολλὴν ἔχουσα καὶ μάτην θυμουμένη»* καὶ ἐν τῇ αὐτῇ συνεχείᾳ τοῦ λόγου ἑαυτὴν κατακρίνουσα, λέγει ὅτι εἶναι *ἄφρων*, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι τὸ *«ἀβουλίαν ἔχουσα»* μεταχειρίζεται ὡς ἰσοδύναμον πρὸς τὸν *ἄφρονα* εἶναι.

Καὶ τῆς Χρυσοθέμιδος αἱ ἐκφράσεις (Σοφοκλ. Ἠλέκτρ. στ. 398 καὶ 429) πρὸς τὴν ἀδελφήν της Ἠλέκτραν: καλόν γε μέντοι *μὴ ἐξ ἀβουλίας πεσεῖν*, καὶ *μήδ' ἀβουλίᾳ πεσεῖν*, τὴν αὐτὴν ἔχουσι σημασίαν.

Παρὰ Θουκ. Ζ, 32. Οἱ Κερκυραῖοι λέγουσι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους: ἡ νομιζομένη προτέρα σωφροσύνη ἡμῶν, ὅτι δὲν ἠθελήσαμεν νὰ συγκινδυνεύωμεν ἐν ἀλλοτρίᾳ συμμαχίᾳ, κατήντησε «νῦν *ἀβουλία* καὶ ἀσθένεια» Αὐτόθι 5, 75, 3, οἱ Λακεδαιμόνιοι διέλυσαν, λέγει ὁ Θουκυδίδης, «τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τότε ἐπιφερομένην αἰτίαν ἔς τε μαλακίαν.....καὶ ἐς τὴν ἄλλην *ἀβουλίαν* τε καὶ βραδύτητα».

Ἀντίθετος τῆς *ἀβουλίας* εἶναι ἡ *εὐβουλία*: *Εὐβουλίας* δεῖ, παῖ Μενοικέως Κρέον, φωνεῖ πρὸς τὸν ἔκφρονα ἐξ ὀργῆς Κρέοντα ὁ μάντης Τειρεσίας (Σοφ. Ἀντιγόνη στ. 1008). Εὐβουλία δέ, τὸ εὐφρονεῖν ἢ περίσκεψις, ἡ σωφροσύνη.

Ἐν Σοφοκλέους Ἀντιγόνῃ στιχ. 1242: Ὁ Ἄγγελος πρὸς τὴν μητέρα τοῦ Αἵμονος Εὐρυδίκην λέγει ὅτι ὁ υἱός αὐτῆς Αἵμων αὐτοκτονήσας παρὰ τῇ ἀπαγχονισθείσῃ Ἀντιγόνῃ ἔδειξεν: «.... ἐν ἀνθρώποισι τὴν *ἀβουλίαν* ὅσῳ μέγιστον ἀνδρὶ πρόσκειται κακόν». Αὐτόθι ὁ μάντις Τειρεσίας λεγει (στιχ. 1029), ἆρ' οἶδεν ἀνθρώπων τις, ἆρα φραξεται ὅσῳ κράτιστον κτημάτων *εὐβουλία*; Ὁ Κρέων ἀπαντᾷ:

«Ὅσῳ περ', οἶμαι, *μὴ φρονεῖν* πλείστη βλάβη». Ἡ εὐβουλία ἄρα εἶναι τόσον ὠφέλιμος, ὅσον ἡ ἀφροσύνη βλαβερά! Ἡ εὐβουλία ἄρα συμπίπτει προς τὴν φρόνησιν καὶ ἡ ἀφροσύνη πρὸς τὴν ἀβουλιαν. Τοιαύτη ἡ *λεκτικὴ* σημασία τῆς λέξεως *ἀβουλια.*

Ἰατρική: **ἀβουλία** ἢ ἀβουλησία (aboulie). Ἐπὶ μέρους βλάβη ἐν τῷ εἱρμῷ τῶν ψυχικῶν καὶ διανοητικῶν λειτουργειῶν, δι' ὧν αἱ ἰδέαι, σκέψεις καὶ ἀποφάσεις ἐκδηλοῦνται εἰς ἀποτέλεσμα. Ἡ βλάβη ἀναφέρεται εἴτε εἰς τὰς ἐγκεφαλικὰς ἐνεργειας, αἵτινες εἶναι ἐξησθενημέναι καὶ ἀνίκανοι νὰ ἀποδώσουν τὴν ἀπαιτουμένην διὰ δρᾶσιν παρόρμησιν, εἴτε κατ' ἄλλην τινὰ ὑπόθεσιν, εἰς βλάβην τῆς μεταξὺ τοῦ διανοητικοῦ «θέλω» καὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ «θέλω» τούτου κινήσεων μεσολαβούσης λειτουργείας τῆς ἀφυπνίσεως καὶ ἐξεγέρσεως τῶν ἁρμοδίων κινητικῶν εἰκόνων. Ἡ ἀβουλία δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ εἴτε ὡς ἀδυναμία ἐκτελέσεως τοῦ ποθουμένου, εἴτε ὡς ἀδυναμία ἀναστολῆς τῆς ἐκτελέσεως τοῦ μὴ ποθουμένου. Παρουσιάζεται ἐνίοτε μὲν καὶ πρωτογενῶς, συνηθέστερον δὲ ὡς σύμπτωμα τῆς μελαγχολίας ἢ ἄλλης ψυχοπαθείας. Ὁ Cuislain ὡς ἑξῆς περιγράφει τοὺς πάσχοντας ἐξ ἀβουλίας: «Γνωρίζουν νὰ θέλουν ἐσωτερικῶς, διανοητικῶς, κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ λογικοῦ. Αἰσθάνονται τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκτελέσεως, ἀλλ' εἶναι ἀνίκανοι νὰ ἐκτελέσουν πρεπόντως. Θὰ ἤθελαν νὰ ἐργασθοῦν καὶ δὲν δύνανται. Ὅταν τοὺς ἐγκαταλείψωμεν εἰς ἑαυτούς, διέρχονται ὁλοκλήρους ἡμέρας ἐπὶ τῆς κλίνης ἢ ἐπὶ καθίσματος. Ὁ Ribot ἀποδίδει τὴν ἀβουλίαν διὰ μὲν τὸ πλεῖστον τῶν περιπτώσεων εἰς γενικὴν ἐξασθένησιν τῆς αἰσθητικότητος, εἰς μίαν ἐλάττωσιν τοῦ ζωϊκοῦ τόνου, διὰ δέ τινας περιπτώσεις εἰς παράλογον αἴσθημα φόβου ποικίλλον ἀπὸ ἁπλῆς στενοχωρίας μέχρις ἀγωνίας καὶ φρίκης. Διακρίνει οὗτος τὰς ἀβουλίας: 1ον. Εἰς ἀβουλίαν ἕνεκεν ἐλλείψεως παρορμήσεως. Συγγραφεὺς ὁ Th. de Guincey) ὀπιοφάγος καὶ πάσχων ἐξ ἀβουλιας ἔγραφε μετὰ τὴν θεραπείαν του: «Ἐπιθυμοῦσα ὑπέρ ποτε νὰ ἐκτελέσω ὅ,τι ἐνόμιζα ἐπιβεβλημένον, ἀλλ' αἴσθημα ἀνικανότητος καὶ ἀδυναμίας μὲ ἔκανε νὰ ἀναβάλλω τὰ καθημερινά μου καθήκοντα». Ἀσθενὴς τοῦ ἰατροῦ Billot ἀποφασίσας νὰ ἐξέλθῃ, ἵσταται εἰς τὴν θύραν ὄρθιος, μὲ τὸν πῖλον ἀνὰ χεῖρας καὶ ἀδυνατεῖ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν του: «Εἶμαι, λέγει πρὸς τὸν ἰατρόν του, αἰχμάλωτος τοῦ ἑαυτοῦ μου. Οὔτε σεῖς μὲ ἐμποδίζετε νὰ ἐξέλθω οὔτε καὶ οἱ πόδες μου ἀνθίστανται. Τί τρέχει λοιπόν;» Ἕτερος ἀσθενὴς λέγει, μετὰ τὴν θεραπείαν ἐκ τῆς ἀβουλίας, ἥτις τὸν εἶχε καταντήσει τελείως ἀδρανῆ. «Μιὰ ἐσωτερικὴ φωνὴ μοῦ ἔλεγεν:—Ἂν κινηθῇς ἐχάθηκες». 2ον. Εἰς ἀβουλίαν ἕνεκα πληθώρας παρορμήσεων. Κατὰ ταύτην ἡ παρόρμησις εἶναι τοσοῦτον ταχεῖα καὶ ἔντονος ὥστε παρεμποδίζει τὴν ἐκλογήν.

Μαρκησία διακεκριμένου πνεύματος ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνομιλίας διακόπτει μίαν φράσιν, τὴν ὁποιαν θὰ ἐπαναλάβῃ κατόπιν, διὰ νὰ ἀπευθύνῃ εἰς ἕνα ἐκ τῆς συναναστροφῆς ἀνάρμοστόν τι ἢ αἰσχρὸν ἐπίθετον. Ἡ προφορὰ τῆς λέξεως συνοδεύεται ὑπὸ ἐρυθήματος, ὑπὸ ἀμηχάνου καὶ συγχισμένου ὕφους καὶ ἡ λέξις ἐκφέρεται εἰς τόνον σπασμωδικόν, ὡς βέλος. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην περιλαμβάνει ὁ Ribot τὰς ἐμμόνους ἰδέας (ἀριθμομανίαν, ὀνοματομανίαν κλπ.), τὰς ἀκαταμαχήτους παρορμήσεις πρὸς ἀνθρωποκτονίαν, ἐμπρησμόν, κλοπήν. Ἀναφέρει ἀκόμη ὡς εἶδος ἀβουλίας τὴν ἐξασθένησιν τῆς βουλιτικῆς προσοχῆς καὶ ἀναφέρει ὡς παράδειγμα τὸν φιλόσοφον Ρουσσώ, ὅστις εἶχε πάντοτε εἰς τὸν νοῦν του πολυάριθμα καὶ γιγαντιαῖα σχέδια, ἀλλ' ὅμως οὐδέν, οὐδέποτε ἐπεχείρησε σοβαρῶς νὰ ἐκτελέσῃ. Ἐπὶ γυναικῶν ὑστερικῶν τοσοῦτον συνήθης εἶναι ἡ ἀστάθεια τῆς βουλήσεως, ὥστε ἐλέχθη περὶ τούτων, ὅτι τὸ μόνον, ὅπερ ἔχουν σταθερόν, εἶναι ἡ ἀστάθειά των. Ὡς παραδείγματα ἐκμηδενίσεως τῆς βουλήσεως ἀναφέρονται οἱ περιπίπτοντες εἰς ἔκστασιν Φακίραι, οἱ ὀμφαλόψυχοι μοναχοὶ τοῦ Ἄθω καὶ ἡ Ἁγία Θηρεσία. Ὡς θεραπευτικὰ μέσα χρησιμοποιοῦνται ἀναλόγως τῶν περιπτώσεων, ἡ ἀπομόνωσις, ὁ ὑπνωτισμός, ἡ νευροτονωτικὴ ἢ νευροπραϋντικὴ θεραπεία, ἡ ἐπιβολή. (Νευροπαθολογία Κατσαρᾶ) Ed. Ceblot: Le Vocabulaire philosophique, Paris 1901 Th. Ribot: Ἀσθένειαι τῆς βουλήσεως. (Μετάφρασις εἰς ἑλληνικὴν Πετρούλας Ψηλορείτη. Ἔκδοσις Φέξη).

Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

ἀβούλιακτος ἢ ἀβούλιαχτος (βουλιάζω) καὶ ἀβούληχτος (βουλῶ) καὶ ἀβούλιαστος· ὁ μὴ βυθιζόμενος, ὁ μὴ βυθισθείς: «βασιλικὸ μολύβι *ἀβούλιαχτο*»=ὅτι τὰ δικαιώματα τοῦ κράτους δὲν παραγράφονται ποτέ.

ἀβούλλωτος: ἀσφράγιστος, χωρὶς βούλλαν (=σφραγῖδα)· *ἀβούλλωτο* γράμμα,-ἔγγραφο κτλ.

ἀβούλλωτος (bulla). 1) ὁ μὴ φέρων βούλλαν (=σφραγῖδα), ὁ ἀσφράγιστος: ἀβούλλωτο γράμμα, -ἔγγραφον,-χαρτί. 2) ὁ μὴ ἔχων βούλλωμα (=πῶμα), ἀστούπωτος, χωρὶς στούπωμα, ἀπωμάτιστος, ὁ ἄνευ ἐπιστομίου: *ἀβούλλωτη* μποτίλλια, ἀβούλλωτο σταμνί,-πιθάρι,-δοχεῖο.

Ἀβουλίτης καὶ Ἀβουλήτης, σατράπης τῆς Σουσιανῆς. Ὅτε ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν του, ὁ Ἀβουλίτης ἔστειλεν εἰς προϋπάντησίν του τὸν υἱόν του δηλῶν ὑποταγήν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκολακεύθη μὲ τὴν πρᾶξιν ταύτην καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὸν σατράπην νὰ κρατήσῃ τὴν θέσιν του. Ὅτε ὅμως μετά τινα καιρὸν ἔμαθεν ὅτι οὗτος, καὶ ἄλλοι τοποτηρηταί του, παρημέλουν τὰ καθήκοντά των, διέταξε νὰ τὸν θανατώσουν (Διόδ. ΙΖ, 65·Ἀρρ. Γ' 16, 4.-Ζ, 4).

Ἀβοὺλ Κασίμ. Τοῦρκος στρατηγός, ὅστις κατέλαβε τὴν Νίκαιαν μετὰ τὴν μάχην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἔπεσεν ὁ σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου Σουλεϊμὰν Α'. Ὁ Ἀβοὺλ Κασὶμ ἐπροχώρησε κατόπιν μέχρι τῆς Προποντίδος καὶ ἠπείλησε τὸν αὐτοκράτορα Ἀλέξην τὸν Κομνηνόν. Ἐκδιωχθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ ἕλληνος στρατηγοῦ Τακιτίου καὶ προσβληθεὶς ἐκ τῶν νώτων ὑπὸ τοῦ πέρσου βασιλέως Μελὶκ-Σάχ, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον, ὅστις διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν.

Ἀβουλκασῆς. Ἐγεννήθη εἰς τὴν πολίχνην Ζαχρὰ παρὰ τὴν Κορδούην. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ πόλει ἐξήσκησε καὶ συνέγραψε κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ὁπότε ἡ ἰατρικὴ σχολὴ τῆς Κορδούης εὑρίσκετο ἐν τῇ μεγίστῃ της ἀκμῇ. Ἡ πραγματεία τοῦ Ἀλ. Τασρίφ, τῆς ὁποίας πολλὰ μέρη ἐπανειλημμένως μετεφράσθησαν εἰς τὴν λατινικήν, περιέχει πολλὰ τὰ ἐνδιαφέροντα, ἰδίως εἰς τὸ περὶ χειρουργικῆς τμῆμά της. Ἀριθμεῖ περὶ τὰς 97 ἐγχειρήσεις (πολύποδες, ρινικοί, θυρεοειδεῖς ὄγκοι, ὑπερτροφίαι ἀμυγδαλῶν). Εἶναι ὀπαδὸς τῆς φλεβοτομίας καὶ διεξοδικῶς ἀναφέρει τὰ τῆς ἐκτελέσεως ταύτης. Ἀσχολεῖται ἐπίσης καὶ μὲ τὴν Μαιευτικήν, πραγματευόμενος περὶ ἐξωμητρίου κυήσεως καὶ περὶ ἐξωθήσεως τοῦ ὑστέρου. Ἐν τῷ βιβλίῳ του τούτῳ συγκεντρώνει ἐπιτυχῶς πάσας τὰς μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἰατρικὰς γνώσεις τῶν ἀράβων. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα μεγάλης ἀπελάμβανε τὸ βιβλίον τοῦτο ἐκτιμήσεως, ὁ δ' Ἀβουλκασῆς μετὰ τῶν Παύλου Αἰγινήτου καὶ Κέλσου ἀπετέλουν τὴν ἰατρικὴν τριανδρίαν ἥτις ἐνέπνεε πάσας τὰς ἰατρικὰς σχολὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Abulcasis. La Chirurgie, traduite par L. Leclere. Paris 1861 in 8 de 342 pages avec planihes.

ἀβουλόμρι. Οὕτω ὀνομάζουν οἱ ἄραβες μυθικόν τινα ἱέρακα, τὸν ὁποῖον οἱ τοῦρκοι καλοῦν ἀκ-μπαμπά. Ὁ ἱέραξ αὐτὸς τρέφεται ἀποκλειστικῶς ἐκ πτωμάτων καὶ ζῇ χίλια ἔτη.

ἄβουλος. Ἐκ τοῦ α τοῦ στερητικοῦ καὶ τῆς ρίζης τοῦ ρήματος *βούλομαι*. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ συνθέτου τούτου οὐσιαστικὸν *ἀβουλία, ἄβουλος*, ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ λέγεται *ὁ μὴ ἔχων βούλησιν, ὁ ἀναποφάσιστος, ὁ ἀσυλλόγιστος*, ἀλλὰ καὶ ὁ *ἄφρων*, καὶ ὁ *κακόβουλος*.

Ἐν Σοφοκλέους Ἠλέκρᾳ στ. 546 κἑξ. Ἡ Κλυταιμνήστρα δικαιολογοῦσα ἑαυτὴν πρὸς τὴν Ἠλέκραν διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀγαμέμνονονος, λέγει ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων ἐθυσίασε τὴν θυγατέρα της Ἰφιγένειαν χάριν τοῦ Μενελάου καὶ ἐπιφέρει: *«οὐ ταῦτ' ἀβούλου καὶ κακοῦ γνώμην πατρός».* Ἐνταῦθα τὸ *ἄβουλος* εἶναι ἴσον τῷ *κακόβουλος.*

Ἐν Ἀντιγόνῃ 125 κἑξ. προτρέπων τὸν Κρέοντα εἰς φρόνησιν ὁ Τειρεσίας, λέγει: «Κεῖνος οὐκ ἔτ' ἔστ' ἀνὴρ *ἄβουλος* οὐδ' ἄνολβος ὅστις ἐς κακὸν πεσὼν ἀκεῖται».

Ἐν Ἡροδότῳ, 3,71, λέγει ὁ Ὀτάνης πρὸς τὸν Δαρεῖον: «Ὦ παῖ Ὑστάσπους.... τὴν μέντοι ἐπιχείρησιν ταύτην (τὸν τοῦ Ψευδομέρδιος θάνατον) μὴ οὕτω συντάχυνε *ἀβούλως* ἀλλ' *ἐπὶ τὸ σωφρονέστερον* αὐτὴν λάμβανε». Τὸ *ἀβούλως* ἀντιτίθεται ἐνταῦθα πρὸς τὸ *σωφρόνως*· σημαίνει ἄρα *ἀφρόνως, ἀπερισκέπτως.*

Καὶ ἐν 7,92 παρίσταται ὁ Μαρδόνιος λέγων περὶ τῶν ἑλλήνων *«ἀβουλότατα* πολέμους ἵστασθαι ὑπό τε ἀγνωμοσύνης καὶ σκαιότητος».

Ἐν Θουκιδίδῃ Ι, 120 οἱ Κορίνθιοι λέγουσι πρὸς τοὺς συμμάχους: «Πολλὰ γὰρ κακῶς γνωσθέντα, *ἀβουλοτέρων* τῶν ἐναντίων τυχόντων, κατωρθώθη».

Λέγεται λοιπὸν ἄβουλος ἀνήρ, ἄβουλος πατήρ, ἄβουλος πόλις, ἄβουλον νόημα. Τὸ ἀντίθετον τοῦ *ἄβουλος* λέγεται εὔβουλος. Τὸ δ' ἐπίρρημα ἀβούλως = ἀφρόνως, ἀσκέπτως, ἀσυλλογίστως. Συναπτόμενον δὲ μετὰ τοῦ *ἀθέως* σημαίνει *κακοβούλως*, ὡς: *ἀβούλως τε καὶ ἀθέως διαχρήσασθαί τινα.*

Γνωμικόν: ἄβουλος ὁ νοῦς διπλὸς ὁ κόπος.

Μ. ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΗΣ

Ἀβοὺλ Φὰζλ ἰ Ἀλλαμί. Ὑπουργός, φίλος καὶ ἱστορικὸς τοῦ μεγάλου μογγόλου Ἀκβάρ, υἱός τοῦ Σαὶκ Μουβαρὰκ καὶ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Ἀβοὺλ-Φαίζ Ἐγεννήθη ἐν Ἄγρᾳ τὸ 958 τῆς Ἐγίρας (1551) καὶ ἀπέθανε τὸ 1602. Διεκρίνετο ἐπὶ ὀξυνοίᾳ καὶ μεγάλῃ παιδείᾳ. Κατ' ἀρχὰς ἐξέλεξε τὴν ζωὴν τοῦ ἐρημίτου ἀλλὰ τὸ 1574 (981 τῆς Ἐγίρας) ὁ Ἀκβὰρ τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του καὶ ὁ Ἀβοὺλ-Φὰζλ κατέστη ὁ σύμβουλος καὶ ὁ βοηθὸς τοῦ βασιλέως ὅταν οὗτος ἐγκατέλιπε τὸν ἰσλαμισμὸν διὰ νὰ ἱδρύσῃ νέαν θρησκείαν. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ραγιᾶ Βὶρ-Σὶγγ κατὰ διαταγὴν τοῦ Δζιχανγὶρ υἱοῦ τοῦ Ἀκβάρ, ὅστις εἶχεν ἐπαναστατήσει κατὰ τοῦ πατρός του καὶ ἐφοβεῖτο τὴν ἐπιρροὴν καὶ δυσμένειαν τοῦ Ἀβοὺλ-Φὸζλ.

Ὁ Ἀβοὺλ-Φὰζλ ἐκαλλιέργει τὰ γράμματα, μεγάλη δὲ εἶναι ἡ ἐπιρροή του ἐκ τῆς φιλολογίας τοῦ αἰῶνος του. Κυριώτερα ἐκ τῶν συγγραμμάτων του εἶναι: Vaktoubat i Allami, συλλογὴ ἐπιστολῶν πραγματευομένων θρησκευτικὰ ζητήματα, ὧν τινες ἐγράφησαν εἰς τοὺς Πορτογάλλους ἱεραποστόλους. Ayar i Davich: Μετάφρασις εἰς τὴν Περσικὴν τοῦ Kalila et Dimna. Akbar Nameh, τὸ σπουδαιότερον τῶν ἔργων του. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν τόμων ὧν ὁ πρῶτος εἶναι τὰ χρονικὰ τοῦ Τιμοὺρ καὶ τῆς οἰκογενείας του. Ὁ δεύτερος, ἱστορία τῆς βασιλείας τοῦ Ἀκβάρ. Ὁ τρίτος γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ain i Akbari περιέχει τοὺς διοικητικοὺς κανονισμοὺς καὶ ἔγγραφα καὶ στατιστικὰς τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Μεγάλου Μογγόλου (1590). Τὸ Akbar Nameh μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν καὶ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Καλκούττᾳ (1786) εἰς τρεῖς τόμους, εἰς δευτέραν ἔκδοσιν ἐν Λονδίνῳ τὸ 1800 καὶ εἰς τρίτην ἐν Καλκούττᾳ τὸ 1873.

Ἀβουλφαράζ. Ἐπίσκοπος τῶν χριστιανῶν Ἰακωβιτῶν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν ὁποίων ἀνῆκεν. Ἐγεννήθη ἐν Ἀρμενίᾳ τῷ 1226. Ὑπὸ τοῦ πατρός του ἑβραίου ἰατροῦ ἐδιδάχθη τὴν ἰατρικήν, μόνος δὲ ἐξέμαθε τὴν ἀραβικὴν καὶ συριακήν. Ησχολήθη περὶ τὴν φιλοσοφίαν, φυσικὴν ἱστορίαν, θεολογίαν. Φεύγων τὴν εἰσβολὴν τῶν Ταρτάρων εἰς Ἀρμενίαν κατέφυγεν εἰς Ἀντιόχειαν καὶ κατόπιν εἰς Τρίπολιν τῆς Συρίας ἐν ᾗ τὸ πρῶτον, καὶ εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν, ἐχειροτονήθη εἰς Ἐπίσκοπον τῆς Γκουμπά. Συνέγραψε δύο χρονικὰ περὶ παγκοσμίου ἱστορίας, τὸ ἓν εἰς ἀραβικὴν καὶ τὸ ἄλλο εἰς συριακήν. Τὸ εἰς ἀραβικὴν τοιοῦτον ἐξεδόθη εἰς γερμανικὴν μετάφρασιν τὸ 1783 ὑπὸ τῶν Baur, Leyde καὶ περιέχει ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας τοῦ πολέμου Μογγόλων καὶ Ταρτάρων.

Ἀβοὺλ-Φέδα. (Ἰσμαὴλ-Ἰμὰδ-ἀδ-Δὶν-αλ-

Digitized by Google

Ἀγιουβί) πρίγκηψ τῆς Χάμας, ἱστορικὸς καὶ γεωγράφος ἄραψ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Σουλτάνων Ἀγιουβιδῶν. Ἐγεννήθη ἐν Δαμασκῷ τὸ 1273 (672 τῆς Ἐγίρας) ἀπέθανε τὸ 1331. Ἐσπούδασε θεολογίαν, φιλοσοσίαν, νομικά, ἰατρικὴν καὶ μαθηματικά. Δωδεκαετὴς ἔτι ἔλαβε μέρος εἴς τινα μάχην. Ἀργότερον διεκρίθη εἰς πολλοὺς πολέμους. Ὁ Σουλτᾶνος Ἀλ-Μαλὶκ-ἀκ Νασὶρ τὸν κατέστησε πρίγκηπα τῆς Χάμας τὸ 1310.

Ὁ Ἀβοὺλ-Φέδα ἐν μέσῳ τῆς εὐμαρείας καὶ τῶν κοινωνικῶν ἐπιτυχιῶν δὲν ἔπαυσε νὰ ἐπιδίδεται εἰς ἐπιστημονικὰς ἐργασίας. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν του ἔργων τὸ σπουδαιότερον εἶνε ἡ Παγκόσμιος Ἱστορία, εἰς δύο μέρη: (1ον Ἱστορία τῆς προϊσλαμικῆς ἐποχῆς. 2ον Ἡ ζωὴ τοῦ Μωάμεθ καὶ ἱστορία τοῦ ἰσλαμισμοῦ μέχρι τοῦ 1328). Μετεφράσθη εἰς τὴν Γερμανικήν, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν καὶ ἐξεδόθη εἰς πολλὰς ἐκδόσεις τὸ μέγα γεωγραφικόν του ἔργον. Takwun al Bouldan, (Παγκόσμιος Γεωγραφία).

Ἀποσπάσματα τῆς Takwun al Bouldan μετεφράσθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἐξεδόθησαν ἐν Βιέννῃ τὸ 1807 ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ἀλεξανδρίδου.

ἀβουλῶ (-έω)· δὲν θέλω, οὐ βούλομαι, ἀπαρέσκομαι, ἀποδοκιμάζω, ἐναντιώνομαι. Τὸ ῥῆμα εἶναι ἀρχαῖον παρασύνθετον καὶ γίνεται ἀπὸ τὸ *ἄβουλος*, λαμβανόμενον μὲ τὸ νόημά του: ὁ μὴ θέλων (Πλάτων).

Ἀβούνας. Λέξις αἰθιοπικὴ σημαίνουσα πατήρ· προσωνυμία ἀπονεμομένη εἰς τὸν μητροπολίτην καὶ ἀνώτατον θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀβησσυνίας: παρεμφερὴς πρὸς τὴν ἡμετέραν σεβασμιώτατος. Ὁ ἀβούνας ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν μοναχῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ χειροτονεῖται, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι, ὑπὸ τοῦ Κόπτου Πατριάρχου τοῦ Καΐρου. Ὁ νῦν ἀβούνας ὀνομάζεται Ματθαῖος. Π. Ε. Σ.

Ἀβουνδάτιος. Ὕπατος ἐν Ἱππῶνι τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐγένετο ἡ ἐν Ρεγίῳ τῆς Ἱππῶνος τοπικὴ σύνοδος κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 382 μ. Χ.

Ἀβοὺ Νοβάς· (Ἀβοὺλ-Ἀλῆ-Χασὰν ἴβν Γανῆ ἐπονομαζόμενος). Ἄραψ ποιητής. Ἐγεννήθη ἐν Βάσρᾳ τὸ 762, ἀπέθανε τὸ 810. Ἐπωλήθη ὡς δοῦλος ὑπὸ τῆς μητρός του. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἠσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν ἐν Κούφᾳ. Ἡ φήμη του ἔφθασε μέχρι Βαγδάτης καὶ ὁ Χαροὺλ-ἀλ Ρασὶδ τὸν προσεκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του. Ἐκεῖ ἔτυχε μεγάλων τιμῶν. Ἦτο ὁ διασημότερος ποιητὴς τοῦ αἰῶνος του. Ἀνεδείχθη κυρίως ὡς λυρικὸς ποιητής, ψάλτης τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ οἴνου. Ἦτο πνευματωδέστατος καὶ εἴρων καὶ τὸ σατυρικόν του ὕφος ἔγινεν ἀφορμὴ δυσαρεσκειῶν. Ἐφονεύθη ἔν τινι συμποσίῳ. Τινὰ τῶν ποιημάτων του μετεφράσθησαν εἰς τὴν γερμανικήν.

Ἀβοὺ Ὀσαϊβὰχ ἢ μᾶλλον Ἀβοὺ Ὀσεϊβία. Τὸ πλῆρες ὄνομά του εἶναι: ἴβν-Ἀβοὺ-Ὀσεϊβία Μουβαφφὶκ-ἐδ-δίν. Ἄραψ ἰατρός. Ἐγεννήθη ἐν Δαμασκῷ τὸ 1203. Ἐδιδάχθη τὴν ἰατρικὴν ὑπὸ τοῦ πατρός του, ὀφθαλμολόγου, καὶ τοῦ πάππου του διευθυντοῦ ὀφθαλμολογικῆς κλινικῆς. Τὸ 1238 ἔγινεν ἰατρὸς τοῦ ἐμίρου τῆς Συρίας Ἰζζ-ἐδ-δὶν Ἐϊδεμὶρ βὲν Ἀβδαλλάχ. Ἀπέθανε τὸ 1266.

Ὁ Ἀβοὺ Ὀσεϊβία ἔγραψε σπουδαῖον σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον: Fontes relabionum de classibus medicorum, διαιρούμενον εἰς 15 κεφάλαια. Περιέχει σπουδαίας σημειώσεις ἐπὶ τῶν διασημοτέρων ἰατρῶν τῆς ἀρχαιότητος, Ἑλλήνων, Ἀλεξανδρινῶν, Ἀράβων, Συρίων, Περσῶν καὶ Ἰνδῶν καὶ εἶναι πολύτιμος πηγὴ πληροφοριῶν διὰ τοὺς συγγραφεῖς ἱστορίας τῆς ἰατρικῆς παρ' Ἄραψι. Χειρόγραφον τοῦ συγγράμματος τούτου εὑρίσκεται ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Ὁ J. J. Reishe τὸ μετέφρασεν εἰς τὴν Λατινικήν.

ΑΒΟΥ ΣΙΜΠΕΛ, ΚΑΙ Η ΠΟΛΥΤΙΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ

Οἱ μεγαλοπρεπεῖς λαξευτοὶ Ναοί της.—Ἀνδριάντες εἴκοσι μέτρων ὕψους.—Αἱ σχέσεις μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Αἰγύπτου κατὰ τὴν δευτέραν π. Χ. χιλιετηρίδα.

Ἀβουσιμβὲλ (Abou-simbel ἢ Ibsamboul καὶ Ebsamboul), χωρίον τῆς Αἰγύπτου (τῆς Νουβίας κυρίως, ἤτοι Αἰθιοπίας), ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Νείλου μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου καταρράκτου, (ὁ πρῶτος ἐντὸς τῆς Αἰγύπτου καταρράκτης εἶνε παρὰ τὴν ἀρχαίαν Συήνην, τὴν σήμερον Ἀσουάν, κειμένην εἰς τὸν νοτιώτατον νομὸν τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, τὸν συνορεύοντα μὲ τὴν Νουβίαν καὶ πρωτεύουσαν ἔχοντα τὴν Ἐλεφαντίνην τῶν Ἑλλήνων, ἢ Abou τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων). Ἡ Ἀβουσιμβὲλ ἀπέχει τῆς Συήνης περίπου ὅσον αὕτη τῶν Θηβῶν.

Ἡ Νουβία, πρὸς τὴν κατάκτησιν τῆς ὁποίας ἀπέβλεψαν οἱ Αἰγύπτιοι εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων δυναστειῶν, ἤδη ἐπὶ Πέπι Α', τῆς ἕκτης δυναστείας, (περὶ τὸ 2.500 π. Χ.), τοῦ Φιοῦ τοῦ Μανέθωνος καταληφθεῖσα ὑπ' αὐτῶν, ἀπέκτησε πλεῖστα αἰγυπτιακὰ μνημεῖα, ἀφήσαντα λείψανα μέχρι τῆς σήμερον. Αἱ κατακτήσεις τοῦ Πέτι Α' καὶ τῶν διαδόχων του ἐκ τῆς ἕκτης δυναστείας ἀπωλέσθησαν κατόπιν καὶ μετ' αὐτῶν τὰ μεταλλεῖα χρυσοῦ τῆς χώρας, ὅπως καὶ τὰ ἐν τῇ χερσονήσῳ Σινὰ σπουδαιότατα καὶ ταῦτα διὰ τὴν Αἴγυπτον μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ μαλαγίτου τὰ ἐπὶ τοῦ μεγάλου μονάρχου Σενεφροῦ (περὶ τὰ 2.900 τοῦ προκατόχου τοῦ Χέοπος) ἐπὶ τῆς τρίτης καὶ τετάρτης δυναστείας καταληφθέντα. Ἀλλ' ἐπὶ τῆς δωδεκάτης δυναστείας (περίπου 2000-1788 ἢ 2130 1930) καὶ ἡ Χερσόνησος Σινὰ καὶ ἡ Νουβία ἐπανεκτήθησαν, ἀργότερα δὲ πάλιν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν ξένην δυναστείαν τῶν Ὑησῶς καὶ τὴν ἀναζωπύρωσιν τοῦ ἐθνικοῦ σθένους τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ τῆς δεκάτης ὀγδόης δυναστείας (περίπου 1530-1350) ἡ ἀρχὴ αὐτῶν ἐκεῖ ἔτει μᾶλλον ἡδραιώθη καὶ ἡ χώρα συνεδέθη σφικτότερα πρὸς τὸν αἰγυπτιακὸν πολιτισμόν. Ἐπὶ τῆς δεκάτης ἐνάτης δυναστείας, τῆς τῶν Ραμεσιδῶν (περὶ τὸ 1350-1200) ὁ Ραμσῆς Β' (1324 1258), ὅστις ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας πρὸς συγκρότησιν τοῦ θρυλικοῦ κατακτητοῦ Σεσώστριος (Ἡροδότου II 102 ἑ), ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του ὡδήγησε τοὺς αἰγυπτιακοὺς στρατοὺς τὸ πρῶτον κατὰ τῆς Αἰθιοπίας· μολονότι δὲ τὰ περὶ τῶν ἐκστρατειῶν του εἰς ταύτην τὴν χώραν, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ δῆθεν εἶνε ἁπλοῦς θρῦλος, μνημεῖα ὅμως τῶν κατόπιν μεγάλων ἐκστρατειῶν καὶ νικῶν του ἐν Συρίᾳ κατὰ τῶν Χετταίων ἀφῆκεν ὅπως ἐν Αἰγύπτῳ ἐν Λουξὼρ καὶ Καρνάκ, οὕτω καὶ ἐν Ἀβουσιμβὲλ τῆς Αἰθιοπίας. Ἐνταῦθα ἀμέσως παρὰ τὰ νερὰ τοῦ Νείλου ἐγείρεται τυμβοειδὴς λόφος πετρώδης, ἐξ ἀμμολίθου, εἰς τὰς παρειὰς τοῦ ὁποίου σώζονται λείψανα μεγαλοπρεπῆ ναῶν, ἑνὸς μεγάλου καὶ ἑνὸς μικροῦ τῶν χρόνων τῆς βασιλείας Ραμσῆ Β', λαξευμένων εἰς τὸν φυσικὸν βράχον. Πολλοὶ ἀνδριάντες τοῦ Φαραὼ τούτου καὶ σειρὰ ἀναγλύφων ἱστορικῶν μεγίστου ἐνδιαφέροντος κοσμοῦσιν αὐτούς. Ἑκατέρωθεν ἰδίως τῆς εἰσόδου τοῦ ἑνὸς σώζονται δύο γιγαντιαῖοι ἀνδριάντες τοῦ κτίστου βασιλέως, ὕψους εἴκοσι περίπου μέτρων, ἐπὶ τοῦ σκέλους τοῦ ἑτέρου τῶν ὁποίων ὑπάρχει πολύτιμος ἐπιγραφὴ ἑλληνική, χαραχθεῖσα ὑπὸ Ἑλλήνων μισθοφόρων, οἵτινες ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Φαραὼ τῶν ἀρχῶν τοῦ ἕκτου π. Χ. αἰῶνος Ψαμμητίχου Β' (594-589) ἀνῆλθον τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Νείλου μέχρι τοῦ δευτέρου αὐτοῦ καταρράκτου.

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη μὲ γράμματα τοῦ ἀρχαίου ἰωνικοῦ ἀλφαβήτου χαραγμένη ἔχει ὡς ἑξῆς:

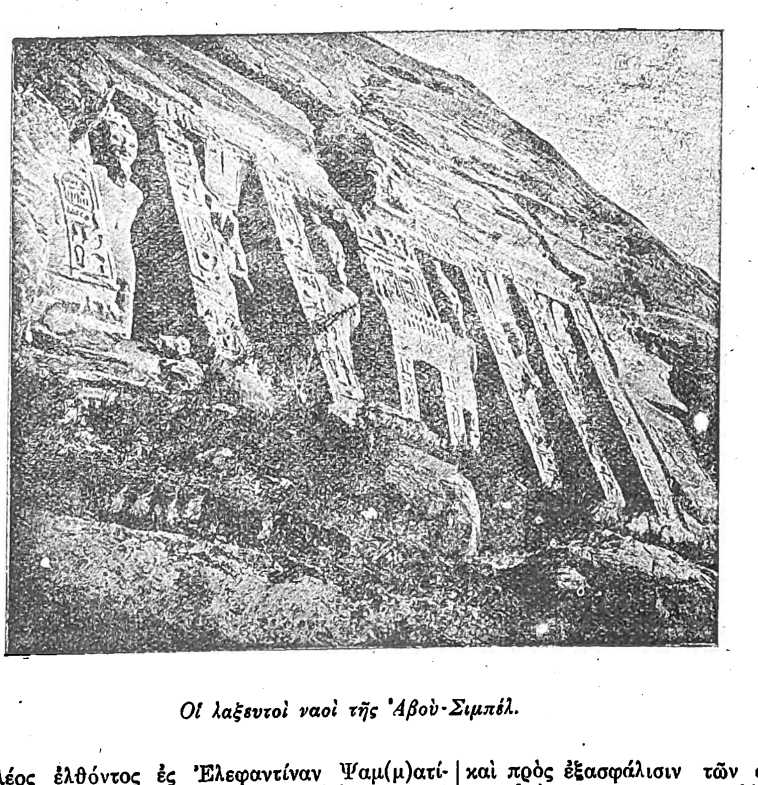

Οἱ λαξευτοὶ ναοὶ τῆς Ἀβοὺ-Σιμπέλ.

Βασιλέος ἐλθόντος ἐς Ἐλεφαντίναν Ψαμ(μ)ατίχου ταῦτα ἔγραψαν, τοὶ σὺν Ψαμ(μ)ατίχῳ τῷ Θεοκλέος ἔπλεον. Ἦλθον δὲ Κέρκιος καθύπερθε υἷις ὁ ποταμὸς ἀνίη. Ἀλλογλώσσους δ' ἦχε Ποτασὶμ τό, Αἰγυπτίους δὲ Ἄμασις. Ἔγραφε δ' ἁμὲ Ἄρχων Ἀμοιβίχου καὶ Πέλεκος Οὐδάμου, (υἷις σημαίνει ὅπου καὶ Δωρικὰ εἶναι τὰ υἷ, οἷ, πῦς. Οὐδάμου εἶναι ἀντὶ Εὐδάμου καὶ Ἀμοιβίχου ἀντὶ ὁ Ἀμοιβίχου).

Οἱ Ἕλληνες εἶχαν γνωρίσει ἐνωρὶς τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὁποία εἵλκυσε πάντοτε μὲ τὰ πλούτη καὶ θαυμάσιά της τοὺς ξένους λαούς. Ὁ Ὅμηρος τὴν ἀναφέρει εἰς τὴν Ὀδύσσειαν (δ' 351 ε', 480 ἑ. ἰδὲ καὶ ξ 257 ἑ., ρ 426 ἑ.) καὶ μολονότι τὸν ἐκεῖσε πλοῦν ὀνομάζει μακρὸν καὶ δύσκολον, ὅμως οἱ περιοδικῶς ἐπικρατοῦντες εἰς τὸ πέλαγος αὐτῆς ἄνεμοι καθιστοῦν αὐτὸ συχνάκις εὔκολον καὶ κατὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος μετάβασιν καὶ κατὰ τὴν εἰς αὐτὴν ἐπιστροφήν. Ἄλλως οἱ Αἰγαῖοι καθόλου δὲν εἶχον παύση ποτὲ ἐκ παλαιοῦ συχνάζοντες εἰς αὐτήν. Μεταξὺ τῆς μινωϊκῆς Κρήτης, τὴν δευτέραν πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδα, καὶ τῆς χώρας τοῦ Νείλου αἱ σχέσεις ὑπῆρξαν στεναί, καθὼς μαρτυροῦν ζωγραφίαι εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους ἀνδρῶν Κρητῶν φερόντων δῶρα εἰς τοὺς Φαραώ, ἐπιγραφαὶ μνημονεύουσαι τοὺς Κεφτιοὺ ἤτοι Κρῆτας· καὶ εὑρήματα ἐν Κρήτῃ ἐκ τῶν μινωϊκῶν χρόνων. Περὶ τὰ τέλη τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος καὶ τοὺς χρόνους τῆς μεγάλης ἐπιδρομῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον τῶν εἰς τὰς ἱερογλυφικὰς ἐπιγραφὰς ὀνομαζομένων «λαῶν τῆς θαλάσσης», ἤτοι τῶν παρὰ τὴν Μεσόγειον κατοικούντων Μικρασιατικῶν λαῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, Σάρδων, τὸ Δέλτα τοῦ Νείλου ἐδέχθη ἐπανειλημμένως τὴν ἐπίσκεψιν τῶν πειρατῶν καὶ λαφυραγωγῶν τούτων. Κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν αἰγυπτιακῶν ἐπιγραφῶν, οἱ λαοὶ οὗτοι ἐνικήθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Ραμσῆ Β' Μερνεφτὰ περὶ τὰ 1220 καὶ ἐπὶ τοῦ Ραμσῆ Γ' (μετὰ τὸ 1200). Ἀλλ' εἰς τοὺς μετὰ τὴν Δωρικὴν μετανάστασιν κυρίως ἑλληνικοὺς χρόνους, μόνον ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος ἡ Μίλητος πρῶτον τῆς Ἰωνίας, ὅπου ἄλλως τε αἱ παλαιαὶ ἐκεῖναι ἀναμνήσεις καὶ ζωηρότεραι, ὡς ἦτο ἑπόμενον, εἶχαν διατηρηθῆ, ἠδυνήθη ν' ἀνασυνδέσῃ μὲ τὴν Αἴγυπτον τὴν μινωϊκὴν ἐμπορικὴν παράδοσιν.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ 930 τὸ πάλαι μέγα καὶ ἰσχυρὸν αἰγυπτιακὸν Κράτος εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐξασθενῇ σφόδρα, διαιρεθὲν εἰς μικρὰς ἡγεμονίας. Πρῶτοι οἱ Λιβύες ἐπιδρομεῖς εἶχον ἐγκατασταθῆ πολυπληθεῖς εἰς τὸ πλούσιον Δέλτα. Περὶ τὰ 800 κατόπιν οἱ Αἰθίοπες ἐπέδραμον τὴν Θηβαΐδα, ἐπὶ δὲ τῆς εἰκοστῆς πέμπτης δυναστείας, τῆς ὁποίας ἱδρυτὴς ἦτο ὁ Αἰθίοψ βασιλεὺς Σαβάκων (728—716) ἐνίκησε τοὺς Αἰγυπτίους ὁ ἀσσύριος βασιλεὺς Σενναχηρεὶμ (Σαχερὶβ) τὸ 701 ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Σαβάκωνος. Ἄλλος Νούβιος ἡγεμών, κληθεὶς εἰς ἐπικουρίαν, θανατώνει τότε τοῦτον καὶ τὸν διαδέχεται 690—664, ὁ Τάρκος ἢ Ταρακὸς (αἰγυπτιαστὶ Τερχάκα ἢ Τάχαρκας), ὁ τῆς Γραφῆς Θαρακά. Διάδοχος τοῦ Σενναχηρεὶμ Ἀσσαρχαδὲν κατέστησεν ὅλως τὴν Αἴγυπτον ἀσσυριακὴν ἐπαρχίαν διαιρέσας αὐτὴν εἰς φόρου ὑποτελεῖς ἡγεμονίας, ἐλευθερωθεῖσαν ὅμως κατόπιν πάλιν ὑπὸ τοῦ υἱοθέτου τῶν ὑποτελῶν τούτων ἡγεμόνων Νεχαῶ ἢ Νεκώς, τοῦ Ψαμμητίχου Α' (664—610).

Ἡ κατάστασις αὕτη καθίστα τὴν Αἴγυπτον καθ' ὅλους τούτους τοὺς χρόνους, ἀνίκανον νὰ κατορθώσῃ τι ἀποτελεσματικῶς διὰ τῶν ἰδικῶν της ὅπλων, καὶ οὕτω ὁ Ψαμμήτιχος Α' εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας, προσελκύων εἰς αὐτὴν τοὺς πολεμικοὺς καὶ σιδηροφράκτους πειρατὰς καὶ φαλαγγίτας Ἕλληνας καὶ τοὺς Κᾶρας. Διὰ τῆς ἐπικουρίας τούτων, ἠλευθέρωσεν ὁ Ψαμμήτιχος Α', ἡγεμὼν τῆς Σαΐδος, τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων καὶ κατέβαλε τοὺς ἄλλους αὐτῆς ἐγχωρίους φεουδαρχικοὺς ἡγεμόνας (περὶ τὸ 660—645). Ἔκτοτε οἱ Ἕλληνες ἀπετέλουν τὸν πυρῆνα τοῦ αἰγυπτιακοῦ στρατοῦ καὶ πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀνατολικῶν συνόρων, τῶν ὑπὸ τῶν κατακτητῶν Ἀσσυρίων ἀπειλουμένων, συνεκεντρώθησαν οὗτοι εἰς τὸ ὠχυρωμένον παρὰ τὰς Δάφνας στρατόπεδον ἐπὶ τοῦ Πηλουσιακοῦ βραχίονος τοῦ Νείλου.

Τὸ Δέλτα, καὶ ἡ Αἴγυπτος καθόλου, ἐξη-

Digitized by Google

σφαλίσθη οὕτω καὶ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς πειρατίας, ἤνοιξεν ὅμως διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον. Οἱ Μιλήσιοι ἵδρυσαν παρὰ τὸν Βολβινικὸν βραχίονα τοῦ Νείλου ἀποικίαν, κατωτέρω τῆς Σάϊδος, τὸ «Μιλησίων τεῖχος», καὶ ἔτι ἀπωτέρω παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ κανωβιτικοῦ βραχίονος τὴν σπουδαίαν Ναύκρατιν. Κατόπιν παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἄλλα πρακτορεῖα, κλειοθέντων ὅλων τῶν ἄλλων λιμένων τῆς χώρας διὰ τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον. Ἡ Ναύκρατις ὅμως ἀπέβη τότε ὅ,τι ἀργότερα ἔγινε διὰ τὴν Αἴγυπτον ἡ Ἀλεξάνδρεια. Οἱ Ἕλληνες ἠδύναντο οὕτως ἐκεῖ ν' ἀποβλέψουν εἰς μέγα μέλλον διὰ τὴν ἐπικράτησίν των ἐν τῇ χώρᾳ. Τὴν ἀνάπτυξιν ὅμως ταύτην ἠμπόδισε ὀλίγον ὕστερα ἡ Περσικὴ κατάκτησις αὐτῆς ἐπὶ Καμβύσου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ μεγάλου Κύρου (529-522).

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ἀβουσὶρ ἢ Ἀβοὺ-Σύρ. Πολίχνη τῆς Κάτω Αἰγύπτου 40 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μεσογείου Θαλάσσης. Ἔξω τοῦ Ἀβουσὶρ εὑρίσκονται ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ τῆς Ἴσιδος καὶ φρούριον οὗτινος ὁ κεντρικὸς πύργος εἶνε ὁρατὸς ἀπὸ μεγάλην ἀπόστασιν εἰς τὰ διερχόμενα πλοῖα.

Ἐν τῇ Κάτω Αἰγύπτῳ ὑπάρχουν δύο ἄλλαι πολίχναι καλούμεναι Ἀβουσίρ: Μία πλησίον τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀθρίβιος, ἡ ἄλλη πλησίον τοῦ Καΐρου καὶ τῶν πυραμίδων.

Ἀβοὺς-σοὺδ (μουφτῆς). Τοῦρκος ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸ 1490 καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1574. Ὁ Σουλτᾶνος Σουλεϊμὰν ὁ Μέγας τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας. Τὸν ἐπωνόμασεν δέ: «στήριγμα τῆς πίστεως». Εἰς ἁρμονικοὺς ἀραβικούς, περσικοὺς καὶ τουρκικοὺς στίχους ὕμνησε τὰ θρησκευτικὰ συναισθήματα τῶν πιστῶν.

Ἀβοὺς Χασάν. Ἰουδαῖος ἰατρὸς φυσικὸς καὶ ἀστρονόμος. Ἐγεννήθη ἐν Δαμασκῷ περὶ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ ἀπέθανεν ἐν Καΐρῳ τὸ 1251. Ἤρχισε νὰ ἐξασκῇ τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν ἡλικίᾳ 18 ἐτῶν καὶ πρὶν συμπληρώσῃ τὸ εἰκοστὸν ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ σουλτάνου Almelih al Ἀμδὲζ ἰατρὸς τῆς Αὐλῆς. Ἠσπάσθη τὸν μωαμεθανισμὸν καὶ ἐγένετο βεζύρης ἐπὶ τοῦ διαδόχου τοῦ Almelih. Ὅτε ἡ Δαμασκὸς ὑπετάγη εἰς νέαν δυναστείαν ὁ Ἀβοὺς-Χασὰν ἐφυλακίσθη καὶ ἡ περιουσία του ἐδημεύθη. Ἐστραγγαλίσθη ἐν Καΐρῳ. Ἡ βιβλιοθήκη του περιεῖχε 10.000 τόμους. Συνέγραψεν ἔργα φυσικῆς καὶ ἀστρονομίας.

Ἀβουσχὲρ (Abuschechr) ἢ Βουσχήρ. Πόλις τῆς Περσιας, σημαντικὸς λιμὴν ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, 25.000 κάτοικοι, 190 χιλ. Ν. Δ. τοῦ Χιρὰζ καὶ 390 χλμ. Ν. Ἰσπαχάν, διεξάγει μέγα ἐμπόριον μετὰ τῶν Ἰνδιῶν. Συχνάζεται πολὺ ἀπὸ τὰ καραβάνια καὶ εἶναι ὁ διαμετακομιστικὸς λιμὴν τῆς Ν. Περσίας. Εἶχε καταληφθῆ τῷ 1841 ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους, θέλοντας νὰ ἐξαναγκάσουν τὸν Σάχην νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Χιράτ.

Ἀβοὺ—Ταμμὰμ—Χαβὶβ—Ἄτ—Ταΐ. Ἄραψ ποιητὴς (805—845), υἱός, κατά τινας βιογράφους του, Χριστιανοῦ. Ἐταξείδευσεν εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὸ Ἰρὰκ καὶ ἐξύμνησε τὸν χαλίφην Μαμοὺν καὶ τοὺς αὐλικούς του. Κατήρτισε μίαν ἀνθολογίαν περιλαμβάνουσαν ποιήματα 570 περίπου ποιητῶν, τὴν «Χαμασὰ» (Ἀνδρείαν). Ἀπέθανεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἄλ-Ρααδί, ἐν Βαγδάτῃ. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ τὸ «Διβάνιον», χειρόγραφα τοῦ ὁποίου σῴζονται εἰς πολλὰς βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης.

ἀβουτζέδ. Οὕτω ὀνομάζουν οἱ Ἄραβες τὸ ἀρχαῖον των ἀλφάβητον.

ἀβούτηκτος καὶ ἀβούτηχτος· ὁ μὴ βουτηχθείς· ἀβύθιστος, ἀβάπτιστος.

Ἀβούτιλον (abutilon). Γένος τῆς τάξεως τῶν Μαλαχωδῶν περιλαμβάνον περὶ τὰ ἑξήκοντα εἴδη, θάμνους ἰθαγενεῖς τῶν θερμῶν χωρῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Πολλὰ τούτων χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν διὰ τὰς ἀποχρεμπτικὰς καὶ μαλλακτικὰς ἰδιότητάς των πρὸς βρῶσιν. Μερικοὶ εἶναι κλωστικοὶ καὶ διὰ τῶν ἰνῶν των παρασκευάζονται σχοινία.

Εἰς τὴν Εὐρώπην καλλιεργοῦνται εἴδη τινὰ ἀναρριχητικά, πρὸς διακόσμησιν κιόνων καὶ ἄλλα διὰ γάστρας (A. Darwini-πορτοκαλόχρουν, A. Πριγ ήπισσα Μαρια-ροζ, Χρυσοῦν ἀνθος-κίτρινον, boule de neige-λευκόν). Εἶναι ὅμως εὐπαθῆ καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα δέον νὰ προφυλάσσωνται τοῦ ψύχους. Κοινῶς καλοῦνται παρ' ἡμῖν Καμπανέλλες. Τὸ μόνον αὐτοφυὲς ἐν Ἑλλάδι εἶδος εἶναι Ἀβούτιλον τὸ ἀβικέννειον κ. ἀγριοβαμβακιά. (Π. Γεννάδιος). Πολλαπλασιάζονται διὰ μοσχευμάτων τὸ θέρος καὶ διὰ σπορᾶς τὴν ἄνοιξιν.

ἀβοῦτος ἐν τῷ Ποντικῷ ἰδιώματι σημαίνει= αὐτός, καὶ γίνεται ἀπὸ τὸ ἐγχώριον δεικτικὸν ἐπίρρημα ἀὰ (ἰδοὺ) afia (τουρκιστὶ = ἰδοὺ) καὶ τὸ *οὗτος*, τὸ δὲ *β* εἶνε συνοδίτης φθόγγος, διὰ νὰ μὴ ἀποτελεσθῇ χασμῳδία (σύγκρινε: ᾠὸν > ᾠβόν, πέλαο > πέλαβο κτλ). Τὸ θηλυκόν: ἀβούτ *ε* δηλ. ἀβούτ *η* ὅπου τὸ *η* κρατεῖ τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ προφοράν. Ὑπάρχει καὶ ὁ τύπος *ἀοῦτος* χωρὶς τὸν συνοδίτην φθόγγον *β*.

Ἀβοὺ Χανιφά. Ἄραψ νομομαθὴς (700-767), θεμελιωτὴς τοῦ δόγματος τῶν Χανεφιτῶν, ἑνὸς τῶν τεσσάρων ὀρθοδόξων δογμάτων τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Καλεῖται συνήθως «Ἰμὰμ Ἀζὰμ» (ὁ Μέγιστος Ἰμάμης). Ἦτο ἀνὴρ μεγίστης μορφώσεως καὶ ἀγαθότατος, ἠρνήθη δὲ νὰ δεχθῇ τὴν θέσιν Καδῆ τῆς Βαγδάτης. Ἐθανατώθη διαταγῇ τοῦ Χαλίφου Ἀβδ-Ἀλλὰχ Β', τοῦ ὁποίου εἶχε καταπολεμήσει τὴν αἵρεσιν. Ἀργότερον, τῷ 1067, ἱδρύθη πρὸς τιμήν του μαυσωλεῖον καὶ σχολή, ὅπου ἐδιδάσκετο τὸ δόγμα του.

Ἀβοὺ Χανιφά. Ἄραψ, κτηνίατρος, ζήσας περὶ τὸ ἔτος 903, γνωστὸς δὲ διὰ τὰ συγγράμματά του περὶ γεωργίας καὶ κτηνιατρικῆς.

ἄβρα ἡ εὐνοουμένη δούλη· λέξις συνήθης εἰς τὴν Ἁγ. Γραφὴν καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους· εἶναι σημιτική.

ΑΒΡΑΑΜ, ΑΡΧΗΓΕΤΗΣ ΤΩΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΩΝ

Τὰ πορίσματα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τῆς προελεύσεώς του καὶ τῆς ἱστορίας του.—Ὁ Ἀβραὰμ ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος ἑνὸς ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ἀβραάμ· τρόπον τινὰ Ὑψιπάτριος, διότι τὸ ὄνομα σημαίνει «ὁ πατὴρ (μου) εἶνε ὑψηλός»: Ἀλλέως ἐν Γενέσει ιζ' 5, ὅπου ὁ Θεὸς λέγει πρὸς αὐτόν· καὶ ἔσει Πατὴρ πλήθους ἐθνῶν καὶ οὐ κληθήσεται ἔτι (πλέον) τὸ ὄνομά σου Ἀβράμ, ἀλλ' ἔσται Ἀβραὰμ τὸ ὄνομά σου, ὅτι πατέρα πολλῶν ἐθνῶν τέθηκά σε — ἂν καὶ ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς ἁπλοῦν λογοπαίγνιον, (δυνατὸν εἶνε ὅτι τὸ râhâm ἀρχικῶς ἦτο μόνον διαλεκτικὴ μορφὴ τοῦ râm), ὡς ἄδηλος δὲ ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος. Μαρτυρημένον ὅμως εἶναι τὸ ὄνομα Abram ἢ Abiram μὲ τὴν σημασίαν: «ὁ πατὴρ (μου) εἶναι Ὑψηλός», τουτέστι Ὑπέροχος, Διαπρεπής. Ὁ Ἀβραὰμ εἶναι ὁ προπάτωρ καὶ ἀρχηγέτης τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁ πρῶτος δὲ τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

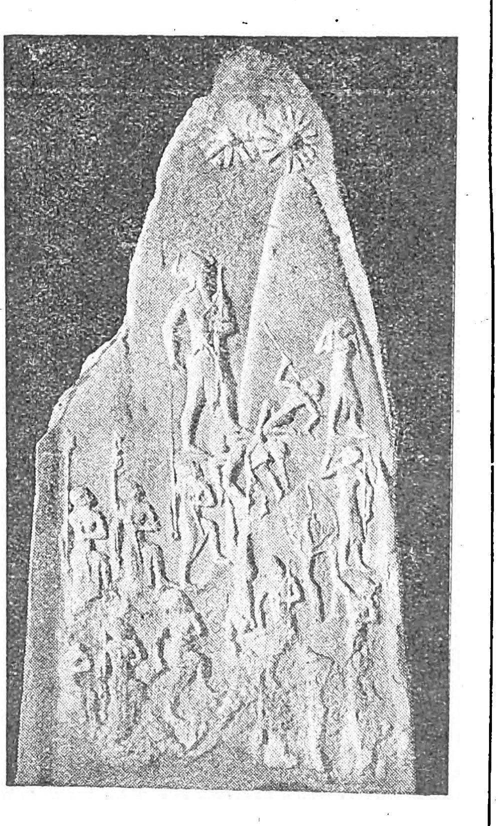

Στήλη τοῦ Ναρὰμ-Σίν.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγάδης, Ναρὰμ-Σίν, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὑποτελῶν του, καταδιώκει τὸν ἐχθρὸν εἰς κατάφυτον ὄρος μέχρι τῆς βάσεως ἀπροσπελάστου κορυφῆς. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης, ὁ ἐλαμίτης κατακτητὴς Σουτροὺκ-Ναχουντὲ ἐχάραξεν ἐπιγραφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγάδης, κάτωθι τῶν θείων συμβόλων. Τὸ μνημεῖον τοῦτο εἶναι ἀναγλυφικὸν ἀριστούργημα τῆς 3ης χιλιετηρίδος, ἐγερθὲν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Εὐφράτου.

Καταγωγὴ καὶ ζωὴ αὐτοῦ περιγράφονται ἐν Γενέσει μετὰ τὰς γενεαλογίας τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε Ἰάφεθ τοῦ νεωτάτου, Χὰμ τοῦ δευτέρου κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ Σὴμ τοῦ πρεσβυτέρου (κεφ. ι'), τὴν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν (κεφ. ια' ἐδάφιον 1-9) καὶ τὴν ἐπανάληψιν τῆς γενεαλογίας τοῦ Σὴμ (ἐδάφ. 10-25) μέχρι τοῦ ἐκγόνου αὐτοῦ Θάρα, πατρὸς τοῦ Ἄβραμ, τοῦ Ναχὼρ καὶ τοῦ Ἀρράν, πατρὸς τούτου τοῦ Λὼτ καὶ ἀποθανόντος ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἐν Οὒρ τῶν Χαλδαίων. Ἡ γενέτειρα αὐτὴ καὶ τοῦ Ἀβραὰμ πόλις Οὒρ ἢ Οὐρού, ἦτο ἡ ἀρχαιοτάτη μεταξὺ τῶν μητροπόλεων τῆς νοτίας Χαλδαίας, καθὼς εἶνε γνωστὸν ἐκ τῆς βαβυλωνιακῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία διεφωτίσθη καὶ διαφωτίζεται ὁλοὲν καὶ μὲ ἄλλα πολλὰ σημαντικὰ λείψανα μεγάλων κτισμάτων καὶ μὲ τὰ ἐνεπίγραφα ἰδίως μνημεῖα τῆς χώρας, ἀνερχόμενα εἰς τὸ φῶς διὰ τῶν σπουδαιοτάτων εἰς πάντα τὰ σημεῖα αὐτῆς ἐνεργουμένων ἀνασκαφῶν. Αἱ ζητήσεις αὗται ὑπῆρξαν ἀποκαλυπτικώταται πάντοτε διά τε τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν πολιτιστικὴν ἱστορίαν τῶν ἐθνῶν τῆς Μεσοποταμίας, τῶν Σημιτικῶν καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν μεγάλων φορέων πολιτισμοῦ παναρχαίου ἐκεῖ, τῶν μὴ Σημιτῶν δηλαδὴ Σουμερίων —, μέχρι τριῶν καὶ τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν π. Χ. καὶ ἐπέκεινα πιθανῶς. Διότι τοῦ ἰδίου χαρακτῆρος μὲ τὸν Σουμεριακὸν τοῦτον πολιτισμὸν μνημεῖα πολὺ σημαντικὰ καὶ προφανῆ, καὶ ἐπιγραφαὶ μὲ προσόμοια σφηνοειδῆ γράμματα, καὶ τέχνης ἔργα κάλλιστα γλυπτὰ ἢ ἐγχάρακτα, καὶ σκεύη πήλινα καὶ χαλκᾶ, χρυσᾶ δὲ καὶ ἀργυρᾶ κοσμήματα, παρουσίασαν ἐσχάτως αἱ ἀνασκαφαὶ εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τῶν ποταμῶν τοῦ Πεντζὰμπ ἐκ τῆς τρίτης π. Χ. χιλιετηρίδος. Ἐδῶ δὲ πρὸ παντὸς δύνανται αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἐν λόγῳ πολιτισμοῦ καὶ ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀνάπτυξις νὰ ἀναχθοῦν μετὰ βεβαιότητος σήμερον, καὶ μέχρις ἀρκετῶν χιλιάδων ἀκόμη ἐτῶν πρὸ τῆς τρίνης καὶ τετάρτης π. Χ. χιλιετηρίδος.

Πόθεν ὡρμήθη ὁ Ἀβραάμ.

Εἰς τὴν γειτονείαν τῆς Οὒρ θέτει καὶ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Πύργου τῶν γλωσσῶν μία παραλλαγὴ τῆς περὶ αὐτοῦ ἀφηγήσεως ἐν τῇ Χαλδαϊκῇ παραδόσει, ἐκ τῆς ὁποίας εἰσήχθη σχεδὸν ὁμοιόμορφος ἡ ἱστορία αὕτη καὶ εἰς τὰ ἱερὰ τῶν Ἑβραίων βιβλία. (Γένεσις ς' ε.). Ἀλλ' ἡ γενικώτερον παραδεδεγμένη παράδοσις εἶνε, ὅτι ἡ θέσις τοῦ Πύργου τῶν γλωσσῶν ἔκειτο ὄχι μακρὰν τῆς Βαβυλῶνος, ἢ καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς Βαβυλῶνος, τὴν ὁποίαν καὶ ἡ Γραφὴ ὀνομάζει (Γένεσις ια' 4.8.9.)· μόνον ὅτι ἡ ἐτυμολογία αὐτῆς εἰς τὸ ἑβραϊκὸν βιβλίον ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴν λέξιν belel, σημαίνουσαν συγχέειν, εἶναι ἐσφαλμένη, διότι Βαβυλὼν καὶ βαβυλωνιαστὶ Bab-ilou (πρβ. τὸ τουρκοαραβικὸν Bab-i-choumajoun = Ὑψηλὴ Πύλη) σημαίνει «Πύλη τοῦ θεοῦ ilou». Αὐτὸν δὲ τὸν Πύργον οἱ παλαιοὶ Χαλδαῖοι ἐταύτιζον πρὸς τὴν Ζιγκουρὰτ (πύργον) τῆς πόλεως Borsippa, ἥτις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ναβουχοδονόσορος εἶχε μείνῃ ἀσυντέλεστος ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Συνέκειτο δὲ αὕτη ἐξ ἑπτὰ ἐπαλλήλων ἀνδήρων τετραγωνικῶν, ἑνὸς ἑκάστου μικροτέρου τοῦ ὑποκειμένου καὶ ἀφιερωμένου εἰς διάφορον θεόν. Τὸ κατώτερον ἑπομένως τετραγωνικὸν ἄνδηρον ἦτο τὸ μέγιστον, μικρότατον δὲ τὸ ἀνώτατον. Ὀκτὼ ἦσαν τὰ ἄνδηρα, ὑπερκείμενα ἐπὶ πλατυτάτου στερεοβάτου.

Ἡ Οὒρ εἶχε καταλάβῃ καὶ τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν μητροπόλεων τῆς Βαβυλωνίας περὶ τὰ 3000 ἢ 2900 ἔτη πρὸ Χριστοῦ, τουτέστι μίαν ἤδη χιλιετηρίδα πρὶν γεννηθῇ εἰς αὐτὴν ὁ Ἀβραάμ, τιθεμένου κατὰ πιθανολογίαν εἰς τὰ 2000 περίπου πρὸ Χρ. Προηγουμένως τὴν ἡγεμονίαν τῆς Χώρας εἶχον εἰς χεῖρας των οἱ βασιλεῖς τῆς πόλεως Ἀγάδης ἀφοῦ ἀκόμη πτωτήτερα οἱ τῆς πόλεως Κὶς (Kish), κειμένης πολὺ πλησίον τῆς Βαβυλῶνος, ἤδη περὶ τὰ 4000 πρὸ Χριστοῦ εἶχον ἀναδειχθῇ ἡγεμόνες πάσης τῆς χώρας τῶν Σουμερίων, κατέκτησαν δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ τὴν νοτίαν Χαλδαίαν μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ τὰ βορειότερα τῆς Μεσοποταμίας μέχρι τοῦ Βὰν τῆς Ἀρμενίας, ἔτι δὲ καὶ μέρος τοῦ πρὸς ἀνατολὰς πέραν τοῦ ποταμοῦ Εὐλαίου (Oulaï) ἐκτεινομένου Ἐλάμ, πρωτεύουσαν ἔχοντος τὰ Σοῦσα καὶ ἑστίαν ἤδη ἀκμαίου πολιτισμοῦ, προγενέστερου ἴσως καὶ τοῦ τῶν Χαλδαίων. Τὴν τοῦ Κὶς ταύτην δυναστείαν κατέλυσαν οἱ περὶ τὴν Ἀγάδην Σημῖται διὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως των Σαργὼν Α' περὶ τὰ 3780, τοῦ ὁποίου ἡ κατὰ τὸν δημώδη θρῦλον τῶν χρόνων ἐκείνων παιδικὴ ἱστορία παρουσιάζει ὁμοιότητα πρὸς τὴν τοῦ Μωϋσέως, τοῦ σωθέντος ἐκ τῶν ὑδάτων διὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Φαραὼ καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐκθέτων μεγάλου Κύρου καὶ Ρωμύλου. Ὁ Σαργὼν ἥνωσε πᾶσαν τὴν Βαβυλωνίαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον καὶ τοὺς νόμους του, κατέκτησε τὸ Ἐλὰμ καὶ ἐπέδραμε τὴν χώραν τῶν Χετταίων εἰς τὴν βορείαν Συρίαν καὶ τὴν Ἀδιαβηνὴν τῆς Ἀσσυρίας, βορειότερα. Ὁ περὶ τὰ 3750 διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱός του Ναραμσὶν ὑπῆρξεν ἐφάμιλλος τοῦ πα

Digitized by Google

τρός. Σώζεται ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ ἀνάγλυφος παράστασις τῶν πολέμων του κατὰ τῶν ὀρεινῶν τοῦ ὄρους Ζάγρου· ἐνῷ ὁ βασιλεὺς καταβάλλει τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, οἱ στρατιῶται του ἀναρ(.)χῶνται τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους, σαρώνοντες τὰ πάντα ἔμπροσθέν των. Ὁ Ναραμσὶν ὑπῆρξε καὶ μέγας κτίστης, ἀνεγείρας καὶ αὐξήσας τοὺς κυριωτέρους ναοὺς διαφόρων πόλεων τῆς Χαλδαίας, τὰ δὲ σωζόμενα λείψανα τῆς συγχρόνου του τέχνης δεικνύουν σπανίαν τελειότητα. Μικρὸν ὅμως μετ' αὐτὸν ἡ μὲν Ἀγάδη ἐξέλιπε, ἡ δὲ ἡγεμονία τῆς χώρας μετεβιβάσθη ἀπὸ τῶν Χαλδαίων τοῦ βορρᾶ—τῶν Ἀκκαδίων λεγομένων—εἰς τὴν τοῦ νότου Χαλδαίων ἤτοι ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Σημιτῶν εἰς τὴν τῶν Σουμερίων.

Τότε δέ, μετά τινας αἰῶνας ἀγνωστοτέρας ἱστορίας, ἐμφανίζεται ἡγεμονίδα θέσιν κατέχουσα ἡ πόλις Οὔρ, περὶ τὰς 3000 ἢ 2900 ἔτη πρὸ Χριστοῦ. Τῆς δυναστείας ταύτης ὁ πρῶτος βασιλεὺς Οὐρεγκοὺρ εἶναι καὶ ὁ περιφημότατος πάντων. Τὰ λείψανα τῶν ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς διαφόρους ἄλλας πόλεις κτισθεισῶν Ζιγκουρὰτ δεικνύουν γιγαντιαίας διαστάσεις. Αἱ τέσσαρες γωνίαι των ἦσαν προσανατολισμέναι πρὸς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Μέχρι σήμερον τὰ ἐρείπια μιᾶς ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν Οὐρούκ, κειμένην βορειότερα τῆς Οὔρ καὶ παρὰ τὸν Εὐφράτην, ὁμοίως, ἀποτελοῦν μικρὸν βουνὸν ὕψους τριάκοντα πέντε μέτρων καὶ πλάτους μιᾶς ἑκάστης πλευρᾶς ἑβδομήκοντα περίπου. Ἐχρειάσθησαν δὲ διὰ τὴν κτίσιν τοῦ πυργοειδοῦς τούτου ναοῦ ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἑκατομμύρια πλίνθων. Ἀκόμη μεγαλύτερος τοῦ μονάρχου Οὐρεγκοὺρ ἀνεδείχθη ὁ υἱός του Δούγκι. Ὁ τοποτηρητὴς δὲ ἀμφοτέρων ἐν τῇ πόλει Ζιρπούλᾳ, μητροπόλει καὶ ταύτῃ Σουμεριακῇ, ὁ Γκουδέα, γενόμενος καὶ αὐτὸς μέγας κτίστης, ἀνῳκοδόμησε πολυτελεῖς ναούς, διὰ τοὺς ὁποίους ξυλικὴν καὶ μέταλλα καὶ λίθους διορίτην καὶ γρανίτην μετέφερεν ἐκ τῶν ὀρέων Ἀμανοῦ καὶ Λιβάνου. Εἰς τὰ κτίσματα ταῦτα διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἀνευρέθησαν καὶ διατηροῦνται εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου τῶν Παρισίων ἐπιγραφαὶ χαραγμέναι ἐπὶ λίθου, ἀνάγλυφα, ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἐξ ὀπτῆς γῆς. Δεικνύει δὲ ἰδιότητας ἡ τέχνη αὕτη, αἱ ὁποῖαι ὡς πρὸς τὴν γλυπτικὴν παρουσιάζουν τὴν Χαλδαίαν ὡς ἀξίαν ἀνταγωνίστριαν τῆς συγχρόνου τότε καὶ μεγάλως ἤδη ἀκμαζούσης Αἰγύπτου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δούγκι σκοτεινοτέρα πάλιν γίνεται ἡ ἱστορία. Τὸ κράτος ἔχασε τὴν ἑνότητά του καὶ αἱ πόλεις τῆς νοτίας Χαλδαίας (τῆς Σουμερίας) ἔγιναν αὖθις ἀνεξάρτητοι ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Ἀλλ' ἡ Οὔρ ἐξηκολούθησεν ἀρκετὰ πάντοτε ἀκμάζουσα, ὥστε ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη νὰ θεωρεῖται ὡς ἡ μητρόπολις τῆς χώρας, ὥστε οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ ἀξιώσῃ μόνιμον κυριότητα ἐπὶ ταύτης, ἂν ἡ Οὔρ δὲν ὑπέκυπτεν εἰς αὐτόν. Περὶ τὸ 2500 βασιλίσκοι ἄλλων πόλεων ἠγωνίσθησαν νὰ γίνουν κύριοι αὐτῆς, ἀλλὰ περὶ τὸ 2400 ἐξεβλήθησαν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς πόλεως Νιπούρ, τοῦ ὁποίου οἱ διάδοχοι ἐβασίλευσαν ἐνδόξως, ἔφεραν δὲ τὰ ὅπλα των καὶ μέχρι Συρίας, ἕως οὗ ἀντικατεστάθησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ δυναστείας καταγομένης ἐκ τῆς πόλεως Λαρσάμ. Ἀλλὰ περὶ τὰ 2285 οἱ πρώην ὑποτελεῖς τῶν Χαλδαίων Ἐλαμῖται ἀπετίναξαν τὸν ζυγόν, καὶ ἐπιδραμόντες τὴν Μεσοποταμίαν προσήρτησαν καὶ τὴν Χαλδαίαν εἰς τὸ κράτος των. Καὶ ἡ Οὔρ ἐξέπεσε τοιουτοτρόπως τότε ἐκ τῆς παλαιᾶς της θέσεως· ἀλλὰ ἡ Χαλδαία ἐν γένει ἀνέκτησεν αὖθις τὸ 2232, τὴν κυρίαρχον θέσιν της, ἀφοῦ μία νέα, εἰς τὴν Βαβυλῶνα ἐνθρονισθεῖσα δυναστεία, ἀραβικῆς καταγωγῆς ὡς φαίνεται, (οἱ Σημῖται ἐπίσης ἄραβες νομάδες ποτὲ δὲν ἔπαυσαν ἔκτοτε διαρκῶς ἐπὶ χιλιετηρίδας εἰσδύοντες καὶ ἐγκαθιστάμενοι εἰς τὴν Μεσοποταμίαν), μίαν μετὰ τὴν ἄλλην ἀπέσπασε τὰς πόλεις ἀπὸ τῆς κατοχῆς τῶν Ἐλαμιτῶν. Ἐπὶ τοῦ τελευταίου βασιλέως τῆς δυναστείας ταύτης, αὖθις ἐγχώριος βαβυλώνιος ἡγεμὼν ἀνεδείχθη εἰς τὴν Βαβυλῶνα, νικήσας τὸν ἀντίπαλόν του πλησίον τῆς Οὔρ, καὶ τούτου υἱὸς ὑπῆρξεν ὁ μέγας ἐν τῇ ἱστορίᾳ μονάρχης Χαμμουραβὶ (2067—2025 κατὰ νεώτατον ἀστρονομικὸν ὑπολογισμὸν) ὅστις ἀφαιρέσας ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὴν Οὔρ, ἠνάγκασε τὸν ἴδιον νὰ καταφύγῃ εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἐλάμ. Οὕτως ὅμως καὶ αἱ σουμεριακαὶ πόλεις (τῆς νοτίας Χαλδαίας) ἀπώλεσαν τὴν αὐτονομίαν των, οἱ δὲ σημῖται ἐπεκράτησαν ἐπὶ τῶν παλαιῶν λαῶν τῆς Μεσοποταμίας (τῶν σουμερίων), καὶ τὴν κυριαρχικήν των ταύτην θέσιν διετήρησαν μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς βαβυλωνιακῆς μοναρχίας, καταλυθείσης τὸ 538 π. Χ. ὑπὸ τοῦ Πέρσου κατακτητοῦ Κύρου. Κατὰ τοὺς περσικοὺς χρόνους ἡ Οὔρ ἦτο μικρὰ πλέον πόλις, ἀφοῦ ἐπὶ τόσους μακροὺς αἰῶνας, χιλιετηρίδας πρότερον, ὑπῆρξεν ἡγεμονὶς ἀκμαία καὶ ἔνδοξος, καὶ διὰ τὴν πολιτικήν της δύναμιν καὶ διότι, κειμένη κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐκείνην ἐποχὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτου ἐπὶ τῆς θαλάσσης σχεδὸν—διότι ὁ περσικὸς κόλπος εἰσέδυε τότε μέχρις αὐτῆς,— ἦτο πάντοτε καὶ ἡ μεγάλη ἀποθήκη τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ Μεσοποταμίας καὶ Ἰνδιῶν, ὅπως σήμερον ἡ Βασόρα (Basra). Εἰς τὰ μεγάλα της ἐρείπια (ἀραβιστὶ σήμερον Mughair, ἤτοι Ἀσφαλτόπολις), ἐξακολουθοῦν σήμερον αἱ ἀνασκαφαί, εἰς φῶς φέρουσαι σπουδαῖα μνημεῖα τῆς παλαιᾶς της δυνάμεως καὶ δόξης.

Ὁ Ἀβραὰμ κατὰ τὴν Βίβλον

Ἀλλ' ἐξ ὅλης ταύτης τῆς λαμπρᾶς ἱστορίας τῆς χώρας ἁπάσης, ἐξ ἧς ὡρμήθη ὁ Ἀβραάμ, καὶ ἰδιαιτέρως τῆς πόλεως, ἐν ᾗ αὐτὸς ἐγεννήθη καὶ ὁ πατήρ του ἤδη, οὐδὲ ἀκτὶς φωτὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἑβραϊκὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν

Ἀγαλμάτιον τοῦ Γουδέα.

ἐξ αὐτοῦ μόνον γνωστὴν περὶ τοῦ προσώπου του παλαιὰν ἀφήγησιν. Τὸ βιβλίον τοῦτο, ἡ Γένεσις, ἀποτελεῖ, ὡς γνωστόν, μετ' ἄλλων τεσσάρων, τῆς Ἐξόδου τοῦ Λευιτικοῦ, τῶν Ἀριθμῶν, τοῦ Δευτερονομίου, τὴν ὑπὸ τῶν Πατέρων πρῶτον τῆς Ἐκκλησίας ὀνομασθεῖσαν οὕτω Πεντάτευχον (ἤτοι τὴν Πεντάτομον, τόμος ὅμως μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ τεύχους, ἤτοι τοῦ κυλίνδρου, διότι κύλινδροι ἦσαν τὰ τότε βιβλία) καὶ θεωρεῖται ἔργον τοῦ Μωϋσέως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς καὶ ἡ πεποίθησις, ὅτι αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς εἶναι ὁ συντάκτης του (χίλια σχεδὸν ἔτη μετὰ τὸν Ἀβραάμ), ὡς ἄρθρον πίστεως. Ἀλλ' ἡ νεωτέρα θεολογία, χωρὶς νὰ παύῃ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι ἀληθῶς χριστιανική, ὄχι ἀσυμφώνως ἄλλως καὶ πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος: «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς», δὲν ἀμελεῖ τὴν ἔρευναν, ἀλλ' οὔτε καὶ θεωρεῖ αὐτὴν ἐμπόδιον πρὸς τὴν Πίστιν, οὔτε ὡς κατάλυσιν τῆς Πίστεως, ἀλλ' ὡς ἐμβάθυνσιν μάλιστα εἰς αὐτήν, καὶ ὡς φωτισμὸν τῆς πρὸς Αὐτὴν φερούσης ὁδοῦ τὸ ἔργον τοῦ ὑπὸ σοφίας ἀνθρωπίνης ὁδηγουμένου καὶ ὑπὸ ὑψηλοτέρας ἀγάπης πρὸς τὰ ἱερὰ καὶ θεῖα ἐμπνευσμένου ἐρευνητοῦ, ὅταν οὗτος ταῦτα ὡς τοιαῦτα ἐξετάζῃ. ἐνῷ συνάμα τὴν κρίσιν του κρατεῖ ἐλευθέραν διὰ νὰ διακρίνῃ καὶ ὀρθῶς κρίνῃ τὰ ἀνθρώπινα καὶ τὰ φυσικὰ ὡς τοιαῦτα ἐπίσης. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι ὄχι μόνον ἡ Προτεσταντική, ἀλλὰ καὶ ἡ ρωμαϊκὴ καθολικὴ ἐκκλησία, ἐφόσον καὶ αὐτὴ τὴν ἐπιστήμην θεραπεύει καὶ δὲν παραγνωρίζει, τοιούτους ἐρευνητὰς πολλοὺς καὶ μεγάλους τρέφει εἰς τοὺς κόλπους της καὶ ἀποδέχεται αὐτοὺς ὡς στύλους τῆς πίστεως καί, ἰδικά της ἑκατέρα, πιστὰ τέκνα.

Ἀλλὰ περὶ τῆς καθόλου ταύτης Βιβλικῆς ἐπιστημονικῆς ζητήσεως οἰκειότερος τόπος θὰ εἶναι νὰ γίνῃ λόγος ἰδιαιτέρως εἰς τὰ ἄρθρα *Γένεσις*, *Πεντάτευχος* καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἔτι δὲ καὶ σποράδην ἀλλαχοῦ. Ἐδῶ ἀνήκουν μόνον ὅσα συνάφειαν ἔχουν πρὸς τὴν ἐν τῇ Γενέσει ἀφήγησιν περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἀβραὰμ καὶ ἄμεσον σχέσιν πρὸς ἐκτίμησιν αὐτῆς καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀρχηγέτου τῆς ἑβραϊκῆς φυλῆς καθόσον μεγάλοι θεολόγοι συγγραφεῖς καὶ Βιβλικοὶ ἐρευνηταὶ καθοδηγοῦσιν ἡμᾶς εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦτο θέμα καὶ καθόσον δυνατὸν εἶναι νὰ ἀντλήσωμεν χρήσιμά τινα πράγματα ἐξ αὐτῶν ἐνταῦθα, ἀνήκοντα εἰς τὰς στοιχειώδεις ἁπλῶς γνώσεις περὶ τῆς γενέσεως καὶ συγκροτήσεως τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Πεντατεύχου εἰς κανὲν σημεῖον δὲν δεικνύει ἀναφοράν τινα συγγραφικὴν πρὸς τὸν Μωϋσέα, οὐδὲ μνημονεύεται ἐν γένει αὐτόθι τὸ ὄνομά του. Ἄλλο ζήτημα εἶναι ποῖα μέρη τῆς Πεντατεύχου, καθόλου, ἰδιαιτέρως ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὴν θρησκευτικὴν νομοθεσίαν, ἐπήγασαν ἐξ αὐτῆς τῆς γραφίδος τοῦ Παλαιοῦ Μωϋσέως. Διότι ναὶ μὲν κατ' αὐτὴν τὴν μαρτυρίαν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἡ γραφὴ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δαυὶδ τοὐλάχιστον, ἤτοι περὶ τὰ 1000 πρὸ Χ. ἦτο ἐν χρήσει· ἀλλ' εἶναι πιθανώτατον ὅτι καὶ πρὸ τούτου ὑπῆρξαν εἰς τὰ ἱερὰ τῆς χώρας ἀναγραφαὶ διάφοροι καὶ γραπταὶ παραδόσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν λατρείαν, ἔτι δὲ εἰς τὰς πόλεις ἀναγραφαὶ ἀστικοῦ περιεχομένου ἢ γενεαλογικοὶ κατάλογοι καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰ παλαιὰ ἐν Χαναὰν ἱερὰ τοῦ Βάαλ καὶ τῆς Ἀστάρτης παρέλαβον οἱ Ἰσραηλῖται, δίδοντες συνάμα εἰς αὐτὰ διὰ τὴν λατρείαν τοῦ ἰδικοῦ των θεοῦ Γιαυὲ (Jahveh), ἀνώτερον κῦρος, προσεπενόησαν, καὶ ἐνδεχομένως ὡς ἐπίσημον δηλωτικὸν τῆς ἱερότητος τῶν τόπων τὴν εἴδησιν κατέγραψαν, ὅτι καὶ αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος ἐκ τῶν Πατριαρχῶν των εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ ἱερὸν ἤγειρε βωμὸν ἢ ἐφύτευσε δένδρον ἢ τι τοιοῦτον ἔπραξε, ὅπως π.χ. ὁ Ἀβραὰμ (Γεν. κα' 33) καὶ ἐφύτευσεν Ἀβραὰμ ἄρουραν (ἢ δρυμὸν) ἐν Βηρ-σαβεὲ (Berseba ἐν γῇ Φιλισταίων) καὶ ὁ Ἰακὼβ κη' 10—18, ὅστις ἔλαβεν τὸν λίθον ὃν ἔθηκεν ἐκεῖ πρὸ κεφαλῆς αὐτοῦ (ὡς προσκέφαλόν του) καὶ ἔστησεν αὐτὸν ὡς στήλην καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Οἶκον Θεοῦ (Βαιθὴλ ἤτοι Beth-El). Τοιουτοτρόπως μετά τινος βεβαιότητος δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ πρὸ τῶν ἀπὸ Σαοὺλ καὶ Δαυὶδ βασιλικῶν χρόνων πρόσωπά τινα ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ ὡς εἶναι ἑπόμενον πρόσωπα τοιαῦτα ἐκ τοῦ ἱερατείου, ἐνησχολήθησαν μὲ συγγραφικὰ ἔργα. Τὸ φοινικικὸν ἄλλως ἀλφάβητον,—ὅμοιον καὶ πρὸς τὸ ἀρχαιότατον καθὸ ἐκ τοῦ φοινικικοῦ ἀπορρεῦσαν ἑλληνικόν —, ὅπερ καὶ οἱ Ἑβραῖοι κατ' ἀρχὰς μετεχειρίσθησαν, ἦτο πάντως ἐν χρήσει εἰς τὴν γειτονείαν των περὶ τὰ 1200 π. Χ. ὡς ἀπέδειξαν νεωστὶ ἀνασκαφαὶ καὶ εὑρήματα ἐν Συρίᾳ, καὶ ἐν γένει ἀποδεκτὸν θεωρεῖται ὅτι πρὸ τοῦ 1200 μὲν περίπου προφορικὴ μόνον ἦτο ἡ μετάδοσις ᾀσμάτων καὶ ἀφηγήσεων, περὶ τοὺς αὐτοὺς ὅμως χρόνους, περὶ τὰ 1200, εἰς οὓς π. χ. ἀνήκει τὸ θαυμάσιον ᾆσμα τῆς Δεβώρας ἐν Κριτῶν ε', ἤρχισε καὶ ἡ συγγραφικὴ ἐνασχόλησις παρ' Ἑβραίοις. Περὶ τὰ 1000 πρὸ Χριστοῦ κατόπιν τίθεται ἡ συγγραφὴ χρονικῶν, πλὴν ποιητικῶν ἄλλων λογοτεχνικῶν ἔργων καὶ περὶ τὰ 950 ἡ δραστηρία ἐργασία πρὸς μίαν ἀνωτέραν πλέον καὶ ποικίλην λογοτεχνικὴν συγγραφικὴν τῶν Ἑβραίων παραγωγήν.

Ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς πεντατεύχου καθόλου ὑπάρχουν σπουδαῖοι λόγοι, κατὰ τοὺς ἐρευνητάς, ἀποδεικνύοντες ὅτι ἀδύνατον εἶνε νὰ συνεγράφη κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως, ἤτοι χρόνον ἱκανόν, αἰῶνάς τινας μᾶλλον πρὸ τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν βασιλέων. Ἐν Δευτερονομίῳ π. χ. α' 1, ὁ συγγραφεὺς λέγει, ὅτι ὁ Μωϋσῆς ἐλάλησε παντὶ Ἰσραὴλ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἐν τῇ ἐρήμῳ κέ. καὶ γ' 8 ἑ., ὅτι τὴν γῆν οἱ Ἑβραῖοι ἔλαβον ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐκ χειρῶν δύο βασιλέων τῶν Ἀμορραίων, «οἳ ἦσαν πέραν τοῦ Ἰορδάνου—καὶ τὴν γῆν ἐκείνην ἐκληρονομήσαμεν ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ», ἐννοῶν οὕτω τὴν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰορδάνου χώραν. Ἀλλ' ἦτο παρὰ τοῖς Ἑβραίοις πανθομολογουμένη παράδοσις, ὅτι ὁ Μωϋσῆς οὐδέποτε ὑπερέβη τὸν Ἰορδάνην, δι' ἐκείνων ἄρα τῶν λεγομένων ἔπρεπε νὰ ἐννοῇ τὴν δυτικῶς τοῦ ποταμοῦ χώραν, ἂν ὁ ἴδιος εἶχε γράψῃ αὐτά. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Γενέσει ιβ' 6 λέγεται περὶ Ἀβραὰμ ὅτι διώδευσεν ἐν Χαναὰν ἕως τοῦ τόπου Συχέμ, κατῴκουν δὲ τότε τὴν γῆν ταύτην (τὴν χώραν δηλαδὴ) οἱ Χαναναῖοι, ὅπερ ἐπαναλαμβάνεται καὶ ιγ' 7.8 περὶ τῶν χρόνων Ἀβραὰμ καὶ Λὼτ («οἱ δὲ Χαναναῖοι καὶ οἱ Φερεζαῖοι τότε κατῴκουν τὴν γῆν»), ὥστε ὁ συγγραφεὺς ἀποβλέπει πρὸς τοὺς χρόνους τοῦ Μωϋσέως καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ ὡς πρὸς μακρυνοὺς καὶ πρὸ πολλοῦ παρελθόντας, δὲν δύναται ἑπομένως νὰ εἶνε ὁ αὐτὸς καὶ ὁ Μωϋσῆς. Ὅπερ δὲ σπουδαιότερον, ἐν Ἐξόδῳ κα' κγ' λόγος γίνεται περὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ ὡς περὶ λαοῦ ἐπὶ Μωϋσέως πρὸ πολλοῦ ἤδη γεωργικοῦ καὶ οἰνοπαραγωγοῦ (πρβ. ἐὰν δὲ καταβοσκήσῃ τις ἀγρὸν ἢ ἀμπελῶνα κτέ... ἐὰν δὲ ἐξελθὸν πῦρ εὕρῃ ἀκάνθας καὶ προσεμπρήσῃ ἅλωνας ἢ στάχυς ἢ πεδίον... ἓξ ἔτη σπερεῖς τὴν γῆν σου καὶ συνάξεις τὰ γεννήματα αὐτῆς, καὶ πλεῖστα ἄλλα), ἐνῷ ἐπὶ Μωϋσέως ὁ Ἰσραὴλ ἀπετελεῖτο ἐκ νομαδικῶν φυλῶν, πρωτογενοῦς πολιτιστικῆς καταστάσεως, αἱ ὁποῖαι ἔζων ἀπὸ κτηνοτροφίαν. Μὲ τοιαύτην δὲ ἁπλοϊκὴν ἀνθρώπων ζωὴν δὲν συμφωνοῦν οὔτε οἱ τῆς λα-

Digitized by Google

τρείας θεσμοὶ ἐν τῇ Πεντατεύχῳ, οἱ ὁποῖοι προϋποθέτουν προχωρημένον ἤδη κοινωνικῶς λαὸν καὶ γνωρίζοντα μάλιστα ἤδη τὴν πολυτέλειαν (πρβ. Ἔξοδον πλεισταχοῦ, π. χ. λήψεσθε ὡς ἀπαρχὰς τῷ Κυρίῳ χρυσίον καὶ ἀργύριον καὶ χαλκὸν καὶ ὑάκινθον καὶ πορφύραν καὶ κόκκινον διπλοῦν καὶ βύσσον κεκλησμένην....καὶ ξύλα ἄσηπια καὶ λίθους σαρδίου καὶ λίθους εἰς τὴν γλυφὴν—καὶ ποιήσεις μοι ἁγίασμα. (Ἰδὲ καὶ λ' 30. ἑ., λα' κτλ.).

Ἡ Πεντάτευχος λοιπὸν δὲν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως. Ἀλλ' οὐδὲ εἶναι αὕτη ἔργον ἑνὸς συγγραφέως, ἀλλὰ συνετέθη ἐκ πολλῶν γραπτῶν πηγῶν, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πολλῶν ἐν αὐτῇ ἐπαναλήψεων καὶ ἀντιφάσεων. Ἐν τῇ Γενέσει ἤδη ἡ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ π. χ. ἀφήγησις εἶναι ἐξ ἀρχῆς διπλῆ, ὀφειλομένη εἰς δύο διαφόρους ἀφηγητάς, ἐξ ὧν συναπηρτίσθη ὑπό τινος

Σφραγὶς ἑνὸς Ὑπουργοῦ Ἰεροβοὰμ Β', βασιλέως τοῦ Ἰσραήλ.

συμπιλητοῦ ἡ ἐν κεφαλαίοις ἑβδόμῳ καὶ ὀγδόῳ μὲ τὰς προφανεῖς της ἀντιφάσεις μεταξὺ τῶν δύο, ὧν ὁ μὲν ὁμιλεῖ περὶ θυελλώδους βροχῆς μόνον, ὁ δὲ ἄλλος λέγει ὅτι ὅλαι αἱ πηγαὶ τοῦ μεγάλου Ὠκεανοῦ (τῆς Ἀβύσσου) διερράγησαν καὶ τὰ παράθυρα ἀκόμη (οἱ καταρράκται) τοῦ οὐρανοῦ ἠνοίχθησαν, ὅτι ἑπομένως καὶ τὰ κάτω καὶ τὰ ἐπάνω νερὰ συνηνώθησαν καὶ παρήγαγον τὸν κατακλυσμόν. Ἐν πρώτοις, ἀκριβῶς ἡ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ἑβραϊκὴ παράδοσις εἶναι ἡ σαφῶς καὶ ψηλαφητῶς, κατ' ἐρεύνας γενικῶς παραδεδεγμένας καὶ παρὰ πᾶσιν ἰσχυούσας, ἀποδεικνύουσα τὴν καθόλου ἐξάρτησιν τοῦ Ἰσραήλ, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λογοτεχνίας του, ἐκ τῆς χώρας τῶν δύο ποταμῶν. Διότι καὶ ἁπλῆ ἀνάγνωσις τοῦ βαβυλωνιακοῦ κειμένου τῆς παραδόσεως ταύτης καὶ παραβολὴ πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν διδάσκει τὴν στενὴν αὐτῶν συγγένειαν. Πραγματικῶς ἤδη μὲν ἐκ τῆς βαβυλωνιακῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνιστὶ γράψαντος Βαβυλωνίου Βηρωσσοῦ (περὶ τὰ 275 π. Χρ. σώζονται ἀποσπάσματα ἐξ αὐτοῦ) εἶναι γνωστὴ μία συγγενὴς πρὸς τὴν ἑβραϊκήν, ἀσυγκρίτως ἀρχαιοτέρα αὐτῆς, ἐννοεῖται, διήγησις. Ἀλλὰ ἀπὸ πεντηκονταετίας, ἀπὸ τοῦ 1872 εἶναι γνωστὸν καὶ ἕνα μὲ σφηνοειδῆ γράμματα ἐπὶ πηλίνου πινακιδίου κεχαραγμένον αὐθεντικὸν κείμενον ἐκ τῆς Νινευὴ καὶ τῆς αὐτόθι ἀποκαλυφθείσης βιβλιοθήκης τοῦ ἀσσυρίου βασιλέας Ἀσουρμπανιπὰλ (668—626 π. Χ.), ὡς μέρος τοῦ περιφήμου ἔπους περὶ τοῦ βαβυλωνιακοῦ ἥρωος Γκιλγκομὲς (Gilgamesh). Τοῦτο σύγκειται ἐκ δώδεκα πινακιδιων, τῶν ὁποίων τὸ ἑνδέκατον περιέχει τὴν περὶ κατακλυσμοῦ διήγησιν, ἥτις ὅμως ἀνάγεται εἰς κείμενον παλαιότερον τῶν 2000 πρὸ Χρ. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἀποσπάσματα ἄλλων παραλλαγῶν τοῦ αὐτοῦ κειμένου, ἐξ ὧν μία εἶναι ἡ χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1973 πρὸ Χρ., ἥτις ὅμως καὶ αὐτὴ εἶναι ἀντίγραφον μόνον ἄλλης ἀκόμη ἀρχαιοτέρας. Τοιουτοτρόπως ἔτι μᾶλλον κατάδηλον γίνεται ποῦ κεῖται ἡ πρώτη πηγή, κατά τε τόπον καὶ χρόνον, τῆς ἐν τῇ Γενέσει ἐκτιθεμένης δευτέρας σπουδαίας ἀφηγήσεως, μετὰ τὴν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, τῆς περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ δηλονότι.

Ἐνῷ δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει καὶ συνάμα πιθανώτατον καθίσταται ὅτι ἡ τοιαύτη παράδοσις μετεβιβάσθη ὡς λογοτεχνικὸν ἔργον ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Χαναὰν καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ Ἰσραηλίτας μόνον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σολομῶντος περὶ τὸ 950 πρὸ Χρ., οὐδὲ ἡ παραλαβὴ αὐτῆς εἰς τὴν Γένεσιν εἶναι τόσον παλαιά. Ἡ Γένεσις ἡ ἀπὸ Δημιουργίας ἀρχίζουσα καὶ μέχρι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν συμβάντων καὶ μέχρι τοῦ Ἰακὼβ καὶ τῆς μετὰ τοῦτον ἱστορίας ἐξικνουμένη — μέχρι τῆς εἰς Αἴγυπτον ἐγκαταστάσεως τοῦ οἴκου αὐτοῦ διὰ τοῦ Ἰωσὴφ —, καὶ ἡ Ἔξοδος ὡσαύτως καὶ τὰ συνεχόμενα βιβλία εἶνε ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν ἔργον ἱερατικὸν τῶν χρόνων τῆς αἰχμαλωσίας τῶν Ἰουδαίων (τῆς «αἰχμαλωσίας Βαβυλῶνος» τὸ 586—537 πρὸ Χρ.) καὶ τῶν μετ' αὐτήν, ἤτοι τοῦ ἕκτου καὶ τοῦ πέμπτου ἀκόμη αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ τόσον μεταγενέστερον συγγραφικὸν ἔργον συνεκροτήθη ἐκ δύο διαφόρων πηγῶν, ἀρχαιοτέρων κατά τι καὶ διακρινομένων ἀπ' ἀλλήλων τοῦ μὲν ὡς Ἐλοϊστικοῦ, τοῦ δὲ ὡς Γιαυϊστικοῦ (διὰ τὴν διάφορον ἐν αὐτοῖς χρῆσιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ, ὡς Elohim καὶ Jahveh, ἴδε ἄρθρον Γένεσις), ὥστε τὸ ἱερατικὸν ἔργον νὰ παρουσιάζεται, ὡς συναπαρτισθὲν δι' ἐργασίας διασκευαστικῆς καὶ συμπιλητικῆς τριῶν αἰώνων. Ἡ παρατήρησις μάλιστα αὕτη εἶναι ἡ ἀφετηρία πάσης τῆς νεωτέρας Βιβλικῆς ἐρεύνης, ἥτις ἐν νεωτάτοις χρόνοις ἐπροχώρησε καὶ διευκρινίσθη ὅσον πολύ, ὥστε νὰ ἀποτελῇ ἔκτοτε τὸ Α καὶ τὸ Ω πάσης τῆς περὶ τῆς Βίβλου κριτικῆς ἐργασίας καὶ νὰ θεωρῆται πλέον ἐντελῶς ἀσάλευτος, ἀσφαλὴς καὶ βεβαία. Τὴν ἔκαμε Γάλλος ἰατρὸς καὶ καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ βασιλικῷ κολλεγίῳ τῶν Παρισίων, ὁ Astruc, εὑρών, ὡς ἐλέχθη, εἰς τὴν δαιδαλώδη Βιβλικὴν λογοτεχνίαν τὸ «μαγικὸν κλειδίον» διὰ τὸ σύνολον αὐτῆς ἐν ἡλικίᾳ 69 ἐτῶν, καὶ παραδόσας αὐτὸ εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς ἐν ἔτει 1753 ἐν Βρυξέλλαις τυπωθείσης συγγραφῆς του Conjectures sur les mémoires originaux, dont il paroit que Moyse s' est servi, pour composer le livre de la Genèse — ἀφοῦ πρὸ αὐτοῦ ἤδη καὶ ὁ φιλόσοφος Σπινόζας (1632—1677) καὶ ὁ Karlstadt καὶ ἄλλοι ρητῶς ἀπέκρουσαν τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Μωϋσῆς συνέγραψε τὴν Γένεσιν. Διὰ τὴν ἐπιστήμην σήμερον Γιαυϊστὴς (ἀρχαιότερος οὗτος τοῦ Ἐλοϊστοῦ συγκροτηθεὶς διὰ συνεργασίας πολλῶν εἰς τὰ μεταξὺ 850 καὶ 750 ἔτη) καὶ Ἐλοϊστὴς εἶναι ἔργα τῶν μετὰ τὸν Σολομῶντα χρόνων — ἂν καὶ πᾶς σοβαρὸς ἐρευνητὴς καὶ σοφὸς ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει καὶ κηρύττει, ὅτι καὶ ἂν δὲν ὁμιλῇ πλέον διὰ τῶν πρώτων βιβλίων τῆς Γραφῆς ἐκ στόματος τοῦ Μωϋσέως ὁ Κύριος, ἀλλ' ἡ ἱστορία, σεβασμία ὅμως καὶ γεραρὰ εἶναι καὶ ἡ φωνὴ αὐτῆς, διότι *«ὁ Κύριος πάλιν ὁμιλεῖ ἐν τῇ ἱστορίᾳ.»*

Ἡ Βαβυλωνιακὴ παράδοσις.

Εἰς τὸν Ἰσραήλ, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τὴν Γῆν τῆς Ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ του, εἰς τὴν Παλαιστίνην, ἐπέδρασεν ἡ Βαβυλωνιακὴ καὶ Αἰγυπτιακὴ παράδοσις καὶ λογοτεχνία εὐθὺς μὲν ἐμμέσως διὰ τῶν Χαναναίων κατοίκων τῆς Χώρας, πρὸ πολλοῦ εὑρισκομένων εἰς στενὴν ἐπαφὴν μὲ τὰ δύο μεγάλα πολιτισμένα ἔθνη τοὺς Βαβυλωνίους καὶ Αἰγυπτίους, κατόπιν δὲ ἀμέσως, ἄνευ πλέον ταύτης τῆς μεσολαβήσεως. Τοῦτο διδάσκει διὰ πολλῶν ἡ ἱστορια. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ τῆς λατρείας τῶν Ἑβραίων ἀνακαλύπτονται συμφωνίαι πρὸς τὰς ἀντιλήψεις καὶ συνηθείας τῶν Βαβυλωνιο-ασσυρίων (ἀναφορὰ γίνεται διὰ τὰ τοιαῦτα π. χ. εἰς τὰ ἐν Λευιτικῷ κεφ. κα', καθὸ συγγενέστατα πρὸς τὰ Βαβυλωνιακά). Εἰς τὰ τοῦ δικαίου, τῆς νομοθεσίας καθόλου, ἐκπληκτικαὶ εἶναι, λέγουν οἱ ἐρευνηταί, αἱ συγγένειαι τοῦ κώδικος τοῦ Χαμμουραβί, πρεσβυτέρου τοῦ ἑβραϊκοῦ κώδικος κατὰ μίαν χιλιετηρίδα (π. χ. Ἔξοδος κεφ. κα'-κγ'). Ἡ ὁμοιότης προβαίνει καὶ μέχρι τῆς αὐτῆς εἰς ἑκάτερον κώδικα κατατάξεως τῶν περιπτώσεων εἰς τὰς περὶ δικαίου διατάξεις, ἀνώτεραι δὲ τῶν ἑβραϊκῶν ἐμφανίζονται ἀλλαχοῦ αἱ ἀντιλήψεις τῶν συγχρόνων τοῦ Ἀβραὰμ ἀνθρώπων τῆς Μεσοποταμίας εἰς ἄλλας διατάξεις, διότι καὶ ἴσχυσαν αὗται εἰς τὸ πολὺ περισσότερον πολιτισμένον ἔθνος τῶν Βαβυλωνίων δύο καὶ τρεῖς χιλιάδες ἔτη πρὸ Χριστοῦ, παρὰ ὅσον ἦτο τὸ τῶν Ἑβραίων καὶ μετὰ τὸ χίλια ἀκόμη πρὸ Χριστοῦ. Δὲν εἶναι παράδοξον διὸ τοῦτο, ἂν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἐν ἀρχῇ τῆς Γενέσεως ἀφήγησιν περὶ τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὴν περὶ τοῦ Πύργου τῆς συγχύσεως τῶν γλωσσῶν καὶ εἰς τὴν περὶ Νεμρὼδ τοῦ κτίστου τῆς Νινευῆ κατὰ τὴν Γραφὴν καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ἀμέσων ἀπογόνων τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ Νῶε καὶ τῶν ἐμμέσων διὰ τοῦ Κάϊν μέχρι Λάμεχ, ἡ ἐξάρτησις ἐκ τῆς Βαβυλωνιακῆς παραδόσεως καὶ λογοτεχνίας θεωρεῖται πιθανωτάτη τοὐλάχιστον, ἂν καὶ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν δὲν ἔγιναν ἀκόμη μέχρι τοῦδε γνωστὰ σχετικὰ εὑρήματα σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν. Ἀποδεδειγμένη ὅμως εἶναι ἡ λογοτεχνικὴ ἐξάρτησις αὕτη διὰ τὰ ἐν Γενέσει α' 1-2, 3. ε' (πρβ. καὶ δ' 17 ἑ), ὅπως καὶ διὰ τὰ περὶ κατακλυσμοῦ ς' 5-9, 19, χάρις εἰς τὰ διὰ τοῦ Βηρωσσοῦ ἐκ πρωτοτύπων Βαβυλωνιακῶν κειμένων παραδοθέντα. Οὕτως ὥστε προφανὴς μὲν εἶναι ἡ συγγένεια μεταξὺ τοῦ Γιαυιστοῦ καὶ τοῦ ἱερατικοῦ συγγραφέως (ἢ ἱερατικοῦ κώδικος λεγομένου) ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἀδὰμ καὶ τοῦ Κάϊν, καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ κατὰ τὴν σειράν των, ὁμοίως δὲ καὶ μεταξὺ τοῦ ἱερατικοῦ κώδικος καὶ τοῦ Βηρωσσοῦ. Πρὸς δὲ τούτοις τὰ ὀνόματα π. χ. Ἐνώς, Κοϊνάν, Ἐνὼχ τοῦ ἱερατικοῦ κώδικος καὶ τοῦ Βηρωσσοῦ ἀποδεικνύουν τὴν εἰς τὸ ἑβραϊκὸν μετάφρασιν αὐτῶν ἐκ τῆς ἀρχαίας βαβυλωνιακῆς πηγῆς· διότι ὁ Ἀμηλὼν τοῦ Βηρωσσοῦ, amelon εἰς τὴν ἀσσυρο-βαβυλωνιακὴν γλῶσσαν, σημαίνει ἄνθρωπος, ὅπερ ἑβραϊστὶ λέγεται Ἐνώς (Enoch)· πρὸς τὸν Ἀμμενὼν δὲ τοῦ Βηρωσσοῦ (ὄνομα σημαῖνον τεχνίτης) ἀντιστοιχεῖ τὸ Καϊνάν, Κάϊν σημαῖνον τὸν σιδηρουργόν, τὸν χαλκέα. Εἰς τὸ Ἐδόρανχος ὡσαύτως τοῦ Βηρωσσοῦ ἤτοι Enmeduraki βαβυλωνιστί, ἀντιστοιχεῖ τὸ Ἐνώχ, σημαῖνον μεμυημένος (ἅτε φίλος καὶ ἀγαπητὸς τοῦ θεοῦ· πρβ. «καὶ περιεπάτησεν ὁ Ἐνὼχ μετὰ τοῦ θεοῦ». Γενεσ. ε' 22 καὶ 24). Καὶ τὸ ὄνομα ἔτι Μαθουσάλας, ὁ τοῦ Γιαυιστοῦ Methushaël ἤτοι ἄνθρωπος (λάτρης) τοῦ θεοῦ (τοῦ El), κεῖται πιθανῶς εἰς τὸ παρὰ Βηρωσσῷ ὄνομα Ἀμεμψῖνος, διότι τοῦτο φαίνεται ὡς τὸ βαβυλωνιακὸν Amelsin ἤτοι ἄνθρωπος (λάτρης) τοῦ σεληνιακοῦ θεοῦ Σιν, κατὰ σημειώσεως ἀξίαν μετάφρασιν προφανῶς, τοῦ μονοθεϊστικοῦ Ἑβραίου συγγραφέως μὲ τὸ κοινὸν ἑβραϊκὸν ὄνομα τοῦ θεοῦ Ἔλ ἀντὶ τοῦ πολυθεϊστικοῦ Σίν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου

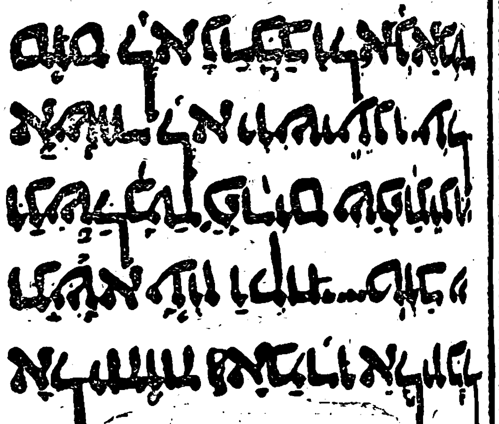

Παράδειγμα τετραγωνικῆς γραφῆς. Ἀπὸ τὸ χειρόγραφον τῶν προφητῶν τῆς Πετρουπόλεως.

ἡ βαβυλωνιακὴ ἀφήγησις περὶ τοῦ νικηφόρου ἀγῶνος τοῦ θεοῦ Μαρδοὺκ κατὰ τοῦ τέρατος τοῦ χάους Τιαμὰτ ἀνευρίσκεται εἰς τὴν ἑβραϊκὴν παράδοσιν ὡς ἀγὼν τοῦ θεοῦ Γιαυὲ κατὰ τοῦ τερατώδους δράκοντος τοῦ «ἐν τῇ θαλάσσῃ», τοῦ Λεβιάθαν, ὡς λέγει ὁ Ἡσαΐας κεφ. κζ' 1 «ὃν θέλει παιδεύσει Κύριος διὰ τῆς μεγάλης αὐτοῦ μαχαίρας τῆς σκληρᾶς καὶ μεγάλης καὶ δυνατῆς, καὶ θέλει ἀποκτείνει τὸν δράκοντα», ἢ καθὼς λέγεται εἰς τὸν μεγαλειώδη ψαλμὸν ρδ' (ργ') «ἐκεῖ (δηλαδὴ εἰς τὴν θάλασσαν) διαπορεύονται τὰ πλοῖα, ἐκεῖ ὁ Λεβιάθαν οὗτος τὸν ὁποῖον ἔπλασας διὰ νὰ παίζῃ ἐν αὐτῇ». (Πρβ. καὶ τὸν προφήτην τοῦ ὀγδόου αἰῶνος Ἀμὼς ἐν κεφ. θ' 3: «ὁ Κύριος εἶπε· καὶ ἐὰν κρυφθῶσιν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης, ἐκεῖ θέλω προστάξει τὸν δράκοντα καὶ θέλει δαγκάσει αὐτούς»).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθόλου διαληφθέντων εὐκόλως τώρα συνάγεται, πῶς ἔχομεν ν' ἀποβλέψωμεν καὶ πρὸς τὸ ἰδιαίτερόν μας θέμα ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ Βιβλικῇ ὑποθέσει, πρὸς τὴν περὶ τοῦ Ἀβραὰμ δηλονότι ἀφήγησιν τῆς Γραφῆς.

Ἀπέναντι αὐτῆς δὲν ὑπάρχει κυρίως πρὸς παράθεσιν καὶ κριτικὸν ἔλεγχον τίποτε τὸ βαβυλωνιακόν. Διότι καὶ ἡ ἐνδιαφέρουσα ἀνακάλυψις τοῦ ὀνόματος Abi-ramu (Abram ἑπομένως), εἰς βαβυλωνιακὰ συμβόλαια τοῦ 2.000 περίπου π. Χ., δὲν ἀποδεικνύει ὅτι καὶ ὁ Abram τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἀναγκαίως πρέπει νὰ εἶναι, ἢ δύναται νὰ εἶναι ἱστορικὸν Βαβυλωνιακὸν πρόσωπον. Εἰς τὴν Γένεσιν κεφ. ιδ' γίνεται λόγος ὡσαύτως καὶ περὶ ἑνὸς μεγάλου πολεμικοῦ γεγονότος, ἱστορικοῦ κύρους, τῶν χρόνων δυναστείας βαβυλωνιακῆς μετὰ τὸ 2232 (ἰδὲ ἀνωτ. 6 95), εἰς τὸ ὁποῖον ἐνεργῶς παριστάνεται μετασχὼν ὁ Ἀβραὰμ μὲ τὴν μικρὰν δύναμιν τριακοσίων δεκαοκτὼ δούλων του, ὡς κατανικήσας μάλιστα δι' αὐτῆς μεγάλην στρατιὰν συμμάχων βασιλέων εἰσβαλόντων εἰς τὴν Συρίαν καὶ καταδιώξας μέχρι Δαμασκοῦ. Τοῦτο λέγεται γενόμενον ὑπὸ τοῦ Ἀβραὰμ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀπαχθέντος ἀνεψιοῦ του Λὼτ μετὰ τῆς ἀποσκευῆς του, κατοικοῦντος τὴν ποτιζομένην τότε καὶ εὐτυχῆ ἀκόμη περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου, πρὶν καταστρέψῃ ὁ θεὸς τὰς ἐκεῖ οἰκουμένας πόλεις Σόδομα καὶ Γόμορρα (Γεν. ιγ' 10 ἑ), ἐνῷ ὁ ἴδιος Ἀβραὰμ κατῴκει ἐν γῇ Χαναάν, παρὰ τὴν δρῦν τὴν Μαμβρῆν, ἐν Χεβρὼν (Hebron), κειμένην ἐν τῇ μετὰ ταῦτα γῇ Ἰούδα νοτιώτερα τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς Βηθλεὲμ καὶ δυτικῶς τῆς κατόπιν Νεκρᾶς θαλάσσης. Ἀλλὰ τοῦτο θεωρεῖται ὡς ἀδεξία ἀνάμιξις τοῦ ὀνόματος τοῦ πολυυμνήτου ἀρχηγοῦ τῆς φυλῆς, πρὸς ἐξύψωσιν μόνον τοῦ μεγαλείου αὐτοῦ καὶ ἀνάδειξιν τοῦ ὑψηλοῦ του χαρακτῆρος, ἰδίως ὅπως ἀναπτύσσεται τοῦτο εἰς τὴν συνάντησίν του μὲ τὸν Μελχισεδέκ, ὡς ἄσχετον ἑπομένως πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγ-

Digitized by Google

μάτων παρέμβλημα μεταγενεστέρου διασκευαστοῦ παλαιῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι γεννηθεῖσαι εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους τῆς νομαδικῆς ἀκόμη ζωῆς τοῦ Ἰσραήλ, ξεχωρισταὶ ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ προφορικαὶ ἁπλῶς κατ' ἀρχάς, ἡνώθησαν ἔπειτα εἰς τὴν τεχνικὴν σύνθεσιν τῶν κατόπιν συγγραφέων τῆς Γραφῆς, συνδυασμέναι καὶ μὲ ἄλλας διεθνεῖς μᾶλλον ἀφηγήσεις ἐπὶ ὡρισμένων θεμάτων τῆς παλαιᾶς φημηγορίας. Ἐπὶ παραδείγματος ἓν τούτων ἦτο καὶ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ θεοῦ ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπου πρὸς ἕνα θνητὸν καὶ ἡ παρ' αὐτῷ φιλοξενία καὶ ἡ ἀμοιβὴ αὐτοῦ διὰ τοῦτο, καθ' ὃν τρόπον ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν ἀφήγησιν τῆς ἐπισκέψεως τοῦ θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ (Γέν. ιη') καὶ τῶν Ἀγγέλων παρὰ τῷ Λώτ· ἢ τὸ ἄλλο θέμα περὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀνδρῶν μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν διαφυγόντων ἐν τῇ νηπιότητί των μεγάλους κινδύνους, ὡς τοῦ Μωϋσέως, Σαργὼν Α', Ρωμύλου καὶ Κύρου, καθὰ προαναφέραμεν. Ἄλλαι πάλιν νέαι ἀφηγήσεις παρελήφθησαν ἀπὸ τοὺς Ἰσραηλίτας μετανάστας εἰς τὴν Χαναὰν ἐκ τῶν ἐγχωρίων αὐτῆς κατοίκων Χαναναίων, καὶ πρὸς αὐτὰς οἱ ἀπὸ τὰς προτέρας των ἕδρας νεοελθόντες ἐκεῖνοι νομάδες συνέδεσαν τὰς θρυλικὰς μορφὰς τῶν πατέρων των καὶ τὰς θαυμαστὰς αὐτῶν τύχας. Παράδειγμα κλασικὸν τούτου εἶναι ἡ ἱστορία τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρων, συνυφανθεῖσα ἐκ διηγήσεως περὶ φυσικοῦ προφανῶς συμβάντος τῆς χώρας πρὸς τὴν πάτριον περὶ Ἀβραὰμ καὶ Λὼτ διήγησιν. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖται, ὅτι ἕνα τοιοῦτον συστατικὸν τῆς πάντοτε ρευστῆς καὶ ἀσταθοῦς προφορικῆς ἐν ἀρχῇ παραδόσεως ἠδύνατο νὰ λάβῃ καὶ ποικίλην διατύπωσιν καὶ νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν διήγησιν διαφόρων μορφῶν τοῦ παρελθόντος, καθὼς π. χ. τὸ συμβὰν περὶ τὸν Ἰσαὸκ καὶ τὴν Ρεβέκκαν ἐν Γεράροις, τὸ ὁποῖον θέσιν εὑρίσκει καὶ μεταξὺ τῶν συμβάντων περὶ τὸν Ἀβραὰμ καὶ τὴν Σάρραν εἰς τὴν Αἴγυπτον (Γέν. κστ' 7-14 καὶ Γέν. ιβ' 10 ἑ. καὶ κ' 1-18).

Τὰ πράγματα λοιπόν, ὡς ἰδίως ἐκ τούτου τώρα φαίνεται, καὶ κατ' ἄλλην ὄψιν ἔτι μᾶλλον περιπλέκονται, καθόσον τις δηλονότι εἰς τὴν ἀνάλυσιν προβαίνει διὰ τῆς εἰσαγωγῆς νέων παρατηρήσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ παράδοσις παρουσιάζεται τόσον πολυτρόπως κυμαινομένη, ὥστε νὰ καθίσταται μᾶλλον πιθανὸν ὅτι ὁ βίος τοῦ Ἀβραὰμ ἐσχηματίσθη ἀπὸ διάφορα δάνεια ποικίλης ὕλης, καὶ οὕτω νὰ μὴ φαίνεται ποῦ δύναται ν' ἀποκαλυφθῇ τὸ ἀληθὲς αὐτῆς ἱστορικὸν θεμέλιον. Δι' αὐτὸ τοῦτο ὅμως, δικαίωμα τῆς κριτικῆς ἀείποτε παραμένει νὰ διευθύνῃ τὴν προσοχήν της πρὸς πᾶν καὶ οἱονδήποτε καὶ ὁπουδήποτε παρουσιαζόμενον σημεῖον τῆς ζητήσεως—καθόσον ὑπὸ τῶν πραγμάτων φέρεται αὕτη πρὸς τοῦτο—, ἀφοῦ ταύτην τὴν ὁδὸν ἀκολουθοῦσα εἰς πάντα σχεδὸν τὰ θέματά της ἀπέδειξεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς μέχρι τοῦδε, διαφωτιστικώτατον τὸ ἔργον της καὶ ἀπαραίτητον ἐπομένως διὰ Βιβλικὴν ἐπιστήμην. Μήπως διὰ τρανῶν τεκμηρίων, ἐκ τῆς τοιαύτης ἐργασίας δὲν κατεδείχθη ὑπ' αὐτῆς καὶ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι ποικίλη μὲν ὑπῆρξεν ἡ ἐπὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐπίδρασις ἐν γένει, ἡ λογοτεχνικὴ δὲ ἰδιαιτέρως, καὶ τοῦ ἄλλου ἐκ τῶν δύο μεγάλων παραγόντων τοῦ ἀρχαίου ἀνατολικοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ αἰγυπτιακοῦ, πρὸς τὴν συγκρότησιν ἱστορημάτων διαφόρων καὶ τῶν πρὸς αὐτὰ σύνδεσιν πληροφοριῶν ἐν τῇ Γενέσει ἤδη (οἱ Αἰγύπτιοι ἦρξαν ἐν Παλαιστίνῃ περὶ τὰ 2000 πρὸ Χριστοῦ, καθὼς καὶ ἀργότερον ἔτι, ὡς κατὰ τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα ἐπὶ Φαραὼ Ραμσῆ Β' 1292—1325 πρὸ Χριστοῦ) καὶ ὡσαύτως κατόπιν διὰ τῶν σοβαρωτέρων ἔργων κοσμικῆς καὶ θρησκευτικῆς αἰγυπτιακῆς ποιήσεως εἰς αὐτοὺς τοὺς Ψαλμοὺς τῶν Ἑβραίων—νεωτέρους τῶν αἰγυπτιακῶν ὕμνων κατὰ χίλια ἔτη· διὰ τῶν ἀρχαιοτάτων δὲ πάλιν γραπτῶν συλλογῶν παροιμιῶν τῆς χώρας τοῦ Νείλου εἰς τὴν ἀντίστοιχον σοφίαν τῶν Ἑβραίων (Παροιμίας, Ἐκκλησιαστὴν) μέχρι καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς ἐν τῷ ἱερῷ Δεκαλόγῳ καὶ τοῖς Προφήταις κειμένης ὑψηλῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, ὡς φαίνεται ἀπὸ κείμενα αἰγυπτιακὰ κατὰ πολὺ τῶν ἑβραϊκῶν ἀρχαιότερα;

Ἀλλ' εἶναι ἀρκετὰ πλέον τὰ περὶ τούτων. Καὶ μόνον διὰ νὰ συγκεντρώσωμεν εἰς ἓν τελικὸν ἐξαγόμενον, τὰ στοιχειώδη ἀνωτέρω ἐκ πολλῶν καὶ μεγάλων ἐργασιῶν τῶν ἐρευνητῶν συνηρμολογημένα, προσεπιλέγομεν τὰ ἑξῆς: Ἱστορία δὲν εἶναι ἡ Γένεσις, καὶ ὅ,τι περὶ αὐτὴν κεῖται, διὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δευτέρας πρὸ Χριστοῦ χιλιετηρίδος, καὶ θέσις διὰ τὴν ζωὴν τῶν Πατριαρχῶν, ὅπως θέλει αὐτὴν ἡ Γραφὴ δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιστίνης κατὰ τὴν προμωσαϊκὴν ἐκείνην ἐποχὴν κατά τε τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνιολογικὰς καὶ θρησκευτικὰς συνθήκας τῆς χώρας. Αἱ ἀναμνήσεις περὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Πατριαρχῶν ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ καὶ κατόπιν (Γέν. ιβ' κεφ. καὶ ἑξῆς) δὲν εἶναι σύγχρονοι καὶ δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὅπως τώρα ἔχουν, διὰ τοὺς πρὸ τοῦ Μωϋσέως χρόνους· προμωσαϊκὴν ἱστορίαν δὲν διετήρησαν ὡς ἀποδεικνύει ἡ ἱστορικὴ κριτικὴ καὶ διασαφοῦν ἄλλοι ἐξωτερικοὶ λόγοι. Οἱαδήποτε δὲ μέλλουσα ἔρευνα δὲν θὰ ἄρῃ τὰς ἐσωτερικὰς ἰδιορρυθμίας, αἱ ὁποῖαι δεικνύουν ὅτι ἡ Γένεσις διασώζει ὄχι ἱστορίαν ὡς λογοτεχνικὸν προϊὸν ἑνὸς παρελθόντος, ἀλλὰ λαϊκὰς μόνον παραδόσεις αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἀπὸ κοινῆς ρίζης μύθου καὶ θρύλου γεγονότων καὶ πλασμάτων ἀναφύονται καὶ περὶ τὸ κοινὸν στέλεχος αὐτῶν ἀναβλαστάνουσιν. Ὅ,τι ὡσαύτως ἀνατολικὸν ἡ Γένεσις περιέχει εἰς ἔθιμα, πίστιν, τρόπους, σκέψεις, δὲν ἀπεδείχθη ὅτι εἶνε ἀποκλειστικῶς προμωσαϊκὸν—καὶ ἡ κριτικὴ οὕτως εἶνε πάντοθεν ἠναγκασμένη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ἀνθρώπινον ἐν αὐτῇ στοιχεῖον, ὥστε ἄνευ προκαταλήψεως νὰ δύναται ἔπειτα ἡ καθόλου ἐπιστημονικὴ βιβλικὴ ἔρευνα περί τε τὸ πρῶτον τοῦτον βιβλίον τῆς Γραφῆς καὶ τὴν συνέχειαν αὐτοῦ, νὰ προχωρήσῃ ἀκόμη περαιτέρω εἰς τὰ θέματά της καὶ εἰσδύουσα εἰς αὐτὰ ἐκ παντὸς σημείου τῆς θεωρήσεώς των, νὰ παρουσιάσῃ τελειότερα πάντοτε καὶ τελειότερα διευκρινημένον τὸ ἔργον τῆς περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν καὶ τοῦ ὑποκειμένου ἐπομένως τῆς γνώσεώς της περὶ πάσης ἐν γένει τῆς Γραφῆς.

Ἀλλὰ παρὰ πάντας τοὺς περιορισμοὺς ὡς πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἔχουν ἐνώπιον τῆς κριτικῆς αἱ παλαιόταται εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Ἰσραὴλ ἀποθηκευθεῖσαι ἀναμνήσεις, μάτην, δὲν ἔλαβον αὐταὶ τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ταῖς ἐπέδωκεν ἕνας μέγας ἀποβὰς διὰ τὴν δρᾶσίν του εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ἀρχαῖος λαός, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς ἱερᾶς καὶ ἀκλονήτου περὶ τῆς ἀληθείας των πίστεώς του, οὔτε μάτην προσεκολλήθη εἰς αὐτὰς καὶ συνέδεσε μετ' αὐτῶν πᾶς ὁ ἀρχαῖος πολιτισμένος κόσμος ἐν τέλει τῆς ὑψίστης περὶ τὴν ποικίλην σοφίαν καὶ ἐπιστήμην ἀναπτύξεώς του ὅλον του τὸν πνευματικὸν καὶ ἠθικὸν βίον, ὥστε νὰ καταστῇ οὗτος τὸ στοιχεῖον τῆς μορφώσεως καὶ τῆς προόδου τοῦ ἐκεῖθεν ἀπορρεύσαντος πολιτισμένου τμήματος τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος. Ἐν μέσῳ τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ διὰ τῶν ἀναμνήσεων τῶν προπατόρων του ἀνατραφέντος καὶ ἐκ ταύτης τῆς ἀσφαλοῦς δι' αὐτὸν ἀρχῆς εἰς τὸν μόνον πνευματικόν του βίον, τὸν θρησκευτικόν, θαυμασίως προαχθέντος, ἐγεννήθη ὁ Χριστός. Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία καὶ ἐξακολουθητικῶς ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς ἐδέχθη τὰς παλαιὰς τοῦ Ἰσραὴλ περὶ τῶν πατέρων του ἀναμνήσεις καὶ μὲ τὴν στενωτάτην των συνάφειαν πρὸς ὅλην τὴν μετὰ ταῦτα παράδοσιν, ἐνεκολπώθη αὐτάς. Τοιουτοτρόπως μῦθος ἢ θρῦλος συνάμα ἢ καὶ παράδοσις καὶ ἱστορία ἀπέβη δογματικῆς, ἀναμφισβητήτου ἐπομένως πίστεως, κεφάλαιον, μεταξὺ τῶν λειψάνων τοῦ ἑλληνο-ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀνηγέρθη τὸ οἰκοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ νεωτέρου κόσμου. Καὶ ὁσονδήποτε μεγάλη καὶ ὑπέρλαμπρος καὶ ἂν ὑπῆρξε—καὶ ὑπῆρξεν ὄντως τοιαύτη καὶ εἶναι πάντοτε—ἡ καρποφορία τῆς ἐν τῷ πνεύματί του σπορᾶς τῶν ἑλληνικῶν καὶ ρωμαϊκῶν ἰδεῶν, καὶ τὸ κεφάλαιον ἐκεῖνο τῆς ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ κληρονομίας ἀπέβη ἐξίσου καρποφόρον—διότι θρησκευτικόν, ἱερὸν ἐπομένως καὶ ἀκλόνητον ἦτο τὸ κῦρος τῆς ἀξίας του. Ἐξ ἀρχῆς τὰ πάντα ἐν αὐτῷ ἐνεπνεύσθησαν ὑπὸ θρησκευτικῆς ἰδέας, καὶ ταύτης κατὰ τὴν ὑψίστην της ἔννοιαν καὶ καθαρωτάτην της μορφήν.

Τί σημαίνει τώρα ἂν αἱ πρῶται καὶ παλαιόταται ἀναμνήσεις καὶ πᾶσα ἐπομένως ἡ δι' αὐτῶν συγκροτηθεῖσα παλαιὰ τοῦ Ἰσραὴλ θρησκεία φέρουν καὶ ἕνα ἔστω μυθοπλαστικὸν περίβλημα, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ν' ἀπατήσῃ ὄχι πλέον τὸν κριτικόν, ἀλλ' οὐδὲ τὸν εὐπιστότερον παρατηρητήν; Εὐεξήγητον εἶναι, διὰ τὴν ἁπλοϊκότητα ἑνὸς παλαιοῦ, πολὺ παλαιοῦ κόσμου, ἀνατολικοῦ μάλιστα, τὸ ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη ἐνίοτε προσκρούει καὶ εἰς τὸ στοιχειῶδες ἠθικὸν αἴσθημα ἑνὸς τιμίου ἀνθρώπου ἢ εἰς τὴν στοιχειώδη του ἀντίληψιν περὶ τοῦ ἀσυλλήπτου εἰς τὴν διάνοιαν ὑπερτάτου Ὄντος, ὅταν ἐδῶ μὲν παριστάνεται ὁ θεὸς κάμνων ἕνα περίπατον ἀναψυχῆς κατὰ τὸ δειλινὸν εἰς τὸν κῆπον, ὃν ἐφύτευσεν διὰ τὴν διατριβὴν τοῦ ἀνθρώπου του ὁ Κύριος ἐν Ἔδεμ κατὰ ἀνατολάς, χωρὶς νὰ παραμελήσῃ καὶ τὴν δημιουργίαν ποταμοῦ διὰ νὰ ποτίζεται ὁ παράδεισος οὗτος (Γέν. α' 8), ἀλλοῦ δὲ πάλιν ἀναφέρεται περὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἡ σκανδαλώδης ὑπόθεσις μὲ τὴν γυναῖκά του Σάρραν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου παραδίδει αὐτὴν χωρὶς τὴν ἐλαχίστην κατὰ τὸ φαινόμενον συνείδησιν περὶ συζυγικῆς τιμῆς, μὲ τὸ ψεῦδος μάλιστα εἰς τὸ στόμα, πρὸς τὸν Φαραὼ (Γέν. ιβ' 14 ἑ. ἰδιαιτέρως ιβ' 16 ὅπου πλοῦτον κερδίζει ὁ Ἀβραὰμ ἐκ τῆς ἀτιμώσεως τῆς γυναικός του), καὶ ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ αὐτὴ ἱστορία ἄνευ ἀνάγκης, πολὺ ἀστόχως καὶ κατόπιν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Γεράρων Ἀβιμέλεχ (Γέν. κ') ἐξακολουθητικῶς ὕστερα ἀπὸ ἕνα ὡσαύτως ἥκιστα οἰκοδομητικὸν καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀηδές, ἐπεισόδιον περὶ τοῦ Λὼτ καὶ τῶν θυγατέρων του (Γέν. ιθ' 30 ἑ).

Σημαντικὸν δὲ εἶνε καὶ τὸ ὅτι ἡ παράδοσις τοῦ Ἰσραὴλ περὶ αὐτῆς τῆς Δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τῶν πρώτων μετὰ τὸν Ἀδὰμ ἐξεχουσῶν προσωπικοτήτων αὐτοῦ καὶ τοῦ κατακλυσμοῦ ἰδιαιτέρως, στενῶς συνδεδεμένη εὑρίσκεται πρὸς τὴν βαβυλωνιακήν. Τί ἄλλο φυσικώτερον δι' ἕνα μικρὸν πολιτικῶς καὶ ἀρχάριον πολιτιστικῶς λαόν, ζήσαντα ἐν τῷ μέσῳ μεγάλων, δυνατῶν καὶ πολιτιστικῶς πολὺ προηγμένων ἐθνῶν, εἰς τὸ σημεῖον μάλιστα ἀκριβῶς τῶν πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα χωρῶν, τὸ περισσότερον παντὸς ἄλλου ἐπὶ χιλιετηρίδας ἐκτεθειμένον εἰς τὰς παντοίας ἐπιρροὰς αὐτῶν, εἰς τὴν Παλαιστίνην; Ἀλλ' ἡ ἀξία τῆς ἰσραηλιτικῆς παραδόσεως δὲν παραβλάπτεται κατ' οὐδὲν ἐκ τούτου· διότι εἶνε ἀξία, ἀνεξάρτητος ἐντελῶς ἀπὸ τὴν πρώτην πηγὴν καὶ γένεσιν τῶν ἐν λόγῳ ἀφηγήσεων, ἀποδεικνυομένη ὡς τοιαύτη εὐθὺς ἐκ τῆς κολοσσιαίας προφανῶς ἀποστάσεως μεταξὺ ἀρχῆς καὶ ἀποτελέσματος ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς Μεσοποταμίας ἐξ ἑνὸς καὶ τῶν μεγάλων ἐξ ἑτέρου πατέρων τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἠσθάνετο ἐνδομύχως καὶ καθαρῶς περὶ τούτου ὡς βαθεῖαν ἀλήθειαν ὁ παλαιὸς Ἰσραήλ, ἤδη, ὅταν βλέπωμεν τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυὴ (κδ' 2, πρβ. καὶ κδ' 36) λέγοντα πρὸς πάντα τὸν λαόν: «πέραν τοῦ ποταμοῦ κατῴκησαν ἀπ' ἀρχῆς οἱ πατέρες σας Θάρρα καὶ Ἀβραὰμ καὶ Ναχὼρ καὶ ἐλάτρευσαν ἄλλους θεούς», πιστεύοντα δηλαδὴ ὅτι τὴν εἰδωλολατρείαν φεύγων ὁ Ἀβραάμ, καθὸ ὑπὸ ὑψηλοτέρας πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως καὶ πεποιθήσεως ἐλαυνόμενος, ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς κατοικίας τῶν συντρόφων του καὶ ἦλθε νὰ κατοικήσῃ εἰς τὴν Χαναάν. Καὶ κάτι μυστηριωδῶς ὑπέροχον κεῖται εἰς τὰς λέξεις τοῦ Ἡσαΐου κθ' «ὅτι ὁ Κύριος ἐλύτρωσε τὸν Ἀβραάμ», ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἀβραὰμ ἔμεινε καὶ ἀπὸ τὸν θάνατον ἄθικτος, ὁποῖος ὁ Ἐσταυρωμένος μόνον τοῦ Γολγοθᾶ παρουσιάσθη εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου μὲ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου πολλοὺς αἰῶνας ἀργότερα. Ἀλλ' εἰς τὴν παράθεσιν αὐτὴν τοῦ σχετικοῦ πρὸς τὸν κατακλυσμὸν λίαν διδακτικοῦ βαβυλωνιακοῦ κειμένου πρὸς τὸ τῆς Γραφῆς ἔτι καθαρώτερα φαίνεται ὅλως διάφορος εἰς ἑκάτερον ἥ τε ἔμπνευσις καὶ ἡ ὁδηγοῦσα σκέψις, ὅταν πρὸς τῶν βαβυλωνιακῶν θεοτήτων τὰ ταπεινότατα εἰς ἃ οὗτοι ὑπόκεινται πάθη ἀντιτίθεται ἡ περὶ θεοῦ ἰδέα τοῦ ἑβραίου ἀφηγητοῦ, πρὸς τὸν συμπαγῆ δὲ καὶ ὀχληρόν, ὡς ὠνομάσθη, πολυθεϊσμὸν τοῦ βαβυλωνίου, ὁ καθαρὸς καὶ διάφωτος μονοθεϊσμὸς τοῦ Γιαυιστοῦ, καὶ πρὸς τὸ ὅλως διόλου ἀλόγιστον τῆς πράξεως τοῦ βαβυλωνιακοῦ, θεοῦ Ἐλλίλ, τοῦ νὰ προκαλέσῃ τὸν κατακλυσμόν, τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, τιμωροῦντος μὲν τὴν ἔκλυτον καὶ ἁμαρτωλὴν ἀνθρωπότητα διὰ τοῦ ἐξολοθρευμοῦ, σώζοντος ὅμως ἐξ αὐτοῦ τὸν δίκαιον καὶ εὐσεβῆ Νῶε.

Ἤδη αἱ πρῶται λέξεις τῆς Γενέσεως: «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», ἐξαγγέλλουν τὸν ὑψηλὸν θρησκευτικὸν χαρακτῆρα τοῦ βιβλίου, τοῦ ὁποίου τὸ μέγα θέμα οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ λαοῦ του. Καὶ ὁ Θεὸς οὗτος εἶνε ὁ τέλφος, ὁ μόνος τέλφος καὶ ἀληθὴς ἥρως τῆς ἱερᾶς ἱστορίας τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Ἰσραήλ, πλησίον τοῦ ὁποίου ἐμφανίζονται μόνον ἀσθενῆ, ἁμαρτωλὰ τέκνα τοῦ Ἀδάμ. Τοῦτο δὲ καὶ ἀμέσως πάλιν βλέπομεν εἰς τὰς πρώτας τοῦ αὐτοῦ βιβλίου σελίδας, εἰς τὴν ἱστορίαν περὶ τῆς δημιουργίας καὶ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ὁποίας «τὰ ὁσονδήποτε μεγάλα κατόπιν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μαλιστα εἰς τὰς ὑψίστας τῆς ζωῆς των στιγμὰς ἐμπνευσμένα πρόσωπα δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ ἀσθενεῖς, ὑπὸ ὑπερτέρας ὑποστάσεως χειραγωγούμεναι μορφαί, τοῦ μέχρι μυχιαιτάτων συγκινοῦντος τούτου δράματος τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χειραγωγίας ἀνθρώπων καὶ λαῶν». Δι' αὐτῶν δὲ τῶν πρώτων στοιχείων τῆς ἑβραϊκῆς παραδόσεως εἰσάγεται εὐθὺς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν αἰωνιότητα, εἰς τὴν παγκόσμιον πλέον ἱστορίαν ἡ θεμελιώδης τῆς ἀνθρωπίνης ἠθικῆς ἰδέα περὶ τῆς ἀπολύτου εὐθύνης τοῦ τελειοτάτου πλάσματος τῆς φύσεως ἀπέναντι τοῦ Διμιουργοῦ τῶν πάντων καὶ ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης τοῦ ἐξιλασμοῦ διὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην πρᾶξιν, ἥτις ἀντίκειται εἰς τὸ παρὰ Θεῷ αἴσθημα τῆς δικαιοσύνης. Τοιουτοτρόπως ἡ ἀνθρωπότης πρώτην φορὰν παρουσιάζεται διὰ τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὰ ἁπλοϊκά του ταῦτα βιβλία ὑποτασσομένη αὐθορμήτως εἰς τὴν δύναμιν καὶ θέλησιν τοῦ παντοδυνάμου, ἐνεργοῦντος ὄχι τυφλῶς ὡς ἀνεξηγήτου Μοίρας, ἀλλ' ὡς προσωπικοῦ ὑπερτάτου ἠθικοῦ Ὄντος καὶ Ἀγαθοῦ Δημιουργοῦ τοῦ Παντός. Καὶ τοῦτο μάλιστα ὄχι ὡς νοητὴ ἰδέα ἁπλῶς καὶ τύπος σκέψεως, ἀλλ' ὡς ἔκφρασις ἐνδομύχων πεποιθήσεων ἑνὸς λαοῦ.

Διὰ τοὺς Ἕλληνας, τοὺς μόνους ἄλλως διὰ τῶν ἐμπνευσμένων μεγάλων των πνευμάτων, τῶν ποιητῶν, εἰς τοιαύτας ἰδέας ἐξιχθέντων, οἱ ἡμίθεοι ἀρχηγέται των καὶ οἱ ἥρωες τῶν Ὁμη-

Digitized by Google

ρικῶν ἐπῶν, ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα τοῦ ἐθνικοῦ των χαρακτῆρος καὶ τὸ ἀπεικόνισμα αὐτοῦ. Τοῦτ αὐτὸ ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἰσραὴλ ὁ οἶκος τῶν Πατριαρχῶν, μὲ θεμελιωτὴν καὶ ἀρχηγέτην τὸν Ἀβραάμ, τὸν Πατέρα τοῦ ἔθνους. Ὁ Ἀβραὰμ συνενώνει μὲ τὴν σοβαρότητα τῆς σοφίας καὶ τὸ ἀξίωμα τῆς ἡλικίας του τὴν ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν χειραγωγοῦντα αὐτὸν Θεόν, καὶ πορεύεται ἐνώπιον αὐτοῦ, «καθάπερ ἐλάλησεν αὐτῷ Κύριος», καθ' ὅλην του τὴν μικρὰν στα διοδρομίαν ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ Θεὸς εἶπε πρὸς αὐτόν: Ἔξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου εἰς τὴν γῆν ἣν ἄν σοι δείξω» (Γεν. ιβ' 1), μέχρις οὗ «ἐκλείπων ἀπέθανε», μὲ συμπεπληρωμένον τὸ μέγα ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του ἔργον, ἐν γήρᾳ καλῷ πρεσβύτης καὶ πλήρης ἡμερῶν καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς ἐπιφανεῖς του προγόνους. Μέγας ἥρως καὶ αὐτὸς κατὰ μίαν ἠθικῶς ἐμφανεστέραν, ψηλαφητοτέραν ἔννοιαν, θρησκευτικῶς δὲ ἀσυγκρίτως μυχιαιτέραν, καθαρωτέραν καὶ ὑψηλοτέραν, καθαρίζει καὶ ἑτοιμάζει τὸ ἔδαφος διὰ τὴν μέλλουσαν τοῦ λαοῦ του ἱστορίαν, ὡς ὁ Ἡρακλῆς ἐκεῖνος τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ θρῦλος καὶ τῆς φαντασίας τὸ πλᾶσμα δὲν ἀποκρύπτει, ἀλλὰ περιβάλλει μόνον μὲ ἕνα ὡραῖον, διαφανὲς ὅμως εἰς τὸν αἰσθαντικὸν ἐξεταστὴν περίβλημα τὴν βαθεῖαν καὶ μόνην ἀληθινὴν ἔννοιαν.

Καὶ καθὼς εἰς τὴν μυθολογίαν αὐτὴν δὲν εἶναι ἄλλο τι, ἀλλὰ μόνον ἡ ἔννοια ἡ ὁποία μᾶς ἐνδιαφέρει καὶ διδάσκει τὰ ἀληθινὰ καὶ ὑψηλὰ περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἱστορίας τῆς κλεινῆς ἀνθρωπότητος, τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τοῦ προπάτορος Ἀβραὰμ τὴν ὑψηλήν, τὴν θείαν κλῆσιν καὶ τὴν ἱερὰν ζωὴν ὅλων, μὲ τὰ παντοῦ κατεσπαρμένα τῆς ἀνθρωπίνης παραδόσεως στοιχεῖα, μόνον εἰς τὸ θεμελιωδέστατον πάντων τούτων, τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν, ἔχομεν κυρίως νὰ προσέξωμεν. Περὶ πάσης ταύτης τῆς μωσαϊκῆς λεγομένης παραδόσεως ἕνας καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως θρησκευτικὸς χριστιανὸς ἄνθρωπος, ὁ ὑπὲρ πάντας ἐξέχων ἥρως τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων ἐκκλησίας Λούθηρος εἶπε: «καὶ τί μέλλει ἡμᾶς αὐτὸς οὗτος ὁ ἀρχηγός; διδάσκαλος καὶ νομοθέτης τῶν Ἑβραίων Μωϋσῆς; Ἂς ἀφήσωμεν αὐτὸν νὰ εἶνε τοῦτο χωρὶς νὰ περιπλέκωμεν ἀπίστων ἢ χριστιανῶν τὰς συνειδήσεις. Ἐγκύπτομεν εἰς τὸ ἔργον του καὶ ἐνδιαφερόμεθα περὶ αὐτοῦ, μόνον καθόσον δὲν συγκρούεται καὶ μὲ τὸν φυσικὸν νόμον. Ἀλλ' ἡμεῖς ἔχομεν διδάσκαλον ἰδικόν μας τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ὅστις μᾶς ὑπέβαλε τί χρεωστοῦμεν νὰ γνωρίζωμεν καὶ νὰ φυλάττωμεν, νὰ πράττωμεν καὶ νὰ μὴ πράττωμεν. Παραδείγματα πίστεως καὶ ἀπιστίας, τιμωρίας τῶν κακῶν καὶ ἀνυψώσεως τῶν πιστῶν ἔχομεν καὶ παρ' ἐκείνου. Καὶ ἔτι ὡραιότερα εἰς αὐτὸν ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ διὰ τὸν ἄνθρωπον». Αὐτὰ εἶνε ὅσα εἰς ἡμᾶς ἀποβλέπουν—αὐτὰ δὲν εἶνε ὅσα εἰς τοῦ Ἀβραὰμ τὸν βίον ἰδίως καὶ τὰς τερπνὰς περὶ αὐτοῦ ἀφηγήσεις περιέχονται.

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ΑΒΡΑΑΜ, «ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΝ»

Ἕνα ἀριστούργημα τῆς ἑλληνικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου φιλολογίας.—Ἡ πρώτη τραγῳδια ἡ ὁποία ἐγράφη ἐν Εὐρώπῃ συμφώνως μὲ τοὺς κλασικοὺς περὶ τραγῳδίας κανόνας.

Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», κρητικὸν μυστήριον, δρᾶμα μὲ ἱερὰν ὑπόθεσιν, γραφὲν κατὰ τὸν 16ον ἢ 17ον αἰῶνα, ἀποτελεῖται ἀπὸ 1154 ὁμοιοκαταλήκτους πολιτικοὺς δεκαπεντασυλλάβους (τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, μὲ τὴν τομὴν μετὰ τὴν 8ην συλλαβήν), καὶ δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς δύο πράξεις, μολονότι ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ ἐκδόσει δὲν γίνεται αὐτὴ ἡ διάκρισις. Παρ' ὅλας τὰς γενομένας μέχρι τοῦδε ἐρεύνας, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ ἀνακαλυφθῇ ποῖος τὸ ἔγραψε. Ἀκόμη καὶ ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τοῦ ποιήματος δὲν εἶναι θετικῶς ἐξηκριβωμένος. Ὁ ἑλληνιστὴς Legrand—ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ γνωρίσας εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον τῆς Εὐρώπης τὸ ἀθάνατον τοῦτο ἀριστούργημα—ἀνετύπωσεν αὐτὸ ἐν τῷ Α' τόμῳ τῆς Bibliothèque Crecque Vulgaire, ἐκ τῆς Α' ἑνετικῆς ἐκδόσεως, ὡς λέγει ὁ ἴδιος ἥτις φέρει χρονολογίαν 1535. Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος κ. Ξανθουδίδης, βασιζόμενος εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι, εἰς τὴν Μαρκιανὴν βιβλιοθήκην ὑπάρχει χειρόγραφον τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραὰμ» δι' ἰταλικῶν γραμμάτων (Thissia tu Avraam) ὅπερ φέρει εἰς τὸ verso τοῦ τελευταίου φύλλου τὰ ἑξῆς:

Stus chilius exacossius triandapende egigni in verso apona Critico evlavia giana digni,

καὶ εἰς τὸ ὅτι ἡ δευτέρα ἑνετικὴ ἔκδοσις («Ἡ Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», *ἱστορία ψυχωφελεστάτη εὐγαλμένη ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν συνθεμένη μὲν παλαιόθεν διὰ στίχων ἁπλῶν, τώρα δὲ πάλιν πρὸς χάριν τῶν εὐσεβῶν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν διωρθωμένη καὶ μετατυπωμένη)* φέρει χρονολογίαν 1668 καὶ θεωρῶν ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ μεσολαβήσῃ χρονικὸν διάστημα 133 ἐτῶν διὰ νὰ ἐπανεκδοθῇ ἕνα τοσοῦτον δημοφιλὲς ποίημα, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραὰμ» θὰ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον περὶ τὰ 1635. Προσθέτει δὲ ὅτι ἂν ἐξακριβωθῇ ἡ χρονολογία αὕτη ὡς ἡ πραγματικὴ τῆς συγγραφῆς, δὲν θὰ διστάσῃ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι καὶ ἡ «Θυσία» ἐγράφη παρὰ τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου, πιθανῶς δὲ πρὸ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» δεδομένου ὅτι μεγάλην ὁμοιότητα ἔχουν μεταξύ των τὰ δύο αὐτὰ ποιήματα.

Ἀρτίαν ἔκδοσιν τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ» μετ' εἰσαγωγῆς καὶ σημειώσεων ἔκαμεν ἐσχάτως ἡ δ. Σοφία Σ. Ἀντωνιάδου.

Τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ τῆς μεσαιωνικῆς μας φιλολογίας ἐγράφη, πάντως, τὴν ἐπομένην καθ' ἣν ἡ δημώδης κρητικὴ ποίησις εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς ἀνθήσεώς της. Μολονότι ὅμως ἦτο ἄξιον μεγαλυτέρας προσοχῆς, εἶνε σχεδὸν

Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ.

ἄγνωστον εἰς τὸν τόπον μας. Πρὸ χρόνων πολλῶν ἐκυκλοφόρουν λαϊκαὶ ἐκδόσεις αὐτοῦ, παλαιότερον μὲν ἐκτυπούμεναι ἐν Βενετίᾳ, ἀργότερον δὲ ἀνατυπούμεναι ἐν Ἀθήναις, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ ἀπεσύρθησαν τῆς κυκλοφορίας καὶ εἶναι ὄντως θλιβερὸν ν' ἀναλογίζεταί τις ὅτι ἴσως νὰ ἐθάπτετο διὰ παντὸς εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς λήθης, ἂν δὲν τὸ ἔφερνε, τὸ 1880, εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν κοινὸν ὁ Emile Legrand, ὡς προαναφέρομεν, ἀποκαταστήσας οὕτως εἰπεῖν τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν. Ὁ ἐπίσης ἑλληνιστὴς D. C. Hesseling, καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λεϋδεν, τὸ μετέφρασεν εἰς δεκαπεντασυλλάβους στίχους καὶ τὸ ἐξέδωσεν εἰς τὴν ὁλλανδικὴν (ἐν Ἄαρλεμ, Ὁλλανδίας) τὸ 1920. Εἰς Ὁλλανδίαν ἐπίσης περεστάθη ὑπὸ τοῦ θιάσου Vogel τὴν 6 Ἰουλίου 1920. Ἀφοῦ δὲ ἐκράτησεν επὶ ἕνα μῆνα τὸ πρόγραμμα τοῦ θεάτρου, ἐπαίχθη ἐπανειλημμένως καὶ εἰς Ἄμστερνταμ. Τελευταίως, ὁ Ἕλλην κ. Βαλσαμίδης (Valsas) τὸ ἐξέδωσεν εἰς γαλλικὴν μετάφρασιν (Paris, Chiberre, 1924.)

Ὁ ἀνεπιφύλακτος θαυμασμὸς τῶν ξένων διὰ τὸ λογοτεχνικὸν αὐτὸ ἔργον δὲν ὀφείλεται μόνον εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀρτιότητά του, τὴν δραματικὴν πνοήν του καὶ τ' ἄλλα πολλὰ χαρίσματά του, περι τῶν ὁποιων κατωτέρω ποιούμεθα λόγον. Καὶ δι ἄλλην αἰτίαν ἤχθησαν οἱ ξένοι κριτικοὶ εἰς τὸ ν' ἀνακηρύξουν τὸ δίπρακτον αὐτὸ «μυστήριον», ὡς ὑπερτέλειον εἰς τὸ εἶδός του καὶ «μεγαλειῶδες» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Esseling. Ἡ εὐρωπαϊκὴ θεατρικὴ κίνησις τοῦ 16ου αἰῶνος, καὶ πολὺ προγενεστέρως ἀκόμη, παρήγαγεν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν «μυστήρια», ἔργα δηλαδὴ μὲ θέματα θρησκευτικὰ βασιζόμενα μόνον εἰς τὸν πολυτελῆ σκηνικὸν διάκοσμον, χωρὶς σχεδὸν δραματικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐπαίζοντο πρὸ τῶν Μητροπολιτικῶν ναῶν καὶ διεκρίνοντο μὲν ὅλα διὰ τὴν ἀπεριόριστον πίστιν πρὸς τὴν ἀνωτέραν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ «ἀνθρωπίνη» δραματικὴ συγκίνησις καὶ ἡ λογικὴ σύνθεσις τῶν σκηνῶν ἀπουσίαζον παντελῶς ἀπὸ αὐτά.

Ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραὰμ» ὅμως, συνδυάζει τὴν θρησκευτικὴν συγκίνησιν μετὰ τῆς δραματικῆς τέχνης καὶ ἐμπεριστατωμένης ψυχαναλύσεως τῶν δρώντων προσώπων. Δυνάμεθα δὲ νὰ κρίνωμεν κατὰ πόσον τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι δημιούργημα ἀνωτέρας ἐμπνεύσεως, ἂν ἐπιχειρήσωμεν πρόχειρον σύγκρισιν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ δύο ἄλλων μυστηρίων, γραφέντων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περίπου καὶ θεωρουμένων ὡς ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δραματολογίου: τὴν «Παράστασιν τοῦ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ» τοῦ Φέο Μπελκάρι, τυπωθεῖσαν τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τὸ 1485 καὶ τὴν «Γαλλικὴν τραγῳδίαν τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ,» τοῦ Θεοδώρου ντὲ Μπέζ, ἐκδοθεῖσαν εἰς Λωζάννην τὸ 1550. Ὑπάρχουν μὲν εἴς τινα σημεῖα, πολλαὶ ὁμοιότητες μεταξὺ τῶν τριῶν αὐτῶν ἔργων, ἀλλὰ τὰ δύο ξένα δὲν συγκλονίζουν τόσον τὸν ἀναγνώστην ἢ τὸν θεατήν, ὅσον τὸ μυστήριον τοῦ ἀγνώστου Κρητὸς ποιητοῦ, τὸ ὁποῖον εἶνε πλημμυρισμένον ἀπὸ βαθύτατον ἀνθρώπινον οἶκτον καὶ ἔντονον δραματικὴν συγκίνησιν. Ἑλληνική, λοιπὸν εἶνε καὶ ἡ προέλευσις τοῦ λογοτεχνικοῦ αὐτοῦ εἴδους.

Ὑπόθεσις τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ» εἶνε τὸ ἐπεισόδιον τῆς παλαιᾶς γραφῆς περὶ τοῦ ὁποίου πραγματεύεται τὸ κβ' κεφάλαιον τῆς Γενέσεως.

«Καὶ ἐγένετο μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα ὁ θεὸς ἐπείρασε τὸν Ἀβραὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ. Ἀβραάμ, Ἀβραάμ. Καὶ εἶπεν: Ἰδοὺ ἐγώ. Καὶ εἶπε: Λάβε τὸν υἱόν σου τὸν ἀγαπητόν, ὃν ἠγάπησας, τὸν Ἰσαάκ, καὶ πορεύθητι εἰς τὴν γῆν τὴν ὑψηλήν, καὶ ἀνένεγκε αὐτὸν ἐκεῖ εἰς ὁλοκαύτωσιν εἰς ἓν τῶν ὀρέων ὧν ἄν σοι εἴπω»:

Ξύπν' Ἀβραάμ, ξύπν' Ἀβραάμ, γείρου κ' ἐπάνω [στάσου
πρόσταγμ' ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς σοῦ φέρνω κι' ἀφου- [κράσου·
ξύπνησε, δοῦλε τοῦ Θεοῦ, ξύπνησε, μπιστεμένε,
καὶ νὰ κοιμᾶσ' ἀμέριμνα τώρα καιρὸς δὲν ἔναι. (εἶνε)
ξύπνα καὶ γροίκησ' Ἀβραάμ, ἐκεῖνα νὰ ποὺ θέλει,
ἀφέντης ἀποῦ προσκυνοῦν καὶ τρέμουν οἱ ἀγγέλοι.
Θυσίαν ἄξιαν καὶ ἁγνὴν τὴν σήμερον ἡμέρα
θέλει ὁ Θεὸς κι' ἀποθυμᾶ ἀπ' τὴ δική σου χέρα,
δὲν θέλει μπλιὸ (πιὰ) θυσιὰν ἀρνιῶν καὶ πράματα [φταρμένα, (φθαρτὰ)
μὰ μιὰ θυσία ποθυμᾶ μεγάλην ἀπὸ σένα·
τὸ τέκνο σου τὸ μοναχό, τὸ καναχάρικό σου,
'ς θυσια τὸ ἀποθυμᾶ καὶ θέλει τ' ὁ Θεός σου.
'ς τόπον ἀρνιοῦ, 'ς τόπον ῥιφιοῦ, ὁρίζ' ὁ Θεὸς καὶ [θέλει
νὰ θυσιάσῃς, Ἀβραάμ, τοῦ Ἰσαὰκ τὰ μέλη.

Αὐτὰ λέγει Ἄγγελος Κυρίου πρὸς Ἀβραάμ, ἐνῷ ἀρχίζει τὸ μυστήριον Ὁ Πατριάρχης καταλαμβάνεται ὑπὸ δέους, δὲ τολμᾷ ὅμως νὰ φέρῃ καμίαν ἀντιλογίαν εἰς τὴν διαταγὴν τοῦ Θεοῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ ξυπνᾷ ἡ σύζυγός του Σάρρα ἡ ὁποία εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς τρομερᾶς εἰδήσεως, πίπτει λιπόθυμος. Ὁ Ἀβραάμ, κλονίζεται πρὸς στιγμήν, ἀλλ' ἡ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις καὶ ὑποταγή του εἶνε τόση, ὥστε ἀποφασίζει τὴν θυσίαν. Ἀκολουθοῦν σκηναὶ πένθιμου τραγικότητος. Ὁ δύο σύζυγοι ἐξυπνοῦν τὸν Ἰσαάκ, ὁ δὲ πατήρ του τοῦ λέγει ὅτι θὰ ὑπάγουν εἰς ἕνα βουνόν, νὰ προσφέρουν θυσίαν εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλ οἱ ἀπελπισμένοι ἀποχαιρετισμοὶ τῆς Σάρρας, προξενοῦν κατάπληξιν εἰς τὸν ἀνύποπτον Ἰσαάκ, ὁ ὁποῖος τῆς ὑπόσχεται νὰ ἐπιστρέψῃ ταχέως. Τὸ δρᾶμα βαίνει γοργῶς πρὸς τὴν λύσιν του, κατὰ τὴν δευτέραν πρᾶξιν. Τὴν στιγμὴν ὅμως καθ' ἣν ὁ Ἀβραὰμ ἦτο ἕτοιμος νὰ

Digitized by Google

καταφέρῃ τὸ πλῆγμα διὰ τῆς μαχαίρας, ἄγγελος Κυρίου ἐπεφάνη καὶ ἐσταμάτησε τὴν χεῖρά του: ἡ θυσία ἦτο ἀνωφελής, ἀφοῦ ὁ Ἰεχωβᾶ ἐπείσθη περὶ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Ἀβραάμ.

«Κατ' ἐμαυτοῦ ὤμοσα, λέγει Κύριος, οὗ εἵνεκεν ἐποίησας τὸ ρῆμα τοῦτο, καὶ οὐκ ἐφείσω τοῦ υἱοῦ σου τοῦ ἀγαπητοῦ δι' ἐμέ· ἦ μὴν εὐλογῶν εὐλογήσω σε, καὶ πληθύνων πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου. ὡς τοὺς ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὡς τὴν ἄμμον τὴν παρὰ τὸ χεῖλος τῆς θαλάσσης».

Ἀμφότεροι πίπτουν τότε γονατιστοὶ εὐχαριστοῦν τὸν Θεὸν καὶ ἐπιστρέφουν πλησίον τῆς ἀγωνιώσης Σάρρας, διὰ νὰ εὐλογήσουν ὅλοι ὁμοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου:

Εἰς τὴν χαρὰ τὴν εἴδαμε τὴν σήμερον ἡμέρα,
δόξα σοι, πάντα δοξα σοι, ὦ πλάστη καὶ πατέρα·
ὁ κύριος τῶν οὐρανῶν τιμὴ καὶ δόξα νἄχει,
ὁποῦ ποτὲ μὲ δοῦλον του δὲν θὲ νὰ κάμει μάχη.
Δοξα καὶ προσκυνήματα, καὶ ἀγγέλων ὑμνῳδίαι
νἄναι σὲ σένα τὸν θεόν, κι' ἁγίων εὐλογίαι,
σὲ σένα τὸν ἀπρόσιτον πατέρα καὶ Θεό μου,
τὸν ποιητὴ καὶ πλάστη μου κι' ἄξιον παντουργό μου,
ἐσένα θέλομεν ὑμνεῖ καὶ θέλομεν λογιάζει,
κ' εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας σου σὲ θέλομε δοξάζει.

⁂

Αὐτὴ εἶναι ἐν ὀλίγοις ἡ ὑπόθεσις τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. Ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ διαβάσῃ ὁλόκληρον τὸ μυστήριον, θὰ δυνηθῇ νὰ ἀπολαύσῃ πλήρως τὸ μεγαλειῶδες αὐτὸ — διὰ τὴν ποιητικήν του ἔξαρσιν καὶ ψυχολογικήν του δύναμιν — ἀριστούργημα τῆς μεσαιωνικῆς μας φιλολογίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 1). Ἡ θυσία τοῦ Ἀβραάμ, Κρητικὸν μυστήριον τοῦ 16ου αἰῶνος. Εἰσαγωγὴ καὶ σημειώσεις Σοφίας Α. Ἀντωνιάδου.

2). Βιτζέντζου Κορνάρου: Ἐρωτόκριτος. Ἔκδοσις κριτικὴ Στεφάνου Α. Ξανθουδίδου. Εἰσαγωγή: σελ CXVIII CXX.

3). D. C. Hesseling: Histoire de la Littérature grecque Moderne (Traduction française: N. Pernot).

4). Emile Legrand: Bibliothque grecqoue vulgaire, T. I και II.

Ι. Λ. Κ.

Ἀβραὰμ (Abraham). Ρῶσος μοναχὸς τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ὀψοφύλας τοῦ παρὰ τὴν Μόσχαν μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀργότερα εὗρεν ἄσυλον ὁ Πέτρος ὁ Μέγας. Ὁ Ἀβραὰμ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων προμάχων τοῦ ρωσικοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδοξίας. Κατὰ τὸν ρωσο-πολωνικὸν πόλεμον τῶν ἀρχῶν τοῦ 17ου αἰῶνος, αἱ καθ' ὅλην τὴν Ρωσίαν κυκλοφορήσασαι πατριωτικαί του ἐπιστολαί, ἔσχον σοβαρὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τῶν Ρώσων καὶ συνετέλεσαν κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐκδίωξιν τῶν ἐπιδρομέων.

Ὁ Ἀβραὰμ ἦτο μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, οἱ ὁποῖοι μετέβησαν εἰς Κόστρομαν διὰ νὰ προσφέρουν τὸ στέμμα εἰς τὸν βογιάρον Μιχαὴλ Θεοδώροβιτς Ρομανώφ.

Ὁ Ἀβραὰμ ἀπέθανε τῷ 1616 καὶ ἄφησε βιβλίον τιτλοφορούμενον: «Διήγησις περὶ τῆς πολιορκίας τοῦ μοναστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀπὸ τοὺς πολωνοὺς καὶ τοὺς λιθουανοὺς καὶ περὶ τῶν ταραχῶν αἱ ὁποῖαι ἔλαβον χώραν κατόπιν ἐν Ρωσίᾳ».

Ἀβραάμ. Αὐτοκράτωρ τῶν Μαυριτανῶν τῆς Ἀφρικῆς, ἀκμάσας κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα. Ἕνας διδάσκολος, ὀνόματι Ἀββαλλὰ Βεβρεβέρ, ἠθέλησε νὰ τὸν ἐκθρονίσῃ καὶ ἐβάδισε κατ' αὐτοῦ μὲ πολυάριθμον στρατόν. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην ὁ Ἀβραὰμ ἡττήθη καὶ τραπεὶς εἰς φυγὴν ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του.

Ἀλλὰ τὸν καρπὸν τῆς νίκης δὲν τὸν ἀπήλαυσεν ὁ Ἀβδαλλά, διότι ὁ στρατηγός του Ἀβδελμουμὲν κατώρθωσε νὰ γίνῃ αὐτὸς κύριος τῆς καταστάσεως καὶ νὰ ἁρπάξῃ τὸν θρόνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1130 μέχρι τοῦ 1163.

Ἀβραὰμ Ἀβουλαφία (Abraham Aboulafia) τοῦ Σαμουήλ. Ἰουδαῖος καβαλιστὴς γεννηθεὶς τῷ 1240 εἰς τὸ Τολέδον ἢ τὴν Σαραγῶσαν. Ἐσπούδασε, κατ' ἐπιθυμίαν τοῦ πατρός του, τὴν Βίβλον καὶ ἐν μέρει τὸ Ταλμούδ, ἀλλ' αἱ κλασικαὶ σπουδαὶ δὲν ἦσαν κατάλληλοι, διὰ τὸ εὐφάνταστον καὶ ταραχῶδες πνεῦμα του. Ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας τὸ μυστήριον τοῦ ἀγνώστου καὶ τῆς μετέπειτα ζωῆς ἐξήσκησεν ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσι ἐτῶν, ἐτέθη εἰς ἀναζήτησιν τοῦ μυθολογικοῦ ποταμοῦ Σαββατιὸν καὶ τῶν δέκα φυλῶν, αἱ ὁποῖαι, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, ἦσαν ἐγκατεστημέναι παρὰ τὰς ὄχθας του. Ἵνα φέρῃ εἰς πέρας τὸ σχέδιόν του τοῦτο, ὁ Ἀβραὰμ μετέβη εἰς Παλαιστίνην μὲ τὴν πρόθεσιν ὅπως εἰσδύσῃ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἀλλ' εὗρε τὴν χώραν ταύτην κατειλημμένην ὑπὸ τῶν Μογγόλων καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του μετέβη εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἀναζήτησιν τῆς γυναικὸς τὴν ὁποίαν εἶχε νυμφευθῇ ἐν ᾧ διήρχετο κατευθυνόμενος εἰς Παλαιστίνην καὶ ἔπειτα εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Μαϊμονίδου, τοῦ γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Μωϋσῆς-βὲν-Μαϊμὸν-βὲν-Ἰωσήφ. Δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀφορῶν τὴν ἑβραιολογίαν, τὸ ὁποῖον νὰ διέφυγε τὰς ἐρεύνας τοῦ Ἀβραάμ. Ἔμαθε κατὰ βάθος τὴν ἑβραϊκὴν γραμματικήν, τὸ Ταλμούδ, τὴν Βιβλον, τὸ Μισνὰ καὶ τὸ Μιδράς.

Ἐμελέτησε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὴν ρητορικήν, τὴν φυσικήν, τὴν μεταφυσικήν, τὴν ἰατρικήν. Ἀνέγνωσε τὰ καβαλιστικὰ συγγράμματα τοῦ Ἰούδα τοῦ Εὐσεβοῦς, τοῦ Ἐλεάζαρ-φὸν-Βόρμς, τοῦ Μωϋσέως Ναχμανίδου καὶ ἄλλων. Ἀργότερα (1270) ἀνέγνωσε τὸ μυστικιστικὸν βιβλίον τῆς Δημιουργίας καὶ ἐβοηθήθη διὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃ, ἀπὸ δώδεκα σχολιαστάς. Διῆλθε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1260 καὶ 1270 διάστημα εἰς τὴν Βαρκελώνην, ἥτις τότε ἦτο τὸ κέντρον σπουδαίας καβαλιστικῆς κινήσεως. Ἀλλ' ὁ Ἀβραὰμ Ἀβουλαφία δὲν ἦτο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὰς καβαλιστικὰς ἰδέας τῆς περιοχῆς ταύτης καὶ ἀνεζήτει κἄτι τι τὸ νεώτερον, κἄτι τι τὸ φανταστικώτερον. Τὸ βιβλίον τῆς Δημιουργίας καὶ ἰδίως τὸ βιβλίον τοῦ Ὀνόματος τοῦ Ἀβραὰμ-ἴβν-Ἔζρα, ἔδωσαν εἰς τὸ πνεῦμά του τὸν τελικὸν κλονισμόν. Ἦτο τὸ ἔτος 1270. Ὁ Ἀβραὰμ εἶχε τότε ἡλικίαν 30 ἐτῶν. Εἶδε πολυάριθμα τρομερὰ ὁράματα καὶ ὀπτασίας, ὁ Θεὸς ἐνεφανίσθη ἐνώπιόν του, τὸν ἐπληροφόρησε περὶ τῆς ὥρας τῆς λυτρώσεως, τὸν ὠνόμασε προφήτην καὶ τὸν ἐπεφόρτισεν ὅπως ἀναγγείλῃ εἰς τὸν κόσμον τὰ καλὰ νέα. Ἡ στιγμὴ ἐκείνη ὑπῆρξεν ἡ ἐπισημοτέρα στιγμὴ τοῦ βίου του. Ἔκτοτε αἱ ὀπτασίαι τὸν καταδιώκουν πανταχοῦ, ὁ Ἀβραὰμ δὲν εἶναι πλέον παρὰ ἕνας δυστυχὴς δοῦλος τῶν παραισθήσεών του. Ἤρχισε νὰ διακηρύττῃ ἑαυτὸν προφήτην καὶ Μεσσίαν καὶ νὰ λέγῃ ὅτι, ἡ ἡμέρα τῆς λυτρώσεως θὰ ἤρχετο κατὰ τὸ ἔτος 1290. Ἀλλ' αἱ τρελλαὶ διδασκαλίαι τοῦ Ἀβραὰμ δὲν ἤρεσαν διόλου εἰς τοὺς συμπατριώτας του, μόλις δὲ ἤρχισε νὰ ἀποκτᾷ μερικοὺς ὀπαδοὺς ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν, ἡ ὁποία τὸν παρεγνώρισε καὶ ἔφυγεν ἐκ τῆς Βαρκελώνης, περὶ τὰ τέλη τοῦ 1270. Ἀπὸ τὸ ἔτος αὐτὸ ἀρχίζει ἡ περίοδος τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων τοῦ βίου τοῦ Ἀβραάμ. Ἓξ ἔτη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν του ἐκ Βαρκελώνης, τὸν ἐπανευρίσκομεν εἰς μίαν πόλιν τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ Διβών, ἀργότερα δὲ (1279), εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὸ ὄρος Πάτρος (Mont Patros). Ποία εἶναι αὐτὴ ἡ πόλις καὶ ποῖον εἶναι αὐτὸ τὸ ὄρος, δὲν κατωρθώθη ἀκόμη νὰ διασαφηνισθῇ. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Ἀβραὰμ ἐγκατέλειψε καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα, διότι «ὤφειλε» νὰ μεταβῇ εἰς Ρώμην, σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδοσεν ὁ Θεὸς τὸ 1270. Διερχόμενος ἀπὸ τὸ Τέρνι συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη κατόπιν διαμαρτυριῶν τῶν Ἰουδαίων. Τέλος, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1280, ὁ Ἀβραὰμ ἔφθασεν εἰς Ρώμην, ὅπου τοῦ ἦλθε μία παράδοξος ἰδέα, ἡ ὁποία μόνον εἰς τὸν ἐγκέφαλον παράφρονος δύναται νὰ γεννηθῇ: Ἠθέλησε νὰ προσηλυτίσῃ εἰς τὰς ἰδέας του τὸν πάπαν Μαρτῖνον τὸν 4ον καὶ μετέβη πρὸς τοῦτο πρὸς ἐπισκεψίν του εἰς τὸ ποντηφικὸν ἀνάκτορον.

Οἱ πάπαι ὅμως δὲν ἠστειεύοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ Ἅγιος Πατὴρ διέταξεν ἀμέσως τὴν σύλληψιν καὶ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἀτυχοῦς ὁραματιστοῦ. Ὁ Ἀβουλαφία συνελήφθη τὴν 4ην Σεπτεμβρίου, ἀλλ' ἀπηλευθερώθη μετὰ ἕνα περίπου μῆνα, διότι ἀνεγνωρίσθη ὅτι ἦτο παράφρων. Εἰς τοῦτο ὀφείλει τὴν ἀπελευθέρωσίν του, καὶ ὄχι εἰς τὴν «διπλῆν γλῶσσαν», τὴν ὁποίαν τοῦ ἔδοσεν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν περίστασιν (1). Ἀλλὰ καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο γεγονὸς ἐξηρέθισε τὴν φαντασίαν του: ὁ Ἀβραὰμ ἔσχε νέας ὀπτασίας καὶ οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἰταλίας ἤρχισαν νὰ φοβοῦνται σοβαρῶς μήπως τοὺς ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον μὲ καμμίαν νέαν του ἀνοησίαν. Διὰ τοῦτο τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἰταλίαν, τῷ δὲ 1284 τὸν ἐπανευρίσκομεν εἰς τὴν Μεσσήνην, εἰς τὴν ὁποίαν μάλιστα ἀπέκτησε καὶ μερικοὺς ὀπαδούς· Ἀλλὰ γενόμενος καὶ ἐκεῖ ὕποπτος, ἀνεχώρησε καὶ κατέφυγεν εἴς τινα παρὰ τὴν Μάλταν νησῖδα, εἰς τὴν ὁποίαν χάνονται τὰ ἴχνη του (1291). Ὁ Ἀβραὰμ Ἀβουλαφία, ἔγραψε, καθὼς ὁ ἴδιος διατείνεται, 26 βιβλία ἀφορῶντα τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν καβαλιστικὴν καὶ εἴκοσι δύο βιβλία προφητειῶν. Μέχρι σήμερον δὲν ἐξεδόθησαν εἰμὴ ἀποσπάσματά τινα τῶν ἔργων του, πλεῖστα τῶν ὁποίων ἢ ἀπωλέσθησαν ἢ εὑρίσκονται λησμονημένα εἰς τὰς μεγάλας βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης.

Ἀβραὰμ ἀ Σάντα Κλάρα (Abraham a Santa Clara). γερμανὸς ἱεροκῆρυξ καὶ ἠθικολόγος. Το ἀληθές του ὄνομα εἶνε Ἰωάννης Οὔλριχ Μέγερλε. (Johann Ulric Megerle). Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βάδην τῷ 1644, μετὰ δε την ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του εἰσῆλθεν ὡς δόκιμος εἴς τι παρὰ τὴν Βιέννην μοναστήριον τῶν αὐγουστίνων (1662). Ἐχειροτονήθη ἐκκλησιαστικὸς τῷ 1666, ἔκτοτε δὲ ἐκήρυξε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς νοτίου Γερμανίας μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ὁ Αὐτοκράτωρ Λεοπόλδος ὁ 1ος τὸν διώρισεν ἱεροκήρυκα τῆς αὐλῆς του, τῷ δὲ 1680 καὶ τῷ 1690 ὁ Ἀβραὰμ προήχθη εἰς βαθμοφόρον τοῦ τάγματός του. Ὁ Ἀβραὰμ ἀ Σάντα Κλάρα ἐφημίζετο διὰ τὴν παραγωγικότητα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν του. Εἰς κἄποιο σύγγραμμά του παρατηρεῖ ὅτι τὸ κοινὸν περιστοιχίζει καὶ ἀκούει μετὰ προσοχῆς τοὺς ρήτορας οἱ ὁποῖοι ἀναμιγνύουν εἰς τοὺς λόγους των μύθους καὶ ἀνέκδοτα. «Ἄλλως, λέγει, ἐὰν ὁ ρήτωρ περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἀναμασσᾷ τὰ ἁμαρτήματα καὶ τὴν τιμωρίαν των, ἡ ἐκκλησία δὲν εἶνε πλέον ἐκκλησία, ἀλλ' *ἐντευκτήριον γιὰ τῆς γρηοῦλες*». Τελικὸς σκοπὸς τοῦ Ἀβραὰμ ἦτο πάντοτε ἡ ἐπιτυχία, οἱ δὲ λόγοι του μᾶς παρουσιάζουν ἀφάνταστον συσσώρευσιν λογοπαιγνίων ὥστε νὰ φθάνουν ἐνίοτε μέχρι τοῦ κωμικοῦ. Ἐπὶ πλέον, εἰς τὴν σύνθεσίν των δὲν ὑφίσταται οὐδεμία τάξις, ὁ δὲ συγγραφεὺς φεύγει συχνὰ ἐκ τοῦ θέματός του καὶ ἀκολουθεῖ τὴν πρώτην τυχοῦσαν ἰδέαν ἡ ὁποία τοῦ ἔρχεται κατὰ νοῦν· καὶ ὕστερα ἀπὸ σωρείαν παραβολῶν, φθάνει συχνὰ εἰς τελείως ἀπρόοπτα συμπεράσματα. Ὅταν λ. χ. θέλει νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ γονεῖς ὀφείλουν νὰ τιμωροῦν τὰ τέκνα των, «ὅλοι οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι μοῦ ἀρέσουν, λέγει, ἐκτὸς ἑνὸς μόνον. Ὁ Ἄγγελος ὅστις ἔτρεφε τὸν Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων μοῦ ἀρέσει. Ὁ ἰατρὸς τοῦ Τωβίου ἦτο ἐπίσης ἕνας ἄγγελος, ὁ ὁποῖος μοῦ ἀρέσει. Ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ ὁ σταλεὶς πρὸς τὴν Παρθένον μοῦ ἀρέσει ἐπίσης.... Ὁ φρουρὸς ἄγγελος ὅστις ἵσταται πρὸ τῆς θύρας τοῦ παραδείσου μοῦ ἀρέσει ὁμοίως. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ εἷς ἄγγελος ποὺ δὲν μοῦ ἀρέσει καθόλου. Καὶ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος συνεκράτησε τὴν σπάθην τοῦ Ἀβραάμ, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ θυσιάσῃ τὸν υἱόν του καὶ τοῦ ἐφώναξε: Non extende manum tuam super puerum!: Μὴ τείνῃς τὴν χεῖρα ἐπάνω εἰς τὸ παιδί σου καὶ μὴ τοῦ κάμῃς κακό. Γνωρίζω πολὺ καλὰ ὅτι τοῦτο ἦτο διαταγὴ τοῦ Ὑψίστου· ὁσάκις ὅμως οἱ γονεῖς ἐγείρουν τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ τέκνου των, εἶμαι ἐπίσης βέβαιος ὅτι κανεὶς ἄγγελος δὲν θὰ συγκρατήσῃ τὸ κτύπημα. Τοὐναντίον μάλιστα ὅλοι οἱ ἄγγελοι θὰ τοὺς ἐνθαρρύνουν μὲ αὐστηροὺς λόγους: Extende manum tuam super puerum! Τεῖνε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ παιδιοῦ σου! Ὁ σίδηρος ὅστις ἐξάγεται ἀπὸ τὸ ὀρυχεῖον ἔχει ἀνάγκην μαλακύνσεως, ἡ νεότης χαλᾷ ὅταν φείδονται τὸ ξύλο».

Τὰ «Ἅπαντα» τοῦ Ἀβραὰμ-ἀ-Σάντα Κλάρα ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον τῷ 1854—1856 εἰς 21 τόμους ἐν Πασσάον καὶ Λίνδαον.

Ἀβραὰμ Ζακοῦτο Λουσιτάνο (Abraham Zacuto Lusitano). Ἑβραῖος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Λισσαβῶνι τῷ 1575 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1642. Ἀφοῦ ἔκαμε λαμπρὰς σπουδὰς ἐν Σαλαμάγκᾳ καὶ ἐν Κοΐμβρᾳ, μετέβη εἰς Σιγουέντσαν ὅπου ἀνηγορεύθη διδάκτωρ εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν. Κατόπιν ἐγκατεστάθη εἰς Λισσαβῶνα καὶ ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐπὶ τριακονταετίαν μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Τῷ 1625 φοβούμενος τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν, ἀνεχώρησε κρυφίως δι' Ἀμστελόδαμον. Λέγεται ὅτι μόλις κατὰ τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του ὑπέστη τὴν περιτομὴν καὶ ἠκολούθησεν εἰς τὰ φανερὰ τὴν ἰουδαϊκὴν θρησκείαν. Ἐν τούτοις εἶνε πιθανὸν ὅτι ἐσύχναζεν εἰς τὰς συναγωγὰς πολὺ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του δι' Ὁλλανδίαν, ἀλλὰ λάθρᾳ, ὅπως οἱ πλεῖστοι τῶν ἰουδαίων τῆς ἐποχῆς του. Ἐν Ἀμστελοδάμῳ ἐξηκολούθησε τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας ὅπως καὶ ἐν Λισσαβῶνι, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἀπέκτησε φήμην πανευρωπαϊκήν. Ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα ἐκ τῶν ὁποίων μερικὰ παρέμειναν ἀτελείωτα. Τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν εἶνε τὰ ἑξῆς: De «medicorum principum historia», ἐκδοθὲν ἐν Ἀμστελοδάμῳ (1629—1642) καὶ ἀφιερωθὲν εἴς τινα ἱερέα τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Λισσαβῶνος, ρεφερενδάριον τοῦ πάπα, ὁ ὁποῖος ἀπεγυμνώθη κατόπιν τῶν ἀξιωμάτων του, τεθείσης ἐν ἀμφιβόλῳ τῆς ἀφοσιώσεώς του πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Praxis Medica admiranda· τὸ βιβλίον τοῦτο περιέχει μερικὰ γεγονότα τόσον παράδοξα, ὥστε οἱ κριτικοὶ ἀμφιβάλλουν διὰ τὴν ἀκρίβειάν των: Introitus ad praxim et pharmacorum καὶ πολλὰ ἄλλα.

Ἀβραὰμ (τὸ Ὅραμα τοῦ). Τοιχογραφία τοῦ Ραφαήλου, εὑρισκομένη εἰς τὴν στοὰν τοῦ Βατικανοῦ. Εἰς τὸ ἄνω μέρος ἀπεικονίζεται ὁ Ἰεχωβᾶ, ἐν μέσῳ συννέφων καὶ στηριζόμενος ἐπὶ δύο ἀγγέλων. Δεικνύει εἰς τὸν Ἀβραὰμ μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοὺς ἀστέρας καὶ τῷ λέγει: «Ἀνάβλεψον τώρα εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἀρίθμησον τὰ ἄστρα, ἐὰν δύνασαι νὰ ἐξαριθμήσῃς αὐτά· οὕτω θέλει εἶσθαι τὸ σπέρμα σου». (Γεν. Κεφ. ιε', 5). Ὁ Ἀβραὰμ βλέπει κατάπληκτος τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου λάμπουν οἱ ἀστέρες. Η ἁδρὰ μορφὴ τοῦ Ἰεχωβᾶ, μὲ τὴν πλουσίαν κόμην καὶ τὴν μακρὰν γενειάδα του, εἶναι ἐντό

Digitized by Google

νως χαρακτηρισμένη. Τὸ πρόσωπον τοῦ Πατριάρχου, τοῦ ὁποίου φαίνεται μόνον ἡ κατατομή, φανερώνει ὅλην τὴν βαθεῖαν ἀπορίαν του. Δεξιὰ ὑπάρχει εἶδος λιθίνου βωμοῦ ἐξ οὗ ἀναδίδονται φλόγαι· ἀριστερὰ φαίνεται ἡ ξυλίνη καλύβη τοῦ Ἀβραάμ.

Ἀβρααμῖται (Abrahamites). Αἵρεσις ἱδρυθεῖσα ἐν Βοημίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ Β'. Οἱ Ἀβρααμῖται ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὁμοίους πρὸς τοὺς ἀρχαίους πατριάρχας, δὲν ἀνεγνώριζον τὴν καθεστηκυῖαν ἐκκλησίαν καὶ ἀπέκρουον τὰ δόγματα τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῆς κολάσεως. Ἀπέρριπτον ὅλας τὰς προσευχὰς πλὴν τοῦ Πάτερ Ἡμῶν καὶ ἐθεώρουν τὴν Βίβλον ὡς αἰσχρὸν καὶ ἀπατηλὸν βιβλίον. Παρ' ὅλην τὴν ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ Β' προκηρυχθεῖσαν ἀνεξιθρησκείαν (1781), οἱ Ἀβρααμῖται κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς. «Ἐὰν κανεὶς ἀνὴρ ἢ γυνή, λέγει ἡ διαταγὴ τοῦ Ἰωσὴφ τοῦ Β' προσχωρήσῃ εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν θεϊστῶν Ἀβρααμιστῶν, πρέπει νὰ τοῦ δοθοῦν πάραυτα 24 ραβδισμοί, ὄχι διότι εἶνε θεϊστής, ἀλλὰ διότι λέγει ὅτι πιστεύει κἄτι τί, τὸ ὁποῖον δὲν ἐννοεῖ». Μετὰ δύο ἐτῶν ἀμείλικτον καταδίωξιν, μέρος τῶν Ἀβρααμιτῶν ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ἐπισήμου ἐκκλησίας, ὅσοι ὅμως δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ δόγματά των, ἐξηναγκάσθησαν ὅπως πωλήσουν τὰ ὑπάρχοντά των καὶ ἐξωρίσθησαν εἰς Τρανσυλβανίαν ἢ κατετάχθησαν βιαίως εἰς τὸν στρατόν. Λέγεται ὅτι πρό τινων ἐτῶν ὑπῆρχον ἀκόμη εἰς τὸ κέντρον τῆς Βοημίας μερικοὶ μυστικοὶ θιασῶται τῆς αἱρέσεως ταύτης.

Ἀβρααμῖται. Αἵρεσις ἱδρυθεῖσα τὸν 9ον αἰῶνα ὑπό τινος Ἀβραάμ, οἱ ὀπαδοὶ τῆς ὁποίας ἠρνοῦντο τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἀβραάμοβιτς (Δαυῒδ d'Abrahamovic). Πολωνὸς πολιτικός, ὑπουργὸς τῆς Κυβερνήσεως Μπέκ, γεννηθεὶς ἐν Γαλικίᾳ τὸ 1843. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ ἐξήσκησε πρῶτον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου καὶ κατόπιν ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικήν, ἀναμιχθεὶς εἰς τὴν πολωνικὴν ἐθνικιστικὴν κίνησιν. Τὸ 1879 ἐξελέγη βουλευτὴς εἰς τὸ Λάνδταγ τῆς Γαλικίας. Μετὰ δύο ἔτη εἰσήρχετο εἰς τὴν αὐστριακὴν Βουλήν, ὅπου διεκρίθη ἀμέσως μὲ τὴν σαφῆ εὐγλωττίαν του καὶ τὴν ψυχραιμίαν του. Ἐγένετο ἀντιπρόεδρος (1893) καὶ πρόεδρος (1897) τῆς Βουλῆς, ἐπέδειξε δὲ ἀξιοθαύμαστον διαγωγὴν ἐν μέσῳ τῆς θυέλλης τῶν συνεδριάσεων τοῦ ταραχώδους αὐστριακοῦ κοινοβουλίου. Τὸ 1897 δὲν ἐδίστασε νὰ διατάξῃ τὴν βιαίαν ἔξωσιν ἐκ τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, τῶν δυστροπούντων βουλευτῶν. Ἡ πρᾶξίς του αὕτη προὐκάλεσε τὴν εὐμένειαν τοῦ ὑπουργείου Μπαντένι, ἀλλὰ καὶ τὴν δυσμένειαν τῶν ἄλλων. Ὁ Ἀβραάομοβιτς ὅθεν ἠναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν δευτέραν γραμμὴν καὶ νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἡγεσίαν τοῦ φεουδαρχικοῦ καὶ κληρικόφρονος κόμματος ἐν Πολωνίᾳ. Τὸ 1907 ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Φραγκίσκου Ἰωσήφ, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποκτήσει τὴν εὔνοιαν, ὅπως συμμετάσχῃ εἰς τὴν κυβέρνησιν Μπέκ, ὡς Πολωνὸς ὑπουργὸς ἄνευ χαρτοφυλακίου.

Ἄβρααμς (Νικόλαος-Χριστιανός). Δανὸς ἀρχαιολόγος. Ἐγεννήθη ἐν Κοπεγχάγῃ τὸ 1798 καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει τὴν 16ην Ἰανουαρίου 1870. Κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθη μὲ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον καὶ τὰς ξένας γλώσσας. Διὰ νὰ ἐκμάθῃ αὐτὰς τελειότερον ἔκαμε ταξείδια εἰς διαφόρους χώρας : Γερμανίαν (1819), Ἰταλίαν (1825), Ἑλβετίαν καὶ τέλος εἰς Γαλλίαν (1826), ὅπου διέμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἀσχολούμενος εἰς φιλολογικὰς ἐρεύνας. Ἐπέστρεψεν εἰς Κοπεγχάγην τὸ 1828 ὅπου ἐδημοσίευσε τὸ ἔργον του (ἀπόρροιαι τῶν μελετῶν του ἐν Παρισίοις) : «De Roberti Waci Carmine quod inscribitur Brutus». Τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Γαλλικῆς γλώσσης καὶ Φιλολογίας καὶ τὸ 1839 τῆς Γερμανικῆς.

Ἐκτὸς τοῦ προαναφερθέντος ἔργου ἀξιομνημόνευτα εἶνε :

«Περιγραφὴ τῶν γαλλικῶν χειρογράφων τοῦ Μεσαίωνος ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Κοπεγχάγης (1844)». Διὰ τὸ βιβλίον τοῦτο ἐτιμήθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως μὲ τὸν σταυρὸν τῆς Λεγεῶνος τῆς τιμῆς.

«Γαλλικὴ Γραμματική» (1845).

Ἀβραβανέλ. Ἐπώνυμον ἱσπανῶν καὶ πορτογάλλων Ἰουδαίων. Οἱ Ἀβραβανὲλ ἦσαν ἱσπανικῆς καταγωγῆς ἀλλὰ μετῴκησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος εἰς Πορτογαλλίαν. Τὸ 1437 ἐγεννήθη ἐν Λισσαβῶνι ὁ Ἰσαὰκ Ἀβραβανέλ, διάσημος πολιτικὸς καὶ σοφός. Παρὰ τοὺς σκληροὺς διωγμοὺς τοὺς ὁποίους ὑπέστησαν οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Ἱσπανίᾳ, οἱ Ἀβραβανὲλ κατώρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἔθιμά των. Ὁ Ἰούδας Ἀβραβανέλ, πατὴρ τοῦ Ἰσαάκ, ἦτο θησαυροφύλαξ ἑνὸς πορτογάλλου πρίγκηπος. Τὸ 1481 ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωάννου Β' κατηγορηθεὶς καὶ καταδιωχθεὶς ἐπὶ συνωμοσίᾳ διεσώθη εἰς Ἱσπανίαν. Ἐκεῖ ὁ Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν. Ἀλλά, ἂν καὶ ἀπήλαυε μεγίστης ὑπολήψεως ἐν τῇ Αὐλῇ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν καταστρεπτικὴν διὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς του ἀπόφασιν τὸ 1492 διὰ τῆς ὁποίας οἱ Ἰουδαῖοι ἐξωρίζοντο τῆς Ἱσπανίας. Ὁ Ἰσαὰκ Ἀβραβανὲλ ἠκολούθησε τὴν τύχην τῶν ὁμοθρήσκων του ἀπελθὼν εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας. Ἐκεῖ διωρίσθη θησαυροφύλαξ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου Ι. Ὅτε δὲ ὁ Κάρολος VIII τῆς Γαλλίας κατέλαβε τὴν Νεάπολιν, ὁ Ἀβραβανὲλ ἠκολούθησε τὸν βασιλέα του Ἀλφόνσον, υἱὸν τοῦ Φερδινάνδρου, εἰς Ἰταλίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλφόνσου ἔζησε ἐπὶ ἓν ἔτος ἐν Κερκύρᾳ, ἔπειτα ἐπανῆλθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ διέμεινεν ἐν Μονοπόλι πλησίον τοῦ Βάρι. Ἀπέθανε τὸ 1509 ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐτάφη ἐν Παδούῃ.

Ὁ Ἀβραβανὲλ ἦτο συγγραφεύς. Αἱ μελέται τὸν εἷλκυον πάντοτε καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν καταθλιπτικῶν περιπετειῶν τῆς πολιτικῆς του ζωῆς εὕρισκε τὸν καιρὸν νὰ καταγίνεται μὲ τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων. Πολλὰ ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἔχουν μεταφρασθῆ εἰς τὴν λατινικήν. Ἐκ τούτων ἄξια μνείας εἶναι τὰ «Σχόλια εἰς τοὺς πρώτους προφήτας». Ἡ Ἀρχὴ τῆς Πίστεως ἢ ἡ ἐξέτασις τῶν θεμελιωδῶν πεποιθήσεων τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ : (Avignon 1884 μετάφρασις Mossé).

Τὸ ὕφος του εἶναι γλαφυρόν, ἀλλὰ σχοινοτενὲς καὶ στερεῖται βάθους. Εἰς πολλὰ δὲ σημεῖα ἔχει ἀντιγράψει κατὰ λέξιν ἄλλους συγγραφεῖς, ὡς τὸν Ἰσαὰκ Ἀράμα καὶ τὸν Ἀβραὰμ Βιβάγο. Ἐπίσης διακρίνει τὰ ἔργα του ἐπιπολαιότης μεγάλη. Φαίνεται κατεχόμενος ὑπὸ τῆς μανίας τοῦ συγγράφειν πολλά.

Ὁ Ἰσαὰκ Ἀβραβανὲλ εἶχε τρεῖς υἱούς, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρωτότοκος, Ἰούδας, ὁ καλούμενος καὶ Messer Leo, Leon l' Hebreu καὶ Leo Medigo, ἔχει γίνει γνωστὸς διὰ τὰ ποιήματά του. Τὸ 1503 ἔγραψε συγκινητικώτατον ποίημα (Ozas Neclunad II) ὅταν ἔμαθε τὴν διαταγῆ τοῦ βασιλέως Ἐμμανουὴλ βάπτισιν τοῦ μικροῦ υἱοῦ του, τὸν ὁποῖον χάριν ἀσφαλείας εἶχε στήλει εἰς Λισσαβῶνα. Ἔγραψε διάφορα ποιήματα ἑβραϊστὶ ἀλλ' ὅ,τι τὸν κατέστησε διάσημον εἶναι ἓν ἔργον του φιλοσοφικὸν γραφὲν ἐν Γενεύῃ τὸ 1502 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐρωτικοὶ διάλογοι». Μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικήν, ἱσπανικὴν καὶ ἑβραϊκήν. Ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν διαλόγων μεταξὺ τοῦ Φίλωνος καὶ τῆς ἐρωμένης του Σοφίας. Ὁ πρῶτος διάλογος πραγματεύεται περὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἔρωτος. Ὁ δεύτερος περὶ τῆς καθολικότητος τοῦ ἔρωτος. Ὁ τρίτος περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἔρωτος. Coeli Armonia. ἐπιγράφεται ἄλλο ἔργον τοῦ Juda Leon. Ὁ τρίτος υἱὸς τοῦ Ἰσαάκ, ὁ Σαμουὴλ Ἀβραβανέλ, ἐσπούδασε τὸ Ταλμοὺδ εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἐπανελθὼν εἰς Ἰταλίαν κατέλαβε μεγάλην θέσιν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Νεαπόλεως Πέτρου de Toledo. Σύζυγός του ἦτο ἡ Βενβενίδα γνωστὴ διὰ τὴν εὐγένειαν τοῦ χαρακτῆρός της, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀνετέθη ἡ ἀνατροφὴ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀντιβασιλέως, Ἐλεονώρας de Toledo. Ὁ Σαμουὴλ ἐπροστάτευε τὰ ἰουδαϊκὰ γράμματα καὶ τοὺς Ἰουδαίους σοφούς. Ὅτε τὸ 1541 ὁ Κάρολος Πέμπτος ἐξεδίωξε τοὺς Ἰουδαίους τῆς Νεαπόλεως, ἠθέλησε νὰ ἐξαιρέσῃ τὸν Σαμουήλ, ἀλλ' οὗτος ἠρνήθη, προτιμήσας νὰ συμμερισθῇ τὴν τύχην τῶν ὁμοεθνῶν του, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Φερράραν.

ἀβράβευτος· ὁ μὴ βραβευθείς, ὁ μὴ ἀνταμειφθείς : τὸ ἔργον μου ἔμεινεν *ἀβράβευτον*.

ἀβραγιὰ καὶ βραγιά· φυτώριον, φυταλιά, φυτάνη (Γαληνός), πρασιά, πλινθίον ἄνδηρον, τετράγωνον χώρισμα εἰς τὴν ἄκραν τοῦ κήπου, ὅπου ῥίπτουν τὸν σπόρον τῶν δένδρων καὶ τῶν λαχανικῶν· καὶ ὅταν αὐξήσουν ἀρκετὰ τὰ φυντάνια τὰ ἐκριζώνουν καὶ τὰ μεταφυτεύουν εἰς τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν. Ἐτυμολογία *βρύον : βρυὰ* > *βρυγιὰ* καὶ κατ' ἀφομοίωσιν ταῦ φθόγγου *ι* πρὸς τὸν ἀκόλουθον *α* : (βλέπε σελ. 2. στηλ. α') ἢ συνειλημμένον· *βριὰ* καὶ κατ' ἐπαναληπτικὴν ἐπένθεσιν δευτέρου *α* (σελ. 2, α') *βραϊὰ* τὸ δὲ ἀρκτικὸν *α* εἰς τὸν τύπον *ἀβραγιὰ* εἶναι προθεματικὸν (σελ. 2, β').

ἀβραγιάζω· παρασκευάζω φυντάνια, τὰ σπέρνω καὶ τὰ καλλιεργῶ ἐν τῇ ἀβραγιᾷ : Τί κάνεις αὐτοῦ ;—*Ἀβραγιάζω* ντοματιές.

ἀβράγχια, τὰ (abranchiata). Ἐκ τοῦ *α* τοῦ στερητικοῦ καὶ *βράγχια*. Ὑπο τὴν ὀνομασίαν ταύτην περιλαμβάνονται διάφοροι συνομοταξίαι ζώων στερουμένων βραγχίων ἢ μὴ ἐχόντων καταφανῆ τοιαῦτα. Ἡ ἀναπνοὴ ἐκτελεῖται εἰς ἄλλα μὲν δι' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος ὅπως εἰς τοὺς γαιοσκώληκας, εἰς ἄλλα δὲ δι' ἐσωτερικῶν πόρων ὅπως εἰς τὰς βδέλλας. Ὁ Κιβιέρος ἔδωσε τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς μίαν τάξιν τῶν *Ζωνοσκωλήκων* καὶ διῄρεσεν αὐτὴν εἰς δύο οἰκογενείας : 1ον) *ἀβράγχια μετὰ σμηρίγγων* καὶ 2ον) *ἀβράγχια ἄνευ σμηρίγγων*. Εἰς τὴν πρώτην οἰκογένειαν ὑπάγονται αἱ *βδέλλαι*, ὧν ὁ τύπος εἶναι *βδέλλα ἡ ἰατρική* (hirudo medicinalis), καὶ εἰς τὴν δευτέραν οἱ *ὀλιγόχαιτοι σκώληκες*, οἵτινες εἶνε ὑποδιαίρεσις τῶν Χαιτοπόδων, καὶ τῶν ὁποίων κυριώτερος ἀντιπρόσωπος εἶνε ὁ *Δρύλλος* (lumbricus terrestris). Τὰ περισσότερα τῶν ἀβραγχίων ζῶσιν ἐν τῷ ὕδατι, τῇ ἰλύϊ καὶ εἰς μέρη ὑγρά. Εἰς τὰ ἄνευ σμηρίγχων ἀβράγχια ὑπάγονται οἱ *γαιοσκώληκες*, οἵτινες χαρακτηρίζονται ὑπὸ ἐπιμήκους κυλινδρικοῦ, κρικωτοῦ σώματος, καὶ στόματος ἄνευ ὀδόντων· ἐπίσης ἐλλείπουσιν ὀφθαλμοὶ καὶ προσακτρίδες. Αἰσθητήριος οἰδηματώδης ἐξόγκωσις καταφαίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των, χρησιμεύει δὲ εἰς τὸ νὰ ἐπικολλᾶται ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου πρὸς συνουσίαν. Τὸ ἔντερον εἶνε εὐθύ, ἐρρυτιδωμένον καὶ φέρει πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ σώματος ὑπολεύκους τινὰς ἀδένας, οἵτινες χρησιμεύουν διὰ τὸν πολλαπλασιασμόν. Εἶνε ἑρμαφρόδιτοι, ἀλλ' ἡ προσέγγισις ἐρεθίζει αὐτοὺς καὶ αὐτογονιμοποιοῦνται.

Ἀβραδάτας. Βασιλεὺς τῆς Σουσιανῆς περὶ τὸ 550 π. Χ. Ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ μεγάλου Κύρου ἐναντίον τοῦ Κροίσου. Μὲ τὸν Κύρον συνεμάχησεν εὐγνωμονῶν διὰ τὰς περιποιήσεις ἃς ἐπεδαψίλευσεν οὗτος εἰς τὴν σύζυγόν του Πανθέαν κατὰ τὴν παραμονήν της πλησίον του ὡς αἰχμαλώτου. Ἡ Πανθέα ηὐτοκτόνησε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ὁ δὲ Κῦρος ἀνήγειρε πρὸς τιμήν της μνημεῖον μετὰ στήλης φερούσης ἐπίγραμμα. (Αὐτ. στ' 1, 46, 2, 3, 5). Ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Κύρου Παιδείᾳ (Ε. 1, 3) λέγει τὰ κατ' αὐτὸν καὶ τὴν σύζυγόν του Πανθέαν, ἥτις ἐθεωρεῖτο ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τῆς ἐποχῆς της.

ἀβράδιαστος. 1) ὁ μὴ βραδιάζων, ὁ ἀνέσπερος : *ἀβράδιαστη* μέρα. 2) ὁ μὴ βραδιασθεὶς ἐπὶ κατάρας : ὦ τὸν *ἀβράδιαστο* (=ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος νὰ μὴ σώσει νὰ βραδιαστῇ). Καὶ θωπευτικὴ ἐπίπληξις ἐπὶ προσφιλοῦς παιδίου : *ἀβράδιαστο* !

ἀβρακαδάβρα. Λέξις μαγικὴ εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀπέδιδον θεραπευτικὴν δύναμιν. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ λέξις εἶνε παράγωγος τῆς λέξεως ἀβραξὰς ἢ ἀβρασάξ, ἡ ὁποία εἰς τὴν γλῶσσαν θρησκευτικῶν τινων αἱρέσεων ἐσήμαινε θεός. Ὅπως καὶ ἡ ἀβραξὰς οὕτω καὶ ἡ ἀβρακαδάβρα ἐχαράσσετο ἐπὶ μικρῶν λίθων οἱ ὁποῖοι οὕτω μετεβάλλοντο εἰς φυλακτικὰ ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ προφυλάττωσι τὸν κάτοχον ἀπὸ ἀσθενειῶν. Ὁ δὲ ἰατρὸς Σερένικος Σαμμόνικος, ὀπαδὸς τῆς αἱρέσεως τοῦ Βασιλείδου ἐν τῷ βιβλίῳ του «Ἰατρικαὶ Συνταγαί» δίδει λεπτομερεστάτας ὁδηγίας διὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον τοῦ ἐξορκισμοῦ τοῦ τριταίου πυρετοῦ διὰ τῆς ἀβρακαδάβρας. Οὕτω, διὰ νὰ εἶνε ἀποτελεσματικαὶ αἱ εὐεργετικαὶ ἰδιότητές της πρέπει ἡ λέξις νὰ γραφῇ ἐπὶ τετραγώνου τεμαχίου περγαμηνῆς κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον.

ΑΒΡΑΚΑΔΑΒΡΑ
ΒΡΑΚΑΔΑΒΡ
ΡΑΚΑΔΑΒ
ΑΚΑΔΑ
ΚΑΔ
Α

ἢ ΑΒΡΑΚΑΔΑΒΡΑ
ΑΒΡΑΚΑΔΑΒΡ
ΑΒΡΑΚΑΔΑΒ
ΑΒΡΑΚΑΔΑ
ΑΒΡΑΚΑΔ
ΑΒΡΑΚΑ
ΑΒΡΑΚ
ΑΒΡΑ
ΑΒΡ
ΑΒ
Α

Ἡ περγαμηνὴ αὕτη νὰ διπλωθῇ εἰς τέσσαρα. Νὰ μὴ φαίνεται οὐδὲ γράμμα ἐκ τῶν γεγραμμένων. Νὰ κρεμασθῇ διὰ λινῆς κλωστῆς ὡς φυλακτὸν εἰς τὸν τράχηλον τῶν ἀσθενῶν. Ἡ κλωστὴ νὰ εἶνε ἀρκετὰ μακρά, ὥστε τὸ φυλακτὸν νὰ φθάνῃ μέχρι τοῦ στομάχου. Ὁ ἀσθενὴς ἐπὶ ἐννέα ἡμέρας νὰ μὴ ἀφαιρέσῃ τὸ φυλακτόν. Τὴν ἐνάτην πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ὄχθην ποταμοῦ ρέοντος πρὸς ἀνατολάς, καὶ νὰ ρίψῃ τὴν περγαμηνὴν ἐντὸς τοῦ ὕδατος χωρὶς νὰ τὴν ἀνοίξῃ. Θεραπεία ἐξησφαλισμένη! Ἂν θὰ ἀπετύγχανεν, ἔπταιεν ὁ ἀσθενὴς ὁ ὁποῖος θὰ εἶχε παραβλέψει λεπτομέρειάν τινα οὐσιώδη τῆς μυσταγωγίας !

Ἀβρακόντες Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λασηθίου τοῦ νομοῦ Λασηθίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 284.

ἄβρακος καὶ ἀβράκωτος καὶ ξεβράκωτος. Ὁ ἄνευ βρακίου καὶ ὁ sans-culotte.

ἀβρακωτίδες ἑορταὶ καὶ ἀβρακωτίδες ἡμέραι (sans-culottides). Οὕτω ἐκαλοῦντο κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως αἱ δημοκρατικαὶ ἑορταί, αἱ ὁποῖαι ἐλάμβανον χώραν

Digitized by Google

κατὰ τὰς συμπληρωματικὰς λεγομένας ἡμέρας τοῦ τότε ἰσχύοντος δημοκρατικοῦ ἡμερολογίου. Τὸ δημοκρατικὸν ἡμερολόγιον ἀπετελεῖτο ἐκ δώδεκα μηνῶν, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνὰ τριάκοντα ἡμέρας. Ἀλλὰ τοιουτοτρόπως ὑπελείποντο πέντε ἡμέραι διὰ τὰ κοινὰ ἔτη καὶ ἕξ ἡμέραι διὰ τὰ δίσεκτα, αἱ ὁποῖαι προστιθέμεναι εἰς τὸ τέλος τοῦ δωδεκάτου μηνὸς συνεπλήρουν τὸν ὅλον ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀποτελεῖται τὸ ἔτος. Αἱ ἡμέραι αὗται, αἵτινες ἐκαλοῦντο συμπληρωματικαὶ καὶ ἀβρακωτίδες, δὲν ἀνῆκον εἰς οὐδένα μῆνα καὶ ἦσαν ἀφιερωμέναι δι' ἑορτάς, γνωστὰς ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀβρακωτίδες.

Οἱ γάλλοι ἐπαναστάται συνήθιζον νὰ λέγουν «ἡ πρώτη ἀβρακωτίς», «ἡ δευτέρα ἀβρακωτίς» κτλ. (la première sans culottide, la seconde sans culottide). Κατὰ τὰ δισεκτα ἔτη προσετίθετο καὶ ἡ ἕκτη ἀβρακωτίς, ἡ ὁποία ἦτο ἀφιερωμένη πρὸς ἑορτασμὸν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως (la Fête de la Révolution). Αἱ ἄλλαι ἀβρακωτιδες ἦσαν ἀφιερωμέναι πρὸς ἑορτασμὸν τοῦ Πνεύματος (la Fête de Génie), τῆς Ἐργασίας (la Fête du Travail), τῆς Γνώμης (la Fête de l' Opinion) κ. τ. λ.

Ἡ ἑορτὴ τῆς Γνώμης εἶνε σπουδαία διὰ τὸν ὅλως ἰδιάζοντα χαρακτῆρά της, διότι κατ' αὐτὴν ὁ λαὸς ἐδίκαζε, οὕτως εἰπεῖν, δημοσίᾳ ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ κράτους διὰ τὰς πράξεις των. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπετρέποντο παντὸς εἴδους σάτυραι, λίβελλοι, γελοιογραφίαι, πειρακτικὰ τραγούδια κτλ., τὰ ὁποῖα ὁ λαὸς ἀπηύθυνεν ἐλευθέρως κατὰ παντὸς ὅστις ἐξήσκει ἐξουσίαν τινά. Σύμφωνα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐθεωρεῖτο ὅτι τὸ ὅπλον τῆς γελοιοποιήσεως εἶνε πολὺ ἰσχυρότερον τοῦ νόμου, πρὸς ἐξαναγκασμὸν τῶν ἀρχόντων ὅπως μὴ παραβαίνουν τὰ καθήκοντά των.

«Αὐτὴ ἡ ἑορτή, —γράφει ὁ Θιέρσος εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ συγγραφεῖσαν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως — ἦτο τελείως πρωτότυπος καὶ κατ' ἐξοχὴν προσηρμόζετο εἰς τὸν γαλλικὸν χαρακτῆρα, ἀποτελοῦσα ἓν εἶδος «πολιτικοῦ καρναβαλιοῦ» διαρκείας εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐπετρέπετο εἰς τὸν καθένα νὰ γελοιοποιήσῃ ἀτιμωρειτί, εἴτε διὰ τοῦ στόματος, εἴτε γραπτῶς πᾶσαν Ἀρχήν». Εἰς τὰς Ἀρχὰς αὐτὰς ἐναπέκειτο τώρα, ὅπως ἀποδείξουν διὰ τῆς ἀρετῆς των τὸ ἀνυπόστατον τῶν ἐκστομισθειῶν κατηγοριῶν. Τίποτε δὲν ἦτο μεγαλοπρεπέστερον καὶ θαυμασιώτερον ἀπὸ τὴν ἐκ πρώτης ὄψεως ἀλλόκοτον αὐτὴν ἰδέαν τῶν γάλλων ἐπαναστατῶν. «Δὲν πρέπει—γράφει ὁ Θιέρσος ὀλίγον τι περαιτέρω—νὰ θεωρήσῃ τις γελοίας τὰς εὐρείας καὶ τολμηρὰς αὐτὰς ἰδέας, μόνον καὶ μόνον διότι ἰσχυροτέρα τις μοῖρα συμπαρέσυρε τοὺς θεσμοὺς τῆς ὡραίας ἐκείνης ἐποχῆς. Οἱ ρωμαῖοι δὲν ἐθεωρήθησαν ποτὲ γελοῖοι ἐπειδή, κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ θριάμβου, ὁ στρατιώτης, ὁ ὁποῖος ἐβάδιζεν ὄπισθεν τοῦ θριαμβευτικοῦ ἅρματος, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λέγῃ πᾶν ὅ,τι τοῦ ὑπηγόρευε τὸ μῖσος ἢ ἡ εὐθυμία του».

Ἡ ὀνομασία «ἡμέραι συμπληρωματικαὶ» (jours complémentaires) ἐδόθη εἰς τὰς ἀβρακωτιδας ἡμερας τὴν 7 τοῦ Ὀπωρώδους (Fructidor) τοῦ Γ', ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἔτους (δηλ. τὴν 24ην Αὐγούστου 1795).

ἀβρακωτισμός, ((Sans-culottisme). Γνώμη, ἔθιμον, συνήθεια τῶν ἀβρακώτων. (Ἴδε τὴν λέξιν ἀβράκωτος).

ἀβράκωτοι, οἱ (Sans-culottes). Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τοὺς δημοκρατικούς, διότι ἀντὶ τῆς περισκελίδος (culotte) τῶν αὐλικῶν καὶ μεγαλοαστῶν ἐφοροῦσαν μακρὰ πανταλόνια. Οἱ δημοκρατικοὶ ἐδέχθησαν τὸ παρωνύμιον τοῦ ἀβρακώτου, τὸ ὁποῖον κατέστη ἔνδοξον μετὰ τὰς νίκας των ἐναντίον τῆς συνησπισμένης Εὐρώπης. Ἡ ὀνομασία αὕτη, ἡ ὁποία τόσον πολὺ συνδέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆται κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1792, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐγενικεύθη. Οἱ πατριῶται ἐθεώθουν τιμήν των νὰ στολίζουν ἑαυτοὺς μὲ τὸ ἐπίθετον τοῦ ἀβρακώτου, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐδόθη περιφρονητικῶς ἀπὸ τοὺς ἀριστοκράτας. Ἡ λέξις ἀβράκωτος, ἡ ὁποία ἐκφράζει κατὰ τὸν καταλληλότερον τρόπον τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐμπάθειαν τῶν εὐγενῶν ἀριστοκρατῶν κατὰ τῶν πτωχῶν τάξεων, ἐπολιτογραφήθη ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτας, οἵτινες μὲ τὰ λαμπρὰ κατορθώματά των καὶ μὲ τὸν φλογερὸν πατριωτισμόν των, τὴν κατέστησαν συνώνυμον μὲ τὰς ἐκφράσεις καλὸς καὶ ἁγνὸς πολίτης, ἀληθὴς πατριώτης, ἀφοσιωμένος φίλος τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸ εἰσήγαγον εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ὡς σύμβολον τῆς μητρικῆς στοργῆς τῆς Ἐπαναστάσεως πρὸς τοὺς ταπεινοὺς καὶ τοὺς ἀποκλήρους τῆς μοίρας. Καὶ πράγματι, ἐνῷ οἱ πλεῖστοι τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καταφυγόντων εὐγενῶν καὶ κληρικῶν ὑπὸ ταπεινῆς ἐμπαθείας παρακινούμενοι, ἐξαπέλυον ὅλους τοὺς στρατοὺς τῆς συνησπισμένης Εὐρώπης κατὰ τῆς ἰδίας των πατρίδος, οἱ «ἀβράκωτοι», ὁδηγούμενοι ἀπὸ λαμπρούς, καὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς Ἐπαναστάσεως ἀφωσιωμένους, στρατηγούς, ἀπεδίωκον τοὺς ἐπιδρομεῖς καὶ ἐχάριζαν εἰς τὴν Γαλλίαν μεγάλας νίκας.

Αἱ νίκαι αὗται ἔσωσαν τὴν Γαλλίαν καὶ ἀπέτρεψαν τὴν καταστολὴν τῆς Ἐπαναστάσεως, τὰ δόγματα τῆς ὁποίας ἀποτελοῦν σήμερον τὸ ἔρεισμα ὁλοκλήρου σχεδὸν τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος.

Ἡ λέξις ἔχει, κατά τινας, ὅλως διαφορετικὴν προέλευσιν. Ὁ Μονγαγιὰρ (Montgaillard) ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ἀββᾶς Μωρὺ (Maury) τὴν ἐξαπέλυσε κάποτε ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος μὲ τὸν διακρίνοντα αὐτὸν κυνισμόν, κατὰ τῶν κυριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο ὅτι δὲν ἐπρόσεχον εἰς τὸν λόγον του. Ὁ Μερσιὲ (Mercier) ἐξ ἄλλου ἰσχυρίζετο ὅτι αὕτη χρονολογεῖται πολὺ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως.

«Ὁ πολὺς κόσμος ἀγνοεῖ, γράφει, τὴν προέλευσιν τῆς λέξεως. Ἰδοὺ αὕτη : ὁ ποιητὴς Ζιλβὲρ (Gilbert), ὁ καλύτερος ἴσως στιχουργὸς μετὰ τὸν Βοαλὼ (Boileau), ἦτο πάμπτωχος. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς σατύρας του εἶχε καυτηριάσει μεοικοὺς φιλοσόφους, ἕνας δὲ συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ τοὺς καλοπιάσῃ διὰ νὰ τὸν ψηφίσουν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἔγραψεν ἕνα μικρὸν θεατρικὸν ἔργον τιτλοφορούμενον : «Ὁ Ἀβράκωτος», καὶ μέσα εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἐγελοιοποίει τὸν Ζιλβέρ. Οἱ πλούσιοι ἀπεδέχθησαν τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν ἐναντίον ὅλων τῶν συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένοι. Ὅταν ἦλθεν ἡ ἐπανάστασις, ἐνεθυμήθησαν καὶ πάλιν τὴν λέξιν καὶ τὴν ἀνέστησαν.... ».

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐξεδόθησαν πολλαὶ ἐφημερίδες φέρουσαι τὸν τίτλον «Ὁ Ἀβράκωτος», μία δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξεδίδετο ἀπὸ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1792 μέχρι τῶν μέσων τοῦ 1794.

Τῆς λέξεως ἀβράκωτος ἐγίνετο πανταχοῦ χρῆσις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην: εἰς τοὺς κοινωνικοὺς κύκλους, τὴν πολιτικήν, τὰς λέσχας, τὸν στρατόν, τὴν δημοσιογραφίαν, τὸ θέατρον, τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν κ.τ.λ. Τὴν συναντῶμεν εἰς μίαν ἐπιστολὴν τῆς Ἰωσηφίνης Βωαρναὶ (Beauharnais), ἥτις ἐπωλήθη ἀντὶ 450 φράγκων εἴς τινα ἐκποίησιν αὐτογράφων γενομένην τὸ 1860.

Ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἡ μέλλουσα αὐτοκράτειρα προσεπάθει νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν τοῦ Βαδιὲ (Vadier), ὅστις ἦτο τότε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Γενικῆς Ἀσφαλείας, ὑπὲρ τοῦ φυλακισμένου συζύγου της Ἀλεξάνδρου Βωαρναί: Ὁ γάμος μου, γράφει εἶνε γάμος δημοκρατικός. Πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, τὰ παιδιά μου δὲν διεκρίνοντο ἀπὸ τοὺς ἀβράκωτους καὶ ἐλπίζω ὅτι θὰ γίνουν ἀντάξια τῆς Δημοκρατίας. Σοῦ γράφω μὲ εἰλικρίνεια, σὰν ἀβράκωτη ..»!

Ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ἄλλα παραδείγματα προσώπων τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν ἀνώτατα ἀξιώματα κατὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ τὴν παλινόρθωσιν καὶ τὰ ὁποῖα προσῆπτον εἰς τοὺς ἑαυτούς των τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ ἀβράκωτου.

Ἡ λέξις ἀβράκωτος εἶνε ἀναποσπάστως συνυφασμένη μὲ τὸ «κόκκινο σκουφάκι», μὲ τὴν «καρμανιόλαν», τὰ προσφιλέστατα αὐτὰ ἐνδύματα τῶν γάλλων ἐπαναστατῶν, καὶ μὲ τὰς προχείρως κατασκευασμένας λόγχας των, αἱ ὁποῖαι, μολονότι εἶχαν νὰ ἀντικρύσουν τὰ ὅπλα καὶ τὰ πυροβόλα τῶν στρατιωτῶν τοῦ Λουδοβίκου, ἐπετέλεσαν θαύματα καὶ ἤνοιξαν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα νέους δρόμους καὶ νέους ὁρίζοντας.

ἀβράλια, τὰ (abralia). Γένος μαλακίων τῆς διαιρέσεως τῶν *Κεφαλοπόδων*. Ἔχουσι σῶμα κυλινδρικὸν μὲ ἐπιφυεῖς (ἄνευ μίσχου) βραχίονας καὶ κροσσοὺς κατὰ τὴν βάσιν. Φέρουσι διπλῆν σειρὰν μικρῶν κυάθων (βεντουζῶν) πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν μέρος. Τοῦ γένους τούτου ὑπάρχουσι τρία εἴδη γνωστά. Ζῶσιν εἰς τὸν Ἀτλαντικόν, τὴν Μεσόγειον καὶ τὸν Ἰνδικὸν ὠκεανόν.

ἀβραλίοψις, ἡ (abraliopsis). Γένος μαλακίων τῆς διαιρέσεως τῶν *κεφαλοπόδων* καὶ τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν *δεκαπόδων*. Εἶναι ζῷα ὑδρόβια καὶ εὑρίσκονται εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας, τόσον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ὅσον καὶ εἰς τὰ μεγάλα βάθη. Ἔχουσιν ὀκτὼ σχεδὸν ἰσομεγέθεις πλοκάμους καὶ δύο μεγαλυτέρους, οἵτινες φέρουσιν εἰς τὸ ἄκρον αὐτῶν κοτυλιδόνας. Ἡ σύστασις τῶν κοτυλιδόνων εἶναι μισχωτή. Οἱ κύσθοι αὐτῶν (βεντοῦζαι) φέρουσι κερατοειδῆ κύκλον, κεκομμένον ἢ ὀδοντωτὸν ἐν εἴδει πριονίου εἰς τὰ ἄκρα των. Τὸ στόμα εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον τῆς κεφαλῆς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ κυκλικοῦ προσταλτικοῦ χείλους. Γλῶσσα παχεῖα φέρουσα νευρικὰ θηλίδια (ῥώγας). Τρέφονται ἐκ μαλακοστράκων καὶ κογχυλίων. Τὴν λείαν των συλλαμβάνουσι τῇ βοηθείᾳ τῶν κυάθων τῶν πλοκάμων των. Μεταξὺ τῶν περιεργοτέρων ζῴων τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ *ἀβραλίοψις,* ἥτις φέρει ἰδιόρρυθμα ὄργανα παραγωγῆς φωτός, τὰ ὁποῖα εἶναι διεσπαρμένα ἐπὶ τοῦ δέρματός της. Τὰ μικρὰ ταῦτα φωτοπαραγωγικὰ ὄργανα συνίστανται ἐκ μιᾶς λυχνίας καὶ ἑνὸς ἀργυρώδους ἀντανακλαστῆρος. Ἡ λυχνία δύναται νὰ παρομοιασθῇ πρὸς ὀφθαλμόν, ὅστις ἀντὶ νὰ δέχεται τὰς ἀκτῖνας διὰ μέσου τοῦ κερατοειδοῦς καὶ τοῦ κρυσταλλώδους φακοῦ καὶ νὰ ἐντυπώνῃ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς χιτῶνος, παράγει φῶς εἰς τὸν ἀμφιβληστροειδῆ καὶ τὸ πέμπει πρὸς τὰ ἔξω διὰ μέσου τοῦ κρυσταλλώδους καὶ τοῦ κερατοειδοῦς φακοῦ.

Τὸ παραγόμενον ἀπὸ τὰ ζῷα ταῦτα φῶς εἶνε διαφόρων χρωμάτων· τοῦτο ὀφείλεται εἰς πλῆθος χρωματοφόρων μορίων τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται πρὸ τῶν φωτεινῶν ὀργάνων των, οὕτως ὥστε ὅταν μία τοιαύτη λυχνία ἐνεργεῖ καὶ τὸ ζῷον παρενθέτει πρὸ αὐτῆς ἐρυθρὸν ἔλασμα ἐκπέμπει ἐρυθρὰς ἀκτῖνας. τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὅταν παρενθέτῃ ἔλασμα κίτρινον, ἐρυθρὸν κτλ., τοιουτοτρόπως ἡ ἀλλαγὴ τῶν χρωμάτων τοῦ φωτὸς γίνεται στιγμιαίως.

ἀβραμηλιά (βοταν.). Δημώδης ὀνομασία παραλλαγῆς τινος τῆς Προύμνης τῆς ἐμβολιαζομένης (Prunus insititia). Αἱ ἄλλαι παραλλαγαὶ εἶνε γνωσταὶ ὑπὸ τὰ ὀνόματα Κορομηλιά, Κοκκομηλιὰ ἢ Κουμηλιά, Μπουρνελλιά, Πουρνελλιά, Μεραμπελλιά, Ἀβραμηλιά, Τζανεριά, Ρεγκλότα. Ἅπαντα τὰ εἴδη ταῦτα φύονται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, τὸ δὲ ξύλον των χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιπλοποιίαν καὶ τορνευτικήν. Βλέπε Προύμνη.

ἀβραμιαῖος· ὁ ὁπωσδήποτε ἀνήκων εἰς τὸν Ἀβραάμ. Σήμερον λέγεται ἐν τῇ φράσει: *Ἀβραμιαῖος* οἶκος, ἀλλ' οἱ Βυζαντινοὶ ἔλεγαν καί: *Ἀβρ. κόλποι*, - θυσία, - ψυχή, κτλ. *Ἀβραμιαῖον* ἔργον = φιλοξενία. Ὁ ὁμοιάζων πρὸς τὸν Ἀβραάμ: γιγαντιαῖος.

Ἀβράμιος (Ἰωάννης). Ἱερεύς, γεννηθεὶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ἐκ γονέων Κρητῶν ἐν Βενετίᾳ, ὅπου καὶ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὰ ἑλληνικά, τὰ λατινικὰ καὶ τὰ ἰταλικὰ γράμματα. Μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν του ἐχειροτονήθη ἱεροδιάκονος καὶ εἶτα ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ ἐν τῇ ρηθείσῃ πόλει Ἀρχιεπισκόπου Φιλαδελφείας, χρηματίσας ἀκολούθως ἐφημέριος τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ διδάσκαλος ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Κοινότητος (1694). Βραδύτερον, διαφωνήσας πρὸς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ναοῦ τούτου, ἀνεχώρησεν ἐκ Βενετίας καὶ μετέβη εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τῷ 1691, ἱεροδιάκονος ἔτι ὤν, ἐπεμελήθη καὶ διώρθωσε τὴν μετατύπωσιν ἐν Βενετίᾳ τοῦ ἐν ἔτι 1600 τὸ πρῶτον ἐκδοθέντος συγγράματος: «Τοῦ ταπεινοῦ Μητροπολίτου Φιλαδελφείας Γαβριήλ, ἐπιτρόπου καὶ ἐξάρχου πατριαρχικοῦ, Συνταγμάτιον περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἱερῶν Μυστηρίων». Τῇ ἐπιμελείᾳ του ἐπίσης ἐξεδόθησαν: 1) «Τὸ ψυχοσωτήριον ψαλτήριον, ἐξηγηθὲν παρὰ τοῦ μακαριωτάτου καὶ σοφωτάτου Θεοδωρήτου Ἐπισκόπου Κύπρου, καὶ μεταγλωττισθὲν παρὰ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός» (Βενετίᾳ, 1692) καὶ 2) «Οἱ ΚΔ' Οἶκοι τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, παραφραστικῶς μετενεχθέντες εἰς τὴν τῶν Ρωμαίων ἁπλῆν γλῶσσαν παρὰ Μελετίου ἱερομονάχου Καλλονᾶ τοῦ Κρητός, καθηγουμένου τῆς ἐν Κηθιρίᾳ μονῆς τοῦ Ἀγκαράνθου» (Βενετίᾳ 1695). Τῷ 1709 ἐξέδωκεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει ποιητικὴν συλλογὴν ἐπιγραφομένην «Ἀπανθίσματα ποιητικὰ συλλεχθέντα εἰς τὴν ἔνδοξον καὶ ὑπέρλαμπρον ἰατροφιλόσοφον δαφνοστεφηφορίαν τοῦ εὐγενεστάτου καὶ λογιωτάτου κυρίου Γεωργίου Ὑπομενᾶ, εὐπατρίδου Τραπεζοῦντος». Ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ, ἀφιερωθείσῃ ὑπὸ τοῦ Ἀβραμίου εἰς τὸν προστάτην τοῦ ἰατροφιλοσόφου Ὑπομενᾶ, τὸν ἡγεμόνα τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἰωάννην Κωνσταντῖνον Βασσαράβαν, περιέχονται διάφορα ἐπιγράμματα παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐκδότου καὶ παρ' ἄλλων ποιηθέντα. Ὁ Γ. Ζαβίρας, ἐν τῷ συγγράμματί του «Νέα Ἑλλάς» ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀβράμιος, «δι' ἐπιταγῆς τοῦ ἡγεμόνος Οὐγγροβλαχίας Ἰωάννου Κωνσταντίνου Μπασαράμπα», ἐξέδωκε τῷ 1713 ἐν Τεργοβύστῳ τῆς Βλαχίας «βιβλίδιον» ἐπιγραφόμενον «Γνωμικὰ παλαιῶν τινων φιλοσόφων», τὸ ὁποῖον μετετυπώθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1758.

Ἀβραμιοῦ. Κοινότης τῆς ἐπαρχίας Μεσσήνης τοῦ Νομοῦ Μεσσηνίας, ἐκτάσεως 14 περίπου χιλιάδων στρεμμάτων καὶ ἀριθμοῦσα περὶ τοὺς 1500 κατοίκους. Περιλαμβάνει τοὺς συνοικισμοὺς Βελίκα, Εὐαγγελίστρια, Φιλιππάκι, Χατζαλῆ καὶ τὸ χωρίον Ἀβραμιοῦ ὡς πρωτεύουσαν. Κεῖται τοῦτο ἐπὶ εὐφόρου πεδιάδος, εἰς ἀπόστασιν μιᾶς περίπου ὥρας ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Παβίτου καὶ εἶναι ἕδρα ταχυδρομικοῦ καὶ τηλεφωνικοῦ γραφείου, καὶ πλήρων δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων. Οἱ κάτοικοι τῆς κοινότητος ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὀλιγώτερον δὲ καὶ μὲ τὴν μελισσοκομίαν. Κυριώτερα προϊόντα εἶναι: σταφίς, σῦκα, σιτηρά, ὄσπρια, μέλι.

Digitized by Google

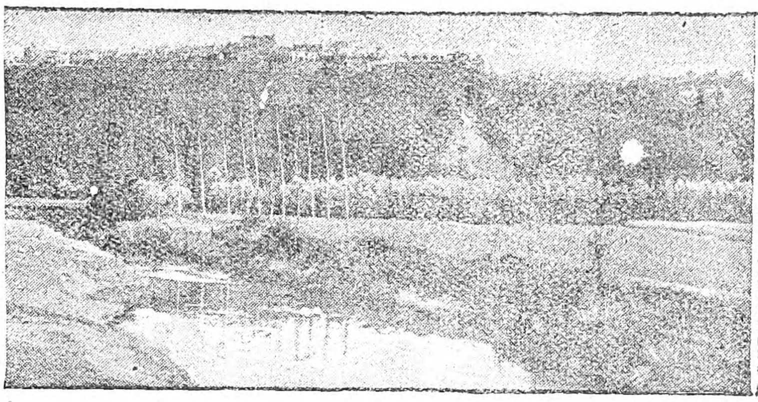
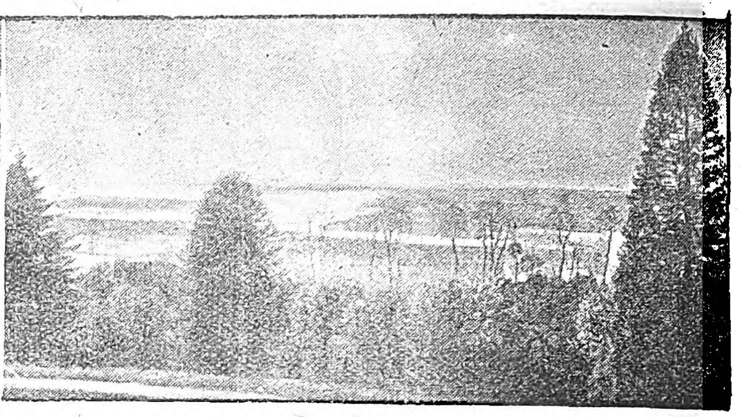

'Αβράνς: *Γενική άποψις ληφθεῖσα ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Σέ.* *Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ Σέ.*

ἀβραμίς (abramis). Γένος μαλακοπτερυγίων ἰχθυων. 'Ανήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Κυπρίνων.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Σῶμα ὠοειδές, πεπιεσμένον, κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπίων. Κεφαλὴ μικρα. Στόμα προσταλτικὸν καὶ μικρόν, στερούμενον ἰνῶν (μυστάκων). Ἡ ἄνω σιαγὼν προεξέχει τῆς κάτω. Ἡ ἴρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶνε ἀργυρόχρους μετὰ κιτρινων ἀποχρώσεων. Ἡ πλαγία γραμμὴ διαγράφει καμπύλην καὶ πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν κοιλίαν. Ἡ ράχις ἔχει ὑπομέλαν χρῶμα πρασινίζον. Αἱ πλευραὶ εἶναι φαιαὶ κυανίζουσαι. Ἡ κοιλία λευκὴ ἀργυρώδης μετὰ ροδίνων ἀποχρώσεων. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον εἶναι βραχὺ καὶ τοποθετημένον ὄπισθεν τῶν κοιλιακῶν καὶ τοῦ οὐραίου. Τὰ ραχιαῖα καὶ τὸ οὐραῖον πτερύγιον στεροῦνται ὀστεωδῶν ἀκανθῶν. Τὸ οὐραῖον πτερύγιον εἶναι δικρανῶδες.

Κατοικία. Εἶναι ἰχθῦς τῶν γλυκέων ὑδάτων καὶ εὑρίσκονται εἰς ὅλους τοὺς ποταμοὺς καὶ λίμνας τῆς Εὐρώπης.

Εἴδη. Διακρίνομεν δύο εἴδη εἰς τὸ γένος τοῦτο. 1ον *'Αβραμὶς ἡ κοινὴ* (abramis brama). Εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἰχθὺς τῆς ὑποδιαιρέσεως ταύτης. Φέρει 29 ἀκτῖνας εἰς τὸ οὐραῖον πτερύγιον. Πάντα τὰ πτερύγια εἶνε χρώματος σκοτεινοῦ. Τὸ κρέας του εἶνε ἀρκετὰ καλὸν καὶ ἄφθονον. Παρ' ἡμῖν εὑρίσκεται ἐν Θεσσαλίᾳ (Φαρσαλίτης λίμνη) γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χάνι.*

2ον *'Αβραμὶς ἡ μικρὰ* (Halelin). Στηθιαῖα καὶ κοιλιακὰ πτερύγια ὑπέρυθρα. Φέρει 24 ἀκτῖνας εἰς τὸ οὐραῖον. Τὸ κρέας του δὲν εἶνε κατάλληλον πρὸς βρῶσιν καὶ ἐξ αὐτοῦ τρέφονται οἱ ἰχθῦς τῶν ποταμῶν.

Δ. Π.

'Αβραμιώτης Γεώργιος. Ζακύνθιος τὴν καταγωγὴν καὶ διδάσκαλος τῆς ἰταλικῆς γλώσσης καὶ ἰχνογραφίας, κατέφυγεν ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος εἰς 'Οδησσὸν ὅπου *διεκρίθη* κυριολεκτικῶς ὡς ἠθοποιὸς κατὰ τὰς ὀργανωθείσας ἐκεῖ ὑπὸ τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας ἑλληνικὰς παραστάσεις κατὰ τὰ ἔτη 1817 καὶ 1818 'Ο πρῶτος ρόλος τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν ἐκεῖ ἦτο ὁ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐν τῇ ὁμωνύμῳ τραγῳδίᾳ τοῦ Μεταστασίου, ἥτις εἶχε μεταφρασθῇ «ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ὑπὸ φιλοκάλων ὁμογενῶν». Αὐτόπτης μάρτυς τῆς παραστάσεως, ἔγραψε περὶ τοῦ 'Αβραμιώτου ἐν τῷ Λογίῳ 'Ερμῇ τοῦ Μαΐου 1818 (σελ. 194) τὰ ἑξῆς: «ἠγωνίσθη τόσον ἐντέχνως καὶ φυσικῶς, ὥστε ὁ νέος οὗτος, ἐὰν εὑρίσκετο εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς μητροπόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ ἐγυμνάζετο συνεχῶς εἰς τοὺς θεατρικοὺς ἀγῶνας, θὰ ἐγίνετο βεβαιότατα δραματικώτατος ὑποκριτὴς καὶ τὰ πρῶτα φέρων τῆς σκηνικῆς τέχνης». Ὅταν μετά τινας μῆνας, τὴν 16 Φεβρουαρίου 1818, ὑπεδύθη τὸν Φιλοκτήτην τοῦ Σοφοκλέους, ἡ ὑπόκρισίς του ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν. Αὐτὸς ὁ ἐν 'Οδυσσῷ ἑδρεύων γενικὸς διοικητὴς τῆς Νέας Ρωσίας καὶ Βεσσαραβίας κόμης Langeron, ὄχι μόνον συνεχάρη τὸν 'Αβραμιώτην ἐπὶ σκηνῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπομένην τῆς παραστάσεως, καλέσας αὐτὸν ἐν τῷ ἀνακτόρῳ του, τὸν ἐδεξιώθη φιλοφρονέστατα. Σύγχρονος χρονογράφος, γράφων περὶ τῆς παραστάσεως αὐτῆς, μεταξὺ ἄλλων λέγει τὰ ἑξῆς: «Οἱ ὁμογενεῖς μὲ δάκρυα χαρᾶς ἐκρότουν ἀδιακόπως. Οἱ ξένοι ἐπευφήμουν καὶ αὐτοὶ τὸ εὖγε· καὶ ὁ ἐνδοξότατος κόμης Λαγγερών, ἀρχηγὸς τῆς πόλεως, ἀνὴρ γεμᾶτος εὐαισθησίας εἰς τὸ καλά, ὅλος ἔνθους γενόμενος, ἐπῆγε μετὰ τὴν τελείωσιν τῆς πρώτης πράξεως εἰς τὴν σκηνὴν ἀπὸ τὰ ὄπισθεν μέρη τοῦ θεάτρου καὶ εὐχαρίστησε τοὺς νέους μας ὀλυμπιονίκας καὶ μάλιστα τὸν μουσόπνευστον 'Αβραμιώτην. Τὴν δὲ ἐφεξῆς ἡμέραν τὸν ἐπροσκάλεσεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ τοῦ ἐξήγησε περισσότερον τὰ αἰσθήματα τῆς χαρᾶς του». (Βλ. καὶ Annales encllyclopé diques par Millin. Paris Jnillet 1818, σ. 132). 'Αλλὰ καὶ ὁ 'Ιωάννης Φιλήμων (Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας, σελ. 212) γράφει περὶ τοῦ 'Αβραμιώτου τὰ ἑξῆς : «Εἰς τὸν Φιλοκτήτην τοῦ Σοφοκλέους ἐθαυμάσθησαν οἱ ἕλληνες ὑποκριταὶ καὶ πρὸ πάντων ὁ Γ. 'Αβραμιώτης διὰ τὸν δυσμίμητον τρόπον του καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν σκηνικὴν τέχνην». 'Ο δὲ ἰατρὸς Πέτρος ἔγραφεν ἐξ 'Οδησσοῦ πρὸς τὸν Λόγιον 'Ερμῆν τὴν 28 Αὐγούστου 1818 τὰ ἑξῆς : «Τὸν Φιλοκτήτην τοῦ Σοφοκλέους, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν προχθὲς γενομένην παράστασιν (πρόκειται περὶ τῆς δευτέρας παραστάσεως) παρευρέθην καὶ ἐγώ, οὔτε ὁ Λάγγιος, οὔτε ὁ Κοροβαΐνος δὲν ἤθελαν τὸν παραστήσουν καλλίτερα ἀπὸ τὸν Γεώργιον 'Αβραμιώτην, νέον εἰκοσιπέντε χρόνων, ὅστις δὲν εἶδεν ἀκόμη μήτε μεγάλον θέατρον τῆς φημισμένης Εὐρώπης, μήτε κλασικοὺς ὑποκριτάς». Τέλος, ὅταν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1818 ἐδόθη διὰ πρώτην φορὰν «ὁ θάνατος τοῦ Δημοσθένους» τοῦ Ν. Πικκόλου, ἐν ᾧ ὁ 'Αβραμιώτης ἔπαιξε τὸν πρῶτον ρόλον, τόσον ἐνεθουσίασεν ὁ νεαρὸς ἠθοποιός, ὥστε ἀπεφασίσθη ἡ ἵδρυσις ἑλληνικοῦ θεάτρου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ. (Βλ. καὶ Revue Encyclopédipue, 1819 σελ. 176). Δυστυχῶς διὰ τὸ ἑλληνικὸν θεατρον, ὁ 'Αβραμιώτης νεαρώτατος ἀπέθανεν ἐν Ναυπλίῳ ἐκ τύφου τὸν Νοέμβριον τοῦ 1825 (Π. Χιώτη ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα τῆς 'Επτανήσου, τόμ. 6, σελ. 287. 'Απομνημονεύματα Ν. Σπηλιάδου, τόμ. Β. 1852, σελ. 133 ἐν ὑποσημειώσει).

ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

'Αβραμιώτης (Διονύσιος). 'Ιατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1770. 'Εσπούδασεν εἰς τὴν Πάδοβαν τῆς 'Ιταλίας. 'Εξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπαγγελμά του εἰς τὸ Ἄργος καὶ τὰς 'Αθήνας. Κατὰ τὸ 1817 ἐξέδωσεν ἰταλιστὶ ἀνασκευὴν τοῦ «'Οδοιπορικοῦ» τοῦ Σατωμπριάν. Συνεργασθεὶς ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῶν ἐν 'Ελλάδι Ἄγγλων ἀρχαιολόγων τῆς ἑταιρείας τῶν Διλεττάντι, ὑπῆρξεν ἐκ

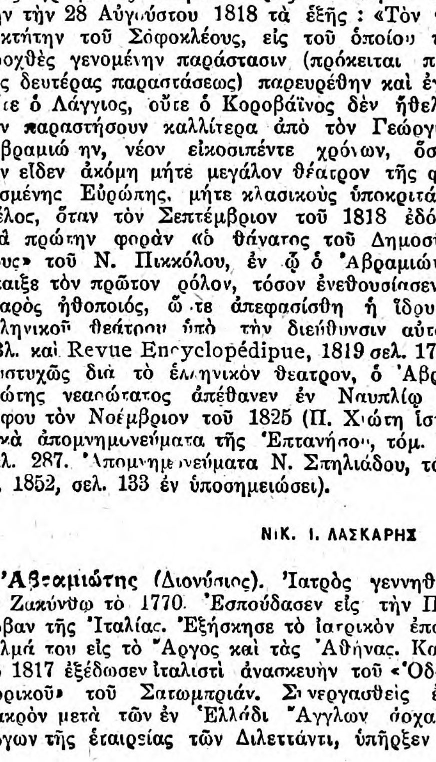

'Αρχαῖον γυναικεῖον κάλυμμα τῆς 'Αβράνς

τῶν πρώτων μελῶν τῆς ἐν ἔτει 1814 ἱδρυθείσης ἐν 'Αθήναις ἑταιρείας τῶν Φιλομούσων τῆς ὁποίας πρόεδρος ὑπῆρξεν ὁ 'Ιωάννης Καποδίστριας και ἥτις προπαρεσκεύασεν εν πολλοῖς τὸ ἔδαφος διὰ τὴν κατόπιν Φιλικὴν ἑταιρείαν. Κατὰ τὸ 1820 ὁ 'Αβραμιώτης διωρίσθη πρόξενος τῆς Γαλλίας ἐν 'Αθήναις. 'Απέθανε τὸ 1835.

'Αβραμιώτου. —'Οδὸς 'Αθηνῶν — πάροδος ὁδοῦ 'Αθηνᾶς, συνοικία 'Αγορᾶς. 'Ωνομάσθη πρὸς τιμὴν τοῦ λογίου 'Αβραμιώτη.

ἀβράνης. Οὕτω καλεῖται ὁ ἐθνικὸς ὕμνος τῆς Περσίας.

'Αβράνς (Avranches). Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῆς Μάγχης, ἡ πάλαι Ingena. 8.000 κάτοικοι. 'Επὶ καταφύτου λόφου κειμενη, ἔχει μεγαλοπρεπῆ θέαν, ἰδίως πρὸς τὸν ὅρμον καὶ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ 'Αγίου Μιχαήλ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπέχει περὶ τὰ 6 χιλιόμετρα. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ρέει ὁ ποταμὸς Σέ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς παλιρροίας, καθίσταται πλωτὸς εἰς τὰ ἐκ τῆς θαλάσσης προερχόμενα πλοῖα. Ἡ 'Αβρὰνς ἔχει πολλὰ ἱστορικὰ μνημεῖα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ γραφικὰ ἐρείπια τῶν παλαιῶν τειχῶν της. Εκ τῆς παλαιᾶς της μητροπόλεως, κατεδαφισθείσης κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν, παραμένει ὁ ἱστορικὸς λίθος 'Ερρίκου τοῦ 2ου, ἀποκληθεὶς οὕτω, διότι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ βασιλεὺς τῆς 'Αγγλίας 'Ερρῖκος ὁ 2ος ἐγονυπέτησεν ἐπ' αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν ἐξάρχων τοῦ Πάπα, ὅπως λάβῃ ἄφεσιν διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Καντερβουρίας Θωμᾶ Μπέκετ. Ἄλλα ἀξιοθέατα εἶναι ἡ ἐκκλησία τοῦ 'Αγίου Μαθουρίνου, κτισθεῖσα τὸν 13ον αἰῶνα, μὲ τὴν ἐκτάκτου ἐπεξεργασίας πύλην της, τὸ παλαιὸν 'Επισκοπικὸν μέγαρον τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται σήμερον ὡς μουσεῖον μὲ τὴν πρὸ αὐτοῦ ὡραίαν Γοτθικὴν στοάν· τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τοῦ Δημαρχείου περιέχουσαν πλεῖστα χειρόγραφα, ὡς καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἐλθόντα εἰς τὸ φῶς κελτικὰ καὶ ρωμαϊκὰ εὑρήματα, ἴχνη μεγάλου ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ἡ ἱστορία τῆς 'Αβρὰνς γέμει ἀγώνων καὶ περιπετειῶν. Κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ὑπῆρξε σπουδαιότατος στρατιωτικὸς σταθμός. 'Ο βασιλεὺς τῶν Φράγκων Χιλδέριχος ἔκτισε φρούριον τὸ 460. Τὸ 1203 κατηδαφίσθησαν τὰ τείχη τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἀλλὰ κατόπιν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἄγγλων κατὰ τὸ 1229. ἐχρειάσθη νὰ τὰ ἀνοικοδομήσουν 'Αλλὰ και πάλιν περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἄγγλους κατὰ τὸ 1418, ἀνακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Γάλλων μετὰ εἰκοσαετίαν.

Ἡ 'Αβρὰνς διενεργεῖ ἐμπόριον σίτου, ἅλατος, βουτύρων, κεράτων κλπ. καὶ ἔχει ἀνθοῦσαν βιομηχανίαν δαντελλῶν, κηρίων. σιδηρῶν καὶ χαλκίνων σκευῶν. Κερδιζει δὲ ὄχι ὀλίγα καὶ ἀπὸ τὰς ἀγγλικὰς οἰκογενείας, αἵτινες παραθερίζουν ἐκεῖ, λόγῳ τῆς ὡραίας τοποθεσίας της καὶ τοῦ εὐκραοῦς κλίματός της.

'Αβραντὲς ('Ιωσηφίνα - Λαύρα Περμὸν δούκισσα δ'). 'Εγεννήθη εἰς Μονπελιὲ τὴν 6 Νοεμβρίου 1784. 'Ο πατήρ της, προμηθευτὴς τοῦ ἀμερικανικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς 'Ανεξαρτησίας, ἀπέκτησε μεγάλην περιουσίαν. Ἡ μήτηρ της ἦτο 'Ελληνίς, θυγάτηρ τοῦ Κομνηνοῦ, ἀνήκοντος εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους, οἵτινες εἶχον μεταναστεύσει εἰς τὴν Κορσικήν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἡ οἰκογένεια αὐτῆς διετείνετο ὅτι κατήγετο ἐκ τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενειας, ὁ δὲ ἀδελφὸς τῆς δουκίσσης δι' αἰτήσεώς του πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλιας Λουδοβῖκον ΙΣΤ' ἐζήτησεν, ὅπως ἀναγνωρισθῶσιν οἱ τίτλοι αὐτοῦ. Μετὰ μακρὰν ἐξέτασιν τῶν ἐγγράφων του, ἀπενεμήθη εἰς αὐτὸν και τὴν οἰκογένειάν του ὁ τιτλος τοῦ Πρίγκηπος καὶ ἐγένετο ἀξιωματικὸς τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις κατέστρεψεν οἰκονομικῶς τὴν οἰκογένειαν ταύτην. Μετὰ τὴν 9 τοῦ Θερμηδώρ, ὅτε κατέπεσεν ἡ τυραννία τοῦ Ροβεσπιέρου, ἡ μήτηρ της κυρία Περμὸν μετέβη καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους. Εἰς τὰς αἰθούσας της ἐσύχναζεν ὁ Βοναπάρτης, σχετιζόμενος ἐκ Κορσικῆς μετὰ τῆς οἰκογενειας τῶν Κομνηνῶν, καὶ αἱ μᾶλλον σημαίνουσαι προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς. Ἡ κυρία Περμὸν εἶχεν ἀπωλέσει τὸν σύζυγόν της, καίτοι δὲ ἡ ἡλικια της εἶχε προχωρήσει πλεον, διετήρει ἐν τούτοις

Digitized by Google

τὸ κάλλος της· ὁ Ναπολέων ἐρωτεύθη αὐτὴν καὶ ἠθέλησε νὰ τὴν ζητήση εἰς γάμον, ἡ ὡραία ὅμως χήρα παρετήρησεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἡ διαφορὰ τῆς ἡλικίας των ἦτο τοιαύτη, ὥστε ἓν τοιοῦτον συνοικέσιον ἤθελε προκαλέσει τὰ σχόλια παρὰ τῇ παρισινῇ κοινωνίᾳ. Ἠκολούθησεν ἐκ τούτου ψυχρότης τις.

Εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς κυρίας Περμὸν ἐσύχναζεν ἐπίσης καὶ ὁ φίλος τοῦ Ναπολέοντος ὁ Ζυνὸ (Junot) ὁ κατόπιν λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς δ' Ἀβραντές.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τουλῶνος τῷ 1796, ὁ Ναπολέων, ὅστις ἦτο διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ, ἐζήτησεν ἕνα ὑπαξιωματικόν, ὅπως τοῦ χρησιμεύση ὡς γραμματεύς. Τοῦ ἐδόθη ὁ Ζυνὸ ὅστις ἐξετέλει θαυμάσια τὰ καθήκοντα τοῦ γραμματέως, ὅτε ἓν γεγονὸς προεκάλεσε τὴν ἰδιαιτέραν προσοχὴν τοῦ Βουοναπάρτου ἐπ' αὐτοῦ: Ὑπαγόρευε, διαρκούσης τῆς μάχης, ἓν ἔγγραφον εἰς τοῦτον, ὅτε αἴφνης βόμβα ριφθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐξερράγη πλησίον τοῦ Ζυνό, καὶ ἐπλήρωσε κονιορτοῦ τὴν στολήν του καὶ τὸ ἔγγραφον τὴν στιγμὴν καθ' ἣν οὗτος ἔστρεφε τὸ φύλλον τούτου. «Διάβολε! ἀνέκραξεν ὁ Ζυνό, ἰδοὺ μία βόμβα ἡ ὁποία μοῦ ἦλθεν εἰς κατάλληλον στιγμήν, διὰ νὰ στεγνώση τὸ ἔγγραφον». Ἡ ψυχραιμία τοῦ Ζυνὸ εἰς τοιαύτην κινδυνώδη στιγμήν, ἐξέπληξε τὸν Βουοναπάρτην, ὅστις ζητήσας τὴν προαγωγήν του τὸν προσέλαβεν ὡς ὑπασπιστήν του. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ σταδίου, ἀνδρὸς ὅστις διεδραμάτισεν ἓν τῶν ἐξοχωτέρων προσώπων ἐπὶ τῆς Ναπολεοντείου ἐποποιΐας.

Μετὰ τὴν 9 Θερμιδὼρ ὁ Ζυνὸ εὑρέθη εἰς τὴν αὐτὴν πτωχείαν μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ του, καὶ διέθεσε τὰς μικράς του οἰκονομίας εἰς αὐτόν. Ἔκτοτε ἠκολούθησεν αὐτὸν παντοῦ. Ὅταν ὁ Ζυνὸ ἐπέστρεψεν ἐξ Αἰγύπτου ἐνυμφεύθη ἀμέσως τὴν ὡραίαν δεσποινίδα Περμόν, ἀπόγονον τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. Σπάταλος ὅμως καὶ αὕτη ὡς ὁ σύζυγός της, ἐδαπάνα ἀσώτως τὴν περιουσίαν της· κατ' ἀρχὰς ἀπετέλει καὶ αὕτη μέρος τοῦ συχνάζοντος εἰς τὴν Μαλμαιζὸν κύκλου ὅπου εἶχεν ἐγκατασταθῆ ἡ σύζυγος τοῦ Ναπολέοντος Ἰωσηφίνα, φαίνεται δ' ὅτι ἐφείλκυσε μεγάλως τὴν προσοχὴν τοῦ πρώτου ὑπάτου, ὥστε νὰ ἐξεγείρη τὴν ζηλοτυπίαν τῆς Ἰωσηφίνας. Κατὰ τὴν ἐν Ρωσίᾳ ἐκστρατείαν, ὁ Ζυνὸ περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Ναπολέοντος, διότι ἐφάνη στερούμενος δραστηριότητος, ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τὸν ἀπεμάκρυνεν, ἀναθέσας εἰς αὐτὸν διπλωματικὴν ἀποστολήν.

Ἡ δούκισσα δ' Ἀβραντὲς ᾐσθάνθη μεγάλως τὴν προσβολὴν ταύτην καὶ ἤρχισε πλησιάζουσα τοὺς μὴ ἀρεστοὺς εἰς τὸν Ναπολέοντα κύκλους τῆς κοινωνίας. Ἠράσθη τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Αὐστρίας καὶ διασήμου πρίγκηπος Μέτερνιχ, καὶ αἱ σχέσεις των αὗται ἐγένοντο κατάδηλοι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἔλαβεν ὁλόκληρον τὴν μεγάλην περιουσίαν αὐτοῦ καὶ αἱ αἴθουσαί της ἐγένοντο ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων εντευκτηρίων τῆς παρισινῆς καὶ τῆς διεθνοῦς κοινωνίας. Ἦγε τότε τὸ εἰκοστὸν ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἡ δὲ φύσις τὴν εἶχε προικίσει ἀφειδῶς, ὄχι μόνον διὰ κάλλους, ἀλλὰ καὶ δι' ἐξαιρετικοῦ πνεύματος. Συνεδέθη στενῶς μὲ τοὺς κύκλους τῶν ὀπαδῶν τῆς παλινορθώσεως τῶν Βουρβώνων. Σπαταλήσασα ὅμως τὴν περιουσίαν της περιῆλθεν εἰς ἀξιοθρήνητον ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς, κατάστασιν, καὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς της ἐστερεῖτο τῶν μέσων τῆς συντηρήσεως. Ἐν τούτοις παρ' ὅλην τὴν πτωχείαν της διετήρει τὸ γόητρον διασήμου δεσποίνης, χάρις εἰς τὰ φιλολογικὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ὅπως κερδίση τὰ μέσα τῆς ζωῆς.

Ἦτο ἀληθῶς εὐγενὲς θέαμα τὸ ὁποῖον παρουσίαζεν ἡ μεγάλη αὐτὴ δέσποινα, ἐργαζομένη ὅπως ἐξεύρη τὰ μέσα νὰ διατηρήση μίαν αἴθουσαν, ὅπου ἐδέχετο αὕτη μετὰ τῆς αὐτῆς χάριτος καὶ τῆς ἐλευθεριότητος, τὰς ὁποίας σπανίως διατηροῦν ἐκεῖνοι οἵτινες παλαίουν πρὸς τὰς στερήσεις τῆς ζωῆς. Τὸ πρῶτον ἔργον της ὅπερ ἐπέσυρε τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ ὅπερ κατέστησε διάσημον αὐτήν, ἦτο τὸ φέρον τὸν τίτλον «Ἀπομνημονεύματα καὶ ἀναμνήσεις ἱστορικαὶ περὶ τοῦ Ναπολέοντος, τῆς Ἐπαναστάσεως, τοῦ Διευθυντηρίου, τῆς Ὑπατίας, τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς Παλινορθώσεως». Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπηρτίζετο ἐκ δέκα ὀκτὼ τόμων. Το ὕφος της εἶναι ρέον καὶ ἡ ἔκφρασίς της φαιδρά, ἀλλ' ἐμπίπτουσα πολλάκις εἰς φλυαρίαν. Περιέχουν ὅμως οἱ τόμοι οὗτοι πλῆθος ἐνδιαφερόντων ἀνεκδότων καὶ χαρακτηριστικῶν σκιαγραφιῶν αἵτινες κατέθελξαν τὸ κοινόν, οἱ δὲ ἐκδόται τῶν ποικίλων φιλολολογικῶν ἐπιθεωρήσεων ἐζήτουν ἀκαταπαύστως ἱστορικά της σημειώματα πρὸς δημοσίευσιν ἀντὶ πάσης ἀμοιβῆς. Εὐκολώτατον ἦτο εἰς τὴν δ' Ἀβραντὲς νὰ παρέχη ἀναδρομικὰ σημειώματα μιᾶς ζωῆς εἰς τὴν ὁποίαν ἔζησεν αὕτη καὶ ἐγνώρισεν ὅλα τὰ δράσαντα πρόσωπα, τοσούτῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ σημειώσεις τοῦ συζύγου της, διατελέσαντος εἰς τὴν ἐμπιστευτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ δέκα ὀκτὼ ἔτη, ἦσαν ἀνεξάντλητος θησαυρός.

Ἠκολούθησεν ἄλλη ἔκδοσις ἐξ νέων τόμων τῶν «Ἀναμνήσεων ἐπὶ τῆς Παλινορθώσεως, τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1830 καὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου». Κατόπιν εἶδον τὸ φῶς αἱ «Ἀναμνήσεις μιᾶς πρεσβείας εἰς Ἱσπανίαν» καὶ μία «Ἱστορία τῶν παρισινῶν αἰθουσῶν». Εἰς τὰ ποικίλα ταῦτα ἔργα παρατηρεῖ τις, ὅτι ἡ συγγραφεὺς εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της. Ἡ δούκισσα ἀφηγεῖται πᾶν ὅ,τι εἶδε πᾶν ὅ,τι ἤκουσε λεγόμενον. Παρουσιάζει τὴν ἱστορίαν γυμνὴν καὶ ἐνδιαφέρει διότι εἶναι αὕτη ἀληθής.

Ἡ ἐπιτυχία της ἐπίσης ἦτο ἐξαίρετος κατὰ τὴν ἀπεικόνισιν τῶν ἀριστοκρατικῶν κύκλων, διακρίνει δέ τις εἰς αὐτάς, ὅτι δὲν ἔχουσιν οὐδὲν μυστικὸν οὗτοι δι' αὐτήν. Ἀλλ' ὅταν ἐπεχείρησε νὰ γράψη μυθιστορήματα δὲν ἔσχε τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν. Εἰς τὴν «Αἰκατερίνην Β'», εἰς τὰς «Σκηνὰς τῆς ἱσπανικῆς ζωῆς», δὲν εὑρίσκει τις πλέον οὔτε φαντασίαν, οὔτε τὴν ποίησιν, οὔτε τὴν περιγραφικότητα τῶν ἱστορικῶν της συγγραφῶν. Τὴν 7 Ἰουνίου τοῦ 1838 ἀπέθανεν εἰς Παρισίους εἰς μεγάλην ἀθλιότητα. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ἠρνήθη νὰ παραχωρήση δωρεὰν τάφον εἰς τὸ πτῶμά της ἐν τῷ νεκροταφείῳ τοῦ Père-Lachaise, καὶ ἡ σκαιότης αὕτη ἐπετιμήθη ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ ἐν ποιήματι «Ἀκτῖνες καὶ Σκιαί» ἀφιερωμένῳ εἰς τὴν δούκισσαν τοῦ Ἀβραντές.

Ἡ δούκισσα δ' Ἀβραντὲς ἀφῆκε τέσσαρα τέκνα: Τὸν Ναπολέοντα, γεννηθέντα ἐν Παρισίοις τὸ 1807, βαπτισθέντα παρὰ τοῦ Ναπολέοντος καὶ τῆς Ἰωσηφίνας. Ἠκολούθησεν οὗτος κατ' ἀρχὰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ἀλλὰ παρῃτήθη τούτου καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν φιλολογίαν, γράφων ἔργα διὰ τὰ μικρὰ θέατρα, ἀπέθανε δὲ κατὰ τὸ 1851. Ὁ δεύτερος υἱός της Ἀδόλφος, γεννηθεὶς τὸ 1810, ἐγένετο ἀξιωματικὸς τοῦ Ἐπιτελείου καὶ ἐχρημάτισεν ὑπασπιστὴς τοῦ Μὰκ-Μαὼν τὸ 1848 λαβὼν μέρος εἰς πλείστας μάχας ἐν Ἀφρικῇ. Προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου ἐγένετο ὑπασπιστὴς τοῦ Ἱερωνύμου Ναπολέοντος καὶ συμμετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ἰταλίας, ὡς συνταγματάρχης δὲ ἔπεσεν ἡρωϊκῶς εἰς τὴν μάχην τοῦ Σολφαρίνοι τὴν 24 Ἰουνίου τοῦ 1859.—Ἡ Ἰωσηφίνα γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις, ὑπανδρεύθη τὸν Ἰάκωβον Ἄμετ καὶ ἔγραψε διάφορα ἔργα ἠθικὰ καὶ παιδαγωγικά. Ἡ Κωνσταντία ἐνυμφεύθη τὸν Λουδοβῖκον Ὠμπὲρ συντάκτην τῆς «Ἐθνικῆς» καὶ νομάρχην εἶτα ἐν Κορσικῇ, ἔγραφε δὲ εἰς τὰς ἐφημερίδας τοῦ συρμοῦ καὶ ἵδρυσε τὴν «Παρισινὴν Μέλισσαν». Ἀπέθανε τὸ 1858.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀβραντές. Πόλις τῆς Πορτογαλίας ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Σανταρέμης καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τάγου. Ἀπέχει τῆς Λισσαβῶνος περὶ τὰ 130 χιλιομ. Εὐφορωτάτη χώρα, χάρις εἰς τὸν ποταμὸν ὅστις μετριάζει τοὺς καύσωνας καὶ ἀρδεύει τοὺς ἀγρούς. Πέριξ τῆς Ἀβραντὲς ὑπάρχουν δάση ἐλαιῶν καὶ πορτοκαλεῶν. Συνδεομένη διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μετὰ τῆς Λισσαβῶνος καὶ διὰ τοῦ Τάγου ὅστις εἶναι πλωτὸς εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, εἶναι ἡ κυριωτέρα προμηθεύτρια τῆς πρωτευούσης.

Λέγεται ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Κελτῶν τὸ 308 π. Χ., ἀλλ' ἡ χρονολογία δὲν εἶνε ἐξηκριβωμένη. Ἦτο ἰσοπολῖτις πόλις τῆς Ρώμης. Εὑρέθησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ της τὰ ἐρείπια ὑδραγωγείου, μωσαϊκὰ καὶ ρωμαϊκὰ νομίσματα.

Εἶναι πόλις καλῶς ὠχυρωμένη καὶ δεσπόζουσα τοῦ Τάγου. Τὴν 14ην Νοεμβρίου 1807 ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος διὰ τοῦ στρατηγοῦ Junot ὅστις ἠμείφθη διὰ τὸ κατόρθωμά του μὲ τὸν τίτλον τοῦ Δουκὸς τῆς Ἀβραντές.

Ἡ Ἀβραντὲς ἔχει τρεῖς ἐκκλησίας ὧν κυριωτέρα εἶναι ἡ τοῦ Saint-Vincent, ἀξιοσημείωτος διὰ τὰς διαστάσεις της, καὶ μοναστήριον ἀξιόλογον διὰ τὸν πρωτότυπον ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμόν του.

ἄβραξ ἢ λάβραξ Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων μυθολόγων εἷς ἐκ τῶν ἵππων τῆς θεᾶς Ἠοῦς.

Ἀβραξάς ἀβρανάξ, ἀβρασάξ. Καλοῦνται οὕτω μικροὶ σκαλιστοὶ λίθοι οἱ ὁποῖοι ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς φυλακτά. Ἔλαβον δὲ τὸ ὄνομά των ἐκ τῆς λέξεως Ἀβραξὰς τῆς χαραγμένης ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς πλείστων ἐξ αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς τοῦ φυλακτοῦ εἶναι συνήθως χαραγμέναι φανταστικαὶ μορφαί, τέρατα ἀνθρωποειδῆ, χίμαιραι, μὲ διάφορα σημεῖα.

Αἱ μορφαὶ αὐταὶ παριστῶσι θεότητας διότι πολλάκις ὑπάρχει πέριξ χαραγμένον καὶ τὸ ὄνομα: Σαβαώθ, Ἀδοναΐ, Ὄσιρις, Ἀρποκράτης.

Ἀντὶ τῆς λέξεως Ἀβραξὰς πολλοὶ λίθοι φέρουν τὴν μυστηριώδη λέξιν Ἀβλαγαθαγάλβα, ἥτις δύναται νὰ ἀναγνωσθῇ καὶ ἀντιστρόφως. Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος ἀναφέρει ὅτι Γνωστικοὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Βασιλείδου, ὠνόμαζον Ἀβραξὰς ἢ Ἀβρασὰξ τὸν ἄρρητον καὶ ἀκατανόμαστον Θεόν, Πατέρα, (pater innatus). Ὁ Γνωστικὸς αἱρετικὸς Βασιλείδης, ἐγεννήθη μὲν ἐν Συρίᾳ κατὰ τὸ 55 μ. Χ. ἤκμασε δ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὸ 133 μ. Χ. Τὸ πανθεϊκὸν αὐτοῦ σύστημα, εἶναι ἐν περιλήψει τὸ ἑξῆς. Ἀπὸ τοῦ ἀκατανομάστου πατρὸς ἀπέρρευσεν ὁ Νοῦς καὶ ἄλλοι ἐξ Αἰῶνες, οἵτινες ἀποτελοῦσι μετὰ τοῦ ἀκατανομάστου πατρὸς τὴν πρώτην ὀγδοάδα, τὸν ὕψιστον οὐρανόν. Ἐξ αὐτοῦ ἀπέρρευσαν ἐξακολουθητικῶς 365 πνεύματα καὶ βασίλεια, συγκείμενα ἕκαστον ἐξ ἑπτὰ αἰώνων. Πάντων δὲ τούτων ἄρχει ὁ Ἀβρασάξ, τοῦ ὁποίου τὰ γράμματα ἀριθμούμενα δίδουσι τὸ σύνολον 365, ὡς ἑξῆς: α=1, β=2, ρ=100, α=1, σ=200, α=1 ξ=60=365. Τὸ τελευταῖον βασίλειον τῶν 7 αἰώνων ἄρχεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν Ἰουδαίων καὶ κατοικεῖ εἰς τὸν ὁρατὸν ἡμῖν οὐρανὸν καὶ ἀποτελεῖ τὸ πλήρωμα, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἡ *ὕλη* ἢ *τὸ χάος* πλῆρες δαιμονικῶν δυνάμεων, αἵτινες ὁρμήσασαι κατὰ τοῦ πληρώματος ᾐχμαλώτισαν τῇ ὕλῃ φωτεινά τινα στοιχεῖα, ἐκ τοῦ κράματος τῶν ὁποίων ὁ ἄρχων τοῦ κατωτάτου βασιλείου μετὰ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ δημιουργεῖ τὴν γῆν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἐζήτει νὰ ὑψωθῇ ὑπεράνω τῶν λοιπῶν, ἐγεννήθησαν ἔριδες καὶ ὁ ἀκατανόμαστος Θεὸς στέλλει τὸν Νοῦν, ὅστις κατὰ δόκησιν ἐγένετο ἄνθρωπος, ἐδίδασκε καὶ ἐποίει θαύματα. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτησαν νὰ θανατώσωσιν αὐτόν, ἀλλ οὗτος ἔλαβε τὴν μορφὴν Σίμωνος τοῦ Κυρηναίου. Οὗτος δὲ ἐσταυρώθη, ὁ δὲ Νοῦς ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Πατέρα. Διὰ τοῦτο ἐπέτρεπε τὴν ἄρνησιν, ἐν καιρῷ τῶν διωγμῶν, τοῦ ἐσταυρωμένου, τὸ ὑπὲρ τοῦ ὁποίου μαρτύριον ἐθεώρει ὡς μωρίαν. Π. Ε. Σ.

Εἰς τὰ ἀρχαιολογικὰ Μουσεῖα ὑπάρχουν πάμπολλοι τοιοῦτοι λίθοι εὑρεθέντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν Αἰγύπτῳ, Ἱσπανίᾳ καὶ Συρίᾳ. Κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας, καὶ τὸν μεσαίωνα, οἱ ἄνθρωποι ἀπέδιδον μυστηριώδη δύναμιν εἰς τὰς καβαλιστικὰς ταύτας λέξεις. Ἀποτυπώματα λίθων Ἀβραξὰς φαίνονται εἰς τὰς σφραγῖδας τοῦ Μεσαιῶνος, ἰδίως δὲ εἰς τὴν σφραγῖδα τοῦ Λουδοβίκου VII τῆς Γαλλίας.

ἀβραξάς, ὁ (abraxas). Γένος λεπιδοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Φαλαινιδῶν (πεταλοῦδαι). Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει πολλὰ εἴδη πεταλουδῶν μὲ λεπτὸν σῶμα καὶ μεγάλας πτέρυγας. Αἱ κάμπαι αὐτῶν εἶναι μικραὶ καὶ ἀσθενικαὶ καὶ φέρουσιν ἓν μόνον ζεῦγος κοιλιακῶν ποδῶν τοποθετημένων σχεδὸν περὶ τὸ τέλος τοῦ σώματος ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς θωρακικοὺς πόδας οἵτινες σχεδὸν εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν κεφαλήν. Βαδίζουσι πλησιάζοντα τὴν οὐράν των πρὸς τὴν κεφαλήν των οὕτως ὥστε κυρτῶσι τὸ σῶμα των ἐν εἴδη τόξου. Ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος εἶναι ὁ *ἀβραξὰς* ὁ *ριβισιας* (abraxas grossulariata). Οὗτος φέρει μακρὰς καὶ πολυαρθρωτὰς κεραίας· τὰ στοματικὰ αὐτοῦ μόρια εἶναι διατεταγμένα ἐν εἴδει προβοσκίδος. Φέρει δύο ζεύγη πτερυγίων μετὰ νευρώσεων. Ἔχει χρῶμα λευκὸν καὶ κίτρινον μὲ μελανὰς κηλῖδας. Ἐπιφέρει φθορὰς εἰς τὰ ὀπωροφόρα δένδρα.

ἀβρασία, δημωδ. *ἀβρασιά*. 1) ἡ ἔλλειψις βράσεως, τὸ μὴ βράζειν· 2) ἡ ἀνικανότης τοῦ νὰ βράζει: *ἀβρασιὰ* ποὺ τὴν ἔχουν τὰ φασούλια σας! (=πόσον εἶναι ἀκατάλληλα διὰ βράσιμον! κακόβραστα).

ἀβραστόλη ἢ ἀσαπρόλη. Ὁ χημικός της τύπος εἶνε $[C_{10}H_6(OH)SO_3]_2Ca$ ἤτοι ἅλας τοῦ βαναφθολοσουλφοξέος μετ' ἀσβεστίου. Κόνις λευκὴ ἢ ὑπέρυθρος διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ ἢ ἀλκοόλην. Χρησιμοποιεῖται ὡς ἀντισηπτικόν, καὶ ἐναντίον τῶν ρευματισμῶν καθὼς καὶ εἰς τὴν συντήρησιν τῶν οἴνων.

Ἀβρὲτ-Ἰσάρ. Χωρίον ὑπαγόμενον εἰς τὸν δῆμον Δουροσανλῆ ὑποδιοικήσεως Κιλκίς, νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κεῖται πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης, πέντε ὥρας μακρὰν αὐτῆς. Ὁ Κατακουζηνὸς τὸ ὠνόμαζε Γυναικόκαστρον. Η περιφέρεια Ἀβρὲτ-Ἰσὰρ ἀπετέλει ἄλλοτε ὑποδιοίκησιν. Παράγει καπνὰ καὶ σιτηρά.

Ἀβρὲτ Ἰσάρ (Μεταλλεῖον χρυσοῦ). Διὰ τοῦ νόμου 2414 τοῦ 1920, ὑπὸ τὸν τίτλον: «περὶ παραχωρήσεως τοῦ μεταλλείου χρυσοῦ εἰς Ἀβρὲτ Ἰσὰρ» ἡ περιφέρεια Ἀβρὲτ Ἰσὰρ ἢ ὅπως τότε ἄδημος, εἰσῆλθε, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἰς τὴν ἱστορίαν. Ὁ νόμος οὗτος τὸν ὁποῖον ἠκολούθησεν εἰδικὴ σύμβασις παραχωρήσεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ χρυσοῦ τῆς περιφερείας ταύτης ἐκ μέρους τοῦ ἑλληνικοῦ Κράτους εἰς τὸν Οὔγγρον μηχανικὸν Λαδισλαον Καοβίνσκυ, εἶναι μία ἀπὸ τὰς νομοθετικὰς ἐκείνας πράξεις, τὰς ὁποίας τὰ Κράτη κάνουν διὰ νὰ δοκιμάσουν τὴν εἰλικρίνειαν τῶν μεθ' ὧν συμβάλλονται.

Ἡ ἱστορία τοῦ χρυσωρυχείου τοῦ Ἀβρὲτ Ἰ

Digitized by Google

σὰρ ἀποτελεῖ ζωντανὸν μυθιστόρημα, ὄχι καὶ πολὺ διάφορον τῶν γνωστῶν μυθιστορημάτων «Ἀνακάλυψις Μεταλλείων Σολομῶντος». Ὁ «Κυνηγός», ἡ «Φλέβα τοῦ χρυσοῦ,» οἱ «Χρυσοθῆραι τῆς Ἀφρικῆς» καὶ τόσων ἄλλων.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1890 ὁ Οὔγγρος μηχανικὸς τοῦ αὐστροουγγρικοῦ στρατοῦ Λαδίσλαος Κασβίνσκυ εὑρισκόμενος ἀπὸ καιροῦ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου ἐτοπογράφει τὸν χάρτην της κατόπιν εἰδικῆς ἐντολῆς τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἔκαμε δήλωσιν εἰς τὴν τουρκικὴν διοίκησιν Θεσσαλονίκης ἐκμεταλλεύσεως μεταλλείου ἀντιμονίου εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀβρὲτ Ἰσὰρ καὶ ἤρχισεν ἀμέσως, λαβὼν τὸ σχετικὸν παραχωρητήριον τὰς ἐργασίας ἐκμεταλλεύσεως.

Ὁ τρόπος ἐν τούτοις μὲ τὸν ὁποῖον εἰργάζετο ὁ Οὔγγρος ἀξιωματικὸς ἦτο πολὺ παράδοξος καὶ ἤρχισε νὰ γεννᾷ τὴν περιέργειαν καὶ κατόπιν τὰς ὑποψίας τῶν χωρικῶν τῆς περιφερείας. Αἱ ὑποψίαι αὐταὶ ἔφθασαν σιγὰ-σιγὰ μέχρι Θεσσαλονίκης.

Ὁ Κασβίνσκυ ἔκτισεν εἰς τὴν Ντογάντσα τοῦ Ἀβρὲτ Ἰσσὰρ ἕνα πύργον, σωστὸ ὀχυρωματικὸν ἔργον, τὸν ὁποῖον ἔθεσεν ὑπὸ τὴν φύλαξιν ὁλοκλήρου τουρκικῆς ἰδιωτικῆς φρουρᾶς. Εἰς τὸν πύργον αὐτὸν ὁ Κασβίνσκυ ἔφερε καὶ τὴν οἰκογένειάν του, καὶ ἐντὸς τοῦ πύργου ἤρχισε μεταφέρων τὰ τεμάχια τοῦ μεταλλεύματος ἀντιμονίου τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος εἰργάζετο ὅπως τὸ ἐξορύξῃ. Ὁ ἴδιος ἔλεγεν ὅτι ἔκανε μεταλλειολογικὰς ἐρεύνας καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἐργατῶν ἢ βοηθῶν εἰς τὴν ἐργασίαν τῆς ἐκσκαφῆς. Εἰς τὸν πύργον του ὁ Κασβίνσκυ εἶχεν ἐγκαταστήσει και μικρὰν μεταλλουργικὴν κάμινον καὶ κλεισμένος μέσα εἰς τὸ ἐργαστήριόν του ὥρας καὶ ἡμέρας ἐκαμίνευε μόνος του τὰς πέτρας τοῦ μεταλλεύματός του.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ οὔγγρος μηχανικὸς διῆγε δαπανηροτάτην ζωήν, καὶ ὅτε κατήρχετο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐφόρτωνε μὲ πλουσιώτατα δῶρα τοὺς Τούρκους πασάδες καὶ μπέηδες.

Ἔπειτα ἀπὸ διάστημα τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Κασβίνσκυ εἰς τὸν πύργον του τῆς Ντογάντσας ἡ περιφέρεια Κιλκὶς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη ἐταράσσοντο ἀπὸ τὴν φήμην ὅτι ὁ Κασβίνσκυ εἶχεν ἀνακαλύψει μίαν φλέβαν χρυσοῦ καὶ ὅτι αἱ πέτραι τὰς ὁποίας ἔφερνεν εἰς τὸν πύργον του πρὸς ἀνάλυσιν, δὲν ἦσαν μεταλλεύματα ἀντιμονίου, ἄλλαι πέτραι γεμάται ἀπὸ χονδροὺς φακοὺς χρυσοῦ.

Ἡ φήμη δὲν ἤργησε νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι τῆς ἀκοῆς τῶν συμαινόντων πασάδων τῆς Θεσσαλονίκης, καὶ μίαν ὡραίαν πρωΐαν ἀνηγγέλλετο εἰς τὸν Κασβίνσκυ ὅτι ὁ Βαλῆς Θεσσαλονίκης ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ δικαιώματός του τὸν Κασβίνσκυ, καὶ ὅτι ἡ περιοχὴ τοῦ μεταλλείου περιήρχετο εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς τουρκικῆς διοικήσεως ἢ ἀκριβῶς εἰπεῖν τῶν πασάδων Θεσσαλονίκης. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ διοίκησις Θεσσαλονίκης δι' ἰδίων της ἐργατῶν ἤρχισεν ἐρευνῶσα τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἀβρὲτ Ἰσσάρ, ἀλλ' ἡ περιφέρεια ἦτο ἀπέραντος, καὶ οὐδεὶς ἐγνώριζε ποῦ εἶχεν ἐργασθῆ ὁ Κασβίνσκυ. Τὰ γεγονότα ἐξετυλίχθησαν ἔκτοτε δραματικώτατα καὶ μυθιστορηματικώτατα. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀνέφερεν ὁ Κασβίνσκυ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, τὸ 1912, τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὰς ἑλληνικὰς διοικητικὰς ἀρχὰς Θεσσαλονίκης καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μεταλλείων τοῦ ὑπουργείου τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας, διὰ νὰ πείσῃ τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ τοῦ χορηγήσῃ τὸ δικαίωμα ἐκμεταλλεύσεως τοῦ χρυσοῦ τὸν ὁποῖον ὁ Κασβίνσκυ ὑπεστήριζεν ὅτι ἀνεκάλυψεν εἰς Ἀβρὲτ Ἰσάρ.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀφήγησιν καὶ τὰς πληροφορίας τοῦ Κασβίνσκυ, αἱ ὁποῖαι δὲν γνωρίζομεν μέχρι ποίου σημείου εἶνε ἀληθεῖς, τὰ μετὰ τὴν ἐπέμβασιν τῶν πασάδων Θεσσαλονίκης διαδραματισθέντα γύρω ἀπὸ τὸν χρυσὸν τοῦ Ἀβρὲτ Ἰσάρ, ἔχουν ὡς ἑξῆς:

Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, Σουλτᾶνος τότε τῆς Τουρκίας, δὲν ἤργησε νὰ πληροφορηθῇ καὶ ὁ ἴδιος περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς φλέβας τοῦ χρυσοῦ ὑπὸ τοῦ Κασβίνσκυ. Διέταξε τὴν σύλληψιν καὶ φυλάκισιν τῶν ἐκτοπισάντων τὸν Κασβίνσκυ πασαδων, καὶ ἐπὶ πλέον, ἐπειδὴ ἡ φήμη ἔφερεν ὅτι ὁ πύργος τοῦ Κασβίνσκυ ἔκρυπτε μεγάλα τεμάχια ἀναλυθέντος χρυσοῦ, διέταξε τὴν κατεδάφισιν τοῦ πύργου καὶ τὴν λεπτομερῆ ἔρευναν εἰς αὐτόν.

Ὁ πύργος κατεσκάφη ἐκ θεμελίων καὶ κατὰ τὰς πληροφορίας πάντοτε τοῦ Κασβίνσκυ, εὑρέθησαν μέσα εἰς τὸν πύργον τεμάχια γαλαζίου ἔχοντα μεγάλους φακοὺς χρυσοῦ. Τὸ βάρος τῶν τεμαχίων τοῦ μεταλλεύματος ἦτο διακοσίων περίπου ὀκάδων, οἱ δὲ φακοὶ τοῦ χρυσοῦ τοὺς ὁποίους περιεῖχον ἔφθανον τὸ μέγεθος στραγαλίου. Τὰ τεμάχια μετεφέρθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν παραδοθέντα εἰς τὸν ἴδιον τὸν Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ὁ ὁποῖος καὶ ἐδήλωσε τὸ μεταλλεῖον τοῦ Ἀβρέτ Ἰσὰρ ὡς ἰδιωτικὸν ἰδικόν του. Ὁ Κασβίνσκυ μετὰ τῆς οἰκογενείας του κατέφυγεν εἰς Θεσσαλονίκην.

Τὰ συνεργεῖα τὰ ὁποῖα ἔστειλεν ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ τῶν ἐργατῶν καὶ μεταλλειολόγων ἤρχισαν ἀμέσως τὴν ἔρευναν, ἐνῶ ὁ Κασβίσκυ δὲν ἔπαυσεν ἐνεργῶν εἰς Θεσσαλονίκην ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν παραχώρησιν ἐκ νέου εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν Σουλτᾶνον τῆς ἀδείας ἐκμεταλλεύσεως. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, ἀπελπισθεὶς ἀπὸ τὴν ἄκαρπον ἔρευναν τῶν συνεργείων του, ἔτεινεν εὐμενὲς οὖς ἐπὶ τέλους εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ Κασβίνσκυ, καὶ ὁ Κασβίσκυ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀκρόασιν παρὰ τῷ Ἀβδοὺλ Χαμίτ, διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐκμετάλλευσιν τοῦ χρυσωρυχείου.

Τὸ γεγονός, κατὰ τὸν Κασβίσκυ πάντοτε, εἶναι ὅτι εἰς τὴν τελικὴν συνάντησιν μετὰ τοῦ Σουλτάνου, ὁπότε θὰ προσεκομιζοντο καὶ τὰ σχεδιαγράμματα τοῦ χρυσωρυχείου, δὲν μετέβη, ὑποψιασθείς, ὁ ἴδιος ὁ Κασβινσκυ, ἀλλ' ἔστειλεν ἀντ' αὐτοῦ κάποιον συνεργάτην του, ἐφοδιάσας αὐτὸν μὲ ψευδῆ τοπογραφικὰ σχεδιαγράμματα. Ὁ συνεργάτης τοῦ Κασβίνσκυ ὅμως δὲν ἐνεφανίσθη ἔκτοτε.

Ὁ Κασβίσκυ μὴ δυνάμενος νὰ ἐπιτύχῃ νέαν ἄδειαν ἐκμεταλλεύσεως καὶ μὴ θέλων ἢ δυσπιστῶν ἀκόμη περισσότερον μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ συνεργάτου νὰ παραδώσῃ τὸ μυστικόν του εἰς τὸν Σουλτάνον ἢ νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετ αὐτοῦ, κατέφυγεν εἰς τὴν Αὐστριακὴν καὶ τὴν Γερμανικὴν Αὐλήν. Μέχρι τοῦ 1908, μέχρι τῆς κηρύξεως τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος δηλαδή, ὁ Κασβίνσκυ εἰργάζετο, κατορθώσας νὰ κάνῃ νὰ ἐνδιαφερθοῦν προσωπικῶς καὶ ὁ Γερμανὸς Κάϊζερ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Αὐστρίας Φραγκῖσκος Ἰωσήφ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παραχώρησιν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκμεταλλεύσεως τοῦ Ἀβρὲτ Ἰσάρ. Ὁ Ἀβδοὺλ Χαμὶτ ὅμως ἀντέτεινε μετὰ τὴν μεσολάβησιν τῶν δύο ξένων ἡγεμόνων ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν παραχώρησιν.

Μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ Συντάγματος οἱ Νεότουρκοι ἐκήρυξαν ἐθνικὸν τὸ μυστηριῶδες μεταλλεῖον τοῦ Ἀβρέτ Ἰσάρ. Ὁ Κασβίσκυ καταβαλὼν τὰς ἰδίας ἐνεργείας καὶ παρὰ τοῖς Νεοτούρκοις, πάλιν δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παραχώρησιν εἰς αὐτὸν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς περιφερείας.

Ἔρχεται ὁ Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1912 καὶ κατόπιν ἡ συνθήκη εἰρήνης Ἀθηνῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας τοῦ 1913. Κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς σύναψιν τῆς συνθήκης ἡ τουρκικὴ ἀντιπροσωπεία κατώρθωσε ὅπως ἐξαιρετικῶς τὸ μεταλλεῖον Ἀβρὲτ Ἰσὰρ θεωρηθῇ ὡς ἀνῆκον εἰς τὸν Σουλτᾶνον, καὶ ἐπομένως ὅπως μὴ περιέλθῃ ὡς ἐθνικὸν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἑλληνικοῦ Δημοσίου.

Ὁ Κασβίνσκυ, παρ' ὅλα αὐτὰ εἰργάσθη μετὰ τῆς ἰδίας ἐπιμονῆς καὶ παρὰ τῇ ἑλληνικῇ Κυβερνήσει καὶ παρὰ τῷ Βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν παραχώρησιν εἰς αὐτὸν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ κηρύσσεται ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος καὶ ἡ ὑπόθεσις εἰσέρχεται εἰς νέας δραματικὰς καὶ ἀπιστεύτους περιπετείας.

Ὁ Κασβίνσκυ κατὰ τὴν κατοχὴν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Συμμάχων ἐθεωρήθη ὕποπτος καὶ ἐξωρίσθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ μίαν σχεδὸν τετραετίαν.

Ὅτε ἐν τούτοις ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Θεσσαλονίκην εὗρε τὸ σπίτι του, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε τὰ σχεδιαγράμματα τοῦ μεταλλείου καμένο ἀπὸ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν, ἐνῷ τὰ ἀντίγραφα τῶν σχεδιαγραμμάτων του τὰ ὁποῖα εἶχε καταθέσει εἰς τὸ αὐστριακὸν προξενεῖον εἶχον κλαπῆ. Τὸ παραδοξότερον ἀκόμη εἶναι ὅτι ὅταν μετέβη ὁ Κασβίνσκυ εἰς Ἀβρὲτ Ἰσάρ, εὗρε ὅλην τὴν ἔκτασιν ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰργάζετο κεκαλυμμένην ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ἐκεῖ ῥέοντος ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀλλάξει κοίτην. Ὁ Κασβίνσκυ εἶχε χάσει τότε τὰ σημεῖα προσανατολισμοῦ.

Παρ' ὅλην τὴν τελευταίαν αὐτὴν καταστροφήν, ὁ Κασβίνσκυ δὲν ἀπηλπίσθη. Ἐφωδιασμένος μὲ τεμάχια γαλαζίου εἰς τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο μεγάλα κρύσταλλα καθαροῦ χρυσοῦ. καὶ τὰ ὁποῖα εἶχε κατορθώσει νὰ σώσῃ, κατῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Παρουσιάσθη τοτε εἰς τὸν Πρωθυπουργὸν Βενιζέλον καὶ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας Σπυρίδην. Τὰ πειστήρια τὰ ὁποῖα εἶχε μὲ τοὺς μεγάλους φακοὺς τοῦ χρυσοῦ ἦσαν πλέον ἢ ἀρκετά. Ἡ ὑπηρεσία Μεταλλείων εἰς τὴν ὁποίαν παρεπέμφθη ὁ Κασβίνσκυ δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ παραδεχθῇ ὅτι τὰ παρουσιασθέντα εἰς αὐτὴν δείγματα γαλαζίου περιεῖχον χρυσὸν εἰς ἐκπληκτικήν, εἰς πρωτοφανῆ ἀναλογίαν. Μετὰ ἅλυσιν ἀτελειώτον γραφειοκρατικῶν διατυπώσεων κατετίθετο καὶ ἐψηφίζετο τὸ 1920 ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Βουλῆς ὁ νόμος 2414 «περὶ παραχωρήσεως τοῦ Μεταλλευτικοῦ χρυσοῦ εἰς Ἀβρὲτ Ἰσάρ».

Νέαι ὅμως καὶ πάλιν περιπέτειαι:

Αἱ ἐκλογαὶ τῆς 1ης Νοεμβρίου τοῦ 1920 ἔρριψαν τὴν κυβέρνησιν Βενιζέλου ὁ δὲ νέος πρωθυπουργὸς Δ. Γούναρης εἰς γνῶσιν τοῦ ὁποίου περιῆλθεν ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἀβρὲτ Ἰσάρ, ἐθεώρησε τὸν Κασβίνσκυ ὡς τυχοδιώκτην καὶ ἠρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ πᾶσαν ἄδειαν ἐρεύνης τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς τυχοδιωκτικὴν καὶ ἀπᾴδουσαν εἰς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Κράτους.

Ὁ Κασβίνσκυ μὴ ἀπελπισθεὶς παρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, ἀνέπτυξε καὶ ἐδῶ τὰ ἐπιχειρήματά του καὶ κατώρθωσε βοηθούμενος καὶ ἀπὸ πληρεξουσίους τῆς Θεσσαλονίκης νὰ κάνῃ ὥστε ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὴν ὑπόθεσίν του.

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἔχουσα πλέον τὴν ἐκπεφρασμένην θέλησιν καὶ τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Κυβερνήσεως συνεβλήθη τὸ 1922 μετὰ τοῦ Κασβίνσκυ καὶ ἤρχισε καταβάλλουσα τὰς δαπάνας τῶν δοκιμαστικῶν ἐργασιῶν εἰς τὸν Κασβίνσκυ διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς ἀπολεσθείσης φλέβας τοῦ χρυσοῦ. Παρὰ τὰ χωρία Κιοσὲ-Ἀμορτσαλὶ τοῦ Ἀβρὲτ Ἰσὰρ ἀνωρύχθη ἕνα φρέαρ τριάντα μέτρων βάθους ἀλλ' ἡ φλέβα δὲν ἀνεκαλύφθη. Ὁ Κασβινσκυ δικαιολογούμενος εἶπεν ὅτι ἠπατήθη εἰς τοὺς ὑπολογισμούς του, ἀλλὰ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἡ ὁποία ἐδαπάνησε πολλὰς δεκάδας χιλιάδων δραχμῶν διὰ τὰς ἐργασίας αὐτάς, δὲν ἠννόει νὰ δώσῃ ἄλλα χρήματα διὰ τὴν συνέχισιν νέων ἐρευνῶν.

Ὁ Κασβίνσκυ ἐν τούτοις ἔπεισε καὶ πάλιν τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν ἡ ὁποία τοῦ παρεχώρησε νέαν διορίαν ἐρεύνης, διορίαν τριῶν μηνῶν, ἡ ὁποία παρῆλθε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1923 ἄπρακτος. Ὁ Κασβίνσκυ ἐπέμεινε καὶ πάλιν ὅτι χρειάζεται ἡ διόρυξις περισσοτέρων τοῦ ἑνὸς δοκιμαστικῶν φρεάτων πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς καλυφθεισης ἀπὸ τὰς προσχώσεις χρυσοφόρου φλέβας, ἐπὶ πλέον δὲ ὠνόμαζε διαφόρους ἐμπόρους τῆς Θεσσαλονίκης πρὸς τοὺς ὁποίους πρὸ εἰκοσιπενταετίας εἶχε πωλήσει ῥάβδους χρυσοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θεωρήσασα μετὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον τὸ περίφημον αὐτὸ χρυσοφόρον ὑπέδαφος τοῦ Ἀβρὲτ Ἰσὰρ ὡς ἐθνικὸν καὶ ὄχι ὡς σουλτανικόν, μετέχει συμφώνως πρὸς τὸν νόμον 2414 τοῦ 1920 κατὰ τὰ πέντε δέκατα ἐπὶ τοῦ τυχὸν εὑρεθησομένου χρυσοῦ.

Ὁ Κασβινσκυ ὁ ὁποῖος μένει εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸν ὁποῖον ἐπεσκέφθη εἰς τὴν οἰκίαν του ὁ γράφων τὰς γραμμὰς αὐτάς, προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ νέους κεφαλαιούχους οἱ ὁποῖοι νὰ συμβληθοῦν μὲ αὐτὸν διὰ τὴν ἐνέργειαν νέων ἐρευνῶν διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς καλυφθείσης ἀπὸ τὰς προσχώσεις χρυσοφόρου ἐκτάσεως. Πολλοὶ ξένοι καὶ ἰδικοί μας, τελευταίως δὲ καὶ δύο Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος νὰ ἐνεργήσουν ἐρεύνας εἰς Ἀβρὲτ Ἰσάρ. Ἄδεια ὅμως δὲν τοὺς ἐδόθη. Δεδομένου ὅτι ἡ Μακεδονία θεωρεῖται ὡς χρυσοφόρος γῆ, ἡ ὕπαρξις τῆς μεγάλης χρυσοφόρου φλεβὸς τοῦ Κασβινσκυ, δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ καὶ πραγματικότητα, ὅπως δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ καὶ μῦθον. Τὰ τεμάχια γαλαζίου τὰ ὁποῖα ὁ Κασβίνσκυ ἔδειξεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν Μεταλλείων περιέχουν φακοὺς χρυσοῦ ἐξαιρετικῶς μεγάλους ὁμοίους τῶν ὁποίων μόνον εἰς τὰ μεγάλα ὀρυκτολογικὰ μουσεῖα εἶνε δυνατὸν νὰ συναντήσῃ κανείς. Τὸ μυστήριον ἐν πάσῃ περιπτώσει τῆς χρυσοφόρου φλεβὸς τοῦ Ἀβρετ Ἰσὰρ φαίνεται ὅτι θὰ ἀποσχολήσῃ καὶ πάλιν, καὶ ὅτι θὰ ἀπασχολῇ συνεχῶς ἴσως τοὺς μεταλλειολόγους, τὴν κοινὴν γνώμην καὶ τὰς ἑλληνικὰς Κυβερνήσεις.

Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

Ἀβριλλὲ (Avrillé). Δῆμος τοῦ νομοῦ Βανδὲ ἐν τῇ περιφερεία Σάβλ-δ-Ὁλὸν (Γαλλία). Πλησίον τῆς Ἀβριλλὲ εὑρίσκονται πλεῖστα μεγαλιθικὰ μνημεῖα: 17 μενχὶρ (μονόλιθοι ἐν εἴδει στηλῶν), ἐξ ὧν ὁ ὑψηλότερος ἔχει 7.30 μ. ὕψος, καὶ πλεῖστα ντολμὲν (μεγαλιθικοὶ τάφοι) εἰς σχῆμα τραπέζης. Τὰ μνημεῖα ταῦτα ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν εἰδικῶν εἰς τοὺς Δρυΐδας.

ἄβραστος· ὁ μὴ βρασθείς, 1) ὁ μὴ ἑφθός, ὁ ἀνέψητος, ὁ μὴ ὑποβληθεὶς εἰς βράσιν, ὠμός, ἀμαγείρευτος: αὐτὰ τὰ χόρτα τρώγονται ἄβραστα. 2) ὁ μὴ βρασθεὶς ὅσον ἔπρεπε, ὁ ἐλλιπῶς βρασθείς: τὸ φαγὶ σήμερα εἶνε *ἄβραστο* (= ἀτελῶς βρασμένον). 3) ὁ ἀκατάλληλος πρὸς βράσιν, ὁ ἀνίκανος νὰ βρασθῇ, ὁ μὴ δυνάμενος: *ἄβραστα ὄσπρια*.

ἁβρόβιος· ὁ ζῶν βίον ἁβρόν, ὁ ἁβρῶς διαιτώμενος, ζῶν μὲ χλιδήν, μὲ εὐμάρειαν: οἱ Συβαρῖται ἦσαν *ἁβρόβιοι*.

ἁβροδίαιτα· ἡ ἁβρὰ δίαιτα, ὁ πολυδάπανος βίος, ἡ πολυτελὴς ζωή. Ἐλέχθη καὶ *ἁβροδιαιτισμός*.

ἁβροδίαιτος· ὁ ἁβρῶς διαιτώμενος, ὁ πολυτελῶς βιῶν ὁ δαψιλῶς δαπανῶν, ὁ μαλθακῶς ζῶν· τὸ *ἁβροδίαιτον*: ἡ μαλθακὴ δίαιτα, ἡ ἐκθήλυνσις. Οἱ Λυδοὶ ἐφημίζοντο ὡς *ἁβροδίαιτοι*.

ἁβροδιαιτῶμαι (-άομαι)· ἁβρῶς διαιτῶμαι, μαλθακῶς ζῶ, πολυτελῶς διάγω.

Digitized by Google

ἀβροέπεια· τὸ ἅβρως διαλέγεσθαι, ἡ ἁβρὰ ὁμιλία, ἡ περὶ τοὺς λόγους εὐγένεια.

ἀβροεπής ὁ ἁβρῶς ὁμιλῶν, ὁ θελκτικὸς ἀγορητής, ὁ εὐγενῶς διαλεγόμενος.

ἀβροκέφαλος· οὕτως ὠνόμασεν ὁ Βλ. Γαβριηλίδης εἰρωνικῶς τοὺς ποιητάς, ὡς ἔχοντας ἁβρὸν περιεχόμενον ἐν τῇ κεφαλῇ. «Ἀκρόπολις» 30 Ἀπριλ. 1893.

Ἀβροκόμας. Σατράπης τῆς Φοινίκης. Ὅτε ὁ Κῦρος ἐβάδιζε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ σατράπης οὗτος παρέδοσε εἰς αὐτὸν τὰ στενὰ τῆς Κιλικίας καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Εὐφράτου, εἴτε φοβηθείς, εἴτε δωροδοκηθείς. (Ξενοφ. Κύρ. Ἀνάβ. Α, 4, 5, ΙΗ, 7).

ἀβροκόμης· ὁ ἔχων ἁπαλὴν τὴν κόμην, ἡ πολυτελῶς στολίζουσα τὴν κεφαλήν της γυνή· μεταφορικῶς: «*ἀβροκόμης* φοῖνιξ». Ὑπάρχει καὶ τύπος *ἀβροκόμος* (σύγκρινε: *λάγνης καὶ λάγνος*).

ἀβροκομῶ (-όω) τρέφω ἁβρὰν κόμην.

ἀβροκόσμητος· ὁ ἁβρῶς κοσμημένος, φιλοκάλως στολισμένος· *ἀβροκόσμητος* κυρία.

ἀβρόκοσμος· ὁ ἁβρὸς κόσμος, ὁ εὐγενὴς κ. τὸ γυναικεῖον φῦλον, ὁ τρυφερόκοσμος.

ἀβρόλεπτος· (σύνθετον ἐκ τῶν λεγομένων dvanva) ἁβρὸς καὶ λεπτός, ψιλοκαμωμένος, λεπτοφυής: *ἀβρόλεπτος* δεσποινίς,—παιδίον,—πρόσωπον,—χεῖρες,—νέος.

ἀβρόλευκος· (συνθ. ὡς ἀνωτ.)· ἁβρὸς καὶ λευκός: *ἀβρόλευκον* δέρμα,—ἐπιδερμὶς κτλ.

ἀβρολογία· ἡ ἁβρὰ ὁμιλία, τὸ ἁβρῶς λέγειν.

ἀβρολόγος· ὁ ἁβρὰ λέγων, ὁ ἁβροεπής.

Ἀβρόλχος. Εἶναι μικραὶ νησῖδες τῆς Βραζιλίας καλούμεναι προσέτι Σάντα Βαρβάρα. Κεῖνται Ν. Δ. τοῦ λιμένος Καραγιόλφα καὶ ἀπέχουσι περὶ τὰ 50 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς παραλίας τῆς ἐπαρχίας Βαχίας. Οἱ σκόπελοι οὗτοι ἐκτείνονται ἀνὰ δύο, οὕτω κανονικῶς, ὥστε νὰ σχηματίζουν ὀρθογώνιον ἐκτάσεως 36 τετ. χιλιομέτρων. Ἐκ τῶν ἓξ νησίδων αἱ δύο βόρειαι εἶναι αἱ ὑψηλότεραι καὶ μεγαλύτεραι. Εἶναι ἐπικίνδυνοι διὰ τοὺς ναυτικούς. Τὸ ὄνομά των εἰς τὴν Πορτογαλλικὴν σημαίνει «Ἄνοιξε τὰ μάτια σου».

Αἱ νησῖδες αὗται εἶναι ἐντελῶς ἄγονοι. Ἡ χλωρὶς ἀντιπροσωπεύεται μόνον ὑπὸ σχοίνων, κάκτων, καὶ ἀγρίας ἀνδράχνης. Κάτοικοί των αἱ χελῶναι καὶ τὰ θαλάσσια πτηνά. Μόνοι ἐπισκέπται οἱ ἁλιεῖς τῆς γουαρούπας.

Πλησίον τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Αὐστραλίας ὑπάρχει σύμπλεγμα ὑφάλων ὀνομαζόμενον ἐπίσης Ἀβρόλχος τοῦ Χούμαν.

ἀβρόν, τὸ (abrée). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Ροπαλοκέρων*. Εἶναι ζῶα πενταμεροῦς συμμετρίας. Ὁ γνησιώτερος αὐτῶν ἀντιπρόσωπος εἶναι *ἀβρὸν τὸ σφαιροειδὲς* (abraeus globosu), τὸ ὁποῖον ἔχει σῶμα λεπτὸν καὶ μαλακόν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα καὶ κατοικεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην.

ἀβρόντητος· ὁ μὴ ἐμβρόντητος, ὁ ἀνέκπληκτος. ὁ ἀσάστιστος, ποὺ δὲν τὰ χάνει.

ἀβρόπλαστος· ἁβρὰ πλασμένος, λεπτοφυής: τὸ *ἀβρόπλαστον* σῶμα.

ἀβρόπνους,-ουν· 1) ὁ ἁβρῶς ἀναπνέων, ὁ ἁβρὰν ἀπόπνοιαν ἀναδίδων: *ἀβρόπνους* δεσποινίς. 2) ὁ ἁβρῶς φυσῶν, πνέων: ἀβρόπνους ζέφυρος.

ἀβροποίησις· τὸ ποιεῖν τι ἁβρόν: διὰ τῆς ἀλοιφῆς ταύτης κατορθώνεται *ἡ ἀβροποίησις* τοῦ δέρματος.

ἀβρόπους,-ουν· ὁ ἁβροὺς ἔχων τοὺς πόδας, ὁ ἁβρῶς περιπατῶν, λέγεται καὶ *ποδαυρός:* αἱ *ἀβρόποδες* Ἀτθίδες. «Λυδέ, ποδαυρέ». Ἡρόδοτ.

ἀβροπρεπὴς καὶ *ἀβρόπρεπος*· ὁ ἁβρὸν ἔχων τὸ παράστημα, τὴν εὐπρέπειαν.

ἀβροπρόσωπος· ὁ ἁβρὸν ἔχων τὸ πρόσωπον: ὁ *ἀβροπρόσωπος* οὗτος νεανίας εἶναι ὁ στόχος τῶν βλεμμάτων τῶν κυριῶν.

ἀβρός,-ά,-όν· 1) ἐπίχαρις, κομψός, εὐειδής, ὡραῖος, εὔμορφος, 2) τρυφερός, ἁπαλός, μαλακός, 3) χλιδανός, θρυπτικός, 4) λεπτεπίλεπτος, εὔθραυστος, λεπτοφυής, ψιλοκαμωμένος. Ὁ Ἀνακρέων τὸ ἔχει ὡς ἐπίθετον τῶν παίδων καὶ τοῦ ἔρωτος. Ἡ Σαπφὼ ὀνομάζει *ἀβρὰς* τὰς Χάριτας· τὸ *ἀβρὸς* τῶν ποιητῶν ἀναφέρεται ἰδίᾳ εἰς τὸ σῶμα τοῦ ὑμνουμένου. Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ νὰ εἶναι τις ἁβρὸς πρέπει νὰ ζῇ ἐν χλιδῇ, μετέπεσεν ἡ λέξις εἰς τὴν 3 σημασίαν τοῦ χλιδανός, θρυπτικὸς καὶ ἐλέγετο συνήθως ὡς κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν Ἀσιανῶν: «*ἀβρότατοι* λυδοί» «Ἰώνων ἁβρὸς ὄχλος». Ἡ ποίησις ὅμως ἡ ὁποία ἀντλεῖ συνήθως τὰ στοιχεῖα της ἀπὸ τὴν παλαιοτέραν γραμματείαν θεωρουμένην ὡς εὐγενεστέραν πάντοτε, διότι τὴν περιβάλλει ἡ ἀχλὺς τοῦ χρόνου, μετεχειρίζετο πάντοτε τὴν λέξιν μὲ τὴν ἀρχικήν της σημασίαν τοῦ λεπτός, εὐγενής: *ἀβρὰ* κόρη, *ἀβρὰ* δέσποινα, *ἀβρὰ* παρειά, *ἀβρὰ* χεὶρ κ.τ.λ. ἐπιρρήματα: *ἀβρῶς* βαίνειν, *ἀβρὸν* βαδίζειν, *ἀβρὰ* γελᾷν, *ἀβροτέρως* ἔχειν κτλ. Ἡ ἐτυμολογία του κυρίως εἶνε ἄγνωστος· τινὲς τὸ σχετίζουν μὲ τὸ *ἥβη* ὅπερ οὐδόλως ἀπίθανον. Ἡ ποιητικὴ αὕτη λέξις οὐδέποτε ἔλειψε ἀπὸ τὴν γραπτὴν παράδοσιν καὶ ἀπὸ τὰ στόματα τῶν εὖ ἠγμένων Ἑλλήνων διὸ καὶ ἀπετέλεσε τὸ α΄ συνθετικὸν πλείστων λέξεων.

Ἀβρὸς ὁ ἱκέτης. (Abrus precatorius ou arbre a chapelet ou Liane Reglisse). Θαμνοειδὲς τῆς οἰκογενείας τῶν ὀσπριοειδῶν (ἐλλοβοκάρπων) μὲ καυλὸν λεῖον συχνὰ ἑλικοειδῶς ἀναρριχώμενον, ἄνθη χρώματος ρυδίνου ἢ λευκά, σπερματοθήκας σχεδὸν ἀμίσχους τῶν ὁποίων ἑκάστη περιέχει 4—5 σφαιρικοὺς σπόρους λαμπροῦ ἐρυθροῦ χρώματος μὲ μικρὸν μέλαν στίγμα, χρησιμοποιουμένους πρὸς κατασκευὴν περιδεραίων καὶ κομβολογιων. Φύεται εἰς τὰ θερμὰ κλίματα (Αἴγυπτον, Ἰνδίας κλπ.). Καλεῖται ὑπὸ τῶν ἄγγλων καιροδείκτης (Weather-plants) διότι προμηνύει τὴν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ ἐπὶ τὸ ὑγρότερον διὰ κλίσεως τῶν φύλλων του πρὸς τὰ κάτω. Αἱ ρίζαι του ἀντικαθιστοῦν ἐνίοτε εἰς τὴν φαρμακευτικὴν τὰς ρίζας τῆς γλυκορρίζης τῆς ὁποίας ἔχουν τὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἐξησθενημένας. Οἱ σπόροι κον οποιούμενοι ἀποτελοῦν τὸ φαρμακευτικὸν jequirity ἐξ οὗ παρασκευάζονται ἡ ἀβρίνη (abrine) καὶ τὰ jequiritols. Βεβρασμένοι χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν τῆς Αἰγύπτου πρὸς βρῶσιν.

ἀβρόσαρκος· ὁ ἁβρὰν ἔχων τὴν σάρκα: τὰ νήπια εἶνε *ἀβρόσαρκα*.

ἀβρόσιτος· 1) ὁ ἁβρῶς σιτιζόμενος, τρεφόμενος, 2) ὁ ἁβρὰ σιτία (=τρόφιμα) περιέχων: *ἀβρόσιτος* τράπεζα,—γεῦμα,—δεῖπνον κτλ.

ἀβροσταγής· ὁ στάζων (=ἀναδίδων) λεπτὰ μύρα: *ἀβροσταγὴς* κόμη,—μέτωπον,—μανδήλιον κτλ. ἐπιρ. *ἀβροσταγῶς*.

ἀβροστόλιστος· ὁ κομψῶς στολισμένος: ἀβροστόλιστος κύριος,—κυρία,—οἶκος,—τράπεζα· ἴδε καὶ *ἀβροκόσμητος*.

Ἀβρόστολον· (τὸ Abrostolum). Γένος λεπιδοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν νυκτοβίων. Τὰ ἀβρόστολα διακρίνονται εὐκόλως ἐκ τῆς μεγάλης των κεφαλῆς, τῶν μεγάλων ὀφθαλμῶν καὶ μακρῶν καὶ πολυαρθρωτῶν κεραιῶν των. Τὰ στοματικὰ αὐτῶν μόρια εἶνε προβοσκιδοειδῆ. Ἔχουσι δύο ζεύγη πτερυγίων μετὰ ποικίλων νευρώσεων (ἀναλόγως τοῦ εἴδους), αἵτινες καλύπτονται ὑπὸ μικροτάτων λεπίων. Ἡ κοιλία αὐτῶν εἶνε μεγάλη. Πάσχουσι τελείας μεταμορφώσεις. Τὸ γένος τῶν *ἀβροστόλων* περιλαμβάνει τρία εἴδη, ἅτινα εὑρίσκονται ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ γνωστότερον εἶνε τὸ *Ἀβρόστολον τὸ κοινόν,* χρώματος φαιοῦ στίλβοντος μὲ ἰώδεις ἀποχρώσεις.

Ἀβροσύνη ἐκ Χίου θυγάτηρ Ζήνιδος, σύζυγος δὲ τοῦ Ἀπελλῶ υἱοῦ τοῦ Θεόμνιδος. Ὁ Ζῆνις ἦτο ἄρχων τῆς Χίου, τοῦ ὁποίου φέρεται τὸ ὄνομα ἐπὶ Χίου νομίσματος ἀργυροῦ· ἡ κόρη του *Ἀβροσύνη* ἐστεφανώθη ὑπὸ τοῦ δήμου διὰ τὰς εἰς τὴν πατρίδα εὐεργεσίας της.

Ἀβροτέλεια· θυγάτηρ τοῦ ἐκ Τάραντος Ἀβροτέλους. Πατὴρ καὶ θυγάτηρ ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ Πυθαγόρου.

ἀβρότεχνος. 1) ὁ λεπτότεχνος, ὁ λεπτοτέχνης, ὁ μινιατουρίστας. 2) ὁ μὲ λεπτότητα χειριζόμενος τὴν τέχνην του, ὁ προσεκτικὸς εἰς τὴν κατασκευὴν πράγματός τινος.

ἀβρότης· 1) ἡ ἁβροφροσύνη, ἡ λεπτοφυΐα, ἡ ἁπαλότης. 2) ἠθικῶς: οἱ καλοὶ τρόποι, ἡ λεπτὴ συμπεριφορά, ἡ εὐγένεια περὶ τὸ φέρεσθαι, ὁμιλεῖν, ἐκφράζεσθαι κτλ. 3) ἡ πολυτέλεια, ἡ χλιδή. ἡ εὐμάρεια, ἡ τρυφηλότης, ἡ λαμπρότης. 4) ἡ μεγαλοπρέπεια, ἡ ἐλευθεριότης, ἡ ἁπλοχεριά, τὸ πολυδάπανον.

ἀβροτονίνη Santonine, Santoninum. Ἀνυδρίτης τοῦ ἀβροτονικοῦ ὀξέος και παράγωγον τῆς ἐξαϋδροναυφθαλίνης. Εἶνε τὸ ἀνθελμινθικὸν συστατικὸν τῶν ἀνθέων τοῦ ἀβροτόνου ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἐξάγεται μέσῳ τοῦ ἀσβεστίου διὰ κατεργασίας μετ' οἰνοπνεύματος. Κρυσταλλικὰ πετάλια μαργαροειδῆ τὴν ὄψιν, ἄχρωμα. ἄοσμα, γεύσεως πικραζούσης, ἄνυδρα, σημ. ἐξαερώσεως 170°, ἀποστειρώσιμα. Διαλυτότης: ὕδωρ ψυχρὸν 5.000 μ., ζέον 250 μ., οἰνόπνευμα ψυχρὸν 280 μ., θερμὸν 10 μ., διαλυτὴ εἰς τὸ χλωροφόρμιον τὸ ὀξικὸν ὀξύ, τὴν βενζίνην καὶ τὰ λιπαρὰ ἔλαια. Ἀριστερόγυρος. Τῇ ἐπιδράσει τοῦ φωτὸς οἱ κρύσταλοι ἀβροτονίτης ἢ αἱ διαλύσεις ταύτης λαμβάνουσιν ἐλαφρῶς κιτρινίζουσαν ἀπόχρωσιν (φωταβροτονίνη) χωρὶς ἐκ τούτου νὰ τροποποιοῦνται αἱ χημικαὶ καὶ θεραπευτικαί της ἰδιότητες.

Ἡ ἀπορρόφησις εἶναι δυσχερής, εὐνοεῖται δὲ διὰ τῆς λήψεως οἰνοπνεύματος καὶ ἀλκαλικῶν. Ἀποβάλλεται διὰ τῶν ἀποχωρημάτων μὲν ἡ μὴ ἀπορροφηθεῖσα ποσότης, ἡ δ' ἀπορροφηθεῖσα διὰ τῶν οὔρων ὡς προϊὸν ὀξειδώσεως (ὀβροτογενίνη) προσδίδουσα εἰς ταῦτα κιτρίνην χροιάν. Ἐὰν ἡ ἀπορροφηθεῖσα ποσότης εἶναι μεγάλη ἐπακολουθοῦν φαινόμενα δηλητηριάσεως. Ὡς πρῶτον τοιοῦτον παρουσιάζεται (καὶ ἐπὶ θεραπευτικῶν ἐνίοτε δόσεων) διαταραχὴ τῆς ἀντιλήψεως τῶν χρωμάτων ὀφειλομένη εἰς ἐπίδρασιν τῆς ἀβροτονίνης ἐπὶ τῶν μερῶν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ αἴσθησις τοῦ ἰώδους χρώματος, κατ' ἀρχὰς μὲν διεγερτικὴ εἶτα δὲ παραλυτικὴ (ξανθοψία). Ἡ ἀπορρόφησις ἔτι μεγαλυτέρας ποσότητος ἐπιδεινώνει τὴν δηλητηρίασιν ἐπιφέρουσα κεφαλαλγίαν, ἴλιγγον, ἐντόνους γαστρεντερικὰς διαταραχάς, σπασμούς, κατάπτωσιν δυνάμεων, βραδυκαρδίαν, ἀναπνευστικὴν δυσχέρειαν, κυάνωσιν, κῶμα καὶ θάνατον. Θεραπευτικὴ τῆς δηλητηριάσεως: ταχεῖα κένωσις καὶ πλῦσις στομάχου καὶ ἐντέρων καὶ συμπτωματικὰ θεραπευτικὰ μέσα.

Ἡ ἀβροτονίνη δρᾷ παραλυτικῶς ἐπὶ τῶν παρασιτουσῶν εἰς τὸ ἔντερον ἀσκαρίδων ὥστε αὗται φέρονται πρὸς τὸ ἀπευθυσμένον καὶ ἀποβάλλονται ζῶσαι, αὐτομάτως ἢ διὰ καθαρκτικοῦ, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον χρησιμοποιεῖται καὶ ἐν τῇ θεραπευτικῇ. *Δόσεις, τρόποι χορηγήσεως καὶ ἐπικουρικὰ μέσα:* Ἐπὶ ἐνηλίκων, μεγίστη δόσις ἐφ' ἅπαξ 0γρμ. 05, δι' ἡμέρας 0γρμ. 25. Ἐπὶ παιδίων (φευκταῖον διὰ τὰ μικρότερα τῶν δύο ἐτῶν) 0γρμ. 01 δι' ἡμέρας καὶ δι' ἕκαστον ἔτος ἡλικίας. Εἰς τροχίσκους, καταπότια, γαλάκτωμα. Κατὰ προτίμησιν ἐν ἐλαιώδει καταστάσει. Μετὰ τὸ δεῖπνον. Χορηγεῖται ἐπὶ μίαν ἢ δύο ἡμέρας τὴν δὲ προηγουμένην καὶ τὴν ἑπομένην τῆς χρήσεως λαμβάνεται καθαρτικὸν (καλομέλας ἢ κίκινον ἔλαιον). Δέον ν' ἀποφεύγεται ἡ διαρκούσης τῆς χρήσεως πρόσληψις ἀλκαλικῶν καὶ οἰνοπνευματωδῶν. Ἐπαλείφεται ὁ πρωκτὸς δι' ὑδραργυρικῆς ἀλοιφῆς.

Μεταξὺ ἀβροτονίνης (santonine) καὶ στρυχνίνης (strychnine) ὑπάρχει καὶ ὁμοιότης ἐμφανίσεως καὶ ὁμοιοτης ὀνομάτων, ἥτις γίνεται ἐνίοτε ἀφορμὴ τραγικῶν φαρμακευτικῶν σφαλμάτων. Ἐπροτάθη ἵνα πρὸς ἀποφυγὴν τοιούτων ἀναγράφεται ἐν ταῖς συνταγαῖς ἡ santonine διὰ τοῦ acide santonique.

ἀβροτονίνης ὀξίμη (Santoninoxime). Παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως 5 μ. ἀβροτονίνης μετὰ 4 μ. ὑδροχλωρικῆς ὑδροξυλαμίνης καὶ 3—4 μ. ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου, ἐπὶ παρουσίᾳ οἰνοπνεύματος. Παρουσιάζεται εἰς κρυστάλλους λευκούς, εἶναι ὀλιγώτερον τοξικὴ τῆς ἀβροτονίνης καὶ χορηγεῖται ὡς ἀνθελμινθικὸν εἰς δόσεις διπλασίας καὶ τριπλασίας ἐκείνης. Παιδία 2—3 ἐτῶν ἀνὰ 0,05, 4—6 ἐτῶν ἐνὰ 0,1, 6—9 ἐτῶν 0,15 καὶ εἰς ἐνήλικας 0,2.

ἀβροτονίτης οἶνος. Παρεσκευάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐν Θράκῃ καὶ Προποντίδι ἀπὸ ἀψίνθιον τὸ ποντικὸν (A. pontica, Petit absinthe) κατὰ Γεννάδιον ἢ ἀπὸ ἀψίνθιον τὸ ἀβρότονον (rtemisia abrotonum) (Schneider). «Τὸ ἀπόβρεγμα αὐτοῦ ἐλαμβανετο εἰς πλῆθος κυάθων τριῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν» πρὸς θεραπείαν τοῦ ἰκτέρου καὶ τῆς ἀνορεξίας.

Ἀβρότονον (ἡ). Γυνὴ ἐκ Θράκης, μήτηρ τοῦ Θεμιστοκλέους ὅστις καὶ κατηγορεῖτο ὡς νόθος, ἐπειδὴ δὲν εἶχε μητέρα Ἀθηναίαν.

Ἀβρότονον Θρῄϊσσα γυνὴ γένος, ἀλλὰ τέκεσθαι
τὸν μέγαν Ἕλληνα φημὶ Θεμιστοκλέα.

(Πλουτάρχου, Θεμιστοκλῆς, Ι).

Ἀβρότονον. Πόλις μικρὰ ἐν Ἀφρικῇ, μετὰ λιμένος, παρὰ τῇ Μικρᾷ Σύρτει.

ἀβρότονον ἢ ἀβροτόνου τοῦ ἄρρενος ἄνθη Semen contra ἐκ τοῦ Semences contresvers. Καλοῦνται οὕτω συλλήβδην τὰ ἄνθη εἰδῶν τινων ἀρτεμισίας ἅτινα ἐπειδὴ δὲν ἀνοίγουσιν τελείως, ἐθεωροῦντο ἐπὶ μακρὸν ὡς σπόροι, περιέχουσι δὲ ἀνθελμινθικήν τινα οὐσίαν, τὴν ἀβροτονίνην Santonine. Εἶναι ταῦτα Ἀρ. Σαντόνιον Cina (ἀψένθιον τὸ Σαντόνιον τῶν ἀρχαίων) καθ' ὃ φυόμενον εἰς τὴν χώραν τῶν Σαντόνων, κοινῶς σεμεσάντο καὶ λεβιθόχορτο. Ἀρ. Ἰουδαίας Arm de ju dée Ἀρ. Ἐπιθαλάσσιος Arm. Maritime.

Εἰς τὸ φαρμακεμπόριον προσφέρονται ὡς μικρὰ ὠοειδῆ κεφάλια μήκους 3 χσμ. καὶ πλάτους 1 χσμ. ἀνάμικτα μετὰ σεβαστοῦ ἀριθμοῦ μικρῶν, λείων κοτσανιῶν μήκους 3—4 χσμ. Εἶναι χρώματος πρασίνου—κιτρινωποῦ ἢ πρασίνου—σταχτωποῦ. Ὅταν ἔχουν συλλεγῆ πρὶν ἢ ἀνοίξουν εἶναι ἐκλεπτυσμένα κατὰ τὰ ἄκρα. Ἔχουν ὀσμὴν ἐντόνως καὶ ἀηδῶς ἀρωματικὴν καὶ γεῦσιν πικρὰν καὶ δηκτικήν. Διακρίνονται γενικῶς εἰς Semen-Contra Χαλεπίου. S C. Ἀνατολῆς ἢ Ἰουδαιας καὶ S. C. de barbarie. Ἡ πρώτη (ἀρτε-

Digitized by Google

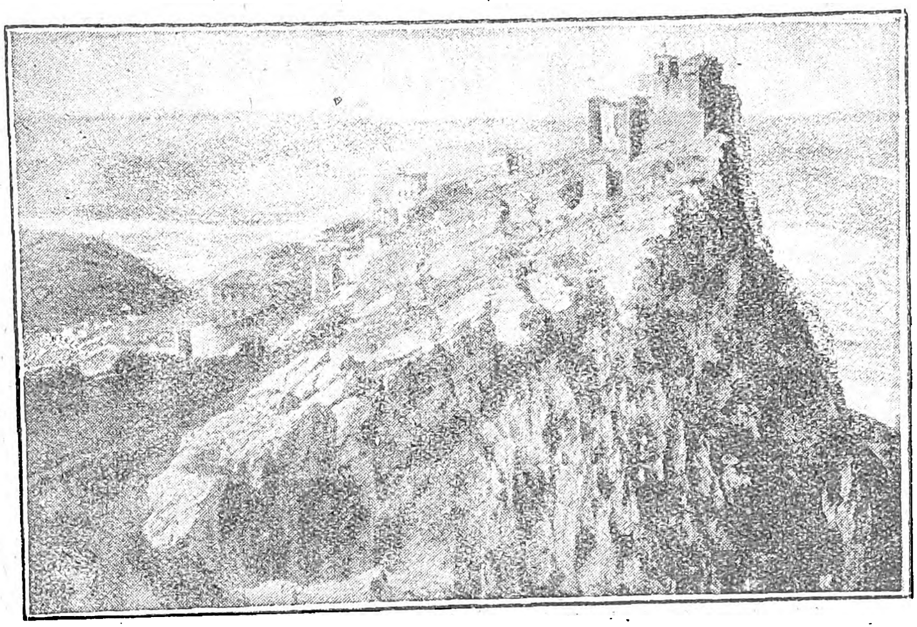

Γραφικὴ τοποθεσία τῶν Ἀβρουζίων.

μισία ἐπιθαλάσσιος) λεία καὶ πρασινωπὴ εἶναι ἡ καλυτέρα, ἡ δὲ τελευταία, στακτωπὴ καὶ χνοώδης ἀνάμικτος κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν μὲ μικρὰς σχίζας, περιέχει ἐντελῶς μηδαμηνὴν ποσότητα τοῦ ἀνθελμινθικοῦ συστατικοῦ. Περιέχουσι πᾶσαι ἐλαφρῶς κιτρινωπὸν αἰθέριον ἔλαιον (8 ο)ο περί- που) ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ κινένης καὶ κινεόλης καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλεται ἡ δυσάρεστος ὀσμὴ καὶ γεῦσις αἵτινες καθιστοῦν τὸ φάρμακον δύσλη- πτον καὶ ὅπερ μικρὸν μόνον συντελεῖ εἰς τὴν ἀνθελμινθικὴν ἐνέργειαν τοῦ φαρμάκου, καὶ ἀβροτονίνην ποικίλλουσαν ἀναλόγως τοῦ εἴδους μέχρι 3,15.

Πολλοὶ προτιμῶσι τῆς ἀβροτονίνης τὸ ἀβρό- τονον ὑπολαμβάνοντες τοῦτο ὡς μεγαλυτέρας ἀνθελμινθικῆς ἱκανότητος ἢ τοὐλάχιστον ὡς ὀλι- λώτερον τοξικὸν χάρις εἰς τὴν δυσχέρειαν πρὸς ἀπορρόφησιν τὴν ὁποίαν ἐπάγεται ἡ παρουσία τοῦ αἰθερίου ἐλαίου. Δρᾷ κυρίως ἐναντίον τῶν ἀσκαρίδων καθ' ὃν καὶ ἡ ἀβροτονίνη τρόπον, χρησιμοποιεῖται ὅμως καὶ ἐναντίον τῆς ὀξυου- ρίας. Τρόποι χορηγήσεως καὶ δόσεις: Ἐνήλικες: Κόνις 2-10 γρμ. ἡμερησίως ἐν ἀζύμοις ἢ κατα- ποτίοις καὶ εἰς λήψεις: .1 τὸ μέγιστον, γρμ. Ἔγ- χυμα: 2-8 γρμ. δι' 1)2 λίτρον ὕδατος. Κλύσμα: ἡ αὐτὴ ποσότης εἰς 200 γρμ. ὕδατος. Παιδία: 0,50 δι' ἡμέρας καὶ δι' ἕκαστον συμπεπληρωμέ- νον ἔτος.

ἄβροτος (=ἀθάνατος ἐκ τοῦ στερητικοῦ α καὶ τοῦ βροτὸς=θνητός). Ἐπίθετον τοῦ Ἀπόλ- λωνος.

ἀβρότροπος· 1) ὁ ἁβροὺς ἔχων τοὺς τρόπους τοῦ φερεσθαι, τὴν συμπεριφοράν. 2) ὁ μετὰ ἁβρότητος, λεπτότητος χειριζόμενος τὰ ζητή- ματα.

Ἀβρουδβάνια (Abrudbanya). Πόλις τῆς Τρανσυλβανίας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 46 χιλιο- μέτρων βορειοδυτικῶς τοῦ Καρλσβούργου (4.200 κατοίκους). Ἡ Ἀβρουδβάνια ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ρωμαίων Alburnus Major καὶ ἦτο ὀνομαστὴ διὰ τὰ εἰς τα περιξ αὐτῆς πλούσια ὀρυχεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.

Ἀβρούζι· κλάδος τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς ἰταλικῆς Νεαπόλεως, ὀνομασθεὶς οὕτω ἀπὸ τῶν Ἀπεννίνων.

Ἀβρούζια (Abruzzi, ἄλλοτε Abrupti Montes). Χώρα τῆς μέσης Ἰταλίας, ἐκτεινομένη ἀπὸ τοῦ ἀβρουζικοῦ ὀροπεδίου μέχρι τῆς Ἀδριατικῆς καὶ περιλαμβάνουσα τὰς ἐπαρχίας Ἀκουΐλαν, Τεράμο, Κιέτι καὶ Καμπομπασσο. Ἔκτασις 6.387 τετρ. μίλλια. Εἶναι μᾶλλον ὀρεινὴ χώρα (τὸ Γκρὰν Σάσσο ντ' Ἰτάλια τῶν Ἀπεννίνων ἔχει ὕψος 9.600 ποδῶν) ἔχει δὲ μικρὰς μόνον κοι- λάδας πρὸς τὴν Ἀδριατικήν. Τὸ κλῖμα εἶναι τραχὺ καὶ ἡ χιὼν πίπτει πάντοτε τὸν χειμῶνα. Δάση ἄφθονα καὶ λειμῶνες. Εἰς τὰς κοιλάδας καλλιεργοῦνται δημητριακὰ καὶ ἡ ἄμπελος. Κτη- νοτροφία (ποίμνια καὶ χοῖροι). Βιομηχανία με- τάξης καὶ μαχαιρῶν. Πληθ. 1.480.000. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἰς τὴν χώραν αὐτὴν κατῴκουν οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν ὁμοσπονδίαν τῶν Σαμνι- τῶν λαοί, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀντιτάξει τὴν ἰσχυ- ροτέραν ἀντίστασιν εἰς τοὺς Ρωμαίους. Οἱ κά- τοικοι τῆς Ἀβρουζίας διατηροῦν καὶ σήμερον ἀκόμη ἴχνη τῶν ληστρικῶν συνηθειῶν τῶν προ- γόνων των. Ἡ χώρα αὐτὴ εἶναι ἐκείνη ἐξ ὅλης τῆς ἰταλικῆς χερσονήσου, ἡ ὁποία ἔλαβεν ὀλι- γώτερον μέρος εἰς τὰς ἐμφυλίους διενέξεις τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ τοὺς νεωτέρους χρόνους.

ἀβροφροσύνη· (νεολογισμός)· ἡ λεπτότης τοῦ φρονήματος, τὸ ἁβρῶς φρονεῖν, ἡ ἁβρὰ συμπε- ριφορά: μὲ *ἀβροφροσύνην* νὰ φέρεσαι πρὸς τοὺς φίλους σου· *ἀβροφροσύνη* διακρίνει κάθε του ἔκ- φρασιν.

ἀβρόφρων,-ον· ὁ ἁβρὸς φρονῶν, ὁ λεπτῶς συμπεριφερόμενος, ὁ εὐγενὴς τοὺς τρόπους· ἐπίρ. *ἀβροφρόνως*.

ἀβροφυής· ὁ ἁβρὰν ἔχων τὴν φυὴν (=τὸ κορ- μί): τὰ *ἀβροφυῆ* φύλλα τῶν οὔλων θριδάκων· πρόσωπον *ἀβροφυές*, σῶμα *ἀβρ.*, κόρη *ἀβροφυὴς* κτλ., τὰ *ἀβροφυῆ* ἀγγουράκια.

ἀβροφυΐα· (νεολογισμός)· τὸ ἀβροφυές, ἡ κατά- στασις τοῦ ἀβροφυοῦς· ἡ ἁβρὰ φύσις, τὸ ἐκ φύ- σεως ἁβρόν: *ἀβροφυΐα* πλήρης.

ἀβρόφυλλος· ὁ ἁβρὰ ἔχων τὰ φύλλα: ἡ ἀν- δράχλα γίνεται ὡραία σαλάτα, διότι εἶνε *ἀβρό- φυλλος*.

ἀβροχία· δημώδ. *ἀβροχιὰ* καὶ *ἀναβροχιά*· ἔλ- λειψις βροχῆς, αὐχμός, ξηρασία: ἐφέτος ἐπικρα- τεῖ *ἀβροχία*: «μπρὸς στὴν *ἀβροχιὰ* καλὸ εἶν' καὶ τὸ χαλάζι».

ἄβροχος καὶ **ἀβρόχως**· βλέπε *ἄβρεκτος*.(Συμ. Α)

ἀβρύνω· 1) κάμνω τι ἁβρόν, ἁπαλόν: *ἀβρύ- νουν* αἱ γυναῖκες τὰ πρόσωπα διὰ εἰδικῶν κρε- μῶν καὶ ἀλοιφῶν 2) μεταχειρίζομαί τινα μεθ' ἁβρότητος. 3) πλανῶ διὰ λόγων ἁβρῶν, κολα- κευτικῶν, κάμνω κόρτε, φλερτάρω: τί *ἀβρύνεις* τὸ κοράσιον; 4) μέσον· ζῶ μὲ ἁβρότητα, θρύ- πτομαι, χαϊδεύομαι: *ἀβρύνομαι* νὰ τὸ πιστεύω. 5) ὑπερηφανεύομαι, γαυριῶ, καυχῶμαι, ὑπεραί- ρομαι, μεγαλαυχῶ: *ἀβρύνεται* διὰ τὰ πλούτη του, ἐπὶ τῆς σημασίας αὐτῆς συνηθέστερον εἶναι τὸ ἐναβρύνομαι.

ἀβρωμία κοινῶς *ἀβρωμιά*· (ἡ ὀρθοτέρα γραφὴ κατὰ τὸν Χατζηδάκην εἶναι *ἀβρομιὰ* μὲ *ο*) ἡ ἔλλει- ψις βρώμας, δυσωδίας.

ἄβρωμος· 1) ὁ μὴ βρωμῶν, ὁ μὴ ἀναπέμπων δυσωδίαν: *ἄβρωμα* ψάρια. 2) ὁ μὴ βρώμιος, ὁ μὴ ἀκάθαρτος.

Ἅβρων· 1) Ἀργεῖός τις, περιώνυμος διὰ τὴν τρυφηλὴν ζωὴν τὴν ὁποίαν διῆγε. Ἐκ τούτου ἐπεκράτησεν καὶ ἡ ἔκφρασις Ἅβρωνος βίος, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι ἐχαρακτήριζον τὸν ἔκλυ- τον καὶ πολυτελῆ βίον. 2) Ἀθηναῖος ἱστοριο- γράφος, συγγράψας περὶ ἑορτῶν καὶ θυσιῶν τῶν ἀρχαίων.

ἀβρωνιά, ἀβρουνιὰ καὶ ἀβουρνιά. Δημώδη ὀνόματα τοῦ ἑτέρου τῶν δύο εἰδῶν τῶν περιλαμ- βανομένων εἰς τὸ γένος Βρυωνία (Tamus) τῆς τάξεως τῶν Διοσκοριδειωδῶν.

Ὁ Διοσκουρίδης λέγει Δ', 184—185: «*Ἄμπε- λος λευκή*, οἱ δὲ *βρυωνίαν*, οἱ δὲ *ὀφιοστάφυλον* (=φιδοστάφυλο), οἱ δὲ *χελιδόνιον* ἢ *μήλωθρον*, ἢ *ψίλωθρον*... ταύτης τὰ κλίματα καὶ τὰ φύλλα καὶ οἱ ἕλικες ὅμοια τῇ ἡμετέρᾳ ἀμπέλῳ... ταύτης οἱ σπάραγοι κατὰ τὴν πρώτην ἐκβλάστησιν ἑφθοὶ ἐσθιονται οὔρησιν καὶ κοιλίαν κινοῦντες». Καὶ παρακάτω λέγει: «*Ἄμπελος μέλαινα*, οἱ δὲ *βρυω- νία μέλαινα*, οἱ δὲ *χειρώνειον ἄμπελον*... καὶ ταύ- της οἱ καυλοὶ κατὰ τὴν πρώτην ἐκβλάστησιν λα- χανεύονται· εἰσὶ δὲ καὶ οὐρητικοί». Ὁ Πλίνιος προσθέτει ὅτι ὁ ἰατρὸς Διοκλῆς ἐπροτιμοῦσε πρὸς βρῶσιν τὰ σπαράγια αὐτῆς τῆς μαύρης βρυωνιᾶς καὶ ἀπὸ τὰ καθαυτὸ σπαράγια. Ὁ Χελδραϊχ τὴν πρώτην τὴν λέγει smialx aspera καὶ τὴν δευτέραν tamus communis

Ἡ ἀβρωνιὰ ἡ κρητικὴ (T. com. cretica) χρησι- μεύει πρὸς βρῶσιν, ἀφ' οὗ πρῶτον τῇ ἀφαιρεθῇ διὰ ζέσεως ἡ μικρὰ ποσότης τοξικῆς οὐσίας ἣν περιέχει.

ἐτυμολ. τὸ *Βρυωνία* κανονικὰ γίνεται *βρωνιὰ* διότι τὸ *ρυο* συχνὰ γίνεται ρο εἰς τὴν νέαν ἑλλη- νικὴν (σύγκρινε: *κρυοντήρι*>*κροντήρι*, *ἀγριόσκιλα*>*ἀγρόσκελα* ἐν Σύμῃ κτλ.). Ἐπίσης συνήθης εἶναι ἡ μετάθεσις φθόγγων παρὰ τὰ ὑγρά: *βροῦλα*>*βοῦρλα* *τρούλλα*>*τούρλα*, *κροτώνια*>*κοτρώνια* κτλ. οὕτω καὶ *βρουνιὰ*>*βουρνιά*, τὸ δὲ ἐν ἀρχῇ *α* προ- θεματικὸν (βλέπε σελ. 2).

Ἀβρώνυχος. Ἀθηναῖος, σύγχρονος τοῦ Θεμι- στοκλέους.

Ἀβρώτη. Μήτηρ τῆς Σκύλλης, σύζυγος τοῦ Νίσου βασιλέως τῶν Μεγάρων, υἱοῦ τοῦ Γεστω- ρίου Πανδιόνος βασιλέως τῆς Ἀττικῆς καὶ ἀδελφοῦ τοῦ Αἰγέως. Ὁ Νίσις θέλων μετὰ τὸν θάνατόν της νὰ διαιωνίσῃ τὰς ἀρετάς της διέ- ταξε τὰς Μεγαρίδας νὰ φέρωσι πάντοτε ἐνδύματα ὅμοια μὲ τὰ τῆς μακαρίτιδος. Αἱ κυρίαι καὶ δεσποινίδες τῶν Μεγαρέων ἠρνήθησαν νὰ συμ- μορφωθοῦν πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως των, καί, κατὰ τὸν Πλούταρχον τὸν ἀπαθανα- τίσαντα τὴν ἀνάμιξιν αὐτὴν τοῦ ἄρχοντος εἰς τὰ τῆς γυναικείας ἀμφιέσεως, ἐξηναγκάσθησαν εἰς τοῦτο μόνον κατόπιν χρησμοῦ τινος.

ἄβρωτον, (abroma). Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν στερκουλιωδῶν, περιλαμβάνον δένδρα καὶ θάμνους ἀειθαλεῖς, κοσμητικούς. Ἰθαγενὲς τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αὐστραλίας, εὐδοκιμοῦν καὶ εἰς τὰ θερμό- τερα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Ἑλλάδι. Πολλα- πλασιάζεται διὰ σπορᾶς. Δύο-τρία εἴδη μόνον εἶναι γνωστὰ καὶ γνωστοτέρα ἡ A. fastuosa.

Ἄβτ (Abt), Φραγκῖσκος. Γερμανὸς μουσικο- συνθέτης, γεννηθεὶς τὸ 1819 εἰς τὸ Ἄϊλεμπουργ (Eilenburg) τῆς Σαξωνίας καὶ ἀποθανὼν τὸ 1885 εἰς τὸ Βισβάδεν. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε Θεολο- γίαν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλειψε τὴν ἐπιστήμην ταύτην χάριν τῆς μουσικῆς. Ἐγένετο διαδοχικῶς διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας τοῦ Βερνβούργου καὶ τῆς Ζυρί- χης (1841), ἀρχιμουσικὸς τῆς αὐλῆς τοῦ Δουκὸς τοῦ Βρούνσβικ καὶ διδάσκαλος τῆς μουσικῆς. Τὸ 1872 μετέβη εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ὅπου ἐπλούτισεν ἐκ τῶν συναυλιῶν τὰς ὁποίας ἔδωκεν εἰς διαφόρους πόλεις. Αἱ συνθέσεις του εἶναι λαϊ- κώταται εἰς Γερμανίαν, ἰδίᾳ μάλιστα τὰ lieder (τραγούδια) καὶ τὰ ᾄσματα διὰ χορῳδίαν. Μεταξὺ τῶν μελῳδιῶν αἱ ὁποῖαι ἔσχον τὴν μεγαλυτέραν ἐπιτυχίαν, εἶναι «ἡ ἐπάνοδος τῶν Χελιδονιῶν». Ὁ Ἄβτ, παρ' ὅλην τὴν χάριν καὶ τὴν γοητείαν τὴν ὁποίαν ἔχουν τὰ περισσότερα τῶν ἔργων του, θεωρεῖται κατώτερος τοῦ Σοῦμπερτ καὶ τοῦ Σούμαν.

Ἀβτερόδε. Πολίχνη τῆς ἐπαρχίας Ἔσσης-Νασ- σάου ἐν Πρωσσίᾳ.

Ἀβ-Τού. Πόλις τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου. Ἴδε Ἄβυδος.

ἀβυδηνὸν ἐπιφώνημα. Φράσις καταστᾶσα πα- ροιμιώδης κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ λεγομένη ἐπὶ πάσης πράξεως προξενούσης ἀηδίαν διὰ τὸ ἄκαι- ρον αὐτῆς. Ἡ φράσις αὕτη προῆλθεν ἐκ συνη- θείας τινὸς τῶν κατοίκων τῆς Ἀβύδου, οἱ ὁποῖοι παρουσίαζον μετὰ τὸ δεῖπνον εἰς τοὺς προσκε- κλημένους τὰ μικρά των παιδία μετὰ τῶν τιτθῶν, ὅπερ εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐνεῖχε πολλὴν ἀηδίαν καὶ ἦτο ἔνδειξις ἀσεβείας πρὸς τοὺς δαιτυμόνας.

Ἀβυδηνός. Ἕλλην συγγραφεύς, πιθανῶς σημι- τικῆς καταγωγῆς, τοῦ 2ου ἢ 3ου μ. Χ. αἰῶνος. Ὁ Εὐσέβειος, ὁ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ χρονογράφος Σύγκελος διεφύλαξαν ὀλίγα ἀποσπάσματα τῆς «Ἱστορίας τῶν Χαλδαίων καὶ τῶν Ἀσσυρίων», ἅτινα ὁ Σκάλιγερ συνέλεξε κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Φέρεται ἐπίσης ὅτι συνέγραψε πραγματείαν περὶ «Κτίσεων».

Ἄβυδος. Ἀρχαία πόλις τῆς Τρῳάδος (Μυσία) ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, εἰς τὸ στενώτατον μέρος αὐτοῦ, ἀντικρὺ τῆς ἐπὶ τῆς θρακικῆς χερσο- νήσου ἀρχαίας Σηστοῦ, κατὰ Στέφανον Βυζάν- τιον, ἀπὸ τοῦ θεμελιωτοῦ αὐτῆς Ἀβύδου, ὀνο- μασθεῖσα. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων αὐτῆς κεῖται σή- μερον μικρὸν χωρίον, τουρκιστὶ Μπόβαλι Κα- λεσὶ καλούμενον, παρ' αὐτὸ δὲ τὸ κατὰ τὸν τελευταῖον εὐρωπαϊκὸν πόλεμον καταστραφὲν περίφημον φρούριον τοῦ Ναγαρᾶ. Ἡ Ἄβυδος ἦτο γνωστοτάτη παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις, οἵτινες ἀπέδιδον μεγίστην εἰς αὐτὴν σημασίαν, καθότι ἦτο τὸ μόνον σημεῖον εὐκόλου διαβάσεως ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην. Ὁ Ἡρόδοτος ὑπελόγιζεν εἰς ἑπτὰ περίπου στάδια τὸ ἀπὸ Ἀβύδου εἰς Σηστὸν διάστημα, οἱ σύγχρονοι δὲ γεωγράφοι ὁρίζουν αὐτὸ εἰς ἓν μίλιον ἢ εἰς δύο χιλιάδας τὸ

Digitized by Google

πολὺ μέτρων. Πλὴν τοῦ Ὁμήρου, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὴν πόλιν εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἰλιάδος, ὁ Ἡρόδοτος, ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὅστις εἰς τὰ Ἑλληνικά του ὀνομάζει Ἀβυδηνὴν τὴν χώραν, ὁ Διόδωρος, ὁ Στράβων, ὁ Πτολεμαῖος κ. ἄ. ποιοῦνται περὶ αὐτῆς λόγον εἰς τὰ συγγράμματά των. Ἡ πόλις ἐκτίσθη πιθανῶς ὑπὸ τῶν Τρώων εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχήν, μετέπειτα δὲ κατῳκήθη ὑπὸ Θρακῶν, οἵτινες τὴν κατέκτησαν, καὶ τέλος ἀπῳκίσθη ὑπὸ τῶν Μιλησίων, παρ' ὧν οἱ θρακοφρυγικῆς φυλῆς ἀρχαῖοι αὐτῆς κάτοικοι ἐξελληνίσθησαν. Τῷ 480 π. Χ., ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Ξέρξης Α' διεπέρασεν ἀπὸ τῆς Ἀβύδου εἰς τὴν ἀπέναντι Σηστόν, ἐπὶ δύο γεφυρῶν ἐξ ἑπτακοσίων περίπου πλοίων, δι' ὧν ἔζευξε τὴν Ἀσίαν μετὰ τῆς Εὐρώπης, τὴν ἀπειοάριθμον αὐτοῦ στρατιάν, τὴν ὁποίαν ὡδήγησε διὰ τῆς Θράκης κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, οἱ Ἀθηναῖοι κατεναυμάχησαν ἐν τῇ περὶ τὴν Ἄβυδον ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος περιγραφείσῃ ναυμαχίᾳ τοὺς Λακεδαιμονίους (411 π. Χ.). Μετὰ 77 ἔτη, τῷ 334 π. Χ., Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας διεβίβασεν ἀπὸ τῆς Σηστοῦ εἰς τὴν Ἄβυδον, διὰ τριήρων μακεδονικῶν καὶ ἑλληνικῶν, τὰ πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀσίας ὁδεύοντα στρατεύματά του, ἐξ Ἀβύδου δὲ μετέβη ὁ ἴδιος εἰς τὴν Τρωάδα, ἵνα προσφέρῃ θυσίαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡ πόλις κατεστη περίφημος ἐν τῇ ἀρχαιοτητι διὰ τὴν ἄμυναν τὴν ὁποίαν ἀντέταξαν οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατὰ τοῦ πολιορκήσαντος καὶ μετὰ σκληροὺς ἀγῶνας ἐκπορθήσαντος αὐτὴν τῷ 201 π. Χ. βασιλέως τῶν Μακεδόνων Φιλίππου τοῦ Γ'. Οἱ Ἀβυδηνοὶ προυτίμησαν νὰ ταφοῦν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πόλεώς των ἢ νὰ παραδοθοῦν ἄνευ ὅρων εἰς τὸν κατακτητήν. Μετὰ πάροδον ὀλίγων ἐτῶν, ἡ Ἄβυδος περιῆλθεν ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους, οἵνινες πολλαχῶς ἐχρησιμοποίησαν τὸ μικρασιατικὸν τοῦτο Γιβραλτὰρ διὰ τὰς κατακτητικὰς αὐτῶν πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ὑπὸ τοὺς αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου ἡ Ἄβυδος περιελαμβάνετο ἐν τῷ ἀνατολικῷ θέματι τῷ καλουμένῳ τοῦ Ὀψικίου, ἀπετελει δὲ κέντρον φερωνύμου ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας, τιμωμένη ὡς ἕδρα Μητροπολίτου, λόγῳ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς σημασιας καὶ τοῦ ἐπικαίρου τῆς θέσεως. Ὁ θρυλικὸς ἔρως τοῦ ἐξ Ἀβύδου Λεάνδρου πρὸς τὴν ἐν Σηστῷ ἱέρειαν τῆς Ἀρτέμιδος Ἡρώ, τὸν ὁποῖον ἔψαλε καὶ ἀπηθανάτισεν ὁ Μουσαῖος ἐν τῷ ποιήματί του «Τὰ καθ' Ἡρῶ καὶ Λέανδρον», κατέστησε τὸ ὄνομα τῆς ἀρχαίας πόλεως γνωστότατον εἰς τὰς μετέπειτα γενεάς. Ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Λόρδος Βύρων, μιμούμενος τὸν Λέανδρον, ὅστις κολυμβῶν μετέβαινεν ἐν καιρῷ νυκτὸς πρὸς συνάντησιν τῆς Ἡροῦς, διῆλθε κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ μεταξὺ Σηστοῦ καὶ Ἀβύδου στενόν. Ἐπι τῶν ἐρειπίων τῆς πόλεως ταύτης ἐνεπνεύσθη ὁ Βύρων τὸ εἰς δύο ᾄσματα διαιρούμενον ποίημα αὐτοῦ: «Ἡ μνηστὴ τῆς Ἀβύδου», ἐν τῷ ὁποίῳ διηγεῖται εἰς π ήρεις λυρισμοῦ στίχους τὴν γένεσιν καὶ τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ ἔρωτος τοῦ Σελὶμ καὶ τῆς Ζουλεΐκας. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐποχήν, οἱ Ἀβυδηνοὶ ἦσαν διαβόητοι διὰ τὴν ἀκολασίαν των, ἐξ οὗ καὶ ἀρχαία τις ἑταίρα, ἡ Σινώπη, ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ὁποίας παρήχθη τὸ ῥῆμα σινωπίζω, δηλ. φέρομαι ἀσέμνως, Ἄβυδος ὠνομάζετο. Διὰ τον αὐτὸν λόγον ἦτο παρ' ἀρχαίοις ἐν χρήσει ἐπὶ τολμήματος ἀπερισκέπτου, ἡ παροιμία «μηδ' εἰκῇ τὴν Ἄβυδον πατεῖν,» καθόσον ὡς ἀπερισκεψία ἐθεωρεῖτο ἡ ἐν τοιαύτῃ ἀκολάστῳ πόλει διαμονή. Παροιμιακῶς ἐπίσης ἐλέγετο αβυδηνὸν ἐπιρρόφημα, ἤτοι ἐπιδόρπιον ἐξ Ἀβύδου πᾶν τι τὸ δυσαρεστον, ὡς καὶ πᾶς τις ἐνοχλητικὸς ἢ φορτικὸς καθιστάμετος. Ἀλλὰ καὶ τὸν φλύαρον, ὡς καὶ τὸν συκοφάντην, Ἄβυδον, ὠνόμαζον οἱ Ἀρχαῖοι. ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τῶν Ἀβυδηνῶν συκοφαντεῖσθαι τοὺς ξένους, ὡς λέγει ο λεξικογράφος Ἡσύχιος, ἐπισης δὲ ἀβυδοκόμην ἢ ἀβυδηνοκόμην τὸν ῥέποντα πρὸς τὴν συκοφαντίαν καὶ ἐπιδεικτικῶς ἀσχολούμενον περὶ τὸ ψευδῶς κατηγορεῖν τοὺς ἄλλους. Ἡ ἐν Αἰγύπτῳ ἀρχαία πόλις Ἄβυδος ἦτο κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ἀποικία τῆς ἐπὶ τῷ Ἑλλησπόντῳ Ἀβύδου.

Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ἄβυδος. Πόλις τῆς ἄνω Αἰγύπτου, ἡ Ἀβ-Τοὺ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων. Ἡ Ἄβυδος ἔκειτο παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Νείλου καὶ βορειοδυτικῶς τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Ὁ Πλούταρχος, ἐν τῇ περὶ τοῦ μύθου τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος πραγματείᾳ του, ἀναφέρε ὅτι ἐν Ἀβύδῳ εἶχεν ἐνταφιασθῆ ὁ θεὸς Ὄσιρις καὶ ὅτι οἱ εὐσεβεῖς Αἰγύπτιοι ἐθεώρουν τιμήν των νὰ θάπτωνται ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρὰ τὸ σῶμα τοῦ θεοῦ. Κατά τινα γνώμην, ἡ Ἄβυδος ὑπῆρξεν ἡ πραγματικὴ πρωτεύουσα τοῦ αἰγυπτιακοῦ Κράτους κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχαίας αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ τὰ ἐρείπιά της καὶ πᾶσαι αἱ ἐν αὐτῇ εὑρεθεῖσαι ἀρχαιότητες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνέρχωνται μέχρι τῆς ἀπομεμακρυσμένης ἐκείνης περιόδου. Ἡ Ἄβυδος εἶχε τὸ πάλαι λαμπρὰ οἰκοδομήματα, τῶν ὁποίων οὐδὲ κἂν τὰ ἐρείπεια ὑφίσινται σήμερον. Μόλις καὶ μετὰ βίας δύναταί τις νὰ διακρίνῃ μερικὰ θεμέλια καὶ νὰ καθορίσῃ τὴν θέσιν τῶν οἰκοδομημάτων τούτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Στράβωνος, ἡ Ἄβυδος εἶχεν ἤδη ἐρημωθῆ καὶ δὲν ἦτο εἰμὴ μία ἀσήμαντος κώμη. Ἐξ ὅλων τῶν μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων τῆς ἀρχαίας Ἀβύδου, σήμερον σώζονται μόνον τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Σέτιδος τοῦ Α', τοῦ ναοῦ τοῦ Ραμσῆ τοῦ Β' καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀσίριδος.

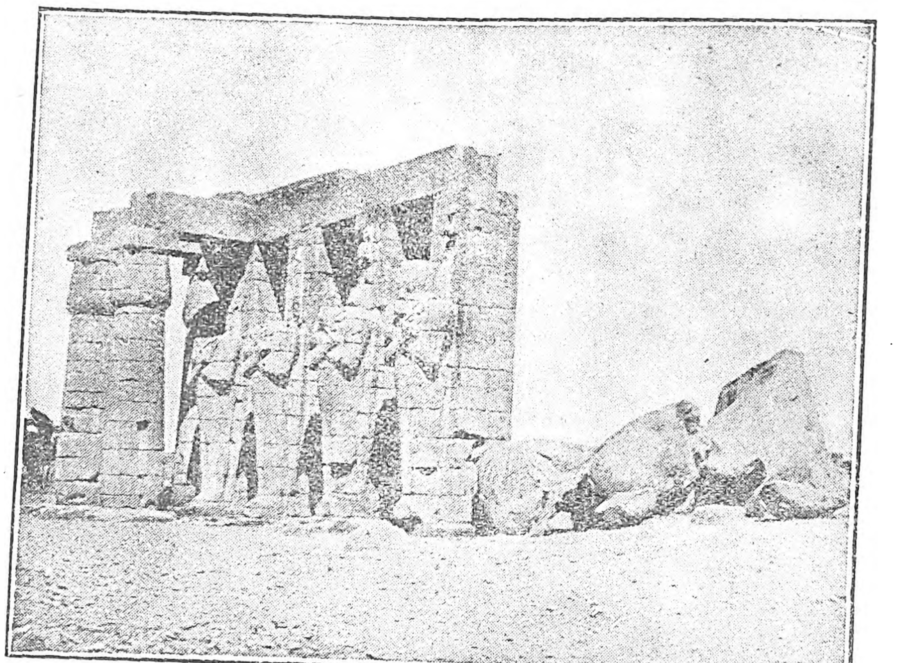

Ὀσιριακαὶ στῆλαι καὶ ἐρείπια στήλης Ραμσῆ II ἐν Ἀβύδῳ.

Ὁ γάλλος αἰγυπτιολόγος Μαριὲτ (Mariette) ἐδημοσίευσε καὶ περιέγραψεν εἰς τρεῖς τόμους ὅλας τὰς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σέτιδος εὑρεθείσας ἐπιγραφὰς καὶ ἀρχαιότητας, ὑπὸ τὸν τίτλον «Περιγραφὴ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀβύδου, (Description des fouilles d'Abydos Παρίσιοι 1869-1880).

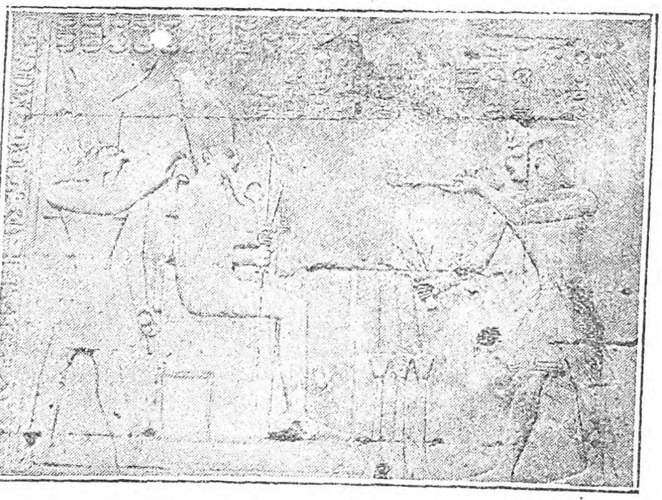

Φαραὼ ἐνώπιον τῆς Ὀσίριδος καὶ τοῦ Ὥρου. (Ἀνάγλυφον ἐν Ἀβύδῳ).

Εἰς πολλὰ σημεῖα της σκοτεινῆς ἱστορίας τῆς Αἰγύπτου ἔχυσαν μέγα φῶς οἱ δύο ἐν Ἀβύδῳ ἀνακαλυφθέντες λίθοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πίνακες τῆς Ἀβύδου» καὶ περιέχουν μακροσκελεῖς σειρὰς ὀνομάτων βασιλέων τῆς Αἰγύπτου. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἀνεκαλύφθη τὸ 1818 ὑπὸ τοῦ Μ. Bankes ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ραμσῆ τοῦ Β' καὶ εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ βρεττανικὸν Μουσεῖον. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ λίθου τούτου ἠδυνήθη ὁ Σαμπολλιὼν (Champollion) νὰ συντάξῃ τὸν πρῶτον κατάλογον τῶν δυναστειῶν, ὁ δὲ Λέψιους (Lepsius) νὰ ἀναγνώσῃ τὰς 36 δεμίδας τῶν ὀνοματων τῶν βασιλέων τῆς 12ης δυναστείας. Ὁ πίναξ οὗτος εἶχε πολλὰ κενά. τὰ ὁποῖα συνεπληρώθησαν διὰ τῆς ἐν ἔτει 1864 ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ραμσῆ τοῦ Β' γενομένης ὑπὸ τοῦ Μαριὲτ ἀνακαλύψεως τοῦ δευτέρου πίνακος, ὅστις περιέχει ἐπίσης καταλόγους βασιλέων. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἀβύδου κεῖται σήμερον τὸ μικρὸν ἀραβικὸν χωρίον Ἀραβὰτ - ἐλ - Μαδφουνὲ (Arabat el-Madfouneh) τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα σημαίνει «ἡ θαμμένη Πόλις».

Ἀβύδου (ὁδὸς Ἀθηνῶν)· πάροδος Ἀλκαμένους (Σηστοῦ) συνοικία Ἀγορᾶς. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς Ἀβύδου, πόλεως τῆς τρωϊκῆς χώρας, ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου, ἀπέναντι τῆς Σηστοῦ.

ἀβύζακτος χτος) ἄλλος τύπος *ἀβύζαστος*: ἄθηλος, ἄμαζος, ὁ γαλακτος ἄγευστος· ὁ μὴ βυζάξας μὴ θηλάσας, ὁ ἀθήλαστος: τὸ παιδί, τὸ ἀρνὶ κτλ. Εἶναι *ἀβύζαχτο* ὡς αὐτὴν τὴν ὥρα. 2) ὁ μήποτε θηλασθείς: γίδα, προβατίνα, ἀγελάδα, γυναῖκο *ἀβύζαχτη*.

ἀβυζαξιά· στέρησις βυζάγματος: *ἀβυζαξιὰ* ποὺ τὴν ἔχει τὸ καημένο! καὶ εἰρωνικῶς: πάσχει ἀπὸ *ἀβυζαξιὰ* (=δὲν ἀφίνει τὸ βυζὶ ἀπὸ τὸ στόμα του).

ἀβύθιστος· 1) ὁ μὴ ὢν βυθισμένος, βουλιαγμένος, ὁ ἐπιπλέων, ὁ ξενερίζων. 2) ὁ φύσει μὴ βυθιζόμενος: τὰ ξύλα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ μέταλλα, εἶναι ὑλικὸν *ἀβύθιστον*.

ἄβυθος· ὁ μὴ ἔχων βυθόν. ποὺ δὲν ἔχει πάτο. Μεταφορικῶς: ὁ ἀτελείωτος, ὁ ἀτέρμων.

Ἀβυλη· (La Sierra Dalmaca) Ὄρος τῆς Μαυριτανίας (Ἀφρική), κείμενον ἔναντι τοῦ ὄρους τῆς Ἱσπανίας Κάλπι. Τὰ δύο αὐτὰ ὄρη, τὰ ὁποῖα φαίνονται μακρόθεν ὡς δύο στῆλαι, ὠνομάσθησαν παρὰ τῶν παλαιῶν Στῆλαι τοῦ Ἡρακλέους. Λέγουν δὲ ὅτι ὁ μυθικὸς ἥρως, ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ, ὕψωσε τὰς δύο αὐτὰς στήλας καὶ ἔγραψεν ἐπ' αὐτῶν: «Μὴ περαιτέρω», φανταζόμενος ὅτι ἐκεῖ εἶνε τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

ἀβύρσευτος· (ἀ + βυρσεύω)· ὁ ἀβυρσοδέψητος, ὁ ἀκατέργαστος, δημ. *ἀνάργαστος* καὶ *ἄργαστος*: *ἀβύρσευτον* δέρμα, *ἀβύρσευτος* δορά.

ἄβυρσος· ἄνευ δέρματος, χωρὶς πετσὶ = βύρσαν).

ἀβυρτάκη καὶ ἀβύρτακος (ἀρχ.). Δριμύ τι καρύκευμα, ἔμβαμμα. ἢ ξυνὸς ζωμός, κατασκευασμένος μὲ πράσα, κάρδαμα, σινάπι, κόκκους ῥοδίων καὶ ἄλλα. Ἡ λέξις εἶναι μηδικῆς καταγωγῆς «Ἥξει δὲ Μήδων γαίαν, ἔνθα καρδάμων πλείστων ποιεῖται καὶ πράσων ἀβυρτάκη» (Θεοπομ. Θησ). Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, ἡ λέξις προῆλθεν ἐκ τῶν Περσικῶν ἄμπερ (= καρύκευμα ἐκ καρπῶν ψιλοκομμένων) καὶ τὰγ (= ῥόδιον).

ἀβυσσαλέες· τόπος = ὁ πλήρης κρημνῶν καὶ ἀβύσσων· *ἀβυσσαλέα* ὑπόθεσις = συγκεχυμένη, ἀνακατωμένη, ἐμπερδευμένη.

Ἀβύσσαλος· χωρίον τῆς κοινότητος Σερίφου τῆς επαρχίας Κέας τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι 9.

ἀβυσσοειδής· ὁ ἔχων μορφὴν *ἀβύσσου*· *τόπος ἀβυσσοειδής*, *κοιλὰς ἀβ.*, *κρημνὸς ἀβ.*

Digitized by Google

Ἀβυσσοπόλος· ὁ ἐν τῇ ἀβύσσῳ πολεύων, περιφερομενος, περιπλανώμενος, ὁ θαλασσομάχος : *ἀβυσσοπόλον* κῆτος τὸ *ἀβυσσοπόλον* πλοῖον (= τὸ ὑποβρύχιον).

ἄβυσσος (ἡ)· ἐπίθετον οὐσιαστικοποιηθὲν σημαῖνον ἀρχικῶς ὁ ἀπύθμενος, ὁ μὴ ἔχων βυσσὸν (= βυθόν). Ἀπὸ τὴν φράσιν λοιπόν : *ἡ ἄβυσσος* θάλασσα, ἔμεινε ἡ *ἄβυσσος*, μὲ τὸ νόημα τῆς θαλάσσης (σύγκρινε: *θάσια* ἀμύγδαλα = ἀμύγ. τῆς Θάσου καὶ κατόπιν : *θάσια*, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀμύγδαλα, *ἡλιακὸς* ἐξώστης καὶ κατόπιν μόνον *ἡλιακός*, μὲ τὸ νόημα τοῦ ἐξώστης κτλ. βλέπε λ. *ἀβάτι*, σελ. 24 α΄. 1) ἀπύθμενος, ἄπατος. 2) ἡ θάλασσα. 3) ἡ κόλασις. 4) κρημνὸς βαθύς : ἔπεσεν εἰς τὴν *ἄβυσσο*. 5) μεταφορικῶς· μεγάλη συμφορά, ἡ μεγάλη σύγχυσις : βρίσκομαι μέσα σὲ μιὰν *ἄβυσσο*.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ σημαίνει 1) τὴν κόλασιν, ἔνθα διαμένουσιν οἱ δαίμονες καταδικασθέντες ἵνα παραμένωσιν ἐκεῖ. Οἱ δαίμονες προτιμῶσι νὰ παραμένωσιν ἐν τῷ κόσμῳ παρὰ ἐν τῷ ᾅδῃ καὶ τῇ ἀβύσσῳ, ὅπου εἶναι τόπος σκότους καὶ βασάνων, διότι δεδεμένοι ὄντες ἐν τῇ ἀβύσσῳ δὲν δύνανται νὰ πειράζωσι καὶ ἐνοχλῶσι τοὺς ἀνθρώπους. 2) Τὴν φυλακὴν τῶν ἐν ἁμαρτίαις τεθνεώτων, τῶν μὴ πιστευσάντων εἰς Χριστὸν καὶ μὴ σωθέντων διὰ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ αἵματος αὐτοῦ. 3) Τὸ πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἀχανὲς (Γεν. α΄ 2). 4) Τὸ βάθος τῆς θαλάσσης (ψαλ. ΞΘ΄ 15): 5) τὸ πλῆθος, τὸ πολὺ «ἄβυσσος ἁμαρτημάτων» πλῆθος ἁμαρτημάτων.

ἄβυσσος θαλάσσης. Καλεῖται μέγα ὑποθαλάσσιον βάθος. Ἐπὶ μακρὸν ἐπιστεύετο, ὅτι τὸ βάθος τῶν ὠκεανῶν ἦτο τόπος ἀνεξιχνίαστος· κατόπιν ὑπελόγισαν ὅτι τὰ μεγάλα βάθη φθάνουν εἰς 15.000 περίπου μέτρα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· ὁ ἀριθμὸς οὗτος εἶναι ὑπερβολικὸς καὶ προῆλθεν ἐκ τοῦ ἐλαττωματικοῦ βολισμοῦ (καταμέτρησις τοῦ βάθους τῶν ὑδάτων διὰ καταδύσεως βόλου). Σήμερον παραδέχονται ὅτι τὰ μεγαλύτερα ὑποθαλάσσια βάθη δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 8.500 μέτρα περίπου, ἤτοι 340 περίπου μέτρα ὀλιγώτερον τῆς ὑψίστης κορυφῆς τῶν Ἰμαλαΐων ὀρέων (Ἐβέρεστον 8.840 μέτρα). Ἡ σύστασις τῶν ἀβύσσων ἀποτελεῖται ἀπὸ ὁμογενῆ λεπτὴν ἰλύν, συνήθως φαιοῦ χρώματος. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ βλάστησις τῶν ἀβύσσων εἶναι τελείως διάφορος τῶν ἄλλων ζωνῶν τῆς γῆς. Οἱ ὅροι τῆς ζωῆς εἰς τὰ ἀβυσσαῖα βάθη δίδουσι γένεσιν εἰς περιεργότατα καὶ ἐνδιαφέροντα φυσιολογικὰ φαινόμενα. Τὰ ζῶα της ἀβύσσου δέχονται ἐλαχίστας ἡλιακὰς ἀκτῖνας, καὶ ταύτας μέχρις ὡρισμένου βάθους, 1.200 περίπου μέτρων· πέραν τούτου οὐδεμία ἡλιακὴ ἀκτὶς εἰσχωρεῖ καὶ ζῶσιν εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, ὅπερ ὅσον κατερχόμεθα γίνεται ψυχρότερον. Εἰς βάθος 5.000 μέτρων ἡ θερμοκρασία εἶναι 0° καὶ ἡ ἐκ τῶν ἄνω ὑδατίνων στρωμάτων ἐπιφερομένη πίεσις ὑπερβαίνει τὰς 500 — 600 ἀτμοσφαίρας. Ἀπόλυτος ἡσυχία βασιλεύει, ἡ φορὰ τῶν ρευμάτων τῆς ἀβύσσου εἶναι ἤρεμος καὶ βραδεῖα καὶ οὐδόλως διαταράσσει τὴν ἡσυχίαν τῶν ἐν αὐτῇ βιούντων ὀργανισμῶν. Τὰ ζῷα εὑρίσκονται εἰς τελείως ἰδιόρρυθμον περιβάλλον καὶ τρέφονται ἐξ ἄλλων ζῴων ζώντων ἢ νεκρῶν καὶ ἐκ διαφόρων συντριμμάτων, ἅτινα πίπτουσιν ἐκ τῆς ἐπιφανείας ἐν εἴδει θρεπτικῆς βροχῆς. Ἡ διανομὴ τῆς θερμοκρασίας ἐν τῇ θαλάσσῃ ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διανομῆς τῶν ἐν αὐτῇ ζῴων. Διάφορα πειράματα κατέδειξαν ὅτι ἡ θερμοκρασία κατέρχεται ἀποτόμως μέχρι 250 μέτρων, εἶτα κατέρχεται κανονικῶς. Μετὰ τῆς θερμοκρασίας ἐλαττοῦται καὶ τὸ φῶς, οὕτως ὥστε πέραν τῶν 1200 μέτρων ἀπόλυτον σκότος βασιλεύει, τοὐλάχιστον διὰ τὸ ὀπτικὸν ἡμῶν ὄργανον.

Τὸ ἀβυσσαῖον περιβάλλον περιλαμβάνει καὶ ἀριθμόν τινα ζῴων, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ ἐγκλιματισθῶσι πρὸς τὴν δύσκολον ταύτην διαβίωσιν. Ἡ παλαιοντολογία παραδέχεται ὅτι ὁ ζωϊκὸς κόσμος τῆς ἀβύσσου ἐσχηματίσθη περὶ τὰ τέλη τῆς κρητιδικῆς ἐποχῆς. Πολυάριθμοι παρατηρήσεις ἐπιτρέπουν εἰς ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν, ὅτι ὁ συνοικισμὸς τῶν βαθέων θαλασσῶν ἐγένετο διὰ τῆς καθόδου πελαγίων τινῶν ζῴων πρὸς τὰς ἀβύσσους. Πλεῖστα τούτων δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐγκλιματισθῶσι πρὸς τὰς συνθήκας τοῦ βάθους, αἵτινες εἶναι διάφοροι τῶν συνθηκῶν τῶν παρακτίων μερῶν, καὶ ἐξηφανίσθησαν χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἀβυσσαίους ἀπογόνους. Ἄλλα ἔμειναν καθ' ὁδὸν εἰς βάθος 500, 1000 καὶ 1200 μέτρων καὶ ἐλάχιστα κατῆλθον εἰς βάθος πέραν τῶν 6.000 μέτρων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα μεταβάλλουσιν ὄψιν συμμορφούμενα πρὸς τὰς νέας συνθήκας, τόσον, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ καθορίσῃ τις τὸ σημεῖον ἐξ οὗ ἀνεχώρησαν καὶ τοὺς εἰς τὰ διάφορα βάθη ἐγκαταλελειμμένους προγόνους των. Εἰς τὰ ὄντα ταῦτα ἀρχαίας μὲν καταγωγῆς, ἀλλὰ καὶ σχετικῶς πλησιέστερα πρὸς ἡμᾶς, συγκαταλέγονται καὶ ὀλιγάριθμα ζῷα, ἅτινα διετήρησαν τὴν ὄψιν ὀρυκτῶν τινων ζῴων (ἀπολιθωμένων), καὶ ἅτινα προῆλθον ἐξ ἀρχαιοτάτων πετρωμάτων. Οὕτω τὰ κρινοειδῆ, τὰ

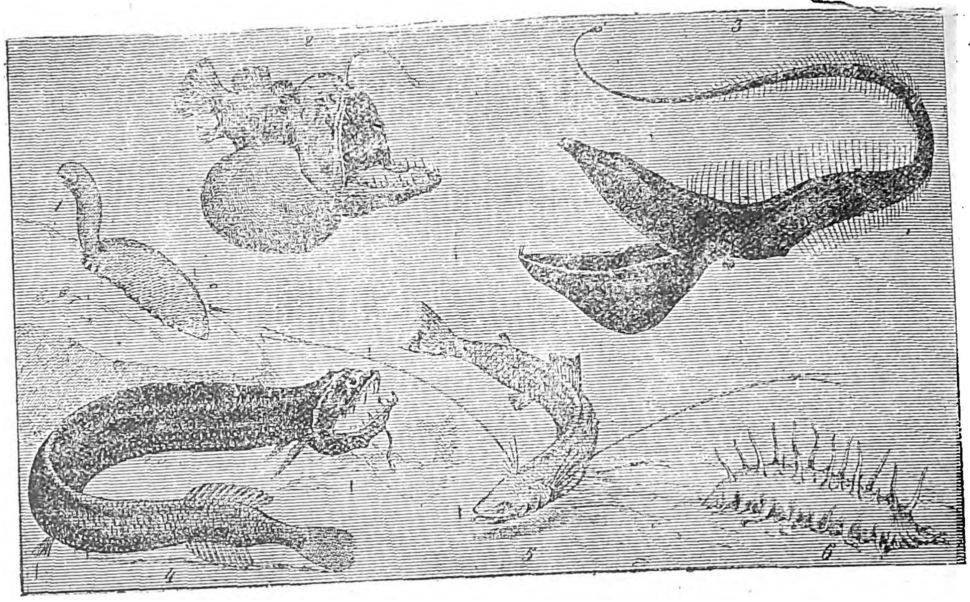

Ἰχθῦς καὶ ζῷα τῆς ἀβύσσου.—1) Μαλακόστρακον, 2) Μελανοχαίτης, 3) Εὐρυφάρυγξ, 4) Βόας ὁ στομίας, 5) Βαθυπετρόβιγξ, 6) Ὁλοθούριον.

ὁποῖα συνήθως ζῶσιν εἰς μεγάλα θαλάσσια βάθη εἶναι πλησιέστατοι ἀπόγονοι ὄντων ἅτινα ἔζησαν κατὰ τὴν Σιλούριον ἐποχὴν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν θαλασσῶν. Εἰς τὰ μεγάλα παρὰ τὸν Ἰσημερινόν, θαλάσσια βάθη, συναντᾷ τις ὄντα ἔχοντα μεγάλην ἀναλογίαν μορφῆς μετὰ τῶν κατοικούντων τὰς ἐπιφανείας τῶν πολικῶν θαλασσῶν, διότι φαίνεται ὅτι εὑρίσκουσι καὶ εἰς τὰ παγερὰ στρώματα τῶν ὠκεανικῶν ἀβύσσων συνθήκας θερμότητος καὶ φωτὸς ὁμοίας πρὸς τὰς τῶν πόλων. Τὰ ὕδατα τῆς ἀβύσσου ὡς καὶ τῶν πόλων εἶναι πτωχὰ εἰς ἀσβεστούχους ἑνώσεις, ὅθεν καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχοντα ζῷα στεροῦνται ὀστράκων. Μέγα πλῆθος ἀβυσσαίων ζῴων ἔχει ἀτροφικοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ τελείως ἐλλείποντας. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι γενικός, διότι ὑπάρχουσιν ἀβυσσαῖα ζῷα μὲ λίαν ἀνεπτυγμένους ὀφθαλμούς· κυρίως εἰς τὰ στάσιμα ὄντα, τὰ ζῶντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐν τῇ ἰλύϊ, παρουσιάζεται ἡ τοιαύτη διάπλασις τῶν ὀφθαλμῶν. Ἄλλα ἀμοιροῦσιν ὀφθαλμῶν. Εἰς ταῦτα αἱ ὀπτικαὶ ἶνες λαμβάνουσιν μεγάλας διαστάσεις καὶ ἐξαπλοῦνται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ σώματός των αὐξάνουσαι οὕτω τὴν γενικὴν αἰσθητικότητα. Αἱ ἶνες αὗται χρησιμεύουσιν εἰς αὐτὰ ὡς ἡ ῥάβδος εἰς τοὺς τυφλούς. Ἡ διαμονὴ τῶν ζῴων τούτων ἐν τῷ βορβορώδῃ πυθμένι ἀναγκάζει ταῦτα εἰς τὸ νὰ ἀλλάσσωσι καὶ τὸ εἶδος τῆς τροφῆς των. Ταῦτα δὲν περιπατοῦσιν, ἀλλὰ μένουσιν ἐμβεβυθισμένα οὕτως εἰπεῖν ἐν τῇ φωλεᾷ των. Ἕτερα ζῷα, ὅπως οἱ *Ὁλοθούριοι* καὶ οἱ *Ἀστερίαι* πλατύνουσι τὴν κάτω ἐπιφάνειαν τοῦ σώματός των. Τινὲς ἀντιπρόσωποι τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἐχίνων* ἀντὶ νὰ διατηρήσωσι τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῶν εἰς τὰ παράκτια βιούντων ὁμοίων των, ἀποβάλλουσι τὸ ὄστρακόν των καὶ πλατύνονται ὁμοιάζοντες πρὸς πλακούντιον. *Κο-*

Στερνόπτυξ ὁ διαφανής.

ράλλιά τινα, ἀντὶ νὰ παρουσιάζωσι τὸ κωνικὸν καὶ κυλινδρικὸν σχῆμα τῶν παρακτίων τοιούτων, πλατύνονται καὶ ὁμοιάζουσι πρὸς κομψὰ ὑποκύπελα (πιατάκια) κεκοσμημένα μὲ τὰ χαριέστερα ῥοδοειδῆ κοσμήματα (ροζέττες). Κατὰ τὴν διὰ δικτύων ἁλιείαν ὁτὲ μὲν συλλαμβάνεται μέγας ἀριθμὸς ζῴων, ὁτὲ δὲ ἡ συγκομιδὴ εἶναι πτωχή. Διάφοροι παρατηρήσεις κατέδειξαν, ὅτι αἱ ἄβυσσοι, ποῦ μὲν κατοικοῦνται πυκνῶς, ὅπως αἱ πόλεις, ποῦ δὲ ἀραιῶς, ὅπως αἱ ὀάσεις τῶν ἐρήμων. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀβυσσαίων ὀάσεων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δενδροειδῆ ὄντα ὅπως αἱ *Γοργόνες*, αἵτινες εἶναι φωτειναὶ καὶ ἔχουσιν ὄψιν βάτου. Μεταξὺ τῶν φωτεινῶν δενδροειδῶν ζῴων εὑρίσκονται καὶ πλεῖστα σκοτεινῶν, ἰδίως καστανῶν, ἐρυθρῶν, μελανῶν χρωμάτων μὲ μεταλλικὰς ἀποχρώσεις στίλβοντος χαλκοῦ ἢ κυανίζοντος χάλυβος. Πλεῖστα μεταξὺ αὐτῶν ἔχουσιν ἰδιόρρυθμα σχήματα καὶ συχνάκις μετασχηματίζουσι τοὺς ἀνατομικοὺς χαρακτῆρας τοῦ γένους των. Πάντα ταῦτα ὑπάγονται εἰς οἰκογενείας παρακτίων ζῴων, ἀλλ' ἡ ποικιλία τῶν χρωμάτων, τῶν στολισμῶν καὶ τῶν μακρῶν ἀποφύσεών των παρουσιάζει ταῦτα ὡς ἐξαιρετικὰ ὄντα οὐσιωδῶς διαφέροντα τῶν ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ ὁμογόνων των. Εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα τῶν ἀβυσσαίων ζῴων κατατάσσονται τὰ πλέον μικρὰ καὶ πλέον ἐλαττωματικὰ κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ των ὄντα, τὰ *Μικρόβια*. Ταῦτα πάλλονται εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης καὶ ἐργάζονται πρὸς τελειωτικὴν ἀποσύνθεσιν τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν. Τὰ *Πρωτόζῳα* καὶ ἰδίως τὰ *Τρηματοφόρα* μὲ τὰς κομψὰς καὶ ποικίλας μορφάς των, εὑρίσκονται εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς Ὠκεανούς, ἰδίως δὲ ἀπαντῶσιν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὸν Ἀτλαντικὸν καὶ τὸν Εἰρηνικόν. Τὰ *Ἀκτινόζῳα* μὲ τὰ πολυάριθμα ἀκτινοειδῆ ψευδοπόδιά των καὶ τὰ *Διάτομα*, τὰ ὁποῖα εἴς τινας θαλάσσας καλύπτουσιν ὁλόκληρον τὸν βυθόν των. Μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικωτέρων ἀβυσσαίων ζῴων εἶναι καὶ οἱ *Σπόγγοι*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὰ μεγάλα βάθη ὑπὸ εἰδῶν τινων μετὰ λιθώδους σκελετοῦ κατεσκευασμένου ἐκ γαλακτοχυανοχρώων ἰνῶν μετ' ἀσυνήθους κομψότητος ὑφασμένων. Μεταξὺ τῶν σπόγγων οἱ *Μονακτινωτοὶ* ἡλιεύθησαν εἰς βάθος 100 - 300 μέτρων, οἱ *Τετρακτινωτοὶ* δὲν ἀπαντῶσι συχνὰ εἰς τὰς ἀβύσσους. Τὸ πλέον ἐνδιαφέρον εἶδος εἶναι ἡ *Ἀτενέα*, ἥτις ἐξαπλοῦται εἰς βάθος μέχρι 1800 μέτρων. Μόνον οἱ *Ἐξακτινωτοὶ* θεωροῦνται ὡς ἀληθεῖς κάτοικοι τῆς ἀβύσσου.

Κοιλεντερωτά: Τὰ ὄντα ταῦτα περιλαμβάνουσι πλῆθος ζῴων διαφόρου μορφῆς, ἅτινα παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν ποικιλίαν τῆς μορφῆς των ὑπάγονται εἰς ἕνα ἁπλούστατον βασικὸν τύπον. Κυριώτερος ἀντιπρόσωπος αὐτῶν εἶναι ἡ *Θαλασσία Ἀνεμώνη*. Εὑρίσκεται εἰς τὰ μεγάλα βάθη, ἄλλοτε μεμονωμένη καὶ ἄλλοτε κατὰ πολυπληθεῖς φωτεινὰς ἀποικίας. Τὰ μαλακὰ *Ἀκτίνια*, ὅταν ὁ σκελετὸς αὐτῶν περιβληθῇ δι' ἀσβεστολιθικῆς οὐσίας μεταβάλλονται εἰς *Κοράλλια*. Τινὰ τῶν Ἀκτινίων ζῶσιν εἰς βάθος 5.000 περίπου μέτρων. Αἱ *Γοργόνες*, εἶναι ὄντα ζῶντα κατὰ δενδρώδεις ἀποικίας. Ὁ σκελετὸς αὐτῶν εἶναι μαλακός, διακλαδίζεται κατὰ ποικίλους τρόπους καὶ ὁμοιάζει πρὸς δένδρον, τοῦ ὁποίου ὁ φλοιὸς φέρει πλῆθος ἀνθέων, ὧν ἕκαστον σχηματίζει πολύποδα μὲ ὀκτὼ βραχίονας καὶ κρέμαται ἀπὸ τοῦ δένδρου, ὡς λαμπτὴρ σκορπίζων ἐκτυφλωτικὸν φῶς ζωηροῦ πρασίνου χρώματος. Οὗτοι κυρίως ἀποτελοῦσι τὴν ἀβυσσαίαν λόχμην. Οἱ φωτεινοὶ Pennatolis (γένος ζῳοφύτων), φέρουσι μαλακὸν σκελετὸν καὶ δύνανται οὕτω νὰ αὐξάνωσιν καταπληκτικῶς τὸν ὄγκον των. Οἱ *Σκιαδοφόροι* ἀποτελοῦσι μακρὸν στέλεχος, εἰς τὴν κορυφὴν δὲ φέρουσιν ἀνθοδέσμην ἐκ πολυπόδων ὁμοιάζουσαν πρὸς ἄνθη αὐτοκραρικῶν κρίνων καὶ ἐξαπλοῦσιν ἀνὰ τὸ σκοτεινὸν περιβάλλον μεγαλοπρεπὲς ἰῶδες φῶς.

Ἐχινόδερμα. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν χαρακτηριστικωτέρων τῶν μεγάλων βαθῶν, ὅπου εὑρίσκονται ἐν μεγάλῃ ἀφθονίᾳ. Τὰ πλέον ἐνδιαφέροντα εἶναι τὰ *Κρινοειδῆ* (περὶ τὰ ἑκατὸν εἴδη). Εὑρίσκονται εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ εἰς βάθος 6.000 καὶ πλέον μέτρων. Τὰ ἐν τῇ ἀβύσσῳ ζῶντα εἶναι φωτεινὰ καὶ πλατύνουσι τὸ σῶμα

Digitized by Google

αὐτῶν, ἵνα ἕρπωσιν ἐπὶ τῆς ἰλύος. Εἰς τὰς ἀκτὰς ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῶν *Ἐχίνων* καὶ τῶν *Ἀστεριωδῶν*. Οἱ θαλάσσιοι *Ἀστερίαι* (σταυροὶ) ἔχουσι συνήθως πέντε βραχίονας, οἵτινες συνάπτονται πέριξ τοῦ σώματος, ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τοῦ ζῴου.

Μεταξὺ τῶν ζώντων Κρινοειδῶν, τὸ ἀξιολογώτερον καὶ κοινότερον συγχρόνως εἶδος εἶναι ὁ *Πεντάκρινος*, ὅστις ζῇ συνήθως εἰς βάθος 5000 περίπου μέτρων. Ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ ἀπαντῶσιν Ἐχινόδερμα εἰς βάθος 1.250 μέτρων. Οἱ *Ἐχῖνοι* τῶν μεγάλων βαθῶν δὲν διαφέρουσι

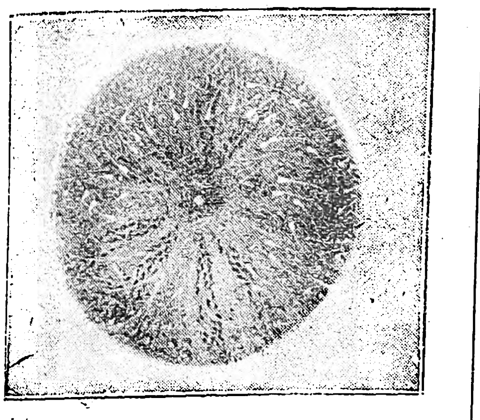

Σφαιρόσωμα. Ἐχῖνος (ἀχινὸς) τῶν μεγάλων βαθῶν

κατὰ πολὺ τῶν εἰς τὰ παράκτια ζώντων. Ἐχίνων ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη καὶ ζῶσιν εἰς 5.000 μέτρων βάθος. Εἶναι περιεργότατα ζῷα. Τινὲς τούτων φέρουσιν ἐπὶ τῆς ράχεως βαθεῖαν κοίλην ἐγκοπήν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐναποθέτουσι τὰ μικρά των. Τὰ *Κρινοειδῆ* ἔχουσι περίεργον ὄψιν· ὁμοιάζουσι πρὸς ἄνθος, ὅπερ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ βάθους διὰ μίσχου. Ὁ πράσινος αὐτὸς μίσχος ἔχει περίπου ἓν μέτρον μῆκος καὶ ὁλόκληρον τὸ ζῷον ὁμοιάζει πρὸς χρυσάνθεμον. Οἱ *Ὁλοθούριοι* ὁμοιάζουσι πρὸς εὐμεγέθη λοίμακα (γυμνοσάλιαγκος). Ἕρπουσιν ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τῇ βοηθείᾳ μικρῶν κυάθων (βεντοῦζαι) ἢ διὰ μικρῶν μαλακῶν ποδῶν· Τὸ στόμα εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀκρότατον μέρος τοῦ σώματος καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ἀκτινοειδῶν κεραιῶν, αἵτινες χρησιμεύουσιν εἰς

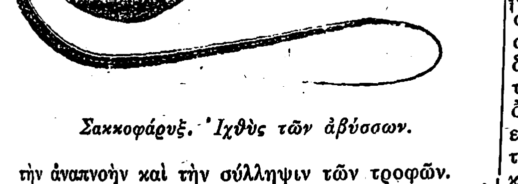

Σακκοφάρυξ. Ἰχθὺς τῶν ἀβύσσων.

τὴν ἀναπνοὴν καὶ τὴν σύλληψιν τῶν τροφῶν.

Οἱ ἐπὶ τῆς ἰλύος ἕρποντες εἶναι πεπιεσμένοι καὶ οἱ κύαθοι αὐτῶν εἶναι ἀτροφικοί. Συνήθως φέρουσι μακρὰς ἀποφύσεις ἐπὶ τῆς ράχεως. Τὸ χρῶμα των εἶναι ἐρυθρόν, μέλαν ἢ ἰῶδες. Ἁλιεύονται εἰς βάθος 4.000 περίπου μέτρων.

— *Σκώληκες*. Κεατὰ τοὺς διαφόρους ἐπιστημονικοὺς ἔκπλους ἀνούρθησαν ἀπὸ βάθους 5.500 μέτρων *Ἑρπύλαι*. Οὗτοι δὲν ἔχουσι διακεκριμένην κεφαλήν, εἰς δὲ τὸ πρόσθιον μέρος φέρουσι δεσμοειδῆ βράγχια. Τὸ σῶμα των περιβάλλεται ὑπὸ τιτανώδους σωλῆνος. Κατὰ τὸν ἐπιστημονικὸν ἔκπλουν τοῦ «Ἐργάτου», ὁ A. Edward ἀνεῦρε *Χαιτόποδας* σκώληκας ἐν ἀφθονίᾳ ἐπι τῶν Γαλλικῶν ἀκτῶν.

— *Βρυόζῳα*. Τὰ ζῷα ταῦτα ἀπαντῶσιν εἰς ὅλας τὰς θαλάσσας καὶ εἰς τὰ μεγαλύτερα βάθη· πολλὰ τούτων ἔχουσι καταπληκτικὴν γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν. Εἴδη τινὰ ἠλιεύθησαν εἰς βάθος 5.000 μέτρων. Γνωστὰ εἴδη ζῶντα εἶναι περὶ τὰ 600 καὶ περὶ τὰ 1700 ἀπολιθωμένα.

— *Μαλάκια*. Τὰ μαλάκια τῶν ἀβύσσων ὑπάγονται εἰς τὰς διαφόρους διαιρέσεις τῶν *Κογχωδῶν*, τῶν *Σκαφιπόδων*, τῶν *Γαστεροπόδων* καὶ τῶν *Κεφαλοπόδων*.

— *Μαλακόστρακα*. Ταῦτα κατέχουσιν ἐνδιαφέρουσαν θέσιν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν κατοίκων τῆς ἀβύσσου. Ἀφθονοῦσι μέχρι βάθους 1.000 μέτρων, εἶτα ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐλαττοῦται καὶ ἐξαφανίζονται τελείως εἰς τὰ μεγάλα βάθη. Τινὰ τούτων εἶναι περιεργότατα, ὅπως ὁ *Πολύχελις*, ὅστις ἔχει περίπου μέγεθος καὶ σχῆμα ἀστακοῦ. *Ὁ Βαθύνομος ὁ γιγάντιος*, ἕρπει εἰς τὸ βάθος καὶ ἔχει μορφὴν παμμεγίστης κουβαρίδος (σαρανταποδαροῦσας). Εὑρίσκεται εἰς βάθος 2.000 μέτρων. Οἱ *Καρκῖνοι* εἶναι πολυπληθεῖς καὶ εἰς βάθος 1.000—1.500 μέτρων. Οἱ *Παντόποδες* εἶναι περιεργότατα ζῷα. Τὸ σῶμα των σμικρύνεται καὶ καταλήγει εἰς φυμάτιον ἐξ οὗ ἐκφύονται 8—10 πόδες λεπτοὶ καὶ μακροί. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς εἶναι ὁ ἐρυθρός, ὁ ἰώδης, ὁ πορτοκαλλόχρους καὶ ὁ ὑπέρυθρος. Πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶναι τυφλοί.

— *Ἰχθῦς*. Ἡ διὰ διαφόρων μέσων ἁλιεία εἰς τοὺς ὠκεανοὺς ἔφερεν εἰς φῶς πλῆθος ἰχθύων ἐνδιαφερόντων ἢ ἀγνώστων. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν εἰς τὰ βάθη κατοικούντων ἰχθύων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον βαθέως στιλπνοῦ χρώματος· τινὲς ἔχουσι καὶ ὑπόλευκον χρῶμα. Πάντες ἔχουσιν ὄψιν περίεργον. Οἱ *Μάκρουροι* ἔχουσι χονδρὴν κεφαλὴν μὲ μεγάλους ὀφθαλμούς. Τὸ σῶμα των τελευτᾷ εἰς οὐράν, σχήματος μάστιγος, καὶ εἶναι οἱ πλέον χαρακτηριστικοὶ τῶν ἀβυσσαίων ἰχθύων. Ὁ *Εὐρυφάρυγξ* ἔχει τεραστίαν κεφαλὴν ἐφωδιασμένην μὲ σάκκον ὅμοιον πρὸς τὸ ράμφος τῶν Πελεκάνων, τὸ σῶμα του λεπτύνεται ἐν εἴδει ἱμάντος. Εἶναι ἐκ τῶν περιεργοτέρων ζώων τοῦ βάθους. Ὁ *Σακκοφάρυγξ* δύναται νὰ καταπίῃ ζῷα μεγαλύτερα τοῦ μεγέθους του. Ὁ στόμαχός του εἶναι λίαν ἐλαστικὸς καὶ σχηματίζει ὑπὸ τὴν κοιλίαν τεράστιον σάκκον. Οἱ *Καρχαρίαι* εὑρίσκονται εἰς βάθος 3.000 περίπου μέτρων. Εἰς τὰς ἀβύσσους παρατηρεῖται ἔλλειψις ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν *Βατιδῶν* καὶ ἡ σπάνις τῶν *Πλευρονηκτιδῶν*.

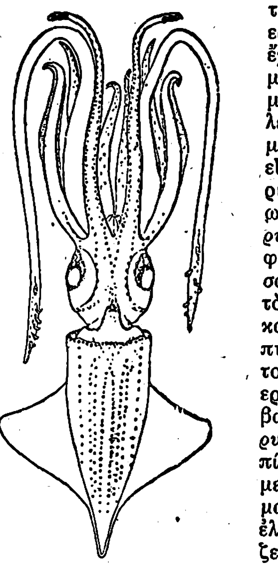

Ἡ φωτοοργανικὴ Ἀβραλίοψις.

— *Ὅρασις τῶν ἀβυσσαίων ζῴων*. Εἰς τοὺς ἰχθῦς τῶν πελαγικῶν μερῶν οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι τελείως ἀνεπτυγμένοι. Εἰς τοὺς ἰχθῦς τῶν μεγάλων βαθῶν, ὅπου δὲν εἰσδύει τὸ ἡλιακὸν φῶς πλὴν ἐλαχίστων ὑπεριωδῶν ἀκτίνων, ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὀπτικῶν ὀργάνων φθάνει τὸ μέγιστον ὅριον, τοσοῦτον, ὥστε ὅσον κατερχόμεθα εἰς τὰ βάθη καὶ αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες ἀτονοῦσι, τόσον τὰ ὀπτικὰ ὄργανα ἀναπτύσσονται. Εἰς τὰ μεγαλύτερα βάθη, ὅπου ἐξαφανίζονται σχεδὸν καὶ αἱ ὑπεριώδεις ἀκτῖνες, οἱ ὀφθαλμοὶ σμικρύνονται καὶ δὲν λαμβάνουσι τὴν συνήθη διάστασίν των παρὰ μόνον εἰς τοὺς ἰχθῦς τῶν μεγάλων βαθῶν, οἵτινες φωτίζονται ὑπό τινων μικροτάτων φωτεινῶν ὀργανισμῶν. Πολλάκις εἰς τοὺς ἀβυσσαίους ἰχθῦς οἱ ὀφθαλμοὶ μεταβάλλουσι τὸ σχῆμα των καὶ ἀπὸ σφαιρικοὶ γίνονται κυλινδρικοὶ καὶ λαμβάνουσι διάταξίν τινα, ἥτις καλεῖται τηλεσκοπική. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν ὀφθαλμῶν ἐπιτρέπει εἰς τούτους νὰ βλέπωσι κατ' εὐθεῖαν ἔμπρὸς ἢ κατ' εὐθεῖαν ἄνω, δὲν ἐπιτρέπει ὅμως εἰς αὐτοὺς νὰ βλέπωσι πλαγίως, καὶ δίδει εἰς τὴν ὄψιν των περίεργον χαρακτηριστικὸν τύπον: φαίνονται ὅτι φοροῦσι διόπτρας. Τοιαύτη τηλεσκοπικὴ διάταξις παρατηρεῖται καὶ εἰς τοὺς σκώληκας, τὰ μαλάκια καὶ τὰ κεφαλόποδα μέ τινας παραλλαγάς. Τὰ ἀνώτερα *Μαλακόστρακα* ἔχουσιν ἀναλόγους ὀφθαλμούς. Τὸ φωταγωγὸν ὄργανον εἶναι ἐγκεκλεισμένον ἐν τῷ ὀφθαλμῷ καὶ φωτίζει τὴν ἄνω χώραν αὐτοῦ. Διάφοροι παρατηρήσεις κατέδειξαν, ὅτι εἰς τοὺς *Ἰχθῦς*, τὰ *Κεφαλόποδα* καὶ τὰ *Μαλακόστρακα* ἡ τηλεσκοπικὴ διάταξις προσαρμόζεται μετὰ τῆς ὁράσεως διὰ *φωτεινῶν στιγμάτων* ἅτινα παρουσιάζουσι μακρόθεν τὰ ἀβυσσαῖα ζῷα λάμποντα ὡς ἀστέρας ἐν σκοτεινῷ οὐρανῷ. Τὰ *Μαλακόστρακα* εἶναι τελειότερα τῶν ἄλλων διότι μέρος τοῦ ὀφθαλμοῦ των εἶναι τηλεσκοπικὸν καὶ μέρος κανονικόν· τοῦτο ἐπιτρέπει εἰς τὰ ζῷα ταῦτα νὰ βλέπωσι καὶ τὰ πλησίον ἀντικείμενα ἅτινα φωτίζονται διὰ μακρῶν φωτεινῶν συσκευῶν μὲ τὰς ὁποίας εἶναι ἐφωδιασμένα.

— *Ἀκοὴ τῶν ἀβυσσαίων ζώων*. Ἡ ἀκοὴ ἢ καλύτερον τὸ ἀνάλογον πρὸς τὸ ἡμέτερον οὖς ὄργανον, εἶναι κατασκευασμένον διαφόρως τοῦ ἡμετέρου πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ ἤχου. Δίδει εἰς τὰ ζῷα ταῦτα τὴν αἴσθησιν τῆς ἰσορροπίας καὶ τοῦ προσανατολισμοῦ τοῦ σώματός των.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀβυσσόσπλαγχνος· τοῦ ὁποίου τὰ σπλάγχνα εἶναι ἄβυσσος. 1) ὁ πολυεύσπλαγχνος, 2) ὁ ἀδηφάγος. 3) μεταφορικῶς ἐπὶ πλοίων πυροσκάφων ὧν τὰ σπλάγχνα ἐξακοντίζουν τὴν κόλασιν.

ἀβυσσοτόκος ὁ τὴν ἄβυσσον γεννῶν, παράγων: «Χέρσον *ἀβυσσοτόκον* πέδον (= πεδιάδα) ἥλιος ἐπεπόλευσε»: τὸ *πέδον* (= τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης) τὸ γεννῶν τὴν ἄβυσσον (= τὸ ἄπειρον ὕδωρ) τὸ ἐπέρασεν ὁ ἥλιος χέρσον (= ξηρόν). Ἡ ἑρμηνεία τῆς λέξεως εἰς τὸ λεξ. Λίντελ — Σκὸτ — Κωνσταντινίδου, εἶναι ἐσφαλμένη.

ἀβυσσῶ· 1) καθιστῶ τι ἄβυσσον. 1) ρίπτω τι εἰς τὴν ἄβυσσον.

ἀβυσσώδης· 1) ὥσπερ ἄβυσσος. 2) πλήρης ἀβύσσων.

Ἀβχαδὶ (Awhadî). Ποιητὴς Πέρσης. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα εἶναι Ρούκν-οὺδ-δίν, ἔλαβε δὲ τὸ ποιητικόν του ἐπώνυμον Ἀβχαδὶ ἐκ τοῦ σεΐχου Ἀβχὰδ-οὺδ-δὶν Χαμὶδ Κιρμανὶ ὅστις ἦτο διδάσκαλός του. Καλεῖται καὶ Μεραγὶ ἐκ τῆς πόλεως Μεραγὰ ὅπου ἐγεννήθη, καὶ Ἰσφαχανὶ ἐκ τῆς πόλεως Ἰσφαχὰν ὅπου ἔζησεν. Ἀπέθανεν ἐν Μεραγὰ τὸ 1338. Γνωστότερα τῶν ἔργων του εἶναι: Divan (= συλλογὴ ποιημάτων) καὶ Deh Nâmeh (= Τὰ δέκα γράμματα).

Ἀβχασβάρας. Λέξις σανσκριτικὴ σημαίνουσα ἀστραπηβόλος, φωτεινός. Ὄνομα διδόμενον ὑπὸ τῶν βουδδιστῶν εἰς τοὺς δέβας (θεοὺς) τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὸν 12ον οὐρανόν. Ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τῶν θεῶν τούτων εἶναι 8 μεγάλαι κάλπας. Κάλπας δὲ καλοῦσιν οἱ βραχμάνοι ἓν ἡμερονύκτιον τοῦ Βράχμα, τὸ ὁποῖον περιλαμβάνει 2.000 κύκλους τῶν 4 γιούγας ἤτοι 8.640 000.000 ἔτη ἀνθρώπινα. Εἰς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἡμίσεος τῆς περιόδου ταύτης ὁ κόσμος καταστρέφεται. Ὁ Βράχμας κοιμᾶται καὶ δὲν ἐξεγείρεται ἢ μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου ἡμίσεος διὰ νὰ δημιουργήσῃ νέον κόσμον. Καὶ οἱ Βουδδισταὶ θεωροῦν τὴν κάλπας των ἰσοχρόνιον μὲ τὴν τῶν Βραχμάνων.

Ὁ Βουδδισμὸς δὲν ἔχει οὐρανὸν ὡς τόπον, ἀλλὸ ἁπλῶς ὡς μίαν κατάστασιν, τὴν καλουμένην Νιρβάναν, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἀπολαύσῃ τις καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωήν.

Ἀβχιδάρμα. (Abhidharma). Λέξις σανσκριτική, σύνθετος, ἐκ τῶν abhi (ὑπέρτερος, ὑπεράνω) καὶ dharma (νόμος). Ὥστε Ἀβχιδάρμα = Ὑπέρτατος Νόμος. Τῆς ἐκφράσεως ταύτης γίνεται χρῆσις πρὸς δήλωσιν τοῦ μεταφυσικοῦ μέρους τῆς βουδδιστικῆς διδασκαλίας καὶ τῶν βιβλίων τὰ ὁποῖα τὸ διαπραγματεύονται. Καίτοι ὑπάρχει σανσκριτικόν τι βιβλίον φέρον τὸν τίτλον Ἀβχιδάρμα-Κόχα (Abhidharma-Kocha) δηλ. ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀβχιδάρμα, ἐν τούτοις γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως Ἀβχιδάρμα ὄχι μόνον διὰ τὸ ὡρισμένον τοῦτο βιβλίον, ἀλλὰ γενικῶς δι' ὅλα τὰ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν τρίτην διαίρεσιν τῆς Βουδδιστικῆς θρησκευτικῆς φιλολογίας, ἤ, διὰ νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν κυρίαν ἔκφρασιν, τὸ τρίτον Πιτάκα (κάνιστρον)

Ἀβχιδζὶτ (Abbidgit). Θρησκευτικὴ τελετὴ τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν ἔχουσα χαρακτῆρα καθαρῶς ἐξαγνιστικὸν καὶ ἀποτελοῦσα ὡς ἐκ τούτου τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ Ἀβχικέκα (ἴδε τὴν λέξιν ταύτην). Πράγματι, πρὸς τέλεσιν αὐτῆς ἦτο ἀπαραίτητος ἡ χρῆσις τοῦ ἐξαγνιστικοῦ πυρός. Τὸ Ἀβχιδζὶτ ἀπετέλει ἀδιάσπαστον μέρος τῶν ἐπικηδείων τελετῶν τῶν Ἰνδῶν βασιλέων. Ἡ ἐπινόησίς του ἀποδίδεται γενικῶς εἰς τὴν ἀνάγκην τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ Ἄριοι, ὅπως ἐπιτύχουν παρὰ τῶν θεῶν συγχώρησιν διὰ τὴν ἱερόσυλον κλοπὴν τὴν διαπραχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πραμαθύα (Pramäthyus) τῶν Βεδῶν, ὅστις ἦτο ἀναντιρρήτως ὁ πρόγονος τοῦ Προμηθέως τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας.

Ἀβχικέκα (Abhichéka). Εἶναι μία τῶν ἐπισήμων θρησκευτικῶν τελετῶν τῶν πρώτων κατοίκων τῆς Ἰνδικῆς Χερσονήσου. Κατ' ἀρχὰς ἡ λέξις ἐσήμαινε τὸ ράντισμα ἑνὸς ἥρωος μὲ τὸ ὕδατα τοῦ Γάγγου, τὸ ὁποῖον ἐγίνετο σύμφωνα μὲ ὡρισμένους τύπους καὶ κανόνας· κατόπιν ὅμως ἡ σημασία της ἐπεξετάθη ἐπὶ πάσης θρησκευτικῆς προσφορᾶς ἢ τελετῆς συνοδευομένης μὲ ὕδωρ ἢ μὲ οἱονδήποτε ὑγρόν. Μερικοὶ φιλόσοφοι διατείνονται ὅτι ἀπὸ τὴν τελετὴν αὐτὴν τῶν πρώτων Ἀρίων ἕλκει τὴν καταγωγήν του τὸ βάπτισμα τῶν Χριστιανῶν. Κατὰ τῆς πρωτοτύπου ταύτης θεωρίας ἀντετάχθη ὅτι τὸ βάπτισμα εἶναι τελετὴ φέρουσα κυρίως χαρακτῆρα ἐξαγνιστικὸν καὶ ἔχει σκοπὸν ὅπως ἀποπλύνῃ ὅλα τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα, τῶν ἀνθρώπων καὶ μάλιστα τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἐνῷ τοὐναντίον ὅλαι αἱ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀβχικέκα περιλαμβανόμεναι τελεταὶ ἔχουν πάντοτε θριαμβευτικὸν χαρακτῆρα. Ὅταν ὁ περίφημος μέγας Ράμας, εἰσῆλθε μετὰ χιλίας περιπετείας εἰς τὴν πόλιν Ἀγυιοδχύα (Ayodhya), λέγεται ὅτι ἐτέλεσε μίαν τελετὴν τοῦ εἴδους αὐτοῦ καὶ ὅτι τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἠντλήθη ἐκ τῶν τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοὺς τέσσαρας πιθήκους Ρισχάβα, Ζαμβαράτ, Βεγαδαρσὶ καὶ Σουσένα.

Ἀβχιμανύου (Abhimanyou). Ἐπικὸς ἥρως τῶν ἀρχαίων Ἰνδῶν, υἱὸς τοῦ Ἀρδζούνα (Ardjuna). Ἐνυμφεύθη τὴν Οὐττάρα (Outtara), τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Βιράτα (Virata) καὶ

Digitized by Google

ἀπέθανε κατά τινα μάχην. Ὁ Ἀβχιμανύου ἦτο ὀνομαστὸς διὰ τὸ ἐξαιρετικόν του κάλλος.

Ἀβχίραι (Abhiras). Λαὸς κατοικῶν ἄλλοτε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ καὶ ἔξω τῆς βραχμανικῆς κοινωνίας. Τὸ ὄνομά των, εἰς τοὺς σανσκριτικοὺς κώδικας δηλοῖ κατωτέραν τάξιν ἀνθρώπων. Ὁ Γερμανὸς ἀνατολιστὴς χριστιανὸς Λάσσεν (Lassen) ὑποθέτει ὅτι ἡ χώρα τῶν Ἀβχιρῶν δὲν εἶναι εἰμὴ τὸ Ὀφὶρ τῆς Βίβλου, εἰς τὸ ὁποῖον μετέβαιναν τὰ πλοῖα τοῦ Σολομῶντος καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Τύρου Χιρὰμ πρὸς φόρτωσιν χρυσοῦ. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ γερμανοῦ σοφοῦ δὲν ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτή, καὶ ἄλλοι τοποθετοῦν τὸ Ὀφὶρ εἰς τὴν Νότιον Ἀραβίαν, ἄλλοι δὲ ἀλλαχοῦ.

ἀβωλοκόπητος καὶ *ἀβωλοκόπος*, ὁ μὴ βωλοκοπηθείς, ὁ ἀσβάρνιστος: *ἀβωλοκόπητο* κύλισμα (=νεοάνοιχτο χωράφι) δὲν φυτεύεται.

Ἀβώνου τεῖχος (τὸ) Aboni castrum. Πόλις τῆς Παφλαγονίας ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου εἰς τὴν ὁποίαν ὑπῆρχε τὸ μαντεῖον ἀγύρτου τινὸς γόητος καὶ ἀπατεῶνος Ἀλεξάνδρου. Οὗτος ὑπεκρίνετο τὸν προφήτην καὶ ἔλεγεν ὅτι ἡ πόλις ἔπρεπε νὰ ὀνομασθῇ Ἰωνόπολις. Ἡ ὀνομασία αὐτὴ ἐπεκράτησε καὶ κατὰ παραφθορὰν σήμερον καλεῖται ἡ πόλις Ἰνέμπολις. Εἶναι ἐπίνειον τῆς Κασταμονῆς πρωτευούσης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ. Περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου ἔγραψεν ὁ Λουκιανός. (Λουκ. Ἀλεξ).

Ἀβώρ. Ποταμὸς ἐν Μεσοποταμίᾳ ἐκβάλλων εἰς τὸν Εὐφράτην. (Β. Βασ. ιζ 6). Κατὰ τὸν Ξενοφῶντα ὠνομάζετο Ἀράξης (Ξενοφ. Ἀναβ. α' 4, 29). Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ὁ σημερινὸς Χαβούρ.

Ἀβόρανη. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας κείμενον παρὰ τὴν δεξιὸν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Εὐήνου καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 42. Ἀπέχει 2.45' ὥρ. ἀπὸ Κλεπᾶ.

Ἅγα Κομίτης. (Haga Comitis). Λατινικὸν ὄνομα τῆς Χάγης.

Ἅγα. (Corneille Haga). Ὀλλανδὸς διπλωμάτης, γεννηθεὶς εἰς Σεδὰμ τῷ 1578 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν Χάγην τὸ 1654. Κατὰ τὸ 1610 διωρίσθη πρεσβευτὴς τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Τριῶν Τάξεων εἰς Σουηδίαν, προσέφερε δὲ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἀποστολῆς του σημαντικὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὸ Ὀλλανδικὸν ἐμπόριον. Κατόπιν, τῷ 1611, μετέβη, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα, παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, παραμείνας εἰς Κωνσταντινούπολιν πλέον τῶν 28 ἐτῶν. Ὑπεστήριξε τότε ἐκθύμως τὰ συμφέροντα τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων καὶ ἐξήσκησε πᾶσαν τὴν ἐπιρροήν αὐτοῦ παρὰ τῇ Τουρκικῇ κυβερνήσει ὅπως συμπεριφέρεται ἠπιώτερον ἀπέναντι αὐτῶν. Εἰς τὴν χώραν του ἐπέστρεψε τῷ 1669, προσκληθεὶς ν' ἀναλάβῃ τὴν προεδρίαν τοῦ ἀνωτέρου Συμβουλίου ἐν Ὀλλανδίᾳ.

Ἅγα (Haga). Θερινὸν ἀνάκτορον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς Μαλάρας πλησίον τῆς Στοκχόλμης. Ἐκτίσθη ἐπὶ σχεδίων τοῦ βασιλέως Γουσταύου III ὑπὸ τοῦ Μαρσελιέ, καὶ εἶναι περίφημον διὰ τὴν ὡραιότητα τοῦ κήπου καὶ τὴν γραφικότητα τῆς πέριξ φύσεως. Ἦτο ἡ προσφιλὴς διαμονὴ τοῦ βασιλέως, ὅστις ὅταν ἐταξίδευεν ἰνκόγνιτο ἐλάμβανε τὸ ψευδώνυμον «κόμης τῆς Ἅγας». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γουσταύου III οἱ διάδοχοί του τὸ ἐξωράϊσαν διὰ προσθηκῶν, ὁ δὲ βασιλεὺς Ὀσκὰρ ἔχει ἱδρύσει ἐκεῖ μνημεῖον εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Γουσταύου ἀποθανόντα τὸ 1853.

Ἀγᾶ· νῦν **Σπερχειάς** (ἴδε λέξιν).

Ἀγᾶ-Ἀχμὲτ Λόγγος· χωρίον τῆς κοινότητος Μπουχουνίτσης, τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων, τοῦ νομοῦ Τρικκάλων. Κάτοικοι 235.

Ἄγαβα. Ὄνομα ἀρχαίου φρουρίου, κειμένου πλησίον τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἀριστόβουλος ὁ Β., υἱὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰανναίου, εὗρηκε παρ' αὐτῷ πρόσκαιρον καταφύγιον καθ' ὃν χρόνον ἐπολέμει κατὰ τῶν Ρωμαίων.

Ἀγαβηνοί. Ἀρχαῖος λαὸς τῆς Ἐρήμου Ἀραβίας (Πτολεμαῖος).

Ἀγαβλὺ (Agably ἢ Akably)· ὄασις εἰς τὸ Τουάτ [Σαχάρα] εὑρισκομένη ἐντὸς τῆς ζώνης ἐπιρροῆς τῆς Γαλλίας.

Ἄγαβος. Προφήτης καὶ ἴσως εἷς τῶν 70 μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ. Οὗτος ἐλθὼν ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἀντιόχειαν, προεῖπεν ὅτι θὰ ἐγίνετο μεγάλη πεῖνα καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔγινε τῷ 44 μ. Χ. ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος (Σουετόνιος). Ἀλλὰ καὶ ἄλλην προφητείαν του ἀναφέρουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (κα' 10). Ἐνῷ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μετ' ἄλλων ἀποστόλων εὑρίσκετο εἰς Καισάρειαν, διαμένων εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, ἦλθεν ἐξ Ἰουδαίας ὁ Ἄγαβος καὶ παρουσιασθεὶς εἰς τὸν Παῦλον ἔλαβε τὴν ζώνην του καὶ δέσας μὲ αὐτὴν χεῖρας καὶ πόδας εἶπε: «Ταῦτα λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον: Τὸν ἄνδρα, τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ζώνη αὐτή, οὕτω θέλουσι δέσει ἐν Ἱερουσαλὴμ οἱ Ἰουδαῖοι καὶ θέλουσι παραδόσει εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐθνῶν».

ἄγαβος (agabus): Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Δυτῶν. Πάντα εἶναι ὑδρόβια. Τὸ σῶμά των εἶναι κυρτόν, ἡ κεφαλὴ εὐρεῖα, οἱ ὀφθαλμοὶ ὀλίγον προέχοντες, αἱ κεραῖαι λίαν βραχεῖαι, ἐνίοτε τελευτῶσαι, εἰς τοὺς ἄρρενας, εἰς ἄμισχον ῥόπαλον. Τοιοῦτος εἶναι ὁ Agabus sericornis, (ὅστις εὑρίσκεται ἐν Λαπωνίᾳ). Τὸ στέρνον πεπιεσμένον ἐν εἴδει τρόπιδος (καρίνας) ἐπιμηκύνεται πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος καὶ σχηματίζει ὀξεῖαν ἄκραν· οἱ πόδες ἔχουσι ταρσοὺς μὲ πέντε ἀρθρώσεις. Οἱ ἄρρενες διακρίνονται τῶν θηλέων ἐκ τοῦ ὅτι τῶν μὲν πρώτων οἱ ταρσοὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν εἶναι λίαν πεπιεσμένοι καὶ τριχώδεις ἀμφοτέρωθεν, ἐνῷ οἱ τῶν δευτέρων εἶναι κατὰ τὸ ἓν μόνον μέρος πεπιεσμένοι καὶ καταλήγουσιν εἰς δύο ἰσομεγέθεις κινητοὺς κροσσούς. Ζῶσιν σήμερον περὶ τὰ ἑκατὸν εἴδη κυρίως, εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ εἰς ῥέοντα ἢ στάσιμα ὕδατα. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ποικίλος· ὁ *ἄγαβος ὁ διφλύκταινος*, εἶναι μέλας, φέρει εἰς τὸ ἄκρον τῆς κεφαλῆς δύο μικρὰς ἐρυθρὰς κηλῖδας καὶ κατοικεῖ εἰς τέλματα· ὁ *ἄγαβος ὁ δίδυμος* φέρει μικρὸν ὑποκίτρινον κηλῖδα εἰς ἕκαστον ἄκρον τῶν ἐλύτρων του.

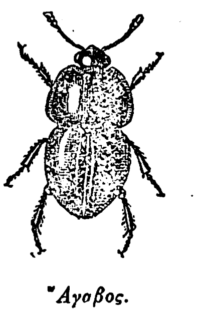

Ἄγαβος.

Ἀγὰγ ἢ Γὴγ (=Φλόξ). Ἐκαλοῦντο οὕτω οἱ βασιλεῖς τῶν Ἀμαληκιτῶν. Εἰς Βασιλειῶν πρώτην (κεφ. ΙΕ') ἀναφέρεται εἷς τῶν βασιλέων τούτων: Ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἔχρισε διὰ τοῦ Σαμουὴλ ὡς βασιλέα τὸν Σαοὺλ καὶ τοῦ ἔδωσε ἐντολὴν νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῶν Ἀμαληκιτῶν καὶ νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν ἀντίστασιν τὴν ὁποίαν ἀντέταξαν πρὸς τοὺς Ἰσραηλίτας ὅταν οὗτοι ἐπέστρεφον ἐκ τῆς Αἰγύπτου: «καὶ ἀπόκτεινε ἀπὸ ἀνδρὸς ἕως γυναικός, καὶ ἀπὸ νηπίου ἕως θηλάζοντος, καὶ ἀπὸ μόσχου ἕως προβάτου, καὶ ἀπὸ καμήλου ἕως ὄνου. Καὶ ἐπάταξε Σαοὺλ τὸν Ἀμαλὴκ» «καὶ συνέλαβε τὸν Ἀγὰγ βασιλέα Ἀμαλὴκ ζῶντα, καὶ πάντα τὸν λαὸν καὶ Ἰερὴμ ἀπέκτεινεν ἐν στόματι ῥομφαίας».

Ἀλλ' ὁ Σαοὺλ ἐφείσθη τοῦ βασιλέως «καὶ περιεποιήσατο τὸν Ἀγὰγ ζῶντα, καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν ποιμνίων καὶ τῶν βουκολίων καὶ τῶν ἐδεσμάτων καὶ τῶν ἀμπελώνων».

Ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἐθυμώθη: «παρακέκλημαι» (μετενόησα) λέγει πρὸς τὸν Σαμουὴλ «ὅτι ἐβασίλευσα τὸν Σαοὺλ εἰς βασιλέα, ὅτι ἀπέστρεψεν ἀπ' ὄπισθεν μου καὶ τοὺς λόγους οὐκ' ἐτήρησε».

Ὁ Σαοὺλ ἠθέλησε νὰ δικαιολογηθῇ «λέγων ὅτι τὰ ποίμνια καὶ τὰ βουκόλια διεφύλαξεν ἵνα τὰ θυσιάσῃ πρὸς τὸν θεόν». Ὁ Σαμουὴλ ὅμως τῷ ὑπέδειξε πρῶτον ὅτι «ἀκοὴ (ὑπακοὴ) ὑπὲρ θυσίαν ἀγαθὴν» καὶ κατόπιν ἐζήτησε νὰ προσαγάγουν τὸν Ἀγάγ: «καὶ προσῆλθε πρὸς αὐτὸν Ἀγὰγ τρέμων. Καὶ εἶπεν: Ἀγάγ, εἰ οὕτω πικρὸς ὁ θάνατος; καὶ εἶπεν Σαμουὴλ πρὸς Ἀγάγ· καθότι ἠτέκνωσε γυναῖκας ἡ ῥομφαία σου, οὕτω ἀτεκνωθήσεται ἐκ γυναικῶν ἡ μήτηρ σου. Καὶ ἔσφαξε Σαμουὴλ τὸν Ἀγὰγ ἐνώπιον Κυρίου ἐν Γαλγάλ».

Δὲν ἐξημμενίσθη ὅμως οὐδὲ μὲ τοῦτο ὁ Σαμουήλ. Ἐξαπέστειλεν τὸν Σαοὺλ εἰς τὸν οἶκόν του καὶ δὲν τὸν εἶδε πλέον, ἀρκεσθεὶς νὰ τὸν πενθήσῃ μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἄγαγα. Πόλις καὶ βασίλειον τῆς Αἰθιοπίας (παρὰ Πτολεμαίῳ).

Ἀγαγία. (Agagia). Σταθμὸς εἰς τὴν Λιβυϊκὴν ἔρημον, εἰς ἀπόστασιν 14 μιλίων περίπου Ν. Α. τοῦ Μπαρρανὶ καὶ 12 μιλίων ἀπὸ τῆς Μεσογείου. Ἐκεῖ πλησίον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1916 οἱ Ἄγγλοι ἐνίκησαν τοὺς Σενουσή.

ἀγαδά· (ἑβραϊστὶ Hagadda). Φιλολογικὸν εἶδος ἀκμάσαν ἐν Ἀνατολῇ, κυρίως παρ' ἑβραίοις καὶ κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοὺς πρώτους μετὰ τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ αἰῶνας. Ἡ ἀγαδὰ ἦτο δημοσία ὁμιλία γενομένη ὑπὸ λαϊκῶν ῥητόρων. Αἱ παροιμίαι, τὰ γνωμικά, οἱ μῦθοι, ἡ πολιτική, ἡ φιλοσοφία, ἡ θρησκεία, αἱ φυσικαὶ καὶ αἱ ἀπόκρυφοι ἐπιστῆμαι καὶ ἐν γένει πᾶν ὅ,τι ἀπασχολεῖ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν, διεπραγματεύοντο ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν ἀγορητῶν. Τὸ ἰδιαίτερον θέλγητρον τῆς ἀγαδὰ ὠφείλετο εἰς τὸν τρόπον τῆς διαχειρίσεως τῶν θεμάτων. Ἀκόμη καὶ τὰ σοβαρώτερα ἐπιστημονικὰ θέματα ἐκαρυκεύοντο μὲ ἄφθονον δόσιν ἀνατολικῆς φαντασίας. Ὁ ἀγαδιστὴς ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν γεγονότων, ἀλλὰ διὰ τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν θέλει νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτά. Εἰς τὸ αἴσθημα τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ διερμηνεύσῃ, ὑποτάσσει τὴν ἱστορίαν, τὰ γεγονότα, τὰ κείμενα, μὲ ἀπόλυτον εἰλικρίνειαν καὶ καλὴν πίστιν. Πιστεύει καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὰ ἑρμηνευτικά του ἐφευρήματα. Ἐνασχολούμενος εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δὲν διστάζει καθόλου διὰ τῆς ἀγαδὰ νὰ διαλευκάνῃ τὰ σκοτεινὰ σημεῖα καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὰ χάσματα. Ἔχει ἰδιαιτέρας πληροφορίας περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, περὶ τῆς ἀποστάσεως τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς, περὶ τοῦ ἀναστήματος τοῦ Ἀδάμ. Γνωρίζει τί ἔπραττεν ὁ Ἀβραὰμ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πατρός του καὶ εἰς ποῖον σχολεῖον ἐπήγαινε. Γνωρίζει διατὶ ὁ Μωϋσῆς ἦτο βραδύγλωσσος καὶ πῶς συμβαίνει ὥστε τὰ ἔτη τοῦ Ἀδὰμ προστιθέμενα εἰς τὰ ἔτη τοῦ Δαβὶδ (970+30) ν' ἀποτελοῦν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν 1000. Ἂν θέλῃ νὰ ἐξαγάγῃ ἰδικήν του ἔννοιαν ἔκ τινος φράσεως, ἀθροίζει τὴν ἀριθμητικὴν ἀξίαν τῶν γραμμάτων ἢ ἀποσυνθέτει τὰς λέξεις εἰς ἀκροστοιχίδας ἢ μεταβάλλει τὰ φωνήεντα κατ' ἀρέσκειαν. Οὐδεμία ἱστορικὴ ἢ ἄλλη δυσχέρεια δύναται νὰ τὸν ἀναχαιτίσῃ. Κατ' αὐτόν, τὸ βιβλίον τοῦ Ἰὼβ ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως· ὁ Κῦρος, ὁ Δαρεῖος καὶ ὁ Ἀρταξέρξης ἀποτελοῦν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Ἔχει καταλλήλους συμβουλὰς διὰ κάθε ζήτημα, συνταγὰς διὰ τὸν πονοκέφαλον ἢ τὸν κωλικόπονον, γνωρίζει τὸν τρόπον ν' ἀπομακρύνῃ τοὺς λυσσασμένους σκύλους, ἐξηγεῖ τὰ ὄνειρα, ἐξορκίζει τὰ κακὰ πνεύματα.

Αἱ παιδαριωδίαι αὐταὶ εἶναι τὰ παιγνίδια τῆς ἀγαδά, ἀλλ' ὅταν χειρίζεται ὑψηλὰ θέματα γίνεται σοβαρά, τρυφερά, φλογερὰ, παθητική. Ἡ ἀγαδά, εἰς τοὺς πρώτους ἰδίως αἰῶνας, εἶναι ἡ ἠχὼ τῶν σκέψεων, τῶν αἰσθημάτων, τῶν θλίψεων καὶ τῶν ἐλπίδων αἵτινες συνετάρασσον τὸν ἑβραϊκὸν λαόν. Ὁ ἀγαδιστὴς ἐγίνετο ὁ διερμηνεὺς τοῦ πλήθους τὸ ὁποῖον ἠκροᾶτο τοὺς λόγους του. Τὸ σοβαρώτερον πρόβλημα τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ ἦτο ἡ ἐθνική του ὑπόστασις, συνδεομένη στενῶς ἐν τῇ συνειδήσει του μὲ τὸ ὑψηλότερα φιλοσοφικὰ ζητήματα περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς ἀνθρωπότητος, τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, τῆς μελλούσης ἀνταποδόσεως, τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ συναδελφώσεως.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀπησχόλει κυρίως τὸν ἀγαδιστήν. Αὐτὸς διερμήνευε τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα τοῦ ὑπὸ τὸν ῥωμαϊκὸν ζυγὸν διατελοῦντος ἑβραϊκοῦ λαοῦ· αὐτὸς ἀναζωπύρωνε τὸ μῖσος κατὰ τοῦ δυνάστου· αὐτὸς ἐπρόλεγε τὴν πτῶσιν του εἰς περιφλεγεῖς προφητείας ἢ τοῦ ἐξηκόντιζε ἐπιγράμματα πλήρη ὑπαινιγμῶν, τῶν ὁποίων τὸ νόημα διέφευγε τὸν Ρωμαῖον κατάσκοπον ἀλλ' ὄχι καὶ τὸν ἑβραϊκὸν λαόν.

Ἡ ἀγαδὰ ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ὑπὸ ταπεινῶν λαϊκῶν ῥητόρων, οἵτινες δι' αὐτῆς ἀπέβησαν ἡ φωνὴ τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους.

Τὸ Ταλμούδ, τὰ ἀπόκρυφα βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἰς τὸ Midraseh φέρουν καταφανῶς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀγαδά. Ἐσθήρ, Ἰουδήθ, Τωβὶτ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀποκρύφων βιβλίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καθὼς καὶ αἱ διάφοροι ἀποκαλύψεις αἱ γραφεῖσαι πρὸ τοῦ χριστιανισμοῦ ἢ καὶ μετὰ τὴν διάδοσιν τούτου, εἴτε ὑπὸ ἑβραίων εἴτε ὑπὸ χριστιανῶν, ἀνήκουν εἰς τὸ φιλολογικὸν αὐτὸ εἶδος, τοῦ ὁποίου τὰ ἴχνη καὶ τὴν μεμακρυσμένην ἠχὼ συναντᾷ τις ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τὰς Συναγωγὰς καὶ τὰ καβαλιστικὰ βιβλία. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. V. Zuny, Gottesdienstliche Vorträge Berlin 1832. W, Bacher, Die agada der Tanaiten.

ἀγαδά (agada). Ἀρχαῖον αἰγυπτιακὸν καὶ ἀβυσσηνιακὸν μουσικὸν ὄργανον, ὀνομαζόμενον καὶ κβέτζ, καὶ ὁμοιάζον πρὸς τὸ γερμανικὸν φλάουτον κατὰ τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος καὶ τὸν ἦχον. Τὸ ὄργανον αὐτὸ ἀναφέρουν καὶ περιγράφουν διάφοροι ἱστορικοὶ τῆς Αἰθιοπίας. Ὁ Villoteau ὅμως ὅστις εἰδικῶς ἠσχολήθη μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν μουσικῶν ὀργάνων τῆς ἀνατολῆς, οὐδαμοῦ εὗρε στοιχεῖα πιστοποιοῦντα τὴν ὕπαρξιν τοιούτου ὀργάνου καὶ φρονεῖ ὅτι ἡ περιγραφή του ὑπὸ ἄλλων ἱστορικῶν εἶναι ἐλλιπὴς ἂν μὴ φανταστική.

Ἀγαδὲς (Agadés). Πόλις τῆς δυτικῆς Γαλλικῆς Ἀφρικῆς. Κάτοικοι 1.500. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς μεγάλης ὀάσεως τῆς Σαχάρας Ἀΐρ ἢ Ἀσμπέν, καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Σουδὰν εἰς Τριπολίτιδα. Σημαντικὸς διαμετακομιστικὸς σταθμὸς τοῦ ἐμπορίου τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Τὸ 1916, ὁ ἐν αὐτῷ ἐδρεύων Σουλτᾶνος τῆς Ἀσμπέν, Τεγκαμὰ προσεπάθησε ν' ἀποτινάξῃ τὴν Γαλλικὴν Κυριαρχίαν, συμβληθεὶς μετά τινος στασιαστοῦ Τουαρέγα, Καοσὰν ὀνόματι. Τὴν 13 Δεκεμβρίου 1916, ὁ Καοσὰν ἐπολιόρκησε τὸν στρατιωτικὸν σταθμὸν τοῦ Ἀγαδές, τὸν ὁποῖον κατεῖχε λόχος Σενεγαλέζων, ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ λοχαγοῦ Σαμπατιέ. Ἡ μάχη ὑπῆρξε πεισματώδης καί, κατ' ἀρχὰς ἡ νίκη ἔστεψε τὸ

Digitized by Google

ὅπλα τῶν στασιαστῶν. Χάρις ὅμως εἰς τὴν καρτερικότητα καὶ ἀντοχὴν τῶν γάλλων στρατιωτῶν, τὸ 'Αγαδὲς ἀντέσχε εἰς τὴν πολιορκίαν ἐφ' ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα, ἕως ὅτου ἦλθον ἐπικουρίαι γαλλικοῦ στρατοῦ. 'Ο Καοσὰν καὶ ὁ Τεγκαμὰ ἠναγκάσθησαν τότε νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν και νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ὄρη τοῦ Αἴρ, ἀποδεκατισθέντες ἀπὸ τὰ καταδιώκοντα αὐτοὺς γαλλικὰ στρατεύματα.

Ἡ πολιορκία τοῦ 'Αγαδὲς διήρκεσε 82 ἐν ὅλῳ ἡμέρας, ἂν δὲ ὁ Σαμπατιὲ ὑπέκυπτε εἰς τοὺς στασιαστάς, θὰ διεκινδύνευεν ὁλόκληρος ἡ γαλλικὴ δυτικὴ 'Αφρική.

'Αγαδὴ ἢ 'Αγάνη. 'Εκαλεῖτο οὕτω τὸ ἕνα τμῆμα τῆς ὑπὸ διώρυγος διχοτομουμένης ἀρχαίας Χαλδαϊκῆς πόλεως Σιππάρα. Τὸ ὄνομά της ἀνεκαλύφθη εἰς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφὰς ἐκ τῶν ὁποίων ἔγινε γνωστὸν καὶ ὅτι ὁ Ζαγοὺμ ἐβασίλευσεν εἰς ταύτην πρὸ τῆς ἱδρύσεως τοῦ Χαλδαϊκοῦ Κράτους (3.000 π. Χ.). 'Επὶ τῆς βασιλείας Σαργὼν τοῦ ἀρχαίου ἱδρύθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ βιβλιοθήκη χειρογράφων εἰς τὴν ἀναδίφησιν τῶν ὁποιων πολλὴν κατηνάλωσαν φαιὰν οὐσίαν οἱ 'Ασσύριοι σοφοὶ τοῦ 7ου π. Χ. αἰῶνος.

'Αγαδίδα. Λιμὴν τῆς 'Ινδικῆς, κείμενος (κατὰ Πτολεμαῖον) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ταποβράνης (Κεϋλάνης).

'Αγαδίρ. Πόλις τοῦ νοτιοανατολικοῦ Μαρόκου μὲ λιμένα ἐπὶ τοῦ 'Ατλαντικοῦ ὠκεανοῦ (1000 περίπου κάτοικοι). Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο Σάντα Κρούζ ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων, οἵτινες τὸ εἶχον καταλάβει καὶ ὀχυρώσει κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος. 'Αγαδὶρ ἢ Γαδὶρ ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ ἐξ ἐφόδου καταλαβόντος αὐτὸ βραδύτερον σουλτάνου τοῦ Μαρόκου Μουλάϋ Χαμήτ, σημαίνει δὲ ἡ λέξις τόπον ὀχυρὸν ἢ φρούριον.

Κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐν τῷ Μαρόκῳ διείσδυσιν, τὸ 'Αγαδὶρ δὲν εἶχε περιληφθῇ μεταξὺ τῶν λιμένων ἐκείνων τοῦ Μαρόκου, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπετρέπετο νὰ εἰσέρχωνται ἐλευθέρως πρὸς στάθμευσιν ἢ ἐμπορίαν τὰ ξένα πλοῖα. Ἡ ἰδιαιτέρα αὕτη κατάστασις προὐκάλεσε, περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1910, εἶδος τι ἐπεισοδίου μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας. Ἓν γαλλικὸν πολεμικὸν πλοῖον, τὸ καταδρομικὸν *Ντουσεϊλά*, ἀποσταλὲν εἰς τὰ μαροκινὰ παράλια πρὸς περιστολὴν τοῦ εἰς εὐρεῖαν κλίμακα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διεξαγομένου λαθρεμπορίου ὅπλων, ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ 'Αγαδίρ, ὁ δὲ κυβερνήτης του ἀντήλλαξε μετὰ τοῦ διοικητοῦ (πασᾶ) τῆς πόλεως ἐπίσκεψιν φέρουσαν καθαρῶς χαρακτῆρα φιλοφροσύνης. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐστερημένον σημασίας, καθόσον αἱ μαροκιναὶ ἀρχαὶ τοῦ 'Αγαδίρ, ὡς καὶ πάντες οἱ πληθυσμοὶ τοῦ μεσημβρινοῦ Μαρόκου, εἶχον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τηρήσει ἀπέναντι τῶν Εὐρωπαίων στάσιν ἐμπνεομένην ἐξ ἀπολύτου ξενοφοβίας. 'Ιδιαιτέρως ἐν Γερμανίᾳ τὸ πρᾶγμα ἐσχολιάσθη μετά τινος δριμύτητος, ὁ γερμανικὸς δὲ τύπος δὲν παρέλειψε νὰ προσδόσῃ εἰς αὐτὸ ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα, παρακινούμενος πιθανῶς εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν, αἵτινες ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἀποκλειστικὴν χρησιμοποίησιν τοῦ λιμένος.

Σχετικῶς δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι τῷ 1910, εἰς ἀντιστάθμισμα τῆς ἐν Μαρόκῳ γαλλικῆς ἐπιρροῆς, γερμανοί τινες κεφαλαιοῦχοι εἶχον ἐπιτύχει τὴν εἰς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ μαροκινοῦ Σουλτάνου ἀναγνώρισιν οἰκονομικῆς φύσεως προνομίων ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως τῆς χώρας. Μετὰ ἓν ἔτος, τὸν 'Ιούλιον τοῦ 1911 ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις, μολονότι ἡ προηγηθεῖσα γερμανογαλλικὴ παρεξήγησις εἶχεν ἀρθῇ δι' ἐπισήμων ἐν τῷ Ράϊχσταγ δηλώσεων τοῦ γερμανοῦ ἐπὶ τῶν 'Εξωτερικῶν ὑπουργοῦ Κίδερλεν Βαῖχτερ, ἀπέστειλεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ 'Αγαδὶρ τὸ πολεμικὸν «Πάνθηρ», τοῦ ὁποίου ὁ Κυβερνήτης ὑπεσχέθη εἰς τοὺς Μαροκινοὺς ἀρχηγοὺς τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γερμανίας ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἤθελον ἀποφασίσει ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὸν ὑπὸ τῶν Γάλλων ἀσκούμενον ἔλεγχον. Ἡ ἐνέργεια αὕτη παρώξυνε σημαντικῶς τὰς μεταξὺ Γαλλίας καὶ Γερμανίας σχέσεις, συνετέλεσε δὲ εἰς τὴν δημιουργίαν σοβαροῦ ζητήματος κινήσαντος ζωηρότατα τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Κυβερνήσεων τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων Παρ' ὀλίγον μάλιστα νὰ περιεπλέκετο ἡ κατάστασις ἀπὸ Διεθνοῦς ἀπόψεως εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε τὸ ζήτημα τοῦ 'Αγαδὶρ νὰ ἐχρησίμευεν, ὡς ἀφορμὴ ἐκρήξεως Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, ὡς τοῦτο συνέβη ἔτη τινὰ βραδύτερον συνεπείᾳ τοῦ ἐπεισοδίου τοῦ Σεραγιέβου. Μετὰ πολλὰς ὅμως καὶ μακρὰς διαπραγματεύσεις, τὰς ὁποίας μετ' ἐξαιρετικῆς συγκινήσεως παρηκολούθει ὄχι μόνον ἡ εὐρωπαϊκή, ἀλλὰ καὶ ἡ παγκόσμιος κοινὴ γνώμη, ἐπῆλθε σχετικῶς συμβιβαστικὴ λύσις, καθ' ἣν ἡ Γαλλία ἀπέκτησεν ἐν Μαρόκῳ ἐλευθερίαν κινήσεως ἐπ' ἀνταλλάγματι ἐκτάσεως ἐξ 100 χιλιάδων 'Αγγλικῶν τετραγωνικῶν μιλίων, περιελθούσης ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Κόγκου εἰς τὴν γερμανικὴν κυριαρχίαν.

ἀγαδιστής. 'Εκαλεῖτο ὁ ἑβραῖος δημόσιος ὁμιλητής, ἢ συγγραφεύς, ὁ διαχειριζόμενος τὰ ποικίλα θέματά του κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀγάδας. (Ἴδε λέξιν).

ἀγαζὶ ἢ ἀγααζί. Ὄνομα διδόμενον ἄλλοτε εἰς τὸ τμῆμα τοῦ ἀβησσυνιακοῦ ὀροπεδίου τοῦ ὁποίου αἱ κρημνώρειαι δεσπόζουν τῆς 'Ερυθρᾶς Θαλάσσης. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ οἱ ἰθαγενεῖς σήμερον δίδουν τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπὸ ἠλλοιωμένας μορφάς, εἰς διαφόρους φυλὰς τῆς Β. Α 'Αβησσυνιας. Κυρίως ὅμως ἡ λέξις 'Αγαζι χρησιμεύει ὅπως ὑποδεικνύῃ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν τῆς περιοχῆς αὐτῆς.

ἀγαθὰ (τὰ)· οὐσ. τὰ ὑπάρχοντα, τὰ πρὸς ἀπόλαυσιν χρήσιμα, τὰ ἀγαθὰ τοῦ βίου,-τῆς τύχης,-τῆς γῆς. Ἤδη ἀπὸ τὴν κλασικὴν ἐποχὴν εἶχε αὐτὸ τὸ νόημα: Ξενοφ. Κυρ. παιδ. δ', 4.4: «Ὅτι μεστὴ εἴη (ἡ χώρα) καὶ οἰῶν καὶ αἰγῶν καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ σίτου καὶ πάντων *ἀγαθῶν*. 'Ηρόδοτ. β' 172: «ἦν οἱ (=αὐτῷ) ἄλλα τε *ἀγαθὰ* μυρία, ἐν δὲ καὶ ποδονιπτὴρ χρύσεος». Λυσ. 138.32.

Εἰς τὴν κοινὴν ἐπεξετάθη περισσότερον: 'Ησαΐας α' 19: «ἐὰν θέλητε καὶ εἰσακούσητέ μου τὰ *ἀγαθὰ* τῆς γῆς φάγεσθε» Δευτερον. στ', 11: «οἰκίας πλήρεις πάντων *ἀγαθῶν*». Λουκ. ιβ', 19 «ψυχή, ἔχεις πολλὰ *ἀγαθὰ* κείμενα εἰς ἔτη πολλά» κτλ. ἐκ τῆς κοινῆς ἐπέρασεν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἀπόλυτα: αὐτὸς ἔχει τἀγαθὰ τοῦ Κροίσου. 2) ἡ καλὴ διάθεσις: εἶναι *στἀγαθά* του =εἶναι στὶς καλές του τὶς ὧρες. Παροιμ. 'Αρχ. «'Αγαθὰ Κιλικῶν» (ἔχει) ἐπὶ τῶν κακῶς πλουτισάντων. Κιλλικῶν ὁ Μιλήσιος ἐπρόδωσεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Περσῶν τὴν πατρίδα του Μίλητον. Εἰς ἀνταμοιβὴν ὁ βασιλεὺς τὸν κατέστησε πλούσιον. Οἱ σύγχρονοί του δὲν ἀπεθαύμασαν τὸν τρόπον τῆς εἰσόδου εἰς τὴν εὐμάρειαν καὶ διὰ τῆς ἀνωτέρω παροιμίας διαιώνισαν τὸ αἶσχος τῆς ἀτίμου πράξεως.

'Αγαθαγγελισταί· οἱ πιστεύοντες εἰς τοὺς χρησμοὺς τοῦ 'Αγαθαγγέλου.

'Αγαθάγγελος ἅγιος. Ἦτο Ρωμαῖος τὴν πατρίδα καὶ ἐπεστράφη εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος 'Αγαθαγγέλου, ἐπισκόπου 'Αγκύρας, ὅτε οὗτος ἦτο δέσμιος εἰς τὴν Ρώμην. 'Εβαπτίσθη δὲ μετ' ἄλλων ἐν τῇ φυλακῇ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κλήμεντος. Καὶ οἱ μὲν μετὰ τοῦ 'Αγαθαγγέλου βαπτισθέντες ἐθανατώθησαν, μόνος δὲ οὗτος ἐσώθη. 'Αναχωροῦντος δὲ τοῦ Κλήμεντος εἰς Ἄγκυραν, ἐπέβη ὁ 'Αγαθάγγελος τοῦ αὐτοῦ πλοίου καὶ ἀφίκετο ἐκεῖ μετ' αὐτοῦ. 'Εντοῦθα προσελθὼν πρὸ τοῦ σκληροῦ ἄρχοντος Λουκίου ὡμολόγησε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν μετὰ μεγίστου θάρρους. Τούτου δ' ἕνεκα ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν μετὰ τοῦ ἱερομάρτυρος Κλήμεντος τὸ 296 μ. Χ. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη αὐτοῦ τὴν 23 'Ιανουαρίου.

'Αγαθάγγελος. Οἰκουμενικὸς πατριάρχης (1826-1830). 'Εγεννήθη ἐν 'Αδριανουπόλει ἐκ Βουλγάρων γονεων, ὡς γράφει ὁ ἀείμνηστος Ηλίας Ταντα λίδης ἐν τῷ βιβλίῳ «Τὰ ἐν τῇ 'Αρμονίᾳ περὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ζητήματος» σελ. 76, Κων)πολις 1866, καὶ ἦν ἐγκρατὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ θύραθεν σοφίας. 'Εγίνωσκε καλῶς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς καὶ τὴν βουλγαρικήν, καὶ τὴν ρωσσικήν, καὶ τὴν τουρκικήν, καὶ τὴν γαλλικήν. Κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν ἐκάρη μοναχὸς ἐν τῇ μονῇ τῶν 'Ιβήρων τοῦ 'Αγίου Ὄρους. Διεκρίνετο διὰ τὸ κόσμιον καὶ τὴν σεμνότητα τοῦ ἤθους, καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐστηρότητα ἐν τῷ καθήκοντι. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1Θ αἰῶνος διωρισθη ἐφημεριος τῆς ἐν Μόσχᾳ ἑλληνικῆς κοινότητος ἢ μᾶλλον ἡγούμενος τοῦ 'Ιβηριτικοῦ μετοχίου. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1815 ἐξελέγη καὶ ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ϛ' μητροπολίτης Βελιγραδίου, τὸν δὲ Αὔγουστον τοῦ 1825 προήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν Χαλκηδόνος. Τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1826 ἐξ λέγη ὁ 'Αγαθάγγελος οἰκουμενικὸς πατριάρχης, παραιτηθέντος τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Χρυσάνθου. Κατὰ τὴν πατριαρχείαν τοῦ 'Αγαθαγγέλου ἐγένετο ἡ ναυμαχια τοῦ Ναυαρίνου, ἡ φυγὴ τῶν πρέσβεων τῶν τριῶν Δυνάμεων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος, καὶ ἡ τοῦτον ἐπακολουθήσασα εἰρήνη τῆς 'Αδριανουπόλεως (1829), τούτου δ' ἕνεκα οἱ Τοῦρκοι ἐξηγριώθησαν πάλιν σφόδρα ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, πρωτοστατοῦντος τοῦ χριστιανομάχου ὑπουργοῦ τῶν 'Εξωτερικῶν τῆς Τουρκίας Περτὲφ ἐφέντη. Πρὸς ἐξοικονόμησιν δὲ τῶν περιστάσεων ὁ πατριάρχης 'Αγαθάγγελος προσέλαβεν ὡς γραμματέα τοῦ πατριαρχείου τὸν Βούλγαρον Βασιλάκην Βούκαν, ὑπερήφανον, φιλόνικον, φιλότουρκον, καὶ μιαρὸν μὲν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ εὐτελοῦς αὐτοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ κολακείας ἐξοικονομοῦντα καλῶς τὰς δυσχειμέρους περιστάσεις. Οὗτος ἐξυπηρέτησε μὲν καλῶς τὸν πατριάρχην 'Αγαθάγγελον, ἀλλ' ἕνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων καὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ ἐπεβλήθη τοσοῦτον ἐπὶ τοῦ 'Αγαθαγγέλου, ὥστε κατέστη παραδυνάστης περιφρονῶν καὶ ὑβρίζων τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἰδίως «τοὺς λαϊκοὺς ἐπιτρόπους», οἵτινες ἀπετέλουν ἐθνικόν τι συμβούλιον καὶ διεχειρίζοντο τὰ οἰκονομικὰ τοῦ πατριαρχείου. Ἵνα δὲ ὁ μιαρὸς Βασιλάκης ᾖ ἀνενόχλητος ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας, ἐπωφελήθη τῆς αὐστηρᾶς διαταγῆς τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως πρὸς ἀναχώρησιν ἐκ Κων)πόλεως τῶν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐλθόντων χριστιανῶν, ἕνεκα τῆς ἐκ τοῦ ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου ἐλλείψεως τῶν τροφίμων, καὶ ἐξεδίωξε τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοὺς ἀργοῦντας κληρικοὺς καὶ ἐξαπέστειλε τοὺς ἕνεκα φόβου προστρέξαντας εἰς ταύτην ἀρχιερεῖς εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπαρχίας. 'Αλλ' ἡ τοιαύτη τυραννικὴ παραδυναστεία τοῦ Τουρκοβασίλη (ὠνομάζετο οὕτω διὰ τὰ φιλότουρκα αἰσθήματά του), ἐξήγειρε τὴν μῆνιν τῶν «λαϊκῶν ἐπιτρόπων» καὶ τῶν ἀρχιερέων κατὰ τοῦ ἐναρέτου γέροντος πατριάρχου 'Αγαθαγγέλου. Συνελθόντες οὗτοι τὴν 5 'Ιουλίου 1830 κατεβίβασαν τοῦτον τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐπιοῦσαν ἀνηγόρευσαν οἰκουμενικὸν πατριάρχην Κωνστάντιον τὸν ἀπὸ Σιναίου. 'Υπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ 'Αγαθαγγέλου ἐπλάσθη ἡ συκοφαντία ὅτι ἦν λίαν φιλοχρήματος, ἀλλ' ἡ ἰδιόχειρος διαθήκη αὐτοῦ, ἡ ἀνευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεσαιωνοδίφου κ. Μ. Γεδεὼν καὶ δωρηθεῖσα εἰς τὴν ἱερὰν Μητρόπολιν Βελιγραδίου, ἀποδεικνύει τὸ ἐντελῶς ἀβάσιμον τῶν κατηγοριῶν.

'Ο 'Αγαθάγγελος παυθεὶς τοῦ πατριαρχικοῦ Θρόνου μεταφέρεται εἰς Χαλκηδόνα καὶ τίθεται ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν ἱερέων τινῶν, ἐκεῖθεν δὲ ἐξορίζεται εἰς Καισσάρειαν. 'Επανελθὼν δ' ὕστερον ἐκ Καισσαρείας εἰς τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα 'Αδριανούπολιν ἐτελεύτησεν. Τοῦ 'Αγαθαγγέλλου ἐξεδόθη λόγος ἐπικήδειος εἰς τὸν Ζώην Καπλάνην, ἐκφωνηθεὶς ἐν Μόσχᾳ τὴν 22 Δεκεμβρίου 1806, κανονικαί τινες διατάξεις, ὡς περὶ προικοδοσιῶν, περὶ ἁγίου Μύρου (ὅτι μόνον τῷ οἰκουμενικῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ προνόμιον ἡ τούτου κατασκευὴ) κ. ἄ.

Π. Ε. Σ.

ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ, ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΦΗΜΟΣ «ΟΠΤΑΣΙΑ» ΤΟΥ

Πῶς αἱ περὶ ἀναστάσεως τοῦ Γένους προφητικαὶ ἐπαγγελίαι του ἀνεπτέρωσαν τὰς ἐλπίδας τοῦ ὑποδούλου ἑλληνισμοῦ καὶ ἐνίσχυσαν τὴν ἀπελευθερωτικὴν προσπάθειάν του.— Ἔντονοι καὶ πρωτότυποι χαρακτηρισμοὶ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν καὶ τῶν ἐστεμμένων τοῦ 18ου αἰῶνος.

Οὕτως εἶναι κοινῶς γνωστὴ προφητική τις συγγραφή, ἐκδοθεῖσα κατ' ἐπανάληψιν μετὰ τὴν σύστασιν τοῦ 'Ελληνικοῦ κράτους καὶ ἐπιγραφομένη «'Οπτασία τοῦ μακαρίου 'Ιερωνύμου 'Αγαθαγγέλου τοῦ ἐκ τῆς μοναδικῆς πολιτείας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου». Πρὸ τῆς εἰς βιβλίον ἐκδόσεως αὐτῆς, ἐν τῇ ἀπελευθερωθείσῃ 'Ελλάδι, ἡ προφητικὴ τοῦ 'Αγαθαγγέλου ὀπτασία ἦτο γνωστοτάτη εἰς τοὺς ἁπανταχοῦ Ἕλληνας ἐκ χειρογράφων ἐπιμελῶς κρυπτομένων ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ Τούρκου δεσπότου. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα, ἐν πολλοῖς παραλλάσσοντα, εἴτε ἐκ κακῆς ἀντιγραφῆς, εἴτε ἐκ σκοπίμου παρεμβολῆς χωρίων τινῶν ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων, ἐπληθύνθησαν ἀπὸ τῆς πρώτης κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 18ου αἰῶνος ἐμφανίσεως αὐτῶν, σημαντικῶς δὲ ἐπολλαπλασιάσθησαν κατὰ τὰ πρὸ τῆς 'Επαναστάσεως τοῦ 1821 ἔτη, ὡς καὶ μετέπειτα, μέχρι τῶν πρώτων χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος.

Ἡ χειρόγραφος αὕτη διάδοσις τῆς 'Οπτασίας τοῦ 'Αγαθαγγέλου ἐπέδρασε σπουδαίως ἐπὶ τοῦ φρονήματος τῶν ὑπὸ δουλείαν διατελούντων 'Ελλήνων, ἀναπτερώσασα καὶ ἐνισχύσασα ἀναμφισβητήτως τὰς ἐλπίδας αὐτῶν περὶ ἀπελευθερώσεως καὶ ἐπανακτήσεως τῆς ἐθνικῆς κληρονομίας. Αἱ περὶ ἀναστάσεως τοῦ Γένους προφητικαὶ ἐπαγγελίαι τοῦ 'Αγαθαγγέλου, ἔσχον ἰδιαζόντως εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ψυχῆς τῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους δεινὰ παθόντων 'Ελλήνων, τοῦτο δὲ ἀνομολογοῦν πάντες σχεδὸν οἱ γράψαντες ἱστορικῶς περὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 'Ελληνισμοῦ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος. Οὕτως, ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐν προκειμένῳ 'Οπτασίας, καίτοι πιθανώτατα δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον λίαν ἐθνωφελῶς ἐπετεύχθη διὰ τῆς διαδόσεως τοῦ ἔργου του, σημαντικῶς συνέβαλεν εἰς τὴν ἀναζωπύρωσιν τοῦ κατὰ τῆς τυραννίας τοῦ κατακτητοῦ ἐγερθέντος Ἔθνους.

Digitized by Google

Οἱ πιστεύοντες σήμερον ἔτι εἰς τὰ χρησμολογήματα τοῦ Ἀγαθαγγέλου, μολονότι ταῦτα, ἀπὸ τοῦ ἀδόξου ἰδίως τέλους τοῦ τερματισθέντος τῷ 1856 Κριμαϊκοῦ πολέμου, ἔπαυσαν τελείως ἔχοντα ῥοπὴν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος, εἶναι σχετικῶς εὐάριθμοι, συναριθμούμενοι πάντως μετὰ τῶν ἡμιμαθῶν καὶ τῶν τερατολόγων.

Διὰ τῆς λέξεως ἀγαθαγγελισμὸς νοεῖται σήμερον ἡ τάσις τοῦ ἀποδίδειν πίστιν εἰς τὰς ἐν γένει περὶ τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα στρεφομένας πολλὰς καὶ διαφόρους προρρήσεις, ἀγαθαγγελισταὶ δὲ ἀποκαλοῦνται οἱ τυχὸν δογματικῶς εἰς ταύτας πιστεύοντες καὶ περὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν ἀσχολούμενοι.

Ὑπῆρξε ποτὲ Ἀγαθάγγελος;

Τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὀπτασία τοῦ Ἀγαθαγγέλου» βιβλίον εἶναι συντεταγμένον εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν γέμουσαν βαρβαρισμῶν καὶ εἰς ὕφος μαρτυροῦν τὴν προσπάθειαν τοῦ γράψαντος ὅπως μιμηθῇ τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοὺς Προφήτας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἐν αὐτῷ ἀτέχνως ὅλως καὶ εἰς ἐπίτηδες ἀσαφῆ φράσιν προλέγονται δῆθεν αἱ τύχαι τῶν τῆς Δύσεως, τῆς Ρωσίας καὶ ἄλλων βορείων κρατῶν ἐπικρατειῶν, αὐτὴ δ' ἔτι ἡ πτῶσις τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ μετὰ τέσσαρας ἀπὸ ταύτης αἰῶνας ἀνάστασις αὐτοῦ, ὁπότε ὁ Θεὸς ἤθελεν ὑποτάξει «ἄπειρα ἔθνη» ὑπ' αὐτό.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου, ὡς ἐν προεισαγωγῇ ἀναφέρεται ὅτι τοῦτο συνεγράφη τῷ 1279 ἑλληνιστὶ ἐν Μεσσήνῃ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ Ἱερωνύμου Ἀγαθαγγέλου, «ὡς ἐκ Θεοῦ αὐτῷ ἀπεκαλύφθη», ὅτι δὲ εἶτα ἐξεδόθη εἰς ἰταλικὴν μετάφρασιν ἐν Μεδιολάνῳ τῷ 1555 ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Ἰακώβου τοῦ Παλαιώτου, ἐξ ἧς μεταφράσεως μεθηρμηνεύθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν τῷ 1751 ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θεοκλήτου Πολυειδοῦς, «χωρεπισκόπου Πολυανῆς καὶ Βαρδάρων, ναὶ μὴν καὶ τῆς ἐν Λειψίᾳ τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας ἐπόπτου τε καὶ συνηγόρου». Παρατίθεται ἀκολούθως «προσφωνητικὴ ἐπιστολὴ» τοῦ «ἑρμηνευτοῦ» Θεοκλήτου Πολυειδοῦς, δι' ἧς οὗτος ἀφιεροῖ τὴν ὡς παρ' αὐτοῦ ἑρμηνευθεῖσαν Ὀπτασίαν εἰς ἄγνωστον, οὗτινος τὸ ὄνομα ἤθελεν ἐνδεχομένως προστεθῆ κατὰ τὴν εἰς βιβλίον ἔκδοσιν αὐτῆς. Μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ γράψας λέγει τῷ προσφωνουμένῳ «Μὴ οὖν εἰς τὴν ποσότητα ἀποβλέψῃς, μᾶλλον δ' εἰς τὴν ποιότητα· θεῖον γὰρ τῷ ὄντι τὸ κειμήλιον καὶ θαυματουργοῦ ἁγίου τὸ προφερόμενον», προστίθεται ὅτι «οὐ πᾶσι δέδοται τὸ εἰδέναι τὰ τῆς δέλτου ταύτης», σημειοῦται δὲ ὅτι ὁ ὡς μεταφραστὴς παρουσιαζόμενος Πολυειδὴς ἔσχεν ὑπ' ὄψιν ἔκδοσιν τῆς Ὀπτασίας ἐν Πρασουΐκ (πιθανῶς Brunswick τῆς Β. Γερμανίας ἢ Prasuysch τῆς Πολωνίας) τῷ 1708. Παρὰ ταῦτα ὅμως, οὔτε χειρόγραφον τοῦ 13ου αἰῶνος ἢ τῶν μετέπειτα αἰώνων μέχρι καὶ τῶν μέσων τοῦ 18ου ἐσημειώθη ποτὲ ὑπάρχον ἔν τινι βιβλιοθήκῃ, οὔτε ὁ Ἱερώνυμος Ἀγαθάγγελος ἢ ὁ εἰς τὴν Ἰταλικὴν ὡς ὁ μεταφράσας αὐτὴν φερόμενος Ἰάκωβος Παλαιώτης μνημονεύονται παρ' ἄλλου πλὴν τοῦ περὶ αὐτῶν ἐν τῷ βιβλίῳ ποιουμένου λόγον Θεοκλήτου Πολυειδοῦς. Ἔκδοσις τῆς Ὀπτασίας ἰταλιστί, ἐν Μεδιολάνῳ τῷ 1555 γενομένη ἢ ἐν ἄλλῃ πόλει, κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἢ καὶ μετέπειτα, δὲν ἀνευρέθη, οὐδὲ μνημονεύεται ὑπὸ συγγραφέως τινὸς πλὴν τοῦ Πολυειδοῦς, εἰς ὃν καὶ μόνον δέον ἀδιστάκτως νὰ ἀποδοθῇ ἡ ἔμπνευσις πρὸς συγγραφὴν τῆς χρησμολόγου, ἀλλὰ καὶ χρηστολόγου ἔν τινι μέτρῳ Ὀπτασίας τοῦ Ἀγαθαγγέλου. Ἐκ τῆς ἐπισταμένης ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου σαφῶς προκύπτει, ὅτι τὰ περὶ τῆς ἀρχικῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, τῶν μεταφράσεων καὶ τῶν ἐκδόσεων ὑπὸ τοῦ Πολυειδοῦς λεγόμενα δὲν εἶναι ἀληθῆ καὶ ὅτι σκοπίμως οὗτος ἀνάγει τοῦτο εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου χρόνους, ἵνα ἐκ τῶν ὑστέρων ὡς ὄντως προφητικὸν κριθῇ καὶ τύχῃ καλῆς κατὰ συνέπειαν ὑποδοχῆς παρὰ τῶν συγχρόνων.

Τὸ πλεῖστον τῆς Ὀπτασίας, πλὴν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τοῦ α' κεφαλαίου ἐν ἀρχῇ, ἀναφαίρεται κυρίως εἰς ἱστορικὰ γεγονότα τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ δὴ μέχρι τῶν μέσων αὐτοῦ, ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Πολυειδὴς περιηγήθη διαφόρους χώρας τῆς Δύσεως, ἀσχολούμενος εἰς θρησκευτικὰς μελέτας καὶ συγγραφὴν σχετικῶν βιβλίων. Ἐκ τῆς ἐχθρικῆς τοῦ γράψαντος διαθέσεως κατὰ τῶν λατίνων καὶ τοῦ κατὰ τοῦ παπισμοῦ μίσους αὐτοῦ, κυρίων γνωρισμάτων τοῦ βιβλίου, ἀποδεικνύεται ἀναμφισβητήτως, ὅτι συγγραφεὺς αὐτοῦ εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ Πολυειδής, ὅστις καὶ εἰς ἄλλα συγγράμματα αὐτοῦ καταφέρεται τῆς ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας.

Ἡ προεισαγωγή.

Τὰ ἐν τῇ προεισαγωγῇ δηλούμενα: «Ἐγὼ ὁ ἀδελφὸς Ἱερώνυμος Ἀγαθάγγελος, ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος δοῦλος τοῦ Χριστοῦ, ἔγραψα μεθ' ὑγιοῦς γνώσεως δ ὁ εὐλογημένος Θεὸς ἐν τούτῳ τῷ ‚ασοθ' τῆς ἀπολυτρώσεως ἡμῶν ἔτει, ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, ἀπεκάλυψέ μοι ὡς ἕπεται σημειώσας ἐγγράφως μετὰ πάσης ταπεινότητος ὅπως διαμείνῃ εἰς τὴν μνήμην τῶν μεταγενεστέρων ἡ εἴδησις τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ κτλ.», ἐγράφησαν ἵνα στηρίξουν κατὰ βάσιν τὴν πλαστολογίαν τοῦ Πολυειδοῦς. Πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίσης σκοπὸν ἐν τῇ κυρίως εἰσαγωγῇ ἐπαναλαμβάνεται ἡ τοιαύτη ὡς παρὰ τοῦ Ἀγαθαγγέλου γινομένη δήλωσις διὰ τῆς φράσεως: «Ὁ δοῦλος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐγὼ ὁ Ἱερώνυμος Ἀγαθάγγελος, ὁμολογητής, ἱερομόναχος τῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου τάξεως γεγεννημένος ἐν Ρόδῳ τῆς Ροδονήσου τῷ οθ' ἔτει τῆς ἡλικίας μου,... ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ τοῦ Μαρτίου, ἐπονομαζομένῃ τῆς Ὀρθοδοξίας,... τῷ ἔτει ασοθ', ἐν Μεσσήνῃ τῆς Ἰταλίας εὑρισκόμενος,... εἰς αὐτὴν τὴν ἁγίαν Κυριακὴν πρὸς τὴν αὐγήν, ἤκουσά τινος τρομερωτάτης φωνῆς ἐξερχομένης ἐκ μέρους τῆς ἀνατολῆς, ὡς ἀπὸ λυπηρᾶς καὶ φρικτῆς σάλπιγγος θαλασσινῆς». Περαιτέρω ἀφηγεῖται ὁ Ἀγαθάγγελος, ὅτι νομίσας «ὡς ἔφθασεν ἤδη τὸ φοβερὸν τελευταῖον κριτήριον», ἐζήτει τὴν ἐξ ὕψους θείαν βοήθειαν, ὅτι δὲ ἀναθαρρήσας εἶτα ἤκουσε φωνῆς γλυκείας λεγούσης αὐτῷ «καθαρῶς» ταῦτα· «Ἱερώνυμε Ἀγαθάγγελε, μὴ φοβοῦ, ἀλλ' ἔξελθε τοῦ ταμείου σου, καὶ πορεύθητι εἰς τὸν παραθαλάσσιον κῆπον, καὶ ὅ,τι ἂν σοι ἀποκαλυφθῇ, γράψον ἐπὶ πίνακος καὶ πάντ' ἀκριβῶς ἐγχάραξον μέχρι κεραίας, ἵνα μὴ ἐξαλειφθῇ τὸ ὄνομά σου ἐκ τῆς βίβλου τῆς αἰωνίου ζωῆς».

Μεταβὰς εὐθὺς «κατὰ τὸν λόγον» εἰς τὸν κῆπον ὁ Ἀγαθάγγελος, εἶδεν ἐξαίφνης ὅτι «ἔπιπτον ἐξ οὐρανοῦ κεραυνοί, βέλη πύρινα καὶ ἔσταζεν ἀνθρώπινον αἷμα». Καὶ πεσών, ὡς λέγει, κατὰ γῆς ἐκάλυπτε τὸ πρόσωπόν του, διότι ὁ φόβος τοσοῦτον κατέλαβε τὰς «ζωτικὰς δυνάμεις» του, ὅσον οὐκ' ἠδύνατο πλέον εἰς ἑαυτὸν ἐλθεῖν. Ἀκολούθως ὅμως, ἔγνω ἑαυτὸν ἐνδυναμωθέντα ἐξ ἑτέρας τερπνοτέρας φωνῆς, ἥτις ἔλεγεν αὐτῷ οὕτως: Υἱὲ ἀνθρώπου, ἐγέρθητι καὶ βλέψον κατὰ ἀνατολάς, κατὰ δυσμάς, κατὰ μεσημβρίαν καὶ ἄρκτον, καὶ ὅ,τι ἂν σοι ἀποκαλυφθῇ, γράψον πιστῶς εἰς μνήμην καὶ γνῶσιν τῶν μετὰ ταῦτα πιστῶν». Ἐγερθεὶς δὲ «καὶ ἀναβλέψας κατὰ ἀνατολάς», εἶδεν ὁ Ἀγαθάγγελος «μορφὴν λέοντος κοιμωμένου καὶ ἡμικειμένου ἐπὶ χόρτων ὡραίων», καὶ ἐφοβήθη «ἀπὸ τῆς μεγαλοπρεποῦς θέας». Ὁ λέων οὗτος «ἐκράτει ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ διπλωμένον περγαμηνὸν ἐκ δέρματος προβάτου, δωρικῇ διαλέκτῳ γεγραμμένον εἰς κατανόησιν ἀνθρώπων», πλησιάσας δὲ ὁ Ἀγαθάγγελος, ἔκλινε τὰ γόνατά του «τοῦ ἀναγνῶναι», ὁπότε ὁ λέων ὁ κοιμώμενος ἢ θυμωμένος κατ' ἄλλην γραφήν, ὡμίλησε πρὸς αὐτὸν «πραέως» ὡς ἑξῆς: «υἱὲ ἀνθρώπου, ἀνάμεινον· πορεύθητι δὲ πρῶτον ἐν τῇ θαλάσσῃ καὶ λοῦσαι, εἶτα στρέέψας ἀνάγνωθι, ὅτι ἡ ἀνάγνωσις τῆς βίβλου διὰ σὲ ἐτηρεῖτο· δεῖ δὲ πρῶτον λουσθῆναι σε καὶ ἁγνισθῆναι, ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἀπὸ σοῦ ἡ μνήμη». Ὁ Ἀγαθάγγελος συνεμορφώθη πρὸς τὴν παραγγελίαν ταύτην τοῦ λέοντος, ὅτε οὗτος «ἁπλώσας τὸν περγαμηνὸν κατὰ γῆς», εἶπε: «ἀνάγνωθι, υἱὲ ἀνθρώπου, τὴν κατὸ τῆς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ θείαν κρίσιν, καὶ οὕτως ἀκριβῶς, ὅτι ἡ ἁμαρτία τοιούτου ἀγνώμονος λαοῦ βοᾷ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, ἧς ἕνεκα βιάζεται ὁ Θεὸς αὐτὸν κολάσαι».

Αἱ προφητεῖαι περὶ Βυζαντίου.

Μετὰ τὴν μακρολόγον ταύτην εἰσαγωγήν, ἐπὶ τῆς ὁποίας κυριώτατα ἠγωνίσθη νὰ στηρίξῃ ὁ Πολυειδὴς τὸ περαιτέρω εἰς δέκα κεφάλαια διῃρημένον κείμενον τῆς Ὀπτασίας, πιθανοποιῶν κατὰ δύναμιν αὐτήν, ἄρχεται μακρὰ σειρὰ προφητειῶν, μᾶλλον δὲ σκοτεινολογιῶν ὑπὸ συγκάλυμμα ἀλληγοριῶν, ἄλλων μὲν εὐκόλως νοουμένων, ἄλλων δὲ διαφόρους ἐπιδεχομένων ἑρμηνείας. Ἐν τῷ Α' κεφαλαίῳ προλέγεται δῆθεν ἡ πτῶσις τοῦ Βυζαντίου καὶ ἡ κατάλυσις τῆς Αὐτοκρατορίας διὰ τῆς ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ φράσεως «Κωνσταντῖνος ἤρξατο καὶ Κωνσταντῖνος ἀπολέσει τῆς Ἀνατολῆς τὸ Βυζαντινὸν Βασίλειον», μετ' ἀκριβείας ὁριζομένου καὶ τοῦ ἔτους τῆς Ἁλώσεως (1453) ὡς ἑξῆς: ἀρίθμησον ἀπὸ τοῦ πρώτου Κωνσταντίνου ἕως τοῦ δωδεκάτου ἀριθμοῦ τοῦ ὁμοίου ὀνόματος καὶ εὑρήσεις τὸν ἀριθμόν, ἐφ' ᾧ συμβήσεται· ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε, καὶ ἡ ὁρισθεῖσα ἐξακριβωμένως θεία βουλὴ ἀμετάθετος ἔσται. Ἀποπληρωθήσεται μὲν κατὰ τὴν τετάρτην ἑκατοντάδα, ἀπὸ τοῦ πεντηκοστοῦ δευτέρου ἕως τοῦ τρίτου, ἐφ' ᾧ ἔτει ἐκπεσεῖται τὸ ὑπέρογκον βασίλειον εἰς χεῖρας τῶν Σαρακηνῶν...».

Ἀκολούθως προλέγει ὁ συγγραφεὺς καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βυζαντίου μετὰ συμπλήρωσιν τεσσάρων ἑκατονταετηρίων ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς προρρήσεως δὲ ταύτης ἐβασίσθη ἡ πρὸς τὸ βιβλίον λαϊκὴ ἐκτίμησις, πιστευθέντος ἐπί τι διάστημα ὅτι ἡ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 εἰς ἐλεύθερον Κράτος ἀποκαιασταθεῖσα Ἑλλάς, θὰ περιελάμβανεν ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς, καὶ τὸ παλαιὸν Βυζάντιον, τῇ συνδρομῇ τοῦ «ξανθοῦ γένους» τῶν Ρώσσων, οἵτινες μετὰ τέσσαρας ἀκριβῶς ἀπὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως αἰῶνας εἶχον περιέλθει εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Τούρκους (Κριμαϊκὸς πόλεμος, 1853—1856). «Ἔσονται δὲ αἱ οἰκίαι διεφθαρμέναι, οἱ ἱεροὶ ναοὶ μεμιασμένοι καὶ οἱ πιστοὶ καταδεδιωγμένοι, ἕως τῆς ὀγδόης ἑκατοντάδος ἀποφασιστικῶς, ἐπειδὴ θέλει ὁ Θεός, ἵνα γνῷ ὁ λαὸς τὴν δικαιοσύνην του καὶ αἰσθανθῇ τὸ βάρος τῆς Παντοδυνάμου αὐτοῦ χειρός, καὶ μετανοήσῃ καὶ ἀναδράμῃ πρὸς αὐτόν, καὶ εὐδόκιμος εἶτα καὶ εὐπρόσδεκτος γένηται...»

Ἐν συνεχείᾳ ὁ γράψας τὴν ὀπτασίαν προφητεύει, ὅτι τὸ Βυζάντιον, ἀποτινάσσον τὸν ζυγὸν τοῦ κατακτητοῦ, θὰ ὑποτάξῃ πάλιν «νέα ἄπειρα ἔθνη καὶ πλεῖστα τῶν πρώτων», καταλήγει δὲ εἰς ἐμφαντικὴν ἐπανάληψιν τῆς προηγουμένης προρρήσεως, λέγων ὅτι, «ὥσπερ ὁ Ἰσραηλητικὸς λαὸς ἦν ὑπήκοος τῷ Ναβουχοδονόσορι, οὕτως ἔσται καὶ ὁ λαὸς οὗτος ὑποτασσόμενος τοῖς ἀσεβέσιν Ἀγαρηνοῖς, ἕως τοῦ διωρισμένου καιροῦ, καὶ διαμενεῖ αἰχμάλωτος ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἕως τετάρτης ὁλοπλήρους σχεδὸν ἑκατοντάδος». Ἀναγνώσας τὴν «μεγαλην ταύτην ἀπόφασιν,» ἔμεινεν ὁ Ἀγαθάγγελος «ὡς ἀναίσθητος λίθος ἀπὸ τῆς λύπης» καὶ «πεσὼν κατὰ γῆς μετὰ μεγάλου ὀλολυγμοῦ καὶ δακρύων,» ἔκλαιε «τὸν Βυζαντινὸν ἀφανισμόν.»

Αἱ περὶ τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης προφητεῖαι.

Ἀκολούθως ἠγέρθη «ἀπὸ τῆς φωνῆς ἑνὸς αἰδεσιμωτάτου γέροντος» καὶ ἀναβλέψας εἶδε γέροντά τινα «μακρολευκογένειον, ἡλιοπρόσωπον καὶ ἀκτινοβολοῦντα,» ὅστις ἥψατο τοῦ δεξιοῦ του ὤμου καὶ εἶπεν αὐτῷ εὐμενῶς· «ἔγειραι, υἱὲ ἀνθρώπου καὶ βλέψον πρὸς δύσιν, καὶ ὃ ἂν ἴδῃς, γράψον αὐτὸ εἰς μνήμην τῶν μεταγενεστέρων πιστῶν τοῦ Ἰησοῦ».

Ἀπὸ τοῦ μέρους τούτου τοῦ βιβλίου, αἱ δῆθεν προρρήσεις τοῦ Ἀγαθαγγέλου, στρέψαντος πλέον τὰ ὄμματα πρὸς δυσμάς, ἀναφέρονται κυριώτατα εἰς γεγονότα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς. Οὕτως ἀνέγνωσεν ὁ Ἀγαθάγγελος ἐπὶ μεμβράνης, ὡς ἀποκαλυφθέντα αὐτῷ παρὰ Θεοῦ, ἐν Λατινικῇ δὲ γλώσσῃ, ἥτις ἦτο ἐπίσημος γλῶσσα ἐν ταῖς χώραις τῆς Δύσεως τὰ κατὸ τὴν στέψιν, ὡς αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας τῷ 1520 Καρόλου τοῦ Ε', τοῦ ἐν Γάνδῃ (Κάδῳ, κατὰ τὸ βιβλίον) γεννηθέντος. Ἐπίσης ὅτι μοναχός τις «μετὰ καινῆς βίβλου καὶ καλάμου συνοδευόμενος,» δηλαδὴ ὁ Λούθηρος, παρὰ τὴν ἀποκήρυξιν καὶ τὴν καταπολέμησιν αὐτοῦ ὑπὸ Καρολου τοῦ Ε', θὰ παρέμενεν ἀκατάβλητος· ὅτι ὁ ἐκλέκτωρ τῆς Σαξωνίας, Μαυρίκιος θὰ «ὑπερησπίζετο τῶν ἔργων ἐκείνου'» ὅτι ὁ «ἰμπεράτωρ δηλ. ὁ Κάρολος Ε' θὰ παρῃτεῖτο καὶ θὰ ἐγίνετο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φίλιππος ὁ Β' «κάτοχος τοῦ ἱσπανικοῦ διαδήματος,» ὁ ἀδελφός του δὲ Φερδινάνδος «Καῖσαρ εἰς Γερμανίαν». Εἶτα αἱ προφητεῖαι περιστρέφονται εἰς τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Β' βασιλέως τῆς Ἱσπανίας, θανόντος τῷ 1700 ἄνευ Διαδόχου καὶ τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ ΣΤ', αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ὅστις κατέλιπε τὸν θρόνον εἰς τὴν θυγατέρα του Μαρίαν Θηρεσίαν (1740).

Ἡ πρὸς Ρώμην ἀποστροφή.

Εἰς τὸ κεφάλαιον Β', ὡς καὶ τὰ ἑπόμενα Γ' καὶ Δ', ὁ Ἀγαθάγγελος βλέπει τὴν Γερμανίαν διῃρημένην, «Γερμανία, Γερμανία, φεῦ Γερμανία! διότι σὲ βλέπω διαφωνοῦσαν.... καὶ πλήρη ἔχθρας», τὴν Σαξωνίαν (τὸ ψηφίον σ) καταστρέφουσαν τὴν «μεγαλοφροσύνην» τῆς Ρώμης, τὴν ἐξ αὐτῆς «τῆς αἱρετικῆς Γερμανίας» ἀνύψωσιν μετὰ ταῦτα τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἀψευδοῦς λατρείας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τέλος τὴν ταπείνωσιν τῆς ἀσεβοῦς καὶ ἀποστάτιδος Ρώμης. Ταύτην ἐννοῶν λέγει, «ὦ κενόδοξος πόλις! πάντως ἐβάφης ἀνθρωπίνῳ αἵματι· οἱ βασιλεῖς σου ἔχεον ποταμοὺς αἱμάτων διὰ τοῦ δικαίου μαρτυρίου καὶ οἱ πιστοὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς θύματα ἐν μακελλείῳ ἀγεληδὸν ἔτρεχον· ποῦ ἐστι νῦν ἡ εὐσέβειά σου, ποῦ ὁ ζῆλός σου;... Ὁ Θεὸς σὲ ἐγκατέλιπεν, ὁ Χριστὸς σὲ ἀπορρίπτει καὶ ὁ διάβολός σε κυριεύσει· αὐτός ἐστιν ὑπερήφανος, ὥσπερ σὺ καὶ ψεύστης. Σὺ γέγονας ἅλωμα ἐκείνου, θυγάτηρ αὐτοῦ καὶ παλλακίς. Διὰ τοῦτο, ὦ ἀσελγής, ἔσει καταπεπορνευμένη καὶ οὐδὲν ἡ ἀνατολὴ ταπεινώσει σε καὶ ἔσει αὐτῆς αἰχμάλωτος καὶ ὑποτεταγμένη...»

Ἡ Ρωσσία, τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ Ἑλλάς.

Τὸ Ε' κεφάλαιον ἀναφέρεται εἰς τοὺς πολέμους, Πέτρου τοῦ Μεγάλου πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σουηδίας Κάρολον τὸν ΙΒ' καὶ τοὺς Τούρκους, οἵτινες εἶχον συμμαχήσει μετὰ τοῦ Καρόλου. Τοῦτον αἰνισσόμενος ὁ Ἀγαθάγγελος, ὁι. καὶ τὴν φιλοξενίαν, ἣν εὗρε παρὰ τοῖς Τούρ-

Digitized by Google

κοις μετὰ τὴν ἐν Πουλτάβᾳ ἧτταν του, λέγει ὅτι ὁ «ἀετός», ἤτοι ὁ Πέτρος, «νικᾷ, κατοβάλλει, συντρίβει, καταφθείρει καὶ ταπεινοῖ τὸν ὑπερφίαλον Γότθον, ὅστις ὡς προπέτης φεύγων ἔντρομος, ἄποικος καὶ περιαλγής, ἀπόδημος τρέχει, ἐν πύλῃ ᾅδου εἰσέρχεται ζητῶν ἀπὸ τῶν βαρβάρων βοήθειαν ὡς ἀπεγνωσμένος...». Ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ λόγος γίνεται ἀλληγορικὸς καὶ περὶ τῆς συζύγου τοῦ Πέτρου Αἰκατερίνης τὴν ὁποίαν οὗτος «μετὰ τὸν ἀθέμιτον γάμον θεμιτῶς δεσμεῖται καὶ ἀνυψοῖ εἰς τὸν θρόνον», ὡς καὶ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ διὰ τῆς φράσεως: «ἄπνουν τὸ σῶμα καταλείπει ὁ πρὶν τῶν πολλῶν φόβος, καὶ ἰδοὺ οὕτω παύουσιν αἱ δόξαι αὐτοῦ, ἀμήν». Ἀκολούθως αἱ προρρήσεις περιστρέφονται εἰς τὴν ἀνάρρησιν Πέτρου τοῦ Β' καὶ Πέτρου τοῦ Γ' εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Ρωσίας, ἀμφοτέρων τούτων ἐγγόνων Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἀπέθανε τῷ 1730 καὶ ὁ δεύτερος τῷ 1762. Εἴς τινα χειρόγραφα τῆς Ὀπτασίας ἀναφέρονται καὶ δύο ἕτεροι Ρῶσοι αὐτοκράτορες ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα διάδοχοι τῶν προαναφερομένων, Πέτρος ὁ Δ' καὶ Πέτρος ὁ Ε', ἀνύπαρκτα πάντως πρόσωπα, περὶ ὧν οὐδεὶς ἀσφαλὴς λόγος ἐγένετο ἀρχῆθεν ἐν τῇ συγγραφῇ τοῦ Πολυειδοῦς. Μεταγενέστεροι ἀντιγραφεῖς ταύτης, ἐκ φιλορωσισμοῦ κινούμενοι, παρενέβαλον πρὸς διαβουκόλησιν τῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους στεναζόντων Ἑλλήνων τὰς ψευδοπροφητείας: «ὁ τέταρτος Πέτρος ἄρχεται τὰς δόξας ποιεῖν, ὁ δὲ πέμπτος εἰς Βυζάντιον μέλλει ἁπλῶσαι τὸ τοῦ Χριστοῦ νικητικὸν σημεῖον καὶ τῶν Ἰσμαηλιτῶν ἀφανίσει τὴν δύναμιν». Εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον εὑρίσκεται καὶ ἡ ποικιλοτρόπως ἑρμηνευθεῖσα ὑπὸ τῶν ἀγαθαγγελιστῶν περικοπὴ «εἶτα δ' ἀνεξακούστῳ ἀλαλαγμῷ τῆς δύσεως κυρώσει Παβάρῳ τὸ ἱμπέριον», διὰ τῆς ὁποίας ὑποδηλοῦται πράγματι ἡ τῷ 1742 ἀνακήρυξις ὡς αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Καρόλου τοῦ Ζ', υἱοῦ τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Βαυαρίας (Παβαρίας) Μαξιμιλιανοῦ. Οἱ ἀγαθαγγελισταί, συνδυάζοντες τὴν περικοπὴν ταύτην πρὸς τὰς μεταγενεστέρας ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ παρεμβολὰς τῶν φιλορώσων, γενομένας ἰδίως μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Βαυαροῦ (Παβάρου) ἡγεμονόπαιδος Ὄθωνος εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος, ὑπεστήριζον καὶ μέχρι τοῦ 1862, ὅτι οὗτος, ἂν μὴ ἄλλος τις τοῦ αὐτοῦ βαυαρικοῦ οἴκου βλαστός, θὰ ἀνέκτα τὸ «ἱμπέριον» τοῦ Βυζαντίου καὶ θὰ ἀνήρχετο εἰς τὸν ἑλληνικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾗ τὸ «νικητικὸν σημεῖον τοῦ Χριστοῦ» ἤθελεν ἀναλάμψει τῇ βοηθείᾳ τάχα τοῦ Ὀρθοδόξου τῶν Ρώσων μονάρχου. Τὸ χωρίον ἐν τῷ ὁποίῳ πάντα ταῦτα ἀτάκτως συμφύρονται, παραλλάσσει σημαντικῶς εἰς τὰ διάφορα χειρόγραφα καὶ τὰς παλαιοτέρας ἐκδόσεις τῆς «Ὀπτασίας», ἡ δὲ σκόπιμος ὑπὸ τῶν ψευδογράφων χρησιμοποίησις ἐν ταῖς παρεμβολαῖς σαφεστέρων καὶ οὐχὶ μυστηριωδῶς συγκεκαλυμμένων ἐκφράσεων εἰς πᾶν τὸ ἀφορῶν τοὺς Ρώσους, καθιστᾷ τὸ μέρος τοῦτο τῆς Ὀπτασίας καταφώρως τραγελαφικόν.

Ἐν συνεχείᾳ ἐξιστοροῦνται ἐν ἀλληγορικῇ ὁμοίως γλώσσῃ τὰ κατὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν ὡς βασιλέως τῆς Πολωνίας Αὐγούστου τοῦ Ϛ', ὅστις ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τῶν Ρώσων ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου του Στανισλάου Λεξτζύνσκι, φίλου τῶν Γάλλων, εἶτα δὲ τὰ κατὰ τὸν γάμον τῆς Οὐλρίκης Ἐλεονόρας, μικροτέρας ἀδελφῆς καὶ διαδόχου Καρόλου τοῦ ΙΒ', μετὰ τοῦ Φρειδερίκου τῆς Ἔσσης-Κάσσελ, ὅστις ἀνεδείχθη τῷ 1720 βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, παραιτηθείσης ὑπὲρ αὐτοῦ τῆς Οὐλρίκης. Τοῦτον ὑπαινίσσεται ὁ Ἀγαθάγγελος λέγων· «ἰδοὺ εἶδον ἐγειρόμενον ταπεινὸν καὶ εὐτελὲς ὑποκείμενον... γίνεται ἡγεμὼν καὶ δεσπότης... καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸν ἄκρον βαθμὸν ὁ ἀγνώμων ἰδιότης εἰς τὰ πρωτεῖα ἀνάγεται· ὢ γυναικεία παράλογος πλάνη! γίνεται τύραννος, καὶ ἀκορέστῳ ἀλαζονείᾳ ὁ φαῦλος μεγαλοφρονεῖ καὶ πλάττει ἰδέαν ἕως τοῦ ἐσχάτου οὐρανοῦ· ἀλλά τί; πίπτει ὁ δυστυχὴς ἀπὸ τοῦ θρόνου εἰς κοπρίαν...».

Ὦ ἀθλία Ἀουστρία!

Εἰς τὸ Ϛ' κεφάλαιον ὁ συγγραφεὺς ἐμφανίζει ἐν ἀρχῇ τὸν Ἀγαθάγγελον ἀφηγούμενον ὅτι ἤκουσε φωνῆς ἀγγέλου λεγούσης οὕτως: «υἱὲ ἀνθρώπου, ἀνάβλεψον, ἀνάβλεψον πρὸς ἄρκτον, καὶ ἴδε πῶς τὰ μέγιστα βασίλεια ἀποστατοῦσι τοῦ δυτικοῦ ρωμανικοῦ δόγματος, καὶ καταφρονήσουσιν αὐτό, καὶ γενήσονται ἐχθροὶ θηριώδεις», ἀμέσως δ' εἶτα ὁραματιζόμενον τὰ κατὰ τὸν πόλεμον περὶ διαδοχῆς τοῦ αὐστριακοῦ θρόνου (1741—1748), τὴν εἰσβολὴν Φρειδερίκου τοῦ Β', βασιλέως τῆς Πρωσσίας, εἰς τὴν Σιλεσίαν, τὴν ἐπακολουθήσασαν ἧτταν τῆς «Αουστριακῆς γυναικὸς» δηλ. τῆς αὐτοκρατείρας Μαρίας Θηρεσίας, τὴν κατ' αὐτῆς συμμαχίαν τῶν γάλλων μετὰ τῶν ἰσπανῶν καὶ τῶν βαυαρῶν καὶ τὰ παθήματα ἐν γένει τῆς Αὐστρίας κατὰ τὸν ῥηθέντα μέγαν πόλεμον. «Ὦ προγενεὰ καὶ ἀπογενεὰ Ἀουστρία!... ὄψει ἀποστατοῦντας τοὺς λαούς σου... βλέπω ἀδυνατοῦσαν τὴν μεγαλειότητά σου, ἐξηρθρωμένην τὴν ἐξουσίαν σου... καὶ τελευτῶσαν τὴν διαδοχήν σου εἰς μόνην γυναῖκα. Ὁ ἔχων τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας ἐν χειρί... βάλλει σε εἰς τὴν γῆν καὶ συντρίβει σε καθάπερ πίνακα καὶ πήλινον σκεῦος· ὑπνώσας γὰρ ὡς μεμεθυσμένη ἀπὸ τοῦ γλεύκους τοῦ λοιμώδους ποτηρίου τῆς ὑπερηφάνου πόρνης, καὶ ὁμοία ἐκείνης μοιχαλὶς γέγονας· σὺ νομίζεις ὡς εὑρέθης ἔν τινι ὀνείρῳ, ἀλλ' ὅμως ἐξύπνησας καὶ κοιμᾶσαι ὄμμασιν ἀνοικτοῖς· οἱ καπνοὶ τῆς μοιχείας σου σκοτίζουσί σε, καὶ τὸν νοῦν σου θολοῦσι, καὶ οὐκ ἐξυπνήσεις πρὶν τοῦ καιροῦ τῆς ἐρημώσεώς σου, εἰς ὃν θεωρήσεις τὴν καταφθοράν σου... ἀφεθήσεται ὁ οἶκός σου ἔρημος... ἕως οὗ ψαλεῖς τὸ εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὢ ἀθλία Ἀουστρία, ἀμήν». Τὰ κατὰ τὸν αὐστριακὸν περὶ διαδοχῆς πόλεμον συνεχίζονται ἐν τῷ Ζ' κεφαλαίῳ, γίνεται δὲ ἐν αὐτῷ λόγος περὶ Καρόλου τοῦ Ζ', ἀνακηρυχθέντος αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας τῷ 1742 τῇ βοηθείᾳ τῶν Γάλλων, νικηθέντος δὲ εἶτα ὑπὸ Γεωργίου Β' τῆς Ἀγγλίας, ὅστις ἦτο σύμμαχος τῆς Μαρίας Θηρεσίας, καὶ ἀποθανόντος τῷ 1745: «Καὶ εἶδον τὸν αὐτὸν βασιλέα ἐν τῇ ὁλοπληρεῖ ἑβδόμῃ ἑκατοντάδι, μετὰ τὸν τεσσαρακοστὸν ἀριθμόν, συνθήκας τελεῖν εἰς Γαλλίαν... Μετὰ ταῦτα στρέφεται ἡ σφαῖρα, καὶ πίπτει κατὰ γῆς ὁ ἰσχυρότερος». Ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ ἀναφέρεται καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδος ὁ Ϛ', πολέμιος τῆς Μαρίας Θηρεσίας, ἀπὸ τοῦ Κράτους τῆς ὁποίας κατώρθωσεν οὗτος νὰ ἀποσπάσῃ ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ του ἱμφάντου δὸν Φιλίππου τὸ δουκάτον τῆς Πάρμας (1748). Ἐνταῦθα ὁ γράψας ποιεῖται λόγον καὶ περὶ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διαδόχου Φερδινάνδου τοῦ Ϛ', τοῦ βασιλέως Καρόλου τοῦ Γ', ὅστις ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ Ἰσπανικοῦ θρόνου τῷ 1759, καταλιπὼν τὴν βασιλείαν τῆς Νεαπόλεως, ἣν κατεῖχε κληρονομικῶς, τῷ υἱῷ του Φερδινάνδῳ τῷ Δ'.

Ἐν τέλει τοῦ κεφαλαίου τούτου τῆς Ὀπτασίας, ὁ γράψας ὁμιλεῖ καὶ πάλιν περὶ τῆς νίκης τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Βυζαντίου «Ἀνυψωθήσεται ἡ ὀρθόδοξος πίστις καὶ σκιρτήσει αὕτη ἐξ ἀνατολῆς πρὸς δυσμάς, ἵνα μακαρίζηται· φρίξουσιν οἱ βάρβαροι, καὶ ὅλως τρέμοντες κατὰ κεφαλὴν ταχέως ἀποφεύξονται, ἐγκαταλείποντες τὴν μητρόπολιν τοῦ κόσμου· τότε ὁ Θεὸς ἔσται δοξαζόμενος, καὶ ὄψονται οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔργα τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ. Οὕτω γένοιτο, γένοιτο καὶ οὕτως ἔσται, ἀμήν».

Ἐν τῷ Η' κεφαλαίῳ ὁ Ἀγαθάγγελος ἀκούει «φωνῆς ἐρχομένης ἀπὸ τῆς Ἄρκτου» καὶ λεγούσης διάφορα κολακευτικὰ περὶ τῆς Ρωσσίας καὶ τῶν πολέμων αὐτῆς πρὸς τοὺς «Ἀγαρηνούς» καὶ ἄλλα ἔθνη. Ἐν τῷ Θ' ἐξιστοροῦνται διάφορα γεγονότα τοῦ βίου τῆς «ἀνησύχου» Πολωνίας κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα καὶ προλέγονται αἱ τύχαι της, ἐν τῷ Ι' δέ, τῷ τελευταίῳ, ἀποκλειστικῶς σχεδὸν γίνεται λόγος περὶ τῆς Γερμανίας, τῶν πολέμων τῶν ἡγεμόνων αὐτῆς, μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσὴφ τοῦ Α' (1745), ἰδίως δὲ Καρόλου τοῦ Ϛέ, τελευταίου ἐξ ἀρρενογονίας ἀπογόνου τοῦ ἀψβουργικοῦ οἴκου.

Τὸ βιβλίον καταλήγει ἐν τῷ Ι' τούτῳ κεφαλαίῳ εἰς προρρήσεις περὶ τῆς ταπεινώσεως τῆς παπικῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ θριάμβου τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὡς καὶ εἰς χρησμολογίας περὶ ἐξολοθρεύσεως τῶν ἀπίστων: «Τὸ ἀσεβὲς τοῦ διαβόλου σχολεῖον, τὸ ἐν ἀνθρώποις φαινόμενον ὅσιον, ἰδοὺ πάμπαν ἀφανισθήσεται.... δεῦτε, δεῦτε, ὦ γένος εὐσεβές, ἀγαλλιᾶσθε ἐν ψαλτηρίῳ καὶ κιθάρᾳ, ἐν τυμπάνοις, ἀλαλαγμοῖς τε καὶ σάλπιγξιν.... Καὶ ἰδοὺ πλῆθος μέγα στρατιᾶς οὐρανίου ἤγαγον τὸν μέγαν δράκοντα, καὶ ἔδησαν δειναῖς νευραῖς, καὶ ἔρριψαν αὐτὸν ἐν τῷ ταρτάρῳ τῆς καμίνου τοῦ πυρός...»

Αἱ προθέσεις τοῦ συγγραφέως.

Ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἀναγνώσεως τῆς Ὀπτασίας τοῦ Ἀγαθαγγέλου σαφῶς προκύπτει, ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτῆς Πολυειδὴς δὲν ἔγραψεν αὐτὴν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα σχεδίων τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον ἐκ μίσους πρὸς τὴν παπικὴν ἐκκλησίαν ὁρμώμενος προέβη εἰς τὴν πλαστουργίαν τῶν ἀγαθαγγελικῶν χρησμῶν. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας Ἐλισάβετ (1741-1762) αἱ ἐνέργειαι πρὸς διάδοσιν τοῦ φιλορρωσισμοῦ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εἶχον ἐξασθενίσει σημαντικῶς, ὁ Πολυειδὴς δέ, γράφων τότε τὴν Ὀπτασίαν, δὲν εἶχε πιθανώτατα ἰδιαίτερόν τινα λόγον ὅπως ἐνισχύσῃ τὴν πρὸς τοὺς Ρώσους ἑλληνικὴν φιλίαν. Οὕτος ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ οὐδένα λόγον ποιεῖται περὶ τῶν Ρώσων ὡς μελλόντων νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Τούρκους ἐκ Βυζαντίου, διότι ἀναμφισβητήτως τὰ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης φιλορρωσικὰ χωρία τῆς Ὀπτασίας εἶνε παρεμβολαὶ μεταγενέστεραι. Ὁ Πολυειδὴς ἀναφέρει τοὺς Ρώσους μετὰ πολλῆς πρὸς αὐτοὺς συμπαθείας λόγῳ τῆς ὀρθοδοξίας των, μᾶλλον δὲ ἐπὶ φιλογερμανισμῷ διακρίνονται χωρία τινὰ τῆς συγγραφῆς του, καθόσον περὶ τῆς Γερμανίας, καίτοι αἱρετικῆς κατ' αὐτόν, μετ' εὐμενείας ἐκφράζεται, παρ' αὐτῆς προσδοκῶν τὴν τιμωρίαν τῆς Ρώμης: «Γερμανία,...οὐ ἀπολέσεις τὴν λατινικὴν ἔπαρσιν καὶ βλέψεις τὴν ἀλαζονείαν αὐτῆς τεταπεινωμένην...».

Τὸ χρησμολόγιον τῆς ἀγαθαγγελικῆς ὀπτασίας ἀναφέρεται μὲν ἐνιαχοῦ εἰς τὰς τύχας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Βυζαντίου μετὰ τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτοῦ, πάντοτε ὅμως ἐν σχέσει πρὸς τὴν ταπείνωσιν τῆς «ἀποστάτιδος» παπικῆς ἐκκλησίας ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι μᾶλον θρησκευτικὸς φανατισμὸς ἢ φιλοπατρία παρώρμησε τὸν Πολυειδῆ εἰς τὴν συγγραφήν του. Ὡς δὲ συνέβη διὰ διαφόρους χρησμοὺς ἢ προρρήσεις τῶν πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνων, ὡς καὶ τὸν μετ' αὐτήν, οὕτω καὶ ἡ πλαστουργία τοῦ Πολυειδοῦς δὲν ἐκρίθη ἀναξία νοθεύσεως καὶ παρερμηνείας ὑπὸ ἑλλήνων φιλορώσσων, ἐκ συμφέροντος ἢ ἐξ ἁγνῆς φιλοπατρίας ὁρμωμένων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ Ὀπτασία τοῦ Ἀγαθαγγέλου ἐπὶ αἰῶνα καὶ πλέον ἐθεωρεῖτο ἐθνικὸν εὐαγγέλιον, ὡς δὲν ἤλπιζε βεβαίως ὁ συγγράψας καὶ μὴ δημοσιεύσας αὐτὴν διὰ τοῦ τύπου Πολυειδής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πρώτη ἔκδοσις τῆς «Ὀπτασίας» εἶναι πιθανῶς ἡ ἐν Ἀθήναις τῷ 1837 γενομένη τύποις Ἀνδρέου Κορομηλᾶ, καίτοι ἐν ταύτῃ δηλοῦται ὅτι προηγήθη αὐτῆς ἄλλη. Ἡ ἔκδοσις αὕτη, σπανιωτάτη σήμερον, ἐπιγράφεται «Χρησμοὶ τοῦ Ἀγαθαγγέλου», ἐγένετο δὲ ἐκ χειρογράφου προφανῶς περιέχοντος πολλὰ καὶ χονδροειδῆ ἀντιγραφικὰ σφάλματα, ἅτινα ὁ διὰ τῶν γραμμάτων Ο. Ι. Κ. ἐν αὐτῇ σημειούμενος ἐκδότης ἀδικαιολογήτως ἐσεβάσθη. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Π. Δ. Στεφανίτζη, Λευκαδίου, μετὰ ἓν ἔτος (1838) ἐκδοθεῖσα «Συλλογὴ διαφόρων προρρήσεων», περιλαμβάνει ἐν τέλει πλῆρες καὶ ἀπηλλαγμένον οὐσιωδῶν σφαλμάτων κείμενον τῆς Ὀπτασίας «ὁλοκληρωθείσης ἐκ δώδεκα παλαιῶν χειρογράφων». Περὶ τοῦ συγγραφέως Θεοκλήτου Πολυειδοῦς ὀλίγιστα μόνον γνωρίζομεν, ταῦτα δὲ ἐκ τοῦ ἀξιολόγου συγγράμματος τοῦ Σιατιστέως Γεωργίου Ζαβίρα «Νέα Ἑλλὰς ἢ ἑλληνικὸν θέατρον, ἤτοι ἱστορία τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων τῶν μετὰ τὴν θλιβερὰν τοῦ γένους ἡμῶν κατάπτωσιν ἀκμασάντων», τοῦ τῷ 1872 ἐν Ἀθήναις ὑπὸ Γ. Κρέμου ἐκδοθέντος. Ὁ Ζαβίρας ἀναφέρει τὸν Πολυειδῆ ὡς «ἀρχιμανδρίτην Πολυανῆς καὶ μέγαν ἐκκλησιάρχην ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει, περιηγηθέντα χάριν σπουδῆς διαφόρους εὐνοουμένας χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ εἰδήμονα τῆς ἑλληνικῆς, λατινικῆς καὶ γερμανικῆς». Κατὰ τὸν Ζαβίραν, ὁ Πολυειδὴς μετέφρασεν «εἰς πεζὴν φράσιν», τὰς προρρήσεις τοῦ Ἀγαθαγγέλου, συνέγραψε δὲ λατινιστὶ καὶ γερμανιστὶ διάφορα βιβλία περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν δογμάτων τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ἐξ ὧν τὸ ἐπιγραφόμενον «Sacra tuba fidei» («Ἱερὰ σάλπιγξ πίστεως») ἐξέδοθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν γερμανικῇ μεταφράσει τῷ 1736. Τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ Πολυειδοῦς ἐπαναλαμβάνονται ἐν τῇ «Νεοελληνικῇ Φιλολογίᾳ» τοῦ Κ. Σάθα.

Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ἀγαθάγγελος. Ἀρμένιος ἱστοριογράφος τοῦ 4ου αἰῶνος μ. Χ., γραμματεὺς Τιριδάτου 2ου τοῦ Μεγάλου, πρώτου χριστιανοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας. Ἐγεννήθη πιθανῶς εἰς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς μεθορίου τῶν βυζαντινῶν κτήσεων Συνέγραψεν «Ἱστορίαν τοῦ βασιλείου τοῦ Τιριδάτου καὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Φωτοδότου», τῆς ὁποίας τὸ κείμενον περιεσώθη μέχρις ἡμῶν ἀρμενιστὶ καὶ ἑλληνιστί, ἀλλὰ τόσον σοβαρῶς ἠλλοιωμένον, ὥστε ν' ἀμφιβάλλῃ τις ἂν πρόκειται πράγματι περὶ τῆς ἀρχικῆς συγγραφῆς τοῦ Ἀγαθαγγέλου. Ἐν τούτοις οἱ Ἀρμένιοι περὶ πολλοῦ ποιοῦνται τὴν ἱστορίαν ταύτην, τὴν ὁποίαν θεωροῦν ὡς τὸ ἀρχαιότερον μνημεῖον τῆς ἱστορίας των.

ἀγαθαία ἡ οὐρανία (agathaea caelestis γαλλιστὶ Celestine). Φυτὸν ποῶδες, τῆς τάξεως τῶν συνθέτων, κοσμητικόν, παράγον ἄνθη χρώματος κυανοῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομά του. Εἶναι ἰθαγενὲς τοῦ Μεξικοῦ, εὐδοκιμεῖ δὲ εἰς θερμὰ κλίματα καὶ πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς ἢ μοσχευμάτων.

ἀγαθάρχης· μία ἀπὸ τὰς προσηγορίας τοῦ Θεοῦ ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως. Πατρ. Migne τομ. ρμ'. σελ. 768.

ἀγαθαρχία· 1) τὸ ἔχειν ἀγαθὰς ἀρχάς· 2) ἐκκλησ. ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγαθοῦ=ἡ θεότης.

Ἀγαθαρχίδας· στρατηγὸς Κορίνθιος. (Θουκιδ. β' 83).

Ἀγαθαρχίδης. Κνίδιος ἱστορικός, ρήτωρ

Digitized by Google

καὶ γεωγράφος ἀκμάσας περὶ τὸ 160 π. Χ., κατὰ τοὺς χρόνους Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος καὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ. Ἦτο, κατὰ τὰ λεγομενα τοῦ Στράβωνος, ὀπαδὸς τῆς περιπατητικῆς σχολῆς. Συνέγραψε τὰ ἑξῆς βιβλία: «Περὶ Ἀσιας» εἰς 10 βίβλια, «Περὶ Εὐρώπης» εἰς 49 βιβλια. «Περὶ Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης» εἰς 5 βιβλία καί, τέλος, πεντάτομον πραγματείαν περὶ Τρωγλοδυτῶν. Ἀλλ' ἐξ ὅλων αὐτῶν σώζονται μόνον τμήματα ἐκ τοῦ ἔργου του «περὶ Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης» περιέχοντα ἐνδιαφερούσας πληροφορίας διὰ τοὺς Σαβίνους καὶ ἄλλους λαοὺς τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας. Ὁ ἱστορικὸς οὗτος φαίνεται ὅτι ἦτο ὁ πρῶτος Ἕλλην συγγραφεὺς ὁ ὁποῖος ἐγνώρισεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῶν περιοδικῶν πλημμυρῶν τοῦ Νείλου.

ἀγαθαρχικός· 1) ὁ ἔχων ἀγαθὰς ἀρχάς. 2) ἐκκλησ. ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγαθοῦ, εἰς τὴν θεότητα.

Ἀγάθαρχος· υἱὸς τοῦ Σαμίου Εὐδήμου. Διάσημος ζωγράφος σύγχρονος τοῦ Ζεύξιδος καὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου. Αἱ τοιχογραφίαι του ἐν τῷ μεγάρῳ τοῦ τελευταίου ἐθεωροῦντο ἀριστουργήματα ζωγραφικῆς καὶ διακοσμητικῆς. Ἐν τούτοις, ὡς μανθάναμεν ἔκ τινων ἀρχαίων συγγραφέων, ὁ Ἀγάθαρχος δὲν ἠρέσκετο εἰς τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐργασίαν, καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης τὸν εἶχε κρατήσει αἰχμάλωτον ἐν τῇ οἰκίᾳ του μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῆς διακοσμήσεως. Κατ' ἄλλους, ὁ Ἀλκιβιάδης τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον τοῦτο· διότι ὁ ζωγράφος εἶχε διαφθείρει τὴν ἐρωμένην του.

Κληθεὶς νὰ ζωγραφήσῃ τὰ σκηνικὰ τῶν τραγῳδιῶν τοῦ Αἰσχύλου ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τοὺς νόμους τῆς προοπτικῆς, κατὰ δὲ τὸν Βιτρούβιον εἶνε ὁ πρῶτος ἐφαρμόσας αὐτοὺς εἰς τὴν σκηνογραφίαν.

Ὁ Ἀγάθαρχος ἔγραψε καὶ πραγματεῖον περὶ τῆς σκηνογραφικῆς τέχνης. Ὑπάρχουν οἱ ὑποστηρίζοντες, ὅτι ὁ ζωγράφος τοῦ Ἀλκιβιάδου δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ζωγραφήσαντα τὰ σκηνικὰ τοῦ Αἰσχύλου.

Ἀγαθάτικα. Χωρίον τῆς κοινότητος Γαΐου τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτοικοι 83.

Ἀγάθεια. Ἀρχαία πόλις τῆς Φωκίδος.

ἀγαθείκελος· (ἀγαθῷ εἴκελος=ὅμοιος)· ὁμοιάζων πρὸς ἀγαθόν, ὁμοιάγαθος, ὥσπερ ἀγαθός, *σὰν καλός*.

ἀγαθεργάτης. ὁ ἐργάτης τοῦ ἀγαθοῦ, ὁ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος. (Θ. Λάσκαρης).

ἀγαθεργοδότης· ὁ πάροχος τῶν ἀνθρώπων τῶν ἐργαζομενων τὸ ἀγαθόν, ὁ δοτὴρ τῶν ἀγαθοεργῶν. (Θ. Λάσκαρης).

ἀγαθεύω· εἶμαι ἀγαθός, ἔχω ἀγαθὴν διάθεσιν, ἀγαθῶς διάκειμαι.

Ἀγάθη-Ἄγδ. Πόλις τῆς Ναρβονικῆς Γαλατίας παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀραύριος ποταμοῦ. Τὴν ἵδρυσαν οἱ Μασσαλιῶται, ἐπονομάσαντες αὐτὴν «Ἀγαθὴν Τύχην». Σήμερον καλεῖται Ἄγδ (βλ.).

Ἀγάθη (ἁγία). Παρθένος ἐκ τοῦ Παλέρμου τῆς Σικελιας, ὑποστᾶσα τὸν μαρτυρικὸν θάνατον ὑπὲρ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐν Κατάνῃ, τῇ 5 Φεβρουαρίου 251, ἐπὶ τῆς τρίτης ὑπατειας τοῦ Δεκίου. Ὁ ὕπατος τῆς Σικελίας Κουΐντιος, ἀντιληφθεὶς ὅτι ἡ Ἀγάθη ἠρνεῖτο νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἴδωλα, τὴν παρέδωκεν εἴς τινα Ἀφροδισίαν, κακῆς φήμης γυναῖκα, ἡ ὁποία μὲ τὰς ἐξ ἴσου διεφθαρμένας ἐννέα θυγατέρας της, εἰς μάτην προσεπάθησεν ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας νὰ μεταπείσῃ τὴν παρθένον. Ἡ Ἀγάθη παρέμενε σταθερὰ εἰς τὴν πίστιν της. Ὡραιόταται εἶναι αἱ ἀπαντήσεις, τὰς ὁποίας ἔδιδεν ἐνώπιον τῶν δικαστῶν της:

— Ποία εἶναι ἡ κοινωνική σου τάξις; τὴν ἠρώτων.

— Εἶμαι ἐλευθέρας κοινωνικῆς τάξεως καὶ εὐγενὴς ἐκ καταγωγῆς.

—Ἐὰν εἶσαι ἐλευθέρα, διατί διάγεις τὸν ταπεινὸν βίον δούλης;

— Εἶμαι θεράπαινα τοῦ Χριστοῦ καὶ ὡς ἐκ τούτου *δουλικῆς* κοινωνικῆς τάξεως.

—Ἐὰν ἦσο ὄντως ἐλευθέρα, δὲν θὰ ἐξηυτελίζεσο μέχρι τοῦ σημείου νὰ τιτλοφορῆσαι δούλη.

— Ἡ ὑπερτάτη εὐγένεια εἶναι νὰ δουλεύῃ τις εἰς Χριστόν.

Ὁ Κουΐντιος, βλέπων τὴν ἐπιμονήν της, διέταξε νὰ συστραφοῦν καὶ ἔπειτα ν' ἀποκοποῦν ἀμφότεροι οἱ μαστοί της. Μετὰ 4 ἡμέρας τὴν ἐκάλεσεν αὖθις νὰ θυσιάσῃ εἰς τὰ εἴδωλα καὶ ἐπι τῇ ἀρνήσει της, διέταξε νὰ τὴν κυλίσουν ἐπὶ θραυσμάτων ἀγγείων, μεθ' ὃ νὰ τὴν ρίψουν ἐπὶ ζωηρᾶς πυρᾶς ὁλόγυμνον καὶ νὰ τὴν περιστρέφουν. Ἐν κακῇ καταστάσει ἡ μάρτυς μετηνέχθη κατόπιν εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου μετ' ὀλίγον παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως καὶ ὁ Κουΐντιος, θρυμματισθέντος τοῦ ἅρματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπωχεῖτο, ἔπεσεν εἰς ποταμὸν καὶ ἐξηφανίσθη.

Ἡ μάρτυς ἐνεταφιάσθη ἐν Κατάνῃ. Ἡ δὲ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἐκαλύπτετο ὁ τάφος της, νεανιας τις, ὃν ἐπίστευσαν ὡς ἄγγελον, ἐκόμισε λιθον ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχον χαραχθῆ αἱ ἀκόλουθαι λέξεις: «Mentem sanctam spontaneam, honorem Deo, et patriae liberationem». Ἤτοι: «Πνεῦμα ἅγιον αὐθόρμητον, προς δόξαν Θεοῦ καὶ ἀπολύτρωσιν πατρίδος». Η φράσις αὕτη ἀπέβη περίφημος κατὰ τὸν μεσαίωνα, συχνοτατα δ' ἐχαράσσετο ἐπι τῶν κωδώνων, ὅπως π. χ. εἶχε χαραχθῆ ἐπὶ κώδωνος τῆς ἀρχαίας βασιλικῆς τοῦ Ἁγ. Πέτρου ἐν Ρώμῃ καίτοι περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Τουσκούλου Ὀδὸν ντὲ Σατωροῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε σχολιάσει εἰς ὁλόκληρον λόγον του τὴν φρασιν, οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου.

Τὸ ὄνομα τῆς μάρτυρος ἀνεγράφη εἰς τὰ ἀρχαιότατα τῶν ἡμερολογίων, ὡμίλησαν δὲ περὶ αὐτῆς ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος καὶ ὁ ἅγιος Μεθόδιος. Τον ὕμνον της ἔγραψεν ὁ Δαμάσιος· ἀλλὰ κατὰ τὸν μεσαιῶνα τοιοῦτον ὄνομα ἔφερον πολλὰ διάσημα πρόσωπα καὶ δὲν ἐξηκριβώθη ποῖος εἶναι ὁ πραγματικὸς ὑμνογράφος. Ὁ Πάπας Σύμμαχος (428—514) ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Ἀγάθης ἀνήγειρεν ἐπὶ τῆς αὐρηλιανῆς ὁδοῦ καὶ δύο χιλιόμετρα μακρὰν τῆς Ρώμης, βασιλικὴν μὲ βαπτιστήριον, ἤτοι διαμέρισμα, ἐν ᾧ ἐτελεῖτο τὸ βάπτισμα. Ὁ δὲ Πάπας Γρηγόριος (590 - 604), θέλων ν' ἀποδόσῃ εἰς τὴν καθολικὴν λατρειαν ναὸν κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν Γότθων, μετεκόμισεν εἰς αὐτὸν τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου Σεβαστιανοῦ καὶ τῆς ἁγίας Ἀγάθης. Ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς νήσου Μάλτας ἡ Ἁγία θεωρεῖται, ὡς προστάτις αὐτῶν.

Ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἔσχε τολμηρὰς ἐμπνεύσεις ἐκ τῶν λεπτομερειῶν περὶ τοῦ *ἀκρωτηριασμοῦ* τῶν μαστῶν τῆς μάρτυρος. Οὕτω, μία τῶν ὡραιοτέρων εἰκόνων, γραφεῖσα ὑπὸ τοῦ Flandrin (1809—1864) ἐν τῷ ἐσωνάρθηκι τοῦ ἁγίου Βικεντιου ἐν Παρισίοις, παριστᾷ τὴν Ἀγαθην ἐν εὐγενεῖ σεμνότητι ἐνδεδυμένην καὶ φερουσαν ἐν πινακίῳ τοὺς δύο μαστούς της. Ἄλλο ἀριστουργηματικὸν ἔργον, παριστῶν τὸ μαρτύριον τῆς Ἁγιας, εὑρίσκεται ἐν τῷ μεγάρῳ Pitti ἐν Φλωρεντίᾳ, ὀφειλόμενον εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ Βενετοῦ ζωγράφου Sebestiano del Piombo (1485—1547).

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Armellini. Le Chiese di Roma 1887. —P. Allard, Histoire des persécutions pendant la première moitié du III siècle, 1894. —Bollandus Comm. praevius dans Act sanct.. 1658. | Tillemont, Mémoires pour servir à l' histoire ecclésiast. des six premiers siècles, 1695. — Voragine, La legende dorée, Paris 1843

ἀγαθηγέτης· ὁ ἡγέτης τῶν ἀγαθῶν, ὁ ἀρχηγὸς καλῶν ἀνθρώπων.

Ἀγάθη (Μεγάλη) ἢ Μέγα - Ἀλτῆ - Ἀγάτς· χωριον τῆς ὑποδιοικήσεως Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτοικοι 494

Ἀγαθήμερος· υἱὸς τοῦ Ὄρθωνος. Ἕλλην γεωγράφος ζήσας τὸν 3ον μ. Χ. αἰῶνα. Ἔγραψε *σύνοψιν γεωγραφίας εἰς δύο μέρη*, ἐπιγραφομένην «Ὑποτύπωσις τῆς γεωγραφίας ἐν ἐπιτομῇ». Εἶναι αὕτη συλλογὴ μαθημάτων τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς ἐδίδαξεν εἰς τὸν μαθητήν του Φίλωνα. Εἰς πολλὰ σημεῖα ὁ Ἀγαθήμερος εἶναι ἀνώτερος τοῦ Πτολεμαίου καὶ τοῦ Στράβωνος. Ἡ αὐθεντικότης τοῦ δευτέρου μέρους τῆς ἐπιτομῆς ταύτης ἀμφισβητεῖται.

Τὸ ἔργον ὁλόκληρον ἐξέδωκε τὸ πρῶτον ἐν Ἄμστερνταμ τὸ 1671 ὁ Τεννούλιος καὶ τὸ 1697 ὁ Γρονόβιος ἐν τῇ συλλογῇ του τῶν ἀρχαίων γεωγράφων. Περιελήφθη δὲ καὶ εἰς τὴν γεωγραφικὴν συλλογὴν τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐν Βιέννῃ τὸ 1806 δαπάναις τῶν Ζωσιμαδῶν.

Ἀγάθη (Μικρὰ) (Μικρὸ-Ἀλτῆ-Ἀγάτς). Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Σουφλίου τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτοικοι 187.

Ἀγάθη (Ρανίσλαβ). Χωρίον τῆς κοινότητος Δωροθέας (Γαβρίστης) τῆς ὑποδιοικήσεως Ἐνωτίας τοῦ νομοῦ Πέλλης. Κάτοικοι 352.

ἀγαθηφόρος· 1) ὁ φέρων ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ ἀγαθόν, 2) ὁ φερων ἀγαθά. Ὠριγένης εἰς τὰ Φιλοσοφούμενα.

Ἀγαθίας· ἐγεννήθη εἰς Μυρίνναν τῆς Αἰολίδος, ἱστορικὸς τοῦ ϛ' αἰῶνος μ. Χ. Τοσαύτης ἀπήλαυσε φήμης, ὥστε οἱ συμπολῖται του ἔστησαν εἰς αὐτὸν ἀνδριάντα. Ἐγένετο γνωστὸς καὶ ὡς δοκιμώτατος ἐπιγραμματογράφος, τινά του δ' ἐπιγράμματα καταλέγονται μεταξὺ τῶν ὡραιοτάτων τῆς ἑλληνικῆς ἀνθολογίας. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μετῆλθε δὲ τὸ ἔργον τοῦ δικηγόρου εἰς τὴν Σμύρνην, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὴν Κων)πολιν. Συνέγραψεν ἱστορίαν εἰς 5 βιβλία «Περὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας», περιλαμβάνουσαν 6 μόνον ἐτῶν περίοδον (533-539) καὶ ἀποτελοῦσαν συνέχειαν, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἱστορίας τοῦ Προκοπίου. Τὸ σύγγραμμά του αὐτὸ εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιολόγων βυζαντινῶν κατὰ λοίπων, διότι τὰ περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Φράγκων, Γότθων, Οὔνων κλπ., εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα, καθὼς καὶ ὅσα λέγει περὶ τῶν σεισμῶν Αἰγύπτου, Βηρυττοῦ καὶ Κῶ. Συνέχειαν τῆς ἱστορίας του ἔγραψε Μένανδρος ὁ Κων)της ὁ προτέκτωρ (σωματοφύλαξ). Ὁ St Croix κρίνει ὡς ἑξῆς τὸν Ἀγαθίαν: «Τὸ λεκτικον του δὲν εἶναι φυσικόν, αἱ περιόδοι εἶναι σχοινοτενεῖς καὶ πλήρεις ὅρων ὅλως ποιητικῶν, ἡ ἀνακοβίεια, τὸ ὀγκῶδες καὶ ἡ ἀτημέλεια τοῦ ὕφους εἶναι ἀδικαιολόγητα. Περισσότερον μεμπτος εἶναι διὰ τὴν ἀκρισιαν του· ἀδιαλείπτως πετᾷ καὶ οὐδαμοῦ στέκεται. Εἰσέρχεται εἰς περιττὰς λεπτομερείας καὶ χωρὶς νὰ τελειώσῃ τὴν διήγησίν του εὐθὺς ἀρχίζει ἄλλην». Μᾶς φαίνεται αὐστηρὰ ἡ κρίσις αὐτή. Διὰ τὴν γλῶσσάν του γνωριζομεν ὅτι ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος ἤρχισε νὰ ἐκπίπτῃ. Ὅταν δὲ ἐπισήμως ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Κων)πολιν, κατισχύσασα τῆς λατινικῆς, ἡ ὁποία εἶχεν ἰσαχθῆ ὡς ἡ ἐπίσημος τῆς αὐλῆς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, ἐλαλεῖτο μετὰ πολλῶν διαφθορῶν, τὰς ὁποιας εἰσήγαγον οἱ Σύροι καὶ οἱ ἄλλοι Ἀνατολῖται, ἔπειτα δὲ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γότθοι. Ταυτοχρόνως εἰσήχθη καὶ πλῆθος λατινικῶν λέξεων διότι ἡ λατινικὴ ἔλαβε παράλληλον θέσιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν νόμων τοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν αὐλικὴν ἐθιμοτυπιαν. Ὁ Χριστιανισμὸς ὑπέσκαπτε τὰ θεμέλια τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, ταυτοχρόνως δὲ τὸ πολύγλωσσον τοῦ λαοῦ τῆς πρωτευούσης κατέστρεφεν αὐτὴν τὴν γλῶσσαν. Χάρις εἰς τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σπουδάς του ὁ Ἀγαθιος ἐξέμαθε τὴν γλῶσσαν καὶ ἦτο φυσικὸν τὸ ὕφος του νὰ εἶναι μιμησις τεχνητή.

ἀγαθίδιον, τὸ (agathidium). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν σιλφιδῶν Φέρουν 6 κοιλιακὰς ζώνας εὐκινήτους. Εἶναι μικρότατα ἔντομα. Τὸ σῶμα των εἶναι σφαιροειδὲς καὶ δύνανται εὐκόλως νὰ συσπειρωθῶσιν εἰς σβῶλον. Κάτωθεν ἡ κεφαλὴ φέρει δύο συγκεντρωτικοὺς αὔλακας ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶναι τοποθετημέναι αἱ κεραῖαι, ὧν αἱ τρεῖς τελευταῖαι ἀρθρώσεις σχηματιζουσιν ἐπίμηκες ρόπαλον. Τὰ ἄρρενα φέρουσι πέντε ἀρθρώσεις εἰς τοὺς ταρσοὺς τῶν τεσσάρων ἐμπροσθίων ποδῶν καὶ τέσσαρας ἀρθρώσεις μόνον εἰς τοὺς δύο ὀπισθίους. Τὰ θήλεα διακρίνονται διότι φέρουσιν ἀνὰ τέσσαρας ἀρθρώσεις εἰς ὅλους τοὺς ταρσούς. Τὸ ἀγαθίδιον ζῇ εἰς τὴν Εὐρώπην ἐντὸς σεσηπότων ξύλων, φλοιῶν δένδρων, μυκήτων κλπ. Κυρίως συχνάζει εἰς ὑγρὰ μέρη καὶ τρέφεται ἐκ θνησιμαίων ζώων. *Συνήθως σκάπτει* μικρὰς κοιλότητας ἐν τῇ γῇ καὶ ἐκεῖ μεταφέρει νεκρὰ μικρὰ ζῷα ἐπὶ τῶν ὁποίων κατόπιν ἐναποθέτει ἡ θήλεια τὰ ᾠά της, ἵνα ἐκκολαφθοῦν εὐθὺς ὡς αἱ κάμπαι εὕρωσιν ἕτοιμον τροφήν. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη τοῦ γένους τούτου. Γενικῶς ὁ χρωματισμός των εἶναι μέλας.

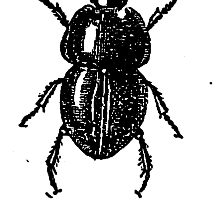

Ἀγαθίδιον

Ἀγαθίνα· ἡ (agathina). Γένος μαλακίων τῆς τάξεως τῶν πνευμονωδῶν γαστεροπόδων. Τὸ ὄστρακόν των εἶναι ᾠοειδές, ἐπίμηκες μὲ κωνικὰς συσπειρώσεις. Φέρει ᾠοειδὲς ἄνοιγμα καὶ εἶναι λοξῶς κολοβωμένον περὶ τὸν σπειροειδῆ κογχυλιακὸν ἄξονα. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὰς γειτονικὰς νήσους καὶ ζῇ εἰς ὑγρὰ μέρη. Ἐκκρίνει βλένναν μεμιγμένην μετὰ τιτανώδους τινὸς οὐσίας, ἥτις πήγνυται καὶ σχηματίζει τὸ κογχύλιον. Ἐπ' αὐτοῦ ἐπικάθηται ἕτερον ἐπικάλυμμα ὀλιγώτερον σκληρὸν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Τὰ ἐπικαλύμματα εἶναι διάτρητα πρὸ τοῦ ἀναπνευστικοῦ πόρου πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀναπνοῆς, κατὰ δὲ τὸ ἔαρ ἀποβάλλονται. Τὰ ᾠά των ἐναποθέτουν ἐντὸς ὀπῶν, εἶναι δὲ ταῦτα ἀρκετὰ μεγάλα καὶ περιβάλλονται ὑπὸ λεπτοῦ ἀσβεστολιθίνου ἐπιστρώματος. Τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν. Τινὰ τούτων θεω-

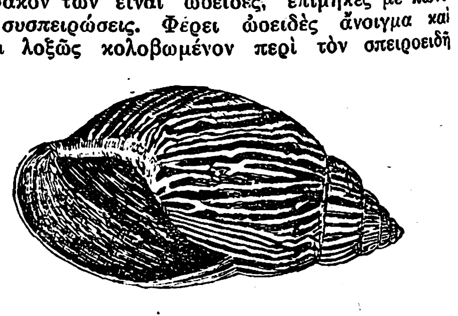

Ἀγαθίνα

Digitized by Google

ροῦνται, ὡς τὰ μεγαλύτερα γνωστὰ χερσαῖα μαλάκια, ἢ ὡς *Ἀγαθίνα ἡ περδικοειδὴς* (agatina perdix), ἥτις ὑπερβαίνει τὰ 16 ἑκ. τοῦ μέτρου εἰς μῆκος καὶ τὸ 5 εἰς πλάτος. Τὸ λευκὸν κογχύλιόν της μὲ τὰς ἐπιμήκεις μελανὰς καὶ φαιὰς ῥαβδωτὰς ταινίας του εἶναι περιζήτητον ἀπὸ τοὺς συλλέκτας. Ἡ *Ἀγαθίνα ἡ δίτροπις* (agatina bicarinata) θεωρεῖται, ὡς εἴδωλον παρὰ τῶν Νεγρων τῆς νήσου τοῦ Πρίγκιπος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη Ἄγγλοι τινὲς ἰατροὶ κατεσκεύασαν ἐξ αὐτῆς εἶδος σιροπίου χρησιμοποιούμενον κατὰ τῆς φυματιώσεως.

ἀγαθίνη (agathine). $C_6H_5\,(CH_3)\,Az-Az=CH-C_6H_4OH=226$ (Σαλικυλ—α μεθυλοφαινυλυδραζόνη). Προϊὸν ἐπιδράσεως τῆς σαλικυλικῆς ἀλδεΰδης ἐπὶ μεθυλφενυλυδραζίνης, Φυλλίδια λευκὰ μὲ πρασινωπὰς ἀναλαμπὰς ἐξαερούμενα εἰς 74ο ἄγευστα, ἄοσμα, ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, διαλυτὰ εἰς τὸν αἰθέρα, τὸ οἰνόπνευμα καὶ τὴν γριλοΐνην. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὡς πραϋντικὸν τῶν πόνων καὶ ἀντιρευματικὸν εἰς δόσεις 0 γρ. 50 ἑκ. μέχρις 1 γρ. 50 ἑκ. δι' ἡμέρας.

Ἀγαθῖνος. Λακεδαιμόνιος ἰατρὸς ἀκμάσας τὴν πρώτην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Μαθητὴς τοῦ Ἀθηναίου, ἱδρυτοῦ τοῦ ἰατρικοῦ συστήματος τοῦ πνευματισμοῦ. Κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο πλὴν τῶν τεσσάρων στοιχειωδῶν ἰδιοτήτων (θερμοῦ, ψυχροῦ, ξηροῦ, ὑγροῦ), ὑπάρχει καὶ πέμπτον στοιχεῖον, τὸ πνεῦμα—πανταχοῦ εἰσδῦον. ᾧ πάντα συνέγεται καὶ κυβερνᾶται—τοῦ ὁποίου ἕδρα εἶναι αἱ ἀρτηρίαι καὶ ἡ καρδία. Τὸ πλεῖστον τῶν νόσων ὀφείλεται, κατὰ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς σχολῆς τοῦ πνευματισμοῦ, εἰς πάθησιν τοῦ πνεύματος τούτου. Ὁ Ἀγαθῖνος ἐκαινοτόμησεν ἐπὶ τῶν δογμάτων τοῦ διδασκάλου του παραδεχθεὶς καί τινας τῶν ἰδεῶν τῆς σχολῆς τῶν Μεθοδικῶν καὶ γενόμενος οὕτω θεμελιωτὴς νέας σχολῆς, τῆς τῶν ἐκλεκτικῶν ἢ ἐπισυνθετικῶν, τὴν ὁποίαν ἀνέδειξαν ἀργότερον οἱ Κέλσος καὶ Ἀρεταῖος ὁ Καππαδόκης. Ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Ἀρχιγένους καὶ Ἡροδότου, οἵτινες ἐπιτυχῶς ἐξήσκησαν τὴν ἰατρικὴν εἰς Ρώμην, καὶ ἔγραψε περὶ σφυγμοῦ καὶ πυρετῶν, περὶ τῆς χρήσεως θερμῶν καὶ ψυχρῶν λουτρῶν, ἀλλὰ τὰ συγγράματά του ἀπωλέσθησαν.

Ἀγαθῖνος. Υἱὸς τοῦ Θρασυβούλου, στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων, νικητὴς τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων.

ἀγαθὶς (agathis). Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν πιτυϊδῶν (Pinaceae).. Τὰ γνωστότερα εἴδη εἶναι *ἀγαθὶς ἡ δαμμάρειος* (agathis damara) τῶν Μαλαϊκῶν καὶ Φιλιππίνων νήσων καὶ *ἀγαθὶς ἡ δυτικὴ* (agathis australis) τῆς Αὐστραλίας.

ἀγαθίς, γεν.-ίδος· τὸ κουβάρι, νῆμα τυλιγμένον εἰς σφαῖραν, δέσμη νήματος: ἀρχ. παροιμ. «ἀγαθῶν *ἀγαθίδες*» (=σωρεῖαι ἀγαθῶν), καὶ ἄλλη: «ἀντ' ἀγαθῶν *ἀγαθιδες*» ἐπὶ τῶν ἀπολαμβανόντων εὐεργεσίαν ἔναντι παρασχεθείσης ὑπ' αὐτῶν εὐεργεσίας, τοῦ ἀγαθίδες νοουμένου ὡς «ἀγαθῶν ἀγαθιδες».

ἀγαθίς, ἡ (agathis). Γένος ὑμενοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἰχνευμονιδῶν*. Ἡ κοιλία καὶ ὁ θώραξ αὐτῶν συνδέονται διὰ λεπτοῦ μίσχου. Ἡ θήλεια ἐναποθέτει τὰ ᾠά της ὑπὸ τὸ δέρμα ἄλλων ἐντόμων, ἰδίως ψυχῶν (πεταλουδῶν). Αἱ προνύμφαι τρέφονται ἐκ τοῦ λίπους τοῦ σώματος τῶν ψυχῶν τούτων. Ὑπάρχουσι πολλαὶ χιλιάδες εἰδῶν τοῦ γένους τούτου καὶ εἶναι ὠφέλιμα, διότι ἐξαφανίζουσιν ἄλλα ἐπιβλαβῆ ἔντομα. Κατοικοῦσι τὴν Εὐρώπην.

ἀγαθίς, ἡ (agathidie). Γένος κολεοπτέρων ῥοπαλοκέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀνισοστοματιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει μικρότατα ἔντομα σφαιροειδοῦς σχήματος, μελανοῦ ἢ ὑποξάνθου χρώματος, κατοικοῦντα τὸ βόρειον ἡμισφαίριον. Ἐπίσης πολυπληθῆ εἴδη ζῶσιν ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς μυκήτων ἢ σεσηπότων ξύλων.

ἀγαθιστεγὴς ἢ ἀγαθίστεγα (agatistega). Ἄθροισμα τρηματοφόρων μαλακίων. ἅτινα χαρακτηρίζονται ἐκ τῶν περὶ ἄξονα διατεθειμένων θαλάμων των, οἱ ὁποῖοι ποικίλλουν ἀπὸ δύο μέχρι πέντε. Ἡ κόγχη τῶν ζῴων τούτων σχηματίζεται ἐκ τῆς τιτανώδους οὐσίας, τὴν ὁποίαν ἐκκρίνει ὁ μανδύας ἢ χιτὼν τοῦ ζῴου, ὁ σχηματιζόμενος ἐκ τῶν ἀναδιπλωμένων πτυχώσεων τοῦ μαλακοῦ δέρματος. Ἡ μετὰ τῆς κόγχη συνοχὴ τῶν ζῴων τούτων εἶναι πλημμελὴς καὶ περιορίζεται μόνον εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἐξ ὧν ἐκφύονται οἱ μύες ἢ τμήματα τοῦ χιτῶνος. Τὸ σῶμα αὐτῶν οὐδεμίαν ἄρθρωσιν φέρει.

ἀγαθόανδρος· σύνοδος, ἡ ἀπαρτιζομένη ὑπὸ ἀγαθῶν ἀνδρῶν. Πόλις ἢ νῆσος ἢ χώρα, ἡ παράγουσα ἀγαθοὺς ἄνδρας.

ἀγαθόβιος· 1) ὁ ἀγαθὸν βίον διάγων, ὁ ἀγαθῶς συμπεριφερόμενος ἐν τῷ βίῳ, 2) ὁ βιῶν πλήρης ἀγαθῶν.

ἀγαθοβουλία· ἡ ἀγαθὴ βούλησις, ἡ καλὴ θέλησις.

Ἀγαθόβουλος. Ἀλεξανδρινὸς κυνικὸς φιλόσοφος, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τῆς τρίτης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Οὐδὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον περὶ τῆς ζωῆς του, οἱ δὲ σύγχρονοί του συγγραφεῖς ἀναφέρουν μόνον τὴν αὐστηρὰν ἠθικήν του καὶ τὴν δριμεῖανκαὶ καυστικὴν γλῶσσαν του.

ἀγαθαβρυσία (ἀγαθῶν βρύω)· ἡ ἀφθονία τῶν ἀγαθῶν· ἔμμετρος ἐπιγραφὴ Νικαίας τοῦ ἔτους 1212 μ. Χ. ἐν Συλλογῇ ἑλλην. ἐπιγραφῶν ἀριθ. 2262.

ἀγαθογνώμων· ὁ ἀγαθὴν ἔχων τὴν γνώμην· καλοθελητής, καλόγνωμος.

ἀγαθοδαίμων. Θεότης προστάτις τοῦ οἴκου, αὐτὸ τὸ πνευμα τῆς οἰκογενειακῆς εὐδαιμονίας. Ἀρχαιότατον σύμβολόν του ἦτο ὁ ὄφις ἢ ὁ φαλλός. Ἀπεικονίζετο ὁ Ἀγαθοδαίμων ἐν ἀρχῇ μὲν ὡς ἀνὴρ γενειοφόρος, ἀργότερον ὅμως καὶ ἐν νεανικῇ μορφῇ. Ὑπῆρχεν εἰς τὸ Καπιτώλιον τῆς Ρώμης ἄγαλμα τοῦ Εὐφράτορος παριστάνον τὸν ἀγαθοδαίμονα (ἢ Ἀγαθὸν Δαίμονα) κρατοῦντα εἰς τὴν δεξιὰν φιάλην και εἰς τὴν ἀριστερὰν μήκωνα καὶ στάχυν.

Ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανός, θέλων νὰ τιμήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ὑπὲρ αὐτοῦ θυσιασθέντος φίλου του Ἀντινόου, διέταξε νὰ λατρεύεται οὗτος ὡς θεός, οἱ γλύπται ὄχι μόνον ὡς Ἑρμῆν, Ἀπόλλωνα καὶ Διόνυσον, ἀλλὰ καὶ ὡς Ἀγαθοδαίμονα ἀπεικόνισαν τὸν νέον, φέροντα εἰς τὴν ζώνην ὀπώρας καὶ ἔχοντα πλησίον ὄφιν.

Ὁ Ἀγαθοδαίμων ὡς προστάτης τῆς ἀμπελουργίας καὶ τῆς οἰνοποιίας ταυτίζεται μὲ τὸν Διόνυσον, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῆς σπονδῆς ἢ τῆς προπόσεως ἡ ὁποία ἐγίνετο παρ' Ἕλλησι μετὰ τὸ πέρας τοῦ δείπνου: «Ἀγαθοῦ δαίμονος». Κατὰ τὴν πρόποσιν ταύτην προσεφέρετο ἄκρατος οἶνος, ἔπειτα δὲ κεκραμένος μὲ ὕδωρ.

Κατὰ τὸν Φιλόχορον (Ἀθην. Β', 38) τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶχε εἰσαχθῆ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηναίων Ἀμφικτύονος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Διόνυσος εἶχε διδαξει τὸ νέρωμα τοῦ οἴνου.

Ἐκ τούτων καλοῦνται παροιμιακῶς ἀγαθοδαιμονισταὶ (παρ' Ἡσυχίῳ καὶ ἄλλοις) ἄνθρωποι σοβαροὶ καὶ ὀλιγοποτοῦντες, ὡς ἀρκούμενοι εἰς τὴν πρόποσιν τοῦ Ἀγαθοδαίμονος.

Οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν Ἀγαθοδαίμονα καὶ τὸν συμβολικὸν θεὸν τοῦ Νείλου, τὸ πνεῦμα τῆς εὐφορίας, τὸν ἀγέννητον καὶ ἀθάνατον δράκοντα τῆς Αἰγύπτου Κνὴφ ἢ Χνοῦβιν ἢ Κνοῦφιν, ὅστις εἰκονίζετο ὡς ὄφις φέρων ἐπὶ κεφαλῆς διάδημα καὶ εἰς τὴν οὐρὰν ἄνθος λωτοῦ ἢ στάχυν. Εἰς δὲ τὸ ἐν Λεβαδείᾳ μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Ἀγαθῆς Τύχης ὅπου ἐλατρεύετο καὶ ὁ Ἀγαθοδαίμων.

Οἱ Ρωμαῖοι ἐταύτιζον τὸν Ἀγαθοδαίμονα μετὰ τῆς ἰδικῆς των θεότητος Bonus Eventus.

Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ὑπάρχουν πολλαὶ ἀναπαραστάσεις τῆς θεότητος αὐτῆς ἀρκετὰ περίεργοι.

Ἀγαθοδαίμων ὁ Ἀλεξανδρεὺς σύγχρονος τοῦ Κλαυδίου Πτολεμαίου κατά τινας, κατ' ἄλλους δὲ πολὺ μεταγενέστερος. Ἔχομεν περισωθέντας ἐκ τῶν ἔργων του 27 γεωγραφικοὺς πίνακας προσηρτημένους εἰς τὰ χειρόγραφα τῆς Γεωγραφικῆς Ὑφηγήσεως τοῦ Πτολεμαίου, ἐν δὲ τοῖς χειρογράφοις φέρεται ἡ ἐπιγραφὴ «ἐκ τῶν Κλαυδίου Πτολεμαιου Γεωγραφικῶν βιβλίων ὀκτὼ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν Ἀγαθοδαίμων Ἀλεξανδρεὺς ὑπετύπωσεν».

Ἀγαθοδαίμων. Ἀλχημιστὴς διάσημος, τὰ ἔργα τοῦ ὁποιου ἀναφέρουν πλεῖστοι συγγραφεῖς μεταξὺ τῶν ὁποίων και οἱ Ζήσιμος καὶ Ὀλυμπιόδωρος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑπάρχει «ὑπόμνημα ἐπὶ τοῦ μαντείου τοῦ Ὀρφέως», καὶ ἕτερον τοιοῦτον «ἐπὶ τοῦ ἐκ τῶν σιβυλλικῶν βίβλων εἰλημμένου αἰνίγματος».

Πρόκειται τὸ πιθανώτερον περὶ μυθικοῦ προσώπου οὐδέποτε ὑπάρξαντος.

Ἀγαθοδοξία· ἡ ἔμφυτος αἰσιοδοξία (optimiame).

ἀγαθοδότης (ὁ), θηλ. ἡ *ἀγαθοδότις* καὶ ἡ *ἀγαθοδότειρα*· ὁ δοτήρ, ὁ πάροχος τῶν ἀγαθῶν· ἐπιρ. *ἀγαθοδότως*=εὐεργετικῶς.

ἀγαθοδωρια. 1) ἡ δώρησις τῶν ἀγαθῶν, 2) πληθὺς ἀγαθῶν δωρημάτων.

ἀγαθόδωρος· 1) ἀγαθὰ χαρίζων, δωρούμενος, ὁ εὐτυχίαν προξενῶν. 2) παθητ. ὁ δι' ἀγαθὸν σκοπὸν χαριζόμενος: *ἀγαθόδωρος* ἔρανος.

Ἀγαθόδωρος· ἐπίσκοπος Μεγάρων (458) (Χέρτσβεργ Γ. 595).

ἀγαθοειδής· ὁ ἔχων εἶδος (=μορφὴν) ἀγαθήν, ὁ φαινόμενος ἀγαθός.

ἀγαθοεξία. ἡ ἀγαθὴ συνήθεια, ἕξις, διάθεσις, κατάστασις, κρᾶσις· συνώνυμον: *εὐεξία*, ἀντίθετον: *καχεξία*.

Ἀγαθοεργὰ καταστήματα. Ὁ δυνάμενος ἐκ τῶν πολιτῶν ἢ κατοίκων μιᾶς χώρας νὰ ἐργάζεται, ὑποχρεοῦται νὰ πράττῃ τοῦτο πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἑαυτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν, δίχως νὰ προσδοκᾷ τοῦτο εἴτε ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς εἴτε ἐκ τῆς δημοσίας ἐλεημοσύνης. Ἀλλὰ πολλοὶ ἀπὸ τῆς γεννήσεως αὐτῶν, περισσότεροι δὲ κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον, ἕνεκα νόσου, γήρατος καὶ δεινῶν περιστάσεων τῆς ζωῆς γίνονται ἀνίκανοι διὰ κάθε περὶ ἑαυτῶν μέριμναν καὶ ἐργασίαν. Πρὸς ἀνακούφισιν τῶν δυστυχῶν τούτων κατηρτίσθησαν ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰς πάσας τὰς χώρας τοῦ πολιτισμοῦ ἑταιρεῖαι ἀγαθοποιίας (sociétés de bienfaisance) αἱ ὁποῖαι καθίστανται διὰ Διαταγμάτων τῆς Πολιτείας νομικὰ πρόσωπα, ὁπότε δικαιοῦνται νὰ δέχωνται δωρεὰς ἢ κληροδοτήματα καθὼς ἐπίσης νὰ ἀποκτῶσιν ἀκίνητον περιουσίαν.

Παρ' ἡμῖν, διά τε τοῦ προγενεστέρου περὶ Συστάσεως τῶν Δήμων νόμου (1833) ὡς καὶ τοῦ νεωτέρου ΔΝΖ' (1912), ὡρίσθη ὅτι ἡ περιουσία τῶν κατὰ τόπους Ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων ἀνήκει εἰς τὴν ὁλομέλειαν τῶν δημοτῶν, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῆς Δημοτικῆς Ἀρχῆς, συνεστήθησαν δ' ἔκτοτε διάφορα εἰς διαφόρους τοῦ κράτους ἡμῶν δήμους φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, εἴτε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ συνεισφορῶν ἰδιωτικῶν εἴτε διὰ δαπάνης τῆς πολιτείας ἢ τοῦ δήμου. Ταῦτα διοικοῦνται ὑπὸ Ἀδελφάτων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἐκ 4—6 δημοτῶν τῆς περιφερείας ἐντὸς τῆς ὁποίας λειτουργεῖ τὸ ἵδρυμα· πρόεδρος αὐτῶν ὁρίζεται αὐτοδικαίως ὁ δήμαρχος, ὅστις καὶ ἐκδίδει τὰ ἐντάλματα περὶ τῆς δαπάνης αὐτῶν· ταῦτα πρέπει νὰ βασίζωνται ἐπὶ ἐγκεκριμένου ἤδη προϋπολογισμοῦ καὶ ἀποφάσεως τοῦ οἰκείου ἀδελφάτου. (Βλ. καὶ Φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα).

Κ. Σ.

ἀγαθοέργημα· τὸ ἀγαθὸν ἔργον, ἢ καλὴ πρᾶξις.

ΑΓΑΘΟΕΡΓΙΑ, Η ΕΥΓΕΝΕΣΤΕΡΑ ΧΕΙΡΟΝΟΜΙΑ

Πῶς πρεπει νὰ παρέχηται ἡ βοήθεια εἰς τοὺς πενομένους. Κρατικὴ καὶ ἰδιωτικὴ ἀγαθοεργία.

«Ἕκαστος ἂς διδῃ κατὰ τὴν προαίρεσιν τῆς καρδίας αὐτοῦ· μὴ μετὰ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης· διότι τὸν ἱλαρὸν δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός». Παῦλος.

Ἀγαθοεργία καλεῖται ἡ πρᾶξις τοῦ νὰ βοηθῇ τις τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην, νὰ κάμνῃ τὸ καλὸν εἰς τὸν πλησίον του. Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ «ἀγαθὸν ἔργον».

Ἡ ῥοπὴ πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν εἶνε ἔμφυτος εἰς τὴν καρδίαν τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων. Ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας λογίζεται τοῦτο ὡς βασικὸν καθῆκον κάθε χριστιανοῦ.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἐκκλησία εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐνήργησε πάντοτε πρὸς ἐπικράτησιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐλεημοσύνης καὶ ὀργάνωσιν τῆς περιθάλψεως τῶν πτωχῶν καὶ πασχόντων.

Ἡ ἀγαθοεργία εἶναι ἡ εὐγενεστέρα ἀνθρωπίνη πρᾶξις. Ἀνακουφίζει καὶ ἐκεῖνον πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται καὶ τὸν ἐκτελοῦντα ταύτην. Ἐπὶ τοῦ κατὰ πόσον ἡ ἀγαθοεργία εἶναι πάντοτε εὐγενὴς διὰ τὸν δίδοντα καὶ ὠφέλιμος διὰ τὸν λαμβάνοντα, ὑπάρχουν πολλαὶ ἀντιγνωμίαι.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τὸν εὐεργετοῦντα, τὸ ζήτημα εἶναι καθαρῶς ὑποκειμενικόν. Ἡ ἀγαθοεργία αὐτοῦ εἶναι πάντοτε εὐγενὴς καὶ ἐπαινετὴ ἐφόσον δὲν ἀφορμᾶται ἀπὸ ὑστεροβούλους σκέψεις. Ὁ εὐεργετῶν ἀπολαμβάνει τὴν ἠθικὴν εὐχαρίστησιν ἐκ τοῦ ὅτι ἐβοήθησε τὸν πλησίον του, αὕτη δὲ πρέπει νὰ εἶναι τὸ μόνον ἀντάλλαγμα τοῦ κόπου εἰς ὃν ὑπεβλήθη ἢ τῆς θυσίας τὴν ὁποίαν ὑπέστη. Ὅταν τις εὐεργετῇ μὲ τὴν ἐλπίδα ἀνταποδόσεως, ἢ διὰ νὰ κρατῇ ὑποχείριον τὸν εὐεργετούμενον, ἢ χάριν ἐπιδείξεως, ἢ διὰ πολιτικοὺς σκοπούς, τοῦτο ὑποκειμενικῶς, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ εὐεργετοῦντος, δὲν ἀποτελεῖ ἀγαθοεργίαν.

Ὁ εὐεργετῶν ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ κατὰ πόσον ἡ βοήθεια, ἣν παρέχει τῷ πάσχοντι, πράγματι ἀνακουφίζει αὐτόν, ἢ τὸν βλάπτει ὑποθάλπουσα τὴν ὀκνηρίαν του καὶ δημιουργοῦσα ἐν αὐτῷ τὴν ἕξιν τῆς ἐπαιτείας. Πολλοὶ διερωτῶνται τί πρέπει νὰ κάμουν ἐν περιπτώσει ἀμφιβολίας, ὅται δηλαδὴ δὲν εἶναί τις βέβαιος ἂν ὁ ἐπαιτῶν ζητεῖ ἐλεημοσύνην διὰ ν' ἀγοράσῃ ἄρτον ἢ διὰ νὰ μεθύσῃ. Πρέπει νὰ βοηθήσῃ αὐτόν; Ἡ

Digitized by Google

ἐπικρατοῦσα γνώμη εἶναι: ναί, διότι ὁ δίδων δὲν πρέπει νὰ στερήσῃ τὸν πάσχοντα τῆς βοηθείας του χάριν μιᾶς ὑπονοίας, καὶ προτιμότερον εἶναι νὰ ἀκολουθῇ τὸ ῥῆμα τοῦ Χριστοῦ: «Γίνεσθε ὅμοιοι τοῦ πατρὸς ἡμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅστις, τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους».

Πρὸς τούτοις, ὁ εὐεργετῶν πρέπει νὰ λησμονῇ τὸ καλὸν τὸ ὁποῖον ἔκαμε καὶ νὰ μὴν ἀναφέρῃ αὐτὸ οὔτε εἰς τρίτους πρὸς ἐπίδειξιν, οὔτε εἰς τὸν εὐεργετηθέντα πρὸς ὑπόμνησιν, ἔστω καὶ ἐν περιπτώσει ἀχαριστίας αὐτοῦ, τηρῶν οὕτω τὸ εὐαγγελικόν: «μὴ γνώτω ἡ δεξιά σου τὶ ποιεῖ ἡ ἀριστερά». Ἡ ὑπόμνησις παρασχεθέντος ἀγαθοῦ ἀκυροῖ αὐτό, ὁ δὲ Racine φθάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρῇ ὅτι ἡ ὑπόμνησις μετατρέπει τὴν ἀγαθοεργίαν εἰς ὕβριν.

«Un bienfait reproché tient toujours
lieu d' offense».

Ἐν συνόψει, δύνανται νὰ τεθῶσιν οἱ ἑξῆς ὅροι διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν καθηκόντων τοῦ εὐεργετοῦντος:

α'.) Νὰ δίδῃ τὴν βοήθειάν του ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑστεροβουλίας ἢ ἀπωτέρας βλέψεως ἰδιοτελοῦς.

β') Νὰ καταβάλῃ ποιάν τινα φροντίδα διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ ἂν ἡ βοήθειά του θὰ ὠφελήσῃ πράγματι τὸν εὐεργετούμενον.

γ'.) Νὰ λησμονῇ καὶ οὐδέποτε νὰ ὑπομιμνήσκῃ τὴν ἀγαθοεργίαν του.

Τὸ κατὰ πόσον ἡ ἀγαθοεργία εἶναι ἀληθῶς εὐεργετικὴ διὰ τὸν πρὸς ὃν ἀπευθύνεται, ἀποτελεῖ πρόβλημα δύσλυτον, ὅπερ προὐκάλεσεν εὐρυτάτας συζητήσεις καὶ ἀκρότητας, παράδειγμα τῶν ὁποίων εἶναι αἱ πικραὶ λέξεις τοῦ De Belloy «Plus on est bienfaisant, plus on fait des ingrats».

Ἀποφεύγουσα τὰς ὑπερβολὰς ταύτας, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία ἐξετάζει τὸ ζήτημα τῆς ἀγαθοεργίας ὡς μίαν ἐκδήλωσιν τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, προσπαθεῖ δὲ νὰ καθορίσῃ τὸ ὅριον πέραν τοῦ ὁποίου ἡ ἀγαθοεργία εἶναι βλαβερά, ὡς ὑποθάλπουσα τὴν ὀκνηρίαν καὶ τὸν παρασιτισμόν, διαφθείρουσα τὸ ἠθικὸν καὶ ἀμβλύνουσα τὴν ἐνεργητικότητα τῶν εὐεργετουμένων.

Ποῖος ὁ καλύτερος τρόπος ἀγαθοεργίας.

Τινὲς διαιροῦν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην βοηθείας εἰς κατηγορίας. Οὕτως ἀρχίζουν ἀπὸ τοὺς δυναμένους ἀκινδύνως νὰ εὐεργετῶνται ἄνευ περιορισμοῦ ὡς οἱ ἄνευ οἰκογενείας γέροντας, τὰ ἐγκαταλελειμμένα παιδία, οἱ ἀπροστάτευτοι ἀσθενεῖς. Προχωροῦντες ἐρχόμεθα εἰς τοὺς προσωρινῶς πάσχοντας ἐξ ἐλλείψεως ἐργασίας, ἡ περίθαλψις τῶν ὁποίων εἶναι ζήτημα πολυπλοκώτερον, διότι πρέπει νὰ προσφέρηται κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ μὴ μειώνει τὰς προσπαθείας των πρὸς ἐξεύρεσιν ἐργασίας. Λυσιτελέστατον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι τὸ ἀγγλικὸν σύστημα τῶν workhouses (σπίτια ἐργασίας), ὅπου παρέχεται εἰς τοὺς ἀνέργους βοήθημα ἔναντι ἐργασίας τινός, ἥτις ἀνατίθεται εἰς αὐτούς. Τοιουτοτρόπως οὗτοι λαμβάνουν τὰ ἀπαραίτητα πρὸς τὸ ζῆν ἐργοζόμενοι, δὲν παύουν δὲ ἀναζητοῦντες τρόπον ἐπανόδου εἰς τὰ συνήθη ἔργα των, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ζήσουν ἀνετώτερον. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐμιμήθησαν ἰδιῶται, ἱδρύσαντες παρόμοια workhosues ἐν Γερμανίᾳ, Βελγίῳ, Γαλλίᾳ, Ὁλλανδίᾳ καὶ Σουηδίᾳ. Καὶ παρ' ἡμῖν δὲν ἔχουσι συσταθῆ σωματεῖα παρέχοντα βιοπορισμὸν ἰδίᾳ εἰς πτωχὰς νεάνιδας.

Ἄλλαι τάξεις ἐχόντων ἀνάγκης ἀγαθοεργίας εἶναι ἡ τῶν πτωχῶν σπουδαστῶν, τῶν μὴ ἐπαρκούντων διὰ τὰς ἐργασίας των εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν οἰκογενειῶν των, κτλ.

Ἡ ὠφέλιμος καὶ ἡ ἐπιβλαβὴς ἀγαθοεργία.

Γενικώτερος ὅμως κανών, δυνάμενος νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς ὅλας τὰς τάξεις εἶναι ὁ ὑπὸ τοῦ Stuart Mill διδόμενος (Principles of Political Economy). Κατ' αὐτόν, ἡ ἀγαθοεργία βλάπτει ὅταν ἐπεκτείνεται τόσον ὥστε οἱ βοηθούμενοι νὰ διάγουν ὡς καὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἀνάγκην βοηθείας. Ἂν ὅμως παρέχεται οὕτως ὥστε νὰ βελτιώνῃ τὴν κατάστασιν τῶν ἐχόντων ἀνάγκην βοηθείας, χωρὶς νὰ καθιστᾷ περιττὴν δι' αὐτοὺς τὴν προσπάθειαν ἀποφυγῆς της, εἶναι ὠφέλιμος ἀγαθοεργία.

Πρέπει δηλ. νὰ δίδεται εἰς πάντα πάσχοντα ἡ ἀπαιτουμένη βοήθεια διὰ νὰ ἀνακουφίζηται ἡ πενία αὐτοῦ. Ἀλλὰ ἡ βοήθεια αὕτη πρέπει νὰ εἶναι περιωρισμένη εἰς βαθμὸν ὥστε, ἄν τις διαθέτῃ τὰ μέσα πρὸς ἐξεύρεσιν ἄλλου πόρου, νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ἐπιτύχῃ τοῦτο καὶ ἀποφύγῃ τὴν ἐλεημοσύνην.

Κατὰ τὸν Ricardo, οὐδὲν σχέδιον βοηθείας τῶν πτωχῶν εἶναι ἄξιον προσοχῆς, ἐφ' ὅσον δὲν τείνῃ εἰς τὸ νὰ καταστήσῃ τούτους αὐτάρκεις, μὴ ἔχοντας τοῦ λοιποῦ ἀνάγκην βοηθείας.

Προληπτικὰ μέτρα ἐναντίον τῆς πενίας.

Σύμφωνοι πρὸς τὴν θεωρίαν ταύτην εἶναι καὶ οἱ ζητοῦντες ὅπως καταβληθοῦν προσπάθειαι προληπτικαὶ κατὰ τῆς πενίας. Ἀντὶ νὰ βοηθῇ τις, λέγουν, τοὺς πτωχοὺς ὅταν ἔχουν ἀνάγκην, εἶναι προτιμότερον νὰ λαμβάνωνται μέτρα, ὥστε νὰ μὴ ἔρχωνται ποτὲ εἰς τὸ σημεῖον νὰ ζητοῦν ἐλεημοσύνην. Τοιαῦτα μέτρα εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀποταμιεύσεως καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς ἐργατικῆς προνοίας. Ἐν Γερμανίᾳ εἶναι ἤδη ὑποχρεωτικὴ ἡ παρακράτησις μέρους τοῦ μισθοῦ τῶν ἐργατῶν χάριν ταμείων προνοίας, ὥστε εἰς στιγμὰς ἐνδείας ὑπάρχουν τὰ μέσα πρὸς ἐξ ἰδίων περίθαλψιν αὐτῶν. Κατὰ τὴν σχολὴν ταύτην, ἡ ἀγαθοεργία πρέπει νὰ περιορίζηται μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ πρόνοια δὲν δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τοὺς πενομένους.

Οἱ πολέμιοι τῆς ἀγαθοεργίας.

Θεωρία πολέμιος πρὸς τὴν ἀγαθοεργίαν εἶναι ἡ τῶν μοιρολατρῶν. Αὕτη ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὰς διδασκαλίας τοῦ Δαρβίνου περὶ ἐπιλογῆς τῶν γενῶν καὶ ἐπικρατήσεως τῶν ἰσχυροτέρων ὀργανισμῶν κατακρίνει τὴν ἀγαθοεργίαν ὡς δυσχεραίνουσαν, ὅπως λέγει ὁ Herbert Spencer, τὴν ἀπαραίτητον ἐργασίαν τῆς ἐπιλογῆς, διὰ τῆς ὁποίας ἡ κοινωνία «ἐκκαθαρίζει ἑαυτήν». Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἡ ἀγαθοεργία παρασκευάζει τὴν δυστυχίαν ἀφιεροῦσα ἀπὸ τοὺς ὑγιεῖς παραγωγικοὺς ὀργανισμοὺς τὰ ἀγαθά, διὰ νὰ ὑποστηρίζῃ τοὺς μὴ παραγωγικούς. Εἶναι καταφανὲς πόσον σκληρὰ θὰ ἦτο ἡ ἐφαρμογὴ τῆς θεωρίας ταύτης, δι' ἧς θὰ ἐγκατελείποντο εἰς τὴν τύχην των οἱ πτωχοὶ γέροντες καὶ ἀσθενεῖς.

Ἐπὶ πλέον εἰς περιπτώσεις τινάς, ἡ ἀγαθοεργία οὐχὶ μόνον δὲν ἐμποδίζει τὴν ἐπιλογήν, ἀλλὰ καὶ ὑποβοηθεῖ αὐτήν. Π. χ. περισώζουσα ἀπροστάτευτα παιδία, περιθάλπουσα πτωχοὺς ἀσθενεῖς, βοηθοῦσα ἀπόρους σπουδαστάς, διατηρεῖ διὰ τὴν κοινωνίαν δυνάμεις, αἵτινες ἄλλως θὰ ἐχάνοντο.

Συμπέρασμα.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω θεωριῶν συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀγαθοεργία εἶναι γενικῶς ὠφέλιμος, ὅταν ἀποβλέπῃ εἰς τὴν περίθαλψιν ἀσθενῶν καὶ παιδίων. Εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἐνδομύχους τάσεις τοῦ ἀνθρώπου ὅταν βοηθῇ γέροντας καὶ ἀπηλπισμένους. Εἶναι δὲ λυσιτελής, ὅταν ὑποβοηθῇ νὰ ἀνεγερθοῦν καὶ καταστοῦν αὐτάρκεις οἱ προσωρινῶς πάσχοντες ἐξ ἀνεργείας ἢ ἀνεπαρκείας πόρων.

Οἱ διάφοροι τρόποι ἀγαθοεργίας.

Ἡ ἀγαθοεργία εἶναι *ὠργανωμένη* ἢ *ἀνοργάνωτος*, ἀναλόγως τοῦ τρόπου καθ' ὃν διεξάγεται, καὶ *ἰδιωτικὴ* ἢ *δημοσία*, ἀναλόγως τῶν παρεχόντων αὐτὴν προσώπων.

Ἡ ἰδιωτικὴ ἀγαθοεργία, ἡ κατ' εὐθεῖαν βοήθεια τοῦ πλουσίου πρὸς τὸν πτωχόν, εἶναι ἡ θερμοτέρα ἐκδήλωσις τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καὶ ἀλληλεγγύης τῶν ἀνθρώπων. Αὕτη στερεῖται πολλῶν ἐλαττωμάτων, ἅτινα ἔχει πᾶσα ὠργανωμένη, ἰδίᾳ δὲ ἡ δημοσία ἀγαθοεργία, κατ' ἀνάγκην ψυχρὰ καὶ τυπική, ὑποκειμένη εἰς τὴν γραφειοκρατείαν καὶ ἔστιν ὅτε τὴν ἀδιαφορίαν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, βοηθοῦσα τοὺς πάσχοντας μόνον ὑλικῶς οὐχὶ δὲ καὶ ἠθικῶς, ἀνακουφίζουσα μὲν τούτους, ἀδυνατοῦσα ὅμως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον νὰ τοὺς ἐνισχύσῃ ὥστε νὰ ὀρθοποδήσουν. Τοὐναντίον ἡ κατ' εὐθεῖαν σχέσις τοῦ βοηθουμένου πρὸς τὸν ἀγαθοεργοῦντα, προσελκύει τὸ ἐνδιαφέρον τούτου διὰ τὴν κατάστασιν τοῦ πάσχοντος, ὥστε καταβάλλεται ἀμφοτέρωθεν προσπάθεια πρὸς ῥιζικὴν θεραπείαν αὐτῆς.

Ἡ ὠργανωμένη ἐν τούτοις ἀγαθοεργία εἶναι μία ἀνάγκη. Ἡ πρωτοβουλία τῶν ἰδιωτῶν ἀδυνατεῖ νὰ περιλάβῃ ὅλας τὰς περιπτώσεις πασχόντων. Ἀνάγκαι τινές, ὡς ἡ νοσηλεία ἀσθενῶν, ἡ ἀνατροφὴ ὀρφανῶν, κτλ., χρειάζονται ἰδιαιτέραν ὀργάνωσιν. Ὑπό τινας συνθήκας οἱ πάσχοντες εἶναι τόσον πολλοὶ ὥστε τὰ ἰδιωτικὰ μέσα ἀποδεικνύονται ἀνεπαρκῆ.

Τινὰς τῶν ἀναγκῶν τούτων ἀντιμετωπίζει ἡ ἰδιωτικὴ ἀγαθοεργία, ὀργανουμένη εἰς ἱδρύματα καὶ σωματεῖα (ὅρα: ἀγαθοεργὰ καταστήματα). Διὰ τὸ μεγαλύτερον ὅμως μέρος αὐτῶν πρέπει νὰ ληφθῇ πρόνοια ὑπὸ τῆς δημοσίος ἀγαθοεργίας, τῆς διενεργουμένης εἴτε ὑπὸ τῶν δήμων, εἴτε ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Ἡ δημοσία ἀγαθοεργία ἔχει κυρίως τοῦτο τὸ πλεονέκτημα: ὅτι συγκεντρώνει διὰ τῶν φόρων μεγάλους πόρους, καὶ δύναται νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν περίθαλψίν της εἰς ὁλοκλήρους τάξεις πασχόντων. Ἐπίσης τὸ δημόσιον διαθέτει τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν, ἥτις εἶναι ἀπαραίτητος δι' ἀγαθοεργίον εἰς μεγάλην κλίμακα.

Παρὰ πολλοῖς ἐγεννήθη τὸ ἐρώτημα, ἂν τὸ δημόσιον πρέπει νὰ παρέχῃ τὴν βάσιν τῆς περιθάλψεως τῶν πασχόντων, καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ἀγαθοεργία ἁπλῶς νὰ συμπληροῖ αὐτήν, ἢ ἀντιθέτως, ἡ δημοσία ἀγαθοεργία νὰ ἀποτελῇ τὸ συμπλήρωμα τῆς ἰδιωτικῆς. Καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὑπάρχουν πολλαὶ ἀντιγνωμίαι. Ὅπως ὅμως ἔχει ἐξελιχθῆ ἡ σημερινὴ κοινωνία, καὶ μὲ τὰς μεγάλας ἀνάγκας, αἵτινες ἔχουν δημιουργηθῆ, εἶναι πρακτικώτερον: ὅπως τὸ δημόσιον παρέχῃ τὰς βάσεις τῆς ἀγαθοεργίας, δηλ. ὅπως τὸ δημόσιον φροντίζῃ διὰ τὰς γενικὰς ἀνάγκας μεγάλων τάξεων, ἀφίνῃ δὲ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἀγαθοεργίαν τὴν συμπλήρωσιν τῶν κενῶν, ἅτινα κατ' ἀνάγκην εἶναι πολλά, διότι τὸ δημόσιον, ἀσχολούμενον μὲ τὴν γενικὴν περίθαλψιν τάξεων πασχόντων, δὲν δύναται νὰ ἐξετάσῃ τὰς καθέκαστον περιπτώσεις τῶν ἀποτελούντων τὰς τάξεις προσώπων.

Ἡ ἀγαθοεργία τοῦ δημοσίου ἀναλαμβάνουσα οὕτω τὴν περίθαλψιν τάξεων, κινδυνεύει νὰ περιπέσῃ εἰς ἄλλην ἀκρότητα, καθισταμένη νόμιμος καὶ ὑποχρεωτική. Διὰ τούτου ἐννοοῦμεν, ὅτι ψηφιζομένου νόμου περὶ περιθάλψεως ὡρισμένης τάξεως, τὰ ἀποτελοῦντα αὐτὴν μέλη θεωροῦν ἑαυτοὺς δικαιούχους καὶ τὸ δημόσιον ὀφειλέτην, τὸ δὲ προκῦπτον πνεῦμα καθίσταται λίαν ἐπικίνδυνον, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω δημώδους ᾄσματος ἐν Ἀγγλίᾳ, μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ poorlaw.

«Hang sorrow! Cast away dare!
The parish is pound for ever!»

(Κρεμάσατε τὴν λύπην! Ἀποβάλατε τὴν φροντίδα! -Ἡ ἐνορία εἶναι διὰ παντὸς ὑποχρεωμένη!)

Βεβαίως δὲν χρειάζεται ἰδιαιτέρα ἀνάλυσις διὰ νὰ καταδειχθῇ πόσον εἶναι βλαβερὰ ἡ τοιαύτη ψυχολογία τῶν πτωχῶν.

Ἡ Κρατικὴ ἀγαθοεργία.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς Κρατικῆς ἀγαθοεργίας εἶναι:

α') ὅτι τὸ Κράτος ἀναγνωρίζει ἑαυτῷ καθῆκον, ὅπως περιθάλψῃ καθ' ὡρισμένον τρόπον μίαν τάξιν πασχόντων.

β') ὅτι καθορίζεται ἕδρα περιθάλψεως διὰ κάθε πάσχοντα, ὑπαγόμενον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ὡρισμένου τμήματος. Αἱ συνέπειαι τούτου εἶναι λίαν βλαβεραί, καθότι ἐκ τῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταφορῶν καὶ παραπομπῶν προκαλοῦνται ἀμφισβητήσεις καὶ ἀδικίαι.

γ') ὅτι τὸ Κράτος δύναται νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν ἐπαιτείαν καὶ

δ') ὅτι τὸ Κράτος δὲν χρησιμοποιεῖ τὸν βοηθούμενον, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ ἐργασθῇ.

Πρὸς ἐλάττωσιν τῶν ἀνωτέρω μειονεκτημάτων ἀπαιτεῖται, ὅπως ἡ δημοσία ἀγαθοεργία εἶναι προαιρετικὴ καὶ εἰς οὐδένα νὰ παρέχῃ δικαιώματα. Νὰ ἀνατίθεται εἰς ἀξίας ἐμπιστοσύνης Ἐπιτροπὰς ἡ διανομὴ τῶν βοηθημάτων εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην· 2) τοπική, ἤτοι ἀποκεντρωμένη κατὰ τὸ δυνατόν. Νὰ γίνεται διὰ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, αἵτινες γνωρίζουσι τὰ πρόσωπα καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῶν. 3) Νὰ ἀπευθύνεται κατὰ τὸ δυνατὸν καὶ πρὸς τὸ ἠθικὸν τοῦ πάσχοντος, μὴ περιοριζομένη εἰς τὴν ξηρὰν χορήγησιν χρηματικοῦ τινος ποσοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι, ἡ δημοσία ἀγαθοεργία ἔχει λάβει μεγίστην ἔκτασιν, καθ' ὅτι τὸ κράτος ὑπεχρεώθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἐκτάκτους ἀνάγκας, ὡς τὴν περίθαλψιν τῶν θυμάτων τῶν πολέμων καὶ τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν κατὰ καιροὺς προσελθόντων προσφύγων.

Π. Κ. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—De Watteville: Essai sur les établissements de bienfaisance.— Naville: De la charité légale, de ses causes, de ses effets etc.—Baron de Gérondo: De la bienfaisance publique Vicomte Alban de Villeneuve-Bargemont: Economie Politique Chrétienne, ou Recherches sur les causes du paupérisme en France et en Europe et sur les moyens de le prévenir et de le soulager.—De Magnitot: De l' assistance et de l' extinction de la mendicité.

Ἀγαθοεργία. Ἑπτάτομος μελέτη τοῦ φιλοσόφου Seneca, συνταχθεῖσα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Ἡ μελέτη αὕτη εἶναι ἀφιερωμένη εἰς κάποιον Ebutius Liberalis, οὗτινος ἡ ταυτότης παραμένει μέχρι τοῦδε ἄγνωστος. Ὁ Σενέκας ἀναπτύσσει ἐν αὐτῇ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀγαθοεργοῦ καὶ τοῦ εὐεργετουμένου καὶ ὁμιλεῖ περὶ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀχαριστίας.

Τὰ πρῶτα τέσσαρα βιβλία εἶναι πλήρη ὑγιῶν καὶ πρωτοτύπων ἰδεῶν, ἡ ὡραιότης τῶν ὁποίων δὲν ἐπανευρίσκεται εἰς τὰ τελευταῖα τρία, ὅπου ζητήματα λεπτεπίλεπτα καὶ πολλάκις σκοτεινὰ ἢ περιττὰ ἀπασχολοῦν τὸν συγγραφέα. Τὸ συμπέρασμα τοῦ ἔργου εἶναι ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀχαρίστων ἐξαρτᾶται τοὐλάχιστον τόσον ἀπὸ τὰ σφάλματα τῶν ἀγαθοεργῶν, ὅσον ἀπὸ τὰς κακίας τῶν εὐεργετουμένων.

ἀγαθοεργίας τάγμα. Τὸ τάγμα τοῦτο ἱδρυθὲν ὑπὸ τῆς βασιλίσσης τῆς Ἱσπανίας Ἰσαβέλλας Β' τῇ 17 Μαΐου 1856 καὶ ὀργανωθὲν διὰ τοῦ κανονισμοῦ τῆς 30 Δεκεμβρίου 1857, ἔχει ὡς σκοπὸν τὴν ἀμοιβὴν τῶν φιλανθρώπων πράξεων ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Αἱ διδόμεναι ἀμοιβαὶ

Digitized by Google

ἀποτελοῦνται ἀπὸ παράσημα, τίτλους καὶ χρηματικὰς χορηγήσεις.

Τὸ τάγμα εἶχε τρεῖς βαθμοὺς καὶ τρία παράσημα (Μεγαλόσταυρον, σταυρὸν διοικητοῦ καὶ ἱππότου). Τὰ παράσημα ταῦτα φέρουν χρυσοῦν ἀστέρα μὲ 6 ἀκτῖνας — ἐκ λευκοῦ emaille —, καὶ μὲ μέλαν περιθώριον. Εἰς τὸ μέσον, ἐπὶ κυανοῦ φόντου, εἰκονίζεται ἡ Παναγία θωπεύουσα παιδία μὲ τὰς λέξεις «A la Caridad», ὄπισθεν δὲ «Beneficiencia Publica». Μεταξὺ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἀστέρος διέρχονται ἀκτῖνες χρυσαῖ. Ἡ ταινία εἶναι λευκὴ μὲ μαῦρα περιθώρια ἑκατέρωθεν.

ἀγαθοεργικός· ὁ ἀνήκων εἰς ἀγαθοεργὸν σωματεῖον.

ἀγαθοεργοί. Ἐκ τῶν τριακοσίων ἱππέων, οἵτινες ἐχρησίμευον ὡς σωματοφύλακες τοῦ βασιλέως τῶν Σπαρτιατῶν, ἀπεχώρουν κατ' ἔτος πέντε, ὑπηρετοῦντες ἐπὶ ἓν ἔτος εἰς ἀποστολὴν πρὸς ξένα κράτη. (Ἡρόδοτος α', 67). Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἀγαθοεργοί, ἐκλεγόμενοι ὑπὸ τῶν ἐφόρων εἴτε μεταξὺ τῶν πρεσβυτέρων, εἴτε μεταξὺ τῶν ἀρίστων.

ἀγαθοεργὸς καὶ *ἀγαθουργός*· ὁ τὸ ἀγαθὸν ἐργαζόμενος, ἐκτελῶν: τὰ *ἀγαθοεργὰ* καταστήματα, αἱ *ἀγαθοεργοὶ* κυρίαι, οἱ *ἀγαθοεργοὶ* σύλλογοι, ἀδελφότητες κτλ. Ἄλλος τύπος *ἀγαθοεργής*· σύγκρινε: *στρηνὸς* καὶ *στρηνής*· *ὁμαλὸς* καὶ *ὁμαλής*, *ἀμβλωπὸς* καὶ *ἀμβλωπὴς* κτλ. καὶ ἐκ τῆς νέας Ἑλ. *ἀκριβὸς* καὶ *ἀκριβής*, *ψευδὸς* καὶ *ψευδὴς* κτλ. Μ. Φ

ἀγαθοεργούμενοι· οἱ εὐεργετούμενοι, οἱ τῆς ἀγαθοεργίας ἀπολαύοντες.

ἀγαθοεργῶ καὶ *ἀγαθουργῶ*· πράττω τὸ ἀγαθόν, ἀγαθοποιῶ. α' πρὸς Τιμοθ. Ϛ', 18. Πραξ. Ἀποστ. ιδ', 17.

ἀγαθοεργῶς ἐπιρρ.· μὲ τρόπον ἀγαθοεργόν, ἀγαθοποιῶς, ἀγαθοποιητικῶς.

ἀγαθοθέλεια· ἡ θέλησις τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ἐπιθυμία τοῦ ἀγ., ἡ ἔκλογὴ τοῦ ἀγ., ἡ πρὸς τὸ ἀγ. διάθεσις: «τὸν ξένο κῆπο πότιζε ν' ἀνθίσῃ καὶ ὁ δικός σου». (Κρ. παροιμία).

ἀγαθοθελής,-ές· ὁ θέλων τὸ ἀγαθόν, ὁ ἐπιθυμῶν τὸ ἀγ., ὁ καλοθελητής· λέξις ἐκκλησιαστική, ἐπιρ. *ἀγαθοθελῶς*.

ἀγαθοθρέμμων· ὁ τρέφων ἀγαθοὺς ἀνθρώπους: «ἀγαθοθρέμμων νῆσος ἡ Κῶς», λέγει Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης.

ἀγαθοθυμία· λέξις πλασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου καὶ ἀποθησαυρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κουμανούδη· σημαίνει ὅ,τι τὸ γαλλικὸν bonne humeur ἀγαθὸς θυμός, καλὴ διάθεσις· κάτι τι ἠθικώτερον ἀπὸ τὸ *εὐθυμία* (ὅπως ἐξειλίχθη σήμερον): εὐδιαθεσία πρὸς ἀγαθὴν δρᾶσιν, ψυσιολογικὴ ψυχικὴ διάθεσις πρὸς τὸ καλόν, πρὸς τὴν εὐποιΐαν, ἡ ἐκ ψυχικῆς ὑγείας ἐσωτερικὴ καλωσύνη.

Ἀγαθόκλεια. Ἑλληνὶς βασίλισσα τῆς Βακτριανῆς, ἧς ἔχομεν σπάνιά τινα νομίσματα μὲ ἑλληνικὰς καὶ βακτριανὰς ἐπιγραφάς. Αἱ βακτριαναὶ γράφουν τοὺς τίτλους τοῦ Στράτωνος «μέγας, δίκαιος βασιλεύς, Σωτήρ», ἐξ οὗ ὑπετέθη ὅτι ἡ Ἀγαθόκλεια ἦτο σύζυγος τοῦ Στράτωνος Ι, (ἴδ. λέξ.), ἢ συγγενής του. Ἔζησε περὶ τὸ 150 π. Χ.

Ἀγαθόκλεια· κόρη τῆς Οἰνάνθης, παλλακὶς Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος καὶ ἀδελφὴ τοῦ Ἀγαθοκλέους (ἴδ. λ.) ψευδεπιτρόπου τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς. Σαμία τὴν καταγωγήν, ἦτο κατ' ἀρχὰς αὐλητρὶς (Πλουτ.) ἢ μᾶλλον ἑταίρα, (Ἀθήν.), κατέστη δὲ κατόπιν παλλακὶς Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος, καὶ τόσον ἰσχυρά, ὥστε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ της ἦσαν οἱ πραγματικοὶ κυβερνῆται τοῦ κράτους. Ἐνήργησε καὶ ἐπέτυχε τὸν φόνον τῆς νομίμου βασιλίσσης Ἀρσινόης. Φαίνεται ὅτι γαλακτοφοροῦσα, ἄδηλον μετὰ τίνος τεκνοποιήσασα, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐγεννήθη Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανὴς ἐγαλούχησεν αὐτόν. Ὅταν δ' ἐξερράγη ἡ δεινὴ στάσις ἐναντίον των, ἀποκαλύψασα τὸ στῆθος ἐπέδειξεν εἰς τοὺς ἐξωργισμένους Μακεδόνας τοὺς γαλουχήσαντας τὸν βασιλέα μαστούς, ἀλλὰ ματαίως. (Πολύβ.). Ὁ λαὸς μαινόμενος ἔσυρεν αὐτὴν καὶ τὴν μητέρα της εἰς τὸ Στάδιον ὅπου τὰς κατεκρεούργησεν.

Ἀγαθόκλεια. Ἐρωμένη Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, κατὰ Πτολεμ. τὸν Εὐεργέτην εἰς τὸ γ' τῶν ὑπομνημάτων του. Οὐδέν τι ἄλλο εἶναι γνωστὸν εἰμὴ ὅτι ἤγειρεν ἄγαλμα εἰς τὴν Ἀφροδίτην (Ἀθήν.).

Ἀγαθοκλῆς, Τύραννος τῆς Σικελιας, υἱὸς τοῦ ἐκ Ρηγίου τῆς Ἰταλίας κεραμέως Καρκίνου, γεννηθεὶς εἰς τὰς σικελικὰς Θέρμας τὸ 361 π. Χ. Μεταναστεύσας μετὰ τοῦ πατρὸς του εἰς Συρακούσας καὶ ἀπορφανισθεὶς εἰς μικρὰν ἡλικίαν, ἠναγκάσθη νὰ συνεχίσῃ τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα. Βραδύτερον κατετάγη ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης, ἀλλ' ὁ πλούσιος στρατηγὸς Δάμας (ἢ Δαμάσων Just. XXII, 1, 12) ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ετέλει, συνεπάθησεν αὐτὸν ἐξαιρετικῶς λόγῳ τῆς ἐξαισίας καλλονῆς του καὶ τῆς μεγάλης του δυνάμεως, παρασχὼν δὲ εἰς αὐτὸν ἐπιμεμελημένην ἀγωγήν, τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ χιλιάρχου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δάμαντος, ὁ Ἀγαθοκλῆς ἐνυμφεύθη τὴν χήραν του, καὶ γενόμενος οὕτω ἐκ τῶν πλουσιωτέρων πολιτῶν τῶν Συρακουσῶν, ἀπεφάσισε νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας του. Αἱ Συρακοῦσαι, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Τιμολέοντος, εἶχον περιέλθει εἰς πλήρη ἀναρχίαν. Τὴν ἀρχὴν εἶχε σφετερισθῇ ὁ Σωσίστρατος, ὅστις ἐξηνάγκασε τὸν Ἀγαθοκλῆ, ταχθέντα ἐναντίον τοῦ νέου τούτου ταραξίου, νὰ ζητήσῃ τὴν σωτηρίαν του εἰς Σικελίαν.

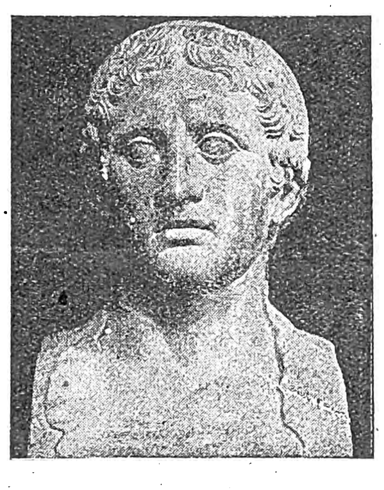

Ἀγαθοκλῆς. Ὁ τύραννος τῶν Συρακουσῶν.

Ἐκεῖ εἶχον καταφύγει καὶ πολλοὶ ἄλλοι δυσηρεστημένοι, συναθροίσας δὲ αὐτοὺς καὶ τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τῶν Ρηγίων, οἵτινες ἐπολέμουν κατὰ τοῦ Σωσιστράτου, καὶ τὸν ἐβίασε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ρηγίου. Ὅταν ὁ τύραννος οὗτος ἐξεδιώχθη ἐκ Συρακουσῶν, ἀνεκλήθη ὁ Ἀγαθοκλῆς καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ κατενίκησε τὸν Σωσίστρατον καὶ τοὺς Καρχηδονίους, οἵτινες ἠπείλουν τὴν πόλιν. Οὕτω κατέστη παντοδύναμος καὶ τῇ ἀρωγῇ τοῦ στρατοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ὁδηγήσει εἰς τὴν νίκην, ἤρχισε τώρα ν' ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ὑπάτην ἐξουσίαν. Ἀλλ' οἱ Συρακούσιοι, περὶ πολλοῦ ποιούμενοι τὴν πολιτικήν των ἀνεξαρτησίαν, μετεκάλεσαν ἐκ Κορίνθου τὸν Ακεστορίδην, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ. Ὁ νέος στρατηγὸς ἐπεχείρησε νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀγαθοκλῆ, ἀλλ' οὗτος διαφυγὼν συνεκέντρωσε νέους τολμητίας καὶ δὴ καὶ λῃστὰς (Just. XXII, 1, 14) καὶ ἐνεφανίσθη πρὸ τῆς πόλεως ἐπὶ κεφαλῆς κραταιοῦ στρατοῦ. Θορυβηθέντες ἐκ τούτου οἱ ἄρχοντες τὸν ἀνεκάλεσαν καὶ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ, ἀφοῦ ὑπεσχέθη ὅτι, δὲν θὰ ἐπιβουλευθῇ τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα Ἀλλ' ὁ Ἀγαθοκλῆς παρασπονδῶν, διέταξε γενικὴν σφαγὴν τῶν γερουσιαστῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν των. Ἐπὶ δύο ἡμέρας ἔρρεε τὸ αἷμα εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Συρακουσῶν. Τετρακισχίλιοι ἐσφάγησαν ἀγρίως καὶ ἑξακισχίλιοι προεγράφησαν, πλεῖστοι δὲ ἄλλοι ἐξωρίσθησαν καὶ τὰ κτήματά των παρεδόθησαν εἰς λεηλασίαν. Μετὰ τὴν σφαγήν, ὁ Ἀγαθοκλῆς ἀναλαβὼν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν (317 π. Χ.), ἠκύρωσε τὰ χρέη ἐμοίρασε τὴν γῆν μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν, ἔδωκε νόμους σοφούς, ἐτακτοποίησε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους, κατεσκεύασεν ὅπλα, ἐδημιούργησεν ἰσχυρὸν στόλον καὶ ὑπέταξεν ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν Σικελίαν.

Οἱ ἐξορισθέντες ἐξήγειραν κατ' αὐτοῦ πολλὰς πόλεις, ἰδίως τὸν Ἀκράγαντα· ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ τῶν Ταραντίνων κατέβαλεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἠνάγκασεν εἰς εἰρήνην τὸ 314.

Μετὰ τριετίαν ὅμως περιεπλάκη εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, οἵτινες ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἀμίλκαν, τρέψαντες εἰς φυγὴν τοὺς Συρακουσίους μεταξὺ Γέλας καὶ Ἱμήρας, ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν (311 π. Χ.). Ὁ Ἀγαθοκλῆς ἀντὶ νὰ ἀπελπισθῇ, συλλαμβάνει τὸ τολμηρότατον σχέδιον νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον ὑπ' αὐτὰ τὰ τείχη τῆς Καρχηδόνος. Ἀφοῦ ἐσύλησε ναοὺς καὶ ἰδιώτας πρὸς προμήθειαν χρημάτων, ἀφῆκε τὴν διακυβέρνησιν τῶν Συρακουσῶν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀντανδρον, ἐπεβιβάσθη μετὰ 14.000 ἀνδρῶν εἰς ἑξήκοντα τριήρεις, καὶ διασχίσας τὸν ἐχθρικὸν στόλον ἀπέπλευσε πρὸς τὴν Ἀφρικήν. (Just. XXII, 4—Διοδ. XVII, 23). Ὁ Καρχηδονιακὸς στόλος σπεύδει εἰς καταδίωξιν τοῦ Ἀγαθοκλέους καὶ οἱ δύο στόλοι καταπλέουν σχεδὸν συγχρόνως εἰς τὰ ἀφρικανικὰ ὕδατα. Ἀποβιβάζονται οἱ Συρακούσιοι καὶ τότε ὁ Ἀγαθοκλῆς πυρπολεῖ τὸν στόλον του, ἀφ' ἑνὸς διὰ νὰ στερήσῃ τοὺς στρατιώτας του παντὸς τρόπου φυγῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου διὰ νὰ μὴ κατατμήσῃ τὰς δυνάμεις του ἀφίνων μέρος αὐτῶν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῶν πλοίων. Ἡ νίκη τὸν ἀκολουθεῖ παντοῦ, καίτοι ἀντιπαλαίει πρὸς τριπλασίας ἐχθρικὰς δυνάμεις. Καταλαμβάνει πλείστας πόλεις, ἀλλ' ἡ Καρχηδὼν ορθώνει σοβαρὰν ἀντίστασιν. Συγχρόνως ὁ Ἀγαθοκλῆς πληροφορεῖται ὅτι αἱ πλεῖσται πόλεις τῆς Σικελίας ἐστασίασαν ἐναντίον του. Ἀφήσας τότε εἰς Ἀφρικὴν τὸν υἱόν του Ἀρχάγαθον, ἐπιστρέφει εἰς Σικελίαν καὶ ἀφοῦ ἐπανέφερε τὴν τάξιν ἐπανέρχεται εἰς Ἀφρικήν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀπουσίαν του ἡ κατάστασις εἶχε μεταβληθῆ· ὁ στρατός, φονεύσας τοὺς υἱούς του, ἀνεκήρυξεν ἄλλους ἀρχηγοὺς καὶ εἰρήνευσε μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Ἔκφρων ὁ Ἀγαθοκλῆς ἐπιστρέφει εἰς Σηρακούσας, κατασφάζει τοὺς συγγενεῖς τῶν στασιασάντων στρατιωτῶν του καὶ προγράφει μέγαν ἀριθμὸν Συρακουσίων. (Διοδ. Κ, 54).

Αἱ θηριωδίαι αὗται ἐξήγειραν ὁλόκληρον τὴν Σικελίαν ἐναντίον του καὶ ὁ Δεινοκράτης, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξορίσει τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυσηρεστημένων. Ὁ Ἀγαθοκλῆς ὅμως συνάπτει εἰρήνην μὲ τοὺς Καρχηδονίους, παραδόσας εἰς αὐτοὺς ἀντὶ χρημάτων τὰς σικελικὰς πόλεις, (Just XXII, 8) καὶ σπείρας ζιζάνια ἐντὸς τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ τὸν ἐνίκησε κατὰ κράτος. Ἀποκατασταθείσης οὕτω τῆς ἐσωτερικῆς γαλήνης, ἐπανέκτησε τὴν Σικελίαν, ἐκτὸς τῶν εἰς τοὺς Καρχηδονίους παραχωρηθέντων μερῶν καὶ κατέστη ὑπέρποτε πανίσχυρος. Ἐκυβέρνησεν ἐπί τι χρονικὸν διάστημα μὲ μεγάλην φρόνησιν (Πολ. Θ, 23-Just XIII, 1,2). Ἀλλὰ τὸ τυχοδιωκτικόν του πνεῦμα τὸν παρέσυρεν εἰς νέας ἐκστρατείας. Ἐνῷ ὅμως ἡτοιμάζετο διὰ νέον πόλεμον κατὰ τῶν Καρχηδονίων, ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τοῦ ἐγγόνου του Ἀρχαγάθου διὰ φαρμάκου, τὸ ὁποῖον ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν τοιαύτας ὀδύνας, ὥστε διὰ ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῶν, ἤναψε πυρὰν καὶ ἐκάη ζῶν, τὸ 289 π. Χ., εἰς ἡλικίαν 72 ἐτῶν, βασιλεύσας ἐπὶ 28 ἔτη (Διοδ. ΚΑ, 12.-Just. XXIII, 2).

Ἀγαθοκλῆς. Ἕλλην βασιλεὺς τῆς Βακτριανῆς ζήσας περὶ τὸ 140 π. Χ. Ὑπάρχουν κάλλιστα τετράδραχμα καὶ ἄλλα χάλκινα νομίσματα τοῦ βασιλέως τούτου. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν νομισμάτων εἶναι ἑλληνικαὶ μὲ χαρακτῆρας βακτριανοὺς καὶ ἰνδο-παλικούς, ἀναγράφουν δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγοθοκλέους καὶ τῶν προκατόχων του, Ἀντιόχου, Νικάτορος, Διοδότου καὶ Εὐθυδημίου.

Ἀγαθοκλῆς. Υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου. Ὁ πατήρ του ἦτο εἷς τῶν Ὑπάρχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅταν δὲ ἔλαβεν εἰς τὸ μερίδιόν του τὴν Θράκην καὶ τὴν Χερσόνησον, φυβούμενος μήπως ὁ υἱός του Ἀγαθοκλῆς σφετερισθῇ τὸν θρόνον τὸν ἐφόνευσεν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῆς γυναικός του Λυσάνδρης. Ἐκείνη ἐδραπέτευσε τότε μετὰ τοῦ γυναικαδέλφου της Ἀλεξάνδρου καταφυγοῦσα μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σελεύκου, βασιλέως τῆς Βαβυλωνίας, ὃν κατέπεισαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον ἐναντίον τοῦ Λυσιμάχου.

Ἀγαθοκλῆς. Ἕλλην ἱστορικός, γεννηθεὶς εἰς Κύζικον περὶ τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα. Συνέγραψεν «Ἱστορίαν τῆς Κυζίκου» περὶ τῆς ὁποίας κάμνουν λόγον οἱ Κικέρων, Πλίνιος καὶ Ἀθηναῖος, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλάχιστα μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ τὸν συγχέουν συχνὰ μὲ κάποιον ἄλλον Ἀγαθοκλῆν ἐκ Χίου, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ Πλινου, ἔγραψε περὶ γεωργίας, μὲ ἕνα δεύτερον, ἐκ Μιλήτου, ὁ ὁποῖος καθὼς λέγει ὁ Πλούταρχος, ἔγραψε περὶ ποταμῶν, καὶ τέλος, μὲ ἕνα τρίτον Ἀγαθοκλῆν, ὃν ἀναφέρει ὁ Σουΐδας, καὶ ὅστις ἔγραψε περὶ ἁλιείας.

Ἀγαθοκλῆς. Υἱὸς τῆς πορνοβοσκοῦ Οἰνάνθης γυναικὸς εἰς ἄκρον φιλοδόξου καὶ φιλοτήμονος (Πλουτ. «Κλεομ.» ΚΓ' Ἀθήν. Ϛ' ΙΓ'). Παῖς ὢν μετήρχετο τὸν *θρανογράφον*, ἤτοι χρωματιστὴν τῶν τοίχων (Πολύβ. βιβλ. ΙΕ' 25) εἰσαχθεὶς δὲ παρὰ Πτολεμαίῳ τῷ Φιλοπάτορι ὡς οἰνοχόος τον «διετέλει πάντα πεποιηκὼς καὶ πεπονθὼς παρὰ τὰς πύλας» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πολυβίου. Ἡ μήτηρ του Οἰνάνθη (ἴδ. λ.) λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματός της σχετιζομένη μὲ τὸν φαῦλον ἐκεῖνον βασιλέα εἰσήγαγε τὸν υἱόν της αὐτῷ, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν θυγατέρα της Ἀγαθόκλειαν ὡς παλλακὴν αὐτοῦ. Ὁ Ἀγαθοκλῆς κατέστη πανίσχυρος μυστικοσύμβουλος καθὼς καὶ ἡ ἀδελφή του, ὥστε ἡ οἰκογενειακὴ αὕτη τριὰς ἐκυβέρνα τὸ κράτος. Φοβερὰ ὅμως διεφθαρμένη, φιλάρπαξ καὶ σκληρή, ἔγινεν αἰτία μεγάλων δυστυχημάτων εἰς τὸ κράτος. Ἀποθανόντος τὸ 205 π. Χρ. τοῦ Φιλοπάτορος, ὁ Ἀγαθοκλῆς καὶ ἡ Ἀγαθόκλεια μετὰ τοῦ συνεταίρου των αὐλι-

Digitized by Google

κοῦ Σωσιβίου (ἴδ. λ.) ἀπέκρυψαν ἐπί τινας ἡμέρας τὸν θάνατον διὰ νὰ διαθέσουν τὰ τῆς βασιλείας ὅπως τοὺς συνέφερε. Οὕτως ἀνεδείχθη ὁ Ἀγαθοκλῆς «φύλαξ» τοῦ ἀνηλίκου διαδόχου Πτολεμαίου τοῦ Ἐπιφανοῦς ἐξακολουθήσας τὴν αὐτὴν βδελυρὰν διαγωγήν. «Ἐπὶ τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν ἀνδρῶν ἐκποδὼν ἐποίητε καὶ τὸ πολὺ τῆς τοῦ πλήθους ὀργῆς προκατέσχε τῇ τῶν ὀψωνίων ἀποδόσει, παρὰ πόδας εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς συνήθειαν ἐπανῆλθε. Καὶ τὰς μὲν τῶν φίλων χώρας ἀνεπλήρωσε, παρεισαγαγὼν ἐκ τῆς διακονίας καὶ τῆς ἄλλης ὑπηρεσίας τοὺς οἰκειοτάτους καὶ θρασυτάτους αὐτὸς δὲ τὸ πολὺ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐν μέθῃ διέτριβε καὶ ταῖς τῇ μέθῃ παρεπομέναις ἀκρασίαις, οὐ φειδόμενος οὔτ' ἀκμαζούσης γυναικός, οὔτε νύμφης, οὔτε παρθένου· καὶ πάντα τοῦτα ἔπραττε μετὰ τῆς ἐπαχθεστάτης φαντασίας». Ἐπὶ τέλους ἐκορυφώθη τὸ μῖσος τοῦ πλήθους καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τότε ὑπὸ τὴν ἀρχηγιαν τοῦ στρατηγοῦ Τληπολέμου συμπράττοντος καὶ τοῦ υἱοῦ του τέως συνενόχου τοῦ Σωσιβίου, ἐξηγέρθησαν κατὰ τῆς οἰκογενείας τῆς Οἰνάνθης. Ἰδὼν τὴν ἐξέγερσιν ὁ Ἀγαθοκλῆς ἐκλείσθη μὲ τὸν βασιλέα καὶ τὴν ἀδελφήν του ἐντὸς τῶν ὀχυρῶν ἀνακτόρων. Ἀλλ' ὅταν εἶδε νὰ βιάζωνται αἱ πύλαι ἔστειλε τὸν Ἀκαρνᾶνα στρατηγὸν καὶ σωματοφύλακα Ἀριστομένη νὰ συνθηκολογήσῃ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς οἰκογενείας του. Οἱ ἐπαναστάται ἀπήτησαν νὰ παραδόσῃ τὸν βασιλέα. παιδίον ἀκόμη ὄντα. Ὑπήκουσε, καὶ τότε ὁ βασιλεὺς ἔντρομος ἐνώπιον τόσου πλήθους, ὑπέγραψε τὴν εις τοὺς ἐπαναστάτας παράδοσιν τῶν ἐνόχων. Οὗτοι παραδοθέντες ἄνευ ὅρων κατεσπαράχθησαν.

Ἀγαθοκλῆς ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 106—105 π.Χ (ἢ 126—125). Ἐπὶ τούτου, κατά τινα παράδοσιν, ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας πρεσβεία τοῦ ἰουδαίου ἀρχιερέως καὶ ἐθνάρχου Ὑρκανοῦ (Χέρτσβεργ Α, 4.2, Β. 417).

Ἀγαθοκλῆς· ἔμμετρος τραγῳδία τοῦ Βολταίρου εἰς πεντε πράξεις, παρασταθεῖσα εἰς τὸ γαλλικὸν θέατρον τῷ 1779, κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέως. Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶνε ἁπλοῦν σχέδιον εὑρεθὲν εἰς τὰ χαρτιὰ τοῦ Βολταίρου. Οἱ φίλοι αὐτοῦ ἐνόμισαν ὅτι θὰ τιμήσουν τὴν μνήμην του, ἐὰν ἀναβιβάσουν τὸ ἔργον τοῦτο. Ὁ ζῆλός των ὅμως ὑπῆρξε μᾶλλον ἐπιβλαβής. Ὁ Ἀγαθοκλῆς εἶνε μία τραγῳδία ἀτελεστάτη μὲ ἀκαθορίστους τὰς φυσιογνωμιας τῶν ἡρώων της, χωρὶς ἔκφρασιν, χωρὶς χρῶμα καὶ χωρὶς ζωήν.

ἀγαθολογία· βλ. λέξιν: Ἠθική.

ἀγαθολογῶ (-έω)· 1) ἀγαθὰ λέγω, ἐπαινῶ τινα, λέγω τὸ καλόν του. 2) καλομελετῶ.

ἀγαθομανία· ἡ μανία πρὸς τὸ πράττειν τὸ ἀγαθόν: κατέχεται ὑπὸ *ἀγαθομανίας*.

ΑΓΑΘΟΝ, ΕΝ ΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Εἶνε τὸ αἴτιον ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιθυμίας;—Πῶς τὸ βλέπουν οἱ αἰσιόδοξοι καὶ πῶς οἱ ἀπαισιόδοξοι.

Πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμοῦμεν ἢ πᾶν ὅ,τι μᾶς εὐχαριστεῖ. Λόγῳ τῆς εὐρυτάτης αὐτῆς ἐννοίας της ἡ λέξις *ἀγαθὸν* μεγίστην ἔχει σημασίαν ἐν τῇ ἐξετάσει τῆς ἐξωτερικῆς καὶ ἐσωτερικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ ἀντικείμενον μελέτης πολλῶν ἐπιστημῶν: τῆς φιλοσοφίας, τῆς ψυχολογίας, τῆς κοινωνιολογίας καὶ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

Ἡ ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι ἀμέσως συνδεδεμένη μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀνάγκης, τῆς ἐπιθυμίας, τῆς εὐχαριστήσεως. Ἂν κάτι δὲν εἶναι οὔτε ἀναγκαῖον, οὔτε ἐπιθυμητόν, οὔτε εὐχάριστον δὲν εἶναι *ἀγαθόν*. Ὡς ἐκ τούτου διὰ νὰ καθορισθῇ τί εἶναι *ἀγαθόν*. πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ τὸ τί εἶναι *ἐπιθυμία*. Ὁ Ἐπίκουρος ὥριζε τὴν ἐπιθυμίαν ὡς «κατάπαυσιν τῆς ὀδύνης». Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ὁ Ἄγγλος φιλόσοφος John Locke ἀνέπτυξεν ἐν τῷ συγγράμματί του «Essay Concerning Human Understanding», λεπτοτάτην θεωριαν κατὰ τὴν οποιαν ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀνησυχίας (uneasiness), τοῦ ἀνθρώπου μὴ ἱκανοποιουμένου ἐκ τῆς παρούσης του καταστάσεως καὶ ζητοῦντος ἀλλαγὴν ταύτης. Ὁ Leibnitz ἀσπαζόμενος τὴν θεωρίαν τοῦ Locke εἰς τὰ «Nouveaux Essais» του, καθορίζει περισσότερον αὐτήν, λεπτολογῶν ἐπὶ τῆς σημασίας τῆς ἀνησυχίας (uneasiness). Αὕτη, κατὰ τὸν Leibnitz, εἶναι μᾶλλον ἡ προπαρασκευὴ πρὸς τὴν ὀδύνην παρὰ αὐτὴ ἡ ὀδύνη, δηλ. ἡ εὐχαρίστησις δὲν εἶναι ἀπόρροια τῆς καταπαύσεως ὀδύνης τινὸς (ἀνάγκης ἢ ἐλλείψεως), ἀλλὰ τοὐναντίον ἡ ὀδύνη παράγεται ἐκ τῆς ἐπιθυμίας εὐχαριστήσεως, τὴν ὁποίαν προεικάζομεν καὶ συγκεχυμένως γνωρίζομεν.

Ἡ διάκρισις αὕτη, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀκριβῆ κατανόησιν τῶν αἰτίων τῆς ἀνάγκης, σπουδαιότατα συμβάλλει εἰς τὴν κατανόησιν τῆς φύσεως τῆς ἐπιθυμίας καὶ ἐπομένως τῶν ἀγαθῶν, καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκκινοῦν, χωριζόμεναι δύο μεγάλαι φιλοσοφικαὶ σχολαί, ἡ αἰσιόδοξος (optimiste) καὶ ἡ ἀπαισιόδοξος (pessimiste).

Κατὰ τοὺς ἀπαισιοδόξους, ἡ *ὀδύνη* εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἐπιθυμίας, καὶ ἀποτελεῖ τὴν γενεσιουργὸν αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν· ἐπομένως ἡ *ὀδύνη* εἶναι τὸ ἐλατήριον τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν δυνάμεων τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀντιθέτως, οἱ αἰσιόδοξοι δέχονται ὅτι ἡ ὀδύνη προέρχεται ἀπὸ τὴν εἰκασίαν καὶ ἐπιθυμίαν ἑνὸς *ἀγαθοῦ*, μιᾶς ἀπολαύσεως, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ σκοπὸς τῆς ὑπάρξεώς μας πρέπει νὰ εἶναι τὰ *ἀγαθά*.

Ἡ ἀντιγνωμία μεταξὺ τῶν δύο σχολῶν, συνοψίζεται εἰς τὸ ἐρώτημα ἂν τὰ ἀγαθὰ εἶναι τὸ αἴτιον ἢ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιθυμίας. Ἐπιθυμοῦμεν ἀγαθόν τι διότι προαισθανόμεθα τὴν ἐξ αὐτοῦ εὐχαρίστησιν, ἢ ἔχοντες ἀνάγκην τινὰ ἐφευρίσκομεν ἀγαθὸν ὅπερ νὰ θεραπεύσῃ αὐτήν; Οὐδεμία τῶν σχολῶν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ἀπολύτως σφάλλουσα, ἀλλὰ καὶ οὐδεμιᾶς ἡ ἄποψις δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ γενικῶς. Εἰς περιπτώσεις τινὰς ἡ ὕπαρξις ἀνάγκης προκαλεῖ τὴν δημιουργίαν ἀγαθῶν πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν, εἰς ἄλλας δὲ ἡ γνῶσις—καθαρὰ ἢ συγκεχυμένη—τῆς ἐκ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσεως γεννᾷ τὴν ἐπιθυμίαν ἀποκτήσεως ἢ παραγωγῆς αὐτῶν. Η δευτέρα αὕτη περίπτωσις εἶναι ἡ συχνοτέρα, διὰ τοῦτο ἡ πλειονότης τῶν ἀνθρώπων τάσσεται μὲ τὸ μέρος τῆς αἰσιοδόξου σχολῆς.

Ἡ φύσις τοῦ ἀγαθοῦ.

Περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀγαθοῦ, ὁμιλῶν ὁ Kant συσχετίζει αὐτὸ μὲ τὸ νόμιμον. Βεβαίως ἡ λέξις νόμιμον πρέπει νὰ ληφθῇ ἐνταῦθα ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῆς ἔννοιαν, δηλ. ὡς περιλαμβάνουσα πάντα κανόνα δυνάμενον νὰ προαγάγῃ τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἡ τοιαύτη ἔννοια τοῦ νομίμου μᾶς εἶνε ἔμφυτος, εἰς ταύτην δὲ ἀνάγομεν κάθε τι διὰ νὰ ἐξετάσωμεν ἂν εἶνε ἀγαθόν.

Ἀλλ' ἂν ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐκληφθῇ ἡ φύσις τοῦ ἀγαθοῦ, τότε τοῦτο τίθεται ἀντιμέτωπον τοῦ κακοῦ. Καὶ πρέπει ἐπομένως νὰ χωρίσωμεν κάθε τι εἰς καλὸν καὶ κακόν. Π. χ τὴν μάχαιραν τοῦ κακοποιοῦ πρέπει νὰ θεωρήσωμεν κακόν. Ἀλλὰ διὰ τὸν κακοποιὸν αὕτη ἀποτελεῖ ἀγαθόν. Ἀκόμη καὶ ἡ ψυχικὴ διάθεσις τοῦ δολοφόνου δύναται νὰ ὀνομασθῇ κακόν, μόνον ἂν ἐξετασθῇ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ἐν ᾧ ὑποκειμενικῶς ἐξεταζομένη ἡ ψυχολογικὴ θέσις τοῦ δολοφόνου θεωρεῖται ὑπὸ τούτου, ὡς τι ἀγαθὸν καὶ δίκαιον (κατὰ τὴν ἀντίληψίν του). διότι ἄλλως δὲν θὰ ἐπεχείρει οὔτε κἂν θὰ ἐσκέπτετο τὴν δολοφονίαν.

Ἀλλὰ προκειμένου περὶ φυσικῶν τινων κακῶν, ὡς θεομηνιῶν, παθήσεων, μικροβίων, κλπ. μὴ ἐξαιρουμένης καὶ τῆς στρεβλώσεως τοῦ πνεύματος, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ ἄνω παράδειγμα τῆς ψυχολογικῆς καταστάσεως τοῦ δολοφόνου, μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ χαρακτηρίσωμεν ταῦτα ὡς ἀγαθά, ἐκτὸς ἂν περιπέσωμεν εἰς μεταφυσικὰς ἐξηγήσεις, ἀποδίδοντες ταῦτα εἰς ἀπωτέρους ἀκατανοήτους σκοποὺς θείας βουλήσεως κτλ.

Ἀποκλείοντες, ὅθεν, τὰς ἐκτάκτους ταύτας περιπτώσεις, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς *ἀγαθόν*, πᾶν ὅ,τι εἶναι χρήσιμον. ἐπιθυμητὸν ἢ εὐχάριστον οὐχὶ μονον εἰς τὴν ὁλότητα, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς εἰς ἕνα οἱονδήποτε ἄνθρωπον. Ὑπάρχει ἀκόμη καὶ μία ἄλλη ἀντίληψις, κατὰ τὴν ὁποίαν κάθε ἀγαθὸν δι' ἕνα ἄνθρωπον συνδέεται ἀναποφεύκτως μὲ κἄτι κακὸν διὰ τὸν ἴδιον ἢ δι' ἄλλον τινά. Ἡ ἀντίληψις αὕτη διαιωνισθεῖσα διὰ τοῦ ἡμετέρου γνωμικοῦ.

«οὐδὲν καλὸν ἀμιγὲς κακοῦ»

καὶ τοῦ στίχου τοῦ La Fontaine:

«Nul bien sans mal, nul plaisir sans
alarme»,

δὲν φαίνεται ἐνέχουσα μεγάλην σοβαρότητα, οὔτε καὶ ἐφαρμόζεται πάντοτε, μᾶλλον δὲ ὡς ἀποκύημα εὐτραπέλου πνεύματος δύναται νὰ θεωρηθῇ. Ὑπάρχει πρόχειρον τὸ παράδειγμα ἀγαθοῦ μὴ συνεπαγομένου κακόν τι: ἡ ἀνακάλυψις καλλιτεχνικοῦ μνημείου ἢ ἀδάμαντος. Ἐκτὸς ἂν λογισθῇ ὡς συναφὲς κακὸν ὁ κόπος τοῦ νὰ κύψῃ τις διὰ νὰ λάβῃ τὸν ἀδάμαντα, ὅπερ ἀποτελεῖ ἔνστασιν οὐδόλως σοβαράν.

Κατηγορίαι ἀγαθῶν.

Ἡ φύσις τῶν ἀγαθῶν θὰ ἐννοηθῇ καλύτερον διὰ τῆς ἑξῆς κατανομῆς. Ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτῶν τὰ ἀγαθὰ δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς φυσικά. διανοητικὰ καὶ ἠθικά.

Φυσικά, καλοῦνται τὰ θεραπεύοντα ἀνάγκην ἢ ἐπιθυμίαν τῶν αἰσθήσεων ἡμῶν, ἀγαθά. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἐμπράγματα ἀγαθά, αἱ σωματικαὶ ἀπολαύσεις, και τὰ παρόμοια. Περὶ τούτων κατωτέρω. *Διανοητικὰ* δὲ τὰ θεραπεύοντα πνευματικὰς ἀνάγκας ἢ ἐπιθυμίας, ὡς αἱ γνώσεις, ἡ μουσική, ἡ τεχνη. Τὰ ἀγαθὰ ταῦτα δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς **ἔμφυτα** καὶ **ἐπίκτητα**. Καὶ ἔμφυτα μὲν εἶναι τὰ ἰδιαζόντως ὑπάρχοντα εἰς ὡρισμένα ἄτομα, ὡς ἡ κλίσις πρὸς τὴν μουσικήν, πρὸς τὴν ζωγραφικὴν κλπ., ἐπίκτητα δὲ ἐκεῖνα, ἅτινα δύναται πᾶς τις νὰ ἀποκτήσῃ, ὡς ἡ γνῶσις τῆς γραφῆς καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

Ὡς πνευματικὸν κακὸν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν ἐκ φύσεως βλακείαν, ἠλιθιότητα κλπ.

Ἠθικά, εἶναι τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν βούλησιν ἡμῶν. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγεται ἡ ἀρετή, ἡ ἱκανοποίησις ἐκ τῆς ἐκτελέσεως καθήκοντος καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐνίοτε ἠθικὸν ἀγαθὸν συνεπάγεται σωματικὴν θυσίαν, ὡς ὁ ἐν μάχῃ τραυματισμός, ἡ ἀντιμετώπισις βεβαίου θανάτου καὶ τὰ παρόμοια. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς αὐτοθυσίας παρέχει εἰς τὴν ὁλότητα ἀνωτέρας ὑπηρεσίας, πλέον ἢ ἱκανοποιεῖ αὐτὸν δι' ἣν ὑφίσταται ζημίαν. Ἄξιον λόγου παράδειγμα τῆς ἱκανοποιήσεως ταύτης: εἶναι ἡ περίπτωσις ἐπιστημόνων οἵτινες πίπτουσι θύματα τῶν ἐρευνῶν αὐτῶν πρὸς τελειοποιησιν τῆς ἐπιστήμης

Ἠθικὸν ἀγαθὸν εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ ἔρως, καὶ ἡ ὑπερηφάνεια διὰ τὴν καταγωγήν κτλ.

Τὰ φυσικὰ ἀγαθά.

Ἐκ τῶν εὐρυτάτων τούτων διαιρέσεων τῶν ἀγαθῶν, ἰδιαιτέρας χρήζει μελέτης ἡ πρώτη κατηγορία, (τὰ φυσικὰ ἀγαθά), διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸν ἐξωτερικὸν βίον ἀναφερόμενα, ἐπηρεάζουν ἀμεσώτερον τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις. Μεταξὺ ὅμως τῶν φυσικῶν ἀγαθῶν ὑπάρχουσι καὶ ἐσωτερικά τινα. τὰ ὁποῖα ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ὡς ἡ ὑγεία, ἡ ἰσχύς, ἡ καλλονὴ κτλ.

Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν φυσικῶν ἀγαθῶν πρέπει νὰ χωρίσωμεν ἓν μέρος, τὰ λεγόμενα *ἐλεύθερα ἀγαθά*, ἅτινα εὑρισκόμενα ἐν τῇ φύσει εἰς ἀπεριόριστον ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀνάγκας ἡμῶν, ποσότητα, δύναται πᾶς τις νὰ ἀποκτήσῃ ἄνευ ἰδιαιτέρας φροντίδος. Τοιαῦτα εἶνε ὁ ἀήρ, τὸ ἡλιακὸν φῶς, ἐνίοτε τὸ ὕδωρ κτλ.

Κατ' ἀντίθεσιν τούτων ἔχομεν τὰ *οἰκονομικὰ ἀγαθά*, τὰ εὑρισκόμενα εἰς περιωρισμένην ποσότητα, ὥστε νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ καταβάλλωμεν ἐνέργειάν τινα ἢ φροντιδα ἵνα ἀποκτήσωμεν αὐτά.

Ενταῦθα πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἐσφαλμένως θεωροῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἰκονομικὰ ἀγαθὰ μόνον τὰ ἐνσώματα. Πολλάκις διανοητικὰ ἀγαθὰ εἶναι συγχρόνως καὶ οἰκονομικά, καθότι ἀπαιτεῖται ἐνέργεια καὶ δαπάνη πρὸς ἀπόκτησιν αὐτῶν. Τὰ διανοητικὰ δὲ ἀγαθὰ ἔχουν καὶ ἔμμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ὡς χρησιμεύοντα εἰς τὴν παραγωγήν, διανομὴν καὶ κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν.

Ἐπίσης πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ διάκρισις τῶν ἀγαθῶν εἰς ἐλεύθερα καὶ οἰκονομικὰ δὲν γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τοιαύτης ἢ ἀλλοίας ἰδιότητος αὐτῶν συνυφασμένης μὲ ταῦτα καὶ ὅτι ἐπομένως ἀγαθόν τι δύναται νὰ μεταπέσῃ ἀπὸ τῆς μιᾶς κατηγορίας εἰς τὴν ἄλλην. Τὸ ἔδαφος, ἐπὶ παραδείγματι, ἦτο ἐλεύθερον ἀγαθὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς νομαδικῆς ζωῆς, ἀλλὰ μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς καὶ τὴν χρῆσιν τῆς γεωργίας κατέστη περιωρισμένον καὶ θεωρεῖται ὡς οἰκονομικὸν ἀγαθόν.

Ἄλλαι διαιρέσεις.

Τὰ οἰκονομικὰ ἀγαθὰ διακρίνονται ἐπίσης εἰς *ὑλικά*, ἤτοι ἐνσώματα, καὶ *ἄϋλα*, ἤτοι ἀσώματα, ὡς αἱ προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι. Ἐπίσης *εἰς κατ' ἐξοχὴν φυσικά*, χρησιμεύοντα πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἣν κατάστασιν παράγονται ὑπὸ τῆς φύσεως, καὶ εἰς *τεχνητά*, ἅτινα δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν παρὰ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπεξεργασίαν αὐτῶν.

Ἡ διάκρισις αὕτη εἶναι ἀρκετὰ σημαντικὴ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως καθότι τῶν μεν κατ' ἐξοχὴν φυσικῶν ἀγαθῶν ἡ ἀξία προκύπτει ἐκ τῆς χρησιμότητος αὐτῶν καὶ τῆς ὑπαρχούσης ποσότητος, ἐνῷ εἰς τὴν ἀξίαν τῶν τεχνητῶν ἀγαθῶν ὑπεισέρχονται καὶ ἄλλοι παράγοντες. κυρίως τὸ ποσὸν τῆς χρησιμοποιουμένης ἀνθρωπίνης, ἐργασίας τὰ ἀπαιτούμενα ἔμμεσα ἀγαθὰ (ἐργαλεῖα, περὶ ὧν κατωτέρω) κτλ.

Οἱ παράγοντες οὗτοι σχηματίζουν τὸ καλούμενον βιομηχανικὸν κόστος, ὅπερ προστιθέμενον εἰς τὴν ἀξίαν τῆς πρώτης ὕλης, ἀποτελεῖ τὸ κόστος παραγωγῆς.

Ἐπίσης μεγάλην σημασίαν ἔχει ἡ διάκρισις τῶν ἀγαθῶν εἰς *ἄμεσα* καὶ *ἔμμεσα*. Ἄμεσα εἶναι τὰ ἀγαθὰ τὰ χρησιμοποιούμενα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε κατόπιν ἐπεξεργασίας, ὡς οἱ

Digitized by Google

καρποί, ὁ ἄρτος τὰ ἐνδύματα. Ἔμμεσα εἶνε τὰ ἀγαθὰ τὰ μη χρησιμεύοντα διὰ την θεραπείαν τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν, οὔτε ἀπ' εὐθείας κατόπιν ἐπεξεργασίας, ἀλλὰ διευκολύνοντα τὴν παραγωγὴν ἢ ἐπεξεργασίαν ἄλλων ἀγαθῶν. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ διαφορα ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα.

Αἱ διακρίσεις τῶν ἀγαθῶν εἰς κατ' ἐξοχὴν φυσικὰ καὶ τεχνητά, καὶ εἰς ἔμμεσα καὶ ἄμεσα, διασταυροῦνται. Πρέπει ὅμως νὰ ἀναφέρωμεν ἰδιαιτέρως δύο κατηγορίας ἀγαθῶν ἐχούσας ἰδιάζοντα χαρακτηριστικά.

Αἱ *πρῶται ὕλαι* εἶναι τὰ φυσικὰ ἀγαθά, ἅτινα μόνον κατόπιν ἐπεξεργασίας καθίστανται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα. Π.χ. ὁ σῖτος, δὲν ἀποκτᾷ χρησιμότητα παρὰ κατόπιν ἐπεξεργασίας, ὁπότε γίνεται ἄμεσον τεχνητὸν ἀγαθὸν (ἄρτος). Ὁ σίδηρος, ἐπεξεργαζόμενος καθίσταται ἔμμεσον ἀγαθον (μηχάνημα). Τὸ *ἔδαφος* εἶνε ὁτὲ μὲν ἄμεσον ἀγαθὸν, (ὡραῖοι περίπατοι κτλ.), ὁτὲ δὲ ἔμμεσον, χρησιμοποιούμενον ὡς ὄργανον πρὸς παραγωγὴν διὰ τῆς γεωργίας ἄλλων ἀγαθῶν. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ λοιπὰ ὄργανα διαφέρει σημαντικῶς τὸ ἔδαφος καὶ διὰ τοῦτο μελετᾶται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῆς Πολιτῆς Οἰκονομίας (ὅρα: ἔδαφος). Τὸ ἔδαφος χρησιμοποιούμενον ὡς οἰκόπεδον εἶναι ἄμεσον ἀγαθόν.

Ἐπίσης τὸ *χρῆμα* εἶναι ἰδιαζούσης μορφῆς ἀγαθόν. Ἡ χρησιμότης αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὴν διευκολυνσιν τῶν συναλλαγῶν. Περὶ τούτου βλέπε τὴν λέξιν «*χρῆμα*».

Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἀσχολουμένη μὲ τὴν παραγωγήν, κυκλοφορίαν, διανομὴν καὶ κατανάλωσιν τῶν ἀγαθῶν εἶναι ἡ Πολιτικὴ Οἰκονομία (Βλ. λέξιν).

Π. Κ. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ

Τὸ ἀγαθὸν ἀπὸ χριστιανικῆς ἀπόψεως.

Ἡ Κ. Διαθήκη μεταχειρίζεται τὴν λέξιν ἀγαθὸν εἰς δήλωσιν τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀνταποκρινομένου εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ πληθυντικῷ δὲ εἰς δήλωσιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, τῆς περιουσίας: «πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν» (Λουκ. Α, 53). Ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν (Ματθ. Ϛ' 19-34), τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν καλεῖται *θησαυρὸς ἐν Οὐρανῷ*, ἡ δὲ τάσις τῶν διαθεσεων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ, συνδέεται πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς τούτου θησαυροῦ, δηλ. τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ. Πολλαχοῦ δ' ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ δεικνύεται ἡ ἐσωτερικὴ συνάφεια τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς, πρὸς τὴν ὑψίστην καὶ ἀνωτάτην μακαριότητα τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ὕψιστον δὲ χριστιανικὸν ἀγαθὸν δὲν ἔγκειται ἐν ὑλικοῖς ἢ ἐπιγείοις ἀγαθοῖς, διότι ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ δὲν ἀρνεῖται μὲν εἰς αὐτὰ ἀξίαν τινά, οὐδ' ἀπαγορεύει εἰς τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐπιδιώκῃ καὶ τὴν κτῆσιν τούτων (Β' Κορ. Η', 20—Α' Τιμ. Ϛ', 8 κ.ἀ.), ἀλλ' ὅμως διδάσκει πρὸς τούτοις, ὅτι ἡ ἐπίγειος εὐδαιμονία δὲν πρεπει να θεωρῆται ὡς τὸ ὕψιστον ἀγαθόν, ἀλλ' ὡς ἀγαθὸν ἔχον σχετικὴν μόνον ἀξίαν καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις πρέπει αὕτη νὰ θυσιάζηται χάριν ὑψηλοτέρων σκοπῶν. (Ματθ. Ε', 19-24—Ι', 39—Ρωμ. Η', 13—Γαλ. Ε', 24—Α' Τιμ. Ϛ', 9, 17). Πολλῷ δὲ μείζονα ἀξίαν ἀποδίδει ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία εἰς αὐτὴν τὴν ἀρετήν, δεικνύουσα δὲ τὴν ἐσωτερικὴν μακαριότητα ἐν τῇ συνειδήσει, τὴν ἐκ τῆς πληρώσεως τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς ἀρετῆς (Ρωμ. Ε', 1—Φιλιπ. Δ', 6, 7) ἐντέλλεται νὰ θυσιάζωμεν ἐν ἀνάγκῃ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ καὶ αὐτὴν τὴν πρόσκαιρον ζωήν, χάριν τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ (Γαλ. Ϛ', 24). Ἀλλ' εἰ καὶ ἀποδίδει ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν ἀρετήν, προτρέπει ὅμως τὸν ἄνθρωπον νὰ σπουδάζῃ πάσῃ δυνάμει πρὸς ὑψηλοτερα ἀγαθά, δι' εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων πράξεων. Τὴν ἐπίτευξιν δὲ τῶν ὑψηλοτέρων ἀγαθῶν ἐπαγγέλλεται ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ (Ματθ. Ε', 19). Τὸ κεφάλαιον δὲ τῶν ἀγαθῶν τούτων, δηλ. τὸ ὕψιστον ἀγαθόν, παριστᾷ ἡ Κ. Διαθήκη διὰ τῶν λέξεων «θησαυρὸς ἐν οὐρανοῖς», «ὅρασις τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. Ε', 8) «μετὰ τοῦ Χριστοῦ εἶναι» (Ἰωάν. ΙΖ', 25), «θεωρεῖν τὴν δόξαν τοῦ Χριστοῦ, συμβασιλεύειν μετὰ τοῦ Χριστοῦ» (Β' Τιμ. Β', 12). Αἱ συνηθέστεραι δὲ ἐκφράσεις, δι' ὧν ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ δηλοῦται τὸ ὕψιστον ἀγαθὸν καὶ ἡ ὑψίστη μακαριότης εἶναι αἱ λέξεις *ζωή*, *ζωὴ αἰώνιος*, καὶ μάλιστα ἡ ἔκφρασις «βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Ἡ Κ. Διαθήκη δὲν περιγράφει μὲν ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν ἐπιτυγχανομένου ὑψίστου ἀγαθοῦ, δηλοῖ ὅμως σαφῶς, ὅτι τοῦτο δὲν ἔγκειται ἐν ὑλικοῖς, ἀλλ' ἐν πνευματικοῖς ἀγαθοῖς, καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ τελειοτέρᾳ γνώσει (Α' Κορ. ΙΓ', 9—12), ἐν τῇ τελειοτέρᾳ ἀρετῇ (αὐτόθι 13), καὶ ἐν τῇ ἐκτενεστέρᾳ ἐνεργείᾳ (Ματθ. ΚΕ', 27—30, Λουκ. ΙϚ', 10, καὶ καθόλου εἰπεῖν τὸ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν Οὐρανῶν ὕψιστον ἀγαθὸν ἔγκειται ἔν τινι τελειότερον ἀνεπτυγμένῃ καὶ δραστικώτερον καὶ περιεκτικώτερον ἐκδηλουμένῃ πνευματικῇ ζωῇ τῶν λογικῶν ὄντων ἐν τῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίᾳ.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ μένει ἀτελές, ὁ χριστιανὸς κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Κ. Διαθήκης προσδοκᾷ τὴν τελειοτέραν ἐπίτευξιν τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, ἐν ᾗ ἡ τελεία γνῶσις καὶ ἁγνότης συνδέεται μετὰ τῆς τελείας μακαριότητος. Ἀντίθετον τοῦ ἀγαθοῦ εἶναι τὸ κακόν.

Ἐν τῇ χριστιανικῇ ἠθικῇ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἄνθρωπον, τὸ ἀγαθον ἀποδίδεται εἰς τὰς πράξεις τὰς ἀνθρωπίνους ἐξεταζομένας ἢ καθ' ἑαυτάς, δηλ. τὰ φυσικὰ καὶ πραγματικὰ ἀποτελέσματα τῆς πράξεως, ἢ κατὰ τὴν βούλησιν τὴν ὑποκειμένην εἰς τὰς πράξεις.

Ἡ βούλησις καὶ αἱ πράξεις τοῦ χριστιανοῦ δέον νὰ εὑρίσκωνται ἐν πραγματικῇ συμφωνίᾳ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Τὸ ἀγαθὸν ἢ ἀγαθὴ πρᾶξις τινὸς προϋποτίθησιν ὡς ἀναγκαίους ὅρους. συνείδησιν τοῦ ἠθικοῦ νόμου, διέγερσιν τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος καὶ ἐλευθέραν βούλησιν. Ἔν τινι ὅμως ἀγαθῷ δύναται νὰ ἐπικρατῇ, ὁτὲ μὲν ἡ συνείδησις, ὁτὲ δὲ τὸ ἠθικὸν αἴσθημα, ὁτὲ δὲ ἡ βούλησις. Νομικῶς δέ, ἀγαθὸν καλεῖται πρᾶξις τις συμφωνοῦσα πρὸς τὸν ἠθικὸν νόμον μόνον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν οὐχὶ δὲ καὶ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν διάθεσιν καὶ προαίρεσιν, ἐξ ἧς προέρχεται. Ἡ Κ. Διαθήκη ἐξαίρει τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἐξωτερικῆς ταύτης νομιμότητος καὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἠθικότητος τῶν πράξεων. (Ματθ Ϛ', 1—7 16—19—Λουκ. ΙΗ', 9—15 Ἐφεσ. Ϛ', 5—10) Δύναται πρᾶξίς τις νὰ ᾖ νομικῶς ἀγαθόν, ἀλλὰ συγχρόνως νὰ ᾖ ἠθικῶς κακόν, ὅταν αὕτη δὲν προέρχηται ἐξ ἠθικῶν ἐλατηρίων ἢ ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως.

Ὁ χριστιανὸς εἶναι πεπεισμένος ὅτι τὸ ἀγαθὸν συνδέεται μετὰ τῆς μακαριότητος καὶ ὅτι ἡ ἀρετὴ ἀμείβεται δι' ἀγαθῶν πνευματικῆς φύσεως καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ μάλιστα ἐν Οὐρανοῖς, ἀλλ' ἵνα, τὸ ὑπ' αὐτοῦ πραττόμενον ἀγαθόν, ἔχῃ ὄντως χριστιανικὴν ἀξίαν, δέον νὰ πράττῃ τοῦτο οὐχὶ ἐξ ὑπολογισμοῦ ἀμοιβῆς, ἀλλ' ἐξ ἀντιλήψεως περὶ τῆς ἠθικῆς ἀξίας τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ὅτι τοῦτο ἐπιβάλλει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Π. Ε. Σ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Πλάτωνος: Πολιτεία, Ι, 7.—Ἀριστοτέλους: Μεταφυσικά, Ι, 13.—Κικέρωνος: De finibus —Kant: Μεταφυσικὴ τῶν ἠθῶν, Κριτικὴ τοῦ πρακτικοῦ λογισμοῦ.—Σοπενάουερ: ὁ Κόσμος ὡς θέλησις καὶ ὡς παράστασις—Χ. Ἀνδρούτσου: Ἠθική. Voltaire: Dictionnaire philosophique.

Ἀγαθόνικος (ἅγιος). ἐμαρτύρησεν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸ 290 μ. Χ.

ἀγαθόνους· ὁ ἔχων νοῦν ἀγαθόν, ὁ ἀγαθὰ διανοούμενος, ὁ εὐνοϊκῶς διακείμενος πρός τι: *ἀγαθόνους* πρὸς ἡμᾶς ὁ βασιλεύς.

ἀγαθοπάροχος· ὁ παρέχων ἀγαθά: ὁ *ἀγαθοπάροχος* Θεός.

ἀγαθοπιστία· ἡ εὐπιστία, ἡ εὐκολοπιστία. ἀβασάνιστος πίστις εἰς πᾶν ἀκουόμενον: ἡ *ἀγαθοπιστία* σου μὲ καταπλήττει.

ἀγαθόπιστος· ὁ ἐπ' ἀγαθῇ τῇ πίστει παραδεχόμενος πᾶν τὸ πρὸς αὐτὸν λεγόμενον, ὁ εὔπιστος, ὁ εὐκολόπιστος. Ἐπίρρ. *ἀγαθοπίστως*= εὐκολόπιστα, εὐκολοπίστευτα, εὐπίστως, ἀβασανίστως.

ἀγαθοποιία· 1) τὸ νὰ κάμνῃ τις τὸ ἀγαθόν, 2) ἡ ἀγαθὴ πρᾶξις, ἡ εὐποιία, ἡ εὐεργεσία.

ἀγαθοποιός. 1) Ὁ τὸ ἀγαθὸν ποιῶν, ὁ εὐεργετικὸς (Πλούταρχος καὶ Ο'). 2) ὡς ἀστρολογικὸς ὅρος: ὁ εὐοίωνος, ὁ ἀγαθὰ προοιωνιζόμενος, ὁ καλορρίζικος, ὁ αἴσιος, ὁ καλοσήμαδος.

ἀγαθοποιῶ· πράττω τὸ ἀγαθόν, κάμνω τὸ καλόν, εὐεργετῶ. 2) ὀρθῶς ποιῶ, τὸ κάμνω καλά.

Ἀγαθόπολις. Κώμη τῆς Θράκης κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου Πόντου εἰς ἀπόστασιν 20 ὡρῶν Β. Α. τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα εἶναι Αὐλικὸν Τεῖχος. Ἡ κώμη αὕτη κατῳκεῖτο ὑπὸ 1800 Ἑλλήνων ἐπιδιδομένων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἁλιείαν. Τὸ 1912 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων οἵτινες καὶ ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους τῆς κώμης νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ πλεῖστοι ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην ὅπου καὶ ἔμειναν μέχρι τοῦ 1924 ὅτε ἐπετράπη εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἡ ἵδρυσις νέας πόλεως εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου ἐπὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μεθώνης (Ἐλευθεροχωρίου) μίσν ὥραν Β. τῆς Αἰκατερίνης (σιδηροδρομικῶς) Τὸ 1925 εἶχον ἤδη ἐγκατασταθῆ ἐν τῇ νέᾳ κώμῃ 50 περίπου οἰκογένειαι. ἐκτίσθη δὲ καὶ σχολεῖον καὶ ναΐσκος ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἁγίαν Ἀναστασίαν. Ἡ κώμη ἐκλήθη Νέα Ἀγαθόπολις.

ἀγαθοπόνηρος· ἀγαθὸς μαζὶ καὶ πονηρὸς (=κακὸς) ἢ ἀκριβῶς εἰπεῖν *πονηρὸς* προσποιούμενος τὸν *ἀγαθόν*. Σύνθετον ἐπίθετον κατὰ τὴν σύνθεσιν τὴν λεγομένην *συνδετικὴν* (Ἰνδιστί: dvandva), ὅπου δηλ. τὰ δύο συνθετικὰ παράκεινται μὲ τὴν αὐτὴν σημασιολογικὴν δύναμιν ἕκαστον καὶ δύνανται νὰ ἀναλυθῶσιν εἰς δύο λέξεις συνδεομένας διὰ τοῦ *καί*. Τὰ *συνδετικῶς* σύνθετα ἐπίθετα σημαίνουν δύο ἰδιότητας ἢ ποιότητας συγχρόνως ὑπαρχούσας εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ προσδιοριζόμενον (ἔμψυχον ἢ ἄψυχον) λ. χ. *ἀρσενοθήλυκος*, *γλυκόξυνος*, *γλυκανάλατος*, *στενόμακρος*, *κοντόχονδρος*, *κουτοπόνηρος*, *ἀσπροκίτρινος*, *ἑλληνόβλαχος*, *τουρκαρβανίτης*, *φυσικομαθηματικός*, *ἰατροφιλόσοφος*, *δικαιοάδικος*, *κωφάλαλος*, *λιχνοφιλάργυρος*, (=λαίμαργος καὶ φιλάργυρος), *προφητάναξ*, *στενοεπιμήκης*, *ἐρυθρόλευκος*, *καλοκάγαθος*, *μητροπάρθενος*, *ὀρθόδοξος*, *φαρμακόμαντις*, *ἰατρόμαντις*, *ἰατρομαθηματικός*, *ἑρμαφρόδιτος*, *ἀρτιοπέρισσος*, *μωρόσοφος*, *ὀξύγλυκος* κλπ. Ἡ κλασικὴ ἀρχαία σχεδὸν δὲν εἶχε τοιαῦτα.

Μ. Φ.

Ἀγάθοπος Εὐάρεστος. Ἐμαρτύρησε διὰ τὴν Χριστιανικὴν πίστιν ἐν Κρήτῃ τὴν 23ην Δεκεμβρίου ἐπὶ Δεκίου (3ον μ. Χ. αἰῶνα). Μηνολ. Ἑλ. Τομ. 2 σελ. 54.

«**Ἀγαθόπουλος** ὁ ξηροχωρίτης». Ὑπὸ τὸν τίτλον αὐτόν, ἐπὶ δεκάδας ὅλας ἐτῶν, τὸ κοινὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου ἐνόμιζεν ὅτι βλέπει καὶ ἀκούει ἀπὸ σκηνῆς τὴν θαυμασίαν φάρσαν τοῦ Μολιέρου: «Monsieur de Pourceaugnac». Καὶ ὅμως ἡ φέρουσα τὸν τιτλον «Ἀγαθόπουλος» ἑλληνικὴ κωμῳδία ἐλάχιστα ὁμοιάζει μὲ τὴν γαλλικὴν τοῦ Μολιέρου ἧς ὑπετίθετο ὅτι εἶναι μετάφρασις! Ἡ ἱστορία τῆς *ἀνομοιότητος* τῶν δύο αὐτῶν κωμῳδιῶν ἔχει ὡς ἑξῆς: Κατὰ τὸ 1850, κάποιος γαλλομαθὴς κύριος, μετριοφρόνως κρυπτόμενος ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματός του στοιχεῖα Α. Π. Ο. μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὴν κωμῳδίαν τοῦ Μολιέρου «Monsieur de Pourceaugnac» διατηρήσας πιστῶς πάσας τὰς λεπτομερειας αὐτῆς, μέχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἥρωος ὅπερ ἐξελλήνισεν εἰς «Κύριον Πουρσονιακόν»! Ἀλλ' εἴτε διότι τὸ λεκτικὸν τῆς μεταφράσεως τοῦ κ. Α. Π. Ο. δὲν ἐκρίθη κατάλληλον διὰ τὴν ἑλληνικὴν σκηνήν, εἴτε διότι, πιστὴ ὡς ἦτο, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παιχθῇ ἀπὸ τοὺς ἑλληνικοὺς θιάσους οἵτινες ἐστεροῦντο τότε γυναικείων προσώπων, ἡ δὲ κωμῳδία τοῦ Μολιέρου περιεῖχε τέσσαρα τοιαῦτα, ὁ τότε θιασάρχης Ι. Ν. Κούγκουλης ἀπεφάσισε νὰ «παραφράσῃ καὶ διασκευάσῃ διὰ τὴν ἑλληνικὴν σκηνὴν τὴν....μετάφρασιν τοῦ Α. Π. Ο.

Ἡ μεταρρυθμιστικὴ ἐργασία τοῦ Κούγκουλη ἤρξατο διὰ τῆς μεταλλαγῆς τοῦ τίτλου τῆς κωμῳδίας ἐπὶ τὸ ἀστειότερον, καὶ ἄνευ πολλῶν διατυπώσεων ὁ κύριος Πουρσονιακὸς μετεβαπτίσθη εἰς.... Σκαμπαρδόνιον! Δι' ἄλλης ἐπίσης συνοπτικῆς διαδικασίας ἡ Lucette τῆς κωμῳδίας τοῦ Μολιέρου, ἡ ὑποκρινομενη τὴν ψευδοπενθερὰν τοῦ Pourceaugnac ἤλλαξε γένος καὶ μετεμορφώθη εἰς.... Μῆτρον ψευδοπενθερὸν τοῦ Σκαμπαρδονίου, μία δὲ ἄλλη χωρικὴ μετεμορφώθη καὶ αὐτὴ εἰς Τήνιον.... ἀρσενικόν! Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ γενους τῶν προσώπων ἠνάγκασε τὸν Κούγκουλην ν' ἀλλάξῃ καὶ σκηνάς τινας τῆς κωμῳδίας αἵτινες, ὡς ἔχουν ἐν τῇ ἑλληνικῇ «διασκευῇ», οὐδεμίαν ὁμοιότητα οὐδὲ κἂν σχέσιν ἔχουν μὲ τὰς τοῦ πρωτοτύπου.

Ἀλλ' αἱ ἀλλαγαὶ αὗται δὲν ἦσαν, φαίνεται ἀρκεταὶ διὰ νὰ κορέσουν τὰς μεταρρυθμιστικὰς καὶ διασκευαστικὰς τάσεις τοῦ Κούγκουλη. Οὐδὲ εὗρεν ὁ ἀγαθὸς ἠθοποιὸς ἀρκετὰ τὰ παθήματα τοῦ δυστυχοῦς de Pourceaugnac καὶ ἐπεθύμησεν ἐν τῇ ἀγαθότητί του, νὰ προσθέσῃ καὶ αὐτὸς ἓν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Μολιέρου. Καὶ χωρὶς τὴν παραμικρὰν τύψιν συνειδήσεως, ἐκ προμελέτης καὶ ἐσκεμμένως ἀπεφάσισε καὶ ἐξηυτέλισε τὸν πολυπαθῆ τοῦ Μολιέρου ἥρωα, ὃν ἐκάθισεν ἐπὶ γαϊδάρου κατὰ τὸ τέλος τῆς κωμῳδίας, τὸ ὁποῖον καὶ κατ' ἀνάγκην παρεμόρφωσε! Τοιουτοτρόπως μεταξὺ τῶν προσώπων τὰ ὁποῖα ὁ Μολιέρος ἐθεώρησεν ἀρκετὰ πρὸς διεξαγωγὴν τῆς κωμῳδίας του, ὁ ἕλλην διασκευαστὴς μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ γένους τινῶν ἐξ αὐτῶν, προσέθεσε καὶ ἕνα γαϊδαρον. Οὕτω πως παραμορφωμένος καὶ κυριολεκτικῶς *ἀλλαξοπιστήσας* ὁ κύριος δὲ Πουρσονιὰκ ἐπαίζετο ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐκδοθεὶς ἅμα ἐν Ἑρμουπόλει τῷ 1865 ὑπὸ τοῦ Κούγκουλη ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ «Ἔθνους»

Δυστυχῶς αἱ ἁμαρτίαι τοῦ κυρίου δὲ Πουρσονιὰκ ἦσαν πολλαὶ καὶ ἔπρεπε νὰ ὑποστῇ καὶ ἄλλας τιμωρίας. Ἡ «διασκευὴ» τοῦ Κούγκουλη δὲν ἤρεσε, φαίνεται, εἰς τὸν μετέπειτα θιασάρχην μακαρίτην Παντελῆν Σούτσαν, ὅστις ἐπεχείρησε νὰ διορθώσῃ τὸν «Σκαμπαρδόνιον» καὶ νὰ τὸν μεταφέρῃ «εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς ἤθη καὶ ἔθιμα». Πρὸ τούτου, αὐτὸς ὁ Σούτσας ἔπαιξε τὸν «Σκαμπαρδόνιον» τοῦ Κούγκουλη ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ Σκαπετουράκις». Τὰ προγράμματα τῆς παραστάσεως ἀνέγραφον κάτωθεν τῆς εἰκόνος ἑνὸς γαϊδάρου «*ἀπέρχεται τῶν Ἀθηνῶν ὁ Σκαπετουράκης!*».

Digitized by Google

'Η μεταφορὰ τοῦ Σκαμπαρδονίου ἐγένετο ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ Κούγκουλη δν μιμούμενος ὁ Σούτσας ἤρξατο τῶν μεταρρυθμιστικῶν του ἐργασιῶν διὰ τῆς μεταβαπτίσεως τοῦ ἥρωος εἰς *'Αγαθόπουλον Ξηροχωρίτην* καὶ τοῦτο διὰ νὰ πειράξῃ ἕνα *ἀγαθὸν* ἠθοποιὸν ἐκ Ξηροχωρίου καταγόμενον ὃν εἶχε τότε εἰς τὸν θίασόν του. Τοιουτοτρόπως ὁ ἁμαρτωλὸς δὲ Πουρσονιάκ, περιφερόμενος ἀνὰ τὰ διάφορα τῆς 'Ελλάδος καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ θέατρα, ἤλλαξε καὶ διάφορα ὀνόματα ὡς ληστοφυγόδικος! 'Αλλ' ὁ Σούτσας δὲν περιωρίσθη ὡς ἐδῶ. Μεταρρυθμιστὴς καὶ αὐτὸς ὡς ὁ προκάτοχός του, ἀφήρεσεν ἀπὸ τῆς «διασκευῆς» τοῦ Κούγκουλη πᾶν ὅ,τι ἐθεώρησε περιττὸν καὶ προσέθεσεν ὅσα ἀστεῖα... δὲν ἐγνώριζεν ὁ Μολιέρος! Ἵνα μὴ ὑπολειφθῇ δὲ καὶ αὐτὸς τοῦ Κούγκουλη, δὲν ἐκάθισε μὲν τὸν 'Αγαθόπουλον ἐπὶ πώλου ὄνου, τοῦ ἐκάθισεν ὅμως εἰς τὴν ῥάχιν ὁλοκλήρους σκηνὰς περὶ τὸ τέλος τῆς κωμῳδίας διὰ τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς θὰ δόσῃ λόγον, ἂν ἐμφανισθῇ ποτε εἰς τὸν ἄλλον κόσμον πρὸ τοῦ Μολιέρου! Λόγον ἐπίσης θὰ δόσῃ ὁ Σούτσας καὶ διὰ τὴν αὐθαίρετον τῆς κωμῳδίας λύσιν, ἥτις εὑρίσκεται εἰς καθ' ὁλοκληρίαν ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τὴν τοῦ Μολιέρου.

'Υπὸ τὰς ποικίλας αὐτὰς μορφὰς ἐγνώριζε τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν τὸν κ. Πουρσονιὰκ μέχρι τοῦ 1903, ὅτε, παρακληθεὶς ὁ ὑποφαινόμενος ὑπὸ τοῦ ἐκδότου κ. Γ. Φέξη, *ἐκαθάρισε* τὴν κωμῳδίαν τοῦ δυστυχοῦς Μολιέρου ἀπὸ τὰς βεβηλώσεις τῶν διαφόρων διασκευαστῶν καὶ μεταρρυθμιστῶν καὶ τὴν ἐξέδοσεν ἀκεραίαν ὡς τὴν ἔγραψεν ὁ ἀθάνατος κωμῳδιογράφος, διατηρήσας μόνον τὸν τίτλον «'Αγαθόπουλος» καθόσον παρέμεινε πλέον οὗτος ἐν τῷ ἑλληνικῷ θεάτρῳ.

ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

'Αγαθόπουλος· ἡ λέξις ἐπεκράτησε μετὰ τὴν παράστασιν τῆς ὁμωνύμου κωμῳδίας τῆς ὁποίας ἥρως εἶναι ἕνας ἠλίθιος χωρικός, μὲ τὸ νόημα τοῦ: ἠλίθιος, εὐήθης, βλάξ, ἐνεός, σαστισμένος, ξεπαρμένος, χαζός, ἀνόητος, μοῦτος, μῶκος, χαμένος, ζαλισμένος, ἀλαλιασμένος, χάφτας, χάχας, χάσκακας, γαῦκος, φάπας, μάπας καὶ ἄλαλος ἐν Κεφαλληνίᾳ. 'Εκ τούτου ἔπειτα ἐσχημάτισαν οἱ δημοσιογράφοι πλείστας ὅσας λέξεις μὲ οὐκ ὀλίγην εὐφυΐαν περὶ τὴν γλωσσοπλαστικὴν τέχνην, τὰς ὁποίας ἀπεθησαύρισεν ὁ Κουμανούδης· *ἀγαθοπούλειος* ἔκφρασις, *ἀγαθοπουλικὴ* ἐξυπνάδα, *ἀγαθοπουλισμὸς* (=εὐήθεια, βλακεία), *ἀγαθοπουλίτις* νόσος κτλ.

ἀγαθοπρεπής· ὁ εἰς τὸν ἀγαθὸν ἁρμόζων·— τρόπος· ἐπιρρ. *ἀγαθοπρεπῶς*.

ἀγαθοπροαίρετος· ὁ ἔχων ἀγαθὴν προαίρεσιν, καλὴν θέλησιν, ὁ καλοθελητής, ὁ καλοπροαίρετος.

ἀγαθός· ἐτυμολογικῶς ἡ λέξις σημαίνει ὁ περιζήτητος διότι συνάπτεται πρὸς τὸ *χατέω, χατίζω* (=γυρεύω, ζητῶ), *χάτιος, χάσιος, ἀ-χασός, ἀ-γασός* (Δωρικῶς). Εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔλαβεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὅλας τὰς σημασίας τὰς ὁποίας ἔχει σήμερον εἰς ἡμᾶς τὸ *καλός*. 'Εσήμαινε δηλ. ἐσθλός, χρηστός, τίμιος, ἀγανός, κεδνός, κυδρός, κρήγυος, ἤπιος, πρὸ παντὸς δὲ εὐγενής, ἀπὸ οἰκογένειαν ἐπιφανῆ: «Πατρὸς δ' εἰμ' *ἀγαθοῖο*, θεὰ δέ με γείνατο μήτηρ» (Φ. 109) καυχᾶται ὁ 'Αχιλλεὺς εἰς τὸν Λυκᾶν υἱὸν τοῦ Πριάμου. 'Ο δὲ Πλάτων λέγει τὸ περίφημον «ἀγαθοὶ ἐξ ἀγαθῶν» (Φαῖδρος 274 Α), ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡμεῖς σήμερον λέγομεν, «εὐγενεῖς ἐξ εὐγενῶν». 'Η 'Ανδρομάχη, κατὰ τὸν Εὐριπίδην ὑπῆρξε κόρη «Πατέρων ἀγαθῶν». Μαζὶ μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ νοήματος τοῦ ἀγαθὸς ἐξειλίχθη σήμερον καὶ τὸ τοῦ εὐγενὴς καὶ σημαίνει τὸν καλὸν τὸν καλοαναθρεμμένον. 'Αλλὰ οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἐκ μεγάλων οἴκων καταγόμενοι ἦσαν καὶ πλούσιοι, ὥστε ὁ *ἀγαθὸς* παρ' 'Ομήρῳ εἶναι *ἀφνειὸς* (=πλούσιος). Καὶ ἐν γένει μὲ τὴν ἀρχαιοτάτην σημασίαν τοῦ εὐγενοῦς συνεδυάζετο συχνὰ ἡ ἔννοια τοῦ πλούτου καὶ τῆς πολιτικῆς δυνάμεως (Πλ. Πολιτ. 569 Α) ὅπως καὶ σήμερον. Σύγκρινε τὰ λαϊκὰ νεοελληνικά: «οἱ καλοὶ» (=οἱ τὰ πρῶτα φέροντες). — Ποιὸς Πέτρος; — 'Ο καλὸς (=ὁ πλούσιος). 'Επειδὴ δὲ οἱ διακεκριμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ θεωροῦν ὑποχρέωσιν νὰ ὑπεραμύνωνται τῶν δικαίων τῆς πατρίδος καὶ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι ἀνδρεῖοι, ἐνωρὶς ἤδη τὸ *ἀγαθὸς* ἔλαβε τὴν σημασίαν τοῦ ἀνδρεῖος: «ἀμφότερον βασιλεύς τ' *ἀγαθός*, κρατερὸς τ' αἰχμητής (Γ. 179)=καὶ τὰ δύο καὶ ἀνδρεῖος βασιλεὺς καὶ δυνατὸς στρατιώτης, τὸ δυνατός, ἰσχυρὸς «ἀνὴρ *ἀγαθός*, θηρίοις ἀσθενέστατος» (Ξενοφ. 'Αγησ. Δ' 5)=ὁ δυνατὸς ἄνθρωπος ἀπέναντι τῶν θηρίων εἶναι ἀδυνατότατος.

'Εκ τῆς σημασίας τοῦ ἀνδρεῖος ἐπέρασε καὶ εἰς τὴν τοῦ ἄξιος: «ἀγαθὸς γὰρ ὢν ἀνήρ, εὐδαιμονεῖς» λέγει ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸν Οἰκονομικόν του δ' 25. 'Επίσης ἐσήμαινε τὸ καλλορρίζικος τὸ αἴσιος: «ἀγαθὸς τις ἐπέπταρεν (=ἐφτερνίσθη), ἐρχομένῳ τοι (=σοι) ἐς Σπάρταν». (Θεόκριτος, ιη', 18).

Τὴν ξεχωριστὴν σημασίαν τοῦ *ἀγαθός*, δηλ. τὴν λεπτομερῆ ἀπόχρωσιν τῆς ἐννοουμένης ἰδιότητος καθορίζει τὸ νόημα τοῦ προσδιοριζομένου οὐσιαστικοῦ. Οὕτως *ἀγαθὸς* στρατιώτης σημαίνει τὸν ἀνδρεῖον στρατιώτην, ἐνῷ *ἀγαθὸς* τεχνίτης σημαίνει τὸν ἐπιτήδειον, τὸν γνωρίζοντα τὴν τέχνην του εἰς τὴν ἐντέλειαν· ὁμοίως: *ἀγαθὸς* τοξότης, *ἀγαθὸς* διδάσκαλος κτλ.

Ἔπειτα ἐσήμαινε τὸν *ἀγαθόν*, ὡς πρός τι: «βοὴν *ἀγαθὸς* (=ὁ ἔχων ἰσχυρὰν φωνήν), βίην *ἀγαθὸς* (=ὁ χειροδύναμος), *ἀγαθὸς* τὴν τέχνην, — τὰ πολιτικά, — τὰ πολέμια κτλ. Μετὰ δὲ τῆς προθέσεως *εἰς* ἐσήμαινε σκοπόν: «εἰς *ἀγαθὸν* περ» (Λ. 789) = διὰ καλόν τινα σκοπόν. Καὶ μετὰ δοτικῆς συντακτικῆς, τὸν χρήσιμον: *ἀγαθὸς* τοῖς τοκεῦσι,— τῇ πόλει κτλ. Τὸ δὲ *ὦ 'γαθέ*, ἐλέγετο μετά τινος οἰκειότητος καὶ οἱονεὶ εἰρωνείας, ἢ προστατευτικότητος, ὅπως ἡμεῖς σήμερον λέγομεν τό: φίλε μου. Κατολίγον ἐξειλίχθη ἡ σημασία του ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ἐπιπέδου· οὕτως ἠκούσθη πρῶτον παρὰ τοῦ Σωκράτους ἡ φράσις: «καλὸς *κἀγαθός*», ὅπου τὸ μὲν καλὸς = ὡραῖος τὸ σῶμα, τὸ δὲ *ἀγαθὸς* = ἐνάρετος τὴν ψυχήν. 'Αλλὰ τὰ ἀγαθὸς εἰδικεύθη κυρίως ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἐννοίας ὅταν ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἰδιότης μόνου τοῦ Θεοῦ: «Καὶ ἐπηρώτησέ τις αὐτὸν ἄρχων λέγων· διδάσκαλε *ἀγαθέ*, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ 'Ιησοῦς...... οὐδεὶς *ἀγαθὸς* εἰμὴ εἷς, ὁ Θεός» (Λουκᾶς ιη', 18). Οὕτως εἰσήχθη εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ἡ λέξις ὡς τοῦ Θεοῦ ἴδιος ἐπίθετον, *ὁ 'Αγαθός, ὁ Πανάγαθος* καὶ ἔλαβαν ἐπίδοσιν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐξ αὐτῆς σύνθετα καὶ παράγωγα: *ἀγαθάρχης, ἀγαθαρχία* (Διονύσιος 'Αρεοπαγίτης), *ἀγαθεργάτης, ἀγαθεργοδότης*, (Θεόδωρος Λάσκαρης), *ἀγαθηφόρος* ('Ωριγένης, *ἀγαθοδότης* (Διον. 'Αρεοπαγίτης), *ἀγαθόδωρος* (Νικ. Παῦλος), *ἀγαθοεργῶ* (Παῦλος 'Απόστολος), *ἀγαθοέργημα* (Μεθόδιος) *ἀγαθοεργής, ἀγαθοεργία* (Διον. 'Αρεοπ.), *ἀγαθοεργός, ἀγαθοθέλεια, ἀγαθοθελὴς* (Δαμάσκιος) *ἀγαθολογῶ* (Εὐστάθιος), *ἀγαθοπάροχος* ('Ιωάννης Διάκονος), *ἀγαθοποιῶ* (οἱ Εὐαγγελισταί), *ἀγαθοποίησις* ('Ερμᾶς), *ἀγαθοποιΐα, ἀγαθοποιὸς* (οἱ 'Απόστολοι) *ἀγαθοπραγῶ* ("Αννα ἡ Κομνηνή), *ἀγαθοπρεπής, ἀγαθοπτικὸς* (Διον. 'Αρεοπ.) *ἀγαθόρρυτος* (Συνέσιος) *ἀγαθοτελής, ἀγαθοτέλεια* (Διον. 'Αρεοπ. *ἀγαθότης, ἀγαθότροφος* (Κωνστ. Μανασσῆς), *ἀγαθοτροφία* ('Ανδρέας Κρήτης), *ἀγαθότυπος, ἀγαθουργῶ, ἀγαθουργία, ἀγχθούργημα, ἀγαθουργός, ἀγαθοφιλὴς* (Θεοφύλακτος καὶ Διον. 'Αρεοπ.), *ἀγαθόφρων, ἀγαθοφυὴς* (Νικήτας ὁ Παφλαγών), *ἀγαθοφυΐα* (Διον. 'Αρ.), *ἀγαθύνω, ἀγαθῶ, ἀγάθωμαι, ἀγαθωσύνη* (οἱ 'Απόστολοι).

'Επὶ πραγμάτων δὲ τὸ *ἀγαθὸς* ἐσήμαινε 1) ὠφέλιμος: «'Ερωτᾷς με εἴ τι οἶδα πυρετοῦ ἀγαθόν; (=ὠφέλιμον κατὰ τοῦ πυρετοῦ). Οὐχ ἔγωγε ἔφη. 'Αλλ' ὀφθαλμίας; οὐδὲ τοῦτο. 'Αλλὰ λιμοῦ; οὐδὲ λιμοῦ» (Ξενοφ. 'Απομν. Γ', η', 2). 2) κατάλληλος: «*γῆ ἀγαθή*». 'Ως οὐσιαστικὸν οὐδέτερον ἐσήμαινεν ἰδίως εὐτυχίαν, εὐδαιμονίαν, μακαριότητα. Οὕτως ἀγαθόν τι ἡμῖν γένοιτο (=ἔτσι νἄχουμε καλό). Εἶτα, τελειότητα: τὸ ἄκρον *ἀγαθόν*. (βλέπε ἄρθρ. *ἀγαθόν*).

Παραθετικὸν κλασικὸν ἐκ τοῦ αὐτοῦ θέματος δὲν ὑπάρχει· ἔχει ὅμως πολλὰ τοιαῦτα ἐξ ἄλλων θεμάτων. Συγκριτικὰ μέν: *ἀμείνων, ἀρείων, βελτίων, βέλτερος, κρείσσων* καὶ δωρικῶς *κάρρων, λωίων* καὶ ἀττικῶς *λῴων, λωίτερος, φέρτερος*. 'Υπερθετικὰ δέ: *ἄριστος, βέλτιστος, βέλτατος, κράτιστος, κάρτιστος, λώιστος*, καὶ *λῷστος, φέρτατος* καὶ *φέριστος*. Τὰ δέ: *ἀγαθώτερος, ἀγαθώτατος* εἶναι μεταγενέστερα. 'Επίσης μεταγενέστερον εἶναι τὸ ἐπίρρημα *ἀγαθῶς*· τὸ δὲ δόκιμον εἶναι *εὖ*· ἐπίσης τὰ ἀφῃρημένα *ἀγαθό ης,ἀγαθωσύνη* εἶνε τοῦ κάτω ἑλληνισμοῦ, τὸ δὲ κλασικὸν εἶνε: *ἀρετή*.

Εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν τὸ *ἀγαθὸς* ἔφθασεν ὡς ἦτο ἑπόμενον μὲ τὴν χριστιανικὴν του σημασίαν. Εἰς δὲ τὰς παλαιοτέρας του ἐννοίας ἀντικατεστάθη καθ' ὅλα ὑπὸ τοῦ *καλός*. 'Επειδὴ δὲ ὁ *ἀγαθὸς* ἐκ τῶν ἰδίων κρίνων τὰ ἀλλότρια πιστεύει καὶ εἰς τὴν τῶν ἄλλων τὴν ἀγαθότητα καὶ ἑπομένως εἶναι εὐαπάτητος κατήντησεν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν νὰ σημαίνῃ ὄχι μόνον ἁπλοῦς, ἁπλοϊκός, ἀφελής, εὔπιστος, ἀλλὰ *καί*: ἀνόητος, ἠλίθιος, βλάξ, χαζός, εἰς τὴν σημασίαν αὐτὴν λέγεται καὶ *ἀγαθούλης* καὶ *ἀγαθόπουλος*: εἶναι *ἀγαθὸς* ὁ καημένος, ἄς τον κεῖναι *ἀγαθούλης*. Περὶ τοῦ *ἀγαθόπουλος* βλέπε τὸ ἄρθρον.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀγαθός· οὐσιαστ. προσηγ. δημώδης ναυτικὸς ὅρος, ἡ τριγωνοειδὴς γλυφὴ ... ς τῆς τρόπιδος (καρίνας), τῆς σπε... τοδοσ... ματος, εἰς ἣν ἀπολήγου... ην ... *κανθός*. 'Ετυμολ. τὸ *καν*... *καθὸς* (σύγκρινε: *ἀνθὸς*> ... τυμολογήθη πρὸς τὸ *ἀγαι*... χαραγή, ἐντομή).

'Αγαθός. Χωρ... ε. τοῦ νομοῦ Εὐρ... ετου. Κάτοικοι 151. Παράγει γεώμηλα, ῥοδόμελι, σῦκα.

ἀγαθὸς δαίμων. Οὕτω ὠνόμαζον οἱ ἀρχαῖοι ἓν τῶν δυτικῶν στομίων τοῦ ποταμοῦ Νείλου, πλησίον τῆς πόλεως Ροζέτης (ἄλλοτε Βολβιτίνου καὶ νῦν, ἀραβιστί, Ρασίδ), ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἄλλοτε σημαντικὸς λιμὴν τῆς Αἰγύπτου.

'Αγαθοσθένης. 'Ιστορικὸς καὶ φιλόσοφος (Τζέτζ εἰς Λυκόφρ.)

'Αγαθόσμος (agathosma). Γένος τῆς τάξεως τῶν Ρυτωδῶν. Θάμνος πολύκλαδος ἰθαγενὴς τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς καλῆς 'Ελπίδος. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ ἑκατὸν εἴδη. Τὰ φύλλα τοῦ ἀ. χαιρέφυλλον (cerefolium) εἶναι ἐντόνως ἀρωματικὰ ἰδίως ὅταν εἶναι φρέσκα καὶ χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν παρασκευὴν ποτημάτων τονωτικῶν, ἡ ἀ. imbricata καλλιεργεῖται ἐνίοτε καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς θερμοκηπίων χάριν εἰς τὰ εὔοσμα ἄνθη της.

'Αγαθόστρατος. Ναύαρχός τις τῶν Ροδίων.

ἀγαθοσύμβουλος· ὁ δίδων ἀγαθὰς (=καλὰς) συμβουλὰς (Κοραῆς).

ἀγαθοσύνη· συνώνυμον τοῦ ἀγαθότης· καὶ ὀρθότερον: ἀγαθωσύνη.

ἀγαθότης· ἡ καλωσύνη, ἡ τοῦ καλοῦ ἀνθρώπου ἰδιότης, ἡ χρηστότης, ἡ ἁπλότης, ἡ ἀφέλεια, ἡ ἀγαθωσύνη.

ἀγαθότροπος· ὁ ἔχων ἀγαθοὺς τοὺς τρόπους ὁ μὲ καλὰ φερσίματα ἄνθρωπος.

ἀγαθότυπος· τύπος ἀγαθός, ὁ ἔχων τὸν τύπον τοῦ ἀγαθοῦ.

«'Αγαθούλης» (Candide). Φιλοσοφικὸν διήγημα τοῦ Βολταίρου, ἐκδοθὲν τὸ πρῶτον τὸ 1759, ὑπὸ τὸν τίτλον: *«'Αγαθούλης ἢ περὶ αἰσιοδοξίας, μεταφρασθεὶς ἐκ τοῦ γερμανικοῦ παρὰ τοῦ κ. δόκτορος Ράλφ, μετὰ τῶν προσθηκῶν αἵτινες εὑρέθησαν εἰς τὴν τσέπην τοῦ κ. δόκτορος, ὅταν οὗτος ἀπεβίωσεν εἰς Μίντεν, τὸ σωτήριον ἔτος 1759»*.

'Ο Βολταῖρος προέβη εἰς τὴν συγγραφὴν τοῦ διηγήματος τούτου διὰ ν' ἀντικρούσῃ τὴν τότε μεσουρανοῦσαν εἰς τὸ φιλοσοφικὸν στερέωμα θεωρίαν τοῦ Λάϊμπνιτς τὴν ὁποίαν διέπεεν ἄκρα αἰσιοδοξία καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν *«ὅλα εἶνε καλὰ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ καλύτερος ἐξ ὅσων δύνανται νὰ ὑπάρξουν»*. 'Η αἰσιοδοξία εἶνε, ἀναντιρρήτως, δυναμικὸν στοιχεῖον καὶ ἀπαραίτητον εἰς τὸν ἄνθρωπον τονωτικόν, διὰ νὰ τὸν ὑποστηρίζῃ κατὰ τὸν τραχὺν καὶ ἄχαριν ἀγῶνα τοῦ βίου. 'Αλλὰ κατὰ σατανικὴν ὅλων συγκυρίαν, ἡ ἐμφάνισις καὶ διάδοσις τῆς αἰσιοδόξου φιλοσοφίας τοῦ Λάϊμπνιτς, συνέπεσε μὲ πληθώραν ἀντιξόων περιστατικῶν τὰ ὁποῖα ἤγαγον τὸν ἄνθρωπον μᾶλλον εἰς ἀπαισιοδόξους σκέψεις: αἱ κυριώτεραι πόλεις τοῦ Μαρόκου εἶχον καταστραφῇ ἀπὸ ἕνα τρομερὸν σεισμὸν καὶ ἡ Λισσαβὼν εἶχεν ἀνατραπῇ ἐκ βάθρων· ὁ ἑπταετὴς πόλεμος εἶχε δημιουργήσει ἀπειρίαν θυμάτων· ἡ Σενεγάλη καὶ ὁ Καναδᾶς εἶχον κατορθώσει νὰ ἀποσπασθοῦν τῆς γαλλικῆς κυριαρχίας. 'Εννοεῖται ὅτι ἡ ὅλη αὐτὴ ἔκρυθμος κατάστασις ἔπληττε κατὰ πρῶτον λόγον τὰς ἐργατικὰς τάξεις, τὰς ὁποίας ἐβύθιζεν εἰς μαύρην δυστυχίαν καὶ ἀπελπισίαν. Ἦτο καιρός, λοιπόν, νὰ καταπολεμηθῇ τὸ αἰσιόδοξον δόγμα τοῦ Λάϊμπνιτς, τὸ ὁποῖον ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς δυστυχίας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἦτο ἔνδειξις μᾶλλον ἀναισθησίας παρὰ ψυχικοῦ θάρρους. Καὶ ὁ Βολταῖρος, ὁ ὁποῖος κάτω ἀπὸ τὴν φαινομενικήν του αὐστηρότητα καὶ τὴν σαρκαστικήν του διάθεσιν, ἔκρυβε ψυχὴν εὐκόλως συγκινουμένην ἀπὸ τὰ δυστυχίας τῶν πλησίον του, ἔχυσεν ὅλον τὸν πόνον του διὰ τὴν ἀνθρώπινον συμφορὰν καὶ τὴν ἀγανάκτησίν του κατὰ τῶν ὀπτιμιστῶν εἰς τὸν «'Αγαθούλην».

'Ο 'Αγαθούλης ἀνατρέφεται εἰς τὸν πύργον ἑνὸς βαρώνου καὶ διέρχεται ζωὴν εὐχάριστον μεταξὺ τῆς ὡραίας Κυνεγόνδης, θυγατρὸς τοῦ πυργοδεσπότου καὶ τοῦ διασήμου δόκτορος Πανγκλός, ὁ ὁποῖος τοῦ διδάσκει ὅτι δὲν ὑπάρχει κανὲν ἀποτέλεσμα χωρὶν αἰτίαν, ὅτι κάθε αἴτιον θὰ φέρῃ καὶ αἴσιον τέλος καὶ ὅτι «ὅλα εἶναι καλὰ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ καλύτερος ἐξ ὅσων δύνανται νὰ ὑπάρξουν».

Ὅταν ὅμως ὁ 'Αγαθούλης ἐζήτησε νὰ ἐρωτοτροπήσῃ μετὰ τῆς Κυνεγόνδης, ὁ αὐθέντης του, ἐκμανεὶς διὰ τὸ θράσος του, τὸν ἐξεδίωξεν ἀπὸ τὸν πύργον του, φιλοδωρήσας αὐτὸν δι' ἑνὸς γενναίου λακτίσματος εἰς τὰ ὀπίσθια.

'Απὸ ἐκεῖ πίπτει ... ῥας τῶν Βουλγάρων, ... ὁποῖοι τὸν φιλο... ὰ τριάκοντα ῥαβδι... διὰ νὰ μ... τὰ πλευρά του. ... υθεῖ, ὡς ἐ... ίγωσις τοσοῦτον ... ὥστε ὁ ... ἀναφωνεῖ ὅτι ... ποθάνῃ ... τῆς μεσολα... ρικώδου... σανιστηρίου. ... τοῦ δ... Κατόπιν ὁ ... ελεῖται ... διὰ νὰ ... λλανδία ... ὑποδέχε-

Digitized by Google

ται εἰς αἱρετικὸς ἀναβαπτιστὴς καὶ ὅπου ἐπανευρίσκει τὸν Παγκλός, πάσχοντα ἀπὸ ἀφροδίσιον νόσημα, καὶ πληροφορεῖται ταὐτοχρόνως ὅτι ἡ Κυνεγάνδη ἦτο εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν. Ἐκεῖθεν ἐπιβιβάζονται ἀτμοπλοίου, τὸ ὁποῖον ὅμως βυθίζεται ἐν πλῷ· ὁ Ἀγαθούλης κατορθώνει νὰ σωθῇ ἐκ βεβαίου θανάτου καὶ ἀποβιβάζεται εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Λισσοβῶνος, ὅπου παρ' ὀλίγον νὰ καταπλακωθῇ ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῶν οἰκιῶν τὰς ὁποίας ἐκρήμνισεν ὁ τότε ἐπισυμβὰς τρομερὸς σεισμός. Σώζεται μὲν ἀπὸ τὸν κίνδυνον αὐτόν, ἀλλὰ πίπτει εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως, ἡ ὁποία τὸν ἀφῆσεν ἐλεύθερον, ἀφοῦ προηγουμένως τὸν ὑπέβαλε εἰς ἐξευτελιστικὴν πρὸ τοῦ κοινοῦ μαστίγωσιν.

Ὁ Παγκλὸς ὅμως δὲν γλυτώνει τόσον εὔκολα: τὸν ἀπαγχονίζουν, χωρὶς ὅμως αὐτὸ νὰ τὸν ἐμποδίζῃ, καὶ τὴν στιγμὴν ἀκόμα κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ βρόγχος ἔσφιγγε τὸν λαιμόν του, νὰ βροντοφωνάζῃ: «ὅλα εἶναι καλὰ εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ καλύτερος ἐξ ὅσων δύνανται νὰ ὑπάρξουν». Κατόπιν ἀνεκδιηγήτων μαρτυρίων καὶ βασανιστηρίων, ὁ Ἀγαθούλης συναντᾶται πάλιν μὲ τὰ προσφιλῆ του ἐπὶ τῆς γῆς πρόσωπα καὶ ὅλοι μαζὶ ἀφοσιόνωνται εἰς τὴν καλλιέργειαν ἑνὸς μικροῦ κήπου.

Ὁ Ἀγαθούλης γελοιοποιεῖ κυριολεκτικῶς τὴν θεωρίαν περὶ αἰσιοδοξίας: «ὅλα εἶναι καλά», καὶ μᾶς κάμνει νὰ γελῶμεν μὲ τὴν ἀφέλειάν της παρουσιάζων ἀλληλοδιαδόχως ὅλας τὰς συμφορὰς αἵτινες μαστίζουν τὴν ἀνθρωπότητα.

ἀγαθουργικός· ὁ τἀγαθὰ ἐργαζόμενος, ὁ ἀγαθοεργός, εὐεργετικός.

ἀγαθουργός ὁ τὸ ἀγαθὸν ἐργοζόμενος. πράττων, ἐνασκῶν, ὁ ἀγαθοποιός· ἐπιρρ. *ἀγαθουργῶς*.

ἀγαθοφανής· ὁ μὴ πράγματι, ἀλλὰ κατ' ἐπίφασιν, κατὰ φαινόμενον ἀγαθός.

ἀγαθοφιλής· ὁ τὸ ἀγαθὸν φιλῶν (=ἀγαπῶν), 2) ὁ προσφιλὴς τῶν ἀγαθῶν, ὁ ἀγαπώμενος ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν.

Ἀγαθοφολιδόφιλα, τὰ (agathofolidofida). Ὁ ὅρος οὗτος χαρακτηρίζει ὀφιοειδῆ τινα ἑρπετά, τὰ ὁποῖα δὲν φέρουν ἰὸν (δηλητήριον) εἰς τοὺς ἀγκυλωτοὺς ἢ αὐλακωτοὺς ὀδόντας των.

ἀγαθόφρων· ὁ τἀγαθὰ φρονῶν, ἀγαθοπροαίρετος, καλοπροαίρετος.

Ἀγαθόφρων ὁ Λακεδαιμόνιος. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ ἐν Σμύρνῃ γεννηθέντος καὶ ἐν Παρισίοις τὸ 1842 ἀποθανόντος διαπρεποῦς λογίου καὶ συγγραφέως Κωνσταντίνου Νικολοπούλου. (Ἴδε Νικολόπουλος).

ἀγαθοφυής· ὁ ἔχων ἀγαθὴν τὴν φύσιν.

ἀγαθοφυΐα· ἡ φυσικὴ ἀγαθότης.

Ἀγαθόφυλλον (Agathophyllum). Γένος τῆς τάξεως τῶν δαφνωδῶν, περιλαμβάνον 3-4 εἴδη δένδρων ἰθαγενῶν τῆς μεγάλης νήσου Μαδαγασκάρης. Τὸ λεγόμενον Ἀγαθόφυλλον τὸ ἀρωματικὸν (Agathophyllum aromaticum, γαλλιστὶ Arbre aux quattre épices, ἀγγλιστὶ Madagascare Nutmeg) καλλιεργεῖται ἐν Μαδαγασκάρῃ διὰ τοὺς ἀρωματικοὺς πυρῆνας τῶν καρπῶν του.

Ἀγαθόφυτον (Agathophytum). Γένος τῆς τάξεως τῶν Χηνοποδιωδῶν, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη. Τὸ *Ἀγαθόφυτον τὸ κοινὸν* (Agathophytum Bletum ἢ Chenopodium Bonus Henricus), φύεται ἐν Εὐρώπῃ ὡς ἰθαγενὲς καὶ καλλιεργεῖται ἐνιαχοῦ ὡς λαχανικόν, χρησιμοποιουμένων τῶν νεαρῶν καρπῶν του ὡς ἀσπαράγων. Ἐν Ἑλλάδι, ἔνθα ὡσαύτως ἀπαντᾷ αὐτοφυές, ὀνομάζεται κοινῶς ἄγριο σπανάκι.

ἀγαθόψυχος· ὁ ἔχων ψυχὴν ἀγαθήν, ὁ καλόψυχος, ὁ καλόκυρδος.

Ἀγάθυλλος. Ἀρχαῖος ποιητὴς καταγόμενος ἐξ Ἀρκαδίας. Ἔγραψεν ἐλεγεῖα.

ἀγαθύνω· 1) μεγαλύνω· ὑψώνω· ἁγ. Γραφή: «*ἀγάθυνον Κύριε*», 2) εὐεργετῶ, κάμνω τὸ ἀγαθόν.

Ἀγαθύριον. Πόλις τῆς Σικελίας ἐπὶ τῆς βορείου παραλίας, πλησίον τῆς Τυνδαρίδος.

Ἀγάθυρνα καὶ Ἀγάθυρνον. Ἀρχαία πόλις τῆς Σικελίας ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς πλευρᾶς τῆς νήσου. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἱδρυτοῦ της Ἀγαθύρνου, υἱοῦ τοῦ Αἰόλου, βασιλέως τῆς Σικελίας. Εἶναι τὸ σημερινὸν Capo d'Orlando, (Στεφ.Βυζ.Στράβων). Ὁ κάτοικος, Ἀγαθυρναῖος.

[Ἀγ]άθυρσοι. Σκυθικὸς λαὸς τῶν ἀρχαίων κατοικῶν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Σαρμα[τίαν (Τρανσυλ]βάνια), πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ Βο[ρυσθένους]. Ἔλαβον τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ προγόνου [των Ἀγα]θύρσου, υἱοῦ τοῦ Ἡρακλέους καὶ [τῆς Ἐχίδνης]. Ὁ πατήρ του Ἡρακλῆς ἐλαύ[νων τοὺς ἵππους τοῦ Γ]ηρυόνου ἔφθασεν εἰς τὴν χώραν τῶν Σκυθῶν. Ἐκεῖ κατέλαβεν αὐτὸν ὁ χειμὼν καὶ τὸ ψῦχος. Σκεπασθεὶς λοιπὸν τὴν λεοντὴν ἐκοιμήθη, ἀλλ' ὅτε ἐξύπνησε δὲν εὗρε τοὺς ἵππους του. Περιπλανώμενος πρὸς ἀνεύρεσίν των καὶ φθάσας μέχρι τῆς Ὑλαίης χώρας, εὗρεν ἐντὸς ἄντρου «μιξοπάρθενόν τινα ἔχιδνα διφυέα» τῆς ὁποίας τὸ ἄνωθεν τῆς ὀσφύος σῶμα ἦτο γυναικός, τὸ δὲ κάτωθεν ὄφεως. Εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Ἡρακλέους ἂν εἶδε που τοὺς ἵππους του, ἡ Ἔχιδνα ἀπήντησεν ὅτι τοὺς ἔκρυψεν ἡ ἰδία, ἀλλὰ δὲν θὰ τὰς ἀποδόσῃ, ἐὰν ὁ Ἡρακλῆς δὲν γίνῃ σύζυγός της. Ὁ Ἡρακλῆς συνεμορφώθη πρὸς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ τέρατος. Ἐκείνη ὅμως διαρκῶς ἀνέβαλλε τὴν ἀπόδοσιν θέλουσα νὰ τὸν κρατήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον χρόνον. Τέλος δὲ ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἐξ αὐτοῦ τρεῖς παῖδας, τὸν Ἀγάθυρσον, τὸν Γελωνὸν καὶ τὸν Σκύθην, ἐπέστρεψε τοὺς ἵππους. Πρὶν φύγῃ ὁ Ἡρακλῆς τῇ παρήγγειλε: «Ὅταν ἀνδρωθοῦν οἱ παῖδες ἂς δοκιμάσουν νὰ διατείνουν τὸ τόξον μου καὶ νὰ ζωσθοῦν τὸν ζωστῆρα αὐτόν. Ὁ ἐπιτυχὼν θὰ κυβερνήσῃ τὴν χώραν σου. Τοὺς ἄλλους πέμψον ἔξω τῶν ὁρίων της». Ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν μόνος ὁ Σκύθης ἐπέτυχε νὰ διατείνῃ τὸ τόξον. Ὁ Ἀγάθυρσος καὶ ὁ Γελωνὸς ἐξεδιώχθησαν, (Ἡροδ. IV 10) καὶ ὁ μὲν Γελωνὸς ἐγένετο πρόγονος τῶν Γελωνῶν, ὁ δὲ Ἀγάθυρσος τῶν Ἀγαθύρσων.

Οἱ Ἀγάθυρσοι εἶχον ἤθη ἁπλᾶ καὶ χρηστά, ὁμοιάζοντα ἐν πολλοῖς πρὸς τὰ ἤθη τῶν Θρακῶν. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει, ὅτι οἱ Ἀγάθυρσοι ἦσαν ἁβρότατοι ἄνδρες καὶ χρυσοφόροι τὰ μάλιστα, εἶχον δὲ κοινὰς τὰς γυναῖκάς των, διὰ νὰ εἶνε ἀδελφοὶ ἀλλήλων καὶ συγγενεῖς (Ἡρ. IV 104). Οἱ ἄνδρες ἔβαφον τὴν κόμην καὶ ἔστιζον τὸ σῶμά των κατὰ τὸν Βιργίλιον, ὅστις τοὺς καλεῖ διὰ τοῦτο «picti Agathyrsi» (ἐζωγραφημένοι) (Αἰν. IV 145). Κατ' ἄλλους ὅμως μόνον τὰ ἐνδύματά των ἦσαν πολύχρωμα (Ἀβινιοῦ Περιηγ. 447.—Πλουτ. VI, 12, 26). Ἀγάθυρσοι κατῴκουν ὡσαύτως καὶ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Μαρσίου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, οὗτοι δὲ ταυτίζονται συνήθως πρὸς τοὺς Δάκας.

Ἀγάθυρσος. Ἴδε: Ἀγάθυρσοι.

ἀγάθωμα· ἡ ἀγαθοποίησις.

Ἀγάθων. Υἱὸς τοῦ Τεισαμενοῦ, γόνος μιᾶς τῶν ἀριστοκρατικωτέρων ἀθηναϊκῶν οἰκογενειῶν, ἐγεννήθη τὸ 447 π. Χ. Περίφημος τραγικὸς ποιητής, γνωστὸς μόνον ἐκ τῶν ἐν ξένοις συγγράμμασι σωζομένων ἀποσπασμάτων τραγῳδιῶν του. Ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς Θεσμοφοριαζούσας (στ. 19) ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ μὴ δυνάμενος νὰ ἀνεχθῇ τοὺς νεωτερισμοὺς τοὺς ὁποίους εἰσήγαγεν εἰς τὴν δραματικὴν τέχνην. Ἡ τραγῳδία εἶχε μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἥρωας, πρόσωπα μυθικά· οἱ ἥρωες εἰς τὸν «Ἀνθέα» (Ἀνθεὺς καὶ ὄχι «Ἄνθος») τοῦ Ἀγάθωνος εἶναι ὅλα πρόσωπα φανταστικά. Ἐκαινοτόμησεν εἰς τὰ χορικὰ εἰσαγαγὼν τὰ «ἐμβόλιμα» (ἢ καὶ ἐμβολίσματα) λεγόμενα, δηλ. ᾄσματα ἐντελῶς ἄσχετα πρὸς τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τοῦ δράματος. Ἐγνώριζε δὲ νὰ περιβάλλῃ τὰ ἔργα του μὲ χάριν καὶ κομψότητα, εἰσαγαγὼν εἰς τὰς τραγῳδίας τὰ νέα τοῦ λόγου σοφιστικὰ σχήματα, τὰ ἀντίθετα καὶ τὰ πάρισα, διὰ τῶν ὁποίων αἱ περίοδοι τοῦ λόγου ἐλάμβανον εὐρυθμίαν καὶ συμμετρίαν ἀρέσκουσαν ἐξαιρετικῶς εἰς τοὺς Ἀθηναίους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Καὶ εἰς τὴν μουσικὴν τῶν τραγῳδιῶν ἐπέφερε μεταβολὰς καὶ βελτιώσεις. Ἐκ τούτου ὑποτίθεται ὅτι προῆλθεν ἡ παροιμία: «Ἀγαθώνειος αὔλησις» λεγομένη ἐπὶ μουσικῆς ζωηρᾶς καὶ εὐχαρίστου.

Ἔργα του δὲν διεσώθησαν, πλὴν ἐλαχίστων ἀποσπασμάτων ἐν Ἀριστοτέλῃ καὶ Ἀθηναίῳ οἵτινες μετὰ τῶν Ἀλεξανδρινῶν παραδίδουσιν ἡμῖν κριτικάς, τασσούσας τὸν Ἀγάθωνα εἰς τὴν περιωπὴν τῶν κορυφαίων τῆς τραγῳδίας, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου. Καὶ τὰ σκώμματα καὶ οἱ ὑπαινιγμοὶ τοῦ Ἀριστοφάνους, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ πρωτοτυπίαν τοῦ ποιητοῦ ἀποδεικνύουν.

Κατὰ τούτους, τὸ ὕφος του εἶνε ὀλίγον ἐπιτετηδευμένον καὶ πλῆρες ἀντιθέσεων, ἀλλὰ χάριεν καὶ λεπτόν, πιστὴ εἰκὼν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ τραγικοῦ ὅστις ἦτο τόσον διάσημος διὰ τὴν τέχνην του ὅσον καὶ διὰ τὴν μεγάλην του ὡραιότητα καὶ τὴν φιληδονίαν.

Μία τῶν τραγῳδιῶν του ἐβραβεύθη τὸ τέταρτον ἔτος τῆς 90ῆς Ὀλυμπιάδος (417 π. Χ.) ἐν τῇ ἑορτῇ τῶν Ληναίων, ἐπὶ ἄρχοντος Εὐφήμου. Τὴν νίκην ταύτην ἑώρτασε παραθέσας εἰς τοὺς φίλους του λαμπρὸν συμπόσιον ἀποθανατισθὲν ἐν τῷ ὁμωνύμῳ ἔργῳ τοῦ Πλάτωνος. Ὀλίγα ἔτη ἀργότερον ἔλαβε μέρος εἰς τὰ μεγάλα Διονύσια, ὅπου, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀπέτυχεν μόνον εἰς μίαν τραγῳδίαν.

Κατέλιπε τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἐλατρεύετο, καὶ ἦλθε, τὸ 407 π. Χ. εἰς τὴν Αὐλὴν τοῦ Ἀρχελάου βασιλέως τῶν Μακεδόνων. Ἐκεῖ ἦσαν ὁ μουσικὸς Τιμόθεος, ὁ Παυσανίας, ὁ Κεραμεύς, ὁ ζωγράφος Ζεῦξις, ἴσως καὶ ὁ Θουκιδίδης, ὀργότερον δὲ καὶ ὁ Εὐριπίδης. Ἐν τῇ χλιδῇ τῆς ἡμιβαρβάρου ἐκείνης Αὐλῆς ἔζησεν ὁ λεπτὸς Ἀθηναῖος τραγικὸς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 47 ἐτῶν. (Πλατ. Συμπ. Σ, 198—Ἀριστ. Ποιητ. Θ, 18—Ἀριστοφ. Θεσμ. 59, 106—Αἰλ. Π. Ι. 14,13).

Ἀγάθων. Εἷς τῶν πεντήκοντα υἱῶν τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Πριάμου, φονευθεὶς κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ταύτης.

Ἀγάθων. Ὁ πάπας οὗτος ἐβασίλευσε μόνον τρία καὶ ἥμισυ ἔτη (678—681). Εἶναι δὲ ἄξιος μνήμης, διότι κατὰ τὸν χρόνον τῆς παπωσύνης του ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ς' ὁ Πωγωνάτος συνεκάλεσεν, ἐκ συμφώνου μετ' αὐτοῦ, τὴν ς' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡ Σύνοδος αὕτη ἔφερε τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διότι κατεδίκασε τοὺς μονοθελήτας, καὶ ἐκήρυξε τὸ δόγμα τῶν δύο φύσεων καὶ δύο θελήσεων ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ, τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης. Ἡ Σύνοδος ἐκλήθη τὸ 680—681, αὕτη δὲ εἶναι, ἡ ὁποία ἔγινεν αἰτία νὰ διατηρηθῇ εὐγνώμων μνήμη τῶν μεταγενεστέρων διὰ τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον, ὁ ὁποῖος ἄλλως τε εἶχε σώσει τὸ Κράτος καὶ τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς Ἄραβας, οἱ ὁποῖοι εἶχον πολιορκήσει τὴν Κωνσταντινούπολιν (673).

Ἕως τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀγάθωνος, ἡ πόλις τῆς Ρώμης ἐπλήρωνεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως 300 σολδία (περίπου 4.670 χρ. φρ.) ὡς φόρον διὰ τὴν ἐπικύρωσιν ὑπ' αὐτοῦ ἑκάστης νέας παπικῆς ἐκλογῆς. Ὁ Ἀγάθων κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ἀπὸ τὸν Πωγωνάτον ν' ἀφήσῃ τὸν φόρον τοῦτον, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε κατηργήθη. ΑΔ. Ι. ΑΔ.

«Ἀγάθων». Φιλοσοφικὸν μυθιστόρημα τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ Βίελανδ (1766), θεωρούμενον ὡς τὸ ἀριστούργημά του. Τὸ ἔργον αὐτὸ εἶναι ὡς εἶδος ἀπολογίας τῶν ὑλιστικῶν δογμάτων, ἅτινα ἐδίδασκεν ὁ Ἑλβέτιος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Γαλλίᾳ. Αἱ θετικαὶ ἰδέαι καὶ ἡ πειραματικὴ φιλοσοφία ἐμπνέουν εἰς τὸν Βίελανδ τὰς περισσοτέρας ἐκ τῶν γνωμῶν, τὰς ὁποίας ἐκθέτει εἰς τὸν Ἀγάθωνα. Τὸ ἔργον εἶναι ταυτοχρόνως καὶ αὐτοβιογραφία, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει τὴν ἱστορίαν τῆς ἠθικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία εἶχε συντελεσθῇ ἐν ἑαυτῷ, ἀφ' ὅτου εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν μυστικοπάθειαν.

Ἀγαθώνειος αὔλησις. (Ἴδε Ἀγάθων).

Ἀγάθωνος μονή. Χωρίον ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Ὑπάτης τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Κάτοικοι 10.

Ἀγάθωνος νῆσος. Νῆσος ἐν τῷ ἀραβικῷ κόλπῳ, μνημονευομένη ὑπὸ τοῦ γεωγράφου Πτολεμαίου.

ἀγαθώνυμος· ὁ ἔχων ἀγαθὸν ὄνομα, ὁ χαίρων ἀγαθῆς φήμης.

ἀγαθῶς, ἐπίρρ. ἀγαθά· καλῶς, καλά, μὲ τρόπον ἀγαθόν.

ἀγαθωσύνη· ἀκακία, καλοκαγαθία, χρηστότης, ἀγαθότης, καλωσύνη.

Ἄγαι. Πόλις παράλιος τῆς ἀρχαίας Κιλικίας.

Ἀγαϊάμβο (Agaiambo). Φυλὴ τῆς Παπούας ἐξ ἀναμίξεως Παπούων καὶ Μαλενησίων καὶ σχεδὸν ἐκλιποῦσα. Ἀπωθηθέντες ἀπὸ ἰσχυροὺς γείτονας εἰς τὰς ἑλώδεις ἐκτάσεις ὄπισθεν τοῦ ὅρμου Κατεκαρούα, οἱ Ἀγαϊάμβο ἀνήγειρον ἐκεῖ κατοικίαν δι' ἑαυτοὺς καὶ τοὺς χοίρους των, οἱ ὁποῖοι ὁμοῦ μὲ τὰ θαλάσσια ὄρνεα καὶ τοὺς ἰχθῦς, ἀπετέλουν τὴν τροφήν των. Ἡ φυλὴ αὐτή, ἔζη διαρκῶς μέσα εἰς ἀκάτια καὶ πλησίον τῶν ἑλῶν. Ὁ βίος οὗτος εἶχεν ἁπαλύνει καὶ μαλακώσει τοὺς πόδας τῶν Ἀγαϊάμβο καὶ ἐντεῦθεν προῆλθεν ὁ θρῦλος τῶν ἀραχνοπόδων Παπούων.

Ἀγαῖος. Υἱὸς τοῦ Τημένου τὸν ὁποῖον ἐφόνευσε τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀδελφῶν του. 2) Ἀγαῖος Ἠλεῖός τις, ὁ υἱὸς τοῦ ὁποίου Ὀνομαστός, ἦτο μεταξὺ τῶν ὑποψηφίων γαμβρῶν τοῦ Κλεισθένους.

Ἀγακέφαλος, ὁ (agacéphalus. Ἐκ τοῦ ἑλλ. *ἄγαν* καὶ *κεφαλή*, ὁ ἔχων μεγάλην κεφαλήν). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων πενταμερούς συμμετρίας. Τὰ κεράτια αὐτῶν καταλήγουσιν εἰς ῥόπαλον. Φέρουσιν ἔλυτρα καὶ ὑφίστανται τελείας μεταμορφώσεις. Ὀλίγα μόνον εἴδη ὑπάρχουσιν εἰς Βραζιλίαν.

Ἀγακιανά. Χωρίον τῆς κοινότητος Κανδάνου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Κάτοικοι 42.

Ἀγακλέης (γεν. -ῆος). Πατὴρ τοῦ Ἐπειγέως. Εἷς τῶν Μυρμηδόνων τῶν στρατευσάντων μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τῆς Τροίας.

Digitized by Google

ἀγάκροτος· νεολογισμὸς πλασθεὶς κατὰ τὸ ἀγακλυτός, ἀπὸ ἀρχαιοφιλίαν, ἀντὶ τοῦ κοινολεκτουμένου *πολύκροτος*: *ἀγάκροτος* δίκη.

Ἄγαλα (καὶ Ἀγάλλα). Ἀρχαία πόλις τῆς πετρώδους Ἀραβίας, κειμένη πέραν τοῦ Ἰορδάνου πρὸς ἀνατ. τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης. ἐν τῇ Μωαβιτιδι, ἀπέχουσα δέ, κατὰ τὸν Εὐσέβιον, 13 χιλιομ. τῆς Ἀρεοπόλεως. Εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν κατοχὴν Ἀρέτα το· Β΄, βασιλέως ἐκείνης τῆς χώρας, κατελήφθη δ· παρὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἰανναίου, βασιλέως κ ι ἀρχιερέως τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὀργότερον ὁ Οὐρχάν, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ τελευταίου, τὴν ἐπ·οτρεψεν εἰς τὸν Ἀρέταν, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε βοηθήσει εἰς τὸν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀριστοβούλου πόλεμον.

Ἀγαλαῖοι· χω ίον τῆς κοινότητος Βεντσίων τῆς ἐπαρχίας Γρεβενῶν τοῦ νομοῦ Κοζάνης. Κάτοικοι 84.

ἀγαλακτία (ἐκ τοῦ ἀ: στ. καὶ γάλα,-ακτος). Εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς ἐκκρίσεως τοῦ γάλακτος μετὰ τὸν τοκετόν, εἴς τε τὰς τεκούσας καὶ εἰς τὰς τροφούς. Ἡ κατάστασις αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν γενικὴν ἀδυναμίαν τοῦ ὀργανισμοῦ ἢ εἰς γενικωτέραν τινὰ πάθησιν, οἷον: τὴν φυματίωσιν, τὰς ἐξαντλητικὰς νόσους ἐν γένει, τὴν καθολικὴν ἀπίσχνανσιν, κλπ., προέρχεται δὲ καὶ ἐκ φυσικῆς διαμαρτίας περὶ τὴν διάπλασιν αὐτοῦ τούτου τοῦ μαστοῦ, καθ' ἣν οἱ γαλακτοφόροι ἀδένες, ἐν ἀτροφικῇ ἢ ὑποτυπώδει καταστάσει εὑρισκόμενοι, δὲν δύνανται νὰ λειτουργήσωσι πρὸς παραγωγὴν καὶ ἔκκρισιν τοῦ γάλακτος. Ἡ θεραπεία της παθήσεως ταύτης ἔγκειται εἰς τὴν γενικὴν τόνωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ, εἰς τὴν μηχανικὴν ἐπὶ τοῦ μαστοῦ ἐνέργειαν, δι' ἀνατρίψεων λ. χ. εἰς τὴν δι' ἀμυλωδῶν καὶ λιπαρῶν ἐν γένει δίαιταν καὶ τὴν χορηγίαν τῶν γαλακταγωγῶν καλουμένων φαρμάκων, ἀβεβαίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Μ. Ν. Κ.

ἀγαλακτία (Κτηνιατρική). Εἶνε ἓν ἀπὸ τὰ συμπτώματα τῶν παθήσεων τῶν μαστῶν τῶν γαλακτοφόρων ζώων, καὶ ἐν γένει, τῶν νοσημάτων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα συνοδεύονται ὑπὸ ὑψηλοῦ καὶ συνεχοῦς πυρετοῦ. Ἀγαλακτίαν προκαλοῦσι καὶ τὰ χορηγούμενα, ὡς φάρμακα, εἰς τὰ γαλακτοφόρα ζῷα, φυτά, ὡς ἡ Εὐθάλεια (Atropa belladonna). Κολχικὸς ὁ φθινοπωρινὸς (Colchium autunale), τὸ Κώνειον (Conium macuclatum), το Στραμόνιον, Datura stramonium) και ο Ὑοσκύαμος (Hyscyamus niger).

Ἀγαλακτία ἐπίσης ὀνομάζεται μικροβιακὴ τις νόσος τῶν προβάτων καὶ τῶν αἰγῶν (Ἀγαλακτία ἡ Μολυσματική), ἡ ὁποία προσβαλλει τὰ ζῷα αὐτὰ ἢ σποραδικῶς ἢ ὑπὸ μορφὴν ἐνζῳοτίας ἢ ἐπιζωοτίας καὶ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἐλάττωσιν ἢ καὶ τὴν παντελῆ κατάπαυσιν τῆς ἐκκρίσεως τοῦ γάλακτος, ὑπὸ ἀλλοιώσεων ἐντοπιζομένων εἰς τὰς ἀρθρώσεις (ἁρμοὺς) τῶν ζῴων (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῆς νόσου ὑπὸ τῶν κτηνοτρόφων μας—Παρμάρα—), ὑπὸ φλεγμονῆς τῶν μαστῶν καὶ ἀλλοιώσεων τῶν ὀφθαλμῶν.

Τὴν Μολυσματικὴν Ἀγαλακτίαν, ἡ ὁποία εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐμελέτησε τὸ πρῶτον (1817) ὁ Λουδοβῖκος Μεταξᾶς, κατόπιν οἱ Κτηνίατροι (1862 Νειέλλα καὶ Προβεντζάνο. Μετὰ ταῦτα ὁ Ὀρέστε και Ριβόλτα ὁ ὁποῖος, τελευταῖος οὗτος, λέγει ὅτι, εἰς τὸ γάλα τῶν πασχόντων ζῴων εὗρε μικροκόκκους, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίζουσιν αἱ ζωηρόταται κινήσεις των.

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἡ Ἀγαλακτία ἡ Μολυσματικὴ εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη ἐν Ἑλλάδι καὶ καταπολεμεῖται δι' ἀπομονώσεως τῶν πασχόντων ζῴων καὶ διὰ ἐμβολιασμοῦ κατὰ τὴν μέθοδον Βαλεντίτι.

Ἡ ἐν λόγῳ νόσος δὲν ἔχει μεγάλην θνησιμότητα (15%), οὐχ ἧττον καταντᾷ ἐπιζήμιος, διότι οἱ κτηνοτρόφοι χάνουσιν ἅπαν τὸ γάλα καὶ μετ' αὐτὸ τοὺς ἀμνοὺς καὶ τὰ ἐρίφια, τὰ ὁποῖα θνήσκουσιν ἐκ πείνης, μὴ δυνάμενα νὰ διατραφῶσι δι' ἄλλων τροφῶν ἐκτὸς τοῦ γάλακτος.

Δρ. Δ. ΣΙΑΜΠΑΝΗΣ

Ἀγαλάς· χωρίον τοῦ τέως δήμου Ναρθίας τοῦ νομοῦ Ζακύνθου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 460.

Ἀγαλασσεῖς. Ἀρχαῖον ἰνδικὸν ἔθνος τῆς πέραν τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ χώρας, ὑποταχθὲν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἄγαλη (Ἄνω). Χωρίον τῆς κοινότητος Κάτω Ἀγαλης τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας. Κάτοικοι 157.

Ἄγαλη (Κάτω). Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἕδρα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος. Κάτοικοι 399.

ἀγαλήπα· ἡ ἀκαλήφη ζῶον θαλάσσιον ἐκ τῶν σιφωνοφόρων (ὑδρομέδουσα)· συναρπάζει τὴν χεῖρα προσερχομένη, ὅθεν ἔχει αὐτοῦ ὀνόματα: *κολλητσάνος* καὶ *κολλητσιδα*, παράγει δὲ συνάμα κνησμόν, δι' ὅ: *ἀκαλήφη* καὶ νεοελληνιστὶ *τσουκνίδα*· (Στεφανίδης Μιχαήλ).

ἀγαληνά, ἐπίρ. *γαληνὰ* μὲ τὸ προθεματικὸν ἀ· σιγα-σιγα, ἠρέμα, ἐκ τούτου τὸ *σιγὰ* ἔγινε *σιγανά*, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὀπισθοδρομικῶς: *τὸ σιγανὸ* > ὁ σιγανός. Ἐπίσης ἐξ αὐτοῦ διὰ συγκοπῆς ἔγινε τὸ *ἀγάλι* καὶ *ἀγάλια* καὶ πάλιν ἐξ αὐτοῦ κατὰ συμφυρμόν: *ἀγαλιανά*.

Ἀγαληνός. (Ἴδε *Ἀγαλιανός*).

ἀγάλι καὶ **ἀγάλια·** ἠρέμα, σιγανά, σιγὰ-σιγά, ἥσυχα, βαριὰ-βαριά, συνήθως τὸ διπλώνομεν: *ἀγάλια-γάλια* (σύγκρινε τὸ ἀρχαῖον—Εὐριπ. Ὀρ.· «*σῖγα-σῖγα*»). *Ἀγάλια-γάλια*, γίνεται ἡ ἀγουρίδα μέλι. *Ἀγάλια γάλια* κόττα μου κἠγὼ σὲ μαγειρεύω. *Ἀγάλια γάλια* τὸ πουλὶ τὴ φτειάνει τὴ φωλιά του. Ὅποιος *ἀγάλια* περπατεῖ πολὺ μακρὰ πηγαίνει. *Ἀγάλια-γάλια* κάβουρα νάρθεῖ τὸ καλοκαίρι, τότες στερεύουν τὰ νερὰ καὶ οἱ μένεις στὴν ξέρη. Τὴν ἀληθῆ ἐτυμολογίαν τοῦ ἐπιρρήματος εὑρίσκει τις ἂν ἐξετάσῃ τὴν μορφὴν ὑπὸ τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται εἰς τὰ ἀρχαιότερα κείμενα. Εὑρίσκομεν δηλ. τὸ ἐπίρρημα *γαληνὰ* ἐκ τοῦ ἐπιθέτου *γαληνὸς* εἰς τὴν μεσαιωνικὴν γραμματείαν καὶ τὴν δημώδη ποίησιν π. χ. *γαληνὰ*—Διγεν. Ἄνδρου, στ. 1729, 2159, Διγεν. Τραπεζοῦντος 1168, Κυπριακὰ Σακελλαρίου β΄ σελ. 16. 503: «καὶ παίζε το καὶ *γαληνὰ* καὶ *γαληνὰ* τραγούδα». Εἰς πόλεμον Τρωάδος (Μαυροφρ. ἐκλογὴ μνημείων) εὑρίσκεται: *γαληνὰ γαληνούτζικα*, στιχ. 10 ἥσυχά τε καὶ γαληνά. στ 102, 171 καὶ κατὰ τὸν Gidel Nouv Études *γαλήνα* σελ. 219. 217. Διγεν. Κουπτοφ. I. 156, IV, 281, 774. Τὸ *γαληνὰ* ἔγινε *ἀγαληνὰ* καὶ *ἀγαλιανά*. Ἐρωτοκρ. Γ 580 Ε 105. Hesseling Pentateuque Ε, 33. 14. Jannaris Κρητ. ᾄσματα 208 (σιγα τον ἐξυπνᾶ κι' *ἀγαλιανὰ* τοῦ λέει. Ἐκ τοῦ *ἀγαληνὰ* ἀναβιβασθέντος τοῦ τόνου, θὰ ἔγινεν *ἀγάληνα* κατὰ τὸ *γρήγορα*, *ὕστερα*, *ἄξαφνα*, *ἤσυχα*, *φρόνιμα* κτλ. και ἐκ τούτου τό: *ἀγάλην*>*ἀγάλη*. Ὅταν μάλιστα, ὡς συμβαίνει συχνά, γίνεται ἡ ἀναδίπλωσις τοῦ ἐπιρρ. δικαιολογεῖται ἐκ ταύτης καὶ τῆς σημασίας τῆς βραδύτητος καὶ ἠρεμίας τῆς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως ὑπαρχούσης, καὶ ὁ ἀναβιβασμὸς τοῦ τόνου καὶ ἡ παρὰ λειψις τοῦ τελευταίου α. Κατόπιν τὸ ἐπίρρημα προσέλαβε ἀντὶ τῆς καταλήξεως -*ην* τὴν κοινοτέραν -*α* καὶ ἔγινεν *ἀγάλια*. Εἰς τὴν Χίον ἐσχημάτισαν καὶ ῥῆμα *ἀγαλῶ* περιμένω, π. χ. ἀγάλει με =περίμενέ με· Χιακ. γλωσσ. 42 (Ξανθουδιδης).

Ἀγαλιανή· κοινότης τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτοικοι 1093. Ἕδρα τῆς κοινότητος, τὸ ὁμώνυμον χωρίον. Κάτοικοι 430.

Ἀγαλιανό· χωρίον τῆς κοινότητος Φινοκαλιᾶς τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου. Κάτοικοι 33.

Ἀγαλιανὸς (ἢ Ἀγαληνός) χωρίον τῆς ἐπαρχίας Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 231.

Ἀγαλιανοῦ· χωρίον τῆς κοινότητος Κεραμὲ τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Κάτοικοι 107.

ἀγαλιάς· λέγεται, ἐν Βροντάδῳ τῆς Χίου, ὁ Βραδύνους, ὁ νωθρὸς τὴν διάνοιαν, ἀπὸ τὸ *ἀγάλια*=βραδέως.

Ἀγα-Λιμάν. Ὅρμος ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ, 8 χιλιομ. ΝΑ τῆς Σελευκείας.

ἀγαλίφωτος· νεοελληνικόν=ἀπεριποίητος, ἀχάϊδευτος, ἀθώπευτος, ἀκολάκευτος, ἀδιάθρυπτος: ἔμεινε *ἀγαλίφωτο* ἀπὸ μάννα τάρφανούτσικο. Ἐτυμολογία: Ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν gagliofo τὸ ὁποῖον σημαίνει: πανοῦργος, παρετυμολογηθὲν πρὸς τὸ *ἀλείφω* ἔγινε τὸ νεοελληνικὸν *γαλίφης* μὲ τὸ νόημα τοῦ περιποιητικός, κολακευτής (διότι ὁ πανοῦργος κολακεύει). Ἐκ τούτου ἐσχηματίσθη ἀφῃρημένον: *ἡ γαλιφιά*, ἡ περιποίησις, ἡ κολακεία. Σύγκρινε τὸ ἰδιωμάτικὸ: «Μὲ *γαλιφιὲς* καὶ χάδια καὶ ψευτοχυτοκάρδια, μοῦ κλεψες ψεύτρα τὴν καρδιά». Τὸ *ἀγαλίφωτος* προϋποθέτει ῥῆμα *γαλιφώνω* ἀλλὰ δύναται νὰ γίνει ἀναλογικῶς καὶ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ *γαλιφιά* κατὰ τὸ σχῆμα: *ἡ πετριὰ—ὁ ἀπέτρωτος, ἡ μαλιὰ—ὁ ἀμάλωτος, ἡ καρφιὰ—ὁ ἀκάρφωτος, μαργελλιὰ—ἀμαργέλωτος, κατεvοδιὰ—ἀκατέvοδωτος, λευτεριὰ — ἀλευτέρωτος, πισσιὰ—ἀπίσσωτος, χαρακιὰ—ἀχαράκωτος βερνικιὰ—ἀβερνίκωτος, καμακιὰ—ἀκαμάκωτος, καλαμιὰ—ἀκαλάμωτος, λαδιὰ—ἀλάδωτος μαχαιριὰ—ἀμαχαίρωτος, μολυβιὰ—ἀμολύβωτος, μουντζιὰ—ἀμούντζωτος, νυχτιὰ—ἀνύχτωτος, σιδεριὰ—ἀσιδέρωτος, σκλαβιὰ—ἀσκλάβωτος, φασκιὰ=ἀφάσκιωτος.* Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀγαλλέας ἢ Ἀγαλλίας (ἐκ Κερκύρας) Γραμματικὸς Ἀλεξανδρινὸς τῆς Σχολῆς Ἀριστοφάνους τοῦ Βυζαντίου, γράψας περὶ Ὁμήρου. Ἔζησε κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα π. Χ.

Ἀγαλλιανός. Τουρμάρχης, ἤτοι στρατιωτικὸς διοικητὴς Τούρμας (=ὑποδιαιρέσεως τοῦ Θέματος τῆς Ἑλλάδος) ἐπὶ βασιλείας Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. Ἐκ τῶν ὀλίγων τὰ ὁποῖα παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς περὶ τούτου οἱ βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, γνωρίζομεν ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἦτο διῃρημένη εἰς Θέματα, ἤτοι διοικήσεις, οἱ δὲ διοικηταὶ ἐστέλλοντο ἐκεῖ ἐκ Βυζαντίου. Ἐκκλησιαστικῶς ἀνῆκεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης. Ὅτε Λέων ὁ Ἴσαυρος κατήργησε τὰς εἰκόνας, οἱ ἕλληνες ἀρεσκόμενοι εἰς τὴν λατρείαν των καὶ ἐξωθούμενοι ἴσως καὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Β΄ ἔχοντες δὲ προσέτι καὶ παράπονα διὰ τὰς καταχρήσεις τῶν βυζαντίων ἀρχόντων των, ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῆς δυναστείας. Μετ' αὐτῶν ἡνώθησαν καὶ οἱ Κυκλαδικοί, τοῦ Θέματος τοῦ Αἰγαίου. Ὁ Τουρμάρχης Ἀγαλλιανὸς καὶ Στέφανός τις ἦσαν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ κινήματος. Οἱ ἐπαναστάται συνεκρότησαν στόλον καὶ ἀνακηρύξαντες αὐτοκράτορα Κοσμᾶν τινα, πιθανῶς συμπολίτην των, ἔπλευσαν κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὴν συναφθεῖσαν ναυμαχίαν τῆς 18 Ἀπριλίου 727 ὁ στόλος τῶν ἐπαναστατῶν κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ὑγροῦ πυρός, ὁ δὲ Ἀγαλλιανὸς μὴ θέλων νὰ συλληφθῇ ζῶν ηὐτοκτόνησε ριφθεὶς ἔνοπλος εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ ἐπιζήσαντες τῆς ναυμαχίας ἐπαναστάται ᾐχμαλωτίσθησαν. Μεταξὺ αὐτῶν ἦσαν καὶ ὁ Στέφανος καὶ ὁ βασιλεὺς Κοσμᾶς οἵτινες κατὰ διαταγὴν τοῦ Λέοντος ἀπεκεφαλίσθησαν.

Ἀγαλλιανὸς (Θεόδωρος). Κληρικὸς εὐπαίδευτος ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ 15ου αἰῶνος ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ πλείστας παρασχὼν ὑπηρεσίας τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἱερομνήμων καὶ μέγας ῥήτωρ. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου συγκληθεῖσαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας σύνοδον, ἀναδειχθεὶς κατ' αὐτὴν σταθερὸς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως πρόμαχος καὶ τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν δεινὸς πολέμιος. Ἔγραψεν ἱκανὰ κατὰ τῶν δοξασιῶν τῆς παπικῆς ἐκκλησιας, ἐξ ὧν τινὰ μόνον ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου κατὰ τὰ τέλη τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος. Αὐτόπτης μάρτυς γενόμενος τῶν κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαδραματισθέντων, συνέταξε κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1453 «Χρονικὸν σημείωμα περὶ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπενεχθέντων κακῶν». Ἔγραψεν ἐπίσης ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὡς μαρτυρεῖται ἐξ ἀνεκδότων χειρογράφων σῳζομένων ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἐσκουριάλ. Ἡ συγγραφὴ αὐτοῦ «Ἀνασκευὴ τοῦ ὑπὲρ τῆς δόξης τῶν Λατίνων βιβλίου Ἰωάννου Ἀργυροπούλου» ἐδημοσιεύθη καὶ ἐν τῇ Πατρολογίᾳ τοῦ Migne.

ἀγαλλιάσιμος· 1) ὁ δυνάμενος νὰ χαρῇ, 2) κάτι διὰ τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ χαρῶμεν: *ἀγαλλιάσιμος* ἡμέρα,—εἴδησις, *ἀγαλλιάσιμον* δῶρον.

ἀγαλλίασις· ἀνώτερος βαθμὸς χαρᾶς. Συνώνυμα εἶνε αἱ λέξεις χαρά, εὐφροσύνη, χαρμονή, τέρψις, ἀντίθετον τῆς ἀγαλλιάσεως ὁ κλαυθμός. Εἶνε λέξις τοῦ μεταγενεστέρου Ἑλληνισμοῦ. Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ἀπαντᾷ φράσις «χρίειν τινὰ ἔλαιον ἀγαλλιάσεως», καὶ ἐννοεῖ τὴν συνήθειαν τῶν Ἑβραίων νὰ χρίωσι δι' ἐλαίου τοὺς καθημένους ἐν τῷ δείπνῳ εἰς ἔνδειξιν τῆς ὑπερτάτης ἀγαλλιάσεως τῆς τιμῆς. Εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀναφερομένη ἡ φράσις ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῇ α΄, 9: «διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου» σημαίνει τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Π. Ε. Σ.) Δημωδ. ἀναγάλλιαση, ἀναγάλλιασμα—τῆς καρδιᾶς μου τ' ἀναγάλλιασμα μόνον ἐσὺ το νοιώθεις.

ἀγαλλίασμα· ἄλλος τύπος τοῦ *ἀγαλλίαμα*· ἔκτασις χαρᾶς, μεγάλη χαρά, ὑπερβάλλουσα χαρμονή, ἀγαλλίασις.

Ἀγαλλίς (ἐκ Κερκύρας). Πολὺ πιθανὸν θυγάτηρ τοῦ Ἀγαλλέα, γραμματικὸς καὶ αὐτή. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον (Ι, 14 Β), ἀπέδιδεν εἰς τὴν Ναυσικᾶν, θυγατέρα τοῦ Ἀλκινόου βασιλέως τῶν Φαιάκων, τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ παιγνιδίου τῆς σφαίρας. Ὁ Σουίδας τὴν ὀνομάζει Ἀναγαλλίδα.—Ὁ Ἀθήναιος, ἀναφέρει καὶ ἄλλην τινὰ Ἀγαλλίδα—ἑταίραν.

ἀγάλλομαι καὶ **ἀγαλλιῶ·** καυχῶμαι, εὐφραίνομαι, χαίρω, τέρπομαι, μεγαλαυχῶ, ἀγαθύνομαι, ἀλύω, ἀλυδμαίνω, γήθω, γηθέω: *ἀγάλλεται* ἡ ψυχή μου· «ἀγαλλιῶμεν καὶ πλατύνομεν στόμα». Ἐτυμολ. *μεγαλ-ύνω*<*μγάλjω*>*ἀγάλλω*.

Ἀγάλλοχον. Ἡ λέξις εἶνε ἰνδική, aghil, παρετυμολογηθεῖσα πρὸς τὸ ἀγάλλω. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε γνωστόν, 1ον ἡ Ἀκουϊλάρια ἡ Ἀγάλλοχος (Aquilaria agallocha) τῆς οἰκογενείας τῶν θυμελαιωδῶν (βλ. Ἀετόξυλον) καὶ 2ον ἡ Excoecaria agallocha δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν εὐφορβιδῶν. Ὁ χυμὸς τούτου ἐνσταλλαζόμενος εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἐπιφέρει τύφλωσιν (arbre aveuglant). Εἶνε ἰθαγενὲς τῆς Ν. Ἀσίας καὶ τῶν Μαλαισίων νήσων. Ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τῶν

Digitized by Google

δένδρων τούτων εὑρίσκεται εἰς ἀκανονίστους ὄγκους τὸ ἀγάλλοχον ξύλον (bois d'Aloès, d'Aigle ἢ de galambec γαλλ., Eaglwood ἡ Aloewood ἀγγλ., το παλαι ξυλαλοη-ξυλαλος ἐν Κύπρῳ, τουρκιστὶ οὐδογατζκαὶ κελεμπέκ). Κατὰ Διοσκουρίδην εἶναι εἶδος μυρεψικοῦ ξύλου «ἐστιγμένον, εὐῶδες, παροστῦφον ἐν τῇ γεύσῃ καὶ μετὰ ποσῆς πικρίας» καὶ «θυμιᾶται ἀντὶ λιβανωτοῦ». Δι' ἀποστάσεως τούτου λαμβάνεται πολύτιμον αἰθέριον ἔλαιον. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης τὸ ξύλον τοῦτο διὰ τὴν κατασκευὴν πολυτίμων ἀθυρμάτων καὶ ῥιπιδίων.

ἀγάλλω· κοσμῶ, εὐτρεπίζω, καλλωπίζω, ἀγλασιποιῶ, τιμῶ διὰ προσφορῶν καὶ ἀναθημάτων, δι' ἱερῶν κοσμημάτων, μεγαλύνω, εὐφραίνω, κάμνω τινὰ νὰ χαιρεται.

ΑΓΑΛΜΑ, Η ΤΕΧΝΗ ΓΙΝΕΤΑΙ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΟΥ

Τὸ ἄφθαρτο μάρμαρο κρατεῖ σὲ ἀθάνατη ζωὴ ὀνόματα μεγάλων τεχνητῶν.—Δείγματα παναρχαιων πολιτισμῶν —'Εξιδαν κευμένες φυσιογνωμίες ἱστορικῶν πρεσώπων καὶ πρσσωποποιημένες μορφὲς θεοτήτων.— Η 'Ελλὰς πατρὶς τοῦ καλυτέρου μαρμαρου καὶ τῶν πλέον ὑπεροχων σμιλευτῶν του. — Ἡ ἱστορία τοῦ ἀγάλματος ἀπὸ τῶν προελληνικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ λέξις «ἄγαλμα» παραγομένη ἐκ τοῦ ῥήματος «ἀγάλλομαι» ἐσήμαινεν ἀρχικῶς «πᾶν ἐφ' ᾧ τις ἀγάλλεται», ἰδίως ἀντικείμενα κομψὰ καὶ πολύτιμα, ὡς π. χ. παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ Δ, 144), ὅπου προκειμένου περὶ τῶν κοσμημάτων τῆς κεφαλῆς ἵππου, λέγεται: «*βασιλεῖ δὲ κεῖται ἄγαλμα*», πολλάκις δ' ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ (γ. 274), ἀναφέρεται διὰ παντοῖα ἀντικείμενα, οἷον: «*Πολλὰ δ' ἀγάλματα ἀνῆψεν, ὑφάσματά τε χρυσόν τε*», περὶ τοῦ δουρείου ἵππου (Θ, 509) «*ἄγαλμα θεῶν θελκτήριον*». Ἐπίσης περὶ ταύρου ἀγομένου πρὸς θυσίαν (γ, 438) οὗ ὁ γέρων ἱππότης Νέστωρ ἐχρύσωσε τὰ κέρατα, «*ἵν' ἄγαλμα θεὰ κεχάροιο ἰδοῦσα*». Ἦτο λοιπὸν εὐκολώτατον καὶ φυσικώτατον, ἡ λεξις οὐχὶ μόνον νὰ ἐπεκταθῇ, καὶ διὰ τὰ παριστῶντα ἀνθρωπίνας μορφὰς πλάσματα τῆς τέχνης, ἀλλὰ τελικῶς καὶ νὰ καθιερωθῇ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τοῦ α.

Οὕτως ἐπεκράτησεν ἡ λέξις νὰ σημαίνῃ τὸ ἐκ ξύλου, πηλοῦ, μαρμάρου, χαλκοῦ ἢ οἱασδήποτε ἄλλης ὕλης *εἴδωλον* ἀνδρὸς ἢ γυναικός. Ἦτο δὲ τοῦτο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους πρὸ παντὸς «λατρευτικόν», προωρισμένον δηλ. διὰ τὴν θρησκείαν, ἀνιδρύετο δὲ ἐντὸς τῶν ἱερῶν ἢ τῶν ναῶν καὶ παρίστα τὸν θεὸν ἢ τὴν θεάν, εἰς οὓς ἦτο ἀφιερωμένος ὁ ναός. Βραδύτερον ἀνιδρύοντο καὶ ἀγάλματα θνητῶν, πρὸ παντὸς ἱερέων ἢ ἱερειῶν, εἶτα δὲ καὶ παντός, ὅστις ἀφιέρου εἴτε ἑαυτὸν ἢ τινὰ τῶν αὐτοῦ ὡς «ἀπαρχήν». Τοιαῦτα ἀγάλματα θνητῶν γυναικῶν εἶναι αἱ περίφημοι ἀρχαϊκαὶ «*Κόραι*» ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν, αἵτινες ἦσαν ἀνιδρυμέναι ἐντὸς ἱερῶν τῆς Ἀθηνᾶς, ἢ καὶ ἄλλων θεῶν, ἅτινα ὅμως κατέκαυσαν καὶ ἐξηφάνισαν οἱ Πέρσαι κατὰ τὴν ἄνοδόν των ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου κατὰ τὰ ἔτη 480 καὶ 479 π. Χ.

Ἀλλ' ἡ τέχνη τοῦ πλάττειν ἀγάλματα, ἦτο γνωστὴ πολλοὺς αἰῶνας πρὸ τῶν Ἑλλήνων, διότι πάντες οἱ ἀνατολικοὶ λαοὶ καὶ οἱ Αἰγύπτιοι κατεσκεύαζον ἀνδριάντας τῶν θεῶν αὐτῶν, ὡς καὶ ἀνάγλυφα, τὰ ὁποῖα ἐπέχουσι μέσην θέσιν μεταξὺ γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς. Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἀνέπτυξαν τὴν γλυπτικὴν εἰς ἀνώτερον βαθμὸν τῶν Βαβυλωνίων, Ἀσσυρίων, Ἰνδῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀνατολικῶν λαῶν, ὑπάρχουσι δὲ ἀγάλματα αἰγυπτιακά, ἅτινα εἶναι ἀληθῶς ἀξιοθαύμαστα. Πλὴν οὐδὲν τῶν γλυπτικῶν τούτων δημιουργημάτων τῆς Ἀνατολῆς δύναται νὰ συγκριθῇ καὶ πόρρωθεν πρὸς τὰ ὑπέροχα προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὡς ἐν πᾶσι, καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ταύτῃ ὑπερέβαλον πάντας τοὺς προγενεστέρους καὶ συγχρόνους των λαούς, ἐδημιούργησαν δ' ἔργα γλυπτικά, ἅτινα παραμένουσιν ἔκτοτε ὡς τὰ τελειότατα ὑποδείγματα τῆς πλαστικῆς τέχνης. Καὶ μόνον δ' ἡ λέξις «*Πλαστική*» ἀρκεῖ νὰ χαρακτηρίσῃ τὴν ὑπεροχήν των ταύτην, διότι τὸ *πλαστικὸν* τῶν Ἑλλήνων πνεῦμα, ὡς ἐν τῇ ποιήσει καὶ τῇ λογοτεχνίᾳ, ὁμοίως καὶ ἐν τῇ τέχνῃ, προσέδωκε τὴν πλαστικότητα ἐκείνην, ἥτις καθιστᾷ ταῦτα οἱονεὶ ἔμψυχα καὶ ζωντανά. Ἡ ὕλη ὑπὸ τοὺς δακτύλους τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν ἐμψυχοῦται καὶ σχεδὸν αἰσθάνεταί τις τὸ αἷμα σφῦζον ὑπὸ τὸ κρυσταλλῶδες καὶ διαφανὲς ἀττικὸν ἢ πάριον μάρμαρον. Δικαίως δὲ οἱ Ἕλληνες ἐθεοποίησαν σχεδὸν τὸν *Δαίδαλον*, τὸν πρῶτον πλάστην ἀγαλμάτων ἐν Ἑλλάδι, ὅστις κατὰ τὴν παράδοσιν πρῶτος αὐτὸς ἔδωκε κίνησιν καὶ ζωὴν εἰς τὰ πρὸ αὐτοῦ ἀκίνητα ξόανα. Ἦσαν δὲ ὄντως «*ξόανα*» τἀρχαιότατα τῶν Ἑλλήνων εἴδωλα, ὧν ἀπειροπληθῆ λίθινα καὶ μαρμάρινα ἔφερεν εἰς φῶς κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη, διότι ταῦτα *ἐξέοντο* ἐπὶ τοῦ ξύλου ὡς τῆς εὐχρηστοτέρας πρὸς γλυφὴν ὕλης.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ κορμοὶ τῶν δένδρων εἶναι προσφορώτεροι πρὸς τὸ σχῆμα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐχρησιμοποιοῦντο τοιοῦτοι διὸ τὰ πρῶτα τῶν θεῶν ἀγάλματα, οἷον τοῦ Διός, τῆς Ἥρας, τῆς Ἀθηνᾶς, τοῦ Ἑρμῆ καὶ ἄλλων θεῶν. Οἱ δὲ κορμοὶ οὗτοι ἐλαξεύοντο ἢ ἐτορνεύοντο ἀτελῶς πως καὶ εἶτα ἐχρωματίζοντο, ἐν τέλει δὲ ἐνεδύοντο μὲ ποικίλα ὑφάσματα, ὥστε καθίσταντο ἀληθῆ εἴδωλα καὶ πλαγγόνες, ἕκαστος δὲ κατανοεῖ οἵαν ταῦτα ἤσκησαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ. Βραδύτερον ἀντὶ τοῦ εὐθραύστου ξύλου ἐχρησιμοποιήθη ὁ λίθος, ἰδίως ὁ μαλακὸς λίθος (κοιν. πουρι), οἷος ὑπάρχει πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ γνωστότατος «*ἀκτίτης*» τῆς πειραϊκῆς δηλ. ἀκτῆς λίθος. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχον ἀκόμη τελειοποιηθῆ τὰ ἐργαλεῖα των οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι γλύπται, μετεχειρίζοντο ἀκόμη τὰ ξυλογλυπτικὰ ἐργαλεῖα, οἷον τὸν κοπιῆρα, τὸν πρίονα καὶ τὸ τρύπανον, ὥστε ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας των ἦτο σχεδὸν εἰπεῖν ξυλογλυπτικός. Μόλις περὶ τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ. γίνεται χρῆσις γενικὴ σχεδὸν τοῦ μαρμάρου, τότε δὲ τελειοποιεῖται καὶ ἡ μέθοδος τῆς χύσεως τῶν ἀγαλμάτων εἰς χαλκόν, ἣν οἱ Ἕλληνες ἀνήγαγον εἰς ἀπαράμιλλον βαθμὸν τελειότητος. Ἀλλ' ὑπὲρ τὸν χαλκὸν ἡ κατ' ἐξοχὴν ὕλη τῆς ἑλλην. πλαστικῆς, ἦτο τὸ *μάρμαρον*, τὸ κρυσταλλῶδες αὐτὸ καὶ διαφανὲς ὡς σάκχαρον ὀρυκτόν, ὅπερ ἡ ἑλληνικὴ φύσις τόσον ἀφθόνως παρέχει εἰς τὴν ἑλλην. τέχνην. Δύναταί τις δὲ μετά τινος πιθανότητος νὰ ἐρωτήσῃ ἐὰν θὰ ἐδημιούργει ἡ ἑλληνικὴ πλαστικὴ τ' ἀναρίθμητα καὶ θαυμαστά της γλυπτικὰ προϊόντα ἄνευ τῆς ἀφθονίας τοῦ λευκοτάτου μαρμάρου τῶν λατομείων τῆς ἑλλην. γῆς!...

Ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐδιδάχθησαν τὴν κατασκευὴν ἀγαλμάτων οἱ Ρωμαῖοι, εἶτα δὲ παρ' αὐτῶν πάντες οἱ λοιποὶ λαοὶ τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ὁ χριστιανισμὸς ὑπῆρξεν ἀμείλικτος ἐχθρὸς τῶν ἀγαλμάτων, διότι ἀντίκεινται εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, ῥητῶς ἀπαγορεύοντος τὴν προσκύνησιν εἰδώλων· τοὐναντίον μάλιστα «*εἰδωλολάτρας*» ἀπεκάλεσαν πάντας τοὺς πολεμίους τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος, οὕτω δὲ παρήκμασεν ἡ γλυπτικὴ καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα, ἰδίως ἐν Βυζαντίῳ. Ἐκινδύνευσε μάλιστα νὰ ἐξαφανισθῇ καὶ αὐτὴ ἡ Ζωγραφική, ἕνεκα τοῦ ἐμπαθοῦς πολέμου κατ' αὐτῆς τῶν «*Εἰκονομάχων* ἢ *Εἰκονοκλαστῶν*». Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους κατεστράφησαν ἐκ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ πλεῖστα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας ἀνδριαντοποιΐας, ἀπειραρίθμων δὲ ἀπεκρούοντο αἱ κεφαλαὶ ἢ ἀπεκόπτοντο αἱ ῥῖναι. Τέλος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς *Ἀναγεννήσεως*, ὁπότε ἐπανῆλθεν ἡ λατρεία τοῦ ἀρχαίου κάλλους καὶ ἐπεκράτησε πνεῦμα σχεδὸν Ἐθνικὸν ἐν τῇ τέχνῃ, τὸ ἄγαλμα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων γλυπτῶν τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπανέκτησε τὴν προτέραν αὐτοῦ περιωπὴν καὶ αἴγλην ἐν τῇ τέχνῃ. Ἔκτοτε ἡ ἀγαλματοποιία καλλιεργουμένη καὶ ἀναπτυσσομένη ἀκμάζει εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα Ἔθνη, ὅπου εἰς ὅλας τὰς πόλεις εἶσὶν ἀνιδρυμένα πολυάριθμα ἀγάλματα, ἀνδριάντες μεγάλων ἀνδρῶν, μυθολογικὰ καὶ ἱστορικὰ συμπλέγματα, πρὸς τούτοις δὲ ἀναρίθμητα χάλκινα, γύψινα καὶ πήλινα ἀγάλματα, ἅτινα παράγει ἡ κολοσσιαία σύγχρονος Βιομηχανία.

ΑΛ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Προελληνικὰ ἀγάλματα.

Αἰγαιακὴ τέχνη. Κατὰ τὴν τρίτην καὶ δευτέραν π. Χ. χιλιετηρίδα ἤκμασεν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἰδίως ἐν Κρήτῃ, λαὸς ἄγνωστος, ἐξαλειφθεὶς ὁλοσχερῶς πολὺ πρὸ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, ὅστις εἶχεν ἀναπτύξει πολιτισμὸν καὶ τέχνην ἐφάμιλλα πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν τέχνην τῶν ἱστορικῶν χρόνων. Εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Κρήτης εὑρέθησαν καὶ ἀγάλματα. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Δαίδαλος, ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ λαβυρίνθου, ἦτο ὁ πατὴρ τῆς ἀγαλματοποιίας. Ἐκ τῶν ὀλιγίστων διασωθέντων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν τὰ τῆς ἐπιδόσεως τῶν ὑπηκόων τοῦ Μίνωος εἰς τὸ νὰ ἀπεικονίζουν διὰ πορσελάνης, πηλοῦ, μολύβδου ἢ ἐλεφαντοτοῦ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Ἡ αἰγαιακὴ ἀγαλματοποιία δὲν ὑπέκυψεν εἰς κανόνας καὶ περιορισμούς. Εἶχεν πρότυπον καὶ κανόνα αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἀναλόγως τῆς ἀτομικῆς παρατηρητικότητος καὶ ἱκανότητος ἑκάστου καλλιτέχνου ἐδημιουργοῦντο ἀριστουργήματα ἢ καὶ κακότεχνα κατασκευάσματα. Τοῦτο δὲ ἐξάγομεν ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν δύο ἐκ πορσελάνης ἀγαλματίων τῶν παριστώντων τὴν θεὰν τῶν ὄφεων ἢ ἱέρειαν αὐτῆς, τὸ ἐλεφάντινον ἄγαλμα τῆς Κνωσσοῦ καὶ τὸ χαλκοῦν τῆς Τυλισσοῦ. Ἡ εἰσβολὴ τῶν Ἀχαιῶν ἀνέτρεψε καὶ ἐξήλειψε πᾶν ἴχνος τοῦ πολιτισμοῦ τούτου. Αἰῶνας ὁλοκλήρους ἀργότερον ἤρχισε ν' αναπτύσσεται πάλιν ἡ ἀγαλματοποιία ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν αἰγυπτιακῶν καὶ φοινικικῶν ἐπιδράσεων.

Πήλινον ἀγαλμάτιον προϊστορικῶν χρόνων εὑρεθὲν ἐν Σέσκλῳ τῆς Θεσσαλίας. Παριστᾷ τὴν θεότητα τῆς Φύσεως.

Ἀγαλμάτια προϊστορικῶν χρόνων. Ἀγαλμάτια εὑρέθησαν καὶ εἰς τὰ ἐρείπια τῶν προϊστορικῶν συνοικισμῶν. Τὴν φύσιν, τὴν μητέρα τῶν ἀγαθῶν, τὴν ἀρχαιοτάτην τῶν θεοτήτων, ἐλάτρευσαν οἱ πρῶτοι κάτοικοι της Ἑλλάδος ὑπὸ μορφὴν γυναικείαν. Τὰ ἀγαλμάτια ταῦτα πήλινα ἢ λίθινα, εἶναι χονδροειδῆ καὶ ἔχουν ἁπλῶς θρησκευτικὴν ἔννοιαν, οὐδεμίαν προδίδοντα καλλιτεχνικὴν προσπάθειαν. Τοιαῦτα εὑρέθησαν ἐν Θεσσαλίᾳ, Κρήτῃ, Μυκήναις, Τροίᾳ κτλ.

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν κρητικόν, μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα ἀγαλματοποιίας. Τὰ εὑρεθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ὀλίγα ἄκομψα ἀγαλμάτια εἶναι προφανῶς ἔργα κρητῶν τεχνιτῶν ἐλθόντων εἰς Πελοπόννησον διὰ νὰ ἐξασκήσουν τὴν τέχνην των.

Ξένοι πολιτισμοί.

Αἰγυπτιακὰ ἀγάλματα. Τὰ ἀγάλματα ἐν Αἰγύπτῳ ἦσαν περισσότερον πάσης ἄλλης χώρας, βο-

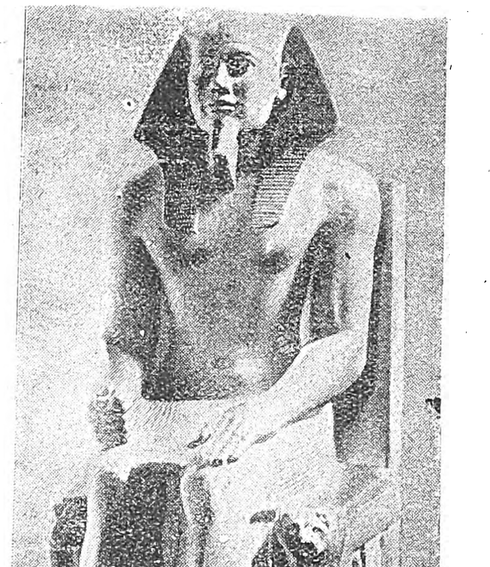

Φχραὼ τῆς 4ης δυναστείας.

Ἄγαλμα τοῦ Χεφρῆνος, αἰγυπτίου μονάρχου, ἐν τῷ βρεττανικῷ Μουσείῳ τοῦ Λονδίνου. Ὁ Χεφρὴν ἔκτισε τὴν δευτέραν τῶν πυραμίδων τῆς Γκιζέ.

ηθητικὰ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἥτις καὶ καθώριζε τὰ τοῦ μεγέθους, στάσεως καὶ ἐκφράσεώς των. Κατεσκευάζοντο καθ' ὡρισμένους κανόνας, οἵτινες παρεδίδοντο ἀναλλοίωτοι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γε-

Digitized by Google

νεάν. Τὰς μορφὰς χαρακτηρίζει ἀκαμψία καὶ ψυχρότης. Ἡ στάσις εἶναι αὐστηρῶς μετωπικὴ (frontalite, ἴδε κατωτέρω). Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον

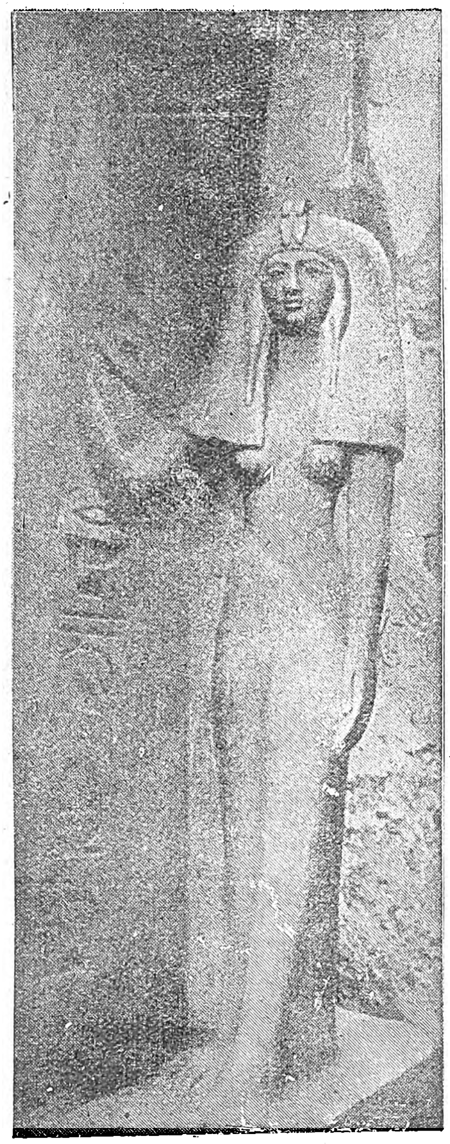

Ἄγαλμα τῆς συζύγου τοῦ Ραμσῆ II ἐν τῷ ναῷ τοῦ Λουξώρ.

ἦσαν γυμνὰ (ὄρθια ἢ καθήμενα) φέροντα μόνον μικρὸν περὶ τὴν ὀσφὺν περίβλημα. Τὸ πρόσωπον ἔχει σοβαρὰν καὶ ἐπιβλητικὴν ἔκφρασιν. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀγάλματα τὰ κοσμοῦντα τὴν εἴσοδον τοῦ Μεγάλου Σπέους ἐν Ἀβοῦ Σιμπέλ. (ἴδε

Ὁ «ὀκλάζων γραφεὺς» τὸ ἄριστον θεωρούμενον ἄγαλμα τῆς ἀρχαίας αἰγυπτιακῆς τέχνης

λέξιν). Ἡ πρωτοτυπία τῆς αἰγυπτιακῆς ἀγαλματοποιίας ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι κατώρθωσεν ἐν τῇ αὐστηρότητι τῆς μορφῆς νὰ ἀποκρυσταλλώσῃ ζωήν τινα. Ἐντὸς τῶν ἐσχηματοποιουμένων, τῶν γεωμετρικῶν, οὕτως εἰπεῖν, μορφῶν, περικλείεται ζωὴ πάλλουσα. Εἶναι αὐτὴ ἡ ὑπολανθάνουσα ζωὴ ἡ καθιστῶσα τόσον ἑλκυστικὰ ἐν τῇ μονοτονίᾳ των τὰ αἰγυπτιακὰ ἀγάλματα. Ἀλλ' ἂν ταῦτα διετήρησαν ὡς κύριον γνώρισμα

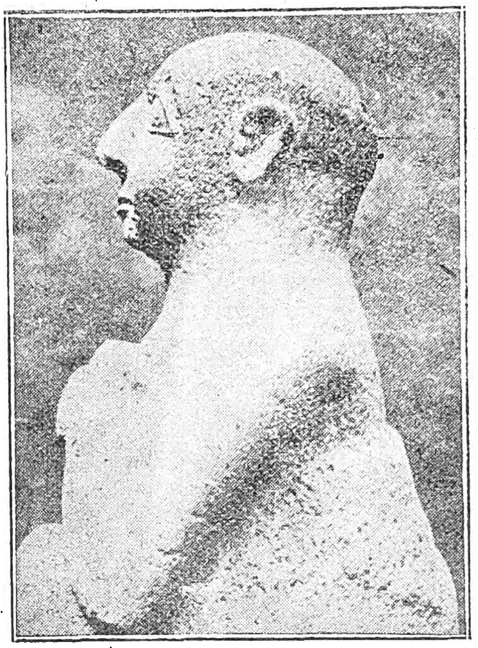

Ἄγαλμα τοῦ θεοῦ τῶν Σουμερίων Κοὺρ-λίλ, χρονολογούμενον ἀπὸ τὸ 3,200 π. Χ., ἐν τῷ βρεττανικῷ Μουσείῳ. Ἄριστον δεῖγμα τῆς τέχνης τῶν Σουμερίων, τῶν πρώτων κατοίκων τῆς περιφερείας Εὐφράτου καὶ Τίγρητος.

τὴν ἀκαμψίαν καὶ τὸ γωνιῶδες, εἶναι ὅμως ἀξιοθαύμαστα διὰ τὴν τελειότητα τῆς ἐκφράσεως τοῦ προσώπου. Συγκρινόμενα τὰ ἀγάλματα τοῦ Τουτανχαμὼν μὲ τὴν ἀνακαλυφθεῖσαν πρό τινων μηνῶν μούμιαν του, δεικνύουν καταπληκτικῶς τελείαν ἀπεικόνισιν τῆς μελαγχολικῆς φυσιογνωμίας τοῦ δυστυχοῦς ἐφήβου Φαραώ.

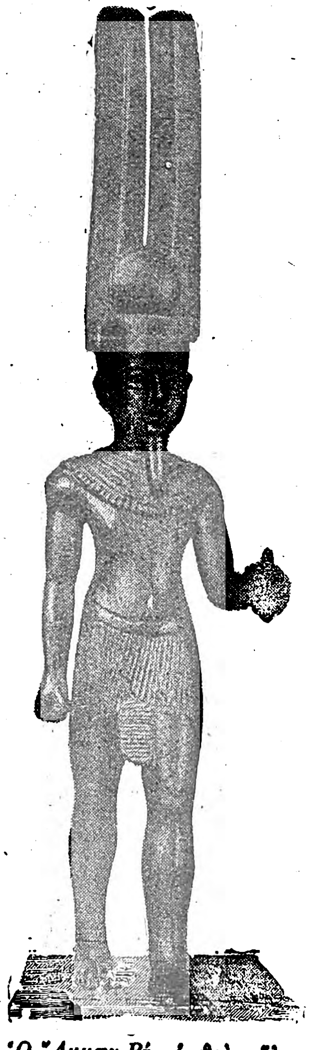

Ὁ Ἄμμων-Ρά, ὁ θεὸς ἥλιος τῶν Αἰγυπτίων.

Τὰ ἐξοχώτερα μνημεῖα τῆς Αἰγυπτιακῆς ἀγαλματοποιίας εἶναι βεβαίως ὁ «ὀκλάζων γραφεὺς» (Λοῦβρον) καὶ ὁ Σεῒχ-ἐλ-Βελέδ, (Κάϊρον). Τῶν ἄλλων ἡ τέχνη χάνεται, παρ' ὅλην τὴν ἀρίστην ἐπεξεργασίαν καὶ κομψότητα, διότι λόγῳ τῆς ὁμοιομορφίας δὲν μένει τίποτε ἀτομικὸν εἰς τὸ κάθε ἔργον.

Χαλδαϊκὰ ἀγάλματα. (Σουμερίων). Αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Τέλλο καὶ τῶν Σούσων ἀπεκάλυψαν μεταξὺ ἄλλων καί τινα ἀγάλματα: Ἓν τῆς βασιλίσσης Ναπὶρ-Ἀσοῦ (Λοῦβρον), ὀκτὼ τοῦ βασιλέως Γουδέα, ὅστις ἔζησε περὶ τὸν 23ον αἰῶνα π. Χ., καί τινα ἄλλα. Ἡ γλυπτικὴ τῆς Ἀσίας ἡ τόσον καλῶς ἀναπαραστήσασα τὰ ζῷα εἰς διαφόρους στάσεις, ἀπεχθάνεται τὴν ἀναπαράστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Τὸ καλύπτει διὰ μακροῦ χιτῶνος ἀπτύχου ἐντελῶς καὶ οὕτω ἀποφεύγει τὴν γλυπτικὴν τῶν ποδῶν καὶ τοῦ κορμοῦ. Τὰ μακρὰ αὐτὰ φορέματα ἠμπόδισαν τὴν Χαλδαϊκὴν ἀγαλματοποιίαν νὰ φθάσῃ εἰς τὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως τῆς Αἰγυπτιακῆς. Ἡ στάσις τοῦ Γουδέα=οἱ βραχίονες παρὰ τὸ σῶμα, αἱ χεῖρες ἐσταυρωμέναι ἐπὶ τοῦ στήθους—εἶνε στάσις θρησκευτικὴ δηλοῦσα σεβασμόν. Οἱ Χαλδαῖοι δὲν ἠθέλησαν νὰ παραβοῦν τὸν κανόνα τοῦτον καὶ οὕτω χάριν τῆς καλῆς ἀποδόσεως τοῦ τύπου παραμελεῖται ἡ ἁρμονία.

Ἀσσυριακὰ ἀγάλματα. Ἡ Ἀσσυριακὴ τέχνη ἐλάχιστον ἀριθμὸν ἀγαλμάτων κατέλιπε, ἐκ τῶν ὀλίγων ὅμως τούτων φαίνεται ἡ μεγάλη καθυστέρησις τῆς Ἀσσυριακῆς ἀγαλματοποιίας ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Χαλδαϊκήν. Ὁ Θεὸς Νεβώ, ὁ βασιλεὺς Ἀσσουρβανιπὰλ (Βρετ. Μουσ.), καὶ οἱ δύο Ἄτλαντες οἱ ἀνακαλυφθέντες ἐν τῷ χαρεμίῳ τοῦ Χορσαβάδ, μαρτυροῦν τὴν μικρὰν ἐπίδοσιν τῶν Ἀσσυρίων εἰς τὴν τέχνην ταύτην.

Ἀσσουρνασιρπὰλ (= ὁ Ἀσσοὺρ βοηθὸς τῷ υἱῷ μου, ἢ τῷ υἱῷ αὐτοῦ), υἱὸς τοῦ Τουκλατνιδὰρ Β' καὶ εἷς τῶν μεγίστων ἡγεμόνων τῆς Ἀσσυρίας 884—860 π. Χ. Τὸ ἀνωτέρω ἄγαλμά του εἶνε ἐκ τῶν ὀλίγων διασωθέντων δειγμάτων τῆς ἀσσυριακῆς ἀγαλματοποιίας. Εὑρίσκεται νῦν εἰς τὸ βρεττανικὸν μουσεῖον.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἀσιατικῶν λαῶν οἱ *Χετταῖοι, Φοίνικες, Ἰουδαῖοι*, δὲν ἀνέπτυξαν ἰδίαν τέχνην, ἀρκεσθέντες εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῶν Χαλδαϊκῶν καὶ Αἰγυπτιακῶν ἀγαλμάτων καὶ ταλαντευόμενοι μεταξὺ τῶν ἐπιδράσεων τῶν δύο τούτων χωρῶν. Οἱ Φοίνικες ἐν τούτοις τῆς Κύπρου κατώρθωσαν νὰ ἀναπτύξουν ἀγαλματοποιίαν ἀνεξάρτητον τῶν ἐπιδράσεων τούτων. Ἄριστον μνημεῖον τῆς Φοινικῆς τέχνης εἶνε ἡ ἐν Elchè τῆς Ἱσπανίας ἀνακαλυφθεῖσα τὸ 1897 προτομὴ γυναικός. Εἶναι, κατὰ τοὺς εἰδικούς, ἔργον τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς 5ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος, καὶ θαυμάζεται διὰ τὴν εὐγένειαν τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ διὰ τὴν γαλήνην καὶ σοβαρότητα τοῦ ὕφους. Εὑρίσκεται τώρα ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Οἱ Ἰουδαῖοι, δὲν ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἀγαλματοποιίαν. Ἀπέφευγον πάντοτε τὴν ἀπεικόνισιν ζώντων ἀντικειμένων ἐκ φόβου μὴ ὑποπέσωσιν εἰς εἰδωλολατρείαν.

Οἱ *Πέρσαι*, λαβόντες τὸν πολιτισμὸν ἐξ Ἀφρικῆς καὶ Ἀσίας, ὄντες δὲ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἰωνικοῦ διὰ τῶν σατραπειῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατέλιπον δείγματα τέχνης ἥτις ἀποτελεῖ κρᾶμα εὐφυὲς ἀσσυροχαλδαϊκῶν, αἰγυπτιακῶν καὶ ἑλληνικῶν στοιχείων. Οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Περσικῆς τέχνης, δυνάμεθα ὅμως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Ἐλαμῖται ἐδανείσθησαν τὴν τέχνην τῶν Χαλδαίων. Κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον αἰῶνα ἐπεβλήθη ἡ αἰγυπτιακὴ καλλιτεχνικὴ ἀντίληψις. Ὅτε ὅμως τὰ ἑλληνικὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας περιῆλθον εἰς τὴν Περσικὴν κατοχήν, ἡ Περσικὴ τέχνη καὶ ἰδίως ἡ ἀγαλματοποιία ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὴν ἐλαφρότητα τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ. Αἱ στάσεις τῶν ἀγαλμάτων ἐξακολουθοῦν νὰ εἶνε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Ἀσσυριακῆς τέχνης, ἀλλὰ εἰς τὰς πτυχὰς τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἀγαλμάτων, διακρίνεται ἡ χάρις καὶ ἡ λεπτότης τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἑλληνικὰ ἀγάλματα.

Τὸν Ἕλληνα δὲν ἐγοήτευσεν ἡ φύσις. Ὁ Σωκράτης ὀρθῶς ἐξέφρασε τὴν πανελλήνιον γνώμην λέγων ὅτι ἡ φύσις ἄνευ τοῦ ἀνθρώπου οὐδὲν ἔχει νὰ τὸν διδάξῃ. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως δὲν ἐλατρεύθησαν ὑπὸ τὴν φυσικὴν αὐτῶν μορφήν. Ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ἡ γῆ, ἡ γέννησις, ὁ θάνατος, τὸ πάθος, τὸ δίκαιον, ὁ ἔρως, ἐλατρεύοντο ὑπὸ ἀνθρωπίνους μορφάς, καὶ ἡ ἑλληνικὴ φαντασία ἐπλημμύρισε τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰς πηγὰς ἀπὸ Ναϊάδας καὶ ἀμαρυλλίδας καὶ νύμφας. Ὅλαι αἱ ἰδέαι ἐξωτε-

Digitized by Google

Προτομὴ Φοινίσσης. Ἄριστον μνημεῖον τῆς Φοινικικῆς τέχνης εὑρεθὲν ἐν Ἱσπανίᾳ ὅπου εἶχε, διὰ τῶν Φωκαέων, διαδοθῆ ὁ πολιτισμός.

ρικεύοντο μὲ παραστάσεις ἀνθρωπίνων μορφῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἑλλὰς ὑπῆρξεν ἡ κατ' ἐξοχὴν χώρα τῆς ἀγαλματοποιΐας.

Ἡ ἱστορία τοῦ ἀγάλματος εἶναι πλήρης ἐν Ἑλλάδι, δυνάμεθα δὲ νὰ παρακολουθήσωμεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς βρεφικῆς του ἡλικίας μέχρι τῆς

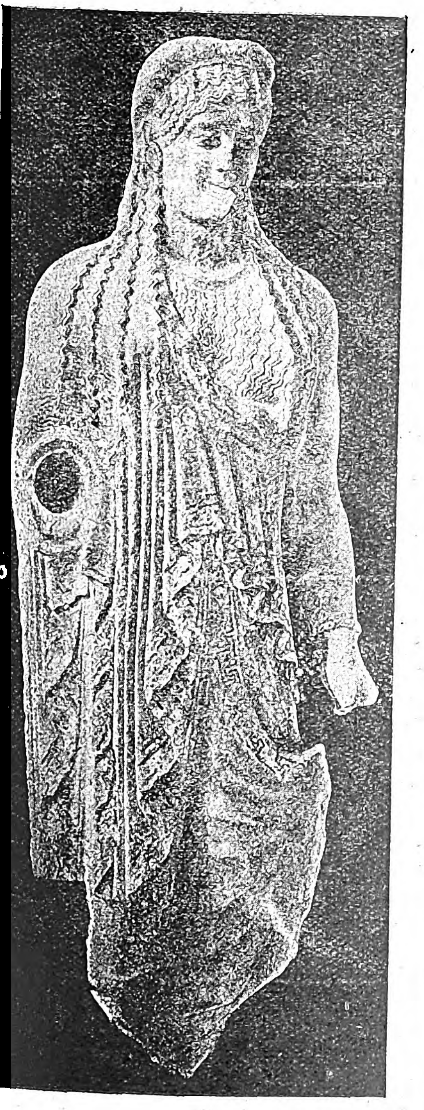

«Κόρη» ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Ἀκροπόλεως. Μέγεθος φυσικόν.

ἀκμῆς καὶ τῆς καταπτώσεώς του. Ἡ Δῆλος, οἱ Δελφοί, ἡ Ὀλυμπία, ἡ Αἴγινα καὶ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν συνέτρεξαν εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν τυχὸν χασμάτων εἰς τὴν ἱστορίαν ταύτην. Τὸ ἑλληνικὸν ἄγαλμα εἶναι ἡ ἀποθέωσις τῆς ὡραιότητος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Δὲν ἐγεννήθη βεβαίως τέλειον τὸ ἄγαλμα, ἀλλὰ ἡ τελειότης εἰς τὴν ὁποίαν ἔφθασε κατὰ τοὺς κλασικοὺς χρόνους δύναται νὰ κατανοηθῇ καὶ ἐκτιμηθῇ μόνον κατόπιν μελέτης τῶν διαφόρων βαθμίδων τῆς ἀναπτύξεώς του.

Τὰ πρῶτα ἀγάλματα, τὰ «ξόανα», κατεσκευάζοντο ἐκ ξύλου, ἐνωρὶς ὅμως ἀντικατεστάθη τοῦτο ὑπὸ τοῦ μαρμάρου, καὶ πρῶτον εἰς τὰς νήσους, τὴν Πάρον, ὅπου εὑρίσκετο ἐν ἀφθονίᾳ τοῦτο. Κατὰ τὸν Πλίνιον (Ἱστ. Φυσ. 36, 11.) τὰ πρῶτα μαρμάρινα ἀγάλματα ἐπλάσθησαν ἐν Νάξῳ καὶ Χίῳ. Μαρτυρεῖ δὲ τοῦτο καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη σωζομένη ἐπιγραφὴ ἐπὶ βάσεως ἀγάλματος, ἡ ἐν Δήλῳ εὑρεθεῖσα καὶ ἀναγράφουσα τὸ ὄνομα τοῦ Ναξίου γλύπτου Ἰφικαρτίδου. Καὶ εἰς τὴν Σάμον εἶχεν, ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ., ἀναπτυχθῆ ἡ ἀγαλματοποιΐα. (Ἡροδ. Δ, 152). Κατεσκευάζοντο δὲ ἐκεῖ μαρμάρινα καὶ χάλκινα ἀγάλματα. Τὰ ἀρχαιότερα χάλκινα κατεσκευάζοντο διὰ σφυρηλατήσεως πλακῶν χαλκοῦ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ ξοάνου (Παυσ. Γ', 176). Ἡ μέθοδος δὲ αὕτη ἐξηκολούθησεν ἐν χρήσει καὶ ἀφοῦ ἐγένετο γνωστὴ ἡ τῆξις τοῦ χαλκοῦ, ἰδίως δὲ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν χρυσελεφαντίνων ἀγαλμάτων, οἷα ἦσαν τὸ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Παρθενῶνος.

Δὲν ἦτο μόνον ἡ δύσκολος κατεργασία τῶν σκληρῶν ὑλικῶν, μαρμάρου καὶ χαλκοῦ, ἥτις ἠμπόδιζε τὸν καλλιτέχνην νὰ τελειοποιήσῃ τὸ πλάσμα του. Ἔπρεπε νὰ μελετήσῃ τὴν στάσιν, ἀνατομίαν, ἐνδυμασίαν, σύνθεσιν. Τὰ ἀγάλματα τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος διακρίνει ὁ αἰγυπτιακὸς *«νόμος τῆς μετωπικότητος»*. Ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ στάσις τοῦ ἀγάλματος, εἴτε τοῦτο ἦτο ἀναπαράστασις ὀρθίου, καθημένου, περιπατοῦντος, ἐφίππου, γονυπετοῦντος, ἢ ἐξηπλωμένου, ἡ τέμνουσα γραμμὴ (ἐπὶ τῆς εἰς ἐπίπεδον προβολῆς τοῦ ἀγάλματος) ἥτις διέρχεται ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς διὰ μέσου τῆς ρινός, τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων διαιρεῖ τὸ σῶμα εἰς δύο ἴσα συμμετρικὰ ἥμισυ, οὐδέποτε ἐκτρεπομένη ἢ διαθλωμένη. Τὸ σῶμα δυνατὸν νὰ παρουσιάζεται ἡμῖν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν ἢ τῶν ὄπισθεν, οὐδέποτε ὅμως ἡ ἀνωτέρω τέμνουσα ἐκφεύγει τῆς καθέτου.

Αἱ κνῆμαι δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι τοποθετημέναι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον: ἓν ἄγαλμα δυνατὸν νὰ ἔχῃ τὸν ἕνα πόδα πλέον προτεταμένον ἄλλου ἀγάλματος, ἢ νὰ γονατίζῃ μὲ τὸ ἓν γόνυ, ἐνῷ τὸ ἄλλο εἶναι ἀνυψωμένον, ἀλλ' ἡ θέσις τῶν κνημῶν δὲν μεταβάλλει τὴν διεύθυνσιν τοῦ κορμοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς. Οἱ βραχίονες ἐπίσης δύνανται νὰ λάβουν διαφόρους θέσεις, ἀλλ' αὗται οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἔχουν ἐπὶ τῆς στάσεως τοῦ λοιποῦ σώματος.

Ὁ νόμος τῆς μετωπικότητος εἶναι ὁ χαρακτηρίζων τὰ «ἀγάλματα Ἀπόλλωνος». Ὁ τύπος εἶναι Αἰγυπτιακὸς μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ ἀγάλματα ἦσαν ἐντελῶς γυμνά, ἐνῷ τὰ Αἰγυπτιακὰ ἔφερον περὶ τὴν ὀσφὺν περίβλημα (τὸ shenti). Ὅτι δὲ οἱ Ἕλληνες ἠκολούθουν αὐστηρῶς, κατὰ τὸν 7ον καὶ 6ον π. Χ. αἰῶνα,

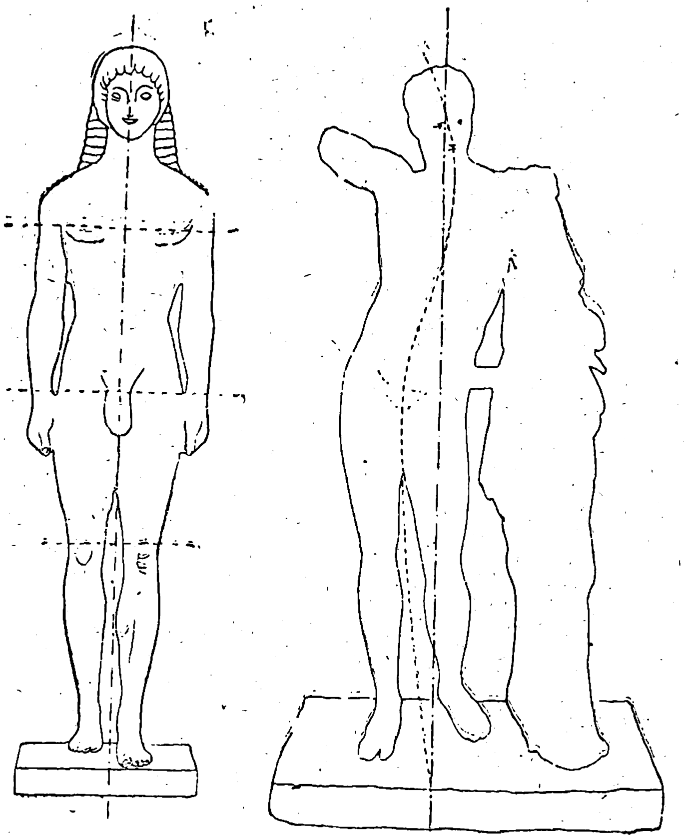

α') «Ἀπόλλων» τῆς Τεγέας. Τὰ ἀγάλματα τοῦ τύπου «Ἀπόλλωνος» διακρίνει «ὁ νόμος τῆς μετωπικότητος» ἡ γραμμὴ ἡ τέμνουσα εἰς δύο ἴσα μέρη τὸ ἄγαλμα εἶναι κάθετος, β') Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους ὅπου ἡ μετωπικότης παρεβιάσθη ὑπὸ τῆς νωχελείας καὶ εὐκαμψίας τῆς στάσεως.

Ὁ Δισκοβόλος. Μαρμάρινον ἄγαλμα, εὑρισκόμενον νῦν εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ. Ἀρχαία ἀντιγραφὴ ἔργου τοῦ Μύρωνος, τὸ ὁποῖον θὰ ἔγινε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος.

Digitized by Google

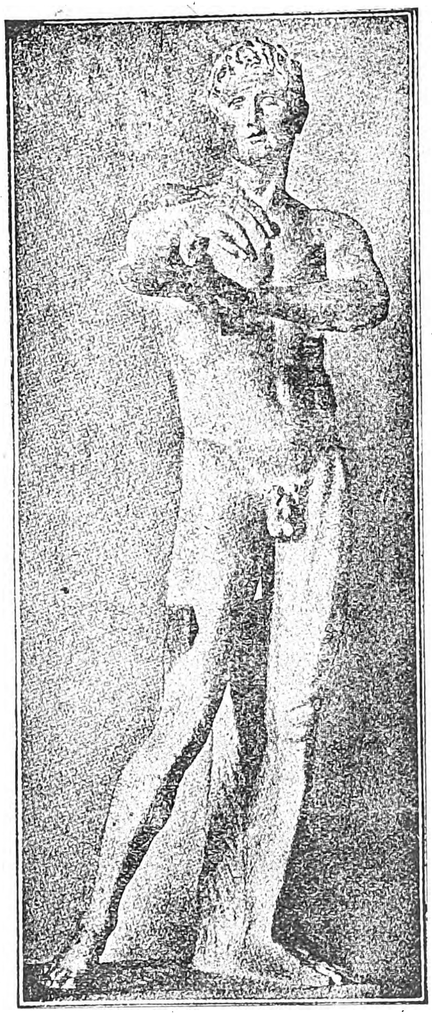

Ὁ «Ἀποξυόμενος» τοῦ Λυσίππου. Μαρμάρινον ἄγαλμα εὑρισκόμενον ἐν τῷ Βατικανῷ.

τοὺς αἰγυπτιακοὺς περὶ ἀγαλματοποιίας κανόνας, μαρτυρεῖ καὶ ὁ Διόδωρος (Α. 98), κατὰ τὸν ὁποῖον δύο Σάμιοι ἀδελφοί, ὁ Τηλεκλῆς καὶ ὁ Θεόδωρος, διδαχθέντες τὴν ἀγαλματοποιίαν ἐν Αἰγύπτῳ κατεσκεύασαν ξόανον τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ὁ μὲν Τηλεκλῆς τὸ ἐν ἥμισυ εὑρισκόμενος ἐν Σάμῳ, ὁ δὲ Θεόδωρος τὸ ἄλλο ἥμισυ εὑρισκόμενος ἐν Ἐφέσῳ. Ὅτε τὰ δύο τεμάχια συνηνώθησαν, τόσον τελεία ἦτο ἡ προσαρμογή, ὥστε δὲν διεκρίνετο ὅτι τὸ ξόανον εἶχε κατασκευασθῆ ὑπὸ δύο διαφόρων τεχνιτῶν.

Ὁ αὐτοχειριαζόμενος Γαλάτης. Ἄγαλμα ἐν τῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ τῆς Ρώμης παριστῶν Γαλάτην ὅστις, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὴν σύζυγόν του, αὐτοκτονεῖ πρὸ τῶν ἐχθρῶν του.

«Ἀπόλλωνες» εὑρέθησαν πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ὡς ἐν Ὀρχομενῷ τῆς Βοιωτίας, ἐν Δελφοῖς, ἐν Τεγέᾳ, ἐν Κουβαρᾷ, Καλύβια τῆς Ἀττικῆς. Ἐνῷ ὅμως τόσον πολλὰ εὑρέθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους, ἐν Κρήτῃ οὐδὲν εὑρέθη. Ὁ Ἀπόλλων τῶν Δελφῶν, ἔργον τοῦ Ἀργείου Πολυμήδους, ἔχει τὸν ἀριστερὸν πόδα προτεταμένον, τὰς πυγμὰς ἐσφιγμένας, τοὺς βραχίονας βραχεῖς, τὸ πρόσωπον ἀπαθές. Εἶναι ὁ τύπος τῶν αἰγυπτιακῶν ἀγαλμάτων. Τὰ ἑλληνικὰ ὅμως ὑπερέχουν εἰς τὴν καταδειξιν τῆς δυνάμεως ἥτις ὑπολανθάνει εἰς τοὺς μῦς τῶν βραχιόνων καὶ τοῦ θώρακος. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ στάσις μεταβάλλεται, ἡ ἀκαμψία τοῦ κορμοῦ ὑποχωρεῖ καὶ αἱ νέαι σχολαὶ τείνουσι νὰ ἀπεικονίσωσι τὸ σῶμα εἰς διαφόρους στιγμὰς τῆς ζωῆς. Τὸν 5ον αἰῶνα τελειοποιεῖται ἡ στάσις καὶ ναὶ μὲν παρατηρεῖται ἐμμονή τις εἰς τὴν παλαιὰν τεχνοτροπίαν, ἀλλὰ πάντως ἡ ἀγαλματοποιία βαίνει τώρα ἐξελισσομένη ταχέως πρὸς τὰ ἀριστουργήματα τοῦ 4ου αἰῶνος.

Παραλλήλως πρὸς τὴν μελέτην τῆς στάσεως βαίνει καὶ ἡ τῆς ἀνατομίας. Ὁ καλλιτέχνης προσπαθεῖ νὰ ἀποτυπώσῃ εἰς τὸν λίθον ἢ τὸ μέταλλον τὴν ἰδέαν τῆς κινήσεως. Μελετᾷ τὰ διάφορα μέλη τοῦ σώματος κατὰ τὰς διαφόρους των στάσεις, τοὺς μῦς ἐντεινομένους ἢ χαλαρούς, τὰς κάμψεις τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τὰς συσπάσεις τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ στόματος.

Ἐπίσης ἡ ἐνδυμασία εἵλκυσε τὴν προσοχὴν

Ὁ Ἐτροῦσκος ρήτωρ. Ἕνα ἀπὸ τὰ ὀλίγα δείγματα τῆς ἐτρουσκικῆς πλαστικῆς τὰ ὁποῖα διεσώθησαν μέχρι τῶν χρόνων μας. Εἶναι ἐκ χαλκοῦ, διότι οἱ Ἐτροῦσκοι δὲν μετεχειρίζοντο ποτὲ μάρμαρον ἢ σκληρὸν λίθον. Φυλάττεται νῦν εἰς τὸ ἐτρουσκικὸν μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας.

τοῦ καλλιτέχνου. Προσφορώτατον δὲ εἰς ἐπεξεργασίαν ἦτο καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔνδυμα. Ὁ χιτών, τὸ ἱμάτιον, ἡ χλαμὺς δὲν εἶχον αὐστηρῶς ὡρισμένον τρόπον περιβολῆς, ὁ δὲ καλλιτέχνης ἠδύνατο κατὰ βούλησιν νὰ διευθετήσῃ τὰς πτυχάς. Οἱ «Ἀπόλλωνες» καὶ οἱ «Κοῦροι», ἔφερον πρὸ τοῦ καλλιτέχνου τὸ πρόβλημα τῆς κατὰ φύσιν ἀπεικονίσεως τοῦ μυϊκοῦ μηχανισμοῦ. Τὸ πρόβλημα τῆς πτυχώσεως τῶν ἐνδυμάτων παρουσιάσθη κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν γυναικείων ἀγαλμάτων. Παραλλήλως πρὸς τοὺς «Ἀπόλλωνας» βαίνουν αἱ «Κόραι», αἱ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἀνακαλυφθεῖσαι. Εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ Παρίου μαρμάρου, ἀνήκουν δὲ εἰς τὴν ἰωνικὴν σχολὴν ἥτις εἶχεν ἐπικρατήσει εἰς τὰς νήσους. Ὅπως καὶ οἱ «Ἀπόλλωνες», φέρουν τὸ τυπικόν, ἄψυχον μειδίαμα ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ εἶναι πλασμέναι κατὰ τὸν νόμον τῆς μετωπικότητος. Αἱ Κόραι τῆς Ἀκροπόλεως φέρουσι πολύπτυχον ἱμάτιον, τὸ ὁποῖον ἀνεγείρουσι διὰ τῆς χειρός, συνήθως τῆς ἀριστερᾶς. Αἱ πτυχαὶ πίπτουσι κανονικαὶ κάθετοι. Κάποτε τὸ ἱμάτιον εἶνε ἁπλῶς ἐρριμμένον ἐπὶ τῶν ὤμων, ἄλλοτε δὲ ἐλλείπει ἐντελῶς, τοῦ ἀγάλματος φέροντος μόνον τὸν χιτῶνα. Τὸ ἀρχαῖον γυναικεῖον ἔνδυμα—διότι οἱ ἄνδρες ἀπεικονίζοντο σχεδὸν πάντοτε γυμνοί—ὑπέβαλλεν χαριεστάτας στάσεις εἰς τοὺς καλλιτέχνας διὰ τὰ ἀγάλματά των. Πόσον δὲ ἐτελειοποίησαν τὴν ἐνδυμασίαν οἱ Ἀθηναῖοι τῶν κλασικῶν χρόνων φαίνεται εἰς τὰς Κόρας τοῦ Ἐρεχθείου ὅπου ὁ χιτὼν μὲ τὰς λεπτὰς πτυχώ-

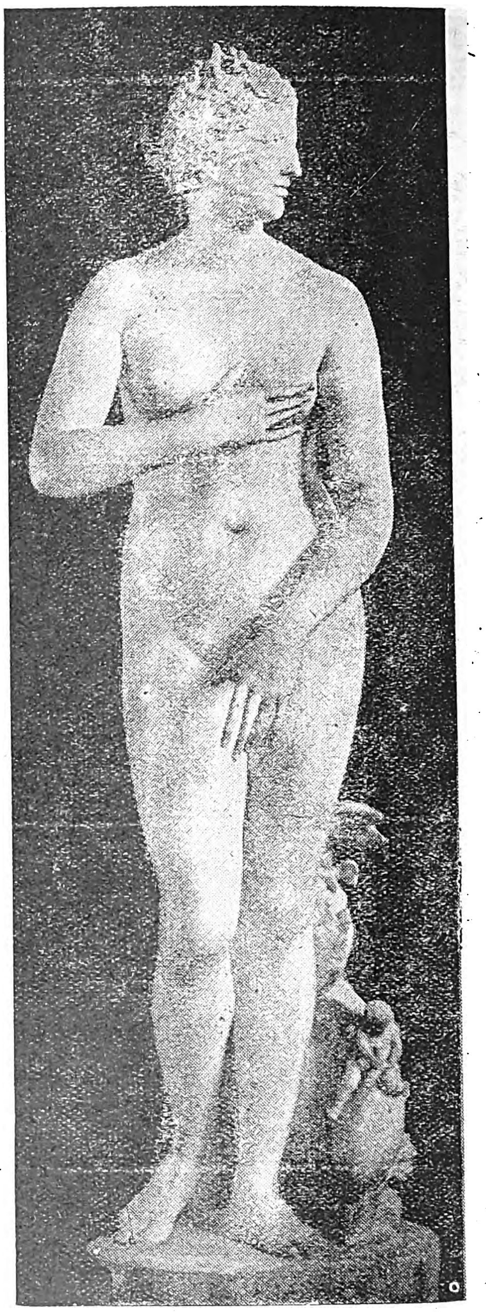

Ἡ Ἀφροδίτη τῶν Μεδίκων. Ἀντιγραφὴ ἔργου τῆς σχολῆς τοῦ Πραξιτέλους.

σεις του ἐκθέτει ἀντὶ νὰ κρύψῃ τὰς γραμμὰς τοῦ τελείου σώματος τὸ ὁποῖον καλύπτει. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ γυναικεῖον σῶμα ἦτο ὁπωσδήποτε σκεπασμένον, ὁ καλλιτέχνης προσεπάθησε νὰ κάμῃ ἐκφραστικὸν τὸ πρόσωπον. Οὕτω πρῶτον εἰς τὰ γυναικεῖα ἀγάλματα ἀπετυπώθη ἐν τῷ

Ὁ «Ἀπακανθιζόμενος» ἀγνώστου καλλιτέχνου, ἀνήκων εἰς τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα. Εὑρίσκεται τώρα ἐν τῷ Καπιτωλίῳ.

Digitized by Google

προσώπῳ ἡ ἐκδήλωσις τῶν ἐσωτερικῶν αἰσθημάτων.

Ἡ σύνθεσις τῆς ὅλης παραστάσεως ἡμιλλᾶτο πρὸς τὴν τελειοποίησιν τῆς στάσεως καὶ τῆς ἐνδυμασίας. Ἀγαλμάτιον τῆς Νίκης εὑρεθὲν ἐν Δήλῳ εἶνε πολύτιμον ἀρχαιολογικὸν μνημεῖον διότι δεικνύει τὴν προσπάθειαν ἣν κατέβαλλον οἱ ἀγαλματοποιοὶ τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος πρὸς ἀπεικόνισιν τῆς κινήσεως. Ἡ Νίκη αὕτη εἶνε ἔργον τοῦ Μινοκιάδου καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἀρχέρμου. Εἶναι δὲ τολμηρὰ ἡ στάσις τοῦ ἀγάλματος τούτου. Ἡ Νίκη εἰκονίζεται ἱπταμένη. Ἡ μορφὴ δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῶν ποδῶν. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος παρουσιάζεται *κατ' ἐνώπιον* καὶ τὸ κάτω ἐν *καταγραφῇ*. Οὕτω εἰς τοὺς τύπους τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Κόρης προσετέθη καὶ ὁ τῆς ἱπταμένης μορφῆς.

Ὁ νεωτερισμὸς τοῦ Ἀρχέρμου ἐγένετο δεκτὸς ἐνθουσιωδῶς ὑπὸ τῶν ἀγαλματοποιῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ διεδόθη ταχέως. Ἐντὸς ὀλίγου οἱ τύποι ἤρχισαν νὰ ἐξαφανίζωνται, καὶ οἱ κανόνες νὰ ἀφήνωνται εἰς τὴν ἀρέσκειαν τοῦ καλλιτέχνου. Οὕτω ἔχομεν τὴν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἀκροπόλεως Ἀθηνᾶν καταβάλλουσαν τὸν Ἐγκέλαδον. Εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦτο παρατηρεῖται ὅ,τι καὶ εἰς τὴν Νίκην τοῦ Ἀρχέρμου: Ὁ κορμὸς τοῦ Ἐγκελάδου εἶνε κατ' ἐνώπιον ἐνῷ αἱ κνῆμαι ἐν καταγραφῇ. Τὴν δυσκολίαν ταύτην εἰς τὴν φυσικὴν ἀπεικόνισιν τοῦ κορμοῦ εἰς διαφόρους στάσεις ἀργὰ ὑπερέβησαν οἱ καλλιτέχναι. Ἀκόμη καὶ εἰς τὸν 5ον αἰῶνα διακρίνονται ἴχνη της. Ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένος αὐτῆς.

Τὰ ἀγάλματα ἐχρωματίζοντο, ὡς φαίνεται, ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως εὑρεθέντων. Καὶ τὰ μὲν ἐκ πώρου λίθου ἐχρωματίζοντο ὁλόκληρα, ἐνῷ τὰ ἐκ μαρμάρου μόνον εἴς τινα μέρη. Τὰ γυμνὰ μέρη τοῦ σώματος δὲν ἐχρωματίζοντο, ἠλείφοντο ὅμως μὲ οὐσίαν τινὰ ἥτις ἀφῄρει τὴν μεγάλην λευκότητα. Δύο εἶνε τὰ ἐπικρατοῦντα χρώματα: τὸ ἐρυθρὸν καὶ τὸ κυανοῦν. Τοῦ κιτρίνου καὶ μέλανος γίνεται μικρὰ χρῆσις. Ἡ κόμη καὶ τὰ χείλη ἐχρωματίζοντο ἐρυθρά. Οἱ ὀφθαλμοὶ ἦσαν μέλανες καὶ ἐρυθροί, διὰ τῶν αὐτῶν δὲ δύο χρωμάτων ἐστολίζοντο καὶ τὰ ἐνδύματα. Τὸν 5ον αἰῶνα λήγει ἡ ἐποχὴ τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαϊκῆς τέχνης. Τὰ ἀγάλματα τῆς ἐποχῆς ταύτης διακρίνονται εἰς α' — Ἰωνικῆς τέχνης, β' — Ἀττικῆς τέχνης καὶ γ' — Δωρικῆς τέχνης. Ἀρχαιοτέρα εἶναι ἡ Ἰωνική, ἥτις διεδόθη εἰς τὰς νήσους καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἡ Δωρικὴ κέντρον εἶχε τὴν Κρήτην ὁπόθεν ἦλθεν εἰς Πελοπόννησον. Ἀγαλματοποιοὺς ἀρίστους ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ μὲν Ἰωνικὴ τὸν Βούπαλον καὶ Ἄθηνιν, υἱοὺς τοῦ Ἀρχέρμου, τὸν Βαθυκλέα καὶ τὸν Ἀλξήνορα. Ἡ Δωρικὴ τὸν Κάναχον, τὸν Ἀγελάδαν, διδάσκαλον τοῦ Μύρωνος, Φειδίου καὶ Πολυκλείτου, τὸν Κάλλωνα καὶ τὸν Ὀνάταν. Ἡ Ἀττικὴ τὸν Ἀντήνορα, πλάστην τοῦ συμπλέγματος τῶν τυραννοκτόνων, τὸν Ἡγίαν ἢ Ἡγεσίαν, τὸν Κρίτιον καὶ τὸν Νησιώτην.

Ἡ ἀκμὴ τῆς ἀγαλματοποιίας.

Τὸ 480 π. Χ., μετὰ τὴν λῆξιν τῶν Περσικῶν πολέμων ἄρχεται ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμαζούσης τέχνης. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐσημείωσε σταθμὸν εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Ἐπιδοθέντες οἱ Ἕλληνες καλλιτέχναι εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν καταστραφέντων Ναῶν καὶ καλλιτεχνημάτων τῆς Ἀκροπόλεως ἐστηρίχθησαν μὲν ἐπὶ τῆς πείρας καὶ τῶν διδαγμάτων τοῦ παρελθόντος, ἀπέφυγον ὅμως ἐντελῶς τὴν ἀπομίμησίν του. Ἀγάλματα τῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔχομεν τὸν ἡνίοχον, χαλκοῦν ἄγαλμα ἀποδιδόμενον εἰς τὸν τεχνίτην Πυθαγόραν ἢ εἰς τὸ Αἰγιναῖον ἐργαστήριον. Ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ βάθρου ἐπιγραφῆς γνωρίζομεν ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἀνῆκεν εἰς ἅρμα, τὸ ὁποῖον εἰς ἀνάμνησιν νίκης τινὸς ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα ὁ τύραννος τῆς Γέλας Πολύζαλος, ἀδελφὸς τῶν Συρακουσίων Γέλωνος καὶ Ἱέρωνος. Ὁ «ἀπακανθιζόμενος» (εὑρισκόμενος τώρα εἰς τὸ Καπιτώλιον) εἶναι ἄλλο περίφημον ἄγαλμα τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἀγνώστου τεχνίτου. Παριστᾷ ὀλυμπιονίκην εἰς τοῦ ὁποίου τὸ πέλμα ἐνεπήχθη, κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ δρόμου, ἄκανθα, καὶ ὅστις νικητὴς πλέον σπεύδει πρῶτον νὰ ἐξαγάγῃ τὴν ἐνοχλητικὴν παρείσακτον. Ἄριστος εἶναι ὁ «δισκοβόλος» τοῦ Μύρωνος.

Τοῦ περιφήμου τούτου ἀγάλματος μόνον μαρμάρινα ἀντίτυπα διεσώθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ καλύτερον σωζόμενον εὑρίσκεται ἐν τῷ Palazzo Massini τῆς Ρώμης. Ὡραιοτάτη εἶναι ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀγάλματος τούτου μὲ τὴν οὔλην κόμην καὶ τὴν αὐστηρὰν ἀλλὰ καὶ θελκτικὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου. Ἐπὶ τοῦ Φειδίου τὸ ἄγαλμα ἔφθασεν εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς τελειότητος. Δύο εἶναι τὰ ὑπ' αὐτοῦ σμιλευθέντα ἀγάλματα ἅτινα κατήντησαν παροιμιώδη διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τελειότητα τέχνης. Ἡ Ἀθηνᾶ Παρθένος καὶ ὁ Ζεὺς τῆς Ὀλυμπίας. Τῆς Ἀθηνᾶς Παρθένου διεσώθησαν ἀντίτυπα (Ἀθηνᾶ Βαρβακείου). Ἐκ τούτων δὲ καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς ἣν δίδει ὁ Παυσανίας (1, 24, 8) καὶ ὁ Πλίνιος (36, 18) δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἀμυδρὰν ἰδέαν τοῦ ἀριστουργήματος τούτου. (Ἴδε Ἀθηνᾶ). Τοῦ ἀγάλματος ὅμως τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς ὅλως παραδόξως δὲν διεσώθησαν ἀντίτυπα, ἂν καὶ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ πάντων ὡς πολὺ ἀνώτερον τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ ὕψιστον καλλιτέχνημα τῆς ἀγαλματοποιίας.

Ἐκ τινων Ἠλειακῶν νομισμάτων, καὶ ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Παυσανίου (5, 11) δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν τὸ ἄφθαστον μεγαλεῖον τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνδρῶν. «Jovem Olympium nemo simuletur». (Πλίν. 24, 54). Ἐνεπνεύσθη δὲ ὁ Φειδίας καὶ ἔλαβεν ὑπόδειγμα διὰ τὸ ἔργον του τοῦτο τοὺς τρεῖς Ὁμηρικοὺς στίχους:

ἦ καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων·
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν Ὄλυμπον.
(Ἰλ. Α, 528).

(Λεπτομερεστέραν περιγραφὴν τοῦ ἀγάλματος τούτου ἴδε εἰς λέξιν: Ζεὺς Ὀλύμπιος).

Τὰ ἀγάλματα τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, ἔργα τοῦ Φειδίου καὶ τῶν μαθητῶν του, εἶναι ὑπερόχου τέχνης, προκαλοῦντα τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν ὡραιότητα τῆς σωματικῆς διαπλάσεως, τὴν ἀβίαστον στάσιν, τὴν λεπτὴν καὶ φυσικωτάτην πτύχωσιν τῶν ἐνδυμάτων. (Ἴδε Ἀέτωμα Παρθενῶνος).

Οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν νὰ ἐξιδανικεύσουν ἐν τῇ τέχνῃ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Εἶχον ὡς πρότυπον ὄχι τὸν καθημερινὸν ἄνθρωπον μὲ τὰς ἀτελείας του τὰς σωματικάς, ἀλλὰ τὴν *ἰδέαν* τοῦ τελείου ἀνθρώπου. Ὁ ἰδεαλισμὸς οὗτος ἦτο ὁ ἐμψυχῶν τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου καὶ τῶν μετέπειτα. Ἦτο ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν καὶ ἡ φιλοσοφία ὑπὸ τὸν Πλάτωνα, ἐθεώρει τὴν ἰδέαν ὡς τὸ τέλειον ἐν τῷ σύμπαντι.

Ἡ κλασσικὴ ἐποχὴ ἔληξε περὶ τὰ τέλη τῆς 3ης ἑκατονταετηρίδος μὲ τὸν Λύσσιπον. Μετ' αὐτῆς ἔληξεν καὶ ὁ ἰδεαλισμὸς ἐν τῇ τέχνῃ, ἤρχισε δὲ νὰ ἀναφαίνεται ὁ πραγματικισμός, ἡ προσπάθεια δηλαδὴ πρὸς ἀπεικόνισιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὅπως τοῦτο εἶναι. Ἀπὸ τοῦ Λυσσίπου ἤδη ἤρχισε νὰ καταφαίνεται ἡ τάσις αὕτη. (Ἴδε Λύσσιπος). Ἄριστον ἄγαλμα ἀρίστου τεχνίτου εἶναι ὁ «ἀποξυόμενος» τοῦ τελευταίου τούτου ἀντιπροσώπου τῆς κλασικῆς τέχνης. Διάδοχος ἐποχὴ ὑπῆρξεν ἡ τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης, εἰς ἣν ἀνήκουν πολλὰ ἐκ τῶν σωζομένων περιφήμων ἀγαλμάτων: ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης, ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου, ἡ Ἀφροδίτη τῶν Μεδίκων, ὁ θνήσκων Γαλάτης, ὁ αὐτοχειριαζόμενος Γαλάτης, ὁ Φαρνεσιανὸς Ταῦρος καὶ τὸ ἀνώτερον θεωρούμενον πάντων τῶν ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης ἔξοχον ἔργον τῶν Ροδίων καλλιτεχνῶν Ἀγησάνδρου (Ἴδε λέξιν) Πολυδώρου καὶ Ἀθηνοδώρου, τὸ σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν υἱῶν του.

Ἀγάλματα δὲν ἔπαυσαν παραγόμενα ἐν Ἑλλάδι καὶ ταῖς ἀποικίαις της ἐν ὅσῳ οἱ θεοὶ τοῦ Ὀλύμπου ἐβασίλευον. Ὅτε ἡ περὶ τοῦ θείου ἰδέα, ὁ φόβος καὶ τὸ σέβας πρὸς τὰς διαφόρους ἐν τῇ φύσει ἐκδηλώσεις του ἦσαν συγκεχυμένα εἰς τὴν διάνοιαν τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων, ἀσήμαντα καὶ χονδροειδῆ ἦσαν καὶ τὰ ἀγαλμάτια τὰ παριστῶντα τὸν θεόν. Ἡ κατανόησις τοῦ θεοῦ καὶ τῆς τέχνης ἀνεπτύχθη παραλλήλως ἐν τῷ Ἕλληνι, ὅτε δὲ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶχε φθάσει εἰς τὴν ἀκμήν του τότε καὶ τὸ ἄγαλμα, ἡ ἀρίστη ἔκφανσις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, ἀνῆλθεν εἰς τὸ non ultra τῆς τελειότητος.

Ἐτρουσκικὰ καὶ Ρωμαϊκὰ ἀγάλματα. Ἡ Ἐτρουσκικὴ τέχνη ἀνεπτύχθη μεταξὺ τοῦ 9ου καὶ τοῦ 2ου π. Χ. αἰῶνος. Οἱ Ἐτροῦσκοι δὲν κατειργάσθησαν τὸ μάρμαρον. Τὰ ἐκ λίθου ἀγάλματά των εἶναι ἀνάξια λόγου. Κατέλιπον ὅμως ὡραῖα χάλκινα ἔργα, ὡς ἡ λύκαινα τοῦ Καπιτωλίου, τὸ παιδίον μὲ τὸν χῆνα κτλ. Τὰ πρῶτα μνημεῖα τῆς τέχνης ταύτης εἶναι χονδροειδῆ ἐκ πηλοῦ καὶ χαλκοῦ κατασκευάσματα, ἐκ τῶν ὁποίων

Ἀφροδίτη τῆς Μήλου.

Ὅλη ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ εὐγένεια, ἡ ὡραιότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐνσαρκώνονται εἰς τὸ ἄρρητον ἐκφραστικότητος ἄγαλμα τοῦτο, τὸ ὁποῖον χρονολογεῖται πιθανῶς ἀπὸ τὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα καὶ τὸ ὁποῖον εὑρέθη εἰς τὴν νῆσον Μῆλον. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.

Digitized by Google

ὑπῆρχε μεγάλος ἀριθμὸς ἐν Ῥώμῃ κατὰ τοὺς πρώτους π. Χ. αἰῶνας. Καὶ ἀνεπτύχθη μὲν ἡ τέχνη ἐν Ἐτρουρίᾳ ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν κατὰ πόσον αὕτη ἔμεινεν αὐτόχθων. Μὲ τὴν Ἰταλίαν εἶχον συγκοινωνίαν οἱ Φοίνικες, οἱ Καρχηδόνιοι, οἱ Ἕλληνες, καὶ ἀναμφιβόλως μετέφερον ἐκεῖ ἐπιδράσεις τῆς τέχνης των. Τὸν 7ον π. Χ. αἰῶνα εἶναι φανερὰ ἡ Ἀνατολικὴ ἐπίδρασις ἥτις ἐγένετο πρόδρομος τῆς ἑλληνικῆς. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἀνέπτυξαν ἰδίαν πλαστικήν. Υἱοθέτησαν ἁπλῶς τὴν ἑλληνικὴν ὅπως υἱοθέτησαν καὶ τοὺς ἑλληνικοὺς θεούς. Διδάσκαλος τῆς ἐν Ῥώμῃ ἀγαλματοποιίας ὑπῆρξεν ἡ τέχνη τοῦ Φειδίου, τοῦ Πραξιτέλους, τοῦ Λυσίππου. Μεγάλης δὲ τιμῆς ἀπήλαυον ἐν Ῥώμῃ τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν, καὶ ὅτε ἡ Ἑλλὰς ὑπετάχθη εἰς τοὺς Ρωμαίους ἀθρόως ἐξήγοντο εἰς τὴν κοσμοκράτειραν τὰ περικαλλῆ ἔργα των ἵνα στολίσουν τὰ μέγαρα καὶ τὰς ἐπαύλεις τῶν ἀνθυπάτων καὶ αὐτοκρατόρων.

Ἂν ὅμως ἡ ἀρχὴ καὶ ὁ πλοῦτος μετέφερον τὴν ἕδραν των ἐν Ῥώμῃ, ἐν Ἀθήναις δὲν ἔπαυσαν ἀναφαινόμενοι καλλιτέχναι. Οὗτοι δὲν προσέθεσάν τι εἰς τὴν τέχνην τοῦ Λυσίππου: Ἠρκοῦντο ἁπλῶς νὰ ἀντιγράφουν τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἐποχῆς των δι' ὃ καὶ ἀντιγραφεῖς ἐκαλοῦντο. Ἀγάλματα τοιούτων τεχνιτῶν ἔχομεν: Τὸν «Ἐπαναπαυόμενον Ἡρακλέα» ἔργον τοῦ Γλύκωνος κατ' ἀντιγραφὴν ἔργου τοῦ Λυσίππου. Τὸν «Γερμανικὸν» (Λοῦβρον) τοῦ Κλεομένους κατὰ μίμησιν ἀγάλματος τοῦ λογίου Ἑρμοῦ τῆς 5ης ἑκατονταετηρίδος. Ἐκ τῶν ἐν Ῥώμῃ ἐργαζομένων ἑλλήνων ἔχομεν ἔργον τοῦ Ἀγασίου (ἴδε λέξιν) τὸν «Βαργεσιανὸν μαχητήν», τὸν «Ὀρέστην καὶ Ἠλέκτραν» τοῦ Στεφάνου, καὶ τοὺς «Κενταύρους» τοῦ Ἀριστέου καὶ Παπίου. Μεταφερθεῖσα ὑπὸ τὸν ρωμαϊκὸν οὐρανὸν δὲν ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος ἡ ἑλληνικὴ ἀγαλματοποιία. Ἡ Ῥώμη δὲν ἐγνώριζε τὰς «ἰδέας» τῶν ἑλλήνων. Προυτίμα πάντοτε τὴν θετικήν, πεζὴν ἀπομίμησιν τοῦ προτύπου, ἀποτυποῦσα καὶ αὐτὰς τὰς ἀτελείας του. Εἰς τὴν Ῥώμην ἀνεπτύχθη ἡ προτομή, ἐστερημένη τῆς ἑλληνικῆς ἐξιδανικεύσεως. Τοιαύτας ἔχομεν τὴν ἐν τῷ Βατικανῷ προτομὴν τοῦ Κικέρωνος, τὴν ἐν Κοπεγχάγῃ προτομὴν τοῦ Πομπηίου καὶ τὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος ἐν Νεαπόλει, ἔργα θαυμάσια διὰ τὴν κατοπτριζομένην ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων χαρακτηριστικῶν ψυχικὴν ζωήν.

Ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους. Μαρμάρινον ἄγαλμα εὑρεθὲν ἐν τῷ Ἡραίῳ τῆς Ὀλυμπίας. Εἶναι ἡ ἀποθέωσις τῆς ἑλληνικῆς πλαστικῆς.

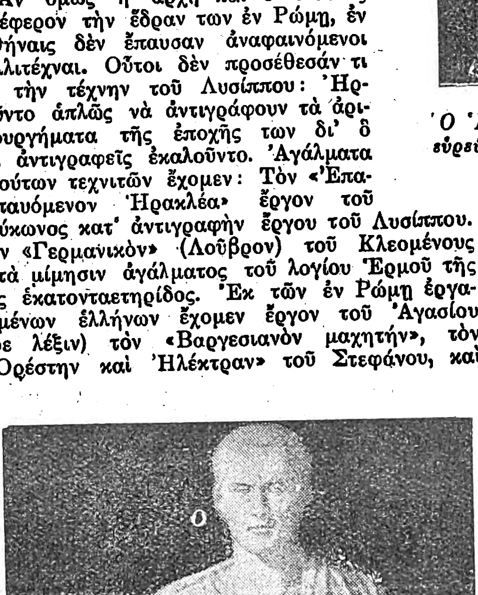

Κάτων ὁ Πρεσβύτερος. Ὁ «Κήνσωρ», ἄγαλμα τοῦ Μάρκου Πορκίου Κάτωνος, εὑρισκόμενον τώρα ἐν τῷ Λατερανῷ Μουσείῳ τῆς Ῥώμης. Ἀνδριὰς εἰκονιστικοῦ τύπου.

Καὶ ἄλλος κλάδος ἀγαλματοποιίας ἤκμασε τότε: οἱ ἀνδριάντες. Οὗτοι διακρίνονται εἰς δύο: Εἰς εἰκονιστικοὺς (simulacra iconica) καὶ εἰς ἰδανιστικούς. Εἰς τοὺς εἰκονιστικοὺς ἀνδριάντας παρουσιάζετο τὸ πρόσωπον εἴτε τηβεννοφοροῦν εἴτε ἐν στρατιωτικῇ στολῇ, ὅπως δηλ. ἦτο εἰς τὴν πραγματικὴν ζωήν, ἐνῷ εἰς τοὺς ἰδανιστικοὺς ἐν μορφῇ θεοῦ τινος ἢ ἥρωος ἀρχαίου. Καὶ τὰ ἀγάλματα τῶν γυναικῶν διακρίνονται εἰς εἰκονιστικὰ καὶ ἰδανιστικά. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδριανοῦ ἔπαυσεν ἐξελισσομένη ἡ τέχνη ἤρχισε δὲ νὰ καταβάλληται προσπάθεια πρὸς ἀπομίμησιν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος. Τὴν προσπάθειαν ὅμως ταύτην δὲν χαρακτηρίζει ἔμπνευσις. Τὰ ἔργα εἶνε ἄψυχα, καὶ ψυχρὰ ἡ ἔκφρασίς των. Τὸν 2ον καὶ 3ον μ. Χ. αἰῶνα ἐπῆλθεν ἡ πλήρης παρακμή. Τὰ ἀγάλματα εἶνε ἀνάξια λόγου καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔμπνευσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν. Τὸν 4ον αἰῶνα οἱ θεοὶ ἐκρημνίσθησαν ὁριστικῶς ἐκ τοῦ Ὀλύμπου. Νέον κράτος ἐδημιουργεῖτο, νέος θεὸς ἀπεκαλύπτετο. Καὶ ἡ νέα θρησκεία ἐδίδασκε: «Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι τοῖς ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς». (Ἔξοδ. κ' 4).

Αἰθίοψ σκλάβος. Ἀγαλμάτιον, ρωμαϊκῆς τέχνης, ἐκ χαλκοῦ, εὑρεθὲν εἰς τὴν Γαλλικὴν πόλιν Σαλὸν-σὺρ-Σόν. Θὰ κατεσκευάσθη τὸν 2ον, πιθανῶς, π. Χ. αἰῶνα. Ἀντιπροσωπεύει δὲ τὴν τάσιν πολλῶν ἀγνώστων ἰταλῶν γλυπτῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὅπως ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ τὸ τότε ἐπικρατοῦν πνεῦμα τοῦ «ὠφελιμισμοῦ» τῆς τέχνης, δημιουργήσουν κάτι εὐχάριστον ἁπλῶς εἰς τὴν ὅρασιν, ἄνευ μεγαλυτέρων ἀξιώσεων.

Τὸ Χριστιανικὸν Βυζάντιον ἐκηρύχθη ἀμείλικτος ἐχθρὸς τῶν ἀγαλμάτων. Διέβλεπεν εἰς αὐτὰ ἓν τῶν στηριγμάτων τῆς εἰδωλολατρείας. Οἱ ἄνθρωποι ὤφειλον πλέον νὰ λατρεύουν τὸ καλὸν καὶ ὡραῖον ἀνυψούμενοι εἰς αὐτὸ καὶ ὄχι πλάττοντες τοὺς θεούς των μὲ ἑαυτοὺς ὡς ὑπόδειγμα. Οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ὑπῆρξαν βάνδαλοι ἐν τῷ ζήλῳ των. Τὰ ἀγάλματα κατεσυντρίβοντο ἢ παρεμορφοῦντο. Ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι ἡ τέχνη ἔμελλε νὰ ἐκλείψῃ. Ὅτε ὅμως ὁ πρῶτος φανατισμὸς παρῆλθεν ἡ τέχνη ἐζήτησε τὸν θρόνον της.

Ἡ ἀσιατικὴ ἀπέχθεια πρὸς τὰ ἀγάλματα, ἡ ὁποία εἶχεν ἐπιβληθῆ μετὰ τῶν λοιπῶν διδαχῶν τῆς ἐξ Ἀσίας προελθούσης θρησκείας δὲν ἠδύνατο νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕλληνος καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῶν ἐμπεποτισμένων μὲ τὰς ἑλληνικὰς ἀντιλήψεις. Ἡ νέα θρησκεία ἀπηγόρευε τὰ ἀγάλματα. Ἐξ ἄλλου, οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ψυχῆς μεγάλην ἔτρεφον ἀντιπάθειαν πρὸς τὴν περιποίησιν τοῦ σώματος, καὶ τὸ ἄγαλμα ὡς ὕμνος τῆς σωματικῆς καλλονῆς παρηγκωνίσθη. Ἀνεπτύχθη λοιπὸν ἡ εἰκονογραφία ἡ ὁποία ἦτο ἁπλῶς ἀφηγηματικὴ καὶ οὐδεμίαν ἐδείκνυε πραγματικὴν προσπάθειαν. Ἡ ἀγαλματοποιία ἠτόνει. Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λατεράνου καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπάρχουν ἀγάλματα τοῦ Καλοῦ Ποιμένος ἢ ἀγάλματα ἁγίων, ὡς ὁ ἅγιος Πέτρος ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ῥώμης, ταῦτα δὲ ἀποτελοῦν τὰ ἄριστα, ἅπερ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡ ἀγαλματοποιία τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων. Ἡ αἴσθησις τῆς ἐκφράσεως διὰ τῆς μορφῆς εἶχεν ἐξαφανισθῆ. Ἡ τέχνη ἔτεινε νὰ γίνῃ διακοσμητικὴ κατὰ μίμησιν τῆς Ἀσιατικῆς, οὐδόλως φροντίζουσα νὰ ἀπεικονίσῃ τὴν φύσιν. Αἰῶνες παρῆλθον μέχρις οὗ τὸ ἄγαλμα καταλάβῃ πάλιν ἐν τῇ τέχνῃ τὴν ἁρμόζουσαν εἰς αὐτὸ θέσιν.

Ἡ περαιτέρω ἱστορία τοῦ ἀγάλματος θὰ περιληφθῇ εἰς τὰ περὶ τέχνης τῶν διαφόρων ἐποχῶν ἄρθρα: Μεροβιγγιανῆς, Βυζαντινῆς, Ρωμανικῆς, Γοτθικῆς, Ἀναγεννήσεως, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἄρθρα περὶ τῆς τέχνης διαφόρων λαῶν καὶ Κρατῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: A. de Ridder et W. Deonna. L'Art en Crèce.—Lechat. La sculpture grecque.—Koester. The masterpieces of greek sculpture. *Καββαδία*. Ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς τέχνης. Ε. Σ.

Ἄγαλμα· (agalma). Γένος κοιλεντερωτῶν τοῦ ἀθροίσματος τῶν σιφωνοφόρων. Τὰ ζῷα ταῦτα εὑρίσκονται κατ' ἀποικίας, αἵτινες νήχονται ἢ ἐπιπλέουσιν. Εἰς τὰς ἀποικίας διακρίνονται γαστροζωΐδια ἢ σίφωνες καὶ δακτυλοζωΐδια· τῶν γαστροζωιδίων τὸ στόμα στερεῖται κεραιῶν, ἐνῷ τὰ δακτυλοζωίδια φέρουσι συλληπτικὰς ἢ ἀμυντικὰς κεραίας. Ἀμφότερα, γαστροζωίδια καὶ δακτυλοζωίδια φέρουσι νημάτιόν τι *ἁλιευτικὸν* καλούμενον, καὶ ἄτομα μεδουσοειδῆ ἐν σχήματι κώδωνος, πλήρη γαμετῶν. Ἡ κίνησις τῶν ἀποικιῶν τούτων γίνεται δι' εἰδικῶν ὀργάνων σχήματος ἀσπίδος, ἅτινα εὑρίσκονται κατὰ τὴν βάσιν τῶν πολυπόδων. Ἡ ἰσορροπία αὐτῶν κατορθοῦται δι' ἐπιπλευστικῆς τινος συσκευῆς, *πνευματοφόρου* καλουμένης. Ὁλόκληρος ἡ ἀποικία περιβάλλεται ὑπὸ ἰδιορρύθμου μεμβράνης, *κοινοσαρκίου* καλουμένης. Τὸ εἶδος *Ἄγαλμα* ἀπαντᾷ εἰς τὸν Εἰρηνικὸν ὠκεανὸν καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καμτσιάκας. Φθάνει εἰς μῆκος 15—17 ἑκ. τοῦ μέτρου· ὁ μίσχος αὐτοῦ εἶναι ὀλίγον συσταλτικὸς καὶ φέρει κάτωθεν τῆς πνευματοφόρου νηκτικὰς κύστεις κατὰ δύο σειρὰς διατεταγμένας. Οἱ θρεπτικοὶ πολύποδες καὶ τὰ περιέχοντα γαμέτας ἄτομα εἶναι στενῶς συνδεδεμένα μετ' ἀλλήλων καὶ προστατεύονται ὑπὸ μαλακῶν σφηνοειδῶν ἀσπίδων.

Τὰ ζῶα ταῦτα ἐκτιθέμενα εἰς τὸν ἥλιον ἀποχρωματίζονται καὶ ρευστοποιοῦνται.

ἀγαλματίας· ὁ ὡς ἄγαλμα ὡραῖος. (Φιλόστρατος).

ἀγαλμάτινος· ὁ ἀγαλματένιος: *ἀγαλματίνη* λευκότης, *ἀγαλμάτινον* ὑπόβαθρον,—σῶμα.

ἀγαλμάτιον· μικρὸν ἄγαλμα, ἀγαλματάκι, εἰδώλιον.

ἀγαλματίτης· λιθόκολλα πρὸς χρῆσιν τῶν λιθογλύφων διὰ τῆς ὁποίας κολλοῦν τὰ ἀγάλματα, μῖγμα μαρμαροκόνεως καὶ ταυρόκολλας.

ἀγαλματογλύφος· ὁ γλύπτης ἀγαλμάτων, ὁ κατασκευάζων ἀγάλματα.

ἀγαλματοειδής· ὁ ὁμοιάζων πρὸς ἄγαλμα, ὡραῖος ὡς ἄγαλμα: ἀγαλματοειδὲς σῶμα.

ἀγαλματοκόσμητος· κεκοσμημένος ἀπὸ ἀγάλματα· ἀγαλματοστόλιστος: — πλατεῖα, — οἰκοδομὴ κτλ.

ἀγαλματολατρεία· ἡ λατρεία τῶν ἀγαλμάτων, ἡ εἰδωλολατρεία.

ἀγαλματόλιθος· (agalmatolithe). Ἔνυδρον

Digitized by Google

πυριτικὸν ἀλουμίνιον. Ὀρυκτὸν ἀνοικτοῦ πρασίνου χρώματος χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ Ἀπω Ἀνατολῇ πρὸς κατασκευὴν μικρῶν ἀγαλματίων.

ἀγαλματοποιεῖον· τὸ ἐργαστήριον ὅπου κατασκευάζονται ἀγάλματα, ἑρμογλυφεῖον, ἀγαλματοτυπεῖον.

ἀγαλματοποιητική· ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν ἀγάλματα, ἀγαλματοποιητική, ἀγαλματουργία, ἑρμογλυφία, ἀγαλματουργική.

ἀγαλματοποιητικός· ὁ εἰς τὴν ἀγαλματοποιίαν ἀνήκων.

ἀγαλματοποιία· ἡ τέχνη τοῦ νὰ κατασκευάζῃ τις ἀγάλματα, ἡ γλυπτική, ἡ ἀνδριαντοποιία.

ἀγαλματοποιός· ὁ ἀγάλματα κατασκευάζων, ὁ ἀγαλματογλύφος, ὁ λιθοξόος.

ἀγαλματοποιῶ (-έω) κατασκευάζω ἀγάλματα.

ἀγαλματουργία· ἡ ἀγαλματοποιία, ἡ τέχνη τοῦ ἀγαλματοποιοῦ.

ἀγαλματουργός· ὁ τὰ ἀγάλματα ἐργαζόμενος, ἀγαλματοποιός.

ἀγαλματώδης· ὁ ἔχων σχῆμα, χρῶμα, καλλονὴν ἀγάλματος: *ἀγαλματῶδες σῶμα*· *ἀγαλματώδης λευκότης*.

ἀγάλτερ, *ἀγάλντερ*, *ἀγαλτιὲρ* καὶ *γάλτερ*· οἱ τύποι τῆς λέξεως ὅλοι προέρχονται ἀπὸ τὸ Βενετικὸν galder, a galder (λατινικὸν guadere, Ἰταλ. godore). Ἡ λέξις σημαίνει τὴν νομὴν καὶ ἐπικαρπίαν κτήματός τινος, ἀντὶ ὡρισμένου τιμήματος ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ὁποίου ἐπεστρέφετο τὸ τίμημα, ἐπεστρέφετο καὶ τὸ κτῆμα. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς συμβάσεως εἶναι συνηθέστατον εἰς τὰ ἔγγραφα τοῦ Ἀρετίου: συμβόλαιον *ἀγάλτερ*, εἰς τρόπον *ἀγάλτερ*. Ἐξ αὐτοῦ γίνεται τὸ ῥῆμα:

ἀγαλτέρω, *ἀγαλτιέρω*, *ἀγαλτέρνω*, *γαλτέονω* νέμομαι, καρποῦμαι κατὰ τρόπον *ἀγάλτερ*. (Ξανθουδίδης).

ἀγάμα. Λέξις σανσκριτικὴ σημαίνουσα «προσέγγισιν». Καλοῦν οὕτω οἱ βουδδισταὶ τὰ θρησκευτικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ βιβλία τὰ θεωρούμενα θεόπνευστα, ἰδίως τὰ ἔργα τοῦ εἴδους τῆς Τάντρα. Ὑπάρχουν ὅμως καί τινα βιβλία φέροντα ὡς τίτλον τὴν λέξιν ἀγάμα. Οἱ βουδδισταὶ τοῦ Νότου καλοῦν οὕτω τέσσαρας συλλογὰς ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ των κανόνος. Καὶ οἱ Βουδδισταὶ τοῦ Βορρᾶ δίδουν τὴν ἰδίαν ὀνομασίαν εἴς τινα ἐκ τῶν ἱερῶν των συγγραμμάτων τῶν ὁποίων ὅμως τὸ περιεχόμενον οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν τίτλον.

Ἄγαμα, τὰ (agama). Τάξις μαλακίων περιλαμβάνουσα γένη τινὰ γαστεροπόδων μονοθύρων μὲ ἀνοικτὸν ὄστρακον. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὑπάγονται: ἡ *ἁλιωτὶς* (haliotis) τῆς ὁποίας τὸ ὄστρακον ἐσωτερικῶς εἶναι μαργαρῶδες καὶ φέρει πλῆθος τμημάτων δι' ὧν ἐξέρχονται τὰ ἐξαρτήματα τοῦ μανδύου. Ἡ *Λεπὰς* (patella vulgaris). Τὸ ὄστρακον αὐτῆς εἶναι κωνικόν, ἡ καρδία διαιρεῖται εἰς δύο κόλπους καὶ μίαν κοιλίαν καὶ τὰ βράγχια εὑρίσκονται ὑπὸ τὸν μανδύαν κυκλοειδῶς. Ἐπίσης εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὑπάγονται τὰ *ὄστρεα* (στρείδια), αἱ *κτένες* (κτένια), οἱ *μύτιλοι* (μύδια), αἱ *φυλάδες*· (βλ. λέξεις).

Ἄγαμα, τὰ (agama). Ἑρπετὰ τοῦ ἀθροίσματος τῶν σαυροειδῶν ἀπαντῶντα εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας. Εἶναι εἰδεχθῆ τὴν ὄψιν. Πάντα εἶναι χερσαῖα. Διακρίνονται ἐκ τῆς τριγωνικῆς κεφαλῆς των καὶ τῆς κρανιακῆς κοιλότητος, ἥτις εἶναι ἀνοικτὴ πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος. Εἶναι τετράποδα πενταδάκτυλα. Ἔχουσι στόμα προσταλτικὸν καὶ ὀφθαλμοὺς μὲ βλέφαρα. Ἡ οὐρά των εἶναι ἀπεστρογγυλωμένη καὶ καλύπτεται ὑπὸ ἐπαλλήλων λεπίων. Ἡ τυμπανικὴ μεμβράνα, μεγάλη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὸ οὖς. Τὸ εἶδος Lacerta agama ὑπάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν Σαυροειδῶν Πλαγιοτρηματων καὶ τὴν ὁμοιογένειαν τῶν Σχιζογλώσσων. Φέρει δικρανοειδῆ λεπτὴν καὶ προσταλτικὴν γλῶσσαν. Κατοικεῖ τὰς ἀκτὰς τῆς Γουϊνέας καὶ τῆς Σενεγάλης. φθάνει 30 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου, ὧν τὰ 20 ἑκ. ἀποτελοῦσι τὴν οὐράν. Τὰ ἄρρενα ἔχουσι κυανοῦν βαθὺ χρωματισμόν· ἡ κεφαλὴ καὶ μέρος τῆς πρὸς τὰ ἔσω ἐπιφανείας τῆς οὐρᾶς εἶναι ζωηρῶς ἐρυθρά. Ἡ θήλεια εἶναι φαιοῦ χρώματος μετὰ λευκῆς ταινίας ἐπὶ τῆς ράχεως.

Ἀγαμεμνονίδης. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστης.

ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ Ο ΕΥΡΥΚΡΕΙΩΝ

Βασιλεὺς τῆς «πολυχρύσου Μυκήνης» καὶ ἀρχηγέτης τῆς Τρωϊκῆς ἐκστρατείας.

[Τὸ ὄνομα εἶναι σύνθετον ἐκ τοῦ ἄγαν-μέμνων (μένω), σημαίνει δὲ λίαν σταθερός, ἀποφασιστικός, ἐπίμονος]. Ὁ Ἀγαμέμνων ἦτο υἱὸς τῆς Ἀερόπης θυγατρὸς τοῦ Κατρέως βασιλέως τῆς Κρήτης καὶ ἐγγονῆς τοῦ Μίνωος Β'. Κατὰ τὸν Σχολιαστήν, ὁ Κατρεὺς συνέλαβε τὴν θυγατέρα του μετά τινος τῶν θεραπόντων του καὶ ὀργισθεὶς ἀπέστειλεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ναύπλιον βασιλέα τῆς Εὐβοίας παρακαλέσας αὐτὸν νὰ τὴν φονεύσῃ. Οὗτος ὅμως τὴν ἐλυπήθη καὶ τὴν ἔδοσε σύζυγον εἰς τὸν Πλεισθένην:

Αὐτὸς δὲ μητρὸς ἐξέφυς Κρήσσης, ἐφ' ᾗ
λαβὼν ἐπακτὸν ἄνδρ' ὁ φιτύσας πατήρ,
ἐφῆκεν ἐλλοῖς ἰχθύσιν διαφθοράν.

λέγει ὁ Αἴας πρὸς τὸν Ἀγαμέμνονα (Αἰσχ. Αἴας 1295).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πλεισθένους ἡ Ἀερόπη ἐγένετο σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀτρέως. Δὲν εἶναι βέβαιον ἐκ τίνος τῶν δύο συζύγων ἐγεννήθη ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ ἀδελφός του Μενέλαος. Τὸ ἐπώνυμον Ἀτρείδης φέρει τὸν Ἀτρέα πατέρα των, ἀλλὰ ὁ Στησίχορος καλεῖ καὶ Πλεισθενίδην τὸν Ἀγαμέμνονα. Ὡς ἐκ τούτου ὑπάρχει σύγχυσίς τις εἰς τὴν παράδοσιν (Ἀπολλοδ. Γ, 2, 1), ἣν ἠθέλησάν τινες νὰ ἐξομαλύνουν λέγοντες τὸν Πλεισθένην ὄχι ἀδελφόν, ἀλλὰ υἱὸν τοῦ Ἀτρέως καὶ δικαιολογοῦντες οὕτω ἀμφοτέρας τὰς ἐπωνυμίας. Αἱ μεταξὺ Ἀτρέως καὶ Θυέστου διαμάχαι περὶ τῆς κατοχῆς τοῦ θρόνου καὶ τὰ ἀνήκουστα κακουργήματά των, ἠνάγκασαν τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸν ἀδελφόν του νὰ φύγουν τῶν Μυκηνῶν. Ἦλθον τότε εἰς Σπάρτην παρὰ τῷ βασιλεῖ τῆς χώρας Τυνδάρεω, ὅστις τοὺς ἐφιλοξένησε καὶ τοὺς ἐνύμφευσε μετὰ τῶν δύο θυγατέρων του.

Ὁ Ἀγαμέμνων ἔλαβε σύζυγον τὴν Κλυταιμήστραν καὶ ὁ Μενέλαος τὴν ἀδελφήν της Ἑλένην. Ὁ Μενέλαος διεδέχθη τὸν πενθερόν του εἰς τὸν θρόνον. Τὴν δυναστείαν τῶν Τυνδαριδῶν Λελέγων διεδέχθησαν οἱ Πελοπίδαι. Ἐν τούτοις ὁ Ἀγαμέμνων, ἐπιστρέψας εἰς Μυκήνας καὶ καταλαβὼν τὸν θρόνον, ἄγνωστόν πως. ἐγένετο ὁ ἰσχυρότερος ἄρχων τῶν Ἀχαιῶν. Αἱ Μυκῆναι ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, (11 ἢ 12 π. Χ. αἰῶνα) εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀναπτύξεώς των. Ὁ Κρητικὸς πολιτισμὸς εἶχε καταπέσει καὶ ὁ Μυκηναϊκός, ἀρχίσας νὰ ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὸν 15ον π. Χ. αἰῶνα εἶχε φθάσει εἰς τὸ ὕψιστόν του σημεῖον. Ὁ σίδηρος δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστὸς ἀλλὰ ἡ κατεργασία τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ χαλκοῦ ἦτο ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Ἕνεκα τοῦ πλούτου των αἱ Μυκῆναι («πολύχρυσος Μυκήνη» Ἰλ. Λ., 47) ὑπερεῖχον τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ἀγαμέμνων ἀπάγων τὴν Βρισηίδα. Κύλιξ τοῦ Ἱέρωνος.
(Ἐκ τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως).

Ὅτε λοιπὸν οἱ Ἕλληνες θέλοντες νὰ ἐκδικήσουν τὴν γενομένην ἐναντίον τοῦ Μενελάου ὕβριν ἐξεστράτευσαν ἐναντίον τῆς Τροίας, ἐξέλεξαν τὸν Ἀγαμέμνονα ἀρχιστράτηγόν των. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἦλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν ἄγων ἑκατὸν πλοῖα, εἶχε δὲ δανείσει εἰς τοὺς Ἀρκάδας ἄλλα ἑξήκοντα. Οἱ σύμμαχοι συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Αὐλίδα διὰ νὰ ἀποπλεύσουν ἐκεῖθεν ἐναντίον τῆς Τροίας. Ἐπὶ πολὺ ἀνέμενον τὸν ἄνεμον ὅστις θὰ τοὺς ἐπέτρεπε τὸν ἀπόπλουν, ἀλλὰ τὰ ἱστία ἔμενον χαλαρά. Κατὰ τὸν μάντιν Κάλχαντα ἡ Ἄρτεμις ἦτο ἐξωργισμένη διότι ὁ Ἀγαμέμνων κυνηγῶν ἐφόνευσεν ἱεράν της ἔλαφον, «στικτὸν κεράστιν ἔλαφον». (Σοφ.) διὰ νὰ ἐξευμενισθῇ δὲ ἔπρεπεν ὁ βασιλεὺς νὰ θυσιάσῃ εἰς αὐτὴν τὴν θυγατέρα του. Ὁ πατὴρ ὤφειλε νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸ τοῦ βασιλέως. Ὁ Ἀγαμέμνων δι' ἀπεσταλμένου προσεκάλεσε τὴν σύζυγον καὶ θυγατέρα του ἐκ Μυκηνῶν προφασιζόμενος ὅτι ἤθελε νὰ νυμφεύσῃ τὴν τελευταίαν μετὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ἡ δὲ Κλυταιμήστρα ἔσπευσε νὰ ὁδηγήσῃ παρ' αὐτῷ τὴν Ἰφιγένειαν.

Ἡ νέα ἐθυσιάσθη καὶ ἡ Θεὰ ἐξευμενισθεῖσα ἔστειλεν οὔριον ἄνεμον. Εἰς τὴν Τροίαν διεκρίθη ὁ Ἀγαμέμνων τόσον διὰ τὴν ἀνδρείαν του ὅσον καὶ διὰ τὸ πεῖσμα καὶ εὐέξαπτον τοῦ χαρακτῆρος του, ἅτινα πολλῶν συμφορῶν αἴτια ἐγένοντο εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἐπὶ ἐννέα ἔτη ἡ Τροία ἐλεηλατεῖτο καὶ ἐπολιορκεῖτο τὸ Ἴλιον. Τὸ ἔνατον ἔτος τοῦ πολέμου ἐφιλονείκησαν ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ὁ Ἀγαμέμνον διὰ τὸν ἑξῆς λόγον: Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Μικρασιατικῆς Θήβης ἔλαβεν ὁ Ἀγαμέμνων ἐκ τῆς διανομῆς τῶν λαφύρων, τὴν Χρυσηΐδα, θυγατέρα τοῦ ἐν Χρύσῃ ἱερέως τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ γέρων πατὴρ τῆς νέας ἦλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν φέρων πλούσια λύτρα διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν θυγατέρα του, ἀλλὰ κακῶς τὸν ἀπέπεμψεν ὁ Ἀγαμέμνων:

«Τήρα, ἐγώ, γέρο, μὴ σὲ βρῶ τριγύρω στὰ κα-
[ράβια
γιὰ τώρα ν' ἀργοστέκεσαι γιὰ πίσω νὰ κοπιάσεις
μὴ δὲ σὲ σώσει οὔτε ραβδί, οὔτε θεοῦ στεφάνι.
Τὴν κόρη δὲν τὴν δίνω ἐγώ!... παρ' ὅταν πιὰ γε-
[ράσει
ἀπ' τὴν πατρίδα της μακριά, στὸ σπιτικό μου,
[στ' Ἄργος,
τὴ μέρα μὲ τὸν ἀργαλιό, τὴ νύχτα στὸ πλευ-
[ρό μου.
Μὰ σύρε! μὴ μ' ἀνάφτεις πιὰ ἂν θὲς γερὸς νὰ
[φύγῃς».

(Ἰλιὰς Α, 26. Μετάφρ. Πάλλη).

Ὁ ἱερεὺς τότε παρεκάλεσε τὸν Ἀπόλλωνα νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ ὁ θεὸς ἔστειλε λοιμὸν εἰς τὸ στρατόπεδόν των. Διὰ νὰ τὸν ἐξιλεώσῃ ὁ Ἀγαμέμνων ἠναγκάσθη νὰ ἀποδώσῃ τὴν Χρυσηΐδα εἰς τὸν πατέρα της, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ ἥρπασεν ἀπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τὴν Βρισηίδα, θυγατέρα τοῦ Βρισέως, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀχιλλεὺς εἶχε λάβει ἐκ τῆς λείας τῆς Λυρνησσοῦ. Ἐπηκολούθησεν ἡ μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἡ ἀποχώρησίς του ἀπὸ τοῦ πολέμου. Εἶναι ἀξιοσημείωτον τὸ ὅτι εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου δὲν γίνεται μεροληψία. Οἱ ἄριστοι ἐπαινοῦνται δαψιλῶς καὶ ἐξ ἴσου ἀφειδῶς ψέγονται οἱ σφάλλοντες. Οὕτω ὁ «εὐρυκρείων» Ἀγαμέμνων, ὁ «δῖος» ὁ «δουρικλυτὸς» ἐπισύρας τὴν ὀργὴν τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος, ὀνομάζεται:

«Οἰνοβαρές, κυνὸς ὄμματ' ἔχων κραδίην δ' ἐλάφοιο».
[Ἄ, κρασοζάλιστο κορμὶ ποῦ σκύλας ἔχεις μάτια
Μὰ τ' ἀλαφιοῦ καρδιά].
(Ἰλ. Α, 225. Μετ. Πάλλη).

Μακρὸν χρόνον διήρκεσεν ἡ φιλονεικία καὶ καταστρεπτικὰ ἦσαν τὰ ἀποτελέσματά της διὰ τοὺς Ἕλληνας, τόσον ὥστε, νὰ ἀμφισβητῆται καὶ αὐτὴ ἡ τελικὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων (Δίων ὁ Χρυσόστομος, ἀκμάσας περὶ τὸν 2ον μ. Χ. αἰῶνα στηρίζεται εἰς τὴν μαρτυρίαν τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων καὶ λέγει ὅτι ὁ Πάρις ἦτο νόμιμος σύζυγος τῆς Ἑλένης, ὅτι ὁ Ἕκτωρ ἐφόνευσε τὸν Ἀχιλλέα, οἱ δὲ Ἕλληνες μὴ δυνηθέντες νὰ κυριεύσωσι τὴν Τροίαν, ὑπεχώρησαν κατῃσχυμμένοι). Ἀμφότεροι οἱ ἀντίπαλοι ἦσαν ὑπερήφανοι καὶ ἀνένδοτοι. Μάτην ὁ φρόνιμος Νέστωρ καὶ ὁ πολύμητις Ὀδυσσεὺς ἐπεχείρησαν ποικιλοτρόπως νὰ τοὺς συνδιαλλάξουν. Μόνον ὁ θάνατος τοῦ Πατρόκλου ἐμάλαξε τὴν καρδίαν τοῦ Ἀχιλλέως

Digitized by Google

ὅστις καὶ πρῶτος ἔτεινε χεῖρα συμφιλιώσεως εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα.

«Ἀτρεΐδη ἦ ἄρ τι τοδ' ἀμφοτέροισιν ἄρειον
ἔπλετο σοὶ καὶ ἐμοί, ὅτε νῶΐ περ ἀχνυμένω κῆρ
θυμοβόρῳ ἔριδι μενεήναμεν εἵνεκα κούρης».
(Ἰλ. Τ 56—58).

(Τ' Ἀτρέα γιέ, τί βγάλαμε μὲ τοὺς θυμούς μας [τάχα
-κι' ἐσὺ κι' ἐγὼ-ὅταν πιάσαμε καρδολυσσάχτρα [ἀμάχη
νά! γιὰ μιὰ τσοῦπα καὶ τὸ νοῦ μᾶς τύφλωσε τὸ [πάθος).
(Μετ. Πάλλη).

Τότε ἐξημμενίσθη ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ἐπέστρεψε τὴν Βρισηΐδα εἰς τὸν πρῶτόν της κύριον.

Τέλος τὸ Ἴλιον ἐκυριεύθη καὶ οἱ βασιλεῖς ἐπέστρεψαν εἰς τὰς χώρας των. Ἡ νίκη ἀνηγγέλθη εἰς τὰς Μυκήνας διὰ τῶν φρυκτωριῶν (ἀγγάρων πυρῶν βλ. λέξιν). Ἡ ἐπάνοδος ὅμως τοῦ συζύγου δὲν ἦτο τόσον ποθητὴ εἰς τὴν Κλυταιμνήστραν ὅσον εἰς τὴν Πηνελόπην τοῦ Ὀδυσσέως. Τὸν Ἀγαμέμνονα εἶχεν ἀντικαταστήσει ἐν τῷ οἴκῳ του ὁ υἱὸς τοῦ Θυέστου Αἴγισθος. Οὗτος μόλις ἔμαθε τὴν εἴδησιν τῆς ἐκπορθήσεως τοῦ Ἰλίου ἔθεσεν εἰς κατάλληλον σκοπιὰν ἔμπιστον ἄνθρωπόν του, ὑποσχεθεὶς εἰς αὐτὸν μεγάλην ἀμοιβὴν ἐὰν ἀνήγγελλεν ἐγκαίρως τὴν ἄφιξιν τοῦ βασιλέως. Ὅτε κατόπιν πολλῶν περιπετειῶν κατέφθασεν ὁ Ἀγαμέμνων φέρων καὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Πριάμου Κασσάνδραν, ὁ Αἴγισθος ἔσπευσε νὰ τὸν ὑποδεχθῇ καὶ νὰ τῷ παραθέσῃ πλουσίαν τράπεζαν. Κατὰ τὸ δεῖπνον ἐνεδρεύοντες ἄνδρες, ὑπὸ τοῦ Αἰγίσθου κληθέντες, ἐφόνευσαν τοὺς συντρόφους τοῦ Ἀγαμέμνονος, αὐτὸς δὲ ὁ Αἴγισθος, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῆς Κλυταιμνήστρας, ἐφόνευσεν τὸν βασιλέα, τὴν δὲ Κασσάνδραν ἔσφαξεν ἡ Κλυταιμνήστρα ἐπὶ τοῦ πτώματός του (Ὀδ. Λ, 410). Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν ὁ Ἀγαμέμνων, λουσθεὶς ἅμα τῇ ἀφίξει του καὶ ἐξελθὼν τοῦ λουτροῦ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῆς συζύγου του χιτῶνα ὅπως ἐνδυθῇ. Ἀλλ' ὁ χιτὼν δὲν εἶχεν ἄνοιγμα διὰ νὰ διέλθῃ ἡ κεφαλή, ἐνῷ δὲ τυφλῶς προσεπάθει νὰ ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ, ὁ Αἴγισθος ἐξελθὼν τῆς κρύπτης του τὸν ἐφόνευσε σχίσας τὴν κεφαλήν του διὰ πελέκεως.

«Μήτηρ δ' ἡ μὴ χὠ κοινολεχὴς
Αἴγισθος, ὅπως δρῦν ὑλοτόμοι,
σχίζουσι κάρα φονίῳ πελέκει».
(Ἡ Ἠλέκτρα ἐν Σοφ. Ἠλ. 97—99,
ἴδε καὶ Εὐρ. Ὀρ. 25—Ἠλ. 485).

Ἂν καὶ ὅμως τόσον οἰκτροῦ θανάτου ἔτυχεν ὁ Ἀγαμέμνων δὲν ἐστερήθη τῶν εἰς τοὺς νεκροὺς ἀποδιδομένων τιμῶν. Ἡ Κλυταιμνήστρα — ἥτις, ἐν παρόδῳ, δὲν ἠρνεῖτο, ἀλλὰ μάλιστα ἐδικαίωνεν ἑαυτὴν διὰ τὸν φόνον τοῦ συζύγου της— δὲν ἀπηξίωσεν αὐτὸν ταφῆς καὶ κτερισμάτων. (Σοφ. Ἠλ. 525).

Ἐδῶ λήγει τὸ μέρος τὸ ὁποῖον διεδραμάτισεν ὁ Ἀγαμέμνων ἐν τῇ τραγῳδίᾳ τῶν Πελοπιδῶν. Τὰ τέκνα του ὅμως ἐξηκολούθησαν ὑποφέροντα διὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν προγόνων των. Κατὰ τὴν Ἰλιάδα (Ἰλ. Ι, 142 κ. ἑ.), ὁ Ἀγαμέμνων εἶχε τρεῖς θυγατέρας, τὴν Χρυσόθεμιν, τὴν Λαοδίκην καὶ τὴν Ἰφιάνασσαν καὶ ἕνα υἱόν, τὸ νεώτατον τῶν τέκνων του, τὸν Ὀρέστην, τὸν ὁποῖον νήπιον εἶχεν ἰδεῖ διὰ τελευταίαν φορὰν ἐν Αὐλίδι. Ὅτε ἐπέστρεψεν ἐκ Τροίας ἐφονεύθη πρὶν ἢ τὸν ἴδῃ, πικρῶς δὲ παρεπονέθη διὰ τοῦτο εἰς τὸν Ὀδυσσέα, ὅτε οὗτος κατῆλθεν εἰς τὸν Ἅδην καὶ συνήντησε τὰς σκιὰς τῶν ἡρώων Ἀχαιῶν. (Ὀδ. Λ. 452). Ὑπὸ τῶν μετὰ τὸν Ὅμηρον ποιητῶν ἀναφέρονται καὶ δύο ἄλλα ὀνόματα θυγατέρων τοῦ Ἀγαμέμνονος, τῆς Ἰφιγενείας καὶ τῆς Ἠλέκτρας. Καὶ ἡ μὲν Ἰφιγένεια ταυτίζεται μὲ τὴν Ἰφιάνασσαν, ἡ δὲ Ἠλέκρα μὲ τὴν Λαοδίκην.

Αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατόν του ἀναφαίνεται εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ λατρεία του ὡς χθονίου θεοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ζεὺς Ἀγαμέμνων. Εἰς τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα ἅτινα καὶ αὐτὰ πολλοὺς αἰῶνας ὕστερον ἐγράφησαν, ὁ Ἀγαμέμνων εἶναι μὲν ἥρως μὲ ὑπερφυσικὴν δύναμιν, ἀλλὰ ὄχι καὶ θεὸς (Ἰλ. Τ. 86). Ἄρα πολλὰ ἔτη ἀργότερον τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων ἐθεοποιήθη ὁ Ἀγαμέμνων. Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι τὸ σκῆπτρον τοῦ βασιλέως ἐλατρεύετο ἐν Χαιρωνείᾳ. «Θεῶν δὲ μάλιστα Χαιρωνεῖς τιμῶσι τὸ σκῆπτρον ὃ ποιῆσαι Διί φησιν Ὅμηρος Ἥφαιστον, παρὰ δὲ Διὸς λαβόντα Ἑρμῆς... παρὰ Θυέστου δὲ Ἀγαμέμνονα. Τοῦτο οὖν τὸ σκῆπτρον σέβουσι δόρυ ὀνομάζοντες... Κομισθῆναι δὲ αὐτὸ εἰς τὴν Φωκίδα ὑπὸ Ἠλέκτρας τοῦ Ἀγαμέμνονος πείθομαι». (Παυσ. IX, 40, 11. Πρβλ. Παυσ. III 19, 9 —Τζέτζη Λυκόφρων 1369).

Τὸ κράτος τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Αἱ ἀρχαιότεραι περὶ Ἀγαμέμνονος πηγαὶ εἶναι τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Ἐκ τούτων οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ συγγραφεῖς ἔχουν ἀντλήσει τὰς πληροφορίας των. Ζήσαντες ὅμως ὁλοκλήρους αἰῶνας μετὰ τὸν Ὅμηρον δὲν δύνανται νὰ ἐκφέρωσι μετὰ βεβαιότητος τὰς πληροφορίας ἃς μεταδίδουν. Ὁ Θουκιδίδης εἶναι ὁ μᾶλλον ἐπιφυλακτικός: «Ἀγαμέμνων τέ μοι δοκεῖ...» (Α, 9). Ὁ Ἡρόδοτος φέρει ἐκτὸς τῶν ὁμηρικῶν καὶ ἄλλας πληροφορίας περὶ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου τὰς ὁποίας ἔλαβε παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων. Ὁ δὲ Παυσανίας καταχωρίζει ἀδιακρίτως ἐν τῷ συγγράμματί του πᾶσαν παράδοσιν καὶ φήμην, προσθέτων καὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ συμπεράσματα.

Η θυσία τῆς Ἰφιγενείας.—Τοιχογραφία τῆς Πομπηίας, ἀντίγραφον διασήμου ἔργου τοῦ Σικυωνίου ζωγράφου Τιμάνθου ἀκμάσαντος κατὰ τὴν 95 Ὀλυμπιάδα. Ὁ Ἀγαμέμνων παρίσταται συγκαλύπτων τὸ πρόσωπόν του.

Ὥστε εὐρὺ μὲν ἔδαφος ἀφίεται διὰ πᾶσαν ἀμφισβήτησιν καὶ ἐνδοιασμὸν περὶ τῶν πληροφοριῶν τῶν ποιημάτων τούτων, οὐδὲν ὅμως συμπέρασμα δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ἐξενεχθῇ. Εἶναι τόσον ἀπομεμακρυσμένη ἡ ἐποχή, τόσον ἐπεξειργάσθη ἡ φαντασία τῶν ραψῳδῶν τὰ ποιήματα, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ ἡ γραμμὴ ἡ χωρίζουσα τὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὸν μῦθον. Τὸ μόνον ὅπερ δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ πράξωμεν εἶναι νὰ μιμηθῶμεν τὸν Θουκιδίδην ὅστις γυμνώσας τὴν ἀφήγησιν τῆς ἐκστρατείας τῆς Τροίας ἀπὸ τῶν θεῶν καὶ ἡρώων καὶ ποιητικῶν ἀποστροφῶν, ἔλαβεν ὑπ' ὄψει μόνον τὰ ξηρὰ γεγονότα καὶ ἐφιλοσόφησεν ἐπ' αὐτῶν. Τὸ ἂν ὑπῆρξε πανελλαδικὴ ἐκστρατεία καὶ Τρωικὸς πόλεμος οἷος περιγράφεται ἐν τῇ Ἰλιάδι, ἢ ἂν εἶναι ἠχὼ καὶ σύνοψις ἄλλων μεμονωμένων ἐκστρατειῶν καὶ μεταναστεύσεων λαῶν, ἂν ὁ Ἀγαμέμνων ἦτο θεσσαλὸς ἄρχων ἢ καὶ ἂν ὑπῆρξε ποτὲ ὡς ἓν πρόσωπον καὶ ὄχι ὡς σειρὰ βασιλέων, θὰ ἀμφισβητῆται καὶ θὰ ὑποστηρίζηται πάντοτε ἐφ' ὅσον θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποδειχθῇ, ἕνεκα ἐλλείψεως ἀσφαλῶν, γραπτῶν τεκμηρίων, μία τῶν δύο ἀπόψεων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὅμηρος εἶναι ἡ αὐθεντικωτέρα πηγή.

Ἡ ἔκτασις τῆς κυριαρχίας τοῦ Ἀγαμέμνονος ὁρίζεται καταλεπτῶς εἰς τὸ Β' τῆς Ἰλιάδος στ. 100—108. Τὸ σκῆπτρον τοῦ βασιλέως κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ Ἡφαίστου ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα ὅστις ἦτο ὁ:

«πολλῇσι νήσοισι καὶ Ἄργεϊ παντὶ ἀνάσσειν».

Τὸ Κράτος του περιελάμβανε τὰς μεταξὺ Κρήτης καὶ Ἰθάκης νήσους καὶ χώρας, κέντρον δὲ αὐτοῦ ἦτο τὸ Ἄργος.

Τὸ ὄνομα Ἄργος ὅμως ἀπαντᾷ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ ποικίλων γνωμῶν.

Ἐν Ὁμήρῳ παρουσιάζονται:

1.—Τὸ Πελασγικὸν Ἄργος (Ἰλ. Β, 681)
2.—Τὸ Ἄργος ὡς πόλις (Ἰλ. Δ, 52)
3.—Τὸ Ἀχαϊκὸν Ἄργος (Ἰλ. Ι, 14)
4.—Τὸ Ἴασον Ἄργος (Ὀδ. Ψ, 246)

Κατά τινας, τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ὡς ἀναφερόμενον μόνον εἰς τὸ Β' τῆς Ἰλιάδος, εἰς τὸν «κατάλογον τῶν πλοίων» τὸν ὁποῖον δὲν θεωροῦσι μέρος τῆς Ἰλιάδος, εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸ Πελοποννησιακόν. «Δὲν εἶναι Ὁμηρικὸς ὅρος» λέγει Walter Leaf εἰς τὸ βιβλίον του «Ὅμηρος καὶ Ἱστορία», καὶ οὕτω παρέρχεται τὸν σκόπελον. Ἐν τούτοις ὁ ὅρος ὑφίσταται καὶ δὲν εἶναι ἀβάσιμος ἡ γνώμη τῶν θεωρούντων τὸν Ἀγαμέμνονα ἥρωα θεσσαλὸν τοῦ ὁποίου ἡ παράδοσις μετεφέρθη διὰ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Ἀχαιῶν ἐκ Θεσσαλίας διὰ Βοιωτίας εἰς Πελοπόννησον. Οὕτω ἐξηγοῦν οὗτοι τὴν ἐν Βοιωτίᾳ λατρείαν τοῦ σκήπτρου του καὶ τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ πλατάνου τὸν ὁποῖον ἐφύτευσεν ὁ Ἀγαμέμνων ἐν Δελφοῖς (Παυσαν.). Τὸ Ἄργος ὡς πόλις εἶναι τὸ Πελοποννησιακόν, διότι τὸ Πελασγικὸν μόνον ὡς χώρα ἀναφέρεται. Ἐπίσης καὶ τὸ Ἀχαϊκὸν εἶναι τὸ Πελοποννησιακόν. Τὸ δὲ Ἴασον Ἄργος δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστὸν ποῦ ἔκειτο. Ἐκ τούτων δικαίως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ἐπειδὴ ὁ ὅρος Ἄργος χρησιμοποιεῖται γενικευθεὶς δι' ὅλον τὸ Ἑλληνικόν, Ἀργεῖοι δὲ ἐκαλοῦντο ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων βασιλεὺς τοῦ Ἄργους (χώρας καὶ ὄχι πόλεως, διότι τῆς πόλεως Ἄργους βασιλεὺς ἦτο ὁ Διομήδης) ἦτο ἀνώτατος ἄρχων ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος, ἔχων ὑποτελεῖς βασιλεῖς τὸν Μενέλαον τῆς Σπάρτης, τὸν Ὀδυσσέα τῆς Ἰθάκης, τὸν Διομήδην τοῦ Ἄργους, τὸν Αἴαντα τῆς Σαλαμῖνος, τὸν Ἰδομενέα τῆς Κρήτης, τὸν Αἴαντα τῶν Λοκρῶν, καὶ ἄλλους. Κέντρον τοῦ βασιλείου ἦτο ἡ Ἀργολὶς μὲ πρωτεύουσαν τὰς Μυκήνας. Αὐτὴ δὲ ἦτο καὶ ἡ γνώμη τοῦ Θουκιδίδου (Α, 9).

Ἐξεταζόμενος ὁ Ἀγαμέμνων ὑπὸ τὸ φῶς τῆς νεωτέρας ἱστορίας, ὁποῖος παρουσιάζεται ἡμῖν; Δυνατὸν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες νὰ ἱκανοποιοῦντο μὲ τὴν ἀσθενῆ δικαιολογίαν τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, πιστεύοντες ὅτι ἡ ἁρπαγὴ μιᾶς γυναικὸς ἔστω καὶ βασιλίσσης, ἠδύνατο νὰ κινητοποιήσῃ ὁλόκληρον χώραν, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ βασιλεῖς τῶν διαφόρων πόλεών της ἦσαν συνδεδεμένοι μεταξύ των δι' ὅρκου νὰ βοηθήσωσι τὸν σύζυγον τῆς ὡραίας, ὅταν θὰ παρίστατο ἀνάγκη. Ὁ

Digitized by Google

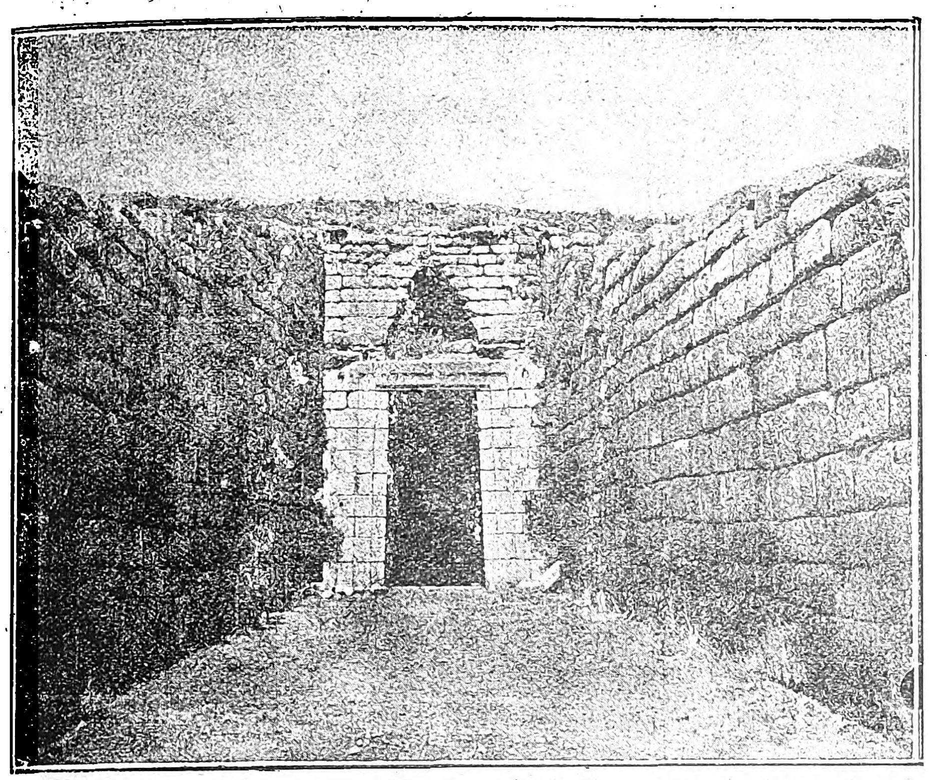

Ὁ ἐν Μυκήναις θολωτὸς τάφος, ὁ καλούμενος τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος ἢ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως.

Θουκυδίδης φαίνεται διατεθειμένος νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῆς προθέσεως: «Ἀγαμέμνων τέ μοι δοκεῖ τῶν τότε δυνάμει προύχων καὶ οὐ τοῖς Τυνδάρεω ὅρκοις κατειλημμένους τοὺς Ἑλένης μνηστῆρας ἄγων τὸν στόλον ἀγεῖραι». Ἡ τοιαύτη ἐφεκτικότης τοῦ Θουκυδίδου δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητος.

Ὁ Ἀγαμέμνων, ἀνώτερος βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος, μὲ βασιλεῖς ὑποτελεῖς, τῶν ὁποίων αἱ χῶραι ἐξετείνοντο ἀπὸ Κρήτης μέχρι Θεσσαλίας θὰ ἤθελε βεβαίως νὰ καταβάλῃ τοὺς πέραν τοῦ Αἰγαίου ἰσχυροὺς Τρῶας, τὴν εὐμάρειαν τῶν ὁποίων ἐγνώριζεν ἀπὸ τὰς ἀφηγήσεις τῶν ναυτῶν του. Διότι εἶχε βεβαίως καὶ ναυτικὸν ἀξιόλογον ὁ Ἀγαμέμνων, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται ἡ ναυτικὴ ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ὑπεροχή του. Οἱ Φοίνικες διενήργουν εὐρὺ ἐμπόριον μετὰ τῶν Τρώων καὶ ὑπερίσχυον ὁσημέραι, πλουτοῦντες, τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Μία ἐπέκτασις τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ ἐπίδειξις τῆς δυνάμεώς του, ἐπεβάλλετο. Ἡ εὐκαιρία δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ. Ὁ Πάρις ἥρπασε τὴν Ἑλένην καὶ ὁ Ἀγαμέμνων προσεκάλεσε τοὺς ὑποτελεῖς του νὰ ἐκστρατεύσωσι πρὸς ἐπαναφοράν της, πράγματι ὅμως, πρὸς ἵδρυσιν τῆς κυριαρχίας του ἐπὶ τῶν στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὰ πλούτη τῆς χώρας τῶν Κόλχων δὲν ἦσαν γνωστὰ ἐκ τῆς Ἀργοναυτικῆς ἐκστρατείας; . . . Δυνατὸν εἶναι, ἐπ' ἄπειρον νὰ ἐξάγωνται θετικὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἐκ τῶν μυθικῶν παραδόσεων. Πληθὺς φιλολόγων καὶ ἀρχαιολόγων ἠσχολήθησαν πρὸς καθορισμὸν τῆς εἰς τὰ ἔπη περιλαμβανομένης ἱστορίας. Αἱ ἀνασκαφαὶ ἐνισχύουν ἢ ἀνατρέπουν τὰ ἐπιχειρήματά των, δὲν ἀποκαλύπτουν ὅμως καὶ μνημεῖα ἱκανὰ νὰ φωτίσουν ἀπλέτως τὸν κόσμον τῶν προϊστορικῶν χρόνων, τοῦ ὁποίου ὁ πολιτισμὸς γνωσθεὶς διὰ τῆς σκαπάνης εὑρίσκεται ἀκόμη ἐν ἡμίφωτι.

Τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Ὁ Σλῆμαν ἐνθαρρυνθεὶς ὑπὸ τῶν ἐν Τροίᾳ ἀνακαλύψεών του, ἠθέλησε νὰ τὰς ἐπεκτείνῃ καὶ εἰς τὰς Μυκήνας. Ἦτο βέβαιος ὅτι θὰ ἀνεκάλυπτε τοὺς τάφους τοῦ Ἀγαμέμνονος, τῆς Κλυταιμήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου. Ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ ἑξῆς χωρίου τοῦ Παυσανίου (Β, 16). «Μυκηνῶν δὲ ἐν τοῖς ἐρειπίοις κρήνη τε ἐστὶ καλουμένη Περσεία, καὶ Ἀτρέως καὶ τῶν παίδων ὑπόγαια οἰκοδομήματα, ἔνθα οἱ θησαυροὶ σφίσι τῶν χρημάτων ἦσαν. Τάφος δέ ἐστι μὲν Ἀτρέως, εἰσὶ δὲ καὶ ὅσους σὺν Ἀγαμέμνονι ἐπανήκοντας ἐξ Ἰλίου δειπνήσας κατεφόνευσεν Αἴγισθος... ἕτερον δέ ἐστι Ἀγαμέμνονος.... Κλυταιμήστρα δὲ ἐτάφη καὶ Αἴγισθος ὀλίγον ἀπωτέρω τοῦ τείχους, ἐντὸς δὲ ἀπηξιώθησαν, ἔνθα Ἀγαμέμνων τε αὐτὸς ἔκειτο καὶ οἱ σὺν ἐκείνῳ φονευθέντες». Ἐξ αὐτοῦ τοῦ χωρίου συνεπέρανεν ὁ Σλῆμαν, ὅτι οἱ τάφοι τοῦ Ἀτρέως καὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἔπρεπε νὰ εὑρίσκωνται ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὄχι εἰς τὴν κάτω πόλιν.

Τὸ 1876 ἐνεργήσας ἀνασκαφὰς παρὰ τὴν πύλην τῶν λεόντων ἀνεκάλυψε πέντε τάφους πλήρεις χρυσοῦ καὶ ἄλλων θησαυρῶν. Περιχαρὴς ἐτηλεγράφησεν εἰς τὸν βασιλέα Γεώργιον Α' «Μεθ' ὑπερτάτης χαρᾶς ἀγγέλλω τῇ Υ. Μ. ὅτι ἀνεκάλυψα τοὺς τάφους, οὓς ἡ παράδοσις ἧς ὁ Παυσανίας γίγνεται ἠχώ, ὑπεδείκνυεν ὡς τοὺς τάφους τοῦ Ἀγαμέμνονος, τῆς Κασσάνδρας, τοῦ Εὐρυμέδοντος καὶ τῶν ἀκολούθων αὐτῶν, ἁπάντων φονευθέντων κατὰ τὸ δεῖπνον ὑπὸ τῆς Κλυταιμήστρας καὶ τοῦ ἐραστοῦ αὐτῆς Αἰγίσθου». Δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον ἂν οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι πράγματι τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῶν συντρόφων

Ἀνάγλυφον εὑρεθὲν ἐν τῇ νήσῳ Σαμοθράκῃ καὶ παριστῶν τὸν Ἀγαμέμνονα καθήμενον ἐπὶ ἕδρας. Ὄπισθεν αὐτοῦ ὄρθιος εἶνε ὁ κῆρυξ Ταλθύβιος καὶ ὁ Ἐπειός.

του, καθόσον δὲν ἀποδεικνύει ὁ Παυσανίας ὅτι ἐντὸς τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὄχι ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως εὑρίσκοντο οἱ τάφοι. Πάντως εἰς τοὺς 6 τάφους, τοὺς ἀνακαλυφθέντας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν, εἶχον ταφῆ βασιλεῖς ἢ βασιλικὰ πρόσωπα, ὅπως καταφαίνεται ἐκ τῶν ἀπείρων θησαυρῶν τῶν ἀνακαλυφθέντων ἐν αὐτοῖς. Ἐφ' ὅσον οὐδὲν ἀποδεικνύει τὸ ἐναντίον, πιθανὸν εἰς ἕνα ἐκ τῶν τάφων τούτων νὰ ἐτάφη ὁ Ἀγαμέμνων. Ἄλλοι ὅμως ἥνωσαν τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν μὲ μνημεῖον ἀνακαλυφθὲν ἔξω τῆς Ἀκροπόλεως μετ' ἄλλων 8 ὁμοίων. Ἂν καὶ ὅταν τοῦτο ἀνεκαλύφθη ἦτο σεσυλημένον, ἡ ἐπιμελὴς κατασκευὴ καὶ ἡ μεγαλοπρέπειά του δικαίως ὑπέβαλλον τὴν σκέψιν ὅτι ἐδῶ θὰ ἦσαν τὰ τοῦ «Ἀτρέως καὶ τῶν παίδων ὑπόγαια οἰκοδομήματα καὶ οἱ θησαυροὶ τῶν χρημάτων» περὶ ὧν λέγει ὁ Παυσανίας. Εἶναι ὁ καλούμενος θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως ἢ τάφος τοῦ Ἀγαμέμνονος. (Ἴδε: *Ἀτρέως θησαυρός*).

Ὁ Ἀγαμέμνων ἐν τῇ τέχνῃ.

Εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Πομπηΐας ἀνεκαλύφθη τοιχογραφία παριστῶσα τὴν θυσίαν τῆς Ἰφιγενείας. Ἐνῷ ὁ ἄναξ συνωμίλει μετὰ τῆς θυγατρός του ἦλθον ἄνδρες διὰ νὰ τὴν ὁδηγήσουν εἰς τὸν θάνατον. Ὁ Ἀγαμέμνων ἔχει ἀποστραφῆ καλύψας διὰ τῆς χλαμύδος τὸ πρόσωπον, ἡ δὲ Ἰφιγένεια ἀπαγομένη τείνει εἰς ἀποχαιρετισμὸν τὴν χεῖρα. Ἄνωθεν τῆς παραστάσεως φαίνεται ἡ θεὰ Ἄρτεμις καὶ ἡ ἔλαφος, ἥτις ἀντικατέστησεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τὸ ἐξαφανισθὲν σῶμα τῆς Ἰφιγενείας (ἴδε: Ἰφιγένεια). Ἡ τοιχογραφία αὕτη εἶναι ἀντιγραφὴ ἔργου τοῦ ἐκ Σικυῶνος ἀρίστου ζωγράφου Τιμάνθου, ὅστις ἤκμασε περὶ τὴν 95ην Ὀλυμπιάδα, (380 π. Χ.) Ἐν δὲ τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου, εὑρίσκεται ἀνάγλυφον εὑρεθὲν ἐν Σαμοθράκῃ παριστῶν τὸν Ἀγαμέμνονα καθήμενον ἐπὶ ἕδρας. Ὄπισθεν αὐτοῦ ἵστανται ὁ κῆρυξ τῶν Ἑλλήνων ἐν Τροίᾳ Ταλθύβιος καὶ ὁ Ἐπειὸς ὁ κατασκευάσας τὸν Δούρειον ἵππον. Τὸ ἔργον ἀνήκει πιθανῶς εἰς τὴν 6ην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα.

Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει καὶ ἄγαλμα τοῦ Ἀγαμέμνονος (V, 25, 9) καὶ εἰκόνα (X, 30, 3). Εἰς ταύτην ἀπεικονίζοντο οἱ ὀκτὼ ἥρωες ἐκ τῶν ὁποίων ἔμελλε νὰ κληρωθῇ εἷς διὰ νὰ μονομαχήσῃ μετὰ τοῦ Ἕκτορος. Μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ὁ Ἀγαμέμνων. Ἀπέναντι δὲ τῶν ἡρώων ἐφαίνετο ὁ Νέστωρ κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας τὴν *κυνῆν*, ὅπου ἦσαν οἱ κλῆροι.

Οἱ τραγικοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἦτο προσφιλὴς ἡ διατριβὴ περὶ τὰς συμφορὰς τῶν Ἀτρειδῶν, παρέστησαν διαφοροτρόπως καὶ ἀνέπτυξαν τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀγαμέμνονος, ἕκαστος κατὰ τὴν γνώμην, ἣν εἶχε περὶ δραματικῆς καὶ εἰς τοὺς κανόνας της μᾶλλον ὑπακούων παρὰ μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως συμμορφούμενος. Ὁ Αἰσχύλος παρουσιάζει τὸν ἀγέρωχον ἐν τῇ Ἰλιάδι ἀρχιστράτηγον, ὡς ἄνθρωπον ὃν τὸ πεπρωμένον διοικεῖ (ἴδε Αἰσχύλος). Ὁ Εὐριπίδης ἐν τῇ Ἰφιγενείᾳ ἐν Αὐλίδι τον θέλει ἄνθρωπον κοινόν, ὡς οἱ ἄλλοι θνητοί, πατέρα, βασιλέα, ὁ ὁποῖος κυμαίνεται μεταξὺ τῆς στοργῆς, τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸν λαόν του. Ὁ Σοφοκλῆς (Ἠλέκτρα), ὁ Λίβιος Ἀνδρόνικος (Αἴγισθος), ὁ Ναίβιος (Κλυταιμήστρα), ὁ Ἄντιος (Ἀγαμέμνων), ὁ Σενέκας (Ἀγαμέμνων), ἠσχολήθησαν περὶ τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν. Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Charles Toutain (Κλυταιμήστρα 1557), ὁ Duchat (Ἀγαμέμνων 1561), ὁ Brisset (Αἴγισθος 1589), ὁ Rotrou (Ἰφιγένεια 1640). ὁ Racine (Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι 1674), ὁ Thomson (Ἀγαμέμνων), ὁ Alfieri (Ἀγαμέμνων 1783), ὁ Βολταῖρος (Ὀρέστης 1750), ὁ Λεμερσιὲ (Ἀγαμέμνων 1796), ὁ Δουμᾶς πατὴρ (Ὀρέστεια 1855), ὁ Glück (μελόδραμα Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι 1774) καὶ ἄλλοι ἔγραψαν περὶ τῶν διαφόρων φάσεων τῆς ζωῆς τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Μερικαὶ πράξεις καὶ στιγμαὶ τοῦ βίου του διαιωνίσθησαν ὡς παροιμίαι.

«*Ἀγαμεμνόνεια φρέατα*» εἶνε παροιμία λεγομένη ἐπὶ τῶν μεγάλων καὶ ὠφελίμων ἔργων: Ὁ Ἀγαμέμνων ἀναμένων ἐν Αὐλίδι οὔριον ἄνεμον, διὰ νὰ μὴ ἀνιᾷ καὶ διὰ νὰ δόσῃ ἐνασχόλησίν τινα εἰς τοὺς ἄνδρας του, ἀνώρυξε πλεῖστα φρέατα εἰς τὰ πέριξ τοῦ στρατοπέδου. Οἱ κάτοικοι τῆς χώρας φόρον δικαίας εὐγνωμοσύνης ἀποτίοντες διαιώνισαν τὴν πρᾶξιν διὰ τῆς παροιμίας.

«*Ἀγαμέμνονος θυσία*» εἶνε παροιμία λεγομένη ἐπὶ τῶν ἀνυποτάκτων ἢ σκληρῶν. Ὁ Ἀγαμέμνων ἡμέραν τινὰ προσέφερε θυσίαν, ἀλλὰ ὁ μέλλων νὰ θυσιασθῇ βοῦς μὴ ἀρεσκόμενος εἰς τὴν ἰδέαν προώρου θανάτου χάριν τῶν θεῶν, ἔφυγε, συνελήφθη δὲ κατόπιν ζωηρᾶς ἀντιστάσεως. Κατ' ἄλλους ἡ θυσία τῆς Ἰφιγενείας εἶνε ἡ ἀφορμὴ τῆς παροιμίας ταύτης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: A. Jardé: La formation du peuple grec Walter Leaf: Homer and history. Wace and Thomson: Prehistoric Thessaly Chapot et Colin: L' héllénisation du monde antique. Roscher: Lexicon der griechisehen und römischen Mythologie. Δαῖρπφελδ: Ἀρχαιολογικαὶ ἐκδρομαὶ ἐν Ἑλλάδι. Καββαδία: Προϊστορικὴ ἀρχαιολογία.

Ε. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀγαμένης. Σικυώνιός τις παρὰ Παυσανίᾳ.

Ἀγαμήδη ἢ Περιμήδη. Πρεσβυτέρα θυγάτηρ τοῦ Αὐγείου καὶ σύζυγος τοῦ Μουλίου. Μάγισσα. Ὁ Νέστωρ εἰς τὴν Ἰλιάδα διηγεῖται:

«... *Ἐγὼ ἄντρα πρῶτος σκότωσα καὶ πῆρα τ' ἄλογά του*
Τὸ Μόλιο τὸν κονταριστὴ ποὖταν γαμπρὸς τ' Αὐγεία
Κι' εἶχε τὴν πρώτη κόρη του τὴ καστανιὰ Ἀγαμήδη.
κι' ὅσα ἡ πλατιὰ φυτρώνει γῆς βοτάνια τἄξερ' ὅλα.
(Ἰλ. Λ, 735—742).

Ἡ Ἀγαμήδη εἶχε τρεῖς υἱοὺς ἐκ τοῦ Ποσειδῶνος: τὸν Δίκτυν, τὸν Ἄκτορα καὶ τὸν Βῆλον.

2.—Ἀγαμήδη. Θυγάτηρ τῆς Μακαρίας πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας ὠνομάσθη Ἀγαμήδη, χωρίον τι τῆς Λέσβου.

Ἀγαμήδης. Υἱὸς τοῦ Ἐργίνου, βασιλέως τῶν Ὀρχομενίων καὶ ἀδελφὸς τοῦ Τροφωνίου. Διάσημος ἀρχιτέκτων τῆς ἐποχῆς του, ἔκτισε

Digitized by Google

μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀρχιτέκτονος καὶ ἐκείνου, τὸν ναὸν τοῦ ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνος. Ἀναλαβόντες οἱ δύο ἀδελφοὶ τὴν ἀνέγερσιν θησαυροφυλακίου διὰ τὸν βασιλέα τῆς Βοιωτίας Ὑριέα κατεσκεύασαν εἰς τὸν τοῖχον μυστικὴν εἴσοδον καὶ εἰσερχόμενοι ἔκλεπτον τοὺς θυσαυρούς. Ὁ Ὑριεὺς ἐνόησε τὴν κλοπὴν καὶ ἔστησεν παγίδα ἐν τῇ ὁποίᾳ συνελήφθη ὁ Ἀγαμήδης. Ὁ Τροφώνιος ἀφοῦ ματαίως προσεπάθησε τὰ τὸν ἐλευθερώσῃ τοῦ ἔκοψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἡτοιμάζετο νὰ φύγῃ. Τοιοῦτον ὅμως στυγερὸν ἔγκλημα κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον δὲν ἔμενε οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀτιμώρητον: Ἡ γῆ ἤνοιξε καὶ κατέπιε τὸν ἀδελφοκτόνον.

Ἔτη τινὰ ἀργότερον ἡ Βοιωτία κατεστρέφετο ἕνεκα ξηρασίας. Ἡ Πυθία ἐρωτηθεῖσα εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ ἀποταθοῦν εἰς τὸν Τροφώνιον, καὶ ὅτι θὰ εὕρουν τὸν τάφον τυυ ἐντὸς τοῦ ἄλσους τῆς Λεβαδείας. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἀνεκάλυψαν τὸ μέρος εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε καταποθῆ ὑπὸ τῆς γῆς ὁ Τροφώνιος καὶ ἔλαβον εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν. Ἔκτοτε τὸ μαντεῖον τοῦ Τροφωνίου ἔγινε διάσημον ἐν Ἑλλάδι.

Ἀγαμηδίδας. Πατὴρ τοῦ Θερσάνδρου (Παυσανίας).

Ἀγαμήτωρ. Πυγμάχος ἐκ Μαντινείας (Παυσανίας).

Ἄγαμι, τὰ (Agami). Πτηνὰ τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς ἀνήκοντα εἰς τὴν τάξιν τῶν Μακροσκέλων. Ἔχουσι κνήμας, τράχηλον καὶ ράμφος ἐπιμήκη, μακρὰς πτέρυγας, βραχεῖς καὶ μεμβρανώδεις δακτύλους. Τὸ ἀνάστημά των εἶναι κατά τι ὑψηλότερον τῆς ὄρνιθος, ἡ κεφαλὴ ἀρκετὰ μικρά, ὁ λαιμὸς λίαν ἐλεύθερος, τὸ σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον πρὸς τὸ ὀπίσθιον μέρος· ἡ οὐρὰ λίαν περιωρισμένη ἀποτελεῖται ἀπὸ μαλακὰ καὶ εὔκαμπτα πτερά. Ἔχουσι ράμφος ἰσχυρόν· ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι θολωτὴ καὶ τελευτᾷ εἰς γαμψὴν ἄκραν· οἱ ταρσοὶ τῶν ποδῶν των εἶναι ἐπιμήκεις καὶ φέρουσι βραχεῖς ἐμπροσθίους δακτύλους ἐφωδιασμένους μὲ χαλυβώδεις ὄνυχας.

Τὸ πτέρωμά των συνίσταται ἐκ ποικίλων πτερῶν· ἄλλα ἔχουσι σύνηθες σχῆμα, ἄλλα εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένα, τὰ δὲ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς λίαν βραχέα καὶ ἁπαλά.

Ὁ γνωστότερος ἀντιπρόσωπος τοῦ εἴδους τούτου εἶναι τὸ Ἄγαμι κ. Ψοφίας (Psophias orepitans). Ἔχει μέγεθος φασιανοῦ. Ἡ κεφαλή, ὁ λαιμὸς καὶ ἡ κοιλία εἶναι μελανοῦ χρώματος καὶ κοσμοῦνται ὑπὸ μεταλλικῶν ποικιλμάτων μὲ κυανᾶς, πρασίνους καὶ χρυσᾶς ἀναλαμπάς. Τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς ράχεως καθὼς καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι χρώματος φαιοῦ μὲ ἐλαφρῶς πυρὰς ἀποχρώσεις. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Γουϊνέαν, τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν μεσημβρινὴν Βραζιλιαν. Ζῇ εἰς τὰ δάση κατὰ πολυπληθεῖς ἀγέλας ἐκ χιλίων καὶ πλέον πτηνῶν. Τρέφεται ἐκ καρπῶν, σπόρων καὶ ἐντόμων. Τὸ πέταγμά του εἶναι βαρὺ καὶ τὸ βάδισμά του περίεργον: προχωρεῖ βραδέως ἐπί τι χρονικὸν διάστημα καὶ εἶτα ὅλως ἀποτόμως

Ἄγαμι. Ὁ πτερωτὸς κύων καὶ σαλπιγκτὴς τῶν ἰθαγενῶν τῆς Γουϊνέας.

τρέχει ἢ πηδᾷ μὲ ἴδιον τρόπον ὁμοιάζοντα πρὸς χορόν. Εἶναι ζῷον δειλὸν καὶ μὲ τὸν παραμικρότερον κρότον κρύπτεται, ἐκβάλλον διαπεραστικὴν φωνήν, ἥτις ἀμέσως συνοδεύεται μὲ εἶδός τι κροταλισμοῦ (τυμπανίσματος)

Τὰ ἄγαμι γεννῶσι δώδεκα περίπου ὠὰ εἰς μικρὰ τοῦ ἐδάφους κοιλώματα. Τὸ χρῶμα αὐτῶν εἶναι ὠχρὸν πράσινον. Τὰ μικρά των καλύπτονται ὑπὸ πυκνῶν πτίλων καὶ δύνανται σχεδὸν ἀμέσως νὰ ἐξέλθωσι τῆς φωλεᾶς καὶ νὰ ἀκολουθήσωσι τοὺς γονεῖς των. Ὁ Ψοφίας εἶναι γνωστὸς εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Γουϊνέας, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σαλπιγκτὴς* λόγῳ τῆς ἰδιορρύθμου φωνῆς του. Ἐξημεροῦται εὐκόλως. Λόγῳ τῆς νοημοσύνης του παρομοιάζεται πρὸς τὸν κύνα καὶ γίνεται πιστὸς σύντροφος τοῦ ἀνθρώπου. Ἀκολουθεῖ τὰ ποίμνια εἰ τὴν βοσκήν των καὶ ὑπερασπίζεται ταῦτα κατὰ παντὸς κινδύνου.

Δ. Ν. Π.

ΑΓΑΜΙΑ, ΤΟ ΠΑΝΤΟΤΕ ΑΛΥΤΟΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Ἡ ἀγαμία τοῦ κλήρου παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ Δυτικοῖς.—Ὁ παρθενικὸς βίος.— Ὁ ἄγαμος καὶ σώφρων ἀσκητὴς ἅγιος Παφνούτιος ὑπερασπιστὴς τοῦ γάμου. Ὁ ἔκλυτος πάπας Ἱλδεβράνδος ἄσπονδος θιασώτης τῆς ἀγαμίας.

Ἀγαμία· ὁ ἄγαμος βίος, τὸ νὰ ζῇ τις ἐλεύθερος γάμου. Ἡ ἀγαμία εἶναι κατάστασις ἀντικειμένη γενικῶς εἰς τὸν φυσικὸν προορισμὸν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὸς πρώτας κοινωνίας, εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι ἔζων κατὰ φύσιν, σπάνιοι ἦσαν οἱ ζῶντες ἐν ἀγαμίᾳ. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον τὰ ἤθη διεφθείροντο, ἐπληθύνοντο καὶ οἱ ἄγαμοι — ἐγωϊσταὶ ἀποφεύγοντες νὰ δημιουργήσουν οἰκογένειαν καὶ νὰ μεταδώσουν τὸ πῦρ τῆς ζωῆς τὸ ὁποῖον ἔλαβον παρὰ τῶν γονέων των. Τὸ κακὸν ὅμως τοῦτο ἀποτελεῖ σοβαρὸν κίνδυνον διὰ πολιτείας μικρὰς ὑπὸ ἐχθρῶν περικυκλουμένας· δι' ὃ καὶ τὸ κράτος ἐπενέβαινε, διὰ σκληροτάτων πολλάκις νόμων, ὅπως ὑπεραμυνθῇ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Οἱ ἀρχαῖοι νομοθέται ἐπέδειξαν πράγματι μεγάλην αὐστηρότητα κατὰ τῶν ἀγάμων. Ὁ μωσαϊκὸς νόμος καθιστᾷ ὑποχρεωτικὸν τὸν γάμον εἰς πάντα Ἰσραηλίτην συμπληρώσαντα τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἐπίσης οἱ πολῖται ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ νυμφεύωνται διὰ ν' ἀφίνουν ἀπογόνους. Οἱ Σπαρτιᾶται μάλιστα ἐθεώρουν ὡς μόνον σκοπὸν τοῦ γάμου τὴν τεκνοποιίαν, οὕτως ὥστε, ὅταν ἡ γυνὴ δὲν ἐτεκνοποίει ἐκ τοῦ ἰδίου ἀνδρός, ὑπεχρεοῦτο νὰ συνοικήσῃ μὲ ἄλλον ἄνδρα. Οἱ ἄγαμοι εἰσήγοντο εἰς δίκην, καλουμένην *ἀγαμίου δίκην ἢ γραφήν*, ἐθεωροῦντο ἄτιμοι κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, καὶ ἀπεκλείοντο ἐκ τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων, ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν δημοσίων θεαμάτων καὶ ἀγώνων. Κατά τινας ἐπισήμους ἑορτάς, ἐξετίθεντο εἰς τὸν περίγελων τοῦ λαοῦ καὶ περιήγοντο ὁλόγυμνοι ἀνὰ τὰς ἀγυιάς ἐνῷ αἱ γυναῖκες ἔτυπτον καὶ ἐρράπιζον αὐτοὺς καὶ τοὺς ὑπεχρέουν νὰ ψάλλουν ᾄσματα χλευαστικὰ τῆς καταστάσεώς των. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι εἶχον θεσπίσει ποινικοὺς νόμους κατὰ τῆς ἀγαμίας. Ὁ Δημοσθένης εἰς τὸν κατὰ Λεωχάρους λόγον του λέγει, ὅτι ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ἀγάμων ἐτοποθέτουν μαῦρον ἀγγεῖον προωρισμένον διὰ τὸ λουτρόν, πρὸς ἐκδήλωσιν περιφρονήσεως διὰ τὸν ἀποθανόντα. Ὁ δὲ Πλάτων, εἰς τὸ 6ον βιβλίον τῶν Νόμων, καταφέρεται ἐναντίον τῶν ἀγάμων, τοὺς ἐπιβάλλει πρόστιμον καὶ θεωρεῖ αὐτοὺς ἀναξίους τῆς ἐλαχίστης ὑπολήψεως.

Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην, οἱ νόμοι δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον αὐστηροὶ κατὰ τῶν ἀγάμων. Εἰς ἑκάστην ἀπογραφὴν οἱ κήνσορες ἐπέβαλλον φόρον εἰς τοὺς ἀγάμους, καλούμενον aes uxorium, ὁ δὲ Κάμιλλος, μετὰ τὴν ἐκπόρθησιν τῆς πολεως Veji, ὑπεχρέωσε τοὺς ἀγάμους νὰ νυμφευθοῦν τὰς χήρας τῶν πεσόντων. Ἀλλ' ὅταν διεφθάρησαν τὰ ἤθη, οἱ πολῖται ἀπέφευγον τὸν γάμον καὶ ὀλίγοι ἦσαν οἱ νυμφευόμενοι. Πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ, ἐψηφίσθησαν νόμοι ἐπὶ Καίσαρος, διὰ τῶν ὁποίων ἐχορηγοῦντο ἀμοιβαὶ εἰς τοὺς πατέρας πολλῶν τέκνων, καὶ ἀπηγορεύετο εἰς τὰς κάτω τῶν τεσσαράκοντα πέντε ἐτῶν γυναῖκας, τὰς μὴ ἐχούσας σύζυγον ἢ τέκνα, νὰ φοροῦν πολυτίμους λίθους καὶ νὰ ἐξέρχωνται ἐπὶ φορείων. Ὁ Αὔγουστος ἐπέβαλεν ἔτι βαρυτέρας ποινὰς εἰς τοὺς ἀγάμους καὶ ηὔξησε τὰς ἀμοιβὰς τῶν ἐγγάμων καὶ τῶν ἐχόντων τέκνα, διὰ δὲ τῶν νόμων Julia καὶ Pappia Poppoea ἐπροτιμῶντο ἐν παντι οἱ ἔγγαμοι τῶν ἀγάμων, οἱ ἔχοντες τέκνα τῶν στερουμένων τοιούτων. Ὁ Ρωμαῖος πολίτης ὁ ἔχων τρία τέκνα ἀπηλλάσσετο πάσης προσωπικῆς ὑποχρεώσεως πρὸς τὸ κράτος, οἱ δὲ ἄγαμοι δὲν ἠδύναντο νὰ κληρονομήσουν ἐκ διαθήκης. Ἀλλὰ τὸ κακὸν δὲν ἐθεραπεύθη· παρὰ τὴν καταδίωξιν τῶν ἀγάμων, οὗτοι ἐξηκολούθουν νὰ πληθύνωνται, ἡ δὲ χριστιανικὴ θρησκεία ἦλθε νὰ πολλαπλασιάσῃ τὰς τάξεις των διὰ τῆς δημιουργίας τῶν μοναστηρίων καὶ διὰ τοῦ περὶ ἐγκρατείας κηρύγματός της.

Ὑποχρεωτικὴ ἀγαμία.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἡ φεουδαρχικὴ κοινωνία πρὸς διατήρησιν τῆς αἴγλης τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν, ἐπέβαλε τὸν γάμον εἰς μόνους τοὺς πρωτοτόκους. Οἱ ἄλλοι υἱοὶ παρέμενον ἄγαμοι, προοριζόμενοι διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως ὑπῆρξεν ὀλέθριον διὰ τὰ ἤθη: οἱ μὲν ἄνδρες ἔκδοτοι ἐκ νεότητος εἰς ἀσωτείας, μετέφερον τὴν διαφθορὰν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσήρχοντο παρὰ τὴν θέλησίν των· αἱ δὲ εἰς μοναστήρια ἐγκλειόμεναι νέαι, θυγατέρες εὐγενῶν, πριγκιπων, ἢ καὶ βασιλέων, ἐγίνοντο ἡρωΐδες ἀπιστεύτων σκανδάλων.

Ἡ ὑποχρεωτικὴ αὕτη ἀγαμία ἴσχυε τότε καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην. Εἰς Βενετίαν ἐθεωρεῖτο ἡ ἀγαμία ὡς εὐτύχημα, καθόσον ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς Ἐνετοὺς νὰ ἐκδίδωνται εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον, τὸν ἔρωτα καὶ τὰς μηχανορραφίας, τὰ τρία μεγάλα πάθη των. Διὰ τοῦτο ὁ δευτερότοκος, καὶ οὐχὶ ὁ πρωτότοκος, ὑπεχρεοῦτο νὰ νυμφευθῇ καὶ σχηματίσῃ οἰκογένειαν.

Αἱ σημεριναὶ ἀντιλήψεις.

Σήμερον, ἡ πολιτεία σέβεται τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀτόμου, ὅπως κανονίσῃ ἐν προκειμένῳ τὰ καθ' ἑαυτό. Οὐδεμίαν ἐπιβάλλει ὑποχρέωσιν εἴτε κατὰ εἴτε ὑπὲρ τῆς ἀγαμίας. Οὐχ ἧττον ἐπειδὴ τὸ ζήτημα τῆς ἀγαμίας εἶναι γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, δὲν ἔπαυσε νὰ συγκινῇ τοὺς δημοσιολόγους καὶ τοὺς πολιτικούς. Ἡ ἀγαμία πράγματι, παρουσιάζει κινδύνους διά τε τὸ ἔθνος, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἠθικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑγείαν τῶν ἀτόμων. Ἡ μείωσις τοῦ πληθυσμοῦ ἐξασθενίζει τὸ ἔθνος, ὁδηγοῦν αὐτὸ εἰς ὑποδούλωσιν, ἢ τοὐλάχιστον εἰς ἐξάρτησιν ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων γειτόνων του. Διὰ τὴν κοινωνίαν οἱ ἄγαμοι ἀποτελοῦν οὐχὶ βεβαίως πρότυπα ἠθικοῦ βίου καταστρέφοντες καὶ τὰ ἤθη των καὶ τὴν ὑγείαν των εἰς ἐλαφρὰς συναναστροφὰς καὶ εἰς ἄλλας ἀσωτείας. Οὕτως αἱ στατιστικαὶ τῶν διαφόρων κρατῶν πιστοποιοῦν κατὰ τρόπον ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ θνησιμότης εἶναι μεγαλυτέρα μεταξὺ τῶν ἀγάμων παρὰ μεταξὺ τῶν ἐγγάμων.

Διὰ τοῦτο κράτη ἀντιμετωπίζοντα, ἰδίως μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, τοὺς σοβαροὺς τούτους κινδύνους, ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν μέτρα πρὸς καταπολέμησιν τῆς ἀγαμίας. Τὰ μέτρα ταῦτα ὅμως δὲν ἔχουν πιεστικὸν χαρακτῆρα ὡς εἰς τὰς ἀρχαίας πολιτείας, διότι ἀσφαλῶς σήμερον θὰ ἐπέφερον ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων ἀποτελέσματα. Εἶναι φανερόν, ὅτι, καὶ ἂν ὑπὸ τὴν παροῦσαν φιλελευθέραν μορφὴν τῶν πολιτευμάτων, ἐψηφίζετο τοιοῦτος νόμος, αἱ ἀναγκαστικαὶ ἑνώσεις θὰ ἐδημιούργουν ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀνωμαλιῶν καὶ ἀνδρόγυνα ἄνευ τέκνων, ὥστε νὰ ἐκμηδενίζεται ὁ σκοπὸς εἰς ὃν ἀπέβλεπεν ὁ νομοθέτης.

Ὑπάρχουν ἄλλως τε περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ ἀγαμία ἐπιβάλλεται. Ὅταν στερῆται τις τῶν μέσων νὰ δημιουργήσῃ οἰκογένειαν ἢ εἶναι ἀσθενής, πῶς θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ γενικὸν συμφέρον, ἂν ὑπεχρεοῦτο νὰ νυμφευθῇ, εἴτε διὰ νὰ καταστήσῃ δυστυχεῖς καὶ ἑτέρας ὑπάρξεις, εἴτε διὰ νὰ φέρῃ εἰς τὸν κόσμον ἀσθενικὰ τέκνα; Ἡ ἀντίθετος ἄποψις θὰ ἦτο λογικωτέρα, τοιαύτη δὲ ἐφαρμόζεται ἤδη ἢ ἐπεχειρήθη νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὰς ἐν λόγῳ δύο περιπτώσεις: Οὕτως, εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ ἀλλαχοῦ, διὰ λόγους οἰκονομικῆς αὐταρκείας, ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ἐργάτας τῶν μεταλλείων νὰ νυμφεύωνται, ἐφ' ὅσον δὲν διαθέτουν ἐπαρκῆ οἰκονομικὰ μέσα. Διὰ λόγους δὲ ἀσθενείας, ἡ ἀπαγόρευσις πρὸς γάμον ἐπεχειρήθη νὰ ἐπιβληθῇ πρό τινος χρόνου ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ τὸ μέτρον ἐγκατελείφθη ὡς ἀνεφάρμοστον.

Κατὰ ταῦτα, ἡ ἀγαμία εἶναι κακὸν ἐκφεῦγον τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ νομοθέτου καὶ ἔχον ὡς μόνον κριτὴν τὸ ἄτομον εἰς τὸ ὁποῖον δέον ν' ἀναγνωρισθῇ ἀπόλυτον τὸ δικαίωμα τοῦ γάμου.

Ἡ πολιτεία δὲν δύναται ἄλλως νὰ ἐπέμβῃ εἰμὴ κατὰ τρόπον ἔμμεσον, ἐνθαρρύνουσα παντοιοτρόπως τοὺς ἐγγάμους καὶ ἐνισχύουσα αὐτοὺς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκογενείας, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ζητήσῃ καὶ τοὺς μέλλοντας ὑπερασπιστάς της.

Σ. Φ.

Ἀγαμία τοῦ Κλήρου.

«Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον· κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων: Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς». (Γεν. α', 27—28). Ἐν τῇ ἀφελεστάτῃ καὶ σαφεστάτῃ ταύτῃ διηγήσει τῆς Π. Διαθήκης βλέπομεν τὸν ἀρχέγονον καὶ κυρίαρχον νόμον τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸν τεθέντα ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ εὐθὺς ἀπὸ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ νόμος οὗτος καθολικὸς ὢν δέπει τὸ ἀνθρώπινον γένος πανταχοῦ καὶ διὰ πάντων τῶν αἰώνων. Τούτου δ' ἕνεκα οὐδεμία θρησκεία ἐπέβαλε τὴν ὑποχρεωτικὴν ἀγαμιαν. Καὶ ὁ μωσαϊκὸς νόμος οὐ μόνον τοῖς λαϊκοῖς ἀλλὰ καὶ τοῖς κληρικοῖς ἐπέτασσε τὴν σύναψιν γάμου. Μόνοι οἱ ἐκ τῶν ἰουδαίων αἱρετικοὶ Ἐσσαῖοι καὶ Θεραπευταὶ ἐπέβαλλον εἰς τὸν κλῆρον τὴν

Digitized by Google

ἀγαμίαν καὶ ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἡδονῆς.

Τὰ εὐαγγελικὰ ῥήματα.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐδαμοῦ τῶν εὐαγγελίων διδάσκει τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἀνατροπὴν τῶν ἐν τῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου ἐντεθειμένων ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ θεμελιωδῶν νόμων τῆς διαιωνίσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τοὐναντίον δὲ διὰ τῆς ῥήσεως αὐτοῦ: «ὃ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξεν ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω». κηρύσσει τὸν γάμον ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ εὑρισκόμενον, ἑπομένως ἱερὸν καὶ ἀδιάλυτον. Θέλων ὅμως νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον πνευματικὸν καὶ ἱκανὸν νὰ ἀνέλθῃ εἰς ἀνώτερον ὁρίζοντα, οὐχὶ ἐπιτακτικῶς καὶ γενικῶς, ἀλλὰ κατ' ἐξαίρεσιν καὶ μερικῶς, ἐπέτρεψε τὴν περιστολὴν τοῦ νόμου τῆς σαρκὸς εἰς τοὺς προαιρετικῶς καὶ οἰκειοθελῶς προτιμῶντας τοῦτο. καὶ κατανοοῦντας τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις ἱκανὰς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγαμίας, ὅστις εἶναι ἡ τελειοτέρα πλήρωσις τοῦ θείου θελήματος. «Εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτω· καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων· καὶ *εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω»* (Ματθ. ΙΘ', 12). Διὰ τούτων ὁ Σωτὴρ χαρακτηρίζει τὴν ἀληθῆ καὶ πραγματικὴν ἀγαμίαν καὶ παρθενίαν, ὡς θεῖον δῶρον, ἐπιτυγχανόμενον διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἥτις καθιστᾷ τοὺς ἐκλέγοντας τὸν ἄγαμον βίον ἔνθους πρὸς τὰ πνευματικά, ὥστε μηδεμίαν νόμιμον ἢ ἔκνομον χρῆσιν νὰ ποιῶνται τῶν παιδογόνων μορίων χάριν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οὗτοι ἐπωφελούμενοι τὴν ἔλλειψιν τῶν ἐκ τοῦ ἐγγάμου βίου καὶ τῶν ἡδονῶν φροντίδων καὶ μὴ ὑπολαμβάνοντες τὴν ἀγαμίαν ὡς ἀφορμὴν ἐγωϊστικῆς ἀργίας ἢ ἰδιοτελοῦς σαρκικῆς ἐργασίας πρὸς ἐγωϊστικὸν ὄφελος καὶ ὑλικὸν κέρδος, (Δαμαλᾶ Ἑρμ. τομ. 3 σελ. 205), ἀφορμῶνται εἰς πνευματικὴν ἐργασίαν, φιλόθεον καὶ φιλάνθρωπον βίον πρὸς ὄφελος τοῦ πλησίον, ὡς οἱ Ἀπόστολοι καὶ Πατέρες καὶ ἅγιοι μοναχοὶ ἔπραξαν. Οἱ δυνάμενοι. λέγει ὁ Σωτήρ, νὰ ζήσωσι πραγματικὸν βίον ἄγαμον, ὡς ἔχοντες τὸ χάρισμα τοῦτο ἐκ Θεοῦ, ἂς ζῶσι φέροντες ὁλόκληρον τὴν εὐθύνην ἐκ τῆς τοιαύτης ἐκλογῆς. Ἑπομένως παρέχει ὁ Σωτὴρ εἰς αὐτοὺς τὴν *ἄδειαν τῆς ἀγαμίας*, μὴ ἀναγκάζων εἰς παρθενίαν, οὐδὲ καταλύων τὸν γάμον, ἀλλὰ μόνον προστιθέμενος τὴν παρθενίαν.

Ἡ συμβουλὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου

Ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν Παῦλος τὰ μάλιστα ἐμβαθύνας εἰς τὰ θεῖα μυστήρια καὶ διερμηνεύσας τὰ βάθη τῆς χριστιανικῆς πίστεως, προτιμᾷ τὴν ἀγαμίαν τοῦ ἐγγάμου βίου.

Ἐν τῇ Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ Ζ', 1, λέγει: «Καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἅπτεσθαι· διὰ δὲ τὰς πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω, καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἐχέτω... ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς». Καλὸν εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ ᾖ ἀμέτοχος τοῦ γάμου, ἀλλὰ διὰ τὰς πορνείας, δηλ. διὰ τὸν διεφθαρμένον ἄνθρωπον, πρὸς σωφροσύνην ἕκαστος ἂς ἔχῃ τὴν ἑαυτοῦ σύζυγον καὶ ἑκάστη τὸν ἴδιον ἄνδρα.... ἵνα μὴ πειράζῃ ὑμᾶς ὁ σατανᾶς, διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν. Δηλαδὴ ἐὰν ἔλειπεν ἡ ἀκρασία, ἡ ὁποία εἶνε μισητὴ εἰς τὸν Θεὸν δὲν θὰ ἐπέτρεπον τὸν γάμον, «λέγω δὲ τοῖς ἀγάμοις καὶ ταῖς χήραις, καλὸν αὐτοῖς ἐστιν ἐὰν μείνωσιν ὡς κἀγὼ (δηλ. ἄγαμοι). Εἰ δὲ οὐκ ἐγκρατεύονται γαμησάτωσαν». Ἐκ τούτων καταφανὲς εἶνε ὅτι ὁ ἀπόστολος Παῦλος προτιμᾷ τὴν ἀγαμίαν προβάλλων μάλιστα ἑαυτὸν παράδειγμα μιμήσεως Διότι ὁ ἄγαμος ἀπηλλαγμένος ὢν τῶν οἰκογενειακῶν φροντίδων καὶ περισπασμῶν δύναται εὐχερέστερον νὰ ἐπιδιώκῃ τοὺς ἠθικοὺς σκοπούς. οὓς ἐπιδιώκει ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, «ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῇ γυναικί». (Α' Κορινθ. Ζ', 32). Ἀναντίρρητον εἶναι, ὅτι ὑπερυψῶν τὴν ἀγαμίαν ὁ ἀπόστολος Παῦλος οὐδόλως ὑποτιμᾷ τὸν γάμον, τὸν ὁποῖον κηρύσσει τίμιον καὶ ἱερὸν «τίμιος ὁ γάμος ἐν πᾶσι καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος» (Ἑβρ. ΙΓ', 4) καὶ «ἐὰν γήμῃς οὐχ ἥμαρτες· καὶ ἐὰν γήμῃ ἡ παρθένος οὐχ ἥμαρτε» (Α' Κορ. Ζ', 28). Ὥστε διὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ ἀποστόλου Παύλου, τῆς ἀποτελούσης διεξοδικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἑρμηνείαν τῆς ἀξιωματικῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, «ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω» δὲν τίθεται νόμος καθολικὸς καὶ ὑποχρεωτικὸς ὑπὲρ τῆς ἀγαμίας ἢ τοῦ γάμου, ἀλλὰ δίδεται συμβουλὴ καὶ ἀφίεται εἰς πάντας πλήρης ἐλευθερία ἐν τῇ ἐκλογῇ τούτου ἢ τοῦ ἑτέρου τρόπου τοῦ βίου, «ἵνα ἕκαστοι ὑπὲρ τῆς οἰκείας σωτηρίας τὰς εὐθύνας δώσωσι». Τὴν ἀπόλυτον ταύτην ἐλευθερίαν ἐφαρμόζοντες καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, οἱ μὲν ἦλθον εἰς γάμου κοινωνίαν ὡς ὁ Πέτρος, ὁ Ἰούδας (Εὐσεβ. ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. Γ' κεφ. 20) καὶ ὁ Ναθαναήλ, περὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει παράδοσις, ὅτι ἦν ὁ νυμφίος τοῦ ἐν Κανᾷ γάμου, οἱ δὲ προέκριναν τὴν ἀγαμίαν, ὡς ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὃς ἐπικαλεῖται καὶ παρθένος. καὶ ὁ Παῦλος. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφων πρὸς τὸν Τιμόθεον ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ κεφ. Γ', 1-14 περὶ τῶν ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων δὲν ἐπιβάλλει ὡς βρόχον καὶ βίαν τὴν ἀγαμίαν ἢ τὸν γάμον, ἅτινα, ὡς εἴδομεν, δὲν ἐπιβάλλει εἰς τοὺς πιστούς, ἀλλὰ δίδει πλήρη ἐλευθερίαν γράφων, ἐάν τις λαϊκὸς ἔγγαμος προσέλθῃ καὶ καταταχθῇ εἰς τὸν τοῦ ἐπισκόπου κ.τ.λ. βαθμόν, οὗτος ὀφείλει νὰ ἐνυμφεύθη ἅπαξ, νὰ ᾖ μονόγαμος «δεῖ τὸν ἐπίσκοπον κ.τ.λ., εἶναι μιᾶς γυναικὸς ἄνδρα» ἀποκρούων τὸν δεύτερον καὶ τοὺς πολλοὺς γάμους συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν «γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι· ἐὰν δὲ καὶ χωρισθῇ μενέτω ἄγαμος» Α' Κορ. Ζ', 11). Διότι ἡ ῥῆσις «μιᾶς γυναικὸς» δὲν σημαίνει, ὡς οἱ προτεστάνται ἑρμηνεύουσι, ὅτι ὁ κληρικὸς δέον νὰ ἔχῃ πάντοτε μίαν γυναῖκα καὶ οὐχὶ δύο συγχρόνως, ἢ καὶ μόνην τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα, καὶ μὴ ξένας. Διότι τὸ ἀριθμητικὸν πρὸ τοῦ οὐσιαστικοῦ προστιθέμενον δηλοῖ ἔμφασιν, δηλ. μιᾶς καὶ μόνης γυναικός. Ὅτι δὲ ἡ ἔννοια τοῦ ἀριθμητικοῦ *μιᾶς* εἶναι ἡ σημειουμένη ἀποδεικνύεται ἐξ ἑτέρας φράσεως τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ κεφ. Ε', 9 «χήρα καταλεγέσθω γεγονυῖα ἑνὸς ἀνδρὸς γυνή» καθ' ἣν σημαίνει μονόγαμον καὶ ἀμέτοχον δευτέρου γάμου.

Ὁ Τερτυλλιανὸς καὶ ὁ ἅγ. Ἱερώνυμος.

Ἡ ἐκκλησία ἑδραζομένη ἐπὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ πνεύματος, τοῦ διὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πλατύτατα ἀναπτυχθέντος οὐδέποτε ἐπέβαλεν εἰς τὸν κλῆρον, ὡς ἀπόλυτον συστατικὸν τὴν παρθενίαν. Τούτου δ' ἕνεκα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ βλέπομεν ἱερεῖς καὶ διακόνους, ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους ἀγάμους καὶ ἐγγάμους, ὡς τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα (+350), ὅστις εἶχε σύζυγον καὶ παῖδας, τὸν πατέρα Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Γρηγόριον (328—389), Γρηγόριον τὸν Νύσσης (330—400), Ἱλάριον τὸν Πικταβίου (+367) Συνέσιον τὸν Πτολεμαΐδος (370—413) τοὺς πάπας Ρώμης Φίληκα, ὅς εἶχεν υἱὸν νόμιμον τὸν Φίληκα, καὶ Ἀγαπητὸν ἔχοντα υἱὸν τὸν Γορδιανόν. Παρέκκλισιν τοῦ εὐαγγελικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποτελοῦσιν οἱ αἱρετικοὶ Μανιχαῖος ἢ Μάνης (θανατωθεὶς τῷ 277) καὶ ὁ Μοντανός, ὅστις ἐπέβαλλε τελείαν ἀγαμίαν εἰς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ καὶ δὴ εἰς τὸν κλῆρον (170 μ. Χ.). Τούτου καὶ τοῦ συστήματος αὐτοῦ ἔνθερμος ὑπερασπιστὴς ἐν Ἀφρικῇ ἐγένετο ὁ εὐρυμαθέστατος Τερτυλλιανὸς (γεν. 160 μ. Χ.) συγγράψας καὶ ἔργον περὶ ἁγνείας (de pudicitia), ἐν ᾧ λέγει, ὅτι ἡ ἁγνεία εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικὴ ἀρετή, ἡ ἀκμὴ τῶν ἠθῶν, ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ θεμέλιον τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας κτλ. Ἀλλὰ τὰς ἑαυτοῦ γνώμας ὁ Τερτυλλιανὸς ἐναντίον τοῦ γάμου ὑπεστήριξεν ὅτε πλέον ἔπεσεν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν μοντανιστῶν. Τοὺς μοντανιστὰς ὑπερέβαλλεν ὡς πρὸς τὴν αὐστηρότητα τῶν ἠθῶν καὶ τὰς ἐναντίον τοῦ γάμου γνώμας ὁ πεπαιδευμένος αἰγύπτιος Ἱέραξ, κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος.

Ὁ μεγαλύτερος ἀπόστολος τῆς ἀγαμίας ὑπῆρξεν ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος, ὁ ὁποῖος ἐθεώρει ὄνειδος τὸν γάμον τῶν κληρικῶν. Ἔκ τινος σπηλαίου τῆς Βηθλεέμ, ὅπου ἠσκήτευε τρεφόμενος μὲ ῥίζας καὶ ὕδωρ, διετήρει ἀλληλογραφίαν, ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν, μὲ τοὺς σοφοὺς καὶ διαφόρους ἐκκλησιαστικὰς κορυφὰς τῆς ἐποχῆς του, εἰς τὴν ὁποίαν ἐκδηλοῖ ὅλον τὸ μῖσος του κατὰ τοῦ γάμου καὶ τὸν βαθὺν σεβασμόν του πρὸς τὸν παρθενικὸν βίον. Παρασυρόμενος δὲ ἀπὸ τὸ πάθος του, φθάνει μέχρι τοῦ νὰ ἀρνῆται καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἔρχωνται εἰς δεύτερον γάμον.

Ἐν τῇ δύσει ἔνθερμος ὑποστηρικτὴς τοῦ ἀγάμου βίου τῶν κληρικῶν ἐγένετο ὁ σχισματικὸς ἐπίσκοπος Καλάρεως ἐν Σαρδοῖ Λουκίφερος (+371).

Αἱ ἀποφάσεις τῶν συνόδων.

Ὑπὸ τῆς συνόδου τῆς Ἐλβίρας (Ἱσπανία 305) ἐθεσπίσθη κανὼν (33) κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ ἀγαμία ἔδει νὰ εἶνε ὑποχρεωτικὴ δι' ἅπαντα τὸν κλῆρον.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κανόνος τούτου προὐτάθη ὑπὸ τοῦ λεγάτου τοῦ πάπα ἐπισκόπου Κορδούης Ὁσίου εἰς τὴν πρώτην ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴν σύνοδον (325 μ. Χ.) νὰ ἐπιβληθῇ ἡ ἀγαμία ὡς νόμος καθολικὸς καὶ ὑποχρεωτικὸς δι' ἅπαντα τὸν κλῆρον, μηδὲ τοῦ ὑποδιακόνου ἐξαιρουμένου. Τότε δ' ἀναστὰς ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνόδου ὁ ἅγιος Παφνούτιος ὁ ὁμολογητής, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀφρικῇ πόλεως Ἄνω Θηβαΐδος, ἐβόα μακρά, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπιτεθῇ σκληρὸς ζυγὸς ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν κληρικῶν, ἅτε τοῦ γάμου καὶ τῆς συζυγικῆς συναφείας ὄντων τιμίων, σεμνῶν καὶ ἀρρύπων: «Ἀρκεῖσθαι τὸν φθάσαντα κλήρου τυχεῖν, μηκέτι ἐπὶ γάμου ἔρχεσθαι κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἀρχαίαν παράδοσιν». Καὶ ταῦτα δὲ ἔλεγε καίτοι ἦτο ἄγαμος, καὶ ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἦτο ἀνατεθραμμένος ἐν τῷ ἀσκητηρίῳ καὶ ἦτο περιβόητος ἐπὶ σωφροσύνῃ. Ἡ σύνοδος ἐπείσθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παφνουτίου καὶ παρῃτήθη τῆς περαιτέρω συζητήσεως τοῦ τοιούτου πράγματος, ἐπιτρέψασα εἰς ἕκαστον κληρικὸν ἐλευθέραν ἐκλογὴν βίου.

Δευτέρα ἀπόπειρα πρὸς ἐπιβολὴν τῆς ἀγαμίας εἰς τὸν κλῆρον ἐγένετο ὑπὸ τῶν λεγάτων τῆς Ρώμης εἰς τὴν πενθέκτην οἰκουμενικὴν σύνοδον τῷ 692 μ. Χ. ἀλλ' αὕτη ἀπεκρούσθη διὰ τοῦ 13 κανόνος ἐν μέρει. Οὕτω δὲ ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία ἐβάδισε τὴν μέσην ὁδόν, ἐπιτρέπουσα ἐλευθέραν ἐκλογὴν εἰς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ἐγγάμου ἢ ἀγάμου βίου. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ΙΒ κανόνος τῆς πενθέκτης οἰκουμενικῆς συνόδου ἀπηγόρευσε τὸν γάμον εἰς τοὺς ἐπισκόπους, διότι σχεδὸν ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἡ θεωρία (τὴν ὁποίαν ἐπεβεβαίουν καὶ τὰ πράγματα), ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ὤφειλε νὰ ᾖ ἄγαμος, ἅτε τούτου συνᾴδοντος τῷ ὑψηλῷ αὐτοῦ ἀξιώματι. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ὑπῆρχε φόβος, μὴ ὁ γάμος παρεμβάλῃ προσκόμματα εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ ἀπρόσκοπτον ἐκτέλεσιν τῶν ἐκ τῆς ἀρχιερωσύνης σπουδαίων καθηκόντων, ἅτινα ἰδίᾳ συνεσωρεύοντο ἐν τῷ ἀρχιερατικῷ ἀξιώματι, καὶ μὴ διὰ τῆς ὀφειλομένης φροντίδος καὶ μερίμνης περὶ τῶν ὑλικῶν συμφερόντων τῶν τέκνων τοῦ ἐπισκόπου παραβλάπτηται ἡ ἐκκλησία.

Ἐν τῇ ρωμαϊκῇ ἐκκλησίᾳ μέχρι τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος οἱ ἱερεῖς διῆγον ἐλευθέρως βίον ἔγγαμον. Γρηγόριος Ζ' ὁ Ἱλδεβράνδος, πάπας Ρώμης συνεκάλεσε τῷ 1074 ἐν Ρώμῃ μεγάλην τοπικὴν σύνοδον, ἥτις αὐστηρῶς ἀπηγόρευσεν τὸν γάμον εἰς τοὺς κληρικούς.

Ἀλλ' ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη τῶν γάμων τῶν κληρικῶν ἐξήγειρε θύελλαν διαμαρτυριῶν καθ' ὅλην τὴν δύσιν, ἰδίως δὲ ἐν Γερμανίᾳ. Οἱ ἱερεῖς ἀπήντησαν εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Μογουντίας, ὅστις ἐζήτει νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν νόμον, ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐφαρμοσθοῦν, διότι εἶναι παράλογοι καὶ ἀντιβαίνουν εἰς τὴν Γραφήν, ἐδήλωσαν δὲ ὅτι ἐπροτίμων νὰ παραιτηθοῦν τῆς ἱερωσύνης μᾶλλον παρὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν τέκνων των. Ὁ ἐπίσκοπος τοὺς ἔδωκε προθεσμίαν ἡμίσεος ἔτους νὰ σκεφθοῦν, κατόπιν δὲ συνεκάλεσε σύνοδον κληρικῶν εἰς Ἐρφούρτην καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἀπαγορεύσεως. Ἀλλ' ἦτο τοιαύτη ἡ ἐξέγερσις τῶν κληρικῶν, ὥστε ὁ ἐπίσκοπος μόλις διέφυγε τὸν θάνατον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς φρουρᾶς. Ἡ ἀντίστασις τοῦ κλήρου ἐπὶ τέλους ἐκάμφθη εἴς τε τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου μάλιστα εἶχον καύσει τὸν ἀπεσταλμένον τοῦ Γρηγορίου. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ πάπα ὑπερενίκησε πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἀγαμία διὰ πάσας τὰς τάξεις τοῦ κλήρου ἐπεβλήθη ἔκτοτε καθ' ὅλον τὸν καθολικὸν κόσμον. Ὁ Γρηγόριος ἐκήρυξεν ἄκυρα τὰ ὑπὸ τῶν ἐγγάμων ἱερέων τελούμενα μυστήρια, οἱ δὲ ἐξομολογούμενοι εἰς τοιούτους ἱερεῖς ἀφωρίζοντο. Αἱ γυναῖκες τῶν ἐγγάμων ἱερέων ἐκηρύχθησαν κοιναὶ γυναῖκες, τὰ δὲ νόμιμα τέκνα των νόθα. Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς βίας ἐφηρμόσθησαν παντοῦ αἱ διαταγαὶ τοῦ Γρηγορίου. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι ὁ αὐστηρὸς αὐτὸς πάπας ἔσυρε πάντοτε μαζί του τὴν ἀγαπητήν του Ματθίλδην, ἥτις δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὸ πλευρόν του. Τὴν ἐπωνόμαζε «κόρην τοῦ Ἁγίου Πέτρου», ὅπως καταστήσῃ ἱερὰν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κοινοῦ τὴν γυναῖκα τῶν ἐρώτων του.

Ἡ οὕτω θεσπισθεῖσα ὑποχρεωτικὴ ἀγαμία τοῦ κλήρου, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπιφέρῃ τοὺς καρπούς της: ἡ παλλακεία ἤρχισε νὰ ἐξαπλοῦται μεταξὺ τῶν κληρικῶν, καὶ ἡ παπικὴ ἐκκλησία εἰς μάτην ἐξήντλησε ὅλους τοὺς κεραυνούς της. Ἡ ἀντίδρασις τὴν ὁποίαν ἀντέταξε ὁ κατώτερος κλῆρος εἰς ὅλας αὐτὰς τὰ μεταρρυθμίσεις ὑπῆρξε τόσον σφοδρά, ὥστε οἱ ἐπιχειρήσαντες αὐτὰς διέτρεξαν σοβαροὺς κινδύνους. Οὕτως ἔβαινον τὰ πράγματα μέχρι τῆς ἐν Τριδέντῳ συνόδου (1545 1563).

Κατὰ ταύτην κατέστη νόμος τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας ἀπαράβατος ἡ διάταξις τῆς τοπικῆς συνόδου τοῦ 1074 (Trid. Syn. sess XXII Can. 9). Ἀλλὰ τὸ ἔθος ἦν τοσοῦτον ἐρριζωμένον, ὥστε ἐν πολλαῖς χώραις οἱ ἱερεῖς πρὸ τῆς χειροτονίας αὐτῶν συνῆπτον γάμον. Μόλις δὲ οἱ τῶν κατόπιν χρόνων πάπαι μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους προσπαθείας καὶ ἀγῶνας κατώρθωσαν τέλος νὰ ἐπιβάλωσι γενικῶς τὴν ἀγαμίαν.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1789 κατήργησε τὴν ἀγαμίαν τῶν ἱερέων, ὀλίγοι ὅμως ἐπωφελήθησαν τῆς νέας ταύτης ἐλευθερίας, λόγῳ τῆς κεκτημένης πλέον συνηθείας.

ἀγαμίου γραφή. Βλέπε ἀγαμία.

Ἀγάμμεια ἢ Ἀγάμμη. Ἀκρωτήριον παρὰ τὸν λιμένα τῆς Τροίας, ὅπου ὁ βασιλεὺς Λαομέ-

Digitized by Google

δων, κατὰ συμβουλὴν τοῦ μαντείου, εἶχεν ἐκθέσει τὴν θυγατέρα του Ἡσιόνην, διὰ νὰ τὴν καταφάγῃ τρομερὸν θαλάσσιον τέρας, τὸ ὁποῖον ἐλυμαίνετο τὴν Τροίαν.

Ἄγαμνα. Ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας. (Πτολεμαῖος).

ἀγαμογένεσις. Εἶναι ἡ παραγωγὴ νέου ἀτόμου ἐκ τῆς ἐξελίξεως ἑνὸς μόνου εἴδους γεννητικοῦ κυττάρου, τοῦ ᾠαρίου, ἄνευ οἱασδήποτε ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτὸ καὶ ἑτέρου εἴδους γεννητικοῦ κυττάρου, τῶν σπερματοκυττάρων ἑτέρου φύλου, τοῦ ἄρρενος. Ἐν τοῖς ὀργανισμοῖς, οἵτινες πολλαπλασιάζονται διὰ γάμου, οἵτινες ἐμφανίζουσι δηλαδὴ δύο διάφορα γένη, ἄρρεν καὶ θῆλυ, τὰ γεννητικὰ κύτταρα ἑκατέρου γένους εἰσὶ *διάφορα*, πρὸς παραγωγὴν δὲ νέου ἀτόμου εἶναι ἀνάγκη τῆς συμμίξεως αὐτῶν, τῆς *γονιμοποιήσεως* τοῦ ᾠαρίου διὰ τοῦ σπερματοκυττάρου τοῦ ἄρρενος. Εἴς τινας ὅμως κατωτέρους ὀργανισμοὺς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξελίσσωνται ἐξ ἀγονιμοποιήτων ᾠαρίων τέλειοι ζῶντες ὀργανισμοί, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἴς τινα εἴδη καρκίνων καὶ ἐντόμων. Ἡ ἀτελεστάτη μορφὴ τῆς ἀγάμου γενέσεως εἶναι ὁ τρόπος, καθ' ὃν πολλαπλασιάζονται οἱ μονοκύτταροι ὀργανισμοί, αἱ ἀμοιβάδες π. χ., ἐξ ὧν δι' ἁπλῆς διαιρέσεως τῆς μάζης αὐτῶν προκύπτουσι δύο νέα ἄτομα, ὅτε ἡ μήτηρ δηλαδὴ μεταβάλλεται οὕτως εἰπεῖν εἰς δύο τέκνα, ἔχοντα τὴν μορφὴν καὶ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀρχικοῦ μητρικοῦ κυττάρου. Πολλὰ ἐγχυματογενῆ ζωΰφια καὶ σκώληκες πολλαπλασιάζονται ἐπίσης *ἀγάμως*, ἤτοι διὰ διαιρέσεως τοῦ σώματος αὐτῶν, ὅτε τὰ ἕνεκα τῆς διαιρέσεως ἐκλείψαντα στοιχεῖα εἰς τὰ τμησιγενῆ μέρη ἀναπλάσσονται ἐκ νέου. Ἄλλη μορφὴ *ἀγάμου* γενέσεως εἶναι ἡ *βλαστογονία*, ἥτις δύναται νὰ συνυπάρχῃ μετὰ τῆς ἐγγάμου γενέσεως. Εἰς τὰ *κοιλέντερα π. χ.*, σχηματίζεται ἔν τισι θέσει τοῦ σώματος αὐτῶν εἷς *βλαστός*, ὅστις ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συσφιγγόμενος ἀπολύεται ἐν τέλει ἀπὸ τοῦ σώματος καὶ ἀναπλάσσεται εἰς νέον ὀργανισμόν.

Εἴς τινα εἴδη φυτῶν καὶ ἀσπονδύλων ζώων, ἅτινα συνήθως πολλαπλασιάζονται κατ' ἔγγαμον τρόπον διὰ τῆς εἰσαγωγῆς δηλαδὴ τοῦ σπερματοζωαρίου εἰς τὸ ᾠικὸν κύτταρον, δύναται τὸ ᾠάριον, ὑπό τινας ὡρισμένας συνθήκας, νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τέλειον κανονικὸν καὶ φυσιολογικὸν ὀργανισμὸν *ἀγάμως*, ἤτοι ἄνευ γονιμοποιήσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀνδρικοῦ σπέρματος. Ὁ κατὰ τοιοῦτον τρόπον πολλαπλασιασμὸς ὀνομάζεται *Παρθενογένεσις*. Αἱ μέλισσαι π. χ. πολλαπλασιάζονται καὶ κατὰ τοὺς δύο τρόπους, καὶ διὰ τῆς γονιμοποιήσεως τοῦ ᾠαρίου καὶ παρθενογενετικῶς, ἤτοι ἄνευ τῆς ἐπ' αὐτὸ οἱασδήποτε ἐπιδράσεως τοῦ ἀνδρικοῦ σπέρματος, δυνάμεναι κατὰ βούλησιν νὰ φέρωσιν ἢ οὔ εἰς ἐπαφὴν τὸ ᾠάριον αὐτῶν, κατὰ τὴν ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τοῦ ἐκφορητικοῦ πόρου τῆς ᾠοθήκης αὐτῶν, μετὰ ἀνδρικοῦ σπέρματος, ὅπερ ἐμπεριέχεται ἐν τῇ *σπερματοδόχῳ κύστει* αὐτῶν, συστέλλουσαι ἐν τῇ μιᾷ περιπτώσει αὐτὴν ἢ ἀφιεῖσαι αὐτὴν ἀδρανῆ ἐν τῇ δευτέρᾳ. Πολλὰ εἴδη ψυχῶν πολλαπλασιάζονται ἐπίσης ἀγάμως, κατὰ παρθενογένεσιν.

Αἱ συνθῆκαι, ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ παρθενογένεσις, εἰσὶ πολυειδεῖς.

Ἐν ταῖς πλείσταις περιστάσεσιν ὡς αἰτίαι της ἐμφανίζονται αἱ σχέσεις τῆς τροφῆς αὐτῶν κατὰ ποσὸν καὶ ἰδίως κατὰ ποιὸν καὶ ἡ χημικὴ σύνθεσις τοῦ περιέχοντος, ἐν ᾧ ζῶσι. Πολλοὶ φυσιοδῖφαι ἐπέτυχον δι' ὡρισμένων χημικῶν ἐπιδράσεων τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξέλιξιν ἀγονιμοποιήτων ᾠαρίων μέχρις ὡρισμένων σταδίων. Οὕτως ἐπέτυχε τὴν παρθενογενετικὴν ἐξέλιξιν ᾠαρίων ψυχῶν ὁ Tichomiroff διὰ τῆς ἐμβαπτίσεως αὐτῶν ἐν πυκνῷ θειϊκῷ ὀξεῖ, ὁ Dewitz τὴν ἐξέλιξιν ᾠαρίων βατράχων διὰ τῆς ἐπιδράσεως διττοχλωριούχου ὑδραργύρου, ὁ Klebs τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα διὰ τῆς ἐπιδράσεως διαλύσεως γλωαιούχου νατρίου καὶ σακχάρου, ὁ Hertwig διὰ τῆς ἐπιδράσεως διαλύσεως στρυχνίνης ἐπὶ ᾠαρίων ἐχίνων τῆς θαλάσσης καὶ ὁ Loeb διὰ διαλύσεως ὑποχλωριούχου μαγνησίου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ τεχνητὴ παρθενογένεσις.

Ὁ Winkler ἐπέτυχε νὰ ἐξερεθίσῃ εἰς παρθενογενετικὴν ἐξέλιξιν ᾠάρια θαλασσίων ἐχίνων διὰ τῆς ἐπ' αὐτὰ ἐπιδράσεως ἐκχυλίσματος σπερματοζωαρίων ἐν θαλασσίῳ ὕδατι, ὅπερ οὐδὲν ἴχνος ζώντων σπερματοζωαρίων ἐμπεριεῖχε. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Raphael Dubois καὶ ὁ Pieri ὑποθέτουσιν ὅτι ἡ παρθενογένεσις τελεῖται διά τινος *ἐνζύμου* ὅπερ ἐμπεριέχετοι ἐν τοῖς σπερματοζωαρίοις.

Δ. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ

ἄγαμος· ὁ ἀνύμφευτος, ὁ μὴ ἔχων ταίρι, ὁ ἐλεύθερος γάμου· *ἄγαμος* βίος καὶ γάμος *ἄγαμος* (=ὀλέθριος) κατὰ τὸ «βίος ἄβιος». Ἐπιρρ. νεώτερον: *ἀγάμως* (βλέπε καὶ ἀγαμία).

Ἄγαμος ἢ Ἀγομός. Πόλις ἐγγὺς τῆς ἐν τ Πόντῳ Ἡρακλείας. Ὁ κάτοικος: Ἀγάμιος. (Στ. Βυζ.).

Ἀγᾶ Μωχαμὲτ (1740—1797). Σάχης τῆς Περσίας, ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Κατζάρ, κηρυχθείσης ἐκπτώτου τῷ 1925. Ἦτο υἱὸς τοῦ Κατζάρου ἀρχηγοῦ Μωχαμὲτ Χασὰν καὶ κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ἠκρωτηριάσθη παρὰ τοῦ Ἀδὶς Σὰχ δι' ὃ ἀργότερον κατέστη γνωστὸς ὡς «ὁ Εὐνοῦχος». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, ᾐχμαλωτίσθη παρὰ τοῦ Ζένδου ἀρχηγοῦ Καρὶμ Χὰν καὶ παρέμεινεν εἰς Χιράζ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρὶμ Χὰν τῷ 1779, ἐδραπέτευσεν ἐκ Χιρὰζ καὶ ἤρχισεν ἀγωνιζόμενος διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ περσικοῦ στέμματος. Τῷ 1797 κατέλαβε τὸ Κερμάν, ἔσφαξε τοὺς κατοίκους, ἐφόνευσε τὸν βασιλεύοντα ἡγεμόνα Λούτη-Ἀλὶ Χὰν καὶ ἐξώντωσε σχεδὸν ὅλην τὴν οἰκογένειάν του. Ἐστέφθη Σάχης τῷ 1796 εἰς Τεχεράνην, τὴν ὁποίαν κατέστησε πρωτεύουσάν του καὶ ἐδολοφονήθη τῷ 1797 ἀπὸ δύο δούλους.

ἄγαν· ἐπιρρ. ἐπιτ. παραπολύ, λίαν, πάνυ, μάλιστα, σφόδρα, ὑπερβολικά, ὑπερμέτρως: «μηδὲν *ἄγαν*».

Ἀγάνα, ἢ Ἅγιος Ἰγνάτιος τῆς Ἀγάνα (Agana). Πρωτεύουσα τῆς ἀμερικανικῆς νήσου Γκουάμ, (Μαριάνναι νῆσοι). Εἰς τὸν Β. Εἰρηνικὸν Ὠκεανόν. Ἀπέχει 6 μίλια Β. Α. τῆς Ἄπρα, 7.000 κάτοικοι. Ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα. Ἦτο ἄλλοτε σταθμὸς τῶν ἱσπανικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα ἔπλεον ἀπὸ Μανίλλης εἰς Ἀκαποῦλκο.

ἀγανάκτησις· ὀργὴ ἐξ ἀδικήματος ἢ ὕβρεως· εἰς τὴν δημώδη *ἀγανάχτηση* ἀγωνία· βλέπε *ἀγανακτῶ*.

ἀγανακτῶ, *(έω)*· ὀργίζομαι, λυποῦμαι, χολιάζω, δυσχεραίνω, θυμώνω, θυμοῦμαι, κοτέω, σκύζομαι, χαλεπαίνω, ἐρινύω, ἀζωλῶ, χολῶ, δυσαρεστοῦμαι, ἀνιῶμαι. Εἰς τὴν δημώδη ἑλληνικὴν κατήντησε νὰ σημαίνει κάμνω τι μετὰ δυσκολίας, ἐπιτυγχάνω τινὸς μετὰ κόπου καὶ βραδέως, μοχθῶ, κοπιάζω, ταλαιπωρῶ, ταλαιπωροῦμαι, διαπονῶ, κακουχοῦμαι, καταπονοῦμαι: *ἀγανάχτησα* νὰ τὸ καταφέρω.—νὰ βρῶ νερό· *ἀγανάχτησες* νὰ τόνε σώσεις. Τὸ νόημα τοῦτο προέρχεται ἀπὸ παρετυμολογικὸν παρανόημα πρὸς τὸ ὁμοιόφθογγον *ἀγωνιῶ, ἀγωνιάζω, γανιάζω*· διότι ἡ παρετυμολογία ἀλλάζει ὄχι μόνον τὴν μορφὴν τῶν λέξεων, ἀλλὰ καὶ τὰς σημασίας αὐτῶν. Οὕτως ἐκ μὲν τῆς ἀρχαίας ἂς εἶναι τὰ ἑξῆς παραδείγματα: τὸ *σύαγρος* ἐκ τοῦ: *σῦς ἀγρεύειν* σημαίνει σκύλον χοίρους κυνηγοῦντα (Σοφοκλέους ἀποσπάσματα 166), ἐν τούτοις παρετυμολογήθη πρὸς τὸ *σῦς ἄγριος* (Lobeck Φρύνιχος 331) οὕτω δὲ εἶπαν καί: ὄναγρος (ὁ ζέβρος), αἴγαγρος (τὸ ἀγριοκάτσικον) κτλ.—Τὰ: *λαοσόος, ψυχοσόος* ἐκ τοῦ *σεύω*=καταδιώκω, καταστρέφω, κατήντησε παρετυμολογικῶς νὰ σημάνῃ καθ' ὁλοκληρίαν τὸ ἐναντίον ὡς δῆθεν ἀπὸ τοῦ *σώζω, σῶος* (οὕτως ὁ Ἀπίων).—Τὸ *ἀνακωχή*=«ἡ ἐπὶ τῶν νεῶν ἀναχώρησις» ἐσυγχίσθη μὲ τὸ *ἀνοκωχὴ*=«ἀνοχὴ μικρὰ πολέμου» (Ἀμμώνιος), τὸ *γρῖπος*=τράτα, ἀνεκατεύθη μὲ τὸ γρῖφος=αἴνιγμα κτλ. Ἐκ δὲ τῆς καθαρευούσης ἔστωσαν τὰ ἑξῆς παραδείγματα: *δωροδοκῶ* σημαίνει *δῶρα δέκομαι* (=δέχομαι), ἀλλ' ἡμεῖς τὸ μεταχειριζόμεθα ἀντὶ τοῦ *δῶρα δίδω* παρετυμολογοῦντες πρὸς τὸ *ἔδωκα, θὰ δώκω* —*φρενήρης* (=ὁ τὰς *φρένας* ἔχων *ἀραρυίας*), ἀλλὰ παρενοήθη καὶ ἐξελήφθη ἐπὶ τῆς σημαοιας τοῦ *φρενοβλαβής*, διότι ὑπάρχει τὸ δημῶδες ὁ *φρενίτης* (=ὁ φρενοβλαβής, ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ), πρὸς τὸ ὁποῖον ἐσχετίσθη·—*ἀφιππεύω* σημαίνει *ἀναχωρῶ ἔφιππος*, ἐν τούτοις σήμερον λέγεται ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *κατεβαίνω* ἀπὸ τὸν ἵππον, ὡσεὶ ἐλέγομεν *ἀφιππεύω*=ἀφίνω τὸν ἵππον. Οἱ ἐκκλησιαστικοί μας ὑμνῳδοὶ παραλαμβάνοντες παρὰ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων συγγραφέων ἔγραψαν: «δαιμόνων *ἐπήρεια*»=ἡ ἐκ Θεῶν ἐπιβλαβὴς ἐνέργεια (Λουκιανός), λέξιν γινομένην ἀπὸ τὴν *ἐπὶ* καὶ *ἀρειή*=ὕβρις (ὅπως δηλ. ἐκ τοῦ *φορβὴ* ἔγινε τὸ: *φορβειά*, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ *ἀρὰ* τὸ *ἀρειή*) καὶ σημαίνουσαν παρὰ τοῖς κλασικοῖς τὴν ὕβριν, τὴν λοιδορίαν. Αὐτὸ ἀκούοντες ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν οἱ λόγιοι τὸ ἐσύγχισαν πρὸς τὸ τοῦ Θεοφράστου μεταγενέστερον: *ἐπίρροια*=*ἐπιρροὴ* (= ἡ ἐκροὴ ποιᾶς τινος δυνάμεως ἀπὸ τοὺς πλανήτας καὶ αὐτοὶ ἦσαν οὕτως εἰπεῖν δαίμονες τότε), ἡ ὁποία ἐπιδρᾷ ἐπάνω εἰς τὸς τύχας τῶν ἀνθρώπων. Τοιουτοτρόπως τά: *ἐπήρεια, ἐπηρεάζω* κατήντησε νὰ σημαίνουν σήμερον. *ἐπίδρασις, ἐπιδρῶ*. Τό: *εἴδη*=πράγματα, σκεύη, ἔπιπλα, ἐν Μακεδονίᾳ ἐλέχθη *εἰδίσματα* κατὰ τὸ *χαρίσματα*, διότι στέλλονται πολύτιμα *εἴδη*, ὡς *χαρίσματα* κατὰ τὸν γάμον πρὸς τοὺς νεονύμφους. Ἐν τούτοις οἱ λογιώτατοι τῶν Ἑλλήνων ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ παρανοοῦντες ἀντίκρυσαν τὸ ἀρχαῖον *ἡδίσματα*. Τὸ «ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι» τὸ λέγουν «ἐπὶ ὑψηλῷ ὀνόματι» οἱ ἁπλοϊκώτεροι. Τὸ Σοφόκλειον (Αἴας): «*ὡς εὖ παρέστης*» (= εἰς πόσον κατάλληλον στιγμὴν παρουσιάσθης!), ὅπερ λέγει ὁ Αἴας πρὸς τὴν Ἀθηνᾶν, τὸ παρενόησαν οἱ λόγιοί μας καὶ τὸ μεταχειρίζονται ἀντὶ τοῦ *καλῶς ἦλθες! καλῶς ὥρισες!* — *Κοινοτυπίαι* λέγουν καὶ γράφουν πολλάκις καὶ μεγαλόσχημοι μάλιστα δημοσιογράφοι, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *κοινοτοπίαι* (=lieux communs) — «Ἀνηγέρθη *ἐκ βαράθρων*» (ἀντί: *ἐκ βάθρων*) εἶναι γραμμένον ἐπὶ τοῦ ὑπερθύρου τῆς μονῆς Ρυγκόβου ἐν Ζαγορίῳ (Δ. Σάρρος) διότι σκάπτων τις τὰ θεμέλια ἀνοίγει κάποιον *βάραθρον*, οὕτως εἰπεῖν.—*ἱπποδήλατον* ἀντὶ *ποδήλατον* διότι τὸ *ἱππεύομεν*, καὶ *ὑστεροῦμαι* ἀντὶ *στεροῦμαι* διότι ὅταν τις *στερεῖται, ὑστερεῖ*—δηλαδὴ μένει πίσω εἰς ὅλα. Ἀπὸ δὲ τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν ἔχομεν ἐπίσης πλεῖστα παραδείγματα παρετυμολογικῆς παρανοήσεως: Οὕτως ἔχομεν ἐν Χίῳ *βοῦς ἀλατόμητος* μὲ τὸ νόημα τοῦ *βοῦς ἀλάκερος*. Τὸ ἀρχαῖον *ραθυμῶ*=ὀκνῶ, τεμπελεύω, βαριοῦμαι, σήμερον λέγεται: *ἀραθυμῶ* μὲ τὸ νόημα τοῦ *θυμώνω*, ὀργίζομαι (οὕτως ἐν Κυζίκῳ) καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ πολὺ *ἐπιθυμῶ*·—οὕτω καὶ τό: *δυναστεύω*, ἀλλοῦ μὲν=τυραννῶ (οὕτως ἐν Κυζίκῳ) ἐκ τοῦ *δυνάστης*, ἀλλοῦ δέ: βάζω τὰ *δυνατά* μου (ἐν Θεσσαλίᾳ). *Διαμαντεύομαι*=συμβουλεύομαι τὸν μάντιν, ἐν Χίῳ παρητυμολογήθη πρὸς τὸ *διαμάντι* καὶ σημαίνει κάμνω τὸν μεγάλον, ὑπερηφανεύομαι, κομπάζω: μὴν *πολὺ διαμαντεύεσαι*=μὴ μεγαλοπιάνεσαι·—*Γαλανὸς* εἰς τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν σημαίνει κυανοῦς, γλαυκός, οὐρανής, μπλάβος, γαλάζιος τέλος πάντων, ὅστις ἔχει δηλ. τὸ χρῶμα τῆς γαληνιαίας θαλάσσης, ποὺ ἀντικατοπτρίζει τὸν οὐρανόν· εἶναι δὲ Δωρικὸν λείψανον: *γαλάνα*>*γαλανός*, δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἔχει γινει ἀπὸ τὸ κοινὸν *γαληνὸς* κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ φθόγγου *ι* πρὸς τὸν προηγούμενον *α*. Ἐν τούτοις εἰς τὴν Κρήτην τὸ παρετυμολόγησαν σχετίσαντες αὐτὸ πρὸς τὸ *γάλα*. Οὕτως ἐκεῖ κάθε *λευκὸς* γαΐδαρος λέγεται *γαλανός*· ἐπίσης τὰ *γαλανὰ* μαντήλια σημαίνει τὰ *ἄσπρα* μαντήλια. Ἀκόμη ἐν Κρήτῃ *ὁρμαθιάζω* σημαίνει, λέγει, *ὡριμάζω* καὶ *ὁρμαθὸς*=*ὥριμον* σῦκον. Τὸ παρανόημα ἔγινε ἀπὸ τὰ ἰδιόφθογγα ἐν ταῖς πρώταις συλλαβαῖς: *ὡρ'μάζω*, ὥρ'μος, συνεργοῦντος ὑποσυνειδήτως τοῦ *ὁρμαθιάσματος* τῶν *ὡρίμων* σύκων. — Τὸ *ξόμπλι* (exemplum) λέγεται ἐν Κεφαλληνίᾳ μὲ τὸ νόημα τοῦ: *μυρολόγι*, κατὰ τὸ *ξόδι* ἴσως, ἐπειδὴ μυρολογοῦντες *ξομπλιάζουν* οὕτως εἰπεῖν τὸν νεκρόν. Τὸ *περιορίζομαι* λέγεται μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ἐξέρχομαι ἀπὸ τὰ *ὅρια* τοῦ λογικοῦ, γίνομαι ἔξαλλος. Τὸ *ραίνω* παρενοήθη ὅτι τάχα εἶνε τὸ *ρέω*>*ρέβω*: Τί κάνεις;—Κάνω καὶ *ραίνω*=*ρέβω* δηλ. καταστρέφομαι. *ἔρρανα* στὸ ποδάρι ἀντὶ *ἔρρεψα*.—Τὸ ἰταλικὸν masserizia (=ἐπιπλοσκευὴ) ἐν Κερκύρᾳ τὸ παρενόησαν καὶ τὸ ἐταύτισαν πρὸς τὸ γνωστὸν ἑλληνικὸν *μεσαριά*, οὕτω δὲ τὸ εἶπαν κατὰ τὸν ἑπτανήσιον τονισμὸν *μεσαρία* (Σαλβάνος). Ἐπίσης ἐλέχθη *μεσαριὰ* εἰς τὰς Κυκλάδας παρετυμολογικῶς παρανοημένον τὸ massaria ἢ messaria=ἀγροικία, ἔπαυλις, τσιφτλίκι. Τὸ εὐαγγελικὸν *βαττολογῶ* (=φλυαρῶ) ἐν Χίῳ ἐσυγχίσθη πρὸς τὸ δῆθεν *βαθολογῶ*=*βαθιὰ* λόγια λέγω καὶ τοιουτοτρόπως ἔλαβε την ἐναντίαν ὅλως σημασίαν, τοῦ: ὁμιλῶ μὲ *βάθος*=μὲ νόημα, ὁμιλῶ γνωστικά, φρόνιμα. Τὸ *ἀράσσω*>*ἀράζω* ἐν Σινασῷ συνεχύθη πρὸς τὸ *ἀράδα* καὶ οὕτω τὸ μεταχειρίζονται ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ἀραδιάζω*. Ἐπίσης αὐτοῦ τὸ *βοθῶ* (<βοηθῶ) τὸ λέγουν μὲ τὸ νόημα τοῦ *βοΐζω, βομβῶ*: *βοθὰ* τ' αὐτί μου, *βοθᾶ* τὸ κουνούπι κτλ.—Τὸ (ἰταλικὸν buffo): μποῦφος=γελοῖος, κωμῳδός, γελωτοποιός, ἐσυγχίσθη μὲ τό: βοῦβος (ἐκ τοῦ λατ. bubo), ὅπερ λέγεται καὶ σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ τοιουτοτρόπως εἴπαμεν: *μποῦφος*=ὁ βύας, ὁ σκώψ.—Τὸ *λιγοδούρητος*=ἀπὸ τὸ Βενετικὸν durar (=διαρκεῖν) μὲ τὴν Βενετικὴν προφορὰν τοῦ d =δ παρετυμολογήθη πρὸς τὸ *δωρῶ, δωρητός*, τὸν ὁποῖον δηλαδὴ *λίγο* μᾶς τὸν *ἐδώρησεν* ὁ Θεός.—Τὸ (μοχθηρὸν): *μουχτερό*, λησμονηθείσης τῆς ἀρχικῆς του σημασίας ἐδόθη ὡς προσηγορικὸν εἰς τὸν χοῖρον διότι φωνάζει: *μούχτ! μούχτ!* ἐλέχθη δὲ καὶ *μυχτερὸ* διότι ἡ φωνή του ἀκούεται καὶ *μίχτ! μίχτ!* Ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς λογίους ἕλληνας νὰ εὕρωσι λανθάνοντας, λέγει, νόμους φωνητικῆς τροπῆς τοῦ φθόγγρυ *ου* εἰς *ι*!

Διὰ τὴν συχνὴν ἐπανάληψιν τῆς φράσεως: «Νὰ πάρ' ὁ διάβολος» εἶπαν, ἐν Θεσσαλίᾳ τοὐλάχιστον, (Τζάρτζανος): αὐτὸς *παραδίνει* (εἰς τὸν διάβολον ἐννοεῖται, λέγων: *νὰ πάρ' ὁ δ.*), τὴν δὲ κατάραν αὐτὴν τὴν ὠνόμασαν: *παραδοτό*. —Τὸ ἐπίρρημα *ἅπαξ*, οἱ ἐκ Τουρκίας Ἕλληνες τὸ λέγουν μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ἔξαφνα: *ἅπαξ* τόνε βλέπω μπροστά μου· διόοι τὸ ἐσύγχισαν πρὸς τὸ ὁμοιόφθογγον τουρκικὸν apanxizdan (=ἔξαφνα), τὸ ἤκουσα δὲ καὶ *ἅπαξις* καὶ *ἅπαξες*, αἱ ἐπιρρηματικαὶ καταλήξεις *-ις* καὶ *-ες*, ἐννοεῖται ἑλληνικώταται· σύγκρινε *τίποτις, τίποτες*.—Ὁμοίως τὸ sapsal (=ἀκατάστατος) τὸ ἐσύγχισαν μὲ τὸ *σάπιος* καὶ εἶπαν *σάψαλο* κατὰ τὸ *κάψαλο*. —Τὸ ἐναντίον ἔπαθαν μὲ τὸ safi (=καθαρός, ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ: sefaat=καθαριότης). Τὸ λέγουν μὲν ἐπιρρηματικῶς *σαφὶ* δηλ. χωρὶς τὴν τάραν (=τὸ βάρος τοῦ δοχείου), ἀλλὰ τὸ συγχέουν πρὸς τὸ Ἑλλ. *σαφὴς* μὲ τὸ ὁποῖον καμμίαν ἀπολύτως συνάφειαν δὲν ἔχει, ἄλλωστε, καθόσον τοὐλάχισταν γνωρίζομεν, δὲν ἐσώθη εἰς τὴν

λαϊκὴν γλῶσσαν τὸ *σαφής*.—Οὕτω καὶ *κουρντίζω* (ἐκ τοῦ courdum-couriorum=στήνω, ἀνεγειρω, σχεδιάζω, στερεώνω) το παρετυμολογήσαμεν πρὸς τὸ *κόρδα* (=χορδή) καὶ λέγοντες *κουρντίζω* νομίζομεν ὅτι λεγομεν τάχα: *χορδίζω*, τὸ βιολὶ τὸ ὡρολόγι κτλ.—Ὅμως δυνατὸν νὰ γίνει καὶ τὸ ἐναντίον· λόγου χάχιν ἐν Πόντῳ λέγουν: *ἀνώχαλος*=ἀδιαθετος, μὲ τὴν συνείδησιν ὅτι λέγουν: *ἀνέχαλος*=χωρὶς *χάλι* οὕτως εἰπεῖν, νομίζουν δηλ. ὅτι ἐν τῇ λέξει περιέχεται τὸ τουρκικὸν *χάλι*, ἐνῷ εἶνε τὸ Ἑλληνικώ·ατον: *νωχελής*, *νωχαλης*>*νώχαλος* (βλέπε *ἀβαθης*>*ἄβαθος* σελ. 9, γ') καὶ μὲ τὸ νόθον στερητικὸν *ἀ*: ἀνώχαλος ὅπως εἰς τὰ *ἀξεπλεγος*, *ἀλιπανάβατος*, *ἀλιποτάκτης* κ. τ. λ. Ἄλλα πολλὰ παραδειγματα θαναφέρωμεν εἰς τὸ ἄρθρον *παρετυμολογια*.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀγκνιάζω· ἀγωνιῶ· ἀπὸ τὸν ἀόριστον: *ἀγάνιασα* γινεται ὀπισθοδρομικῶς ὁ ἐνεστὼς *ἀγανιάζω* κατὰ τὸ σχῆμα: ἀλάλιασα—ἀλαλιάζω, ἐδόξασα—δοξάζω, ἐγιόρτασα, γιορτάζω κτλ. Ἔπειτα γίνεται σημασιολογικὴ διασταύρωσις πρὸς τὸ *γανώνω*—*γανάδα* καὶ σημαίνει ξηραίνεται τὸ στόμα μου: *(ἀ)γάνιασε* ἡ γλῶσσα μου· διὰ τὴν κατ' ἀφομοίωσιν τροπὴν τοῦ *ω* εἰς *α* βλέπε ἄρθρον Α σελ. 1, στηλ. γ'.

Ἀγανίκη ἢ Ἀγλανίκη ἢ Ἀγλαονίκη. Ἀστρονόμος. Θυγατηρ τοῦ βασιλέως τῆς Θεσσαλίας Ἡγήτορος. Ἀποδιδεται εἰς αὐτὴν ἡ ἀνακάλυψις τῆς αἰτίας τῶν ἐκλείψεων, καὶ ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ χρόνου των. Διέδωσεν ὅτι ἠδύνατο νὰ καταβιβάσῃ τὴν σελήνην κατὰ θέλησιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπῆρχον τινὲς δυσπιστοῦντες εἰς τὰ ἀπίθανα. Τὸ ἀστρονομικὸν στάδιον τῆς Ἀγανίκης ἔληξεν ἐν μέσῳ ἐμπαιγμῶν καὶ εἰρωνειῶν.

Ἀγανίππη. Θυγάτηρ τοῦ ποταμοῦ Περμησσοῦ καὶ νύμφη τῆς παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος, ἐν Βοιωτίᾳ, πηγῆς Ἱπποκρήνης (Ἀγανιππίδος, κατὰ τὸν Ὀβίδιον) ἡ ὁποία ἀνέβρυσεν ὑπὸ τὴν ὁπλὴν τοῦ διελθόντος ἐκεῖθεν Πηγάσου καὶ ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὰς Μούσας. Τὸ ὕδωρ της εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ ἐμπνέῃ τὸν πίνοντα. Διὰ τοῦτο καὶ αἱ Μοῦσαι ἐπωνομάσθησαν Ἀγανιππίδες.—Τὸ αὐτὸ ὄνομα δίδουν κάποτε εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀκρισίου καὶ μητέρα τῆς Δανάης, τὴν ὑπὸ ἄλλων καλουμένην Εὐρυδίκην.

Ἀγάνιστον (aganiston). Γένος λεπιδοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν ἡμεροπετῶν.

ἀγανόματος· ὁ ἔχων ἀγανὰ (=χαῦνα, μαχμούρικα) τὰ μάτια, ὁ γλυκεῖς ἔχων τοὺς ὀφθαλμούς, *ἀγανοβλέφαρος* παρ' ἀρχαίοις.

Ἀγανόν, τὸ (Aganos). Ἔντομον λεπιδόπτερον τῆς οἰκογενείας τῶν νυκτοβίων. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Σενεγάλην, τὴν Κίναν καὶ τὴν Νέαν Γουϊνέαν.

ἄγανον· «ἡ συνήθεια *ἄγανα* λέγει τοὺς ἀθέμας τῶν ἀσταχύων» Εὐστάθιος Ἰλ. Β, 189. 1) ἡ τρίχα, τὸ γένειον τοῦ στάχυος. 2) κάθε λεπτὸν κάρφος· κατάραι ἐν Κυζίκῳ: *ἄγανα* στὰ μάτια σου, *ἄγανο* στὸ λαρύγγι σου. 3) «*Ἄγανα* ἤκουσεν ἔτι ὁ Βελώνιος ὀνομαζόμενα ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς τοῦ Σιναίου ὄρους γένος τι ὀστρειδίων ὑπερμεγάλων τὰ ἀπὸ τὸν Πλίνιον ὀνομαζόμενα *τρίδακνα*» (Ἄτακτα ε', 11)· τὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἀκουσμένου τούτου *ἄγανα* βλέπε εἰς τὸ ἀμέσως ἑπόμενον ἄρθρον. Ἐτυμολ. *ἄκανος* (=ἡ ἀκανθώδης κεφαλὴ φυτῶν τινων)>*ἄγκανον* (κατὰ τὸ ἀγκάθι)>*ἄγανον* (σύγκρινε: *γκρίζος*>*γρίζος*, *φραγγέλιον*>*φραγγέλι* κτλ.).

ἀγανός, -ή, -όν· ἀραιός, ἀρύς, μανός: *ἀγανὸ* πανί,—τουλπάνι.—ρούχο κτλ. Ἐν Κεφαλληνίᾳ μεγεθυντ. *ἀγανίκλα* (πολὺ ἀρύ). 2) τρυφερός, μαλακός, πλαδαρός, χαῦνος· ἐτυμολογικῶς ἔχει σχέσιν μὲ τά: *ἄγαν* καὶ *μέγα*<mνα. (*ἀγάνα* παρὰ Κυπρίοις ἐλέγετο ἡ σαγήνη=τὸ δίκτυον, ὡς ἀγανόν τι). Ἐδῶ λοιπὸν πρέπει νὰ ἀναχθῇ τὸ *ἄγανα* =στρείδια (βλέπε προηγούμενον ἄρθρον). Φαίνεται ὅτι ὁ Belon (ὁ Βελώνιος τοῦ Κοραῆ) κακῶς ἤκουσε τὴν λέξιν, ὡς συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς ξένους νὰ παρακούουν· οἱ μοναχοὶ τοῦ Σινᾶ θὰ τὰ ἔλεγαν *ἀνανὰ* με τὸν τόνον ἐπὶ τῆς ληγούσης· καθόσον *ἀγνὰ* (με ψιλὴν) δηλ. *ἀγανὰ* καὶ *ἀγνικὰ* (δηλ. ἀγανικὰ) λέγονται τὰ θαλασσινὰ ἐν γένει, ὡς χαῦνα τὴν σάρκα καὶ τρυφερὰ τὴν γεῦσιν καὶ δὴ καὶ τὰ ὀστρακόδερμα ὡς βεβαιώνει ὁ Κουκουλὲς (ἐν λεξικογρ. ἀρχ. Ε'[1], σελ. 19)· διὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ *α* παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ τὸ *ν*: *ἀνανὰ*>*ἀννὰ* βλέπε σελ. 2 στήλ. α'. βλέπε καὶ ἄρθρον *ἀγνός*. Πιθανὸν ὅμως οἱ μοναχοὶ νὰ τὰ ἔλεγαν καὶ *ἄγανα* παρετυμολογοῦντες πρὸς τοὺς ἀθέρας τῶν σταχύων ἀπὸ τὰ ἔξωθεν τῶν ὀστρέων ἀκάνθια (=ἄγανα).

Ἀνάλογον δὲ παράδειγμα παρετυμολογικοῦ προπαροξυτονισμοῦ ἔχομεν ἐν Αἰγίνῃ τῇ νήσῳ τὸ ἑξῆς: τὸν διὰ τὴν ἁγίαν κοινωνίαν προωρισμένον οἶνον, τὸ οὕτω λεγόμενον *νάμα* εἰς πολλοὺς τόπους τὸ λέγουν μὲ τὸ προθεματικὸν *α*: *ἀνάμα*. Τοῦτο λοιπὸν τὸ *ἀνάμα* παρανοήσαντες οἱ Αἰγινῆται τὸ παρετόνισαν εἰς: *ἄναμα* παρατυμολογοῦντες ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ *ἄναμμα* τοῦ *ἀνάφτω*· γίνεται δὲ εὐκόλως ἡ παρετυμολογία τοῦ *ἀνάμα* εἰς *ἄναμμα*, διότι μέσα εἰς ὁ ὑποσυνείδητον τοῦ γλωσσοπλάστου λαοῦ ὑπάρχει τὸ νόημα τῆς πρὸ τῆς θείας Μεταλήψεως εὐχῆς «πῦρ γὰρ ὑπάρχει (ἡ ἁγ. Κοινωνία) τοὺς ἀναξίους φλέγον», ὥστε δικαίως ὠνομάσθη καὶ ὁ οἶνός της *ἄναμμα*. Οὕτω καὶ οἱ μοναχοὶ τοῦ Σινᾶ κάλλιστα ἠμποροῦσαν νὰ παρετυμολογήσουν τὰ *ἀγανὰ* (=ἁπαλὰ ἀπὸ μέσα) στρείδια εἰς *ἄγανα* (=ἀκανθηρὰ ἀπὸ ἔξω) στρείδια. — Ὑπάρχει καὶ τύπος *(ἀ) παγανός*, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸ *ὑπαγανός*= τρυφερούτσικος, μαλακούτσικος. «Ἡ θάλασσά 'ναι *παγανὴ* κιἀγέρας τὴν ταράζει»· τὸ *παγανὴ* ἐδῶ ἀντιτίθεται πρὸς τὸ ξερή, στερεά. Ἐν Κυζίκῳ *παγανὸς* = ρηχός. Ἀπὸ τὸ *ἀγ(α)νὸς* γίνεται τὸ *ἀγνάδι* καὶ ἀπὸ συμφυρμὸν τοῦ *μαντήλι* + *ἀγνάδι* ἔχομεν τὸ *μαγνάδι* (= πολύτιμος γάζα, τουλπάνι ἀεροῦφαντον)· ὅτι δὲ ἀπὸ τοιοῦτον συμφυρμὸν γίνεται τὸ μαγνάδι παράβαλε τὸ δημοτικὸν τραγούδι. «Ὁ ἥλιος μπῆκε στὸ λουτρὸ καὶ λούστη καὶ χτενίστη, βάζει *μαντήλι* τὸ γιαλὸ τὸν οὐρανὸ *μαγνάδι*.»

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀγάνοσμα (Aganosma ἢ Ichnocarpus). Τάξις ἀποκυνωδῶν. Γένος περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη. Θάμνοι ἀναρριχητικοί, διακοσμητικοί, ἰθαγενεῖς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, τῶν Μαλαισίων νήσων καὶ τῆς Αὐστραλίας. Εἴδη: *Ἀγάνοσμος ἢ ὀξύφυλλος* (Aganosma acuminata) καὶ Ἀγάνοσμος ἡ κομψὴ (Aganosma elegans). Ἀπαντῶνται ὡς ἰθαγενῆ ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις καὶ καλλιεργοῦνται ὡς διακοσμητικὰ φυτά, πολλαπλασιαζόμενα διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων.

ἀγαντάρω· ἀντέχω, βαστῶ, κρατῶ, δράττομαι, ἐπιλαμβάνομαι. Σύνηθες εἰς τὴν προστακτικὴν ὡς ἐπίρρημα: *ἀγάντα!*=βάστα! Εἶναι ἀπὸ τὸ Βενετικὸν aguantar (Ἰταλ. aguantare). διὰ τοῦτο τὸ *ντ* κρατεῖ την ξενικήν του προφορὰν nt καὶ δὲν προφέρεται nd.

Ἀγαντζίκι. Χωρίον τῆς κοινότητος Μεθώνης τῆς ἐπαρχιας Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Κάτοικοι 172.

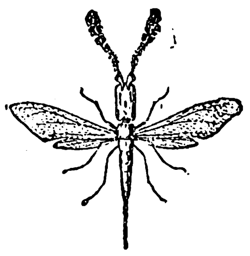

Τὸ ἀγαὸν (θαυμαστὸν διὰ τὸ ποικιλμα τῶν πτερῶν του ἐντομον.

ἀγάνωτος· ὁ μὴ γανωμένος, ἀκασσιτέρωτος, ἀκαλαϊλάντιστος μὴ ἀλειμμένος μὲ κασσίτερον, μὲ καλάϊ: τὰ μαγειρικά σας σκεύη εἶναι *ἀγάνωτα*· παροιμ. «*ἀγάνωτο κουδούνι* δὲν παίζει» =ἀπλήρωτος ἄνθρωπος δὲν ἐργάζεται.

ἀγαὸν ἢ ἀγαυὸς (agaon—ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγαυός, ὅπερ σημαίνει θαυμαστός). Γένος ὑμενοπτέρων ἐντόμων μὲ θαυμάσια ποικίλματα τῶν πτερῶν του. Κατοικοῦσι τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἀμερικῆς.

ΑΓΑΟΥ, ΦΥΛΗ ΤΗΣ ΑΒΗΣΣΥΝΙΑΣ

Ἡ καταπληκτικὴ ὁμοιότης της μὲ τοὺς προγόνους μας.—Νομάδες. —Χωρὶς ἴχνος πολιτισμοῦ καὶ ὅμως μέχρι θανάτου ὑπέρμαχοι τῆς ἐλευθερίας.

Ἀγάου (Agaou). Οὕτω καλοῦνται οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἀβησσυνίας, οἱ ἐγκατεστημένοι ἐκεῖ πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν διαφόρων ἐξ Ἀραβίας προερχομένων φυλῶν. Ἡ λέξις προέρχεται ἐκ τοῦ ὀνόματος μιᾶς φυλῆς κατοικούσης νοτιοδυτικῶς τῆς λίμνης Δεμβέας (Dembea), ἡ ὁποία ὀνομάζεται φυλὴ τῶν Ἄγα ἢ τῶν Ἀουούα (πληθυντικὸς Ἀγάγα ἢ Ἀγαουούα, τῆς μεταβολῆς τοῦ γ (g) εἰς *ου* οὔσης χαρακτηριστικῆς ἐν τῇ ἀγαουϊκῇ γλώσσῃ). Οἱ Ἀγάου ἔχουσιν ὅλους τοὺς χαρακτῆρας τῶν πρωτογενῶν λαῶν. Εἶναι νομάδες καὶ προτιμοῦν ὡς τόπους διαμονῆς τὰ ὄρη καὶ πᾶσαν δυσπρόσιτον περιοχήν. Ἠδύναντο οὕτω νὰ διατηροῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν των ἀποκρούοντες τοὺς ξένους κατακτητάς. Ἐξ Ἀβησσυνίας ἀπεδιώχθησαν οἱ Ἀγάου ὑπὸ τῶν μετέπειτα ἐλθόντων Γουεζικῶν φυλῶν καὶ ἐζήτησαν καταφύγιον ἐπὶ τῶν ὀρέων, τῶν πέραν τῶν ὁρίων τῆς χώρας ταύτης, πρὸς νότον καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς καρδίας τῆς χώρας τῶν Γάλλα. Ἡ ἐπαρχία Λάστα διετήρησε τὸν ἁγνότερον ἀγαουϊκὸν χαρακτῆρα. Εἰς τὴν ὀροσειρὰν τοῦ Σεμὲν συναντῶνται οἱ Φελάχχα, μιὰ ἀγουϊκὴ φυλὴ ἀκολουθοῦσα θρησκείαν πλησιάζουσαν πολὺ πρὸς τὸν ἰουδαϊσμόν. Ἀξιόλογος εἶναι ἐπίσης ἡ φυλὴ τῶν Βόγος - Ἀγάου, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὁποίων κατοικεῖ ἔξω τῶν συνόρων τῆς Ἀβησσυνίας καὶ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν αἰγυπτιακὴν ἐπικυριαρχίαν. Εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀβησσυνίας οἱ Ἀγάου κατοικοῦν τὴν ἐπίσης ὀρεινὴν χώραν Οὐὰγ καὶ τὴν ἐπαρχίαν Ἀγάου - Μιδερ (= χώρα τῶν Ἀγάου).

Ἀπὸ ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ ὁ γενικὸς τύπος τῆς ἀγαουϊκῆς φυλῆς, διότι αὕτη μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων, ἔχει ἀναμιχθῇ μὲ τὰ νιγριτικά, νουβικὰ καὶ σημιτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα τὴν περιβάλλουν πανταχόθεν. Οὐχ ἧττον εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι οἱ ἁγνοτέρου τύπου Ἀγάου κατοικοῦν ἐν τῇ ἀβησσινιακῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Λάστας. Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς ταύτης ὑπενθυμίζουν κατὰ τρόπον ἐκπληκτικώτατον τὸν τύπον τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀγαλμάτων. Ἔχουν τὸ αὐτὸ μικρὸν κρανίον, τὸ αὐτὸ μέτωπον, τὰ ἄκρα των εἶναι μικρὰ καὶ τὸ σῶμα των κομψόν· ἐπὶ πλέον τὸ χρῶμα των εἶναι ἀνοικτότερον ἀπὸ τὸ χρῶμα τῶν ἄλλων ἀβησσινιακῶν φυλῶν. Ἀπὸ ἀπόψεως χαρακτῆρος ἡ ὁμοιότης των μὲ τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν τύπον δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐκπληκτική. Οἱ κάτοικοι τῆς Λάστας εἶναι εὐφυεῖς, ἔχουν μεγάλην φαντασίαν, ἡ δὲ τόλμη καὶ τὸ θάρρος των ὑπερβαίνουν συχνὰ πᾶν ὅριον σωφροσύνης. Πολλάκις παρασύρονται ἀπὸ τὰ πρῶτα των συναισθήματα καὶ ἐκθέτουν πάντα τὰ ὑπάρχοντά των, ἀκόμη δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν των εἰς κίνδυνον διὰ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν ἑνὸς ἀγνώστου, τὸν ὁποῖον βλέπουν κινδυνεύοντα. Μὲ τὴν ἰδίαν ψυχικὴν ὁρμὴν ρίπτονται καὶ πρὸς τὰ ἀντίθετα ἄκρα καὶ δύνανται, ἐν στιγμῇ ψυχικοῦ βρασμοῦ, νὰ φονεύσουν πάντα ὅστις τοὺς ἀπηύθυνεν ἔστω καὶ τὴν παραμικρὰν προσβολήν. Ὁ χαρακτὴρ οὗτος ἀνευρίσκεται καὶ παρ' ἁπάσαις ταῖς ἄλλαις φυλαῖς τῶν Ἀγάου, ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παρηλλαγμένος λόγῳ τῆς ἀναμίξεώς των μὲ ξένα στοιχεῖα.

Ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως ἡ γλῶσσα τῶν Ἀγάου εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέρουσα. Ἀνήκει εἰς τὴν μεγάλην χαμιτικὴν οἰκογένειαν, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνεται ἡ ἀρχαία αἰγυπτιακὴ καὶ αἱ βερβερικαὶ γλῶσσαι. Ἡ ἀγαουϊκὴ γλῶσσα ὑποδιαιρεῖται εἰς ἀπειραρίθμους διαλέκτους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι παράδοξον, ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ διάφοροι φυλαὶ τῶν Ἀγάου ζοῦν κεχωρισμέναι, μέσα εἰς τὰ ξεχωριστὰ καταφύγιά των καὶ ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν μεταξύ των σχέσιν. Διὰ τοὺς λόγους τούτους αἱ διάλεκτοι αὗται παρουσιάζουν ἐνίοτε μεταξύ των τοιαύτας καὶ τοσαύτας διαφοράς, ὥστε πολλοὶ διστάζουν νὰ τὰς θεωρήσουν ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν γλῶσσαν. Πρὸς βορρᾶν οἱ Βόγος-Ἀγάου ὀνομάζουν τὴν γλῶσσάν των *βιλενικὴν* (bilen), εἶναι δὲ αὕτη ἀναμεμιγμένη μὲ ἀραβικὰς καὶ νουβικὰς λέξεις καὶ ἐκφράσεις.

Ἡ ἀγαουϊκὴ γλῶσσα διετήρησε τὴν μεγαλυτέραν της ἁγνότητα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Λάστας καὶ τοῦ Οὐάγ. Οἱ κάτοικοι τῆς Λάστας καλοῦν τὴν γλῶσσάν των Κὰμ τίγα (δηλ. γλῶσσαν τοῦ Κάμ). Εἰς δὲ τὴν λέξιν *Κὰμ* ἀναγνωρίζουν τινές, μὲ κάποιαν παραλλαγήν, τὸ ὄνομα ὅπερ ἔδιδαν οἱ ἀρχαῖοι αἰγύπτιοι εἰς τὴν χώραν των (Κέμι).

Οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Οὐὰγ ὀνομάζουν τὴν γλῶσσαν των *χαμάρα* (Khamaaa), ἀπὸ τὴν λέξιν δὲ ταύτην προῆλθε δι' ἀναγραμματισμοῦ ὁ ὅρος *Ἀμχάρα*, μὲ τὸν ὁποῖον ὀνομάζεται σήμερον μία ἐπαρχία καὶ μία διάλεκτος τῆς Αἰθιοπίας (ἀμχαρικὴ διάλεκτος). Αἱ ἄλλαι γλῶσσαι τῶν Ἀγάου εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναμεμιγμέναι μὲ ξένα, ἰδίως δὲ μὲ σημιτικὰ στοιχεῖα καὶ βαίνουν ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν ἐξαφανιζόμεναι. Λέγεται ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀγάου ὑπῆρχεν ἄλλοτε ἕνα μέγα χριστιανικὸν βασίλειον.

Καμμία ἀπὸ τὰς διαλέκτους τῶν Ἀγάου δὲν ἔχει λογοτεχνίαν, μολονότι οἱ ποιηταὶ εἶναι πολυάριθμοι ἐν Ἀβησσινίᾳ καὶ οἱ Ἀβησσινοὶ ἀγαποῦν πολὺ τὴν ποίησιν. Ὅλα τὰ μέχρι σήμερον εἰς ἀγαουϊκὰς διαλέκτους δημοσιευθέντα κείμενα δὲν ἔχουν φιλολογικὴν ἀξίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Wöldmeier. Worter-Sammlung aus des Agau Spraehe (Συναγωγὴ λέξεων τῆς ἀγαουϊκῆς γλώσσης), 1868.—J. Halévy. Essai sur la langue des Agaous: le dialecte des Falachas.

Digitized by Google

ΑΓΑΠΑΙ, ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΔΕΙΠΝΑ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Εἰς ἀνάμνησιν τῶν νεκρῶν.—Τὸ ἀδελφικὸν φίλημα. — Ὑπολείμματα τοῦ ἐθίμου.

Αἱ ἀγάπαι ἦσαν δημόσια δεῖπνα, λιτὰ καὶ κοινὰ εἰς πάντας τοὺς θέλοντας νὰ μετάσχουν αὐτῶν, εἴτε πλούσιοι ἦσαν οὗτοι εἴτε πένητες. Συνεστάθησαν δὲ ὑπὸ τῶν πρώτων χριστιανῶν ὡς συνέχεια τῆς τελετῆς τοῦ δείπνου τοῦ Κυρίου. Τὴν ἀρχὴν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν χριστιανικῶν τούτων πανδαισιῶν μελετῶντες, ἀνατρέχομεν κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα, ἀφ' ἧς ἀσφαλῶς ἐτέθη ἐνώπιον τῆς ἀνθρωπότητος τὸ αἰώνιον αἴνιγμα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.

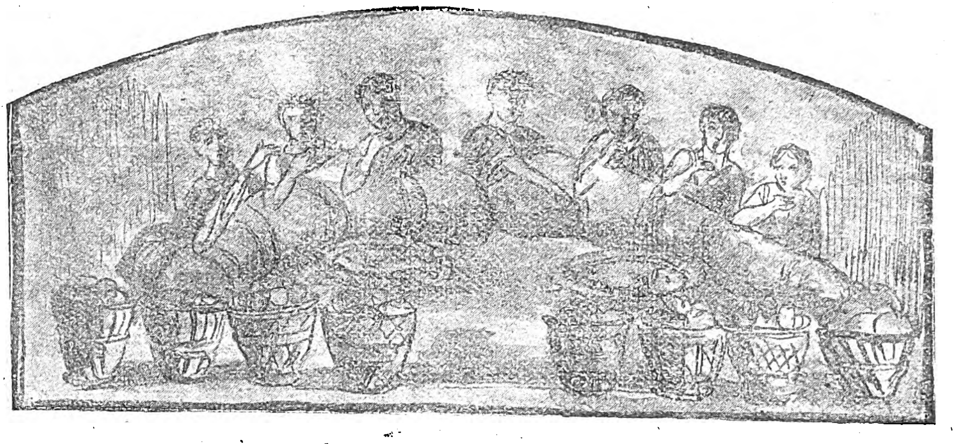

Ἀγάπη. Τοιχογραφία ἀπὸ κατακόμβην τῆς Ρώμης.

Γνωστόν, ὅτι ἡ ἰνδοευρωπαϊκὴ φυλὴ οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ σκεφθῇ καὶ να πρεσβεύσῃ ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου περιορίζεται εἰς μόνην τὴν ἐπὶ γῆς βραχεῖαν χρονικην περίοδον. Αἱ Βέδαι, τὰ ἀρχαιότατα ἰνδικὰ μνημεῖα, μαρτυροῦν ὅτι οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἐπίστευον εἰς τὴν μετεμψύχωσιν. Οἱ δὲ λαοὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπρέσβευον, ὅτι ἡ ζωὴ παρατείνεται καὶ πέραν τοῦ τάφου, καὶ διὰ τοῦτο, οὐ μόνον ἐπλούτιζον τοὺς τάφους μὲ ποικίλα καὶ πολύτιμα κτερίσματα καὶ ἐτέλουν σπονδάς, ἀλλ' ὑπεχρεοῦντο νὰ παραθέτουν καὶ γεύματα ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰς ἐκδήλωσιν τοῦ δικαιώματος, ὅπερ ἀνεγνωρίζετο εἰς αὐτοὺς ἐπὶ τῆς μνήμης καὶ τῆς μερίμνης τῶν ἐπιζώντων. Τὰ «περίδειπνα» ἢ «νεκρόδειπνα» καὶ τὰ «parentalia» ἦσαν τοιαῦται κοιναὶ εὐωχίαι τῶν συγγενῶν τῶν τεθνεώτων, παρατιθέμεναι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πλησιεστέρου συγγενοῦς μετὰ τὴν κηδείαν τοῦ μεταστάντος, ὁ ὁποῖος νοερῶς ἐθεωρεῖτο συμμετέχων καὶ οὗτος τῆς συνεστιάσεως. Τὰ περίδειπνα εἰκονίζοντο πολλάκις καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιταφίων μνημείων. Παρόμοιαι τελεταὶ φέρονται ἐζωγραφημέναι καὶ ἐπὶ τῶν ληκύθων, πηλίνων ἀγγείων συνταφιαζομένων μὲ τὸν νεκρὸν καὶ μαρτυροῦν ὅτι ἦσαν συνήθως ὄχι μόνον ἐν Ἀττικῇ καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας, ἀλλὰ καὶ ἐν Θράκῃ καὶ ἀνὰ τὰ μικρασιατικὰ παράλια. Ὁ Ὀβίδιος καὶ ὁ Βιργίλιος δὲν παραλείπουν νὰ περιγράψουν θρησκευτικούς τινας τύπους τῶν ἐπικηδείων τούτων πανδαισιῶν. Καὶ ὁ Τάκιτος δέ, καθὼς καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς ἀναφέρουν περὶ τοῦ ἐθίμου τούτου, τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθει ἐν ἰσχύι καὶ ἐπὶ τῶν χρόνων των. Εἰς συνήθη χρῆσιν ἦτο τὸ ἔθιμον καὶ ἐν Ἐτρουρίᾳ, ὡς καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ εἰς πλεῖστα σημεῖα τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, καθὰ σαφῶς περιγράφει ὁ Ἱερεμίας

Αἱ Χριστιανικαὶ «Ἀγάπαι».

Ἡ παγκόσμιος αὕτη συνήθεια συνέπεσε κατὰ μέγα μέρος καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς κατόπιν χριστιανικῆς διδασκαλίας, καθ' ἣν διὰ τοῦ θανάτου δὲν συντελεῖται ἀνεπανορθώτως ὁ ἐκμηδενισμὸς τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως, ἀλλ ἄρχεται νέα καὶ μυστηριώδης ζωή. διὰ τὴν ὁποίαν τῶν ἐπιζώντων ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ διὰ πάσης ἐκδηλώσεως ἀρωγὴ δὲν εἶναι ἀνωφελεῖς. Ἡ πρὸ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ ὑστάτη συνάντησις τοῦ Χριστοῦ μετ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν οἱονεὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν εὐκαιρίαν, διὰ τῆς καθιερώσεως τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας νὰ συστήσῃ εἰς τοὺς μαθητάς του νὰ μὴ παραλείπουν ἐφ' ἑξῆς εἰς ἀνάμνησιν αὐτοῦ τὴν τέλεσιν παρομοίων δείπνων. «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν (Ματθ. κστ' 17, Α' Κορ. ια' 23).

Οὕτω ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων βλέπομεν ἀσκούμενον ἐν Κορίνθῳ (Α'. Κορ. ια' 20), ἀλλὰ καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ (Πραξ. β'. 42, 46) καὶ εἰς ἄλλα μέρη, ἔθιμόν τι θρησκευτικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐδίδετο τὸ ὄνομα «Ἀγάπαι». Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὁποῖον διετηρήθη μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων, ἀπαντᾶται τὸ πρῶτον εἰς τὸ ἐδάφιον 12 τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰούδα, γραφείσης περίπου τὸ 65 μ. Χ. Αἱ ἀγάπαι ἐκεῖναι συνίσταντο εἰς συνάξεις πιστῶν, ὧν κατὰ τὴν διάρκειαν ἐγίνετο ἀρτοκλασία καὶ παρετίθετο ἰσότητος καὶ λιτότητος γεῦμα, συνοδευόμενον ὑπὸ αἴνων ἀπευθυνομένων εἰς τὸν Θεόν. Ἡ ἐν αὐταῖς διδασκαλία τῆς ἀγάπης ἀνταπεκρίνετο πλήρως εἰς τὴν αἰωνίαν ἀνάγκην τοῦ θρησκευτικοῦ παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ συναισθήματος καὶ οἱ συνομιλοῦντες ἐγνώριζον, ὅτι πρὸς ἀλλήλους ἦσαν ἀδελφοί, ἀγαπῶντες καὶ ἀγαπώμενοι. Τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης σημεῖον ἦτο ἐν χρήσει καὶ τὸ ἀδελφικὸν φίλημα, φίλημα ἀγάπης ἅγιον (Ρωμ. ιϛ'. 6, Α' Πέτρ. ε' 14) Οὐδεμίαν ἐν ταῖς συνάξεσιν ὑπῆρχε διαφορὰ βαθμοῦ καὶ τάξεως· πλούσιοι καὶ πένητες καὶ κύριοι καὶ δοῦλοι ἐθεωροῦντο ἴσοι πρὸς ἀλλήλους καὶ συνήσθιον εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τράπεζαν κατὰ τοὺς πρώτους τοὐλάχιστον χρόνους. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀγάπης ταύτης ἔμελλεν ὁσονούπω νὰ τονώσῃ γιγαντείως τὴν πτῆσιν τῆς ἀρτιφανοῦς θρησκείας τοῦ Ναζωραίου. Εἰ καὶ δ αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (κ' 7,11) μαρτυροῦν, ὅτι αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος συνάξεις ἐγίνοντο νύκτωρ καὶ παρετείνοντο μέχρις αὐγῆς, οὐδεμία ὅμως παρέχεται ἀπόδειξις ἐκ τῶν γραπτῶν κειμένων, τῶν ἀναγομένων τοὐλάχιστον εἰς τὸν πρῶτον μ. Χ. αἰῶνα, ὅτι αἱ τελεταὶ ὑπήγοντο εἰς ὡρισμένον καὶ ἀμετάβλητον τυπικόν. Ἐν Ἱερουσαλὴμ αἱ ἀγάπαι ἐν ἀρχῇ ἐτελοῦντο καθ' ἑκάστην, βραδύτερον δὲ μόνον κατὰ Κυριακήν.

Εἰκοσιοκτάκις χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «ἀγάπη» εἰς τὰς ἐπιστολάς του ὁ Ἅγιος Ἰγνάτιος, ἀλληλογραφῶν πρὸς τὰς ἀσιάτιδας ἐκκλησίας κατὰ τὰ ἔτη 107—117. Ἀλλ' εἰς μίαν τῶν ἐπιστολῶν τούτων, ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς Σμυρναίους, σημειοῦται σαφῶς ἡ ἀπόλυτος ἀνάγκη παρουσίας τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ εἰς ὡρισμένας τελετάς· «Οὐκ ἐξόν ἐστιν χωρὶς τοῦ ἐπισκόπου οὔτε βαπτίζειν οὔτε ἀγάπην ποιεῖν». Τὰς χριστιανικὰς συναντήσεις περιγράφει καὶ ὁ Ἅγιος Ἰουστῖνος, ἐν τῇ πρώτῃ Ἀπολογίᾳ του, δημοσιευθείσῃ τὸ 152 153 ἐν Ρώμῃ. Εἰς ἕτερον μνημεῖον τοῦ ἔτους 160, τὴν «Ἐπιστολὴν τοῦ Διογνήτου», προερχομένην, ὡς φαίνεται, ἐξ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ πραγματευομένην περὶ τῶν πρώτων χριστιανῶν, ἀναγράφεται καὶ ἡ φράσις· «Τράπεζαν κοινὴν παρατίθενται, ἀλλ' οὐ κοιτην». Προφανῶς ὁ συγγραφεὺς ὑπαινίσσεται ἐνταῦθα τὰς ἀδίκους κατηγορίας, αἱ ὁποῖαι πολλάκις εἶχον ἐκτοξευθῇ ἐναντίον τῶν τελούντων τὰς ἀγάπας πιστῶν, ὅτι δῆθεν ἐπεδίδοντο οὗτοι εἰς παντὸς εἴδους ἀκολασίας. Ἀλλ' οἱ χριστιανοὶ ἀνέκειντο παρ' ἀλλήλοις ἐπὶ κλινῶν, ὡς ἦτο ἡ συνήθεια, ὄχι διὰ νὰ κοιμηθοῦν, ἀλλὰ διὰ νὰ δειπνήσουν (πρβλ τρικλίνιον).

Συμπεράσματά τινα προκύπτουν ἡμῖν ἐκ τῆς μελέτης τοιχογραφίας τινός, γνωστῆς ὑπὸ τὸ

«Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. (Ματθ. κστ' 17, Α' Κορ ια' 23).

Ἔργον τοῦ Thierri Couts (Λουβαίν).

Digitized by Google

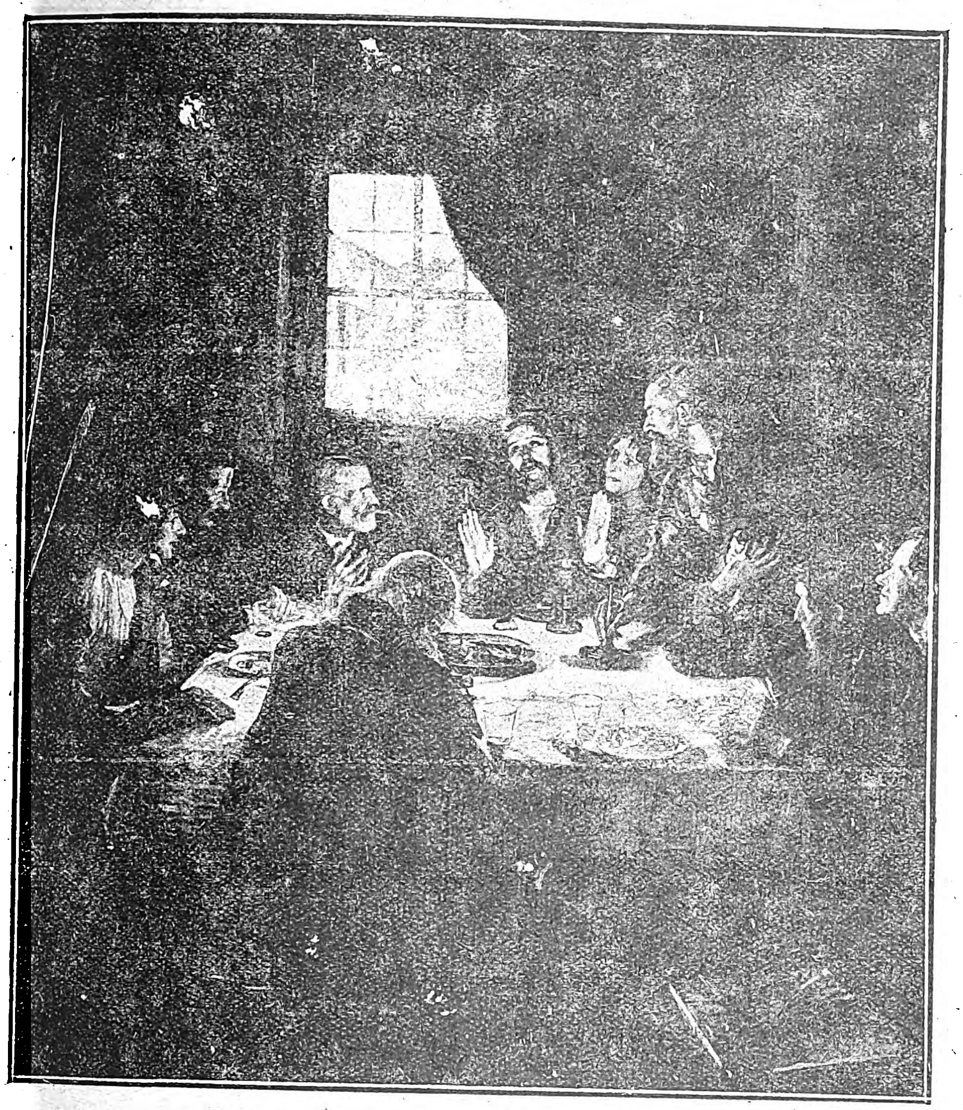

Τὸ μυστικὸν δεῖπνον. Τὸ πρότυπον τῶν Χριστιανικῶν ἀγαπῶν. (Ἔργον τοῦ Fritz von Yhde).

ὄνομα «Fractiopanis» (=ἀρτοκλασία). Ἡ τοιχογραφία αὕτη, ἀνήκουσα εἰς τὴν Capella Greca τοῦ κοιμητηρίου τῆς Πρισκίλλης, ἀποκαλυφθεῖσα τὸ 1893, ὑπαινίσσεται τὸ ἐν ἐρήμῳ γνωστὸν θαῦμα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἄρτων, ὑπὸ τὴν παράστασιν πανδαισίας, εἰς ἣν παράκεινται ἐν ἡμικυκλίῳ 7 δαιτυμόνες, ὧν μία γυνή. Ὁ ἕβδομος τῶν δαιτυμόνων κάθηται ἐπὶ χαμηλοῦ σκίμποδος, προϊστάμενος τῆς συνάξεως. Δύο ἰχθύες ἐν πινακίοις καὶ πέντε ἄρτοι, ὡς καὶ ἓν κύπελλον, εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς τραπέζης, ἐν ᾧ ἑπτὰ κάλαθοι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων συμπληροῦν τὸν συμβολισμὸν τῆς εἰκόνος. Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐκ τῆς τοιχογραφίας συμπεράσματα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ὅτι ἐν Ρώμῃ κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα, ἡ ἔννοια τοῦ γεύματος ἦτο στενῶς συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς τελετῆς τῆς εὐχαριστίας. 2) Ὅτι τὰ κατακεκλιμένα πρόσωπα, ἀδυνατοῦντα ὡς ἐκ τῆς στάσεώς των νὰ τελέσουν τὴν κοινωνίαν, παριστοῦν ἁπλῶς δαιτυμόνας ἐν συμποσίῳ ἀγάπης, τοῦ ὁποίου, κατὰ τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον, προεδρεύει ἐπίσκοπος, μόνος δικαιούμενος νὰ τελέσῃ τὴν εὐχαριστίαν. 3) Ὅτι, καθ' οὓς χρόνους ἐγένετο ἡ τοιχογραφία, ἡ εὐχαριστία δὲν ἦτο κεχωρισμένη τῆς ἀγάπης, καὶ ὅτι ἀμφότεραι ἐσυμβολίζοντο διὰ τῆς παραστάσεως τοῦ θαύματος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἄρτων, ἐξ οὗ καὶ μόνον ἐπιτρέπεται ν' ἀναγνωρίσωμεν ἐνταῦθα, οὐχὶ ἁπλοῦν ἐπικήδειον συμπόσιον, ἀλλὰ τὴν ἀγάπην ἀκολουθουμένην ὑπὸ τῆς εὐχαριστίας. Ὀλίγον βραδύτερον ἡ θεία Εὐχαριστία φαίνεται χωρισθεῖσα τῆς ἀγάπης καὶ τελουμένη τὴν πρωΐαν ἑκάστης Κυριακῆς.

Αἱ ἀγάπαι εἰς τὰς κατακόμβας.

Τὰ τελευταῖα κείμενα, τὰ δυνάμενα νὰ συσχετισθοῦν πρὸς τὸν 2ον αἰῶνα, παρέχουν ἡμῖν ὁ Μινούκιος Φῆλιξ καὶ ὁ Τερτυλλιανός. Ὁ πρῶτος τούτων, ὑπερασπίζων τοὺς χριστιανοὺς ἐναντίον τοῦ κατασυκοφαντοῦντος αὐτοὺς ἀντιπάλου του Καικιλίου, ἔγραφεν ὅτι κατὰ τὰς ἀγάπας παρατηροῦνται πάντοτε ἡ αἰδὼς καὶ ἡ λιτότης καὶ ἀποφεύγεται πᾶσα κατάχρησις ἐδεσμάτων καὶ οἴνου. Διότι ὁ Καικίλιος παρωμοίαζε τὰς μὲν ἀγάπας πρὸς «Οἰδιποδείους μίξεις», τελουμένας ἐν σκότει μετὰ δαψιλῆ κραιπάλην, τὴν δ' εὐχαριστίαν πρὸς «θυέστεια δεῖπνα», καθ' ἃ κατακρεουργεῖτο δῆθεν παιδίον, ἵνα οἱ κραιπαλοῦντες κοινωνήσουν τοῦ αἵματος καὶ τῆς σαρκός του.

Ὁ δὲ Τερτυλλιανὸς ἐν τῇ Ἀπολογιτικῇ του ἀφιερώνει κεφάλαια, ἐξ ὧν γίνεται δῆλον, ὅτι οἱ χριστιανοὶ συνήρχοντο κατὰ τὰς ἀγάπας, ἵνα προσευχηθοῦν καὶ ἀγρυπνήσουν ἐν πειθαρχίᾳ, ἀποκλειομένων ἐν ἀνάγκῃ τῶν ἀναξίων νὰ προσέλθουν εἰς τὴν ὁμήγυριν ἑταίρων. Ἡ τελετὴ ἤρχιζε διὰ προσευχῆς, μεθ' ἣν ἐπηκολούθει λιτὸν δεῖπνον καὶ μετὰ τὴν νίψιν τῶν χειρῶν ἀνήπτοντο οἱ πυρσοί, ἐκαλεῖτο δὲ τότε εἰς τὸ μέσον ὁ δυνάμενος νὰ ψάλῃ, ὅστις ἔμελπεν εἴτε ἰδίας ἐμπνεύσεως ᾠδὰς εἴτε ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Τέλος τὸ δεῖπνον ἐπερατοῦτο πάλιν, ὅπως ἤρχιζε, διὰ προσευχῆς, οἱ δὲ πιστοὶ ἀπεχωρίζοντο ἐν εἰρήνῃ.

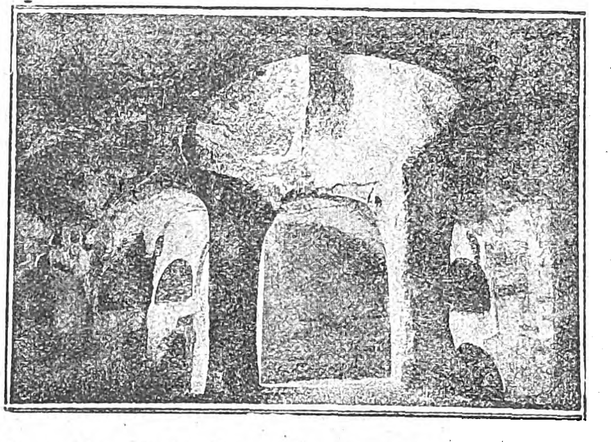

Πανταχόθεν καταδιωκόμενοι οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ κατέφευγον διὰ νὰ τελέσουν τὰς ἀγάπας των μέσα εἰς τὰς κατακόμβας εἰς τὰς ὁποίας οἱ ρωμαῖοι ἐναπέθετον τὴν τέφραν τῶν νεκρῶν.

Εἶναι γνωστὴ ἡ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἐπικρατοῦσα συνήθεια, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπετρέπετο εἴς τε τοὺς μονομάχους καὶ τοὺς θηριομάχους, τὴν προτεραίαν τῆς θανασίμου μάχης νὰ τελοῦν πρὸς παρηγορίαν αὐτῶν τὸ τελευταῖον ὄργιον, τὸ καλούμενον «ἐλεύθερον δεῖπνον» (=coena libera). Καθ' ὅμοιον ἔθιμον εἶχεν ἐπιτραπῇ καὶ ἐν Καρχηδόνι, τὴν ἑσπέραν τῆς 6 Μαρτίου 203, ὅπως ὅμως ἐγκαθείρκτων μελλοθανάτων καὶ μαρτύρων τῆς ἑπομένης τελέσῃ «ἐλεύθερον δεῖπνον»· ἀλλ' οἱ μελλοθάνατοι μετέτρεψαν τὸ δεῖπνον εἰς ἀγάπας.

Οἱ «Κανόνες τοῦ Ἱππολύτου», ἔργον συνοδικὸν τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 195 περίπου μ. Χ. καὶ περιέχον 38 κανόνας, περιγράφουν λεπτομερέστερον τὰ κατὰ τὰς ἀγάπας, προσθέτοντες ὅτι ἐν ἀρχῇ διενέμετο ὑπὸ κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ ὁ ἄρτος τοῦ «ἐξορκισμοῦ». Φαίνεται, ὅτι ὁ εἰρημένος ἄρτος ἢ ἐξωρκίζετο κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς τελετῆς, ἂν προήδρευεν αὐτῆς κληρικός, ἢ ἐκομίζετο ἐξωρκισμένος ἀπὸ προγενεστέρας ἱεροτελεστίας, ἂν προήδρευε λαϊκός. Ἐπειδὴ δὲ τῶν ἀγαπῶν ἀπεκλείοντο οἱ κατηχούμενοι, συμπεραίνομεν ἐκ τούτου, ὅτι αὗται θὰ μετεῖχον λειτουργικῆς τινος φύσεως καὶ θὰ ἦσαν ἀναμνηστική τις τελετὴ τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ.

Κατὰ τὰς ἐπιγραφάς, αἱ ἀγάπαι ἐτελοῦντο συνήθως ἐντὸς κατακομβῶν ἢ ὑπογείων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν μάλιστα χρόνων διέθετον δύο ὀρόφους· ὁ κάτω ὄροφος προωρίζετο διὰ τοὺς ἐνταφιασμούς, ὁ δ' ἄνω ἐχρησίμευε πρὸς οἰκογενειακὰς συγκεντρώσεις καὶ ἐπικήδεια συμπόσια. Ἄλλοτε δ' ἐτελοῦντο εἰς σχολὰς καὶ ἄλλοτε εἰς καπηλεῖα, μάλιστα ὑπὸ τῶν πενεστέρων. Ἀλλὰ συνήθως τὸ μέρος προσέφερον οἱ πλούσιοι, ὅπως καὶ τὰ καταναλισκόμενα ἐδέσματα. Ἐν καιρῷ διωγμῶν ἐτελοῦντο καὶ ἐντὸς σπηλαίων.

Αἱ τράπεζαι (mensae), ἐφ' ὧν ἐτελοῦντο αἱ ἀγάπαι ἦσαν ἡμικυκλικαί, ἄλλοτε δὲ καὶ ἄλλων σχημάτων, κατεσκευασμέναι ἐκ λίθου, μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις καὶ ἐπιγραφάς. Τοιαῦται ἀνευρέθησαν πολλαχοῦ. Ἐν Ἀλγερίῳ δέ, εἰς τὰ ἐρείπια τῶν βασιλικῶν, εὑρέθησαν ἐν μιᾷ αἰθούσῃ λείψανα ὑελίνων κυπέλλων, ἅτινα πιθανῶς ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τὰς ἀγάπας. Τὸ βάρος τῶν λειψάνων τούτων ὑπερέβαινε τὰ 4 χιλιόγραμμα. Παρεμφερῆ ἀντικείμενα ἀνευρέθησαν καὶ εἰς ρωμαϊκὰς κατακόμβας. Ἐν μιᾷ τούτων χρησιμοποιηθείσῃ ὑπό τινος χριστιανοῦ ὀνομαζομένου Βίκτωρος, ἀνευρέθη κύπελλον μὲ τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν: «Victor vivas (=bibas) in nomine Laure [n]ti[i]», ἤτοι «Βίκτωρ, πίε ἐν ὀνόματι τοῦ Λαυρεντίου». Προφανῶς ὁ χριστιανὸς οὗτος, πρὸς τιμὴν καὶ ἀνάμνησιν τοῦ μάρτυρος, ἐτέλει κατ' ἔτος ἀγάπην.

Πῶς ἐσυκοφαντήθησαν αἱ ἀγάπαι.

Ὅτε περὶ τὸ 155 μ. Χ. ὁ Ἅγιος Πολύκαρπος εἰς τὰς Πράξεις αὐτοῦ ἀνέγραφεν, ὅτι τὰ ὑπὲρ χρυσίον πολύτιμα ὀστᾶ τῶν μαρτύρων ἀπετίθεντο ὅπου ἔδει καὶ ὅτι ἐν ἀγαλλιάσει καὶ χαρᾷ ἐτιμᾶτο ἡ ἡμέρα τοῦ μαρτυρίου των, δὲν θὰ ἦτο πολὺ εὔκολον νὰ φαντασθῇ τις, ὅτι ἕνα αἰῶνα βραδύτερον θὰ ἑωρτάζετο ἐν Σμύρνῃ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τὸ μαρτύριον. Ὡς δὲ μαρτυρεῖ καὶ ὁ τότε ἱερεὺς τῆς Σμύρνης Ἅγιος Πιόνιος, τὸ μαρτύριον τοῦ Ἁγ. Πολυκάρπου ἑωρτάσθη δι' ἀγρυπνίας καὶ ἀγάπης.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ συνήθεια τελέσεως θυσίας εἰς τὴν μνήμην τῶν μαρτύρων ἦτο λίαν διαδεδομένη ἐν Ἀφρικῇ. Ἐν Καρχηδόνι μάλιστα, ἡ λατρεία τοῦ Ἁγίου Κυπριανοῦ εἶχεν λάβει τὴν μορφὴν πρωτογόνου αὐτοχρήμα ἀγάπης καὶ ἐπικηδείων συμποσίων. Καθ' ἑκάστην ἑσπέραν οἱ Καρχηδόνιοι συνεκεντροῦντο πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου καὶ ἐχόρευον ψάλλοντες θορυβωδῶς. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ ὑπερβολικαὶ αὗται καὶ σκανδαλώδεις ἐκδηλώσεις εἶχον κινήσει τὴν ἀγανάκτησιν τῶν πραγματικῶν πιστῶν, ὁ ἐπίσκοπος Καρχηδόνος Αὐρήλιος ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταστήσῃ τιμητικὴν παρὰ τὸν τάφον φρουράν, ἀπαγορεύουσαν αὐστηρῶς ἐφεξῆς τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο συνετέλεσε μεγάλως νὰ συκοφαντηθοῦν αἱ ἀγάπαι.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καίπερ μνημονεύων τῶν ἐπὶ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων παρατιθεμένων δείπνων ἀγάπης, οὐδεμίαν ὅμως νύξιν ποιεῖται, ἂν τὸ ἔθιμον ἐτελεῖτο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ δ' ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἀποφαίνεται, ὅτι αἱ ἀγάπαι δὲν ἐτήρουν πάντοτε τὸ μέτρον τῆς εὐκοσμίας, ἐκτρεπόμεναι πολλάκις εἰς καταχρήσεις. «Μαρτύρομαι, λέγει, ἀθλοφόροι καὶ μάρτυρες, ὕβριν ἔθηκαν τιμὰς ὑμετέρας οἱ φιλογαστορίδαι».

Τέλος ἡ ἐν Λαοδικείᾳ Σύνοδος τῷ 363 διὰ τῶν 27 καὶ 28 κανόνων της, ἀπηγόρευσε τὴν τέ-

Digitized by Google

λεσιν τῶν ἀγαπῶν παρὰ τοῖς κληρικοῖς καὶ τοῖς λαϊκοῖς, ὡς ἀντιτιθεμένων πρὸς τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέσμια. Βραδύτερον, τῷ 397, καὶ ἡ ἐν Καρχηδόνι Σύνοδος προέβη εἰς παρομοίας ἀπαγορεύσεις, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα ἄρῃ πᾶσαν πρόφασιν πρὸς συκοφαντίας ἢ νὰ θεραπεύσῃ τὴν πραγματικὴν παρεκτροπήν. Οὕτω βαθμηδὸν αἱ ἀγάπαι ἀπὸ τοῦ Ε΄ αἰῶνος, περιπεσοῦσαι εἰς ἀχρηστίαν, ἐξέλιπον.

Τὰς ἀγάπας ἀποκατέστησαν αὖθις πολὺ μεταγενεστέρως οἱ Ἀδελφοὶ Μοραβοί, χριστιανικὴ αἵρεσις τοῦ 15ου αἰῶνος ἐν Βοημίᾳ μὲ ἱδρυτὴν τὸν Π τρον Χελτσικω, ἀποσχισθέντα τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ οἱ Μεθοδισταί, ἄλλη θρησκευτικὴ αἵρεσις, ἱδρυθεῖσα ἐν Ὀξφόρδῃ τῷ 1729. Καὶ παρὰ τοῖς καθολικοῖς δὲ ὁ εὐλογημένος ἄρτος προώρισται νὰ ὑπομιμνήσκῃ ἔτι τὰς ἀγάπας. Τέλος ἀγάπας καλοῦν μέχρι σήμερον καὶ οἱ ἐλευθεροτέκτονες τὰ ἑαυτῶν συμπόσια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:—A. Allen, Christian institutions, Edinburgh, 1898 —P. Aringhi Roma subterranea, Roma, 1651.—G. Boissier, Les association papulaires dans la religion romaine 1874. —Σ. Βουτυρᾶ, Λεξ. Ἱστορ. καὶ Γεωγραφίας.— A. Duguet, Des anciennes agapes, Paris 1745 —La Grande Encyclopédie.—J, Keating, The agape and the eucharist in the early Church, London, 1901.—Ἀ. Διομ. Κυριακοῦ, Ἐκκλ. Ἱστορία. —Γ. Κωνσταντίνου. Λεξ. Ἁγ. Γραφῶν. —S. A. Morcelli, Agapoea—Michelia et tesserae paschales, Bononiae,—Πολίτου, Ἐγκυκλ. Λεξικον.—C. Schmidt, De variis coenae funebris appellationibus, Lipsiae, 1693—E. Stapfer, La Palestine au temps de J. Christ, Paris, 1886. H Leclercq. Agape ἐν Diction. d'archeol. chrét. et de Liturg., Paris 1007.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἀγαπαῖος. Τύραννος τοῦ Ὠρωποῦ πόλεως τῆς νήσου Εὐβοίας.

Ἀγαπάνθια, τὰ (Agapanthia). Ἐκ τοῦ ἑλ. ἀγάπη καὶ ἄνθος. Γενος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Μακροκέρκων* (Longicornia). Τὰ ἀγαπάνθια ἔχουν σῶμα ἐπίμηκες, κεφαλὴν λίαν κεκλιμένην πρὸς τὸ ἔμπροσθεν μέρος. Αἱ κεραῖαι ἀρκετὰ λεπταὶ μακρύτεραι ἀπὸ τὸ μέγεθος τοῦ ζῴου συνίστανται ἐκ δώδεκα ἀρθρώσεων, ὧν ἡ πρώτη μακρὰ καὶ μαλακή, καὶ ἡ δευτέρα βραχυτάτη. Ὁ προθώραξ εἶνε εὐρὺς καὶ ἀπεστρογγυλωμένος κατὰ τὰ πλάγια, ἄνευ ἴχνους ἀκάνθας ἢ φυματίου. Τὰ ἔλυτρα πλατέα κατὰ τὴν βάσιν των στενοῦνται πρὸς τὸ ἄκρον, τὸ ὁποῖον εἶναι στρογγῦλον ἢ ὀξυτενές. Οἱ πόδες εἶναι ἀρκετὰ μεγάλοι μετὰ ταρσῶν, οἵτινες τελευτῶσιν εἰς ἄγκιστρα. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ εἴκοσιν εἴδη καὶ ἀπαντῶσιν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Εὐρώπῃ καὶ τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπαντῶσιν τέσσαρα εἴδη ὧν τὸ κυριώτερον εἶναι τὸ *Ἀγαπάνθιον τὸ ἀσφοδελῶδες* (agapanthia asphodeli), ὅπερ ἔχει μῆκος 15—20 χιλιοστομ. χρῶμα ὑποπράσινον κεκαλυμμένον ὑπὸ ὑπερύθρου χνοὸς (χνοῦδι) μὲ 2 πλατείας μελανὰς λωρίδας ἐπὶ τοῦ προθώρακος καὶ μελανὰς καὶ λευκὰς κεραίας· ἡ προνύμφη αὐτοῦ ζῇ εἰς τοὺς βολβοὺς κρινοειδῶν τινων φυτῶν, κυρίως τῶν ἀσφοδέλων (ἢ σφερδοῦκλι). Εἰς τὴν Ἀλγερίαν ἀπαντᾷ τὸ *Ἀγαπάνθιον τὸ δροσόστικτον* (agapanthia irrorata). Εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων εἰδῶν τοῦ γένους τούτου. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 15—20 χιλιοστόμ. Ὁ χρωματισμός τοῦ σώματός του εἶναι σκοτεινῶς κυανοῦς, σχεδὸν μέλας, μὲ ἔλυτρα πεποικιλμένα διὰ μικρῶν λευκῶν κηλίδων καὶ λευκὰς κεραίας. Τὰ ἔντομα ταῦτα ἀπαντῶσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος ἐπὶ τῶν δένδρων, τῶν ξύλων καὶ τῶν ἀνθέων.

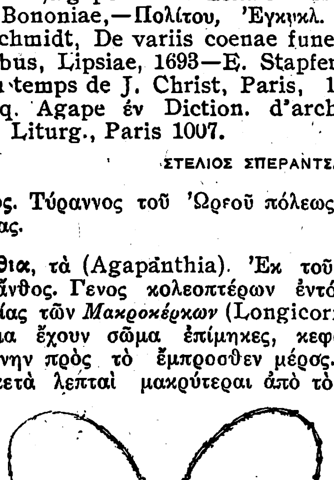

Ἀγαπάνθιον τὸ ἀσφοδελῶδες

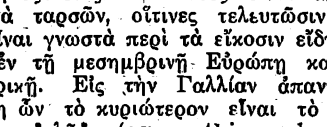

Ἀγαπάνθιον τὸ δροσόστικτον.

Ἀγάπανθος (agapanthus). Τάξις Λειριωδῶν. Γένος περιλαμβάνον τρία εἴδη φυτῶν πολυετῶν, κοσμητικῶν, φιλύδρων, ἰθαγενῶν τῆς νοτίου Ἀφρικῆς. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπορᾶς, ριζωμάτων καὶ παραφυάδων. Τὸ συνηθέστερον καλλιεργούμενον εἶναι ὁ Ἀγάπανθος ὁ σκιαδοφόρος (Agapanthus umbellatus, γαλλιστὶ Tubéreuse bleue, ἀγγλιστὶ African Lily), τοῦ ὁποίου εὕρηνται πολλαὶ διαφοραί.

Ἀγᾶ-πασᾶς ἢ Χουσεῒν πασᾶς. Τοῦρκος στρατιωτικός, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος ἀγᾶς τῶν περιωνύμων ταγμάτων τῶν Γενιτσάρων. Ὅταν ὁ προοδευτικὸς Σουλτὰν Μαχμοὺτ ὁ Β΄ τὸν ὠνόμασε τῷ 1825 ἀρχιστράτηγον, ἠσπάσθη τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ περὶ διαλύσεως τοῦ φιλοταράχου ἐκείνου στρατιωτικοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία ἦτο πλήρης στάσεων, βιαιοπραγιῶν, συνωμοσιῶν, δολοφονιῶν Βεζυρῶν, Σουλτάνων κ. λ. π. καὶ τὸ ὁποῖον κατώρθωσε πολλάκις νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν του καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς Σουλτάνους. Ἅμα ὁ Ἀγᾶ-πασᾶς ἔλαβε τοιαύτην ἐντολὴν παρὰ τοῦ Μαχμούτ, ἀπεφάσισε νὰ εἰσαγάγῃ εἰς τὸ Κράτος νέαν πειθαρχίαν καὶ τάξιν καὶ αὐτός, ὁ πρώην ἀρχηγὸς γενιτσάρων, συνέτεινε εἰς τὴν παντελῆ ἐξολόθρευσιν τῶν ὀρδῶν αὐτῶν. Τὴν 5 Ἰουνίου 1826 προὐκάλεσε διαταγὴν διὰ τῆς ὁποίας τὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων ἐκηρύχθησαν κατηργημένα. Αἱ κατόπιν γενόμεναι ἀπόπειραι περὶ ἀνασυντάξεως αὐτῶν κατεπνίγησαν εἰς τὸ αἷμα. (μόνον κατὰ Σεπτέμβριον μῆνα τοῦ 1826 ἐφονεύθησαν 15000 γενίτσαροι καὶ ἐξωρίσθησαν 20.000).

ΑΓΑΠΗ, ΤΟ ΕΥΓΕΝΕΣΤΕΡΟΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑ

Ἡ θέσις της ἐν τῷ ἠθικῷ, διανοητικῷ καὶ καλλιτεχνικῷ βίῳ.

ἀγάπη· ἡ ἀγαθὴ διάθεσις πρός τινα, ἀγάπησις, εὔνοια, ἑταιρία, ἔρως: «ἀγάπη δίχως πείσματα δὲν ἔχει νοστιμάδα»· ἀγαπισμός, φιλοστοργία, εἰρήνη, διαλλαγή, φίλτρον· ἡ πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον *ἀγάπη*, ἡ ἀδελφικὴ *ἀγάπη*, ἡ συζυγική—, ἡ μεταξὺ φίλων—, 2) τὸ συμπόσιον τῶν πιστῶν μάλιστα εἰς τὸν πληθυντικόν, (βλ. *ἀγάπαι*). 3) κεῖται ἀντὶ τοῦ *χάριν:* παροιμ. «Γι' *ἀγάπη* τοῦ βασιλικοῦ πίνει ἡ γλάστρα τὸ νερό». 4) τέλος σημαίνει αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀγαπώμενον πρόσωπον: γιά σου, *ἀγάπη* μου· καλῶς τὴν *ἀγάπη* μου.

Μ. Φ.

Ἡ ἀγάπη εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν.

Ἐὰν ἡ συμπάθεια δὲν εἶναι τῆς καθαρᾶς ἠθικῆς συναίσθημα, εἶναι ὅμως ἡ φυσικὴ βάσις τῆς ἀγάπης, τῆς ὁποίας τὰ ἀνωτέρω συναισθήματα ἀναπτύσσονται παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκ τῆς ἀνιδιοτελοῦς συμμετοχῆς εἰς τὰ παθήματα καὶ εἰς τὰς εὐτυχίας τοῦ ἄλλου. Οὕτως ἡ ἀγάπη ἀποτελεῖ τὴν ἀνιδιοτελῆ ἀφοσίωσιν τοῦ οἰκείου βουλήματος εἰς τὸ ἀλλότριον.

Κατὰ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, ἡ ἀγάπη εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστί, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ (Α΄ Ἰωάν. δ΄ 16). Ἡ ἀληθὴς ἔκτασις τοῦ θείου τούτου καὶ ὑψίστου προσόντος δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἡ ἔννοια τῆς ἀγάπης ὑπερβαίνει πᾶσαν γνῶσιν· τὸ πλάτος καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ βάθος καὶ τὸ ὕψος αὐτῆς μόνον οἱ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι δύνανται νὰ αἰσθανθοῦν (Ἐφεσ. γ΄ 18—19) καὶ νὰ ἐξασκήσουν (Α΄ Ἰωάν. δ΄ 10). Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς μὲν τὴν φύσιν καθόλου εἶναι ἐκδήλωσις ἀγαθότητος, πρὸς δὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἐναρέτους χριστιανοὺς εἶναι αἴσθημα εὐδοκίας, συνδεόμενον ἐν στενῇ ἐννοίᾳ μετὰ τῆς ἀπολυτρώσεως, πρὸς δὲ τοὺς ἁμαρτωλοὺς αἴσθημα φιλανθρωπίας, ὑπομονῆς, πραότητος καὶ εὐσπλαγχνίας· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς παραγγέλλων εἰς τοὺς πιστεύοντας εἰς αὐτὸν «Ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν» (Ματθ. ε΄ 48), ἐν νοεῖ, ὅτι ὁ Χριστιανὸς ὀφείλει ν' ἀγαπᾷ, ὄχι μόνον τοὺς ἀγαπῶντας αὐτόν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς μισοῦντας καὶ καταδιώκοντας καὶ ἀποστρεφομένους αὐτόν, τουτέστι καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς του καὶ ὄχι μόνον ν' ἀγαπᾷ αὐτούς, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐεργετῇ καὶ ν' ἀγαθοποιῇ αὐτούς, ἵνα διακρίνεται τῶν λοιπῶν, ὅτι εἶναι χριστιανός. Ποία ἄλλη ὑψηλοτέρα ταύτης διδασκαλία; Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καταδικνύεται ἔκ τε τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ τῆς ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων ἀπείρου αὐτοῦ προνοίας. «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον» (Ἰωάν. γ΄ 16). Τὴν τοιαύτην δ' ἀγάπην ἐπιβάλλει ὁ Θεὸς καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους· «συνίστησι δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀγάπην εἰς ἡμᾶς ὁ Θεός, ὅτι ἔτι ἁμαρτωλῶν ὄντων ἡμῶν, Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανε» (Ρωμ ε΄ 8). Διὰ τῆς ἀγάπης ἐν γένει ὁ Θεὸς μεταδίδει τὰ ἴδια ἀγαθὰ τῷ κόσμῳ καὶ δὴ τοῖς ἀνθρώποις, καθιστῶν τὰ δημιουργήματα μέτοχα τῆς ἰδίας μακαριότητος.

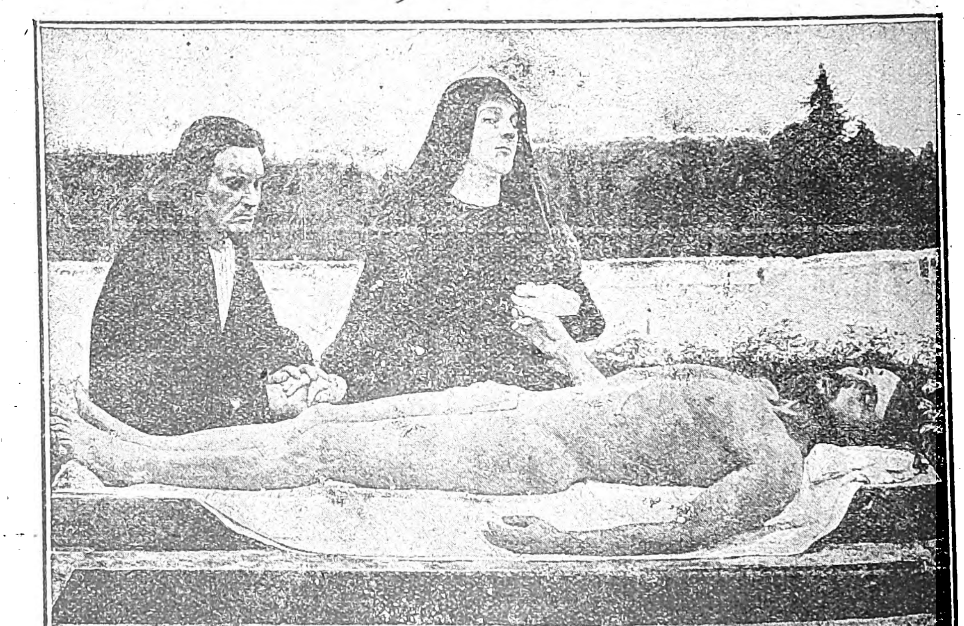

Ἡ πληγωμένη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη Μοῖρα, μητρικὴ ἀγάπη. (Pieta. Max Klinger).

Ἐν τῷ χριστιανισμῷ, ἐκ τῶν τριῶν θεολογικῶν ἀρετῶν, τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης, ἡ τελευταία ἐθεωρήθη, ὡς ἡ μεγίστη τῶν ἀρετῶν, ὡς αὐτὴ αὕτη ἡ ἀρετή, ἐξ ἧς αἱ λοιπαὶ πᾶσαι ἀπορρέουν (Α΄ Κορινθ. ιγ΄ 13). Τὴν ἄσκησιν δὲ τῆς ἀρετῆς ταύτης ἀπαιτεῖ ρητῶς ἡ θεία ἐντολή, παρορμῶσα τὸν Χριστιανὸν ν' ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας καὶ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν· ἡ τοιαύτη ἀγάπη εἶναι ἡ ἀληθὴς ἀγάπη καὶ ἀποτελεῖ πλήρωμα νόμου, ἤτοι ἐκπληροῖ πάσας τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου τοῦ ἠθικοῦ (Ματθ. κβ΄ 37—40, Ρωμ. ιγ΄ 8—10).

Ἄνευ τῆς τοιαύτης ἀγάπης οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· διὰ τοῦτο καὶ ἐπιμόνως ἀπαιτεῖ ὁ Χριστὸς τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησιν τῆς καρδίας, λέγων. «Ἐὰν μή τις γεννηθῇ ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰωάν. γ. 3, 5· Α΄ Ἰωάν. δ΄. 7, 19· ε΄. 4). «διότι τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς ἔχθρα εἰς Θεόν» (Ρωμ. η΄ 7). Τὸ αἴσθημα τῆς χριστια-

Digitized by Google

Ἡ ἀγάπη τῆς Μάννας. (Eug. Carrière de Luxembourg).

νικῆς ἀγάπης, βασιζόμενον ἐπὶ τῆς αὐτοθυσίας, προαπαιτεῖ ἄρνησιν καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς τοῦ ἀγαπῶντος (Λουκ. θ΄ 23—24). Τὸ αἴσθημα τοῦτο ἐνδομύχως αἰσθανόμενος ὁ ἀπόστολος Παῦλος, δὲν ἠδύνατο, ὡς φαίνεται, νὰ τὸ περιγράψῃ ἀπ' εὐθείας· διὰ τοῦτο καὶ ἐκφράζει αὐτὸ οὕτω περιγραφικῶς: «Πέπεισμαι γάρ, ὅτι οὔτε θάνατος οὔτε ζωὴ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυνάμεις οὔτε ἐνεστῶτα οὔτε μέλλοντα οὔτε ὕψωμα οὔτε βάθος, οὔτε τις κτίσις ἑτέρα δυνήσεται ἡμᾶς χωρίσαι ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν» (Ρωμ. η΄ 38—39). Καὶ πάλιν λέγει: «Ἡγοῦμαι πάντα ζημίαν εἶναι διὰ τὸ ὑπερέχον τῆς γνώσεως Χριστοῦ Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου μου, δι' ὃν τὰ πάντα ἐζημιώθην, καὶ ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι, ἵνα Χριστὸν κερδίσω καὶ εὑρεθῶ ἐν αὐτῷ μὴ ἔχων ἐμὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ νόμου, ἀλλὰ τὴν διὰ πίστεως Χριστοῦ» (Φιλιπ. γ΄ 8—9).

Ἡ ἀγάπη ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ἠθικῇ.

Κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἠθικήν, τὴν ὁρίζουσαν τὴν ἀγάπην, ὡς ἀνιδιοτελῆ ἀφοσίωσιν τῆς οἰκείας βουλήσεως εἰς ἀλλοτρίαν, τὸ ὑψηλὸν τοῦτο συναίσθημα ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην τῶν ἠθικῶν ἰδεῶν καὶ εἶναι τὸ ἀνθρωπινώτερον συναίσθημα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἀλλοτριώτερον δὲ πρὸς τὸν ἄνθρωπον συναίσθημα εἶναι ἡ δυσμένεια, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται κυρίως ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ φθόνου καὶ τῆς χαιρεκακίας. Ἡ καθαρὰ ἀγάπη δὲν πρέπει νὰ νοηθῇ ἡ ἐλευθέρα παντὸς κινήτρου ἰδιοτελείας. Ἐκ τούτου προκύπτει, ὅτι ἡ ἀγάπη διαφέρει τῆς εὐποιΐας· διότι π. χ. δὲν ἀγαπᾷ τὸν πλησίον ὁ εὐεργετῶν αὐτόν, μόνον, ἵνα προσπορισθῇ δόξαν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ἡ ἀδρανὴς ἀγάπη δὲν δύναται νὰ λογισθῇ, ὡς ἀγάπη καθαρά. Ἡ ἀξία τῆς ἀγάπης δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἐκ τῆς ἐκβάσεως ἢ τοῦ ἀποτελέσματος οὔτε ἐκ τῆς σπουδαιότητος ἢ τῆς μηδαμινότητος τῆς ἀλλοτρίας βουλήσεως οὔτε ἐκ τῆς προσωπικῆς ἀξίας τοῦ πρὸς ὃν διευθύνεται. Ἐπίσης ἡ ἀξία τῆς ἀγάπης δὲν μειοῦται τὸ παράπαν εἴτε ὑπάρχει ἡ ἀλλοτρία βούλησις εἴτε προϋποτίθεται ἐσφαλμένως ἡ ὕπαρξις αὐτῆς, εἴτε ἐὰν ὁ ἀγαπῶν πλανηθείς, ὡς πρὸς τὴν βούλησιν τοῦ ἑτέρου, θλίβῃ αὐτὸν ἢ ἀστοχῇ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῶν μέσων. Ὡς ἠθικὴ ἀρχὴ ἡ ἰδέα τῆς ἀγάπης ἐλλείπει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καίτοι θεωρητικῶς δὲν εἶναι ἄγνωστος παρ' αὐτοῖς. Ἡ διὰ τῆς ἀγάπης σημαινομένη ἰδιότης τοῦ Θεοῦ εἶναι διάφορος τῆς τε ἀγαθότητος, ὑφ' ἣν ὁ Πλατωνικὸς θεὸς δημιουργεῖ τὸν κόσμον, καὶ τῆς Ἐμπεδοκλείου φιλότητος, τῆς φυσικῶς ἐνεργούσης καὶ δημιουργούσης τὴν ἑνότητα καὶ τὸν ἁρμονικὸν σύνδεσμον τῶν ὄντων. Ὁ σταγειρίτης φιλόσοφος ἀποκαλεῖ τὴν ἀγάπην εὔνοιαν. Ἡ ἰδέα τῆς ἀγάπης ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τῆς ἁγνοτέρας, τῆς ὑψηλοτέρας φιλοσοφικῆς ἠθικῆς, ἥτις μέχρι τοῦδε ἐφάνη ἐν τῷ κόσμῳ, τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς. Ὁ χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἀπολύτου ἀγάπης.

Ἡ ἀπόλυτος ἀγάπη εἶναι διάφορος τῆς κλίσεως πρὸς πρόσωπα ἢ πράγματα, τῆς συμπαθείας, τῆς στοργῆς, τῆς φιλίας, τοῦ ἔρωτος. Τὸ ῥῆμα «φιλεῖν» ἐν τῇ ἀρχαίᾳ του σημασίᾳ ἐκφράζει αἴσθημα τῆς καρδίας, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς σχέσιν μᾶλλον προσωπικὴν καὶ εἶναι τι ταπεινότερον καὶ διάφορον τοῦ «ἀγαπᾶν», τὸ ὁποῖον ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Ὅθεν δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι φιλοῦμεν τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. Τὰ αἰσθήματα σχέσεως Πατρὸς πρὸς Υἱόν, τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὑψηλὴν προσωπικὴν σχέσιν

Μητρικὸν φίλτρον. (Alfred van Muyden).

ἀμφοτέρων, τὸ Εὐαγγέλιον ἀντιθέτως ἐκφράζει διὰ τοῦ «φιλεῖν»· «Ὁ γὰρ πατὴρ φιλεῖ τὸν υἱὸν καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ ἃ αὐτὸς ποιεῖ» (Ἰωάν. ε΄. 20). Ἡ σύγχυσις τοῦ συμπαθητικοῦ συναισθήματος πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀγάπην ἐγέννησε τὴν πλάνην, ὅτι ἡ ἀγάπη βασίζεται ἐπὶ ψυχικῆς ἀδυναμίας καὶ ὅτι πνεύματα ἰσχυρὰ δὲν δύνανται ν' ἀγαπήσουν. Ἡ ἀγάπη εἰδικευομένη καὶ χαρακτηριζομένη ὡς κλίσις πρὸς πρόσωπα ἢ πράγματα, συνοδεύεται συνήθως καὶ ὑπὸ ἐπιθέτου καθορίζοντος τὴν φύσιν αὐτῆς. Οὕτως ἔχομεν τὴν πατρικὴν ἀγάπην, τὴν μητρικήν, τὴν υἱικήν, τὴν ἀδελφικήν, τὴν συζυγικήν, τὴν φιλοπατρίαν, τὴν φιλίαν, τὸν ἔρωτα.

Τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης κατέλαβε σημαντικὴν θέσιν ἐν τῷ ἠθικῷ, τῷ διανοητικῷ καὶ τῷ καλλιτεχνικῷ βίῳ τῶν λαῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ φυσικῇ καὶ τῇ κοινωνικῇ αὐτῶν ἐξελίξει. Ἡ ἀγάπη φέρει τὴν ψυχὴν πρὸς πᾶν ὡραῖον, μέγα, ἀληθὲς καὶ δίκαιον καὶ κάμνει τὸν ἄνθρωπον γενναῖον, εἰλικρινῆ καὶ ὑποχρεωτικόν. Κατὰ τὸν Lacord, ἡ ἀγάπη εἶνε ὑπεράνω τοῦ θανάτου, ὅπως ὁ οὐρανὸς εἶνε ὑπεράνω τοῦ ὠκεανοῦ. Ὡραῖος εἶνε καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς ἀγάπης, τὸν ὁποῖον δίδει ὁ Γρηγόριος ὁ θεολόγος διὰ τοῦ τετραστίχου τούτου:

Συμψυχίαν δὲ τὴν ἀγάπην ὁρίζομαι,
τὴν πρὸς Θεὸν δέ, καὶ ὁδὸν θεώσεως.
Ἡ δ' ἔχθρα μοι δύσνοια καὶ διάστασις·
ἔχθρα δὲ καὶ πόλεμος, εὑρέτης κακῶν.

Ἀγάπη πατρικὴ ἢ μητρική.

Εἶνε βαθὺ τὸ συναίσθημα τῆς ἀγάπης τῶν γονέων πρὸς τὰ ἑαυτῶν τέκνα, ἐξικνούμενον πολλάκις μέχρις αὐτοθυσίας. Συναίσθημα ἰσχυρὸν τόσον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ὅσον καὶ παρὰ τοῖς ζώοις.

Διηγοῦνται, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος ὁ Ε΄, παίζων ποτὲ μετὰ τῶν τέκνων του, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐπὶ τῆς ῥάχεώς του ἱππαστί, περιεφέρετο ἐπὶ τοῦ τάπητος τῆς αἰθούσης εἰς θέσιν ἥκιστα βασιλικήν. Ἐν τῷ μεταξὺ παρουσιάζεται ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἱσπανίας: «Εἶσθε πατήρ, κύριε πρεσβευτά;» ἠρώτησεν ὁ βασιλεύς. Καὶ ἐπὶ τῇ καταφατικῇ ἀπαντήσει ἐκείνου, προσέθεσε: «Τότε δύναμαι νὰ τελειώσω τὸν γῦρον τῆς αἰθούσης».

Κληρικός τις, θέλων νὰ παρηγορήσῃ κυρίαν ἀπολέσασαν τὸν μονογενῆ υἱόν της, ὑπέμνησε τὴν ὑπακοὴν τοῦ Ἀβραάμ, ὅτε ὁ θεὸς διέταξεν αὐτὸν νὰ θυσιάσῃ τὸν υἱόν του Ἰσαάκ: «Ἆ! πάτερ μου, ἀνεφώνησεν ἐκείνη ζωηρῶς· ὁ Θεὸς οὐδέποτε θὰ διέτασσε τὴν θυσίαν ταύτην εἰς μίαν μητέρα!»

Εἶνε συγκινητικὸν καὶ τὸ παράδειγμα τῆς νεαρᾶς ἐκείνης μητρός, ἡ ὁποία ἐν ναυαγίῳ ἀπολέσασα αἰφνιδίως ἐκ τοῦ τρόμου τὴν ἔκκρισιν τοῦ γάλακτός της καὶ μὴ δυναμένη νὰ διαθρέψῃ ἄλλως τὸ βρέφος της εὑρισκομένη ἐπὶ λεπτῆς σχεδίας καὶ παλαίουσα κατὰ τῆς φρίκης τῆς πείνης καὶ τῆς μανίας τῶν κυμάτων, ἤνοιξε τὰς φλέβας τῶν μαστῶν της καὶ διέσωσεν οὕτω τὸ τέκνον της ἐκ τοῦ θανάτου διὰ τοῦ αἵματος καὶ τῆς ἰδίας ζωῆς της.

Ἀγάπη υἱική.

Τὸ συναίσθημα τοῦτο, ἀνάμικτον πρὸς σεβασμόν, εἶναι πάντως ἧττον ἰσχυρὸν τῆς πατρικῆς ἢ μητρικῆς ἀγάπης· Ἐν τῇ κοινωνικῇ ζωῇ εὑρίσκομεν ὄντως περισσότερα κακὰ τέκνα ἢ κακοὺς γονεῖς. Ἡ ἄμεσος αἰτία τῆς διαφορᾶς ταύτης εἶναι, ὅτι ἡ ἀγάπη τῶν τέκνων περιέχει ἥττονα ἐγωϊστικὰ στοιχεῖα ἢ ἡ ἀγάπη τῶν γονέων.

Ἀναφέρεται, ὅτι ἐν Ρώμῃ γέρων τις κατεδικάσθη ποτὲ εἰς τὸν διὰ τῆς πείνης θάνατον. Ἡ θυγάτηρ τοῦ καταδίκου εἶχε λάβει τὴν ἄδειαν νὰ τὸν ἐπισκέπτεται καθ' ἑκάστην εἰς τὴν φυλακήν. Περὶ τὸ τέλος τῆς ἑβδομάδος οἱ δεσμοφύλακες, ἔκπληκτοι διὰ τὴν παρατεινομένην ἀντοχὴν τοῦ γέροντος, καίτοι ἡ θυγάτηρ του ὑφίστατο ἐπιμελῆ σωματικὴν ἔρευναν πρὸ ἑκάστης ἐπισκέψεως, παρεφύλαξαν αὐτὴν καὶ παρηκολούθησαν ἀθέατοι μίαν τῶν συνεντεύξεων. Εἶδον τότε, ὅτι ἡ θυγάτηρ ἔτρεφε τὸν πατέρα της διὰ τοῦ γάλακτος τῶν μαστῶν της. Ἡ στοργὴ αὕτη συνετέλεσεν ὥστε ὁ γέρων ταχέως ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν.

Ὡραῖον παράδειγμα υἱικῆς στοργῆς καὶ σεβασμοῦ παρέχει καὶ ὁ ἥρως Αἰνείας, διασώσας ἐπ' ὤμων τὸν γέροντα πατέρα του Ἀγχίσην ἐκ τῆς καταστροφῆς τῆς Τροίας.

Ἀγάπη ἀδελφική.

Τὸ συναίσθημα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης εἶναι φυσικὸν συναίσθημα, τὸ ὁποῖον τονώνουν ἡ ἀλληλοβοήθεια, ἡ συνήθεια, ἡ κοινότης τῶν ἀναμνήσεων καὶ τῆς πρὸς τοὺς γεννήτορας ἀγάπης, ὁ σεβασμὸς πρὸς τὸ κοινὸν ὄνομα καὶ τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις. Ἡ τοιαύτη ἀγάπη ἐμφανίζει περίπου οἵους καὶ ἡ φιλία χαρακτῆρας. Εἶναι φιλία φυσική, ἔμφυτος. Ἀλλ' ἐν ᾧ μεταξὺ τῶν φίλων ὑπάρχουν πολλοὶ βαθμοὶ σχέσεων, ὁ ἀδελφὸς εἶναι πάντοτε ἀδελφός.

Διηγοῦνται, ὅτι κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν νέος τις συνελήφθη ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ

Digitized by Google

του ὡς ἀντιδραστικὸς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τῆς δικαιοσύνης ἀφεθη νὰ καταδικασθῇ εἰς θανατον, διότι αὐτος μὲν δὲν εἶχε πολλὰς κοινωνικὰς ὑποχρεώσεις, ὁ δ' ἀδελφός του ἦτο ἔγγαμος και πατὴρ πολλῶν τέκνων.

Τὰ δημοτικὰ ἡμῶν τραγούδια θαυμασίως χαρακτηρίζουν τὴν ἀγάπην. «Ἀναθεμάτον ποὺ τὸ πεῖ, ταδέρφια δὲν πονιοῦνται». Εἶναι πασίγνωστον τὸ τραγούδι τῆς «Κακῆς γυναίκας», ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἀείμνηστος Σπυρ. Βασιλειάδης ἐστήριξε τὴν ὑπόθεσιν τῆς «Γαλατείας» του. Ἡ κακὴ σύζυγος δὲν ἐπέτυχε τὴν ἀλληλοσφαγὴν τῶν δύο ἀδελφῶν, ἐπὶ προσφορᾷ τοῦ ἐνόχου ἔρωτός της εἰς τὸν μέλλοντα νικητήν. Ἀλλὰ καὶ τὸ πανελλήνιον τραγούδι τοῦ «Γιοφυριοῦ τῆς Ἄρτας» δὲν ὑστερεῖ εἰς δύναμιν ἐν τῇ διατυπώσει τῆς ἀδελφικῆς ἀφοσιώσεως. Ὅτε ὁ πρωτομάστορας «ἐστοίχειωνε» τὴν ὡραίαν γυναῖκά του διὰ νὰ «στεριώσει τὸ γιοφύρι» ἐκείνη ἀνεβόησεν:

Ὡς τρέμει τὸ καρυόφυλλο, νὰ τρέμει τὸ γιοφύρι,
κι' ὡς πέφτουν τὰ δεντρόφυλλα, νὰ πέφτουν οἱ [διαβάτες.
—Κόρη, τὸν λόγον ἄλλαξε κι ἄλλη κατάρα δοσε,
πὄχεις μονάκριβο ἀδελφό, μὴ λάχει καί περάσει.
Κι' αὐτὴ τὸν λόγον ἄλλαξε κι' ἄλλη κατάρα δινει:
« Αν τρέμουν τἄγρια βουνά, νὰ τρεμει τὸ γιοφύρι,
κι' ἂν πέφτουν τἄγρια πουλιά, νὰ πέφτουν οἱ [διαβάτες,
τὶ ἔχω ἀδελφὸ στὴν ξενητειά, μὴ λάχει καὶ πε- [ράσει».

Ἀγάπη συζυγική.

Τὸ συναίσθημα τοῦτο εἶνε κλίσις, συμπάθεια, ἀφοσίωσις πρὸς ἀλλήλους τῶν δύο συζύγων, ἰσχυροποιουμένη διὰ τῆς τεκνοποιήσεως, διάφορος τοῦ ἔρωτος. Τὴν συζυγικὴν ἀγάπην ἐξύψωσεν ἀνεφίκτως ἡ χριστιανικὴ θρησκεία. Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία καὶ ἡ ἱστορία ἀναφέρουν ἱκανὰ παραδείγματα συζυγικῆς ἀφοσιώσεως. Ὁ Ὀρφεὺς κατῆλθε καὶ εἰς τὸν Ἅδην, ἵνα συναντήσῃ τὴν ἀγαπητήν του σύζυγον Εὐρυδίκην. Ἡ Ἄλκηστις ἐδέχθη ν' ἀποθάνῃ αὐτὴ ἀντὶ τοῦ συζύγου της Ἀδμήτου. Ἡ Πηνελόπη ἐπὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς ἀνέμενε πιστὴ τὸν σύζυγόν της Ὀδυσσέα.

Ἀναφέρεται, ὅτι, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Κλαυδίου. Καικίνας τις εἶχε καταδικασθῆ εἰς θάνατον. Ἡ σύζυγος τοῦ καταδίκου, ἵνα ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν θάρρος, ἔπληξε δι' ἐγχειριδίου τὸ στῆθος της καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ἐξαγαγοῦσα αἱμοσταγὲς καὶ ἀχνιζον τὸ φονικὸν ὅπλον λέγουσα: «Ἰδού, οὐδένα ᾐσθάνθην πόνον». Ὁ Καικίνας ἀναθαρρήσας ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς γυναικός, ἀντιμετώπισεν ἀτάραχος τὸν θάνατον.

Ἡ ἀγγλὶς διηγηματογράφος Στάνλεϋ Βρέντς εἰς ἐρώτησιν, ἐὰν ὁ ἔρως διατηρῆται καὶ μετὰ τὸν γάμον, ἀπαντᾷ σὺν ἄλλοις: «Ὁ ἔγγαμος ἔρως ἀποτελεῖ μίαν τῶν ζωτικωτέρων καὶ θαυμασιωτέρων δυνάμεων τοῦ κόσμου. Ὁ οἰκογενειακὸς βίος δὲν δύναται νὰ τὸν ἀμαυρώσῃ, ὅταν οἱ σύζυγοι ζοῦν ἁρμονικῶς, τὸ δὲ τρυφερὸν φίλτρον, τὸ ὁποῖον διαδέχεται βραδύτερον τὸν φλογερὸν ἔρωτα καὶ συνδέει τοὺς δύο συζύγους κατὰ τὸ γῆρας των, εἶναί τι σφοδρῶς ἐπιθυμητὸν διά τε τοὺς ἄνδρας καὶ τὰς γυναῖκας. Οἱ ἄνδρες, φοβούμενοι μήπως φανοῦν ἀνόητοι, ἀποφεύγουν κατὰ κανόνα τὰς αἰσθηματικὰς ἐκδηλώσεις, πλὴν ὀλίγων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὰ ἐρωτικὰ λόγια εὔκολα, καθὼς τὰ δάκρυα αἱ γυναῖκες. Εἰς τὴν γυναῖκα λοιπὸν ἀπόκειται νὰ τὸ ἐννοήσῃ αὐτό, νὰ τὸν κερδίσῃ μὲ κολακείας καὶ μὲ θωπείας, ὅπως θωπεύομεν τὰ μικρὰ παιδία».

Ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα.

Ἡ φιλοπατρία εἶναι ὑψηλὸν συναίσθημα, φρονιματιζον καὶ ἄγον πολλάκις τὸν ἄνθρωπον μεθ' ὁρμῆς μέχρι σημείου περιφρονήσεως καὶ τῆς ἰδίας ζωῆς. Ἡ παγκόσμιος ἱστορία, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς βρίθει παραδειγμάτων παροιμιώδους πρὸς τὴν πατρίδα λατρείας καὶ αὐτοθυσίας. Αἱ ἀρχαῖαι Λάκαιναι, παραδίδουσαι τὴν ἀσπίδα εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτῶν, ἔλεγον: «Ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς». Οἱ ἐκ τῶν Λακεδαιμονίων τριακόσιοι ἐκλεκτοὶ ὑπὸ τὸ βασιλέα Λεωνίδαν ἔπεσαν μέχρι ἑνὸς ἐν Θερμοπύλαις, «τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι», κατὰ τὸν Κεῖον ἐπιγραμματοποιὸν Σιμωνίδην. Ὁμοίας φιλοπατρίας πνοὴ ἐνέπνεε καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τοῦ νεωτέρου Λεωνίδου, τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, τὴν ἀπόφασιν τοῦ ὁλοκαυτώματος τῶν Ψαρρῶν, τὴν τραγικότητα τοῦ χοροῦ τοῦ Ζαλόγγου, τὰς ἑκατόμβας τοῦ Μπιζανίου καὶ τοῦ Κιλκίς.

Οὐδέποτε θὰ λησμονηθῇ ἡ θαυμαστὴ πατριωτικὴ παρρησία τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας Ρήγα τοῦ Βελεστινλῆ, ἣν ἐξεδήλωσεν ἐν Βιέννῃ ὅτε ἀνεκρίνετο μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν Μακεδόνων, Ἠπειρωτῶν καὶ Χίων συμμοριτῶν, ἂν ὄντως εἶχον μελετήσει τὴν ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος, ἂν ἀληθῶς εἶχον βυσσοδομεύσει συνωμοτικὰ μέτρα καὶ ἂν πράγματι εἶχον σκεφθῆ νὰ ὑπονομεύσουν τὸ καθεστὼς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. «Πάντοτε ἐπεθύμουν, ἀπήντησεν ὁ Ρήγας πρὸς τὸν ἀνακριτήν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, καὶ μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, τοῦτο ἔχω ὡς πρῶτον πόθον, νὰ ἴδω ἐκδιωκομένους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ προτιμῶ νὰ ἔχω κυρίαρχον τὸν διάβολον μᾶλλον παρὰ τοιοῦτον τύραννον, οἷος ὁ Τοῦρκος».

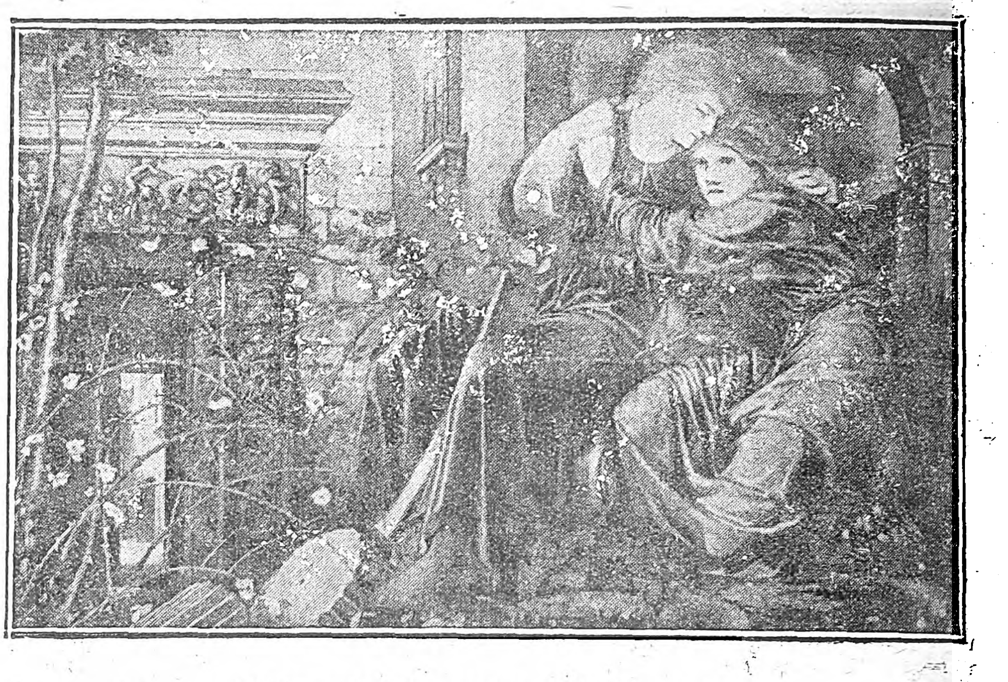

Ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια μονάχα μὲ τὴν ἀγάπην των.

Ἀγάπη πρὸς τοὺς φίλους.

Ἡ φιλία εὑρίσκεται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἔχθραν καὶ τὸ μῖσος καὶ ἀναπτύσσεται συνήθως ἐπὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ δύο ὁμοίων ἀτόμων, σπανιώτερον μεταξὺ κατωτέρων πρὸς ἀνωτέρους των. Συναίσθημα φιλίσυχον καὶ εἰρηνικὸν ἐπιβάλλει μεταξὺ τῶν φίλων ταὐτὰ δικαιώματα καὶ ταὐτὰ καθήκοντα, οἱαιδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ ἐξωτερικαὶ διαφοραὶ καὶ ἀνισότητες. Ἡ φιλία ἤνθισε κυρίως κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς χρόνους τῆς Ἑλλάδος· παροιμιώδεις παρέμειναν αἱ ἀφωσιωμέναι σχέσεις μεταξὺ Πειρίθου καὶ Θησέως, μεταξὺ Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου, Ὀρέστου καὶ Πυλάδου, Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος, Δάμωνος καὶ Φιντίου, Ἀλεξάνδρου καὶ Ἡφαιστίωνος κλπ. Ἀπὸ τῆς ἐπικρατήσεως ὅμως τοῦ χριστιανισμοῦ, ἡ φιλία ὑπεχώρησε πρὸ τῆς καθολικῆς ἀγάπης τοῦ Εαγγελίου, καὶ σήμερον ἡ ἀρχαία ἐκείνη φιλία, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἀρχαία φιλοπατρία, εἶναι ἐκ τῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζουν νὰ εὐδοκιμοῦν εἰς κοινωνικὸν περιβάλλον, οἷον εἶναι τὸ τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ. Περὶ *φιλίας* ἴδε ἐν οἰκείᾳ λέξει.

Ἀγάπη πρὸς ἑτερόφυλον ἄτομον.

Ἂν ἡ φιλία εἶναι παγκόσμιός τις, καθολικὴ θερμότης, μηδὲν ἔχουσα τὸ ἀλγεινὸν καὶ τραχύ, ἡ λίαν ἀνεπτυγμένη πρὸς ἑτερόφυλον ἄτομον ἀγάπη, ἤτοι ὁ ἔρως, εἶναι τὸ πῦρ τὸ ὁρμητικὸν καὶ τὸ τὰ πάντα καταφλέγον. Τὸ συναίσθημα τοῦτο, ἐπικουροῦν εἰς μέγαν φυσικὸν σκοπόν, τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους, εἶναι σπουδαῖος παράγων ἐν τῷ βίῳ καὶ τῇ ἐξελίξει τοῦ κόσμου, δι' ὅπερ καὶ εἰκότως ἡ ἀρχαιότης ὡς πανίσχυρον θεὸν ἐθεώρησεν αὐτόν. Περὶ τοῦ ἔρωτος οὐδεμία δοξασία εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου ἱκανοποιητική. Ὁ Ἑρβ. Σπένσερ ἐθεώρησεν αὐτὸν ὡς σύνθετόν τινα ψυχικὴν κατάστασιν, ὡς τὸ πολυσυνθετώτατον τῶν συναισθημάτων. Ὁ δὲ Gaston Danville ὥρισεν αὐτὸν ὡς εἰδικὴν συγκινητήριον ὀντότητα, συνισταμένην εἰς διηνεκῆ μεταβολὴν τῆς φιλητικῆς καταστάσεως ἀτόμου τινός, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διανοητικῆς ἐπεξεργασίας πρὸς πραγμάτωσιν συστηματοποιήσεως τοῦ γενετησίου ὁρμεμφύτου αὐτοῦ ἐπὶ ἀτόμου ἑτεροφύλου. Περὶ τοῦ εἰδικοῦ τούτου συναισθήματος βλ. λέξιν *ἔρως*.

Ἐγωϊσμὸς καὶ ἀλτρουισμός.

Ὀφείλομεν ἐν τέλει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὴν ἀνθρωπίνην εὐαισθησίαν ὁ Jules Simon διῄρεσεν εἰς ἀγάπην πρὸς «ἑαυτόν», ἀγάπην πρὸς τὴν «ἀνθρωπότητα» καὶ ἀγάπην πρὸς τὸ «θεῖον». Τοὺς ἐκ τῆς τριαδικῆς ταύτης διαιρέσεως ὅρους συμπτύσσοντες εἰς δύο, ἤτοι εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς ἑαυτὸν (ἐγωισμὸς) καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἄλλους (ἀλτρουισμός), ἐπαναφέρομεν τὴν ἀρχαίαν διαίρεσιν τῆς ἀγάπης, εἰς φιληδονίαν καὶ εὔνοιαν. Ἡ πρὸς τὰ πράγματα ἀγάπη εἶναι ἀγάπη πρὸς ἑαυτόν, καθόσον τὸ ἀγαπᾶν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην εἶναι νὰ βλέπῃ τις εἰς τὸ ἀγαπώμενον ἀντικείμενον ἁπλοῦν τι μέσον εὐχαριστήσεως, εὐδαιμονίας προσωπικῆς. Ἡ πρὸς πρόσωπα ἀγάπη εἶναι ἀγάπη πρὸς ἄλλους,

Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον εἶναι ἡ μητέρα τῆς εὐσπλαγχνίας. (F. Michelet. Salon 1912)

ἐκτὸς ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὴν ἀτομικὴν εὐχαρίστησιν καὶ εὐδαιμονίαν ἡμῶν ἐκ τῆς εὐχαριστήσεως καὶ εὐδαιμονίας τῶν ἀγαπωμένων ὄντων. Ἀγαπῶμεν καὶ τὰ ζῷα, διότι καὶ ταῦτα αἰσθάνονται ὡς ἡμεῖς, διότι καὶ ταῦτα ὡς ἡμεῖς, εἶναι ἱκανὰ ν' ἀπολαμβάνουν, νὰ ὑποφέρουν, ν' ἀγαποῦν. Ἐφ' ὅσον δὲ κατερχόμεθα τὴν κλίμακα τῆς τελειότητος τῶν ὄντων, ἐπὶ τοσοῦτον ἐλαττοῦται ἐν ἡμῖν καὶ ὁ βαθμὸς τῆς πρὸς αὐτὰ ἀγάπης.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἀγάπη. Χωρίον τῆς κοινότητος Κώμης τῆς ἐπαρχίας Τήνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι 263.

Digitized by Google

'Αγάπη (ἁγία). Μία τῶν τριῶν θυγατέρων τῆς ἁγίας μάρτυρος Σοφίας ἐξ Ἰταλίας καταγομένης. Ἔζησεν ἐπὶ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ. Αὕτη ἐλθοῦσα ἐν Ρώμῃ μετὰ τῶν τριῶν θυγατέρων της διαπρεπουσῶν ἐπὶ τῷ κάλλει τοῦ σώματος καὶ τῇ ἀρετῇ τῆς ψυχῆς, κατηγγέλθη ὑπό τινος ἄρχοντος, Ἀντιόχου, εἰς τὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἐπίστευεν εἰς Χριστόν. Αἱ τρεῖς θυγατέρες αὐτῆς παρεδόθησαν πρὸς νουθεσίαν εἴς τινα ἐπιφανῆ ρωμαίαν ὀνόματι Παλλαδίαν. Μετὰ τὴν τρίτην ἡμέραν κληθεῖσα καὶ ἡ Ἀγάπη, ἥτις ἦτο τὴν ἡλικίαν ἐννέα ἐτῶν, ἐνουθετήθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἵνα θύσῃ εἰς τὰ εἴδωλα. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ ἰδὼν ὅτι αἱ νουθεσίαι καὶ αἱ ὑποσχέσεις ἀφῆκαν ἀσυγκίνητον τὴν νεαρὰν Ἀγάπην, ἤρχισε τὰς ἀπειλὰς τῶν βασάνων. Ἡ Ἀγάπη τότε μετὰ θάρρους ἀπαντᾷ εἰς τὸν αὐτοκράτορα: «Μὴ σὲ ἀπατᾷ τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας μου, διότι θὰ σὲ διδάξῃ ἡ πεῖρα ὅτι εἶμαι τῆς αὐτῆς ρίζης βλαστὸς καὶ μιᾶς ἐκείνης γαστρὸς γέννημα, τῆς ὁποίας προηγουμένως δύο βλαστοὶ καὶ τέκνα σὲ ἐδίδαξαν ἱκανῶς». Ὁ αὐτοκράτωρ ἔξαλλος γενόμενος ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Ἀγάπης διέταξε νὰ προσηλωθῇ αὕτη ἐπὶ ἰκριώματος καὶ νὰ μαστιγωθῇ ἀνηλεῶς. Εἶτα ἐρρίφθη εἰς κάμινον πυρός, ἐξ ἧς τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθεν ἀβλαβής, ὡς οἱ τρεῖς παῖδες ἐν Βαβυλῶνι. Ὁ αὐτοκράτωρ ἰδὼν τοῦτο διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὴν μακαρίαν Ἀγάπην. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη αὐτῆς τὴν 17ην Σεπτεμβρίου.

Π. Ε. Σ.

'Αγάπη (ἁγία). Μία τριῶν ἀδελφῶν χριστιανῶν, Εἰρήνης, Ἀγάπης καὶ Χιονίας, αἵτινες κατὰ τὸν κηρυχθέντα διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ 303—304 διατάξαντος τὴν πυρπόλησιν τῶν χριστιανικῶν ναῶν καὶ βιβλίων, κρύψασαι πολυάριθμα χριστιανικὰ χειρόγραφα, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη ζητοῦσαι καταφύγιον. Συλληφθεῖσαι προσήχθησαν ἐνώπιον τοῦ διοικητοῦ Θεσσαλονίκης Δουλκεντίου, ὅστις προσεπάθησε διὰ διαφόρων ὑποσχέσεων νὰ ἀποσπάσῃ τὰ ὑπ' αὐτῶν κρυβέντα χειρόγραφα καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ ταύτας εἰς τὴν προσκύνησιν τῶν εἰδώλων. Ἀλλὰ μὴ κατορθώσας τοῦτο κατεδίκασε τὴν μὲν Ἀγάπην καὶ Χιονίαν εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον, τὴν δὲ Εἰρήνην εἰς τὸν διὰ τοῦ βέλους θάνατον. Τελεῖται ἡ μνήμη τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἀγάπης ὡς καὶ τῶν δύο λοιπῶν μαρτύρων ἀδελφῶν αὐτῆς τὴν 16 Ἀπριλίου.

Π. Ε. Σ.

'Αγάπηκον Μετόχιον· ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν δύο μετόχια: 1) Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Βάλτας τῆς Χαλκιδικῆς. 2) Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Συκιᾶς τῆς Χαλκιδικῆς.

ἀγαπημένα· ἐπιρρ. εἰρηνικά, εἰρηναίως, ἡσύχως, συμφώνως, καθηκόντως.

'Αγαπήνωρ. Υἱὸς τοῦ ἐν Ἀρκαδίᾳ βασιλέως τῶν Τεγεατῶν Ἀγκαίου, ὁ ὁποῖος, κατά τινα παράδοσιν, κατεσπαράχθη ὑπὸ τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. Ὁ Ἀγαπήνωρ ὑπῆρξεν εἷς τῶν μνηστήρων τῆς ὡραίας Ἑλένης, ὁ δὲ Ἀγαμέμνων τοῦ παρεχώρησεν ἑξήκοντα ναῦς, μετὰ τῶν ὁποίων συνεξεστράτευσε κατὰ τῆς Τροίας ἄγων τοὺς ἀρκάδας πολεμιστάς του. Κατὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδόν του, ὁ Ἀγαπήνωρ παρεσύρθη ὑπὸ τρικυμίας μέχρι τῆς Κύπρου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς, κτίσας τὴν Πάφον καὶ ἀφιερώσας ἕνα ναὸν εἰς τὴν Ἀφροδίτην.

ἀγαπησιάρης· ὁ ἐρωτιάρης, ἐρωτικός, ἐρωτύλος, ἐπιθυμητής, λάγνος, *ἀγαπητικός*, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς λέξεως σημασίαν.

'Αγαπηταί. Οἱ ἀπόστολοι συνωδεύοντο καὶ ἐβοηθοῦντο εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν ἀπὸ γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι, κατά τινας ἴσως ἦσαν πρότερον σύζυγοί των, κατόπιν δὲ ἐθεωροῦντο ὑπ' αὐτῶν ὡς ἀδελφαί. Μετὰ τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, καὶ οἱ κληρικοί, ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι, εἶχον τοιαύτας γυναῖκας, ὡς συντρόφους καὶ βοηθούς, ἦσαν δὲ αὗται παρθένοι, αἱ ὁποῖαι ἀφιέρωνον τὴν παρθενίαν των εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ καὶ χῆραι, αἱ ὁποῖαι ἐτήρουν εἰς τὸ μέλλον ἁγνείαν. Ἦσαν δὲ γνωσταὶ αἱ γυναῖκες αὗται μὲ διάφορα ὀνόματα· ἐλέγοντο *συνείσακτοι* (ἐκ τούτου ἔγινε τὸ Λατινικὸν ὄνομα subintroductae, μὲ τὸ ὁποῖον εἶναι γνωσταί) *ἀδελφαὶ ἀγαπηταί*. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ προσελάμβανον ὡς ἀγαπητὰς γυναῖκας, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀφιερωθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀργότερα τὸ ἔθιμον ἐπεξετάθη καὶ προσελάμβανον οἱασδήποτε ἤθελον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀρχικοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς Ἐκκλησίας, αἱ εὐσεβεῖς αὗται ἑνώσεις καὶ αἱ μεταξὺ γυναικῶν κοινότητες ὄχι μόνον δὲν ἦσαν ἐπιλήψιμοι, ἀλλ' ἦσαν ὡς πρὸς πολλὰ ἀναγκαῖαι. Μὲ τὴν μητέρα τοῦ Σωτῆρος συνέζων μερικαὶ παρθένοι, αἱ ὁποῖαι ἔζων κοινῶς καὶ μετὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ μὲ τοὺς ἄλλους πιστούς. Τὸ ἴδιον ἔγινε καὶ μὲ ἄλλας γυναῖκας, τὰς ὁποίας μερικοὶ Ἀπόστολοι ἐλάμβανον μεθ' ἑαυτῶν, πορευόμενοι νὰ κηρύξωσι τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ ἔθνη. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι αἱ γυναῖκες αὗται ἦσαν συγγενεῖς των, προσέτι ἦσαν ἡλικιωμέναι καὶ εἶχον ἀρετὴν ἀνωτέραν ὑποψίας, παρεῖχον δὲ καὶ μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τοὺς Ἀποστόλους. Διὰ τῶν γυναικῶν τούτων ἠδύναντο νὰ εἰσάγωσι τὴν πίστιν εἴς τινας οἰκίας, εἰς τὰς ὁποίας μόνον αἱ γυναῖκες εἶχον εἴσοδον, ὡς λέγει ὁ Ἅγιος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς. Εἰς τοὺς ἀρχαίους ἐκείνους χρόνους, ὡς γνωστὸν αἱ γυναῖκες ἔζων χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας εἰς τὸν γυναικωνῖτιν, ὅπου μόνον γυναῖκες ἐγίνοντο δεκταί.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ηὐνοημένων τούτων γυναικῶν δὲν φαίνεται νὰ εἶδε μὲ καλὸν ὄμμα ἡ Ἐκκλησία τὰς ἑνώσεις ταύτας γυναικῶν μετὰ κληρικῶν. Ἡ πεῖρα ἔδειξεν ὅτι ἀπὸ τὰς ἑνώσεις αὐτὰς ἠδύνατο νὰ προέλθῃ κίνδυνος καὶ διὰ τὰς δύο ἁγνότητας, καὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός. Διότι αἱ *ἀγαπηταὶ* δὲν ἔζων μόνον ὑπὸ τὴν αὐτὴν στέγην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ αὐτὸ δωμάτιον, ὁ Ἅγιος μάλιστα Ἱερώνυμος βεβαιώνει ὅτι συχνὰ συνεμερίζοντο καὶ τὴν κλίνην τῶν κληρικῶν. Ὁ Τερτουλλιανὸς (περὶ τὸ 200) λέγει, ὅτι ὀφείλουν αἱ εἰς τὸν Θεὸν ἀφιερωμέναι παρθένοι νὰ ζοῦν μακρὰν ἀπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη δὲ περισσότερον ν' ἀποφεύγουν τὴν μετ' αὐτῶν συνοίκησιν. Ὁ Ἅγιος Κυπριανὸς (ἔγινεν ἐπίσκοπος τὸ 248) διαβεβαιώνει τὰς παρθένους τῶν χρόνων αὐτοῦ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀνέχεται ὄχι μόνον τὴν συμβίωσιν μετ' ἀνδρῶν, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ συντρώγουν μετ' αὐτῶν. Πολὺ ἐνωρὶς λοιπὸν ἀπηγορεύθησαν αἱ τοιαῦται συνοικήσεις, καὶ δὴ ἡ ἐν *Νικαίᾳ* Σύνοδος ἀπηγόρευσε διαρρήδην εἰς ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νὰ συγκατοικοῦν μὲ *ἀγαπητάς*, ἐκτὸς ἂν αὗται ἦσαν αἱ μητέρες, ἢ αἱ ἀδελφαί των, ἢ θεῖαι ἐκ πατρός. Ὡς πρὸς αὐτάς, εἶπον οἱ Ἅγιοι Πατέρες τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, θὰ ἦτο φρικτὸν νὰ ὑπάρξῃ ὑποψία.

Ἀπὸ τὰς προφυλάξεις, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἐπικοινωνία τῶν *ἀγαπητῶν* καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἶχε προξενήσει ἀταξίας καὶ σκάνδαλα. Ὅταν ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀνῆλθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως (398) εὗρε τὰς συνηθείας ταύτας ν' ἀκμάζουν, καὶ ἔκαμε μεγάλους ἀγῶνας διὰ νὰ τὰς ἐκριζώσῃ. Οἱ ἀγῶνες του δὲ οὗτοι ὑπῆρξαν ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας αἰτίας τῶν ἐχθροτήτων, τὰς ὁποίας διήγειρεν. Εἰς δύο *ὁμιλίας* του ὁ μέγας οὗτος ἱεράρχης περιγράφει διὰ μακρῶν τὰς παραδόξους ταύτας ἑνώσεις. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι καὶ γυναῖκες, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Θεόν, ἐνόμισαν ὅτι ἠδύναντο νὰ μιμηθοῦν τοὺς κληρικούς, καὶ ἠθέλησαν καὶ αὐταὶ νὰ ἔχουν τὸν ἀγαπητὸν αὐτῶν, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο *συνείσακτος*.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, (πρὸ τοῦ Χρυσοστόμου Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως) συμβουλεύει τὰς παρθένους ν' ἀποφεύγουν τοὺς ἄνδρας, ἰδίως δὲ τοὺς συντρόφους τοῦ εἴδους τούτου. Ἀλλ' ἡ συνήθεια αὕτη τῶν γυναικῶν δὲν διήρκεσε πολύ, τόσον μόνον, ὅσον διαρκεῖ εἷς συρμὸς τῆς ἐποχῆς.

Ὡς πρὸς τὰς ἑνώσεις ὅμως κληρικῶν μὲ *ἀγαπητάς*, δὲν ὑπῆρξεν εὔκολος ἡ διάλυσίς των. Κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα ἠναγκάσθη καὶ ἡ διοίκησις νὰ ἐπεμβῇ καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ αὐτάς. Ἔκτοτε ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, ἐζήτησε μὲ τὸν νόμιμον γάμον τῶν ἱερέων ν' ἀποφύγῃ τὰς παρανόμους συνοικήσεις καὶ παλλακείας ταύτας, αἱ ὁποῖαι ἔφερον παντοῖα ἄλλα, καὶ χειρότερα ἀκόμη, ἁμαρτήματα. Αἱ *ἀγαπηταὶ* δὲν πρέπει νὰ συγχέωνται μὲ τὰς *διακονίσσας* τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον πραγματικὸν ἐκκλησιαστικὸν ὑπούργημα καὶ ἐλάμβανον χειροτονίαν. Ἐν τούτοις ἡ σύγχυσις ἐγίνετο ἐπίτηδες, διότι ηὐκόλυνε τὰς ἀγαπητὰς εἰς τὰς συμβιώσεις των μετ' ἀνδρῶν. Βλέπομεν δὲ τοῦτο καὶ εἰς μίαν *Νεαρὰν* τοῦ Ἰουστινιανοῦ (τὸν 6ον αἰῶνα), διὰ τῆς ὁποίας ὁ μέγας Αὐτοκράτωρ ἐπροσπάθησε νὰ περιστείλῃ τὸ κακὸν (*Νεαρά*, 6, 6):

«Βουλόμεθα δὲ καὶ αὐτὰς τὰς ἐπὶ χειροτονίαν ἀγομένας Διακόνους, εἴτε ἐκ χηρείας, εἴτε ἐκ παρθενίας, μή τινας συνόντας ἔχειν, ἐν τάξει δῆθεν ἀδελφῶν, ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν καλουμένων ἀγαπητῶν (τοῖς γὰρ τοιούτοις ὀνόμασι χρώμεναι πάσης πονηρᾶς ὑποψίας τὸν ἑαυτῶν πληροῦσι βίον), ἀλλ' ἢ καθ' ἑαυτὰς οἰκεῖν, ἢ γονεῦσι μόνοις καὶ παισί.»

Οὕτως ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, διὰ τῶν διατάξεων τούτων καὶ τῆς καθιερώσεως τοῦ νομίμου γάμου τῶν κληρικῶν, κατώρθωσε ν' ἀπαλλαγῇ ἐνωρὶς ἀπὸ τὸ κακὸν αὐτό. Ἀλλ' ἡ Λατινικὴ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τὸν νόμιμον τοῦτον γάμον, πολὺν χρόνον ὑπέφερεν ἀπὸ τὰς *ἀγαπητάς*. Μόνον δὲ τὸ 1139 ἡ ἐν Λατερανῷ Σύνοδος (ἐν τῇ βασιλικῇ, δηλαδὴ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατερανοῦ) ἐπὶ τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου Β', κατήργησεν ἐντελῶς τὰς παραδόξους ταύτας ἑνώσεις. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ προτεστάνται καὶ ὅλοι ὅσοι ἔγραψαν ἐναντίον τῆς ἀγαμίας τῶν ἱερέων ἔκαμαν μέγαν θόρυβον περὶ τὰ σκάνδαλα, τὰ ὁποῖα προήρχοντο ἀπὸ τὴν συνοίκησιν τῶν ἀγαπητῶν μὲ τοὺς ἐκκλησιαστικούς.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξις μιᾶς ἀπὸ τὰς περιέργους συνηθείας τῆς παλαιᾶς Ἐκκλησίας, συνηθείας, τῆς ὁποίας ἡ γνῶσις ρίπτει φῶς εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν τῶν πρώτων αἰώνων, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Βυζαντινὴν κοινωνίαν.

ΑΔ. Ι. ΑΔ.

ἀγαπητερός· ἐράσμιος, ἐρατός, ἐρατεινός, περιπόθητος, ποθεινός, πολυήρατος, φιλικός, μεγήρατος, μεγήρης, φιλητός, ἀξιαγάπητος, ἱμερόης, προσηνής, ἀξιέραστος, ἐπέραστος, ἀγαπητός, ἐπίχαρις, ἐρανός, ἐραστός, ἐρόεις, ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπιέται.

ἀγαπητική καὶ δημωδέστερον *ἀγαπητικιά·* γκόμενα, ἐρωμένη, ὁμευνέτις, ἐράστρια, παλλακίς, ἀγρακόμα, ἐμπελάτειρα, κασωρίς, μαχλάς, φοιβάς, μυλλάς, μαχλίς, λαικάστρια· «Ὁπόχει δυὸ *ἀγαπητικὲς* ἔχει μεγάλη χάρη. σὰν τὰ χαλάσει μὲ τῇ μιά, πηγαίνει μὲ τὴν ἄλλη». «Οὔτε πρόβατο χωρὶς μαλλί, οὔτε νιὸς χωρὶς *ἀγαπητική*».

ἀγαπητικός· ἐραστής, ἐρωτικός, ἐπίηρος, φιλητής, φιλητικός, φιλήτωρ, ἱμεραῖος *ἐρωμένος* (ὁ τόνος κατὰ τὸ ἐρωμένη), εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐσήμαινεν: ὁ κλίνων εἰς τὴν ἀγάπην.

ἀγαπητός· εὔνους, πεφιλημένος, προσφιλής, φιλόφρων, ἠγαπημένος, εὐχάριστος, ἐπιθυμητός, ἀγάνωρ, ἐρώμενος, εὐνοούμενος, ἀξιαγάπητος: μόλις ἦλθεν ἔγινεν *ἀγαπητὸς* εἰς ὅλους. Προσφώνησις συνήθης: *ἀγαπητέ!* μάλιστα ἐν τῇ ἐπιστολογραφίᾳ.

'Αγαπητός. Συγγραφεὺς βυζαντινὸς καὶ διάκονος τῆς Ἁγίας Σοφίας. Λέγεται ὅτι ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἐξηκριβωμένον. Ὁ Ἀγαπητὸς ἔγραψε καὶ ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνόδου αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἓν συγγραμμάτιον: *Σχέδη βασιλικὴ* περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ βασιλέως. Ὁ τίτλος, ὅπως εὑρίσκεται εἰς τὰ χειρόγραφα, εἶναι:

«Ἔκθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν σχεδιασθεῖσα παρὰ Ἀγαπητοῦ, διακόνου τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας πρὸς βασιλέα Ἰουστινιανόν».

Τὸ πονημάτιον σύγκειται ἀπὸ 72 κεφάλαια, τὰ ὁποῖα συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ τῆς ἑξῆς ἀκροστιχίδος: «Τῷ θειοτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ ἡμῶν Ἰουστινιανῷ Ἀγαπητὸς ὁ ἐλάχιστος διάκονος». Τὰ κεφάλαια ταῦτα, τὰ ὁποῖα συνίστανται ἀπὸ ὀλιγίστους στίχους, περιέχουν συμβουλὰς καὶ ὁδηγίας ἠθικάς, θρησκευτικὰς καὶ πολιτικάς, τὰς ὁποίας ὀφείλει ν' ἀκολουθῇ εἷς ἡγεμών. Ἕκαστον κεφάλαιον ἀποτελεῖ ἓν σύνολον χωριστόν, ἡ δὲ διατύπωσις γίνεται ὡς γνωμικὸν παράγγελμα καὶ μὲ ρητορικὸν τόνον.

Εἰς τὸ Βυζαντινὸν μυθιστόρημα *Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ* ἔχουν παρεμβληθῇ δύο ἄλλα μικρὰ ἔργα ὁδηγιῶν πρὸς βασιλέα. Φαίνεται ὅτι ὅλα τὰ παραινετικὰ ταῦτα πονημάτια ἔχουν ὡς πηγὴν τὸν ἀρχαῖον *Ἰσοκράτην*, ἰδίως δὲ ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς, ὅπως τὸν Μέγαν *Βασίλειον*, τὸν *Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν* καὶ ἄλλους. Ἡ *Σχέδη Βασιλική*, τὸ κάτοπτρον βασιλέως, ὅπως ὠνομάσθη, τοῦ Ἀγαπητοῦ, ἔγινε πολὺ προσφιλὲς ἀνάγνωσμα κατὰ τὸν Μεσαιῶνα καὶ ἀκόμη ὑστερώτερον. Εἶναι γεγραμμένον τὸ βιβλιάριον μὲ τόσην μεγάλην εἰλικρίνειαν, μὲ τόσην ἀγάπην τῆς ἠθικῆς, προσέτι ἔχει τόσον καθαρὰν καὶ ρητορικὴν γλῶσσαν, ὥστε εἶναι ἀνάγνωσμα πολὺ ἀξιοσύστατον πρὸς διδασκαλίαν τῶν νέων. Φαίνεται δὲ ὅτι πραγματικῶς οἱ Βυζαντινοὶ τὸ μετεχειρίζοντο εἰς τὰ σχολεῖα των καὶ ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν χειρογράφων, εἰς τὰ ὁποῖα διεσώθη. Ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως, εἰς τοὺς χρόνους τῶν Ἀνθρωπιστῶν (Οὑμανιστῶν) ἐξετιμᾶτο τὸ βιβλιάριον, ἀφοῦ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἶδον τὸ φῶς 20 ἐκδόσεις.

Τὸ ἔργον ἐξετυπώθη εἰς τὴν Ἐνετίαν τὸ 1509 ὑπὸ Ζαχαρία Καλλέργη τοῦ Κρητός, Ἑλληνιστὶ καὶ μὲ Λατινικὴν μετάφρασιν. ἔχον τὸν τίτλον: Scheda regia, sive de officio regis. Μετεφράσθη δὲ πλειστάκις εἰς τὴν Λατινικήν, τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Γαλλικήν, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον τὸν ΙΓ' τὸν ἐπιλεγόμενον Δίκαιον, κατὰ τὴν νεότητά του (ἐν Παρισίοις 1612, εἰς 8ον). Μετὰ τὰς ἀπειραρίθμους παλαιοτέρας ἐκδόσεις τὸ σχετικῶς καλύτερον κείμενον εὑρίσκεται παρὰ Migne, Patrologia Graeca, τ. 86, 1, 1153—1186.

ΑΔ. Ι. ΑΔ.

'Αγαπητὸς Α' (Ἅγιος). Πεντηκοστὸς ὄγδοος Πάπας. Ἦλθεν εἰς σχέσεις μὲ τὸν Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανόν, καὶ ἐνδιαφέρει τὴν Βυζαντινὴν ἱστορίαν. Ὁ Ἀγαπητὸς ἦτο Ρωμαῖος ἐκ γενετῆς, ἔμεινε δὲ πάπας μόνον ἓν ἔτος (535—

Digitized by Google

535), διότι μετέβη, μόλις ἐξελέχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετά τινα χρόνον.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατεῖχον τὴν Ἰταλίαν οἱ Ὀστρογότθοι, ὁ δὲ μέγας Ἰουστινιανὸς ἐσχεδίαζε τὴν ἀνάκτησιν τῆς χώρας ταύτης ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους καὶ τὴν προσάρτησιν αὐτῆς εἰς τὸ Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος, δηλαδὴ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ὅπως καὶ τὸ κατώρθωσεν. Ὁ ἀσθενὴς βασιλεὺς τῶν Ὀστρογότθων Θεοδᾶτος, ἐπιθυμῶν νὰ σώσῃ τὸ στέμμα του, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν πάπαν Ἀγαπητὸν νὰ κάμῃ τὸ ταξείδιον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν εἰρήνην.

Ὁ Ἀγαπητὸς ἦλθεν εἰς τὴν βασιλεύουσαν συνοδευόμενος ἀπὸ πέντε ἐπισκόπους καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐκκλησιαστικούς. Διὰ νὰ κάμῃ δὲ τὸ ταξίδιον τοῦτο, ἠναγκάσθη νὰ βάλῃ ἐνέχυρον τὰ ἱερὰ σκεύη τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδέχθη ἐπαξίως τοῦ ἀξιώματός του τὸν πάπαν, διότι ἔστειλεν εἰς προϋπάντησίν του πολλοὺς ἐπισκόπους καὶ ἄρχοντας τῆς αὐλῆς αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀμέσως ἀπὸ τὴν πρώτην συνέντευξίν των ὁ Ἰουστινιανὸς ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἐνόει νὰ ἔλθῃ εἰς οὐδεμίαν συνεννόησιν μὲ τοὺς Ὀστρογότθους. Ὁ πάπας λοιπὸν δὲν εἶχε τίποτε ἄλλο νὰ κάμῃ, παρὰ νὰ σκεφθῇ διὰ τὰ γενικὰ συμφέροντα τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὰ κατὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ Ἄνθιμος, ἀνήκων εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Εὐτυχοῦς, ὁ ὁποῖος ἐδίδασκεν ὅτι δὲν ὑπῆρχε παρὰ μόνον μία φύσις εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἡ θεία φύσις, διὰ τοῦτο δὲ οἱ Εὐτυχιανοὶ ὠνομάζοντο καὶ *μονοφυσῖται*. Εἶχε δὲ ἀναβιβάσει τὸν Ἄνθιμον εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἡ Αὐγούστα, δηλαδὴ ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, ἡ περίφημος σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἡ ὁποία ηὐνόει τοὺς μονοφυσίτας. Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα ἔπεισαν τὸν πάπαν Ἀγαπητὸν νὰ δεχθῇ τὸν Ἄνθιμον εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ παραδεχθῇ τὴν ἐκλογήν του. Διότι οἱ πάπαι τῆς Ρώμης, ἐπειδὴ ἔμειναν πάντοτε μακρὰν ἀπὸ τὰς αἱρέσεις καὶ ἠκολούθουν πάντοτε τὸ ὀρθὸν δόγμα, ἦσαν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους σεβαστοὶ καὶ ἐθεωροῦντο προστάται τῆς ὀρθοδοξίας. Ἀλλ' ὁ Ἀγαπητὸς δὲν ἐφάνη διατεθειμένος νὰ ὑποκύψῃ παρὰ μόνον ἂν ὁ Ἄνθιμος ἐγκατέλειπε τὴν πλάνην του καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὴν ἐπισκοπήν του τῆς Τραπεζοῦντος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναβιβασθῆ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οὔτε αἱ θωπεῖαι τῆς Θεοδώρας, οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἴσχυσαν διὰ νὰ τὸν κλονίσουν. Τὸ *Ποντιφικὸν βιβλίον* (Liber pontificalis) διηγεῖται τὰ ἑξῆς: *«Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶπεν εἰς τὸν πάπαν: νὰ παραδεχθῇς τὰς ἀξιώσεις μου, ἢ σὲ ἐξορίζω. — Ὁ πάπας ἀπεκρίθη: Εἶχον ἔλθει, ὡς ἁμαρτωλὸς ποὺ εἶμαι νὰ ἴδω τὸν χριστιανικώτατον αὐτοκράτορα Ἰουστινιανόν, ἀλλ' ἰδοὺ ὅτι εὑρίσκω τὸν Διοκλητιανόν Δὲν φοβοῦμαι τὰς ἀπειλάς σου».*

Ἡ σθεναρὰ αὐτὴ γλῶσσα ἔκαμε τὸν Αὐτοκράτορα νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἄνθιμος ἐξηκολούθει νὰ μένῃ εἰς τὴν πλάνην καὶ εἰς τὸν θρόνον του, συνεκλήθη Σύνοδος τὸ 536 διὰ φροντίδος τοῦ Ἀγαπητοῦ, ἡ ὁποία καθῄρεσε καὶ ἀφώρισε τὸν πατριάρχην. Τὸ ἴδιον ἔτος ἀπέθανεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἀγαπητός, καὶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ὁ γενναῖος στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Βελισσάριος εἰσήρχετο νικητὴς εἰς τὴν Ρώμην, ἀφαιρῶν μίαν πρὸς μίαν τὰς χώρας τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τοὺς Ὀστρογότθους, τῶν ὁποίων τὸ Βαρβαρικὸν βασίλειον ἐμελλον νὰ καταστρέψουν ἐντελῶς μετά τινα ἔτη οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοί. ΑΔ. Ι. ΑΔ.

Ἀγαπητὸς Β'. Ἑκατοστὸς τριακοστὸς δεύτερος πάπας τῆς Ρώμης. Ἦτο καὶ οὗτος Ρωμαῖος ἐκ γενετῆς. Ὁ 10ος αἰὼν ἦτο διὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ διὰ τὴν Δυτικὴν ἐκκλησίαν εἷς ἀπὸ τοὺς πλέον ταραχώδεις καὶ διεφθαρμένους αἰῶνας. Ἡ Ἁγία Ἕδρα εὑρίσκετο εἰς μεγάλην κατάπτωσιν, διότι ἦτο εἰς τὴν ἐπονείδιστον κυριαρχίαν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν κύριαι τῆς Ρώμης. Εἰς τοὺς κακοὺς τούτους χρόνους ἀποτελοῦντας περίοδον τῆς παπικῆς ἱστορίας ὑπὸ τὸ ὄνομα «πορνοκρατία» (βλ. λέξιν), ὁ πάπας Ἀγαπητὸς ἔδειξεν ἐνεργητικότητα, δικαιοσύνην καὶ ἀρετήν. Μὲ τὴν μετριοπάθειάν του ἐπροσπάθησε νὰ εἰρηνεύσῃ τὰς ἔριδας πολλῶν ἡγεμόνων, οἱ ὁποῖοι ἀντηγωνίζοντο διὰ τὴν ἐπικράτησιν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνας τούτους ἦτο ὁ Βεραγγάριος, ὁ ὁποῖος ἐζήτει νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀντίπαλον τὸν Οὖγον τὸν Προβιγκιανόν. Εἰς μάτην ἐπροσπάθησεν ὁ Ἀγαπητὸς νὰ ἐπιτύχῃ τὴν συμφιλίωσιν τῶν δύο ἡγεμόνων.

Τόσον ὀλίγον εἰσηκούσθη, ὥστε ὁ Βεραγγάριος ἐδηλητηρίασε τὸν υἱὸν τοῦ Οὔγου Λοθάριον καὶ ᾐχμαλώτισε τὴν χήραν αὐτοῦ Ἀδελαΐδα. Τότε καὶ ὁ πάπας καὶ ἡ Ἀδελαῒς ἐκάλεσαν τὸν ἰσχυρὸν βασιλέα τῆς Γερμανίας Ὄθωνα τὸν Α' εἰς προστασίαν. Ὁ Ὄθων κατῆλθεν εἰς τὴν Παβίαν καὶ ἐνυμφεύθη τὴν χήραν τοῦ Λοθαρίου (951). Τότε ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῶν Λομβαρδῶν ἢ βασιλέως τῆς Ἰταλίας, καὶ ἐπανέλαβε τὴν πολιτικὴν τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ὡς πρὸς τὰς σχέσεις του μὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ μὲ τὸν πάπαν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἁγίας Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ ὁποία ἦτο Γερμανική, καὶ ἐθεωρήθη ὡς συνέχισις τῆς Φραγκικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Καρόλου, ἡ ὁποία πάλιν εἶχε θεωρηθῆ ὡς ἀνασύστασις τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὁ πάπας Ἀγαπητὸς ἐπενέβη εἰς τὸ νὰ τακτοποιήσῃ καὶ ἄλλας μεγάλας ἐκκλησιαστικὰς διαφοράς, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐγερθῆ καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ συνεκάλεσε τὴν ἐν Ἰγγελχάϊμ (Ingelheim) σύνοδον.

Ἡ ἐπέμβασις αὐτοῦ ὑπῆρξε πάντοτε ἀγαθοεργός. Ἀπέθανε δὲ τιμώμενος παρὰ πάντων μετὰ παπικὴν ἀρχὴν δέκα ἐτῶν (946—956). ΑΔ Ι. ΑΔ.

Ἀγαπητὸς ὁ ὁμολογητής. Οὗτος κατήγετο ἐκ Καππαδοκίας καὶ ἐγεννήθη ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ (288—305) ἐκ χριστιανῶν γονέων. Ἐν τῇ νεαρᾷ αὐτοῦ ἡλικίᾳ κατέφυγεν εἴς τι μοναστήριον, ἔνθα διὰ τῆς ἀκροτάτης νηστείας, τῆς προσευχῆς, τῆς ἀγρυπνίας, τῆς ὑποταγῆς καὶ ἀκτημοσύνης εἰς τοιοῦτον ὕψος ἀρετῆς κατέφθασεν, ὥστε ἔλαβε παρὰ Θεοῦ τὴν χάριν τῶν θαυμάτων. Ὁ βασιλεὺς Λικίνιος μαθών, ὅτι ὁ Ἀγαπητὸς ἦν ἀνδρεῖος κατέταξεν αὐτὸν ἄκοντα εἰς τὸ στράτευμα. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ στρατεύματι ὁ Ἀγαπητὸς εὑρισκόμενος ἠκολούθει πιστῶς καὶ ἀνελλιπῶς τοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνας, καὶ ἐθεράπευε διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ πολλοὺς ἀσθενοῦντας. Ἰδὼν δὲ μαρτυροῦντας ὑπὲρ Χριστοῦ τοὺς μάρτυρας Βικτωρῖνον, Δωρόθεον, Θεόδουλον καὶ Ἀγρίππαν, ἠθέλησε καὶ οὗτος νὰ τύχῃ τοῦ μαρτυρίου. Ὁμολογήσας λοιπὸν τὸν Χριστὸν ὑπεβλήθη εἰς φρικώδεις τιμωρίας καὶ τέλος ἐπληγώθη διὰ τοῦ ἀκοντίου, ἀλλ' ἔμεινεν ἀβλαβής. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Λικινίου, Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἐγένετο μονοκράτωρ τῶν Ρωμαίων. Δοῦλός τις τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἐδαιμονίσθη καὶ τὸν ἅγιον Ἀγαπητὸν ἐκάλει κατ' ὄνομα, ὃν διαταγῇ τοῦ βασιλέως προσήγαγον εἰς τὰ ἀνάκτορα. Προσευξαμένου δὲ τοῦ ἁγίου ἐξῆλθε τὸ δαιμόνιον καὶ ἰάθη ὁ δοῦλος. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ τούτου οὐδὲν ἕτερον ἐζήτησεν ὁ ἅγιος Ἀγαπητὸς ἢ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἐκ τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ ὅπερ καὶ ἐγένετο τῇ διαταγῇ τοῦ βασιλέως. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ἐκ τοῦ στρατοῦ ἀντ' αὐτοῦ ἐχειροτονήθη πρεσβύτερος ὁ ἐπίσκοπος Σινάου (ἢ Συννάου). Τελευτήσαντος δὲ τοῦ ἐπισκόπου ἐχειροτονήθη τῇ ψήφῳ τοῦ κλήρου καὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ λαοῦ, ἐπίσκοπος Συννάου ὁ ἅγιος ὁμολογητὴς Ἀγαπητός.

Τὸ Συννάου ἦτο ἐπισκοπὴ τότε ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας. Ὑποβιβασθείσης δὲ τῆς Ἱεραπόλεως βραδύτερον εἰς ἐπισκοπήν, τὸ Συννάου ὑπήχθη ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Λαοδικείας, (Φρυγίας Καππατιανῆς) οὖσαν ἐν μὲν τῇ διατυπώσει Λέοντος τοῦ Σοφοῦ κβ' τὴν τάξιν, καὶ ὁ ἐπίσκοπος Συννάου ΙΖ', ἐν δὲ τῇ ἐκθέσει Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ γέροντος ΚΖ'.

Χειροτονηθέντος δὲ τοῦ ἁγίου Ἀγαπητοῦ ἐπισκόπου Συννάου, μέγα πλῆθος ἐθνικῶν ἐπεστράφη εἰς Χριστὸν διὰ τῶν ἀκαμάτων πόνων αὐτοῦ, τῶν πολλῶν θαυμάτων καὶ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος, ὅπερ παρὰ Θεοῦ ἔλαβε. Θεοφιλῶς δὲ πολιτευσάμενος ὁ ἅγιος Ἀγαπητός, καὶ πλήρης ἡμερῶν γενόμενος, ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ, τῆς μνήμης αὐτοῦ ἑορταζομένης ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τὴν 18 Φεβρουαρίου.

Ἀγαπητρίς. Οὕτως ὀνομάζει ὁ Μέγας Βασίλειος τὰς γυναῖκας, αἵτινες συνῴκουν μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ὑπηρετοῦσαι αὐτούς. Ὑπ' ἄλλων καλοῦνται ἀγαπηταὶ καὶ συνείσακτοι. (Ἴδε Ἀγαπηταί).

ἀγαπητῶς· φιλικῶς, εὐνοϊκῶς, εταιρικῶς, ποθητῶς, ἀσμένως, προσφιλῶς, φιλοφρόνως, ἑτοίμως, προθύμως, μετὰ χαρᾶς. 2) Συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς καρδίας· παρ' ἀρχαίοις ἐσήμαινε καὶ τὸ μόλις: «*ἀγαπητῶς* σωθῆναι», μόλις νὰ σωθῶ.

ἀγαπίζω. 1) συμφιλιώνω, εἰρηνοποιῶ, διαλλάττω, συμβιβάζω, καταλλάττω, συναλλάττω, γλύσκω, σπένδομαι, εἰρηνεύω· 2) ὁμετόβ. συμφιλιώνομαι: *ἀγαπίζω*, μὲ τοὺς συμπεθέρους μου. Τὸ παθητικὸν ἔχει ἔννοιαν ἀλληλοπαθῆ, *ἀγαπίζομαι* μετά τινος *ἀγαπιζόμεθα* = συντιθέμεθα, συμβαλλόμεθα, συμβολατεύομεν, συνδιαλλαττόμεθα, συμφωνοῦμεν, ἀφίνομεν τὸ μῖσος, διαλύομεν τὴν δυσμένειαν.

Ἀγάπιος. Φιλόσοφός τις Ἀθηναῖος, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Σουΐδας.

Ἀγάπιος. Γραμματικὸς Ἀλεξανδρινὸς ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Ἀγάπιος (ἅγιος). Μαθητὴς τοῦ ἐν Σικελίᾳ ἱερομάρτυρος Βαβύλα. Συνελήφθη μετὰ τοῦ διδασκάλου καὶ συμμαθητοῦ αὐτοῦ Τιμοθέου ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τῆς Σικελίας καὶ ὡμολόγησαν τὸν Χριστὸν μετὰ παρρησίας. Ὁ σκληρὸς ἄρχων θυμωθεὶς σφόδρα ἐκ τῆς ὁμολογίας τοῦ Ἀγαπίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ διέταξε νὰ μαστιγώσουν αὐτοὺς γυμνούς. Ἵνα δὲ ἐκφοβίσῃ τοὺς ἐν Σικελίᾳ χριστιανοὺς διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ περιαγάγωσι τοὺς μάρτυρας ἀνὰ τὴν πόλιν καὶ βασανίζωσιν αὐτοὺς διαφοροτρόπως. Ἀλλ' ὁ Ἀγάπιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ποθοῦντες, ἵνα τάχιον ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ Χριστοῦ, εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο τὰς βασάνους τὰς προσκαίρους. Τὴν ἐπιοῦσαν ὁ ἄρχων διέταξε καὶ ἀπεκεφάλισαν τὸν Ἀγάπιον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, τὰ δὲ σώματα ἔρριψαν εἰς τὸ πῦρ, ἐξ οὗ ὅμως ἔμειναν ἀβλαβῆ. Λαβόντες δὲ αὐτὰ χριστιανοί τινες τῆς Σικελίας ἐνεταφίασαν. Ἡ μνήμη τελεῖται τὴν 24 Ἰανουαρίου.

Ἀγάπιος (ἅγιος). Εἷς τῶν υἱῶν τοῦ μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου Πλακίδα τοῦ στρατηλάτου. Ἤθλησεν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 120 μ. Χ. Ἡ μνήμη αὐτοῦ τελεῖται τὴν 20ὴν Σεπτεμβρίου.

Ἀγάπιος (ἅγιος). Υἱὸς τῆς ἁγίας μάρτυρος Βάσσης, καταγομένης ἐκ τῆς πόλεως Ἐδέσσης. Ὁ Ἀγάπιος καὶ ἡ ἐκ χριστιανῶν γονέων μήτηρ καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, παρεδόθησαν εἰς τὸν ἀνθύπατον Βικάριον (ἐπὶ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ) (286—305) ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ πατρός των Οὐαλλερίου, ὅστις ἦτο ἱερεὺς τῶν εἰδώλων. Ὁ Ἀγάπιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ μαρτυρήσαντες ὡμολόγησαν μετὰ θάρρους τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν αὐτῶν. Τούτου δ' ἕνεκα ἐρρίφθησαν εἰς τὴν φυλακήν, ἐξ ἧς ἐξήχθη ὁ Ἀγάπιος καὶ ἐδάρη ἀνηλεῶς. Ἀλλ' ἰδόντες οἱ διῶκται τὴν ἡρωϊκότητα τοῦ μάρτυρος ἐξέδαραν τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς μέχρι τοῦ στήθους αὐτοῦ, λέγοντος μετὰ καρτερίας τὸ «οὐδὲν οὕτως ἡδύ, ὡς τὸ πάσχειν ὑπὲρ Χριστοῦ». Εἶτα δὲ ἐτμήθη τὴν κεφαλὴν μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν αὐτοῦ καὶ ἔλαβε τὸν τῆς δόξης στέφανον. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη τοῦ Ἀγαπίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μαρτυρησάντων τὴν 21 Αὐγούστου.

Ἀγάπιος ἅγιος. Οὗτος εὑρισκόμενος ἐν Γάζῃ τῆς Παλαιστίνης (ἐξ ἧς κατήγετο ἴσως) κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Διοκλητιανοῦ (304) κατηγγέλθη εἰς τὸν ἄρχοντα τῆς πόλεως Οὐρβανὸν ὡς χριστιανός. Ὁμολογήσας μετὰ θάρρους ἐνώπιον τούτου τὸν Χριστόν, ἐρρίφθη εἰς τὰ θηρία μετὰ τῆς μάρτυρος Θέκλης, καὶ ὑπέστη μετ' ἐνθουσιασμοῦ καὶ περισσῆς γενναιότητος τὸ μαρτύριον. Ἡ ἐκκλησία γεραίρει τὴν μνήμην αὐτοῦ ὡς μάρτυρος τὴν 19 Αὐγούστου.

Ἀγάπιος ἅγιος. Οὗτος κατήγετο ἐκ τῆς πόλεως Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης καὶ ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ὠμοῦ καίσαρος τῆς Ἀνατολῆς Μαξιμίνου (305—311). Τὴν 10 Νοεμβρίου 306 ἀφίκετο εἰς Καισάρειαν ὁ Μαξιμῖνος διὰ νὰ ἑορτάσῃ τὰ γενέθλιά του. Ταῦτα ὄντως ἐτελέσθησαν μετὰ περισσῆς μεγαλοπρεπείας καὶ θηριομαχιῶν, αἵτινες προσηρμόζοντο ἄριστα εἰς τὴν αἱμοχαρῆ ψυχὴν τῶν Ρωμαίων. Κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τοῦ σκληροῦ ὄχλου ἔπρεπε τὴν ἡμέραν ἐκείνην νὰ χυθῇ καὶ αἷμα χριστιανικόν. Ὡς θῦμα εὑρέθη ὁ χριστιανὸς Ἀγάπιος. Μετ' αὐτοῦ προσήχθη εἰς τὰ θηρία καὶ κακοῦργός τις δοῦλος. Οὗτος ρωμαλέος ὢν κατενίκησε τὰ θηρία. Τούτου δ' ἕνεκα τὸ πλῆθος ἐζήτησεν ὑπὲρ αὐτοῦ χάριν, παραχωρηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μαξιμίνου. Τοιαύτη χάρις προὐτάθη καὶ εἰς τὸν Ἀγάπιον, ἐὰν ἤθελεν ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν, ὅπερ ἀπέκρουσεν ὁ μάρτυς ἐμμένων εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Τότε ἀπέλυσαν κατ' αὐτοῦ τὴν ἄρκτον, ἥτις διέσχισε τὸ σῶμα αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ὁ μάρτυς ἐπέζησε. Διὰ τοῦτο οἱ ἐθνικοὶ τὴν ἐπιοῦσαν προσδέσαντες λίθους εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τελεῖται ἡ μνήμη αὐτοῦ τὴν 15 Μαρτίου.

Ἀγάπιος ὅσιος. Μοναχὸς κελλίου τινὸς Κολιτσιοῦ τῆς ἱερᾶς μονῆς Βατοπαιδίου ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Αἰχμαλωτισθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀγαρηνῶν ἔζησε δεδεμένος δι' ἁλύσεων ἐπὶ δώδεκα ἔτη, καὶ ἐπωλήθη ἔπειτα ὡς δοῦλος εἴς τινα Ἀγαρηνόν, εἰς ὃν ὑπηρέτησε λίαν πιστῶς. Διὰ τῆς Θεοτόκου ἠλευθερώθη ἐκ τῆς δουλείας καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ἅγιον Ὄρος πρὸς τὸν αὐτοῦ γέροντα, ὅστις ἤλεγξεν αὐτὸν διὰ τὴν κρυφίαν ἀναχώρησιν. Ὁ ὅσιος Ἀγάπιος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον κατώρθωσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Χριστόν. Ἀναχωρήσας δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν δύο υἱῶν καὶ ἐλθὼν εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐβάπτισεν αὐτοὺς καὶ ἔκειρε μοναχούς. Ζήσας δὲ θεοφιλῶς τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ. Ἡ ἐκ-

Digitized by Google

κλησία ἡμῶν κατέταξεν αὐτὸν μετὰ τῶν ἁγίων. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη αὐτοῦ τὴν 1 Μαρτίου.

Ἀγάπιος, ἀπὸ Σελευκείας, ἐγένετο πατριάρχης Ἱεροσολύμων κατὰ τὸ 983 πατριαρχεύσας μέχρι τοῦ 984.

Ἀγάπιος μητροπολίτης Καισαρείας τῆς Παλαιστινης ἀπέθανε κατὰ τὸ ἔτος 313 μ. Χ.

Ἀγάπιος α´ πατριάρχης Ἀντιοχείας ἀπὸ τοῦ ἔτους 953 -959.

Ἀγάπιος β´ πατριάρχης Ἀντιοχείας ἀναγορευθεὶς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, ἀφοῦ ὑπεσχέθη ὅτι αὐτός τε καὶ ἡ Ἀντιόχεια θὰ μένωσι πιστοὶ εἰς τὸν αὐτοκράτορα. Κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 976 μετὰ την μάχην τῆς Λυκανδοῦ, καθ' ἣν ἡττήθη ὁ στρατὸς τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλειου ὑπὸ τοῦ ἀποστάτου στρατηγοῦ Βάρδα Σκληροῦ, ἡ Ἀντιόχεια παρεδόθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς αὐτῆς Μιχαὴλ Βούρτζη εἰς τὸν Βάρδαν. Οὗτος προβαλλόμενος πατρίκιον τὸν παρ' αὐτῷ σεῖχην Οὐβεῒδ Ἀλλὰχ (γεννόμενον χριστιανόν), διώρισε δοῦκα τῆς Ἀντιοχείας. Οὗτος ἐντὸς ὀλίγου ἦλθεν εἰς μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου. Ὁ Ἀγάπιος τυχὼν τῆς ἐγκρίσεως τοῦ αὐτοκράτορος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀντιόχειαν κομίζων αὐτόγραφον ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλείου εἰς τὸν Οὐβεῒδ Ἀλλάχ, εἰς ὃν ὑπισχνεῖτο ὁ αὐτοκράτωρ νὰ διατηρήση αὐτὸν ἐφ' ὅρου ζωῆς ὕπαρχον τῆς Ἀντιοχείας, ἐὰν συνήνει νὰ ἀποκαταστήση ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ κυβερνωμένῃ χώρᾳ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν. Περὶ πάντων τούτων θὰ συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ πληρεξουσίου τοῦ αὐτοκράτορος Ἀγαπίου, τὸν ὁποῖον ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς τῶν προτάσεων ἔδει νὰ ἐγκαταστήσῃ πατριάρχην. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Ἀγάπιος εἶχε κρύψει ἐντὸς περικαλύμματος εὐαγγελίου καὶ ἔσωσεν αὐτὴν ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν στρατιωτῶν πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ Οὐβεῒδ Ἀλλὰχ λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ἀνεκήρυξε τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν, τὴν πτῶσιν τοῦ ἀποστάτου στρατηγοῦ Βάρδα Σκληροῦ καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ πατριάρχου Ἀγαπίου τῇ 23 Δεκεμβρίου 977 ἡμέρᾳ Κυριακῇ.

Ὁ Ἀγάπιος θεωρήσας ἑαυτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ ἐπὶ τοῦ θρόνου ἔγραψεν ἐπιστολὴν εἰρηνικὴν πρὸς τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Ἠλίαν ζητῶν ἵνα ἐγγραφῇ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς τὰ δίπτυχα κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέσμια. Τὴν εἰρηνικὴν ἐκόμισεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν μοναχός τις Ἰωάννης. Ὁ Ἀλεξανδρείας Ἠλίας ἀπήντησεν εἰς τὸν Ἀγάπιον αὐστηρῶς ἐλέγχων αὐτόν, ὅτι ἀντικανονικῶς ἐπέβη τοῦ θρόνου Ἀντιοχείας καταλιπὼν τὴν ἐπισκοπὴν Χαλεπίου, ἠρνεῖτο δὲ νὰ ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ὡς πατριάρχην καὶ νὰ ἀναγράψῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν τοῖς διπτύχοις. Ἐδήλου δὲ αὐτῷ, ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ μεταβάλῃ ἀπόφασιν, ἐὰν προσήγετο αὐτῷ ἔγγραφον ὑπογεγραμμένον παρὰ τοῦ κλήρου καὶ τῶν προκρίτων Ἀντιοχείας περὶ τῶν τηρηθεισῶν κατὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ διατυπώσεων. Ὁ Ἀγάπιος ἀπήντησε διὰ λεπτομεροῦς ἐπιστολῆς, λέγων μετὰ λύπης, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκδώσῃ τοιοῦτον ἔγγραφον ἄνευ μεγιστης ἀπωλείας τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτοῦ, μνημονεύων πλείστας ὁμοίας περιπτώσεις, καὶ ὅτι τὸ ποίμνιον αὐτοῦ καὶ αἱ πολιτικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ἀντιοχείας ἐπιδοκιμάζουσι τὴν ἐκλογήν του. Προσέθετε δέ, ὅτι καθ' ἅπασαν τὴν χώραν τοσοῦτον τεταραγμένη ἦτο ἡ κατάστασις, ὥστε οὐδὲ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ θὰ κατώρθουν νὰ μεταβῶσιν ἐξ Ἀντιοχείας εἰς Αἴγυπτον. Ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας Ἠλίας ἠρκέσθη εἰς τοὺς λόγους τούτους καὶ ἀνεγνώρισεν, ὡς Πατριάρχην τὸν Ἀγάπιον.

Κατὰ τοῦ ἀποστάτου Βάρδα Σκληροῦ ἀπεστάλη ὁ στρατηγὸς Βάρδας Φωκᾶς τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 978. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασιλειος δυσπιστῶν καὶ πρὸς τὸν Φωκᾶν, ἀπένειμεν αὐτῷ ἐκ φόβου σοβαρῶν γεγονότων τὸ ἀξίωμα τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς τὴν 3 Ἀπριλίου 987. Ἀλλ' ὁ Βάρδας Φωκᾶς τὴν 15 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ ἐν Χαρσιανῇ ἐλθὼν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ Σκληροῦ. Ὁ Φωκᾶς ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς βασιλευούσης στρατοπεδεύσας ἐν Χρυσουπόλει. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐφορμᾷ ἐναντίον τοῦ Φωκᾶ καὶ κατασυντρίβει αὐτὸν παρὰ τὴν Ἄβυδον χωρὶς νὰ κατορθώσῃ ὅμως, καὶ νὰ καταστείλῃ τὴν ἀνταρσίαν. Ἀλλὰ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 989 καθυποτάσσει τὸν Βάρδαν Φωκᾶν καὶ τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀνταρσίαν. Εἰς τὰς ἀποσκευὰς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ ὁ αὐτοκράτωρ εὗρεν ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Ἀγαπίου, δι' ἧς οὗτος παρεθάρρυνε συγκεκαλυμμένως τὸν στασιαστὴν νὰ ἐμμείνῃ εἰς ὑπόθεσιν τινα, περὶ ἧς ὁ Βάρδας Φωκᾶς εἶχε ζητήσει συμβουλήν, καὶ ἐδήλου ἀναφανδὸν ὅτι συμμερίζεται τὴν γνώμην αὐτοῦ. Ἡ ἐπιστολὴ ἐθεωρήθη λίαν ἐνοχοποιητική, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ταχέως εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγκλεισθεὶς εἴς τι μοναστήριον, ὁπόθεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη διεκυβέρνα τὸ ἀπομεμακρυσμένον αὐτοῦ κλίμα. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 996 ὑπέγραψε τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον τῆς μὴ διαγραφῆς τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐκ τῶν ἱερῶν διπτύχων τῆς Ἀντιοχείας, καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα τὴν κυριοτητα τοῦ ἐν Κωνσταντινοπόλει μοναστηρίου τοῦ Πικριδίου (Χάσκιοϊ) καὶ ἱκανὰς προσόδους πρὸς διατροφὴν ἐκ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας.

Ἀγάπιος (Μοναχός). Ἐγεννήθη ἐν Κρήτῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος, ὠνομάζετο δὲ πρὸ τῆς μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς Ἄθωνα, ὅπου ἐξεπαιδεύθη καὶ ἐμόνασεν ἐπὶ μακρόν, Ἀθανάσιος Λάνδος. Συνέγραψε καὶ μετέφρασε διάφορα βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐπὶ δύο αἰῶνας ὑπῆρξαν τὸ μόνον σχεδὸν ψυχωφελὲς ἀνάγνωσμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ἁπλῆν τοῦ ὁποίου γλῶσσαν ἐγράφησαν. Ἐκ τῶν ἔργων του τὰ πλεῖστα ἐξεδόθησαν ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ ἐν Βενετίᾳ, ὅπου ἐπανειλημμένως μετέβη ἐξ Ἁγίου Ὄρους, τινὰ δὲ ἔμειναν χειρόγραφα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργιου ἐν τῇ ῥηθείσῃ πόλει. Ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας ἐν Βενετίᾳ, ἀπολαύων τιμῆς καὶ σεβασμοῦ διὰ τὴν πολυμάθειαν, τὴν φιλοπονίαν καὶ τὰς χριστιανικὰς αὐτοῦ ἀρετάς. Τινὰ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του πλειστάκις ἀνετυπώθησαν, γνωστότερα δ' ἐκ τούτων εἶναι τὰ ἑξῆς· 1) «Βιβλίον καλούμενον Ἁμαρτωλῶν Σωτηρία, περιέχον καὶ πίνακα ἱκετήριον εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον μετὰ τῶν οἴκων καὶ πολλῶν θαυμασίων τῆς αὐτῆς ἀειπαρθένου Μαρίας· συντεθὲν εἰς κοινὴν Ρωμαϊκὴν γλῶσσαν παρὰ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, τοῦ ἐν τῷ Ἁγίῳ Ὄρει τοῦ Ἄθωνος ἀσκήσαντος. Ἐν Βενετιᾳ, παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. 1641». Τὴν πρώτην ταύτην ἔκδοσιν ἠκολούθησε μακρὰ σειρὰ μετατυπώσεων ἀπὸ τοῦ 1664. 2) «Νέος Παράδεισος ἤτοι βίοι Ἁγίων ἐκλεχθέντες ἐκ τῶν βιβλίων Συμεῶνος τοῦ Μεταφραστοῦ ὑπὸ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός, καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἁπλῆν γλῶσσαν μετενεχθέντες. Ἐν Βενετίᾳ, παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ. 1641». 3) «Θεοτοκάριον ὡραιότατον καὶ χαρμόσυνον ἐκ τῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους βίβλων συνταχθὲν παρὰ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός. Ἐνετίῃσιν 1643· παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλιανῷ» 4) «Ἐκλόγιον περιέχον τοὺς βιους τεσσαράκοντα Ἁγίων, ἐπιμελείᾳ Ἀγαπίου ἱερομονάχου τοῦ Κρητός. Ἐνετίῃσι 1664». 5) «Γεωπονικόν». Τοῦτο συνέγραψε νεώτατος ὁ Ἀγάπιος (1620;) καὶ ἀφιέρωσεν αὐτὸ εἰς τὸν ἐκ Μάνης Ἰάκωβον Μέδικον, μετερχόμενον τὸν ἰατρὸν ἐν Ἰταλίᾳ. Πιθανῶς ἡ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1643 γενομένη ἔκδοσις αὐτοῦ εἶναι ἡ πρώτη, δευτέρα δὲ ἡ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1779, ἐπιγραφομένη· «Βιβλίον καλούμενον Γεωπονικόν, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται ἑρμηνεῖαι θαυμασιώταται· πῶς νὰ κεντρώνωνται καὶ φυτεύωνται τὰ δένδρα, καὶ ἕτερα ὅμοια. Καὶ ἐξόχως πῶς νὰ κυβερνᾶται πᾶς ἕνας διὰ νὰ φυλάγεται ὑγιής. Ἔτι δὲ καὶ ἰατρικὰ διάφορα ἀληθέστατα, συναγμένα ἀπὸ ἰατροὺς σοφωτάτους, εἰς πᾶσαν ἀσθένειαν. Καὶ Μηνολόγιον διὰ ὅλαις ταῖς ἑορταῖς τοῦ χρόνου. Συντεθὲν παρὰ Ἀγαπίου Μοναχοῦ τοῦ Κρητός. Ἐνετίῃσιν, αψοθ´. 1779. Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι». Τὸ «Γεωπονικὸν» μετετυπώθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1796 παρὰ Πάνῳ Θεοδοσίου, καὶ τῷ 1819 παρὰ Νικολάῳ Γλυκεῖ.

Κ. Γ.

Ἀγάπιος (Ἱερομόναχος) ὁ Λεονάρδος. Διαπρεπης λόγιος καὶ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Δημητσάνῃ περὶ τὸ 1741 καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἄργει τῇ 14 Φεβρουαρίου 1815. Οὗτος, Ἀσημάκης Λεονάρδος ἐν τοῖς κοσμικοῖς καλούμενος, ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῷ σχολείῳ τῆς πατρίδος του καὶ εἶτα ἐν Τριπόλει παρὰ τῷ ἱεροδιδασκάλῳ Παρθενίῳ. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, ἐπιθυμῶν νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδάς του, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν (1759), σκοπεύων ἐκεῖθεν νὰ μεταβῇ εἰς Ἅγιον Ὄρος. Κωλυθεὶς ὅμως, ἀνεχώρησεν εἰς Σμύρνην, ὅπου ἔτυχε θερμῆς ὑποδοχῆς καὶ προστασίας παρὰ τοῦ λογίου συμπατριώτου τοῦ ἱερομονάχου Γερασίμου τοῦ Γούνα. Ἐκτιμήσας ὁ Γεράσιμος τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὸν πρὸς τὰ γράμματα ζῆλον του, ἐμερίμνησε πατρικῶς περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεώς του, ἔχων ὑπ' ὄψει νὰ ἀναδείξῃ αὐτὸν βραδύτερον ἄξιον συνεργάτην του πρὸς σύστασιν σχολῆς ἐν τῇ κοινῇ πατρίδι των Δημητσάνῃ. Ἐν Σμύρνῃ ὁ Ἀγάπιος ἐμαθήτευσε μέχρι τοῦ 1764, ἐπιδείξας ὡς ὑπότροφος τῆς ἐκεῖ Εὐαγγελικῆς Σχολῆς σπάνια ἠθικὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα, καὶ ἀξιωθεὶς τῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως τοῦ ἱδρυτοῦ καὶ διευθυντοῦ τῆς σχολῆς ταύτης Ἱεροθέου Δενδρινοῦ τοῦ Ἰθακησίου. Λαβὼν τῇ προτροπῇ τούτου καὶ ἰδίως τοῦ Γερασίμου τὸ μοναχικὸν σχῆμα, μετονομασθεὶς τότε Ἀγάπιος, ἀπεφάσισε νὰ ἀφιερώσῃ ἑαυτὸν εἰς τὸν μέγαν τῆς κοινῆς ὠφελείας ἀγῶνα καὶ δὴ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας εὑρισκομένων συμπατριωτῶν του. Ὑπὸ τοιούτου δὲ πόθου φλεγόμενος, ἀνεχώρησεν ἐκ Σμύρνης μετὰ τοῦ Γερασίμου καὶ μετέβη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα των Δημητσάναν, ὅπου κοινῇ αὐτῶν ἐπιμελείᾳ ἱδρύθη ἡ περίφημος γενομένη Σχολὴ τῆς Δημητσάνης (1764).

Ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ, ἥτις σημαντικῶς συνετέλεσεν εἰς την διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καθ' ἅπασαν τὴν Πελλοπόννησον καί τινα μέρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἑπτανήσου, ἐξεπαιδεύθησαν πλεῖστοι διατρεπεῖς λόγιοι καὶ κληρικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ ἐθνομάρτυς Γρηγόριος ὁ Ε΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Γερμανὸς ὁ Πυλαιῶν Πατρῶν (1821).

Ἐκραγείσης τῆς ἐν ἔτει 1769 ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁπότε οἱ ἐπιδραμόντες Ἀλβανοὶ ἐπήνεγκον καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον μεγίστας καταστροφάς, ἡ Σχολὴ τῆς Δημητσάνης, ἐκλίσθη, καὶ ὁ μὲν Αγάπιος κατέφυγεν εἰς Ζάκυνθον, ὁ δὲ Γεράσιμος εἰς Σμύρνην καὶ εἶτα εἰς Χίον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν διευθυντὴς ὢν τῆς δημοσίας σχολῆς. Ἐκ Ζακύνθου μετέβη ὁ Ἀγάπιος εἰς Πάργαν, ἔνθα ἐδίδαξε την Ελληνικὴν μέχρι τοῦ 1780, ὁπότε ἐπισυμβάσης τῆς καταστροφῆς τῶν Ἀλβανῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἐπέστρεψεν εἰς Δημηστάναν, ἀναλαβὼν καὶ αὖθις τὴν διδασκαλίαν ἐν τῇ φιλτάτῃ αὐτῷ σχολῇ. Μετὰ ἓν ἔτος, ἀποθανόντος ἐν Σμύρνῃ τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ Ἱεροθέου, προσεκλήθη ὑπὸ τῶν ἐφόρων τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ὅπως ἀναδεχθῇ τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς, κριθεὶς ὑπὸ τῶν Σμυρναίων ὡς ὁ μόνος ἄξιος διάδοχος τοῦ Ἱεροθέου. Μεταβὰς εἰς Σμύρνην (1781) καὶ ἀναλαβὼν τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ σχολαρχίαν, ἀπέστειλεν εἰς Δημητσάναν ὡς ἀντικαταστάτην του τὸν Ἀντώνιον Ἀντωνόπουλον συμπατριώτην του, καρέντα μοναχὸν καὶ μετονομασθέντα ἐπίσης Ἀγάπιον. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, παραιτηθεὶς τῆς ἐν Σμύρνῃ σχολαρχίας ἀνεχώρησεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σινᾶ, εἶτα δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐχειροτονήθη ἱερεὺς (1786) καὶ ἀνηγορεύθη ἱεροκῆρυξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπι Προκοπίου τοῦ ἀπὸ Σμύρνης Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἀκολούθως μετέβη εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας, ὡς καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, κηρύττων πανταχοῦ τὸν θεῖον λόγον καὶ συνάζων βιβλία καὶ χρήματα ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ πατρίδι του σχολῆς. Μέρος τῶν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τὸν ῥηθέντα σκοπὸν συλλεγέντων ποσῶν, κατέθηκεν οὗτος ἐπὶ τόκῳ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ εἰς ἄλλα δημόσια ταμεῖα, μέρος δὲ ἐκόμισεν εἰς Δημητσάναν καὶ διέθεσε πρὸς ἐπισκευὴν καὶ καλλωπισμὸν τοῦ κτιρίου ἐν ᾧ ἐλειτούργει ἡ σχολή του, ἥτις διὰ πατριαρχικοῦ σιγγιλίου εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1769 ὡς ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἔκτοτε περιήρχετο τὴν Πελοπόννησον, φιλογενῶς ἐργαζόμενος καὶ προτρέπων μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοὺς ὁμοεθνεῖς του εἰς ἵδρυσιν σχολείων. Μετὰ τοῦ ἐν Σμύρνῃ ἐπίσης παρὰ Ἱεροθέῳ μαθητεύσαντος Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορίτου ἠσχολήθη εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν ἱερῶν κανόνων. Τὸ σχετικὸν σύγγραμμα τῶν δύο τούτων λογίων ἀνδρῶν ἐξεδόθη τῷ 1800 ἐν Λειψίᾳ, ἐπιμελείᾳ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατρίβοντος ἱερομονάχου Θεοδωρήτου Ἀθανασίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, φέρει δὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Εἰς δόξαν Πατρός, Υἱοῦ, καὶ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, Πηδάλιον τῆς νοητῆς Νηός, τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας, ἤτοι ἅπαντες οἱ ἱεροί, καὶ θεῖοι κανόνες τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων· τῶν τοπικῶν· καὶ τῶν κατὰ μέρος θείων Πατέρων. Ἑλληνιστὶ μέν, χάριν ἀξιοπιστίας ἐκτιθέμενοι, διὰ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς κοινοτέρας διαλέκτου πρὸς κατάληψιν τῶν ἁπλουστέρων ἑρμηνευόμενοι, παρὰ Ἀγαπίου ἱερομονάχου, καὶ Νικοδήμου μοναχοῦ· καὶ μετ' ἐπιμελείας ἀνακριθέντες, καὶ διορθωθέντες, ψήφῳ τοῦ Παναγιωτάτου, καὶ τῆς ἱερᾶς καὶ ἁγίας Συνόδου κλπ.». Ἔγραψεν ἐπίσης διαφόρους εὐχάς, μὴ ἐκδοθείσας, «ἀσματικοὺς ὕμνους», ἰαμβικὰ ἐπιγράμματα, ἅτινα εὕρηνται ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ «Συλλογὴ πάντων τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων τῶν τε ἁγίων ἀποστόλων, καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, κλπ.», τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τῷ 1787 «διὰ προτροπῆς καὶ ἀναλωμάτων τοῦ πανιερωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἁγίου Ναζαρέτ, κυρίου, κυρίου Νεοφύτου Πελοποννησίου».

Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Ἀγάπιος ἐπσίκοπος τῆς ἐν Ἀραβίᾳ Βόστρης. Ἐπίσκοπος τῆς πολεως ταύτης πρὸ τοῦ Ἀγαπίου ἦτο Βαγάδιός τις, ὅστις καθῃρέθη διά τινας αἰτίας, ἀντικανονικῶς ὑπὸ δύο μόνον ἐπισκόπων. Ἀντ' αὐτοῦ δ' ἐχειροτονήθη ὁ Ἀγάπιος. Ἐπειδὴ δ' ἑκάτερος ἠξίου νὰ θεωρῆται ἐπίσκοπος Βόστρης, συνῆλθε κατὰ τὸ ἔτος 394 ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Νεκταρίου πὸρς ἐξέτασιν τῆς ὑποθέσεως· εἰς ταύτην προσῆλθον ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ὁ Ἀντιοχείας Φλαβιανὸς καὶ ἕτεροι 17 ἐπίσκοποι. Ἀρξαμένης τῆς συνεδρίας ὁ ἐπίσκοπος Ἀγκύρας Ἀραβιανὸς ὑπέβαλε πρότασιν

Digitized by Google

διὰ νὰ ἀποφανθῇ ἡ σύνοδος «ἐὰν ἐπιτρέπηται μόνον παρὰ δύο ἐπισκόπων νὰ καθαιρῆται ἐπίσκοπος καὶ μάλιστα ἀπών. Διότι φοβοῦμαι, εἶπε, μὴ τὸ γενόμενον κρατήσῃ εἰς τὸ μέλλον ὡς κανών». Τότε ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ἀπεκρίθη: ἐπειδὴ οἱ καθαιρέσαντες τὸν Βαγάδιον ἐπίσκοποι ἀπέθανον δὲν πρέπει νὰ κατακριθῶσιν ὑφ' ἡμῶν ἐπὶ ἀντικανονικότητι, ἵνα μὴ κατακριθῶμεν καὶ ἡμεῖς ὡς καταδικάσαντες αὐτοὺς ἀπόντας. Ἵνα δὲ ἐξασφαλίσωμεν ἐν τῷ μέλλοντι ὥστε νὰ μὴ λαμβάνωσι χώραν τοιαῦται ἀντικανονικότητες, νομίζω, ὅτι οὐ μόνον τρεῖς ἀλλὰ πάντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς μητροπολιτικῆς περιφερείας, ἐν ᾗ κεῖται ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ δικαζομένου δέον νὰ ἦναι παρόντες, ἵνα πολλῶν ὄντων τῶν δικαστῶν, παρόντος καὶ τοῦ δικαζομένου, ἀσφαλεστέρα ᾖ ἡ ἀπόφασις. Ἡ γνώμη τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς συνόδου καὶ διεμορφώθη εἰς κανόνα, περιληφθέντα ἐν τῇ κανονικῇ συλλογῇ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἀγάπιος ἱερομόναχος, ἀνὴρ λόγιος, καὶ μουσικώτατος, ἐκ Μεσολογγίου κατογόμενος. Ἤκμαζε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος. Ὢν δὲ ἱερατικῶς προϊστάμενος τοῦ ἐν Γαλατᾷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱεροῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ἐκήρυττεν ἐν αὐτῷ ἀνελλιπῶς τὸν θεῖον λόγον.

Ἀγαποβότανον ἡ τῆς ἀγάπης τὸ βοτάνι. Τεύκριον το πόλιον (germandrée) (βλ. λέξιν).

Ἀγαπόρνις ἡ (agapornis). Γένος πτηνῶν ἀνῆκον εἰς τὴν τάξιν των Ψιττακιδῶν (παπαγάλων). Εἶναι πτηνὸν ἀποκλειστικῶς τῆς Ἀφρικῆς καὶ πλὴν ἐλαχίστων παραλλαγῶν ἔχει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ τοὺς ψιττακούς. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι μικρόν, ἡ κεφαλή του χονδρή, τὸ σῶμα του στρογγύλον, ἡ οὐρά του βραχεῖα. Τὸ πτέρωμά του εἶναι πράσινον εἰς τὰ ἀνεπτυγμένα πτηνὰ ποικίλλεται δι' ἐρυθροῦ, ὑπερύθρου, κυανοῦ καὶ μέλανος χρωματισμοῦ, ὅστις ἐκτείνεται ἐπὶ τῆς ὄψεως, ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος καὶ ἐπὶ τῆς οὐρᾶς. Τὸ γνωστότερον εἶδος τῆς ὁμοταξίας ταύτης εἶναι ἡ agapornis pullaria, τῆς ὁποίας τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς, τὸ σῶμα καὶ αἱ πτέρυγες εἶναι ζωηροῦ χλωροῦ χρώματος· αἱ παρειαί, τὸ μέτωπον καὶ ὁ λαιμὸς εἶναι ζωηροῦ ἐρυθροῦ. Ἡ ῥάχις διασχίζεται ὑπὸ ταινίας ἀνοικτοῦ κυανοῦ χρώματος, καὶ αἱ πτυχώσεις τῶν πτερύγων κοσμοῦνται διὰ κυανῆς παρυφῆς (σειρίτι). Ἡ οὐρὰ εἶναι ἐρυθρὰ καὶ κοσμεῖται ὑπὸ μελανῆς λωρίδος μετὰ πρασίνης παρυφῆς. Εὑρίσκεται εἰς τὴν τροπικὴν Ἀφρικὴν καὶ ἰδίως εἰς τὴν Χρυσῆν Ἀκτὴν καὶ τὰς νήσους τοῦ Φερνάντ—Πὸ (Fernando Po) καὶ τοῦ Σαὶν-Τωμαὶ (Saint-Thomé). Ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει τρέφονται κυρίως ἐκ κόκκων καὶ ἐκ συκομόρων (μούρων). Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ διατηρεῖται διὰ τὸ ὡραῖον πτέρωμά του καὶ διὰ τὴν εὐθυμίαν του.

ἀγαπός (ὁ)· ὁ ἀγαπητικός, ὁ ἐραστής: «ὁ ἀγαπὸς μ' ἀπάντησε καὶ μοῦπε πὼς παντρεύτη». Ἀπὸ τὴν μεσαιωνικὴν φράσιν: *τὸν* (= ἐκεῖνον ποὺ) *ἀγαπῶ παντρεύομαι*, ἀργότερα ἡ ἀντωνυμία *τὸν* ἐξελήφθη, ὡς ἄρθρον ὥστε ἡ φράσις ἐνομίσθη *τὸν ἀγαπὸ* αἰτιατική, οὕτω δὲ ἐπλάσθη ὀνομαστικὴ *ὁ ἀγαπός*. Ὁμοίως *τὴν* (=ἐκείνην ποὺ) *ἀγαπῶ*, καὶ ἐκ τούτου *ἡ ἀγαπό*.

Ἀγαπόφυτον, τὸ (agapophyte). Γένος ἡμιπτέρων ἐντόμων κατοικούντων τὰς Ὠκεανείους νήσους.

Ἀγαπτόλεμος. Εἷς τῶν πεντήκοντα υἱῶν τοῦ Αἰγύπτου ὁ νυμφευθεὶς τὴν ἐξαδέλφην του Πυρήνην, θυγατέρα τοῦ Δαναοῦ καὶ φονευθεὶς ὑπ' αὐτῆς κατὰ τὴν πρώτην νύκτα τῶν γάμων των. (Ἴδε Δαναΐδες).

ἀγαπῶ (άω)· αἰσθάνομαι εὐαρέσκειαν, στοργήν, ἐπιθυμίαν, ἔφεσιν, κλίσιν πρός τι εὐνοϊκῶς διάκειμαι, προσαιροῦμαι, στέργω, φιλῶ: *ἀγαπῶ* τὸν Θεόν, —τὸν ἀδελφόν μου, — τὴν σπουδήν, —τὴν ἐργασίαν κτλ., *ἀγαπῶ* μὲ τὴν καρδιά μου, —ἐξ ὅλης ψυχῆς κτλ.. *ἀγαπῶ* πιστά, σταθερά, —ἐγκαρδίως, —καρδιακὰ κτλ., τὸν *ἀγαπῶ*, σὰν τὸν ἑαυτό μου, —σὰν τὸ φῶς μου, —σὰν τὰ μάτια μου κτλ.. νὰ χαρεῖς ὅ,τι *ἀγαπᾷς*· ν' ἀπολαύσεις ὅ,τι *ἀγαπᾷ* ἡ ψυχή σου· ἀγαπᾷ τὰ ξυνόμηλα (=ἂν εἶνε λάγνος), —τὰ κάρδαμα (= εἶνε ἀνόητος)· ὅπ' ἀγαπᾷ τὰ φάβατα, σπέρνει ἀρακὰ καὶ κάμνει τα. 2) συνηθίζω, καταγίνομαι, ἀσχολοῦμαι, νοστιμεύομαι, εὐχαριστοῦμαι εἴς τι: *ἀγαπᾷς* νὰ κοιμᾶσαι, —νὰ παίζεις, —νὰ φλυαρεῖς κτλ., (ἀντὶ ἀγ. τὸν ὕπνον, τὸ παιγνίδι, τὴν φλυαρίαν κτλ.) 3) ἔχω ἔρωτα, ἐρωτεύομαι, ἐρῶ: *ἀγαπῶ* μίαν νέαν κτλ. «Θημάρ τὴν ἀδελφὴν Ἀβεσσαλὼμ ἐγὼ ἀγαπῶ» β' Βασιλειῶν ιγ', «ὅπου *ἀγαπᾷ* γνωρίζεται ἀπ' τὴν περπατησιά του» —«ὅποιος θέλει *νἀγαπήσει* πρέπει νὰ χασομερήσει» —«καλὰ 'χανα κιάγάπησα ἐδῶ στὴ γειτονιά μου, νάχω τὸν ὕπνο διάφορο καὶ τὸ πουλί κοντά μου». 4) **προτιμῶ**: κάλλιο *ἀγαπῶ* νὰ μείνω νηστικὸς παρὰ νὰ καταλύσω τὴ σαρακοστή. 5) ἥδομαι: τ' ἀηδόνια *ἀγαποῦν* τὰ δροσερὰ μέρη, τὰ σιτηρὰ δὲν *ἀγαποῦν* τοὺς πετρώδεις τόπους· «ὅπου *ἀγαπᾷς* ἐκεῖ νὰ πᾷς», ἂν *ἀγαπᾶτε* καπιάστε, ὅπως *ἀγαπᾶτε*· τί *ἀγαπᾶτε* ποτὸ ἢ γλυκό; «ἀγάπα ἡ Μάρο τὸ χορὸ κηὔρεχι' ἄντρα λυριστή». Ὁ μέσος τύπος σημαίνει 1) τὸν ἄξιον νὰ ἀγαπηθεῖ: ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ ἔργα του *ἀγαπιέται* κι' ἀπὸ τὰ ἔργα τουμισιέται. 2) εἰς τὸν πληθυντ. ἔχει νόημα ἀλληλοπαθὲς *ἀγαπιόμαστε* ἐμεῖς τὰ δυὸ (=ἀγαπῶμεν ἄλληλα). Ἐτυμολογία ἐκ τοῦ ἀγα< μγα=μέγα καὶ τοῦ *πάομαι*=κέκτημαι (σύγκρινε *παός*=συγγενής, δικὸς ἄνθρωπος)· ὥστε *ἀγαπάω* =τὸν κάμνω πολὺ δικόν μου. Μ. Φ.

Ἄγαρ (=φυγή). Παιδίσκη Αἰγυπτία εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Σάρας, συζύγου τοῦ Ἀβραάμ. Ἐπειδὴ ἡ Σάρα ἦτο στεῖρα, παρέδωκε ταύτην εἰς τὸν Ἀβραάμ, ἵνα ἀποκτήσῃ τέκνον ἐξ αὐτῆς. Ὅταν ὅμως ἡ Ἄγαρ συνέλαβε, περιεφρόνει τὴν κυρίαν της, καὶ ἡ Σάρα ζηλοτυπήσασα τὴν ἐκακοποίησε, αὕτη δὲ «ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου αὐτῆς». Ἡ Ἄγαρ ἔφυγε καὶ περιεπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον· ἀλλ' ἐνῷ ἐκάθητο παρά τινα πηγήν, ἄγγελος Κυρίου τὴν συνεβούλευσε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν κυρίαν της καὶ νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον αὐτῆς προειπὼν συγχρόνως ὅτι ὁ Θεὸς πληθύνων πληθύνει τὸ σπέρμα της καὶ οὐκ ἀριθμήσεται ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ ὅτι θὰ γεννήσῃ τὸν Ἰσμαήλ. «Οὗτος ἔσται ἄγροικος ἄνθρωπος· αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντας, καὶ αἱ χεῖραις πάντων ἐπ' αὐτόν». (Γεν. 15').

Πράγματι ἡ Ἄγαρ ἐπέστρεψε καὶ ἐγέννησε τὸν Ἰσμαὴλ (περὶ τὸ 2.000 π. Χ.). Μετὰ δέκα τέσσαρα ἔτη ἐγέννησε καὶ ἡ Σάρα τὸν Ἰσαάκ. Ἐνῷ δὲ ὁ Ἀβραὰμ παρέθετε συμπόσιον, διὰ νὰ πανηγυρίσῃ τὸν ἀπογαλάκτισμα τοῦ Ἰσαάκ, ἡ μήτηρ αὐτοῦ, προφασισθεῖσα ὅτι εἶδε τὸν Ἰσμαὴλ νὰ περιπαίζῃ τὸ βρέφος, ἐπέβαλεν εἰς τὸν Ἀβραὰμ νὰ διώξῃ τὴν Ἄγαρ καὶ τὸν Ἰσμαήλ. «Ἔκβαλε τὴν παιδίσκην ταύτην. καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς, οὐ γὰρ μὴ κληρονομήσει ὁ υἱὸς τῆς παιδίσκης ταύτης μετὰ τοῦ υἱοῦ μου» (Γεν. κα', 10). Ἐφάνη σκληρὸν τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν Ἀβραάμ, ἀλλ' ἐν τέλει ὑπεχώρησε, κατόπιν τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Θεοῦ ὅτι τὸν Ἰσμαὴλ θὰ καταστήσῃ εἰς ἔθνος μέγα. Σηκωθεὶς λοιπὸν τὸ πρωῒ ἐνωρίς, ἔδωκεν εἰς τὴν Ἄγαρ ἄρτους καὶ ἀσκὸν ὕδατος, φορτώσας δ' ἐπ' αὐτῆς καὶ τὸν υἱόν της τὴν ἀπέπεμψε.

Ἡ δυστυχὴς Ἄγαρ περιεπλανᾶτο εἰς τὴν ἔρημον Βηρσαβεέ. Καὶ ὅταν ἐτελείωσε τὸ ὕδωρ, ἔρριψεν τὸ τέκνον ὑποκάτω μιᾶς ἐλάτης καὶ ἐκάθισεν μακρὰν διὰ νὰ μὴ ἴδῃ τὸν θάνατον του. Τὸ παιδίον ἤρχισε νὰ φωνάζῃ, ἡ δὲ μήτηρ του τὸ ἤκουε κλαίουσα διὰ τὴν τύχην του. Τότε Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐφώνησεν εἰς τὴν Ἄγαρ νὰ παύσῃ νὰ κλαίῃ καὶ ὑπέδειξεν εἰς αὐτὴν φρέαρ, ὁπόθεν ἐγέμισε τὸν ἀσκὸν της καὶ ἐπότισε τὸ παιδίον. Ἡ Ἄγαρ παρέμεινεν μετὰ τοῦ Ἰσμαὴλ εἰς τὴν ἔρημον, ὅτε δὲ ἠνδρώθη οὗτος τοῦ ἔδωκε γυναῖκα ἐκ τοῦ Φαρὰν τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν (δ, 12) ἀποδίδει ἀλληγορίαν εἰς τὰ ἀνωτέρω ἐν τῇ Γενέσει ἐκτιθέμενα «αὗται, λέγει, εἶναι αἱ δύο διαθῆκαι· ὧν ἡ μία μὲν ἀπὸ τοῦ ὄρους Σινᾶ, ἡ γεννῶσα πρὸς δουλείαν».

Ἀγάρ (Φλωρεντία-Λεωνίδη Σαρβέν, ἐπονομαζομένη κυρία Agar), μία ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τραγωδῶν τῆς γαλλικῆς σκηνῆς (1832—1891) Ἐσπούδασε πρῶτον μουσικὴν καὶ ὑπῆρξε κατ' ἀρχὰς ἀοιδός. Τὸ ἐκφραστικὸν βλέμμα τὸ ἀγαλματῶδες παράστημα, ἡ μεγαλοπρεπὴς καλλονή της προὐκάλεσαν τὴν γενικὴν προσοχὴν καὶ μετ' ὀλίγον ἡ δὶς Σαρβέν, ὑπὸ τὸ ὄνομα πλέον κυρία Ἀγάρ, ἀνῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν. Ἐποίξεν εἰς τὰ μεγαλύτερα θέατρα τῶν Παρισίων. Τῷ 1885, ὕστερον ἀπὸ λαμπρὸν καλλιτεχνικὸν στάδιον, καθίστατο ἑταῖρος τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἦτο ὅμως πλέον ἡ σκιὰ μόνον τῆς παλαιᾶς ἠθοποιοῦ, ἡ ὁποία εἶχε δειχθῆ ἀπαράμιλλος εἰς τὴν διάπλασιν περιπαθῶν καὶ ἐξάλλων ρόλων. Ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἀλγέριον, ὅπου εἶχε μεταβῆ τῷ 1889 διὰ νὰ θεραπευθῇ ἀπὸ μίαν προσβολὴν παραλυσίας. Τὴν κ. Ἀγὰρ «ἀνεκάλυψεν» εἰς ἓν καφφωδεῖον τῶν Παρισίων ὁ περίφημος καθηγητὴς τοῦ ᾄσματος κ. Ρικοὺρ καὶ αὐτὸς τὴν ὡδήγησεν εἰς τὰ πρῶτα βήματά της πρὸς κατάκτησιν τῆς σκηνῆς. Ἔπαιξε μὲ τὴν Σόρραν Μπερνὸρ τὸν «Διαβάτην» τοῦ Κοππέ, ὅπου εἶχε διαπλάσει ἕνα ἀπὸ τοὺς καλυτέρους ρόλους της. Εἶχεν ἐπισκεφθῆ καὶ τὸ ἐξωτερικόν, ὅπου ὁ καλλιτεχνικός της θρίαμβος ὑπῆρξε μέγας.

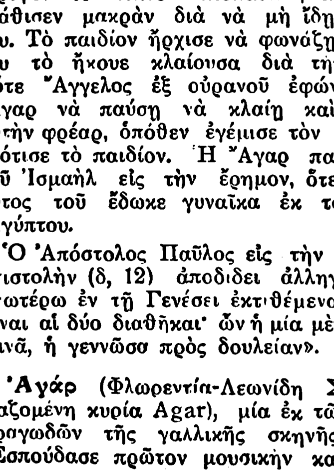

Ἡ τραγωδὸς Ἀγαδάρ.

Ἀγὰρ (Agar). πόλις εἰς τὴν ἐπαρχίαν Γκβάλιορ τῶν κεντρικῶν Ἰνδιῶν. 28.000 κάτοικοι. Ἀπέχει 100 μίλια Β. Δ. τοῦ Βοπὰλ καὶ κεῖται εἰς ὕψος 500 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀγὰρ καλεῖται ὡσαύτως καὶ ὁλόκληρος ἡ περὶ τὴν πόλιν αὐτὴν μικρὰ ἐπικράτεια, ἥτις ἔχει ἔκτασιν μόλις 17 τετραγ. μιλίων.

ἄγαρ (agar-agar ou aja-aja) κολλώδης οὐσία ἐνεχομένη εἰς εἴδη τινὰ θαλασσίων φυκῶν.—Ροδοφυκῶν—ἰθαγενῶν τῆς Ἰάβας, Μοδαγασκάρης, Κεϋλάνης, Σιγκαπούρης. Ἀνήκουν ταῦτα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Εὐχεύμων (βλ. λέξιν) (εὔχευμα τὸ ἀκανθῶδες—Fucus Spinosus—Γρακιλάρια ἡ λειχηνοειδὴς κ. ἄ.). Ἡ κολλώδης αὐτὴ οὐσία, Tjintiow καλουμένη ὑπὸ τῶν Σινῶν, εἰσάγεται εἰς Εὐρώπην διὰ τοῦ ἐμπορίου, ὑπὸ τὰ ὀνόματα Βεγγαλικὴ ψαρόκολλα (colle de poisson de Bengale) καὶ ζελατίνα (gelatine ou colle de Chine ou du Japon). Ἔχει μεγίστην χημικὴν καὶ φυσικὴν συγγένειαν πρὸς τὴν λειχενίνην, (lichenine), οὐδόλως περιέχουσα ἄζωτον, περιέχουσα ὑδατάνθρακά τινα τὴν πητιτάζην (παραροβίνην) μέχρις 60 ο)ο καὶ ὑπαγομένη εἰς τὰς πηκτινικὰς ὕλας. Εἶναι λευκὴ καὶ πολὺ ἐλαφρά, μιγνυμένη δὲ μεθ' ὕδατος γίνεται ἄχρωμος, ἄοσμος, ἄγευστος καὶ ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην gelose. Ἀπορροφᾷ ὕδωρ εἰς ποσότητα δεκαπενταπλασίαν τοῦ ἰδίου της βάρους καὶ ἐπομένως ἐξοιδαίνεται τὰ μέγιστα. Ἡ θεραπευτικὴ της χρῆσις σκοπεῖ τὴν ἀραίωσιν τῶν ἐν τῷ στομάχῳ σιτίων καὶ ἐπομένως τὴν καλυτέραν διαβροχὴν τούτων ὑπὸ τοῦ γαστρικοῦ ὑγροῦ καὶ ἀκόμη τὴν εἰς ὄγκον ἐπαύξησιν τοῦ ἐντερικοῦ περιεχομένου χάρις εἰς τὴν ὁποίαν αἱ περισταλτικαὶ κινήσεις τοῦ ἐντέρου γίνονται ζωηρότεραι.

Χορηγεῖται (Pailletes d'agar-agar) εἰς δόσιν δύο κοχλιαρίων τοῦ καφὲ λαμβανομένων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φαγητοῦ ἐντὸς πόλτου (πουρὲ) ἢ κομπόστας. Αἱ regnliue (1.5—8,0 γραμ. δι' ἡμέρας), thaolaxine, laxagarine, scorogene agarase ἔχουσι πᾶσαι ὡς βάσιν τὸ ἄγαρ καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐναντίον τῆς χρονίας δυσκοιλιότητος. Εὑρύτατα ἐπίσης χρησιμοποιεῖται τὸ ἄγαρ καὶ ὡς θρεπτικὸν μέσον καλλιεργείας τῶν μικροβίων.

Διὰ τὴν παρασκευὴν *θρεπτικοῦ ἄγαρ* μίγνυνται 1000 κ. ἑκ. ζωμοῦ μὲ 10—20 γραμ. ἄγαρ. Τὸ μῖγμα βράζεται παρατεταμένως ἐν ἀτμοκλιβάνῳ καὶ διηθεῖται εἶτα διὰ θερμοχώνης. Μόλις διηθούμενον καὶ ρευστὸν εἰσέτι εἰσάγεται εἰς δοκιμαστικοὺς σωλῆνας, ἀποστειροῦται καὶ ἀφίνεται εἴτε πρὸς πῆξιν λοξῶς ἢ καθέτως. Τὸ θρεπτικὸν ἄγαρ ρευστοποιεῖται εἰς 90° — 100° Κ, πήγνυται δὲ εἰς 40°. Διὰ προσθήκης γλυκερίνης 4 — 7 % παρασκευάζεται γλυκερινοῦχον ἄγαρ καταλληλότατον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν μικροβίων τῆς φυματιώσεως. Διὰ προσθήκης δὲ σταφυλοσακχάρου 2 %, τὸ σακχαροῦχον ἄγαρ κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀναεροβίων μικροβίων.

Ἄγαρα. Κώμη τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας ἐν τῷ πασσαλικίῳ τοῦ Σιβάς, 15 χιλιομ. Δ. τοῦ Τοκάτ.

Πόλις τῆς Ἰνδικῆς, 368 χιλιομ. ΒΔ. τῆς Παλιβόθρας. Τῷ 1552 ὁ Μογγόλος Ἀκβὰρ κατέστησεν αὐτὴν πρωτεύουσάν του.

Ἀγάρδ (Ἰάκωβος d' Agard). Γάλλος ζωγράφος (1640-1716). Μαθητὴς τοῦ Φερδινάνδου Βουέ, ἐξελέγη μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τὴν 3 Αὐγ. 1675, ἀλλ' ἀπεκλείσθη ταύτης τὴν 31 Ἰαν. 1682, ὡς διαμαρτυρόμενος. Ὁ Ἀγὰρδ ἠναγκάσθη τότε νὰ καταφύγῃ εἰς Δανίαν, ὅπου ἐγένετο θερμότατα δεκτὸς ἀπὸ τὸν βασιλέα Χριστιανὸν V καὶ ὠνομάσθη ζωγράφος τῆς αὐλῆς καὶ εὐπατρίδης. Ἀπέκτησε πολλὴν πελατείαν, διετήρησε δὲ καὶ τὴν εὔνοιαν τοῦ Φρειδερίκου IV, διαδόχου τοῦ Χριστιανοῦ. Παρὰ ταῦτα ὀλίγον μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ τελευταίου ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν ὅπως μεταβῇ εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου τὸν ἐκάλουν λαμπραὶ ὑποσχέσεις. Τῷ ὄντι αὗται ἐπραγματοποιήθησαν, διότι μόλις ὁ Ἀγὰρδ ἔφθασεν εἰς Λονδῖνον, ὠνομάσθη ζωγράφος τῆς βασιλίσσης Ἄννης καὶ ὅλων τῶν μεγιστάνων τοῦ Βασιλείου. Ἀργότερον ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φρειδερίκου IV, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Τὰ περισσότερα ἔργα του εὑρίσκονται ἐν Κοπεγχάγῃ καὶ τινα ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ Γαλλία οὐδένα πίνακα τοῦ Ἀγὰρδ κατέχει.

Digitized by Google

Ἀγάρδ (Κάρολος-Ἀδόλφος Agardh) Σουηδὸς φυσιοδίφης (1785—1859). Ἐσπούδασεν εἰς Λοὺνδ καὶ τῷ 1807 διωρίζετο ὑφηγητὴς τῶν μαθηματικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς πόλεως ταύτης. Ἠσχολεῖτο ὅμως μᾶλλον εἰς τὴν βοτανικὴν καὶ τῷ 1812 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς καὶ τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας. Κατόπιν ἠσπάσθη τὸ ἱερατικὸν στάδιον (1816) καὶ ἐξετέλει καθήκοντα πάστορος, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν καθηγεσίαν. Τέλος τῷ 1834 ἐγένετο ἐπίσκοπος τοῦ Κάρλσταντ καὶ ἔπαυσε νὰ διδάσκῃ, ὄχι ὅμως καὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ τὰς ἐρεύνας του. Ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτὴς καὶ ὑπεστήριξε πάντοτε μὲ θέρμην τὰς φιλελευθέρας ἰδέας. Ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς ἱδρυτὰς τῆς νεωτέρας φυκολογίας, ἀφῆκε δὲ πλεῖστα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Εἴδη φυκῶν» (1820-1828), «Ἐγχειρίδιον βοτανικῆς» (1830-31), «Δοκίμιον ἐπὶ τῆς μεταφυσικῆς τοῦ διαφορικοῦ ὑπολογισμοῦ» (1848), «Δοκίμιον οἰκονομικῆς στατιστικῆς τῆς Σουηδίας» (1852—1858), «Ἡ Σουηδία ἀπὸ τῶν ἀρχῶν της μέχρι σήμερον» (1855) κλπ. Ὁ Ἀγὰρδ ἦτο μέλος τῆς Σουηδικῆς Ἀκαδημίας καὶ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Στοκχόλμης.

Ἀγάρδ (Ἰάκωβος Γεώργιος Agardh). Σουηδὸς βοτανολόγος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1813-1901). Ἐπεδόθη ὅπως ὁ πατήρ του, εἰς τὴν μελέτην τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐγένετο καθηγητὴς τῆς βοτατικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λοὺνδ τὸ 1854. Ἐμελέτησε κυρίως τὰ φύκη. Τὸ κυριώτερον ἔργον του εἶναι τό: Εἴδη, γένη καὶ τάξεις φυκῶν (1848-1876). Ὁ Ἀγὰρδ ἐξελέγη τὸ 1885 ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων.

Ἀγάρε ἴ. Ἐπαρχία τῆς Ἀραβίας, ἔνθα κατῴκουν οἱ Ἀγαρηνοὶ (βλ. λ.).

Ἀγάρη, ἡ (agare). Γένος σπόγγων μὲ ἁπλᾶς ἢ κλαδώδεις ἐπιμήκεις μυϊκὰς ἶνας, χωριζομένας μεταξύ των διὰ λεπτοτάτης μεμβράνης. Ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον αἱ μεμβράναι αὗται παρουσιάζονται διάτρητοι.

ΑΓΑΡΗΝΟΙ, ΑΡΑΒΕΣ ΠΕΙΡΑΤΑΙ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΟΣ

Οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Σαρακηνοὶ τῆς Ἀσίας.— Οἱ Σαρακηνοὶ τῶν Σταυροφοριῶν.— Οἱ Ἀγαρηνοὶ πειραταὶ τῆς Μεσογείου.—Τὸ πειρατικὸν βασίλειον τῆς Κρήτης.— Ἡ ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης.—Ἡ καταστροφὴ τῶν πειρατῶν.—Ἀγαρηνοί, Ἰσμαηλῖται, Σαρακηνοί.

Οὕτως ἀπεκλήθησαν, ἀπὸ τὸν 10ον ἰδίως αἰῶνα, παλαιὰ ἔθνη τῶν Ἀράβων τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδόθη εἰς τοὺς Ἄραβας γενικώτερον ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν, σπανιώτερον δὲ οἱ φράγκοι χρονογράφοι τοὺς ἀποκαλοῦν Agareni. Τὸ ὄνομα προῆλθεν ἀπὸ τὴν *Ἄγαρ*, ἡ ὁποία ἦτο ἡ μήτηρ τοῦ Ἰσμαήλ. Θεωροῦσι δὲ οἱ ἄραβες τὸν Ἰσμαὴλ ὡς τὸν ἀρχηγέτην τοῦ λαοῦ των καὶ ὡς τὸν δημιουργὸν τῆς γλώσσης των. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἰσμαὴλ ἐγκατεστάθησαν μεταξὺ τῆς Αἰγύπτου καὶ τοῦ περσικοῦ κόλπου, μέγας δὲ ἀριθμὸς ἀραβικῶν λαῶν διετείνοντο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ. Ὁ Μωάμεθ τὸν ἔθηκεν ἐπὶ κεφαλῆς τῆς γενεαλογίας του. Εἰς τὸ Κοράνιον, τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν μουσουλμάνων, γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ἰσμαὴλ συνδυαζομένου μὲ τὸν Ἀβραάμ. «Ὁ Θεός, λέγεται εἰς τὸ *Κοράνιον* (II, 118 ἑξ.), καὶ ὁ Ἀβραὰμ ἐφάνη δίκαιος. Θὰ σὲ κάμω ἀρχηγὸν τῶν λαῶν, εἶπεν ὁ Κύριος.—Ἱδρύσαμεν τὸν ἱερὸν οἶκον διὰ νὰ εἶνε τὸ ἄσυλον ὅπου θὰ συγκεντρωθοῦν οἱ λαοί. Ἡ διαμονὴ τοῦ Ἀβραὰμ θὰ εἶνε τόπος προσευχῆς». Ὅταν ὁ Ἀβραὰμ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ ἔθεσαν τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τούτου (τοῦ ναοῦ τῆς Μέκκας), ἀνύψωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἀνέκραξαν: «Ὦ Θεέ! ὑψίστη διανόησις, συγκατάνευσε νὰ δεχθῇς τὴν ἱερὰν ταύτην κατοικίαν. Βοήθησε νὰ εἴμεθα ἀληθεῖς μουσουλμάνοι. Βοήθησε, ὥστε οἱ ἀπόγονοί μας νὰ εἶνε προσηλωμένοι εἰς τὴν λατρείαν σου».

Ἰσμαηλῖται λοιπὸν γενικῶς ἦσαν οἱ ἄραβες. Ἀργότερα ὅμως Ἰσμαηλῖται ὠνομάσθησαν μουσουλμάνοι αἱρετικοί, οἱ ὁποῖοι ἀπεσχίσθησαν ἀπὸ τοὺς Σεΐτας, ἤτοι τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἀλῆ, τοῦ περιφήμου μαθητοῦ καὶ γαμβροῦ τοῦ Μωάμεθ. Συνηθέστερον δὲ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἐδίδετο εἴς τινας φυλὰς τῶν ἀράβων ἀπὸ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, εἶναι τὸ ὄνομα *Σαρακηνοί*, οἱ ὁποῖοι ἦσαν μία πολὺ παλαιὰ φυλὴ τῶν ἀράβων. Τοὺς Σαρακηνοὺς εὑρίσκομεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πολὺ πρὸ τοῦ Μωάμεθ, ἦσαν δ' ὑπερασπισταὶ τῆς μεγάλης ἑλληνικῆς πόλεως ἐναντίον τῶν Γότθων κατὰ τὰ τέλη τῆς 4ης μ. Χ ἑκατονταετηρίδος. Μετὰ τὸν Μωάμεθ, ἀπὸ τὸν χρόνον δηλαδή, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔγιναν μεγάλοι οἱ ἄραβες, τὸ ὄνομα Σαρακηνοὶ ἔγινε συνώνυμον μὲ τὸ ὄνομα Μωαμεθανός. Ἰδίως Σαρακηνοὶ ὠνομάζοντο οἱ ἄραβες ἀπὸ τὸν 10 αἰῶνα καὶ ἔπειτα. Ὀνομαστοὶ ἔγιναν ἀπὸ τοὺς φράγκους ἱστορικοὺς καὶ ποιητὰς οἱ *Σαρακηνοί*, οἱ ὁποῖοι ἐδυνάστευον τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ ἐναντίον τῶν ὁποίων ἔγιναν αἱ περίφημοι Σταυροφορίαι. Ἐπίσης περίφημοι ἔγιναν εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Δύσεως οἱ Σαρακηνοὶ πειραταί, οἱ ὁποῖοι ἐξώρμων ἀπὸ τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἐλεηλάτουν τὰς παραλίους πόλεις τῆς νοτίας Εὐρώπης. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται τῶν Σαρακηνῶν εἶναι ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐπιδρομὰς λαῶν, ὅπως καὶ αἱ νορμανδικαὶ ἐπιδρομαὶ ἀπὸ τὸν Βορρᾶν, συνετέλεσαν δὲ καὶ αὗται εἰς τὸν κατακερματισμὸν τοῦ κράτους τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου.

Οἱ Ἀγαρηνοὶ πειραταὶ τῆς Μεσογείου.

Ὥστε παρὰ τοῖς βυζαντινοῖς τὸ ὄνομα Σαρακηνὸς ἦτο συνώνυμον πρὸς τὸ Μωαμεθανός. Κατὰ τὰς μεγάλας ἐκστρατείας τῶν χριστιανῶν βασιλέων τῆς μακεδονικῆς δυναστείας ἐναντίον τῶν ἀράβων, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατακτήσει τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Συρίαν, ὀνομάζονται συχνότατα οἱ ἄραβες ἀπὸ τοὺς χρονογράφους *Σαρακηνοί*. Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Τσιμισκῆς, ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος εἶχον κάμει πολλὰς ἐκστρατείας κατὰ τῶν ἀράβων τοῦ Εὐφράτου καὶ τῆς Συρίας καὶ εἶχον περιορίσει τὸ κράτος αὐτῶν καὶ εἶχον στερεώσει τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν εἰς τὰ ἀνατολικὰ σύνορα (τὸ β' ἥμισυ τοῦ 10ου αἰῶνος). Οἱ ἄραβες οὗτοι λέγονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον *Σαρακηνοὶ* συχνότατα δὲ καὶ *Ἀγαρηνοί*.

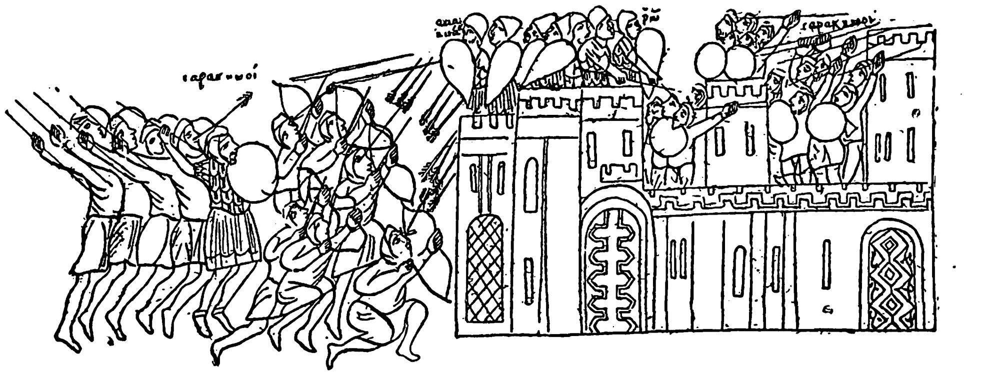

Ὁ Μανιάκης (γενναῖος βυζαντινὸς στρατηγὸς) ὑπερασπίζεται τὴν Ἔδεσσαν. Ἡ Ἔδεσσα ἦτο ἡ γνωστὴ πόλις τῆς Μεσοποταμίας, ἡ ὁποία κατεῖχε τὴν ἀχειροποίητον εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ (βλ. λέξιν Ἄβγαρος). Καὶ ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι ἀπὸ τὸ βυζαντινὸν χειρόγραφον (τὸ ὁποῖον εἶναι τοῦ ἱστορικοῦ Σκυλίτση). Ἀριστερὰ οἱ «Σαρακηνοὶ» ἐπιτίθενται. Δεξιὰ οἱ βυζαντινοὶ στρατιῶται εἶναι ἐντὸς τοῦ κάστρου καὶ ἀμύνονται. Αἱ ἐπιγραφαὶ λέγουν: «Σαρακηνοὶ—ὁ Μανιάκης—Ρωμαῖοι (Ἕλληνες)—Σαρακηνοὶ—ἡ Ἔδεσσα».

Ἰδίως ὅμως *Σαρακηνοὶ* καὶ *Ἀγαρηνοὶ* ἐλέγοντο ἀπὸ τοὺς ἕλληνας ἱστορικοὺς καὶ χρονογράφους τοῦ Μεσαιῶνος οἱ φοβεροὶ ἄραβες πειραταὶ οἱ ὁποῖοι, ἀπὸ τὸν 8ον ἰδίως αἰῶνα, εἶχον ἀρχίσει νὰ τρομοκρατοῦν ὡς πειραταὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ ὅλας τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς μακεδονικῆς δυναστείας Βασίλειος ὁ Α' διεξήγαγε σκληροὺς πολέμους ἐναντίον τῶν ἀράβων τούτων πειρατῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον ὡς ὁρμητήρια τὰς βραχώδεις ἀκτὰς τῆς Κιλικίας, τῆς Συρίας, τῆς Κρήτης, ἀκόμη καὶ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς. Εἶχον δ' ἐμφανισθῆ οἱ Σαρακηνοὶ πειραταὶ ἀπὸ τὸν 8ον αἰῶνα εἰς τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, δηλαδὴ ἕνα περίπου αἰῶνα μετὰ τὴν ἐξόρμησιν τῶν Ἀράβων ἀπὸ τὴν χερσόνησον καὶ ἦσαν σύγχρονοι μὲ τὴν μεγάλην καὶ ραγδαίαν ἐξάπλωσιν αὐτῶν εἰς τὸν κόσμον. Οἱ ἀπαίσιοι οὗτοι Ἄραβες πειραταὶ ἐλέγοντο καὶ *Ἀγαρηνοί*, υἱοὶ τῆς Ἄγαρ, Παρατηρῶ δὲ ὅτι τὸ μὲν ὄνομα Σαρακηνοὶ ἦτο γενικώτερόν πως, διότι ἐδίδετο συνήθως καὶ εἰς τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Συρίας, τὸ δὲ ὄνομα *Ἀγαρηνοὶ* ἐδίδετο εἰδικώτερον εἰς τοὺς φοβεροὺς Μωαμεθανοὺς πειρατὰς τῶν Ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Τὰ ὀνόματα δὲ ταῦτα ἐνέχουσιν ἰδίως ἔννοιαν περιφρονήσεως καὶ συγχρόνως τρόμου. Ἰδίως δὲ τὸ ὄνομα *Ἀγαρηνοὶ* δεικνύει ὅλην τὴν φρίκην, τὴν ὁποίαν ᾐσθάνοντο οἱ Ἕλληνες τοῦ Μεσαιῶνος ἀπὸ τὰς πειρατικὰς αὐτῶν ἐκδρομάς, περὶ τῶν ὁποίων ἀξίζει νὰ γίνῃ λόγος ἐκτενέστερον. Διότι εἶναι αὗται ἀπὸ τὰ περιεργότερα καὶ συγκινητικώτερα συμβάντα τῶν φοβερῶν ἱστοριῶν καταστροφῆς καὶ τρόμου, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν τὰ πλούσια εἰς τοιαύτας ἱστορίας χρονικὰ τοῦ Μεσαιῶνος καὶ ἰδίως τῆς Ἑλληνικῆς ἤτοι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸ ὄνομα Ἀγαρηνοὶ εἰς τοὺς Βυζαντινούς.

Γενικῶς λοιπὸν *Ἀγαρηνοὶ* εἶναι οἱ Μωαμεθανοὶ τὸ θρήσκευμα, χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ ἔθνος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν. Πολλάκις δὲ τὸ ὄνομα παρατίθεται παρὰ τὸ ἐθνικὸν πρὸς δήλωσιν τῆς θρησκείας. Π. χ. λέγεται Ἄραβες Ἀγαρηνοί, Πέρσαι Ἀγαρηνοί, ἀκόμη κατ' ἐπέκτασιν καὶ Τοῦρκοι Ἀγαρηνοί. Ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Β' ὁ Παλαιολόγος ἔγραψε σύγγραμμα «*Διάλογοι μετὰ Πέρσου Ἀγαρηνοῦ*». Διάφοροι δὲ Βυζαντινοὶ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς ἔγραψαν συγγράμματα μὲ τὸν τίτλον: «Ἔλεγχος τῆς θρησκείας τῶν Ἀγαρηνῶν». Ἐπεξηγεῖται δὲ ἐνίοτε μὲ τὴν λέξιν *Ἄραβες*, ἀκόμη καὶ Σαρακηνοί.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἔγραψεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, σπουδαιότατον βιβλίον «*Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως*», τὸ ὁποῖον εἶναι μοναδικὸν βιβλίον, διότι περιέχει ὁλόκληρον τὸ τυπικὸν τῆς Βυζαντινῆς αὐλῆς κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα. Εἰς τὸ τυπικὸν λοιπὸν τοῦτο γίνεται συχνὰ λόγος περὶ τῶν *Ἀγαρηνῶν* καὶ *Σαρακηνῶν*. Εἶναι δὲ οὗτοι γενικῶς οἱ Ἄραβες. Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εὑρίσκετο εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ κόσμου εἰς συνάφειαν μὲ τοὺς Ἄραβας. Οἱ Ἄραβες δὲ οὗτοι ἦσαν εἰς τὴν *Ἀνατολήν*, οἱ Ἄραβες τῆς Ἀρμενίας, τοῦ Εὐφράτου, τῆς Μεσοποταμίας καὶ τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου. Εἰς δὲ τὴν *Δύσιν*, οἱ Ἄραβες τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, τοῦ Μαρόκου, τῆς Σικελίας. Ἐπίσης Ἄραβες, τῆς Ἱσπανίας, εἶχον κατακτήσει τὴν Κρήτην, εὑρίσκοντο δὲ οὗτοι εἰς πολλὰς σχέσεις μὲ τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀνατολῆς.

Ὅλα τὰ Ἀραβικὰ αὐτὰ κράτη διῃροῦντο εἰς τρία μεγάλα συστήματα πολιτικὰ καὶ θρησκευτικά. Τὸ ἓν ἦτο τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Μαυριτανίας καὶ εἶχε Χαλίφας τοὺς Ὀμμεϊάδας, τὸ ἄλλο τῆς Ἀφρικῆς μὲ Χαλίφας τοὺς Φατιμίτας, τὸ τρίτον τῆς Ἀνατολῆς, τοῦ ὁποίου Χαλίφαι ἦσαν οἱ περίφημοι *Ἀββασίδαι*.

Οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον τοὺς Χαλίφας *ἀμιράδες* ἢ ἀμαρουμνεῖς. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος λέγει εἰς τὸ σύγγραμμά του *Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ρωμανὸν* (De administrando Imperio, σ. 113, ἔκδ. Βόννης) τὰ ἑξῆς: «Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς *ἀμαρουμνεῖς* (Χαλίφαι): ὁ πρῶτος ἔχει ἕδραν τὴν Βαγδάτην καὶ κατάγεται ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Μωάμεθ (ὁ Ἀββασίδης Χαλίφης, ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν τοῦ πάππου τοῦ Μωάμεθ Ἀββᾶν)· ὁ δεύτερος διαμένει εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ κατάγεται ἀπὸ τὴν γενεὰν τοῦ Ἀλλῆ καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μωάμεθ Φατιμὲ (εἶναι οἱ Φατιμῖται Χαλίφαι). Ὁ δὲ τρίτος εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ κατάγεται ἀπὸ τὴν γενεὰν τοῦ Μωαβία (ὁ πάππος τοῦ Μωαβία ἐλέγετο Οὐμμέϊα, ἐκ τούτου ὠνομάσθη δυναστεία τῶν Οὐμμεϊαδῶν).

Ἡ *Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως* τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μᾶς δίδει «τὸν χαιρετισμὸν πρὸς τὸν βασιλέα ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἀμιράδες», ἐπίσης τοὺς χαιρετισμοὺς τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς ἀμιράδες. Ὁ μεγαλοπρεπέστατος, εὐγενέστατος, ἐνδοξότατος εἶναι ὁ Χαλίφης τῆς Βαγδάτης, ὁ *ἀμιρὰς τῶν Ἀγαρηνῶν*, ὅπως λέγει τὸ κείμενον. Ἀγαρηνοί, λοιπό, ὀνομάζονται οἱ σπουδαιότατοι Ἄραβες, οἱ Ἄραβες τῆς Ἀνατολῆς. Οὗτοι δὲ οἱ Ἀγαρηνοί, δηλαδὴ οἱ πρέσβεις τοῦ Χαλίφου τῆς Βαγδάτης, ἐλάμβανον μεγάλας τιμὰς ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸν Αὐτοκράτορα. Εἰς τὰ ἐπίσημα συμπόσια, τὰ ὁποῖα ἔδιδεν εἰς τὸ παλάτιον ὁ Αὐτοκράτωρ, οἱ Ἀγαρηνοὶ προηγοῦντο ἀπὸ τοὺς Φράγκους κατὰ τὴν θέσιν τῆς τιμῆς: «τοὺς δὲ Ἀγαρηνοὺς—λευκοφόρους καὶ ἀζώνους—κατέναντι τῆς ὄψεως τῶν βασιλέων». Διότι οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ Ἄραβες—

Digitized by Google

οἱ Ἀγαρηνοὶ—ἐθεωροῦντο οἱ δύο κατ' ἐξοχὴν πολιτισμένοι λαοὶ τῆς οἰκουμένης».

Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἐπινίκεια, τὰ ὁποῖα ἑώρταζον οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τὸν Ἱππόδρομον διὰ νίκας ἐναντίον τῶν Ἀράβων, τὰ πλήθη, ἐνθυμούμενα τὴν προμήτορα τῶν ἐχθρῶν Ἄγαρ καὶ τὸν ἀρχηγέτην Ἰσμαήλ, ἀνέκραζον: «Δόξα Θεῷ τῷ θριαμβεύσαντι τοὺς τῆς Ἄγαρ—Δόξα Θεῷ, τῷ πατάξαντι Ἰσμαηλίτας τοὺς Χριστομάχους». Ὅτι δ' ἐννοοῦν ἁπλῶς τοὺς Ἄραβας τῆς Ἀνατολῆς δεικνύει ἄλλη ἀναφώνησις: «Δόξα τῷ Θεῷ τῷ πορθήσαντι τὰς πόλεις τῶν Ἀράβων».

Τὸ πειρατικὸν βασίλειον τῆς Κρήτης.

Οἱ δὲ Ἄραβες τῆς Ἱσπονίας ὀνομάζονται εἰς τὴν Ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως *Ἱσπανοί*. Ἀπὸ τοὺς Ἱσπανοάραβας τούτους κατάγονται οἱ τρομοκρατικοὶ Ἄραβες πειραταί, οἱ ὁποῖοι εἶχον κυριεύσει τὴν Κρήτην τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου αἰῶνος (823—826). Οὗτοι κυρίως εἶναι οἱ λεγόμενοι *Ἀγαρινοί, οἱ τῆς Ἄγαρ*(ἀπόγονοι), οὗτοι δὲ μὲ τὸ ἀπαίσιον ὄνομά των διέδωκαν ἐπὶ αἰῶνας τὴν φρίκην εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἰδίως εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Ἡ πειρατεία ἐλυμαίνετο τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἀπὸ ἀρχαιοτάτους χρόνους. Ἰδίως δὲ ἀπὸ τὴν πτῶσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀπὸ τὸν 5ον αἰῶνα μ. Χ. αἱ παράλιαι πόλεις καὶ αἱ νῆσοι τῆς Μεσογείου ὑπέφερον τακτικὰ καταστροφὰς ἀπὸ πειρατὰς ποικίλων προελεύσεων. Διὰ τοῦτο καθ' ὅλον τὸν Μεσαιῶνα συνήθως αἱ πόλεις, καὶ ἰδίως τῶν νήσων, δὲν ἐκτίζοντο αἱ πόλεις, καὶ ἰδίως τῶν νήσων, δὲν ἐκτίζοντο εἰς τὴν παραλίαν, ἀλλ' ἀπεῖχον ὀλίγον ἀπὸ τὴν θάλασσαν, βλέπομεν δὲ τοῦτο καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Εἰς τὸ βουνὸν δέ, ὅπου ἦτο ἐκτισμένη ἡ πόλις, ὑπῆρχε καὶ κάστρον. Εἰς τὰς κορυφὰς δὲ τῶν βουνῶν ἦσαν πύργοι, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευον ὡς παρατηρητήρια (ἐλέγοντο *βίγλαι*). Σκοποὶ ἦσαν διαρκῶς εἰς τὰς ἐπάλξεις τῶν πύργων τούτων καὶ μόλις ἐνεφανίζοντο οἱ πειραταὶ ἔδιδον τὸ σύνθημα νὰ συναθροισθοῦν ὅλοι εἰς τὴν ἄνω πόλιν καὶ νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ κάστρον.

Αἰχμάλωτοι Ἀγαρηνοὶ προσαγόμενοι εἰς τὸν βασιλέα Ρωμανὸν τὸν Ἀργυρόν. Εἶναι μικρογραφία βυζαντινοῦ χειρογράφου τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἡ εἰκὼν εἶναι βεβαίως ἄτεχνος, εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὴ διὰ τοὺς συνεχεῖς πολέμους τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τὸν 10ον καὶ 11ον αἰῶνα. Δεξιὰ κάθηται ὁ αὐτοκράτωρ, ἀριστερὰ προσάγονται οἱ αἰχμάλωτοι. Ἄνω τῆς εἰκόνος βυζαντινὰ γράμματα τοῦ χειρογράφου, ὡς: «Σαρακηνοὺς πεπεδημένους τῷ βασιλεῖ ἐξέπεμψεν» κλπ.

Οἱ Ἀγαρηνοὶ τῆς Κρήτης ἦσαν Ἄραβες ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν καὶ δὴ ἀπὸ τὴν ὡραίαν Ἀνδαλουσίαν. Οἱ Ἱσπανοάραβες οὗτοι πειραταὶ κατέλαβον τὴν Κρήτην τὸ 823 καὶ ἵδρυσαν εἰς τὴν μεγαλόνησον ἓν φοβερὸν πειρατικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον διήρκεσεν ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα, ἕως τὸ 961, ὅτε τὸ κατέστρεψεν ὁ γενναῖος Βυζαντινὸς στρατηγὸς καὶ ἔπειτα Αὐτοκράτωρ Νικηφόρος Φωκᾶς. Οἱ Ἱσπανοάραβες οὗτοι πειραταί, ἐπέφερον τόσας καταστροφὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς παραλίας καὶ νήσους, ἀφῆκαν τόσον τρομερὰν ἀνάμνησιν, ὥστε τοὺς ἔλεγον «οἱ κακοὶ καὶ εἰς τὸ ὄνομά των Ἀγαρηνοί». Ὅταν δὲ ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς κατέστρεψεν αὐτούς, εἰς τὸν θρίαμβόν του, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀνέκραζεν ὁ λαὸς πρὸς τὸν ἔνδοξον στρατηγόν: «Διὰ σοῦ Ἰσμαὴλ ἡττηθεὶς κατεπτώθη» (Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος).

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἄραβες οὗτοι πειραταὶ τῆς Κρήτης εἶναι οἱ πάντοτε σχεδὸν ὀνομαζόμενοι Σαρακηνοὶ καὶ ἰδίως *Ἀγαρηνοί*, αἱ δὲ φρικώδεις καταστροφαὶ καὶ ὠμότητές των ἔδωκαν ἀναμφιβόλως εἰς τὸ ὄνομα Ἀγαρηνοὶ τὴν κακὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἔχει, διὰ τοῦτο παρατίθεται ἐνταῦθα μία ἱστορικὴ εἰκὼν φρίκης καὶ τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα ἐπέφερεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὸ πειρατικὸν βασίλειον τῶν *ἀθέων Ἀγαρηνῶν* τῆς Κρήτης.

Ὅταν ἐπάτησαν τὸν πόδα των οἱ Ἀγαρηνοὶ εἰς τὴν Κρήτην, ἔπνιξαν εἰς τὸ αἷμα τοὺς κατοίκους, ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ γίνουν Μωαμεθανοί, καὶ ἵδρυσαν εἰς τὴν μεγαλόνησον ἓν μέγα πειρατικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον κατέστη ἡ μεγαλειτέρα καὶ φοβερωτέρα εἰς τὴν ἱστορίαν φωλεὰ λῃστῶν καὶ πειρατῶν. Ἐπληθύνοντο ἀδιακόπως ἀπὸ τοὺς τυχοδιώκτας ὅλου τοῦ Μωαμεθανικοῦ κόσμου καὶ ἔγιναν μὲ τὸν καιρὸν ὁ φοβερώτατος ἐχθρὸς καὶ κίνδυνος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ὡς τεραστία μηχανὴ πολέμου, τακτικὰ κάθε ἔτος, ἐξήμει ἡ ἀπέραντος αὐτὴ φωλεὰ κακούργων ἀναρίθμητα ταχύπλοα μὲ μαῦρα ἱστία πλοῖα, τὰ ὁποῖα διέτρεχον τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας, ἐλεηλάτουν τὰς χώρας, ἐλῄστευον, ἐκρεούργουν τοὺς κατοίκους, μετέβαλλον εἰς ὀλίγας ὥρας μίαν ἀνθηρὰν πόλιν εἰς φρικώδη ἐρημίαν. Ἔπειτα εἰς μίαν στιγμήν, ἐξηφανίζοντο ὡς δαίμονες μὲ τὰ ἀμέτρητα λάφυρα καὶ τοὺς αἰχμαλώτους των. Εἰς μάτην οἱ βυζαντινοὶ στόλοι περιέπλεον διαρκῶς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Πάντοτε ἔφθανον πολὺ ἀργά· ἡ πόλις ἦτο πυρπολημένη καὶ ἔρημος, οἱ κάτοικοι εἶχον ἀπαχθῆ εἰς μαύρην δουλείαν. Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης διωργάνωσαν ἓξ μεγάλας ἐκστρατείας μὲ στόλον καὶ στρατὸν πολυάριθμον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἓξ ἀπέτυχον.

Ἡ ἀπαισιοτέρα καταστροφή, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ Ἀγαρηνοὶ τῆς Κρήτης ἦτο ἡ ἐπιδρομὴ ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἡ ἅλωσις αὐτῆς. Οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι πειραταί, ἔφθασαν εἰς τόσην τόλμην καὶ ἀφοβίαν, ὥστε νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῆς μεγαλυτέρας πόλεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ Θεσσολονίκη, μεγάλη καὶ περιφανὴς πόλις, ἦτο ἡ δευτέρα πρωτεύουσα. Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον, τὸν 9ον αἰῶνα, ἡ Θεσσαλονίκη εὑρίσκετο εἰς μεγάλην εὐημερίαν. Ἡ πόλις εἰσέρχεται εἰς περίοδον μεγάλης εὐδαιμονίας. Εἶναι πλουσία πολυάνθρωπος, οἱ κάτοικοι αὐτῆς ζῶσιν ἐν εὐμερείᾳ, τάξις δὲ καὶ εὐνομία ἐπικρατεῖ εἰς αὐτήν. Ὁ βίος ἐν Θεσσαλονίκῃ παρεῖχε τότε μεγάλην χαρὰν καὶ πολλὰς ἀπολαύσεις. Ἰδίως δὲ μεγάλαι ἦσαν αἱ πνευματικαὶ ἀπολαύσεις μὲ τὰ πολυάριθμα σχολεῖα καὶ τοὺς λογίους, μὲ τὰς λαμπρὰς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς καὶ τοὺς μελῳδικωτάτους ὕμνους. Ἐνόμιζες, λέγουν οἱ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτι ἑορτάζουν ἄγγελοι εἰς τὸν οὐρανόν.

Ἐν μέσῳ τῆς μεγάλης ἐκείνης εὐδαιμονίας ἐπέρχεται ἡ φοβερὰ θύελλα, ἡ ὁποία κατέστρεψε τὰ πάντα ἡ ἐπιδρομὴ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν τῆς Κρήτης. Δὲν ἀναφέρουν τὰ χρονικὰ τοῦ Μεσαιῶνος φοβερωτέραν καὶ περισσότερον τραγικὴν συμφοράν. Ὁ Ἰωάννης Καμανιάτης, Βυζαντινὸς συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος ἔγινε καὶ αὐτὸς αἰχμάλωτος τῶν πειρατῶν καὶ ἐσύρθη μὲ τοὺς ἄλλους καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Κρήτην, περιγράφει μὲ πολὺ πάθος καὶ μὲ ζωηρότατα χρώματα καὶ πολὺ ζωντανὴν ἔκφρασιν τὴν ἅλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν φοβερῶν ἐκείνων πειρατῶν. «Μὰ ἐπέρχεται, λέγει, θάμβος καὶ φρίκη καὶ κατάπληξις, ὅταν βάλω εἰς τὸν νοῦν μου πῶς ὁ τόσον ὡραῖος οὗτος ὕμνος (κατὰ τὰς λαμπροτάτας τελετὰς) διὰ μιᾶς ἐσίγησε καὶ ἐχάθη ὡς νὰ ἦτο ὄνειρον».

Ἡ ἅλωσις τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἡ ἀγγελία, ὅτι ἐπέρχονται οἱ Σαρηκηνοί, προξενεῖ θόρυβον, σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τὴν πόλιν. Ἀμέσως οἱ κάτοικοι ἀρχίζουν νὰ ἑτοιμάζωνται πρὸς ἄμυναν καὶ νὰ διορθώνουν τὰ τείχη καὶ τὰ πρὸς τὴν ξηρὰν καὶ τὰ πρὸς τὴν θάλασσαν. Αἱ ἀγγελίαι ἐξακολουθοῦν νὰ φθάνουν φοβεραί· οἱ βάρβαροι πλησιάζουν, ἔχουν ἤδη κυριεύσει καὶ καταστρέψει πλείστας νήσους, καὶ οὐδὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σταματήσῃ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν. Ὁ στρατηγὸς τῆς πόλεως ζητεῖ βοήθειαν ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς τῶν πέριξ διοικήσεων· ἀλλ' ἡ βοήθεια δὲν ἔρχεται. Τότε οἱ εὐσεβέστατοι κάτοικοι στρέφονται πρὸς τὸν πολιοῦχον αὐτῶν, τὸν Μεγαλομάρτυρα Ἅγιον Δημήτριον, ἡμέραν καὶ νύκτα ἄϋπνοι δέονται εἰς τὸ ἱερὸν τέμενός του καὶ τὸν παρακαλοῦν νὰ γίνῃ καὶ πάλιν προστάτης τῆς πόλεώς του, τὴν ὁποίαν διετήρησεν ἕως τότε σώαν ἀπὸ βαρβάρων ἐπιδρομὰς καὶ ἀπὸ παντὸς ὀλέθρου.

Πλήρης τρόμου βλέπει ἡ πόλις τὴν πρωΐαν τῆς 29ης Ἰουλίου τοῦ 904 μ. Χ. νὰ ἐμφανίζωνται τὰ πειρατικὰ πλοῖα. Εἶναι 54 καὶ ἐπὶ ἑκάστου ἐξ αὐτῶν ἐπιβαίνουν 200 πειραταί, ἕνδεκα σχεδὸν ἐν ὅλῳ χιλιάδες ἄγριοι καὶ θηριώδεις πολεμισταί, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον Αἰθίοπες, «ἄνθρωποι καὶ αἱμοβόροι καὶ μανιώδεις, λέγει ὁ διηγούμενος ταῦτα βυζαντινός, ὥστε νὰ προτιμᾷ νὰ πέσῃ τις ἐν μέσῳ ἀγρίων θηρίων παρὰ εἰς χεῖρας αὐτῶν». Μόλις ἔφθασαν οἱ ἐπιδρομεῖς, περιτριγυρίζουν κατὰ θάλασσαν τὸ τεῖχος, διὰ νὰ εὕρουν ποῦ εἶναι τὸ καταλληλότερον μέρος νὰ προσβάλουν αὐτό. Ἀλλ' οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως πάνοπλοι, εἶναι ἐπάνω εἰς τὰ τείχη καὶ ἀναμένουν μὲ ἐλπίδας τὸν μέγαν ἀγῶνα. Ἐκεῖ ὅπου ἡ θάλασσα εἶναι περισσότερον ῥηχὴ καὶ πλησιάζει πρὸς τὸ τεῖχος, ἐκεῖ ἐφορμοῦν οἱ βάρβαροι ἀλαλάζοντες φοβερὰ καὶ βαρβαρικῶς, καὶ μὲ κρότον τρομακτικὸν κτυπῶντες τὰ τύμπανα. Οἱ ἱστάμενοι ὅμως εἰς τὰς ἐπάλξεις χριστιανοὶ ἀντεβόησαν μετὰ μεγάλων φωνῶν «καὶ μὲ ἀλαλαγμὸν ἐπεκαλέσθησαν ὡς συμμαχίαν τὸ σωτήριον ὅπλον τοῦ σταυροῦ» Γενναίως ἀμύνονται οἱ κάτοικοι, ἀθρόας ῥίπτουν τὰς πέτρας αἱ πετροβόλοι μηχαναί των, καὶ ὡς νιφάδες χιόνος, καὶ ἀπὸ τὸ ἓν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ῥίπτονται τὰ βέλη καὶ συσκοτίζουν ὅλον τὸν ἀέρα. Τὰ πειρατικὰ πλοῖα ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Πολλὰς φορὰς ἐφώρμησαν οἱ βάρβαροι ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ πολλάς φοράς γενναίως ἀπεκρούσθησαν. Τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἐξέβησαν πάλιν οἱ πειραταὶ ἀπὸ τὰ πλοῖά των καὶ ἐπέπεσαν λυσσωδῶς κατὰ τοῦ τείχους. Ἐπιτιθέμενοι ἐλύσσων, καὶ ἐξέβαλλον φοβερὰς ὠρυγὰς καὶ ἀφροὺς ἀπὸ τὰ στόματά των, δεικνύοντες ὅλην τὴν δαιμονιώδη λύσσαν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ ἰσχυρὰ τείχη καὶ οἱ γενναῖοι κάτοικοι ἀντέχουν.

Καὶ τότε μανιώδεις ἀναγκάζονται οἱ πειραταὶ νὰ καταφύγουν εἰς διάφορα τεχνάσματα. Φορτώνουν ἐπὶ μεγάλων ἁμαξῶν μικρὰ πλοῖα, τὰ γεμίζουν μὲ πλῆθος ξύλων καὶ σωρείαν φρυγάνων, μὲ πίσσαν καὶ μὲ θειάφι, ὠθοῦν τὰς ἁμάξας, καὶ ἀφοῦ τὰ ἤναψαν ὅλα, κατακαίουν τὰς πύλας τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν κατορθώνουν τίποτε, καὶ ὑποχωροῦν εἰς τὰ πλοῖα των. Καὶ βάλλουν ἀμέσως εἰς ἐνέργειαν ἄλλο περισσότερον κακόβουλον τέχνασμα. Οἱ πολιορκούμενοι μὲ φοβερὰν ἀγωνίαν βλέπουν ὅλην τὴν νύκτα φῶτα πολλὰ εἰς τὰ πειρατικὰ πλοῖα. Οἱ βάρβαροι ἕως τὴν αὐγὴν ἐργάζονται ἀκατάπαυστα καὶ συνδέουν στερεὰ ὅλα τὰ πλοῖα ἀνὰ δύο, τὸ ἓν μὲ τὸ ἄλλο, καὶ κατασκευάζουν ἐπ' αὐτῶν μὲ ξύλα πύργους τόσον ὑψηλούς, ὥστε νὰ ὑπερβαίνουν οὗτοι κατὰ πολὺ τὸ ὕψος τοῦ τείχους. Ἀμέσως τὴν αὐγὴν τῆς τρίτης ἡμέρας ἐφορμοῦν τὰ πειρατικὰ πλοῖα μὲ τοὺς ὑψηλοὺς ξυλίνους πύργους των κατὰ τῆς πόλεως. Μὲ γενναιότητα ἀγωνίζονται οἱ κάτοικοι, ἀλλ' ἐπὶ τέλους εἷς τολμηρὸς βάρβαρος, μανιακώτερος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, αἰθίοψ κατὰ τὸ χρῶμα, ἀνέρχεται εἰς τὸ τεῖχος. Τότε ἀλαλάζοντες ὁρμοῦν καὶ ἀναβαίνουν ὅλοι ὡς δαίμονες ἀληθινοί, μαῦροι καὶ μὲ τὰ σώματα γυμνά. Εἶχε πλέον χαθῆ ἡ ὡραία καὶ μεγάλη πόλις τῆς Θεσσαλονίκης. Τὴν 1ην Αὐγούστου τοῦ 904 μ. Χ. ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Δημητρίου εἶχε πέσει εἰς τὰς χεῖρας τῶν «κακῶν Ἀγαρηνῶν».

Ἡ τραγικὴ αἰχμαλωσία καὶ τὰ μαρτύρια τῶν αἰχμαλώτων

Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως τρέχουν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ζητοῦντες σωτηρίαν. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τρέξουν; ὁμοιάζουν μὲ πλοῖα ἀκυβέρνητα, τὰ ὁποῖα ῥίπτονται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης. Καὶ τότε βλέπεις θέαμα ἐλεεινόν, ἄνδρας, γυναῖκας, μικρὰ παιδία, νὰ πίπτουν ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου, νὰ κρεμῶνται ὁ εἷς εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἄλλου καὶ νὰ δίνουν τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν. Κραδαίνοντες εἰς τὸν ἀέρα τὰς μαχαίρας κυνηγοῦν τὸ πλῆθος οἱ μαῦροι ἐκεῖνοι δαίμονες, ἄλλους φονεύουν, ἄλλους σύρουν δεμένους ὡς αἰχμαλώτους. Καὶ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τὸ ξῖφος τῶν ἐπιδρομέων χωρίζει τὴν μεγάλην στοργὴν καὶ τὴν συγγένειαν. Αἱ γυναῖκες τρέχουν μὲ λυμένην τὴν κόμην οἰμώζουσαι νὰ σώσουν τὰ τέκνα των, αἱ παρθένοι λησμονοῦν τὴν παρθενικὴν ἐντροπήν των, μοναχαὶ καὶ μοναχοί, ἐξελθόντες ἀπὸ τὰ μοναστήριά των, διασπείρονται εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς πλατείας. Γοερῶς κλαυθμυρίζουν ὅλοι, καὶ τὰ δάκρυα εἶναι ἀκατάπαυστα, ἀλλὰ καὶ ἡ ὄρεξις τῶν δαιμόνων ἐκείνων εἶναι θηριώδης καὶ ἀκαταδάμαστος. Τοὺς γέροντας τοὺς σφάζουν ἀνηλεῶς· μόνον ἂν δύναταί τις νὰ πληρώσῃ πολὺν χρυσὸν σώζεται. Ὅλοι δὲ οἱ νεαρώτατοι, νέοι καὶ παρθένοι, ὅσοι ἔχουν ἀνθηρὸν καὶ ὡραῖον τὸ πρόσωπον, οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς εὐγενεστέρους καὶ πλουσιωτέρους οἴκους τῆς πόλεως, ἀπάγονται εἰς τὴν μαύρην αἰχμαλωσίαν. Τοὺς σύρουν εἰς τὰ πλοῖα των, τοὺς δένουν χεῖρας καὶ πόδας, καὶ τοὺς ῥίπτουν εἰς τὸ κύτος τῶν πλοίων ἀναμὶξ τὸν ἕνα ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον. Ἔπειτα ἀλαλάζουν τρομακτικὸν ἐπινίκιον μέλος, κρούουν τὰ κύμβαλα καὶ τὰ τύμπανα, κραδαίνουν τὰ ξίφη εἰς τὸν ἀέρα, ὥστε νὰ νο-

Digitized by Google

μίζης ὅτι ρίπτουν ἀστραπάς, ἀνοίγουν τὰ ἱστία καὶ φεύγουν.

Οἱ πειραταὶ ὅμως δὲν διευθύνονται κατ᾽ εὐθεῖαν εἰς τὴν Κρήτην, διότι φοβοῦνται μὴ τοὺς προφθάσῃ ὁ Αὐτοκρατορικὸς στόλος, ἀλλὰ περνοῦν ἀπὸ διαφόρους νήσους. Φοβερὰ ἦσαν τὰ μαρτύρια τῶν δυστυχῶν αἰχμαλώτων, οἵτινες ἔκειντο ἐστοιβαγμένοι εἰς τὰ βάθη τῶν πειρατικῶν πλοίων. Τόσος ἦτο ὁ στοιβαγμὸς—εἰς ἓν πλοῖον εἶχον ριφθῆ 800 αἰχμάλωτοι, καὶ ἦσαν καὶ 200 βάρβαροι πολεμισταὶ—ὥστε οὔτε μιᾶς σπιθαμῆς τόπον διὰ νὰ κινηθοῦν δὲν εἶχον. Ἠσθάνοντο πεῖναν καὶ δίψαν φρικώδη τὰς καυστικὰς ἐκείνας ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἀλλ᾽ οὔτε ἀέρα κἂν ν᾽ ἀναπνεύσουν δὲν εἶχον· ἦσαν ὅλοι ἐστοιβαγμένοι ὡς μία ἄψυχος ὕλη, ὡς ἓν καὶ μόνον σῶμα. Φρικώδης σαπρία καὶ ἀνέκφραστος δυσωδία ἐγέμιζε τὸ κύτος τῶν πλοίων. Καὶ ὅσοι ἀπέθνησκον ἀπὸ τὰς κακουχίας ἐρρίπτοντο εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ οἱ ἀπομείναντες ζῶντες ἔβλεπον τὰ πτώματα τῶν φιλτάτων ἐπὶ τῶν κυμάτων, καὶ ἐπερίμενον ὁ καθεὶς καὶ τὸ ἰδικόν του τέλος.

Τέλος, μετὰ τοιαύτας «πολυειδεῖς συμφορὰς καὶ ἀμέτρητα κακὰ» πολλῶν ἡμερῶν, φθάνουν οἱ πειραταὶ εἰς τὴν Κρήτην. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Κρήτης, τὸν Χάνδακα, ἀμύθητοι θησαυροὶ ἦσαν σωρευμένοι ἀπὸ τὰς πειρατικὰς ἐκστρατείας: χρυσὸς καὶ ἄργυρος παμπληθής, πέπλοι χρυσοκέντητοι, τάπητες βαμμένοι μὲ πορφύραν, παντοειδῆ κειμήλια καλλιτεχνικώτατα, ὅπλα ἄπειρα, ἀσπίδες, τόξα, θώρακες, πανοπλίαι, ὅλα ἀπαστράπτοντα ἀπὸ χρυσὸν καὶ πολυτίμους λίθους. Ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς αὐτοὺς φορτωμέναι ἅμαξαι πολλαὶ συνώδευσαν καὶ ἐλάμπρυναν τὸν θρίαμβον τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅταν κατέστρεψε τὸ φοβερὸν αὐτὸ πειρατικὸν βασίλειον τῶν Ἀράβων καὶ ἐκραύγαζε, γεμᾶτος χαρὰν ὁ λαός: «*Διὰ σοῦ Ἰσμαὴλ κατεπτώθη*»!

Μ᾽ ἐνθουσιασμὸν γίνονται δεκτοὶ οἱ πειραταί, ἀπὸ τοὺς συμπατριώτας των. Ἀλαλαγμοὺς ἐκβάλλουν ἀπὸ τὰ πλοῖα, κτυποῦν τὰ κύμβαλα τόσον δυνατά, ὥστε δονεῖται ὁλόκληρος ὁ τόπος. Καὶ ἔπειτα ἐκφορτώνουν εἰς τὴν ξηρὰν τὰ ἀνθρώπινα ἐμπορεύματα· εἴκοσι δύο χιλιάδες αἰχμαλώτους σύρουν μαζί των, καὶ λείαν πλουσίαν καὶ ἀναρίθμητον. Θρῆνος φοβερὸς καὶ ταραχώδης ἐγείρεται ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους· χωρίζουν οἱ δαίμονες ἐκεῖνοι τὸν πατέρα ἀπὸ τὸ τέκνον καὶ τὴν μητέρα ἀπὸ τὴν κόρην. «Ποῖος λόγος, ἀνακράζει ὁ βυζαντινὸς χρονογράφος, ποία γλῶσσα δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς;» «Θὰ ἦτο τὸ ἴδιον, λέγει ὁ παλαιὸς ἱστορικός, ὡς νὰ μετρήσῃ κανεὶς τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης»· ἔπρεπε νὰ εἶναι παρὼν ὁ Ἱερεμίας νὰ χύσῃ «δάκρυον ἀπαρηγόρητον», καὶ οὔτε ἡ Ραχὴλ τοιούτους θρήνους δὲν ἀφῆκεν, ὅταν ἔκλαιεν, ὡς λέγει ἡ Γραφή, τὴν στέρησιν τῶν τέκνων της. Ἐκεῖ, εἰς τὸν Χάνδακα, ἔχουν συναθροισθῆ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ Μουσουλμανικοῦ κόσμου οἱ ἔμποροι τῆς σαρκός. Περιέρχονται τὴν ἀπέραντον ἀγορὰν τοῦ ἀνθρωπίνου ἐμπορεύματος, ἐξετάζουν τοὺς αἰχμαλώτους, ἀγοράζουν ὅσους θέλουν, καὶ φεύγουν μὲ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτῶν λείαν. Τοὺς πηγαίνουν εἰς μαύρην καὶ μακρινὴν αἰχμαλωσίαν, εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Τὰ χαρέμια τῶν πλουσίων Μουσουλμάνων τῶν παραλίων τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τῶν Σουλτάνων ὅλων τῶν Ἀραβικῶν κρατῶν, ἐγέμισαν ἀπὸ τοὺς εὐγενεστέρους παῖδας καὶ τὰς ὡραιοτέρας κόρας τῆς πολυπαθοῦς Θεσσαλονίκης.

Τοιαύτην φρίκην ἐπροξένησαν εἰς τοὺς μεσαιωνικούς μας προπάτορας οἱ «κακοὶ καὶ εἰς τὸ ὄνομά των Ἀγαρηνοί». Διὰ τοῦτο ἔμεινεν ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὰ χείλη τῶν ἀνθρώπων ὡς φόβητρον τὸ κακὸν αὐτὸ ὄνομα, καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος διετηρήθη ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦτο· π. χ. «σκύλε Ἀγαρηνέ» - ἡ ἔκφρασις τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ τρόμου, τὸν ὁποῖον ἐπὶ αἰῶνας ἔσπειραν οἱ ἀποίσιοι πειραταί.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Ἀγαρικίδαι. (agaricineae). Οἰκογένεια τῆς τάξεως τῶν Ὑμενομυκήτων. Περιλαμβάνει πολυειδέστατα γένη. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι: Ἀγαρικόν, Ἀμανίτης, Κανθαρέλλος, Κόπρινος, Ρουσσούλη, Λακταρία, Μαράσμιος. Μερικοὶ τῶν μυκήτων τούτων εἶναι ἐδώδιμοι, ἀλλὰ καί τινες δηλητηριώδεις. (βλ. λέξιν ἀμανίτης).

ἀγαρικίνη (ἢ ἀγαρικὸν ὀξύ) $C_{16}H_{30}O_5 \cdot H_2O$ ἀλκαλοειδὲς τοῦ πολυπόρου (βλ. λέξεις Πολυπορίδαι καὶ Ἀγαρικόν). Εἰς βελονίδια (aiguilles), ἄχρωμα, ἄγευστα, σχεδὸν ἀδιάλυτα εἰς ὕδωρ ψυχρὸν καὶ διαλυτὰ εἰς τὸ οἰνόπνευμα. Ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ περιφερικοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ μέσῳ τούτου ἀναστέλλει τὴν ἔκκρισιν τοῦ ἱδρῶτος. Συνιστᾶτο ἄλλοτε ἐναντίον τῶν περιφερικῶν παραλύσεων, τῆς ἐπιληψίας καὶ τῆς χορίας. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ θεραπευτικῇ ὡς ἀνασταλτικὸν τῆς ἐκκρίσεως τοῦ ἱδρῶτος καὶ ἰδίως ἐναντίον τῶν ἱδρώτων τῶν φυματιώντων. Εἰς καταπότια κατὰ τὰς ἑξῆς δόσεις: 0gr. 005 μέχρις 0gr. 020 χιλιοστογράμμων. Ἐφ᾽ ὅσον δὲν παρουσιαζονται διαρροϊκὰ φαινόμενα ἡ δόσις δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 0gr. 04 ἑγμ. Χορηγεῖται καὶ δι᾽ ἐνέσεων. (Βλ. καὶ ἀγαρικόν).

ἀγαρικόβιον τό, (agaricicole). Λέγεται ἐπὶ ἐντόμων ἅτινα ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀγαρικοῦ.

ἀγαρικόβορον· ἔντομον, σκώληξ βιβρώσκων, κατατρώγων τὸ ἀγαρικόν, τὴν ἴσκαν.

ἀγαρικοειδής· ὅμοιος πρὸς ἀγαρικὸν κατὰ τὸ σχῆμα, ἢ κατὰ τὸ χρῶμα, ἢ κατὰ τὴν ἀφήν: σὰν ἴσκα.

Ἀγαρικόν (agaricus), γένος τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγαρικιδῶν περιλαμβάνον ποικιλίαν εἰδῶν. Παρὰ Διοσκουρίδῃ ἀναφέρονται: ἀγαρικὸν τὸ ἄρρεν καὶ ἀγαρικὸν τὸ θῆλυ ἅτινα εἶναι εἴδη Πολυποριδῶν τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν Ἴσκα. Ἐν τῇ φαρμακευτικῇ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην 1ον) Πολύπορος (Polyporus) τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυποριδῶν (agaric blanc officinal, Agaric purgatif, boletus laricis), 2ον) Πολύπορος ὁ πυροποιὸς (igniarrii) καὶ Π. ὁ ἐναυσματικὸς (fomentarii) γνωστὸς ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν: Μύκης τῶν Χειρουργῶν (Fungus chirurgorum) περὶ ὧν βλέπε λέξιν Πολυπορίδαι. 3ον) Ἀμανίτης ὁ μυιοκτόνος (agaricus muscarius, Fausse Orange) (βλ. Ἀμανίτης).

Κυρίως χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ Θεραπευτικῇ ὁ Πολύπορος. Ὁ παράσιτος αὐτὸς τῆς λάρικος (κωνοφόρον δένδρον meleze) μύκης προσφέρεται εἰς τὸ φαρμακεμπόριον ἀπηλλαγμένος τοῦ φλοιοῦ του, εἰς μάζας ἀκανονίστους, ὄγκου πυγμῆς καὶ πλέον, λευκοκιτρίνου χρώματος, σπογγώδους συστάσεως, ἄνευ ὀσμῆς, γεύσεως ἀηδοῦς, πικρᾶς, δριμείας καὶ προκαλούσης ναυτίαν.

Εἶναι δραστικὸν καθαρτικὸν ἀλλ᾽ οὐδόλως χρησιμοποιεῖται ὡς τοιοῦτον. Χορηγεῖται ἐναντίον τῶν ἱδρώτων τῶν φθισικῶν καὶ δρᾷ ὡς ἡ ἀγαρικίνη (βλ. λέξιν). Ἡ ἐνέργειά του ἄρχεται δύο ὥρας μετὰ τὴν λῆψιν καὶ φθάνει εἰς τὸ μέγιστον της περὶ τὴν 5ην ἀπὸ τῆς λήψεως ὥραν. Λαμβάνεται εἰς καψάκια (cachets) ἢ καταπότια καὶ εἰς δόσιν 0γρ. 25 ἑγμ. μέχρι 2 γρ. κατὰ εἰκοσιτετράωρον καὶ εἰς 2—3 λήψεις, αἵτινες ἐλαττοῦνται ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως διαρροίας προδιδούσης καθαρτικὴν πλέον ἐπενέργειαν τοῦ φαρμάκου.

Poudre d'agaric 0gr. 20 cent.
Extrait thébaïque 0gr. 01—.
Extrait alcoolique de quinquina 0gr. 05 cent.
δι᾽ ἕνα καταπότιον: 2—5 καταπότια ἡμερησίως, ἕνα κάθε 1)2 ὥραν.

Ἀγαρικοφάγος, ὁ (agaricophage). Ὁ τρώγων ἀγαρικόν. Γένος κολεοπτερων, ροπαλοκέρων ἐντόμων, τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀνισοτόμων. Ἔχουσι μικρὸν μέγεθος καὶ σχῆμα σφαιροειδές. Ζῶσιν ἐντὸς τῶν μυκήτων (μανιταριῶν) ἐκ τῶν ὁποίων καὶ τρέφονται. Εὑρίσκονται εἰς τὸ Βόρειον ἡμισφαίριον.

Ἀγαρικόφιλον, τὸ (agaricophile). Τὸ ἀγαπῶν τὸ ἀγαρικόν. Γένος κολεοπτέρων ροπαλοκέρων ἐντόμων, ζώντων ἐντὸς τῶν μυκήτων. Εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνατολικὴν εὐρώπην.

Ἀγαρίστη. Θυγάτηρ τοῦ Κλεισθένους τυράννου τῆς Σικυῶνος. Ὁ Κλεισθένης θέλων νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν σύζυγον τὸν ἄριστον τῶν Ἑλλήνων, διὰ κηρύγματος ἐκάλεσεν ὅπως προσέλθῃ πρὸς αὐτὸν ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν, πᾶς Ἕλλην θεωρῶν ἑαυτὸν ἄξιον νὰ γίνῃ γαμβρὸς τοῦ Κλεισθένους. Ὁ Ἡρόδοτος (VI, 127) παραθέτει κατάλογον τῶν μνηστήρων, οἵτινες ἔσπευσαν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἐκ τῶν ἀπωτάτων μερῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ: ἀπὸ Ἰταλίας «Σμινδυρίδης ὁ Ἱπποκράτιος Συβαρίτης», περίφημος διὰ τὴν χλιδήν του, Σιρίτις Δάμασις Ἀμύριος «τοῦ σοφοῦ λεγομένου παῖς» καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων χωρῶν. Ἐκ δὲ Ἀθηναίων «καὶ ἄλλος Ἱπποκλείδης, πλούτῳ καὶ εἴδεϊ προφέρων Ἀθηναίων» ὁ πλουσιώτατος δῆλα δὴ καὶ εὐειδέστατος τῶν Ἀθηναίων.

Ὁ Κλεισθένης τοὺς ἐδέχθη καὶ τοὺς ἐφιλοξένησε μεγαλοπρεπέστατα, ἐξετάζων συγχρόνως καὶ τὰ κατὰ τὸ γένος, τὴν περιουσίαν, τὴν ἀνδραγαθίαν καὶ τὴν παίδευσιν ἑκάστου. Περισσότερον ἤρεσκον εἰς τὸν Κλεισθένην οἱ δύο Ἀθηναῖοι καὶ ἐκ τούτων πάλιν ὁ Ἱπποκλείδης, ὁ υἱὸς τοῦ Τισάνδρου, τόσον διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν του ὅσον καὶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Κυψελίδας τῆς Κορίνθου συγγένειάν του.

Ὅτε ἔφθασε ἡ ἡμέρα τῆς ἐκλογῆς τοῦ γαμβροῦ καὶ τοῦ γάμου, ὁ Κλεισθένης ἔσφαξε 100 βοῦς καὶ παρέθεσε μέγα συμπόσιον εἰς τοὺς μνηστῆρας καὶ εἰς ὅλους τοὺς Σικυωνίους.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ δείπνου ἐνῷ οἱ ἄλλοι συνεζήτουν, ὁ Ἱπποκλείδης διέταξε τὸν αὐλητὴν νὰ αὐλήσῃ καί, ἐκείνου ὑπακούσαντος, ἤρχισε νὰ χορεύῃ. Ὁ Κλεισθένης τὸν παρετήρει σκεπτικός. Ἀφοῦ ὁ Ἱπποκλείδης ἐπέδειξε τὴν χορευτικήν του δεινότητα ἐπὶ τοῦ δαπέδου, διέταξε νὰ προσκομισθῇ τράπεζα, ἀνῆλθεν ἐπ᾽ αὐτῆς καὶ ἐχόρευσε κατ᾽ ἀρχὰς «Λακωνικὰ σχημάτια» ὕστερον «ἄλλα Ἀττικά, τρίτον δὲ τὴν κεφαλὴν ἐρείσας (στηρίξας) ἐπὶ τὴν τράπεζαν τοῖσι σκέλεσι ἐχειρονόμησε».

Ὁ Κλεισθένης συνεκράτησε τὴν ἀγανάκτησίν του κατὰ τὸν πρῶτον καὶ δεύτερον χορόν, ὅτε ὅμως εἶδε τὰς κινήσεις τῶν σκελῶν, μὴ δυνάμενος πλέον νὰ συγκρατηθῇ, εἶπε:

«Ὦ παῖ Τισάνδρου, ἀπωρχήσαό γε μὲν τὸν γάμον». (Ἔ γιὲ τοῦ Τισάνδρου, τὸν ἔχασες τὸ γάμο μὲ αὐτὸ τὸ χορό). Καὶ ὁ Ἱπποκλείδης ἀπήντησε τὸ ὀφελέστατον, τὸ μοναδικόν, τὸ παροιμιῶδες: «Οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ....»

Σύζυγος τῆς Ἀγαρίστης ἐξελέγη ὁ Μεγακλῆς ὁ Ἀθηναῖος. Ἀπέκτησαν δύο υἱούς, τὸν Κλεισθένην καὶ τὸν Ἱπποκράτην. Θυγάτηρ τοῦ Ἱπποκράτους τούτου ἦτο ἡ Ἀγαρίστη, σύζυγος τοῦ Ξανθίππου, υἱοῦ τοῦ Ἀρίφρονος. Ἔγκυος οὖσα ὠνειρεύθη ὅτι ἐγέννησε λέοντα καὶ μετ᾽ ὀλίγας ἡμέρας ἐγέννησε τὸν Περικλέα.

ἄγαρμπος, χωρὶς γάρμπο (=χάριν, λεπτότητα, εὐγένειαν), ἄχαρις, ἄχαρος, ἄκομψος. Τὸ ἐναντίον: *γαρμπόζος*· ἐπιρ. *ἄγαρμπα*. Εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὸ *α* τὸ στερητικὸν καὶ τὸ βενετικὸν garbo. Ὅταν τὰ στιγμικὰ ἰταλικὰ b, g, d τὰ προφέρομεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὡς συνεχικὰ β, γ, δ, λέγομεν δηλαδή: *βάρκα* καὶ ὄχι *μπάρκα*, *γάρμπο*, καὶ ὄχι *γκάρμπο*, *κορδέλλα* καὶ ὄχι *κορντέλλα* κτλ. τοῦτο εἶναι ἄσφαλτον τεκμήριον ὅτι τὴν λέξιν ἐκείνην τὴν ἔχομεν παρμένην ὄχι ἀπὸ τὴν κοινὴν ἰταλικὴν ἀλλὰ ἀπὸ τὴν βενετικὴν διάλεκτον· σύγκρινε: gradella> γραδέλλα, padella > παδδέλλα, lactedo>λακτέδο, scartado>σκαρτάδος καὶ ὅλα τὰ εἰς-*άδος* λήγοντα, lacerda>λακέρδα goletta >γολέττα, gazzetta >γαζέττα, gallo > γάλλος (=ὁ ἰνδιάνος, ὥστε ἡ γραφὴ μ᾽ ἕνα *λ* τὴν ὁπίαν χρησιμοποιοῦν τινὲς διὰ νὰ διακρίνεται δῆθεν ἀπὸ τὸ ἐθνικὸν Γάλλος, εἶναι ἐσφαλμένη), dragomanno>δραγομάννος, barille>βαρέλι, vidello >βιδέλο, brusca>βούρτσα, velludo >βελλοῦδο, gampa>γόμπα κτλ. Μ. Φ.

Ἄγαρον· (Agarum Promontorium). Ἀκρωτήριον τῆς Ρωσσίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης.

Ἄγαρος. Ποταμὸς τῆς εὐρωπαϊκῆς Σαρματίας ἐκβάλλων εἰς τὴν Μαιώτιδα λίμνην.

Ἀγαρπάρα (Agarpara ἢ Agerpara). Πόλις τῆς Βεγγάλης (Ἰνδίαι), ἀπέχουσα τέσσαρα χιλιόμετρα νοτίως τῆς Καλκούτας (30.300 κατ.).

Ἀγάρρα. Πόλις τῆς ἀρχαίας παρὰ τὸν περσικὸν κόλπον Σουσιανῆς. Σήμερον ἡ περιοχὴ καλεῖται Χουσιστὰν ἢ Ἀραβιστάν, καὶ ἔχει μὲν ἐμβαδὸν 101.481 τχμ. ἀλλὰ οἱ κάτοικοί της εἶναι ὀλίγιστοι ἐπειδὴ εἰς ὀλίγα μόνον σημεῖα εἶναι καλλιεργήσιμος.

Ἀγάρτι ἢ Ἀγαδάρτη, σύζυγος τοῦ Ἀδάδ, βασιλέως τῆς Συρίας, ἡ ὁποία, μετὰ τὸν θάνατόν της, ἐτοποθετήθη εἰς τὰς τάξεις τῶν θεῶν, ὅπως καὶ ὁ σύζυγός της.

Ἄγαρυς. Φυλὴ ἀγρίων διαμένουσα παρὰ τὴν Σαχάραν. Πρωτεύουσαν ἔχουν τὴν πόλιν Οὐαλλέν. Ἡ φυλὴ αὕτη εἶναι περιβόητος διὰ τὰ ἀπάνθρωπα ἔνστικτά της καὶ τὴν ἀπιστίαν της. Ἐκ τῆς φυλῆς ταύτης λαμβάνουν, ἀναγκαστικῶς, ὁδηγοὺς τὰ καραβάνια καὶ ὅσοι ὁδοιποροῦν μεταξὺ τῶν νοτίων μερῶν τῆς Σαχάρας καὶ τῆς Κεντρῴας Ἀφρικῆς.

ἀγᾶς. Ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ρήματος ἀγμὰκ=ὑψοῦσθαι, αὐξάνεσθαι, γηράσκειν. Ἐσήμαινεν ἀρχικῶς μέγας κύριος, ἀρχηγός. Καθιερώθη σὺν τῷ χρόνῳ ὡς τιμητικὸς τίτλος τῶν μουσουλμάνων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀξιωματούχων, οἵτινες δὲν ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, οὐδέποτε ὅμως τῶν χριστιανῶν (οἵτινες ἐτιτλοφοροῦντο *τσορπατζή*). Παρὰ τοῖς τουρκοφώνοις Πέρσαις καὶ τουρκομάνοις ἀπαντᾷ καὶ ὁ ἀρχαῖος τουρκικὸς τύπος Ἀκᾶ ὅστις καὶ κύριον ὄνομα τουρανικόν, ἀνακληθὲν εἰς τὴν ζωὴν ὑπὸ τῶν σημαιρινῶν τουρανιζόντων Τούρκων (ὡς ὁ δημοσιογράφος Ἀκᾶ Γκουντοὺζ κ. ἄ).

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Σημαίνει πολλάκις καὶ μόνον κύριος καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τίθεται μετὰ τὸ ὄνομα ὡς: Ἀχμὲτ-ἀγᾶς=κύριος Ἀχμέτ. Ἦτο τίτλος τῶν ἀρχηγῶν τῶν Γενιτσάρων (Γενιτσὰρ-ἀγᾶς) πολλῶν αὐλικῶν καὶ μέχρι πρό τινος τίτλος τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν μαύρων εὐνούχων τοῦ Σεραγίου (Κιζλὰρ-ἀγᾶς). Σημαίνει ἀκόμη τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν ἐν σχέσει μὲ τὸν νεώτερον.

Ἐν Ἀλγερίᾳ, ἐν τῇ διοικητικῇ καὶ στρατιωτικῇ ἱεραρχίᾳ τῶν φυλῶν (goums), ὁ τίτλος τοῦ ἀγᾶ εἶναι ἀνώτερος τοῦ καΐδ καὶ κατώτερος τοῦ μπὰς-ἀγᾶ καὶ ἀντιστοιχεῖ περίπου πρὸς τὸν παρ᾽ ἡμῖν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου.

Digitized by Google

Ὁ πίναξ τοῦ Agache: «Διακοσμητικὴ μορφή».

Εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὸ ἀγᾶς σημαίνει 1) τὸν Τοῦρκον ἐν γένει: κόψε με ἀγᾶ νὰ γιάσω — «κατὰ τὸν ἀγᾶ καὶ τὸ καβούκι του». 2) τὸν κύριον, τὸν αὐθέντην, τὸν ἀνώτερον, τὸν ἐξουσιαστήν: «ὁ ἀγᾶς μας ἔχει κι' ἄλλον ἀγᾶ ἀπὸ πάνω του», 3) ὁ μισθοδότης, ὁ κύριος τῶν ὑποκειμένων εἰς μισθόν, εἰς ρόγαν: ὁ ἀγᾶς μας μᾶς ἔταξε νὰ μᾶς ἀβγατίσει τὸ μεροκάματο.

Ἀγὰς (Ἀλφρέδος — Πέτρος Agache), Γάλλος ζωγράφος (1843 — 1915). Καλλιτέχνης, εἰς τὸν ὁποῖον ἡ κλίσις πρὸς τὴν ζωγραφικὴν ἐξεδηλώθη βραδύτατα. Ἦτο 37 ἐτῶν, ὅταν ἐξέδωσε τὸ πρῶτον του ἔργον. «Ἐν τοπεῖον εἰς τὴν Φλάνδραν» (1880) Ἕως τότε εἶχε κυρίως ταξειδεύσει πολὺ καὶ παρατηρήσει ἐπισταμένως τὰς χώρας, ἐκ τῶν ὁποίων εἶχε διέλθει. Ἀνῆκεν εἰς εὔπορον οἰκογένειαν, ἡ ὁποία τὸν προώριζε διὰ τὴν βιομηχανίαν. Ἡ αἰσθηματικότης τοῦ καλλιτέχνου τὸν ἔκαμε κατὰ πρῶτον νὰ στραφῇ πρὸς τὴν μουσικήν, ἀλλ' ἓν ταξίδιον εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφύπνισεν ἐν αὐτῷ τὴν κλίσιν πρὸς τὴν ζωγραφικήν. Ἐπολέμησε κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870, κατόπιν ἐπανέλαβε τὰ ταξίδιά του καὶ ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἰαπωνίαν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του ἔλαβε μαθήματα ἀπὸ τοὺς Πλυσὰρ καὶ Κολὸς καὶ ἀφιερώθη ἐντελῶς εἰς τὴν ζωγραφικήν. Προσφιλές του θέμα, ἐμφανιζόμενον εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα του, εἶναι ἡ διακοσμητικὴ ἀλληγορία. Ἐπιζητεῖ τὴν ἁπλότητα, τὴν ἁγνότητα τῶν γραμμῶν καὶ τῶν σχημάτων καὶ τὸν πλοῦτον τοῦ χρώματος. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Μοῖραι» (1882), «Σίβυλλα» (1891), «Ἡ Δικαιοσύνη ὑπερασπίζουσα τὸν κόσμον» (1903), «Ὁ Νόμος» (1910), «Τύχη» (1885), «Αἴνιγμα», «Φαντασία» (1907), «Σπουδὴ Γυναικὸς» (1894), «Γηραιὸς Κατακτητὴς» (1894), «Μυστικὸν» (1889), «Ματαιότης» (1890), «Ὁ Ὀνειροπόλος» (1892), «Τὸ Ξίφος» (1896), «Διακοσμητικὴ Σπουδὴ» (1899), «Πένθος» (1904), «Κοιμωμένη Μοῖρα» (1905), «Διακοσμητικὴ μορφὴ» (1906), Τὰ Στέμματα» (1909), «Τοπεῖον» καὶ «Μάσκες» (1914), τὸ τελευταῖον ἐκ τῶν ἔργων του.

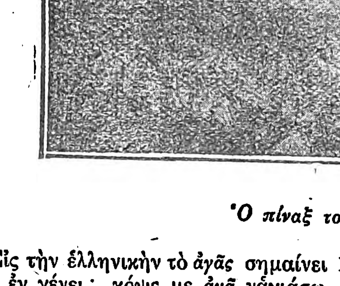

Ἀλφρέδος Ἀγάς.

Ἀγᾶς ἢ Ἄγας (Ἰωάννης)· μαθητὴς τοῦ ἐκ Θήρας Ἀζαρίου Τζιγάλα (18ος αἰών) ἀρχιμανδρίτου τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας καὶ διδασκάλου τῶν γραμματικῶν καὶ ἐγκυκλίων ἐν τῇ ἐν Κων)πόλει Πατριαρχικῇ (Μεγάλῃ τοῦ Γένους) Σχολῇ. Συνέγραψε τὸν βίον τοῦ διδασκάλου του, περιεχόμενον ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 8232 κώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, φύλ. 132—134, ὡς καὶ σύνοψιν τῆς Ρητορικῆς τοῦ Σκούφου, ἀνέκδοτον.

Ἀγᾶς. Χωρίον τῆς Ρουμανίας, κείμενον ἐπὶ τῶν Καρπαθίων ὀρέων, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Τρότου, εἰς ἀπόστασιν 65 χιλιομέτρων ΝΔ. τοῦ Μπακάου. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου τὰ αὐστρογερμανικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὸ Ρουμανικὸν ἔδαφος τὴν 18 Ὀκτ. 1916.

Ἀγᾶ - Σαλῆ. Χωρίον τῆς κοινότητος Τοπολιάνης τῆς ἐπαρχίας Σερρῶν. Κάτοικοι 58.

Ἀγασθένης. Υἱὸς τοῦ Αὐγείου καὶ πατὴρ τοῦ Πολυξένους, βασιλέως τῆς Ἤλιδος. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Τροίας, ἦτο δὲ καὶ εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Ἑλένης.

Ἀγασίας. ἀνδριαντοποιὸς ἐξ Ἐφέσου, υἱὸς τοῦ Δοσιθέου. Περίφημος καλλιτέχνης, ὡς καταφαίνεται ἔκ τινος ἔργου, τοῦ Gladiatore Borghese ἢ ἄλλως τοῦ «μαχομένου μονομάχου» τὸ ὁποῖον φέρει ἐπὶ τῆς βάσεώς του ὁλόκληρον τὸ ὄνομα τοῦ γλύπτου: «Ἀγασίας Δοσιθέου Ἐφέσιος ἐποίει».

Παριστάνει τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἄνδρα ἐντελῶς γυμνὸν ὅστις φαίνεται μαχόμενος κατὰ ἐφίππου ἐχθροῦ. Τὸ σῶμα κεκλιμένον ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἐμπρὸς στηρίζεται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ποδός. Ὁ ἀριστερὸς εἶναι τεταμένος ὀπισθεν. Ἔχει τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἀνατεταμένην, διακρίνεται δὲ ἐπ' αὐτῆς ὁ ἱμὰς τῆς ἀσπίδος του. Φαίνεται ἐκ τῆς ὅλης στάσεως ὅτι ὁ μονομάχος ἦτο ἕτοιμος νὰ δεχθῇ τρομερὸν κτύπημα.

Ἐν τούτοις κακῶς ἐνομίσθη ὅτι τὸ ἄγαλμα παριστᾷ μονομάχον. Ὁ Βίνκελμαν καὶ ὁ Βισκόντι ἀπέδειξαν ὅτι εἶναι ἁπλῶς πολεμιστὴς μαχόμενος κατ' ἐφίππου ἐχθροῦ.

Εὑρέθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος εἰς τὸ Ἄντιον ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τοῦ βασιλικοῦ ἀνακτόρου Nettuno ὅπου ἕνα αἰῶνα πρὶν εἶχεν ἀνακαλυφθῇ ὁ Ἀπόλλων τοῦ Βελβεδέρε, καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐστόλιζε τὴν Villa Borghese. Εὑρίσκεται τώρα εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου.

Ὁ Ἀγασίας δὲν ἦτο γνωστὸς ἐξ ἄλλων ἔργων του. Οὔτε οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουν τι περὶ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐκ τοῦ σχήματος τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς καὶ γενικῶς ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀγάλ-

Ὁ «Μαχόμενος μονομάχος» τοῦ Ἀγασία.

ματος οἱ εἰδικοὶ κατατάσσουν αὐτὸν μεταξὺ τῶν μαθητῶν τοῦ Λυσίππου τοῦ ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τῆς Ρωμαϊκῆς δημοκρατίας.

Τὴν τέχνην τοῦ Ἀγασία διακρίνει πρωτοτυπία καὶ μεγάλη ἐμπειρία περὶ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀλλὰ ἐλλείπει ἐξ αὐτῆς ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδέα.

Ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας τῆς Ἐφέσου λέγεται ὅτι κατάγεται καὶ ἕτερος Ἀγασίας, ὁ Μηνοφίλου, γλύπτης καὶ αὐτός, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα εἶναι γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν. Ἔζησε περὶ τὸ 100 π. Χ.

Ἀγασίας, ὁ ἐκ Στυμφαλίας τῆς Ἀρκαδίας. Εἷς τῶν συντρόφων τοῦ Ξενοφῶντος κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν Μυρίων. Ὁ Ξενοφῶν τὸν ἀναφέρει συχνὰ εἰς τὴν Ἀνάβασίν του.

Ἀγασικλέης ἢ Ἡγησικλῆς, βασιλεὺς τῶν Λακεδαιμονίων, υἱὸς τοῦ Ἀρχιδάμου, ζήσας κατὰ τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα. Ἐπολέμησε ἀνεπιτυχῶς κατὰ τῶν Τεγεατῶν. Τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱός του Ἀρίστων. Εἰς τὴν συλλογὴν λακωνικῶν ἀποφθεγμάτων, ἀποδιδομένην εἰς τὸν Πλούταρχον ὑπάρχουν πολλὰ ἀνέκδοτα ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ἀγασικλῆν. Ἓν τούτων εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἐρωτηθεὶς ποτε τίνι τρόπον ὁ βασιλεὺς δύναται νὰ εἶναι ἥσυχος ἀπεκρίθη: «Φερόμενος πρὸς τοὺς ὑπηκόους του ὡς πατὴρ πρὸς τέκνα».

Ἀγασικλέης-ῆς. Ἀθλητὴς ἐξ Ἁλικαρνασσοῦ γενόμενος αἴτιος νὰ ἀποκλεισθῇ ἡ πατρίς του ἀπὸ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ Τριοπικὸν ἱερόν: Οἱ νικῶντες εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος ἐλάμβανον ὡς βραβεῖον χαλκοῦν τρίποδα, τὸν ὁποῖον ὅμως ὤφειλον νὰ ἀφιερώσουν εἰς τὸν θεόν. Ὁ Ἀγασικλέης νικήσας εἰς τοὺς ἀγῶνας κατεφρόνησε τὸν νόμον καὶ ἀποκομίσας τὸν τρίποδα τὸν ἐκάρφωσεν εἰς τὴν οἰκίαν του. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν αἱ 5 πόλεις Πίνδος, Ἰηλυσσός, Κάμειρος, Κῶς καὶ Κνίδος ἀπέκλεισαν τῆς μετοχῆς τὴν ἕκτην πόλιν Ἁλικαρνασσόν.

Ἀγασικλῆς. Υἱὸς τοῦ βοιωτάρχου Παγώνδα καὶ ἔγγονος τοῦ Αἰολάδα, Θηβαῖος, ὑμνηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πινδάρου διά τινα νίκην του. (Πινδ. Παρθεν. ΙΙ 50).

Ἀγασικλῆς. Ἀθηναῖός τις, κατὰ τοῦ ὁποίου ἔγραψαν λόγους ὁ Δείναρχος καὶ ὁ Ὑπερείδης. (Διον. Ἁλικ.).

ἄγασις θαυμασμός· δὲν εἶναι ἀρχαία λέξις· ἐπλάσθη κατ' ἀναλογίαν.

Ἀγασισθένης. Λακεδαιμόνιός τις παρὰ Παυσανίᾳ.

Ἀγασσαμενός. Θρᾷξ βασιλεὺς ἐν Στρογγύλῃ παρὰ Διοδώρῳ τῷ Σικελιώτῃ.

Ἀγασσίζ (Λουδοβῖκος Ἰωάννης Ροδόλφος Agassiz). Διάσημος φυσιοδίφης Ἑλβετός, γεννηθεὶς τὴν 28 Μαΐου 1807, εἰς τὴν πολίχνην Μοτιὲ τοῦ καντονίου Νευσατέλ, καὶ ἀποθανὼν εἰς Νέαν Κανταβρυγίαν τῆς Ἀμερικῆς τὴν 14 Δεκεμβρίου 1873. Υἱὸς ἱερέως προτεστάντου, τοῦ καὶ ἐφημερίου τοῦ Μοτιέ, κατώρθωσε μὲ στερήσεις ν' ἀκολουθήσῃ τὴν κλίσιν του πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας. Ἐπιδοθεὶς κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἰατρικήν,

Digitized by Google

ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τὸ 1830. Κατὰ τὸ διάστημα τῶν σπουδῶν του, περιστατικόν τι κατηύθυνε τὰς μελέτας του πρὸς τὴν ἰχθυολογίαν. Κατὰ τὸ 1819—20 δύο σοφοὶ ἰχθυολόγοι, ὁ Σπὶξ καὶ ὁ Μάρτιος, ἐπιστρέψαντες ἐκ τοῦ ἀνὰ τὴν Βραζιλίαν ἐπιστημονικοῦ ταξιδίου των, ἐκόμισαν μεταξὺ ἄλλων καὶ σπουδαίαν συλλογὴν ἰχθύων τοῦ Ἀμαζονίου ποταμοῦ. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Σπίξ, ὑπεδείχθη ὁ Ἀγασσίζ διὰ νὰ τὸν διαδεχθῇ εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῶν ἰχθύων τούτων. Ἐπιδίδεται εἰς τὸ ἔργον ὁ νεαρὸς φοιτητὴς μὲ νεανικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ τὴν ὀξεῖαν ἐκείνην παρατηρητικότητα ἡ ὁποία τὸν ἐχαρακτήριζε καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Ἐπεκτείνων δὲ τὸ ἔργον του πέραν τῶν διαγραφέντων ὁρίων, περιέλαβε εἰς τὰς μελέτας του τοὺς ποταμίους ἰχθῦς τῆς κεντρῴας Εὐρώπης, τῶν ὁποίων τὴν ἱστορίαν ἐδημοσίευσε τὸ 1830. Κατόπιν ἡ προσοχή του στρέφεται πρὸς τοὺς ὀρυκτοὺς ἰχθῦς, τῶν ὁποίων γέμουν τὰ ὄρη τῆς πατρίδος του, εἰς διάστημα δὲ ἑνδεκαετίας δημοσιεύει τὰς «Ἐρεύνας ἐπὶ τῶν ὀρυκτῶν ἰχθύων», μνημειῶδες ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνέδειξε κυρίως τὸν Ἀγασσὶζ καὶ κατέστησε διάσημον τὸ ὄνομά του ἀνὰ τὸν διεθνῆ ἐπιστημονικὸν κόσμον. Μὴ ἀμειβόμενος ἐπαρκῶς ὡς καθηγητὴς τῆς φυσικῆς ἱστορίας εἰς τὸ Νευσατέλ, ἀναχωρεῖ εἰς Ἀμερικὴν τὸ 1846, ἐγκατασταθεὶς δὲ ὁριστικῶς εἰς Νέαν Κανταβρυγίαν ὡς καθηγητὴς τῆς ζωολογίας εἰς τὸ ἐκεῖ πανεπιστήμιον, συνέχισε τὴν ἐπιστημονικήν του ἐργασίαν μὲ μεγαλυτέραν ἄνεσιν, πλουτίζων τὴν ἐπιστήμην μὲ πλεῖστα σπουδαιότατα ἔργα.

Λουδοβῖκος Αγασσίζ.

Ὁ Ἀγασσίζ, ὡς ἄνθρωπος, ἦτο ὑπόδειγμα ἁπλότητος καὶ καλοσύνης. Ἀκολουθῶν τὸν Γάλλον φυσιοδίφην Κυβιέρον, ἀντιθέτως πρὸς τὴν δαρβίνειον θεωρίαν, ἐπρέσβευεν ὅτι ἕκαστος ζωϊκὸς τύπος δὲν εἶναι προϊὸν ἐξελίξεως διὰ τῆς ἐνεργείας φυσικῶν αἰτίων, ἀλλὰ χωριστὸν καὶ ἄμεσον δημιούργημα τοῦ Πλάστου.

Ἀγασσίζ (Ἀλέξανδρος). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς εἰς Νευσατὲλ τῆς Ἑλβετίας τὸ 1835 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1910. Ἀκολουθήσας τὸν πατέρα του εἰς Ἀμερικήν, διωρίσθη ἐπιμελητὴς εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ πατρός του ἱδρυθὲν Μουσεῖον Συγκριτικῆς Ζωολογίας τοῦ Χάρβαρδ (1874—97). Ἐν τῷ μεταξύ, ὡς ἀνώτερος ἐπόπτης τῶν μεταλλείων χαλκοῦ δυτικῶς τῆς λίμνης Σουπέριορ, κατώρθωσε, λόγῳ τῶν γεωλογικῶν, χημικῶν καὶ μηχανικῶν γνώσεών του, νὰ συγκεντρώσῃ μεγάλην περιουσίαν, τὴν ὁποίαν καὶ διέθεσεν εἰς ζωολογικὰς ἐρεύνας. Εἰδικευθεὶς δὲ εἰς τὴν ἰχθυολογίαν ἵδρυσε ναυτικὸν σταθμὸν εἰς τὴν Ρὸδ Ἄϊλανδ τὸ 1875. Ὁ Ἀλέξανδρος Ἀγασσίζ, ἀντιθέτως πρὸς τὸν πατέρα του, ἦτο ὀπαδὸς τῆς δαρβινείου θεωρίας.

Ἀγασσίζ (Agassiz). Κορυφὴ τῶν Ἄνδεων, ὕψους 3 χιλιάδων καὶ πλέον μέτρων, ὀνομασθεῖσα ἐκ τοῦ Λουδοβίκου Ἀγασσίζ, τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου. Εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἀργεντινήν, πλησίον τῶν πρὸς τὴν Χιλὴν συνόρων καὶ ὑψοῦται παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Λίμνης Ἀργεντίνης.

Ἀγασσίζ (Agassiz). Ἑταιρεία. Ἀμερικανικὴ ἐπιστημονικὴ ἑταιρεία φυσικῶν σπουδῶν. Ἱδρύθη τὸ 1875 ὑπὸ τοῦ κ. Χάρλαν Μπάλλαρδ καὶ ὠνομάσθη οὕτω, πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου Λουδοβίκου Ἀγασσίζ. Ἔχει μέλη εἰς ὅλας τὰς χώρας τοῦ κόσμου.

ἀγαστέρα ἀγγεῖον πήλινον, μόνωτον (μὲ μόνον ἕνα χερούλι), χρησιμεῦον ὡς οἰνοχόη, χωρητικότητος ἡμισείας ὀκᾶς (Κρήτη· Ξανθουδίδης).

ἀγαστέρα (ἐκ τοῦ γαστέρα)· τὸ πηκτὸν γαλάκτωμα τὸ λαμβανόμενον ἐκ τοῦ στομάχου θηλάζοντος ἀρνίου ἢ ἐριφίου, ὅπερ χρησιμοποιεῖται πρὸς πῆξιν τοῦ γάλακτος εἰς τυρόν· ἡ πυτία, πυτιά, τυρεύτης, μαγιά, τυρομαγιά.

ἀγάστερα τὰ (agastraires)· ἐκ τοῦ α τοῦ στερητικοῦ καὶ γαστήρ. Ἡ ὀνομασία αὕτη χρησιμοποιεῖται δι' ὡρισμένον εἶδος Πρωτοζώων, ἅτινα ἀμοιροῦσιν ἐντερικοῦ σωλῆνος καὶ ὧν αἱ λειτουργίαι περιορίζονται εἰς τὴν διαπνοὴν καὶ τὴν ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ἀπορρόφησιν.

ἀγαστερικό· δοχεῖον πήλινον σφαιροειδὲς ἐν ᾧ φυλάττεται μετὰ γάλακτος ἀναμιγνυομένη ἡ ἀγαστέρα, τὸ ἄλλως: *πυτερό*, ἢ ὁ *κουνενός*.

Ἀγαστονίκη. Ὄνομα γυναικὸς ἔν τινι ἐπιγραφῇ.

ἀγαστός, -ή, -όν (ἄγαμαι) μεταγενέστερος τύπος τοῦ Ὁμηρ. ἀγητός· ὁ ἄξιος θαυμασμοῦ, θαυμαστός, ἀξιοθαύμαστος.

Ἀγαστοφάνης. Ὄνομα ἀνδρὸς γεγραμμένον ἐπὶ Ροδιακῶν ἀγγείων.

Ἀγάστροφος. Τρωαδίτης, υἱὸς τοῦ Παίονος, φονευθεὶς ἐν τῇ μάχῃ ὑπὸ τοῦ Διομήδους.

Ἀγαστύας ἢ Ἀγαστῆς. Περιώνυμος μυθικὸς ἱερεὺς ἀπαντώμενος εἰς τοὺς βεδικοὺς ὕμνους. Ἐγεννήθη, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀπὸ τὸ σπέρμα τὸ ἐκχυθὲν ἐκ τῶν θεῶν Μίθρα καὶ Βαρούνα εἰς στιγμὰς θρησκευτικῆς ἐκστάσεως. Φέρει εἰς τοὺς ἀνθρώπους, πρὸς σωτηρίαν των, τὸν Βατίσθαν, ὁ ὁποῖος εἶναι μία ἀπὸ τὰς τέσσαρας ἱερατικὰς μορφὰς τοῦ Ἀγνῆ, θεοῦ τοῦ πυρός. Καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀγαστύας εἶναι ἑτέρα προσωποποίησις τοῦ παντοδυνάμου τούτου θεοῦ. Αἱ προσφοραί του, ὅταν γίνωνται ἀπ' εὐθείας διὰ τῶν χειρῶν του, ἔχουν μεγάλην σημασίαν διὰ τοὺς θεούς. Ὁ Ἴνδρας καὶ οἱ Μαροὺ διαπληκτίζονται ποῖος νὰ τὰς πάρῃ. Ἀφ' ἑτέρου ἡ γραῖα Λοπαμύδρα, ἡ ὁποία ἴσως νὰ εἶναι τὸ σύμβολον τῆς προσευχῆς, προκαλεῖ τὰς θωπείας του καὶ κατορθώνει νὰ τὸν σαγηνεύσῃ. Γενικῶς ὁ ἱερεὺς οὗτος εἶναι, εἰς τὰς βενδικὰς γραφάς, ὁ ἐκλεκτὸς τῶν θεῶν, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες τῶν πνευμάτων καὶ τῶν ἀνθρώπων διεκδικοῦν τὴν εὔνοιάν του.

Ἡ μυθολογία τῶν ἐπικῶν χρόνων ἀποδίδει ἐξαιρετικὴν ὅλως σημασίαν εἰς τὸν Ἀγαστύαν. Αὐτὸς ἔκαμε τὰ μεγαλύτερα θαύματα καὶ τοὺς μεγαλυτέρους ἄθλους. Εἶνε ὁ κατακτητὴς τοῦ Νότου, ὅπου ἐνίκησε καὶ καθυπέταξε τοὺς Ραξάσας. Ὑπεχρέωσε κάποτε τὸ ὄρος Βίνδυα νὰ χαμηλώσῃ ἐνώπιόν του. Ἄλλοτε πάλιν ὁ ὠκεανὸς εἶχε τὴν ἀπρονοησίαν νὰ τὸν προσβάλῃ. Ἐτιμωρήθη ὅμως σκληρότατα διότι ὁ Ἀγαστύας τὸν κατέπιεν ὁλόκληρον. Δὲν τοῦ εἶναι καθόλου δύσκολον νὰ μεταμορφώσῃ τὸν ἀντίπαλόν του βασιλέα Ναχοῦσαν εἰς ὄφιν. Περισυλλέγει τὸν Ραμᾶν ὁ ὁποῖος περιπλανᾶται μετὰ τῆς γυναικός του Σίτας καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Λαξμάνα· δίδει εἰς αὐτὸν τὸ τόξον τοῦ Βισνοῦ καὶ τοῦ ὑποδεικνύει τὸ ἐρημητήριον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ εὕρῃ γαλήνην καὶ ἀνάπαυσιν. Οἱ φιλόλογοι τῶν μεσημβρινῶν Ἰνδιῶν διεφύλαξαν πιστῶς τὴν ἀνάμνησίν του. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδουν τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ βραχμανισμοῦ, ὅπως καὶ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Ἔχουν, τέλος, ὑπὸ τὸ ὄνομά του, διάφορα ἰατρικὰ συγγράμματα. Τὸν παρουσιάζουν δὲ ὡς ἐρημίτην ἀποσυρθέντα εἰς τὸ ὄρος τῆς Ποδιαμάλης, ὅπου εἶναι διαρκῶς ἀφιερωμένος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ Σίβα.

Ἀγάτα-δέϊ-Γκότι, (Agata Dei Goti). Πόλις τῆς Ἰταλίας (8.500 κάτοικοι) εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βενεβέντου (Benevento) παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ταβούρνου, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰσκλέρου. Συνδέεται σιδ)κῶς μετὰ τοῦ Φράσσο Δουγέντα. Ἡ ἵδρυσίς της ἀνάγεται εἰς τὸν 6ον αἰῶνα, εἶναι ἡ ἀρχαία Σατίκολα τῶν Σαμνιτῶν. Ὑπῆρξε θέατρον πλείστων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ τῷ 1696 ἠγοράσθη ἀπὸ τοὺς Καράφα δὶ Μαδδολόνι, οἱ ὁποῖοι τὴν διετήρησαν μέχρι τῆς καταργήσεως τοῦ φεουδαλισμοῦ. Ἡ πόλις ἔχει μερικὰ ἀξιοπαρατήρητα κτίρια. Πέριξ αὐτῆς ἀνευρέθησαν πολλαὶ ἀρχαιότητες, ὡς σαρκοφάγοι, ἀγγεῖα, νομίσματα κλπ.

Ἀγατσάρι (Agazzari), Αὐγουστῖνος. Εἷς τῶν πλέον φημισμένων μουσικῶν τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Σιέννῃ τῆς Ἰταλίας τῷ 1578 καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει περὶ τὸ 1640. Διῆλθε τὰ πρῶτα του καλλιτεχνικὰ ἔτη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, εἶτα δὲ (πρὸ τοῦ 1603) διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ὀρχήστρας τοῦ ἐν Ρώμῃ παρεκκλησίου τοῦ γερμανικοῦ κολλεγίου. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ περιφήμου Βιαδάνα (Viadana) τῆς Μαντούης, ὅστις εἶναι εἷς ἐκ τῶν πρώτων χρησιμοποιησάντων τὸ συνεχὲς μπάσσο εἰς τὴν ὀρχήστραν. Ὁ Ἀγατσάρι ἠκολούθησεν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τὰ ἴχνη τοῦ διδασκάλου του· εἰς τὸν πρόλογον μάλιστα ἑνὸς βιβλίου του περιέχοντος διάφορα ᾄσματα, ὑπάρχουν πολλαὶ ἐνδιαφέρουσαι συμβουλαὶ ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ τρόπου τούτου τῆς συνοδείας (accompagnamento). Ὁ Ἀγατσάρι ἐπανῆλθε τῷ 1630 εἰς Σιένναν καὶ ἐγένετο ἀρχιμουσικὸς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς πόλεως ταύτης, παραμείνας τοιοῦτος μέχρι τοῦ θανάτου του. Συνέθεσε πολυαρίθμους ψαλμούς, λειτουργίας καὶ μαδριγάλια (madrigali, εἶδος ἰταλικοῦ χοροῦ περιπεσόντος πρὸ πολλοῦ ἐν ἀχρηστίᾳ), ἐπὶ πλέον δὲ συνέγραψε καὶ βιβλίον ἐπιγραφόμενον: La Musica ecclesiastica dove si contiene la vera diffinizione della musica comme scienza, non piu reducta a sua nobiltà. Ὁ Ἀγατσάρι κατέχει σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ ἰταλικῇ σχολῇ τοῦ 17ου αἰῶνος.

Ἀγὰτς-Δενίζ. Ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα δάση τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομά του, τὸ ὁποῖον σημαίνει: «θάλασσα δένδρων». Ἐκτείνεται πρὸς Α. τοῦ Σαγγαρίου, ἐπὶ τῶν ὀρέων Ν. Δ. τοῦ Μπολοῦ. Μεγάλη προμήθεια ξυλείας γίνεται ἐκ τοῦ δάσους τούτου. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων δασῶν τῆς Ἀνατολῆς εἶναι τοῦτο τὸ πρῶτον, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀρχίσει ἡ ὁπωσδήποτε συστηματικὴ ἐκμετάλλευσις, δι' ἐγκαταστάσεως μηχανικῶν πριονιστηρίων.

Ἀγατσῆ Σαὰτ Μακρᾶς Γεφύρας.

Ἀγατσίνι (Agazzini, Μιχαὴλ), ἰταλὸς οἰκονομολόγος, γνωστὸς ἰδίως διὰ τὸ ἔργον του: «Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἢ Ἀρχαὶ τῆς μορφώσεως, τῆς προόδου καὶ τῆς παρακμῆς τοῦ πλούτου καὶ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτῶν εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῶν ἐθνῶν», ἐκδοθὲν τῷ 1822. Τὸ βιβλίον τοῦτο διαιρεῖται εἰς 4 μέρη: 1ον) Οἰκονομία τῶν ἀνθρώπων διατελούντων ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει καὶ μὴ διαθετόντων μέσα συγκοινωνίας. 2ον) Ἡ Συναλλαγὴ ἄρχεται καὶ ἡ κοινωνία γεννᾶται, ἀλλ' ἡ ἀγωγὴ πρὸς ἐργασίαν καί ἡ χρησιμοποίησις τῶν προϊόντων δὲν εἶναι ἀκόμη γνωσταί. 3ον) Ἡ χρησιμοποίησις τῶν προϊόντων καὶ ἡ ἀγωγὴ πρὸς ἐργασίαν θεσπίζονται ὑπὸ τοῦ Κράτους. 4ον) Ἡ κοινωνία ἐκλέγει ἕνα κοινὸν ρυθμιστὴν πρὸς διοίκησιν τοῦ Ἔθνους. Αἱ συγκοινωνίαι μὲ τὸ ἐξωτερικὸν ἐγκαινιάζονται, τὸ χρῆμα καὶ τὸ χαρτονόμισμα βοηθοῦν εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν συναλλαγῶν. Ἐπιβάλλονται οἱ φόροι, οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ καὶ τὰ ἀποκλεστικὰ προνόμια. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀγατσίνι ἐγράφη γαλλιστί

Ἀγάτς-Καμπά. Βλ. Κουφοξυλιά.

Ἀγάτς· τουρκικὴ λέξις σημαίνουσα δένδρον. Ἀρκετὰ χωρία τῆς Θράκης ὠνομάζοντο διὰ τῆς λέξεως ταύτης: Καρᾶ-Ἀγὰτς (βλ. Διώνη), Κισλῆ-Ἀγάτς (βλ. Ραγάδα), Ἀτλῆ-Ἀγάτς μέγα καὶ μικρὸν (βλ. Ἀγάθη μεγάλη καὶ Ἀγάθη μικρά).

Ἀγαύη ἢ Ἀγαυὴ (Μυθ). Θυγάτηρ τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἁρμονίας καὶ σύζυγος τοῦ Σπαρτιάτου Ἐχίωνος. Ὁ Αἰσχύλος εἰς μίαν τῶν τραγωδιῶν του καὶ ὁ Εὐριπίδης εἰς τὰς Βάκχας του ἀπηθανάτισαν τὴν ἐκ τῆς καθαρῶς γυναικείας ζηλοτυπίας της δημιουργηθεῖσαν τραγικὴν περιπέτειαν:

Ἡ ἀδελφὴ τῆς Ἀγαύης Σεμέλη, θνητὴ αὐτή, προσείλκυσε διὰ τοῦ ἐξαισίου κάλλους της τὴν ἀγάπην τοῦ Διὸς καὶ ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μήτηρ. Ὑπερηφανευθεῖσα διὰ τὴν μεγάλην ταύτην τιμὴν καὶ θέλουσα νὰ δείξῃ εἰς τὰς φίλας της τὴν ὑψηλήν της κατάκτησιν, παρεκάλεσε τὸν Δία νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον της ἐν ὅλῃ τῇ δόξῃ του, ὅπως ὅταν παρουσιάζετο πρὸ τῆς Ἥρας. Ὁ Ζεὺς ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκλεκτῆς του, ἀλλὰ ἐκείνη, εἰς τὴν θέαν τοῦ τρομεροῦ καὶ κεραυνοφόρου συζύγου της ἔμεινεν νεκρὰ ἐκ τοῦ φόβου. Ὁ Ζεὺς ἔλαβε τὸ ἀγέννητον βρέφος, τὸ ἔρραψεν ἐντὸς τοῦ μηροῦ του καὶ ὅταν ἐπερατώθη ἡ κύησίς του τὸ παρέδωκε εἰς τὸν Νῦσον διὰ νὰ τὸ ἀναθρέψῃ. Τὸ βρέφος ὠνομάσθη Διόνυσος.

Ἡ Ἀγαύη, φθονοῦσα τὴν ἀδελφήν της, διέδωσεν ὅτι ἡ Σεμέλη ἐψεύδετο ὅταν ἔλεγε ὅτι τὸ μέλλον νὰ γεννηθῇ βρέφος ἦτο ἐκ τοῦ Διός, καὶ διὰ τοῦτο ὁ θεὸς τὴν κατεκεραύνωσε.

Ὁ Διόνυσος ἀνδρωθεὶς καὶ μαθὼν τὰς συκοφαντίας τῆς θείας του ἀπεφάσισεν ἐκδίκησιν. Ἦλθεν εἰς Θήβας καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὰς γυναῖκάς της θείαν μανίαν. Ὁ υἱὸς τῆς Ἀγαύης Πενθεύς, βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου εἰς τὴν χώραν του. Ὁ θεὸς ἐνέβαλε μανίαν εἰς τὴν Ἀγαύην, συναντήσασα δὲ αὐτή, ἐνῷ μαινομένη μετ' ἄλλων Μαινάδων διέτρεχε τὸν Κιθαιρῶνα, τὸν υἱόν της καὶ ἐκλαβοῦσα αὐτὸν ἐν τῇ μανίᾳ της ὡς ἄγριον θηρίον, ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν κατεσπάραξε. Οὕτω ὁ Διόνυσος ἐξεδικήθη διὰ τὰς δύο προσβολάς.

Ἡ Ἀγαύη μετὰ τὸ κακούργημά της ἐγκατέλιπε τὰς Θήβας καὶ κατέφυγεν εἰς Ἰλλυρίαν. Ἐκεῖ ἔγινε σύζυγος τοῦ βασιλέως Λυκοθέρσου τὸν ὁποῖον κατά τινα μῦθον ἐφόνευσε διὰ νὰ δώσῃ τὴν βασιλείαν εἰς τὸν πατέρα της Κάδμον.

2)—Ἀγαύη. Μία τῶν Νηρηΐδων.

3)—Ἀγαύη. Μία τῶν 50 θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ. (Ἴδε Δαναΐδες).

Ἀγαύη ἢ Ἀγαυὴ (agave). Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμαρυλλιδιδῶν, περιλαμβάνον ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν εἴδη, ἰθαγενὲς τῆς Ἀμερικῆς. Τὰ γνωστότερα εἴδη εἶναι *Ἀγαυὴ ἡ ἀμερικανικὴ* (A. americana) καὶ *Ἀγαυὴ ἡ μεξικανικὴ* (A. Mexicana) ἅτινα ἐγκλιματισθέντα ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν καλοῦνται κοινῶς ἀθάνατος. Εἰς τὴν Εὐρώπην εἰσήχθη κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Τὰ φύλλα της εἶναι μακρὰ μήκους μέχρι 2 μέτρων, πλατέα καὶ σαρκώδη, χρώματος πρασίνου ὑποκυανίζοντος, φέρουν δὲ ἀκάνθας καὶ καταλήγουν εἰς ὀξεῖαν

Digitized by Google

αἰχμήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως, ἐξέρχεται ἐκ τῶν φύλλων τούτων καυλὸς ὑπερμεγέ-

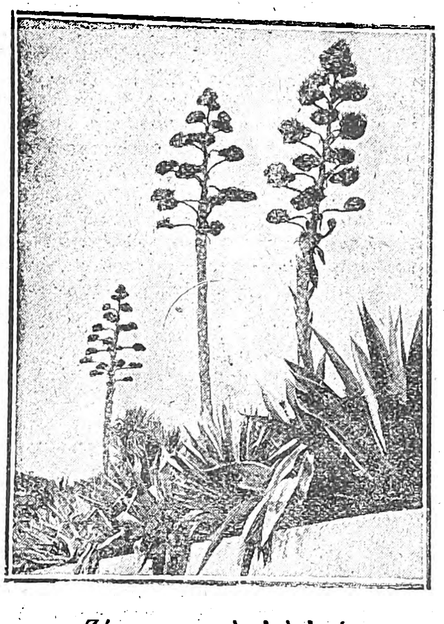

Ζώσιμος φραγμὸς ἀπὸ ἀγαύας.

θης, εἰς σχῆμα ἀσπαράγου, ὁ ὁποῖος ἀναπτυσσόμενος φθάνει εἰς ὕψος πολλῶν μέτρων. Ἡ κορυφὴ τοῦ καυλοῦ διαιρεῖται εἰς πλείστους κλῶνας, φέροντας ἀπειρίαν κιτρίνων, ὑποπρασίνων ἀνθέων. Ἡ πλουσία αὕτη ἄνθησις ἐξαντλεῖ τὸ φυτὸν καὶ ἐπιφέρει τὸν μαρασμόν του, ἂν δὲν ληφθῇ πρόνοια νὰ ἐκκοπῇ ὁ καυλὸς εὐθὺς μετὰ τὴν ἄνθησιν. Ἡ ἀγαυὴ καλλιεργεῖται ὡς κοσμητικόν, πρὸς κατάρτισιν ζωσίμων φραγμῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς προσοδοφόρον. Αἱ μακραὶ καὶ στερεαὶ ἶνες τῶν φύλλων της, κατόπιν καταλλήλου ἐπεξεργασίας, χρησιμοποιοῦνται ὡς νῆμα, ἰδίως εἰς τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ἀλγερίαν ἐκ τοῦ ὁποίου κατασκευάζονται σχοινία, δίκτυα, σάκκοι, ἐμβάδες κλπ. Εἰς τὸ Μεξικόν, ὅπου ἡ ἀγαυὴ εἶναι κοινοτάτη, τὰ φύλλα της χρησιμοποιοῦνται πρὸς στέγασιν τῶν οἰκιῶν, ἐκ δὲ τοῦ χυμοῦ τῶν φύλλων παρασκευάζεται εἶδος σάπωνος. Ἡ κυτταρώδης οὐσία τῶν φύλλων χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν χάρτου. Οἱ Μεξικανοί, ὑποβάλλοντες εἰς ζύμωσιν τὸν ὀπὸν τῆς ἀγαυῆς, παράγουν οἰνοπνευματῶδες ποτόν, νόστιμον καὶ ὑπόξυνον, καλούμενον πούλκα.

Ἡ ἀγαυὴ ἀντέχει εἰς ὅλα τὰ κλίματα, πολλαπλασιάζεται δὲ διὰ σπορᾶς ἢ παραφυάδων, ἀλλὰ συναντᾶται καὶ αὐτοφυὴς εἰς πολλὰς χώρας, ἐκτὸς τῆς Ἀμερικῆς, ὡς καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλα εἴδη τῆς ἀγαυῆς εἶναι: *ἡ ποικιλόφυλλος, ἡ σαλμιανή, ἡ ἄκαμπτος, ἡ βολβιδιοφόρος, ἡ ἑτεράκανθος, ἡ οὐταϊκή.*

Ἄγαυνον. Πόλις ἐν τῷ Ἑλβετικῷ καντονίῳ τοῦ Βαλαί, καλουμένη σήμερον Ἅγιος Μαυρίκιος. Κεῖται παρὰ τὸν Ῥαδανὸν ποταμὸν καὶ εἰς τὴν ἔξοδον στενωποῦ, ἀποτελούσης τὴν μόνην εἴσοδον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Βαλαί. Ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 2.500 κατοίκους καὶ διακρίνεται διὰ τὰς φυσικάς της καλλονὰς καὶ τὸ ἱστορικόν της Ἀββαεῖον.

Ἐκτίσθη τοῦτο τὸ πρῶτον κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βουργουνδῶν Σιγισμούνδου διὰ νὰ στεγάσῃ τοὺς ἐρημίτας οἵτινες ἔμενον εἴς τινα παρὰ τὴν πόλιν τοποθεσίαν, τιμῶντες τὴν μνήμην τοῦ Ἐξάρχου Μαυρικίου, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκ χριστιανῶν ἀποτελουμένης Θηβαϊκῆς Λεγεῶνος κατεκρεουργήθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ.

Τὸ παρεκκλήσιον τῶν Μαρτύρων δεικνύει ἀκόμη καὶ σήμερον τὸ μέρος τῆς σφαγῆς τῶν ἀρνηθέντων νὰ προσκυνήσωσι τὰ εἴδωλα καὶ μαρτυρησάντων στρατιωτῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὀστᾶ περισυνέλεξε κατὰ τὸ 351 καὶ ἐνεταφίασεν ὁ Ἐπίσκοπος Θεόδωρος, ἀνακηρύξας τὸν μὲν ἀρχηγὸν αὐτῶν Μαυρίκιον Ἅγιον, αὐτοὺς δὲ μάρτυρας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Τὸ Ἀββαεῖον συνδέεται προσέτι μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν βασιλέων τῆς Βουργουνδίας καὶ τῆς Ταραυσιρανίας, εἰς αὐτὸ δὲ ἐστέφθη ὁ Ῥοδόλφος Α΄ ὁ ἱδρυτὴς τοῦ βασιλείου τῶν Ταραυσιρανῶν. Καταστραφὲν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἐπανεκτίσθη κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Ἔχει πλουσίαν βιβλιοθήκην, περιέχουσαν πολλὰ παλαιὰ χειρόγραφα καὶ ἀμυθήτου ἀξίας ἱερατικὰ σκεύη, πολλὰ τῶν ὁποίων θεωροῦνται δῶρα τοῦ Κάρλου Μάγνου.

Ἀγαυός. Εἷς ἐκ τῶν πεντήκοντα υἱῶν τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Πριάμου, φονευθεὶς κατὰ τὴν ἅλωσιν τῶς πόλεως ταύτης.

ἀγαυρίαμα· θρασύτης, ἀναίδεια· λέξις τῆς Γραφῆς.

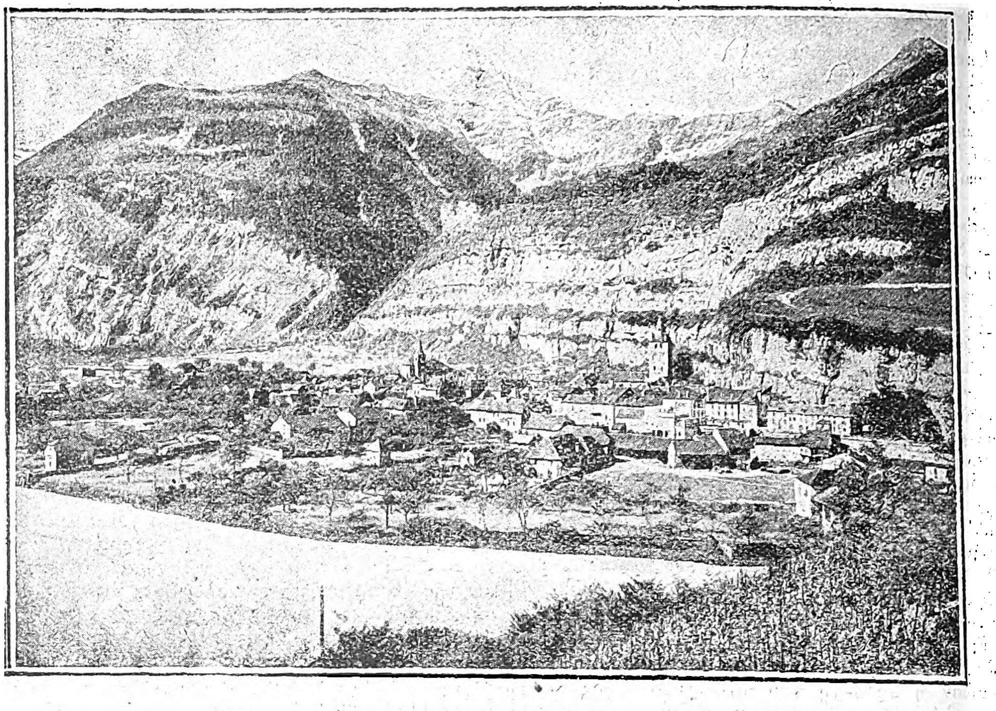

Ἡ περικαλλὴς καὶ ἱστορικὴ ἑλβετικὴ πολίχνη Ἄγαυνον.

ἀγαυριῶ (-άω)· μεγάλως γαυριῶ καὶ ἐπαίρομαι (ἄγαν γαυριῶ): ἀγαγαυριῶ>ἀγαυριῶ. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν δύο γ εἰς δύο ἀλλεπαλλήλους συλλαβὰς ἐκπίπτει τὸ πρῶτον δι' ἀνομοίωσιν (σύγκρινε: *γίγνομαι>γίνομαι, γιγνώσκω>γινώσκω, ἀγήγοχα>ἀγήοχα)*, καὶ τότε τὰ δύο διεστῶτα *α* ἑνώνονται εἰς ἕν: *ἀαγαυριῶ>ἠγαυριῶ.* Σύγκρινε: *ἀγω(γ)ὸς>ἀγός, γοργο γ)όνατος>γοργόνατος, μυλαγωγὸς>μυλαγός.* (Βλ. τὴν λέξιν *ἀνομοίωσις).* Μ Φ

Ἀγᾶ-Χάν. Τίτλος τοῦ Χασὰν Ἀλῆ Σὰχ (1800—1881), κληρονομικοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ἰμάμου τῆς ἰσμαηλιτικῆς αἱρέσεως τῶν μωαμεθανῶν. Γεννηθεὶς εἰς τὴν Περσίαν διετείνετο ὅτι κατήγετο ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Χαλίφου Ἀλῆ καὶ ἐκ τῆς περσικῆς δυναστείας, συνεπείᾳ τοῦ γάμου τοῦ Χασάν, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ, μετὰ τῆς θυγατρὸς μιᾶς παλαιᾶς βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Περσίας. Ἦτο γενικὸς διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας Κερμὰν ὑπὸ τὸν Φατὲχ Ἀλῆ Σάχ, ἀλλ' ὑπέπεσεν εἰς δυσμένειαν καὶ ἐδραπέτευσεν εἰς Ἰνδίας ἐγκατασταθεὶς εἰς Βομβάην, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἄγγλων. Εἰς ἀμοιβὴν τῶν σημαντικῶν ὑπηρεσιῶν του, ἰδίως εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀφγανιστὰν πόλεμον, ἔλαβεν τὸν τίτλον τοῦ Ὑψηλοτάτου καὶ μεγάλην ἐπιχορήγησιν. 2) Ὁ Ἀγᾶ-Χὰν ΙΙΙ (γεννηθεὶς τῷ 1875) κατέστι πασίγνωστος κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ ἰδίως μετ' αὐτόν, διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ μωαμεθανισμοῦ δρᾶσίν του. Ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀντιλαμβανομένη τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ μεταξὺ τῶν μουσουλμάνων τῶν Ἰνδιῶν καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον ὑπηρεσίας του, ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον καὶ τὰ προνόμια ἰνδοῦ πρίγκηπος πρώτης τάξεως.

«Ἄγβαρτ καὶ Συένη». Λαϊκὴ παράδοσις τοῦ Βορρᾶ. Ὁ Γραμματικὸς Σάξος, παλαιὸς χρονικογράφος τῆς Σκανδιναυίας, τὴν διηγεῖται ὡς ἑξῆς:

Ὁ Ἄγβαρτ εἶχε νυμφευθῆ κρυφίως τὴν ὡραίαν Συένην, θυγατέρα τοῦ Σίγκαρ, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Σίγκαρ ἦτο θυμωμένος ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τῶν δύο υἱῶν του, ὁ Ἄγβαρτ δὲν ἐτόλμα νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῶν ἀνακτόρων. Ἐν τούτοις, λαμβάνει τὴν ἀπόφασιν νὰ εἰσχωρήσῃ μέχρι τῶν διαμερισμάτων τῆς ὡραίας Συένης. Φορεῖ γυναικεῖα ἐνδύματα καὶ μεταμορφωθεὶς εἰς μίαν τῶν ἀμαζόνων τὰς ὁποίας ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Ἄκων εἶχεν εἰς τὴν αὐλήν του, εἶπεν ὅτι ἔφερεν ἕνα μήνυμα εἰς τὸν βασιλέα Σίγκαρ. Ὅταν ἐνύκτωσε, εἰσῆλθεν εἰς τὰ διαμερίσματα τῶν γυναικῶν τῆς ἀκολουθίας τῆς Σιένης· αἱ ὑπηρέτριαι ἔσπευσαν τόνε νὰ πλύνουν τοὺς πόδας του.

—Γιατί, τὸν ἠρώτησαν τὰ πόδια σου εἶναι τόσον τριχωτὰ καὶ τὰ χέρια σου τόσον ἁδρά;

—Διὰ ποῖον λόγον ἀπορεῖτε· ἐπειδὴ βλέπετε τὸ πέλμα τῶν ποδῶν μου τόσον τραχύ; δὲν συλλογίζεσθε ὅτι τρέχω ἄλλοτε εἰς τὰ δάση καὶ ἄλλοτε ἐπὶ τῆς ἄμμου; Τὰ χέρια αὐτά, τὰ ὁποῖα εἶναι μαθημένα νὰ πιάνουν αἱματωμένα ξίφη, δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι τρυφερά, σὰν τὰ ἰδικά σας, τὰ ὁποῖα αἰσθάνονται κούρασιν μόνον ἀπὸ τὸ ἀδράχτι.

Ἡ Συένη εἶχεν ἀναγνωρίσει τὸν συζυγόν της· ἐπεδοκίμασε τὰ λεγόμενά του καὶ τοῦ εἶπε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κοιτῶνα της.

—Ἄν, ἀγαπητή μου φίλη, τῆς εἶπε τότε ὁ Ἄγβαρτ, μὲ συλλάβῃ ὁ πατέρας σου καὶ μὲ θανατώσῃ, θὰ φανῇς πιστὴ εἰς τὸν ἔρωτά μας καὶ μετὰ τὸν θάνατόν μου ἀκόμη;

—Ὦ! σοῦ ὁρκίζομαι ὅτι θ' ἀποθάνω μαζί σου! ἀπεκρίθη ἡ Συένη.

Ἀλλ' αἱ ὑπηρέτριαι ἐπρόδωσαν τὸ μυστικὸν τοῦ Ἄγβαρτ. Τρέχουν οἱ σωματοφύλακες τοῦ Σίγκαρ. Κατόπιν ἀπεγνωσμένης πάλης, ὁ ἥρως ὑποκύπτει πρὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπάλων του. Τὸν σύρουν ἐνώπιον τοῦ συνηθροισμένου πλήθους καὶ τὸν καταδικάζουν εἰς θάνατον.

Ὁ Ἄγβαρτ εὑρίσκεται τώρα πρὸ τῆς ἀγχόνης. Ἐντὸς ὀλίγου θὰ εἶναι νεκρός. Τὸν βασανίζει ὅμως τὸ ἀγωνιῶδες ἐρώτημα ἂν ἡ Συένη θὰ μείνῃ πιστὴ εἰς τὸν ὅρκον της, ἢ ἂν θὰ ἀπέθνησκεν μόνος.

—Φύλακες, εἶπεν ἔξαφνα, κρεμάσατε, σᾶς παρακαλῶ, τὸν στρατιωτικὸν μανδύαν μου εἰς αὐτὸ ἐδῶ τὸ δένδρον, μπροστά μου. Ἀφῆστε τον νὰ κυματίσῃ εἰς τὸν ἀέρα. Ἡ θέα του θὰ μοῦ γλυκάνῃ τὸν θάνατον.

Οἱ φύλακες τοῦ ἔκαμαν αὐτὴν τὴν χάριν, καὶ ἀνήρτησαν τὸν μανδύαν του ἐπὶ τοῦ δένδρου. Αὐτὸ ὅμως ἦτο συμφωνηθὲν σημεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ πολεμιστὴς θὰ ἀνήγγελλε εἰς τὴν ἐρωμένην του, ὅτι ἐπλησίαζε τὸ τέλος του.

Ἡ Συένη εἶχε κάμει εἰς τὰ ἀνάκτορα ὅλας τὰς προετοιμασίας διὰ ν' ἀποθάνῃ. Ἠρώτησε τὰς θεραπαινίδας της ἂν ἤθελον νὰ συμμερισθοῦν τὴν τύχην της, καὶ ἐκεῖναι συγκατετέθησαν. Εἰς μίαν γωνίαν τοῦ δωματίου εἶχον τοποθετήσει ὑψηλὸν σωρὸν ἀπὸ ξύλα. Κατόπιν ἐπέρασαν θηλειὰς ἀπὸ τὰς δοκοὺς καὶ ὅλαι ἦσαν ἕτοιμοι, οὕτως ὥστε μόλις θὰ ἐδίδετο τὸ σύνθημα ν' ἀνέβουν ἐπὶ τῶν θρανίων, νὰ αἰωρηθοῦν εἰς τὸ κενὸν καὶ ν' ἀπαγχονισθοῦν. Ἔπινον δὲ συνεχῶς οἶνον, διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὴν φρικτὴν ἐντύπωσιν τοῦ θανάτου.

Μία ὑπηρέτρια ἐφύλαττε σκοπὸς ἀπὸ τῶν ἐπάλξεων ἑνὸς πύργου Ὅταν εἶδε τὸν μανδύαν τοῦ Ἄγβαρτ κυματίζοντα εἰς τὸν ἀέρα, εἰδοποίησε παραυτὰ τὴν Συένην. Ἀμέσως ἔβαλε φωτιὰν εἰς τὰ ἀνάκτορα, καὶ ὅλαι αἱ γυναῖκες, ἀπωθοῦσαι μὲ τοὺς πόδας τὰ ἑδώλια ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστέκοντο, ἐκρεμάσθησαν εἰς τὸ κενόν, μετὰ τῆς κυρίας των.

Ὁ Ἄγβαρτ εἶδε τὰς φλόγας ν' ἀναδίδωνται ἀπὸ τ' ἀνάκτορα· ἀνέβαιναν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ δωματίου τῆς Συένης, τοῦ δωματίου ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἐγνώριζε τόσον καλῶς...

«Ἡ ἐρωμένη μου ἔμεινε πιστὴ εἰς τὸν ὅρκον της»! ἐσκέφθη.

—Ἐμπρός! ἐξηκολούθησε μεγαλοφώνως, κάνετε σύντομα, φύλακες! ἀφῆστε με νὰ κρεμασθῶ εἰς τὸν ἀέρα! ἀφῆστε με νὰ κυματίσω ὡσὰν τὸν μανδύαν μου! Ὦ, Συένη, πόσον γλυκειὰ μοῦ εἶναι ἡ σκέψις ὅτι ἀποθνήσκω μαζί σου! Βλέπω, βλέπω τὰς φλόγας! ἀκούω τὴν φωτιὰν νὰ τριζοβολῇ. Ἡ φλόγα αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει τὸ πόσον ἑνωμένοι εἴμεθα. Μοῦ τὸ ὑπεσχέθης καὶ ἐτήρησες τὴν ὑπόσχεσίν σου: ἦσουν τὸ ταίρι μου εἰς τὴν ζωὴν—καὶ εἰς τὸν θάνατον! Ποῖος ἠμπορεῖ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μᾶς χωρίσῃ; Μόνον εἰς ἐμὲ ἀνήκες, Συένη, καὶ δὲν θὰ χωρισθῶμεν ποτὲ πλέον.

Ὁ δήμιος ἔσπευσε τότε ν' ἀποπερατώσῃ τὸ ἔργον του. Καὶ ὁ Ἄγβαρτ ἀπέθανε. Ἀλλ' ἡ μνήμη

Digitized by Google

του, καθὼς καὶ ἡ τῆς Συένης, καὶ τὰ ὀνόματά των θὰ μείνουν πάντοτε ἀθάνατα, εἰς τὰ χείλη τῶν ἐρωτευμένων τοῦ Βορρᾶ.

'Αβγάτανα. (Ἴδε 'Εκβάτανα).

Ἄγβεργ (Carl-August Hagberg). Σουηδὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς εἰς Λοὺντ τὴν 7 'Ιουλίου 1810 καὶ ἀποθανὼν τὴν 9 Ἰανουαρίου 1864. Ἐχρημάτισε κατ' ἀρχὰς καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς Ὕψαλα (1833), εἶτα διωρίσθη καθηγητὴς τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας (1840) καὶ ἀργότερον (1859) τῶν βορρείων γλωσσῶν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λούντ. Ἡ ρητορική του δεινότης καὶ ἡ ἀρτία μετάφρασις ὅλων τῶν δραμάτων τοῦ Σαῖξπηρ (12 τόμοι, 1847—51) τὸν ἔφερον εἰς μίαν ἀπὸ τὰς 18 ἕδρας τῆς Σουηδικῆς 'Ακαδημίας. 'Ανεθεώρησε τὸ Λεξικὸν τῆς 'Ακαδημίας (γράμμα Δ) καὶ συνέγραψε πλείστας μελέτας ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Θεάτρου καὶ τῆς συγχρόνου γαλλικῆς λογοτεχνίας.

'Αγγαθιά. Δημῶδες ὄνομα 'Ερυγγίου τοῦ πεδινοῦ (βλ. λέξιν).

'Αγγαῖος (=ὁ ἑορτάσιμος). Ὁ δέκατος τῶν μικρῶν προφητῶν. Ἤκμασεν ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει, ἐπὶ Δαρείου τοῦ Βασιλέως (520 π. Χ.). Διὰ τῶν προφητειῶν του προτρέπει τοὺς Ἰσραηλίτας, ἐπιστρέψαντας εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐκ Βαβυλῶνος ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Ζοροβάβελ, νὰ ἀνοικοδομήσουν τὸν ναόν. «Ἐσπείρατε πολλὰ καὶ εἰσηνέγκατε ὀλίγα, ἐφάγετε καὶ οὐκ εἰς πλησμονήν, ἐπίετε καὶ οὐκ εἰς μέθην, περιεβάλεσθε καὶ οὐκ ἐθερμάνθητε ἐν αὐτοῖς, καὶ ὁ τοὺς μισθοὺς συνάγων συνήγαγεν εἰς δεσμὸν τετρυπημένον . . . . . ἀνάβητε εἰς τὸ ὄρος, καὶ κόψαντες ξύλα, οἰκοδομήσατε τὸν οἶκον καὶ εὐδοκήσω ἐν αὐτῷ καὶ ἐνδοξασθήσομαι, εἶπε ὁ Κύριος» ('Αγγαῖος Α. 6). Αἱ προτροπαὶ τοῦ προφήτου ἐκαρποφόρησαν ταχέως, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἤρχισεν ἡ ἀνοικοδόμησις. Ἀλλ' ὁ νέος ναὸς ὑπελείπετο κατὰ πολὺ τοῦ παλαιοῦ. Οὐχ ἧττον ὁ Κύριος ἔμεινεν εὐχαριστημένος, καὶ διὰ στόματος τοῦ 'Αγγαίου προεῖπε τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου καὶ τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν βασιλικῶν θρόνων. «Καὶ καταστρέψω θρόνους βασιλέων, καὶ ὀλοθρεύσω δύναμιν βασιλέων τῶν 'Εθνῶν, καὶ καταστρέψω ἅρματα καὶ ἀναβάτας καὶ καταβήσονται ἵπποι καὶ ἀναβάται αὐτῶν, ἕκαστος ἐν ρομφαίᾳ πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ» ('Αγγαῖος Β. 22).

'Αγγαῖος. Στρατηγὸς τοῦ Κύρου.

ἄγγαρα (τά). Σταθμοὶ ἐν Περσίᾳ ὅπου ἔμενον οἱ ἄγγαροι (βλ. λέξιν).

'Αγγαρᾶς. Ποταμὸς τῆς ἀσιατικῆς Ρωσίας. Πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων τῆς Νερτσίνσκης, διέρχεται διὰ τῆς λίμνης Βαϊκάλης μετὰ ροῦν 500 χιλιομέτρων, ἐκεῖθεν δὲ ἐξερχόμενος τῆς λίμνης ἐκβάλλει μετὰ ροῦν 1400 χιλιομέτρων εἰς τὸν ποταμὸν 'Ιενισσέαν. Τὸ πρῶτον τμῆμα του, μέχρι τῆς λίμνης Βαϊκάλης, ὀνομάζεται εἰδικώτερον *ἄνω 'Αγγαρᾶς*, ἀπὸ δὲ τῆς λίμνης ταύτης *κάτω 'Αγγαρᾶς*.

Ἄγγαρδ, 'Ερρῖκος-Ράϊντερ (sir Henry Rider Haggard). Ἄγγλος μυθιστοριογράφος γεννηθεὶς τῷ 1856 εἰς τὸ Bradenhaw τῆς κομιτείας Norfolk. Ἡ οἰκογένειά του τὸν προώρισε διὰ τὴν ἀποικιακὴν διοίκησιν, εἰς ἡλικίαν δὲ 19 ἐτῶν ἐγκατέλιπε τὴν 'Αγγλίαν, ἵνα λάβῃ τὴν θέσιν τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως τοῦ σὲρ Θεόφιλους Σῶφθον, Ὑπάτου 'Αρμοστοῦ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας εἰς τὸ Τράνσβααλ.

Δύο ἔτη ἀργότερα, ἤτοι τῷ 1877, ὁ νεαρὸς Ἄγγαρδ ἐλάμβανε μέρος εἰς μίαν παράλογον περιπέτειαν. Οἱ ὀλλανδοὶ ἄποικοι καὶ οἱ ὀλιγάριθμοι ἀκόμη εἰς τὸ Τράνσβααλ ἄγγλοι μετανάσται δὲν συνεπαθοῦντο ἀμοιβαίως. Ἡ αὐτόνομος Κυβέρνησις εὑρίσκετο εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν. Προβλέπουσα τὴν μέλλουσαν πρόοδον τῆς χώρας ἡ μικρὰ ὁμὰς τῶν ἄγγλων ὑπαλλήλων, τῶν ὁποίων ἀπετέλει μέλος ὁ Ἄγγαρδ, συνέλαβε τὸ σχέδιον ὅπως τὴν προσαρτήσῃ εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.

Δὲν ἠδύναντο, φυσικά, νὰ σκεφθοῦν περὶ κατακτήσεως διότι ἦσαν μόνον ἕξ, ὡς μόνην δὲ ἔνοπλον δύναμιν εἶχον ἑξήκοντα ἰθαγενεῖς στρατιώτας. Ἐδοκίμασαν λοιπὸν νὰ ἐνεργήσουν μίαν αἰφνιδίαν ἐπίθεσιν, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῶν Μπόερς, ἐκ φύσεως βραδυκίνητος, θὰ ἀπεδέχετο τὸ τετελεσμένον γεγονός. Οἱ Μπόερς ἦσαν τότε ἐν Πραιτωρίᾳ περὶ τοὺς δεκακισχιλίους.

Ἕνα θερμὸ ἀπόγευμα τοῦ 'Ιουνίου, καθ' ἣν ὥραν οἱ Μπόερς ἐκοιμῶντο τὸν ἀπογευματινόν των ὕπνον, οἱ ἄγγλοι ὑπάλληλοι ὡδήγησαν τοὺς ἑξήκοντα στρατιώτας των ἐπὶ τῆς κεντρικῆς πλατείας τῆς Πραιτωρίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπῆρχε μέγας ἱστὸς χρησιμεύων διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς σημαίας κατὰ τὰς ἐπισήμους περιστάσεις. Ἐκεῖ ὁ Ἄγγαρδ καὶ οἱ σύντροφοί του ὕψωσαν τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν καὶ τὴν ἐχαιρέτησαν δι' ὁμοβροντίας πυροβολισμῶν, εἶτα δὲ ὁ νεαρὸς Ράϊντερ ἀνέγνωσε στεντορείᾳ τῇ φωνῇ ἕνα διάταγμα περὶ προσαρτήσεως, λαμβάνων τοιουτοτρόπως κατοχὴν τοῦ Τράνσβααλ ἐν ὀνόματι τοῦ βρεττανικοῦ Στέμματος.

Εἰς οἱουδήποτε ἄλλου κράτους τὴν ὑπηρεσίαν ἂν εὑρίσκετο ὁ Ἄγγαρδ, θὰ ἀνεκαλεῖτο αὐτοστιγμεὶ καὶ θὰ ἐτιμωρεῖτο παραδειγματικῶς, διότι ὑπάλληλος ὢν τῆς πατρίδος του, προσέβαλεν ἐν τῇ ἰδιότητί του ταύτῃ τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα ξένης ἐπικρατείας, ἐκθέσας τοιουτοτρόπως τὴν χώραν του εἰς τὰ ὄμματα τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Ὁ μυθιστοριογράφος Ἐρ. Ἄγγαρδ.

Ἀλλ' ἡ 'Αγγλία ἀκολουθεῖ διαφορετικὴν τακτικὴν εἰς τὰ ζητήματα αὐτὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα κράτη. Ἔκρινεν ὅτι ὁ νεαρὸς γραμματεὺς ὅστις προέβη εἰς τοιούτου εἴδους πραξικόπημα, θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του εἰς ἄλλας, δυσκόλους περιστάσεις.

Αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαὶ τῆς 'Αποικίας τοῦ 'Ακρωτηρίου τῆς Καλῆς 'Ελπίδος εἶχον τότε τὸ δικαίωμα ὅπως διορίζουν τρεῖς δικαστὰς εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τοῦ Τράνσβααλ. Ὀλίγους λοιπὸν μῆνας μετὰ τὸ ἀνωτέρω ἐπεισόδιον, ὁ σὲρ Ράϊντερ Ἄγγαρδ ἐκλήθη ὅπως καταλάβῃ μίαν τῶν δικαστικῶν τούτων ἑδρῶν, εἰς ἡλικίαν εἰκοσιδύο μόλις ἐτῶν.

Εἰς τὴν θέσιν ταύτην δὲν παρέμεινεν ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Μετά τινας ἑβδομάδας ἐξερράγη ἡ μεγάλη ἐπανάστασις τῶν Κάφρων, ἡ γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ὑπὸ τὸ ὄναμα ὁ «Πόλεμος τῶν Ζουλοῦ», εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ὁποίας ἔμελλεν ἀργότερα νὰ εὕρῃ τὸν θάνατον ὁ υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Γ'.

Ὁ Ράϊντερ Ἄγγαρδ ἐσκέφθη ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσῃ οὐδὲ ἐπὶ ἓν λεπτὸν νὰ φέρῃ τὴν τήβεννον καὶ τὴν περροῦκαν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ πόλεμος. Ἀνεξάρτητα σώματα ἀγγλομποερσικοῦ στρατοῦ ἐσχηματίζοντο. Ὁ νεαρὸς δικαστὴς κατετάχθη ἀμέσως εἰς ἓν ἀπ' αὐτὰ καὶ ἀνεχώρησε χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς ἐκπλήκτους διὰ τὴν ἐξαφάνισίν του συναδέλφους του, οἱ ὁποῖοι οὐδὲ κἂν ἐφαντάζοντο ὅτι ὁ Ράϊντερ ἐπολέμα.

Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Κάφρων, ὁ Ἄγγαρδ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν 'Αγγλίαν ἐπ' ἀδείᾳ. Τότε ἐμνηστεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Μ. Μάργκεσταν, ἑνὸς τῶν παλαιῶν γειτόνων τοῦ πατρός του εἰς τὸ Νόρφολκ. Ἀλλ' ἡ νεαρὰ κόρη ἔθεσεν ὡς ὅρον τοῦ γάμου, ὅπως μὴ μεταβοῦν πλέον εἰς τὰς ἀποικίας. Ὅταν λοιπὸν ἐνυμφεύθη, ὁ Ἄγγαρδ ἀπεφάσισε συγχρόνως νὰ μεταβάλῃ στάδιον. Ὑπῆρξεν ἤδη δημόσιος ὑπάλληλος καὶ ἔπειτα δικαστής· τώρα θὰ ἐγίνετο «μπάριστερ», δηλαδὴ δικηγόρος. Καὶ οὕτω ἤρχισε νὰ δικηγορῇ εἰς τὰ δικαστήρια τοῦ Λονδίνου.

Ἀλλ' ὅπως συμβαίνει πανταχοῦ οὕτω καὶ ἐν Λονδίνῳ ἡ πελατεία δὲν ἐμπιστεύεται εἰς τοὺς ἀρχαρίους δικηγόρους. Ὁ Ἄγγαρδ μετεχειρίσθη τὴν ἀναγκαστικήν του ἀργίαν πρὸς συγγραφὴν ἑνὸς ἱστορικοῦ βιβλίου ἐπὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Κάφρων, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸν τίτλον «ὁ Βασιλεὺς Σετεουάγιο καὶ οἱ λευκοὶ γείτονές του». Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔσχεν ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν, διὰ τοῦτο δὲ ἠκολούθησαν αὐτὸ δύο σοβαρὰ μυθιστορήματα: «Ἡ Αὐγὴ» καὶ «Ἡ Κεφαλὴ τῆς Μαγίσσης» τὰ ὁποῖα ὅμως ἔμειναν ἀπώλητα.

Ὁ Ἄγγαρδ, ἀποθαρρυνθείς, παύει πρὸς στιγμὴν νὰ γράφῃ. Δὲν εἶχε ἀκόμη φαντασθῆ ὅτι τὸ περιπετειώδη καὶ ὄχι τὰ σοβαρὰ μυθιστορήματα θὰ ἠδύναντο νὰ δώσουν μίαν διέξοδον εἰς τὰς οἰκονομικάς του δυσχερείας καὶ νὰ τοῦ προσπορίσουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε καὶ πάλιν νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του, παρ' ὅλας τὰς ἀπογοητεύσεις τὰς ὁποίας εἶχε προηγουμένως δοκιμάσει ἀπὸ αὐτό.

Ἐν τῷ μεταξύ, εἰς τὸ μικρὸν ἑστιατόριον ὅπου συνήθιζε νὰ γευματίζῃ, ὁ νεαρὸς δικηγόρος ηὐχαριστεῖτο νὰ διηγῆται εἰς τοὺς συναδέλφους του διάφορα ἀνέκδοτα καὶ ἱστορίας τῶν ἰθαγενῶν, τὰς ὁποίας εἶχε συλλέξει εἰς τὴν Νότιον 'Αφρικήν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐθήρευεν ἀντιλόπας. Τοιουτοτρόπως μίαν ἡμέραν τοὺς διηγήθη τὴν περὶ τῶν ὀρυχείων τοῦ βασιλέως Σολομῶντος παράδοσιν.

— Νὰ ἕνα θαυμάσιο θέμα δι' ἕνα περιπετειώδες μυθιστόρημα, ἀνέκραξεν εἷς τῶν συναδέλφων του. Δὲν θὰ μποροῦσες ὅμως νὰ τὸ γράψῃς διότι, κατὰ τὴ κακὴ συνήθεια ποὺ ἔχεις, δὲν θὰ τὸ εὕρισκες ἀρκετὰ σοβαρὸ γιὰ σένα.

— Βάζω στοίχημα ὅτι θὰ τὸ γράψω, ἀπήντησεν ὁ Ἄγγαρδ, πειραχθεὶς ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ φίλου του.

Τὸ στοίχημα συνωμολογήθη καὶ ὡρίσθη ἀποζημίωσις ἑνὸς σελλινίου ὑπὲρ ἐκείνου, ὅστις θὰ τὸ ἐκέρδιζε.

Μετὰ ἓξ μῆνας ὁ Ἄγγαρδ μετέβαινε παρά τινι ἐκδότῃ μὲ ἕνα ρόλον χάρτου ὑπὸ μάλης. Ἦσαν τὰ χειρόγραφα τοῦ μυθιστορήματος διὰ τὸ ὁποῖον ἐτέθη τὸ στοίχημα. Τὸ βιβλίον ἐξεδόθη ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ ὀρυχεῖα τοῦ βασιλέως Σολομῶντος», ἡ δὲ ἐπιτυχία του ἦταν τοιαύτη, ὥστε ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν ἐξηντλήθησαν τριάκοντα ἐκδόσεις.

— Αὐτὸ μοῦ ἐστοίχισε τὸ ἀξίωμά μου, διηγεῖτο ἀργότερα ὁ Ἄγγαρδ εἴς τινα τῶν φίλων του. Οἱ συνάδελφοί μου τῶν δικαστηρίων δὲν ἤθελαν νὰ μὲ λάβουν πλέον ὑπὸ σοβαρὰν ἔποψιν· δὲν εὕρισκα πλέον πελάτας διατεθειμένους νὰ ἐμπιστευθοῦν τὰς ὑποθέσεις των εἰς ἕνα ἄνθρωπον τοῦ ὁποίου ἀνέγνωσαν τὸ ὄνομα εἰς τὰς ἐφημερίδας καὶ τὰ περιοδικά.

Διὰ νὰ κερδίσῃ λοιπὸν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. τέως «μπάριστερ» ἤρχισε νὰ γράφῃ μυθιστορήματα περιπετειώδη. Καὶ ἐπέτυχε θαυμάσια, διότι ἐντὸς ὀλίγου κατέστη διάσημος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μυθιστορημάτων του ὑπερβαίνει τὰς τέσσαρας δωδεκάδας. Παραγωγὴ κολοσσιαία, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἄγγαρδ δὲν εὗρε καμμίαν δυσκολίαν, διότι εἶχεν ἐπινοήσει ἕνα εὐφυέστατον καὶ ἀληθῶς πρωτότυπον σύστημα πρὸς εὕρεσιν ὑποθέσεων καὶ πλοκῆς. Τὸ πρῶτόν του βιβλίον. «Τὰ ὀρυχεῖα τοῦ βασιλέως Σολομῶντος», ἔσχε, ὡς ἐλέχθη, μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἡ πλοκή του ἦτο ἑπομένως καλὴ καὶ ἀνάλογος πρὸς τὰ «γοῦστα» τοῦ ἀγγλικοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Ἄγγαρδ προσεπάθησε νὰ τὴν ἐπαναλάβῃ αὐτουσίαν εἰς τὰ ἄλλα του μυθιστορήματα, ἀλλάσσων μόνον τὰ ὀνόματα τῶν προσώπων καὶ τὸ σχέδιον. Ἐνίοτε μάλιστα ἐπανελάμβανε τὴν αὐτὴν περιπέτειαν εἰς δύο διαφόρους ἐποχὰς καὶ ὑπὸ διαφόρους περιστάσεις.

Τὴν «αὐτολογοκλοπίαν» ταύτην, διὰ τὴν ὁποίαν τόσον πολὺ κατεκρίθη ἀπὸ τοὺς κριτικούς, ὁ Ἄγγαρδ τὴν ὡμολόγει πάντοτε μετ' εἰλικρινείας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φιλονεικίας του μὲ τὸν Πιὲρ Μπενουᾶ, τὸν γνωστὸν Γάλλον συγγραφέα τῆς «Ατλαντίδος», ὁ Γάλλος κριτικὸς Λεκλὰρκ εἶχε γράψει εἰς ἕνα Γαλλικὸν περιοδικόν, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῶν «'Ορυχείων τοῦ βασιλέως Σολομῶντος», ἐταυτίζετο μὲ τὴν ὑπόθεσιν δεκαπέντε περίπου ἄλλων μυθιστορημάτων του.

Ὁ σὲρ Ράϊντερ δὲν ἐμνησικάκησε δι' αὐτό:

—Διατὶ νὰ μὴ ἐνεργήσω τοιουτοτρόπως; εἶπε, μόλις ἀνέγνωσε τὸ ἄρθρον τοῦτο. Μήπως ὁ ὑφαντὴς διστάζει νὰ ὑφάνῃ παρόμοιον τὸ τεμάχιον τοῦ ὑφάσματος τὸ ὁποῖον ἤρεσεν εἰς τὸν πελάτην του;

Ἀπὸ τὴν περιπετειώδη ζωὴν τῆς νεανικῆς του ἡλικίας, ὁ Ἄγγαρδ διετήρησε καθ' ὅλον του τὸν βίον ἓν μόνον πάθος, τὸ πάθος διὰ τὸ κυνῆγι. Ἐν ἐλλείψει τῶν ἀντιλοπῶν τῆς 'Αφρικῆς, ἠναγκάσθη νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὴς ἀγριόπαπιες καὶ τὰ ἄλλα πτηνὰ τῶν ἑλῶν.

—Δὲν λυποῦμαι καθόλου, ἔλεγε συχνά, διότι ἔχασα τὸ πλούσιο κυνῆγι τῆς 'Αφρικῆς. Ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ συμμορφοῦται πάντοτε μὲ τὰς περιστάσεις.

Ἄλλα μυθιστορήματά του εἶναι τὰ ἑξῆς: Τζέση, Ἄλλαν Κουατερμαίν, ἡ Κόρη τοῦ Μοντετζοῦμα, Ἐκείνη (1887), ὁ Λαὸς τῆς Ὁμίχλης (1894), 'Ιωάννα Χέϊστ (1895), ἡ Καρδία τοῦ Κόσμου (1896), Λύσβεθ (1901), Στέλλα Φραγγέλιους (1904), ἡ Ὡραία Μαργαρίτα (1907), ὅταν ὁ Κόσμος ἐκλονίζετο (1919), ἅπαντα περιπετειώδη καὶ πλήρη φαντασίας.

Περὶ τὸ μυθιστόρημά του «'Εκείνη» (She) εἶχεν ἐγερθῆ μέγας θόρυβος ἐν Γαλλίᾳ καὶ 'Αγγλίᾳ, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν (1919—1920) διότι ὁ Ἄγγαρδ κατηγόρησε τὸν Γάλλον συγγραφέα Πιὲρ Μπενουᾶ ὅτι ἐλογοκλόπησεν ἐξ αὐτοῦ διὰ τὴν «Ἀτλαντίδα» του.

Πλὴν τῶν μυθιστορημάτων ὁ Ἄγγαρδ συνέγραψε καὶ πολλὰ συγγράμματα ἀγροτικῆς οἰκονομίας. 'Αξιολογώτερα εἶναι: Οἱ πτωχοὶ καὶ ἡ γῆ (1905), ἡ 'Αγροτικὴ Δανία (1911).

Ὁ Σὲρ 'Ερρῖκος Ράϊντερ Ἄγγαρδ ἔλαβε τίτλον εὐγενείας τῷ 1912. 'Απέθανε τὸ φθινόπωρον τοῦ 1925.

Ν. Α. ΒΕΡΤΗΣ

ἀγγαρεία, κατ' ἀρχὸς τὸ ὑπούργημα, τὸ ἀξίωμα, ἡ ἐργασία τῶν ἀγγάρων (βλ. λέξιν ἄγγαρος). Παρὰ τοῖς νεωτέροις, ἡ ἀκουσίως διὰ τῆς βίας καὶ ἄνευ πληρωμῆς γινομένη ἐργασία εἰς ὄφελος ἄλλου. Εἰς τὴν στρατιωτικὴν γλῶσσαν σημαίνει ὑπηρεσίαν ἀχθοφορικῆς φύσεως, ὡς ἡ ὕδρευσις, ἡ ξύλευσις κλπ., ἐκτελουμένην ὑπὸ τμήματος ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν ἀξιωματικοῦ ἢ ὑπαξιωματικοῦ, εἰς δὲ τὸ ναυτικὸν βαρεῖαν καὶ ἐπίπονον ὑπηρεσίαν ἐκτελουμένην ἐκτὸς

Digitized by Google

τοῦ πλοίου ὑπὸ τμήματος ναυτῶν ἐποπτευομένων ὑπὸ τοῦ «ἀξιωματικοῦ τῆς ἀγγαρείας.»

Λόγῳ τῶν ἐπιπόνων καὶ ἐνίοτε ἀηδῶν τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα ἀγγαρεία ἀσχολιῶν, ἐπεκράτησεν ὅπως ἀνατίθενται αὗται εἰς τοὺς τιμωρουμένους στρατιώτας καὶ ναύτας ἢ καὶ νὰ ἐπιβάλλεται ὡς τιμωρία διὰ μικρὰ παραπτώματα.

Διοικητικὸν Δίκαιον.— Ἀγγαρεία καλεῖται ἡ παροχὴ ἐργασίας ἀμισθὶ ὑπὲρ γενικῶν σκοπῶν, ὡς λ. χ. πρὸς κατασκευὴν ὁδῶν, γεφυρῶν κλπ. Συνεπῶς ἡ ἀγγαρεία εἶναι ταὐτόσημος πρὸς τὴν ὑποχρεωτικὴν προσωπικὴν ἐργασίαν. Εἶναι, τρόπον τινά, φορολογία εἰς εἶδος, ἀποτελοῦσα ἕνα τῶν πόρων τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων. Εἰς τὴν ὑποχρέωσιν αὐτὴν ὑπόκεινται, κατὰ κανόνα, ὅλοι, ἐκτὸς τῶν ειδικῶς ἐξαιρουμένων ὑπὸ τοῦ Νόμου.

Βάσιν τῆς ἰσχυούσης νομοθεσίας, ὅσον ἀφορᾷ τὸν θεσμὸν τῆς ἀγγαρείας, ἀπετέλεσεν ὁ ἀπὸ 27 Δεκεμβρίου 1833 περὶ συστάσεως Δήμων νόμος (ἀριθ. 34), ὁ ὁποῖος ἰσχύσας μέχρι τοῦ 1912 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἀπὸ 14 Φεβρουαρίου 1912, ΔΝΖ' (ὑπ' ἀριθ. 4057) Νόμου περὶ συστάσεως Δήμων καὶ Κοινοτήτων. Τὸ ἄρθρ. 61 τοῦ Νόμου τούτου ὁμιλεῖ περὶ ἀμέσων ἐράνων, τοὺς ὁποίους ἐδικαιοῦντο τὰ *Κοινοτικὰ* συμβούλια νὰ ἐπιβάλλουν ὁσάκις παρίστατο ἀνάγκη ἐκπληρώσεως τοπικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπετρέπετο ὅμως, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου, ὅπως ἀντὶ τῆς εἰς χρῆμα εἰσφορᾶς, εἰσφέρῃ τις ἀνάλογον προσωπικὴν ἐργασίαν, τῆς τιμῆς τοῦ ἡμερομισθίου ὑπολογιζομένης κατ' ἀνώτατον ὅριον, εἰς δραχμὰς 3. Τοῦτο ἦτο δυνατὸν μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ἐπρόκειτο περὶ ἐκτελέσεως ἔργων.

Ὁ νόμος οὗτος διαφέρει τοῦ παλαιοτέρου διότι: κατὰ μὲν τὸν νόμον τοῦ 1833 ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξαγοράσῃ κανεὶς τὴν ἀγγαρείαν προσφέρων ἀνάλογον ἀντίτιμον, ἐνῷ κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1912, ἀντιστρόφως, ἠδύνατό τις νὰ ἐξαγοράσῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἄμεσον ἔρανον προσφέρων ἀνάλογον προσωπικὴν ἐργασίαν.

Ἐπειδὴ τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ νόμου ὡμίλει μόνον περὶ ἀμέσων ἐράνων, τοὺς ὁποίους ἠδύναντο μόνον αἱ Κοινότητες νὰ ἐπιβάλουν καὶ περὶ τῆς δυνατότητος τῆς ἐξαγορᾶς τοῦ ποσοῦ, διὰ τὸ ὁποῖον ἦτο κανεὶς ἐγγεγραμμένος, δι' ἀναλόγου προσωπικῆς ἐργασίας, ἐπιστεύθη καὶ ὀρθῶς ἄλλως τε, ὅτι ἡ πρόθεσις τοῦ νομοθέτου ἦτο ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς *Δημότας* ἀναλόγου φορολογικοῦ θεσμοῦ καὶ νὰ διατηρήσῃ τοῦτον μόνον εἰς τὰς Κοινότητας.

Τὸ ἄρθρον 61 τοῦ νόμου τούτου κατηργήθη ὅμως βραδύτερον διὰ τοῦ ἀπὸ 11 Ἰουλίου 1920 (ὑπ' ἀριθ. 2435) νόμου περὶ δημοτικῶν καὶ κοινοτικῶν φόρων, εἰς τὸν ὁποῖον ειδικὸν (Ε') κεφάλαιον πραγματεύεται περὶ τῆς προσωπικῆς ἐργασίας (ἄρθρ. 16—23). Δι' ἀποφάσεως τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ἀγγαρεία εἴτε εἰς ὅλους τοὺς ἐν τῇ Κοινότητι, τοὺς συμπληρώσαντας τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας των, εἴτε εἴς τινας μόνον τούτων, ἐφόσον πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως κοινοτικῶν ἔργων. Τὸ ἀνώτατον ὅριον τῆς προσωπικῆς ἐργασίας δύναται νὰ φθάσῃ ἕως 4 ἡμέρας τὸ ἔτος.

Τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως ἐξαιροῦνται: α') αἱ γυναῖκες, β') οἱ ξένοι ὑπήκοοι, ὅσοι δὲν φορολογοῦνται ἢ δὲν ἔχουν ἀκίνητον περιουσίαν, γ') οἱ συμπληρώσαντες τὸ 60 ἔτος τῆς ἡλικίας των ἄποροι, δ') οἱ λόγῳ παθήσεως ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν ἄποροι, ε') οἱ ἄνδρες τῆς φρουρᾶς, στ') ὅστις ἐξετέλεσεν εἰς ἄλλην Κοινότητα τὴν τοιαύτην ὑποχρέωσιν.

Ὅπως καὶ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τοῦ 1833, οὕτω καὶ μὲ τὸν νῦν ἰσχύοντα, δὲν ἐξαιροῦνται τῆς ἀγγαρείας τὰ κτήνη, φορτηγὰ ἢ μή, τὰ ὀχήματα καὶ τὰ ἐργαλεῖα. Τὸ κοινοτικὸν Συμβούλιον ὅμως δύναται νὰ ἐπέσῃ, εἴτε ἐκ τῆς ἐργασίας, εἴτε ἐκ τοῦ ἀντιτίμου τῆς ὀφειλῆς μέχρι τοῦ τετάρτου αὐτῆς, δι' ἐκείνους τῶν ὁποίων χρησιμοποιοῦνται ἐργαλεῖα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου.

Τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν, μολαταῦτα, δύναται ν' ἀποφύγῃ τις, καταβάλλων τὸ ἀντίτιμον αὐτῆς εἰς χρῆμα. Δηλαδή, ἐν προκειμένῳ, ὁ τελευταῖος νόμος ἠκολούθησε τὸν πρῶτον τοῦ 1833: ἐπιτρέπει τὴν ἐξαγορὰν τῆς προσωπικῆς ἐργασίας ἐπὶ τῇ καταβολῇ τοῦ ἀντιτίμου αὐτῆς.

Ἐξ ἄλλου, ὅστις ἀρνεῖται νὰ προσέλθῃ, ὅπως προσφέρῃ τὴν προσωπικήν του ἐργασίαν, ἢ τὰ κτήνη του κλπ., ὑποχρεοῦται νὰ καταβάλῃ τὸ ἀνάλογον ἀντίτιμον εἰς τὴν Κοινότητα.

Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐργασίας κατὰ Κοινότητα, εἶδος καὶ ἡμέραν ἐργασίας, ἀποφαίνεται ειδικὴ Ἐπιτροπή, τῆς ὁποίας Πρόεδρος εἶναι ὁ Νομάρχης καὶ μέλη: ὁ Νομομηχανικός, ὁ Νομογεωπόνος καὶ ὁ Οἰκονομικὸς Ἔφορος. Χρέη Ταμίου ἐκτελεῖ ὁ κοινοτικὸς Ταμίας.

Ἐκ τοῦ ὡς ἄνω Νόμου ἐξάγεται σαφῶς ὅτι μόνον εἰς τὰς κοινότητας εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ θεσμὸς τῆς ἀγγαρείας. Πλὴν ὅμως διὰ τοῦ ἄρθρ. 13 τοῦ Νόμου 3194 τοῦ 1920 ὡρίσθη ὅτι: αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ νόμου 2435 περὶ προσωπικῆς ἐργασίας ἰσχύουν καὶ διὰ τοὺς Δήμους, ἐφόσον πρόκειται περὶ ἐκτελέσεως δημοτικῶν ἔργων. Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου. Οὕτω σήμερον, κατὰ τὴν κρατοῦσαν νομοθεσίαν, τόσον οἱ Δῆμοι, ὅσον καὶ αἱ Κοινότητες, δικαιοῦνται νὰ ἐπιβάλουν ὡς φορολογίαν τὴν ὑποχρεωτικὴν προσωπικὴν ἐργασίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γ. Ἀγγελοπούλου Σύστημα Διοικητικοῦ Δικαίου σ. 348 ἐπ. — Δ. Ἀργυροπούλου: Δημοτικὴ Διοίκησις 1859 σ. 6332 ἐπ.—Δ. Μενάνδρου: Δῆμοι καὶ Κοινότητες 1914 σ. 91 ἐπ., σ. 103 ἐπ.—Βελιανίτη καὶ Σωτηρίου: Κῶδιξ τῆς Δημοτικῆς καὶ Διοικητικῆς Νομοθεσίας 2 ἐκδ. 1925.

Διεθνὲς Δίκαιον.— Ἀγγαρεία (jus angariae ἢ angarium, droit d' angarie, right of angary, diritto di angharia, angarien recht) εἶναι: τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζεται εἰς τὴν Πολιτείαν, ἡ ὁποία διατελεῖ εἰς κατάστασιν πολέμου, νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ξένα πλοῖα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὴν ζώνην ἐκείνην τῆς θαλάσσης ἐντὸς τῆς ὁποίας κυριαρχεῖ, εἴτε διὰ τὰς στρατιωτικάς της ἀνάγκας, εἴτε ἄλλως πως.

Ὁ θεσμὸς τῆς ἀγγαρείας, ἂν καὶ γνωστὸς εἰς τὸν Μεσαίωνα, ἀποτελεῖ, ὡς ἰσχύει σήμερον, προϊὸν τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων. Ἄλλοτε, ὑποστηρίζετο ὅτι περὶ ἀγγαρείας ἐπρόκειτο καὶ ὁσάκις ἡ Πολιτεία προέβαινεν, ἐν καιρῷ πολέμου, εἰς τὴν χρησιμοποίησιν, κατ' ἀνάλογον τρόπον, τῶν ἰδίων της πλοίων, ἤτοι ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἔφερον τὴν σημαίαν της. Τοῦτο, ἠμπορεῖ νὰ εἶναι «ἀγγαρεία», ἀλλ' ὁσάκις πρόκειται περὶ ἀγγαρείας κατὰ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, αὕτη ἀφορᾷ, καὶ πρέπει ν' ἀφορᾷ, ξένα μόνον πλοῖα, ἤτοι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς ἄλλην Πολιτείαν καὶ φέρουν τὴν σημαίαν ἐκείνης.

Ἐν καιρῷ πολέμου ἡ ἀγγαρεία ἐφαρμόζεται ὄχι μόνον ἐπὶ τῶν πλοίων τῆς ἀντιπάλου Πολιτείας, ἀλλὰ κυρίως, ἐπὶ οὐδετέρων πλοίων. Ἡ τοιαύτη, μάλιστα, ἐφαρμογὴ δὲν ἐπέτρεψε νὰ ὑπερισχύσῃ ἡ ἀντίθετος ἄποψις, κατὰ τὴν ὁποίαν μόνον ἐπὶ τῶν πλοίων τῶν ἐμπολέμων Κρατῶν, θὰ ἐπετρέπετο ἡ πραγματοποίησις τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγγαρείας. Αὐτὴ αὕτη ἡ πρακτικὴ ἀρκεῖ νὰ πείσῃ ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατόν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἀνάλογος περιορισμὸς τοῦ δικαιώματος τῆς ἀγγαρείας.

Μόνον τὰ πλοῖα ἐκεῖνα ὑπόκεινται εἰς ἀγγαρείαν ὅσα εὑρίσκονται εἰς τὰ ὕδατα μιᾶς Πολιτείας. Ὁ θεσμὸς τῆς ἀγγαρείας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς πλοῖα τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν. Διότι, ἡ ἀνοικτὴ θάλασσα εἶναι ἐντελῶς ἐλευθέρα καὶ δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν κυριαρχίαν ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Πολιτείας. Διὰ τοῦτο, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης, πράγματι ἡ ἀγγαρεία ἔχει μικρὰν ἀκτῖνα ἐφαρμογῆς. Πάντως σήμερον, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, τοιαύτη πρᾶξις ἐνεργουμένη ὑπό τινος Κράτους εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν ἐπὶ ξένων πλοίων, ἀποτελεῖ παραβίασιν τῆς θεμελιώδους ἀρχῆς τῆς ἐλευθερίας ἡ ὁποία ἀναγνωρίζεται, γενικῶς, εἰς τὰς ἀνοικτὰς θαλάσσας.

Ὁ θεσμὸς τῆς ἀγγαρείας δὲν στερεῖται δικαιολογητικῆς βάσεως. Διότι: α') ἐφόσον πρόκειται περὶ ἐφαρμογῆς του ἐπὶ πλοίων τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐντὸς τῶν ὑδάτων μιᾶς Πολιτείας, ἐπειδὴ ταῦτα εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς ζώνης τῆς ἐδαφικῆς κυριαρχίας τῆς Πολιτείας, ὑπόκεινται εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν αὐτῆς καί, κατὰ λογικὸν ἀποτέλεσμα, εἰς τὰς συνεπείας τῶν μέτρων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἡ Πολιτεία νομίζει ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ δι' ἑαυτήν· β') ἐφόσον πρόκειται περὶ πλοίων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς ἐχθρικὰ ὕδατα, καταληφθέντα ὑπὸ ἄλλης Πολιτείας, ἡ ἐφαρμογὴ ἐπ' αὐτῶν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγγαρείας εἶναι συνέπεια τῆς «ἀρχῆς τῶν απαιτήσεων». Πρόκειται, δηλαδὴ περὶ πολεμικοῦ μέτρου, τὸ ὁποῖον, ὅπως καὶ κάθε ἄλλο, ἐπεκτείνεται τόσον ἐπὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ὑπηκόων τῆς ἡττηθείσης Πολιτείας, ὅσον καὶ τῶν ξένων, τῶν ἐχόντων τὴν ἰθαγένειαν ἄλλου Κράτους, ἤτοι τῶν οὐδετέρων.

Οὕτω πως, τὸ δικαίωμα τῆς ἀγγαρείας δικαιολογεῖται πλήρως. Ἀλλ' ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως δὲν στερεῖται ἀρκετῆς δόσεως ἀδικίας. Διότι: βαρύνει πράγματα (πλοῖα), τὰ ὁποῖα παροδικῶς μόνον ἀνήκουν εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐξουσίας τῆς Πολιτείας, τὸ δὲ μέτρον αὐτό, λαμβάνεται συνήθως ἐντελῶς αἰφνιδίως.

Διὰ τοῦτο, ὄχι ὀλίγαι ἀντιρρήσεις διετυπώθησαν ἐναντίον τῆς ἀγγαρείας ὑπὸ πολλῶν διεθνολόγων. Ἀντιθέτως ὅμως ἄλλοι, οἱ ἐπιφανέστεροι, ἀπέκρουσαν τὴν τοιαύτην θεωρίαν, ἀναγνωρίζοντες πλήρως τὸ δικαίωμα εἰς πᾶσαν Πολιτείαν νὰ προβαίνῃ, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, εἰς τὴν ἐξαναγκαστικὴν χρησιμοποίησιν ξένων πλοίων εὑρισκομένων ἐντὸς τῆς ἰδίας της θαλάσσης. (Perels, v. Martitz, Despagnet, oppenheim).

Ἡ κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγγαρείας ἄποψις ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς πρακτικῆς. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 18 αἰῶνος, διὰ διαφόρων συνθηκῶν, ἐπεζητήθη ν' ἀπαλλαγοῦν τὰ πλοῖα τῶν ὑπηκόων τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἐκ τῆς ἀγγαρείας. Εἰς τὴν τοιαύτην κίνησιν προηγήθησαν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς καὶ κατόπιν ἠκολούθησαν ἡ Δανία, ἡ Ρωσσία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Πρωσσία. Ἡ Ἀγγλία, ἀντιθέτως, ὑπῆρξεν ἔμμονος ἀρνητὴς τῶν τοιούτων προσπαθειῶν τῶν ἄλλων Δυνάμεων, ἐπιμένουσα εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς βιώσεως τοῦ ἐν λόγῳ θεσμοῦ.

Ἡ Γερμανία ὅμως διὰ τοῦ ἀπὸ 13 Ἰουνίου 1873 νόμου περὶ πολεμικῶν ὑποχρεώσεων, ὥρισεν ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τῶν ἰδιοκτητῶν πλοίων ὅπως παραχωροῦν τὰ πλοῖά των εἰς τὸ Κράτος, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, δὲν βαρύνει *μόνον* τοὺς Γερμανοὺς ἰδιοκτήτας. Ἐκ τούτου, κατὰ τὴν κρατοῦσαν σήμερον ἀντίληψιν, πιστεύεται ὅτι ἡ αὐτὴ ὑποχρέωσις βαρύνει καὶ τοὺς ξένους ἰδιοκτήτας διὰ τὰ πλοῖά των τὰ ὁποῖα εὑρέθησαν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, εἰς τὰ γερμανικὰ ὕδατα.

Διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐγένετο περισσότερον ἢ ἄλλοτέ ποτε, χρῆσις τοῦ δικαιώματος τῆς ἀγγαρείας, τόσον ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας, κατὰ τὸ 1918, ἐπὶ πλοίων τῶν Κάτω Χωρῶν, ὅσον καὶ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸ 1915 καὶ τῆς Βραζιλίας τὸ 1917, ἐπὶ γερμανικῶν πλοίων, καὶ μάλιστα πρὶν αὗται κηρύξουν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Γερμανίας. Ἐπίσης, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1916 ἡ Πορτογαλλία ἐνήργησε παρομοίως ἐπὶ τῶν γερμανικῶν πλοίων τῶν εὑρισκομένων εἰς τοὺς λιμένας της. Ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς Πορτογαλλίας εἶχεν ἀντίκτυπον καὶ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ὅπου ὁ Ἔδουαρδ-Γκρέυ τὴν 14 Μαρτίου 1916 προέβη εἰς σχετικὰς ἀνακοινώσεις ζητήσας νὰ δικαιολογήσῃ τοῦτο ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθη ἡ Πορτογαλλία.

Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸν κατὰ τὸ 1900 καταρτισθέντα Navals War Code ἀνεγνώρισαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀγγαρείας, ὑπὸ τὸν ὅρον παροχῆς ἀποζημιώσεως. Ὁ Κῶδιξ οὗτος ἂν καὶ κατηργήθη τὸ 1904, ἀνέζησε τὸ 1918. Διότι, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, αἱ ὁποῖαι, ὡς ἐλέχθη, ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγγαρείας, μόλις μίαν τετραετίαν φαίνεται ὅτι ἐλησμόνησαν τὰς παλαιάς των ἀρχὰς διὰ τοῦ Naval War Code, καὶ ἠσπάσθησαν πάλιν αὐτὰς μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἐκ τῆς ἀνάγκης πιεζόμεναι ἐφήρμοσαν ἀντίθετον τακτικήν. Πράγματι, τὸ 1918 ἐξήσκησαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀγγαρείας ἐφ' ὅλων τῶν ὁλλανδικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας των.

Τὸ δικαίωμα τῆς ἀγγαρείας ὑποχρεοῖ εἰς παροχὴν ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐξήσκησε τοῦτο, εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν πλοίων τῶν ὁποίων ἔκαμε χρῆσιν. Καὶ τοῦτο, εἰς ἀντίδοτον, τρόπον τινά, τῶν ζημιῶν τὰς ὁποίας ὑπέστησαν αὐτὰ ταῦτα τὰ πλοῖα καὶ οἱ κάτοχοί των ἐκ τῆς ἀποστερήσεως τῆς χρήσεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν. Ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἀποζημίωσιν, ἂν καὶ γενικῶς ὁμολογουμένη, ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως παρουσιάζει πολλὰς δυσχερείας. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη δὲν συμφωνεῖ, διότι: ἄλλοτε μὲν ζητεῖ ν' ἀναγνωρίσῃ εἰς αὐτὴν εὐρύτερα ὅρια, ἄλλοτε δὲ τὸ ποσὸν τῆς ἀποζημιώσεως περιορίζει μέσα εἰς στενώτατον κύκλον. Ἡ τοιαύτη δὲ ὑποχρέωσις πρὸς ἀποζημίωσιν ἀνεγνωρίσθη κατ' ἐπανάληψιν καὶ συμβατικῶς μεταξὺ διαφόρων Πολιτειῶν ὡς διὰ τῆς ἀπὸ 2 Μαρτίου 1872 μεταξὺ Γερμανίας καὶ Πορτογαλλίας συνθήκης καὶ τῆς μεταγενεστέρας τοιαύτης μεταξὺ τῶν ἰδίων πάλιν (30 Νοεμβρίου 19θ)8.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Perels, Das internationale öffent. Seerecht 1903. Schramm, Das Prisenrecht 1914. Albrecht, Requisitionen von neutralen Privateingentum, insbesondere von Ichiffen 1912.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀγγαρεύω. Κατ' ἀρχὰς ἐπιστέλλω ἄγγαρον (βλ. λέξιν), παρὰ νεωτέροις δὲ (ἀπὸ Μενάνδρου Σικυων. Γ) ἀντὶ τοῦ ἐπιφορτίζω, ἐνοχλῶ, ἐπιβαρύνω, βιάζω τινὰ νὰ μοῦ δουλεύσῃ στανικῶς καὶ χωρὶς πληρωμῆς. Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἀπαντᾶται τρίς.

ἄγγαρος, λέξις περσικὴ (agar)· ἔφιππος ἡμεροδρόμος προωρισμένος νὰ διανύῃ ὡρισμένον διάστημα ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμόν, ὅπου παρέδιδε τὰ γράμματα ἢ τὰς διαταγὰς τοῦ μεγάλου βασιλέως εἰς ἄλλον *ἄγγαρον*, ὁ ὁποῖος ἔκαμνε τὸ ἴδιον περαιτέρω μέχρι λήξεως τῆς ἀποστολῆς· *ἄγγαροι* λοιπόν, οἱ κατὰ διαδοχὴν γραμματοφόροι, ἀγγελιαφόροι. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς ταχυτέραν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς των εἶχαν ἐξουσίαν νὰ ἐπιβάλλουν ἀναγκαστικὴν ἐργασίαν καὶ διὰ τῆς βίας, μετέπεσεν εἰς τὸ νόημα τοῦ ἐκβιαστὴς καὶ ἐκ τούτου *ἀγγαρεύω*, *ἀγγαρεία* κτλ. Ἐτυμολογικῶς ἔχει σχέσιν μὲ τό: *ἄγγελος*, διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι αἱ ἰρανικαὶ ἢ ἄριαι γλῶσσαι εἶναι τῆς αὐτῆς ὁμογλωσσίας πρὸς τὴν ἑλληνι-

Digitized by Google

κήν. Σύγκρινε καὶ τοῦ Αἰσχύλου τὸ *ἄγγαρον* πῦρ (=ἀγγελτικὸν πῦρ), αἱ πυραὶ αἱ εἰδοποιήσασαι ἀπὸ κορυφῆς εἰς κορυφὴν τὸν Αἴγισθον περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ Ἀγαμέμνονος.

ἀγγάστρι (τό)· ἐγγάστριον, 1) ἡ ἐνδιαφέρουσα κατάστασις τῆς γυναικός, ἡ ἐγκυμοσύνη· 2) ἡ ἐκ τῆς ἐγκυμοσύνης νεύρωσις ἡ οὕτω λεγομένη *ἄση* παρ' ἀρχαίοις, ἐν Κυζίκῳ δὲ *κακοψύχι* (κακοψυχῶ) : - Ἀναγουλιάζω, ἄντρα· - *τάγκάστρι σου τόχει*.

ἀγγαστρωμένη καὶ *γγαστρωμένη*· ἔγκυος, κύουσα, ἐγκύμων, ἐγκυμονοῦσα, κυοφοροῦσα, βαρυνομένη τὴν γαστέρα (Ξενοφῶν), κοινῶς *βαρούμενη*, καὶ ἐν Πανόρμῳ *βαρεμένη*, γαστροβαρής, ἔγγαστρος πλήρης, ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἐν γαστρὶ φέρουσα, νηδύι βριθομένη· μεταφορικῶς *ἀγγαστρωμένος*=προγάστωρ, κοιλαρᾶς.

ἀγγαστρώνω καὶ *γγαστρώνω*· ἔγκυον ποιῶ, ἐγγαστρῶ : «καὶ *ἐνγάστρωσεν* αὐτὴν» (Νικήτας μητροπολίτης Ἡρακλείας Svicher) : εἶπε πῶς τὴν *ἀγγάστρωσε* (=κύειν ἔφη ἐξ αὐτοῦ)· παθ. *ἀγγαστρώνομαι* = μένω ἔγκυος, πληροῦμαι, συλλαμβάνω, ἐν γαστρὶ λαμβάνω, ἐγκυμονῶ, κυΐσκομαι· εἶμαι *ἀγγαστρωμένη* (=ἐν γαστρὶ ἔχω) : «ὅπου ντραπεῖ *κιάγγαστρωθεῖ* κακὸν ἀγγάστρι κάνει»· «κύρης ἐμὲ δὲ μέσπειρε, μάννα δὲ *μάγγαστρώθη*»· μεταφορικῶς 1) ἐξογκοῦμαι : οἱ τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ μου ἀπ' τὶς βροχὲς *ἀγγαστρώθηκαν* (=ἐφούσκωσαν)· 2) ἐπὶ καρπῶν : τὰ σῦκα κτλ. *ἀγγαστρωθήκανε*. 3) ψυχικῶς : *μαγγάστρωσες* =μὲ ἐξώργισες, μὲ ἐγέμισες θυμόν. Παράγωγα : *ἀγάστρωμα* καὶ *ἀγγάστρι* (=ἐγκυμοσύνη, κύησις, σύλληψις, πλήρωσις).

ἀγγάστρωτη· ἡ μὴ ἐγγαστρωθεῖσα, ἡ μὴ ἐγγαστρωμένη, ἡ μὴ ἔγκυος : *ἀγγάστρωτη* γίδα,—ἀγελάδα,—προβατίνα,—γυναῖκα κτλ.

ἀγγεῖα ἀρχαιολογικά· (βλ. ἀγγειογραφία, ἀγγειοπλαστική).

ἀγγεῖα ἀνατομικά. Οἱ πρὸς ἀλλήλους συγκοινωνοῦντες ἐλαστικοὶ σωλῆνες, οἵτινες ἀπαρτίζουσι κεκλεισμένον ἀγγειακὸν σύστημα, δι' οὗ κυκλοφοροῦσιν ἐν τῷ σώματι, ἀφ' ἑνὸς μέν, οὐσίαι χρήσιμοι πρὸς διατροφὴν καὶ συντήρησιν αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ πάλιν ἀπάγονται οὐσίαι ἄχρηστοι διὰ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ. Τὸ ἀγγειακὸν σύστημα διῄρηται εἰς δύο μεγάλα τμήματα· τὸ αἱματαγγειακὸν ἢ αἱμοφόρον σύστημα, οὕτινος τὰ σωληνάρια (ἀγγεῖα), κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παχύτερα ἢ λεπτότερα, ἁπαλὰ καὶ ἐλαστικὰ τὴν ὑφήν, ἀπαρτίζουσιν ἐντελῶς κεκλεισμένον κυκλοφορικὸν δίκτυον, καὶ τὸ λεμφαγγειακὸν ἢ λεμφικὸν σύστημα, ὅπερ δὲν ἀποτελεῖ κυκλοειδῆ ὁδόν, ὡς τὸ αἱμοφόρον.

ἀγγεῖα αἱμοφόρα (vasa sanguifera) ὀνομάζομεν τὸ σύνολον τῶν ἀλλήλοις συγκοινωνούντων σωλήνων (ἀγγείων) ἐν οἷς ῥέει (κυκλοφορεῖ) τὸ αἷμα, δι' οὗ ἔνθεν μὲν προσάγεται τὸ ἀναγκαῖον ὑλικὸν πρὸς διάθρεψιν καὶ συντήρησιν τοῦ σώματος, ἔνθεν δὲ ἀπάγεται ἄχρηστον ὑλικόν. Τούτου ἕνεκα τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα διακρίνονται εἰς ἀπαγωγά, φυγόκεντρα, ἐξορμώμενα ἐκ τῆς καρδίας, τὰ ἀνατομικῶς καλούμενα ἀρτηριακὰ ἀγγεῖα, καὶ τὰ ἀπαγωγά, κεντρομόλα, τὰ παλινδρομοῦντα εἰς τὴν καρδίαν, τὰ ἀνατομικῶς καλούμενα φλεβικὰ ἀγγεῖα. Τὰ ἀρτηριακὰ καὶ φλεβικὰ ἀγγεῖα συνάπτονται μεταξὺ των διὰ λίαν λεπτοτοιχωματικῶν ἀγγείων, τῶν ἀνατομικῶς *τριχοειδῶν ἀγγείων* καλουμένων (vasa capillaria), ἅτινα σχηματίζουσι δίκτυον μεταξὺ τῶν κυττάρων (τοιαύτης πυκνότητος ὥστε οἱονδήποτε σημεῖον τοῦ σώματος νησσόμενον διὸ τῆς αἰχμῆς βελόνης δίδει ἔξοδον εἰς σταγόνα αἵματος), καὶ διὰ μέσου τοῦ τοιχώματος τῶν ὁποίων τελεῖται (διὰ διαπιδύσεως) ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ προσαγωγὴ τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν τοῦ κυκλοφοροῦντος αἵματος εἰς τὸ κύτταρον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀπαγωγὴ τῶν ἀχρήστων, κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ κυττάρου, καταστασασῶν οὐσιῶν, τουτέστιν ἡ ἰατρικῶς καλουμένη ἀνταλλαγὴ τῶν οὐσιῶν μεταξὺ αἵματος καὶ τῶν κυττάρων. Ἑπομένως ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν οὐσιῶν γίνεται μόνον διὰ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, ἐνῷ αἱ ἀρτηρίαι καὶ αἱ φλέβες εἶνε ὡς ἐκ τοῦ πάχους τοῦ τοιχώματος ἀδιαχώρητοι, διὰ τοῦτο δὲ καὶ χρησιμεύουσιν εἰς τὸ νὰ εὐοδῶσι καὶ ἐξυπηρετῶσι τὴν λειτουργίαν τῶν τριχοειδῶν. Συνεπίκουρος δὲ τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ἀχρήστων κατὰ τὴν λειτουργίαν καταστασασῶν οὐσιῶν καὶ τοῦ χρησιμοποιηθέντος ἐξιδρωματικοῦ ὑγροῦ, τοῦ ἐξελθόντος διὰ τοῦ τοιχώματος τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, εἶνε καὶ τὸ λεμφαγγειακὸν σύστημα.

ἀγγεῖα λεμφοφόρα (vasa lymphatica)· ἀρχόμενα ταῦτα ἐκ τῆς περιφερείας τῶν ἱστῶν καὶ ὀργάνων, διὰ κεκλεισμένων ἢ ἀνοικτῶν τριχοειδῶν ἐνάρξεων, τῶν λεμφικῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, φέρεται κεντρομόλως καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἄνω κοίλης φλεβός, ἤτοι εἰς τὸ φλεβικὸν αἷμα. Ἑπομένως τὸ λεμφαγγειακὸν σύστημα εἶνε προσάρτημα τοῦ φλεβικοῦ σκέλους τῆς αἱμοφόρου κυκλοφορίας (ὅρα κυκλοφορικὸν σύστημα).

Τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα διαιροῦνται εἰς ἐπιπολῆς καὶ ἐν τῷ βάθει, ἅτινα ἀναστομοῦνται πρὸς ἄλληλα καὶ συνοδεύουσι τὰ αἱμοφόρα ἀγγεῖα τοῦ σώματος. Κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτῶν ἕκαστον λεμφαγγεῖον διέρχεται τοὐλάχιστον δι' ἑνὸς λεμφογαγγλίου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀποσχίζεται εἰς τριχοειδεῖς κλάδους, οἵτινες ἀθροίζονται αὖθις εἰς στέλεχος λεμφαγγειακόν, ἐξερχόμενον τοῦ λεμφογαγγλίου. Κατὰ τὴν κεντρομόλον φορὰν αὐτῶν τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα καταλήγουν εἰς δύο μείζονα στελέχη λεμφαγγείων, τὸν δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν θωρακικὸν πόρον, ὧν ἑκάτερος ἐκβάλλει εἰς τὴν σύστοιχον φλεβώδη γωνίαν.

Τὸ λεμφικὸν σύστημα ἀθροίζει τὸ διὰ τῶν αἱμοφόρων τριχοειδῶν μεταξὺ τῶν κυττάρων διαπιδυθὲν ὀρρῶδες ὑγρόν, ὅπερ ἐχρησιμεύσε πρὸς θρέψιν αὐτῶν καὶ ὅπερ ἐμπεριέχει τὰς ἀχρήστους οὐσίας, τὰς παραχθείσας κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ὕλης τῶν κυττάρων. Τὰ δὲ λεμφαγγεῖα τοῦ ἐντέρου ἀθροίζουσι τὸν θρεπτικὸν χυλόν, ὅνπερ ἀπομυζῶσιν ἐκ τοῦ ἐντερικοῦ περιεχομένου (καὶ τούτου ἕνεκα καλοῦνται καὶ χυλοφόρα ἀγγεῖα).

Λεμφαγγεῖα τοῦ ἄκρου δακτύλου.

Συγχρόνως δὲ τὸ λεμφικὸν ὑγρὸν ἢ ἄλλως λέμφος καλούμενον προσλαμβάνει τὰ ὑπὸ τῶν λεμφογαγγλίων παραγόμενα λεμφοκύτταρα. Τὸ οὕτως ὀπαρτιζόμενον ὑγρόν, ὁ λέμφος, ὅπερ κυκλοφορεῖ ἐντὸς τῶν λεμφαγγείων ἀποχετεύεται εἰς τὸ φλεβικὸν αἷμα.

ἀγγεῖα ἀγγείων (vasa vasorum).—Τὸ τοίχωμα τῶν λεπτοτοιχωματικῶν καὶ μικρᾶς διαμέτρου ἀγγείων τρέφεται διὰ διαποτίσεως ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐν αὐτοῖς αἵματος, ἐν ᾧ, τὸ τοίχωμα τῶν παχυτοιχωματικῶν καὶ εὐρυτέρας διαμέτρου ἀγγείων, ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ διαποτισθῇ πλήρως ὑπὸ τοῦ κυκλοφοροῦντος ἐν αὐτοῖς αἵματος, κέκτηται καὶ ἴδια ἀγγεῖα ἅτινα τούτου ἕνεκα καλοῦνται ἀγγεῖα ἀγγείων (vasa vasorum) καὶ τὰ ὁποῖα σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διοχετεύουσι τὸν ἔξω χιτῶνα τοῦ τοιχώματος τῶν ἀγγείων. (Βλ. καὶ λέξεις ἀρτηρία, φλέψ, κυκλοφορικὸν σύστημα). Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

Βοτανική.—Τὰ ἀγγεῖα τῶν φυτῶν σχηματίζονται διὰ συγχωνεύσεως σειρᾶς κυττάρων, καί, ἢ ἐκτείνονται εἰς μῆκος μέτρων ὁλοκλήρων (τὰ τῆς δρυός), ἢ εἶνε μικρότερα τοῦ μέτρου· ἀναστομοῦνται πρὸς ἄλληλα, εἴτε παραμένουν τυφλά. Τὰ ἀγγεῖα ἐμφανίζονται μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς εἰς μῆκος αὐξήσεως τῶν φυτῶν. Κυκλοφοροῦν διὰ τούτων οἱ διὰ τῶν ῥιζῶν ἀπορροφούμενοι χυμοί. Ἀναφαίνονται τὸ πρῶτον ἐν τῷ βασιλείῳ τῶν φυτῶν εἰς τὰ πτεριδόφυτα (πτέρις ἡ κοινή). Ἀναλόγως τῆς παχύνσεως αὐτῶν διακρίνονται εἰς διάφορα εἴδη (βλ. εἰκόνα).

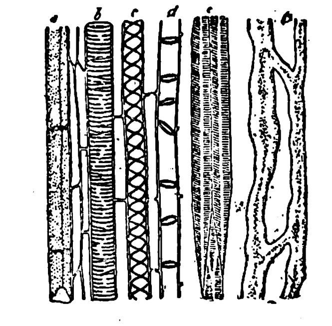

Ἀγγεῖα φυτῶν
a, *βαθμιδόστικτα*. b, *δικτυόγλυπτα*. c, *ἑλικόγλυπτα*. d, *δακτυλιόγλυπτα*. e, *πρισματικά*. f, *γαλακτοφόρα*.

ἀγγεῖα συγκοινωνοῦντα. 1) Ὅταν δύο ἢ περισσότερα συγκοινωνοῦντα ἀγγεῖα περιέχουν τὸ αὐτὸ ὑγρόν, αἱ ἐλεύθεραι ἐπιφάνειαι τοῦ ὑγροῦ ἐν ἰσορροπίᾳ εὑρίσκονται πάντοτε ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου. 2) Ὅταν δύο διάφορα ἑτερόπυκνα καὶ μὴ μιγνύμενα ὑγρὰ εὑρίσκονται ἐντὸς συγκοινωνούντων ἀγγείων, αἱ ἐπιφάνειαι τοῦ διαχωρισμοῦ τούτων εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ αἱ ἐλεύθεραι ἐπιφάνειαι. Τὰ ὕψη τῶν στηλῶν τοῦ ὑγροῦ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν διαχωρισμοῦ εἶνε κατὰ λόγον ἀντιστρόφως ἀνάλογον πρὸς τὰς πυκνότητας τῶν ὑγρῶν.

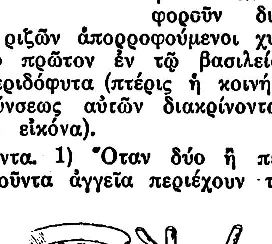

Συγκοινωνοῦντα ἀγγεῖα.

Αἱ δύο αὗται ἀρχαὶ ἰσχύουν ἀνεξαρτήτως τοῦ σχήματος τῶν πρὸς ἄλληλα συγκοινωνούντων ἀγγείων.

Ἡ ἀρχὴ τῶν συγκοινωνούντων ἀγγείων διετυπώθη ὑπὸ τοῦ Γαλιλαίου, βάσιν δ' ἔχει τὰς γνωστὰς ἐν τῇ ὑδροστατικῇ ἀρχὰς τῆς πιέσεως τῶν ὑγρῶν. Πρακτικαὶ ἐφαρμογαὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς εἶνε ὁ ὑδροστάτης (βλ. λέξιν) ὅστις χρησιμεύει πρὸς εὕρεσιν τῆς κατακορύφου διαφορᾶς ὕψους ἀπὸ τοῦ ἐδάφους δύο σημείων, καὶ ὁ ἀεροστάτης (βλ. λέξιν) διὰ τοῦ ὁποίου ἐλέγχεται ἡ ὁριζοντιότης τῶν ἐπιφανειῶν (βλ. καὶ λέξιν Μαριότ).

ἀγγειακὸς τόνος. Τὸ ἐν τοῖς ἀγγείοις κυκλοφοροῦν αἷμα ἀσκεῖ συνεχῶς πίεσιν ἐπὶ τοῦ τοιχώματος αὐτῶν, ὅπερ, τούτου ἕνεκα, διατείνεται καὶ δυνάμει τῆς ἐλαστικότητος αὐτοῦ τείνει νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ θέσιν, ἀσκοῦν οὕτω πίεσιν ἐπὶ τοῦ αἵματος, ἴσην οὖσαν τῇ τάσει τοῦ τοιχώματος. Ἡ πίεσις ὅθεν τοῦ αἵματος καὶ ἡ τάσις τοῦ τοιχώματος τῶν ἀγγείων, ὑπὸ φυσιολογικὰς συνθήκας, εἶνε ἰσοδύναμοι καὶ ὡρισμέναι. Ἡ ὡρισμένη αὕτη τάσις τοῦ τοιχώματος τῶν ἀγγείων καλεῖται *ἀγγειακὸς τόνος* καὶ ὀφείλεται εἰς τὴν φυσιολογικὴν ἐνέργειαν τῶν ἀγγειοκινητικῶν νεύρων, ὧν τὰ κέντρα ἑδράζονται ἐν τῷ προμήκει μυελῷ. Ἡ συσταλτικότης δὲ τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀγγείων ὀφείλεται εἰς τὸν μυϊκὸν αὐτῶν χιτῶνα, ὅστις εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀγγειοκινητικῶν νεύρων (ὅρα ἀγγειοκινητικὰ νεῦρα). Ὁ ἀγγειακὸς οὗτος τόνος ὑπὸ παθολογικὰς συνθήκας δύναται νὰ αὐξάνῃ (ὑπερτονία) ἢ ἐλαττῶται (ὑποτονία). Ἡ αὔξησις τοῦ ὅλου τόνου τῶν ἀγγείων ἐπαυξάνει τὴν ἐνέργειαν τῆς καρδίας, ἧς ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ ὑπερτροφία ἢ ἡ παράλυσις αὐτῆς.

Πρὸς τούτοις δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἕνεκα τῆς ὑψηλῆς τάσεως τῶν ἀγγείων καὶ ῥῆξις αὐτῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι συμβαίνει ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῶν ἐγκεφαλικῶν ἀρτηριῶν (αἱμορραγία τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἀποπληξία). Ἡ δὲ ἐλάττωσις τοῦ ἀγγειακοῦ τόνου ἐπιφέρει κυκλοφορικὰς διαταραχὰς καὶ τέλος ἐπιβράδυνσιν τῆς ῥοῆς τοῦ αἵματος, ἕνεκα τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἐπέλθῃ θάνατος ἐκ καταπτώσεως τῶν δυνάμεων (καταπληξία, Kollapsus). Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

ἀγγειαλγία (angialgie). Πόνος ἑδραζόμενος κατὰ τὴν διαδρομὴν ἀγγείου ἄνευ καταφανοῦς βλάβης τούτου.

ἀγγειατελεκτασία (angiotélectasie). Μόνιμος ἢ πρόσκαιρος διάτασις τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων ὀργάνου ἢ μέρους ἐπιφανείας τοῦ σώματος.

ἀγγειεκτασία (angiectasie). Καλεῖται γενικῶς πᾶσα παθολογικὴ διάτασις οἱουδήποτε ἀγγείου.

ἀγγειέλκωσις (éxulceratio vasorum) ἡ ἕλκωσις ἀγγείου.

ἀγγειέμφραξις (angiemphraxia)· ἡ ἔμφραξις ἀγγείου ὑπὸ θρόμβου αἵματος ἢ παθολογικῆς παχύνσεως τοῦ τοιχώματος ἢ βύσματος οἱουδήποτε.

ἀγγειῖτις (angéite)· φλεγμονὴ οἱουδήποτε ἀγγείου τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

ἀγγειοβλάστωμα (βλ. ἀγγείωμα).

ἀγγειοβρίθεια. Τὰ αἱματοφόρα ἀγγεῖα δὲν διανέμονται ἐξ ἴσου εἰς πάντας τοὺς ἱστοὺς καὶ ὄργανα τοῦ σώματος, ἀλλὰ ἀναλόγως τῶν λειτουργιῶν καὶ ἀναγκῶν ἑνὸς ἑκάστου τούτων, διάφορος εἶνε καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν δι' αὐτοῦ διηκόντων ἀγγείων.

Τοὺς πλουσίους εἰς ἀγγεῖα ἱστοὺς καὶ ὄργανα καλοῦμεν ἀγγειοβριθεῖς, τὴν δὲ κατάστασιν ἀγγειοβρίθειαν. Τὰ σηραγγώδη σώματα τοῦ πέους οἱ πνεύμονες, τὰ αἱματοποιητικὰ κέντρα (μυελὸς τῶν ὀστῶν, σπλήν, ἧπαρ καὶ οἱ ἀδένες ἐν γένει) εἶνε ἀγγειοβριθεῖς ἱστοὶ καὶ ὄργανα. Ἐνῷ ἀντιθέτως οἱ ὄνυχες, τὰ ἐπιθήλια, ὁ φακός, τὸ ὑελῶδες σῶμα τοῦ ὀφθαλμοῦ κλπ. ἀμοιροῦσι παντελῶς ἀγγείων. Β. Φ.

ἀγγειογραφία· ἡ τέχνη τοῦ διακοσμεῖν τὰ ἀγγεῖα (βλ. ἀγγειοπλαστική).

ἀγγειοδιασταλτικὰ νεῦρα (βλ. ἀγγειοκινητικά). Φάρμακα, Τρινιτρίνη, νιτρικὸν ἀμύλιον, νιτρικὸν νάτριον (βλ. λέξεις).

ἀγγειοθρυψία (angiotripsie). Χειρουργικὴ μέθοδος συνισταμένη εἰς τὴν δι' ἀγγειοθρύπτου (pince à mors) σύνθλασιν τοῦ ἄκρου τετμημένου ἀγγείου πρὸς τὸν σκοπὸν αἱμοστάσεως.

ἀγγειοκεράτωμα (angiokeratoma). Μικρὸς ὄγκος ἀκροχορδονοειδὴς σχηματιζόμενος ἐξ ἀγγειακῶν διατάσεων καὶ ἑδραζόμενος τὸ συνηθέστερον εἰς τοὺς δακτύλους.

Digitized by Google

ἀγγειοκινητικὰ νεῦρα ἢ νεῦρα τῶν ἀγγείων. Τὸ ἐν τοῖς ἀγγείοις τοῦ σώματος κυκλοφοροῦν αἷμα δὲν διανέμεται ὑπὸ τὴν αὐτὴν πάντοτε ποσότητα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἀλλ' ὁτὲ μὲν ἐδῶ, ὁτὲ δ' ἐκεῖ, καὶ ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἱστῶν προσκομίζεται ἄφθονος ἢ ἐλαχίστη ποσότης αἵματος. Ὡς ὁ Kroch ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον παρετήρησεν, οἱ ἐν ἠρέμῳ καταστάσει διατελοῦντες μῦς δύνανται νὰ ἔχωσι τὰ τριχοειδῆ αὐτῶν ἀγγεῖα τελείως κεκλεισμένα, καὶ μόνον, εὐθὺς κατὰ τὴν μυϊκὴν ἐνέργειαν, ἀνοίγονται ταῦτα, πληρούμενα. Ὁ τρόπος οὗτος ὅθεν τῆς διανομῆς τοῦ αἵματος προσομοιάζει, παραβαλλόμενος πρὸς τοὺς μεθ' ὑδατοφραγμάτων ρύακας τῶν ἀγρῶν, οἵτινες ἀνοιγόμενοι ἢ κλειόμενοι παρέχουσιν ὁτὲ μὲν ἄφθονον ὕδωρ, ὁτὲ δ' ἐλάχιστον ἢ οὐδόλως εἰς τὰ διάφορα τμήματα τοῦ ἀγροῦ. Ἡ ρύθμισις αὕτη τοῦ αἵματος, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθ' ἕκαστον ὀργάνου, ὀφείλεται εἰς τὴν συστολὴν ἢ διαστολὴν τῶν τοιχωμάτων τῶν ἀγγείων, τὴν ὀφειλομένην εἰς ἴδια νεῦρα αὐτῶν, ἅτινα, τούτου ἕνεκα, καλοῦνται *ἀγγειοκινητικὰ νεῦρα* καὶ ἅτινα κατ' ἰδίαν πάλιν ὑποδιαιροῦνται εἰς *ἀγγειοσυσταλτικὰ* καὶ *ἀγγειοδιασταλτικά*.

Τὸ πρωτεῦον κέντρον τῶν ἀγγειοκινητικῶν νεύρων ἑδράζεται ἐν τῷ προμήκει μυελῷ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἀνήκει εἰς τὸ αὐτόνομον σύστημα (συμπαθητικὸν καὶ παρασυμπαθητικόν), διακλαδίζεται δὲ εἰς ὅλα τὰ ἀγγεῖα καὶ ἰδίως τὰ ἀρτηριακά, ἐξαιρέσει τῶν ἀγγείων τῶν τριχῶν· καὶ τὰ μὲν τριχοειδῆ περιβάλλουσι δικτυοειδῶς, ἐπὶ δὲ τῶν ἀρτηριῶν ἐννευροῦσι τὸν μυϊκὸν αὐτῶν χιτῶνα. Ἡ λειτουργικὴ ὅθεν κυκλοφορία τοῦ αἵματος διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ αὐτονόμου τούτου συστήματος. Ὄργανον οὗτινος ἐρεθίζονται τὰ ἀγγειοσυσταλτικὰ νεῦρα καθίσταται ὠχρόν, ψυχρὸν καὶ ὁ ὄγκος αὐτοῦ ἐλαττοῦται, τοὐναντίον δὲ ἐὰν ἐνεργήσωσι τὰ ἀγγειοδιασταλτικὰ αὐτοῦ νεῦρα ἢ διαταμῶσι τὰ διηγερμένα συσταλτικά, καθίσταται ἐρυθρόν, θερμὸν καὶ αὐξάνει κατ' ὄγκον. Γενικῶς τὰ ἀγγειοσυσταλτικὰ εἶνε εὐαισθητότερα πρὸς πᾶν εἶδος ἐρεθισμοῦ ἢ τὰ ἀγγειοδιασταλτικὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου τὰ ἀγγειοσυσταλτικὰ ὑφίστανται ταχύτερον κόπωσιν. Ἡ ζωικὴ θερμότης καὶ αἱ ἐκκρίσεις εἶνε στενῶς συνδεδεμέναι πρὸς τὴν ταχύτητα τοῦ ροῦ τοῦ αἵματος, ἥτις πάλιν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἀγγειοκινητικῶν. Ἡ τοπικὴ συμφόρησις ὀφείλεται εἰς τὴν συσσώρευσιν τοῦ αἵματος, τὴν ἐπακολουθοῦσαν τοπικὴν παράλυσιν τῶν ἀγγειοκινητικῶν, ἡ δὲ διέγερσις τούτων καταπαύει ἐκείνην.

Τὰ ἀγγειοσυσταλτικὰ νεῦρα εἶνε πάντοτε διηγερμένα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπέρχεται ἐν ἀγγειακῷ τινι τμήματι διεύρυνσις τῶν ἀγγείων εὐθὺς ὡς διαταμῶσι τὰ προσαγωγὰ νεῦρα τῶν ἀγγείων τοῦ τμήματος τούτου. Εἰς τὴν πάντοτε ὑφισταμένην ἐνεργητικότητα τῶν ἀγγειοσυσταλτικῶν νεύρων ὀφείλεται καὶ ὁ ἀγγειακὸς τόνος (C. Lundwig).

Ἐὰν ποιήσωμεν ἐν τῷ νωτιαίῳ σωλῆνι ὁριζοντίαν τινὰ διατομήν, τότε διευρύνονται εὐθὺς ἀμέσως τὰ ἀγγεῖα τοῦ κάτωθεν τῆς διατομῆς τμήματος τοῦ σώματος, ἐὰν ὅμως διατάμωμεν ἄνωθεν τοῦ προμήκους μυελοῦ, τότε ἐλλείπει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς διευρύνσεως τῶν ἀγγείων, ἀποδεικνυμένου οὕτω ὅτι ἡ ἕδρα τοῦ κέντρου τῶν ἀγγειοκινητικῶν εὑρίσκεται ἐν τῇ προμήκει. Τὸ ἀγγειοκινητικὸν κέντρον, ὅταν τὸ αἷμα εἶνε ὑπέρφορτον ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἐρεθίζεται ὑπ' αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἰσχυρὰ δύσπνοια συμβαδίζει πάντοτε μετὰ συσπάσεως τῶν ἀγγείων. Ἐὰν μετὰ τὴν διατομὴν τοῦ νωτιαίου σωλῆνος παρέλθῃ χρόνος τις, παρατηροῦμεν ὅτι ἀποκαθίσταται πάλιν ὁ ἀγγειακὸς τόνος. Ἐπανέρχεται δὲ πάλιν παράλυσις τοῦ ἀγγειακοῦ τόνου, ἐὰν περαιτέρω καὶ κάτωθεν τῆς ἀρχικῆς διατομῆς ποιήσωμεν νέαν διατομὴν τοῦ νωτιαίου σωλῆνος, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ νωτιαίῳ σωλῆνι ἐπικουρικὰ ἀγγειοκινητικὰ κέντρα.

Ἐὰν ἀπομονώσωμεν ἐντελῶς ἐκ τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος ἀγγειακὰ τμήματα καὶ ἀποτάμωμεν τεμάχια ἀγγείων, δυνάμεθα διὰ ποικίλων φυσικῶν καὶ χημικῶν ἐρεθισμῶν νὰ προκαλέσωμεν ἀγγειακὸν τόνον εἰς ταῦτα. Οὕτω π. χ. ἡ Ἀδρεναλίνη, ἥτις ὡς γνωστὸν παράγει, εἰς ἐνδοφλεβίους ἐνέσεις παρεχομένη, ὕψωσιν τοῦ ἀγγειακοῦ τόνου, δύναται ἐπίσης καὶ εἰς ἀπομεμονωμένα ἀγγειακὰ τμήματα νὰ προκαλέσῃ ὕψωσιν τοῦ τόνου αὐτῶν, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου ἡ Κοκαΐνη ἐπιφέρει τὸ ἀντίθετον.. Κατὰ πόσον αἱ ἀντιδράσεις αὗται δύνανται νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν ἀπ' εὐθείας ἐπήρειαν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ μυϊκοῦ χιτῶνος τῶν ἀγγείων ἢ εἰς τὴν ἐπήρειαν τῶν ἐν τοῖς τοιχώμασι τῶν ἀγγείων διεσπαρμένων γαγγλιακῶν κυττάρων, ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶνε μετὰ βεβαιότητος γνωστόν.

ἀγγειολιθικὸς (angiolithique). Παθολογικὸς ὄγκος τοῦ ὁποίου τὰ ἀγγειώδη τοιχώματα περιέχουν ἀσβεστώδη συγκρίματα ὁμοιάζοντα πρὸς λίθους (ἀγγειολιθικὸν σάρκωμα).

ἀγγειολογία· κλάδος τῆς περιγραφικῆς Ἀνατομικῆς ἀσχολούμενος μὲ τὴν μελέτην τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀγγείων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, αἱμοφόρων καὶ λεμφοφόρων τριχοειδῶν. 2) κλάδος τῆς ἀρχαιολογίας πραγματευόμενος τὰ περὶ τῶν ἀρχαιαλογικῶν ἀγγείων.

ἀγγειομαλακία· κατάστασις μαλακύνσεως τῶν ἀνατομικῶν ἀγγείων.

ἀγγεῖον· ὑποκορ. τοῦ ἄγγος (πάγχρηστον ἄγγος ἔσται). Ἀριστ. Ἀχαρν. 934=ἀγγεῖον ἐπιτήδειον εἰς κάθε χρῆσιν, συνώνυμον ἴσως τοῦ Ὄγκος. Σκεῦος κοῖλον προωρισμένον νὰ δέχεται τὸ κάθε τι, δοχεῖον, κουμάρι, καθίκι. Τὰ ἀγγεῖα εἶναι πήλινα, ξύλινα, μετάλλινα, ἐκ πορσελάνης ἢ οἱασδήποτε ὕλης. Εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν ἐλέχθη ἀγγεῖον, ὁλόκληρον τὸ σῶμα (ὡς καὶ σκεῦος). Μετσφορικῶς σημαίνει τὸ κακόν: σοῦ εἶναι ἕνα ἀγγεῖο !... κακὸν ἀγγεῖον. Ἀπὸ Γαληνοῦ, οἱ σωλῆνες τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος οἱ περικρατοῦντες ὑγρὰ (βλ. ἀγγεῖα αἱμοφόρα, ἀγγεῖα λεμφοφόρα).

ἀγγειονεύρωσις (angioneurose). Κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ χαρακτηριζομένη ὑπὸ διαταραχῶν τοῦ ἀγγειακοῦ συστήματος, αἵτινες ἐκδηλοῦνται ἐπὶ τῶν διαφόρων ὀργάνων. Ἐπὶ παραδείγματι, εἰς τὸ δέρμα ὑπὸ μορφὴν κνιδώσεως, εἰς τὰ ἄκρα, ὡς οἴδημα ἢ ὑδραρθρος. Φαίνεται ὀφειλομένη εἰς διαταραχὴν τῶν ἀδένων τῆς ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως.

ἀγγειοπάθεια· ἡ τῶν ἀγγείων παθολογικὴ κατάστασις.

ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΗ, ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑΣ ΤΕΧΝΑΣ

Ἡ ἐξέλιξίς της διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ τῶν πολιτισμῶν.— Βιοτεχνία καὶ καλλιτεχνία.—Τὰ πρῶτα οἰκιακὰ σκεύη καὶ τὰ κατόπιν πολυτελῆ κτερίσματα.—Ἀρχὴ τοῦ συνδυασμοῦ τοῦ ὠφελίμου καὶ τοῦ ὡραίου.—Ἀπὸ τοῦ ἔτους δέκα χιλιάδες π. Χ. μέχρι σήμερον.

Μόλις ὁ ἄνθρωπος ἀπεμακρύνθη κατὰ ἓν βῆμα τῆς ἀγρίας καταστάσεως καὶ ἐτράπη πρὸς τὸν πολιτισμὸν ἤρχισε διὰ τῆς τέχνης νὰ παρασκευάζῃ δι' ἑαυτὸν ὅ,τι ἡ φύσις δὲν τῷ εἶχε προετοιμάσει: Ἔνδυμα κατ' ἀρχάς, ὅπλα, κατοικίαν ἀργότερον. Ἡ ἀνάγκη διαφυλάξεως τροφῶν, καὶ μάλιστα ὑγρῶν, τὸν ὤθησαν εἰς τὴν ἐπινόησιν τῶν ἀγγείων. Τὸ πρῶτον κατασκευασθὲν ἦτο χονδροειδὲς σκεῦος ἔχον τὸ σχῆμα ὑπτίας παλάμης, κοίλης γενομένης διὰ κυρτώσεως τῶν δακτύλων, ἢ καρποῦ μὲ σκληρὸν φλοιόν, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀποκοπῆ ἡ κορυφὴ καὶ ἀφαιρεθῆ τὸ σαρκῶδες περιεχόμενον. Τὰ ἀγγεῖα ἀπετέλεσαν τὰ κυριώτερα, ἂν ὄχι τὰ μόνα, σκεύη τῆς οἰκίας, καὶ ἐπ' αὐτῶν πρῶτον ἐξεδηλώθη ἡ ἔμ-

Ἀγγεῖον νεολιθικῆς ἐποχῆς Γαλικίας (εἰς τὸ ἔκτον τοῦ φυσικοῦ).

φυτος ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ καλόν. Τὰ οἰκιακὰ σκεύη ἤρχισαν νὰ γίνωνται ἀντικείμενα ἐπεξεργασίας ἀποβλεπούσης ὄχι μόνον εἰς τὴν χρησιμότητα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνικήν των ἐμφάνισιν. Τίνα πρῶτον ὤθησε τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ, τὸν ἄνδρα ἢ τὴν γυναῖκα; Ὁ ἀνὴρ ἐκυνήγει, ἡλίευε, ἐφρόντιζε διὰ τὴν διαφύλαξιν τῆς περιουσίας του. Ἡ γυνή, δούλη τοῦ συζύγου της καὶ μήτηρ τῶν τέκνων του, ἔμενεν ἀναγκαστικῶς ἐν τῇ οἰκίᾳ· προικισμένη δὲ ἐκ φύσεως μὲ ὀξύνοιαν καὶ αἰσθητικὴν ἀντίληψιν αὐτὴ ἴσως πρώτη παρωρμήθη εἰς τὸν συνδυασμὸν τοῦ ὠφελίμου καὶ τοῦ ὡραίου τὸν ὁποῖον κατόπιν ἐπεξειργάσθη ὁ ἀνὴρ καὶ ἀνύψωσεν εἰς βαθμὸν σχεδὸν ἀπολύτου τελειότητος. Κατ' ἀρχὰς ἁπλαῖ γραμμαὶ ἢ λακκίσκοι, διὰ τοῦ ὄνυχος ἢ τοῦ δακτύλου γινόμενοι, ἐνῷ ἀκόμη ὁ πηλὸς ἦτο μαλακός. Ἀργότερον, γραμμαὶ εὐθεῖαι, τεθλασμέναι, σπειροειδεῖς, χαραγμέναι ἐπὶ τῆς

Ἀγγεῖον ἐκ Διμηνίου. Ἔχει ὕψος 25 ἑκατοστῶν ἡ δὲ διακόσμησίς του εἶνε γεωμετρική.

ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου καὶ πληρωμέναι διὰ λευκῆς ὕλης ὁμοιαζούσης πρὸς γῦψον. Ἐφευρίσκεται εἶτα ὁ κεραμεικὸς τροχὸς καὶ ἡ ἐν κλιβάνῳ ὄπτησις. Βελτιοῦται ὁ πηλός, ἐξελίσσονται τὰ σχήματα τοῦ ἀγγείου, ἡ διακόσμησις τελειοποιεῖται. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ χρυσοῦ κατασκευάζονται ἀγγεῖα ἐκ τῶν μετάλλων τούτων.

Αἱ πρόοδοι τοῦ πολιτισμοῦ καὶ αἱ καταπτώσεις του διαφαίνονται εἰς τὰ ἀγγεῖα ἑκάστης ἐποχῆς.

Ἀγγεῖα εὑρέθησαν εἰς ὅλας τὰς χώρας, ὅπου ἐνεφανίσθη ὁ ἄνθρωπος, εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων. Τὰ τῶν γειτνιαζουσῶν χωρῶν παρουσιάζουν φανερὰν ἀλληλοεπίδρασιν ἐπί τε τὴν ἐξέλιξιν τῶν σχημάτων καὶ τὸν τρόπον τῆς διακοσμήσεως. Ἐν τούτοις καταπληκτικὴ ὁμοιότης παρατηρεῖται εἰς τὴν διακοσμητικὴν τέχνην χωρῶν ἀφισταμένων ἀλλήλων καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἐχουσῶν, ὡς φαίνεται ἔκ τινων κοσμημάτων εὑρεθέντων ἐν Περού, Κίνᾳ, Μεξικῷ ὅταν ταῦτα παραβληθοῦν μὲ τὸν ἑλληνικὸν μαίανδρον καὶ τὴν σπειροειδῆ διακόσμησιν.

Ἀγγεῖα πρωτονεολιθικῆς ἐποχῆς (8,000—5,000 π. Χ.) Τὰ ἀρχαιότερα ἀγγεῖα ἀνήκουν εἰς τὴν πρώτην νεολιθικὴν ἐποχήν. Εἶναι χονδροειδῆ κατασκευάσματα, σφαιρικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, μὲ πυθμένα στρογγύλον ἢ ὀξύν. Ὁ πηλὸς εἶνε ἀκάθαρτος ἀναμεμιγμένος μετὰ λιθαρίων διὰ νὰ ἔχῃ μεγαλυτέραν ἀντοχήν. Ἡ ὄπτησις γινομένη εἰς ἀνοικτὴν ἑστίαν καὶ ὄχι ἐν καμίνῳ εἶνε ἀτελεστάτη. Τοιαῦτα ἀγγεῖα εὑρέθησαν ἐν Δανίᾳ Πορτογαλίᾳ, Σαρδηνίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐντὸς τυμβοειδῶν ὑψωμάτων, ἐρειπίων πρωτονεολιθικῶν συνοικισμῶν, (Kjoekkenmoeddiger). Ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀγγείων τούτων δὲν εἶνε χρωματισμένη οὔτε φέρει διακοσμήσεις.

Ἀγγεῖα κυρίως νεολιθικῆς ἐποχῆς (5.00—3.000

Digitized by Google

π. Χ.).—Κατὰ τὴν δευτέραν νεολιθικὴν ἐποχὴν παρατηρεῖται μεγάλη πρόοδος εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν, ἂν καὶ ὁ κεραμεικὸς τροχὸς εἶνε ἀκόμη ἄγνωστος καὶ ὁ πηλὸς ἔχει ἀνόμοιον χρῶμα ἕνεκα τῆς ἀτελοῦς ὀπτήσεως. Ἐν τούτοις τινὰ ἔχουν λαμπρὰν μέλαιναν ἐπιφάνειαν. Τὰ ἀρχαιότερα ἔχουν, ἀντὶ λαβῶν, ἐξοχάς, φερούσας ὀπὴν εἰς τὸ μέσον ὁπόθεν διήρχετο σχοινίον πρὸς ἀνάρτησιν.

Ἡ ἐπιφάνεια κοσμεῖται μὲ γραμμὰς ἁπλᾶς κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα εἰς διαφόρους συνδυασμούς, ὥστε νὰ ἀποτελοῦν γεωμετρικὰ σχήματα. Ἡ διακόσμησις γίνεται διὰ χαράξεως τῶν γραμμῶν καὶ κατόπιν πληρώσεώς των διὰ λευκῆς ὕλης. Εὑρέθησαν ὅμως καὶ ἀγγεῖα φέροντα γραπτὴν διακόσμησιν καὶ ὄχι χαραγμένην.

Ἀγγεῖα τῆς κυρίως νεολιθικῆς ἐποχῆς ἀνεκαλύφθησαν εἰς πλείστας χώρας τῆς Εὐρώπης: Δανίαν, Οὐγγαρίαν, Βοημίαν, Βοσνίαν, Γαλικίαν, Γαλλίαν, Τρανσυλβανίαν, Ἀγγλίαν, Ἱσπανίαν κ. ἄ. Καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης, παρατηρεῖται ἡ γεωμετρικὴ διακόσμησις κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ ὑποχωρεῖ ἐνωρὶς εἰς τὴν ἀπομίμησιν τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω αἰγυπτιακὰ ἀγγεῖα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἔχουσι φυτικὴν διακόσμησιν (θάμνους, ἄνθη, κλάδους φοίνικος), ζωϊκὴν (πτηνά,

Θρᾳκικὰ ἀγγεῖα.

κροκοδείλους, ἐλέφαντας) ἢ καὶ σκηνὰς ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ὅλως πρωτογενῆ καὶ παιδαριώδη. Εἰς τὴν Κίναν καὶ τὴν Ἀμερικὴν εὑρέθησαν ἀγγεῖα μὲ σπειροειδῆ καὶ μαιανδροειδῆ κοσμήματα τὰ ὁποῖα οἱ εἰδικοὶ ἀνάγουν εἰς τὴν νεολιθικὴν ἐποχήν.

Ἡ γεωμετρικὴ διακόσμησις κατά τινας ἕλκει τὴν καταγωγὴν ἐξ Αἰγύπτου, ἀλλὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ διότι ἔχομεν σπειροειδῆ κοσμήματα ἀπὸ τῆς Μαγδαληναίας ἐποχῆς ἐν Γαλλίᾳ, ἐποχῆς κατὰ χιλιάδας ἐτῶν ἀρχαιοτέρας ἐκείνης καθ' ἣν ταῦτα ἐνεφανίσθησαν ἐν Αἰγύπτῳ.

Διαιρεῖται ἡ κεραμευτικὴ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰδῶν διακοσμήσεως εἰς: *ταινιοκεραμεικήν, στικτοκεραμεικὴν* καὶ *σειραδιοκεραμεικήν*. Δὲν εἶνε ὅμως γνωστὸν ἂν ἀνεπτύχθησαν διαδοχικῶς ἢ παραλλήλως.

Ἀγγεῖα χαλκῆς ἐποχῆς (3.000—1.100 π. Χ.) Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ χαλκοῦ, τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ὀρειχάλκου εἰσήγαγε νέον εἶδος ἀγγείων, τὰ ἐκ μετάλλου. Ταῦτα εἶνε χυτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ἐλάχιστα δὲ σφυρηλατημένα. Τὰ ἀρχαιότερα, τὰ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ, δὲν εἶνε κεκοσμημένα, ἀργότερον ὅμως διακρίνονται διὰ τὴν ἐξαίρετον κατεργασίαν των. Τὰ ὀρειχάλκινα φέρουν ὅλα ἐγχάρακτον διακόσμησιν. Τοιαῦτα ἀγγεῖα ἀνεκαλύφθησαν ἐν Σουηδίᾳ, Οὐγγαρίᾳ, Δανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης παρημελήθησαν, παραγκωνισθέντα ὑπὸ τῶν μεταλλίνων. Ἡ διακόσμησίς των εἶνε εἰς πολλὰ ἄτεχνος καὶ τὰ σχήματα ἀκανόνιστα. Χαρακτηρίζουν τὸ τέλος τῆς χαλκῆς ἐποχῆς αἱ τεφροδόχοι κάλπαι. Ὁ πηλὸς εἶνε ἀκάθαρτος καὶ μόνον ἡ ἐπιφάνεια εἶνε ἐπικεχρισμένη μὲ λεπτὸν καθαρὸν πηλόν. Τὰ σχήματά των εἶνε ποικίλα. Κατ' ἀρχὰς ἦσαν μικροὶ πίθοι, ἔπειτα ἔγιναν ἀνθρωπόμορφοι καὶ τέλος οἰκιόσχημοι. Τεφροδόχοι κάλπαι εὑρέθησαν ἐν Δανίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ.

Τὰ εὑρεθέντα ἐν Βαβυλωνιακοῖς τάφοις ἀγγεῖα εἶνε ἀξιόλογα· εἶνε χρωματισμένα καὶ κεκοσμημένα, ἀλλὰ δὲν δεικνύουν ὕπαρξιν προηγμένης ἀγγειοπλαστικῆς ἐν τῷ κράτει τούτῳ ὅπου ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ἐπιγραφικὴ εἶχον τόσον ἀναπτυχθῆ.

Ἀγγεῖα Πρώτης Σιδηρᾶς ἢ Ἀλσταττίου ἐποχῆς (1.100—500 π. Χ.). Κατὰ ταύτην ἔχομεν ἀγγεῖα πήλινα καὶ ὀρειχάλκινα. Ἰδιάζουσα εἶνε ἡ ὑδρία μάλιστα, ἡ Βιλλανόβιος τεφροδόχος, λαβοῦσα τὸ ὄνομα, καθὼς καὶ ὁ αἰών της (9ος π. Χ.), ἀπὸ τὸ παρὰ τὴν Βιλλανόβαν τῆς Ἰταλίας νεκροταφεῖον, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν πλεῖσται τοιαῦται. Ἔχει ὑψηλὸν λαιμόν, ἐπιφάνειαν μέλαιναν ἢ ἐρυθρὰν καὶ φέρει γεωμετρικὰς διακοσμήσεις διατεταγμένας κατὰ ζώνας. Κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς ἀναφαίνονται καὶ μορφαὶ ἐσχηματοποιημέναι. Περὶ τὴν 8ην ἑκατονταετηρίδα ἤρχισε νὰ γίνεται καταφανὴς ἡ ἀνατολικὴ ἐπίδρασις διὰ μέσου τῆς ἐτρουσκικῆς τέχνης, ἥτις ἦτο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Φοινικικῆς καὶ Αἰγυπτιακῆς, ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀφ' ἑτέρου. Τὰ ἐκ μετάλλου ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶνε ἐξαίρετα τὴν κατασκευήν.

Ἀγγεῖα Δευτέρας Σιδηρᾶς ἐποχῆς ἢ Λατενίου (500—52 π. Χ.).—Τὰ ἀγγεῖα τῆς δευτέρας σιδηρᾶς ἐποχῆς εἶνε κατεσκευασμένα διὰ τοῦ κεραμεικοῦ τροχοῦ καὶ ἡ ὄπτησίς των ἐγίνετο ἐν τῇ ἐπαγγελματικῇ κεραμευτικῇ καμίνῳ. Τὰ εὑρεθέντα ἐν Γαλατίᾳ, Ἑλβετίᾳ, Βοημίᾳ, Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ τεμάχια τοιούτων ἀγγείων δεικνύουν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἣν ἐγνώρισαν διὰ τῆς νοτίου Γαλλίας, ὅπου ἐστέλλοντο ἑλληνικὰ ἀγγεῖα, εἴτε διὰ τῆς βορείου Ἰταλίας ἐκ τῶν ἀγγείων τῶν Ἐτρούσκων. Γνωρίσματα τῶν ἀγγείων τῆς Λατενίου ἐποχῆς εἶνε ἡ φυτόμορφος διακόσμησις τῶν ἐπιφανειῶν ἐγχάρακτος καὶ πεπληρωμένη διὰ σμάλτου.

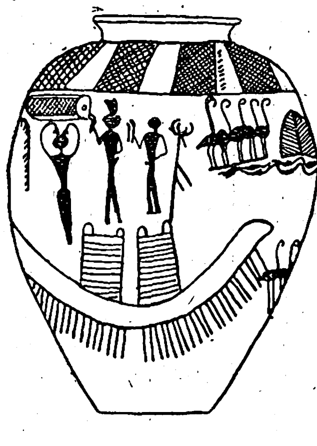

Ἀγγεῖον αἰγυπτιακὸν μὲ ζωϊκὴν διακόσμησιν.

Ὅλοι οἱ λαοὶ δὲν ἐπεδόθησαν ὁμοίως εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν. Εἰς τρεῖς χώρας ἀνεπτύχθη κυρίως αὕτη: Εἰς τὴν χώραν τῶν Φαραώ, εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἐτρουρίαν, ἥτις εὑρίσκετο πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν δύο πρώτων χωρῶν.

Αἰγυπτιακὰ ἀγγεῖα.

Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ δὲν ἤκμασεν ἐν Αἰγύπτῳ ὅσον ἐν Ἑλλάδι. Τοῦτο ἐν μέρει πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἔλλειψιν καταλλήλου πηλοῦ. Ναὶ μὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου ὕλη ἄφθονος ἥτις μετά τινα ἐπεξεργασίαν θὰ καθίστατο ἁρμοδία διὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ τεχνίτου, ἀλλ' οὗτος δὲν ἤθελε νὰ ὑποβληθῇ εἰς κόπους. Τὰ μέταλλα καὶ ἡ ὕαλος ἔγιναν ἐνωρίτατα γνωστὰ εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ τὰ ἀγγεῖα κατεσκευάζοντο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ὑλῶν τούτων. Αἰγυπτιακὰ πήλινα ἀγγεῖα εὑρέθησαν τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς. Τὰ ἀρχαιότατα εἶνε ἐρυθρὰ πρὸς τὸ κάτω μέρος, τὸ ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τῆς ἑστίας, μέλαινα, τὸ ἄνω. Τὰ ἀμέσως κατόπιν εἶνε καλῶς ὠπτημένα καὶ ἔχουσι τὴν ἐπιφάνειαν κεχρισμένην ἐρυθρῷ ἢ καστανῷ ἢ μελανιχρώματι. Ἡ διακόσμησις εἶνε ἐγχάρακτος καὶ πεπληρωμένη διὰ λευκῆς ὕλης, ἢ γραπτή, λευκὴ ἢ μέλαινα.

Ἀγγεῖον αἰγυπτιακὸν μὲ ἐγχάρακτον διακόσμησιν.

Τινὰ τεμάχια ἀγγείων ὁμοιάζουσι τόσον καταπληκτικῶς μὲ τὰ ἐν Κνωσῷ εὑρεθέντα, ὥστε δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Κρῆτες, (οἱ Κεφτιοῦ κατὰ τὰς αἰγυπτιακὰς ἐπιγραφὰς) ἐξῆγον εἰς τὴν χώραν τῶν Φαραὼ τὰ ὡραιότερα τῶν εὑρεθέντων ἐκεῖ ἀγγείων. Ἡ κατ' ἀρχὰς γεωμετρικὴ διακόσμησις ὑποχωρεῖ εἰς διακόσμησιν φυτικὴν καὶ ζωϊκὴν (πτηνά, κροκόδειλοι, λέοντες κλπ.) καὶ ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. Ἀντιθέτως πρὸς τὴν χαλαρὰν ἐπίδοσιν εἰς τὴν κατασκευὴν ἀγγείων ἐκ πηλοῦ, οἱ Αἰγύπτιοι ἔδειξαν μεγάλην φιλοπονίαν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν σκληρῶν λίθων, τοῦ γρανίτου, τοῦ ἀλαβάστρου κτλ. Τὰ τοιαῦτα ἀγγεῖα εἶνε θαυμάσια διὰ τὸ κανονικὸν σχῆμα των καὶ τὴν λεπτότητα τῶν τοιχωμάτων των. Εἶνε δὲ μικρὰ καὶ μεγάλα. Τινὰ ἔχουν σχῆμα ζώου. Ἡ λιθοχαλκῆ ἐποχὴ καὶ ἡ τοῦ ὀρειχάλκου βλέπουν τὴν κατάπτωσιν τῶν πηλίνων ἀγγείων, ἐνῷ τὰ ἀλαβάστρινα καὶ τὰ ἐκ σκληροῦ λίθου τελειοποιοῦνται. Ἀλαβάστριναι εἶνε αἱ χαρακτηριστικαὶ τεφροδόχοι ὑδρίαι, τὰ κανώπεια (canope), αἱ ὁποῖαι φέρουν κάλυμμα ἔχον σχῆμα ἀνθρωπίνης κεφαλῆς. Τὸ κάλυμμα τοῦτο εἶνε ξύλινον χρωματισμένον. Ἀγγεῖα εὑρέθησαν εἰς τοὺς τάφους τῆς Αἰγύπτου. Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐπίστευον ὅτι μετὰ θάνατον τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἐξηκολούθει νὰ ζῇ κατά τινα τρόπον καὶ εἶχεν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔζη ἐν τῷ κόσμῳ· δι' ὃ καὶ εἰς τοὺς τάφους ἐτίθεντο ἀγγεῖα περιέχοντα τροφάς, ψιμμύθια, διάφορα ὑγρὰ καὶ ἀρώματα. Ὅτε ἡ ἑλληνικὴ τέχνη μετὰ τὴν γεωμετρικὴν ἐποχὴν ἤρξατο παρακμάζουσα, ἡ αἰγυπτιακὴ τέχνη εἶχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτῆς παράγουσα τὸν ἀνατολίζοντα ρυθμόν, δανείζουσα τὰς σφίγγας, τοὺς λέοντας καὶ τὰς χιμαίρας της. Ἀλλὰ ἡ ἐπιρροή της ἦτο βραχυχρόνιος.

Ἀγγεῖα ἐτρουσκικά. Οἱ Ἐτροῦσκοι ἐγκατεστάθησαν ἐν Ἰταλίᾳ ἄγνωστον πόθεν προερχόμενοι, περὶ τὸν 10 π. Χ. αἰῶνα. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον εἶχον ἔλθει ἐκ Λυδίας ἢ Φρυγίας, ἡ ἐκδοχὴ δὲ αὕτη φαίνεται πιθανωτέρα, διότι ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν ἀγγείων διακοσμήσεών των (ζῷα, φανταστικαὶ μορφαί, λέοντες κτλ.) φαίνεται ὅτι ἦλθον ἐξ Ἀνατολῆς. Εἶχον μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς αὐτόχθονος Βελλανοβίου τέχνης, ἐνωρὶς ὅμως καὶ ἡ ἐτρουσκικὴ ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐξ Ἑλλάδος τεχνοτροπίαν. Τὰ θαυμάσια ἀγγεῖα τὰ ἀνακαλυφθέντα εἰς τοὺς τάφους τῆς Ἐτρουρίας δὲν εἶνε ἄλλο ἢ ἑλληνικά, εἰσαχθέντα διὰ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Ἡ ἀληθὴς ἐτρουσκικὴ τέχνη ἀνεπτύχθη πρὸ τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος, διαιρεῖται δὲ εἰς τρεῖς ἐποχάς:

α') Ἐποχὴ τῆς ἀνθρωπομόρφου τεφροδόχου κάλπης (canope), 8ος καὶ 7ος αἰών.

β') Ἐποχὴ ἀγγείων «bucchero nero», 7ος αἰών.

γ') Ἐποχὴ ἑλληνίζοντος ἀγγείου.

Ἡ πρώτη ἐποχὴ λήγει τὸν 7ον π. Χ. αἰῶνα. Κατ' αὐτὴν ἤκμασεν ἡ Αἰγυπτο-ἐτρουσκικὴ τέχνη. Ἡ ἀνθρωπόμορφος τεφροδόχος κάλπη εἶναι Αἰγυπτιακή, αἰγυπτιακῆς ἐπίσης προελεύσεως εἶναι αἱ διακοσμήσεις ἐπὶ τῆς καστανοχρώμου ἐπιφανείας τῶν ἀγγείων. Τοιαῦτα ἀγγεῖα εὑρεθέντα ἐν Ἐτρουρίᾳ, Καμπανίᾳ, ἰδίως δὲ ἐν Λατίῳ φέρουν φανερὰν τὴν ἀλυγισίαν καὶ σοβαρότητα τῶν αἰγυπτιακῶν μορφῶν. Τὰ ἐτρουσκικὰ ἀγγεῖα ἐχρησιμοποιοῦντο ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς τάφους. Τὸ δεικνύει ὁ πορώδης πηλός, τὸ μελανωπὸν χρῶμα καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν θεμάτων τῆς διακοσμήσεως.

Τὰ ἀγγεῖα τῆς δευτέρας ἐποχῆς διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας· 1) Εἰς ἀγγεῖα μὲ ἐντετυπωμένα διὰ τροχοῦ κοσμήματα: Τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἶναι σχετικῶς ὀλίγα. Ἡ διακόσμησις εἶνε διατεταγμένη κατὰ ζώνας καὶ ἐπαναλαμβάνεται κατὰ κόρον τὸ αὐτὸ θέμα. Ἡ ἐντύπωσις ἐγίνετο ὡς ἑξῆς: Ὁ ἐργάτης εἶχε μικρὸν περιστρεφόμενον περὶ ἄξονα κύλινδρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ἀνάγλυφον τὸ σχέδιον. τὸν κύλινδρον τοῦτον περιέστρεφε ἐπὶ τῆς μαλακῆς ἀκόμη ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου καὶ τὸ σχέδιον ἐπανελαμβάνετο κατὰ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ τεχνίτου. 2) Εἰς ἀγγεῖα μὲ διακόσμησιν ἐντετυπωμένην διὰ τῆς χειρός, ἢ ἐπίθετον. Τοιούτων ἀγγείων εὑρέθη ἀπειρία. Ὑπολογίζεται ὅτι παρεσκευάσθησαν τὸν 6ον καὶ 5ον αἰῶνα π. Χ. Ἦσαν ἀπομιμήσεις μεταλλίνων ἀγγείων. Καὶ εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης ἡ διακόσμησις εἶναι ἀνθρωπόμορφος, ἀλλὰ ἐδῶ διαδέχεται τὴν αἰγυπτιακὴν ἀλυγισίαν χάρις εἰς τὴν στάσιν καὶ τὰς ἀποτυπωκινήσεις. Οὗτος εἶναι ὁ ἀληθὴς ἐτρουσκικὸς ρυθμός. Οἱ τεχνῖται ἀρέσκονται νὰ ἀπεικονίζουν σκηνὰς ἐκ τοῦ καθημερινοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, μάλιστα δὲ μάχας, καὶ προσπαθοῦν ὅσον τὸ δυνατὸν νὰ πλησιάσουν πρὸς τὴν φύσιν.

Τὴν δευτέραν ταύτην ἐποχὴν διαδέχεται ἡ ἑλληνιστική· ἀλλὰ ἡ μετάβασις γίνεται βραδέως. Τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς τέχνης δεικνύουν τὸ εὔκαμπτον τῶν μορφῶν, ἡ χάρις καὶ ἡ ἐξιδανίκευσις. Τὸ ἑλληνικὸν γυμνὸν ἐπιβάλλεται. Θέματα ἀγγειογραφίας εἶναι χοροί, συμπόσια, κυνήγια κτλ. καὶ ἐπεισόδια ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἀλλὰ ὅλα εἶναι ἀντίγραφαὶ ἑλληνικῶν ἔργων. Οἱ Ἐτροῦσκοι τεχνῖται μὴ γνωρίζοντες τὴν ὑπόθεσιν τῶν σκηνῶν ὡς ἀντέγραφον ἔκαμνον γελοῖα λάθη. Οὐδόλως συγκρίνονται μὲ τὰ ἀληθῆ ἑλληνικὰ ἀγγεῖα. Ἄξια λόγου εἶνε μόνον τὰ παρουσιάζοντα περίεργον συνδυασμὸν βαρβαρικῆς καὶ ἑλληνικῆς τέχνης.

Τὰ ἀγγεῖα τῶν τελευταίων αἰώνων π. Χ. δὲν δύνανται να ὀνομασθοῦν ἐτρουσκικά. Τόσην ὁμοιότητα ἔχουν πρὸς τὰ ἑλληνικά, τόση ἦτο ἡ ἐπικοινωνία τῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν της μετὰ τῆς Ἰταλίας, ὥστε αἱ γνῶμαι διΐστανται. Τινὲς θέλουν αὐτὰ ἰταλικὰ μὲ ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν, ἄλλοι δὲ πλήρως ἑλληνικὰ κατασκευασθέντα ὑπὸ Ἑλλήνων τεχνιτῶν ἐν Ἰταλίᾳ.

Digitized by Google

'Αγγεῖον ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Μονάχου ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ἡ ἁρπαγὴ τῆς 'Ωρειθυίας ὑπὸ τοῦ Βορέου.

'Ηρακλῆς κατὰ τοῦ Γηρυόνου. Κύλιξ Εὐφρονίου ἐν Μονάχῳ.

Πᾶσαι αἱ πόλεις καὶ χῶραι τῆς 'Ελλάδος ὅπου ἐγένοντο ἀνασκαφαί, κατέχουν εἰς ἴδια τοπικὰ μουσεῖα πληθὺν ἐκ πάντων τῶν εἰδῶν τῶν ἀνωτέρω ἀγγείων, ἀλλ' ἡ συλλογὴ τούτων ἐν τῷ ἐν 'Αθήναις 'Εθν. Μουσείῳ εἶνε οὐ μόνον πλουσιωτάτη, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν εἰπεῖν μοναδική, διότι κατέχει πολλὰ εἴδη ἀγγείων σπανίζοντα εἰς τὰς

'Αγγεῖον γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ εὑρεθὲν εἰς τὸν παρὰ τὸ Δίπυλον ἔξω Κεραμεικόν. "Εχει ὕψος 1,21 μ.

συλλογὰς τῶν ξένων Μουσείων. Οὕτω π. χ. ἡ συλλογὴ τῶν *γεωμετρικῶν* ἐν τῇ πρώτῃ αἰθούσῃ ἀγγείων εἶναι μεγίστης σημασίας. 'Εν αὐτῇ βλέπει τις τοὺς *μεγάλους πίθους τοῦ Διπύλου* (παρὰ τὴν 'Αγίαν Τριάδα), οὓς συνήθως τοποθετοῦσιν εἰς τὸν 8ον καὶ 7ον αἰῶνα, ἐνῷ προφανῶς πρόκειται περὶ μνημείων *παναρχαιοτάτων* καὶ *προϊστορικῶν*. 'Εν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης εἶναι ἀνιδρυμένοι οἱ μέγιστοι τούτων, ὡς ὁ ὑπ' ἀριθ. 804, ἐφ' οὗ παρίσταται *πρόθεσις νεκροῦ*. 'Επὶ τοῦ ἀρ. 990 ἡ *ἐκφορά*, ἡ κηδεία δηλ. τοῦ νεκροῦ. 'Επίσης ἐπὶ τῶν ἀριθ. 806 καὶ 803. Τ' ἀγγεῖα ταῦτα ἐπετίθεντο ἐπὶ τῶν τάφων ὡς *ἐπιτύμβια* μνημεῖα, ἐν αὐτοῖς δ' ἐτελοῦντο καὶ αἱ *χοαί*, διότι οἱ ἀρχαῖοι παρέθετον εἰς τοὺς νεκροὺς δεῖπνα, ὡς ἡμεῖς τὰ κόλυβα, καὶ ἔχεον οἶνον ἐπὶ τῶν τάφων.

Παραπλεύρως τούτων, ὑπὸ τοὺς ἀρ. 911—913, εἶναι ἀνιδρυμένοι οἱ *μεγάλοι ἀμφορεῖς τῆς Μήλου*, ἐφ' ὧν διὰ πρώτην φορὰν βλέπει τις παραστάσεις μυθικάς, ὡς τὴν *'Ηρακλείαν ἐπὶ ἅρματος* καὶ τὸν *'Ερμῆν*, ἐπὶ ἑτέρου δὲ τὸν *'Απόλλωνα* καὶ τὴν *"Αρτεμιν* ἐπὶ ἅρματος μετὰ πτερωτοῦ ἵππου. Τ' ἀγγεῖα ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὰ καλούμενα «'Ανατολίζοντα». Πρὸς τὸν ἀνατολ. δὲ τοῖχον ἐντὸς προθηκῶν εἰσὶν ἐκτεθειμένα πλεῖστα *ἀγγεῖα βοιωτικὰ καὶ κορινθιακά*, ἐπὶ τῶν ὁποίων βλέπει τις Σφίγγα, Γρῦπας καὶ ἄλλα μυθικὰ τέρατα, τὰ πλεῖστα ἀνατολικῆς προελεύσεως. 'Αντιθέτως εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης, πρὸς Δ. εἶναι ἐκτεθειμένα τἀρχαιότατα προϊστορικὰ ἀγγεῖα τῆς *Τρωάδος, τῆς Θήρας, τῆς Κρήτης, Μήλου, Κύπρου κλπ.* ἅτινα εἶναι χειροποίητα καὶ μὲ ἐγχάρακτα κατὰ τὸ πλεῖστον κοσμήματα. Καθ' ὅλην δὲ τὴν βορείαν πλευρὰν ὑπάρχουσιν ἐντὸς θηκῶν πολυάριθμα *ἀγγεῖα μελανόμορφα*, τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς τὸν 6ον καὶ 5ον αἰῶνα π. Χ. 'Εκεῖ βλέπει τις τὴν βαθμιαίαν ἐξέλιξιν καὶ τελειοποίησιν τῆς ἀρχαίας ἑλλην. ἀγγειοπλαστικῆς καὶ ἀγγειογραφίας. 'Επὶ τούτων παρίστανται θέματα μυθικά, ἀθλητικά, ἐκφοραὶ καὶ προθέσεις νεκρῶν, σκηναὶ διονυσιακαὶ καὶ παντοῖα ἄλλα.

'Αγγεῖον ἀνατολίζοντος ρυθμοῦ ὅστις ἦτο ὁ μεταβατικὸς ἀπὸ τοῦ γεωμετρικοῦ εἰς τὰ ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα.

'Αλλ' ἡ ἀρχαία ἀγγειογραφία ἐπεφύλασσε καὶ ἓν ἔτι βῆμα πρὸς τὴν τελικὴν ἐξέλιξιν, τοῦτο δὲ συνέβη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος, κατὰ τοὺς ἐνδόξους χρόνους τῶν Μηδικῶν πολέμων καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς 'Αθήναις. Τότε δηλ. ὅλως αἰφνιδίως ἀντεστράφησαν ὁλοσχερῶς οἱ ὅροι τῆς διακοσμήσεως καὶ *ἀντὶ τοῦ μέλανος ἐπὶ τοῦ ἐρυθροῦ ἐπεκράτησε τὸ ἐρυθρὸν ἐπὶ τοῦ μέλλανος*, οὕτω δὲ ἀντὶ αἱ μορφαὶ νὰ χρωματίζωνται ὡς *μελαναὶ σκιαὶ* (σιλουέτται) ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου, ἀντιστρόφως αἱ μορφαὶ ἐσχεδιάζοντο διὰ λεπτοτάτης ἐρυθρᾶς γραμμῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἀγγείου, ἥτις κατόπιν τούτου *ἐκαλύπτετο ὁλόκληρος*, ἐκτὸς τῶν ἐρυθρῶν ἐκείνων περιγραμμάτων τῶν μορφῶν, *διὰ τοῦ μέλανος γανώματος* καὶ οὕτω τὰ μελανόμορφα ἀγγεῖα μετεβλήθησαν εἰς *ἐρυθρόμορφα*. 'Αλλ' ὁ ἀγγειογράφος δὲν περιωρίζετο εἰς τὸ ἁπλοῦν ἐκεῖνο περίγραμμα. Πᾶν τοὐναντίον, μὲ λεπτότατον χρωστῆρα, οἵους μεταχειρίζονται σήμερον οἱ ὑδατογράφοι (ἀκουαρελίσται), ἐσχεδίαζεν ἐντὸς τοῦ ἐρυθροῦ σώματος τῆς εἰκονιζομένης μορφῆς, ὡς ἔκαμον οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ ἐπὶ τῶν μελανομόρφων ἀγγείων, τὰ σπουδαιότερα μέρη τῆς ἀνατομίας τοῦ σώματος καὶ τὰς πτυχάς. 'Αλλ' ἔκαμνον τοῦτο μετὰ τοιαύτης *ἀριστοτεχνίας*, ὥστε θαυμάζει τις ἀκόμη σήμερον τὴν δεινότητα τῶν ἀγγειογράφων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ εἶνε μεγάλοι καλλιτέχναι, εἶχον ἐν τούτοις τοιαύτην γνῶσιν τῆς ἀνατομίας τοῦ σώματος καὶ τῆς πτυχολογίας!

'Αλλ' ἦσαν οἱ ἀγγειογράφοι οὗτοι ἁπλοῖ χειρώνακτες ἐργάται ἡμερομίσθιοι, ἐμπειρικῶς γνωρίζοντες τὴν τέχνην, ἢ ἦσαν καλλιτέχναι; 'Η ἀπάντησις εἶνε ἁπλῆ: Δὲν ἦσαν οὔτε τὸ ἕν, οὔτε τὸ ἄλλο, ἀλλὰ κατεῖχον τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἄκρων μεταίχμιον. "Ησαν δῆλον ὅτι ἡμερομίσθιοι τεχνῖται, ἀλλὰ συγχρόνως ἀνατραφέντες εἰς ἓν περιβάλλον τοσοῦτον ἐξόχως καλλιτεχνικόν, οἷον τὸ τῶν 'Αθηνῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν ἀκμῆς, εἶχον τοσοῦτον λεπτύνει τὴν αἴσθησιν τοῦ καλοῦ καὶ ἀποκτήσει τοιαύτην δεξιοτεχνίαν, ὥστε πολλάκις ἐπετέλουν ἔργα ἐφάμιλλα τῶν δοκίμων καλλιτεχνῶν. "Ησαν μάλιστα μεταξὺ τούτων καὶ πολλαὶ κόραι, ἰδίως ἐκ τῶν μετοίκων, τῶν ἐρχομένων ἀπὸ πάσης γῆς ἑλληνικῆς καὶ ἐγκαθισταμένων ἐν 'Αθήναις. Εἶχον δὲ οὗτοι τοιαύτην συνείδησιν τῆς ἀξίας των, ὥστε καὶ ὑπέγραφον πολλάκις τὰ ἄριστα τῶν ἔργων των. Οὕτω δὲ γνωρίζομεν σήμερον πολλὰ ὀνόματα ἀγγειογράφων:

Κλειτίας, 'Εξεκίας, Σκύθης, "Αλκασις, Σοφίλος, Τιμαγόρας, Κίλχης, Νικοσθένης, Νέαρχος, Τλήδων, 'Εργοτέλης, Παμφαῖος, 'Ανδοκίδης, Χέλις, Πύθων, Καχρυλίων, 'Επίκτητος κλπ. Πάντες οὗτοι εἰργάσθησαν κατὰ τὸ ἀρχαιότερον σύστημα τῶν *μελανομόρφων ἀγγείων*, τὸ ὁποῖον ὅμως ἐξηκολούθησεν ὑφιστάμενον καὶ βραδύτερον παραλλήλως πρὸς τὸ νεώτερον, τὸ τῶν ἐρυθρομόρφων. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο διεκρίθησαν ἰδίως οἱ ἑξῆς ἀγγειογράφοι: *Εὐφρόνιος, Δοῦρις, Μειδίας, Εὐθυμίδης, 'Ιέρων, Φιντίας, Πειθῖνος, Βρύγος, 'Ονήσιμος, Σωσίας, Μάκρων, 'Ηγίας* καὶ ἄλλοι πολλοί.

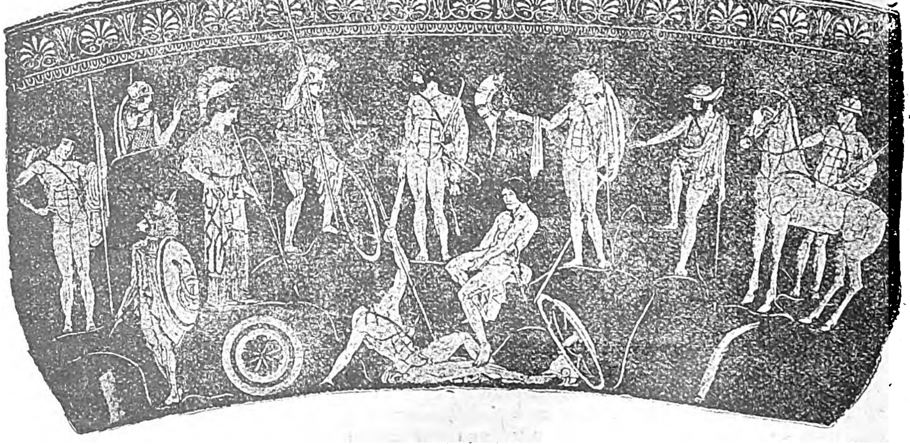

«'Αργοναῦται», κρατὴρ τοῦ Πολυγνώτου ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου. "Ο,τι λείπει ἀπὸ τὰ θαυμάσια ἀγγεῖα τοῦ ἀρίστου τούτου καλλιτέχνου εἶνε ἡ διοπτικὴ καὶ ἡ φωτοσκίασις. Οἱ ἀγγειογράφοι προσεπάθησαν διὰ διαφόρων χρωμάτων νὰ καλύψωσι τὴν ἀτέλειαν τῆς σκιᾶς καὶ ἠθέλησαν νὰ δείξουν τὴν εἰς βάθος ἀπόστασιν τῶν μορφῶν γράφοντες τὰ ἀπώτερα πρόσωπα ὡς ὑπερκείμενα τῶν πλησιεστέρων, ἀλλὰ ἀμφότεραι αἱ προσπάθειαι φαίνονται βεβιασμέναι.

Digitized by Google

Άγγεῖον «καλοῦ ρυθμοῦ»· ἀναπαρίσταται ἐπ' αὐτοῦ Διονυσιακὴ ἑορτή. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως.

Τὸ ἡμέτερον Μουσεῖον κατέχει πολλὰ ὡραῖα ἀγγεῖα. Ἐκ τῶν ἐρυθρομόρφων τὰ κάλλιστα εὕρηνται ἐν τῇ β' καὶ γ' αἰθούσῃ τῶν Ἀγγείων τοῦ Ἐθν. Μουσείου. Ἐκ τῶν ὡραιοτάτων εἶνε τά: Μεταξὺ τῆς Θήκης 15 καὶ 16 ἀρ. *1452*. *Ἀμφορεὺς ἐρυθρόμορφος* ἐκ τῆς Κωλιάδος ἄκρας (ἁγ. Κοσμᾶ). Πρόθεσις νεκροῦ. Ἐκφορά. Ἐν τῇ Θήκῃ 17: Ἀγγεῖα ἐκ Βοιωτίας μετὰ παραστάσεων κωμικῶν καὶ σατυρικῶν. Θήκη 18: *Λήκυθοι μελανόμορφοι* μετὰ μυθικῶν παραστάσεων. *Ἀρ. 1130. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ αἱ Σειρῆνες. Ἀρ. 1133. Ἡ Κίρκη καὶ οἱ σύντροφοι τοῦ Ὀδυσσέως. Ἀρ. 1124* καὶ *1132, Ἆθλοι Ἡρακλέους*. Μεταξὺ τῶν θηκῶν 17 καὶ 18: *Μέγας ἀμφορεὺς ἐρυθρόμορφος* μετὰ παραστάσεως *Προθέσεως νεκροῦ*.

Ἡ ἀπεικόνισις τοῦ θρήνου καὶ τῶν γυναικῶν αἵτινες τίλλουσι τὴν κόμην των, ἀληθὲς ἀριστούργημα! Ἐπίσης μεταξὺ τῶν Θηκῶν Β καὶ 19, ἀρ. *1453. Μεγάλη Λουτροφόρος* μὲ ἐρυθρόμορφον παράστασιν *γαμηλίου πομπῆς* Προηγεῖται ἡ μήτηρ κρατοῦσα τὰς δᾷδας, εἶτα ὁ αὐλητὴς ἐστεμμένος, μετ' αὐτὸν ἡ νύμφη. Τὸ αὐτὸ θέμα ἐπὶ τῆς *Λουτροφόρου* μεταξὺ τῶν Θηκῶν 20—21. Ἀμφότερα θαυμαστὰ ἔργα τέχνης.

Ἐν τῇ ἑπομένῃ αἰθούσῃ εὑρίσκει τις πλεῖστα ὡραιότατα ἐρυθρόμορφα ἀγγεῖα, ἐξ ὧν πολλαὶ *Λουτροφόροι* μετὰ γαμηλίου πομπῆς ὡς αἱ ἀνωτέρω. Ἡ Λουτροφόρος, ἀγγεῖον κομψότατον, ἦτο προωρισμένη ἵνα κομίζωσι τὸ ὕδωρ τῆς ἱερᾶς κρήνης εἰς τὴν νύμφην διὰ νὰ λουσθῇ. Ἐὰν δὲ ἀπέθνησκε νέος τις ἢ νέα ἄγαμος, τότε αὕτη ἐπετίθετο ὡς *ἐπιτύμβιον* ἐπὶ τοῦ τάφου των. Ἔξοχον ἀγγεῖον εἶνε ἡ ὑπ' ἀρ. *1260* λεγομένη «Κάλπη τῆς Σαπφοῦς», διότι ἐπὶ ταύτης παρίσταται ἡ ἀθάνατος ποιήτρια τῆς Λέσβου ἀπαγγέλλουσα πρὸς ἄλλας νεάνιδας τοὺς ἐπὶ κυλίνδρου γεγραμμένους στίχους της: «*Θεοὶ ἠερίων ἐπέων ἄρχομαι ἄλλων*».

Ἀλλὰ καὶ ἡ ποικιλία τῶν σχημάτων εἶνε καταπληκτική, πάντα δὲ κομψότατα, χαριέστατα καὶ ἐπιτηδειότατα, δι' ὃν σκοπὸν ἕκαστον προωρίσθησαν. Οὕτω π. χ. οἱ *ἀμφορεῖς* εἶνε ἀγγεῖα ἄλλοτε μεγάλα, ἄλλοτε μικρότερα, ὁμοιάζοντα μὲ τὰς ἰδικάς μας στάμνας, μὲ δύο πάντοτε ἄνω λαβάς. Αἱ *ὑδρίαι* εἶνε στρογγυλότεραι μὲ μίαν λαβὴν εἰς τὸν λαιμὸν καὶ δύο μικροτέρας ἀμφοτέρωθεν τῆς γαστρός. Ἡ *κάλπη* ὁμοιάζει πρὸς τὴν ὑδρίαν, ἀλλ' ἄνευ λαβῆς ἄνωθεν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, ὅστις εἶνε εὐρύτατος, διότι ἐντὸς αὐτῶν συνήθως ἐφύλασσον τὴν τέφραν καὶ τὰ ὀστᾶ προσφιλοῦς νεκροῦ, ὡς κρατεῖ ἐντὸς κάλπης ἡ Ἠλέκτρα τὴν τέφραν τοῦ τραγικῶς φονευθέντος ἀδελφοῦ της Ὀρέστου. Ἡ *κύλιξ* ἦτο τὸ κατ' ἐξοχὴν σκεῦος τοῦ συμποσίου, διότι ἐξ αὐτῆς ἔπινον τὸν κεκραμένον οἶνον. Τὸ σχῆμά της ὁμοιάζει πρὸς ποτήριον καμπανίτου διπλασίου ἢ καὶ τριπλασίου μεγέθους ἢ καὶ πρὸς «φρουτιέραν». Αἱ κύλικες διεκοσμοῦντο καὶ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, προσεφέροντο δὲ καὶ ὡς δῶρα, ἰδίως ὅταν ἦσαν ἀργυραῖ ἢ ἐπίχρυσοι. Ἕτερον ἀγγεῖον ἀπαραίτητον εἰς τὸ συμπόσια ἦτο ὁ «*κρατὴρ*», τὸ κατ' ἐξοχὴν σκεῦος τοῦ θεοῦ Διονύσου. Ὁ κρατὴρ ἄλλοτε ἦτο παμμέγιστος, ἄλλοτε μικρότερος, ἐντὸς δὲ αὐτοῦ, τιθεμένου ἐν τῷ μέσῳ τῆς τραπέζης, ἀνεμίγνυον (ἐκεράννυον) τὸν οἶνον μεθ' ὕδατος, ἐξ οὗ καὶ ἡ σημερινὴ λέξις «κρασί», εἶτα δὲ διένειμον αὐτὸν διὰ *οἰνηρύσεως* μεγάλου κοχλιαρίου οἷον μεταχειρίζονται σήμερον διὰ τὸ *μπόλ*. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ποτήρια, ὡς τὰ ἡμέτερα, *ἐκπώματα* καὶ κύπελλα, αἱ δὲ *φιάλαι*, ἀντιθέτως πρὸς τὰς σημερινὰς τὰς ἰταλιστὶ καλουμένας *μποτίλλιας*, εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἐσήμαινον πινάκια βαθέα, ὡς τὰ «πιάτα τῆς σούπας», διὰ τῶν ὁποίων ἐτελοῦντο αἱ σπονδαί. Ἐξαιρετικῆς κομψότητος ἀγγεῖα ἦσαν αἱ *Λήκυθοι*, λεπταί, λαμπραὶ καὶ τορνευταὶ ὡς εὐσταλεῖς κόραι. Ἡ λήκυθος ἦτο τὸ *κατ' ἐξοχὴν σκεῦος τῶν νεκρῶν*, διότι πληρουμένη ἀρωματικοῦ ἐλαίου ἢ μύρων ἐτοποθετεῖτο καὶ ἐντὸς τοῦ φερέτρου καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου. Τοιαύτας παραστάσεις ἐπὶ Ληκύθων ἔχουσιν ἀναριθμήτους τό τε ἡμέτερον Μουσεῖον καὶ τὰ τῶν λοιπῶν μεγάλων ἐθνῶν. Ἐκτὸς δὲ τῶν μελανομόρφων καὶ ἐρυθρομόρφων Ληκύθων, ὑπῆρχε καὶ τρίτον εἶδος, ὑπερβαλλόντως περιζήτητον καὶ ὡραῖον, αἱ λεγόμεναι *λευκαὶ ἢ ἀττικαὶ Λήκυθοι*, ἐξ ὧν τὸ Ἐθνικὸν ἡμῶν Μουσεῖον περιέχει πλουσιωτάτην, διὰ νὰ μὴ εἴπω, μοναδικὴν συλλογήν. Αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀγγειογραφίαι εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον πολύχρωμοι, εἶνε δὲ ἔργα τελείως καλλιτεχνικά, ἀναγνωρίζει δὲ κανεὶς πολλάκις εἰς αὐτὰ τὴν χεῖρα μεγάλου καλλινέχνου. Πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουσιν ἀπεικονίσεις τοῦ *Χάρωνος* μὲ τὸ ἀκάτιόν του διασχίζοντος τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην πρὸς μεταφορὰν τῶν νεκρῶν εἰς τὸν Ἅδην. Τοιαῦται παραστάσεις ἐν παραδείγματι εἶνε αἱ ὑπ' ἀρ. *1750, 1999, 1758, 1757* καὶ ἄλλαι ὅμοιαι. Ἐντὸς τῶν τάφων ἐπίσης ἐτίθεντο κατὰ δεκάδας οἱ *βομβυλιοὶ* καὶ οἱ *ἀρύταλλοι*, ἀμφότερα ἀγγεῖα μικρὰ καὶ σφαιροειδῆ ἄνευ λαβῆς μὲ στενὸν στόμιον πρὸς τἄνω, εἰς τὸ ὁποῖον ἐὰν φυσήσετε παράγεται *βόμβος*, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀγγείου. Ὁ βομβυλιὸς ἔχει μᾶλλον σχῆμα ἀχράδος καὶ τ' ἀγγεῖα ταῦτα ἦσαν μυροδόχα ὡς αἱ Λήκυθοι. Διὰ τὸν οἶνον τοὐναντίον ἐχρησιμοποιεῖτο, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα, ἡ *οἰνοχόη*, εἰς σχῆμα μικροῦ κανατιοῦ μὲ μίαν λαβήν, οἷα μεταχειριζόμεθα σήμερον διὰ τὸ γάλα καὶ τὸν καφέν. Παραπλησίου σχήματος ἦτο ἡ *πρόχους* ἢ *προχοΐς*, ἀγγεῖον εὐχρηστότατον. Διὰ δὲ τὴν ραπτικὴν καὶ τὴν κομμωτικὴν αἱ γυναῖκες εἶχον τὰς *πυξίδας*, στρογγύλας-κασσετίνας μὲ καλύμματα ἢ πώματα δισκοειδῆ. Περιεργότατα δὲ ἦσαν τὰ κυλινδροειδῆ *ἐπίνητρα* ἢ *ὄνοι*, τὰ ὁποῖα ἐφήρμοζον ἐπὶ τοῦ μηροῦ αἱ γυναῖκες διὰ νὰ πλέκωσιν ἢ κεντῶσιν ἐπ' αὐτῶν, χωρὶς νὰ τραυματίζωνται διὰ τῆς βελόνης. Καὶ ἀκόμη τὰ *πινάκια*, τὰς *στάμνας*, τοὺς *ψυκτῆρας*, τὰ *ὀξύβαφα*, τοὺς *δίνους*, τὰ *κισσύβια*, τὰς *ἡδυπότιδας*, τοὺς *σκύφους*, ὁμοίους πρὸς τοὺς παρ' ἡμῖν «κεσέδες», τοὺς *κυάθους* καὶ πολυάριθμα ἄλλα!

Πλήν, ὁμοῦ μὲ τὴν παρακμὴν τῆς ἑλλην. τέχνης ἐπῆλθε καὶ ἡ κατάπτωσις τοῦ καλαισθητικοῦ αἰσθήματος, τοῦτο δὲ γίνεται κατάδηλον καὶ ἐν τῇ ἀγγειοπλαστικῇ, διότι μετὰ τὸν 4ον αἰῶνα τἀγγεῖα στεροῦνται πλέον τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης ἁπλότητος καὶ χάριτος, τοὐναντίον δ' ἐπιζητεῖται ἤδη ὁ πλοῦτος, ἡ χλιδὴ καὶ ἡ ἐπίδειξις, ὡς βλέπομεν ἐπὶ τῶν ἐξ Ἰταλίας προερχομένων μεγάλων ἀγγείων, οἷα τὰ ὀνομαστὰ τῆς Ἀπουλίας, Καμπανίας καὶ Λευκανίας. Ἐπὶ τούτων ἐπικρατοῦσι χρωματισμοὶ ποικίλοι καὶ ζωηροί, φέρουσι δὲ συχνότατα παραστάσεις ἐκ τῶν ἀρχαίων τραγῳδιῶν καὶ τῆς κωμῳδίας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ ἀναπτυχθέντος *φλύακος*, ὅστις ἦτο εἶδός τις φάρσας. Περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου τέλος, ὅτε ἐγεννήθη καὶ ὁ Θεάνθρωπος Ἰησοῦς, ἀνεκαλύφθη καὶ ἡ διαφανὴς *ὕαλος*, ἥτις ἐξετόπισε διὰ παντὸς σχεδὸν τὰ θαυμαστά ποτε προϊόντα τῆς ἑλλην. ἀγγειοπλαστικῆς.

ΑΛΕΞ. ΦΥΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΗ, ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ

Ἡ τεχνική της. — Ὁ πρωτόγονος καὶ ἀναντικατάστατος κεραμεικὸς τροχός.—Παρασκευὴ πηλοῦ.—Ὄπτησις.—Διακόσμησις.

Τὴν μεσαιωνικὴν ἀγγειοπλαστικὴν δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν εἰς δύο ἐποχάς: τὴν ἀραβικὴν ἢ ἱσπανομαυριτανικὴν καὶ τὴν ἰταλικήν.

Οἱ Ἄραβες ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἐφαρμόσαντες τὸ ὑαλῶδες ἐπίχρισμα (ὑαλοβερνίκωμα) εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικήν, διδαχθέντες αὐτὸ ἀπὸ τοὺς Πέρσας οἵτινες πάλιν τὸ εἶχον παραλάβει ἀπὸ τοὺς Κινέζους, οἱ ὁποῖοι πολὺ ἀρχαιότερον ἐγνώριζον τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τῆς πορσελάνης (ἴδε: πορσελάνη). Ἡ ἀραβικὴ ἀγγειοπλαστικὴ ἤνθισεν ἐν Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 15ου αἰῶνος. Τὰ κυριώτερα κέντρα της ἦσαν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἡ Μαλάγα, ἡ Βαλεντία, ἡ Μανὶζ ἔνθα καὶ ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἡ διακοσμητικὴ ἀγγειοπλαστικὴ τέχνη, ἡ γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἱσπανομαυριτανική. Κατὰ τὸ 1300 μ. Χ. οἱ Ἄραβες ἐφαρμόζουν καὶ τὸ διὰ κασσιτέρου στίλβωμα. Χαρακτηριστικὰ τῶν ἀγγείων τῆς ἀραβικῆς τέχνης εἶναι ὁ ἐξ ἀργίλου μαλακὸς πηλός των χρώματος τεφροῦ ἢ ὠχροκιτρίνου, τὰ εἰς εὐθείας γραμμὰς ἢ ἁπλᾶς καμπύλας σχήματά των καὶ ἡ ἀνατολικῆς ἐντελῶς νοοτροπίας διακόσμησίς των.

Ἡ ἀραβικὴ ἀγγειοπλαστικὴ παύει ὑφισταμένη ἐν Εὐρώπῃ μὲ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Μαυριτανῶν ἐξ Ἱσπανίας. Ἡ τέχνη των ὅμως εἶχε πλέον μεταδοθῆ εἰς τοὺς Φράγκους καὶ τὴν Ἰταλίαν ἰδίως, ὅπου Ἰταλοὶ καλλιτέχναι ἱδρύουν ἐργοστάσια εἰς τὸ Γκιοῦμπο, τὴν Σιένα, τὸ Πεζάρο. Ὁ Ἰταλὸς Λούκα ντέλλα Ρόμπια ἐφευρίσκει νέον ὑαλοβερνίκωμα ὅπερ χωρὶς νὰ ἀλλοιώνῃ τὴν λε-

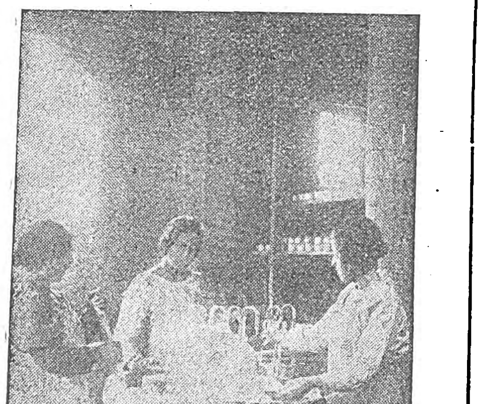

Ἐπισμάλτωσις (Ἐργοστ. «Κεραμεικός»).

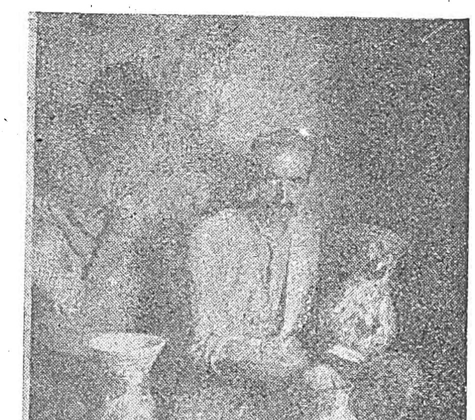

Ἀγγεῖα Κιουταχίας μόλις ἐξαγόμενα τοῦ κλιβάνου (τοῦ ἐργ. «Κιουτάχια»).

Digitized by Google

πτότητα τῶν καλλιτεχνικῶν σχημάτων τὰ προστατεύει ἀπὸ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς ἐπιδράσεις.

Ἀναγέννησις καὶ νεώτεροι χρόνοι. Ἡ Ἰταλικὴ ἀγγειοπλαστικὴ ἐν τούτοις φθάνει εἰς τὴν ἀκμήν της μὲ τὴν ἀναγέννησιν. Οἱ ἀδελφοὶ Φοντάνα εἰς τὸ Πεζάρο παράγουν τὰ γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «μαγιόλικα» ἀριστουργήματά των τὸ

Ὁ «κεραμεικὸς τροχός».

ὁποῖα ἦσαν μὲν ὅμοια εἰς τὴν κατασκευὴν μὲ τὰ ἀραβικά, διέφερον ὅμως κατὰ τὴν διακόσμησιν ἥτις ἀπομακρύνεται τελείως τῆς μουσουλμανικῆς τεχνοτροπίας. Εἰς τὴν Φαγεντίαν συγχρόνως ἀρχίζουν κατασκευαζόμενα τὰ γνωστὰ θαυμάσια ἀγγεῖα (ἴδε: φαγεντιανά).

Εἰς τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἡ διακόσμησις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀλληγορικὰς καὶ μυθολογικὰς παραστάσεις, ἀπὸ σκηνὰς τοῦ καθημερινοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπεικονίσεις ζώων καὶ φυτῶν. Κέντρον παραγωγῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὑπῆρξε καὶ ἡ Κέρκυρα, ἔνθα οἱ Βενετοὶ ἀγγειοπλάσται Τζιοβανίνι, Ταζέο καὶ Γκάττι ἵδρυσαν ἐργοστάσιον ἀκμάσαν κατὰ τὸ 1530.

Ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος ἡ ἀγγειοπλαστικὴ σημειώνει προόδους καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν.

Εἰς τὸ Ντέλφ καὶ τὴν Νυρεμβέργην τῆς Γερμανίας κατασκευάζονται ἀγγεῖα ἐσμαλτωμένα μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας. Ἡ διακόσμησίς των συχνὰ εἶναι ἀνάγλυφος. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐξ ἄλλου κατὰ τὸ 1550 Ἰταλοὶ τεχνῖται μεταφέρουν τὴν τέχνην των καὶ ἱδρύουν ἐργοστάσια εἰς τὸ Νεβέρ, τὸ Ρουέν, τὸ Σαὶν Κλοὺ καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ Γάλλος Μπερνὰρ ντὲ Παλισσὺ κατορθώνει μετ' ὀλίγον νὰ κατασκευάσῃ ἀγγεῖα λεπτότερα καὶ τῶν Ἰταλικῶν. Εἰς τὸ Σαὶν Κλοὺ δὲ κατὰ τὸ 1695 κατασκευάζεται ἤδη καὶ πορσελάνη.

Χαρακτηριστικὰ τῶν ἀγγείων τῆς Γαλλικῆς ἐποχῆς εἶνε ἡ ἐγχάρακτος ἐκ σμάλτου διακόσμησις, τὰ ἰδιότροπα σχήματα καὶ ὁ ποικίλος χρωματισμὸς εἰς τὸν ὁποῖον κυριαρχεῖ τὸ κυανοῦν.

Ὀλίγον βραδύτερον ἐν τούτοις ἀληθὴς ἀναστάτωσις ἐσημειώθη εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ γενικῶς τὴν κεραμευτικὴν τέχνην. Ὁ Γερμανὸς χημικὸς Μπέτγκερ βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Τσιρνχάουζεν, ἀσχολούμενος ἀπό τινος νὰ ἀνακαλύψῃ τὸ μυστικὸν τῆς κατασκευῆς τῆς Σινικῆς πορσελάνης κατώρθωσε κατὰ τὸ 1704 νὰ ἐπιτύχῃ εἶδος ὀπτοῦ πηλοῦ, πολὺ σκληροῦ, χρώματος ἐρυθροφαίου, ὅστις καὶ ἐκλήθη «ἐρυθρὰ πορσελάνη».

Κατὰ τὸ 1769 ὁ Δοὺξ τῆς Σαξωνίας ἱδρύει τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Μέϊσσεν ἔνθα καὶ ἀρχίζουν κατασκευαζόμενα τὰ πρῶτα ἐκ πορσελάνης σαξωνικὰ ἀριστουργήματα. Ὅμοια ἐργοστάσια ἱδρύονται μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Βιέννην τὴν Νύμφεμπουργκ, τὴν Φράγκενταλ καὶ ἄλλας γερμανικὰς πόλεις. Χαρακτηριστικὰ τῶν σαξωνικῶν ἀγγείων εἶνε ἡ σκληρότης τῆς πορσελάνης καὶ ἡ λευκότης τοῦ πηλοῦ. Ἡ διακόσμησίς των ἀποτελεῖ συχνότατα μίμησιν τῆς κινεζικῆς τέχνης.

Κατὰ τὸ 1730 εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ Θωμᾶς Ἄσμπουργκ μεταχειρίζεται τὸ πρῶτον τὸν ἀλεσμένον πυριτικὸν λίθον εἰς τὸν πηλόν, ὅστις ἕως τότε ἀπετελεῖτο μόνον ἀπὸ πλαστικὸν ἄργιλον. Ἐπιτυγχάνει οὕτω ἓν νέον μῖγμα ἐξαιρετικῶς σημαντικὸν διὰ τὴν κεραμευτικήν. Κατὰ τὸ 1800 ὁ Ἄγγλος Σπὸντ προσθέτει εἰς τὸ μῖγμα βορικὸν ὀξὺ καὶ φωσφορικὸν ἀσβέστιον δι' οὗ τελειοποιεῖ τὴν ἀγγλικὴν πορσελάνην ἥτις καὶ μέχρι τοῦδε διατηρεῖ τὰ πρωτεῖα (ἴδε πορσελάνη).

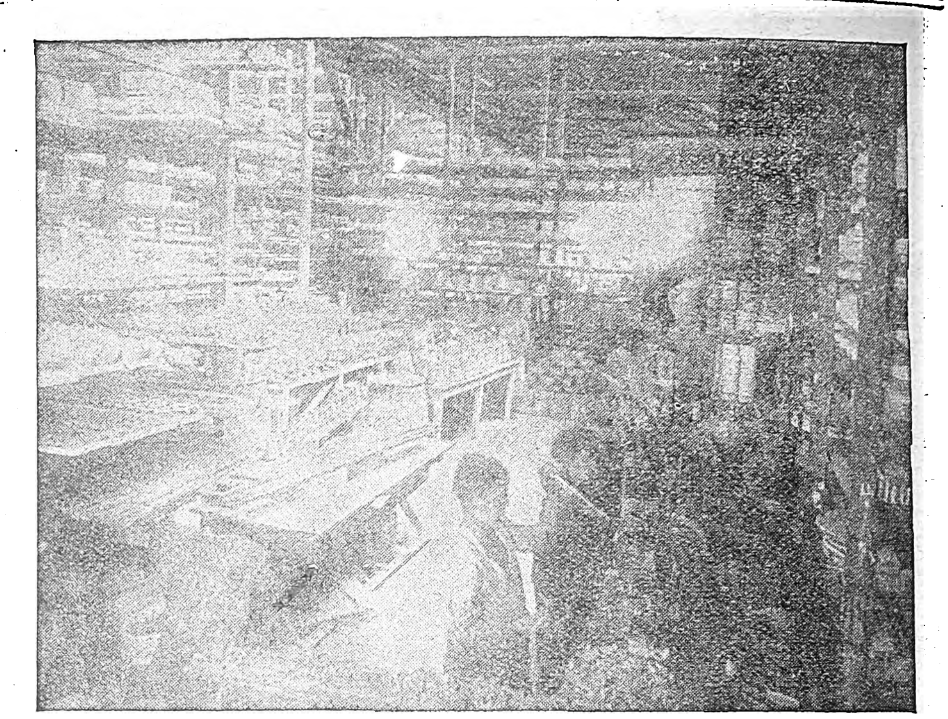

Ἔκχυσις. (Ἐργοστ. «Κεραμεικός»).

Χαρακτηριστικὸν τῆς ἀγγλικῆς τέχνης εἶνε ἡ διακόσμησις ἐκ σκηνῶν τοῦ καθημερινοῦ βίου ἢ ἐξ ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀπομιμήσεων.

Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ κατά τε τὸν μεσαίωνα καὶ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως δὲν ὑπῆρξεν ἄγνωστος καὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἰδίως τὴν Ρόδον, εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὴν Νίκαιαν ἐπίσης, ἡ τέχνη αὐτὴ καὶ γενικῶς ἡ κεραμευτικὴ ἤνθησεν ἀρκούντως, μὲ τεχνοτροπίαν μᾶλλον ἀνατολικήν, ἐπηρεασμένην ἀπὸ τοὺς Ἄραβας. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος τὰ μικρασιατικὰ ἐργοστάσια Νικαίας ἐδέχοντο καὶ ἐξετέλουν πολλὰς παραγγελίας ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ

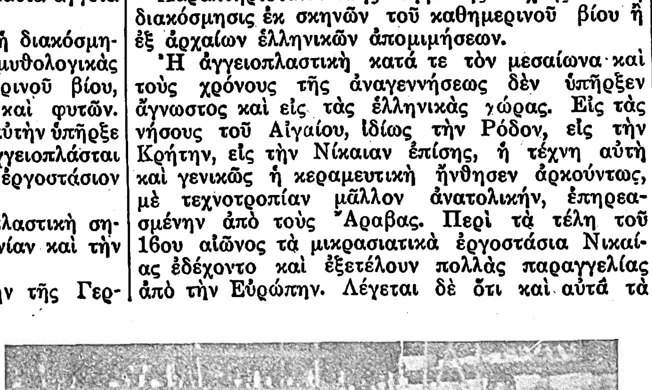

Ἡ διακόσμησις (ἐργοστ. «Κεραμεικός»).

περίφημα ἰταλικὰ κεραμουργήματα τῆς Καντιάνας ἕλκουν τὸ ὄνομά των ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ὀνομασίαν τῆς Κρήτης—Candia—λόγῳ τῆς ἐντελῶς ἀνατολικῆς διακοσμήσεώς των. Ὁ ἰσχυρισμὸς αὐτὸς φαίνεται πιθανὸς ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὸν μεσαίωνα πόλις μὲ τὸ ὄνομα Κανδιάνα δὲν ὑπῆρχεν ἐν Ἰταλίᾳ.

Σύγχρονος ἀγγειοπλαστική. Ἡ σύγχρονος ἀγγειοπλαστικὴ δὲν ἔχει κανὲν ἰδιαίτερον χαρακτηριστικόν, ἐκτὸς τῆς ἐπιμεμελημένης ἐκλογῆς τῶν χρησιμοποιουμένων πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν τελειοποιήσεων τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς καὶ ἐπεξεργασίας. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἡ σύγχρονος ἀγγειοπλαστικὴ ἀποτελεῖ ἀπομίμησιν ἄλλων παλαιοτέρων, τῆς ἑλληνικῆς, τῆς ἐτρουσκικῆς, τῆς αἰγυπτιακῆς, τῆς σαξωνικῆς κ. ἄ. Αἱ ἐπιτυγχανόμεναι ἐξ ἄλλου σήμερον τελειοποιήσεις δὲν τηροῦνται πλέον μυστικαί, ὅπως ἄλλοτε, ἀλλὰ κοινολογοῦνται, καθιστάμεναι προσιταὶ εἰς ὅλους.

Καθ' ὅλον τὸν 19ον αἰῶνα ἡ ἀγγειοπλαστικὴ ἐσημείωσε διαδοχικῶς ἁλματικὰς προόδους εἰς ὅλας τὰς πεπολιτισμένας χώρας. Ἡ χρησιμοποίησις δὲ μηχανημάτων διαρκῶς τελειοποιουμένων ηὔξησε τεραστίως καὶ τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς τέχνης.

Τὰ ἐργοστάσια τῶν Σεβρῶν ἐν Γαλλίᾳ, τῆς Δρέσδης ἐν Γερμανίᾳ, τοῦ Οὐάτζγουντ καὶ τοῦ Οὐόρτσεστερ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξακολουθοῦν πάντοτε νὰ κατέχουν τὰ σκῆπτρα εἰς τὴν ποιότητα τῶν προϊόντων αὐτῶν (ἴδε σχετικὰς λέξεις).

Ἀγγεῖον Κιουταχίας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν ποτὲ κοιτίδα τῆς χειροτεχνίας ταύτης, νεωτέρα σύγχρονος ἀγγειοπλαστικὴ σχεδὸν δὲν ὑπῆρχε μέχρι πρό τινος, καίτοι αἱ πρῶται ὗλαι καὶ ἰδίως τὰ μὴ πλαστικὰ χώματα, πυριτικὰ κατὰ τὸ πλεῖστον, ὑπάρχουν ἐν ἀφθονίᾳ εἰς πολλὰ μέρη (Μῆλον, Κίμωλον, Χαλκίδα, Κορώνην). Μόνον ἐν Ληξουρίῳ καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον τῶν Ξένων ἀναφέρεται λειτουργῆσαν περὶ τὸ 1842, ἀλλ' ἐπὶ μικρὸν μόνον, ἀγγειοπλαστικὸν τεχνουργεῖον, τοῦ ὁποίου τὰ ἀγγεῖα ἦσαν ἀνώτερα τῶν τῆς Ἀπουλίας. Ἀγγεῖα ὅμως πορώδη, τὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χρησιμοποιούμενα διὰ τὰς πρώτας οἰκιακὰς ἀνάγκας, παρήγοντο καὶ παράγονται ἀκόμη κατ' ἐντελῶς ἀρχέγονον τρόπον εἰς πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, (Σκῦρον, Αἴγιναν) εἰς τὴν Χαλκίδα, τὴν Αἰδηψόν, τὴν Κορώνην τῆς Μεσσηνίας καὶ γενικῶς εἰς μέρη ἔνθα ὑπάρχουν τὰ πρὸς κατασκευὴν κατάλληλα χώματα. Οὐδεμία σχεδὸν διακόσμησις τὰ διακρίνει. Ἀπομιμήσεις μόνον τινὲς μικρῶν ἀρχαίων ἀγγείων ἐγίνοντο ἐνίοτε ὑπὸ ἐπιτηδείων τινῶν μετ' ἀρκετῆς ἐπιτυχίας, ἀλλ' εἰς ἐντελῶς περιωρισμένην κλίμακα. Κατὰ τὴν τελευταίαν ὅμως δεκαετίαν παρετηρήθη σχετικὴ ἐπίδοσις εἰς τὴν ἀγγειοπλαστικὴν διὰ τὴν ὁποίαν ἀπέβη ἐπωφελὴς καὶ ἡ μικρασιατικὴ συμφορά, διότι κατόπιν τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων ἀνεπτύχθη καὶ ἡ κατασκευὴ τῶν γνωστῶν ἐπισμαλτωμένων ἀγγείων τῆς Κιουταχίας, τῶν διακρινομένων διὰ τὴν ἀνατολικὴν ἐντελῶς τεχνοτροπίαν των καὶ τὸν ἰδιάζοντα τρόπον κατασκευῆς των καὶ τῆς παρασκευῆς τῶν χρωμάτων των ὅστις παραμένει ἐντελῶς ἀναλλοίωτος ἀφ' ἧς ἐποχῆς, τὸ πρῶτον πρὸ 6 αἰώνων, οἱ ἐκ Περσίας φεύγοντες Ἀρμένιοι ἐνεκλιμάτισαν εἰς τὴν Κιουτάχιαν τὴν χειροτεχνίαν αὐτὴν (ἴδε Κιουτάχια).

Τρόπος κατασκευῆς.—Τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς συγχρόνου ἀγγειοπλαστικῆς διαιρεῖται εἰς τὰ ἑξῆς μέρη:

Digitized by Google

1. Τὴν παρασκευὴν τοῦ πηλοῦ.
2. Τὴν κατασκευὴν τῶν ἀγγείων.
3. Τὴν ὄπτησιν.
4. Τὴν ἐπισμάλτωσιν.
5. Τὴν διακόσμησιν.

1).—Πηλός.—Διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ πηλοῦ χρησιμοποιοῦνται δύο εἰδῶν χώματα. α').—Τὰ πλαστικὰ λεγόμενα, ἤτοι τὰ ἀργιλώδη γενικῶς, ὧν ὁ καθαρώτερος τύπος, ἡ «καολίνη» χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς πορσελάνης καὶ τῶν λεπτῶν φαγεντιανῶν. β')—Τὰ μὴ πλαστικὰ ἢ ἀντιπλαστικὰ χώματα, τουτέστι τὰ πυριτικά, ὧν ἡ ἀνάμιξις ἐλαττώνει τὴν λιπαρότητα τῶν πρώτων, προσδίδουσα εἰς τὸν πηλὸν τὰς ἀναγκαίας ἰδιότητας διὰ νὰ ξηραίνεται ἰδίως ἄνευ στρεβλώσεων καὶ νὰ ἀντέχῃ εἰς τὴν ὄπτησιν. Εἰς τὴν ἀνάμιξιν χρησιμοποιοῦνται 60—65 ο)ο ἀντιπλαστικὰ χώματα καὶ 40—35 ο)ο πλαστικά.

Τὰ ἀντιπλαστικὰ χώματα ρίπτονται ἐντὸς κυλινδρικῶν μύλων μεγάλης διαμέτρου μὲ ἐσωτερικὴν ἐκ πορσελάνης ἐπένδυσιν καὶ περιεχόντων κατὰ τὸ ἕν τρίτον πυριτικοὺς χάλικας ἐφ' ὧν καὶ τρίβονται διὰ τῆς ὑγρᾶς ὁδοῦ ἐπὶ δεκάωρον περίπου τὰ κοκκώδη καὶ σκληρὰ ἀντιπλαστικὰ χώματα.

Τὰ πλαστικὰ τίθενται ἐντὸς εἰδικῶν μηχανημάτων καλουμένων «ταράκτρων» ἔνθα ταρασσόμενα μετὰ μικρᾶς ποσότητος ὕδατος, πολτοποιοῦνται ἐπίσης.

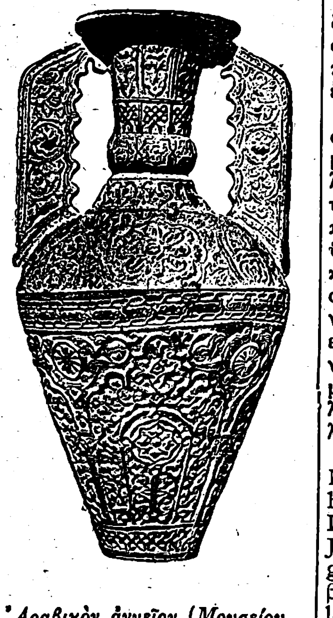

Ἀραβικὸν ἀγγεῖον (Μουσείου Μαδρίτης).

Τὸ προϊὸν τῶν μύλων καὶ τῶν ταράκτρων ἀναμιγνύεται κατόπιν ἐντὸς δεξαμενῶν διὰ μηχανικῶν μέσων, μετὰ δεκάωρον δὲ ἀνατάραξιν σχηματίζεται ρευστὸς πολτὸς ὅστις διοχετεύεται εἰς εἰδικὰ πιεστήρια, ἔνθα ὑπὸ ἰσχυρὰν πίεσιν τοῦ ἀφαιρεῖται τὸ ὕδωρ. Ἡ οὕτω ἀποστεγνωθεῖσα μᾶζα μεταφέρεται εἰς πλακούντια ἐντὸς εἰδικοῦ μηχανήματος πρὸς ἀφαίρεσιν τοῦ ἐν αὐτῇ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἐκεῖθεν δὲ ἐξέρχεται πλέον ἑτοίμη πρὸς ἐπεξεργασίαν.

2)·Κατασκευὴ ἀγγείων. Κύριον μηχάνημα πρὸς κατασκευὴν τῶν ἀγγείων παραμένει πάντοτε ὁ ἀρχαῖος κεραμεικὸς τροχός, ὅστις ἀπὸ 4000 ἐτῶν ἐφευρεθείς, κατ' οὐσίαν, δὲν μετεβλήθη σχεδόν. Μόνον αἱ μέθοδοι τῆς κινήσεως αὐτοῦ ἐτελειοποιήθησαν, προσετέθησαν δὲ κατὰ καιροὺς τροποποιήσεις τινές. Ὁ τροχὸς εἶναι μικρὰ ὁριζόντιος περιστροφικὴ τράπεζα ἐπὶ τῆς ὁποίας τίθενται τὰ ἐκ πηλοῦ πλακούντια καὶ διὰ τῆς χειρὸς ἢ δι' εἰδικῶν ἐργαλείων πλάθονται, λαμβάνοντα τὸ ἀπαιτούμενον σχῆμα τοῦ ἀγγείου.

Ἄλλοι τρόποι κατασκευῆς συνηθέστατοι, ἐπίσης, εἶνε ἡ «ἔκχυσις» (coulage), χύσις τουτέστιν ὑγροῦ πολτοῦ εἰς μήτρας καὶ ἡ «τυποποιία» (moulage), καθ' ἣν ἡ μᾶζα ἐκκοπτομένη εἰς φύλλα, τοποθετεῖται ἐντὸς «τύπων» ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἀγγεῖον ἐξάγεται ἕτοιμον πρὸς ὄπτησιν.

3-Ὄπτησις. Ἡ ὄπτησις τελεῖται ἐντὸς καμίνων τῶν ὁποίων κυριώτερα εἴδη εἶνε τὰ ἑξῆς δύο: Κάμινοι «ἀπ' εὐθείας φλογός», εἰς ἃς ἡ φλὸξ ἔρχεται εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τῶν ἀγγείων, φεύγει δὲ διὰ τῆς ὀροφῆς τῆς καμίνου, καί: Κάμινοι «ἀνατρεπομένης φλογός», εἰς τὰς ὁποίας τὰ πρὸς ὄπτησιν ἀγγεῖα κλείονται ἐντὸς πυροδοχείων ἅτινα εἰσάγονται εἰς τὸν κλίβανον, τῆς φλογὸς μὴ ἐρχομένης οὕτω εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μὲ τὰ ἀγγεῖα.

Οἱ βαθμοὶ τῆς θερμοκρασίας καὶ ὁ τρόπος τῆς ὀπτήσεως ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς ποιότητος καὶ τοῦ εἴδους τοῦ πηλοῦ (ἴδε λέξεις: πορσελάνη, φαγεντιανά, ροδιακά, σινικὰ κτλ.).

4)·Ἐπισμάλτωσις— Τὰ ἀγγεῖα ἐκ τοῦ κλιβάνου ἐξαχθέντα βυθίζονται ἐντὸς ὑγροῦ ἀποτελουμένου ἐκ διαφόρων μολυβδούχων ἑνώσεων, βορικοῦ ὀξέος, σόδας καὶ τινων ἄλλων οὐσιῶν. Τὸ ὑγρὸν αὐτὸ (ὑαλοβερνίκωμα ἢ γάνωμα) καθίσταται ὑαλῶδες καὶ ἐντελῶς διαφανὲς διὰ τῆς θερμάνσεως· οὕτω δὲ τὰ ἐμβαπτισθέντα εἰς αὐτὸ ἀγγεῖα εἰσαγόμενα διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὸν κλίβανον ἀποκτῶσι τὴν γνωστὴν ὑαλώδη στιλπνότητα αὐτῶν.

5)·Διακόσμησις.— Ἡ διακόσμησις τῶν ἀγγείων γίνεται κατὰ διαφόρους τρόπους. Συνειθέστερος εἶνε ὁ μετὰ τὴν ἐπισμάλτωσιν, τῆς διακοσμήσεως γινομένης διὰ μεταλλικῶν χρωμάτων, ἐπὶ τοῦ γανώματος. Τὰ ἀγγεῖα ψήνονται τότε ἐκ νέου εἰς θερμοκρασίαν 800° περίπου.

Ἄλλος τρόπος, ὅστις θεωρεῖται καὶ δυσκολώτερος, καὶ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιοῦσι καὶ τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐργοστάσια ἀγγειοπλαστικῆς, εἶνε ὁ ὑπὸ τὸ ἐπίχρισμα ἢ ὑαλοβερνίκωμα. Μετὰ τὴν πρώτην ὄπτησιν διακοσμοῦνται καταλλήλως τὰ ἀγγεῖα διὰ μεταλλικῶν χρωμάτων καὶ ἀκολούθως βυθίζονται εἰς τὸ ὑαλοβερνίκωμα, τῆς διακοσμήσεως οὕτω προστατευομένης ἀκολούθως κάτωθεν τῆς ὑαλώδους ἐπιφανείας.

Ἡ σύγχρονος διακόσμησις τῶν ἀγγείων εἶνε ἀπομίμησις ὅλων τῶν παλαιῶν ἀγγειογραφιῶν. Εἴς τινα μέρη μόνον χρησιμοποιοῦνται καὶ ἐγχώριοι ρυθμοί, προσδίδοντες τοπικὸν χαρακτῆρα εἰς τὰ κατασκευαζόμενα ἀγγεῖα. Αἱ συνειθέστεραι ἀπομιμήσεις εἶνε ἡ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, τῆς ἀραβικῆς, τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς τεχνοτροπίας. (Βλ. λέξιν Κεραμευτική).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: α') J. de Morgan: L humanité préhistorique. Καββαδία: Προϊστορικὴ ἀρχαιολογία. J. Martha: L'archéologie étrusque et romaine. β') Maspero: L'archéologie egyptienne. Buschor: Griechische Vasenmalerei. Ducati: Storia della ceramica greca. Α. Φιλαδελφέως: Ὁδηγὸς τῶν Ἀθηνῶν. γ') L. M. Solon: Ceramic Liberature.

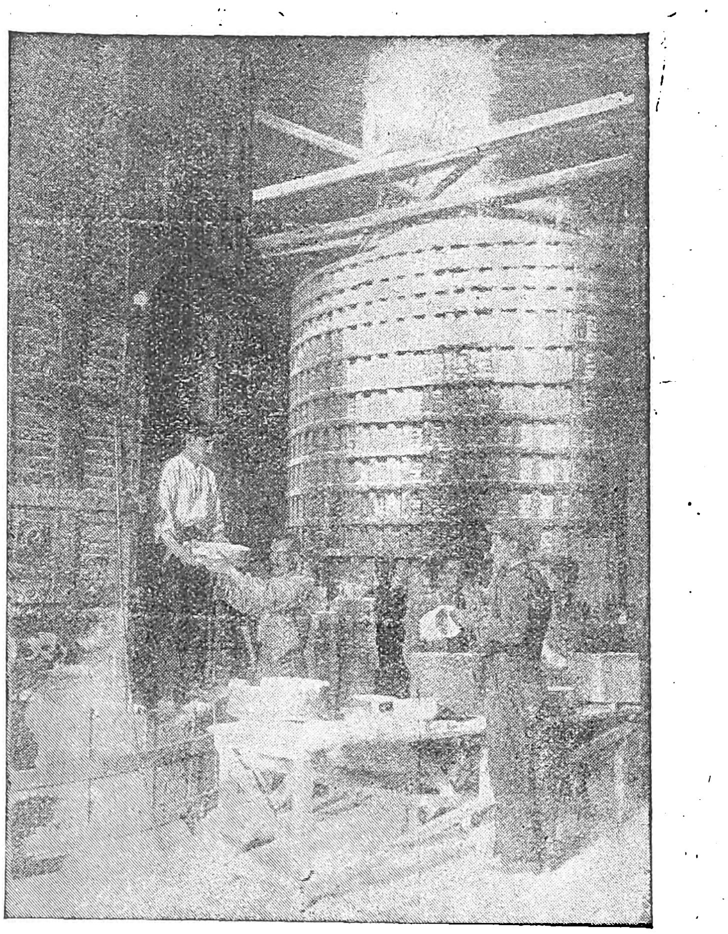

Κάμινος «ἀνατρεπομένης φλογὸς» τοῦ ἐν Φαλήρῳ ἐργοστασίου «Κεραμεικὸς»

ἀγγειόπλυμα· 1) ἡ πλῦσις τῶν ἀγγείων, 2) τὸ ἄλλως σταχτοπάνι, διὰ τοῦ ὁποίου ξεθερμίζουν τὰ σκεύη τοῦ μαγειρείου τὰ πινάκια. — Τὰ εἰς *-μα* σημαίνουσι κατὰ μετάπτωσιν τῆς ἐννοίας καὶ πράγματα συγκεκριμένα λ. χ. *ἄρμεγμα* = ζῷον ἀρμεγόμενον, τὰ ποίμνοια καὶ αἱ ἀγελάδες· χαλίνωμα = ζῷον χαλινούμενον, τὰ διάφορα ὑποζύγια.
Μ. Φ.

ἀγγειοπλύτης· 1) ὁ πλύνων τὰ ἀγγεῖα, ὁ βοηθὸς τοῦ μαγείρου, ὁ μαρμιτόμος. 2) τὸ σταχτοπάνι μὲ τὸ ὁποῖον πλύνουν τὰ ἀγγεῖα.

Ἀγγειόπτερις. Πτεριδόφυτον τῆς τάξεως τῶν πτεριδωδῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν Μαρατιιδῶν.

ἀγγειορραγία. Ῥῆξις τῶν ἀνατομικῶν ἀγγείων καὶ μάλιστα τῶν τριχοειδῶν καὶ ἡ κατόπιν ταύτης αἱμορραγία.

ἀγγειορραφή. Ἡ ραφὴ τῶν ἀγγείων ἐπεχειρήθη διὰ πρώτην φορὰν περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἀφοῦ ἐπὶ διάστημα χρόνου ἀρκετὸν ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη εἰς τὸ Ἐργαστήριον (ἰδίως διὰ τὰς μεταμοσχεύσεις σπλάγχνων καὶ πρὸς ἄλλου εἴδους πειραματισμοὺς) εἰσήχθη κατόπιν εἰς τὴν πρακτικὴν χειρουργικήν.

Μεταξὺ τῶν πρώτων πειραματιστῶν οἵτινες ἐξετέλεσαν αὐτὴν ἐπὶ ζώων ἀναφέρονται οἱ Gluck (1883) Jassinowsky καὶ Abbe· αἱ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ὅμως πρῶται προσπάθειαι ὀφείλονται εἰς τοὺς Legars, Delbet, Wiart, Tuffier, Launay, Ricard, Jaboulay, Berard, Euderten, Lexer, Unger, Depage, Durante, Goyanés, Murphy καὶ Matas καὶ ἄλλους. Ὅταν δὲ ὁ Fronin καὶ ὁ Carrel ἐτροποποίησαν τὸ τεχνικὸν τῆς μεθόδου ταύτης ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον, εἰσήχθη εἰς εὐρυτέραν χρῆσιν ἐν τῇ χειρουργικῇ καὶ ἤδη ἀριθμοῦνται κατὰ ἑκατοντάδας αἱ ἐπιτυχεῖς περιπτώσεις.

Πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς μεθόδου ταύτης δὲν ἀπαιτοῦνται ἢ βελόναι λεπτόταται (Ν° 16) εἰδικαὶ πιεστικαὶ λαβίδες αἱμοστάσεως (pinces de Carrel), διαβροχὴ τοῦ ἐγχειριτικοῦ τραύματος διὰ ὑγρᾶς παραφίνης πρὸς παρεμπόδισιν τῆς πήξεως τοῦ αἵματος καὶ ράμμα λινοῦ Ν° 700.

Διακρίνομεν: 1) τὴν ραφὴν τῶν ἀρτηριῶν, 2) τὴν ραφὴν τῶν φλεβῶν, 3) τὴν ἀρτηριοφλεβικὴν ραφήν.

α') *Ραφὴ τῶν ἀρτηριῶν: ἁπλῆ πλαγία ραφή.* Ἐφαρμόζεται εἰς τραύματα ἁπλᾶ ἢ καὶ ἐκτεταμένα ἀλλ' ἄνευ μεγάλης ἀπωλείας ἀγγειακοῦ ἱστοῦ καὶ ἀκόμη εἰς τὴν *ἐμβολεκτομήν*, ἤτοι τὴν ἐξαγωγὴν ἐμβόλου ἢ θρόμβου ἢ ἄλλου ξένου σώματος δι' ἀρτηριοτομῆς.

Ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Scabanegew τῷ 1895 καὶ κατόπιν τῷ 1907 ὑπὸ τοῦ Trendelembarg, ἤδη δὲ εἶναι ἐγχείρισις σχεδὸν συνήθης καὶ εἰς πλείστας περιπτώσεις ἀπεσοβήθη ἡ γάγγραινα ἑνὸς μέλους διὰ τῆς ἐγκαίρου κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς ἐμβολῆς ἐκτελέσεως ταύτης. β') *Ραφὴ κυκλική.* Ἐφαρμόζεται εἴτε πρὸς ἀφαίρεσιν ἀνευρυσμάτων, εἴτε κατὰ τοὺς τραυματισμοὺς μετὰ μεγάλης ἀπωλείας ἀγκειακοῦ ἱστοῦ. Μετὰ ὁμαλοποίησιν τῶν χειλέων συμπλησιάζονται ταῦτα καὶ συρράπτωνται κυκλικῶς. *Μεταμόσχευσις.* Εἰς περιστάσεις καθ' ἃς ἡ ἀπώλεια εἶναι μεγάλη καὶ ἡ προσέγγισις τῶν ἄκρων τοῦ ἀγγείου δὲν εἶναι δυνατὴ ἐπεχειρήθη μετ' ἐπιτυχίας ἡ μεταμόσχευσις τμήματος ἀρτηρίας ἄλλης χώρας ἢ καὶ φλεβός, (ὁ P. Mourc ἀναφέρει 11 ἐπιτυχίας εἰς 20 περιπτώσεις). Οἱ Nageotte καὶ Seneert καὶ ὁ Guthrie ἐπεχείρησαν τὴν μεταμόσχευσιν κρημνῶν διατετηρημένων εἰς οἰ-

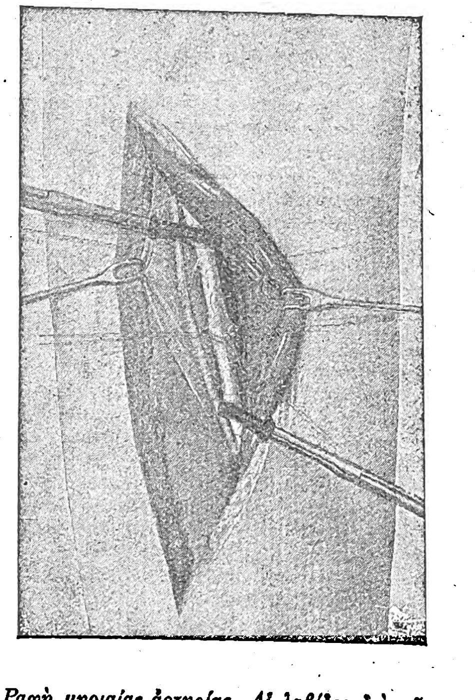

Ραφὴ μηριαίας ἀρτηρίας. Αἱ λαβίδες διὰ τῶν ὁποίων γίνεται ἡ προσωρινὴ αἱμόστασις εἶναι ἐπενδεδυμέναι δι' ἐλαστικοῦ. Τρία ὁδηγὰ στηρικτικὰ ράμματα. Ραφὴ κυκλική.

Digitized by Google

νόπνευμα καὶ φορμόλην (1922) οὐχὶ ὅμως μετ' ἀπολύτου ἐπιτυχίας. γ') *Ἀναστόμωσις ἀρτηριῶν.*— Ἀναφέρεται ἡ τελικοτελική, ἡ πλαγιοπλαγία καὶ ἡ τελικοπλαγία. δ') *Ἀνευρυσμοῤῥαφία.* — Ἀντὶ τῆς ἐξαιρέσεως τῶν ἀνευρυσμάτων καὶ τῆς τελικοτελικῆς ἀναστομώσεως τῆς ἀρτηρίας ἐπεχείρησαν τὴν ἀνευρυσμοῤῥαφὴν εἴτε ἀναπλάσσοντες δαπάναις τοῦ ἀνευρυσματικοῦ σάκκου τὸν πρώην αὐλὸν τοῦ ἀγγείου, εἴτε ἀποφράσσοντες τελείως αὐτόν, οὕτως ὥστε νὰ διατηροῦνται οἱ τυχὸν ὑπάρχοντες παρὰ τὸ ἀνεύρυσμα μικροὶ πλάγιοι κλάδοι. Οὕτω προκειμένου περὶ ἀρτηριοφλεβωδῶν ἀνευρυσμάτων διανοίγεται ὁ φλεβικὸς σάκκος καὶ συῤῥάπτεται τὸ ἀρτηριακὸν στόμιον διατηρουμένης οὕτω τῆς ἀρτηρίας (Matas).

II. *Ραφὴ τῶν φλεβῶν.* Ἐκτὸς τῶν κοινῶν περιπτώσεων τῶν ἀντιστοίχων πρὸς τὴν ραφὴν τῶν ἀρτηριῶν ἡ ραφὴ αὕτη ἐπεχειρήθη καὶ εἰς τὰς ἑξῆς εἰδικὰς περιπτώσεις:

Εἰς τὴν ἀναστόμωσιν τῆς πυλαίας φλεβὸς μετὰ τῆς κάτω κοίλης κατὰ τὰς κυῤῥώσεις τοῦ ἥπατος. (Fistule d'Eck).

Εἰς τὴν ἀναστόμωσιν τῆς σαφηνοῦς μετὰ τῆς μηριαίας, διὰ τοὺς κιρσοὺς τῶν κάτω ἄκρων. (Delbet).

Ἀρτηριοφλεβικὴ ἀναστόμωσις. Ἐφηρμόσθη εἰς τὴν ξηρὰν γάγγραιναν τῶν κάτω ἄκρων (Dan Martin Jaboulay 1902 Wieting 1908) δὲν ἀπέδωκε ὅμως οἷα θεωρητικῶς ἀνεμένοντο ἀποτελέσματα.

ἀγγειόσπασμος. Σύσπασις ἀγγείου ἐπιφέρουσα τὴν ἰσχαιμίαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀγγειουμένης χώρας.

Ἀγγειόσπερμα (Angiospermes). Τὸ ἕτερον τῶν δύο μεγάλων ἀθροισμάτων εἰς τὰ ὁποῖα διαιροῦνται τὰ Σπερματόφυτα. Τὰ ἀγγειόσπερμα ὑπολογίζεται ὅτι ἐνεφανίσθησαν τὸ πρῶτον ἐπὶ τῆς γηίνης ἐπιφανείας κατὰ τὴν περίοδον τῆς κρητιδικῆς διαπλάσεως. Ὑπάγεται εἰς τὸ ἄθροισμα τοῦτο τὸ πλεῖστον τῆς γνωστῆς βλαστήσεως. Κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τῶν γυμνοσπέρμων, ἐσωτερικῶς διακρίνονται ὡς φέροντα γνήσια ἀγγεῖα. Τὰ διακριτικὰ χαρακτηριστικά των ὑπάρχουν ἐπὶ τῶν ἀνθέων, ἅτινα εἶνε διαπεπλασμένα εἰς τρόπον ὥστε νὰ προσαρμόζωνται τελείως πρὸς τὸν τρόπον γονιμοποιήσεώς των, τουτέστι τὸν διὰ τοῦ ἀνέμου καὶ τῶν ἐντόμων.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ περιάνθιον ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγάλα πέταλα μὲ κτυπητὰ χρώματα καὶ ἀναδίδει ὀσμὴν ἵνα προσελκύῃ τὰ διάφορα ἔντομα ἅτινα θὰ προσκομίσωσιν ἐπὶ τοῦ στίγματος τοῦ ὑπέρου τὴν ἀπαιτουμένην γῦριν.

Τὰ ἄνθη των εἶναι πεντάκυκλα, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως ἐκφεύγουσι τῆς τυπικῆς ἐκ πέντε σπονδύλων συστάσεως καὶ παρουσιάζονται μὲ περισσοτέρους ἢ ὀλιγωτέρους.

Τὸ περιάνθιον (σπανιώτατα τὰ ἀγγειόσπερμα εἶνε ἀχίτωνα ἤτοι ἄνευ περιανθίου) ἀποτελεῖται ἐκ μονοσεπάλου ἢ πολυσεπάλου κάλυκος καὶ ὑποκαλυκίου, ἐνίοτε, ἐκ βρακτίων φύλλων. Ἡ στεφάνη εἶνε πολυπέταλος ἢ μονοπέταλος. Οἱ στήμονες (μετὰ τῶν περιεχόντων τὴν γῦριν ἀνθήρων) καὶ οἱ ὕπεροι οὐδὲν τὸ χαρακτηριστικὸν παρουσιάζουσιν.

Τὰ ἄνθη τῶν ἀγγειοσπέρμων σπανίως εἶνε μονήρη καὶ συνηθέστερον κατὰ ταξιανθίας βοτρυώδεις, κυματώδεις ἢ συνθέτους.

Τὰ ἀγγειόσπερμα ὑποδιαιροῦνται εἰς δύο μεγάλα ἀθροίσματα, τὰ μονοκότυλα καὶ τὰ δυκότυλα.

ἀγγειοσυσταλτικὰ νεῦρα. Βλέπε ἀγγειοκινητικά. Φάρμακα: ἀδρεναλίνη, ἐργοτίνη, ὕδραστις, ἐκχείλισμα ὑποφύσεως (βλ. τὰς λέξεις).

ἀγγειούρα (ἡ)· τὸ περιεχόμενον τῆς ἀμίδος, τοῦ *ἀγγειοῦ* (ἐν Τήνῳ): τοῦ χύσανε μιὰν *ἀγγειούρα* κατακέφαλα.

ἀγγειοτραχιώδη· εἶδος φυτικῶν κυττάρων (βλ. λέξιν κύτταρα φυτικά).

ἀγγειοχολῖτις· Φλεγμονὴ τῶν χοληφόρων ἀγωγῶν (βλ. ἧπαρ).

ἀγγειοχολοκυστῖτις. Φλεγμονὴ τῶν χοληφόρων ἀγωγῶν καὶ τῆς χοληδόχου κύστεως (βλ. ἧπαρ).

ἀγγειόω (ῶ). Χορηγῶ ἀγγεῖα καὶ διὰ τῶν ἀγγείων αἷμα: ἡ κοιλιακὴ ἀρτηρία ἀγγειοῖ τὸν στόμαχον, τὸ ἧπαρ/κ.τ.λ. καὶ παθητικόν· ἀγγειοῦμαι: ἡ καρδία ἀγγειοῦται ὑπὸ δύο ἀρτηριῶν.

ἀγγειώδης· ὁ ἔχων σχῆμα ἀγγείου ἀνατομικοῦ ἢ τῆς βοτανικῆς. Οὕτω: ἀγγειώδεις κολεοί, ἀγγειώδεις δεσμίδες, ἀγγειώδης ἶνες (βλ. ἱστολογίαν φυτοῦ), ἀγγειώδης κύκλος (βλ. λέξιν ὀφθαλμός), ἀγγειώδης ἅλως (βλ. ὠάριον), ἀγγειῶδες σπείραμα κ. λ. π.

ἀγγείωμα· ὄγκος ἀνήκων εἰς τὰς καλοήθεις τὴν πορείαν νεοπλασίας, ἀπαρτιζόμενος ἐκ νεοπλάστων τριχοειδῶν ἀγγείων, αἱματοφόρων (αἱματαγγείωμα) ἢ λεμφοφόρων (λεμφαγγείωμα) καὶ ἀναφαινόμενος ἄνευ καταφανοῦς τινος αἰτιολογίας ἐν τῷ δέρματι, τοὺς λοιποὺς ἱστοὺς καὶ ὄργανα τοῦ σώματος τῶν ἀνθρώπων καὶ ζῴων. Τὸ αἱματαγγείωμα τοῦ δέρματος ἐμφανίζεται ὡς μικρὰ ἢ μεγάλη τὴν ἔκτασιν κηλὶς προέχουσα ἢ μὴ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, ἥτις καὶ ἄλλως καλεῖται σπίλος ἢ σπίλοι. Τὸ λεμφαγγείωμα παρίσταται ἐπίσης οὕτω, ἀλλὰ ἔχει τὴν χροιὰν κιτρινόλευκον.

Ἡ πρὶν ἄποψις ὅτι τὰ ἀγγειώματα δύνανται νὰ ἀπαρτίζωνται οὐχὶ ἐκ μόνων τριχοειδῶν (διηυρυσμένων, ἐπιμηκυνθέντων ἢ καὶ σηραγγωδῶς μεταβληθέντων), ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀγγείων μὴ τριχοειδῶν, ἤτοι ἀγγείων εὐρυτέρας διαμέτρου καὶ παχυτέρων τοιχωμάτων, ὡς αἱ ἀρτηρίαι, αἱ φλέβες, μικρὰ καὶ μεγάλα λεμφαγγεῖα, δὲν ὑφίσταται σήμερον. Τὰ οὕτω πρὶν ἑπομένως καλούμενα ἀρτηριακά, φλεβικὰ ἀγγειώματα δὲν ἀνήκουσιν ἐνταῦθα, διότι δὲν πρόκειται κατ' αὐτὰ περὶ ἀγγειακῆς νεοπλασίας, ἀλλὰ περὶ τῶν μετ' ἐκτάσεως συνδεδυασμένων ὑπερτροφιῶν τῶν ἀγγειακῶν τοιχωμάτων ἕνεκα χρονίας φλεγμονῆς ἢ λειτουργικῆς αἰτίας ὡς καὶ κληρονομικῆς καταβολῆς ἁμαρτώματα). Τὰ ἀγγειώματα θεραπεύονται καυτηριαζόμενα διὰ θερμοκαυτῆρος, ἢ χειρουργικῶς δι' ἀπολινώσεως ἢ ὁλικῆς ἀπεξαιρέσεως.

Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

ἀγγειωμάτωσις (angiomatose). Νόσος χαρακτηριζομένη ὑπὸ σχηματισμοῦ πολυαρίθμων ἀγγειωμάτων.

ἀγγείωσις· ἀνατομικὸς ὅρος σημαίνων ἐπὶ μέρους ἀγγειακὸν δίκτυον καὶ τὴν διὰ τοῦ δικτύου τούτου εἰς αἷμα τροφοδοσίαν τοῦ ἐν λόγῳ μέρους.

«Ἀγγέλα» (Angèle)· δρᾶμα πεντάπρακτον τοῦ Ἀλ. Δουμᾶ πατρὸς (1833), γραμμένον μὲ πολλὴν δεξιότητα καὶ προσελκῦον τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ, παρὰ τὰς ἀπιθανότητας, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν.

ἀγγελάκι καὶ ἀγγελούδι· μικρὸς ἄγγελος ζωγραφισμένος· χερουβὶμ καὶ σεραφείμ, 2) παιδάκι ὡραῖον ὅμοιον πρὸς ἄγγελον.

Ἀγγελάκης Δημ. Ἕλλην ἠθοποιὸς γεννηθεὶς τῷ 1871. Νεαρώτατος ἔτι, παραιτήσας τὰ θρανία τοῦ γυμνασίου ἐν ᾧ ἐφοίτα, ἀφιερώθη εἰς τὴν σκηνὴν ἐφ' ἧς διὰ τῆς ἐπιμελείας του καὶ διέπρεψεν εἰς τοὺς λεπτοὺς δραματικοὺς ρόλους. Ἅμα τῇ ἱδρύσει τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου κατὰ τὸ 1901 ἐκλήθη μεταξὺ τῶν πρώτων ἵνα συμμετάσσῃ τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, πλὴν δυστυχῶς, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῶν ἐγκαινίων τοῦ θεάτρου, προσβληθεὶς κατὰ τὰς δοκιμὰς ὑπ' ὀξείας νόσου, ἀπεβίωσε τὸν Νοέμβριον τοῦ 1901. Τιμῆς ἕνεκα πρὸς τὸν ἀποθανόντα, ἡ διεύθυνσις τοῦ Βασιλικοῦ θεάτρου διώρισεν εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον, νεώτερον τὴν ἡλικίαν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς δὲν ἤργησε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς τὸν τάφον.

Λ.

Ἀγγελάνδη (Hageland). Περιοχὴ τοῦ Βελγίου, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα σημαίνει «ἡ χώρα τῶν φρακτῶν». Τὸ ἔδαφός της εἶνε ἀμμῶδες καὶ θαμνῶδες, κατὰ δὲ τοὺς πολέμους τοῦ Μεσαίωνος, αἱ λόχμαι καὶ οἱ ἀκανθῶνες της ἐχρησίμευσαν πολλάκις ὡς καταφύγιον εἰς τοὺς ἡττημένους.

Ἀγγελάτικα. Χωρίον τῆς κοινότητος Μαγαζειῶν, ἐπαρχίας Παξῶν νομοῦ Κερκύρας. Κάτοικοι 34.

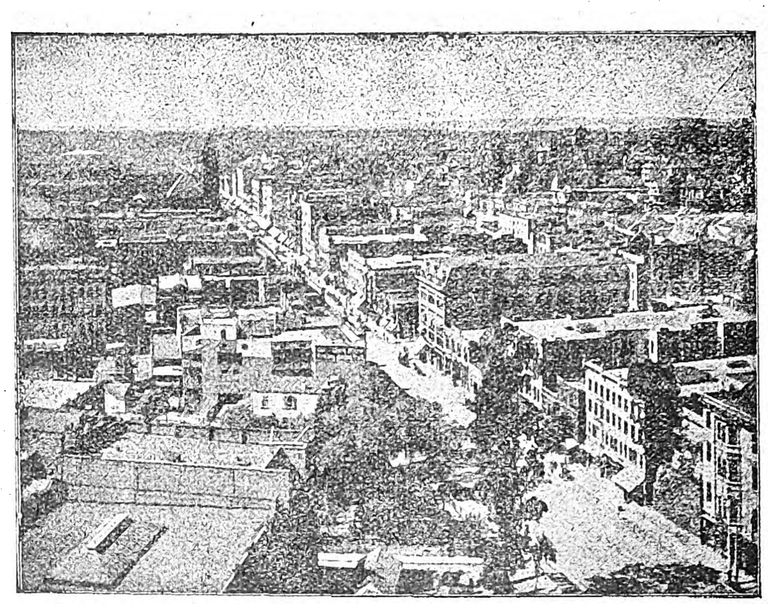

Λὸς Ἄγγελες. Ἡ πόλις τῶν κινηματογραφικῶν ἀστέρων.

Ἄγγελες, Λὸς (Los Angeles). Πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν (Καλιφορνία) (11.000 κάτοικοι τῷ 1880, 319 000 τῷ 1910 καὶ 530.000 κατὰ τὴν τελευταίαν μεταπολεμικὴν ἀπογραφήν). Ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ, 484 μίλια ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου καὶ 3157 ἀπὸ τῆς Ν. Ὑόρκης. Πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομητείας καὶ ἡ πλέον σημαντικὴ τῆς νοτίου Καλιφορνίας. Σταθμὸς ἀσυρμάτου. Συγκοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μετὰ τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου καὶ τῶν ἀνατολικῶν Πολιτειῶν. Διενεργεῖται ἐν αὐτῇ μέγα ἐμπόριον ὀπωρῶν καὶ γεωργικῶν προϊόντων, πορτοκαλλίων, λεμονίων, σταφυλῶν, οἴνων, ἐρίου, κριθῆς, βόρακος κλπ. Αἱ ὄχθαι τοῦ διασχίζοντος τὴν πόλιν ποταμοῦ εἶνε κατάφυτοι μὲ πορτοκαλλέας καὶ ἀμπέλους. Ἡ πόλις εἶνε κέντρον σπουδαίας ἐκτάσεως ὀρυχείων, ἰδίως πετρελαιοπηγῶν, ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ ἔχουν ἀνορυχθῇ παὶ ἐντὸς τοῦ Λὸς Ἄγγελες. Εἶνε ὡσαύτως καὶ τὸ κέντρον τῆς ἀμερικανικῆς κινηματογραφικῆς βιομηχανίας. Ὑδρεύεται δι' ὑδραγωγείου μήκους 406 χιλιομέτρων. Ὁ λιμὴν αὐτῆς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ ἔχει κυματοθραύστην μήκους 2837 μέτρων καὶ δύναται νὰ περιλάβῃ πλοῖα βυθίσματος 3 μέτρων. Τῷ 1915 ἐγένετο ἔναρξις ἐκτελέσεως μεγάλων λιμενικῶν ἔργων. Τὸ μοναδικὸν κλῖμα τῆς πόλεως αὐτῆς, ὅπερ ἐπιτρέπει τὴν ἐκτέλεσιν θαλασσίων λουτρῶν καὶ κατὰ τὸν Ἰανουάριον καὶ Φεβρουάριον ἀκόμη, τὴν κατέστησε τὸ κέντρον διαχειμάσεως τῆς ἀμερικανικῆς πλουτοκρατίας. Ὀκτὼ διάφοροι πλάζαι εὑρίσκονται παρὰ τὴν πόλιν εἰς μέσην ἀπόστασιν 35 χιλιομέτρων ἀπὸ ταύτης καὶ συνδέονται διὰ τροχιοδρομικοῦ δικτύου. Ἔχει πολυαρίθμους σχολάς, βιβλιοθήκας, χρηματιστήριον, μουσεῖα, ἐπισκοπήν, ἀστεροσκοπεῖον καὶ πανεπιστήμιον. Ἐκτίσθη τῷ 1781 καὶ ὑπῆρξε κατὰ διαφόρους καιροὺς ἡ πρωτεύουσα τῆς μεξικανικῆς ἐπαρχίας τῆς Καλιφορνίας, κατελήφθη δὲ παρὰ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῷ 1847.

Ἀγγελῆ (ἢ Τσεργγελῆ). Χωρίον τῆς περιφερείας Ἐλευθερῶν ἀριθμοῦν περὶ τοὺς 172 κατοίκους.

Ἀγγελῆ. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν Πανδιονίδα φυλήν, οἱ νῦν Ἀγγελόκηποι. Ὁ δημότης ἐκαλεῖτο Ἀγγελεὺς καὶ Ἀγγελῆθεν.

Ἀγγέλι (Angeli, Πέτρος degli), νεώτερος λατῖνος ποιητὴς (1517—1596). Μετεκλήθη εἰς Πίζαν ὑπὸ τοῦ Κώμου 1ου τῶν Μεδίκων, διὰ νὰ διδάξῃ τὴν λογοτεχνίαν, κατόπιν δὲ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους Τὸ 1554 ὑπερήσπισεν ἀνδρείως τὴν Πίζαν τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τοῦ Πέτρου Στρότζι. Μεταξὺ τῶν διαφόρων ἔργων αὐτοῦ διακρίνονται τὸ «Κυνηγετικόν», ποίημα ἐκτιμώμενον μεγάλως καὶ ἡ «Συριάς», εἰς τὸ ὁποῖον χειρίζεται τὸ αὐτὸ μὲ τὸν Τουρκουάτον Τάσον («Ἀπελευθερωθεῖσα Ἰερουσαλὴμ») θέμα.

Ἀγγέλι (Φίλιππος d'). Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ περὶ τὰ τέλη τοῦ 16 αἰῶνος ἀποθανὼν νέος ἔτι, ἐπὶ ποντιφηκάτου Οὐρβανοῦ τοῦ VIII. Ἕνεκα τῆς μακρᾶς διαμονῆς του ἐν Νεαπόλει, ἐπωνομάσθη «Ναπολιτανός», (Φίλιππος Ναπολιτανός) Ὁ Κῶμος II τῶν Μεδίκων τὸν ἐνεκάλεσε εἰς Φλωρεντίαν τὸ 1612 καὶ ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν διάφορα ἔργα. Εἰς τὸν καλλιτέχνην αὐτὸν ἀποδίδεται ἡ τιμὴ ὅτι ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων, οἱ ὁποῖοι ἐζωγράφησαν τοπεῖα μὲ ἀκριβῆ χρώματα καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς αὐστηροὺς κανόνας τῆς προοπτικῆς. Ὁ Ἀγγέλι ἀφῆκε καὶ μερικοὺς πολεμικοὺς πίνακας. Τὰ ἔργα του εἶναι σήμερον πολὺ σπάνια.

Ἀγγελία. Ἐπώνυμον τῆς Ἠοῦς ἥτις ἀγγέλλει τὴν ἔλευσιν τοῦ Ἡλίου.

Ἀγγελία. Θηγάτηρ τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ ἀγγελιαφόρου τῶν θεῶν, ἡ ὁποία ἔδιδεν εἰς τοὺς νεκροὺς πληροφορίας περὶ τῶν ζώντων.

Digitized by Google

ΑΓΓΕΛΙΑ, ΤΟ ΣΤΗΡΙΓΜΑ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Πῶς ἐνεφανίσθη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ πῶς ἐξειλίχθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Καὶ πῶς ἀνήχθη, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, εἰς περιωπὴν ἐπιστήμης.—Εἴδη καὶ τρόποι ἀγγελιῶν.

Παρωνυμικῶς ἐκ τοῦ ἄγγελος· εἴδησις δι' ἀγγέλου ἐρχομένη, μήνυμα, μαντᾶτον (message)· 2) εἰδοποίησις (avis)· 3) ἔγγραφος γνωστοποίησις (affiche ou anonce ou prospectus)· 4) αὐτὴ ἡ εἴδησις ἢ τὸ ἔνιυπον ιὸ φέρον ταύτην· 5) ὡς ναυτικὸς ὅρος σημαίνει τὰς πρὸς τὰ πλοῖα διὰ σημάτων ἢ ἄλλως διδομένας εἰδοποιήσεις. Κατὰ τὰς τρεῖς πρώτας σημασίας δύναται νὰ ὁρισθῇ οὕτω:

Γνωστοποίησις πρὸς ἕνα ἢ πρὸς ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους γεγονότος τινὸς ἢ ἀναμενομένου τοιούτου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐκπληρώσεως κοινωνικῆς ὑποχρεώσεως ἢ ἐπιτυχίας ἐμπορικοῦ κέρδους ἢ ἄλλου ὠφελήματος. Τὰ μέσα ἀγγελίας εἶνε πάμπολλα. Ὁ ἀρχαῖος ἄγγελος, ὁ δημόσιος κῆρυξ καὶ ὁ ντελάλης ἀντικατεστάθησαν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὑπὸ τῶν τριῶν Τ καὶ κυριώτερον ὑπὸ τοῦ τετάρτου, ἤτοι τῆς Τυπογραφίας. Ἡ ἔντυπος ἀγγελία ἰδίως, ἡ διὰ τῶν ἐφημερίδων κοινοποιουμένη, ἀπέβη οὐσιωδέστατος παράγων τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐμπορικῆς ζωῆς κάθε προηγμένης εἰς τὸν πολιτισμὸν κοινωνίας. Αἱ ἀγγελίαι ἐκ μέρους ἀτόμων συμβάντων τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ των βίου (ὡς γάμων, βαπτίσεων, γεννήσεων, θανάτων, κηδειῶν, μνημοσύνων), εἶνε ὅλως τυπικαὶ καὶ οὐδὲν παρουσιάζουσι τὸ ἐνδιαφέρον, πλὴν τοῦ ἔστιν ὅτε, εἴτε ἐκ τυπογραφικοῦ λάθους εἴτε ἐκ κακῆς συντάξεως, εἴτε καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου των εὐτραπέλου ἢ κωμικοῦ των.

Ἐμπορικαὶ ἀγγελίαι.

Ἡ ἐμπορικὴ ἀγγελία ἀποτελεῖ σήμερον οὐσιώδη κλάδον τοῦ ἐμπορίου. Ἔχει συστηματοποιηθῇ ἐπιστημονικώτατα καὶ βασίζεται ἐπὶ γνωστῶν δεδομένων τῆς ψυχολογίας τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς μάζης, ὥστε ἐμφανιζομένη ἑκάστοτε κατὰ τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ διὰ τοῦ καταλλήλου τρόπου νὰ ἐπιτυγχάνῃ ἀσφαλέστατα τὸ σκοπούμενον.

Ἱστορία τῆς ἀγγελίας. Τὴν μεγάλην σημασίαν τῆς ἀγγελίας, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀγνοοῦν οἱ ἀρχαῖοι. Οὕτω, τὴν ἀνευρίσκομεν καὶ κατὰ τοὺς παλαιοὺς χρόνους, ὑπὸ μορφὴν διαφορετικὴν βεβαίως, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ δὲν ὑπῆρχον ἐφημερίδες.

Ὁ Γάλλος ἑλληνιστής, ὁ κ. Φίλιππος Μπερζὲ (Philippe Berger), ἀνεκάλυψε πρὸ ἱκανῶν χρόνων, πλείστας ἐπιγραφὰς—ἀγγελίας, κεχαραγμένας ἐπὶ τοίχων ἢ μαρμάρων. Καὶ εἰς Ρώμην, οἱ τοῖχοι καὶ αἱ στῆλαι τῆς Ἀγορᾶς ἦσαν κεκαλυμμέναι ἀπὸ ἀγγελίας διαφόρων εἰδῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐξυμνοῦντο στρατηγοὶ καὶ κρεοπῶλαι, ἄρχοντες καὶ ἀργυραμοιβοί. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ μέσον αὐτὸ διαφημίσεως θὰ εἶχε ἐπεκταθῆ ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν τοίχων τῆς πρωτευούσης τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς ὁποίους θὰ ἐκόσμησε ὑπὲρ τὸ δέον δι' ἀριστοτεχνικῶν ἀραβουργημάτων, διότι ἀνευρέθη καὶ εἰς τοῖχος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἰδιοκτήτης ἐχάραξε, ἐν βρασμῷ ψυχικῆς ὁρμῆς, τὸ κάτωθι «ἀπαγορεύεται»: «Παρακαλῶ νὰ μὴ γραφῇ τίποτα ἐδῶ. Δυστυχία εἰς τὸν ὑποψήφιον τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα θ' ἀναγραφῇ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τοίχου. Ἴσως καὶ νὰ μὴν ἐκλεγῇ!»

Καὶ αἱ πρό τινος, ὅμως, χρόνου γενόμεναι ἀνασκαφαὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Πομπηΐας, ἔφερον εἰς φῶς πλείστας ἐπιγραφὰς—ἐπεχούσας θέσιν ἀγγελιῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν—αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς δημόσιαι γνωστοποιήσεις. Ἄλλη ἀρχαία μορφὴ ἀγγελίας εἶνε καὶ ἡ διὰ στόματος ἀνθρώπων — τῶν ἀγγέλων—γενομένη. Ἡ ζωντανὴ αὐτὴ ἀγγελία διεσώθη καὶ μέχρι σήμερον εἰς πλεῖστα χωρία, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ πρῶτοι «ἄγγελοι» καλοῦνται νῦν «ντελάληδες».

Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐφημερίδων.

Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἐφημερίδων, αἱ ἀγγελίαι μετέφερον τὸ πεδίον τῆς δράσεώς των εἰς τὰς σελίδας αὐτῶν. Πότε ἀκριβῶς; Αὐτὸ δὲν εἶνε θετικῶς ἐξηκριβωμένον. Ἐφημερίδες ἐξεδίδοντο εἰς τὴν Κίναν καὶ πρὸ χιλίων ἐτῶν. Πάντως ὅμως δυνάμεθα κατὰ προσέγγισιν νὰ ὁρίσωμεν τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἀγγελία εἰς ἐφημερίδα, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ εἶδος αὐτὸ εἰς Ἀγγλίαν ἐβλάστησε κατ' ἀρχάς. Ἡ πρώτη λοιπὸν ἀγγελία τοῦ κόσμου θὰ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἐφημερίδα «Mercurius Politicus» κατὰ τὸν μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1652, ἀναφερομένη εἰς τὴν ἔκδοσιν ἑνὸς ἡρωϊκοῦ συγχαρητηρίου ποιήματος διὰ τὰς νίκας τοῦ Κρόμβελ ἐν Ἰρλανδίᾳ. Ἄλλοι, πάλιν, εἰδικῶς ἀσχοληθέντες μὲ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ζήτημα διατείνονται ὅτι ἡ πρώτη ἐν Ἀγγλίᾳ ἀγγελία ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν ἐφημερίδα «Mercurius Elencticus», κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1648. Ἐπληρώνοντο ὅμως ἀκριβώτατα, ἐπειδὴ αἱ ἐφημερίδες κατέβαλλον τότε εἰδικὸν φόρον καὶ ἐζήτουν διὰ τῶν καταχωρήσεων νὰ καλύψουν τὰ μεγάλα ἔξοδά των. Ὅταν ὅμως ὁ Γλάδστων κατήργησε, κατὰ τὰ μέσα τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος, τὸν φόρον αὐτόν, ἡ τιμὴ τῶν ἀγγελιῶν ἠλαττώθη σημαντικῶς, ἐπιτρέπουσα τὴν ἀθρόαν δημοσίευσιν αὐτῶν.

Εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ κανονικὴ δημοσίευσις ἀγγελιῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας ἤρχισε περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτοκρατορίας, μεταξὺ τοῦ 1812 καὶ 1815.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Πότε, διὰ πρώτην φορὰν ἐδημοσιεύθησαν ἀγγελίαι εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας δὲν κατωρθώθη νὰ ἐξακριβωθῇ. Εἰς τὸν «Αἰῶνα»—ἐφημερίδα πολιτικὴν καὶ φιλολογικήν, ἐκδιδομένην δὶς τῆς ἑβδομάδος ἐν Ἀθήναις, κατὰ Κυριακὴν καὶ Τετάρτην, ὑπὸ Ι. Φιλήμονος—τοῦ 1839, ὑπάρχει εἰδοποίησις ὅτι ἡ τιμὴ καταχωρήσεων ὁρίζεται λεπτὰ 15 δι' ἕκαστον στίχον. Ἀλλ' αἱ ἀγγελίαι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκινοῦντο ἐντὸς περιωρισμένου πλαισίου. Ἦσαν ἀγγελίαι ἐκδόσεων βιβλίων, κοινοποιήσεων δικαστικῶν ἀποφάσεων, ἀγγελίαι πλειστηριασμῶν κλπ. Μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀγγελίαν ἔδωσεν ὁ Β. Γαβριηλίδης, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ἀκροπόλεως».

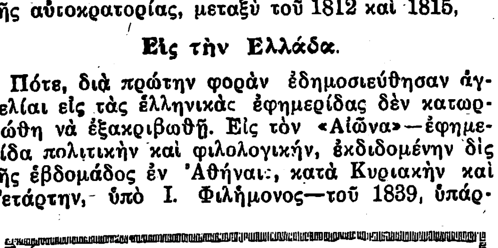

Τὰ κέρδη τοῦ ἐμπορίου ἐκ τῆς δι' ἀγγελιῶν διαφημίσεως εἶνε βεβαίως πολλά, ἀλλὰ καὶ τὰ κέρδη τῶν ἐφημερίδων ἐκ τῆς δημοσιεύσεως τούτων εἶνε πολλάκις τεράστια. Οἱ «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου ἐπὶ παραδείγματι ἐκδίδονται καθημερινῶς εἰς 26 σελίδας μεγάλου σχήματος, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ δέκα, κατ' ἐλάχιστον ὅριον, εἶνε πλήρεις ἐμπορικῶν ἢ ἰδιωτικῆς φύσεως ἀγγελιῶν. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψει ὅτι ἐξ ἑκάστης σελίδος ἀγγελιῶν εἰσπράττονται 650 περίπου στερλῖναι λίραι, οἱ «Τάϊμς» ἔχουν καθημερινῶς ἀπὸ τὰς ἀγγελίας 6.500 λίρας, ἤτοι δύο καὶ ἥμισυ περίπου ἑκατομμύρια ἑλληνικῶν δραχμῶν!...

Ὁ λόρδος Νόρκλιφδ ὁ ἰδιοκτήτης αὐτῶν, ὅταν πρὸ ἐτῶν ἐνύμφευσε τὴν θυγατέρα του, ἔδωσε εἰς τὸν γαμβρόν, ἀντὶ προικός, μίαν σελίδα τῆς ἐφημερίδος του, διὰ νὰ εἰσπράττῃ ἐφ' ὅρου ζωῆς τὸ ἐκ τῶν ἀγγελιῶν ἡμερήσιον εἰσόδημα.

Ἡ χρησιμότης τῆς ἀγγελίας.

Αἱ ἀγγελίαι εἶνε ὁ συνεκτικὸς κρίκος ὁ συνδέων τὸ ἐμπόριον πρὸς τὸν καταναλωτήν. Δι' αὐτῶν τὰ ἐμπορεύματα δὲν παραμένουν ἀπώλητα εἰς τὰς ἀποθήκας, οἱ δὲ καταναλωταὶ εὐκολύνονται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἀναγκαιούντων ἢ παρακινοῦνται εἰς τὴν ἀγορὰν νέων, δίδοντες οὕτως ὤθησιν εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Σήμερον αἱ ἀγγελίαι ἀναγνωρίζονται ὡς ἀπαραίτητος βοηθὸς πάσης ἐπιχειρήσεως, ὑπάρχουν δὲ ἑταιρεῖαι εἰς τὴν Ἀμερικήν, αἱ ὁποῖαι ἐξοδεύουσι κατ' ἔτος ἄνω τῶν 35 ἑκατομμυρίων

Ἐπιτυχὴς ἀγγελία μετ' εἰκόνος

δραχμῶν εἰς παντὸς εἴδους ἀγγελίας, διὰ νὰ αὐξήσουν ἢ καὶ ἁπλῶς νὰ συγκρατήσουν τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων των. Ἀλλ' ἐγείρεται τὸ ζήτημα: ἡ μεγάλη αὐτὴ δαπάνη δὲν εἶνε φυσικὸν νὰ ἐπιβαρύνῃ τὸ ἐμπόρευμα καὶ νὰ ἐπιπίπτῃ ἐν τέλει ἐπὶ τῶν καταναλωτῶν; Ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε πεπλανημένη, καθόσον ἡ διαφήμισις ὅσον εἶνε μεγαλυτέρα τόσον αὐξάνει τὴν κατανάλωσιν, ὅσον δὲ μεγαλυτέρα ἡ κατανάλωσις, καὶ συνεπῶς ἡ παραγωγή, τόσον εὐθηνότερα προσφέρονται τὰ προϊόντα. Παράδειγμα οἱ διάφοροι εὐρωπαϊκοὶ καὶ ἀμερικανικοὶ σάπωνες διὰ τοὺς ὁποίους γίνεται τεραστία διαφήμισις καὶ ὅμως πωλοῦνται εἰς εὐθηνοτάτην τιμήν.

Διάφοροι τρόποι ἀγγελίας.

Αἱ ἀγγελίαι γίνονται ἢ διὰ τοῦ τύπου, ἡμερησίου καὶ περιοδικοῦ, ἢ δι' ἐγκυκλίων, ἀποστελλομένων ταχυδρομικῶς ἢ δι' ἐντύπων φύλλων διανεμομένων καθ' ὁδῶν ἢ διὰ τοιχοκολλήσεων εἰς τὰ κεντρικὰ μέρη. Τὰ σπουδαιότερα πλεονεκτήματα τῶν διὰ τοῦ τύπου ἀγγελιῶν εἶνε ὅτι ἔχουν εὐρύτατον κοινόν, εἶνε κατ' ἀναλογίαν εὐθηναὶ καὶ εὐχερεῖς διὰ τὸν ἀγγελιαδότην. Αἱ ὑπὸ τύπον ἐπιστολῶν ἀγγελίαι προτιμῶνται ὁσάκις πρόκειται ν' ἀπευθυνθῇ τις εἰς περιωρισμένον κύκλον, ὡς εἰς μίαν ἐπαγγελματικὴν τάξιν, εἰς τὰ μέλη σωματείων, εἰς τοὺς διαμένοντας εἰς ὡρισμένην περιφέρειαν. Τὸ σύστημα ὅμως αὐτὸ ἔχει σοβαρὰ ἐλαττώματα, ὡς εἶνε ἡ ἀπώλεια χρόνου, ἡ ἀπασχόλησις, αἱ μάταιαι δαπάναι διὰ τοὺς τυχὸν ἔχοντας ἀλλάξει διεύθυνσιν, εἰς τοὺς ὁποίους δέον νὰ προστεθοῦν καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες θὰ λάβουν μέν, ἀλλὰ δὲν θὰ ἀναγνώσουν τὴν ἀγγελίαν.

Ἐπίσης ἡ διανομὴ ἐντύπων ἀγγελιῶν εἰς τὰς ὁδοὺς προτιμᾶται, ὅταν ἀπευθύνονται αὗται εἰς τὸ περιωρισμένον κοινὸν τοῦ διαμερίσματος μιᾶ

ΜΙΚΡΑΙ ΑΓΓΕΛΙΑΙ

ΓΥΝΗ σοβαρά, μορφωμένη, γλωσσομαθής, ἀρίστων συστάσεων, ζητεῖ ἐργασίαν νοσοκομειακήν, εἴτε νὰ περιποιῆται Κυρίαν μόνην, ἀνδρόγυνον, εἴτε ὡς συνοδός. Α. Ω. Poste—Restante Συντάγματος. 699

ΕΙΣ κεντρικωτάτην θέσιν ἐνοικιάζεται διαμέρισμα διὰ γραφεῖον, κατάστημα γυναικείων εἰδῶν κλπ. Πληροφορίαι Νίκης 22 3 1)2-5 μ. μ. 905

ΣΩΦΕΡ μηχανικός, ἐργασθεὶς ἐπὶ δεκαετίαν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, κάτοχος ξένων διπλωμάτων, γνώστης ἓξ γλωσσῶν, ζητεῖ θέσιν. Γράψατε Ι. Μ. Τούνταν, Γραβιᾶς 16. 710

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΟΣ διαθέτει εἰς συνάδελφόν του τὰς προμεσημβρινὰς ὥρας τοῦ ἐν λειτουργίᾳ ὀδοντιατρείου του. Πληροφορίαι Θεμιστοκλέους 53 3-7 μ. μ. 714

ΚΑΡΕΚΛΕΣ μεταχειρισμένες, κοινὲς καὶ πολυτελείας, καθὼς καὶ τραπεζάκια σιδηρᾶ καὶ μαρμάρινα πωλοῦνται εἰς τιμὴν εὐκαιρίας. Πληροφορίαι Χρ. Θεοδωρακέλλην. Περίπτερον ἔναντι καφενείου «Παράδεισος» Ὁμόνοια. 715Χ

ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΜΟΝΑΔΙΚΗ Πωλεῖται ἐπειγόντως οἰκόπεδον γωνιαῖον 500 πήχεων ἐπὶ παρόδου τῆς ὁδοῦ Κηφισσιᾶς, ἔναντι πυροβολικῶν Συνταγμάτων. Τιμὴ ἐκτάκτου εὐκαιρίας. Πληροφορίαι γραφεῖα Σ. Μπολοβίνου, Δημοτικὸν θέατρον ἀριθ. 18 καὶ 19. 724

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΡΧΗΣ πρόσφυξ, ἄπορος ζητεῖ οἱανδήποτε ἐργασίαν, ὡς θυρωρός, ἐπιστάτης, γκαρσόνι, καμαρότος κλπ. Γράψατε Χ. Χρ. Ξενοδοχεῖον «Ὀδυσσεύς», ὁδ. Χαλκοκονδύλη 35.

Αἱ μικραὶ Ἀγγελίαι συγχρόνου ἐφημερίδος.

πόλεως. Ἀλλὰ καὶ τὸ σύστημα τοῦτο εἶνε ἐλλιπές, διότι χρειάζεται ἀνθρώπους ἐμπιστοσύνης διὰ τὴν διανομήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ ἀγγελίαι ἀπορρίπτονται κατὰ πλειονότητα ὑπὸ τῶν διαβατῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς τοιχοκολλήσεις εἰς κεντρικὰ μέρη, αὗται ἐπιβάλλονται ἀπολύτως, καθ' ὅσον κρίνονται ἐκ τῆς πείρας ἀποτελεσματικαί, πάντοτε ὅμως ὡς ἐπιβοηθητικαὶ τῆς διὰ τοῦ τύπου κυρίας διαφημίσεως.

Παράγοντες ἐπιτυχίας.

Ἡ ἐπιτυχία τῶν ἀγγελιῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐμφανίσεως, τῆς διατυπώσεως καὶ τῆς συχνότητός των. Ἡ ἀγγελία πρέπει νὰ προσελκύῃ τὸ βλέμμα τοῦ ἀναγνώστου, νὰ τοῦ κινῇ τὴν περιέργειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον. Εἰς τοῦτο ἔγκειται ὅλη ἡ τέχνη, τέχνη ἀπέραντος, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ καινοφανὲς καὶ τὸ ἀπρόοπτον παίζουν τοὺς μεγαλυτέρους ρόλους. Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἡ εἰκὼν ἀποτελεῖ σπουδαῖον στοιχεῖον διὰ νὰ προσελκύσῃ τὸ βλέμμα. Κατόπιν τὸ κείμενον πρέπει νὰ εἶνε συντεταγμένον εἰς γλῶσσαν εὔληπτον, κτυπητήν, χωρὶς ρητορισμούς, μὲ στοιχεῖα ποικίλα: κεφαλαῖα δὲ ὅ,τι ἐνδιαφέρει ἀμέσως τὸν ἀναγνώστην, μικρὰ διὰ τὰς ἄλλας λεπτομερείας. Χρειάζεται ὅμως μεγάλη προσοχὴ περὶ τὴν σύνταξιν τοῦ κειμένου καὶ ἀσφαλὴς σφιγμομέτρησις τῶν γούστων τοῦ κοινοῦ διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος, μιᾶς εἰκονογραφημένης ἀγγελίας. Διότι συχνὰ βλέπομεν ἀγγελίας ἀτυχεῖς νὰ φέρουν ἀποτελέσματα ἀντίθετα ἀκριβῶς τῶν ἐπιδιωκομένων. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις ν' ἀναμένῃ τις ὅτι ἡ ἀγγελία θὰ παρουσιάσῃ ἀμέσως ἀποτελέσματα. Κατά τινα γνώμην, ἡ ἀγγελία, διὰ νὰ ἀποδώσῃ καρπούς, πρέπει νὰ δημοσιευθῇ τοὐλάχιστον ἑπτάκις. Ἐνίοτε ὅμως χρειάζεται πολὺ περισσότερον χρόνον.

Οἱ Ἀμερικανοὶ λέγουν ὅτι πρέπει νὰ δημοσιευθῇ πέντε ἢ ἓξ φορὰς συνεχῶς. Τὴν πρώτην φορὰν προσελκύει ἁπλῶς τὸ βλέμμα τοῦ ἀναγνώστου μὲ τὸ σχῆμά της καὶ τὰς διαστάσεις της· τὴν δευτέραν φορὰν ὁ ἀναγνώστης διαβάζει ἀορίστως τὴν ἐπικεφαλίδα· τὴν τρίτην τὰ βλέμματά του διατρέχουν βιαστικὰ τὰς πρώτας γραμμάς· τὴν τετάρτην, ἡ περιέργεια καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του αὐξάνουν καὶ διαβάζει ὁλόκληρον τὴν ἀγγελίαν· τὴν πέμπτην φοράν, τὴν σχολιάζει μὲ τὴν γυναῖκά του ἢ μὲ κανένα φίλον του, καί, τέλος, τὴν ἕκτην, ἐκείνη ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν σύζυγόν της, ν' ἀγοράσῃ τὸ διαφημιζόμενον εἶδος, ἢ πηγαίνει μόνη της νὰ τὸ ἀγοράσῃ, κάπου-κάπου δὲ πηγαίνουν καὶ οἱ δύο ταὐτοχρόνως. Ὅσον ἀστεῖος καὶ ἂν μᾶς φαίνεται αὐτὸς ὁ ὁρισμός, ἐν τούτοις εἶνε εἰλημμένος ἐκ τῆς πείρας. Πράγματι, μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἀγγελία δύναται νὰ φέρῃ ἀποτελέσματα.

Τόσον δὲ ἀσφαλὴς εἶνε ἡ ἀπόδοσις, ὥστε οἱ Ἀμερικανοὶ φρονοῦν, ὅτι εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν προέχει ἡ διαφήμισις, ὀλίγον δὲ ἐνδιαφέρει ἡ ποιότης τοῦ ἐμπορεύματος. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην ἐφαρμόζοντες διάφοροι ἀπατεῶνες ἐμφανίζουν εἰς τὴν ἀγορὰν φαρμακευτικὰ ἰδίως προϊόντα, θησαυρίζοντες εἰς βάρος τῶν ἀφελῶν καὶ εὐπίστων. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον οἱ πολλοὶ δεικνύουν δυσπιστίαν εἰς τὰς ἀγγελίας, δυσπιστίαν ὅμως μὴ δυναμένην ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν ἐπανειλημμένην ἀπασχόλησιν τῆς προσοχῆς των ἐκ τῆς αὐτῆς ἀγγελίας.

Ὡραιότατα εἰκονίζει τὸν συχνὰ γενόμενον αὐτὸν εἰς βάρος εὐπίστων ἀναγνωστῶν ἐμπαιγμόν, τὸ ἑξῆς ἀνέκδοτον: Οἱ Γάλλοι ἐδιάβαζαν πρὸ ἐτῶν, εἰς μίαν γαλλικὴν ἐφημερίδα τὴν ἀγγελίαν ὅτι κάποιος κύριος ἀνελάμβανε, ἔναντι τοῦ μηδαμινοῦ τιμήματος τῶν 2 φράγκων, νὰ πληροφορήσῃ πάντα βουλόμενον πῶς θὰ κατορθώσῃ νὰ γράφῃ χωρὶς μελάνην καὶ κονδυλοφόρον. Ὁ ἀγγελιοδότης ἔλαβεν ἀπειρίαν αἰτήσεων, μετὰ τῆς σχετικῆς ἀμοιβῆς, ἀπήντα δὲ στερεοτύπως εἰς ὅλους ὅτι τὸ μόνον μέσον νὰ γράφουν χωρὶς μελάνην καὶ κονδυλοφόρον, εἶνε, ἁπλούστατα νὰ γράφουν μὲ μολύβι.

Τιμαὶ καταχωρήσεως ἀγγελιῶν εἰς Ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας.

Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς τιμῆς γίνεται πάντοτε κατὰ στίχον. Ἡ τιμὴ κυμαίνεται ἀναλόγως τῆς κυκλοφορίας ἢ τοῦ κύρους τῆς ἐφημερίδος.

Ἀγγελίαι Τραπεζῶν καὶ Ἀνωνύμων Ἑταιριῶν πληρώνονται ἀπὸ δραχμὰς 4 ἕως 6 κατὰ στίχον. Δημοσίων θεαμάτων, δραχ. 3 1)2—5. Προσκλήσεις διαφόρων σωματείων, 10 δραχ. περίπου.

Αἱ κοιναὶ ἀγγελίαι καταστημάτων πρὸς 2 1)2—5 δραχμάς.

Αἱ μικραὶ ἀγγελίαι (ζητοῦνται, πωλοῦνται, ἐνοικιάζονται κλπ.) ἀπὸ 2—8 δρχ.

Διὰ δημοσιεύσεις ἰσολογισμῶν Τραπεζῶν καὶ ἀνωνύμων ἑταιρειῶν ἰδιαίτεραι συμφωνίαι (τοῦ στίχου ὑπολογιζομένου πάντως οὐχὶ πλέον τῶν δραχμῶν δέκα). Ἐπίσης ἰδιαίτεραι συμφωνίαι γίνονται διὰ τὰς ἀγγελίας ἐκείνας αἵτινες καταχωροῦνται ὡς κείμενον διὰ νὰ προξενήσουν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν.

Αἱ ξέναι δημοσιεύσεις ἢ ἐπιστολαὶ ἀναγνωστῶν κλπ. καταχωροῦνται, πληρωνόμεναι ἀπὸ δραχ. 5—10 κατὰ στίχον. Ἑκάστη πλήρης ἀγγελία κηδείας, γάμου, ἀρραβώνων δραχ. 50—100 δι' ἑκάστην φοράν.

Ὅταν ἡ ἀγγελία ἔχει εἰκόνα, ὁ πελάτης πληρώνει τόσους στίχους ὅσους θὰ περιελάμβανεν ὁ ὑπὸ τῆς εἰκόνος καταλαμβανόμενος χῶρος.

Ἑκάστη ἀγγελία ἥτις δίδεται εἰς μίαν ἐφημερίδα ὅπως καταχωρηθῇ ἐφ' ἅπαξ μόνον, στοιχίζει κατὰ μίαν ἢ δύο δραχμὰς ἀκριβώτερον κατὰ στίχον, ἀφ' ὅ,τι θὰ ἐστοίχιζεν ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ δημοσιευθῇ περισσοτέρας φοράς.

Ἀγγελιανά. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης (Κρήτη). Κεῖται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Ρεθύμνης—Περάματος καὶ ἡμίωρον περίπου ΒΔ. τοῦ τελευταίου τούτου καὶ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ΝΔ τοῦ παραθαλασσίου Πανόρμου. Οἱ κάτοικοι (500 περίπου) ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν (σιτηρά, ἐλαῖαι, κιτρέαι, ἄμπελοι, χαρουπέαι).

ἀγγέλιασμα, λέγεται *ἡ ἀγγελόκρουση*, τὸ *ἀγγελοφόρεμα*, ὅταν δηλαδὴ πρὶν ἀποθάνει τις βλέπει τὸν *ἄγγελόν του* ἢ βλέπει τὸ χάρο· ἀπὸ ρῆμα *ἀγγελιάζομαι*. Ὑπάρχει σχετικὸν διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη *Τἀγγέλιασμα* εἰς τὸν τόμον «Τὰ μετὰ θάνατον» σελ. 84 ἔκδ. Φέξη 1914.

ἀγγελιαφόρος καὶ **ἀγγελιοφόρος** (νεώτερος τύπος)· ὁ κομίζων ἀγγελίαν, ὁ φέρων διάγγελμα. Στρατιώτης ἐπιφορτισμένος τὴν μεταφορὰν ἐγγράφων ἢ μεταβίβασιν διαταγῶν ἀπὸ τῆς Διοικήσεως πρὸς τὰ διάφορα τμήματα. 2) ναυτικὸς ὅρος· τὸ πρόσκοπον πλοῖον, τὸ *ἀγγελιαφόρον* ἐλαφρὸν πολεμικὸν μεγάλης ταχύτητος, τὸ χρησιμεῦον πρὸς κατοπτεύσεις ἢ πρὸς μεταβίβασιν διαταγῶν· (βλ. λέξιν ἀβίζο).

ἀγγελίζω· εἶμαι ἄγγελος· ρῆμα εὑρισκόμενον ἔν τινι δημοτικῷ ᾄσματι «ἕναν καιρὸ ἤμουν ἄγγελος τώρ' *ἀγγελίζουν* ἄλλοι».

Ἀγγελικά. Μικρὸς συνοικισμὸς τῆς Κοινότητος τῆς νήσου Μυκόνου.

Ἀγγελικαὶ γυναῖκες ἢ Γουασταλλιναί. Μοναχικὸν τάγμα ἱδρυθὲν τὸ 1530 ὑπὸ τῆς κομήσσης τῆς Γουαστάλλας Λουίζης Τορέλλι.

Ὁ πάπας Παῦλος 3ος ἐπεκύρωσε τὴν ἵδρυσιν τούτου τὸ 1534 καὶ ὑπήγαγεν αὐτὸ ὑπὸ τὸν κανόνα τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου. Αἱ μοναχαὶ ὡρκίζοντο νὰ παραμένουν ἁγναὶ ὡς οἱ ἄγγελοι καὶ ἐφοροῦσαν χονδροειδῆ ἐσθῆτα μὲ σχοινίον περὶ τὸν λαιμόν, ἠσχολοῦντο δὲ εἰς τὴν προστασίαν καὶ σωτηρίαν τῶν ἀπλοπλανωμένων νεανίδων.

Συνώδευσαν τοὺς μοναχοὺς Βαρναβίτας εἰς τὰς ἀποστολάς των καὶ ἔδωκαν ὡς ἐκ τούτου ἀφορμὴν εἰς τοιαύτας ἐναντίον των διαδόσεις ὥστε ἐχρειάσθη νὰ τὰς κλείσουν εἰς μοναστήριον.

Ἀγγελικέλαιον· βλ. ἀγγελική.

Ἀγγελική, ἡγουμένη (Jasqueline-Marie-Angelique Arnaud, γνωστὴ ὡς mère Angelique). Ἡ μεταρρυθμίστρια τοῦ ἀββαείου Port-Royal. Μία ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας μορφὰς τῆς θρησκευτικῆς ἱστορίας τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἐγεννήθη τὸ 1591 καὶ ἀπέθανε τὸ 1661. Ἀνῆκεν εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀρνώ, ἡ ὁποία κατήγετο ἀπὸ τὴν Ὠβέρνην καί, ἴσως, προγενεστέρως, ἀπὸ τὴν Προβηγκίαν. Ἡ οἰκογένειά της ἀπετελεῖτο ἀπὸ στρατιωτικοὺς καὶ δικαστικοὺς οἱ ὁποῖοι ἐξήσκουν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἠδύναντο νὰ εἰσέρχωνται ἐλευθέρως εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλήν. Πατήρ της ἦτο ὁ δικηγόρος παρὰ τῷ τότε Ἀνωτάτῳ Δικαστηρίῳ Ἀντώνιος Ἀρνώ, ὁ ὁποῖος ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον εἴκοσι ἢ εἴκοσι δύο τέκνα, καὶ ὁ ὁποῖος ἐγένετο κατὰ τὴν ἐποχήν του, δημοφιλέστατος, ὅταν ἀνέλαβε τὸ 1594 τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Πανεπιστημίου ἐναντίον τῶν Ἰησουιτῶν.

Δὲν εἶχεν ἀκόμη συμπληρώσει τὸ ἑνδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Port-Royal, χωρὶς ὅμως νὰ αἰσθάνεται οὐδεμίαν ἐξαιρετικὴν κλίσιν πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον. Ἔζησεν ἐκεῖ ἐπὶ πέντε ὁλόκληρα ἔτη, ζητοῦσα νὰ διασκεδάσῃ τὴν πλῆξίν της μὲ παιχνίδια καὶ μὲ τὴν ἀνάγνωσιν μυθιστορημάτων καὶ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου. Ἐφαίνετο μάλιστα ὅτι δὲν ἦτο προωρισμένη διὰ τὸν μοναστικὸν βίον καὶ λέγεται ὅτι αἱ λοιπαὶ ἀδελφαὶ τοῦ ἀββαείου τὴν συνεβούλευον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰ ἐγκόσμια. Ἡ θεία φώτισις τῆς ἦλθεν ἐξαίφνης τὸ 1608 καὶ κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν, χάρις εἰς τὰς προτροπὰς ἑνὸς περιπλανωμένου καπουκίνου, κάποιου πάτερ Βασιλείου, ἑνὸς ἱερέως ἀμφιβόλου ἠθικῆς ὅστις, ἀργότερον, ὄχι μόνον ἀπετίναξε τὸ ράσον, ἀλλ' ἀπηρνήθη καὶ τὴν καθολικὴν πίστιν.

Ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας ἐστάθη κεραυνοβόλος διὰ τὴν νεαρὰν μοναχήν. Διῆλθε ἓν ὁλόκληρον ἔτος πλῆρες ἀγωνιῶν καὶ ἐνδοιασμῶν, κρίσεων τρόμου καὶ μυστικοπαθοῦς ἐκστάσεως. Τέλος, λαμβάνει τὴν ἀπόφασιν ν' ἀφοσιωθῇ τοῦ λοιποῦ ἐφ' ὅρου ζωῆς εἰς τὸν μοναστικὸν βίον, νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸν κανονισμὸν τοῦ Port-Royal καὶ ν' ἀνακαινίσῃ τὸ ἀββαεῖόν της. Τὸ Port-Royal εἶχε, πράγματι, περιέλθει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην — μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου Δ' — εἰς πλήρη ἐσωτερικὴν παράλυσιν, ἐπηρεασθὲν ἀπὸ τὸ βασιλεῦον τότε πνεῦμα ἐλευθεροφροσύνης καὶ ἀπὸ τὴν ἀτονίαν τῆς θρησκευτικῆς πίστεως. Ἐχρειάζετο δὲ ὁ φανατισμὸς μιᾶς Ἀγγελικῆς διὰ ν' ἀναστηλώσῃ τὸ ἑτοιμόρροπον τοῦτο οἰκοδόμημα. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀπόφασίν της ταύτην εὗρεν ἀντιμετώπους τὰς ἄλλας ἀδελφάς, αἱ ὁποῖαι ἐδειλίασαν πρὸ τῶν μεγάλων θυσιῶν, ἃς συνεπήγετο ἡ προτεινομένη παρὰ τῆς νεαρᾶς μοναχῆς ἐκκαθάρισις. Ἐζήτει τὴν κοινοκτημοσύνην τῶν ἀγαθῶν τοῦ μοναστηρίου καὶ τὴν τελειωτικὴν κατάκλεισιν ἐντὸς ἀββαείου: αἱ μοναχαὶ θὰ ἀπηρνοῦντο εἰς τὸ ἑξῆς τὸν κόσμον. Εἰς τὴν τελευταίαν ἀπόφασίν της ἀντετάχθη ριζικῶς καὶ ὁ πατήρ της. Πλὴν εἰς μάτην. Διότι ἡ ἡγουμένη Ἀγγελική, ἀφοῦ ἔπεισε τὰς συναδέλφους της νὰ καταθέσουν τὰ ἀγαθά των ὡς κοινὰ ἀναμεταξύ των, εἶχε καὶ τὴν σκληρότητα,—σκληρότητα. ὅμως, ὑπαγορευομένην ἀπὸ τὴν στερρὰν ἀπόφασίν της ν' ἀφιερωθῇ εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ — ν' ἀρνηθῇ καὶ εἰς αὐτὸν ἔτι τὸν πατέρα της τὴν εἴσοδον εἰς τὸ μοναστήριον, ὅταν ἐκεῖνος μετέβη τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1609, μετὰ τῆς συζύγου του, δύο υἱῶν του καὶ μιᾶς θυγατρός του, νὰ τὴν παρακαλέσῃ, ὅπως μεταβάλῃ γνώμην.

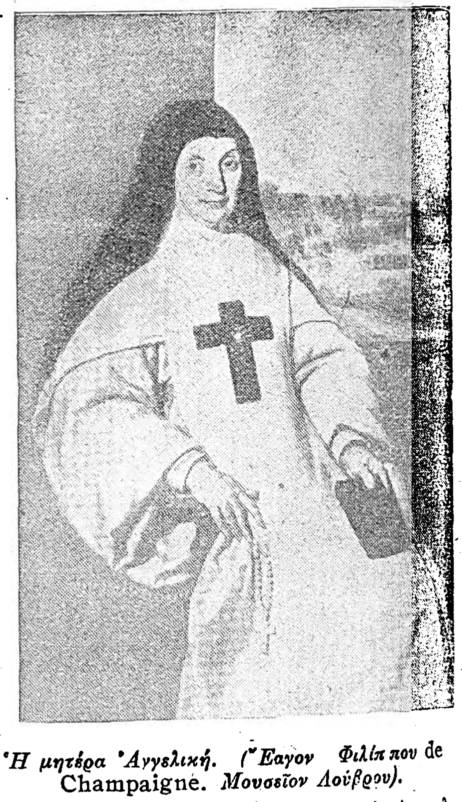

Ἡ μητέρα Ἀγγελική. (Ἔαγον Φιλίππου de Champaigne. *Μουσεῖον Λούβρου).*

Ἡ ζωή της, ἔκτοτε, εἶνε πρότυπον, ἀφοσιώσεως εἰς τὰ θεῖα. Αἱ ὑπὸ τὰς διαταγάς της ἀδελφαὶ τὴν λατρεύουν διὰ τὴν καλωσύνην της καὶ οἱ ἐρχόμενοι εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτῆς αἰσθάνονται τὸν ἑαυτόν των ἁγνότερον, ἱκανὸν δι' ἀνωτέρας πράξεις: «Συνηθίσατε, ἔλεγε, νὰ κάμνετε ὅ,τι ἠμπορεῖτε μὲ καλωσύνην καὶ πρᾳότητα».

Ἐνόσῳ ἔζη ἀκόμη, περισυνέλεγον τὰ ἀνέκδοτά της, τὰ ὁποῖα θὰ τὴν ἀνήγαγον ἀργότερον εἰς τὸ ὕψος πραγματικῆς ἁγίας. Ἀπεσφράγιζον τὰς ἐπιστολάς της διὰ νὰ κρατοῦν ἀντίγραφα αὐτῶν. Καὶ ὁ Antoine le Maitre, ἐσημείωνε καὶ τὰ παραμικρὰ συμβάντα τῆς ζωῆς της.

Αὐτὴ εἶνε ἐν ὀλίγοις ἡ ζωὴ τῆς ἐμπνευσμένης ἡγουμένης Ἀγγελικῆς, τῆς ὁποίας ἡ δρᾶσις εὑρίσκετο εἰς τόσην ἁρμονίαν μὲ τὰς ρήτρας τῆς θρησκείας τῶν Ἰανσενιτῶν, οἱ ὁποῖοι παρουσιάσθησαν πολὺ ἀργότερον. Διάφορα γραπτά της σώζονται εἰς μίαν συλλογὴν ἐκδοθεῖσαν μὲ τὸν τίτλον: «Ἀπομνημονεύματα ὅπως χρησιμεύσουν διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Port-Royal καὶ τῆς ζωῆς τῆς αἰδεσιμωτάτης ἡγουμένης Μαρίας-Ἀγγελικῆς ντὲ Sainte-Madeleine Arnaud», μετὰ σειρᾶς «Ἐπιστολῶν» της, (6 τόμοι, Utrecht, 1742—1744).

Ἀγγελικὴ (ἡ ὡραία). — Μία ἀπὸ τὰς μᾶλλον χαριτωμένας ἡρωΐδας τοῦ «Ρολάνδου μαινομένου» τοῦ Ἀριόστου. Βασίλισσα Κράτους τῶν Ἰνδιῶν, ἁρπαγεῖσα ὑπὸ τοῦ τρομεροῦ ἱππότου Ρολάνδου, μετεφέρθη εἰς τὴν Γαλλίαν. Εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Καρολομάγνου, ἡ ὡραία Ἀγγελικὴ συναντᾶται μὲ τὸν διάσημον ἐπίσης ἱπ-

Digitized by Google

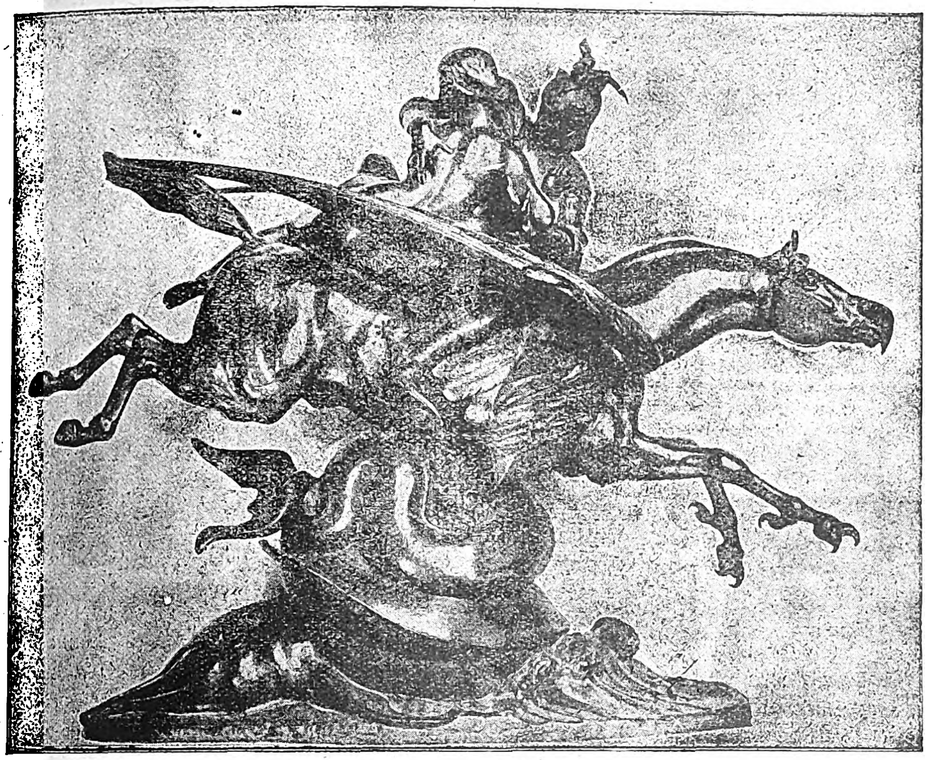

Ὁ Ρογῆρος ἀπάγων τὴν Ἀγγελικὴν ἐπὶ τοῦ ἱππογρίφου. (Ἔργον ἐκ χαλκοῦ τοῦ Barye *εὑρισκόμενον εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου).*

πότην Ρενώ, ὁ ὁποῖος τὴν ἐρωτεύεται καὶ αὐτός. Ὁ Καρολομάγνος, ὁ ὁποῖος ἐπρόκειτο νὰ συνάψῃ μάχην πρὸς τοὺς Σαρακηνούς, οἵτινες εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Γαλλίαν, φοβούμενος μήπως ἡ ἀντιζηλία τῶν δύο γενναίων ἱπποτῶν του καταστήσῃ προβληματικὴν τὴν νίκην, ἐνεπιστεύθη τὴν Ἀγγελικὴν εἰς τὸν γηραιὸν δοῦκα τῆς Βαυαρίας, ὑποσχεθεὶς ὅτι θὰ τὴν δόσῃ εἰς ἐκεῖνον ἐκ τῶν δύο ἱπποτῶν, ὁ ὁποῖος θὰ ἦρε μεγαλυτέρους θριάμβους κατὰ τῶν Σαρακηνῶν. Ἀλλ' ἡ Ἰνδὴ βασίλισσα, μὴ ἀγαπῶσα κανένα ἀπὸ τοὺς δύο ἱππότας, δραπετεύει. Τὴν καταδιώκουν οἱ δύο ἐρασταί, καὶ ἀκόμη ὁ Σαρακηνὸς Φερράγος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Κιρκασίας Σακριπάν, ἐρωτοκτυπημένοι καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν καλλονήν της, καὶ ἡ Ἀγγελικὴ καταφεύγει εἰς τὸ σπήλαιον ἑνὸς γηραιοῦ ἐρημίτου νεκρομάντου, ὁ ὁποῖος, κυριευθεὶς καὶ αὐτὸς ἐξ ἔρωτος, τὴν μεταφέρει διά τινος δαίμονος εἰς σκοτεινὸν σπήλαιον τῆς γασκονικῆς θαλάσσης καὶ τὴν ἀποκοιμίζει. Ἐκεῖθεν τὴν ἁρπάζουν ἰρλανδοὶ πειραταὶ καὶ τὴν μεταφέρουν εἰς τὴν νῆσον των Ἐβούδην. Τὴν νῆσον αὐτὴν λεηλατεῖ πελώριον κῆτος, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ κάτοικοι προσφέρουν ἡμερησίως πρὸς βορὰν μίαν νέαν. Οἱ πειραταὶ δένουν ὁλόγυμνον τὴν Ἀγγελικὴν εἰς ἕνα βράχον, διὰ νὰ τὴν καταβροχθίσῃ τὸ κῆτος. Ὁ Ρογῆρος ἔρχεται ἐναερίως ἐπὶ ἱππογρίφου, βλέπει τὴν θελκτικὴν Ἀγγελικὴν κλαίουσαν διὰ τὴν τύχην της καὶ φονεύει τὸ κῆτος, τὸ ὁποῖον ἐξήρχετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐκ τῆς θαλάσσης. Κατόπιν τὴν παραλαμβάνει ἐπὶ τοῦ ἱππογρίφφου καὶ τὴν μεταφέρει μακρὰν ἐντὸς πυκνοῦ δάσους. Ἀλλὰ διαφεύγει ἡ Ἀγγελικὴ τὰς ἐρωτικὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Ρογήρου χάρις εἰς ἕνα μαγευμένον δακτύλιον τὸν ὁποῖον τῆς εἶχε δόσει ὁ ἐρημίτης νεκρομάντις.

Ἀποφασίζει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ βασίλειόν της, ἀλλὰ διερχομένη ἐκ Παρισίων συναντᾷ ἕνα νέον, τὸν Σαρρακηνὸν Μεδώρ, αἱματόφυρτον καὶ πνέοντα τὰ λοίσθια. Συγκινηθεῖσα εἰς τὴν θέαν του, τοῦ ἐπουλώνει τὰς πληγὰς καὶ τὸν νυμφεύεται εἰς τὴν καλύβην ἑνὸς ποιμένος. Ἀλλ' ὅταν ἀνεχώρησαν ἐκεῖνοι, κατευθυνόμενοι εἰς τὰς Ἀθήνας, καταφθάνει ὁ Ρολάνδος πρὸς ἀναζήτησιν τῆς Ἀγγελικῆς, πληροφορηθεὶς δὲ τὰ διατρέξαντα, κυριεύεται ὑπὸ μανίας καὶ καταστρέφει ὁλόκληρον τὴν χώραν ἐκείνην. Ἡ Ἀγγελικὴ εἶνε ὁ τύπος τῆς τρυφερᾶς καὶ ἰδιοτρόπου γυναικός, ἀσθενοῦς καὶ ἰσχυρᾶς συγχρόνως, ἡ ὁποία παρασύρεται ἀπὸ τὰ ἔνστικτά της, περιφρονοῦσα δὲ τὸν ἔρωτα τῶν ἰσχυρῶν, οἵτινες διαφιλονικοῦν τὴν καρδίαν της, προσφέρει ταύτην εἰς ἕνα ἄγνωστον ὁ ὁποῖος τῆς ἐκίνησε τὴν συμπάθειαν.

Ἀγγελική (Νιάνισμαν). Χωρίον τῆς περιφερείας Χαριουπόλεως ἀριθμοῦν περὶ τοὺς 300 κατοίκους.

ἀγγελική. Γένος τῆς οἰκογενείας τῶν σκιαδοφόρων, περιλαμβάνον φυτὰ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Σπείρονται τὴν ἄνοιξιν εἰς σπορεῖον ὁπόθεν μεταφυτεύονται τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἡ καλλιέργειά των οὐδεμίαν ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν φροντίδα, εἶνε δὲ τὰ μέγιστα διαδεδομένη λόγῳ τῶν φαρμακευτικῶν ἰδιοτήτων ἃς ἔχουσι καὶ τῆς βιομηχανικῆς των χρησιμοποιήσεως. Δύο εἶνε τὰ γνωστὰ εἴδη: 1) *Ἀγγελικὴ ἡ ἀγρία* (angelica sylvestris), σπανίως συναντωμένη παρ' ἡμῖν. Φθάνει ἐνίοτε εἰς ὕψος δύο μέτρων, φύεται δὲ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ εἰς τὰ δάση τῶν ὀρέων.

Ἀγγελικὴ ἡ φαρμακευτική. (Α. ὁ καρπός της)

2) *Ἀγγελικὴ ἢ Ἀρχαγγελικὴ ἡ φαρμακευτικὴ* (archangelica officinalis, herbe de du Saint-Ésprit, Angélique). Εἶνε αὐτοφυὴς τῶν Ἄλπεων καὶ τῶν Πυρηναίων, ἀλλὰ καλλιεργεῖται καὶ εἰς ὅλους τοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης.

Ὅλα τὰ μέρη ταύτης εἶνε ἀρωματικά. Εἰς τὴν φαρμακευτικὴν χρησιμοποιοῦνται οἱ σπόροι καὶ κυρίως ἡ ρίζα. Εἶνε αὕτη ἀρκετὰ παχεῖα εἰς τὸν αὐχένα καὶ διακλαδίζεται εἰς δευτερευούσας ρίζας λεπτοτέρας, φαιοῦ χρώματος, συρρικνομένας ἐξωτερικῶς, λευκὰς ἐσωτερικῶς.

Τὸ στέλεχος καὶ αἱ ρίζαι φθάνουν εἰς μῆκος 10-15 ἑκατοστῶν. Ἐπὶ ἐγκαρσίας τομῆς τὸ στέλεχος παρουσιάζει εἰς τὸ κέντρον ζώνην ἰνώδη πυκνήν, ἀκτινωτῶς αὐλακουμένην, καὶ φλοιὸν σπογγώδη ἐπὶ τοῦ ὁποίου διακρίνονται σκοτεινὰ στίγματα. Αἱ ρίζαι εἶνε ἀμύελοι, ἡ ἰνώδης ζώνη εἶνε μικρὰ ἐν σχέσει μὲ τὸν φλοιὸν καὶ τὰ ἀκτινωτὰ αὐλάκια εἶνε περισσότερον πυκνὰ ἀπὸ τὰ τοῦ στελέχους. Ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ ὑπάρχουν ἐπίσης τὰ σκοτεινὰ στίγματα. Ρίζα καὶ στέλεχος ἀναδίδουν ὀσμὴν ἀρωματικὴν ἰδιάζουσαν καὶ ἔχουν γεῦσιν δριμεῖαν καὶ νύσσουσαν. Δέον νὰ διαφυλάττωνται εἰς μέρος ξηρόν.

Ἐν τῇ ρίζῃ περιέχονται: *αἰθέριον ἔλαιον (ἀγγελικέλαιον)* δυνάμενον νὰ ἐξαχθῇ δι' ἀποστάξεως ταύτης· *ἀγγελικὸν ὀξὺ* (διαφανεῖς στιλπνοὶ βελονοειδεῖς κρύσταλλοι τηκόμενοι εἰς 45° καὶ ζέοντες εἰς 185° διαλυτοὶ εἰς θερμὸν ὕδωρ, οἰνόπνευμα καὶ πτητικὰ ἔλαια) καὶ *ἀγγελικίνη* (κρυσταλλόμορφος ρητίνη) καὶ δευτερεύοντά τινα συστατικά. Μῖγμα ἀγγελικελαίου καὶ ἀγγελικίνης ἀποτελεῖ τὸ *ἀγγελικὸν βάλσαμον* (baume angélique) τῶν Brandes καὶ Bucholz (τὸ οἰνοπνευματῶδες ἐκχύλισμα τῆς ἀγγελικῆς κατεργαζόμενον δι' ὕδατος ἀποχωρίζεται τοῦ βαλσάμου ὅπερ μένει ὑπὸ μορφὴν ἡμίρευστον).

Διὰ χαράξεως τῆς ρίζης παραλαμβάνεται ἐκρέων χυμὸς κομμιορητινώδης. Ὑποκαθιστᾶται ἐνίοτε ἡ Α. φαρμακευτικὴ διὰ τῆς Angelica sylvestris, ἀλλ' αὕτη εἶνε ὀλιγώτερον ἀρωματώδης καὶ διακρίνεται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ξύλον της εἶνε κίτρινον.

Θεραπευτικὴ χρῆσις. Κατὰ τῆς γαστρικῆς ἀτονίας: *Οἰνοπνευματῶδες βάμμα* (Teinture alcoolique de semences) 5 ἕως 20 γραμμάρια εἰς ποτήματα. *Ὑδατῶδες ἐκχύλισμα ρίζης* (extrait aqueux) 0 γραμ. 80 ἑκγρ. μέχρις 1 γραμ. 50 ἑκγρ. δι' ἡμέρας, *ἔγχυμα ρίζης* 20 μ. πρὸς 1000 μ. ὕδατος. Ρευστὸν ἐκχύλισμα (extrait fluide) ρίζης 2—4 γραμ. δι' ἡμέρας, ἐντὸς ἐλιξηρίου τοῦ Garus.

Teinture d'angélique...50 gr., Elixir de Garus q.s.p. 150 c.c. δύο—τέσσερα κοχλιάρια δι' ἡμέρας.

ἀγγελικίνη· βλ. ἀγγελικὴ (φυτόν).

ἀγγελικὸν ὀξύ· βλ. ἀγγελικὴ (φυτόν).

Ἀγγελικοί Αἱρετικοὶ τοῦ 4ου αἰῶνος λατρεύοντες τοὺς ἀγγέλους εἰς ἰδιαιτέρας συνάξεις καὶ ἀπεκδεχόμενοι παρ' αὐτῶν τὴν σωτηρίαν των. Οὗτοι ἀνεθεματίσθησαν ὑπὸ τοῦ 35ου κανόνος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου.

Ἀγγέλικο (φρά). Ἰταλὸς ζωγράφος τοῦ 15ου αἰῶνος. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα εἶνε Τζιοβάνι ντὰ Φιέζολε· (βλ. λέξιν).

Ἀγγελίνα. Σερβὶς πριγκήπισσα, ἡ ὁποία ἔζησε τὸν 15ον αἰῶνα. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ ἐκ Ζέτας τοῦ Μαυροβουνίου πρίγκηπος Ἰβὰν Τορνόϊεβιτς καὶ ὑπανδρεύθη τὸν ἄρχοντα Στέφανον Βράνκοβιτς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἄρχοντος Βούκ, ἐβασίλευσε μαζὶ μὲ τὸν υἱόν της Γεώργιον ἐπὶ τῶν Σέρβων, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ἀνεξάρτητοι (1497—1499). Τὰ σερβικὰ δημοτικὰ τραγούδια τὴν ἀναφέρουν συχνὰ καὶ εἶνε σήμερον γνωστὴ εἰς τὸν σερβικὸν λαὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἡ μητέρα Ἀγγελίνα». Σερβικά τινα νομίσματα τῆς ἐποχῆς φέρουν τὸ ὄνομά της καθὼς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ της. Ἡ Ἀγγελίνα ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ ἐν Συρμίᾳ μοναστήριον τοῦ Κρουσεδάλ, οἱ δὲ Σέρβοι ἀφιέρωσαν τὴν 30ὴν Ἰουνίου πρὸς ἀνάμνησίν της.

Ἀγγελίνης, (Angelini. πρόφερε Ἀντζελίνι) Ἰωσήφ. Γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Ρώμῃ τῷ 1735 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1811. Ἐσμίλευσε πολλὰ ἀγάλματα καὶ προτομὰς ἀρχαίου ρυθμοῦ, κράτιστον τῶν ὁποίων εἶνε τὸ ἄγαλμα τοῦ Πιναρέζι. Ὁ Ἀγγελίνης εἰργάσθη ἐπὶ πολὺ ἐν Παρισίοις καὶ Λονδίνῳ καὶ ὑπῆρξεν εὐνοούμενος τοῦ πάπα Πίου τοῦ 7ου, ὅστις τοῦ ἔδωκε τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ γλύπτου τοῦ Μουσείου τοῦ Καπιτωλίου καὶ τοῦ Βατικανοῦ.

Ἀγγελίνης (Angelini. πρόφερε Ἀντζελίνι) Τίτος. Γλύπτης, γεννηθεὶς ἐν Νεαπόλει τῆς Ἰταλίας τῷ 1806. Κατ' ἀρχὰς ἔσχε διδάσκαλον τὸν πατέρα του Κωστάντιον ὅστις, ἀντιληφθεὶς τὴν ὅλως ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν του, τὸν ἀπέστειλεν εἰς Ρώμην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ νεαρὸς γλύπτης ἐγνώρισε τοὺς καλυτέρους καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς του. Κατόπιν περιῆλθεν τὴν Ἰταλίαν καὶ μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μὲ τὸν Πραδιὲ (Pradier). Ὁ ἐν Νεαπόλει ἀνδριὰς τοῦ Φερδινάνδου τοῦ Β' ὀφείλεται εἰς τὴν σμίλην τοῦ Ἀγγελίνη ὅστις ἐξετέλεσεν ἐπίσης πλῆθος ἐπιτυμβίων μνημείων καὶ προτομῶν. Ἡ τέχνη τοῦ Ἀγγελίνη ἔχει θελκτικότητα ἀληθῶς κλασικήν.

Ἀγγελίνης (Angelini, πρόφερε Ἀντζελίνι). Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Περουγίᾳ (1667—1729). Ὁ Ἀγγελίνης ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱκανωτέρους ζωγράφους ἀνθέων τῆς ἐποχῆς του, οἱ δὲ πίνακές του διακρίνονται διὰ τὴν χάριν καὶ τὴν φυσικότητά των. Περὶ αὐτοῦ λέγεται ὅτι ἐπώλει τοὺς πίνακάς του εἰς ἐμπόρους εἰς τιμὰς ἐξευτελιστικὰς καὶ ὅτι οὗτοι μετεπώλουν αὐτοὺς ὑπὸ λίαν ἐπικερδεῖς ὅρους.

Ἀγγελίνης ξύλον. Σκληρὸν ὅσον καὶ ἐλαστικὸν ξύλον, ὡραίου ἐρυθροῦ χρώματος, προερχόμενον ἐκ τοῦ δένδρου *ἀνδίρας τῆς ἀνακάνθου* (andira inermis). Τὸ δένδρον τοῦτο, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος ποικίλλει ἀπὸ 12-18 μέτρων, εἶνε διαδεδομένον εἰς τὰς Ἀντίλλας, τὸ Μεξικὸν καὶ καθ' ὅλον τὸ βόρειον μέρος τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Τὸ ξύλον τῆς ἀγγελίνης χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἐπιπλουργίαν, ἀλλὰ καὶ ὡς ὑπόθεμα τῶν θωράκων τῶν θωρηκτῶν, καθόσον δὲν περιέχει ὀξέα προσβάλλοντα τὸν σίδηρον.

Ἄγγελις Δομίνικος δὲ (Dominico de Angelis, πρόφερε Ἄντζελις). Ἰταλὸς ἱστορικὸς καὶ φιλόλογος, ἐξέχουσαν κατέχων θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας. Ὁ Δὲ Ἄγγελις ἐγεννήθη ἐν **Λέτσε** (**Lecce**) τοῦ βασιλείου τῆς

Digitized by Google

Νεαπόλεως τὴν 14ην Ὀκτωβρίου 1675 καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν 7ην Αὐγούστου 1718. Μετὰ τὴν ἐν Νεαπόλει ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του, διωρίσθη στρατιωτικὸς ἱερεὺς ἑνὸς ἐν Ἱσπανίᾳ ἑδρεύοντος συντάγματος ναπολιτάνων στρατιωτῶν. Διερχόμενος ἐκ Παρισίων διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν θέσιν του, παρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον ΙΔ', ὅστις τοῦ ἐπεδοψίλευε πολλὰς περιποιήσεις καὶ τοῦ ἔδωκε τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ «Ἱστορικοῦ τοῦ Βασιλέως». Ἀργότερον τὸν ἐπανευρίσκομεν εἰς τὰ Πυρηναῖα; αἰχμάλωτον, δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα, τῶν περιφήμων ἱσπανῶν λῃστῶν «μικελέτων» (miquelets), εἶτα ἐν Ρώμῃ ὡς ἱερέα τοῦ παπικοῦ στρατοῦ, τέλος δὲ εἰς τὴν γενέτειράν του πόλιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐτερμάτισε τὸν περιπετειώδη του βίον καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ συνέγραψε τὰ συγγράμματά του, ὧν τὸ κάλλιστον εἶνε ἡ «Ἱστορία τῆς πόλεως Λέτσε» (Discorso istorico in cui Si tratta dell' origine della città di Lecce).

Ἄγγελις (Angelis). Ἱερώνυμος δέ, (πρόφερε Ἀντζελις). Ἰησουΐτης ἱεραπόστολος, γεννηθεὶς τῷ 1567 ἐν Κάστρῳ τῆς Σικελίας καὶ ἀποθανὼν τῷ 1623 ἐν τῇ νήσῳ τῆς Ἰαπωνίας Ἰεσώ. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ Παλέρμον, εἶτα δὲ κατετάχθη εἰς τὸ Τάγμα τῶν Ἰησουϊτῶν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς κήρυξιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἀλλ' ἐναυάγησε παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Βραζιλίας καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ πολλὰς περιπετείας εἰς Εὐρώπην. Τῷ 1602 ἀνεχώρησεν δι' Ἰαπωνίαν. Τῷ 1614 ἐδοκίμασε να προσηλυτίσῃ τοὺς Ἰάπωνας, ἀλλὰ κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν οἱ Ἰησουΐται ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς χώρας. Ὁ Ἄγγελις ἐν τούτοις δὲν ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ παρέμεινεν ἐκεῖ μετημφιεσμένος πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς προπαγάνδας. Ἐπὶ ἐννέα ὁλόκληρα ἔτη κατώρθωνε νὰ κρύπτεται καὶ ἐπεσκέφθη ὅλας τὰς γειτονικὰς νήσους, ἐπὶ τῶν ὁποίων κανεὶς εὐρωπαῖος δὲν εἶχε μέχρι τότε θέσει τὸν πόδα. Λέγεται ὅτι ὁ δὲ Ἄγγελις προσηλύτισε ἄνω τῶν 10.000 Ἰαπώνων. Τέλος ὅμως, ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς νήσου Ἰεσώ, συνελήφθη, ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς μαζὶ μὲ πολυαρίθμους νεοφωτίστους καὶ ἐτέθη ζωντανὸς ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Εἰς τὸν δὲ Ἄγγελις ἀποδίδεται ἡ «Περιγραφὴ τοῦ βασιλείου τῆς Ἰαπωνίας» (Ρώμη, 1625).

ἀγγέλισσα δημώδης τύπος· τὸ θηλυκὸν τοῦ ἄγγελος: νὰ σὲ χαρῶ *ἀγγέλισσα*=ὡραία ἡ ἀγαθὴ ὡς ὁ ἄγγελος.

Ἀγγελιών. Γλύπτης τῆς κρητικῆς σχολῆς μαθητὴς τῶν Διποίνου καὶ Σκύλλιδος, ζήσας περὶ τὸ 530 π. Χ. Συνειργάσθη μετὰ τοῦ Τεκταίου εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τοῦ Δηλίου Ἀπόλλωνος. Ὁ θεὸς παρίστατο φέρων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τὰς τρεῖς Χάριτας. (Παυσαν. Β' λβ', 4 Θ' λε' Ι.—Πλούτ. π Μουσ. 3). Μαθητὴς τοῦ Ἀγγελιῶνος ἦτο Κάλλων ὁ Αἰγινήτης.

ἀγγέλλω· φέρω ἀγγελίαν, εἴδησιν· κομίζω παραγγελίαν: *ἀγγέλλω τί τινι*: «*ἤγγειλέ* τις ἡμῖν ταῦτα» (Πλατ. Φαίδων 58 Α). Τὸ δὲ μέσον σπάνιον καὶ σημαίνει ἐπαγγέλλομαι: «Τεύκρῳ τἀπὸ τοῦδε *ἀγγέλλομαι* εἶναι φίλος» (Σοφοκλ. Αἴας 1376). Συνηθέστερον τὸ παθητικόν: «σαφὴ *ἠγγέλλετο*»=σαφεῖς ἀγγελίαι ἐδίδοντο (Θουκιδ. Ϛ' 45)· τὰ *ἠγγελμένα*=αἱ εἰδήσεις, αἱ ἀγγελίαι: «ἐπὶ τοῖς *ἠγγελμένοις*»=ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἐντυπώσεως τῶν εἰδήσεων (Θουκ. η', 97). Ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ σημαίνει τὰ ἴδια: δίδω εἴδησιν, εἰδοποιῶ, πληροφορῶ, καθιστῶ γνωστόν, γνωστοποιῶ, δηλοποιῶ, διηγοῦμαι, κοινοποιῶ, ἀναφέρω, λέγω· *ἀγγέλλεται ὅτι*...=δῆλον γίνεται ὅτι... Τύπος παρατεταμένος: *ἀναγγέλλω*: *ἀναγγέλλομεν* ὑμῖν τὴν παραλοβὴν κτλ. Ἐτυμολογία: ἐκ τοῦ θέματος τοῦ *ἄγγελος*: ἀγγέλ-jω καὶ μὲ τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ j πρὸς τὸ προηγούμενον λ: *ἀγγέλλω*· διὰ τοῦτο γράφεται (ὁ ἐνεστώς) μὲ δύο λλ ἐνῷ τὰ ἄλλα κινήματα τοῦ θέματος *ἀγγελ*. μὲ ἕνα λ. σύγκρινε *στέλ*-jω > *στέλλω*, *ποικίλ*-jω > *ποικίλλω*. Εἰς δὲ τὸν ἀόριστον γίνεται ἡ οὕτω λεγομένη *ἀντέκτασις* τοῦ πρὸ τοῦ λ φωνήεντος, ἀντὶ δηλ. τοῦ ἐνεστωτικοῦ *στελλ* εἰς τὸν ἀόριστον ἐπρόφερναν *ἔ-σ*εελ τὸ δὲ μακρὸν τοῦτο ε ε ἐγράφη μὲ τὴν νόθον δίφθογγον *ει*=εε ἀνοικτόν, διάφορον τοῦ η=εε κλειστόν· οὕτως ἔχομεν τὸ θέμα τοῦ ἀορίστου: *ἤγγειλ*-α, *ἔστειλ*-α, εἰς δὲ τὸ *ἐποίκῖλ*-α ἔχομεν ῑ μακρὸν=ιι. Περὶ τοῦ θέματος *ἀγγελ* βλέπε *ἄγγελος*.

ἄγγελμα· τὸ μήνυμα, ἡ εἴδησις, ἡ ἀγγελία, ἡ εἰδοποίησις.

Ἄγγελο (Jacques d'Angelo). Ἰταλὸς Ἑλληνιστής, γεννηθεὶς εἰς Μυγέλλον περὶ τὰ 1350 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ 1415. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς Ἰταλίαν εἶχεν ἀναπτυχθῆ ἰσχυρὸς πόθος μελέτης τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν γραμμάτων, καὶ τὸ ἰταλικὸν πνεῦμα ἐζήτει νὰ ἐκπαιδευθῇ διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ἰταλοὶ σοφοὶ καὶ λόγιοι μετέβαινον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπως ἐκμάθουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῷ πλεῖστοι Ἕλληνες ἤρχοντο εἰς Ἰταλίαν, κατόπιν παρακλήσεως τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ὅπως διαδόσουν τὰ Ἑλληνικὰ Φῶτα. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταλέγονται καὶ οἱ Δημήτριος Κυδώνιος καὶ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς, ὁ μεγαλύτερος Ἕλλην διδάσκαλος κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος. Εἰς αὐτοῦ τὴν σχολὴν ἐφοίτησε καὶ ὁ Ἄγγελο. Ὅταν δὲ ἐκεῖνοι ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πατρίδα των, ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ εἰς Ἑλλάδα, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὰς σπουδάς του. Ἅμα ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν, μετέβη εἰς Ρώμην. Ὁ Λεονάρδος δ' Ἀρέτζο τὸν ὑπεσκέλισε καταλαβὼν τὴν θέσιν γραμματέως τοῦ Πάπα, τὴν ὁποίαν ὅμως ἐπέτυχεν ἀργότερον, τῷ 1510. Ὁ Ἄγγελο ἄφησε ἐξαιρέτους μεταφράσεις εἰς λατινικὴν διαφόρων ἔργων Ἑλλήνων συγγραφέων: τὴν «Κοσμογραφίαν» τοῦ Πτολεμαίου, τέσσαρας «Παραλλήλους Βίους» τοῦ Πλουτάρχου, (Καίσαρος, Πομπηΐου, Βρούτου καὶ Μαρ ου) καὶ ἄλλα τινά.

Ἄγγελο (Sant' Angelo, πρόφερε Ἄντζελο). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Ἰταλίας, αἱ σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶνε αἱ ἑξῆς: α) *Σάν' Ἄγγελο δέϊ Λομβάρδι* (Sant' Angelo dei Lombardi), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀβελλῖνο (Provinzia d'Avelino) καὶ πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου διαμερίσματος (7.128 κατ.). Ἡ πόλις φημίζεται διὰ τὰ ἐν αὐτῇ χυτήρια κωδώνων, β) *Μόντε Σάντ' Ἄγγελο* (Monte Sant' Angelo *Ὄρος τοῦ Ἁγίου Ἀγγέλου*), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Φότζιας (Provinzia di Foggia). γ) *Τσίβιτα ἡ Τσιττὰ Σὰντ Ἄγγελο* (Civita ἡ Città Sant' Angelo), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Τεράμου (Pronvinzia di Teramo), δ) *Σὰντ' Ἄγγελο Λοδιτζιάνο* (Sant' Angelo Lodigiano, πρόφερε Λοδιτζιάνο), ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μιλάνου καὶ τῷ διαμερίσματι τοῦ Λόδι (Lodi). Ἔχει 9.500 κατ. καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον δημητριακῶν, τυροῦ καὶ ὑφασμάτων.

ΑΓΓΕΛΟΙ, ΥΠΕΡΤΕΡΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΛΟΓΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Οἱ λειτουργοὶ τῆς θείας προνοίας.—Οἱ ὁδηγοὶ ἡμῶν ἐν τῇ ζωῇ καὶ μετὰ θάνατον.—Πῶς τοὺς παρέστησεν ἡ τέχνη.—Πῶς τοὺς περιγράφει ἡ λαογραφία.—Πῶς τοὺς ἐφαντάσθη ἡ ποίησις.

Ἡ λέξις *ἄγγελος* ἐσήμαινε τὸ πρῶτον, οὐ μόνον παρ' Ἕλλησιν, ἀλλὰ καὶ παρ' Ἑβραίοις τὸν *ἀγγελιαφόρον* Μὲ τοιαύτην δὲ σημασίαν ἀπαντᾷ πολλαχοῦ (Ματθ. ια' 10, Λουκ. ζ' 24). Πολλάκις ἀναφέρεται εἰς κοινὸν κομιστὴν ἀγγελίας τινὸς (Ἰὼβ μβ' 19, Ἀγγ. α' 13), ἀλλὰ καὶ εἰς ἱερεῖς (Ἐκκλ. ε' 6, Μαλαχ. β' 7) ἢ εἰς ποιμένας τῶν ἐκκλησιῶν, ὡς διδάσκοντας τὸν λαὸν τὸ θέλημα τοῦ ὑψίστου (Ἀποκαλ. β' 1, 8, 12), ἢ εἰς τὴν δημιουργίαν, καὶ εἶνε κατ' ἀκολουθίαν ὑπέρτεροι τοῦ ἀνθρώπου κατά τε τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ἰσχύν, τὸν ὀργανισμὸν καὶ τὰς διαθέσεις. Περὶ ἀγγέλων εὐρύτατος γίνεται λόγος, οὐ μόνον ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς θρησκευτικὰς θεωρίας τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Σινικῆς, τῆς Περσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ περὶ αὐτῶν πίστις εἶνε δόγμα ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπιβεβλημένον εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα

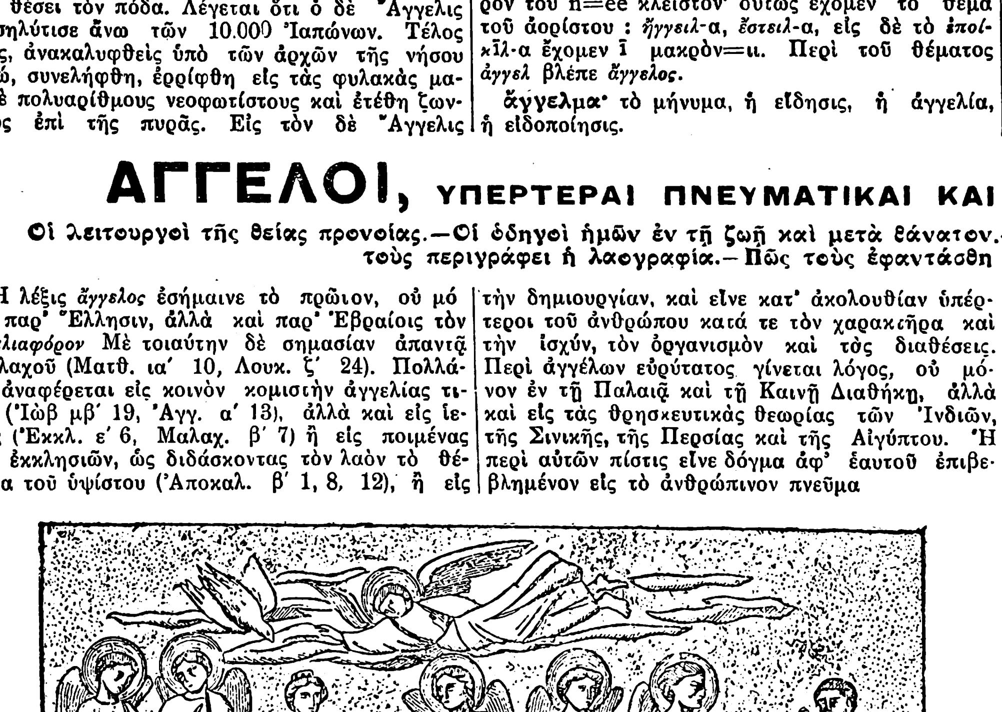

Ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου.— Ψηφιδωτὸν τοῦ 5ου αἰῶνος εἰς ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Ἡ Θεοτόκος μὲ ἐπίσημον ἐνδυμασίαν αὐτοκρατείρας κάθηται ἐπὶ θρόνου. Ὁ ἄγγελος ἐν μέσῳ ἄλλων ἀγγέλων, λέγει εἰς αὐτὴν τὸν «χαιρετισμόν».

τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς μέγαν ἄγγελον τῆς Διαθήκης (Μαλαχ. γ' 1), ἢ τέλος εἰς ἄψυχα ἀντικείμενα (ψαλμ. οη' ἢ οθ' 49, Β' Κορινθ. ιβ' 7).

Παρ' Ἕλλησιν, ἄγγελοι ἐκαλοῦντο καὶ τὰ πτηνὰ τὰ προσημαίνοντά τι διὰ τῆς πτήσεώς των ἢ ἄλλως (Ὁμ. Ἰλ. Ω 292)· ἡ δὲ ἀηδὼν παρὰ Σοφοκλεῖ (Ἠλ. 149) καλεῖται «ὄρνις Διὸς ἄγγελος».

Οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, τοῦ κατὰ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ποιητοῦ «ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων», θεωρούμενοι ὡς ἐπουράνιαι πνευματικαὶ καὶ λογικαὶ δυνάμεις, κατέχουν τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῆς κλίμακος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ

Οὐδὲν ἀναφέρει ἡ Γραφὴ περὶ τοῦ χρόνου τῆς δημιουργίας τῶν ἀγγέλων. Τινὲς τῶν Πατέρων, στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Ἰὼβ (λη' 7) «Ὅτε ἐγεννήθησαν ἄστρα, ᾔνεσάν με ἐν φωνῇ μεγάλῃ πάντες ἄγγελοί μου», δοξάζουν ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐπλάσθησαν πρὸ τῆς δημιουργίας τῶν ἀστέρων. Ὁ δὲ ἱερεὺς Αὐγουστῖνος μετά τινων ἄλλων παραδέχεται, ὅτι ἐδημιουργήθησαν τὴν πρώτην ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐδημιουργήθη τὸ φῶς. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι τῶν Πατέρων (Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς κλπ.) πρεσβεύουν, ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐπλάσθησαν πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ ὑλικοῦ κόσμου.

Ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐκάλεσε τοὺς ἀγγέλους «ἀσωμάτους». Τινὲς ὅμως τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας (Βασίλειος, Δαμασκηνός, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός), ἠθέλησαν ν' ἀποδώσουν εἰς αὐτοὺς τουλάχιστον εἶδος τι αἰθέριον σώματος, παραδεχόμενοι μόνον τὸν Θεὸν ὡς ἀπολύτως ἀσώματον, ἄϋλον. Εἰς τοῦτο συνέπεσεν ὁπωσδήποτε καὶ ἡ δοξασία τῶν νεωτέρων θεοσόφων καὶ θεολόγων, ἀποφαινομένων ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ νοηθῇ δημιούργημα ἄνευ ὕλης ἢ σώματος. Καίπερ ὅμως ὡς τοιοῦτοι ὄντες οἱ ἄγγελοι, κατὰ τὰς ἐμφανίσεις αὐτῶν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ κατὰ τὸ εἶδος τῆς ἀποστολῆς των προσλαμβάνουν μορφὴν ἀνδρὸς ἢ νεανίσκου (Πρβλ. Β' Βασιλ. στ' 17, Γεν. λβ' 25 κλπ.). λαλοῦν δέ, τρώγουν, ἐνδύονται καὶ συμπεριφέρονται ὡς ἄνθρωποι (Λουκ. κδ' 4, Ματθ. κη' 3) καὶ πότε φέρουν καὶ πτέρυγας (Ἀπολάλ. ιδ' 6, Ἡσ. στ' 2). Οἱ ἄγγελοι εἶνε ὄντα πεπερασμένα καὶ δὲν εἶνε πανταχοῦ παρόντα ὡς ὁ Θεός· δὲν συνδέονται ὅμως πρὸς οὐδένα ὡρισμένον τόπον, ἀλλ' εὐκόλως μεταβαίνουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἡ δύναμις αὐτῶν εἶνε μεγάλη (Ψαλμ. ργ' ἢ ρβ' 20, Ματθ. κη' 2, Β' Πέτρ. β' 11, Ἀποκαλ. ε' 2, νη' 25, ιθ' 17)· εἶνε ἐνεργητικοὶ (Κριτ. ιγ' 20, Ἡσ ς' 2—6, Δαν. θ' 21—23, Ματθ. ιγ' 49, κς' 53, Πράξ. κζ' 23, Ἀποκάλ. κ' 13), ἀπολαύοντες μετὰ τῶν ἁγίων τῆς οὐρανίας μακαριότητος (Ἑβρ ιβ' 22). Ὡς πνεύματα ἄϋλα, δὲν ἔχουν διακεχριμένον γένος, δὲν πολλαπλασιάζονται οὐδ' ἀποθνήσκουν (Ματθ. κβ' 30). Ἀπέναντι τῆς ἁμαρτίας εἶνε ἐλεύθεροι ἐπειδὴ ὅμως παρέμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Θεόν, ἀπέβησαν ἀκίνητοι πρὸς τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν, «οὐ φύσει, ἀλλὰ χάριτι» κατὰ τὸν Δαμασκηνόν, ἡ δὲ θέλησις αὐτῶν διευθύνεται πάντοτε πρὸς τὸ ἀγαθόν. «Τελείωσις δὲ ἀγγέλων ἁγιασμὸς καὶ ἡ ἐν τούτῳ διαμονὴ» (Ἁγ. Βασίλ. περὶ ἁγ. Πνεύματος, 16).

Διακονία.

Οἱ ἄγγελοι εἶνε οἱ λειτουργοὶ τῆς θείας προνοίας. Περιγράφονται ὡς «λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα» (Ἑβρ. α' 18). Ἔργον αὐτῶν εἶνε τὸ μὲν νὰ αἰνοῦν καὶ νὰ δοξολογοῦν τὸν Ὕψιστον, νὰ ὑπηρετοῦν αὐτὸν ἐν τῷ κόσμῳ διοικήσει καὶ νὰ ἐξαγγέλλουν τὰς βουλὰς αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὸ δὲ νὰ ἐνεργοῦν ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς τε καθόλου ἀνθρωπότητος καὶ τῆς τῶν ... ιδίᾳ, προστα-

Digitized by Google

τεύοντες καὶ ἐνισχύοντες εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς τοὺς εὐσεβεῖς καὶ τιμωροῦντες τοὺς ἀσεβεῖς. Οὕτως ἄγγελοι ἐπροστάτευσαν τὸν Ἀβραάμ, τὸν Λώτ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Ἠλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τὸν Δανιήλ. Χαίροντες διὰ τοὺς μετανοοῦντας ἁμαρτωλούς, βοηθοῦν τοὺς ἀσεβεῖς πρὸς σωτηρίαν (Ματθ. α' 20, Λουκ. β' 10—12, ιε' 7—10 Ἑβρ. α' 14, Πράξ. ζ' 30, Α' Πέτρ. α' 12). Αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὡμίλησε περὶ ἀγγέλων πλέον ἢ ἅπαξ καὶ παρέστησεν αὐτοὺς ὡς συνδεομένους πρὸς τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας των, συνοδεύοντας αὐτοὺς συμπαθῶς κατὰ πάσας τὰς ἡλικίας καὶ παρισταμένους καὶ εἰς τὴν ὑπερτάτην ἔτι κρίσιν αὐτῶν (Ματθ, ιη' 10, Πράξ. ιβ' 15). Περὶ τοῦ ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος, καὶ δὴ εὐσεβής, διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν ἑνὸς ἀγγέλου φύλακος καὶ δορυφόρου, ἐδίδαξαν καὶ οἱ Μ. Βασίλειος, Χρυσόστομος, Ὠριγένης καὶ ἄλλοι. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ Χρυσόστομος λέγει που· «Πάντες οἱ χριστιανοι εν τῇ ὥρᾳ τοῦ βαπτίσματος ἕκαστος λαμβάνει ἄγγελον παρὰ Θεοῦ». Κατ' ἀναλογίαν ὅμως ἠξίωσάν τινες, προεξάρχοντος τοῦ Ἑρμᾶ, ὅτι ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων διατελεῖ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἑνὸς δαίμονος. Ἡ δοξασία, ὅτι ἕκαστος ἡμῶν ἄγγελον ἔχει, δὲν ἦτο ξένη καὶ πρὸς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς ἀντιλήψεις, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ Ἡσιόδου (Ἔργ. καὶ Ἡμέρ. 252—255).

Τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ
ἀθάνατοι Ζηνὸς φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων·
οἵ ῥα φυλάσσουσίν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
ἠέρα ἑσσάμενοι πάντῃ φοιτῶντες ἐπ' αἶαν.

Ἀριθμὸς καὶ τάξις.

Οἱ ἄγγελοι ἀποτελοῦν ἀναριθμήτους λεγεῶνας (Δαν. Ζ' 10, Ματθ. κϛ' 53, Λουκ. β 13, Ἑβρ. ιβ' 22—23), διοικουμένας ὑπ' ἀρχαγγέλων. Τὴν ἔννοιαν τῆς συγκροτήσεως τῶν οὐρανίων τούτων στρατιῶν (Ἡσ. ϛ' 2—6, Ἰεζ. ι' 1, Κολοσ. α' 16, Ἀποκάλ. ιβ' 7) ὑπηγόρευσε κατ' ἀρχὰς ἓν ἀπὸ τὰ πρῶτα βιβλία τῆς Γραφῆς, ὁ «Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ» ἐν ᾧ (ε' 13—15) ἀναφέρονται τὰ ἑπόμενα: «Καὶ ἐγένετο ὡς ἦν ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεριχώ, καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς εἶδεν ἄνθρωπον ἑστηκότα ἐναντίον αὐτοῦ, καὶ ἡ ρομφαια ἐσπασμένη ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ: Ἡμέτερος εἶ, ἢ τῶν ὑπεναντίων; Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ: Ἐγὼ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου, νυνὶ παραγογονα. Καὶ Ἰησοῦς ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπεν αὐτῷ: Δέσποτα τί προστάσσεις τῷ σῷ οἰκέτῃ; Καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος κυρίου πρὸς Ἰησοῦν: Λῦσαι τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου, ὁ γὰρ τόπος, ἐφ' ᾧ νῦν ἕστηκας ἐπ' αὐτοῦ, ἅγιός ἐστι». Βαθμηδὸν ἐγνώσθη ὅτι 7 εἶνε οἱ ἀρχάγγελοι, οἵτινες ἵστανται πλησίον τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ (Ἀποκάλ. η' 2), ἔχοντες,

Νίκη ἡ τροπαιοῦχος θεά.—Ἀπὸ ἀρχαῖον ἀνάγλυφον. Ἡ θεὰ Νίκη παριστάνεται ὡς θριαμβεύουσα θεά, κρατεῖ μάχαιραν καὶ εἶνε ἑτοίμη νὰ σφάξῃ βοῦν.

ὡς ἐρρήθη, ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἀγγέλων (Ἀποκάλ. ιβ' 7) καὶ προστατεύοντες ὡρισμένα ἔθνη (Δαν. ι' 13 καὶ ιβ' 4 πρβλ. Βασιλ. κατ' Εὐνομ. γ' 61). Μόνον τεσσάρων ἀρχαγγέλων ὀνόματα ἀπαντῶσιν ἐν ταῖς συγγραφαῖς τῶν ἰουδαίων, ὧν τὰ τρία ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ: Μιχαήλ, Γαβριήλ, Ραφαὴλ καὶ Οὐριήλ. Ἐκ τῶν ἀρχαγγέλων τούτων ὁ μὲν *Μιχαὴλ* εἶνε ὁ ἡγούμενος καὶ προστάτης τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, διαφιλονικήσας, κατὰ τὴν παράδοσιν, μετὰ τοῦ Σατανᾶ τὸν νεκρὸν τοῦ Μωϋσῆ καὶ νικήσας τὸν Δράκοντα τῆς Ἀποκαλύψεως (Δαν. ε' 13, 21, ιβ', Ἰούδ 9). Ὁ δὲ *Γαβριὴλ* εἶνε ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς τὸν Δανιὴλ καὶ ὁ προαναγγείλας τῷ Ζαχαρίᾳ τὴν γέννησιν Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὡς καὶ εἰς τὴν Παρθένον τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, θεωρούμενος παρὰ τοῖς Ραββίνοις ὡς ὁ ἄγγελος τοῦ θανάτου, εἰς ὃν παραδίδεται (πᾶσα ἰσραηλιτικὴ ψυχή, καὶ ὡς ὁ ἄρχων τοῦ πυρὸς κατὰ τὸ Ταλμούθ, παρὰ δὲ τοῖς μωαμεθανοῖς ὡς ὁ ἰδιαιτέρως παρὰ Θεοῦ εὐνοούμενος ἄγγελος, ὁ ὑπαγορεύσας καὶ τὸ Κοράνιον τῷ Μωάμεθ (Λουκ. α' 19, 26 Δαν. η' 16). Ὁ δὲ *Ραφαὴλ* εἶνε ὁ ὑπὸ μορφὴν ἐμπείρου ὁδηγοῦ ὁδηγήσας τὸν Τωβίαν εἰς Μηδίαν πρὸς εὕρεσιν τοῦ φαρμάκου διὰ τὴν τυφλότητα τοῦ πατρός του Τωβὶτ καὶ νυμφεύσας εἶτα αὐτὸν μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ραγουὴλ Σάρρας (Τωβίτ. ε'). Τέλος ὁ *Οὐριὴλ* εἶνε ὁ ἐκ τῶν ἐπὶ τῆς μετανοίας ἀγγέλων, τὸ ὄνομα δὲ τούτου ἀπαντᾷ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἐνώχ· εἰς τοῦτον ἡ ἀπόκρυφος φιλολογία ἀπέδωκε διαφόρους ἀποστολὰς παρὰ τοῖς πατριάρχαις τοῦ ἀρχαίου νόμου, ἡ δ' ἑλληνικὴ καὶ ἀβησσινιακὴ ἐκκλησία τὸν ἐτίμησαν ἰδιαζόντως· εἰς τὸν ἴδιον ἀπεδόθη καὶ ἡ δίωξις τῶν πρωτοπλάστων ἐκ τοῦ παραδείσου. Ἡ λέξις «ἀρχάγγελος» δὶς μόνον ἀπαντᾷ ἐν τῇ Γραφῇ (Α' Διον. δ' 16, Ἰουδ. 9). Τὰ ἀπόκρυφα βιβλία δίδουν καὶ ἄλλα ὀνόματα ἀγγέλων: Σουρζάν, Οὐρζάν, Ραγουήλ, Σερακιήλ, Ρουφαήλ, Φανουὴλ κτλ.

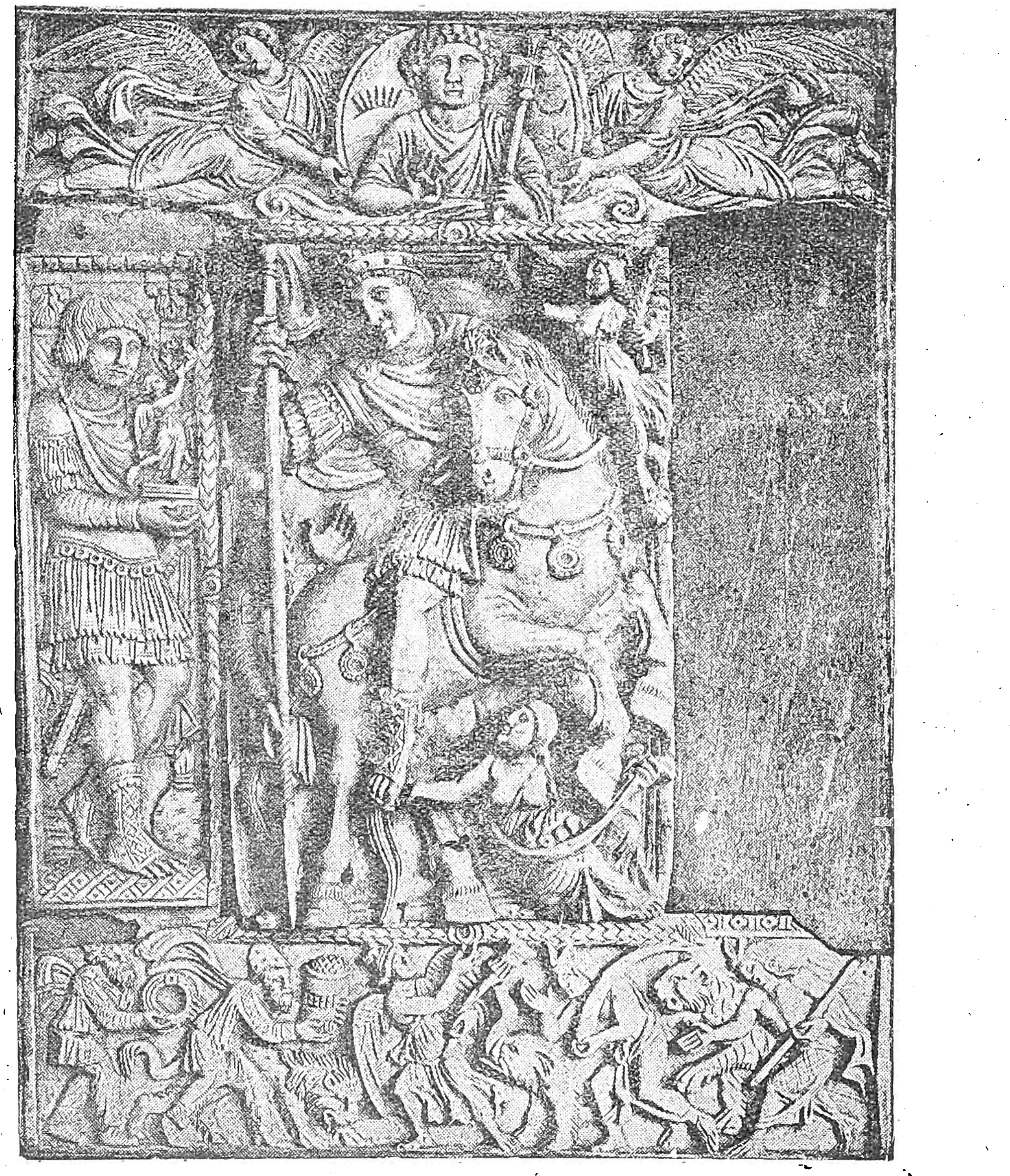

Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ θριαμβεύων.— Πλὰξ ἐλεφαντοστοῦ ἀποκειμένη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ὁ παριστανόμενος αὐτοκράτωρ εἶνε, κατ' ἄλλους ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, κατ' ἄλλους, ὁ Ἰουστινιανός. Εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἵππου γυνή, ἡ ὁποία συμβολίζει τὴν Ἀφθονίαν. Κάτω οἱ ἡττηθέντες βάρβαροι φέρουσι τὰ δῶρα. Τὸ ἄνω ἐγκόλπιον κρατοῦσι δύο ἄγγελοι. Εἶνε ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας παραστάσεις ἀγγέλων εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην.

Μετὰ τοὺς ἰσραηλίτας, οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ συγγραφεῖς καὶ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἐπιμελῶς διέτριψαν εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν λεπτομερειῶν τῆς ὀργανώσεως τῶν οὐρανίων στρατιῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς ἐκτελοῦν. Οὕτω δ' ὁ ἀγγελικὸς κόσμος κατενεμήθη συμφώνως πρὸς τὰ ψευδώνυμα ἔργα Διογένους τοῦ Ἀρεοπαγίτου εἰς τρεῖς ἱεραρχίας, ὧν ἑκάστη ὑποδιῃρέθη εἰς τρεῖς χορούς. Ἡ πρώτη ἱεραρχία περιλαμβάνει τὰ *Σεραφείμ*, τὰ *Χερουβὶμ* καὶ τοὺς *Θρόνους*· ἡ δευτέρα τὰς *Κυριότητας*, τὰς *Δυνάμεις* καὶ τὰς *Ἐξουσίας* καὶ ἡ τρίτη τὰς *Ἀρχάς*, τοὺς *Ἀρχαγγέλους* καὶ τοὺς *Ἀγγέλους*. Ἑκάστη τῶν ἀνωτέρω ἱεραρχιῶν κατοικεῖ καὶ διάφορον οὐρανόν, τόσον ὑψηλότερον, ὅσον εἶνε πλησιεστέρα τῷ Θεῷ. Ἡ πρώτη ἱεραρχία κατέχει τὴν στενωτέραν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν, καταλάμπεται καὶ ἁγιάζεται ὑπ' αὐτοῦ, ἐν ᾧ αὐτὴ φωτίζει ἐπὶ τὴν δευτέραν ἱεραρχίαν καὶ αὐτὴ πάλιν ἐπὶ τὴν τρίτην. Οἱ ἁπλοῖ ἄγγελοι ἐπαγρυπνοῦν ἐπὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν· οἱ Ἀρχάγγελοι ἐπὶ τῶν ἐπαρχιῶν· αἱ Ἀρχαὶ ἐφ' ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· αἱ Ἐξουσίαι ἐπὶ τῶν σωμάτων· αἱ Κυριότητες ἐπὶ τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων· αἱ Δυνάμεις ἐπὶ τῶν δαιμόνων· οἱ Θρόνοι θαυμάζουν καὶ δοξάζουν τὸν Θεόν, τὰ Χερουβὶμ θαυμάζουν τὴν σοφίαν του καὶ τὴν τελειότητά του, ἧς μετέχουν, ἐν ᾧ τέλος τὰ Σεραφεὶμ μετέχουν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ.

Ἄλλοι Πατέρες πρεσβεύουν, ὅτι ἀριθμός τις ἀγγέλων, ἐκ τῶν ἐνασχολουμένων μὲ τὰς γηΐνας διακονίας, ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ τῶν στοιχείων, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων. Κατὰ τὴν βίβλον τοῦ Ἐνώχ, πᾶν φυσικὸν φαινόμενον εἶνε ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἀγγέλου. Ἡ ἀντίληψις τοῦ Ὠριγένους, ὅτι ὑπάρχουν ἄγγελοι ἐπιτηροῦντες τὴν γέννησιν τῶν ζώων καὶ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπήρεσκεν εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον καὶ τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, οἱ ὁποῖοι δὲν ἤθελον τοὺς ἀγγέλους ἐνασχολουμένους ἢ μόνον εἰς τὴν φύλαξιν τῶν ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἐτήρησαν τὴν ἀρχαίαν δοξασίαν. Ὁλόκληρος τάξις προωρίσθη νὰ ἐπαγρυπνῇ, ὡς ἐλέχθη, ἐπὶ τῶν Ἐθνῶν ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ κείμενον τοῦ Δευτερονομίου, καθ' ὃ ὁ Θεὸς μετὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγγέλων ὥρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν λαῶν. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς λέγει ὅτι, τὰ ἔθνη καὶ αἱ πόλεις εἶνε ἐμπεπιστευμέναι εἰς τοὺς ἀγγέλους, ἐν ᾧ Γρηγόριος ὁ Ναντζιανζηνὸς εἰς τὰ ποιήματά του ἀναφέρει τὰ ἔθνη, τὰς πόλεις καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς καθοδηγουμένους ὑπὸ τῶν οὐρανίων πνευμάτων.

Λατρεία τῶν ἀγγέλων

Κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους ἡ προσκύνησις τῶν ἀγγέλων ὡς μεσιτῶν μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀπὸ τιμητικῆς μετετράπη εἰς λατρευτικήν, ἀνεφάνη δὲ καὶ αἵρεσις, ἡ τῶν *Ἀγγελικῶν*, οἵτινες ἐπρέσβευον, ὅτι ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς μεσολαβήσεως τῶν ἀγγέλων. Ἐπιγραφαὶ εὑρεθεῖσαι ἐν Φρυγίᾳ

Digitized by Google

μαρτυροῦν περὶ ὑπάρξεως ἐκεῖ τῆς λατρείας ταύτης τῶν ἀγγέλων καὶ δὴ τοῦ Μιχαήλ, εἰς ἐποχὴν μάλιστα μὴ ἀφισταμένην τοῦ ἀναθέματος τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου (363). Ἡ Σύνοδος αὕτη κατεδίκασε τοὺς ἀγγελικοὺς διὰ τοῦ 35 Κανόνος· «Οὐ δεῖ χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγγέλους ὀνομάζειν καὶ συνάξεις ποιεῖν, ἅπερ ἀπαγορεύεται, εἴ τις οὖν εὑρεθῇ ταύτῃ τῇ κεκρυμμένῃ εἰδωλολατρείᾳ σχολάζων, ἔστω ἀνάθεμα». Ἐν τούτοις ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος καὶ ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος συνέστων νὰ ἐπικαλῶνται οἱ χριστιανοὶ τοὺς ἀγγέλους, ἐφ' ὅσον οὗτοι ἐδόθησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πρὸς προστασίαν αὐτῶν, πρεσβεύοντες ὅτι θὰ ἦτο ἄτοπον νὰ προτιμῶνται κατὰ τοῦτο οἱ ἅγιοι (Ambros· de viduis IX 55. Ἰουστ. Ἀπολ. α' c. 9). Ἀλλὰ καὶ ἡ Πρώτη ἐν Ρώμῃ Σύνοδος τοῦ 745 κατεδίκασε προσευχήν τινα, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὰ ἐν αὐτῇ ὀνόματα Οὐριήλ, Ραγουήλ, Μιχαήλ, Σαβαώθ, Σιμιχὴλ κλπ. ἦσαν ὀνόματα δαιμόνων.

Ἡ ἱστορία τῆς χριστιανικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἥτις δὲν ἠρνήθη θέσιν καὶ εἰς τοὺς ἀγγέλους, ἀναφέρει ὅτι πρωΐμως, ἀπὸ τοῦ 5ου, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος, ἤρξαντο οἱ φιλόθρησκοι ν' ἀφιερώνουν εἰς τοὺς ἀγγέλους ναούς. Οὕτως ἡ παράδοσις ἀποδίδει εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν τὴν ἵδρυσιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει «Μιχαηλίου», ἱεροῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν ἅγιον Μιχαήλ. Ἀπὸ τοῦ 5ου αἰῶνος οἱ εἰς τοὺς ἀγγέλους ἀφιερωμένοι ναοὶ ἀποβαίνουν ἐπίσης συχνοὶ ἐν Ρώμῃ, ἐν Νορμανδίᾳ, ἐν Συρίᾳ κλπ. Ἐν Περουσίᾳ ἐπίσης, παρὰ τὸν Τίβεριν ποταμὸν ἱδρύθη ὀνομαστὸς ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν Μιχαὴλ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀγγέλους, σύγχρονος τοῦ ἐν Ρώμῃ.

Ἡ Γραφὴ οὐδόλως ἀπαγορεύει τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ τὰ δίκαια πρόσωπα, τὰ τιμώμενα ἐπὶ γῆς· τοὐναντίον δέ, ὑπεμφαίνει αὐτὸ ὡς εὔλογον (Γεν. ιη' 2, ιθ' 1, Γ' Βασιλ. ιη' 7, Δ' Βασιλ. α' 13 ἑξ., Ἑβρ. ια' 4, ἑξ.). Ἐὰν δ' ἐνιαχοῦ σημειοῖ ὅτι μόνον εἰς τὸν Θεὸν ἁρμόζει ἡ προσκύνησις, τὸν δ' ἐν τῇ ἀποκαλύψει ἄγγελον ἐμφανίζει ἀποστέργοντα τὴν τοῦ Ἰωάννου προσκύνησιν (Κολοσ. β' 18, ἀποκάλ. ιθ' 10 καὶ κβ' 8—9), ἐμφαίνει διὰ τούτων, ὅτι κυρίως τῷ ὑψίστῳ ὀφείλονται ἡ δόξα, ἡ λατρεία καὶ ἡ προσκύνησις. Τὴν διαστολὴν ἀκριβῶς ταύτην ποιουμένη ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, κατὰ προσῆκον μὲν ἐτίμησε τοὺς ἁγίους ἔκπαλαι, κατεδίκασε δὲ τοὺς Γνωστικοὺς διὰ τὴν πρὸς τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς Κολλυριδιανοὺς διὰ τὴν πρὸς τὴν Θεομήτορα λατρευτικὴν προσκύνησιν. Ὑπὸ τὴν τοιαύτην ἔννοιαν τῆς προσηκούσης τιμῆς σήμερον ἡ ἐκκλησία ἡμῶν ἑορτάζει τῇ 8ῃ Νοεμβρίου τὴν Σύναξιν τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ τῶν λοιπῶν Ἀσωμάτων Δυνάμεων, ψάλλουσα:

«Τῶν οὐρανίων στρατιῶν Ἀρχιστράτηγοι, δυσωποῦμεν ὑμᾶς ἡμεῖς οἱ ἀνάξιοι, ἵνα ταῖς ὑμῶν δεήσεσι τειχίσητε ἡμᾶς, σκέπῃ τῶν πτερύγων τῆς ἀΰλου ὑμῶν δόξης φρουροῦντας ἡμᾶς προσπίπτοντας ἐκτενῶς καὶ βοῶντας: ἐκ τῶν κινδύνων λυτρώσασθε ἡμᾶς, ὡς ταξιάρχαι τῶν ἄνω δυνάμεων».

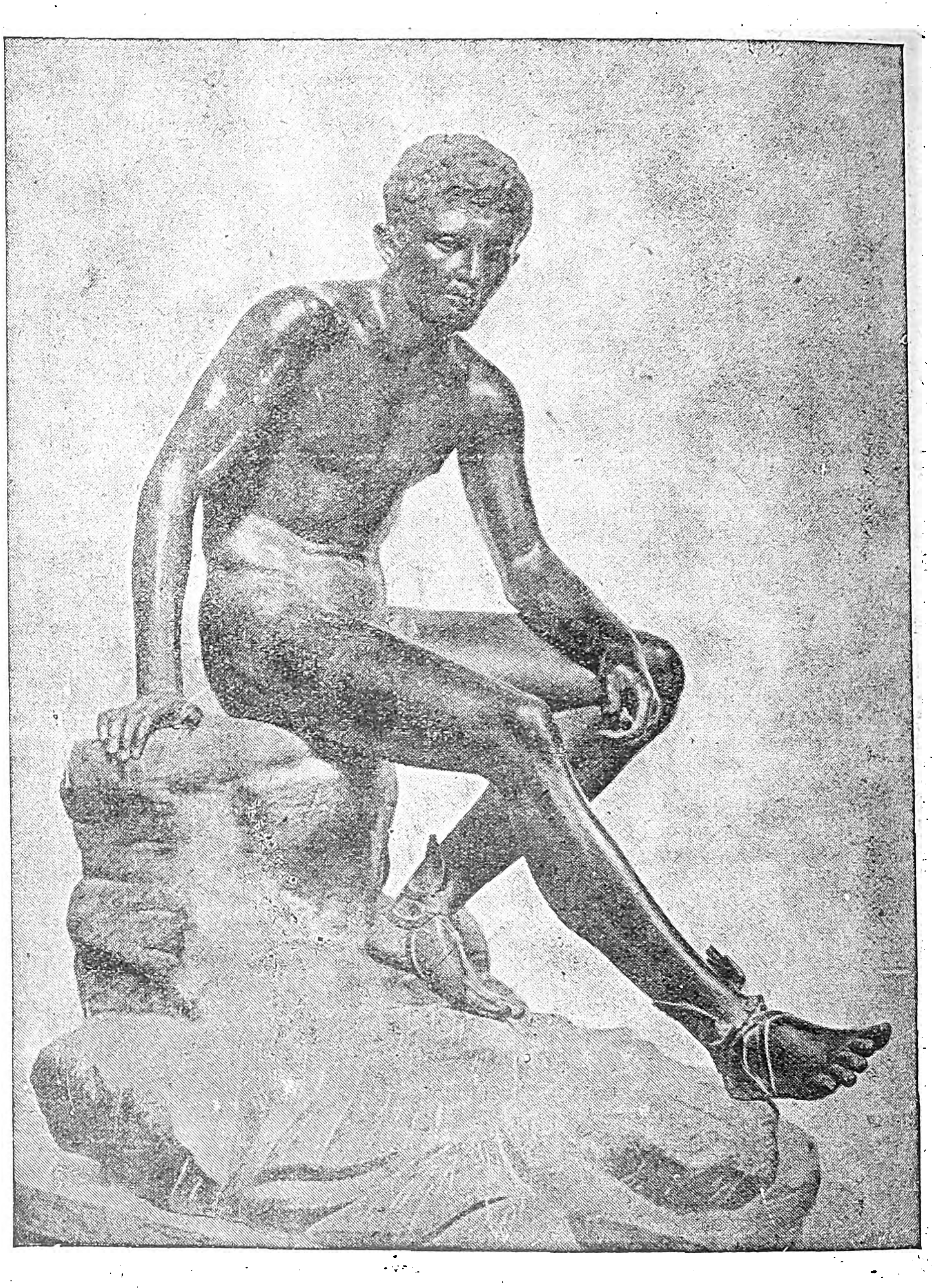

Ὁ Ἑρμῆς ἀναπαυόμενος, τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως. Ἡ χριστιανικὴ τέχνη, θέλουσα νὰ παραστήσῃ τὴν ἀναγωγικὴν ὀξύτητα τῶν ἀγγέλων, δὲν ἐδίστασε νὰ σχηματίσῃ ὑποπτέρους καὶ τοὺς πόδας αὐτῶν, ὡς ἦσαν καὶ τοῦ Ἑρμοῦ.

Ἀμφισβητήσεις.

Οἱ ἀρχαῖοι Σαδδουκαῖοι ἠρνήθησαν τὴν ὕπαρξιν τῶν Ἀγγέλων. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ τὰ ποικίλα συστήματα τοῦ Ὑλισμοῦ καὶ τοῦ Πανθεϊσμοῦ, καθὼς καὶ διαπρεπεῖς θεολογοῦντες Διαμαρτυρόμενοι, ὑποστηρίξαντες ὅτι οἱ λεγόμενοι ἄγγελοι δὲν εἶνε ἢ κόσμοι ἰδεῶν, εὐφάνταστοι ποιητικαὶ προσωποποιήσεις τῆς θείας δυνάμεως ἢ τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Ἀφ' ἑτέρου ὁ Strauss ἐθεώρησε τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀγγελικῶν κόσμων ὡς ἀδύνατον ἢ τοὐλάχιστον ὡς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν νεωτέραν τοῦ κόσμου θεωρίαν. Ἀλλὰ διὰ τοὺς πιστεύοντας εἰς Θεὸν προσωπικόν, δὲν εἶνε λογικῶς ἀπόβλητος ἡ ὕπαρξις πνευμάτων τελειοτέρων τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἀνωτέρᾳ ἐξελίξει διατελούντων καὶ λειτουργούντων ἐν τῇ τελολογικῇ διατάξει τοῦ κόσμου. Τοὐναντίον εἶνε δυνατὴ καὶ εὔλογος καὶ ἀναγκαία κατὰ Ρώσσην.

Πεπτωκότες ἄγγελοι.

Ἀγγέλους τινὰς ἁμαρτήσαντας καὶ μὴ τηρήσαντας τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν, ἀπολιπόντας δὲ τὸ ἴδιον οἰκητήριον (Β'. Πετρ. β'. 4, Ἰουδ. 6.) ὁ Ὕψιστος ἀπέπεμψεν ὑπὸ ζόφον καὶ εἰς ἄβυσσον (Λουκ. η'. 31). Οἱ πεπτωκότες οὗτοι ἄγγελοι ἐκλήθησαν διάβολοι, πειρασμοί, δαιμόνια κλπ. Κατὰ τὴν Γραφήν, εἰς τοὺς ἁμαρτήσαντας κατὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐπὶ Νῶε ἀγγέλους θὰ δοθῇ ἑτέρα εὐκαιρία κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χιλιετοῦς αἰῶνος πρὸς ἐπαναφορὰν καὶ ἀποκατάστασιν αὐτῶν εἰς τὴν πρώτην εὔνοιαν τοῦ Θεοῦ. Μόνος ὁ Σατανᾶς δὲν θὰ τύχῃ τοῦ προνομίου τούτου καὶ θὰ καταστραφῇ. Ὅπως ἠμφισβητήθη ἡ ὕπαρξις τῶν ἀγαθῶν ἀγγέλων, καθ' ὅμοιον τρόπον διημφισβητήθη ὑπὸ τῶν Ὀρθολογιστῶν καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν δαιμόνων, τοὺς ὁποίους ἐξέλαβον ὡς ἀποκυήματα φανταστικὰ τῶν προλήψεων καὶ τῆς δεισιδαιμονίας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, πρὸς ἃς ἠναγκάζοντο νὰ συμμορφῶνται ὅτε Ἰησοῦς καὶ οἱ Ἀπόστολοι. Ἀλλὰ

Νίκη.—Ἀπὸ ἀρχαῖον ἀνάγλυφον. Ἡ νίκη παριστάνεται καὶ ἐνταῦθα ὡς θριαμβεύουσα θεά· μὲ ἁπλωμένας τὰς πτέρυγας πετᾷ πρὸς τὸν θρίαμβον. Ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι αἱ ἀρχαῖαι Νῖκαι ἔδωκαν τὸν παλαιότατον τύπον τῶν χριστιανικῶν καὶ δὴ τῶν βυζαντινῶν ἀγγέλων.

παραδεκτῆς γινομένης τῆς ὑπάρξεως ἀγγέλων, ἀναγκαίως ἕπεται καὶ ἡ παραδοχὴ τῆς ὑπάρξεως δαιμόνων.

Εἰκονικὴ ἀναπαράστασις ἀγγέλων.

Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεῖχον πάσης εἰκονικῆς αναπαραστάσεως ἀγγέλων. Μόνον περὶ τῶν Χερουβὶμ μᾶς διδάσκει ἡ Βίβλος, ὅτι παρεστάθησαν τεχνικῶς ἔν τε τῇ Σκηνῇ τοῦ Μαρτυρίου καὶ τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος. Ἀναφέρεται ἐν τῇ Ἐξόδῳ (κε' 18 20): «Καὶ ποιήσεις δύο Χερουβὶμ χρυσοτορευτὰ καὶ ἐπιθήσεις αὐτὰ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλιτῶν τοῦ ἱλαστηρίου. Ποιηθήσονται Χεροὺβ εἷς ἐκ τοῦ κλίτους τούτου, καὶ Χεροὺβ ἐπὶ τὰ δύο κλίτη. Ἔσονται οἱ Χερουβὶμ ἐκτείνοντες τὰς πτέρυγας ἐπάνωθεν, συσκιάζοντες ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου, καὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν εἰς ἄλληλα, εἰς τὸ ἱλαστήριον ἔσονται τὰ πρόσωπα τοῦ Χερουβίμ». Ὁμοίως ἐν τῇ Ἐξόδῳ (κα' 1, 31): «Καὶ τὴν σκηνὴν ποιήσεις, δέκα αὐλαίας ἐκ βύσσου κεκλωσμένης, καὶ ὑακίνθου, καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου Χερουβίμ». «Καὶ ποιήσεις καταπέτασμα ἐξ ὑακίνθου, καὶ πορφύρας, καὶ κοκκίνου κεκλωσμένου καὶ βύσσου νενησμένης. Ἔργον ὑφαντὸν ποιήσεις αὐτὸ Χερουβίμ». Ὡσαύτως ἀναφέρεται ἐν τῇ Τρίτῃ Βασιλειῶν (κ' 23—35): «Καὶ ἐποίησεν ἐν τῷ δαβὶρ δύο Χερουβὶμ δέκα πήχεων μέγεθος ἐσταθμευμένον. Καὶ πέντε πήχεων πτερύγων τοῦ Χερουβὶμ τοῦ ἑνὸς καὶ πέντε πήχεων πτερύγων αὐτοῦ τὸ δεύτερον ἐν πήχει δέκα ἀπὸ μέρους πτερυγίου αὐτοῦ εἰς μέρος πτερυγίου αὐτοῦ. Οὕτως τῷ Χερουβὶμ τῷ δευτέρῳ ἐν μέτρῳ ἑνὶ συντέλεια μία ἀμφοτέροις. Καὶ τὸ ὕψος τοῦ Χερουβὶμ τοῦ ἑνὸς δέκα ἐν πήχει. Καὶ οὕτω τῷ Χερουβὶμ τῷ δευτέρῳ. Καὶ ἀμφότερα Χερουβὶμ ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου τοῦ ἐσωτάτου. Καὶ διεπέτασε τὰς πτέρυγας αὐτῶν, καὶ ἥπτετο πτέρυξ μία τοῦ τοίχου, καὶ πτέρυξ Χερουβὶμ τοῦ δευτέρου ἥπτετο τοίχου τοῦ δευτέρου. Καὶ αἱ πτέρυγες αὐτῶν ἐν μέσῳ τοῦ οἴκου ἥπτοντο πτέρυξ πρὸς πτέρυγος. Καὶ περιέσχε τὰ Χερουβὶμ χρυσίῳ. Πάντας τοὺς τοίχους τοῦ Οἴκου κύκλῳ, ἐγκολαπτὰ ἔγραψε γριφίδι Χερουβίμ, καὶ φοίνικας τῷ ἐσωτέρῳ καὶ τῷ ἐξωτέρῳ. Καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ οἴκου περιέσχε χρυσίῳ τοῦ ἐσωτάτου καὶ τοῦ ἐξωτάτου. Καὶ τῷ θυρώματι τοῦ

Digitized by Google

Ἡ Ἀνάληψις.—Μικρογραφία συριακοῦ χειρογράφου τοῦ 6ου αἰῶνος. Κάτω ἡ Θεοτόκος εἰς τὸ μέσον, ἄνω ὁ Χριστὸς ἐν δόξῃ φερόμενος εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἄγγελοι κρατοῦν τὴν Δόξαν (τὸ ἐγκόλπιον), ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ὁ Σωτήρ.

Τὸ ὅραμα τοῦ Ἠσαΐα.—Ἀπὸ μικρογραφίαν ἑνὸς ἀρχαίου χειρογράφου. Εἶνε δὲ τοῦτο τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Ἰνδικοπλεύστου, χειρόγραφον τοῦ 6ου αἰῶνος μ. Χ. Τὸ ὅραμα τοῦ Ἠσαΐα εἰκονίζεται δεξιά, εἰς τὸ μέσον εἶνε ὁ Χριστὸς ἔνθρονος, καὶ ἑκατέρωθεν ἑξαπτέρυγα «μὲ πρόσωπον ἀγγέλου», ὅπως καθορίζει ἡ βυζαντινὴ ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης.

δαβὶρ ἐποίησε θύρας ξύλων ἀρκευθίνων, στοαὶ τετραπλῶς, ἐν ἀμφοτέραις ταῖς θύραις ξύλα πεύκινα. Δύο πτυχαὶ ἡ θύρα ἡ μία καὶ στροφεῖς αὐτῶν, καὶ δύο πτυχαὶ ἡ θύρα ἡ δευτέρα στρεφόμενα ἐγκεκολαμμένα Χερουβὶμ καὶ φοίνικες, καὶ διαπεπετασμένα πέταλα, καὶ περιεχόμενα χρυσίῳ καταγομένῳ ἐπὶ τὴν ἐντύπωσιν». Ἀγνοοῦμεν λεπτομερείας τῶν ἰδιοτήτων καὶ τῶν διακριτικῶν χαρακτήρων τῶν ὡς ἄνω περιγραφομένων ἀγγελικῶν εἰκόνων.

Ἀλλ' ἐνῷ, ὡς ἐρρήθη, οἱ Ἰουδαῖοι ἀπεῖχον γενικῶς πάσης εἰκονικῆς τῶν ἀγγέλων ἀναπαραστάσεως, ἡ χριστιανικὴ τέχνη, ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἐξελίξεώς της, ἐπεχείρησε νὰ εἰσαγάγῃ τοὺς ἀγγέλους εἰς τὰς συνθέσεις ἐκείνας τοὐλάχιστον εἰς ἃς τὰ ἱερὰ γράμματα ἐμνημόνευον τὴν παρουσίαν αὐτῶν. Τὰς συναντῶμεν λοιπὸν οὐχὶ σπανίως ἐπὶ τῶν παραστάσεων τῶν κατακομβῶν τῆς Ρώμης, αἵτινες ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἱστορικὴν περίοδον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἄγγελοι δὲν διαφέρουν τῶν θνητῶν κατὰ τὴν παράστασιν καὶ δὲν φέρουν οὔτε πτέρυγας, οὔτε αἴγλην ἢ φωτοστέφανον. Ὁ Garrucci φρονεῖ, ὅτι ἀνεγνώρισε τὸν ἀρχάγγελον Ραφαὴλ εἰς τοιχογραφίαν τοῦ Κοιμητηρίου τῆς Thrason, ὡς καὶ τοῦ Γαβριὴλ εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς Πρισκίλλης, ἀλλ' ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ παράστασις αὕτη ἐπ' οὐδενὸς στηρίζεται ἰδιαιτέρου χαρακτηριστικοῦ οἷα εἶνε ὁ φωτοστέφανος καὶ αἱ πτέρυγες.

Τὰ αὐθεντικὰ παραδείγματα πτερωτῶν ἀγγέλων ἐπὶ τῶν ζωγραφιῶν τῶν χριστιανικῶν νεκροπόλεων εἶνε πολὺ μεταγενέστερα τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων. Τῷ 1878, ἀνασκαφαὶ ἐνεργηθεῖσαι ἐπὶ γαλατορρωμαϊκῆς νεκροπόλεως ἀνατολικῶς τῆς πόλεως Poitiers (337 χμ. ΝΔ τῶν Παρισίων) ἀπεκάλυψαν σαρκοφάγον, τῆς ὁποίας τὸ κάλυμμα ἔφερεν ἀνάγλυφα τὰ σύμβολα δύο εὐαγγελιστῶν, τὸν ἄνθρωπον δηλαδὴ καὶ τὸν ἀετόν, ἔπειτα δὲ δύο προτομὰς πτερυγοφόρους, παριστώσας τοὺς ἀγγέλους Ραφαὴλ καὶ Ραγουὴλ μεθ' οὓς θὰ ἤρχοντο ἀναμφιβόλως αἱ εἰκόνες τῶν δύο ἄλλων εὐαγγελιστῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι δὲν εἶνε πάντοτε ὀρθὸν καὶ τὰ ἄνευ θρησκευτικῆς σημασίας πτερωτὰ πνεύματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, τὰ τόσον συχνὰ εἰς τὰς χριστιανικὰς τοιχογραφίας τῶν κατακομβῶν καὶ τῶν παραστάσεων τῶν σαρκοφάγων, νὰ ἐκλαμβάνωνται ὡς δημιουργήματα παριστῶντα ἀγγέλους. Διότι οἱ ἀρχαῖοι, ὡς δύναταί τις νὰ πεισθῇ ἐκ τῆς σπουδῆς τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Πομπηΐας, πολὺ ἠρέσκοντο νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ μικρὰ πτερωτὰ πνεύματα ὡς οὐδέτερα ἢ διακοσμητικὰ στοιχεῖα καὶ ὑποδείγματα.

Καὶ αἱ θέρμαι τοῦ Τίτου ἐκοσμοῦντο διὰ τελείων ἀριστουργημάτων τοῦ εἴδους τούτου. Ἀφ' ἑτέρου ὀφείλομεν νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἡ πτερωτὴ παράστασις τῆς Νίκης (πρβλ. Νίκην Σαμοθράκης τοῦ Μουσείου τοῦ Λούβρου) ἦτο συνήθης τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ ὅτι διετηρήθη καὶ ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῆς χριστιανικῆς Αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν Ρώμῃ ἡ λατρεία τῆς Νίκης ὡς θεότητος ἦτο τόσον ἀρχαία ὅσον καὶ ἡ πόλις, καταστᾶσα ὁριστικωτέρα ἀφ' ἧς ἦλθε καὶ συνεχωνεύθη μὲ τοὺς ἰταλικοὺς θεοὺς καὶ ἡ ἑλληνικὴ Νίκη.

Ὁ ἀγγελικὸς τύπος, οἷος παρέμεινεν ἐν τῇ χριστιανικῇ τέχνῃ, φαίνεται γεννηθεὶς κυρίως κατὰ τὸν 4ον καὶ ἀναπτυχθεὶς κατὰ τὸν 5ον καὶ 6ον αἰῶνα. Καὶ εἶναι ἱκανῶς περίεργον πῶς ἡ τέχνη ἐβράδυνε τόσον νὰ ἐφοδιάσῃ τοὺς ἀγγέλους διὰ πτερύγων, ἀφοῦ τὰ κείμενα τῶν ἁγίων βιβλίων καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων παραδεδεγμένα συνεφώνουν εἰς τὸ παριστᾶν τοὺς ἀγγέλους «τείνοντας τὰς πτέρυγας» (Ἐξόδ. κε' 20) καὶ ἱπταμένους ἐν τῷ διαστήματι (Δαν. θ' 21). Βεβαίως ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ἀγγελικοῦ τύπου ὃν ἠσπάσθησαν καὶ υἱοθέτησαν οἱ χριστιανοί, μεγάλην ἐπίδρασιν ἤσκησεν ὁ προρρηθεὶς τύπος τῆς Νίκης καὶ τῶν πνευμάτων τῆς ἀρχαίας κλασσικῆς τέχνης, καίτοι ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐν Ρώμῃ ἡ Νίκη εἶχεν ἄλλον ἢ οἱ ἄγγελοι προορισμόν. Τῆς Νίκης ταύτης ὁ στέφανος βαθμηδὸν ὑπεχώρησεν εἰς ἁπλοῦν μὲ χαρακτὴν κοκκώδη περιφέρειαν κύκλον σχηματίσαντα τὴν αἴγλην ἢ τὸν φωτοστέφανον τῶν ἀγγέλων, οἵτινες περὶ τὸν 5ον καὶ 6ον αἰῶνα παρίσταντο πλέον μὲ πρόσωπον κανονικόν, μὲ κόμην μακρὰν καὶ ἀναδεδεμένην διὰ ταινίας, μὲ λευκὴν περιβολὴν καὶ μὲ στάσιν ὅλως ἱερατικήν, προξενοῦσαν ἐπὶ τοῦ πνεύματος ἰσχυρὰν ἐντύπωσιν. Ὁ οὕτως ὁριστικῶς καθιερωθεὶς τύπος διετηρήθη μέχρις ἡμῶν σχεδὸν ἀναλλοίωτος διὰ μέσου ὅλων τῶν σημειωθεισῶν ἔν τε τῇ Δύσει καὶ τῇ Ἀνατολῇ καλλιτεχνικῶν ἐπαναστάσεων. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα πᾶν πνεῦμα ἐφωδιασμένον διὰ πτερύγων ἐθεωρεῖτο πλέον ὡς ἄγγελος, οὕτως ὥστε, λήγοντος τοῦ 13ου αἰῶνος, εἰς τὴν ἀντισφραγῖδα (Contre-sceau) τῆς μονῆς τοῦ ἁγ. Στεφάνου τῆς Caen (ἐν Νορμανδίᾳ), συγκειμένην ἀπὸ ἀρχαῖον λίθον μὲ κεχαραγμένην ἐπ' αὐτοῦ τὴν Νίκην κρατοῦσαν στέφανον, προσετέθη καὶ ἡ ἐπεξήγησις «Ecce mitto angelum meum» (=Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου») [Ματθ. ια' 10]. Ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι, ἐνῷ ἡ χριστιανικὴ τέχνη ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον εἶχεν ἀρνηθῆ τὰς πτέρυγας εἰς τοὺς ἀγγέλους, δὲν ἐδίστασε κατόπιν νὰ ἐφοδιάσῃ καὶ τοὺς πόδας των διὰ πτερύγων, θέλουσα οὕτω νὰ σημάνῃ τὴν εὐκινησίαν καὶ ταχύτητα αὐτῶν· ἐνεφάνισεν ὅμως ἀπροσδοκήτως ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον αὐτὸν τὸν Ἑρμῆν. Ἀλλὰ Ψευδοδιονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης (6ον αἰῶνα) δίδει τὴν ἐξήγησιν τοῦ γεγονότος: «Διὸ καὶ ὑποπτέρους ἡ θεολογία τοὺς τῶν ἁγίων νοῶν ἐσχημάτισε πόδας· τὸ γὰρ πτερὸν ἐμφαίνει τὴν ἀναγωγικὴν ὀξύτητα καὶ τὸ οὐράνιον».

Ἡ περιβολὴ τῶν ἀγγέλων, ὡς ἐλέχθη, εἶνε συνηθέστατα λευκή, συμβολίζουσα τὴν τελείαν αὐτῶν ἁγνότητα. «Εἴπερ ἀγγελικόν», λέγει Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, «ἡ λαμπροφορία, καὶ ἡ φαιδρότης, ὅταν τυπῶνται σωματικῶς, σύμβολον οἶμαι τοῦτο τῆς κατὰ τὴν φύσιν αὐτῶν καθαρότητος» (Λόγος κε'). Φαίνεται ἐν τούτοις, ὅτι ἐν Ἀνατολῇ ἐπεκράτει καὶ ἡ συνήθεια νὰ παριστοῦν ἐνδεδυμένους τοὺς ἀγγέλους μὲ πορφύραν, διότι αἱ πράξεις τῆς Β' ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ἀναφέρουν, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἰωάννης προσεπάθει νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὸν λαόν, ὅτι οἱ ἄγγελοι πρέπει

Digitized by Google

 ΑΓΓΕΛΟΙ

νὰ εἶνε λευχειμονοῦντες. «Οὐδὲ τῶν ἀγγέλων τιμὴν ἀλώβητον εἴασε (ὁ αἱρετικὸς Σεβῆρος), τὸ πλῆθος ἐπειρᾶτο πείθειν ἐν αὐτῷ πολλάκις τῷ ἱερῷ τοῦ ἁγιωτάτου Μιχαήλ, ὑπὲρ τοῦ μὴ ἁλουργὰ τοῖς ἀγγέλοις ἱμάτια προσήκειν, ἀλλὰ λευκά». Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀναφέρει λευκὰ τὰ ἱμάτια τῶν ἀγγέλων καὶ δὴ ὡσεὶ χιόνα (Ματθ. κη΄ 3, Ἰωάν. κ΄ 12, Πραξ. ι΄ 30). Ἐπειράθησαν ἐπίσης νὰ παραστήσουν ἐπὶ τῆς περιβολῆς τῶν ἀγγέλων καὶ τὴν ἀνταύγειαν τοῦ φυσικοῦ πυρός, ἐξ οὗ ἐθεώρουν αὐτοὺς ἀποτελουμένους. (Πρβλ. Ψαλμ. με΄ 6: «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα»).

Ἐπειδὴ κατὰ τὸ ὅραμα τοῦ Προφήτου Ἡσαΐου, ὁ Παντοκράτωρ εἰς τοὺς οὐρανοὺς περιστοιχίζεται ὑπὸ τῶν ἀγγελικῶν στρατιῶν, καὶ ἡ βυζαντιακὴ γραφικὴ παριστᾷ εἰς τὰ ὕψη τοὺς ἀγγέλους «τῷ κοινῷ Δεσπότῃ δορυφοροῦντας» Παριστᾷ δὲ τούτους, κατὰ τὸν εἰρημένον Ψευδοδιονύσιον, ἡβῶντας καὶ νεάζοντας διὰ τὴν ἀεὶ ζωτικὴν αὐτῶν δύναμιν, μὲ φαεινὴν καὶ πυρώδη περιβολὴν διὰ τὸ θειοειδὲς καὶ φωτιστικόν.

Κατὰ τὴν βυζαντινὴν λοιπὸν τέχνην οἱ ἄγγελοι εἰκονίζονται ὡς ἕπεται: Οἱ Θρόνοι εἰκονίζονται ὡς πύρινοι τροχοὶ φέροντες πτέρυγας, ὅτι ἐπὶ τὰ πρόσω ἀνεπιστρόφως πορεύονται, μ' ἐγκατεσπαρμένους ἐπ' αὐτῶν ὀφθαλμούς. Τὰ Χερουβὶμ μὲ δύο πτέρυγας καὶ τὰ Σεραφεὶμ μὲ ἕξ· αἱ Κυριότητες, αἱ Δυνάμεις καὶ αἱ Ἐξουσίαι φέρουν ἄμφια ποδήρη, ζώνην χρυσῆν καὶ πράσινον ὠμοφόριον, κρατοῦν δὲ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς χρυσῆν ῥάβδον διὰ τὸ ἡγεμονικόν, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς σφραγῖδα μὲ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ· τέλος αἱ Ἀρχαί, οἱ ἀρχάγγελοι καὶ οἱ ἄγγελοι εἰκονίζονται μὲ πολεμικὴν στολὴν καὶ χρυσῆν ζώνην, κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας πελέκεις καὶ ῥομφαίας.

Ἄλλη παράστασις τῆς πτερωτῆς Νίκης.

Ἡ ῥωμαϊκὴ καὶ ἡ γοτθικὴ τέχνη ἐδοκίμασαν ν' ἀπεικονίσουν λιτότερον τὰς ἀγγελικὰς παραστάσεις. Ἐν τῇ γοτθικῇ τέχνῃ τοῦ 13ου αἰῶνος, καθ' ἣν ἡ φυσικότης συνδυάζεται τόσον ἐπιτυχῶς πρὸς τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα, οἱ ἄγγελοι εἶνε γενικῶς καλλίμορφοι νέοι, πλήρεις ζωῆς καὶ χάριτος καὶ μ' εὐγενὲς παράστημα. Ὁ δὲ Fra Angelico, κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα προσπαθεῖ νὰ προσδώσῃ εἰς αὐτοὺς λεπτοφυᾶ καὶ τερπνὴν ἔκφρασιν, χρησιμοποιῶν ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ των πλείονα στοιχεῖα γυναικείου ἢ ἀνδρικοῦ κάλλους. Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, οἱ ἐπιφανέστεροι καλλιτέχναι, οἷος π. χ. ὁ Ῥαφαήλ, ἀναπαριστοῦν πολλάκις τοὺς ἀγγέλους μὲ τοιαύτην τάσιν, ὥστε νὰ παρομοιάζουν αὐτοὺς πρὸς τὰ παιδικὰ πνεύματα καὶ τὸν ἔρωτα. Ἡ πνοὴ τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Ὁλλανδοῦ ζωγράφου Rembrandt ἐπιδρᾷ αἰσθητῶς καὶ ἐπὶ τοῦ τύπου τοῦ ἀγγέλου κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Τὸ Λοῦβρον διαθέτει πολύτιμον πίνακα τοῦ καλλιτέχνου τούτου, παριστῶντα τὴν οἰκογένειαν τοῦ Τωβίτ, προσπίπτουσαν πρὸ τοῦ ἀγγέλου, καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος ἀποκαλύπτει αὐτῇ τὴν οὐρανίαν προέλευσίν του. Ὅταν ἡ ἰταλικὴ τέχνη εὑρίσκεται ἐν παρακμῇ ὑπὸ τὴν ἐκνευριστικὴν καὶ ἀποχαυνωτικὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ, ὁ ἄγγελος ἀποβαίνει νήπιον ἐν ἀκαλαισθήτῳ εὐσαρκίᾳ, μὲ χεῖρας εὐτραφεῖς καὶ σφαιροειδῆ κοιλίαν καὶ μὲ ῥοδαλὴν ἐπιδερμίδα. Αἱ ἀτυχεῖς αὗται ἀντιλήψεις καὶ ἐμπνεύσεις μαρτυροῦν ἀναμφιβόλως τὴν ἐξαφάνισιν τότε τῆς θρησκευτικῆς τέχνης.

Ἀρχαιολογικὴ ἄποψις.

Πλεῖστα ὅσα ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα, κατακείμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς διάφορα Μουσεῖα καὶ χρονολογούμενα ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ ἐντεῦθεν, ἀποτελοῦν τὴν ζῶσαν, τὴν ἁπτὴν ἱστορίαν τῶν περὶ ἀγγελικοῦ κόσμου ἀντιλήψεων. Οὕτως, ἐκτὸς τῶν σαρκοφάγων καὶ τῶν ἐπιγραφῶν, ὧν ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω, ἀνευρέθησαν πολλαχοῦ τῶν χωρῶν τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον καὶ ἀλλαχοῦ, διάφορα μετάλλινα τετορευμένα ἀντικείμενα, δακτυλιόλιθοι ἐγκεχαραγμένοι, σκεύη κεραμεικά, δισκάρια, τοιχογραφίαι, μικρογραφίαι, ψηφοθετήματα, ἀνάγλυφα κλπ. παριστῶντα διαφόρους ἀγγελικὰς παραστάσεις καὶ παρέχοντα πλείστας ὅσας περὶ τῶν ἀγγέλων πολυτίμους πληροφορίας. Ἀναφέρομέν τινα ἐξ αὐτῶν:

Εἰς τὸν ἐν Ἄρτῃ ναὸν τῆς ἁγίας Θεοδώρας ὑπάρχει σαρκοφάγος ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶνε ἀναγεγλυμμένοι ἄγγελοι πτερωτοί.

Μεταξὺ τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων καὶ κτερισμάτων, τῶν ἐγκλεισθέντων εἰς τὸν ἐν Ῥώμῃ τάφον τῆς Αὐτοκρατείρας Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ Στηλίχωνος καὶ συζύγου τοῦ Ὁνωρίου περισυνελέγη καὶ χρυσοῦν ἔλασμα, ἐφ' οὗ εἶχον χαραχθῇ ἑλληνιστὶ τὰ ἑξῆς ἀγγελικὰ ὀνόματα: «Μιχαὴλ — Γαβριὴλ - Ῥαφαὴλ — Οὐριήλ». Πολλοὶ λίθοι, ἐγκεχαραγμένοι μὲ ποικίλας καὶ ἐνίοτε αἰνιγματώδεις παραστάσεις ἀγγέλων, εὑρίσκονται ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ. Ἐπὶ τινος τετραπλεύρου ἀμεθύστου, ἀληθῶς περιέργου, ὑπάρχει ἐγγεγλυμμένος ὄρθιος, ἄνευ φωτοστεφάνου, μὲ τὸ μονόγραμμα

πρὸς τὴν κεφαλήν, ὁ Χριστός, ὅστις διὰ μὲν τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ δέλτον φέρουσαν τὰς λέξεις:

ΕΝΑ
ΡΧΗ
ΗΝΟ
Λ(ο)Γ
ΟС

ἤτοι «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος»· διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς εὐλογεῖ, ἐν ᾧ παρ' αὐτὴν ἀναγινώσκονται τὰ ἀκόλουθα ὀνόματα:

ΡΑΦΑΗΛ
ΡΕΝΕΛ
ΟΥΡΙΕΛ
ΙΧΘΥΣ
ΜΙΧΑΗΛ
ΓΑΒΡΙΗΛ
ΑΖΑΗΛ

Ἐπὶ κυλινδρικοῦ δοχείου ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἀνευρεθέντος ἐν Καρχηδόνι, φέρονται ἐν μέσῳ στεφάνων ἀνάγλυφοι εὐτραφεῖς ἄγγελοι, ὧν ὁ εἷς εἶνε γυμνὸς καὶ κατὰ πρόσωπον ὁρατός, ὁ δ' ἕτερος ἐν κατατομῇ καὶ μὲ χιτῶνα ἀνεγειρόμενον ἐπὶ τοῦ σώματος διὰ ζώνης, ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου φέρει κάνιστρον μὲ τὴν ἐπιγραφὴν *Κηπυριστής*.

Εἰς τὴν συλλογὴν τοῦ Βρετ. Μουσείου ὑπάρχουν θραύσματα κεραμεικοῦ ἐρυθροῦ σκεύους φέροντα 5 σφραγῖδας, ὧν ἡ μία τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, οὗ τὸ ὄνομα ἀναγινώσκεται ὁλόγραφον. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν 6ον αἰῶνα. Ἕτερον ἔργον παλαιοτέρας χρονολογίας, εὑρισκόμενον ἐν τῷ αὐτῷ Μουσείῳ, εἶνε πλὰξ ἐλεφαντίνη ἐκ βυζαντιακοῦ διπτύχου παριστῶσα τὸν ἀρχάγγελον Μιχαὴλ καλλιτεχνικώτατα εἰργασμένον.

Τῷ 1867 ἀνευρέθη ἐν Σιβηρίᾳ (Berezovcy) ἀνεπίγραφον ἀργυροῦν δισκάριον διαμέτρου 0.15 μ. καὶ βάρους 1 1)2 χιλιογράμμων. Ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας αὐτοῦ ὑπάρχει ἀνάγλυφος σταυρὸς ἐπὶ γυμνῆς σφαίρας, οὗτινος ἑκατέρωθεν ἵστανται δύο ἀρχάγγελοι φέροντες διὰ τῆς ἀριστερᾶς ῥάβδον, ἐν ᾧ τὴν δεξιὰν ὑψοῦσιν ὡς πρὸς δέησιν. Τέσσαρες ποταμοί, διαρρέοντες ἀνθόσπαρτον λειμῶνα, ἐμφαίνουσιν ὅτι ἡ ὅλη ἁγία παράστασις διεξάγεται ἐν τῷ παραδείσῳ. Ὑπολογίζεται ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο ἀνήκει εἰς τὸν 9ον αἰῶνα καὶ προέρχεται, ὡς ἐμφαίνει ἡ τέχνη του, ἐξ ἐργαστηρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπὶ τοίχου ἀρχαίου ναοῦ ἐν Παλέρμῳ παρετηρήθησαν τῷ 1516 ὑπὸ τοῦ Mongitore ἴχνη ζωγραφικῆς, παριστώσης τὸν Παντοδύναμον ἐπὶ θρόνου καθήμενον καὶ συμπαραστατούμενον ὑπὸ ἑπτὰ ἀγγέλων.

Εἰς ἑλληνικὴν κατακόμβην τοῦ Καρμοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ εὑρέθη εἰκὼν ἀγγέλου μὲ πτέρυγας καὶ φωτοστέφανον. Ἐν τῇ αὐτῇ κατακόμβῃ παρετηρήθησαν καὶ ἄλλοι πτερωτοὶ ἄγγελοι. Ἐπίσης τοιχογραφία εὑρεθεῖσα ἐν Καρχηδόνι τῷ 1895 παριστᾷ εἰκόνα παρ ὁμοιάζουσαν πρὸς ἄγγελον. Ὡραίους ἀγγέλους φέρει καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τρούλλου τοῦ ἐν Ῥαβέννῃ ναοῦ τοῦ ἁγ. Βιταλίου.

Ἡ ἐπίχρυσος Παναγία τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἀμιένης. Ἄγγελοι ἐν εὐλαβείᾳ ὑποβαστάζουν τὸν φωτοστέφανον αὐτῆς.

Ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ, λείψανα περιωνύμου ἑλληνικοῦ χειρογράφου τῆς Γενέσεως, ἀνήκοντος εἰς τὸν 5ον ἢ 6ον αἰῶνα, περιέχουν δύο ἐγχρώμους μικρογραφίας, ὧν ἡ πρώτη παριστᾷ τὸν Ὕψιστον ἐν μορφῇ νεανικῇ, τοποθετοῦντα πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ παραδείσου τρία χερουβὶμ μὲ μικρὰς πτέρυγας ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ μὲ στέφανον φύλλων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Ψηφιδωτὸν ἐν τῷ ἁγίῳ Ἀπολλιναρίῳ τῆς Ῥαβέννης παριστᾷ δύο ἀρχαγγέλους μὲ χλαμύδα, κρατοῦντας λάβαρον καὶ τοποθετημένους εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ πρεσβυτερίου. Θεωροῦνται ἐκ τῶν ὡραιοτέρων μωσαϊκῶν τῆς χριστιανικῆς τέχνης.

Τῷ 1899 ὁ Sobernheim ἐξηρεύνησε νοτιοδυτικῶς τῆς Παλμύρας κατακόμβην τοῦ 259 μ. Χ., ἧς τὸν γραφικὸν διάκοσμον ἀποτελοῦν πτερωτὰ γυναικεῖα πρόσωπα. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ ἀγγέλων, ἀλλ' ἁπλῶς περὶ γυναικῶν ἐφωδιασμένων μὲ πτέρυγας, συνήθων εἰς τὰς τότε διακοσμήσεις.

Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ ἄγγελοι.

Αἱ πολυάριθμοι παραστάσεις, τὰς ὁποίας παρέχουν ἡμῖν αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας διδάσκουν τοὺς μελετῶντας, ὅτι οἱ ἄγγελοι, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν αὐτῶν, τὰς ὁποίας προσφέρουν, ἔχουν καὶ ἰδίαν τινὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστολήν, νὰ κατέρχωνται δηλονότι καὶ παραλαμβάνοντες τὰς ψυχὰς τῶν ἀποθνησκόντων, νὰ καθοδηγοῦν αὐτὰς εἰς τὸν οὐρανόν. Εἶνε πολὺ παλαιὰ ἡ περὶ τούτων παράδοσις, μνημονευομένη ἀπὸ τοῦ 203. Τὸ ἔργον τοῦ ψυχαγωγοῦ ἀπεδόθη εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀγγέλων, ἀλλ' ἰδίως εἰς τοὺς Μιχαήλ, Γαβριήλ, Ῥαφαὴλ καὶ Οὐριήλ, οἱ ὁποῖοι καὶ παραλαμβάνουν τὴν ψυχήν, ἐνῷ ἄλλοι ἄγγελοι μεριμνοῦν περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τοῦ νεκροῦ. Τὰς ψυχὰς τῶν ἁμαρτωλῶν, κατὰ τὰς χριστιανικὰς παραδόσεις, ὁδηγοῦν πεπτωκότες ἄγγελοι.

Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπίστευον εἰς ἀγγέλους ψυχαγωγούς, ἰδίως, ὡς εἴπομεν, εἰς τὸν Γαβριήλ. Ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, εὑρισκόμενος ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ Μωϋσῆς, παρετήρησε δύο τούτου ὁμοιώματα, ἓν μεταξὺ τῶν ἀγγέλων, ὑψούμενον πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἕτερον ἐν τῇ γῇ τεθαμμένον. Κατὰ τὸν ἀπόκρυφον Κώδικα, τὸ πρῶτον ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ Μωϋσῆ, τὸ δὲ δεύτερον ἦτο τὸ θνητὸν αὐτοῦ σῶμα. Κατά τινας, ὁ Μιχαὴλ ὡδήγησε καὶ ἐπαρουσίασεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ψυχὴν τῆς Παρθένου Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας. Κατὰ τὸν Ἅγιον Παχώμιον, 4 ἄγγελοι ἀπασχολοῦνται περὶ τὸν θνήσκοντα· δύο

Digitized by Google

τούτων ἱστάμενοι ὁ εἷς παρὰ τὴν κεφαλήν, ὁ δ' ἕτερος παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἐντρίβουν αὐτὸν ἐλαίῳ, μέχρις ἀπαλλαγῆς τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος· ἕτερος κρατῶν μεγάλην ὀθόνην μέ τινα ἄϋλον οὐσίαν, πρόκειται νὰ περισυλλέξῃ τὴν ἁγίαν ψυχήν, ἐνῷ ὁ τέταρτος ψάλλει ὕμνους εἰς ἄγνωστον γλῶσσαν· ἡ συνοδεία παραλαμβάνουσα τὴν ψυχήν, θὰ ὑψωθῇ διὰ τῶν ἀέρων καὶ θὰ διευθυνθῇ πρὸς ἀνατολάς.

Εἶνε ἀξιόλογον τὸ σημεῖον τοῦτο, καθ' ὃ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀποθνησκόντων συνοδεύονται μὲ ἀγγελικὰ ᾄσματα. Ἀγγέλους ψάλλοντας ἐγνωρίσαμεν ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης μόνον κατὰ τὴν θείαν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι ὁ Χριστιανισμός, θρησκεία καθαρῶς πνευματική, δὲν ὤ.νησε νὰ παραλάβῃ καὶ νὰ ἐνστερνισθῇ καὶ πᾶν ὅ,τι ὡραῖον καὶ ποιητικὸν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαιότης. Διότι οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐπιθανάτιοι τῶν ἀγγέλων ὕμνοι ἔχουν τι τὸ κοινὸν πρὸς τοὺς ὕμνους τῶν ἀρχαίων σειρήνων, πνευμάτων ἔργον ἐχόντων νὰ ὁδηγοῦν ἐν μουσικῇ τὰς ψυχάς. Αὐτὸς ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, ὁ ὁποῖος δὲν ἐδίστασε νὰ θεωρήσῃ τὸν Χριστιανισμὸν ὡς πηγάσαντα τρόπον τινὰ ἐκ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, περιέσωσεν ἡμῖν ἀπόσπασμα ἔργου τοῦ Εὐριπίδου, ἐν ᾧ ἀναφέρονται σειρῆνες ὁδηγοῦσαι τὴν ψυχὴν πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐπὶ τῶν χρυσῶν πτερύγων των κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀνωτέρω ἀγγελικόν.

Χρύσεαι δή με πτέρυγες περὶ νώτῳ καὶ
τὰ σειρήνων ἐρόεντα πέδιλα ἁρμόζεται. Βάσομαι
δ' ἐς αἰθέρα πολὺν ἀερθείς, Ζηνὶ προσμίξων.

Παρεμφερῆ ἀνάγλυφα παριστῶντα ψυχαγωγοὺς ἐν μουσικῇ θεότητας καὶ εὑρισκόμενα ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου δεικνύουν τὴν καταφανῆ σχέσιν τῶν μυθολογικῶν τούτων τύπων πρός τινα ἀνάλογα χριστιανικὰ μνημεῖα.

Ὁ Πλάτων ἐν τῷ «Φαίδωνι» (Κεφ. 53) ἀναφέρει: «Λέγεται δὲ οὕτως, ὡς ἄρα τελευτήσαντα ἕκαστον ὁ ἑκάστου δαίμων, ὅσπερ ζῶντα εἰλήχει, οὗτος ἄγων ἐπιχειρεῖ εἰς δή τινα τόπον, οἷ δεῖ τοὺς ξυλλεγέντας διαδικασαμένους εἰς Ἅδου πορεύεσθαι μετὰ ἡγεμόνος ἐκείνου ᾧ δὴ προστέτακται τοὺς ἐνθένδε ἐκεῖσε πορεῦσαι».

Καὶ ὁ Ἱεροκλῆς διδάσκει ἐπίσης ὅτι τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐπαγρυπνεῖ ἐπὶ ἑκάστου, ὁδηγεῖ τοῦτον εἰς τὸν ᾅδην μετὰ θάνατον: «Καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν εἰς ᾅδου πορείαν μετὰ ἡγεμόνος τοῦ τὴν ζωὴν ἡμῶν εἰληφότος δαίμονος». Ψυχοπομπὸς κυρίως παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐθεωρεῖτο ὁ Χρυσόρραπις Ἑρμῆς, ὁ ἄγγελος ἀθανάτων, καθ' Ὅμηρον, καὶ ἄγγελος Περσεφόνης.

Οἱ ἄγγελοι, παραλαμβάνοντες τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων, ζυγίζουν αὐτὰς ἐν ζυγῷ, ἵνα κρίνουν ἂν εἶνε ἄξιαι ν' ἀνταμειφθοῦν ἢ τοὐναντίον νὰ δεχθοῦν τὴν αἰωνίαν τιμωρίαν.

Τὴν στάθμισιν τῶν ψυχῶν ἐπρέσβευον καὶ οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ Βουδδισταί. Ἡ τοιαύτη στάθμισις παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐλέγετο *ψυχοστασία* καὶ ἐνηργεῖτο, ζῶντος ἔτι τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ χρυσῇ ζυγῷ τοῦ Διός. Τοιοῦτον τίτλον ἔφερε καὶ τραγῳδία τοῦ Αἰσχύλου, ἐν ᾗ ἡ Θέτις καὶ ἡ Ἠώς, ἱστάμεναι ἐν δεήσει ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῆς ζυγοῦ τοῦ Διός, ἐζύγιζον πρὸς ἀλλήλας τὰς ζωὰς τῶν μαχομένων υἱῶν των, τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Μέμνονος, οὗ ἡ ζωὴ εὑρέθη κουφοτέρα τῆς τοῦ Ἀχιλλέως (Πλατ. 2—17 Β'). Παρ' Αἰγυπτίοις καὶ Βουδδισταῖς ζυγίζονται αἱ πράξεις τῶν ἀτόμων, ἐνῷ παρ' Ἕλλησιν αἱ ψυχαί. Παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ζυγίζονται αἱ ψυχαὶ μὲ τὰς πράξεις των· καὶ τὰ μὲν κείμενα ἠκολούθησαν τὴν ἀνατολικὴν παράδοσιν, τὰ δὲ μνημεῖα τέχνης τὴν ἑλληνικήν.

Αἱ περὶ ψυχαγωγίας δοξασίαι ἐπέδρασαν μεγάλως ἐπὶ τῶν χριστιανῶν καλλιτεχνῶν. Καὶ ἐπιδροῦν μέχρι σήμερον. Ὡραιότατα ἔργα καλλιτεχνικὰ συναντᾷ τις πολλαχοῦ καὶ ἰδίως γλυπτικὰ εἰς διάφορα νεκροταφεῖα. Τὸ παμμέγιστον π. χ. νεκροταφεῖον Campo Santo τῆς ἰταλικῆς Γενούης κοσμεῖται ὑπὸ πλείστων ἀγγέλων, ὧν οὐκ ὀλίγοι ἐπέχουν τὴν θέσιν τοῦ φύλακος, τοῦ δορυφόρου τοῦ τάφου. Πολυάριθμοι χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ ἀνευρέθησαν ἐν Θήρᾳ, μοναδικαὶ εἰς συνοπτικότητα καὶ σαφήνειαν, αἵτινες ὑποσημαίνουν τὴν παρουσίαν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ φύλακος ἀγγέλου. Ἐπ' αὐτῶν φέρεται μόνον ἡ λέξις «ἄγγελος» καὶ τὸ κύριον ὄνομα τοῦ τεθνεῶτος. Ἡ μᾶλλον διεξοδικὴ τῶν ἐπιγραφῶν τούτων, ἥτις μνημονεύει καὶ τὴν κοινωνικὴν τάξιν τῆς θανούσης, εἶνε ἡ ἑξῆς:

ΑΝΓΕ
ΛΟΣ
ΕΠΙ
ΚΤΟΥC
ΠΡΕCΒΥ
ΤΙΔΟC

Ἤτοι «ἄγγελος Ἐπικτοῦς πρεσβύτιδος». Τὰ καθήκοντα τῶν πρεσβυτίδων μνημονεύει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος (Τιτ. Β' 3—5) «Πρεσβύτιδας ὡσαύτως ἐν καταστήματι ἱεροπρεπεῖς, μὴ διαβόλους, μὴ οἴνῳ πολλῷ δεδουλευμένας, καλοδιδασκάλους, ἵνα σωφρονίζωσι τὰς νέας φιλάνδρους εἶναι, φιλοτέκνους, σώφρονας, ἁγνάς, οἰκουρούς, ἀγαθάς, ὑποτασσομένας τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ βλασφημῆται». Ἄλλοτε ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων λίθων φαίνεται ἡ λέξις *ἄβατον*. Ἐπιγραφὴ στήλης ἐκ Θήρας φέρει ἀμφοτέρας τὰς λέξεις, ἤτοι «ἄβατον ἀγγέλου» δι' ὧν σημαίνεται «Μέρος ἀγγέλου, ὅπου ἀπαγορεύεται νὰ εἰσέρχωνται». Ἐκ μικρᾶς χριστιανικῆς κατακόμβης τῆς νήσου Μήλου ἀποσπῶμεν τὴν ἑξῆς ἐπιγραφήν, ἧς τηροῦμεν καὶ τὴν ὀρθογραφίαν:

Ἡ πτερωτὴ Νίκη τῆς Σαμοθράκης, εὑρισκομένη ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου. Τοιοῦτοι τύποι τῆς Νίκης μεγάλως ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ ἀγγελικοῦ τύπου.

Ἐν Κ(υρί)ῳ·

Οἱ πρεσβοίτεροι οἱ πάσης μνήμης ἄξιοι Ἀσκλῆπις καὶ Ἐλπίζων καὶ Ἀσκληπι(όδο,τ(ο)ς κὲ ἀγαλ'λ)ίασις (δ)ιάκονος καὶ Εὐτυχία παρθενεύσασα κὲ Κλαυδιανὴ παρθενεύσασα καὶ Εὐτυχία ἡ τούτων μήτηρ ἔνθα κεῖντε· καὶ ἐπὶ γέμι τὸ θηκίον τοῦτο, ἐνορκίζω ὑμᾶς τὸν ὧδε ἐφεστῶτα ἄνγελον μή τίς ποτε τολμή(σῃ) ἐνθάδε τινὰ καταθέσθε. Ἰησοῦ Χρειστὲ βοήθει τῷ γράψαντι πανοικί.

Ἡ ἑλληνικὴ λαογραφία δὲν ὑστερεῖ εἰς παραδόσεις καὶ δοξασίας περὶ τῶν ἀγγέλων ἐν σχέσει πρὸς τοὺς τεθνεῶτας. Εἶνε κοινὴ ἡ φράσις «παντρεύτηκε τὸ Μιχαλάκη», δι' ἧς ὑπονοεῖται, ὅτι ἡ περὶ ἧς πρόκειται ὁ λόγος ἀπέθανε καὶ τὴν ψυχήν της παρέλαβεν ὁ ἀρχάγγελος Μιχαήλ.

Κατὰ τὰς λαϊκὰς ἑλληνικὰς δοξασίας, ὁ ψυχορραγῶν, στρέφων πρὸς τὰ ἄνω ἢ πέριξ τὰ βλέμματα, βλέπει διαφόρους ὀπτασίας, ὁπότε λέγομεν ὅτι «ἀγγελοφοριέται» ἢ «ἀγγελοσκιάζεται» (κατὰ τοὺς αἰγαιοπελαγίτας). Οἱ μὲν δηλονότι ἀγαθοὶ βλέπουν φανταζόμενοι παιδία προσερχόμενα μὲ λευκὴν περιβολὴν καὶ μὲ ἀνημμένας λαμπάδας ἀνὰ χεῖρας ἢ χρυσᾶ πτηνὰ ἢ λευκὰς περιστερὰς περιπετομένας καὶ κατερχομένας, ἐφ' ᾧ καὶ πολλοὶ φαίνονται μειδιῶντες, ὅταν ἐκπνέουν, ἢ ἐκτείνουν τὰς χεῖρας λέγοντες: «Καλῶς τα, καλῶς τα». Ἐκ τούτου, ὡς φαίνεται, ἐπικρατεῖ καὶ ἡ εὐχὴ μεταξὺ γερόντων: «Καλὰ ὑστερνά, ἄγγελο καλό, θάνατο καλό». Οἱ δὲ διελθόντες ἐν ἁμαρτίαις τὸν βίον βλέπουν δύσμορφα καὶ ἀλλόκοτα πτηνὰ ἢ μαύρους δαίμονας, ἐφ' ᾧ καὶ φοβοῦνται, κραυγάζουν, θρηνοῦν μυκώμενοι καὶ κρύπτουν τὸ πρόσωπον ὑπὸ τὰ καλύμματα τῆς ἐπιθανατίου κλίνης. Ἀλλὰ καὶ ἡ νεωτέρα ποίησις, ὁσάκις ἠκολούθησε τὴν λαογραφίαν καὶ τὰς παραδόσεις, δὲν ὑστέρησεν εἰς παρεμφερεῖς περιγραφὰς περὶ τῶν ψυχαγωγῶν ἀγγέλων. Ἀναφέρομεν ὡς παράδειγμα δύο ἀποσπάσματα:

Κανεὶς γιὰ τῆς γιαγιᾶς μου τὴν ἀγάπη
δὲ σκότωσε τὸ Δράκο ἢ τὸν Ἀράπη
καὶ νὰ τῆς φέρει τἀθάνατο νερό.
Ἡ μάννα μου εἶχε γονατίσει κάτου·
μ' ἀπάνω—μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ—
ὁ Ἀρχάγγελος χτυποῦσε τὰ φτερά του.

(Λ. Πορφύρας)

Καὶ τώρα, νά ὁ Ἀρχάγγελος· προσμένει
στὴ στέγη μου μὲ ὁλόγυμνο σπαθί.
Μιᾶς ἄλλης χαραυγῆς γλυκοχαράζει
γιὰ μένα τὸ μυστήριο τὸ βαθύ.

(Σ. Σπεράντσας)

Ἡ κατωτέρω λαϊκὴ ἐκδοχὴ περὶ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, οἵα ἀναγράφεται ὑπὸ τοῦ Ν. Ι. Πολίτου, κοινολογεῖται ἐπικρατοῦσα ἐν Μάνῃ:

«*Σὲ μιὰ σπηλιὰ ποὖναι στὸν Κάβο Ματαπᾶ κατεβαίνει πολλὲς φορὲς ὁ Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος καὶ βγαίνει τὶς ψυχὲς ποὺ τὶς ἐσυχώρεσε ὁ Θεὸς τὶς ἁμαρτίες τους.*

Ἄλλοι πάλι λὲν πὼς σ' αὐτὴ τὴ σπηλιὰ μένουν βουρκόλακες, καὶ ὁ Μιχαὴλ ὁ ἀρχάγγελος, ὅταν παρακαλεστοῦν σ' αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, πηγαίνει καὶ τοὺς ρίχνει ἀπὸ κεῖ στὰ Τάρταρα, γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὸν κόσμο».

Ἐν τέλει ἀναφέρομεν τὸν ἐθνικὸν θρῦλον τοῦ «Μαρμαρωμένου Βασιλῆᾶ», καθ' ὃν ἄγγελοι τῆς θείας παντοδυναμίας, παραλαβόντες τὸν Παλαιολόγον ἐκ τοῦ μέσου τῶν κατακειμένων συμπολεμιστῶν του, ἀφοῦ ἔλουσαν αὐτὸν ἐν ὕδατι πηγῆς καὶ ἤλειψαν τὰς πληγάς του μὲ μύρα, τὸν περιέβαλον μὲ φαεινὴν βασιλικὴν ἐσθῆτα καὶ ἔστεψαν τὸ μέτωπόν του μὲ λίθους τιμίους, μεθ' ὃ ἥπλωσαν αὐτὸν ἐπὶ κλίνης πορφύρας καὶ βύσσου. Ἀρχάγγελοι δὲ μὲ φλογίνας ῥομφαίας φρουροῦν ἔκτοτε παρὰ τὰς μαρμαρίνας πύλας τοῦ τάφου, ὅπου γαλήνιος κοιμᾶται ὁ πρόμαχος τοῦ λαοῦ του, ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ ἡμῶν, ἀναμένων τὴν εἱμαρμένην ὥραν, καθ' ἣν θὰ ἠχήσῃ ἡ σάλπιγξ τῶν δικαίων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, ἵνα ἀγλαόμορφος βασιλεύσῃ πάλιν εἰς τὴν Πόλιν.

Οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ καθόλου ποιητικῷ λόγῳ

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω εἰδικῆς περὶ ψυχαγωγίας περιπτώσεως, τὸ ὄνομα καὶ αἱ ἰδιότητες τῶν ἀγγέλων συχνότατα ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ ἐν τῷ καθόλου ποιητικῷ λόγῳ. Μεγάλη π. χ. χρῆσις αὐτῶν ἐγένετο ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνῳδίᾳ. Ἀλλὰ καὶ τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ λυρικὴ ποίησις, ἡ δημοτικὴ ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς ρωμαντικῆς ἰδίως σχολῆς, προκειμένου νὰ ἐξυμνήσῃ τὴν ἀγαθότητα ἢ τὴν καλλονὴν κόρης, γυναικὸς ἢ ἀνδρός, δὲν φειδωλεύεται νὰ παραβάλλῃ ταύτας πρὸς παρομοίας ἰδιότητας ἀγγέλων. Ἂς ἀκούσωμεν ὀλίγον τὴν δημοτικήν μας Μοῦσαν:

Γιὰ ἰδές τηνε πῶς περπατεῖ,
σὰν ἄγγελος μὲ τὸ σπαθί.

Νύφη μου καλοροίζικη,
χαρὰ στὸ ροιζικό σου
ποὺ πῆρες τέτοιον ἄγγελο
εἰς τὸ προσκέφαλό σου.

Ἀγγελοστολισμένη μου,
ποιὸς σοὔδωκε τὴ χάρη,
νὰ σαϊτεύεις τὶς καρδιὲς
δίχως νἄχεις δοξάρι;

Ψυχήν, καρδιὰν ἐσέν' ἔχω
καὶ ἄγγελον δὲν φοβοῦμαι
τὸν ἄγγελον τὸν θέλω δεῖ,
ἐσένα θέλει μοιάζει,
καὶ τὄνομά σου θέλω πεῖ
καὶ θέλω ξεψυχιάσειν.

Καὶ ἡ Γραφὴ δέ, οὐχὶ ἅπαξ μόνον παρέσχε θέματα πρὸς ἀνάπτυξιν εἰς τὸ ἔπος ἢ εἰς τὸ δρᾶμα. Τινὰ τῶν τοιούτων λογοτεχνικῶν προϊόντων εἶνε ἐξαιρετικῶς ὀνομαστά. Οὕτως ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Θωμᾶς Μοὺρ ἔγραψε τοὺς «Ἔρωτας ἀγγέλων», ἀρυσθεὶς τὴν ὑπόθεσιν ἐκ τοῦ β' ἐδ. τοῦ ς' κεφαλαίου τῆς Γενέσεως, ἔχοντος ὡς ἕπεται: «Καὶ ἐγένετο ἡνίκα ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πολλοὶ γίνεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ θυγατέρες

Digitized by Google

ἐγεννήθησαν αὐτοῖς. Ἰδόντες δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰσίν, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας ἀπὸ πασῶν, ὧν ἐξελέξαντο». Τὸ ποίημα τοῦτο διακρίνουν λαμπρότης ὕφους καὶ δύναμις εἰκόνων καθιστῶσαι αὐτὸ λίαν ἐπιφανὲς ἐν τῇ ἀγγλικῇ φιλολογίᾳ.

Ἐκ τῶν «Ἐρώτων ἀγγέλων» τοῦ Μοὺρ ἐνεπνεύσθη καὶ ὁ Βύρων τὸ μυστήριόν του «Οὐρανὸς καὶ Γῆ». Ἡ ὑπόθεσίς του, στηριζομένη εἰς τὸ αὐτὸ ἐδάφιον τῆς Γενέσεως, καταστρέφεται διὰ τοῦ κατακλυσμοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο, δημοσιευθὲν ἐν Ραβέννῃ εἰς τὸ 2ον φύλλον τοῦ περιοδικοῦ «Φιλελευθέρου» κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1821, εἶνε ἐκ τῶν καλλίστων τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ, μὲ ὡραῖα χορικά, μεστὸν ἁπλότητος, τόλμης καὶ δυνάμεως οὐ τῆς τυχούσης.

Ἀλλ' εἶνε περίεργον νὰ παραβάλλῃ τις τὸ ποίημα τοῦτο τοῦ Βύρωνος πρὸς τὴν «Πτῶσιν ἀγγέλου» τοῦ Λαμαρτίνου. Τὴν ἐποποιΐαν ταύτην ὁ Γάλλος ποιητὴς ἐδημοσίευε τῷ 1838. Κατὰ τὴν ὑπόθεσίν της, ἄγγελος ἐπιφορτισμένος νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπί τινος κόρης, τῆς Δαϊδᾶς, εὑρίσκει ταύτην τόσον θελκτικὴν καὶ ὡραίαν, ὥστε καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀρρήτου θαυμασμοῦ πρὸς αὐτήν. Ἀλλὰ βαθμηδὸν ὁ θαυμασμός του μετατρέπεται εἰς ἀκατάσχετον ἔρωτα, θλῖψιν καὶ τέλος ἐπιθυμίαν, ἐξωθοῦσαν αὐτὸν νὰ ἀπαρνηθῇ τὴν θείαν του φύσιν καὶ νὰ συμμερισθῇ, γινόμενος ἄνθρωπος, τὴν τύχην ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ. Οὕτως ὁ ἄγγελος ἀνθρωποποιεῖται. Ἀλλὰ διὰ τὸ παράπτωμά του τοῦτο διέρχεται μαρτυρικὴν ζωὴν διὰ μέσου ἀφαντάστων περιπετειῶν, ἵνα τερματίσῃ τέλος τὸν βίον αὐτόχειρ ἐπὶ τοῦ πτώματος τῆς λατρευτῆς του καὶ τῶν τέκνων του, θανόντων ἐκ πείνης, τρομερᾶς τιμωρίας, ἡ ὁποία τὸν πλήττει, διότι ἠθέλησε νὰ μετατρέψῃ τὰς βουλὰς τοῦ Ὑψίστου.

Τὸ ἔργον τοῦτο, καίπερ πολεμηθὲν ἀγρίως ὡς ἀσεβὲς καὶ βλάσφημον, θεωρεῖται ἐκ τῶν δραματικωτέρων τῆς γαλλικῆς φιλολογίας, ἔμπλεων ἐξάρσεως, ἡρωϊσμοῦ καὶ τρυφερότητος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Χρ. Ἀνδρούτσου, Δογματικὴ τῆς Ὀρθοδ. Ἀνατ. Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι, 1907.— C. Bareille, Le culte des anges à l'époque des Pères de l'Eglise, dans la Revue thomiste, 1900 t. VIII.—J. B. Bernhold, de Michaele archangelo, 1725.—S Clotz, De angelographia, Rostochi, 1636.—Didron, Annales archéologiques, t. XVIII p. 42.—J. Fromme, De Cherubim et gladio flammante, Wittenburgi, 1670.—H Leclercq, Dict. d'archéol. chrét. dans le mot «anges».—W. Lueken. Michael, Göttingen, 1898. —J.A.Oslander, De jubilaeo angelico, Tubingae, 1670.— N. Γ. Πολίτου, Μελέται περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς γλώσσης τοῦ Ἑλλην. λαοῦ, Ἀθῆναι, 1902.— Π. Παπαζαφειροπούλου, Περισυναγωγὴ γλωσσικῆς ὕλης καὶ ἐθίμων Ἑλλην. λαοῦ. Πάτραι, 1886.— Piper, Mythologie und Symbolik der Christlichen Kunst, 1851.— E. Reusch, De Cultu angelorum, Helmstadii 1739. —Στ. Σπεράντσα, Μπάϋρον, Ἀθῆναι, 1924.— G.Stuhliauth, Die Engel in der altchristlichen Kunst, Tubingen, 1897.—Van Drival, L'iconographie des anges, dans le Révue de l'art chrétien, 1866.—Θ. Wulff, Cherubim, Throne and Seraphim, Altenburg, 1894.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἄγγελοι. Ὄνομα μεγάλης βυζαντινῆς οἰκογενείας ἡ ὁποία κατεῖχε ἐξέχουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν ἀριστοκρατῶν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος, τὰ μέλη της εἶχον ἤδη τὸν τίτλον τοῦ πρωτονοβιλισσίμου (protonobilissimus) καὶ σώζεται μάλιστα σφραγὶς τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου, τριτοτόκου υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Ἀγγέλου καὶ τῆς Θεοδώρας τῆς Κομνηνῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναγράφεται ὁ σπουδαῖος οὗτος τίτλος. Ἡ οἰκογένεια τῶν Ἀγγέλων ἔδωκεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τρεῖς ἐν ὅλῳ αὐτοκράτορας, μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1185, λόγῳ τῶν ἀτασθαλιῶν τοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ τοῦ Α', ἐπισυμβᾶσαν πτῶσιν τῆς δυναστείας τῶν Κομνηνῶν. Ὁ πρῶτος τῶν τριῶν τούτων αὐτοκρατόρων ἦτο ὁ Ἰσαάκιος Ἄγγελος, ὁ δεύτερος ὁ Ἀλέξης ὁ Γ' καὶ ὁ τρίτος ὁ Ἀλέξης ὁ Δ' (βλ. λέξεις). Ἡ καταστροφὴ τῆς δυναστείας τῶν Ἀγγέλων, ἡ ὁποία ἀνεδείχθη μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν Κομνηνῶν, συνέπεσε μετὰ τὴν πρώτην διάλυσιν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

«**Ἄγγελοι**» (οἱ φύλακες) Les anges gardiens. Μυθιστόρημα ταῦ Γάλλου Ἀκαδημαϊκοῦ Μαρσὲλ Πρεβὼ (1913). Κυριώτερα πρόσωπα αὐτοῦ εἶνε τέσσαρα κορίτσια—μία Βελγίς, μία Ἰταλίς, μία Γερμανὶς καὶ μία Ἀγγλὶς— τὰ ὁποῖα ἔφυγον ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ μετέβησαν εἰς Παρισίους διὰ νὰ κερδίσουν ἐκεῖ τὰ πρὸς τὸ ζῆν, καὶ ν' ἀντλήσουν πεῖραν καὶ διδάγματα ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς γοήσσης μεγαλοπόλεως. Προσλαμβάνονται ὡς παιδαγωγοὶ εἰς διαφόρους οἰκίας εὐπόρων ἀστῶν. Καὶ γίνονται οἱ φύλακες ἄγγελοι τῶν κοριτσιῶν καὶ τῶν ἀγοριῶν τὰ

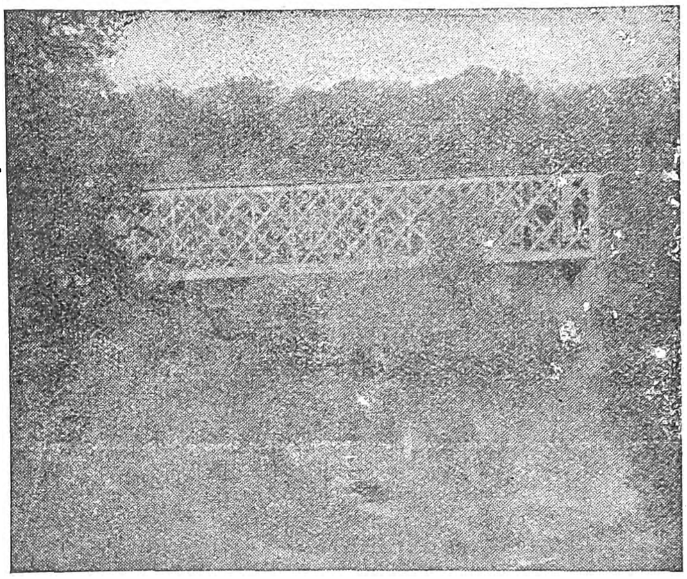

Σιδηροδρομικὴ γέφυρα Ἀγγελοκάστρου.

ὁποῖα ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτάς. Ἐννοεῖται ὅμως ὅτι ὅλαι—εἴτε ἀκουσίως εἴτε ἑκουσίως— γίνονται πρόξενοι καταστροφῶν εἰς τὰς οἰκίας ὅπου ὑπηρετοῦν, διαφθείρουσαι τὰς νεανίδας ἢ σαγηνεύουσαι τοὺς νέους. Ὁ συγγραφεὺς θέλει, δι' αὐτοῦ τοῦ μυθιστορήματος, νὰ κατακρίνῃ τὴν τάσιν πολλῶν κοριτσιῶν τῆς ἐποχῆς μας, τὰ ὁποῖα νομίζουν ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ φύγουν, ἀτιμωρήτως, ἀπὸ τὴν πατρικὴν ἑστίαν των καὶ νὰ ζητήσουν πόρους ζωῆς μόνα καὶ ἐκτεθειμένα εἰς παντοίους κινδύνους, εἰς ξένας χώρας.

ἀγγελοκάμωτος καὶ **ἀγγελοκαμωμένος**· ὁ ὡς ἄγγελος ἔχων τὴν ὑφήν, ὁ περικαλλὴς καὶ εὔσωμος: «*ἀγγελοκάμωτο* παιδί, πέσε στὴν ἀγκαλιά μου» (Βαλαωρίτης).

Ἀγγελόκαστρον· 1) χωρίον τοῦ ἄλλοτε δήμου Σολυγείας, ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κορινθίας. Κεῖται εἰς τὴν πλευρὰν λόφου, ὅστις ἐπιστέφεται μὲ βυζαντινὸν φρούριον. Πρὸς Δ. αὐτοῦ ἐκτείνεται στενόμακρος πεδιὰς κατάφυτος ἀπὸ δημητριακὰ καὶ ἀμπελῶνας. Ἔχει 600 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Σοφικοῦ 2 ὥρας πρὸς τὸ ΝΑ μέρος τῆς Κορίνθου.

2) Ἀγγελόκαστρον· χωρίον τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὸν τέως δῆμον Ὠλενείας τοῦ Μεσολογγίου. Κεῖται παρὰ τὰς ὄχθας τῆς Λυσιμαχίας λίμνης ἡ ὁποία παρ' αὐτοῦ ἔλαβε τὸ ὄνομα «λίμνη τοῦ Ἀγγελοκάστρου» καὶ κατέχει τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς πόλεως Λυσιμαχίας, περὶ τῆς ὁποίας ὁ Στράβων γράφει: «ἦν δὲ καὶ Λυσιμαχία πλησίον, ἠφανισμένη καὶ αὐτή, κειμένη πρὸς τῇ λίμνῃ, τῇ νῦν Λυσιμαχίᾳ, πρότερον Ὕδρᾳ, μεταξὺ Πλεορῆνος καὶ Ἀρσινόης πόλεως, ἡ κώμη μὲν ἦν πρότερον, καλουμένη *Κωνώπα*»—διὰ τὸ πλῆθος ἴσως τῶν κωνώπων, οἱ ὁποῖοι καὶ τώρα κατὰ σμήνη ὑπάρχουν ἐκεῖ «κτίσμα δ' ὑπῆρξεν Ἀρσινόης, τῆς Πτολεμαίου τοῦ δευτέρου γυναικὸς ἅμα καὶ ἀδελφῆς, εὐφυῶς ἐπικειμένη πως τῇ τοῦ Ἀχελῴου διαβάσει». Καὶ ἀληθῶς διὰ τὸ «*εὐφυῶς ἐπικεῖσθαι*» εἰς τὴν διάβασιν τοῦ Ἀχελῴου ὑπῆρξεν ἡ αἰτία, ἵνα καὶ κατὰ τὸν μεσαίωνα καταστῇ στρατιωτικὸν κέντρον καὶ ὀχυρωματικὴ βάσις ἐν Αἰτωλίᾳ. Ὁ πρῶτος συνοικισμὸς αὐτοῦ ἔγινε ἀπὸ τοὺς δεσπότας τῆς Αἰτωλίας, Ἀκαρνανίας καὶ Θεσσαλίας Ἀγγελωνύμους Κομνηνούς, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἕδρα καὶ πρωτεύουσα· ἐκ τούτου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα τὸ ὁποῖον φέρει. Κατὰ τὸ ἔτος 1294 ἐδόθη ἀπὸ τὴν Ἄνναν, τὴν χήραν τοῦ δεσπότου τῆς Αἰτωλίας, εἰς τὸν Κάρολον Β' τὸν ἐξ Ἀνδεγαυίας, ὁ ὁποῖος ἔλαβε σύζυγον τὴν κόρην της Θάμαρ· ἕνα δὲ αἰῶνα βραδύτερον ἐπελθόντες κατὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας Ἀλβανοί, ἔγιναν κύριοι τοῦ Ἀγγελοκάστρου, τὸ ὁποῖαν μετεχειρίσθησαν ἔκτοτε ὡς ἑστίαν καὶ ὁρμητήριον διὰ τὰς κατὰ τῶν γειτονικῶν μερῶν ἐπιδρομάς των.

Κατὰ τὸ ἔτος 1405 ἔγινε κύριος τοῦ Ἀγγελοκάστρου ὁ δοὺξ τῆς Ζακύνθου καὶ Ἰθάκης Κάπολος Τόκκος κατόπιν μάχης πεισματώδους καὶ φονικῆς· ἀλλὰ κατὰ τὸ 1450 τὸ Ἀγγελόκαστρον κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ κατάπτωσις καὶ παρακμὴ τῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἐνδόξου ἕδρας τῶν Ἀγγέλων. Ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Τούρκων τὸ Ἀγγελόκαστρον ὑπῆρξεν ἕδρα ὁμωνύμου ἐπισκοπῆς, ἡ ὁποία ὑπήγετο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Μητροπόλεως Ἄρτης καὶ Ναυπάκτου. Τὸ σημερινὸν χωρίον ἔχει πληθυσμὸν 817 κατοίκων ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν καὶ πρὸ πάντων τὴν καπνοφυτείαν. Ἡ περιοχή του κοσμεῖται ἀπὸ πλουσίαν βλάστησιν, ὑψίκορμα καὶ πυκνόφυλλα δένδρα, παλαιὰ κάστρα καὶ ἐρείπια, σιωπηλοὺς μάρτυρας τῆς παρελθούσης δόξης καὶ εὐκλείας τοῦ χωρίου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Στράβ. I, 460, 23, ἔκδ. Κοραῆ.— Buchon Livre de concete σελ. 322. — Chopf Chroniques Graeco-Romanes σελ. 531.

ΝΙΚ. Σ. ΓΚΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀγγελοκάστρου λίμνη· κεῖται πρὸς τὸ Α. μέρος τοῦ Ἀγγελοκάστρου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα· εἶνε ἡ λίμνη Λυσιμαχία, ἡ ὁποία κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν ἐλέγετο Ὕδρα —ἡ ἑτέρα τῶν δύο γραφικῶν λιμνῶν τῆς Αἰτωλικῆς χώρας.

ἀγγελοκρούομαι, *ἀγγελομαχῶ, ἀγγελοπαλαίβω, ἀγγελοσκιάζομαι, ἀγγελοφοριοῦμαι*, ψυχορραγῶ, ψυχομαχῶ, ψυχὴν παραδίδω, πνέω τὰ λοίσθια.

ἀγγελόκρουση, *ἀγγελομάχημα, ἀγγελοπάλαιμα, ἀγγελόσκιασμα, ἀγγελοφόρεση*, ψυχομάχ·ιμα, ψυχορράγημα, ψυχοπαράδομα.

ἀγγελόμορφος· ὁ ἔχων μορφὴν ἀγγέλου, ὅμοιος πρὸς ἄγγελον, ὡς ἄγγελος ὡραῖος, εὔμορφος ὡς ἄγγελος.

ἀγγελομύσιδα (τὰ)· τὰ ὡς μορφῆς ἀγγέλου χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, τὸ ἀγγελόμορφον ἦθος, σύνθετον ἐκ τοῦ *ἄγγελος* καὶ τοῦ *μυσίδια* (=τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου) ἀπὸ τὸ ἰταλικόν: muso, ὅπερ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπέρασεν ὑπὸ δύο ὑποκοριστικοὺς τύπους *μουσούδι* καὶ *μυσίδι*.

ἀγγελομυσιδάτη λέγεται ἡ ἔχουσα *μυσίδια* (=χαρακτηριστικὰ) ὡραῖα ὡς τὰ τοῦ ἀγγέλου, ἡ ὡραία ὡς ἄγγελος.

ἀγγελοπετράδα· λέξις Καρπαθιακὴ σημαίνουσα τὴν ἐρωτοληψίαν: ἔχει *ἀγγελοπετρά(δ)α* (ἄνευ τοῦ *δ* ἡ Καρπάθιος)=εἶνε ἐρωτόληπτος, δηλ. ἐκτυπήθη μὲ πέτραν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου=τοῦ ἔρωτος ἢ τῆς ἐρωμένης κόρης, ἥτις ἐπίσης θεωρεῖται ἄγγελος, τοὐλάχιστον ὑπὸ τοῦ ἐρῶντος.

Ἀγγελόπουλος· Ἰωάννου Γεώργιος Ἐγεννήθη τὴν 2 Ἰουνίου 1852. Ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς Νομ. Σχολῆς τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου τῇ

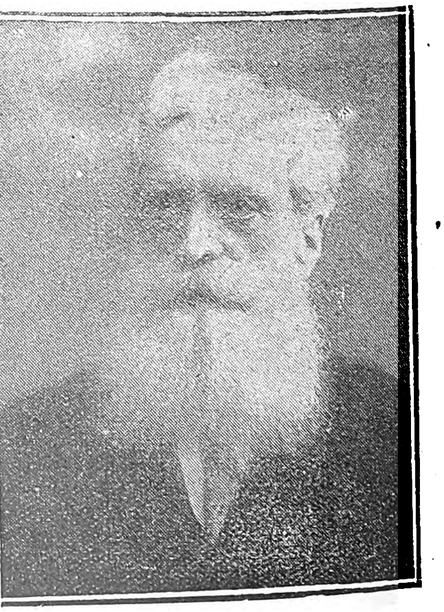

Γεώργιος Ἰ. Ἀγγελόπουλος.

16 Μαΐου 1875. Ἀπὸ τοῦ 1875—1878 ἐφοίτησεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Σχολὴν τῶν Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν τυχὼν διπλώματος αὐτῆς, μεθ' ὃ μετέβη εἰς Λονδῖνον καὶ Βιέννην ἔνθα διέτριψε μέχρι τέλους τοῦ 1879. Τῇ 3 Ἰουνίου 1880 διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ, τῇ 23 Ἰουνίου 1887 ἔκτακτος καθηγητής, τῇ δὲ 20 Ἰουνίου 1890 τακτικὸς καθηγητὴς ἐν τῇ αὐτῇ ἕδρᾳ. Κοσμήτωρ τῆς Νομικῆς Σχολῆς ἐχρημάτισε τῷ 1892—93, 1901—2, 1908—9, 1910—11, 1920—21, συγκλητι-

Digitized by Google

κὸς τῷ 1895—6, 1902—8· ἀντιπρύτανις καὶ πρύτανις τῷ 1916—20. Ἀπεχώρησε τῷ 1923 λόγῳ ὁρίου ἡλικίας, διατελῶν ἔκτοτε ἐπίτιμος καθηγητής. Κατὰ τὰ ἔτη 1883—5 ἐδίδαξε καὶ ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Σχολῇ τῶν Εὐελπίδων καὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν μαθήματα Στρατιωτικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου καὶ Διεθνοῦς Δικαίου, ἐν ἔτει δὲ 1888 Πολιτικὴν Οἰκονομίαν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Ὑπαξιωματικῶν. Ἀπὸ τοῦ 1902—1905 διετέλεσε καὶ καθηγητὴς τοῦ Διοικητικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Βιομηχάνων Τεχνῶν. Συνέγραψε: 1) Περὶ τοπικῆς διοικήσεως ἐν Ἑλλάδι ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1879. 2) Γενικαὶ Ἀρχαὶ τοῦ Κράτους ὑπὸ Βλούντσλη, μετ. ἐκ τῆς γ΄ γερμανικῆς ἐκδόσεως, τ. Α. ἐν Ἀθήναις 1882. 3) Στρατιωτικὸν Σύστημα τῶν κυριωτέρων τῆς Εὐρώπης Κρατῶν, μετάφρ. ἐξ ἀνεκδότου γαλλικοῦ συγγράμματος, ἐν Ἀθήναις 1884. 4) Σύστημα Διοικητικοῦ Δικαίου, τεύχ. α΄—δ΄ ἐν Ἀθήναις 1886—1892. 5) Λόγοι Πανεπιστημιακοί, ἐν Ἀθήναις 1897. 6) Περὶ τῆς ἐννοίας Λαοῦ καὶ Ἔθνους, ἐν Ἀθήναις 1898. 7) Περὶ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἐν Ἀθήναις 1909. 8) Ἄρθρα ἀναφερόμενα εἰς τὸ Διοικητικὸν καὶ Συνταγματικὸν Δίκαιον καὶ τὴν Πολιτικὴν Οἰκονομίαν καὶ τὴν Δημοσιονομίαν, ἐν τῷ ἐπιμελείᾳ Ν. Γ. Πολίτου Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ (1889 ἑ.).

Ἀγγελόπουλος Θεόδωρος. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὴν Πανεπιστημιακὴν ἕδραν.

ἀγγελοπρόσωπος, ὁ ἔχων πρόσωπον ἀγγέλου, ἀγγελόμορφος, ὡραῖος ὡς ἄγγελος.

ἄγγελος (βλ. ἄγγελοι).

ἄγγελος γλῶσσα = ἡ ἀγγέλλουσα κάτι. Αἱ λευκαὶ τρίχες *ἄγγελοι* συνετῆς ἡλικίας ἐλέγοντο (Ἀνθολογία 11,41).

ἄγγελος ἐλέγετο καὶ τὸ πτηνὸν τὸ προοιωνίζον κάτι, ὁ οἰωνός, τὸ ὄρνεον τοῦ Διός. «Ὄρνις.... Διὸς *ἄγγελος*» λέγει ὁ Σοφοκλῆς τὴν ἀηδόνα (Ἠλέκτρα 149). Ἔτι δὲ καὶ τὸ ἄγγελμα, τὰ νέα (λατ. nuntius). Ἐτυμολογία: τὸ θέμα εἶνε συγγενὲς πρὸς τὸ Ἰνδικὸν angiras καὶ πρὸς τὸ Ἰρανικὸν *ἄγγαρος*.

Ἄγγελος (Χριστόφορος). Διαπρεπὴς λόγιος γεννηθεὶς ἐν Πελοποννήσῳ περὶ τὸ 1575 καὶ ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος. Φεύγων τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων, παρὰ τῶν ὁποίων ὑπέστη πολλὰς κακώσεις ἐν Ἀθήναις, ἀνεχώρησε τὸ 1607 ἐκ τῆς πατρίδος του εἰς Εὐρώπην, ἔνθα φιλοξένως ὑπεδέχθησαν αὐτὸν οἱ σύγχρονοί του λόγιοι. Ἐδίδαξε μετὰ καρποφορίας τὴν ἑλληνικὴν ἐν μὲν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Κανταβριγίας ἀπὸ τοῦ 1608 μέχρι τοῦ 1610, ἐν δὲ τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξωνίας ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου μέχρι τοῦ 1612. Θέλων νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἄγγλων ὑπὲρ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων καταδυναστευομένων Ἑλλήνων, συνέγραψε καὶ ἐξέδωκε τὸ 1619 ἐν Κανταβριγίᾳ «Ἀγγέλου Χριστοφόρου περὶ τῆς καταστάσεως τῶν σήμερον εὑρισκομένων Ἑλλήνων ἐγχειρίδιον», τυπωθὲν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ ἐν λατινικῇ μεταφράσει. Πλὴν ἄλλων ἔργων, ἐκκλησιαστικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ περιεχομένου, ἐκδοθέντων ἐν Ἀγγλίᾳ ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί, συνέγραψεν «Ἐγκώμιον τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἄγγλων» μετ' ἀγγλικῆς αὐτοῦ μεταφράσεως (Λονδῖνον, 1619). Ὁ καθηγητὴς τοῦ ἐν Παταβίῳ Πανεπιστημίου Νικόλαος Παπαδόπουλος ὁ Κομνηνός, ἐξυπηρετῶν τὸν καθολικισμόν, κατηγορεῖ ἀδίκως ἐν τῷ συγγράμματί του «Praenotiones Mystagogicae ex jure canonico» (Patavii, 1696) τὸν Ἄγγελον Χριστόφορον ὡς ἀσπασθέντα τὸν καλβινισμόν. Ἀπέθανεν ἐν Ὀξωνίᾳ τὸ 1638, διδάσκων τὴν ἑλληνικὴν μέχρι τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἡμερῶν.

Ἄγγελος (Πέτρος Βαργαῖος). Λατῖνος ποιητής, γεννηθεὶς τὸ 1517 ἐν Βάργᾳ τῆς Τοσκάνης καὶ ἀποθανὼν τὸ 1596. Φέρεται συγγράψας τὸ «Κυνηγετικόν», ποίημα εἰς 6 βιβλία, καὶ τὴν «Συρίαν» ἔχουσαν ὑπόθεσιν τὴν τῆς «Ἀπελευθερωθείσης Ἱερουσαλὴμ» τοῦ Τάσσου.

Ἄγγελος Σιλέσιος, ἢ ἄλλως Ἰωάννης Σχέφφλερ, θεολόγος καὶ ποιητὴς Γερμανός. Ἐγεννήθη ἐν Βρεσλάου τὸ 1624 καὶ ἀπέθανε τὸ 1677. Ἐσπούδασε τὴν θεολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Στρασβούργου, τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἰατρικὴν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Παδούης παρὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἀνηγορεύθη τὸ 1648 διδάκτωρ τῶν δύο τούτων ἐπιστημῶν. Τὸ 1652 προσῆλθεν εἰς τὸν καθολικισμὸν καὶ μετωνομάσθη Ἄγγελος. Ἀφοῦ ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐπί τινα ἔτη, ἠσπάσθη τὸ 1661 τὸν μοναχικὸν βίον καὶ ἀφιερώθη εἰς τὰς θεολογικὰς μελέτας καὶ τὴν ποίησιν. Κυριώτερα ἔργα του εἶνε: «Χερουβικὸς περιπλανώμενος» καὶ «εἰδύλλιον τῆς ἐρωτευθείσης τὸν Χριστόν της ψυχῆς».

Ἄγγελος ντὲ Σαὶντ Ροζαλί (Φραγκῖσκος Ραφφάρ πατήρ), ἱστορικὸς καὶ γενεαλογιστὴς Γάλλος. Ἐγεννήθη ἐν Βλουὰ τὸ 1655, ἀπέθανε τὸ 1726. Ἔγινε μοναχὸς τὸ 1671 τοῦ τάγματος τῶν ἀνυποδήτων Αὐγουστίνων. Κατ' ἀρχὰς διεκρίθη ὡς ἱεροκήρυξ, ἀλλὰ ἀργότερον ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἱστορίας.

Ὑπῆρξε συνεργάτης καὶ συνεχιστὴς τοῦ Π. Ἀνσέλμου εἰς τὴν «Γενεαλογικὴν Ἱστορίαν τοῦ οἴκου τῆς Γαλλίας».

ἄγγελος (ἀρχ. δρᾶμα). Εἶνε τὸ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ δραματουργίᾳ δευτερευούσης σημασίας πρόσωπον, τὸ ὁποῖον διηγεῖται εἰς τὰ ἐπὶ σκηνῆς εὑρισκόμενα πρόσωπα ὅσα εἶδεν ἢ ἤκουσε σχετικὰ μὲ τὴν ἐκτυλισσομένην ὑπόθεσιν. Οἱ ἄγγελοι ἐν τῷ ἀρχαίῳ δράματι ἦσαν ἐκ τῶν ἀπαραιτήτων προσώπων καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους καὶ διότι δι' αὐτῶν οἱ ἀρχαῖοι τραγικοί, ἀποφεύγοντες τὸ ἄτοπον τῆς παραβάσεως τῆς *ἑνότητος τοῦ τόπου*, ἣν περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο, δὲν μετέφερον τὴν δρᾶσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλὰ διὰ στόματος τῶν ἀγγέλων μετέφερον ἐνώπιον τῶν θεατῶν τὰ μακρινὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἡ περιγραφικὴ δύναμις τῆς διηγήσεως, ἐλλείψει πλαστικῆς παραστάσεως, παρουσιάζει ἐν τῷ γίγνεσθαι. Τοιοῦτοι ἄγγελοι εἶνε ὁ Βουκόλος ἐν τῇ «Ἰφιγενείᾳ ἐν Ταύροις» τοῦ Εὐριπίδου (στ. 250 καὶ ἑφ.) καὶ ὁ ἐν τῇ Ἀντιγόνῃ τοῦ Σοφοκλέους (στ. 1277 καὶ ἑφ.) ὁ ἀγγέλλων τὸν θάνατον τῆς Εὐρυδίκης.

Αἱ διηγήσεις τῶν ἀγγέλων καλοῦνται *ἀγγελικαὶ ῥήσεις*, περαίνονται δὲ συνήθως αὗται διὰ γενικῶν ἀξιωμάτων, δι' ὧν ταλανίζεται τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ Μηδείᾳ τοῦ Εὐριπίδου στ. 1124 καὶ ἐφεξῆς. Ἐκ τῶν ἀγγέλων, οἱ εὐχαρίστους κομίζοντες εἰδήσεις ἐνεφανίζοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς *ἐστεφανωμένοι*. Τοῦτο συμπεραίνομεν ἐκ τῶν ἑξῆς δύο στίχων τῶν «Τραχινίων» τοῦ Σοφοκλέους:

«Εὐφημίαν νῦν ἴσχ'· ἐπεὶ καταστεφῆ
στείχονθ' ὁρῶ τιν' ἄνδρα πρὸς χαρὰν λόγων».

περὶ οὗ καὶ ὁ σχολιαστὴς λέγει: «Ἐκ τοῦ στεφάνου δὲ στοχάζεται ὅτι μέλλει χρηστὰ ἀπαγγέλλειν». Σημειωτέον, ὅτι *ἄγγελος* κυρίως λέγεται ὁ ἀγγέλλων τὰ πολὺ μακρὰν τῆς σκηνῆς τελεσθέντα, εἰδικώτερον δὲ *ἐξάγγελος*, ὁ ἀγγέλλων τὰ ἐντὸς τῆς σκηνῆς συμβάντα: «ὁ τὰ ἔσω γεγονότα τοῖς ἔξω ἀγγέλλων», κατὰ τὸν Ἡσύχιον. Τοιοῦτος εἶνε ὁ ἐν τῷ «Οἰδίποδι Τυράννῳ» τοῦ Σοφοκλέους (στ. 1222 καὶ ἑφ.) ἀγγέλλων εἰς τὸν χορὸν τὸν θάνατον τῆς Ἰοκάστης. Ἡ λέξις ἐν τούτοις εὑρίσκεται καὶ εἰς γενικωτέραν ἔννοιαν παρὰ Θουκιδίδῃ (VIII. 51): «Αὐτὸς προφθάσας ἐν τῷ στρατεύματι ἐξάγγελος γίνεται». Κατά τινα μαρτυρίαν, ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τοὺς ἀγγέλους καὶ ἐξαγγέλους εἰς τὴν τραγῳδίαν εἶνε ὁ Αἰσχύλος.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

«Ἄγγελος» («Angelo»). Δρᾶμα τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὼ εἰς τρεῖς «ἡμέρας». Παρεστάθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ Γαλλικῷ Θεάτρῳ τὴν 28ην Ἀπριλίου 1835, γενόμενον δεκτὸν μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, ἀλλὰ καὶ δυσμενῶν σχολίων τῆς κριτικῆς.

Ἡ σκηνὴ ἐν Παδούῃ, τὸ 1549, ἐπὶ τοῦ Δόγη Φραγκίσκου Δονάτου: Ἡ Θίσβη, κόρη τοῦ λαοῦ, ἀνεδείχθη μεγάλη κωμῳδός, ἐπλούτησε καὶ τέλος ἔγινε διάσημος ἑταίρα. Εὑρίσκεται ἀπό τινος χρόνου ἐν Παδούῃ μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της Ροδόλφου τὸν ὁποῖον παρουσιάζει ὡς ἀδελφόν της, διὰ νὰ μὴ κινήσῃ τὴν ὑποψίαν τοῦ πανισχύρου ἄρχοντος τῆς Παδούης Ἀγγέλου Μαλιπιέρη, θαυμαστοῦ της, τοῦ ὁποίου νομίζεται ἐρωμένη. Ἀλλὰ ἐνῷ αὐτὴ εἶνε ἀφωσιωμένη εἰς τὸν Ροδόλφον, ἐκεῖνος τὴν ἀπατᾷ. Ἀγαπᾷ ἄλλην. Ὑπὸ δὲ τὸ ὄνομα Ροδόλφος κρύπτεται ὁ Ἐτζελῖνος ντὰ Ρομάνα, υἱὸς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τῆς Παδούης, ἐξωρισμένης τώρα καὶ προγεγραμμένης. Ἀπὸ ἑπτὰ ἐτῶν ἀγαπᾷ μίαν νέαν κόρην, τῆς ὁποίας δὲν εἶχε ποτὲ κατορθώσει νὰ μάθῃ τὸ ὄνομα. Τὴν συνήντησεν ἡμέραν τινὰ εἰς μίαν ἐκκλησίαν τῆς Βενετίας, τὴν ἠγάπησε σφοδρῶς χωρὶς νὰ κατορθώσῃ ὅπως ἐκδηλώσῃ τὸ αἴσθημά του ἄλλως παρὰ διὰ τῆς ἐκ τοῦ μακρόθεν παρακολουθήσεώς της. Ἡ κόρη ἠγάπα καὶ ἐκείνη τὸν ὡραῖον καὶ εὐγενῆ λάτριν της, τοῦ ὁποίου δὲν ἐγνώριζε τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ὡμίλει μόνον μὲ τὸ βλέμμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ἀπὸ τῆς ἁμάξης της. Ὁ ἀγγελικὸς αὐτὸς ἔρως ὑπέστη βαρὺ πλῆγμα. Ἡ νέα ὑπανδρεύθη, καὶ ὁ Ροδόλφος ἔχασεν ἔκτοτε τὰ ἴχνη της. Ἐπί τινα καιρὸν ἐζήτησε νὰ πνίξῃ τὸν πόνον του εἰς τὰς διασκεδάσεις καὶ τοὺς εὐκόλους ἔρωτας. Ἀγαπᾶται ὑπὸ τῆς Θίσβης, ἀλλὰ ἡ καρδία του δὲν τῷ ἐπιτρέπει νὰ ἀνταποδώσῃ τὸν ἔρωτά της. Ἡ ἠθοποιὸς ὑποψιάζεται τὸ μυστικὸν καὶ τὴν ψυχρότητα τοῦ ἐκλεκτοῦ της. Ὁ Ὁμοδέης, κατάσκοπος τοῦ τρομεροῦ Συμβουλίου τῶν Δέκα, ὑπόσχεται ὅτι θὰ ἀποδείξῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἀπιστίαν τοῦ ἐραστοῦ της, ἐὰν μόνον προμηθευθῇ μικρόν τι κλειδίον, τὸ ὁποῖον ὁ Ἄγγελος ἔφερε πάντοτε κρεμάμενον εἰς τὸ ἄκρον χρυσῆς ἁλύσεως ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ του. Συγχρόνως λέγει εἰς τὸν Ροδόλφον ὅτι δύναται αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἑσπέραν νὰ τὸν ὁδηγήσῃ παρὰ τῇ νέᾳ τῶν ὀνείρων του, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχε παύσει ν' ἀγαπᾷ. Ὁ Ροδόλφος δέχεται καὶ ὁ Ὁμοδέης τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Αἰκατερίνης συζύγου τοῦ ἄρχοντος Ἀγγέλου: αὐτὴ ἦτο ἡ ἀγαπητή του. Ἡ πλεκτάνη εἶχεν ἐξυφανθῇ μὲ σατανικὴν ἐπιτηδειότητα. Ὁ Ὁμοδέης ἐμελέτα ἐκδίκησιν κατὰ τῆς Αἰκατερίνης, διότι αὕτη εἶχεν ἀπωθήσει τὸν χυδαῖον ἔρωτά του καὶ τὸν εἶχεν ἀπομακρύνει τοῦ μεγάρου της. Ἐγνώρισε τὸν Ροδόλφον, σώσας αὐτὸν ἔκ τινος νυκτερινῆς ἐνέδρας, καὶ ἔμαθε τὸ μυστικόν του.

Μόλις ὁ Ροδόλφος εὑρέθη πλησίον τῆς Αἰκατερίνης ἀκούονται βήματα. Κρύπτεται, καὶ ἡ Θίσβη εἰσέρχεται ἀνοίξασα τὴν θύραν διὰ τοῦ κλειδίου τὸ ὁποῖον εἶχε λάβει παρὰ τοῦ Ἀγγέλου. Δὲν βλέπει τὸν Ροδόλφον, ἀλλὰ γνωρίζει ὅτι εἶνε κρυμμένος. Καθ' ἣν στιγμὴν ἡτοιμάζετο διὰ τῶν φωνῶν της νὰ δημιουργήσῃ σκάνδαλον, βλέπει κρεμάμενον εἰς τὸν τοῖχον μικρὸν χάλκινον ἐσταυρωμένον τὸν ὁποῖον πρὸ πολλῶν χρόνων ἡ μήτηρ της εἶχε δώσει εἰς μικρὰν κόρην σώσασαν αὐτὴν ἀπὸ βεβαίου θανάτου. Ἡ μικρὰ ἦτο ἡ Αἰκατερίνη, καὶ ἡ Θίσβη θέλει τώρα παντὶ τρόπῳ νὰ σώσῃ τὸν σωτῆρα τῆς μητρός της. Εἰς τὸν προστρέξαντα λόγῳ τοῦ θορύβου Ἄγγελον λέγει ὅτι ἦλθεν ἐκεῖ διὰ νὰ καταδείξῃ συνωμοσίαν κατὰ τῆς ζωῆς του, καὶ ἡ Αἰκατερίνη σώζεται. Ἀλλὰ ὁ Ὁμοδέης δὲν παραιτεῖται τῶν καταχθονίων σχεδίων του. Ὁ Ἄγγελος μανθάνει ἐξ ἐπιστολῆς τινος ὅτι ἡ σύζυγός του ἀγαπᾷ ἄλλον. Ἐκείνη δὲν ἀρνεῖται, καὶ ὁ σύζυγός της τῆς προτείνει νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ δηλητηρίου καὶ ἐγχειριδίου. Ἡ Θίσβη την συμβουλεύει νὰ ἐκλέξῃ τὸ πρῶτον καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Ἄγγελον ὡς χάριν νὰ προσφέρῃ ἡ ἰδία τὸ δηλητήριον. Ἀντὶ ὅμως θανατηφόρου ποτοῦ δίδει εἰς τὴν Αἰκατερίνην ἰσχυρὸν ναρκωτικὸν καὶ τὴν μεταφέρει εἰς τὴν οἰκίαν της διὰ νὰ ἐξαφανίσῃ, ὅπως εἶπεν εἰς τὸν Ἄγγελον, τὸ πτῶμα της.

Ὁ Ροδόλφος μανθάνει παρά τινος θεραπαινίδος τῶν ἀνακτόρων ὅτι ἡ Θίσβη ἦτο ἡ δολοφόνος τῆς ἀγαπητῆς του. Σπεύδει ἔκφρων εἰς τὴν οἰκίαν της. Ἡ Θίσβη, βεβαιωθεῖσα πλέον περὶ τῆς ἀπιστίας τοῦ Ροδόλφου μόνην ἐπιθυμίαν ἔχει νὰ ἀποθάνῃ καὶ διὰ χειρὸς ἐκείνου.

— Ναί, ἐγὼ τὴν ἐφόνευσα, τοῦ λέγει. Κτύπα λοιπόν.

Ὁ Ροδόλφος βυθίζει τὸ ἐγχειρίδιον εἰς τὸ στῆθος της. Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ Αἰκατερίνη ἐξυπνᾷ καὶ ῥίπτεται εἰς τὰς ἀγκάλας του.

—Ὕψιστε Θεέ! ἀπὸ ποῖον ἐσώθης;

—Ἀπὸ ἐμέ, διὰ σέ, ἀπαντᾷ θνήσκουσα ἡ Θίσβη.

Ἡ βραχεῖα αὕτη περίληψις τῆς ὑποθέσεως τοῦ δράματος οὐδόλως ἀποδίδει τὴν δροσερότητα, τὸ χρῶμα, τὸ πάθος καὶ τὴν φιλολογικὴν ἀξίαν τοῦ πρωτοτύπου. Ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο τριάκοντα ἐτῶν, εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς πνευματικῆς ἀνθηρότητός του. Τὸ δρᾶμα τοῦτο, ὅπως καὶ ἄλλα ἔργα του, βασίζεται ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἀντιθέσεως, τόσον ἀγαπητῆς εἰς τὸν συγγραφέα τῆς Μαριὸν Δελὸρμ καὶ τοῦ Ρουῒ-Μπλάς. Περιέχει ἴσως πολλὰς ὑπερβολὰς καὶ τινας ἀπιθανότητας, ἀλλὰ τὰ ἐλαττώματα ταῦτα καλύπτουν ἡ ἀφέλεια, ἡ λεπτότης καὶ ἡ πρωτοτυπία τοῦ συνόλου.

Τὸ 1876 ὁ «Ἄγγελος» παρεστάθη εἰς τὴν Πετρούπολιν ὡς μελόδραμα εἰς 4 πράξεις μὲ μουσικὴν τοῦ César Cui.

«Ἄγγελος» (Ἕνας). Τρίπρακτος κωμῳδία τοῦ Γάλλου θεατρικοῦ συγγραφέως Ἀλφρέδου Καπύς. Ἐδιδάχθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ θεάτρῳ Βαριετὲ τὴν 14ην Δεκεμβρίου τοῦ 1909. Τὰ πρόσωπα τῆς κωμῳδίας εἶνε: ὁ Φερδινάνδος Λεμπελουᾶ ὁ ὁποῖος μέλλει νὰ διαδεχθῇ τὸν πατέρα του ὡς δικαστικὸς κλητήρ, ἡ θελκτική του σύζυγος Ἀντουανέττα, «ἄγγελος» ἁπλοϊκός, ἀλλὰ καὶ διεστραμμένος, ἡ μητέρα της κ. Ραμιέ, ὁ ὑποκόμης ντὲ Σαινφόλ, πλούσιος εὐγενής, μέλλων σύζυγος τῆς Βέρθας ντὲ Σωτέρ, ἐρωτευμένος ἐν τῷ μεταξὺ μὲ τὴν ὡραίαν Ἀντουανέτταν, ἡ κ. Ἐδμὲ ντὲ Ριά, χαριτωμένη χήρα, ἐξαδέλφη τοῦ ὑποκόμητος, καὶ τέλος ἕνας πρώην μέραρχος, σοβαρὸς ἀλλὰ καὶ εὐχάριστος, ἀριθμῶν 42 χειμῶνας ἀλλὰ καὶ ἰσάριθμα ἑκατομμύρια, ἐρωτευμένος καὶ αὐτὸς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μὲ τὴν γοητευτικὴν σύζυγον τοῦ μέλλοντος δικαστικοῦ κλητῆρος. Ὅλοι αὐτοὶ συχνάζουν εἰς τὸ καζῖνον τῆς Μπεγκούντ, ἕκαστος μὲ ἴδιον σκοπόν: Ὁ Σαινφὸλ διὰ νὰ ἐρωτοτροπήσῃ μὲ τὴν ὡραίαν του, ὁ Λεοπόλδος, ὁ πρώην μέραρχος, διὰ νὰ τὴν ἀποθαυμάσῃ καὶ ἐκείνη διὰ νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην της εἰς τὸν μπακαρᾶ. Τῆς ἔχει γίνει πάθος. Ἡ τύχη δὲν τὴν εὐνοεῖ καὶ ἡ Ἀντουανέττα χρεωστεῖ εἰς διαφόρους τρεῖς χιλιάδας φράγκων, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πληρώσῃ ἀμέ-

Digitized by Google

σως, καὶ ἄλλας τρεῖς εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ καζίνου ὁ ὁποῖος εὐγενῶς φερόμενος τὰς εἶχε προκαταβάλει εἰς τὴν πελάτιδά του. Ὁ Λεμπελουᾶ βεβαίως δὲν ἐνεθουσιάσθη ὅταν ἡ σύζυγός του ἐζήτησε τρεῖς χιλιάδας (χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὰς ἄλλας τρεῖς) διὰ τὸ χρέος της. Τῆς ἔδωσεν ἐν τούτοις τὰ τρία χιλιόφραγκα. Ὅτε ὅμως ἡ ἀδιόρθωτος Ἀντουανέττα ἐπανεκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ μπακαρᾶ, ὁ φιλήσυχος μέλλων κλητὴρ ἐξανέστη καὶ τῇ ἀπέτεινε δριμείας παρατηρήσεις παρουσίᾳ καὶ τῶν ἄλλων. Ἡ Ἀντουανέττα ὠργίσθη καὶ μελετᾷ ἐκδίκησιν. Ἐδῶ τελειώνει ἡ πρώτη πρᾶξις. Ἡ δευτέρα παρουσιάζει τοὺς συζύγους Λεμπελουᾶ διαζευγμένους καὶ τὴν Ἀντουανέτταν ἐρωμένην τοῦ Σαινφὸλ καὶ ἐγκατεστημένην εἰς πολυτελὲς μέγαρον ἐνοικιασθὲν δι' αὐτήν.

Ὁ Σαινφὸλ βαίνει ὁλοταχῶς πρὸς τὴν καταστροφήν, διότι μέλλει νὰ νυμφευθῇ τὸν ἄγγελόν του. Ἡ μήτηρ ὅμως τοῦ ἀγγέλου, ἡ κ. Ραμιέ, εὐνοοῦσα πάντοτε τὸν Λεμπελουά, βλέπει μὲ ἀπελπισίαν ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου αὐτοῦ ὅστις θὰ γίνῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δικαστικῶν κλητήρων. Εἷς ἐκ τούτων μάλιστα ἦλθε διὰ νὰ βοηθήσῃ εἰς τὰς προετοιμασίας. Εἶνε ὁ Λεμπελουᾶ ὁ ὁποῖος ἔχει διαδεχθῆ τὸν πατέρα του, καὶ ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ ἐζήτησε τὴν χεῖρα τῆς ὡραίας Ἐδμὲ ντὲ Ριά, δὲν ἔπαυσε νὰ ἀγαπᾷ τὴν πρώτην του σύζυγον. Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ Ἀντουανέττα δὲν ἔτρεφεν ἐχθρικὰς διαθέσεις ἐναντίον του. Εὑρίσκονται μόνοι καὶ ζωηρὰ σκηνὴ λαμβάνει χώραν. Ὁ Λεμπελουᾶ καλεῖ τὴν μελλόνυμφον νὰ ἐπιστρέψῃ παρ' αὐτῷ λέγων ὅτι ὁ κόμης ἔχει πτωχεύσει. Ἀλλὰ ἡ Ἀντουανέττα εἶνε ἄγγελος. «Ἂν ὁ Σαινφὸλ κατεστράφη, λέγει, ἕνας λόγος περισσότερον νὰ τοῦ μείνω πιστή». «Τότε, φωνάζει ὁ Λεμπελουᾶ, πᾶρε.... πᾶρε.... πᾶρε», καὶ τὴν φιλεῖ μὲ πάθος. Ὅπως καὶ ἔπρεπε, ἐκείνην τὴν στιγμὴν παρουσιάζεται ὁ κόμης ἀναγγέλλων, ὅτι κάποιος θεῖος του πολυεκατομμυριοῦχος ἀπέθανε καὶ τὸν ἀφῆκε κληρονόμον. «Τότε, λέγει ἀφελέστατα ὁ ἄγγελος, ἀφοῦ ξανάγινες πλούσιος δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ μείνω κοντά σου, γιατὶ ποτὲ δὲν σὲ ἀγάπησα». Καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸν Λεμπελουᾶ. Ἡ οἰκία τοῦ δυστυχοῦς δικαστικοῦ κλητῆρος μετεβλήθη εἰς καταγώγιον. Ἡ συμβίωσις κατήντησε καὶ πάλιν ἀδύνατος, καὶ ὁ ἄγγελος ἤνοιξεν ἐκ νέου τὰ πτερά του διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ παρὰ τῷ Σαινφόλ. Τὸν εὑρίσκει εἰς τὰς παραμονὰς τῶν γάμων του μὲ τὴν Βέρθαν ντὲ Σωτέρ. Ὁ Λεμπελουὰ ἀκολουθεῖ τὴν δραπέτιδα καὶ ἀρχίζει μὲ τὸν ἀντεραστήν του φιλοσοφικὸν συμβούλιον εἰς τὸ ὁποῖον ἀποφασίζουν, διὰ τὸ καλὸν καὶ τῶν δύο, νὰ καταπείσουν τὴν Ἀντουανέτταν νὰ ὑπανδρευθῇ τὸν Λεοπόλδον, ὅστις, ἐπὶ τέλους βλέπει πραγματοποιούμενον τὸ ὄνειρόν του.

Τὸ ἔργον, ἂν καὶ φαίνεται ἐλαφρόν, ἔχει πολλὴν ψυχολογικὴν παρατήρησιν, καὶ κατὰ βάθος ἐξεταζόμενον ὀλίγην μελαγχολίαν. Ἐν τῷ συνόλῳ εἶνε καλὴ μελέτη τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς συγχρόνου κοινωνίας.

ἄγγελος (νομ. ὅρος). Ὁ ἄγγελος (nutnius) εἰς τὴν νομικὴν γλῶσσαν οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὰ καλλίμορφα πνεύματα τοῦ παραδείσου. Εἶνε ἁπλούστατα πᾶν πρόσωπον (ἀνεξαρτήτως μορφῆς καὶ ἡλικίας) μεταβιβάζον ξένην βούλησιν. Κατὰ τὰς γενικὰς Ἀρχὰς τοῦ Δικαίου, ἵνα συσταθῇ σύμβασις, εἶνε ἀνάγκη νὰ δηλωθῶσιν αἱ βουλήσεις ἑκατέρου τῶν συμβαλλομένων προσώπων καὶ νὰ συμπέσωσιν ἐπὶ τὸ αὐτό. Ὅταν τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶνε παρόντα, αἱ δηλώσεις τῶν βουλήσεων ἀμφοτέρων γίνονται ἀμέσως, προφορικῶς καὶ ἐγγράφως. Ὅταν ὅμως τὸ ἕτερον αὐτῶν ἀπουσιάζῃ, ἡ βούλησις αὐτοῦ δύναται νὰ δηλωθῇ ἐμμέσως διὰ τρίτου προσώπου. Τὸ μεσάζον τοῦτο πρόσωπον, ὅταν δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀπουσιάζοντος μέλους τῆς συμβάσεως, ἔχον ἰδίαν αὐθυπαρξίαν καὶ ἑπομένως ἰδίαν βούλησιν, εἶνε ἄγγελος. Εἰς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦτο, εἰς τὴν ἔλλειψιν δηλαδὴ ἰδίας βουλήσεως τοῦ μεσάζοντος προσώπου κατὰ τὴν σύναψιν τῆς δικαιοπραξίας, ἔγκειται ὁ ἰδιάζων χαρακτὴρ τοῦ ἀγγέλου. Συναλλάσσομαι μὲ τὸν Α καὶ εἰς μίαν πρότασιν αὐτοῦ, περὶ ἀγορᾶς 100 ὀκάδων σίτου π. χ., ἀποστέλλω εἰς αὐτὸν τὸν ὑπηρέτην μου καὶ τοῦ παραγγέλλω ὅτι ἀποδέχομαι τὴν πρότασιν αὐτοῦ. Ὁ ὑπηρέτης ἐνταῦθα δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀντιπρόσωπός μου ἔχων ἰδίας ὑποχρεώσεις ἀπέναντι ἐμοῦ καὶ τοῦ Α καὶ ἴδια δικαιώματα, ἀλλ' ὡς ἓν μέσον ἔμψυχον πρὸς μεταβίβασιν τῆς θελήσεώς μου, ἓν εἶδος ζώσης ἐπιστολῆς. Ἀντὶ τοῦ ὑπηρέτου τούτου δύναμαι νὰ κάμω χρῆσιν, διὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην, καὶ ἑνὸς ἀνηλίκου, ὅπερ ὡς γνωστὸν εἶνε ἀνίκανον ἐκ τοῦ Νόμου πρὸς σύμπραξιν εἰς δικαιοπραξίαν. Ἡ δήλωσις τοῦ ἀγγέλου, ἐξαρτωμένη ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τῆς βουλήσεως τοῦ ἐντολέως καὶ μὴ ἔχουσα οὐδεμίαν αὐθυπαρξίαν, τοῦτον μόνον ὑποχρεοῖ καὶ οὐδένα ἄλλον, καὶ οὐδεμίαν σημασίαν ἑπομένως ἔχει ἐν προκειμένῳ ἡ προσωπικότης τοῦ ἀπαγγέλλοντος αὐτήν. Ἀλλ' ἐρωτᾶται: εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἄγγελος οὗτος μεταβιβάσῃ ἐσφαλμένως τὴν βούλησιν τοῦ συμβαλλομένου προσώπου, δὲν θὰ καταστῇ ὑπεύθυνος διὰ τὸ σφάλμα του τοῦτο; Ὄχι. Μόνον ὁ δόλος τοῦ ἀγγέλου καθιστᾷ αὐτὸν ὑπεύθυνον. Ἐν πάσῃ ἄλλῃ περιπτώσει, διὰ τὴν ἐσφαλμένην δήλωσιν ὑποχρεοῦται ὁ ἐντολεύς· καὶ ὁ τελευταῖος ὅμως οὗτος, μόνον ἂν συμβῇ ἐκ τῆς ἐσφαλμένης δηλώσεως, νὰ καταρτισθῇ σύμβασις, διότι συνήθως δὲν καταρτίζεται. Ἂν π. χ. παραγγείλω διὰ τοῦ ὑπηρέτου μου εἰς τὸν Α ὅτι τοῦ ἀποστέλλω πρὸς μεταπώλησιν 10 σάκκους σίτου, καὶ ὁ ὑπηρέτης μου δηλώσῃ ὅτι ζητῶ νὰ μοῦ ἀποστείλῃ ἐκεῖνος 10 ὀκάδας σίτου διὰ τὸν ἴδιον σκοπόν, ἀποδεχθῇ δὲ οὗτος τὴν πρότασιν ταύτην. οὐδεμία σύμβασις κατηρτίσθη, διότι αἱ βουλήσεις ἡμῶν τῶν συμβαλλομένων οὐ(εὲ)ν συνέπεσαν. Ἄλλα ἤθελεν ὁ εἷς καὶ ἄλλα ὁ ἄλλος. Ἐὰν ὅμως εἰς τὸ αὐτὸ παράδειγμα ὁ ὑπηρέτης μεταβιβάσῃ τὴν ὡς ἄνω βούλησίν μου κάμνων λάθος μόνον εἰς τὸν ἀριθμόν, δηλώσῃ π. χ. ὅτι τῷ ἀποστέλλω πρὸς μεταπώλησιν 20 σάκκους σίτου, ἐκεῖνος δὲ ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν ταύτην, ἡ δικαιοπραξία ἐνταῦθα εἶνε ἄκυρος ὡς πρὸς τοὺς 20 σάκκους, ἔγκυρος ὅμως ὡς πρὸς τοὺς 10, διότι ὡς πρὸς τούτους συνέπεσαν αἱ βουλήσεις ἡμῶν· ὑποχρεοῦμαι ἑπομένως ἐγὼ ὁ ἐντολεὺς νὰ ἀποστείλω τοὺς 10 τούτους σάκκους, καὶ οὐδὲν ἐπὶ πλέον.

Τί συμβαίνει ὅμως, ἂν τὸ ἕτερον τῶν μελῶν τῆς συμβάσεως ζημιωθῇ ἐκ τῆς οὕτω ἐσφαλμένως μεταδοθείσης βουλήσεως; ἂν π. χ. εἰς τὸ ὡς ἄνω παράδειγμα, ὁ Α ἐνοικιάσῃ μέρος ὡς ἀποθήκην διὰ 20 σάκκους σίτου ἀντὶ μικροτέρου ἀρκετοῦ διὰ 10 τοιούτους, καὶ ἑπομένως ζημιωθῇ πληρώνων μεγαλύτερον μίσθωμα; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ἕτερον μέλος ὑποχρεοῦται εἰς τὸ ἀρνητικὸν τῆς συμβάσεως διαφέρον.

Ἄγγελος (Angelus). Οὕτω καλοῦσιν οἱ καθολικοὶ προσευχὴν ἀπευθυνομένην πρὸς τὴν Παρθένον Μαρίαν καὶ λεγομένην τὴν πρωΐαν, τὴν μεσημβρίαν καὶ τὴν ἑσπέραν. Ἡ προσευχὴ αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς στροφάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸ Ἄβε Μαρία (ἴδε τὴν λέξιν ταύτην), δηλαδὴ ἀπὸ τὸν ἀγγελικὸν χαιρετισμόν· εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς τρίτης στροφῆς προστίθεται ἐπίκλησις πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τῆς ὁποίας ζητεῖται παρ' αὐτοῦ ἡ ἀπόκτησις ὑπὸ τοῦ προσευχομένου τῆς δόξης τῆς Ἀναστάσεως. Ἡ προσευχὴ αὕτη ὀφείλεται, κατά τινα γνώμην, εἰς τὸν Ἅγιον Καλότυχον (Santo Bonaventura), ὅστις εἶνε γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Doctor Seraphicus (1221-1274), καὶ καλεῖται τοιουτοτρόπως ἐκ τῆς λέξεως μὲ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει (Angelus Domini.......κ.τ.λ.).

Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν ἀναγγέλλουν τρὶς τῆς ἡμέρας εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ὥραν κατὰ τὴν ὁποίαν ὀφείλουν οὗτοι νὰ εἴπουν τὴν προσευχὴν τοῦ Ἀγγέλου· ἐξ οὗ καὶ αἱ παρὰ τοῖς Γάλλοις συγγραφεῦσι συχνὰ ἀπαντώμεναι ἐκφράσεις: Se lever, se coucher à l' Angelus, ἐγείρεσθαι, κατακλίνεσθαι κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τοῦ Ἀγγέλου. La cloche de Notre-Dame avait sonné l' Angelus, ὁ κώδων τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων εἶχε κτυπήσει τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀπαγγέλλεται ἡ προσευχὴ τοῦ Ἀγγέλου:

C'est l'Angelus qui tinte et qui rapelle en tout lieu
Que le matin des jours et le soir sont à Dieu.
A ce pieux appel le laboureur s' arrête,
Il se tourne au clocher, il découvre la tête.
(Λαμαρτῖνος)

Πολλοὶ Γάλλοι συγγραφεῖς θεωροῦν ὅτι ὁ Λουδοβῖκος ὁ ΙΙ εἶνε ὁ εἰσαγαγὼν ἐν Παρισίοις τὴν χρῆσιν τῆς τρὶς τῆς ἡμέρας κωδωνοκρουσίας τοῦ Ἀγγέλου. Φαίνεται ὅτι ἐν Ἰταλίᾳ ὁ λαὸς συνήθιζε νὰ γονυπετῇ ὁπουδήποτε καὶ ἂν εὑρίσκετο, μόλις ἠκούετο ἡ κωδωνοκρουσία αὕτη· τοῦτο τοὐλάχιστον ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἑξῆς χαρακτηριστικοῦ καὶ εὐφυοῦς γαλλικοῦ ἀνεκδότου:

Δύο νεαροὶ Γάλλοι ἀνεζήτουν ἀλλήλους εἰς μάτην εἴς τινα μεγάλην πλατεῖαν τοῦ Μιλάνου, ἐν ἡμέρᾳ μεγάλου συνωστισμοῦ λόγῳ ἑορτῆς τινος. Αἴφνης ἀκούεται ἡ κωδωνοκρουσία τοῦ Ἀγγέλου καὶ ὅλος ὁ κόσμος πίπτει γονατιστός, πλὴν δύο ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν ὄρθιοι. Ἦσαν οἱ δύο νεαροὶ Γάλλοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπερίμεναν ὅτι θὰ τοὺς ἤρχετο τὸ ἀπρόοπτον αὐτὸ μέσον ἀναγνωρίσεως.

Ἄγγελος τῆς ἀβύσσου. (Ἴδε Ἀββαδών).

ἀγγελοστοιχειωμένη ἐκκλησία λέγεται ἡ ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἔχει *στοιχειὰ ἀγγέλους*· ὅπως δηλ. στὸ στοιχειωμένο σπίτι ἐμφανίζονται εἰς τοὺς ἐνοικοῦντας κακὰ πνεύματα, οὕτω καὶ στὴ στοιχειωμένη ἐκκλησία ἐμφανίζονται εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε ἐν αὐτῇ λειτουργοῦντας ἀγαθὰ πνεύματα: *ἄγγελοι*.

Ἀγγέλου (Ἁγίου, Φρούριον—ἢ Castello Sant' Angelo). Οὕτω καλεῖται τὸ παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Τιβέρεως, ἐν Ρώμῃ, μαυσωλεῖον τοῦ Ἀδριανοῦ, τὸ ὁποῖον ὁ αὐτοκράτωρ ἔκτισε διὰ ν' ἀναπαυθῇ ἐκεῖ εἰς τὰ γηρατεῖά του. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων του ἠγέρθη παρεκκλήσιον τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, ἐξ αὐτοῦ δὲ ἔλαβε τὴν ὀνομασίαν τὸ μέρος ἐκεῖνο. Τὸ φρούριον αὐτὸ εὑρίσκεται πλησιέστατα πρὸς τὴν γέφυραν Ἁγίου Ἀγγέλου, ἥτις ἦτο ἡ ὡραιοτέρα εἰς ὁλόκληρον τὴν Ρώμην, πρὸ τοῦ 1877, ὁπότε καὶ τὴν ἠκρωτηρίασαν, κατνδαφίσαντες τὰς δύο ἀπὸ τὰς πέντε ἁψῖδάς της.

ἀγγελούδι· 1) ἀγγελάκι, μικρὸς ἄγγελος· 2) ὡραῖον μικρὸν παιδάκι· 3) ἀγαπητὸν παιδάκι: *τὸ ἀγγελοῦδι μου!*

ἀγγελοφόρεμα· ἡ ἀγγελοφοριά, ἡ ἀγγελόκρουσις, τὸ ψυχομάχημα, τὸ ψυχορράγημα, αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ ἀποθνήσκοντος.

ἀγγελοφοροῦμαι· ψυχομαχῶ, ψυχορραγῶ, παραδίδω τὴν ψυχήν μου εἰς τὸν ἄγγελον· (ἴδε ἀγγελοκρούομαι).

ἀγγελοχαιρετισμός· ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Ἀγγέλου πρὸς τὴν Θεοτόκον. Τοιουτοτρόπως ὀνομάζουν οἱ εἰς τὸ Καθολικὸν δόγμα ἀνήκοντες Ἕλληνες τό: Ave Maria (Χαῖρε Μαρία), δηλ. τὸ ἡμέτερον «Θεοτόκε Παρθένε» (βλ. καὶ Ἄγγελος -προσευχή).

Ἀγγελοχῶρι. Χωρίον τῆς περιοχῆς Καλλιπόλεως ἀριθμοῦν περὶ τοὺς 700 κατοίκους. (Οἱ Τοῦρκοι καλοῦσι ταύτην Σεϊντάκιοϊ, ἤτοι Διαβολοχῶρι).

ἀγγελτήριον. Ἔντυπον περιέχον ἀγγελίαν γάμων, θανάτου, μνημοσύνου, ἀρραβώνων, βαπτίσεως.

Ἀγγελύ (Angely), ὁ τελευταῖος γελωτοποιὸς τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, τὸν ὁποῖον ὁ Βίκτωρ Οὐγγὼ ἀπηθανάτισεν εἰς τὴν Μαριὸν Δελὸρμ καὶ ὁ Μπουαλὼ ἀναφέρει εἰς τὴν I καὶ τὴν VIII Σάτυράν του. Καταγόμενος ἀπὸ οἰκογένειαν εὐγενῶν, ἐξηναγκάσθη ἕνεκα τῆς πτωχείας του νὰ μεταβῇ ὡς ὑπηρέτης εἰς τοὺς σταύλους τοῦ Κονδέ, ὁ ὁποῖος τὸν παρουσίασεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον XIII. Τὸ πνεῦμα τοῦ γελωτοποιοῦ ἦτο μᾶλλον πικρόχολον καὶ σατυρικόν, παρὰ εὔθυμον. Ὁ Ἀγγελὺ ἀπέκτησεν εἰς τὴν νέαν του θέσιν μεγάλην περιουσίαν, διότι οἱ μεγιστᾶνες ἐπλήρωναν εἰς αὐτὸν μεγάλα ποσὰ διὰ νὰ μὴ τοὺς σατυρίζῃ ἐνώπιον τοῦ βασιλέως.

Ἀγγέλων Κυρία. Ἐπώνυμον τῆς Θεομήτορος. *Τῆς Κυρίας τῶν ἀγγέλων* (ἢ Γκουβερνέτου) μικρὰ μονὴ ἐν Ἀκρωτηρίῳ τῆς Κρήτης.

Ἀγγελῶνα. Χωρίον τῆς τέως ἐπαρχίας Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς (Λακωνίας) μεταξὺ Μολάων καὶ Μονεμβασίας.

Ἄγγεν, Στέφανος (Etienne Van der Hagen). Ὀλλανδὸς θαλασσοπόρος (1600) ὅστις τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἐμπορικῆς ἀποστολῆς διὰ τὰς Ἰνδίας, προσεκόμισε πολλὰ ὀφέλη εἰς τὴν πατρίδα του. Ἀργότερα, τῷ 1603, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἑνὸς στολίσκου δεκατριῶν πλοίων καὶ ἐξεκαθάρισε τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν ἀπὸ τὰ ἱσπανικὰ καὶ τὰ πορτογαλλικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἐφορολόγουν ἀδίκως καὶ αὐθαιρέτως τοὺς ναυτιλλομένους. Μὲ τὸν στόλον αὐτὸν ἐξεδίωξεν ἐπίσης τοὺς Πορτογάλλους ἀπὸ τὰς νήσους Μολούκας (Moluques) καὶ ἐξησφάλισεν ἐπὶ πολὺ εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὸ μονοπώλιον τοῦ ἐμπορίου ἐν Ἰνδίαις.

Ἄγγεν (Hagen). Πόλις τῆς Πρωσσίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βεστφαλίας. Κεῖται εἰς ὕψος 166 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ εἰς ὃ σημεῖον ἑνοῦνται οἱ ποταμοὶ Βόλμε (Volme) καὶ Ἔννεπε (Ennepe). Ἔχει 96 χιλιάδας κατοίκους καὶ ἀνθηρὰν βιομηχανίαν. Ἐργοστάσια χάρτου, καπνοῦ, πίλων, βαφεῖα, σιδηρουργεῖα κτλ.

Ἀγγενίδας. Ἔφορος ἐν Σπάρτῃ (παρὰ Ξενοφῶντι).

Ἀγγενὼ ἢ **Ἀγγενάου** (γαλλιστὶ Haguenau γερμανιστὶ Hagenau). Ἱστορικὴ πόλις τῆς Κάτω Ἀλσατίας. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μόδερ (Moder) καὶ ἔχει 18.000 κατοίκους. Ἐν Ἀγγενὼ ὑπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια κεράμων, ζυθοποιεῖα, τυπογραφεῖα κτλ. καθὼς καὶ σωφρονιστήρια καὶ φυλακαὶ διὰ γυναῖκας καὶ ἐφήβους. Δέκα πέντε χιλιάδες ἑκτάρια δασῶν εὑρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως καὶ εἶνε ἰδιοκτησία της, τὸ δὲ Ἱερὸν Δάσος (Sainte Forêt, Heiliger Vorst, Sylva sacra), τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μεσαίωνος ἐχρησίμευεν ὡς σύνορον μεταξὺ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Ἀλαμάνων καὶ ὡς καταφύγιον πολλῶν ἐρημιτῶν, ἀνῆκει κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὸ κράτος καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ εἰς τὸν δῆμον τοῦ Ἀγγενώ. Ἡ Ἀγγενὼ φημίζεται διὰ τὰ πολλὰ μεσαιωνικὰ της κτίρια, ἐ-

Digitized by Google

οἷς ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅστις ἐκτίσθη τὸν 12ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν Hohenstaufen καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει κολοσσιαῖον ξύλινον ἄγαλμα τοῦ Σωτῆρος, ποιηθὲν τῷ 1488· ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, περὶ οὗ λέγεται ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα τοῦ Α΄, τέλος δὲ ἡ βιβλιοθήκη καὶ τὰ ἀρχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος. Τὸ ἀρχαῖον κολλέγιον τῶν Ἰησουιτῶν ἔχει μεταβληθῆ εἰς στρατῶνα ἱππικοῦ. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ὀχυρωμάτων δὲν σώζονται εἰμὴ ὀλίγα ἐρείπια, ἐκ δὲ τῶν περιφήμων τεσσαράκοντα τεσσάρων πύργων εἷς μόνον σώζεται, ὅστις καλεῖται Ρίττερτουρμ (Ritterthurm) καὶ χρησιμεύει ὡς φυλακή.

Ἡ Ἀγγενὼ ὀφείλει τὴν καταγωγήν της εἰς ἕνα κυνηγετικὸν πύργον, ὅστις ἐκτίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12ου αἰῶνος ἐπὶ νησῖδος τοῦ Μόδερ ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Σουάβης καὶ τῆς Ἀλσατίας Φρειδερίκου τοῦ Μονοφθάλμου (Fréderic le Borgne) καὶ πατρὸς τοῦ Φρειδερίκου Βαρβαρόσσα τοῦ Α΄. Οὗτος, ἀφοῦ μετέβαλε τὸν πατρικὸν πύργον εἰς αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, ἐν τῷ ὁποίῳ συνεσώρευσε τοὺς θησαυρούς του καὶ τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα τῆς αὐτοκρατορίας, περιέβαλε τῷ 1164 τὴν μόλις δημιουργουμένην πόλιν διὰ τείχους καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν πολλὰ προνόμια. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ Ἀγγενὼ ἤρχισε νὰ ἀκμάζῃ καὶ ἐχρησίμευσε πολλάκις ὡς τόπος διαμονῆς τῶν αὐτοκρατόρων τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὸν Τριακονταετῆ πόλεμον ὑπέστη πολλά. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Βεστφαλίας προσηρτήθη εἰς τὴν Γαλλίαν, τῷ δὲ 1662 οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν δέκα αὐτοκρατορικῶν πόλεων τῆς Ἀλσατίας παρουσιάσθησαν ἐνώπιον τοῦ Γάλλου βασιλέως διὰ νὰ ὁρκισθοῦν ὑποταγὴν εἰς αὐτόν. Τῷ 1677 μέρος τῆς πόλεως, τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀνάκτορον, τὸ δημαρχεῖον καὶ ἄλλα δημόσια ἱδρύματα κατεστράφησαν ὑπὸ πυρκαϊᾶς, τοῦ πυρὸς τεθέντος κατὰ διαταγὴν τοῦ στρατάρχου δὲ Κρεκὶ (de Créqui), ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι εἷς τῶν κατοίκων εἶχε φονεύσει διὰ πυροβολισμοῦ ἕνα ἀξιωματικὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς εἰσόδου τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν πόλιν. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 15ου καὶ καθ' ὅλον τὸν 18ον αἰῶνα, τὰ τυπογραφεῖα τῆς Ἀγγενὼ ἀπέκτησαν μεγάλην φήμην μεταξὺ τοῦ διανοουμένου κόσμου. Ὁ προτεσταντισμὸς εἰσήχθη ἐν αὐτῇ τὸν 16ον αἰῶνα, ἀλλὰ κατηργήθη τῷ 1628 ὑπὸ τῶν Ἰησουϊτῶν.

Ἡ Ἀγγενὼ εἶνε ἡ πατρὶς τῶν ἑξῆς διαπρεψάντων ἀνδρῶν: α) τοῦ κληρικοῦ ποιητοῦ καὶ ἰατροῦ Γότφριδ τοῦ Ἀγγενὼ (Gotfrid de Haguenau) ὅστις ἀπέθανε τῷ 1613· β) τοῦ θρησκευτικοῦ μεταρρυθμιστοῦ Καπιτὸν (1478—1537)· γ) τοῦ Δαγκροτσχάϊμ (Dangkrozheim) ποιητοῦ τοῦ 17ου αἰῶνος· δ) τοῦ Γασπάρδου Βὶς (Bisch) καθηγητοῦ τοῦ δικαίου ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Στρασβούργου (1579—1636) καὶ τινων ἄλλων.

Ἀγγέρη (Angers). Πόλις τῆς Γαλλίας, ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς Ἀνζοῦ καὶ ἀπὸ τὸ 1789 πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Maine-et-Loire. Ἀπέχει τῶν Παρισίων 302 χλμ. δυτικῶς, διὰ σιδη-

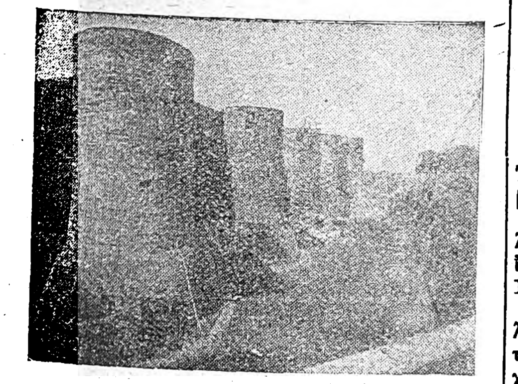

Τὸ φρούριον τῆς Ἀγγέρης, ἄφωνος μάρτυς τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας.

ροδρόμου. Κάτοικοι 86,100. Ἐπὶ ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα ἐκαλεῖτο «μαύρη πόλις», λόγῳ τῶν σχιστολίθων ὑπὸ τῶν ὁποίων ἦσαν κεκαλυμμέναι αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν της. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Maine, εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ ἀποκρήμνου λόφου τοῦ στεφανοῦντος τὸν καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ. Ἱδρύθη παρὰ τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου, μετὰ τὴν ἀνακατάληψιν τῆς Ἀνζοῦ, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς προμαχὼν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν ἀγγλονορμανδῶν βασιλέων. Εἶνε δὲ μία ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας ἐπαρχιακὰς μητροπόλεις τῆς Γαλλίας καὶ διεφύλαξεν ἐκ παραδόσεως τὴν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας.

Σήμερον εἶνε λίαν προωδευμένη ἐμπορικῶς καὶ βιομηχανικῶς. Ἔχει κλωστήρια ἐρίου, λί-

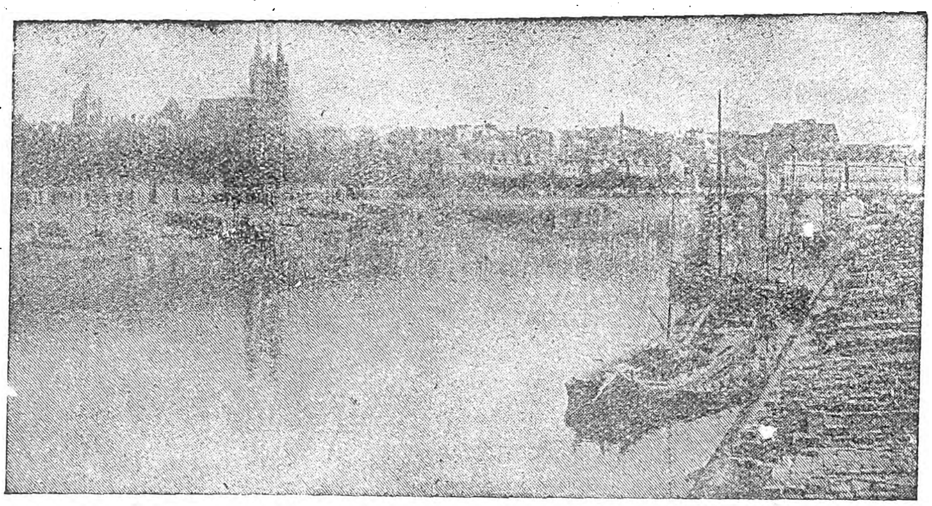

Ἄποψις τῆς Ἀγγέρης, τὴν ὁποίαν διασχίζει ὁ ποταμὸς Μαίν. Εἰς τὸ βάθος ἀριστερά, ὑψοῦνται μεγαλοπρεπεῖς οἱ πύργοι τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ.

νου, κινναβάρεως, χυτήρια, κωδώνων, σιδηρῶν γεφυρῶν, μεταλλικῶν καλωδίων κλπ.

Ἡ Ἀγγέρη ἔχει πλεῖστα ἱστορικὰ μνημεῖα, ἢ καλύτερον, ὅλα ἐν γένει τὰ μνημεῖα της ἔχουν μακραίωνα ἱστορίαν.

Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Μαυρικίου ὑψοῦται εἰς τὸ μέσον τοῦ ὀροπεδίου τῆς ἀρχαίας πόλεως· ἱδρύθη κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα. Εἶνε δὲ ἓν σύνολον ἐξόχως καλλιτεχνικῶν ἀγαλμάτων καὶ ἀναγλύφων καὶ ἀρχιτεκτονικῶν διακοσμήσεων. Ἡ ἐκκλησία τῆς Τριάδος, τῆς ὁποίας ἡ ἀνέγερσις ἤρχισε τὸ 1062. Ὁ πύργος ὁ ὁποῖος ἤρχισε νὰ κτίζεται ἐπὶ Λουδοβίκου 9ου.

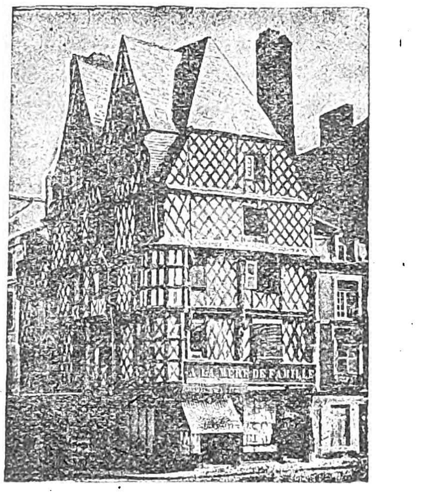

Ἡ οἰκία τοῦ Ἀδάμ, μία ἀπὸ τὰς παλαιὰς οἰκίας τῆς Ἀγγέρης, αἵτινες διαφυλάττουν ἀκόμη πιστῶς τὸν μεσαιωνικὸν ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμόν.

Τὸ νοσοκομεῖον, ὅπερ ἀνήγειρεν Ἐρρῖκος Β΄, βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, κ. ἄ.

Εἰς Ἀγγέρην διασώζονται προσέτι πλεῖσται παλαιαὶ οἰκίαι, διαφυλάττουσαι μέχρι σήμερον τὸν ἰδιόρρυθμον ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμὸν τοῦ 15ου, 16ου καὶ 17ου αἰῶνος.

Ἐπίσης ἱστορικὴ εἶνε ἡ Ἀγγέρη διὰ τὸν μεγάλον ρόλον τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν μεσαίωνα. Ἀφοῦ ὑπετάχθη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὴν κατοχὴν Νορμανδῶν καὶ Ἄγγλων, περιῆλθε τέλος καὶ αὖθις, τὸ 1474, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν Λουδοβίκου τοῦ 9ου. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην λήγει ἡ φεουδαλικὴ περίοδός της, καὶ ἀνοίγεται δι' αὐτὴν νέα περίοδος, κατὰ τὴν ὁποίαν διοικεῖται πλέον ὡς κοινότης. Τὸ 1620 ἐχρησίμευσεν ὡς διαμονὴ τῆς Μαρίας τῶν Μεδίκων. Τὸ 1815 ὁ στρατηγὸς Λαμὰρκ ἀφήρεσε τὴν Ἀγγέρην ἀπὸ τὸν δοῦκα τῆς Βουρβώνης. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Βατερλώ, οἱ 5000 Πρῶσσοι οἵτινες ἐστρατοπέδευσαν ἐκεῖ, πλείστων ὅσων καταστροφῶν ἐγένοντο πρόξενοι.

Εἰς τὴν Ἀγγέρην συνεκλήθησαν ἐννέα σύνοδοι καὶ αἱ περίφημοι διασκέψεις, αἱ γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα διασκέψεις τῆς Ἀγγέρης.

Ἡ Ἀγγέρη εἶνε πατρὶς πολλῶν διασήμων ἀνδρῶν, ποικιλοτρόπως δρασάντων εἰς τὴν ἐν γένει γαλλικὴν ἱστορίαν, καὶ εἰς ὅλους γενικῶς τοὺς κλάδους. Μεταξὺ αὐτῶν: τοῦ Ρενὲ ντ' Ἀνζού, τοῦ ἐπονομαζομένου «ὁ καλὸς βασιλεὺς Ρενέ», ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, ἐνθέρμου ὑποστηρικτοῦ τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν (1408—1840)· τοῦ ποιητοῦ Ἰωακεὶμ ντὺ Μπελλαὶ (1524 – 1560) τοῦ διαπρεποῦς νομομαθοῦς ἱστορικοῦ Ἰωάννου Μποντὲν (1613

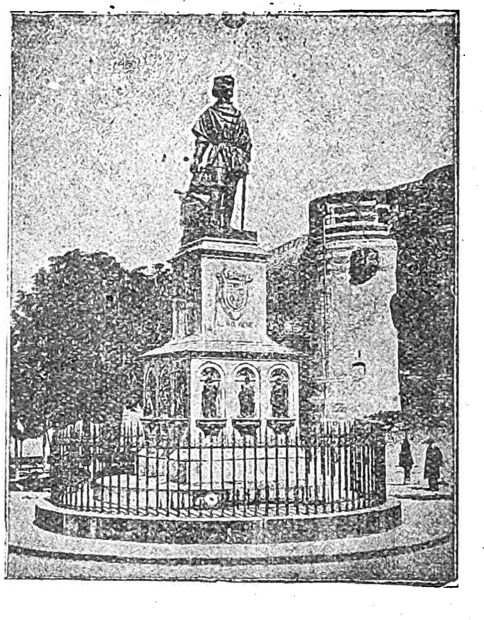

Ὁ ἀνδριὰς Ρενὲ τοῦ Α΄ τοῦ ἐπονομαζομένου «καλὸς βασιλεὺς»-ἐπειδὴ ἦτο φιλήσυχος καὶ θερμὸς προστάτης τῶν γραμμάτων καὶ τεχνῶν καὶ βασιλεύσαντος εἰς Γαλλίαν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν ἐκεῖθεν τῶν Ἄγγλων (1453). Ἔργον τοῦ David d' Angers.

—1692)· τῆς ἑλληνιστρίας Ντασιέ, ἡ ὁποία καὶ μετέφρασε τὴν Ἰλιάδα (1651—1720)· τοῦ χημικοῦ Προὺλ καί, τοῦ διασημοτέρου πάντων, τοῦ γλύπτου David d' Angers (1789—1856).

Ἀγγερικός. Βλ. Ἄγ. Κῆρυξ.

Ἀγγερμανία (Angermanien). Ἐπαρχία τῆ Σουηδίας, εἰς Βέστ-Φόρρλανδ, ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Χερνοσάνδην. Ἔκτασις 7.942 τετρ. χιλιόμετρα. Εἶνε ἡ γραφικωτέρα περιοχὴ τῆς Σουηδίας, διασχιζομένη ἀπὸ τὸν Ἄγγερμαν Ἔλφ, τὸν ὡραιότερον ποταμὸν τῆς χώρας. Οἱ κάτοικοί της ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἐκμεταλλεύονται τὰ ἄφθονα δάση καὶ κατασκευάζουν περίφημα ὑφάσματα.

Ἀγγερμύνδε (Angermynde) πόλις τῆς Πρωσσίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Βραδεμβούργου πλησίον τῆς Ποτσδάμης, 8,200 κάτοικοι. Βιομηχανία ἐριούχων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων.

Ἀγγερώνα (Angerona), ρωμαϊκὴ θεότης, ἡ φύσις τῆς ὁποίας ἀπετέλει καὶ διὰ τοὺς Ρωμαίους ἀκόμη σκοτεινὸν πρόβλημα. Ἡ μορφὴ αὐτῆς εὑρίσκετο ὑπεράνω τοῦ βωμοῦ τῆς θεᾶς Ἡδονῆς καὶ παρίστατο ἔχουσα τὸν ἕνα δάκτυλον εἰς τὸ στόμα, τὸ ὁποῖον ἦτο ἐσφραγισμένον καὶ φιμωμένον. Τὸ φίμωτρον τοῦτο δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἑρμηνευθῇ σοφῶς. Κατ' ἄλλους μὲν Ἀγγερώνα εἶνε τὸ μυστηριῶδες ὄνομα τῆς Ρώμης, τὸ ὁποῖον ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς Ρωμαίους νὰ προφέρουν, ἐκ φόβου μὴ τὸ ἀποκαλύψουν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Κατ' ἄλλους δὲ εἶνε ἡ θεά

Digitized by Google

ἡ ὁποία ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰς ἀγωνίας, τὰς μυστικὰς θλίψεις καὶ συνεπῶς δικαιοῦται νὰ ἔχῃ τὴν θέσιν της πλησίον τῆς θεᾶς Ἡδονῆς. Κατ' ἄλλους τέλος, ὠνομάσθη οὕτω διότι ἔσωσε τὴν Ρώμην καὶ τὰ ποίμνιά της ἀπὸ μίαν ἐπιδημίαν, τὴν angina.

Ἀγγερωνάλια (Angeronalia), ἑορταὶ πρὸς τιμὴν τῆς Ἀγγερώνης. Ἐκαλοῦντο, ὡς μᾶς πληροφορεῖ ὁ Οὐάρρων, τὴν 21 Δεκ. Περισσοτέρας πληροφορίας περὶ αὐτῶν δὲν ἔχομεν.

Ἀγγεσώ (Ἐρρῖκος Φραγκῖσκος d'Agesseau), Καγκελλάριος τῆς Γαλλίας (1668—1751). Εἰσαγγελεὺς εἰς τὸ Δικαστήριον τῶν Παρισίων τῷ 1690, ἐγένετο γενικὸς εἰσαγγελεὺς τῷ 1700. Ἔδωκε θαυμασίας ὁδηγίας διὰ τὴν ποινικὴν δικονομίαν καὶ ἐπέδειξεν ἔξαρσιν πνεύματος καὶ εὐγλωττίαν. Τῷ 1717 ἐκλήθη παρὰ τοῦ ἀντιβασιλέως εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ καγκελλαρίου, ἀλλ' ἐνέπεσε τάχιστα εἰς δυσμένειαν, διὰ τὴν ἀντίδρασίν του κατὰ τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος τοῦ Λῶ. Ἀνακληθεὶς τῷ 1729 *ἐπέτυχε νὰ ἀποτρέψῃ τὴν χρεωκοπίαν*, ἀλλ' ἐξωρίσθη ἐκ νέου τῷ 1722 ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Δυβουά. Διωρίσθη πάλιν καγκελλάριος τῷ 1727, ἐτελειοποίησε τὴν νομοθεσίαν καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τῶν νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων. Τῷ 1750 παρῃτήθη. Κατὰ τὴν μακρὰν του σταδιοδρομίαν ἐπέδειξεν ἀξιοθαύμαστον τιμιότητα καὶ πλήρη ἀφοσίωσιν εἰς τὸ κοινὸν συμφέρον. Ὑπῆρξε λαμπρὸς ῥήτωρ καὶ μέγας νομομαθής, εἶχε δὲ ἀπείρους γνώσεις.

ἀγγεύω· ἕτερος τύπος τοῦ ἀγγίζω ἰδιωματικὸς ἐν Οἰνόῃ τοῦ Πόντου· σύγκρινε: γυρίζω καὶ γυρεύω.

Ἀγγιάρι (Anghiari). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ἀρέτσο (Arzzeo) ἐν Τοσκάνῃ καὶ ἐπὶ λόφου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ῥέει ὁ ποταμὸς Σοβάρα (Sovara), (7,000 κατ.). Τὸ Ἀγγιάρι εἶνε περίφημον διὰ τὴν ἐν ἔτει 1420 νίκην τῶν Φλωρεντινῶν κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πιτσινίνο (Piceinino) Μιλανέζων.

Ἀγγιέ (François Anguier) Γάλλος γλύπτης, γεννηθεὶς εἰς Eu τὸ 1604 καὶ ἀποθανὼν εἰς Παρισίους τὸ 1669. Ἀφοῦ ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα γλυπτικῆς ἀπὸ τὸν Σίμωνα Γκυγιάν, μετέβη εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ρώμην, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη (1634—1636), πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του. Ἅμα ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν, ὁ Λουδοβῖκος 13ος τῷ παρεχώρησεν ἓν διαμέρισμα εἰς τὸ Λοῦβρον ἀναθέσας συνάμα αὐτῷ τὴν φύλαξιν τοῦ δωματίου τῶν ἀρχαιοτήτων. Ὁ Ἀγγιὲ ἔκαμνε ἀποκλειστικῶς μαυσωλεῖα, ὅπως ἄλλως τε καὶ οἱ περισσότεροι τῶν συγχρόνων του. Τὸ Μαυσωλεῖον τοῦ Ἐρρίκου Α', δουκὸς ντὲ Λογκβίλ, τὸ ὁποῖον ἔκαμε διὰ τὴν ἐκκλησίαν τῶν Σελεστίνων, εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὸ Λοῦβρον, ἐν τῷ μέσῳ τῆς αἰθούσης ἥτις φέρει τὸ ὄνομά του. Τὸ μνημεῖον αὐτὸ περιλαμβάνει μαρμάρινον ὀβελίσκον, ἐστολισμένον μὲ τρόπαια, καὶ τέσσαρα συμβολικὰ ἀγάλματα: Τὴν Ἀλήθειαν, τὴν Ἕνωσιν, τὴν Δικαιοσύνην καὶ τὴν Ἰσχύν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔργων του εἶνε καὶ τὸ ἀριστούργημά του, τὸ μαυσωλεῖον εἰς μνήμην τοῦ δουκὸς Ἐρρίκου ντὲ Λονγκεβὶλ (ἀποκεφαλισθέντος εἰς Τουλούζην, τὸ 1632). Τὸ μνημεῖον αὐτὸ εἶνε ἐστολισμένον μὲ τέσσαρα ἀγάλματα παριστάνοντα τὸ Ἔλεος, τὴν Ἀξίαν, τὴν Ἐλευθεροφροσύνην καὶ τὴν Εὐγένειαν. Ἡ ἀρχιτεκτονική του, ὅπως γενικῶς καὶ ὅλων τῶν ἔργων τοῦ Ἀγγιέ, εἶνε ὀλίγον βαρεῖα καὶ αἱ φυσιογνωμίαι εἶνε ἐκτελεσμέναι μὲ κάποιαν τραχύτητα καὶ ξηρότητα. Ἀλλὰ ἀναμφισβήτητος εἶνε ἡ μεγαλοπρέπεια τοῦ συνόλου καὶ ἡ ἀνωτέρα τεχνική του.

Φ. Ἀγγιέ. Ἕνα ἀπὸ τὰ ἀγάλματα τὰ στολίζοντα τὸ μαυσωλεῖον Ἐρρίκου de Longueville.

Ἀγγιὲν (Enghien, Λουδοβῖκος—Ἀντώνιος—Ἐρρῖκος Βουρβόνος—Κονδέ, δοὺξ τοῦ—). Ἐγεννήθη εἰς τὸ Σαντιγὺ τῆς Γαλλίας τὴν 2 Αὐγούστου 1772. Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν τὸ 1788, ἠκολούθησε τὸ ἑπόμενον ἔτος τὸν πάππον του πρίγκιπα Κονδὲ εἰς τὴν ἀποδημίαν, ἀναλαβὼν δὲ τὸ 1792 διοίκησιν στρατιωτικοῦ σώματος εἰς τὴν βασιλόφρονα στρατιὰν τοῦ Κονδέ, ἐπολέμησε κατὰ τῆς δημοκρατικῆς Γαλλίας μέχρι τοῦ 1801. Ἀλλ' ἡ δρᾶσίς του αὐτη, καίτοι ὑπῆρξεν ἀσύνετος καὶ ἀντιπατριωτική, δὲν προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον τόσον, ὅσον τὸ τραγικὸν τέλος του, τὸ ὁποῖον καὶ κατέστησε περιώνυμον τὸ ὄνομά του.

Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Ἀμιένης ὁ δοὺξ Ἀγγιὲν ἐγκατεστάθη εἰς Ἐττεγχάϊμ, πολίχνην τοῦ δουκάτου τῆς Βάδης, ὅπου διέμενεν ἡ πριγκίπισσα Καρλόττα τοῦ Ροὰν—Ροσεφόρ, τὴν ὁποίαν ἠγάπα παραφόρως. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην παρέμεινεν ἐπὶ τριετίαν, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκυκλοφόρει ἡ φήμη ὅτι ἐσυνωμότει κατὰ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας καὶ ὅτι ἐθεάθη εἰς Στρασβοῦργον καὶ μάλιστα εἰς τοὺς Παρισίους. Αἱ ἐναντίον του ὑποψίαι ἐνισχύθησαν ἐκ τῆς ἀνακαλυφθείσης συνωμοσίας τῶν Καδουδὰλ καὶ Πισεγκρὺ κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Οἱ συνωμόται οὗτοι κατέθεσαν ὅτι, ὅπως θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν τὰ σχέδιά των, ἀνέμεναν τὴν ἄφιξιν Γάλλου τινός, πρίγκιπος, ὅστις θὰ ἐτίθετο ἐπὶ κεφαλῆς. Ἄλλος δευτερεύων συνωμότης ἀπεκάλυψεν ὅτι μυστηριῶδες πρόσωπον ἐπεσκέπτετο συχνὰ τὸν Καδουδὰλ καὶ ὅτι τὸ ὑπεδέχοντο μὲ ἐκδηλώσεις μεγάλου σεβασμοῦ. Ὁ Βοναπάρτης καὶ ἡ ἀστυνομία του ἐσχημάτισαν ἐκ τῶν ἀνωτέρω τὴν πεποίθησιν ὅτι τὸ μυστηριῶδες αὐτὸ πρόσωπον ἦτο ὁ Ἀγγιέν, (ἀργότερον ἐγνώσθη ὅτι ἦτο ὁ Πισεγκρύ). Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην καὶ ἀπὸ εἰκασίας εἰς εἰκασίαν κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Ἀγγιέν, ὁ ὁποῖος ἀπουσίαζε συχνὰ ἐξ Ἐττεγχάϊμ, εἶχεν ἔλθει εἰς Παρισίους ὅπου ἀνεμίχθη ἐνεργῶς εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συνωμοσίαν.

Ἐκνευρισμένος ἤδη ὁ Ναπολέων ἐκ τῶν κατὰ τῆς ζωῆς του συνωμοσιῶν τῶν βασιλοφρόνων, καὶ ἀποφασισμένος νὰ πλήξῃ ἕνα ἐκ τῶν Βουρβώνων, ὅπως τρομοκρατήσῃ τοὺς ἄλλους, δὲν ἐδίστασε νὰ καταδικάσῃ ἐνδομύχως τὸν Ἀγγιέν. Χωρὶς νὰ χρονοτριβῇ συνεκάλεσεν ἔκτακτον συμβούλιον, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν δύο ἄλλων ὑπάτων καὶ τῶν ὑπουργῶν (10 Μαρτίου 1804), καὶ ὑπέβαλε πρὸς συζήτησιν τὸ σχέδιόν του νὰ διαταχθῇ ἡ σύλληψις τοῦ Ἀγγιὲν ἐντὸς τοῦ ξένου ἐδάφους. «Θέλω νὰ τοὺς μάθω, εἶπε, νὰ κάθωνται φρόνιμα». Παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ συμβουλίου, τονίσαντος τὴν σοβαρότητα τῆς τοιαύτης παραβιάσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὁ Ναπολέων διέταξεν ἀμέσως τὸν συνταγματάρχην Ὀρδενὲρ νὰ παραλάβῃ μεθ' ἑαυτοῦ ἰσχυρὰν στρατιωτικὴν δύναμιν καὶ βαδίζων ταχέως πρὸς τὸ Ἐττεγχάϊμ νὰ συλλάβῃ τὸν Ἀγγιὲν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἀποδήμους.

Ὁ Ὀρδενὲρ ἀνεχώρησε τὴν ἰδίαν νύκτα ἐκ Παρισίων, ἀφιχθεὶς δὲ εἰς Στρασβοῦργον τὴν νύκτα τῆς 12ης πρὸς τὴν 13ην Μαρτίου, ἔλαβε τὰ μέτρα του συμφώνως πρὸς τὰς ληφθείσας διαταγὰς καὶ τὴν ἑσπέραν τῆς 14ης διέβη τὸν Ρῆνον περὶ τὸ μεσονύκτιον. Βαδίσας ταχέως πρὸς τὸ Ἐττεγχάϊμ, ἐπολιόρκησε τὴν οἰκίαν τοῦ πρίγκιπος περὶ τὴν πέμπτην πρωϊνὴν ὥραν χωρὶς ν' ἀντιληφθοῦν οἱ κάτοικοι τὴν παραβίασιν τοῦ ἐδάφους τῆς Βάδης. Ἀλλ' οὐδὲν εὗρον ἐνοχοποιητικόν, ὅπως δικαιολογηθῇ ἡ παραβίασις αὕτη ἡ στηριχθῇ ἡ ἐνοχὴ τοῦ πρίγκιπος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος συνωμοσίαν.

Ὁ δοὺξ Ἀγγιέν, μεταφερθεὶς εἰς Στρασβοῦργον, ἐνεκλείσθη εἰς τὸ ἐκεῖ φρούριον, ὅπόθεν μετεφέρθη εἰς Παρισίους τὴν ἑσπέραν τῆς 20ῆς Μαρτίου καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸ φρούριον τῶν Βιγκεννῶν, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τις τὴν ταυτότητά του.

Ὁ Ναπολέων δὲν δειλιᾷ πρὸ τῆς ἐλλείψεως ἐπιβαρυντικῶν στοιχείων. Συνεκάλεσε στρατιωτικὴν ἐπιτροπήν, ὑπογράψας ἰδιοχείρως τὴν σχετικὴν διαταγήν, ἀρνηθέντος τοῦ Μυρὰτ νὰ πράξῃ τοῦτο, καίτοι ἁρμοδίου κατὰ τοὺς στρατιωτικοὺς νόμους, ἵνα μὴ σπιλώσῃ τὴν στολήν του, ὡς εἶπε κατὰ πρόσωπον τοῦ Ναπολέοντος.

Μετά τινας ὥρας ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του ὁ Ἀγγιὲν προσήχθη ἐνώπιον τοῦ εἰσηγητοῦ, λοχαγοῦ Δωτανκούρ, καὶ ὑπεβλήθη εἰς ἀνάκρισιν, ἐκ τῆς ὁποίας ὅμως οὐδὲν προέκυψεν ἄξιον λόγου. Τὰ μέλη τῆς ἐπιτροπῆς συνελθόντα ἐν τάχει ἠγνόουν καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἰδιότητα τοῦ «ἀποδήμου», τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ δικάσουν. Ὅτε ὁ Δωτανκοὺρ τοὺς ἀνεκοίνωσεν ὅτι ὁ Ἀγγιὲν ἐζήτησε νὰ τύχῃ ἀκροάσεως παρὰ τοῦ Ναπολέοντος τὸ Συμβούλιον ἐφάνη διατεθειμένον ν' ἀναβάλῃ τὴν συνεδρίασιν, ὅπως ἐρωτηθῇ ὁ πρῶτος ὕπατος. Ἀλλ' ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαταγῶν τοῦ Ναπολέοντος Σαβαρὺ τοὺς ὑπέδειξεν ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη θὰ ἀπήρεσκεν εἰς τὸν Βοναπάρτην. διὸ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν δίκην.

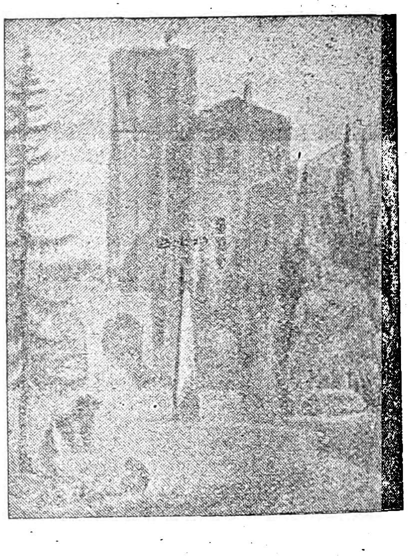

Ὁ τάφος τοῦ δουκὸς ντ' Ἀγγιὲν εἰς τὴν τάφρον τοῦ φρουρίου ντὲ Βεντέν.

Ὁ δοὺξ Ἀγγιὲν ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῶν δικαστῶν του ἀτάραχος καὶ ὑπερήφανος. Ὡμολόγησεν ὅτι ἔλαβε τὰ ὅπλα κατὰ τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας, πρᾶγμα ἄλλωστε πασίγνωστον, ἀλλ' ἀπέκρουσεν ἐντόνως τὴν κατηγορίαν ὅτι ἐσυνώμοσε κατὰ τοῦ Ναπολέοντος.

Μετὰ βραχεῖαν σύσκεψιν, τὸ συμβούλιον ἐπέβαλε παμψηφεὶ εἰς τὸν Ἀγγιὲν τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Εὐθὺς μετὰ τὴν καταδίκην, ὁ Ἀγγιὲν ὡδηγήθη εἰς τὴν τάφρον τοῦ φρουρίου καὶ ἐκεῖ ὑπὸ λεπτὴν καὶ ψυχρὰν βροχὴν καὶ ὑπὸ τὸ φῶς ὀλίγων φανῶν ἤκουσεν ἀτάραχος τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀποφάσεως. Παρέδωκεν εἰς ἕνα ἀξιωματικὸν μερικὰς τρίχας ἐκ τῆς κόμης του, ἕνα χρυσοῦν δακτύλιον καὶ μίαν ἐπιστολήν, μὲ τὴν παράκλησιν ν' ἀποσταλοῦν εἰς τὴν Καρλότταν τοῦ Ροὰν καὶ ἔπεσε κατόπιν διάτρητος ἐκ τῶν σφαιρῶν, τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν τῆς 21 Μαρτίου 1804.

Ὁ τυφεκισμὸς τοῦ Ἀγγιὲν ὑπῆρξεν ἔγκλημα, διὰ τὸ ὁποῖον εἰς μάτην ὁ Ναπολέων προσεπάθησε βραδύτερον, ἐξόριστος εἰς τὴν Ἁγίαν Ἑλένην, νὰ εὕρῃ δικαιολογίαν. Ὁ δὲ ὑπουργὸς τῆς Ἀστυνομίας Φουσὲ ἐχαρακτήρισε τὸν τυφεκισμὸν τοῦ Ἀγγιὲν μὲ τὴν περιώνυμον φράσιν: «Ἦτο κἄτι χειρότερον ἀπὸ ἔγκλημα· ἦτο σφάλμα».

Ἀγγιὲν (Enghien-Les-Bains)· χωρίον καὶ κοινότης τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Σηκουάνα καὶ Οὐάζ, εἰς ἀπόστασιν 20 χλμ. ἀπὸ τοῦ Ποντουάζ, 26 χλμ. ἀπὸ τῶν Βερσαλλιῶν καὶ 12 χλμ. ἀπὸ τῶν Παρισίων. Κείμενον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς ὁμωνύμου λίμνης καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῶν λόφων τοῦ Μονμορανσύ, εἶνε κωμόπολις μὲ ὅλας τὰς νεωτέρας ἀνέσεις καὶ ὅλην τὴν πολυτέλειαν τῆς ἀριστοκρατικῆς ζωῆς. Εἶχε καταστῇ ἡ Ἐδὲμ τῶν παραθεριζόντων Παρισινῶν. Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ὕδατος τῆς Ἀγγιὲν ὡς ποσίμου καὶ αἱ θεραπευτικαί του ἰδιότητες ἐπί τινων δερματικῶν παθήσεων ἐγνώσθησαν μόλις τὸ 1821. Τὸ ὕδωρ τοῦτο πηγάζει ἐκ πέντε σημείων, δὲν εἶνε ὅμως θερμὸν καὶ δὲν ἔχει τὰς ἰαματικὰς ἰδιότητας ἄλλων πηγῶν, ὡς π. χ. τῶν Πυρηναίων. Ὠφελοῦν ἰδίως διὰ τὴν θεραπείαν ἐνίων δερματικῶν νοσημάτων, ὡς ἐκζέματος κλπ. Ἡ λίμνη Ἀγγιὲν ἔχει μῆκος 1000 καὶ πλάτος 500 μέτρων καὶ ἔκτασιν 35 ἑκταρίων, βάθος δὲ

Digitized by Google

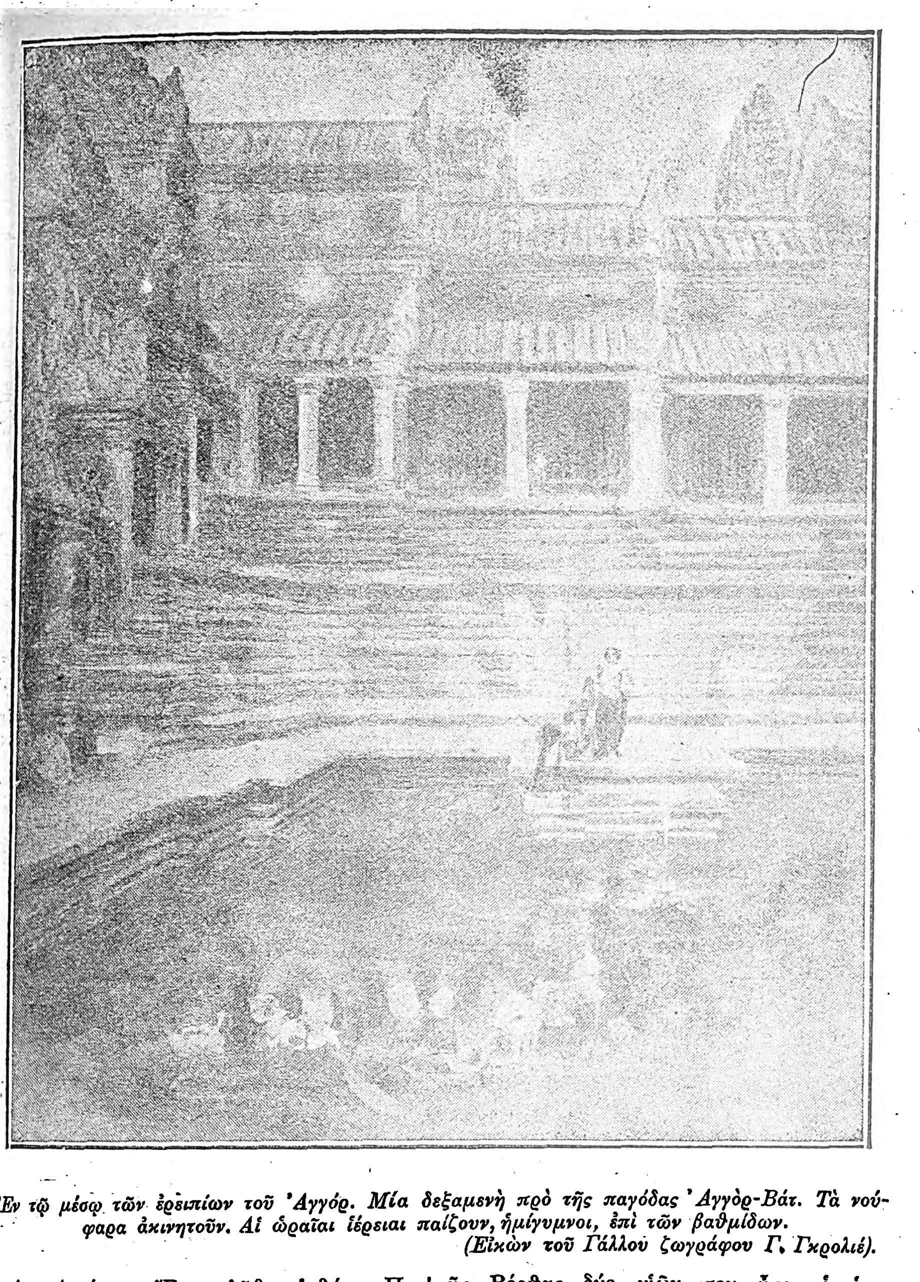

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων τοῦ Ἀγγόρ. Μία δεξαμενὴ πρὸ τῆς παγόδας Ἀγγὸρ-Βάτ. Τὰ νούφαρα ἀκινητοῦν. Αἱ ὡραῖαι ἱέρειαι παίζουν, ἡμίγυμνοι, ἐπὶ τῶν βαθμίδων.
(Εἰκὼν τοῦ Γάλλου ζωγράφου Γ. Γκρολιέ).

ἀπὸ 1 μέχρι 4 μέτρων. Ἔχει πλῆθος ἰχθύων. Περίφημον εἶνε καὶ τὸ πάρκον τοῦ Ἀγγιέν, ὅπερ εἶνε εἰς τὴν διάθεσιν τῶν παραθεριζόντων.

Ἀγγιὲν (Enghien). Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐπαρχία τοῦ Αἰννώ, 35 χιλιόμετρα Β. τοῦ Μόνς. Κάτοικοι 4620. Ἔχει ἐργοστάσια δαντελλῶν, ὑφασμάτων, ταπήτων καὶ κατεργασίας δερμάτων. Πλησίον τῆς πόλεως ὑπάρχει μεγαλοπρεπὲς φρούριον ἀνῆκον εἰς τοὺς δοῦκας τοῦ Ἄρεμβεργ.

Ἡ πόλις ἀνῆκε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Λουξεμβουργικὸν οἶκον, ἀλλὰ τὸ 1485 περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Βουρβώνων διὰ τοῦ γάμου τῆς Μαρίας τοῦ Λουξεμβούργου καὶ τοῦ Φραγκίσκου τῶν Βουρβώνων, κόμιτος Βανδώμ, πάππου τοῦ Ἐρρίκου Δ'. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐπώλησε τὸ 1607 τὴν Ἀγγιὲν εἰς τὸν Κάρολον de Ligne κόμητα τοῦ Ἄρεμβεργ, ὁ τίτλος ὅμως ἔμεινεν εἰς Γαλλίαν. Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τῶν Κονδὲ ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ πρίγκιπος ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τῆς Ἀγγιὲν ἐφόσον ἔζη ὁ πατήρ του.

ἀγγίζω· ὁ δημώδης τύπος τοῦ *ἐγγίζω·* θιγγάνω (θίγω), ἅπτομαι, ἐφάπτομαι, πλησιάζω, προσπελάζω, προσεγγίζω: *μάγγιξε κατάκορδα·* 2) πειράζω, σκώπτω, χλευάζω. Τὸ ἀρκτικὸν *ε* τῶν ρημάτων τρέπεται εἰς *α* ἐν τῷ περιφραστικῷ μέλλοντι κατ' ἀρχάς, ἀφομοιούμενον πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ *α* τοῦ *θά*: λ.χ. *θὰ ἐγγίξω>θὰ ἀγγίξω>θἀγγίξω>ἀγγίζω, θὰ ἐρωτήσω>θὰ ἀρωτήσω>θἀρωτήσω>ἀρωτῶ, θὰ ἐμποδίσω>ἀμποδίζω, θὰ ἐργάσω>ἀργάζω* κτλ.

ἄγγικτος καὶ ἀνέγκικτος ὁ πληρέστερος τύπος, ἄθικτος, ἄαπτος, ἀνέπαφος, ἀψηλάφητος, ἄψαυστος, ἀπρόσιτος, ἀκήρατος.

Ἀγγιλβέρτος (Angilbert ἢ Engilbert) ὑπουργὸς τοῦ Καρολομάγνου, τοῦ ὁποίου τὴν κόρην Βέρθαν ἐνυμφεύθη κρυφίως. Ἀργότερον ἐγένετο μοναχὸς καὶ ἀπέθανεν ἀββᾶς τοῦ Κεντούλου, τῷ 1814. Εἶχε ποιητικὸν τάλαντον, ὁ δὲ Καρολομάγνος τὸν ἐπωνόμαζεν «Ὁμηρόν» του. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων μαθητῶν τοῦ Ἀλκουΐνου. Ἐκ τῶν ποιημάτων του ἐν ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Πεπῖνον (796). Εἷς τῶν ἐκ τῆς Βέρθας δύο υἱῶν του ἦτο ὁ ἱστορικὸς Νιτάρ.

Ἀγγιλάρα (Ἀνδρέας δελλ'-)· Ἰταλὸς ποιητής, γεννηθεὶς τὸ 1517 ἐν Σουτρίῳ τῆς Τοσκάνης καὶ ἀποθανὼν τὸ 1570. Ἔγραψε διάφορα ποιήματα, μετέφρασε δὲ καὶ τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου.

Ἀγγίστα· χωρίον τῆς κοινότητος Βιτάστης, τοῦ νομοῦ Σερρῶν Μακεδονίας. Κατ. 200. Παρ' αὐτὴν ὁ σιδηροδρ. σταθμὸς Ἀγγίστας.

Ἀγγίτη. Εἰς τὸ Παγκαῖον τῆς Θράκης, ἐλατρεύετο ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἡ Ἄρτεμις, ἐξ αἰτίας τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτου, ὅστις πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους τούτου ἐχύνετο παρὰ τὴν Ἀμφίπολιν εἰς τὸν Στρυμῶνα.

Ἀγγίτης, παραπόταμος τοῦ Στρυμῶνος.

Ἀγγὸρ (Angkor). Σύνολον ἐρειπίων, ἀγνώστου πολιτισμοῦ καὶ ἀγνώστου ἐποχῆς, εὑρισκομένων εἰς Σιὰμ καὶ οὐ μακρὰν τῶν συνόρων τῆς γαλλικῆς ἀποικίας τῆς Καμβόδζης. Μεταξὺ αὐτῶν περιλαμβάνεται ἡ παγόδα Ἀγγὸρ Βάτ, ἡ πόλις Ἀγγὸρ Τὸμ καὶ ἄλλα πολλὰ μνημεῖα. Τὰ ἐν λόγῳ μνημεῖα ἐμελετήθησαν τὸ πρῶτον ἐν ἔτει 1570 ὑπὸ Πορτογάλλων ἱεραποστόλων, οἵτινες μετέβησαν πρὸς ἐπίσκεψίν των, ἀλλ' ἀργότερα περιέπεσαν εἰς λήθην ἐπὶ τρεῖς ὁλοκλήρους αἰῶνας. Τῷ 1858 τὰ εἶδεν ὁ Γάλλος ἐξερευνητὴς Ἐρρῖκος Μουχὼ (Henri Mouhot), 1826-1861), ὁ ὁποῖος τὰ περιέγραψε μὲ μέγαν ἐνθουσιασμόν, οἱ δὲ Κέννεδυ, Κίγκ, Βαστιάν, Δυρὰν καὶ Ρονδὲ ἔσπευσαν νὰ ἀκολουθήσουν τὰ ἴχνη του. Ἀλλ' ἡ πρώτη ἀληθῶς ἐπιστημονικὴ περιγραφὴ τῶν ἐρειπίων τούτων ἐγένετο ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν Γάλλων σοφῶν Δουρὰρ (Dourart) καὶ Λαγκρὲ (Lagrée) οἵτινες εἶχον τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς σχετικῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς.

Ἡ παγόδα τοῦ Ἀγγὸρ-Βὰτ κεῖται εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων νοτίως τῆς πόλεως. Προηγεῖται αὐτῆς τάφρος διακοσίων μέτρων πλάτους καὶ πέντε χιλιομέτρων μήκους, τὴν ὁποίαν ζευγνύει μεγαλοπρεπὴς γέφυρα μὲ τεσσαράκοντα περίπου τόξα. Ἡ παγόδα αὕτη ἔχει πύλας ἐξαισίας, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχιτεκτονικὴ εἶνε κάτι τι τὸ ἀφαντάστως ὡραῖον καὶ τὸ ἀφαντάστως ὑπέροχον. Ἐν τῇ πόλει Ἀγγὸρ Τὸμ κατῴκει ὁ βασιλεύς, τὰ δὲ ἀνάκτορά του, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν εἶδος δευτέρας ἐσωτερικῆς πόλεως, περιεβάλλοντο ὑπὸ διπλῆς ζώνης τειχῶν. Εἰς τὸ Ἀγγὸρ Τὸμ ἐγείρεται τὸ μεγαλύτερον στολίδι ἀπὸ ὅλα τὰ ἐρείπια, τὸ περίφημον Βάϊον, ὁ ναὸς μὲ τοὺς πεντήκοντα ἐννέα πύργους.

Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν μνημείων τούτων, καίτοι εἶνε ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἰνδικὴν ἀρχιτεκτονικήν, ἔχει ἀναμφιβόλως πολλὴν πρωτοτυπίαν λόγῳ τῆς λεπτότητος τῆς διακοσμήσεώς της, λόγῳ τῆς καλαισθησίας καὶ τῆς ἁρμονίας, μὲ τὰς ὁποίας ἔχει κτισθῆ καὶ λόγῳ τοῦ πλούτου τῆς φαντασίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὰ σχέδιά των. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀρχιτεκτονικῆς

Ιερὸν τοῦ ναοῦ Ἀγγὸρ-Βάτ. Ὀπισθία ὄψις καὶ βαθμὶς τοῦ τρίτου πατώματος.

Digitized by Google

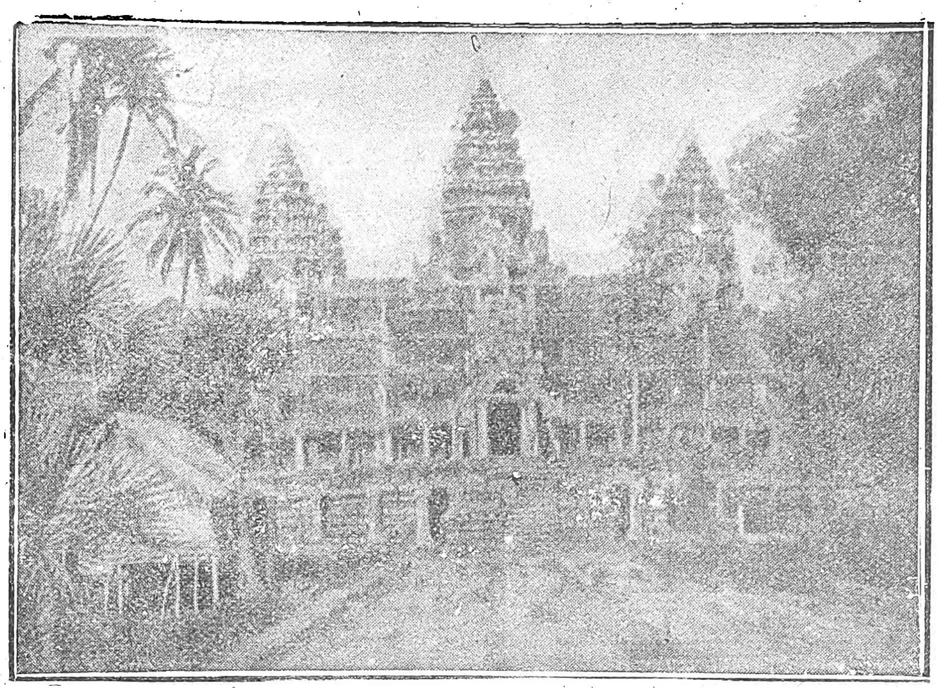

Η παγόδα τοῦ Ἀγγὸρ Βὰτ εἰς Καμβόδγην.

εἶνε ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀποβλέπουν κυρίως εἰς τὸ πῶς νὰ θαμβώσουν τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τῆς ἐπιβλητικότητος καὶ τῆς μεγαλοπρεπείας. Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ αὕτη ἀγαπᾷ τὸ ὑλικὸν μεγαλεῖον, ἀρέσκεται εἰς τὴν κατασκευὴν τεραστίων δωμάτων καταλαμβανόντων ἐπιφάνειαν 15.000 τετραγωνικῶν μέτρων καὶ ἀνερχομένων εἰς πολλῶν μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὕψος καὶ εἰς τὰ γιγαντιαῖα συμπλέγματα, οἷον εἶνε τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀγγὸρ Βάτ, ἡ τιμητικὴ πύλη τοῦ ὁποίου ἔχει μέτωπον 235 μέτρων!

Εἰς τίνα ἐποχὴν νὰ ἀνῆκον ἄραγε τὰ ἀριστουργήματα αὐτὰ ἑνὸς ἀπολεσθέντος πολιτισμοῦ; Ὁ Βιβιὲν (Vivien) τὰ ἀνάγει εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, ὁ δὲ Καρνιὲ (Francis Garnier) εἰς τὸν 5ον ἢ 6ον μ. Χ. αἰῶνα. Ὁ Ὡμονιὲ (Aymonier) ὅστις ἐπεφορτίσθη μὲ μίαν ἐπιστημονικὴν ἀποστολὴν εἰς τὰ μέρη αὐτά, ἐξέχωσε πολλὰς ἑκατοντάδας ἐπιγραφῶν, ἄλλας μὲν εἰς σανσκριτικήν, ἄλλας δὲ εἰς ἀρχαίαν χμερικὴν (Khmer) γλῶσσαν. Αἱ σανσκριτικαὶ ἐπιγραφαί, μελετηθεῖσαι ὑπὸ τῶν Βὰρτ (Barth), Βεργὲϊν (Bergaigne) καὶ Σενὰρ (Senart), μᾶς ἀπεκάλυψαν ἕνα ἀρχαῖον λίαν προηγμένον πολιτισμὸν καὶ μίαν μακρὰν δυναστείαν ἀγνώστων μέχρι σήμερον βασιλέων, οἱ ὁποῖοι ἐπρέσβευον μῖγμα τι βουδδισμοῦ καὶ βραχμανισμοῦ. Σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα αὐτά, ὁ Βεργὲϊν νομίζει ὅτι τὰ λαμπρὰ αὐτὰ οἰκοδομήματα ἀνήκουν εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ 9ου καὶ 13ου μ. Χ. αἰώνων περίοδον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Φ. Γκαρνιὲ (Francis Garnier): Ἐξερευνητικὸν ταξίδιον εἰς Ἰνδοκίναν (Voyage d'exploration en Indo-Chine).—Δ. Δελαπὸρτ (L. Delaporte): Ταξίδιον εἰς Καμβόδγην καὶ ἡ χμερικὴ ἀρχιτεκτονική Voyage au Cambodge: l'architecture Khmer). — Pierre Loti : Un pélerin d' Angkor.

Ἀγγλαβιτζιὰ (βοταν.). Οὕτω καλεῖται ἐν Πελοποννήσῳ ἡ Φιλλυρέα ἡ μεσαία (phillyrea media) (βλ. λέξιν). Τὸ ξύλον τοῦ θάμνου τούτου εἶνε σκληρὸν καὶ χρήσιμον εἰς τὴν κατασκευὴν σαγμάτων. Λέγεται καὶ Γλαντζινιά, Ἀγλαντζινιά, Φίλλυκας, Φιλλύκι, Φελλύκι καὶ Θελλύκι.

Ἀγγλὰδ (Anglade). Κλήμης-Ἱππόλυτος Γάλλος πολιτικὸς (1801-1881). Κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἦτο δικηγόρος, τὸ δὲ 1833 ἐξελέγη βουλευτὴς καὶ ἐπολέμησε μετὰ σφοδρότητος τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ἀργότερα ἐγένετο νομάρχης τοῦ Ἀριέζ, τέλος δὲ γερουσιαστὴς (1880).

Ἀγγλαδὰ (Anglada) Ἰωσήφ. Γάλλος ἰατρὸς καὶ χημικὸς (1775-1833). Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μονπελλιέ, ἀργότερα δὲ ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς ἕδρας τῆς ἰατρικῆς, τῆς χημείας καὶ τῆς ἰατροδικαστικῆς τοῦ ἰδίου Πανεπιστημίου. Ὁ Ἀγγλαδὰ ἠσχολήθη πολὺ μὲ τὰ θειοῦχα ὕδατα τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος Περπινιὰν καὶ ἀπέδωκε τὴν ὑψηλὴν θερμοκρασίαν τῶν θερμοπηγῶν της οὐχὶ εἰς γειτονικόν τι ἡφαίστειον ἢ εἰς τὴν θερμότητα τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς γῆς —ὅπως ἐπιστεύετο μέχρι τότε—ἀλλ' εἰς ἠλεκτροκινητήριόν τινα δύναμιν ἑδρεύουσαν εἰς τὸν γήϊνον φλοιόν. Ὁ Ἀγγλαδὰ συνέγραψε πολλὰ ἰατρικὰ συγγράμματα, τὰ καλύτερα τῶν ὁποίων εἶνε αἱ: Mémoires pour servir à l'histoire général des eaux minérales sultureuses et des eaux thermales (1827) καὶ ἡ Traité des eaux minérales et des établissements thermaux du département des Pyrénées-Orientales (1833).

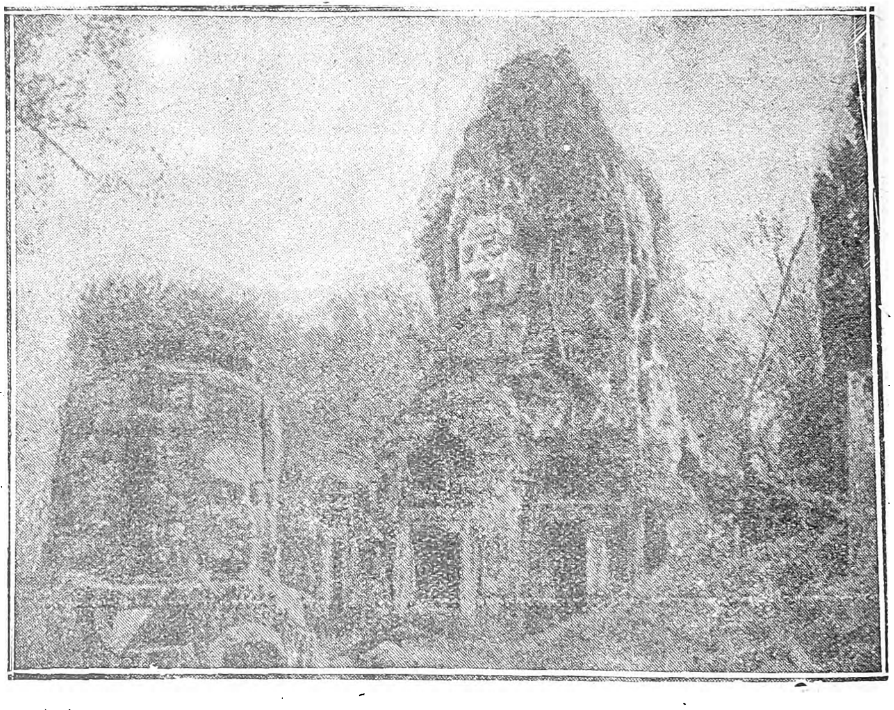

Πυργίον καὶ πύργοι τοῦ τρίτου πατώματος τοῦ ναοῦ Βάϊον.

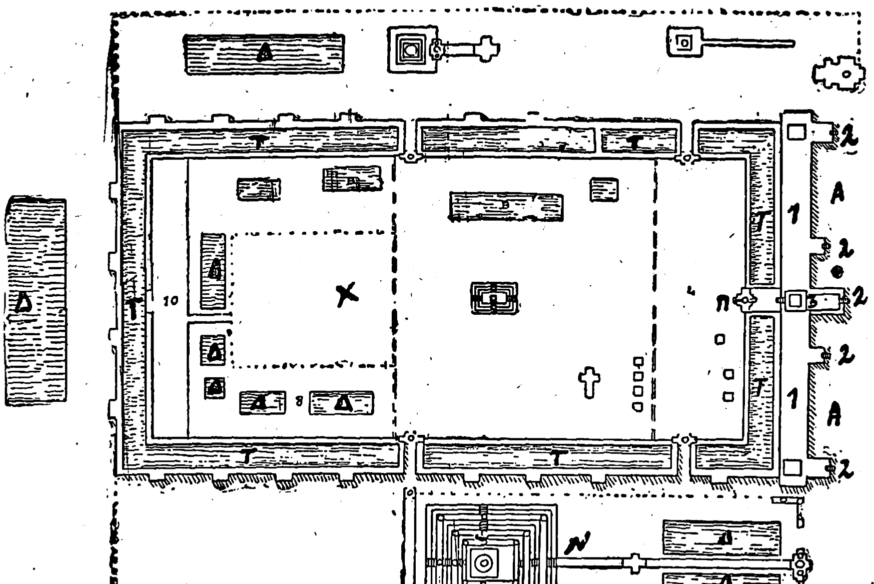

Σχεδιάγραμμα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ἀγγὸρ Τόμ.—Α. πρόπεδον. Τ, τάφρος μεταξὺ δύο τοίχων. Π, τιμητικὴ πύλη. Χ, χαρέμιον. Ν, ναὸς τοῦ Βὰ Φυόν. Δ, δεξαμεναί. 1, ἐξώστης. 2, ἀνάβαθρα. 3, βασιλικὴ ἐξέδρα. 4, ὀπίσθιος αὐλή. 5, τιμητικὴ αὐλή. 6, βασιλικὸς ναὸς (τὸ Χρυσοῦν Κέρας»), 7, ἐνδιαίτημα τοῦ βασιλέως. 8, γυναικωνίτης. 9, κῆπος. 10, ἐξαρτήματα: σταῦλοι, μαγειρεῖα κλπ.

ἀγγλεζίτης· ὀρυκτὸν τοῦ μολύβδου (βλ. μόλυβδος θειϊκός).

Ἀγγλέριος (Anglerius). Ἴδε Ἀγκιέρα.

Ἀγγλεσέη (Anglesey, Henry Paget, Ist Marquess of). Ἄγγλος στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, διατελέσας μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ καταλαβὼν ἀνώτατα ἀξιώματα ἐν τῇ χώρᾳ του (1768—1854). Τῷ 1794 ὁ Ἀγγλεσέη ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Φλάνδρᾳ ἐκστρατείαν, εἶτα δὲ διεκρίθη ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Σὲρ Τζὼν Μοὺρ (Sir John Moore). Τῷ 1815, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀγγλικοῦ ἱππικοῦ, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐν Βατερλὼ μάχην, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπώλεσε τὸν ἕνα τῶν βραχιόνων του.

Ἀγγλεσέη (Anglesey ἢ Anglessea. Νῆσος καὶ κομιτεία τῆς Β. Οὐαλλίας. Ἔχει μῆκος 21 μιλίων, πλάτος 28 καὶ ἔκτασιν 275 τετρ. μιλίων. Χωρίζεται ἀπὸ τῆς Οὐαλλίας διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς Μεναί, ἑνοῦται δὲ μετὰ τῆς ἀντιπέραν ἀκτῆς διὰ δύο κρεμαστῶν γεφυρῶν. Ἔχει γενικῶς ὁμαλὸν καὶ μονότονον ἔδαφος μὲ ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ λόφου Χόλυχανδ (703 πόδες), εὔφορον ὅμως καὶ ἐντατικῶς καλλιεργούμενον, κλῖμα δὲ μαλακόν. Ἀφθονία μετάλλων καὶ ὀρυκτῶν, ἰδίως χαλκοῦ, κασσιτέρου, μολύβδου, μαρμάρου, γαιάνθρακος καὶ γρανίτου. Ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία εἶνε προηγμέναι, δὲν ὑφίσταται ὅμως βιομηχανία. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ Μπω-

Digitized by Google

μαρίς, ἀλλ' ἡ κυριωτέρα πόλις εἶνε ὁ λιμὴν Χόλυχανδ. Κάτοικοι 52.000. Ἡ νῆσος αὕτη, ἡ Μόνα ἢ Μῶνα τοῦ Τακίτου, ἦτο ποτὲ ἕδρα τῆς δρυϊδικῆς θρησκείας, κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Ἀγρικόλα τῷ 61 καὶ 78 π. Χ. καὶ περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἄγγλους ἐπὶ Ἐδουάρδου τοῦ 1ου τὸ 1272, ὁ ὁποῖος ἀνήγειρε τὸ φρούριον τοῦ Μπωμαρίς. Σώζονται σήμερον πλεῖστα ἀρχαῖα ἐρείπια.

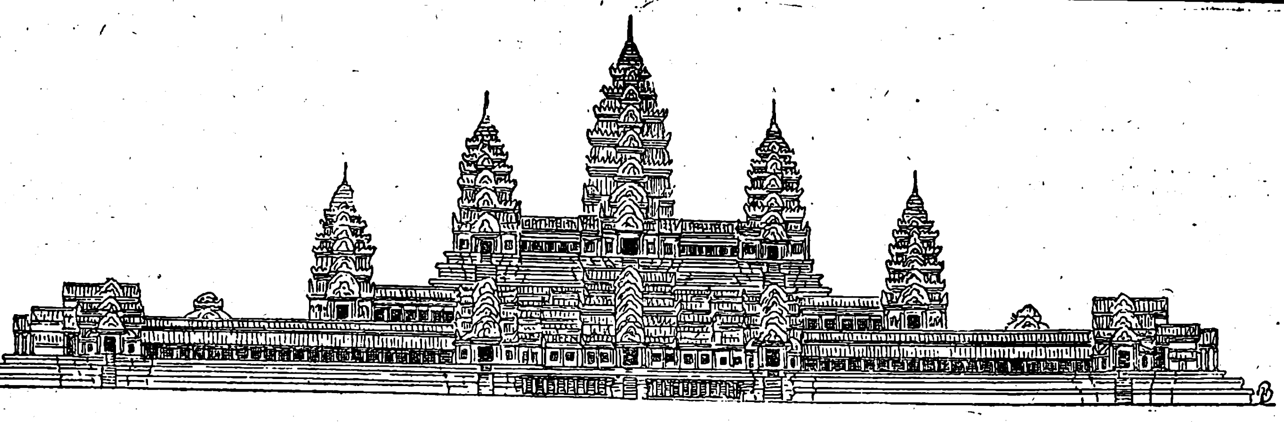

Τὸ ἱερὸν τοῦ ναοῦ Ἀγγὸρ Βὰτ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ.

ΑΓΓΛΙΑ, Η ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΓΑΙΑΝΘΡΑΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΙΔΗΡΟΥ

Βαθύκολπος καὶ ποταμόρρυτος.—Βροχαὶ ἄφθονοι, πυκναὶ ὁμίχλαι, ἀλλὰ κλῖμα εὔκρατον καὶ βλάστησις πλουσία.—Γεωλογικὴ σύστασις μὲ ἰδιάζοντας χαρακτῆρας.—Πλοῦτος φυσικός, ὑδάτινος, ὀρυκτὸς καὶ ἐπιστημονικὴ ἐκμετάλλευσις τούτου.—Γεωγραφία, ἱστορία, γλῶσσα, φιλοσοφία, τέχνη, ἐκκλησία, πολίτευμα, γεωργία, βιομηχανία, ἐμπόριον.

Ἀγγλία, συνήθως, πλὴν οὐχὶ ὀρθῶς, ὀνομάζεται τὸ σύνολον τῶν Βρεττανικῶν νήσων, δηλ. ἡ Μεγάλη Βρεττανία, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς κυρίως Ἀγγλίας, τῆς Οὐαλλίας καὶ τῆς Σκωτίας, ἡ Ἰρλανδία, αἱ πλησίον αὐτῶν κείμεναι νῆσοι καὶ τὰ εἰς ταύτας ὑπαγόμενα συμπλέγματα κατῳκημένων ἢ ἀκατοικήτων νησίδων. Κατ' ἀκριβολογίαν ὅμως, Ἀγγλία (England) καλεῖται τὸ νότιον καὶ μεγαλύτερον τμῆμα τῆς νήσου Μεγάλης Βρεττανίας, ἡ ἀρχαία χώρα τῶν κελτικῆς καταγωγῆς Βρεττανῶν, τοὺς ὁποίους κατὰ τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα ἐξετόπισαν οἱ ἐκ τῶν γερμανικῶν παραλίων διαπεραιωθέντες εἰς τὴν Βρεττανίαν Ἄγγλοι (Ἀγγλοσάξονες)·

Ὅρια, ἐμβαδόν, σχῆμα. Ἡ Ἀγγλία, ἀρχικῶς Ἀγγλελαντ ἤτοι χώρα τῶν Ἄγγλων, ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Σκωτίας, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἰρλανδικῆς θαλάσσης, τῆς Οὐαλλίας καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ πορθμοῦ τῆς Μάγχης καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Βορείου θαλάσσης. Τὸ ἐμβαδὸν αὐτῆς ὑπολογίζεται εἰς 50.874 ἀγγλ. τετρ. μίλια (132.000 περίπου τετρ. χλμ.), τὰ δύο περίπου τρίτα τοῦ ὅλου ἐμβαδοῦ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἔχει ἀκανόνιστον τριγωνικὸν σχῆμα, καὶ μέγιστον μὲν μῆκος, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Λίζαρντ μέχρι τοῦ ἐπὶ τῶν σκωτικῶν συνόρων Μπέρικ, 430 ἀγγλ. μιλ., μέγιστον δὲ πλάτος, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Λάντς Ἔντ μέχρι τοῦ ἐπὶ τῆς Β. θαλάσσης Λόουστοφτ, 370 ἀγγλ. μίλια.

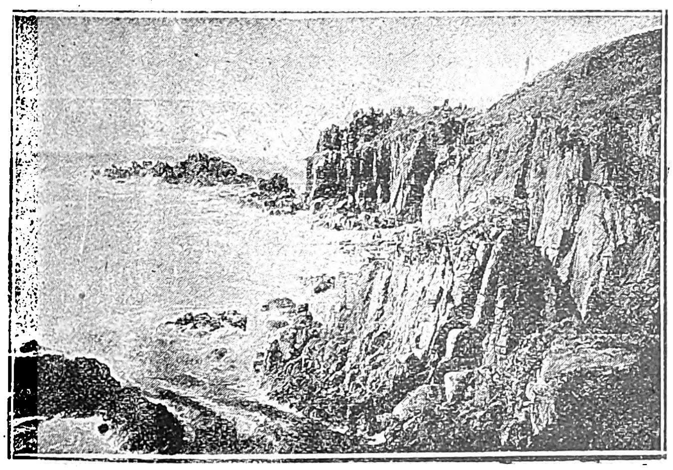

Τὸ ἀκρωτήριον Λάντς Ἔντ.

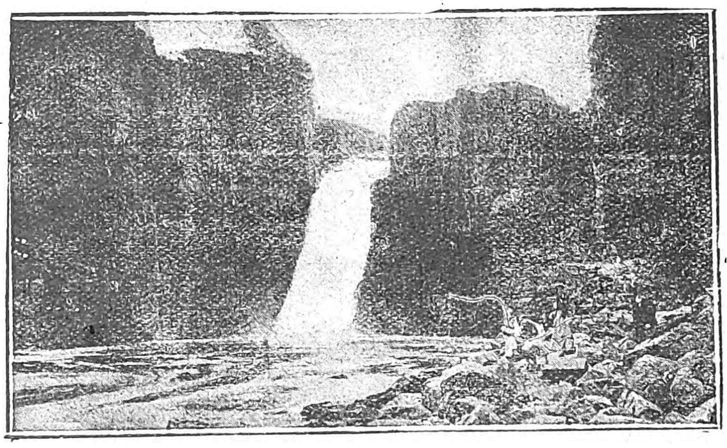

Καταρράκτης τοῦ ποταμοῦ Τήιζ (Tees).

Κόλποι καὶ ἀκρωτήρια. Τὰ ἀγγλικὰ παράλια, ἰδίως τὰ δυτικά, σχηματίζουν πολλοὺς κόλπους καὶ λιμένας, εἰς πολλὰ δὲ σημεῖα αὐτῶν τὰ θαλάσσια κύματα θραύονται ἐπὶ ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων ἀκτῶν. Εἰς τὰ *δυτικὰ παράλια* τρεῖς μεγάλοι κόλποι διακρίνονται· ὁ τοῦ Σόλλουεϋ (Solway Firth), ὁ τοῦ Μόρκαμπ (Morecambe Bay) καὶ ὁ τοῦ Μπρίστολ (Bristol Channel), τρία δ' ἐπίσης εἶνε τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια τῶν παραλίων τούτων τὸ Σαὶντ Μπήτζ (St. Bees Head), εὸ Χάρτλαντ (Hartlant Point) καὶ τὸ Λάντς Ἔντ (Lant's End). Εἰς τὰ παραλια ταῦτα ἐκβάλλουν οἱ ποταμοὶ Σίμπλ, Μέρσεϋ καὶ Ντίη, ὅστις κατὰ τὸν πρὸς Βορρᾶν ροῦν του ἀποτελεῖ φυσικον μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Οὐαλίας ὅριον.

Τὰ *νότια παράλια* χωρίζονται τρόπον τινὰ ὑπὸ τῆς ἐν τῷ μέσῳ σχεδὸν αὐτῶν κειμένης παρακτίου νήσου Οὐάϊτ (Island of Wight) εἰς δύο τμήματα, τὸ ἀνατολικόν, ταῦ ὁποίου τὸ ἔδαφος εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χαμηλὸν καὶ ἀργιλῶδες, εἴς τινα δὲ μέρη ἐμφανίζει βράχους ἐκ κρητίδος, καὶ τὸ δυτικόν, τὸ ὁποῖον εἶνε ὑψηλὸν καὶ ἀπόκρημνον.

Κυριώτεροι κόλποι τῶν παραλίων τούτων εἶνε· ὁ τοῦ Πόρτσμουθ (Portsmouth Harbour), ὁ τοῦ Σάουθαμπτον (Southampton Water), ὁ τοῦ Βέϋμουθ (Weymouth Bay), ὁ τοῦ Τὸρ (Tor Bay), ὁ τοῦ Πλύμουθ (Plymouth Sound), καὶ ὁ τοῦ Φάλμουθ (Falmouth Harbour) καὶ ὁ τοῦ Μάουντ (Mount's Bay). Ἀκρωτήρια δὲ τὸ Λίζαρντ, τὸ Στὰρτ (Start Point), τὸ Πόρτλαντ (Portland Bill), τὸ Σαὶντ Ἄλμπανς (St. Alban's Head), τὸ Σέλσεϋ, τὸ Μπήτσυ (Beachy Heady), τὸ Ντάντζενες (Dungeness) καὶ τὸ Σάουθ Φόρλαντ.

Τὰ *ἀνατολικὰ παράλια* ἔχουν κανονικὸν σχηματισμόν, διακόπτονται δ' ἐνιαχοῦ ὑπὸ τῶν εἰς ταῦτα ἐκβαλλόντων ποταμῶν. Εἴς τινα σημεῖα εἶνε βραχώδη καὶ ἀπόκρημνα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως εἶνε χαμηλὰ καὶ ἀμμώδη, διαβιβρωσκόμενα σὺν τῷ χρόνῳ ὑπὸ τοῦ χειμερίου κύματος τῆς Β. θαλάσσης. Ποταμοὶ ἐκβάλλοντες εἰς

Τὸ ἀκρωτήριον Λίζαρντ. Νοτιώτατον ἐπὶ τῆς Μάγχης σημεῖον τῆς Ἀγγλίας.

Digitized by Google

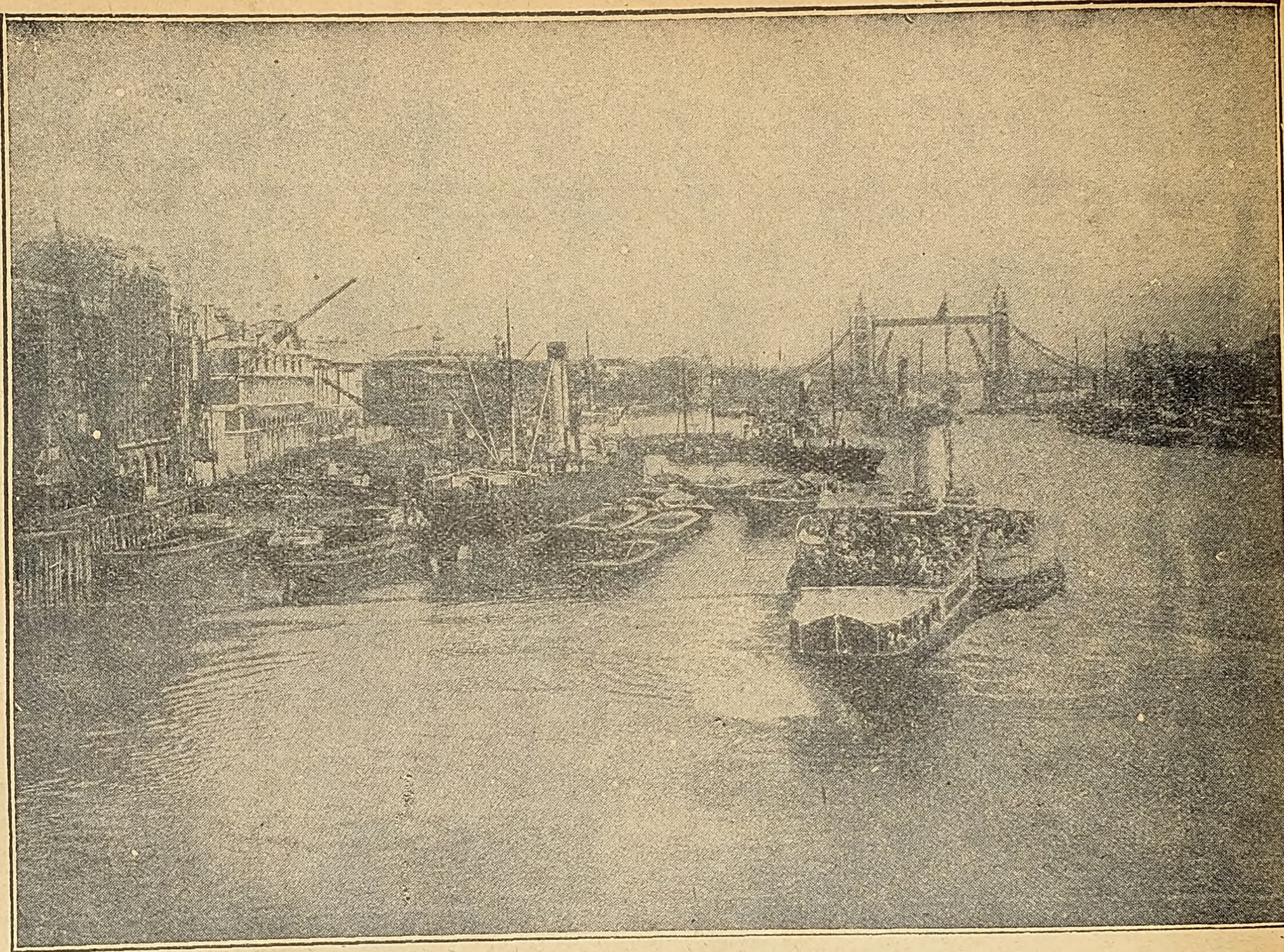

Λονδῖνον.—Μία ἄποψις τοῦ Ταμέσεως.

τὰ ἀνατολικὰ παράλια εἶνε· ὁ Τάϊν (Tyne), ὁ Τήιζ (Tees) καὶ ὁ Τάμεσις (Thames). Ἐκ τῶν ἀκρωτηρίων δὲ κυριώτερα· τὸ Φλάμπορω (Flamborough Head), τὸ Σπὲρν (Spurn Head), τὸ Λόουζτοφτ (Lowestoft Ness), τὸ Νέϊζ (Naze) καὶ τὸ Νὸρθ Φόρελαντ.

Πρὸς Β. ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ Τουὴντ (Twend), οἱ χείμαρροι Κέρσχοπ Μπάρν, Λίντελ Οὐῶτερ καὶ Σάρκ, μετὰ τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Τσήβιοτς (Cheviots), χωρίζουν τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τὴν Σκωτίαν. Τὸ μῆκος τῶν μεταξὺ τῶν δύο τούτων χωρῶν συνόρων δὲν ὑπερβαίνει τὰ 100 ἀγγλικὰ μίλια.

Νῆσοι καὶ νησῖδες.—Παρὰ τὰ ἀγγλικὰ παράλια κεῖνται ὀλίγαι νῆσοι, ἐξ ὧν μεγαλύτεραι εἶνε ἡ Μὲν (Isle of Man=Νῆσος τοῦ ἀνθρώπου) καὶ ἡ Οὐάϊτ, ἔχουσα ὡραιοτάτας τοποθεσίας. Βορείως πλησίον τῆς Νορθάμπερλαντ κεῖνται αἱ νησῖδες Φάρν, Λίντισφαρν ἢ Ἁγία (Holy Island) καὶ Κόκετ, οὐδεμία δὲ ἄλλη νοτιώτερον αὐτῶν, πλὴν τῆς παρὰ τὸ Ἔσσεξ κειμένης Φῶλνες (Foulness Island). Δυτικῶς, ἀπέναντι τοῦ Μπάρροου (Barrow) κεῖται ἡ νῆσος Οὐώλνεϋ. πρὸ τοῦ κόλπου τοῦ Μπρίστολ ἡ Λάντυ (Lundy), ἀπέναντι δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου Λάντς Ἔντ τὸ σύμπλεγμα τῶν νησίδων Σίλλυ (Scilly Islands, αἱ Κασσιτερίδες, πιθανῶς, τῶν ἀρχαίων).

Διαίρεσις καὶ πληθυσμός.

Ἡ Ἀγγλία διαιρεῖται εἰς τεσσαράκοντα κομιτείας, ἐξ ὧν μεγαλυτέρα εἶνε ἡ Ὑόρκσαϊρ, ὑποδιαιρουμένη εἰς τρία τμήματα, ἀνατολικόν, βόρειον καὶ δυτικόν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀγγλίας, τὸ Λονδῖνον, ἀπετέλεσεν ἰδίαν ἀπὸ τοῦ 1888 κομιτείαν ἐκ τμημάτων τῶν παλαιῶν κομιτειῶν τοῦ Μίντλεσσεξ, τοῦ Σώρρεϋ καὶ τοῦ Κέντ. Κατὰ σειρὰν ἐκτάσεως, ἀπὸ τῆς μεγαλυτέρας πρὸς τὴν μικροτέραν, αἱ κομιτεῖαι τῆς Ἀγγλίας ἔχουσιν ὡς ἑξῆς: 1) Ὑόρκσαϊρ (πρωτ. Ὑόρκ)· 2) Λίνκολν (πρωτ. Λίνκολν)· 3) Ντέβον (πρωτ. Ἔξετερ)· 4) Νόρφολκ (πρωτ. Νόριτς)· 5) Νορθάμπερλαντ (πρωτ. Νιούκασλ)· 6) Λάνκασαϊρ (Λαγκαστρία· πρωτ. Λανκάστερ)· 7) Χάμπσαϊρ (πρωτ. Οὐΐντσεστερ)· 8) Σόμερσετ (πρωτ. Τῶντον)· 9) Ἔσσεξ (πρωτ. Τσέλμσφορντ)· 10) Κὲντ (πρωτ. Κάντερμπερυ)· 11) Κάμπερλαντ (πρωτ. Κάρλαϊλ)· 12) Σάφφολκ (πρωτ. Ἴψιτς)· 13) Σάσσεξ (πρωτ. Τσίτσεστερ)· 14) Κόρνουωλλ (πρωτ. Λόουνσεστον)· 15) Οὐΐλτσαϊρ (πρωτ. Σώλσμπαρυ)· 16) Σρόπσαϊρ (πρωτ. Σρούσμπερυ)· 17) Γκλούσεστερ (πρωτ. Γκλούσεστερ)· 18) Στάφφορντ (πρωτ. Στάφφορντ)· 19) Τσέσαϊρ (πρωτ. Τσέστερ)· 20) Ντέρμπυ (πρωτ. Ντέρμπυ)· 21) Ντάρχαμ (πρωτ. Ντάρχαμ)· 22) Νορθάμπτον (πρωτ. Νορθάμπτον)· 23) Ντόρσετ (πρωτ. Ντόρτσεστερ)· 24) Οὐώρικ (πρωτ. Οὐώρικ)· 25) Καίμπριτζ (Κανταβριγία) (πρωτ. Καιμπριτζ)· 26) Νόττιγχαμ (πρωτ. Νόττιγχαμ)· 27) Χέρεφορντ (πρωτ. Χέρεφορντ)· 28) Λέστερ (πρωτ. Λέστερ)· 29) Οὐέστμόρλαντ (πρωτ. Ἄππελμπυ)· 30) Μπάκιγχαμ (πρωτ. Μπάκιγχαμ)· 31) Ὄξφορντ (Ὀξωνία) (πρωτ. Ὄξφορντ)· 32) Μπέρκσαϊρ (πρωτ. Ρέντιν)· 33) Σάρρεϋ (πρωτ. Γκίλντφορντ)· 34) Οὐόρστερ (πρωτ. Οὐόρστερ)· 35) Χέρτφορντ (πρωτ. Χέρτφορντ)· 36) Μόνμουθ (πρωτ. Μόνμουθ)· 37) Μπέντφορντ (πρωτ. Μπέντφορντ)· 38) Χάντιγκτον (πρωτ. Χάντιγκτον)· 39) Μίντλεσεξ (πρωτ. Μπρέτφορντ)· 40) Ρατλαντ (πρωτ. Ὄχχαμ).

Πληθυσμός. Κατὰ τὴν τῷ 1871 ἐνεργηθεῖσαν ἀπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς, ἡ Ἀγγλία ἠρίθμει 21,495,131 κατοίκους. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀνῆλθεν εἰς 24,613,926 τῷ 1881, εἰς 27,489,228 τῷ 1891 καὶ 30,813,043 τῷ 1901. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου ὁ ἀγγλικὸς πληθυσμὸς ἐξηκολούθησεν

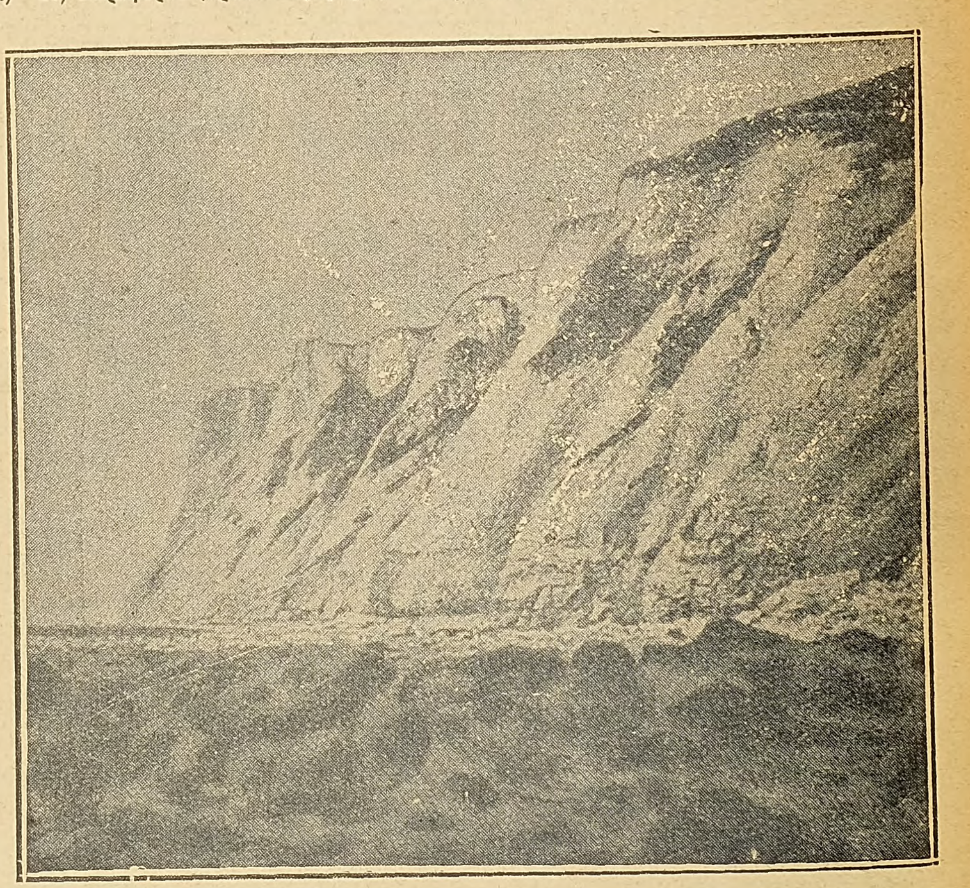

Τὸ ἀκρωτήριον Μπήτσυ (Νοτία ἀκτὴ τοῦ Σάσσεξ).

Digitized by Google

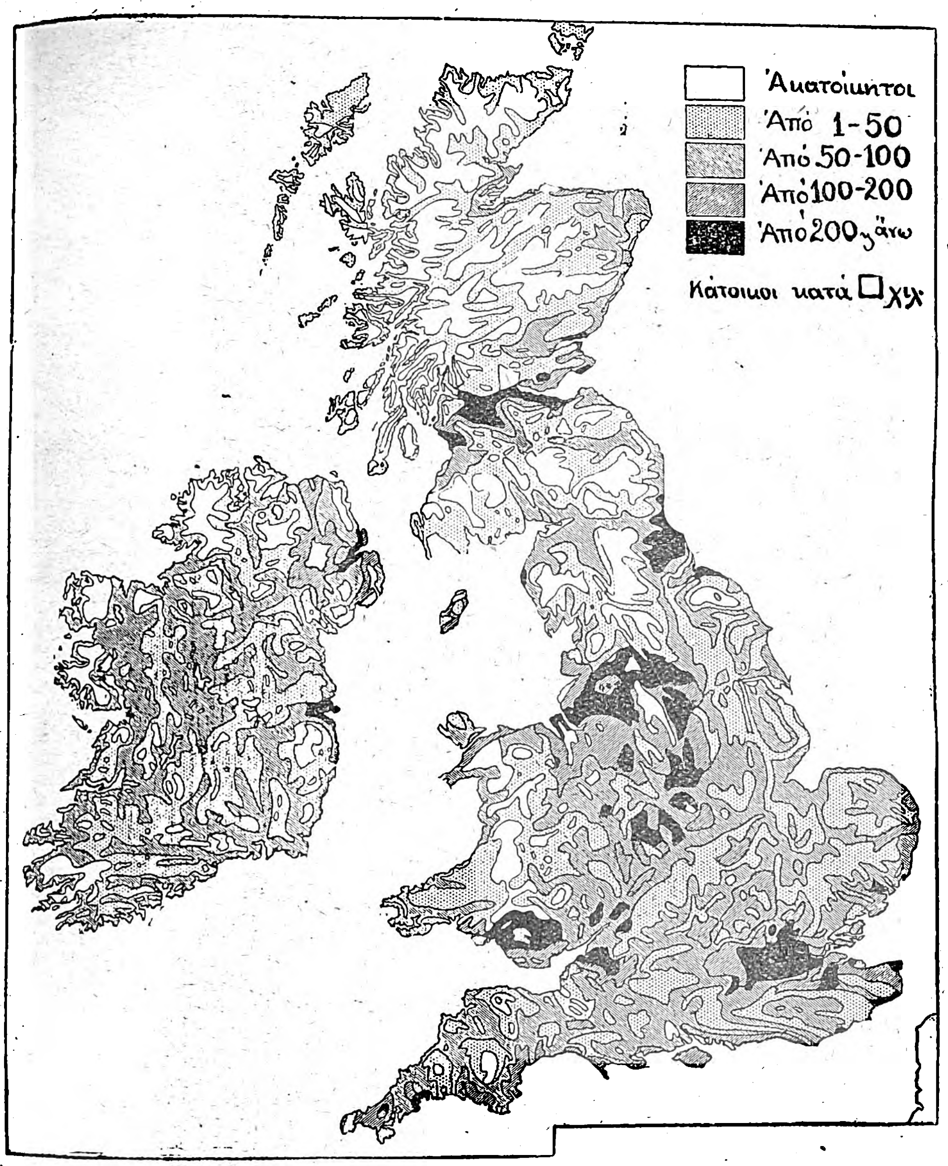

Χάρτης πυκνότητος πληθυσμοῦ.

αὐξάνων ἔτι περισσότερον, τῷ δὲ 1911 οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγγλίας ἠριθμοῦντο εἰς 34,045,290, (τὰ δύο περίπου τρίτα τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας), ἐξ αὐτῶν δὲ οἱ μὲν ἄρρενες ἀνήρχοντο εἰς 16,421,298, οἱ δὲ θήλεις εἰς 17,623,992. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι ἐνῷ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1801, τὴν πρώτην γενομένην ἐν Ἀγγλίᾳ, εἶχεν αὕτη μετὰ τῆς Οὐαλλίας πληθυσμὸν 8,892,536 κατοίκων, κατὰ μέσον δὲ ὅρον ὑπελογίζοντο 152 κάτοικοι κατὰ τετραγωνικὸν ἀγγλικὸν μίλιον, τῷ 1871 ὁ μέσος ὅρος

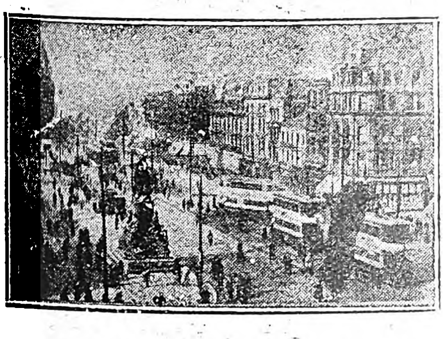

Λίβερπουλ.—Ἡ δευτέρα βιομηχανικὴ πόλις τῆς Ἀγγλίας.

τοῦ πληθυσμοῦ εἶχεν αὐξηθῇ εἰς 389 κατοίκους κατὰ τετραγ. ἀγγλικὸν μίλιον, εἰς 618 δὲ τῷ 1911. Κατὰ τὸ δεκαετὲς μεταξὺ τοῦ ἔτους 1911 καὶ τοῦ 1921 χρονικὸν διάστημα, λόγῳ τοῦ παρεμπεσόντος εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐκ τούτου προελθούσης ἀναστατώσεως, ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀγγλίας ὑπέστη σημαντικὰς αὐξομειώσεις. Οὕτω, κατὰ τὴν 30ὴν Ἰουνίου τοῦ 1914 οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγγλίας, συμπεριλαμβανομένης τῆς Οὐαλλίας, ὑπελογίζοντο εἰς 36,960,684, κατὰ τὴν αὐτὴν δὲ ἡμερομηνίαν τοῦ 1915 εἰς 35,358,896, τοῦ 1916 εἰς 34,500,000, τοῦ 1917 εἰς 33,711,000, τοῦ 1918 εἰς 33,474,400 καὶ τοῦ 1919 εἰς 35,993,000. Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου ἔτους ἤρχισε σταθερῶς αὐξάνων ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀγγλίας, οὕτω δὲ τῷ 1920 οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἠριθμοῦντο εἰς 37 περίπου ἑκατομμύρια, σήμερον δὲ ὑπερβαίνουσι κατά τι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ ἔτους 1911, αἱ κομιτεῖαι τῆς Ἀγγλίας κατατάσσονται, ἀναλόγως τοῦ πληθυσμοῦ ἑκάστης, ὡς ἀκολούθως: 1) Λάνκασαϊρ (Λαγκαστρία), κάτοικοι 4,767,832· 2) Ὑόρκσαϊρ (ἀνατολικόν, βόρειον καὶ δυτικόν), κάτ. 3.897,682· 3) Ντάρχαμ, κάτ. 1,369,860· 4) Ἔσσεξ, κάτ. 1,350,881· 5) Στάφφορντ, κάτοικοι 1,279,649· 6) Οὐώρικ, κάτοικοι 1,247,418· 7) Μίντλεσεξ, κάτ. 1,126,465· 8) Κέντ, κάτ. 1,045,591· 9) Τσέσαϊρ (Τσέστερ), κάτοικοι 954,779· 10) Χάμπσαϊρ, κάτ. 950,579· 11) Σάρρεϋ, κάτ. 845,578· 12) Γκλόστερ, κάτ. 736,097· 13) Ντέβον, κάτ. 699,703· 14) Νορθάμπερλαντ, κάτ. 696,893· 15) Ντέρμπυ, κάτ. 688,423· 16) Σάσσεξ, κάτ. 663,378· 17) Νόττιγχαμ, κάτοικοι 604,098. 18) Λίνκολν, κάτ. 563,960· 19) Νόρφολκ, κάτ. 499,116· 20) Λέστερ, κάτ. 476,553· 21) Σάμερσετ, κάτ. 458,025· 22) Μόνμουθ, κάτ. 395,719· 23) Σάφφολκ, κάτ. 394,060· 24) Οὐόρστερ, κάτ. 387,688· 25) Νόρθαμπτον, κάτ. 348,545· 26) Κόρνουωλ, κάτ. 328,098· 27) Χάρτφορντ, κάτ. 311,284· 28) Οὐίλτσαϊρ, κάτ. 286,822· 29) Μπέρκσαϊρ, κάτ. 280,794· 30) Κάμπερλαντ, κάτοικοι 265,746· 31) Σρόπσαϊρ, κάτ. 246,307· 32) Ντόρσετ, κάτ. 223,266· 33) Μπάκιγχαμ, κάτ. 219,551· 34) Καίμπριτζ (Κανταβριγία), κάτ. 198,074· 35) Μπέτφορντ, κάτ. 194,588· 36) Ὄξφορντ (Ὀξωνία), κάτ. 189,484· 37) Χέρεφορντ, κάτ. 114,269· 38) Οὐεστμόρλαντ, κάτ. 63,575· 39) Χάντιγκτον, κάτ. 55,577· 40) Ράτλαντ, κάτ. 20,346. Ἡ πόλις τοῦ Λονδίνου, μὴ συμπεριλαμβανομένη εἰς τὸν κατάλογον τῶν προηγουμένων, ἔχει πληθυσμὸν 4,523,000 κατοίκων.

Αἱ μεγαλύτεραι πόλεις. Πλὴν τοῦ Λονδίνου, τῆς μεγαλυτέρας καὶ ἐμπορικωτέρας πόλεως τοῦ κόσμου, ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπάρχουν τεσσαράκοντα δύο πόλεις ἢ ἀστικαὶ περιοχαὶ (urban districts) ἀριθμοῦσαι πληθυσμὸν ἄνω τῶν ἑκατὸν χιλιάδων κατοίκων, τεσσαράκοντα ἑπτὰ δὲ ἔχουσαι ἄνω τῶν πεντήκοντα καὶ κάτω τῶν ἑκατὸν χιλιάδων κατοίκων.

Συμφώνως πρὸς τοὺς μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον συνταχθέντας στατιστικοὺς πίνακας, αἱ μεγαλύτεραι ἀγγλικαὶ πόλεις κατατάσσονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν ὡς ἑξῆς:

1) Μπέρμιγχαμ (Birmingham) κάτ. 861,585, 2) Λίβερπουλ (Liverpool) κάτ. 772,665, 3) Μάντσεστερ (Manchester) κάτ. 741,068, 4) Σέφφιλντ (Sheffield) κάτ. 473,695, 5) Λήντς (Leeds) κάτ. 430,834, 6) Μπρίστολ (Bristol) κάτ. 361,247, 7) Οὐέστ Χὰμ (West Ham) κάτ. 287,966, 8) Μπράντφορντ (Brandford) κάτ. 282,714, 9) Χάλλ (Hull) κάτ. 279,664, 10) Νιούκασλ (Newcastle-on-Tyne) κάτ. 275,099, 11) Νόττιγχαμ (Nottingham) κάτ. 257,573, 12) Στὸκ-ον-Τρὲντ (Stoke-on-Trem) κάτ. 239,316, 13) Λέστερ (Leicester) κάτ. 236,059, 14) Σάλφορντ (Salford) κάτ. 226,225, 15) Πόρτσμουθ (Portsmouth) κάτ. 224,846, 16) Κρόϋντον (Croydon) κάτ. 184,239, 17) Πλύμουθ (Plymouth) κάτ. 181,967, 18) Μπόλτον (Bolton) κάτ. 177,462, 19) Οὐίλσντεν (Willesden) κάτ. 154,214, 20) Σάντερλαντ (Sunderland) κάτ. 149,263, 21) Μπέρκενχεντ (Birkenhead) κάτ. 148,052, 22) Ἦστ Χὰμ (East Ham) κάτ. 141,451, 23) Ὄλνταμ (Oldham) κάτ. 137,668, 24) Τόττενγαμ (Tottenham) κάτ. 137,457, 25) Μπράϊτον (Brighton) κάτ. 132,409, 26) Κόβεντρυ (Coventry) κάτ. 132,048, 27) Μίντλεσμπορω (Middlesborough) κάτ. 127,142, 28) Σόουθαμπτον (Southampton) κάτ. 126,033, 29) Μπλάκμπορν (Blackburn) κάτ. 125,992, 30) Στόκπορτ (Stockport) κάτ. 125,629, 31) Λεϋτον (Leyton) κάτ. 124,736, 32) Οὐολθαμστόου (Walthamstow) κάτοικοι 124,580 33) Ντέρμπυ (Derby) κάτ. 123,930, 34) Γκέϊτσχεντ (Gateshead) κάτ. 123,392, 35) Νόριτζ (Norwich) κάτ. 119,993, 36) Πρέστον (Preston) κάτ. 117,277, 37) Χάντερσφιλντ (Huddersfield) κάτ. 112,307, 38) Σάουθ Σίλντς (South Shields) κάτ. 111,504, 39) Χάλιφαξ (Halifax) κάτ. 101,791, 40) Μπώρνλυ (Burnley) κάτ. 101,005, 41) Σαίντ

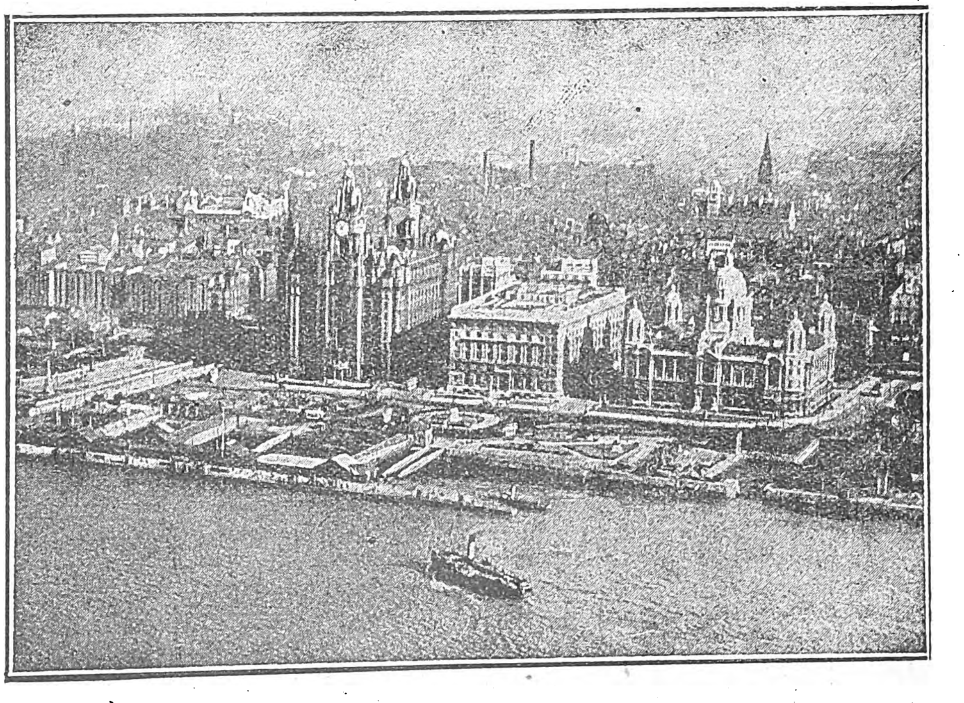

Μάντσεστερ.—Ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τοῦ βάμβακος

Digitized by Google

Ἔλενς (St. Helens) κάτ. 100.805, 42) Οὐώλζυ (Wallasey) κάτ. 95,424, 43) Χόρνζυ (Hornsey) κατ. 94,348, 44) Οὐόλσολλ (Walsall) κατ. 92,724 45) Ρέντιν (Reading) κάτ. 91,365, 46) Ρότσντεϊλ (Rochdale) κάτ. 90,051.

Τα ὡς ἄνω πυκνῶς κατῳκημένα κέντρα κατατάσσονται εἰς τρεῖς ὁμάδας: α') τὰς βιομηχανικὰς πόλεις τῶν ἀνθρακοφόρων περιφερειῶν τοῦ Ντάρχαμ, τοῦ Λάνκασαϊρ, τοῦ Ὑόρκσαϊρ, καὶ τὰς μεσογειακὰς περιφερείας, β') τὰς παραλίους πόλεις (λιμένας) ὡς τὸ Πόρτσμουθ, τὸ Πλύμουθ, τὸ Σάουθαμπτον· γ') τὰ ἐκτὸς τοῦ

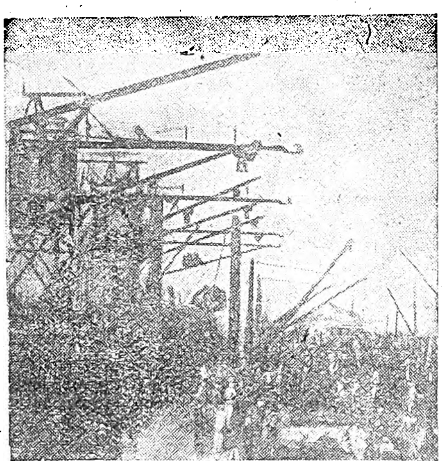

Λιμενικὰ ἔργα τοῦ Πόρτσμουθ.

Λονδίνου προάστεια, ὡς αἱ ἀστικαὶ περιοχαὶ τοῦ Λέϋτον, Τόττεγχαμ, Οὐϊλσιντεν καὶ Οὐόλθαμστον, εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ὁποίων ὑπάγεται καὶ τὸ Μπράϊτον. Τὸ Νόριτζ, ἡ πρωτεύουσα τῆς κομιτείας τοῦ Νόρφολκ, ἀποτελοῦν σημαντικὸν ἐμπορικόν, βιομηχανικόν, γεωργικὸν καὶ κτηνοτροφικὸν κέντρον τῆς Ἀ. Ἀγγλίας, δὲν ὑπάγεται εἰς οὐδεμίαν τῶν ἀνωτέρω ὁμάδων.

Γενικὴ περιγραφὴ τῆς χώρας.

Ἡ Ἀγγλία εἶνε ἡ μεγίστη τῶν τεσσάρων χωρῶν ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται τὸ Ἡνωμένον Βασίλειον, ἀποτελεῖ δὲ τὰ δύο πέμπτα τῆς ὅλης ἐπιφανείας αὐτοῦ. Ἡ γεωγραφικὴ αὐτῆς θέσις ἀναφορικῶς πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν ἠπειρωτικὴν ἐν γένει Εὐρώπην ἔχει μεγίστην σημασίαν. Ἡ ἀνατολικὴ καὶ νότιος αὐτῆς παραλία σχηματίζουν γωνίαν τῆς ὁποίας ἡ κορυφὴ εὑρίσκεται ἀκριβῶς εἰς τὸ στενώτερον μέρος τοῦ πορθμοῦ τῆς Μάγχης. Ἀπὸ τὴν νοτιοανατολικὴν ταύτην ἄκραν τῆς βρεττανικῆς νήσου εἰσέδυσεν ὁ ἠπειρωτικὸς εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἰς τὴν ἀρχαίαν Βρεττανίαν, σήμερον δ' ἔτι διὰ τῆς αὐτῆς ἄκρας διατηροῦνται αἱ μετὰ τῆς νέας Εὐρώπης λίαν στεναὶ σχέσεις τῆς χώρας. Οἱ βράχοι ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται ἡ ἀγγλικὴ γῆ ἀντιπροσωπεύουν διαφόρους γεωλογικὰς ἐποχάς, πολὺ δὲ περισσοτέρας τῶν ἀπαντωμένων εἰς τὰς λοιπὰς βρεττανικὰς χώρας. Ὁμοίως ὁ ἀγγλικὸς λαός, διακρι-

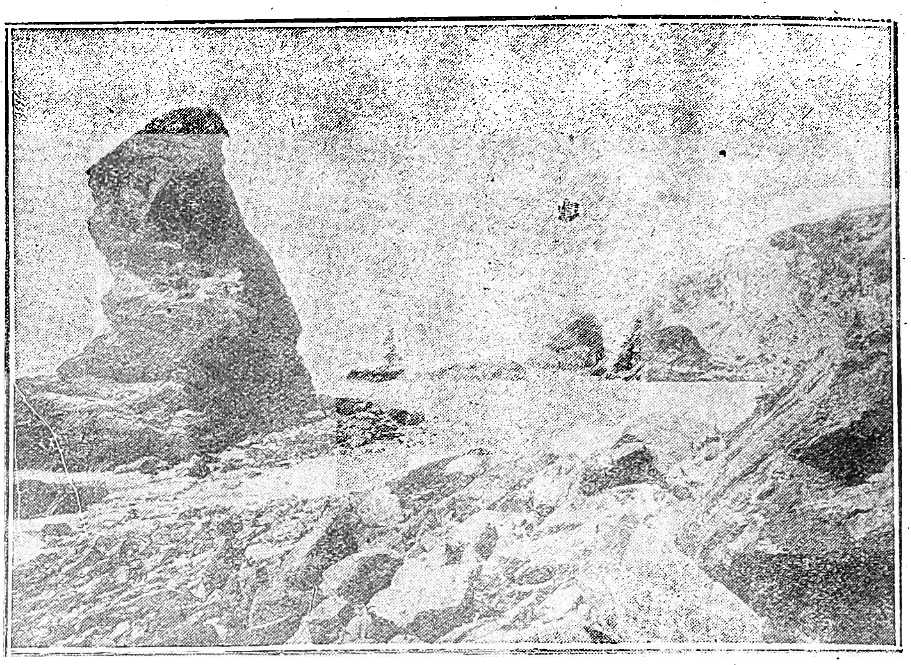

Σκόπελοι τῶν ἀκτῶν τοῦ Κόρνουωλλ, ὅπου θραύονται μαινόμενα τὰ κύματα τοῦ ὠκεανοῦ.

νόμενος τοῦ σκωτικοῦ, τοῦ οὐαλλικοῦ καὶ τοῦ ἰρλανδικοῦ, περιλαμβάνει διάφορα ἀπὸ ἐθνολογικῆς ἐπόψεως στοιχεῖα, ὡς ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν ἐθνῶν τὰ ὁποῖα κατῴκησαν τὴν χώραν κατὰ διαφόρους παλαιοτέρας ἐποχάς. Ἀλλὰ καὶ ἡ φυσικὴ γεωγραφία τῆς Ἀγγλίας παρουσιάζει ἐν τῇ μελέτῃ αὐτῆς ποικιλίαν ἀπόψεων, αἵτινες

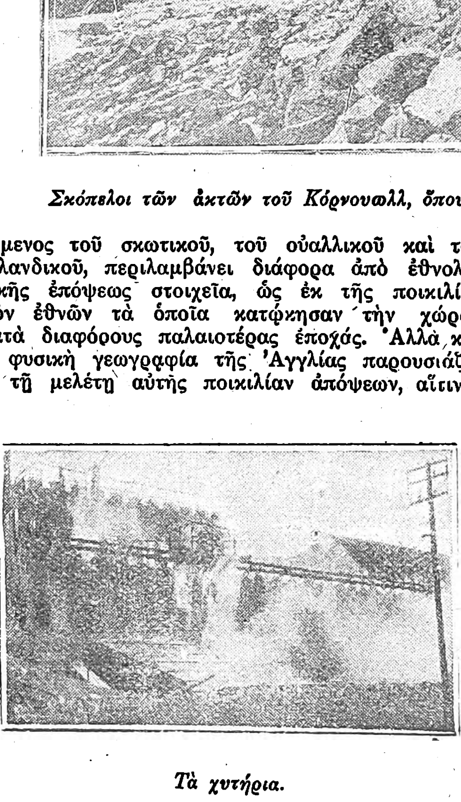

Τὰ χυτήρια.

προκαλοῦν ζωηρὸν τὸ πρὸς ἐξέτασιν αὐτῶν ἐνδιαφέρον.

Τὰ *βόρεια* μέρη τῆς Ἀγγλίας εἶνε τὰ σχετικῶς ὀρεινότερα, διασχίζονται δὲ ταῦτα ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ὑπὸ σειρᾶς ὀρέων ἅτινα κυρίως ὑψοῦνται εἰς τὰς κομιτείας Νορθάμπερλαντ, Κάμπερλαντ καὶ Ὑόρκσαϊρ. Αἱ διακλαδώσεις τῶν ὀρέων τούτων ἐπεκτείνονται εἰς τὰς κομιτείας Λάνκασαϊρ, Ντέρμπυ, Ντάρχαμ καὶ Στάφφορντ. Πρὸς Δ. τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Πεννίνων (Pennine Chain) ἐκτείνεται ἡ πεδιὰς τοῦ Κάμπερλαντ, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 120 περίπου τετρ. χλμ. καὶ ἔδαφος ἀπαλὸν καὶ ἀμμῶδες. Πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Κόκετ (Coquet) ἁπλοῦνται μεγάλαι ἑλώδεις ἐκτάσεις, αἵτινες καταλαμβάνουσι τὸ τρίτον περίπου τῆς κομιτείας Νορθάμπελαντ καί τινα μέρη τῶν κομιτειῶν Ντάρχαμ καὶ Ὑόρκσαϊρ. Αἱ ἐκτάσεις αὗται ἔχουν ἐπιφάνειαν εἴς τινα μέρη δέκα καὶ εἰς ἄλλα εἴκοσι τετρ. μιλιων, κεῖνται δὲ αὗται εἰς ὕψος ποικίλλον ἀπὸ 150 μέχρι 300 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐν τῇ κομιτείᾳ Ὑόρκσαϊρ, τὰ ἐν λόγῳ ἕλη διακόπτονται ὑπὸ ἐκτεταμένων ὑψιπέδων τῶν ὁποίων τὸ ἔδαφος κατὰ μέγα μέρος εἶνε ἐξαιρετικῶς γόνιμον.

Ἡ *μέση Ἀγγλία* ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ μεγάλων πεδιάδων καὶ κοιλάδων, ὀλίγιστα δὲ ἀπαντῶσιν ἐν αὐτῇ ὑψώματα. Ἐκ τῶν πεδιάδων τῆς μέσης Ἀγγλίας ἄξιαι λόγου εἶνε ἡ τοῦ Τσέσαϊρ, ἡ τοῦ Οὐόρστερ, ἡ τοῦ Ἔβεσχαμ, ἡ τοῦ Γκλόστερ καὶ ἡ τοῦ Μπέρκλεϋ. Ἡ κοιλὰς τοῦ Σέβερν, ἐκτεινομένη εἰς μῆκος 120 μιλίων, εἶνε μία τῶν εὐφορωτάτων περιφερειῶν τῆς Ἀγγλίας. Πολυάριθμοι διώρυγες διασχίζουν τὴν κεντρικὴν ταύτην περιφέρειαν τῆς χώρας, ἡ ὁποία λόγῳ τοῦ χθαμαλοῦ τοῦ ἐδάφους της εἶνε ἐκτεθειμένη εἰς τὰς πλημμύρας τῶν διαρρεόντων αὐτὴν ποταμῶν. Ἀντιπλημμυρικὰ διαφράγματα καὶ ἄλλα σχετικὰ ἔργα κατεσκευάσθησαν πρὸς προστασίαν τῶν μερῶν τούτων.

Ἡ *νότιος Ἀγγλία*, ὁριζομένη πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Ταμέσεως ποταμοῦ (Thames) καὶ τῆς διώρυγος τοῦ Μπρίστολ (Bri tol Channel), ἔχει γόνιμον ἔδαφος ἐπιμελῶς καλλιεργούμενον ὑπὸ τῶν κατοίκων. Ἡ πεδιὰς ἰδίως τοῦ Τσίτσεστερ (chi-

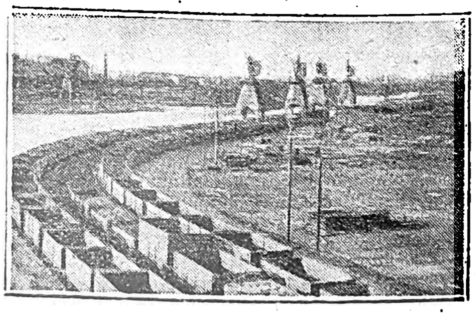

Ὁ λιμὴν τοῦ Νιούκασλ.

chester), ἐν τῇ κομιτείᾳ Σάσσεξ, εἶνε ἐξαιρετικῶς εὔφορος. Μόνον ἡ πρὸς τὴν Βόρειον θάλασσαν ἐσχατιὰ τῆς νοτίου Ἀγγλίας, ἰδίως δὲ τὸ μεταξὺ τῶν παραλίων πόλεων Ντόβερ καὶ Φόλκεστον τμῆμα, ἔχει ἔδαφος ὑψηλὸν καὶ κρητιδικῆς συστάσεως. Τὸ λοιπὸν μέρος αὐτῆς εἶνε ὁμαλόν, μὲ βαθμιαίαν πρὸς Ν. καὶ πρὸς Δ. κλίσιν, κατανέμεται δὲ εἰς πολλὰς εὐρείας καὶ ἐκτεταμένας κοιλάδας, τινὲς τῶν ὁποίων, κυρίως ἐν τῇ κομιτείᾳ Κέντ, ἔχουν πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰς εὐφορωτάτας πεδιάδας τῆς πέραν τοῦ πορθμοῦ τῆς Μάγχης γαλλικῆς Νορμανδίας.

Γεωλογικὴ σύστασις.

Ἡ γεωλογικὴ σύστασις τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀγγλίας παρουσιάζει ὕψιστον ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἐνδιαφέρον, καθόσον τοῦτο ἐγκλείει

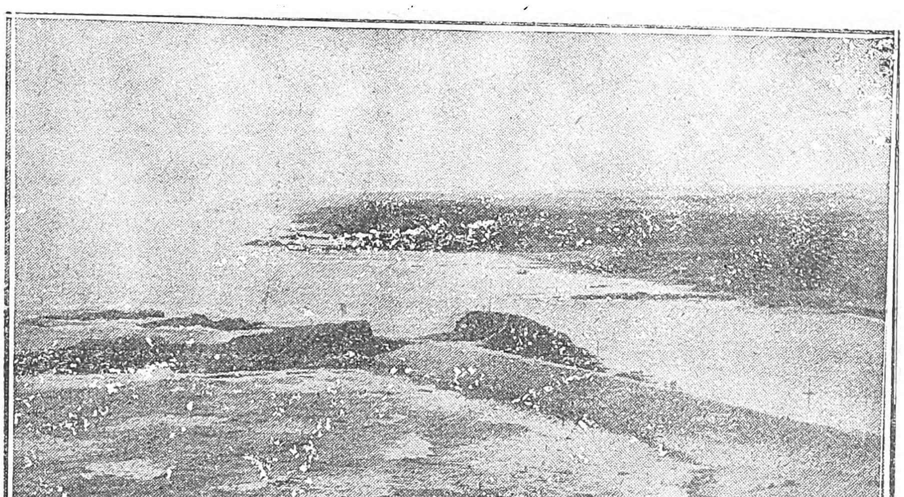

Εἴσοδος τοῦ λιμένος Μπουντ εἰς τὸ βόρειον Κόρνουωλλ.

Digitized by Google

Ἕνας δρομᾶκος ἀγγλικοῦ χωρίου.

πετρώματα ἀνήκοντα εἰς ἁπάσας τὰς γεωλογικὰς ἐποχάς. Οἱ γαιάνθρακες καὶ οἱ σχιστόλιθοι εἶνε τὰ σπουδαιότερα ὀρυκτὰ προϊόντα τῆς χώρας. Εἰς τὰ βόρεια ὡς καὶ εἰς τὰ νότια μέρη, ὑπάρχουν πλεῖστα μεταλλεῖα σιδήρου καὶ μολύβδου, εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ δὲ χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου. Καθ' ἅπασαν τὴν δυτικὴν παράλιον χώραν ἀπαντῶνται σχίσται ἀρδοσιακῆς φύσεως, ἀπέραντοι δὲ προσχωματικαὶ καταθέσεις ἐρυθρῶν μαργῶν καὶ ἀμμίτου λίθου περιβάλλουν εἰς τὰ νότια καὶ ἀνατολικὰ μέρη πλουσιώτατα ἀνθρακοφόρα κοιτάσματα. Διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τις τὸ μέγεθος τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν ἀγγλικοῦ πλούτου, εἶνε ἀρκετὸν νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὰς μέχρι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου στατιστικὰς παρατηρήσεις, καθ' ἃς τὸ πέμπτον τοῦ παγκοσμίως καταναλισκομένου γαιάνθρακος ἐξορύσσεται ἐκ τῶν κόλπων τοῦ ἀγγλικοῦ ἐδάφους, κατὰ μέγα δὲ μέρος ἐκ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Νιούκασλ. Σημειωτέον ὅτι ὑπὲρ τὸ ἑκατομμύριον ἐργατῶν ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἀγγλικὰ γαιανθρακωρυχεῖα καὶ ὅτι τὰ δέκα περίπου ἑκατοστὰ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἀποζοῦν ἐκ τῆς σχετικῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ σιδήρου (πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου τόννων ἐτησίως) ἀπασχολεῖ ἥμισυ περίπου ἑκατομμύριον μεταλλωρύχων καὶ ἄλλων ἐργατῶν, οἵτινες ἐργάζονται εἰς τὰς ὑψικαμίνους καὶ τὰ διάφορα ἐργοστάσια ἐντὸς τῶν ὁποίων γίνεται ἡ πρώτη κατεργασία τοῦ ἐν λόγῳ μετάλλου. Ἀπὸ τῶν πηγῶν τοῦ ποταμοῦ Χάμπερ (Humber) ἐν τῇ Β. Ἀγγλίᾳ, μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Σέβερν (κόλπος τοῦ Μπριστολ) ἐκτείνεται μακρὰ λωρὶς κυανῆς μαργώδους γῆς (ἀργιλοτιτανῶδες στρῶμα), τὴν ὁποίαν οἱ Ἄγγλοι ὀνομάζουν «λίας» (lias) καὶ ἥτις γεωλογικῶς ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν τῆς ἰουρασίου περιόδου. Παράλληλοι λωρίδες τιτανολίθου πολυποδοφόρου καὶ τιτανολίθου ᾠολιθικοῦ, ὡς καὶ κυανῆς μάργης, παρακολουθοῦνται μέχρι τῆς Μάγχης ὑπὸ ἀμμωδῶν στρώσεων γλαυκονίτου, κρητιδικῶν πετρωμάτων, πλαστικῆς ἀργίλου καὶ ἐδαφῶν ἀναλόγων πρὸς τὰ τοῦ παρισινοῦ ὑψιπέδου, ἐξ οὗ ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν ἡ Ἀγγλία ἦτο ἡνωμένη μετὰ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης.

Ὁ φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας.

Η Ἀγγλία, ὡς ἡ βόρειος Ἀμερική, ἦτο ποτὲ κεκαλυμμένη ὑπὸ παρθένων δασῶν. Αἱ βάλανοι, τὰ μῆλα καὶ οἱ καρποὶ ἐν γένει, ἦσαν ἡ τροφὴ τῶν κατοίκων. Τὰ χρησιμώτερα φυτὰ καὶ ζῶα εἰσήχθησαν βραδύτερον ἐκ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἄρκτοι, λύκοι καὶ ἀγριόχοιροι ἔζων ἐν ἡσυχίᾳ ἐντὸς τῶν ἀγγλικῶν δασῶν, ἔλαφοι δὲ καὶ ἄγριοι βόες διέτρεχον ἐλευθέρως τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰς λίμνας. Κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα οἱ λύκοι καὶ αἱ ἄρκτοι ἐξωλοθρεύθησαν, σήμερον δὲ μόνον ἀγριόχοιροι, ἔλαφοι καὶ δορκάδες διατηροῦνται ἐντὸς τῶν ἀγγλικῶν δασῶν χάριν τῶν κυνηγετούντων ἀρχόντων καὶ πλουσίων κτηματιῶν. Ἀλώπεκες, λαγωοὶ καὶ ἄλλα θηράματα, εὑρίσκονται ἐπίσης ἐντὸς τῶν δι' ἰδιωτικὰ ἀποκλειστικῶς κυνηγέσια προωρισμένων περιφερειῶν. Ἐν Ἀγγλίᾳ σπανίως ἀπαντῶνται ἀγέλαι αἰγῶν, ἐνῷ ἐν Οὐαλλίᾳ τὰ ζῷα ταῦτα ἀφθονοῦν ἐν ἀγρίᾳ ἔτι καταστάσει, οἱ δὲ Οὐαλλοὶ ἐπιδίδονται μανιωδῶς εἰς τὴν θήραν αὐτῶν. Τὰ κατοικίδια ζῶα ἀπολαύουν ἐξαιρετικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῶν Ἄγγλων. Εἶνε παγκοίνως γνωστοὶ οἱ διὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν τόλμην των φημιζόμενοι πλατύρρυγχοι ἀγγλικοὶ κύνες «μπούλ-ντώγκ» ἐπίσης οἱ δι' ἐπιτυχοῦς διασταυρώσεως τῶν κοινῶν κατοικιδίων

Παλαιὰ ἐξοχικὴ οἰκία.

χοίρων μετὰ τῶν τῆς Ἰνδοκίνας παραχθέντες χοῖροι τῆς Ἀγγλίας, ὡς καὶ οἱ βόες αὐτῆς, εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ πρῶτον οἱ κτηνοτρόφοι τῆς χώρας ἐφήρμοσαν τὰς τῆς βελτιώσεως μεθόδους, αἵτινες νῦν εἶνε ἐν χρήσει πανταχοῦ. Ἡ ἀγγλικὴ ἱπποτροφία, ὑποστηριζομένη ἐνθέρμως ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ διαφόρων ἰδιωτικῶν ἑταιρειῶν, εἶνε προηγμένη εἰς ἀνώτατον βαθμόν. Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἀπαντᾶται τόσον μέγας καὶ πολύτιμος εὐγενὴς ἱππικὸς πληθυσμὸς ὅσον ἐν Ἀγγλίᾳ, εἴτε προκειμένου περὶ δρομώνων καὶ κυνηγετικῶν, εἴτε περὶ ζευκτηρίων καὶ νωταγωγῶν ἵππων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ πτηνά, ταῦτα ἀντιπροσωπεύουν πάντα σχεδὸν τὰ εἴδη τῶν ἐν τῇ ἠπειρωτικῇ Εὐρώπῃ ἀπαντωμένων, προκειμένου ὅμως περὶ τῶν ἰχθύων τῶν ἀγγλικῶν θαλασσῶν, λιμνῶν καὶ ποταμῶν, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ποικιλία αὐτῶν ἐμφανίζουν τὴν χώραν ὡς εὐνοηθεῖσαν σχετικῶς παρὰ τῆς φύσεως ὅσον οὐδεμία ἄλλη ἐν Εὐρώπῃ.

Ἡ Ἀγγλία, ἰδίως εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς μέρη, ἔχει ἀπέραντα δάση δρυῶν καὶ ἐλατῶν, πλεῖστα δὲ καρποφόρα δένδρα καλλιεργοῦνται λίαν εὐδοκίμως ἐν αὐτῇ. Μολονότι δὲ τὸ ἔδαφος τῆς χώρας εὐνοεῖ σημαντικῶς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἐν γένει καὶ τὴν καρποφορίαν τῶν δένδρων, συχνάκις ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις παρακωλύει τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν καρπογονίαν των. Αἱ βροχαὶ καὶ αἱ ὁμίχλαι ἐκμηδενίσουν πολλάκις ἐλπίδας πλουσίας συγκομιδῆς στηριχθείσας λίαν πρωΐμως ἐπὶ τῆς ἀρχικῶς ἐκδηλωθείσης βλαστικῆς ὁρμῆς. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐν Ἀγγλίᾳ αἱ βοσκαὶ εἶνε πλουσιώταται, οἱ παντὸς εἴδους δημητριακοὶ καρποὶ ἀφθονοῦν καὶ αἱ ὀπῶραι τῶν εὐκραῶν κλιμάτων δὲν σπανίζουν.

Μετὰ τὴν ὡς ἀνωτέρω σύντομον ἔκθεσιν περὶ τοῦ εἰς ὀρυκτά, φυτὰ καὶ ζῷα φυσικοῦ πλούτου τῆς Ἀγγλίας, δέον νὰ προστεθῇ, ὅτι οὐδεμία ἄλλη ἐν τῷ κόσμῳ χώρα καλλιεργεῖται ὅσον αὐτὴ ἐπιμελῶς καὶ δὴ ἐπιστημονικῶς. Αἱ καλλιεργήσιμοι ἐκτάσεις, διῃρημέναι εἰς μεγάλα ἀγροτικὰ κτήματα, ἀνήκουν εἰς μικρόν, ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς χώρας, ἀριθμὸν κτηματιῶν, πᾶσαι δὲ αἱ εἰς τὸν κλάδον τῆς γεωργικῆς βιομηχανίας ἀναγόμεναι ἐφευρέσεις τυγχάνουν πιστῆς καὶ ἀρτίας ἐφαρμογῆς ἐν τῇ ἀγγλικῇ γεωργίᾳ.

Κλῖμα.

Κειμένη εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς βορείας εὐκράτου ζώνης, ἡ Ἀγγλία κέκτηται ἀπὸ κλιματολογικῆς ἀπόψεως πάντα τὰ συμφυῆ πρὸς τὴν γεωγραφικὴν αὐτῆς θέσιν πλεονεκτήματα. Τὰ δριμέα ψύχη τοῦ χειμῶνος καὶ τὰ ἀποξηραντικὰ καύματα τοῦ θέρους δὲν εἶνε ἐν αὐτῇ αἰσθητὰ μετὰ τόσης ἐντάσεως ὅσης εἰς τὰς ἠπειρωτικὰς χώρας τὰς ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς παραλλήλους κύκλους εὑρισκομένας. Οἱ ἀπὸ τῆς θαλάσσης πνέοντες ἄνεμοι μετριάζουν τὴν δριμύτητα τοῦ ψύχους κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τοὺς καύσωνας τῶν θερινῶν μηνῶν, αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ ὅμως μεταβολαὶ εἶνε καθ' ἅπασαν σχεδὸν τὴν χώραν ἀπότομοι καὶ συχναί. Ὁ ἀὴρ εἶνε ἐν αὐτῇ ὑγρός, αἱ συννεφώδεις καὶ βροχεραὶ ἡμέραι δεσπόζουν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους ἡ δὲ ὁμίχλη δὲν ἀποτελεῖ σπάνιον φαινόμενον, τόσον εἰς τὴν κυρίως Ἀγγλίαν ὅσον καὶ εἰς τὰς λοιπὰς βρεττανικὰς χώρας. Ἡ Ἀγγλία ἐμφανίζει ἀσφαλῶς τὸν τελειότερον ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν ὅλῳ ἔτι τῷ κόσμῳ, τύπον θαλασσίου ἢ ὠκεανείου κλίματος, καθόσον εἶνε ἀμέσως σχεδὸν ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ἀνέμους καὶ τὰ θαλάσσια ρεύματα τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Οἱ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, ὑγροὶ καὶ χλιαροί, καὶ τὸ μέγα θερμὸν ρεῦμα τοῦ μεξικανικοῦ κόλπου (gulf stream) ἀσκοῦσιν ἐπὶ το ἀγγλικοῦ κλίματος πολὺ μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν ἢ ἡ θέσις τῆς χώρας ἀπὸ ἀπόψεως βορείου γεωγραφικοῦ πλάτους (49° 58'—55° 48').

Ἐν αὐτῇ δὲν σημειοῦνται μεγάλαι ἀντιθέσεις θερμοκρασίας, δεδομένου ὅτι εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Λονδίνου, τὸ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, ἡ κατὰ μέσον ὅρον θερμοκρασία δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 18°-14°, ἐνῷ εἰς

Digitized by Google

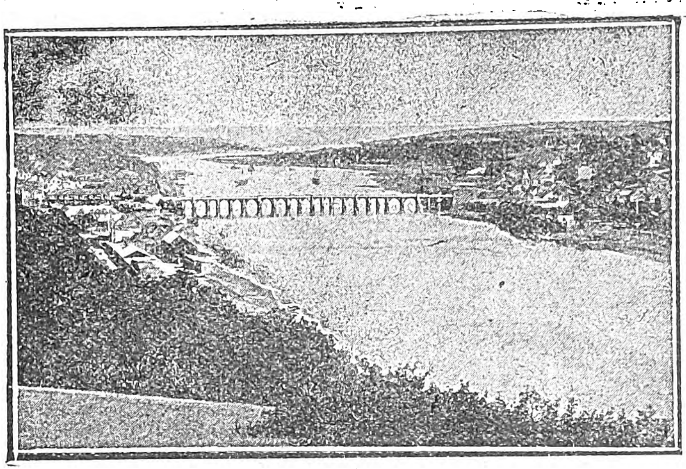

Ἀγγλικὸς ποταμόκολπος.

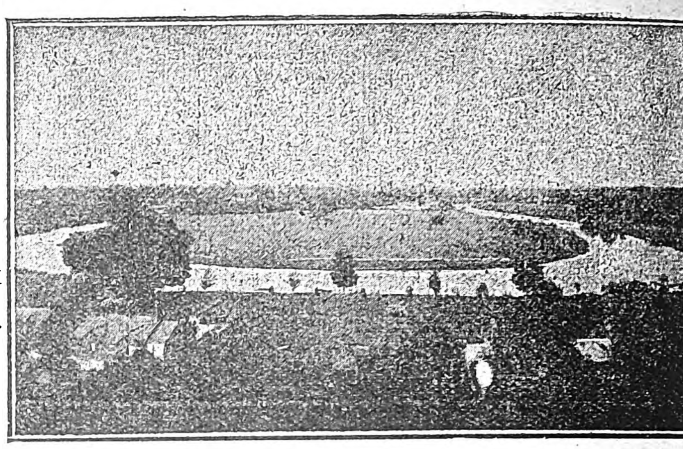

Μαίανδρος ἀγγλικοῦ ποταμοῦ.

τὸς ὑπὸ τὴν αὐτὴν παράλληλον κειμένας χώρας τῆς δυτικῆς Εὐρώπης ἀνέρχεται αὕτη εἰς 25°—30°. Ἐὰν δὲ λάβωμεν συναφῶς ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἄφθονοι βροχαί, τῶν ὁποίων ὁ μέσος ὅρος ἐτησίως ὑπερβαινει τὸ ἓν μέτρον, καταβρέχουν τὸ ἀγγλικὸν ἔδαφος καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, ἐν τῇ αὐτῇ δὲ περίπου ἀναλογίᾳ, θὰ ἔχωμεν τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ κλίματος τῆς Ἀγγλίας. Σημειωτέον σχετικῶς, ὅτι αἱ πυκναὶ ὁμίχλαι συντελοῦν περισσότερον ἢ αἱ βροχαὶ εἰς τὴν συνεχῆ καὶ ἄφθονον ὑγρασίαν ἥτις ὑπάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ, εἰς τὸ νὰ εὑρίσκεται αὕτη διαρκῶς βυθισμένη ἐντὸς χλιαροῦ ἀτμολούτρου. Μολονότι δὲ ἀποτελεῖ ὑπερβολὴν τὸ λεγόμενον, ὅτι ἡ ὁμίχλη ἀδιακόπως βασιλεύει ἐπὶ τῆς χώρας, δὲν εἶνε ὅμως ἀνακρίβεια τὸ νὰ εἴπῃ τις, ὅτι σπανίως εἰς αὐτὴν ὁ οὐρανὸς εἶνε αἴθριος ἢ ὁ ἥλιος λαμπρὸς ὡς εἰς τὴν ἡλιόλουστον Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὸς βιομηχανικὰς ἰδίως πόλεις ἡ ὁμίχλη εἶνε πυκνοτέρα, λόγῳ τοῦ καπνοῦ καὶ τῆς αἰθάλης τῶν ὑψηλῶν καπνοδόχων τῶν ἐργοστασίων, πολλὰ δὲ ἐγράφησαν περὶ τῆς «κιτρίνης ὁμίχλης» τοῦ Λονδίνου, ἥτις παρεμποδίζει τὴν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως κυκλοφορίαν, καθιστᾷ δ' ἐνίοτε λίαν δυσχερῆ τὴν ἀναπνοὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων. Οἱ γεροντότεροι κάτοικοι τοῦ Λονδίνου ἐνθυμοῦνται, ὅτι κατά τινα πνιγηρῶς ὁμιχλώδη ἡμέραν τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1873 πολλὰ κτήνη ἀπέθανον ἐξ ἀσφυξίας εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Σμίθφιλτ.

Ἡ ὑγρασία ἐν τούτοις ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότατον λόγον τῆς θαυμασίας βλαστήσεως ἐν Ἀγγλίᾳ ὅπου ἡ χόρτος τῶν ἀγρῶν φύεται, κατά τινα ποιητικὴν ἔκφρασιν, ταχύτερον παρ' ὅσον τρώγεται ὑπὸ τῶν βοσκόντων ζώων. Τὰ δένδρα εἶνε ἐξαιρετικῶς πυκνόφυλλα, τὸ γλυκὺ πράσινον χρῶμα τῶν φυλλωμάτων διατηρεῖται ἐπὶ μακρόν, αἱ προσόψεις τῶν ἐξοχικῶν οἰκιῶν εἶνε κεκαλυμμέναι σχεδὸν ὑπὸ ἀναρριχητικῶν φυτῶν, ἡ δὲ χλόη τῶν ἀγγλικῶν πάρκων καὶ πρασιῶν εἶνε ἀσυγκρίτως πλουσία καὶ ὡραία.

Ποταμοί, διώρυγες καὶ λίμναι.

Ἡ μεγάλη ποσότης τῶν ὀμβρίων ὑδάτων, τὰ ὁποῖα δέχεται συνεχῶς ἡ ἀγγλικὴ γῆ καὶ ἡ ὑπὸ τὸν φαιὸν οὐρανὸν τῆς χώρας βραδύτατα συντελουμένη ἐξάτμισις, θὰ μετέβαλλον τὰ χθαμαλώτερα ἰδίως μέρη τῆς Ἀγγλίας εἰς ἀπέραντα ἕλη, ἐὰν ὁ σχηματισμὸς τοῦ ἐδάφους αὐτῆς δὲν ἐξησφάλιζεν εἰς τὰ ἀφθονοῦντα ρεύματα γλυκέων ὑδάτων ἄνετον ἐκβολὴν αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ συμπαγεῖς ὀρεινοὶ ὄγκοι δὲν ὑπάρχουν, ἀλλ' οὔτε καὶ ὄρη κυρίως εἰπεῖν, μᾶλλον δὲ λόφοι ὑψηλοὶ καὶ ὑψώματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ρέουν πολυπληθεῖς ποταμοί, τῶν ὁποίων γενικῶς ὁ ροῦς εἶνε βραχὺς καὶ οἵτινες κατὰ τὴν ἐκβολὴν αὐτῶν εἰς τὴν θάλασσαν εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πλατεῖς καὶ σχηματίζουν ἐπιμήκεις ποτυμοκόλπους (estuaries). Λόγῳ τῆς μικρᾶς ἐκτάσεως τῆς χώρας καὶ τῆς κατὰ μῆκος αὐτῆς ἐδαφικῆς ἀνυψώσεως, ἐξ ἧς αὕτη διαιρεῖται εἰς δύο τμήματα, μικρὸς μόνον ἀριθμὸς ποταμῶν ἔχει μακρὸν ὁπωσδήποτε ἀπὸ τῶν πηγῶν μέχρι τῶν ἐκβολῶν αὐτῶν ροῦν. Ὁ μέγιστος τῶν ἀγγλικῶν ποταμῶν, ὁ Τάμεσις, ἔχει ροῦν 345 μόλις χιλιομέτρων, ἄλλοι δὲ ποταμοί, ὡς ὁ Τρὲν τῆς κομιτείας τοῦ Νόττιγχαμ καὶ ὁ Ὄουζ (Ouse) τοῦ Ὑόρκσαϊρ, μόνον χάρις εἰς τοὺς κατὰ τὸν δρόμον αὐτῶν διαγραφομένους μαιάνδρους ἔχουν μακρὸν σχετικῶς ροῦν. Ἐκ τῶν λοιπῶν βραχυτέρων ποταμῶν, πλὴν τοῦ Ὄουζ (Great-Ouse) τοῦ Μπέτφορντ, ὅστις μέχρι τῶν ἐκβολῶν του διατρέχει 200 περίπου χιλιόμετρα, ὁ Τάϋν (Tyne), ἰδίως δὲ ὁ Μέρσεϋ ἐν τῇ κομιτείᾳ Τσέσαϊρ, μόνον ὡς ποταμίσκοι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἀπὸ ἀπόψεως μήκους. Ἀλλ' ἡ ροὴ τῶν ὑδάτων αὐτῶν εἶνε ἄφθονος καὶ ὁμαλὴ λόγῳ τῆς μετρίας κλίσεως τοῦ ρείθρου των, οἱ πλεῖστοι δὲ εἶνε πλωτοὶ εἰς οὐχὶ μεγάλην ἀπὸ τῶν πηγῶν αὐτῶν ἀπόστασιν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τούτοις αἱ γραμμαὶ τῆς διαχωρίσεως τῶν ὑδάτων δὲν εἶνε οὔτε λίαν ὑψηλαί, οὔτε καὶ ἀπότομοι, εὐκόλως ἔχει ἐπιτευχθῆ ἡ διὰ διωρύγων ἕνωσις τῶν ποταμῶν εἰς τὰ πλωτὰ αὐτῶν σημεῖα, οὕτως ὥστε ἡ ἀγγλικὴ ναυτιλία νὰ ἐξυπηρετῆται θαυμαστῶς ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν διὰ τῆς ποταμοπλοΐας. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἀξιοσημείωτος, προκειμένου περὶ τοῦ εὐπλώτου τῶν ποταμῶν τῆς Ἀγγλίας, εἶνε ἡ σχετικὴ ἐπενέργεια τῆς ἀνυψώσεως τῶν θαλασσίων ὑδάτων κατὰ τὴν παλίρροιαν. Οἱ ποταμοὶ τῆς Ἀγγλίας ρέουν κατὰ τὸ πλεῖστον ἄνευ μεγάλης ὁρμῆς ἐντὸς βαθειῶν πεδιάδων καὶ ἐκβάλλουν κανονικῶς εἰς τὴν παραλίαν, ὅ-

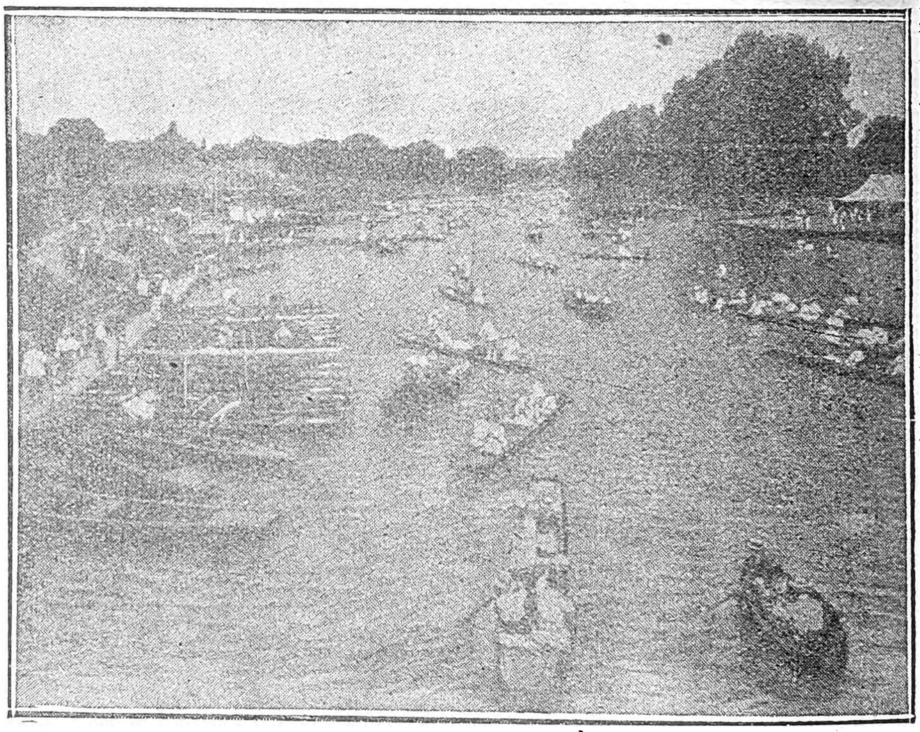

Μία ὡραία θερινὴ ἡμέρα εἰς τὸ ἐξοχικὸν Χένλυ ἐπὶ τοῦ Ταμέσεως.

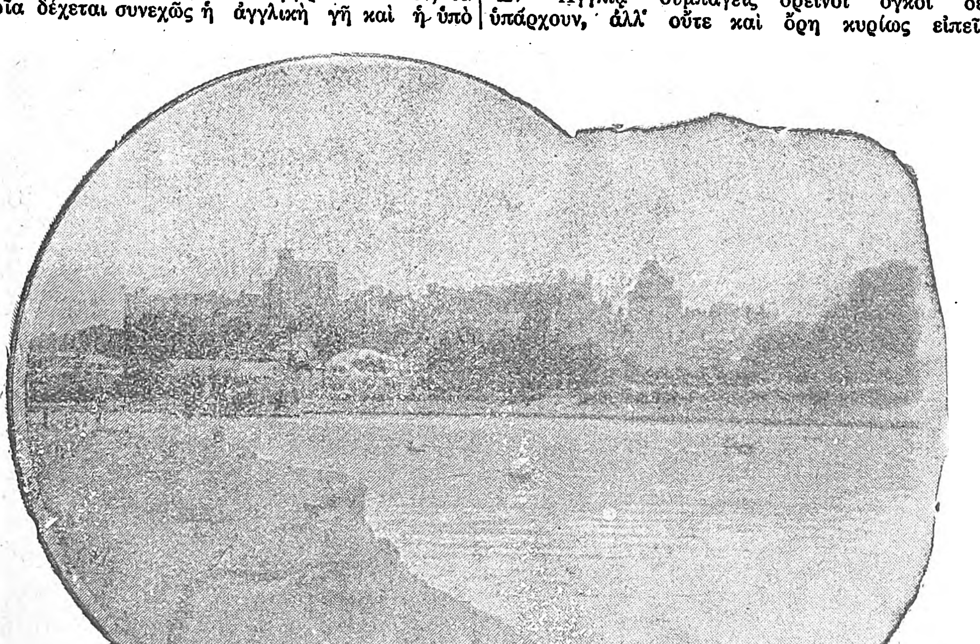

Τὰ ἀνάκτορα τοῦ Οὐίντσορ ἐν τῇ κομιτείᾳ τοῦ Μπέρκσαϊρ ἐπὶ τοῦ Ταμέσεως.

Digitized by Google

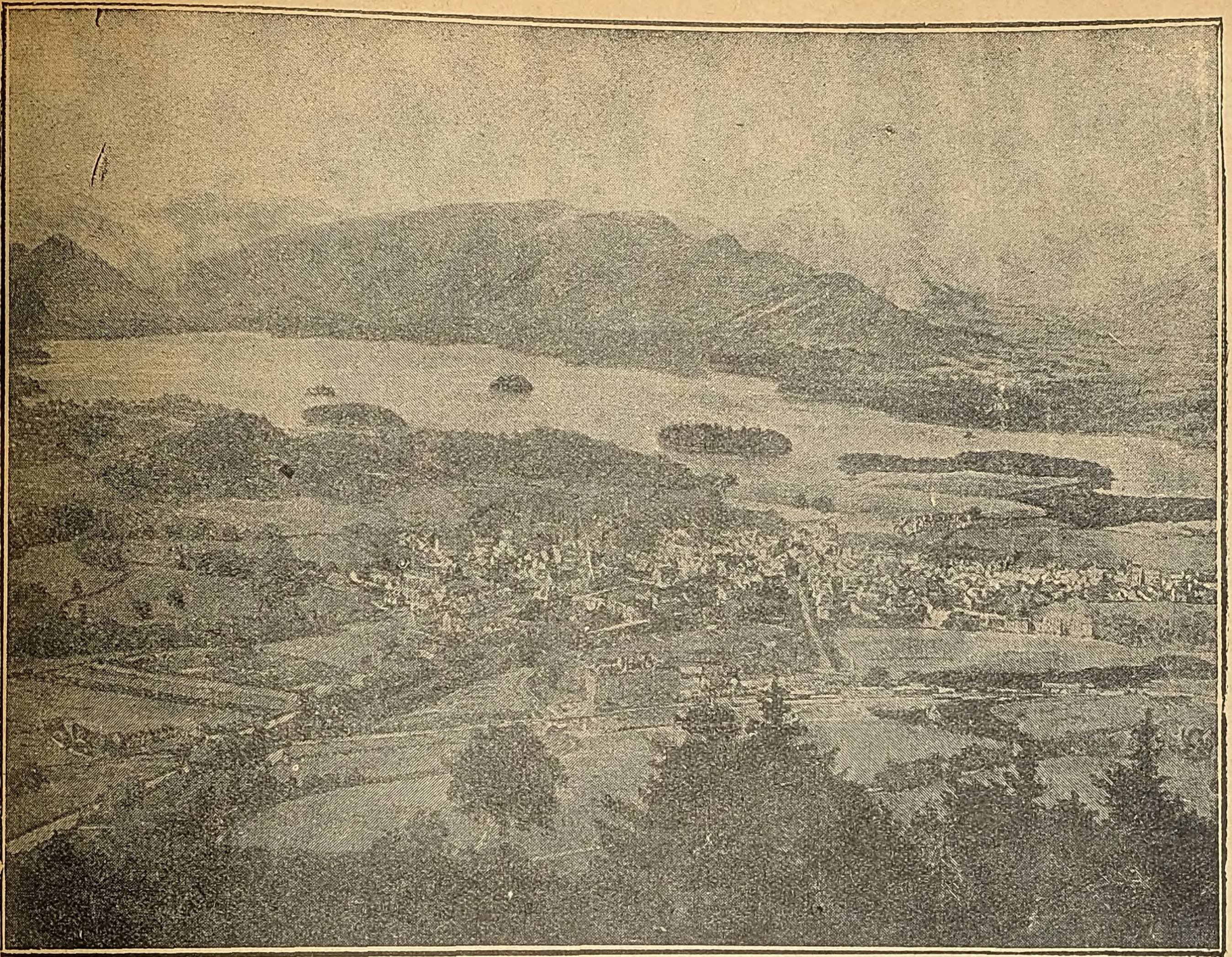

«Ἡ χώρα τῶν λιμνῶν» τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς ὁποίας ἔψαλον οἱ ἄγγλοι ρομαντικοὶ ποιηταί.

που δὶς τῆς ἡμέρας τὸ κῦμα τῆς πλημμυρίδος εὐκόλως εἰσχωρεῖ διὰ τῶν εὐρέων στομίων των εἰς μεγάλην ἀπόστασιν πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, καθισταμένου οὕτως εὐχερεστάτου τοῦ ἀνάπλου μεγάλων φορτηγῶν πλοίων. Ὁ Τάμεσις, εἰς ἀπόστασιν ὀγδοήκοντα καὶ πλέον χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας, ἔχει πλάτος τριακοσίων μέτρων καὶ βάθος τεσσάρων μὲν μέτρων κατὰ τὴν ἀμπώτιδα, δέκα δὲ καὶ ἡμίσεος κατὰ τὴν πλημμυρίδα. Ὁ Μέρσεϋ, διαρρέων τὴν πεδιάδα τοῦ Τσέσαϊρ εἰς μῆκος ἑκατὸν τριάκοντα μόνων χιλιομέτρων, ἔχει παρὰ τὸ Λίβερπουλ πλάτος ἑνὸς καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρου καὶ βάθος ἐπιτρέπον εἰς μεγάλα φορτηγὰ σκάφη νὰ πλησιάζουν εἰς τὰς προκυμαίας τῶν ὀχθῶν του. Ἀνάλογα πλεονεκτήματα διὰ τὴν ναυτιλίαν ἔχουν καὶ οἱ ποταμοὶ Ντίη (Dee), Σέβερν κ. ἄ., ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν πρὸ πάντων τῆς πλημμυρίδος, τὸ φαινόμενον τῆς ὁποίας γεννᾷ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ ποταμοὶ τῆς Ἀγγλίας πηγάζουν ἐκ τοῦ πελάγους, ἀντὶ νὰ χύνωνται εἰς αὐτό.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς *διώρυγας*, ἡ σημασία αὐτῶν ἀπὸ ἀπόψεως ἐσωτερικῆς συγκοινωνίας καὶ ἐμπορίου εἶναι σπουδαιοτάτη. Δι᾽ αὐτῶν οἱ πλωτοὶ ἀγγλικοὶ ποταμοὶ εὑρίσκονται εἰς ἐπικοινωνίαν ἐξυπηρετοῦσαν μέγιστα συμφέροντα τῆς ποταμοπλοΐας καὶ γενικώτερον τῆς ἀγγλικῆς ναυτιλίας. Ὁ Τάμεσις συγκοινωνεῖ διὰ δύο διωρύγων μετὰ τοῦ Σέβερν, ἐπίσης δὲ δι᾽ ἑτέρων δύο μετὰ τοῦ Μέρσεϋ. Οὕτως ἑνοῦνται μετὰ τοῦ εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν ἐκβάλλοντος Ταμέσεως, δύο ποταμοί, ἐξ ὧν ὁ εἷς χύνεται εἰς τὴν Ἰρλανδικὴν θάλασσαν καὶ ὁ ἕτερος εἰς τὸν κόλπον τοῦ Μπρίστολ (Ἀτλαντικὸς ὠκεανός). Χάρις εἰς τὰς διώρυγας, τριπλῆ διαποτάμιος συγκοινωνία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πόλεων Λίβερπουλ καὶ Χὼλλ (Hull), ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοκόλπου τοῦ Οὖμπερ (Βόρειος θάλασσα), ἡ δὲ δευτέρα ἐπὶ τοῦ ποταμοκόλπου τοῦ Μέρσεϋ (Ἰρλανδικὴ θάλασσα).

Ἡ διῶρυξ τοῦ Μάντσεστερ. Ἡ μεγάλη διῶρυξ τοῦ Μάντσεστερ, συνδέουσα τὴν μεσόγειον ταύτην πόλιν μετὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ ποταμοκόλπου τοῦ Μέρσεϋ κειμένου Ἥστχαμ (Eastham), ἔχει μῆκος 35½ ἀγγλικῶν μιλίων, πλάτος 120 ποδῶν καὶ βάθος 28. Δι᾽ αὐτῆς τὸ Μάντσεστερ ἀπέβη σπουδαιότατος «ἐσωτερικὸς» λιμὴν τῆς Ἀγγλίας, μὲ τελειοτάτας λιμενικὰς ἐγκαταστάσεις πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς πυκνότατα κατῳκημένης κομιτείας τοῦ Λάνκασαϊρ. Ἀπὸ τῆς εἰσόδου τῆς ἐν λόγῳ διώρυγος, κειμένης εἰς ἀπόστασιν 19 ἀγγλικῶν μιλίων ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Μερσεϋ, μέχρι τοῦ Μάντσεστερ, ἀνέτως πλέουν φορτηγὰ ἀτμόπλοια 12 500 τόννων. Ὡς ἐκ τούτου τὸ Μάντσεστερ ἀπέβη ὁ τρίτος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς Ἀγγλίας, μετὰ τὸ Λονδῖνον καὶ τὸ Λίβερπουλ. Ἡ κατασκευὴ τῆς διώρυγος συνετελέσθη ἐντὸς ἑξαετίας περίπου, ἀπὸ 1ης Νοεμβρίου 1887 μέχρι τῆς 16ης Δεκεμβρίου τοῦ 1893, τὰ δὲ ἐγκαίνια αὐτῆς ἐτελέσθησαν ἐπισημότατα τὴν 21ην Μαΐου 1894 ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας.

Ἡ «Χώρα τῶν Λιμνῶν». Ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ὑπάρχουν πολλαί, οὔτε μεγάλαι λίμναι, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἰδιαιτέρως λόγος. Κατ᾽ ἐξαίρεσιν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Ἀγγλίαν, ἰδίως δὲ εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη τοῦ Κάμπερλαντ, τοῦ Οὐεστμόρλαντ καὶ ἐν μέρει τοῦ Λάνκασαϊρ, ὑπάρχουν γραφικώταται λίμναι, ἐξ ὧν ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ ὠνομάσθη «Χώρα τῶν Λιμνῶν» (Lake District). Ἐκεῖ ὑπάρχουν μαγευτικαὶ ὄντως τοποθεσίαι, προσελκύουσαι πλείστους κατ᾽ ἔτος Ἄγγλους καὶ ξένους θαυμαστὰς τῶν φυσικῶν καλλονῶν. Διάφοροι Ἄγγλοι ρομαντικοὶ ποιηταί, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, ἐξύμνησαν τὰ θέλγητρα τῶν ὡραίων τοποθεσιῶν τοῦ Lake District, ὅπου ἔζησαν καὶ ἤκμασαν, ὀνομασθέντες ὡς ἐκ τούτου «Lake Poets». Αἱ ἐν λόγῳ λίμναι, δεκαεπτὰ τὸν ἀριθμὸν εἶνε αἱ ἑξῆς: Winder-

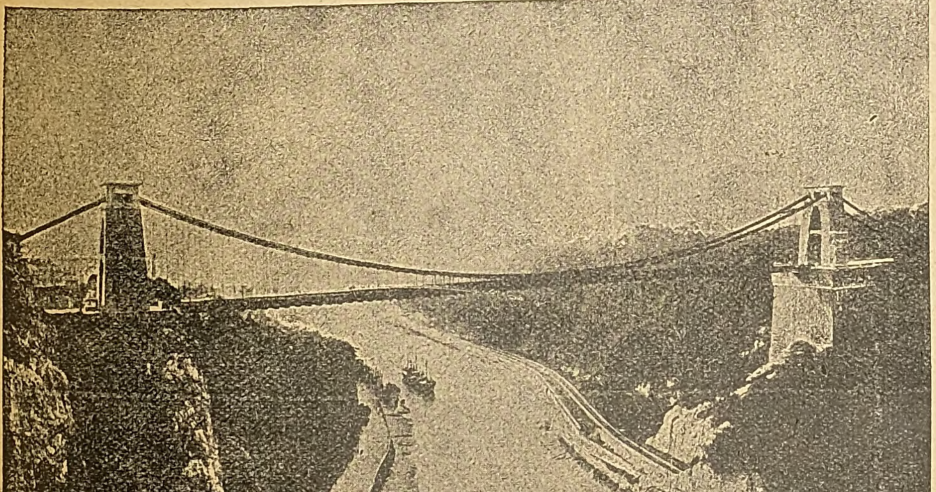

Ὁ ποταμὸς Ἄβον εἰς τὸ Κλίφτον καὶ ἡ ζευγνύουσα τὰς ὄχθας του κρεμαστὴ γέφυρα.

Digitized by Google

Ἡ πυργωτὴ γέφυρα τοῦ Λονδίνου.

mere, Ullswater, Coniston, Bassenthwaite, Derventwater, Wastwater, Thirlmere, Crummock, Water, Ennerdale Water, Hawes Water, Esthwaite Water, Lowes Water, Buttermere, Gras mere Bydal Water, Brothers' Water και Elter water.

ΑΓΓΛΙΑ· Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ἡ Ἀγγλία ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως ἐξεταζομένη εἶνε ἡ σημαντικωτέρα τῶν ἀπαρτιζουσῶν τὸ Ἡνωμένον Βασίλειον, Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, χωρῶν. Εἰς αὐτὴν εἶνε συγκεντρωμένη ὅλη ἡ μεγάλη βιομηχανία, χάρις εἰς τὴν τελειότητα τῆς ὁποίας τὰ βρεττανικὰ προϊόντα ἐπεβλήθησαν εἰς τὸν κόσμον.

Γεωργία.

Ἡ γεωργία τῆς Ἀγγλίας εἶνε σχεδὸν ἀσήμαντος, ἐν παραβολῇ πρὸς τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς καὶ πρὸς τὴν ἐν γένει παραγωγικότητά της. Ἐλάχιστον τμῆμα τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ καταγίνεται εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἐδάφους. Τὸ ποσοστὸν δὲ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ ὅπερ ἀντιπροσωπεύουν οἱ ἀγρόται ὁλονὲν ἐλαττοῦται, ὥστε σήμερον μόλις φθάνει τὰ 23 ο)ο. Ἡ κίνησις αὕτη ἀπὸ τῶν ἀγρῶν πρὸς τὰς πόλεις ὀφείλεται εἰς δύο λόγους: Πρῶτον μέν, τὰ ὑψηλὰ ἡμερομίσθια ἅτινα ἐπλήρωνον τὰ ἐργοστάσια, προσείλκυον τοὺς ἐργάτας τῶν ἀγρῶν, δεύτερον δὲ ἡ γεωργία καθίστατο ἀσύμφορος, ἕνεκα τοῦ ἰσχυροῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν προϊόντων της καὶ τῶν ἐξ Ἀμερικῆς εἰσαγομένων σιτηρῶν. Λογῳ τῆς ἐφορίας τοῦ ἐδάφους των αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι καὶ ὁ Καναδᾶς δύνανται νὰ παράγωσι σιτηρὰ μὲ κόστος πολὺ κατώτερον ἢ ἡ Ἀγγλία καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἰδιοκτῆται κτημάτων προτιμοῦν νὰ χρησιμοποιῶσι τοὺς ἀγρούς των εἰς τὴν κτηνοτροφίαν.

Ἡ Κυβέρνησις ἔλαβε κατὰ καιροὺς διάφορα μέτρα ἵνα προστατεύσῃ τὴν ἐθνικὴν γεωργίαν, ἀποβλέπουσα μεταξὺ ἄλλων καὶ εἰς τὴν ἐν καιρῷ πολέμου ὕπαρξιν ἐντοπίων σιτηρῶν διὰ μέρος τοὐλάχιστον τῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ της. Κατ' ἀρχὰς εἰσήχθησαν οἱ Corn-laws, (νόμοι περὶ σιτηρῶν) δι' ὧν ἐπεβάλλετο φορολογία ἐπὶ τῶν ἔξωθεν εἰσαγομένων σιτηρῶν. Κατόπιν ἐπεκράτησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ, ἐσχάτως ὅμως καὶ πάλιν ἠναγκάσθη ἡ Κυβέρνησις νὰ ἔλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὴν γεωργίαν, χορηγοῦσα ἐπιδόματα εἰς τοὺς χρησιμοποιοῦντας ἐργάτας εἰς τοὺς ἀγρούς. Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἐν Ἀγγλίᾳ εἰσέτι ἀπασχολεῖ τούς τε οἰκονομολογικοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς κύκλους, καὶ θεωρεῖται ἓν τῶν δυσκολωτάτων μεταπολεμικῶν προβλημάτων τῆς χώρας.

Ὁ τρόπος καθ' ὃν διεξάγεται ἡ γεωργία ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε ὅλως διάφορος ἢ εἰς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Εὐρώπης. Σπανίως ὁ γεωργὸς καλλιεργεῖ τὴν γῆν διὰ λογαριασμόν του. Ἡ καλλιέργεια γίνεται ὑπὸ μεγάλων ἐπιχειρηματιῶν ἢ ἀντιπροσώπων ἑταιριῶν. Ὁ διευθύνων τὴν γεωργίαν κατοικεῖ πολυτελῆ ἔπαυλιν, ἐπιθεωρεῖ ἔφιππος τὰς ὑπὸ καλλιέργειαν ἐκτάσεις. Χρησιμοποιοῦνται τελειότατα συστήματα γεωργικῶν μηχανῶν καὶ ἄφθονα χημικὰ λιπάσματα. Οἱ ἐργάται εἶνε ἁπλῶς ἔμμισθοι, οὐδόλως δὲ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν πορείαν τῶν φυτειῶν.

Τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς γεωργίας ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε τὰ σιτηρά. Ἡ χώρα αὕτη παράγει τὰ 2)100 τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς σίτου καὶ βρώμης καὶ τὰ 4)100 τῆς κριθῆς. Βεβαίως αἱ ἐσοδεῖαι αὗται ἀντιπροσωπεύουν μικρὸν μέρος τῶν ἀναγκῶν τοῦ πληθυσμοῦ (περὶ τὰ 25)100), καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἀγγλία εἶνε μία τῶν μεγαλυτέρων εἰσαγωγικῶν χωρῶν σιτηρῶν καὶ τροφίμων.

Ἐπίσης ἄξια λόγου γεωργικὰ προϊόντα τῆς Ἀγγλίας εἶνε αἱ ὀπῶραι, ἰδίᾳ τὰ μῆλα, ἐξ ὧν παράγεται ἄφθονος μηλίτης καὶ ὁ λυκίσκος (χούμελι). Εἰς τὰ πέριξ τῶν πόλεων ὑπάρχουν ἐκτεταμένοι

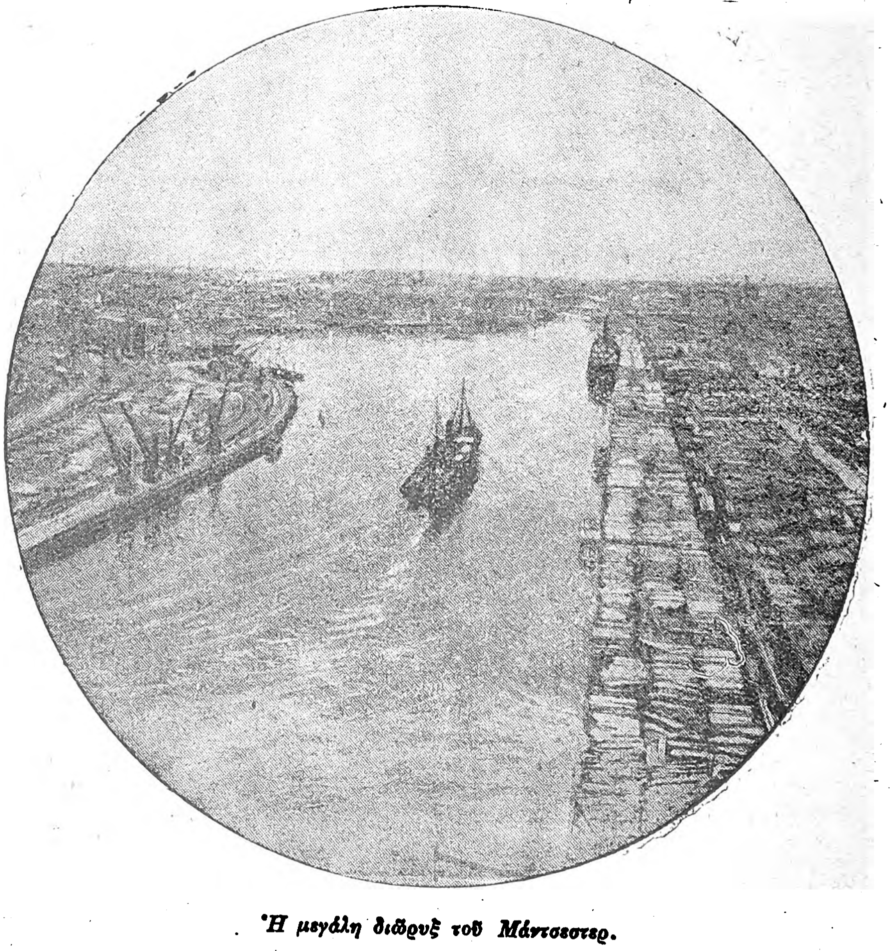

Ἡ μεγάλη διῶρυξ τοῦ Μάντσεστερ.

λαχανόκηποι, ἀνεπαρκεῖς ὅμως διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου.

Τὸ ὅλον ἔδαφος τῆς Ἀγγλίας διανέμεται κατὰ καλλιεργείας ὡς ἑξῆς: Βρώμη 70 χιλιοστά, σῖτος 66, κριθὴ 44, ἄλλα σιτηρὰ 7, κουκιὰ καὶ φασίολοι 14, γεώμηλα 14, γογγύλια καὶ ἄλλα λαχανικὰ 40, τριφύλλι κτλ. 62, διαρκεῖς βοσκαὶ 392, ὀρειναὶ βοσκαὶ 84, χέρσος γῆ 20.

Κτηνοτροφία.

Ἐπειδὴ τὸ κλῖμα τῆς Ἀγγλίας εἶναι ὑγρὸν καὶ βροχερόν, τὸ δὲ ἔδαφος αὐτῆς, ἰδίᾳ εἰς τὰς μεγάλας ἐκτάσεις, ἑλῶδες, αὕτη εἶνε πολὺ καταλληλοτέρα διὰ τὴν κτηνοτροφίαν παρὰ διὰ τὴν γεωργίαν. Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν κατανομὴν τῶν ἀγρῶν εἰς τὰς τέσσαρας κυριωτέρας ἀγροτι-

Χάρτης τῆς Γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας.

κὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀγγλίας (κατὰ χιλιάδας acres)

	Βοσκαὶ	Σιτηρὰ
Ἔσσεξ	262	263
Ντέβον	379	166
Τσεσαῖρ	475	167
Λίνκολνσαῖρ	285	296

Ἐν συνόλῳ, αἱ βοσκαὶ καλύπτουν 54 ἑκατοστὰ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀγγλίας.

Γενικῶς ἡ διατροφὴ τῶν ζώων ἐν Ἀγγλίᾳ γίνεται συμφώνως πρὸς τὴν τελευταίαν λέξιν τῆς ἐπιστήμης. Οἱ μεγάλοι κτηνοτρόφοι καταβάλλουν μεγίστας φροντίδας διὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν εἰδῶν ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ εἰς ὃν ἀποβλέπουν. Τὰ ἀποτελέσματα δὲ τοῦ συστήματος τούτου εἶνε θαυμάσια. Παγκόσμιος εἶνε ἡ φήμη τῶν δρομώνων (ἵππων κούρσας τοῦ Yorkshire), τῶν ἀγγλικῶν κελήτων, καὶ τῶν ἵππων κυνηγεσίας. Ἀλλ' ἐπίσης περιποιημένα εἶνε τὰ διὰ τὴν ζεῦξιν καὶ ἄλλας ὁμοίας ἐργασίας προοριζόμενα ζῶα. Ἐπίσης εἰς τοὺς πρὸς σφαγὴν βοῦς δὲν εὑρίσκει τις παρὰ κρέας. Ὁ σκελετὸς εἶνε περιωρισμένος εἰς τὸ ἐλάχιστον, σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Οὕτω παράγεται κρέας ἀρίστης ποιότητος, τὸ ὁποῖον εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ κόσμου εὑρίσκεται: τὸ ἀγγλικὸν roastbeef εἶνε ἀμί-

Digitized by Google

Βοσκαί.

μητον. Ἀλλ' ἀπὸ ἀπόψεως ποσότητος τὰ ἀγγλικὰ κρέατα εἶνε ὅλως ἀνεπαρκῆ, μεγάλαι δὲ ποσότητες εἰσάγονται ἐτησίως.

Ὁ μέσος ἀριθμὸς τῶν κτηνῶν κατὰ 1.000 acres (40 χιλιάδες ἐκτάρια) ἔχει ὡς ἑξῆς: ἵπποι 38, βόες καὶ ἀγελάδες 166, πρόβατα 420, χοῖροι 60.

Εἴς τε τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν ἀπασχολοῦνται ἐν συνόλῳ περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον ἐργατῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων.

Ὁ κτηνοτροφικὸς πλοῦτος τῆς Ἀγγλίας ὑπολογίζεται περίπου εἰς 30 ἑκατ. πρόβατα, 1,5 ἑκατ. βοῦς καὶ ἀγελάδας, 4 ἑκατ. χοίρους καὶ 2 ἑκατ. ἵππους.

Ἁλιεία.

Ἑτέρα ἀξιόλογος πηγὴ τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου τῆς Ἀγγλίας εἶνε ἡ ἁλιεία. 25.000 πλοῖα καὶ πλοιάρια παντὸς εἴδους, μὲ πληρώματα 100.000 ἀνδρῶν ἐκκινοῦν καθ' ἑκάστην ἀπὸ τοὺς μικροὺς λιμένας καὶ κολπίσκους πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις, εἰς τὰς πλουσιωτάτας θαλάσσας, αἵτινες περιλούουν τὰς Βρεττανικὰς νήσους, πρὸς ἄγραν ἰχθύων

Ἡ βιομηχανία τῶν ἁλιπάστων

Ἡ Ἀγγλία ὑπῆρξεν ἡ πρώτη χώρα, ἥτις μετεχειρίσθη ἀτμοκίνητα πλοῖα διὰ τὴν ἁλιείαν. Τὰ πλοῖα ταῦτα πολλάκις ἐξέρχονται ὁμοῦ, ὡς στόλοι ὁλόκληροι, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν ἑνὸς «ναυάρχου» ἐπὶ ἐκστρατείαν, κατὰ τῶν παντοειδῶν κατοίκων τῆς θαλάσσης, ἀπὸ τῆς φαλαίνης μέχρι τῆς μικροτάτης σαρδίνης.

Τὸ κυριώτερον ἁλιευτικὸν κέντρον τῆς Ἀγγλίας εἶνε τὸ Γκρίμσμπάϋ, ἕπονται δὲ οἱ λιμένες Χώλλ, Λόουζτοφτ, Γιάρμαουθ, Νόρθσηλδς, Μπόστον, Σκάρμπορόυ Χάρτλπουλ καὶ Ράμσγκαϊϊτ. Μεγάλαι ποσότητες ἰχθύων μεταφέρονται κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ Μπίλλιγκσγκαϊῒτ τοῦ Λονδίνου, ὡς καὶ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Μάγχης, ἰδίᾳ τὸ Πλάϊμουθ, Μπρίξχαμ κλπ.

Εἰς τὰ κέντρα ταῦτα εἰδικοὶ ἐργάται περιποιοῦνται τοὺς ἰχθῦς, καπνίζουν ἢ παστώνουν αὐτοὺς εἰς κιβώτια καὶ βαρέλια, ἢ τοὺς διατηροῦν ἁπλῶς εἰς κυτία.

Τὸ κυριώτερον προϊὸν τῆς ἀγγλικῆς ἁλιείας εἶνε ἡ ἀρίγγη, ἥτις ἐξάγεται κυρίως ἐκ Γιάρμουθ καὶ Λόουζτοφτ. Εἰς δευτέραν μοῖραν ἔρχονται τὰ διάφορα εἴδη τῶν βακαλάων, ἡ πλατέσσα, οἱ σκόμβροι, αἱ σαρδέλλαι καὶ ἄλλοι ἰχθῦς, ὡς καὶ οἱ καρκῖνοι, οἱ ὄστρυες καὶ οἱ ἀστακοί.

Τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα τῆς Ἀγγλίας ἐκ τῆς ἁλιείας κυμαίνεται μεταξὺ 20 καὶ 30 ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν, μεγάλα δὲ ποσὰ ἐξάγονται καὶ πωλοῦνται εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Γαιάνθραξ, ὁ μέλας θησαυρός.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐφαρμόζεται τὸ ἀντίστροφον τῆς Ἑλληνικῆς παροιμίας «ἄνθρακες ὁ θησαυρός», ὡς ἔλεγεν εὐφυολόγος τις. Πράγματι δι' αὐτήν: «θησαυρὸς οἱ ἄνθρακες». Διότι ἐπὶ τοῦ προϊόντος τούτου τοῦ ὑπεδάφους ἐστηρίχθη τὸ μεγαλεῖον τῆς βιομηχανίας τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐκτίσθη ἡ οἰκονομικὴ ἰσχὺς αὐτῆς.

Μὲ ποιητικώτατον ὕφος, ἀναπτύσσων τὴν οἰκονομικὴν παντοκρατορίαν, ἣν ἐδημιούργησεν ὁ γαιάνθραξ καὶ ἡ βιομηχανία του διὰ τὴν Ἀγγλίαν, ὁ διάσημος οἰκονομολόγος Stanley Jevons ἔλεγε: «Αἱ πεδιάδες τῆς Β' Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ρωσσίας εἶνε ἐπαύλεις μας. Τὸ Σικάγο καὶ ἡ Ὀδησσὸς εἶνε οἱ σιτοβολῶνες μας. Ὁ Καναδᾶς καὶ αἱ βαλτικαὶ χῶραι εἶναι αἱ ἀποθῆκαι τῆς ξυλείας μας. Τὰ πρόβατά μας βόσκουν εἰς τὴν Αὐστραλίαν, αἱ ἀγέλαι τῶν βοῶν μας εἰς τὴν Ἀργεντινὴν καὶ εἰς τὰ δυτικὰ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν. Τὸ Περοὺ μᾶς στέλλει τὸν ἄργυρόν του, ὁ χρυσὸς τῆς Ν. Ἀφρικῆς καὶ Αὐστραλίας ῥέει εἰς τὸ Λονδῖνον. Οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Κινέζοι καλλιεργοῦν τὸ τσάϊ μας. Ὁ καφές μας, ἡ ζάχαρίς μας, τὰ μυρωδικά μας βλαστάνουν εἰς τὰς Ἰνδίας, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἱσπανία εἶνε οἱ ἀμπελοκῆποί μας, ἡ Μεσόγειος βρέχει τοὺς ὀπωροκήπους μας, αἱ δὲ βαμβακοφυτεῖαι μας ἐκτείνονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον» (The Coal Question: An Enquuiry into the Progress of the Nation and the probable Exhaustion of our Coal Mines).

Ἡ θέσις, ἣν κατέχει ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν παγκόσμιον παραγωγὴν τοῦ γαιάνθρακος δύναται νὰ νοηθῇ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πρὸ τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἐν μὲν τῷ Ἡνωμένῳ Βασιλείῳ παρήγετο τὸ τέταρτον τοῦ γαιάνθρακος ὅλου τοῦ κόσμου, ἐν δὲ τῇ Ἀγγλίᾳ μόνῃ τὸ ἓν πέμπτον. Εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ κόσμου εὑρίσκονται τοιαῦται ποσότητες γαιάνθρακος εἰς τόσον μικρὸν χῶρον.

Τὰ κυριώτερα ἀνθρακωρυχεῖα τῆς Ἀγγλίας εὑρίσκονται εἰς Ὑόρκσαϊρ καὶ τὰ πέριξ (ἐτησία παραγωγὴ 63.000.000) εἰς Ντούρχαμ πλησίον τῆς πολεως Νιούκασλ (54 000.000 τόννων) Λάνκα εἰς σαΐρ (24.000.000 τόννων) καὶ εἰς Μπίρμιγχαμ (14.000.000 τόννων).

Τὸ σύνολον τῆς παραγωγῆς γαιάνθρακος ἐν Ἀγγλίᾳ κυμαίνεται μεταξὺ 150 καὶ 180 ἑκατομ. τόννων, τὸ μέγιστον ὅμως μέρος τῆς ποσότητος ταύτης καταναλίσκεται ἐπιτοπίως, ἀπὸ τὰς πλησίον τῶν ὀρυχείων κειμένας βιομηχανίας ἰδίᾳ μεταλλουργεῖα καὶ ὑφαντουργεῖα. Μικρὸν μόνον συμβάλλει ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Ἐκ Νιούκασλ ἐξάγονται ἐτησίως περὶ τοὺς 4 500.000 τόννους, ἐκ Λιβερποὺλ περὶ τοὺς 500 000 τοννους καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν λιμένων ἀναλόγως. (Σημειωτέον ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἐξαγομένου Βρεττανικοῦ γαιάνθρακος ἀποτελεῖται ἀπὸ Οὐαλλικὸν γαιάνθρακα Κάρντιφ).

Ἡ ἀξία τοῦ κατ' ἔτος ἐξαγομένου γαιάνθρακος ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπολογίζεται εἰς 70-100 ἑκατομ. στερλίνας χρησιμοποιοῦνται δὲ εἰς τὰ ἀνθρακωρυχεῖα περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον ἐργατῶν.

Μετὰ τὸν πόλεμον ὅμως ὁ Ἀγγλικὸς γαιάνθραξ διέρχεται κρίσιν, ὡς καὶ τὸ σύνολον τῶν βιομηχανιῶν τῆς χώρας. Ἡ κρίσις αὕτη ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸν ὀξὺν συναγωνισμὸν ἐκ μέρους χωρῶν, ὧν τὸ νόμισμα ὑπετιμήθη, ὡς ἡ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ὑψηλὸν κόστος πάσης ἐν Ἀγγλίᾳ παραγωγῆς. Ἐλαττωθεισῶν ὅθεν τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἀγγλικῶν ἐργοστασίων, περιωρίσθη καὶ ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ζήτησις τοῦ γαιάνθρακος, καὶ ἐξέπεσαν αἱ τιμαὶ αὐτοῦ. Πρὸ τῆς ἀδιαλλαξίας τῶν ἐργατῶν, μὴ δεχομένων μακροτέρας ὥρας ἐργασίας ἢ ἐλάττωσιν τοῦ ἡμερομισθίου, οἱ ἰδιοκτῆται θὰ ἔκλειναν τὰ ἀνθρακωρυχεῖα κατὰ τὸ 1925, ἂν μὴ ἐπενέβαινεν ἡ Κυβέρνησις Μπάλντουϊν καὶ ἔδιδεν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας ἐπιχορήγησιν πρὸς ἀποσόβησιν ζημιῶν. Ἡ ἐπιχορήγησις αὕτη ὑπολογίζεται ὅτι θὰ στοιχίσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν 10-12 ἑκατομ. λιρῶν ἐτησίως, βεβαίως δὲ δὲν εἶνε μέτρον δυνάμενον νὰ σώσῃ μονίμως τὸν Ἀγγλικὸν γαιάνθρακα.

Βεβαίως τὰ ἀνωτέρω αἴτια τῆς κρίσεως θὰ παρέλθουν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀναλαμβουσῶν τῶν Ἀγγλικῶν βιομηχανιῶν, καὶ ἐκλειπόντων τῶν ἄλλων παραγόντων (νομισματικῶν κ. λ.), οἵτινες νῦν εὐνοοῦν τοὺς συναγωνιστὰς τῆς Ἀγγλίας. Ἀλλὰ ὑπάρχει ἕτερόν τι σημεῖον, ὅπερ προκαλεῖ ἀνησυχίας διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἀγγλικοῦ γαιάνθρακος, τοῦτο δὲ εἶνε ἡ ἐκ τῆς μακροχρονίου καὶ ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐξάντλησις τῶν κοιτασμάτων. Πράγματι ἀκριβῶς πρὸ τοῦ πολέμου, ἐνῷ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις εἷς ἐργάτης ἐξῆγεν 680 τόννους γαιάνθρακος ἐτησίως, ἐν Ἀγγλίᾳ δὲν ἀπέδιδε παρὰ 260. Ὁ πόλεμος ὅμως ηὔξησε τὴν διαφορὰν ταύτην.

Τὴν σημασίαν τῆς ἀνισότητος ταύτης τονίζει ὁ Norman Angell ἐν τῷ βιβλίῳ του «The Illusions of Victory», εἰς κεφάλαιον φέρον τὸν χαρακτηριστικὸν τίτλον «Ὁ *Ἀγγλικὸς γαιάνθραξ δὲν εἶνε πλέον βασιλεύς*». Εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἀμερικανικοῦ γαιάνθρακος, ὁ συγγραφεὺς οὗτος διαβλέπει τὸν βαθμιαῖον μαρασμὸν ὅλων τῶν Ἀγγλικῶν βιομηχανιῶν, διότι οἱ Ἀμερικανοί, διαθέτοντες ὅλας τὰς πρώτας ὕλας εἰς τιμὰς εὐθηνοτερας, θὰ καταστοῦν ἐπικίνδυνοι συναγωνισταὶ τῶν Ἄγγλων.

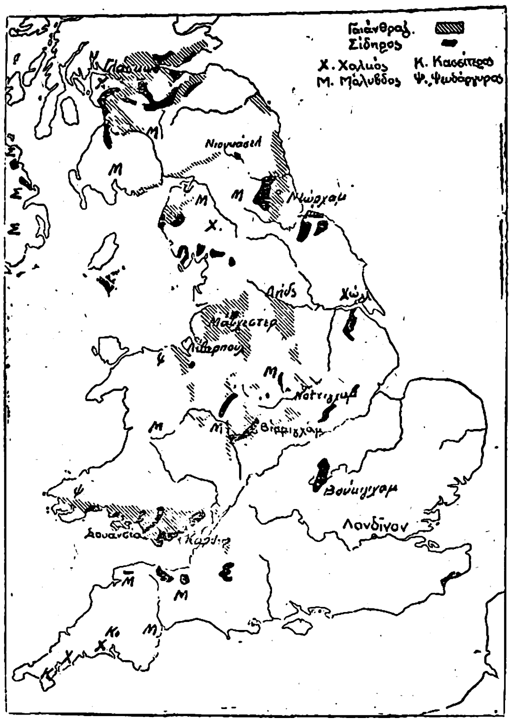

Ἡ κατανομὴ τοῦ ὀρυκτοῦ πλούτου τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ κρίσις τοῦ γαιάνθρακος ὀφείλεται προσέτι εἰς τὸν συναγωνισμὸν ὃν ὑφίσταται ἐκ τοῦ πετρελαίου καὶ τοῦ ὑδροηλεκτρισμοῦ τοῦ παραγομένου ἐκ τῆς πτώσεως τῶν ὑδάτων (λευκοῦ ἄνθρακος).

Μεταλλεῖα.

Ἐπίσης σπουδαιότατος παράγων τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἀγγλίας ὑπῆρξεν ὁ μεταλλικὸς πλοῦτος αὐτῆς, καὶ ἰδίᾳ τὰ μεγάλα κοιτάσματα σιδήρου. Ταῦτα εὑρίσκονται κυρίως παρεντεθειμένα εἰς τὰ κοιτάσματα τοῦ γαιάνθρακος, καὶ ἐξάγονται ἐν συνδυασμῷ μὲ αὐτόν.

Ἀλλὰ ὑπάρχουν ἐπίσης μεγάλα κοιτάσματα μεταλλεύματος αἱματίτου εἰς Κλήβελαντ καὶ Φῶρνες. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τοῦ πολέμου, ὁπότε ὑπῆρχε μεγίστη ζήτησις σιδήρου, κατέστη ἀναγκαία ἡ ἐκμετάλλευσις στρωμάτων κατωτέρας ποιότητος εἰς τὰ Ἀνατολικὰ καὶ Νοτιοανατολικὰ τοῦ Τρέντ. Ἡ συνέχισις τῆς ἐκμεταλλεύσεως τούτων θὰ ἐξαρτηθῇ μόνον ἐκ τῆς χρήσεως νεωτέρων μεθόδων μεταλλουργίας καὶ ἐκ τοῦ ὕψους τῶν τιμῶν τοῦ σιδήρου.

Πρὸ τοῦ πολέμου, ἡ Μεγάλη Βρεττανία εἶχε τὸ ἓν ὄγδοον τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς σιδήρου, ἐκ τοῦ ποσοῦ δὲ τούτου τὰ δύο πέμπτα παρήγοντο ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἔκτοτε ὅμως ἡ παραγωγὴ ἠλαττώθη σημαντικώτατα, ὥστε κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ οἰκονομολογικοῦ περιοδικοῦ «The Times Commercial Review» ἡ μέση μηνιαία παραγωγὴ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας κατέπεσεν ἀπὸ 869.000 μετρικοὺς τόννους ἀκατεργάστου σιδήρου τῷ 1913, εἰς μόνον 221.000 τῷ 1921.

Ὁ πλοῦτος τοῦ μεταλλεύματος εἶνε ἀξιόλογος. Γενικῶς περιέχει 30% μετάλλου, εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ τοῦ ἐρυθροῦ αἱματίτου τῆς περιφερείας Φῶρνες κτλ. φθάνει τὰ 50%. Ἡ περιφέρεια ἐξ ἧς ἐξάγεται τὸ περισσότερον μετάλλευμα εἶνε ἡ Κλήβελαντ (τὰ 4/10 τοῦ συνόλου).

Ἡ παραγωγὴ τῶν μετάλλων ἐν Ἀγγλίᾳ παρουσιάζει τὴν αὐτὴν φθίνουσαν μορφὴν ὡς ἡ γεωργία αὐτῆς. Τὰ μεταλλεῖα διαρκῶς ἐγκαταλείπονται ἢ περιορίζεταί ἡ ἐκμετάλλευσίς των, ἕνεκα τοῦ ὑψηλοῦ κόστους καὶ τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν ξένων. Τὰ μεταλλουργεῖα εὑρίσκουν συμφερώτερον νὰ εἰσάγωσι μεταλλεύματα ἐξ Ἱσπανίας, Ἰταλίας, ἐκ τῶν Σκανδιναυϊκῶν χωρῶν, τοῦ Ἀλγερίου κτλ.

Ὡς ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν ἡ ἐλάττωσις τῆς ἐξαγωγῆς σιδήρου καὶ χάλυβος, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

1913	τόννοι	4.807.000
1919	»	1.397.200
1920	»	3.25[illegible].200
1921	»	1.700 000

Ἐκ τῶν λοιπῶν μετάλλων, ὁ χαλκός, τοῦ ὁποίου ἐπίσης φθίνει ἡ παραγωγή, ἐξάγεται ἐκ Κόρνουαλλ. Παράγονται δὲ ἐτησίως 5.000 τόννοι ἐνῷ εἰσάγονται ἐξ Ἱσπανίας, Ἀμερικῆς καὶ ἄλλων χωρῶν περὶ τοὺς 300 000 τόννους.

Ὁ μόλυβδος παράγεται κυρίως εἰς Ντούρχαμ, Ντέρμπισαϊρ καὶ Στάνχοπ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ μετάλλου τούτου εἶνε περιωρισμένη.

Ὀρυχεῖα παντὸς εἴδους ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἰδίᾳ δὲ γραφίτου, καολίνης, ἀργίλου, κτλ.

Digitized by Google

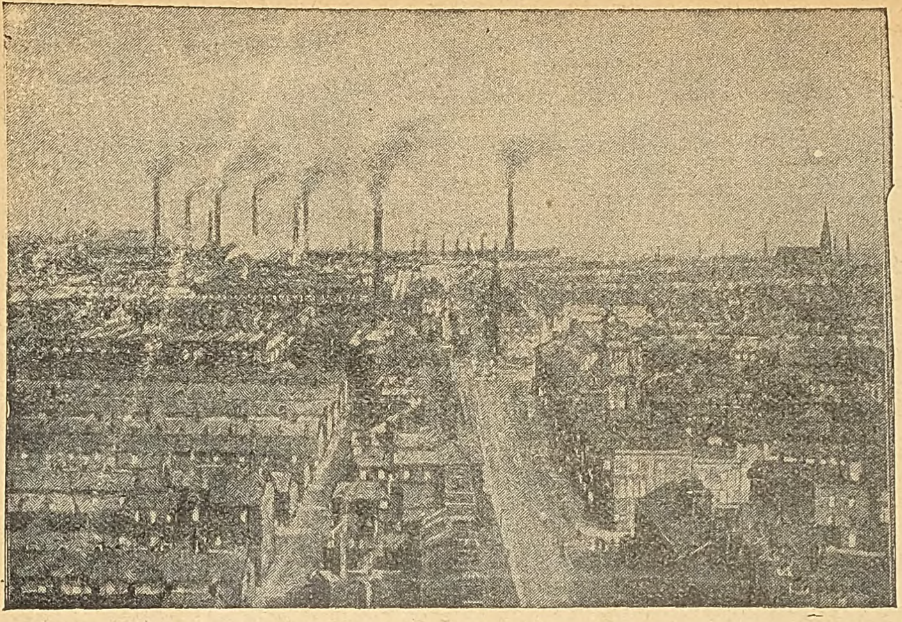

Τὸ Μπαρρόου-ιν-Φῶρνες. Μία ἀπὸ τὰς βιομηχανικωτέρας πόλεις.

Τὰ μεγάλα βιομηχανικὰ κέντρα.

Σχεδὸν ὅλαι αἱ οἰκίαι ἐν Ἀγγλίᾳ, εἶνε ἐκτισμέναι ἐκ πλίνθων, καθότι οἱ πρὸς οἰκοδομὴν λίθοι σπανίζουν.

Αἱ Μεγάλαι βιομηχανίαι.

Στηριζόμενος ἐπὶ τῶν δύο ἀνωτέρω παραγόντων, τοῦ γαιάνθρακος καὶ τοῦ σιδήρου, ἀνηγέρθη, ἰδίᾳ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὁ κολοσσὸς τῆς Ἀγγλικῆς βιομηχανίας, δι' οὗ ἡ χώρα αὕτη ἀπέκτησεν ἣν κατέχει περίβλεπτον θέσιν εἰς τὴν διεθνῆ οἰκονομικὴν κοινωνίαν.

Ἐπί τινα χρόνον ἡ Ἀγγλία, σχεδὸν ἀπήλαυσε μονοπωλίου εἰς τὴν παγκόσμιον ἀγορὰν βιομηχανικῶν προϊόντων. Πρώτη ἐφήρμοσε τὴν κίνησιν τῶν ἐργοστασίων διὰ τοῦ ἀτμοῦ. Ἡ συνύπαρξις τῆς καυσίμου ὕλης καὶ τοῦ σιδήρου ἐπλούτισε τὰ ἐργοστάσιά της διὰ μηχανῶν. Ἐκράτησε δὲ τὸ ἡμιμονοπώλιον τοῦτο μέχρις ὅτου ἡ Γερμανία καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ἤρχισαν νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὸ ὑπέδαφός των καὶ νὰ ἐξάγουν τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα των.

Ἐπὶ μακρόν, ἡ εὐημερία τῆς βιομηχανίας ἦτο ἀφάνταστος. Καθημέραν ἱδρύοντο νέα ἐργοστάσια, οἱ ἄνθρωποι συνέρρεον ἀπὸ τῶν ἐξοχῶν πρὸς τὰς πόλεις, καὶ αἱ ἀγοραὶ ὅλου τοῦ κόσμου ἔγεμον προϊόντων μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Made in England». Ἤδη ὅμως τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Οἱ Ἄγγλοι βιομήχανοι ὑφίστανται ὀξὺν συναγωνισμὸν πανταχόθεν, καὶ ἡ Ἀγγλία κινδυνεύει, ὅπως ἔλεγεν ὁ Ναπολέων, «νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ πληθωρικότητα». Βεβαίως ἀκόμη δὲν ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ἐπιχειρηματίαι αἰσθάνονται τὴν διαρκῆ χειροτέρευσιν τῆς θέσεώς των, πιεζόμενοι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὰς χαμηλὰς τιμάς, ἃς δημιουργεῖ ὁ συναγωνισμός, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀπαιτήσεις τῶν ἐργατῶν, συνειθισμένων εἰς τὴν εὐζωΐαν καὶ τὴν μετρίαν ἐργασίαν.

Ἐκ τῶν πολλῶν κλάδων τῆς Ἀγγλικῆς βιομηχανίας ἀξίζει ν' ἀσχοληθῶμεν μὲ τοὺς δύο σπουδαιοτέρους, τὴν μεταλλουργίαν καὶ τὴν κλωστοϋφαντουργίαν, αἵτινες ἐπηρεάζουν εἰς εὐρυτέραν κλίμακα τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν.

Ἡ μεταλλουργία, ἡ μήτηρ τῶν βιομηχανιῶν, ἱδρύθη ἐν Ἀγγλίᾳ πολὺ πρὶν εὑρεθοῦν τὰ κοιτάσματα τοῦ γαιάνθρακος. Αἱ κάμινοι ἐθερμαίνοντο διὰ ξυλείας συλλεγομένης εἰς τὰ πλησίον δάση. Κατόπιν ὅμως ἡ βιομηχανία αὕτη μετεφέρθη πλησίον τῶν ἀνθρακωρυχείων, ὥστε σήμερον ὅλαι αἱ ἀνθρακοπαραγωγοὶ περιφέρειαι ἔχουν τὰς ὑψικαμίνους των τὰ μηχανουργεῖα καὶ ἄλλα ἐργοστάσια. Τὸ κυριώτερον κέντρον εἶναι ἡ Βέρμιγχαμ, «πόλις τοῦ χάλυβος» ἐπονομασθεῖσα, ὅπου κατασκευάζονται ὅλα τὰ προϊόντα τὰ ἔχοντα ὡς βάσιν τὸν σίδηρον, ἀπὸ τοῦ βαρέος πυροβόλου μέχρι τῆς καρφίτσας καὶ τῆς βελόνης. Εἰς τὸ Σέφφιλντ εὑρίσκονται εἰδικῶς αἱ βιομηχανίαι κοπτικῶν ὀργάνων, μαχαιρῶν, ψαλιδίων, ξυραφίων κ.τ.λ.

Γενικῶς τὰ προϊόντα τοῦ Ἀγγλικοῦ χάλυβος εἶνε περίφημα εἰς ὅλον τὸν κόσμον, οἱ δὲ συναγωνισταί των δὲν δύνανται νὰ φθάσωσιν αὐτὰ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα καὶ στερεότητα.

Ὁ πόλεμος ἐβοήθησε μεγάλως τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μεταλλουργίας ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἱδρύθησαν πολλὰ ἐργοστάσια καὶ νέαι κάμινοι, τινὲς τῶν ὁποίων ἠλεκτροκίνητοι. Μετὰ τὸν πόλεμον ὅμως καὶ ἡ βιομηχανία αὕτη διέρχεται κρίσιν, δι' οὓς λόγους ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω διὰ τὸ σύνολον τῶν Ἀγγλικῶν βιομηχανιῶν.

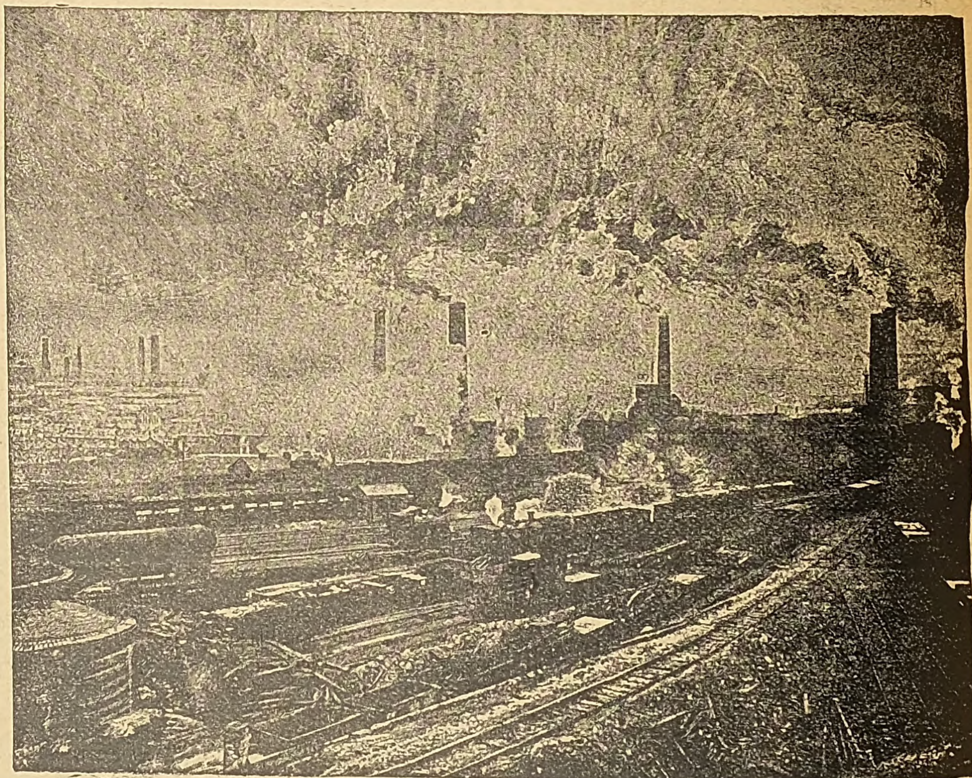

Μεταλλουργικαὶ ἐγκαταστάσεις.

Εἰς τοὺς κλάδους τῆς Ἀγγλικῆς μηχανουργίας ἀξίζει νὰ ἀναφέρωμεν δύο, ἐκ τῶν μᾶλλον εὐημερούντων, τὴν βιομηχανίαν αὐτοκινήτων καὶ ἀεροπλάνων, ὡς καὶ τὴν ναυπηγικήν.

Ἡ μεταλλουργία ἐν γένει καὶ αἱ ἐπ' αὐτῆς βασιζόμεναι βιομηχανίαι ἀπασχολοῦν 1.100.000 ἐργάτας ἐξ ὧν 750.000 αἱ μηχανουργικαί.

Ἡ Κλωστοϋφαντουργία κατέχει τὴν πρωτεύουσαν θέσιν μεταξὺ τῶν Ἀγγλικῶν βιομηχανιῶν. Ἡ Ἀγγλικὴ δὲ κλωστοϋφαντουργία ἀπέκτησεν ἀπόλυτον ὑπεροχὴν εἰς τὰς ἀγορὰς τοῦ κόσμου ὅλου, καὶ διατηρεῖ αὐτὴν εἰσέτι, παρὰ τὸν ἐκ Γερμανίας, Ἀμερικῆς, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας ὀξύτατον συναγωνισμόν. Ἡ Ἀγγλία κατεῖχε πρὸ τοῦ πολέμου 57 ἑκατ. ἀτράκτων, ἐξ 140 ἑκατ ἐν τῷ κόσμῳ ὅλῳ, ἐξ ὧν 42 ἑκατ. εἰς τὴν ὑπόλοιπον Εὐρώπην καὶ 60 ἑκατ. εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας.

Ἡ Ἀγγλικὴ κλωστοϋφαντουργία ἔχει ἐντοπισθῆ κυρίως εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Λάνκασαϊρ. Αἱ πρῶται ὗλαι εἰσάγονται ἐκ τῶν περάτων τοῦ κόσμου εἰς Λίβερπουλ, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῆς μεγάλης διώρυγος τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ship canal, μεταφέρονται εἰς Μάντσεστερ. Τὰ ἐργοστάσια, το-

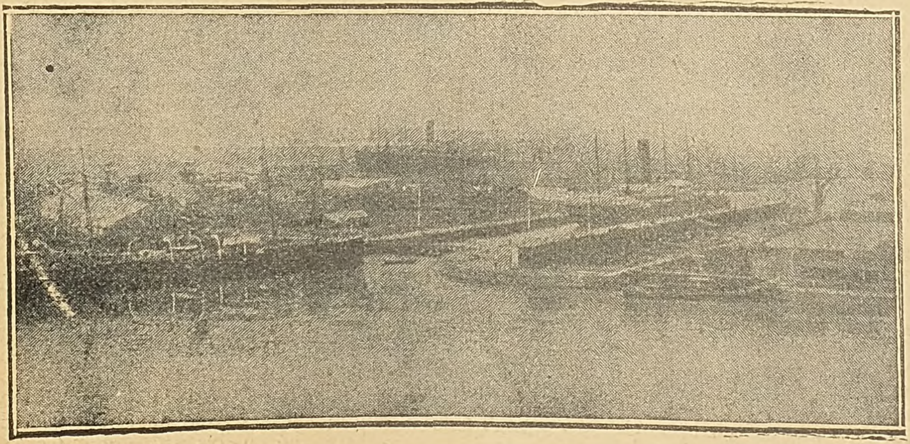

Λονδῖνον: Αἱ ἀποβάθραι τοῦ Τίλμπουρυ.

Digitized by Google

Τὸ Μπίρκενχεντ καὶ αἱ ἀποβάθραι του.

ποτεθειμένα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρὰ τὰς ὄχθας τῆς διώρυγος, δύνανται νὰ παραλαμβάνουν τὰς πρώτας ὕλας ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν ἀτμοπλοίων.

Ἡ Μάντσεστερ, ἡ μητρόπολις τῆς Κλωστοϋφαντουργίας, ἥτις καὶ Cottonopolis (Βαμβακόπολις) ἐπωνομάσθη, δὲν εἶναι πλέον τὸ μόνον κέντρον τῆς βιομηχανίας ταύτης. Πολυάριθμα ἐργοστάσια ἔχουσιν ἱδρυθῆ εἰς Μπόλτον, Ὄλντχαμ, Μπλάκμπορν, Πρέστον, Ρότσνταιϊλ κ. τ. λ.

Κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος μεταξὺ τῶν πρώτων ὑλῶν ἔρχεται ὁ *βάμβαξ*. Οὗτος εἰσάγεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Αἰγύπτου καὶ Ἰνδιῶν. Εἰς Λάνκασαϊρ ἐργάζονται 52 ἑκατ. ἄτρακτοι, 725 χιλιάδες ὑφαντικαὶ μηχαναὶ ἀπασχολοῦσαι περὶ τὸ ἥμισυ ἑκατομμύριον ἐργατῶν, καὶ καταναλίσκουσαι 4 ἑκατομ. δέματα βάμβακος. Αἱ ἀγοραὶ καταναλώσεως, δηλ. οἱ πελάται τῶν ἐργοστασίων τούτων, ἐκτείνονται εἰς ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Πρώτη ἐξ αὐτῶν εἶναι αἱ Ἰνδίαι, ἕπονται ἡ Κίνα, αἱ χῶραι τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἡ Ἀργεντινὴ κτλ.

Τὴν ὑπεροχήν της ταύτην εἰς τὴν βαμβακοβιομηχανίαν ὀφείλει ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν πολιτικήν της ἐπικυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, τῶν Ἰνδιῶν, καὶ τοῦ Σουδάν, χωρῶν ἐν αἷς παράγεται εἰς εὐρυτάτην κλίμακα ὁ βάμβαξ.

Ἡ Ἀγγλικὴ βιομηχανία τοῦ βάμβακος διέρχεται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη κρίσιν, λόγῳ τῆς ἀκριβείας τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῆς παγκοσμίου καταναλώσεως. Σοβαρώτερος ὅμως λόγος τῆς κρίσεως, ὅστις καὶ προκαλεῖ τὰς περισσοτέρας παρὰ τοῖς Ἄγγλοις βιομηχάνοις ἀνησυχίας, εἶνε ἡ βαθμιαία διείσδυσις τῶν συναγωνιστῶν εἰς τὴν διεθνῆ ἀγορὰν καταναλώσεως. Ἐνῷ πρὸ 50 ἐτῶν τὸ ἥμισυ τοῦ βάμβακος ὅλου τοῦ κόσμου κατηναλίσκετο ἀπὸ τὰ Ἀγγλικὰ ἐργοστάσια, σήμερον ταῦτα μόλις ἀπορροφοῦν τὸ ἓν τέταρτον ἢ καὶ ὀλιγώτερον, λόγῳ τοῦ συναγωνισμοῦ τῆς Ἀμερικῆς, τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Ἰαπωνίας, ὅπου ἡ βαμβακοβιομηχανία ἀνεπτύχθη καταπληκτικῶς ἀπὸ τοῦ πολέμου.

Δευτέραν θέσιν εἰς τὴν κλωστοϋφαντουργίαν ἔχει τὸ *ἔριον*. Κυριώτερα κέντρα τῆς βιομηχανίας μαλλίνων ὑφασμάτων εἶνε αἱ πόλεις Μάντσεστερ καὶ Λῆντς καὶ τὰ πέριξ αὐτῶν (ἀνατολικὸν Λάνκασαϊρ καὶ Οὐέστ Ρέντιγγ). Τὰ Ἀγγλικὰ μάλλινα ὑφάσματα χαίρουσι παγκοσμίου φήμης, διὰ τοῦτο ὁ ξένος συναγωνισμὸς πολὺ ὀλίγον κατώρθωσε νὰ τὰ θίξῃ.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων κλωστοϋφαντουργικῶν βιομηχανιῶν, ὅλων δευτερευούσης σημασίας, δύνανται ν' ἀναφερθοῦν ἡ μεταξουργία, ἡ πλεκτική, ἡ ἐπεξεργασία τῆς γιούτης κτλ.

Ἄλλαι βιομηχανίαι ἀκμάζουσαι ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε ἡ ἀγγειοπλαστική, ἡ ζυθοποιΐα, αἱ βιομηχανίαι τοῦ χάρτου καὶ τοῦ ξύλου κτλ.

Εἰς τὰ ἀνωτέρω, ἐπεχειρίσαμεν νὰ δώσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν, ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς Ἀγγλικῆς βιομηχανίας, ἀποφεύγοντες τὴν ἐπιρροὴν τῶν ὑμνητῶν τοῦ μεγαλείου αὐτῆς ἢ τῶν ὑπερβολικῶς ἀπαισιοδόξων διὰ τὸ μέλλον της.

Ὅτι ἡ Ἀγγλία κατέχει καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπ' ἀρκετὸν νὰ κατέχῃ περίβλεπτον θέσιν εἰς τὴν διεθνῆ βιομηχανικὴν παραγωγήν, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία. Ἀλλὰ δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ καὶ ὅτι ἡ κρίσις ἣν διέρχεται ἔχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χρονίαν μορφήν, καὶ ὅτι μόνον διὰ ριζικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ ὑποχωρήσεων θὰ δυνηθῇ νὰ κρατηθῇ εἰς τὸν διεθνῆ συναγωνισμόν.

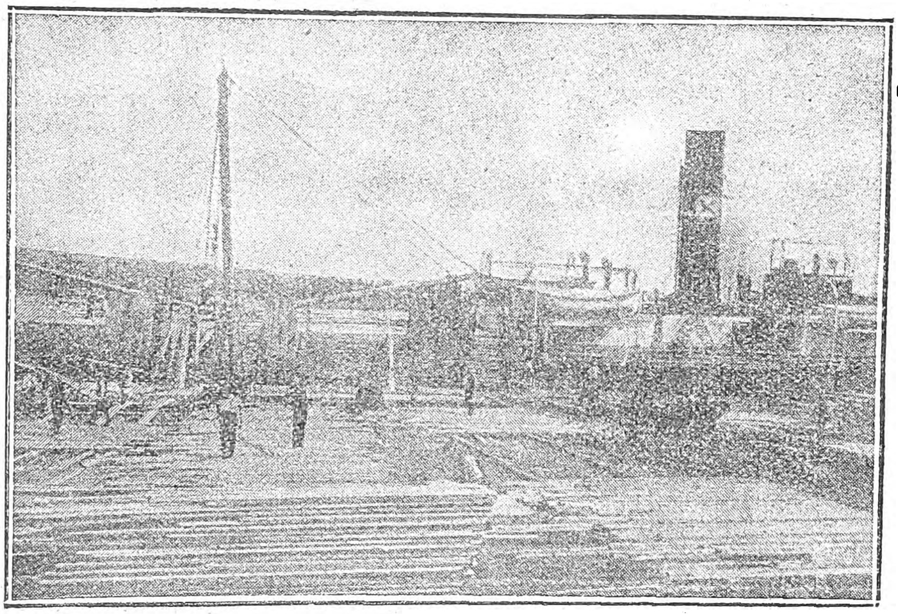

Αἱ προκυμαῖαι τοῦ Μάντσεστερ.

Συγκοινωνίαι.

Τὸ οἰκονομικὸν μεγαλεῖον τῆς Ἀγγλίας ἐκτίσθη κυρίως ἐπὶ τῆς εὐκολίας, μὲ τὴν ὁποίαν συγκεντροῦνται ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς γῆς αἱ πρῶται ὗλαι, μεταφερόμεναι εἰς τὰ ἐργοστάσια, ἵνα καὶ πάλιν ἐκκινοῦσαι ἐκεῖθεν, ἀφοῦ μετατραποῦν εἰς παντοειδῆ βιομηχανικὰ προϊόντα, διανεμηθοῦν εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς ὑφηλίου. Ἐκ τούτου κατανοεῖται ἡ σημασία τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων τῆς χώρας, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ἡ θάλασσα.

Ἀφότου διὰ τῆς Navigation Act (νόμου περὶ Ναυτιλίας) ἡ Ἀγγλία ἀπηλλάγη τοῦ Ὀλλανδικοῦ συναγωνισμοῦ, ἀνεπτύχθη εἰς τὴν πρώτην ναυτικὴν δύναμιν τοῦ κόσμου, ὥστε σήμερον ἐξυπηρετεῖ δι' ἰδίων μέσων τὰς θαλασσίας συγκοινωνίας της. (Ὅρα: Μεγάλη Βρεττανία, τὰ περὶ Ναυτιλίας.)

Τὰ παράλια τῆς Ἀγγλίας παρέχουν πλῆθος ὅρμων καὶ λιμένων, ἰδίᾳ εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν, ὡς τὸ Λονδῖνον, Λίβερπουλ, Νιούκασλ, Χὼλλ κτλ. Κολοσσιαῖα ὅμως τεχνικὰ ἔργα ἐγένοντο διὰ νὰ συμπληρώσουν τὴν εὔνοιαν τῆς φύσεως. Πολλὰ χιλιόμετρα προκυμαιῶν ἐκτίσθησαν κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τῶν ποταμῶν καὶ τῶν διωρύγων καὶ φορτωτικὰ καὶ ἐκφορτωτικὰ μηχανήματα καὶ ἀπέραντοι ἀποθῆκαι συμβάλλουν εἰς τὴν καλυτέραν, εὐθηνοτέραν καὶ ἀσφαλεστέραν μεταφορὰν τῶν ἐμπορευμάτων.

Ἡ κίνησις τῶν ἀγγλικῶν λιμένων εἶναι ἀφάνταστος. Εἰς τὸ Λονδῖνον ὑπερβαίνει τὰ 20 ἑκατομμύρια τόννων ἐτησίως.

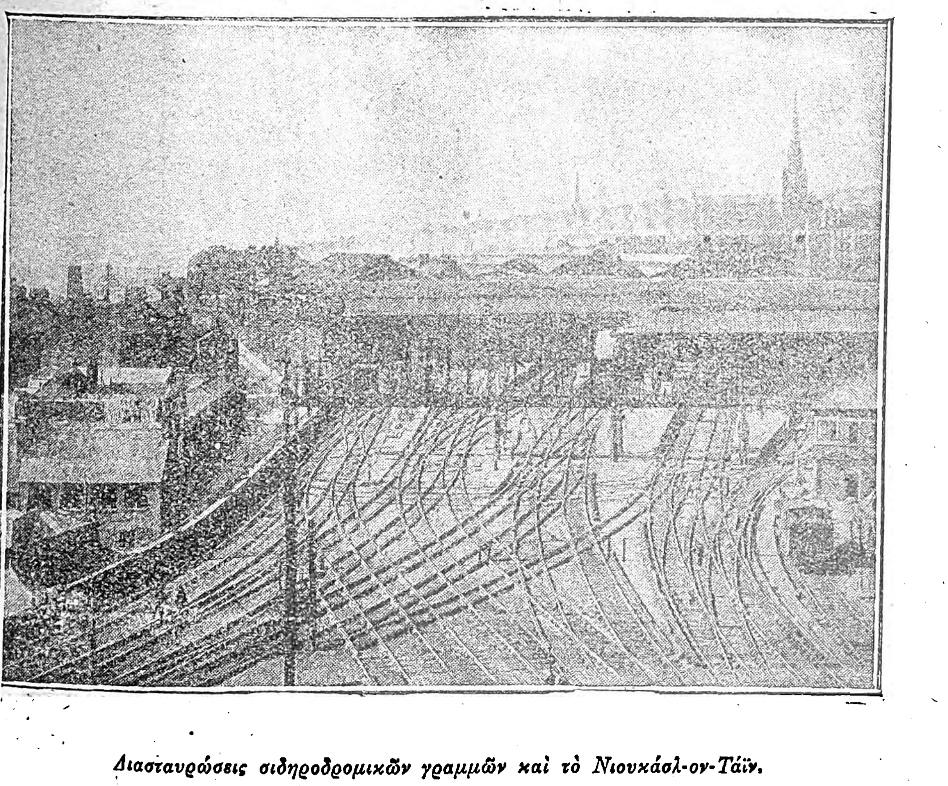

Διασταυρώσεις σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ τὸ Νιουκάσλ-ον-Τάϊν.

Digitized by Google

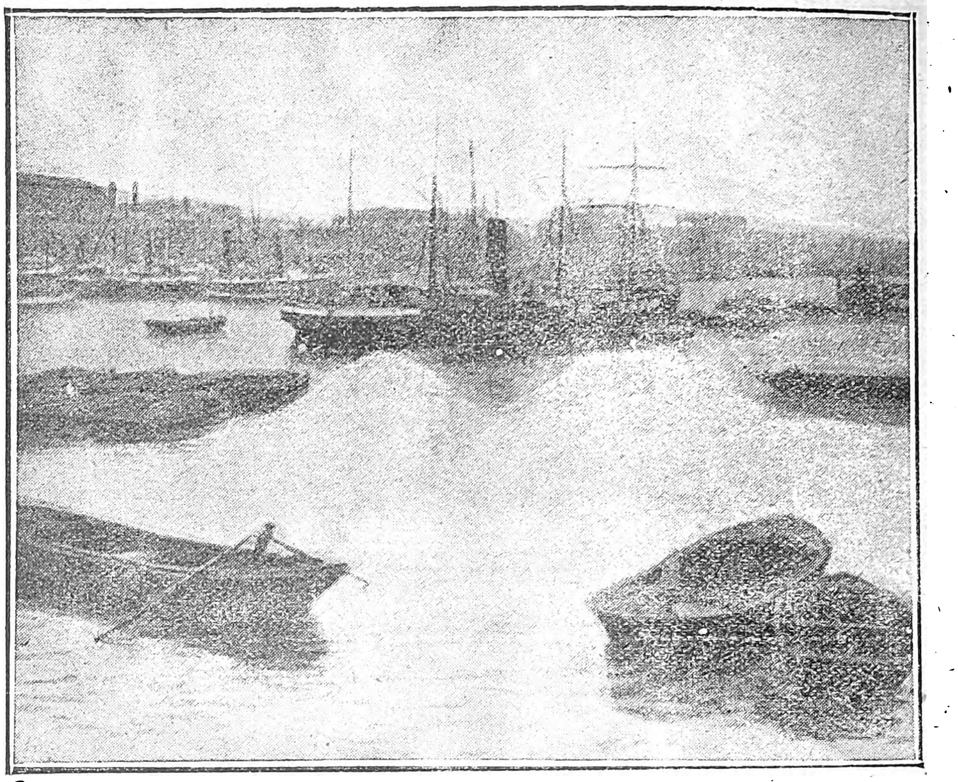

Τὸ πρὸς τὰς ἐκβολὰς καὶ μετὰ τὴν γέφυραν τοῦ Λονδίνου μέρος τοῦ Ταμέσεως.

Ἡ ναυτιλία ἐπεκτείνεται καὶ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας διὰ τῶν πλωτῶν ποταμῶν καὶ τῶν πολλῶν διωρύγων. Ὁ Τάμεσις συγκοινωνεῖ διὰ δύο διωρύγων μὲ τὸν Σέβερν, καὶ διὰ δύο ἑτέρων μὲ τὸν Μέρσεϋ, διασταυρουμένων μὲ τοὺς διαμέσους ποταμοὺς ὡς ὁ Trent. Οὕτω τρεῖς διάφοροι πλωταὶ ὁδοὶ συνενώνουν τὸ Λονδῖνον μὲ τοὺς ποταμοὺς Μέρσεϋ καὶ Χάμπερ εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ὁποίων εὑρίσκονται ἡ Λίβερπουλ καὶ τὸ Χώλλ. Σπουδαιότατον ἐπίσης δημόσιον ἔργον τῆς φύσεως ταύτης εἶνε ἡ διῶρυξ τῆς Μάντσεστερ περὶ ἧς ἀνωτέρω.

Πυκνότατον δίκτυον σιδηροδρόμων καλύπτει ὁλόκληρον τὴν χώραν ἑνοῦν πᾶσαν γωνίαν αὐτῆς πρὸς τὰ κέντρα. Ἡ Ἀγγλία εἶνε ἡ χώρα ἥτις πρώτη ἐγνώρισε τοὺς σιδηροδρόμους. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1825 γραμμαὶ ἥνωναν τὸ Νττάρλιγκτον τὸ Στόκτον, καὶ τῷ 1830 ἡ «Ροκέτα» τοῦ Στῆβενσον ἔτρεχεν ἀπὸ τοῦ Λιβερπουλ εἰς Μάντσεστερ. Σήμερον αἱ σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπερβαίνουν ἐν συνόλῳ τὰ 30.000 χιλιόμετρα.

Ἡ εὐρυτάτη αὕτη ἀνάπτυξις τῶν σιδηροδρόμων ὀφείλεται εἰς τὴν ἀνάθεσιν τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς εἰς ἑταιρίας. Τὸ κράτος οὔτε κατεσκεύασεν οὔτε ἐξεμεταλλεύθη γραμμάς. Θὰ ἦτο δύσκολον νὰ ἀπαριθμήσωμεν τὰς σιδηροδρομικὰς ἑταιρίας τῆς Ἀγγλίας ὑπερβαινούσας τὰς 40. Αἱ ἐργασίαι αὐτῶν εἶνε ἐντατικώταται: ἡ ἐπὶ τῶν συνολικῶν κυκλοφορία ἐπιβατῶν ὑπολογίζεται εἰς ἓν καὶ ἥμισυ δισεκατομμύριον ἐπιβατῶν καὶ 500 ἑκατομ. τόννων ἐμπορευμάτων ἐτησίως.

Περὶ τὰς 12 μαγάλαι ἁμαξιταὶ ὁδοὶ ἐκκινοῦν ἐκ Λονδίνου πρὸς διαφόρους διευθύνσεις. Καὶ αἱ ἄλλαι ὅμως μεγάλαι πόλεις εἶνε κέντρα ὁδῶν. Αἱ κύριαι αὗται ὁδοὶ ἔχουν συνολικὸν μῆκος 25 χιλιάδων μιλίων περίπου, ὑπάρχουν δὲ ἕτεραι δευτερευούσης σημασίας, ὑπερβαίνουσαι τὰς 100 χιλιάδας μιλίων. Αἱ ἐργασίαι τῶν συγκοινωνιῶν ἀπασχολοῦν ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον ἀνθρώπων

Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον.

Ὁ κυριώτερος ὅμως κλάδος τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς Ἀγγλίας εἶναι τὸ ἐμπόριον. Ἡ ὁλικὴ ἀξία τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων (τῆς Μεγάλης Βρεττανίας) ἀνήρχετο τὸ 1914 εἰς 1.200 ἑκατομ. στερλίνας, τῷ 1918 ἔφθασεν τὰς 1.850 ἑκατομ., τῷ 1920 τὰ 3 δισεκατομ., ἔκτοτε δὲ ἠλαττώθη εἰς 1.725 ἑκατομ. τῷ 1922. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἐμπορίου τούτου διεξάγεται ἐκ τῶν μεγάλων λιμένων τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ εἰσαγωγὴ ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ τρόφιμα (σιτηρὰ ἐξ Ἀμερικῆς, βούτυρον καὶ ᾠὰ ἐκ Δανίας καὶ Καναδᾶ, κρέατα ἐξ Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ Ἀργεντινῆς, οἴνους ἐκ Γαλλίας καὶ Ἱσπανίας, ζαχάρεις, καφέδες, τέϊον κτλ., ἐκ τῶν ἀποικιῶν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς κτλ.) καὶ ἀπὸ πρώτας ὕλας διὰ τὴν βιομηχανίαν της, (βάμβακα ἐξ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, Ἰνδιῶν καὶ Αἰγύπτου, ἔρια ἐξ Αὐστραλίας καὶ Ἀργεντινῆς, μέταξαν ἐκ τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς, γιούταν ἐξ Ἰνδιῶν, ξυλείαν, καουτσούκ, πετρέλαια, δέρματα).

Ἡ ἐξαγωγὴ δὲ συνίσταται ἀπὸ μικρὰς μὲν ποσότητας τροφίμων (κυρίως ἰχθύων), μεγάλας δὲ ποσότητας γαιάνθρακος καὶ ἰδίᾳ βιομηχανικῶν προϊόντων, ὡς σιδηρικὰ καὶ μηχανήματα, νήματα, ὑφάσματα κτλ. κτλ.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς Ἀγγλίας πάντοτε ὑπερβαίνει τὴν ἐξαγωγήν της. Αὕτη δὲν καλύπτει παρὰ τὰ $^2/_3$ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς πληρωμὴν τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων τροφίμων καὶ πρώτων ὑλῶν, ὥστε πάντοτε τὸ ὁρατὸν ἐξωτερικὸν ἐμπόριον τῆς Ἀγγλίας παρουσιάζει ἔλλειμμα λίαν σημαντικόν.

Τὰ ἐλλείμματα ὅμως ταῦτα ὑπερκαλύπτονται ἀπὸ τὴν ἀξίαν τῶν ὑπηρεσιῶν, ἃς παρέχει ἡ χώρα εἰς τὸν ὑπόλοιπον κόσμον ὑπὸ τὰς κάτωθι μορφάς:

Ἡ Ἀγγλία ἔχει παγκοσμίους ἐπιχειρήσεις μεταφορῶν. Τὰ πλοῖά της διασχίζουν ὅλας τὰς θαλάσσας μεταφέροντα ξένα ἐμπορεύματα, ἐκ τούτων δὲ εἰσρέουν κατ' ἔτος ὑπὸ μορφὴν ναύλων περὶ τὰ 100 ἑκατομμύρια λιρῶν ἐτησίως.

Πρὸς τούτοις, ἡ Αγγλία εἶνε παγκόσμιος τραπεζίτης. Εἰς τὰς Τραπέζας της δὲν κατατίθενται μόνον αἱ οἰκονομίαι τῶν Ἄγγλων, ἀλλὰ συρρέουν χρήματα ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς γῆς. Ἡ χρηματαγορὰ τοῦ Λονδίνου εἶναι τὸ κέντρον τῆς παγκοσμίου χρηματαγορᾶς. Αἱ Κυβερνήσεις ὅλων σχεδὸν τῶν Κρατῶν χρεωστοῦν εἰς τὸ Ἀγγλικὸν Κεφάλαιον κολοσσιαῖα ποσά, ἰδιωτικαὶ δὲ ἐπιχειρήσεις, ἑταιρίαι πάσης μορφῆς, ἔχουν ἱδρυθῆ καὶ εἰς τὰς ἀπωτάτας γωνίας τοῦ πλανήτου μας δι' ἀγγλικοῦ χρήματος. Εἶναι δύσκολον νὰ ὑπολογίσῃ τις τὸ ποσὸν τῶν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διατεθειμένων ἀγγλικῶν κεφαλαίων, κατά τινας ὅμως ὑπολογισμοὺς ἀνέρχονται εἰς 3—4 δισεκατομ. λιρῶν, καὶ ἀποφέρουν ἐτησίως τόκους καὶ μερίσματα 150 - 200 ἑκατομμύρια λιρῶν.

Πρὸς τούτοις, ἡ Ἀγγλία εἶνε καὶ εἶδος τι παγκοσμίου παραγγελιοδοχικοῦ γραφείου. Πλεῖστα ἐκ τῶν προϊόντων τῶν ἀποικιῶν της ἢ καὶ ξένων ὅλως χωρῶν πωλοῦνται εἰς ἄλλας χώρας διὰ τῶν μεγάλων Ἀγγλικῶν ἐμπορικῶν οἴκων, ἢ διὰ τῶν Χρηματιστηρίων τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Λίβερπουλ. Τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς Ἀγγλίας εἶναι λίαν σημαντικόν. Ἐπίσης δὲ σοβαρὰ εἶναι τὰ ποσὰ ἅτινα κερδίζουν οἱ Ἄγγλοι ὑπὸ μορφὴν προμηθειῶν, μεσιτειῶν κτλ.

Πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν καὶ τὰς ἐργασίας τῶν μεγάλων Ἀγγλικῶν ἀσφαλιστικῶν ἑταιριῶν, αἵτινες λειτουργοῦσαι εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἀποτελοῦν πηγὴν σημαντικοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος ὑπὸ μορφὴν ἀσφαλίστρων.

Διὰ τῶν ἀδήλων τούτων πόρων, τὸ ἔλλειμμα τῆς ἐξαγωγῆς οὐχὶ μόνον καλύπτεται ἀλλὰ καὶ μένει ἐτησίως περίσσευμα συναλλάγματος 50-100 ἑκατομ. στερλινῶν, ὅπερ διατίθεται εἰς νέα δάνεια ἢ νέας ἐπιχειρήσεις ἐν τῇ ξένῃ.

Ἡ Ἀγγλία, οὖσα οἰκονομικῶς ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, δὲν δύναται εὐχερῶς ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἀντικείμενον λεπτομερεστέρας οἰκονομολογικῆς μελέτης. Ὡς ἐκ τούτου, εἰς τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ περιληφθοῦν ἀκριβεῖς ἀριθμοὶ καὶ στατιστικαί, οἷαι ὑπάρχουν διὰ τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν ἐν συνόλῳ.

Πρὸς πληρεστέραν ὅθεν κατανόησιν τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῆς Ἀγγλίας ὅρα λέξιν: Μεγάλη Βρεττανία.

ΑΓΓΛΙΑΣ (ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ) ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

Ἡ ἐξέλιξις ἀγρίων φυλῶν εἰς Ἔθνος ἑνιαῖον. Σκληραὶ διαμάχαι πριγκίπων διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ στέμματος καὶ συνεχὴς ἀγὼν μεταξὺ ἀπολυταρχικοῦ στέμματος καὶ φιλελευθέρου λαοῦ. Τὰς πολυαρίθμους ὀπισθοδρομήσεις διαδέχεται μεγαλύτερον πάντοτε βῆμα προόδου.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἀγγλίας, τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Βρεττανίας καὶ Ἀλβιόνος καλουμένης ἦσαν βάρβαροι αὐτόχθονες καὶ Γαλάται Κέλται γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Βρεττανοί, οἵτινες ᾤκησαν τὴν χώραν περὶ τὸ 500 π. Χ.

Ἐκ τῶν Βρεττανῶν, ἀγριώτεροι ἦσαν οἱ πρὸς βορρᾶν κατοικοῦντες Καληδόνιοι, τῶν ὁποίων φυλαὶ ἦσαν οἱ Πίκτοι καὶ οἱ Σκῶτοι. Ὠμότατοι καὶ αἱμοχαρεῖς, περιήρχοντο ὡς λησταὶ καὶ ἐνεδρεύοντες ἐλήστευον πάντα διαβάτην. Λέγεται μάλιστα ὅτι ἦσαν καὶ ἀνθρωποφάγοι. Ἡμερώτεροι καὶ ὁπωσοῦν πολιτισμένοι ἦσαν οἱ κατοικοῦντες τὰ παράλια. Οὗτοι ἤσκησαν σχετικὸν ἐμπόριον, ἰδίως κασσιτέρου μετὰ τῶν Φοινίκων, οἵτινες ὡς ἐκ τούτου ἐκάλουν τὰς Βρεττανικὰς νήσους Κασσιτερίδας. Γενικῶς, οἱ Βρεττανοὶ ἐτρέφοντο ἐκ τῆς θήρας καὶ τῆς ἁλιείας, ἐνεδύοντο δέρματα καὶ κατῴκουν καλαμοπλέκτους καλύβας, κειμένας εἰς τὰς ὄχθας ποταμῶν ἢ εἰς τὰ βάθη δρυμῶν ἀπροσπελάστων.

Τὰς πρώτας περὶ τῆς ζωῆς τῶν κατοίκων πληροφορίας ἀρυόμεθα ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ἕλληνος Μασσαλιώτου Πυθέως, ἐπισκεφθέντος τὴν Βρεττανίαν περὶ τὸ 300 π. Χ. Οὗτος, μεταξὺ ἄλλων, ἀναφέρει ὅτι οἱ Βρετταγοὶ ἐγνώριζον ἔκτοτε τὴν παρασκευὴν τοῦ ζύθου.

Τὰ ἤθη τῶν ἀρχαίων Βρεττανῶν εἶχον μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ τῶν Γαλατῶν: ἡ θρησκεία των ἦτο ἡ αὐτή, οἱ δὲ ἱερεῖς των ἐκαλοῦντο *δρυΐδαι*. Ἐπίσης εἶχον προφήτιδας, αἵτινες ἐβύθιζον τὰ ξίφη των εἰς τὰ σπλάγχνα τῶν αἰχμαλώτων πολέμου καὶ προέλεγον τὸ μέλλον διὰ τῆς παρατηρήσεως τοῦ αἵματος τῶν θυμάτων.

Οἱ Βρεττανοὶ ἔστιζον τὸ σῶμά των διὰ φαιοῦ ἢ κυανοῦ χρώματος, καθιστάμενοι φρικώδεις τὴν θέαν. Ἐξύριζον ὅλον τὸ σῶμα, ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἄνω χείλους, γυναῖκας δὲ εἶχον δέκα ἢ δώδεκα, κοινὰς πρὸς ἀλλήλους· ἀλλὰ τὰ γεννώμενα ἐκ τούτων ἐθεωροῦντο τέκνα μόνον ἐκείνων πρὸς τοὺς ὁποίους ἑκάστη παρθένος κατὰ πρῶτον ἐδόθη.

Δὲν ἔτρωγον οὔτε λαγωόν, οὔτε ἀλεκτορίδα, οὔτε χῆνα· ἔτρεφον ὅμως ταῦτα πρὸς τέρψιν. Ἀντὶ νομίσματος μετεχειρίζοντο χαλκὸν ἢ σιδηροῦς ὀβελίσκους ἐσταθμημένους πρὸς βάρος ὡρισμένον. Ἐμάχοντο ἐξ ἁρμάτων σφοδρῶς καὶ ἦσαν ἐπιτήδειοι εἰς τὰς ἐφόδους καὶ τὰς ἐνέδρας, ἀλλ' ἐφορμῶντες ταχέως πάλιν ἀνεχώρουν μὴ ἐμμένοντες εἰς τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην.

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΤΗΣΙΣ (43-410)

Ὅτε ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐτερμάτισε τὴν κατάκτησιν τῆς Γαλατίας, ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Βρεττανίαν. Λαβὼν πρὸς τοῦτο ἀφορμὴν ὅτι δῆθεν οἱ Βρεττανοὶ ἐβοήθουν τοὺς Γαλάτας, περὶ τὸ τέλος τοῦ θέρους τοῦ 55 π. Χ. διεπεραιώθη μὲ τὸν στόλον του εἰς τὴν νῆσον. Κατὰ τὴν ἀποβίβασιν, μάχη σφοδρὰ συνήφθη, καθ' ἣν οἱ Ρωμαῖοι, μὴ δυνάμενοι ν' ἀποβιβασθοῦν ἀθρόοι διὰ τὰ τενάγη καὶ τὴν ἀλίμενον παραλίαν, προσεβάλλοντο μεμονωμένοι ὑπὸ τῶν ἐφίππων ἐχθρῶν καὶ ὑφίσταντο μεγάλην φθοράν. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους οἱ Βρεττανοὶ ἡττηθέντες ἐζήτησαν εἰρήνην.

Δὲν ἐσεβάσθησαν ὅμως τὴν συνθήκην καὶ τὸ ἑπόμενον ἔτος (54 π. Χ.) ὁ Καῖσαρ ναυπηγήσας νέον στόλον ἐξ 600 νηῶν, ἐξεστράτευσε πάλιν κατὰ τῶν Βρεττανῶν, τοὺς ὁποίους ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν. Πληροφορηθεὶς ὅμως ὅτι εἰς τὴν Γαλατίαν ἐσημειώθησαν ἀποστασίαι, ἐδέχθη προθυμότατα τὴν προταθεῖσαν εἰρήνην, λαβὼν δὲ ὁμήρους καὶ ὑπο-

Digitized by Google

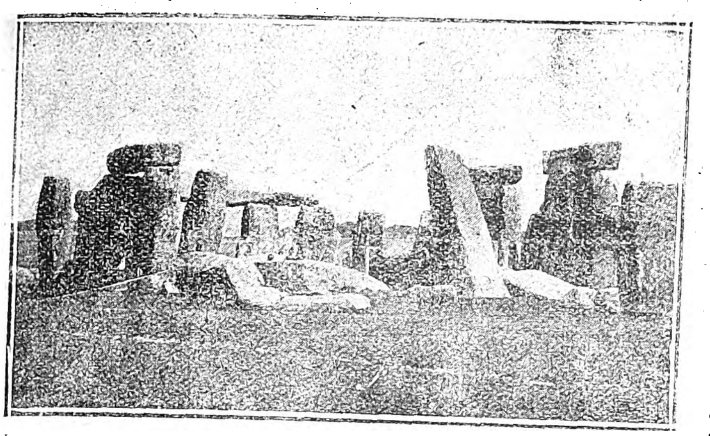

Ἡ κελτικὴ Ἀγγλία. Ἐρείπια μεγαλιθικοῦ μνημείου τοῦ Στονχέϊγκε (Stonhengeὲ ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Σαλισβουρι

σχέσεις περὶ καταβολῆς ἐνιαυσίου φόρου—μηδέποτε καταβληθέντος—ἀπέπλευσεν εἰς Γαλατίαν.

Καὶ δὲν κατέκτησε μὲν τὴν Βρεττάνην ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ἀλλ' ἔδειξε τὸν δρομον εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὡς παρατηρεῖ καὶ ὁ Τάκιτος. Μετὰ ἑκατὸν περίπου ἔτη, ἤτοι τὸ 43 μ. Χ., ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Κλαύδιος ἐπεχείρησε τρίτην ἐπιδρομὴν εἰς τὴν Βρεττανίαν καὶ μετὰ ἐννεαετῆ πόλεμον κατενίκησε τοὺς Βρεττανοὺς καὶ ὡδήγησεν αἰχμάλωτον εἰς τὴν Ρώμην τὸν ἡγεμόνα των Καράκτακον. Οἱ Ρωμαῖοι, ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν χώραν, ἐπέδειξαν μεγάλην σκληρότητα πρὸς τοὺς κατοίκους, τοὺς ὁποίους ἐξωλόθρευσαν κατὰ μέγα μέρος, μεταχειρισθέντες ὡς δούλους τοὺς ἐναπομείναντας.

Ἐπὶ Νέρωνος, ἡ Βρεττανὴ βασίλισσα Βοαδίκεια, ὑποστᾶσα δεινὴν ὕβριν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων στρατιωτῶν, προεκάλεσε γενικὴν ἐξέγερσιν τῶν Βρεττανῶν, τεθεῖσα δὲ ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ 230.000, ὡς λέγεται, ἀνδρῶν, κατέλαβε πλεῖστα ὀχυρὰ καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ καλῶς ὠχυρωμένου Λονδίνου, τὸ ὁποῖον κατεῖχον οἱ Ρωμαῖοι. Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Παῦλος, ἔσπευσε νὰ τὸ ὑπερασπίσῃ, ἀλλὰ βλέπων πρὸ αὐτοῦ τόσον πολυάριθμον στρατὸν δὲν ἐτόλμησε νὰ συνάψῃ μάχην καὶ ἀπεσύρθη ἐκεῖθεν. Τὸ Λονδῖνον ἐπυρπολήθη, ὅλοι δὲ οἱ ἐν αὐτῷ εὑρεθέντες Ρωμαῖοι κατεσφάγησαν ἀγρίως. Ἡ Βοαδίκεια μεθύουσα ἐκ τῶν πρώτων τούτων ἐπιτυχιῶν, ἐτόλμησε νὰ βαδίσῃ κατὰ τοῦ Παύλου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀποσυρθῆ εἰς στρατηγικωτάτην θέσιν μετὰ τῶν εἰκοσακισχιλίων στρατιωτῶν του. Ἐπηκολούθησε μακρὰ καὶ πολύνεκρος μάχη, ἀλλ' οἱ ἀνοργάνωτοι Βρεττανοί, παρὰ τὴν γενναιότητά των, ὑπέκυψαν τέλος εἰς τὴν τακτικὴν τῶν Ρωμαίων. Ὀγδοήκοντα χιλιάδες ἀπωλέσθησαν κατὰ τὴν μάχην, ἡ δὲ βασίλισσα καὶ αἱ θυγατέρες της ηὐτοκτόνησαν, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ.

Παρὰ τὴν τρομερὰν ταύτην καταστροφήν, νέαι ἐξεγέρσεις τῶν κατοίκων διετάρασσον τὴν ρωμαϊκὴν κατοχὴν καὶ πλεῖστοι στρατηγοὶ ἐξεπέμφθησαν κατὰ τῶν στασιαστῶν. Τέλος ὁ Ἰούλιος Ἀγρικόλας κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ ὁριστικῶς τὴν χώραν, μεταχειρισθεὶς πρὸς τὴν ἰσχὺν τῶν ὅπλων, καὶ τὴν πανίσχυρον ἐπιρροὴν τῆς ἠπιότητος καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ἡ ρωμαϊκὴ κατάκτησις διήρκεσε μέχρι τοῦ 409 μ. Χ., ὁπότε ἡ καταρρέουσα Ρώμη ἀνεκάλεσε τὰς λεγεῶνας της, τὰς ὁποίας μετ' ὀλίγον ἠκολούθησαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἄποικοι.

Η ΒΡΕΤΤΑΝΙΑ ΥΠΟ ΤΟΥΣ ΑΓΓΛΟΣΑΞΟΝΑΣ (449—1013).

Ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς κατακτήσεως οἱ Βρεττανοὶ ἀπώλεσαν τὰς πολεμικὰς ἀρετάς των, μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ρωμαίων, ἡ χώρα ἀφέθη ἕρμαιον τῶν ἀγρίων Πίκτων καὶ Σκώτων, οἵτινες ἤρχισαν μετὰ μεγαλυτέρας μανίας τὰς εἰς αὐτὴν ἐπιδρομάς. Πιεζόμενοι οὕτως οἱ Βρεττανοὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἰούτων, Ἄγγλων καὶ Σαξόνων, οἵτινες κατῴκουν τὴν Ἰουτλάνδην ἢ Δανίαν, ἦσαν δὲ γνωστοὶ εἰς τοὺς Βρεττανοὺς ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα Σάξονες.

Οἱ Ἰοῦτοι ἔσπευσαν νὰ δεχθοῦν τὴν πρότασιν. Οἱ βάρβαροι αὐτοὶ πειραταί, ἐπιβαίνοντες τριῶν, θρυλικῶν καταστάντων, πλοίων, ὑπὸ τὰς διαταγὰς ὧν ἀρχηγῶν Ἐγγίστου καὶ Ὅρσα, ἀπεβιβάσθησαν τὸ 449 παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Ταμέσως, ἀλλ' ἀφοῦ ἀπήλλαξαν τὴν χώραν ἐκ τῶν ἐπιδρομέων, ἐγκατεστάθησαν πλέον ὡς κύριοι, καταλαβόντες τὸ Κέντ. Ἡ ἐπιτυχία τῶν Ἰούτων προσείλκυσε τοὺς Σάξονας, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἔλλα καὶ τοῦ υἱοῦ του Κίσσα, καταλαβόντες τὴν κατὰ μῆκος τοῦ πορθμοῦ τῆς Μάγχης χώραν, ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ, ἐπονομάσαντες αὐτὴν Σάσσεξ. Τέλος οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον ὁλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ὡς κατεχόντων τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς χώρας, καὶ αἱ ἄλλαι φυλαὶ ἐπωνομάσθησαν Ἄγγλοι.

Οἱ Βρεττανοί, ἐν τῷ μεταξύ, ἤρχισαν ν' ἀναπτύσσουν ἐξαιρετικὴν δραστηριότητα καὶ νὰ διεξάγουν ἀγῶνας, ὅπως ἀπαλλαγοῦν τῶν ἐπιδρομέων· ἀποτυχόντες ὅμως εἰς τὰς προσπαθείας των κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη. Κατὰ τοὺς ἀγῶνας τούτους, διέπρεψαν ἐπ' ἀνδρείᾳ οἱ ὑπὸ τὸν θρυλικὸν βασιλέα Ἀρθοῦρον ἱππόται τῆς στρογγύλης τραπέζης (περὶ τὸ 520).

Οἱ Ἀγγλοσάξονες μετ' ἄλλων γερμανικῶν φυλῶν, αἵτινες ὁσημέραι εἰσέβαλλον εἰς Βρεττανίαν, ἵδρυσαν εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν χώραν ἑπτὰ βασίλεια. ἦσαν δὲ ταῦτα: 1) Ἡ *Ἔσσεξ*, μὲ μητρόπολιν τὸ Λονδῖνον 2) τὸ *Κὲντ* παρὰ τὸν Τάμεσιν· 3) ἡ *Σάσσεξ*· 4) ἡ *Οὐέσσεξ*, ἔνθα τὸ Πόρτσμουθ. 5) ἡ *Ὀστάγκελν* ἢ *Ὀσταγγλία*, ἔνθα νῦν τὰ πανεπιστήμια τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῆς Κανταβρυγίας· 6) ἡ *Νορθουμβρία* ἢ *Νορθοσύμβερλανδ*, ὅπου νῦν τὸ Μαντσεστερ καὶ ἡ Λιβερπουλ καὶ 7) ἡ *Μερκία*. Τὰ ἑπτὰ ταῦτα βασίλεια ἀπήρτισαν τὴν λεγομένην σαξονικὴν ἑπταρχίαν.

Ἔκτοτε εἰς τὴν Βρεττανίαν μετεβλήθησαν ὁ

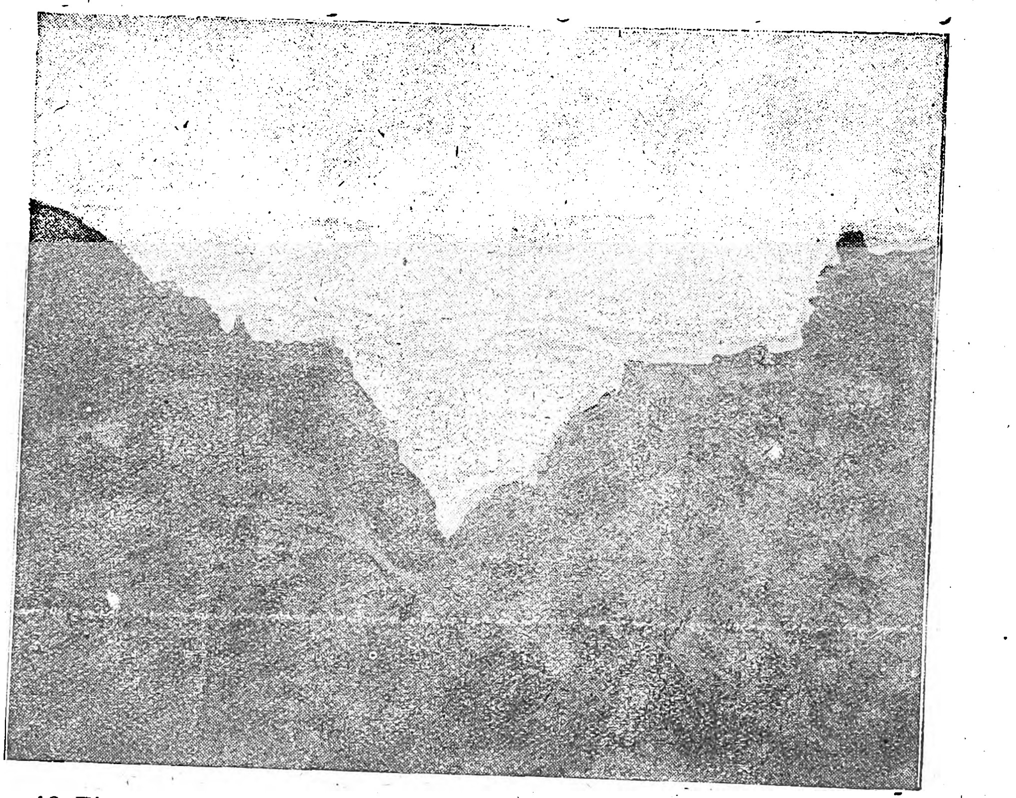

Ὁ Πύργος τοῦ θρυλικοῦ Ἀρθούρου εἰς τὸ Τίνταγκελ, (βορεία ἀκτὴ τῆς Κορνουάλλης).

βίος τῶν ἐγχωρίων, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, οἱ νόμοι τὸ πολίτευμα καὶ ἡ γλῶσσα. Ἤδη ἐμφανιζονται αἱ τάξεις τῶν *εὐγενῶν* καὶ *ἐλευθέρων*, οἵτινες συγκροτοῦν πολιτείας ἐλευθέρων καὶ συνερχόμενοι ἐν ἐκκλησίαις συσκέπτονται περὶ τῶν δημοσίωνν πραγμάτων, καὶ ἡ τῶν μὴ *ἐλευθέρων* ἢ δουλοπαροίκων· οἵτινες ὑποχρεοῦνται νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν καὶ μετέρχωνται ἔργα χειρωνακτικά.

Ἀπὸ τῆς ἀγγλοσαξονικῆς κατακτήσεως ἀρχίζει περίοδος αἱματοχυσιῶν καὶ ἐμφυλίων πολέμων μεταξὺ τῶν διαφόρων φυλῶν, ἐριζουσῶν περὶ ἐπικρατήσεως.

Ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ κατάστασις αὕτη παρετάθη καὶ πέραν τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ τῆς Ἀγγλίας, ὅστις συνετελέσθη ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάαεις:

Ἀγγλικαί τινες φυλαί, ἐκ φιλοχρηματίας ὁρμώμεναι, ἐπώλουν τὰ τέκνα των ὡς δούλους. Τινὲς ἐκ τῶν σκλάβων ἐκείνων εἶχον ἐκτεθῆ πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἀγοράν, μοναχὸς δέ τις, Γρηγόριος τὸ ὄνομα, διερχόμενος κατὰ τύχην ἐκεῖθεν καὶ θελχθεὶς ἐκ τῆς καλλονῆς τῶν ξανθῶν ἐκείνων νέων μὲ τοὺς γαλανοὺς ὀφθαλμούς, ἠρώτησεν ἐκ τίνος χώρας προήρχοντο. «Εἶνε Ἄγγλοι» ἀπήντησεν ὁ δουλέμπορος. «Ὄχι, δὲν εἶνε Ἄγγλοι, ἀλλ' ἄγγελοι», εἶπεν ὁ Γρηγόριος καὶ ἀπεφάσισεν ἐάν ποτε ἀπέκτα ἰσχύν, ν' ἀποστείλῃ ἱεραποστόλους νὰ ἐκχριστιανίσῃ τὴν χώραν ἐκείνην.

Τὸ 590 ὁ Γρηγόριος ἔγινε πάπας καὶ μετὰ ἑπταετίαν, ἐκτελῶν τὴν παλαιάν του ἀπόφασιν, ἀπέστειλε τὸν Αὐγουστῖνον μετὰ συνοδείας τεσσαράκοντα μοναχῶν εἰς τὴν Βρεττανίαν. Ὁ Αὐγουστῖνος ἐβάπτισε τὸν βασιλέα τοῦ Κὲντ Ἐθελβέρτον, τῇ συνδρομῇ τῆς συζύγου του Βέρθας, κόρης τοῦ Φράγκου βασιλέως Χαριβέρτου, ἥτις εἶχεν ἤδη ἀσπασθῆ τὸν χριστιανισμόν. Μετὰ τὸν βασιλέα ἐδέχθησαν τὸ βάπτισμα οἱ ὑπήκοοί του, βαθμηδὸν δὲ ὁ χριστιανισμὸς ἐξηπλώθη καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν (597 - 686).

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Τὴν θρησκευτικὴν ὅμως ἑνότητα δὲν ἐπηκολούθησεν ἀμέσως ἡ πολιτική. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἐξηκολούθουν. Ἕκαστος ἐκ τῶν τοπικῶν βασιλέων ἐπολέμει, ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν ἄλλων. Οἱ ἡττημένοι ὑπετάσσοντο εἰς τὴν τύχην των, ἀλλ' ἦτο τόσον ἰσχυρὸν τὸ φυλετικὸν αἴσθημα ὥστε, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ κατακτητοῦ, ἐξηγείροντο πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα τέσσαρες βασιλεῖς κατὰ σειρὰν τῆς Νορθουμβρίας—οἱ Ἔδουϊν, Ὀσβάλδος, Ὄσβιος καὶ Ἐγφρῖδος—εἶχον ἀναγνωρισθῆ ὡς οἱ πρωτεύοντες μονάρχαι τῆς Ἀγγλίας, ἀσκοῦντες εὐρυτάτην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν νοτιων βασιλείων, ἀλλ' ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ὤφειλε τὴν ὑπεροχήν του εἰς τὸ ξῖφος του, τὸν δὲ θάνατόν του ἐπηκολούθει ἀναρχία. Τὸ αὐτὸ φαινόμενον ἐπανελήφθη καὶ ἐπὶ τῶν Μερκιανῶν βασιλέων τοῦ 8ου αἰῶνος: οἱ δύο κατακτηταὶ Αἰθελβάλδος καὶ Ὄφφας ἐβασίλευσαν ἐπὶ ὀγδοήκοντα συναπτὰ ἔτη (716 - 796) καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι κατόπιν τόσης μακροχρονίου ὑπεροχῆς ἡ Μερκία θὰ παρέμενεν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἄλλων βασιλείων. Καὶ ὅμως, ὁ μὲν Αἰθελβάλδος ἡττηθεὶς κατὰ τὸ γῆρας του εἰς τὴν μάχην τῆς Βουρφόρδης (752) ἀπώλεσε τὴν ἡγεμονίαν καὶ μετά τινα ἔτη ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ του· κατὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ὄφφα, ὅστις εἶχεν ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν, καὶ εἶχε προσαρτήσει τὸ Κέντ, τὴν ἀνατολικὴν Ἀγγλίαν καὶ τὸ Οὐέσσεξ, ὅλοι οἱ ὑποτελεῖς του ἐπανεστάτησαν, τὸ Κὲντ ἀποκατεστάθη εἰς βασίλειον, οἱ δὲ διάδοχοι τοῦ Ὄφφα ἔπεσαν ἐν τῇ μάχῃ, εἰς μάτην ἐπιχειροῦντες ν' ἀνακτήσουν τὴν ὑπεροχήν των ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἀγγλίας καὶ τοῦ Οὐέσσεξ.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Δανῶν.

Τὴν πολιτικὴν ἕνωσιν τῆς Ἀγγλίας ἐπέπρωτο νὰ ἐπιτελέσῃ μέγας ἐξωτερικὸς κίνδυνος: αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Δανῶν πειρατῶν. Αἱ διάφοροι ἀγγλικαὶ φυλαί, λησμονήσασαι πρὸ τοῦ κινδύνου τὰ μίση των, συνηνώθησαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ ἱκανωτάτου βασιλέως τοῦ Οὐέσσεξ Ἐγβέρτου, ὁ ὁποῖος δι' ἐπανειλημμένων νικῶν εἶχε καταστήσει φόρου ὑποτελῆ ὅλα τὰ βασίλεια τῆς Ἀγγλίας (829). Ὁ Ἐγβέρτος κατήγαγε περιφανῆ νίκην κατὰ τῶν Δανῶν πειρατῶν τὸ 836 καὶ ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἀφήσας τὴν λύσιν τοῦ ὁσημέραι σοβαρωτέρου καθισταμένου προβλήματος εἰς τὸν υἱόν του Αἴθελβουλφ.

Ἡ ἀφορμὴ ἡ προκαλέσασα τὴν αἰφνιδίαν πειρατικὴν θεομηνίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀποτελεῖ εἰσέτι ἱστορικὸν πρόβλημα. Ὡς πιθανωτέρα ἀφορμὴ θεωρεῖται ἡ κατάκτησις τῆς Δανίας ὑπὸ τοῦ Καρολομάγνου, ἥτις ἐξηνάγκασε τοὺς κατοίκους νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὸ πειρατικὸν στάδιον. Τὴν

Digitized by Google

ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Ἄγγλοι δὲν εἶχον ναυτικόν, λησμονήσαντες ὅτι καὶ οἱ πρόγονοί των ἦσαν πειραταὶ καὶ ἀποβαλόντες πρὸ πολλοῦ πᾶσαν πρὸς τὴν θάλασσαν συνάφειαν, ἴσως λόγῳ τῆς ἐπὶ μακρὸν ὑπεροχῆς τῆς Μερκίας, ἀποτελούσης μεσογειακὸν κράτος. Οἱ πρῶτοι ἐπιδρομεῖς δὲν ἦσαν πολυάριθμοι, ἐνεργοῦντες τὰς ἐπιχειρήσεις των δι' ὀλίγων πλοίων ὑπὸ τὴν διοίκησιν τολμηροῦ τινος τυχοδιώκτου, περιωρίζοντο δὲ εἰς τὴν διαρπαγὴν ἀκμάζοντός τινος λιμένος ἢ πλουσίου μοναστηρίου, πρὶν ἢ ἐμφανισθῇ ἡ ἐντοπία στρατιωτικὴ δύναμις.

Ἀλλ' αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ὑπῆρξαν τόσον ἐπικερδεῖς, ὥστε οἱ πειραταί, ἑνωθέντες εἰς ὁμοσπονδίας ἐνήργουν τὰς ἐπιδρομὰς εἰς μεγάλην κλίμακα, προχωροῦντες ἐπὶ πολλὰ μίλια ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ συνάπτοντες μάχας πρὸς τὸν ἀγγλικὸν στρατόν, μὲ ἐπιτυχῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτελέσματα. Μὲ τὸν καιρὸν δὲ κατέστησαν τόσον τολμηροί, ὥστε παρέμενον εἰς τὴν ξηρὰν ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους, ἀντιμετωπίζοντες τὰς δυνάμεις ὁλοκλήρου τοῦ βασιλείου καὶ ὀχυρούμενοι εἰς περιχαρακωμένα στρατόπεδα ἐπὶ τῶν νήσων, ὁσάκις ἡ ἐχθρικὴ πίεσις ἦτο ἰσχυρά. Ἐν τέλει δὲ ἤρχισαν καὶ νὰ παραχειμάζουν ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς ἀκτῆς, τοῦθ' ὅπερ ὑπῆρξεν ὁ πρόλογος τῆς ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεώς των.

Πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἀγγλίας.

Ὁ βασιλεὺς Ἐγβέρτος εἶχεν ἀποθάνει πολὺ πρὶν ἢ φθάσουν οἱ Δανοὶ ἐπιδρομεῖς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν θρασύτητος. Ὁ δὲ ἀσθενοῦς χαρακτῆρος υἱὸς τοῦ Αἰθεβουλφ θὰ ἔχανεν ἀσφαλῶς τὴν ἐπὶ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων ὑπεροχήν. Ἀλλ' οὗτοι, καὶ δὴ οἱ τῶν βορείων κρατῶν, ὑφίσταντο τοιαύτας ἐνοχλήσεις ἐκ τῶν πειρατῶν, ὥστε δὲν ἐσκέπτοντο τίποτε ἄλλο, ἐκτὸς τῆς ἰδίας των ἀμύνης ἐξαναγκασθέντες ἐν τέλει νὰ ζητήσουν καὶ τὴν βοήθειαν τοῦ Αἰθελβουλφ. Οὗτος, καίτοι ἀποκρούσας εἴς τινα μάχην τοὺς Δανοὺς πειρατάς οἵτινες εἶχον ἐπιδράμει κατὰ τῆς χώρας του τὸ 851, δὲν κατώρθωσε νὰ προσφέρῃ βοήθειαν εἰς τὴν Μερκίαν, ἢ τὴν ἀνατολικὴν Ἀγγλίαν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην Νορθουμβρίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἰθελβουλφ αἱ πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ συνεχίσθησαν ἐπὶ τῶν τριῶν βραχυβίων υἱῶν του Αἰθελβάλδου, Αἰθελβέρτου καὶ Αἴθελρεδ (856-871), μὲ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα. Οἱ πειραταί, ὑπέρποτε ἰσχυροί, ἐπεχείρησαν τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀγγλίας. Ἀφοῦ κατέλαβον τὴν Νορθουμβρίαν, ἐπέδραμον κατὰ τῆς Ὑόρκης τὸ 867, μετὰ δὲ τὴν κατάληψίν της, ἐκυρίευσαν τὸ 870 τὴν ἀνατολικὴν Ἀγγλίαν, συλλαβόντες αἰχμάλωτον καὶ φονεύσαντες κατόπιν τὸν βασιλέα της Ἐδμοῦνδον, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ λατρεύσῃ τοὺς θεούς των.

Εἰς τὴν νικηφόρον προέλασίν των, τὸ αἷμα ἔρρεε ποταμηδόν. Οἱ κάτοικοι, ὅσοι δὲν κατώρθωνον νὰ σωθοῦν διὰ τῆς φυγῆς, κατεσφάζοντο ἀγρίως.

Κύριοι ὁλοκλήρου τῆς βορείας περιοχῆς τοῦ Ταμέσεως ἐστράφησαν κατόπιν ἐναντίον τοῦ Οὐέσσεξ, ἀλλὰ συνήντησαν σθεναρὰν ἀντίστασιν, ἥτις μετέβαλεν ἄρδην τὴν κατάστασιν καὶ ἐσημείωσε σταθμὸν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἱστορίαν. Ὁ βασιλεὺς Αἴθελρεδ μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Ἀλφρέδου, συνῆψε τὸ 871 ἓξ ἐπιθετικὰς μάχας κατὰ τῶν ἐπιδρομέων μὲ νικηφόρα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀποτελέσματα. Ἀλλ' ἐνικήθη ἐν τέλει εἰς τὴν μάχην τοῦ Μάρτεν, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐτραυματίσθη θανασίμως.

Ἀλφρέδος ὁ μέγας

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αἴθελρεδ, βασιλεὺς ἀνηγορεύθη ὁ Ἀλφρέδος, ὁ κατόπιν ἐπικληθεὶς Ἀλφρέδος ὁ μέγας. Ὁ γενναῖος καὶ πεφωτισμένος οὗτος βασιλεύς, ὅπως κερδίσῃ καιρὸν πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας του, προέτεινεν εἰς τοὺς Δανοὺς ἐπιδρομεῖς νὰ καταβάλῃ εἰς αὐτοὺς βαρύτατα λύτρα, ὑπὸ τὸν ὅρον ν' ἀπομακρυνθοῦν ἐκ τῆς χώρας του. Οὗτοι πράγματι ἐξηντλημένοι ἐκ τῶν ἓξ προηγουμένων μαχῶν, ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν καὶ ἀπελθόντες ἐκ τοῦ Οὐέσσεξ ἀνεζήτησαν ἀφθονωτέραν καὶ εὐκολωτέραν λείαν πρὸς τὴν βορείαν Ἀγγλίαν.

Ὁ Ἀλφρέδος, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν τετραετῆ εἰρήνην, ἐπεδόθη συντόνως εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν τῆς χώρας του κατὰ τῆς ἀναποφεύκτου ἐπιστροφῆς τῶν ἐπιδρομέων. Πρῶτον του μέλημα ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία ἐθνικοῦ στόλου. Κατεσκεύασε γαλέρας καὶ ἐστρατολόγησε πειρατὰς πρὸς μόρφωσιν ἀξιωματικῶν καὶ πληρωμάτων. Πρὶν ἢ συμπληρωθῇ τὸ σχέδιον, τρεῖς Δανοὶ βασιλεῖς εἰσέβαλον τὸ 876 εἰς τὸ Οὐέσσεξ καὶ ἤρχισαν τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Ἀλλ' ὁ ἀρτιπαγὴς στόλος τοῦ Ἀλφρέδου ἐθαυματούργησε. Τοὺς μὲν ἐπιδρομεῖς ἀπέκλεισεν εἰς τὸ Οὐέρχαμ καὶ τὸ Ἔξετερ, τοὺς δὲ στόλους των κατεναυμάχησεν ἐπιτυχῶς, ναυαγήσαντας κατόπιν ἐπὶ τῶν βράχων τῆς νήσου Πούρβεκ, ὅπου ἄνω τῶν ἑκατὸν γαλερῶν ἀπωλέσθησαν αὔτανδροι.

Ἀλλὰ μετά τινας μῆνας ἀπὸ τῆς ἐπιτυχοῦς ταύτης ἐκστρατείας, ὁ Ἀλφρέδος ὑποστὰς αἰφνιδιαστικὴν ἐπίθεσιν, ἐν καιρῷ χειμῶνος, ὑπὸ μεγάλου δανικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν βασιλέα Γούθρουμ, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου του εἰς τὴν νῆσον Ἄθελνη ἐν μέσῳ τῶν ἑλῶν τοῦ Πάρετ. Κατὰ τὸ ἑπόμενον ὅμως θέρος, ὁ Ἀλφρέδος συνεγκέντρωσεν ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τοῦ στρατοῦ τοῦ Γούθρουμ ἐνίκησεν αὐτὸν κατ' ἐπανάληψιν καὶ ἐν τέλει πολιορκήσας αὐτὸν εἰς Τσίππενχαμ, τὸν ἐξηνάγκασε μετὰ δύο ἑβδομάδας νὰ παραδοθῇ. Διὰ τῆς ὑπογραφείσης συνθήκης, ἥτις ἐπωνομάσθη συνθήκη τοῦ Οὐέδμορ (878), οἱ ἡττημένοι Δανοὶ ὑπεχρεώθησαν νὰ δώσουν ὁμήρους καὶ ν' ἀποχωρήσουν ὁριστικῶς ἐξ Οὐέσσεξ, ὁ δὲ βασιλεὺς αὐτῶν Γούθρουμ ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς ἀνώτερόν του τὸν Ἀλφρέρον καὶ νὰ βαπτισθῇ ὁμοῦ μετὰ τριάκοντα ἀρχηγῶν του. Οἱ Δανοὶ ἐξεπλήρωσαν ἐπακριβῶς ὅλους τοὺς ὅρους καὶ ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη ἀφῆκαν ἀνενόχλητον τὸν μέγαν βασιλέα (878 — 892). Ὁ βασιλεὺς Γούθρουμ ἐγκατεστάθη ὡς χριστιανὸς ἡγεμὼν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀγγλίαν μεθ' ὅλου τοῦ στρατοῦ του ὅστις εἶχε συνθηκολογήσει εἰς τὸ Τσίππενχαμ. Ἐκ δὲ τῶν ἄλλων ἐπιδρομέων, μέρος μὲν ἵδρυσε μικρὸν βασίλειον εἰς Ὑόρκσαϊρ, οἱ δὲ ὑπόλοιποι, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς Μερκίας, συνέπηξαν ὁμοσπονδίαν.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐπὶ δεκατετραετίαν σχετικὴν εἰρήνην ὁ Ἀλφρέδος, ἐπεδόθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν διοργάνωσιν τοῦ μεγεθυνθέντος βασιλείου του. Ἀνενέωσε τὸ ναυτικόν του καὶ ἐνίσχυσε τὴν παιδείαν, ἥτις εἶχε τελείως παραμεληθῇ κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῶν δεινῶν τὰ ὁποῖα προηγήθησαν τῆς εἰς τὸν θρόνον ἀνόδου του. Συνέλεξε τὰ παλαιὰ ἡρωϊκὰ ποιήματα τοῦ ἔθνους, μετάφρασεν ὁ ἴδιος ἐκ τῆς λατινικῆς πλεῖστα βιβλία καὶ τέλος συνέταξε κώδικα δικαίου, ἔχοντα ὡς πρόλογον τὰς δέκα ἐντολὰς καὶ ὡς ἐπίλογον τὸν χρυσοῦν κανόνα. Ἡ στρατιωτικὴ ἀναδιοργάνωσις τῆς χώρας ὑπῆρξε τόσον ἀποτελεσματική, ὥστε κατὰ τὰς μετά τινα ἔτη ἐπαναληφθείσας ἐπιδρομὰς τῶν Δανῶν πειρατῶν, ὁ Ἀλφρέδος κατετρόπωσεν αὐτοὺς πολλάκις, καταστρέψας ἐν τέλει καὶ τὸν στόλον των τὸ 895 εἰς τὸν ποταμὸν Λῆ.

Μετὰ τὸν θάνατον Ἀλφρέδου τοῦ Μεγάλου ὁ οἶκος τοῦ Οὐέσσεξ ἐξηκολούθησε νὰ παρέχῃ πολεμικοὺς καὶ ἱκανοὺς Μονάρχας, οἵτινες ἐσυνέχισαν τὸ ἔργον ἐκείνου. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλφρέδου, Ἐδουάρδος ὁ Πρεσβύτερος καὶ οἱ τρεῖς ἔγγονοί του Αἴθελσταν, Ἐδμοῦνδος καὶ Ἔδρεδ κατέγιναν ἐπὶ 55 ἔτη (900 - 955) εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς ὑπὸ τῶν Δανῶν κατεχομένης Ἀγγλίας, τοῦ «Δάνελαγκ», καὶ κατώρθωσαν ἐν τέλει νὰ ἑνώσουν τὴν Ἀγγλίαν εἰς ἓν κράτος, ἀφομοιώσαντες τελείως τοὺς κατακτηθέντας.

Ὁ εἰρηνικὸς βασιλεὺς Ἔδγαρ.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἔδγαρ (950 - 975), τοῦ διαδεχθέντος τὸν Ἔδρεδ, ἡ ἰσχὺς τοῦ οἴκου τοῦ Ἀλφρέδου ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον. Οὐδεμία

Ὁ «εἰρηνικὸς Βασιλεὺς Ἔδγαρ». Εἶναι εἰκὼν εὑρισκομένη νῦν εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον παριστάνουσα τὸν Ἔδγαρ ἐν μέσῳ τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ καθ' ἣν στιγμὴν προσφέρει εἰς τὸν Χριστὸν τὸν Καταστατικὸν Χάρτην τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἀββαείου τοῦ Νιουμίνστερ εἰς Οὐΐντσεστερ (τῷ 966).

ἐπιδρομὴ ἢ ἀνταρσία ἐσημειώθη, διὸ καὶ ὁ Ἔδγαρ ἐπωνομάσθη «εἰρηνικὸς Βασιλεύς». Εἰς τὴν δόξαν τῆς βασιλείας του συνετέλεσεν οὐχ' ἧττον καὶ ὁ πρῶτος Σύμβουλός του, ὁ περιώνυμος ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας Δώνσταν, ἐργασθεὶς μὲ ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως, τῆς αὐστηρᾶς ἐφαρμογῆς τῶν μοναστικῶν κανόνων καὶ τῆς ἀγαμίας τῶν μοναχῶν. Ὁ μέγας οὗτος ἱεράρχης ἐπεχείρησεν ἐπιτυχῶς τὸν συμβιβασμὸν τῶν συμ-

Ὁ Ἅγιος Δώνσταν ἐπίσκοπος τῆς Καντερβουρίας. Γράφει τὰ Σχόλιά του ἐπὶ τοῦ κανόνος τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου. (Μινιατούρα τοῦ 12 αἰῶνος Βρεττανικὸν Μουσεῖον).

φερόντων Δανῶν καὶ Ἄγγλων, καὶ μετέσχε τῆς τεραστίας νομοθετικῆς ἐργασίας ἥτις ἐπετελέσθη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Δυστυχῶς ὁ Ἔδγαρ ἀπέθανε πολὺ νέος, (εἰς ἡλικίαν 33 ἐτῶν).

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΥΠΟ ΤΩΝ ΔΑΝΩΝ (1013-1042)

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἔδγαρ υἱός του Αἴθελρεδ Β' ἀπεμάκρυνε τὸν Δώνσταν ἐκ τοῦ δημοσίου βίου καὶ ἔκτοτε ἀρχίζει περίοδος παρακμῆς. Ἐπανήρχισαν αἱ πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Βορείων (Σουηδῶν, Δανῶν καὶ ἄλλων βορείων φυλῶν), γνωστῶν

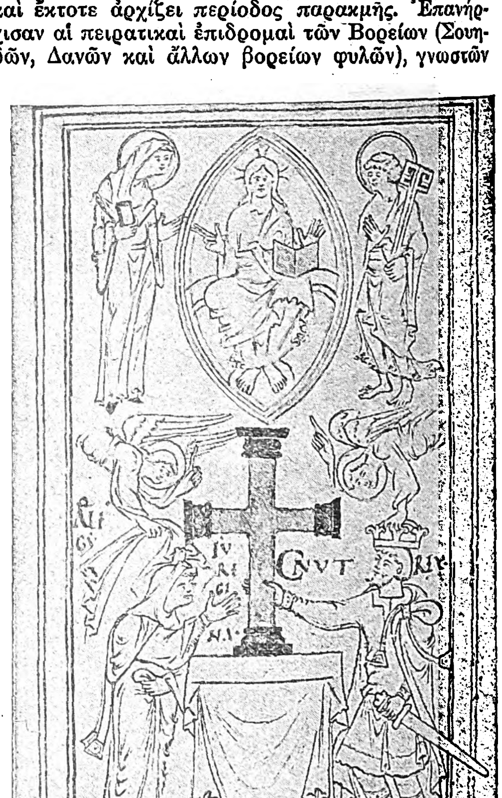

Ὁ βασιλεὺς Κανοῦτος καὶ ἡ βασίλισσα Αἰλγκυφοὺ τοποθετοῦν τὸν χρυσοῦν σταυρὸν ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης τοῦ ἀββαείου τοῦ Νιουμίνστερ εἰς Οὐΐντσεστερ (Ἰχνογράφημα τοῦ 11ου αἰῶνος, κατατεθειμένον εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον).

ὑπὸ τὸ ὄνομα Νορμαννοί, ὁ δὲ Αἴθελρεδ, ὅπως ἀπομακρύνῃ αὐτούς, ἔσχε τὴν ἀνανδρίαν νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς βαρύτατα λύτρα, ἀντὶ νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ διὰ τῶν ὅπλων. Ἀλλ' οἱ Νορμαννοὶ

Digitized by Google

Ἐπιμέλεια Στρατηγοῦ Ἀνδρ. Ἀναγνωστοπούλου

Digitized by Google

Digitized by Google

ἐπανῆλθον πολυαριθμότεροι καὶ κατ' ἐπανάληψιν, λαμβάνοντες ἑκάστοτε βαρύτερα λύτρα. Ἐν τέλει οἱ Ἄγγλοι, μᾶλλον ἐξ ἀηδίας πρὸς τὴν ἀνανδρίαν καὶ ἀνικανότητα τοῦ βασιλέως των ἢ διότι δὲν ἠδύνατο νὰ συνεχίσουν τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ ἐπιδρομέως Δανοῦ Σουέϋν, ἀνεγνώρισαν τοῦτον ὡς βασιλέα των κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1013-1014,

Ἐδουάρδος ὁ Ὁμολογητὴς ἔφιππος καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ ἀκολούθου. (Βρεττανικὸν Μουσεῖον)

ἀναγκασθέντος τοῦ Αἴθελρεδ Β΄ νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ γυναικαδέλφου του δουκὸς τῆς Νορμανδίας Ριχάρδου Β΄, ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ τρία ἔτη.

Τὸν Σουέϋν ἀποβιώσαντα αἰφνιδίως μετὰ ἕνα μῆνα ἀπὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον διεδέχθη ὁ 18ετὴς υἱός του Κανοῦτος.

Ὁ Δανὸς οὗτος βασιλεὺς τῆς τε Δανίας καὶ Ἀγγλίας κατέστησε τὴν Ἀγγλίαν κέντρον μεγάλου βορείου κράτους, ἀνακτήσας τὴν Νορβηγίαν, ἥτις ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρός του εἶχε διακηρύξει τὴν ἀνεξαρτησίαν της, καὶ ἐπεκτείνας τὴν δύναμίν του εἰς τὴν Βαλτικήν. Ἐκτὸς τούτου, οἱ Σκανδιναυοὶ ἄποικοι τῶν βορείων νήσων καὶ Ἰρλανδίας ἀνεγνώρισαν αὐτὸν ὡς κυρίαρχον. Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Σκῶτος βασιλεὺς Μάλκολμ ὡς καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Οὐαλλίας καὶ τοῦ Στρατσκλάϋδ.

Ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ κραταιοῦ καὶ πεφωτισμένου τούτου μονάρχου ἡ Ἀγγλία ἀνέκυψε τάχιστα ἐκ τῶν δεινῶν τῆς ὀλεθρίας βασιλείας τοῦ Αἴθελρεδ καὶ προήχθη εἰς μέγαν πλοῦτον καὶ εὐημερίαν. Τοῦ Κανούτου ἀποθανόντος τὸ 1035, διημφισβήτησαν τὸ στέμμα οἱ δύο υἱοί του Χάρολδ (Harold) καὶ Χάρθακνουτ (Harthaknut). Ἐν τέλει ὁ μὲν Χάρθακνουτ ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῆς Δανίας ὑπὸ τοῦ δανικοῦ λαοῦ, ὁ δὲ Χάρολδ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ἐξαιρέσει τοῦ Οὐέσσεξ περιελθόντος εἰς τὸν Χάρθακνουτ. Ἀμφότεροι ὅμως ὑπῆρξαν σκληροὶ καὶ ἄσωτοι, ἀνάξιοι υἱοὶ συνετοῦ πατρός, ὑπῆρξε δὲ εὐτύχημα διὰ τὴν Ἀγγλίαν τὸ ὅτι ἀπέθανον ταχέως, ὁ μὲν Χάρολδ τὸ 1040, ὁ δὲ Χάρθακνουτ τὸ 1042.

ΕΠΑΝΟΔΟΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ (1042-1066)

Ἀλλ' ἤδη οἱ Ἄγγλοι εἶχον βαρυνθῆ τοὺς ξένους βασιλεῖς, καὶ ἐκλέξαντες βασιλέα τὸν υἱὸν τοῦ ἐκθρονισθέντος Αἴθελρεδ Ἐδουάρδον, μετεκάλεσαν αὐτὸν ἐκ Νορμανδίας. Ὁ Ἐδουάρδος, ἀνατραφεὶς εἰς τὴν ἐκγαλλισθεῖσαν νορμανδικὴν αὐλήν, ὅπου μικρὸν τὸν εἶχε φέρει ὁ ἐξόριστος πατήρ του, εἶχε τρόπους καὶ μόρφωσιν ἀνωτέραν τῆς τῶν Ἄγγλων, ἐπλήρωσε δὲ τὴν αὐλήν του ἐκ Νορμαννῶν καὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐκ Γάλλων ἱερέων. Νυμφευθεὶς ὅμως τὴν ἀδελφὴν τοῦ Γόδουϊν, κόμητος ταῦ Οὐέσσεξ, παρέδωκεν οὐσιαστικῶς εἰς τὸν ἰσχυρὸν τοῦτον εὐγενῆ τὰ ἡνία τοῦ κράτους, αὐτὸς καταγινόμενος εἰς θεοσεβῆ ἔργα, ἐξ οὗ καὶ ἐπωνομάσθη Ἐδουάρδος ὁ Ὁμολογητής. Ὁ Γόδουϊν τρέφων μῖσος κατὰ τῶν Νορμαννῶν, τοὺς ὁποίους εἶχε φέρει ὁ βασιλεὺς μεθ' ἑαυτοῦ, δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἐν τέλει τοὺς ἐξηνάγκασε νὰ ἐπανέλθουν εἰς Νορμανδίαν. Ὁ γέρων κόμης ἀπέθανε τὸ 1053, ὁ δὲ υἱός του Χάρολδ συνέχισε τὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐπιρροὴν τοῦ πατρός του, κυβερνῶν τὴν Ἀγγλίαν ὡς ἄλλος ἀντιβασιλεύς. Θαρραλέος καὶ δραστήριος, δαφνοστεφὴς νικητὴς εἰς πολλὰς ἐκστρατείας, ἐξασκῶν γοητείαν ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὅστις διέβλεπεν εἰς αὐτὸν ἰσχυρὸν κυβερνήτην, ἔσχε τὴν ἀπροσδόκητον τύχην νὰ ὑποδειχθῇ ὡς διάδοχος τοῦ Ἐδουάρδου, ἀποθανόντος ἀτέκνου τὸ 1066.

ΝΟΡΜΑΝΝΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ (1066-1154)

Ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τοῦ Χάρολδ, ἀρχίζει νέα περίοδος διὰ τὴν ἀγγλικὴν ἱστορίαν. Ὁ δοὺξ τῆς Νορμανδίας Γουλιέλμος ὁ Νόθος, ὁ μετέπειτα μετονομασθεὶς Γουλιέλμος ὁ Κατακτητής, ἔχων δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου, ἀπεφάσισε νὰ διεκδικήσῃ ταῦτα διὰ τῶν ὅπλων. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ὅθεν τοῦ 1066, ἑτοιμάσας στρατὸν 50-60.000 τοξοτῶν καὶ ἱππέων καὶ στόλον ἐξ ἑκατοντάδων τινῶν πολεμικῶν καὶ πολυαρίθμων ἄλλων μεταγωγικῶν, διέπλευσε τὸν νῦν πορθμὸν τῆς Μάγχης καὶ τὴν ἑπομένην ἀπεβιβάζετο εἰς Πέβενσυ ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ παλαιοῦ ρωμαϊκοῦ φρουρίου τῆς Ἀνδερίδας. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Χάρολδ εὑρίσκετο εἰς τὴν βορείαν Ἀγγλίαν ἀπησχολημένος εἰς τὴν ἀπόκρουσιν εἰσβολῆς, ἐπιχειρηθείσης ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Νορβηγῶν καὶ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Χάρολδ Τότσιγ διεκδικοῦντος δι' ἑαυτὸν τὸν ἀγγλικὸν θρόνον. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Γουλιέλμος, μηδεμίαν συναντήσας ἀντίσταοιν, ἔκτισεν ὀχυρὸν εἰς γωνίαν τινὰ τοῦ τείχους τῆς Ἀνδερίδας καὶ ἐκεῖθεν προήλασε πρὸς τὸ Χάστιγγς, ὀχυρώσας δὲ λόφον τινὰ τῆς περιοχῆς διὰ ξυλίνου τείχους ἐλεηλάτει τὴν χώραν πρὸς πᾶσαν διεύθυνσιν μέχρι τῆς 14 Ὀκτωβρίου.

Ὁ Χάρολδ, ἐν τῷ μεταξὺ συναθροίσας ὅσον ἠδύνατο στρατὸν ἐβάδισε κατὰ τοῦ Γουλιέλμου τὸν ὁποῖον καὶ συνήντησε τὴν 13 Ὀκτωβρίου εἰς τὸ Σένλακ, μεταξὺ Πήβενσυ καὶ Χάστιγγς. Τὴν ἑπομένην ὁ Γουλιέλμος ἐπετέθη κατὰ τοῦ Χάρολδ καὶ μετὰ ἑξάωρον πολύνεκρον μάχην ἡ νίκη ἔκλινεν ὑπὲρ τοῦ δουκὸς τῆς Νορμανδίας, ὅστις ἐπιδεξίως ἐχρησιμοποίησε τοὺς τοξότας καὶ τὸ ἱππικόν του κατὰ τῆς

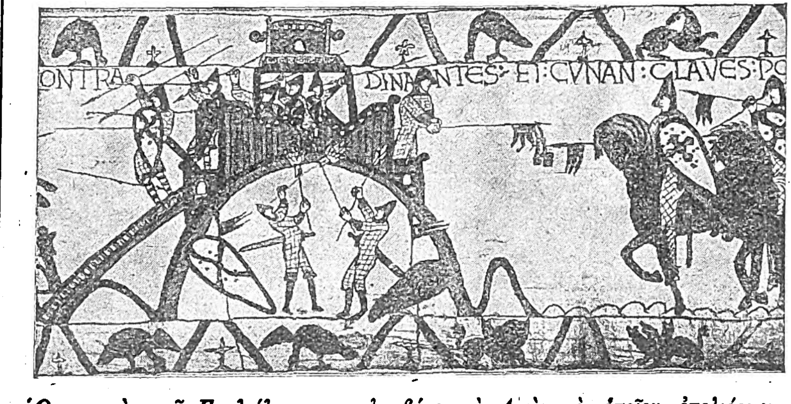

Ὁ στρατὸς τοῦ Γουλιέλμου καταλαμβάνει τὸ Δινὰν τὸ ὁποῖον ἐπολιόρκει. Ὁ Κόναν παραδίδει τὰς κλεῖδας τῆς πόλεως. Οἱ στρατιῶται θέτουν πῦρ εἰς τὸ ξύλινον ἀκροπύργιον (κέντημα τοῦ Bayeux).

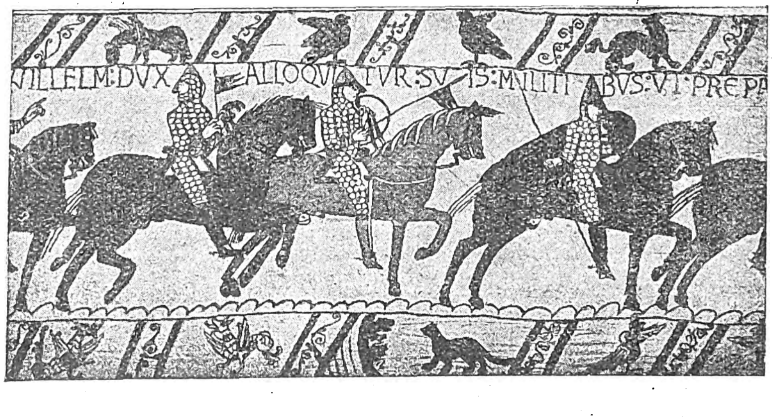

Ἡ κατάκτησις τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τῶν Νορμαννῶν. Πρὸ τῆς ἀποφασιστικῆς μάχης, ὁ Γουλιέλμος, δοὺξ τῆς Νορμαννίας, προτρέπει τοὺς στρατιώτας του νὰ πολεμήσουν μὲ θάρρος καὶ φρόνησιν (κέντημα τοῦ Bayeux).

ἀνοχυρώτου ἀγγλικῆς φάλαγγος. Ἡ καταστροφὴ ὑπῆρξε πλήρης. Ὁ Χάρολδ ἐφονεύθη μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν του, τὰ δὲ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ᾐχμαλωτίσθησαν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Γουλιέλμος οὐδεμίαν ἄλλην συνήντησεν ἀντίστασιν καὶ τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1066 ἐστέφετο βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ὑόρκης Ἐλδρέδου εἴς τινα κενὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δημιουργία τῶν βαρώνων.

Ἔκτοτε οἱ Νορμανδοὶ ἐγκαθίστανται ὡς κυρίαρχοι. Τὸ πρῶτον μέλημα τοῦ Γουλιέλμου ὑπῆρξεν ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀνταμείψῃ τοὺς ὀπαδούς του διὰ τὰς ὑπηρεσίας των καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ συγκρατήσῃ τοὺς Ἄγγλους εἰς τὴν ὑποταγήν. Πρὸς τοῦτο ἐδήμευσε τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν γαιῶν, ἐξαναγκάσας τοὺς ἰδιοκτήτας των νὰ παραμείνουν ὡς ἁπλοῖ γεωργοὶ ἢ νὰ ἐκπατρισθοῦν. Ἔκτισε φρούρια εἰς τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις καὶ ἐδημιούργησε τὸν φεουδαλικὸν στρατόν, ἕτοιμον εἰς οἱανδήποτε στιγμὴν νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα πρὸς κατάπνιξιν πάσης ἐνδεχομένης ἀνταρσίας. Τὰς δημευθείσας γαίας διένειμεν εἰς μικρὰς βαρωνείας, καταργήσας τὰς πολὺ μεγάλας κομιτείας, καὶ τοῦτο ὅπως μὴ οἱ χωροδεσπόται ἀναπτύσσουν ἰσχὺν ἐπικίνδυνον. Τὰς βαρωνείας δὲ ταύτας παρεχώρησεν εἰς Νορμαννοὺς ὀπαδούς του, προσενεγκόντας εἰς αὐτὸν πολεμικὰς ὑπηρεσίας. Οὕτως εἰς ἕκαστον διαμέρισμα ὑπῆρχε τοὐλάχιστον εἷς Νορμαννὸς γαιοκτήμων, ἕτοιμος κατὰ πάσης στασιαστικῆς ἀποπείρας τῶν Ἄγγλων γειτόνων του, καθόσον ἐγνώριζεν ὅτι ἂν ὁ Γουλιέλμος ἔχανε τὸν θρόνον θὰ ἔχανον καὶ αὐτοὶ τὰ κτήματά των. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν βαρώνων ἔλαβε μέτρα ὁ Γουλιέλμος. Ὅπως ἔχῃ στρατὸν ἀφωσιωμένον εἰς τὸν θρόνον, ἀνεζωογόνησε τὸν παλαιὸν θεσμὸν τοῦ φύρδ (fyrd), ἐθνικοῦ στρατοῦ ἐξαρτωμένου ἐκ τῶν εἰς τὰς κομιτείας ἀντιπροσώπων τοῦ βασιλέως, καλουμένων *σερὶφ* (sheriff), προσελκύσας πρὸς ἑαυτὸν τοὺς Ἄγγλους δι' ὑποσχέσεων προστασίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ κατέγινεν εἰς τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ παντὸς Ἄγγλου, ἀντικαταστήσας τοὺς Ἄγγλους ἱεράρχας διὰ Νορμαννῶν.

Παρὰ τὴν σκληρότητά του ὁ Γουλιέλμος ἐκυβέρνησε καλῶς, καταστήσας τὸ κράτος ἰσχυρότατον, ἀπέθανε δὲ εἰς Ρουὲν τὴν 7. Σεπτεμβρίου 1087. Ἡ τελευταία του ἐπιθυμία ὑπῆρξεν, ὅπως ἡ μὲν Νορμανδία περιέλθῃ εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν του Ροβέρτον, παρ' ὅλας τὰς ἀνταρσίας του, τὸ δὲ στέμμα τῆς Ἀγγλίας εἰς τὸν δευτερότοκον υἱόν του Γουλιέλμον Ροῦφον, ὅστις ἐπωνομάσθη Ἐρυθρὸς Βασιλεύς, διὰ τὴν σκληρότητά του.

Ὁ ὀλέθριος διχασμός.

Ὁ διχασμὸς οὗτος τοῦ βασιλείου ὑπῆρξεν ὀλέθριος, προκαλέσας ἐμφύλιον πόλεμον. Οἱ δύο ἀδελφοί, Ροβέρτος καὶ Γουλιέλμος, ἦσαν ἀνέκαθεν ἐχθροί, πολλοὶ δὲ βαρῶνοι τῆς Ἀγγλίας, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐπαυξήσουν τὴν ἰσχύν των, ὑπεστήριζον τὸν Ροβέρτον, ἀναμένοντες πλουσίαν ἀνταμοιβήν, ἂν ὑπεισήρχετο οὗτος εἰς ὁλόκληρον τὴν κληρονομίαν τοῦ Κατακτητοῦ. Πρὶν ἢ παρέλθουν ἓξ μῆνες ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τοῦ Γουλιέλμου Β΄, πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν βαρώνων ἐξηγέρθησαν ἐναντίον του ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν θείων του Ὀντὸ ντὲ Μπαγιὲ καὶ Ροβέρτου ντὲ Μορταίν, ἀφοῦ ἔλαβον καὶ ὑποσχέσεις παρὰ τοῦ δουκὸς τῆς Νορμανδίας ὅτι θὰ ἔπλεε τὸν πορθμὸν πρὸς βοήθειάν των. Ἀλλ' ὁ Γουλιέλμος, τὴν ἀνταρσίαν, ἥτις εἶχεν ἐκραγῆ ταυτοχρόνως εἰς πᾶσαν σχεδὸν γωνίαν τοῦ βασιλείου, ἀντιμετώπισεν εὐθαρσῶς, τῇ συνδρομῇ μισθοφορικῶν σωμάτων, τῆς μειονότητος τῶν νομοταγῶν βαρώνων καὶ τοῦ κατὰ κομιτείας στρατοῦ τῶν Ἄγγλων ὑπηκόων του. Ὅταν ἐπεστράτευσε τὸ φύρδ, ἔσπευσαν ὅλοι πρὸς βοήθειάν του, ὄχι διότι ἔδιδον πίστιν εἰς τὰς ὑποσχέσεις του περὶ καλῆς διοικήσεως καὶ ἐλαττώσεως τῶν φόρων, ἀλλὰ διότι ἔβλεπον ὅτι θὰ ἦτο χειρότερον δι' αὐτοὺς νὰ ὑπηρετοῦν σμῆνος ἀπλήστων βαρώνων ἢ ἕνα μόνον βασιλέα, ὅσον σκληρὸς καὶ ἂν ἦτο. Διὰ τῆς συνδρομῆς των ὁ Γουλιέλμος κατέβαλε τοὺς στασιαστάς, ἐξώρισε τὸν θεῖον του Ὀντὸ καὶ πλείστους ἄλλους ἡγέτας τῶν στασιαστῶν, ἐδήμευσε τὰς γαίας των, καὶ κατόπιν συνεχώρησε τοὺς ὑπολοίπους. Ἀλλ' ἡ ἐπιείκεια αὐτὴ ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων ἄτοπος. Τὸ 1095 οἱ βαρῶνοι διωργάνωσαν δευτέραν καὶ μεγαλυτέραν στάσιν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν κομήτων τοῦ Σρούσμπερυ, τοῦ Ἰοῦ καὶ τοῦ Νορθουμβερλανδ. Πάλιν ὁ Γουλιέλμος κατέ-

Digitized by Google

πνιξε τὴν στάσιν δι' ὁμοίας ἀποφαστικῆς ἐνεργείας, οἵαν εἶχεν ἐπιδείξει κατὰ τὸ 1088, ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν ὑπῆρξεν ἀμείλικτος: ἐτύφλωσε καὶ ἠκρωτηρίασε τὸν Γουλιέλμον τοῦ Ἰοῦ, ἔκλεισεν εἰς μοναστήριον τοῦ Μόουμπραι τοῦ Νορθούμβερλανδ καὶ ἀπηγχόνισε πλείστους ἄλλους.

Ἀλλ' ὁ δεύτερος οὗτος ἀγὼν τοῦ Γουλιέλμου κατὰ τῶν βαρώνων εἶχεν ὅλως ἐπεισοδιακὸν χαρακτῆρα, διότι πρὸ παντὸς τὸν ἀπησχόλει ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Ροβέρτου, πόλεμος συνεχιζόμενος μέ τινας διακοπὰς καθ' ὅλα τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας του. Ἐν τέλει ὁ Ροβέρτος, βαρυνθεὶς ἐκ τοῦ πολέμου, ὅστις ἐστρέφετο ἐναντίον του, ἐπώλησε τὸ δουκᾶτόν του εἰς τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Ἐρρῖκον καὶ μετέσχε τῆς Πρώτης Σταυροφορίας.

Ἀλλ' ὅσον καὶ ἂν ὑπῆρξεν εὐτυχὴς εἰς τὰς πολεμικάς του ἐπιχειρήσεις, αἱ καταπιέσεις καὶ τὰ φορολογικὰ βάρη τὰ ὁποῖα ἐπέβαλεν εἰς τὸν λαόν του ἐπέσυραν ἐναντίον του τὸ γενικὸν μῖσος. Περιελθὼν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἀνσέλμον ὡς μὴ θέλων ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν πάπαν Οὐρβανὸν Β', οὐδὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου τοῦ Κλερμὸν (1095), ὅπως οἱ ἐπίσκοποι ἐκλέγωνται ἐλευθέρως καὶ μὴ διορίζωνται ὑπὸ τοῦ βασιλέως, εἶδεν ὁλόκληρον τὸν λαόν του τασσόμενον παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἐτελεύτησε δὲ κακῶς τὸν βίον, φονευθεὶς εἴς τι κυνήγιον ὑπὸ μέλους τῆς ἀκολουθίας του (2 Αὐγούστου 1100).

Ἐρρῖκος Α', ὁ Λέων τῆς Δικαιοσύνης.

Ὅταν ἐγνώσθη ὁ θάνατος τοῦ Ἐρυθροῦ Βασιλέως, ὁ νεώτερος ἀδελφός του Ἐρρῖκος ἔσπευσεν εἰς Οὐεστμίνστερ, ὅπου καὶ ἐξελέγη βασιλεὺς ὑπὸ τῶν βαρώνων οἵτινες ἔτυχον νὰ εὑρίσκωνται ἐκεῖ. Κατὰ τὴν σκέψιν ὡρκίσθη νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς ἀδικίας αἵτινες ἐσημειώθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐκδοσας καὶ «Χάρτην Ἐλευθεριῶν», δι' οὗ ἀνεγνώριζε τὰ δικαιώματά τῆς ἐκκλησίας, τὰ τῶν εὐγενῶν καὶ γαιοκτημόνων καὶ τὸ δικαίωμα ὅλων τῶν τάξεων νὰ διέπωνται ὑπὸ τοῦ παλαιοῦ ἀγγλικοῦ νόμου.

Ὁ Ἐρρῖκος ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, ἐπονομασθεὶς ἐπὶ τούτῳ Λέων τῆς Δικαιοσύνης. Ἀπήλλαξε τὴν χώραν ἐκ τῶν αὐθαιρέτων καὶ ἀδίκων φορολογιῶν τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἔφερε τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν εἰς τὸ κράτος. Ἦτο ψυχροῦ καὶ τραχέος χαρακτῆρος, ἀλλ' εἶχε πρακτικὸν νοῦν, ἀντελαμβάνετο δὲ καλῶς ὅτι διὰ νὰ ἐπιβληθῇ καὶ στηρίξῃ τὸν θρόνον του ὤφειλε νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ὑπηκόων του. Ἡ πρώτη καὶ σοφωτάτη τῶν ἐμπνεύσεών του ἦτο νὰ νυμφευθῇ πριγκίπισσαν ἐκ παλαιοῦ ἀγγλικοῦ γένους, τὴν Ἐδίθ, ἀνεψιὰν τοῦ Ἔδγαρ Ἔθελιγγ, προσελκύσας οὕτω τὰς συμπαθείας τῶν Ἄγγλων ὑπηκόων του. Καὶ πράγματι ἔτυχε πολυτίμου ἀρωγῆς παρὰ τῶν Ἄγγλων, ὅτε ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του Ροβέρτος διεκδικῶν τὸν θρόνον ἀπεβιβάσθη μετὰ νορμαννικοῦ στρατοῦ εἰς Πορτσμούθην καὶ ἐξεγείρας τοὺς βαρώνους ἠπείλησε τὸν βασιλέα, ὅστις ὅμως στηριζόμενος εἰς τοὺς Ἄγγλους του ἐπετέθη κατὰ τῆς Νορμανδίας, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκυρίευσε, συλλαβὼν καὶ αἰχμάλωτον τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν τελειωτικὴν μάχην τοῦ Τινσεβραὶ (28 Σ)βρίου 1106).

Νέος ἐμφύλιος πόλεμος.

Τοῦ Ἐρρίκου ἀποθανόντος αἰφνιδίως τὴν 25 Νοεμβρίου 1135, δύο ἐνεφανίσθησαν ὑποψήφιοι διὰ τὸν θρόνον: ἡ κόρη του Ματθίλδη (διότι δὲν εἶχεν ἀφήσει νόμιμον υἱόν), σύζυγος τοῦ κόμητος Γοδεφρείδου Πλανταγενέτου τῆς Ἀνδεγαυίας, καὶ ὁ ἀνεψιός του Στέφανος. Καὶ ἐστέφθη μὲν οὗτος βασιλεὺς εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ τὴν 22 Δεκεμβρίου 1135, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ματθίλδης δὲν ἐφησύχασαν.

Ἀπὸ τοῦ 1136 ἤρχισαν σποραδικαὶ στάσεις, τὰς ὁποίας ὁ Στέφανος ἀντιμετώπισε διὰ μισθοφόρων. Ἐντὸς ὀλίγου τὸ κακὸν ἐξηπλώθη, οὕτω δὲ ἐπηκολούθησεν ἐμφύλιος πόλεμος διαρκέσας ἐπὶ δεκαπέντε ἔτη. Τὴν χώραν περιέτρεχον ἔνοπλοι συμμορίαι, φορολογοῦσαι τοὺς κατοίκους, διαρπάζουσαι τὰς περιουσίας τῶν ἀντιθέτων καὶ δημιουργοῦσαι τελείαν ἀναρχίαν. Ἡ θλιβερὰ δὲ αὕτη κατάστασις ἐξηκολούθει μέχρι τοῦ τελευταίου ἔτους τῆς βασιλείας τοῦ Στεφάνου, ὁπότε συνεφωνήθη ὅπως διαδεχθῇ τοῦτον ὁ υἱὸς τῆς Ματθίλδης Ἐρρῖκος τῆς Ἀνδεγαυίας (Anjou).

Ο ΟΙΚΟΣ ΤΩΝ ΠΛΑΝΤΑΓΕΝΕΤΩΝ (1154-1399)

Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1154, ἀποθανόντος τοῦ Στεφάνου, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἐρρῖκος, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρρῖκος Β', καταστὰς οὕτω πρῶτος βασιλεὺς ἐκ τοῦ οἴκου Πλανταγενετῶν.

Ὁ Ἐρρῖκος ἔλαβεν ἐκ τοῦ πατρός του τὰ δουκᾶτα τῆς Ἀνδεγαυίας καὶ τοῦ Μαίν, ἐκ τῆς μητρός του τὴν Νορμανδίαν καὶ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βρεττάνης, διὰ δὲ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Ἐλεονώρας, διεζευγμένης βασιλίσσης τῆς Γαλλίας, ἀπέκτησε τὸ μέγα δουκᾶτον τῆς Ἀκουϊτανίας. Οὕτως, ἅμα τῇ ἀνόδῳ του εἰς τὸν θρόνον ἔγινε κυβερνήτης ὁλοκλήρου τῆς Ἀγγλίας καὶ πλέον τοῦ ἡμίσεος τῆς Γαλλίας, τοῦ βασιλείου του ἐκτεινομένου ἀπὸ τῆς μεθορίου τῆς Σκωτίας μέχρι τῆς βάσεως τῶν Πυρηναίων. Εἰς τὰς εὐρείας δὲ ταύτας κτήσεις ὁ Ἐρρῖκος προσέθεσε καὶ τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τῆς Ἰρλανδίας.

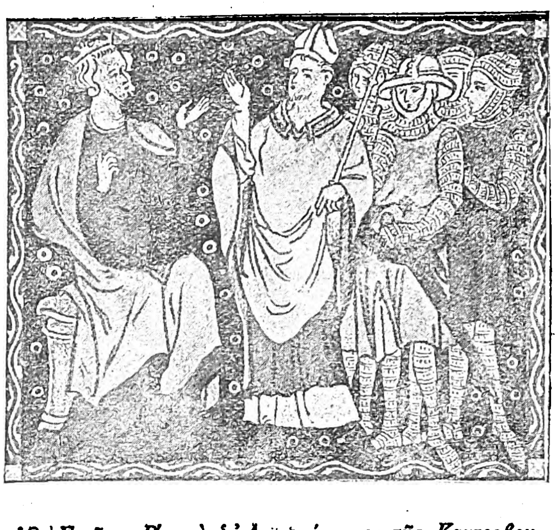

Ὁ Ἐρρῖκος Β' καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Καντερβουρίας Θωμᾶς Μπέκετ. Μινιατούρα εἰς χειρόγραφον τῶν Νόμων τοῦ Ἐρρίκου κατατεθειμένον εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον.

Ἡ σύγκρουσις τοῦ Ἐρρίκου Β' πρὸς τὸν κλῆρον.

Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ Ἐρρίκου ὑπῆρξε νὰ ἐκδόσῃ χάρτην ἐλευθεριῶν, ἐπικυροῦντα τὰς ὑποσχέσεις περὶ καλῆς διακυβερνήσεως, τὰς ὁποίας εἶχε παράσχει ὁ πάππος του Ἐρρῖκος Α'. Κατόπιν κατεδάφισε τὰ φρούρια τὰ ἱδρυθέντα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Στεφάνου, τὰς φωλεὰς αὐτὰς τῶν συμμοριῶν αἵτινες ἐλυμαίνοντο τὴν χώραν, ἀνασυστήσας δὲ τὸν ἐθνικὸν στρατόν, ἔπαυσε νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν βαρώνων καὶ οὕτως ἀπέκτησεν ἰσχὺν μεγάλην. Μελετῶν ὅμως εὐρείας νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις, περιῆλθε μετ' ὀλίγον εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας Θωμᾶν Βέκετ, ὑπεραμυνόμενον τῶν προνομιῶν τοῦ κλήρου. Ἀποτέλεσμα τῆς ῥήξεως ὑπῆρξεν ὁ μὲν ἀρχιεπίσκοπος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Γαλλίαν, ὁ δὲ βασιλεὺς νὰ ἐξορίσῃ περὶ τοὺς τετρακοσίους συγγενεῖς καὶ φίλους τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἀφώρισεν.

Ἡ ἔρις διήρκεσεν ἐπὶ ἑξαετίαν ὁλόκληρον, ὁπότε τὸ 1170 ὁ Ἐρρῖκος, ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ συγκυβερνήτην του τὸν υἱόν του πρίγκιπα Ἐρρῖκον, τὸν ἔστεψε βασιλέα διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ὑόρκης, ἐνῷ τὸ δικαίωμα τοῦτο εἶχε μόνον ὁ ἀπόδημος ἤδη ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας. Ἀλλ' ἠγέρθη τοιαύτη κατακραυγὴ κατὰ τοῦ Ἐρρίκου, ὥστε οὗτος ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ συνδιαλλαγῇ μετὰ τοῦ Μπέκετ· ἔσπευσεν ὅθεν νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως εἰς Γαλλίαν πρὸς συνάντησίν του καὶ τὸν ἔπεισε νὰ ἐπιστρέψῃ.

Ἡ δολοφονία τοῦ Μπέκετ.

Ἀλλ' ἡ συμφιλίωσις ὑπῆρξε μόνον κατ' ἐπιφάνειαν. Ὁ Μπέκετ, μόλις ἀφιχθεὶς εἰς Ἀγγλίαν, ἐπεκαλέσθη τοὺς κεραυνοὺς τῆς ἐκκλησίας κατ' ἐκείνων οἵτινες εἶχον μετάσχει τῆς στέψεως τοῦ μικροῦ Ἐρρίκου καὶ ἀφώρισε τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ὑόρκης μετὰ τῶν συμπαραστάντων ἐπισκόπων. Ὁ βασιλεὺς ἐτάχθη πρὸς τὸ μέρος τῶν τελευταίων καὶ ἐν στιγμῇ ἀγανακτήσεως ἀνέκραξε: «Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι τρώγουν τὸ ψωμί μου νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὸν ἐνοχλητικὸν αὐτὸν παπᾶν;». Εἰς ἀπάντησιν καὶ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ βασιλέως, τέσσαρες ἱππόται κατηυθύνθησαν εἰς Καντερβουρίαν καὶ ἐφόνευσαν ἀγρίως τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐντὸς τῆς μητροπόλεως.

Τὸ ἔγκλημα τοῦτο προὐκάλεσε γενικὴν φρίκην. Ὁ πάπας ἀνεκήρυξε τὸν Μπέκετ ἅγιον (1173), ὁ δὲ ἀγγλικὸς λαός, ἐκ τῶν τάξεων τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐξέλθει, ἐθεώρησε τὸν φονευθέντα ὡς μάρτυρα πεσόντα ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας. Ἔκτοτε χιλιάδες προσκυνητῶν ἐπισκέπτονται τὸν τάφον του κατ' ἔτος ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Ἐρρῖκος πρὸς ἐξευμένισιν τῆς κοινῆς γνώμης, μετέβη εἰς Καντερβουρίαν καὶ γονυπετήσας ἐν ταπεινώσει πρὸ τοῦ τάφου τοῦ φονευθέντος ἐδέχθη δημοσίᾳ ῥαβδισμοὺς παρὰ τῶν ἱερέων πρὸς ἐξιλέωσιν τοῦ ἁμαρτήματός του.

Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἔριδος πρὸς τὸν Μπέκετ, τὰ σχέδια τοῦ Ἐρρίκου πρὸς μεγένθυσιν τοῦ βασιλείου του ἔβαινον κατ' εὐχήν. Τὸ 1163 συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς νοτίας Οὐαλλίας, τὸ 1163 κατελάμβανεν ὁριστικῶς τὸ δουκᾶτον τῆς Βρεττάνης, κατόπιν δὲ ἐστράφη κατὰ τῆς Ἰρλανδίας, σπαρασσομένης ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων, τὴν ὁποίαν καὶ κατέκτησεν ἐν μέρει τὸ 1172.

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς ζωῆς του ὑπῆρξαν πλήρεις πικρίας. Οἱ υἱοί του, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχε μοιράσει διὰ διαθήκης τὸ κράτος του, ἔσπευδον ν' ἀναλάβουν τὴν κληρονομίαν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἡ δὲ σύζυγός του Ἐλεονώρα ζηλοτυποῦσα κατὰ τοῦ βασιλέως συζύγου της διὰ τὰς εὐνοουμένας του, συνώμοσε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας ἐναντίον του. Ὁ Ἐρρῖκος γέρων ἤδη, ᾐσθάνθη βαθεῖαν θλῖψιν, διότι εἶχε ν' ἀντιπαλαίσῃ κατὰ τῶν υἱῶν του, τοὺς ὁποίους ὑπερηγάπα. Ὅταν δέ, ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης, τοῦ προσεκόμισαν τὸν κατάλογον τῶν στασιαστῶν καὶ εἶδεν ἐπὶ κεφαλῆς τὸ ὄνομα τοῦ πεφιλημένου νεωτέρου υἱοῦ του Ἰωάννου, ἔστρεψε τὸ πρόσωπον πρὸς τὸν τοῖχον καὶ ἀνέκραξε πικρῶς: «Ἂς γίνῃ ὅ,τι θέλει τώρα· δὲν μ' ἐνδιαφέρει πλέον δι' ἐμὲ ἢ διὰ τὸν κόσμον». Μετά τινας ἡμέρας ἀπεβίωσεν ἐκ τῆς θλίψεως (1189).

Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος.

Τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ του ἀποθανόντος τὸ 1183, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ δευτερότοκος υἱός του Ριχάρδος ὁ ἐπικληθεὶς Λεοντόκαρδος, λόγῳ τῆς γενναιότητός του καὶ τῆς τόλμης του. Ἡ βασιλεία του ὑπῆρξε δεκαετὴς (1189-1199), ἀλλὰ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ὀλίγους μῆνας μόνον διῆλθεν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπουσιάζων κατὰ τὸν ὑπόλοιπον χρόνον εἰς πολέμους ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας. Εὐθὺς ἀπὸ τῆς στέψεώς του ὁ Ριχάρδος ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται ὅπως μετάσχῃ τῆς τρίτης σταυροφορίας. Διὰ νὰ ἐξεύρῃ δὲ τὰ ἀπαιτούμενα χρήματα, συνῆψε δάνεια παρὰ τῶν Ἑβραίων τοκογλύφων, οἵτινες ἦσαν πιστωταὶ τοῦ ἡμίσεος σχεδὸν τῆς Ἀγγλίας. Τὸ αὐτὸ ἔπραξαν καὶ οἱ Ἄγγλοι εὐγενεῖς, οἵτινες ἐπρόκειτο ν' ἀκολουθήσουν τὸν Ριχάρδον. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξαλείψουν τὰ χρέη, ἐθεώρησαν καλὸν νὰ ἐξαλείψουν ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς τοὺς μισητοὺς δανειστάς. Εὑρόντες ὅθεν ἀσήμαντον πρόφασιν, προεκάλεσαν ταραχὰς εἴς τε τὸ Λονδῖνον καὶ ἀλλαχοῦ, κατὰ τὰς ὁποίας ἑκατοντάδες Ἑβραίων ἐσφάγησαν ἀγρίως. Ἀλλὰ τὰ χρήματα δὲν ἦσαν ἐπαρκῆ· ἐχρειάζοντο καὶ ἄλλα, πρὸς τοῦτο δὲ ὁ Ριχάρδος ἐπέβαλε βαρυτάτας φορολογίας εἰς τὸν λαόν, καὶ ἔθεσεν εἰς πλειστηριασμὸν τὰ ἀξιώματα, τά τε πολιτικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά. Ἐν τέλει ὁ Ριχάρδος παρεῖχε προνομίας εἰς τὰς πόλεις ἐπὶ ἁδρᾷ πληρωμῇ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔσχε σπουδαιότατα ἀποτελέσματα, καθόσον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς νορμανδικῆς κατακτήσεως αἱ μὲν μεγαλοπόλεις τῆς Ἀγγλίας, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, ἐθεωροῦντο ὡς ἰδιοκτησία τοῦ βασιλέως, αἱ δὲ μικρότεραι ἀνῆκον εἰς τοὺς βαρώνους, καταβάλλουσαι εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν βαρυτάτους φόρους. Αἱ πόλεις αὗται, διὰ τῶν ἀγορασθεισῶν προνομιῶν, ἀπέκτησαν διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως δὲ ταύτης ὁ Ριχάρδος ἀπέβη ἀκουσίως εὐεργέτης τοῦ ἔθνους του.

Ὁ Ριχάρδος μετέβη εἰς Παλαιστίνην, φθάσας μάλιστα μέχρι τοῦ ὄρους τῶν Ἐλαιῶν. Ἀλλ' ἡ τρίτη σταυροφορία ἀπέτυχεν εἰς τοὺς σκοπούς της, ὁ δὲ Ριχάρδος ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς ἀτυχοῦς ἐκστρατείας τὸ 1192, περιέπεσεν εἰς χεῖρας τοῦ ἐχθροῦ του αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, τοῦ Ἐρρίκου ΣΤ', ὁ ὁποῖος τὸν ἐκράτησεν αἰχμάλωτον. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του ἐπὶ καταβολῇ ὑπερόγκων διὰ τὴν ἐποχὴν λύτρων. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπέβαλεν βαρυτάτην φορολογίαν εἰς τοὺς κατοίκους καὶ παραλαβὼν ὅσα ἠδύνατο περισσότερα χρήματα ἀπῆλθεν εἰς τὴν προσφιλῆ του Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἐφονεύθη τὸ 1199.

Ἰωάννης ὁ Ἀκτήμων.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ριχάρδου, ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ μόνος ἐπιζῶν ἀδελφός του Ἰωάννης, ὁ ἐπικαλούμενος Ἀκτήμων, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ πατήρ του Ἐρρῖκος Β', διανείμας τὸ βασίλειον μεταξὺ τῶν υἱῶν του, οὐδὲν ἀφῆκεν εἰς αὐτόν. Ὁ Ἰωάννης ἐβασίλευσεν ἐπὶ δεκαπενταετίαν (1199-1216), ἐπιδείξας ἐξαιρετικὴν σκληρότητα πρὸς τοὺς ὑπηκόους του καὶ φερόμενος πρὸς αὐτοὺς τυραννικῶς. Τὴν βασιλείαν του ἀπησχόλησαν κυρίως τρεῖς σοβαραὶ διενέξεις: ἡ πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἡ πρὸς τὸν πάπαν καὶ ἡ πρὸς τοὺς βαρώνους. Διὰ τῆς πρὸς τὴν Γαλλίαν διενέξεώς του ἀπώλεσε τὴν Νορμανδίαν, διὰ τῆς πρὸς τὸν πάπαν ῥήξεως ὑπέστη ἐξευτελιστικὴν ταπείνωσιν, ἀναγκασθεὶς ἐν τέλει εἰς τὴν καταβολὴν ἐτησίου φόρου, καὶ διὰ τῆς πρὸς τοὺς βαρώνους συγκρούσεώς του ἠναγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ τὴν 15 Ἰουνίου 1215 τὴν Magna Charta (Μεγάλην Χάρταν). Διὰ ταύτης ὑπεχρεώθη ἐνόρκως ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ καὶ τῶν διαδόχων του, ν' ἀπέχῃ τοῦ λοιποῦ πάσης τοῦ καθεστῶτος δικαίου προσβολῆς, νὰ μὴ εἰσπράττῃ ἐκτάκτους φόρους ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου, ἤτοι συνεδρίου συγκειμένου ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου, τῶν βαρώνων καὶ τῶν ἐλευθέρων γεωργῶν, νὰ μὴ ἐπιχειρῇ αὐθαιρέτους φυλακίσεις καὶ δημεύσεις καὶ τέλος ν' ἀνορθώσῃ καὶ πραγμα

Digitized by Google

τοποιήση τὸ ἐπὶ τῶν ἀγγλοσαξωνικῶν καὶ νορμαννικῶν ἐθίμων θεμελιωθὲν κιβερνητικὸν καὶ δικαστικὸν σύστημα. Οὕτω διὰ πρώτην φορὰν ἐπροστατεύοντο τὰ συμφέροντα ὅλων τῶν τάξεων καὶ διὰ πρώτην φορὰν ὁ ἀγγλικὸς λαὸς ἐμφανίζεται εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς χώρας ὡς ἓν σύνολον. Καὶ ἐπεχείρησε μὲν ὁ Ἰωάννης μετὰ ταῦτα νὰ παραβιάση τὴν Χάρταν, ἀλλ' οἱ εἰκοσιτέσσαρες ἄνδρες οἱ ταχθέντες διά τὴν ἐφαρμογήν του, ἔχοντες τὸν λαὸν ὄπισθέν των, ἐξετέλεσαν πιστῶς τὸ καθῆκόν των, καὶ ὁ Ἰωάννης ἀπεβίωσε, μισούμενος ἀπὸ τὸν λαόν του: «ἱππότης δίχως εὐθύτητα, βασιλεὺς δίχως δικαιοσύνην καὶ χριστιανὸς δίχως πίστιν», κατὰ παλαιὰν ἀγγλικὴν παράδοσιν.

Ἐρρῖκος Γ'.

Τὸν Ἰωάννην διεδέχθη ὁ ἐννεαετὴς υἱός του Ἐρρῖκος Γ' (1216-1272). Οὗτος ἐνηλικιωθεὶς ἐδείχθη τόσον σπάταλος, ὥστε συνεσώρευσε χρέη ἀνερχόμενα, κατά τινας ὑπολογισμούς, εἰς ποσὸν ἀνάλογον πρὸς 13 ἑκατομμύρια σημερινῶν ἀγγλικῶν λιρῶν. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πιστωτῶν του ἐπέβαλε φόρους καὶ παρεβίαζε τοὺς χάρτας προνομιῶν τῶν πόλεων, ὅπως ἐξαναγκάση ταύτας νὰ ζητήσουν τὴν ἔκδοσιν νέων ἔναντι ἁδρᾶς ἀποζημιώσεως. Ἀλλ' ἡ καταπιεστικὴ αὕτη πολιτεία του δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστῆ ἀφόρητος εἰς τὸν λαόν, τὸ δὲ Ἐθνικὸν Συμβούλιον συνῆλθεν εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ, τὴν 2 Μαΐου 1234, ὅπως λάβη ἀποφάσεις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς καταστάσεως. Πολλοὶ βαρῶνοι προσῆλθον πάνοπλοι, ὅτε δὲ ἐνεφανίσθη ὁ βασιλεύς, κλαγγὴ συγκρουομένων ὅπλων διέδραμε τὴν μεγάλην αἴθουσαν. Ὁ Ἐρρῖκος περιέφερεν ἔμφοβον τὸ βλέμμα καὶ ἠρώτησε: «Μήπως εἶμαι αἰχμάλωτος»; «Ὄχι, μεγαλειότατε», ἀπήντησεν ὁ κόμης Βίγοδ «ἀλλὰ πρέπει νὰ προβῆτε εἰς μεταρρυθμίσεις». Ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη ἐν τέλει νὰ χορηγήση νέαν Μεγάλην Χάρταν. Ἀλλὰ δὲν τὴν ἐσεβάσθη καὶ ἡ δυσαρέσκεια ηὔξησε, καταλήξασα τὸ 1264 εἰς ἐμφύλιον πόλεμον. Ὁ γυναικάδελφός του Σίμων δὲ Μονφόρ, κόμης τοῦ Λέστερ, ἡγούμενος 13 000 Λονδινίων καὶ πολλῶν βαρώνων συνῆψε μάχην πρὸς τὸν στρατὸν τοῦ Ἐρρίκου παρὰ τὸ Λιοὺζ τοῦ Σάσσεξ. Ὁ Μονφὸρ συλλαβὼν αἰχμάλωτον τὸν Ἐρρῖκον καὶ ἀναλαβὼν τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας, συνεκάλεσε βουλήν, τὸ 1265, εἰς τὴν ὁποίαν διὰ πρώτην φορὰν παρεκάθησαν, πλὴν τῶν κληρικῶν καὶ τῶν εὐγενῶν, καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς κατωτερας εὐγενείας, τῶν ἐλευθέρων γαιοκτημόνων καὶ τῶν πόλεων. Οὕτως ἐτεθησαν αἱ πρῶται βάσεις τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἥτις ὑπῆρξε τὸ ὑπόδειγμα ὅλων τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν συνόδων τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Μονφὸρ ἐξεδηλώθη ἐντὸς τοῦ ἔτους· οἱ βαρῶνοι, φθονοῦντες τὴν δύναμίν του, συνηνώθησαν ἐναντίον του, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν υἱὸν τοῦ Ἐρρίκου καὶ ἐπίδοξον διάδοχον τοῦ θρόνου Ἐδουάρδον, ἐπιζητοῦντα νὰ συντρίψη τὸν ἄνδρα, ὁ ὁποῖος εἶχε ταπεινώσει τὸν πατέρα του. Ὁ Μονφὸρ ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἔβερσαμ (1265) πολεμῶν κατὰ τῶν βαρώνων, ὁ δὲ λαός, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου εἰργάσθη διετήρησε τὴν μνήμην του ὡς ἁγίου.

Ὁ Ἐρρῖκος Γ' καὶ ἡ Βασίλισσα ἐπιστρέφοντες ἐκ Γασκώνης. Σχεδίασμα ἐπὶ χειρογράφου εὑρισκομένου εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον.

Ἀφοῦ παρῆλθεν ἡ θύελλα, ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος, συμφιλιωθεὶς μέσῳ τοῦ Ἐδουάρδου μετὰ τοῦ λαοῦ του, ἀνέθεσεν οὐσιαστικῶς τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας εἰς τὸν Ἐδουάρδον ὁ ὁποῖος συνέχισε τὸ ἔργον τοῦ Μονφὸρ κυβερνῶν ἐν πνεύματι δικαιοσύνης. Τὸ 1270 ἡ Ἀγγλία ἀπήλαυε πλήρους εἰρήνης, ἀποθανόντος δὲ τοῦ Ἐρρίκου τὸ 1272, ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ υἱός του Ἐδουάρδος Α' (1272-1307).

Ἐδουάρδος Α'.

Ὁ Ἐδουάρδος ὑπῆρξεν ἱκανώτατος κυβερνήτης καὶ νομοθέτης. Ἐπιθυμῶν νὰ ὑπαγάγη ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του ὁλόκληρον τὴν νῆσον, ἐτράπη κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Οὐαλλίας Λούελυν ὡς ἀποποιηθέντος τὸν ὀφειλόμενον ὅρκον τῆς ὑποτελείας, καὶ νικήσας αὐτὸν (1282) ὑπέβαλεν εἰς τὴν ἄμεσον αὐτοῦ ἐξουσίαν τὴν Οὐαλλίαν. Ὁ ἐκεῖ δ' ἀκολούθως γεννηθεὶς ὁμώνυμος υἱός του ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ὕστερον, ἀποβιώσαντος τοῦ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ του, ἐγένετο διάδοχος τοῦ θρόνου, ἐντεῦθεν ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ φέρη τὸν τίτλον ἐκεῖνον ὁ ἑκάστοτε διάδοχος τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου. Μετὰ τὴν Οὐαλλίαν. ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς Σκωτίας τὴν ὁποίαν καὶ κατέκτησε τὸ 1296.

Ὁ Ἐδουάρδος ἕνεκα τῶν συνεχῶν πολέμων περιῆλθε πολλάκις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συγκαλέση τοὺς βαρώνους καὶ ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ ἀντιπροσώπους τῶν πόλεων καὶ κομητειῶν, τῇ συγκαταθέσει τῶν ὁποίων καὶ μόνον ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλη φόρους. Ἀφοῦ ὅμως, μὴ ἐπαρκῶν διὰ τῶν ἑκουσίως παραχωρουμένων, ἐζήτησε καὶ διὰ τῆς βίας ν' αὐξήση ἐκείνους, ἐπροκάλεσε τὴν κοινὴν δυσαρέσκειαν καὶ πρὸς κατάπαυσιν αὐτῆς ἠναγκάσθη νὰ προσθέση διάταξιν εἰς τὴν Μεγάλην Χάρταν, καθ' ἣν τὸ στέμμα δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλλη φόρους ἄνευ συγκαταθέσεως ὅλων τῶν τάξεων τοῦ βασιλείου, ἤτοι τῶν ἐπισκόπων, βαρώνων, ἱπποτῶν καὶ ἀστῶν. Τὸ μόνον στίγμα τῆς βασιλείας του ὑπῆρξεν ἡ ἐκδίωξις τῶν Ἑβραίων, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι εἶχον συγκεντρώσει εἰς χεῖρας των ὅλον τὸν πλοῦτον τῆς χώρας. Ὁ Ἐδουάρδος ὑπεχώρησεν εἰς τὴν γενικὴν κατακραυγὴν καὶ ἀφοῦ ἀφήρεσε τὰ ὑπάρχοντά των, τοὺς ἐξεδίωξε κατὰ χιλιάδας εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀπέθανον καθ' ὁδὸν καὶ ἐπὶ τέσσαρας καὶ ἥμισυ αἰῶνας ἐξαφανίζονται οἱ Ἑβραῖοι ἐκ τῆς ἀγγλικῆς ἱστορίας. Ὁ Ἐδουάρδος ἀπέθανε καθ' ὃν χρόνον κατεγίνετο νὰ καταπνίξη στάσιν ἐκραγεῖσαν εἰς Σκωτίαν, τοῦτον δὲ διεδέχθη ὁ υἱός του Ἐδουάρδος Β'. (1307-1327).

Ἐδουάρδος Β'.

Ὁ νέος βασιλεὺς ὑπῆρξε τὸ ἀντίθετον τοῦ πατρός του. Ὅσον ἐκεῖνος ἦτο ἱκανός, τόσον οὗτος ὑπῆρξεν ἀνίκανος. Ἀπεστρέφετο τὴν ἐνόχλησιν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων καὶ ἐφρόνει ὅτι τὸ μόνον πλεονέκτημα τοῦ βασιλέως ἦτο ὅτι ἠδύνατο νὰ διασκεδάζη ἐν πάσῃ ἀνέσει.

Εὐθὺς ὡς ἐστέφθη βασιλεὺς ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν φίλον του Πέτρον Γκάβεστον, Γάλλον τὴν καταγωγήν, ὅστις τὸν ἐνεθάρρυνεν εἰς τὴν ζωὴν τῶν διασκεδάσεων καὶ πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ βασιλεὺς ᾐσθάνετο τοιαύτην ἐκτίμησιν, ὥστε τὸν διώρισεν ἀντιβασιλέα ὅτε μετέβη εἰς Γαλλίαν ὅπως νυμφευθῆ τὴν Ἰσαβέλλαν, θυγατέρα τοῦ Φιλίππου Δ'. Ὡς ἦτο φυσικόν, οἱ βαρῶνοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀνεχθοῦν τὸν Γκάβεστον καὶ ἔχοντες ὡς ἀρχηγὸν τὸν φιλόδοξον κόμητα τοῦ Λανκάστερ Θωμᾶν ἐξηνάγκασαν τὸν βασιλέα ν' ἀπομακρύνη τὸν Γκάβεστον, ἀποσταλέντα εἰς Ἰρλανδίαν ὡς ἀντιπρόσωπον τοῦ βασιλέως (1308). Ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀνακαλέσας τὸν ἀπαραίτητον τοῦτον σύντροφον τῶν διασκεδάσεών του, ἀντεμετώπισε σοβαρὰν ἐξέγερσιν τῶν βαρώνων, οἵτινες τὸ 1312 συλλαβόντες αἰχμάλωτον τὸν Γκάβεστον τὸν ἀπεκεφάλισαν ἄνευ ἄλλης διαδικασίας.

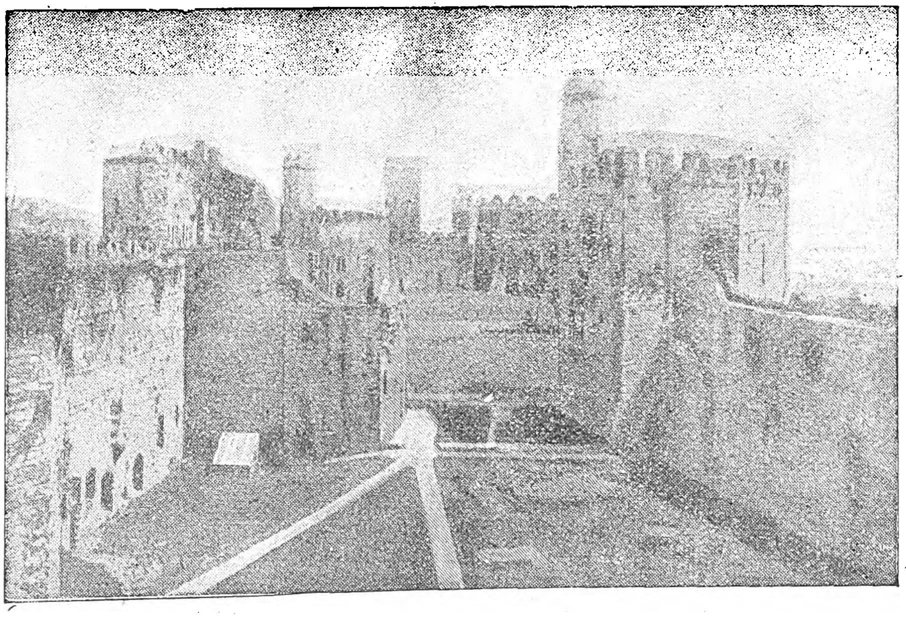

Ὁ Πύργος τοῦ Κάρναρβον εἰς τὸν ὁποῖον ἐγεννήθη ὁ Ἐδουάρδος Β', ὁ πρῶτος ὅστις ὡς διάδοχος τοῦ Ἀγγλικοῦ Θρόνου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας.

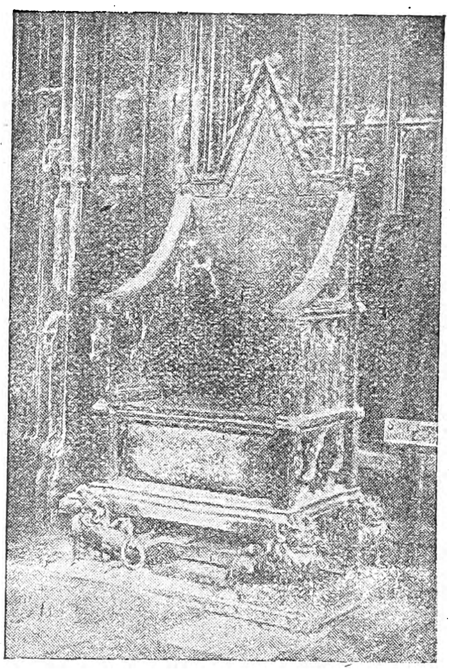

Θρόνος τῆς στέψεως κατασκευασθεὶς τῇ ὑποδείξει Ἐδουάρδου Α'. καὶ εὑρισκόμενος σήμερον εἰς τὸ Ἀββαεῖον τοῦ Οὐεστμίνστερ.

Ἡ Σκωτία ἀνακτᾷ τὴν ἐλευθερίαν της.

Ἀλλ' ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἤριζε πρὸς τοὺς βαρώνους χάριν τοῦ Γκάβεστον, στασιάσας ὁ βασιλεὺς τῆς Σκωτίας Ροβέρτος Μπροὺς ἐκέρδιζε καθημερινῶς ἔδαφος. Ἡ φρουρὰ τοῦ Στίρλιγγ, τοῦ τελευταίου ἐν Σκωτίᾳ φρουρίου τὸ ὁποῖον ἀπέμενε εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων, ἐκινδύνευε νὰ παραδοθῆ. Ἀπεφάσισεν ὅθεν ὁ Ἐδουάρδος νὰ σπεύση αὐτοπροσώπως πρὸς βοήθειαν, καὶ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1314 συγκεντρώσας στρατὸν ἐκ τοξοτῶν καὶ ἱππέων ἔφθασεν εἰς Μπάννοκμπουρν παρὰ τὸ Στίρλιγγ. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ὅμως μάχην, οἱ Σκῶτοι ἔτρεψαν εἰς φυγὴν τὸν στρατὸν τοῦ Ἐδουάρδου, ἐξηνάγκασαν τὴν φρουρὰν τοῦ Στίρλιγγ νὰ παραδοθῆ καὶ ἠλευθέρωσαν ὁλόκληρον τὴν Σκωτίαν. Κατόπιν τῆς ἥττης ταύτης ὅλαι αἱ ἐξουσίαι περιῆλθον εἰς χεῖρας τοῦ Λανκάστερ, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε μετάσχει τῆς σκωτικῆς ἐκστρατείας, ἐν τέλει δὲ ὁ Ἐδουάρδος ἐξηναγκάσθη νὰ παραιτηθῆ τὸ 1327 καὶ νὰ ἐγκλεισθῆ εἰς τὸ φρούριον Βερκελέϋ, ὅπου μετὰ ὀκτάμηνον ἐγκάθειρξιν ἐδολοφονήθη ἀγρίως·

Ἐδουάρδος Γ'.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐδουάρδου Β' ἐστέφθη βασιλεὺς ὁ υἱός του Ἐδουάρδος Γ' (1327-1377) εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν. Μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του, τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν ἤσκουν οὐσιαστικῶς ἡ βασίλισσα Ἰσαβέλλα καὶ ὁ ἐραστής της Μόρτιμερ, οἱ δύο συνεργοὶ τοῦ φόνου τοῦ πατρός του. Ὁ Ροβέρτος Μπρούς, ἐπιθυμῶν ὅπως ἐπιτύχη παρὰ τῆς Ἀγγλίας τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἀπελευθερωθείσης Σκωτίας, ἐπεχείρει ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν βορείω

Digitized by Google

κομητειῶν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Ἐδουάρδος ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως ἐναντίον του μὲ ἰσχυρότατον στρατόν, ἀλλ' οἱ Σκῶτοι εἰσβαλόντες ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ὀλίγου δεῖν συνελάμβανον αἰχμάλωτον τὸν νεαρὸν βασιλέα. Ὁ Μόρτιμερ ἠναγκάσθη τὸ 1328 νὰ συνάψῃ συνθήκην εἰρήνης, διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνώριζε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σκωτίας. Ἀλλ' ἡ ἀπώλεια τῆς Σκωτίας εἶχεν ὡς ἀντιστάθμισμα μίαν ἐσωτερικὴν νίκην τοῦ Ἐδουάρδου. Ἐνῷ ὁ Μόρτιμερ καὶ ἡ κακοῦργος βασιλομήτωρ εὑρίσκοντο εἰς τὸν Πύργον Νόττιγχαμ, ὁ βασιλεὺς κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ διὰ μυστικοῦ διαδρόμου καὶ συλλαβὼν ἀμφοτέρους, τὸν μὲν Μόρτιμερ ἀπηγχόνισε, τὴν δὲ μητέρα του ἐνέκλεισεν ἐφ' ὅρου ζωῆς εἰς τὸν Πύργον Ράϊζιγγ τοῦ Νόρφολκ.

Ἐδουάρδος Γ'. Κατὰ παλαιὰν εἰκόνα τοῦ Πύργου Οὐΐντσορ.

Ὁ ἑκατονταετὴς πόλεμος.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἐδουάρδου ἤρχισεν ὁ ἑκατονταετὴς πόλεμος (1337-1453). Ἀφ' ἧς Γουλιελμος ὁ Κατακτητὴς ἥνωσε τὸ βασίλειον τῆς Ἀγγλίας μετὰ τοῦ δουκάτου τῆς Νορμανδίας, κατ' ἐπανάληψιν ἐσημειώθησαν πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Φίλιππος ΣΤ', ἐπιθυμῶν ν' ἀποσπάσῃ τὴν Ἀκουϊτανίαν ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ σκήπτρου, ἀπέστειλε στόλον ὅστις ἐδῄου τὰ νότια παράλια τῆς Ἀγγλίας τὸ 1337. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Ἐδουάρδος ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου, καθόσον ἐκ τῆς μητρός του Ἰσαβέλλας ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ ἀποβιώσαντος βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου Δ', ἐνῷ ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον Φίλιππος ἦτο μόνον ἐξάδελφός του. Ἐπὶ δέκα ὀκτὼ ἔτη ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν χωρὶς ὁριστικὰ ἀποτελέσματα. Ἐν τέλει ὁ Ἐδουάρδος, ἀφοῦ ἐπρομηθεύθη χρήματα, ἐνεχειριάσας καὶ αὐτὰ τὰ βασιλικὰ στέμματα ἐξώπλισεν ἰσχυρὸν στρατὸν καὶ μετὰ τοῦ δεκαπενταετοῦς υἱοῦ του Ἐδουάρδου, τοῦ κατόπιν ἐπικληθέντος ὑπὸ τῶν Γάλλων Μαύρου Πρίγκιπος ἐκ τοῦ χρώματος τῆς πανοπλίας του εἰσέβαλεν εἰς Νορμανδίαν. Ἀφοῦ ἡνώθη μετὰ τῶν συμμάχων του Φλαμανδῶν συνῆψε μάχην παρὰ τὸ Κρεσὺ (1346) καὶ νικήσας τὰς ἰσχυροτέρας γαλλικὰς δυνάμεις ἐβάδισε κατὰ τοῦ Καλαί, τὸ ὁποῖον καὶ κατέλαβε μετὰ ἐνιαύσιον πολιορκίαν.

Ἡ πολιορκία τοῦ Καλαὶ ὑπὸ τοῦ Ἐδουάρδου Γ'. Ἀριστερὰ τῆς Βασιλικῆς σκηνῆς φαίνεται βαρὺ πυροβόλον. Εἶναι ἡ πρώτη ἐμφάνισις τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ. Ἐκ τῶν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Saint Petersbourg εὑρισκομένων χειρογράφων, τῶν Μεγάλων χρονικῶν τῆς Γαλλίας.

Ἡ εἰρήνη τοῦ Καλαί.

Κατόπιν μακρᾶς ἀνακωχῆς, ἐπανήρχισεν ὁ πόλεμος (1355). Ὁ Φίλιππος ΣΤ' εἶχεν ἀποθάνει, καὶ ὁ υἱός του Ἰωάννης Β' ἐκάθητο ἤδη ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου. Ὁ Ἐδουάρδος κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἐδῄου τὴν βορείαν Γαλλίαν, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος, ὁ υἱός του Ἐδουάρδος, ὁ Μαῦρος Πρίγκιψ, ὡς ἐπωνόμαζον αὐτὸν οἱ Γάλλοι ἐκ τοῦ χρώματος τῆς πανοπλίας του, ἐβάδισεν ἐκ τοῦ Βορδὼ πρὸς τὴν καρδίαν τῆς Γαλλίας. Φθάσας εἰς Πουατιὲ μὲ δύναμιν δεκακισχιλίων ἀνδρῶν, ὀλίγου δεῖν ἐκυκλώνετο ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἀποτελουμένου ἐξ ἑξακισχιλίων μόνον ἀνδρῶν. Δι' ἐπιδεξίου ὅμως ἑλιγμοῦ του κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν κύκλωσιν, ἐπιτεθεὶς δὲ κατόπιν διὰ τῶν τοξοτῶν του ἐνίκησε τοὺς Γάλλους καὶ συλλαβὼν τὸν Ἰωάννην αἰχμάλωτον τὸν ἔφερε θριαμβευτικῶς εἰς Ἀγγλίαν.

Τὴν νίκην τοῦ Πουατιὲ ἐπηκολούθησε νέα ἀνακωχή, κατόπιν τῆς ὁποίας ἐπανήρχισεν ὁ πόλεμος. Ὁ Ἐδουάρδος ἐσκόπευε νὰ πολιορκήσῃ τοὺς Παρισίους, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ, καθόσον ὁ στρατός του ἐστερεῖτο τῶν ἀναγκαίων ἐφοδίων, καὶ τὴν 8 Μαΐου 1360 συνῆψε προκαταρκτικὴν εἰρήνην εἰς Μπρετινύ, διὰ τῆς ὁποίας παρῃτεῖτο τῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου, ἀπέδιδε τὰς καταληφθείσας γαλλικὰς ἐπαρχίας, ἐκτὸς τῆς νοτίως τοῦ Λουὰρ χώρας μετὰ τοῦ Καλαί, καὶ ἐλάμβανε 3 ἑκατομμύρια χρυσῶν κορωνῶν ὡς λύτρα διὰ τὸν βασιλέα Ἰωάννην. Ἡ προκαταρκτικὴ αὕτη εἰρήνη ἐπεκυρώθη διὰ τῆς ὁριστικῆς τοιαύτης τοῦ Καλαί (24 Ὀκτωβρίου 1360), οὕτω δὲ ἔληξεν ἡ πρώτη φάσις τοῦ ἑκατονταετοῦς πολέμου.

Τὸ μέγα κέρδος διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἐκ τῶν πολέμων τούτων ὑπῆρξεν, ὄχι ἡ κατάκτησις ἐδαφῶν, ἀλλ' ἡ ἐπελθοῦσα ψυχικὴ ἀφομοίωσις τῶν διαφόρων τάξεων, τῶν Νορμαννῶν καὶ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες ἐν τῇ πατριωτικῇ ὑπερηφανείᾳ διὰ τοὺς ἐπιτελεσθέντας ἡρωϊσμοὺς ἐπὶ ξένου ἐδάφους ᾐσθάνθησαν πλέον ὅτι ἀπετέλουν ἕνα καὶ ὁμοιογενῆ λαόν. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἀποτέλεσμα, πολιτικῆς φύσεως, ἔσχον οἱ πόλεμοι ἐκεῖνοι. Ὁ βασιλεὺς ἦτο ἠναγκασμένος νὰ ζητῇ παρὰ τῆς Βουλῆς τὴν ψήφισιν χρηματικῶν ἐφοδίων πρὸς διεξαγωγὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ Βουλὴ παρεχώρει μὲν ταῦτα, ἀλλ' ἐζήτει ἑκάστοτε διαφόρους μεταρρυθμίσεις, αἵτινες ἐπηύξανον τὴν δύναμίν της καὶ ἔφερον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ στέμμα ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἔθνους. Τότε ἐπίσης ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων συνεδριάζουσα ὡς χωριστὸν σῶμα, καὶ οὐχὶ ὡς πρότερον μετὰ τῶν Λόρδων, ἐπέτυχε τὸ σπουδαιότατον προνόμιον νὰ παραπέμπῃ εἰς δίκην ἐνώπιον τῆς Ἄνω Βουλῆς οἱονδήποτε ἐκ τῶν ὑπουργῶν τοῦ βασιλέως, ὅστις ἤθελε θεωρηθῇ ἔνοχος κακῆς πολιτείας. Τὸ προνόμιον τοῦτο ἐπηύξησε τεραστίως τὴν δύναμιν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων.

Ριχάρδος Β', ὁ υἱὸς τοῦ Μαύρου Πρίγκιπος. Εἰκὼν σωζομένη εἰς τὸ Πρεσβυτέριον τοῦ Ἀββαείου Οὐεστμίνστερ.

Ριχάρδος Β'.

Ὁ Μαῦρος Πρῖγκιψ εἶχεν ἀποθάνει δι' ὃ καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐδουάρδου ἀνῆλθεν εἰς τὸ θρόνου ὁ υἱὸς ἐκείνου Ριχάρδος Β' (1377-1399). Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἐξερράγη ἡ στάσις τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν λόγῳ τῶν ἐπαχθεστάτων φόρων, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλλον οἱ ἐξαντλητικοὶ πόλεμοι, αἱ ἐπαναρχίσασαι ἐχθροπραξίαι πρὸς τὴν Γαλλίαν καὶ ἡ κακοδιοίκησις. Οἱ στασιασταί, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τὸν γεωργὸν Βὰτ Τύλερ καὶ τὸν ἱερέα Τζὼν Μπώλ, εἰσέβαλον κατὰ χιλιάδας εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ κατεῖχον τὴ πόλιν ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας, ζητοῦντες παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν κατάργησιν τῆς γεωργικῆς δουλείας, τὴν ὁμοιόμορφον φορολογίαν τῶν γαιῶν, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ γενικὴν ἀμνηστείαν. Ὁ Ριχάρδος ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς τὴν ἀποδοχὴν τῶν αἰτημάτων, ἀλλ' ἐνῷ διεξήγοντο αἱ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις, ἐφονεύθη ὁ ἀρχηγὸς τῶν στασιαστῶν Τύλερ καὶ τὸ κίνημα κατεστάλη εὐχερῶς, χωρὶς νὰ πραγματοποιήσῃ οὐδὲνα ἐκ τῶν σκοπῶν του.

Ἕτερον σημαντικὸν γεγονὸς ὑπῆρξε ἡ ἐμφά-

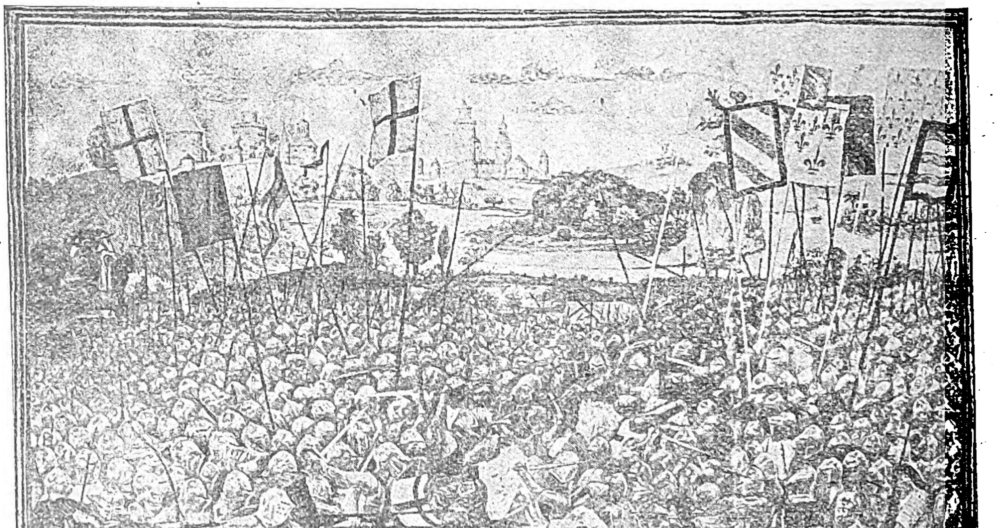

Ἡ Μάχη τοῦ Πουατιὲ (19 Σεπτεμβρίου 1336) κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἄγγλοι ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους συλλαβόντες αἰχμάλωτον καὶ αὐτὸν τὸν Βασιλέα των.

Digitized by Google

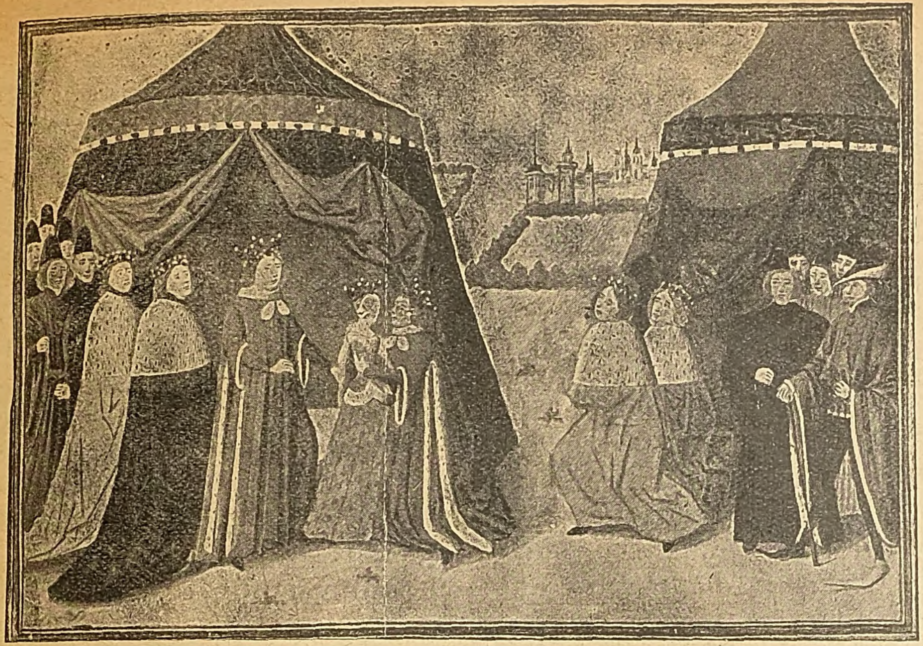

Οἱ γάμοι τοῦ Ριχάρδου Β' καὶ τῆς Ἰσαβέλλας, θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου ΣΤ', ἐγένοντο εἰς μίαν πεδιάδα κειμένην μεταξὺ τῆς Γαλλικῆς πόλεως Andres καὶ τῆς Ἀγγλικῆς Guines. Ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὸν Κάρολον παραδίδοντα τὴν Ἰσαβέλλαν εἰς τὸν Ριχάρδον. (Βρεττανικὸν Μουσεῖον)

νισις τοῦ θρησκευτικοῦ μεταρρυθμιστοῦ Οὐΰκλιφ καὶ τῶν ὀπαδῶν του, Λολλάρδων ἢ Ψαλμωδῶν καλουμένων. Οὗτοι, γνωστοὶ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «πτωχοὶ ἱερεῖς», φοροῦντες εὐτελὲς ράσον καὶ γυμνόποδες, περιήρχοντο τὰς πόλεις κηρύσσοντες τὸν «Νόμον τοῦ Θεοῦ». Ἀλλὰ τὸ κήρυγμά των προσέλαβε κατόπιν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν μορφήν. Οἱ Λολλάρδοι κατήγγελλον τὴν διαφθορὰν τῆς ἐκκλησίας, ἐπισωρευσάσης ἄπειρα πλούτη, καὶ ἐζήτουν τὴν διανομὴν τῶν γαιῶν καὶ τὴν κατάργησιν τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Ὁ Ριχάρδος κηρύσσεται ἔκπτωτος.

Ἡ ἀπέναντι τούτων μετριοπαθὴς στάσις τοῦ Ριχάρδου ἐπέσυρεν ἐναντίον του τὸ μῖσος τῶν κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς δὲν ἔτρεφε κατ' αὐτοῦ ὀλιγώτερον μῖσος λόγῳ τῶν αὐταρχικῶν πράξεών του, ἐνῷ οἱ εὐγενεῖς τὸν ἀπεστρέφοντο διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην συμπάθειάν του πρὸς ἀναξίους ἐμπίστους του καὶ τὴν ἄδικον καταδίωξιν, τὴν ὁποίαν ὑφίσταντο ὑπὸ τούτων. Ἀλλ' ἔμελλε νὰ πληρώσῃ πολὺ ἀκριβὰ τὴν ἀπέναντι τῶν εὐγενῶν διαγωγήν του ταύτην. Ὁ δοὺξ τοῦ Χέρεφορδ, κατόπιν δὲ τῆς Λαγκαστρίας, Ἑρρῖκος Μπόλιγγμπροκ, ἐξορισθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἄνευ αἰτίας, ἐπανῆλθεν ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυρᾶς στρατιωτικῆς δυνάμεως καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν εὐγενῶν κατέστη ἐντὸς ὀλίγου κύριος ὁλοκλήρου τῆς Ἀγγλίας (Ἰούλιος 1399). Ὁ βασιλεὺς Ριχάρδος εὑρίσκετο τότε εἰς Ἰρλανδίαν, ἀλλ' ἀντὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος τὸν ἠκολούθει, τὸν ἐγκατέλειψε νύκτωρ καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη τῆς Οὐαλλίας. Ἐν τέλει ὅμως ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ εἰς τὸν Ἑρρῖκον.

Ἑρρῖκος Δ'.

ΛΑΓΚΑΣΤΡΙΑΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1399-1461)

Ἡ συνελθοῦσα Βουλὴ ἐκήρυξεν ἔκπτωτον τοῦ θρόνου τὸν Ριχάρδον καὶ ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν νικητὴν Ἑρρῖκον, δοῦκα τῆς Λαγκαστρίας, ὁ δὲ Ριχάρδος ἐνεκλείσθη εἰς τὸν πύργον Πόντεφρακτ τοῦ Ὑόρκσαϊρ. Ὁ Ἑρρῖκος, ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον ὡς Ἑρρῖκος Δ' (1399-1413), εἶχε ν' ἀντιπαλαίσῃ πρὸς ἰσχυροὺς καὶ ἐπικινδύνους ἐχθρούς. Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ ἐκπτώτου δὲν ἦσαν ὀλίγοι, κίνδυνος δὲ ὑφίστατο ἐκ μέρους τοῦ Γάλλου βασιλέως νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον, φαινομενικῶς μὲν ὅπως ἐκδικηθῇ τὸν γαμβρόν του, πράγματι δὲ ὅπως καταλάβῃ τὸ Καλαὶ καὶ τὸ Βορδώ. Ἐξ ἄλλου οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἑρρίκου, οἵτινες τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον, ἤρχισαν νὰ ἐγείρουν παραλόγους ἀξιώσεις πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν των. Ὁ Ἑρρῖκος ἀντελαμβάνετο ὅτι ἐκ τῆς ἱκανότητός του πλέον ἐξηρτᾶτο νὰ διατηρήσῃ τὸν θρόνον τὸν ὁποῖον ὑφήρπασεν ἀκριβῶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑποστηριχθέντος

Ὁ Ριχάρδος Β'. γονυπετὴς πρὸ τῆς Παναγίας καὶ περιστοιχούμενος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐδμόνδου, τοῦ ἁγίου Ἐδουάρδου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου. Ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἄγγελοι φέρουν ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων των ἐλάφους, ἔμβλημα τοῦ τάγματος τῶν ἱπποτῶν, τοῦ ὁποίου ὁ Ριχάρδος ἦτο ὁ μέγας ἄρχων Δίπτυχον ἀνῆκον εἰς τὸν Λόρδον Πέμπρουκ. Γαλλικὴ σχολὴ (περὶ τὸ 1385).

Digitized by Google

δόγματος, καθ' ὃ οἱ βασιλεῖς πρέπει νὰ καθαιρῶνται, ἂν ἐπεδείκνυον ἀνικανότητα καὶ κακὴν πολιτείαν. Ἀπεφάσισεν ὅθεν νὰ κυβερνήσῃ ὡς συνταγματικὸς βασιλεύς, φίλος τῆς Βουλῆς ἥτις τὸν ἐξέλεξε, καὶ νὰ προσεταιρισθῇ τοὺς βαρώνους, τὰς κοινότητας καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Τὸ πρόβλημα ὅμως ἦτο περιπλοκώτερον ἢ ὅσον ἐφαντάζετο. Ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς βασιλείας του οἱ πόλεμοι, ἐσωτερικοὶ καὶ ἐξωτερικοί, ἦσαν συνεχεῖς. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1400 οἱ κόμητες Κέντ, Χούντιγκτον καὶ Σαλισβουρῆ καὶ οἱ λόρδοι Δισπένσερ καὶ Λούμλεϋ ἔλαβον τὰ ὅπλα καὶ ἐπεχείρησαν νὰ αἰχμαλωτίσουν τὸν βασιλέα εἰς τὸ Οὐΐνδσωρ. Καὶ κατέλαβον μὲν τὸ φρούριον, ἀλλ' ὁ Ἑρρῖκος διέφυγε· τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τοῦ Λονδίνου, ἐπετέθη ἐναντίον των καὶ τοὺς ἐνίκησεν. Ἡ στάσις αὕτη ἔκρινε καὶ τὴν τύχην τοῦ ἐκπτώτου βασιλέως, ὅστις εὑρέθη νεκρὸς ἐντὸς τῆς εἱρκτῆς του. Μετά τινας μῆνας νέα σοβαρωτέρα στάσις ἐξερράγη εἰς τὴν Οὐαλλίαν, ὅπου ὁ Ριχάρδος ἦτο δημοφιλής, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν εὐγενοῦς τινὸς ὀνόματι Γλένδωερ, ὁ ὁποῖος ἐξήντλησε τὸν Ἑρρῖκον εἰς κλεφτοπόλεμον ἀνὰ τὰ ὄρη, ἐξαναγκάσας αὐτὸν ἐν τέλει νὰ ἀποσυρθῇ.

Ἐν τῷ μεταξύ, αἱ κοινότητες ἤρχισαν νὰ μεμψιμοιροῦν, διότι οὔτε τὴν εἰρήνην ἔφερεν οὔτε τοὺς φόρους ἠλάττωσε κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του. Ἐξ ἄλλου ὁ κλῆρος κατεφέρετο ἐναντίον του διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην ἀνοχὴν κατὰ τῶν αἱρετικῶν.

Πρὸς ἱκανοποίησιν τοῦ κλήρου, ὁ Ἑρρῖκος ἐπέτυχε παρὰ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων τὴν ψήφισιν βαρβάρου νόμου, διὰ τοῦ ὁποίου πᾶς αἱρετικὸς κατεδικάζετο εἰς τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον. Τὸ πρῶτον θῦμα τοῦ νόμου τούτου ὑπῆρξεν ὁ ἱερεὺς Γουλιέλμος Σώτρεϋ, διότι ὡμολόγησεν ὅτι ἐλάτρευεν «οὐχὶ τὸν σταυρόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπέθανεν ὁ Χριστός, ἀλλὰ μόνον τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ». Ἡ καταδίωξις τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν Λολλάρδων ἐξηκολούθησεν ἐκ διαλειμμάτων καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν του. Ἐν τῷ μεταξύ, αἱ ἐξωτερικαὶ ἀνωμαλίαι ἐπολλαπλασιάζοντο. Οἱ Σκῶτοι ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον, σημειώσαντες ἀρκετὰς ἐπιτυχίας. Καὶ ἡττήθησαν μὲν ἐν τέλει ὑπὸ τοῦ κόμητος Νορθούμβερλανδ καὶ τοῦ υἱοῦ του Ἑρρίκου Πέρσι, ἀλλ' οἱ νικηταὶ ἐστράφησαν κατόπιν ἐναντίον του καὶ ἐν συνεννοήσει μετὰ τοῦ Γλάνδωερ ἐξήγειραν τὴν Οὐαλλίαν καὶ τὴν βόρειον Ἀγγλίαν. Ἀλλ' ὁ Ἑρρῖκος, διὰ ταχείας ἐνεργείας, ἐβάδισε κατὰ τῶν Πέρσι, πρὶν ἢ προφθάσουν νὰ ἑνωθοῦν μετὰ τοῦ Γλάνδωερ, καὶ συναντήσας αὐτοὺς παρὰ τὸ Σριούσμπερρυ τοὺς κατετρόπωσε (23 Ἰουλίου 1403). Ἀπὸ τοῦ 1408 ὁ Ἑρρῖκος ἐγνώρισε σχετικὴν ἡσυχίαν μέχρι τοῦ θανάτου του ἐπισυμβάντος τὸ 1413.

Ἑρρῖκος Ε'.

Τὸν Ἑρρῖκον Δ' διεδέχθη ὁ υἱός του Ἑρρῖκος Ε' (1413-1422). Τὸ πρῶτον ἀξιοσημείωτον γεγονὸς τῆς βασιλείας του ὑπῆρξεν ἡ ἀπηνὴς καταδίωξις τῶν Λολλάρδων, οἵτινες διοργανώσαντες εὐρυτάτην συνωμοσίαν, ἐσχεδίαζον νὰ συλλάβουν τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ τὸ σχέδιόν των ἀπεκαλύφθη. ὁ δὲ Ἑρρῖκος ἐπιτεθεὶς ἀπροσδοκήτως κατὰ τῶν ἀνταρτῶν ἐφόνευσε πλείστους ἐξ αὐτῶν, τοὺς δὲ συλληφθέντας ἀρχηγούς των ἐθανάτωσε.

Κατόπιν ὁ Ἑρρῖκος, ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν προ-

Ερρῖκος Ε'.

σοχὴν τοῦ ἔθνους ἐκ τῶν ἐπικινδύνων ἐσωτερικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἠπείλουν νέας ἀνταρσίας, ἀπεφάσισε, συμφώνως καὶ πρὸς τὴν τελευταίαν συμβουλὴν τοῦ πατρός του, νὰ προκαλέσῃ ἐξωτερικὸν πόλεμον. Εὑρὼν ὅθεν ἀσήμαντον ἀφορμήν, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας καὶ συναθροίσας στρατὸν καὶ στόλον ἐξεστράτευσεν ἐναντίον της τὸν Αὔγουστον τοῦ 1415. Ἀφοῦ κατέλαβε τὴν Χαρφλέρ, παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Σηκουάνα, ἀπεφάσισε νὰ κατευθυνθῇ εἰς Καλαί, ὅπως ἀναμείνῃ ἐνισχύσεις. Κατὰ τὴν μακρὰν ὅμως καὶ ἐπικίνδυνον ταύτην πορείαν συνήντησε παρὰ τὸ Ἀζενκούρ, μεταξὺ Κρεσὺ καὶ Καλαί, πολυάριθμον ἐχθρικὸν στρατόν, τὸν ὁποῖον ἐνίκησε (1415), μεθ' ὃ ἐπέστρεψε θριαμβευτικῶς εἰς Ἀγγλίαν.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Ἑρρῖκος εἰσέβαλε πάλιν εἰς Γαλλίαν, τὴν ὁποίαν καὶ κατέκτησε, συνάψας τὸ 1420 τὴν συνθήκην τῆς Τρουὰ (Troyes). Διὰ ταύτης ἀπεκληροῦτο ὁ διάδοχος τοῦ γαλλικοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ Ἑρρίκου, ὁ ὁποῖος θὰ ἐγίνετο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρόλου ΣΤ'. Συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης ταύτης, ὁ Ἑρρῖκος ἐνυμφεύθη τὴν θυγατέρα τοῦ Καρόλου Αἰκατερίνην καὶ ἀνεκηρύχθη ἀντιβασιλεὺς τῆς Γαλλίας, μέχρι οὗ ἔλθῃ ὁ καιρὸς νὰ κυβερνήσῃ ταύτην ὡς βασιλεύς.

Ὁ Ἑρρῖκος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τῆς νύμφης τὴν ὁποίαν ἐκέρδισε διὰ τοῦ ξίφους του, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Γαλλίαν, διότι εἶχεν ἐκραγῆ στάσις ἐναντίον του, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανεν, ἀφήσας τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱόν του Ἑρρῖκον ΣΤ', ὁ ὁποῖος δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Τρουὰ ἦτο καὶ κληρονόμος τοῦ γαλλικοῦ στέμματος.

Ἑρρῖκος ΣΤ'.

Ὁ Ἑρρῖκος ΣΤ' ἦτο ἡλικίας ἐννέα μόλις μηνῶν ὅτε ἀποθανόντος καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου ΣΤ' ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας

Ἑρρῖκος ΣΤ'.

καὶ τῆς Γαλλίας, στεφθεὶς πρῶτον εἰς Οὐεστμίνστερ καὶ κατόπιν εἰς Παρισίους. Μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεώς του διωρίσθησαν ἀντιβασιλεῖς εἰς μὲν τὴν Γαλλίαν ὁ δοὺξ τοῦ Βέδφορδ Ἰωάννης, εἰς δὲ τὴν Ἀγγλίαν ὁ δοὺξ τοῦ Γλῶστερ Οὔμφρευ, ἐκ πατρὸς θεῖοι τοῦ νεαροῦ βασιλέως.

Ἀλλ' ἡ κυριαρχία τῆς Γαλλίας ἦτο μόνον κατ' ὄνομα, διότι ὁ ἀποκληρωθεὶς διάδοχος τοῦ γαλλικοῦ θρόνου ἠρνεῖτο ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν συνθήκην τῆς Τρουά. Ὁ δοὺξ τοῦ Βέδφορδ, γενναῖος πολεμιστὴς καὶ ἱκανὸς πολιτικός, κατώρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τελεσφόρως τοὺς ἐξεγερθέντας Γάλλους, καὶ ἐντὸς πέντε ἐτῶν οἱ Ἄγγλοι εἶχον καταλάβει τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Γαλλίας βορείως τοῦ ποταμοῦ Λουάρ. Κατόπιν τούτου ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν, ὅπως ἐκδιώξουν τοὺς Γάλλους πέραν τῆς νοτίου ὄχθης τοῦ Λουάρ, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ κυριεύσουν τὴν καλῶς ὠχυρωμένην πόλιν Ὀρλεάνην ἢ Αὐρηλίαν.

Ἡ Αὐρηλιανὴ Παρθένος.

Μετὰ ἑξάμηνον πολιορκίαν (1428-1429) κατέστη προφανὲς πλέον ὅτι ἡ πόλις ἔμελλε νὰ παραδοθῇ, ἐκ τῆς τύχης δὲ τῆς πόλεως ταύτης ἐξηρτᾶτο καὶ ἡ τύχη τῆς Γαλλίας. Τότε παρουσιάσθη ἀπροσδόκητος σωτήρ, ἡ Ἰωάννα δ' Ἄρκ, δεκαοκταέτις χωρική, ἥτις ἐνέπνευσε νέον θάρρος εἰς τοὺς ἀπηλπισμένους κατοίκους. Ἱππεύουσα λευκὸν πολεμικὸν ἵππον καὶ κηρύττουσα ὅτι ὁ Θεὸς ἀπέστειλεν αὐτὴν νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Ἄγγλους ἐκ Γαλλίας, ὡδήγει τὸν γαλλικὸν στρατὸν ἀπὸ νίκης εἰς νίκην. Τὴν 7 Μαΐου τοῦ 1429 ἐπέπεσεν ὡς θύελλα κατὰ τῶν ἀγγλικῶν ὀχυρῶν, καὶ διασπάσασα τὰς ἀγγλικὰς γραμμάς, ἔσωσε τὴν Ὀρλεάνην. Ἀλλὰ δὲν ἐπανεπαύθη ἐπὶ τῶν δαφνῶν της. Κατεδίωξε πρὸς βορρᾶν τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς ἐνίκησεν εἰς Παταί, καὶ τέλος εἶδε τὸν πρίγκιπα Κάρολον στεφόμενον βασιλέα τῆς Γαλλίας εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ρημῶν. Ἀλλ' ἡ τύχη τῆς Αὐρηλιανῆς παρθένου ἤλλαξεν. Ἐγκαταλειφθεῖσα αἰσχρῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ της καὶ τοῦ ἀναξίου βασιλέως Καρόλου Ζ', ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων, οἵτινες μένεα πνέοντες ἐναντίον της τὴν παρέδοσαν εἰς τὰς φλόγας ὡς μάγισσαν καὶ αἱρετικὴν (1431).

Ὁ μαρτυρικὸς θάνατος τῆς ἡρωϊκῆς κόρης συνεκίνησε τὴν ἀχάριστον χώραν της καὶ ἐπροκάλεσε νέον πολεμικὸν ὀργασμόν. Ὁ γαλλικὸς λαὸς ἐξηγέρθη κατὰ τῶν ἐπιδρομέων, πρὶν ἢ δὲ συμπληρώσῃ ὁ Ἑρρῖκος τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του ὁ ἑκατονταετὴς πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἤρχισεν ἐπὶ Ἐδουάρδου τοῦ Γ', ἔλαβε τέλος, καὶ ἡ Ἀγγλία ἀπώλεσεν ὅλας τὰς ἠπειρωτικὰς κτήσεις της ἐξαιρέσει μιᾶς βάσεως εἰς τὸ Καλαί.

Ὁ Βασιλεὺς ὑποχείριος τῶν εὐγενῶν.

Ἐνηλικιωθεὶς ὁ Ἑρρῖκος ἀπεδείχθη ἀνίκανος κυβερνήτης, ἀσθενὴς τήν τε ὑγιείαν καὶ τὸν χαρακτῆρα. Εἰς ἡλικίαν 22 ἐτῶν ἐνυμφεύθη τὴν ὡραίαν καὶ ἀτυχῆ Μαργαρίταν τῆς Ἀνδεγαυίας (Ἀνζοῦ), ἥτις ἀνεπλήρου τὸν βασιλέα, προεδρεύουσα συμβουλίων, ἡγουμένη στρατῶν καὶ κυβερνῶσα τόν τε βασιλέα καὶ τὸ βασίλειον. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ εὐγενεῖς, συσσωρεύσαντες μεγάλα πλούτη ἐκ τῶν πολέμων, κατέστησαν πανίσχυροι καθ' ὃν χρόνον τὰ βασιλικὰ εἰσοδήματα ἦσαν τόσον ἰσχνά, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ ἐνεχυριάσῃ τὰ κοσμήματά του καὶ τὰ ἀργυρᾶ ἐπιτραπέζια σκεύη του, ὅπως ἀντιμετωπίσῃ τὰς δαπάνας τῶν γάμων του. Ὑπὸ τοιούτους ὅρους ὁ βασιλεὺς ἦτο ὑποχείριος τῶν εὐγενῶν, οἵτινες περισσότερον ἄπληστοι γενόμενοι ὅσῳ ηὔξανεν ἡ δύναμίς των ἐμάχοντο πρὸς ἀλλήλους, ὅπως καταπατήσουν τὰς γαίας τῶν ἀσθενεστέρων, ἐξοπλίζοντες πρὸς τοῦτο ἀτάκτους ὀρδάς αἵτινες οὔτε βασιλέα ἐσέβοντο οὔτε νόμους. Ἡ ἀθλία αὕτη κατάστασις ἐξέσπασε τὸ 1450 εἰς μεγάλην ἀνταρσίαν εἰς τὸ Κέντ, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ὁποίας Ἰάκωβος Κάντε, τυχοδιώκτης Ἰρλανδός, ἔλεγεν ὅτι ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Μόρτιμερ, τοῦ ὁποίου τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα εἶχεν ὑφαρπάσει ὁ Ἑρρῖκος Δ'.

Ὁ τυχοδιώκτης οὗτος ὑποστηριζόμενος κρύφα καὶ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν, εἰσῆλθεν εἰς Λονδῖνον ἐπὶ κεφαλῆς 30,000 ἀνδρῶν, ὁ δὲ Ἑρρῖκος κατέφυγεν εἰς τὸν πύργον τοῦ Κένιλουορθ, ἀλλὰ μετὰ τριήμερον λεηλασίαν ἡ στάσις ἐτελείωσε, χορηγηθείσης ἀμνηστείας εἰς τοὺς στασιαστάς.

Ὁ Πόλεμος τῶν Δύο Ρόδων.

Ἡ στάσις αὕτη, ἀποτέλεσμα τῆς γενικῆς δυσαρεσκείας κατὰ τοῦ ἀνικάνου βασιλέως, ὑπῆρξεν ὁ

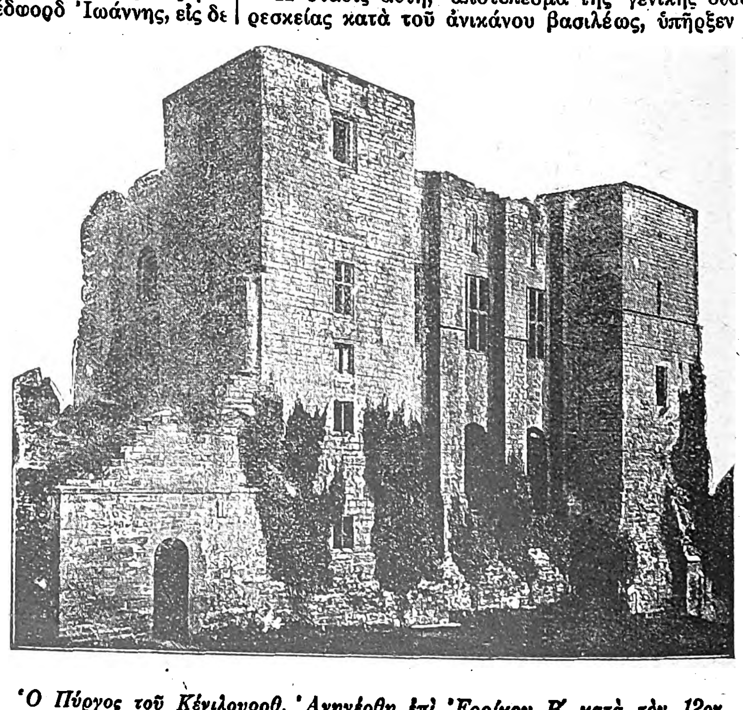

Ὁ Πύργος τοῦ Κένιλουορθ. Ἀνηγέρθη ἐπὶ Ἑρρίκου Β' κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα. Εἰς αὐτὸν ἐνεκλείσθη ὁ Ἐδουάρδος Β' μετὰ τὴν ἐκθρόνισίν του. Εἰς αὐτὸν ἐπίσης κατέφυγεν ὁ Ἑρρῖκος ΣΤ' κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰακώβου Κάντε.

Digitized by Google

πρόλογος μακρᾶς καὶ τρομερᾶς περιόδου ἐμφυλίου πολέμου, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πόλεμος τῶν Δύο Ρόδων» (1455-1485). Ἀφορμὴν τοῦ πολέμου τούτου παρέσχεν ἡ ἀντιζηλία μεταξὺ τοῦ Ριχάρδου, δουκὸς τῆς Ὑόρκης, καὶ τοῦ Ἐδμούνδου, δουκὸς τοῦ Σόμερσετ. Ὁ δοὺξ τῆς Ὑόρκης καταγόμενος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τοῦ Μόρτιμερ, ἀπῄτησε παρὰ τοῦ βασιλέως ν' ἀπομακρύνῃ τὸν εὐνοούμενόν του δοῦκα τῆς Σόμερσετ, ἐπὶ τῇ ἀρνήσει δὲ τοῦ βασιλέως ὁ Ριχάρδος συνήθροισε στρατὸν καὶ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Λονδίνου. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην παρὰ τὸ Σαὶντ Ἄλμπανς ἐφονεύθη ὁ Σόμερσετ, ἀλλ' ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἀγριώτερος μεταξὺ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἐρυθροῦ Ρόδου (τοῦ βασιλικοῦ οἴκου Λαγκαστρίας) καὶ τοῦ Λευκοῦ Ρόδου (τοῦ οἴκου Ὑόρκης), προσλαβὼν μορφὴν διεκδικήσεως τοῦ θρόνου. Καὶ οἱ μὲν ὀπαδοὶ τοῦ βασιλέως ὑπεστήριζον τὸ δικαίωμα τῆς Βουλῆς νὰ ἐκλέγῃ τὸν κατὰ τὴν κρίσιν της κατάλληλον βασιλέα, ὡς συνέβη εἰς τὴν περίπτωσιν Ἐρρίκου Δ΄, οἱ δὲ τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα τῆς διαδοχῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ Ριχάρδος ἦτο ὁ νόμιμος βασιλεύς. Κατόπιν ἐπανειλημμένων ἐπιτυχιῶν, οἱ Ὑορκισταὶ συνέλαβον αἰχμάλωτον τὸν Ἐρρῖκον, ἐνῷ ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα μετὰ τοῦ νεαροῦ βασιλόπαιδος Ἐδουάρδου κατέφευγον εἰς Σκωτίαν.

Τότε ὁ Ριχάρδος ἀπῄτησε τὸ στέμμα, ἀλλ' ἐν τέλει ἐπῆλθε συμφωνία καθ' ἣν θὰ παρέμενεν ὁ Ἐρρῖκος ἐπὶ τοῦ θρόνου, μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του θὰ διεδέχετο αὐτὸν ὁ Ριχάρδος ἢ οἱ κληρονόμοι του, ἀποκλειομένου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἐρρίκου Ἐδουάρδου, πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας.

Ἡ Μαργαρίτα ἀναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα.

Ἀλλ' ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα ἠρνήθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν συμφωνίαν ἐκείνην, ἥτις ἠδίκει τὸν υἱόν της. Μεταβᾶσα ὅθεν εἰς τὴν βορείαν Ἀγγλίαν ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ κόμητος Νορθούμβερλανδ καὶ τῶν λόρδων τῆς Λαγκαστρίας. Οἱ κάτοικοι τῶν βορείων μερῶν, ἐκτεθειμένοι πάντοτε εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σκώτων, ἦσαν πάντοτε ἕτοιμοι πρὸς πόλεμον καὶ ὑπήκουον τυφλῶς εἰς τοὺς λόρδους ἀρχηγούς των. Ἦσαν δὲ ἀγροικώτεροι τῶν κατοίκων τοῦ νότου καὶ δὲν ἀπήρεσκεν εἰς αὐτοὺς ἡ ἰδέα τῆς διαρπαγῆς εἰς τὰ εὐημεροῦντα ἐκεῖνα μέρη. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει ὅθεν τῆς Μαργαρίτας, ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσίν της στρατὸς ἐκ 18.000 πολεμιστῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπετέθη κατὰ τῶν Ὑορκιστῶν. Ὁ Ριχάρδος, ἔχων ὀλιγωτέρας δυνάμεις, ὠχυρώθη εἰς τὸ φρούριόν του παρὰ τὸ Βάκεφελδ τοῦ Ὑόρκσαϊρ, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ καὶ νὰ δώσῃ μάχην (1460), καθ' ἣν ὅμως ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη, ἡ δὲ Μαργαρίτα, ἀποκόψασα τὴν κεφαλήν του, τὴν ἐκόσμησε πρὸς χλευασμὸν διὰ χαρτίνου στέμματος καὶ τὴν ἔστησεν εἰς τὴν κυρίαν πύλην τῆς πόλεως Ὑόρκης. Ὁ θρίαμβος τῆς Μαργαρίτας δὲν διήρκεσεν ὅμως ἐπὶ πολύ. Ἐπιχειροῦσα νὰ ἐπιτύχῃ τὸν σκοπόν της μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀγροίκων ἐκ βορρᾶ ἐξήγειρεν ἐναντίον της τοὺς νοτίους κατοίκους, οἵτινες πλούσιοι ὄντες ἐφοβήθησαν διαρπαγὰς ἐκ μέρους τῶν ὀπαδῶν τῆς Μαργαρίτας. Τεθέντες ὅθεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ υἱοῦ τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης Ἐδουάρδου, δέκα ἐννέα ἐτῶν νεανίου, ἀλλὰ συγκεντροῦντος ἐν αὐτῷ ἀρετὰς ἀρχηγοῦ, ἐπέπεσαν κατὰ τοῦ λαγκαστριανοῦ στρατοῦ, καὶ τὸν ἐνίκησαν κατὰ κράτος παρὰ τὸ Τόουτον (1461).

Ο ΟΙΚΟΣ ΤΗΣ ΥΟΡΚΗΣ (1461-1485).

Ἡ Μαργαρίτα καὶ ὁ Ἐρρῖκος διέφυγον εἰς Σκωτίαν, ὁ δὲ Ἐδουάρδος ἐστέφθη βασιλεὺς εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ τὴν 29 Ἰουνίου 1461, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἐδουάρδος Δ΄. Ἅμα τῇ ἀνόδῳ τοῦ Ἐδουάρδου Δ΄ εἰς τὸν θρόνον, ἡ πρώτη συνελθοῦσα Βουλὴ ἐκήρυξεν ὡς σφετεριστὰς τοὺς τρεῖς λαγκαστριανοὺς βασιλεῖς καὶ ὡς προδότας τὸν Ἐρρῖκον Δ΄, τὴν σύζυγόν του, τὸν υἱόν του καὶ τοὺς κυριωτέρους ὑποστηρικτάς του. Εἰς τὸ τέλος τῆς συνεδριάσεως ὁ Ἐδουάρδος ηὐχαρίστησε τὰς Κοινότητας διὰ τὴν ὑποστήριξίν των καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι θὰ προστατεύῃ αὐτοὺς καὶ μὲ θυσίαν ἔτι τῆς ζωῆς του. Διὰ πρώτην φορὰν ὡμίλει βασιλεὺς εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἡ πρᾶξις ἐθεωρήθη ὡς σημειοῦσα τὴν ἔναρξιν νέας ἐποχῆς, καθ' ἣν οἱ ἀστοὶ καὶ οἱ ἀγρόται θὰ ἐλαμβάνοντο περισσότερον ὑπ' ὄψιν ἢ οἱ εὐγενεῖς. Ἀλλ' ὅπως δυνηθῇ ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ν' ἀναλάβῃ τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας, ἔπρεπε νὰ παύσουν αἱ ἐκλογικαὶ ἐπεμβάσεις τῶν εὐγενῶν διὰ τῆς περιστολῆς τῆς ἰσχύος των ὑπὸ ἰσχυροῦ βασιλέως. Συνεπῶς ἡ ἐνίσχυσις τῆς βασιλείας ἀπέμενεν ἡ μόνη ὁδὸς πρὸς πραγμάτωσιν τῶν νέων ἰδεωδῶν τῆς μεσαίας κυρίως τάξεως, τῆς γαλήνης καὶ τῆς ἀσφαλείας χάριν τῆς γενικῆς εὐημερίας.

Ἀλλ' ὁ Ἐδουάρδος Δ΄ δὲν ἦτο ὁ κατάλληλος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἰδεωδῶν τούτων: ταχὺς καὶ τολμηρὸς ἐν κινδύνῳ, ἦτο νωθρὸς ὅταν παρήρχετο ὁ κίνδυνος, ἐστερεῖτο δὲ πολιτικῶν ἀρετῶν πρὸς στερέωσιν ἰσχυρᾶς κυβερνήσεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ πόλεμοι δὲν εἶχον λήξει διὰ τῆς νίκης τοῦ Τόουτον. Τὸ 1462 ἡ βασίλισσα Μαργαρίτα ἐνεφανίσθη κάλιν εἰς τὴν βορείαν Ἀγγλίαν. Ἐν τέλει 1464 ὁ στρατός της ἡττήθη κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ λόρδου Μόνταγκιου, τὸ δ' ἑπόμενον ἔτος ὁ Ἐρρῖκος συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἐνεκλείσθη εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου.

Ἐδουάρδος Δ΄.

Ἐλισάβετ Γούντβιλ.

Ρῆξις Ἐδουάρδου πρὸς Βάρβικ.

Ἀλλ' ἤδη νέα περιπέτεια ἔφερεν εἰς δυσχερῆ θέσιν τὸν Ἐδουάρδον. Ἐνῷ ὁ στρατός του ἠγωνίζετο κατὰ τῆς Μαργαρίτας, οὗτος ἐρωτοτρόπει πρὸς τὴν χήραν τοῦ σὲρ Ἰωάννου Γρέϋ, τὴν Ἐλισάβετ Γούντβιλ, τὴν ὁποίαν καὶ ἐνυμφεύθη (1464). Ὁ γάμος αὐτὸς ἐθεωρήθη προσβλητικὸς διὰ τοὺς εὐγενεῖς ὀπαδούς του, οἵτινες ἀπηξίουν ν' ἀναγνωρίσουν βασίλισσαν ἐκ τόσον ἀσήμου γένους καταγομένην. Ἡ δυσαρέσκειά των δὲ ἐπηυξήθη λόγῳ τῆς ὑπὸ τοῦ βασιλέως διανομῆς μεγάλων κτημάτων εἰς τοὺς συγγενεῖς τῆς συζύγου του, τὰ ὁποῖα ἤλπιζον ὅτι θὰ ἐλάμβανον αὐτοί. Ἐκ τῶν εὐγενῶν τούτων, ὁ μᾶλλον δυσηρεστημένος ἦτο ὁ Βάρβικ — ὁ Κατασκευαστὴς βασιλέων (King-maker), ὡς ἀπεκαλεῖτο, διότι εἶχε συντελέσει εἰς τὴν ἀνάρρησιν τοῦ τε Ἐδουάρδου καὶ τοῦ προκατόχου του Ἐρρίκου. Ὁ Βάρβικ ἤλπιζεν ὅτι θὰ ἔχαιρε μεγάλην ἐπιρροὴν πλησίον τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἔβλεπεν ὅτι ὁ Ἐδουάρδος ὄχι μόνον δὲν συμεμερίζετο τὰς βλέψεις του ἐπὶ τῆς ἐν γένει πολιτικῆς, ἀλλὰ διὰ τοῦ γάμου του ἀπέβλεπε νὰ δημιουργήσῃ νέαν τάξιν εὐγενῶν, ὅπως ἐξουδετερώσῃ τὴν παλαιὰν τάξιν. Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν ἐπίσης διεφώνουν. Ἐνῷ ὁ Βάρβικ ἐπεζήτει προσέγγισιν πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὁ Ἐδουάρδος ἦτο ὑπέρμαχος τῆς συμμαχίας μετὰ τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας, ὅστις ἦτο ἀντίπαλος τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας.

Ὁ Βάρβικ, ἀπογοητευθεὶς ἐκ τοῦ βασιλέως συνεμάχησε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ ἐκείνου Κλάρενς, εἰς τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσε τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ τὸν ἔθετεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἐδουάρδου. Ἐπωφεληθεὶς δὲ τῆς δυσαρεσκείας τοῦ λαοῦ κατὰ τοῦ βασιλέως διὰ τὴν πολυδάπανον ζωήν του προεκάλεσεν ἐξεγέρσεις (1469-1470), αἵτινες ὅμως κατεπνίγησαν διὰ τῶν τηλεβόλων τοῦ Ἐδουάρδου, ἐνῷ ὁ Βάρβικ καὶ Κλάρενς κατέφευγον εἰς Γαλλίαν.

Ὁ Βάρβικ συμφιλιοῦται μὲ τὴν Μαργαρίταν.

Ὁ Βάρβικ ἀντελήφθη πλέον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐλπὶς ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἰσχύν του ἄνευ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς λαγκαστριανῆς μερίδος· συμφιλιωθεὶς ὅθεν πρὸς τὴν βασίλισσαν Μαργαρίταν, τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρός, καὶ ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ 11ου, διεπεραιώθη εἰς Ἀγγλίαν ὅπου καὶ συνηντήθη μετὰ τῆς ἐκπτώτου βασιλίσσης. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἐδουάρδος εἶχε τὴν ἀνοησίαν νὰ τρέφῃ ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βάρβικ, τὸν Μόνταγκιου, ὁ ὁποῖος ἐμνησικάκει κατὰ τοῦ βασιλέως, διότι τοῦ εἶχεν ἀφαιρέσει τὴν κομητείαν Νορθούμβερλανδ. Ὁ Μόνταγκιου ἐστράφη ἐναντίον του καὶ ὁ Ἐδουάρδος, φοβούμενος διὰ τὴν ζωήν του, κατέφυγεν εἰς Ὀλλανδίαν. Ὁ Βάρβικ κατέστη κύριος τῆς Ἀγγλίας, ἀποφυλακίσας δὲ τὸν ἐν βλακείᾳ διατελοῦντα Ἐρρῖκον, ἐπανέφερεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου (1470).

Τὸ οἰκτρὸν τέλος.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1471 ὁ Ἐδουάρδος ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν καὶ συναθροίσας στρατὸν ἐβάδισεν ἀνενόχλητος πρὸς τὸ Λονδῖνον, ὅπου ἐγένετο δεκτὸς ἐνθουσιωδῶς. Λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀτυχῆ Ἐρρῖκον, ἐστράφη κατὰ τοῦ Βάρβικ. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην παρὰ τὸ Μπάρνετ, ὁ στρατὸς τοῦ Βάρβικ ἡττήθη κατὰ κράτος, ἐφονεύθη δὲ καὶ ὁ Βάρβικ μετὰ τοῦ Μόνταγκιου.

Ἡ ἡρωϊκὴ Μαργαρίτα δὲν ἀπεθαρρύνθη, διεκδικοῦσα τὸ στέμμα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ της. Ἀλλ' ἡ τύχη εἶχε στραφῆ πλέον ὁριστικῶς ἐναντίον της. Ἑβδομάδας τινὰς μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μπάρνετ, ὁ στρατός της ὑπέστη πανωλεθρίαν παρὰ τὸ Τούξμπερυ, ὁ υἱός της Ἐδουάρδος ἐσφάγη καὶ ἡ βασίλισσα, συλληφθεῖσα αἰχμάλωτος, ἀφέθη ἐλευθέρα κατόπιν τῆς καταβολῆς βαρυτάτων λύτρων καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν ἐκ τῆς θλίψεως, προφητεύουσα ὅτι δὲν θὰ κατέπαυεν ἡ διαμάχη, πρὶν ἢ τὸ Ἐρυθρὸν Ρόδον, τὸ σύμβολον τῆς μερίδος της, ἐβάφετο ἐρυθρότερον εἰς τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν της.

Ὁ Ἐδουάρδος ἐπανῆλθε θριαμβευτὴς εἰς Λονδῖνον, τὴν ἰδίαν δὲ ἑσπέραν ὁ ἀτυχὴς ἔκπτωτος Ἐρρῖκος εὑρέθη νεκρὸς εἰς τὸν Πύργον, φονευθεὶς πιθανῶς κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐδουάρδου.

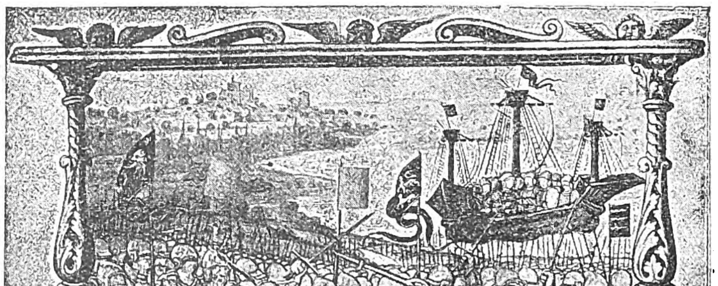

Ἡ Μάχη τοῦ Μπάρνετ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἐδουάρδος Δ΄. κατενίκησε τὸν στρατὸν τοῦ Βάρβικ.

Digitized by Google

Αἱ «εἰσφοραί».

Ὁ Ἐδουάρδος ἦτο ἤδη πανίσχυρος. Ἀντιπάλους δὲν εἶχε πλέον. Ὁ μόνος ἐπιζῶν βασιλικὸς βλαστὸς ἦτο ὁ Ἐρρῖκος κόμης τοῦ Ρίτσμονδ, υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος Ἐδμόνδου Τυδὼρ καὶ ἔγγονος Οὐαλλοῦ εὐγενοῦς, ὅστις εἶχε τὴν τύχην νὰ νυμφευθῇ τὴν Αἰκατερίνην τῆς Γαλλίας, χήραν τοῦ Ἐρρίκου Ε'. Ἀλλ' ὁ νεαρὸς Ρίτσμονδ ἦτο ἐξόριστος, ἐπειδὴ δὲ ἦτο μόλις δεκατετραετὴς κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Ἐδουάρδου, οὐδεὶς σοβαρὸς κίνδυνος ἠπειλεῖτο ἐκ μέρους του. Ἄλλως τε μετὰ τὴν πολυετῆ αἱματοχυσίαν μεταξὺ Ὑορκιστῶν καὶ Λαγκαστριανῶν κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Δύο Ρόδων, ὁ λαὸς δὲν εἶχε καμμίαν διάθεσιν πρὸς στάσεις. Ὁ Ἐδουάρδος ὅθεν ἠδύνατο ἀφόβως νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν του, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κήρυξιν πολέμου κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΑ', ἐν συμμαχίᾳ μετὰ τοῦ Καρόλου τῆς Βουργονδίας. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ Βουλὴ δὲν παρέσχεν εἰς αὐτὸν ἐπαρκῆ χρηματικὰ μέσα, ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σύστημα τῶν ἑκουσίων εἰσφορῶν—ἑκουσίων κατ' ὄνομα, ἐννοεῖται, ἐφ' ὅσον οὐδεὶς ἐτόλμα ν' ἀρνηθῇ τὴν εἰσφοράν του.

Τὸ καινοφανὲς τοῦτο σύστημα ἐπέτυχε πλήρως, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν δὲν ἔθιγε τοὺς μικροὺς ἰδιοκτήτας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ λαὸς ἠγάπα τὸν Ἐδουάρδον, διότι εἶχε θέσει τέρμα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπική γοητεία του συνετέλεσεν οὐχ ἧττον πρὸς τοῦτο. Γηραιὰ λαίδη, παρὰ τῆς ὁποίας ὁ βασιλεὺς ἐζήτησε δέκα λίρας, ἀπήντησεν ὅτι χάριν τῆς ὡραίας μορφῆς του θὰ τοῦ ἔδιδεν εἴκοσιν· τότε ὁ βασιλεὺς τὴν ἠσπάσθη καὶ ἡ λαίδη καταγοητευθεῖσα τοῦ ἔδωκε τεσσαράκοντα λίρας.

Τὸ 1475 ὁ Ἐδουάρδος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἀλλὰ μὴ τυχὼν συνδρομῆς παρὰ τοῦ δουκὸς τῆς Βουργονδίας, συνῆψεν ἑπταετῆ ἀνακωχὴν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΑ', λαβὼν ὡς ἀποζημίωσιν 75.000 κορώνας, ἐνιαύσιον φόρον 50.000 κορωνῶν καὶ τὴν ὑπόσχεσιν γάμου τοῦ διαδόχου τῆς Γαλλίας Καρόλου μετὰ τῆς Ἐλισάβετ, πρεσβυτέρας θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας.

Τὴν ὑπόλοιπον ζωήν του ὁ Ἐδουάρδος διήνυσεν ἐν σχετικῇ ἡσυχίᾳ, ἀπέθανε δὲ τὴν 9 Ἀπριλίου 1483 ἐκ τοῦ ἐκλύτου βίου του.

Ὁ κακὸς θεῖος

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἐδουάρδου ἡ Ἀγγλία εἰσέρχεται εἰς ὀδυνηρὰν περιπέτειαν, πλήρη αἱματοβρέκτων ἐπεισοδίων, ἥτις ἐσημείωσε τὸ τέλος τοῦ κράτους τῶν φεουδαλικῶν βαρώνων, τὸ τέλος τοῦ πολέμου τῶν Δύο Ρόδων καὶ τὴν ἔναρξιν νέας ἱστορικῆς περιόδου διὰ τῆς συνενώσεως τῶν δύο ρόδων εἰς τὸ ἐρυθρόλευκον ρόδον τῆς δυναστείας τῶν Τυδώρ.

Ὁ Ἐδουάρδος ἀποθνήσκων, ἀφῆκε δύο υἱούς: Τὸν Ἐδουάρδον Ε', δωδεκαετῆ παῖδα, καὶ τὸν νεώτερον ἀδελφόν του Ριχάρδον, δοῦκα τῆς Ὑόρκης. Τὴν ἐπιτροπείαν μέχρις ἐνηλικιώσεως τοῦ Ἐδουάρδου ἀνέλαβεν ὁ θεῖος των Ριχάρδος, δοὺξ τοῦ Γλῶστερ, γενναῖος μὲν στρατιώτης, ἱκανὸς πολιτικὸς καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν ἀποβιώσαντα ἀδελφόν του βασιλέα, ἀλλ' ἐκτάκτως φιλόδοξος. Τραγικὴ εἰρωνεία! Ἡ ἐπιτροπεία τοῦ ἀνετέθη διὰ τῆς διαθήκης τοῦ πατρὸς τοῦ νεαροῦ βασιλέως. Ἀλλ' ὁ Ριχάρδος ζῶν εἰς ἐποχὴν σκληρότητος καὶ αἱμάτων, καθ' ἣν ἔπρεπε νὰ εἶνέ τις ἢ σφῦρα ἢ ἄκμων καὶ φοβούμενος μήπως ἀποκτήσουν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως οἱ μεγάλοι καὶ ἄσπονδοι ἐχθροί του, ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ αὐτὸς ἡ σφῦρα, καθαρίζων τὸν δρόμον ὅστις θὰ ὡδήγει αὐτὸν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον.

Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς εἶχεν ἀναχωρήσει ἐκ Λουδλόου τοῦ Σροπσάϊρ, μεταβαίνων εἰς Λονδῖνον τῇ συνοδείᾳ τοῦ σὲρ Ριχάρδου Γκρέϋ, ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ του, καὶ τοῦ θείου του λόρδου Ρίβερς. Ὁ Ριχάρδος ἔσπευσε πρὸς συνάντησίν των, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ φίλου καὶ ὑποστηρικτοῦ του δουκὸς τοῦ Βούκιγκαμ, καὶ τὸν μὲν Ἐδουάρδον ἀπέστειλεν εἰς τὸν πύργον τοῦ Λονδίνου, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι θὰ ἦτο ἐκεῖ ἀσφαλέστερος, τοὺς δὲ Ρίβερς καὶ Γκρέϋ εἰς τὰς φυλακάς, μετ' ὀλίγον δὲ εἰς τὸ ἰκρίωμα. Τὴν ἐκτέλεσιν ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ ἀγρία σφαγὴ τοῦ λόρδου Χάστιγκς, ὁ ὁποῖος, ἐν γνώσει τῶν πονηρῶν σχεδίων τοῦ Ριχάρδου, ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ τῆς συνωμοσίας πρὸς ἁρπαγὴν τοῦ στέμματος.

Ἡ δολοφονία τῶν πριγκίπων.

Ἡ δυστυχὴς βασιλομήτωρ, ἀντιληφθεῖσα τὴν σατανικὴν πλεκτάνην, παρέλαβε τὸν νεώτερον υἱόν της καὶ τὰς θυγατέρας της καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Οὐεστμίνστερ, ὁπόθεν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὴν μετακινήσῃ χωρὶς νὰ παραβιάσῃ τὰ προνόμια τῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἐν τέλει ὁ Ριχάρδος τὴν ἐπειθανάγκασε νὰ παραδόσῃ τὸν δεύτερον υἱόν της εἰς τὴν στοργικὴν φροντίδα του. Μὲ πικρὰ δάκρυα καὶ μαῦρα προαισθήματα ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὸν υἱόν της. «Σῦρε στὸ καλό, γλυκό μου παιδί», τοῦ εἶπε. «Ὁ Θεὸς νὰ σ' ἔχῃ καλά. Ἔλα νὰ σὲ φιλήσω ἄλλη μιὰ φορὰ πρὶν φύγῃς, γιατὶ Κύριος οἶδε πότε θὰ ξαναφιληθοῦμε πάλι». Ἔκτοτε δὲν τὸν ἐπανεῖδεν. Αὐτὸς καὶ ὁ Ἐδουάρδος, ὁ ἐπὶ τρεῖς σχεδὸν μῆνας κατ' ὄνομα μόνον βασιλεύς, ἐθανατώθησαν εἰς τὸν πύργον, καὶ ὁ Ριχάρδος ἐστέφετο βασιλεὺς τὴν 6 Ἰουλίου 1483 ὡς Ριχάρδος Γ' (1483-1485).

Ριχάρδος Γ'.

Ἐπὶ πτωμάτων πατήσας διὰ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον, διὰ πτωμάτων ἐζήτησε καὶ νὰ τὸν στερεώσῃ. Οἱ ἀσπονδότεροι ἐχθροί του εὑρίσκοντο μεταξὺ τῶν εὐγενῶν· τοὺς ἐκαθάρισε. Πρῶτος στασιάσας ἐναντίον του ἦτο ὁ φίλος καὶ ὑποστηρικτής του δοὺξ τοῦ Βούκιγκαμ, ὁ ὁποῖος, μὴ ἀνταμειφθεὶς ὅσον ἐνόμιζε διὰ τὰς πρὸς τὸν βασιλέα ὑπηρεσίας του, ἀπεφάσισε νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα τοῦ Ἐρρίκου Τυδώρ, δουκὸς τοῦ Ρίτσμοντ καὶ κληρονόμου τοῦ Οἴκου Λαγκαστρίας. Ἀλλ' ἡ προηγηθεῖσα ἐξέγερσις τῶν Οὐαλλῶν κατεπνίγη, ὁ δὲ Βούκιγκαμ, πεσὼν εἰς χεῖρας τοῦ Ριχάρδου, ἀπεκεφαλίσθη εἰς Σαλισβουρῆ τὴν 2 Νοεμβρίου.

Κατὰ τὴν συνελθοῦσαν τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1484 Βουλὴν εἰσήγαγε νόμους εὐεργετικούς, εἷς ἐκ τῶν ὁποίων ἐκήρυσσε παρανόμους τὰς εἰσφοράς. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἐπιχειρήσας περιοδείαν, ἐχαιρετίσθη ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ᾐσθάνετο ὅτι περιεκυκλοῦτο ὑπὸ κινδύνων. Ἐπληροφορεῖτο ὅτι ὁ Ρίτσμονδ ἡτοίμαζεν εἰσβολήν, οὐδεμίαν δὲ ἔτρεφεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ὑποκριτικὴν φιλίαν τῶν Ἄγγλων εὐγενῶν. Εἰς μάτην τοὺς ἐπεδαψίλευε δῶρα· αὐτοὶ ἐλάμβανον τὰς παροχὰς καὶ τοῦ ἔσκαπτον τὸν τάφον. Ὁ λαὸς ἐδείκνυε ψυχρότητα ἀπέναντί του, διότι εἶχεν ἀποκαλυφθῇ ἡ ἐπιμελῶς ἀποκρυπτομένη σφαγὴ τῶν βασιλοπαίδων εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου, ἐξήφθη δὲ ἐναντίον του, ὅτε κατὰ τὸν χειμῶνα, ἔχων ἀνάγκην χρημάτων, ἐπέβαλεν ἀναγκαστικὸν δάνειον, ἐπαναφέρας οὕτως ἐν ἰσχύϊ ὑπὸ χειροτέραν μορφὴν τὰς εἰσφορὰς τὰς ὁποίας εἶχε καταργήσει. Εἰς τὰς πολιτικὰς ἀνωμαλίας προσετέθησαν καὶ οἰκογενειακὰ ἀτυχήματα. Τὸ 1484 ἀπέθανεν ὁ μονογενὴς υἱός του, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος ἡ σύζυγός του. Ἐπρότεινε τότε νὰ νυμφευθῇ τὴν ἀνεψιάν του Ἐλισάβετ τῆς Ὑόρκης, ἀδελφὴν τῶν δολοφονηθέντων βασιλοπαίδων, ἀλλ' ἡ τερατώδης αὕτη πρότασις ἐξήγειρε τόσον καὶ αὐτοὺς τοὺς ὑποστηρικτάς του, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ σχεδίου του. Ἄλλως τε τὸ αἱματηρὸν δρᾶμα τῆς βασιλείας του ἐπλησίαζεν εἰς τὸ τέλος.

Ὁ Ριχάρδος Γ'. Παρακολουθεῖ πάντοτε τὸ ὄνομά του ἡ ἀνάμνησις τῶν «παιδιῶν τοῦ Ἐδουάρδου».

Κακὸς κακῶς τελευτᾷ.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1485 ὁ Ἐρρῖκος Τυδὼρ ἀπεβιβάζετο εἰς Μίλφορδ. Τὴν 22αν τοῦ ἰδίου μηνὸς συνήντησε τὸν Ριχάρδον ἀναμένοντα αὐτὸν παρὰ τὸ Μπόσουορθ μὲ στρατὸν κατὰ πολὺ ἀνώτερον τοῦ ἰδικοῦ του. Ἀλλ' ὁ Ριχάρδος δὲν ἠδύνατο νὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς πίστεως τῶν ἀρχηγῶν του. Ὁ λόρδος Στάνλεϋ, ὅστις εἶχε νυμφευθῇ τὴν χήραν Μαργαρίταν Μπωφόρ, μητέρα τοῦ Ρίτσμονδ, μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του σὲρ Γουλιέλμου Στάνλεϋ, διετέλουν εἰς μυστικὴν συνεννόησιν μετὰ τοῦ Ρίτσμονδ, καίτοι εἶχον ταχθῇ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ριχάρδου. Ὅταν ἤρχισεν ἡ μάχη, ὁ Στάνλεϋ ἡνώθη ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς μετὰ τοῦ Ρίτσμονδ, ἐνῷ ὁ κόμης τοῦ Νορθούμβερλανδ, ὁ ὁποῖος ἐπίσης εἶχε ταχθῇ παρὰ τὸν Ριχάρδον, ἀπέσυρε τὰς δυνάμεις του καὶ παρέμενεν ἀδρανής. Ὁ Ριχάρδος βλέπων βεβαίαν τὴν ἧτταν, μὲ τὸ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ὥρμησε μόνος πρὸς τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν καὶ μὲ μανίαν ἀπηλπισμένου ἐφόνευσε τὸν σημαιοφόρον, καταρρίψας οὕτω χαμαὶ τὴν λαγκαστριανὴν σημαίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐπροχώρησε περαιτέρω, διότι περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐφονεύθη. Μετὰ τὴν μάχην στρατιῶται εὗρον τὸ στέμμα του κρεμασμένον ἔκ τινος θάμνου καὶ τὸ ἐνεχείρισαν

Μαργαρίτα Μπωφόρ. Τρίτος σύζυγός της ἦτο ὁ λόρδος Στάνλεϋ.

εἰς τὸν νικητήν, ὅστις τὸ ἐτοποθέτησεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. Οἱ στρατιῶται τότε συνηθροίσθησαν περὶ τὸν οὕτως ἐστεμμένον Ἐρρῖκον καὶ ψάλλοντες ὕμνους καὶ ζητωκραυγάζοντες «ζήτω ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος!» τὸν ἀνεκήρυξαν βασιλέα.

Ἀπολογισμὸς τοῦ πολέμου τῶν Δύο Ρόδων.

Διὰ τῆς μάχης τοῦ Μπόσουορθ, καθ' ἣν ἔπεσεν ὁ τελευταῖος τῶν Πλανταγενετῶν, ἔληξαν οἱ πόλεμοι τῶν Δύο Ρόδων, διαρκέσαντες ἐπὶ τριακονταετίαν ὁλόκληρον. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο διεξήχθησαν δεκατέσσαρες μάχαι ἐκ τοῦ συστάδην, εἰς μίαν δὲ μόνην ἐκ τούτων, τὴν μάχην τοῦ Τόουτον, ἐφονεύθησαν περισσότεροι Ἄγγλοι ἢ ὅσοι κατὰ τοὺς πρὸς τὴν Γαλλίαν πολέμους κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν τεσσαρακονταετίαν. Ἐπίσης ὀγδοήκοντα πρίγκιπες ἐκ βασιλικοῦ αἵματος, ἤτοι πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν εὐγενῶν ἀπώλεσαν τὴν ζωήν των.

Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι διέφυγον τὸν θάνατον διὰ τοῦ ξίφους, πλεῖστοι ἀπέθανον ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος. Ἡ τύχη τῶν ὑπολοίπων δὲν ὑπῆρξε πολὺ καλυτέρα: ἐγκατέλειψαν τὰς οἰκίας των καὶ κατέφυγον εἰς τὴν ξένην, ὅπου περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν. Συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γράφει τὰ ἑξῆς: «Ἐγὼ ὁ ἴδιος εἶδον τὸν δοῦκα τοῦ Ἔξετερ, γυναικάδελφον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, νὰ βαδίζῃ γυμνόπους εἰς τὴν συνοδείαν τοῦ δουκὸς τῆς Βουργονδίας καὶ νὰ ψωμοζητῇ ἀπὸ θύρας εἰς θύραν». Τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν εἴτε περιῆλθον εἰς τὸ στέμμα ἐλλείψει κληρονόμων εἴτε ἡρπάγησαν ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ βασιλέως. Οὕτω τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς πλουσιωτέρας καὶ ἰσχυροτέρας ἀριστοκρατίας τοῦ κόσμου ἐξοντώθη τελείως. Τὸ Μπόσουορθ ὑπῆρξε σταθμὸς εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἱστορίαν καὶ ἀνεβίβασεν ἐπὶ τοῦ θρόνου βασιλέα, ὅστις ἐνεκαινίασε νέαν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν περίοδον.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΥΔΩΡ (1485-1603).

Ὁ Ἐρρῖκος Τυδώρ, ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐρρῖκος Ζ' διευθύνων ἤδη τὰς τύχας τῆς Ἀγγλίας (1485-1509), πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Γαλλίας εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς τὴν μερίδα τῶν Ὑορκιστῶν νὰ νυμφευθῇ τὴν Ἐλισάβετ, πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ Ἐδουάρδου Δ' καὶ ἀδελφὴν τῶν δολοφονηθέντων ὑπὸ τοῦ Ριχάρδου Γ' βασιλοπαίδων. Ὁ γάμος οὗτος θὰ ἥνωνε τοὺς δύο ἀντιπάλους οἴκους τῆς Λαγκαστρίας καὶ τῆς Ὑόρκης καὶ θὰ ἐτερμάτιζε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Πράγματι ὁ βασιλεύς, ὀλίγους μῆνας ἀπὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον, ἐνυμφεύετο τὴν Ἐλισάβετ καὶ οὕτως ἡνώθησαν τὰ δύο ρόδα εἰς τὸ ἐρυθρόλευκον τῶν Τυδώρ.

Ἀπὸ τοῦ Ἐρρίκου Ζ', ἡ βασιλικὴ ἐξουσία καθίσταται ἀπόλυτος. Οἱ μεγάλοι βαρῶνοι εἶχον ἐξοντωθῇ, οἱ δὲ μικροὶ εὐγενεῖς δὲν ἦσαν ἐπίφοβοι. Ἡ ἐκκλησία, ὑποστᾶσα μείωσιν εἴς τε τὸν πλοῦτον καὶ τὸ γόητρόν της ἐκ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Λολλάρδων, ἐπεθύμει ζωηρῶς ἰσχυρὰν συντηρητικὴν κυβέρνησιν καὶ ἐδέχθη προφρόνως τὰς σχετικὰς ὑποσχέσεις

Digitized by Google

τοῦ Ἑρρίκου. Ἐξ ἄλλου αἱ κοινότητες δὲν εἶ͵ο
ἑνότητα πολιτικῆς, ὁ δὲ ὀξύνους Ἑρρῖκος ἐπωφε-
λούμενος τῆς γενικῆς ταύτης καταστάσεως, δὲν
ἐβράδυνε ν' ἀναλάβῃ εἰς χεῖρας τὴν διαχείρισιν τῶν
κοινῶν. Ἀλλὰ θὰ ἦτο σφάλμα νὰ νομίσῃ τις ὅτι
ἡ ἀπολυταρχία αὕτη ὑπῆρξε δεινόν τι διὰ τὴν χώ-
ραν. Τοὐναντίον, ὑπῆρξεν εὐεργετική, καθόσον συνε-

Ὁ Ἑρρῖκος Ζ' Τύδωρ ὁ νικητὴς τοῦ Μπόσουορθ.

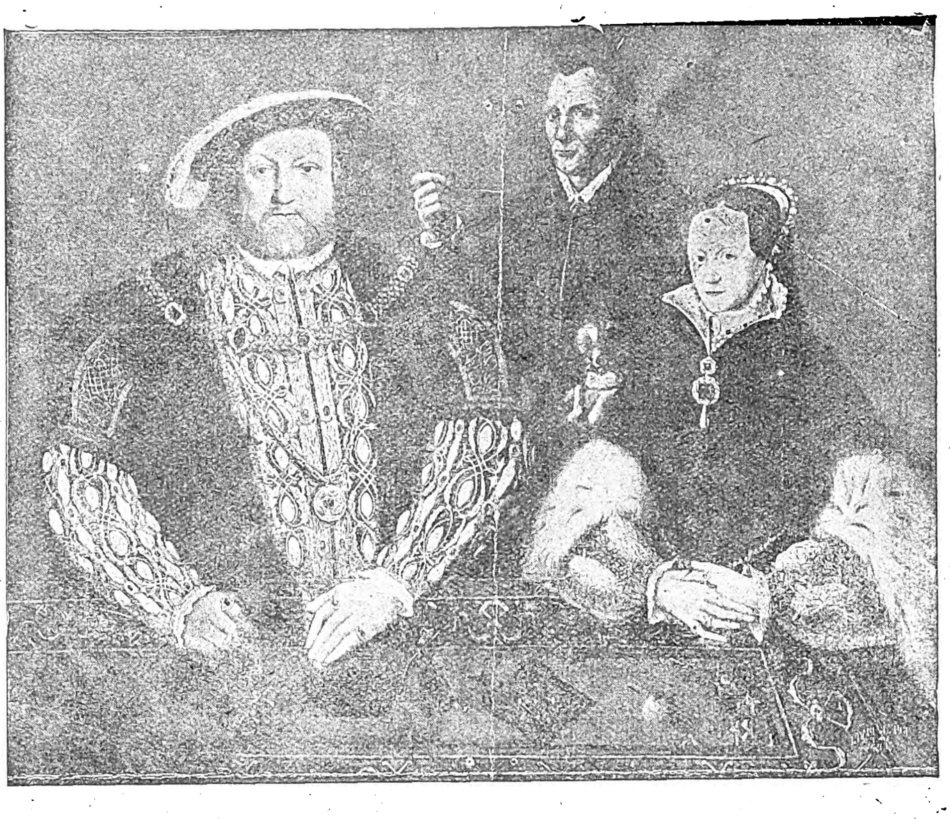

Ὁ Ἑρρῖκος Η', ἡ ἀδελφή του Πριγκίπισσα Μαρία καὶ ὁ γελωτοποιὸς Γουλιέλμος Σομέρ.

τέλεσεν εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος. εΕπαυσαν τὰ μίση μεταξὺ τῶν τάξεων, τὰ ὁποῖα Ἴχε διαγείρει ὁ πόλεμος τῶν Δύο Ρόδων, οἱ δὲ εΑγγλοι, οἵτινες πρότερον ἐκαυχῶντο ὅτι ἀνῆκον νἰς τὴν μερίδα τῶν Ὑορκιστῶν ἢ τῶν Λαγκαστριαῶν, ἀφωσιώθησαν πλέον εἰς τὸν βασιλέα καὶ τὴν χώραν, ἕτοιμοι νὰ σύρουν τὰ ξίφη, ὅπως ὑπερασπίσουν καὶ τοὺς δύο.

Εἰς τὴν νομιμοφροσύνην τῶν Ἄγγλων συνέβαλε οὐχ' ἧττον καὶ ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ πυροβολικοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἑρρῖκος ἦτο ἀκαταγώνιστος ἔναντι τοῦ φεουδαλικοῦ στρατοῦ, διαθέτοντος ὡς μόνα ὅπλα τόξα, ξίφη καὶ πελέκεις.

Ὁ Ἑρρῖκος ὑπεστήριξε τὴν μεσαίαν τάξιν, ἰδίᾳ δὲ τοὺς κτηματίας καὶ τοὺς ἐμπόρους, ἀλλὰ κατὰ τῶν πλουσίων ὑπῆρξεν ἀμείλικτος. Διὰ νὰ μὴ ἐπιβαρύνῃ τὸν λαὸν διὰ γενικῆς φορολογίας, ἐπανέφερε τὰς εἰσφοράς, διὰ τῶν ὁποίων ἐκαλοῦντο οἱ πλούσιοι ν' ἀποδείξουν τὴν πρὸς τὸν βασιλέα πίστην των. Οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὴν πληρωμήν. Ὁ πρωθυπουργός, καρδινάλιος Μόρτον, ἀντέτασσε πρὸς αὐτοὺς τὸ ἑξῆς ἀκαταμάχητον δίλημμα, περιβόητον καταστὰν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «φούρκα τοῦ Μόρτον» (Morton's fork): «Ἐξοδεύεις, ἄρα εἶσαι πλούσιος· δὲν ἐξοδεύεις, ἄρα θησαυρίζεις. Πλήρωνε λοιπόν». Διὰ τῆς φορολογίας ταύτης, ὡς καὶ ἄλλων παραπλησίων, ἐσχημάτισε περιουσίαν δύο ἑκατομμυρίων λιρῶν στερλινῶν περίπου. Ἐφήρμοζε δὲ γενικῶς τοὺς φορολογικοὺς νόμους κατά τε τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν φίλων του. Διηγοῦνται ὅτι, φιλοξενηθεὶς βασιλοπρεπῶς εἰς τὸ φρούριον τοῦ κόμητος τῆς Ὀξφόρδης, ὁ ὁποῖος πρὸς τιμήν του εἶχεν ἐνδύσει μὲ οἰκοστολὰς τοὺς ὑπηρέτας του—πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπηγορεύετο διὰ βαρέος προστίμου —τὸν ἐνήγαγεν εἰς τὸ δικαστήριον, τὸ ὁποῖον καὶ κατεδίκασε τὸν κόμητα εἰς πρόστιμον 10.000 λιρῶν στερλινῶν.

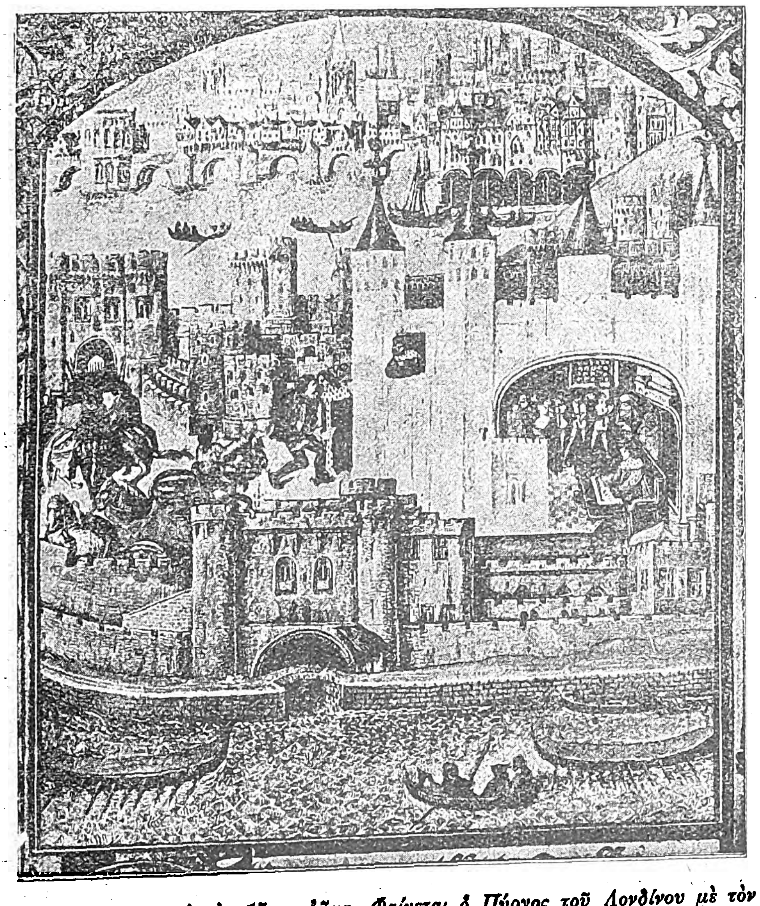

Τὸ Λονδῖνον κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα. Φαίνεται ὁ Πύργος τοῦ Λονδίνου μὲ τὸν Λευκὸν Πύργον, ἡ Traitor's Gate (Πύλη τοῦ προδότου), ὁ Τάμεσις, ἡ Γέφυρα τοῦ Λονδίνου καὶ τὸ ἄστυ. Μικρογραφία ἐξ ἀρχαίου χειρογράφου ποιημάτων τοῦ Καρόλου τῆς Ὀρλεάνης, φυλακισμένου εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου ἀπὸ τῆς ἥττης τοῦ Ἀζενκοὺρ (1415) μέχρι τοῦ 1440. χειρόγραφον κοσμηθὲν διὰ τὸν βασιλέα Ἑρρῖκον Ζ' Τυδὼρ μεταξὺ τοῦ 1485 καὶ 1500. Εὑρίσκεται ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.

Ὁ Ἑρρῖκος ἐπετέλεσε περισσότερα διὰ τῶν γάμων τῶν τέκνων του καὶ διὰ τῆς διπλωματίας παρ' ὅσα ἄλλοι μονάρχαι διὰ τῶν πολέμων. Ἔδωκε τὴν θυγατέρα του Μαργαρίταν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Σκωτίας Ἰάκωβον ΣΤ', προλειάνας οὕτω τὴν ὁδὸν διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο βασιλείων, τὸν δὲ πρεσβύτερον υἱόν του Ἀρθοῦρον ἐνύμφευσε μετὰ τῆς Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνίας, ἐπιτυχὼν οὕτω τὴν συμμαχίαν τῆς Ἰσπανίας κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἀποθανόντος ὅμως τοῦ Ἀρθούρου ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον του, ὁ Ἑρρῖκος ἐπέτυχε τὴν ἄδειαν παρὰ τοῦ Πάπα νὰ νυμφεύσῃ τὸν νεώτερον υἱόν του Ἑρρῖκον μετὰ τῆς χήρας τοῦ Ἀρθούρου. Τὸ σημαντικώτερον ὅμως γεγονὸς τῆς βασιλείας του ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑρρίκου εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ πνεύματος τῶν ἐξερευνήσεων, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναπτυχθῆ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, κατόπιν τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς ὑπὸ τοῦ Κολόμβου. Ὁ ἐξερευνητὴς Κάμποτ καὶ ὁ υἱός του Σεβαστιανός, τῇ ἀρωγῇ τοῦ βασιλέως, ἀνεκάλυπτον τὸ 1497 τὴν Νιουφάουνδλανδ, τοῦθ' ὅπερ ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ σειρᾶς ἐξερευνήσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ἀγγλία κατέλαβε τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς βορείας Ἀμερικῆς.

Ἑρρῖκος Η'

Ἀποθνήσκων ὁ Ἑρρῖκος Ζ' ἀφῆκεν εἰς τὸν δεκαοκταετῆ υἱόν του Ἑρρῖκον Η' (1509-1547) θρόνον πανίσχυρον καὶ χώραν εὐημεροῦσαν ἐν εἰρήνῃ. Ὁ ὡραῖος καὶ μορφωμένος νεαρὸς βασιλεύς, ἐκληρονόμησεν, ἐκτὸς τῆς μεγάλης περιουσίας τοῦ πατρός του, καὶ τὴν ἰσχυρὰν θέλησιν ἐκείνου, ὑπεβοήθησε δὲ μεγάλως τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νέου πνεύματος τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ πνέῃ εἰς τὴν χώραν ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τυπογραφίας εἰς Ἀγγλίαν ὑπὸ τοῦ Κάξτον ἐπὶ Ἐδουάρδου Δ'.

Κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ Μεσαίωνος, τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον τῆς μορφώσεως ἦτο ἡ δημιουργία μοναχῶν, ἀρχικῶς δὲ τὰ σχολεῖα τῆς Ὀξφόρδης καὶ τῆς Καντερβουρίας πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀκριβῶς εἶχον ἱδρυθῆ. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Ἑρρίκου ΣΤ', ἱδρύοντο ὀλιγώτερα μοναστήρια καὶ περισσότερα λύκεια, τὰ ὁποῖα δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὰ θεολογικὰ μαθήματα, ἀλλὰ περιελάμβανον εὐρύτερον κύκλον ἐγκυκλοπαιδικῶν γνώσεων.

Ὁ Ἑρρῖκος Η' ἔδωκεν ἔτι μεγαλυτέραν ὤθησιν εἰς τὴν παιδείαν. Ἄγγλοι σπουδασταὶ εἶχον ἐπιστρέψει ἐξ Ἰταλίας πλήρεις ζήλου διὰ τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Μεταξὺ τούτων ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Κολέ, ὁ Ὀλλανδὸς Ἔρασμος καὶ ὁ Θωμᾶς Μῶρος, οἵτινες ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν μεγαλυτέρων φιλοσόφων καὶ συγγραφέων τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ Ἑρρῖκος τοὺς ἐνεθάρρυνεν εἰς τὰς προσπαθείας των.

Εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπίσης ὁ Ἑρρῖκος ὑπῆρξεν εὐτυχής. Οἱ Σκῶτοι ἐπεχείρησαν νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἀλλ' ὑποστάντες μεγάλην ἧτταν παρὰ τοῦ Φλόδδεν ὑπετάγησαν.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας καὶ ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ Κάρολος Ε' ἐπεζήτησαν κατόπιν τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἑρρίκου, ὁ ὁποῖος δι' ἐπιδεξίας πολιτικῆς, ὑποστηρίζων ὁτὲ μὲν τὸν ἕνα ὁτὲ δὲ τὸν ἄλλον, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ σπουδαῖα ὠφελήματα καὶ ν' ἀνυψώσῃ τὴν Ἀγγλίαν εἰς πρωτεύουσαν δύναμιν μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐθνῶν.

Θρησκευτικὴ Μεταρρύθμισις.

Τὸ 1521 ὁ Ἑρρῖκος, ὑπεραμυνόμενος τοῦ καθολικισμοῦ κατὰ τοῦ Γερμανοῦ μεταρρυθμιστοῦ Λουθήρου ἐξέδωκε βιβλίον, διὰ τὸ ὁποῖον ἔλαβε παρὰ τοῦ πάπα Λέοντος τὸν τίτλον ὑπερασπιστοῦ τῆς Πίστεως. Μετά τινα ὅμως ἔτη, ὁ καθολικὸς Ἑρρῖκος ἐπροκάλεσε τὴν θρησκευτικὴν μεταρρύθμισιν διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἀγγλια ἀποσπασθεῖσα ἐκ τῆς παπικῆς ἐξαρτήσεως ἵδρυεν ἀνεξάρτητον ἐθνικὴν

Digitized by Google

ἐκκλησίαν ἔχουσαν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλέα. Τὸ μέγα τοῦτο γεγονὸς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας συνέβη ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις:

Ὁ Ἐρρῖκος, ὡς ἀνεφέραμεν καὶ ἀνωτέρω, εἶχε νυμφευθῆ εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν κατ' ἀπαίτησιν τοῦ πατρός του καὶ διὰ πολιτικοὺς λόγους, τὴν Αἰκατερίνην τῆς Ἀραγωνίας, χήραν τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀρθούρου καὶ κατὰ ἓξ ἔτη πρεσβυτέραν του. Ὁ γάμος οὗτος δὲν ἐπετρέπετο κατὰ τοὺς θρησκευτικοὺς κανόνας, ἀλλ' ὁ Πάπας παρέσχε τὴν σχετικὴν ἄδειαν καὶ κατὰ τὴν ἀνάρρησίν τοῦ Ἐρρίκου ἐτελέσθη ὁ γάμος διὰ δευτέραν φοράν. Ἀλλ' ἐκ τῆς ἑνώσεως ταύτης ὁ Ἐρρῖκος δὲν ἀπέκτησεν ἄρρενα τέκνα, ἐπειδὴ δὲ ἡ θυγάτηρ του Μαρία

Ἄννα Βόλεϋν. Ὁ Ἔρως τοῦ Ἐρρίκου Ζ' πρὸς αὐτὴν ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς ἀφορμὰς τῆς Θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατηγορηθεῖσα ἅμα ἐγένετο σύζυγός του ἐπὶ μοιχείᾳ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ ἰδίου.

δὲν ἐπετρέπετο νὰ βασιλεύσῃ, φοβούμενος μήπως ὁ θρόνος περιήρχετο μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τὸν δοῦκα Βούκιγκαμ, ἀπεφάσισε νὰ διαζευχθῇ τὴν Αἰκατερίνην. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐρωτευθῇ τὴν Ἄνναν Βόλεϋν, ὡραιοτάτην δεσποινίδα τῆς τιμῆς τῆς βασιλίσσης.

Ὁ πρῶτος σύμβουλος τοῦ Ἐρρίκου, Καρδινάλιος Οὐόλσεϋ, προσέφερε τὴν ἰσχυρὰν ἀρωγήν του εἰς τὴν ἐπίτευξιν τοῦ διαζυγίου, μὲ τὴν προσδοκίαν ὅμως ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ ἐνυμφεύετο Γαλλίδα πριγκίπισσαν, ὥστε νὰ προέλθῃ συμμαχία μετὰ τῆς Γαλλίας, ἥτις θὰ ἐξυπηρέτει τὰ φιλόδοξα σχέδιά του ν' ἀνέλθῃ αὐτὸς εἰς τὸν παπικὸν θρόνον. Ἀλλ' ὅταν ὁ Οὐόλσεϋ ἐπληροφορήθη τοὺς ἔρωτας τοῦ βασιλέως, ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας του καὶ τὸν παρεκάλει νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὸν σκοπόν του. Πρὸ τῆς ἀρνήσεως ὅμως τοῦ βασιλέως, ὁ καρδινάλιος ὑπεχρεώθη νὰ συνεχίσῃ τὸ ἀναληφθὲν ἔργον.

Ὁ Πάπας, λαβὼν τὴν περὶ διαζυγίου αἴτησιν, ὥρισε δικαστήριον ἐκ τῶν καρδιναλίων Οὐόλσεϋ καὶ Καμπέγγιο, Ἰταλοῦ, ὡς παπικῶν λεγάτων ἢ ἀντιπροσώπων, οἵτινες συνῆλθον εἰς Λονδῖνον. Ὅταν ἐνεφανίσθησαν οἱ διάδικοι, ἡ βασίλισσα κλαίουσα ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἐρρίκου καὶ τὸν ἱκέτευσε νὰ μὴ τὴν ἐκδιώξῃ ἄνευ αἰτίας. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ὑπῆρξεν ἀμετάπειστος καὶ ἡ Αἰκατερίνη, ἀπελθοῦσα ἐκ τοῦ δικαστηρίου, ἐπεκαλέσθη τὴν δικαιοσύνην τοῦ Πάπα. Τοῦτο συνέβη τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1529. Τὸ δικαστήριον διελύθη κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους χωρὶς νὰ λάβῃ ἀποφάσεις, ὁ Ἰταλὸς λεγᾶτος Καμπέγγιο ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ὁ Ἐρρῖκος ἔλαβεν διαταγὴν ἐκ Ρώμης νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα πρὸς λύσιν ἐνώπιον τοῦ Πάπα.

Ὁ Ἐρρῖκος, ἔκφρων γενόμενος διὰ τὴν τροπήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ ζήτημα καὶ ὑποπτευθεὶς ὅτι εἶχεν ἐξαπατηθῆ ὑπὸ τοῦ Οὐόλσεϋ, ἐστράφη ἐναντίον του καὶ ἀπεφάσισε τὴν καταστροφήν του. Ὁ ἱεράρχης ἀντελήφθη τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον. Ἐθυσίασεν ὅλα τὰ πλούτη του, ὅπως σώσῃ τὴν ζωήν του· καὶ ἐπέτυχε μὲν τὴν ἄδειαν ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὴν βορείαν Ἀγγλίαν, ἀλλὰ μετὰ ἓν ἔτος συνελαμβάνετο κατηγορούμενος ἐπ' ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, καθ' ὁδὸν δὲ ἠσθένησε βαρέως καὶ ἐπανελθὼν εἰς Λάϊστερ ἀπεβίωσε.

Ὁ Ἐρρῖκος κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Οὐόλσεϋ, ὁ Ἐρρῖκος ἀπεφάσισε νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου ἐνώπιον τῶν πανεπιστημίων τῆς Εὐρώπης. Πλεῖστα πανεπιστήμια ἀπήντησαν εὐνοϊκῶς, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῶν γνωμοδοτήσεων τούτων, ἐπειθανάγκασε τὸν

Θωμᾶς Μῶρος. Καγκελλάριος τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τοῦ 1529—1532 καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα θύματα τῆς θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως.

ἀγγλικὸν κλῆρον ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτὸν ὡς τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας. Τὰ γεγονότα ἤδη ἔβαινον ραγδαίως πρὸς τὴν μοιραίαν σύγκρουσιν μετὰ τοῦ πάπα. Τὸ 1533, ὁ Ἐρρῖκος, ἀφοῦ ματαίως ἀνέμενεν ἐπὶ πενταετίαν, ἐνυμφεύετο ἀνεπισήμως τὴν Ἄνναν Βόλεϋν, ἥτις μετ' ὀλίγον ἐστέφθη βασίλισσα. Ὅταν ἐπληροφορήθη ταῦτα ὁ Πάπας, διέταξε τὸν βασιλέα, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ, νὰ τὴν ἐκδιώξῃ καὶ ν' ἀναλάβῃ ὡς σύζυγον τὴν Αἰκατερίνην. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Βουλή, τὸ 1534, ἐψήφισε νόμον διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεγνωρίζετο ἀνεπιφυλάκτως ὁ Ἐρρῖκος ὡς μόνη κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας.

Διὰ τοῦ νόμου τούτου, ψηφισθέντος ὑπὸ ψοφοδεοῦς Βουλῆς ἀποτελούσης τυφλὸν ὄργανον τοῦ βασιλέως, ἐδίδετο εἰς τὸν Ἐρρῖκον τὸ δικαίωμα νὰ θεωρῇ ὡς αἱρετικὴν πᾶσαν ἀπαρέσκουσαν εἰς αὐτὸν γνώμην καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Οὐδεὶς πλέον ἦτο ἀσφαλής, ἂν δὲν ἐτάσσετο ἀπροκαλύπτως πρὸς τὸ μέρος τοῦ βασιλέως. Ὁ Θωμᾶς Μῶρος καὶ ὁ γηραιὸς ἐπίσκοπος Φίσερ ἐθανατώθησαν, διότι ἐδήλωσαν ὅτι δὲν ἐπίστευον ἐν συνειδήσει ὅτι ὁ βασιλεὺς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ εἶνε κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ καταστροφὴ τῶν μοναστηρίων.

Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ Θωμᾶ Μώρου, ὁ Πάπας ἀφώρισε τὸν Ἐρρῖκον, ὁ ὁποῖος ἀπήντησεν εἰς τὸν ἀφορισμὸν διὰ τῆς καταργή-

Ἰωάννα Σέϋμουρ. Τρίτη σύζυγος τοῦ Ἐρρίκου Ζ' ἀποθανοῦσα καὶ αὐτὴ κατὰ τὸν πρῶτον τοκετόν.

σεως τῶν μοναστηρίων. Ἐντὸς ὀλίγου ἀπεγυμνώθησαν ταῦτα καὶ κατεστράφησαν. Τὰ ὁμοιώματα τῶν ἁγίων κατερρίφθησαν ἐκ τῶν σηκῶν των, ὁ χαλκὸς τῶν κωδώνων ἐχύθη εἰς τηλεβόλα καὶ αἱ πολύτιμοι βιβλιοθῆκαι ἐπωλήθησαν εἰς τοὺς παντοπώλας ὡς χάρτης περιτυλίγματος. Δὲν διέφυγε τὴν καταστροφήν, εἰμὴ μόνον ἡ ἐκκλησία τοῦ μοναστηρίου τοῦ Πετερμπόρω, ὅπου εἶχε ταφῆ ἡ Αἰκατερίνη τῆς Ἀραγωνίας, ἀποθανοῦσα ὀλίγον μετὰ τὸν γάμον τοῦ Ἐρρίκου μετὰ τῆς ἀντιζήλου της.

Ὁ Ἐρρῖκος εἶχε δόσει διαταγὰς νὰ σεβασθοῦν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην, ἐπιθυμῶν, ὡς εἶπε, ν' ἀφήσῃ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς συζύγου του «ἓν ἀπὸ τὰ καλύτερα μνημεῖα τῆς Χριστιανωσύνης». Τὰ δὲ μοναστηριακὰ κτήματα, περιελθόντα εἰς τὸ στέμμα, παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς εὐνοουμένους.

Ἀποτελέσματα τῆς καταστροφῆς τῶν μοναστηρίων ὑπῆρξαν ἀφ' ἑνὸς ἡ ἐνίσχυσις τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ βασιλέως, διότι ἀφ' ὅτου κατηργήθησαν

Τὴν τετάρτην του σύζυγον Ἄνναν Κλέβες διεζεύχθη ὁ Ἐρρῖκος Ζ' θανατώσας καὶ τὸν διαπραγματευθέντα τὸν γάμον τοῦτον πρωθυπουργόν του Κρόμβελ.

οἱ ἀββάδες οἵτινες κατεῖχον ἕδρας εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, τὸ σῶμα τοῦτο κατέστη ἀσθενέστερον, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἀνεργίας διὰ τῆς ἀπολύσεως τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ μοναστηριακὰ κτήματα. Εἰς τὴν ἀνεργίαν συνετέλεσε καὶ ἡ νέα ἐπίδοσις τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν ἐριουργίαν, χάριν τῆς ὁποίας αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι μετετράπησαν εἰς βοσκάς.

Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη μεταρρύθμισις, ὁ ἀγγλικανισμός, ἔχει τοῦτο τὸ ἰδιότυπον, ὅτι κατῆλθεν οὕτως εἰπεῖν ἐκ τοῦ βασιλέως πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἔθνος, ἐνῷ ἀλλαχοῦ ἀνῆλθεν αὕτη ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Ἀλλὰ δὲν ἔγινε δεκτὴ μετ' ἐνθουσιασμοῦ. Ὁ λαὸς κατὰ τὸ πλεῖστον παρέμενε καθολικός, ἐξερράγησαν δὲ καὶ στάσεις εἰς τὴν βορείαν Ἀγγλίαν. Ἀλλ' ὁ Ἐρρῖκος, διὰ τοῦ Θωμᾶ Κρόμβελ, τὸν ὁποῖον εἶχε διορίσει καγκελάριον μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ Θωμᾶ Μώρου, ἀντιμετώπισεν ἐπιτυχῶς τὰς ἐξεγέρσεις. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Ἐρρῖκος ἀπέβαινεν ὁσημέραι σκληρότερος καὶ ἀπανθρωπότερος. Κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὴν σύζυγόν του Ἄναν Βόλεϋν, κατηγορηθεῖσαν ἐπὶ μοιχείᾳ, ὅτε δὲ ἡ νέα σύζυγός του Ἰωάννα Σέϋμουρ ἀπεβίωσε κατὰ τὸν τοκετὸν (1537), ὁ Κρόμβελ ἀνεζήτησε στήριγμα εἰς τὴν λουθηρανὴν Γερμανίαν ἐναντίον τῶν καθολικῶν. Διεπραγματεύθη ὅθεν τὸν γάμον τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς Ἄνας Κλέβες, συγγενοῦς τοῦ ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας, ἀλλὰ μὴ ἐπιτυχὼν κανὲν πολιτικὸν κέρδος ἐκ τοῦ γάμου τούτου, τὴν μὲν Κλέβες διεζεύχθη μετὰ ἑξάμηνον, τὸν δὲ Κρόμβελ ἐθανάτωσεν.

Ὁ Ἐρρῖκος ἐνυμφεύθη κατόπιν τὴν Αἰκατερίνην Χόουαρδ, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἀπεκεφάλισε μετὰ διετίαν (1542), διότι τὴν ὑπωπτεύθη ὡς ἀπιστήσασαν. Τὸ δὲ 1543 ἐνυμφεύετο τὴν Αἰκατερίνην Πάρ, ἕκτην καὶ τελευταίαν σύζυγον, τὴν ὁποίαν μάλιστα ὀλίγον ἔλλειψε νὰ στείλῃ εἰς τὸ ἰκρίωμα.

Ἀλλ' ἐνῷ ἦτο ἀπησχολημένος μὲ τὰς οἰκογενειακὰς ταύτας ἀτυχίας του, δὲν ἔμενεν ἀργὸς πρὸς ἄλλας διευθύνσεις. Διὰ νόμου, γνωστοῦ ὡς νόμου τῶν ἓξ ἄρθρων, ὑπὸ δὲ τῶν διαμαρτυρομένων «αἱμοσταγοῦς νόμου» καλουμένου, εἰσήγαγε θρήσκευμα ἰδιότυπον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς παπισμὸς ἄνευ τοῦ Πάπα, καὶ τοῦτο ὅπως συμβιβάσῃ, κατὰ τὴν ἀντίληψίν του, τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις τῶν ὑπηκόων του διῃρημένων εἰς παπιστὰς καὶ διαμαρτυρομένους. Ἀλλ' ἐπέφερε τοιουτοτρόπως μεγαλυτέραν σύγχισιν καὶ νέαν ἀφορμὴν πρὸς καταδιώξεις κατ' ἀμφοτέρας τὰς διευθύνσεις. Τὸ ἰκρίωμα ἀνέμενε καὶ τὸν καθολικόν, ὅστις ἠρνεῖτο νὰ θεωρήσῃ τὸν βασιλέα ὡς κεφαλὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ τὸν διαμαρτυρόμενον, ὅστις δὲν ἐπί-

Digitized by Google

στευεν ὅτι διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως μεταβάλλεται ὁ ἄρτος εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

Αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τοῦ αἱματοβαφοῦς τούτου δεσπότου ὑπῆρξαν ἐλεειναί. Ἀπέθανε λόγῳ τοῦ ἀκολάστου βίου του, ἐξ ἀποπληξίας, μισούμενος ἀπὸ ὅλους, εἰς ἡλικίαν 54 ἐτῶν. Οὐχ ἧττον ἡ μεταρρύθμισις, τὴν ὁποίαν εἰσήγαγε διὰ προσωπικοὺς ὅλως λόγους, ἔσχε σπουδαιοτάτας οἰκονομικὰς καὶ

Ἡ πέμπτη καὶ προτελευταία σύζυγος τοῦ Ἐρρίκου Ζ' Αἰκατερίνη Χόουαρδ. Ἐπὶ τῇ ἁπλῇ ὑποψίᾳ ἀπιστίας ἀπεκεφάλισε ταύτην.

κοινωνικὰς συνεπείας. Διὰ τῆς παραχωρήσεως τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων εἰς τοὺς εὐνοουμένους τοῦ βασιλέως, ἐδημιουργήθη νέα τάξις εὐγενῶν ἐξαρτωμένων ἐκ τοῦ στέμματος, συγχρόνως δὲ μυριάδες καλογήρων καὶ καλογραιῶν περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν, ἐπαυξήσασαι τὸν στρατὸν τῶν ἀέργων, οἵτινες λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς ἐρρίφθησαν εἰς τοὺς πέντε δρόμους.

Ἐδουάρδος ΣΤ'. (1547-1553).

Ὁ Ἐδουάρδος, υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου Η' ἐκ τῆς Ἰωάννας Σέϋμουρ, ἦτο ἀνήλικος κατὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Διὰ τῆς διαθήκης του ὁ Ἐρρῖκος εἶχε διατάξει, ὅπως κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ υἱοῦ του, ἡ Ἀγγλία κυβερνᾶται ὑπὸ Σώματος, ἀποτελουμένου ὑπὸ τῶν ἐκτελεστῶν τῆς διαθήκης του καὶ ἄλλων συμβούλων. Ἀλλ' ὁ ἐπι-

Ἐδουάρδος ΣΤ'.

τήδειος Σέϋμουρ, κόμης τοῦ Χέρτφορδ, ἐκ μητρὸς δὲ θεῖος τοῦ νεαροῦ Ἐδουάρδου, ἐπέτυχε ν' ἀναγνωρισθῇ προστάτης ὅλων τῶν βασιλείων καὶ κτήσεων τῆς Αὐτοῦ Βασιλικῆς Μεγαλειότητος καὶ ἔγινε δοὺξ τοῦ Σόμερσετ.

Ὁ φιλόδοξος οὗτος ἀνὴρ ἦτο μὲν ἱκανὸς νὰ συλλάβῃ μεγάλα σχέδια, ἀλλ' ἐστερεῖτο πρακτικοῦ πνεύματος καὶ ἀπετύγχανεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του. Ἠθέλησε νὰ ἑνώσῃ τὴν Ἀγγλίαν μετὰ τῆς Σκωτίας, νυμφεύων τὸν βασιλέα μετὰ τῆς ἐξαδέλφης του Μαρίας Στούαρτ. Τὸ ἀποτέλεσμα ὅμως

Μαρία Τυδώρ, θυγάτηρ τοῦ Ἐρρίκου Η' καὶ Αἰκατερίνης τῆς Ἀραγωνίας.

ὑπῆρξε νὰ σταλῇ ἡ μικρὰ βασίλισσα εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ὑπανδρεύθη τὸν διάδοχον τῆς Γαλλίας.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν πολιτικὴν δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος ὁ Προστάτης. Ἐπιζητῶν νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἐπαιτείαν, ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν ὑπὸ τῆς βουλῆς δρακοντείων νόμων, οἵτινες ὅμως με-

Ἐρρῖκος Βύατ. Ἐπαναστατήσας ἐναντίον τῆς Μαρίας Τυδὼρ ἡττήθη καὶ ἐκαρατομήθη.

τέβαλον τοὺς ἐπαίτας εἰς λῃστάς. Καταστὰς οὕτω μισητὸς εἰς τὸν λαόν, ἠναγκάσθη, κατόπιν καὶ τῆς ἐκραγείσης στάσεως τῶν γεωργῶν εἰς τὸ Νόρφολκ, νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σόμερσετ Ἰωάννης Δούδλεϋ, κόμης τοῦ Βάρβικ, φιλόδοξος ὤν, δὲν περιωρίσθη νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ δουκὸς τοῦ Νορθούμβερλάνδ, ἀλλ' ἀποβλέπων καὶ εἰς ὑψηλότερα, ἐνύμφευσεν ἕνα ἐκ τῶν υἱῶν του μετὰ τῆς Ἰωάννας Γκρέϋ, μικρᾶς ἀνεψιᾶς τοῦ Ἐρρίκου Η' καὶ ἔπεισε τὸν ἀσθενοῦντα βασιλέα ν' ἀφήσῃ εἰς ταύτην τὸν θρόνον διὰ διαθήκης, καθ' ὃ διαμαρτυρομένην, ἀποκλείων τὰς δύο ἀδελφάς του, Μαρίαν Τυδώρ, καὶ Ἐλισάβετ Τυδώρ, τὴν μὲν πρώτην ὡς καθολικήν, τὴν δὲ δευτέραν ὡς ἀσυμπαθῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένην.

Ὅτε ὁ Ἐδουάρδος ἀπεβίωσε, μετὰ μακρὰν νόσον, εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν, ἡ Ἰωάννα Γκρέϋ ἀνέλαβε τὸ στέμμα, ἀλλ' ἡ χώρα ὑπεστήριξε τὴν νόμιμον κληρονόμον Μαρίαν Τυδώρ, ἥτις ἀναπετάσασα τὴν σημαίαν της ἐπί τινος παλαιοῦ πύργου τοῦ καθολικοῦ Σούφφολκ καὶ καταρτίσασα στρατὸν εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Λονδῖνον τὴν 3 Αὐγούστου 1555, τυχοῦσα ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς

ὑπὸ τῶν καθολικῶν. Ἡ Ἰωάννα Γκρέϋ, μετὰ ἐννέα ἡμερῶν βασιλείαν, καὶ ὁ σύζυγός της λόρδος Δούδλεϋ ἐφυλακίζοντο εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου.

Ἡ Μαρία ἔδειξε κατ' ἀρχὰς μετριοπάθειαν καὶ ἐκήρυξε γενικὴν ἀμνηστείαν, ἀλλὰ κατόπιν ἤλλαξε πολιτικὴν καὶ ἐπανέφερε τὸν καθολικισμὸν διὰ μέσων βιαίων ὅσον καὶ ἀδεξίων.

Ἡ κατάργησις τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων τῶν ψηφισθέντων ἐπὶ τῆς προηγουμένης βασιλείας ἐπροκάλεσε στάσεις· τὸ Κὲντ ἔλαβε τὰ ὅπλα, καὶ ὁ σὲρ Ἐρρῖκος Βύατ, εἷς ἐκ τῶν συμβούλων τοῦ Ἐρρίκου Ζ' καὶ τοῦ Ἐρρίκου Η', ἐβάδισε κατὰ τοῦ Λονδίνου. Ἡττηθεὶς ὅμως ἐκαρατομήθη, ἡ δὲ Ἐλισάβετ, ἐπειδὴ εἶχον ἐγερθῇ ὑπόνοιαι ὅτι μετεῖχε τοῦ κινήματος, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὸν Πύργον (1554). Μετ' ὀλίγον ἀνήρχετο εἰς τὸ ἰκρίωμα ἡ Ἰωάννα Γκρέϋ καὶ ὁ σύζυγός της.

Μετά τινας μῆνας ἡ Μαρία ἐνυμφεύθη τὸν πρίγκιπα τῶν Ἀστουρίων, τὸν μέλλοντα Φίλιππον Β' τῆς Ἱσπανίας, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα, ἔκτοτε δὲ κατηύθυνεν ὅλας τὰς προσπαθείας της εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ καθολικισμοῦ. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐπανέφερεν ἐν ἰσχύϊ τοὺς νόμους κατὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ ἤρχισε τόσον ἀπηνεῖς διώξεις τῶν διαμαρτυρομένων, ὥστε ἐπωνομάσθη *αἱμοχαρής*.

Ἀλλ' ὁ βίος της ὑπῆρξε βραχύς. Ἀπέθανε τὸ 1558 περὶ τὸ τέλος ἀτυχοῦς πρὸς τὴν Γαλλίαν πολέμου κατὰ τὸν ὁποῖον ἀπωλέσθη τὸ Καλαί, ἡ τελευταία αὕτη ἀγγλικὴ κτῆσις ἐπὶ τῆς ἠπειρωτικῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀπώλεια τοῦ Καλαὶ ὑπῆρξε βαρὺ πλῆγμα διὰ τὴν Μαρίαν καὶ ταπείνωσις διὰ τὴν χώραν. «Μετὰ τὸν θάνατόν μου, ἔλεγε, θὰ εὕρετε τὸ Καλαὶ χαραγμένον εἰς τὴν καρδίαν μου». Ἀλλ' ἂν ἠδύνατο νὰ προβλέψῃ τὸ μέλλον ἡ σκληρὰ αὕτη διώκτρια τοῦ προτεσταντισμοῦ θὰ εἶχε ἔτι σοβαρωτέραν ἀφορμὴν θλίψεως, διότι ἡ Ἀγγλία, ἀφοῦ ἐταλαντεύθη μεταξὺ καθολικισμοῦ καὶ προτεσταντισμοῦ, διέρρηξε πάντα δεσμὸν μετὰ τῆς Ρώμης κατὰ τὰ ἑπόμενα ἔτη.

Βασιλεία τῆς Ἐλισάβετ.

Ὅτε ἡ Βουλή, ὥρας τινὰς μετὰ τὸν θάνατον τῆς Μαρίας Τυδὼρ ἀνεκήρυσσε βασίλισσαν τὴν ἀδελφήν της «κυρίαν Ἐλισάβετ», θυγατέρα τοῦ Ἐρρίκου Η' καὶ τῆς Ἄννας Βολεϋν (17 Νοεμβρίου 1558), αὕτη εὑρίσκετο ὑπὸ ἐπίβλεψιν εἰς Χάτφηλδ, πλησίον τοῦ Λονδίνου. Μετὰ πέντε ἡμέρας ὡδηγεῖτο ἐν πομπῇ εἰς Λονδῖνον διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ, δι' ἧς τὴν εἶχον μεταφέρει πρὸ τετραετίας εἰς τὸν Πύργον.

Ἐξόχως μορφωμένη καὶ πνευματώδης, ἀποκτήσασα δὲ ἀρκετὴν πεῖραν ἐκ τῶν περιπετειῶν τῆς ζωῆς της, ἐπέδειξεν ἔξοχα πολιτικὰ χαρίσματα, ἀλλὰ καὶ γυναικείας ἀδυναμίας.

Ἡ θέσις της ἦτο δυσχερεστάτη. Ἡ Μαρία Στούαρτ τῆς Σκωτίας, βασίλισσα ἤδη τῆς Γαλλίας, ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου ὡς

Ἡ Βασίλισσα τῆς Σκωτίας Μαρία Στούαρτ.

καταγομένη ἐκ τοῦ Ἐρρίκου Ζ' καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἡ Ἐλισάβετ, ὡς κόρη τῆς Ἄννας Βολεϋν, δὲν εἶχε νόμιμα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου, καθόσον ὁ Πάπας δὲν εἶχεν ἀναγνωρίσει τὸν δεύτερον γάμον τοῦ Ἐρρίκου. Ἥ τε Γαλλία καὶ ἡ Ρώμη ὑπεστήριζον τὴν Μαρίαν Στούαρτ, ἐνῷ ὁ Φίλιππος Β' τῆς Ἱσπανίας ηὐνόει τὴν Ἐλισάβετ, διότι ἤλπιζε νὰ τὴν νυμφευθῇ καὶ νὰ περιλάβῃ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὰς κτήσεις του. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Σκωτία διέκειτο πᾶν ἄλλο ἢ φιλικῶς πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἡ δὲ Ἰρλανδία ἦτο φωλεὰ ἀπελπισμένων στασια-

Digitized by Google

στῶν, ἑτοίμων νὰ προσφέρουν τὴν συνδρομὴν εἰς πᾶσαν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Ἀγγλίας.

Ἀλλ' ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος ὑφίστατο εἰς τὴν θρησκευτικὴν διαίρεσιν τῆς χώρας. Ἐκτὸς τῶν δύο μεγάλων μερίδων, ὑπῆρχον καὶ δύο ἄλλαι στερούμεναι μὲν μεγαλου ἀριθμοῦ ὀπαδῶν, ἀλλὰ πλήρεις ζήλου καὶ ἀποφασιστικότητος: ἦσαν οἱ Ἰησουῖται καὶ οἱ Πουριτανοί, καθολικοὶ οἱ μέν, διαμαρτυρόμενοι οἱ δεύτεροι.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Ἐλισάβετ ἐν προκειμένῳ ὑπῆρξε συμβιβαστική. Διετήρησεν ἐκ τῆς καθολικῆς μερίδος ἐννέα ἐκ τῶν συμβούλων τῆς ἀδελφῆς της Μαρίας, ἀλλ' ἐπρόσθεσεν εἰς τούτους τὸν σὲρ Οὔϊλλιαμ Σέσιλ (λόρδον Μπούρλεϊ), τὸν σὲρ Νικόλαον Βάκωνα καὶ ὕστερον τὸν σὲρ Φράνσις Οὐάλσιγκαμ, διακειμένους εὐνοϊκῶς πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν.

Ὑπὸ τὴν δεξιωτάτην καὶ συνετὴν διαχείρισιν τοῦ θρησκευτικοῦ ζητήματος ὑπὸ τῆς Ἐλισάβετ, ὁ ἀγγλικανισμὸς ἤρχισε νὰ κατακτᾷ ἔδαφος ὁσημέραι, ἐγκαθιδρυθεὶς ὁριστικῶς πλέον μετὰ τὸν ἀφορισμὸν τῆς Ἐλισάβετ ὑπὸ τοῦ Πάπα (1570).

Καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦ γάμου ἡ Ἐλισάβετ ἔδειξε μεγάλην σύνεσιν. Τὸ πρῶτον της Κοινοβούλιον

Ἡ Ἐλισάβετ τῆς Ἀγγλίας.

ἀναγνωρίζον ὅτι ἡ εὐτυχία τῆς χώρας ἐξηρτᾶτο μεγάλως ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τοῦ συζύγου τῆς βασιλίσσης, παρεκάλεσε τὴν Ἐλισάβετ νὰ σκεφθῇ σοβαρῶς τὸ ζήτημα τοῦ γάμου. Αὕτη ἀπήντησεν ὅτι ἀπεφάσισεν νὰ ζήσῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἄγαμος. Ὁ Διαμαρτυρόμενος κόμης τοῦ Λέστερ (Leicester) ἦτο ὁ ἐκλεκτὸς τῆς καρδίας της, ἀλλὰ ὁ γάμος της μετ' αὐτοῦ θὰ ἐξήγειρε τὰς μεγάλας καθολικὰς δυνάμεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ Φίλιππος Β' τῆς Ἱσπανίας, ὁ σύζυγος τῆς ἀποθανούσης βασιλίσσης Μαρίας ἐζήτησε τὴν χεῖρα της. Ἡ Ἐλισάβετ δὲν ἔδιδεν ὁριστικὴν ἀπάντησιν καὶ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Ἱσπανοῦ βασιλέως, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἀνέμειν τὴν συγκατάθεσίν της, ἀπῆλθεν ὠργισμένος λέγων ὅτι «ἡ βασίλισσα κατείχετο ἀπὸ δέκα χιλιάδας διαβόλους!» Μετὰ τὸν Φίλιππον, ὁ Δοὺξ τοῦ Ἀνζού, υἱὸς τοῦ Ἐρρίκου Β' τῆς Γαλλίας, ἠθέλησε τὰ τὴν νυμφευθῇ. Ἐγένετο εὐμενῶς δεκτός. Τόση ὅμως ἦτο ἡ δημοσία ἐξέγερσις κατὰ τοῦ Καθολικοῦ τούτου πρίγκηπος, ὥστε αἱ συνεννοήσεις διὰ τὸν γάμον διεκόπησαν.

Ἐν τούτοις ἡ Ἐλισάβετ δὲν ἔζη ζωὴν ἀσκητικήν, καὶ τὰ σκάνδαλα τῆς αὐλῆς ἦσαν γνωστά. Ὁ κόμης τοῦ Λέστερ, ὁ κόμης τοῦ Ἔσσεξ καὶ ὁ Σὲρ Οὐῶλτερ Ράλεη ἠπῆρξαν διαδοχικῶς εὐνοούμενοί της. Ἦτο φιλόδοξος καὶ ματαιόδοξος ἀγαπῶσα τὰς κολακείας καὶ τοὺς ἐπαίνους, εἶνε δὲ ἀληθὲς τὸ γραφὲν ὑπὸ τῆς Μαρίας Στούαρτ ἐν τῇ ἐπιστολῇ της πρὸς τὴν Ἐλισάβετ: «Ἀπεχθάνεσαι τὸν γάμον, διότι θέλεις νὰ εἶσαι ἐλευθέρα νὰ προκαλῇς τὰς ἐρωτοτροπίας τῶν ἀνθρώπων». Ὁ χαρακτὴρ της ἦτο βίαιος καὶ ὀργίλος. Ὕβριζε ὡς λεμβοῦχος, ἔπτυε τοὺς αὐλικούς της, ἔδερε τὰς δεσποινίδας τῶν τιμῶν της, κἄποτε δὲ ἐρράπισε καὶ τὸν κόμητα τοῦ Ἔσσεξ. Εἶχεν ὅμως τὸ μέγα χάρισμα νὰ διαισθάνεται τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας της καὶ τὴν δύναμιν νὰ συμμορφώνεται πρὸς αὐτάς. Ὁ λαὸς τὴν ἐλάτρευεν, οἱ ποιηταὶ τὴν ἐθεοποίουν.

Ὁ αἰὼν τῆς Ἐλισάβετ ἦτο ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἀγγλίας. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἐλάμβανον νέαν ζωήν, οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς ἐμελετῶντο. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ἔφερε πολλὰ πλούτη, ἅτινα ἀπήτησαν τὴν μεταρρύθμισιν τῶν οἰκιῶν ἐπὶ τὸ πολυτελέστερον. Ὁ σὲρ Οὐῶλτερ Ράλεη ἵδρυσε τὴν πρώτην Ἀγγλικὴν ἀποικίαν ἐν Ἀμερικῇ, ὀνομάσας αὐτὴν Βιργινίαν ἀπὸ τοῦ ἐπωνύμου τῆς ἀγάμου βασιλίσσης του the Virgin Queen=ἡ Παρθένος Βασίλισσα). Ὁ σὲρ Φρανσις Ντρεΐκ, ὁ θρυλικὸς θαλασσοπόρος, ἔκαμε τὸν γῦρον τοῦ κόσμου. Εἰς τὰς Ἰνδίας ἄγγλοι ἔμποροι ἵδρυσαν τὴν Ἑταιρίαν τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν.

Ἀλλὰ ἡ βασιλεία τῆς Ἐλισάβετ δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένη κινδύνων. Αἱ συνωμοσίαι κατὰ τῆς ζωῆς τῆς βασιλίσσης καὶ κατὰ τῶν διαμαρτυρομένων ἦσαν πολυάριθμοι. Ἡ σοβαρωτέρα ὅλων ἦτο ἡ προσπάθεια τῆς Μαρίας Στούαρτ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἀγγλικὸν θρόνον.

Ἡ Μαρία Στούαρτ ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησίν της ἀνεκηρύχθη βασίλισσα τῆς Σκωτίας

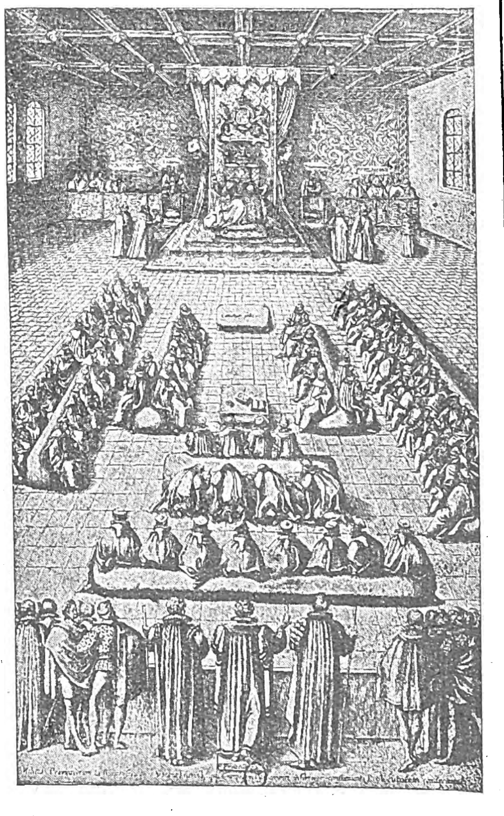

Πανηγυρικὴ συνεδρίασις τοῦ Ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου ἐπὶ Ἐλισάβετ. Εἰς τὸ βάθος ἡ βασίλισσα κάθηται ἐπὶ θρόνου φέροντος τὰ ἐμβλήματά της καὶ περιστοιχίζεται ἀπὸ τὸν Καγγελάριον καὶ θησαυροφύλακά της καὶ τοὺς ἀνωτάτους εὐγενεῖς. Οἱ Λόρδοι κάθηνται, παρακολουθοῦν δὲ ὄρθιοι οἱ βουλευταὶ τῆς βουλῆς τῶν Κοινοτήτων

(Δεκέμβριος 1542). Παιδίσκη ἀκόμη ἐνυμφεύθη τὸν διάδοχον τοῦ γαλλικοῦ θρόνου καὶ ἐστάλη εἰς Εὐρώπην διὰ νὰ λάβῃ ἀνατροφὴν ὅσον τὸ δυνατὸν γαλλικὴν (Αὔγ. 1548). Διὰ τοῦ γάμου τούτου ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Ἐρρῖκος Β' ἤθελε νὰ ἑνώσῃ εἰς ἓν τὰ στέμματα τῆς Σκωτίας, Ἰρλανδίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας διὰ τὸν υἱόν του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του ὁ σύζυγος τῆς Μαρίας ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Φραγκῖσκος Β'. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τῆς Ἐλισάβετ, ὁ Φραγκῖσκος ἀπέθανε καὶ ἡ Μαρία ἐπιστρέψασα βασίλισσα εἰς Σκωτίαν ἤγειρεν ἀξιώ-

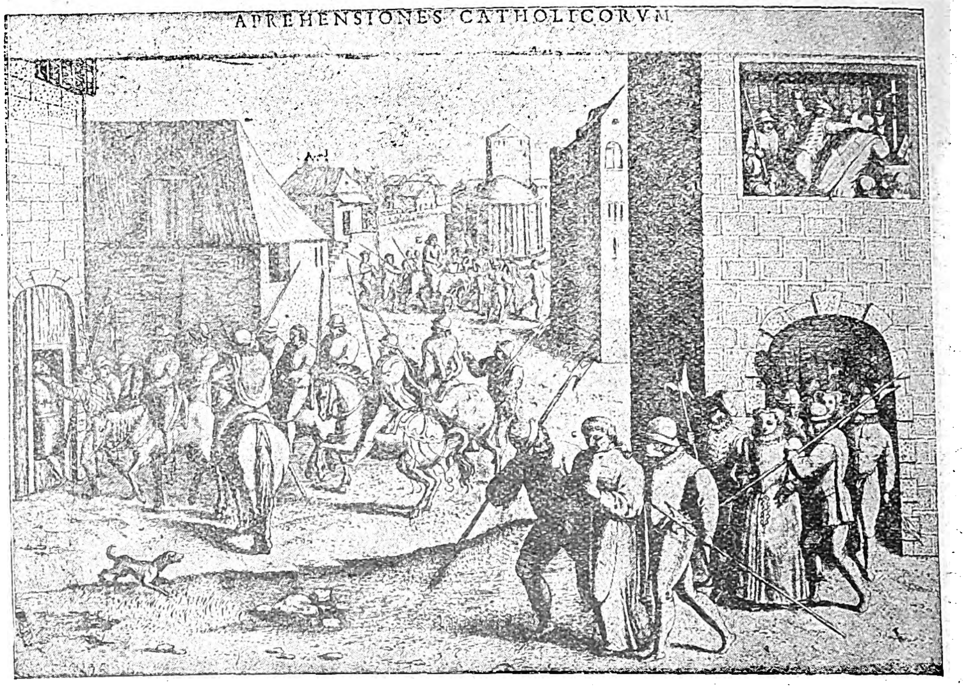

Οἱ διωγμοὶ τῶν Καθολικῶν ἐπὶ βασιλείας τῆς Ἐλισάβετ. Δεξιὰ ἄνω: Στρατιῶται ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ καθολικοῦ ἱερέως καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος λειτουργεῖ. Δεξιὰ κάτω: Ἱερεὺς καὶ ἐκκλησίασμα συλλαμβάνονται. Ἀριστερά: Οἱ καθολικοὶ ρίπτονται εἰς τὰς φυλακάς. Εἰς τὸ βάθος Καθολικὸς ἱερεὺς ὁδηγεῖται πρὸς τὸ μαρτύριον.

σεις ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου. Ὁ λαὸς ὅμως τῆς Σκωτίας δὲν τὴν ὑπεδέχθη ἐνθουσιωδῶς. Ὁ προτεσταντισμὸς εἶχε διαδοθῇ εἰς τὴν χώραν. Ἡ Μαρία φανατικὴ καθολική, ἀρνηθεῖσα νὰ συμμορφωθῇ μὲ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ λαοῦ της, ἐξήγειρε τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ἀποστροφήν του. Ὁ γάμος της μὲ τὸν καθολικὸν ἐξάδελφόν της Λόρδον Ντάρνλεϋ, δὲν κατηύνασε τὴν δυσαρέσκειαν. Μόνον γάμος μὲ διαμαρτυρόμενον πρίγκηπα θὰ ἔκαμνεν ἀνεκτὴν τὴν Μαρίαν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὀλίγον μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ του Ἰακώβου ΣΤ', ὁ Ντάρνλεϋ ἐδολοφονήθη. Ἡ Μαρία ἔλαβε τρίτον σύζυγον, τὸν κόμητα τοῦ Μπόθουελλ. Ὁ λαός, ὅστις ἐπίστευεν ὅτι ὁ νέος σύζυγος τῆς βασιλίσσης των ἦτο ὁ κύριος δολοφόνος τοῦ Λόρδου Ντάρνλεϋ, ἐξηγέρθη καὶ ἐφυλάκισε τὴν Μαρίαν, ἀναγκάσας αὐτὴν νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου ὑπὲρ τοῦ μικροῦ υἱοῦ της Ἰακώβου. Ἡ Μαρία ἐδραπέτευσεν τῆς φυλακῆς καὶ κατέφυγεν εἰς Ἀγγλίαν ζητήσασα τὴν προστασίαν τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ. Αὕτη, φοβουμένη μὴ ἡ ἔκπτωτος μεταβῇ εἰς Γαλλίαν καὶ ἐξεγείρῃ πόλεμον, τὴν περιώρισεν εἰς τὸ φρούριον Μπόλτον. Ἐνῷ ἦτο φυλακισμένη, ἀνεκαλύφθη συνωμοσία σκοποῦσα τὴν δολοφονίαν τῆς Ἐλισάβετ, τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τῆς Μαρίας καὶ τὴν ἀναστήλωσιν οὕτω τοῦ Καθολικισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Χάριν τῆς ἀσφαλείας τῆς χώρας ἡ Ἐλισάβετ ἔπρεπε νὰ λάβῃ αὐστηρὰ μέτρα. Μόνον ὁ θάνατος τῆς Μαρίας θὰ ἐξησφάλιζεν ἡσυχίαν ἐν τῷ κράτει. Διὸ καὶ ἡ βασίλισσα τῆς Σκωτίας ἀπεκεφαλίσθη ἐν τῷ Πύργῳ τοῦ Φοδερινγκαίη μετὰ φυλάκισιν δεκαεννέα ἐτῶν. Μετὰ τὴν θανατικὴν ἐκτέλεσιν ἡ Ἐλισάβετ, φοβουμένη τὴν κακὴν ἐντύπωσιν, ἣν θὰ εἶχεν ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς γνώμης ἡ πρᾶξις αὕτη, ἠρνήθη πᾶσαν συμμετοχήν της εἰς αὐτήν, πικρῶς ὠνείδισε τὸν ὑπουργόν της, ἐφυλάκισεν εἰς τὸν Πύργον τὸν γραμματέα της Ντάβινσον, καὶ ἔστειλε συλλυπητήριον ἐπιστολὴν εἰς τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας Ἰάκωβον, ἐν ᾗ ἔλεγεν ὅτι ἡ μήτηρ του ἐφονεύθη κατὰ λάθος! Ἐν τούτοις εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι ὄχι μόνον ἡ Ἐλισάβετ εἶχε συγκατατεθῇ εἰς τὴν καταδίκην, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὅτι συνεννοεῖτο μὲ τὸν φύλακα τοῦ Πύργου, κατὰ πόσον θὰ ἦτο καλύτερον νὰ δολοφονηθῇ ἐν τῇ φυλακῇ ἡ Μαρία.

Μόλις καθησύχασεν ἡ χώρα ἐκ τῆς συνωμοσίας ταύτης τῶν καθολικῶν, νέος κίνδυνος ἠπείλησε τὴν γαλήνην. Ἡ Μαρία Στούαρτ ἀποθνήσκουσα ὥρισε διάδοχον τοῦ Σκωτικοῦ θρόνου ὄχι τὸν υἱόν της, ὅστις τὴν εἶχεν ἐγκαταλείψει, ἀλλὰ τὸν Φίλιππον Β' τῆς Ἱσπανίας. Οὗτος τότε ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ νὰ προσαρτήσῃ αὐτὴν εἰς τὰς κτήσεις του, ἐπανιδρύων οὕτω καὶ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐπ' αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο ἐξώπλισε τὴν «Ἀήττητον Ἀρμάδαν», μέγιστον στόλον, δυνάμενον νὰ μεταφέρῃ 20.000 στρατοῦ, καὶ ἔπλευσε κατὰ τῆς Ἐλ-

Digitized by Google

σάβετ. Ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Χόουαρδ, καθολικόν, καὶ τὸν Ντρέϊκ, ἀντιναύαρχον, ἐνίκησαν τὴν Ἀρμάδαν (1588) παρὰ τὴν νῆσον τοῦ Οὐάϊτ. Ἐκ τῶν 120 πλοίων μόλις τὰ 54 διεσώθησαν εἰς Ἰσπανίαν· τὰ ἄλλα κατεστράφησαν ὑπὸ τῆς τρικυμίας εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, τὰς ὁποίας περιέπλευσαν οἱ Ἰσπανοί, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν καταδίωξιν τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, καὶ κατορθώσουν οὕτω νὰ φθάσουν εἰς τὴν πατρίδα των.

Ὀλίγα ἔτη ἀργότερον οἱ Ἰρλανδοὶ ἐπαναστάτησαν.

Ἡ ἀποκεφάλισις τῆς Μαρίας Στούαρτ, ἔν τινι τῶν αἰθουσῶν τοῦ φρουρίου τοῦ Fotheringay τὴν 8 Φεβρουαρίου 1587. Τὸ φρούριον ἀργότερον κατεστράφη τῇ διαταγῇ τοῦ Ἰακώβου Α΄ υἱοῦ τῆς Μαρίας Στούαρτ.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς κατακτήσεώς της ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Β΄, ἡ χώρα αὕτη εὑρίσκετο ἐν διηνεκεῖ σπαραγμῷ. Ἡ Ἀγγλία ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ τὸν προτεσταντισμὸν εἰς τοὺς Ἰρλανδούς, οἵτινες ἦσαν φανατικώτατοι καθολικοί. Τοῦτο ἐγένετο αἴτιον πολλῶν πιέσεων καὶ διωγμῶν, τόσον δὲ ἐξοντωτικοὶ ἦσαν οὗτοι, ὥστε ἡ Ἐλισάβετ εἶπεν ὅτι, ἐὰν τὸ ἔργον τοῦτο τῆς καταστροφῆς ἐξηκολούθει ἐπ' ὀλίγον ἀκόμη χρόνον, θὰ ἐβασίλευεν ἐπὶ πτωμάτων καὶ ἐρειπίων. Τὸ 1601 ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ ὁ πρῶτος νόμος περὶ πτωχῶν. Ἑκάστη κοινότης ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ προνοῇ περὶ τῶν ἀπόρων, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ἐργασθοῦν. Οἱ ὑγιεῖς ἐκ τούτων ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται διὰ τὴν συντήρησίν των. Τὸ μέτρον τοῦτο ἀπεδείχθη εὐεργετικὸν διὰ τὴν χώραν, ἥτις ἐμαστίζετο κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐπαιτῶν καὶ τῶν ἀέργων.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς τῆς Ἐλισάβετ ἦσαν πλήρη πικριῶν καὶ θλίψεων. Ὁ εὐνοούμενός της κόμης τοῦ Ἔσσεξ ἀνεκαλύφθη συνωμοτῶν ἐναντίον της. Οἱ παλαιοὶ φίλοι καὶ σύμβουλοί της εἶχον ἀποθάνει. Αἱ συνωμοσίαι κατὰ τῆς ζωῆς της ἐγίνοντο πυκνότεραι. Ἠσθάνετο ἐγγίζον τὸ τέλος καὶ ἔμενεν εἰς τὰ ἀνάκτορά της «mortua sed non sepulta» (νεκρὰ καὶ ἄταφος), κατὰ τὴν ἔκφρασίν της. Ἀπέθανε τὴν 24 Μαρτίου 1603, ἐν Ρίτσμονδ, καὶ ἐθρηνήθη εἰλικρινῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ της. Ὅτε τὸ σῶμά της μετεκομίσθη ἐπὶ πλοίου διὰ τοῦ Ταμέσεως εἰς Λονδῖνον, ἐλέχθη ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἰχθῦς, οἱ ἀκολουθοῦντες τὸ πλοῖον, ἔκλαυσαν τόσον, ὥστε μετὰ τῶν δακρύων ἐχύθησαν καὶ οἱ ὀφθαλμοί των. Καὶ ὅμως: «μετὰ τέσσαρας ἡμέρας οὐδεὶς τὴν ἐνεθυμεῖτο», λέγει σύγχρονός της συγγραφεύς. Ἐτάφη εἰς τὸ παρεκκλήσιον Ἐρρίκου τοῦ Ζ΄ ἐκεῖ, ὅπου ἦτο καὶ ὁ τάφος τῆς Μαρίας Στούαρτ. Μετὰ τῆς Ἐλισάβετ ἔληξεν ἡ δυναστεία τῶν Τυδώρ.

Ο ΟΙΚΟΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΑΡΤ (1603 - 1649)

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ ἀπολυταρχία ἐπεβλήθη εἰς ὁλόκληρον σχεδὸν τὴν δυτικὴν Εὐρώπην. Μαζὶ μὲ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τῆς δυναστείας τῶν Στούαρτ, ἤρχισεν ἐν Ἀγγλίᾳ σειρὰ πολιτικῶν ἀγώνων καὶ θρησκευτικῶν διενέξεων, ἐπαναστάσεων καὶ πραξικοπημάτων.

Ἰάκωβος Α΄. (1603 - 1625)

Ὁ Ἰάκωβος Στούαρτ (James Stuart), υἱὸς τῆς Μαρίας Στούαρτ, ἐβασίλευεν, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ θρόνου ἐκδίωξιν τῆς μητρός του, ἐν Σκωτίᾳ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἰάκωβος ΣΤ΄. Ἦτο διάδοχος τῆς Ἐλισάβετ καὶ ἀπόγονος τοῦ Ἐρρίκου Τυδὼρ Ζ΄ εἰς ἡλικίαν δὲ 37 ἐτῶν ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θρόνου κατόπιν ἀναριθμήτων ῥαδιουργιῶν.

Λόγῳ τῆς δειλίας, τῆς χυδαιότητος τῆς γλώσσης του καὶ ἄλλων ἐλαττωμάτων, ἐθεωρεῖτο ἀνάξιος τοῦ θρόνου, παρ' ὅλον τὸν σχολαστικισμόν του καὶ τὴν ἐπίδειξιν θεολογικῶν γνώσεων. Ἐπιθυμῶν νὰ διατηρήσῃ τὴν εἰρήνην, ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῆς ἐξουσίας τὸν σὲρ Οὔωλτερ Ράλεη (sir Walter Raleigh), ὅστις ἦτο ὀπαδὸς μιᾶς ἐνεργητικωτέρας ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, καὶ παραδοθεὶς εἰς διαφόρους διασκεδάσεις, κυνήγια, ταξίδια, ἑορτὰς κτλ. ἐγκατέλειψε τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν Σέσιλ. (Cecil). Ὑπὸ τὸν ταπεινὸν τίτλον τοῦ γραμματέως τῆς ἐπικρατείας, ὁ Σέσιλ, γενόμενος κόμης τοῦ Σαλισβουρῆ, ἐκυβέρνησε τὴν Ἀγγλίαν ἐν τῇ πραγματικότητι ὡς πρωθυπουργὸς μέχρι τοῦ θανάτου του, καὶ προσεπάθησε νὰ μετριάσῃ, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατόν, τὰ ἐκ τῆς ἀνικανότητος τοῦ μονάρχου ἀποτελέσματα.

Ἡ ἀνικανότης αὕτη τοῦ Ἰακώβου Α΄ κατεδείχθη ἔτι περισσότερον, ὅταν οὗτος, διὰ διαφόρων ἀστόχων ἐνεργειῶν, προεκάλεσε συζήτησιν ἐπὶ τῶν ὁρίων τῶν προνομίων του. Ὅταν εἰσῆλθεν εἰς Λονδῖνον ἀκολουθούμενος ἀπὸ πολυαρίθμους ἀλαζόνας καὶ ἀπλήστους σκώτους εὐγενεῖς, οἱ ἄγγλοι ἐθεώρησαν αὐτοὺς ὡς παρεισάκτους. Τοιουτοτρόπως, ὅταν ἐκάλεσε τὰ Κοινοβούλια, ὅπως ψηφίσουν

Ἰάκωβος Α΄, υἱὸς τῆς Μαρίας Στούαρτ. (1566 — 1625)

τὴν πραγματικὴν ἕνωσιν τῶν δύο βασιλείων εὑρέθη ἀντιμέτωπος τῶν ἐθνικιστικῶν προλήψεων, μετὰ τριετεῖς δὲ ἀνωφελεῖς συζητήσεις τὰ συμβούλια ἐψήφισαν ἕνα ἀνώδυνον νόμον, ὅστις διηυκόλυνε τὰς ἑκατέρωθεν τῶν συνόρων σχέσεις τῶν δύο ἐθνῶν, ἀλλὰ διετήρησε τὸ δυαδικὸν καθεστώς.

Γενόμενος ἀρχηγὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ἰάκωβος Α΄ ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ ἐπισκοπάτου, διότι ἐθεώρει αὐτὸ ὡς τὸν θεμέλιον λίθον τῆς μοναρχίας. «Ὅταν δὲν ὑπάρχουν ἐπίσκοποι, δὲν ὑπάρχει βασιλεύς!», ἔλεγε. Δὲν κατώρθωσε νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὰς ἀξιώσεις τῶν πρεβυτεριανῶν καὶ τῶν πουριτανῶν, οἵτινες ἠρνοῦντο νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὴν πειθαρχίαν μιᾶς Συνόδου. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βάνκροφτ (Bancroft) κατεδίωξε τοὺς τελευταίους τούτους, μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ ἀναγκασθοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἀγγλίαν. Τῷ 1606 κατέφυγον εἰς Ὁλλανδίαν, ἔνθα ἐσχημάτισαν τὸν πυρῆνα τῆς μεταναστατεύσεως τῶν πουριτανῶν εἰς Ἀμερικήν.

Οἱ καθολικοὶ ἠξίουν ὅπως ὁ υἱὸς τῆς Μαρίας Στούαρτ ἐκτελέσῃ τὰς ὑποσχέσεις, τὰς ὁποίας μὲ τόσην ἐλευθεριότητα ἔδιδεν πρὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον· ἀλλ' ὁ Ἰάκωβος τοὐναντίον, διέταξεν ὅπως ἐξορισθῶσι σωρηδὸν οἱ παπικοὶ ἱερεῖς, (22 Φεβρουαρίου 1604). Εἰς τὰς θρησκευτικὰς ταύτας ἔριδας ὀφείλεται ἡ ἐξύφανσις τριῶν συνωμοσιῶν, αἵτινες ὅμως ἀπέτυχον.

Ὁ Σαλισβουρῆ τὰς ἀνεκάλυψεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Ἡ καταπνιξίς των ἦτο παιχνίδι δι' αὐτόν, μάλιστα δὲ ἐξεμεταλλεύθη αὐτὰς καταλλήλως, ὅπως ἀπαλλαγῇ ἐνοχλητικῶν τινων δι' αὐτὸν προσώπων, ὅπως τῆς Ἀραβέλλας Στούαρτ, τῆς πλησιεστέρας κληρονόμου τοῦ θρόνου, καὶ τοῦ σὲρ Οὔωλτερ Ράλεη, ὅστις κατεδικάσθη εἰς θάνατον, μετριασθείσης κατόπιν τῆς ποινῆς του εἰς ἰσόβιον φυλάκισιν ἐν τῷ Πύργῳ τοῦ Λονδίνου.

Ἡ τρίτη τῶν συνωμοσιῶν τούτων ἦτο σπουδαιοτέρα τῶν ἄλλων καὶ εἶνε γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ἡ συνωμοσία τῆς πυρίτιδος». Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν τὸ Κοινοβούλιον ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ τὰς ἐργασίας του, ἀνεκαλύφθη ὅτι τὰ ὑπόγεια αὐτοῦ εἶχον πληρωθῆ πυρίτιδος πρὸς ἀνατίναξιν τοῦ κτιρίου κατὰ τὴν ὥραν τῆς συνεδρίας. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς συνωμοσίας Γουΐδος Φάουξ καί τινες ἄλλοι συνελήφθησαν καὶ κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον.

Ὁ Σαλισβουρῆ προσεπάθησεν ἐπίσης νὰ ἀνορθώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους, αἱ δὲ προσπάθειαί του αὗται ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας. Τὸ πρῶτον Κοινοβούλιον τοῦ Ἰακώβου συνεδρίασεν ἐπὶ ἑπτὰ ὁλόκληρα ἔτη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ἐψήφισε πολλοὺς σπουδαίους ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως νόμους, ὅπως ὁ κατὰ τῆς μέθης νόμος, οἱ νόμοι οἱ προστατεύοντες τὸ ναυτικὸν καὶ οἱ ὑπὲρ τῆς ὑφαντουργίας, οἵτινες συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν στερέωσιν τῆς φήμης τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας.

Ὁ ἐν ἔτει 1612 ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ Σαλισβουρῆ ἐστέρησε τὸν βασιλέα ἑνὸς πολυτίμου συμβούλου καὶ ἄφησε τὸ ἔδαφος ἐλεύθερον εἰς τοὺς διαφόρους εὐνοουμένους κόλακας, ὅπως ὁ Σκῶτος Κὰρρ (Carr) καὶ ὁ Γεώργιος Βιλλιὲ (Villiers), κόμης τοῦ Βούγκιγκαμ, ὅστις ἐγένετο περιώνυμος μὲ τὴν σκανδαλώδη διαγωγήν του.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ὁ Ἰάκωβος ἐκυβέρνησεν ἐπὶ ἑπταετίαν σύμφωνα μὲ τὰς ἰδίας του θεωρίας. Διάφοροι γραμματεῖς τῆς ἐπικρατείας περιήρχοντο τὰς ἐπαρχίας ἵνα συλλέξουν χρήματα διὰ τὸ δημόσιον ταμεῖον, διὰ μεθόδων ὄχι καὶ τόσον ἀξιοπρεπῶν. Οὕτως, ἐπώλουν ἐν Ἰρλανδίᾳ ἀντὶ ὡρισμένου χρηματικοῦ ποσοῦ τὸν τίτλον τοῦ Βαρωνέττου. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ὁ Ράλεη κατεδικάσθη εἰς θάνατον (1618), ἀντ' αὐτοῦ δ' ὠνομάσθη λόρδος καγγελάριος ὁ Βάκων.

Κατ' ἐξοχὴν φίλος τῆς εἰρήνης ὢν ὁ Ἰάκωβος Α΄ συνωμολόγησεν εἰρήνην μετὰ τῆς Ἱσπανίας ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον αὐτοῦ καὶ προσεπάθησε νὰ διατηρήσῃ φιλικὰς σχέσεις μὲ ὅλα τὰ κράτη. Ἐν τούτοις ἦλθε στιγμή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα, ὅταν δηλαδὴ ὁ γαμβρὸς τοῦ Ἰακώβου, ἐκλέκτωρ Φρειδερῖκος, ἐξεδιώχθη τοῦ θρόνου τῆς Βοημίας. Τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισε τὰς ἀναγκαίας πιστώσεις πρὸς ἔναρξιν τῶν ἐπιχειρήσεων (1624). Ἀλλὰ τὰ χρήματα ἐσπαταλήθησαν, τὸ δὲ Κοινοβούλιον κατηγόρησεν ὡς ἔνοχον τὸν μέγαν θησαυροφύλακα λόρδον Μίδλεσσεξ, ὅστις καὶ κατεδικάσθη. Οὕτω, περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας τοῦ Ἰακώβου ἤρχισαν νὰ ἐμφανίζωνται τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς θυέλλης, ἡ ὁποία ἀνέτρεψεν ἀργότερα τὸν θρόνον τοῦ διαδόχου του.

Κάρολος Α΄. (1625 - 1649)

Ὁ νέος βασιλεὺς εἶχεν ὄψιν συμπαθῆ καὶ ἀγαθὴν καρδίαν· ἀλλ' ἀτυχῶς τοῦ ἔλειπεν ἡ εἰλικρίνεια, ὁ δὲ ἀγέρωχος χαρακτήρ του καθίστα αὐτὸν ἀντιπαθῆ. Εὐθὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον ἦλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸ Κοινοβούλιον. Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ἡ διάλυσις τούτου (12 Αὐγούστου 1625). Ἀλλ' ὁ Κάρολος ἠναγκάσθη νὰ τὸ ἀνακαλέσῃ τὸ ἐρχόμενον ἔτος, τὰ δὲ μέλη ἐδείχθησαν περισσότερον τολμηρὰ ἢ προηγουμένως. Ὁ εὐνοούμενος τοῦ Καρόλου Βούκιγκαμ κατηγορήθη ὡς παραβλάπτων τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, ὡς δολοφόνος τοῦ τέως βασιλέως καὶ ὡς σπαταλήσας τὰ χρήματα τοῦ δημοσίου.

Διὰ μιᾶς νέας τολμηρᾶς χειρονομίας, ὁ Κάρολος διέλυσε καὶ πάλιν τὴν Βουλὴν (15 Ἰουνίου 1626). Τὸ πᾶν ἔβαινεν ἐπὶ τὰ χείρω. Ἀναγκασθεὶς ὅπως

Digitized by Google

στέρξῃ εἰς νέας ἐκλογάς, ὁ Κάρολος εὑρέθη ἀντιμέτωπος πρὸς ἄνδρας δραστηρίους καὶ τολμηρούς, οἵτινες συνέταξαν, ὑπὸ τὸ ὄνομα «δικαστικὴ διαμαρτυρία» (Petition of right), εἶδος Χάρτου περιέχοντος τὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν ἐβασίζετο τὸ Πολίτευμα καὶ αἱ ἐλευθερίαι τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ λόρδοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποδεχθοῦν αὐτόν.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ εὐνοούμενος τοῦ βασιλέως Βυύκιγκαμ, ἐδολοφονεῖτο εἰς Πόρτσμουθ ὑπό τινος φανατικοῦ καλουμένου Φίλτον. Ὁ θάνατος αὐτοῦ ἔδωκε λαβήν, ἐν Λονδίνῳ, εἰς μεγάλας ἐκδηλώσεις χαρᾶς.

Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων διελύθη καὶ πάλιν, ἡ δὲ Ἀγγλία περιῆλθεν εἰς κατάστασιν ἀπολύτου δεσποτισμοῦ.

Αἱ ἀνάγκαι τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ἐνώπιον τῶν ὁποίων τὸ ἔθνος ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ, ἐπέτρεψαν εἰς τὸν βασιλέα ὅπως στερεώσῃ ἔτι πλέον τὴν ἐξουσίαν του. Ὁ Οὐεντουώρθ (Wentworth) ὁ διάδοχος καὶ ἀντίπαλος τοῦ Βούκιγκαμ, περιεβλήθη μὲ δικτατορικὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ὅλων τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τοῦ κράτους καὶ τῆς Ἰρλανδίας.

Διὰ νὰ κυβερνηθῇ τὸ κράτος ἄνευ Κοινοβουλίου, δηλαδὴ χωρὶς νὰ εἰσπράττῃ φόρους τῶν ὁποίων μόνον ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν εἴσπραξιν, ἐχρειάζετο διοίκησις μὲ αὐστηρὰς οἰκονομίας. Ὁ Κάρολος ἠναγκάσθη νὰ ἀρκεσθῇ, διὰ νὰ τροφοδοτηθῇ τὸ Δημόσιον Ταμεῖον, εἰς τὰς προσόδους τὰς ὁποίας διέθετε τὸ Στέμμα. Ἀλλὰ τὰ χρήματα ταῦτα δὲν ἐπήρκουν, καὶ νέοι ἐπαχθεῖς φόροι ἐπεβλήθησαν ἐπὶ τοῦ λαοῦ.

Κάρολος Α'. Ἔργον τοῦ Van Dyck ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κανταβουρίας Λὼδ ἔσχε τὴν κακὴν ἔμπνευσιν ὅπως ἐπιβάλῃ εἰς τοὺς Σκώτους διὰ τῆς βίας τὸ λειτουργικὸν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ γυναῖκες ἔδωκαν τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως (1637). Μία ἐξ αὐτῶν ἔρριψε τὸ σκαμνάκι της κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἐπισκόπου ἐν Ἐδιμβούργῳ, ἀμέσως δὲ ἐσχηματίσθη ἐπαναστατικὴ Ἐθνικὴ Ἕνωσις (Conenant). Ὁ Ἀλέξανδρος Λέσλι ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐκ 30.000 ἀνδρῶν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Κάρολος καταληφθεὶς ἐξ ἀπροόπτου, ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνδήκην τοῦ Βέρβικ, διὰ τῆς ὁποίας ἀνέλαβε νὰ πληρώσῃ τὸ μισθὸν τῶν Σκώτων στρατιωτῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν δὲν εἶχε νὰ πληρώσῃ τὰ ἰδικά του στρατεύματα (18 Ἰουνίου 1639). Τὸ μάθημα τοῦτο δὲν ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν εἰς τίποτε, διότι ἤρχισε νὰ προπαρασκευάζῃ νέαν κατὰ τῶν Σκώτων ἐπίθεσιν καὶ συνεκάλεσε τὴν Βουλὴν διὰ νὰ τῆς ζητήσῃ τὰς ἀναγκαίας πιστώσεις. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς συζητήσεως ἐτέθη ὁ Οὐΐλλιαμ Πύμ, ὅστις καὶ ἔπεισε τὸ Κοινοβούλιον ὅπως ἀρνηθῇ πᾶσαν χρηματικὴν βοήθειαν.

Νέα διάλυσις τῆς Βουλῆς ἐπηκολούθησε (Μάϊος 1640), ἀλλ' οἱ ἀρχηγοὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἤρχισαν τὴν φορὰν αὐτὴν σφοδρὸν κατὰ τοῦ βασιλέως προπαγανδιστικὸν ἀγῶνα. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Σκῶτοι διέβησαν καὶ πάλιν τὰ σύνορα, τὰ δὲ ἀγγλικὰ στρατεύματα ἠρνήθησαν νὰ προχωρήσουν· ὁ Κάρολος, εὑρεθεὶς πανταχόθεν ἐγκαταλελειμμένος καὶ εὑρισκόμενος πρὸ ἀδιεξόδου ἐξηναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ καὶ πάλιν τὴν Βουλὴν (24 Σεπτεμβρίου 1640). Ὁ ἐκλογικὸς ἀγὼν ὑπῆρξε βραχύς, σφοδρός, ἀποφασιστικός. Ὅλα τὰ κόμματα εἶχον λάβει τὰς ἀποφάσεις των· τόσον οἱ ἀνεξάρτητοι, ὅσον οἱ ἀντίπαλοι τῆς τυραννίας, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ βασιλόφρονες, εἶχον σταθερὰν ἀπόφασιν ὅπως μὴ ὑποχωρήσουν πλέον ἐνώπιον τῆς βασιλικῆς βίας.

Τὴν 3ην Νοεμβρίου 1640 ἡ μεγάλη αὕτη συνέλευσις, ἡ γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα ἡ «Μακρὰ Βουλή», ἤρχισε τὰς ἐργασίας της. Εὐθὺς ἐκ τῆς πρώτης ἑβδομάδος ἡ Βουλὴ ἐζήτησε τὴν ἄρσιν τῶν ἀδίκων φόρων· ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ζήτημα ἦτο ἡ ὑπόθεσις τοῦ εὐνοουμένου τοῦ βασιλέως ὑπουργοῦ Στράφφορδ, τὸν ὁποῖον ὁ Πὺμ κατηγόρησεν ἐνώπιον τῶν Λόρδων ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. Ὁ ἀτυχὴς οὗτος πολιτικὸς ἀπεκεφαλίσθη (1641), πρὸς μεγάλην λύπην τοῦ Καρόλου, ὅστις εὑρέθη εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ προσυπογράψῃ τὴν καταδίκην του. Ὁ Λώδ, κατηγορηθεὶς καὶ αὐτὸς μετὰ μίαν ἑβδομάδα, ἐκλείσθη εἰς τὸν πύργον τοῦ Λονδίνου ὅπου καὶ παρέμεινεν ἐπὶ τέσσαρα ὁλόκληρα ἔτη προτοῦ ἀποκεφαλισθῇ. Τὰ φοβερὰ ταῦτα παραδείγματα τῆς δυσμενείας τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους κατὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἐτρομοκράτησαν τὴν Αὐλήν, πολλοὶ δὲ ὑπουργοὶ ἐγκατέλειψαν ἐκ φόβου τὴν χώραν.

Ἂν εἶχε περισσοτέραν ἱκανότητα ὁ Κάρολος, θὰ ἠδύνατο νὰ προσελκύσῃ μὲ τὸ μέρος του τὸν λαόν, δεδομένου μάλιστα ὅτι οὗτος ἦτο πάντοτε προσκεκολλημένος εἰς τὰς παραδόσεις του καὶ ἐκυμαίνετο μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν Κοινοτήτων. Ἀλλὰ κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1641 οἱ καθολικοὶ τῆς Ἰρλανδίας κατέσφαξαν τοὺς διαμαρτυρομένους κραυγάζοντες «Ζήτω ὁ βασιλεύς». Ὁ Κάρολος ἐθεωρήθη ὡς συνένοχος τῆς σφαγῆς ταύτης, ὅταν δὲ τὴν 4ην Ἰανουαρίου 1642 μετέβη προσωπικῶς εἰς Οὐεστμίνστερ, ἵνα ζητήσῃ τὴν σύλληψιν πέντε μελῶν τῆς Βουλῆς τὸν Κοινοτήτων, κατηγορουμένων ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, ἠναγκάσθη νὰ ἐπανέλθῃ ἄπρακτος εἰς τὰ ἴδια. Εἰδοποιηθέντες ἐγκαίρως οἱ πέντε κατηγορούμενοι ἔσπευσαν νὰ κρυφθοῦν, τὸ δὲ βασιλικὸν διάβημα κατέληξεν εἰς γελοίαν ἀποτυχίαν. Ὁ Κάρολος ὀλίγας ἡμέρας μετὰ ταῦτα, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ πάντων, ἀνεχώρησε τοῦ Λονδίδου καὶ κατηυθύνθη πρὸς βορρᾶν. Τὸ Λονδῖνον καὶ ὁλόκληρος ἡ νοτιοανατολικὴ Ἀγγλία εὑρίσκετο εἰς χεῖρας τοῦ Κοινοβουλίου. Μετὰ ἑπταμήνους ἀνωφελεῖς καὶ θορυβώδεις διαπραγματεύσεις ὁ Κάρολος ὕψωσε τὰ σήματά του ἐπὶ τοῦ πύργου Νόττιγχαμ (22 Αὐγούστου 1642).

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤρχισε τοιουτοτρόπως ὑπὸ λίαν δυσμενεῖς διὰ τὸν Κάρολον ὅρους. Πλῆθος εὐγενῶν ἐτέθη μὲ τὸ μέρος του καὶ ἐθυσίασε, χάριν τοῦ κοινοῦ ἀγῶνος, πᾶν ὅ,τι εἶχε πολύτιμον καὶ ὅλα τὰ ἐν τοῖς πύργοις εὑρισκόμενα ἔργα τέχνης. Ἀλλὰ τὰ εἰσοδήματα ταῦτα ἦσαν ἐλάχιστα ἔναντι τοῦ ἐμπορικοῦ καὶ βιομηχανικοῦ πλούτου τοῦ νοτιανατολικοῦ τμήματος τοῦ βασιλείου. Ὁ βασιλεὺς εἶχε στρατηγοὺς τὸν Ροῦπερτ, τὸν Νιουκάσλ καὶ τὸν Φάλκλανδ, οἱ δὲ ἀντίπαλοι αὐτοῦ ἦσαν οἱ Ἔσσεξ, Μάντσεστερ Σκίππον, Χάμπδεν, Φεϊρφαξ καὶ ὁ πολὺς Κρόμβελ.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου (1642) ἡ τύχη ἐβοήθησε τὰ βασιλικὰ ὅπλα, κατὰ δὲ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἄλλαι μὲν μάχαι ἀπέβησαν ὑπὲρ τοῦ βασιλέως, ἄλλαι δὲ ὑπὲρ τῶν ἐπαναστατῶν οὕτως, ὥστε ὁ ἀγὼν παρέμεινεν ἀμφιρρεπών. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1644 ὁ βασιλεὺς κατώρθωσε νὰ συγκαλέσῃ ἐν Ὀξφόρδῃ νέαν Βουλήν, ἵνα ἀντιτάξῃ αὐτὴν κατὰ τῆς ἐπαναστατικῆς Βουλῆς τοῦ Λονδίνου. Ἀλλὰ δυστυχῶς δι' αὐτόν, καίτοι ἡ Βουλὴ τῆς Ὀξφόρδης ἦτο πολυαριθμοτέρα τῆς τοῦ Οὐεστμίνστερ, δὲν εἶχεν καμμίαν δύναμιν, ὁ δὲ πόλεμος ἐπανήρχισεν.

Ἡ συμμαχία τῶν Σκώτων μὲ τοὺς ἐπαναστάτας ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἕνωσιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Λέσλι μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Φεϊρφαξ καὶ τοῦ Μάντσεστερ. Τὴν 3ην Ιουλίου 1644 ἔλαβε χώραν ἡ μεγάλη μάχη τοῦ Μάρστον—Μούρ, τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ μάχη τοῦ Νιουμπέρυ (Newbery). Εἰς ἀμφοτέρας ἡττήθησαν οἱ βασιλικοί, χάρις εἰς τὴν ἔκτακτον δραστηριότητα τοῦ Κρόμβελ.

Τὰς ἥττας ταύτας ἠκολούθησαν καὶ ἄλλα ἀτυχήματα, ὀφειλόμενα κυρίως εἰς τὴν ἀδεξιότητα τοῦ Καρόλου καὶ εἰς τὴν ἀνειλικρίνειαν αὐτοῦ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν διαπραγματεύσεων μὲ τοὺς ἀντιπάλους του. Ὅταν τέλος ὁ Κάρολος εἶδεν ὅτι ἐπλησίαζεν ἡ ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κατάληψις τῆς Ὀξφόρδης θὰ τὸν ἔρριπτεν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν τού, ἐγκατέλειψε τὴν πόλιν μετημφιεσμένος εἰς ὑπηρέτην (27 Ἀπριλίου 1646) καὶ μετέβη εἰς τὸ Σκωτικὸν στρατόπεδον. Διὰ τῆς ἐνεργείας του ταύτης ἤλπιζεν ὅτι οἱ συμπατριῶται του Σκῶτοι θὰ ἐλησμόνουν τὰς ἐναντίον του μνησικακίας των καὶ ὅτι θὰ τὸν ἐπροστάτευον κατὰ τῶν ἐχθρῶν του. Ἀλλ' οὗτοι ἔσπευσαν νὰ τὸν παραδόσουν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ἀντὶ ἀποζημιώσεως 400 000 λιρῶν στερλινῶν.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἤρχισεν ὁλόκληρος σειρὰ περιπετειῶν διὰ τὸν ἀτυχῆ βασιλέα. Τῇ εἰσηγήσει τοῦ Κρόμβελ, ὅστις ἦτο ἤδη πανίσχυρος, συνέστη μία ἐπιτροπή, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐπρόκειτο νὰ δικασθῇ ὁ Κάρολος (1 Ἰανουαρίου 1649). Οὗτος ἠρνήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν νομιμότητα τοῦ δικαστηρίου τούτου, ἐν τῷ ὁποίῳ παρεκάθητο ὁ Κρόμβελ, ἀλλ' αἱ διαμαρτυρίαι του δὲν ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν. Ὁ ἀτυχὴς μονάρχης κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ θάνατον ὡς προδότης, τύραννος, δολοφόνος καὶ ἐχθρὸς τοῦ λαοῦ. Τὴν πρωΐαν τῆς 30ῆς Ἰανουαρίου ὡδηγήθη εἰς Οὐάϊτζὼλ καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος, ἔνθα τὸν ἀνέμενε δήμιος φέρων προσωπίδα. Διὰ σταθερᾶς φωνῆς ὑπερημύνθη δημοσίᾳ τῆς ἀθῳότητός του, ἐπέρριψε τὴν εὐθύνην τοῦ χυθέντος αἵματος κατ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατεύματος, ἐμέμφθη ἑαυτὸν διότι δὲν ἀντέστη ὡς ἔδει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ποινῆς τοῦ Στάφφορδ, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα, συνεχώρησε τοὺς ἐχθρούς του καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι ἀπέθνησκεν εἰς τὴν ἀγγλικανικὴν πίστιν.

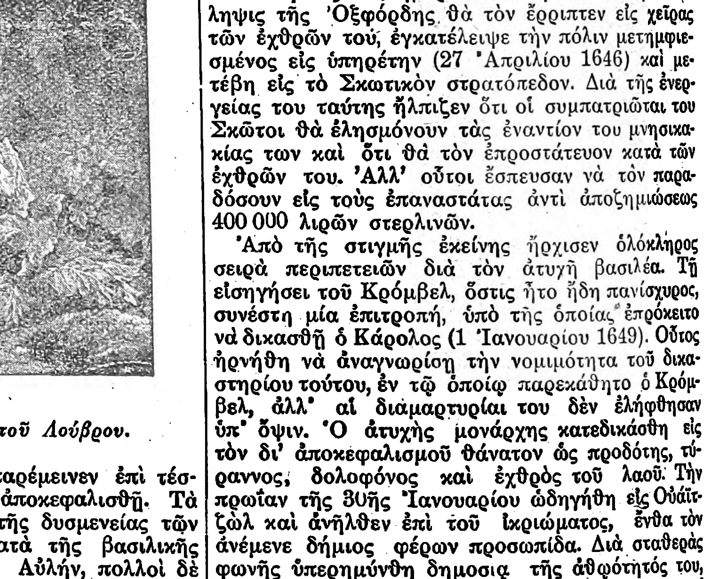

Η Δίκη τοῦ Καρόλου Α'.

Εἶτα ἐγονάτισεν, ἔθεσε τὴν κεφαλήν του ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καὶ ἔκαμεν ἕνα σημεῖον. «Ἰδοὺ ἡ κεφαλὴ ἑνὸς προδότου!» ἀνέκραξεν ὁ δήμιος δεικνύων αὐτὴν εἰς τὸν λαόν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως, ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία ἀνεγνώρισαν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κάρολον Β', ἐνῷ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐσχηματίζετο νέα μορφὴ κυβερνήσεως. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία παρεδόθη εἰς ἓν Συμβούλιον τοῦ Κράτους (13 Φεβρουαρίου), ἡ

Digitized by Google

Ἀποκεφάλισις τοῦ Καρόλου Α΄. Ἀριστερὰ ὁ βασιλεὺς Κάρολος Α΄ τοῦ ὁποίου τὸ στέμμα ἔχει κυλισθῆ παρὰ τοὺς πόδας του. Μουσεῖον τῆς Ἀμιένης.

δὲ βασιλεία κατηργήθη (17 Μαρτίου). Ἡ βουλὴ τῶν λόρδων κατηργήθη ἐπίσης, τὰ δὲ δικαστικὰ τῆς καθήκοντα ἀνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ νεοσυστάτου Ἀνωτάτου Δικαστηρίου. Ἡ Δημοκρατία ἀνεκηρύχθη.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΚΤΟΡΑΤΟΝ (1649-1660)

Ὁ στρατὸς διετήρησε τοὺς ἀρχηγούς του, ὁ δὲ Κρόμβελ διωρίσθη ἀνώτατος ἀρχηγὸς αὐτοῦ πρὸς κατάπνιξιν τοῦ ἐν Ἰρλανδίᾳ βασιλόφρονος κινήματος. Πράγματι, τὴν 13 Αὐγούστου 1649 ἀπεβιβάσθη εἰς τὸ Δουβλῖνον καὶ ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος ἡ νῆσος εὑρίσκετο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἄγγλων. Ἐν Σκωτίᾳ ὁ Μοντρὸζ προσεπάθησε νὰ ἐπιβάλῃ τὸν Κάρολον Β΄ ὡς ἀπόλυτον ἄρχοντα, ἀλλὰ συνελήφθη καὶ ἀπηγχονίσθη. Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον οἱ βασιλόφρονες Σκῶτοι ἡττήθησαν ὁλοσχερῶς, ἡ δὲ χώρα των ἐγένετο ἀγγλικὴ ἐπαρχία. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν σκληρὰν διαγωγήν, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξαν κατ' αὐτῶν οἱ νικηταί, ἐξηγέρθησαν ἐκ νέου ταχέως.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἡ Ἀγγλία περιεπλέχθη εἰς πόλεμον μὲ τὰς Κάτω Χώρας. Ἐπὶ τρία ἔτη οἱ δύο ἀντίπαλοι στόλοι κατεδίωκον ἀλλήλους, μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ρόϊτερ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Χάγης, οἱ Ἄγγλοι ἐγένοντο ἀπόλυτοι κύριοι τῆς Μάγχης. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Οὐεστμίνστερ ἐπέβαλον εἰς τοὺς ἀντιπάλους των ὅπως μὴ δώσουν ἄσυλον εἰς τὴν ἔκπτωτον οἰκογένειαν τῶν Στιούαρτ καὶ ὅπως ἀναγνωρίσουν εἰς τοὺς Ἄγγλους τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῆς εἰσαγωγῆς ἀποικιακῶν προϊόντων εἰς τοὺς λιμένας των.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογεῖται ἡ κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴ τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Κρόμβελ ὅμως μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰς δάφνας ταύτας, ὠνειρεύετο ὅπως συγκεντρώσῃ εἰς χεῖράς του πᾶσαν ἐξουσίαν ἡ δὲ πρὸς τοῦτο εὐκαιρία δὲν ἤργησε νὰ παρουσιασθῇ. Τὴν 19ην Ἀπριλίου 1653, εἰσελθὼν εἰς τὴν Βουλήν, ἵνα ὁμιλήσῃ, ἠρεθίσθη διὰ τὰς συχνὰς διακοπὰς καὶ ἀντιρρήσεις τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἐγερθείς, ἐκάλεσε τοὺς ὁπλοφόρους του καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ ἐκδιώξουν ἐκ τῆς αἰθούσης τοὺς ἀντιπροσώπους, ὅταν δὲ ἡ αἴθουσα ἐκενώθη ἔκλεισε τὴν θύραν καὶ ἔθεσε τὸ κλειδίον εἰς τὴν τσέπην του. Τὴν ἐπομένην, μεταβὰς εἰς τὴν αἴθουσαν, ἔνθα συνεδρίαζε τὸ Συμβούλιον τοῦ Κράτους, ἐδήλωσεν εἰς αὐτὸ ὅτι τὸ ἐθεώρει ἔκτοτε, ὡς ἁπλῆν ἰδιωτικὴν συνάθροισιν.

Ἀντὶ τῶν διαλυθέντων σωμάτων, ὁ Κρόμβελ συνέστησε Συνέλευσιν, ἀπαρτιζομένην ἐν μελῶν ἀφωσιωμένων εἰς αὐτόν, γενόμενος τοιουτοτρόπως πανίσχυρος δικτάτωρ.

Προτεκτορᾶτον τοῦ Κρόμβελ (1653-1658).

Τὸ πολεμικὸν Συμβούλιον τὸ ὁποῖον συνεκλήθη εἰς τὸ Οὐάϊτ-Χώλλ ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν νομοθετικοῦ σώματος, ἀποτελουμένου ἐκ τετρακοσίων μελῶν καὶ ἐκλεγομένου διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ τὸν διορισμὸν ἑνὸς ἰσοβίου Λόρδου Προστάτου τῆς χώρας (Lord Protector) βοηθουμένου ὑπὸ ἑνὸς Συμβουλίου τοῦ Κράτους. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο προσεφέρθη εἰς τὸν Κρόμβελ, ὅστις τὸ ἐδέχθη ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς χαρᾶς. Τοιουτοτρόπως ἡ Δημοκρατία μόνον ψιλῷ ὀνόματι ὑπῆρχεν ἐνῷ ἐν τῇ πραγματικότητι εἶχε παλινορθωθῆ ἀπόλυτος μοναρχία. Τέλος, τὴν 22αν Ἰανουαρίου 1655, ὁ δικτάτωρ, ἐλθὼν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν Συνέλευσιν τῶν τετρακοσίων, διέλυσεν αὐτὴν καὶ ἐγένετο ἀπόλυτος κύριος τῆς καταστάσεως.

Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Κρόμβελ ὑπῆρξε λίαν ἐπωφελὴς εἰς τὴν πατρίδα του. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἀγγλία εὑρίσκετο εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Πορτογαλλίαν καὶ τὴν Δανίαν. Ἡ Δανία ὑπέγραψεν εἰρήνην τὴν 14ην Σεπτεμβρίου 1654, ἡ δὲ Πορτογαλλία ἀνεγνώρισε μεγάλα προνόμια εἰς τὸ ἀγγλικὸν ναυτικὸν καὶ ἀπόλυτον θρησκευτικὴν ἀνοχὴν εἰς τοὺς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους της ἄγγλους ὑπηκόους. Τὸ 1657 ἐξερράγη ὁ μετὰ τῆς Ἰσπανίας πόλεμος. Ὁ Κρόμβελ συνεμάχησε μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ ἔλαβεν ὡς ἀντάλλαγμα ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἐκδιώξεως τῶν Στιούαρτ, ἐγγυήσεις περὶ τῶν γάλλων διαμαρτυρομένων καὶ τὴν παραχώρησιν τῆς Δουνκέρκης. Συγχρόνως ὁ Μπλέϊκ ἔφερε τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν μέχρι τῆς Μεσογείου, ἐνίκησε διαδοχικῶς τοὺς Ἰσπανοὺς καὶ κατέλαβε τὴν νῆσον Ἰαμαϊκήν.

Διάλυσις τοῦ Μακροῦ Κοινοβουλίου. Ὁ Κρόμβελ διώκων τοὺς βουλευτάς.

Αἱ ἐξωτερικαὶ αὗται ἐπιτυχίαι δὲν ἴσχυσαν ὅπως καταπραΰνουν τὴν ἐσωτερικὴν δυσαρέσκειαν, πολλαὶ δὲ συνωμοσίαι κατεπνίγησαν τόσον ἐν τῇ χώρᾳ, ὅσον καὶ ἐν τῷ στρατῷ. Μάλιστα, λόγῳ τῆς μεγάλης ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν ἐνεποίησαν αἱ ὑπὸ τοῦ ἐξορίστου Καρόλου Β΄ καὶ τῶν Ἰσπανῶν ἐξυφανθεῖσαι συνωμοσίαι, τὸ Κοινοβούλιον ἐψήφισεν ἔκτακτα μέτρα πρὸς προστασίαν τῆς ζωῆς τοῦ Προστάτου.

Ὅταν τὸ Κοινοβούλιον, διὰ 123 ψήφων κατὰ 62, προσεκάλεσε τὸν Κρόμβελ ὅπως λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, οὗτος ἠρνήθη, ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου ἐδέχθη τὸ νέον σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τῶν μοναρχικωτέρων ἰδεῶν.

Οὐχ ἧττον ἡ ἀντιπολίτευσις ἐγένετο ὁσημέραι ἰσχυροτέρα ὁ δὲ Κρόμβελ ἀπήγγειλε τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς (4 Φεβρουαρίου 1658), ἀφοῦ προηγουμένως ἐπετίμησεν αὐτὴν ζωηρῶς διὰ τὴν στάσιν,

Digitized by Google

τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν ἔναντι τῆς ἐξωτερικῆς του πολιτικῆς. Παρ' ὅλας τὰς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐπιτυχίας του, ἦτο ἀνίκανος ὅπως στερεώσῃ τὸ καθεστώς, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρύσει καὶ τὸ ὁποῖον εὐρίσκεν ἀντιπάλους καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη τῇ οἰκογενείᾳ του. Οἱ κόποι διέσεισαν τὴν ὑγείαν του, ὁ δὲ θάνατος τῆς θυγατρός του, τὴν ὁποίον ὑπεραγάπα, ἐπετάχυνε καὶ τὸ ἰδικόν του τέλος. Ὁ Κρόμβελ ἐξέπνευσε τὴν 3ην Σεπτεμβρίου 1658, τὸ δὲ σῶμα του, μετὰ κηδείαν ἀπεριγράπτου λαμπρότητος, ἐτάφη ἐν τῷ ἀββαείῳ τοῦ Οὐεστμίνστερ.

Ὄλιβερ Κρόμβελ (1599—1658 Μουσεῖον Βερσαλλιῶν.

Τοιουτοτρόπως ἐξέλιπε μία ἀπὸ τὰς ἐξαιρετικωτέρας μορφὰς τῆς παγκοσμίου ἱστορίας. Παρ' ὅλας τὰς διὰ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἀξίαν κρίσεις τῶν συγχρόνων του, ὁμολογεῖται σήμερον ὅτι ὁ Κρόμβελ παρέμεινεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ ρόλου, τὸν ὁποῖον ἐκλήθη νὰ παίξῃ, τόσον ὡς πολιτικός, ὅσον καὶ ὡς στρατιώτης. Ἐκυβέρνησε τυραννικῶς καὶ χωρὶς νὰ τὸν βαρύνῃ ἡ συνείδησις διὰ τὰς πράξεις του, διότι ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς ὄργανον τοῦ Θεοῦ. Μίαν ἡμέραν κάποιος τοῦ ἔλεγεν ὅτι, ἐὰν συνεβουλεύετο τὸ ἔθνος, θὰ εὕρισκεν ὅτι ἐπὶ δέκα προσώπων τὰ ἐννέα ἦσαν ἐναντίον του.

— Καὶ τί μὲ τοῦτο, ἀπήντησε· θὰ ἀφοπλίσω τοὺς ἐννέα καὶ θὰ δώσω τὴν σπάθην εἰς τὸν δέκατον.

ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΩΝ ΣΤΟΥΑΡΤ (1660-1714)

Πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Κρόμβελ εἶχεν ὁρίσει ὡς κληρονόμον του τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ριχάρδον. Ὁ νέος Προστάτης ἦτο ἄριστος νομομαθής, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὰ προσόντα ἀρχηγοῦ, τὰ δὲ σπέρματα τῆς διχονοίας μεταξὺ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Κοινοβουλίου δὲν ἤργησαν νὰ βλαστήσουν. Ὁ Ριχάρδος, πεισθεὶς ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τῆς καθαρᾶς καὶ ἀπλῆς δημοκρατίας, ἠναγκάσθη νὰ διαλύσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συγκληθεῖσαν Βουλὴν καὶ νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὴν ἀνάκλησιν τῆς Μακρᾶς Βουλῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε διαλύσει πρὸ δωδεκαετίας ὁ πατήρ του (7 Μαΐου 1650). Οἱ ὀπαδοὶ τῶν Στούαρτ δὲν ἔπαυσαν ραδιουργοῦντες, τέλος δὲ κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐπάνοδόν των χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ στρατηγοῦ καὶ ὀξυδερκοῦς πολιτικοῦ Μόνκ. Ἡ Μακρὰ Βουλὴ διελύθη καὶ πάλιν ὁριστικῶς, τὴν δὲ 8ην Μαΐου 1660 ὁ Κάρολος Β' ἀνεκηρύσσετο ἐπισήμως ἐν Λονδίνῳ βασιλεύς.

Κάρολος Β'. (1660—1685).

Ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ Καρόλου Α' ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου εἰς ἡλικίαν τριάκοντα καὶ ἐννέα ἐτῶν, ἀφοῦ διῆλθε τὰ περισσότερα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐν ἐξορίᾳ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μόλις ἐπάτησε τὸν πόδα του εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἤρχισεν ἀμέσως ἡ καταδίωξις τῶν ὀπαδῶν τοῦ καταλυθέντος καθεστῶτος τῆς ὁποίας κύριος ὑποκινητὴς ἦτο ὁ πρωθυπουργὸς κόμης Κλάρενδον. Οἱ βασιλοκτόνοι ἐξῃρέθησαν τῆς ἀμνηστείας· δέκα ἓξ αὐτῶν ἀπεκεφαλίσθησαν δημοσίᾳ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τσάριγκ-Κρὸς καὶ ἔναντι τοῦ μεγάρου Οὐάϊτ-Χώλλ, ἔνθα εἶχεν ἀποκεφαλισθῆ ὁ ἀτυχὴς Κάρολος Α'. Τὸ πτῶμα τοῦ Κρόμβελ ἐξετάφη καὶ ἐκρεμάσθη εἰς τὴν ἀγχόνην. Ὁ στρατὸς ἀπελύθη σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, φανατικοὶ δὲ βασιλόφρονες ἀντικατέστησαν τοὺς δημοκρατικοὺς εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας.

Κάρολος Β'. (1630—1685). Ἐπ' αὐτοῦ ἡ ἀγχόνη καὶ ἡ δακτυλοπέδη εἰργάσθησαν ἐντατικῶς ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ὅμως ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον καὶ ὁ περίφημος Νόμος Habeas corpus act, δι' οὗ παρήχετο εἰς τοὺς πολίτας τὸ δικαίωμα τῆς προσωπικῆς Ἐλευθερίας.

Ἡ ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία ἀνεγνωρίσθη καὶ πάλιν ἐπισήμως, ἐν δὲ τῇ Σκωτίᾳ διελύθη βιαίως ἡ Ἐθνικὴ Ἕνωσις καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς. Ὁ Κλάρενδον ἐπάλαισε μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις ὑπὲρ τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, οἱ δὲ νόμοι τοὺς ὁποίους ἐξέδωκε πρὸς τοῦτο εἶναι γνωστοὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Κῶδιξ Κλάρενδον.» Εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὸ ζενὶθ τῆς δόξης του, ὅταν ἔλαβον χώραν τρία γεγονότα, ἡ εὐθύνη τῶν ὁποίων ἀπεδόθη εἰς αὐτόν. Τουτέστιν ἡ πανώλης τοῦ 1665, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέθανον ἐν Λονδίνῳ 100.000 πρόσωπα, ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ τοῦ 1666, ἐκ τῆς ὁποίας κατεστράφη ὁλόκληρον τὸ κεντρικὸν Λονδῖνον, τέλος δέ, κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος, αἱ ταπεινώσεις ἃς ἐδοκίμασεν ἡ Ἀγγλία ἐκ

Ἡ Μεγάλη πυρκαϊὰ τοῦ Λονδίνου (1666). Τὸ ἀποτεφρωθὲν Λονδῖνον περιλαμβάνεται ἐντὸς τῆς παχείας μελαίνης γραμμῆς.

μέρους τῆς Ὀλλανδίας, ὅταν δηλαδὴ ὁ Ὀλλανδὸς ναύαρχος Ρύϊτερ, ἔκαυσε πέντε Ἀγγλικὰ πολεμικὰ πλοῖα πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πρωτευούσης. Αἱ μετὰ τῆς Ὀλλανδίας ἐχθροπραξίαι ἔληξαν μὲ τὴν συνθήκην τῆς Βρέδας (1667). Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων κατηγόρησε τὸν πανίσχυρον πρωθυπουργὸν ὡς ἔνοχον ὅλων αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν, ὁ δὲ Κλάρενδον, ἐγκαταλειφθεὶς καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ ἐξ Ἀγγλίας.

Τὴν κυβέρνησιν Κλάρενδον διεδέχθη ἡ κυβέρνησις τῆς «Καβάλας» (Cabal), ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῶν ἀρχικῶν γραμμάτων τοῦ ὀνόματος τῶν ἀπὸ ἐλούντων αὐτὴν μελῶν (Clifford, Arlington, Buckingham, Ashley, Lauderdale), εἶτα δὲ ἡ κυβέρνησις Δάνβυ (Danby) (1668 - 1679). Ἐπὶ τῆς τελευταίας ταύτης κυβερνήσεως ἔληξεν ὁ μετὰ τῆς Ὀλλανδίας πόλεμος, ὑπογραφείσης μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν συνθήκης εἰρήνης.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Καρόλου Β', ἐδημοσιεύθη ὁ περίφημος νόμος τοῦ Habeas Corpus (1679). Τὸ δικαίωμα τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας τῶν ἄγγλων πολιτῶν δὲν ἦτο ὅσον ἔπρεπε σεβαστὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη λόγῳ τῶν αὐθαιρεσιῶν τῶν διαφόρων ἀρχῶν, ὁ δὲ νόμος (act) τοῦ 1679 κατέστησεν ἀδύνατον τὴν παράνομον φυλάκισιν παντὸς πολίτου ἢ ξένου, ἐὰν ἐν μόνον πρόσωπον διεμαρτύρετο ὑπὲρ αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστηρίου.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνεφάνησαν καθαρῶς πλέον χωρισμένα τὰ δύο κόμματα τῶν Οὐΐγων καὶ

Ὁ Κόμης τοῦ Κλάρενδον (1608-1674).

τῶν Τορύων ἐν τῇ Βουλῇ. Τὰ ὀνόματα ταῦτα ληφθέντα ἐκ δύο ἐπαρχιῶν, ἀπεδίδοντο κατ' ἀρχὰς ὑβριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἑνὸς κόμματος εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ ἑτέρου, ἀλλὰ κατόπιν ἐπεκράτησαν καὶ ἐφέροντο μὲ ὑπερηφάνειαν ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς ὡς ἐνδεικνύοντα τὴν ἰδεολογίαν των.

Τὸ κόμμα τῶν Τορύων ἐσχηματίσθη διαρκούσης τῆς τρομοκρατίας ὑπὸ τῶν φανατικῶν Πουριτανῶν. Ἐπρέσβευε τὰς ἰδέας τοῦ Κλάρενδον, καὶ χωρὶς νὰ ἀρνῆται τὰ δικαιώματα τῆς Βουλῆς, ἐθεώρει τὸν βασιλέα ὡς κυβερνῶντα δυνάμει ἀναμφισβητήτου θείας χάριτος, ἑπομένως πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ἀντίστασιν ἐλόγιζεν ὡς ἀσεβῆ καὶ ἀντισυνταγματικήν. Διὰ τὰ ζητήματα τῆς ἐκκλησίας ἐφρόνει ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ νόμου τῆς ὁμοιομορφίας (Uniformity act) θὰ διεφύλαττε τὴν θρησκείαν.

Οἱ Οὐΐγοι, τὸ ἐπικρατοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κόμμα, ἐθεώρει τὴν Βουλὴν καὶ ὄχι τὸν βασιλέα ὡς τὴν ἀνωτάτην ἐθνικὴν ἐξουσίαν, εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δὲ ζητήματα ἀπεχωρίζοντο καὶ τοὺς ἀποχωριζομένους τῆς ἐπισήμου ἐκκλησίας ὡς συμμάχους κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ.

Τὰ δύο ταῦτα κόμματα ἐξεπροσώπησαν τὴν πάλιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν τάσεων ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος.

Τὴν 6ην Φεβρουαρίου 1685 ὁ Κάρολος, προσβληθεὶς ὑπὸ ἀποπληξίας, ἐκάλεσε τὸν ἀρχιεπίσκοπον τῆς Καντα̈βουρίας, ὅπως τοῦ παράσχῃ τὰς τελευταίας παραμυθίας τῆς θρησκείας σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνας τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ φανατικὴ βασίλισσα καὶ ἡ δούκισσα τοῦ Πόρτσμουθ εἰσήγαγον πλησίον τοῦ ἑτοιμοθανάτου ἕνα βενεδικτῖνον μοναχόν, ὅστις τὸν ἐξωμολόγησε καὶ τοῦ ἔδωκεν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ἰάκωβος Β' (1685 - 1688).

Ἡ εἰς τὸν θρόνον ἄνοδος τοῦ Ἰακώβου Β, ὑπῆρξεν εἰρηνική. Ὁ Μόνμουθ καὶ ὁ δοὺξ Ἀργὺλ, συνωμοτήσαντες ὅπως ἀνατρέψουν τὸν Ἰάκωβον, συνελήφθησαν· κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον

Digitized by Google

Ὁ δικαστὴς Τζέφρεϋς, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν συνταγματάρχην Κίρκε, ἐγέμισε τὰς φυλακὰς τῆς δυτικῆς Ἀγγλίας καὶ συνέστησε τὰ λεγόμενα «αἱματηρὰ δικαστήρια» τὰ ὁποῖα ἀπεδεκάτισαν τοὺς φυλακισμένους. Συγχρόνως ἔκαμε θραῦσιν ἐν Σκωτίᾳ τὸ βασανιστήριον τῆς «δακτυλοπέδης» (ὀργάνου διὰ τοῦ ὁποίου ἐσφίγγοντο μαζὶ οἱ ἀντί-

Ἰάκωβος Β' (1633 - 1702). Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἐκινδύνευσε νὰ εὑρίσκωνται περισσότεροι Ἄγγλοι εἰς τὰς φυλακὰς παρὰ ὅσοι ἦσαν ἐλεύθεροι. Ἐξεθρονίσθη ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του δουκὸς τῆς Ὀράγγης.

χειρες τοῦ δεσμώτου). Δι' ὅλας αὐτὰς τὰς ὑπηρεσίας, ὁ Ἰάκωβος ἀντήμειψε τὸν Τζέφρεϋς μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ καγγελαρίου.

Ὁ Ἰάκωβος ὠνειρεύετο τὴν παλινόρθωσιν τοῦ καθολικισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ, τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς καταστροφῆς του. Προσβληθεὶς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του δουκὸς τῆς Ὀράγγης καὶ ἐγκαταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ τῶν συγγενῶν του, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν· τότε τὸ Κοινοβούλιον ἀνεκήρυξε βασιλέα τὸν δοῦκα τῆς Ὀράγγης ὑπὸ τὸ ὄνομα Γουλιέλμον Γ'.

Γουλιέλμος Γ'.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο σύζυγος τῆς πρωτοτόκου θυγατρὸς τοῦ Ἰακώβου Μαρίας καὶ ἦτο τριάκοντα καὶ ἐννέα ἐτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνόδου του εἰς τὸν θρόνον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΔ' μεταχειρίζετο τὸν εἰς τὴν χώραν του καταφυγόντα Ἰάκωβον ὡς ἐὰν ἐξηκολούθει νὰ εἶνε ὁ πραγματικὸς βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, τοῦτο δὲ ἐξηρέθισε σφόδρα τὸν Γουλιέλμον, ὅστις κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸ Κοινοβούλιον ὅπως κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐξηγέρθησαν ἡ Σκωτία καὶ ἡ Ἰρλανδία. Καὶ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ τῶν χωρῶν τούτων ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγη ἀμέσως εἰς τὸ αἷμα, ἐν δὲ τῇ Ἰρλανδίᾳ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐπαναστατῶν ὁ ἔκπτωτος βασιλεὺς Ἰάκωβος. Τὸ κίνημα ὑπεστηρίχθη καὶ ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου, ὅστις ἀπέστειλεν εἰς Ἰρλανδίαν ἀξιωματικούς, χρήματα καὶ τρόφιμα. Ἀλλὰ τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα διεσκόρπισαν πανταχόθεν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἰακώβου ἐπαναστάτας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβε χώραν ἡ περίφημος ναυμαχία τῆς Οὐγης (La Hougue, ἀκρωτήριον τῆς Γαλλίας ἐν τῇ θαλάσσῃ τῆς Μάγχης), κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐνίκησε τὸν ὑπὸ τὸν Τουρβὶλ γαλλικὸν καὶ κατέστρεψεν αὐτὸν ὁλοσχερῶς. Ἀπὸ τῆς ναυμαχίας ταύτης χρονολογεῖται κατά τινας ἱστορικούς, ἡ ἐπὶ τῆς Γαλλίας ναυτικὴ ὑπεροχὴ τῆς Ἀγγλίας. Τοὐναντίον τὰ εἰς τὴν Γαλλικὴν ἀκτὴν ἀποβιβασθέντα ἀγγλικὰ στρατεύματα ὑπέστησαν ἐπανειλημμένας ἥττας, ἀλλ' ὁ Γουλιέλμος κατώρθωσε μολαταῦτα διὰ τῆς ἐπιμονῆς καὶ εὐφυΐας του νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Λουδοβῖκον εἰς σύναψιν εἰρήνης. Διὰ τῆς ἐν ἔτει 1697 συναφθείσης συνθήκης τοῦ Ryswick, ὁ «χριστιανικώτατος βασιλεὺς» (le roi très chrétien, τίτλος τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας) ἠναγκάσθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Γουλιέλμον τῆς Ὀράγγης ὡς νόμιμον βασιλέα τῆς Ἀγγλίας καὶ νὰ παύσῃ δίδων χεῖρα βοηθείας εἰς τὴν ἔκπτωτον οἰκογένειαν τῶν Στούαρτ.

Ἐπειδὴ ἡ σύζυγος τοῦ Γουλιέλμου βασίλισσα Μαρία δὲν εἶχε τέκνα, τὸ Κοινοβούλιον ὥρισεν ὅτι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τὸ στέμμα θὰ ἐτίθετο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς Ἄννας Στούαρτ, τῆς δευτέρας θυγατρὸς τοῦ Ἰακώβου Β', ἡ ὁποία ἦτο διαμαρτυρομένη τὸ θρήσκευμα καὶ εἶτα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ μόνου ἐπιζῶντος υἱοῦ της δουκὸς τοῦ Γλώστερ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ πρίγκηψ οὗτος ἀπέθανε τῷ 1701, τὸ Κοινοβούλιον ἀπεφάσισεν ὅπως τὸ στέμμα δοθῇ, μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἄννης, εἰς τὴν ἐκ θυγατρὸς ἐγγονὴν τοῦ Ἰακώβου Β', Σοφίαν τοῦ Ἀννοβέρου. Τοιουτοτρόπως ἀπεκλείσθη τοῦ θρόνου ὁ καθολικὸς υἱὸς τοῦ Ἰακώβου Β' καὶ ὡρίσθη ὅτι εἰς τὸ ἑξῆς οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας ὀφείλουν νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ χώρᾳ θρησκείαν, δηλαδὴ εἰς τὸν προτεσταντισμόν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰακώβου Β' (6 Σεπτεμβρίου 1702) οἱ ἐναπομείναντες ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἀνεγνώρισαν τὸν Γουλιέλμον, τοιουτοτρόπως δὲ ἔληξαν ἐν τῇ χώρᾳ αἱ πολιτικαὶ διαμάχαι καὶ ὁ θρόνος τοῦ νέου βασιλέως ἐστερεώθη ἀκόμη περισσότερον.

Τῷ 1701 ἡ Ἀγγλία περιεπλάκη καὶ πάλιν εἰς πόλεμον μετὰ τῆς Γαλλίας, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' κατέλαβε μερικὰ ὀχυρώματα τῆς Βαυαρίας. Τὸ Κοινοβούλιον ὑπεστήριξε τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Γουλιέλμου, ὅστις ἀπῄτει τὴν ἀποχώρησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν ὅπως συνάψῃ συμμαχίαν μετὰ τῆς Ὀλλανδίας κατὰ τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὴν ἐκ Χάγης ἐπάνοδόν του, ὅπου εἶχε μεταβῆ πρὸς σύναψιν τῆς Μεγάλης Συμμαχίας ὁ Γουλιέλμος ἐπευφημήθη ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ ἐπέτυχε τὴν ἐκλογὴν ἑνὸς Κοινοβουλίου φιλοπολέμου, τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψε τὴν ὑπὸ τὰ ὅπλα πρόσκλησιν 40,000 πεζῶν καὶ 40,000 ναυτῶν.

Τὴν 12ην Φεβρουαρίου 1702 ἐνῷ ὁ βασιλεὺς διέσχιζεν ἔφιππος τὸ πάρκον τοῦ Χάμπτον-Κὸρτ ἔπεσε τοῦ ἵππου καὶ ἐτραυματίσθη σοβαρῶς. Μεταφερθεὶς εἰς Κένσιγκτον, ὁ τελευταῖος ἄρρην ἀντιπρόσωπος τοῦ οἴκου τῆς Ὀράγγης ἐξέπνευσε τὴν 19ην Μαρτίου.

Διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Γουλιέλμου Γ' ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' τῆς Γαλλίας ἔχανε τὸν φοβερώτερόν του ἐχθρόν, τὸν ἄνθρωπον διὰ τὸν ὁποῖον, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ ἄγγλου συγγραφέως Μακώλεϋ, ἡ γαλλικὴ μοναρχία ὑπῆρξεν ὅ,τι ἡ ρωμαϊκὴ δημοκρατία διὰ τὸν Ἀννίβαν.

Ἡ βασίλισσα Ἄννα (1702—1714).

Ἡ νέα βασίλισσα προήρχετο ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τοῦ Ἰακώβου Β' μὲ τὴν Ἄνναν Χάϊδ (Hyde), θυγατέρα τοῦ λόρδου Κλάρενδον καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιδράσεως.

Ἦτο εὐχάριστος χωρὶς νὰ εἶναι ὡραία καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν εὐγλωττίαν, τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν γενναιοδωρίαν της. Ἀλλ' εἶχε χαρακτῆρα ἀσθενῆ καὶ ἔζησε κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῆς Σάρρας Γίεννιγς, δουκίσσης τοῦ Μάλμπορω, εἶτα δὲ τῆς Λαίδης Μάσχαμ, ἐξαδέλφης τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Τορύων, Χάρλεϋ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, οἱ Σκῶτοι, δυσηρεστημένοι ἐκ τῆς πολιτικῆς τοῦ Γουλιέλμου Γ' εἶχον τάσιν πρὸς ἀποχωρισμόν. Διὰ τοῦτο τῷ 1706 ἐξεδόθη ὁ Νόμος περὶ Ἑνώσεως (Act of Union), ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεγράφετο ἡ ὁριστικὴ ἕνωσις τῶν δύο στεμμάτων Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας, ἡ ἑνοποίησις τῶν φορολογικῶν νόμων καὶ τὸ δικαίωμα τῆς Σκωτίας ὅπως στέλλῃ ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων καὶ τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων.

Ὁ σπουδαῖος οὗτος νόμος ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὸ Ἐδιμβοῦργον διὰ ψήφων 110 κατὰ 69. Οὗτος ἔμελλε νὰ ἔχῃ διὰ τὴν Σκωτίαν λίαν εὐχαρίστους, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, συνεπείας, ἀλλ' ὁ ἐθνικισμὸς τῶν Σκώτων οὐδόλως ἀπεδέχθη αὐτὸν εὐμενῶς.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τῆς Ἄννας ἔλαβον χώραν διάφοροι ραδιουργίαι, αἵτινες εἶχον σκοπόν, ὅπως προετοιμάσουν τὴν εἰρήνην μετὰ τῆς Γαλλίας καὶ ὅπως ἐπαναφέρουν τοὺς Στούαρτ ἐπὶ τοῦ θρόνου. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1713 ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῆς Οὐτρέχτης (12 Ἀπριλίου 1713) διὰ τῆς ὁποίας ἀποκατεστάθη ἡ εἰρήνη μετὰ τῆς Γαλλίας.

Ἡ βασίλισσα Ἄννα ἀπέθανε τὴν 1ην Αὐγούστου 1714 ἐκ ποδάγρας, πρὸ τοῦ δυνηθῇ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ ἀδελφοῦ της Ἰακώβου. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας αὐτῆς ἤνθισαν ἐν Ἀγγλίᾳ τὰ γράμματα καὶ ἡ λογοτεχνία, προσηρτήθη εἰς τὴν χώραν ἡ σπουδαιοτάτη ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως ἄκρα τοῦ Γιβραλτὰρ (1704) καὶ ἐβελτιώθη τὸ κοινοβουλευτικὸν καθεστώς, τέλος δὲ διὰ τῆς ἑνώσεως τῶν δύο στεμμάτων ἐπραγματοποιήθη ἡ ἕνωσις τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν Σκωτίαν.

Ὁ Δοὺξ τῆς Ὀράγγης, ὁ βασιλεύσας τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Γουλιέλμος Γ' (πίναξ τοῦ Van Dyck). Ἀπὸ τούτου χρονολογεῖται ἡ ναυτικὴ ὑπεροχὴ τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ Ἄννα Στούαρτ (1702-1714)
Ἡ Σκωτία ἡνώθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν της μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τὸ Γιβραλτὰρ περιῆλθεν εἰς τὴν θαλασσοκράτειραν.

Digitized by Google

ΑΝΟΒΕΡΙΑΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1714 ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ)

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄ 1714—1727

Τὴν ἀποθανοῦσαν βασίλισσαν Ἄνναν, διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ Γεώργιος Α΄, ἐκλέκτωρ τοῦ Ἀννοβέρου καὶ ἀπόγονος ἐκ μητρὸς τοῦ Ἰακώβου Α΄. Ἡ ἀνάρρησις εἰς τὸν θρόνον προσώ-

Γεώργιος Α' (1660-1727), «ὁ ὑλιστὴς φιλόσοφος» ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς δυναστείας τοῦ Ἀννοβέρου.

που ἐκ τῆς δυναστείας τοῦ Ἀννοβέρου ἐπαγίωσε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1688 Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν διάστημα, τῶν ἑπτὰ ἑβδομάδων, ἀπὸ τῆς κηδείας τῆς βασιλίσσης Ἄννης μέχρι τῆς ἀποβιβάσεως Γεωργίου τοῦ Α΄ εἰς Γρίνουϊτς (Greenwich) οὐδὲν ἐπεισόδιον ἄξιον λόγου ἐσημειώθη.

Ὁ νέος βασιλεὺς ἦτο ἡλικίας 54 ἐτῶν, μετρίου ἀναστήματος, ἁδρῶν χαρακτηριστικῶν, ἀδεξίου ὕφους, ἀγροῖκος, πότης, ἀμαθὴς καὶ ἔκδοτος. Ἡ μητέρα του τὸν ἐτιτλοφόρει: «Ὑλιστὴν φιλόσοφον». Τὸ βασίλειόν του ἐνόμιζεν ὅτι ἐξετείνετο μόνον μέχρι τῆς περιοχῆς τῶν ἀνακτόρων τοῦ Saint-James Διῆγε τὴν αὐτὴν ζωὴν ὅπως καὶ εἰς τὸ Ἀννόβερον. Κατὰ βάθος δὲν ἦτο κακός. Ὁ Θακερέϋ, λέει περὶ αὐτοῦ: «Δὲν ἦτο ἔνδοξος μονάρχης, ἀλλὰ δὲν ἦτο οὔτε ἀπατεών, οὔτε μνησίκακος, οὔτε μωρός».

Ἂν καὶ εἰς τὸ Ἀννόβερον εἶχε συνηθίσει εἰς τὸν δεσποτισμόν, ἐν τῇ νέᾳ του ἰδιότητι ἔκαμε μετρίαν χρῆσιν τούτου. Οὐδεμίαν σημασίαν ἔδιδε εἰς τὸ πῶς θὰ διοικηθῇ ἡ Ἀγγλία, ὁ νοῦς καὶ ἡ ψυχή του εὑρίσκοντο πάντοτε εἰς τὸ Ἀννόβερον, καὶ πάντοτε ὑπῆρξε ξένος πρὸς τὸν λαόν του ἂν καὶ συχνὰ ἐπευφημεῖτο παρ' αὐτοῦ.

Ἀνεχώρησεν ἐκ Γερμανίας τὴν 31ην Αὐγούστου τοῦ 1714 καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Λονδῖνον μὲ τὴν μικράν του ἀκολουθίαν, ἀποτελουμένην ἀπὸ τὸν μέγαν σταυλάρχην Μπένστορη, τὸν βαρῶνον Κίλμανσεγκ μετὰ τῆς συζύγου του καὶ ἐρωμένης τοῦ βασιλέως καὶ τὴν τιτλοῦχον ἐρωμένην του Δεσποινίδα Σιούλεμπουργ. Ὅλη αὐτὴ ἡ *κλίκα* ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν ὅπως ἐξετάσῃ κατὰ πόσον θὰ ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐκεῖ οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι· ἡ Βουλὴ ὅμως ἐπετήρει πάσας τὰς Κρατικὰς λειτουργίας, καὶ ἂν καὶ ἡ Δεσποινὶς Σιούλεμπουργ ἐγένετο δούκισσα τοῦ Κένταλ καὶ ἡ ἀντίζηλός της ὠνομάσθη κόμησσα Ντάρλιγκτον, ὅμως ἡ ἐπιρροὴ τῆς Αὐλῆς ἔμεινε λίαν περιωρισμένη.

Τὸν Γεώργιον Α΄ περιεστοίχισαν δύο ὁμάδες πολιτικῶν ἀνδρῶν, αἵτινες πάντοτε συνεκρούοντο μεταξύ των: τὸ *«Βρεττανικὸν στοιχεῖον»* καὶ τὸ *«Συμβούλιον τοῦ Ἀννοβέρου»*. Ὁ βασιλεὺς ἀνέθεσε τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὸν Τόουνσεντ, τῆς ὁμάδος τῶν Οὐίγων· οἱ Τόρυες ἀντεπροσωπεύοντο ὑπὸ τοῦ Σρούζμπερυ. Τὸ «Συμβούλιον τοῦ Ἀννοβέρου» ἀπετέλει τριανδρίαν ὑπὸ τὸν Μπένστορη, ὅστις διηύθυνε τὰς μετὰ τῆς βασιλίσσης Ἄννης διαπραγματεύσεις τῇ μεσολαβήσει τοῦ Μπόθμερ, διπλωματικοῦ ἀντιπροσώπου ἐν Λονδίνῳ τοῦ οἴκου Μπρούνσβιχ καὶ τέλος τοῦ Ρόμπερθον, πρόσφυγος Οὐγενότου, τοῦ ὁποίου τὸ μῖσος πρὸς τὸν Λουδοβῖκον ΙΔ΄ τὸν ἠνάγκασε νὰ συντείνῃ εἰς τὴν ἀναγόρευσιν ὡς βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α΄. Ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ μονογενὴς υἱός του, πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας ἐμισοῦντο θανασίμως. Ἡ ἐν Λονδίνῳ κατοικία τοῦ ἐπιδόξου κληρονόμου, Λέστερ-Χάους, ἦτο ἄσυλον τῆς ἀντιπολιτεύσεως, ὅπου οἱ Τόρυες ἐκδιωχθέντες τῆς ἀρχῆς συνεκρούοντο μετὰ τῶν ἑτεροφρόνων Οὐίγων. Αἱ διενέξεις αὗται ἐδυσχέραινον τὴν Κυβέρνησιν.

Ὁ βασιλεύς, ἐπειδὴ ἠγνόει τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν ἀπέφευγε νὰ παρευρίσκεται εἰς τὰς συζητήσεις τοῦ Συμβουλίου, καὶ δι' ἀντιπροσώπου ἐλάμβανε γνῶσιν τῶν ἑκάστοτε ἀποφάσεων τούτου. Ὁ Τόουμσεντ, παρευρίσκετο εἰς τὰς συνεδριάσεις ἀμφοτέρων τῶν μερίδων· τοῦτο περισσότερον τὸν ἐσκότιζε ἢ τὸν διεφώτιζε. Τῶν συμβουλίων τούτων προΐστατο ὁ στρατηγὸς Στάνχοπ, ἐκ τῶν ἡρώων τοῦ κατὰ τῆς Ἰσπανίας πολέμου. καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ μέλλοντος, ὁ σὲρ Ρόμπερτ Οὐώλπολ.

Ἡ πρώτη Βουλὴ τοῦ Γεωργίου Α΄ ἐξελέγη κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1715. Οἱ Οὐΐγοι (βλ. Ἀγγλίας πολίτευμα) εἶχον τὴν πλειοψηφίαν, ἑκατὸν πεντήκοντα ψήφων (ἡ ψηφοφορία ἐγίνετο διὰ βοῆς), ἐνῷ εἰς τὴν τελευταίαν Βουλὴν τῆς βασιλίσσης Ἄννης ὑπερίσχυον οἱ Τόρυες. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην διάφορα ἐπεισόδια ἐτάραξαν τὴν κοινὴν γνώμην. Ὁ μνηστὴρ τοῦ θρόνου Στούαρτ ἐνόμισεν ὅτι ἦλθεν ἡ κατάλληλος στιγμὴ τῆς παλινορθώσεως. Παρὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς προτέρας ἀποπείρας, ἥτις τότε ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ΄, οἱ Ἰακωβῖται (ὀπαδοὶ τῆς οἰκογενίας τοῦ ἐκθρονισθέντος βασιλέως Ἰακώβου Γ΄), πρὶν παρέλθῃ ἔτος ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Γεωργίου Α΄, ἐπανεστάστησαν ὑπείκοντες εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ κόμητος Μάρ· ἀλλ' ὁ δοὺξ ντ' Ἀρζὶλ ἐπενέβη ἀμέσως καὶ κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ ἔνοπλος αὕτη ἐπέμβασις εἶχε σπουδαῖα πολιτικὰ ἐπακολουθήματα· ἐμείωσε τὴν ἀντιδημοτικότητα τοῦ βασιλέως καὶ ἐγένετο αἰτία νὰ ἐκδηλωθῇ ποιά τις εὔνοια, ἡ δὲ πλειοψηφία τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων νὰ κηρυχθῇ ὑπὲρ τῆς παραμονῆς τοῦ Οἴκου τοῦ Ἀνοβέρου ἐπὶ τοῦ θρόνου. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰακωβιτῶν, ὁ βασιλεὺς ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀννόβερον ἀλλὰ συμφώνως τῷ νόμῳ τῆς ἐγκαταστάσεως (act of settlement) οἱ βασιλεῖς δὲν ἠδύναντο νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸ βασίλειόν των ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ Κοινοβουλίου. Ὁ Γεώργιος προσεποιήθη ἄγνοιαν τοῦ νόμου τούτου καὶ διεμοίρασε τὴν διαμονήν του μεταξὺ Ἀγ-

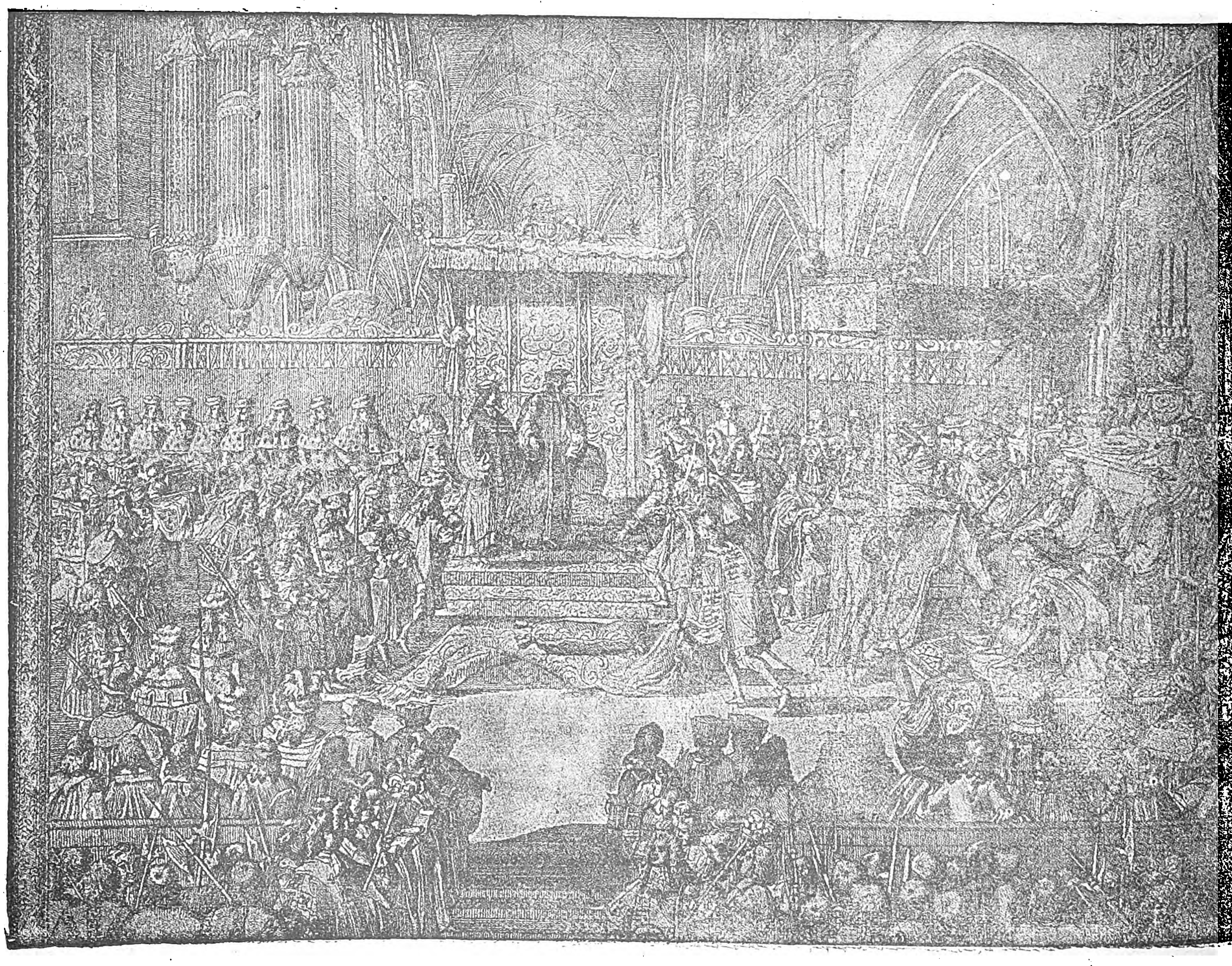

Ἡ στέψις τοῦ Γεωργίου Α΄ τὴν 31ην Ὀκτωβρίου 1714, καὶ τὸ Ἀββαεῖον τοῦ Οὐεστμίνστερ.

Digitized by Google

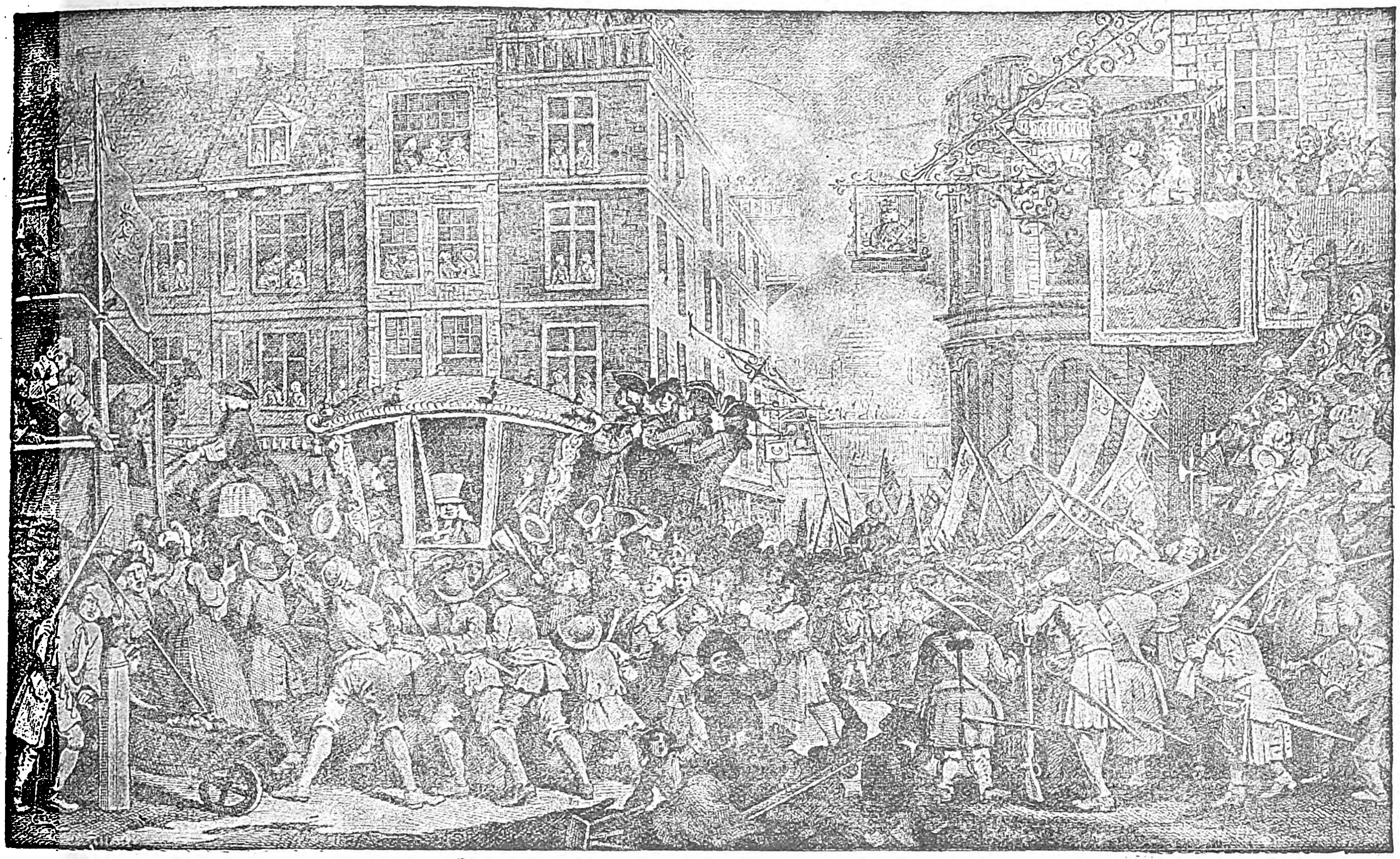

Ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Λονδίνου κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Ὑποδοχὴ τοῦ Λόρδου Δημάρχου (1747).

γλίας καὶ Γερμανίας. Κατὰ τὸ ἔτος 1717, ὅτε τὸ πρῶτον ἐπανῆλθεν ἐκ τοῦ ταξιδίου του, ἀπεχωρίσθη τοῦ Τόουνσεντ, καὶ ὁ Στάνχοπ, ὅστις προεκάλεσε τὴν βασιλικὴν ταύτην ἀπόφασιν, ἀνέλαβε τὰ ἡνία τοῦ Κράτους, ἀλλὰ μετ' ἐπανειλημμένας ἀποτυχίας τόσον ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Κοινοτήτων, ὅσον καὶ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων, τὸ Ὑπουργεῖόν του ἔπεσεν, αὐτὸς δὲ ἀπέθανεν ἐξ ἀποπληξίας τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1721 ἐν Οὐεστμίνστερ (Westminster).

Ρόμπερ Οὐῶλπολ.

Ὑπῆρξεν ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἄγγλων πολιτικῶν, ὅστις ἐπὶ 22 ἔτη ἄνευ διακοπῆς ἀπὸ τοῦ 1721—1742, διετήρησε τὸ ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον. Εἰς τὸν Τόουνσεντ ἀνέθεσε τὴν ἐξωτερικὴν πολι-

Ροβέρτος Οὐῶλπολ. Κόμης Ὀξφόρδης (1721-1742).

τικήν, οὗτος δὲ ἠσχολήθη διὰ νὰ εὕρῃ τρόπον διατηρήσεως τῆς εἰρήνης, στηριζόμενος κυρίως ἐπὶ τῆς συμμαχίας μετὰ τῆς Γαλλίας. Ἂν καὶ εὗρε μεγάλας δυσχερείας καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀρχῆς του, ἐπραγματοποίησεν ἀληθῶς γόνιμον ἐσωτερικὴν πολιτικήν. Κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν ἀρχοντικὴν οἰκογένειαν τῆς κομιτείας τοῦ Νόρφολκ, ὅπου ἡ γεωργία καὶ ἡ ὑφαντουργία προσήλκυσε καὶ συνεκράτησε πολλοὺς μετανάστας. Ἐκεῖ διετήρει πλείστας ἰδιοκτησίας, αἵτινες ἔδιδον εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα νὰ ὑποδεικνύῃ ἀντιπροσώπους διὰ τὸ Κοινοβούλιον. Εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν ἐν ᾗ ἀνεδείχθη ρήτωρ ἀκριβολόγος καὶ γλαφυρός, πνεῦμα γόνιμον καὶ λεπτόν. Ὡς γραμματεὺς τοῦ πολεμικοῦ τμήματος (1708) ἀνεδείχθη ἐπιδεξιώτατος εἰς τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων προσώπων διαπραγματεύσεις καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ὁμοφωνίαν ὅλων τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν φιλελευθέρων (1710) κατηγορήθη ὑπὸ τῶν Τορύων ὅτι συνέτεινεν εἰς τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἔτι δὲ ἐπὶ αἰσχροκερδείᾳ καὶ δωροδοκίᾳ. Κατεδικάσθη καὶ ἐνεκλείσθη ἐπὶ πολλοὺς μῆνας εἰς τὸν πύργον τοῦ Λονδίνου. Τὸ ἔτος 1713 ἐξελέγη ἐκ νέου, καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἤρχισε τὸ λαμπρόν του στάδιον, τὸ ὁποῖον ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τῆς ἑπομένης βασιλείας. Ἐκλεγεὶς τὸ 1721 πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ὁμοιογένειαν τοῦ Ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ νὰ μεταβιβάσῃ τὰς θεμελιώδεις ἐξουσίας ἀπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Κατέστησεν ὑπευθύνους τοὺς ὑπουργοὺς ἔναντι τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τοῦ βασιλέως καὶ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς καὶ τῆς νεωτέρας ἀποικιακῆς πολιτικῆς. Διετήρησε τὴν εἰρήνην ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν, τούτου δ' ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας. Ἡ πτῶσις τοῦ Οὐῶλπολ κατωρθώθη δι' ἐξαγορᾶς τῆς ψήφου πολλῶν βουλευτῶν.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Β'.

Ὁ Γεώργιος Α' ἀπέθανεν αἰφνιδίως εἰς τὸ Ὀσναμπροὺκ τὴν 12ην Ἰουνίου 1727 καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ ταξιδεύσῃ εἰς Γερμανίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς βασιλίσσης Ἄννης, ὁ μονογενής του υἱὸς εἶχε συνοδεύσει αὐτὸν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, καὶ προσεπάθησε δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ γίνῃ δημοφιλής. Αἱ σχέσεις του μετὰ τοῦ πατρός του ἦσαν ψυχραί, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. ἀργότερον δὲ κατέληξαν εἰς τὸ νὰ χωρίζῃ σφοδρότατον μῖσος τὸν πατέρα ἀπὸ τὸν υἱόν. Ὅταν ὁ Οὐῶλπολ γονυκλινὴς τοῦ ἀνήγγειλε τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, οὗτος ἀντὶ ἄλλης ἀπαντήσεως τὸν διέταξε νὰ παραδόσῃ τὴν ἀρχὴν εἰς τὸν Σπένσερ Κόμπτον. Ὁλόκληρος ἡ Αὐλὴ συνεχάρη τὸν νέον Ἄρχοντα καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ πρύτανις τῆς Βρεττανικῆς διπλωματίας Τζὼν Καρτερέ, ἀλλ' ὁ Κόμπτον ἐφάνη ἀνίκανος διὰ τὸ μεγάλο ἀξίωμα ὅπερ τοῦ ἐνεπιστεύθησαν. Ἡ βασίλισσα Κορολίνα ἥτις ἐξήσκει μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ συζύγου της, ἔδωκεν εἰς τοῦτον νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι εἶχε συμφέρον νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Ἀγγλία ὤφειλε τὴν καλὴν διοίκησιν καὶ τὴν οἰκονομικήν της ἀνόρθωσιν· ὁ βασιλεὺς ὑπέκυψε. Ἡ πρώτη πρᾶξις τοῦ ἐπαναδιορισθέντος ὑπουργοῦ, ἦτο ν' αὐξήσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλέως καὶ νὰ ψηφίσῃ προσωπικὴν σύνταξιν διὰ τὴν βασίλισσαν.

Ὁ Γεώργιος Β' ἦτο ὀλιγώτερον ἐπιτήδειος τοῦ πατρός του, τοῦ ὁποίου ἐκληρονόμησεν ὅλας τὰς κακὰς ἕξεις. Ἦτο ἀμαθής. δυσειδαίμων, χυδαῖος τοὺς τρόπους καὶ ἀντιπαθὴς τὴν μορφήν. Ἠγάπα τὴν ἐξουσίαν, μόνον διὰ τὰ πλεονεκτήματα ἅτινα τοῦ παρεῖχεν. Ἐχθρὸς τῆς ἐργασίας· πνεῦμα μεθοδικόν, ἀλλ' ἀνίκανον καὶ διὰ τὸ παραμικρόν· ἄθρησκος καὶ σαρκαστὴς τοῦ Ἀγγλικανικοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἡ βασίλισσα ἐφαίνετο ἀγνοοῦσα τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἐστεμμένου συζύγου της. Πάντα ὅσα ὑπέβαλλεν εἰς αὐτὴν ὁ Οὐῶλπολ

Γεώργιος Β'. Ἤγετο καὶ ἐφέρετο ἀπὸ τὴν σύζυγόν του Καρολίναν. Ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῆς ἐποχῆς του εἶναι πλήρης ὀξειῶν Κοινοβουλευτικῶν διαμαχῶν.

ὡς ὀρθὰ καὶ συμφέροντα εἰς τὸ κράτος, κατώρθωνε νὰ πείθῃ τὸν βασιλέα ὅπως τὰ υἱοθετῇ καὶ τὰ ἐπικυρώνῃ. Ἦτο εὐμετάβολος τὸν χαρακτῆρα· συνταγματικώτατος εἰς τὸν Ἅγιον Ἰάκωβον καὶ δεσποτικώτατος εἰς τὸ Χερενχάουζεν. Ἐδράττετο πάντοτε τῆς εὐκαιρίας νὰ ὑπερηφανεύηται διὰ τὸ

Digitized by Google

φιλανθρωπικά του αἰσθήματα, καὶ τοῦτο ἐφ' ὅσον ἐπρόκειτο μόνον νὰ δείξῃ τὰς καλάς του διαθέσεις, οὐδέποτε ὅμως καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ δώσῃ χρήματα.

Οἱ Οὐΐγοι συνηνώθησαν ὑπὸ τοὺς Πούλτνεϋ, Μπόλινμπροκ καὶ Γουίνδχαμ. Ἡ ἐφημερὶς "*The Craftman*» ἐπετέθη σφοδρῶς ὄχι μόνον κατὰ τῶν ἀντιθέτων μερίδων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ βασιλέως ὅστις ἤκουε τὰς συμβουλάς των, καὶ τοῦ Κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖον τὸν ὑπεστήριζεν.

Αἱ γενικαὶ ἐκλογαὶ τοῦ 1734 ἀπέδειξαν ἰσχυρὸν τὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἥτις ἐνισχύθη διὰ νέων μελῶν δυνάμεως καὶ ἀξίας, ὧν ἀξιολογώτερον ὑπῆρξεν ὁ Οὐλλιαμ Πὶτ (William Pitt), ὅστις κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου νὰ

Οὔλλιαμ Πὶτ. (1708-1778).

ἀποκτήσῃ μεγάλην φήμην καὶ πολλὰς συμπαθείας. Οἱ *«πατριῶται μάγκες»*, ὅπως ἀπεκάλει τὴν ἀντιπολίτευσιν ὁ Οὐώλπολ, δὲν ἐδίστασαν νὰ ἔλθωσιν ἀντιμέτωποι καὶ μὲ αὐτὸν τὸν βασιλέα. Ἐξ ἄλλου ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας ἀνατραφεὶς εἰς τὸ Ἀννόβερον καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Ἀγγλίαν μόνον ὅταν ἔφθασε τὸ εἰκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐμίσει τοὺς γονεῖς του, οἵτινες πάλιν ἀπροκαλύπτως ἐπεθύμουν τὸν θάνατόν του. Ὁ μετὰ τῆς Αὐγούστας τοῦ Σὰξ-Γκότα γάμος του κατὰ τὸ 1736 ὑπῆρξεν αἰτία δημιουργίας ζητημάτων καὶ αἱ δύο βουλαὶ ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις τοῦ πρίγκιπος, ὅστις ἔκτοτε ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

Ὁ κατὰ τὴν 20 Νοεμβρίου 1737 θάνατος τῆς βασιλίσσης Καρολίνας ἐστέρησε τὸν Γεώργιον Β' συνετοῦ συμβούλου, καὶ τὸν Οὐώλπολ, πολυτίμου ὑποστηρικτοῦ.

Κατὰ Μάρτιον τοῦ 1739, ἡ ἀντιπολίτευσις ἐγκατέλειψεν ἐπιδεικτικῶς τὴν αἴθουσαν τῶν συνεδριάσεων, τὸ Ὑπουργεῖον ὅμως ἔστρεψεν ὅλην του τὴν προσοχὴν εἰς τὰς πολεμικὰς προπαρασκευάς.

Ὁ βασιλεὺς ἠθέλησε νὰ μυηθῇ εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς περιπλοκάς, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ ΣΤ' κατὰ τὸ ἔτος 1740. Ὁ Οὐώλπολ προετίμησε νὰ μείνῃ οὐδέτερος, ἀλλ' ἡ φιλειρηνικότης του ἐπεβάρυνε τὴν θέσιν τοῦ βασιλέως καὶ δυσηρέστησε τὸ Ἔθνος. Ἡ ἀντιπολίτευσις ἐνόμισεν ὅτι ἦτο ἤδη ἀρκετὰ ἰσχυρά, ὥστε νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Οὐώλπολ, οὗτος ὅμως ἔτυχε ψήφου ἐμπιστοσύνης ἐπωφεληθεὶς τῆς ὑποστηρίξεως τῶν Ἰακωβιτῶν, τοὺς ὁποίους πρότερον εἶχε καταπολεμήσει.

Κατὰ τὸ μεσοδιάστημα μέχρι τῆς κατόπιν συνόδου τῆς Βουλῆς πολλὰ δυσάρεστα γεγονότα ἔπληξαν τὴν Ἀγγλίαν. Ἅμα τῇ συνόδῳ της διεπιστώθη, ὅτι ἡ πλειοψηφία τοῦ Οὐώλπολ εἶχεν ἐλαττωθῇ. Ὁ Πουλτενὰς προέτεινεν εὐρεῖαν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ πολεμικοῦ ζητήματος· ὁ Οὐώλπολ ἀπέρριψε τὴν πρότασιν διὰ ψήφων (βοῆς) 253 κατὰ 250, ἀλλὰ θεωρήσας ἀνεπαρκῆ τὴν δύναμίν του, παρῃτήθη ὅλων τῶν ἀξιωμάτων του. Ἐπιτροπή, ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Οὐώλπολ ἐνήργησεν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων· ἡ δὲ ἔκθεσις ταύτης ἦτο δυσμενεστάτη δι' αὐτόν. Ἐντὸς ὀλίγου ἀπέθανεν ἐκ τῆς στενοχωρίας του. Ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Οὐώλπολ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Γεωργίου Β' ἤλλαξαν ἑπτὰ περίπου ὑπουργεῖα. Ἡ πολιτικὴ αὕτη ἀστάθεια εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα διπλωματικὴν κρίσιν, ἧς ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ προσωρινὴ μείωσις τῆς ναυτικῆς ἰσχύος τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ κατάπτωσις τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων.

Ὁ Τζὼν Καρτερέ, ὅστις διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν Οὐώλπολ, προσέλαβεν συνεργάτας ἀνήκοντας εἰς ὅλας τὰς πολιτικὰς μερίδας. Ἡ νίκη τοῦ Doettingen (1743) προσέδωκεν εἰς τὸν βασιλέα ποιάν τινα δημοτικότητα. Ὅταν ἐξερράγη ὁ Ἀγγλογαλλικὸς πόλεμος, τὸ Ὑπουργεῖον ἐδιχάσθη. Ὁ Καρτερὲ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἐρρίκου Πελάμ, ἀρχηγοῦ τῆς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1744 ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του δουκὸς τοῦ Νιούκασλ. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ θέρους τοῦ 1745 ὑπῆρξεν ἀτυχὴς διὰ τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες ἡττήθησαν ἐν Fontenoy, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Στούαρτ Κάρολος Ἐδουάρδος, ὅστις ἀνεκήρυξεν εἰς τὸ Ἐδιμβοῦργον βασιλέα τὸν Ἰάκωβον Γ', διεπεραιώθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ Ντέρμπυ 175 χιλιόμετρα ἔξωθι τοῦ Λονδίνου. Οὗτος ὅμως ἠναγκάσθη νὰ τραπῇ πρὸς τὴν Σκωτίαν, τὸ δὲ Ὑπουργεῖον ἐστερεώθη διὰ τῆς κατὰ τὴν 18ην Ὀκτωβρίου ὑπογραφείσης εἰρήνης τοῦ Αἲξ-Λὰ-Σαπέλ. Παρὰ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐν Ἰνδίαις καὶ Ἀμερικῇ, ἡ Ἀγγλία ἐκυβερνᾶτο εἰρηνικῶς ἡ δὲ κυβέρνησις ἀπησχολεῖτο ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τῶν οἰκονομικῶν. Ὁ Δοὺξ τοῦ Νιούκασλ ἐγένετο κατὰ τὸ 1754 πρῶτος λόρδος τοῦ θησαυροφυλακίου. Ἡ ἀπώλεια τῆς Μινιόρκας, ἥτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν ἑπταετῆ πόλεμον, ἔρριψε τὸ Ὑπουργεῖον. Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1756 ἄνοδος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Οὔλλιαμ Πὶτ ἤλλαξεν τελείως τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων.

Οὔλλιαμ Πίτ.

Ὁ Οὔλλιαμ Πὶτ ἐπέτυχε τὴν πτῶσιν Οὐώλπολ χωρὶς νὰ προσκρούσῃ εἰς τὸν βασιλέα καὶ ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τῆς χώρας καὶ ἐφρόντισε νὰ

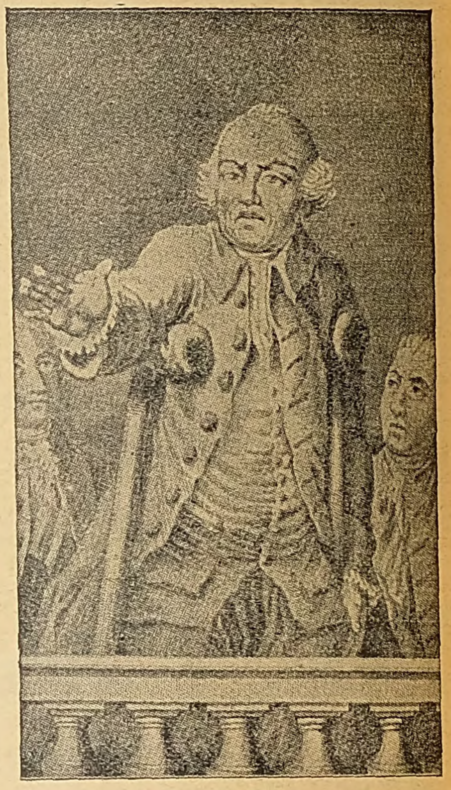

Οὔλλιαμ Πίτ, λόρδος τοῦ Σάθαμ, ἐπονομαζόμενος «Πὶτ ὁ Πρῶτος». Εἶχε κηρυχθῆ κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Εἰς τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα, ἀγνώστου σχεδιαστοῦ, ὁ Πὶτ παρίσταται ἀγορεύων ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ καὶ καθ' ἣν στιγμὴν λέγει «Ὀφείλομεν νὰ κηρύξωμεν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Γαλλίας»

κατασιγάσῃ τὰ διάφορα πάθη καὶ τὰς διαμάχας. Μετά τινα χρόνον ἀπεμακρύνθη τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας, ὅστις ἀμέσως ἀνέλαβε τὴν ἡγεσίαν τῆς ἀντιπολιτεύσεως. Ἡ ἀντιζηλία αὕτη εἶχε

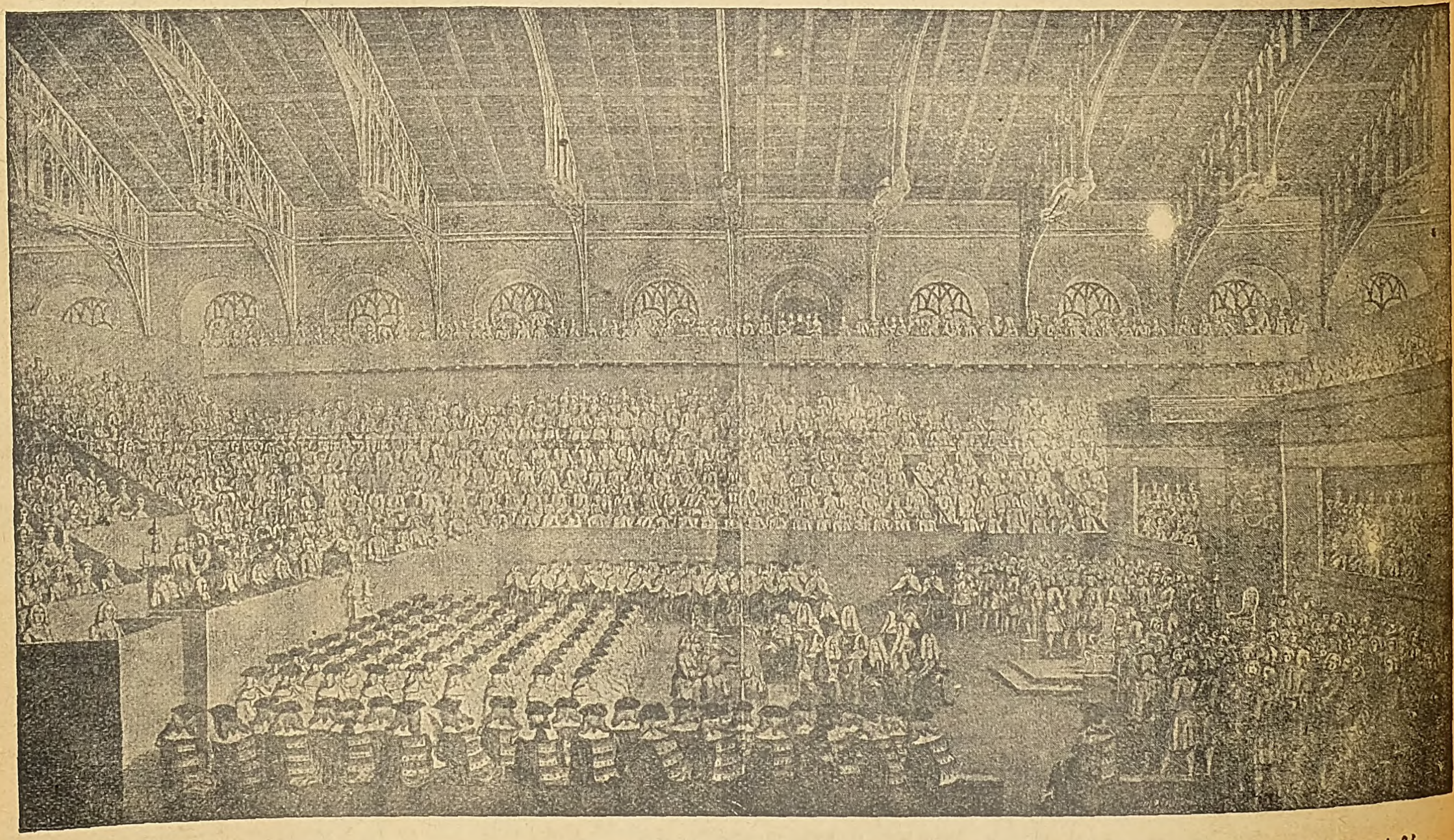

Αἱ δύο βουλαὶ συνεδριάζουσαι ὁμοῦ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Οὐεστμίνστερ τὴν 18ην Μαρτίου 1747, πρὸς διεξαγωγὴν τῆς δίκης τοῦ Λόρδου Λοβά.

Digitized by Google

τὸν ἀντίκτυπόν της ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ συνδυασμοῦ. Ὁ Πὶτ καὶ ὁ Γκρενβὶλ παρητήθησαν κατὰ τὸ 1755 διότι ὁ Φόξ, ὁ πραγματικός των ἀντίπαλος, ὠνομάσθη Γραμματεὺς τοῦ Κράτους. Ἡ κατὰ τὸ 1756 πτῶσις τοῦ Φὸξ ἐξηνάγκασε τὸν βασιλέα νὰ ἐπαναδιορίσῃ τὸν Πίτ, ὅστις καὶ ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης ὑπεστηρίχθη καὶ ἀνέλαβε σταθερῶς πλέον τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου. «Ἡ προσοχή μου, εἶπεν, ἀναλαμβάνων τὴν θέσιν του, στρέφεται εἰς τὸ νὰ ἐξέλθῃ ἡ Ἀγγλία ἐκ τῆς νευρικότητος εἰς ἣν εὑρίσκεται καὶ ἥτις ἐπιτρέπει εἰς εἰκοσακισχιλίους γάλλους στρατιώτας νὰ τὴν φοβερίζουν». Προσεπάθησε νὰ ἐπανορθώσῃ τὰς συμφοράς, ὡς τὴν ἀπώλειαν τῆς Μινιόρκας καὶ τὴν ἧτταν τοῦ στρατηγοῦ Μπύγκ, γεγονότα ἅτινα βαρέως ἔφερεν ὁ ἀγγλικὸς ἐγωϊσμός. Κατώρθωσε νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν ἐνεργητικότητα τῶν συμπατριωτῶν του καὶ νὰ τοὺς συναρπάσῃ μὲ τὴν στομφώδη καὶ εἰλικρινῆ εὐγλωττίαν του. Τὴν ἀκεραιότητα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν εἰλικρίνειαν, ἔκρινεν ὡς ἀπαραίτητα στοιχεῖα παντὸς πολιτικοῦ ἀνδρός. Ὁ βασιλεὺς δὲν συνεπάθει τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο, ἀλλὰ τὸ ἠνείχετο, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ πράξῃ ἄλλως. Εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ σταδίου του δὲν ὑπῆρξε καὶ τόσον εὐτυχής, διότι ὁ Κάμπερλαντ ἡττήθη εἰς Ἄστεμπεκ. Τέλος ὁ Γεώργιος καὶ ὁ Πὶτ ἐνόησαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ συμφιλιωθῶσιν, καὶ κατὰ τὴν 19ην Ἰουνίου 1757 ὠργάνωσαν τὸ *συμμαχικὸν Ὑπουργεῖον*, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Πὶτ ἀνέλαβε τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικήν, τὰς πολεμικὰς ὑποθέσεις καὶ τὴν ἀκοικιακὴν πολιτικὴν ὑπὸ τὸν μετριόφρονα τίτλον «*Γραμματεὺς τοῦ Κράτους*».

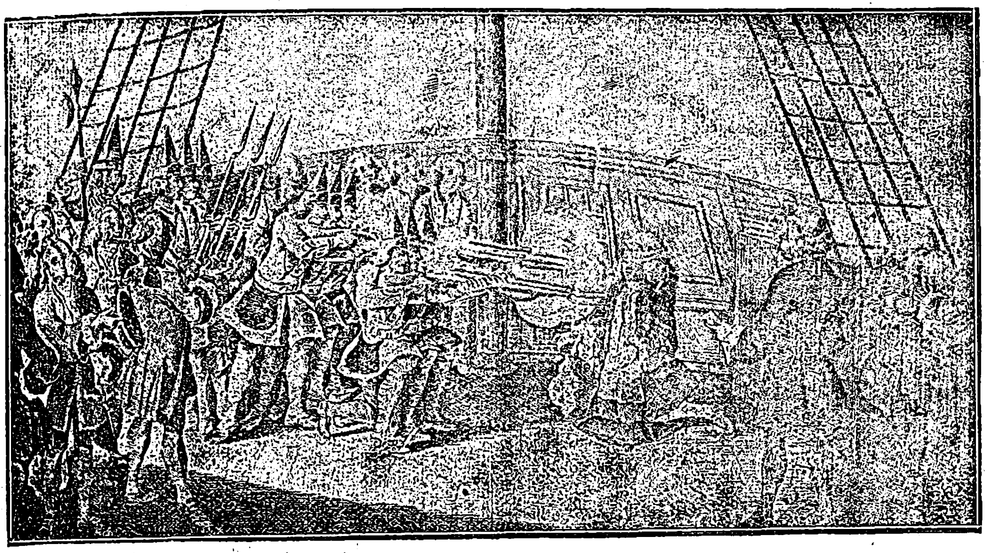

Ὁ στρατηγὸς Μπὺγκ τουφεκίζεται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ «Μονάρχου» κατηγορούμενος ὡς ὑπαίτιος τῆς ἀπωλείας τῆς Μινιόρκας.

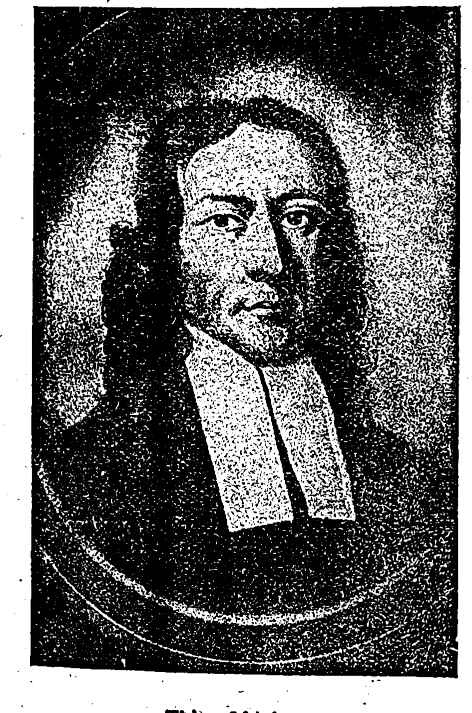

Τζὼν Οὐέσλεϋ.

Ἔκτοτε ἄρχεται ἡ ἡρωϊκὴ περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς Ἀγγλίας καθ' ἣν ὁ Οὔλλιαμ Πὶτ ἐπέδειξεν ἀξιοθαύμαστον ἐνεργητικότητα δικαιολογοῦσαν τὴν φήμην του. Εἰς τοὺς ἀγῶνας του πρὸς ἀναμόρφωσιν τῆς Ἀγγλίας σπουδαίως συνέδραμε τοῦτον ὁ Ἱδρυτὴς τοῦ Μεθοδισμοῦ Τζὼν Οὐέσλεϋ. Τὸ 1757, ὁ Κλάϊν ἐκέρδισε νίκην ἥτις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς κυριαρχίας τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ 1759, ἡ νίκη τοῦ Μάϊντεν ἀπώθησε τὰ γαλλικὰ στρατεύματα πρὸς τὸν Ρῆνον, καὶ ἡ τοῦ Κουΐμπερον ἐσταμάτησε τὴν κάθοδον πρὸς τὰ ἀγγλικὰ παράλια· ἡ μάχη τοῦ Ρόσμπαχ ἐταπείνωσε τὴν Γαλλίαν πρὸς ὄφελος τῆς Πρωσσίας καὶ τὰ ἀποικιακὰ σχέδια τῶν Γάλλων κατεστράφησαν εἰς τὴν Ἀμερικήν, ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ Κουεμπέκ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἡ κατάληψις τῆς Μοντρεάλης συνέπεσε μὲ τὴν ἐκμηδένισιν τῆς γαλλικῆς κατοχῆς τῶν Ἰνδιῶν. *Αἰφνίδιος θάνατος ἔπληξε* τὸν Γεώργιον Β' εἰς τὸ μέσον τῆς πλήρους γεγονότων περιόδου ταύτης (25 8/βρίου 1760).

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Γ'. (1760-1820)

Ἔγγονος τοῦ προκατόχου του, ὁ νέος βασιλεὺς ἐγεννήθη ἐν Λονδίνῳ καὶ ἐνηβρύνετο διὰ τοῦτο. Ὁ πρῶτος λόγος τοῦ θρόνου ἤρχιζεν ὡς ἑξῆς: «Γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς εἰς τοῦτον τὸν τόπον, ὑπερηφανεύομαι διὰ τὴν Βρεττανίαν». Ἀπέκτησεν ἐκ τούτου δημοτικότητα, ἥτις ἦτο ἄγνωστος διὰ τοὺς προκατόχους του. Ἐνῷ ὁ πατήρ του ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πλέον διεφθαρμένων τοῦ βασιλείου, ἡ μήτηρ του, γυνὴ ἐξόχως φιλόστοργος, ἐθυσιάσθη διὰ τὴν ἀνατροφήν του, ἐν τῇ ἐλπίδι νὰ ἀναδείξῃ τοῦτον πρότυπον ἀρετῆς. Δὲν ἦτο τόσον ἔξυπνος καὶ τόσον πεπαιδευμένος, ἀλλ' ἦτο λίαν εὐσυνείδητος καὶ ἔδωκε δείγματα θελήσεως μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἡ παραφροσύνη ἠλλοίωσε τὰ φυσικὰ ταῦτα προτερήματά του.

Νυμφευθεὶς τὸ αὐτὸ ἔτος τῆς ἀναρρήσεώς του εἰς τὸν θρόνον, τὴν πριγκίπισαν Καρλότταν - Σοφίαν, ἀδελφὴν τοῦ δουκὸς τοῦ Μεκλεμβούργου καὶ Στέρλιτζ, διῆγεν ἁπλουστάτην ζωήν, ὁτὲ μὲν εἰς τὸ Οὐΐντσον, ὅπου ἠρέσκετο νὰ ἀποθαυμάζῃ τὰς παιδιὰς τῶν μαθητῶν τοῦ Ἔτον, ὁτὲ δὲ ἐν Λονδίνῳ, ὅπου καὶ ἠγόρασε διὰ τὴν βασίλισσαν τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μπούκιγκαμ.

Ἐγνώριζε καλῶς τὰς ἐθιμοτυπίας τῆς Αὐλῆς καὶ τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τῆς διοικητικῆς *ρουτίνας*. Ὁ Θακεράϋ λέγει διὰ τὸν Γεώργιον Γ', ὅτι: «αὐτὴ ἡ λεπτή, σχεδὸν θεία ἀποστολή, ἡ ὡραιοτέρα ἐξ ὅσων ἀνετέθη εἰς θνητόν, τοῦ νὰ ποδηγετῇ δηλαδὴ τὸν λαόν του, νὰ καθοδηγῇ τὴν συνείδησίν του, νὰ κερδίζῃ τὴν ὑποταγήν του, νὰ τοῦ παρέχῃ τὴν εὐχαρίστησιν εἰς τὸ νὰ ἐναγκαλισθῇ, ὡς ἐὰν ἦτο ἰδική του, τὴν τιμήν, καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ μονάρχου, μία τοιαύτη ἀποστολὴ ἦτο ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών του καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε ἀπορίας ἄξιον, ὅτι κατεβλήθη ὑπὸ τὸ βάρος τῶν καθηκόντων του».

Δὲν ἤθελε, καθὼς ἔλεγε, ἐπὶ τῆς βασιλείας του νὰ εἰσαχθοῦν νεωτερισμοὶ καὶ ἐξέλεξεν ὡς ὑπουργούς του τοὺς εἰδικωτέρους τῶν πολιτῶν, καὶ ἐπέδειξε μέγιστον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν διπλωματίαν καὶ τὴν γενικὴν καθ' ὅλου πολιτικὴν τοῦ Κράτους.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ προσπάθειαι τοῦ νέου ἄρχοντος κατὰ τὴν πρώτην τριετίαν τῆς βασιλείας του. Τὸ μόνον σφάλμα του ἦτο, ὅτι ἐξηνάγκασε τὸν Οὔλλιαμ Πὶτ νὰ παραιτηθῇ. Ὁ Πὶτ παρῃτήθη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1761. Ἡ πόλις τοῦ Λονδίνου τοῦ ἀπέστειλε τὸ ἑξῆς ἔγγραφον: Ὅταν «ἀνήλθατε εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ τόπος εὑρίσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ὁ στρατός μας ἡττημένος, ὁ στόλος μας ἀδρανής. Ὅταν κρατούσατε τὴν ἀρχήν, τὰ ὅπλα μας καὶ οἱ στόλοι μας πάντοτε ἐξῆλθον νικηταὶ τὸ ἐμπόριόν μας ἤρχιζε νὰ ἀκμάζῃ, τὰ οἰκονομικὰ ἀποκατεστάθησαν καὶ ὁ λαὸς ἦτο πρόθυμος νὰ προσφέρῃ χρήματα γιὰ τὴν πατρίδα».

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς εἰρήνης ἐξηκολούθει νὰ κρατῇ τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ αἱ προκαταρκτικαὶ διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων προυξένησαν κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν λαὸν τοῦ Λονδίνου. Διὰ 319 ψήφων κατὰ 65 τὸ Κοινοβούλιον ἐπεκύρωσε τὴν συνθήκην. Ἡ κοινὴ γνώμη κατηγόρησε τὸν βασιλέα καὶ ἠναγκάσθη οὗτος νὰ καλέσῃ εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν λόρδον Γκρενβίλ, ἱκανώτατον οἰκονομολόγον (1763). Τοῦτον διεδέχθη ὁ μαρκήσιος Μπούκιγκαμ (1768), ἀλλ' οὗτος δὲν ἦτο συμπαθὴς εἰς τὸν βασιλέα καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Πὶτ ἐξουσιοδοτήθη νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν. Ταύτην συνεκρότησεν ἐκ φίλων τοῦ βασιλέως καὶ ἐξ ὀπαδῶν του χωρὶς νὰ δόσῃ εἰς αὐτὴν πολιτικὴν χροιάν. Ἀπὸ τῆς ἑπομένης τοῦ σχηματισμοῦ τῆς κυβερνήσεως ὁ Πὶτ ἀπώλεσε τὴν δημοτικότητά του. Ἐξοργισθεὶς ἐκ τῆς στάσεως τῶν συναδέλφων του, ἐφέρετο σκαιῶς πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς μετεχειρίζετο ὡς ὑποτελεῖς. Ὁ λαὸς τοῦ Λονδίνου δυσηρεστήθη ὅταν ἠθέλησε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἰνδιῶν, ἐγένετο τελείως ἀντιπαθὴς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του. Ὁ διαδεχθεὶς τοῦτον Γκράφτον παρῃτήθη τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1770 καὶ τὸ θησαυροφυλάκιον ἀνετέθη εἰς τὸν λόρδον Νόρθ. Ὅταν ἐξερράγη ὁ πόλεμος πρὸς τὰς ἀμερικανικὰς ἀποικίας κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1775 ὁ Νὸρθ εἶχεν ἀποκτήσει ἤδη τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ μετὰ τὴν συνθηκολόγησιν τοῦ Κόρνουωλλ (19 Ὀκτωβρίου 1781), ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὰς σφραγῖδας τοῦ Κράτους τὴν 27ην Μαρτίου τοῦ 1782 εἰς τὸν προσωπικόν του ἐχθρὸν Μπούκιγκαμ. Μετὰ τὸν θάνατον τούτου ὁ Σέλμπουρν κατέλαβεν τὴν ἀρχήν, ἀλλ' ἠναγκάσθη σχεδὸν ἀμέσως νὰ παραιτηθῇ, λόγῳ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐχθρότητος τοῦ Φόξ.

Ὁ βασιλεὺς ἐστενοχωρήθη καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἀννόβερον. Ἠναγκάσθη νὰ παραδεχθῇ Ὑπουργεῖον συνασπισμοῦ ὑπὸ τοὺς Φὸξ καὶ τὸν λόρδον Νόρθ, ἀλλὰ μετ' ὀλίγους μῆνας τοὺς ἀπεμάκρυνε τῆς ἀρχῆς καὶ ἐκάλεσεν ὡς πρωθυπουργὸν τὸν Οὔλλιαμ Πὶτ (υἱόν, 1781).

Ὁ λαὸς μετ' ἀληθοῦς χαρᾶς ἐδέχθη τὴν ἄνοδον εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Οὔλλιαμ. Ὁ βασιλεὺς περιωρίσθη εἰς τὰ καθαρῶς συνταγματικά του καθήκοντα καὶ τὸ Κοινοβούλιον ἐδέχθη νὰ κυβερνᾶται ἀπὸ ἄνδρα τῆς προσωπικότητος τοῦ Πίτ.

Ὁ Οὔλλιαμ Πὶτ ἀνεδείχθη ἄξιος τοῦ πατρός του, καὶ ἡ δημοσία καὶ ἡ ἰδιωτική του ζωὴ ὑπῆρξεν ἄμεμπτος. Τελείως περιεφρόνει τὸ χρῆμα, διὰ τοῦτο ἄφησε καὶ μεγάλα χρέη.

Ὁ Πὶτ διετήρησε 17 ἔτη τὴν ἀρχὴν καὶ καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ πολιτικοῦ του βίου δὲν παρεξέκλινεν οὐδόλως τῶν πρώτων του ἀρχῶν καὶ πεποιθήσεων.

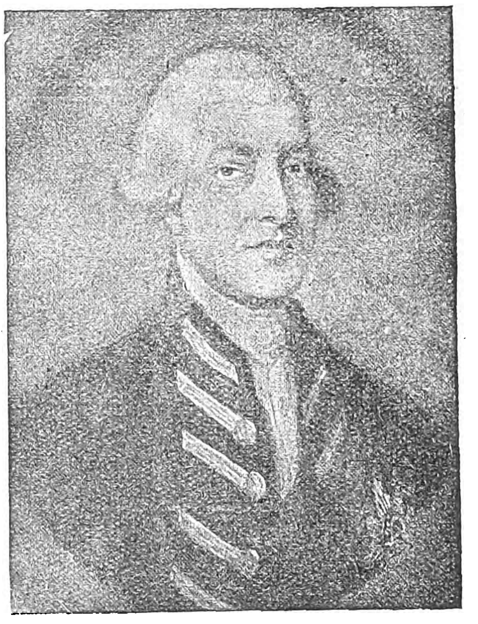

Γεώργιος Γ' (1738—1820) ὁ πρῶτος ἐκ γενετῆς καὶ ἀνατροφῆς Ἄγγλος Βασιλεύς.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1788 ὁ Γεώργιος Γ' ἠσθένησε· ἤρχισεν νὰ παραληρῇ καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀνεφάνησαν σημεῖα παραφροσύνης. Ἡ κατάστασίς του ἐβελτιώθη συντόμως καὶ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ συνεχίσῃ ἐξασκῶν τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν.

Γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις (1789) ἔσχε φυσικὰ σοβαρὸν ἀντίκτυπον παρὰ τῇ κοινῇ γνώμῃ ἐν Ἀγγλίᾳ, ριζικαὶ δὲ ἀντιθέσεις παρουσιάσθησαν μεταξὺ τῶν Ἄγγλων ἡγετῶν ὡς πρὸς τὴν τηρητέαν στάσιν. Τέλος ἐπεκράτησεν ὁ Πίτ, ἀντίθετος πάσης ἐνεργοῦ ἐπεμβάσεως, ἀρκεσθεὶς νὰ ὑπεραμύνεται τοῦ συνταγματικοῦ καθεστῶτος τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γνώμην του ἐκινδύνευεν ἐκ τῆς διαδόσεως τοῦ ἐπαναστατικοῦ πνεύματος. Τὸ ἔργον τοῦ Τόμας Παίϋν «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου», ἐκδοθὲν τῷ 1791 ἐπωλήθη κατὰ μυριάδας. Πολλὰ ἐπαναστατικὰ σωματεῖα ἱδρύοντο, ἐξ ὧν τινὰ μὲ-

Digitized by Google

πνεόμενα ἀπὸ τὰς Γαλλικὰς ἀρχὰς τῆς *ἰσότητος*, πολλὰ δὲ τῶν ἤδη ὑφισταμένων ἐπηρεάσθησαν ἐκ τῶν πέραν τῆς Μάγχης συμβαινόντων.

Ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὕστερων, οἱ φόβοι οὗτοι ἦσαν ἀδικαιολόγητοι, καθότι ὁ Ἀγγικὸς λαὸς εἶχεν ἐρριζωμένην ἐν ἑαυτῷ τὴν πρὸς τὸ πολίτευμά του ἀγάπην. Τὸ διέπον αὐτὸν φιλελεύθερον πνεῦμα μόνον μεταρρυθμίσεις τινὰς ἐπεζήτει εἰς τὸ βαθμιαίως ἐξελισσόμενον πολίτευμά του, οὐχὶ ὅμως καὶ ἐκ βάθρων ἀνατροπήν. Αἱ δὲ ἀκρότητες καὶ τὰ κακουργήματα τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Γαλλίας κατέστησαν ταχέως τὸ Γαλλικὸν κίνημα μισητὸν παρὰ τοῖς Ἄγγλοις.

Ἡ κυβέρνησις φρονίμως ποιοῦσα ἐπέβαλεν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν σωματείων, τὸ ὁποῖα οὐχὶ μόνον εὑρίσκοντο ἐν ἀλληλογραφίᾳ μὲ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τῆς Γαλλίας καὶ τοὺς Ἰακωβίνους, ἀλλὰ προσεπάθουν νὰ ἀναπτύξουν εὐρὺ δίκτυον διακλαδώσεων καὶ τὰ διαδόσουν ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν ἰδέαν τῆς λαϊκῆς αὐτοδιοικήσεως.

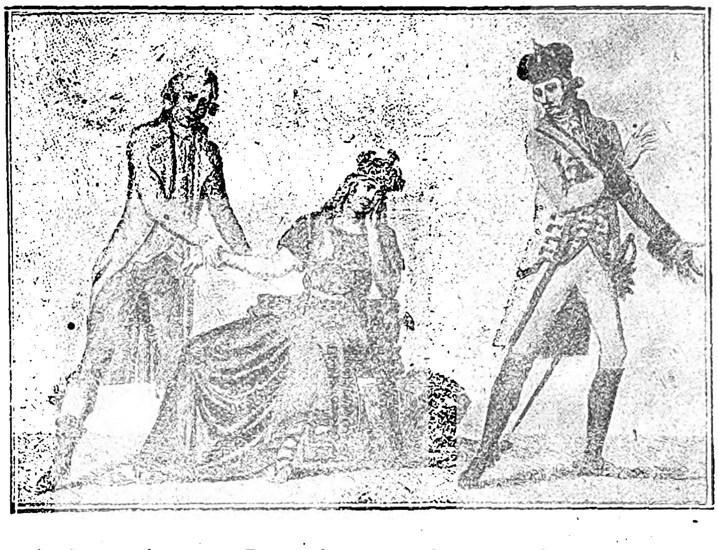

Ἀσθένεια τῆς Ἀγγλίας. Σατυρικὸν σχεδιαγράφημα τῆς ἐποχῆς. Ὁ Βασιλεὺς ἐγκαταλείπει τὴν ἄρρωστον εἰς τὰς φροντίδας τοῦ Πίτ.

Τὰ ληφθέντα ὅμως μέτρα ἦσαν τόσον ὑπερβολικά, ὥστε νὰ νομίζεται ὅτι ὑφίστατο εὐρέως ὠργανωμένη συνωμοσία κατὰ τοῦ καθεστῶτος, ἐκεῖ ὅπου μόνον ταραξίαι τινὲς ὑπῆρχον. Τὴν 1 Δεκεμβρίου 1792 ἐξεδόθη διάγγελμα καλοῦν τὰς φρουρὰς ἐναντίον τῶν ἐργαζομένων ἀπὸ συμφώνου μετ' ἄλλων, ἐνῷ ἐξωτερικῷ εὑρισκομένων, ἐναντίον τῆς ἡσυχίας τῆς χώρας.

Παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Σέριδαν καὶ ἄλλων ἀντιπολιτευομένων, ἐπεβλήθη λογοκρισία καὶ ἤρξαντο καταδιώξεις θέτουσαι εἰς κίνδυνον τὸ πλέον προσφιλὲς δικαίωμα τῶν Ἄγγλων, τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου. Ἡ χώρα ἐγέμισε κατασκόπους τῆς Κυβερνήσεως, βοηθουμένους ἀπὸ σωματεῖα, ὡς ὁ «Σύλλογος πρὸς προστασίαν τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἰδιοκτησίας κατὰ τῶν Δημοκρατικῶν καὶ Ἐξισωτῶν», ὃν ἵδρυσεν ὁ διάσημος ἱστορικὸς τῆς Ἀγγλικῆς Νομοθεσίας Τζὼν Ρῆβς. Ὁ ὑπερβολικὸς ζῆλος τῶν προστατῶν τῆς κρατούσης τάξεως, οὐδένα ἄφηνεν ἐν ἀσφαλείᾳ· ὀλίγαι λέξεις ἀφρόνως ἐκφεύγουσαι ἠδύναντο νὰ γίνουν ἀφορμὴ διώξεως καὶ φυλακίσεως. Εἰς τὴν Σκωτίαν, ὁ δικηγόρος Τόμας Μιούηρ, καὶ ὁ αἰδεσ. Τ. Φάϊς Πάλμερ κα-

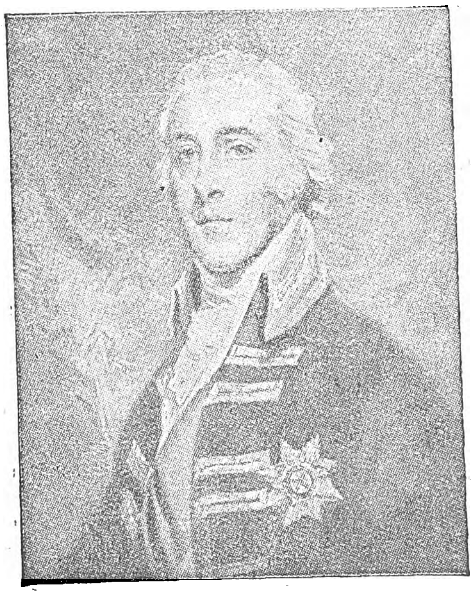

Οὐΐλλιαμ Πὶτ υἱὸς τοῦ Πρώτου, ἐπονομαζόμενος «Πὶτ ὁ Δεύτερος». Ἐχρημάτισε πρωθυπουργὸς ἐπὶ εἰκοσιτέσσαρα ὁλόκληρα ἔτη καὶ θεωρεῖται εἷς τῶν μεγαλυτέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας.

τεδικάσθησαν διὰ λόγους των ἀπὸ βήματος συλλόγων, εἰς πολυετῆ ἐκτόπισιν, ἡ δὲ καταδίκη των ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς διὰ μεγάλης πλειοψηφίας, καὶ παρὰ τὰς ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως ἀγορεύσεις τῶν Σέριδαν καὶ Φόξ.

Κατὰ τὸ τέλος τῆς βουλευτικῆς περιόδου τῷ 1794 κατώρθωσεν ἡ Κυβέρνησις νὰ προσαγάγῃ εἰς τὴν Βουλὴν ἀποδείξεις ἐπαναστατικῶν τάσεων. Τὴν 13ην Μαΐου ὁ βασιλεὺς διέταξε νὰ τεθοῦν πρὸ τῆς Βουλῆς τὰ κατασχεθέντα βιβλία ἑταιρειῶν τινων, ἐξ ὧν ἀπεδεικνύετο συνωμοσία πρὸς ἀνατροπὴν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ ἀντικατάστασιν αὐτῆς δι' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἐπηκολούθησεν ἡ προσαγωγὴ ἀποδείξεων περὶ μυστικῆς κατασκευῆς ὅπλων, καὶ περὶ ἄλλων πράξεων, οἵτινες ἔθετον εἰς κίνδυνον τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν. Ὁ Πὶτ ἐπρότεινε τὴν ἀναστολὴν τοῦ νόμου περὶ προσωπικῆς ἐλευθερίας (habeas corpus act). Δίκαι πολιτῶν κατηγορουμένων δι' ἐσχάτην προδοσίαν ἔφεραν εἰς φῶς εὐρεῖαν συνωμοσίαν μὲ κέντρον τὸ Ἐδιμβοῦργον. Ἡ θανατικὴ καταδίκη τοῦ Ρόμπερτ Γουώτ, ἔδωκεν εἰς τὰς δίκας ταύτας τραγικὴν μορφήν. Ἄλλοι τινὲς κατεδικάσθησαν ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ διότι προσεπάθουν νὰ προκαλέσουν μεγάλους λαϊκοὺς συναγερμοὺς κατὰ πρόφασιν μὲν ἵνα ἐπιτύχουν βουλευτικὰς μεταρρυθμίσεις, πράγματι δὲ διὰ νὰ ἀνατρέψουν τὸ πολίτευμα. Ἡ κατηγορία κατέπεσε μετὰ τὴν δευτέραν ἀνάκρισιν, καὶ οἱ ἔνορκοι μὴ κυρώσαντες τὴν καταδίκην ἔσωσαν τὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν τῆς ἐπιβολῆς τῆς ἐσχάτης τῶν ποινῶν δι' ἁπλῆν σύγκλησιν τοῦ λαοῦ πρὸς ἔκφρασιν δυσαρεσκειῶν τινων. Οὕτως ἡ φρόνησις τῶν ἐνόρκων διέσωσε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐλευθέρως συνέρχεσθαι, ὅπερ ὑπῆρξεν ἓν τῶν κυριωτέρων μέσων ἐπιτυχίας μεταρρυθμίσεων κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους.

Τῷ 1795 ἤρχισεν ἐκδηλουμένη βιομηχανικὴ κρίσις, δύο δὲ κακαὶ ἐσοδεῖαι ἐνέτειναν τὴν γενικὴν πενίαν. Ἡ ἀπόφασις τῶν κυβερνώντων, οἵτινες μέχρι τοῦδε ὑπέσχοντο μεταρρυθμίσεις, νὰ διατηρήσουν τὸ πολίτευμα ὅπως εἶχε, προὐκάλεσε τὴν δυσφορίαν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἤλπιζον νὰ ἀνακουφισθοῦν διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων.

Ἡ «Ἀλληλογραφοῦσα Ἑταιρία τοῦ Λονδίνου» διωργάνωσε μεγάλα συλλαλητήρια ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως. Τὴν 29 Ὀκτωβρίου ὁ βασιλεὺς μεταβαίνων εἰς τὴν Βουλήν, ὑπέστη ἐπίθεσιν τοῦ πλήθους κραυγάζοντος. «Δός μας ψωμί», «Κάτω ὁ Πίτ», «Κάτω ὁ Πόλεμος», Κάτω ἡ Πεῖνα». Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ὅτι ἐψηφίσθησαν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων καὶ παρὰ τὴν πεισματώδη ἀντίδρασιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως, κατὰ Νοέμβριον 1795, δύο νόμοι, ὧν ὁ μὲν «περὶ Προδοτικῶν Πράξεων», ἐπέτρεπε τὴν διεξαγωγὴν τῶν δικῶν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, ὁ δ' ἕτερος περὶ Στασιαστικῶν Συναθροίσεων», ἐπέβαλλεν ὅπως διὰ πᾶσαν συνάθροισιν ζητῆται προηγουμένως ἄδεια καὶ αἱ κατ' αὐτὴν πολιτικαὶ συζητήσεις διεξάγωνται ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν ἀρχῶν.

Τὸ μοιραῖον ἀποτέλεσμα τῶν πιέσεων ἐπῆλθε. Οἱ σύλλογοι μετετράπησαν εἰς μυστικὰς ἑταιρείας, ἐπιζητούσας τὴν Γαλλικὴν εἰσβολήν. Ἐψηφίσθη τέλος καὶ ὁ νόμος «περὶ ἀλληλογραφούντων σωματείων» κατὰ τὸν Ἀπρίλιον 1799, δι' οὗ συνεπληρώθη ἡ σειρὰ τῶν καταπιεστικῶν μέτρων, δι' ὧν παντελῶς ἐξέλιπον ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου, τοῦ τύπου καὶ τοῦ συνέρχεσθαι.

Προσπάθεια Εἰρήνης.

Ἡ δικαιολογία τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὰς αὐθαιρεσίας ταύτας ἦτο ὅτι ὁ κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμος ἦτο ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἐν τούτοις, εἰς τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις ὁ Πὶτ δὲν εἶχε παρὰ ἀποτυχίας. Κατὰ τὸ 1794, παρὰ τὴν ἐκεῖ παρουσίαν Ἀγγλικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν Δοῦκα τῆς Ὑόρκης, αἱ Αὐστριακαὶ Κάτω Χῶραι κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Στρατοῦ καὶ προσηρτήθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν, κατὰ δὲ τὸ 1795 ἡ Ὀλλανδικὴ δημοκρατία ἡνώθη μὲ τὴν Γαλλικὴν καὶ διεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Μπάσελ μετὰ τῆς Πρωσσίας. Οὕτως ἔμεινε νὰ συνεχίσῃ τὸν κατὰ τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας πόλεμον, τῇ οἰκονομικῇ ὑποστηρίξει τῆς Ἀγγλίας, μόνη ἡ Αὐσρία.

Εἰς τὴν θάλασσαν ἡ Ἀγγλία ἦτο εὐτυχεστέρα καταλαβοῦσα, μετὰ τὴν νίκην τοῦ Χάου καὶ τὰς μετ' αὐτὴν ἐπιτυχεῖς ναυμαχίας, τὴν Κεϋλάνην καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Ὁπωσδήποτε τὰ οἰκονομικὰ βάρη τοῦ ἀγῶνος τούτου πολέμου, διήγειραν τὴν δυσφορίαν τῆς Ἀγγλικῆς κοινῆς γνώμης, ἀφότου δὲ ἡ Γαλλικὴ Τρομοκρατία ἐξέλιπε διὰ τῆς ἐπικρατήσεως τῷ 1795 τοῦ Διευθυντηρίου, τὰ πνεύματα ἐν Ἀγγλίᾳ ἐστράφησαν πρὸς τὴν εἰρήνην. Τῷ 1796 ὁ λόρδος Μάλμσμπουρυ ἐστάλη εἰς Γαλλίαν ἵνα διαπραγματευθῇ τὴν εἰρήνην, ἀλλ' αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν μόλις ἐζητήθη ἀπὸ τὴν Γαλλίαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Κάτω Χώρας.

Πρὸς ἀπόβασιν εἰς Ἰρλανδίαν.

Ἡ Γαλλία, ἐνισχυμένη ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀπόβασιν εἰς Ἰρλανδίαν. Τῇ 16 Δεκεμβρίου ὁ Γαλλικὸς στόλος ἀπέπλευσεν ἐκ Βρέστης φέρων ἐπαναστατικὰ στρατεύματα 13.000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Χώς. Ὁ Ἀγγλικὸς στόλος διήρχετο τὸν χειμῶνα εἰς Σπίτχεντ καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ προφθάσῃ τοὺς Γάλλους. Ἐν τούτοις, πρὸ τοῦ φθάσῃ τὰς Ἰρλανδικὰς ἀκτάς, ὁ Γαλλικὸς στόλος ὑπέστη σοβαρὰς βλάβας ἀπὸ ἐπιθέσεις Ἀγλικῶν τινων φρεγατῶν καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιότητα τῶν ναυτικῶν του. Μέρος μόνον τῶν πλοίων ἔφθασεν εἰς τὸν ὅρμον Μπάντρυ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων τὰ περισσότερα κατεστράφησαν ὑπὸ τρικυμίας. Ὁ στρατηγὸς Χὼς καὶ ὁ ναύαρχος, ἵνα ἀποφύγουν τὴν αἰχμαλωσίαν ἐτράπησαν πρὸς Δυσμάς. Προσπάθεια ἀποβάσεως τοῦ Γκρουσὺ ἀπέτυχε καὶ οὕτω τὰ ὑπολειφθέντα σκάφη κατηυθύνοντο κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς εἰς Βρέστην. 1500 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Ἀμερικανὸν Τεΐτ, ἀποβιβασθέντες εἰς τὸν κόλπον Κάρδιγκαν τῇ 22 Φεβρουαρίου 1797, παρεδόθησαν ἀμαχητί. Ἡ προσπάθεια ὅπως συνενωθοῦν οἱ στόλοι Γαλλίας, Ἱσπανίας καὶ Ὀλλανδίας ἀπετράπη διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Τζέρβις καταναυμαχήσεως τοῦ Ἱσπανικοῦ στόλου. Ὁ κίνδυνος ὅμως τῆς τοιαύτης συνενώσεως δὲν ἐξέλιπε, διότι λόγῳ κακῆς σιτίσεως τῶν ἀνδρῶν τοῦ Αγγλικοῦ ναυτικοῦ, καθυστερήσεως τῆς μισθοδοσίας του καὶ αὐθερέτου διαγωγῆς τῶν ἀξιωματικῶν, ἐξερράγησαν ἐν αὐτῷ αἱ στάσεις τοῦ Σπίτχεντ καὶ τοῦ Νόαρ. Ἡ δευτέρα τῶν στάσεων τούτων ἦτο σοβαρωτέρα, καθότι ἐπεξετάθη εἰς ὅλον τὸν στόλον τοῦ ναυάρχου Δούνκαν, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου, 26 πλοῖα ἀπέκλεισαν τὸν Τάμεσιν. Ὑπόνοιαι ὑπῆρχον ὅτι οἱ στασιασταὶ ἐνεπνέοντο ἀπὸ ἐπαναστατικὰς ἀρχάς. Ἡ ἐπιστροφή, ἐν τούτοις, τοῦ στόλου τῆς Μάγχης ἐπέβαλε τὴν τάξιν καὶ ἠνάγκασε τὰ στα-

Σατυρικὸν Σχεδίασμα τοῦ Ἀντὰμ παριστάνον τοὺς δύο Ἄγγλους ἀντιπάλους πολιτικούς, ἀφ' ἑνὸς τὸν Φὸξ γελῶντα καὶ τὸν Πὶτ σύνοφρυν καὶ μελογχολικόν.

σιάσαντα πληρώματα νὰ παραδοθοῦν. Τὴν 11 Ὀκτωβρίου ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἀνέκτα τὴν μειωθεῖσαν ὑπόληψίν του καὶ οἱ φυλακισθέντες ναῦται τὴν ἐλευθερίαν των, διὰ τῆς νίκης τοῦ Δούνκαν κατὰ τοῦ Ὀλλανδικοῦ στόλου εἰς Κάμπερνταουν, δι' ἧς ἀπετρέπετο ὁριστικῶς πᾶς κίνδυνος. Ἀλλὰ παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἀποτυχίας του, τὸ Διευθυντήριον ἀνέθεσεν εἰς τὸν Βοναπάρτην νὰ παρασκευάσῃ σχέδιον νέας ἀποβάσεως.

Νέα προσπάθεια εἰρήνης.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1797 ἡ θέσις τῆς Ἀγγλίας ἦτο πράγματι δυσχερής. Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πορτογαλλία εἶχον συνθηκολογήσει μὲ τὴν Γαλλικὴν Δημοκρατίαν, ἡ δὲ Ἀγγλία ἔμενεν ἄνευ συμμάχου. Αἱ προαναφερθεῖσαι στάσεις, ὁ κίνδυνος ἐπαναστάσεως ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ ὁ ἐκπεσμὸς τῶν *κόνσολς* (κυβερνητικῶν γραμματίων) ἠνάγκασαν τὴν κυβέρνησιν νὰ στείλῃ πάλιν τὸν λόρδον Μάλμσμπουρυ εἰς Λίλλην ὅπως διαπραγματευθῇ εἰρήνην, ἀλλὰ

Digitized by Google

πάλιν οὗτος ἀπέτυχεν ἀρνηθείσης τῆς κυβερνήσεώς του νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος εἰς τοὺς Ὁλλανδούς, ὡς ἀπῄτει ἡ Γαλλία.

Ἡ θέσις τῆς Ἀγγλίας ἤρχισε νὰ καλυτερεύῃ ἀπὸ τοῦ 1798. Ἡ κοινὴ γνώμη, μὴ ἐπηρεαζομένη πλέον ἐκ τοῦ πρώτου ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγανακτοῦσα διὰ τὰς κατακτητικὰς διαθέσεις τοῦ Βοναπάρτου, ἦτο ὀλιγώτερον φιλειρηνική, καὶ ὑπεστήριζε τὴν Κυβέρνησίν της εἰς τὴν συνέχισιν τοῦ πολεμου.

Ὁ φόβος Γαλλικῆς ἀποβάσεως, κυρίως ὑπῆρχε λόγῳ τῆς δυσαρεσκείας τῶν Ἰρλανδῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθολικῶν, στερουμένων πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ πιεζομένων ὑπὸ προτεσταντικῆς μειονότητος. Ἡ ἐν Ἰρλανδίᾳ κατάστασις ἀπεδείχθη ἀπὸ τὰς ἀγριότητας τῆς στάσεως τοῦ 1798. Μετὰ τὴν καταστολὴν ταύτης ὁ Πὶτ ἀπεφάσισε νὰ δημιουργήσῃ ἕνωσιν τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, ὁμοίαν πρὸς τὴν μετὰ τῆς Σκωτίας τόσον ἐπιτυχῶς ὑφισταμένην. Ὁ Νόμος τῆς Ἑνώσεως ἐνεγράφη κατὰ τὸ 1800. Ἐπρόκειτο δὲ ἐντὸς τοῦ προσεχοῦς ἔτους νὰ νομοθετηθῇ καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐλευθερία τῶν Καθολικῶν, ἀλλὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ Πὶτ προσέκρουσεν εἰς τὴν ἐπιμονὴν τοῦ Γεωργίου Γ', ὅστις ἠρνεῖτο πᾶσαν παραχώρησιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κράτους. Τοῦτο διὰ τοὺς Ἰρλανδοὺς ἦτο ἡ πρώτη καταπάτησις τῶν ὑποσχέσεων περὶ τῆς ἑνώσεως, καὶ τοὺς ἐξήγειρε κατὰ παντὸς συμβιβασμοῦ, ὅστις δὲν θὰ ἀπετελεῖτο παρὰ ἀπὸ ψευδεῖς ὑποσχέσεις. Ὁ Πὶτ δὲν ἠδύνατο κατόπιν τούτου παρὰ νὰ παραιτηθῇ. διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ Ἄδιγκτον.

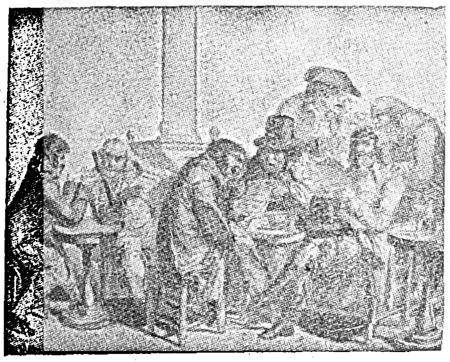

Ἀγγλικὸν καφφενεῖον κατὰ τὴν Ναπολεόντειον περίοδον. Οἱ Ἄγγλοι θαμῶνες πολιτικολογοῦν, σχολιάζοντες τὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ πολέμου. (Εἰκὼν τοῦ Φερτιέ).

Πρωθυπουργία Ἄδδιγκτον.

Ἡ παραίτησις τοῦ Πὶτ συνέπεσε μὲ περίστασιν κριτικὴν τῶν ἐν Εὐρώπῃ πραγμάτων. Ἡ ἀπομόνωσις τοῦ Βοναπάρτου ἐν Αἰγύπτῳ, κατόπιν τῆς ναυτικῆς νίκης τοῦ Νέλσωνος, ἔδωκε θάρρος εἴς τινας τῶν συμμάχων τῆς Ἀγγλίας νὰ ἐγερθοῦν καὶ πάλιν. Ἀλλὰ τοῦτο ἁπλῶς ἐβοήθησε τὸν Βοναπάρτην ν' αὐξήσῃ τὸ γόητρόν του, διότι ἐπιστρέψας ἐξ Αἰγύπτου κατὰ τὸ 1799 εὐκόλως ἐξετέλεσε τὸ πραξικόπημά του τῆς 18 Brumaire (ὁμιχλώδης), ὅπερ ἠκολούθησεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρέγκο (1800) καὶ ἡ συνθήκη τῆς Λουνεβίλλης, δι' ἧς οὐχὶ μόνον ἀπεμονώθη καὶ πάλιν ἡ Ἀγγλία, ἀλλὰ προσετέθησαν νέοι ἐχθροὶ αὐτῆς, ὡς ἡ Σουηδία, ἡ Δανία καὶ ἡ Ρωσσία διότι ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἐνήργει νηοψίας ἐπὶ οὐδετέρων σκαφῶν ἵνα κατάσχῃ τὰ ἐμπορεύματα τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἦσαν τὰ πράγματα ὅτε ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Ἄδδιγκτον, ἀνὴρ ἀσθενοῦς χαρακτῆρος καὶ στενῆς σκέψεως, οὗτινος τὸ μόνον προσὸν ἦτο ὅτι συνεμερίζετο τὰς Προτεσταντικὰς προλήψεις τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐν τούτοις, ἡ πρωθυπουργία του ἐσημείωσεν ἐξωτερικὰς ἐπιτυχίας, οἷα ἡ νίκη τοῦ Νέλσωνος εἰς Κοπεγχάγην, ἥτις διέσπασε τὴν συμμαχίαν τοῦ Βορρᾶ, καὶ ἡ νίκη τοῦ Ἀβερκρόμβυ εἰς Ἀλεξάνδρειαν, κατόπιν τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία ἠναγκάσθη νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Αἴγυπτον. Ταῦτα ὅμως εἶχον παρασκευασθῇ ὑπὸ τοῦ Πίτ, ἡ μόνη δὲ πραγματικὴ ἐργασία τοῦ Ἄδδιγκτον ἦτο ἡ συνθήκη τῆς Ἀμιένης (1802).

Οἱ Ναπολεόντειοι Πόλεμοι (1802-1815).

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Ἀγγλία ἤθελε νὰ δοκιμάσῃ ἂν ὁ Βοναπάρτης θὰ ἠρκεῖτο εἰς τὴν μεγάλην ἐν Εὐρώπῃ ἐπιρροήν του, ἀλλὰ τὰ πράγματα ἀπέδειξαν τὸ ἐναντίον, ὡς ἐκ τούτου ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη νὰ παραδόσῃ τὴν Μάλταν, ὡς προεβλέπετο ὑπὸ τῆς συνθήκης, καὶ ὁ πόλεμος ἐπανήρχισε, μὲ τὴν μορφὴν πλέον ἀμύνης κατὰ τῶν ἀπλήστων κατακτητικῶν φιλοδοξιῶν τοῦ Βοναπάρτου. Τώρα τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος ἦτο ὁλόκληρον σύμφωνον διὰ τὸν πόλεμον, ἐπίσης δὲ πολλαχόθεν ἐν Εὐρώπῃ ἠγείροντο πόθοι ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ Ναπολέοντος παρασκευαζομένου ἤδη εὐρύτατα δι' ἀποβασιν ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἐθελονταὶ κατετάσσοντο προθύμως γραμμὴ δὲ πύργων ἠγέρθη εἰς τὰς ἀκτάς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ «στρατιὰ τῆς Ἀγγλίας» συνηθροίζετο εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην τῆς Μάγχης.

Ὁ Ἄδδιγκτον δὲν ἦτο ὁ κατάλληλος ἄνθρωπος διὰ τὴν περίστασιν. Οἱ φίλοι τοῦ Πὶτ ἐπετίθεντο δριμέως κατ' αὐτοῦ, καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πὶτ ἠναγκάσθη ν' ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα μέχρις ὅτου ἡ πλειοψηφία τῆς Βουλῆς μετέστη πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ Ἄδδιγκτον παρῃτήθη τῇ 26 Ἀπριλίου 1804.

Καὶ πάλιν ὁ Πίτ.

Ἐπειδὴ ὁ βασιλεὺς δὲν ἤθελε τὸν Φόξ, ὁ Πὶτ δὲν κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν συνασπισμοῦ καὶ ἐξέλεξε τοὺς Ὑπουργούς του μεταξὺ τῶν Τορύων. Ἡ κυβέρνησις ὅθεν ἠρύετο ὅλην τὴν κοινοβουλευτικὴν δύναμίν της ἀπὸ τὴν ἰσχυρὰν προσωπικότητα τοῦ Πίτ, καὶ ὑφίστατο τὴν ἀντιπολίτευσιν τῶν φίλων τοῦ Ἄδδιγκτον καὶ τῶν Οὐίγων, οἵτινες ἐμυκτήριζον τὸν «Γαλλικὸν κίνδυνον». Ἐν τούτοις, νέαι πιστώσεις ἐδόθησαν διὰ τὸν πόλεμον. Αἵ τε στρατιωτικαὶ καὶ αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις ηὐξήθησαν. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν κατωρθώθη ἡ δημιουργία ἰσχυρᾶς συμμαχίας κατὰ τοῦ Βοναπάρτου διὰ τῆς συμφωνίας τῆς Πετρουπόλεως (11 Ἀπριλίου 1805), εἰς ἣν προσεχώρησαν ἡ Αὐστρία, ἡ Σουηδία καὶ ἡ Νεάπολις.

Τὴν 21ην Ὀκτωβρίου 1805 ἡ νίκη τοῦ Νέλσωνος εἰς Τραφαλγὰρ κατὰ τῶν ἡνωμένων στόλων τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας, ἀπήλλαξε τὴν Ἀγγλίαν τοῦ φόβου ἐπιδρομῆς. Ἀποτέλεσμα ὅμως τούτου ἦτο νὰ μεταφερθῇ ἡ «στρατιὰ τῆς Ἀγγλίας» ἐκ Βουλόνης κατὰ τῶν συμμάχων καὶ νὰ ἐπιτείνῃ τὴν ἐν Εὐρώπῃ κρίσιν διὰ τῆς κατοχῆς τοῦ Οὔλμ, ὅπου ἡ Αὐστρία ἔχασε μέγα μέρος τῶν δυνάμεών της, καὶ τῆς νίκης τοῦ Αούστερλιτζ.

Πρωθυπουργία λόρδου Γκρενβίλ.

Ὁ Πὶτ ἀπέθανε τῇ 23ῃ Ἰανουαρίου 1806. Ἡ ἄρνησις τοῦ λόρδου Χώκσμπουρυ νὰ σχηματίσῃ Ὑπουργεῖον, ἠνάγκασε τὸν Βασιλέα νὰ καλέσῃ τὸν λόρδον Γκρενβὶλ καὶ νὰ δεχθῇ τὸν Φὸξ ὡς Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἡ σχηματισθεῖσα κυβέρνησις ἐκλήθη, «Ὑπουργεῖον ὅλων τῶν Ταλάντων». Ἡ κυβέρνησις αὕτη ἔμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν καθ' ὅλον τὸ 1806, καθ' ὃ ἡ δόξα τοῦ Ναπολέοντος ἔφθασε τὸ ζενὶθ της διὰ τῆς κατασυντρίψεως τῆς Πρωσσίας εἰς Ἰένναν, τοῦ σχηματισμοῦ τῆς Ὁμοσπονδίας τοῦ Ρήνου καὶ τῆς καταργήσεως τῆς Ἱερᾶς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Αἱ ἀγγλικαὶ δυνάμεις ἀντὶ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς βοήθειαν τῆς Πρωσσίας καὶ τῆς Ρωσσίας κατηναλώθησαν εἰς μακρυνὰς ἀποστολάς. Ἡ κυριωτέρα πρᾶξις τῆς κυβερνήσεως ταύτης ἦτο ἡ ψήφισις νόμου περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς δουλεμπορίας (25 Μαρτίου 1807).

Ὁ Φόξ, σταθερὸς εἰς τὰς γνώμας του, ἐπεχείρησε νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ καὶ οἱ Οὐΐγοι ἐπείσθησαν ὅτι πᾶσα μετ' αὐτοῦ συνεννόησις ἦτο ἀδύνατος. Ὁ λόρδος Γκρενβὶλ τότε ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν βασιλέα νὰ καταργηθῇ ἡ ἐξαίρεσις τῶν Ἰρλανδῶν ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν καὶ ναυτικὴν ὑπηρεσίαν, ὥστε νὰ συμμετάσχουν τοῦ πολέμου. Πάλιν ἀνεκινήθη τὸ ζήτημα τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν Καθολικῶν· ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς ἔμενεν ἀνένδοτος καὶ ἐζήτησεν ὅπως οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ οἱ ὑπουργοὶ τῷ προτείνωσι παρόμοιόν τι, ὁ λόρδος Γκρενβὶλ παρῃτήθη τὴν 18 Μαρτίου 1807.

Ὁ οἰκονομικὸς πόλεμος.

Ἡ νέα Κυβέρνησις, ὑπὸ τὸν δοῦκα τοῦ Πόρτλανδ, περιελάμβανε τὸν Πέρσηβαλ ὡς ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, Κάννιγ (ἐκ τῶν φίλων τοῦ Πίτ) τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ Κάσλρηγκ τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ἀποικιῶν. Θεωροῦσα ὡς δευτερεῦον ζήτημα τὸ τοῦ Καθολικισμοῦ, συνεκέντρωσε τὴν προσοχήν της εἰς τὸν πόλεμον ὅστις ἐλάμβανε νέαν μορφήν. Ἡττηθεὶς κατὰ θάλασσαν, ὁ Ναπολέων ἐσκέφθη νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀγγλίαν καταστρέφων τὸ ἐμπόριον αὐτῆς μὲ τὰ ἀπέραντα ἐδάφη ἅτινα κατεῖχε. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1806, ἐξέδωκεν ἐν Βερολίνῳ διάταγμα ἀπαγορεῦον τὴν εἰσαγωγὴν Ἀγγλικῶν ἐμπορευμάτων. Εἰς ἀπάντησιν ἡ Ἀγγλία, διὰ διαταγῆς τοῦ Συμβουλίου τοῦ 1807, ἐκήρυξεν ὡς κατασχέσιμον πᾶν πλοῖον ἐμπορευόμενον μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ ἀπῄτησεν ὅπως πᾶν πλοῖον ἐκπλέον ἐκ Γαλλίας προσεγγίζῃ εἰς Ἀγγλικὸν λιμένα πρὸς πληρωμὴν δασμῶν. Ὁ Ναπολέων, διὰ τοῦ Διατάγματος τοῦ Μιλάνου, ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς οὐδετέρους νὰ ἐμπορεύωνται ἐπὶ εἰδῶν ἐξ Ἀγγλίας καὶ τῶν ἀποικιῶν της.

Ἀποτέλεσμα τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου πολέμου ἦτο ὅτι ὁ εὐρωπαϊκὸς λαός, ὅστις μέχρι τοῦδε δὲν εἶχεν ὑποφέρει ἐκ τοῦ πολέμου, ἐστερήθη τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἴδη, ζάχαριν, καφὲν κτλ. Ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἤρχισε γεννωμένη ἡ λαϊκὴ δυσαρέσκεια ἥτις κατέληξεν εἰς τὸν Πόλεμον τῆς Ἀπελευθερώσεως. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως καὶ ἡ Ἀμερική, ἥτις εἶχεν ἀναπτύξει τὸ μετὰ τῆς Εὐρώπης ἐμπόριόν της, δυσηρεστήθη κατὰ τῆς Διαταγῆς τοῦ Συμβουλίου, ἡ δυσαρέσκεια δὲ αὕτη ὡδήγησεν εἰς τὸν Ἀγγλοαμερικανικὸν πόλεμον τοῦ 1812.

Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ οἰκονομικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἕτερον ἀτυχὲς διὰ τὴν Ἀγγλίαν γεγονὸς ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ 1807. Ὁ νεαρὸς αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρος Α' γοητευθεὶς ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Ναπολέοντος καὶ παραπεισθεὶς διὰ προσφορᾶς διανομῆς τοῦ κόσμου, συνῆψε τὴν συνθήκην τοῦ Τιλσίτ, δι' ἧς ἡ Ρωσσία οὐχὶ μόνον συμμετέσχε τοῦ κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐμπορικοῦ ἀποκλεισμοῦ, ἀλλὰ καὶ συνεμάχησε μετὰ τῆς Γαλλίας.

Νέα προσπάθεια ναυτικοῦ συνασπισμοῦ, προελήφθη ὑπὸ τοῦ Κάνιγν, διατάξαντος τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Δανικοῦ στόλου, μολονότι ἡ Δανία ἦτο ἀκόμη ὀνομαστικῶς φίλη δύναμις. Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα κατελάμβανον τὴν Ἱσπανίαν καὶ τὴν Πορτογαλλίαν. Ἡ ἐπακολουθήσασα Ἱσπανικὴ ἐπανάστασις ἦτο ἡ πρώτη ἐθνικὴ ἐξέγερσις κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐχαιρετίσθη μὲ ἐνθουσιασμόν, καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐκτιμῶσα τὴν σημασίαν της ἀπέστειλε στρατιὰν εἰς Ἱσπανίαν ὑπὸ τὸν Σὲρ Ἄρθουρ Οὐέλσλεϋ. Τοῦτο ἦτο ἡ ἀρχὴ τοῦ πολέμου τῆς χερσονήσου ὅστις κατέληξε τῷ 1814 διὰ τῆς εἰσόδου τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων εἰς Γαλλίαν διὰ τῶν Πυρηναίων ἐνῷ οἱ σύμμαχοι διήρχοντο τὸν Ρῆνον.

Πρωθυπουργία Πέρσηβαλ.

Ὁ πόλεμος καθ' ὅλην τὴν διάρκειάν του, ἦτο ἡ κυρία ἀσχολία τῶν Ἀγγλικῶν Κυβερνήσεων καὶ τοῦ λαοῦ. Αἱ θυσίαι ἃς ἀπῄτει προὐκάλουν πολλάκις δυσφορίαν, ὁ τρόπος δὲ τῆς διεξαγωγῆς του ἐγένετο ἀφορμὴ πολλῶν διχογνωμιῶν, ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Κυβερνητικὴ κρίσις τοῦ 1809 ἔσχεν ὡς ἀφορμὴν τὴν ἀποστολὴν Οὐώλχερεν. Αὕτη προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κάσληργκ, ἐσκόπευε νὰ καταστρέψῃ τὰς μεγάλας ναυτικὰς ἐγκαταστάσεις τοῦ Ναπολέοντος ἐν Ἀμβέρσῃ, ἀλλ' ἐξετελέσθη κακῶς. Ἡ ἀποτυχία της ἐπέφερεν ὀξεῖαν διάστασιν μεταξὺ Κάνιγγ καὶ Κάσλρηγκ, ἥτις ἐντεινομένη καὶ ἀπὸ τὴν ἀντιζηλίαν αὐτῶν, κατέληξεν εἰς μονομαχίαν καὶ παραίτησιν ἀμφοτέρων. Συγχρόνως παρῃτήθη καὶ ὁ Δοὺξ τοῦ Πόρτλανδ, διεδέχθη δὲ αὐτὸν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν ὁ Πέρσηβαλ. Ὁ λόρδος Οὐέλσλεϋ ἀνέλαβε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ δὲ λόρδος Λίβερπουλ τὸ τῶν Στρατιωτικῶν μὲ ὑφυπουργὸν τὸν Πάλμερστον. Ὁ κύριος παράγων τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ὁ Οὐέλσλεϋ, ὅστις ἔδιδε μεγίστην σημασίαν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Ἱσπανίας, ὧν προΐστατο ὁ ἀδελφός του, ἀλλὰ τὸ πρόγραμμά του μόνον ἐν μέρει ἐφηρμόσθη λόγῳ ἀντιδράσεως τῶν συναδέλφων του.

ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑ (1811—1820)

Κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1810, παρεφρόνησεν ἐκ νέου ὁ γηραιὸς βασιλεύς, καὶ τὴν 11 Φεβρουαρίου 1811 ἡ Βουλὴ ἀνέθηκεε, ὑπὸ περιορισμούς τινας, τὴν ἀντιβασιλείαν εἰς τὸν Πρίγκηπα τῆς Οὐαλλίας. Ὁ Πρίγκηψ εὑρίσκετο εἰς στενὰς σχέσεις μὲ τοὺς συντηρητικοὺς καὶ ἀνεμένετο ὅτι θὰ ἐπήρχετο Κυβερνητικὴ ἀλλαγὴ διὸ τῆς ἀνόδου αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχήν. Δυσαρεστηθεὶς ὅμως λόγῳ τῶν τεθέντων περιορισμῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ὁ Πρίγκιψ τῆς Οὐαλίας διετήρησε τὸ Ὑπουργεῖον Πέρσηβαλ. Μετὰ ἓν ἔτος, τῆς παραφροσύνης τοῦ βασιλέως ἀποδειχθείσης ἀνιάτου, ἡ ἀντιβασιλεία ἐμονιμοποιήθη (Φεβρουάριος 1812). Τότε παρῃτήθη καὶ ὁ λόρδος Οὐέλσλεϋ, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ Κάνιγγ, ἀρνηθεὶς ὅμως νὰ συνεργασθῇ μὲ τὸν Κάσλρηγκ, παρῃτήθη καὶ οὗτος. Ὁ Κάσλρηγκ ἀνέλαβε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ διετήρησεν αὐτὸ μέχρι τοῦ 1822.

Μετὰ ἕνα μῆνα (τὴν 11 Μαΐου 1812) ὁ Πέρσηβαλ ἐδολοφονήθη εἰς τὸν ἀντιθάλαμον τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, νέα δὲ κυβέρνησις ἐσχηματίσθη ὑπὸ τὸν λόρδον Λίβερπουλ, ἥτις ἔμελλε νὰ μείνῃ εἰς τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ 1827. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἔλαβον χώραν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ναπολέοντος εἰς Ρωσσίαν καὶ ἡ καταστρεπτικὴ ὑποχώρησίς του ἐκ Μόσχας. Κατὰ τὸ 1813 ἡ νίκη τοῦ Οὐέλλιγκτον εἰς Βιτόρια, ἐσημείωσε τὸ τέλος τῆς Γαλλικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Ἱσπανίας. Ταυτοχρόνως ἡ Πρωσσία ἀπετείνασσε τὸν Γαλλικὸν ζυγόν, καὶ ἡ Αὐστρία προσῆλθεν εἰς τὴν συμμαχίαν, νικήσασα τὸν Ναπολέοντα εἰς Λειψίαν. Μετὰ ἓν ἔτος ἔλαβε χώραν ἡ εἰσβολὴ εἰς Γαλλίαν, ἡ ἀνατροπὴ τοῦ Ναπολέοντος, ἡ ἀποκατάστασις τῶν Βουρβόνων, καὶ ἡ σύγκλησις τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης. Τὸ 1815 ἐσημείωσε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ναπολέοντος ἐξ Ἔλβας, τὸ τέλος τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης καὶ τὴν νίκην τοῦ Βατερλώ.

Ἐπηκολούθησε περίοδος ἠρεμίας, καθ' ἣν ἐδοκιμάσθη ἡ διοίκησις τῆς Εὐρώπης διὰ συμφωνίας τῶν Δυνάμεων. Ἡ ἠρεμία διεκόπη διὰ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, ἥτις ἀπετέλεσε τὴν πρώτην νίκην τῶν νέων ἐθνικῶν ἀρχῶν. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν κίνησιν ταύτην διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Κάσλρηγκ. Ἡ προσπάθεια αὐτοῦ ἦτο συντετονισμένη μὲ τὴν γενικὴν ἐπιθυμίαν διὰ τὴν εἰρήνην ἐν Εὐρώπῃ τὴν βασιζομένην ἐπὶ τῶν συνθηκῶν, ἵνα δυνηθοῦν οἱ λαοὶ νὰ ἀναλάβουν ἀπὸ τοὺς συνεχεῖς πολέμους. Τὸ πνεῦμα τοῦτο διεῖπε τήν τε ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Κυβέρνησις καὶ ἰδίᾳ ὁ

Digitized by Google

Κάσλρηγκ ὑφίστατο παντοίας ἐπιθέσεις καὶ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ ἐκτὸς ταύτης, ἀπὸ τοὺς ἄνδρας τοῦ τύπου τοῦ Βύρωνος. Μεταγενέστεροι ἱστορικοί, ἐμπνεόμενοι ἀπὸ φιλελευθέρας ἀρχάς, ἐπανέλαβον τὰς ἐπιθέσεις ταύτας, ἀλλ' ἡ ἱστορία γενικῶς ἐδικαιολόγησε τὴν τηρηθεῖσαν πολιτικήν. Ὁ Κάσλρηγκ προετίμα πίεσίν τινα ἐπὶ τῶν ὑποδούλων καὶ τῶν φιλελευθέρων παρὰ νέαν αἱματοχυσίαν. Ἂν δὲ δὲν ἐπετύγχανε τὴν εἰρήνην διὰ τῶν μέσων τούτων, αἱ μετέπειτα μεταρρυθμίσεις θὰ καθίσταντο ἀδύνατοι.

Ἡ Κυβέρνησις τῶν Τορύων ἐν τούτοις δὲν ἐνεπνέετο πλέον ἀπὸ τὴν ἄκραν ἐπιφυλακτικότητα τοῦ Πίτ. Ἀνεγνώριζεν ὅτι ἔπρεπε νὰ διατηρήσῃ τὸ σύνταγμα ὡς εἶχεν, μόνον διὰ λόγους σκοπιμότητος, ἰδίᾳ διὰ νὰ γίνῃ δυνατὴ συνεργασία μὲ τὸν Μέτερνιχ, ὅστις ἦτο ἐχθρὸς πάσης μεταρρυθμίσεως. Ἐν Ἀγγλίᾳ ὅμως τὰ πράγματα ἔφερον ταχέως πρὸς ῥιζικὰς ἀλλαγάς.

Ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις.

Ἀμφότεραι αἱ Βουλαὶ ἀπηρτίζοντο μέχρι τοῦδε ἀπὸ ἀριστοκράτας καὶ γαιοκτήμονας. Τώρα πλέον ἡ γεωργία ἔπαυσε νὰ εἶναι ἡ κυρία ἐνασχόλησις τοῦ ἔθνους, καὶ ἡ ταχεῖα ἀνάπτυξις τῶν βιομηχανικῶν κέντρων διέλυσε τοὺς φεουδαρχικοὺς δεσμοὺς τῶν τάξεων. Ἡ ἀνεργία, ἣν προεκάλει ἡ βιομηχανικὴ αὕτη ἐπανάστασις ἐχειροτέρευε τὴν δυσφορίαν τοῦ λαοῦ διὰ τὰ βάρη τὰ ὁποῖα ἐκληροδότησεν ὁ πόλεμος, καὶ διὰ τὴν προστατευτικὴν πολιτικὴν τῶν Βουλῶν, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἀκρίβειαν τῶν τροφίμων πρὸς τὸ συμφέρον τῶν γεωργικῶν τάξεων.

Μεταξὺ τοῦ 1811 καὶ 1814 ἐνεφανίσθησαν λῃστρικαὶ συμμορίαι (καλούμεναι Luddites), ἀπαρτιζόμεναι ἐκ πεινώντων ἀνέργων, διατρεχόντων τὴν χώραν καὶ καταστρεφόντων τὰς μηχανάς, ἃς ἐθεώρουν ἄμεσον αἰτίαν τῆς δυστυχίας των. Τὸ σφάλμα τῆς Κυβερνήσεως ἔγκειται εἰς τὴν μὴ κατανόησιν τῶν πραγματικῶν αἰτίων τῆς δυσφορίας ταύτης, ἣν ἐθεώρει ἄλλην ἐκδήλωσιν τῶν ἐπαναστατικῶν κατὰ τῆς Πολιτείας ἀρχῶν, καὶ ἐξηκολούθησεν ἐμπνεομένη ἀπὸ τὰ συμφέροντα μιᾶς τάξεως. Ἡ ἀκρίβεια τῆς τροφῆς ἐνετάθη διὰ τῶν Corn Laws (νόμων περὶ σίτου), ὧν ὁ πλέον μισητὸς ἦτο ὁ ψηφισθεὶς τῷ 1815, καὶ ἀπαγορεύων τὴν εἰσαγωγὴν σίτου ἐφόσον ὁ ἐντοπίως παραγόμενος ἐπωλεῖτο κάτω τῶν 80 σελλινίων κατὰ κουὼρτερ. Ἀποτέλεσμα τούτων ἦτο ἡ ἔκρηξις ταραχῶν ἐν Λονδίνῳ. Τὴν 28 Ἰανουαρίου 1817 ὁ λαὸς ἐπετέθη κατὰ τοῦ ἀντιβασιλέως, ἀνακρίσεις δὲ ἀπεκάλυψαν μεγάλην ὀργάνωσιν πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ καθεστῶτος. Τὰ πιεστικὰ μέτρα τοῦ 1795 καὶ 1799 ἐπεβλήθησαν καὶ πάλιν, ἰδιαιτέρως δὲ κατεδιώχθη ὁ τύπος.

Αἱ «σφαγαὶ τοῦ Μάντσεστερ».

Κατὰ τὸ 1819, ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ Κυβερνήσεως καὶ λαοῦ ἐκορυφώθη. Ἡ δυσφορία ἦτο μεγίστη. Συγκεντρώσεις εἰς τὰς βιομηχανικὰς πόλεις συνεζήτουν τὸ ζήτημα τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας καὶ τῆς κατ' ἔτος ἐκλογῆς βουλευτῶν. Ὅλαι αἱ Κοινότητες ἐζήτουν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν βουλευτάς, τὸ ὁποῖον ἀντισυνταγματικῶς ἐστεροῦντο. Πράγματι δὲ ἡ Μπίρμιγκαμ ἐξέλεξε τὸν Σὲρ Τσάρλι Γούλσλεϋ, καὶ ἡ Μάντσεστερ ἠκολούθησε τὸ παράδειγμά της, ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ ἐκήρυξαν τὰς ἐκλογὰς ἀκύρους ὡς παρανόμους. Ὡρίσθη νέα ἡμέρα δι' ἐκλογὰς εἰς Μάντσεστερ, εἰς ἃς ἔσπευσαν πλήθη ἐκ τῶν περιχώρων τῶν πόλεων. Ἡ προσπάθεια συλλήψεως τοῦ Ἕνρυ Χάντ, ἐγένετο ἀφορμὴ συμπλοκῆς, καθ' ἣν ἐπενέβη τὸ ἱππικόν, διαλῦσαν τὸ πλῆθος διὰ τῆς σπάθης ἀφοῦ ἐφόνευσε 6 καὶ πολλοὺς ἐτραυμάτισε. Αἱ «σφαγαὶ τοῦ Μάντσεστερ» ἐνέτειναν τὴν δυσφορίαν καὶ ἐπετάχυναν τὰς μεταρρυθμίσεις. Ὁ λαός, ἐμποδιζόμενος νὰ ἐκφράσῃ τὰς γνώμας του ὑπὸ στρατιωτικῶν δυνάμεων, ἐξηγέρθη κατὰ τῆς Κυβερνήσεώς του, ἣν κατηγόρει ὡς προσδεδεμένην εἰς τὴν «Ἱερὰν Συμμαχίαν», τὴν ἀσεβῆ ταύτην τῶν ἡγεμόνων συνωμοσίαν κατὰ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ λαὸς δὲν ἠννόει τὴν πολιτικὴν τοῦ Κάσλρηγκ, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι οὗτος εἶχεν ἀναλάβει διεθνεῖς ὑποχρεώσεις, ἐξ ὧν — ὡς ἔλεγε ῥήτωρ τις — ἠδύνατό τις νὰ ἀναμένῃ τοὺς Κοζάκους εἰς τὸ Χάϋδ Πάρκ διὰ νὰ ἀνατρέψουν τὴν Βουλήν. Κατὰ τῆς καταστάσεως ταύτης τῶν πνευμάτων ἡ Κυβέρνησις ἀντεπεξῆλθε διὰ τῶν περιφήμων «Ἓξ Νόμων» τοῦ Νοεμβρίου 1819, δι' ὧν παντοιοτρόπως περιωρίζοντο αἱ ἐλευθερίαι τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ τύπου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ' (1820 - 1830).

Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Γ' ἀπέθανε τὴν 23ην Φεβρουαρίου 1820 καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς μισητότατος εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, ἐστέφθη ὡς Γεώργιος Δ'. Τοῦτο ὑπῆρξε τὸ σύνθημα ἐκρήξεως τῆς λαϊκῆς δυσφορίας, κατὰ τρόπον μὴ ἔχοντα προηγούμενον. Ὁ βασιλεὺς ἐξυβρίζετο δημοσίᾳ διὰ τὰς κακίας του, ἰδίᾳ δὲ διὰ τὸν ἐγωϊσμὸν καὶ τὴν μικροπρέπειάν του. Ἡ πρὸς αὐτὸν ἀντιπάθεια τοῦ κοινοῦ ἐνετάθη διὰ τῆς ἀποκηρύξεως ὑπ' αὐτοῦ τῆς συζύγου του Καρολίνας τοῦ Βρούνσουϊκ, κατὰ τῆς ὁποίας διέταξε καὶ κοινοβουλευτικὴν ἀνάκρισιν πρὸς ἔκδοσιν διαζυγίου. Ὁ λαὸς διέκειτο συμπαθέστατα πρὸς αὐτήν, ἐχαιρέτισε δὲ μὲ ἀγαλλίασιν τὴν ἀπόρριψιν τοῦ νομοσχεδίου ποινικῆς διώξεως αὐτῆς. Καὶ ἡ Κυβέρνησις κατέστη ἀντιδημοτικὴ

Γεώργιος Δ'

διὰ τοῦ ῥόλου, ὃν ἔπαιξεν εἰς τὴν ῥυπαρὰν ταύτην ὑπόθεσιν, καὶ τὸ ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως κίνημα ἐγενικεύθη τέλος.

Κατανοοῦσα τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ, ἡ κυβέρνησις τῶν Τορύων ἠναγκάσθη νὰ κάμῃ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὰς μεταρρυθμίσεις τῷ 1821, εἰσαγαγοῦσα τὸ νομοσχέδιον περὶ ἴσων ἐκλογικῶν περιφερειῶν διὰ τοῦ Λάμπτον. Σημαντικώτερον ὅμως γεγονὸς ὑπῆρξεν ἡ ἀνασυγκρότησις τοῦ ὑπουργείου, ὅπερ ἐνισχύθη διὰ τῆς εἰσόδου συντηρητικωτέρων τινῶν στοιχείων τῆς ἀντιπολιτεύσεως ὡς τοῦ Ρόμπερτ Πὴλ ὅστις ἀντικατέστησε τὸν λόρδον Σίδμαουθ. Ἐπηκολούθησεν ὁ διορισμὸς τοῦ λόρδου Οὐέλσλεϋ, ὅστις ὑπερήσπιζε τὰ δίκαια τῶν καθολικῶν, ὡς Γενικοῦ Διοικητοῦ (lord lieutenant) τῆς Ἰρλανδίας, ἂν καὶ νομοσχέδιόν τι παρέχον δικαιώματα εἰς τοὺς καθολικοὺς ἀπερρίφθη ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων.

Κάνιγγ.

Ἡ μεταστροφὴ αὕτη τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως συνέπεσε μὲ μεταβολὰς εἰς τὰς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ σχέσεις τῆς χώρας. Ὁ Κάσλρηγκ ἤρχισεν ἐξανιστάμενος κατὰ τοῦ συστήματος τοῦ Μέτερνιχ, προσπαθοῦντος νὰ σχηματίσῃ διὰ τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἀστυνομικὸν καθεστὼς ἐν Εὐρώπῃ. Τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὴν μετ' αὐτοῦ ῥῆξιν εἶχον σημειωθῆ, ὅτε ὁ τραγικὸς θάνατος τοῦ Κάσλρηγκ ἔφερεν τὸν Κάνιγγ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Μετ' αὐτοῦ ἐπανῆλθον καὶ αἱ ἀντεπαναστατικαὶ ἀρχαὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Πίτ.

Ἡ δημοτικότης τοῦ Κάνιγγ ἔδωκε νέαν δύναμιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, αἱ νέαι δὲ αὐτῆς τάσεις ἐξεδηλώθησαν διὰ τῆς διαμαρτυρίας της κατὰ τῶν ἀποφάσεων τοῦ Συνεδρίου τῆς Βερώνης, διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν Δημοκρατιῶν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς καὶ διὰ τῆς συμπαθοῦς στάσεως τῆς Ἀγγλίας ἔναντι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Οὕτως ὁ Κάνιγγ ἦρε πᾶσαν λαϊκὴν ὑποψίαν περὶ δεσμοῦ τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν Ἱερὰν Συμμαχίαν. Ταυτοχρόνως νέαι ἐσωτερικαὶ μεταρρυθμίσεις ἐλάμβανον χώραν διὰ τῆς ψηφίσεως τοῦ νόμου περὶ ἀμοιβαιότητος τῶν δασμῶν καὶ τῆς τροποποιήσεως τῆς περὶ ναυτιλίας νομοθεσίας (1823), δι' ἧς τὰ ξένα πλοῖα ἐτίθεντο εἰς ἴσην μοῖραν μὲ τὰ ἀγγλικά. Παρὰ τὴν ἐκ τῶν νόμων ὅμως τούτων διευκόλυνσιν τοῦ ἐμπορίου, ὀξεῖα κρίσις ἐξερράγη τῷ 1825, καὶ κατὰ τὸ 1826 ἡ πενία τῶν ἐργατῶν προεκάλεσε νέας ταραχὰς καὶ ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ἐργοστασίων. Ἡ ἀνάγκη δραστικῶν μεταβολῶν ἐγίνετο ὁλονὲν μᾶλλον ἐπείγουσα. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως ἦτο ἀντίθετος πρὸς αὐτάς, ὥστε ὁ λόρδος Πάλμερστον ἔγραφε τῷ 1826 ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον θὰ εὕρισκε περισσοτέραν ὑποστήριξιν ἀπὸ τοὺς Οὐίγους παρὰ ἀπὸ τοὺς ἰδίους ὀπαδούς της Τόρυας. Οἱ ὑπουργοὶ ἦσαν καὶ αὐτοὶ διῃρημένοι, μόνον δὲ ἡ προσωπικότης τοῦ πρωθυπουργοῦ λόρδου Λίβερπουλ τοὺς συνεκράτει, μέχρις ὅτου οὗτος τὴν 17 Φεβρουαρίου 1827 προσεβλήθη ὑπὸ ἀποπληξίας καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ κυβερνητικὴ κρίσις.

Δύο ζητήματα ἦσαν ἤδη τὰ πλέον φλέγοντα: ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Καθολικῶν καὶ ἡ τροποποίησις τοῦ περὶ σίτου νόμου, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ὁ Κάνιγγ ἔδιδεν ἰδιαιτέραν σημασίαν. Οὗτος ἀνέλαβεν τὴν πρωθυπουργίαν τῇ 10 Ἀπριλίου 1827, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς τὴν ψήφισιν τῶν μεταρρυθμίσεων ἐπὶ τῶν ἄνω ζητημάτων. Κατόπιν ἐπεχείρησε συνασπισμὸν μὲ τοὺς Οὐίγους, ἀλλ' ἀπέθανεν τὴν 8ην Αὐγούστου, τὸν διεδέχθη δὲ ἐπὶ βραχὺ ὁ Γκόδεριχ. Τέλος ὁ βασιλεὺς βαρυνθεὶς νὰ ἐπιζητῇ συνασπισμὸν τῶν κομμάτων, ἐκάλεσε τὸν Ἰανουάριον 1828, τὸν δοῦκα τοῦ Οὐέλλιγκτον νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν μόνον ἐκ Τορύων. Οὗτος κατὰ

Digitized by Google

Μαΐου ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν μεταρρυθμίσεως τοῦ περὶ σίτου νόμου, μικρὸν διαφερούσης τῆς ὑπὸ τοῦ Κάνιγγ προταθείσης, κατόπιν δὲ σφοδρῶν διαμαχῶν καὶ τῆς ἀντιδράσεως καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ἐψηφίσθη καὶ ὁ Νόμος περὶ ἀπελευθερώσεως τῶν Καθολικῶν (10 Ἀπριλίου 1829). Τὴν 26 Ἰουνίου 1830 ὁ βασιλεὺς ἀπέθανε, μόλις ἕνα μῆνα πρὸ τῆς νέας ἐπαναστάσεως ἐν Παρισίοις, ἥτις ἐπέπρωτο νὰ δώσῃ νέαν ὤθησιν εἰς τὰς ἐν Ἀγγλίᾳ μεταρρυθμίσεις.

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ Δ΄ (1830—1837).

Ὁ Γουλιέλμος Δ΄ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας εἰς λίαν κρίσιμον περίστασιν. Πανταχοῦ ἐπεκράτει δυσφορία ἕνεκα τῆς πενίας τῶν ἐργατῶν, ἐκδηλουμένη διὰ ταραχῶν καὶ ἐπιθέσεων κατὰ ἐργοστασίων. Οἱ ἐργάται ὠργανοῦντο εἰς ἑνώσεις, ἀναπτυσσομένας εἰς ὡπλισμένας στρατιάς. Ὅλα τὰ στοιχεῖα ἐπαναστάσεως ὑπῆρχον. Ὁ νέος βασιλεὺς οὐδὲν προσὸν εἶχε ἵνα ἀποτρέψῃ τὸ κακόν. Ἐστερεῖτο τῆς ἐπιβολῆς τοῦ Γεωργίου Δ΄ ἀλλ' εἶχεν ὅλας τὰς συντηρητικὰς καὶ προτεσταντικὰς προλήψεις ἐκείνου.

Ἡ Κυβέρνησις Οὐέλλιγκτον, ἀποκηρυχθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν Τορύων παρῃτήθη τὴν 16 Νοεμβρίου, καὶ οἱ Οὐΐγοι ἐσχημάτισαν μικτὴν Κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν λόρδον Γκρέϋ, μὲ τοὺς Δούρχαμ, Ἄλθορπ, Πάλμερστον, Μέλμπουρν, Γκόδδεριχ, Ρούσελ καὶ Στάνλεϋ. Ἀλλ' εἰς τὴν Βουλὴν ἡ νέα Κυβέρνησις δὲν εἶχε δύναμιν, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἀποταθῇ εἰς τὴν ἐτυμηγορίαν τοῦ λαοῦ, ἀφοῦ εἰσηγήθη τὴν ψήφισιν Νομοσχεδίου Μεταρρυθμίσεων. Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν ἦτο μεγάλη πλειονοψηφία τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἡ Βουλὴ ἐψήφισε τὸ Νομοσχέδιον, ὅπερ ὅμως ἀπέρριψαν οἱ Λόρδοι. Τοῦτο ἦτο τὸ σύνθημα ἐπικινδύνων ταραχῶν. Παρὰ τὴν ἀντίδρασιν τοῦ Βασιλέως τὸ Νομοσχέδιον ἐψηφίσθη ἐκ νέου ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἀλλὰ πάλιν ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων (7 Μαΐου 1832) καὶ ἡ Κυβέρνησις παρῃτήθη. Ὁ μόνος ἐκ τῶν Τορύων ὅστις εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐτόλμησε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν λαϊκὴν ὀργὴν ἦτο ὁ Οὐέλλιγκτον, ἀλλ' οὗτος δὲν κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον, καὶ ὁ λόρδος Γκρέϋ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν τὴν 15 Μαΐου, καὶ ὑπέβαλε κατάλογον ἀθρόας ἀπονομῆς τίτλων εὐγενείας, ὥστε νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Ὁ Βασιλεὺς τρομοκρατηθείς, μετεχειρίσθη ὅλην τὴν ἐπιρροήν του ὅπως πείσῃ τοὺς λόρδους νὰ ὑποχωρήσουν, οὕτω δὲ ἡ Ἀγγλία ἐσώθη ἀπὸ αἱματηρὰν ἐπανάστασιν.

Ἡ μεταρρύθμισις

Ὁ Νόμος τῶν Μεταρρυθμίσεων κατήργησε 56 ἐκλογικὰς περιφερείας περιορίσας δὲ καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους ἑτέρων ἀφῆκεν 143 ἕδρας ἐλευθέρας, αἵτινες ἐδόθησαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ βιομηχανικὰ κέντρα. Οὕτω μέγα μέρος τῆς πολιτικῆς δυνάμεως μετετέθη ἀπὸ τῆς ἀριστοκρατίας εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν. Αἱ 143 ἕδραι ἐμοιράσθησαν εἰς τοὺς ἀστικοὺς καὶ ἀγροτικοὺς πληθυσμούς. Εἰς τὰς πόλεις περιελήφθησαν οἱ πληρώνοντες ἐνοίκιον ἄνω τῶν 10 λιρῶν ἐτησίως, οὕτω δὲ τὸ ἐκλογικὸν σῶμα κατέστη δημοκρατικώτατον. Εἰς τοὺς ἀγροὺς ὅμως, ὅπου περιελήφθησαν καὶ οἱ ἐνοικιασταὶ οἱ πληρώνοντες ἐνοίκιον 50 λιρῶν, ἡ θέσις τῶν μεγάλων ἰδιοκτητῶν ἐβελτιώθη, καθόσον δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰσαχθῇ ἡ μυστικὴ ψηφοφορία πρὸς προστασίαν τῶν ἐκλογέων.

Τὰ ἀποτελέσματα ἐφάνησαν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν. Ἡ πρώτη μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν βουλὴ συνῆλθε τὴν 29 Ἰανουαρίου 1833, καὶ ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ Οὐΐγους, μὲ ὀλίγους Ριζοσπάστας καὶ μεγάλην μερίδα Φιλελευθέρων Τορύων ὑπὸ τὸν Σὲρ Ρόμπερτ Πήλ. Τὸ κυριώτερον ἔργον της ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων εἰς τὰς Ἀγγλικὰς ἀποικίας (30 Αὐγούστου 1833). Ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς Ἰρλανδίας, τῆς ἐπικρατούσης θρησκείας, τῶν πτωχῶν, ἡ Βουλὴ δὲν ἔδειξε μεταρρυθμιστικὸν πνεῦμα, ὥστε τὸν Αὔγουστον ὁ λόρδος Δούρχαμ παρῃτήθη. Οἱ Οὐΐγοι δὲν ἤθελον ν' ἀκούσωσι τίποτε ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, οἱ δὲ Τόρυες ἦσαν ἐναντίον πάσης συνταγματικῆς μεταβολῆς.

Τὸ συντηρητικὸν κόμμα.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1834 ἠναγκάσθη ὁλόκληρον τὸ Ὑπουργεῖον Γκρέϋ νὰ παραιτηθῇ, ἀνέλαβε δὲ τὴν ἀρχὴν ὁ λόρδος Μέλμπουρν. Ἡ βραχεῖα του παραμονὴ εἶναι ἀξία μνείας λόγῳ τῆς ψηφίσεως τοῦ Poor Law (νόμος περὶ πτωχῶν, Αὔγουστος 1834). Δι' αὐτοῦ κατηργήθη τὸ σύστημα τῆς διανομῆς βοηθημάτων, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχον ὠθηθῆ πρὸς τὴν ἐπαιτείαν ὁλόκληροι συνοικίαι, καὶ ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τῶν ἑνώσεων καὶ σπιτιῶν ἐργασίας (βλ. ἀγαθοεργία). Νέα προσπάθεια διαμορφώσεως τοῦ ζητήματος τῶν Καθολικῶν ἐπέφερε πτῶσιν τοῦ Ὑπουργείου, ἐκλήθησαν δὲ εἰς τὴν ἀρχὴν οἱ Τόρυες ὑπὸ τοὺς Σὲρ Ρόμπερτ Πὴλ καὶ Οὐέλλιγκτον. Οὕτως, ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ Νόμου περὶ Μεταρρυθμίσεων, τὸ κόμμα τὸ πλέον ἀντιστὰν εἰς αὐτὸν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχήν. Εἰς τὸ «Τάμουορθ Μανιφέστο», τοῦ Ἰανουαρίου 1835, ὁ Πὴλ ἐδήλου τὰς ἀρχὰς τοῦ κόμματος τοῦ καλουμένου τοῦ λοιποῦ «Συντηρητικοῦ» καὶ οὐχὶ «Τορύων», ἀπεδέχετο τὸν Νόμον τῶν μεταρρυθμίσεων καὶ τὰς συνεπείας του καὶ ὑπέσχετο νέας μεταρρυθμίσεις, ἰδίᾳ περὶ τῶν δημαρχιῶν.

Ἡ νέα Βουλή, ἐν τούτοις, ἡ συνελθοῦσα τὴν 19 Φεβρουαρίου 1836, δὲν ηὐνόησε τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ λόρδος Μέλμπουρν, κατ' Ἀπρίλιον. Τὴν 20 Ἰουνίου τοῦ ἑπομένου ἔτους ἐντολήν, καὶ ἐπανῆλθεν ὁ Μέλμπουρν εἰς τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ οὔτε ἐπρότεινεν πλέον τὸ περὶ Ἰαμάϊκας νομοσχέδιον, ὅπερ τροποποιηθὲν ἀπερρίφθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς, οὔτε διῴκησε τῇ ἐγκρίσει τῆς Βουλῆς, παραμένων εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποκλειστικῶς λόγῳ τῆς εὐνοίας τῆς βασιλίσσης.

Οἰκονομικὴ πολιτική.

Κατὰ τὸ 1839, ἡ Κυβέρνησις μὲ δυσκολίαν, καὶ πολλάκις διακινδυνεύσασα τὴν θέσιν της, κατώρ-

Ἡ Βασίλισσα Βικτωρία καθ' ἣν στιγμὴν δέχεται τὴν ἀναγγελίαν τῆς ἀνόδου της εἰς τὸν θρόνον.

(1837) ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος Δ΄, ὁ δὲ θάνατός του ἔφερεν εἰς τὴν ἀρχὴν νεαρὰν πριγκίπισσαν τὴν Βικτωρίαν, ἥτις ἐπέπρωτο νὰ κυβερνήσῃ τὴν Ἀγγλίαν ἐπὶ 64 ὁλόκληρα ἔτη.

ΒΙΚΤΩΡΙΑ 1837-1901.

Ἡ νέα Βασίλισσα, ἡ μόνη θυγάτηρ τοῦ Δουκὸς τοῦ Κέντ, τοῦ τετάρτου υἱοῦ τοῦ Γεωργίου Γ΄, μόλις εἶχεν ἐνηλικιωθῆ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην. Ὁ λαός, κουρασμένος ἀπὸ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν τελευταίων βασιλέων του, ἔδειξε πολλὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν νεαρὰν Βασίλισσάν του, ἥτις διὰ τῆς ἀξιοπρεποῦς ἐμφανίσεώς της ἐκέρδισε τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ κοινοῦ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν συμβούλων της. Ἡ δημοτικότης αὐτὴ τῆς Βασιλίσσης ἀντηνάκλα καὶ ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως Μέλμπουρν. Αἱ νέαι ἐκλογαὶ δὲν μετέβαλον τὴν θέσιν τῶν κομμάτων εἰς τὴν Βουλήν. Ἡ κυρία δυσκολία τῆς Κυβερνήσεως τώρα ἦτο τὸ Ἰρλανδικὸν ζήτημα. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας (1838) κατωρθώθη ἡ ψήφισις Νόμου ὑπὲρ τῶν Ἰρλανδῶν πτωχῶν, καὶ ἑτέρου μετατρέποντος τὴν δεκάτην εἰς φόρον ἐπὶ τῶν εἰσοδημάτων.

Πλὴν τῶν ἐσωτερικῶν δυσχερειῶν, ἠγέρθησαν ταραχαὶ καὶ ἐν Καναδᾷ. Μολονότι δὲ αὗται κατεστάλησαν εὐκόλως, ἡ κατάστασις τῆς ἀποικίας ταύτης ἦτο τόσον σοβαρά, ὥστε ἐκρίθη σκόπιμος ἡ ἀποστολὴ τοῦ λόρδου Δούρχαμ μὲ δικτατορικὴν ἐξουσίαν διὰ τρία ἔτη. Ἡ διαγωγὴ ὅμως αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἄδικος, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Ἀλλὰ προτοῦ ἐγκαταλείψῃ τὸν Καναδᾶν συνέταξεν ἔκθεσιν περὶ τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ, ἥτις ὑπῆρξεν ὁ ὁδηγὸς τῶν διαδόχων του.

Ἐπίσης εἰς Ἰαμάϊκαν, οἱ γεωργοί, οἵτινες ἐδέχθησαν ἄνευ διαμαρτυρίας τὴν κατάργησιν τῆς δουλείας, ἠρεθίσθησαν ἕνεκα Νόμου σχετικοῦ μὲ τὰς φυλακὰς τῆς νήσου των. Ἡ ἀποικιακὴ συνέλευσις ἀπεκήρυξε τὸν νόμον τοῦτον ὡς συγκρουόμενον μὲ τὰ δικαιώματα αὐτῆς, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀπόσχῃ τῆς νομοθετικῆς της λειτουργίας. Ὁ διοικητὴς διέλυσεν αὐτήν, ἀλλ' ἡ νέα ἐκλεγεῖσα συνέλευσις ἐπανέλαβε τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν. Ἡ Κυβέρνησις πρὸ τῆς κρίσεως ταύτης ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων τῷ 1839 νὰ ἀναστείλῃ τὸ σύνταγμα τῆς Ἰαμάϊκας διὰ 5 ἔτη. Τοῦτο ἔφερε τὴν Κυβέρνησιν εἰς δύσκολον θέσιν, καθ' ὅτι αὐτὴ ἡ συνήγορος τῆς λαϊκῆς αὐτοδιοικήσεως ἐζήτει διὰ δευτέραν φορὰν τὴν ἀναστολὴν ἀποικιακοῦ συντάγματος. Ἡ μικρὰ πλειονοψηφία ἔπεισε τὸν Μέλμπουρν νὰ ὑποβάλῃ τὴν παραίτησίν του.

Ἡ Βασίλισσα ἐκάλεσε τὸν Σὲρ Ρόμπερτ Πήλ, ὅστις ὅμως προτοῦ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Βικτωρίαν ν' ἀπομακρύνῃ τῆς αὐλῆς κυρίας τινὰς συνδεομένας μὲ τὸ κόμμα τῶν Οὐΐγων. Πρὸ τῆς κατηγορηματικῆς ἀρνήσεως ταύτης νὰ ἀποχωρισθῇ τὰς φίλας της, ὁ Πὴλ κατέθηκε τὴν

θωσε τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἀγγλίᾳ. Κατὰ τὴν αὐτὴν σύνοδον, ἐπεβλήθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν μεταρρύθμισις σπουδαιοτάτη, ἡ ὁμοιόμορφος εἴσπραξις ταχυδρομικῶν τελῶν μιᾶς πέννας κατ' ἐπιστολήν. Ὁ Διευθυντὴς τῶν Ταχυδρομείων, καταπολεμῶν τὴν πρότασιν ταύτην, ἔλεγεν ὅτι ἡ ἀλληλογραφία τῆς χώρας ἔπρεπε νὰ

Σάτυρα τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ προεκλογικῆς κινήσεως (ὑπὸ Pruche) κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα. Ἐκλογεῖς! Εἶμαι εὐτυχὴς νὰ βλέπω ὅτι ἡ μεγαλυτέρα ὁμόνοια βασιλεύει μεταξύ σας. Οὐδέποτε ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ διεξήχθησαν ἐκλογαὶ μὲ τόσην ἡσυχίαν καὶ τοῦτο εἶναι πρὸς μεγάλην σας τιμήν. Μόλις μερικαὶ χιλιάδες συμπλοκαὶ ἔλαβον χώραν.

αὐξηθῇ ἀπὸ 42 εἰς 480 ἑκατ. ἐπιστολὰς ἐτησίως διὰ νὰ μὴ εἶναι ἐπιζήμιος ἡ μεταρρύθμισις. Δὲν ἠδύνατο βεβαίως νὰ προβλέψῃ ὅτι ἡ ἐργασία τῶν ταχυδρομείων θὰ ὑπερέβαινε τὰς 3.000 ἑκατ. πρὸ τοῦ τέλους τοῦ αἰῶνος του. Κατὰ τὸ 1840 ἡ Κυβέρνησις ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν μέτρων τινῶν ὑπὲρ τῶν δήμων τῆς Ἰρλανδίας.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Οὐΐ-

Digitized by Google

γων ἀπερροφήθησαν μὲ τὸ πρόβλημα τῶν οἰκονομικῶν. Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας ἀφῆκαν ἐλλείμματα ἐξ 1.400.000 λιρῶν τῷ 1837, ἐκ 400 000 τῷ 1838, ἐξ 1.457.000 τῷ 1839. Παρὰ τὰς προσπαθείας τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Μπαίριγγ τὸ ἔλλειμμα ἀνῆλθεν εἰς 1.842.000 λίρας τῷ 1840, ἐξ οὗ ἀπεδεικνύετο ὅτι τὸ παλαιὸν φάρμακον τῆς αὐξήσεως τῶν δασμῶν ἀπετύγχανε. Τότε ἐπρότεινε τροποποίησιν τῶν δασμῶν ξυλείας καὶ ζακχάρεως καὶ καθορισμὸν τοῦ φόρου εἰσαγωγῆς σίτου εἰς 8 σελλίνια κατὰ κουῶρτερ. Οἱ συντηρητικοὶ ἀντετάχθησαν εἰς τὴν τροποποίησιν τοῦ δασμοῦ τῆς ζακχάρεως, ζητοῦντες τὴν προστασίαν τῶν προϊόντων τῶν ἀποικιῶν. Ἐπίσης οἱ φιλελεύθεροι δὲν ἠννόουν νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν εἰσαγωγὴν ζακχάρεως ἐκ χωρῶν ὅπου ἐχρησιμοποιοῦντο δοῦλοι. Αἱ προτάσεις τοῦ Μπαίριγγ ἀπερρίφθησαν, ψῆφος δὲ δυσπιστίας προταθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πῆλ συνεκέντρωσε 312 ψήφους κατὰ 311.

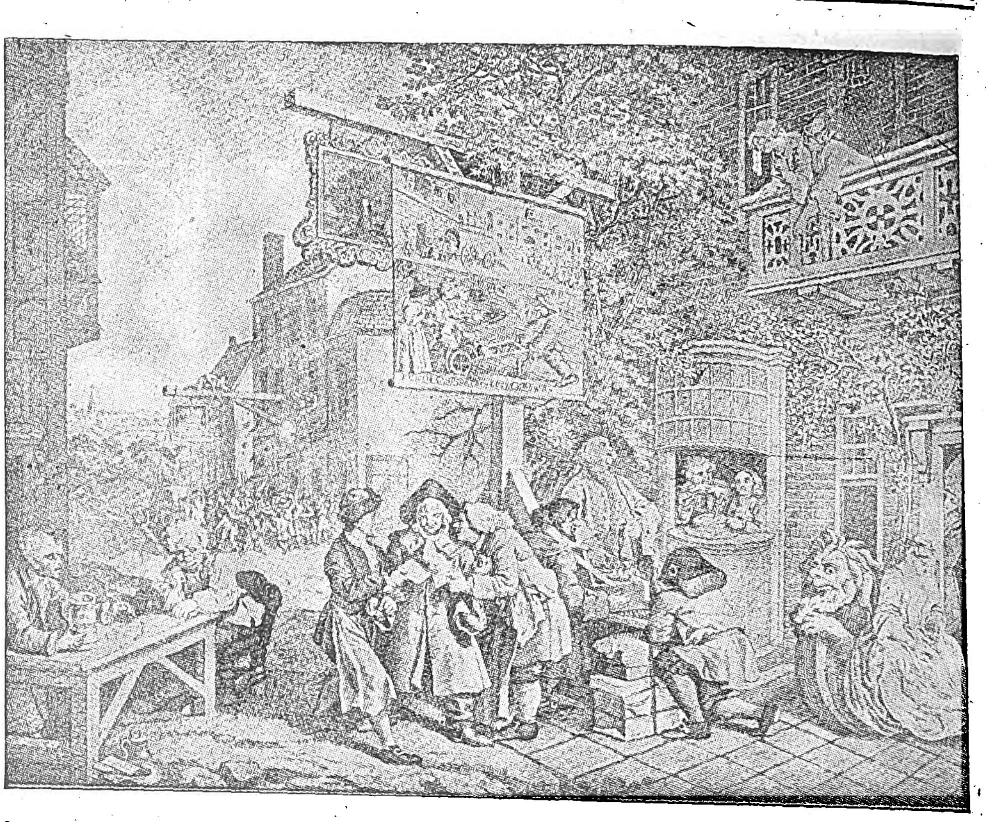

Ἐκλογικὴ περίοδος εἰς Ἀγγλίαν. Ἔργον τοῦ Hozart σατυρίζον τὴν ἐξαγορὰν τῶν ψήφων ἥτις εἰς εὐρυτάτην κλίμακα ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὑποψηφίων.

Σὲρ Ρόμπερτ Πῆλ.

Προτοῦ ἐγκαταλείψουν τὴν ἀρχὴν οἱ Οὐίγοι ἠθέλησαν νἀπευθυνθοῦν ἅπαξ ἔτι εἰς τὸν λαόν. Αἱ νέαι ἐκλογαὶ ηὔξησαν τὴν δύναμιν τοῦ Συντηρητικοῦ κόμματος, δυσπιστία ἐξεφράσθη κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν Βουλῶν κατ' Αὔγουστον τοῦ 1841, καὶ ὁ Μέλμπουρν ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ. Τότε ἐκλήθη καὶ πάλιν ὁ Πῆλ εἰς τὴν ἀρχήν, ἴσως δὲ θὰ προσέκρουε καὶ πάλιν εἰς τὰς αὐτὰς δυσχερείας ὡς κατὰ τὸ 1839, ἂν ἡ Βικτωρία δὲν εἶχε νυμφευθῇ τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1840 τὸν Πρίγκηπα Ἀλβέρτον τοῦ Σὰξ-Κόμπουργκ Γκότα, καὶ ἑπομένως δὲν ἦτο τόσον ἀφωσιωμένη εἰς τὰς κυρίας τῆς αὐλῆς. Διὰ τῆς δεξιότητος τοῦ βασιλικοῦ συζύγου, αἱ ἐν λόγῳ κυρίαι παρῃτήθησαν οἰκειοθελῶς καὶ πᾶσα δυσχέρεια τῆς νέας Κυβερνήσεως ἐξέλιπεν. Οὕτως ἔληξεν ἡ ἐν τῇ ἀρχῇ παραμονὴ τοῦ κόμματος τῶν Οὐίγων, ὅπερ κυβερ-

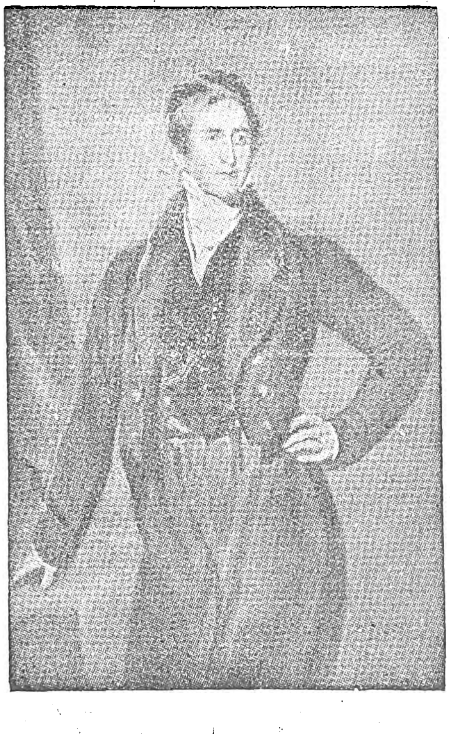

Σὲρ Ρόμπερτ Πῆλ.

νῆσαν τὴν Ἀγγλίαν ἐπὶ 11 ἔτη εἰσήγαγε πολλὰς μεταρρυθμίσεις ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ προσέφερε σοβαρωτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὴν βασίλισσαν ποδηγετῆσαν αὐτὴν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας της.

Ἡ ἀπερχομένη κυβέρνησις ἀφῆκε τὴν Ἀγγλίαν εἰς ἀρκετὰ δύσκολον θέσιν. Περιπλοκαὶ εἰς τὰ σύνορα Καναδᾶ καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, δυσαρέσκεια μὲ τὴν Γαλλίαν λόγῳ ἐπεμβάσεως τοῦ λόρδου Πάλμερστον ἐν Συρίᾳ καὶ ἡ ἀτυχὴς ἀποστολὴ τοῦ Ἀφγανιστάν, ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, συνέπιπτον μὲ ἀκρίβειαν τῶν τροφίμων, πενίαν καὶ γενικὴν ἀταξίαν ἐν τῷ ἐσωτερικῷ. Ἰδίᾳ δύο ὀργανώσεις ἔδρων εἰς τὴν πρώτην γραμμήν: Οἱ Chartists οἵτινες ὑπέβαλον τῷ 1839 σχέδιον μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν Βουλήν, ἀπορριφθέντος δὲ τούτου ἤγειραν στάσιν εἰςΜπίρμιγκαμ, καὶ ἐβάδισαν ἐκ Ν. Οὐαλλίας κατὰ τοῦ Λονδίνου· καὶ ἡ Ἕνωσις κατὰ τῶν Νόμων τοῦ Σίτου, ἥτις ἐπιτυχοῦσα τὴν συνεργασίαν τοῦ σοφοῦ Κόμπντεν καὶ τοῦ εὐγλώττου Μπράϊτ, παρέσυρεν ὅλας τὰς λαϊκὰς τάξεις μὲ τὸ μέρος της.

Οἰκονομικαὶ μεταρρυθμίσεις.

Ἡ νέα Κυβέρνησις εἶχεν ὅθεν δυσκολώτατα προβλήματα ν' ἀντιμετωπίσῃ. Ἡ πενία τοῦ λαοῦ ἐπέφερε μεγαλύτερα ἐλλείμματα τοῦ δημοσίου ταμείου, ἅτινα ὑπελογίζοντο διὰ τὸ 1841 εἰς 2.334.000 λίρας.

Ἡ ἀξία τοῦ Σὲρ Ρόμπερτ Πῆλ ἐδοκιμάσθη διὰ τῆς θεραπείας τῆς ἰδιωτικῆς πενίας καὶ τῶν ἐλλειμμάτων τοῦ δημοσίου. Ἐπέτυχε δὲ τοῦτο ἐν μέρει μὲν δι' αὐστηρῶν οἰκονομιῶν καὶ ἐν μέρει διὰ μεταρρυθμίσεων τοῦ φορολογικοῦ συστήματος, ἐντὸς τριῶν χρήσεων. Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1842 ἐκαλύφθη τὸ ἔλλειμμα δι' αὐξήσεως τοῦ φόρου ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος. Ὥρισε τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς μέχρι 5 % διὰ τὰς πρώτας ὕλας, μέχρι 12 % διὰ τὰ ἡμικατειργασμένα προϊόντα καὶ 20 % διὰ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα. Συγχρόνως ἠλάττωσε τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν ἁμαξῶν, τοῦ καφὲ καὶ τῆς ξυλείας καὶ κατήργησε τοὺς ἐξαγωγικοὺς φόρους τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων τῆς Ἀγγλίας. Αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται ἔδωκαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τὴν αὔξησιν τῆς καταναλώσεως, ὥστε ὁ Πῆλ κατὰ τὸ 1845 προέβη εἰς θαρραλεωτέρας περικοπὰς τῶν δασμῶν ζακχάρεως, κατήργησε δὲ πᾶν τέλος ἐξαγωγῆς, ὡς καὶ τοὺς φόρους ἐπὶ τῶν ὑάλων, τοῦ βάμβακος καὶ τοῦ ἐρίου.

Οὕτως ὁ Πῆλ ἀνέπτυξε τὰς ἀγγλικὰς βιομηχανίας ἀνοίγων τὸν δρόμον εἰς τὰς πρώτας ὕλας ὅλου τοῦ κόσμου καὶ διευκολύνων τὸν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων τῶν ἐργοστασίων. Τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ἐπεξέτεινε καὶ εἰς τὴν γεωργίαν, ἐλαττώσας τοὺς δασμοὺς τῶν χρειωδῶν διὰ τοὺς γεωργούς· ὁ φόρος τοῦ σίτου κατεβιβάσθη βαθμηδὸν εἰς 1 σελλίνιον κατὰ κουῶρτερ. Ὁ κύριος σκοπὸς τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ Πῆλ, ὡς ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ἦτο νὰ κάμῃ εὐθηνὴν τὴν ζωὴν ἐν τῇ χώρᾳ. Διὰ τῶν μέτρων δὲ τούτων ἡ ἐξαγωγὴ τῆς Ἀγγλίας, ἥτις ἀπὸ 49 ἑκατομ. λιρῶν τῷ 1815, εἶχε κατέλθει εἰς 47 τῷ 1842, κατὰ τὰ μετέπειτα 27 ἔτη ηὐξήθη εἰς 190 ἑκατ. ἐτησίως.

Δύο ἕτερα μέτρα κατέστησαν περίφημον τὴν διαχείρισιν τοῦ Πῆλ: α) ἡ ἐλάττωσις τοῦ τόκου ἐπὶ 250 ἑκατ. λιρῶν Δημοσίου χρέους ἀπὸ 3 ½ τοῖς ἑκατὸν εἰς 3 ¼ διὰ δέκα ἔτη καὶ 3 % μετέπειτα, ἐξ οὗ προέκυψεν ἄμεσος οἰκονομία 625 χιλιάδων λιρῶν ἐτησίως ἀμέσως καὶ 1.250 000 μετέπειτα, καὶ β) ἡ ἐξυγίανσις τοῦ νομίσματος διὰ τῆς ἀνανεώσεως τοῦ Προνομίου τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας. Διὰ τῆς νέας συμβάσεως ἐχωρίσθη τὸ ἐκδοτικὸν τμῆμα τῶν τραπεζιτικῶν ἐργασιῶν, τοῦ λοιποῦ δὲ ἡ Τράπεζα θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ ἐκδίδῃ τραπεζογραμμάτια μόνον ἔναντι τοῦ ἐκ 14 ἑκατομμυρίων χρέους τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ ἐν τοῖς χρηματοκιβωτίοις αὐτῆς χρυσοῦ.

Τὸ Ἰρλανδικὸν ζήτημα.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Ἰρλανδοί, ὑπὸ τὸν Ο' Κόνελ, μὴ ἐλπίζοντες ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Βουλήν, ἐπεζήτουν τὴν διάλυσιν τῆς Ἑνώσεως τοῦ 1801, πρὸς τοῦτο δὲ συνεισέφερον μεγάλα ποσά, καὶ συνήρχοντο εἰς κολοσσιαῖα συλλαλητήρια. Ὁ Πῆλ ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῆς καταστάσεως ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ πιεστικῶν μέτρων, ἀπαγορεύσας τὴν ὁπλοφορίαν, ἐγκαταστήσας ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὴν νῆσον, καὶ εἰσαγαγὼν τοὺς πρωταιτίους εἰς δίκην (ἧς ἡ ἀπόφασις ἀνετράπη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων), ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ παραχωρήσεών τινων, ὡς ἡ αὔξησις τοῦ ἐπιδόματος εἰς τὸ Καθολικὸν Κολλέγιον τοῦ Μέϋνουθ, ἡ ἵδρυσις 3 Κολλεγίων ἐν Ἰρλανδίᾳ, καὶ ἡ σύστασις ἐπιτροπῆς (ἐπιτροπὴ Ντέβον) ἐπιφορτισμένης νὰ μελετήσῃ τοὺς ὅρους τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς ἐν Ἰρλανδίᾳ. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐκθέσεως τῆς ἐπιτροπῆς ἐπροτάθησαν μέτρα ἀνακουφίζοντα τοὺς Ἰρλανδοὺς ἐνοικιαστὰς τοῦ ἐδάφους.

Αἱ παραχωρήσεις αὗται θὰ εἰρήνευον τὴν Ἰρλανδίαν ἂν κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1845 δὲν ἐπήρχετο δυστύχημα εἰς τὴν χώραν ταύτην διὰ τῆς καταστροφῆς τῆς ἐσοδείας τῶν γεωμήλων, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίζετο ἡ ζωὴ τῆς χώρας. Ἦτο ἀδύνατον νὰ προστατευθοῦν οἱ γεωργοὶ ἂν δὲν ἀνεστέλλοντο οἱ νόμοι περὶ σίτου, ἀλλ' ἂν ἅπαξ ἀνεστέλλοντο οὗτοι θὰ ἦτο πλέον δύσκολος ἡ ἐπαναφορά των. Ὁ δὲ Πῆλ, ἐκ τῆς πείρας εἶχε πεισθῇ ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου θὰ ἐθεράπευε τὰ δεινὰ τῆς χώρας του. Διαφωνήσας ἐπὶ τοῦ προκειμένου μὲ δύο τῶν κυριωτέρων μελῶν τῆς Κυβερνήσεώς του, τὸν λόρδον Στάνλεϋ καὶ τὸν δοῦκα Βούκλιουχ παρῃτήθη.

Κληθεὶς νὰ σχηματίσῃ Ὑπουργεῖον ὁ λόρδος Τζὼν Ροῦσελ, ἀρχηγὸς τοῦ Φιλελευθέρου κόμματος δὲν κατώρθωσε νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Οὐίγους, ἰδίᾳ δὲ τοὺς λόρδους Πάλμερστον καὶ Γκρέϋ, οὕτω δὲ ὁ Σὲρ Ρόμπερτ Πῆλ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχήν. Τὸ κόμμα του, μολονότι ἔβλεπεν ὅτι τὰ λαμβανόμενα μέτρα ἦσαν ὠφέλιμα, διεμαρτύρετο διότι ἦσαν ἀντίθετα πρὸς τὰς ἀρχὰς ἃς ἐπρέσβευεν ὅταν τῷ ἐδόθη ἡ ἀρχή. Αἱ ἐκλογαὶ τοῦ 1841 εἶχον διεξαχθῇ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς προστασίας ἢ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου. Ἡ χώρα ἐψήφισε τοὺς Συντηρητικοὺς προτιμῶσα τὴν προστατευτικὴν πολιτικήν, ἀλλ' ὁ Πῆλ παντοιοτρόπως ἐνήργησεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου. Πρὸς τούτοις, τὸ κόμμα του, ἀφωσιωμένον εἰς τὴν ἐκκλησίαν δυσηρεστήθη ἀπὸ τὰς ὑπὲρ τῶν Καθολικῶν Κολλεγίων χορηγίας.

Δάνιελ Ο' Κόνελ.

Digitized by Google

Ἡ δυσαρέσκεια αὕτη μετετράπη εἰς ὀργὴν διὰ τῆς προτάσεως τοῦ Πῆλ ὅπως καταργηθοῦν οἱ Νόμοι τοῦ Σίτου. Τὴν κατὰ τοῦ Πῆλ πολεμικὴν διηύθυνεν ὁ λόρδος Τζῶρτζ Μπέντινκ καὶ ὁ Βεν. Δισραέλι, ἀνὴρ μεγάλης ἱκανότητος καὶ λίαν φιλόδοξος, ὅστις ἦτο δυσηρεστημένος διότι ὁ Πῆλ δὲν εἶχε δόσει θέσιν εἰς αὐτόν. Ἡ πολεμικὴ ἐξεδηλώθη ἐπὶ δύο νομοσχεδίων, ἑνὸς καταργοῦντος τοὺς νόμους τοῦ σίτου ἵνα σωθῇ ἡ χώρα ἐκ τῆς πείνης καὶ ἑτέρου ἐπιβάλλοντος πιεστικά τινα μέτρα. Καθ' ἣν ἑσπέραν τὸ πρῶτον ἐπεκυροῦτο ὑπὸ τῶν λόρδων, ἡ βουλὴ τῶν Κοινοτήτων κατεψήφισε τὸ δεύτερον διὰ συνασπισμοῦ τῶν Οὐίγων, τῶν ριζοσπαστῶν καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ προστατευτισμοῦ. Ὁ Σὲρ Ρ. Πῆλ κουρασθεὶς ἀπὸ τοὺς διαρκεῖς ἀγῶνας ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ.

Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὁ λόρδος Πῆλ, κατώρθωσε νὰ μετατρέψῃ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀφγανιστὰν εἰς ἐπιτυχίαν καὶ νὰ αὐξήσῃ τὰς κτήσεις, διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ λόρδου Ἕλλενμπορω. Διηυθέτησε τὰς μετὰ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν διαφορὰς διὰ τὰ σύνορα καὶ ἐκαλυτέρευσε τὴν θέσιν τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἰνδίαις ἐπιτυχὼν καὶ τὴν κατάληψιν τοῦ Σίντ. Μετὰ τῆς Γαλλίας κατηρτίσθη συμφωνία (μεταξὺ Γκιζῶ καὶ λόρδου Ἀβερδὴν), δι' ἧς διηυθετοῦντο αἱ μικραὶ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν διαφοραὶ χάριν τῆς εἰρήνης.

Πάλμερστον.

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Πῆλ ἡ βασίλισσα ἐκάλεσε καὶ πάλιν τὸν Ροῦσελ, ὅστις κατώρθωσε νὰ διευθετήσῃ τὰς μετὰ τῶν Οὐίγων διαφοράς, προσλαβὼν τὸν λόρδον Πάλμερστον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τὸν Γκρέϋ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Πάλμερστον κατὰ τὰ ἐπέκεινα ἔτη κάθε ἄλλο παρὰ φιλειρηνικὴ ὑπῆρξεν.

Ἡ πρώτη περιπλοκὴ ἔσχεν ἀφορμὴν τοὺς γάμους τῆς βασιλίσσης τῆς Ἱσπανίας Ἰσαβέλλας. Παρὰ τὴν συμφωνίαν τοῦ Ἀβερδὴν καὶ Γκιζῶ ὅπως ὁ σύζυγος αὐτῆς ληφθῇ μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τοῦ Φιλίππου, Ε', ὁ Πάλμερστον περιέλαβεν εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὑποψηφίων καὶ τὸν πρίγκιπα Λεοπόλδον τοῦ Σὰξ Κόμπουργκ, στενὸν συγγενῆ τοῦ Ἄγγλου βασιλικοῦ συζύγου. Τοῦτο ἔκαμε τὸν Λουδοβῖκον Φίλιππον νὰ ἐπισπεύσῃ τοὺς γάμους τῆς Ἰσαβέλλας μὲ τὸν ὑποψήφιον τῆς Γαλλίας, καὶ τῆς διαδόχου ἀδελφῆς της Φερνάνδας μὲ τὸν υἱόν του δοῦκα τοῦ Μονπανσιέ. Οὕτω διεσπάσθη ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀβερδὴν συναφθεῖσα «φιλικὴ συνεννόησις» μετὰ τῆς Γαλλίας.

Ἄλλαι ἐκδηλώσεις τῆς διεθνοῦς ἀδιαλαξίας τοῦ Πάλμερστον ἦσαν ἡ ἀποστολὴ τοῦ στόλου εἰς Δαρδανέλλια πρὸς ὑποστήριξιν τῆς Τουρκίας κατὰ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Ρωσσίας, αἵτινες ἐζήτουν ἀπὸ τὴν Ὑψ. Πύλην νὰ παραδόσῃ Οὔγγρους ἐπαναστάτας καταφυγόντας παρ' αὐτῇ, καὶ ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πίεσις διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Δὸν Πασίφικο. Οὗτος ἦτο Ἰουδαῖος ἐκ Γιβραλτάρ, ἤγειρε δὲ ἀξιώσεις κατὰ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως 30.000 λιρῶν διὰ κοσμήματα καὶ ἔγγραφα ἅτινα εἶχεν ἀπολέσει εἰς ταραχάς τινας. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις κατέσχεν Ἑλληνικὰ πλοῖα, τῇ ἐπεμβάσει δὲ τοῦ Γάλλου πρεσβευτοῦ ἐν Λονδίνῳ ἐπετεύχθη συμφωνία. Πρoτοῦ ὅμως αἱ εἰδήσεις αὗται φθάσουν εἰς Ἀθήνας, ὁ ἐν αὐταῖς Ἄγγλος πρέσβυς, ἀπειλήσας πόλεμον, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ταπεινωτικοὺς ὅρους. Ταῦτα ἐξήγειραν τὰ πνεύματα κατὰ τοῦ Πάλμερστον καὶ εἰς Παρισίους καὶ εἰς Λονδῖνον καὶ ὁ Πρίγκηψ Λουδ. Ναπολέων, πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας, ἀπεφάσισε νἀνακαλέσῃ τὸν πρεσβευτήν του ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς Αὐλῆς. Ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἐψήφισε πρότασιν ἐλέγχου τῆς δράσεως τοῦ Πάλμερστον, ὅστις ἐκτελῶν τὰ σχέδιά του παρημέλει νὰ συμβουλεύηται τὸν Πρωθυπουργόν του καὶ τὴν βασίλισσαν. Κατὰ τὸ 1849 αὕτη διεμαρτυρήθη διότι ἐστέλλοντο σοβαρὰ ἔγγραφα χωρὶς νὰ λαμβάνῃ ἐκείνη γνῶσιν, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας ὅμως διαταγὰς ὁ Πάλμερστον ἐξηκολούθησεν ἐνεργῶν αὐθαιρέτως. Δεχθεὶς ἐπιτροπὴν Οὔγγρων προσφύγων ἐξέφρασε συμπάθειαν πρὸς αὐτοὺς κατὰ τῶν «δεσποτῶν καὶ τυράννων» τῆς Αὐστρίας καὶ Ρωσσίας. Μετὰ τὸ πραξικόπημα τῶν Παρισίων, παρὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου νὰ μὴ ἀναμιχθῇ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Γαλλίας, ὁ Πάλμερστον ἐξεφράσθη ὑπὲρ τοῦ τολμηροῦ κινήματος τοῦ Γάλλου Προέδρου. Τέλος, καταστὰς ἀνυπόφορος ἐπαύθη τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἡ παῦσις δὲ αὐτοῦ ὡδήγησεν εἰς τὴν πτῶσιν τῆς Κυβερνήσεως τῶν Οὐΐγων.

Ὁ λιμὸς ἐν Ἰρλανδίᾳ.

Καθ' ὅλην τὴν ὑπουργίαν τοῦ Ροῦσελ, ὁ λιμὸς τῆς Ἰρλανδίας ἦτο ἡ κυρία ἀνησυχία του. Ὁ Πῆλ πρὸς θεραπείαν αὐτῆς ἠγόραζε μεγάλας ποσότητας Ἰνδικοῦ σίτου καὶ ἐπώλει αὐτὰς εἰς χαμηλὰς τιμάς προσέτι δὲ διέθετε μεγάλα ποσὰ πρὸς κατασκευὴν δημοσίων ἔργων ἵνα χρησιμοποιῶνται ἐργάται. Ἀλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα ἀπεδείχθησαν μὴ τελεσφόρα, και ὁ Ροῦσελ τ' ἀντικατέστησε διὰ τῆς κατ' εὐθεῖαν βοηθείας εἰς τοὺς πάσχοντας, οἵτινες ἔφθασαν ἐποχήν τινα εἰς 3 ἑκατομμύρια ἤτοι τὸ ἓν τρίτον τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Ἰρλανδίας. Πολλοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσουν.

Ἡ πεῖνα, ἡ θνησιμότης καὶ ἡ μετανάστευσις ἀφῆκαν ὀδυνειρὰ σημεῖα ἐπὶ τῆς νήσου. Ὁ πληθυσμός της ἀπὸ τοῦ 1845 μέχρι τοῦ 1849 ἠλαττώθη ἀπὸ 8.300.000 εἰς 7.250 000, ἡ ἐλάττωσις δὲ αὕτη ἐξηκολούθησε κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ αἰῶνος ὥστε τῷ 1901 μόλις εἶχε 4.450.000 κατοίκους. Ἡ ἀπελπησία αὕτη τοῦ πληθυσμοῦ δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ προκαλέσῃ ταραχὰς καὶ σειρὰ ἐγκλημάτων ἔλαβε χώραν κατὰ τὸ 1847. Νέαι πιέσεις τῆς Κυβερνήσεως προεκάλεσαν τὴν στάσιν τοῦ 1848, εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχεν ὁ Ἰρλανδὸς βουλευτὴς Σμὴθ Ὁ Μπράϊεν, καὶ ὡς ἐκ τούτου κατεδικάσθη ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ καὶ ἐξωρίσθη.

Νέαι ταραχαί.

Ταυτοχρόνως σοβαρὰ ἐμπορικὴ κρίσις παρουσιάσθη εἰς Ἀγγλίαν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1847 ὑπὸ μορφὴν ἀθρόων πτωχεύσεων καὶ τοῦ ἐκπεσμοῦ τῶν Κόνσολς. Ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἀναστείλῃ τὸν νόμον περὶ τοῦ προνομίου τῆς Τραπέζης τῆς Ἀγγλίας, οὕτω δὲ ἠδυνήθη αὕτη νὰ ἐκδόσῃ ἀκάλυπτον χαρτονόμισμα, ἀντεπεξερχομένη οὕτως εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ ἀνεργία ἀφ' ἑνός, ὁ ἀντίκτυπος τῶν ἐν Εὐρώπῃ συμβαινουσῶν ἐπαναστάσεων ἀφ' ἑτέρου, διήγειραν τὴν δημοσίαν γνώμην ἐκ νέου ἐν Ἀγγλίᾳ. Οἱ Τσάρτιστς παρεσκεύασαν νέον σχέδιον, ὅπερ παρεσκευάζοντο νὰ φέρουν εἰς τὴν Βουλὴν συνοδεύμενοι ἀπὸ κολοσσιαῖον συλλαλητήριον. Τρομοκρατία ἐπηκολούθησεν, 170 000 δὲ ἀστυφύλακες ὡρκίσθησαν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν τάξιν. Τέλος οἱ Τσάρτιστς ἐπείσθησαν νὰ φέρουν τὸ σχέδιόν των ἐφ' ἁμάξης εἰς τὴν Βουλήν, ὅπου εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἀνέλαβε τὴν ἐξέτασίν του. Ἀντὶ 6 ἑκατομ. ὑπογραφῶν, ὡς ἐκαυχῶντο οἱ πρωτεργάται του, δὲν ἔφερεν εἰμὴ 2 ἑκατομμύρια, καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ πλεῖστον

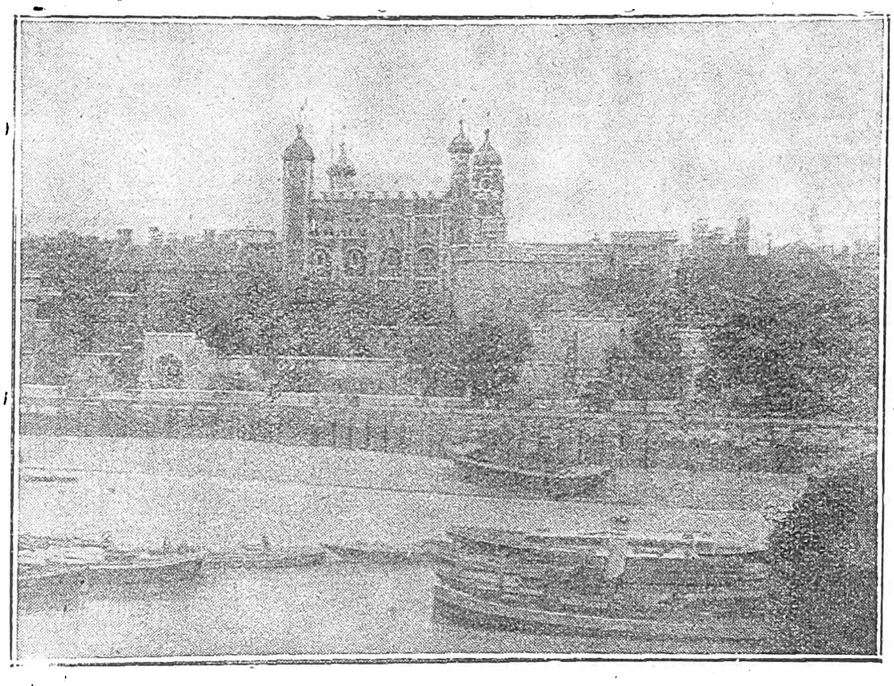

Ὁ ἱστορικὸς Πύργος τοῦ Λονδίνου.

ἦσαν πλασταί. Ταῦτα ἐγελοιοποίησαν τὴν κίνησιν καὶ ἡ Βουλὴ εὗρε δικαιολογίαν ὅπως ἀναβάλῃ τὰς μεταρρυθμίσεις.

Κατὰ τὸ 1849 ἡ κατάργησις τῶν νόμων περὶ Ναυτιλίας συνεπλήρωσε τὰς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου μεταρρυθμίσεις τοῦ Πῆλ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κρόμβελ διετηρεῖτο τὸ μονοπώλιον τῆς ἀκτοπλοΐας ὑπὲρ τῶν Ἀγγλικῶν πλοίων καὶ τῶν Ἄγγλων ναυτικῶν, ὡς καὶ μέγα μέρος τῆς μετὰ τῆς ἀλλοδαπῆς ναυτιλίας. Οἱ προστατευτικοὶ οὗτοι νόμοι ἐδυσκόλευσαν πλέον καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν τῆς Ἀγγλίας, ὡς ἐκ τούτου ἡ Κυβέρνησις ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν τῆς καταργήσεως αὐτῶν.

Ἐπίσης ἄξιος λόγου εἶναι ὁ νόμος τῆς δεκαώρου ἐργασίας, ψηφισθεὶς τῷ 1847. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ὁ νόμος οὗτος ἐψηφίσθη παρὰ τὰς γνώμας τῶν ἀρχηγῶν ἀμφοτέρων τῶν κομμάτων, ἀποτελεῖ δὲ θρίαμβον τῆς λογικῆς ἐναντίον τῶν κομματικῶν συμφερόντων.

Ὁ θάνατος τοῦ Πῆλ.

Τὴν Κυβέρνησιν Ροῦσελ ὑπεστήριζεν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο καὶ ὁ Σὲρ Ρ. Πῆλ, ὅστις εἶχε διαφωνήσει μὲ τὸ κόμμα του. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1850, ἀτύχημά τι (πτῶσις ἐκ τοῦ ἵππου του) ἐστέρησε τὴν χώραν τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός. Ὁ θάνατος τοῦ Πῆλ μετέβαλε τὴν θέσιν τῶν κομμάτων. Οἱ συντηριτικοὶ ἐτέθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ λόρδου Στάνλεϋ, εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, καὶ ἀργότερον ἐτάχθησαν ὑπὸ τὸν Δισραέλι εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων.

Τὰ ἐκκλησιαστικά.

Η μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πῆλ περίοδος συνεταράχθη ὑπὸ τῆς ἀνακινήσεως τῶν θρησκευτικῶν ζητημάτων. Ἐν Σκωτίᾳ τὸ ζήτημα τῆς κηδεμονιας τῆς ἐκκλησίας ἐπέφερε τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Σκωτικῆς (Πρεσβυτεριανῆς) ἐκκλησίας καὶ τὸν σχηματισμὸν τῆς Ἐλευθέρας Ἐκκλησίας.

Ἑτέρα ἐκκλησιαστικὴ περιπλοκὴ ἔσχεν ἀρχὴν ἐν Ὀξφόρδῃ, ὅπου διακεκριμένοι τινὲς ἐπιστήμονες προσεπάθουν ν' ἀποδείξουν ὅτι τὰ δόγματα τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἦσαν τὰ αὐτὰ μὲ τὰ τῆς καθολικῆς, καὶ ἑπομένως δὲν ὑπῆρχε πραγματικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν. Κατόπιν τούτου, ἀπεσπάσθησαν τινὲς τῆς Αγγλικανικῆς ἐκκλησίας καὶ προσεχώρησαν εἰς τὸν Παπισμόν. Ἡ δημοσία γνώμη ἐξανέστη κατὰ τῶν Καθολικιζουσῶν τούτων τάσεων, ἡ δὲ Κυβέρνησις εἰς δύο περιπτώσεις ἀπέδειξεν ἐνεργῶς ὅτι ἡ ἀνωτάτη ἐκκλησιαστικὴ ἐξουσία ἀνήκει εἰς τὸ στέμμα.

Ὁ Πάπας, ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ τὴν εὐνοϊκὴν δι' αὐτὸν κίνησιν ἐν Ἀγγλίᾳ, διῄρεσεν αὐτὴν εἰς δύο ἐπισκοπὰς καὶ διώρισεν ἐπισκόπους. Ὁ λαὸς ἠρεθίσθη, ἡ δὲ Κυβέρνησις ἐν ἐπιστολῇ της ἐχαρακτήρισε τὴν πρᾶξιν ταύτην ὡς «αὐθάδη καὶ προδοτικήν, ἀσύμφωνον δὲ πρὸς τὴν κυριαρχίαν τῆς βασιλίσσης», καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς συνόδου τῆς Βουλῆς τοῦ 1851 εἰσήγαγε Νομοσχέδιον ἀπαγορεῦον τὴν ἀποδοχὴν Ἱσπανικῶν τίτλων εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Ρωμαϊκῆς Καθολικῆς ἐκκλησίας, κηρῦττον πᾶσαν δωρεὰν πρὸς αὐτοὺς ἄκυρον, καὶ κατᾶσχον ὅλην τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτοὺς περιουσίαν. Κατὰ τοῦ Νομοσχεδίου τούτου ἐξηγέρθησαν οἱ Φιλελεύθεροι, οἱ δὲ συντηρητικοὶ τὸ εὗρον ἀνεπαρκές. Διαρκούσης ὅμως τῆς συζητήσεως ἡ Κυβέρνησις Ροῦσελ ἡττήθη ἐπὶ ἑτέρου ζητήματος, καὶ παρῃτήθη. Τοῦ λόρδου Στάνλεϋ (Ντέρμπυ) μὴ κατορθώσαντος νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν, ἀνέλαβε πάλιν ὁ Ροῦσελ. Ὁ ψηφισθεὶς μετὰ ταῦτα περὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τίτλων νόμος ἦτο πολὺ ἠπιώτερος τοῦ προηγουμένου, καὶ οὐδένα ἱκανοποίησε. Καταστρατηγούμενος δὲ εὐκόλως, κατέστη τάχιστα νεκρὰ λέξις.

Ἡ παῦσις τοῦ Πάλμερστον τῷ 1851 ηὔξησε τὴν στενοχωρίαν τῆς Κυβερνήσεως ἥτις παρῃτήθη τέλος τῷ 1852, ἡττηθεῖσα ἐπὶ προτάσεως περὶ στρατολογίας, περὶ ἧς κατωτέρω.

Ὁ Γαλλικὸς Κίνδυνος

Ἐν τῷ μεταξύ, τὰ γεγονότα ἐξειλίσσοντο ταχύτατα ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1848, προεκάλεσε πανικὸν ἐν Ἀγγλίᾳ λόγῳ τῆς πεποιθήσεως ὅτι διὰ τῶν ἀτμοπλοίων θὰ ἦτο εὔκολος ἡ διάβασις τῆς Μάγχης. Ἡ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν αὔξησιν τῶν ἐξοπλισμῶν δι' ἐπιβολῆς φόρου εἰσοδήματος 1 σελλινίου κατὰ λίραν. Ἀλλ' ὁ φόρος οὗτος ἐθεωρήθη μεγαλυτέρα καταστροφή, ὥστε καὶ ἡ ἐκ τοῦ πανικοῦ κίνησις ἐκόπασε.

Ὅταν ὁ Λουδοβῖκος Ναπολέων ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ τῷ 1852, τὰ πράγματα ἀπέδειξαν, παρὰ τὰς δηλώσεις του, ὅτι αἱ διαθέσεις του δὲν ἦσαν φιλειρηνικαί. Παρὰ δὲ τὴν ἐπιτυχίαν ἐν Ἀγγλίᾳ τῆς Μεγάλης ἐκθέσεως τοῦ 1851, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς πρόδρομος μακρᾶς εἰρήνης, ὁ πανικὸς τοῦ 1848 ἀνεφάνη. Ἡ Κυβέρνησις ἐπεχείρησε νὰ καθησυ-

Digitized by Google

χάσῃ τὸν λαόν, ἐπαναφέρουσα τὴν ἀναγκαστικὴν στρατολογίαν, ἡττήθη δὲ δι' ἀντιπροτάσεως τοῦ Πάλμερστον, ὅστις οὕτως ἐξεδικήθη τὸν Ροῦσε. Ἡ βασίλισσα ἐκάλεσε τὸν Λόρδον Ντέρμπυ (πρώην Στάνλεϋ) εἰς τὴν ἀρχήν.

Πρωθυπουργία Ντέρμπυ

Τὸ ὑπουργεῖον Ντέρμπυ ἐσχηματίσθη ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς ἐξαναστάντας κατὰ τοῦ Πῆλ τῷ 1845 Συντηρητικούς. Τὴν δύναμίν του ὤφειλε κυρίως εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς Βουλῆς, δὲν ἐτύγχανε δὲ ἀπολύτου πλειονοψηφίας. Ἀμέσως εἰσήγαγε νόμον περὶ ἐθελοντικῆς στρατολογίας, καθ' ὃν μόνον ἀποτυγχανούσης τῆς ἐθελοντικῆς θὰ ἐπεβάλλετο ἡ ὑποχρεωτικὴ κατάταξις. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐνίσχυσε τὴν θέσιν τῆς Κυβερνήσεως.

Τὸ σημεῖον ὅμως ἐφ' οὗ τὸ νέον ὑπουργεῖον ἔμελλε νὰ δοκιμασθῇ, ἦτο τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα. Μολονότι, προτοῦ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν, ὁ λόρδος Ντέρπμυ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν θὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς φόρους τοῦ σίτου προτοῦ ἀποφανθῇ ὁ λαός, εὑρίσκετο εἰς τὸ δίλημμα ἢ νὰ ἀρνηθῇ τὰς ἀρχάς του, ἢ νὰ καταργήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου, τὰ καλὰ τῆς ὁποίας εἶχον ἤδη ἀρχίσει νὰ γίνωνται αἰσθητά. Ὁ Δισραέλι ὑπῆρξε τολμηρότερος, δηλώσας ὅτι παρῆλθεν ὁ καιρὸς ἐπιστροφῆς εἰς τὸν προστατευτισμόν. Αἱ ἐκλογαὶ ηὔξησαν τοὺς ὑποστηρικτὰς τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὁ Δισραέλι εἰσήγαγε τὸν προϋπολογισμὸν ἀμέσως τὸ φθινόπωρον τοῦ 1852, διὰ τοῦ ὁποίου δὲν ἐπέβαλε μὲν προστατευτικοὺς δασμούς, ἱκανοποίει ὅμως τοὺς ὀπαδούς του διὰ κυβερνητικῶν χορηγημάτων εἰς τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον ζακχάρεως, καὶ τοὺς γαιοκτήμονας. Τὰ πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτούμενα ποσά, θὰ ἐξεύρισκεν αὐξάνων τὴν φορολογίαν τῶν μεσαίων καὶ κατωτέρων τάξεων καὶ ἐπεκτείνων τὸν φόρον τοῦ εἰσοδήματος εἰς Ἰρλανδίαν. Τὸ σφάλμα τοῦτο τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐξετέθη ὑπὸ τοῦ Γλάδστωνος διὰ μεγαλοπρεποῦς λόγου, ἐξ αἰτίας δὲ τούτου αἱ προτάσεις ἀπερρίφθησαν καὶ ὁ Ντέρμπυ παρῃτήθη.

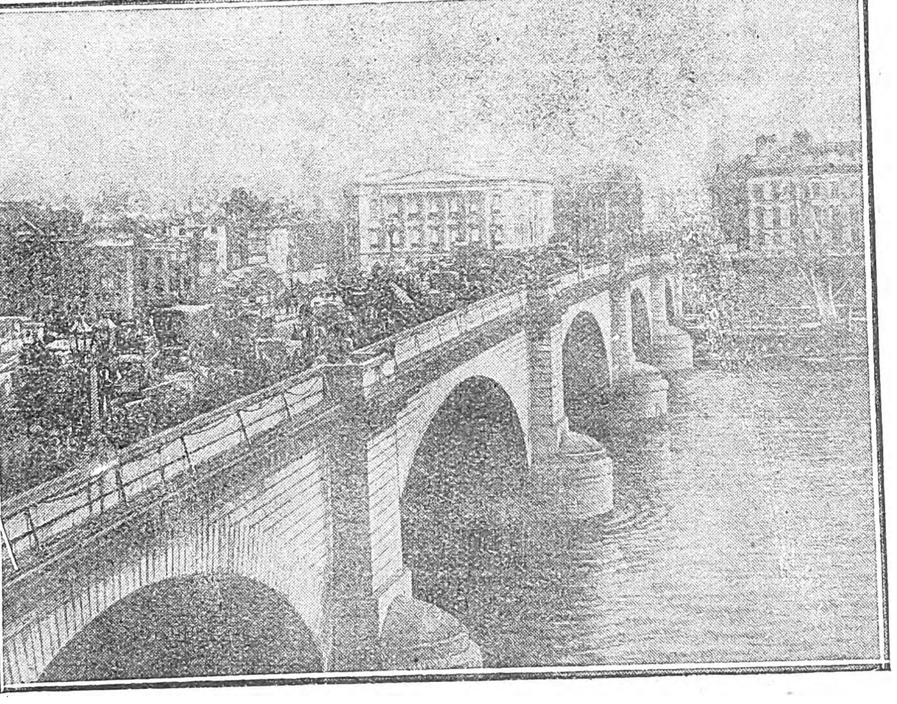

Ἡ γέφυρα τοῦ Λονδίνου.

Κυβέρνησις συνασπισμοῦ (1853).

Ἡ βασίλισσα, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἴδῃ ἰσχυρὰν Κυβέρνησιν ἐπεδίωξε τὴν ἕνωσιν τῶν Οὐΐγων καὶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Πῆλ. Οὕτως ἐσχηματίσθη Κυβέρνησις ὑπὸ τὸν λόρδον Ἀβερδήν, ὑποστηριζομένη ἀπὸ τὸν λόρδον Λάνσδων.. Ὁ Γλάδστων ἀνέλαβε τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ Πάλμερστον τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ ὁ λόρδος Ροῦσελ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀντικατασταθεὶς σχεδὸν ἀμέσως ὑπὸ τοῦ λόρδου Κλάρενδον. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἀνετέθη εἰς τὸν καλοκάγαθον Δοῦκα τοῦ Νιοῦκασλ.

Τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀβερδὴν κατέστη περίφημον ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Γλάδστωνος, ὅστις συνεπλήρωσε τὰς μεταρρυθμίσεις τοῦ 1842, 1845 καὶ 1846. Κατηργήθησαν οἱ δασμοὶ τοῦ σάπωνος καὶ 123 ἄλλων εἰδῶν, ἠλαττώθησαν ἐπὶ 133 ἑτέρων εἰδῶν μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ τέϊον. Τὰ ἔσοδα ταῦτα ἀντικατέστησεν ἐπιβαλὼν φορολογίαν τῶν ἐτησίων εἰσοδημάτων ἀπὸ 100 λιρῶν καὶ ἄνω, αὐξήσας τοὺς φόρους τοῦ οἰνοπνεύματος καὶ ἐφαρμόσας φορολογίαν ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν ἀκινήτων. Διὰ τούτων ὁ Γλάδστων ἀπέβλεπε καὶ εἰς τὴν μετέπειτα κατάργησιν τοῦ φόρου τῶν εἰσοδημάτων, ἀλλ' οἱ ἐπελθόντες πόλεμοι κατέστησαν τοῦτο ἀδύνατον.

Τὸ ζήτημα τῶν Ἁγίων Τόπων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ εἰρήνη τῆς Εὐρώπης ἐτίθετο εἰς κίνδυνον ἀπὸ φιλονικείαν τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσσίας διὰ τὸ ζήτημα τῶν Ἁγίων Τόπων. Ὁ Αὐτοκράτωρ Λουδοβῖκος Ναπολέων, ὀφείλων χάριτας εἰς τὸν Πάπαν καὶ συγχρόνως μισῶν τὸν Τσάρον, ὑπεστήριζε τὰς ἀξιώσεις τῶν Λατίνων κληρικῶν παρὰ τῇ Πύλῃ, ἃς ἀντέκρουεν ἡ Ρωσσία, ὑπερασπιζομένη τὰ δίκαια τῆς Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, μολονότι μὴ ἐνδιαφερομένη ἀμέσως ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν παρουσίαν ἰσχυροῦ διπλωμάτου εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὡς τοιοῦτον δὲ ἔστειλε τὸν λόρδον Στράτφορδ. Οὗτος μισῶν τὸν Τσάρον διότι προηγουμένως δὲν εἶχεν ἀποδεχθῇ τὸν διορισμὸν αὐτοῦ ὡς πρέσβεως παρὰ τῇ Ρωσσικῇ αὐλῇ, παρώτρυνε τοὺς Τούρκους νὰ ἀπορρίψουν τὰ αἰτήματα τοῦ Πρίγκιπος Μενσικώφ, ὅστις εἶχε σταλῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἐπηκολούθησε τελεσίγραφον τοῦ Μενσικώφ, ἡ ἀπόρριψις τοῦ ὁποίου παρεσκεύαζεν ὀδυνηρὰς συνεπείας. Ἡ διπλωματία ἐπεχείρησε νὰ προλάβῃ τὸν πόλεμον, καὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1853 αἱ 4 οὐδέτεραι δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία, Αὐστρία καὶ Πρωσσία συνῆλθον εἰς Βιένην καὶ παρεσκεύασαν διακοίνωσιν, ἣν ἐπέδωκαν εἰς Πετρούπολιν καὶ Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Τσάρος ἐδέχθη αὐτήν, ἡ Τουρκία ὅμως τῇ συστάσει τοῦ Στράτφορδ, ἐζήτησε τροποποιήσεις. Αἱ νέαι περιπλοκαὶ ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἐκδηλωθῇ διαφορὰ ἑρμηνείας τῆς διακοινώσεως μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ρωσσίας, ἐφ' ᾧ ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἐχωρίσθησαν τῶν δύο κεντρικῶν δυνάμεων.

Ἡ διαχείρισις τοῦ ζητήματος εἶχεν ἤδη ἐκφύγει ἀπὸ τὰς χεῖρας τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, λόγῳ ἀντιγνωμίας μεταξὺ τῶν μελῶν της, καὶ συνεκεντροῦτο παρὰ τῷ λόρδῳ Στράτφορδ, ὅστις ἤδη εἶχε τὸν Ἀγγλικὸν στόλον εἰς Δαρδανέλλια ὑπὸ τὰς διαταγάς του.

Ὁ Κριμαϊκὸς πόλεμος.

Τοῦτο ἐνεθάρρυνε τοὺς Τούρκους, ὥστε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1853 ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν νὰ ἐκκενώσῃ τὰς κατεχομένας ἐπαρχίας. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἐπετέθη καὶ κατήγαγε δύο νίκας. Οἱ Ρῶσσοι ἐξαπέλυσαν τὸν στόλον των ἐκ Σεβαστουπόλεως καὶ κατέστρεψαν τὸν Τουρκικὸν ἐν Σινώπῃ. Ἡ πολεμικὴ αὕτη ἐνέργεια τῆς Ρωσσίας ἐχαρακτηρίσθη ὡς «Σφαγαὶ τῆς Σινώπης» ἐν Ἀγγλίᾳ, ἡ δὲ κοινὴ γνώμη ἐξηγέρθη κατὰ τοῦ Τσάρου, ὑπὸ τὴν πίεσιν δὲ αὐτῆς ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἐδέχθη πρότασιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γαλλίας καὶ διέταξε τὸν στόλον της νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Μαύρην Θάλασσαν καὶ περιορίσῃ τὰ Ρωσσικὰ πλοῖα εἰς Σεβαστούπολιν. Ὁ Τσάρος πληροφορηθεὶς ταῦτα, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀκούσῃ τὴν νέαν διακοίνωσιν ἣν παρεσκεύασαν ἐν τῷ μεταξὺ οἱ οὐδέτεροι, ἀλλ' ἀπέσυρε τοὺς πρεσβευτάς του ἐκ Λονδίνου καὶ Παρισίων, καὶ ὁ πόλεμος ἤρχισε.

Ἡ Ἀγγλία βασιζομένη ἐπὶ τοῦ στόλου της, ἀπέστειλε τὸν ναύαρχον Σὲρ Τσάρλς Ναπῆαρ εἰς Βαλτικήν, ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις ἀπεδείχθη ἄγονος. Τὰ Τουρκικὰ ὅμως στρατεύματα τοῦ Δουνάβεως, ὑπὸ τὰς ὁδηγίας Ἄγγλων ἀξιωματικῶν ἐξηνάγκασαν τοὺς Ρώσσους νὰ ὑποχωρήσουν, ὥστε ταχέως ἐξεκενώθησαν αἱ Τουρκικαὶ ἐπαρχίαι. Φρόνιμος κυβέρνησις ἴσως θὰ ἐσταμάτα τὸν πόλεμον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἀλλ' ὁ λαὸς ἦτο ἠρεθισμένος καὶ ἐζήτει τελικὴν νίκην. Ἀπεφασίσθη ὅθεν ἐπίθεσις κατὰ τῆς Κριμαίας καὶ τοῦ μεγάλου ναυστάθμου τῆς Σεβαστουπόλεως. Τὴν 20 Σεπτεμβρίου 1854 τὰ ἀποβάντα συμμαχικὰ στρατεύματα ἐνίκησαν τὴν Ρωσσικὴν στρατιὰν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἄλμα, εἶνε δὲ βέβαιον ὅτι, ἂν ἐπηκολούθει ἄμεσος ἐπίθεσις θὰ κατελαμβάνετο ἡ Σεβαστούπολις. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅμως τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἐδίστασαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν πρὸς Βορρᾶν τῆς πόλεως φρουρίων, καὶ ἐρριψοκινδύνευσαν πορείαν πρὸς νότον ἵνα ἐκεῖθεν ἐπιτεθοῦν κατ' αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐφάνησαν διστακτικοί, οἱ δὲ Ρῶσσοι, τῇ συμβουλῇ τοῦ Συνταγματάρχου Τοντλέμπεν, εὗρον καιρὸν νὰ ὀχυρωθοῦν καλύτερον. Οὕτως οἱ σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναλάβουν κανονικὴν πολιορκίαν ἐναντίον ἐχθροῦ ἀριθμητικῶς ὑπερτεροῦντος. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς πολιορκίας οἱ σύμμαχοι δὶς ἐτέθησαν ἐν κινδύνῳ· δι' ἐπιθέσεως τῇ 25 Ὀκτωβρίου καὶ ἐπιχειρήσεως ἐξόδου τῇ 5 Νοεμβρίου. Μετ' οὐ πολύ, οἱ Ρῶσσοι εὗρον πολύτιμον σύμμαχον τὸ κλῖμα τῆς χώρας των, ἐξ οὗ πλεῖστα ὑπέφερον τὰ Ἀγγλογαλλικὰ στρατεύματα λόγῳ στερήσεων καὶ ἀσθενειῶν.

Πρωθυπουργία Πάλμερστον

Ἡ δυσφορία τῆς κοινῆς γνώμης ἐκ τῶν εἰδήσεων τοῦ μετώπου, καὶ ὁ ἐν τῇ Βουλῇ ἔλεγχος κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, προεκάλεσαν τὴν πτῶσιν τοῦ λόρδου Ἀβερδήν, ὃν διεδέχθη ὁ Πάλμερστον. Διὰ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ ἡ βασίλισσα, ἠκολούθει τὴν λαϊκὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐμμείνῃ εἰς τὸν πόλεμον μέχρι τέλους Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ συνδιάσκεψις εἶχε συγκληθῇ εἰς Βιένννην διὰ τὴν εἰρήνην, καὶ εἰς τοῦτο διηυκόλυνε καὶ ὁ θάνατος τοῦ Τσάρου. Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ἐστάλη ὁ λόρδος Ροῦσελ. Ἡ συνδιάσκεψις ἀπέτυχε, καὶ ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἓν ἀκόμη ἔτος.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1855, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν κατάληψιν τῆς νοτίας πλευρᾶς τῆς Σεβαστουπόλεως, καὶ φοβούμενος τὰ οἰκονομικὰ βάρη τοῦ πολέμου, ἀπεφάσισε νἀποσυρθῇ τῆς πάλης. Οὕτως ἡ εἰρήνη ἦτο πλέον ζήτημα χρόνου μόνον. Τὰς ἀρχὰς τοῦ 1856 συνεκλήθη συνέδριον εἰς Παρισίους, τὸν Φεβρουάριον ἔπαυσαν αἱ ἐχθροπραξίαι καὶ τὸν Ἀπρίλιον συνήφθη ἡ συνθήκη, δι' ἧς τὰ σύνορα τῆς Ρωσσίας μετετίθεντο ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως εἰς τὸν Προῦθον, ἐξησφαλίζετο ἡ ἐλευθέρα ναυσιπλοΐα τοῦ Δουνάβεως, ἠνοίγετο ἡ Μαύρη Θάλασσα εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἀπηγορεύετο ἡ ἵδρυσις ναυστάθμων εἰς τὰ παράλιά της. Ὁ τελευταῖος οὗτος ὅρος, εἰς ὃν ἔδιδεν ἰδιαιτέραν σημασίαν ἡ Ἀγγλία, δὲν ἐφηρμόσθη παρὰ ἐπὶ 14 ἔτη.

Νέοι Πόλεμοι.

Κατὰ τὸν πόλεμον, ἡ Περσία—ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶχεν αὐξήσει ἡ ρωσσικὴ ἐπιρροὴ—κατέλαβε τὸ Χεράτ, τὴν πύλην τῶν Ἰνδιῶν. Νέος πόλεμος ἐξερράγη τότε καὶ ἐστάλη στρατιὰ ὑπὸ τὸν Σὲρ Τζαίημς Ἄουτραμ, ἥτις τάχιστα ἐπέτυχε τὴν νίκην. Ὁ πόλεμος οὗτος διενεργηθεὶς ἀπούσης τῆς Βουλῆς, ἤγειρε συνταγματικὸν ζήτημα ἂν δικαιοῦται ἡ Κυβέρνησις νὰ κάμνῃ πόλεμον ἄνευ ἀδείας τῆς Βουλῆς ὅπερ ἐλύθη διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ.

Τὰ τοῦ περσικοῦ πολέμου ταχέως ἐλησμονήθησαν ἕνεκα τοῦ κατὰ τῆς Κίνας πολέμου τοῦ 1857, καὶ τῆς στάσεως τῆς στρατιᾶς Σεπόϋ ἐν Ἰνδίαις. Ὁ μετὰ τῆς Κίνας πόλεμος ἐξερράγη λόγῳ κατασχέσεως μικροῦ πλοίου «Ἄροου», ὑπὸ Ἄγγλον πλοίαρχον, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀγγλικὸς στόλος ἐβομβάρδισε τὴν Καντῶνα. Ὁ Κόμπντον ὑποστηριζόμενος ὑπὸ τῶν Φιλελευθέρων καὶ Συντηρητικῶν, ἐπετέθη κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἥτις οὕτως ἐμειοψήφισεν. Ἀποταθεῖσα ὅμως πρὸς τὸν λαόν, ἐπέτυχεν ἐκλογικὴν νίκην περιφανῆ.

Ὁ Πάλμερστον ἐνισχυθεὶς οὕτως ἔστειλε στρατιὰν ὑπὸ τὸν λόρδον Ἔλτζιν εἰς Κίναν. Οὗτος καθ' ὁδὸν ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἐν Ἰνδίαις διέτρεχον ἔσχατον κίνδυνον ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ λόρδου Κάννιγγ ἵνα σώσῃ τὴν κατοχὴν τῶν Ἰνδιῶν.

Ἡ Ἰνδικὴ στάσις.

Ἡ ἐξάπλωσις τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ ἡ ἀπασχόλησις τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων εἰς τοὺς πολέμους ἐξησθένισαν τὴν ἐπιβολὴν τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ τῶν ἰθαγενῶν, οἵτινες ὠθούμενοι καὶ ἀπὸ θρησκευτικὰς προλήψεις ἐστασίασαν εἰς πλεῖστα σημεῖα, κατέλαβον τὸ Δελχὶ καὶ ἔσφαξαν τοὺς ἐν Κώνροπ Ἄγγλους. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1857 ἡ θέσις τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἰνδίαις εὑρίσκετο ἐν κινδύνῳ. Τὸ φθινόπωρον ἔφθασαν ἐπικουρίαι, δι' ὧν κατωρθώθη ἡ ἐπιβολὴ τῆς τάξεως καὶ ἡ ἀνακατάληψις τῶν ἀπολεσθέντων ἐδαφῶν. Ἀλλ' ἐκ τῆς στάσεως ταύτης οἱ Ἄγγλοι ἔλαβον μαθήματα, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μετα-

Digitized by Google

φέρουν τὴν διοίκησιν τῶν Ἰνδιῶν ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν εἰς τὸ στέμμα.

Διαρκούσης τῆς συζητήσεως τοῦ μέτρου τούτου, ὁ Πάλμερστον ἔπεσεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, ἡττηθεὶς ἐπὶ ἑτέρου ζητήματος, ὁ δὲ διαδεχθεὶς αὐτὸν λόρδος Ντέρμπυ ἐπέτυχε τὴν ψήφισιν τῆς τροποποιήσεως ταύτης, δι' ἧς ἡ διοίκησις τῶν Ἰνδιῶν ἀνετίθετο εἰς ἴδιον ὑπουργόν, βοηθούμενον ὑπὸ εἰδικοῦ συμβουλίου.

Ἡ ὑπόθεσις Ὀρσίνι.

Ἡ αἰτία τῆς πτώσεως τοῦ Πάλμερστον ἦτο γεγονὸς ὅλως ἀπρόοπτον. Ἰταλοί τινες πρόσφυγες ἐν Λονδίνῳ παρεσκεύασαν συνωμοσίαν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Γάλλου αὐτοκράτορος. Ἡ ἀπόπειρά των τὴν ἑσπέραν τῆς 14 Ἰανουαρίου 1858 ἐν Παρισίοις νὰ δολοφονήσουν αὐτὸν διὰ βόμβας ἀπέτυχε, γενομένου ὅμως γνωστοῦ ὅτι ἡ συνωμοσία εἶχεν ὡς κέντρον τὸ Λονδῖνον, προεκάλεσεν ἐξέγερσιν τῆς γαλλικῆς γνώμης. Ὁ Γάλλος Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν Βαλέβσκι ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ μέτρα, ὥστε νὰ μὴ προστατεύωνται ὑπὸ τοῦ νόμου οἱ συνωμόται. Ὁ λόρδος Κλάρενδον ἀπήντησε, προφορικῶς μόνον εἰς τὸν Γάλλον πρεσβευτὴν ὅτι οὐδέποτε θὰ προτείνῃ μέτρα ἐκδόσεως πολιτικῶν ἐγκληματιῶν, προσέθηκε δὲ ὅτι τὸ ζήτημα θὰ ἐξετασθῇ ἀπὸ τὸ νομικὸν γραφεῖον τοῦ Στέμματος. Πράγματι προετάθη νόμος, προβλέπων τὴν τιμωρίαν διὰ συνωμοσίαν ἀποβλέπουσαν εἰς ἔγκλημα ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τοῦ Κράτους, καὶ ἐψηφίσθη εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν, ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὰ πνεύματα εἰς Γαλλίαν εἶχον τόσον ἐξαφθῆ, ὥστε ἐλέγοντο καὶ ἐγράφοντο ὑβριστικώταται κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐκφράσεις. Ὅταν τὸ νομοσχέδιον ἐπανῆλθε διὰ δευτέραν ἀνάγνωσιν, ἡ Βουλὴ ἀντανακλῶσα τὴν λαϊκὴν ἀγανάκτησιν, ἐνέκρινε τροπολογίαν καὶ ἤλεγξε τὸν Κλάρενδον διὰ τὴν μὴ ἀπάντησίν του εἰς τὸν Βαλέβσκι, καὶ τὸν Πάλμερστον διὰ τὴν πρότασιν νομοσχεδίου ὑπαγορευθέντος ὑπὸ τῆς Γαλλίας. Ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ ὁ λόρδος Ντέρμπυ ἐσχημάτισεν ἐκ νέου Κυβέρνησιν.

Ζήτημα τῶν Ἰουδαίων βουλευτῶν.

Ἡ Κυβέρνησις Ντέρμπυ, μὴ στηριζομένη εἰς πλειονοψηφίαν, ἠναγκάζετο νὰ προβαίνῃ εἰς ὑποχωρήσεις πρὸς τὰ κόμματα, τὰ ὁποῖα ἠνείχοντο αὐτήν. Οὕτως ἠναγκάσθη κατὰ τὸ 1858 νὰ δεχθῇ τὴν ἀξίωσιν τῶν Φιλελευθέρων ὅπως τροποποιηθῇ ὁ ὅρκος τῶν βουλευτῶν, ὥστε νὰ δύνανται οἱ ἐκλεγόμενοι Ἰουδαῖοι νὰ λαμβάνουν τὰς θέσεις των εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Ἡ εἴσοδος τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων δὲν κατωρθώθη παρὰ τῷ 1885.

Ἐπίσης ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ ζήτημα τῆς εὐρύνσεως τοῦ ἐκλογικοῦ σώματος, καὶ νὰ εἰσαγάγῃ νομοσχέδιον ἐπεκτεῖνον τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου εἰς τοὺς πληρώνοντας ἐνοίκιον 10 λιρῶν καὶ ἄνω ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ὡς καὶ εἰς τοὺς κατόχους καταθέσεων εἰς ταμιευτήρια ἢ μετοχῶν τινων, καὶ εἰς τοὺς λαβόντας δίπλωμα Πανεπιστημίου. Δύο Ὑπουργοί, ὁ Σπένσερ Γουώλπολ καὶ ὁ Χένλεϋ, διαφωνήσαντες, παρῃτήθησαν, ἡ δὲ Κυβέρνησις ἡττηθεῖσα διέλυσε τὴν Βουλὴν καὶ προέβη εἰς διενέργειαν ἐκλογῶν, ἐξ ὧν ηὔξησε μὲν τὴν δύναμίν της, ἀλλὰ δὲν ἐξησφάλισε τὴν ἀπαιτουμένην πλειονοψηφίαν. Πρότασις δυσπιστίας τοῦ λόρδου Χάρτιγκτον ἐνεκρίθη διὰ 323 ψήφων κατὰ 310 καὶ ἡ Κυβέρνησις παρῃτήθη.

Καὶ πάλιν ὁ Πάλμερστον.

Λόγῳ τῆς διαιρέσεως τῆς Βουλῆς, ὁ λόρδος Γκρανβὶλ εἰς ὃν ἀνετέθη ὁ σχηματισμὸς Ὑπουργείου ἀπέτυχε νὰ συνενώσῃ τοὺς κορυφαίους Φιλελευθέρους, καὶ ἡ ἀρχὴ ἀνετέθη πάλιν εἰς τὸν Πάλμερστον. Ὁ λόρδος Ροῦσελ ἀνέλαβε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, ὁ Γλάδστων τῶν Οἰκονομικῶν, ἀρνηθέντος δὲ τοῦ Κόμπντον τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Ἐμπορίου, ἀνέλαβεν αὐτὸ ἐπιφανὴς ὀπαδὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου, ὁ Μίλνερ Γκίμπσον. Ἐπιτυχὼν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τῶν παλαιῶν ὀπαδῶν τοῦ Πῆλ, ὁ Παλμερστον ἐστήριξε τὴν Κυβέρνησίν του ἐπὶ σταθερωτέρων βάσεων. Ἡ χώρα ἐπεθύμει πλέον μονιμωτέραν Κυβέρνησιν, καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Πάλμερστον ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην παραμεῖναν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ 1859 μέχρι τοῦ 1865 ὁπότε ἀπέθανεν ὁ Πάλμερστον. Ἡ σταθερότης αὕτη ὅμως ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὴν καλὴν προαίρεσιν τῆς ἀντιπολιτεύσεως (τῶν Συντηρητικῶν), μεθ' ὧν ὁ Πάλμερστον ἦλθεν οὕτως εἰπεῖν εἰς σιωπηρὰν συμφωνίαν νὰ κυβερνήσῃ μὲ πνεῦμα συντηρητικόν, αὐτοὶ δὲ ν' ἀπόσχουν τῆς ἀνατροπῆς αὐτοῦ.

Ὁ λόρδος Ροῦσελ, ἐν τούτοις, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπόσχῃ καθ' ὁλοκληρίαν τῶν μεταρρυθμιστικῶν τάσεων. Νομοσχέδιον ἐκλογικῶν τροποποιήσεων προταθὲν τῷ 1860, προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἦτο ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἀκμὴν τῆς χώρας, μὴ ὑποστηριχθὲν δὲ ἀρκετά, ἀπεσύρθη ὑπὸ τοῦ προτείναντος αὐτό.

Οἱ προϋπολογισμοὶ τοῦ Γλάδστωνος.

Τὸ σημεῖον ὅμως ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ Κυβέρνησις ἐγκατέλειψε τὰς συντηρητικὰς ἀρχὰς ἦτο ἡ οἰκονομικὴ διαχείρισις ἐμπνεομένη ὑπὸ τῆς τόλμης τοῦ Γλάδστωνος, ὅστις διὰ σειρᾶς προϋπολογισμῶν εἰσήγαγε μεταρρυθμίσεις αἱ ὁποῖαι τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς χώρας.

Ἡ πρώτη μεταρρύθμισις ἀφορμὴν ἔσχε τὴν μετὰ τῆς Γαλλίας σύμβασιν, δι' ἧς ἡ Γαλλία ἠλάττωσε τοὺς δασμοὺς ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ γαιάνθρακος καὶ σιδήρου καὶ ἡ Ἀγγλία κατήργει τοὺς ἐπὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ ἠλάττωνε τοὺς ἐπὶ τῶν Γαλλικῶν οἴνων. Ἡ κατὰ τῶν μέτρων τούτων ἐχθρότης ἐλησμονήθη πρὸ ἑτέρας τροποποιήσεως πολὺ σημαντικωτέρας: Ὁ Γλάδστων προέτεινε τὴν κατάργησιν τοῦ δασμοῦ τοῦ χάρτου, ἵνα ἐπιτραπῇ ἡ εὐρυτέρα διάδοσις τοῦ βιβλίου παρὰ τῷ λαῷ Τὸ μέτρον τοῦτο ἐκρίθη ὡς καταστρεπτικὸν διὰ τὴν ἐγχώριον βιομηχανίαν χάρτου, ψηφισθὲν δὲ ὑπὸ τῆς Βουλῆς συνήντησεν τὴν ἄρνησιν τῶν Λόρδων.

Πρὸ τῆς ἀντιγνωμίας ταύτης τῶν δύο Βουλῶν ὁ Πάλμερστον ἔδειξε λεπτοτάτην πολιτικὴν καὶ τάκτ. Διώρισεν ἐπιτροπὴν ἵνα ἐξετάσῃ τὸ ζήτημα, ἂν δύναται ἡ Β. τῶν Λόρδων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατάργησιν φόρων ἐπιβληθέντων ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Κατὰ τὸν προσεχῆ δὲ προϋπολογισμὸν (1861) ἡ Β. τῶν Κοινοτήτων ἔφερε τοὺς λόρδους εἰς τὸ δίλημμα· ἢ νὰ ψηφίσουν τὴν μεταρρύθμισιν ἢ νὰ στερήσωσι τὸ Κράτος τῶν μέσων τῆς ζωῆς του (τοῦ ὅλου προϋπολογισμοῦ). Πρὸ τοῦ διλήμματος τούτου οἱ Λόρδοι ὑπεχώρησαν.

Τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐσόδων ἐκ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων ὁ Γλάδστων ἐκάλυψε αὐξήσας τὴν φορολογίαν τοῦ εἰσοδήματος ἀπὸ 9 πέννες εἰς 10 κατὰ λίραν, ἀλλὰ ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τῆς φιλελευθέρας δημοσίας οἰκονομίας παρουσίασαν πλεονάσματα ὥστε καὶ ἡ φορολογία αὕτη ὑπεβιβάσθη εἰς 4 πέννες καὶ ὁ δασμὸς τοῦ τείου ἀπὸ 17 εἰς 9 πέννες κατὰ λίβραν, καὶ τὸ δημόσιον χρέος ἠλαττώθη ἀπὸ πλέον τῶν 800 ἑκατομ. εἰς ὀλιγώτερον τῶν 780 ἑκατομμυρίων.

Ὁ Σινικὸς πόλεμος 1859-60.

Ἡ κατὰ τῆς Κίνας ἐπιχείρησις, ἥτις ἀνεβλήθη λόγῳ τῆς Ἰνδικῆς στάσεως, συνεχίσθη κατὰ τὸ 1858, τοῦ λόρδου Ἔλγκλιν πλεύσαντος αὐτόθι. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν συμμετέσχε καὶ ἡ Γαλλία διὰ τοῦ Βαρώνου Γρός, καὶ ἐπέβαλε τὴν συνθήκην τοῦ Τιέντσιν. Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1859, ὁ Μπροὺς μεταβαίνων εἰς Πεκῖνον διὰ τὴν κύρωσιν τῆς συνθήκης προσεβλήθη ὑπὸ τῶν φρουρίων εἰς τὸ στόμιον τοῦ Πέϊχο ἀποβὰς δὲ καὶ προσβαλὼν τὸ φρούρια ἡττήθη καὶ ἀπεσύρθη μὲ ἀπωλείας 3 πλοίων καὶ 400 ἀνδρῶν.

Ἐπανελθὼν ὁ λόρδος Ἔλγκλιν ἐβάδισεν κατὰ τοῦ Πεκίνου καὶ κατέλαβεν αὐτό, ἐλευθερώσας διακεκριμένους Γάλλους καὶ Ἄγγλους αἰχμαλώτους, οἵτινες εἶχον διὰ προδοσίας συλληφθῆ μεταβάντες ὅπως διαπραγματευθῶσιν εἰρήνην, ἐπέβαλε δὲ τὴν κύρωσιν τῆς συνθήκης τοῦ Τιεντσίν.

Ὁ πόλεμος οὗτος ἤνοιξε τὰς κινεζικὰς ἀγορὰς διὰ τὰ ἀγγλικὰ προϊόντα, ἀλλὰ συγχρόνως, ἐπιτρέψας τὴν μετανάστευσιν τῶν Κινέζων, ἐξέθετε τοὺς εὐρωπαίους ἐργάτας εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῶν εὐθηνῶν χειρῶν τῆς Κίνας. Ἕτερον ἀποτέλεσμα τοῦ πολέμου τούτου ἦτο ἡ σύσφιξις τῆς Ἀγγλογαλλικῆς συμμαχίας.

Ἡ ἑνοποίησις τῆς Ἰταλίας.

Τὰ ἐν Εὐρώπῃ συμβαίνοντα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπέσυραν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τῆς κοινῆς γνώμης ἐν Ἀγγλίᾳ. Αἱ σχέσεις Γαλλίας καὶ Αὐστρίας ἦσαν τεταμέναι, καὶ παρὰ τὰς προσπαθείας τῆς Ἀγγλικῆς διπλωματίας ἡ προκλητικὴ στάσις τοῦ Καβοὺρ ἠνάγκασε τὴν Αὐστρίαν νὰ κηρύξῃ πόλεμον κατὰ τοῦ Πεδεμοντίου. Ὁ Ναπολέων ἔσπευσε πρὸς βοήθειαν τῶν συμμάχων του Ἰταλῶν, ἀλλὰ συγκεντρώσεις γερμανικοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Ρῆνον τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἀνακαλέσῃ τὰ στρατεύματά του. Ὅροι εἰρήνης συνεφωνήθησαν εἰς Βιλλαφράγκαν, καὶ ἐπεβεβαιώθησαν εἰς Ζυρίχην, δι' ὧν ἡ Λομβαρδία ἐδίδετο εἰς τὸ Πεδεμόντιον, ἡ δὲ Αὐστρία κατελάμβανε τὴν Βενετίαν, καὶ ἡ κεντρικὴ Ἰταλία ἀπεδίδετο εἰς τοὺς παλαιοὺς ἡγεμόνας της. Ἡ ἄρνησις ὅμως τῶν Ἰταλῶν νὰ δεχθοῦν τοὺς Αὐστριακοὺς ἡγεμόνας των ἀπέκλεισε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης, ἣν ὁ Ναπολέων ὑπεστήριζεν, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία ἐβοήθει τοὺς Ἰταλούς, φρονοῦσα ὅτι οὗτοι ἔπρεπε νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι ὅπως κανονίσουν τὰ ἐσωτερικά των. Ὁ Γάλλος αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἡ Τοσκάνη, ἡ Μοδένα, ἡ Πάρμα καί τινα τῶν Παπικῶν κρατῶν ἡνώθησαν μὲ τὸ Πεδεμόντιον.

Διὰ τῆς ὑποστηρίξεως ταύτης ἡ Ἀγγλία ἐκέρδισε τὰς συμπαθείας τῶν Ἰταλῶν, ἃς εἶχεν ἀπολέσει ἡ Γαλλία, τοῦ Ναπολέοντος ἀπαιτοῦντος τὴν Σαβοΐαν καὶ τὴν Νίκαιαν, δυνάμει παλαιᾶς συμφωνίας. Αἱ συμπάθειαι τῶν Ἰταλῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν ηὐξήθησαν διὰ τῆς ὑποστηρίξεως ὑπ' αὐτῆς τῷ 1860 τῆς ἐπιχειρήσεως Γαριβάλδη εἰς Σικελίαν καὶ τῆς διαμαρτυρίας τοῦ Ροῦσελ διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τοῦ Ἰταλοῦ στρατηγοῦ ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ στόλου. Ὅταν τέλος τὰ Ἰταλικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὰς κτήσεις τοῦ Πάπα, ἡ μὲν Γαλλία ἀπέσυρε τὸν Πρεσβευτήν της ἐκ Τουρίνου, ἡ δὲ Ἀγγλία ἀνεγνώρισεν ἀμέσως τὸ νέον βασίλειον τῆς Ἰταλίας.

Ὁ Δανογερμανικὸς πόλεμος.

Τὸ γόητρον ὅπερ ἐκέρδισε ἡ Ἀγγλία εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον ἐκ τῆς ἀναμίξεώς της εἰς τὸ Ἰταλικὸν ζήτημα ἀπωλέσθη λόγῳ τῆς στάσεώς της εἰς τὴν ὑπόθεσιν Σλέσβιγκ καὶ Χόλσταϊν, ἥτις ἔγινεν ἀφορμὴ τοῦ Δανογερμανικοῦ πολέμου. Αἱ δηλώσεις τοῦ Πάλμερστον κατὰ τὸ 1863 ὅτι ἐν περιπτώσει ἐπιθέσεως κατὰ τῆς Δανίας, οἱ ἐπιτιθέμενοι δὲν θὰ ἔχουν νὰ κάμουν μόνον μὲ τοὺς Δανούς, ἐνεθάρρυναν τοὺς τελευταίους ν' ἀπορρίψουν τὰς ἀξιώσεις τοῦ Βίσμαρκ. Ὁ γηραιὸς Πάλμερστον, ἐκραγέντος τοῦ πολέμου, δὲν ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ τοὺς δισταγμοὺς τῆς βασιλίσσης καὶ τῶν ὑπουργῶν του ὅπως συμμετάσχῃ ἡ Ἀγγλία εἰς τὴν πάλην, προσεπάθησε δὲ νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα εἰρηνικῶς διὰ διασκέψεως ἐν Λονδίνῳ τῷ 1864. Ἡ διάσκεψις, ἀπέτυχεν, ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε καὶ ἡ Δανία ἀπώλεσε τὰς ἐπαρχίας Σλέσβιγκ καὶ Χόλσταϊν. Οἱ Εὐρωπαῖοι διπλωμάται εἶχον σχηματίσει ὡς ἐκ τούτου τὴν ἀντίληψιν ὅτι ἡ Ἀγγλία, ὅσον καὶ ἂν διεμαρτύρετο, δὲν θὰ κατέφευγεν εἰς τὰ ὅπλα ὅπως ἐπιβάλῃ τὰς ἀπόψεις της. τοῦτο δὲ ἠλάττωσε σοβαρῶς τὴν ἐπιρροὴν τῆς Ἀγγλίας.

Διαμάχαι τῶν Ἀμερικανῶν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν σοβαρώτατα γεγονότα ἐλάμβανον χώραν εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἡ ἄνοδος εἰς τὴν Προεδρίαν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τοῦ Ἀβρ. Λίνκολν ἐνέτεινε τὸ κατὰ τῆς διαδόσεως τῆς δουλείας ρεῦμα, καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1861 νότιαί τινες πολιτεῖαι ἀπεχωρίσθησαν. Ὁ πόλεμος ἤρχισεν ἡ δὲ Ἀγγλία ᾐσθάνθη τὸν ἀντίκτυπόν του στερηθεῖσα τοῦ βάμβακος διὰ τὰς βιομηχανίας της. Χιλιάδες ἐργατῶν ἔμειναν ἄνεργοι καὶ ὑπέφερον ἐκ πείνης.

Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου πολλάκις ἐγένετο σκέψις ἀναγνωρίσεως τῶν Νοτίων Πολιτειῶν ὡς χωριστοῦ κράτους, καὶ ἐπεμβάσεως τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας πρὸς κατάπαυσιν τοῦ πολέμου. Πολλοὶ ὅμως ἐν Ἀγγλίᾳ ἀντετίθεντο εἰς πᾶσαν ἐπέμβασιν χάριν χωρῶν, αἵτινες εἶχον θεσπίσει τὴν δουλείαν Τέλος οἱ ἐμπόλεμοι ἀφέθησαν μόνοι των.

Ὁ πόλεμος οὗτος ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς δύο σοβαρὰ διπλωματικὰ ἐπεισόδια μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Τὸ πρῶτον, γνωστὸν ὡς τὸ ἐπεισόδιον τῶν «Τρέντ» ἔσχεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν τῶν Νοτίων νὰ ἀποστείλουν πρεσβευτὰς εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον. Οἱ πρεσβευταὶ οὗτοι, διαφυγόντες τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Βορείων, ἐπέρασαν εἰς Κούβαν, ἐκεῖθεν δὲ ἐπέβησαν τοῦ Ἀγγλικοῦ ἀτμοπλοίου «Τρέντ». Ὁ στόλος τῶν Βορείων ἐσταμάτησε τὸ ἀτμόπλοιον τοῦτο καὶ διὰ τῆς βίας συνέλαβε τοὺς δύο πρεσβευτάς. Τὸ μέτρον ἐθεωρήθη ὡς προσβολὴ τῆς τιμῆς τῆς Ἀγγλίας, παρεσκευάσθη δὲ ἔντονος διαμαρτυρία, ἥτις ἂν ἐπεδίδετο θὰ ἐπέφερε ῥῆξιν μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καθόσον συνωδεύετο καὶ ἀπὸ ἀποστολὴν στρατοῦ εἰς Καναδᾶν. Ὁ βασιλικὸς ὅμως σύζυγος φρονίμως συνέστησε τὴν ἐπὶ τὸ ἠπιώτερον τροποποίησιν τῆς διακοινώσεως, ὥστε ἡ μομφὴ ἐρρίπτετο ἐπὶ τοῦ πλοιάρχου, τοῦ ἐνεργήσαντος τὴν σύλληψιν Ἀμερικανικοῦ πολεμικοῦ καὶ ὁ πόλεμος προελήφθη. Αὕτη ἦτο ἡ τελευταία ὑπηρεσία, ἣν προσέφερεν εἰς τὸ Ἔθνος ὁ βασιλικὸς σύζυγος, διότι προτοῦ ληφθῇ ἀπάντησις εἰς τὴν διακοίνωσιν ἀπέθανε. Ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἔκρινε δικαίαν τὴν διαμαρτυρίαν καὶ ἔδωκε τὴν ζητουμένην ἱκανοποίησιν.

Τὸ ἕτερον ἐπεισόδιον ἐγένετο αἰτία μακρῶν συζητήσεων καὶ ἐλύθη διὰ διαιτησίας. Αἱ Νότιαι Πολιτεῖαι, ἔχουσαι συμφέρον νὰ παρακωλύωσι τὸ ἐμπόριον τῶν Βορείων προσεπάθουν νἀγοράσωσι καταδρομικὰ ἀπὸ τὰ ἰδιωτικὰ ναυπηγεῖα τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1862, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἀμερικῆς Ἄνταμς ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι καταδρομικὸν κατασκευαζόμενον εἰς Μπίρκενχετ προωρίζετο διὰ τὸν ὡς ἄνω σκοπόν. Αἱ ἀποδείξεις ἐκρίθησαν ἀνεπαρκεῖς, ὁ Ἀμερικανὸς πρεσβευτὴς ἔδωκε συμπληρωματικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ ἀσθένεια τοῦ νομικοῦ συμβούλου ἐγένετο ἀφορμὴ καθυστερήσεως τῆς διαδικασίας καὶ ὅταν ἐδόθησαν διαταγαὶ κατακρατήσεως τοῦ πλοίου, τοῦτο εἶχε καθελκυσθῆ καὶ ἤρχισε τὸ περίφημον στάδιόν του ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀλαβάμα». Ἡ Κυβέρνησις ἠδύνατο εἰσέτι νὰ διατάξῃ τὴν κατάσχεσιν τοῦ πλοίου εἰς οἱονδήποτε Ἀγγλικὸν λιμένα θὰ ἐπλησίαζεν ὅπως λάβῃ προμηθείας, ἀλλ' ἀπέφυγεν καὶ τοῦτο.

Τὸ φθινόπωρον τοῦ 1862, ὁ Ἄνταμς ἐζήτησεν ἀποζημίωσιν διὰ τὰς βλάβας ἃς ἐπροξένησεν ἡ «Ἀλαβάμα», καὶ ἡ ἀπαίτησις αὕτη ἐπανελήφθη πολλάκις, μέχρις ὅτου τῷ 1872 ἡ διαφορὰ ἐλύθη

Digitized by Google

διὰ διαιτησίας ἐν Γενεύῃ καὶ ἡ Ἀγγλία ἐπλήρωνεν ἀποζημίωσιν πλέον τῶν 3 ἑκατομμυρίων λιρῶν.

Καὶ πάλιν Ρούσελ καὶ Ντέρμπυ.

Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον 1865 ἀπέθανεν ὁ λόρδος Πάλμερστον. Ἡ Κυβέρνησις ἀνεσχηματίσθη προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ λόρδου Ρούσελ, ἀπεφάσισε δὲ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀπραξίαν, ἥτις ἐχαρακτήρισε τὰ προηγούμενα ἓξ ἔτη.

Πρὸς τοῦτο ὁ Γλάδστων εἰσήγαγεν εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ Μάρτιον τοῦ 1866 νέαν μεταρρύθμισιν, δι' ἧς ἐδίδετο ψῆφος εἰς τοὺς πληρώνοντας ἐνοίκιον 7 λιρῶν καὶ ἄνω εἰς τὰς πόλεις καὶ 14 λιρῶν καὶ ἄνω εἰς τὰς ἐπαρχίας. Λόγῳ τῆς ἀπροθυμίας τῆς Βουλῆς ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν Κυβέρνησιν, ἐνεκρίθη τροπολογία καὶ ὁ Ρούσελ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ.

Ὁ λόρδος Ντέρμπυ κληθεὶς ἐσχημάτισε διὰ τρίτην φορὰν Κυβέρνησιν καίτοι μειοψηφῶν εἰς τὴν Βουλήν. Καὶ τοῦτο εἰς στιγμὰς κρισίμους, καθ' ἣν δηλαδὴ ἐποχὴν ἐξερρηγνύετο ὁ πρωσσοαυστριακὸς πόλεμος, ὅστις μετέβαλε ἄρδην τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης, συγχρόνως δὲ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐπιζωοτία ἐπέφερε καταστροφὰς εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ σοβαρὰ ἐμπορικὴ κρίσις ἐξήγειρε τοὺς ἐργάτας.

Ἡ Κυβέρνησις ἀποφασίσασα νὰ ἐμποδίσῃ συλλαλητήριον εἰς τὸ Χάϋδ Πάρκ τὴν 23 Ἰουλίου 1866, ἔκλεισε τὰς θύρας τοῦ πάρκου, ἀλλὰ ὁ λαὸς ἀνέτρεψε τὸ κιγκλίδωμα καὶ εἰσῆλθεν. Ἀποτέλεσμα τῶν ταραχῶν ἐκείνων ὑπῆρξεν ὁ νέος νόμος μεταρρυθμίσεων, δι' οὗ ἡ δύναμις μετετέθη ἀπὸ τὰς μεσαίας τάξεις εἰς τὸν λαόν.

Ἡ παρασκευὴ τοῦ νόμου τούτου ἐγένετο ἀφορμὴ μακρῶν συζητήσεων καὶ πολλῶν τροποποιήσεων, ἐπέφερε δὲ τὴν ἐξασθένησιν τοῦ ὑπουργείου διὰ τῆς παραιτήσεως τοῦ λόρδου Κράνμπορν (μετέπειτα Σάλισμπουρυ) τοῦ λόρδου Κάρναβον καὶ τοῦ Στρατηγοῦ Πὴλ (ἀδελφοῦ τοῦ Σὲρ Ρόμπερτ), οἵτινες διεφώνησαν. Ὡς ἐψηφίσθη ἡ μεταρρύθμισις ἔδιδε ψῆφον εἰς τοὺς πληρώνοντας ἐνοίκιον 12 λιρῶν καὶ ἄνω καὶ ἀνεθεώρει τὴν κατανομὴν τῶν ἑδρῶν.

Πρωθυπουργία Δισραέλι.

Ἡ ψήφισις τοῦ νόμου μεταρρυθμίσεων τοῦ 1867 ἔκαμεν ἀναγκαίαν τὴν διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Ἡ διάλυσις ὅμως ἀνεβλήθη, ἵνα ψηφισθοῦν συμπληρωματικὰ νομοσχέδια σχετικὰ μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων εἰς Σκωτίαν καὶ Ἰρλανδίαν, καὶ δοθῇ καιρὸς πρὸς καθορισμὸν τῶν νέων ἐκλογικῶν περιφερειῶν. Οὕτως οἱ Συντηρητικοὶ διετήρησαν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ἓν ἔτος ἀκόμη, ἀλλ' ἡ ἀρχηγία μετέπεσεν κατὰ τὸ 1868 ἀπὸ τοῦ λόρδου Ντέρμπυ εἰς τὸν Δισραέλι. Οὕτως ἡ ἀρχηγία τῶν κομμάτων τῆς Βουλῆς περιῆλθεν εἰς δύο νέους ἄνδρας, τὸν Γλάδστωνα, ὅστις κατ' ἀρχὰς συντηρητικὸς ἔκλινε πρὸς τοὺς φιλελευθέρους καὶ ἀνέλαβε τὴν ἡγεσίαν των, καὶ τὸν Δισραέλι, ὅστις ἀναδειχθεὶς κατὰ τοὺς ἀγῶνας του ἐναντίον τοῦ Πὴλ, ἡγεῖτο ἤδη τῶν συντηρητικῶν.

Ἡ πρώτη μάχη αὐτῶν ἐδόθη ἐπὶ τοῦ Ἰρλανδικοῦ ζητήματος. Ἐξεγέρσεις καὶ ταραχαὶ ἐν Ἰρλανδίᾳ τοῦ 1866 εἶχον ἀναγκάσει τὰς Κυβερνήσεις Ρούσελ καὶ Ντέρμπυ νὰ λάβουν πιεστικὰ μέτρα, ὁ δὲ Δισραέλι ἐσκέπτετο νὰ ἐπιβάλῃ ἔτι δραστικώτερα μέτρα πρὸς ἐπιβολὴν τῆς τάξεως. Ἀντιθέτως ὁ Γλάδστων ἐζήτει ὅπως τὸ Ἰρλανδικὸν ζήτημα λυθῇ διὰ τῆς θεραπείας τῶν παραπόνων τῶν κατοίκων τῆς νήσου, διὰ σειρᾶς δὲ ψηφισμάτων, συγκεντρωσάντων μεγάλην πλειονοψηφίαν, ἐδέσμευσε τὴν Βουλὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην.

Ὁ Δισραέλι διαλύσας τὴν Βουλὴν ἀπηυθύνθη εἰς τὸν λαόν, ὅστις ἔπρεπε ν' ἀποφανθῇ ἂν ἤθελε νὰ κυβερνηθῇ ἀπὸ τοὺς συντηρητικοὺς ἢ τοὺς φιλελευθέρους. Εἰς τὰς γενικὰς ἐκλογὰς τοῦ Νοεμβρίου 1868, ὁ Γλάδστων συνεκέντρωσε μεγάλην πλειοψηφίαν, ὁ δὲ Δισραέλι δὲν ἀνέμεινεν οὔτε κἂν ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν Βουλήν, ἀλλὰ παρῃτήθη ἀμέσως.

Ὁ Ἀβησσυνιακὸς πόλεμος.

Ἀπὸ τὴν ἧτταν ταύτην δὲν ἔσωσε τοὺς Συντηρητικοὺς οὔτε ἡ ἐπιτυχία των κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ τῆς Ἀβησσυνίας πολέμου. Οὗτος ἔλαβεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν Ἄγγλων τινῶν, οὓς ὁ μονάρχης τῆς Ἀβησσυνίας ἠρνεῖτο νὰ ἀπελευθερώσῃ. Ἐκστρατεία ὑπὸ τὸν λόρδον Ναπῆαρ ἔφερε τάχιστα ἀποτελέσματα, οἱ αἰχμάλωτοι ἀπηλευθερώθησαν, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἀβησσυνίας, ἡττηθεὶς οὕτως, ηὐτοκτόνησε.

Πρωθυπουργία Γλάδστωνος.

Ὁ Γλάδστων ἐλθὼν εἰς τὴν ἀρχὴν ἠθέλησε νὰ καταπαύσῃ τὰ τρία κυρίως παράπονα τῶν Ἰρλανδῶν ἐπὶ τοῦ θρησκευτικοῦ, τοῦ γεωργικοῦ καὶ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ ζητήματος. Ἡ βουλευτικὴ Σύνοδος τοῦ 1869 ἀφιερώθη εἰς τὸ πρῶτον. Ἡ Ἰρλανδικὴ ἐκκλησία ἀπεχωρίσθη καὶ ἱδρύθη σύνοδος πρὸς διοίκησιν αὐτῆς καὶ τῆς περιουσίας της. Οἱ λόρδοι δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιστοῦν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, καὶ ἐκύρωσαν τὸν νόμον τοῦτον μὲ τινας τροπολογίας.

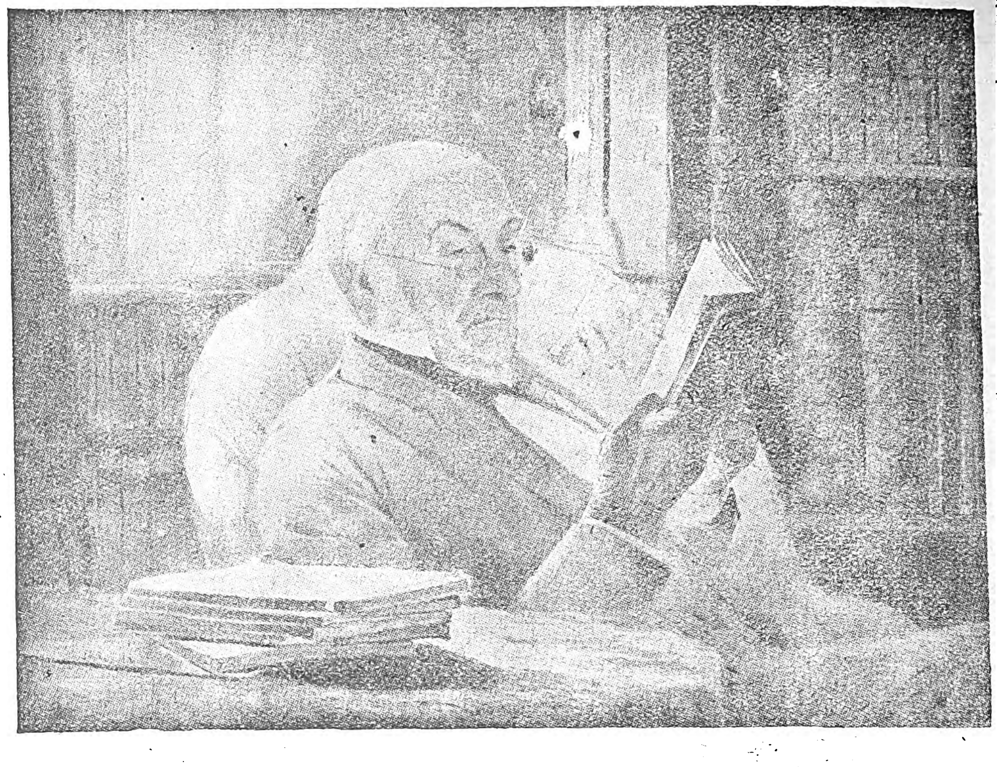

Οὐΐλλιαμ Γλάδστων. Πολιτικὸς ἐξυδερκής, ῥήτωρ δεινός. Συγγραφεὺς σπουδαῖος. Κατέχει ἐπιφανῆ θέσιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλίας. Ἐξελέγη τὸ πρῶτον βουλευτὴς τῷ 1833· Πρωθυπουργὸς ἐγένετο τῷ 1868 ἀπέθανεν δὲ τὸ 1898.

Διὰ τὴν γεωργίαν, ἐψηφίσθη τὸ 1870 μετὰ μακρὰν συζήτησιν, ἀλλὰ μικρὰν ἀντίδρασιν, νόμος δίδων εἰς τὸν ἐνοικιαστὴν τῆς γῆς ὑλικὸν δικαίωμα διὰ τὰς βελτιώσεις ἃς θὰ ἐπέφερεν εἰς τὸ κτῆμα, θεσπίζων ἀποζημίωσιν διὰ τὴν περίπτωσιν ἐκβολῆς τοῦ μικροῦ ἐνοικιαστοῦ, καὶ ἱδρύων εἰδικὸν δικαστήριον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, τῇ προτάσει τοῦ Φόρστερ ἀντιπροέδρου τοῦ Συμβουλίου, ἐθεσπίσθη ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκπαίδευσις. Ἡ χρησιμοποίησις ὅμως σχολῶν διοργανωθεισῶν ὑπὸ ἐκκλησιῶν, ἐπέφερε τὴν διάσπασιν τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐστερήθη τὴν ὁμόφωνον αὐτοῦ ὑποστήριξιν, ἥτις τόσην τῇ ἔδωκε δύναμιν κατὰ τὰ πρῶτα δύο ἔτη τῆς πρωθυπουργίας τοῦ Γλάδστωνος.

Ἡ δημοτικότης τοῦ Γλάδστωνος ἐμειώθη καὶ ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῆς καταστάσεως ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ὁ ἐκραγεὶς Γαλλογερμανικὸς πόλεμος ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν ἐν Γαλλίᾳ. Τῇ παρακινήσει τοῦ Βίσμαρκ, ὁ Τσάρος ἐπωφεληθεὶς τῆς γαλλικῆς ἥττης, κατεπάτησε τὸν ὅρον τῆς συνθήκης τοῦ 1856, δι' οὗ ἐθεσπίζετο ἡ οὐδετερότης τῆς Μαύρης θαλάσσης. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν λόρδος Γκράνβιλ διεμαρτυρήθη ἄνευ ἀποτελέσματος. Τέλος ἡ Κυβέρνησις ἔλαβε μέρος εἰς τὴν διάσκεψιν εἰς ἣν συνεζητήθη τὸ ζήτημα, ἀλλ' οὐδὲν κατώρθωσε παρὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο διατεθειμένη νὰ ἐπιβάλῃ διὰ τῶν ὅπλων τὰς ἀπαιτήσεις της. Ἡ ἀδυναμία τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐξεδηλώθη ἀκόμη περισσότερον διὰ τῆς δυσμενοῦς λύσεως τοῦ ζητήματος τῆς «Ἀλαβάμας», καίτοι, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἐδείχθη, διὰ τῆς ὑποχωρητικότητος ἐκείνης ἡ Ἀγγλία ἐκέρδισε τὴν φιλίαν τοῦ Ἀμερικανικοῦ λαοῦ.

Τὰ πνεύματα ἐν Ἀγγλίᾳ ἤρχισαν νὰ ἀπογοητεύωνται ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ αἱ προτάσεις αὐτῆς εὕρισκον ἰσχυροτέραν ἀντίδρασιν. Νόμος ἐφαρμόζων τὴν διὰ σφαιριδίων ψηφοφορίαν μετὰ δυσκολίας ἐψηφίσθη ὑπὸ τῶν λόρδων τῷ 1872.

Κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Γλάδστων ἐπιχειρήσας νὰ συμπληρώσῃ τὴν λύσιν τοῦ Ἰρλανδικοῦ ζητήματος διὰ τῆς ἱδρύσεως Πανεπιστημίου διὰ τε τοὺς Διαμαρτυρομένους καὶ τοὺς καθολικούς, ἡττήθη εἰς τὴν Βουλὴν καὶ παρῃτήθη. Τοῦ Δισραέλι ὅμως μὴ δυναμένου νἀναλάβῃ τὴν ἀρχήν, ἐπανῆλθεν ὁ Γλάδστων μεταρρυθμίσας τὴν κατανομὴν τῶν Ὑπουργείων καὶ κρατήσας ὁ ἴδιος τὸ τῶν Οἰκονομικῶν. Ἡ δημοτικότης του ὅμως εἶχε πλέον ἐξαντληθῇ, καὶ κατὰ τὸ 1874 ἀκριβῶς πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς συνόδου, ὁ Γλάδστων ἀπεφάσισεν αἰφνιδίως τὴν διενέργειαν ἐκλογῶν, ὑποσχόμενος κατάργησιν τοῦ φόρου τοῦ εἰσοδήματος. Αἱ μέθοδοι αὗται τοῦ Γλάδστωνος γενικῶς κατεδικάσθησαν, καὶ ὁ λαὸς πανταχοῦ ὑπερτήριξε τοὺς συντηρητικοὺς ὑποψηφίους. Ὁ Δισραέλι ἐξῆλθεν ἐκ τῶν ἐκλογῶν μὲ καταπληκτικὴν πλειονοψηφίαν, ὁ δὲ Γλάδστων ἀπεσύρθη τῆς ἀρχηγίας τοῦ κόμματός του.

Δευτέρα Πρωθυπουργία Δισραέλι.

Ὅσον πτωχὴ ἦτο εἰς γεγονότα ἐσωτερικῆς φύσεως ἡ δευτέρα πρωθυπουργία τοῦ Δισραέλι, τόσον ἦτο πλουσία ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ αὐτοῦ, ἰδίᾳ ἐπειδὴ αἱ περιστάσεις ἐβοήθησαν αὐτὸν νὰ ἐφαρμόσῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰς περὶ τῆς ἐν ἀνατολῇ αὐτοκρατορίας βλέψεις του. Κατὰ τὸ 1875 ἡ χώρα ἔσχεν εὐχάριστον ἔκπληξιν πληροφορουμένη ὅτι ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ἀποκτήσει νέαν θέσιν ἐν

Βενιαμὶν Δισδραέλι

Αἰγύπτῳ ἀγοράσασα τὰς μετοχὰς τοῦ Χεδίβου εἰς τὴν Ἑταιρίαν τῆς Διώρυγος τοῦ Σουέζ. Κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1876 νέαν ἔκπληξιν ἔφερεν, ἡ εἴδησις ὅτι ἡ Βασίλισσα ἀνηγορεύετο καὶ Αὐτοκράτειρα τῶν Ἰνδιῶν.

Ὁ Ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος (1877).

Ἀλλ' ἡ ἐκ τῶν γεγονότων τούτων ἐντύπωσις ταχέως παρῆλθε πρὸ τῆς νέας κρίσεως ἐν τῇ Βαλκανικῇ λόγῳ ἐπαναστάσεως τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τῆς διακοινώσεως τοῦ Αὐστριακοῦ Ὑπουργοῦ Ἀνδράσι, καλοῦντος τὰς δυνάμεις, ὅπως ἐκ συμφώνου ἐπιβάλουν εἰς τὴν Πύλην τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεταρρυθμίσεων, ἃς εἶχεν ὑποσχεθῇ. Κατ' ἀρχὰς ἡ Ἀγγλία ἐδίστασε νὰ συνεργασθῇ πρὸς τοῦτο μὲ τὰς τρεῖς Εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις, τέλος ὅμως ἐδέχθη, κατ' ἐπιθυμίαν τῆς Πύλης, ἥτις ἤλπιζεν ὅτι ἡ ὀνομαστικὴ συμμετοχὴ τῆς Ἀγγλίας θὰ παρεμπόδιζε τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν τῶν Δυνάμεων. Ἡ Πύλη ἐδέχθη τὴν διακοίνωσιν καὶ ἐπανέλαβε τὰς ὑποσχέσεις μεταρρυθμίσεων, ἀλλ' αἱ ἐπαναστάσεις ἐπε

Digitized by Google

ξετείνοντο. Αἱ τρεῖς Δυνάμεις συνεφώνησαν ἐπὶ τοῦ λεγομένου «Ὑπομνήματος τοῦ Βερολίνου», ἀλλ' ἡ Ἀγγλία ἠρνήθη νὰ συμμετάσχῃ προκαλέσασα τὴν ἀποτυχίαν αὐτοῦ. Ὁ Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ ἐξεθρονίσθη καὶ ἡ ἐπανάστασις τῆς Βουλγαρίας κατεστάλη διὰ σφαγῶν. Ἡ κοινὴ γνώμη ἐν Ἀγγλίᾳ ἐξηγέρθη κατὰ τῶν ἀγριοτήτων τῶν Τούρκων, ἀλλ' ὁ Δισδραέλι, φρονῶν, ὅτι ἡ Τουρκία ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπον νὰ διατηρηθῇ ἐν Εὐρώπῃ ἐχαρακτήρισε τὰς εἰδήσεις ὡς «λόγια τῶν καφενείων».

Ὁ Γλάδστων, ἀναφανείς, ἀπεκήρυξε τὴν διαγωγὴν τῶν Τούρκων, προτείνων ὡς μόνον φάρμακον τὴν ἀποβολὴν αὐτῶν ἐξ Εὐρώπης. Οὕτως ἡ Ἀγγλία διῃρέθη εἰς δύο στρατόπεδα.

Ἐντὸς τοῦ 1876 οἱ Τοῦρκοι κατέστηλαν καὶ τὰς ἐν Σερβίᾳ καὶ Μαυροβουνίῳ ἐπαναστάσεις, τῇ ἐπεμβάσει δὲ τῆς Ρωσσίας συνήφθη ἀνακωχή. Ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ (οὕτως ὠνομάσθη ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Δισδραέλι) ἐπωφελήθη ταύτης ἵνα διοργανώσῃ διάσκεψιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰς ἣν ἡ Ἀγγλία ἀντεπροσωπεύθη ὑπὸ τοῦ λόρδου Σάλισμπουρυ. Καὶ ἡ διάσκεψις αὕτη ἀπέτυχε, κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ 1877 ἡ Ρωσσία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον. Ἡ προέλασις τῶν στρατευμάτων της ἠρέθισε τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Βήκονσφηλδ, ἐστάλη δε ὁ Ἀγγλικὸς στόλος εἰς Δαρδανέλια καὶ ἐψηφίσθη πίστωσις 6 ἑκατ. λιρῶν διὰ στρατιωτικοὺς καὶ ναυτικοὺς ἐξοπλισμούς. Ὁ λόρδος Ντέρμπυ (υἱὸς τοῦ πρώην πρωθυπουργοῦ) παρῃτήθη τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπερ ἀνέλαβεν ὁ Σάλισμπουρυ. Τοῦτο ἐθεωρήθη ὡς σημεῖον ὅτι ἡ Ἀγγλία εὑρίσκετο εἰς τὰς παραμονὰς πολέμου, ὅστις ὅμως προελήφθη ὑπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Βίσμαρκ πρὸς τὴν Ρωσσίαν νὰ ὑποβάλῃ τὴν Συνθήκην τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς Συνδιάσκεψιν τῶν Δυνάμεων. Ὁ Τσάρος ἐδέχθη, καὶ ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἀντικατεστάθη διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου.

Οἱ πόλεμοι τοῦ Ἀφγανιστάν.

Ἐὰν ὁ λόρδος Βήκονσφηλδ, ἀμέσως μετὰ τὴν Συνθήκην τοῦ Βερολίνου προεκήρυττεν ἐκλογάς, θὰ ἐξησφάλιζε νέαν νίκην κατὰ τῶν ἀντιπάλων του, λόγῳ τοῦ λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ. Παραλείψας ὅμως τοῦτο, ἀφῆκε νέα γεγονότα νὰ μειώσουν τὴν δημοτικότητά του:

Ἡ Ρωσσία, δυσηρεστημένη κατὰ τῆς Ἀγγλίας, διὰ τὴν Βαλκανικὴν πολιτικήν της, προσεπάθει νὰ δημιουργήσῃ εἰς αὐτὴν δυσκολίας εἰς τὰ Ἰνδικὰ σύνορα. Ρωσσικὴ ἀποστολὴ ἐστάλη εἰς Καμποὺλ τοῦ Ἀφγανιστὰν ὅπου ὁ Σὲρ Ἀλῆ εἶχε γίνει ἐμίρης τῷ 1863. Ἡ Ἀγγλία πτοηθεῖσα ἔστειλε καὶ αὐτὴ ἀποστολήν, ἀλλ' ἡ διάβασις τῶν συνόρων τοῦ ταύτης παρημποδίσθη. Τότε τὰ Ἀγγλικὰ στρατεύματα προήλασαν καὶ ἐξεδίωξαν τὸν Σὲρ Ἀλῆ, ὅστις ἀπέθανε. Ὁ διάδοχός του Γιακοὺμπ Χὰν ὑπέγραψε τὸν Μάϊον 1879 τὴν συνθήκην τοῦ Γκανδαμάκ. Νέα ὅμως Ἀγγλικὴ ἀποστολὴ εἰς Καμποὺλ ἐδολοφονήθη καὶ νέα ἐκστρατεία κατέστη ἀναγκαία, ἥτις ἐξεθρόνισε τὸν Γιακοὺμπ Χάν. Ἀλλ' ἡ νίκη ἐπετεύχθη ἄνευ πολλῶν μαχῶν, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βήκονσφηλδ ἔπεσεν ἀπὸ τὴν ἀρχήν, πρὸτοῦ γνωσθοῦν τἀποτελέσματα τοῦ πολέμου.

Ὁ πόλεμος τοῦ Ζουλοῦ.

Ἀλλ' ἡ ἰμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ τοῦ Βήκονσφηλδ κατηνάλισκε τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους οὐχὶ μόνον εἰς τὸ Ἀφγανιστάν. Εἰς τὴν Νοτιαν Ἀφρικήν, σοβαρώτεραι δυσκολίαι ἀνεφάνησαν. Ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ Τράνσβαλ τῷ 1852 καὶ τῆς Ὀράγγης τῷ 1854. Κατὰ τὴν πρωθυπουργίαν τοῦ Βήκονσφηλδ, ἰσχυραὶ ἰθαγενεῖς φυλαὶ κατέλαβον τὰ βόρεια τοῦ Νατὰλ καὶ τὰ ἀνατολικὰ τμήματα τοῦ Τράνσβαλ. Κουρασμένοι ἀπὸ τὴν κρατοῦσαν ἀναρχίαν, οἱ κάτοικοι τοῦ Τράνσβαλ προέτειναν εἰς τὴν Ἀγγλίαν νὰ προσαρτήσῃ τὴν χώραν των, ὁ δὲ Ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν λόρδος Κάρναβον ἐδέχθη, καὶ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1877 ἀνεκήρυξεν αὐτὴν μέρος τῆς Βρεττανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἀποτέλεσμα τούτου ἦτο ὁ πόλεμος μὲ τὴν ἰσχυροτάτην ἰθαγενῆ φυλὴν τῶν Ζουλοῦ, οἵτινες διέθετον μεγάλην στρατιάν. Τὰ εἰσβαλόντα εἰς Ζουλουλάνδην Ἀγγλικὰ στρατεύματα ἡττήθησαν καὶ μολονότι ἡ καταστροφὴ προελήφθη εἰς τὸ τέλος ὑπὸ τοῦ Λόρδου Τσέλμσορδ, ὁ πόλεμος ἦτο τόσον πολυδάπανος, ὥστε ὁ ἰμπεριαλισμὸς κατεδικάσθη ἐν Ἀγγλίᾳ. Ὅταν δὲ διελύθη ἡ Βουλὴ κατὰ τὸ 1880, ὁ Γλάδστων κατήγαγε περιφανῆ νίκην, συγκεντρώσας διὰ πρώτην φορὰν ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τοῦ Φιλελευθέρου κόμματος.

Πρωθυπουργία Γλάδστωνος.

Παρ' ὅλην τὴν λαϊκὴν ὑποστήριξιν, ὁ Γλάδστων ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν προκάτοχόν του πολλὰς δυσχερείας. Ὁ μὲν πόλεμος τοῦ Ἀφγανιστὰν κατέληξεν εὐνοϊκῶς, ἀλλὰ τὰ πράγματα εἰς τὸ Τράνσβαλ ἐλάμβανον ἐπικίνδυνον μορφήν. Ὁ Γλάδστων εὑρίσκετο τώρα πρὸ διλήμματος· ἢ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν κατοχὴν ἣν κατέκρινεν, ἢ νὰ ὑποχωρήσῃ, πρὸ τῶν Μπόερς, οἵτινες ἀπῄτουν τὴν ἐκκένωσιν, ἐνόπλως. Πρὸτοῦ παρέλθῃ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς ἀνόδου του εἰς τὴν ἀρχήν, οἱ Μπόερς εἶχον καταλάβει τὸ Χέϊδελμπεργκ καὶ ἀνακηρύξει δημοκρατίαν, κατετρόπωσαν δὲ ἀποσπάσματα ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ περιεκύκλωσαν τὰς Ἀγγλικὰς φρουρὰς τοῦ Τράνσβαλ. Ἐπικουρίαι ὑπὸ τὸν Σὲρ Τζώρτζ Κόλεϋ ἡττήθησαν ἐπανειλημμένως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1881, τὸ δὲ ζήτημα τοῦ Τράνσβαλ κατέστη ὑπόθεσις τιμῆς διὰ τὴν Ἀγγλίαν, καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἀπῄτει νὰ ἐπιβληθῇ ἡ δύναμις τῆς Ἀγγλίας διὰ τῶν ὅπλων. Ἐν τούτοις, ὁ Γλάδστων, ἐπιμένων εἰς τὴν ἀρχικὴν γνώμην του, ἀπεφάσισε τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐλευθερίας εἰς τὸ Τράνσβαλ, διατηρουμένης μόνον ἐπ' αὐτοῦ τῆς ἐπικυριαρχίας τῆς βασιλίσσης.

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ηὐχαρίστησε τοὺς Μπόερς, οἵτινες μετὰ τρία ἔτη ἀπέστειλαν ἐπιτροπὴν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν Ἀποικιῶν λόρδον Ντέρμπυ, ὅστις καὶ συγκατένευσεν εἰς τὴν σύναψιν νέας συμβάσεως, δι' ἧς ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐλευθερία τῆς Ν. Ἀφρικῆς.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γλάδστωνος ἀπώλεσε τὴν δημοτικότητά της διὰ τῶν παραχωρήσεων τούτων, τὸ δὲ πνεῦμα τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἀνεζωογονήθη παρὰ τῷ λαῷ. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ πολέμου τῶν Μπόερς, σοβαραὶ περιπλοκαὶ ἀνεφάνησαν διὰ τὸν Γλάδστωνα εἰς τὸ ἐσωτερικόν.

Οἱ ἄθεοι βουλευταί.

Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1880 εἶχεν ἐκλεγῆ εἰς Νόρθχαμπτον ὁ Κάρολος Μπράντλαφ, περίφημος διὰ τὸν ἀθεϊσμόν του. Οὗτος ἐζήτησε νὰ δόσῃ βεβαίωσιν ὑποταγῆς, ἀντὶ τοῦ κεκανονισμένου ὅρκου, ὅστις, ὡς ἔλεγε, δι' αὐτὸν οὐδεμίαν σημασίαν εἶχεν. Ὁ πρόεδρος ὑπέβαλε τὸ ζήτημα εἰς τὴν Βουλήν, αὕτη δὲ τὸ παρέπεμψεν εἰς ἐπιτροπήν, ἥτις ἀπέρριψε τὴν αἴτησιν τοῦ Μπράντλαφ. Τότε οὗτος παρουσιάσθη ἵνα δόσῃ τὸν ὅρκον, ἀλλὰ παρουσιάσθησαν ἀντιρρήσεις, καθόσον ὁ ἴδιος εἶχε δηλώσει ὅτι ὁ ὅρκος οὐδεμίαν εἶχε δι' αὐτὸν σημασίαν. Τὸ ζήτημα ἐπεξετάθη καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ ἐπεισοδίων δι' ὧν ἐμειώθη τὸ κῦρος τῆς Βουλῆς, τέλος δὲ ἐλύθη τῷ 1886 διὰ τῆς τολμηρᾶς στάσεως τοῦ προέδρου Πὴλ, ὅστις ἀπεφάνθη ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς βουλομένους νὰ ὁρκισθῶσι τὸν κεκανονισμένον ὅρκον. Ἀργότερον ἡ Βουλὴ διὰ νέου νόμου ἐπέτρεψε βεβαιώσεις, ὥστε εἰς τὸ μέλλον ἡ θρησκεία ἢ ἡ ἔλλειψις θρησκείας δὲν ἀπετέλουν ἐμπόδιον διὰ τοὺς βουλευτάς, ἀλλ' ἐγίνοντο δεκτοὶ ἄθεοι, ὅπως καὶ οἱ Καθολικοὶ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι.

Τὸ Ἰρλανδικὸν καὶ ὁ Πάρνελ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ Ἰρλανδικὸν ζήτημα καὶ πάλιν προεκάλει τὴν προσοχὴν τοῦ πολιτικοῦ κόσμου. Μὴ κατορθωθείσης διὰ τῆς Κοινοβουλευτικῆς ὁδοῦ τῆς ψηφίσεως τῆς αὐτοδιοικήσεως, οἱ Ἰρλανδοὶ βουλευταὶ ἀπὸ τοῦ 1874 ἐφήρμοσαν συστηματικὴν κωλυσιεργίαν (ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τῆς ἀναδείξεως τοῦ Πάρνελ ὡς ἀρχηγοῦ τοῦ Ἰρλανδικοῦ κόμματος) σκοποῦντες οὕτω νὰ ἐκβιάσουν τὴν Βουλήν.

Κάρολος Πάρνελ

Ὁ Γλάδστων, διὰ νὰ ἐξομαλύνῃ τὰς δυσκολίας ταύτας ἐπρότεινε τὴν τροποποίησιν τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου τοῦ 1870, ἀλλ' ἡ τροποποίησις ἀπερρίφθη ἀπὸ τοὺς λόρδους. Ἡ ἀπόρριψις αὕτη προεκάλεσε ταραχὰς εἰς Ἰρλανδίᾳ καὶ μποϋκοτὰζ κατὰ τῶν γαιοκτημόνων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων των. Μέτρα κατασταλτικὰ ἐλήφθησαν τῇ προτάσει τοῦ Φόρστερ, πρώτου γραμματέως τῆς Ἰρλανδίας, δυνάμει τῶν ὁποίων ὁ Πάρνελ καὶ ἄλλοι διακεκριμένοι Ἰρλανδοὶ ἐρρίφθησαν εἰς τὰς φυλακάς. Οὗτοι ἀπηλευθερώθησαν μετὰ ἓν ἔτος τῷ 1882, ὑπὸ τοῦ Γλάδστωνος, ὅστις ἐφαρμόζων νέαν πολιτικὴν (τῆς συνθήκης τοῦ Κιλμαϊνχαμ λεγομένην) ἀντικατέστησε τὸν ἀντιβασιλέα λόρδον Κάουπερ καὶ τὸν Φόρστερ διὰ τῶν λόρδων Σπένσερ καὶ Φρεδ Κάβενδις. Τὴν ἡμέραν ὅμως τῆς ἀφίξεώς των (6 Μαΐου 1882), ὁ Κάβενδις καὶ ὁ ὑφυπουργὸς Μπουρκ ἐδολοφονήθησαν εἰς τὸ Φένιξ Πάρκ. Ἡ δολοφονία αὕτη ἔγινεν ἀφορμὴ νέων πιέσεων, ἡ δὲ ἀνακάλυψις ἀργότερον συνωμοσίας δυναμιτιστῶν, ἐστέρησε περισσότερον τοὺς Ἰρλανδοὺς τῶν συμπαθειῶν τοῦ Φιλελευθέρου κόμματος.

Ἡ Αἴγυπτος καὶ ὁ Γόρδων.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Γλάδστωνος περιεπλάκη ταὐτοχρόνως εἰς νέας ἐπιχειρήσεις ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Σουδάν, αἵτινες καὶ ἐπέφερον τὴν πτῶσιν της. Αἱ οἰκονομικαὶ δυσχέρειαι τοῦ Χεδίβου ὑπέβαλον τὴν Αἴγυπτον εἰς τὸν δυαδικὸν ἔλεγχον τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης ἠγέρθη ἐπανάστασις ὑπὸ τὸν Ἀραμπῆ πασσᾶν. Ὁ Ἀγγλικὸς στόλος τότε ἐβομβάρδισε τὴν Ἀλεξάνδρειαν, στρατεύματα δὲ ὑπὸ τὸν Σὲρ Γκάρνετ (μετέπειτα λόρδον Γούλσλεϋ) ἐνίκησαν τὸν Ἀραμπῆ εἰς Τέλ-έλ-Κεμπὶρ καὶ ᾐχμαλώτισαν αὐτόν. Ὁ βομβαρδισμὸς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς παραιτήσεως τοῦ Μπράϊτ, ἡ συνεργασία τοῦ ὁποίου μεγάλην εἶχε σημασίαν διὰ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ὁ δυαδικὸς ἔλεγχος ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς διοικήσεως τῆς Αἰγύπτου. Αὕτη παρὰ τὰ λαμπρά της ἀποτελέσματα, προεκάλεσε δυσφορίαν ἐκ μέρους τῶν Γάλλων, ηὔξησε δὲ καὶ τὰς εὐθύνας τῆς ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὸ Σουδάν, ὅπερ κυριαρχοῦν τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου εἶχεν ὑπαχθῆ εἰς τὴν Αἴγυπτον μεταξὺ τοῦ 1820 καὶ 1875.

Κατὰ τὸ 1881, φανατικὸς σέχης, γνωστὸς ὑπὸ τὸν τίτλον «Μαχδῆ» ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ Χεδίβου καὶ κατετρόπωσε περὶ τὰ τέλη τοῦ 1883 Αἰγυπτιακὴν στρατιὰν ὑπὸ τὸν Ἄγγλον συνταγματάρχην Χίκς. Ἡ Ἀγγλία τότε ἀπέστειλε στρατὸν εἰς Σουακίν, ἵνα προστατεύσῃ τὰ παράλια τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἑτέρα δὲ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Γόρδωνα ἐπροχώρησε μέχρι Χαρτούμ, ὅπου καὶ ἀπεκλείσθη. Ἐπικουρίαι ὑπὸ τὸν λόρδον Γούλσλεϋ δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς Χαρτούμ, ὁ δὲ Γόρδων μὲ τοὺς πιστοὺς ἀκολούθους του παρεδόθη καὶ ἐφονεύθη κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1885.

Ἡ κοινὴ γνώμη ἐθεώρησε τὴν ἀμέλειαν τῆς Κυβερνήσεως ὡς ὑπαίτιον τῆς ἀπωλείας τοῦ ἥρωος Γόρδωνος, καὶ ἡ Κυβέρνησις μοιραίως ἡττήθη ἐπ' ἀφορμῇ δευτερεύοντος κεφαλαίου τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἡ Μεταρρύθμισις τοῦ 1884.

Νέαν Κυβέρνησιν ἐσχημάτισεν ὁ λόρδος Σάλισμπουρυ ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βήκονσφηλδ ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Συντηρητικῶν. Βεβαίως οἱ Συντηρητικοὶ ἔπρεπε ἀμέσως νὰ ἀπευθυνθοῦν εἰς τὸν λαὸν διὰ νέαν Βουλήν, ἀλλ' ὁ Γλάδστων εἶχεν εἰσαγάγει κατὰ τὸ 1884 νέαν μεταρρύθμισιν, δυνάμει τῆς ὁποίας δὲν ἠδύνατό τις νὰ βασισθῇ εἰς τὰς παλαιὰς ἐκλογικὰς περιφερείας. Ἡ ἐν λόγῳ μεταρρύθμισις ἐπεξέτεινε τὸ δικαίωμα ψήφου εἰς τοὺς ἐνοικιαστὰς τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ηὔξανε τὸ σύνολον τῶν ἑδρῶν ἀπὸ 658 εἰς 670. Καίτοι δὲ οἱ λόρδοι ἀντεστάθησαν, ἡ μεταρρύθμισις ἐφηρμόσθη διὰ συμφωνίας τῶν Φιλελευθέρων καὶ Συντηρητικῶν.

Πράγματι ἡ νέα Βουλὴ περιελάμβανε 334 Φιλελευθέρους, 250 Συντηρητικοὺς καὶ 86 Ἰρλανδοὺς Ἐθνικιστάς, ὥστε τὸ μέλλον ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς στάσεως τῶν Ἰρλανδῶν, οἵτινες ἂν συνειργάζοντο μὲ τοὺς Φιλελευθέρους θὰ ἀνέτρεπον τὴν Κυβέρνησιν τῶν Συντηρητικῶν, ἀντιθέτως δὲ ἑνούμενοι μὲ τοὺς Συντηρητικοὺς θὰ καθίστων ἀδύνατον τὸν σχηματισμὸν φιλελευθέρας Κυβερνήσεως.

Ἡ αὐτοδιοίκησις τῆς Ἰρλανδίας.

Κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1885 οὐδεὶς ἐγνώριζε ποίαν στάσιν θὰ ἐτήρουν οἱ Ἰρλανδοὶ Ἐθνικισταί. Ὁ Γλάδστων κατὰ τὰς ἐκλογὰς ὑπεσχέθη διοικητικήν τινα ἀποκέντρωσιν, χωρὶς νὰ συμβουλευθῇ τοὺς κορυφαίους τῶν ὀπαδῶν του. Συνελθούσης δὲ τῆς νέας Βουλῆς, ὁ Σάλισμπουρυ ἔπεσε, καὶ ἐπανῆλθεν ὁ Γλάδστων. Ἀλλ' ἡ πρότασίς του περὶ αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἰρλανδίας, ἰδίᾳ δὲ ὁ σχηματισμὸς Ἰρλανδικοῦ Κοινοβουλίου καὶ ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν Ἰρλανδῶν ἀπὸ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, εὗρεν ὀξεῖαν ἀντίδρασιν καὶ μεταξὺ τῶν Φιλελευθέρων, οἵτινες ἤδη διεσπάσθησαν. Τὸν Γλάδστωνα ἐγκατέλειψαν οἱ Χάρριγκτον, Τσάμπερλαιν, Μπράϊτ καὶ ἄλλοι σημαίνοντες ὀπαδοί του. Ἡττηθεὶς οὕτως εἰς τὴν Βουλήν, ἀπετάθη πάλιν εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν εὗρε μεγαλυτέραν ἐγκρισιν τῶν σχεδίων του. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἐκλεγέντων φιλελευθέρων εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ ἀντισταθοῦν κατὰ τῆς αὐτοδιοικήσεως (Φιλελεύθεροι Ἑνωτικοὶ ὡς ὑποστηρίζοντες τὴν διατήρησιν τῆς Ἑνώσεως).

Ὁ Γλάδστων ἀμέσως παρῃτήθη, ὁ δὲ Σάλισμπουρυ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἀρχήν.

Digitized by Google

Πρωθυπουργία Σάλισμπουρυ.

Ἡ νέα Κυβέρνησις ἐσχηματίσθη ἀπὸ διάφορα στοιχεῖα ἀρνητικῶς συνδεόμενα ἀπὸ τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἔμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ 1886 μέχρι τοῦ 1892. Ἡ συνεργασία τῶν Φιλελευθέρων Ἑνωτικῶν ἠνάγκασε τὴν Συντηρητικὴν Κυβέρνησιν νὰ λάβῃ μέτρα πολλάκις ἀσυμβίβαστα πρὸς τὰς παραδόσεις της, καὶ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ καιροῦ τῆς Βουλῆς κατηναλίσκετο εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς κανονισμούς της, καὶ εἰς κωλυσιεργίας ἰδίᾳ τῶν Ἰρλανδῶν.

Κατὰ τὸ 1887, οἱ «Τάϊμς» ἐδημοσίευσαν ἐπιστολὴν τοῦ Πάρνελ ἐγκρίνουσαν τὴν δολοφονίαν τοῦ Μπούρκ, ἀλλ' ἡ δικαστικὴ ἀνάκρισις ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὐτη ὠφείλετο εἰς ἐκβιαστήν τινα Πίγκοτ, ὅστις συλληφθεὶς ηὐτοκτόνησε. Τὸ γόητρον τοῦ Πάρνελ ηὐξήθη σημαντικῶς, ἀλλὰ σκάνδαλόν τι εἰς δίκην διαζυγίου τοῦ Κάπταιν Ὀσῆ, εἰς ὃ ἀνεμίχθη ὁ Πάρνελ ἠνάγκασε τὸν Γλάδστωνα νὰ ζητήσῃ ἀπὸ αὐτὸν νἀποσυρθῇ τῆς ἀρχηγίας τοῦ Ἰρλανδικοῦ κόμματος. Ἡ ἄρνησίς του ἐπέφερε τὴν διάσπασιν τοῦ κόμματος.

Ὁ θάνατος τοῦ Πάρνελ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1891 ἤλλαξε ριζικῶς τὴν πολιτικὴν κατάσταιν. Οἱ ἐθνικισταὶ ἀπολέσαντες τὸν ἀρχηγόν των, καὶ διαιρεθέντες ἔβλεπον φθίνουσαν τὴν δύναμίν των.

Οἱ Φιλελεύθεροι ἀφ' ἑτέρου ἐβαρύνθησαν τὴν συμμαχίαν των.

Ὁ πολιτικὸς ἀγὼν ἤδη ἐστράφη πέριξ ἀνδρῶν καὶ οὐχὶ συστημάτων. Αὐξηθεῖσα ἡ δημοτικότης τοῦ Γλάδστωνος ἐξησφάλισε δι' αὐτὸν μικρὰν πλειοψηφίαν, καὶ συνελθούσης τῆς Βουλῆς ἀνετράπη ὁ Σάλισμπουρυ καὶ ἀνέλαβε τὴν Κυβέρνησιν ἐκ νέου ὁ Γλάδστων.

Ρόζμπερυ.

Κατὰ τὴν σύνοδον τοῦ 1893, ὁ Γλάδστων προέτεινε νέον σχέδιον αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἰρλανδίας, καθ' ὃ οἱ Ἰρλανδοὶ βουλευταὶ θὰ ἐξηκολούθουν μετέχοντες τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀπερρίφθη ὑπὸ τῶν λόρδων, ὁ δὲ Γλάδστων προετίμησε νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐφαρμόζων τὸ ὑπόλοιπον τοῦ προγράμματός του. Οὕτως ἐψηφίσθη ὁ νόμος τῶν συνοικιακῶν συμβουλίων, προταθεὶς ὑπὸ τοῦ Φάουλερ (μετέπειτα λόρδου Γούλβερχαμπτον), καὶ ὁ νόμος περὶ τῆς εὐθύνης τῶν ἐργοδοτῶν, προταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἄσκουϊθ.

Τὴν 3 Μαρτίου 1894, ὁ Γλάδστων, ὅστις εἶχεν ἤδη συμπληρώσει τὸ 84ον ἔτος του, ἀπεσύρθη, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ λόρδος Ρόζπερυ, διακεκριμένος Φιλελεύθερος. Οὗτος ἀποφανθεὶς ὑπὲρ τῆς αὐτοδιοικήσεως τῆς Ἰρλανδίας καὶ τονίσας τὴν ἀνάγκην μεταρρυθμίσεως τῶν ἐξουσιῶν τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων, δὲν ἐτόλμησε νὰ εἰσαγάγῃ ἀναλόγους περὶ τούτων προτάσεις. Ἀφ' ἑτέρου πολλοὶ Φιλελεύθεροι ἐφρόνουν ὅτι ἡ ἀρχηγία τοῦ κόμμα-

Τὸ Μνημεῖον τῆς Βασιλίσσης Βικτωρίας εἰς τὸ Οὐίντσεστερ. Ἔργον τοῦ γλύπτου Γίλμπερτ συνδιάζον ἐπιτυχῶς τὸν διακοσμητικον ρυθμὸν τῆς ἀναγεννήσεως πρὸς τὸν σύγχρονον.

τος ἔπρεπε νὰ δοθῇ εἰς τὸν Χάρκωρτ, καὶ τέλος ἐπῆλθεν ἡ διάσπασις τῶν Φιλελευθέρων. Ἡ Κυβέρνησις ἡττήθη εἰς δευτερεῦον ζήτημα, καὶ ἐσχηματίσθη νέον ὑπουργεῖον ὑπὸ τὸν Σάλισμπουρυ τῇ ὑποστηρίξει τῶν Ἑνωτικῶν. Διεξαχθεισῶν ἐκλογῶν, οἱ Ἑνωτικοὶ ἐπέτυχον καταπληκτικὴν πλειοψηφίαν.

Ἀλβέρτος — Ἐδουάρδος Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Κράτους τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας καὶ τῶν πέραν τῶν θαλασσῶν Βρεττανικῶν κτήσεων· ὑπερασπιστὴς τῆς πίστεως· αὐτοκράτωρ τῶν Ἰνδιῶν· Μεγαλειότης Βασιλικὴ καὶ Αὐτοκρατορική. Ἐγεννήθη εἰς Λονδῖνον τὴν 9 Ν)βρίου τοῦ 1841 καὶ ἀπέθανε τὴν 6ην Μαΐου 1910.

Ἑνωτικὴ Κυβέρνησις 1895 - 1905.

Ἡ κυβέρνησις τῶν Ἑνωτικῶν ἔμεινεν εἰς τὴν ἀρχήν, μέ τινας μερικὰς μεταβολάς, μέχρι τοῦ 1905. Χαρακτηριστικὸν γεγονὸς τῆς ἐποχῆς της, ὑπῆρξεν ἡ ἑξηκονταετηρὶς τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας, ἥτις ὑπῆρξεν εὐκαιρία ὅπως ἐκδηλωθῇ, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ φιλικὴ διάθεσις τοῦ λαοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτιῶν πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διάδοσις τοῦ ἰμπεριαλιστικοῦ πνεύματος εἰς ὅλον τὸν Ἀγγλόφωνον λαόν.

Κατὰ τὸ 1896 ὁ λόρδος Σάλισμπουρυ ἀπεφάσισεν νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν Ἀγγλικὴν κυριαρχίαν εἰς τὸ Σουδάν, ἐστάλη δὲ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν Σὲρ Ἕρμπερτ (μετέπειτα λόρδον) Κίτσενερ, ἥτις νικήσασα τοὺς Σουδανοὺς εἰς Ὀμδουρμὰν ἐγένετο κυρία τοῦ Χαρτούμ, ὅπερ ἀνεκηρύχθη πρωτεύουσα τῆς νέας ἀποικίας.

Μετ' ὀλίγον Γαλλικὴ ἀποστολή, ὑπὸ τὸν ταγματάρχην Μαρσὰν κατέλαβε τὴν Φασόδα, ἀλλὰ κατόπιν διαπραγματεύσεων ἀπεσύρθη.

Οἱ πόλεμοι τῶν Μπόερς.

Ἡ ἐπανάστασις καὶ ἡ εἰσβολὴ τοῦ δρος Τζοΐμσον ἀπὸ Ροδεζίας εἰς Τράνσβαλ, ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς Μπόερς νὰ ὑποψιάζωνται τὸ Ἀγγλικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἀποικιῶν, συγχρόνως δὲ καὶ ἡ αὔξησις τῶν Ἄγγλων μεταναστῶν, ἰδίᾳ ἐν Γιοχάνεσμπουργκ, δι' ἧς ἡ πολιτικὴ ἐπικράτησις τῶν Μπόερς ἐτίθετο ἐν κινδύνῳ, προέτρεψαν τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ν. Ἀφρικῆς νὰ προβῇ εἰς μεγάλους ἐξοπλισμοὺς καὶ στρατιωτικὰς παρασκευάς. Οἱ Μπόερς λικνιζόμενοι εἰς τὰς προηγουμένας ἐπιτυχίας των ἐπίστευον ὅτι νέος πόλεμος θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ἐν Ν. Ἀφρικῇ κυριαρχίαν των, καὶ ἐξηκολούθουν τὰς παρασκευάς των, μὴ εἰσακούοντες τὰ παράπονα τῶν πιεζομένων Ἄγγλων κατοίκων τοῦ Γιοχάνεσμπουρκ.

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Ἀκρωτηρίου Μίλνερ ἐπεχείρησε νὰ λύσῃ τὰς διαφορὰς ταύτας διὰ διαπραγματεύσεων μὲ τὸν πρόεδρον τῆς Νοτιοαφρικανικῆς Δημοκρατίας Κροῦγκερ. Οὗτος ὅμως ἐφοβεῖτο νὰ δόσῃ ψῆφον εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ ὡς ἐκ τούτου αἱ διαπραγματεύσεις εἰς οὐδὲν κατέληξαν. Αἱ συζητήσεις ἐπεξετάθησαν εἰς ζητήματα κυριαρχίας, τὸν δὲ Ὀκτώβριον 1899 οἱ Μπόερς ἐκήρυξαν πόλεμον καὶ εἰσέβαλον εἰς Νατάλ.

Κατ' ἀρχάς, οἱ Ἄγγλοι ὑποτιμήσαντες τὰς δυνάμεις τῶν Μπόερς, ὑπέστησαν ἥττας τινὰς καὶ ἀπεκλείσθησαν εἰς τὰ βόρεια τοῦ Νατάλ. Ἀλλ' ἡ ἀνδρεία τῶν Ἄγγλων στρατιωτῶν, καὶ ὁ ἐνθουσιασμός, μὲ τὸν ὁποῖον αἱ ἄλλαι ἀποικίαι ἀπέστειλαν ἐπικουρίας ἀνέτρεψε τὴν κατάστασιν, ὥστε πρὸ τοῦ θέρους τοῦ 1900, οἱ ἀποκεκλεισμένοι Ἄγγλοι ἠλευθερώθησαν, αἱ πρωτεύουσαι τῆς Ὀράγγης καὶ τοῦ Νατὰλ κατελήφθησαν καὶ αἱ δύο δημοκρατίαι προσηρτήθησαν.

Ἡ Κυβέρνησις, ἐλπίζουσα ὅτι ἡ διασκόρπισις τῶν Μπόερς ἀπετέλει τὸ τέλος τοῦ πολέμου, προέβη εἰς ἐκλογάς, ἐξ ὧν οἱ Ἑνωτικοὶ ἐξῆλθον πάλιν νικηταὶ μὲ τὴν αὐτὴν σχεδὸν ὡς κατὰ τὸ 1895 πλειοψηφίαν. Ἀλλὰ κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὅτε ἐβλάστησαν τὰ χόρτα, δι' ὧν οἱ Μπόερς διέτρεφον τοὺς ἵππους των, ἐπανήρχισαν οὗτοι κλεφτοπόλεμον, ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν ἀγγλικῶν ἀποσπασμάτων καὶ διακόψαντες τὰς συγκοινωνίας. Ἤρχισε τότε πόλεμος πολυδάπανος καὶ ἐξαντλητικός, ὅστις ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1902.

Digitized by Google

Ὁ θάνατος τῆς Βικτωρίας.

Θλιβεῖσα βαρύτατα ἀπὸ τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καθ' ὃν ἀπώλεσε καὶ τὸν ἴδιον ἔγγονον Πρίγκηπα Χριστιανὸν Βίκτωρα, ἐτελεύτησε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1901 ἡ γηραιὰ καὶ σεβαστὴ βασίλισσα Βικτωρία, ἡ ὁποία ἐπὶ 63 ἔτη ἔμεινεν εἰς τὸν θρόνον.

Ἡ βασιλεία της ἀποτελεῖ λαμπρὰν ἐποχὴν τῆς Ἀγγλικῆς ἱστορίας. Κατὰ τὴν διάρκειάν της, ὁ πληθυσμὸς τοῦ Κράτους ἐδιπλασιάσθη, ὁ πλοῦτος αὐτοῦ ἐτριπλασιάσθη, καὶ τὸ ἐμπόριόν του ἐξαπλασιάσθη. Μεγάλαι ἀποικίαι ἐσχηματίσθησαν ἐξ ὧν δύο φέρουν τὸ ὄνομά της — Βικτωρία καὶ Κουηνσλάνδη (χώρα τῆς βασιλίσσης). Ὁ πληθυσμὸς τῆς Αὐστραλίας ἀπὸ 200 χιλιάδας ἀνῆλθεν εἰς 5 ἑκατομμύρια. Κατὰ τὸν θάνατόν της ἡ Ἀγγλικὴ σημαία ἐκυμάτιζε κυρίαρχος ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τετάρτου τῆς ἐκτάσεως τῆς γῆς.

ΕΔΟΥΑΡΔΟΣ Ζ' (1901-1910).

Τὴν βασίλισσαν Βικτωρίαν διεδέχθη ὁ Πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας μὲ τὸν τίτλον Ἐδουάρδος Ζ'. Ἡ δραστηριότης αὐτοῦ τὸν κατέστησε τάχιστα ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαόν. Ὁ πόλεμος τῶν Μπόερς ἔληξεν εὐνοϊκῶς, ἡ δὲ βασιλεία τοῦ Ἐδουάρδου ἐδικαιολόγησεν τὸν δοθέντα εἰς αὐτὸν τίτλον τοῦ «Εἰρηνοποιοῦ», διὰ τὸν εὐγενῆ ρόλον ὃν ἔπαιξε καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ εἰς τὴν διεθνῆ πολιτικήν. Ὁ Ἐδουάρδος κατέστησε τὸ στέμμα ἀγαπητὸν μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του, καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν προσείλκυσε πλείστας διὰ τὴν χώραν του συμπαθείας, ἰδίᾳ καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ μετὰ τῆς Γερμανίας ἀντιζηλία καθίστατο σοβαρὸς κίνδυνος. Τὸ τέλος τῆς βασιλείας του συνέπεσε μὲ συνταγματικὴν κρίσιν, ἥτις ἀπὸ ἐτῶν ἐξεκολάπτετο διὰ τῆς πολιτικῆς τῶν κομμάτων.

Ἡ πολιτικὴ κρίσις τοῦ 1910.

Τὸν Σάλισμπουρυ διεδέχθη τῷ 1902 εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ λόρδος Μπάλφουρ. Ἀλλ' ἡ μετὰ ταῦτα προπαγάνδα τοῦ Τσάμπερλαιν ὑπὲρ τῶν προστατευτικῶν δασμῶν ὡδήγησε τὸ Ἑνωτικὸν Κόμμα εἰς τὴν ἀποτυχίαν τοῦ 1905, ὁπότε ἐπικρατησάντων τῶν Φιλελευθέρων ἀνέλαβε τὴν Κυβέρνησιν ὁ Κάμπελ-Μπάνερμαν τῷ 1906 καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ἄσκουϊθ τῷ 1908.

Ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ὅμως ἀπετέλει πρόσκομμα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος τῶν Φιλελευθέρων, καὶ τέλος προεκάλεσε τὴν κρίσιν ἀπορρίπτουσα τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1909 καὶ ἐξαναγκάζουσα τὸν Ἄσκουϊθ νὰ προβῇ εἰς διάλυσιν τῆς Βουλῆς. Εἰς τὰς νέας ἐκλογὰς οἱ Ἑνωτικοὶ ἦλθον ἰσάριθμοι μὲ τοὺς Φιλελευθέρους, ἀλλ' οὗτοι εἶχον τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος (ἤδη ἰσχυροῦ) καὶ τῶν Ἰρλανδῶν Ἐθνικιστῶν. Ὁ κατὰ τῶν λόρδων ἀγὼν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων παρημποδίσθη ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως ἐπισυμβάντα τὸν Μάϊον τοῦ 1910.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ε' (1910 σήμερον)

Ὁ Γεώργιος Ε' εὗρε τὴν χώραν κατὰ τὴν ἄνοδόν του εἰς τὸν θρόνον ἐν πολιτικῷ ἀναβρασμῷ. Αἱ δύο βουλαὶ εὑρίσκοντο ἐν διαστάσει. Ὁ πρωθυπουργὸς Ἄσκουϊθ ἦτο ἀποφασισμένος νὰ μὴ ὑποκύψῃ εἰς τοὺς λόρδους καὶ ἐξηνάγκασε τούτους νὰ ψηφίσουν τὸν προϋπολογισμόν. Ὁ βασιλεὺς ἔμεινε σύμφωνος νὰ ὀνομάσῃ ἀρκετοὺς νέους λόρδους ὥστε νὰ ψηφισθῇ καὶ ὁ νόμος περὶ Βουλῶν τοῦ 1911. Ἡ ἀπειλὴ ὅμως μόνον ἤρκεσεν ὡς καὶ κατὰ τὸ 1832 νὰ πείσῃ τοὺς λόρδους νὰ ψηφίσουν τὸν νόμον τοῦτον, καὶ οὕτω νὰ ἀπολέσουν τὸ δικαίωμα ἀπορρίψεως μέτρου τρὶς ψηφισθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων.

Ἡ πρώτη χρῆσις τοῦ περὶ Βουλῶν νόμου ἐγένετο διὰ τὴν ψήφισιν τῆς Ἰρλανδικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ τῆς Οὐαλλικῆς ἀποκεντρώσεως. Νέαι ὅμως περιπλοκαὶ ἀνεφάνησαν εἰς τὸ Οὖλστερ, ὡς καὶ λόγῳ τοῦ λεγομένου σκανδάλου τοῦ Μαρκόνι. Αἱ αἰσωτερικαὶ ὅμως αὐταὶ διαμάχαι ἐλησμονήθησαν πρὸ τῆς παγκοσμίου συμφορᾶς τοῦ 1914.

Ὁ πανευρωπαϊκὸς πόλεμος.

Τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου τοῦ 1914 (ὅρα πανευρωπαϊκὸς πόλεμος) προσεπάθησε νὰ ἀποτρέψῃ μὲ κάθε τρόπον ἡ Ἀγγλικὴ διπλωματία. Ἀλλ' αἱ Κεντρικαὶ Δυνάμεις ἦσαν ἀποφασισμέναι νὰ δοκιμάσουν τὸν ἀγῶνα ἐπικρατήσεως, θεωροῦσαι ὅτι ἡ στιγμὴ ἦτο ἡ καταλληλοτάτη. Καὶ τὸ μοιραῖον ἐπῆλθε.

Παρὰ τὰς προβλέψεις, ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν, λαβὼν μορφὴν ἀγῶνος ἀντοχῆς. Τὸν Μάϊον 1915 ἐσχηματίσθη Κυβέρνησις Συνασπισμοῦ ὑπὸ τὸν Ἄσκουϊθ, κατὰ τὸν χειμῶνα δὲ τοῦ 1915 16 ἐπεβλήθη ἡ ὑποχρεωτικὴ στρατολογία. Ὁ Ἀγγλικὸς στρατός, ἐνισχυόμενος καὶ ἀπὸ ἀποικιακὰ στρατεύματα ἐκ Καναδᾶ, Αὐστραλίας, Νέας Ζηλανδίας καὶ Νοτίας Ἀφρικῆς, ἔφθασε τὸ ἀνώτατον τῆς δυνάμεώς του τῷ 1916.

Ἡ παράτασις τοῦ πολέμου προεκάλει τὴν δυσφορίαν τοῦ λαοῦ, ἡ ἐκ ταύτης δὲ δυσαρέσκεια ἐπέφερε τὴν παραίτησιν τοῦ Ἄσκουϊθ κατὰ Δεκέμβριον 1916, διεδέχθη δὲ τοῦτον ὁ Λόϋδ Τζώρτζ. Ἡ Κυβερνητικὴ ἀλλαγὴ ἐνεθάρρυνε κάπως τὸν λαόν, ὥστε ἔγινε δυνατὴ ἡ ἔκδοσις τοῦ «Δανείου τῆς Νίκης» κατὰ Ἰανουάριον 1917. Ὡς σκοπὸς τοῦ δανείου διεφημίζετο ἡ λῆξις τοῦ πολέμου μέχρι τοῦ φθινοπώρου. Ἀλλ' ἡ Γερμανικὴ ἄμυνα ἀπεδείχθη ἰσχυροτέρα ἢ ὅσον ἐνομίζετο, καὶ ὁ πόλεμος τῶν ὑποβρυχίων ἐλάμβανεν ἐπικινδύνους διαστάσεις.

Τέλος ὑπεγράφη ἡ ἀνακωχὴ τῇ 11 Νοεμβρίου 1918, ὁ δὲ Λόϋδ Τζώρτζ, μόνος ἐκ τῶν συμμάχων κυβερνητῶν, ἐπωφελήθη τοῦ κρατοῦντος ἐνθουσιασμοῦ, ἵνα διενεργήσῃ ἐκλογάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξῆλθε νικητὴς μὲ πλειοψηφίαν πέντε ἔναντι ἑνός.

Διὰ νόμου τοῦ 1918, αἱ Ἀγγλίδες ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου.

Τὸ ἐλεύθερον κράτος τῆς Ἰρλανδίας.

Διαρκοῦντος ἔτι τοῦ πολέμου, ἐξερράγη ἐν Ἰρλανδίᾳ ἐπανάστασις (τῷ 1916), ἥτις κατεστάλη βιαίως. Τοῦτο ὅμως δὲν ἠμπόδισε τοὺς Ἰρλανδοὺς νὰ συσσωματωθοῦν εἰς ὀργάνωσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Σὶν-Φέϊν. (Ἡμεῖς αὐτοί, εἰς ἀρχαίαν Ἰρλανδικὴν) ἥτις ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου ἤρχισε τὴν διεξαγωγὴν κλεφτοπολέμου. Ἡ κυβέρνησις ἐπιχειρήσασα νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν, συνήντησεν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν, τέλος δὲ ὁ Λόϋδ Τζώρτζ ἀπεφάσισε νὰ συνθηκολογήσῃ. Τῷ 1921 ὑπεγράφη εἰρήνη δι' ἧς ἡ Ἰρλανδία ἀνεκηρύσσετο «Ἐλεύθερον Κράτος τῆς Ἰρλανδίας». Ἡ βορεία περιφέρεια (τὸ Οὖλστερ) κατοικουμένη ἀπὸ διαμαρτυρομένους κατέστη αὐτόνομος.

Ὁ ἐθνικισμὸς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἰνδίαις.

Ταυτοχρόνως ὁ ἐθνικισμὸς ἐν Ἰνδίαις καὶ Αἰγύπτῳ ἐλάμβανε διαστάσεις καὶ ἐξεδηλοῦτο διὰ ταραχῶν, πολλάκις ἐνόπλων. Ἡ ἀγγλία περιέστειλε μὲν αὐτάς, ἀλλ' ἐνόησεν ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ προβῇ εἰς παραχωρήσεις. Οὕτως αἱ Ἰνδίαι ἀπέκτησαν κατὰ τὸ 1919 ἴδιον σύνταγμα καὶ ἡ Αἴγυπτος ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητον Βασίλειον, ὑπὸ ἐπιφυλάξεις τινὰς τῇ 1 Μαρτίου 1922.

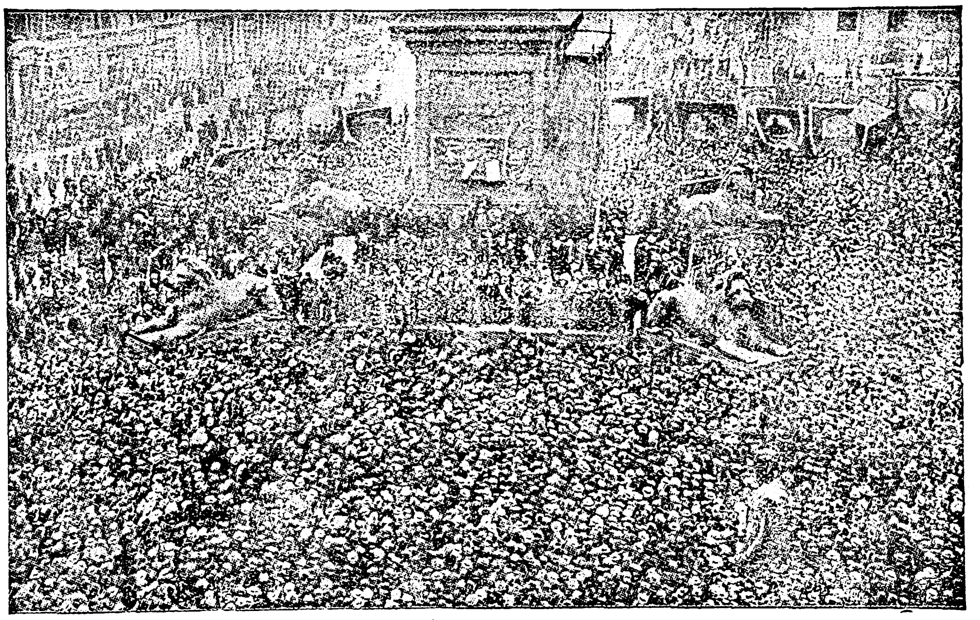

Συλλαλητήριον ἀπεργῶν ἐν Λονδίνῳ. Αἱ ἀπεργίαι εἶναι συχναὶ εἰς Ἀγγλίαν καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀέργων εἶναι πάντοτε μεγάλος. Ἡ εἰκὼν ἀνάγεται εἰς τὴν ἀπεργίαν τῶν ἐργατῶν μεταφορᾶς τοῦ 1912.

Ἐν τούτοις ὁ ἐθνικιστικὸς ὀργασμὸς δὲν ἔπαυσεν, ἰδίᾳ δὲ ἐν Ἰνδίαις, ὅπου ἔλαβε μορφὴν τῆς «μὴ συνεργασίας» ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Μαχάτμα Γκάντι (ὅρα λέξιν).

Ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἡ κυρία ἀποσχόλησις ὅμως τῆς Κυβερνήσεως Λόϋδ Τζώρτζ ὑπῆρξεν ἡ παρασκευὴ τῶν ὅρων τῆς συνθήκης, ἥτις ὑπεγράφη ἐν Βρεσαλλίαις τῇ 28 Ἰουνίου 1919. Ταύτην ἐπηκολούθησε σειρὰ ὅλη συνδιασκέψεων διὰ τὰ ἐκ τοῦ πολέμου προκύπτοντα ζητήματα, πρὸ πάντων σχετικὰ μὲ τὰς Γερμανικὰς ἐπανορθώσεις. Διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἱδρύθη καὶ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἡ Ἀγγλία σημαίνουσαν κατέχει θέσιν.

Τὰ Οἰκονομικά.

Ἡ Ἀγγλία ὑπῆρξε τὸ μόνον ἐκ τῶν ἐμπολέμων κρατῶν, τὸ ὁποῖον ἐφήρμοσεν ἡρωϊκὴν πράγματι δημοσίαν οἰκονομίαν, καταβαλοῦσα ἀμέσως μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως περιστείλῃ τὰς δαπάνας καὶ αὐξήσῃ τὰ ἔσοδα. Πράγματι συνεστήθη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὸν κ. Γκῆδς, ἥτις ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν παρεσκεύασε τὴν ἔκθεσίν της, ἐπιφέρουσαν οἰκονομίας 100 περίπου ἑκατομμυρίων λιρῶν. Κατὰ δὲ τὸ 1922 ἦλθεν εἰς συμφωνίαν μὲ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, δι' ἧς τὸ Ἀγγλικὸν χρέος ὡρίσθη εἰς 4.075 ἑκατομμύρια δολλάρια καὶ τῇ προσθήκῃ τῶν καθυστερουμένων τόκων εἰς 4.600 ἑκατομμύρια πληρωτέα μέχρι τοῦ 1984 χρεωλυτικῶς, μὲ τόκον 3 % μέχρι τοῦ 1932 καὶ 3 ½ % μετέπειτα.

Ἡ ἀγγλικὴ λίρα ὑποστᾶσα ἐκπεσμὸν ἀπὸ 4.87 δολλάρια μέχρι 3.25, ἀνέλαβε ταχέως, κατὰ δὲ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1925, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Οὐΐνστον Τσῶρτσιλ, εἰσάγων τὸν προϋπολογισμὸν ἐκήρυξε τὴν ἐπαναφορὰν τῆς ἐλευθέρας ἀνταλλαγῆς τοῦ χρυσοῦ, τὴν ὁριστικὴν δηλ. ἐξυγίανσιν τοῦ νομίσματος.

Ἡ ἐργατικὴ Κυβέρνησις.

Τὰ μέτρα ὅμως αὐτὰ ἦσαν—ὅπως ἦτο ἑπόμενον—ὀδυνηρὰ διὰ τὸν λαόν. Ἡ βαρεῖα φορολογία ηὔξανε τὸ κόστος τῆς ζωῆς. Ἡ βιομηχανία διήρχετο κρίσιν μὴ δυναμένη νὰ συναγωνισθῇ τὰς ἐν Εὐρώπῃ χώρας, αἵτινες ἐπώλουν μὲ ξεπεσμένον νόμισμα. Ἡ ἀνεργία διαρκῶς ηὐξάνετο, ὅλοι δὲ ἐζήτουν θεραπείαν τῆς καταστάσεως.

Τὸ Συντηρητικὸν κόμμα ἔβλεπεν ὡς μόνην σωτηρίαν τὴν εἰσαγωγὴν προστατευτικῶν δασμῶν, ἵνα ἐξασφαλισθῇ τοὐλάχιστον ἡ ἀγορὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ διὰ τὰ προϊόντα τῆς χώρας. Οἱ Φιλελεύθεροι ὅμως διέβλεπον ὅτι ἡ τελωνειακὴ προστασία θὰ βλάψῃ μᾶλλον τὴν βιομηχανίαν, διότι θὰ καταστήσῃ δυσκολώτερον τὸν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ συναγωνισμόν. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διεξήχθησαν αἱ ἐκλογαὶ τοῦ τέλους 1923, αἵτινες ἀπέδοσαν Βουλὴν μὴ βιώσιμον. Οὔτε οἱ Συντηρητικοὶ οὔτε οἱ Φιλελεύθεροι εἶχον πλειοψηφίαν ἀπόλυτον, τὸ δὲ Ἐργατικὸν κόμμα ἐνισχύθη σημαντικῶς.

Ἡ ὑπὸ τὸν Συντηρητικὸν Μπάλντουϊν Κυβέρνησις ἐντὸς ὀλίγου ἡττήθη διὰ τῆς ἡνωμένης ἐνεργείας τῶν δύο ἄλλων κομμάτων. Τότε δὲ ἐκλήθη εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ Ράμσαιη Μακδόναλδ, ἀρχηγὸς τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος, τοῦ μικροτέρου δηλ. τῶν ἐν τῇ Βουλῇ κομμάτων.

Ἡ Κυβέρνησις τῶν Ἐργατικῶν κατ' ἀρχὰς ἔσχε πολλὰς ἐπιτυχίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1924, παρασκευασθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. Σνόουντεν, καὶ ἡ Συνδιάσκεψις τοῦ Λονδίνου (Αὔγουστος 1924).

Μετ' οὐ πολὺ ὅμως ἡ Ἐργατικὴ Κυβέρνησις, πιεζομένη ἀπὸ τοὺς ὀπαδούς της, καὶ λησμονοῦσα ὅτι μένει εἰς τὴν ἀρχὴν τῇ ἀνοχῇ τῶν ἄλλων κομμάτων, ἤρχισε προβαίνουσα εἰς παραχωρήσεις πρὸς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσίαν, καὶ νὰ παρουσιάζεται εὐνοϊκῶς διακειμένη πρὸς τὴν ἔκδοσιν μεγάλου Ρωσσικοῦ δανείου ἐν Λονδίνῳ, ἐνῷ εἰσέτι τὰ παλαιὰ χρέη τῆς Ρωσσίας δὲν εἶχον κανονισθῇ, οὔτε κἂν ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ Σοβιετικοῦ καθεστῶτος. Ἀποτέλεσμα τούτων ἦτο ἡ ἀνατροπὴ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ προκήρυξις νέων ἐκλογῶν κατ' Ὀκτώβριον 1924.

Κυβέρνησις Μπάλντουϊν.

Ἐκ τῶν ἐκλογῶν τούτων ἐξῆλθον νικηταὶ οἱ συντηρητικοί, οἵτινες ἔχοντες πλέον πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ ἐπέτυχον τὴν ψήφισιν προστατευτικῶν τινων τελωνειακῶν τροποποιήσεων, καὶ προτιμήσεων διὰ τὰ ἀποικιακὰ προϊόντα.

Περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου 1925 ὁ κ. Οὐΐνστον Τσῶρτσιλ, εἰσάγων τὸν προϋπολογισμὸν ἐπανέφερε τὴν ἐλευθέραν ἀνταλλαγὴν τοῦ χαρτονομίσματος διὰ τοῦ χρυσοῦ, ὥρισε σύνταξιν διὰ τοὺς γέροντας ἀπὸ 65 ἐτῶν καὶ ἄνω, ὡς καὶ διὰ τὰς χήρας καὶ ὀρφανά· ἠλάττωσε τὸν φόρον τοῦ εἰσοδήματος

Digitized by Google

ἀπὸ 4 ½ εἰς 4 σελλίνια κατὰ λίραν καὶ εἰσήγαγε πολλὰ ἄλλα θεσπίσματα ἰδίᾳ προστατευτικά.

Τὸ ζήτημα τοῦ γαιάνθρακος.

Λόγῳ τῆς γενικῆς βιομηχανικῆς κρίσεως ἣν διέρχεται ἡ Ἀγγλία ἀπὸ τοῦ 1920, καὶ τῆς ἀκριβείας τῆς ζωῆς λόγῳ τοῦ ὑψωμοῦ τοῦ νομίσματος, ἡ παραγωγὴ γαιάνθρακος ἀντιμετώπισε μεγίστην κρίσιν. Αἱ τιμαί, τὰς ὁποίας ἀπολαμβάνει τὸ εἶδος τοῦτο, εἶναι ἀνεπαρκεῖς διὰ νὰ καλύψουν τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς του.

Πρὸ τῶν ζημιῶν τούτων, οἱ ἰδιοκτῆται τῶν γαιανθρακωρυχείων ἐζήτησαν κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1925 νὰ ἐλαττώσουν τὰ ἡμερομίσθια, ἀλλ' οἱ ἐργάται ἔμειναν ἀνένδοτοι, ζητοῦντες τὴν κρατοποίησιν τῶν ἀνθρακωρυχείων. Οἱ μὲν ἠπείλουν λὸκ-ἄουτ, οἱ δὲ ἀπεργίαν. Τὴν κρίσιν προέλαβεν ὁ Μπάλντουιν διαχειρισθεὶς αὐτοπροσώπως τὸ ζήτημα καὶ παρασχὼν ἐπιχορήγησιν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας.

Ἀλλὰ ἡ λύσις αὕτη ἦτο προσωρινή, μοιραίως δὲ ἔφερε τὴν τελευταίαν (1926) ἀπεργίαν, ἥτις γενικευθεῖσα περιέλαβε 3.500.000 ἐργάτας, δημιουργήσασα κρισιμωτάτην κατάστασιν διὰ τὸ Ἀγγλικὸν Κράτος.

ΑΓΓΛΙΑΣ, ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Πῶς κυβερνᾶται τὸ τεράστιον Ἀγγλικὸν Κράτος. Ἡ βαθμιαία διαμόρφωσις ὑποδειγματικοῦ Συνταγματικοῦ Πολιτεύματος.

Δὲν πρέπει νὰ φανῇ περίεργον ὅτι ἡ Χώρα ἐκείνη, ἡ ὁποία θεωρεῖται σήμερον ὡς μητέρα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καὶ ὡς τὸ ἀρχαιότερον συνταγματικὸν Κράτος, δὲν ἔχει «Σύνταγμα» εἰς τὴν τυπικὴν τῆς λέξεως σημασίαν. Ὅστις θελήσῃ νὰ σπουδάσῃ τοὺς ἀγγλικοὺς πολιτειακοὺς θεσμούς, ἂς μὴ κουρασθῇ ζητῶν νὰ εὕρῃ *γραπτὸν* θεμελιώδη νόμον, ἕνα Χάρτην τῶν συνταγματικῶν κανόνων, ἕνα Σύνταγμα, ὅπως ἔχουν ὅλα τὰ ἄλλα Κράτη. Διότι εἰς τὴν Ἀγγλίαν, οὐδέποτε συνετάχθη Σύνταγμα, ἐκτὸς μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Δημοκρατίας, ὁπότε τὸ ὑπὸ τοῦ Κρόμβελ ἐκδοθὲν instrument of governement τῆς 16 Δεκεμβρίου 1653 ἀπετέλει πράγματι γραπτὸν δίκαιον.

Διὰ τοῦτο τὸ Συνταγματικὸν Δίκαιον τῆς Ἀγγλίας πηγάζει εἴτε ἀπὸ γραπτοὺς ἁπλῶς νόμους, εἴτε ἀπὸ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἰσχὺν νόμου. Οἱ νόμοι ὅμως οὗτοι εἶναι ἁπλοῖ νόμοι, δὲν εἶναι τουτέστιν ἀνώτεροι τῶν ἄλλων νόμων, δὲν εἶναι θεμελιώδεις νόμοι, μὴ δυνάμενοι νὰ τροποποιηθοῦν ἢ καταργηθοῦν ὅπως οἱ λοιποί, ἀλλ' ἀντιθέτως ὁμοιάζουν ἀπολύτως πρὸς τοὺς συνήθεις νόμους. Οἱ νόμοι αὐτοί, ὡς γραπτοί, ἀποτελοῦν τὸ γραπτὸν δίκαιον (statute law) τῆς Ἀγγλίας. Τινὲς δὲ τούτων, ὅπως λ.χ. ἡ Μεγάλη Χάρτα (Magna Charta) τοῦ 1215, τὰ διάφορα Habeas corpus act τοῦ 1679, ὁ νόμος τῶν Δικαίων (bill of rights τῆς 13 Φεβρουαρίου 1689, ὁ περὶ διαδοχῆς νόμος (act of settlement) τῆς 12 Ἰουνίου 1701, τὸ act τῆς 16 Μαΐου 1707, αὐτὸς ἀκόμη ὁ νόμος (Representation of the people act) τῆς 6 Φεβρουαρίου 1918, δι' οὗ παρεχωρήθη ψῆφος εἰς τὰς γυναῖκας κλπ. ἀποτελοῦν μίαν τῶν πηγῶν τοῦ ἀγγλικοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου.

Ἡ σπουδαιοτέρα ὅμως πηγὴ τούτου εἶναι τὰ ἔθιμα μὲ ἰσχὺν νόμου, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὸ «κοινὸν δίκαιον» (comman law). Ἐκ τοῦ ἀγράφου τούτου δικαίου πηγάζουν τὰ σπουδαιότερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀγγικοῦ πολιτεύματος: τὰ προνόμια τοῦ στέμματος, τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τῶν μελῶν αὐτοῦ, τὸ δικαίωμα τοῦ Βασιλέως νὰ κυροῖ τοὺς νόμους καὶ νὰ διαλύῃ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων, ἡ ποινικὴ εὐθύνη τῶν Ὑπουργῶν, αὐτὴ ἡ ὕπαρξις τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων καὶ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ τόσα ἄλλα, διὰ τὰ ὁποῖα οὐδεμία λέξις γραπτοῦ δικαίου ὑπάρχει.

Παραπλεύρως ὅμως πρὸς τοὺς τόσους κανόνας γραπτοῦ καὶ ἀγράφου δικαίου, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι οἱ ὁποῖοι τηροῦνται ὡς κανόνες πολιτικοὶ «συνταγματικαὶ ἕξεις» καλούμενοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀποτελοῦν δίκαιον, ἀλλὰ τὰς «συνθήκας τοῦ πολιτεύματος» ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων λειτουργεῖ τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα. Οὕτω πως, ἐνῷ εἰς τὸ ἀγγλικὸν συνταγματικὸν δίκαιον ἀγνοεῖται ἡ κοινοβουλευτικὴ κυβέρνησις, τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον μὲ τὸν Πρωθυπουργὸν κ.λ.π., ἐν τούτοις τηροῦνται πιστῶς δυνάμει τῶν πολιτικῶν αὐτῶν κανόνων, τῶν συνταγματικῶν ἕξεων.

Διὰ τοῦτο μελετῶν κανεὶς τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα πολλάκις θ' ἀπορήσῃ, ὅτι ὡρισμένα πρόσωπα οὐδέποτε ἀσκοῦν τὴν ἐξουσίαν τὴν ὁποίαν ὁ νόμος ἀνέθεσεν εἰς αὐτά, ἐνῷ ἀντιθέτως, πρόσωπα τὰ ὁποῖα ὁ νόμος ἀγνοεῖ ἀσκοῦν ἐξουσίαν τινά.

Ἐκ τῆς μικρᾶς αὐτῆς εἰσαγωγῆς ἀποβαίνει φανερὸν ὅτι: ἐπειδὴ αἱ διάφοροι πηγαὶ τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος εἶναι διαφόρων ἐποχῶν, ἡ μελέτη τοῦ ἰσχύοντος σήμερον ἀγγλικοῦ πολιτεύματος εἶναι αὐτὴ ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας του. Οἱ Ἄγγλοι δὲν ἀπαρνοῦνται εὐκόλως ὅ,τι εὐχαρίστως ἔζησαν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἢ καὶ αἰώνων· ἂν φαίνεταί ποτε ὅτι τὸ ἀνατρέπουν, δὲν ζητοῦν παρὰ καὶ πάλιν νὰ τὸ ἀσφαλίσουν διὰ τὸ μέλλον ὑπὸ νέαν ὅμως μορφήν.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Κατὰ τὴν σαξονικὴν ἐποχὴν καὶ δὴ τὸν 10ον αἰῶνα, ὁπότε τὰ ἑπτὰ ἐν Ἀγγλίᾳ Βασίλεια ἡνώθησαν εἰς ἕν, οἱ κάτοικοι, κατὰ τὸ πολίτευμα, διῃροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις: τοὺς κτηματίας, τοὺς γεωργοὺς καὶ τοὺς θῆτας ἢ δούλους τῶν ἄλλων δύο τάξεων. Τὸ Κράτος δὲ ἦτο διῃρημένον εἰς κομιτείας, αἱ ὁποῖαι ὑποδιῃροῦντο εἰς ἑκατοστίας (handreds) καὶ δεκανίας (tythings). Ὁ Βασιλεὺς δὲν ἦτο ἀπόλυτος μονάρχης διότι παρ' αὐτῷ ὑπῆρχε συνέλευσις «φρονίμων ἀνδρῶν» (Witenagemot), συγκειμένη ἀπὸ ἐπισκόπους καὶ ἡγουμένους, διοικητὰς κομιτειῶν καὶ δούκας. Διὰ τοῦτο ἡ ἐξουσία τοῦ Βασιλέως ἦτο περιωρισμένη: δὲν ἠδύνατο οὔτε τὸ ἐγχώριον δίκαιον νὰ μεταβάλῃ οὔτε νέους νόμους νὰ ἐπιβάλῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ Witenagemot. Εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην ἀνεγνωρίζοντο ἐπίσης δικαστικαὶ λειτουργίαι καὶ ἀκόμη τὸ δικαίωμα ν' ἀποφασίζῃ περὶ εἰρήνης καὶ πολέμου καὶ νὰ ἐκλέγῃ τὸν Βασιλέα, καθόσον ἡ Μοναρχία τότε ἦτο αἱρετή.

Τὴν σαξονικὴν ἐποχὴν διαδέχεται ὀλίγον κατόπιν (1066) ἡ νορμανδική, τῆς Ἀγγλίας κατακτηθείσης ἀπὸ τὸν Γουλιέλμον τὸν κατακτητήν. Καταργηθέντος τοῦ σαξονικοῦ πολιτεύματος ἐφαρμόζεται τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον ἐκράτει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Οἱ φιλελεύθεροι θεσμοὶ τῶν Σαξόνων ὑποχωροῦν πρὸ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἥτις κατέστη σχεδὸν ἀπόλυτος, αὐξανομένη ὁλονὲν μέχρι τοῦ 13 αἰῶνος. Ὁ Βασιλεὺς ἦτο πράγματι ὁ μόνος νομοθέτης, ἂν καὶ παρ' αὐτῷ ὑπῆρχον δύο Συμβούλια, τὸ Magnum Concilium καὶ τὸ Commune Concilium Regni διότι αἱ ἀποφάσεις τῶν συμβουλίων τούτων δὲν ἦσαν ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὸν Βασιλέα· καὶ διότι εἶχον ἁπλῶς συμβουλευτικὴν ψῆφον ἐπὶ τῶν νομοθετικῶν ἀποφάσεων τούτου.

Ὁ πρῶτος συνταγματικὸς χάρτης.

Ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας ἔφερεν εἰς τὴν ἀνταρσίαν. Τὸ 1215 βασιλεύοντος Ἰωάννου τοῦ Ἀκτήμονος ἐπαναστατοῦν οἱ βαρῶνοι, ἀναγκάσαντες αὐτὸν νὰ ὑπογράψῃ τὴν 15 Ἰουνίου 1215 τὴν Μεγάλην Χάρταν, τὸ φαεινὸν αὐτὸ σύμβολον τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύμανος. Διὰ τῆς χάρτας ταύτης ἐτίθεντο ἐγγυήσεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἰδιοκτησίαν, ὄχι μόνον τῶν εὐγενῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀστῶν, τῶν ἐμπόρων καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἀγροτῶν ἐξησφαλίζετο ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἐπιτρεπομένης τῆς συλλήψεως καὶ φυλακίσεως μόνον κατόπιν δικαστικῆς ἀποφάσεως· ἀπηγορεύθη ἡ χορηγία ἀμοιβῆς ἢ συντάξεως ἄνευ προηγουμένης συγκαταθέσεως τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ὑφ' ὡρισμένους ὅρους τέλος ὡρίζετο ὅτι οὐδεὶς φόρος ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιβληθῇ ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Commune Concilium Regni. Ἐξ ἄλλου δὲ ἀνεγνωρίζετο ἡ ἐξουσία τοῦ Βασιλέως ὡς ἀνωτέρα τῶν ἀνθρώπων, ὄχι ὅμως τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Νόμου. Διότι ὁ Νόμος εἶνε ἡ δύναμις ἐκείνη ἥτις ἀναβιβάζει αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, ὥστε περιορίζεται ἐντὸς τούτου μὴ δυνάμενος νὰ πράξῃ τι ὅπερ ὁ νόμος ἀπαγορεύει.

Τὸ Commune Concilium Regni ἀπετελεῖτο κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τοὺς εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ὑποχρεουμένους ἀμέσους ὑπηκόους τοῦ Βασιλέως, καὶ ἀπὸ τοὺς βαρώνους. Κατὰ τὸν 12 ὅμως αἰῶνα ἐπέρχεται ἡ διάκρισις εἰς μεγάλους βαρώνους καὶ εὐτελεῖς βαρώνους ἢ ἱππότας. Λόγῳ ὅμως τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν ἱπποτῶν τῷ 1254 ἐπὶ Ἐρρίκου Γ', ἀπεφασίσθη ὅπως οὗτοι ἐκλέγουν εἰς ἑκάστην κομιτείαν ἀνὰ δύο ἀντιπροσώπους. Ἔκτοτε ἀνευρίσκομεν ἐν τῷ Ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ τὸ πρῶτον σπέρμα ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος.

Ἡ κακὴ βασιλεία Ἐρρίκου Γ', ἰδίως ἡ ὑπ' αὐτοῦ κατασώτευσις τῶν φόρων, ἡ ἐπίορκος διαγωγή του πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τοὺς εὐγενεῖς προεκάλεσε τοιαύτην ἀγανάκτησιν εἰς αὐτούς, ὥστε τὴν 2 Μαΐου 1258, ὅτε ὁ Βασιλεὺς προσῆλθεν εἰς τὸ Κοινοβούλιον ὅπως κηρύξῃ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, κληρικοὶ καὶ εὐγενεῖς μὲ τὰ ξίφη γυμνὰ ἀπῄτησαν ἐπιτακτικῶς ἀπὸ τὸν Βασιλέα τὴν σύστασιν εἰκοσιτετραμελοῦς ἐπιτροπῆς ὅπως συγκαλέσῃ νέον Κοινοβούλιον. Τὸ συγκληθὲν Κοινοβούλιον, ἐπικληθὲν ὀργίλον (Mad Parliament), λόγῳ τῶν ἀποφασιστικῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν, ἀνεκήρυξεν ὅτι : Τὸ Κοινοβούλιον εἶνε ἡ ἀνωτάτη ἐξουσία καὶ ὅτι οὐδὲν Κοινοβούλιον δύναται νὰ δεσμεύσῃ ἢ περιορίσῃ τὴν δύναμιν τῶν μελλοντικῶν Κοινοβουλίων. Ὁ Ἐρρῖκος Γ' κηρύξας βραδύτερον τὰς ἀποφάσεις ταύτας ἀκύρους προκαλεῖ ἐπανάστασιν τῶν βαρώνων, ἥτις ἀπέβη νικηφόρος καθ' ὅλην τὴν γραμμήν. Ὁ Ἀρχηγὸς τῶν ἐπαναστατῶν Σιμὸν δὲ Μοντφὸρ συγκαλεῖ τὸ 1265 Κοινοβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκτὸς τῶν ἀντιπροσώπων τῶν κομιτειῶν προσεκλήθησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων καὶ κωμῶν. Εἰς τὸ Κοινοβούλιον τοῦτο εὑρίσκεται ἀληθῶς τὸ πρῶτον σπέρμα τῆς μελλούσης Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἥτις μολαταῦτα ἐγεννήθη, ὡς νέα Βουλή, μετὰ ἕνα περίπου αἰῶνα.

Τοῦτο ἴσως νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς τὸ ἑξῆς γεγονός: Τὴν παραγνώρισιν τῆς σπουδαιότητος τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ παραχωρηθὲν δικαίωμα εἰς τὰς πόλεις καὶ κώμας νὰ στέλλουν ἀντιπροσώπους. Διότι, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πολλαὶ ὑπῆρξαν αἱ πόλεις ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐζήτησαν ὡς ὑψίστην χάριν νὰ μὴ ἀποστέλλουν ἀντιπροσώπους! Τοῦτο ἄλλως τε, ὡς αἰτίαν εἶχεν οἰκονομικοὺς κυρίως λόγους: Τὴν οἰκονομίαν δύο σελινίων ἡμεσησίως τὴν ὁποίαν ὑπεχρεοῦντο νὰ πληρώνουν εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους των. Καὶ ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατήντησεν ὥστε εἰς τὸ Κοινοβούλιον ν' ἀντιπροσωπεύονται διὰ δύο ἀντιπροσώπων μέχρι τοῦ 1832 μικρότατα χωρία, μὲ πέντε ἢ ἓξ καλύβας, ἐνῷ πόλεις μεγάλαι καὶ πλούσιαι οὐδόλως ἀντεπροσωπεύοντο! Αἱ μικραὶ αὗται κῶμαι αἵτινες ἀντεπροσωπεύοντο εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἐκλήθησαν «σεσηπυῖαι κῶμαι» (rotten borougs) ἀπ' αὐτὰς δέ, πρέπει νὰ σημειωθῇ, ἐστάλησαν τὸ 1781 εἰς τὸ Κοινοβούλιον οἱ Πὶτ καὶ Σέριδαν. Ταυτοχρόνως ὅμως πολλοὶ πλούσιοι ἔμποροι, ἐξηγόραζον τοὺς ἐλαχίστους ἐκλογεῖς καὶ ἐγένοντο αὐτοὶ βουλευταί. Διὰ τοῦτο τὸ Κοινοβούλιον μέχρι τοῦ 1832 ἀπετέλει μᾶλλον συνέδριον πλουτοκρατικῆς ὀλιγαρχίας ἢ ἀντιπροσωπευτικὸν σῶμα. Ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Στούαρτ πολλαὶ κῶμαι ἐζήτησαν ν' ἀποκτήσουν ἐκ νέου τὸ δικαίωμα τῆς ἀντιπροσωπείας ἔλαβον τὴν ἀπάντησιν ὅτε τὸ δικαίωμά των παρεγράφη.

Τὸ ὑποδειγματικὸν Κοινοβούλιον.

Τὸ σύστημα τῆς ἀντιπροσωπείας τῶν πόλεων καὶ κωμῶν ἐτηρήθη καὶ εἰς τὸ τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1295 συγκληθὲν Μέγα καὶ πρότυπον Κοινοβούλιον, εἰς τὸ ὁποῖον προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ἐδουάρδου Α' ἐπίσκοποι καὶ ἄλλοι ἀντιπρόσωποι τοῦ κλήρου βαρῶνοι καὶ δύο ἱππόται ἐξ ἑκάστης κομιτείας. Τὸ Κοινοβούλιον αὐτό, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύοντο αἱ καὶ σήμερον ὑπάρχουσαι τρεῖς τάξεις τοῦ Βασιλείου κλῆρος, βαρῶνοι καὶ κομιτεῖαι, ἀποτελεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν θεμελιώδη βάσιν τοῦ συγχρόνου ἀγγλικοῦ κοινοβουλίου. Θέλετε νὰ εὕρητε ἐκ ποίων στοιχείων ἀποτελεῖται τὸ σημερινὸν κοινοβούλιον;—Ἐξετάσατε τὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων συνεκροτήθη τὸ Κοινοβούλιον τοῦ 1295. Θέλετε νὰ γνωρίσετε τὴν πηγήν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν τὸ νῦν Κοινοβούλιον ;—Ἀνατρέξατε εἰς τὸ Κοινοβούλιον τοῦ Ἐδουάρδου Α'. Νομικῶς καὶ κατὰ τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους θὰ συναντήσητε ἀπόλυτον, τελείαν ὁμοιότητα μεταξὺ αὐτῶν.

Τὰ τρία ἐκεῖνα ἀνομοιογενῆ στοιχεῖα, ἐξ ὧν συνέκειτο τὸ Κοινοβούλιον δὲν ἐβράδυναν νὰ ἔλθουν εἰς σύγκρουσιν. Ἀφοῦ οἱ κληρικοὶ ἔτυχον συγγνώμης ὑπὸ τοῦ Ἐδουάρδου Α', ὅπως, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐξόδων, μὴ συνέρχωνται, οἱ λόρδοι ἑνωθέντες μετὰ τῶν ἐπισκόπων ἀπετέλεσαν τὴν (Ἄνω) Βουλὴν (τῶν Λόρδων). Ἐξ ἄλλου οἱ ἱππόται τῶν κομιτιῶν προτιμήσαντες νὰ εἶναι πρῶτοι εἰς τὴν Κάτω Βουλὴν ἢ ἔσχατοι εἰς τὴν Ἄνω, ἑνωθέντες μετὰ τῶν ἀστῶν, δηλ. τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων καὶ τῶν κωμῶν, ἀπετέλεσαν τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Οὕτως ἐπῆλθε τῷ 1333 ἡ διχοτόμησις τοῦ Κοινοβουλίου εἰς δύο Βουλάς, καταστᾶσα, ἰδίως, ὁριστικὴ ἀπὸ τοῦ 1341.

Ἐνῷ μέχρι τοῦ τέλους σχεδὸν τοῦ 13 αἰῶνος οἱ φόροι ἐπὶ τῶν πόλεων καὶ κωμῶν, ἐπὶ τῆς τάξεως δηλ. τῶν ἀστῶν ἐπεβάλλοντο ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτῶν διὰ τῆς Confirmatio Chartarum τοῦ 1297, ἐπὶ Ἐδουάρδου Α' ὅλοι οἱ φόροι ἐπεβάλλοντο κατόπιν συγκαταθέσεως τόσον τῶν βαρώνων καὶ ἱεραρχῶν, ὅσον καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν πόλεων καὶ κωμῶν. Ἤτοι ἡ φορολογία τοῦ λοιποῦ ἦτο δυνατὴ μόνον τῇ συγκαταθέσει ὅλων τῶν τάξεων τοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὸ νομοθετικὸν ἐπίπεδον αἱ Κοινότητες εὑρίσκοντο εἰς λίαν μειονεκτικὴν θέσιν. Ὁ βασιλεὺς λήγοντος τοῦ 13 αἰῶνος συνεβουλεύετο, νομοθετῶν, τοὺς ἱεράρχας, βαρώνους καὶ ἱππότας, ὄχι ὅμως καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν πόλεων καὶ κωμῶν. Τὸν 14 αἰῶνα αἱ κοινότητες ὑπέβαλον ἀναφορὰς εἰς τὸν Βασιλέα, τὰς ὁποίας ὑπεστήριζον πολλάκις οἱ λόρδοι. Ἡ ἀναφορὰ ἦτο ταυτοχρόνως παράκλησις πρὸς τὸν Βασιλέα ὅπως νομοθετήσῃ συμφώνως πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ὅπερ καὶ ἐπετύγχανον συνήθως. Ἐνίοτε ὅμως αἱ κοινότητες ἵνα ἐπιτύχουν τοῦ σκοποῦ των ἔθετον ὡς ὅρον τῆς παροχῆς τῶν ζητουμένων ὑπὸ τοῦ Βασιλέως φόρων τὴν ἱκανοποίησιν τῶν αἰτημάτων των. Διὰ τοῦ δικαιώματος τούτου, τὸ ὁποῖον ἐπέτυχον αἱ Κοινότητες, νὰ ὑποβάλλουν ἀναφορὰς εἰς τὸν Βασιλέα, ἐσημειώθη ἡ ἀπαρχὴ τῆς δράσεως αὐτῶν εἰς τὸ νομοθετικὸν πεδίον.

Κατὰ τὸν 14 αἰῶνα ἐγκαινιάζετο ταυτοχρόνως τὸ σύστημα τῆς συνεργασίας τῶν δύο Βουλῶν, διότι αἱ ἀναφοραὶ τῶν Κοινοτήτων ὑπεβάλλοντο

Digitized by Google

τὸ πρῶτον εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως τῆς ὁποίας ἐστηρίζετο ὁ Βασιλεὺς πολλάκις ὅπως ἀποκρούσῃ τὴν ἀναφοράν. Κατὰ τὸν 15 αἰῶνα αἱ ἀναφοραὶ τῶν Κοινοτήτων ὑπεβάλλοντο ὑπὸ τύπον νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον γενόμενον δεκτὸν ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων ὑπεβάλλετο εἰς τὸν βασιλέα, ὅστις εἴτε ἀπήντα le Roy le veult, ἤτοι παραδέχετο αὐτό, εἴτε τὸ ἀπέρριπτεν ἀπαντῶν le Roy s' avisera.

Κατὰ τὸν 14 αἰῶνα ἐπίσης, καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς βασιλείας Ριχάρδου Β' (1377-1399), καθιεροῦται ἡ διάκρισις μεταξὺ statutes, ἤτοι νομοθετικῶν πράξεων τοῦ Βασιλέως γενομένων κατόπιν ἀναφορᾶς τῶν Κοινοτήτων, καὶ ordinances, ἤτοι διαταγμάτων καταρτιζομένων ὑπὸ τοῦ Βασιλέως μόνον. Ἐφόσον δὲ ὁ Βασιλεὺς ἐνομοθέτει διὰ statute μόνον διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἠδύνατο νὰ τροποποιήσῃ τὴν καταρτισθεῖσαν νομοθετικὴν πρᾶξιν. Ἡ ἀρχὴ αὐτη, καθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς περιορίζεται ὑπὸ τῶν *τυπικῶν* νόμων δὲν ἐτηρήθη πιστῶς πάντοτε μέχρι τοῦ 1688.

Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, ἤτοι ἐπὶ Ἐρρίκου ΣΤ' οἱ νόμοι κατηρτίζοντο ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ὑπεβάλλοντο κατόπιν εἰς τὴν κύρωσιν τοῦ Βασιλέως. Οὕτω πως ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία κατὰ τὸν 15 αἰῶνα ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου καὶ τοῦ βασιλέως, ἐκείνου μὲν ψηφίζοντος τὸ νομοσχέδιον, τούτου δὲ διὰ τῆς κυρώσεως ὑψοῦντος αὐτὸ εἰς νόμον τοῦ Κράτους. Ἡ τοιαύτη πρὸ πέντε ὅλων αἰώνων καθιερωθεῖσα ἀρχὴ ἰσχύει καὶ μέχρι σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ.

Κλονισμοὶ τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον γνωστὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «πόλεμος τῶν δύο ρόδων» ἐνῷ ἐπὶ τοῦ θρόνου κάθηται ὁ Ἐδουάρδος Δ', ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Κοινοβουλίων ἣν εἶχον κατὰ τὸν 14 καὶ ἀρχὰς τοῦ 15 αἰῶνος ἄρχεται μειουμένη. Εἶνε ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν τὸν θρόνον τῆς Ἀγγλίας κατέχει ἡ δυναστεία τῶν Τυδώρ. Ἡ ἰσχυρὰ τάξις τῶν βαρώνων δεκατίζεται. Καὶ κατὰ τὸν 16 αἰῶνα ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἀσθενής, ἐντελῶς ἀνίσχυρος ἵσταται ἔναντι τῆς ἀσκουμένης τυραννίας τῶν Τυδώρ. Ταυτοχρόνως δὲ ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, εἰς τὴν ὁποίαν ἀντεπροσωπεύοντο μόνον «σεσηπυῖαι κῶμαι» ὑπεδουλώθη εὐκόλως. Κατὰ τὰ δέκα τρία τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας Ἐρρίκου Ζ' ἅπαξ μόνον συγκαλεῖται τὸ Κοινοβούλιον. Οὕτω πως οἱ Τυδὼρ συγκεντρώσαντες εἰς χεῖρας των τὴν πραγματικὴν ἐξουσιαν, ἐφρόντιζον μολαταῦτα νὰ φαίνωνται τυπικῶς ὅτι ἀσκοῦν ταύτην μετὰ τοῦ Κοινοβουλίου. Ἡ οὐσία ἐδολοφονεῖτο διὰ τῶν τύπων. Ὑπὸ τὴν φαινομενικὴν σκέπην τῆς νομιμότητος ἱδρύετο πράγματι δεσποτισμὸς τοῦ χειρίστου εἴδους, δόλιος καὶ κεκαλυμμένος ὑπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς τυπικότητος, ἄγριος, ἀλλὰ καὶ μυσαρὸς εἰς τὸ ἔπακρον, κατὰ βάθος.

Ἐπὶ Ἐρρίκου Ζ' ἱδρύεται τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο τοῦ δεσποτισμοῦ τῶν Τυδὼρ καὶ ἔπειτα τῶν Στούαρτ, ὄργανον, «Κατάστερος αἴθουσα» (Star Chamber) καλούμενον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει ἔκτακτον δικαστήριον, δικάζον ἰδίως πολιτικὰ ἐγκλήματα καὶ ἐπιβάλλον αὐστηρὰς ποινάς, ἄνευ τηρήσεως τῶν νομίμων τύπων. Ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἐρρίκου Η' ἐκδίδεται νόμος (statute of proclamations) διὰ τοῦ ὁποίου ἐξουσιοδοτεῖτο ὁ Βασιλεὺς ὅπως ἐκδίδῃ «καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του νομοθετικὰ διατάγματα, τὰ ὁποῖα ἔδει νὰ τηρῶνται ὡς νόμοι τοῦ Κοινοβουλίου». Διὰ τῆς τοιαύτης ἐξουσιοδοτήσεως τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον αἰώνων ὅλων ἀγῶνες ἵδρυσαν, ὅπως οἱ νόμοι καταρτίζωνται τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Κοινοβουλίου, κατέπεσεν ὡς χάρτινον, ἄνευ πατάγου, εἰς ἐρείπια οἰκτρά.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἐκ τοῦ Κοινοβουλίου ἐκπέμπεται νέον δόγμα, δι' οὗ ἀνεγνωρίζετο ἡ ὑπεροχὴ τοῦ βασιλέως ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὅτι πᾶς ἀρνούμενος αὐτὴν καθίσταται ἔνοχος θανάτου. Αἱ σφαγαὶ καὶ τὸ αἷμα ὑπῆρξε τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ νέου αὐτοῦ δόγματος. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ἄλλως τε, τῶν θρησκευτικῶν διαιρέσεων. Ὁ παπισμὸς παλαίει πάλην ἄνισον πρὸς τὴν ἀγγλικανικὴν ἐκκλησίαν.

Διὰ τῆς ἀναρρήσεως ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Ἰακώβου Α' (1603-1625) ἄρχεται ἡ Δυναστεία τῶν Στούαρτ. Τὴν κεκαλυμμένην αὐθαιρεσίαν κατὰ πάσης νομιμότητος διαδέχεται ὁ ἀπροκάλυπτος καὶ ἀναφανδὸν πόλεμος. Οἱ κοινοβουλευτικοὶ θεσμοὶ παραγνωρίζονται ἐντελῶς καὶ ὑψοῦται εἰς θρησκείαν ἡ ἀρχὴ τῆς jure divino Μοναρχίας. Νέοι φόροι ἐπεβάλλοντο ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ὁλόκληρος ἡ νομοθεσία ἀσκεῖται ἄνευ συμπράξεως τῶν Βουλῶν. Πάντα ταῦτα προεκάλεσαν τὸ 1610 τὴν περίφημον «δικαστικὴν διαμαρτυρίαν» καὶ τὴν ἀναφορὰν τῶν Κοινοτήτων δι' ὧν καὶ πάλιν ἀνυψοῦτο εἰς ἀρχὴν ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν δικαιοῦται μήτε νέους φόρους, μήτε νέας ὑποχρεώσεις νὰ ἐπιβάλλῃ, μὴ στηριζομένας ἐπὶ τοῦ «κοινοῦ δικαίου» ἢ τῶν νόμων. Ἔκτοτε δὲ χρονολογεῖται ἡ γνωστὴ ἀρχὴ τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου, καθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς δὲν δύναται νὰ θέτῃ κανόνας δικαίου ἄνευ νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως.

Διαλύσεις καὶ ἀνασυγκροτήσεις τοῦ Κοινοβουλίου.

Ὁ Κάρολος Α' ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον (1625) δὲν ἠθέλησε ν' ἀναγνωρίσῃ τίποτε ἐξ ὅλων αὐτῶν ἐννοῶν νὰ κυβερνήσῃ ὅπως αὐτὸς ἐνόμιζε. Πρὸς τούτοις διαλύει τὸ Κοινοβούλιον καὶ ἐξακολουθεῖ εἰσπράττων φόρους καὶ ἐπιβάλλων ἀναγκαστικὰ δάνεια διὰ διαταγμάτων, προσβάλλων ταυτοχρόνως παντοιοτρόπως τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν τῶν ὑπηκόων του. Ἐλπίσας δὲ ὅτι ἔσπειρε τὸν φόβον συγκαλεῖ νέον Κοινοβούλιον. Αἱ προηγούμεναι ὅμως πράξεις του δὲν εἶχον λησμονηθῆ. Τὸ 1628 ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐκδίδει τὴν περίφημον ἐκείνην «Ἀναφορὰν τοῦ δικαίου» ἥτις καὶ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ. Διὰ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης ἐδηλοῦτο: α) ὅτι ὁ Βασιλεὺς δὲν δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Κοινοβουλίου, β) ὅτι οὐδεὶς πολίτης καταδιώκεται ἀρνούμενος νὰ πληρώσῃ φόρον, ὃν δὲν ἐψήφισε τὸ Κοινοβούλιον καὶ γ) ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ σύστασις ἐκτάκτων δικαστηρίων.

Ὁ Βασιλεὺς Κάρολος Α' ἂν καὶ κυρώσας τὴν «Ἀναφορὰν τοῦ δικαίου» κατεπάτησεν εὐθὺς ταύτην. Τὴν 10 Μαρτίου 1629 διαλύει τὸ Κοινοβούλιον μὴ συγκαλέσας πλέον τοῦτο μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1640. Ἐπὶ 11 ὅλα ἔτη ἐκυβέρνησε προσωπικῶς τὴν Ἀγγλίαν. Νέοι φόροι ἐπιβάλλονται δι' ἁπλοῦ διατάγματος. Κατὰ τὴν ἑνδεκαετῆ αὐτὴν περίοδον συνέβη καὶ τὸ ἀκόλουθον, ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας γεγονός. Ἁπλοῦς τις ὑπήκοος τοῦ Καρόλου, Χάμπτεν ὀνόματι, ἠρνήθη νὰ πληρώσῃ τὸν φόρον τὸν ὁποῖον ἐπέβαλεν ὁ Βασιλεὺς τὸ 1634 πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου, ἰσχυρισθεὶς ὅτι εἶνε παράνομος ὡς μὴ ψηφισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου. Ἐντεῦθεν προεκλήθη ἡ περίφημος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλίας, δίκη ἥτις κατέληξεν εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Χάμπτεν διὰ ψήφων 7 κατὰ 5. Τὸ αἰτιολογικὸν τῆς ἀποφάσεως ἦτο ὅτι ὁ Χάμπτεν ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ τὸν φόρον ὡς νόμιμον, διότι ὁ «Νόμος» εἶνε «Βασιλεὺς» καὶ ὄχι ὁ «Βασιλεύς» «Νόμος», ἐπειδὴ κυρίαρχος εἶνε ὁ Βασιλεύς.

Ἡ θέσις τοῦ Καρόλου Α' ἐδεινοῦτο ὁλονέν· ἡ ἀγανάκτησις τοῦ λαοῦ του εἶχε κορυφωθῆ εἰς τὸ ἔπακρον· εἰς τὴν Σκωτίαν τὸ ἐπαναστατικὸν ἡφαίστειον ἦτο ἕτοιμον νὰ ἐκραγῇ· καὶ ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ κατάστασις προεμήνυεν ἐγγίζουσαν καταιγίδα. Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν 12 χιλιάδες πολῖται τοῦ Λονδίνου ἐζήτησαν δι' ἀναφορᾶς ἀπὸ τὸν Βασιλέα νὰ συγκαλέσῃ τὸ Κοινοβούλιον. Καὶ ὁ Κάρολος Α' τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν ποιούμενος συγκαλεῖ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1640 τὸ Κοινοβούλιον. Εἶνε τὸ ἐπικληθὲν «Μακρὸν Κοινοβούλιον» ὡς διαρκέσαν 20 ὅλα ἔτη καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸν Μακώλεϋ, πάντες οἱ φίλοι τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος ὀφείλουσιν εὐγνωμοσύνην.

Τὸ 1641 ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἀπηύθυνεν εἰς τὸν Βασιλέα τὴν «Μεγάλην νουθέτησιν» (Renonstrance) εἰς τὴν ὁποίαν εὗρον ἠχὼ ὅλα τὰ παράπονα καὶ αἱ διαμαρτυρίαι τοῦ λαοῦ. Ἐξ ἄλλου τὸ Μακρὸν Κοινοβούλιον κατήργησε τὸν φόρον πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ στόλου καὶ ἠκύρωσε τὴν κατὰ τοῦ Χάμπτεν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν, καταργῆσαν καὶ τὴν «Κατάστερον Αἴθουσαν». Ἐψήφισεν ἐπίσης νόμον δι' οὗ ὡρίζετο ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ παρέλθῃ τριετία χωρὶς νὰ συγκληθῇ τὸ Κοινοβούλιον· ἤτοι ὁ Βασιλεὺς ὑποχρεοῦται νὰ συγκαλέσῃ τοῦτο ἐντὸς τριῶν ἐτῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ παλαιοῦ, διότι ἄλλως, οἱ ὁμότιμοι ὑποχρεοῦνται συνερχόμενοι νὰ διατάξωσι ἐκλογὰς καὶ ἐν περιπτώσει ἀμελείας τούτων, οἱ διοικηταὶ τῶν κομιτειῶν. Δι' ἑτέρου δὲ νόμου ὡρίσθη ὅτι ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαλυθῇ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως αὐτῆς. Ὁ νόμος ὅμως οὗτος κατηργήθη μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Στούαρτ (1660).

Τὰ ἐπακολουθήσαντα γενονότα τῆς ἐποχῆς τῆς Δημοκρατίας, διὰ τῆς καταλύσεως τῆς δυναστείας τῶν Στούαρτ, διὰ τῆς καταδίκης καὶ ἀποκεφαλίσεως τοῦ Καρόλου Α' καὶ τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας τοῦ Κρόμβελ ἀνήκουν εἰς τὴν λοιπὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας. Διότι ἡ περίοδος τῆς Δημοκρατίας ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην παρένθεσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος χωρὶς τὰ ἐγκαταλείψῃ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον ἴχνος διὰ τὸ μέλλον. Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι κατὰ τὸ Δημοκρατικὸν Σύνταγμα τῆς Ἀγγλίας τοῦ 1653 ὑπῆρχε αἱρετὸς Ἄρχων *προστάτης* καλούμενος (Lord Protector) καὶ αἱρετὸν Κοινοβούλιον ἐκ μιᾶς μόνον Βουλῆς συγκείμενον, καταργηθείσης τῆς Βουλῆς τῶν λόρδων.

Ὅτε τὴν 8 Μαΐου 1660 ἐπανιδρύθη ἡ Μοναρχία μιὰ τῆς παλινορθώσεως τῆς δυναστείας τῶν Στούαρτ καὶ τῆς ἀνόδου ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Καρόλου Β' ἀνέζησαν καὶ οἱ παλαιοὶ θεσμοὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Βασιλεία τοῦ Καρόλου Β' ὑπῆρξε συνταγματική. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δὲ τῆς βασιλείας του ἀπέκτησε καὶ τὸ Κοινοβούλιον τὸ δικαίωμα νὰ ἐλέγχῃ τὰς δαπάνας, ἀρχή, ἥτις ἰδίως ἀνεπτύχθη μετὰ τὴν «ἔνδοξον ἐπανάστασιν» τοῦ 1688. Ἐπὶ τῆς Βασιλείας αὐτοῦ ἐψηφίσθη ὁ περίφημος τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας νόμος (Habeas Corpus act) τοῦ 1679, διὰ τοῦ ὁποίου καθιεροῦτο ἐπίσης ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου.

Ἡ 26 Μαρτίου 1679 ἡμέρα καθ' ἣν ἐκυρώθη ὁ νόμος οὗτος ἀποτελεῖ τὴν ἀνατολὴν τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν.

Κατὰ τὴν τριετῆ βασιλείαν τοῦ διαδόχου του Ἰακώβου Β' (1685-1688) αἱ μέθοδοι Καρόλου Α' ἐπανέρχονται καὶ πάλιν εἰς ἰσχύν. Οὕτως ὁ Ἰάκωβος Β' ὄχι μόνον κατάχρησιν ἔκαμεν τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀναστέλλειν τὴν ἐνέργειαν τῶν νόμων καὶ νὰ ἐξαιρῇ ὑπηκόους του τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς Declaration of indulgenc τοῦ 1687 ἀνέστειλε τὴν ἰσχὺν ὅλων τῶν καθολικῶν καὶ ποινικῶν νόμων, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεδίδετο ἰδιαιτέρα σπουδαιότης καθόσον δι' αὐτῶν κατωχυροῦτο ἡ ἀγγλικανικὴ θρησκεία. Ἐκεῖθεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1688 δι' ἧς κατελύθη ὁριστικῶς ἡ δυναστεία τῶν Στούαρ.

Ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1688.

Διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1688 ἂν καὶ αἱ βάσεις τοῦ Ἀγγλικοῦ συνταγματικοῦ δικαίου δὲν μετεβλήθησαν καὶ οὐδεμία νέα ἀρχὴ εἰσήχθη εἰς αὐτὸ μεταβάλλουσα νομικῶς τὸ πολίτευμα, ἐν τούτοις τὸ ἀγγλικὸν πολίτευμα εἰσέρχεται εἰς νέαν ἐντελῶς φάσιν. Ἡ Μοναρχία ἐλέῳ Θεοῦ, ὅπως ἐθεωρεῖτο ἐπὶ Στούαρτ, λησμονεῖται, λαμβάνουσα τοῦ λοιποῦ *ἀντιπροσωπευτικὸν* χαρακτῆρα. Διὰ *νόμου* τοῦ Κοινοβουλίου τὸ ὁποῖον ἐκλήθη «Συνταγματικὴ Συνέλευσις», ἀνέρχονται εἰς τὸν θρόνον ὁ Γουλιέλμος τῆς Ὀράγγης καὶ ἡ σύζυγός του Μαρία καὶ καθορίζονται τὰ ὅρια ἐντὸς τῶν ὁποίων θ' ἀσκῆται ἡ βασιλικὴ ἐξουσία. Τοῦ γεγονότος τούτου πολιτικὸν ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ ὁριστικὴ ὑπερίσχυσις τοῦ Κοινοβουλίου ἔναντι τοῦ Θρόνου. Ἡ κλίμαξ τῆς προελεύσεως, οὕτω πως, ἀνατρέπεται. Διότι ἐνῷ τὸ Κοινοβούλιον ὤφειλε προηγουμένως τὴν ὕπαρξίν του εἰς τὸ Στέμμα, ἀπὸ τοῦ 1688 τὰ δικαιώματα τῆς νέας δυναστείας παρεχωρήθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κοινοβουλίου. Ἄξων τῆς πολιτικῆς τροχιᾶς δὲν εἶνε πλέον ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου καθήμενος, ἀλλὰ τὸ Κοινοβούλιον. Νομικῶς μὲν τὸ Στέμμα παραμένει τὸ κέντρον τῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ πραγματικῶς, ἱστορικῶς — ἀντιθέτως πρὸς ὅ,τι συνέβαινε πρὸ τοῦ 1688—τὸ πᾶν ἐκπηγάζει ἐκ τοῦ Κοινοβουλίου. Ὁ Βασιλεὺς ἔχει τὸν θρόνον ἐστημένον ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ. Ἡ βασιλικὴ πορφύρα ἐκεντήθη ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ Κοινοβουλίου. Καὶ αὐτὸ πάλιν ἐφιλοτέχνησε τὸ σκῆπτρόν του.

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους τὸ Κοινοβούλιον ὑπέβαλεν εἰς τὸν Γουλιέλμον τῆς Ὀράγγης τὴν «Διακήρυξιν τῶν Δικαίων» (Declaration of Rights), ἣν καὶ παρεδέχθη οὗτος. Μετα νέαν ἐπιψήφισιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κοινοβολίου καὶ ἀφοῦ ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐγένετο νόμος (Bill) γνωστὸς ὡς Νόμος τῶν Δικαίων τῆς 13 Φεβρουαρίου 1689. Εἰς τὴν Διακήρυξιν αὐτὴν περιελαμβάνετο ὅ,τι ἡ καταλυθεῖσα δυναστεία κατ' ἐπανάληψιν κατεπάτησεν, ὅλαι αἱ ἀρχαὶ ἐκεῖναι τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου αἱ ὁποῖαι περιεφρονήθησαν ὑπὸ διαφόρων, πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, Βασιλέων·

Οὕτως ὡρίσθη: α) ὅτι εἶνε παράνομον «τὸ δῆθεν δικαίωμα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ν' ἀναστέλλῃ τοὺς νόμους ἢ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Κοινοβουλίου, β) ὅτι εἶνε παράνομον, ἐπίσης, τὸ δῆθεν δικαίωμα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας νὰ ἐξαιρῇ τινα τῶν νόμων ἢ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῶν. Ἐξ ἄλλου ὡρίζετο ὅτι ἡ θρησκεία τῆς ἐπικρατείας εἶνε ἡ τῶν διαμαρτυρομένων, ὅτι πας ἄγγλος πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀρχάς· ὅτι εἶνε ἀθέμιτος πᾶσα ἐπέμβασις κατὰ τὰς ἐκλογάς· ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ σύστασις ἐκτάκτων δικαστηρίων. Ἐπίσης ἀνεγράφετο ρητῶς ὅτι πᾶς φόρος χωρὶς τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Κοινοβουλίου, ἢ παρὰ τοὺς τεθέντας ὑπ' αὐτοῦ ὅρους εἶνε παράνομος. Ὁ κανὼν οὗτος κρατήσας ἔκτοτε ἰσχύει καὶ μέχρι σήμεοον. Διὰ τῆς αὐτῆς Διακηρύξεως καθιεροῦτο ἡ βουλευτικὴ ἀσυλία, ἡ πλήρης ἐλευθερία τοῦ λόγου, τῶν συζητήσεων καὶ τῶν πράξεων ἐντὸς τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ὅτι «οὐδὲν μελος τοῦ Κοινοβουλίου εἶναι δυνατὸν νὰ κατσδιωχθῇ ἢ ἐξετασθῇ ἕνεκα γνώμης ἢ ψήφου ἐνώπιον δικαστηρίου τινὸς ἢ ἀλλαχοῦ που ἐκτὸς τοῦ Κοινοβουλίου». Ἐπίσης ὡρίσθη ὅτι δὲν ἐπιτρέπονται ὑπερβολικὰ πρόστιμα ἰσοδυναμοῦντα πρὸς γενικὴν δήμευσιν, ὡς ἀθέμιτα, οὔτε δι' ὑπερόγκου ἐγγυήσεως νὰ ματαιοῦται ἡ ἐπὶ ἐγγυήσει προσωρινὴ ἀπόλυσις. Ἀκόμη δὲ ὡρίσθη ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἀπονομὴ χάριτος πρὸ τῆς καταδίκης.

Ὁ Νόμος τῶν Δικαίων περιέχει ὅμως καὶ ἄλλην διάταξιν τὰ μάλιστα σπουδαίαν. Διότι ὁρίζει ὅτι: «ἡ στρατολογία καὶ ἡ συντήρησις τοῦ στρατοῦ ἐν τῷ βασιλείῳ ἐν καιρῷ εἰρήνης ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ Κοινοβουλίου εἶναι παράνομος». Διὰ τὴν συντήρησιν ὅμως τοῦ στρατοῦ ἀπῃτεῖτο ἀπὸ τοῦ 1689 ἐτήσιος νόμος (Mutiny act), ἄνευ τοῦ ὁποίου θὰ διελύετο αὐτοδικαίως ὁ στρατός. Ἐξ αὐτοῦ ἀνεφάνη ἡ ἀνάγκη ὅπως τὸ Κοινοβούλιον συγκαλῆται ἕκαστον ἔτος, ἂν καὶ οὐδεὶς νόμος ἐπιβάλλει ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς τὸν Βασιλέα νὰ συγκαλῇ κατ' ἔτος τὸ Κοινοβούλιον.

Digitized by Google

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Γουλιέλμου τῆς Ὀράγγης ἐξεδόθη τῷ 1693 νόμος, δι' οὗ ἀπηγορεύετο πᾶν προληπτικον μέτρον ἐναντίον τοῦ τύπου, ἰδίως δὲ ἡ λογοκρισια.

Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ.

Ὁ Ἄγγλος Μονάρχης φέρει ἀπὸ τὸ 1877 τὸν τίτλον «Βασιλεὺς τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν κτήσεων καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ἰνδιῶν». Ὁ Βασιλεὺς κατὰ τὸν περὶ διαδοχῆς νόμον τοῦ 1701 πρέπει νὰ πρεσβεύῃ τὸ ἀγγλικανικὸν θρήσκευμα ὑποχρεούμενος νὰ δόσῃ συμφώνως πρὸς τὸν Νόμον τῶν Δικαίων, κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν τοῦ Κοινοβουλίου, τὸν ἐν τῇ *πράξει* διατυπωμένον ὅρκον. Τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅρκου τούτου κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1910 Accesion Declaration Act) εἶνε ὅτι θὰ παραμείνῃ πιστὸς διαμαρτυρόμενος καὶ ὅτι θέλει τηρήσει καὶ προστατεύσει τοὺς νόμους οἵτινες ἐξασφαλιζουν τὴν ἄνοδον εἰς τὸν θρόνον μόνον εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους. Κατὰ τὸν αὐτὸν Νόμον τῶν Δικαίων ἂν ὁ ἐπὶ τοῦ θρόνου Βασιλεὺς (ἢ Βασίλισσα) ἀπαρνηθῇ τὸ δόγμα τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας ἢ συνάψῃ γάμον μὲ καθολικὴν (ἢ καθολικὸν) κηρύσσεται ἔκπτωτος τοῦ θρόνου.

Ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἱερὸς καὶ ἀπαραβίαστος καὶ τελείως ἀνεύθυνος συμφώνως πρὸς τὸ ἀγγλικὸν νομικὸν πλᾶσμα, καθ' ὃ «ὁ Βασιλεὺς δὲν δύναται νὰ πράττῃ τὸ κακὸν» (The King cań do wo wrang). Διὰ πᾶσαν ὅμως πρᾶξιν αὐτοῦ, οἱασδήποτε φύσεως ἀπαιτεῖται ἡ προσυπογραφὴ τοῦ ἁρμοδίου Ὑπουργοῦ, ὅστις ἀναλαμβάνει καὶ τὴν εὐθύνην. Ὁ Βασιλεὺς ἀντιπροσωπεύει διεθνῶς τὴν Πολιτείαν, στέλλει καὶ δέχεται πρεσβευτὰς καὶ συνομολογεῖ συνθήκας μετ' ἄλλων Κρατῶν. Πλὴν ὅμως, πᾶσα συνθήκη τροποποιοῦσα κανόνας τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου ἢ διὰ τῆς ὁποίας ἐπιβάλλονται οἰκονομικὰ βάρη εἰς τὴν Πολιτείαν, ἔχει ἀνάγκην τῆς προηγουμένης συγκαταθέσεως τοῦ Κοινοβουλίου, ἑνὸς cnabling act. Ὁ Βασιλεὺς ἄρχει τῶν κατὰ γῆν καὶ θαλασσαν δυνάμεων, κηρύσσει πόλεμον καὶ συνθηκολογεῖ συνθήκας εἰρήνης. Ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ χαρίζῃ, μεταβάλλῃ καὶ ἐλαττώνῃ τὰς ἐπιβαλλομένας ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ποινάς. Εἶναι κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ διορίζει τοὺς ἐπισκόπους καὶ λοιποὺς κληρικούς.

Ὁ Βασιλεὺς συγκαλεῖ τὸ Κοινοβούλιον, κηρύσσει τὴν ἔναρξιν καὶ λῆξιν τῆς συνόδου ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς διαλύσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ δικαίωμα ν' ἀναβάλλῃ τὰς ἐργασίας του. Τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Κοινοβουλίου κηρύσσει εἴτε αὐτοπροσώπως ὁ Βασιλεύς, ἀπαγγέλλων βασιλικὸν λόγον, εἴτε ὀνομάζει εἰδικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ πράξεως φερούσης τὴν μεγάλην τοῦ Κράτους σφραγῖδα ὁπότε τὸν βασιλικὸν λόγον ἀναγιγνώσκει ὁ Λόρδος Καγκελλάριος. Τὰ μέλη καὶ τῶν δύο Βουλῶν, ὁπόταν πρόκειται ν' ἀναγνωσθῇ ὁ βασιλικὸς λόγος συνέρχονται εἰς τὸ μέγαρον τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων. Ὁ βασιλικὸς λόγος συντασσόμενος ὑπὸ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ ἐγκρινόμενος ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἀποτελεῖ τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον δίδεται καὶ ὑπὸ τῶν δύο Βουλῶν.

Ἀπὸ τοῦ 1814 ὁπότε ὁ βασιλεὺς διὰ τελευταίαν φορὰν ἀνέβαλε τὰς ἐργασίας τοῦ Κοινοβουλίου, τὸ δικαίωμα τοῦτο περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν. Μόνον τὸ Κοινοβούλιον σήμερον δύναται νὰ κανονίζῃ τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον τῶν ἐργασιῶν του. Τὸ Στέμμα ὅμως δικαιοῦται εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἑκάστη τῶν δύο Βουλῶν διέκοψε τὰς ἐργασίας της διὰ διάστημα μεγαλήτερον τῶν 14 ἡμερῶν νὰ διατάξῃ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐργασιῶν του, μετὰ τὴν παρέλευσιν τοὐλάχιστον 6 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ σχετικοῦ διατάγματος.

Τὴν λῆξιν τῆς συνόδου κηρύσσει εἴτε αὐτοπροσώπως ὁ Βασιλεύς, εἴτε διὰ βασιλικῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ δὲ διάλυσις τοῦ Κοινοβουλίου κηρύσσεται καὶ πάλιν εἴτε αὐτοπροσώπως ὑπὸ τοῦ βασιλέως εἴτε ὑπὸ ἀντιπροσώπου, ἐφόσον τὸ Κοινοβούλιον εἶνε παρόν, ἄλλως τε διὰ διατάγματος εἰς τὸ ὁποῖον ὁρίζεται καὶ ὁ χρόνος καθ' ὃν πρέπει νὰ συνέλθῃ τὸ νέον Κοινοβούλιον. Μεταξὺ ὅμως τῆς ἡμέρας καθ' ἣν διελύθη τὸ παλαιὸν καὶ τῆς συγκλήσεως τοῦ νέου πρέπει νὰ μεσολαβῇ διάστημα 35 τοὐλάχιστον ἡμερῶν.

Ἄλλοτε ὁ Βασιλεὺς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ παρακάθηται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῶν Βουλῶν. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ἐρρίκου Δ' ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων δὲν ἀνεγνώριζε τοιοῦτον δικαίωμα εἰς τὸν Βασιλέα· ὅμως μέχρι Γεωργίου Α' (1714) δὲν ἠμπόδιζε τὸν ἑκάστοτε Μονάρχην νὰ προσέρχεται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Κάτω Βουλῆς. Σήμερον μόνον εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων δύναται νὰ παρευρίσκεται.

Ὁ Βασιλεύς, κατὰ θεωρίαν, φαίνεται ὅτι ἀσκεῖ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν τῇ συμπράξει τῶν δύο Βουλῶν. Ὁ νόμος δηλ. εἶναι πρᾶξις τοῦ Βασιλέως τῇ συγκαταθέσει τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων καὶ τῶν Κοινονήτων. Ὁ Βασιλεὺς *νομικῶς* ἔχει τὴν κύρωσιν τοῦ ψηφισθέντος ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου νόμου, ἡ ὁποία γίνεται ὡς ἑξῆς: Ἐὰν ὁ Βασιλεὺς εἶνε παρὼν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, διὰ κλίσεως τῆς κεφαλῆς, ἄλλως δι' ἐντολῆς (by commission) ἡ ὁποία φέρει τὴν μεγάλην σφραγῖδα καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Βασιλέως. Δι' αὐτῆς διορίζεται εἰδικὴ ἐπιτροπὴ (Lords commissioners) δι' ἧς, μέσῳ τοῦ Λόρδου Καγκελαρίου, κινοποιεῖται ἡ βασιλικὴ κύρωσις εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων καὶ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν τῆς κυρώσεως καὶ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου, ὁ γραμματεὺς τῆς ἄνω Βουλῆς ἀπαγγέλλει τὸν γαλλιστὶ ἀπὸ αἰώνων καθιερωθέντα τύπον τῆς βασιλικῆς κυρώσεως: «Le Roy le veult». Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δὲ ἐκείνης ὁ νόμος εἶνε ὑποχρεωτικὸς καθ' ἅπασαν τὴν Ἀγγλίαν, ἐκτὸς ἂν αὐτὸς ὁ νόμος ὁρίζει ὅτι ἡ ἰσχύς του θ' ἀρχίσῃ βραδύτερον.

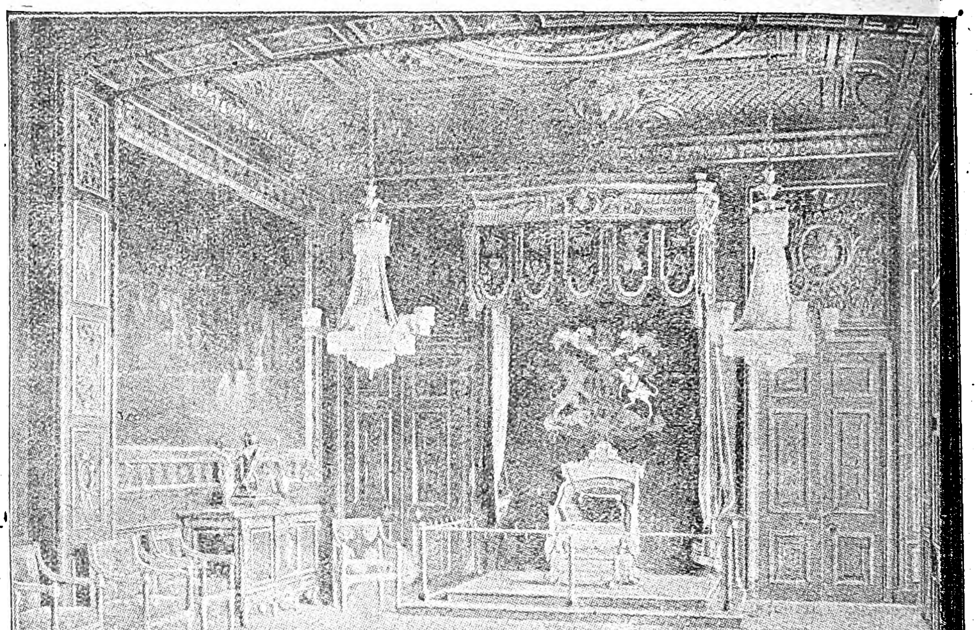

Ἡ αἴθουσα τοῦ θρόνου εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Μπούκιγκαμ.

Ἂν ἀντιθέτως ὁ Βασιλεὺς δὲν κυρώσῃ τὸν νόμον ὁ γραμματεύς ἀπαγγέλλει τὸν ἀντίθετον τύπον «Le Roy s'avisera». Τὸ δικαίωμα ὅμως τοῦτο, τοῦ ν' ἀρνῆται ὁ Βασιλεὺς τὴν κύρωσιν τοῦ νόμου, ἐφηρμόσθη διὰ τελευταίαν φορὰν τὸ 1707 ὅτε ἡ Βασίλισσα Ἄννα ἠρνήθη νὰ κυρώσῃ τὸ Scoth Milita Bill. Οὕτω πως, τὸ δικαίωμα τῆς κυρώσεως περιέπεσεν εἰς ἀχρηστίαν, κατήντησεν ἁπλοῦς τύπος, ἂν καὶ *νομικῶς* ὑφίσταται, οὐδέποτε καταργηθέν. Καὶ σήμερον πραγματικῶς ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται ὑπὸ μόνης τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, μηδ' αὐτῆς τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων δυναμένης ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐπίμονον καὶ σταθερὰν θέλησιν ἐκείνης.

Ὁ Βασιλεὺς ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διορίζῃ τοὺς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους, ἐπίσης νὰ διορίζῃ καὶ παύῃ τοὺς Ὑπουργούς. Ὁ Βασιλεὺς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ διατάγματα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, νομοθετικὰ ὅμως διατάγματα μόνον δυνάμει νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως· ἐπίσης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδῃ ἀναγκαστικὰ διατάγματα (πολλὰ τοιαῦτα ἐξεδόθησαν κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον) ὑπὸ τὴν αἵρεσιν τῆς ἐγκρίσεως ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου.

Ἡ θέσις τοῦ Ἄγγλου Βασιλέως σήμερον εἶνε μὲν ἐξόχως λαμπρὰ πολιτικῶς, δυναμικῶς ὅμως στερεῖται πάσης σπουδαιότητος. Ἂν καὶ ἐπόπτης σεβαστὸς καὶ σοβαρὸς φρουρὸς τῶν ἀγγλικῶν θεσμῶν, ἐπιβλέπων ἐφ' ὅλης τῆς χώρας του, καὶ ὡς ὑπεράνω τῶν κομμάτων ἱστάμενος ἀποβαίνων ἄξιος σύμβουλος τῶν ἑκάστοτε κυβερνήσεων, ἀσκῶν σταθερὰν καὶ διαρκῆ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς, ἐν τούτοις δὲν κυβερνᾷ αὐτὸς προσωπικῶς, ὅπως ἄλλοτέ ποτε ὁ Γεώργιος Γ', ἀλλὰ τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, τὸ Cabinet.

Διαδοχὴ καὶ Ἀντιβασιλεία.

Ἡ βασιλεία εἰς τὴν Ἀγγλίαν εἶναι κληρονομική. Ὁ θεσμὸς τῆς κληρονομικότητος ἀνάγεται εἰς τὴν σαξονικὴν ἐποχήν. Τότε ἡ βασιλεία ἦτο αἱρετή, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συνέλευσις τῶν «φρονίμων ἀνδρῶν» ἐξέλεγεν ὡς βασιλέα μέλος τι τῆς οἰκογενείας τοῦ προκατόχου, εἰσήχθη, οὕτω πως, ἡ κληρονομικότης τοῦ στέμματος, διατηρηθέντος μολαταῦτα τοῦ τύπου τῆς ἐκλογῆς μέχρι τοῦ 1509, τῆς στέψεως δηλαδὴ τοῦ Βασιλέως Ἐρρίκου Η'.

Τὸ Act of Settlement τοῦ 1701 ἐρρύθμισεν, οὕτω πως, τὸν τρόπον τῆς διαδοχῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου, ὥστε εἷς μόνον διαδέχεται τοῦ στέμματος περιερχομένου εἰς τοὺς κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπογόνους τοῦ Βασιλέως, κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας, οὐδεμιᾶς προτιμήσεως ἀναγνωριζομένης εἰς οὐδέτερον τῶν δύο φύλων. Συνεπῶς, τόσον οἱ ἄνδρες, ὅσον καὶ αἱ γυναῖκες, εἶναι δυνατὸν ν' ἀνέλθουν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ Βασιλέως γίνεται αὐθωρεὶ καὶ παραχρῆμα μὴ ἀπαιτουμένης προηγουμένης συγκαταθέσεως τοῦ Κοινοβουλίου, ἡ δὲ στέψις λαμβάνει χώραν βραδύτερον εἰς τὸ Οὐεστμίνστερ. Διὰ τῆς ἀμέσου, οὕτω πως, συντελουμένης ἀλλαγῆς τοῦ Βασιλέως δικαιοῦται ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ἀγγλικὴ ῥῆσις «Ὁ Βασιλεὺς οὐδέποτε ἀποθνήσκει», ὑπενθυμίζουσα τὴν ἀνάλογον αὐτῇ Γαλλικήν: «Ὁ Βασιλεὺς ἀπέθανε, ζήτω ὁ Βασιλεύς.»

Ὁ Βασιλεύς, κατὰ τὸ ἐξ ἐθίμων δίκαιον, οὐδέποτε εἶναι ἀνήλικος. Τοῦτο ὅμως διὰ statute law τροποποιεῖται ἐν ἑκάστῃ ἐνδεχομένῃ περιπτώσει, ὥστε κατὰ κανόνα, ὅπως συνέβη διὰ τὸν Γεώργιον Β', τὸν Γεώργιον Γ' καὶ τὸν Γουλιέλμον Δ' καὶ τὸν Διάδοχον τοῦ νῦν βασιλέως Γεωργίου Ε', δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ Βασιλεὺς εἶναι ἐνήλικος, ἅμα συμπληρώσῃ τὸ 8ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Εἰς περίπτωσιν δέ, καθ' ἣν ὁ καλούμενος εἰς τὸν θρόνον εἶναι ἀνήλικος, προκαλεῖται δι' εἰδικοῦ νόμου ἡ σύστασις Ἀντιβασιλείας. Ὁ νόμος (Regnery act)

Τέσσαρες γενεαὶ τῆς Βασιλικῆς οἰκογενείας τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Βασίλισσα Βικτωρία· δεξιά της ὁ υἱός της Ἐδουάρδος Ζ'. ἀριστερὰ ὁ ἔγγονός της καὶ νῦν Βασιλεὺς Γεώργιος Ε'. Κρατεῖ εἰς τὰ γόνατά της τὸν νῦν πρίγκιπα τῆς Οὐαλλίας.

τῆς 6 Μαΐου 1910, ψηφισθεὶς ὅτε τὸν θρόνον ἀνήρχετο ὁ Γεώργιος Ε', διὰ τὸν διάδοχόν του, ἄγοντα τότε τὸ 16 ἔτος τῆς ἡλικίας του, διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν θὰ ἐκαλεῖτο εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρός του πρὶν συμπληρώσῃ τὰ 18 ἔτη ὥρισεν ὅτι ἡ Ἀντιβασιλεία—ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁμοίων περιπτώσεων τῶν προηγουμένων ἐτῶν, 1537, 1751, 1765, 1830 καὶ 1840 θ' ἀσκῆται ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Μαρίας. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου ὡρίζετο ἐπίσης ὅτι ὁ Βασιλεὺς διαρχούσης τῆς ἀνηλικότητός του μόνον τῇ συγκαταθέσει τῆς Ἀντιβασιλίσσης

Digitized by Google

καὶ τοῦ Κοινοβουλίου ἦτο δυνατὸν νὰ νυμφευθῇ. Ἀπηγορεύετο δὲ εἰς τὴν Ἀντιβασίλισσαν διαρκούσης τῆς Ἀντιβασιλείας, νὰ κυρώσῃ νόμον μεταβάλλοντα τὸ κρατοῦν ἤδη σύστημα διαδοχῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ἐξ ἄλλου, ὡρίζετο ὅτι ἡ Ἀντιβασιλεία θὰ ἔληγεν αὐτοδικαίως, ἂν ἡ Ἀντιβασσίλισα ἠσπάζετο τὸ παπικὸν θρήσκευμα, ἢ ἂν ἐνυμφεύετο καθολικόν, ἢ ἐγκατέλειπε διὰ παντὸς τὴν Χώραν.

Ἡ σύστασις Ἀντιβασιλείας ἐκτὸς εἰς τὴν περίπτωσιν ἀνηλικότητος τοῦ Βασιλέως ἐπιβάλλεται ἀκόμη ὅταν ὁ Βασιλεὺς ἀσθενῶν ἀδυνατεῖ ν' ἀσκήσῃ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐπὶ θανάτου τοῦ Βασιλέως ἀπουσιάζει ὁ Διάδοχος. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ Ἀντιβασιλεία ἀνατίθεται εἰς τὸν Διάδοχον. Εἰς τὴν τελευταίαν δὲ περίπτωσιν ἡ Ἀντιβασιλεία ἀσκεῖται ὑπὸ ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Κανταβρυγίας, τοῦ Καγκελαρίου καὶ τοῦ Λόρδου τοῦ Ναυαρχείου.

Ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια.

Ἡ σύζυγος τοῦ Βασιλέως συμμερίζεται μετὰ τοῦ συζύγου-Βασιλέως ἐξουσίαν, τίτλους καὶ τιμὰς καὶ ἀπολαύει ἐπίσης ἐνίων προνομίων. Τὸ πρόσωπόν της θεωρεῖται ἱερόν. Πᾶσα προσβολὴ κατ' αὐτῆς κολάζεται αὐστηρότερον ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου. Ἂν δὲ κατηγορηθῇ ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ μόνον ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων δύναται νὰ δικάσῃ αὐτήν. Ἰδιαιτέρα χορηγία δὲν παρέχεται μὲν εἰς αὐτήν, ἀλλ' ὅμως εἰς οὐδένα φόρον ἢ δασμὸν ὑπόκειται. Ἀντιθέτως ὁ σύζυγος τῆς Βασιλίσσης, οὐδόλως συμμερίζεται τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, λαμβάνει ὅμως χορηγίαν καθοριζομένην ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου. Οὕτω, ἡ χορηγία διὰ τὸν Πρίγκιπα Γεώργιον τῆς Δανίας, σύζυγον τῆς Βασιλίσσης Ἄννας ἦτο 50.000 ἀγγλικαὶ λίραι, διὰ δὲ τὸν Πρίγκιπα Ἀλβέρτον σύζυγον τῆς τελευταίας Βασιλίσσης Βικτωρίας 30.000. Εἰς τὰς ἐπισήμους τελετὰς ὁ σύζυγος τῆς Βασιλίσσης προηγεῖται πάντων τῶν ἄλλων, ἑπόμενος μόνον τῆς Βασιλίσσης.

Ἡ Βασιλομήτωρ ἀπολαύει πάντων τῶν προνομίων τὰ ὁποῖα ἀνεγνωρίζοντο εἰς τὸν ἀποθανόντα Βασιλέα-σύζυγόν της. Ἀπολαύει ἐπίσης τῆς αὐτῆς προστασίας, ὅπως καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Βασιλέως, μὴ δυναμένη μόνον νὰ συνάψῃ νέον γάμον ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ ἐπὶ τοῦ θρόνου Βασιλέως. Δι' εἰδικοῦ νόμου καθορίζεται ἡ παρεχομένη πρὸς αὐτὴν χορηγία.

Ὁ Διάδοχος τοῦ θρόνου φέρει ὄχι μόνον τὸν

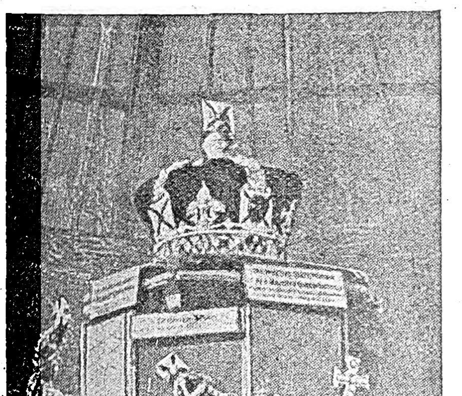

Τὰ βασιλικὰ διάσημα τῆς Ἀγγλίας. Φυλάσσονται εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λονδίνου· ἡ δὲ ἀξία των φθάνει τὰ τρία ἑκατομμύρια λιρῶν.

τίτλον «Πρίγκηπος τῆς Οὐαλίας», ἀλλὰ καὶ ἀπὸ γενετῆς, κατὰ ῥητὴν διάταξιν τὴν ὁποίαν ἔθεσεν ὁ Ἐδουάρδος Γ', τὸν τίτλον «Δοὺξ τοῦ Cornwal». «Κόμης τοῦ Σέστερ,» «Δοὺξ τοῦ Ροθσάϊ», «Βαρῶνος τοῦ Renfreu» ἐν Σκωτίᾳ καὶ «Κόμης τοῦ Χάρρικ» ἐν Ἰρλανδίᾳ. Εἰσπράττει κατ' ἔτος ἅμα νυμφευθῇ, ὡρισμένην ἐπιχορήγησιν ἐξ 20.000 ἀγγλικῶν λιρῶν, ἡ δὲ σύζυγός του ἑτέραν ἐκ 10.000. Εἰς αὐτὴν δέ, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν χηρεύσῃ, πρὶν ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου χορηγεῖται ἐτήσιον ἐπίδομα 30.000 £. «Ὁ Διάδοχος ἐκτὸς τῆς ἐπιχορηγήσεως ἐκείνης ἔχει καὶ ἄλλας λόγῳ τῶν διαφόρων τίτλων του. Ὁ ἤδη Βασιλεὺς Γεώργιος Ε' εἰσέπραττεν ὡς Διάδοχος ἐτησίως, 60.000 £. Διὰ τοῦ ἀπὸ 6 Μαΐου 191 νόμου περιεκόπη ἡ εἰδικὴ ἐπιχορήγησις τοῦ Διαδόχου ἐξ 20.000 £, θεωρηθέντων τῶν λοιπῶν ἐσόδων του ὡς ἐπαρκούντων εἰς αὐτόν.

Τόσον ὁ Διάδοχος, ὅσον καὶ ἡ σύζυγός του ἀπολαύουν τῆς εἰδικῆς ὑπὸ τοῦ Ποινικοῦ νόμου καθιερωθείσης προστασίας, ὅπως καὶ ὁ Βασιλεύς, κατὰ πάσης προσβολῆς κατὰ τοῦ προσώπου των.

Οἱ λοιποὶ πρίγκιπες καὶ ἄλλαι πριγκίπισσαι φέρουσι τὸν τίτλον Ruyal Lighness, ἡ δὲ μεγαλειτέρα πριγκίπισσα φέρει τὸ ὄνομα Princess royal. Συμφώνως πρὸς τὸν νόμον (Royal Marriage Act) τοῦ 1772 οὐδὲν τῶν μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ δὴ οὐδὲν τῶν ὡς ἄνω προσώπων, δύναται νὰ νυμφευθῇ πρὶν συμπληρώσῃ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ἀφοῦ, ὅμως διαβῇ τὸ χρονικὸν αὐτὸ ὅριον, ἀρνουμένου τοῦ Βασιλέως ὅπως συγκατατεθῇ, δύναται νὰ γνωρίσῃ τὴν θέλησίν του εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, μετὰ παρέλευσιν δὲ ἑνὸς ἔτους, ἐφόσον οὐδεμία ἀντίρρησις προβάλλεται ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου, πρίγκηψ εἴτε πριγκίπισσα ἂν εἶνε τὸ πρόσωπον τοῦτο, δύναται νὰ νυμφευθῇ, ἔστω καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Βασιλέως.

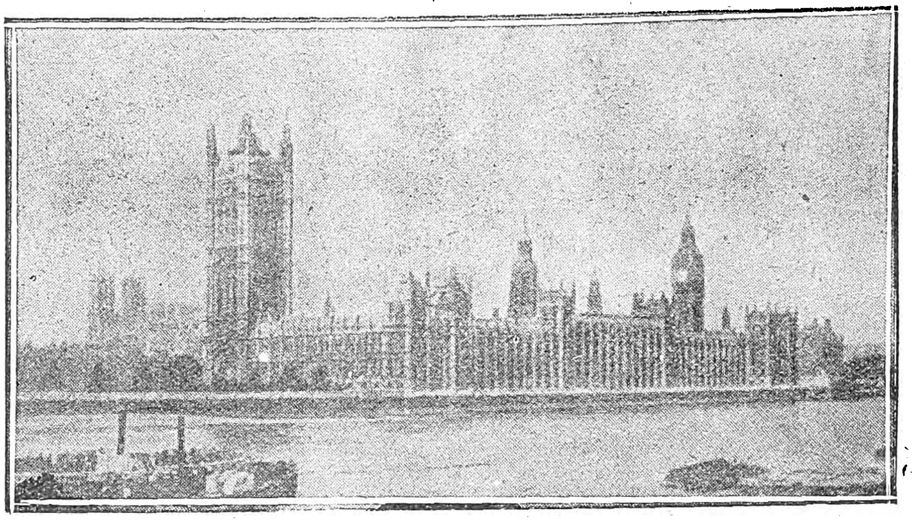

Τὸ Μέγαρον τοῦ Κοινοβουλίου.

Η ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Γνωρίζομεν ἤδη τὸ σύστημα τῆς ἀντιπροσωπείας τὸ ὁποῖον εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Simon de Montfort καὶ εἰς ποίαν οἰκτρὰν θέσιν εἶχε περιπέσει ἔκτοτε ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων. Ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ἀκόμη ὅτι οἱ νόμοι τοῦ 1429 καὶ 1430 περιώρισαν τὸ ἐκλογικὸν δικαίωμα εἰς τὰς κομιτείας καὶ ἵνα ἐκλεγῇ τις ἀπῃτεῖτο νὰ κατέχῃ ἐλεύθερον κτῆμα (frechold) ἀποφέρον ἐτησίως εἰσόδημα 40 τοὐλάχιστον σελινίων. Ἐνῷ δὲ κατὰ τὸν 18 καὶ ἀρχὰς τοῦ 19 αἰῶνος ὁλόκληρος ἡ κοινωνικὴ κατάστασις τῆς Ἀγγλίας μεταβάλλεται, ἀναπτύσσεται ἡ βιομηχανία, κῶμαι δὲ ἄλλοτε μικραὶ ἐξελίσσονται εἰς μεγάλας καὶ πλουσίας βιομηχανικὰς πόλεις, ἐνῷ ἀντιθέτως πόλεις ὁπωσδήποτε μεγάλαι κατὰ τὸ 16 αἰῶνα φθίνουσι καὶ ἐρημοῦνται, ἐν τούτοις τὸ σύστημα τῆς ἀντιπροσωπείας παρέμενε τὸ αὐτό. Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα εἶχεν ὑποδουλωθῇ τελείως εἰς τοὺς μεγάλους λόρδους γαιοκτήμονας.

Ἀπὸ τῆς ἑνώσεως (1707) τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Σκωτίας, αἱ κομιτεῖαι καὶ αἱ κῶμαι της ἀπέκτησαν τὸ δικαίωμα νὰ στέλλουν ἀντιπροσώπους τινὰς εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Τὸ δὲ 1808 ὅτε ἐγένετο ἡ ἕνωσις τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, αἱ κομιτεῖαι καὶ κῶμαι της ἀπέκτησαν ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Ἤδη ὅμως ἡ Ἰρλανδία ἔχει ἰδίαν Βουλήν.

Ὡς πρὸς τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς παρατηροῦμεν ὅτι πρῶτον ὁ δοὺξ τοῦ Richmoud προέτεινε τὴν εἰσαγωγὴν τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας τὸ 1780. Καὶ τὸ ῥεῦμα ὑπὲρ τῆς ἐκλογικῆς μεταρρυθμίσεως ηὔξησε σὺν τῇ ἀπωλείᾳ τῶν Ἀγγλικῶν ἀποικιῶν εἰς τὴν Β. Ἀμερικήν. Ἡ ἐπακολουθήσασα ὅμως γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐπέδρασεν ἀρνητικῶς ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἐκλογικῆς κινήσεως. Ἀρχομένου τοῦ 19 αἰῶνος, ἰδίως δὲ τὸ 1819 καὶ 1820 ὀγκοῦται καταπληκτικῶς τὸ ῥεῦμα ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως, ἡ δὲ ἐπακολουθήσασα τὸν Ἰούλιον τοῦ 1830 ἐπανάστασις εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ βραδύτερον ἡ τοῦ Βελγίου προκαλοῦν νέαν ὑποδαύλισιν. Τὸ 1831 ἑκατὸν περίπου χιλιάδες πολῖται συγκροτοῦν συλλαλητήριον εἰς Μπίρμιγκαμ ζητοῦντες ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν. Ἀλλ' ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἀνθίστατο. Τὸ ἐπαναστατικὸν ἡφαίστειον ἦτο ἕτοιμον νὸ ἐκγραγῇ.

Τὸ τότε ὑπουργεῖον τοῦ Λόρδου Γκρέϋ ἀφοῦ ἔλαβεν ἔγγραφον ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Βοσιλέα νὰ προβῇ εἰς ἀθρόους διορισμοὺς νέων Λόρδων, ἠπείλησε τὴν Ἄνω Βουλήν, ὅτι θὰ ἐφήρμοζε τὴν ἐντολὴν τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει, ἀκριβῶς ὅπως ἐπιτύχῃ τὴν ἀλλαγὴν τῆς πλειοψηφίας καὶ τὴν ψήφισιν τοῦ ἐκλογικοῦ νομοσχεδίου. Ὁ λαὸς ἐξ ἄλλου μὲ σύνθημα: «πλείονες Λόρδοι ἢ κανεὶς» διὰ συλλαλητηρίων καὶ ἀναφορῶν ἐζήτ ι ἐπιμόνως ἢ τὴν κατάργησιν τῆς Ἄνω Βουλῆς ἢ τὸν διορισμὸν νέων Λόρδων. Ἂν τέλος δὲν ἐμεσολάβει προσωπικῶς αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς ζήτημα εἶνε ἂν καὶ πάλιν θὰ ἐνέδιδον ἐπὶ τέλους οἱ Λόρδοι.

Τὴν 7 Ἰουνίου 1832 ὁ Βασιλεὺς ἐκύρωσε τὸν ἐκλογικὸν νόμον (reform act) κληθέντα «Μέγας Χάρτης» τοῦ 1832. Διὰ τοῦ νόμου τούτου δὲν ἐπεξετείνετο γενικῶς τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου εἰς ὅλους τοὺς πολίτας, ἀλλὰ καθιεροῦτο ἡ ἀντιπροσωπεία μεγάλων τινῶν πόλεων, αἵτινες δὲν ἀντεπροσωπεύοντο προηγουμένως καὶ κατηργήθησαν πλεῖσται ὅσαι «σεσηπυῖαι κῶμαι». Οὕτως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλογέων ἀπὸ 435 391 ἐπὶ πληθυσμοῦ 13.896.597, ηὐξήθη εἰς 656.337 ἔναντι πληθυσμοῦ 24.029.702. Ἔκτοτε ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων κατέστη ἐντελῶς ἀνεξάρτητος ἀπέναντι τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων.

Τὸ ἐκλογικὸν αὐτὸ σύστημα ἴσχυε 35 ἔτη, ὅτε ὑπὸ τοῦ συντηρητικοῦ Ὑπουργείου Δέρβυ, εἰς τὸ ὁποῖον συμμετεῖχε καὶ ὁ Δισραέλι, ἐγένετο ἡ δευτέρα ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις. Δι' αὐτῆς ἐπεξετάθη τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου καὶ εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, αἱ ὁποῖαι δὲν συμμετεῖχον, ὅπως ἡ ἀνωτέρα καὶ ἡ μεσαία τάξις εἰς τὴν κεβέρνησιν τῆς Χώρας. Οὕτως, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκλογέων ἀπὸ $^{1}/_{88}$ ὅπως ἦτο κατὰ τὸν ἐκλογικὸν νόμον τοῦ 1832 ἀνῆλθεν εἰς $^{1}/_{7}$. Οἱ ἐκλογεῖς ἐπὶ πληθυσμοῦ 24.613.324 ἀνῆλθον εἰς 4.448.252 συμφώνως πρὸς τὸν νέον ἐκλογικὸν νόμον, ἔναντι 1.366.818 εἰς ὅσους ἀνήρχοντο τῷ 1867 ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προηγουμένου.

Ἐπὶ Γλάδστωνος τῷ 1884 ἐγένετο ἡ μεγάλη ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις (Representation of the People Act), διὰ τῆς ὁποίας καθιερώθη ἡ κατ' ἀναλογίαν τοῦ πληθυσμοῦ ἀντιπροσωπεία καὶ εἰσήχθη σύστημα ὅμοιον ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν. Μέχρι δὲ τοῦ 1918 τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν ἀνεγνωρίζετο μόνον εἰς τοὺς ἄνδρας. Διὰ τοῦ ἀπὸ 6 Φεβρουαρίου 1918 νόμου (The Representation of the People Act), ὅστις ἀνεκαίνισεν ὁλόκληρον τὴν ἐκλογικὴν νομοθεσίαν ἀνεγνωρίσθη καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν. Καὶ ἡ πρώτη σοβαρὰ ἀπόπειρα ὅπως παραχωρηθῇ ψῆφος εἰς τὰς γυναῖκας ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγένετο τῷ 1910. Τὴν 11 Ἰουλίου 1910 ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων μετὰ ζωηρὰν συζήτησιν ἐψήφισεν εἰς δευτέραν ἀνάγνωσιν διὰ 299 κατὰ 190 ψήφων νομοσχέδιον, δι' οὗ παρεχωρεῖτο εἰς τὰς γυναῖκας ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου. Τὸ νομοσχέδιον ὅμως αὐτὸ κατεπολέμησεν ὁ Ἄσκουϊθ καὶ ὁ τότε λόρδος τοῦ Θησαυροφυλακείου Λόϋδ Τζώρτζ. Ἡ ἀπόπειρα ἀποτυγχάνει. Καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ κατὰ τὸ 1911 τὸ ζήτημα φαίνεται ὅτι χάνει γενικῶς ἔδαφος. Αὐτὸς ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὀξφόρδης Dicey, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἐμάχετο εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ὑπὲρ τῆς παροχῆς εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ δικαιώματος τῆς ψήφου, κηρύττει ἀμείλικτον πόλεμον κατ' αὐτῶν. Τὸ μεγαλείτερον ἐπιχείρημά του ἦτο ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ἐκλογεῖς ἀπὸ 7 ἑκατομ. θ' ἀνήρχοντο εἰς 24 374.000.

Μεσολαβεῖ μετὰ ταῦτα ὁ παγκόσμιος πόλεμος ὁ ὁποῖος ἀληθῶς ἄφισεν εὐρύτατον στάδιον δράσεως εἰς τὰς γυναῖκας. Ἡ ἱκανότης καὶ τὰ προτερήματά των ἀνομολογοῦνται ὑφ' ὅλων. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἄσκουϊθ ὁμολογεῖ μετάνοιαν καὶ σπεύδει τὴν 28 Μαρτίου 1917 νὰ ὑποβάλῃ πρότασιν τροποποιήσεως τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου, ὥστε νὰ ἐπιτραπῇ εἰς τὰς γυναῖκας νὰ ἔχουν ψῆφον. «Νέα τάξις πραγμάτων, ἔλεγε, προῆλθεν ἐκ τοῦ πολέμου. Τὸ ν' ἀρνηθῶμεν εἰς τὰς γυναῖκας τὸ δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἀπέκτησαν ἐπιβληθεῖσαι μόναι των, δὲν θὰ συνεβάδιζε πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύνης τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ σᾶς ἐμπνέῃ». Τὴν ἑπομένην ἡμέραν διὰ μεγάλης πλειοψηφίας ἐψηφίζετο τὸ προταθὲν νομοσχέδιον ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ τὴν 10 Ἰανουαρίου 1918 ἐψηφίσθη ὑπὸ

Digitized by Google

τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων. Διὰ τοῦ ὡς ἄνω νόμου τῆς 6 Φεβρουαρίου 1918 παρεχωρεῖτο τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου εἰς 6.000.000 γυναῖκας.

Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὅμως νόμου ὡς ἐτροποποιήθη τὸ 1919 καὶ 1920 μετερρυθμίσθη ὁλόκληρον τὸ ἐκλογικὸν σύστημα, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ τὸ πλειοψηφικὸν - τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ὡς εἶχεν, εἰσαχθείσης τῆς ἀναλογικῆς ἐκλογῆς δοκιμαστικῶς μόνον διὰ τὴν ἐκλογὴν ἀντιπροσώπων τοῦ Πανεπιστημίου. Σήμερον, ἐκ τῶν ἀνδρῶν, ἐκλογεὺς θεωρεῖται ὁ συμπληρώσας τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ὁ ἀπὸ 6μήνου κατοικῶν εἰς τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν. Ἐκ δὲ τῶν γυναικῶν, ἐκλογεὺς εἶνε ἡ συμπληρώσασα τὸ 30 ἔτος καὶ ἔχουσα ἀκίνητον ἀποφέρον ἐτησίως εἰσόδημα τοὐλάχιστον 5 λιρῶν καὶ ἔχουσα κατοικίαν ἐν τῇ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ, ἢ ἐκείνη ἡ ὁποία ἔχει σύζυγον πληροῦντα τὰς ἄνω προϋποθέσεις. Ἐκ τῶν σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀδιακρίτως φύλου, ἐκλογεῖς θεωροῦνται οἱ ἔχοντες τὴν ἀπαιτουμένην ὡς ἄνω ἡλικίαν καὶ ἀποκτήσαντες ὡρισμένον ἀκαδημαϊκὸν τίτλον. Ἐκ τῶν Πανεσπιστημίων, τὸ τῆς Ὀξφόρδης, τῆς Κανταβρυγίας καὶ τὸ Combined English ἐκλέγουν ἀνὰ δύο βουλευτάς, τὰ δὲ Πανεπιστήμια τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Οὐαλίας ἀνὰ ἕνα.

Ἕκαστος ἐκλογεὺς ἔχει μόνον μίαν ψῆφον. Τὸ σύστημα τῆς πολλαπλῆς ψήφου ὑπάρχει μόνον

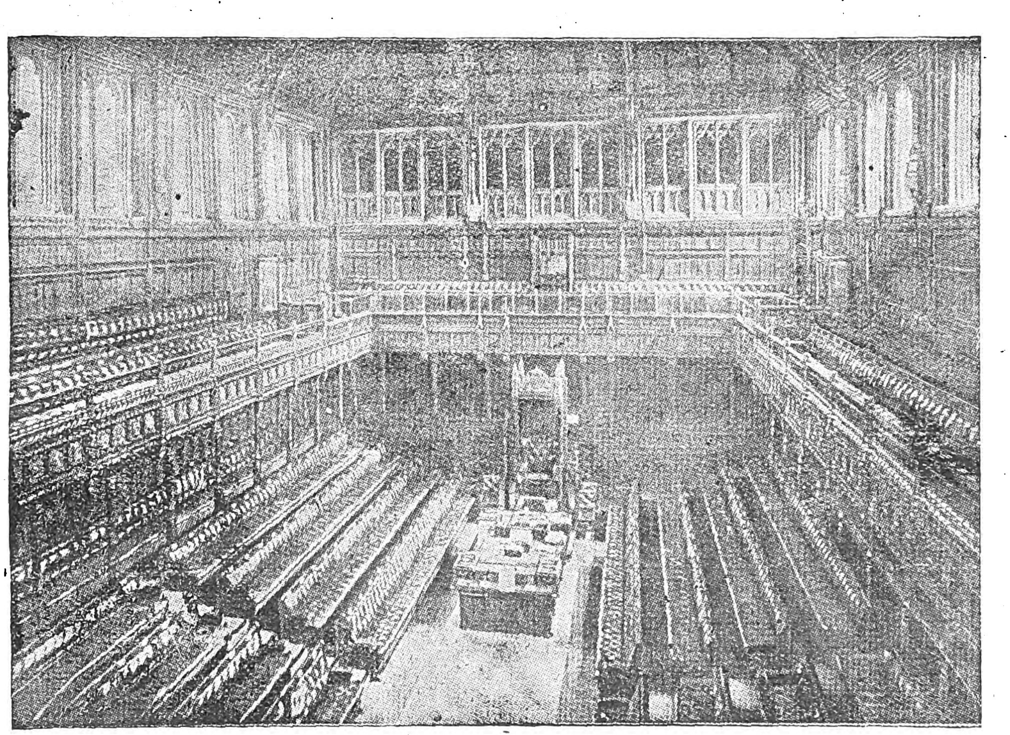

Ἡ αἴθουσα συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Εὑρίσκεται εἰς τὸ ἴδιον μὲ τὴν Αἴθουσαν τῶν Λόρδων Μέγαρον. Εἰς τὸ βάθος ἡ ἕδρα τοῦ προέδρου ὅστις ὅταν προεδρεύῃ φέρει ἐνδυμασίαν τοῦ 18ου αἰῶνος (Εσθῆτα ἐκ μαύρου μεταξωτοῦ καὶ περρούκαν).

δι' ἐκείνους οἵτινες ἔχουν εἰς δύο διαφόρους ἐκλογικὰς περιφερείας τὴν κατοικίαν των καὶ τὸ κέντρον τῶν ἐπαγγελματικῶν των ἀσχολιῶν. Ὁ νόμος ἐπιτρέπει εἰς ὡρισμένα πρόσωπα, ἐὰν εὑρίσκωνται ἔξω τῆς Ἀγγλίας νὰ ψηφίζουν δι' ἀντιπροσώπου καὶ εἰς ἄλλα νὰ στέλλουν τὸ ψηφοδέλτιόν των χωρὶς νὰ προσέρχωνται αὐτοπροσώπως. Ἡ ἐκλογὴ γίνεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς στενῆς περιφερείας, ἐκλεγομένου ἑνὸς βουλευτοῦ ἐν ἑκάστῃ ἐκλογικῇ περιφερείᾳ.

Ἐκλόγιμος ἐκ τῶν ἀνδρῶν εἶνε ὁ συμπληρώσας τὸ 21 ἔτος. Ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες δυνάμει τοῦ ἀπὸ 6 Νοεμβρίου 1918 νόμου ἔχουν τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογιμότητος ἅμα ὡς συμπληρώσουν τὸ 21 ἔτος. Ἐπὶ τοῦ κύρους τῆς ἐκλογῆς ἀποφαίνεται ἀπὸ τοῦ 1868 τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριαν (Aigh of Justice).

Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστης περιόδου ἐκλέγει τὸν Πρόεδρον - δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἀπέκτησε ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐδουάρδου Γ'. Ὁ Πρόεδρος καλεῖται Speaker ἤτοι *Ρήτωρ* ὡς ἐξ ὀνόματος τοῦ Σώματος ἀπευθύνων τὸν λόγον πρὸς τὸν βασιλέα. Ἐπίσης ἐκλέγει τὸν ἀντιπρόεδρον, τοὺς Γραμματεῖς καὶ τὸν Sergeant at arm. Μετὰ προβαίνει εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν διαφόρων ἐπιτροπῶν. Τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων οὐδὲν μέλος αὐτῆς δύναται ν' ἀπουσιάσῃ ἄνευ ἀδείας.

Αἱ συνεδριάσεις καὶ τῶν δύο Βουλῶν εἶνε δημόσιαι, ἡ δὲ ἀναδημοσίευσις ἐπακριβῶς καὶ καλῇ τῇ πίστει, τῶν πρακτικῶν διὰ τοῦ τύπου οὐδεμίαν δημιουργεῖ εὐθύνην. Τὰ μέλη καὶ τῶν δύο Βουλῶν ἀπολαύουσιν ὅλων τῶν προνομιῶν ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζονται εἰς τὰς Βουλὰς καὶ τῶν ἄλλων Κρατῶν: τῆς πλήρους ἐλευθερίας τοῦ λόγου — ὅ,τι ἐθεσπίσθη τὸ πρῶτον διὰ τοῦ Νόμου τῶν Δικαίων — τῆς ἀσυλίας καὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ν' ἀρνοῦνται μαρτυρίαν. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1716 τὰ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου δὲν ἐθεωροῦντο πλέον ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ (ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως) ἀλλ' ὄργανα ἀνεξάρτητα μὴ δεσμευόμενα ἀπὸ ἐντολάς. Εἰς τὰ μέλη τοῦ Κοινοβουλίου ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα νὰ ἐπερωτοῦν τοὺς Ὑπουργούς, δικαίωμα τὸ ὁποῖον ἐπολιτογραφήθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν 9 Φεβρουαρίου 1821.

Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ ἐὰν εἶναι παρόντες 40 βουλευταί. Ὁ θέλων νὰ ὁμιλήσῃ δὲν ζητεῖ προηγουμένως τὸν λόγον. ἀλλ' ἐγείρεται ἀφαιρῶν τὸν πῖλον του, τὸν ὁποῖον φέρει κατὰ τὴν συνεδρίασιν, καὶ ὁμιλεῖ ἀπὸ τῆς θέσεώς του, διότι βῆμα δὲν ὑπάρχει, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Πρόεδρον. Ἀπαγορεύονται οἱ γραπτοὶ λόγοι καὶ τὸ νὰ ὁμιλῇ τις πλέον τῆς μιᾶς φορᾶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Ὁ ἀγορεύων οὐδέποτε ἐπιτρέπεται νὰ καλέσῃ τὸν συνάδελφόν του διὰ τοῦ ὀνόματός του, ἀλλὰ λέγει τὸ «ἔντιμον μέλος» ἢ ὁ «ἔντιμος φίλος μου».

Ἡ διάρκεια τῆς βουλευτικῆς περιόδου ἀπὸ τοῦ 1694 ἦτο τριετής. Τὸ 1715 ὅμως ἐπειδὴ ἠπειλεῖτο σοβαρῶς στάσις ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰακώβου κατὰ τοῦ τότε Βασιλέως Γεωργίου Α', ἡ Κυβέρνησις φοβουμένη τὰς ἐκλογάς, αἵτινες ἔπρεπε νὰ διεξαχθοῦν τὸ 1717 ἐπέτυχεν ὅπως τὸ Κοινοβούλιον ψηφίσῃ τὸ Septennial Act (1716) δι' οὗ ἡ διάρκεια τῆς βουλευτικῆς περιόδου ὡρίζεται ἑπταετής. Τοῦτο ἴσχυσε μέχρι τοῦ 1911 ὁπότε διὰ νόμου ἡ περίοδος ὡρίσθη πενταετής. Διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐνεργηθοῦν ἐκλογαί, διὰ διαφόρων νόμων παρετάθη ἡ διάρκεια τοῦ τότε Κοινοβουλίου μέχρι τέλους σχεδὸν τοῦ 1918.

Ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων σήμερον ἀποτελεῖται ἀπὸ 615 ἀντιπροσώπους, ἀντιστοιχοῦντος ἑνὸς βουλευτοῦ ἐπὶ 70.000 κατοίκων. Οἱ ἐκλογεῖς ἀνέρχονται εἰς 16 ἑκατομμύρια, ἤτοι ἀναλογεῖ εἷς ἐκλογεὺς ἀνὰ 3 κατοίκους, ἀπέναντι 1 ἑκατομμυρίου ἐκλογέων (ἤτοι 1 ἐκλογέως ἐπὶ 24 κατοίκων) κατὰ τὸν ἐκλογικὸν νόμον τοῦ 1832, 2 $^1/_2$ ἑκατομμυρίων ἐκλογέων (1 ἐκλογέως ἐπὶ 12 κατοίκων) κατὰ τὴν ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ 1867 καὶ 6 ἑκατομμυρίων ἐκλογέων (1 ἐκλογέως ἐπὶ 7 κατοίκων) ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου τοῦ 1884. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 15 Νοεμβρίου 1922 ἐξετέθησαν 1444 ὑποψήφιοι (δηλ. δι' ἑκάστην ἕδραν 2.34 ὑποψήφιοι), ἤτοι 444 ὡς Συντηρητικοὶ (Ἑνωτικοὶ) 408 ὡς Ἐργατικοί, 339 ὡς Φιλελεύθεροι, 138 ὡς Ἐθνικισταὶ—Φιλελεύθεροι, 29 ὡς Ἀνεξάρτητοι, 11 ὡς Ἀνεξάρτητοι—Ἑνωτικοί, 5 ὡς Κομμουνισταί, 4 ὡς Συνεργατικοί, 3 ὡς Ἀγροτικοὶ καὶ 6 διαφόρων ἄλλων ἀποχρώσεων. Ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων ἐξάγεται ὅτι οὐδὲν κόμμα εἶχεν ἀριθμὸν ὑποψηφίων ἴσον πρὸς τοὺς ἐκλεκτέους. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐκλογῶν καθ' ὅλον τὸ Κράτος ἐκτὸς 5 ἐκλογικῶν περιφερειῶν ἦσαν:

	Ἕδραι	Ἀριθ. ψήφων	
Συντηρητικοὶ	346	5377465	
Ἐργατικοὶ	143	4102425	
Φιλελεύθεροι	60	2600000	περίπου
Ἐθν. Φιλελεύθερ.	63	1500000	»
Διάφοροι	13		
	615		

Ἐξ αὐτῶν 57 ἐξελέγησαν ἅμα τῇ ὑποβολῇ τῆς ὑποψηφιότητός των μὴ ὑπάρχοντος ἀντιπάλου. Ἐκ τοῦ ὡς ἄνω πίνακος καταφαίνονται τὰ ἄδικα ἀποτελέσματα τοῦ πλειοψηφικοῦ συστήματος. Διότι ἡ ἀναλογία τῶν ψήφων τὰς ὁποίας ἔλαβον οἱ Συντηρητικοὶ ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τοὺς ἐργάτας εἶνε 100:76, ἐνῷ ἡ ἀναλογία τῶν ἑδρῶν εἶνε 100:40. Ἐνῷ οἱ Φιλελεύθεροι ἔλαβον ἀριθμὸν ψήφων ἴσον πρὸς τὰ 70 ἑκατοστὰ τῶν Συντηρητικῶν κατέλαβον ὅμως ἀριθμὸν ἑδρῶν ἴσον πρὸς τὰ 30 μόνον ἑκατοστὰ τῶν Συντηρητικῶν. Καὶ ἐνῷ τὸ Φιλελεύθερον κόμμα καὶ τὸ Ἐθνικὸν Φιλελεύθερον ἔλαβον ἀπὸ κοινοῦ ὅσους καὶ τὸ ἐργατικὸν κόμμα ψήφους ἐν τούτοις μειοψηφοῦν εἰς ἀριθμὸν ἑδρῶν κατὰ 30 ἔναντι τῶν ἐργατικῶν.

Η ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΛΟΡΔΩΝ

Ἀπὸ τοῦ 15 αἰῶνος ἀρχίζει ἡ κληρονομικότης τῶν ὁμοτίμων μελῶν (peers) τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων νὰ καθίσταται κανὼν γενικευόμενος τελείως, ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐλισάβετ. Ὅλοι οἱ πρωτότοκοι ὁμοτίμων μελῶν τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων ἐνηλικιούμενοι καθίσταντο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός των ὁμότιμοι αὐτῆς. Τὸ 1707 ἐπὶ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας ἐπειδὴ καὶ οἱ 145 ὁμότιμοι τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Σκωτίας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνουν μέλη τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων ἀπεφασίσθη ὅπως παραμείνουν κληρονομικοὶ ὁμότιμοι, ἀλλὰ νὰ στέλλουν ἀντιπροσώπους των εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Κατὰ τὰς ἐκλογὰς διὰ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων συνέρχονται οὗτοι καὶ ἐκλέγουν 16 ἀντιπροσώπους των τοὺς ὁποίους στέλλουν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰσήχθη εἰς τὴν Ἄνω Βουλὴν αἱρετόν, ἀντιπροσωπευτικὸν στοιχεῖον, οἱ 16 Représentative peers of Scotland, ὅπως καλοῦνται.

Τὸ αὐτὸ περίπου σύστημα ἠκολουθήθη καὶ τὸ 1800 ἑνωθείσης τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Ἰρλανδίας. Ἀπεφασίσθη δηλ. ὅπως οἱ ὁμότιμοι, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν Ἄνω Βουλὴν τῆς Ἰρλανδίας ἐκλέγουν 28 ἰσοβίους ἀντιπροσώπους Représentative peers of Irland) διὰ τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων. Σήμερον ὅμως τοιοῦτοι ἀντιπρόσωποι τῆς Ἰρλανδίας δὲν παρακάθηνται εἰς τὴν Ἄνω Βουλήν.

Σήμερον ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων ἀποτελεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐξ ὁμοτίμων διοριζομένων κληρονομικῶς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Ὁ Βασιλεὺς ἠδύνατο νὰ διορίσῃ ὁμοτίμους καὶ γυναῖκας, αἵτινες καὶ ἤδη καλοῦνται ὁμότιμοι ἐξ ἰδίου δικαίου, πρὸς ἀντίθεσιν τῶν συζύγων τῶν ὁμοτίμων, αἵτινες φέρουν τὸν τίτλον lady, μὴ οὖσαι κατὰ τὸν νόμον ὁμότιμοι. Ἡ ὁμότιμος ἐξ ἰδίου δικαίου μέχρι τοῦ 1923 ἀπελάμβανε μὲν παντὸς προνομίου τοῦ peer-age, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ παρακάθηται εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, οὔτε νὰ ψηφίζῃ αὐτοπροσώπως, ἀλλὰ δι' ἀντιπροσώπου. Τὴν 3 Μαρτίου 1922 ὅμως ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων τὸ δικαίωμα πρῶτον εἰς τὴν ὑποκόμισσαν Rhonda, ὅπως παρακάθηται εἰς τὰς συνεδριάσεις. Τούτου συνέπεια ἦτο ὅτι ἀνεγνωρίσθη γενικῶς εἰς τὰς ὁμοτίμους γυναῖκας τὸ δικαίωμα, ὅπως παρακάθηνται εἰς τὴν Ἄνω Βουλήν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν κληρονομικῶν ὁμοτίμων μελῶν ὑπάρχουν καὶ αἱρετὰ μέλη ἀντιπροσωπεύοντα τοὺς κληρονομικοὺς ὁμοτίμους τῆς Σκωτίας. Εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων συγκαταλέγονται καὶ 26 ἐκκλησιαστικὰ μέλη (Spiritual Lordes), οἱ ἀρχιεπίσκοποι τῆς Κανταβρυγίας καὶ τῆς Ὑόρκης, οἱ ἐπίσκοποι τοῦ Λονδίνου Durheim καὶ Winchans ter καὶ 21 ἐπίσκοποι κατ' ἀρχαιότητα. Ἀπὸ τοῦ 1876 ὑπάρχουν τέσσαρες δικασταὶ ἰσόβιοι Λόρδοι τοῦ Κοινοβουλίου, οἱ ὁποῖοι μὲ τὸν Λόρδον Καγκελλάριον συγκροτοῦσι τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων, ὁσάκις δικάζει ὡς ἀνώτατον ἐφετεῖον (Court of Appeal).

Πρόεδρος τῆς ἄνω Βουλῆς εἶναι ὁ Λόρδος Καγκελλάριος, ὅτις διορίζεται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων εἶναι πολὺ μικροτέρα τῆς τοῦ *Ρήτορος* (Προέδρου) τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, οὐδ' ἔχει μεγαλυτέραν ἐξουσίαν τῆς τῶν ἄλλων ὁμοτίμων. Διὰ τοῦτο τὴν τήρησιν τῆς τάξεως δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ πᾶς ὁμότιμος ἀπέναντι παντὸς ἄλλου. Κωλυομένου τοῦ Λόρδου Καγκελλαρίου ἀντικαθίσταται ὑπό τινος τῶν ἀντιπροσώπων του, οἱ ὁποῖοι διορίζονται ἐπίσης ὑπὸ τοῦ Βασιλέως.

Ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων θεωρεῖται ἐν ἀπαρτίᾳ καὶ ἂν μόνον 3 εἶναι οἱ παρόντες. Καὶ ἐδῶ ὁ θέλων νὰ ὁμιλήσῃ ἐγείρεται χωρὶς προηγουμένην ἄδειαν, ἀφαιρῶν τὸν πῖλον του, καὶ ἀπευθύνεται εἰς τὴν Συνέλευσιν. Ἀγορεύων καὶ καλῶν συνάδελφόν του ὁμιλεῖ εἰς τρίτον πρόσωπον, λέγων: ὁ «εὐγενὴς Δοὺξ» ἢ ὁ «εὐγενὴς φίλος μου.»

Κατὰ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ ὅμως χαρακτῆρος τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων ἤρχισαν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 19 αἰῶνος καὶ δὴ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος αἰῶνος νὰ βάλλωνται πυρὰ ὁμαδόν. Οὕτω κατὰ τὸ 1917 καὶ 1918 ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι πρὸς ὁριστικὴν ἀνακαίνισιν τῆς συνθέσεως τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων ἐγένοντο, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ σύστασις εἰδικῆς ἐπιτροπῆς πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος, ἥτις ἀπεφάνθη ὅπως 246 μέλη τῆς

Digitized by Google

Ἄνω Βουλῆς ἐκλέγωνται ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων διὰ 12 ἔτη, καὶ 81 μέλη ἐκ μιᾶς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐκ μελῶν καὶ τῶν δύο Βουλῶν. Ἂν καὶ ἔκτοτε ὅμως παρῆλθον ἀρκετὰ ἔτη, ἐν τούτοις οὐδεμία ἀπόφασις σχετικῶς ἐλήφθη καὶ οὕτω πως ἡ σύνθεσις τῆς Ἄνω Βουλῆς παραμένει οἵα καὶ προηγουμένως ἦτο.

Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

Τὸ δικαίωμα τῆς προτάσεως νόμων ἔχουν τόσον τὰ μέλη τῶν δύο Βουλῶν ὅσον καὶ ἡ Κυβέρνησις. Ἂν ἡ πρότασις προέρχεται ἐκ μέλους τῆς Ἄνω Βουλῆς κατατίθεται εἰς τὸ γραφεῖον, ἂν δὲ ἀπὸ μέλος τῆς Κάτω Βουλῆς ἀνακοινοῦται εἰς αὐτήν. Ἂν ἡ Βουλὴ ἀποδεχθῇ τὴν πρότασιν ὁ Πρόεδρος ἐρωτᾷ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἂν θὰ ψηφισθῇ εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν, ἡ δὲ Βουλὴ ἀποφασίζει. Ἀφοῦ ψηφισθῇ εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν ὁ Πρόεδρος ἐρωτᾷ ἂν θὰ ψηφισθῇ καὶ εἰς δευτέραν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τὴν ἐν λόγῳ πρότασιν δύνανται νὰ ζητήσουν τὴν ἀναβολὴν εἴτε διὰ 3 εἴτε διὰ 6 μῆνας ἢ νὰ ὑποβάλουν ἄλλην πρότασιν. Μέχρι τοῦ σημείου τούτου τηρεῖται ἡ αὐτὴ διαδικασία καὶ εἰς τὰς δύο Βουλάς. Ἐνῷ ὅμως μετὰ τὴν δευτέραν ἀνάγνωσιν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν

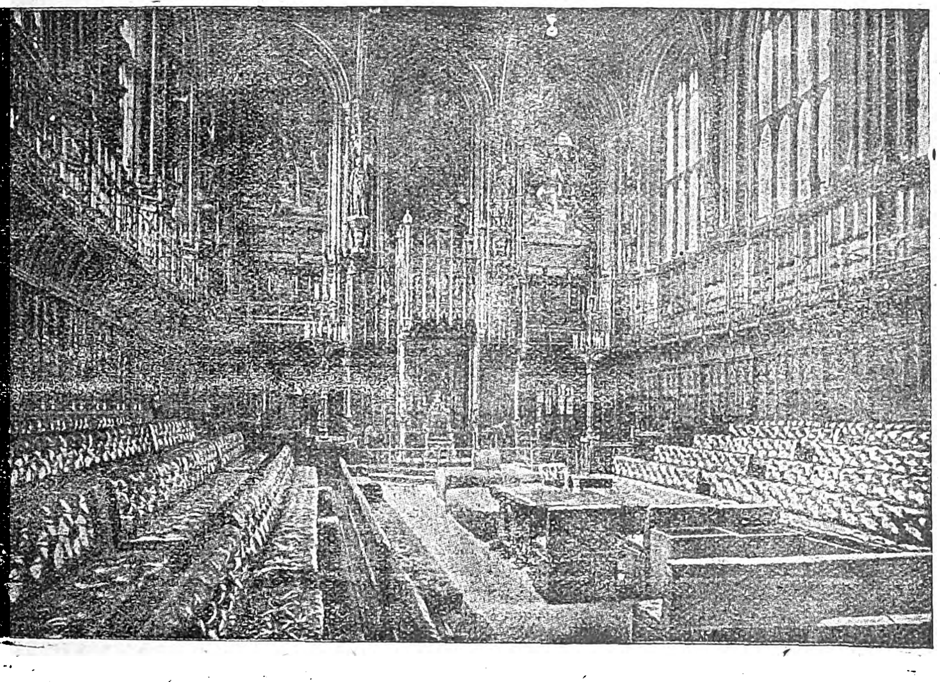

Ἡ αἴθουσα τῶν λόρδων. Εἰς τὴν αἴθουσαν δὲν ὑπάρχει βῆμα, ἀλλ' οἱ ἀγορεύοντες ὁμιλοῦν ἀπὸ τῆς θέσεώς των.

Λόρδων, προχωρεῖ εἰς τὴν τρίτην ἀνάγνωσιν αὕτη, ἄλλη διαδικασία ἀκολουθεῖται εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων. Εἰς αὐτὴν ὅταν ψηφισθῇ ἡ πρότασις ἐκείνη καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἀνάγνωσιν, ὁ Πρόεδρος ἐρωτᾷ ἂν θὰ συζητηθῇ καὶ εἰς τὴν «ἐπιτροπήν». «Ἐπιτροπὴ» δὲ συνήθως εἶνε αὐτὴ ὁλόκληρος ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων. Πλὴν ὅμως, ὅταν αὕτη συζητῇ ὡς «Ἐπιτροπὴ» ὁ Πρόεδρος ἀντικαθίσταται ὑπὸ τοῦ Chairman of ways and means. Ἂν δὲ ἡ πρότασις δὲν ὑποστῇ τροποποιήσεις, ἡ Βουλὴ ἐπιλαμβάνεται ἀμέσως ἢ εἰς τὴν ἑπομένην συνεδρίασιν τῆς ἐπιψηφίσεως εἰς τρίτην ἀνάγνωσιν.

Μετὰ τὴν εἰς τρίτην ἀνάγνωσιν ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων, τὸ νομοσχέδιον ἀποστέλλεται εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων καὶ ἀντιθέτως. Ἄλλοτε ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων εἶχεν ἀπόλυτον veto, δηλ. ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ ὁριστικῶς καὶ νὰ ματαιώσῃ τὸν νόμον, ἂν καὶ ἀπὸ τοῦ 1832 σπανιώτατα ἤσκησε τὸ δικαίωμα τοῦτο κατὰ τῆς Κάτω Βουλῆς. Τὸ 1909 ὅμως ἡ Ἄνω Βουλὴ ἀπέρριψε τὸν προϋπολογισμόν, ὅπερ ὑπῆρξεν ἀφορμὴ πολλῶν ἀγώνων μεταξὺ τῶν δύο Βουλῶν καὶ ἐξ οὗ προεκλήθη τὸ Veto-Bill. Οὕτω, δυνάμει τοῦ ἀπὸ 9 Αὐγούστου 1911 Veto Bill, μόνον εἰς τὴν Κάτω Βουλὴν ἀνήκει τὸ δικαίωμα τῆς ψηφίσεως οἰκονομικῶν νόμων, τῆς Ἄνω Βουλῆς μὴ δυναμένης νὰ ἐπιφέρῃ τροποποιήσεις εἰς αὐτούς, ἀλλὰ μόνον ν' ἀναβάλῃ (ἀναβλητικὸν veto) τὴν κατάρτισιν αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ πάντα ἄλλον νόμον ὡρίσθη διὰ τοῦ Veto Bill ὅτι ἡ Ἄνω Βουλὴ δύναται ν' ἀναβάλῃ τὴν κατάρτισιν τοῦ νόμου ἐπὶ τρεῖς συνεχεῖς συνόδους ἀλλ' ὄχι καὶ νὰ παρακωλύσῃ ὁριστικῶς τὴν γέννεσιν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ Κάτω Βουλὴ ἤθελεν ἐπιμείνει ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς τὸ νομοθετικὸν ἄρα ἐπίπεδον ἡ προέχουσα θέσις τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων ἔναντι τῆς Ἄνω Βουλῆς εἶνε καταφανής.

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ (Cabinet)

Κανεὶς ἀγγλικὸς νόμος δὲν ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου (Cabinet) οὔτε περὶ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, οὔτε περὶ πολιτικῆς εὐθύνης τῶν μελῶν τοῦ cabinet ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Νομικῶς ὑφίσταται μόνον τὸ ἰδιαίτερον μυστικὸν Συμβούλιον (Privy Cuncil) τοῦ Στέμματος τὸ ὁποῖον ἀριθμεῖ ἑκατοντάδας μελῶν, ὅλους τοὺς τέως Ὑπουργοὺς οἵτινες διατηροῦσιν ἰσοβίως τὸ ἀξίωμα καὶ τὸν τίτλον τοῦ μυστικοῦ συμβούλου. Εἰς τὴν χορείαν αὐτὴν τῶν μυστικῶν συμβούλων ἀνήκουν καὶ τὰ μέλη τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου (Privy councillors) καὶ ὁ Πρωθυπουργός, ὅστις εἶναι ἐπίσης ἁπλοῦς μυστικοσύμβουλος. Τὸ μυστικοσυμβούλιον τοῦτο ἐξήσκει ἄλλοτε κυβερνητικὰς καὶ δικαστικὰς λειτουργίας. Καὶ αἱ μὲν δικαστικαὶ λειτουργίαι περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας μιᾶς ἐπιτροπείας αὐτοῦ, ἥτις ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον δικαστήριον, αἱ δὲ κυβερνητικαὶ λειτουργίαι ἐξασκοῦνται ὑπὸ ἄλλης ἐπιτροπείας δηλ. τοῦ cabinet διὰ τοῦ ὁποίου ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία.

Ἡ γένεσις τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς δυναστείας τῶν Στούαρτ. Ἐπὶ Καρόλου Α' δὲν συγκαλεῖται ὁλόκληρον τὸ Μυστικοσυμβούλιον, λόγῳ τοῦ πολυαρίθμου αὐτοῦ, ἀλλ' ὡρισμένα μέλη ἔμπιστα τοῦ Βασιλέως, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν ἔτι περιωρισμένον μυστικὸν συμβούλιον συνερχόμενον εἰς αὐτὸ τὸ γραφεῖον (cabinet) τοῦ Βασιλέως. Τὸ ἐμπιστευτικὸν αὐτὸ συμβούλιον ἐκαλεῖτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος «junto» κατόπιν (cabinet) ἐπὶ δὲ τοῦ Καρόλου Β' «Cabal» ἐκ τῶν πέντε ἀρχικῶν στοιχείων τῶν ὀνομάτων τῶν ἀποτελούντων τὸ ἐν λόγῳ μυστικοσυμβούλιον.

Ἡ σύνθεσις αὐτοῦ, ὡς ἀποτελουμένου ἐξ ἐμπίστων προσώπων τοῦ Βασιλέως, προεκάλεσε πολλὰς διαμαρτυρίας καὶ πολλοὺς φόβους τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Ἀλλ' ἡ δυναμικότης αὐτοῦ ἥτις ἦτο καθαρῶς βασιλικὴ ἐπέπρωτο κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα νὰ ἐκπηγάζῃ ἐξ αὐτῆς τῆς Κάτω Βουλῆς. Ἀπὸ τοῦ 1688 ὁπότε μετεβλήθησαν αἱ δυναμικαὶ σχέσεις εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Πολιτείαν, ὁ Βασιλεὺς ἦτο κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἠναγκασμένος νὰ ρυθμίζῃ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Κοινοβουλίου καὶ ἰδίως πρὸς τὴν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων καὶ νὰ κυβερνᾷ διὰ συμβούλων ἀρεστῶν εἰς τὴν πλειοψηφίαν αὐτῆς. Οὕτω πως, ἀπὸ τοῦ 1688 ἀναφαίνεται τὸ κοινοβουλευτικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον ἐπαγιώθη ἀσφαλῶς μετὰ 150 ὅλα ἔτη.

Διότι κατὰ τὰ ἐπακολουθήσαντα ἔτη, ἰδίως ἐπὶ Γουλιέλμου Γ' (1695—1702) ἡ ἀρχὴ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ ζητεῖται νὰ ἀποπνιγῇ ἐντελῶς. Τὸ μόνον φωτεινὸν σημεῖον τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α' ὑπῆρξεν ἡ πρᾶξις του ἐκείνη διὰ τῆς ὁποίας ἀπεμάκρυνε τοῦ Cabinet τοὺς Τόρυς ἀντικαταστήσας αὐτοὺς δι' Οὐΐγων, διαμορφωθέντος οὕτω πως διὰ πρώτην φορὰν ἐντελῶς ὁμοιογενοῦς Ὑπουργικοῦ Συβουλίου.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀνόδου εἰς τὸν θρόνον τῶν πρώτων βασιλέων ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Ἀννοβέρου ἀναφαίνονται περισσότερα σπέρματα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ καὶ ἀναπτύσσεται εὐκολώτερον τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα. Ἡ ἀδιαφορία τῶν Γερμανῶν αὐτῶν Βασιλέων διὰ τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν διηυκόλυνε τὰ πράγματα. Ἐπειδὴ ὁ Γεώργιος Α' ἠγνόει τὴν ἀγγλικήν, ὅσον καὶ οἱ ὑπουργοί του τὴν γερμανικὴν καὶ γαλλικήν, ἔπαυσεν οὗτος νὰ παρίσταται εἰς τὰς συνεδριάσεις τοῦ Cabinet καὶ νὰ προεδρεύῃ τούτου. Τὸ τυχαῖον αὐτὸ γεγονὸς καθιερωθὲν ὡς ἔθιμον ἰσχύει μέχρι σήμερον. Αἱ συζητήσεις ἐν τῷ Cabinet ἐγένοντο μᾶλλον ἐλευθέρως διὰ δὲ τὴν τάξιν καὶ τὴν ἑνιαίαν διεύθυνσιν τὰς ἐργασίας ἦτο ἀνάγκη «προέδρου», ὅστις θ' ἀνεκοίνου καὶ τὰς ληφθείσας ἀποφάσεις εἰς τὸν Βασιλέα. Θέσιν «προέδρου», κατελάμβανε συνήθως τὸ ἐπιφανέστερον μέλος, ὁπόθεν προῆλθεν ὁ «πρῶτος», ὅπως λέγουν οἱ Ἄγγλοι, ὁ Πρωθυπουργός.

Ὁ κοινοβουλευτισμὸς καθ' ὅλην τὴν περίοδον ἐκείνην, (1721-1742) καθ' ἣν ἐκυβέρνησε πράγματι τὴν Ἀγγλίαν «ὁ πρῶτος» τοῦ Cabinet Walpole καλούμενος, ὑφίσταται σκληρὰ κτυπήματα. Κατὰ τὸ 20ετὲς αὐτὸ διάστημα ὁ Walpole εἶχε μὲν μεθ' ἑαυτοῦ τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἐχρησιμοποίησε πλεῖστα ὅσα μέσα ἐξαγορᾶς συνειδήσεων. Ἡ πλειοψηφία ἦτο ἔργον ἰδικόν του καὶ ὁ Walpole συνεπῶς δὲν ἦτο πράγματι ὁ ἐκλεκτὸς αὐτοῦ. Ἡ ἀποτυχία του ὅμως κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1741 ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ, τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ Cabinet διατηρησάντων τὴν θέσιν των.

Ὁ Γεώργιος Γ. (1760-1820) κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς βασιλείας του ἐκυβέρνησε προσωπικῶς τὴν Ἀγγλίαν, συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τῆς μητρός του, ἥτις διαρκῶς ἐπανελάμβανεν εἰς αὐτόν: «Γεώργιε ἔσο βασιλεύς» (George be King). Ἡ «κυβέρνησις» δὲν ἦτο κοινοβουλευτικὴ ἀλλὰ καθαρῶς προσωπική. Ὡς ὄργανα εἶχεν ὑπουργοὺς τυφλῶς ἀφοσιωμένους εἰς αὐτόν. Τοιοῦτος ἦτο καὶ ὁ Νὼρθ ὅστις διετέλεσεν ὑπουργὸς 12 ὅλα ἔτη (1770-1782). Ἐπειδὴ ὅμως τόσον αὐτὸς ὅσον καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐζήτουν τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῶν ἀμερικανικῶν ἀποικιῶν πολέμου, ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων ἐξανίσταται. Τὴν 15 Μαρτίου 1782 πρότασις μομφῆς κατὰ τοῦ Ὑπουργείου Νώρθ ἀπορρίπτεται διὰ ψήφων 9. Ἀλλὰ τὴν 20 Μαρτίου 1782 νέα πρότασις μομφῆς ἥτις ἀσφαλῶς θὰ συνεκέντρου μεγάλην πλειοψηφίαν ἐξαναγκάζει τὸν Νώρθ καὶ τοὺς συνυπουργούς του εἰς παραίτησιν. Οὕτω πως δύο ἀρχαὶ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ δόγματος διαγράφονται μεγάλοις γράμμασιν εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα τῆς Ἀγγλίας: Ἡ ἀλληλέγγυος πολιτικὴ εὐθύνη τῶν Ὑπουργῶν καὶ ἡ παραίτησις ὁλοκλήρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ἕνεκα παρασκευαζομένης ἀποδοκιμασίας αὐτοῦ.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς μειοψηφίας διαδέχεται τὸ Ὑπουργεῖον τῆς πλειοψηφίας ὑπὸ τὸν Ρόκιγχαμ (1782) ἔχον ἀντίθετον πολιτικὴν πρὸς τὸ προηγούμενον. Ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις ἐπρόκειτο νὰ προσδόσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἦτο ἡ ὑπέροχος προσωπικότης τοῦ Οὐίλιαμ Πίτ, ὅστις περιέβαλε δι' ὅλως ἐξαιρετικῆς λάμψεως καὶ αἴγλης τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωθυπουργοῦ, ἐξασκῶν ἐπὶ τῶν συναδέλφων του ἀναμφισβήτητον ἐπίδρασιν. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ κανὼν ὅτι οἱ Ὑπουργοὶ εἶναι πολιτικῶς ὑπεύθυνοι ἀπέναντι τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτητων δὲν θεωρεῖται ἀπαράβατος. Οὕτω τῷ 1784 ἐνῷ δέκα τέσσαρας φορὰς εἰς διάστημα δύο μηνῶν ἐξέφρασεν ἡ Κάτω Βουλὴ μομφὴν ἐναντίον τοῦ Ὑπουργείου Πίτ, οὗτος δὲν παρῃτήθη. Ἀλλ' ἡ ἐκλογικὴ μεταρρύθμισις τοῦ 1832 ἐτόνωσεν ἔτι μᾶλλον τὴν ὑπεροχὴν τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Ἔκτοτε παρατηροῦνται ἀλλαγαὶ τῶν Ὑπουργείων ἕνεκα ἀποδοκιμαστικῆς ψήφου τῆς Βουλῆς καὶ σχηματισμοὶ Ὑπουργείων συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τῶν Κοινοτήτων. Ἰδίως δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Βικτωρίας διὰ τῆς παραιτήσεως τῷ 1841 τοῦ Ὑπουργείου Malbourne ἀποδοκιμασθέντος ὑπὸ τῆς Βουλῆς, ἡ πολιτικὴ εὐθύνη τῶν Ὑπουργῶν καθίσταται ἀξίωμα ἐφαρμοσθὲν ἔκτοτε ἀπαρεγκλήτως.

Σήμερον κατὰ θεωρίαν κυβερνᾷ μὲν ὁ βασιλεύς, πράγματι ὅμως τὴν κυβέρνησιν ἔχει τὸ Ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον πηγάζει ἐκ τοῦ Κοινοβουλίου· Τὸ ὑπουργεῖον τύποις μὲν ἀντιπροσωπεύει τὸ Στέμμα ἐνώπιον τῶν Βουλῶν, πράγματι ὅμως ἀποτελεῖ τὴν κεφαλὴν τοῦ ὑπερισχύοντος κόμματος ἐν τῇ Κάτω Βουλῇ ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως. Τύποις μὲν διορίζεται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, πράγματι ὅμως εἶναι «ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ» τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Δὲν εἶναι τυφλὸν ὄργανον ταύτης, ἀλλ' ἀντιθέτως ὁ ὁδηγὸς τοῦ Κοινοβουλίου. Εἶναι ὑπηρέτης τῶν Βουλῶν κατὰ τύπους, ὅπως ἔλεγεν ὁ Σατωβριάνδ, ἀλλ' αὐθέντης αὐτῶν κατ' οὐσίαν. Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἀποτελεῖ «ἑνιαῖον» καὶ «ὁμογενὲς» σῶμα, σύνθετον δηλαδὴ ἐκ πολλῶν μελῶν συνδεομένων δι' ἀλληλεγγύου πολιτικῆς εὐθύνης, ἀλλ' ἑκάστοτε Ὑπουργοῦ ὄντος «ἀτομικῶς» ὑπευθύνου ἐνώπιον τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Ἂν αὕτη δόσῃ ψῆφον μομφῆς κατὰ τοῦ Ὑπουργείου, τοῦτο ὀφείλει νὰ παραιτηθῇ, ἀλλὰ καὶ πάλιν ὑποχρεοῦται νὰ ὑποχωρήσῃ ἂν ἔστω καὶ ἐμμέσως ἡ Κάτω Βουλὴ ἀποδοκιμάσῃ τὸ Ὑπουργεῖον, ἀπορρίπτουσα λ. χ. νομοσχέδιον τὸ ὁποῖον ὑποστηρίζει ἡ Κυβέρνησις, ἐκτὸς ἂν δι' αὐτῆς ὁ Βασιλεὺς διαλύσῃ τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων.

Οἱ Ὑπουργοὶ ὅμως ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς εὐθύνης ὑπέχουν καὶ ποινικὴν τοιαύτην. Ἀπὸ τὸν 14 αἰῶνα ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων κατηγόρει τοὺς συμβούλους τοῦ βασιλέως ἐνώπιον τῆς Ἄνω Βουλῆς διὰ τοῦ «impeachment». Ὁ θεσμὸς τῆς ποινικῆς εὐθύνης τῶν Ὑπουργῶν καθίσταται εὐρύτατος τὸν 17 αἰῶνα. Εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνευθύνου

Digitized by Google

τοῦ Βασιλέως. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Καρόλου Β' (1660-1685) ἰσχύει ἡ ἀρχή καθ' ἣν οἱ Ὑπουργοὶ δύνανται νὰ κατηγορηθῶσι διὰ τοῦ impeachment ὄχι μόνον διὰ τὴν νομιμότητα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σκοπιμότητα τῶν πράξεων καὶ παραλείψεων αὐτῶν. Οὕτω σήμερον διὰ πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ Βασιλέως, γραπτὴν ἢ προφορικὴν καὶ ἀκόμη διὰ πᾶσαν παράλειψιν αὐτοῦ, ὑπάρχει ὁ ὑπεύθυνος σύμβουλος ὅστις διὰ τῆς ἁπλῆς προσυπογραφῆς του ἀναλαμβάνει τὴν εὐθύνην. Ὁ θεσμὸς αὐτὸς τῆς προσυπογραφῆς ἀνεπτύχθη πρὸ πάντων κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας ἀρχίσας ἀπὸ τὸ 1706 ἰδίως. Καὶ ἡ Κάτω Βουλὴ δύναται διὰ τοῦ impeachment νὰ κατηγορῇ ἐνώπιον τῆς Ἄνω Βουλῆς τοὺς Ὑπουργούς, οὐδέποτε, ἀπὸ τοῦ 1701, δυναμένου τοῦ Βασιλέως ν' ἀπονείμῃ ἀμνηστείαν πρὸ τῆς καταδίκης, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐμποδίζεται ν' ἀπονείμῃ χάριν μετὰ τὴν κατηγορίαν καὶ καταδίκην. Ἀλλὰ κατηγορία κατὰ τῶν Ὑπουργῶν διὰ τοῦ impeachment δὲν ἠσκήθη ἀπὸ ἑκατὸν καὶ πλέον ἐτῶν. Ἡ τελευταία ἦτο τὸ 1805 ἐναντίον τοῦ Λόρδου Melville.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον σύγκειται ἀπὸ μέλη τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων καὶ τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων. Ὁ παλαιὸς κανὼν ὅστις ἴσχυεν ἀπὸ τοῦ 1707 καθ' ὃν ὅταν μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων διορισθῇ Ὑπουργὸς πρέπει νὰ παραιτηθῇ τῆς θέσεώς του ὡς βουλευτοῦ, δυνάμενος ὅμως νὰ ἐκλεγῇ καὶ πάλιν καὶ νὰ διατηρήσῃ οὕτω τὴν θέσιν τοῦ βουλευτοῦ, κατηργήθη διαρκοῦντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Ὁ νόμος τῆς 22 Φεβρουαρίου 1919 (Re-election of Ministers Act) ὥρισεν ὅτι ἐὰν βουλευτὴς ἐντὸς διαστήματος 9 μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ νέου Κοινοβουλίου διορισθῇ Ὑπουργὸς δὲν χάνει τὴν θέσιν του ὡς βουλευτής.

Οἱ Ὑπουργοὶ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς, ἐκείνης μόνον τῆς ὁποίας εἶναι μέλη. Διὰ τὴν ἄλλην Βουλὴν ὑπάρχει ἀντιπρόσωπος τοῦ Ὑπουργοῦ (parliamentary secratary). Εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἐκτὸς τῶν μελῶν τοῦ Cabinet συγκαταλέγονται καὶ ὅλοι οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῶν διαφόρων κλάδων τῆς διοικήσεως. Παραιτουμένου τοῦ Cabinet παραιτοῦνται καὶ οὗτοι ὑπαρχούσης ἀλληλεγγύου πολιτικῆς εὐθύνης. Τὸ Cabinet ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ Πρωθυπουργοῦ, ὅστις ἐκλέγει τὰ μέλη τούτου καὶ ἐκ τούτων τοὺς Ὑπουργούς του.

Ἐκ τῶν Ὑπουργῶν οἱ κυριώτεροι εἶναι: ὁ πρῶτος λόρδος τοῦ θησαυροφυλακείου καὶ τοιοῦτος, συνήθως, εἶναι ὁ Πρωθυπουργός, ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ Πρόεδρος τῆς Βουλῆς τῶν Λόρδων, ὁ πρῶτος λόρδος τοῦ Ναυαρχείου (ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν), ὁ Λόρδος πρόεδρος τοῦ μυστικοσυμβουλίου, ἐντελῶς διάφορον πρόσωπον τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ προέδρου τοῦ Cabinet, ὁ ὑπουργὸς τοῦ Ἐμπορίου καὶ ὁ ὑπουργὸς τῶν Ταχυδρομείων. Παρ' αὐτοῖς ὑπάρχουν γραμματεῖς τῆς Ἐπικρατείας (Secretaries of State) δηλαδὴ οἱ Ὑπουργοὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, τῶν Ἐξωτερικῶν, τῶν Στρατιωτικῶν, τῶν Ἀποικιῶν καὶ τῶν Ἰνδιῶν. Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ μεγάλου πολέμου ἱδρύθησαν πλεῖστα ὅσα Ὑπουργεῖα, διὰ τὰ ὁποῖα ὡρίσθη, κατὰ κανόνα, ὅτι θὰ παύσουν ὑφιστάμενα 12 μῆνας μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου. Τοιαῦτα δὲ ἦσαν τὸ ἱδρυθὲν διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Ἰουνίου 1915 νόμου, ὑπουργεῖον τῶν πολεμοφοδίων, τὸ διὰ τοῦ νόμου τῆς 22 Δεκεμβρίου 1916 ὑπουργεῖον τῶν συντάξεων, τὸ δι' ἑτέρου νόμου τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας ἱδρυθὲν ὑπουργεῖον τῆς Ἐργασίας, τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ἐπισιτισμοῦ καὶ τὸ ὑπουργεῖον Ἀτμοπλοΐας, τὸ διὰ τοῦ νόμου τῆς 21 Αὐγούσταυ 1917 ὑπουργεῖον τῶν Ἐπανορθώσεων, τὸ ὁποῖον δύο ἔτη μετὰ τὸν πόλεμον ἔπρεπε νὰ διαλυθῇ καὶ τέλος τὸ τὴν 28 Μαρτίου 1921 ἱδρυθὲν ὑπουργεῖον τῆς ἐθνικῆς ἀρωγῆς (Ministy of national service), ἡ διάρκεια τοῦ ὁποίου ὡρίσθη ἐτησία.

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

Ἡ ὕπαρξις τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 1641, ὅτε ἰδίως τὸ Μακρὸν Κοινοβούλιον συνεζήτει τὴν περίφημον «νουθέτησιν» πρὸς τὸν Βασιλέα. Τότε ἀρχίζει νὰ διακρίνωνται δύο μεγάλα κόμματα, οἱ Καβαλιέροι (Cavaliers) καὶ οἱ «στρογγυλοκέφαλοι» (Round heads). Τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν συνέκειτο ἐκ τοῦ πλείστου μέρους τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσίων γαιοκτημόνων. Αἱ ἀρχαί του ἦσαν ὑπὲρ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καὶ τῶν προνομιῶν τοῦ Στέμματος. Τὸ δεύτερον ἀπετέλουν οἱ ἀστοὶ καὶ οἱ μικροὶ ἀγρόται γαιοκτήμονες, ζητοῦντες τὴν ἐπέκτασιν τῶν λαϊκῶν δικαιωμάτων καὶ κεκηρυγμένοι ὑπὲρ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ Κοινοβουλίου. Ἀπὸ τοῦ 1680 τὰ δύο ταῦτα κόμματα ἐκλήθησαν «Τόρυες» καὶ «Οὐΐγοι» μὲ ἐντελῶς ἀντιθέτους ἀρχάς. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη παρατηρεῖται μέχρι τῶν μέσων σχεδὸν τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ἔκτοτε ὅμως, καὶ δὴ μετὰ τὴν κατὰ τὸ 1832 γενομένην ἐκλογικὴν μεταρρύθμισιν, τὰ δύο κόμματα τῶν Τορύων καὶ τῶν Οὐίγων διακρίνονται εἰς Συντηρητικὸν καὶ φιλελεύθερον. Καὶ μεταξὺ αὐτῶν οὐδεμία θεμελιώδης διαφορὰ ἀρχῶν ὑπάρχει, ἀλλ' ἀμφότερα παραμένοντα πιστὰ εἰς τὴν δυναστείαν διακρίνονται μᾶλλον ἐκ τῶν παραδόσεων καὶ ἀναμνήσεων. Τὰ κόμματα ταῦτα διακρίνονται ἰδίως ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν. Διότι εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ καὶ ὑπάρχει ἀκόμη σήμερον «πολιτικὴ ἀνδρολατρεία», καθόσον οἱ Ἄγγλοι ἀποβλέπουν μᾶλλον εἰς τὸ πρόσωπον ἢ εἰς τὰς ἰδέας τοῦ ἀρχηγοῦ. Διὰ τοῦτο τὸ Φιλελεύθερον κόμμα ἠκολούθησε πάντοτε σχεδόν, ἂν καὶ ἀλλάσσοντα κατ' ἐπανάληψιν ἰδέας, τὸν Γλάδστωνα, ὅστις ἐνῷ ἤρξατο τοῦ πολιτικοῦ σταδίου ὡς συντηρητικός, βραδύτερον, ἐκ προσωπικῆς μᾶλλον ἀντιζηλίας πρὸς τὸν Δισραέλι, ἐγένετο ἀρχηγὸς τῶν Φιλελευθέρων. Ὅτε δὲ τὸ 1886 ὁ Γλάδστων ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἡμιανεξαρτησίας τῆς Ἰρλανδίας τὸ πλεῖστον τῶν μελῶν τοῦ Φιλελευθέρου κόμματος τὸν ἠκολούθησε, καταστάντα οὕτως ἀρχηγὸν τῶν ριζοσπαστικῶν Φιλελευθέρων, ἐνῷ τὰ ἄλλα, ὑπὸ τὸν Χάρδιγκτον, ἀπετέλεσαν τὸ Φιλελεύθερον ἑνωτικὸν κόμμα.

Ἐφόσον μόνον τὰ δύο ἱστορικῶς παραδεδομένα κόμματα ἕδρων ἐπὶ τῆς πολιτικῆς σκηνῆς, ἱστάμενα ἀπέναντι ἀλλήλων, τὸ ἓν τούτων ἀπετέλει τὴν συμπολίτευσιν, τὸ κόμμα τὸ ὁποῖον ὑπεστήριζε τὴν Κυβέρνησιν, τὸ ἕτερον δὲ τὴν ἀντιπολίτευσιν, ἤτοι τὸ ἐλέγχον τὴν Κυβέρνησιν κόμμα καὶ ἕτοιμον εἰς πᾶσαν στιγμὴν ν' ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Διὰ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου, τοῦ τόσον μετριοπαθοῦς καὶ λελογισμένου συνήθως, ἐπετυγχάνετο ἡ πρόοδος καὶ ἐτονοῦτο ὁ κρατικὸς ὀργανισμὸς μὲ νέαν ζωὴν καὶ νέον αἷμα.

Τὸ 1893 ἀναφαίνεται εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας καὶ τρίτον κόμμα: τὸ ἀνεξάρτητον ἐργατικὸν κόμμα, τὸ ὁποῖον τὸ 1906 τῇ συνδρομῇ καὶ ἄλλων ἐργατικῶν τάξεων καὶ πολιτικῶν δυνάμεων, ὡς τοῦ Ἀγγλικοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος, ἐνισχύεται, ἀποτελέσαν τὸ «Ἐργατικὸν Κόμμα» (Labur Party) ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ρομσεϋ Μακδόναλδ. Οὕτω πολλαὶ δυναμικαὶ—πολιτικαὶ σχέσεις ἐν τῷ Ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ μεταβάλλονται. Οἱ Φιλελεύθεροι τὸ 1911 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀσκουΐθ ἀναγκάζονται νὰ καταφύγουν εἰς τὴν συνδρομὴν τοῦ νέου τούτου κόμματος, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ νέα μεγάλη κοινωνικὴ νομοθεσία, ἥτις ὑπῆρξε κυρίως ἔργον τοῦ τότε ὑπουργοῦ τοῦ Ἐμπορρίου καὶ κατόπιν Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Λόϋδ Τζώρτζ.

Διαρκοῦντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου νέα ἐξασθένησις σημειοῦται εἰς τὰς τάξεις τῶν μελῶν τῶν δύο παλαιῶν κομμάτων, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ σχηματισμὸς διὰ πρώτην φορὰν ἐν Ἀγγλίᾳ «Ὑπουργείου συμμαχισμοῦ» πρῶτον ὑπὸ τὸν Ἀσκουΐθ καὶ κατόπιν ὑπὸ τὸν Λόϋδ Τζώρτζ. Ἔτοτε ἀρχίζει ἡ χρεωκοπία τοῦ συστήματος ὑπάρξεως δύο μόνον πολιτικῶν κομμάτων ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ καὶ τῆς Κυβερνήσεως τῆς χώρας ὑφ' ἑνὸς τούτων. Τὴν ἑπομένην δὲ τοῦ μεγάλου πολέμου, 1923—24, εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀγγλίας καλεῖται τὸ «Ἐργατικὸν κόμμα» μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Μακδόναλδ. Τοῦτο ἐσημείωσε μίαν μεγάλην καμπὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς Ἀγγλίας. Πλὴν ὅμως τὸ γεγονὸς τοῦτο κατέδειξε ταὐτοχρόνως πόσον οἱ Ἄγγλοι, ὅσον καὶ ἂν εἰς τὰς ἰδέας των εἶναι ῥηξικέλευθοι, ἔχονται στενῶς τοῦ θεσμοῦ τῆς δυναστείας, ὅσον καὶ τῶν ἄλλων κοινοβουλευτικῶν παραδόσεων. Ὁ Μακδόναλδ ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ σχηματίσῃ Κυβέρνησιν, ἀναχωρῶν ἠσπάσθη τὴν χεῖρα τοῦ Ἄνακτος....

ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ὁ διοικητικὸς ὀργανισμὸς τῆς Ἀγγλίας εἶναι σήμερον, ὅπως καὶ πρὸ ἑκατονταετηρίδων, ἀριστοκρατικὸς καὶ ὄχι δημοκρατικός. Ἡ κομιτεία ἀποτελεῖ τὴν ἀνωτάτην διοικητικὴν περιφέρειαν, πολλῶν πόλεων, μάλιστα ἀποτελουσῶν ἰδίαν κομιτείαν ὡς τὸ Λονδῖνον, ἡ Ὑόρκη κλπ. Τὰ κυριώτερα ὄργανα τῆς αὐτοδιοικήσεως ἐν τῇ κομιτείᾳ εἶνοι ὁ Σέριφ, ὁ Λόρδος Τοποτηρητής, οἱ Coroner καὶ οἱ εἰρηνάρχαι. Ὁ Σέριφ διορίζεται κατ' ἔτος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως μεταξὺ τριῶν ὑποψηφίων πλουσίων γαιοκτημόνων, προτεινομένων ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ἐξ ὧν ὁ Βασιλεὺς ἐκλέγει συνήθως τὸν πρῶτον ἐγγεγραμμένον κεντῶν, διὰ βελόνης τὸ ὄνομά του. Ὁ ἐκλεγεὶς ὑποχρεοῦται κατὰ κανόνα, ν' ἀποδεχθῇ τὴν ἐκλογήν. Ἡ ἐξουσία του ἐλαχίστη σήμερον ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἄλλοτε περιορίζεται εἴς τινα οἰκονομικῆς, στρατιωτικῆς καὶ δικαστικῆς φύσεως δικαιώματα τὰ ὁποῖα τῷ ὑπελείφθησαν. Ὁ Λόρδος Τοποτηρητὴς (Lord Lieutenant) διορίζεται διὰ Β. Διατάγματος καὶ εἶναι ἰσόβιος. Ἐνῷ ὁ Σέριφ εἶναι ὁ πρῶτος πολιτικὸς ἄρχων, ὁ Λόρδος Τοποτηρητὴς εἶναι ὁ πρῶτος στρατιωτικὸς ἄρχων τῆς κομιτείας. Οἱ Coroner, τρεῖς ἕως ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, ἐκλέγονται ἰσοβίως ὑπὸ τῶν ἐχόντων ἐν τῇ κοινότητι ἀκίνητον περιουσίαν. Τὰ καθήκοντα αὐτῶν εἶναι κυρίως ἀνακριτικά. Οἱ εἰρηνάρχαι (justices of the peace) διορίζονται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως μὲ καθήκοντα διοικητικὰ καὶ δικαστικά.

Αἱ κομιτεῖαι ἀντιστοιχοῦν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πρὸς τοὺς ἰδικούς μας νομούς. Ἡ ὑποδιαίρεσις τῶν κομιτειῶν εἰς «ἑκατονταρχίας (hundreds) μόνον ἁπλῆν ἱστορικὴν σημασίαν ἔχει σήμερον. Ἡ ἐν Ἀγγλίᾳ αὐτοδιοίκησις συνδέεται ἀναποσπάστως μὲ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς ἰδίου ἐγγείου φόρου ἀποτελοῦντος μέρος τοῦ ἐπὶ τῶν πτωχῶν φόρου, καὶ τῆς ἀποκλειστικῆς διαθέσεως αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν.

Τὸ δημοτικὸν σύστημά τὸ ὁποῖον ἰσχύει ἐν Ἀγγλίᾳ εἶνε τὸ καθιερωμένον κυρίως διὰ τοῦ ἀπὸ 28 Αὐγούστου 1882 νόμου (Municipal Corporations Act). Εἰς τὸ δημοτικὸν αὐτὸ σύστημα περιλαμβάνονται μόνον αἱ πόλεις τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν διοικουμένων ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν ὀργάνων ἑκάστης κομιτείας ἤτοι τοῦ Σέριφ καὶ τῶν εἰρηναρχῶν. Ἡ κυρία δημοτικὴ ἀρχὴ εἶνε τὸ δημοτικὸν συμβούλιον τὸ ὁποῖον ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα τοῦ δημότου, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ὡς σύμβουλοι (councillors) ἐκλέγονται οἱ δημόται οἱ ἔχοντες ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ σεβαστὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον περιουσίαν. Ἡ ἐκλογὴ γίνεται κατὰ τριετίαν, ἀνανεουμένου τοῦ $^{1}/_{3}$ αὐτῶν κατ' ἔτος.

Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐκλέγει τοὺς παρέδρους (aldermen) εἴτε μεταξὺ τῶν μελῶν του, εἴτε μεταξὺ τῶν δημοτῶν οἵτινες ἔχουν τὰ προσόντα τούτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν παρέδρων πρέπει νὰ εἶναι κατά τι μικρότερος τοῦ $^{1}/_{3}$ τῶν μελῶν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου. Τὸ ἀξίωμα διατηροῦν 6 ἔτη ἀνανεουμένου τοῦ ἡμίσεος αὐτῶν ἀνὰ τριετίαν. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἐκλέγει ἐπίσης τὸν Mayor (Δήμαρχον) δι' ἓν ἔτος, εἴτε μεταξὺ τῶν μελῶν τούτου ἢ τῶν παρέδρων, εἴτε μεταξὺ τῶν δημοτῶν ἐκείνων τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα πρὸς ἐκλογὴν εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ συμβουλίου. Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ φόρους (rates) καὶ λαμβάνῃ τὰ κατάλληλα ὑπὲρ τῆς ὑγείας μέτρα καὶ διορίζῃ τοὺς διαφόρους ὑπαλλήλους τῆς πόλεως.

Τὸ νῦν κρατοῦν διοικητικὸν σύστημα παρουσιάζει σπουδαίαν ἀποκέντρωσιν καὶ αὐτοδιοίκησιν δι' ὡρισμένα ὅμως ζητήματα συγκέντρωσιν ἀντιπροσωπευομένην ὑπὸ τῶν Ὑπουργείων. Ἀλλὰ παραλλήλως πρὸς τὴν τοπικὴν ταύτην αὐτοδιοίκησιν, διεμορφώθη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ συγκεντρωτικὴ διοίκησις ἐν τῇ πρωτευούσῃ, ἥτις ὁλοὲν ἐξογκουμένη ἔφθασεν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἐκτελῇ καὶ καθήκοντα ἀνήκοντα κυρίως εἰς τὴν αὐτοδιοίκησιν. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ 1919 μελετᾶται ὁ τρόπος τῆς μεταρρυθμίσεως εἰς τὴν ὑφισταμένην συγκεντρωτικὴν διοίκησιν ἐπὶ τὸ ἀποκεντρωτικώτερον ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν κοινοβουλευτικὴν ἀποκέντωσιν καὶ αὐτοδιοίκησιν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατηρτίσθη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1919 ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ἥτις ὑπέβαλε τὸ πόρισμα τῶν ἐργασιῶν της τὸν Μάϊον τοῦ 1920· τὸ ζήτημα ὅμως τῶν τοιούτων μεταρρυθμίσεων παραμένει ἀκόμη ἐκκρεμὲς μέχρι σήμερον.

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Ἡ δικαιοσύνη ἐν Ἀγγλίᾳ παρ' ὅλας τὰς μεταβολὰς αἵτινες ἐπῆλθον ἐν τῷ μεταξύ, κατὰ βάσιν παραμένει τοιαύτη, οἵα καὶ πρὸ αἰώνων πολλῶν ὑπῆρξεν. Εἰς τὴν νομοθεσίαν τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζουν τὰ δικαστήρια διακρίνομεν τὸ «κοινὸν Δίκαιον», (Commen Law) καὶ τὸ Statute Law, τὸ γραπτὸν δίκαιον. Διὰ τοῦ Act of settlement τῆς 13 Ἰουνίου 1701 καθιερώθη τὸ ἰσόβιον τῶν δικαστῶν, τοὺς ὁποίους δὲν δύναται νὰ παύσῃ τὸ στέμμα «ἐφόσον καλῶς πολιτεύονται», εἰ μὴ κατόπιν αἰτήσεως τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης τῶν Βουλῶν. Οἱ δικασταὶ διορίζονται ὑπὸ τοῦ Βασιλέως ἐκ δικηγόρων, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦσι τὴν Queen Counsels. Ἡ ἰδιωτικὴ ἀγωγὴ ἐπιτρέπεται εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις καὶ μόνον ἐπὶ κακουργημάτων καὶ ἄλλων τινῶν ἐλαχίστων πράξεων, ἀντιπροσωπεύεται τὸ Στέμμα «ὡς ἐνάγων» δι' ἑνὸς δικηγόρου διοριζομένου ἐκ τῆς Queen Counsel. Ἡ δικαιοδοσία τῶν ἀπὸ τοῦ 1847 ἱδρυθέντων κατὰ πρῶτον 60 ἀστικῶν δικαστηρίων County Cours) ἐκτείνεται, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἐπὶ παντὸς ζητήματος ἀστικῆς φύσεως.

Ἀνώτερον Δικαστήριον τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου εἶναι ἡ Βουλὴ τῶν Λόρδων, τοῦ ὁποίου προεδρεύει ὁ Λόρδος Καγκελλάριος, ψηφίζουν δὲ ἐκ τῶν ὁμοτίμων, ἐκεῖνοι μόνον οἵτινες ἦσαν ἢ εἶναι ἤδη δικασταί. Ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἄνω Βουλῆς ὡς δικαστηρίου σήμερον εἶναι πολὺ περιωρισμένη.

Τὸ Iudicial Committee of the Privy Council, ὡς ἐπιτροπὴ τοῦ μυστικοσυμβουλίου μὲ δύο δικαστὰς ἐκδικάζει ἐφέσεις τῶν ἀποικιακῶν δικαστηρίων. Ἀνώτατον δικαστήριον διὰ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Οὐαλλίαν εἶνε τὸ ἐν ἔτει 1873 ἱδρυθὲν Supreme Court of Judicature, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς ἀνωτέρου δικαστηρίου, τοῦ High Court of Justice καὶ ἑνὸς ἐφετείου (Cour of Appeal). Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἱεροδικεῖον καλούμενον Court of Arches.

Κατώτερα δικαστικὰ ὄργανα εἶνε οἱ εἰρηνάρχαι οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὸ δικαίωμα τοῦ ἀνακρίνειν καὶ ἐκδικάζειν τὰ πταίσματα. Ἄλλοτε μὲν οἱ εἰρηνάρχαι ἐνεργοῦσιν ἀτομικῶς, ἄλλοτε δὲ συλλογικῶς. Ὡς ἀνακριτὴς ὁ εἰρηνάρχης ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀνακρίνῃ οἱονδήποτε κατηγορούμενον ἐπὶ κακουργήματι ἢ πλημμελήματι, νὰ λαμβάνῃ ἐγγράφους μυνήσεις, νὰ ἐκδίδῃ τὰς ἀναγκαίας κλήσεις καὶ νὰ προβαίνῃ διὰ τῶν ἀστυνομικῶν κλητήρων εἰς τὴν διὰ τῆς βίας προσαγωγὴν ἐνώπιον αὐτοῦ

Digitized by Google

παντὸς ἀρνουμένου νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν. Ὡς πταισματοδίκης δέ, δέχεται πᾶσαν ἔγκλησιν, ἐκδίδει τὰς πρὸς τοῦτο κλήσεις πρὸς τὸν κατηγορούμενον καὶ ἐξετάζει αὐτὸν καὶ τοὺς μάρτυρας. Ἐπίσης ἐκδικάζει πᾶσαν παράβασιν φορολογικῶν διατάξεων, πᾶσαν κατὰ τῶν δημοσίων ἠθῶν προσβολὴν κλπ.

Συνήθως ὅμως ὅ,τι πράττει εἷς εἰρηνάρχης δύνανται νὰ πράξωσι καὶ πλείονες ὁμοῦ, ὁπότε ἡ τοιαύτη αὐτῶν συνεργασία καλεῖται «μικρὰ σύνοδος» (petty Session). Ἐκτὸς τῶν μικρῶν αὐτῶν συνόδων ὑπάρχουν καὶ αἱ «τετραμηνιαῖαι σύνοδοι» (quarter Sessions) καθ' ἃς ἐκδικόζονται, ὡς ὑπὸ ποινικῶν δικαστηρίων, πάντα σχεδὸν τὰ πλημμελήματα καὶ κακουργήματα.

Εἰς τὴν κομιτείαν, ἐκτὸς τῶν εἰρηναρχῶν καὶ ὁ Σέριφ ἔχει δικαστικὴν ἁρμοδιότητα. Οὗτος δύναται νὰ λάβῃ πᾶν μέτρον ἐναντίον προσώπων τὰ ὁποῖα διαταράσσουν τὴν εἰρήνην, ὡς ἐκτελεστικὸν δὲ ὄργανον τῶν ἀποφάσεων τῆς ἀνωτέρας δικαιοσύνης, ἐκτελεῖ τὰς ἀποφάσεις τῶν βασιλικῶν δικαστηρίων, κοινοποιεῖ τὰς κλήσεις, διατάσσει συλλήψεις κλπ.

Τὰ καθήκοντα τοῦ εἰρηνάρχου εἰς τὸν Δῆμον ἔχουν ἀνατεθῆ εἰς τὸν Δήμαρχον. Τὰ καθήκοντα ὅμως τοῦ εἰρηνάρχου ἀντὶ τοῦ Δημάρχου δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ἔμμισθος δικαστὴς (Stipendiary Magistrate) διοριζόμενος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Εἰς τὸν Δῆμον συγκροτεῖται «δικαστήριον τριμηνιαίας συνόδου» (court of quarter Session), διοριζομένου ὡς ποινικοῦ δικαστοῦ (Recorder) δικηγόρου τινός, ὅστις ὀφείλει νὰ συγκροτῇ σύνοδον ποινικήν, ἑκάστην τριμηνίαν ἢ καὶ συχνότερον, ἥτις δικάζει πᾶν κακούργημα ἢ πλημμέλημα, ὅπως αἱ τριμηνιαῖαι σύνοδοι τῶν κομιτειῶν. Ὁ Recorder εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε ταυτοχρόνως δικαστὴς ἀστικοῦ δικαστηρίου. Πάντες δὲ οἱ δημόται τοῦ δήμου ἔνθα ὑφίσταται ποινικὸν καὶ ἀστικὸν δικαστήριον ἀποτελοῦσι μέρος αὐτοῦ ὡς ἔνορκοι.

ΤΑΞΕΙΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΑΛΛΟΔΑΠΑΙ.

Οἱ Ἄγγλοι εἶνε γεγονὸς ἀναμφισβήτητον, τὸ ὁποῖον καὶ ἀποδεικνύει ἄλλως τε ἡ μακραίων αὐτῶν ἱστορία, ἔχουν μὲν τὸ πάθος τῆς ἐλευθερίας εἰς σημεῖον ὑπέρτατον, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν μανίαν τῆς ἰσότητος. Εἶνε ἀδύνατον νὰ πεισθῇ ὁ Ἄγγλος ὅτι πάντες οἱ ἄνθρωποι γεννῶνται ἴσοι. Πίστις δι' αὐτοὺς δὲν εἶνε ἡ ἰσότης, ἀλλ' ἡ ἐλευθερία. Μολαταῦτα, ἡ ἀνισότης, ἡ ὕπαρξις τουτέστι τάξεων πολλῶν, διακρινομένων διὰ διαφόρων τίτλων κτλ. δὲν πνίγει μέσα εἰς ὅρια στενὰ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας τὴν ὁποίαν ἀναγνωρίζουν καὶ θέλουν νὰ ἀναγνωρίζουν εἰς ὅλους. Οὕτω πως δικαιολογεῖται ἡ διάκρισις ἐν Ἀγγλίᾳ τριῶν διαφόρων τάξεων, τοῦ Στέμματος, τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν κοινοτήτων. Ἡ τάξις τῶν εὐγενῶν περιλαμβάνει τοὺς Δοῦκας, τοὺς Μαρκησίους, τοὺς κόμιτας, τοὺς ὑποκόμιτας καὶ τοὺς Βαρώνους ἢ Λόρδους. Τὰ προνόμοια καὶ οἱ τίτλοι ἑνὸς ὁμοτίμου εἶνε κληρονομικὰ μεταβιβαζόμενα εἰς τὸν πρεσβύτερον αὐτοῦ υἱόν, ὅστις ἐφόσον ζῇ ὁ πατήρ του φέρει μόνον τὸν δεύτερον τίτλον αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ πρεσβύτερος υἱὸς ἑνὸς δουκὸς καλεῖται μαρκήσιος ἢ κόμης, ὁ τοῦ μαρκησίου κόμης ἢ ὑποκόμης, (Viscount), ὁ τοῦ κόμιτος λόρδος, οἱ δὲ νεώτεροι υἱοὶ ἑνὸς δουκὸς ἢ μαρκησίου φέρουν τὸν τίτλον τοῦ λόρδου μαζὶ μὲ τὸ ἐπίθετον «Ἔντιμος» (Honourable). Μεταξὺ τῶν κληρικῶν ὁμοτίμων, οἱ ἀρχιεπίσκοποι κατέχουν θέσιν μεταξὺ τοῦ πρίγκιπος καὶ τοῦ δουκός, οἱ δὲ ἐπίσκοποι μεταξὺ τοῦ ὑποκόμιτος καὶ τοῦ βαρώνου.

Εἰς τὰς «κοινότητας» ὑπάγονται ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄγγλοι πολῖται, ἀπολαύοντες τῶν αὐτῶν πολιτικῶν δισαιωμάτων· εἰς πάντα ἄγγλον ἀναγνωρίζεται πλήρης ἀσφάλεια ζωῆς, ἡ ἐλευθερία τοῦ προσώπου, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ λόγου.

Ἡ ἀγγλικὴ ἰθαγένεια, συμφώνως πρὸς τὸν ἀπὸ 7 Αὐγούστου 1914 νόμον (The British Nationality and Status of Aliens Act) ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 8 Αὐγούστου 1918 νόμου, ἀποκτᾶται εἴτε διὰ γεννήσεως εἴτε διὰ πολιτογραφήσεως. Πᾶς γεννηθεὶς εἰς τὸ «παγκόσμιον Κράτος τῆς Ἀγγλίας (within His Majesty's dominions and allegiance) ἤτοι εἴτε εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν, εἴτε εἰς τὰς Ἀποικίας, καὶ ἀκόμη ἐπὶ πλοίου φέροντος τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν, ἀποκτᾷ τὴν ἀγγλικὴν ἰθαγένειαν. Ἀλλὰ καὶ πᾶς ὁπουδήποτε τῆς Γῆς γεννηθεὶς ἐκ πατρὸς ἄγγλου εἶνε ἄγγλος ἰθαγενής. Ἡ γυνὴ ἡ ὁποία ἔρχεται εἰς γάμον μὲ Ἄγγλον ἀποκτᾷ τὴν ἰθαγένειαν τοῦ συζύγου της, ἣν καὶ διατηρεῖ ἂν δηλώσῃ τοῦτο, ἔστω καὶ ἂν ὁ σύζυγός της διαρκοῦντος τοῦ γάμου ἀποκτήσῃ ἄλλην ἰθαγένειαν. Τὰ τέκνα ἀκολουθοῦν τὴν ἰθαγένειαν τῶν γονέων· ἂν μήτηρ χήρα ἔλθῃ εἰς γάμον μετὰ ξένου, τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνα της ἐξακολουθοῦν διατηροῦντα τὴν ἀγγλικὴν ἰθαγένειαν.

Διὰ πολιτογραφήσεως κτᾶται τις τὴν ἀγγλικὴν ἰθαγένειαν ἂν διαμένῃ συνεχῶς ἐπὶ 4ετίαν, ἢ ἐπὶ 8ετίαν κατὰ περιόδους ὁπουδήποτε τοῦ «παγκοσμίου Κράτους» τῆς Ἀγγλίας καὶ ἐφόσον τὸ τελευταῖον ἔτος ἀπὸ τῆς σχετικῆς περὶ πολιτογραφήσεως αἰτήσεως διαμείνῃ εἰς τὸ «Ἡνωμένον Βασίλειον» ἢ ὑπηρετήσῃ ἐπὶ 5ετίαν κατὰ τὰ τελευταῖα 5 ἔτη εἰς ἀγγλικὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Τῶν διατυπώσεων τούτων ἐξαιροῦνται αἱ γυναῖκες αἵτινες πρὸ τοῦ γάμου των, διαλυθέντος ὁπωσδήποτε, εἶχον τὴν ἀγγλικὴν ἰθαγένειαν. Ἄλλα προσόντα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἀγγλικῆς ἰθαγενείας εἶνε «καλὸς χαρακτὴρ» (good character), γνῶσις τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης καὶ πρόθεσις νὰ παραμείνῃ διαρκῶς εἰς τὸ «παγκόσμιον Κράτος» τῆς Ἀγγλίας, ἢ νὰ παραμείνῃ ἢ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἀγγλικὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν. Τῇ αἰτήσει τοῦ πολιτογραφημένου κτῶνται τὴν ἀγγλικὴν ἰθαγένειαν καὶ τὰ τέκνα του, τὰ ὁποῖα δικαιοῦνται ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἐνηλικιώσεώς των ν' ἀποβάλουν αὐτήν.

Μεταξὺ ἡμεδαπῶν καὶ ξένων ὑπάρχει πλήρης ἰσότης—μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ τελευταῖοι δὲν ἔχουν πολιτικὰ δικαιώματα. Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ παγκοσμίου πολέμου πλεῖστα ὅσα περιοριστικὰ μέτρα ἐλήφθησαν ἐναντίον τῶν ξένων διὰ τοῦ ἀπὸ 5 Αὐγούστου 1914 νόμου (Aliens Restriction Act). Διὰ δὲ τοῦ ἀπὸ 23 Δεκεμβρίου 1919 νόμου (Aliens Restriction Amendment Act) νέοι περιορισμοὶ ἐτέθησαν ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ ὑπηκόους τῶν ἐμπολέμων Κρατῶν (Γερμανῶν κλπ.), διὰ τοὺς ὁποίους ἐπὶ τρία ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ νόμου ἐκείνου ἀπηγορεύετο, ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας, ἡ εἴσοδος καὶ ἡ παραμονή των εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

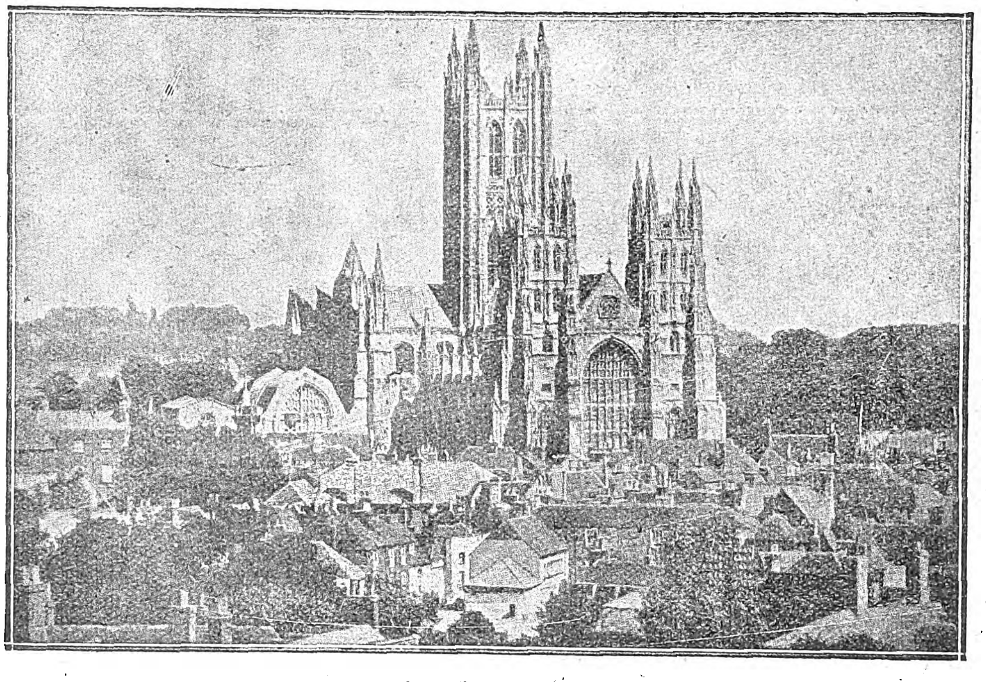

Ὁ Καθεδρικὸς Ναὸς τῆς Καντερβουρίας.

ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος, ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπῆρχεν ἐκκλησία τοῦ Κράτους, ὁ ὀργανισμὸς τῆς ὁποίας εἶχε καθορισθῆ διὰ κρατικοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος μόνον δι' ὁμοίου νόμου ἦτο δυνατὸν νὰ καταργηθῇ ἢ τροποποιηθῇ. Εἰς τὴν Ἰρλανδίαν ἀπὸ τοῦ 1869 ἡ ἐκκλησία εἶχεν ἀποσπασθῆ ἐντελῶς τῆς Πολιτείας, ἤτοι ἔκτοτε δὲν ὑπῆρχεν ἐκεῖ πλέον ἐκκλησία τοῦ Κράτους. Ἀνάλογοι προσπάθειαι κατεβάλλοντο καὶ εἰς τὴν Οὐαλλίαν, ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς ὁποίας ἀπὸ τὴν Πολιτείαν, ἀπετέλει προγραμματικὴν ἀρχὴν τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου. Πράγματι δὲ διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Σεπτεμβρίου 1914 νόμου (Wels Church Act) ἐπετεύχθη ὁ χωρισμὸς τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Κράτους εἰς τὴν Οὐαλλίαν. Πλὴν ὅμως δι' ἑτέρου νόμου (Suspensory Act) τῆς αὐτῆς ἡμερομηνίας ἀνεβλήθη ἡ πραγματοποίησις τοῦ χωρισμοῦ μέχρι τῆς λήξεως τοῦ παγκοσμίου πολέμου. Διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Αὐγούστου 1919 νόμου ὡρίσθη ἡ 31 Μαρτίου 1920 ὡς χρονικὸν σημεῖον πραγματοποιήσεως τοῦ χωρισμοῦ.

Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ Κράτους μετεβλήθη ἐσχάτως αἰσθητῶς. Διὰ τοῦ ἀπὸ 23 Δεκεμβρίου 1919 νόμου (The Church of Engrand Assembly-Towers-Act) παρεχωρήθη εὐρυτάτη αὐτοδιοίκησις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Οὕτως, ἐνῷ μέχρι τοῦδε, ὡς ἐλέχθη, ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία ἦτο ἀποκλειστικῶς ἔργον τῶν Βουλῶν, ἤδη τῇ προτάσει τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Κανταβρυγίας καὶ Ὑόρκης ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία ἀνετέθη εἰς Ἐκκλησιαστικὴν Συνέλευσιν τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας τοῦ Κράτους (National Assembly of the Church of England). Τὸ Κράτος ὅμως διετήρησε τὴν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἐπίβλεψιν. Διότι σήμερον πᾶν νομοσχέδιον καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνελεύσεως ὑποβάλλεται εἰς τὴν ἐκ 15 μελῶν ἑκάστης Βουλῆς συγκειμένην ἐπιτροπὴν τοῦ Κοινοβουλίου (Ecclesiastical Commitee), ἥτις ἐκλέγεται καθ' ἑκάστην σύνοδον. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιτροπὴ ἐξελέγχει τὸ νομοσχέδιον καὶ ὑποβάλλει τὴν ἔκθεσίν της εἰς τὸ Κοινοβούλιον ἐκθέτουσα τὴν γνώμην της. Ἂν δὲ οὐδεμία ἀντίρρησις προβληθῇ, δι' ἁπλῆς ἀποφάσεως τῶν δύο Βουλῶν καὶ τῆς κυρώσεως τοῦ νομοσχεδίου ὑπὸ τοῦ Βασιλέως καθίσταται τοῦτο νόμος τοῦ Κράτους.

ΚΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ.

Τὸ «ἀποικιακὸν Κράτος» τῆς Ἀγγλίας, ὅπως καλοῦνται γενικῶς αἱ διάφοροι κτήσεις καὶ ἀποικίαι αὐτῆς, ἀποτελεῖ σήμερον εἰς ἔκτασιν τὸ 1/4 τῆς γηΐνης σφαίρας μὲ πληθυσμὸν 400 περίπου ἐν συνόλῳ ἑκατομμυρίων, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸ 1/4 σχεδὸν τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Γῆς. Ἐκεῖθεν ἡ ὀνομασία «παγκόσμιον Κράτος» τῆς Ἀγγλίας, τὸ ὁποῖον ὑπερτερεῖ ἐν πολλοῖς αὐτὸ τοῦτο τὸ παγκόσμιον Κράτος τῆς Ἀρχαίας Ρώμης.

«Μεγαλυτέρα Βρεττανία» (Greater Britain) εἶνε ὁ τίτλος τὸν ὁποῖον ἔδωκεν ὁ Sir Charles Dilke εἰς τὸ ἐν ἔτει 1868 δημοσιευθὲν βιβλίον του μετὰ τὴν περιοδείαν τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἀνὰ τὰς κτήσεις τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὁ ὅρος τοῦ ὁποίου γίνεται συνήθως χρῆσις πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ συνόλου τῶν ἀγγλικῶν ἀποικιῶν καὶ πρὸς δήλωσιν τῆς ἀλληλεγγύης αὐτῶν πρὸς τὴν Μητρόπολιν. Ἡ θέσις ὅμως τὴν ὁποίαν αἱ διάφοροι κτήσεις καὶ ἀποικίαι τῆς Ἀγγλίας ἔπρεπε νὰ ἔχουν ἀπέναντι τῆς Μητροπόλεως ἀπετέλεσε πάντοτε ζήτημα λίαν σοβαρὸν τῆς Ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Ὁ Δισδραέλι ὡς Πρωθυπουργὸς τὸ 1872 ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς ἱδρύσεως αὐτοκρατορικῆς ὁμοσπονδίας φρονῶν ταυτοχρόνως ὅτι ἡ παραχώρησις εἰς τὰς ἀποικίας αὐτονομίας ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ὡς ἐπακόλουθον τὴν ἵδρυσιν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀντιπροσωπευτικοῦ σώματος τὸ ὁποῖον θὰ ἐτήρει τὰς ἀποικίας εἰς διαρκεῖς σχέσεις πρὸς τὴν Μητρόπολιν καὶ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς δεσμὸς μεταξὺ τῶν ἀποικιακῶν Κυβερνήσεων καὶ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἰδέα αὐτὴ περὶ ἱδρύσεως αὐτοκρατορικῆς ὁμοσπονδίας κατακτᾷ περισσότερον ἔδαφος εἰς τὴν πρακτικὴν πολιτικὴν ἐπὶ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Λόρδου Σώλβαρυ. Τὸ 1884 ἱδρύεται ὁ Αὐτοκρατορικὸς τῶν Ὁμοσπόνδων σύνδεσμος (Imperial Federation League) μὲ σκοπὸν τὴν ὑπεράσπισιν τῶν κοινῶν συμφερόντων καὶ δικαίων τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς Μητροπόλεως. Τὸ 1884 συνέρχεται εἰς Ὀττάβαν ἀποικιακὴ συνδιάσκεψις μὲ σκοπὸν νὰ μελετήσῃ πρόγραμμα ἐμπορικῆς παμβρεττανικῆς συμφωνίας. Τὸ δὲ 1897 τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ τῶν Ὁμοσπόνδων Συνδέσμου συνέρχεται εἰς τὸ Imperial Institute of the Colonies and India συνδιάσκεψις εἰς τὴν ὁποίαν παρέστησαν ὅλοι οἱ πρὸς τοῦτο ἐκ Λονδίνου κληθέντες ἀντιπρόσωποι τῶν ἀποικιῶν.

Βεβαίως ἡ ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἦτο κατάλληλος πρὸς πραγματοποίησιν τῆς τοιαύτης ἰδέας, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σαλισβουρὺ ὅστις προήδρευσε τῆς ἐν λόγῳ συνδιασκέψεως ἐδήλωσεν ὅτι πρόκειται περὶ ζητήματος ἀφορῶντος μᾶλλον τὸ μέλλον καὶ ὄχι τόσον τὸ παρόν. Μολαταῦτα εἰς τὴν συνδιάσκεψιν αὐτὴν ἀντηλλάγησαν γνῶμαι περὶ τοῦ διακανονισμοῦ πλείστων ὅσων ζητημάτων, ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐμελετήθησαν διάφοροι τρόποι ταχυδρομικῆς καὶ τηλεγραφικῆς ἐπικοινωνίας τῆς Μητροπόλεως καὶ τῶν Ἀποικιῶν, συνεζητήθη δέ, ἐκτὸς καὶ ἄλλων, τὸ ζήτημα τῆς κοινῆς ἀμφοτέρων ἀμύνης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην Ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν εἰς τὴν

Digitized by Google

Κυβέρνησιν τοῦ Σαλισβουρὺ ἦτο ὁ Ἰωσὴφ Τσάπερλαιν ὅστις μὲ φανατισμὸν *«ἀρνησιθρήσκου»*—ὅπως τὸν ἐκάλουν ὄχι μόνον οἱ φιλελεύθεροι βουλευταί, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρον τὸ κόμμα τοῦ Γλάδστωνος—ἐπεδόθη εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματός του, συνισταμένου εἰς τὴν ἐπιτυχίαν οἰκονομικῆς ὁμοσπονδίας, ἤτοι τὴν ἵδρυσιν τελωνειακῆς ἑνώσεως, καθιερούσης τὴν ἐλευθέραν συναλλαγὴν μεταξὺ ὅλων τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς Μητροπόλεως.

Ἀλλ' οἱ τὸ 1897 συγκληθέντες εἰς συνδιάσκεψιν ἀντιπρόσωποι τῶν Ἀποικιῶν ἀπέρριψαν τὴν τοιαύτην ἰδέαν πλὴν μόνον τοῦ Καναδᾶ, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ὁποίου Laurier ὑπέβαλε ὡρισμένας προτάσεις πρὸς μεταβολὴν τοῦ ἰσχύοντος μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Καναδᾶ δασμολογίου.

Ἡ ἐπιμονὴ ὅμως νικᾷ. Ὁ Τσάπερλαιν ἐνθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς στάσεως τοῦ Καναδᾶ ἐπίστευσεν ὅτι τὸ παράδειγμα τοῦτο θὰ εὕρισκεν ἀπήχησιν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀποικίας καὶ ἐπιμένων εἰς τὴν ἰδέαν τῆς συγχωνεύσεως τῶν διαφόρων ἀποικιῶν εἰς μεγάλας ὁμοσπονδίας, ἐπέτυχεν ὅπως υἱοθετήσουν αὐτὴν αἱ διάφοροι μετὰ ταῦτα Κυβερνήσεις καὶ τὸ Στέμμα. Ἔκτοτε ἡ ἰδέα αὕτη βαίνει ὁλοὲν εὐρύτερον πρὸς τὴν πραγματικότητα. Ἀπὸ τοῦ 1867 ἤδη αὐτὴ ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἐνθαρρύνει τὴν ἕνωσιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κουεβέκης Ὀντάριου, Νέας Βρουνσβίκης καὶ Νέας Σκωτίας, ὅπως ἀποτελέσουν τὴν Dominio of Canada. Ὡς πρὸς τὴν Αὐστραλίαν αἱ ἀπὸ τοῦ 1885 χρονολογούμεναι ἀπόπειραι πρὸς συγκρότησιν Αὐστραλιακῆς Ὁμοσπονδίας ἐστέφθησαν ὑπὸ ἐπιτυχίας μόλις κατὰ τὸ 1901 ὅτε διὰ πράξεως τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου ἀνεγνωρίσθη ἡ Commoune of Australia, ἡ Ὁμοσπονδία τῆς Αὐστραλίας, ἡ ὁμόσπονδος ἕνωσις ὑπὸ τὸ Βρεττανικὸν Σττέμμα ὅλων τῶν αὐστραλιακῶν ἀποικιῶν. Τέλος δυνάμει τῆς ἀπὸ 20 Σεπτεμβρίου 1909 πράξεως τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, ἡ ἀποικία τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος μετὰ τῆς Νατάλης, τοῦ Τράνσβααλ καὶ τῆς Ὀράγγης ἀπετέλεσαν ἀπὸ τῆς 31 Μαΐου 1910 τὴν Ἕνωσιν τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς (Union of South Africa).

Ἐν τούτοις οὐδεμία θετικὴ συμφωνία μέχρι τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἶχεν ἐπέλθει μεταξὺ τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς Μητροπόλεως ἐν σχέσει πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις ἀμφοτέρων, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν κοινὴν ἐνέργειαν τὴν ἐπιβαλλομένην ἐξ αὐτοῦ τοῦ γενικοῦ τῆς Αὐτοκρατορίας συμφέροντος ἐν καιρῷ πολέμου. Ἂν καὶ πολλάκις αἱ ἀποικιαι ἔσπευσαν εἰς βοήθειαν τῆς μαχομένης Μητροπόλεως, ὡς ἡ Αὐστραλία κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σουδάν, ὁ Καναδᾶς καὶ ἡ Αὐστραλία κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Τράνσβααλ, ἐν τούτοις ἐπεφυλλάσσετο εἰς τὸν παγκόσμιον πόλεμον νὰ θέσῃ εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν ἀμυντικῆς στάσεως ἀποικίας καὶ Μητρόπολιν. Οὕτω τὴν 11 Μαρτίου 1917 συνέρχεται ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ τότε πρωθυπουργοῦ Λόϋδ Τζώρτζ πολεμικὴ συνδιάσκεψις ἀπαρτιζομένη ἐκ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὅλων τῶν ἐκεῖ ἀντιπροσώπων τῶν ἀποικιῶν, πρὸς τὴν ὁποίαν τὴν 7 Ἀπριλίου αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς πέμπει διάγγελμα δι' οὗ χαιρετᾷ τὰς κατὰ πρώτην φορὰν ἀντιπροσωπευομένας μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας ἀποικίας Ἰνδίας καὶ εὐχαριστεῖ διὰ τὰ παρασχεθέντα εἰς τὸ Στέμμα ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν Αὐτοκρατορίαν, δείγματα πίστεως. Τὴν 29 Ἀπριλίου αὐτὸς ὁ πρωθυπουργὸς Λόϋδ Τζώρτζ ὁμολογεῖ ὅτι ἡ Ἀγγλια πρέπει νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῶν λοιπῶν αὐτῆς ἀποικιῶν περὶ τοῦ καλυτέρου δασμολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ θεσπισθῇ μεταξὺ τῶν ἀποικιῶν καὶ τῆς Μητροπόλεως καὶ δηλοῖ ὅτι αἱ Ἰνδίαι τοῦ λοιποῦ θεωροῦνται ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὰς λοιπὰς ἀποικίας τῆς Ἀγγλίας.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀποικιακῆς πολιτικῆς τῆς Ἀγγλίας ἐδικαίωσαν τὸν ἀγγλικὸν ἰμπεριαλισμὸν μέχρι τοῦ σημείου ὥστε ἡ παραχωρηθεῖσα εἰς τὰς ἀποικίας αὐτοδιοίκησις (self governement) ἀντὶ νὰ ἐξασθενήσῃ τοὺς πρὸς τὴν Μητρόπολιν δεσμοὺς συνέσφιξεν ἔτι μᾶλλον τούτους. Τὸ τεράστιον ἀποικιακὸν Κράτος τῆς Ἀγγλίας, ἂν καὶ εὕρηται ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην τῆς Μητροπόλεως ἐποπτείαν - διοίκησιν, ἐν τούτοις εἰς ὀργανισμόν, ἰδίως ἀπὸ τὰς ἀπὸ τοῦ 1909 καὶ ἐντεῦθεν καὶ τελευταίως ἀκόμη ἐπελθούσας ἀνακαινίσεις εἰς τὴν ἐσωτερικὴν σύνθεσιν αὐτοῦ, διαφέρει ἐν πολλοῖς. Ἀνάγκη, συνεπῶς νὰ διακρίνωμεν τρεῖς μεγάλας κατηγορίας, ἐξαιρουμένων τῶν Ἰνδιῶν αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν ἴδιον Κράτος, μεταξὺ τῶν χωρῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ ἀγγλικὸν ἀποικιακὸν κράτος: α) ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἔχουν μὲν ἰδίαν διοίκησιν ἀλλ' εἰς τὰς ὁποίας ἡ νομοθεσία ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Στέμματος· β) ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει ὑπεύθυνος Κυβέρνησις καὶ ἰσχύουν ἀντιπροσωπευτικοὶ θεσμοί, ἀλλ' ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς στεροῦνται νομοθετικοῦ σώματος, ἐνῷ εἰς ἄλλας λειτουργεῖ τοιοῦτον διοριζόμενον ὑπὸ τοῦ Στέμματος, ἐνῷ πάλιν εἰς ἄλλας εἶνε ἐν μέρει μόνον αἱρετόν, γ) ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχει ὑπεύθυνος Κυβέρνησις καὶ ἰσχύουν πλήρεις ἀντιπροσωπευτικοὶ θεσμοί.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἀπὸ τῆς πανωλεθρίας τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὡς ζωτικὸν ζήτημα διὰ τὴν Ἀγγλίαν ἀνεφύη ἡ ἐξασφάλισις τῶν Ἰνδιῶν, καθόσον ἡ δημιουργία ἰσχυροῦ μουσουλμανικοῦ Κράτους, καθόλου εὐμενῶς διατεθειμένου ἀπέναντι αὐτῆς ἐπὶ τῶν ὁδῶν αἵτινες ἄγουν πρὸς τὰς Ἰνδίας, θὰ ἐδημιούργει σοβαροὺς κινδύνους διὰ τὰς ἀγγλικὰς ἐν Ἀσίᾳ κτήσεις. Καὶ κύριον μέλημα τῆς Ἀγγλίας ὑπῆρξεν ἡ λῆψις σοβαρῶν ἐγγυήσεων, ὥστε πᾶς κίνδυνος τουρκικῆς ἐνεργείας κατὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ἀγγλικῶν ἀποικιῶν θεωρεῖται ἀδύνατος εἰς τὸ μέλλον. Ἡ κατοχὴ δὲ τοῦ Βιλαετίου τῆς Μοσούλης ἀποτελεῖ πράγματι σοβαρὰν ἐγγύησιν διὰ τὴν Ἀγγλίαν, διότι ἐφ' ἑνὸς μὲν ἐξασφαλίζει τὸ ἀγγλικὸν προτεκτορᾶτον ἐπὶ τοῦ Ἰράκ, ἀφ' ἑτέρου δὲ δύναται ἐκεῖθεν ἡ Ἀγγλία νὰ ὑποθάλπῃ τὰ χωριστὰ κινήματα τῶν Κούρδων, διαιωνίζουσα ἀνώμαλον κατάστασιν διὰ τὴν Τουρκίαν.

Τούτου ἕνεκεν ἡ Τουρκία ἐθεώρησε ζήτημα ὑπάρξεως δι' ἑαυτήν, τὴν διὰ παντὸς μέσου ἀνάκτησιν τοῦ βιλαετίου τῆς Μοσσούλης καὶ ἠγωνίσθη πρὸς τοῦτο πάσῃ δυνάμει. Ὅτε δὲ τὸ ζήτημα τῆς Μοσσούλης τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον ἔφθασεν εἰς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν, ἥτις ἐπεκύρωσε τὰς ἀγγλικὰς ἀπόψεις, ἔσπευσεν ὁ Τεφὴκ Ρουσδῆ βέης ἐπιδεικτικῶς εἰς Παρισίους νὰ ὑπογράψῃ συμπληρωματικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Ρωσσίας.

Ἡ γενομένη κατάληψις τῆς Μεσοποταμίας ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας μὲ σκοπὸν ταὐτοχρόνως ὅπως μὴ καταστῇ ὁ Περσικὸς κόλπος βάσις ἐπιθέσεως, καὶ ἡ τελευταίως ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου γενομένη ἐπικύρωσις τῆς συνθήκης τοῦ Ἰρὰκ φαίνεται ὅτι δικαιώνουν τὰ σχέδια τῆς πολιτικῆς τοῦ Φόρεϊν Ὄφφις. Διότι ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ Μεσοποταμία εἶνε ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ ὁδὸς ἡ φέρουσα πρὸς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν, δύναται νὰ ἐνισχυθῇ δι' αὐτῆς ἡ ἐπιθετικὴ ἢ ἀμυντικὴ στάσις τῆς Ἀγγλίας ἀπέναντι ἐνδεχομένης ἐξαπλώσεως τῆς Ρωσσίας. Οὕτω δὲ δυνάμει τῆς ἐπικυρωθείσης συνθήκης τοῦ Ἰρὰκ ἡ Ἀγγλία καταλαμβάνουσα ἐπίκαιρα στρατηγικὰ σημεῖα. ἀπαραίτητα ἄλλως τε διὰ τὴν καθόλου ἀσφάλειαν τῆς Αὐτοκρατορίας, συσφίγγει ἔτι περισσότερον τὸν κλοιὸν μὲ τὸν ὁποῖον ζητεῖ νὰ περιβάλῃ τὸν ρωσσικὸν κολοσσόν.

Εἰς τὴν συμπληρωματικὴν συνθήκην ἣν ὑπέγραψεν εἰς Παρισίους ὁ Τεφὴκ Ρουσδῆ βέης μετὰ τῆς Ρωσσίας, ἐδόθη ἡ ἀπάντησις ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας ἐν Ραπάλλο: ἡ συνάντησις Τσάπερλαιν καὶ Μουσσολίνι ἀποτελεῖ σοβαρωτέραν τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ἀγγλοϊταλικὴν ἀπειλήν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἤρξαντο καὶ ἐξακολουθοῦν αἱ νέαι διαπραγματεύσεις Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας ἐν Ἀγκύρᾳ, ἄγνωστον δὲ εἶνε ἂν πρόκειται συμβατικὴ λύσις νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀγγλοτουρκικὴν διαφορὰν ἢ ἀπρόβλεπτοι συνέπειαι πρόκειται νὰ δικαιώσουν τοὺς ἐκδηλωμένους ἐσχάτως σοβαροὺς φόβους περὶ διαταράξεως τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἐγγὺς Ἀνατολῇ.

Βιβλιογραφία: Περὶ τοῦ ἀγγλικοῦ συνταγματικοῦ δικαίου, ἀπὸ ἱστορικῆς ἰδίως ἀπόψεως πραγματεύονται παρ' ἡμῖν ἐν ἀρκετῇ συντομίᾳ ὁ Ν. Ι. Σαρίπολος εἰς τὸν Β' τόμον τῆς Πραγματείας του περὶ Συνταγματικοῦ Δικαίου καὶ ὁ Ν. Ν. Σαρίπολος ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ «Συστήματος Συνταγματικοῦ Δικαίου καὶ Γενικοῦ Δημοσίου Δικαίου» (1903), περὶ δὲ τοῦ ἀγγλικοῦ διοικητικοῦ δικαίου ὁ Γ. Ἀγγελόπουλος εἰς τὸ «Σύστημα Διοικητικοῦ Δικαίου». Ἐκ τῆς ξένης φιλολογίας ἀναφέρομεν τὸ «Englische Verfassungsgeschichte» τοῦ Gneist (1882) καὶ τὸ γεραρὸν ἔργον τοῦ Hatscek, Englisches Staats—und Vernaltungsrescht (1906) τόμοι δύο, καὶ τὸ περιληπτικόν του ἔργον: Staatsrecht des Vereinigten Königsreichs Grossbritannien Irland 1914, ἐπίσης Lowel, Die Englische Verfassung γερ. μετάφρ. ὑπὸ Herr καὶ v. Richthofen, 1913 (δύο τόμοι), Koellreuter, Verwaltungsrecht und Verwaltungsrechts presshung in modernen England (1912). Gmelin und Koellreuter, Auslamdische Staatsrechte (1924).

Διὰ τὴν ἀπὸ τὸ 1914 καὶ ἐντεῦθεν ἐξέλιξιν τοῦ ἀγγλικοῦ πολιτεύματος, ἴδε τὰ διάφορα Berichte ἐν τῷ Gahrbuch des offentliches Rechts τ. IX, X, XI κλπ. κλπ.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Φόρεϊν Ὄφφις. Εἰς τὸ αὐτὸ μέγαρον στεγάζονται τὰ ὑπουργεῖα Ἐσωτερικῶν Ἀποικιῶν καὶ Ἰνδιῶν.

ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Τί χωρίζει τὴν Ἀγγλικανικὴν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ποθητὴ εἰς ἀμφοτέρας ἕνωσις.

Κατὰ τὰς μαρτυρίας τοῦ Τερτυλλιανοῦ καὶ τοῦ Ὠριγένους, τοῦ δευτέρου αἰῶνος μεσοῦντος εἶχεν ἱκανῶς ἐξαπλωθῆ ὁ Χριστιανισμὸς ἐν Βρεττανίᾳ, διότι μνημονεύονται ἐπίσκοποι τῶν πόλεων Ὑόρκης καὶ Λονδίνου. Κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ διωγμὸν (303 μ. Χ.) πολλοὶ ἐπίσκοποι τῆς Βρεττανίας ἐτελειώθησαν μαρτυρικῶς. Κατὰ δὲ τὴν ἐν Ἀρελάτῃ σύνοδον (314 μ. Χ.) ὑπογράφονται τρεῖς Βρεττανοὶ ἐπίσκοποι: Eborius. episcopus de civitate Eboracensi provincia Bridannia —Restitutus, episcopus de civitate Londinensi, provincia suprascripta – Adelphinus, episcopus de Civitate colonia Londinensium. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύνοδον τῆς Σαρδικῆς τῆς Ἰλλυρίας (347 μ.χ.) προσῆλθον Βρεττανοὶ ἐπίσκοποι. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπῆρχον τρεῖς ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι, ἡ Maxima Caesariensis, ἧς προΐστατο μητροπολίτης ἔχων τὴν ἕδραν ἐν Ὑόρκῃ, ἡ Bretannia prima ἧς ἡ μητροπολιτικὴ ἕδρα ἦτο ἐν Λονδίνῳ, Britannia Secunda, ἧς μητροπολιτικὴ ἕδρα ἦτο ἐν Καίρλεον τοῦ Οὖσκ ἐν Monmouthshire. Ἐὰν δὲ δεχθῶμεν μαρτυρίας μεταγενεστέρας (4ου καὶ 5ου αἰῶνος) ὡς ἀληθεῖς, ὁ χριστιανισμὸς εἰσήχθη εἰς τὴν Βρεττανίαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων. Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβειος (†340 μ. Χ.) ἐν τῇ *Εὐαγγελικῇ Ἀποδείξει* (βιβλ. Γ, 7) γράφει τὰ ἑξῆς: «Τινὰς τῶν (ἁγίων ἀποστόλων) ἤδη καὶ ἐπ' αὐτὰ τῆς οἰκουμένης ἐλθεῖν τὰ ἄκρα, ἐπί τε τὴν Ἰνδῶν φθάσας χώραν, καὶ ἑτέρους ὑπὲρ τὸν Ὠκεανὸν παρελθεῖν ἐπὶ τὰς καλουμένας Βρεττανικὰς νήσους». Καὶ ὁ Θεοδώρητος ὁ Κύρου ἐπίσκοπος (†458) ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Ἑλληνικῶν Παθημάτων Θεραπευτικὴ» λόγῳ Θ' περὶ νόμων (σελ 457 τόμ. Δ' ἔκδ. Εὐγ. Βουλγάρεως) λέγει: «Οἱ ἡμέτεροι ἁλιεῖς καὶ οἱ τελῶναι, καὶ ὁ σκυτοτόμος, ἅπασιν ἀνθρώποις τοὺς Εὐαγγελικοὺς προσενηνόχασι νόμους. Καὶ οὐ μόνον Ῥωμαίους καὶ τοὺς ὑπὸ τούτοις τελοῦντας, ἀλλὰ καὶ τὰ Σκυθικὰ ἔθνη .... καὶ Βρεττανούς .... καὶ ἁπαξαπλῶς πᾶν ἔθνος καὶ γένος ἀνθρώπων, δέξασθαι τοῦ σταυρωθέντος τοὺς νόμους ἀνέπεισαν»

Digitized by Google

Ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ ϙις´ ψαλμοῦ γράφει «Ὕστερον (ὁ ἀπόστολος Παῦλος) καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπέβη, καὶ εἰς τὰς Σπανίας ἀφίκετο, καὶ τοῖς ἐν τῷ πελάγει διακειμέναις νήσοις τὴν ὠφέλειαν προσήνεγκε» (τομ. Α´ σελ. 668). Λίαν δὲ πιθανὸν εἶναι, καὶ Κλήμης, τρίτος ἐπίσκοπος Ῥώμης (93-101 μ. Χ.) ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς Κορινθίους κεφ. ε´ γράφων περὶ τοῦ ἀποστόλου Παύλου «δικαιοσύνην διδάξας ὅλον τὸν κόσμον, καὶ ἐπὶ τὸ τέρμα τῆς Δύσεως ἐλθών» νὰ ὑπαινίττηται τὴν ἐπιστροφὴν εἰς Χριστὸν τῶν Βρεττανῶν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν. Ὅπως ποτ᾽ ἂν ᾖ, τὸ βέβαιον εἶνε, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐκηρύχθη ἀπὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος εἰς τοὺς ἀρχαίους Βρεττανοὺς οὐχὶ ἐκ Ῥώμης, ἀλλ᾽ εἴτε ἐκ Γαλλίας, τῆς δεξαμένης τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, εἴτε ἀπ᾽ εὐθείας ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς. Μέχρι δὲ τοῦ 596 μ. Χ. οὐδεμία ἐξάρτησις τῆς ἐκκλησίας τῆς Βρεττανίας ὑφίστατο ἀπὸ τῆς Ῥώμης. Ὁ Τερτυλλιανὸς λέγει: «Britannorum inaccessa Romanis loca Christo vero subdita»: τόπους τῶν Βρεττανῶν *ἀπροσίτους τοῖς Ρωμαίοις*, ἀλλὰ τῷ Χριστῷ ὑπηκόους. Ἀλλὰ καὶ αἱ διαφοραὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ῥωμαϊκήν, ὡς τὸ βάπτισμα, τὸ ὁποῖον ἐτελεῖτο κατὰ τὸν ἀνατολικὸν τύπον, ὁ γάμος καὶ ἡ κουρὰ τῶν κληρικῶν, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ τελεταί, ὁ ἑορτασμὸς τοῦ Πάσχα, τὸ ὁποῖον ἑωρτάζετο κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἀσιατικῶν ἐκκλησιῶν, ἀποδεικνύουσι περιτράνως, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἰσήχθη εἰς τὴν Βρεττανίαν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς καὶ οὐχὶ ἐκ Ῥώμης. Ἐν τῇ Ἰρλανδίᾳ εἰσήγαγεν τὸν Χριστιανισμὸν τὸ πρῶτον ὁ Σκῶτος Πατρίκιος (430 μ. Χ.). Οὗτος αἰχμάλωτος ὢν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἀπηλευθερώθη καὶ ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν μετὰ μεγίστου ἐνθουσιασμοῦ εἰς τοὺς ἀγρίους κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ Δρυΐδαι ἐξηγέρθησαν κατ᾽ αὐτοῦ. Ἀλλ᾽ οὗτος διὰ τῶν θαυμάτων καὶ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ κατώρθωσεν, ἵνα ἐπιστρέψῃ πολλοὺς εἰς Χριστὸν καὶ ἱδρύσῃ πολλὰ μοναστήρια, ἅτινα ἐπέβησαν μέχρι τοῦ Ζ´ αἰῶνος τὰ κέντρα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς Ἰρλανδίας, ἥτις ἕνεκα τούτων ὠνομάσθη insula sanctorum. Ἐκ τῆς Ἰρλανδίας εἰσήχθη ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία εἰς τὴν Σκωτίαν κατὰ τὸ 563 μ. Χ. διὰ τοῦ ἰρλανδοῦ Κολουμβᾶ, ὅστις ἐπιστρέψας εἰς Χριστὸν τοὺς Πίκτας καὶ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν, ἔλαβε παρ᾽ αὐτοῦ τὴν νῆσον Ξῦ, ἔνθα ἵδρυσε τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωνᾶ, οὗτινος καὶ ἐγένετο ἡγούμενος. Ἐκ τούτου τοῦ μοναστηρίου, ὡς ἀπὸ κέντρου, ὁρμώμενος προσήλκυεν εἰς Χριστὸν τοὺς Σκώτους. Τούτου δ᾽ ἕνεκεν ἐθεωρήθη ὡς προϊστάμενος τῆς ἐκκλησίας τῆς Σκωτίας, κληροδοτήσας τὸ ἀξίωμα τοῦτο καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ἡγουμένους τοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἰωνᾶ. Ἡ ἐκκλησία τῆς Βρεττανίας ἀπὸ τοῦ 449 μ. Χ. ὑπέστη σφοδρὰς καταπιέσεις ὑπὸ τῶν Ἀγγλοσαξόνων. Προσκληθέντες οὗτοι ὑπὸ τῶν Βρεττανῶν εἰς τὸν κατὰ τῶν Σκώτων καὶ Πίκτων πόλεμον ὡς σύμμαχοι, κατέκτησαν τὴν νῆσον, ἱδρύσαντες τὴν Ἑπταρχίαν. Ὄντες δὲ ἐθνικοὶ κατεδίωξαν τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἐξ ὑπεροψίας δὲ πρὸς τοὺς κατακτηθέντας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δεχθῶσι τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν παρὰ τῶν Βρεττανῶν. Πρῶτος κατέβαλε προσπαθείας πρὸς ἐκχριστιάνισιν τῶν Ἀγγλοσαξόνων ὁ πάπας Γρηγόριος ὁ Μέγας. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Κέντ Ἀδελβέρτος ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν χριστιανὴν φραγκικὴν πριγκίπισσαν Βέρθαν, ἐλθοῦσαν εἰς Ἀγγλίαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς ἐπισκόπου Λουϊδχάρτου. Ὁ Βέδας διηγεῖται ὅτι τὴν πρώτην συμπάθειαν συνέλαβεν ὁ Γρηγόριος πρὸς τοὺς Ἀγγλοσάξονας, ὅτε εἶδεν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῆς Ῥώμης ἄγγλους δούλους, οἵτινες διέπρεπον ἐπὶ κάλλει τοῦ προσώπου, τοῦ χρώματος, καὶ τῆς κόμης. Ὁ Γρηγόριος ἰδὼν αὐτοὺς τὸ πρῶτον ἠρώτησεν ἐκ τίνος χώρας εἶνε; Ἄγγλοι, ἀπήντησαν. Ὁ δὲ Γρηγόριος εἶπε· καλῶς, διότι ἀγγελικὴν ὄντως ἔχουσι μορφήν, καὶ τοιοῦτοι δέον νὰ ἦναι τῶν ἀγγέλων οἱ συγκληρονόμοι.—Ἐκ τίνος μέρους τῆς βρεττανικῆς χώρας; Deiri, ἀπήντησαν. Ὁ Γρηγόριος εἶπε τότε· καλῶς, ἐκ τῆς ὀργῆς σεσωσμένοι (de ira eruti).—Πῶς ὀνομάζεται ὁ Βασιλεύς; Elle, ἀπήντησαν. Ὁ δὲ Γρηγόριος ὑπέβαλε: πρέπει νὰ ψαλῇ τὸ ἀλληλούϊα. (Alleluja oportet cantari). Τότε ὁ Γρηγόριος ἀπέστειλε 40 βενεδικτίνους μοναχοὺς ὑπ᾽ ἀρχηγὸν Αὐγουστῖνόν τινα. (Δ. Κυριακοῦ ἐκκλ. ἱστορία). Οὗτος προσελκύσας εἰς Χριστὸν τὸν Βασιλέα Ἐδελβέρτον, κατώρθωσε νὰ διασώσῃ τὸ εὐαγγέλιον παρὰ τῷ λαῷ, χειροτονηθεὶς δὲ ἀρχιεπίσκοπος (597 μ. Χ.) ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀρελάτης ὥρισε τὴν Κανταουρίαν ὡς ἕδραν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ. Ὁ Αὐγουστῖνος ἠθέλησε νὰ ἐπιβάλῃ τὰ ῥωμαϊκὰ ἔθιμα εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας, καὶ νὰ ὑποτάξῃ ταύτην τῷ πάπᾳ τῆς Ῥώμης, κηρύττων ἑαυτὸν λεγᾶτον τοῦ πάπα, ἀλλ᾽ εὗρε σφοδρὰν ἀντίδρασιν παρὰ τοῖς ἐπισκόποις καὶ λοιποῖς βρεττανοῖς κληρικοῖς, οἵτινες εἶπον αὐτῷ διὰ τοῦ πολυμαθοῦς ἡγουμένου τοῦ Βαγγὼρ Δινώθου, ὅτι οὐδεμίαν ἄλλην ὑποταγὴν ὀφείλουσι τῷ πάπᾳ, πλὴν τῆς ὀφειλομένης εἰς πάντα χριστιανόν, νὰ ἀγαπῶσιν ἕκαστον κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτοῦ ἐν τελείᾳ ἀγάπῃ. Πλὴν ταύτης οὐδεμίαν ἄλλην ὤφειλον, πρὸς ἐκεῖνον, ὃν οὗτος ὠνόμαζε πάπαν. Αὐτοὶ δὲ οὗτοι ἦσαν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καίρλεον ἐν Οὐὸκ, ὅστις ἦτο ὁ ἐπ᾽ αὐτῶν ἐπιθεωρητὴς παρὰ Θεοῦ. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Αὐγουστίνου (605) διάδοχος ἐξελέγη ὁ συνεργὸς αὐτοῦ Λαυρέντιος, ὅστις μεγάλως εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς διαδόσεως τοῦ εὐαγγελίου. Οὕτω δὲ μέχρι τοῦ 660 μ. Χ. ἅπαντες οἱ ἀγγλοσάξονες ἐγένοντο χριστιανοί. Ἀλλ᾽ εἰς τὰ βόρεια βασίλεια ἐπῆλθε σύγκρουσις μεταξὺ τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἀποστόλων διδασκομένης χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τῶν Σκώτων καὶ Ἰρλανδῶν Πατρικίου καὶ Κολουμβᾶ, ἀποκρουόντων τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα καὶ τὰ λοιπὰ ρωμαϊκὰ ἔθιμα. Πρὸς ἐκμηδένισιν τῆς ἀντιδράσεως ταύτης ἐστάλη ἐκ Ῥώμης ὡς ἀρχιεπίσκοπος Κανταουρίας ὁ Ἕλλην Θεόδωρος ἐκ Ταρσοῦ (668-690), καὶ ὁ μοναχὸς Ἀδριανός, οἵτινες μετὰ τοῦ Ἀγγλοσάξονος Ἐπισκόπου Ὑόρκης Βέλφριδ ἐργασθέντες πεισμόνως κατώρθωσαν νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς ἅπασαν τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν ἐκκλησίαν τὰ ρωμαϊκὰ ἔθιμα. Ἀλλ᾽ ἐν τῇ Σκωτίᾳ καὶ Ἰρλανδίᾳ ἐπεκράτει ὁ

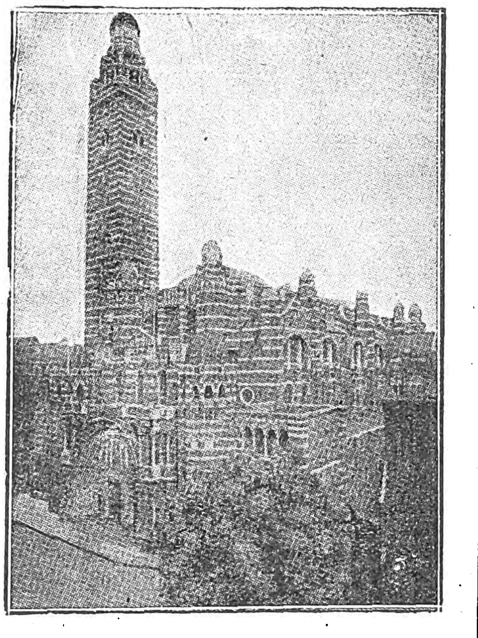

Ὁ καθεδρικὸς Ναὸς τοῦ Οὐεστμίνστερ. Ἡ μεγαλυτέρα καθολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας. Ἐκτίσθη τὸ 1895-1903 εἰς τὸν Βυζαντινὸν ρυθμὸν τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ.

χριστιανισμὸς τῶν ἀποστόλων αὐτῶν μέχρι τοῦ 1282 μ. Χ., ὅτε ἐξερωμαΐσθη ἅπασα ἡ βρεττανικὴ ἐκκλησία διὰ τῶν ἀόκνων ἐνεργειῶν τοῦ μοναχοῦ Ἀδαμνάνου καὶ τῶν διαφόρων βασιλέων.

Ἡ διαμαρτύρησις τοῦ Λουθήρου κατ᾽ ἀρχὰς ἐν Ἀγγλίᾳ εὗρε σφοδρὰν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου τοῦ Η´, ὅστις τῷ 1521 ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, δι᾽ ἧς συνίστα αὐτῷ τὴν καταπολέμησιν τοῦ Λουθήρου καὶ τῆς διαμαρτυρήσεως. Ἀλλ᾽ ἐκτὸς τούτου ἐξέδωκε καὶ σύγγραμμα «Βεβαίωσις τῶν ἑπτὰ μυστηρίων κατὰ Μαρτίνου Λουθήρου», ἐν ᾧ ὕβριζε καὶ εἰρωνεύετο τὸν Λούθηρον ἀποκαλῶν αὐτὸν τέκνον τοῦ Σατανᾶ καὶ ταρτάρειον λύκον. Ὁ Πάπας ἕνεκα τοῦ συγγράμματος ἀπένειμε τῷ Ἑρρίκῳ τὸν τίτλον Defensor Fidei. Ὁ Λούθηρος ἀπήντησεν ὀνομάσας αὐτὸν βασιλέα παραχωρήσει Θεοῦ, μωρόν, ἄθλιον, αἰσχρὸν ἀνθρωπάριον, ψευδοβασιλέα. Οὐχ ἧττον ὁ Ἑρρῖκος ὀλίγον τι βραδύτερον ἐγένετο προστάτης τοῦ προτεσταντισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ. Διότι θελήσας νὰ διαζευχθῇ τὴν σύζυγον αὐτοῦ Αἰκατερίνην ἐξ Ἀραγωνίας καὶ νὰ λάβῃ τὴν Ἄνναν Βολεϋν, μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ λάβῃ τὸ διαζύγιον παρὰ τοῦ Πάπα, διέρρηξε τὰς πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν σχέσεις καὶ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Βουλῆς ἀρχηγὸς τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας καὶ διήνοιξε τὴν θύραν πρὸς τὴν διαμαρτύρησιν. Ἀνυψώσας δὲ εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς Κανταουρίας τὸν θεολόγον Κράμμερ, ἐπεδόθη μετ᾽ αὐτοῦ εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τῆς χώρας τῷ 1534 μ. Χ. Ὁ Κράμμερ, ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου ΣΤ´, ἐξέδωκε κατήχησιν πρὸς διδασκαλίαν τῶν νέων, τὸ βιβλίον τῆς λειτουργίας (Book of common Prayer), καὶ τὸ 1553 μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Rochester Ρίδλεϋ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἐκ 42 ἄρθρων. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐδουάρδου ἡ βασίλισσα Μαρία ἡ καθολικὴ (1553-58) κατεδίωξε σφοδρῶς τὴν διαμαρτύρησιν. Οἱ πρόμαχοι τῆς μεταρρυθμίσεως ἐρρίπτοντο εἰς τὸν ποταμόν. Ὁ Ρίδλεϋ καὶ ὁ Κράμμερ, καὶ ἕτεροι 227 ἐπίσκοποι, ὡς καὶ ἱερεῖς, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδία ἐκάησαν ἐπὶ τοῦ πυρός. Τὴν Μαρίαν διεδέχθη ἡ Ἐλισάβετ (1558-1603), ἥτις διδαχθεῖσα τὸν προτεσταντισμὸν ὑπὸ τοῦ Κράμμερ εἰργάσθη ὑπὲρ τῆς θεμελιώσεως αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ. Ἐπὶ ταύτης ἀναθεωρεῖται τὸ λειτουργικὸν βιβλίον καὶ ἀναγνωρίζεται ἡ κυριαρχία τῆς βασιλίσσης ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας. Ἡ Ἐλισσάβετ ἀνύψωσεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Κανταουρίας τὸν Ματθαῖον Πάρκερ (1559), ὅστις χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Barlow καὶ τριῶν ἄλλων ἐξορισθέντων ἐπὶ Μαρίας τῆς καθολικῆς, συνώψισε τὰ 42 ἄρθρα τοῦ συμβόλου τοῦ Κράμμερ εἰς 39 καὶ οὕτως ἀπετέλεσε τὸ ἐκ 39 ἄρθρων σύμβολον τῆς πίστεως, ὅπερ ἀναγνωρίσασα ἡ ἐν Λονδίνῳ σύνοδος τοῦ 1562 ἐπεκύρωσεν ὡς γνώμονα τῆς πίστεως τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ἡ δὲ Βουλὴ κατὰ τὸ 1572 δι᾽ ἰδίας ἀποφάσεως κατέταξεν εἰς τοὺς θεμελιώδεις νόμους τῆς πολιτείας. Ἐν τοῖς ἄρθροις τούτοις, τὰ ὁποῖα προσέλαβον συμβολικὴν σημασίαν, ἀπορρίπτονται τὰ δευτεροκανονικὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ παράδοσις, ἡ παπικὴ ἐξουσία, ἡ θυσία, ἡ μετουσίωσις, τὸ καθαρτήριον πῦρ, αἱ ἀφέσεις, ἡ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων καὶ ἡ προσκύνησις αὐτῶν καὶ τῶν εἰκόνων, ἐκ τῶν μυστηρίων ἀναγνωρίζονται μόνον τὸ βάπτισμα καὶ ἡ εὐχαριστία, περὶ τῆς διδάσκεται, ὅτι τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου μεταλαμβάνομεν μόνον πνευματικῶς, ἀπορρίπτεται δὲ καὶ ἡ περὶ προορισμοῦ διδασκαλία τοῦ Καλβίνου· προκειμένου περὶ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῆς λατρείας, ταῦτα δὲν μεταβάλλονται, διατηροῦνται δὲ πολλὰ ἐκ τῆς ρωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ὡς ὁ ἐπισκοπικὸς βαθμός, ἡ ἀποστολικὴ αὐτοῦ διαδοχὴ καὶ διάφοροι τελεταὶ καὶ ἔθιμα, αἱ εἰκόνες, ὁ ἐσταυρωμένος, τὸ ὄργανον, αἱ ἱερατικαὶ στολαὶ καὶ τὰ τοιαῦτα. Οὕτω καθωρίσθη ἡ διδασκαλία τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, πάντες δὲ οἱ τι λμῶντες νὰ γράψωσιν ἢ νὰ ἐνεργήσωσι κατὰ τῶν 39 ἄρθρων ἔδει νὰ τιμωρῶνται ὡς αἱρετικοὶ (Φιλαρ. Βαφείδου Ἐκκλ. Ἱστορία τομ. 3).

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἐν τοῖς 39 ἄρθροις διδασκαλία εἶναι ἔν τισιν ὀρθόδοξος, ἔν τισιν ἀμφιβόλως ὀρθόδοξος, καὶ ἐν τοῖς πλείστοις καλβινική, ἀποδεχομένη μόνον δύο μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν κατὰ τὴν καλβινικὴν ἀντίληψιν. Ἐν τῷ εὐχολογίῳ ὑπάρχει καὶ ἡ τελετὴ τῆς ἱερωσύνης, ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἐπισήμῳ διδασκαλίᾳ τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας δὲν θεωρεῖται ὡς μυστήριον, καίτοι ὑπὸ τῶν πλείστων Ἄγγλων θεολόγων ἀποκρούεται ἡ καλβινίζουσα ἀντίληψις περὶ τῆς ἱερωσύνης. Οἱ θεολόγοι οὗτοι ἐν ταῖς μετὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀνεπισήμοις συζητήσεσι παραδέχονται, ὅτι καὶ τὸ filioque ἐν τῷ συμβόλῳ κακῶς εἰσήχθη ἐκ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἑπομένως παραδέχονται τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς τὴν μόνην ὀρθήν, καὶ τὰ λοιπὰ μυστήρια τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωσι παραδεκτὰ ὑπὸ τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι ἀτομικαὶ γνῶμαι θεολόγων καὶ κληρικῶν καὶ οὐχὶ τῆς ἐπισήμου ἐκκλησίας ἐν ᾗ παρατηροῦνται δύο τάσεις, ἡ τῆς Low Church, τῆς ἐχομένης στερρῶς τῆς καλβινιζούσης διδασκαλίας, καὶ ἡ τῆς High Church, τῆς τελετοφίλου, ποθούσης τὴν ἕνωσιν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Εἶναι ἀληθές, ὅτι πολλοὶ τῶν κληρικῶν τῆς ἄνω ἐκκλησίας εἰσήγαγον ἐν ταῖς τελεταῖς θυμιάματα κ.τ.λ. καὶ ποιοῦνται χρῆσιν ἐν ταῖς λειτουργίαις ἀμφίων ὀρθοδόξων, ἐγκολπίου, μίτρας, ὠμοφορίου ἀρχιερατικῆς ῥάβδου, ἅτινα ἔλαβον ὡς δῶρα παρὰ πατριαρχῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων ὀρθοδόξων, ἐπισκεφθέντες τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἀποκρούουσι τὴν καλβινίζουσαν διδασκαλίαν. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1921 μάλιστα ὑπεβλήθη εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον δήλωσις πίστεως ὑπογεγραμμένη ὑπὸ πολλῶν ἀγγλικανῶν κληρικῶν, σχεδὸν κατὰ πάντα ὀρθόδοξος, ἀλλὰ τὰ παραδείγματα ταῦτα εἶναι μεμονωμένα, διότι ἡ ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία οὐδέποτε κατεδίκασεν ἐν κανονικῇ συνόδῳ αὐτῆς ἐπισήμως τὴν καλβινίζουσαν διδασκαλίαν τῶν 39 ἄρθρων, ὅπερ γεγονὸς θὰ διηυκόλυνε τὴν ποθητὴν ἕνωσιν.

Ἐν Ἀμερικῇ ἱδρύθη ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία μᾶλλον ἀπηλλαγμένη τῆς καλβινιζούσης διδασκαλίας. Ὀνομάζεται δὲ ἐπισκοπιανὴ ἐκκλησία Ἀμερικῆς.

Σχέσεις μετὰ τῶν ὀρθοδόξων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Φιλαδελφείας Γαβριὴλ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος γράφων πρὸς τὸν Κανταουρίας ἀποκαλεῖ αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον ἄριστον τῶν Βρεττανῶν καὶ παρακαλεῖ ἵνα εὔχηται ὑπὲρ τῆς ἑνώσεως τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος Λούκαρις ἀλληλογραφεῖ πρὸς τὸν Κανταουρίας Γεώργιον Abbot προσφωνῶν αὐτὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ μητροπολίτην τῶν Βρεττανῶν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος διεξήχθησαν διαπραγματεύσεις περὶ ἑνώσεως τῶν Ἄγγλων Ἀνομότων ἐπισκόπων μετὰ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. (Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου, τὸ κῦρος τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν). Κατὰ τὸ 1867 ὁ ἐν Λονδίνῳ εὑρισκόμενος διαπρεπὴς Ἕλλην θεολόγος Ν. Δαμαλᾶς ἐξέδωκε πραγματείαν, ἐν ᾗ ἔγγραφεν ὅτι ἡ ἕνωσις τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας μετὰ τῆς ὀρθοδόξου δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ τῆς καταργήσεως τῶν 39 ἄρθρων. Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Γρηγόριος στ´ παρεκλήθη ὑπὸ τοῦ Κανταουρίας Θωμᾶ, ἵνα συγκατατεθῇ πρὸς ἔκδοσιν συνοδικῆς ἀποφάσεως, δι᾽ ἧς νὰ ἐπιτρέπηται τὰ

Digitized by Google

μέλη τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, εἰς ἃ μέρη δὲν ὑπάρχουσιν ἱερεῖς τῆς ἰδίας αὐτῶν ὁμολογίας, νὰ τύχωσι τῶν μυστηρίων τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς θείας εὐχαριστίας καὶ νὰ κηδεύωνται ἐκκλησιαστικῶς. Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἀπεδέχθη μόνον τὸ περὶ κηδείας τῶν ἀποθνησκόντων καὶ ἐξέδωκε τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1869 πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὴν ἐγκύκλιον κανονιστικὴν τοῦ ζητήματος τούτου.

Χάριν τοῦ ἐγκαινιασμοῦ τοῦ ἐν Λίβερπουλ ὀρθοδόξου ἑλληνικοῦ ναοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1869, μετέβη εἰς Ἀγγλίαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρος Λυκοῦργος, εἰς ὃν οἱ ἀγγλικανοὶ ἐπεδαψίλευσαν ἱκανὰς φιλόφρονας περιποιήσεις. Ἐν ταῖς μετ᾽ αὐτῶν γενομέναις ἐν πνεύματι ἀγάπης θεολογικαῖς συζητήσεσιν ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέδειξε τὰ ἐκ τῶν 39 ἄρθρων κωλύματα πρὸς ἕνωσιν. Κατὰ τὸ ἐν Βόννῃ συνέδριον τοῦ 1874 οἱ ὀρθόδοξοι ἀντιπρόσωποι τῆς ρωσσικῆς ἐκκλησίας Τατσάλωφ καὶ Σουχοτῖνος, ὡς καὶ ὁ Ἕλλην θεολόγος Ζῆκος Ρώσης ἐπέδειξαν μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὴν ἀγγλικανικὴν ἐκλησίαν καὶ τὴν μετ᾽ αὐτῆς ἕνωσιν. Τὴν 13 Ὀκτωβρίου 1918 ὁ Μελέτιος Μεταξάκης μεταβὰς εἰς Ἀμερικὴν μετ᾽ ἄλλων Ἑλλήνων κληρικῶν διεξήγαγεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ ἀνεπίσημον συζήτησιν μετὰ τῶν ἀγγλικανῶν. Ὁ Μελέτιος ἐπικουρούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ νῦν Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου, ἐπὶ τῇ ἐρωτήσει τῶν ἀγγλικανῶν ἂν ἀνεγνωρίζετο τὸ κῦρος τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν, ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν ἀγγλικανῶν παραδοχῆς τῶν ἑξῆς ὅρων ἐξήρτησε τὴν ἀναγνώρισιν τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν· α᾽) Ἀναγνωρίζει ἡ ἐπισκοπιανὴ ἐκκλησία τὴν ἱερωσύνην καὶ τὰ λοιπὰ μυστήρια; β᾽) Ἀναγνωρίζει τὸ σύνολον τῶν ἐπισκόπων ὡς ἀντιπροσωπεῦον τὴν ὅλην ἐκκλησίαν; Ἀναγνωρίζει δηλαδὴ ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀντιπροσωπεύει τὴν αὐθεντίαν τῆς ὅλης ἐκκλησίας, διότι τὰ 39 ἄρθρα δὲν ἀναγνωρίζουσι τὸ ἀλάθητον τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων; Θεωροῦνται αἱ ἀποφάσεις τῶν ἐπισκόπων συνερχομένων εἰς οἰκουμενικὴν σύνοδον, ὡς αὐθεντικαὶ καὶ ὑποχρεωτικαὶ διὰ τὴν ὅλην ἐκκλησίαν, ὡς ἀλανθάστως διαβεβαιοῦσαι τὴν ὀρθὴν πίστιν; γ᾽) Ἡ ἀγγλικανικὴ ἐκκλησία ἔχει καθ᾽ οἱονδήποτε τρόπον ἐκπεφρασμένην γνώμην περὶ τῶν 39 ἄρθρων ὡς μὴ συμβολικοῦ βιβλίου, ἤτοι παραδέχεται αὐτὰ ὡς κείμενον μὴ ἔχον δογματικήν, ἀλλ᾽ ἱστορικὴν σημασίαν;

Οἱ ἀγγλικανοὶ ἀπήντησαν δηλώσαντες ὅτι παραδέχονται τὰ προταθέντα ὡς καὶ ἡ ὀρθόδοξος ἐκλησία. Περὶ δὲ τῶν 39 ἄρθρων ἐδήλωσαν, ὅτι ταῦτα ἐν τῇ ἐπισκοπιανῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀμερικῆς ἔπαυσαν θεωρούμενα ὡς δογματικὸν μνημεῖον, μὴ ἀποτελοῦντα τὴν βάσιν τῆς δογματικῆς αὐτῆς διδασκαλίας. Αἱ συζητήσεις ἐπανελήφθησαν μεταβάντος τοῦ Μελετίου εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τῇ 2 Νοεμβρίου ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ τῇ 4Ν)βρίου 1918 ἐν Λονδίνῳ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου 1925, ἐπὶ τῷ ἑορτασμῷ τῆς 1600 ἐπετείου ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Α´ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μετέβησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς, Φώτιος Ἀλεξανδρείας καὶ Δαμιανὸς Ἱεροσολύμων, ἵνα συμμετάσχωσι τῶν ἑορτῶν. Κατὰ τὴν ἐπίσημον λειτουργίαν ἣν ἐτέλεσεν ὁ Κανταουρίας ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τοῦ Λονδίνου παρεκλήθη καὶ ἀπήγγειλε τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἑλληνιστί, ἄνευ τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ» ὁ ἀείμνηστος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Φώτιος. Οἱ Ἄγγλοι ἀπένειμαν μεγίστας τιμὰς εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, διαδηλώσαντες τὴν μεγίστην ἐπιθυμίαν αὐτῶν διὰ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο ἐκκλησιῶν.

Ὡς πρὸς τὸ κῦρος τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ἃς ἡ παπικὴ ἐκκλησία ἔκπαλαι δὲν ἀνεγνώριζε καὶ μάλιστα κατεδίκασεν ὡς ἀκύρους διὰ τῆς βούλλης (Apostolicae curae) τοῦ πάπα Λέοντος ιγ´ ἀπὸ 13 Σεπτεμβρίου 1896, αἱ γνῶμαι τῶν ὀρθοδόξων θεολόγων, ὡς πρὸς μὲν τὸ ἔγκυρον τῆς διαδοχῆς ἐν τῇ ἀγγλικανικῇ ἱεραρχίᾳ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν ἐκτελεσάντων τὴν χειροτονίαν τοῦ Πάρκερ, εἶναι πάντων καταφατικαί, ὡς πρὸς δὲ τὸ κῦρος ἐξ ὀρθοδόξου ἀπόψεως εἶνε διῃρημέναι. Σημαντικωτάτη εἶνε ἡ γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Χρήστου Ἀνδρούτσου, φρονοῦντος, ὅτι τὸ ζήτημα περὶ τοῦ κύρους τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐξ ἀπόψεως ὀρθοδόξου δύναται νὰ τύχῃ ἀπαντήσεως οὐχὶ κατ᾽ ἀρχὴν καὶ γενικῶς, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ὅσον πρόκειται περὶ προσελεύσεως ἄγγλων κληρικῶν εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας. Κατέληξε δὲ οὗτος μετ᾽ ἐξέτασιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι κατ᾽ οἰκονομίαν δύναται νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ κῦρος τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, καθ᾽ ὅσον ἡ Ἄνω ἐκκλησία (High Church) ἀποδέχεται μὲν χάριν ἀποδιδομένην ἐν τῇ ἱερωσύνῃ περὶ δὲ τῆς εὐχαριστίας δὲν φρονεῖ τὴν καλβινικὴν διδασκαλίαν. Τὴν 28 Ἰουλίου 1922 ὁ Μελέτιος Μεταξάκης ἐν τῷ Πατριαρχείῳ Κωνσταντινουπόλεως προέβη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, κατ᾽ ἀρχὴν δηλ. ἐθεώρησε ταύτας ὡς ἐγκύρους, καίτοι ἡ Ὀρθόδοξος ἐκκλησία, οὐδέποτε ἀνεγνώρισε χειροτονίας ἐγκύρους ἔξωθεν αὐτῆς ἱσταμένας καὶ μόνον ἐφόσον οἱ ἑτερόδοξοι κληρικοὶ προσήρχοντο εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς, ἀνεγνωρίζοντο οἱ οἰκεῖοι αὐτῶν βαθμοί.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Μέχρι τινὸς ὁ ὅρος *ἀγγλικὴ γλῶσσα* ἐσήμαινε τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ Τσῶσερ καὶ ἑξῆς λαλουμένην ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Ἀγγλίας γλῶσσαν. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐκείνης, τὸ σύνολον τῶν διαλέκτων τῶν προελθουσῶν ἐκ τῆς ἀρχικῆς ἀγγλοσαξονικῆς, ἐκαλεῖτο ἀγγλοσαξονική.

Ἡ διάκρισις αὕτη ἐγένετο τὸν 16ον αἰῶνα, ὅτε εἶχεν ἐξεγερθῇ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν σοφῶν καὶ ἤρχισεν ἡ μελέτη τῆς γενέσεως τῆς γλώσσης των. Ἐχώριζον δὲ ὡς ἰδίαν γλῶσσαν τὴν ἀγγλοσαξονικήν, φέροντες ὡς ἐπιχειρήματα τὴν μεγάλην της ἀνομοιότητα πρὸς τὴν ἀγγλικὴν τοῦ αἰῶνός των. Πράγματι ἐπὶ 2.000 λέξεων ἐν τῷ ἀγγλοσαξονικῷ λεξικῷ τοῦ Bosworth μόνον αἱ 535 ὑφίστανται κατόπιν διαφόρων παραλλαγῶν ἐν τῇ συγχρόνῳ ἀγγλικῇ. Ἡ θεωρία αὕτη ἐπεβλήθη καὶ ἐπεκράτησε μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνός μας. Ὅλοι ὅμως οἱ γλωσσολόγοι δὲν συμφωνοῦν μὲ τὰς ἀπόψεις ταύτας καὶ σήμερον ἐπικρατεῖ ἡ ἔκδοχὴ ὅτι πρέπει ἡ ἀγγλοσαξονικὴ νὰ θεωρηθῇ μήτηρ τῆς συγχρόνου ἀγγλικῆς καὶ νὰ καλῆται ἀρχαία ἀγγλική. Ἡ δ᾽ ἄλλοτε καλουμένη ἡμισαξονικὴ (Semi-Saxon) θεωρεῖται σήμερον ὄχι μεταβατικὴ περίοδος ἀπὸ τῆς ἀγγλοσαξονικῆς εἰς τὴν ἀγγλικήν, ἀλλὰ ὡς σταθμὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐξελίξεως τῆς τελευταίας καὶ φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα μέση ἀγγλικὴ (Middle English). Καὶ τοῦτο διότι ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως δὲν δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν τὴν ἀγγλοσαξονικὴν ἀπὸ τῆς ἀγγλικῆς. Σὺν τῇ παρόδῳ τῶν αἰώνων ἡ γλῶσσα ὑφίσταται ἐξελίξεις καὶ μεταβολὰς ὀφειλομένας εἰς τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ ἢ τὰς ἐξωτερικὰς ἐπιδράσεις, ἕνεκα τοῦ συγχρωτισμοῦ τῶν λαῶν διὰ τῶν μεταναστεύσεων ἢ τῆς συγκοινωνίας. Εἰς τὰ αὐτὰ αἴτια ὀφείλονται καὶ αἱ μεταβολαὶ ἃς ὑπέστη ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα. Εἰς τινας περιπτώσεις αἱ μεταβολαὶ ἦσαν πολὺ ἀπότομοι, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς νορμαννικῆς εἰσβολῆς, ἀλλὰ τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας ἀγγλικῆς διακρίνονται συνεχῆ διὰ μέσου τῶν διαδοχικῶν ἐποχῶν μέχρι τῆς τελευταίας. Τοσοῦτον δὲ συνδέεται ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα μὲ τὴν ἀγγλικὴν ἱστορίαν, ὥστε δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπος μία μικρὰ ἱστορικὴ ἐπισκόπησις τῶν κινήσεων τῶν λαῶν τῶν σχετιζομένων πρὸς αὐτήν:

ΚΙΜΒΡΟΙ, ΚΕΛΤΑΙ. ΣΑΞΟΝΕΣ, ΑΓΓΛΟΙ, ΣΚΑΝΔΙΝΑΥΟΙ, ΝΟΡΜΑΝΔΟΙ.

Τὸ λυκαυγὲς τῆς Βρεττανικῆς ἱστορίας φωτίζει ἀμυδρῶς εἰσβολὰς Κίμβρων εἰς Ἀγγλίαν καὶ Ἰρλανδίαν καὶ ἕνα Κελτικὸν λαόν, τοὺς Γαλάτας (Gaels) κατοικοῦντας τὴν Σκωτίαν. Τὸ 55 π. χ. ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ μὲ τὰς λεγεῶνας του καθυπέταξε τοὺς λαοὺς τούτους. Μετὰ τινας αἰῶνας ὅτε τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐκλονίζετο ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, οἱ Ἰοῦτοι ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς δύο ἀρχηγούς των ἀδελφοὺς Ἔγγιστ (Hengist=ἵππος ἐπιβήτωρ) καὶ Ὅρσα (Horsa=ἵππος) κληθέντες ὑπὸ τοῦ Βρεττανοῦ βασιλέως Βόρτιγκερν (Bortigern) εἰς βοήθειαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του, ἦλθον περὶ τὸ 450 μ. Χ. εἰς Κέντ ἱδρύσαντες ἐκεῖ μικρὸν βασίλειον. Ταχέως ὅμως ἦλθον εἰς ρῆξιν μὲ τοὺς Βρεττανούς. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Αὔλσφορ τὸ 455 ὁ Χόρσα ἐφονεύθη καὶ ὁ Ἔγγιστ ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 488 ἀφήσας τὴν βασιλείαν εἰς τὸν υἱόν του Oisc. Τοὺς Ἰούτους ἠκολούθησαν οἱ Σάξωνες, ὑπὸ τὸν Ἕλλα, καὶ τὸν υἱόν του Κίσσα ἐγκατασταθέντες εἰς τὴν νότιον Ἀγγλίαν καὶ τούτους οἱ Ἄγγλοι (Angelcynn). Οἱ τρεῖς οὗτοι λαοὶ ἀνῆκον εἰς τὴν Τευτονικὴν συνομοφυλίαν ἡ ποία ἦτο μέλος τῆς μεγάλης Ἰνδοευρωπαϊκῆς ἢ Ἀρίας οἰκογενείας. Οἱ Τευτονικοὶ λαοὶ διῃροῦντο εἰς τρεῖς μεγάλας τάξεις αἵτινες κατὰ τὴν 4ην μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἦσαν τελείως διακεκριμέναι ἀλλήλων. 1. Εἰς τὴν Σκανδιναυϊκὴν (Βορείαν Γερμανικήν), εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανικήν, καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Γερμανικὴν ἢ Γοτθικήν, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ λαὸς ὅστις εἰσέβαλεν εἰς τὰς χώρας τοῦ Δουνάβεως καὶ ἐγκατεστάθη ἐν Μοισίᾳ, ἐξ οὗ καὶ Μοισογότθοι ἐκλήθησαν, καὶ ἡ γλῶσσα των μοισογοτθική.

Οἱ Ἄγγλοι ἦλθον ἐξ Ἄγκελν (Angeln), ὡς ἐξακολουθεῖ νὰ ὀνομάζεται ἡ κοιτίς των. Ἡ ἀρχαία σαξονικὴ λέξις angul ἢ ongul σημαίνει ἄγκιστρον. Εἴτε λοιπὸν οἱ ἀρχαῖοι Ἄγγλοι ἦσαν ἁλιεῖς ἢ ἔτι πιθανώτερον ὅτι ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐκ τινος παραλίας τῆς χερσονήσου Ἰουτλάνδης τῆς ἐκυρτοῦτο ἐν σχήματι ἀγκίστρου. Τὸ ὄνομα Σάξων (ἐκ τοῦ seax, sax=βραχὺ ξίφος) σημαίνει ἄνθρωπος τοῦ ξίφους. Ἂν καὶ ὅμως πολεμικὴ φυλὴ οἱ Σάξωνες καὶ ἐνωρίτεροι ἐλθόντες τῶν Ἄγγλων εἰς Βρεττανίαν, ὅμως ὑπέκυψαν, εἰς τὴν ἀριθμητικὴν τῶν τελευταίων ὑπεροχὴν καὶ ἡ χώρα ἐκλήθη Anglalond ἀργότερον Englelond καὶ τέλος England. Οἱ Σάξωνες ἀρχῆθεν κατῴκουν καὶ αὐτοὶ τὴν χερσόνησον τῆς Ἰουτλάνδης, ἀλλὰ ὄντες πολεμικώτεροι τῶν Ἄγγλων εἶχον ἐπεκταθῆ μέχρι τοῦ 350 μ. Χ., μέχρι σχεδὸν τοῦ Ρήνου.

Αἱ γλῶσσαι τῶν λαῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν φυλήν, ἡ Σανσκριτική, ἡ Ἰρανική, ἡ Ἑλληνική, ἡ Λατινική, ἡ Κελτική, ἡ Τευτονικὴ εἶναι συγγενεῖς, αἱ δὲ λέξεις των αἱ σημαίνουσαι τὰς πρώτας ἀνάγκας διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰς σχέσεις του πρὸς τοὺς ἄλλους, ἔχουν τὴν αὐτὴν ρίζαν. Ἡ ἀγγλοσαξονικὴ γλῶσσα ἀνῆκεν εἰς τὰς διαλέκτους τῆς Δυτικῆς Γερμανικῆς, ἡ ἱστορία της δὲ ἀρχίζει ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς μεταφορᾶς της εἰς Βρεττανίαν. Ἐκεῖ διῃρέθη εἰς τρεῖς διαλέκτους: Εἰς τὴν Ἀγγλιανὴν (Anglian), τὴν Σαξονικὴν (Saxon) καὶ τὴν Κεντικὴν (Kentish), διακρίνονται δὲ ἀλλήλων κατὰ τὴν φωνητικὴν καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν καταλήξεων.

Οἱ Ἀγγλοσάξωνες εὗρον τοὺς κατοίκους τῆς Βρεττανίας ὁμιλοῦντας μιξοβάρβαρον λατινικήν. Τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν πολιτισμὸν ὅστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὴν κατοχὴν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος. Ἡ Κελτικὴ μικρὸν μέρος κατεῖχεν εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν Βρεττανῶν, μετέδωκεν δὲ εἰς τὴν ἀγγλοσαξωνικὴν γεωγραφικούς τινας ὅρους ὡς pul (pool=λίμνη), avon (ποταμός), pen (ἔπαυλις) κτλ.

Οἱ κάτοικοι τῆς Νορθουμβρίας, τῶν βορείων μερῶν τῆς Ἀγγλίας, οἱ ὁμιλοῦντες τὴν ἀγγλιανὴν διάλεκτον Engle, ἦσαν οἱ πρῶτοι καλλιεργήσαντες τὴν λογοτεχνίαν, ἐκ τῆς διαλέκτου των δὲ ἐκλήθη ἀργότερον, πρὸς διαστολὴν ἀπὸ τῆς ἐγχωρίου Λατινικῆς, τὸ σύνολον τῶν διαλέκτων, E glisc. Englisc δὲ ἐκαλεῖτο ἡ γλῶσσα καὶ ὅταν ἀκόμη ἔπαυσε ἡ ἀγγλιανὴ νὰ εἶνε ἡ γλῶσσα τῆς φιλολογίας, ἀντικατασταθεῖσα ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ βασιλέως Ἀλφρέδου ὑπὸ τῆς δυτικῆς σαξονικῆς.

Τὸν 8ον αἰῶνα ἐπέδραμον οἱ Δανοὶ οἵτινες βεβαίως θὰ εἶχον καὶ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ τόπου. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ λογοτεχνία ἔμεινεν ἀνεπηρέαστος, ἡ ἐπίδρασις αὕτη ὁσονδήποτε μεγάλη καὶ ἂν ἦτο, ταχέως κατεπνίγη ἀφήσασα ἐλάχιστα ἴχνη.

Τὸν 12ον αἰῶνα οἱ Νορμανοὶ κατέκλυσαν τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ Κελτικοὶ λαοὶ ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῶν Ἀγγλοσαξόνων εἶχον πρὸ πολλοῦ ὑποχωρήσει εἰς τὰ βόρεια τῆς Σκωτίας καὶ εἰς τὴν Ἰρλανδίαν.

Ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἡ ἀγγλικὴ ὑπάγεται εἰς τὰς γερμανικὰς γλώσσας. Ἀπὸ ἀριθμητικῆς ὅμως ἀπόψεως ἀνήκει εἰς τὰς λατινικάς, διότι μέγιστος ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν λέξεων τὰς ὁποίας παρέλαβεν ἀπὸ τῆς νορμαννικῆς ἡ ἀγγλοσαξονική. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Thommerel ἐπὶ 43,566 λέξεων ἀγγλικῶν:

αἱ 1330 εἶνε τευτονικῆς καταγωγῆς
αἱ 88 ἐπέζησαν ἐκ τῶν κελτικῶν γλωσσῶν
αἱ 294 εἶνε ἀγνώστου προελεύσεως,
αἱ δὲ 29854 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν λατινικῶν.

Τὴν ἐθνικότητα ὅμως μιᾶς γλώσσης δὲν καθορίζει ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχή, ἀλλὰ ὁ τρόπος τῆς ἐκφράσεως. Βεβαίως αἱ πλεῖσται τῶν ἀγγλικῶν λέξεων ἔχουν λατινικὰς ρίζας, ἀλλὰ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ ἀγγλικὸν λεξιλόγιον δὲν εἰσήγαγον ὁμοῦ καὶ τὴν προφορὰν ἢ τοὺς γραμματικούς των τύπους. Αἱ ξέναι λέξεις διεπλάττον ο πάντοτε καὶ μετεμορφοῦντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιῶν τύπων καὶ κανόνων καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ γλῶσσα εἶνε μέλος τῶν γερμανικῶν. Ἡ γλῶσσα τῶν ἀρχαιοτάτων χειρογράφων παρουσιάζει ἤδη ἀρκετὰς διαφορὰς ἀπὸ τῆς μητρικῆς ὥστε νὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς νέα ὑπὸ τὸ ὄνομα ὅπερ τῇ ἔδωσαν οἱ Engle τῆς Νορθουμβρίας Englisc.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΚΗΣ

Διαιρεῖται ἡ ἀγγλικὴ εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους: Τὴν Ἀρχαίαν Ἀγγλικὴν (Old English) ἢ Ἀγγλοσαξονικήν. 2. Τὴν Μέσην Ἀγγλικὴν (Mildle English). 3. Τὴν νεωτέραν Ἀγγλικὴν (Modern English). Ἂν καὶ αἱ τρεῖς αὗται διαιρέσεις εἶνε διακεκριμέναι ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, ἐν τούτοις εἶνε δύσκολος ὁ καθορισμὸς τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας ἥτις χωρίζει τὴν μίαν τῆς ἄλλης. Καὶ ἂν ἀκόμη ὑποθέσωμεν μίαν διάμεσον μεταβατικήν, πάλιν ὁ χρονολογικὸς καθορισμὸς τούτων θὰ ἦτο δύσκολος. Ἡ μᾶλλον παραδεδεγμένη διαίρεσις εἶνε ἡ ἑξῆς:

Ἀρχαία Ἀγγλικὴ ἢ Ἀγγλοσαξονικὴ	1100
Μεταβατικὴ (Ἡμισαξονικὴ)	1100—1150
Πρώτη Μεσοαγγλικὴ (Early Middle English)	1150—1250
Μεσοαγγλικὴ (Middle English)	1250—1400
Ὑστέρα καὶ Μεταβατικὴ Μεσοαγγλικὴ	1400—1485
Πρώτη νεωτέρα ἢ Τυδωρικὴ Ἀγγλικὴ	1485—1611
Μεταβατικὴ τοῦ 17ου αἰῶνος	1611—1688
Νεωτέρα ἢ σύγχρονος Ἀγγλικὴ	1689

Ἀρχαία Ἀγγλικὴ ἢ Ἀγγλοσαξονική.

Τὴν ἀρχαίαν ἀγγλικὴν χαρακτηρίζουν αἱ κατὰ τὴν κλίσιν τῶν λέξεων μεγάλαι μεταβολαὶ (inflections). Αἱ μεταβολαὶ δὲ αὗται εἶναι αἱ διακρίνουσαι τὰς τρεῖς μεγάλας περιόδους τῆς γλώσσης. Ὁ Dr. H. Sweet ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῶν ἀγγλικῶν φθόγγων» καλεῖ τὴν ἀρχαίαν ἀγγλικήν, περίοδον πλήρων μεταβολῶν, τὴν μέσην ἀγγλικήν, περίοδον ὁμαλῶν μεταβολῶν, καὶ τὴν νεωτέραν ἀγγλικήν, περίοδον ἐξαφανισθεισῶν μεταβολῶν. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀρχαία ἀγγλικὴ εἶχε δύο καὶ τρεῖς λέξεις

Digitized by Google

ἀντιστοιχούσας εἰς μίαν ἔννοιαν. Π. χ. ἡ λέξις *καλὸς* ἐδηλοῦτο διὰ τῶν godne, godum, godam. Τὰ ὀνόματα εἶχον τέσσαρας πτώσεις: ὀνομαστικήν, αἰτιατικὴν (σπανίως διακρινομένην) γενικὴν καὶ δοτικήν. Ἡ δοτικὴ μετὰ προθέσεων ἐδήλου τὴν τοπικήν, ὀργανικὴν καὶ ἀφαιρετικήν. Ἰδιαιτέρα ὀργανικὴ πτῶσις σπανίως ἀπαντᾷ. Τὸ ρῆμα διέκρινεν ὁριστικὴν καὶ ὑποτακτικήν. Εἶχε δὲ δύο μόνον χρόνους: ἐνεστῶτα καὶ παρῳχημένον. Ὁ μέλλων ἐδηλοῦτο διὰ τοῦ ἐνεστῶτος. Εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς φράσεως ὡμοίαζε μὲ τὴν γερμανικήν.

Ἡ ἀρχαία ἀγγλικὴ περιεῖχεν ἐλάχιστα ξένα στοιχεῖα. Ἐκτὸς τῶν ἐλαχίστων κελτικῶν, εἶχε καί τινας λατινικὰς λέξεις, αἵτινες δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς τρεῖς ὁμάδας:

α.— Εἰς λατινικὰς λέξεις, εἰσαχθείσας ἐν τῇ γλώσσῃ πρὸ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Ἀγγλοσαξόνων, ὅτε δαλαδὴ οὗτοι ἔζων ἀκόμη ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ κοιτίδι των καὶ ἐπολέμουν πρὸς τοὺς Ρωμαίους. Τοιαύτη εἶνε ἡ λέξις straet= ὁδός, ἐκ τοῦ via strata=ὁδὸς ἐστρωμένη.

β. — Εἰς λατινικάς, ληφθείσας ἐκ τῶν Βρεττανῶν τῆς χώρας ὡς ἡ ceaster=πόλις, ἐκ τῆς λατινικῆς castra = στρατόπεδον, καὶ ἥτις μέχρι σήμερον σώζεται εἰς τὰ ὀνόματα διαφόρων ἀγγλικῶν πόλεων ὡς— caster (Lancaster) — cester (Glou cester)— chester (Manchester).

γ. — Εἰς λατινικάς, ληφθείσας ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ἐκκλησιαστικοὺς ὡς mynster ἐκ τοῦ monasterium = μοναστήριον, papa=παπας.

Αἱ α΄ καλοῦνται καὶ λατινικὰ τῆς πρώτης περιόδου, αἱ *β΄* καὶ *γ΄* λατινικὰ τῆς δευτέρας περιόδου.

Οἱ ἀγγλοσάξονες μετεχειρίζοντο ἀρχαιότατα τὴν ρουνικὴν γραφήν. Αὕτη ἦτο ἡ ἐν χρήσει εἰς ὅλας τὰς γερμανικὰς φυλάς. Τὰ γράμματα ἦσαν γωνιώδη, κατάλληλα διὰ νὰ χαραχθοῦν ἐπὶ μετάλλου, ξύλου ἢ ὀστοῦ. Μετὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ Ἄγγλοι ἐδιδάχθησαν τὴν γραφὴν ἀπὸ Ἰρλανδοὺς μοναχούς, τὰ δὲ ἀρχαιότερα χειρόγραφα εἶνε γεγραμμένα εἰς αὐτῶν τὸ ἀλφάβητον, ὅπερ ἦτο τὸ ρωμαϊκὸν ἀνεπτυγμένον οὕτως ὥστε νὰ προσαρμόζεται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς γλώσσης. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο ἀρκετὸν διὰ τὴν ἀγγλοσαξονικὴν καὶ διὰ τοῦτο ἐδανείσθη αὕτη ἐκ τοῦ ρουνικοῦ ἀλφαβήτου τρία γράμματα. Τὸ πρῶτον, καλούμενον «θὸρν» (thorn) ἐδήλου τὸν φθόγγον θ. τὰ δὲ ἄλλα δύο «ουὲν» (wen) ἐδήλουν τὸν φθόγγον w.

Τὸ 1120, ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν νορμαννικὴν εἰσβολήν, λήγει ἡ περίοδος τῆς ἀρχαίας ἀγγλικῆς. Μὲ τὴν νέαν δυναστείαν νέα ἤθη καὶ ἔθιμα καὶ νέα γλῶσσα ἐπεβλήθη. Ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, ἡ νορμαννικὴ διάλεκτος, ἐγένετο ἡ γλῶσσα τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πεπαιδευμένων ἂν καὶ οὐδεμία προσπάθεια ἐπιβολῆς της διὰ τῆς βίας ἐγένετο. Ἀπ' ἐναντίας, Γουλιέλμος ὁ κατακτητὴς ἐχρησιμοποίει τὴν ἀγγλοσαξονικὴν εἰς ἔγγραφα ἀπευθυνόμενα πρὸς εὐγενεῖς τῆς χώρας. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον αὕτη περιωρίσθη εἰς τὸν λαόν, καὶ οὕτω ἐπέζησαν αἱ λέξεις αἱ ἄσχετοι πρὸς βιβλία καὶ ὑψηλὰς ἐννοίας, αἱ λέξεις τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ὅταν λοιπὸν ἤρχισε πάλιν νὰ χρησιμοποιῆται ἡ ἀγγλικὴ εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἠναγκάσθη νὰ υἱοθετήσῃ λέξεις ἐκ τῆς γαλλικῆς διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς λησμονηθείσας τῆς ἐγχωρίου. Παρ' ὅλας τὰς μεταβολὰς ἃς ὑπέστη τὸ λεξιλόγιον, ἡ γραμματικὴ δὲν ἐπηρεάσθη ἀμέσως. Αἱ νέαι λέξεις προσηρμόζοντο εἰς τοὺς γραμματικοὺς τύπους καὶ τὴν κατασκευὴν τῆς φράσεως. Ἐμμέσως ὅμως ὑπέστη μεταβολάς τινας ἡ γλῶσσα. Αἱ λέξεις, κατὰ τὸ γερμανικὸν ἰδίωμα ἐτονίζοντο πάντοτε εἰς τὴν πρώτην ἢ μίαν τῶν πρώτων συλλαβῶν πολυσυλλάβου λέξεως. Τὸ τοιοῦτον κατὰ τὴν ταχεῖαν καὶ πλημμελῆ ὁμιλίαν ἐπέφερε ἡμιφωνίαν τῶν τελευταίων συλλαβῶν τόσον, ὥστε κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ὅλα τὰ φωνήεντα τὰ εἰς τὰς μὴ τονιζομένας συλλαβάς, ἐκτὸς τοῦ i, ἐπροφέροντο ὡς e ἄφωνον. Ἡ μεταβολὴ αὕτη ἤρχισε νὰ παρατηρῆται πολὺ πρὸ τῆς Νορμαννικῆς κατακτήσεως. Ἡ ἐπακολουθήσασα αὐτὴν παραμέλησις τῆς γλώσσης ηὐνόησε τὴν ἀφωνίαν τῆς καταλήξεως. Κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα οἱ γραφεῖς εἰς τὰ χειρόγραφά των ἤρχισαν νὰ παραλείπουν τὸ τελικὸν φωνῆεν. Αὕτη εἶνε ἡ ἡμισαξονικὴ περίοδος, ἡ ὀρθῶς κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δόκτορος Abbot περίοδος συγχύσεως.

Ἀγγλικὴ τῆς Μέσης περιόδου.

Αὕτη ἀρχίζει περὶ τὰ τέλη τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος. Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς περιόδου δὲν ὑπάρχει καθωρισμένη μορφὴ γλώσσης. Οἱ συγγραφεῖς τῶν διαφόρων περιφερειῶν ἔγραφον τὴν διάλεκτον τοῦ τόπου των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τόσον διέφερον ἀλλήλων αἱ διάλεκτοι ὥστε τὰ συγγράμματα τῶν βορείων ἔπρεπε νὰ μεταφράζωνται διὰ νὰ γίνωνται καταληπτὰ εἰς τοὺς νοτίους. Τρεῖς ἦσαν αἱ κύριαι διάλεκτοι τῆς ἐποχῆς ταύτης, διακρινόμεναι ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων: Ἡ νοτία, ἡ μέση (τῶν μέσων χωρῶν) καὶ ἡ βορεία, διέφερον δὲ μεταξύ των κατὰ τὰς κλίσεις καὶ μεταβολὰς τῶν λέξεων. Οὕτω ἡ βορεία διάλεκτος διεκρίνετο διὰ τὴν ἁπλοποίησιν τῶν κλίσεων, ἐνῷ ἡ νοτία ἐπέμενεν εἰς αὐτάς. Ἐξ ἄλλου ἡ βορεία ἐφύλαττε τὴν σκληρὰν λαρυγγώδη προφορὰν τῶν k, g, sc, ἐνῷ εἰς τὴν μέσην καὶ τὴν νότιον ἐτρέποντο ταῦτα εἰς μαλακώτερα οὐρανισκόφωνα ch, j, sh. Π. χ.

Βορεία	*Μέση καὶ Νοτία*
Kirk (ἐκκλησία)	chirche church
bryg (γέφυρα)	bridge
sciyke (κραυγή)	shriek

Τὸ μακρὸν α ἐφυλάττετο εἰς τὴν βορείαν διάλεκτον, ἐνῷ εἰς τὰς ἄλλας δύο ἐτρέπετο εἰς ο μακρὸν ὡς:

stane (λίθος)	stone
mare (περισσότερον)	more

Οὕτω ἡ μὲν βορεία ἐφύλαττε τὴν προφορὰν τῶν γραμμάτων ἐνῷ ἡπλοποίει τὴν κλίσιν; ἡ δὲ νοτία ἐφύλαττε τὰς τροπὰς τῶν λέξεων κατὰ τὴν κλίσιν, ἀλλὰ μετέβαλλεν ἐπὶ τὸ εὐφωνότερον τὴν προφορὰν τῶν γραμμάτων.

Ἡ διαφορὰ τῆς ἀρχαίας ἀπὸ τῆς μέσης δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τὰ ἑξῆς:

1. Ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν Νορμαννῶν μέγα μέρος τῶν ἀγγλοσαξονικῶν λέξεων ἐξετοπίσθη, ἀντικατασταθὲν ὑπὸ γαλλο-λατινικῶν.

2. Ὁσημέραι αὐξάνουσα τάσις πρὸς μεταβολὴν τῆς προφορᾶς τῶν φωνηέντων:

Τὰ ἀνοικτὰ	a	ἐτρέποντο εἰς	o
τα	e	εἰς	ee
τα	o	εἰς	oo.

3ον. Μονόφθογγος προφορὰ τῶν διφθόγγων ea, eo, καὶ ἀνάπτυξις ἄλλων.

4ον. Λησμονοῦνται τὰ ἰδιάζοντα εἰς τὸ ἀγγλοσαξονικὸν ἀλφάβητον γράμμματα.

5ον. τὰ φωνήεντα τῶν ἀκολουθουσῶν τὴν τονιζομένην συλλαβῶν προφέρονται ἡμιφώνως, ἰδίως τὸ a o u ἅτινα τρέπονται εἰς e ἄφωνον.

6ον. Παραμέλησις τῶν μεταβολῶν τῶν κλίσεων και ἀντικατάστασις αὐτῶν ὑπὸ βοηθητικῶν ρημάτων καὶ συντακτικῶν κανόνων.

Ὡς ἐλέχθη, δὲν ὑπῆρχεν ὡρισμένη μορφὴ γλώσσης, τοῦτο δὲ διότι ἐπίσημος γλῶσσα τῆς κυβερνήσεως ἦτο ὄχι ἡ ἀγγλική, ἀλλὰ ἡ γαλλο-νορμαννική. Μόλις τὸν 14ον αἰῶνα ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀγγλικὴ ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Τὸ πρῶτον εἰς ἀγγλικὴν ἐπίσημον ἔγγραφον εἶνε προκήρυξις τοῦ Ἐρρίκου 5ου τὸ 1258. Τὸν 14ον αἰῶνα τόσον εἶχε παραμεληθῆ ἡ γαλλικὴ καὶ ἐπεκταθῆ ἡ χρῆσις τῆς ἀγγλικῆς, ὥστε ὁ «John Cornwal, a maystere of gramere chaungede the lore in gramere scole and construccion of Freynsch into Englysch» (Ὁ Ἰωάννης Κορνουαλ διδάσκαλος τῆς γραμματικῆς ἤλλαξεν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς γραμματικῆς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν σύνθεσιν ἀπὸ γαλλικῆς εἰς ἀγγλικήν). Τὸ 1363, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἐδουάρδου Γ΄ διὰ βασιλικοῦ διατάγματος ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀγγλικὴ ὡς ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους. Ἡ ἀγγλικὴ αὕτη ἦτο ἡ διάλεκτος τῶν μέσων χωρῶν, διότι αὕτη ἦτο καταληπτὴ καὶ εἰς τοὺς βορείους καὶ εἰς τοὺς νοτίους οἵτινες μεταξύ των οὐδόλως ἐγίνοντο καταληπτοί.

Τὰ γεγονότα τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος, οἱ γαλλικοὶ πόλεμοι καὶ ὁ ἐμφύλιος «τῶν δύο Ρόδων» ἐπέφερον παραμέλησίν τινα τῆς γλώσσης. Αὕτη εἶνε ἡ μεταβατικὴ περίοδος, ὅτε τὸ τελικὸν e ἐξηφανίσθη πλέον. Ἡ ἐξέλιξις τῆς γλώσσης ἐπηκολούθησε τόσον ταχεῖα ὥστε ἕνα αἰῶνα ἀργότερον ὁ Κάξτον μεταφράσας εἰς τὴν ἀγγλικὴν τὴν Αἰνειάδα τοῦ Βιργιλίου ἔγραφεν ἐν τῷ προλόγῳ του:

«...Some gentylmen .. late blamed me sayeng yt in my translacyons I had ouer curyous termes whiche coud not be vndestande of comyn peple ...Certaynly, it is harde to playse euery man, by cause of dyversite and chaunge of langage», (Μερικοὶ κύριοι... μὲ ἔψεξαν τελευταίως λέγοντες ὅτι εἰς τὰς μεταφράσεις μου εἶχον πολὺ περιέργους ὅρους τοὺς ὁποίους δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ ὁ κοινὸς λαός... Βεβαίως εἶνε δύσκολον νὰ εὐχαριστήσω ἕνα ἕκαστον, ἕνεκα τῶν διαφορῶν καὶ μεταβολῶν τῆς γλώσσης).

Καὶ ἐξακολουθεῖ ὁ Caxton: «Καὶ ἔπειτα ἡ γλῶσσα ἥτις ὁμιλεῖται εἰς μίαν ἐπαρχίαν διαφέρει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν ἄλλης. Τόσον, ὥστε εἰς τὰς ἡμέρας μου εἰσέπλευσεν ἓν πλοῖον εἰς τὸν Τάμεσιν κωλυθὲν ὑπὸ τῆς νηνεμίας ἐνῷ ἔπλεεν εἰς Ζηλανδίαν καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ἔμποροι ἐξῆλθον εἰς τὴν ξηρὰν διὰ νὰ διασκεδάσουν. Καὶ εἷς τούτων ὀνομαζόμενος Σέφφελδ, ἔμπορος, ἦλθεν εἰς οἰκίαν τινὰ καὶ ἐζήτησε κρέας, ἰδιαιτέρως δὲ ἐζήτησεν ᾠὰ (eggys). Ἡ καλὴ νοικοκυρὰ ἀπήντησεν ὅτι δὲν ὡμίλει γαλλικά. Ὁ ἔμπορος ἐθύμωσε διότι καὶ ὁ ἴδιος δὲν ὡμίλει γαλλικά, ἀλλὰ ἤθελε νὰ ἔχῃ ᾠά, καὶ αὐτὴ δὲν ἐνόει. Καὶ τέλος κάποιος ἄλλος τῆς εἶπεν ὅτι θέλει αὐγὰ (eyren). Τότε ἡ καλὴ νοικοκυρὰ εἶπεν ὅτι τὸν ἠννόει καλά. Ὁρίστε! Τί πρέπει λοιπὸν νὰ γράψῃ τις τώρα; Eggys ἢ eyren. *Βεβαίως εἶνε δύσκολον νὰ εὐχαριστῇ τις ἕνα ἕκαστον...*».

Ἐπὶ τοῦ Caxton ἔγινεν ἡ μετάβασις ἀπὸ τῆς μέσης εἰς τὴν νεωτέραν ἀγγλικήν. Τὰ ἀρχαιότερα τῶν ἔργων του ἔχουν ἀκόμη μερικοὺς ἀρχαϊσμοὺς ὡς τὴν κατάληξιν n εἰς τὸ τρίτον πληθυντικὸν they ben, they singen, οἵτινες δὲν φαίνονται εἰς τὰ τελευταῖα.

Τὸ 1486 μαζὶ μὲ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τῆς δυνοστείας τῶν Τυδώρ, ἡ γλῶσσα εἰσῆλθεν εἰς τὴν τελευταίαν της φάσιν. Ἡ ὀρθογραφία τῶν λέξεων, ἡ μέχρι τοῦδε εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ γράφοντος, ἤρχισε νὰ σταθεροποιῆται. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε καὶ ἡ ἀνακάλυψις καὶ διάδοσις τῆς τυπογραφίας.

Νεωτέρα Ἀγγλική.

Ἡ γλῶσσα κατόπιν ἤρχισε νὰ διαμορφοῦται. Ἡ διάλεκτος τοῦ Λονδίνου, ἡ νοτία μὲ ἴχνη κεντιακῆς καὶ μέσων χωρῶν, ἦτο ἡ γλῶσσα τοῦ Chaucer καὶ τοῦ Caxton Αὕτη ἦτο καὶ ἡ γλῶσσα τῆς αὐλῆς. Εἰς αὐτὴν τὴν γλῶσσαν ἔγραψεν καὶ ὁ Σαικσπῆρος. Ἐκτὸς σχεδὸν ἀσημάντων τινῶν μεταβολῶν ἡ γλῶσσα εἶχε λάβει τὴν σημερινὴν μορφήν. Τὰ ὀνόματα τὰ ἐπίθετα καὶ τὰ ρήματα ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦνται ἄνευ μεταβολῶν καὶ κλίσεων. Ἡ παράλειψις αὕτη ἐπέφερε καὶ σύγχυσίν τινα εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ λόγου. Κατήντησε δὲ πολλάκις μία καὶ ἡ αὐτὴ λέξις νὰ χρησιμοποιῆται ἄλλοτε ὡς οὐσιαστικόν, ἄλλοτε ὡς ἐπίθετον καὶ ἄλλοτε ὡς ρῆμα. Οὕτω ἡ λέξις iron (σίδηρος) δυνατὸν νὰ σημαίνῃ τὸ οὐσιαστικόν, το ἐπίθετον, τὸ ρῆμα (σίδηρος, σιδηροῦς, σιδηρόνω). Εἶνε ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν κατὰ τὸν δόκτορα Ἄββοττ «ἡ σαφήνεια ἐπροτιμᾶτο τῆς γραμματικῆς ὀρθολογίας, καὶ ἡ βραχυλογία ἐπροτιμᾶτο τῆς ὀρθολογίας καὶ τῆς σαφηνείας».

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχαϊσμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀνωμαλιῶν διαιροῦμεν τὴν νεωτέραν ἀγγλικὴν εἰς δύο περιόδους:

1. Εἰς τὴν πρώτην νεοαγγλικὴν ἢ περίοδον Τυδώρ.
2. Εἰς τὴν σύγχρονον Ἀγγλικήν.

Τὴν Τυδωρικὴν περίοδον χαρακτηρίζει μεγάλη εἰσροὴ ξένων λέξεων, ἰδίως λατινικῶν καὶ ἑλληνικῶν. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν μεγάλων ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μετεφράζοντο καὶ ἐμελετῶντο. Ἐφαίνετο δὲ εὐκολώτερον εἰς τοὺς μεταφραστὰς νὰ δανείζωνται λέξεις ἐκ τῶν κειμένων ἃ μετέφραζον παρὰ νὰ ἀνατρέχουν εἰς τὴν γλῶσσαν των. Αἱ νέαι ὅμως λέξεις δὲν ἔμενον ἀμετάβλητοι, ἀλλὰ μετεμορφοῦντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν παλαιῶν· οὕτως ἡ ἑλληνικὴ συμπάθεια ἐγένετο sympathy, ἡ φιλανθρωπία philanthropy, πρακτικὸς practical κ.τ.λ. Περὶ τὰ τελη τοῦ 16ου αἰῶνος εἰσήχθησαν διὰ τῶν διαφόρων θαλασσοπόρων καὶ ἱσπανοαμερικανικαὶ λέξεις ὡς: potato (πατάτα) tomato (τομάτα) tobacco (καπνὸς) negro (μαῦρος) alligator (κροκόδειλος).

Ἡ Τυδωρικὴ περίοδος λήγει τὸ 1611 μὲ τὸ τέλος τῶν Σαικσπηρείων ἔργων. Ἡ κατὰ τοὺς ἀκολούθους χρόνους γλῶσσα ὀλίγον διέφερεν ἀπὸ τὴν σημερινὴν καὶ κυρίως κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν ἥτις μέχρι τοῦ 1688 δὲν εἶχε καθιερωθῆ. Ἡ περίοδος αὕτη ἡ μεταξὺ τοῦ 1611, τοῦ τέλους τῆς Τυδωρικῆς, μέχρι τοῦ 1688 ὅτε ἔγινεν ἐκκαθάρισις πολλῶν ξένων λέξεων ἀφ' ἑνὸς καὶ εἰσαγωγὴ ἄλλων, καλεῖται μεταβατικὴ περίοδος τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος. Η ἑκατονταετηρὶς αὕτη εἶδε τὴν εἰσαγωγὴν παντοδαπῶν λέξεων: γαλλικῶν, ἰταλικῶν, πορτογαλλικῶν, ὁλλανδικῶν, ὀφειλομένων εἰς τὰς γεωγραφικὰς ἀνακαλύψεις καὶ τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγάς. Ἐπίσης ἡ πρόοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ἐδημιούργησε νέας λέξεις οἵτινες κατὰ προτίμησιν ἐσχηματίζοντο ἐξ ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν ριζῶν.

Ἐπίσης, αἱ κτήσεις εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς. ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς συνετέλεσαν εἰς τὴν μεγάλην διάδοσιν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, ἀφ' ἑτέρου ἐδάνεισαν πλείστας ξένας: κινεζικάς, αὐστραλιανάς, ἀφρικανικάς, ἰνδικὰς καὶ ἄλλων χωρῶν.

Ἡ ἀγγλικὴ εἶνε σήμερον ἡ πλέον διαδεδομένη γλῶσσα τοῦ κόσμου. Εἶνε δὲ ἡ διεθνὴς γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ναυτιλίας. Εἶνε ἡ ἐπίσημος γλῶσσα ἐκτὸς τῶν Βρεττανικῶν νήσων, τοῦ Καναδᾶ, τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τῶν Ἰνδιῶν. Ἐπίσης εἶνε πολὺ διαδεδομένη εἰς τὴν Βραζιλίαν, Χαϊτί, Πορτογαλλίαν, Μάλταν, Κύπρον, Αἴγυπτον καὶ ὅπου ἀλλοῦ εὑρίσκονται κτήσεις ἀγγλικαί.

Βεβαίως ἡ ἀγγλικὴ εἰς τὰς χώρας ταύτας ὁμιλεῖται κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἡ ἐγχώριος γλῶσσα σπουδαίως ἐπιδρᾷ εἰς τὴν προφοράν, τὴν σύνταξιν καὶ τὸ λεξιλόγιον. Οὔτε ἐν αὐτῇ τῇ Ἀγγλίᾳ ὑπάρχει ὁμοιομορφία γλώσσης. Αἱ κυριώτεραι διάλεκτοι εἶνε ἡ τοῦ Ὄξφορδ, τοῦ Σόμερσετ, τοῦ Σῶφφολκ, τοῦ Νόρφολκ, ἡ cockney καλουμένη διάλεκτος τοῦ Λονδίνου, ἡ jowring τοῦ Μπέρκσαϊρ, ἡ border language τῶν μεσημβρινῶν συνόρων τῆς Σκωτίας. Εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ τὰ βόρεια τῆς Σκωτίας ἐπιζοῦν αἱ κελτικαὶ διάλεκτοι τῶν ἀρχαίων Βρεττανῶν.

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἤρχισε νὰ ἀνακινῆται τὸ ἐνδιαφέρον τῶν γλωσσολόγων διὰ τὰς διαφόρους ταύτας μορφὰς τῆς γλώσσης, καὶ νὰ μελετῶνται καὶ καθορίζωνται τὰ ἰδιώματα ἑκάστας καὶ ἡ σχέσις της πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀγγλικήν.

Βιβλιογραφία: Ol Jespersen: Growth and Structure of the English Language. H. C. Wyld. A Short History of English. The Encyclopaedia Britannica.

Digitized by Google

ΑΓΓΛΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα εἶνε ἡ εὐκολωτέρα πρὸς ἐκμάθησιν ἐξ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν. Ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν προφορὰν καὶ τὰ ἰδιώματα οὐδεμία δυσκολία παρουσιάζεται, εἴτε εἰς τὴν σύνταξιν, ἥτις εἶνε ἁπλουστάτη, εἴτε εἰς τὸ γραμματικὸν μέρος, ὅπου ἡ ἁπλοποίησις τῶν κλίσεων ἀπαλλάσσει αὐτὸ ἀπὸ τὰς εἰς ἄλλας γραμματικάς, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἑλληνικήν, παρουσιαζομένας δυσχερείας. Ἡ κάτωθι βραχεῖα ἀλλὰ πλήρης καὶ ἀκριβὴς περίληψις τῆς ἀγγλικῆς γραμματικῆς δύναται νὰ ἀποτελέσῃ βάσιν πρὸς ἐκμάθησιν τῆς γλώσσης ἥτις δύναται νὰ συμπληρωθῇ διὰ συνομιλιῶν μὲ ἀγγλομαθεῖς καὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἀγγλικῶν ἔργων· διότι ἡ λίαν ἰδιότροπος προφορὰ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποδοθῇ δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων, οἱ δὲ ἀγγλισμοὶ μεμονωμένως ἀναφερόμενοι οὔτε καταληπτοὶ γίνον· οὔτε καὶ νὰ ἐντυπωθοῦν εἰς τὴν μνήμην εἶνε δυνατόν.

ΑΛΦΑΒΗΤΟΝ

Διαίρεσις καὶ προφορὰ τῶν γραμμάτων

Τὸ ἀγγλικὸν ἀλφάβητον ἔχει 26 γράμματα:

a—έϊ	n—έν
b—μπί	o—ο
c—σί	p—πί
d—ντί	q—κιού
e—ί	r—άρ
f—έφ	s—ές
g—τζί	t—τί
h—είτζ	u—γιού
i—άϊ	v—βί
j—τζέϊ	w—ντάμπλγιου
k—κέϊ	x—έξ
l—έλ	y—ουάϊ
m—έμ	z—ζέτ

Ἐκ τούτων τὰ a, e, i, o, u, εἶνε φωνήεντα. Τὰ b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z, εἶνε σύμφωνα. Τὸ y εἶνε ἄλλοτε σύμφωνον καὶ ἄλλοτε φωνῆεν.

Φωνήεντα.

Τὰ φωνήεντα εἶνε ἄλλοτε μακρὰ καὶ ἄλλοτε βραχέα. Ὅταν ἀκολουθῆται φωνῆεν ὑπὸ συμφώνου ἁπλοῦ καὶ e ἀφώνου εἶνε μακρόν, ὡς τοιοῦτον δὲ ἔχει τὴν ἀρχικήν του προφοράν, ὡς: name, lace, face, scene, life, love, pyre, tune. Ὅταν τὸ φωνῆεν ἀκολουθῆται ὑπὸ ἑνὸς συμφώνου ἄνευ τελικοῦ e εἶνε βραχύ, ὡς: cat, red, sit, dog, run.

Τὸ a μακρὸν προφέρεται ὡς *εϊ*, βραχὺ δὲ ὡς φθόγγος μεταξὺ *α* καὶ *ε*. Πρὸ τοῦ l προφέρεται ὡς *ο* ἀνοικτόν, ὡς: tall talk walk. Πρὸ τοῦ r προφέρεται ὡς *α* καθαρόν, ὡς: arm, garden, large, car. Πρὸ τοῦ w προφέρεται ὡς *ο* ἀνοιτόν, ὡς: draw, law.

Ἐξαιρέσεις: are, care, have, hare, rare, ware, κ. ἄ., λέξεις ἔχουσαι τὸ a μακρόν, ἀλλὰ προφερόμενον βραχύ.

Τὸ e μακρὸν προφέρεται ὡς *ι*, βραχὺ δὲ ὡς *ε*. Εἶνε μακρὸν εἰς τὸ τέλος τῶν μονοσυλλάβων λέξεων αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν περισσότερα τῶν τριῶν γράμματα, ὡς: me, he, she. Εἰς τὸ τέλος τῶν πολυσυλλάβων καθὼς καὶ εἰς τὸ τέλος τῶν μονοσυλλάβων ὅσα ἔχουν περισσότερα τῶν τριῶν γράμματα, εἶνε ἄφωνον, ὡς these, here.

Τὸ i μακρὸν προφέρεται ὡς *άϊ*: bite, light, right βραχὺ δὲ ὡς *ι*: this sit. Εἶνε μακρὸν πρό του ld, nd, gh, ght, gn, ὅταν σχηματίζῃ μετ' αὐτῶν συλλαβήν. Ἐν τῇ αὐτῇ συλλαβῇ πρὸ τοῦ r προφέρεται ὡς *ι* κλειστόν, ὡς: birt, shirt. Εἰς τὰς ἀρχομένας ἀπὸ irr λέξεις φυλάττει τὴν βραχεῖαν προφοράν του, καθὼς καὶ εἰς τὰς λέξεις ὅπου ἀκαλουθεῖται ἀπὸ δύο ὅμοια σύμφωνα.

Τὸ o μακρὸν προφέρεται ὡς *ο* κλειστόν, ὡς go, No, smoke· τὸ o βραχὺ εἶνε φθόγγος μεταξὺ *ο* καὶ *α*: not, stop. Προφέρεται *ου* εἰς τὰς λέξεις tomb, womb, whom, woman, wolf, καὶ ἄλλας.

Τὸ u μακρὸν προφέρεται ὡς *ἰού*, useful usual, future, βραχὺ ὡς *ου* ἀνοικτόν: run, up, under. Ὡς *ου* εἰς τὰς λέξεις; bull, bullet, full, bush, pull, put, push, truth, καὶ ἄ.

Τὸ y ὡς σύμφωνον προφέρεται *γί*: Yes, yard, ὡς φωνῆεν μακρόν, *άϊ*, my, eye, by, July, ὡς βραχύ, *ι*: lady, baby, lily. Τὸ y κατόπιν συμφώνου προφέρεται *ι* ἐκτὸς εἰς τὰς καταλήξεις τῶν ρημάτων -fy, -ply, -py, -cry, ὅτε προφέρεται ὡς *άι*, καθὼς καὶ εἰς τὰς μονοσυλλάβους λέξεις: cry, fly κ. ἄ.

Σύμφωνα.

Τὸ c προφέρεται *σ* πρὸ τῶν e, i, y: face, encyclopedia, cigar. Προφέρεται *κ* πρὸ τῶν a, o, u, c, k, l, r, t, καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς λέξεως: cancome, cup, account, back, clock, cry, music, October. Προφέρεται *sh* πρὸ τῶν ea, ie, ia, io, eous ocean, vicious, suspicion.

Τὸ g προφέρεται κάποτε *τζί* πρὸ τῶν e, i, y, ὡς: Germany, original. Συνήθως ὅμως προφέρεται ὡς *γκί*: gas, begin, gun.

Τὸ s εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῶν λέξεων προφέρεται *σ*: sister, Yes. Μεταξὺ δύο φωνηέντων, *ζ*: nose, busy, καθὼς καὶ εἰς τὰς λέξεις is, as, hes, was κ. ἄ.

Τὸ t πρὸ τοῦ u κάποτε προφέρεται *τσ* δασύ: nature, ὅταν προηγεῖται ὁ τόνος.

Τὰ σύμφωνα ἐν συνθέσει ἀπαντῶσιν ὡς: ch, qu, ph, sh, th wh.

Τὸ ch προφέρεται *κ* μετὰ τὸ s, καὶ εἰς ἀρχαίας ξένας λέξεις: school, scheme. Προφέρεται sh εἰς τὰς γαλλικὰς λέξεις: machine, mustache, chute, champagne. Προφέρεται *τσ* (δασὺ) εἰς τὰς περισσοτέρας λέξεις: teacher, cherry, choose.

Τὸ ph προφέρεται *φ*: philosophy photograph.

Τὸ qu προφέρεται *κουού*: quick, queen.

Τὸ th προφέρεται *ϑ*: thimble, tooth, καὶ *δ*: that, those, there.

Τὸ x εἰς τὴν ἀρχὴν κυρίων ὀνομάτων προφέρεται ζ: Xenophon. Εἰς τὸ τέλος τονιζομένης συλλαβῆς ὡς *ξ*: excellent, πρὸ φωνήεντος, *γκσ*: example, exact, exult.

Δὲν προφέρονται: Τὸ b μετὰ τὸ m, ὡς εἰς τὰς λέξεις: lamb, womb, tomb, climb, crumb.

Τὸ d, εἰς Wednesdy (προφ. Wensday).

Τὸ g, πρὸ τοῦ n: gnaw.

Τὸ gh. εἰς: eight, high, daughter, night, right, fight, light, thought κ.τ.λ.

Τὸ h, εἰς: hour, honour.

Τὸ k, πρὸ τοῦ n, ὡς εἰς: know, knife, knob.

Τὸ l, μεταξὺ a καὶ k ἢ o καὶ k ὡς talk, walk, folk yolk, καθὼς καὶ εἰς τὰς ληγούσας εἰς -alf πλ. -alves: calf-calves.

Τὸ n, κατόπιν τοῦ m ὡς: autumn, column.

Τὸ p, εἰς τὴν ἀρχὴν λέξεως ὅταν ἀκολουθῆται ἀπὸ n, s, t: pneumonia, psychology, ptosis.

Τὸ t, εἰς τὰς καταλήξεις -ten, -tle, ὅταν προηγῆται s, ὡς: listen, whistle, castle.

Τὸ w, πρὸ τοῦ r τῆς αὐτῆς συλλαβῆς ὡς: write, wrong wrought καθὼς καὶ εἰς: sword, answer, who, whose.

Τὸ p, μεταξὺ m καὶ t: empty, temptiation.

Δίφθογγοι.

Ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα ἔχει τὰς ἑξῆς διφθόγγους. Ae, ai, ao, au, aw, ea, eau, ee, ei, eo, eow, ew, ia, ie, ien, io, iou, oa, oe, oi, oo, ou, ow, ua, ue, ni, uy, uoy. Ὅπως καὶ τὰ φωνήεντα, αἱ δίφθογγοι εἶνε ἄλλοτε μακραὶ καὶ ἄλλοτε βραχεῖαι. Εἰς τὸν συλλαβισμὸν οὐδέποτε χωρίζονται. Ὁ δι' ἑλληνικῶν γραμμάτων ὁρισμὸς τῆς προφορᾶς των εἶνε σχεδὸν ἀδύνατος.

ΤΟΝΙΣΜΟΣ

Αἱ δισύλλαβοι λέξεις τονίζονται συνήθως εἰς τὴν παραλήγουσαν. Δισύλλαβοί τινες εἶνε καὶ ὀνόματα καὶ ρήματα. Εἰς τὰς δηλούσας ὄνομα τονίζεται ἡ παραλήγουσα, εἰς τὰς δηλούσας δὲ ρήματα ἡ λήγουσα, ὡς: présent (δῶρον) presént (παρουσιάζω) désert (ἔρημος) desért (ἐγκαταλείπω).

Ὅταν δισύλλαβοι λέξεις εἶνε καὶ ὀνόματα καὶ ἐπίθετα, τὰ ὀνόματα τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν, τὰ δὲ ἐπίθετα εἰς τὴν λήγουσαν, ὡς:

Aúgust (Αὔγουστος) augúst (σεβαστὸς)
cómpact (συνθήκη) compáct (συμπαγής).

Ὅλα τὰ δισύλλαβα τὰ λήγοντα εἰς y, our, ow, le, ish, ck, er, age, en, et, τονίζονται εἰς τὴν παραλήγουσαν ὡς: lady, hónour, pillow, idle, fóolish, bárrack, páper, cóurace, written, férret.

Τὰ δισύλλαβα ρήματα τὰ λήγοντα εἰς σύμφωνον ἀκολουθούμενον ἀπὸ ἄφωνον e τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν, ὡς: admire, confuse, arrive, consume. Τονίζονται εἰς τὴν λήγουσαν τὰ δισύλλαβα ρήματα τὰ λήγοντα εἰς δύο σύμφωνα, ὡς: respéct, select, inflict, express.

Αἱ δισύλλαβοι λέξεις αἱ σύνθετοι ἀπὸ ἓν τῶν μορίων ex-, be-, re-, in-, ab-, en-, ob-, for-, un, per-, cum- (com- col- cor- co-) καὶ ρίζαν τινά, εἴτε ἀπὸ ρίζαν καὶ κατάληξιν, λαμβάνουν τὸν τόνον εἰς τὴν ρίζαν, ὡς: expél, reply befriend; absorb, inclose, incúr, object, undo, persist, collect, kindness, friendship.

Αἱ τρισύλλαβοι ἁπλαῖ λέξεις φυλάττουν τὸν τόνον εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, ὡς: féminin, liberty, family. Ὅταν εἶνε σύνθετοι τονίζονται ἐπὶ τῆς ρίζης: betráiyng. Αἱ λήγουσαι εἰς al, ant, ate, ce, ent, ion, le, ous, re, ude, y, τονίζονται συνήθως εἰς τὴν προπαραλήγουσαν. Τῶν ληγόντων εἰς -ator τονίζεται ἡ παραλήγουσα ὡς: spectàtor, creàtor, testàtor. Ἐξαιροῦνται: òrator, sénator ὅπου τονίζεται ἡ προπαραλήγουσα. Ἐπίσης τονίζεται ἡ παραλήγουσα ὅταν περιέχῃ δίφθογγον: complaining, maintáiner.

Αἱ λήγουσαι εἰς ia, ty, al, ous, πολυσύλλαβοι λέξεις τονίζονται ἐπὶ τῆς προπαραληγούσης: victória, mortálity, theátrical, victórious. Αἱ λήγουσαι εἰς ion τονίζονται ἐπὶ τῆς προηγουμένης τοῦ ion συλλαβῆς: exterminátion, suspícion.

Λέξεις τινὲς πολυσύλλαβοι ἔχουν δύο τονιζομένας συλλαβάς. Εἰς τὰς τοιαύτας ἡ πρώτη τονιζομένη προφέρεται ἰσχυρότερον τῆς δευτέρας ὡς: órato̍ry, nécessáry, návigátor.

ΤΑ ΜΕΡΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα διακρίνει ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου: *Οὐσιαστικὸν ἐπίθετον*, (αἱ ἀρχαιότεραι γραμματικαὶ διέκρινον τὸ ἄρθρον ὡς ἰδιαίτερον μέρος τοῦ λόγου, αἱ πλεῖσται ὅμως τῶν νεωτέρων τὸ συγκαταλέγουν εἰς τὸ ἐπίθετον), *ἀντωνυμίαν, ρῆμα, πρόθεσιν, ἐπίρρημα, σύνδεσμον, ἐπιφώνημα.*

Οὐσιαστικά.

Εἴδη καὶ παραγωγή.—Τὰ οὐσιαστικὰ εἶνε δύο εἰδῶν: κύρια (proper) καὶ προσηγορικὰ (common). Τὰ κύρια δηλοῦν ὡρισμένον πρόσωπον, μέρος, ἢ πρᾶγμα, John, Athens, the Bible. Τὰ προσηγορικὰ δηλοῦν τάξιν προσώπων ἢ πραγμάτων. Διαιροῦνται εἰς ἀθροιστικά: army (στρατός), people (λαὸς) καὶ εἰς ἀφηρημένα: (ὀνόματα ποιότητος, πράξεως, καταστάσεως), blackness (μελανότης), dancing (χορὸς), quietness (ἡσυχία). Τὰ οὐσιαστικὰ τὰ δηλοῦντα ποιότητα παράγονται ἐξ ἐπιθέτων, προστιθεμένης εἰς αὐτὰ τῆς καταλήξεως ness ty, y, ὡς: good goodness (καλός-καλοσύνη), honest-honesty (τίμιος-τιμιότης), victor-victory (νικητής-νίκη). Τὰ δηλοῦντα πρᾶξιν παράγονται ἐκ ρημάτων, προστιθεμένης εἰς αὐτὰ τῆς καταλήξεως ing, er, ment, ὡς: walk-walking (περιπατῶ-περιπάτημα), bake-baker (ψήνω-ψωμᾶς), enjoy-enjoyment (ἀπολαύω- ἀπόλαυσις). Ἀφῃρημένα οὐσιαστικὰ παράγονται καὶ ἐξ ἄλλων ὀνομάτων συγκεκριμένων, διὰ τῆς προσθήκης τῶν καταλήξεων hood, ship, ism, dom, kind, ὡς: mother-mother hood (μήτηρ-μητρότης fellow-fellowship (ἑταῖρος-ἑταιρία), hero-heroism (ἥρως-ἡρωϊσμός), king-kingdom (βασιλεὺς-βασιλεία), man-mankind (ἄνθρωπος - ἀνθρωπότης). Πολλάκις καθορίζει τὴν ἰδιότητα τοῦ οὐσιαστικοῦ ἡ χρῆσίς του ἐν τῇ προτάσει. Π. χ. youth εἶνε συγκεκριμένον ὅταν σημαίνῃ *νέος* καὶ ἀφῃρημένον ὅταν σημαίνῃ *νεότης*.

Γένος οὐσιαστικῶν.—Ἀρσενικὰ εἶνε τὰ ὀνόματα τῶν ἀρρένων ὡς: man (ἀνήρ), master (διδάσκαλος). Θηλυκὰ εἶνε τὰ ὀνόματα τῶν θηλέων, ὡς: woman (γυνή) mother (μήτηρ). Οὐδέτερα εἶνε ὅσα ὀνόματα δὲν εἶνε ἀρσενικὰ ἢ θηλυκά. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ὀνόματα τῶν ἀψύχων καὶ τῶν ζώων, ὡς: house (οἰκία), table (τράπεζα), tortoise (χελώνη). Κοινοῦ γένους εἶνε ὀνόματα καὶ τῶν δύο γενῶν: ἀρσενικὰ καὶ θῆλυ ἅ, ὡς: cousin (ἐξάδελφος-η), parend (γονεύς).

Διακρίνονται δὲ τὰ γένη διὰ τριῶν τρόπων:

1.—Αἱ λέξεις αἱ δηλοῦσαι ἀρσενικὰ καὶ θηλυκὰ εἶνε ἐντελῶς διάφοροι ὡς:

brother-sister	(ἀδελφὸς-ἀδελφή)
nephew-niese	(ἀνεψιὸς-ἀνεψιά)
bachelor-spinster	(ὁ, ἡ ἄγαμος)
husband-wife	(ὁ, ἡ σύζυγος)

2.—Προ τῶν ὀνομάτων κοινοῦ γένους τίθενται διακριτικαὶ λέξεις γένους: αἱ he-she, male female, cock hen (ἐπὶ πτηνῶν), man-maid (ἐπὶ προσώπων), ὡς: male-child female child (παιδίον ἄρρεν θῆλυ)

he-wolf she-wolf	(λύκος-λύκαινα)
man cook maid-cook	(μάγειρος-μαγείρισσα)
cock-sparrou hen-sparrow	(σπουργίτης-σπουργιτίνα)

3.—Διακρίνεται τὸ γένος ἐκ τῶν καλήξεων ess:

lion-lionness	(λέων-λέαινα)
heir-heiress	(ὁ, ἡ κληρονόμος)
count-countess	(κόμης-κόμησσα)

Ὀνόματά τινα ξενικὰ ἔχουν διαφόρους καταλήξεις πρὸς ὁρισμὸν τοῦ γένους, ὡς:

hero-heroine	(ἥρως-ἡρωΐς)
sultan-sultana	(σουλτᾶνος - σουλτάνα)

Ἐξαίρεσιν τοῦ περὶ γένους κανόνος ἀποτελοῦν τὰ ὀνόματα sun (ἥλιος) ἀρσενικοῦ, moon (σελήνη) θηλυκοῦ, ship (πλοῖον) θηλυκοῦ· (ἀλλὰ man-of-war=πολεμικὸν πλοῖον, ἀρσενικοῦ). Ἐν τῷ ποιητικῷ λόγῳ, τὰ ἔθνη (nation), αἱ ἀρεταὶ (virtues) καὶ αἱ κακίαι (vices) εἶνε γένους θηλυκοῦ. Ὁ θάνατος (death) εἶνε ἀρσενικοῦ.

Ἀριθμοί.

Οἱ ἀριθμοὶ εἶνε δύο: ἑνικὸς καὶ πληθυντικός. Ὁ πληθυντικὸς συνήθως δηλοῦται διὰ προσθήκης s εἰς τὴν κατάληξιν τοῦ ὀνόματος, ὡς: dog-dogs, street streets, car-cars.

Ἀνωμαλίαι εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ πληθυντικοῦ. 1.—Τὰ ὀνόματα τὰ λήγοντα εἰς συριστικὸν (s, x, y, sh, καὶ ch ὅταν τοῦτο προφέρεται ὡς *τς* καὶ ὄχι ὡς *κ*) σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν προσλαμβάνοντα es, ὡς: gas-gases, box boxes, wish-wishes, sketch-sketches, fez-fezes.

2.—Τὰ λήγοντα εἰς y προηγουμένου συμφώνου ὀνόματα τρέπουν τὸ y εἰς ies ἐν τῷ πληθυντικῷ, ὡς: lily-lilies, army-armies. Ὅταν προηγῆται φωνῆεν προστίθεται s boy-boys.

3.—Δεκατέσσαρα ὀνόματα λήγοντα εἰς f καὶ fe σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν εἰς ves:

beef-beeves	loaf loaves
calf-calves	shelf-shelves
half-halves	sheaf-sheaves
elf-elves	self-selves
knife-knives	wolf-wolves
life-lives	wharf-wharves
leaf-leaves	wife-wives

Digitized by Google

4.—Τὰ λήγοντα εἰς o προηγουμένου συμφώνου ὀνόματα σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν προσλαμβάνοντα es ὡς: hero-heroes, echo echoes, cargo-cargoes, potato -potatoes, tomato-tomatoes. Ἐξαιροῦνται τὰ pianos-pianos, solo-solos καὶ τινα ἄλλα.

5.—Τὰ κυριώτερα ἀνώμαλα εἶναι τὰ ἑξῆς:

child-children	mouse-mise
foot-feet	ox-oxen
goose-geese	penny-pence
man-men	louse-lise
woman-women	tooth-teeth

6.—Ὀνόματά τινα μένουν ἀμετάβλητα εἰς τὸν πληθυντικὸν ὡς: deer (ἔλαφος-οι) sheep (πρόβατον-α) trout (πέστροφα-ες) Ἄλλα ἀπαντῶσι μόνον εἰς τὸν πληθυντικὸν ὡς: scissors (ψαλὶς) trousers (πανταλόνι), bellows (φυσερὸν) stays (κορσὲς) tongs (μασιὰ) ashes (στάχτη). Ὀλίγα ἀπαντῶσι μόνον εἰς τὸν ἑνικόν, ὡς: business (ὑποθέσεις), hair (μαλλιὰ ὡς κόμη), spinage (σπανάκια).

7.—Συνήθως αἱ ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν λαμβανόμεναι λέξεις σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἀγγλικῆς γραμματικῆς. Ἐν τούτοις τι ἐς φυλάττουν τὸν ἀρχικὸν πληθυντικὸν των, ὡς:

alumna-alumnae	analysis-analyses
datim-data	oasis oases
antenna antennae	basis-bases
chrysalis-chrysalides	criterion-criteria
phslanx-phalanges	

8.—Τὰ ὀνόματα εἰς τὰς συνθέτους ἐξ ὀνομάτων καὶ προσδιορισμῶν λέξεις, σχηματίζουν τὸν πληθυντικὸν των κανονικῶς: man-of-war, men-of-war, son in-law, sons-in-law.

Κλίσεις καὶ πτώσεις

Ὅλα τὰ ὀνόματα κλίνονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον. Αἱ δυσκολίαι τῶν διαφόρων κλίσεων τῶν ἄλλων γλωσσῶν δὲν ὑφίστανται διὰ τὴν ἀγγλικήν. Αἱ πτώσεις εἶναι τρεῖς: Ὀνομαστικὴ (Nominative, περιλαμβάνουσα καὶ τὴν κλητικήν), κτητικὴ (possessive, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν γενικὴν) καὶ ἀντικειμενικὴ (objective, ἀντιστοιχοῦσα πρὸς τὴν αἰτιατικὴν καὶ δοτικήν). Εἰς τὴν πραγματικότητα ὑφίσταται μόνον ἡ κτητικὴ ὡς μορφὴ ἄλλη τοῦ ὀνόματος. Αἱ ἄλλαι δύο διακρίνονται ἐκ τῆς θέσεως των εἰς τὴν πρότασιν.

Ἡ κτητικὴ (Possessive) εἶνε ἡ πτῶσις ἡ δηλοῦσα κτῆσιν. Διὰ νὰ τεθῇ τὸ ὄνομα εἰς τὴν κτητικὴν λαμβάνει εἰς τὴν κατάληξιν 's ὡς: dog-dog's life-life's woman-woman's men-men s. Ἐὰν τὸ ὄνομα τοῦ πληθυντικοῦ λήγῃ εἰς s. ἡ κτητικὴ δηλοῦται μὲ μόνον τὴν ἀπόστροφον: dogs-dogs' lives-lives'. Ἡ κτητικὴ δύναται νὰ δηλωθῇ καὶ διὰ τῆς προθέσεως of τιθεμένης πρὸ τοῦ ὀνόματος: my friend s book-the book of my friend. Εἰς τὰ σύνθετα ὀνόματα ἡ κτητικὴ δηλοῦται διὰ προσθήκης 's εἰς τὴν τελευταίαν λέξιν ὡς: my brother in-law's pook.

Ἡ ὀνομαστικὴ εἶνε ἡ πτῶσις:
1.—Τοῦ ὑποκειμένου τῆς προτάσεως.
2.—Τοῦ κατηγορουμένου τῆς προτάσεως.
3.—Τοῦ ὀνόματος κλήσεως (ἡ κλητικὴ παρ' ἡμῖν).
4.—Τῆς παραθέσεως ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου.
5—Τοῦ ὀνόματος τιθεμένου ἀπολύτως.

Ἡ Ἀντικειμενικὴ εἶνε ἡ πτῶσις:
1.—Τοῦ ἀντικειμένου.
2.—Τοῦ ἐμμέσου ἀντικειμένου.
3.—Τῆς παραθέσεως ἀμέσου καὶ ἐμμέσου ἀντικειμένου.
4.—Τοῦ ὀνόματος ἐν ἐμπροθέτῳ προσδιορισμῷ.
5.—Τῶν ὀνομάτων λαμβανομένων ἐπιρρηματικῶς.

Κανών. Τὸ ὄνομα μεταβάλλεται μόνον πρὸς δήλωσιν τοῦ πληθυντικοῦ, τοῦ θηλυκοῦ καὶ τῆς κτητικῆς.

ΑΝΤΩΝΥΜΙΑΙ

Αἱ ἀντωνυμίαι εἶνε:

1.—Προσωπικαὶ α' προσώπου: I, my, mine me, we, our, ours, us. β' thou, thy, thine, thee, ye, you, your, yours. γ' he, his, him, she, her, hers, it, its, they, their, theirs.

Αἱ ἀντωνυμίαι mine, thine, ours, yours, hers, theirs, τίθενται μόνον ὡς κατηγορούμενα καὶ δὲν ἀκολουθοῦνται ὑπὸ ὀνόματος: the book is mine.

Αἱ ἀντωνυμίαι thou, thy, thine, thee, καὶ ye εἶνε ἐν χρήσει μόνον ἐν τῇ ποιήσει καὶ ἐν προσευχῇ. Ἀντ' αὐτῶν χρησιμοποιοῦνται αἱ you καὶ your μὲ σημασίαν ἑνικοῦ, ἀλλὰ συντάσσονται κανονικῶς μὲ ρήματα εἰς τὸν πληθυντικόν.

Ἡ ἀντωνυμία it ἔχει διαφόρους χρήσεις:

α'—Ἀπροσώπως: It rains. it snows βρέχει χιονίζει.

β'—ὡς εἰσαγωγικόν. It is true that ne came. Εἶνε ἀλήθεια ὅτι ἦλθε.

Διὰ τῆς προσθήκης τῆς καταλήξεως self-salves, εἰς τὰς ἀντωνυμίας, my, our, your, him, her σχηματίζονται αἱ σύνθετοι προσωπικαὶ ἀντωνυμίαι, myself, ourselves, yourself, yourselves, κ.τ.λ. Αὗται δίδουν ἔμφασιν, ὡς: I miself gave it. Ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸ ἔδωκα. She came herself: Ἦλθεν ἡ ἰδία. Δεικνύουν δὲ καὶ αὐτοπάθειαν. He killed himself: ἐφόνευσεν ἑαυτόν.

2.—Ἐρωτηματικαὶ ἀντωνυμίαι εἶνε: who, whose, whom, (ἐπὶ προσώπων) - what ἐπὶ ἀψύχων ζώων καὶ πραγμάτων. Ἡ which ἐρωτᾶται πρὸς διάκρισιν ἑνὸς μεταξὺ πολλῶν.

3.—Ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι εἶνε: who, which that, as, what. Αἱ who καὶ which κλίνονται ὡς ἑξῆς:

	Ἑνικὸς		Πληθυντ.
Ὀνομ.	— who	which	which
Κτητ.	— whose	of which (καὶ whose)	whose
Ἀντικ.	— whom	which	which

Αἱ that, as καὶ which εἶνε ἄκλιτοι. Ἡ who εἶνε γένους ἀρσενικοῦ, ἢ θηλυκοῦ ἡ which εἶνε γένους οὐδετέρου, ἡ that καὶ as εἶνε κοινοῦ γένους. Αἱ σύνθετοι ἀναφορικαὶ ἀντωνυμίαι γίνονται διὰ προσθήκης εἰς τὰς who, which καὶ what τῶν καταλήξεων —ever, -soever ὡς whoever (ὅστις δήποτε) whomsoever (ὁποιονδήποτε).

4.—Δεικτικαὶ ἀντωνυμίαι εἶνε: this πληθυντ. these, that πληθ. those. Αἱ κτητικαὶ τῶν δεικτικῶν ἀντωνυμιῶν σχηματίζονται μὲ τὴν of.

5.—Ἀόριστοι ἀντωνυμίαι εἶνε: None, all, several, few, many, everybody, every, everything, anybody, anything, each, other, eachother, another, either κ. ἄ. Αἱ ἀόριστοι ἀντωνυμίαι δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ ὡς ἐπίθετα.

ΕΠΙΘΕΤΑ

Διακρίνει ἡ ἀγγλικὴ γραμματικὴ δύο εἴδη ἐπιθέτων. 1) περιγραφικὰ (descriptive) ὡς blue (κυανοῦς) tall (ὑψηλὸς) proud (ὑπερήφανος) 2) Ὁριστικὰ (definitive). Ταῦτα περιλαμβάνουν τὰς ἀντωνυμίας ὅταν αὗται χρησιμοποιοῦνται ὡς ἐπίθετα, ὡς: each girl (ἑκάστη κόρη) καὶ τὰ ἀριθμητικά, ὡς: four houses (τέσσαρες οἰκίαι).

Τὰ ἐπίθετα τὰ παραγόμενα ἀπὸ κύριον ὄνομα καλοῦνται κύρια ἐπίθετα καὶ γράφονται, μὲ κεφαλαῖον, ὡς: Athenian, (Ἀθηναῖος), Turkish (Τουρκικός). Τὰ ἐπίθετα δὲν ἔχουν οὔτε γένος οὔτε ἀριθμόν, ὡς bad boy, bad boys, bad girls.

Σύγκρισις ἐπιθέτων. Ὁ συγκριτικὸς βαθμὸς τῶν ἐπιθέτων δηλοῦται διὰ τῆς καταλήξεως — er, ὁ δὲ ὑπερθετικὸς διὰ τῆς καταλήξεως — est ὡς: tall - taller. -tallest, strong stronger - strongest.

Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν παραθετικῶν τὰ ἐπίθετα τὰ λήγοντα εἰς ἄφωνον e ἀποβάλλουσιν αὐτὸ πρὸ τῆς προσλήψεως τῶν καταλήξεων-er, est, ὡς: fine - finer - finest. Πολλὰ ἐπίθετα λήγοντα εἰς y τρέπουν αὐτὸ εἰς i πρὸ τῶν -er, -est. Οἱ κανόνες οὗτοι ἰσχύουν διὰ τὰ μονοσύλλαβα, δισύλλαβα καί τινα ἐκ τῶν τρισυλλάβων ἐπίθετα. Τὰ πλεῖστα τῶν τρισυλλάβων σχηματίζουν τὰ παραθετικά των μὲ τὰ παραθετικὰ τοῦ much (πολύ), τὸ more (περισσότερον) καὶ τὸ most (πλεῖστον), ὡς:

beautiful, more beauniful, most beautiful.

Εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπάρχουν καὶ παραθετικὰ διὰ νὰ δείξουν ὄχι ἀνωτέραν, ἀλλὰ κατωτέραν ποιότητα. Σχηματίζονται ταῦτα διὰ προσθήκης εἰς τὸ θετικόν, τῶν παραθετικῶν τοῦ litle (ὀλίγον) less (ὀλιγώτερον) καὶ least (ὀλίγιστον), ὡς:

happy, less happy, least happy,

Ἐπίθετά τινα ἐκ τῶν μονοσυλλάβων καὶ δισυλλάβων σχηματίζουν τὰ παραθετικὰ μὲ τὸ more most. Δὲν δύναται νὰ ὁρισθῇ κανὼν διὰ ταῦτα. Μόνον ἡ χρῆσις θὰ τὰ διδάξῃ.

Ἀνώμαλα ἐπίθετα εἶνε:

Θετικὸν	Συγκριτικὸν	Ὑπερθετικὸν
good, well	better	best
bad, evil	worse	worst
late	later, latter	latest, last
little	less	leqst
much, many	more	most
nigh	nigher	next
old	olde, elder	olest, eldest

Ἐπίθετά τινα λαμβάνονται ὡς οὐσιαστικά, ὡς τοιαῦτα συνοδεύονται ὑπὸ ἄρθρου ἢ ἀντωνυμίας.

Τὸ ἄρθρον

Τὸ ἄρθρον, εἰς τὰς ἀρχαιοτέρας γραμματικὰς διεκρίνετο ὡς ἰδιαίτερον μέρος λόγου. Αἱ πλεῖσται ὅμως τῶν νεωτέρων τὸ περιλαμβάνουν εἰς τὸ ἐπίθετον. Τὸ ἄρθρον εἶνε δύο εἰδῶν: τὸ *ὁριστικὸν* the καὶ τὸ *ἀόριστον* a, καὶ πρὸ φωνήεντος ἢ h ἀφώνου an, ὡς: a boy, an hour. Τὸ ἄρθρον a, an δηλοῖ ὁποιονδήποτε πρόσωπον ἢ πρᾶγμα ἐξ ἀριθμοῦ ὁμοειδῶν προσώπων ἢ πραγμάτων. Τὸ ἄρθρον the δηλοῖ ὡρισμένον πρόσωπον ἢ πρᾶγμα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου. Τὸ the εἶνε τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ τρία γένη καὶ διὰ τὸν πληθυντικόν. Τὸ the τίθεται καὶ πρὸ τῶν ὀνομάτων λαῶν, εταιριῶν, ἀδελφοτήτων, ποταμῶν καὶ ὀροσειρῶν. Δὲν τίθεται πρὸ τῶν ὀνομάτων ὀρέων καὶ χωρῶν ἐκτός: the Indies, the Canaries, the Morea, the Levant κτλ.

Τὸ a, an, τίθεται πρὸ τῶν ὀνομάτων τίτλων, ἐπαγγελμάτων, ὡς: he is a shoemaker, she is an Englishwoman. Τὸ a, an δὲν ἔχει πληθυντικόν, εἶνε δὲ κοινοῦ γένους. Τὸ a τίθεται καὶ πρὸ λέξεων ἀρχομένων ἀπὸ u ὅταν τοῦτο προφέρεται ὡς *γιού*, ὡς: a useless book.

ΡΗΜΑΤΑ

Εἰς τὴν ἀγγλικὴν τὰ ρήματα σχηματίζονται περιφραστικῶς. Ἔχουν φωνήν, ἔγκλισιν, χρόνον ἀριθμόν, πρόσωπον. Αἱ *φωναὶ* εἶνε τρεῖς: Ἐνεργητική, παθητικὴ καὶ οὐδετέρα. Τὰ ἐνεργητικὰ εἶνε μεταβατικὰ καὶ ἀμετάβατα. Αἱ *ἐγκλίσεις* εἶνε πέντε: ὁριστική, δυνητική, ὑποτακτικὴ προστακτική, ἀπαρέμφατον. Τὸ *ἀπαρέμφατον* δίδει τὴν ἔννοιαν τοῦ ρήματος καὶ συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ to. Ἡ ὁριστικὴ ἁπλῶς ὁρίζει. Ἡ δυνητικὴ (Potential) περιέχει πιθανότητα, δύναμιν, ἢ ἀνάγκην. ἐκφράζεται δὲ διὰ τῶν may, can, might could, would, should. Ἡ ὑποτακτικὴ (Subjuctive) παρουσιάζει τὴν πρᾶξιν ὑπὸ ὅρους καὶ ὑποθέσεις, συνήθως δὲ ἐκφράζεται διὰ τοῦ if. Ἡ προστακτικὴ (Imperative) ἐκφράζει προσταγὴν ἢ αἴτησιν. Οἱ κύριοι *χρόνοι* εἶναι τρεῖς: Ἐνεστώς, παρῳχημένος, μέλλων. Ὁ ἐνεστὼς δεικνύει ὅτι ἡ πρᾶξις τελεῖται τώρα. Ὁ παρῳχημένος δεικνύει ὅτι ἡ πρᾶξις ἔχει συντελεσθῇ εἰς τὸ παρελθόν. Ὁ μέλλον δεικνύει ὅτι ἡ πρᾶξις μέλλει νὰ πραγματοποιηθῇ, ἐκφράζεται δὲ διὰ τοῦ shall καὶ will. Ἕκαστος τῶν κυρίων χρόνων ἔχει καὶ ἕνα τετελεσμένον, ὅστις δεικνύει τὴν πρᾶξιν τετελεσμένην. Οἱ τετελεσμένοι χρόνοι δηλοῦνται διὰ τοῦ have καὶ had. Οἱ τρεῖς τετελεσμένοι χρόνοι εἶνε: Ὁ ἐνεστὼς τετελεσμένος (Present Perfect). Ὁ παρῳχημένος τετελεσμένος (Past Perfect) ὁ μέλλων τετελεσμένος (Future Perfect). Ὁ ἐνεστὼς τετελεσμένος δεικνύει ὅτι ἡ πρᾶξις ἔχει συντελεσθῇ τώρα (ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν ἡμέτερον παρακείμενον) ὡς: I have takcn the book (ἔχω λάβει τὸ βιβλίον). Ὁ παρῳχημένος τετελεσμένος δεικνύει ὅτι ἡ πρᾶξις εἶχε συντελεσθῇ εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸν ὑπερσυντελικὸν ὡς: I had taken the book (εἶχον λάβει τὸ βιβλίον). Ὁ μέλλων τετελεσμένος δεικνύει ὅτι ἡ πρᾶξις μέλλει νὰ συντελεσθῇ ὡς: I will have taken the bouk, (θὰ ἔχω λάβει τὸ βιβλίον).

Οἱ *ἀριθμοὶ* εἶνε δύο: ἑνικὸς καὶ πληθυντικός.

Τὰ πρόσωπα τρία: Πρῶτον, δεύτερον, τρίτον, ἡ δὲ διάκρισίς των γίνεται διὰ τῶν ἀντωνυμιῶν αἵτινες πάντοτε συνοδεύουν τὸ ρῆμα.

Μετοχαί. Τὸ ρῆμα ἔχει τρεῖς μετοχάς: Ἐνεστῶσαν, παρῳχημένην καὶ τετελεσμένην: Ἡ ἐνεστῶσα λήγει πάντοτε εἰς -ing. Ἡ παρῳχημένη λήγει εἰς -ed. Ἡ τετελεσμένη σχηματίζεται διὰ τῆς προσθήκης τῆς παρῳχημένης μετοχῆς εἰς τὴν ἐνεστῶσαν μετοχὴν τοῦ ρήματος have (ἔχω).

Κλίσις ἐνεργητικῶν ρημάτων

Ἀπαρέμφατον

Ἐνεστὼς	*Ἐνεστὼς τετελεσμένος*
To love	To have loved

Ὁριστικὴ

Ἐνεστὼς	*Ἐνεστὼς τετελεσμένος*
I love	I have loved
thou lovest	thou hast
he loves	he has
we love	we have
you love	you have
they love	they have
Παρῳχημένος	*Παρῳχ. τετελεσμένος*
I loved	I had loved
thou lovedst	thou hadst
he loved	he had
we loved	we had
you	you had
they	they had
Μέλλων	*Μέλλων Τετελεσμένος*
I shall love	I shall have loved
thou wilt love	thou wilt have loved
he will love	he will have loved
we shall »	we shall » »
you will »	you will » »
they will »	they will » »

Δυνητικὴ

Ἐνεστὼς	*Ἐνεστὼς Τετελεσμένος*
I may love	I may have loved
thou mayest love	thou mayest have loved
he may love	he may have loved
we may »	we may » »
you may »	you may » »
they may »	they may » »

Παρῳχημένος Τετελεσμένος

I might have loved
thou mightest have loved
he might have loved
we might » »
you might » »
they might » »

Ὑποτακτικὴ

Ἐνεστὼς	*Ἐνεστὼς τετελεσμένος*
If I love	If I have loved
if thou love	if thou have loved
if he love	if he have »
if we love	if we » »
if you love	if you » »
if they love	if they » »

Digitized by Google

Παρῳχημένος	*Παρῳχ. Τετελεσμένος*
If I loved	If I hed loved
if thou loved	if thou hadst loved
if he loved	if he had loved
if we loved	if we had loved
if you loved	if you had loved
if they loved	if tkey had loved

Προστακτικὴ

Love (thou)
love (you)

Μετοχὴ

Ἐνεστῶσα	*Τετελεσμένη*	*Παρῳχημένη*
Loving	having loved	loved

Κλίσις παθητικοῦ ῥήματος. Τὸ παθητικὸν ῥῆμα σχηματίζεται διὰ τῆς προσθήκης τῆς παρῳχημένης μετοχῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ῥήματος εἰς τὰς διαφόρους μορφὰς τοῦ ῥήματος to be (εἶσθαι). Τοῦτο κλίνεται ὡς ἑξῆς:

Ἀπαρέμφατον

Ἐνεστώς	*Παρῳχημένος*
To be	To have been

Ὁριστικὴ

Ενεστώς	*Ἐνεστὼς τετελεσμ*	*Παρῳχημένος*
I am	I have been	I was
thou art	thou hast been	thou wert
he is	he has been	he was
we are	we have been	we were .
you are	you have been	you were
they are	they have been	they were

Παρῳχημ. τετελ.	*Μέλλων*	*Μέλλων τετελ.*
I had been	I shall be	I shall have been
thou hadst been	thou wilt be	thou wilt » »
he had been	he wilt be	he will » »
we had been	we shall be	we shall » »
you had been	you will be	you will » »
they had been	they will be	they will » »

Δυνητικὴ

Ἐνεστώς	*Ἐνεστὼς τετελ.*
I may be	I may have been
thou mayest	thou mayest have been
he may be	he may have been
we may be	we may have been
you may be	you may have been
they may be	they may have been

Παρῳχημένος	*Παρῳχημ. τετελεσμ.*
I might be	I might have been
thou mightest be	thou mightest have been
he might be	he might have been
we might be	we might have been
you might be	you might have been
they might be	they might have been

Προστακτικὴ

be (thou)
be (you)

Μετοχὴ

Ἐνεστῶσα	*Παρῳχημένη*	*Τετελεσμένη*
being	been	having been

Ὑποτακτικὴ

Ἐνεστώς	*Παρῳχημένος*	*Ἐνεστὼς τετελεσμ.*
If I be	If I were	If I have been
if thou be	if thou were	if thou have been
if he be	if he were	if he have been
if we be	if we were	if we have been
if you be	if you were	if you have been
if they be	if they were	if they have been

Παρῳχημ. τετελεσμ.

If I had been
if thou hadst been
if he had been
if we had been
if you had been
if they had b.en

Ἐκ τῶν ἄνω καταφαίνεται ὅτι μόνον δύο εἶνε οἱ χρόνοι οἱ ὑφιστάμενοι μεταβολὰς κατὰ τὴν κλίσιν. Ὅλοι οἱ ἄλλοι χρόνοι ὅλων τῶν ἄλλων ἐγκλίσεων σχηματίζονται περιφραστικῶς μὲ τὰ ῥήματα be, have, shall, will, should, would, may, might, can, could, must, ought. Το ῥῆμα do χρησιμοποιεῖται πρὸς σχηματισμὸν τῆς ἐμφαντικῆς καλουμένης μορφῆς τοῦ ῥήματος, ὡς: I do walk, I did walk, ἥτις εἶνε ἐν χρήσει μόνον εἰς τὸν ἐνεστῶτα καὶ παρῳχημένον τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς.

Τὰ ῥήματα shall καὶ will δεικνύουν τὸν μέλλοντα. Πρὸς τοῦτο εἰς τὸ πρῶτον πρόσωπον πρεπει νὰ τίθεται τὸ shall ἐνῷ εἰς τὸ δεύτερον καὶ τρίτον τὸ will, ὡς: I shall love, you will love he will love. Ἐὰν ἀναστραφοῦν και τεθῇ τὸ will εἰς τὸ πρῶτον πρόσωπον καὶ τὸ shall εἰς τὸ δεύτερον καὶ τριτον, τότε ἐκφράζεται ἀπόφασις διὰ τοῦ will καὶ ὑποχρέωσις ἢ ἀνάγκη διὰ τοῦ shall, ὡς: I will love = ἀπεφάσισα νὰ ἀγαπήσω, you shall, love = πρέπει νὰ ἀγαπήσῃς, εἶσαι ὑποχρεωμένος he shall love = πρέπει, εἶνε ὑποχρεωμένος νὰ ἀγαπήσῃ. Πρὸς σχηματισμὸν τῆς δυνητικῆς ἐγκλίσεως χρησιμοποιοῦνται τὰ ῥήματα may, can, must, might, could, sould would. Ἐκ τούτων, τὸ can. could, δηλεῖ ἱκανότητα, τὸ may, might, πιθανότητα ἢ ἄδειαν, τὸ must ought, should, ὑποχρέωσιν.

Ἀνώμαλα ῥήματα. Τὰ ἀνώμαλα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ὁμαλὰ εἰς τὸν ἐνεστῶτα καὶ μέλλοντα τῆς ὁριστικῆς εἰς τὴν δυνητικὴν καὶ τὴν ὑποτακτικήν. Ἀνωμαλίαι παρουσιάζονται εἰς τὸν παρῳχημένον καὶ εἰς τὴν παρῳχημένην μετοχήν.

Ὁ παρῳχημένος ἀντὶ τῆς καταλήξεως - ed:

1. Μένει ἀμετάβλητος. I cut (κόπτω), I cut (ἔκοψα).
2. Μεταβάλλει τὸ φωνῆεν τῆς καταλήξεως. I sit (κάθημαι), I sat (ἐκάθησα).
3. Μεταβάλλει τὸ τελικὸν σύμφωνον. I send (στέλλω) I sent (ἔστειλα).
4. Μεταβάλλει καὶ τὸ φωνῆεν τῆς καταλήξεως καὶ τὸ τελικὸν σύμφωνον. I tell (λέγω), I told (εἶπον).

Ἡ μετοχή:

1. Εἶνε ὁμοία μὲ τὸν παρῳχημένον. I cut, I cut, cut (κόπτω, ἔκοψα, κεκομμένος).
2. Μεταβάλλει τὸ φωνῆεν τῆς καταλήξεως. I sell, I sold, sold (πωλῶ, ἐπώλησα, πωλημένος).
3. Προσθέτει n ἢ en εἰς τὸν ἐνεστῶτα. I give, I gave, given (δίδω, ἔδοσα, δεδομένος).
4. Προσθέτει n ἢ en εἰς τὸν παρῳχημένον. freeze, froze, frozen (παγόνω, ἐπάγωσα, παγωμένος). Ῥήματά τινα σχηματίζονται ὅλως ἀνωμάλως, ὡς: am- was- been, go- went- gone κ.τ.λ.

Ἄλλα ἀνώμαλα εἶνε τὰ ἐλλειπτικὰ καὶ τὰ ἀπρόσωπα. Εἰς τὰ ἐλλειπτικὰ ἐλλείπει ἡ τετελεσμένη μετοχή, εἴς τινα δὲ καὶ ὁ παρῳχημένος χρόνος.

Τὰ ἀπρόσωπα it rains, it blows κ.τ.λ. γίνονται ἐνεργητικὰ μεταβατικὰ ἢ ἀμετάβατα ὅταν τίθενται μετὰ ὑποκειμένου, ὡς: God rained fine.

Τὸ ῥῆμα be εἰς τὰς διαφόρους μορφάς, καθὼς καὶ τὰ become, seem, prove, turn κ. ἄ. καλοῦνται συνδετικὰ (copulative verds ἢ copulas) ἐπειδὴ δὲν δηλοῦν πρᾶξιν ἀλλ' ἁπλῶς συνδέουν τὸ ὑποκείμενον μὲ τὸ κατηγούμενον.

ΕΠΙΡΡΗΜΑ

Τὰ ἐπιρρήματα εἶνε τεσσάρων εἰδῶν: Τροπικά, Χρονικά, Τοπικά, καὶ Ποσοτικά — well, to-day, down, enough. Πολλὰ ἐπιρρήματα σχηματίζονται ἀπὸ λέξεις, συνήθως ἐπίθετα, διὰ τῆς προσθήκης τῆς καταλήξεως ly, ὡς: bitter-bitterly (πικρὸς πικρῶς), warm-warm (θερμμός, θερμῶ). Ὅλαι ὅμως αἱ λέξεις αἱ λήγουσαι εἰς ly δὲν εἶνε ἐπιρρήματα ὡς: a lovely girl (ἀξιαγάπητος κόρη). Ἐπίθετά τινα δυνατὸν νὰ εἶνε καὶ ἐπιρρήματα, ὡς: I run fast (τρέχω γρήγορα), a fast horse (ταχὺς ἵππος). Τὰ ἐπιρρήματα ὅπως καὶ τὰ ἐπίθετα ἔχουν τρεῖς βαθμούς: θετικόν, συγκριτικόν, ὑπερθετικόν. Ἡ σύγκρισις δηλοῦται συνήθως διὰ τῶν more-most καὶ less-least. Τὰ ὅμοια μὲ ἐπίθετα ἐπιρρήματα σχηματίζουν τὰ παραθετικά των εἰς er-est. Αἱ λέξεις Yes καὶ No εἶνε ἐπιρρήματα.

ΠΡΟΘΕΣΙΣ

Of, in, upon, from by, to, into along, behind, till, down, round, at, beside, before, against, through, after, beyond, above, under about, κ.ἄ.

Προθέσεις εἶνε λέξεις τιθέμεναι πρὸ τῶν ὀνομάτων διὰ νὰ δείξουν τὴν σχέσιν των πρὸς ἄλλην τινὰ λέξιν ἐν τῇ προτάσει. Τὸ ἀκολουθοῦν τὴν πρόθεσιν ὄνομα καλεῖται ἀντικείμενον τῆς προθέσεως. The bird flew over the tree. Ἡ λέξις tree εἶνε ἀντικείμενον τῆς προθέσεως over. Ἡ πρόθεσις ago τίθεται μετὰ τὸ ὄνομα: two days ago.

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ

Κυριώτεροι σύνδεσμοι εἶνε: and, or, nor, but, for therefore, still, yet, because, since, if, unless, that, as, than, lest, κ. ἄ.

ΕΠΙΦΩΝΗΜΑ

Τὸ ἐπιφώνημα ἐκφράζει ἔκπληξιν, ὀργήν, εὐχαρίστησιν ἢ ἄλλο τι συναίσθημα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιφωνημάτων εἶνε ἄπειρος. Συνηθέστερα εἶνε: Oh, O, ah, hullo, holloa, halloo, bah, pshaw, fie, whew, hist, bravo, hurrah, alas, κ. ἄ.

Ἡ ἀγγλικὴ εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀνυπότακτος εἰς κανόνας γλῶσσα. Οἱ ἄνω δοθέντες κανόνες ἂν καὶ γενικῶς παραδεκτοί, ἐνίοτε παραβιάζονται. Οὔτε συμφωνοῦν οἱ διάφοροι γραμματικογράφοι εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς γραμματικῆς. Γραμματικαί τινες π. χ. ἀντὶ ἐγκλίσεως Potential ἔχουν Conditional. Εἰς ἄλλας ἐλλείπουν ἀμφότεραι, τῶν σχετικῶν χρόνων ὑπαγομένων εἰς τὴν ὑποτακτικὴν (Subjunctive), κ. ἑ. Οὔτε εἰς τὰς ἐξαιρέσεις ἐπέρχεται συμφωνία. Ὄχι σπανίως μία γραμματικὴ θέτει ὡς κανόνα τὴν ἐξαίρεσιν τῆς ἄλλης. Ε. Σ

Ἀγγλικὴ κόνις βλέπ. ἀλγαρότου κόνις.

ΑΓΓΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Οἱ Ἄγγλοι περιλαβόντες ἐν τῷ συγχρόνῳ πολιτισμῷ των πᾶσαν πρόοδον, ἐπεκτείναντες τὴν συμμετοχήν των ἐπὶ πάσης ἀνακαλύψεως καὶ ἐφευρέσεως ζητοῦν τώρα νὰ δημιουργήσουν δι' ἑαυτοὺς παρελθόν. Ἡ γλῶσσα των, λέγουν, ἕλκει τὴν καταγωγὴν ἀπὸ τῶν πρώτων λέξεων τῶν προφερθεισῶν ὑπὸ γερμανικῶν φύλων ἐπὶ ἀγγλικοῦ ἐδάφους, ἀφοῦ ἐγεφυρώθη ἐπιτυχῶς τὸ μεταξὺ τῆς ἀγγλοσαξονικῆς καὶ ἀγγλονορμανικῆς γλώσσης χάσμα. Οὕτω καὶ ἡ λογοτεχνία των σταματᾷ μόνον εἰς τὸ ἐπικὸν ποίημα τοῦ Μπέοβουλφ, ἐλλείψει τεκμηρίων πρὸς ἀντιποίησιν ἀρχαιοτέρας αὐτοῦ φιλολογικῆς δράσεως. Κατὰ τοὺς Ἄγγλους φιλολόγους οὐδὲν ῥῆγμα παρατηρεῖται εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς λογοτεχνίας των. Αἱ παρουσιαζόμεναι μεταβολαί, λέγουν, εἰς τὴν συνήχησιν, τὴν στιχουργίαν, τὸ ὕφος, αὐτὴν τὴν γλῶσσαν, εἶνε τὰ ἀναπόφευκτα ἐπακόλουθα τῆς προόδου, τῶν αἰώνων καὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων, ὑφ' ὧν οὐδεμία λογοτεχνία ἔμεινεν ἀνέπαφος. Πιθανόν. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ οἱ ἀναγνωρίζοντες ἐν τῇ ἀγγλοσαξονικῇ λογοτεχνίᾳ μόνον ἀπεικόνισιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῶν Ἄγγλων, Ἰούτων καὶ Σαξόνων, οὐδεμίαν δὲ συγγένειαν μὲ τὴν ἀπὸ τοῦ Τσῶσερ (Chaucer) ἀγγλικὴν λογοτεχνίαν ἀπὸ τῆς ὁποίας διαφέρει ριζικῶς. Οὕτω ἐξαιροῦν τὴν ἀγγλικὴν λογοτεχνίαν εἰς τὰ ἑξῆς περιόδους ἢ ἐποχάς:

α—Ἀρχαία ἀγγλικὴ ἢ ἀγγλοσαξονικὴ περίοδος (450—1050).
β—Ἡ ἀγγλονορμαννικὴ περίοδος (1066—1350)
γ—Ἡ ἐποχὴ τοῦ Τσῶσερ (1350—1400).
δ—Ἡ ἀναβίωσις τῆς μαθήσεως (1400—1550).
ε—Ἡ Ἐλισαβετιανὴ ἐποχὴ (1550—1620)
στ—Ἡ Πουριτανικὴ ἐποχὴ (1620—1660)
ζ—Ἡ περίοδος παλινορθώσεως (1660—1700).
η—Ἡ λογοτεχνία τοῦ 18ου αἰῶνος (1700—1800)
θ—Ἡ ἐποχὴ τοῦ ρομαντικισμοῦ (1800—1850)
ι—Ἡ Βικτωριανὴ ἐποχὴ (1850—1900).
ια—Ἡ σύγχρονος λογοτεχνία (1900—σήμερον).

Ἀγγλοσαξονικὴ λογοτεχνία

Ἀρχαία ἀγγλικὴ ἢ Ἀγγλοσαξονικὴ λογοτεχνία (1450—1050). Ἡ ἀγγλικὴ λογοτεχνία δὲν ἐγεννήθη ἐπὶ ἀγγλικοῦ ἐδάφους. Τὸ ἀρχαιότερον ποίημα, τὸ ἔπος τοῦ Μπέοβουλφ, τὰ ᾄσματα τοῦ Ντέορ καὶ Βίντσιθ, φαίνεται ὅτι ἦλθον ἐξ Εὐρώπης μετὰ τῶν πρώτων εἰσβολέων. Ἦσαν διηγήσεις ἀνδραγαθημάτων ἡρώων καὶ βασιλέων γερμανῶν, αἵτινες ἐψάλλοντο ἢ ἀπηγγέλλοντο τῇ ὑποκρούσει μουσικοῦ ὀργάνου, ὑπὸ ραψῳδῶν, εἰς τὰς αἰθούσας τῶν Σαξόνων ἀρχόντων. Τὰ πρῶτα γραπτὰ μνημεῖα ἀνήκουν εἰς τὸν 7ον αἰῶνα, ὅτε εἰσήχθη καὶ διεδόθη ὁ χριστιανισμός. Οὕτω διαιρεῖται ἡ πρώτη αὕτη περίοδος εἰς ἐθνικὴν καὶ εἰς χριστιανικὴν λογοτεχνίαν. Ἐθνικὴ καλεῖται ἡ ποίησις ἣν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ ἀγγλοσάξονες. Χριστιανικὴ δὲ εἶνε ἡ ἀναπτυχθεῖσα ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν μοναχῶν οἵτινες, ὅπως συνέβη παντοῦ, ἔδειξαν μέγαν ζῆλον, εἰς τὸ νὰ ἐξαφανίσουν πᾶν εἰδωλολατρικὸν ἴχνος ἀπὸ τῆς ποιήσεως. Ἀποτέλεσμα τοῦ ζήλου των τούτου ἦτο ἡ καταστροφὴ πολλῶν πολυτίμων χειρογράφων ραψῳδῶν. Ἐλάχισται διεσώθησαν ἐξ ὧν συμαντικώτεραι εἶνε τὸ περίφημον ἔπος τοῦ Μπέοβουλφ, τοῦ Βίντσιθ, τῆς μάχης τοῦ Φίννσμπουρ, τοῦ Βαλντέρε. Οἱ ραψῳδοὶ ὅμως φαίνεται, δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐξυμνῶσιν ἀνδραγαθήματα. Ἀφοῦ ἐξήντλησαν τὰς πράξεις τῶν Γερμανῶν προγόνων των ἠσχολήθησαν μὲ τὰς τῶν ἄγγλων δεσποτῶν των. Οἱ ἀγῶνες κατὰ τῶν Δανῶν ἔδιδον ἄφθονον ὕλην. Τοιαῦτα ἰθαγενῆ ποιήματα εἶνε ἡ «μάχη τοῦ Μπρούναμπουρ» καὶ «ἡ μάχη τοῦ Μάλντον» ἐκ τῶν ὁποίων μόνον ἀποσπάσματα σώζονται.

Τὸ 597 ὁ Αὐγουστῖνος ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν, ἡ ἄφιξίς του δὲ καὶ ἡ ταχεῖα διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἤνοιξε νέαν περίοδον εἰς τὴν λογοτεχνίαν, διότι μετὰ τῆς νέας θρησκείας εἰσήχθη καὶ ὁ ρωμαϊκὸς πολιτισμός. Ὑπὸ τὴν χριστιανικὴν ἐπίδρασιν ἀνεπτύχθησαν δύο κυρίως σχολαί: Ἡ τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου ἥτις εἶχε τὴν καταγωγὴν ἐκ Ρώμης καὶ δὲν κατέλιπε σπουδαῖα φιλολογικὰ μνημεῖα, καὶ ἡ σχολὴ τῆς Νορθρουμβρίας. Ἡ τελευταία αὕτη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ὁσίου Ἄϊνταν ὅστις εἶχεν ἔλθει ἐξ Ἰρλανδίας διὰ νὰ κηρύξῃ τὸν Χριστόν, παρήγαγε τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἀγγλοσαξονικῆς λογοτεχνίας. Ταῦτα ἐγράφησαν ὅλα ὑπὸ μοναχῶν ἐν μοναστηρίοις, εἰς αὐτοὺς δὲ ὀφείλεται ἡ διάσωσις τῶν ὀλίγων ἀγγλοσαξονικῶν ἐπῶν. Δὲν μετέδωκαν ὅμως ταῦτα ἀνέπαφα. Πᾶν τὸ ἀναφερόμενον εἰς, θεοὺς εἰς εἴδωλα, εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐν γένει θρησκείαν, εἴτε ἀφῃρέθη, εἴτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ χριστιανικῶν παραδόσεων καὶ ὀνομάτων. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς μεταβολὰς ταύτας ἡ μεγαλοπρέπεια, ἡ ἀφέλεια, ἡ γλαφυρὰ περιγραφὴ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων εἰς τὰ ἔπη τοῦτα διετηρήθησαν πλήρη ζωῆς καὶ χρώματος. Τοιαύτην χριστιανικὴν ἐπέμβασιν φαίνεται ὅτι ἔχει καὶ ὁ «θαλασσοπόρος» ἄριστον ἀλληγορικὸν ποίημα. Κέντρα τῆς Νορθουμβριανῆς σχολῆς ἦσαν τὰ μοναστήρια τοῦ Χουίτμπι (Whitby), τοῦ Τζάρροου (Jarrow) κ. ἄ., οἱ τρεῖς δὲ μεγαλύτεροι συγγραφεῖς της ἦσαν ὁ Μπέντα (Baeda ἢ Bede), ὁ Καίντμον (Caedmon) καὶ ὁ Κύνεβουλφ (Cynewulf). Ὁ πρῶτος ἔγραψε σχεδὸν μόνον εἰς τὴν λατινικήν. Ἡ μετάφρασίς του εἰς τὴν ἀγγλοσαξονικὴν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου ἔχει ἀπολεσθῆ. Δὲν θεωροῦν-

Digitized by Google

ται λοιπὸν τὰ ἔργα του, περὶ τὰ τεσσαράκοντα, ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀγγλοσαξονικὴν λογοτεχνίαν. Ὁ Καίντμον θεωρεῖται ὅτι εἶνε ὁ πρῶτος γράψας ποίημα ἀγγλικὸν ἐπὶ ἀγγλικοῦ ἐδάφους. Τὸ μεγαλύτερόν του ἔργον εἶναι ἡ παράφρασίς του τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Γένεσις, Ἔξοδος καὶ μέρος τοῦ Δανιήλ). Ἡ ποιητικὴ φαντασία ἐξύψωσεν καὶ ἐκαλλώπισε τὰς λεπτομερείας τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν, χρωματίσασα αὐτὴν μὲ τὴν φυλετικὴν τοῦ ποιητοῦ ἀντίληψιν τῶν φυσικῶν καλλονῶν, πολέμων, μαχῶν, ἠθῶν καὶ ἐθίμων. Δὲν περιωρίσθη δὲ μόνον εἰς τὰς στενὰς πληροφορίας τῆς Βίβλου ἀλλὰ ἐπεξέτεινεν αὐτὰς κατὰ τὸ δυνατόν. Ἰδοὺ ἀπόσπασμα τῆς ἀρχῆς τῆς παραφράσεως παραβαλλόμενον μὲ τὸ πρωτότυπον τῶν πρώτων ἐδαφίων τῆς Γενέσεως:

Γένεσις	*Παράφρασις*
Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.	...Ἐδῶ πρῶτα ὁ αἰώνιος Πατέρας ὁ φύλαξ τοῦ παντός, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς ὕψωσε τὸ στερέωμα.
Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος καὶ σκότος ἐπάνω τῆς ἀβύσσου.	Ὁ Παντοδύναμος Κύριος ἐστερέωσε μὲ τὴν μεγάλην του δύναμιν τὴν εὐρύχωρον γῆν. Ἡ χλόη δὲν εἶχεν ἀκόμη πρασινίσει τὰς πεδιάδας, ὁ ὠκεανὸς ἐμυκᾶτο κρυμμένος εἰς τὰ σκότη.
καὶ πνεῦμα θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος.	Τότε τὸ πνεῦμα τὸ λαμπρὸν ἀπὸ δόξαν, ὁ φύλαξ τοῦ οὐρανοῦ πέρασε γρήγορα πάνω ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ νερά. Ὁ Ζωοδότης, ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων, διέταξε νὰ γίνῃ φῶς πάνω στὴν εὐρύχωρη γῆ.
Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς γενηθήτω φῶς	Γρήγορα ἀκούστηκεν ἡ διαταγὴ τοῦ Μεγάλου Βασιλέως.
καὶ ἐγένετο φῶς.	Πάνω στὴν ἔρημο ἔλαμψεν ἡ ἁγία ἀκτὶς τοῦ φωτός.

Ὁ Κύνεβουλφ εἶνε ὁ μεγαλύτερος τῶν ἀγγλοσαξόνων ποιητῶν. Ὀλίγα ποιήματα φέρουν τὴν ὑπογραφήν του καὶ μεταξὺ τούτων εἶνε ἡ «Ἑλένη» καὶ «αἱ Τύχαι τῶν ἀποστόλων». Ἀποδίδονται εἰς αὐτὸν τὸ «Ὄνειρον τοῦ σταυροῦ» (Dream of the Rood), ἡ «Κατάβασις εἰς τὸν Ἅδην» κ. ἄ. καί τινα τῶν αἰνιγμάτων. Ἡ ποίησις τῶν αἰνιγμάτων εἶνε ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς περιόδου ταύτης. Τὰ αἰνίγματα ταῦτα ἦσαν ποιήματα περιγραφικὰ ἀντικειμένου τινὸς τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἀνεφέρετο, ἀπηγγέλλοντο δὲ ὑπὸ τῶν ἀοιδῶν εἰς τὰ συμπόσια καὶ οἱ δαιτυμόνες ἐκαλοῦντο νὰ δείξουν τὴν εὐφυΐαν των ἀνακαλύπτοντες τὸ περιγραφόμενον. Αἰνίγματα εἶχον γράψει εἰς τὴν λατινικὴν ὁ Ἄλντχελμ (Aldhelm) κατὰ μίμησιν τοῦ λατίνου ποιητοῦ Συμποσιου, καὶ ὁ Τάτουιν (Tatwine) ἀρχιεπίσκοπος Καντασυρίας. Τὰ πλεῖστα τῶν Ἀγγλοσαξονικῶν εἶνε παραφράσεις τούτων, ἀλλὰ μεταφερόμενα εἰς τὴν νέαν γλῶσσαν ἀπηλλάσσοντο τῆς ξηρότητος καὶ τοῦ ἁπλοῦ ἀφηγηματισμοῦ των, προσλαμβάνοντα τὴν δροσερότητα καὶ χάριν, τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν τῶν Ἀγγλοσοξόνων. Ἐκ τῶν ὡραιοτέρων εἶνε τὸ αἴνιγμα τοῦ κύκνου:

«Ἀθόρυβο εἶνε τὸ φόρεμά μου, σὰν περπατῶ στὴ γῆ, ἢ σὰν γυρνῶ στὶς ὄχθες ἢ σὰν ταράζω τὰ ρηχά. Μὰ ὅταν οἱ φτεροῦγες μου καὶ ὁ βαθὺς ἀγέρας ψηλὰ μὲ σηκώνουν, πάνω ἀπὸ τοὺς κυρτοὺς γιαλοὺς ποῦ ζοῦν ἄνθρωποι, κι' ἡ δύναμη τοῦ γαλανοῦ πάνω ἀπὸ τὰ πλήθη μὲ τραβᾶ, τότε μὲ τὴν ὁρμὴ στὸ πέταγμα τὸ φόρεμα μου τραγουδεῖ μιὰ καθαρὴ μελωδία. Καὶ σὰν ἕνα πνεῦμα, φάντασμα πετάω ἀκούραστα πάνω ἀπὸ λίμνες καὶ χωράφια».

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 8ου αἰῶνος ὁ δανικὸς τυφὼν ἐσάρωσε τὴν χώραν. Ἡ καλλιέργεια τῶν γραμμάτων ἐγκατελείφθη πρὸ τῆς ἐπαπειλουμένης καταστροφῆς. Οἱ μοναχοὶ καὶ ποιηταὶ ἤλλαξαν τὸν κάλαμον μὲ τὸ ξίφος. Ὅλα σχεδὸν τὰ χειρόγραφα κατεστράφησαν. Ὅσα περιεσώθησαν εἶναι τὸ πλεῖστον μεταφράσεις εἰς τὴν δυτικὴν σαξονικὴν διάλεκτον, γραφέντα ὑπὸ τῶν ἐγγραμμάτων τοῦ ἐνάτου αἰῶνος. Μὲ τὴν καταστραφὴν τῆς Νορθουμβριανῆς σχολῆς ἔληξεν ἡ ποιητικὴ παραγωγή, ἤρχισε δὲ ἡ πεζογραφία. Αἱ κυριώτεραι πηγαὶ τῆς νορθουμβριανῆς λογοτεχνίας εἶναι τὸ περίφημον βιβλίον τοῦ Ἔξετερ σωζόμενον εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Ἔξετερ. Εἶναι συλλογὴ ἀγγλοσαξονικῶν ποιημάτων, ἐδωρήθη δὲ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Λέοφρικ περὶ τὸ 1050. Ἡ ἄλλη πηγὴ εἶναι τὸ βιβλίον τοῦ Βερτσέλλι ἀνακαλυφθὲν τὸ 1822 ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Βερτσέλλι ἐν Ἰταλίᾳ. Τὸ μόνον γνωστὸν χειρόγραφον τοῦ Μπέοβουλφ ἀνεκαλύφθη περὶ τὸ 1600, εὑρίσκεται δὲ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Κόττον ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.

Ὁ ἀγὼν κατὰ τῶν Βορείων ἔληξε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βέντμορ τὸ 878. Ὁ Ἀλφρέδος ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς ὅλης τῆς Ἀγγλίας ἔστρεψε τώρα τὴν προσοχήν του εἰς τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τῆς πατρίδος του καὶ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν τῶν ὑπηκόων του. Τὰ χειρόγραφα τῶν μοναστηρίων τῆς Νουρθουμβρίας ἀνεζητοῦντο καὶ ἐθησαυρίζοντο. Πᾶς ὁ παρουσιάζων εἰς τὸν Ἀλφρέδον τοιοῦτον χειρόγραφον ἠμείβετο πλουσίως.

Τὸ Ὄξφορδ κατὰ τὸν Μεσαίωνα

Ἐν Κολλέγιον τοῦ Καίμπριτζ.

Τὰ ποιήματα μεταφράζοντο εἰς τὴν δυτικὴν Σαξονικήν. Μόνον σχεδὸν ὁ ὕμνος τοῦ Καίντμον περιεσώθη εἰς τὴν διάλεκτον τῆς Νορθουμβρίας. Αὐτὸς ὁ Ἀλφρέδος ἠσχολήθη μὲ τὴν φιλολογίαν. Μετέφρασεν ἐκ τῆς Λατινικῆς ὅσα συγγράμματα ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἦσαν ὠφέλιμα διὰ τὸν λαόν του. Σπουδαῖαι μεταφράσεις του εἶνε: «Ἡ Γενικὴ Ἱστορία καὶ Γεωγραφία» τοῦ Ὀροσίου, τὸ «βιβλίον τοῦ Ποιμένος» τοῦ Πάπα Γρηγορίου, ἡ «Ἱστορία» τοῦ Μπέντα κ. ἄ. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως τῶν ἔργων τοῦ Ἀλφρέδου εἶνε τὸ «ἀγγλοσαξονικὸν χρονικόν». Εἶνε ἄριστον ἔργον τόσον ἀπὸ ἱστορικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως. Εἶνε ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ βασιλέως. Ἡ συγγραφή του ἐσυνεχίσθη μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ ἐπὶ ἕνα αἰῶνα μετὰ τὴν Νορμαννικὴν κατάκτησιν. Ὅ,τι ἐξεγείρει μεγάλως τὸ ἐνδιαφέρον εἶνε τὰ ἐγκατεσπαρμένα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ποιήματα, ὡς «ἡ μάχη τοῦ Μπρούναμπουρ» καὶ ἡ «μάχη τοῦ Μάλντον» ἢ «θάνατος τοῦ Μπύρτνοθ» ὅπερ ὑπῆρξε τὸ κύκνειον ᾆσμα τῆς ἀγγλοσαξονικῆς ποιήσεως γραφὲν 75 ἔτη πρὸ τῆς νορμαννικῆς εἰσβολῆς.

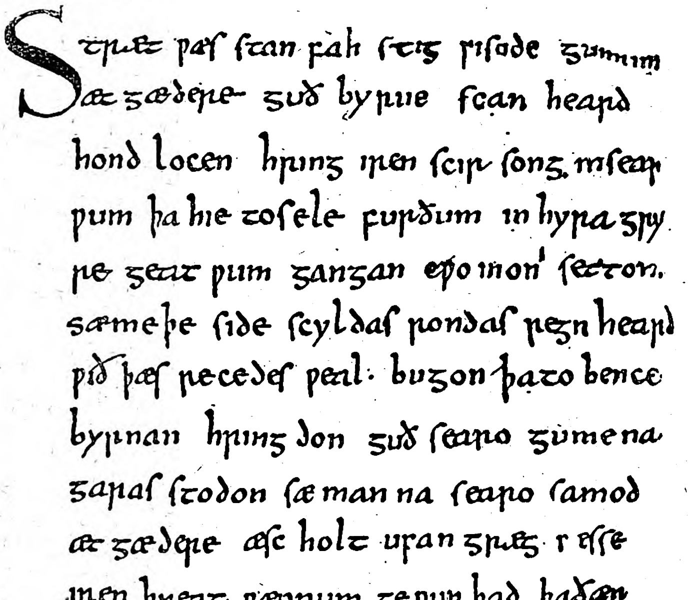

Μία σελὶς ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Μπέοβουλφ, τοῦ πρώτου ἐπικοῦ ἀγγλοσαξονικοῦ ποιήματος.

Τὴν ἀγγλοσαξονικὴν ποίησιν χαρακτηρίζει ἡ συνήχησις, πολλαὶ δηλ. λέξεις τοῦ αὐτοῦ στίχου ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ αὐτὸ γράμμα, ὡς εἰς τοὺς ἑπομένους στίχους τοῦ Μπέοβουλφ:

Warigeath wulf - hleothu,
windige naessas,
Frecne fen - gelad,
thaer fyrgen - stream
Under naessa genipu
nither gewiteth...

Ἡ ὁμοιοκαταληξία δὲν ἦτο ἐν χρήσει. Ὁ στίχος ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο ἡμιστίχια ἕκαστον τῶν ὁποίων εἶχε δύο τονιζομένας συλλαβάς. Οὕτως ὁ ὅλος στίχος εἶχε τέσσαρας τονιζομένας συλλαβὰς ἐκ τῶν ὁποίων αἱ τρεῖς, αἱ δύο τοῦ πρώτου ἡμιστιχίου καὶ μία τοῦ δευτέρου συνήθως ἤρχιζον μὲ τὸ αὐτὸ γράμμα.

Συγγραφεῖς τῆς περιόδου ταύτης: Γκίλντας (ἱστορικός), Ἄλντχελμ, Μπέντα, Ἄλκουϊν, Καίντμον, Κύνεβουλφ, Ἄλφρεντ (βασιλεύς), Ἔλφρικ, Βούλφσταν.

Κυριώτερα ποιήματα καὶ συγγράμματα: «Ὁ θαλασσοπόρος», «Τὸ μύνημα τοῦ συζύγου», «Ἡ μάχη τοῦ Μπρούνανμπουρ», «Τὸ παράπονον τοῦ Ντέορ», «Μπέοβουλφ», «Βίντσιθ» (ὁ περιπλανώμενος), «Ἡ μάχη τοῦ Φίννσμπουρ», «ὁ Βαλντέρε», ἀγνώστων ποιητῶν. Περὶ τῶν ἄλλων ποιημάτων ἴδε εἰς τὰ περὶ τῶν ἀνωτέρω συγγραφέων ἄρθρα.

Digitized by Google

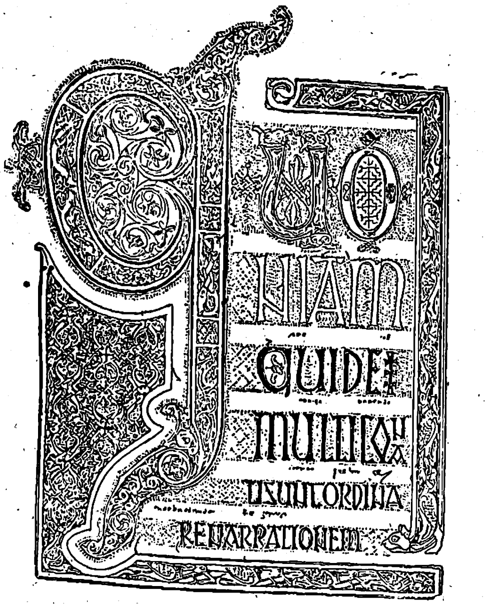

Τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα ἐκοσμοῦντο ὑπὸ καλλιτεχνικωτάτων ἀρχικῶν γραμμάτων. Τὸ ἀνωτέρω εἶναι ἐξ ἑνὸς ἀρχαίου χειρογράφου τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου, ἀνήκοντος εἰς τὴν 6ην ἢ 7ην ἑκατονταετηρίδα.

ΑΓΓΛΟΝΟΡΜΑΝΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1066 1350)

Ἡ Νορμαννικὴ κατάκτησις ἔδωκε νέαν ὤθησιν εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, ἥτις ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ βασιλέως Ἀλφρέδου εἶχε μείνει στάσιμος. Ὁ βασιλεὺς Ἀλφρέδος ὑπεστήριξε καὶ ἀνέδειξε τὴν δυτικὴν ἀγγλοσαξονικὴν εἰς φιλολογικὴν γλῶσσαν, μεταφράσας εἰς αὐτὴν τὰ Λατινικὰ συγγράμματα. Ἡ Νορμαννικὴ κατάκτησις εἰσήγαγε τὴν γαλλικὴν ὡς γλῶσσαν τῶν πεπαιδευμένων. Μετὰ

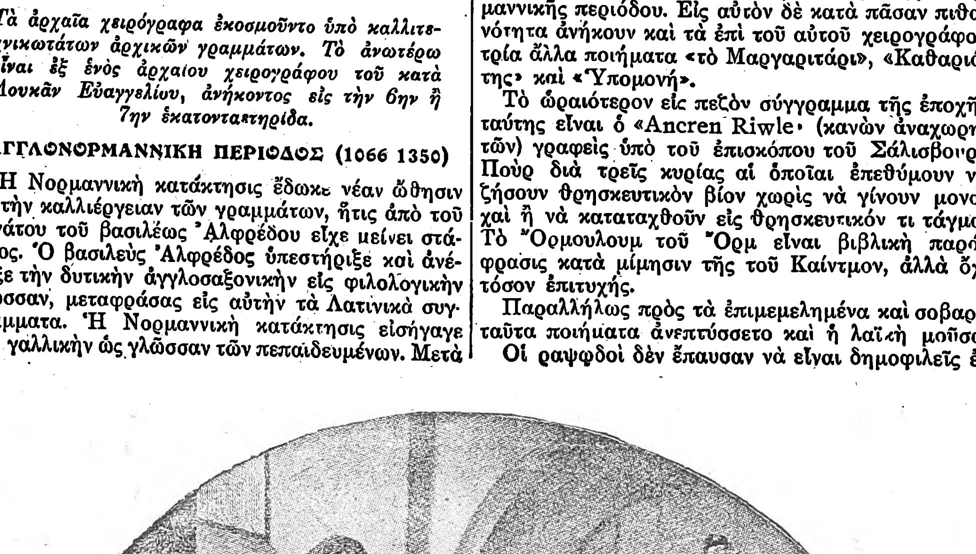

Τὰ χειρόγραφα ἦσαν ὅλα ἔργα μοναχῶν. Ἡ ἀνωτέρω εἰκών, ἔργον τοῦ John Alexander, παριστᾷ μοναχοὺς γράφοντας.

τῆς γλώσσης δὲ ἐπεβλήθησαν καὶ τὸ γαλλικὸν ὕφος καὶ ἡ στιχουργία εἰς τὴν ποίησιν. Τὰ περισσότερα ἐπιστημονικὰ συγγράμματα εἶναι γεγραμμένα εἰς τὴν λατινικὴν ὡς τὸ «Opus Majus» (Μεῖζον ἔργον) τοῦ Ρογήρου Βάκωνος καὶ τὸ «Cur Deus Homo» τοῦ Ἀνσέλμου, τὰ ἄλλα δὲ εἰς τὴν γαλλικήν. Ἡ «Ἱστορία τῶν Βασιλέων τῆς Βρεττανίας» (Historia regum Britanniae), τοῦ Geoffrey of monmouth (Τζέφρη Μόνμουθ) εἶναι ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων τῆς ἐποχῆς ταύτης. Εἶναι φανταστική, λεπτομερεστάτη δέ, ἱστορία τῶν Βρεττανῶν ἀρυομένη ἐπικουρίας ἀπὸ τοὺς Κελτικοὺς θρύλους καὶ περιγράφει τὰ κατὰ τοὺς Βρεττανοὺς ἀπὸ τοῦ πρώτου των βασιλέως Βρούτου, δισεγγόνου τοῦ Αἰνείου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Καντβαλάντερ τὸ 689. Τὸ ἐξωφρενικὸν τοῦτο ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως ἔργον εὗρεν ἐν τούτοις πολλοὺς τοὺς θαυμαστὰς καὶ ὄχι ὀλίγους μιμητάς. Μετεφράσθη εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Gaimar (Γκαίμαρ) περὶ τὸ 1150 καὶ ὑπὸ τοῦ Wace (Γουέϊς) περὶ τὸ 1155. Οἱ κελτικοὶ μῦθοι τοῦ Ἀρθούρου, τῆς βασιλίσσης Γκινεβέρης, καὶ τῶν ἱπποτῶν τῆς στρογγύλης τραπέζης εὑρόντες ἱστορικὴν ὑποστήριξιν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Geoffrey (Τζέφρη) δὲν ἤργησαν νὰ γίνουν ἐκ τῶν εὐχαριστοτέρων θεμάτων τῶν συγχρόνων καὶ τῶν νεωτέρων ποιητῶν. Ἄλλο ἔργον σπουδαῖον τῆς Ἀγγλονορμαννικῆς περιόδου εἶναι ὁ «Βροῦτος» τοῦ Λάγιαμον. Εἶναι γεγραμμένον εἰς τὴν ἀγγλοσαξονικὴν εἰς ὁμοιοκαταληκτοῦντας στίχους. Εἶναι ἡ ἱστορία, πολὺ ποιητικὴ καὶ μὴ ὑστεροῦσα τῆς τοῦ Geoffrey (Τζέφρη) κατὰ τὴν φαντασίαν, τῶν Βρεττανῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου βασιλέως των Βρούτου μέχρι τοῦ Ἀρθούρου.

Οἱ Νορμαννοὶ ἔφερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ νέαν μορφὴν ποιήσεως, τὸ μυθιστόρημα (Romance). Ἤρεσε δὲ τοῦτο καὶ ἐπεβλήθη διότι ἐξέφραζε τὴν ἀφέλειαν, τὴν ἱπποτικότητα, τὴν θρησκοληψίαν, τὴν δεισιδαιμονίαν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸν ἔρωτα, ὅλα ἀνάμικτα, ὅπως ἀνάμικτα ἦσαν καὶ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ παιδὸς Μεσαιῶνος. Τὰ μυθιστορήματα ταῦτα διαιροῦνται εἰς τέσσαρας κύκλους:

α.—Τὰ περὶ τὸν Καρολομάγνον, περιφημότερον τῶν ὁποίων εἶναι τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Ρολὰν» (Chanson de Roland).

β.—Μῦθοι Ἑλληνικοὶ καὶ ρωμαϊκοί, τοῦ Τρωϊκοῦ κύκλου καὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

γ.— Θρῦλοι ἀγγλικοί, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ κυριώτερος εἶναι ὁ περὶ τὸν Ρόμπιν Χοὺντ (Robin Hood) καὶ τῶν παλληκαριῶν του.

δ.— Κελτικοὶ μῦθοι, εἰς τοὺς ὁποίους περιλαμβάνεται καὶ ὁ περὶ τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου καὶ τῶν ἱπποτῶν του. Εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον κύκλον ἀνήκει τὸ θαυμάσιον ποίημα τοῦ «Σὲρ Γκαβέϊν καὶ τοῦ Πρασίνου ἱππότου», ὁ συγγραφεὺς τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ μεγαλύτερος τῶν ποιητῶν τῆς Ἀγγλονορμαννικῆς περιόδου. Εἰς αὐτὸν δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνήκουν καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου τρία ἄλλα ποιήματα «τὸ Μαργαριτάρι», «Καθαριότης» καὶ «Ὑπομονή».

Τὸ ὡραιότερον εἰς πεζὸν σύγγραμμα τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι ὁ «Ancren Riwle» (κανὼν ἀναχωρητῶν) γραφεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Σάλισβουρυ Πούρ διὰ τρεῖς κυρίας αἱ ὁποῖαι ἐπεθύμουν νὰ ζήσουν θρησκευτικὸν βίον χωρὶς νὰ γίνουν μοναχαὶ ἢ νὰ καταταχθοῦν εἰς θρησκευτικόν τι τάγμα. Τὸ Ὅρμουλουμ τοῦ Ὅρμ εἶναι βιβλικὴ παράφρασις κατὰ μίμησιν τῆς τοῦ Καίντμον, ἀλλὰ ὄχι τόσον ἐπιτυχής.

Παραλλήλως πρὸς τὰ ἐπιμεμελημένα καὶ σοβαρὰ ταῦτα ποιήματα ἀνεπτύσσετο καὶ ἡ λαϊκὴ μοῦσα.

Οἱ ραψῳδοὶ δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι δημοφιλεῖς ἐν Ἀγγλίᾳ μέχρις αὐτοῦ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος. Ἐνῷ οἱ πεπαιδευμένοι ἠσχολοῦντο ἀναζητοῦντες ὁμοιοκαταληξίας καὶ συνηχήσεις, ὁ ἁπλοῦς λαὸς ἐδημιούργει τὴν ἰδιόρρυθμόν του ποίησιν, τὰς μπαλλάνδας (ballades) τὰ «κλέφτικά» του, ὅπου ἀπετύπωνε τὰς σκέψεις του περὶ τῶν ἀρχόντων του καὶ τῆς ζωῆς των, τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, καὶ τὰ ἆθλα τῶν ἡρώων-ληστῶν. Ἐκτὸς τῶν «μπαλλαντῶν» τούτων διεσώθησαν καί τινα λυρικὸ λαϊκὰ τραγούδια. Αἱ ἐρῶσαι καρδίαι κατὰ τοὺς αἰῶνας ἐκείνους ὑπέφερον ἀπογοητεύσεις καὶ ἀπελπισίας ὅπως καὶ αἱ σημεριναί, καὶ εὕρισκον παραμυθίαν τινὰ καὶ ἐκεῖναι, ἀποκρυσταλλώνουσαι τὸν πόνον καὶ τὰς ἐλπίδας των εἰς στίχους καλοὺς ἢ κακούς. Ὡραία εἶναι ἡ Luve Ron (ἐρωτικὴ ἐπιστολὴ) τοῦ Θωμᾶ ντὲ Χὸλ (1250) καὶ τὸ ποίημα ἀγνώστου ποιητοῦ «Ἄλισον» γραφὲν περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος, ὅπου ὁ ποιητὴς μακαρίζει ἑαυτόν... διότι ἀγαπᾷ τόσον τέλειον πλᾶσμα:

Μιὰν εὐχάριστη μοῖρα ἔχω πετύχει
  Θαρρῶ ἀπ' τὰ οὐράνια πῶς μοὔχει σταλθῆ
Ἀπ' ὅλες τις γυναῖκες ἡ ἀγάπη μου ἔφυγε.
  καὶ μαζεύτηκε πάνω στὴν Ἄλισσον.

(An hendy hap ichabbe yhent
  Ichot from hevene it is me sent
From alle wymmen me love is lent
  and lyht on Alysoun).

Κυριώτεροι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τῆς ἀγγλονορμαννικῆς περιόδου: Τζέφρη, Μόνμουθ, Ρογῆρος Βάκων, Ἀνσέλμος, Λάγιαμον, Πούρ, Ὅρμ, Λώρενς Μινο.

Ἔργα ἀγνώστων συγγραφέων: «Τραγοῦδι τοῦ Ρολάν», «ὁ Σὲρ Γκαβέϊν καὶ ὁ Πράσινος Ἱππότης», «Τὸ Μαργαριτάρι», «ἡ Καθαριότης», «Ὑπομονή», «Cursor Mundi», «Κουκουβάγια καὶ ἀηδόνι», «ἡ χώρα τῆς πολυτελείας», «ὁ Ἄβελοκ», «ὁ Χὸρν καὶ ἡ Ρίμενχιλντ», «Ludus de Sancta Katharina», «Ἄλισον», *περὶ ὧν ἴδε* εἰς τὰ οἰκεῖα ἄρθρα.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΤΣΩΣΕΡ (1350-1400)

Ἀπὸ τοῦ Τσῶσερ, τοῦ κυρίως πατρὸς τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας ἤρχισε νὰ καταφαίνεται ἡ τροπὴ ἣν ἔμελε νὰ λάβουν τὰ ἀγγλικὰ γράμματα. Ἡ ἐποχὴ αὕτη παρουσίασε πέντε σπουδαίους συγγραφεῖς: τὸν Λάγκλαν (Langland) τὸν κήρυκα τῆς ἰσότητος καὶ ἐργασίας, τὸν Βύκλιφ (Wycliff) τὸν μεγαλύτερον Ἄγγλον θρησκευτικὸν ἀναμορφωτὴν τὸν μεταφράσαντα τὴν Ἁγίαν Γραφὴν εἰς τὴν Ἀγγλικήν, τὸν Γκόουερ (Qower), τὸν Μόντβιλλ (Mandevilla). ἀλλὰ πρὸ παντων τὸν Τσῶσερ (Qeoffrey Chaucer). Οὗτος γεννηθεὶς καὶ ἀνατραφεὶς ἐν τῷ ἀριστοκρατικῷ κύκλῳ τοῦ Λονδίνου, ἐδιδάχθη τὰ κατὰ τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν, κατόπιν δὲ ἐταξίδευσεν εἰς διαφόρους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐμελέτησε τὴν ποίησιν τοῦ Δάντου, τοῦ Πετράρχου, καὶ τοῦ Βοκκακίου, τῶν ὁποίων φαίνεται καὶ ἐλαφρὰ ἐπίδρασις ἐπὶ τῶν πρώτων του ἔργων. Κατὰ τὸν αἰῶνα του (14ον) φεουδαλισμὸς τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζον οἱ Νορμαννοὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ καταπίπτῃ. Ἡ ἀγγλοσαξονικὴ γλῶσσα ἤρχισε νὰ διαδίδεται, ἐνῷ ἡ Γαλλικὴ παρημελεῖτο. Ἐξ ἄλλου παρετηρεῖτο φιλελευθέρα τάσις εἰς τὰς σχέσεις τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Τὰ ἔργα τοῦ Τσῶσερ ὑπάγονται εἰς τρεῖς περιόδους: α— τὴν γαλλικήν, ὅτε μετέφρασεν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τὸ Roman de la Rose ἀλληγορίαν ἀρκετὰ μακροσκελῆ τῆς ἱστορίας τοῦ ἔρωτος. β— τὴν Ἰταλικήν, ὅτε τὰ ἔργα του φέρουν ἰταλικὴν ἐπίδρασιν. Τότε ἔγραψε τὸν Τρωΐλλον καὶ τὴν Χρυσηΐδα, ποίημα 8.000 στίχων. γ—τὴν ἀγγλικὴν ὅτε ἐγράφησαν τὰ περίφημα παραμύθια τοῦ Κάντερμπερυ (Canterbury Tales), τὸ ἀριστούργημα τοῦ Τσῶσερ καὶ ἓν τῶν καλλίστων φιλολογικῶν ἔργων. Ἐπὶ τοῦ ποιητοῦ τούτου ἡ ἀγγλικὴ ποίησις ἤγγισε τὴν τελειότητα. Τὰ ποιήματά του εἶναι πλήρη ζωῆς καὶ ποικιλίας, ὁ δὲ ρυθμὸς ἐλαφρὸς καὶ πλήρης μελῳδίας. Ὁ Τσῶσερ μετεχειρίσθη εἰς τὰ ποιήματα τρία κυρίως μέτρα:

α—Τὸ δεκασύλλαβον δίστιχον ὁμοιοκαταληκτοῦν (Παραμύθια τοῦ Κάντερμπερυ), β —τὴν ἀποτελουμένην ἐξ ἑπτὰ δεκασυλλάβων στίχων στροφὴν (Τρωΐλος), γ—Τὸν ὀκτασύλλαβον στίχον μὲ τέσσαρας τόννους εἰς δίστιχα ὁμοιοκαταληκτοῦντα (Βιβλίον τῆς Δουκίσσης).

Ὁ «Πέτρος ὁ γεωργὸς» (Piers Plowman) τοῦ

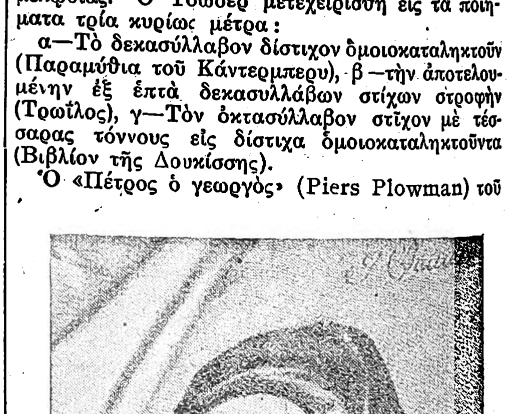

Τζέφρη Τσῶσερ ὁ πατὴρ τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας

Οὐΐλλιαμ Λάγκλαντ εἶναι ἀξιοσημείωτον ἔργον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς λογοτεχνίας ταύτης, ὄχι μόνον διὰ τὴν φιλολογικήν του ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ εἰλικρινές του ὕφος καὶ τὸν πρωτότυπον τρόπον τῆς ἀναπτύξεως τῶν θεμάτων. Δὲν κατατρίβεται εἰς ἐπιμεμελημένας ἐκφράσεις καὶ σχήματα, ἀλλὰ μὲ ἁπλότητα ζητεῖ δικαιοσύνην καὶ τιμιότητα, καλεῖ εἰς τὸ καθῆκον ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀδιακρίτως τάξεων, καὶ καταδεικνύει τὰ λάθη τῆς Ἐκκλησίας.

Συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς τοῦ Τσῶσερ: Τρεβίζα, (Trevisa), ***Μάντλβιλ*** (Mandeville), Τσῶσερ (Chaucer), Βύκλιφ (Wycliff), Λάγκλαντ (Langland), Γκό-

Digitized by Google

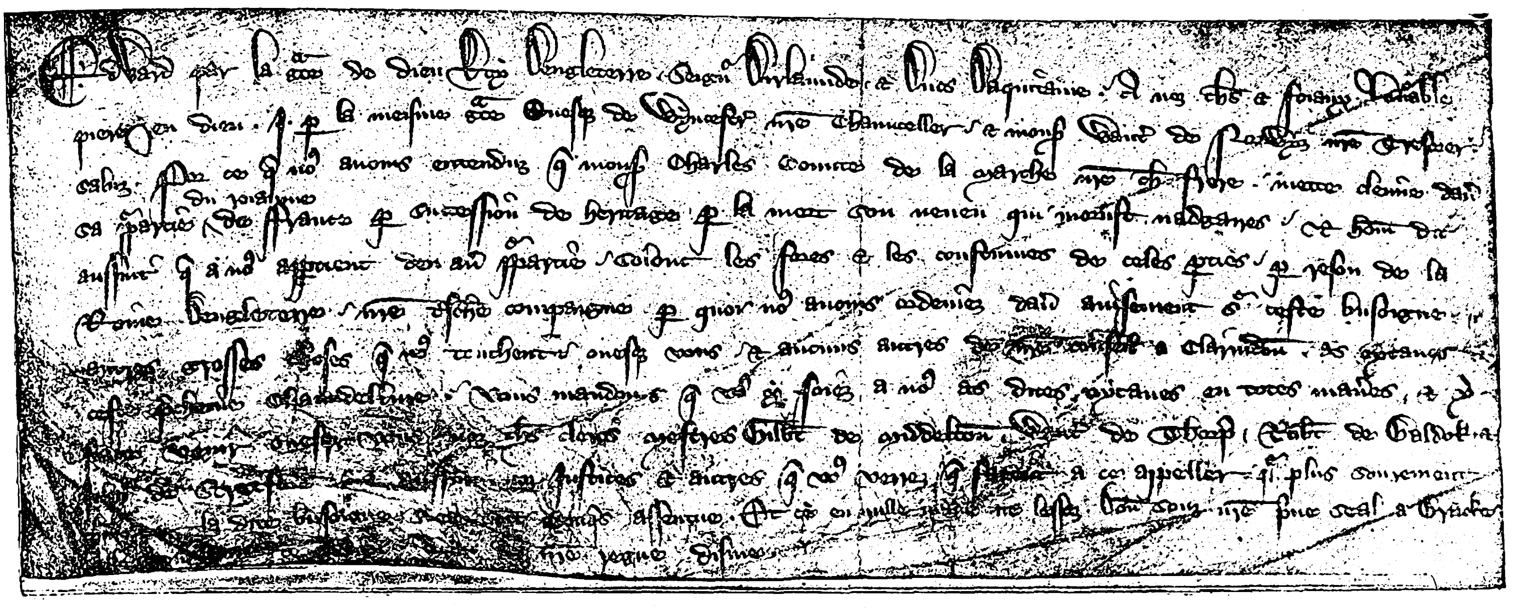

Δεῖγμα γραφῆς τῆς Ἀγγλονορμαννικῆς περιόδου. Ἔγγραφον τοῦ Ἐδουάρδου Β΄.

ουερ (Gower). Περὶ τῶν ἔργων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἴδε τὰ περὶ τῶν ἀνωτέρω ἄρθρα.

Η ΑΝΑΒΙΩΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΕΩΣ (1400-1550).

Ἐπὶ ἑνάμισυ αἰῶνα ὁ Τσῶσερ δὲν εἶχε διαδόχους μεγάλη δὲ κατάπτωσις παρατηρεῖται τότε εἰς τὴν φιλολογικὴν δρᾶσιν. Μεγάλοι ἄνδρες παρουσιάσθησαν, ἀλλὰ παραδόξως δὲν κατέλιπον φιλολογικὰ ἴχνη. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν μεταβολῶν, αἵτινες ἀναχαιτίζουν πάντοτε τὴν περίοδον τῶν γραμμάτων. Οἱ προστάται τῆς λογοτεχνίας οἵτινες ἀνῆκον εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν τάξιν κατεστράφησαν κατὰ τὸν τριακονταετῆ «πόλεμον τῶν δύο Ῥόδων», καὶ αἱ θρησκευτικαὶ ἔριδες εἶχον ἀποσπάσει τὴν προσοχὴν ἀπὸ τὴν φιλολογίαν. Ἤρχισαν νὰ μελετῶνται οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ λατῖνοι συγγραφεῖς, καὶ τοῦτο παρηγκώνισε τὴν ἐθνικὴν λογοτεχνίαν. Μέχρι τοῦ 1550 ἡ φιλολογικὴ παραγωγὴ ἔμεινε στάσιμος. Ἀπεταμιεύοντο γνώσεις καὶ ἐγένετο προετοιμασία διὰ νέαν δρᾶσιν. Τὸ 1476 ὁ Κάξτον (Caxton) ἔφερεν εἰς Ἀγγλίαν τὴν τυπογραφίαν, καὶ τὸ βιβλίον ἤρχισε νὰ ἐκλαϊκεύεται. Κατὰ τὸν στεῖρον τοῦτον αἰῶνα ἐφάνησαν δύο μεγάλα βιβλία: τὸ «Ἐγκώμιον Μωρίας» τοῦ Ἐράσμου, καὶ ἡ «Οὐτοπία» τοῦ Μόρ. Τὸ 1525 ὁ Τύνταλ (Tyndale) μετέφρασεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν τὴν Νέαν Διαθήκην, ἥτις διαδοθεῖσα μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὴν καθιέρωσιν ὁμοιομόρφου γλώσσης μεταξὺ τοῦ λαοῦ. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως ἔργον τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶνε ὁ «θάνατος τοῦ Ἀρθούρου» (Morte d' Arthur) τοῦ Θωμᾶ Μαλορύ.

Συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ταύτης: Ἔρασμος, Τόττελ (Tottel), Μὸρ (More) Τύνταλ (Tyndale), Οὐάϊατ (Wyatt), Σάρρη (Surrey), Λυντγκεῖτ (Lydgate), Ἄσσαμ (Ascham), Ἔλυοτ (Elyot).

Η ΕΛΙΣΑΒΕΤΙΑΝΗ ΕΠΟΧΗ (1550-1620).

Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας. Οἱ ἐμφύλιοι σπαραγμοὶ εἶχον παύσει, τὸ κράτος ἐπλουτίζετο ὑπὸ τῶν ἐξερευνητῶν τῆς νεωστὶ ἀνακαλυφθείσης Ἀμερικῆς. Ὑπὸ τὴν σοφὴν κυβέρνησιν τῆς βασιλίσσης Ἐλισάβετ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς εἶχε χαλαρώσει. Ἡ φαντασία εἶναι φίλη τῆς εἰρήνης, καὶ ἡ ποίησις ἀρέσκεται περισσότερον νὰ ἐργάζεται παρὰ τὸν τριγμὸν τοῦ ἀρότρου ἢ τὴν κλαγγὴν τῶν ὅπλων. Ὁ αἰὼν τῆς Ἐλισάβετ εἶναι ὁ αἰὼν τῆς ποιήσεως. Ναὶ μὲν παρουσιάσθησαν πλεῖστα ἀξιόλογα ἔργα εἰς πεζόν, ὡς τὸ μέγα φιλοσοφικὸν ἔργον τοῦ Βάκωνος «Instauratio Magna» καὶ αἱ περίφημοι «Πραγματεῖαι» του, ἡ μετάφρασις τῶν «βίων» τοῦ Πλουτάρχου ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Νὸρθ καὶ τὰ ἱστορικὰ ἔργα τοῦ Κάμντεν καὶ τοῦ Νὸξ (Knox), ἀλλὰ ἡ ποίησις διακρίνεται διὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ δροσερότητά της καὶ διὰ τὸν νέον τρόπον ἐκφράσεως παλαιῶν ὅσον καὶ ὁ ἄνθρωπος αἰσθημάτων. Τὰ ἔργα τῆς ἐποχῆς ταύτης χωρίζονται εἰς δρᾶμα, ποίησιν καὶ πεζόν. Ὁ Ἐδμόνδος Σπένσερ εἶναι ὁ κορυφαῖος τῶν ποιητῶν της. Τὸ ἀριστούργημά του «Ἡ Νεράϊδα Βασίλισσα» (The Fairy Queen) εἶναι ποίημα πλῆρες πάθους καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ ὡραῖον, πλῆρες μουσικῆς. Εἰς τὸ ποίημά του ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ἡ καλουμένη Σπενσεριανὴ στροφὴ (Spencerain Stanza), ἥτις ἤρεσεν εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ στροφὴ αὕτη εἶναι ἐπεξειργασμένη μορφὴ τῆς ὀκταστίχου στροφῆς τοῦ Ἀριόστου (ottava rima). Ἀποτελεῖται ἐξ ἐννέα στίχων. Οἱ 8 πρῶτοι ἔχουν πέντε πόδας, ὁ δὲ τελευταῖος ἕξ, ὁμοιοκαταληκτοῦν δέ: 1—2—1—2—2—3—2—3—3. Ἡ ἑπομένη στροφή, ἡ περιγράφουσα τὴν λαίδην Οὔναν, εἶναι Σπενσεριανή.

One day, nigh wearie of the yrksome way,
From her unhastie beast she did alight;
And on the grasse her dainty limbs did lay
In secrete shadow, far from all mens sight;
From her fayre head her fillet she undight,
And lay her stole aside. Her angels face,
As the great eye of heaven, shyned bright,
And made a sunshine in the shady place;
Did never mortall eye behold such heavenly [grace.

(Μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ βαρετὸ ταξίδι κουρασμένη
Ἀπ' τὸ ἀργό της ἄλογο ξεκαβαλίκεψε,
Καὶ στὸ χορτάρι τὰ κομψά της πόδια ἀκούμπησε
Σὲ μιὰ κρυφὴ σκιά, μακρυὰ ἀπ' ὅλην τὴ ματιά.
Ἀπ' τὸ ὄμορφο κεφάλι της ἔβγαλε τὸ μαντῆλι
Κι' ἔβαλε πλάϊ τὸ σκέπασμα. Ἡ ἀγγελικὴ μορφή της
Σὰν τὸ μεγάλο ἔλαμψε τὸ μάτι τ' οὐρανοῦ
Καὶ μιὰν ἀχτῖδα ἔρριξε στὸ σκιερὸ τὸ μέρος.
Ποτὲ ἀνθρώπινη ματιὰ δὲν εἶδε τέτοια χάρη).

Εἰς τὸ ἄλλο του γνωστότατον ἔργον, τὸ «Ἡμερολόγιον Ποιμένος», ὁ Σπένσερ παρουσιάζεται ὡς ὁ πρῶτος βουκολικὸς ποιητὴς τῆς Ἀγγλίας.

«Πέτρε, τόσο πολὺ ἔχω παίξει μὲ πόνο στὸ σουραῦλι, ποὺ τὰ καλάμια ράγισαν, τριφτῆκαν.»
(Piers, I have piped erst so long with pain
That all mine oaten reeds been rent and wore).

Δὲν ἐνθυμίζει τὸν Θεόκριτον;

Ἡ λάμψις τοῦ Σπένσερ σκιάζει τοὺς ἄλλους ποιητὰς τῆς ἐποχῆς, τὸν Ντρέϊτον (Drayton), τὸν Σίντνεϋ (Philip Sidney), τὸν (Τσάπμαν Chapman), ὅστις συνεπλήρωσε τὴν Ἡρὼ καὶ Λέανδρον τοῦ Μάρλοου καὶ μετέφρασε τὴν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσσειαν καὶ ἄλλους ποιητάς, οἵτινες διὰ τῶν ἔργων των ἐδείκνυον τὴν μεγάλην ἐπίδοσιν τῆς ἐποχῆς των εἰς τὴν καλλιλογίαν. Ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ «πνεῦμα τοῦ γλυκοῦ τραγουδιοῦ εἶχε ξυπνήσει, σὰν τὸ πρῶτο κελάηδημα πουλιῶν ὕστερ' ἀπὸ θύελλα.» Ὅτε διὰ τοῦ Chaucer καὶ τοῦ Σπένσερ ἔφθασεν ἡ ποίησις εἰς τὴν ἀκμήν της, παρουσιάσθη τὸ δρᾶμα. Τοῦτο εἶναι παράστασις πράξεων ἀξιομνημονεύτων. Φυσικῷ τῷ λόγῳ λοιπὸν τὰ πρῶτα δράματα περιεστράφησαν περὶ τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς Μεγάλης Ζωῆς: Τὰ πρῶτα δράματα εἶναι θρησκευτικά. Ἡ Καινὴ Διαθήκη προσέφερε τὰ πρῶτα θέματα. Ἡ Γέννησις καὶ ἡ Σταύρωσις τοῦ Χριστοῦ ἦσαν αἱ κυριώτεραι ὑποθέσεις. Ἠκολούθησε τὸ ἠθικὸν δρᾶμα. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ δράματος τούτου ἦσαν ἀλληγορικὰ πρόσωπα. Ἐπροσωποποιεῖτο ἡ πάλη τῶν ἀρετῶν κατὰ τῶν κακιῶν, ἥτις συνήθως ἔληγε μὲ τὸν θρίαμβον τῆς ἀρετῆς. Ὅπως καὶ τὰ θρησκευτικά, καὶ τὰ περισωθέντα ἠθικὰ δράματα εἶναι ἀγνώστων συγγραφέων. Ἐκ τῶν γνωστῶν ἄριστος εἶναι ὁ John Skelton (Σκέλτον) γράψας τὴν «Μεγαλοπρέπειαν» καὶ πιθανῶς τὸν «Νεκρομάντιν», καὶ ὁ Σὲρ Δαβὶδ Δίντσεϋ (Lindsay), ὁ ποιητὴς τῆς σκωπτικῆς ἀναγεννήσεως, οἵτινες διεκρίθησαν διὰ τὸ σατυρικόν των ὕφος τὸ ὁποῖον δὲν ἐφείδετο οὔτε ἐκκλησίαν οὔτε πολιτείαν, ἀποκαλύπτον τὰς ἐλλείψεις των. Ἀπὸ λογοτεχνικῆς ἀπόψεως τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι ἀνάξια λόγου. Δὲν ἠργήσεν ὅμως νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ δρᾶμα. Τὰ πρότυπα δὲν ἔλειπον ἐφ' ὅσον ἐμελετῶντο οἱ ἀρχαῖοι κλασικοὶ δραματικοί. Ἡ τρίτη μορφὴ τοῦ δράματος, ἡ καλλιτεχνική, διέφερε τῶν δύο πρώτων εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὑποθέσεως. Ὄχι πλέον θρησκευτικὰ ἢ ἠθικὰ διδάγματα, ἀλλὰ προσπάθεια πρὸς ἀπομίμησιν τῆς φύσεως, τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἰδιωμάτων του. Εἶχον ὅλα, ὅπως καὶ ἡ ποίησις τοῦ Σπένσερ, ἰταλικὴν κλασικὴν ἐπίδρασιν, ἐκλεπτυσμένην ὅμως καὶ προσηρμοσμένην εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἰδιοτεχνίαν. Ὁ Τζὼν Λύλυ Lyly ὑπῆρξεν ὁ σκαπανεὺς τοῦ καλλιτεχνικοῦ δράματος. Ἠκολούθησαν ὁ Γεώργιος Πὴλ (George Peele), ὁ Ρόμπερτ Γκρὴν (Greene) κ. ἄ., ἀλλὰ ὁ κύριος πρόδρομος τῆς Σαιξπηρείου τέχνης ἦτο ὁ Χριστόφορος Μάρλοου (Marlowe). Οὗτος ἐνεφύσησεν εἰς τὸ δρᾶμα νέαν ζωὴν καὶ κυρίως διὰ τῆς καταλλήλου πλοκῆς ἐκράτει ἀμείωτον τὸ δραματικὸν ἐνδιαφέρον. Ἐκ τῶν τεσσάρων του δραμάτων ἄριστον εἶναι ὁ «Φαῦστος», ἔργον ἔχον τὴν αὐτὴν μὲ τὸν Faust τοῦ Γκαῖτε ὑπόθεσιν. Εἰς τὰ δράματα τοῦ Μάρλοου εἷς εἶναι ὁ ἥρως πέριξ τοῦ ὁποίου πλέκεται ἡ ὅλη ὑπόθεσις. Οὕτως ὁ Σαιξπῆρος δὲν ἐδημιούργησε τὸ δρᾶμα. Τὸ εὗρεν ἔφηβον καὶ τὸ ὡδήγησεν εἰς τὴν ἀκμήν του. Τοῦτο ὅμως οὐδόλως μειώνει τὸ μέγα πνεῦμα του. Ὑπὸ τὸν κάλαμόν του ἐβλάστησε τὸ δρᾶμα εἰς νέαν μορφὴν καὶ νέαν ζωήν. Περὶ τῆς ζωῆς του θὰ γίνῃ λόγος εἰς τὴν οἰκείαν τοῦ ὀνόματός του θέσιν. Ἕν ἕκαστον δὲ τῶν 37 δραμάτων του θὰ ἀναπτυχθῇ ἐν τῇ λεξικογραφικῇ θέσει τοῦ τίτλου του.

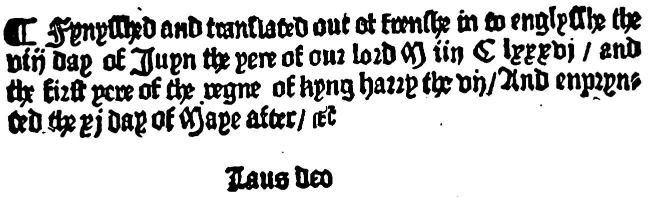
Ffynysshed and translated out of frensshe in to englysshe the viij day of Juyn the yere of our lord M iiij C lxxxvj / and the first yere of the regne of kyng harry the vij / And enprynted the xj day of Maye after / &c

Laus deo

Ὁ Κάξτων ἦτο ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν τυπογραφίαν ἐν Ἀγγλίᾳ (1476). Διὰ τοῦ τυπογραφείου του μεγάλως συνέβαλεν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἑνιαίας ἀγγλικῆς γλώσσης. Ἡ εἰκὼν εἶναι δεῖγμα τῆς παραγωγῆς τοῦ τυπογραφείου του.

Ὁ Σαικσπῆρος ὕψωσε τὸ δρᾶμα εἰς τὴν ἀκμήν του, ἑπόμενον λοιπὸν νὰ παρακμάσῃ τοῦτο μετ' αὐτόν. Δὲν παρουσιάσθη ἀντάξιος διάδοχός του. Μόνος ὁ Μπὲν Τζόνσον ἐκράτησεν ἐπί τινα καιρὸν ἀκόμη τὴν δραματικὴν εἰς τὸ ὕψος της. Τὰ ἔργα τῶν ἄλλων στεροῦνται τῆς πρωτοτυπίας τῆς γνώσεως τῆς ζωῆς τῶν Σαικσπηρείων ἔργων. Τὸ ἀνήθικον δρᾶμα ἤρχισε νὰ κατακτᾷ τὴν ἀρέσκειαν τοῦ ὄχλου, οἱ δὲ συγγραφεῖς ἡμιλλῶντο εἰς τὴν ἐπινόησιν σκηνῶν αἵτινες θὰ ἐξήγειρον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου. Τόσον δὲ ταχέως ἐξηχρειώθη τὸ θέατρον, ὥστε τῷ 1642, εἴκοσι καὶ ἓξ μόνον ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σαικσπήρου, αἱ δύο Βουλαὶ ἐψήφισαν τὸ κλείσιμον τῶν θεάτρων ὡς κέντρων διαφθορᾶς καὶ ἀνηθικότητος. Τὸ δρᾶμα τοῦ Τζόνσον ἦτο τὸ ἀντίθετον τοῦ Σαικσπηρείου. Προσεπάθει νὰ φέρῃ τὴν τέχνην εἰς τὸν ἀρχαῖον κλασικισμὸν ἀπαλλάσσων αὐτὴν τοῦ ρομαντισμοῦ τοῦ Σαικσπήρου καὶ ἀπεικονίζων τὴν πραγματικότητα ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ.

Συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τῆς Ἐλισαβετιανῆς περιόδου.—Ἐδμόνδος Σπένσερ, Θωμᾶς Σάκβιλλ (Sackville), Μιχαὴλ Ντρέϊτον (Drayton), Τσάπμαν, Σίντνεϋ, Μάρλοου, Λύλυ (Lyly), Κὺντ (Kyd), Νὰς (Nash), Πὴλ (Peel), Γκρὴν (Green), Σαικσπῆρος (Shakespeare), Βάκων (Bacon), Χοῦκερ (Hooker), Τζὼν Φὸξ (Foxe), Κάμντεν (Camden), Νὸξ (Knox), Θωμᾶς Νὸρθ (North), Τζόνσον, Μπωμὸν (Beaumont) Φλέτσερ (Fletcher), Οὐέμπστερ (Webster), Μίλτον

Digitized by Google

(Middleton), Χέϋβουντ (Heywood), Ντέκκερ (Dekker) περὶ ὧν ἴδε εἰς τὰ οἰκεῖα κεφάλαια.

Η ΠΟΥΡΙΤΑΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ (1620—1660).

Τὸ μεταξὺ τοῦ 1620 καὶ 1660 διάστημα καλεῖται Πουριτανικὴ περίοδος. Οἱ Πουριτανοὶ εἶχον ἐπί τινα καιρὸν ἐπιβληθῆ ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁ δὲ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρξεν ὁ Μίλτων. Ἡ περίοδος αὕτη παρουσίασε μεγάλην ποικιλίαν φιλολογικῆς παραγωγῆς, ὀφειλομένην εἰς τὰς ἀναφυείσας θρησκευτικάς, κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς διχονοίας. Εἶνε πολὺ διάφορος ἡ περίοδος αὕτη τῆς προηγουμένης. Τότε οἱ λογογράφοι προσεπάθουν νὰ συμβάλλουν ἠνωμένοι εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς τέχνης, ἐνῷ τώρα διασπώμενοι ὑπὸ τῶν διαφωνιῶν εἰργάζοντο συμφώνως πρὸς τὰς ἰδίας ἀντιλήψεις καὶ πρὸς τὸ ἴδιον συμφέρον. Ἡ ἠθικὴ κατάπτωσις ἐπέφερεν ὡς ἑπόμενον καὶ σκοτεινὰς σκέψεις αἵτινες ἀντανεκλῶντο καὶ εἰς τὰ συγγράμματα. Ὁ ἐνθουσιώδης ρομαντισμὸς ὑπεχώρησε πρὸ τῆς ὡρίμου θετικῆς σκέψεως. Ἐκ τῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ Ντάνιελ (Daniel) ἐκαινοτόμησεν εἰς τὴν ποίησιν ἐγκαταλείψας τὸν Σπένσερ ὅστις μέχρι τοῦδε ἐπηρέαζε τὴν ποιητικὴν κατεύθυνσιν. Ὁ Ντάνιελ ἠρέσκετο εἰς τὸ δεκατετράστιχον (sonneto) τινὰ δὲ τῶν ποιημάτων του εἶναι ὡραιότατα, πλήρη χάριτος καὶ λεπτῆς ἐκφράσεως ὡς τὸ «παράπονον τῆς Ρόζαμοντ». Ὁ Ντάνιελ ἔτεινε νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς ρεαλιστικῆς σχολῆς. Παραλλήλως πρὸς τὸ δρᾶμα ἀνεπτύχθη καὶ τὸ ᾆσμα· ὀφείλεται δὲ τοῦτο εἰς τὴν αἰφνιδίαν κλίσιν πρὸς τὴν μουσικήν, ἥτις μετεδόθη ἐκ Γαλλίας. Οἱ ᾀσματογράφοι, λυρικοί, δὲν ἠδύναντο φυσικὰ νὰ συμμορφωθοῦν μὲ τὰς ρεαλιστικὰς τάσεις τοῦ Ντάνιελ καὶ μὲ τοὺς Σπενσεριανούς, μὲ τοὺς ποιητὰς δηλ. ἐκείνους οἵτινες ἔνεμενον εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ Σπένσερ καὶ ἦσαν οἱ ἐχθροὶ πάσης νεωτεριστικῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀσματογράφοι ἦσαν ὁ Θωμᾶς Κάμπιον (Campion) καὶ ὁ Νικόλαος Μπρέτον (Breton). Το ἔργον τοῦ Σπενσεριανοῦ Φλέτσερ, «Ἡ νίκη καὶ ὁ θρίαμβος τοῦ Χριστοῦ» θεωρεῖται, ὡς ἓν τῶν μεγαλυτέρων θρησκευτικῶν ποιημάτων μετὰ τὸν «Πέτρον γεωργόν». Οἱ μικρότεροι ποιηταὶ τῆς περιόδου ταύτης ἐκλήθησαν μεταφυσικοί. Ὁ ὅρος εἶναι τοῦ Δόκτορος Johnson, ὅστις τοὺς ἐκάλεσεν οὕτω ἕνεκα τῆς φανταστικῆς ποιήσεως ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, τοῦ Ντὸνν (Donne). Τὸ ὕφος τούτου εἶναι ἀσταθέστατον, φανταστικόν, ἰδιόρρυθμον. Δὲν ἔχει οὔτε ἰδιοτεχνίαν οὔτε φιλολογικήν τινα κατεύθυνσιν. Ἂν καὶ ἡ ὑπομονὴ τῶν κριτικῶν ἐξηντλήθη ἐπὶ τοῦ Donne, ἡ ἀγγλικὴ λογοτεχνία ἐπηρεάσθη ἀπὸ τὴν πρωτοτυπίαν του καὶ τὸ θάρρος τῆς ἐκφράσεώς του. Τὸ ἔργον τοῦ Γεωργίου Χέρμπερτ (Herbert) ἑτέρου μεταφυσικοῦ ποιητοῦ εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ Πουριτανικοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς του: Τόλμα νὰ λὲς ἀλήθεια.
τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ χρειάζεται ψέμμα.
Τὸ λάθος ποῦ τὸ θέλει, γεννάει στὸ τέλος δυό.

Τὸ πνεῦμα ὅμως τῆς ἐποχῆς ἐνεσαρκώθη εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἰωάννου Μίλτωνος. Ὁ στίχος του βαίνει ἐπὶ τὰ ἰδεώδη τῶν Πουριτανῶν, μεμετρημένος πλήρης συγκρατημένης ὁρμῆς, πολλάκις ἄκομψος καὶ κακόηχος ἀλλὰ θέλγων μὲ τὴν μεγαλοπρέπειάν του. Δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰς νεωτεριστικὰς τάσεις τῶν μεταφυσικῶν, ἀλλ' ἔβαινε τελειοποιούμενος εἰς τὸ εἶδός του, ὑπεράξιος διάδοχος τῆς Σπενσεριανῆς καὶ Σαικσπηρείου ἐλαφρᾶς ἁρμονίας. (Ἴδε Μίλτων: Ἀπολεσθεὶς Παράδεισος - Ἀνακτηθεὶς Παράδεισος).

Ὁ Ἰωάννης Μίλτων, ἦτο ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς Πουριτανικῆς περιόδου. Ὁ Ἰωάννης Μπούνυαν (Bunyan) ἦτο ὁ ἄριστος τῶν πεζογράφων. Ἡ θαυμασία του ἀλληγορία: «Ἡ Πρόοδος τοῦ Ἀποδημητοῦ» γραφεῖσα ὅτε ὁ Μπούνυαν εὑρίσκετο ἐν φυλακῇ, εἶναι μελέτη θρησκευτική, ὅπου ὅλαι αἱ ἀρεταί, αἱ κακίαι, καὶ οἱ πειρασμοὶ εἶναι προσωποποιημένα. Μικρότεροι τῶν δύο τούτων εἶναι ὁ Ρόμπερτ Μπάρτον, γράψας τὴν «Ἀνατομίαν τῆς Μελαγχολίας» ὁ ἰατρὸς Μπράουν (Browne) γράψας τὴν «Θρησκείαν ἰατροῦ» κ. ἄ.

Συγγραφεῖς τῆς Πουριτανικῆς ἐποχῆς. Ντάνιελ (Daniel), Κάμπιον (Campion), Μπρέτον (Breton), Φλέτσερ, Ντὸνν, Χέρμπερτ (Herbert), Χέρρικ (Herrick), Λάβλεϊς (Lovelace), Σάκλιγγ (Suckling), Μίλτον (Milton), Μπούνυαν (Bunyan), Μπάρτον (Murton), Μπράουν (Browne), Φοῦλλερ (Fuller), Τέϊλορ (Taylor), Μπάξτερ (Baxter), Οὖάλτον (Walton). Περὶ τῶν ἔργων τῆς ἐποχῆς ἴδε τὰ περὶ τῶν συγγραφέων ἄρθρα.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΑΛΙΝΟΡΘΩΣΕΩΣ

Αὐτὴ εἶναι ἡ περίοδος τῆς γαλλικῆς ἐπιδράσεως. Ἐπὶ ἕνα αἰῶνα ὑπὸ τὴν ἐπιβολὴν τῶν Πουριτανῶν ὅλαι αἱ ὁρμαὶ κατεσιγάζοντο καὶ κατεπιέζοντο. Ἡ ἀντίδρασις ἐπῆλθε καταστρεπτική. Οἱ ἐξορισθέντες κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Καρόλου καὶ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Κρόμβελ λογοτέχναι ἐπιστρέψαντες εἰς Ἀγγλίαν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν νέας ἀρχὰς καὶ ἰδεώδη. Ὄχι πλέον ἡ αὐστηρὰ ἠθικὴ τῶν συγγραφέων τῆς Ἐλισαβετιανῆς καὶ τῆς Πουριτανικῆς περιόδου. Κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις διατριβὴν των ἐμυήθησαν εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς φιληδόνου ζωῆς. Τὰ θέατρα ἠνοίχθησαν πάλιν ὄχι διὰ νὰ θέλξουν τοὺς ἀκροατὰς μὲ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Σαικσπήρου, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιδείξουν σκηνὰς ἀκόμψους καὶ ἀνηθίκους. Ὁ γαλλικὸς ρεαλισμὸς ἤρχισε νὰ ὑποσκελίζῃ τὸν ἰταλικὸν ρομαντισμόν. Τὸν ἐλεύθερον στίχον τὸν πλήρη μουσικῆς τοῦ Μίλτωνος διεδέχθη τὸ ἡρωϊκὸν δίστιχον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοῦ Ντράϊντεν (Dryden) ἐπεβλήθη εἰς τὴν ἀγγλικὴν ποίησιν. Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἀπὸ δύο ἰαμβικοὺς πενταμέτρους στίχους ὁμοιοκαταληκτοῦντας. Πατήρ του ἦτο ὁ Οὐάλλερ (Waller), διδάσκαλος τοῦ Ντράϊτεν, ὅστις τὸ εἰσήγαγε πρῶτον τὸ 1623. Τὸ ὁμοιοκαταληκτοῦν δίστιχον ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὑπὸ τοῦ Chaucer εἰς τὰ Παραμύθια τοῦ Κάντερμπερυ. Ἀλλ' εἰς τὸν Chaucer τὸ δίστιχον εἶναι ἁπλῶς βοηθητικὸν τῆς ποιήσεως. Εἰς τοὺς ποιητὰς τῆς παλινορθώσεως τὸ δίστιχον κυβερνᾷ τὴν ἔκφρασιν. Κάθε δίστιχον κατὰ τὸ δυνατὸν πρέπει νὰ περικλείῃ μίαν τελείαν ἔννοιαν. Ἐπεκράτησε δὲ ἐπὶ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἡ ποίησις τοῦ Ντράϊντεν εἶναι ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ τῆς ἐποχῆς του, θεωρεῖται δὲ ὡς ἡ μεταβατικὴ περίοδος ἀπὸ τοῦ Μίλτωνος καὶ Σαικσπήρου εἰς τὸν Πὸπ (Pope) καὶ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς τοῦ 18ου αἰῶνος. Κατὰ τὴν ποιητικὴν ἀξίαν εἶναι πολὺ κατώτερος τοῦ Μίλτωνος, ἀλλ' εἶναι ὁ πρῶτος «ἄνθρωπος τῶν γραμμάτων» ὁ ὁποῖος ἠσχολήθη μὲ ὅλα τὰ εἴδη τοῦ λόγου. Ὡς σατυρικὸς ἦτο καυστικώτατος. Ἄριστον εἰς τὸ εἶδός του εἶναι ἓν τοῦ ποίημα «Ἀβεσσαλὼμ καὶ Ἀχιτόφελ», ὅπερ θεωρεῖται ἡ ἐπιτυχεστέρα πολιτικὴ σάτυρα εἰς τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Ἡ φιλοσοφικὴ κίνησις τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τῶν διασήμων Χὸμπς (Hobbes) καὶ Λόκε (Locke).

Συγγραφεῖς καὶ ποιηταί.— Ντράϊντεν (Dryden) Μπάτλερ (Butler), Χὸμπς (Hobbes), Λόκε (Locke) Ἔβελυν (Evelyn), Πὲψ (Pepys).

18ος ΑΙΩΝ Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1700-1800

Αἱ τάσεις τῆς προηγουμένης ἐποχῆς ἐξηκολούθησαν νὰ ἐκδηλοῦνται καὶ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Κατ' αὐτὸν ἀνεπτύχθη τὰ μάλιστα ὁ πεζὸς λόγος. Τὸ βιβλίον ἤρχισε νὰ διαδίδεται εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ οἱ συγγραφεῖς ἐκλήθησαν ὄχι μόνον νὰ ἐκφράσουν τὰ ἴδια αἰσθήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ ἱκανοποιήσουν τὸ ποικίλον ἀναγνωστικὸν κοινόν. Ἐκλήθησαν νὰ γίνουν σαφέστεροι, εὐρύτεροι, νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰ φρονήματα τῆς ἐποχῆς, ἥτις εἶχεν ἐγκαταλείψει τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας, εἶχε γίνει μαλακωτέρα ἀπέναντι τῶν διαφωνούντων καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀρχάς. Ἀπαλλαγεῖσα οὕτως ἡ λογοτεχνία τοῦ πολλοῦ λυρισμοῦ καὶ τῶν ἰδιωτικῶν διενέξεων, ἔγινε ταχέως γνωστὴ καὶ ἔξω τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀναγνωστικὴ ἀπληστία τοῦ κοινοῦ ἔδωκε μεγάλην ὤθησιν εἰς τὸ μυθιστόρημα. Τοῦτο ἀπήτησε ρομαντισμόν. Οὕτως ἡ ἀγγλικὴ λογοτεχνία τοῦ αἰῶνος τούτου ἂν καὶ ποικιλωτάτη, δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τρεῖς κυρίας κατευθύνσεις: α'—τὴν περίοδον τοῦ κριτικισμοῦ, β'—τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ρομαντισμοῦ καὶ γ'—τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μυθιστορήματος.

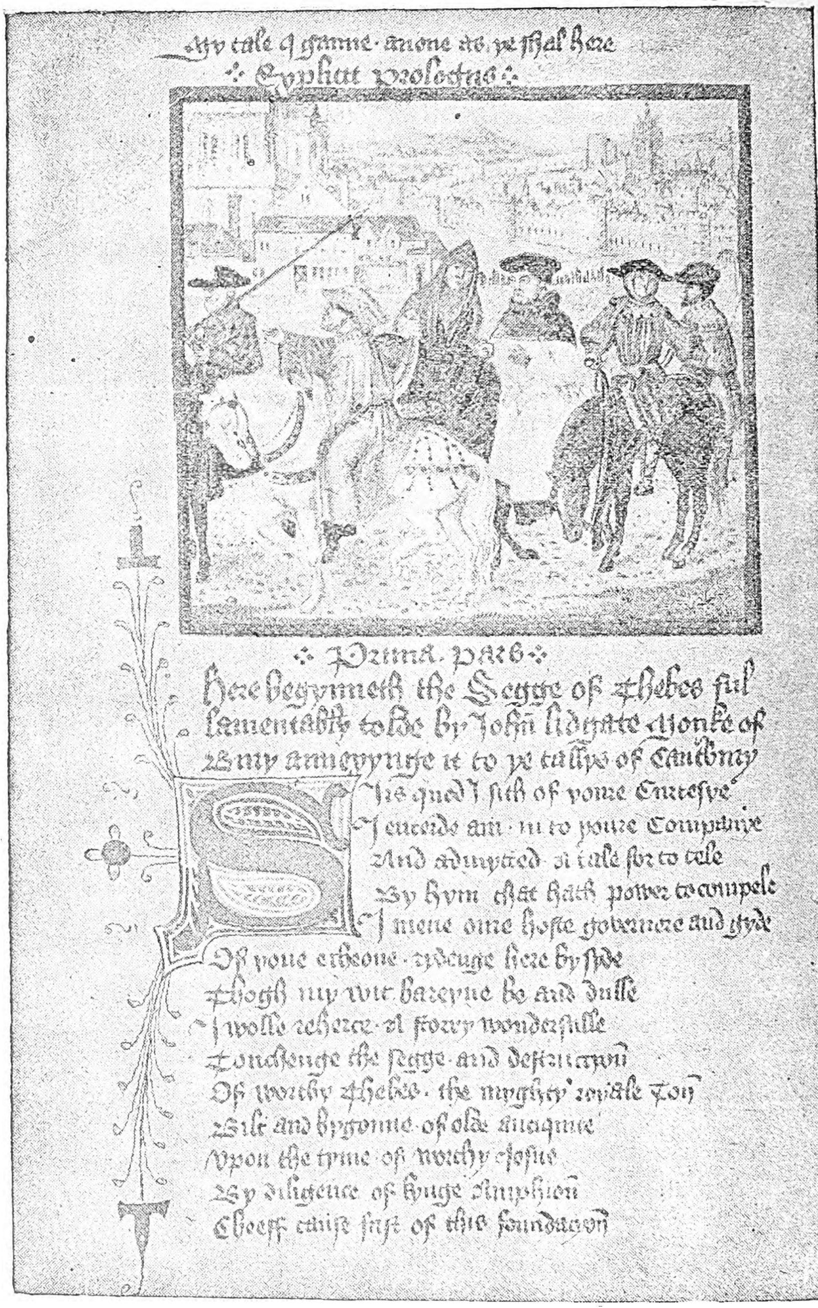

Τὰ παραμύθια τοῦ Κάντερμπερυ σελὶς ἐξ ἀρχαίου χειρογράφου εὑρισκομένου ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ.

Ἡ περίοδος τοῦ κριτικισμοῦ καλεῖται καὶ περίοδος τοῦ κλασικισμοῦ. Ἡ ποίησις εἶνε σατυρική. Οἱ συγγραφεῖς ἀνεμιγνύοντο εἰς τὴν πολιτικήν, εἰρωνεύοντο τοὺς μέν, ἀπεκάλυπτον τὰ σφάλματα τῶν δέ, ἐνέπαιζον σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὰς ὀρέξεις της. Κύριοι ἀντιπρόσωποι τῆς περιόδου ταύτης εἶνε ὁ Ἀλέξανδρος Πὸπ (Pope), ὁ Ἰωνάθαν Σουίφτ (Swift) καὶ ὁ Ἄδδισον (Addison). Ὁ Πὸπ εἶνε ὁ ποιητὴς τῆς περιόδου. Ὁ στίχος του εἶνε τὸ ἡρωϊκὸν δίστιχον. Καυστικὸς σατυρικὸς εἶνε ὁ Σουίφτ, πλήρης πικρίας καὶ ἐγωϊσμοῦ, ἐμπαίξας τὴν κοινωνίαν εἰς τὸ περίφημον καταστανέργον του «Ταξίδια τοῦ Γκιοῦλλιβερ.» Ἀντιθέτως ὁ Ἄδδισον εἰς τὰ συγγράμματά του εἶναι μαλακώτερος ἀπέναντι τῶν σφαλμάλτων τῶν ὁμοφύλων του. Ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ μακρὸν τὸ ὕφος τοῦ Πὸπ καὶ τοῦ Σουίφτ, τὸ πεζόν, τὸ μεμετρημένον, τὸ κλασικόν, τὸ διαπλάττον ἑαυτὸ μᾶλλον κατὰ τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐποχῆς ἢ τῆς ἀτομικότητος τοῦ ποιητοῦ.

Digitized by Google

Οἱ συγγραφεῖς ἐβαρύνθησαν νὰ σχολιάζουν τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ γεγονότα καὶ ἐστράφησαν εἰς τὴν φύσιν τὴν ἔξω τῶν πόλεων καὶ τῶν περιωρισμένων ἀντιλήψεων. Ἀπέρριψαν τὰς ἐθιμοτυπίας καὶ τὰς συνθήκας καὶ εἶδον τὰ περὶ αὐτοὺς ζωογονούμενα μὲ τὰ χρώματα τῆς φαντασίας. Ὁ Θωμᾶς Γκρέυ (Gray) μὲ τὸ ἀμίμητον «ἐλεγεῖον» του, ἔδειξε τὰς τάσεις τῶν συγχρόνων του πρὸς τὸν ρομαντισμόν. Τὸ ρομαντικὸν μυθιστόρημα ἀπηλλαγμένον τῶν βαρβαροτήτων ἐξύπνησεν εἰς τὸν «Ἐφημέριον τοῦ Οὐέϊκφιλντ» The Vicar of Wakefield) τοῦ Ὄλιβερ Γκόλντσμιθ (Goldsmith). Ὁ Οὐΐλλιαμ Κοῦπερ (Cowper), ὁ Μπέρνς (Burns) καὶ ὁ Μπλέϊκ (Blake) εἶνε οἱ τρεῖς ποιηταί, οἵτινες καθώρισαν τὴν τάσιν τῆς ἐποχῆς. Ἐκ τῶν ἄλλων ποιητῶν ἀξιοσημειώτως εἶνε ὁ Μακφέρσον (Macpherson), διὰ τὴν «Συλλογὴν τῶν Ὀσσιανῶν ποιημάτων». Ταῦτα λέγει ὅτι ἦσαν μεταφράσεις ἐξ ἀρχαίων χειρογράφων τοῦ ποιητοῦ Ὀσσιανοῦ, γεγραμμέναι εἰς τὴν Κελτικὴν (Gaelic) καὶ τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀνακαλύψει ἐν Σκωτίᾳ. Ἡ ἀλήθεια τῶν λεγομένων του δὲν ἠμφισβητήθη καὶ ὁ Μακφέρσον ἐξηκολούθησε τὴν ἔκδοσιν τῶν Ὀσσιανῶν ποιημάτων (ἴδε Ὀσσιανός) μέχρις οὗ κριτικοί τινες ὑπὸ τὸν Τζόνσον ἐξηγέρθησαν ζητοῦντες νὰ ἴδωσιν τὰ χειρόγραφα. Ὁ Μακφέρσον, ἠρνήθη νὰ τὰ παρουσιάσῃ, ἐφ' ᾧ καὶ κατηγορήθη ἐπὶ ἀπάτῃ. Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ὁ Μακφέρσον, ἀνεκάλυψεν ὀλίγα χειρόγραφα καὶ ἐπ' αὐτῶν βασισθεὶς ἔγραψε μιμούμενος τὸ ὕφος τῶν Κελτικῶν, τὸ «Φίνγκαλ» καὶ «Τεμόρα». Τέλος ἦλθεν ἡ σειρὰ τῆς βασιλείας τοῦ μυθιστορήματος. Τοῦτο, ὑπὸ μίαν ἢ ἄλλην μορφὴν

Ὁ Πέρση Σέλλεϋ, ὁ μεγάλης σωματικῆς καὶ ψυχικῆς καλλονῆς ποιητής, ἐκ τῆς τριάδος τῶν καλλιτεχνῶν τοῦ στίχου, τὴν ὁποίαν ὁ θάνατος ἐφθόνησε.

ὑφίστατο ἀπὸ τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων. Ἰδιαιτέρως ὅμως τὸ μυθιστόρημα τοῦ 18ου αἰῶνος συγκεντροῖ ἐν ἑαυτῷ τὰ τρία κύρια χαρακτηριστικὰ ἅτινα ἀπαντῶσι μεμονωμένα εἰς τὰς προσπαθείας τῶν προηγουμένων συγγραφέων. Ταῦτα εἶνε: ἡ ἐξέγερσις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀναγνώστου, τὸ διαφαινόμενον ἢ ὑποκρυπτόμενον ἐν τῇ διηγήσει ἠθικὸν μάθημα καὶ τὸ ὕφος τοῦ βιβλίου, ἡ κατάστρωσις δηλαδὴ τῶν γεγονότων, ἡ πλοκὴ καὶ ἡ κλῖμαξ κατὰ τρόπον μὴ προκαλοῦντα ἀνίαν ἀλλὰ κρατοῦντα μέχρι τέλους ἀδιάπτωτον τὸ ἐνδιαφέρον. Ἦτο ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐνεφανίσθησαν αἱ πρῶται καθημεριναὶ ἐφημερίδες: τὰ «Χρονικά» ὁ «Ταχυδρόμος» καὶ οἱ «Καιροί» καθὼς καὶ περιοδικὰ ὡς ὁ «Θεατής» κ. ἄ. Οἱ ἀναγνῶσται οἵτινες ἄλλοτε ἀνῆκον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικὰς τάξεις ἤρχισαν νὰ πληθύνωνται καὶ μεταξὺ τοῦ λαοῦ. Καὶ ὁ λαὸς οὗτος δὲν ἐνδιεφέρετο τόσον διὰ διηγήσεις περιγραφούσας πετιπετείας καὶ κινδύνους—αἱ τοιαῦται θέλγουν τοὺς παῖδας - ἀνθρώπους καὶ τοὺς παῖδας-λαούς—ὅσον διὰ τὰς περιγραφὰς τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος καὶ τῶν συγκινητικῶν στιγμῶν τὰς ὁποίας διέρχεται ἐν τῇ ζωῇ του χωρὶς αὐτὴ νὰ φαίνεται περιπετειώδης εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἄλλων. Ὑπάρχουν οἱ λέγοντες ὅτι ὁ Δανιὴλ Ντεφῶ διὰ τοῦ «Ροβινσῶνος Κρούσου» ὑπῆρξεν ὁ πατὴρ τοῦ μυθιστορήματος, ἀλλὰ ἡ περιγραφὴ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ροβινσῶνος τόσον ἐξαφανίζονται ὑπὸ τὸν τόνον τῆς περιπετειῶν του ὥστε τὸ μυθιστόρημα παύει νὰ θεωρῆται διδακτικόν. Τὸ πρῶτον αἰσθηματικὸν μυθιστόρημα, πῆγες δακρύων καὶ ἀναστεναγμῶν, εἶνε ἡ «Παμέλα ἢ ἀρετὴ ἀνταμειφθεῖσα» τοῦ Ρίτσαρντσον (Richardson) εἰς τέσσαρας τόμους, ταύτην δὲ ἠκολούθησεν ἡ «Κλαρίσσα» ἄλλο δακρύβρεκτον μυθιστόρημα εἰς ὀκτὼ τόμους (1748) τὸ ὁποῖον παρ' ὅλον τὸν ὄγκον του ἐγένετο δημοφιλέστατον.

Ὁ ἱστορικὸς Μακώλεϋ τόσας φορὰς τὸ εἶχε ἀναγνώσει ὥστε ἔλεγεν ὅτι θὰ ἠδύνατο νὰ τὸ γράψῃ ἀπὸ μνήμης ἐὰν ἐχάνετο!

Συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τοῦ 18ου αἰῶνος.— Πόπ, Σουΐφτ, Ἄδδισον, Στὴλ (Steele), Τζόνσον Μπόσουελλ (Boswell), Μπὲρκ (Burke), Γίββων (Gibbon) Γρέϋ (Gray) Γκόλτσμιθ, Κοῦπερ, Μπέρνς (Burns), Μπλέϊκ, Θόμσον, Κολλίνς, Τσάτερτον, Μακφέρσον, Πέρσυ (Percy), Ντεφῶ (Defoe), Κράμπ (Grabbe), Φίλντιγγ (Fielding), Σμόλλετ (Smollett), Στὲρν (Stern), περὶ ὧν ἴδε οἰκεῖα ἄρθρα.

ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΤΙΚΙΣΜΟΥ (1800-1850)

Κατ' αὐτὴν ἐθριάμβευσεν ὁ ρομαντισμός. Ἐπί τινα καιρὸν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις εἶχεν ἐξάψει τὰ πνεύματα μὲ τὴν φλόγα τῆς ἐλευθερίας διὰ τῆς δημοκρατίας. Ἐξ ἄλλου καὶ αὐτὴ ἡ Ἀγγλία ἐταράττετο ὑπὸ πολιτικῶν μεταβολῶν καὶ ἀποικιακῶν πολέμων. Τὸ 1832 διὰ τοῦ Reform Bill ὡρίσθησαν αἱ ἀτομικαὶ ἐλευθερίαι καὶ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ τὸ κράτος εἰσῆλθεν πάλιν εἰς τὸν κανονικὸν δρόμον του. Ἐπηκολούθησε μεγάλη φιλολογικὴ παραγωγή, ὁποία μόνον εἰς τὴν Ἐλισαβετιανὴν περίοδον εἶχε παρατηρηθῆ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκλήθη ὁ αἰὼν οὗτος, δευτέρα δημιουργικὴ περίοδος τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας. Εἰς τὴν ρομαντικὴν ποίησιν ἐπρωτοστάτησαν ὁ Οὐόρντσουορθ (Wordsworth), ὁ Σκὼτ (Scott), ὁ Κόλεριτζ (Coleridge), ὁ Μπάϊρον (Byron) ὁ Σέλλεϋ (Shelley), ὁ Κῆτς (Keats) κ. ἄ.

Ὁ Οὐόρντσουορθ ἦτο ὁ κατ' ἐξοχὴν μελετητὴς τῆς φύσεως ἐν σχέσει μὲ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν. Πιθανὸν κάποτε νὰ εἶνε ἀνιαρὸς ὅταν προσπαθῇ νὰ γίνῃ διδακτικός. Ὅταν ὅμως ὁδηγεῖται ὑπὸ τῆς φαντασίας εἶνε περιπαθὴς ἐν τῇ ἁπλότητί του. Ἡ ποίησίς του ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς τοῦ Κολέριτζ ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ ὕφος καὶ τὴν διατύπωσιν. Διότι ὅ,τι ἐξαίρει τὰ ποιήματα τοῦ τελευταίου τούτου εἶνε ἡ κατανόησις τοῦ κάλλους καὶ ἡ ἀπόδοσίς του μὲ ἁρμονικὴν στιχουργίαν. Χαρακτηρίζει τὴν ἐποχὴν ταύτην μεγάλη ἐπίδοσις εἰς τὴν ποίησιν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν προηγουμένην ὅτε ἐπεκράτει ὁ πεζὸς λόγος. Πολλοὶ ποιηταὶ ἔγραψαν ἐπιτυχῶς καὶ ποιήματα καὶ πεζόν. Ἀλλὰ τὰ ποιήματα ἐπροτιμῶντο πάντοτε, ὥστε ὁ Σούθεϋ (Southey) ἔλεγεν ὅτι διὰ νὰ κερδίσῃ χρήματα ἔγραφεν εἰς στίχους ὅ,τι θὰ ἦτο καλύτερον νὰ γραφῇ εἰς πεζόν. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἀναφαίνονται καὶ γυναῖκες λογογράφοι. Μέχρι τοῦδε ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις ἢ καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψις αὐτῆς ἠμπόδιζε τὰς γυναῖκας νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς χώρας των, μόλις ὅμως εὗρον εὐκαιρίαν ἀνεδείχθησαν εἰς τὸν τὰ μάλιστα ἁρμόζοντα εἰς τὰς γυναῖκας κλάδον τῆς λογοτεχνίας, τὸ ρομαντικὸν μυθιστόρημα. Τοῦτο εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ αἰσθηματισμοῦ. Δάκρυα, ἐγκλήματα, ἄθῳαι ἡρωΐδες μὲ γαλανοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ξανθὴν μακρὰν κόμην, βρυκόλακες, καταπακταί, ὑπόγεια μὲ σκελετοὺς κ. ἄ. εἶνε τὸ μυθιστόρημα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἰς ὃ διέπρεψεν ἡ κ. Ἄννα Ράντκλιφ (Radcliffe) μὲ «τὰ Μυστήρια τοῦ Οὐδόλφου» της. Αἱ διάδοχοί της ὅμως ἐξεκαθάρισαν τὸ μυθιστόρημα ἀπὸ τὰς γελοιότητας ταύτας. Ἡ Μαρία Ἔτζουορθ (Edgeworth), ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἡ Ἰωάννα Ὤστεν (Jane Austen) μὲ τὸ μυθιστόρημά της «Ὑπερηφάνεια καὶ Προκατάληψις» παρουσίασαν τὴν ζωὴν τῆς ἀγγλικῆς ἐπαρχίας ἀκριβῶς ὅπως ἦτο. Τὰ ἔργα τῶν δύο τούτων κατατάσσονται μεταξὺ τῶν ἀρίστων ἔργων τῆς ἀγγλικῆς φιλολογίας. Ἡ Ἰωάννα Ὤστεν ἐκτὸς τῆς μεγάλης ἀξίας συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ μυθιστορήματος εἰς τὸν προορισμόν του.

Ὁ Σκὼτ διεκρίθη καὶ ὡς ποιητὴς καὶ ὡς συγγραφεύς. Εἶνε ὁ πατὴρ τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος. Τὰ ἔργα του στεροῦνται ποιήσεως πνευματικῆς εὐστροφίας καὶ χιούμορ, χαρακτηριστικὰ τῶν ἔργων τῆς Ἰωάννας Ὤστεν, ἀλλὰ μέχρι σήμερον ἐξακολουθοῦν νὰ κατέχουν πρώτην θέσιν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν μυθιστορημάτων χάρις εἰς τὸ μέγα ἐνδιαφέρον ὅπερ ἐξεγείρει ἐξ ἀρχῆς ἡ ἐπιτυχὴς ἀνάμιξις ρομαντικῶν περιπετειῶν μὲ ἱστορικὰ γεγονότα. Καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ποιήματά του, ὡς εἰς τὴν «Δέσποινα τῆς Λίμνης» (Lady of the Lake), εἶνε ἡ πλοκὴ τοῦ ἔργου ἡ καθιστῶσα αὐτὰ ἀρεστὰ μᾶλλον, ἢ ποιητική των ἀξία.

Ὁ Μπάϋρον, ὁ Κῆτς καὶ ὁ Σέλλεϋ εἶνε ἡ λαμπρὰ τριὰς τῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς ταύτης. Ἕκαστος τῶν τριῶν τούτων εἶνε ἰδιάζων τύπος, ὁ Σέλλεϋ, ὁ ποιητὴς ὁ ζητῶν κοινωνικὰς καὶ πνευματικὰς ἀναμορφώσεις, ὁ Μπάϋρον ὁ ἀπογοητευμένος ποιητὴς ὁ ζητῶν ἑαυτόν, ὁ Κῆτς ὁ λάτρις τοῦ ὡραίου. Ὅλοι ἀφῆκαν τὸ ἔργον των ἡμιτελές: ὁ Σέλλεϋ ἐπνίγη εἰς ἡλικίαν τριάκοντα ἐτῶν, ὁ Μπάϋρον ἀπέθανεν ἐν Μεσολογγίῳ τριάκοντα καὶ ἓξ ἐτῶν καὶ ὁ Κῆτς εἰκοσιπενταετὴς ἀπέθανεν φθισικός. Καὶ τοὺς τρεῖς χαρακτηρίζει ποιά τις ἀπαισιοδοξία καὶ ἀπογοήτευσις διὰ τὴν ζωήν, ἀντικατοπτριζομένη εἰς τὰ συγγράμματά των.

«Τῆς ζωῆς μου τὰ φύλλα κιτρίνισαν.
Οἱ ἄνθοί κι' οἱ καρποὶ τῆς ἀγάπης πέρασαν».

Ἔγραφεν ὁ Μπάϋρον. Καὶ ὁ Σέλλεϋ ὁ ποιητὴς τοῦ «Σύννεφου» καὶ τοῦ «Κορυδαλοῦ» ἔλεγεν εἰς τὴν «Ὠδὴν πρὸς τὸν Δυτικὸν Ἄνεμον»:

«Κάνε με λύρα σου, ὅπως τὸ δάσος εἶνε.
Τί κι' ἂν τὰ φύλλα μου πέφτουνε σὰν τὰ δικά του;».

Ὁ Κῆτς δὲν εἶνε ἀπαισιόδοξος, ἀλλὰ εἶνε πλήρης μελαγχολίας εἰς τὰ ποιήματά του διότι δὲν δύναται νὰ ἀποδόσῃ εἰς λέξεις ὅ,τι ἡ φαντασία του ὁραματίζεται, καὶ βλέπει μὲ λύπην νὰ συγκρούωνται ἡ ὡραιότης τῆς φύσεως μὲ τὰ πεζὰ θετικὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης.

«..., Ὅλες οἱ χαρὲς δὲν πετοῦν
Μ' ἕνα ἄγγιγμα τῆς κρύας φιλοσοφίας;
Ἦτανε μιὰ φορὰ ἕνα θαυμαστὸ οὐράνιο τόξο:
Ξέρουμε τώρα τὴ πλοκή, τὸ φάδι του».

Ἐκ τῶν ἄλλων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀναφέρομεν τὸν Ντὲ Κουΐνσυ (De Quincey) εἰς τὰ ἔργα τοῦ ὁποίου εἶνε καταφανὲς τὸ ρομαντικὸν στοιχεῖον καὶ τὸν Λὰμ (Lamb) ὅστις μὲ τὸν Κόλεριτζ, τὸν Χάζλιτ (Hazlitt), τὸν Χὰντ (Hunt) καὶ τὸν Ντὲ Κουΐνσυ ἐγένοντο οἱ ἀρχηγοὶ νέας φιλολογικῆς κινήσεως, τῆς κριτικῆς, καὶ ἔκριναν τὰ ἔργα τῶν διαφόρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων μὲ πνεῦμα εὐμενείας προσπαθοῦντες νὰ κατανοήσουν τὰς ἰδέας των καὶ νὰ καθορίσουν αὐτάς.

Συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τῆς περιόδου τοῦ ρομαντικισμοῦ.— Οὐόρντσουορθ (Wordsworth), Κόλεριτζ (Coleridge), Οὐάλτερ Σκότ, Μπάϋρον (Byron), Σέλλεϋ (Shelley), Κῆτς (Keats), Λὰμ (Lamb), Ντὲ Κουΐνσυ (De Quincey), Λάντορ

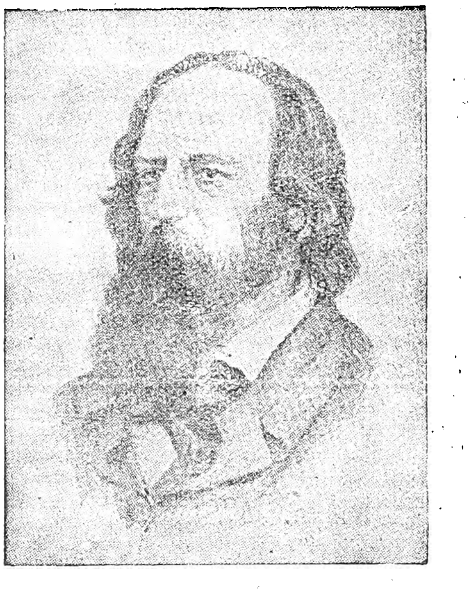

Ἀλφρέδος Τέννυσον, δαφνοστεφὴς ποιητὴς τῆς Ἀγγλίας.

(Landor), Ἰωάννα Ὤστεν (Jane Austen), Μαρία Ἐτζουόρθ (Maria Edgeworth), κ. Ἄννα Ράντκλιφ (Mrs. Anne Radcliffe), Ἄννα Μὸρ (Hannah More), Ἰωάννα Πόρτερ (Jane Porter), Φάννη Μπέρνεϋ (Fanny Burney), Μοῦρ (Moore), Κάμπελλ (Campbell), Χάζλιττ (Hazlitt), Χὰντ (Hunt).

Η ΒΙΚΤΩΡΙΑΝΗ ΕΠΟΧΗ 1850-1900

Περὶ τὸ 1830 ὁ ρομαντικισμὸς ἔφθασεν εἰς τὴν ἀκμήν του, καὶ ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ. Τὸ χρονικὸν διάστημα 1830-1850 εἶνε μεταβατικὴ περίοδος πρὸς τὴν λογοτεχνίαν τῆς Βικτωριανῆς ἐποχῆς. Ἡ ποίησις κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξηκολούθησε νὰ ἔχῃ ὡς θέμα της τὴν Φύσιν—κατὰ τὰς ἑκάστοτε ἀντιλήψεις τῶν ποιητῶν. Παρουσίασε δύο μεγάλους ποιητάς: Τὸν Ἀλφρέδον Τέννυσον καὶ τὸν Μπράουνιγγ (Browning). Ὁ πρῶτος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ποιητὴς τῆς ἐποχῆς του, βαθὺς γνώστης τῆς ἁρμονίας τοῦ στίχου. Ὁ Μπράουνιγγ ὀλιγώτερον ρομαντικός, ἐγκαταλείπων τὰς παραδόσεις τῆς προηγουμένης ἐποχῆς τείνει πρὸς τὴν νέαν κατεύθυνσιν τῆς ποιήσεως.—Γράφων εἶνε ἀναλυτικὸς ἐξετάζει, ζητεῖ τὸ ἀληθές, γίνεται θετικώτερος πρὸς βλάβην πολλάκις τῆς σαφηνείας τοῦ στίχου. Ζῶν ὁ Μπράουνιγγ δὲν ὑπῆρξε δημοφιλής. Καὶ τώρα ἀκόμη θεωρεῖται χαώδης καὶ σκοτεινός, ἀλλὰ ὅσοι ἐγκύπτουν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἔργων του θέτουν αὐτὸν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ποιητικὴν θέσιν τῆς ἐποχῆς του, διότι ἀποδεικνύεται βαθὺς μελετητὴς καὶ γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Πέριξ τῶν δύο τούτων ποιητῶν συγκεντροῦνται ἄλλοι ἀσημότεροι πρὸ τῆς λάμψεως τῶν δύο ἀστέρων, ἀλλὰ πολλοῦ λόγου ἄξιοι. Κορυφὴ τῆς χορείας τούτων εἶνε ἡ Ἐλισάβετ Μπάρετ καὶ ἔπειτα Ἐλισάβετ Μπράουνιγγ, σύζυγος τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, ἥτις νεωτάτη τόσον εἶχε γίνει δημοφιλής, ὥστε νὰ ἐπισκιάσῃ ἐπί τινα καιρὸν τὴν λάμψιν καὶ αὐτοῦ τοῦ Τέννυσον καὶ Μπράουνιγγ. Ὅτε δὲ τὸ 1850 ἀπέθανεν ὁ δαφνοστεφὴς ποιη-

Digitized by Google

τῆς τῆς Ἀγγλίας Οὐόρντσουορθ (Wordsworth) ἡ Ἐλισάβετ καὶ ὁ Τέννυσον εὑρέθησαν ὑποψήφιοι διὰ τὴν θέσιν τοῦ δαφνοστεφοῦς, ἥτις τέλος παρεχωρήθη εἰς τὸν τελευταῖον. Ὁ Δάντε Γαβριὴλ Ροζέττι, ὁ Μόρρις καὶ ὁ Σουΐνμπερν (Swinburne) εἶνε ἄλλοι ποιηταὶ τῆς Βικτωριανῆς ἐποχῆς.

Ἡ ἐποχὴ ὅμως αὕτη διακρίνεται διὰ τὴν ποικιλίαν καὶ καλλιτεχνίαν τοῦ πεζοῦ λόγου. Τὸ μυθιστόρημα παρουσιάσθη ἐν ὅλῃ του τῇ τελειότητι. Ὅ,τι χαρακτηρίζει τὴν λογοτεχνίαν κυρίως εἶνε ὁ τελικὸς ἠθικὸς σκοπὸς τῶν ἔργων. Οἱ λογογράφοι ἔτεινον νὰ μὴ γράφουν πλέον χάριν τῆς τέχνης, ἀλλὰ νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν καὶ ὡρισμένον τινὰ σκοπὸν ἠθικόν. Οἱ μεγάλοι μυθιστοριογράφοι τῆς ἐποχῆς ταύτης καθὼς καὶ οἱ ποιηταὶ δὲν ἠρκοῦντο εἰς τὰ ρομαντικὰ διδάγματα ἢ εἰς τὸ ἱστορικὸν μυθιστόρημα τοῦ Σκώττ. Γράφοντες προσεπάθουν νὰ ἀνυψώσουν τὴν κοινωνίαν. Διότι τὸ βιβλίον, ὡς μυθιστόρημα ἢ ὡς περιοδικόν, εἰσελθὸν εἰς ἑκατομμύρια οἰκιῶν, ἀνέλαβε νὰ μυήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὰ μεγάλα κοινωνικὰ ζητήματα, ἐγένετο φορεὺς πολιτισμοῦ, ταμεῖον γνώσεων. Οἱ Ἄγγλοι συγγραφεῖς κατενόησαν τὴν μεγάλην εὐθύνην ἣν ὑπεῖχον ἀπέναντι τῶν ἀναγνωστῶν των, καὶ ἐπεδόθησαν μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ των, ψυχολογοῦντες, ψέγοντες, συμβουλεύοντες, εἴτε διηγούμενοι καταπιέσεις, εἴτε ἀποκαλύπτοντες ἐγκλήματα, εἴτε περιοριζόμενοι εἰς ἁπλῆν περιγραφὴν τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, πάντοτε ὅμως ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν ἠθικὸν σκοπὸν τοῦ ἔργου των. Οὕτω ἀπὸ ρομαντικόν, τὸ μυθιστόρημα ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ πραγματικόν, διότι ἔπρεπε νὰ περιγράψῃ τὴν ζωὴν ὅπως ἀκριβῶς εἶνε, νὰ ζητήσῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅ,τι δὲ χαρακτηρίζει τὸ ἀγγλικὸν ρεαλιστικὸν μυθιστόρημα εἶνε ὅτι ἀφοῦ ἀνακαλύψῃ καὶ ἐκθέσῃ τὰ σφάλματα καὶ τὰς ἀχρειότητας τῆς ἀνθρωπότητος προσπαθεῖ πάντοτε νὰ εὕρῃ τρόπον ἐπανορθώσεως, νὰ φέρῃ πάντοτε τὴν ἀρετὴν θριαμβεύουσαν, μὴ ἐπιτρέπον οὕτω εἰς τὰς ἀπαισιοδόξους σκέψεις νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας. Κατὰ τοῦτο δὲ διαφέρει τοῦ γαλλικοῦ ρεαλιστικοῦ μυθιστορήματος ὅπερ ἀρκεῖται εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν ἀσθενειῶν, ὑστερεῖ ὅμως κατὰ τὸν ἠθικὸν σκοπόν. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀγγλικὴ λογοτεχνία δὲν ἔτεινεν εἰς τὸν ὑλισμὸν ὡς ἡ γαλλική, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸν ἰδεαλισμόν. Ἦτο ρεαλιστικὴ ἐφ' ὅσον ἐξήταζε καὶ περιέγραφε τὴν φύσιν καὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον ἀλλὰ ὑπεκρύπτετο ἐν αὐτῷ, τιθέμενον ἐν ἀντιπαραβολῇ, τὸ δίδαγμα τοῦ ἰδεώδους ἀνθρώπου καὶ πολιτισμοῦ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἔτεινεν εἰς τὸν ἰδεαλισμόν. Τοιοῦτος εἶνε ὁ συγγραφεὺς Θάκεραϋ (William Makepeace Tkackeray), ἐνῷ ὁ σύγχρονός του καὶ ἰσότιμος Κάρολος Ντίκενς (Dickens) δὲν εἶνε ἐντελῶς ἀπηλλαγμένος τοῦ ρομαντισμοῦ. Ἡ Γεωργία Ἔλλιοτ (George Elliot) κατέχει τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν γυναικῶν μυθιστοριογράφων. Ἐκ τῶν ἄλλων συγγραφέων τῆς Βικτωριανῆς ἐποχῆς ἔσχον μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς λογοτεχνίας ὁ Θωμᾶς Χάρντυ (Hardy) καὶ ὁ Γεώργιος Μέρεντιθ (Meredith), ὁ Κίπλιγγ (Rudyard Kipling) καὶ ὁ Στήβενσον (Rober Louis Stevenson).

Τὸ δοκίμιον, ἡ ἱστορία, ἡ κριτική, ἡ αἰσθητική, ἀντιπροσωπεύονται μὲ μεγάλους συγγραφεῖς: Ράσκιν (Ruskin), Κάρλοϋλ (Carlyle), Μακώλαιϋ (Maculay) κ. ἄ. Τὰ δοκίμια τοῦ πρώτου ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων ἤσκησαν μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν ἀναμορφωτικὴν κίνησιν τῆς ἐποχῆς. Μεταξὺ τῶν θρησκευτικῶν συγγραφέων διαπρέπει ὁ Καρδινάλιος Νιοῦμαν (Newman), ὅστις καὶ ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὸ θρησκευτικὸν κίνημα τοῦ Πανεπιστημίου Ὄξφορδ (1833). Εἶνε γνωστότατος ὁ ὕμνος του:

«Ὁδήγει με, Φῶς ἀγαθό,
Μέσα στὸ σκότος ποῦ μὲ σκεπάζει
. . . Δὲν σοῦ ζητῶ νὰ δῶ μακρυὰ
Μοῦ εἶνε ἀρκετὸ ἕνα βῆμα».

Συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τῆς Βικτωριανῆς περιόδου.— Τέννυσον, Μπράουνιγγ, Ἐλισάβετ Μπάρετ Μπράουνιγγ, Ματθαῖος Ἄρνολντ (Arnold), Ντίκενς (Dickens), Θακεράϋ (Thakeray), Γεωργία Ἔλλιοτ, Κάρλαϋλ (Carlyle), Ράσκιν (Ruskin), Μακώλαιϋ, Νιούμαν, Ροζέττι (Rosetti), Μόρρις (Morris), Σουΐνμπὲρν (Swinburne), Ρῆντ (Reade), Τρόλλοπ (Trollope), Καρλόττα καὶ Αἰμιλία Μπροντὲ (Brontë), Μπάλουερ-Λύττον (Bulwer-Lytton), Κίγκσλη (Kinqsley), Στήβενσον (Stevenson), Χάρντη (Hardy), Μέρεντιθ (Meredith), κυρία Γκάσκιλλ (Mrs. Gaskell), Μπλάκμουρ (Blackmoore), Πάτερ (Pater), Στῆβεν (Stephen), Λάϊελ (Lyell), Σπένσερ, Ντάρβιν (Darwin), Κίπλιγγ (Rudyard Kipling).

ΣΥΧΡΟΝΟΣ ΑΓΓΛΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
(1900 - ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ)

Κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἡ ἀγγλικὴ λογοτεχνία εἶνε ἀπεικόνισις τῶν προβλημάτων τῆς κοινωνικῆς, ἠθικῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς χώρας. Δυνατὸν νὰ κατατάξωμεν τὰ λογοτεχνικὰ προϊόντα ἀπὸ τοὺς γενικοὺς τίτλους: ποίησιν, δρᾶμα καὶ πεζογραφίαν. Ἀλλὰ εἰς ἑκάστην τῶν διαιρέσεων τούτων τοιαύτη ποικιλία τάσεων παρατηρεῖται, τόσον πλαστικὴ εἶνε ἡ κατεύθυνσις, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν ἀκόμη οὔτε τὰ ιδεώδη τῆς συγχρόνου λογοτεχνίας οὔτε ποῖα ἐκ τῶν προϊόντων

Ερβέρτος Γεώργιος Οὐέλλς.

τῶν της ἐπιζῶντα τῶν συγγραφέων των καὶ τῆς παρούσης γενεᾶς θὰ μείνουν δείγματα τῆς φιλολογικῆς κινήσεως τοῦ αἰῶνος. Ὁ μέγας πόλεμος ἐπηρέασεν εὐεργετικῶς τὴν λογοτεχνίαν ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν κατὰ καὶ μετ' αὐτόν, ἐκδοθέντων συγγραμάτων. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, ἡ κατανόησις τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης, καὶ ἡ βαθεῖα συναίσθησις τοῦ καθήκοντος ἀπέναντι τῆς ἀνθρωπότητος διέπουν τὰ ποιήματα καὶ τὰ μυθιστορήματα ταῦτα. Ὄχι μόνον τοὺς νέους, ἀλλὰ καὶ τοὺς παλαιοὺς συγγραφεῖς, ὡς τὸν Χάρντυ καὶ τὸν Μέϊσφηλντ (Masefield) καὶ τὸν Οὐέλλς (Wells) ἐπηρέασεν ἡ φιλοσοφικὴ ἀνάλυσις γεγονότων καὶ καιρῶν, ὅπου ἡ ἀρχαία μοῦσα πόνον θούρια καὶ τρόπαια θὰ ἔβλεπε νὰ ἐμπνευσθῇ. Ἐκ τῶν συγχρόνων μυθιστοριογράφων καὶ ποιητῶν διαπρέπει ὁ Οὐέλς, γνωστότατος καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα συγγραφεὺς τοῦ «Ἀοράτου Ἀνθρώπου» τῆς «Μηχανῆς τοῦ Χρόνου» τῶν «Τροχῶν τῆς Τύχης» κ. ἄ. Ὁ Ἰωσὴφ Κονρὰντ (Conrad), ὁ Γκαλζουόρθυ (Galsworthy), ὁ Μπάτλερ (Butler), ὁ Φίλλποτς (Phillpots), ὁ Τσέστερτον (Chesterton), ὁ Μπέλλοκ (Belloc), ὁ Οὐάϊλντ (Wilde), ὁ Μπέρναρντ Σῶ (Shaw), ὁ Μπάρρη (Barri), ὁ Μπέννετ, ὁ Λὸκε (Locke), ὁ ντὲ Μόργκαν (de Morgan), ὁ Χὸπ (Hope), ὁ Χιούλεττ (Hewlett), ὁ Μάξουελ (Maxwell), ὁ Μέρρικ, ὁ Ροῦπερτ Μπρούκ (Rupert Brouk), ὁ Κίπλιγγ, ὁ Γῆτς (Yeats) ὁ Σὺντζ (Synge) καὶ ἄλλοι τῶν ὁποίων τὴν θέσιν ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ μόνον ὁ χρόνος καὶ ἡ ἐξ ἀποστάσεως ἀμερόληπτος κρίσις θέλει καθορίσει, καθ' ὅσον οὔτε ἡ ὑποκειμενικὴ κρίσις εἶνε ἀσφαλὴς βάσις κατατάξεως, οὔτε ἡ δημοτικότης ἐχέγγυον τῆς καλλιτεχνικῆς ἀξίας ἑκάστου.

Βιβλιογραφία Jutterand—Literary History of theEnglishpeople, Legouis—Cazamian—Histoire de la litterature anglaise. Long English Literature. Mair—Modern English Literature. Garnett-gosse—English Literature.

Ε. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΓΓΛΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

Ἡ παλαιολιθικὴ καὶ νεολιθικὴ ἐποχὴ (5000—2000 π. Χ.) ἀφῆκεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀρκετὰ ἴχνη συνιστάμενα εἰς μεγαλιθικὰ κτίρια, σειρὰν ἀκατεργάστων ἐπιμήκων λίθων συμμετρικῶς ἐμπεπηγμένων εἰς τὸ ἔδαφος. Ἡ χαλκῆ ἐποχὴ ὅμως (2000-1500 π. Χ.) ἔδωκε δείγματα τελειοτέρας κατασκευῆς νεολιθικῶν κτισμάτων. Οἱ ἀποτελοῦντες ταῦτα λίθοι εἶνε ἐπεξειργασμένοι καὶ τὸ σχέδιόν των ἐντελέστερον κυκλικὸν ἢ ἐλλειψοειδές. Δεικνύουν διὰ τῆς συμμετρίας των κάποιον καλλιτεχνικὸν καὶ δημιουργικὸν αἴσθημα τοῦ παναρχαίου λαοῦ, ὁ ὁποῖος κατῴκει τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ πολιτισμὸς ὅμως ἐμφανέστερος, ἀναφαίνεται κατὰ τὴν Κελτικὴν εἰσβολήν.

Ἀγγλικὴ τέχνη κατὰ τὴν ἀρχαιότητα εἶνε ἡ Κελτικὴ τέχνη διότι αὐτὴ ἐκυριάρχησε καὶ ἐδημιούργησε ἰδιαίτερον ρυθμὸν ἐπικρατήσαντα, μέχρις οὗ ἐπεβλήθη ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ τέχνη τῶν νέων ἐπιδρομέων Σαξόνων.

Οἱ Κέλται ἦσαν φυλὴ συγγενής, ἂν μὴ ὁμογενὴς πρὸς τοὺς Γαλάτας. Ὁρμηθέντες ἐκ τῶν μεταξὺ Δουνάβεως καὶ Ρήνου χωρῶν ἔφεραν μαζί των εἰς Ἀγγλίαν καὶ τὴν τέχνην των ἡ ὁποία εἰς τὴν κατεργασίαν τοῦ χαλκοῦ παρουσίαζεν ἰδιαίτερον ρυθμὸν διακοσμητικὸν χρησιμοποιοῦντα τὰ γεωμετρικὰ ἐγχάρακτα σχήματα καὶ ἰδίως τὴν σπεῖραν ἡ ὁποία καὶ ἀποτελεῖ ἐθνικὴν παράδοσιν τῆς Κελτικῆς τέχνης.

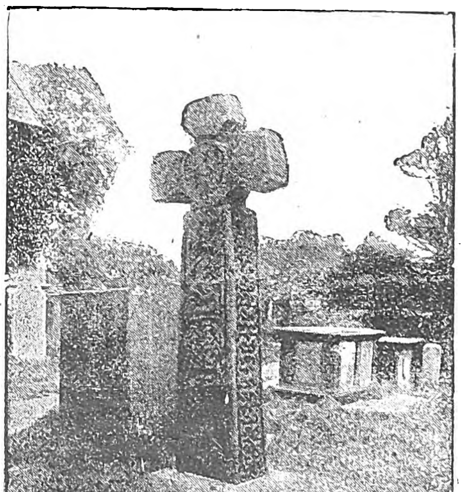

Οἱ μονόλιθοι ὑψηλοὶ σταυροί.

Ὅπλα, κράνη, ἀσπῖδες, κοσμήματα καὶ οἰκιακὰ σκεύη τῶν Κελτῶν εὐκόλως ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὰ ὅμοια ἀντικείμενα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς τὰ ἀνήκοντα εἰς γειτονικοὺς λαούς, ζῶντας καὶ ἐκείνους ὑπὸ τὸν αὐτὸν πολιτισμὸν τῆς χαλκῆς περιόδου.

Ἡ Κελτικὴ τέχνη ὑπεχώρησε μὲ τὴν Ρωμαϊκὴν κατάκτησιν ἡ ὁποία εἰσήγαγε τὸν πολιτισμόν της, τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν ἐν γένει Ρωμαϊκὴν τέχνην. Ἔμειναν ὅμως ἴχνη Κελτικὰ τὰ ὁποῖα δὲν ἐξηφανίσθησαν οὔτε μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐμορφώθη τότε τέχνη χριστιανικὴ μὲ ἀρκετὰ ἰδιάζοντα στοιχεῖα. Τὰ πρῶτα ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα τῆς περιόδου ταύτης, ἐκκλησίαι ἢ φρούρια, διακρίνονται διὰ τὸ ἁπλοῦν τῆς τοιχοδομίας των προσομοιαζούσης πρὸς τὴν Κυκλώπειον, (ἐκ μεγάλων λίθων πολυγωνικῶν ἢ τετραγωνικῶν, ἐπιμελῶς προσηρμοσμένων). Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἥτις συγχέεται μὲ τὴν Νορμανδικὴν κατάκτησιν, ἐτελειοποιήθη ἡ κατεργασία τῶν μετάλλων καὶ ἀνεπτύχθησαν αἱ γραφικαὶ τέχναι, ἰδίως δὲ ἡ διακόσμησις τῶν ἱερῶν χειρογράφων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μνημείων ἡ ἐποχὴ αὕτη ἀφῆκε τοὺς *ὑψηλοὺς σταυροὺς* μονολίθους, μεγάλους μὲ ἀναγλύπτους παραστάσεις καὶ διακοσμήσεις ἐνθυμιζούσας τὴν Κελτικὴν τέχνην.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

Αἱ ἐκκλησίαι εἶνε βασιλικαὶ μετὰ στέγης ξυλίνης καὶ δύο πύργους ὑψηλοὺς ἐπὶ τῆς προσόψεως. Ἡ σαξονικὴ κατάκτησις μετέφερεν εἰς Ἀγγλίαν τὴν διὰ ξύλων κατασκευὴν κτιρίων, ἰδιάζουσαν εἰς τοὺς ἀπὸ τῶν δρυμῶν καταγομένους Σάξονας. Τῆς περιόδου ταύτης ἐλάχιστα μνημεῖα ἀπέμειναν, τῆς κατόπιν ὅμως ἀγγλοσαξονικῆς ὑπάρχουν πολλὰ λίθινα βαρέα οἰκοδομήματα ἅτινα στεροῦνται οἱασδήποτε διακοσμήσεως μόνον ἐπιθυμία στερεότητος καὶ διαρκείας διακρίνει ταῦτα. Ἡ ἐκκλησία τῆς περιόδου ταύτης χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἕνα πύργον εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ οἰκοδομήματος, ἄλλοτε μὲν ἀπολήγοντα εἰς ἐπάλξεις ὀδοντωτὰς καὶ ἄλλοτε φέροντα στέγην ξυλίνην πυραμιδοειδῆ τετράπλευρον ἢ ἑξάπλευρον.

Ὁ γοτθικὸς ρυθμὸς μεταδοθεὶς ἐκ τῆς Ἠπείρου εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲ τὴν Νορμανδικὴν κατάκτησιν ἐξηπλώθη τόσον πολύ, μετὰ τοπικῶν τροποποιήσεων βεβαίως, ὥστε θὰ ἠδύνατο νὰ ὀνομασθῇ ἀγγλικὸς ρυθμός. Ἡ ὀξύτοξος ἀρχιτεκτονικὴ ἀντικατέστησε τὴν ἀψιδωτὴν ρωμαϊκῆς ἐπιδράσεως οἰκοδομικήν, καὶ μετ' ὀλίγον, ὁ *φλογώδης ρυθμός*, δηλαδὴ ὁ διακόσμητος ἀπὸ γλυφὰς γοτθικὸς ρυθμός, ἐπεβλήθη ὁριστικῶς.

Ὁ διακόσμητος γοτθικὸς ρυθμὸς ὑπέστη μετὰ τροποποίησιν καθαρῶς Ἀγγλικήν. Ἡ τροποποίησις αὕτη συνίστατο εἰς τὸν χωρισμὸν τοῦ κτιρίου εἰς ζώνας παραλλήλους καὶ ὁριζοντίας διὰ διαζωμάτων καὶ ζωνῶν συμμέτρων καὶ γλυπτικῶς διακόσμων πάντοτε. Ἐδίδετο οὕτω εἰς τὸ κτίριον κάποια μεγαλοπρέπεια καὶ παρουσιάζετο τοῦτο ὡς μὲ περισσοτέραν σταθερότητα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν γνήσιον γοτθικὸν ρυθμόν, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν εἰς ὕψος διαίρεσιν διὰ δεσμίδων στηλῶν παρῆγε τὴν ἰδέαν τῆς ἐλαφρότητος, ἥτις συνδυαζομένη πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν βαρέων ὑλικῶν, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν κατασκευήν, ἔκανε νὰ γεννᾶται ἀμφιβολία περὶ τῆς σταθερότητος τοῦ οἰκοδομήματος.

Ὁ γοτθικὸς ρυθμὸς ἐκυριάρχει ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ πολὺ μετὰ τὴν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ἀντικατάστασίν του ὑπὸ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀναγεννήσεως. Μετὰ τὸ 1550, ὁ ρυθμὸς τῆς Ἐλισάβετ ἤρχισε νὰ ἀναφαίνεται μὲ τὸν Ἄγγλον ἀρχιτέκτονα Ἴνιγκο Ζώνες,

Digitized by Google

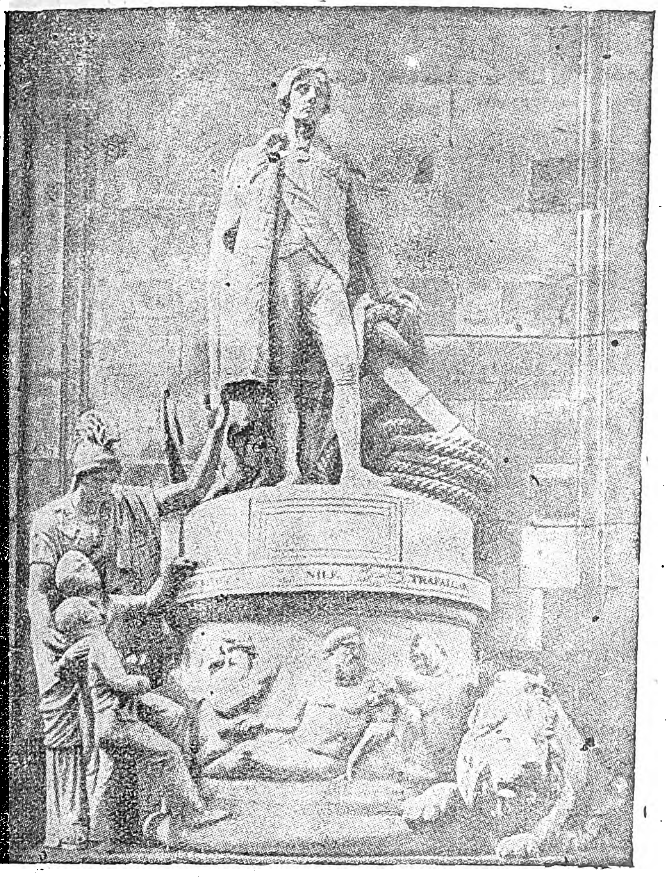

Φλάξμαν: Τὸ μνημεῖον τοῦ Νέλσωνος.

Λόρδου Λέϊχτον: Ἀθλητὴς παλαίων μὲ ὄφιν.

ἐπηρεασμένον ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν ἀναγέννησιν μέχρις ὅτου ἐπεβλήθη ἡ τέχνη τοῦ Παλλάδιο, τοῦ μεγάλου Βικεντιανοῦ ἀρχιτέκτονος.

Ἡ σύγχρονος ἀρχιτεκτονικὴ ἐμπνεομένη πάντοτε ἀπὸ τὰ παλαιὰ πρότυπα, παράγει αὐστηρὰ καὶ μεγάλα οἰκοδομήματα ἅτινα διακρίνει τόλμη συλλήψεως καὶ ἐκτελέσεως, ὅπως τὸ Κρυστάλλινον Παλάτιον καὶ ἄλλα.

ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Ἡ Ἀγγλικὴ γλυπτικὴ ὑπῆρξε πάντοτε μετρία ἄνευ ἐμφανοῦς τοπικοῦ χαρακτῆρος. Ἡ γοτθικὴ περίοδος ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἀρκετὰ ἔργα θρησκευτικῆς φύσεως ὡς καὶ διακοσμήσεις τάφων καὶ μαυσωλείων κατὰ τὴν γοτθικὴν συνήθειαν. Ἡ Ἀγγλικὴ γλυπτικὴ δὲν ἔχει διακριτικὰ χαρακτηριστικά. Ὑπάρχουν βεβαίως ἔργα ἀξιοσημείωτα τῆς σαξονικῆς, τῆς ρωμανικῆς, τῆς γοτθικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἀναγεννήσεως, ἀλλὰ ἐνθυμίζουν ἀντίστοιχα ἄλλων γειτονικῶν χωρῶν.

Χὰνς Χολμπάϊν. Ἡ δούκισσα τοῦ Σουφόλκ. (Οὐΐντσορ)

Οἱ διάφοροι βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας μετεκάλουν τεχνίτας, ζωγράφους ἢ γλύπτας ἐκ τῶν Φλαμανδικῶν καὶ Ἰταλικῶν χωρῶν, ἡ δ' οὕτως εἰσαγομένη ξένη τέχνη συνυφαίνεται μὲ τὴν Ἀγγλικὴν χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ διάκρισις τῆς ἐντοπίας ἀπὸ τὴν ξένην.

Ὀνόματα τεχνιτῶν δὲν διεσώθησαν, ἴσως δὲ καὶ ξένοι ἢ ἐντόπιοί μαθηταὶ ξένων γλυπτῶν ἐξετέλεσαν τὰ ἄνευ ἰδιάζοντος ρυθμοῦ σωζόμενα ἔργα.

Ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ἀναφαίνονται ἐντόπιοι γλῦπται μέτριοι, ὅπως ὁ Νικόλαος Στόνε ὁ ὁποῖος ἦτο ἁπλοῦς τέκτων, ἀλλὰ προικισμένος μὲ κάποιο τάλαντον, σπουδάσας δὲ καὶ εἰς Ὀλλανδίαν ἐμόρφωσε σχολὴν καὶ ἀπέκτησε μαθητὰς ὅπως τὸν Ζίμπερ καὶ τὸν Γκίμπονς.

Ἡ ἀναγέννησις ἐπηρέασε τὴν Ἀγγλικὴν γλυπτικὴν τοῦ 16 καὶ 17 αἰῶνος χωρὶς νὰ ὠθήσῃ ταύτην εἰς τὴν παραγωγὴν ἐξαιρετικοῦ τινος ἔργου, ὁ δὲ μετέπειτα κλασικισμὸς τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος ἔχυσε τὴν ψυχρότητά του καὶ ἐπὶ τῶν Ἄγγλων γλυπτῶν, τῶν ὁποίων ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσεν ὁ Φλάξμαν (1755-1826) κατορθώσας νὰ εἰσδύσῃ περισσότερον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα τῆς ἀρχαίας κλασικῆς σχολῆς. Τὸν Φλάξμαν ἀναδεικνύουν κυρίως αἱ εἰκονογραφίαι του ἐπὶ θεμάτων ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Αἰσχύλου, τοῦ Δάντε. Αἱ ἐμπνεύσεις του ἔχου κάτι ἀπὸ τὰ σχέδια τῶν Ἑλληνικῶν ἀγγείων τοῦ τρίτου αἰῶνος.

Τὸν κλασικισμὸν μὲ λεπτομερείας ἐξεζητημένας ἠκολούθησαν ὁ Λάϊχτον, ὁ Μπρὸκ καὶ ὁ Στέβενς. Ἐκ τούτων ὁ τελευταῖος ἐγκαίρως εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν Προραφαηλιτῶν, μὲ ἀτομικότητα καὶ τέχνην, ἡ ὁποία τὸν κατατάσσει εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῆς παγκοσμίου τέχνης. Ἐπίσης ὁ ζωγράφος Οὐώτς, προραφαηλίτης καὶ αὐτὸς ἐκαινοτόμησεν ἀνοίγων τὸν δρόμον εἰς τοὺς συγχρόνους γλύπτας.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ἡ Ζωγραφικὴ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος ἄξια λόγου ἔργα εἰμὴ λείψανα τοιχογραφιῶν καὶ προσωπογραφίας τινὰς ἀγνώστων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ζωγράφων μὲ καταφανῆ ἐπίδρασιν τῆς ἠπειρωτικῆς τέχνης, ἰδίᾳ τῆς Γερμανικῆς.

Ἡ κόσμησις τῶν χειρογράφων ἰδίᾳ τῶν ἐκκλη-

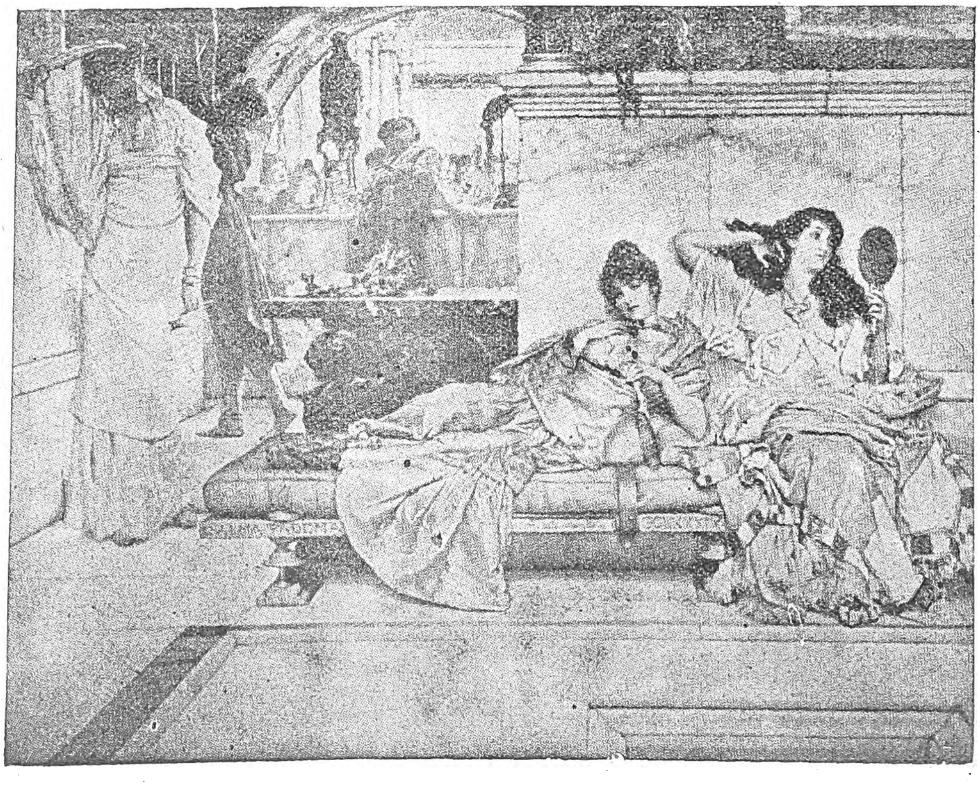

Σὶρ Λάβρανς Ἄλμα Ταδέμα: Ὁ Βωμὸς τῆς Ἀφροδίτης. Ο Ταδέμα ἤντλησε τὰ θέματά του ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ρώμην.

Digitized by Google

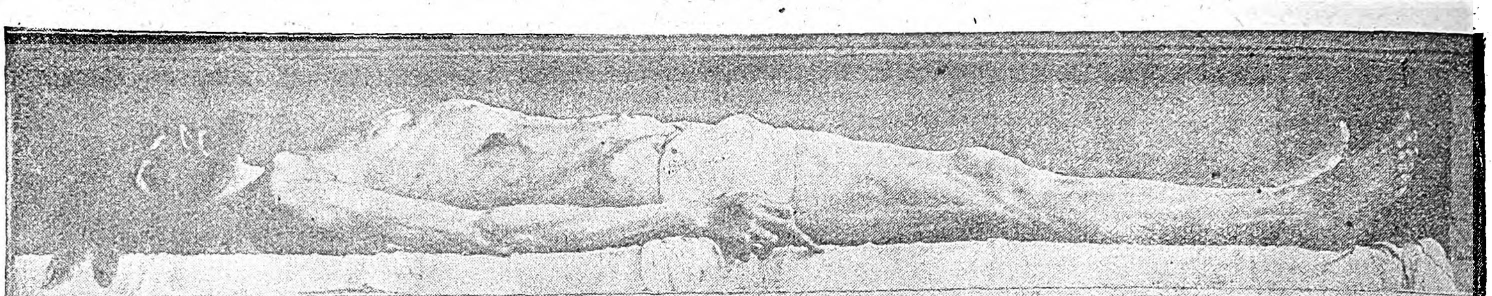

Χὰνς Χολμπάϊν. Ὁ νεκρὸς Χριστὸς (Μουσεῖον Βάλης).

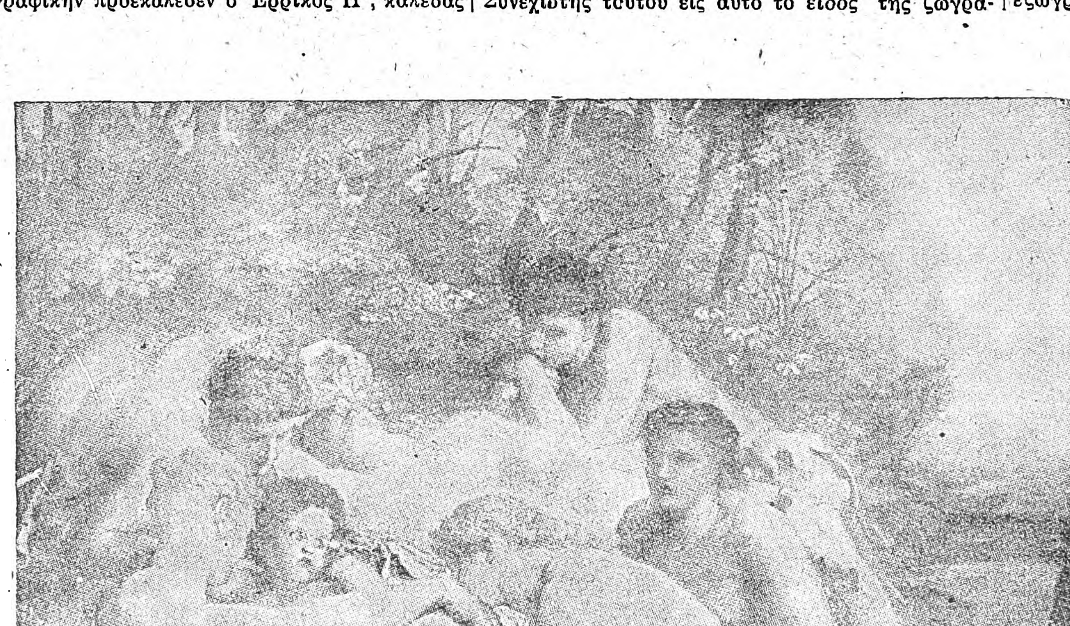

Οὐώτς. Ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Διός. Ὁραματιστὴς ἐκτάκτως θερμὸς ὁ Οὐώτς, ἦτο ὁ ποιητὴς τοῦ χρώματος.

σιαστικῶν ἤκμασε καὶ πρὸ τοῦ 12ου αἰῶνος. Κάποια δὲ ἐπίδρασις τῆς κελτικῆς τέχνης φαίνεται ἐπ' αὐτῶν μὲ τὰ συσπειρούμενα καὶ συμπλεκόμενα ἑλικοειδῆ κοσμήματα, ἀλλὰ δὲν παρουσιάζουν τίποτε τὸ ἰδιαίτερον, ὥστε νὰ καθιστοῦν ἐμφανῆ ἰδιάζοντα ἐθνολογικὸν ρυθμόν.

Κάποια νέα ὤθησις εἰς τὴν τέχνην ἐδόθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου. Ὁ φλαμανδὸς Ἰωάννης Μαμποῦζε, μὲ κάποιον Χολμπάϊν, ἴσως θεῖον τοῦ Χὰνς Χολμπάϊν τοῦ νεωτέρου, ἔδωκαν μίαν σειρὰν προσωπογραφιῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν λείπει ἡ παρατήρησις καὶ ἡ μελέτη τῆς φύσεως.

Τὴν μεγάλην ὅμως ὤθησιν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ζωγραφικὴν προεκάλεσεν ὁ Ἐρρῖκος Η', καλέσας ἰταλοὺς τεχνίτας, τὸν Ἱερώνυμον Τρεβίζι καὶ τὸν Λουκᾶν Πένι, τοὺς φλαμανδοὺς Κόρβους Χορέμπους καὶ Λουκᾶν Κορνέλις καὶ τέλος τὸν ἐκ Βασιλείας τῆς Ἑλβετίας Χὰνς Χολμπάϊν, τὸν ἀμίμητον ψηχολόγον τῶν προσώπων, τὸν λεπτολόγον σχεδιαστὴν καὶ τὸν λαμπρὸν χρωματιστήν. Ο Χολμπάϊν ἔμεινεν ὁριστικῶς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐδημιούργησε σχολήν, ἡ ὁποία ἔχει τὴν θέσιν της εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης.

Ἡ πρόσκλησις τῶν ξένων ζωγράφων ὑπὸ τῶν Ἄγγλων Βασιλέων ἐξηκολούθησε καὶ ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Καρόλου Α'. Τοσοῦτον ἐθέλχθη ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ φλαμανδοῦ ζωγράφου Ρούμπενς, ὅστις μετέβη ὡς πρέσβυς τῶν Κάτω Χωρῶν εἰς Ἀγγλίαν τῷ 1629, ὥστε ὅταν ἐτελείωσεν ἡ διπλωματικὴ ἀποστολή του τὸν ἐκράτησεν εἰς τὴν αὐλήν του. Ὁ Κάρολος ἐκάλεσε καὶ τὸν Βὰν Ντὺκ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Χολμπάϊν παρέμεινεν ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἡ παρουσία τῶν ξένων τούτων ζωγράφων, ἡ προσέλκυσις μαθητῶν καὶ ἡ δημιουργία καλλιτεχνικῶν σχολῶν ἐπέφερον ἀφύπνισιν τῆς ἐγχωρίου τέχνης. Ἡ περίοδος αὕτη εἶνε ἡ μόνη τῆς Ἀγγλικῆς τέχνης ἡ ἔχουσα ἐντελῶς ἰδιαίτερον χαρακτῆρα τοπικὸν καὶ ἀξία νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν μεγάλην ἄνθησιν τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ὁ πρῶτος ἀντιπρόσωπος τῆς καθαρῶς Ἀγγλικῆς τέχνης εἶνε ὁ Ἰάκ. Θόρνχιλλ (1674-1734), ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὁ πρῶτος τῶν Ἄγγλων ζωγράφων εἶνε ὁ Βίλιαμ Χόγκαρθ (1697-1764). Ὁ Χόγκαρθ κατ' ἀρχὰς ἤρχισεν ὡς χαλκογράφος τὸ καλλιτεχνικόν του στάδιον, ταχέως ὅμως ἐπροχώρησε καὶ ἐζωγράφισε προσωπογραφίας καὶ ἰδίως σκηνὰς οἰκογενειακὰς καὶ ἠθογραφικάς. Συνεχιστὴς τούτου εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ζωγραφικῆς ὑπῆρξε καὶ ὁ Οὐΐλκι (1785-1841). Οἱ δύο αὐτοὶ ζωγράφοι εἶνε δημιουργοὶ τῆς Ἀγγλικῆς ζωγραφικῆς, ἡ ὁποία ἐγνώρισε δύο περιόδους: Τὴν πρώτην, ἀπὸ τοῦ 1700 καὶ ἐπέκεινα, καὶ τὴν δευτέραν, ἀπὸ τὸ 1850 μέχρι τοῦ 1900.

Ἡ πρώτη περίοδος ἀρχίζει μὲ τὸν Γιοζουὰ Ρέϋνολδς (1723-1792) ὁ ὁποῖος ἂν καὶ συντηρητικὸς καὶ σεβόμενος τὰς παραδόσεις τοῦ Ρούμπενς καὶ Βὰν Ντύκ, δὲν ὑπῆρξεν ὀλιγώτερον ἀνανεωτὴς τῆς ἀγγλικῆς τέχνης καὶ δημιουργός. Ποικιλία καὶ ζωὴ θέλγουσα διατρέχει τὰ ἔργα τοῦ Ρέϋνολδς. Ἀπὸ κανὲν ἐκ τούτων, ἔστω καὶ τὴν ἁπλουστέραν προσωπογραφίαν, δὲν λείπει ἡ σκέψις καὶ ἡ προσοχὴ καὶ ἐν γένει ἡ καλλιτεχνικὴ συγκίνησις ἥτις ὑπῆρξε πάντοτε ἡ κυριωτέρα πηγὴ τῆς τέχνης των. Ἐπλησίασε χωρὶς δουλικὴν ἀπομίμησιν τὴν Ἰταλικὴν ἀναγέννησιν, ἤγγισε τοὺς Βενετοὺς χρωματιστὰς χωρὶς νὰ τοὺς μιμηθῇ.

Τὸ ἔργον τοῦ Ρέϋνολδς εὗρεν ἀντίστοιχον καὶ σύγχρονον συναγωνιστὴν τὸν Θωμᾶν Καίνσμπορω (1727-1788). Ἐκπαιδευθεὶς ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, μηδέποτε ἀπομακρυνθεὶς αὐτῆς ἐκτὸς ὀλιγοχρονίων ἀπουσιῶν, εἶνε ὁ γνωστότερος ἀντιπρόσωπος τῆς ἀγγλικῆς τέχνης. Ἐζωγράφισε πρόσωπα, τοπία, σκηνὰς οἰκογενειακάς, ζῷα, μὲ ἀπαράμιλλον ποικιλίαν, δροσερότητα καὶ ψυχολογικὴν παρατήρησιν καὶ ἰδίως μεγάλην ἁρμονίαν τὴν ὁποίαν ἐπεζήτησε καὶ ἐπέτυχε διὰ πολλῶν τεχνικῶν τρόπων.

Τρίτος ἀντιπρόσωπος τῆς ἀγγλικῆς τέχνης εἶνε ὁ Γεώργιος Ρόμναι (1734-1802). Εἰργάσθη ἐπὶ τῶν βάσεων τοῦ Χόγκαρθ· ἦτο σχεδὸν αὐτοδίδακτος, ἀλλ' ὄχι διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον καλὸς χρωματιστὴς καὶ ἐπιδέξιος σχεδιαστής. Ὁ Ρόμναι ἐζωγράφησε τὴν ὡραίαν Ἀγγλίδα· θέλγει τοὺς ἀδαεῖς τῆς τέχνης ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς ἀπαιτητικοὺς τεχνοκρίτας.

Τὴν παράδοσιν τῆς Ἀγγλικῆς προσωπογραφίας ἐκράτησαν ὁ Ράμψαι (1713-1784), ὁ Χόππνερ, ὁ Λάβρανς, ὁ ὁποῖος εἶνε καὶ ὁ τελευταῖος τῶν μεγάλων ἄγγλων προσωπογράφων. Εἰς τὴν πλειάδα ταύτην τῆς πρώτης περιόδου πρέπει νὰ καταταχθῇ καὶ ὁ Ὀπὶ (1.61-1807).

Ὁ 19ος αἰὼν ἀνέδειξεν ἐν Ἀγγλίᾳ μίαν σειρὰν τοπιογράφων πρωτοτύπων, οἵτινες μεγάλως ἐπέδρασαν καὶ ἐπὶ τῶν γάλλων ἐμπρεσιονιστῶν ἀκόμη.

Ὁ Κόνσταμπλ (1776-1837) εἶνε ὁ δημιουργὸς τῶν συγχρόνων τοπιογράφων. Ἐχθρὸς τῶν παλαιῶν προλήψεων εἰς τὴν τέχνην εἶχε τὴν τόλμην νὰ παρουσιάσῃ πρῶτος ὅ,τι ἔβλεπε μὲ ἁπλότητα καὶ εἰλικρίνειαν. Ὁ Ταῖρνερ (1775-1851) ἐζωγράφισε τὸ φῶς ὅσον ὀλίγοι τοπιογράφοι. Ἀπέδωκε τὰς ἐναλλαγὰς τοῦ φωτὸς καὶ τὴν ἀντανάκλασίν του ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν ὑδάτων εἰς ἄπειρον προοπτικὸν βάθος.

Τέλος ὁ Μπόνιγκτον (1801-1828) εἶναι ὁ τελευταῖος ζωγράφος τῆς Ἀγγλικῆς σχολῆς τοῦ 19 αἰῶνος καὶ ὑπῆρξε πλέον γνωστὸς διὰ τὰ τοπία του παρὰ διὰ τὰς ἱστορικὰς συνθέσεις του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ταῖρνερ ὁ μέγας αἰσθητικὸς συγγραφεὺς καὶ καλλιτέχνης Τζὼν Ράσκιν ὡδήγησε τὴν Ἀγγλικὴν σχολὴν πρὸς νέους ὁρίζοντας: Εἰς τὸν προραφαηλιτισμόν. Ὁ Ράσκιν μὲ τὰς αἰσθηικὰς μελέτας του ὤθησε τοὺς καλλιτέχνας τῆς πατρίδος του νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸν τετριμμένον δρόμον τῆς ἁβρότητος, τῆς ἀριστοκρατικῆς καὶ ἁρμονικῆς κομψότητος πρὸς τὰς ὁποίας ἦτο προσηλωμένη ἡ Ἀγγλικὴ τέχνη. Ἐζήτει ἀπὸ τοὺς καλλιτέχνας τῆς πατρίδος του περισσότερον θρησκευτικὸν αἴσθημα, σκοπὸν ἠθικοποιήσεως μὲ ἄλλας λέξεις· ἀπῄτει νὰ στραφοῦν οἱ καλλιτέχναι πρὸς τὰ ἔνδον τῆς ψυχῆς των. Αἱ ἰδέαι αὗται ἀναπηδοῦν σήμερον πολὺ περισσότερον παρὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ράσκιν καὶ ἐδημιούργησαν τὸν *ἐξπρεσιονισμὸν* τόσῳ πολὺ ἀμφισβητούμενον ἀπὸ τοὺς κριτικούς, τοὺς πιστοὺς εἰς τὰς μαλαιοτέρας ἀκαδημαϊκὰς παραδόσεις. Μία ὁμὰς Ἄγγλων ζωγράφων ἐπεχείρησε νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἰδέας καὶ τὰς παροτρύνσεις τοῦ Ράσκιν. Ὁ ὅρος *προραφαηλιτισμὸς* ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἰδέας ὅτι ἔπρεπε νὰ ὡδηγήσουν τὴν ζωγραφικὴν εἰς τὰ δόγματα τὰ ὁποῖα τὴν διηύθυνον πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Ραφαήλου τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν πρῶτον ἀποστάτην ἐκ τῆς θρησκευτικῆς τέχνης, ἀποκλειστικῆς πηγῆς τῆς τέχνης καὶ τῆς αἰσθηματικότητος.

Πρῶτος τῶν προραφαηλιστῶν, ὁ Χόλμαν Χοὺντ (1827) ἐζωγράφισε σύμφωνα μὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Ράσκιν. Τὸ «Φῶς τοῦ Κόσμου», τὸ ὁποῖον ἐπαρουσίασε κατὰ τὸ 1867 ἤγειρε πολλὰς συζητήσεις. Ἐπεκρίνετο ὁ σεβασμός του πρὸς τὰς λεπτομερείας τὰς ψυχικὰς καὶ τὰς τεχνικάς. Ἐν τούτοις τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Χοὺντ ὅπως καὶ τὰ ἄλλα του ἔργα, εἶνε ἀξιοθαύμαστον διὰ τὴν λε-

Digitized by Google

πτομερῆ ἀνάλυσιν τῆς πραγματικότητος, ὑλικῆς καὶ ἠθικῆς.

Μετὰ τὸν Χοὺντ, ὁ Τζὼν Μιλλαὶ (1829 - 1896) ἐζωγράφισε μὲ αἴσθημα καὶ ψυχὴν σκηνὰς ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν ποίησιν καὶ τὴν ζωήν.

Ὁ Δάντε Γαβριὲλ - Ροσσέτι (1828 - 1882) εἶναι ὁ γνωστότερος ἀντιπρόσωπος τῆς σχολῆς τῶν Προραφαηλιτῶν. Κανεὶς δὲν ἀνέλυσε τὴν ψυχὴν καὶ δὲν ἀπέδωκε τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τῶν προσώπων του ὅσον αὐτός. «Τὸ ὄνειρον τοῦ Δάντη», ἢ «Μπεάτα Μπεάτριξ», ἢ «Φραντσέσκα ντὰ Ρίμινι» καὶ ἄλλαι συνθέσεις του ζωντανεύουν τὰ διαυγῆ ἔπη τοῦ φλωρεντινοῦ ποιητοῦ.

Ὁ Μάντοξ Μπράουν (1821 - 1893) ἀφῆκεν ἔργα συγκινητικά, ἡρωϊκὰ καὶ θρησκευτικὰ θελκτικῆς ἐσωτερικότητος, ὅπως τοῦ Μποτιτσέλι. Ὁ τελευταῖος τῶν ἱδρυτῶν τοῦ προραφαηλιτισμοῦ εἶναι ὁ Ἐδουάρδος Μπαῖρν-Τζὼνς (1833 - 1898) ὅστις ἦτο καὶ ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν ἴσων. Τὸ σχέδιόν του, κομψὸν καὶ καθαρόν, τὸ χρῶμα θερμὸν καὶ ἁρμονικὸν δίδουν ψυχὴν εἰς τὰ μυστικοπαθῆ ἔργα του.

Λάβρανς. Ὁ Οὐῶλτερ Σκότ,

Τὰς ἀρχὰς τῶν προραφαηλιτῶν ἠκολούθησε καὶ ὁ Γεώρ. Φρειδ. Οὐώτς (1817-1904) ὁ μεγαλύτερος ἰδανιστὴς τῶν Ἄγγλων ζωγράφων, ὁ ἐμπνευσμένος δημιουργὸς θαυμασίων ὀπτασιῶν καὶ συμβόλων.

Μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἱδρυτῶν τῆς συγχρόνου Ἀγγλικῆς σχολῆς πλεῖστοι ἄλλοι ζωγράφοι ἠκολούθησαν τὰς πατρίας παραδόσεις ἐπιδοθέντες εἰς τὴν προσωπογραφίαν ἢ τὰς οἰκογενειακὰς καὶ ἱστορικὰς σκηνάς, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπερτερήσουν τοὺς θεμελιωτὰς τῆς Ἀγγλικῆς τέχνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Sir Walter Armstrog. Gde Bretagne et Irlande, Paris Lie. Hachette et Cie. G. Baldouin Brown. The Arts in Erly England, 1903. E. Chesneau: La peinture anglaise. André Blum. Histoire général de l'Art. Cuillet éditeur Paris. Cabriel Mourey D.G. Rossetti et les Préraphaélites Anglais. Laurens éditeur. Paris Cowan's Art Bookse. The Master pieces of Raeburm, - of Gainsorouch of Constable - of Rounolds. of - Raeburn — of Hogarth — of Romney etc. Anton Springer. Hand buch der Kunst Geschichte II III Band. 1911 Leibzig.

ΣΤΕΦ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΓΓΛΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Οἱ Ἄγγλοι ἀπέδωκαν ἀνέκαθεν εἰς τὴν λέξιν φιλοσοφία εὐρυτέραν ἔννοιαν τῆς συνήθους, περιλαμβάνοντες εἰς αὐτὴν καὶ τὴν ἀναζήτησιν πάσης, γενικῆς φύσεως, ἀληθείας, ἔστω καὶ ἐπιστημονικῆς. Οὕτως, ὁ Νεύτων ἐπιγράφει τὸ μέγα ἐπιστημονικὸν ἔργον του «Principia philosophiae» (ἀρχαὶ φιλοσοφίας)· ἐπίσης νεώτερον ἔργον Ἄγγλου συγγραφέως φέρει τὸν τίτλον «Philosophical transactions» (Φιλοσοφικὰ συμπεράσματα) ἐνῷ ἀποτελεῖ σύνοψιν τῶν προόδων τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης.

Οἱ Ἄγγλοι διεκρίθησαν κυρίως εἰς τὸν κλάδον τῆς ψυχολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφήρμοσαν τὰς ἐπιστημονικὰς μεθόδους. Ἀποχωρίζοντες ἐκ τῶν μεταφυσικῶν ζητημάτων, διὰ τὰ ὁποῖα πολὺ ὀλίγον ἐνδιαφέρονται, τὴν μελέτην τῶν ψυχολογικῶν φαινομένων θεωρουμένων ὡς φυσικῶν τοιούτων, ὑπερέβαλον πάντα ἄλλον εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν νόμων τούτων. Διακρίνονται ἐπίσης εἰς τὴν λογικήν, ἥτις ἀπαιτεῖ ἀκρίβειαν, ὡς ἡ ψυχολογία παρατηρητικότητα, ἐξόχως ἀγγλικὰς ἀρετὰς ἐξ ὅλων δὲ τῶν μερῶν τῆς λογικῆς, κατέγιναν κυρίως εἰς τὴν μεθοδολογίαν καὶ δὴ εἰς τὴν λογικὴν τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὴν ἠθικήν, καίτοι, ὑπό τινα ἔποψιν, δύναται καὶ αὕτη νὰ θεωρηθῇ ὡς θετικὴ ἐπιστήμη, λόγῳ τῶν κατηγορηματικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν πορισμάτων της καὶ ἐφ' ὅσον οἱ τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου διέποντες κανόνες δὲν εἶνε ἀνεξάρτητοι τῶν δεδομένων τῆς πείρας, οἱ Ἄγγλοι δὲν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουν ἕνα Πλάτωνα ἢ ἕνα Κάντιον. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι δὲν ἔχουν ἐξέχοντας ἠθικολόγους.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεταφυσικήν, δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ διανόησις ὑπῆρξεν ἄγονος ἢ ἡ ἐπιρροή της μηδαμινή. Ὁ Λόκε (Locke), ὁ Βερκελέϋ (Berkeley), ὁ Δαβὶδ (David), ὁ Χιοῦμ (Hume), διὰ νὰ μὴ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν συγχρόνων, συνέβαλον μεγάλως εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν τῶν θεωριῶν τῆς γνώσεως, τὸ μέρος δὲ τοῦτο τῆς φιλοσοφίας δὲν περιλαμβάνεται μόνον εἰς τὴν περιγραφικὴν καὶ ἀναλυτικὴν ψυχολογίαν, ἀλλ' ἀποτελεῖ, κυρίως εἰπεῖν, τὴν κλεῖδα τῆς μεταφυσικῆς. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύναται νὰ παρατηρηθῇ εἶνε ὅτι καὶ εἰς τὴν μεταφυσικὴν καὶ τὴν κριτικὴν τὸ ἀγγλικὸν πνεῦμα παραμένει θετικόν, πρακτικόν, ὠφελιμιστικόν, οὕτως εἰπεῖν. Πρακτικὸν ἐνδιαφέρον ὤθησε τὸν Λόκε νὰ γράψῃ τὸ «δοκίμιον περὶ τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως», βιβλίον τὸ ὁποῖον ἔσχε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς περαιτέρω πορείας τῆς φιλοσοφίας. Εἶχε παρατηρήσει, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, ὅτι ιαὶ ἄγονοι λογομαχίαι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων γεννῶνται καὶ διαιωνίζονται, πρὸς μεγάλην βλάβην τῆς ὠφελίμου δράσεως, ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος τῶν γνωμῶν Ἂν περιωρίζοντο εἰς ὅσα δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ γνωρίζῃ μετὰ βεβαιότητος, ὁ πρακτικὸς βίος καὶ αὐτὴ ἡ θρησκεία θὰ εἶχον κέρδος τὸν χρόνον ὁ ὁποῖος χάνεται εἰς ἀσκόπους ἔριδας, ἐπὶ κακῶς τεθέντων ἢ ἀλύτων ζητημάτων. Ἐκ τούτου προκύπτει ἡ ἀνάγκη, ὄχι μόνον διὰ τὸν φιλόσοφον, ἀλλὰ καὶ διὰ πάντα μορφωμένον, νὰ καταγίνῃ εἰς τὴν βαθεῖαν μελέτην τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως. Ὁ Βερκελέϋ, ἐπίσκοπος τοῦ Κλόϋν, εἰς τοὺς «Διαλόγους τοῦ Ὕλα καὶ τοῦ Φιλονόου» ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς γνώσεως, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ ἄνθρωπος περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ὑποβάλλων αὐτὴν εἰς κριτικὴν ἐκτάκτως αὐστηρὰν καὶ βαθεῖαν. Πρὸς τίνα δὲ σκοπόν; Διὰ νὰ καταρρίψῃ τὴν αὐθάδειαν τῶν ὑλιστῶν, καταδεικνύων εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ ὕλη τὴν ὁποίαν θεωροῦν ὡς κατ' ἐξοχὴν πραγματικότητα, δὲν εἶνε τίποτε ἐνώπιον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀφοῦ ὅλαι αἱ ἰδιότητές της, ὅ,τι δυνάμεθα νὰ γνωρίζομεν περὶ αὐτῆς ἀνάγεται εἰς ἐντυπώσεις τῶν αἰσθήσεων, αἵτινες ἀποτελοῦν φευγαλέας καταστάσεις τοῦ συνειδητοῦ ὑποκειμένου, τὸ ὁποῖον ἀγνοεῖ καὶ κατὰ πόσον αὗται σχετίζονται πρὸς τὸν ἔξω κόσμον. Ὡς βλέπομεν καὶ ἐν προκειμένῳ τό, θρησκευτικὸν ἔστω, ἀλλ' ὑπό τινα ἔποψιν πρακτικὸν συμφέρον ἐνέπνευσεν εἰς τὸν φιλόσοφον τὰς πρωτοτύπους καὶ τολμηράς του θεωρίας.

Ἡ θετικὴ αὕτη καὶ ὠφελιμιστικὴ τάσις τοῦ ἀγγλικοῦ πνεύματος συνυπάρχει μὲ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα. Ὁ Ἄγγλος εἶναι θρησκευτικός, ἀλλὰ κατὰ τρόπον θετικόν. Ὁ ἀόριστος μυστικισμὸς ἢ ὁ πανθεϊσμὸς εἶναι πράγματα ἀκατανόητα διὰ τὸν Ἄγγλον. Δι' αὐτὸν ἡ θρησκεία εἶναι ἡ πρώτη τῶν κοινωνικῶν ἀναγκῶν, ἡ δὲ ἐκτέλεσις τῶν παραγγελμάτων της ἀποτελεῖ μέρος, οὕτως εἰπεῖν, τῆς δημοσίας τάξεως. Ὁ θρησκευτικός του ζῆλος εἶναι εἰλικρινέστατος, ἀλλὰ συνδυάζεται καὶ πρὸς τὸ ἰδιωτικὸν ἢ δημόσιον συμφέρον. Ὅτι δὲ τὸ αἴσθημα τῆς ὠφελείας δεσπόζει γενικῶς τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἄπιστοι τῆς Ἀγγλίας—διότι ἔχει καὶ ἡ Ἀγγλία τοὺς ἀπίστους της—εἶναι τοιοῦτοι, πάντοτε σχεδόν, διὰ θετικοὺς λόγους, σπανιώτατα δὲ ἐξ ἁπλῆς ἀδιαφορίας ἢ ἐξ ἐπαναστατικῆς ἰδιοσυγκρασίας. Ὁ Χιοὺμ εἶναι χριστιανὸς εἰς τὰ «Δοκίμιά» του, καὶ ὅμως εἰς αὐτὸ τὸ βιβλίον ἀναγινώσκομεν ὅτι τὸ μεγαλύτερον ἐξ ὅλων τῶν θαυμάτων εἶναι τὸ ὅτι ὑπάρχουν ἀκόμη ἄνθρωποι πιστεύοντες εἰς τὰ θαύματα. Ὁ ἴδιος δὲ φιλόσοφος, ἐπιδεικνύων τόλμην σπανίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν χώραν του, ἔστρεψε τὸν σκεπτικισμόν, τὸν ὁποῖον πρῶτος ὁ Βερκελέϋ εἶχε μεταχειρισθῆ ὡς ὅπλον, ὑπὲρ τῆς θεολογίας.

Ἐν συνόψει, ἡ Ἀγγλία ἔχει ποικιλωτάτην, πλουσιωτάτην καὶ ἀκμάζουσαν μέχρι σήμερον φιλοσοφίαν, φιλοσοφίαν ἐθνικήν, ἐκφράζουσαν πιστῶς τὴν ἀγγλικὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ ἔχουσαν ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν μεγίστην ἐλευθερίαν, μετριαζομένην μόνον ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ ὠφέλιμον καὶ πρὸς τὰ δεδομένα τῆς πείρας.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΓΓΛΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Ἂς ἐξετάσωμεν τώρα ἱστορικῶς τὴν ἀγγλικὴν φιλοσοφίαν.

ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΗ

Ἡ σχολαστική, ἤτοι ἡ τὴν ἐκκλησίαν ἐξυπηρετοῦσα φιλοσοφία, ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν ἐν Ἀγγλίᾳ, ἴσως μεγαλυτέραν ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην χώραν. Ὁ Ἰωάννης Σκὼτ Ἐριγένης, ὁ πρῶτος διάσημος σχολαστικός, ἦτο Σκῶτος γεννηθεὶς ἐν Ἰρλανδίᾳ (9ος αἰών). Ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ σχολαστικὴ δὲν ἔχει πρωτοτυπίαν τινά, μὲ ἑνότητα καὶ ἀνεξαρτησίαν. Οἱ Ἄγγλοι σχολαστικοὶ δὲν ἔχουν ἐθνικότητα, οὕτως εἰπεῖν. Οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἐσπούδασαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην, ὡς ὁ Σκὼτ Ἐριγένης, ὁ Ἰωάννης Σαλισβουρύ, ὁ Ντοὺνς Σκότ, ὁ Ρογῆρος Βάκων. Ὁ Λανφρὰν καὶ ὁ ἅγιος Ἄνσελμος εἶναι ὁ μὲν πρῶτος Γάλλος, ὁ δὲ δεύτερος Ἰταλός. Οἱ περισσότεροι ἐπίσης τῶν μικροτέρων σχολαστικῶν εἶναι οἱ Γάλλοι. Δὲν συναντῶμεν εἰς αὐτοὺς κανὲν ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀγγλικοῦ πνεύματος, ἐξαιρέσει μόνον τοῦ Ρογήρου Βάκωνος, ὁ ὁποῖος, ἐν πλήρει 13ῳ αἰῶνι, εἶχε τὴν τόλμην καὶ τὴν πρωτοτυπίαν νὰ ὑποκαταστήσῃ εἰς τὰς λεπτολόγους σοφιστείας τὴν μελέτην τῆς φύσεως, ὅπως κατευθύνῃ τὴν προσοχὴν τῶν συγχρόνων του ἀπὸ τῆς μεταφυσικῆς εἰς τὰ μαθηματικὰ καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας.

15ος ΚΑΙ 16ος ΑΙΩΝ.

Ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ μεσαίωνος εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν (15ος καὶ 16ος αἰὼν) παρουσιάζει ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν τὴν *ἀναγέννησιν* τῶν ἀρχαίων φιλοσοφικῶν δοξασιῶν (πλατωνισμὸς καὶ νεοπλατωνισμός, ἀριστοτελισμός, σκεπτικισμός, κτλ.) Ἡ Ἀγγλία δὲν μετέχει αἰσθητῶς τῆς κινήσεως ταύτης, ἥτις ἐσημειώθη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Ἐπίσης ἡ θρησκευτικὴ *μεταρρύθμισις* εἶναι κατ' οὐσίαν ἔργον τῆς Γερμανίας, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία, ἥτις καὶ ἐνεκολπώθη αὐτὴν βραδύτερον, δὲν εἶχε λάβει ἐξ ἀρχῆς καμμίαν σχετικὴν πρωτοβουλίαν. Ὅτε δὲ ἐξερράγη τὸ μέγα κίνημα τῆς ἐλευθέρας σκέψεως ἥτις ἐδημιούργησε τὴν γερμανικὴν θεοσοφίαν, τὸν ἰταλικὸν νατουραλισμὸν καὶ τόσα ἀθάνατα ἔργα πολιτικῆς φιλοσοφίας καὶ φιλοσοφίας τοῦ δικαίου, ἡ Ἀγγλία δὲν ἔχει νὰ παρατάξῃ παρὰ ἓν σπουδαῖον ὄνομα, τὸν Θωμᾶν Μῶρον, τὸν μόνον πρωτότυπον φιλόσοφόν της κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Οὗτος, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1480, διατυποῖ ἰδέας μεγάλης φιλοσοφικῆς ἀξίας περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς λειτουργίας τοῦ κράτους εἰς τὸ περιώνυμον σύγγραμά του «Περὶ τῆς ἀρίστης πολιτείας καὶ τῆς νέας νήσου Οὐτοπίας» (1535). Ἐκ πρώτης ὄψεως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ὁ περίφημος οὗτος οὐτοπιστὴς δὲν ἐκπροσωπεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ πᾶν ἄλλο ἢ οὐτοπιστοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ. Καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν χιουμοριστικὴν μορφὴν τοῦ ἔργου ἀναγνωρίζεται εὐχερῶς ἡ θετικὴ καὶ πρακτικὴ ἄποψις τῶν τολμηρῶν σκέψεών του, ἡ ἰδέα τῆς ἰσότητος τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀνοχῆς. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι μετ' αὐτοῦ ἐγεννήθη ἡ ἀγγλικὴ φιλοσοφία.

Digitized by Google

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ ΒΑΚΩΝ

Μόνον μετὰ τοῦ *Φραγκίσκου Βάκωνος* (1561-1626) ἡ ἀγγλικὴ σκέψις λαμβάνει συνείδησιν ἑαυτῆς καὶ ἀρχίζει νὰ διαχύνῃ ἀληθῆ λάμψιν. Διὰ μεγαλοφυοῦς τινος ἰδέας; ὄχι. Διὰ κεφαλαιώδους τινὸς ἀνακαλύψεως; οὔτε. Ὁ Βάκων ἐχαρακτήρισεν ὁ ἴδιος θαυμασίως τὸ ἔργον του, παρουσιάζων ἑαυτὸν οὐχὶ ὡς τὸν ἐφευρέτην, ἀλλ' ὡς τὸν κήρυκα τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου. Ἡ ἐπιστήμη δὲν τοῦ ὀφείλει ἰδιαιτέραν τινὰ πρόοδον, ἀλλὰ τοῦ ὀφείλει κἄτι καλύτερον, τὸ ὁποῖον καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν μεταγενεστέραν πρόοδόν της: τὴν διαυγῆ συνείδησιν τῶν μεθόδων διὰ τῶν ὁποίων ἀποκαλύπτονται οἱ νόμοι τῆς φύσεως. Ὁ Βάκων, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἁλματικῶν προόδων τῆς φυσικῆς, ἐπιδίδεται εἰς τὴν ἀκριβῆ περιγραφὴν τῶν μεθόδων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀποκαλύπτει, ἐξελέγχει καὶ ἀποδεικνύει τὰς σχέσεις τῶν γεγονότων, ὡς καὶ τὴν περιγραφὴν τῆς τηρητέας μεθόδου πρὸς ἀμοιβαίαν συνάρτησιν τῶν γενικῶν ἀληθειῶν τῶν δεκτικῶν πρακτικῆς ἐφαρμογῆς. Συμπληρῶν, οὕτως εἰπεῖν, τὸ «Ὄργανον» τοῦ Ἀριστοτέλους, γράφει τὴν «Λογικὴν τῆς μαθήσεως». Ἀποβλέπει εἰς τὴν κωδικοποίησιν τῶν κανόνων τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας, εἰς τὴν κατάρριψιν τῶν προλήψεων, εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν πλανῶν αἵτινες ἐμποδίζουν τὸν ἄνθρωπον νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως. Καὶ ἐπέτυχε τὸν σκοπόν του, ἀσχέτως ἂν ὑπερέβη τὰ ὅρια τῆς λογικῆς ταύτης τῶν ἐμπειρικῶν ἐπιστημῶν, πρᾶγμα φυσικὸν ἄλλως τε, ἀφοῦ αἱ ἐπιστῆμαι αὗται διετέλουν τότε εἰς νηπιώδη κατάστασιν.

Ταῖρνερ: Ὁ «Ριψοκίνδυνος» κατὰ τὴν ναυμαχίαν. Ὁ μέγας ζωγράφος παίζει εἰς τὸν πίνακα αὐτὸν μὲ τὸ φῶς καὶ τὸ ἄπειρον τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Θαλάσσης.

Ἡ πίστις τοῦ Βάκωνος εἰς τὴν ἐπιστήμην ὑπῆρξεν ἀπεριόριστος, ἐθεώρει δὲ τὰς νέας μεθόδους, αἵτινες ἀντικατέστησαν τὸν συλλογισμὸν διὰ τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πειράματος, ὡς δυναμένας νὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ εἰς τὰς ἠθικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δὲν παρέσχεν ἐπαρκεῖς ὑποδείξεις, ἀφήσας εἰς τοὺς διαδόχους του νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὴν μελέτην τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ νὰ καταστήσουν τὴν μελέτην ταύτην ἴδιον κτῆμα τῆς ἀγγλικῆς φιλοσοφίας.

ΘΩΜΑΣ ΧΟΒΒΕΣ

Εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων διανοουμένων τῆς Ἀγγλίας ὑπῆρξεν ὁ *Θωμᾶς Χόββες* (1588-1679), γνωστὸς κυρίως ἐκ τοῦ πολιτειακοῦ συστήματός του, τὸ ὁποῖον ἐκθέτει εἰς τὸ «Περὶ πολιτείας» σύγγραμμά του καὶ εἰς τὸν «Λεβιάθαν» του, καίτοι ἔχει συγγράψει καὶ μίαν «Πρώτην Φιλοσοφίαν», μίαν «Φυσικὴν» καὶ μίαν «Ἀνθρωπολογίαν». Κοινὸν γνώρισμα μετὰ τοῦ Βάκωνος ἔχει τὴν πίστιν του πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Θεραπεύει τὴν θεωρίαν, ἀποβλέπων εἰς τὴν ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς της ὠφέλειαν τὸ δὲ πολιτικόν του σύστημα, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται παρόδοξον εἴς τινα σημεῖα, περιλαμβάνει ὅ,τι θεωρεῖ ὡς πρακτικὴν ἀνάγκην διὰ τὴν κοινωνικὴν τάξιν. Πρὸς κατανόησιν τοῦ συστήματός του, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ Ἀγγλία κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ἦτο ἡ κλασικὴ γῆ τῆς ἐλευθερίας, ὡς εἶναι σήμερον. Οἱ ταραχώδεις καιροί, τοὺς ὁποίους διήρχετο τότε ἡ Ἀγγλία, καθίστων ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς τάξεως τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ὁποίας ὁ Βάκων ἔβλεπε μόνον εἰς τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν.

Οἱ σύγχρονοι τοῦ Χόββες *Ἐρβέρτος δὲ Χερβουρύ, Ἰωσὴφ Γκλανβίλ, Κούντγουορθ, Σαμ. Πάρκερ, Ἐρρῖκος Μόρ, οἱ δύο Γκάλ, ὁ Μπρόμλεϋ* παρουσιάζουν συγκεχυμένον θέαμα, παρέχοντες τὴν ἰδέαν ὅτι ναὶ μὲν δὲν ἐστερεῖτο φιλοσόφων ἡ Ἀγγλία, ἀλλὰ δὲν ὑφίστατο εἰσέτι ἀληθὴς ἀγγλικὴ φιλοσοφία. Διαγράφονται βεβαίως ἰδεολογικά τινα ρεύματα καθαρῶς ἀγγλικά, προωρισμένα βραδύτερον νὰ ὑπερισχύσουν: οὕτως ὁ *Ἐρβέρτος δὲ Χερβουρὺ* (1581-1648) προοιμιάζει τὸν «ἔλλογον χριστιανισμὸν» τοῦ Λόκε· ὁ *Ἰωσὴφ Γκρανβίλ*, ἱερεὺς τοῦ Καρόλου Β πρεσβεύει εἶδος σκεπτικισμοῦ ὅστις δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέχεια τοῦ ἐμπειρισμοῦ τοῦ Βάκωνος καὶ ὡς τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὸν σκεπτικισμὸν τοῦ Χιούμ. Ἀλλ' ὁ *Ράλφ Κούντγουορθ* (1617-1688) εἶνε πλατωνικός, ὀπαδὸς εἰς τὴν φυσικὴν τῶν τελικῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα ὁ Βάκων εἶχεν ἐκβάλει ἔξω τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστήμης, ὅπου, ὡς ἔλεγεν, εἶνε ἄγονα, «ὡς αἱ εἰς τὸν Κύριον ἀφιερωθεῖσαι παρθένοι». Ἡ πλαστικὴ φύσις, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Κούντγουορθ ἐξηγεῖ τὸν σχηματισμὸν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ὀργανισμῶν, μετέχει καὶ τῆς πλατωνικῆς ἰδέας καὶ τῆς ἐνδελεχείας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ σπερματικοῦ λόγου τῶν στωϊκῶν. Ὁ *Ἐρρῖκος Μὸρ* (1614-1687), συνδυάζει τὸν πλατωνισμὸν μετὰ τῆς θεοσοφίας. Ὁ *Θεόφιλος Γκὰλ* (1628-1677), συγγραφεὺς τῆς «Παγκοσμίου Θεοσοφίας» καὶ ὁ υἱός του Θωμᾶς εἶνε θεόσοφοι ἅμα καὶ φιλόσοφοι. Ἀλλ' ἐκεῖνος ὅστις παρέχει τὴν καθαρωτέραν ἰδέαν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς φιλοσοφίας ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, μεταξὺ τοῦ Χόββες καὶ τοῦ Λόκε, εἶνε ὁ *Φράνσις Γκλισσόν*. Ἰατρός, ἀνατόμος μεγάλης ἀξίας, διατυποῖ ὑπὸ τὴν φρικωδεστέραν σχολαστικὴν μορφήν, παράδοξον μεταφυσικὸν σύστημα, ἀνάμικτον ἰδεαλισμοῦ καὶ νατουραλισμοῦ, τὸ ὁποῖον ἀφ' ἑνὸς ἐνθυμίζει τοὺς Ἰταλοὺς τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀποτελεῖ τὸν πρόδρομον τῶν θεωριῶν τοῦ Λεϊβνιτίου. Τὸ ἔργον του δεικνύει σαφῶς ὅτι ἡ φιλοσοφία ἐν Ἀγγλίᾳ διετέλεσε τότε εἰς μεταβατικὴν κατάστασιν, κυμαινομένη μεταξὺ τῆς αὐθεντίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, μεταξὺ τῆς παραδόσεως καὶ τῆς πείρας.

ΛΟΚΕ

Ὁ *Λόκε* εἶνε ὁ πρῶτος ὅστις ἔθεσεν εἰς τὸν δρόμον της τὴν ἀγγλικὴν φιλοσοφίαν (1632 1704). Μαθητὴς τοῦ Καρτεσίου, εἶνε κατ' οὐσίαν ὁ μᾶλλον ἀνεξάρτητος τῶν μαθητῶν τοῦ γάλλου φιλοσόφου. Ἐφαρμόζει εἰς τὴν μελέτην τοῦ πνεύματος τὴν παρατήρησιν καὶ τὸ πείραμα. Αρνούμενος τὴν ὕπαρξιν τῶν ἐμφύτων ἰδεῶν, θεωρεῖ τὸ πνεῦμα, ἐν ἀρχῇ ὡς ἄγραφον πίνακα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγγράφει τὰς ἐντυπώσεις της ἡ αἴσθησις ἢ ἡ νόησις, ἡ ἐξωτερικὴ ἢ ἡ ἐσωτερικὴ πεῖρα. Ὁ Λόκε δὲν εἶνε μὲν σπουδαῖος μεταφυσικός, ἀλλ' εἶνε ἀναντιρρήτως εἷς ἐκ τῶν μεγαλειτέρων φιλοσόφων τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ πατὴρ τῆς ἰδεολογίας καὶ τῆς ἀναλυτικῆς ψυχολογίας. Εἶνε ὁ μέγας μυσταγωγὸς εἰς τὸ ζήτημα τῆς καταγωγῆς τῶν ἰδεῶν καὶ εἰς τὸ περὶ τῶν σχέσεων τῶν ἰδεῶν μετὰ τῶν λέξεων. Εἶνε ὁ πρῶτος ἴσως, ὅστις ἐπεχείρησε νὰ διακρίνῃ τὰς βεβαίας καὶ εὐαποδείκτους ἀληθείας ἀπὸ ὅσα εἰσέρχονται εἰς τὸν κύκλον τῆς πίστεως καὶ ἀπὸ ὅσα δὲν δύνανται νὰ εἶνε πιστευτά, καθὸ παράλογα. Τὴν Ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ θεωρεῖ βεβαίαν καὶ ἀναγκαίαν, ἀληθοφανῆ δὲ ἁπλῶς τὸ ἄϋλον τῆς ψυχῆς καὶ τὴν μέλλουσαν ζωήν. Εἰς τὴν ἠθικὴν θέτει ὡς ἀρχὴν τὴν ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας, ἐκ τῆς αὐτῆς δὲ ἀρχῆς διαπνέεται καὶ τὸ πολιτικόν του σύστημα. Ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρωτουργῶν καὶ ὁ μέγας θεωρητικὸς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1688, τῆς ὁποίας ἀπολογίαν ἀποτελεῖ τὸ «Δοκίμιον περὶ τῆς Κυβερνήσεως». Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο, δημοσιευθὲν τὸ 1689, περιέχεται ὅλη ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος τὸ ὁποῖον ἐμεγάλυνε τὴν Ἀγγλίαν καὶ ἐμύησε τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Δὲν παύει οὐχ ἧττον νὰ εἶναι ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς του, αὐταρχικὸς μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς θεωρίας του περὶ τῶν δημοσίων ἐλευθεριῶν. Εἰς μικρὸν «Σχέδιον συντάγματος διὰ τὴν Καρολίναν» διακηρύττει ὅτι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν πίστις δέον νὰ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τοῦ κράτους, θεωρουμένων ἐκτὸς νόμου τῶν μὴ πιστευόντων εἰς τὸν Θεόν, καθόσον οὗτοι δὲν παρέχουν ἐχέγγυα ὅτι δύνανται ν' ἀποτελέσουν καλοὺς πολίτας. Ἂν λάβωμεν τώρα ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ Λόκε ἦτο ἰατρὸς καὶ οἰκονομολόγος, φροντίζων διαρκῶς διὰ τὸ δημόσιον συμφέρον, καὶ ὅτι εἰς τὰς «Σκέψεις περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως», ἔρριψε μὲ δαψίλειαν ἰδέας δυναμένας νὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς πᾶσαν χώραν καὶ ἐκ τῶν ὁποίων πολλαὶ ἐκαρποφόρησαν εἰς τὴν

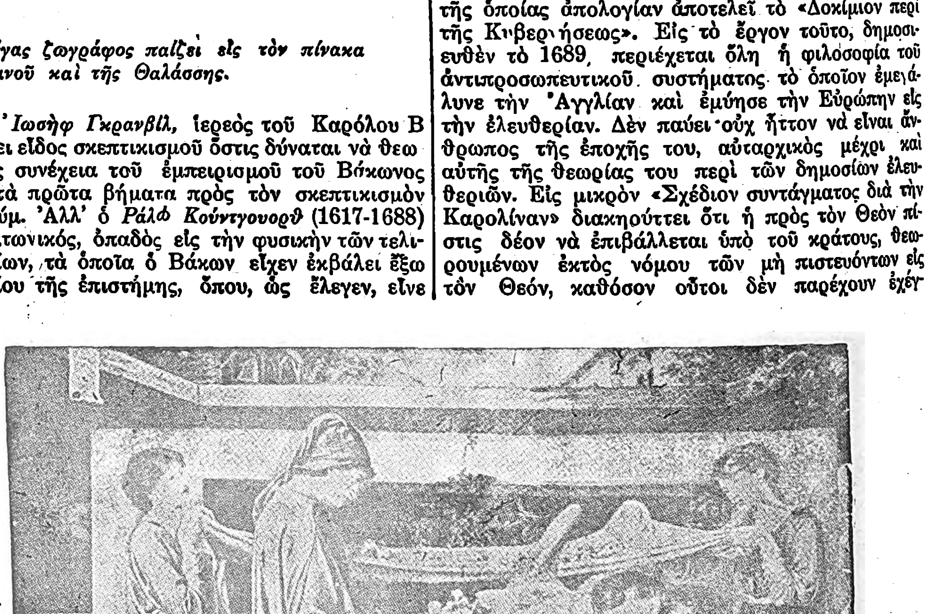

Δάντε-Γαβριὲλ-Ροσσέτι: Τὸ ὄνειρον τοῦ Δάντε (Μουσεῖον Λίβερπουλ). Ἡ μεγαλυτέρα καὶ πλέον συγκινοῦσα μορφὴ τῶν Ἄγγλων προραφαηλιστῶν εἶναι ὁ Ροσσέτι.

Digitized by Google

Αγγλίαν, βλέπομεν ὅτι τὸ ἀγγλικὸν πνεῦμα εὗρεν εἰς αὐτὸν τὴν τελειοτέραν ἐν-άρκωσίν του καὶ τὴν ἐξοχωτέραν ἐκδήλωσίν του. Κρίνοντες αὐτὸν ἐκ τῆς σχετικῆς μετριοπαθείας του, ἐκ τῆς λεπτότητός του καὶ ἐκ τῆς δυνάμεώς του, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶχεν ὅλας τὰς ἀρετὰς τῆς φυλῆς του καὶ ὅτι τὸ ἔργον του ἀντανακλᾷ ὅλας τὰς καλυτέρας τάσεις της.

Ὁ *Νεύτων* ὡς φιλόσοφος, ὁ *Σαμουὴλ Κλάρκ*, ὁ *Σαφτεσβουρὺ* δὲν παρουσιάζουν ἐξαιρετικὴν πρωτοτυπίαν, αἱ δὲ θεωρίαι τῶν μὲν δύο πρώτων περὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ δὲ τελευταίου περὶ τῆς ἠθικῆς προσεγγίζουν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Λόκε, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ὅλη ἡ ἀγγλικὴ φιλοσοφία τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἀμέσως μετὰ τοῦ Λόκε συνδέονται οἱ: *Κούμβερλανδ, Μποῦτλερ, Βόλλαστον, Χούτσεσυν, Χόου, Φέργουσον, Ἄδαμ Σμίθ, Πάλεϋ,* ὡς ἠθικολόγοι, καὶ *Πετρος Μπράουν, Τόλανδ, Κόλλινς Τίνταλ, Χάρτλεϋ, Πρίστλεϋ, Πράϊς* ὡς ψυχολόγοι· ἐμμέσως δὲ οἱ *Βερκέλεϋ* καὶ *Χιοὺμ* ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ *Σκωτικὴ σχολὴ* ἀφ' ἑτέρου.

Ὁ *Βερκελέϋ* (1685-1753) πρεσβεύει ὅτι μόνον τὸ πνεῦμα ὑπάρχει μὲ τὰς ἰδέας του καὶ τὰς βουλητικὰς ἐκδηλώσεις του, ἐγκαινιάζων οὕτως ἕνα ἰδεαλισμόν, ἢ φαινομενισμόν, κατὰ πολὺ διάφορον τοῦ ὑπὸ τοῦ Λόκε ἀναπτυχθέντος, ἰδεαλισμὸν ὅλως ἀγγλικόν, δηλαδὴ ψυχολογικὸν καὶ θετικόν. Ὁ μὲν Λόκε δὲν ἐθεώρει τὴν καθ' ἑαυτὸν ὕπαρξιν τοῦ κόσμου ὡς ἀλήθειαν βεβαίαν a priori, ἐκ τῶν προτέρων, ἢ ἐπιδεκτικὴν ἀποδείξεως. Ἀλλ' ὁ Βερκελέϋ τὴν ἀρνεῖται ἀπολύτως. Κατὰ τὸν Βερκελέϋ, ὅ,τι δὲν σκέπτεται δὲν ὑπάρχει εἰμὴ εἰς τὴν ἀντίληψιν σκεπτομένου τινὸς ὄντος.

Ὁ *Ἀρθοῦρος Κολλιὲ* (1680-1732) εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίσης καταλήγει συμπέρασμα ἀλλὰ δι' ἄλλης ὁδοῦ.

Διὰ τοῦ *Δαβὶδ Χιοὺμ* (1711-1776) ὁ ἀγγλικὸς ἰδεαλισμός, διελθὼν ἐκ τοῦ ἐμπειρισμοῦ τοῦ Λόκε, κατέληξεν εἰς σκεπτικισμὸν ἀνάλογον ἐν μέρει πρὸς τὸν τότε ἐν Γαλλίᾳ ἐπικρατοῦντα, ἀλλὰ πολὺ βαθύτερον. Ὁ Χιούμ, θεωρῶν ὡς θεμελιώδη τὴν γνῶσιν τῆς αἰτίας προσπαθεῖ νὰ εὕρῃ τὴν προέλευσίν της. Αὕτη, κατὰ τὸν Χιούμ, εὑρίσκεται εἰς τὴν συνήθειαν, ἢ τὸν συνειρμὸν τῶν ἰδεῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀγόμεθα, εὑρισκόμενοι πρὸ γεγονότος τινός, ν' ἀναμένωμεν ἕτερον, τὸ ὁποῖον συχνάκις ἀντελήφθημεν ὡς συνδεόμενον πρὸς τὸ πρῶτον. Συνεπῶς ἡ ἰδέα τῆς σχέσεως μεταξὺ αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος δὲν δύναται ὀρθῶς νὰ ἐφαρμοσθῇ, εἰμὴ ἐφ' ὅσον ἐξάγομεν ἐκ δεδομένων γεγονότων ἄλλα γεγονότα κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν προαποκτηθεῖσαν πεῖραν. Οὐδὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν περὶ τῆς ἀντικειμενικῆς σχέσεως αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος ἔξω ἡμῶν, οὔτε, κατὰ μείζονα λόγον, νὰ ὑψωθῶμεν ὑπεράνω τοῦ ἐπιπέδου τῆς πείρας καὶ ν' ἀποδείξωμεν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς. Ὁ Βερκελέϋ ὑποστηρίζει ὅτι οὐδὲν ἀποδεικνύει τὴν ὕπαρξιν τῶν σωμάτων, ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἀποδεικνύει, λέγει ὁ Χιούμ, ὅτι ὑπάρχουν πνεύματα.

Αἱ μεταφυσικαὶ καὶ πρακτικαὶ συνέπειαι τῆς θεωρίας ταύτης προεκάλεσαν ζωηρὰν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τῆς *Σκωτικῆς σχολῆς,* ἐχούσης ἀρχηγὸν τὸν *Θωμᾶν Ρὴδ* (1710-1796). Οἱ φιλόσοφοι τῆς σχολῆς ταύτης προσφεύγουν εἰς τὸν κοινὸν νοῦν, ὅπλον δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀσθενὲς ἔναντι τῆς λεπτεπιλέπτου καὶ ἰσχυρᾶς διαλεκτικῆς τοῦ Χιούμ, ἀλλ' ὁ εἰλικρινὴς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρως τωνήγαγεν αὐτοὺς εἰς ἀναλύσεις μεγάλης λεπτότητος καὶ ἀξίας. Ἡ ψυχολογία τῆς παρατηρήσεως καὶ ἡ ἐπὶ τῆς πείρας βασιζομένη ἠθικὴ ὀφείλουν εἰς τούτους σπουδαίας προόδους.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ἡ ἀγγλικὴ φιλοσοφία, ὑπὲρ ποτε ἄλλοτε ἀκμάζουσα, παρέμεινεν ὅ,τι ἀνέκαθεν ὑπῆρξε: θετικὴ καὶ πρακτική. στηριζομένη εἰς τὰ γεγονότα καὶ τὴν πεῖραν, ἔχουσα δὲ ἤδη εἰς τὴν διάθεσίν της τὰ πορίσματα τῆς καταπληκτικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν.

Ἡ καθαρῶς πρακτικὴ πλευρὰ τῆς φιλοσοφίας, τοῦ δικαίου καὶ τῆς πολιτικῆς, ἔσχεν ὡς ἀρχηγὸν σχολῆς τὸν *Ἱερεμίαν Βένθαμ* (1748-1832). Οὗτος ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς ὁμάδος τῶν συγγραφέων οἵτινες προητοίμασαν τὴν πολιτικὴν μεταρρύθμισιν,

Χόππερ: Ἡ κόμησσα τῆς Ὀξφόρδης.

ἱδρύσαντες τὴν «Ἐπιθεώρησιν τοῦ Οὐεστμίνστερ» καὶ τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου. Εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Βένθαμ ἀνήκουν οἱ οἰκονομολόγοι Μάλθος, Ρικάρδο κλπ. ἐν μέρει δὲ καὶ οἱ δύο *Μίλ*. Ἡ ἱστορία τῆς φιλοσοφίας ἀνέδειξε τοὺς *Μπλάκεϋ, Γεώργιον Γρότε, Λῶρι*. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας τὸ μέγα ἔργον τοῦ *Μποῦκλε* «Ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ» εἶνε ἀναμφισβητήτου ἀξίας. Εἰς τὴν καθαρὰν φιλοσοφίαν ἡ «Ἀνάλυσις τῆς ἀνθρωπίνης νοήσεως» τοῦ Τζαίημς Μίλ, ἀποτελοῦσα συνέχειαν τῆς ἐργασίας τῆς Σκωτικῆς σχολῆς, ἐγκαινίασε ψυχολογίαν βασιζομένην ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ φαινομένου τοῦ συνειρμοῦ τῶν ἰδεῶν, τοῦ ὁποίου τὴν σπουδαιότητα εἶχον διαγνώσει ἤδη ὁ Λόκε, ὁ Χάρτλεϋ καὶ ὁ Χιούμ. Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἀγγλικὴ ψυχολογία ἀνεζήτει τὸν δρόμον της, ὁ Οὐίλλιαμ Ἄμιλτον (1788-1856) ἐσυνέχισε τὴν παράδοσιν τοῦ Βερκελέϋ καὶ τοῦ Χιοὺμ καὶ συγχρόνως κατέστησε γνωστὰς εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὰς θεωρίας τοῦ Καντίου.

Παραλλήλως πρὸς τὸ μεταφυσικὸν τοῦτο ρεῦμα, ἐσχηματίσθη, πρωτοβουλίᾳ ἰδίως τοῦ *Τζὼν-Στούαρτ Μίλ,* ὁ «ἀγγλικὸς θετικισμός». Ὁ Στούαρτ Μίλ, καίτοι ἐπηρεασθεὶς ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου Κόντ, δὲν ὑπῆρξε μαθητής του. Ἀλλὰ καὶ ἐν γένει μεταξὺ τοῦ ἀγγλικοῦ θετικισμοῦ καὶ τοῦ γαλλικοῦ ὑφίστανται οὐσιώδεις διαφοραί: ἐνῷ οἱ Γάλλοι θετικισταὶ ἀρνοῦνται ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ψυχολογίαν ὡς ἰδιαιτέραν ἐπιστήμην, ἔχουσαν ἴδιον ἀντικείμενον καὶ ἰδίους τρόπους ἐρεύνης, ἀλλὰ θεωροῦν ταύτην ὡς κλάδον τῆς βιολογίας, ὁ Μὶλ καὶ οἱ μαθηταί του θεωροῦν τὰ φαινόμενα τοῦ πνεύματος ὡς ἀποτελοῦντα ἰδιαίτερον κόσμον, ὡς τὴν πρώτην δοθεῖσαν εἰς ἡμᾶς πραγματικότητα καὶ τὸ ἀσφαλέστερον ἀντικείμενον τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς πείρας.

Ἰδιαιτέραν ὅλως θέσιν κατέχει εἰς τὴν ἀγγλικὴν φιλοσοφίαν ὁ Ἔρβερτ Σπένσερ (1820-1903), ἐκ τῶν εὐρυτέρων πνευμάτων τοῦ 19ου αἰῶνος. Κεντρικὴ ἰδέα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σπένσερ εἶνε ἡ ἰδέα τῆς ἐξελίξεως. Εἰς τὸ δεκάτομον σύστημα συνθετικῆς φιλοσοφίας, διὰ τὸ ὁποῖον ἠσχολήθη ἐπὶ 36 ἔτη, ὁ Σπένσερ ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι ἡ φιλοσοφία ἀποτελεῖ ἑνιαίαν γνῶσιν, οὕτω δὲ θεωρῶν τὴν φιλοσοφίαν ὡς σύνθεσιν τῶν ἐπιστημῶν προσπαθεῖ νὰ περιλάβῃ εἰς ἓν σύνολον τὰς γενικὰς ἀληθείας τῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὰς ὁποίας δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν αἱ ἰδιαίτεραι ἀλήθειαι τῶν ἐπιστημῶν τούτων.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ, τὸ αἴσθημα τῆς ἠθικῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς συνειδήσεως ἐν σχέσει πρὸς τοὺς νόμους τῆς ὕλης, ἀναζωογονεῖ τὰς μεταφυσικὰς θεωρίας. Ὁ *Στέρλιγγ, ὁ Οὐάλλας, ὁ Καὶρδ,* ἐξερευνοῦν τὸ ἔργον τοῦ Ἔγελ, ὅπως ἐνισχύσουν τὴν πρὸς τὸν ἰδεαλισμὸν πίστιν των. Ὁ Μπράντλεϋ ἐπίσης ἔχει ἐπηρεασθῇ ἐκ τοῦ ἑγελιανισμοῦ. Ἀλλ' ἐνῷ εἶνε μυστικοπαθὴς σχεδὸν μεταφυσικός, οὐχ ἧττον ἀκολουθεῖ καὶ τὸν πραγματισμὸν τοῦ ἀμερικανοῦ Οὐίλλιαμ Τζαίημς, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὰς παλαιὰς καὶ καθιερωμένας τάσεις τοῦ ἀγγλικοῦ πνεύματος νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀξίαν μιᾶς ἰδέας ἐκ τῆς πρακτικῆς ἀποδόσεώς της. Ἀλλὰ καὶ ὁ ρασιοναλισμός, ἡ θεωρία τοῦ λογικοῦ ὡς κυρίας πηγῆς τῆς γνώσεως, ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἕνα Ρῶσσελ. («Αἱ ἀρχαὶ τῶν Μαθηματικῶν», 1903· «Τὰ προβλήματα τῆς Φιλοσοφίας», 1912 κλπ.), ὅσον δὲ καὶ ἂν σήμερον ὁ ρόλος τοῦ ρασιοναλισμοῦ εἶνε περιωρισμένος, φαίνεται ὅτι αἱ σημεριναὶ σχολαὶ τοῦ νεορρεαλισμοῦ θὰ κατευθύνουν πρὸς τὸν ρασιοναλισμὸν τὴν ἀγγλικὴν φιλοσοφίαν τῆς αὔριον.

Ἀγγλικὸν ἅλας. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην πωλεῖται εἰς τὰ φαρμακεῖα ἢ ὡς καθαρτικὸν χρησιμοποιουμένη θειϊκὴ μαγνησία (βλ. λέξιν).

Ἀγγλικὸν ἐρυθρόν. Τοῦτο εἶνε ὀξείδιον τοῦ σιδήρου (τύπου Fe^2O^3), ὅπερ ἐν τῇ φύσει ἀπαντᾶται ὡς αἱματίτης. Τεχνιτῶς παράγεται ὑπὸ μορφὴν ἰζήματος εἰς τὴν βιομηχανικὴν παρασκευὴν τοῦ καπνίζοντος θειϊκοῦ ὀξέος ὅτε ἀπομένει ὡς ἐρυθρὰ κόνις γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Kolkothar (Caput mortuum) καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς λείανσιν τῆς ὑάλου καὶ ὡς χρῶμα.

Ἀγγλικὸν κίτρινον. Κοινῶς κίτρινον τοῦ μολύβδου. Ὀρυκτὸν = Λιθάργυρος.

Εἶνε ὀξείδιον τοῦ μολύβδου (τύπου PbO).

Παρασκευάζεται θερμαινομένου νιτρικοῦ μολύβδου ἢ ἀνθρακικοῦ τοιούτου ὑπὸ μορφὴν ἀμόρφου κιτρίνης κόνεως.

$2\ Pb\ (NO^3)^2 = 2\ PbO + 4\ NO^2 + O^2$.

Παράγεται ἐπίσης δι' ὀξειδώσεως τοῦ μολύβδου ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ, π. χ. κατὰ τὴν κυπέλλωσιν τοῦ ἀργύρου.

Ἔχει εἰδικὸν βάρος 9,21 καὶ τήκεται εἰς 480° βαθμούς. Ἐὰν τὸ ὑποβάλωμεν εἰς ἀπότομον ψῦξιν σχηματίζει κιτρίνην, λεπιδοειδῆ μάζαν, ἐὰν τοὐναντίον τὸ ἀφήσωμεν εἰς βραδεῖαν τοιαύτην τότε ἔχει χρῶμα ἐρυθροκίτρινον.

Συντηκόμενον μετὰ διοξειδίου τοῦ πυριτίου σχηματίζει εὔτηκτον πυριτικὸν ἅλας.

Χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν χρώματος, ἐν τῇ βιομηχανίᾳ δέ, ἐν μὲν τῇ κεραμευτικῇ πρὸς κατασκευὴν τῆς μολυβδούχου ὑάλου, καὶ πρὸς γραφὴν ἐπὶ τῆς πορσελλάνης, ἐν τῇ φαρμακευτικῇ πρὸς κατασκευὴν κηρωτοῦ (τσιρώτου) καὶ ἐμπλάστρων καὶ τέλος ἐν τῇ χημικῇ βιομηχανίᾳ πρὸς παρασκευὴν ἁλάτων τοῦ μολύβδου, π. χ. ὀξεικοῦ μολύβδου κτλ.

Θερμαινόμενον ἐπὶ μακρὸν διάστημα ἐν τῷ ἀέρι καὶ εἰς θερμοκρασίαν 400°-450° βαθμῶν μεταβάλλεται εἰς μίνιον (Pb^3O^4), τὴν γνωστὴν ἐρυθρὰν χρωματιστὴν οὐσίαν (ἴδε μίνιον).

Ἐὰν ὅμως τοὐναντίον θερμάνωμεν ἰσχυρῶς τὸ μίνιον ἀπορροφᾷ τοῦτο ὀξυγόνον ἐκ τοῦ ἀέρος καὶ μετατρέπεται πάλιν εἰς λιθάργυρον, ὡς ἑξῆς:

$2\ Pb^3O^4 = 6\ PbO + O^2$.

Ἀγγλικὸν Κόμμα. (Ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος). Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 συνεσπειρώθησαν περὶ τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδᾶτον οἱ ἐξ Εὐρώπης ἐλθόντες ἕλληνες οἱ ὁποῖοι, διαπνεόμενοι ἀπὸ φιλελευθέρας ἰδέας, ἐζήτουν ἀπὸ τότε συνταγματικὸν πολίτευμα διὰ τὸν τόπον. Τὸ κόμμα τοῦτο ἐπωνομάσθη «ξενικὸν» κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐντόπιον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλουν οἱ κοτζαμπάσηδες, οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ ἐπίσκοποι. Ὁ Μαυροκορδᾶτος, ἀνὴρ μετριοπαθής, συνετός, χρηστός, ἀλλὰ καὶ διστακτικός, διέβλεπε πολὺ καλῶς ὅτι θᾶττον ἢ βράδυον ὁ Ρωσσικὸς ὄγκος θὰ ὑποκαθίστα τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἐν Ἀνατολῇ εἰς βάρος προφανῶς τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ Ἑλληνικὸς ἀγών, κατὰ συνέπειαν, διὰ τὴν πλήρη ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν ἀπέβαινε μάταιος διότι οὐδέποτε ἡ ρωσσικὴ βουλιμία θὰ ἐπέτρεπε ταύτην. Διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ὅμως τοὺς σκοπούς της ἡ Ρωσσία παρουσιάζετο ὡς ἐλευθερώτρια τῶν χριστιανικῶν λαῶν τοῦ Αἵμου, ἵνα ἀποκτήσῃ τὴν κηδεμονίαν αὐτῶν ἔναντι τῆς Τουρκίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ τῆς παρεῖχε διαρκεῖς ἀφορμὰς ρήξεως πρὸς αὐτήν. Ἀπέναντι τῆς ρωσσικῆς πολιτικῆς ἐπιδιωκούσης τὴν διάλυσιν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ σλαυϊσμοῦ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μεσογείου, ἀντετάσσετο ἡ ἀγγλικὴ ἀντίδρασις. Ὁ Μαυροκορδᾶτος πολιτικώτατα σκεπτόμενος δὲν ἐδελεάσθη ἀπὸ τὸ ὑστερόβουλον ρωσσικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τοὺς χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ προσεκολλήθη εἰς τὸ ἅρμα τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Δὲν ἤργησαν ὅμως οἱ τότε θερμοκέφαλοι πατριῶται νὰ τὸν κατηγορήσουν ὡς «πουλημένον» εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπὸ τότε δὲ καὶ χρονολογοῦνται αἱ τοιαῦται μέθοδοι παρ' ἡμῖν κατὰ πολιτικῶν ἀντιπάλων. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὁ Μαυροκορδᾶτος ἔδοσε τὴν ἑξῆς ἀπάντησιν εἰς ἐπιστολήν του, χρονολογουμένην ἀπὸ τῆς 23 Μαΐου 1824, γραφεῖσαν ἐν Μεσολογγίῳ καὶ ἀπευθυνομένην πρὸς διαφόρους φίλους του ἐν Λονδίνῳ: «Ὅλα τὰ ἔθνη, γράφει, παρατηροῦν μὲ μεγάλην περιέργειαν τὰς μετὰ τῶν ἄγγλων σχέσεις μας. Πολλοὶ ἐνόμισαν ὅτι ὅσα πέρυσι ἡ ὀλιγαρχικὴ φατρία διέσπειρε κατ' ἐμοῦ, ὅτι εἶμαι πωλημένος εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ θέλω νὰ πωλήσω καὶ τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦσαν χωρὶς κά-

Digitized by Google

ποιαν βάσιν. Ὁ ἴδιος Σιατοβριὰν εἶπεν εἰς ἕνα, ὅτι μία τοιαύτη ὑποψία μένει πάντοτε εἰς τὴν κεφαλήν του. Ἐγὼ ἀδιαφορῶ διὰ ἐμέ, τὴν συνείδησίν μου πάντοτε ἐξετάζω, καὶ δὲν συνηθίζω νὰ ἀθωόνομαι μὲ λόγους, αἱ πράξεις τοῦ καθενὸς φαίνονται, καὶ θέλουν φανῇ, βλέπω ὅμως ὅτι ἡ ἀνοησία μερικῶν, καὶ τὸ νὰ θελουν ν' ἀνακατεύωνται εἰς ὅσα δὲν εἶναι ἔργον τους ν' ἀνακατωθοῦν... κάμνουν ἀδικίαν μεγάλην εἰς τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἔθνους, καὶ ἐνταυτῷ σύρουν ἐναντίον του τὰ ἐκ τῆς ζηλοτυπίας τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἑπόμενα δεινά. Τοῦτο δὲν θέλω τὸ ἀφίσει νὰ περάσῃ μὲ σιωπήν. Θέλω ὁμιλήσει καὶ θέλω γράφει ὅσον ἠμπορῶ κατὰ τῶν τοιούτων ἀνοησιῶν, διὰ νὰ φανῇ μάλιστα ὅτι ὁ νομιζόμενος φίλος τῶν Ἄγγλων, εἶναι μόνον καὶ μόνον φίλος τῶν φίλων τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες οὔτε πωλοῦνται, οὔτε ἄγονται καὶ φέρονται ἀπὸ τὴν μύτην».

Σπουδαιότατον ὅμως διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀγγλοφίλου πολιτικῆς τοῦ Μαυροκορδάτου εἶναι τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ὑπομνήματος αὐτοῦ πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας Γεώργιον Κάννιγκ ὑπὸ χρονολογίαν 8)20 Αὐγούστου 1825, καθ' ἣν ἐποχὴν ἦτο Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ἰδοὺ τί λέγει:

«... Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἡ μόνη διέξοδος ἡ φέρουσα εἰς τὴν ἵδρυσιν τοῦ φραγμοῦ ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης ἀπαιτεῖ κατὰ τῆς κολοσσαίας δυνάμεως τῆς Ρωσσίας. Ἄλλοτε τὸν φραγμὸν τοῦτον παρεῖχεν ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία κατὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Βορρᾶ, ὁ παρὼν ὅμως ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων ἀπέδειξεν αὐτὴν ἀνίκανον νὰ ἐκτελῇ τοῦ λοιποῦ τὸ ἔργον τοῦτο καὶ ἀφοῦ οἱ Ἕλληνες, ὄντες τόσον ὀλίγοι, ἀπεδείχθησαν ἱκανοὶ νὰ τῆς ἀντισταθῶσι, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ Πρόνοια προορίζει αὐτοὺς πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, καὶ ὅτι ἡ Εὐρώπη δύναται νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, καθισταμένης ἐλευθέρας καὶ ἀνεξαρτήτου. Ἡ Ὑμετέρα ἐξοχότης θὰ συμφωνήσῃ μετ' ἐμοῦ ὅτι ἡ Τουρκία συγκεντρουμένη ἐν Ἀσίᾳ, καὶ μὴ ἐξασθενίζουσα ἐκ τῶν συνεχῶν ἐξεγέρσεων τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων κατ' αὐτῶν, θὰ προσκτήσηται μεγαλυτέραν ἰσχὺν τῆς παρούσης, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἀργὰ ἢ γρήγορα θὰ καταλήξῃ εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἡ φυσικὴ σύμμαχος τῆς Πύλης ὅταν αὕτη ἀναγνωρίσῃ τὰ συμφέροντά της...τοῦτο δὲ θὰ συμβῇ ὅταν ἐξαντληθῇ παρ' αὐτῇ τὸ πνεῦμα τῆς ἐμπαθείας τὸ ὁποῖον ἐμπνέει τὸ Διβάνιον, νὰ καθιστᾷ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀνωφελῆ πᾶσαν πρότασιν συνεννοήσεως. Ἀποτέλεσμα τῆς συνεννοήσεως ταύτης ἔσται ὅτι ἡ Ἀγγλία, ἡ Πύλη καὶ ἡ Ἑλλὰς θὰ ἀποτελέσωσι τοῦ λοιποῦ μίαν καὶ μόνην, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, δύναμιν ἥτις θ' ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς Ρωσσίας, καὶ τέλος ἡ ἕνωσις αὕτη θ' ἀπετέλει μίαν ἐπὶ πλέον ἐγγύησιν ἣν θὰ προσεκτᾶτο ἡ Ἀγγλία κατὰ τῶν ἀποπειρῶν τῆς τε Ρωσσίας καὶ πάσης ἄλλης εὐρωπαϊκῆς δυνάμεως ἐναντίον τοῦ Ἀγγλικοῦ ἐμπορίου τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι ἡ σωτηρία τῆς Εὐρώπης καὶ τὸ συμφέρον τῆς Ἀγγλίας ἀπαιτοῦσι τὴν ἵδρυσιν Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνεξαρτήτου καὶ ἰσχυροῦ...»

Τὰ μετέπειτα γεγονότα ἐπεκύρωσαν τοὺς φόβους καὶ τὰς προβλέψεις τοῦ Μαυροκορδάτου. Αὐτὸς ὁ Ρῶσσος Αὐτοκράτωρ εἰς συνομιλίαν του πρὸς τὸν ἐν Πετρουπόλει Ἄγγλον πρέσβυν γενομένην τὴν 21ην Φεβρουαρίου 1853 ἔλεγε μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: *Δὲν θέλω ἐπιτρέψει ποτέ, οὔτε ἀπόπειραν ἀνοικοδομήσεως Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, οὔτε τοιαύτην ἔκτασιν τῆς Ἑλλάδος, ἥτις νὰ καταστήσῃ αὐτὴν ἰσχυρὸν κράτος*· ἀκόμη ὀλιγώτερον θέλω συγχωρήσει νὰ διαμελισθῇ ἡ Τουρκία εἰς μικρὰς δημοκρατίας, ἀνοικτὰ καταφύγια εἰς τοὺς Κοσσούθ, τοὺς Ματζίνας καὶ λοιποὺς ἐπαναστατικοὺς τῆς Εὐρώπης...» (Ἀπόσπασμα ἀπορρήτου καὶ ἐμπιστευτικῆς ἐκθέσεως: βλέπε τὸ βιβλίον «Ἑλληνισμὸς ἢ Ρωσσισμός;» ὑπὸ ***, ἐν Ἀθήναις 1854).

Δυστυχῶς ἐν Ἑλλάδι ὁ κομματικὸς ἀνταγωνισμὸς ἦτο τόσον ὀξὺς ὥστε οἱ ἐσωτερικοὶ διαπληκτισμοί, καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ἀκόμη ἡ χώρα κατεστρέφετο ἀπὸ τὰ στίφη τῶν Τουρκοαιγυπτίων, ν' ἀπολήξουν εἰς δημιουργίαν κομμάτων τὰ ὁποῖα ν' ἀλληλοτρώγωνται ἐν ὀνόματι τῶν τριῶν Προστατίδων Δυνάμεων. Ἐδημιουργήθησαν οὕτω, ὡσεὶ νὰ μὴ ἤρκουν ὅλαι αἱ ἄλλαι ἀνίατοι ἐσωτερικαὶ πληγαί, τὸ ἀγγλικὸν κόμμα, τὸ γαλλικὸν καὶ τὸ ρωσσικόν, τὰ ὁποῖα μέχρι τοῦ 1862 ἔδρασαν κατὰ τρόπον ὀλέθριον διὰ τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν κομμάτων τούτων συνετέλεσε κατὰ πολὺ ἡ σκανδαλώδης ἐπέμβασις τῶν διπλωματικῶν ἀντιπροσώπων τῶν τριῶν Δυνάμεων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Χώρας, οἱ ὁποῖοι διὰ τῶν ραδιουργιῶν των ὑποδαυλίζοντες τὰ κομματικὰ πάθη εἶχον καταντήσει τρεῖς τύραννοι ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Τῷ 1825 καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Ἰμπραὴμ ἀπεβίβαζεν εἰς Πελοπόννησον τὸν στρατόν του ὁ Μαυροκορδᾶτος ἀπεδίωκε τὴν μεσιτείαν καὶ προστασίαν τῆς Ἀγγλίας πρὸς εἰρηνοποίησιν. Ἀντιθέτως ἔτι τινὰ ἀργότερον μετὰ τὴν ἐκεῖ ἀποβίβασιν τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Μαιζῶνος τὸ γαλλικὸν κόμμα ὑπέσχετο νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους καὶ τοὺς Ρώσσους, ἐν ᾧ ἀργότερον τὸ Ἀγγλογαλλικὸν κόμμα θὰ συμπράξῃ κατὰ τοῦ Καποδίστρια διότι τὸν ἐθεώρει φιλόρωσσον. Τὸ ἀλληλοφάγωμα τῶν κομμάτων τούτων ἐξεδηλώθη ὀξύτερον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκλήσεως τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως εἰς Αἴγιναν. Σπεύδουν ἐκεῖ οἱ πληρεξούσιοι τοῦ Ἀγγλικοῦ κόμματος, ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ἀνήκων εἰς τὸ Ρωσσικὸν κόμμα τὴν θέλει εἰς τὴν Ἑρμιόνην. Ἀπειλεῖται ἐμφύλιος σπαραγμός, ὅστις τῇ ἐπεμβάσει ξένων ἀποσοβεῖται καὶ ἡ Συνέλευσις συγκαλεῖται εἰς Τροιζῆνα, ὅπου μετὰ σφοδρὰν ἀντίδρασιν τοῦ Ἀγγλικοῦ κόμματος, ἐκλέγεται ὁ Καποδίστριας Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐλεύσεως τοῦ Καποδιστρίου εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄρχεται πρωτοφανὴς εἰς ὀξύτητα καὶ ἐμπάθειαν κομματικὸς ἀγών. Κάθε κόμμα ὑπεστήριζε μὲ τὸν γνωστὸν νεοελληνικὸν τρόπον, ὅτι τὸ ἔθνος θὰ προήγετο μόνον μὲ τὴν ὑποστήριξιν μιᾶς τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ἀλλ' οὔτε οἱ κομματάρχαι οὔτε αἱ Δυνάμεις ἦσαν εἰλικρινεῖς. Οἱ μὲν ἀπέβλεπον εἰς ἐξυπηρέτησιν κομματικῶν σκοπῶν, αἱ δὲ τῶν διπλωματικῶν συμφερόντων ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν διαπληκτισμῶν. Τὰ κόμματα ἀπεκάλουν τὸν Καποδίστριαν φιλόρωσσον διὰ νὰ ἐρεθίζουν κατ' αὐτοῦ τὴν Ἀγγλίαν καὶ Γαλλίαν. Ἰδίως τὸ ἀγγλικὸν κόμμα ὑπὸ τὸν Μαυροκορδᾶτον καὶ τὸν Σπυρίδωνα Τρικούπην ἐμαίνετο ἐναντίον του. Εἰς τὸν ἀηδῆ ἀγῶνα τῶν κομμάτων ἀνεμίχθησαν ἐνεργῶς οἱ ἐν Ναυπλίῳ ἀντιπρέσβεις τῶν τριῶν Δυνάμεων. Ὁ Ἄγγλος Δόκενς καὶ ὁ Γάλλος Ρουὰν ἔστησαν φανερὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Κυβερνήτου θεωροῦντες αὐτὸν πράκτορα τῆς Ρωσσίας. Τῇ ὑποδείξει καὶ τῇ προστασίᾳ αὐτῶν ἡ Ὕδρα κατέστη κέντρον συνωμοτικῆς δράσεως κατὰ τοῦ Καποδιστρίου. Πράκτορες αὐτῶν παρεκίνουν τὰς νήσους εἰς χωριστικὸν κίνημα. Τὰ πολεμικά των ἐβοήθουν τοὺς στασιαστὰς ἀναφανδόν. Μετὰ τὴν Ὕδραν στασιάζει ἡ Μάνη, ὅπου Ἀγγλικὸν πλοῖον ἀποβιβάζει στασιαστάς. Τὰ κόμματα συνεννοούμενα οὕτω καὶ συνεργαζόμενα μετὰ ξένων πρέσβεων κατηγόρουν τὸν Κυβερνήτην, ὅτι συνειργάζετο μετὰ τοῦ ἐν Ἑλλάδι Ρώσσου Πρέσβεως Ρούκμαν καὶ τοῦ ρώσσου στολάρχου Ρικόρδου.

Κατὰ τὴν ἐκραγεῖσαν ἐν Ὕδρᾳ τῷ 1831 στάσιν ὁ Μαυροκορδᾶτος διεβεβαίωνε τοὺς νησιώτας ὅτι, ἡ Ἀγγλία θὰ τοὺς ἀνεγνώριζε καὶ θὰ ἐξηνάγκαζε τὸν Καροδίστριαν ν' ἀπέλθῃ. Εἰς τὴν Σῦρον ὁ κυβερνήτης τῆς ἀγγλικῆς φρεγάτας Λάϊονς ἐκάλει εἰς ἀποστασίαν τοὺς κατοίκους διαβεβαιῶν καὶ αὐτὸς περὶ τῆς προσεχοῦς πτώσεως τοῦ Κυβερνήτου. Εἰς αὐτὸ τὸ Ναύπλιον οἱ συνωμόται συνεδρίαζον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γάλλου πρέσβεως Ρουάν. Ὑπῆρχον οὕτω δύο κυβερνήσεις ἡ μία εἰς Ὕδραν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν καὶ ἡ δευτέρα εἰς Ναύπλιον ὑπὸ ρωσσικήν. Ἐπακολουθεῖ ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια καὶ τὸ ἀπαίσιον τοῦτο γεγονὸς ὁ ἀγγλικὸς τύπος τὸ ἐχαιρέτισε μετ' ἀγρίας χαρᾶς.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια καὶ τὴν ἔλευσιν τοῦ Ὄθωνος αἱ ἀναμίξεις τῶν ξένων καὶ οἱ ἐσωτερικοὶ διαπληκτισμοὶ ἐν ὀνόματι αὐτῶν ἐξηκολούθησαν. Ἀγγλογαλλικῇ εἰσηγήσει συνελήφθη ὁ Κολοκοτρώνης ὡς στασιαστὴς κατὰ τοῦ καθεστῶτος. Ἀγγλικῇ ἀπαιτήσει ἡ Βαυαρικὴ κυβέρνησις ἀπολύει δύο ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἀντιβασιλείας καὶ ἡ ἐξουσία περιέρχεται εἰς τὸν πρόεδρον Ἀρμανσμπεργ θεωρούμενον φιλαγγλον. Ἀλλ' ἀπολύεται καὶ οὗτος μετά τινα χρόνον, ὁ δὲ ἐν Ἀθήναις Ἄγγλος πρέσβυς Λάϊον, δυσαρεστηθεὶς ἤρχισε νὰ ὑποθάλπῃ τὴν ὑπὲρ τοῦ Συντάγματος κίνησιν. Συγχρόνως εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Βουλὴν ὁ Πάλμεστρον ὡμίλει περὶ τῆς ἀνάγκης νὰ καθιερωθῇ ἐν Ἑλλάδι συνταγματικὸν πολίτευμα προφανῶς διὰ νὰ προετοιμάσῃ διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὄθωνος, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς Αὐστριακὸν ὄργανον! Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ὁ Ὄθων ἐδυσπίστει εἰς τὴν Ἀγγλικὴν πολιτικήν, διὰ τοῦτο ἐπέμενε νὰ σχηματίζῃ ὑπουργεῖα χωρὶς νὰ καλῇ εἰς αὐτὰ καὶ τὸν Μαυροκορδᾶτον. Ὁ Πάλμεστρον δυσανασχετῶν διότι ὁ Ὄθων δὲν ηὐνόει τὸ ἀγγλόφιλον κόμμα τῷ ἀπηύθυνε σκαιὰν διακοίνωσιν δι' ἧς κατηγορεῖτο ἡ Ἑλληνικὴ διοίκησις ὡς σύστημα βίας, διαφθορᾶς καὶ ἀκολασίας. Ὁ Ὄθων ἐπιδιώκων κατευνασμὸν τῆς Ἀγγλικῆς δυσαρεσκείας ἐκάλεσεν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τὸν Μαυροκορδᾶτον προσλαβόντα ὡς ὑπουργοὺς καὶ μέλη ἐκ τῶν ἄλλων δύο κομμάτων. Ἀλλὰ διὰ ραδιουργιῶν καὶ ἄλλων μεθόδων πίπτει ὁ Μαυροκορδᾶτος, ὁ δὲ Κωλέττης ἀρχηγὸς τοῦ γαλλοφίλου κόμματος διενεργήσας τὰς πρώτας μετὰ τὴν παραχώρησιν τοῦ Συντάγματος (1843) ἐκλογὰς κατορθώνει διὰ σωρείας νοθειῶν, ἐκβιασμῶν, δολοφονιῶν, λεηλασιῶν κ.τ.λ. νὰ ἐκμηδενίσῃ τὰ δύο ἄλλα κόμματα. Δὲν ἤργησεν ὡς ἐκ τούτου νὰ ἐπέλθῃ ρῆξις μεταξὺ τῆς Ἀγγλικῆς καὶ Γαλλικῆς πρεσβείας. Εἰς τὴν κομματικὴν ὅμως ὀξύτητα συνετέλεσε πολὺ ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Κωλέττη ὁ ὁποῖος διὰ τυχοδιωκτικῶν ἐνεργειῶν καὶ ἀνταρτικῶν κινημάτων εἰς τὰς ὁμόρους ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας ἐπεδίωκε τὴν δημιουργίαν ἐθνικοῦ κινήματος. Εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην ἀντέδρα ὁ Μαυροκορδᾶτος καὶ ἴσως διότι ἡ Ἀγγλία ἀνταγωνιζομένη τὴν Ρωσσίαν ἦτο ὑπὲρ τῆς ἀκεραιότητος τῆς Τουρκίας. Ἀργότερον κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1854) ἀγγλογαλλικὸς στόλος ἀποκλείει τὸν Πειραιᾶ διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς Τουρκίας. Ὁ Μαυροκορδᾶτος πρωθυπουργὸς ὢν κατορθώνει νὰ ἔλθῃ εἰς ἀπ' εὐθείας συνεννόησιν μετὰ τῆς Τουρκίας, θέτει τέρμα εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀνωμαλίαν καὶ ἀποσύρεται ὁριστικῶς τῆς πολιτικῆς. Τέλος ἡ Ἀγγλία ἐπιτυγχάνει τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος μετ' ὀλίγα ἔτη.

Ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν δύο τινὰ πηγάζουν: α') ὅτι αἱ Δυνάμεις ἐχρησιμοποίουν τὰ κόμματα χάριν τῆς ἰδίας των πολιτικῆς, ἀδιάφορον ἐὰν αὕτη ἦτο συμφέρουσα ἢ οὔ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ β') ὅτι τὰ κόμματα προσβεβλημένα ἀπὸ τὴν πολιτικὴν διαφθορὰν δὲν ἠδύναντο ἢ δὲν ἤθελον νὰ ἐννοήσουν εἰς ποίαν καταστροφὴν ὡδηγεῖτο ἡ χώρα ἐκ τῆς τι. αὐτῆς πολιτείας των. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Μαυροκορδάτου ἀναμφισβητήτως ἦτο ἀρίστη· ἀλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἤρχισεν ἡ ἐπέμβασις ἡ ξενικὴ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Χώρας, ὄχι μόνον δὲν ἐξυπηρετεῖτο αὕτη διὰ τῆς ἀγγλοφιλίας του, ἀλλὰ τοὐναντίον ἡ Ἑλλὰς ὑφίστατο ὅλα τὰ κακὰ τῆς τυφλῆς κομματικῆς ὑποταγῆς εἰς τὰ κελεύσματα τῶν διαφόρων πρέσβεων.

Δ.

Ἀγγλικὸν κυανοῦν. (Βλέπε Ἰνδικόν).

Ἀγγλικὸν πράσινον. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον διάφορα χρώματα πράσινα, ἰδίως δὲ τὸ πράσινον τοῦ Schweinpurt (διπλοῦν ἅλας τοῦ ὀξικοῦ καὶ ἀρσενικώδους χαλκοῦ) καὶ τὸ μῖγμα Οὐλτραμαρίνης μετὰ χρωμικοῦ μολύβδου.

Ἄγγλισῃ. (Henry William Paget, Ist Marquess of Anglesey). Ἄγγλος στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς (1768 - 1854), πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἑρρίκου λόρδου Παίητζετ, 1ου κόμητος τῆς Οὔξβριδγης (Uxbridge). Εἰκοσιπενταετὴς παρεκάθησεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κάρναβον. Στρατιώτης ὅμως τὴν ψυχήν, εὐθὺς ὡς ἐξερράγη ὁ πόλεμος πρὸς τὴν Γαλλίαν, ἐγκατέλειψε τὸ κοινοβούλιον καὶ στρατολογήσας, εἰς τὰς κτήσεις τοῦ πατρός του, ἓν σύνταγμα ἐθελοντῶν, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς καὶ μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Φλάνδρας (1793 - 1794). Βραδύτερον ὡς συνταγματάρχης τῶν δραγόνων, ἀπεστάλη εἰς Ὀλλανδίαν ὅπου καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Καστρικοῦ (2 Ὀκτωβρίου 1797), τρέψας εἰς φυγὴν τὸ γαλλικὸν ἱππικὸν καὶ κυριεύσας πέντε τηλεβόλα του. Ἀπὸ τοῦ 1808 ἡ στρατιωτική του δρᾶσις ἀναπτύσσεται θριαμβευτικὴ ἀνὰ τὴν Πυρηναϊκὴν χερσόνησον. Εἰς τὸ Βεναβέντον μάλιστα συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν διοικητὴν τοῦ γαλλικοῦ ἱππικοῦ, στρατηγὸν Λεφὲβρ - Ντενουέτ.

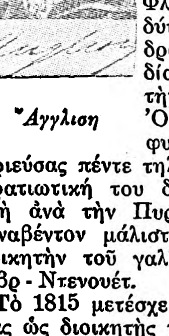

Ἄγγλισῃ

Τὸ 1815 μετέσχε τῆς ἐκστρατείας τῆς Ὀλλανδίας ὡς διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Οὐέλλιγκτον. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Βατερλὼ ἀπώλεσε τὸ ἓν σκέλος, διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν δὲ ὑπ' αὐτοῦ ἔκτακτον ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα ἔλαβεν τὸν τίτλον τοῦ μαρκησίου τοῦ Ἄγγλισῃ. Τὸ 1828, ἀπεστάλη ὡς ἀντιβασιλεὺς τῆς Ἰρλανδίας, ὅπου ἐπέδειξεν σπανίαν ἱκανότητα καὶ διαλλακτικότητα, κατορθώσας νὰ καταπραΰνῃ τὰ πάθη καὶ τὰ μίση τὰ ὁποῖα κατέτρυχον τὸ ἰρλανδικὸν λαόν. Γενόμενος ὅμως ὁ συνήγορος τῶν ἰρλανδικῶν δικαίων, ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ Οὐέλλιγκτον. Ἀνέλαβε πάλιν τὴν ἀντιβασιλείαν ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως Γκρέϋ (1830), ἀλλὰ μὴ δυνάμενος ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς συνεχῶς αὐξανομένας ἀξιώσεις τῶν Ἰρλανδῶν ἐζήτησεν ὁ ἴδιος τὴν ἀνάκλησίν του τὸ 1833. Ἀπεβίωσε μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ στρατάρχου τὴν 29 Ἀπριλίου 1854. Εἷς ἐκ τῶν υἱῶν του, ὁ λόρδος Γεώργιος Παίητζετ (1818-1880) διετέλεσε διοικητὴς τοῦ ἱππικοῦ κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον.

Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδάν. Ἡ πρὸς νότον τῆς Αἰγύπτου καὶ πρὸς βορρᾶν τῆς Οὐγάνδας χώρα, ἡ ὁποία καλεῖται συνήθως ἁπλῶς Σουδάν. (Ἴδε τὴν λέξιν ταύτην).

Ἀγγλοαμερικανοί. Οὕτω καλοῦνται ὅλοι οἱ εἰς τὴν ἀγγλικὴν φυλὴν ἀνήκοντες κάτοικοι τῆς Βορείας Ἀμερικῆς. Οὗτοι εἶνε ἀπόγονοι τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι ἀπῴκισαν τὴν χώραν ταύτην.

Ἀγγλοελληνικαὶ συμβάσεις. Τὸ ἰσχῦον συμβατικὸν καθεστὼς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας, σχετικῶς πρὸς τὸ ἐμπόριον, τὴν ναυτιλίαν, τὰς ἀνωνύμους ἑταιρίας κλπ., ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἡ πρώτη σύμβασις ἡ συναφθεῖσα μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ μεγάλης Βρεττανίας ἦτο ἡ ναυτιλιακὴ καὶ ἐμπορικὴ συνθήκη τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1837. Αὕτη κατηργήθη διὰ τῆς Συνθήκης ἐμπορίας καὶ ναυτιλίας τῆς ὑπογραφείσης τῇ 29 Ὀκτωβρίου)10 Νοεμβρίου 1886 ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδος Στ. Δραγούμη καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας Sir Horace Rum-

Digitized by Google

bold καὶ κυρωθείσης διὰ τοῦ Νόμου ΑΥΚΓ' τῆς 4 Ἀπριλίου 1887 (Ἐφ. Κυβερνήσεως ἀρ. 90 τῆς 18 Ἀπριλίου 1887).

Ἡ συνθήκη αὕτη μετὰ διαφόρων μετέπειτα συμφωνιῶν (περὶ ὧν κατωτέρω), ἀπετέλεσε τὸ συμβατικὸν καθεστὼς τῶν ἐμπορικῶν καὶ ναυτιλιακῶν σχέσεων μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μεγάλης Βρεττανίας, ὅπερ ἴσχυει μέχρι σήμερον.

Ἡ σύμβασις τοῦ 1886 ἐστηρίζετο κυρίως ἐπὶ δύο ἀρχῶν:

α) Οἱ ὑπήκοοι ἑκατέρου κράτους νὰ ἀπολαμβάνωσι παρὰ τῷ ἑτέρῳ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, προνομίων, ἐλευθεριῶν, εὐνοίας καὶ ἀτελειῶν, ὧν ἀπολαύουσιν ἢ ἤθελον ἀπολαύσει οἱ ἐγχώριοι.

1. Διὰ τὴν προσέλευσίν των μετὰ τῶν πλοίων καὶ τῶν φορτίων αὐτῶν εἰς πάντα τὰ σημεῖα, λιμένας καὶ ποταμοὺς (ἄρθρ. 1)

2. Διὰ τὴν διαμετακόμισιν (δι' ἣν ἀπαλλάσσονται παντὸς τέλους), τὴν ἀποταμίευσιν, ἀμοιβάς, εὐκολίας καὶ ἀποδόσεις δικαιωμάτων (ἄρθρ. 4).

3. Διὰ τὴν εἰσαγωγὴν οἱωνδήποτε ἐμπορευμάτων διὰ πλοίων τοῦ ἑνὸς εἰς τοὺς λιμένας τοῦ ἑτέρου καὶ ἐξαγωγὴν ἐξ αὐτῶν (ἄρθρ. 5).

4. Διὰ τὴν καταβολὴν δικαιωμάτων καταμετρήσεως, ἐλλιμενίσεως, πρωρέως, φανῶν, καθάρσεως κτλ. (ἄρθρ. 6).

5. Διὰ πᾶν ἀφορῶν εἰς τὴν ἀκτοπλοΐαν, τὴν ὅρμισιν, τὴν φόρτωσιν καὶ ἐκφόρτωσιν τῶν πλοίων ἐν τοῖς λιμέσι, ναυλοχίοις, ἐμπορείοις, ἀγκυροβολίοις, ὅρμοις ἢ ποταμοῖς (ἄρθρ. 7).

6. Διὰ τὴν ἐπισκευήν, προμήθειαν χρειωδῶν κτλ. ἐν περιπτώσει καταφυγῆς πολεμικοῦ ἢ ἐμπορικοῦ πλοίου εἰς λιμένα τοῦ ἑτέρου κράτους, λόγῳ κακοκαιρίας ἢ συμβάντος, ὡς καὶ διὰ τὰς περιπτώσεις ναυαγίου κτλ. καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῶν σωθέντων ἐγγράφων, ἐπίπλων κτλ. (ἄρθρ. 8).

7. Διὰ τὴν εἴσοδον, διαμονὴν κτλ., τῶν ὑπηκόων τοῦ ἑνὸς κράτους εἰς τὰς χώρας τοῦ ἑτέρου, τὴν ἐνοικίασιν καὶ νομὴν ἀκινήτων, τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου αὐτῶν καὶ τὴν ὑποβολὴν αὐτῶν εἰς φόρους, τέλη κτλ. (ἄρθρ. 12). Διὰ τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἀστικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν μεταφορὰν τῆς περιουσίας αὐτῶν (ἄρθρ. 14), καὶ ἐν γένει ὅσον ἀφορᾷ τὸν σεβασμὸν τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῶν καὶ τὴν δικαστικήν των προστασίαν (ἄρθρ. 15).

β) Ἑκάτερον τῶν Κρατῶν ν' ἀπολαμβάνῃ παρὰ τῷ ἑτέρῳ τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων, προνομίων, ἐλευθεριῶν, εὐνοίας καὶ ἀτελειῶν, ὧν ἀπολαμβάνει ἢ ἤθελεν ἀπολαύσει τὸ μᾶλλον εὐνοούμενον ξένον Κράτος.

1. Διὰ τὴν εἰσαγωγὴν προϊόντων τῆς γῆς ἢ τῆς βιομηχανίας αὐτοῦ (ἄρθρ. 2.).

2. Γενικῶς διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν (ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων) (ἄρθρ. 1.).

Ἐπίσης ἑκάτερον κράτος δὲν θὰ ἐπιβάλλῃ ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς πρὸς τὸ ἕτερον, παρὰ ἐκεῖνα ἅτινα ἤθελον ὁρισθῇ ἵνα καταβάλλωνται ἐπὶ τῆς ἐξαγωγῆς ὁμοειδῶν ἀντικειμένων εἰς ἄλλην ξένην χώραν (ἄρθρ. 3).

Οἱ ὑπήκοοι ἑκατέρων τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἀπαλάσσονται ἐν τῇ ἑτέρᾳ χώρᾳ πάσης ἀναγκαστικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας, δικαστικῆς ἢ δημοτικῆς λειτουργίας (πλὴν τῆς ὑπὸ τῶν νόμων ἐπιβαλλομένης τοῖς ἐνόρκοις) καὶ πάσης εἰς ἀντίτιμον τούτων χρηματικῆς καταβολῆς, ὡς καὶ ἀπὸ καταναγκαστικῶν δανείων καὶ ἄλλων ἐκτάκτων βαρῶν. Ἐξαιροῦνται ὅμως τὰ τέλη καὶ βάρη τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ἀκίνητον ἰδιοκτησίαν καὶ μίσθωσιν γαιῶν καὶ ἄλλων κτημάτων, εἰς ἃ δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι πάντες οἱ ἐγχώριοι (ἄρθρ. 13).

Ἡ συνθήκη αὕτη ἦτο ἐφαρμοστέα εἰς πάσας τὰς ἀποικίας καὶ ξένας κτήσεις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, πλὴν τῶν Ἰνδιῶν, τοῦ Καναδᾶ, τῆς Νέας Γῆς, τοῦ Εὐέλπιδος Ἀκρωτηρίου, τοῦ Νατάλ, τῆς Νέας Μεσημβρινῆς Οὐαλλίας, τῆς Βικτωρίας, τῆς Κουηνσλάνδης, τῆς Τασμανίας, τῆς Μεσημβρινῆς Αὐστραλίας, τῆς Δυτικῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Νέας Ζηλανδίας. Ἐκ τούτων ὅμως προσεχώρησαν εἰς τὴν συνθήκην αἱ Ἰνδίαι καὶ τὸ Εὐέλπι Ἀκρωτήριον διὰ δηλώσεως τῆς 15 Μαρτίου 1888, ἡ Βικτωρία, Κουηνσλάνδη, Τασμανία, Δυτ. Αὐστραλία καὶ Νατάλ (21 Μαρτίου 1888) ἡ Νέα Γῆ, Μεσημβρινὴ Αὐστραλία καὶ Νέα Ζηλανδία (11 Ἀπριλίου 1888).

Ἀνώνυμοι Ἑταιρίαι.—Τῇ 23 Ἰουλίου)4 Αὐγούστου 1888 συνήφθη συμφωνία μεταξὺ τοῦ κ. Στ. Δραγούμη καὶ τοῦ κ. Edmund Monson καθ' ἣν ἀνώνυμοι ἑταιρίαι, καὶ λοιπαὶ ἐμπορικαί, βιομηχανικαὶ καὶ χρηματιστικαὶ ἱδρυμέναι ἢ ἱδρυθησόμεναι κατὰ τοὺς νόμους ἑκατέρων τῶν Κρατῶν δύνανται νὰ ἐνασκῶσιν ἐν ταῖς χώραις τοῦ ἑτέρου πάντα τὰ δικαιώματα αὐτῶν, σὺν τῷ τῆς ἐπὶ δικαστηρίου παραστάσεως, ἐπὶ μόνῳ ὅρῳ νὰ συμμορφῶνται πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ῥηθείσαις χώραις ἰσχύοντας νόμους καὶ ἔθιμα.

Ἡ συμφωνία αὕτη συνήφθη συνεπείᾳ τοῦ Β. Διατάγματος τῆς 21 Ἰουλίου 1888 «περὶ παραχωρήσεως ἐπ' ἀμοιβαιότητι εἰς τὰς ἀγγλικὰς ἑταιρίας τοῦ ἐν τῷ ϡΚΑ' νόμῳ τοῦ 1888 ὁριζομένου πλεονεκτήματος».

Δασμολογικαὶ Προνομίαι. Διὰ συμφωνίας τῆς 16) 28 Μαρτίου 1890. ὑπογραφείσης ὑπὸ τῶν κ. κ. Γενναδίου καὶ Salisbury, ἐγένοντο αἱ κάτωθι δασμολογικαὶ μεταρρυθμίσεις:

1. Ἠλαττώθη ὁ δασμὸς τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὸ Ἡνωμ. Βασίλειον καὶ τὴν Ἰρλανδίαν κορινθιακῆς σταφίδος ἀπὸ 7 εἰς 2 σελλίνια καθ' ἑκατόλιτρον (Ἀγγλικόν).

2. Ἠλαττώθησαν οἱ δασμοὶ εἰσαγωγῆς εἰς Ἑλλάδα Ἀγγλικῶν ῥεγγῶν, νημάτων καὶ κλωστῶν ἐκ βάμβακος, φυτικῶν βαφῶν, χημικῶν προϊόντων, ὑφασμάτων ἐκ βάμβακος, λινοῦ, καννάβεως ὡς καὶ μαλλίνων ἢ τριχίνων.

Συγχρόνως ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν τῆς μὴ αὐξήσεως τοῦ ποσοῦ τοῦ ἤδη κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῆς κορινθιακῆς σταφίδος εἰσπραττομένου ἐγγείου φόρου.

Ἡ συμφωνία αὕτη ἐκυρώθη διὰ τοῦ νόμου ΑΩΙΒ' τῆς 4 Μαΐου 1890 (Ἐφ. Κυβερνήσεως ἀρ. 105 τῆς 9 Μαΐου 1890).

Κατὰ τὸ 1904, ὅτε εἰσήχθη ἐν Ἑλλάδι τὸ σύστημα τῆς παρακρατήσεως τοῦ σταφιδοκάρπου, ἐπεβλήθη δὲ καὶ εἰς εἶδος ἀπόδοσις τοῦ ἐγγείου φόρου καὶ ἐξαγωγικοῦ δασμοῦ, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, θεωρήσασα τοῦτο ὡς παράβασιν τῆς ἀνωτέρω διατάξεως (ἄρθρ 2 § 2 τῆς συμφωνίας τοῦ 1890), διεμαρτυρήθη, ἐδέχθη δὲ ν' ἀποσύρῃ τὴν διαμαρτυρίαν της μόνον ἔναντι τῆς ὡς ἀντάλλαγμα παροχῆς τῶν ἑξῆς παραχωρήσεων:

Ἠλαττώθησαν οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ ῥεγγῶν, γάδων (βακαλάων), παντὸς εἴδους ζαχαροπλαστικῆς (ἐκτὸς τοῦ χαλβᾶ καὶ λουκουμίων), διπυρίτου, παξιμαδίων, κουλουρίων κτλ., κλωστῶν εἰς κουβαρίστρας καὶ πλοκάμους, φοδρῶν, ταπήτων, μαλλίνων ἢ τριχίνων ὑφασμάτων, χονδρῶν ὑφασμάτων ἐκ καννάβεως.

Πρὸς τούτοις ἡ Κυβέρνησις τῆς Νέας Γῆς ἐδέχθη τὴν ἀτελῆ εἰσαγωγὴν κορινθιακῆς καὶ σουλτανικῆς σταφίδος, ἔναντι τῆς ἐλαττώσεως ἐν Ἑλλάδι τοῦ δασμοῦ τοῦ γάδου τῆς Νέας Γῆς.

Ἡ συμφωνία αὕτη ὑπογραφεῖσα τὴν 10)23 Νοεμβρίου 1904 ὑπὸ τῶν κ. κ. Α. Ρωμάνου καὶ Francis E. H. Elliot, ὥριζεν ὅτι ἡ Ἐμπορικὴ συνθήκη τοῦ 1886, ἡ συμφωνία τοῦ 1890 καὶ ἡ παροῦσα θέλουσι παραμείνει ἐν ἰσχύϊ ἐπὶ πενταετίαν καὶ πέραν τούτου μέχρι τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀφ' ἧς ἡμέρας τὸ ἕτερον τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἤθελε καταγγείλει αὐτάς.

Αἱ συμβάσεις αὗται ἔκτοτε παρέμειναν, παρατεινομένης σιωπηρῶς τῆς ἰσχύος των, μέχρις ὅτου ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις τὰς κατήγγειλε κατὰ τὸ ἔτος 1924 προκειμένου νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ νέον δασμολόγιον. Ἔκτοτε ὅμως παρατείνεται ἡ ἰσχὺς αὐτῶν προσωρινῶς ἀπὸ ἑξαμήνου εἰς ἑξάμηνον μέχρις ὅτου αἱ διεξαγόμεναι διαπραγματεύσεις καταλήξουν εἰς τὴν σύναψιν νέας συμβάσεως.

Προστασία ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν σημάτων, σχεδίων καὶ δειγμάτων.—Τῇ 27 Ἰουλίου 1894 ὑπεγράφη ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν κ. κ. Δ. Π. Στεφάνου Edwin Egerton δήλωσις ἑρμηνευτικὴ τοῦ κειμένου (αὐτολεξεί: ἵνα ἐναργέστερον καθορίσωσι τὸ κείμενον) τῆς συνθήκης τοῦ 1886, ἐπεκτείνουσα τὴν ἐκ ταύτης προστασίαν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ σήματα, σχέδια καὶ δείγματα. Κατὰ τὴν δήλωσιν ταύτην παραχωροῦνται ἐν ἑκατέρᾳ χώρᾳ τὰ αὐτὰ προνόμια εἰς τοὺς ὑπηκόους τῆς ἑτέρας ὡς καὶ εἰς τοὺς ἰδίους της ὑπηκόους ἢ εἰς τοὺς ὑπηκόους τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου Κράτους ἐν πᾶσι τοῖς ἀφορῶσιν εἰς ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ σήματα, σχέδια καὶ δείγματα.

Ἡ δήλωσις αὕτη ἐγένετο δυνάμει τοῦ Νόμου ΒΡΝΣΤ' τῆς 10 Φεβρουαρίου 1893 καὶ τοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς Β. Διατάγματος τῆς 18 Δεκεμβρίου 1893.

Διάφορα.—Ἕτεραι συμφωνίαι μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Μεγάλης Βρεττανίας εἶναι ἡ περὶ ἀμοιβαίας ἐκδόσεως τῶν δραπετῶν ναυτῶν τοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, ὑπογραφεῖσα ἐν Ἀθήναις τῇ 7)19 Αὐγούστου 1875, καὶ ἡ συνθήκη περὶ ἐκδόσεως ἐγκληματιῶν, τῇ 11)24 Σεπτεμβρίου 1910.

Βιβλιογραφία.—Ἐφημερὶς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Συλλογὴ τῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ ξένων κρατῶν συνθηκῶν, συμβάσεων καὶ συμφωνιῶν (Ὑπ. Ἐξωτερικῶν).

Ἄγγλοι. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀγγλίας. Ἀρχικῶς Ἄγγλοι (Angles) ἦτο τὸ ὄνομα μεγάλης Τευτονικῆς φυλῆς ἡ ὁποία εἰσέβαλε τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα μετὰ τῶν Ἰούτων καὶ Σαξόνων εἰς τὴν Βρεττανίαν δόσασα εἰς αὐτὴν καὶ τὸ ὄνομά της. Ἡ φυλὴ τῶν Ἄγγλων κατῴκει κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Σλέσβιγκ—Χόλσταϊν. Ὁ ἀγγλοσάξων ἱστορικὸς Μπέντα (Baeda) ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγκατάστασίν των, οἱ Ἄγγλοι ἵδρυσαν τὰ βασίλεια τῆς Μερκίας, τῆς Δεΐρας καὶ τῆς Βορνικίας (βλ. Ἀγγλίας Ἱστορία). Εὗρον τὴν χώραν κατοικουμένην ὑπὸ κελτικῶν λαῶν τοὺς ὁποίους ὁ Τάκιτος διακρίνει εἰς Καλυδωνίους, μεγαλοσώμους μὲ πυρρὰν κόμην καὶ τοὺς Σίλυρας, μελανοκόμους. Κατὰ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα ἦσαν ἡμιάγριοι. Ἡ πολυανδρία δὲ ἦτο κοινοτάτη μεταξύ των. Ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ εἶχον μίαν κοινὴν γυναῖκα, ἢ πολλὰς κοινάς, τὰ τέκνα δὲ ἀνῆκον εἰς τὸν πρῶτον συνάψαντα σχέσεις μετὰ τῆς μητρός των.

Φυλαί τινες ἔβαφον τὸ πρόσωπόν των κυανοῦν. Ἡ ἐνδυμασία τῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ δέρματα ζῴων. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ αὐτόχθονες τῆς Βρεττανίας ὅτε ἦλθον ἐκεῖ οἱ Ἄγγλοι. Αἱ κελτικαὶ φυλαὶ ἦσαν μῖγμα δύο ἀρχαιοτέρων: δολιχοκεφάλου καὶ βραχυκεφάλου (ἴδε Βρεττανία). Αὗται πιεζόμεναι ὑπὸ τῶν εἰσβολέων κατέφυγον εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, τὴν Οὐαλλίαν καὶ τὰ βόρεια τῆς Σκωτίας, ὅπου μέχρι σήμερον ὑπάρχουν φέρουσαι τὰ χαρακτηριστικά των σημεῖα, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν ἔμειναν ἀρκετοὶ Κέλται ἀναμιχθέντες καὶ μετὰ τῶν Ἀγγλοσαξόνων.

Οὕτω ὁ ἄγγλος ὁ σημερινὸς δὲν ἀνήκει εἰς ὡρισμένην φυλήν. Ἐπικρατέστερα ὅμως εἶνε τὰ Ἀγγλοσαξονικὰ χαρακτηριστικὰ δηλ. κόμη ξανθή, ὀφθαλμοὶ γαλανοὶ καὶ χρῶμα ἐπιδερμίδος λευκόν. Κατὰ τὰς στατιστικὰς οἱ Ἄγγλοι μετὰ τοὺς Σκώτους εἶνε οἱ ὑψηλότεροι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου ἔχοντες ἀνάστημα κατὰ μέσον ὅρον 1,70. Εἶνε δολιχοκέφαλοι. Μῆκος κρανίου 7,4 δάκτυλοι, μήκος κρανιακῆς κοιλότητος 6,6 δάκτυλοι, ὕψος κρανίου 5,6 δάκτυλοι. Κρανιακὴ χωρητικότης 1228,27 κυβ. ἑκατμετρα. 49 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἔχουν κόμην ξανθήν, 27 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἔχουν κόμην καστανήν, 24 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἔχουν κόμην μαύρην.

Περιωρισμένοι ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἐντὸς τῆς χώρας των καὶ ἀπηλλαγμένοι, μετὰ τὴν νορμαννικὴν κατάκτησιν, ἄλλων εἰσβολῶν κατώρθωσαν νὰ ἀναπτυχθῶσιν ὡς ἔθνος καλύτερον ἢ οἱ εὐρωπαῖοι ἀδελφοί των οἵτινες ἐταράττοντο διαρκῶς ὑπὸ βαρβαρικῶν εἰσβολῶν καὶ μεταναστεύσεων. Ἕνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς χώρας του ὁ ἄγγλος εἶνε φύσει ναυτικός, τολμηρὸς θαλασσοπόρος. Οἱ κίνδυνοι τῶν θαλασσῶν τὸν ἔκαμον θαρραλέον, ἀποφασιστικόν, ῥιψοκίνδυνον, αἱ δὲ ἀποικίαι των εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου δεικνύουν ὅτι τὰ προ'ερήματα ταῦτα ἔχουν χρησιμοποιηθῇ πρὸς ὄφελος τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τὰς κοινωνικὰς του σχέσεις ὁ ἄγγλος εἶνε συντηρητικώτατος, ἂν καὶ ἐλευθεριώτεραι σκέψις καὶ προοδευτικώτεραι τάσεις ὁσημέραι κατακτοῦν ἔδαφος. Αἱ διακρίσεις τῶν τάξεων φρουροῦνται ἀγρύπνως καὶ οἱ κοινωνικοὶ φραγμοὶ εἶνε ἀνυπέρβλητοι σχεδόν. Ὁ εὐγενής, ὁ πολιτικός, ὁ ἐπιστήμων, ὁ ἐπαγγελματίας, ὁ χειρῶναξ, ἀντιπροσωπεύουν ἕκαστος τὴν τάξιν του ἥτις ζητεῖ ὅπως ἡ ἀκεραιότης της ἦναι σεβαστὴ καὶ τὰ προνόμιά τα; ἄθικτα ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀνωτέρων ἢ κατωτέρων τάξεων.

Πολλὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων ἐν Ἀγγλίᾳ ἦσαν καὶ εἶνε ἀκόμη ἰδιωτικά. Μόλις τὸ 1818 ἤρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται ἡ Βουλὴ μὲ τοὺς ὅρους καὶ τὴν διαχείρισιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐν τῷ κράτει, κατόπιν ἐκθέσεως ἐξεταστικῆς τινος ἐπιτροπῆς ἥτις ἀπεκάλυψε μεγάλας ἐλλείψεις. Ἡ ἐκπαιδευτικὴ αὕτη μεταρρύθμισις ἤρχισεν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ἀνωτέρα; καὶ μέσης τάξεως καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ. Τὸ 1857 τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Ὄξφορδ καὶ τοῦ Καίμπριτζ συγκατένευσαν νὰ διοργανώσουν εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Ἀγγλίας ἐξετάσεις «μέσης ἐκπαιδεύσεως», τοῦτο δὲ συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ὅρων τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ἐπίσης ἀποτελεσματικὸν ἦτο τὸ ἀναμορφωτικὸν κίνημα τοῦ 1867 τῶν ἑπτὰ μεγάλων δημοσίων ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων τῆς Ἀγγλίας: Eton, Harrow, Rugby' Winchester. Shrewsbury, Charterhouse, καὶ westminster. Τελευταίως δὲ τὰ Πανεπιστήμια Ὄξφορδ καὶ Καίμπριτζ ὥρισαν σειρὰς διαλέξεων διδομένων κατὰ τὸ θέρος διὰ νὰ διευκολύνουν τὴν εἰσαγωγὴν σπουδαστῶν ἄλλων ἱδρυμάτων. Κατὰ τὸ τέλος τῆς θερινῆς περιόδου, οἱ σπουδασταὶ οὗτοι ὑποβάλλονται εἰς ἐξετάσεις ὅπως γίνουν δεκτοὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Τοῦτο ἀπεδείχθη εὐεργετικὸν ὄχι μόνον διὰ τοὺς ἄγγλους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς σπουδαστὰς ξένων χωρῶν οἵτινες συρρέουν τώρα εἰς Ἀγγλίαν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου. Αἱ βάσεις τῆς ὑποχρεωτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐτέθησαν τὸ 1870 ὅτε ἡ διεύθυνσις τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐτέθη ὑπὸ «σχολικὰς ἐπιτροπὰς» αἵτινες εἶχον τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀναγκάζουν τοὺς γονεῖς ἐπὶ αὐστηρᾷ ποινῇ νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα των ἀπὸ ἡλικίας 7-13 ἐτῶν. Τὰ νυκτερινὰ σχολεῖα εὐδοκιμοῦν ἐν Ἀγγλίᾳ ὅσον εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν. Μετὰ κοπιώδη ἐργασίαν πολλοὶ ἐργάται τῶν ἐργοστασίων, τῶν ἀνθρακωρυχείων, τῶν προκυμαιῶν μεταβαίνουν εἰς νὰ νυκτερινά των μαθήματα πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων ἃς παρημέλησαν ἢ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀποκτήσουν κατὰ τὴν παιδικήν των ἡλικίαν.

Εἰς τὴν ζωήν τοῦ ἄγγλου τρία εἶνε τὰ κατέχοντα πρώτην θέσιν: ἡ ἐργασία του, τὸ σπίτι του καὶ τὸ «hobby» του, ἡ ἐκτὸς τῆς ἐργασίας του δηλαδὴ προσφιλὴς ἐνασχόλησις. Εἰς τὴν ἐργασίαν γενικῶς ἐπιτυγχάνει διότι, μὴ ἐμποδιζόμενος ὑπὸ τῆς ἐμφύτου ῥαθυμίας, χαρακτηριστικῆς τῶν συναδέλφων του τῆς νοτίου Εὐρώπης, τρέφει μεγάλην ὑπερηφάνειαν καὶ στοργὴν διὰ τὴν ἐργασίαν του. Αὕτη κατέχει ἀνώτερον θέσιν ἀπὸ τὰ συναισθήματά του, καὶ συγκεντρώνει ὅλην του τὴν προσοχήν. Τὸν ἄγγλον χαρακτηρίζει εὐθύτης εἰς τὰς συναλλαγὰς

Digitized by Google

του. Εἶνε εἰλικρινὴς καὶ μὲ σχεδὸν γελοίαν παιδικὴν ἁπλότητα ἀπαιτεῖ τὸ αὐτὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἀρκεῖ μία κακὴ ἐμπορικὴ συναλλαγὴ διὰ νὰ σαλευθῇ ἡ ἐμπιστοσύνη του δι' ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀντιθέτως πρὸς τὸν Ἰρλανδὸν γείτονά του εἶνε φιλαλήθης μέχρι σφάλματος, πολλάκις δὲ ἡ ἄκρα του παρρησία τὸν κάμνει νὰ φαίνεται ἀπότομος καὶ ἀδέξιος. Ἐκ φύσεως ῥέπει εἰς τὴν σιγήν, καὶ δὲν συνάπτει εὐκόλως σχέσεις· ἐν τούτοις ἅπαξ ἀποκτήσας φίλους, εἶνε ἱκανὸς νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἐκπληκτικὰς θυσίας. Ἡ ἀφέλειά του εἶνε παροιμιώδης καὶ ἡ βραδύτης του εἶνε κατωτέρα μόνον τῆς σταθερότητός του. Πολλάκις κατηγορήθη ἐπὶ ἐλλείψει χιοῦμορ, ἀλλά, ὅπως τὰ συναισθήματά του, καὶ τοῦτο εὑρίσκεται ὑπὸ περιορισμόν.

Εἰς τὸν ἔρωτα ὁ Ἄγγλος εἶνε ἐφεκτικός, εἰς τὸν γάμον εἶνε ἰσχυρογνώμων. Ἐν τούτοις μόνον ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἀποκαλύπτεται οἷος εἶνε. Ἐκεῖ φαίνεται ἐπὶ τέλους ὅτι ἔχει καρδίαν. Ἀγαπᾷ τὰ τέκνα του μέχρι πάθους καὶ ἡ πρὸς τὴν σύζυγόν του συμπεριφορὰ φέρει ἴχνη τοῦ ἀρχαίου ἱπποτισμοῦ. Τὴν θεωρεῖ σύντροφόν του καὶ ἴσην του. Ἀλλὰ ὁ τύπος τῆς καλῆς οἰκοκυρᾶς δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ὡς τύπος τῆς Ἀγγλίδος. Διότι σήμερον ὑπάρχουν ἐκεῖ γυναῖκες ἐργάτιδες, σκαπανεῖς τῶν νέων τάσεων, ἕτοιμαι νὰ λύσουν τὰ προβλήματα τοῦ αἰῶνος των. Εἰς αὐτὰς ἡ ἰδέα ἐπαγγελματικοῦ σταδίου εἶνε ἡ ὑποδεικνύουσα ζωὴν μὲ ἰδεώδες τι, μὲ ἐλπίδας, μὲ προσπάθειαν. Οἱ φραγμοὶ τῶν συνθηκῶν δὲν ὑφίστανται πλέον δι' αὐτάς. Ὁ γάμος εἶνε ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν των ἐν τῷ σταδίῳ τὸ ὁποῖον ἔχουν ἐκλέξει καὶ μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι εὑρίσκονται εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς των τὸν παρέρχονται. Ἀπέδειξαν ὅτι δύνανται νὰ διακριθοῦν εἰς πολλοὺς κλάδους, καὶ εἶνε πολλαὶ αἱ Ἀγγλίδες αἵτινες διαπρέπουν ὡς ἰατροί, δικηγόροι, παιδαγωγοί, λογογράφοι, πολιτικοί.

Τὸ «hobby» τοῦ Ἄγγλου, εἶνε ἡ μικροϊδιοτροπία του, ἡ μονομανία του. Γενικῶς εἶνε ἄριστος «σπόρτ». Κυνηγεῖ, ψαρεύει, ποδηλατεῖ, κάμνει ἐκδρομὰς εἰς διάφορα μέρη τῆς χώρας πεζῇ, ἀντισφαιρίζει, παίζει «γκόλφ», «πόλο» κ.τ.λ. Ἐὰν προτιμᾷ ἀνέξοδόν τινα ἐνασχόλησιν εὑρίσκει ἄλλην ἐνδιαφέρουσαν μονομαχίαν: καλλιεργεῖ κηπάριον, τρέφει ὄρνιθας, συλλέγει γραμματόσημα, ζωγραφίζει, ἰχνογραφεῖ, γίνεται ἐρασιτέχνης ἱστορικὸς ἢ ἐντομολόγος, τέλος εὑρίσκει εὐχάριστόν τινα τρόπον διὰ νὰ διέρχεται τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του.

Ὁ Ἄγγλος πρὸ παντὸς εἶνε φιλόπατρις. Τὸ ψυχρὸν ἀσυγκίνητον ἐξωτερικόν του κρύπτει θερμοτάτην ἀγάπην διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ζῇ διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Καὶ τὴν ἀγάπην αὐτὴν περιέβαλεν εἰς ἓν δεκατετράστοιχον ὁ ποιητὴς Rupert Brooke λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον καὶ ἀποθανὼν ἐν Σκύρῳ τὸ 1915. Οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι:

If I should die think only this of me:
That there is some corner of a foreign field
That is forever England.

(Ἂν θὰ πεθάνω μόνο αὐτὸ γιὰ μένα νὰ σκεφτῇς:
Πῶς εἶναι μιὰ γωνιὰ μιᾶς ξένης γῆς, ποὖναι
γιὰ πάντα Ἀγγλία).

Ἀνέκδοτα.— Ὁ χαρακτήρ, ὁ ἐθνικὸς ἐγωϊσμός, ἡ ἐκκεντρικότης καὶ πρωτοτυπία τῶν τέκνων τῆς γηραιᾶς Ἀλβιῶνος, φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἑξῆς ἀνέκδοτα: Μίαν ἡμέραν ὁ Λόρδος Χάμιλτον ἐμέθυσε καὶ ἐφόνευσε τὸ γκαρσόνι ἑνὸς πανδοχείου. Ὁ ξενοδόχος καταφθάνει ἔντρομος καὶ τοῦ λέγει μὲ ἀγανάκτησιν: «Μυλόρδε, ξέρετε ὅτι ἐσκοτώσατε αὐτὸ τὸ γκαρσόνι;» — «Ἔ, καλά, βάλτε τον στὸν λογαριασμό», ἀπήντησεν ὁ ἐκκεντρικὸς ἄγγλος.

Ὅταν ὁ Μυλόρδος Χάρβεϋ ἐταξίδευεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔτυχε νὰ διέλθῃ δι' ἑνὸς τέλματος εὑρισκομένου πλησίον τῆς θαλάσσης. Αἴφνης τοῦ ἦλθεν ἡ ἰδέα νὰ σκύψῃ καὶ νὰ βουτήξῃ τὸν δάκτυλόν του ἐντὸς τοῦ ὕδατος:— «Ἆ! ἀνεφώνησεν θέτων τὸν δάκτυλον εἰς τὸ στόμα, τὸ νερὸ εἶναι ἁλμυρό, ἄρα ἀνήκει εἰς τὴν Ἀγγλίαν».

Πλούσιός τις ἄγγλος κατέλυσε, μετά τινα ἐκδρομὴν ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους, εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ξενοδοχεῖα τῆς Ἑλβετίας. Ἀμέσως παρουσιάσθη ἕνας ὑπηρέτης διὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὶς μπόττες:—«Νόου, Νόου (ὄχι, ὄχι), εἶπεν ὁ μυλόρδος πήγαινε νὰ πῇς στὸν κύριό σου νὰ ἔλθῃ νὰ μοῦ τὶς βγάλῃ ὁ ἴδιος». Εἰς μάτην διαμαρτύρεται ὁ ὑπηρέτης· ὁ ἄγγλος ἐπιμένει. Ὁ διευθυντὴς τοῦ ξενοδοχείου ἐκλήθη καί, χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν ὑπήκουσεν εἰς τὴν ἀλλόκοτον ἐπιθυμίαν τοῦ ξένου. Τὴν ἐπομένην, ὅταν ὁ ἄγγλος ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἀνεχώρει, ἀνέγνωσεν εἰς τὸν λογαριασμὸν μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἑξῆς κονδύλιον: «Διὰ τὸ βγάλσιμο τῶν μποττῶν τοῦ μυλόρδου... φρ. 500.00». Καὶ ὁ ἐκκεντρικὸς ἄγγλος ἐπλήρωσε χωρὶς νὰ εἴπῃ λέξιν.

Ἕνας ἄγγλος, ὁ ὁποῖος μόλις εἶχε φθάσει εἰς Παρισίους καὶ ὁ ὁποῖος ἠγνόει τὰς ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτευούσῃ ἰσχυούσας ἀστυνομικὰς διατάξεις, περιήρχετο τὰς ὁδοὺς ἀκολουθούμενος ἀπὸ ἕνα μικρὸν «γκρούμ», (ὑπηρέτην). Αἴφνης ὁ μυλόρδος ἐσταμάτησε διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ἐπί τινος τοίχου κάποιαν του ἀνάγκην. Ἀλλὰ τὸν εἶδεν ἕνας ἀστυφύλαξ, ὅστις ἔσπευσε πρὸς αὐτόν.— «Ὁ κύριος ἔχει νὰ πληρώσῃ 12,50 φράγκα πρόστιμο», εἶπεν ἐξάγων ἀπὸ τὴν τσέπην του ἕνα βιβλιάριον μὲ διπλοτύπους ἀποδείξεις. Ὁ ἄγγλος βγάζει ἀπὸ τὸ πορτοφόλι του ἕνα χαρτονόμισμα τῶν 25 φράγκων καὶ τὸ δίδει εἰς τὸν ἀστυνομικὸν ὑπάλληλον. —«Δὲν ἔχω νὰ σᾶς δόσω ρέστα», λέγει ὁ τελευταῖος οὗτος. Τότε ὁ ἄγγλος διατάσσει τὸν γκρούμ διὰ νεύματος νὰ κάμῃ ὅ,τι ἔκαμε ὁ ἴδιος προηγουμένως.—«Τώρα, εἶπε στρεφόμενος πρὸς τὸν ἔκπληκτον ἀστυφύλακα, πάρτε τὰ 25 φράγκα καὶ δὲν μοῦ ὀφείλετε τίποτα ρέστα».

Οἱ ἄγγλοι ἀριστοκράται ἐννοοῦν νὰ τηροῦν παντοῦ καὶ πάντοτε τοὺς κανόνας τῆς ἐθιμοτυπίας καὶ δὲν συνομιλοῦν ποτὲ μὲ ἕνα ὅμοιόν τους προτοῦ τοὺς τὸν συστήσῃ κάποιος. Λέγεται ὅτι δύο λόρδοι συνηντῶντο τακτικὰ ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας λέσχας τοῦ Λονδίνου, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔτυχε κανεὶς νὰ τοὺς συστήσῃ ἀμοιβαίως, δὲν ἀντήλλαξαν μεταξύ των εἰμὴ τὸν ξηρὸν χαιρετισμὸν «Γκοὺτ-μπάϊ» (χαίρετε) ἀκολουθούμενον ἀπὸ βαθεῖαν ὑπόκλισιν.

Κάποτε οἱ δύο ἥρωές μας ἔτυχε νὰ ταξιδεύσουν χωριστὰ εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ νὰ χάσουν τὸν δρόμον τους εἰς τὴν μεγάλην ἔρημον τῆς ἠπείρου ταύτης. Μετὰ πολλῶν ἡμερῶν περιπλάνησιν, κατὰ τὰς ὁποίας ὑφίσταντο τὸ μαρτύριον τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης, συνηντήθησαν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον καὶ ἀνεγνωρίσθησαν. «Γκοὺτ-μπάϊ», εἶπεν ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ὑποκλινόμενος. Μετὰ δὲ τὸν λακωνικὸν αὐτὸν χαιρετισμόν, ὁ καθένας ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του, εὐχαριστημένος διότι δὲν διέπραξε τὸ μέγα ἔγκλημα τῆς παραβιάσεως τῶν κανόνων τῆς ἐθιμοτυπίας.

Δύο ἄγγλοι συνηντήθησαν μίαν ἡμέραν, καθένας μέσα εἰς τὴν ἅμαξάν του, εἰς μίαν ἀπὸ τὰς στενωτέρας ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου. Ἦτο ἀδύνατον νὰ περάσουν, ἀλλ' ἀκόμη ἀδυνατώτερον ὅπως ὁ εἷς ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἀφήσῃ τὴν δίοδον ἐλευθέραν. Καὶ οἱ δύο ἤναψαν ἀπὸ ἕνα τσιγάρο καὶ ἤρχισαν νὰ καπνίζουν μὲ ἀπάθειαν καὶ ἀδιαφορίαν. Ἅμα ἐτελείωσε τὸ πρῶτο τσιγάρο, ἤναψαν ἕνα δεύτερο, ὕστερα ἕνα τρίτο, μέχρις ὅτου ἐτελείωσαν τὰ πακέτα τους. Τότε ἕνας ἀπ' αὐτοὺς ἐξήγαγε μίαν ἐφημερίδα καὶ ἤρχισε νὰ ἀναγινώσκῃ, νομίζων ὅτι τοιουτοτρόπως ὁ ἀντίπαλός του θὰ ἐτρομοκρατεῖτο καὶ θὰ ὀπισθοχώρει. Τότε ὁ ἄλλος, λαμβάνων τὸν λόγον, εἶπε: «Ὑποθέτω ὅτι θὰ κάμητε δύο τρεῖς ὧρες νὰ διαβάσετε τὴν ἐφημερίδα. Ἔ, καλά, ἀλλ' ἅμα τελειώσετε, σᾶς παρακαλῶ νὰ μοῦ τὴν δόσετε γιὰ νὰ τὴν διαβάσω καὶ ἐγώ». Τότε ὁ ἄλλος δὲν ἠμπόρεσε νὰ συνεχίσῃ πλέον τὸν ἀγῶνα καὶ ἀπεφάσισε νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Ἀλλὰ τὸ ἐθνικὸν φιλότιμον εἶχε παραμείνει ἄθικτον διότι εἶχε νικηθῆ ἀπὸ ἕνα Ἄγγλον.

Ἀγγλοϊαπωνικὴ συνθήκη συμμαχίας.— Συνθήκη συμμαχίας ὑπογραφεῖσα μεταξὺ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ τῆς Ἰαπωνίας τὴν 12ην Αὐγούστου 1905 καὶ ἀναθεωρηθεῖσα τῷ 1911. Σκοπὸς τῆς συνθήκης ταύτης ἦτο ἡ ἐν τῇ Ἄπω Ἀνατολῇ διατήρησις τῆς εἰρήνης, ἡ φρούρησις τῆς ἀκεραιότητος τῆς Κίνας καὶ ἡ ὑπεράσπισις τῶν κοινῶν συμφερόντων τῶν δύο συμβαλλομένων περῶν. Ἡ συνθήκη αὐτὴ εὑρίσκετο ἐν ἰσχύϊ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκρήξεως τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ ἡ Ἰαπωνία ἔσπευσε νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς ἐξ αὐτῆς ὑποχρεώσεις της, κηρύξασα τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Γερμανίας (23 Αὐγούστου 1914).

Ἀγγλομανία. Ἀποκλειστικὸς καὶ ὑπερβολικὸς θαυμασμὸς παντὸς ὅ,τι ἀνήκει ἢ ἀφορᾷ τοὺς Ἄγγλους καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ὡς λ. χ. τῆς γλώσσης, καὶ τυφλὴ μίμησις τῶν Ἀγγλικῶν ἠθῶν, ἐθίμων, μόδας κ.λ.π. Ἡ ἀγγλομανία εἰσέδυσε κυρίως ἐν Γαλλίᾳ, τόσοι πολλοὶ δὲ εἶναι οἱ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑπ' αὐτῆς κατειλημμένοι, ὥστε ὁ γάλλος πατριωτικὸς ποιητὴς Βερανζὲ (Béranger) ἔγραψε τὸ ἑξῆς χαρακτηριστικὸν δίστιχον:

Redoutons l'anglomanie
Elle a déjà gaté tout
(Ἂς φοβώμεθα τὴν ἀγγλομανίαν
Διότι ἔχει ἤδη καταστρέψει τὸ πάντα).

Ὁ Βολταῖρος καὶ ὁ Μοντεσκιὲ ὑπῆρξαν παρὰ τοῖς Γάλλοις οἱ πρῶτοι φανατικοὶ θαυμασταὶ τῶν ἀγγλικῶν ἰδεῶν, ὁ δὲ θαυμασμὸς των οὗτος ἐξηγεῖται εὐκόλως ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἀπελάμβανον τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας, καθ' ἣν ἐποχὴν οἱ Γάλλοι ἐστεροῦντο αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀπετέλει διόλου τὴν καθ' ἑαυτὸ ἀγγλομανίαν, διότι δὲν ἦτο εἰμὴ ἡ δικαία ἐκτίμησις μιᾶς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως, τῆς ὁποίας ἐστερεῖτο ἀκόμη ἡ Γαλλία. Ὅσοι ὅμως Γάλλοι διατείνονται ὅτι ὁ Σαίξπηρ ὑπερβάλλει κατὰ πολὺ τὸν Κορνήλιον καὶ τὸν Ρακίναν, μόνον καὶ μόνον διότι ἐκεῖνος ἦτο ἄγγλος, αὐτοὶ εἶναι ἀληθεῖς ἀγγλομανεῖς. Δὲν εἶναι δίκαιοι πρὸς τὴν χώραν των, διότι ἐὰν ὁ Σαίξπηρ τοὺς ἔχει ὑπερβῆ ὡς πρὸς τὴν γονιμότητα τῆς δημιουργικῆς του φαντασίας, ὑστερεῖ αὐτῶν κατὰ πολὺ διὰ τὴν ἔλλειψιν καλαισθησίας καὶ διὰ τὴν ἀταξίαν του.

Σήμερον ἐν Γαλλίᾳ οἱ νέοι τοῦ συρμοῦ καὶ τῆς ἀριστοκρατίας, ἡ ἐκεῖνοι ποὺ θέλουν νὰ φαίνωνται τοιοῦτοι, ἀρέσκονται νὰ μεταχειρίζωνται ἀγγλικὰς λέξεις καὶ νὰ προφέρουν αὐτὰς πρὸς ἐπίδειξιν ἐνώπιον τῶν ἄλλων, χωρὶς πολλάκις οὔτε τὴν σημασίαν των νὰ γνωρίζουν. Αὐτὴ εἶναι ἡ μέχρι γελοιότητος φθάνουσα ἀγγλομανία. Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ ἕτερόν τι εἶδος ἀγγλομανίας, ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἀγγλικῶν λέξεων καὶ φράσεων, ἐκεῖ ὅπου ἡ γαλλικὴ γλῶσσα δύναται νὰ παράσχῃ θαυμασίας· οὕτω συχνὰ ἀκούει τις εἰς τὰ βουλεβάρτα τὴν λέξιν railway ἀντὶ τῆς chemin de fer (σιδηρόδρομος), ἡ ὁποία φαίνεται πολὺ χυδαία εἰς τοὺς ἀριστοκρατίζοντας, τὴν λέξιν lady ἀντὶ τῆς dame (κυρία) καὶ ἄλλα παρόμοια· συχνὰ δὲ αἱ λέξεις αὗται προφέρονται τόσον κακῶς, ὥστε δὲν τὰς ἐννοοῦν οὔτε οἱ Γάλλοι οὔτε οἱ Ἄγγλοι. Ἡ μανία τῶν Γάλλων ὅπως χρησιμοποιοῦν ἀγγλικὰς λέξεις ἀντὶ τῶν ἰδικῶν των, ἀναλογεῖ μὲ τὴν μανίαν μερικῶν ἑλληνίδων τῆς ἀριστοκρατίας μας ὅπως χρησιμοποιοῦν πρὸς ἐπίδειξιν εἰς τὰ σαλόνια λέξεις γαλλικὰς ἀντὶ τῶν ἀντιστοίχων ἑλληνικῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγγλομανία δὲν εἶνε ἄγνωστος ἐν Ἑλλάδι.

Ἀγγλονορμανδικὴ γλῶσσα. Ἡ γλῶσσα αὐτὴ ὡμιλεῖτο ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς βορείας Γαλλίας προερχομένων Νορμανδῶν μέχρι τῶν μέσων τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις τῆς σημερινῆς ἀγγλικῆς. Ἡ ἀγγλονορμανδική, ἥτις ἦτο κρᾶμα ἀγγλοσαξονικῆς καὶ γαλλονορμανδικῆς, διετέλεσεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας γλῶσσα τῆς ἀριστοκρατίας, ἐνῷ ὁ κοινὸς λαὸς παρέμενε πιστὸς εἰς τὴν ἀγγλοσαξονικήν. (Βλ. Ἀγγλικὴ γλῶσσα).

Ἀγγλονορμανδικαὶ νῆσοι. (Iles Anglonormandes ἢ Iles Normandes, ἀγγλιστὶ Channel Islands). Ἀρχιπέλαγος κείμενον εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης καὶ ἔναντι τῆς ἀκτῆς τῆς Νορμανδίας (Γαλλία). Αἱ Ἀγγλονορμανδικαὶ Νῆσοι χωρίζονται ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἀκτῆς διὰ στενῆς λωρίδος θαλάσσης, πλήρους σκοπέλων οἱ ὁποῖοι καθιστῶσιν αὐτὴν λίαν ἐπικίνδυνον τοῖς ναυτιλλομένοις καὶ οἱ ὁποῖοι εἶνε τὰ ὑπολείμματα τῆς ξηρᾶς, ἥτις ἡνώνεν ἄλλοτε αὐτὰς μὲ τὴν ἤπειρον. Τὸ Ἀρχιπέλαγος τοῦτο περιλαμβάνει τὰς νήσους Ἰερσέην (Jersey), Γουερνεσέην (Guernesey), Ὡρινὺ (Aurigny) καὶ Σὰρκ (Sark). Ἡ ἱστορία τῶν νήσων τούτων ἀνάγεται μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατακτήσεως τῆς Γαλατίας. Τῷ 550 μ. Χ. ὁ βασιλεὺς τῶν Παρισίων Χιδελβέρτος ὁ Α' (Chidelbert Ier) τὰς παρεχώρησεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον ἅγιον Σαμψὼν (Saint Samson), ὅστις προσηλύτισε τοὺς κατοίκους των εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Τῷ 856 τὸ ἀρχιπέλαγος ἐλεηλατήθη ἀπὸ τοὺς ὑπὸ τὸν Χάστιγγς (Hastings) πειρατάς, τῷ δὲ 912 κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Νορμανδοῦ ἀρχηγοῦ Ρόλλον (Rollon), ὅστις εἶναι γνωστὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ροβέρτος ὁ Διάβολος (Robert le Diable)· Τῷ 1066, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Γουλιέλμος ὁ Κατακτητὴς (Guillaume le Conquerant), διεφιλονείκησε τὴν κατοχὴν τῶν νήσων ἀπὸ τὸν ἀντίπαλόν του ἀγγλοσάξονα βασιλέα Χάρολδ (Harold), τὸν ὁποῖον ἐνίκησεν εἰς τὴν αἱματηρὰν μάχην τοῦ Χάστιγγς (Hastings), γενόμενος αὐτὸς βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας. Ἡ χώρα αὐτὴ διενεμήθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν Νορμανδῶν εὐγενῶν, αἱ δὲ νῆσοι παρέμειναν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν δουκῶν τῆς Νορμανδίας, μέχρις ὅτου προσηρτήθησαν ὁριστικῶς εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ βασιλέως τῆς Ραλλίας Ἐρρίκου τοῦ Α' (1031-1036). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅλαι αἱ ἀπόπειραι τῶν Γάλλων ἢ τῶν Εὐγενῶν τῆς χώρας, ὅπως τὰς ἐπανακτήσουν παρέμειναν ἄκαρποι. Σήμερον αἱ Νορμανδικαὶ νῆσοι ἀποτελοῦν πολλὰ ἡμιανεξάρτητα κρατίδια ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ στέμματος τῆς Ἀγγλίας καὶ διοικοῦνται ἀπὸ τοὺς προαιωνίους νόμους καὶ τὰ προαιώνια ἔθιμά των. Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐνασκεῖται ἐν αὐταῖς ὑπὸ συμβουλίου, μέρος τῶν μελῶν τοῦ ὁποίου διορίζεται ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας καὶ μέρος ἐκλέγεται ὑπὸ τῶν κατοίκων διὰ καθολικῆς ψηφοφορίας. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἐνασκεῖται ὑπὸ Ἄγγλου διοικητοῦ τιτλοφορουμένου ἀντιπροσώπου τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ἐπίσημος γλῶσσα εἶναι ἡ Γαλλική, οἱ δὲ κάτοικοι ὁμιλοῦν διάλεκτόν τινα νορμανδοαγγλοκελτικῆς καταγωγῆς καὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαμαρτυρόμενοι.

Α'. Νῆσος Ἰερσέη. (52.000 κατ.). Εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν, ἔχει ἔκτασιν 116 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 120 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς ἀκτῆς. Αἱ ἀκταί της εἶναι κατ' ἐξοχὴν βραχώδεις καὶ σχηματίζουν γραφικώτατα σπήλαια. Ἡ νῆσος περιέχει πολλὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἡ δὲ γλυκύτης τοῦ κλίματός της προσελκύει κατ' ἔτος πολλοὺς περιηγητάς. Τὸ ἔδαφός της εἶναι εὔφορον καὶ ἔχει πολλὰ λιβάδια φυτευμένα μὲ μηλέας, ἡ δὲ κτηνοτροφία εἶναι ἐπίσης λίαν ἀνεπτυγμένη· οἱ ἰθαγενεῖς βόες εἶναι μικροῦ ἀναστήματος, παράγουν ἄφθονον γάλα καὶ τὸ κρέας των εἶναι ἐξαίρετον. Ἡ ἁλιεία, ἰδίως ἡ τῶν κογχυλίων τὰ ὁποῖα ζοῦν κατὰ μυριάδας εἰς τὰς βραχώδεις ἀκτάς της εὐδοκιμεῖ τὰ μέγιστα. Ἡ πρωτεύουσα Ἅγιος Ἑλιὲρ (Saint Hélier), ἔχει

Digitized by Google

29.133 κατοίκους καὶ εὑρίσκεται εἰς 40 χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν γαλλικὴν ἀκτήν.

Β'. Νῆσος Γουερνεσέη. (40.000 κατ.) Εἶναι ἡ Σαρμία (Sarmia) τῶν Ρωμαίων καὶ ἀπέχει 26 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς Ἰερσέης. Ἔχει πλάτος 8 χιλιομέτρων καὶ μῆκος 14. Ὡς πρὸς τὰ ἄλλα ἡ νῆσος ὁμοιάζει μὲ τὴν Ἰερσέην. Ἡ πρωτεύουσα Λιμὴν Ἁγίου Πέτρου (Saint Pierre - Port) ἔχει 20.000 κατοίκους.

Γ. Νῆσος Ὠρινύ. (25.000 κατ.) Εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 15 μόλις χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς ἀκτῆς καὶ ἔχει ἔκτασιν 6 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Πρωτεύουσα Ἁγία Ἄννα (Sainte-Anne). Ἡ ἁλιεία εἶναι ὁ κυριώτερος πόρος τῶν κατοίκων.

Δ'. Νῆσος Σέρκ. (580 κατ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 9 χιλιομέτρων ἀνατολικῶς κῆς Γουερνεσέης καὶ ἔχει ἔκτασιν 610 ἑκταρίων. Ἡ νῆσος αὐτη ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα γρανιτικὸν ὄγκον 112 μέτρων ὕψους· τὰ κύματα τῆς θαλάσσης λυμαίνονται τὰς ἀκτάς της, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν ἰδιόρρυθμον γραφικότητα καὶ προσελκύουν κατ' ἔτος πολλοὺς περιηγητάς.

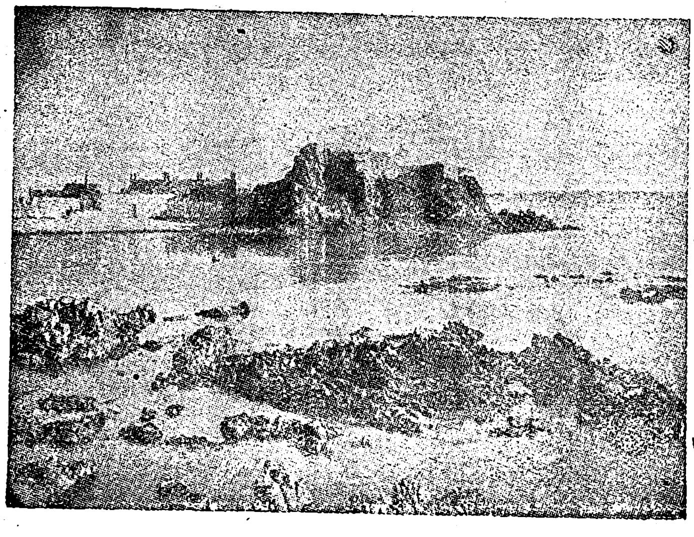

Ἰερσέη. Ὁ Πύργος τῆς Ἐλισάβετ.

Αἱ δύο ἄλλαι νησίδες Ἕρμ (129 ἑκτάρια) καὶ Ἰεθού, κατοικοῦνται ἀπὸ ὀλίγας οἰκογενείας ἁλιέων. Ἐν τῷ ἀρχιπελάγει κυκλοφοροῦν τὰ ἀγγλικὰ νομίσματα, πλὴν τῶν χαλκίνων, τὰ ὁποῖα κόπτονται ἐν Ἰερσέῃ καὶ τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦν μαζὶ μὲ τὰ ἀνάλογα ἀγγλικά.

Ἀγγλονορμαννοὶ (Anglo'Normands). Οὕτω καλοῦνται ἡ ἐκ βορείας Γαλλίας προερχόμενοι Νορμαννοί, οἱ ὁποῖοι ἠκολούθησαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸν Γουλιέλμον τὸν κατακτητὴν (1066-1070). Οἱ Νορμαννοὶ οὗτοι ἀνεμίχθησαν μὲ τὸ ἀγγλοσαξονικὸν στοιχεῖον τῆς χώρας καὶ ἀπετέλεσαν τὸν σημερινὸν ἀγγλικὸν λαόν. Πολλὰ μέλη τῆς σημερινῆς ἀγγλικῆς ἀριστοκρατίας κατάγονται ἐκ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατακλυσάντων τὴν χώραν Νορμαννῶν εὐγενῶν καὶ διακρίνονται ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἄγγλους εὐγενεῖς, τόσον ἐκ τοῦ ὀνόματος ὅσον καὶ ἐκ τοῦ χρώματος τῆς κόμης καὶ τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἀγγλοπερσικὴ ἑταιρία πετρελαίου (Anglo—Persian Oil Company). Τεραστία ἀγγλικὴ ἐμπορικὴ ἐπιχείρησις ἐν Περσίᾳ. Τῷ 1901 ἡ περσικὴ κυβέρνησις παρεχώρησεν εἰς τὸν κ. Δ' Ἀρσὺ (W. K. D' Arcy), ὑπήκοον ἄγγλον, τὸ δικαίωμα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐν Περσίᾳ πετρελαιοφόρων ἐκτάσεων. Πηγαὶ πετρελαίου ὑπῆρχον ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ εἰς τὴν περιοχὴν Μεϊδάν - ἰ - Νάφταν (ἡ πεδιὰς τῆς Νάφθας), ἥτις κεῖται 70 χιλιόμετρα βορειοανατολικῶς τοῦ Ἀχβάζ, εἰς τὸ Ἄνω Καρούμ. Ἡ παραχώρησις ἐγένετο δι' ἑξήκοντα ἔτη καὶ ἔδιδε τὸ δικαίωμα τῆς ἀποκλειστικῆς ἐκμεταλλεύσεως ὅλων τῶν ἐν Περσίᾳ εὑρισκομέεων πετρελαιοφόρων ἐκτάσεων, ἐξαιρουμένων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἀζερβαϊζάν, Μαζανδεράν, Ἀστραβὰδ καὶ Χορασσάν. Τῷ 1914 ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἔλαβε τὴν ἐξουσιοδότησιν τῶν δύο Βουλῶν ὅπως γίνῃ μέτοχος τῆς ἐπιχειρήσεως, ἢ ὅπως παραχωρήσῃ εἰς αὐτὴν δάνειον μέχρι 2.000.000 λιρῶν, ὅπερ ποσὸν ηὔξησε τῷ 1919 εἰς λίρας 5.000.000.

Ἡ διεύθυνσις καὶ αἱ μεγαλύτεραι ἐγκαταστάσεις τῆς ἑταιρείας εὑρίσκονται κυρίως εἰς Μοχαμμεράχ, ὁ δὲ σωλὴν ὅστις φέρει τὸ πετρέλαιον εἰς τὰ ἐν Ἀβαδὰν παρὰ τὸν Περσικὸν Κόλπον διϋλιστήρια, καὶ τοῦ ὁποίου τὸ μῆκος εἶνε 142 μιλλίων, διέρχεται κατὰ τὸ μεγαλύτερόν του μέρος ἐκ τοῦ ἐδάφους τοῦ σεΐχου τοῦ Μοχαμμεράχ. Ὁ σωλὴν οὗτος μεταβιβάζει κατ' ἔτος εἰς τὰ ἐν λόγῳ διϋλιστήρια ἄνω τῶν 350.000 τόννων πετρελαίου.

Τῷ 1914 μετέβη εἰς Μεσοποταμίαν ἀγγλικὴ στρατιωτικὴ δύναμις (The Mesopotamian Expeditionary Force), ἡ ὁποία ἐπροστάτευσε τὰς ἐγκαταστάσεις τῆς Ἑταιρείας καὶ τὰς ἐν Ἀγβὰζ πετρελαιοφόρους περιοχάς· ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐβοηθήθη καὶ ἀπὸ τὰς ἐν τῇ περιοχῇ Μεϊδάν - ἰ - Νάφταν φυλὰς Βαχτιάρι, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τὰς μεταξὺ τοῦ ἀρχηγοῦ των καὶ τοῦ σεΐχου τοῦ Μοχαμμερὰχ γενομένας συμφωνίας, ἀπέκτησαν ὑλικὰ συμφέροντα διὰ τὴν εὐόδωσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἑταιρείας.

Ἀγγλοσαξονικὰ χρονικά (Anglo - Saxon Chronicle). Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται εἰς παλαιόν τι σύγγραμα, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχεται ἡ ἱστορία τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μέχρι τοῦ 1915. Εἶνε γραμμένον εἰς ἀγγλοσαξονικὴν γλῶσσαν, τουτέστιν εἰς παλαιὰν ἀγγλικήν, τὰ δὲ ἱστορικὰ γεγονότα ἀναγράφονται κατὰ χρονολογικὴν σειράν, ξηρῶς καὶ ἄνευ κομψότητος ὕφους. Τοῦτο φαίνεται καθαρώτατα ἀπὸ τὸ ἑξῆς παράδειγμα: «ἔτος 821. Ὁ Σεολβοῦλφος χάνει τὸ βασίλειόν του».

Αἱ χρονολογίαι δὲν εἶναι πάντοτε ὀρθαὶ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ὑπάρχουν δ' ἐπίσης ἐν αὐτῷ καὶ πολλαὶ ἀνακρίβειαι, ἀλλ' ἐκ τούτων δὲ ἕπεται ὅτι πρέπει νὰ ἀμφιβάλλῃ τις διὰ τὴν ὀρθότητα ὅλων των περιεχομένων τοῦ ὀγκώδους ἔργου.

Ἡ σύνταξις τῶν Ἀγγλοσαξονικῶν χρονικῶν ἤρχισε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλφρέδου τοῦ Μεγάλου (πρὸ τοῦ 900) καὶ ἴσως κατὰ διαταγήν του. Τὰ πρῶτα μέρη εἶναι εἰλημμένα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βὴδ (Bede' s History), ἀπὸ ἐκ στόματος παραδόσεις καὶ ἀπὸ ἄλλας πηγάς, καὶ δὲν ἔχουν μεγάλην ἀξίαν. Εἶναι κατὰ πολὺ πληρέστερον διὰ τὰ ἀφορῶντα τὸν 7ον καὶ τοὺς ἀκολούθους αἰῶνας, διὰ δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ 8ου καὶ ἰδίᾳ τοῦ 9ου αἰῶνος ἀποτελεῖ πολύτιμον πηγὴν γνώσεων.

Ἀγγλοσαξονικαὶ ἀρχαιότητες. Εἶναι τὰ περισωζόμενα μνημεῖα τῶν πρώτων ἀγγλικῶν χρόνων. Τὰ κτίρια τῶν χρόνων τούτων δὲν εἶναι πολλοῦ λόγου ἄξια. Τὰ σπουδαιότερα, ὡς οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα, ἦσαν ἐκτισμένα ἐκ ξύλου, ἐνῷ αἱ λαϊκαὶ οἰκίσι ἦσαν ἁπλαῖ καλύβαι ἐκ καλάμων καὶ πηλοῦ. Μόλις τὴν 7ην ἑκατονταετηρίδα ἤρχισαν νὰ κτίζωνται λίθιναι οἰκίαι. Περὶ τῶν καλῶν τεχνῶν γνωρίζομεν ἀπὸ τὰ εὑρήματα τῶν τάφων. Εἴς τινας ἐκ τούτων φαίνονται ἴχνη θυσίας ζῴων καὶ εἰς ἄλλους ἴχνη καύσεως νεκρῶν. Τάφος ἄγγλου ἀρχηγοῦ, ἀνακαλυφθεὶς ἐν Taplow Bucks, καὶ ἀναγόμενος εἰς τὴν 6ην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα, περιεῖχε χρυσῆν πόρπην, χάλκινον ἀγγεῖον, κύπελλα ἐκ κεράτων κεκοσμημένα δι' ἀργύρου, καὶ χρυσῆν κλωστήν.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον κόσμημα ἦτο ἡ πόρπη, διακρινομένη εἰς 8 σχήματα. Ἄλλα ἀντικείμενα στολισμοῦ ἦσαν ζῶναι, κτένια, περόναι καὶ ἐνώτια.

Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ ἦτο ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Τὰ ὑάλινα ἀγγεῖα καθὼς καὶ αἱ ἐξ ἠλέκτρου καὶ ὑά-

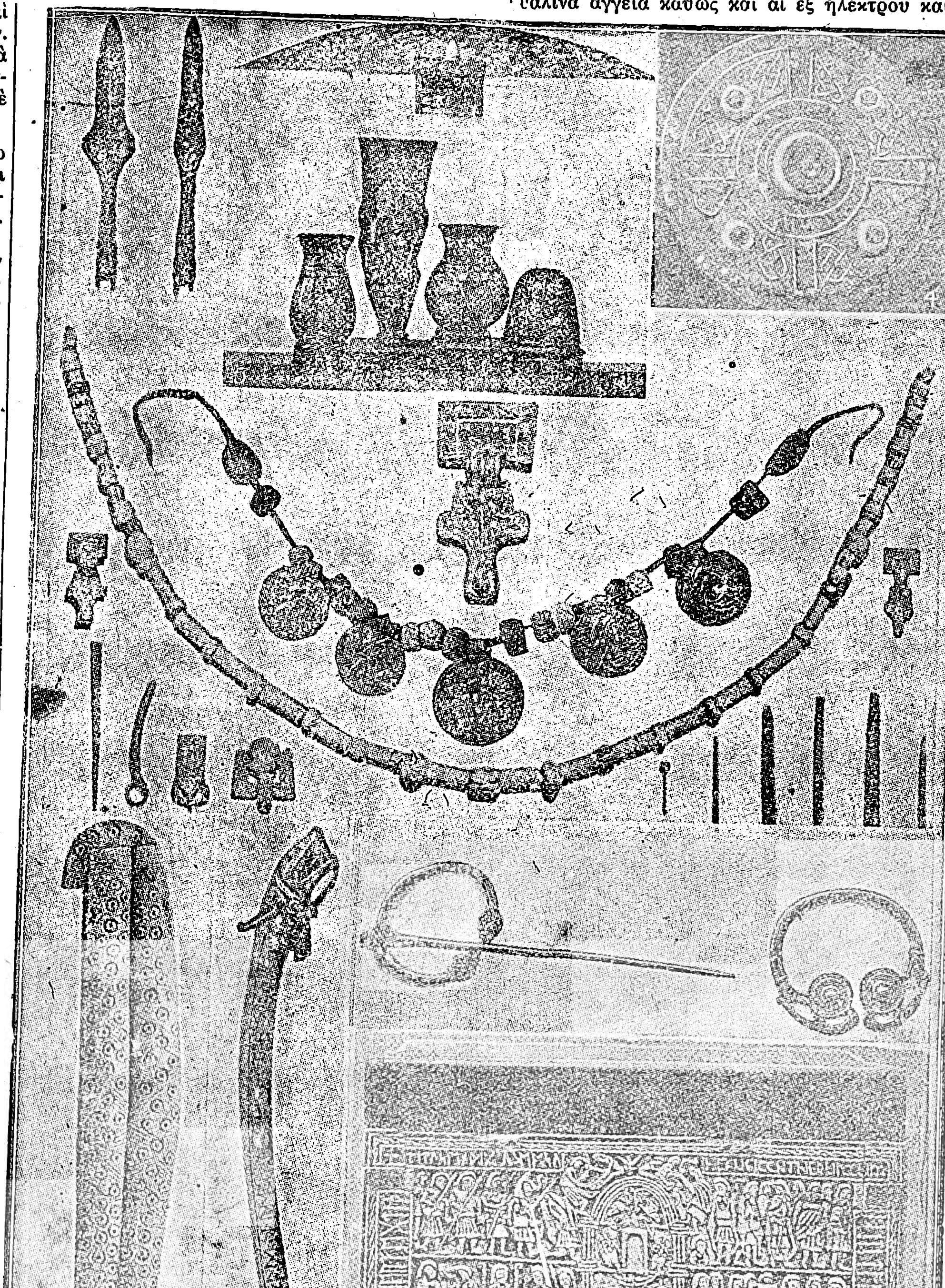

Ἀγγλοσαξονικαὶ ἀρχαιότητες. Λόγχαι, τύμβος καὶ κάτωθεν ἀγγεῖα. Πόρπη (ἄνω δεξιά), περίαπτα (φυλαχτά), περιδέραιον, βελόναι (εἰς τὸ κέντρον), σπάθη, ἀσπίς, πόρπαι καὶ κιβώτιον ἀνάγλυπτον.

Digitized by Google

λου χάνδραι εἰσήγοντο ἔξωθεν. Προηγμένη ἦτο ἐπίσης καὶ ἡ τέχνη τοῦ ἐπεξεργάζεσθαι τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον. Ἄριστον ὑπόδειγμα εἶναι τὸ κα-

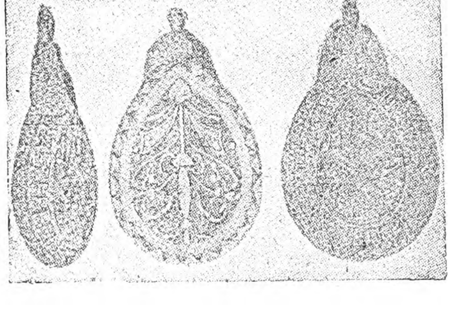

Αἱ πόρπαι τῶν ἀρχαίων Ἀγγλοσαξόνων

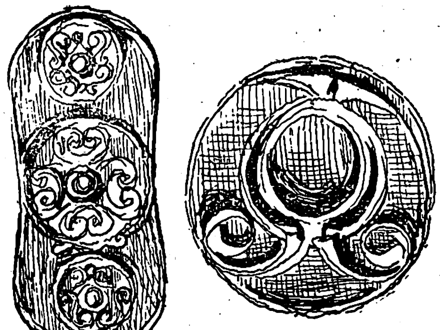

Χαλκοῦς δίσκος καὶ ἀσπὶς κελτικῆς τέχνης μὲ ἑλικοειδῆ κοσμήματα.

λούμενον κόσμημα τοῦ Ἀλφρέδου, καὶ τὸ δακτυλίδιον τοῦ Ἔθελβουλφ, χρυσᾶ καὶ τὰ δύο, ἡ κύλιξ τοῦ Trewhiddle καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ ἁγίου Κοῦθβερτ.

Ἀγγλοσαξονικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία. (Βλέπε εἰς Ἀγγλικὴν γλῶσσαν καὶ φιλολογίαν).

Ἀγγλοσάξονες. (Βλ. Ἀγγλίας ἱστορία).

Ἀγγόλα. Οὕτω καλεῖται ἡ παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ μεγάλη πορτογαλλικὴ ἀποικία. Ἡ Ἀγγόλα εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πορτογαλλικὴ Ἀφρικὴ καὶ ὁρίζεται πρὸς βορρᾶν μὲν ἀπὸ τὸ Βελγικὸν Κόγγον, πρὸς ἀνατολὰς ἀπὸ τὸ Βελγικὸν Κόγγον καὶ τὴν ἀγγλικὴν ἀποικίαν τῆς Ροδεσίας, πρὸς νότον ὑπὸ τῆς Νοτιοδυτικῆς Ἀγγλικῆς Ἀφρικῆς καὶ πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ. Ἡ Ἀγγόλα ὑπῆρξε πορτογαλλικὴ ἀποικία ἀπὸ τοῦ 1575, ἐξαιρουμένης τῆς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1641-1648 μικρᾶς περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπῆρξεν Ὁλλανδική. Ἔχει ἔκτασιν 1.270.300 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, 4.120.000 κατοίκους καὶ διαιρεῖται εἰς ἐννέα μεγάλας ἐπαρχίας. Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς τῆς Ἀγγόλας ἑδρεύει ἐν Ἁγίῳ Παύλῳ τῆς Λοάνδης (Saint-Paul de Loande), τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἀποικίας, ἥτις κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἔναντι μιᾶς ὁμωνύμου νησῖδος (30.000 κατ.). Ἄλλαι πόλεις: α) Ἀμβάκα (Ambaca), ἥτις συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Λοάνδην καὶ εἶναι ἕδρα ὑποδιοικητοῦ· β) Βενγουέλλα (San Felipe de Benguela), πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ λιμὴν ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀποστέλλονται οἱ βαρυποινίται κατάδικοι· γ) Κατουμβέλλα (Catumbella), ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχουν ἀπέραντοι φυτεῖαι δένδρων παρεχόντων κόμμι καὶ ἄλλαι τινὲς πολίχναι κείμεναι ἐπὶ τῆς παραλίας. Μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας πηγὰς πλούτου διὰ τοὺς πορτογάλλους ἀποίκους καὶ διὰ τὴν πορτογαλλικὴν κυβέρνησιν ὑπῆρξεν εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς τὸ ἐμπόριον τῶν δούλων. Ὁ ἅγιος Παῦλος τῆς Λοάνδης ὅστις ἐκτίσθη τῷ 1578, ἔγινε ταχέως ἕνα ἀπὸ τὰ κυριώτερα κέντρα τοῦ ἐμπορίου τούτου, τὸ ὁποῖον ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀκμὴν κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα. Τὸ ἐμπόριον τῶν μαύρων κατηργήθη τὸν παρελθόντα αἰῶνα.

Ποταμοί. Ἡ ἀποικία τῆς Ἀγγόλας διασχίζεται ἀπὸ πολυαρίθμους ποταμούς, ὅπως ὁ Κουάντζα, ὁ Κουνάνγκο καὶ ἄλλοι. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν εἶναι εἷς τῶν μεγαλυτέρων ἐκ τῶν δευτερευόντων ποταμῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἔχει μῆκος 1.200 χιλιομέτρων. Μετὰ τὸν τελευταῖον αὐτοῦ καταρράκτην, ὅστις ἔχει ὕψος 21 μέτρων, εἶναι πλωτὸς εἰς τὰ ἀτμόπλοια καὶ δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Λουκάλλα.

Κλῖμα. Δεδομένου ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Ἀγγόλας ἐκτείνεται μεταξὺ 6° καὶ 17° νοτίου πλάτους καὶ φθάνει ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρις ὕψους 2.000 μέτρων, τὸ κλῖμα αὐτῆς ποικίλλει πολὺ κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὸ πλάτος. Αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων θερμοκρασιῶν, ἀπὸ μιᾶς ὥρας τοῦ ἔτους εἰς τὴν ἄλλην, καθίστανται ἀκόμη μεγαλύτεραι, ἐφ' ὅσον ἀπομακρύνεταί τις τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ τῆς παραλίας τοῦ Ὠκεανοῦ. Εἴς τινα μάλιστα ὑψίπεδα ὁ νυκτερινὸς παγετὸς εἶναι λίαν δριμύς, ἐνῷ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἡ θερμοκρασία ἀνέρχεται εἰς 28° καὶ 30° Κελσίου ὑπὲρ τὸ μηδέν.

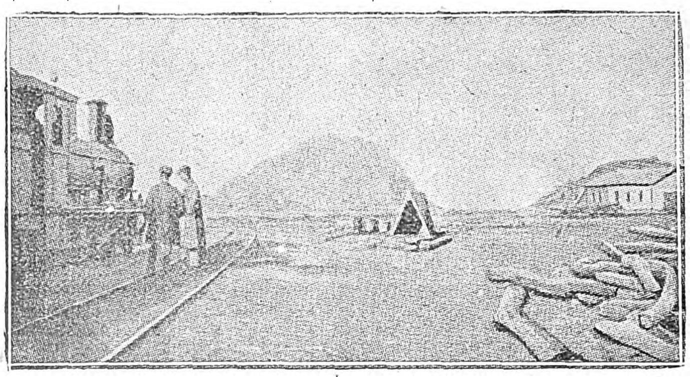

Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς τῆς διασχιζούσης τὴν Ἀγγόλα σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Βλάστησις καὶ ζῷα. Ὁ πλοῦτος τῆς βλαστήσεως βαίνει ἐλαττούμενος ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῆς βροχῆς, ἥτις πίπτει εἰς τὰς διαφόρους περιοχάς. Εἰς τὸ βόρειον τμῆμα τῆς ἀποικίας ἡ βλάστησις εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τοῦ κάτω Κόγκου, ἡ ἄφθονος τροπικὴ βλάστησις μὲ τὰ γιγαντιαῖα δένδρα ἀπαντᾷ μόνον εἴς τινας ὑγρὰς κοιλάδας, ἐνῷ τὰ ὑψίπεδα εἶναι κεκαλυμμένα μὲ τὰ ὑψηλὰ χόρτα τῶν τελματωδῶν λειμώνων.

Τὸ παρθένον δάσος τὸ ὁποῖον κατέρχεται μέχρι τῆς θαλάσσης παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Κόγκον, ἀραιοῦται ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ τις πρὸς νότον, ἡ παραλιακὴ ζώνη δὲν εἶναι πλουσία εἰς εἴδη, εἴς τινα δὲ σημεῖα αὐτῆς δὲν φύονται εἰ μὴ τὰ χαρακτηριστικὰ χόρτα τῆς ἐρήμου Ναμίμπ, καὶ μάλιστα ἡ Welwits chia mirabilis.

Τὸ χαρακτηριστικὸν ζωϊκὸν βασίλειον τῆς Ἀγγόλας βαίνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξαφανιζόμενον μὲ τὴν πρόοδον τῶν λευκῶν ἀποίκων. Οἱ ἐλέφαντες δὲν ἀνευρίσκονται πλέον εἰ μὴ εἰς τὰ ὄρη, οἱ δὲ λέοντες ἔχουν πλέον ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὰς πρὸς τὴν παραλίαν γειτνιαζούσας περιοχάς. Ἄλλοτε κατὰ τὴν νύκτα ἔφθανον καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν ὁδῶν τῶν πόλεων. Ὑπάρχουν ἀκόμη πολλοὶ πάνθηρες καὶ ὕαιναι, ἐντὸς δὲ τῶν ποταμῶν ζοῦν πάμπολλοι κροκόδειλοι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ὄφεων εἶναι εὐτυχῶς μικρός, διότι οὗτοι εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐπικίνδυνοι. Ἐκτὸς τῶν κωνώπων καὶ τῶν μυρμήκων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἄλλων εἰδῶν τῶν ἐντόμων εἶναι λίαν περιωρισμένος. Τὰ ὕδατα τῶν παραλίων τῆς Ἀγγόλας τρέφουν πολλοὺς ἰχθῦς, ἐν οἷς καὶ τὸν «ποῦγκον», ὅστις ἐκβάλλει ἕνα τρεμουλιαστὸν μουσικὸν φθόγγον πολὺ γλυκύν.

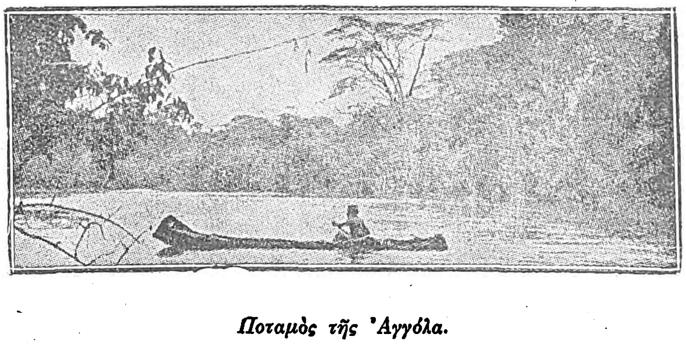

Ποταμὸς τῆς Ἀγγόλα.

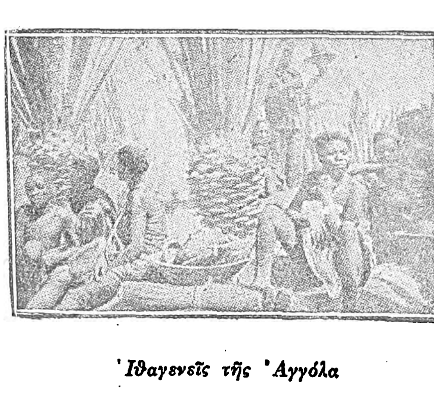

Ἰθαγενεῖς τῆς Ἀγγόλα

Ἰθαγενεῖς. Οἱ μαῦροι ἰθαγενεῖς τῆς Ἀγγόλας ζοῦν ἀπὸ τὴν γεωργίαν, εἰς δὲ τὰ ὑψίπεδα ἀσχολοῦνται ὀλίγον καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συλλέγουν τὸ καουτσοὺκ καὶ τὸ μεταφέρουν εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου τὸ ἀνταλλάσουν μὲ τοὺς ἐκεῖ ἐγκατεστημένους πορτογάλλους ἐμπόρους ἀντὶ διαφόρων εὐρωπαϊκῶν προϊόνων.

Πρὸς βορρᾶν κυριαρχοῦν οἱ Bafyot, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἄλλοτε ἱδρύσει τὸ περίφημον βασίλειον τοῦ Κόγκου, ἐκχριστιανισθὲν ὑπὸ τῶν πορτογάλλων. Τοῦ βασιλείου τούτου δὲν σῴζονται σήμερον εἰμὴ ὀλίγα ὑπολείμματα. Νοτίως τῶν Bafyot ζοῦν οἱ Bunda, οἱ ὁποῖοι εἶνε πολὺ ἱκανοὶ ἔμποροι. Μανθάνουν εὐκολώτατα νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ γράφουν τὴν πορτογαλλικὴν γλῶσσαν, συχνὰ δὲ διευθύνουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας τὰς ὑποθέσεις τῶν εὐρωπαίων ἐμπόρων. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Οὐΐλλας (Huila) καὶ παρὰ τὰ σύνορα τῆς ἄλλοτε Γερμανικῆς Ἀφρικῆς κατοικοῦν οἱ Ὀβάμπο, οἱ ὁποῖοι διάκεινται πάντοτε ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς πορτογάλλους.

Εἴς τινα σημεῖα τῆς παραλιακῆς ζώνης καθὼς καὶ εἰς τὰ νότια ὄρη τῆς ἀποικίας, ζοῦν μερικαὶ φυλαὶ χρώματος μαυροκιτρίνου, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ τελευταῖα ὑπολλείμματα τῶν ἀρχικῶν ἰθαγενῶν Bushmen καὶ τείνουν σήμερον νὰ ἐξαφανισθοῦν.

Οἱ σχεδὸν πολιτισμένοι μαῦροι τῆς Ἀγγόλας εἶνε γνωστοὶ ἐν τῇ χώρᾳ ὑπὸ τὸ Πορτογαλλικὸν ὄνομα Pretos οἱ δὲ μὴ θελήσαντες τὸν εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν, μὲ τὸ περιφρονητικὸν ὄνομα Negros. Μεταξὺ τῶν Pretos, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ εἶνε μιγάδες, συναντᾷ τις συχνὰ πολὺ μορφωμένα ἄτομα τὸ ὁποῖα ἔχουν ἀφομοιωθῆ τελείως μὲ τοὺς πορτογάλλους καὶ ἀπεδέχθησαν τὴν γλῶσσαν, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα, ἀκόμη δὲ καὶ τὰς ἰδέας αὐτῶν. Εἶνε ἄριστοι ὑπάλληλοι, καὶ ἱκανώτατοι διευθυνταὶ ἢ ἐπιμεληταὶ ἐπιχειρήσεων, ἐνίοτε δὲ προσλαμβάνονται εἴς τινας δημοσίας θέσεις.

ἀγγολόγι (*ἄγγη=ὄστρακα* + *λέγω*=συνάζω) μικρὸν σιδηροῦν ἐργαλεῖον (γάγγαμον) μὲ σάκκον ἐκ δικτύου πέριξ ραμμένον, ἐφηρμοσμένον εἰς κοντάριον μακρόν, δι' οὗ ὁ στρειδευτής, βυθίζων αὐτὸ εἰς τὴν θάλασσαν, συνάζει τὰ ὀστρακόδερμα τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸν πάτον, ὀστρείδια, κτένια, μύδια κτλ. Ἐτυμολ. *ἄγγη* εἰς τὸν κάτω ἑλληνισμὸν ἐλέγοντο καὶ τὰ ὀστρακόδερμα, διότι ἐπ' ἀληθείᾳ τὸ ὄστρακόν των εἶνε εἶδος *ἄγγους* κάτι περικλεῖον τὸ μαρτυρεῖ δὲ ὁ Ὀππιανὸς εἰς τὰ ἁλιευτικά του β', 406 «σάρκας λάπτων ὀξυπόροιο κατέσπασεν *ἄγγεος* ἔξω μυζήσας». *Ἀγγολόγιον* λοιπόν, ὄργανον *ἄγγη* λέγον (=συνάζον). Παράβαλε *πιννολόγι*=ὄργανον δι' οὗ *λέγουσι* τὰς *πίννας* ἀπὸ τὸν πάτον τῆς θαλάσσης (βλέπε καὶ Φάβην ἐν Ἀθήναις τ. Λ', σ. 3)

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀγγόνια (Agogna). Παραπόταμος τοῦ Πάδου ἐν τῇ βορείᾳ Ἰταλίᾳ. Διέρχεται πλησίον τῶν πόλεων Ναβάρας καὶ Μορτάρας καὶ ἔχει μῆκος 140 χιλιομέτρων.

Ἀγγονὸς καὶ *ἄγγονας*· ὁ ἔγγονος· *ἀγγονὴ* ἡ ἐγγονή· *ἀγγόνι* τὸ ἐγγόνι, τὰ τέκνα τῶν τέκνων· ἔγινα παπποῦς, ἀπόχτησα *ἀγγονόν*· παντρέφτηκε ἡ *ἀγγονή* μου· αὐτὸς ὁ γέρος ἔχει ὡς εἴκοσι *ἀγγόνια*. Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα ἀρέσκεται εἰς τὸ ἀρκτικὸν α ἀντὶ παντὸς ἄλλου φωνήεντος λ. χ. ε>α: *ἐπουλαρία* (τὸ κανοῦν, Ἰω. Λυδὸς 11) *ἀπαλαρία*, *ἐντρανίζω>ἀντρανίζω*, *ἐνόχλησῃ>ἀνόχλησῃ*, *ἐγκόλφι>ἀγκόλφι*, *ἐνορία>ἀνορία*, *ἐγχυλία>ἀχυλιά*, *ἐντάμα>ἀντάμα*, *ἐνάμισυ>ἀνάμισυ*, *ἐγγάστρι>ἀγγάστρι*, *ἐγγίζω>ἀγγίζω*, *ἔντερα>ἄντερα*, *ἐντροπὴ>ἀντροπή*, *ἐνάντιος>ἀνάντιος*, *ἐμπόδιο>ἀμπόδιο*, *ἐργαλειό>ἀργαλειό*, *ἐργαστήρι>ἀργαστήρι*, *ἐχινὸς>ἀχινός*, *ἐλάφι>ἀλάφι*, *ἑρμάρι>ἀρμάρι*, *ἐλαφρὸς>ἀλαφρύς*, *αἰθάλη>ἀθάλη*, examen>*ἄξαμον*, *ἔξαφνα>ἄξαφνα*, *αἰγίλωψ>ἀγιούλουπας*, *ἐργάτης>ἀργάτης* κτλ. βλ. σ. 2'.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἄγγορας (Angoras). Λέξις ἱσπανικὴ σημαίνουσα «ἄγγοραι». Μικρὸν ἀρχιπέλαγος κείμενον βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Φρίο, ἔναντι τῆς ἀκτῆς τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ρίου Ἰανεΐρου (Βραζιλία), ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει περὶ τὰ 7 1)2 χιλιόμετρα. Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν νήσων τούτων κεῖται ἀνατολικώτερον τῶν ἄλλων καὶ ὁμοιάζει καταπληκτικὰ μὲ τὸ καπέλλον λατίνου καρδιναλίου.

Ἀγγορνοὺ ἢ Νγκορνού, (Engornou). Πόλις τῆς κεντρῴας Ἀφρικῆς (Σουδὰν κεντρικὸν βασίλειον τοῦ Βορνοῦ) ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τῆς λίμνης Τσάδ. Ἄλλοτε μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις μὲ πληθυσμὸν 30.000 κατοίκων ἔπεσεν εἰς τὴν ἀφά-

Digitized by Google

νειαν μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Rabah κατάκτησιν καὶ λεηλασίαν της. Νῦν περιλαμβάνεται εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Νιγηρίαν.

Ἄγγος· ἀγγεῖον, δοχεῖον, σκεῦος· ἀκόμη καὶ τὸ ὄστρακον· βλέπε *ἀγγολόγι*.

Ἀγγοστύρα (σήμερον γνωστὴ ὡς Ciudad Bolivar ἄλλοτε δὲ ὡς Angostura ἢ Santo Tome de la Nueva Guyana), πόλις τῆς Βενεζουέλας, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Βολιβάρ. Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ὀρενόκου καὶ εἰς ἀπόστασιν 500 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ. Συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ μικρῶν πλοίων, διότι ὁ Ὀρενόκος μέχρις αὐτῆς εἶνε πλωτός. Ἐξάγει κόμμι, καφφέν, κακάον, ζάχαριν, καπνόν, σφάγια, χρυσόν, φάρμακα κλπ. Εἰς ἀπόστασιν 55 χιλιομέτρων Β. Α. τῆς Καρακᾶς. 18,000 κάτοικοι. Τὸ ὄνομά της Ἀγγοστύρα μετετράπη εἰς Βολιβὰρ τῷ 1819, εἰς τιμὴν τοῦ ὁμωνύμου δικτάτορος. Ἡ Τσιούνταντ Βολιβὰρ εἶνε κέντρον τῆς βενεζουελικῆς Γουϊάνης. Ἡ περιοχὴ εἶνε πλουσία εἰς χρυσωρυχεῖα καὶ κοιτάσματα πολυτίμων λίθων. Ἡ πόλις αὕτη, τῆς ὁποίας τὸ μέλλον διαφαίνεται εὐρύτατον, συνδέεται ἀτμοπλοϊκῶς μετὰ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ν. Ὑόρκης. Θέατρον, στρατῶνες, καθολικοὶ καθεδρικοὶ ναοί, βιβλιοθήκη, ἐπισκοπή.

Ἀγγοστύρα ἡ ἀληθὴς (angusture vraie). Ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀνωτέρω Βραζιλιανῆς πόλεως. Φλοιὸς τῆς Γαλιπέας τῆς τριφύλλου (τάξεως τῶν Ρυτωδῶν)—Galipea trifoliata, cusparia ou officinalis—ἰθαγενοῦς τῆς Βραζιλίας καὶ ἀποτελούσης ἀπέραντα δάση παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ὀρενόκου. Εἶνε φλοιὸς εὔθραυστος, πάχους ἐλαχίστου, μήκους ποικίλλοντος μέχρι 15-20 ἑκατ., ἐκλεπτυσμένος εἰς τὰ ἄκρα, φαιοκίτρινος ἐξωτερικῶς καὶ ἐρυθρωπὸς εἰς τὸ ἐσωτερικόν του, ὀσμῆς ἰσχυρᾶς καὶ γεύσεως πικροτάτης. Ἐνέχει τέσσαρα ἀλκα-

Ἀγγοστύρα ἡ ἀληθής.

λοειδῆ (γαλιπίνην, κουσπαρίνην, κουσπαριδίνην, γαλιπιδίνην) καὶ ἀκόμη ἀγγοστυρίνην, πτητικόν τι ἔλαιον, ῥητίνας κ. ἄ. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τοῦ πυρετοῦ καὶ τῆς δυσεντερίας καὶ ἤδη ἐπὶ ἀνορεξίας καὶ κατὰ τῆς γαστρικῆς ἀτονίας εἰς τὰς ἑξῆς δόσεις: κόνις 0 γραμ. 50 ἕκχ. μέχρι 2 γραμ. δι' ἡμέρας εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν γευμάτων ἐντὸς καψακίων. Ἔγχυμα 5 μ. πρὸς 1000 τοῦ ὁποίου πίνουσι ἕνα κυάθιον ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τοῦ φαγητοῦ.

Πρέπει νὰ ἀποφεύγεται ἐπιμελῶς ἡ σύγχυσις τοῦ φλοιοῦ τῆς ἀληθοῦς ἀγγοστύρας πρὸς τὸν φλοιὸν τῆς *ἀγγοστύρας τῆς ψευδοῦς* (Angusture fausse) ἥτις εἶνε φλοιὸς ψευδοστρύχνου τοῦ ἐμετικοῦ (Strychnos Nux - vomica) ἐνέχει βρυκίνην (brucine) καὶ σρυχνίνην καὶ εἶνε δραστικώτατον δηλητήριον.

Δοκιμασία. Ἡ ψευδὴς ἀγγοστύρα εἶνε ἄοσμος καὶ περισσότερον πικρά. Τὰ τεμάχιά της δὲν εἶνε ἐκλεπτυσμένα κατὰ τὴν περιφέρειάν των, ἐπὶ δὲ ἐγκαρσίας τομῆς παρουσιάζουσιν λευκὴν σκληρώδη γραμμὴν τοῦ φλοιώδους παρεγχύματος ἀπολύτως χαρακτηριστικήν. Σταγὼν νιτρικοῦ ὀξέος τιθεμένη ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῆς ἀληθοῦς ἀγγοστύρας σχηματίζει κηλῖδα ἀσθενῶς κιτρινωπήν· ἐπὶ δὲ ἀγγοστύρας τῆς ψευδοῦς ἐρυθρὰν αἱματώδη.

Ἀγγουϊλὰρ ντὲ λὰ Φροντέρα. (Aguilar de la Frontera). Πόλις τῆς ἐπαρχίας τῆς Κορδούης, εἰς Ἱσπανίαν (Ἀνδαλουσία). Κάτοικοι 13.329. Περίφημος διὰ τὸν οἶνον της, τὰ ἀρωματικὰ φυτὰ καὶ τὰ χαλκωρυχεῖα της. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Κορδούης εἰς Μαλάγαν καὶ 56 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πρώτης. Τὸ κλίμα της εἶνε πολὺ ὑγιεινόν. Εἶνε κτισμένη ἐπὶ τεσσάρων μικρῶν λοφίσκων, τοὺς ὁποίους περιβρέχει ὁ ποταμὸς Κάβρα. Κατὰ τὴν ἐτησίαν ἐμπορικὴν πανήγυριν (15-17 Σεπτεμβρίου) γίνονται πολλαὶ ἐμπορικαὶ πράξεις ἰδίως ἐπὶ τῶν οἴνων.

Ἀγγουϊλὰρ ντὲ Σεγκάρα (Aguilar de Segarra). Πόλις τῆς Ἱσπανίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Βαρκελώνης, ἀπέχουσα 11 χιλμ. τῆς Μανρέζας. Κάτοικοι 496. Ἔχει ἀτμοκινήτους ἀλευρομύλους.

Ἀγγουΐλας (Anguilas). Πόλις τῆς Ἱσπανίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μουρκίας, ἔχουσα ἐμπορικὸν λιμένα ἐπὶ τῆς Μεσογείου. Κάτοικοι 5.868, Ἔχει χυτήρια σιδήρου, ἐργοστάσια παρασκευῆς συντετηρημένων ὀπωρῶν καὶ κατασκευῆς σχοινίων.

Ἀγγουΐλα (Anguilla, ἀγγλ. Snake Island). Νῆσος τῶν ἀγγλικῶν Ἀντιλλῶν, ἡ βορειοτέρα τοῦ συμπλέγματος τῶν Καραΐβων, 4.100 κάτοικοι, πρὸ πάντων νέγροι. Ἔκτασις 90 τετρ. χιλιόμ. Παράγει βάμβακα, ἅλας, φωσφορον. Ἔχει ἄφθονα δάση, κλῖμα ὑγιεινόν, ἔδαφος εὔφορον. Ἡ κτηνοτροφία εἶνε ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη. Ἀπὸ τοῦ 1659 ἀποτελεῖ ἀποικιακὴν κτῆσιν τῶν Ἄγγλων. Ἔχει ὁμώνυμον πρωτεύουσαν πόλιν.

Ἀγγουϊλλάρα (Anguillara). Πολίχνη τῆς βορείας Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἑνετίας εἰς ἀπόστασιν 28 χιλιομέτρων νοτίως τῆς Παδούης καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀδίγου. (4.300 κάτοικοι).

Ἀγγουϊλλάρας (Aloysio Anguillara). Ἰταλὸς βοτανολόγος καὶ ἰατρὸς γεννηθεὶς εἰς Ἀγγουϊλλάραν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν εἰς Φερράρε κατ' Ὀκτώβριον μῆνα τοῦ 1570. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἐκείνων βοτανολόγων. οἱ ὁποῖοι κατώρθωσαν νὰ συσχετίσουν τὰς συγχρόνους γνώσεις περὶ βοτανικῆς μὲ τὰς παλαιάς. Ἦτο τελείως κάτοχος τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν, καὶ αὐτὸ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ γνωρίζῃ ἱκανὸν ἀριθμὸν φυτῶν ἀγνώστων εἰς ὅλους, ἀναφερομένων δὲ μόνον παρὰ τοῦ Διοσκουρίδου, τοῦ Πλινίου κ. ἄ. Διὰ νὰ γνωρίσῃ δὲ καλύτερον τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα ἀνέφερον οἱ Ἕλληνες καὶ Λατῖνοι συγγραφεῖς διέτρεξε τὴν Ἰταλίαν, Ἰλλυρίαν, Τουρκίαν, ἀρκετὰς νήσους τῆς Μεσογείου, τὴν Κρήτην, τὴν Κύπρον, τὴν Κορσικήν, τὴν Σαρδηνίαν, τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὰ περίχωρα τῆς Μασσαλίας. Ἡ φήμη του ὡς σοφοῦ ἦτο διαδεδομένη πανταχοῦ τοῦ κόσμου. Ἡ Δημοκρατία τῆς Βενετίας τῷ εἶχεν ἀπονείμει τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιβοτανολόγου καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου τῆς Πάδουας. Τῷ 1561 ὑπέβαλε παραίτησιν καὶ ἀπεσύρθη εἰς Φερράρε, καταγινόμενος εἰς συγγραφὴν διαφόρων ἔργων, τὰ ὁποῖα ὅμως ἔχουν ἀπολεσθῆ. Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον σώζεται εἶναι μία περιγραφὴ εἴκοσι νέων φυτῶν.

Ἀγγουϊλλάρας (Giovanni-Andtrea dell' Anguillara). Ἰταλὸς ποιητής, γεννηθεὶς εἰς Σοῦτρι τῆς Τοσκάνης περὶ τὸ 1517 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 1570. Ἡ ζωή του ὑπῆρξε τρικυμιώδης, πλήρης στερήσεων καὶ ἐνδείας. Ἀφοῦ ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του, μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου προσλαμβάνεται ὡς διορθωτὴς εἰς διάφορα τυπογραφεῖα. Μία ἐρωτικὴ περιπέτεια τὸν ἀναγκάζει νὰ καταφύγῃ εἰς Βενετίαν. Ἐκεῖ μεταφράζει εἰς στίχους, διὰ νὰ ζήσῃ, τὰς «Μεταμορφώσεις» τοῦ Ὀβιδίου. Ἀμέσως ἔγινε διάσημος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ μετάφρασίς του, μολονότι δὲν διεκρίνετο διὰ τὴν πιστότητά της, ἐθεωρήθη τότε καὶ θεωρεῖται ἀκόμα ὡς ἀριστουργηματικὴ καὶ ὡς πρότυπον καλλιεπείας καὶ ἁρμονίας. Ἀλλ' ἡ δόξα δὲν εἶχε, δυστυχῶς,—ὅπως καὶ δὲν ἔχει—τὴν ἱκανότητα νὰ λύνῃ τὸ πρόβλημα τῆς διατροφῆς, τὸ ὁποῖον ἐτίθετο ἀδυσώπητως πρὸ τοῦ ποιητοῦ. Ἐνῷ λοιπὸν οἱ κριτικοὶ τῆς ἐποχῆς του τὸν ἀνεκήρυττον ὁμοφώνως ἴσον μὲ τὸν Ὀβίδιον, ἐκεῖνος ἀπέθνησκε τῆς πείνης. Μεταφράζει καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς Αἰνειάδος, συγγράφει δὲ καὶ μίαν τραγῳδίαν, τὸν «Οἰδίποδα βασιλέα», κακὴν ἀπομίμησιν τοῦ ἀριστουργήματος τοῦ Σοφοκλέους. Ἄφησεν ἐπίσης καὶ μερικὰς ᾠδάς, εἰς τὰς ὁποίας σατυρίζει ἀνηλεῶς τὴν πτωχείαν καὶ τὰς στερήσεις του.

Ἀγγουλέμ. (Charles de Valois, duc d' Angoulême). Υἱὸς τοῦ Καρόλου Θ' καὶ τῆς Μαρίας Τουσέ, γεννηθεὶς τῷ 1573 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1650 Κατ' ἀρχὰς ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ κόμητος τῆς Ὠβέρνης, ἀργότερον ὅμως, ὅταν τῷ παρεχωρήθη ἡ δουκάτον τῆς Ἀγγουλέμ, ἐγκατέλειψε τὸν τίτλον αὐτόν. Ὑπῆρξε διαδοχικῶς ἱππότης τῆς Μάλτας καὶ μέγας ἱππότης τοῦ Μελιταίου Τάγματος τῆς Γαλλίας. Τῷ 1591 ἔλαβε σύζυγον τὴν Καρλότταν τοῦ Μονμορανσύ. Θερμὸς ὀπαδὸς τοῦ Ἐρρίκου Δ', ὑπηρέτησεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἐναντίον τῆς Ligue (Ἑταιρίας Ζηλωτῶν τῆς Ρωμαϊκῆς πίστεως καὶ τῶν διαμαρτυρομένων). Ἀργότερον, τῷ 1606 κατεδικάσθη εἰς θάνατον, ὡς ἀναμιχθεὶς εἰς τὰς ἀνατρεπτικὰς μηχανορραφίας τῆς ἀδελφῆς του, μαρκησίας ντὲ Βερνέϊγ, ἀλλ' ἡ ποινή του ἐμετριάσθη εἰς ἰσόβια δεσμά. Ὁ Λουδοβῖκος 13ος τὸν ἀπηλευθέρωσε κατὰ τὸ 1616, καὶ ὁ Ἀγγουλὲμ προσέφερεν εἰς αὐτὸν μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Λαροσὲλ καὶ τοὺς πολέμους τοῦ Λαγκεδόκ. τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Φλάνδρας. Ἔγγραψεν «Ἰδιαίτερα ἀπομνημονεύματα, ὅπως χρησιμεύσουν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Γαλλίας».

Ἀγγουλὲμ (Louis-Antoine de Bourbon duc d' Angloulème). Ὕστατος Δελφῖνος (διάδοχος τοῦ θρόνου) τῆς Γαλλίας, υἱὸς τοῦ κόμητος ντ' Ἀρτουᾶ, τοῦ μετέπειτα Καρόλου Χ, καὶ τῆς Μαρίας-Τερέζας τῆς Σαβόϊας, γεννηθεὶς εἰς Βερσαλλίας τὴν 6 Αὐγούστου 1775 καὶ ἀποθανών, ἐξόριστος, εἰς Γκόριτζ, τὴν 3 Ἰουνίου 1844. Τῷ 1789, ἐξορισθεὶς μετὰ τοῦ πατρός του, περιηγήθη τὴν Πολωνίαν καὶ Ἀγγλίαν, λαβὼν ἀργότερον, τῷ 1799, σύζυγον τὴν ἐξαδέλφην του Μαρίαν Τερέζαν, μοναχοκόρην τοῦ Λουδοβίκου 16ου. Ἡ ἐπιστροφή του εἰς τὴν Γαλλίαν κατὰ τὸ 1814, συνέπεσε μὲ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς νήσου Ἔλβας. Εὑρίσκετο τότε εἰς Βορδῶ. Ἐπιστρατεύει παράυτα 3.000 ἄνδρας καὶ προχωρεῖ κατὰ τῆς Λυών, μὲ τὴν ἐλπίδα ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν νικηφόρον προέλασιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἀποτυγχάνει ὅμως καὶ ἐξορίζεται εἰς Βαρκελώνην.

Ὁ Δοὺξ τοῦ Ἀγγουλέμ.

Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Ναπολέοντος εἰς Βαρτελώ, ἐπέστρεψεν εἰς Γαλλίαν. Κατόπιν τοῦ θανάτου Λουδοβίκου 18ου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Δελφίνου. Δὲν ἠδυνήθη ἐν τούτοις νὰ ἐξασκήσῃ οὐδεμίαν σοβαρὰν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐν γένει βασιλείας τοῦ Καρόλου Χ, τοῦ πατρός του. Καὶ τῷ 1830, ὑπογράψας δήλωσιν ὅτι παραχωρεῖ πᾶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαίωμα εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Βορδῶ, ἀπεσύρθη εἰς Γκόριτζ, διαβιώσας μέχρι τοῦ θανάτου του ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κόμητος τῆς Μάρνης.

Ἀγγουλέμ.(Marie-Therèse-Chalotte, duchesse d'Angoulème). Θυγάτηρ Λουδοβικου τοῦ 16ου καὶ σύζυγος τοῦ Ὑστάτου Δελφίνου γεννηθεῖσα εἰς Βερσαλλίας τῷ 1778 καὶ ἀποθανοῦσα εἰς Φρόσδορφ τῷ 1851. Ὅταν ἐγεννήθη τῆς ἔδοσαν τὸν τίτλον τῆς «Βασιλικῆς Κυρίας». Εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ ἴδῃ τὸν πατέρα της καὶ τὴν μητέρα της ἀποθνήσκοντας ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος. Τὴν 9 Ἰουνίου 1795 τῆς ἐπῆραν καὶ αὐτὸν τὸν ἀδελφόν της, τὸν Λουδοβῖκον 17ον. Μετὰ εἴκοσιν ἡμέρας, ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις (Convention) ἐψήφισε διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου ἐπεφόρτιζε τὴν ἐπιτροπὴν τῆς κοινῆς Σωτηρίας νὰ προτείνῃ εἰς τὴν Αὐστρίαν τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς «θυγατρὸς τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Γάλλων» πρός τινα τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Ἐξ μῆνας ἀργότερον, ἡ δούκισσα ντ' Ἀγγουλὲμ ἐξήρχετο τῆς φυλακῆς. Τὴν ὡδήγησαν μὲ συνοδείαν εἰς τὸ Μπὰλ καὶ ἐκεῖ ἔγινεν ἡ ἀνταλλαγή. Συνηντήθη τότε μετὰ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας της καὶ συνεμερίσθη τὴν τύχην των περιπλανωμένη ἀνὰ τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Τῷ 1814 ἐπανέρχεται εἰς Γαλλίαν, ἀλλ' ἡ ἐπάνοδος τοῦ Ναπολέοντος ἐκ τῆς νήσου τῆς Ἔλβας καὶ ἡ ἧττα τοῦ συζύγου της τὴν φέρουν πάλιν εἰς Ἀγγλίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπέστρεψε μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Βαρτελώ. Ὁ χαρακτήρ της ἦτο εἰς πολλὰ ἀντιφατικός. Ἐνῷ ἀνεφώνει: «Ὦ! Θεέ μου! συγχώρησον ἐκείνους ποῦ ἐθανάτωσαν τοὺς γονεῖς μου!», δίδουσα οὕτω ὑπέροχον παράδειγμα χριστιανικῆς ἀνεξικακίας, ἐφέρετο συνάμα σκληρότατα καὶ σκαιῶς πρὸς ὅλους τοὺς ἐξαρτωμένους ἐξ αὐτῆς. Ἐφημίζετο διὰ τὰς πολλάς γνώσεις της.

Ἡ Δούκισσα τοῦ Ἀγγουλέμ.

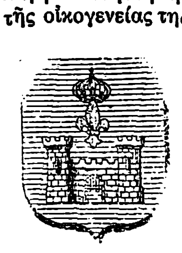

Τὸ εἰκόσημον τοῦ Ἀγγουλέμ

Ἀγγουλὲμ (Angoulême). Γαλλικὴ πόλις πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Σαράντ (Charante) πρώην δὲ πρωτεύουσα τοῦ Ἀγγομουά, ἔχουσα 34.900 κατοίκους. Ἀπέχει 439 χλμ. ΝΔ. τῶν Παρισίων, κεῖται δὲ ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου, πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ὁποίου ῥέει ὁ ποταμὸς Σαράντ. Ἔχει μεγάλα διϋλιστήρια κονιάκ, ἐργοστάσια κατασκευῆς χάρτου, χυτήρια τηλεβόλων. Ἐκεῖ ἀποθηκεύονται τὰ ἐκ Βορδῶ

Digitized by Google

καὶ τῶν νομῶν τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας προερχόμενα ἐμπορεύματα.

Οἱ ἀρχαιολόγοι εὑρίσκουν εἰς αὐτὴν ἀπειρίαν μνημείων τῆς κελτικῆς ἐποχῆς. Ἀκόμη καὶ ἡ ρωμαϊκὴ κατοχὴ ἀφῆκε ἴχνη τῆς διαβάσεώς της. Ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη ἐκεῖ ἀπὸ ἕνα ἅγιον Ὠζὸν

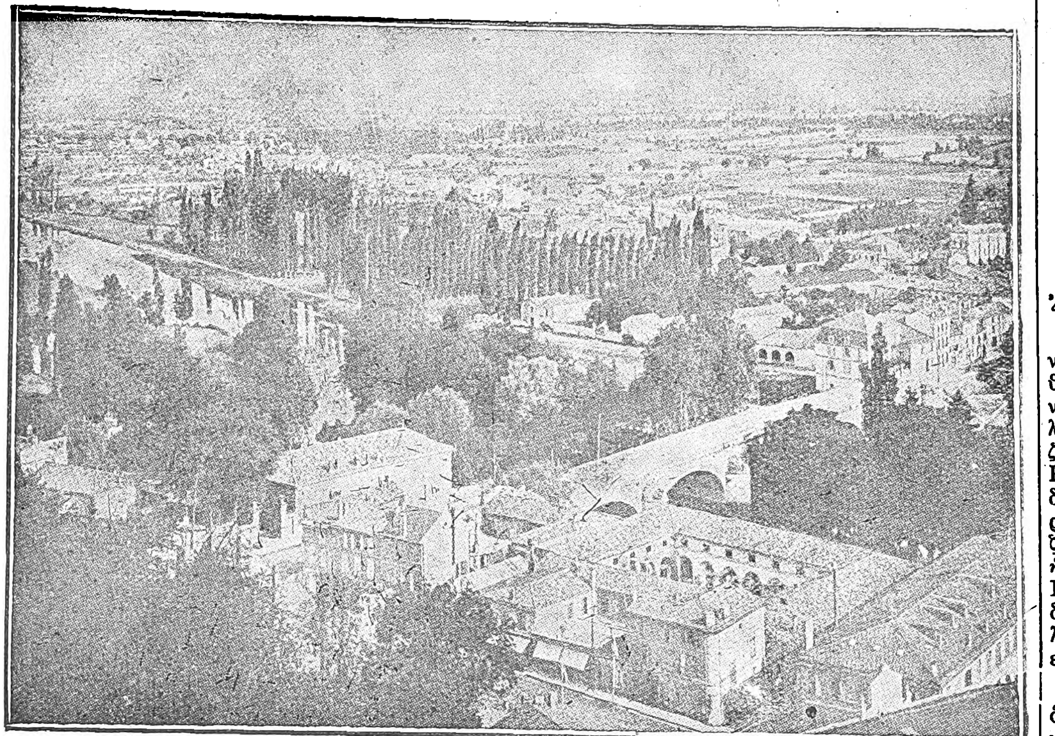

Ἄποψις τῆς πόλεως Ἀγγουλέμ.

(Ozonne ἢ Ausone) ὁ ὁποῖος δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸν ἐκ Βορδὼ ποιητὴν Ὠζόν, ὅστις ὠνόμασε τὴν πόλιν Inculisma. Ἡ Ἀγγουλὲμ ἐπέρασε διαδοχικῶς ἀπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Βισιγότθων, τῶν Φράγγων καὶ τῶν Ἄγγλων. Ἐξεδίωξε τοὺς τελευταίους ἐπὶ βασιλείας Καρόλου Ε′ καὶ ὑπετάχθη εἰς τὸν μονάρχην τοῦτον. Φραγκίσκος ὁ Α′ τὴν μετέβαλεν εἰς Δουκάτον. Ἀργότερον παρεχωρήθη εἰς τὸν Κάρολον ντὲ Βαλουᾶ ὡς ἐνέχυρον καὶ ὑπήχθη ὑπὸ τὸ στέμμα μόνον κατὰ τὸ 1710. Ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν μέχρι τοῦ 1830 ἔγινε τὸ προίκισμα ὅλων τῶν πριγκήπων τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας.

Εἰς τὴν Ἀγγουλὲμ σώζονται μέχρι σήμερον ἐνδιαφέροντα λείψανα τῶν ἀρχαίων αὐτῆς ὀχυρω-

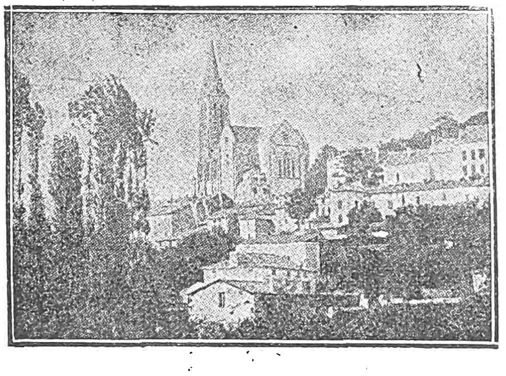

Ναὸς τοῦ Ἁγίου Ὀζόν.

μάτων καὶ ἑνὸς παλαιοῦ πύργου. Ἔχει ἐπίσης καὶ ἕνα ἱστορικὸν καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ὁ ὁποῖος ἀνεγερθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ καταστραφεὶς κατὰ τὸ 1569, ἀνοικοδομήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἐπεσκευάσθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας παρὰ τοῦ γάλλου ἀρχιτέκτονος Παύλου Ἀβαδῆ. Ἡ ἀρχιτεκτονική του ὁμοιάζει πολὺ μὲ τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων—γενικῶς δὲ θεωρεῖται σήμερον ὡς εἷς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους τοῦ κόσμου.

ἀγγουραρμιά. Ἀγγουράκια τουρσί, σίκυοι μικροὶ μὲ ὄξος ἢ μὲ ἅλμην ἐσκευασμένοι, ταριχευμένοι. ὀξάλμη σικύων.

ἀγγοῦρι (βλ. ἀγγουριά) μεταφορικῶς: ὁ κόμβος. ἡ δυσκολία, ἡ δυσχερὴς περίπτωσις: ἐδῶ εἶνε τὸ ἀγγοῦρι.

ἀγγουριά. Σικυὸς ἢ πέπων ὁ ἥμερος, Cucumis sativus concombre cultivé. Φυτὸν συμπέταλον τῆς τάξεως τῶν καμπανουλωδῶν, τῆς οἰκογενείας Κολοκυνθιδῶν (Cucurbitaceae). Εἶνε ἐτήσιον κληματῶδες, ἕρπον. Ἕλκει τὴν καταγωγὴν ἐξ Ἰνδικῆς ὅπου ἐκαλλιεργεῖτο ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων Ἤδη κηπεύεται σπειρόμενον τὴν ἄνοιξιν καὶ μετὰ τὸ ὀψιμοχείμωνο, εἰς ὅλας τὰς θερμὰς καὶ εὐκράτους χώρας ὑπὸ πλείστας διαφορὰς τῶν ὁποίων ἀρίστη ἡ παρ' ἡμῖν, ἡ καὶ Ἀθηναϊκὴ ὑπὸ τῶν ξένων καλουμένη (Concombre long vert d'Athènes). Ἔχει φύλλα πλατέα, ἐσχισμένα, ἁδρομερῆ εἰς τὴν ἁφήν, βαθέος πρασίνου χρώματος· ἄνθη κίτρινα καὶ εὐμεγέθη καρπὸν δὲ ἐπιμήκη, κυλινδρικόν, μὲ φλοιὸν μικροῦ πάχους, λεῖον ἢ μὲ διεσπαρμένα φύματα καὶ σάρκα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον λευκήν, καλούμενον ἀγγούρι(ον) (γαλ. concombre, ἀγγ. cucumber, ἰταλ. coccomero, τουρκ. χεγιάρ, ἀλβ. καστραβέτσι) ἢ ὡς πολλαχοῦ λέγεται ἀμελέτητο, δροσερό, τρυφερὸ ἢ σποριάρικο ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του καὶ καναρίνι ὅταν ὁ φλοιός του εἶνε κιτρινωπός. Τρώγεται ἀποφλοιωμένον καὶ ἁλατισμένον ἢ παρασκευασμένον εἰς σαλάταν καὶ ἐνιαχοῦ μαγειρευμένον μετὰ κρέατος. Τὸ οἰνοπνευματῶδες ἀπόσταγμά του χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν κατασκευὴν κοσμητικῶν ἀλοιφῶν (ὡς τῆς cold—cream. Μικρὰ ἀγγουράκια παρασκευάζονται ὡς τουρσὶ ὡς καὶ τὰ τῆς *μικροκάρπου* (Goncombre à Cornichon, ἀγγλ. Piklig Cucnumber) καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ὀρεκτικὸν πρoδόρπιον.

Κλῶνος ἀγγουριᾶς τῆς Ἀθηναϊκῆς καὶ ὁ καρπός της.

Γνωστοτάτη παρ' ἡμῖν διαφορὰ εἶνε ἡ Ἀντσουριά. Διαφορὰ τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς εἶνε ἀρκετὰ περίεργος λόγῳ τοῦ μήκους του ὅπερ φθάνει πολλάκις τὸ μέτρον καὶ τῶν παραδόξων ἑλιγμῶν του εἶναι ἡ Α. πολύκαμπτος (concombre serpent).

Ἀγγουριὰ ἡ πολύκαμπτος

Περὶ *ἀγριαγγουριᾶς*, βλ. λέξιν. Ἐλατήριον ὁ ἀγριοσύκης.

ἀγγουρότσεφλον. Τὸ τσέφλοιο τοῦ ἀγγουριοῦ, ὁ φλοιὸς τοῦ σίκυος.

ἀγγουστικλάβιον. (angusticlavium)· διακριτικὸν ποίκιλμα τῆς τηβέννου τῶν ρωμαίων ἱπποτῶν ἀποτελούμενον ἐκ δύο στενῶν πορφυρῶν ταινιῶν διηκουσῶν παραλλήλως ἐξ ἑκατέρου ὤμου μέχρι τῆς παρυφῆς. *Ἀγγουστικλάβιος* δὲ ὁ δικαιούμενος νὰ φέρῃ, ὁ φέρων τὴν οὕτω πεποικιλμένην τήβεννον.

Ἀγγουστικλάβιον

Ἀγγουρακάτικα. Χωρίον τῆς Κοινότητης Γαΐου τῆς ἐπαρχίας Παξῶν τοῦ νομοῦ Κερκύρας. Κάτοικοι 64.

ἀγγουρίδα. (Βλέπε ἀγουρίδα).

ἄγγουρος. (Βλέπε ἄγουρος).

ἀγγοφόρος. Ὁ φέρων ἄγγος ὁ κρατῶν τὸν κρατῆρα, τὸν ἀμφορέα, τὴν λάγηνον, τὴν στάμναν ἤ τι τοιοῦτον· αἱ ἀγγοφόροι κόραι = αἱ φέρουσαι τὰς λαγήνους εἰς τὴν πηγὴν/ἢ τὴν βρύσιν πρὸς ὕδρευσιν.

Ἀγγοφόρος (Angophora). Γένος τῆς οἰκογενείας Μυρτιδῶν (τάξεως Μυρτανθέων). Περιλαμβάνει κατὰ τὸν ἡμέτερον Π. Γεννάδιον τέσσαρα εἴδη, ἰθαγενῆ πάντα τῆς Αὐστραλίας. Τούτων κυριώτερα εἶναι: *Ἀγγοφόρος ἡ χνοάζουσα* (Angophora subvelutina), ἀπαντωμένη ἐν Κουϊσλάνδη (Queensland) τῆς Αὐστραλίας. Εἶνε δένδρον δασικόν, τοῦ ὁποίου τὸ ἐλαφρὸν καὶ στερεὸν ξύλον εἶνε καταλληλότατον πρὸς κατασκευὴν ζυγῶν, τροχῶν, λαβῶν ἐργαλείων κτλ. *Ἀγγυφόρος ἡ καρδιόφυλλος* (Angophora cordifolia, ἀγγλιστὶ Dwar-Apple)· θάμνος ἀπαντῶν ἐν Νέᾳ Ὁλλανδίᾳ καὶ χρησιμοποιούμενος ὡς διακοσμητικός. Πολλαπλασιάζεται διὰ σπορᾶς καὶ μοσχευμάτων καὶ εὐδοκιμεῖ κυρίως εἰς τὰ παράλια.

ἀγγοφύλαξ· ὁ φυλάσσων τὰ ἄγγη, τὰ σκεύη, ὁ σκευοφύλαξ. Παρὰ Βυζαντινοῖς ἦτο τίτλος ἀνακτορικός: ὁ *Μέγας ἀγγοφύλαξ.*

Ἄγγρα-δό-Ἐροΐσμο (Angra do Heroismo). Ὀχυρὸς λιμὴν ἀλλ' οὐδόλως προφυλάσσων ἀπὸ τῶν Νοτιοδυτικῶν ἀνέμων, καὶ ἡ κυριωτέρα πόλις τῶν Ἀζόρων, εἰς τὴν νοτίαν παραλίαν τῆς νήσου Τερσέϊρε. Ἕδρα τῆς γενικῆς διοικήσεως τῶν νήσων καὶ ἐπισκοπῆς, Ναυστάθμου καὶ ναυτικῆς σχολῆς. Ἐξαγωγὴ οἴνου, δημητριακῶν καὶ καρπῶν. Κάτοικοι 10.000. Ἡ ὀνομασία της εἶναι πορτογαλλικὴ καὶ σημαίνει «ὅρμος τοῦ ἡρωϊσμοῦ».

Ἄγγρα-δὸς-Ρεῖς (Agra-dos-Reis). Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐπὶ ὁμωνύμου ὄρους καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ρίου Ἰανεΐρου (20.000 κατ.) Ἔχει δρόμους στενοὺς καὶ ἀκανονίστους, οἱ ὁποῖοι κάμνουν κακὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὴν καὶ τῆς προσδίδουν λυπηρὰν καὶ μελαγχολικὴν ὄψιν. Εἰς ἀνταπόδοσιν ὅμως κέκτηται ἀξιόλογον ἀριθμὸν θρησκευτικῶν ἱδρυμάτων, μοναστηρίων, ἐκκλησιῶν, φιλανθρωπικῶν καταστημάτων καὶ σχολείων. Ἰδίᾳ δὲ ἕνα κατάστημα ἱδρυθὲν τὸ 1884, ἐν τῷ ὁποίῳ διαιτῶνται ὅλα τὰ πτωχὰ καὶ ἐγκαταλελειμμένα παιδάκια. Ἡ Ἄγγρα εἶνε μία ἀπὸ τὰς κατ' ἐξοχὴν πόλεις τῆς φιλανθρωπίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐμπόριόν της, τοῦτο εἶνε ἀνθηρότατον, ὁ δὲ λιμήν της ἐξάγει καφέν, ροῦμι, δημητριακοὺς καρπούς, κατεψυγμένα ψάρια, ἁλίπαστα ψάρια καὶ κονσέρβες.

Ἄγγραικον· βλέπε ἀερόβιον.

Ἄγγρα-Μαίνιου (καὶ κατ' ἄλλην γραφὴν Ἄνγκρο-Μαίνιϋ). Τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ ἐν τῇ Περσικῇ θρησκείᾳ (Ζωροαστρισμός).

Ἡ λέξις «Ἄγγρα-Μαίνιου» ἔχει δύο συστατικά—ἓν ἐπίθετον καὶ ἓν οὐσιαστικόν. Τὸ «*Ἄγγρα*» εἶνε ἐπίθετον (συγγενεύει πρὸς τὸ τῶν Λατίνων «niger» και «negro») καὶ σημαίνει μελανὸς ἢ σκοτεινός. Τὸ δὲ «*Μαίνιου*» εἶνε οὐσιαστικόν, ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὸ Λατινικὸν «mens» καὶ τὸ ἑλληνικὸν «μένος» καὶ σημαίνει νοῦς, διάνοια· ὥστε Ἄγγρα Μαίνιου=μελανὸν ἢ σκοτεινὸν πνεῦμα.

Ὁ Ἄγγρα - Μαίνιου εἶνε ὁ ποιητὴς καὶ ὁ αἴτιος πάντων τῶν κακῶν. Εἰς χεῖρας του εἶνε τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ κακά· δύναται νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ἐρήμωσιν ἢ νὰ κάμῃ νὰ φυτρώσουν ἐπ' αὐτῆς ἄκανθοι καὶ τρίβολοι καὶ φυτὰ δηλητηριώδη· ἐξ αὐτοῦ προέρχονται οἱ σεισμοί, αἱ καταιγίδες, ἡ πληγὴ τῆς χαλάζης καὶ τῆς κατακεραυνώσεως· δύναται νὰ προξενῇ νόσους καὶ νὰ ἐπιφέρῃ θάνατον, νὰ καταστρέφῃ τὰ ποίμνια καὶ νὰ σκορπίζῃ τὸν λοιμὸν ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ ἄγρια θηρία, οἱ ὄφεις, κώνωπες κλ. ἐπλάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ· αὐτὸς ἐπενόησε καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸν κόσμον τὰ ἁμαρτήματα τοῦ φόνου, τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ἀνθρωποφαγίας.

Digitized by Google

'Ο Ἄγγρα-Μαίνιου διὰ νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς διαθέτει στρατὸν καὶ ὁδηγούς, ἐξ ὧν οἱ κυριώτεροι εἶνε ὁ «*Δροὺχξ*» (καταστροφή), ὁ «*Ἀσσεμό*» (ἁρπαγή) ὁ «*Δαιβὶς*» (ἡ ἀπάτη), ὁ «*Δριβίς*» (ἡ πενία) καὶ ἄλλοι (βλ. καὶ λέξιν Ἀβέστα).

Ἡ πάλη του ἐναντίον τοῦ πνεύματος τοῦ καλοῦ (Ἀχούρα Μάδζα)· αἱ κατὰ καιροὺς νίκαι του καὶ ἡ τελειωτικὴ του πτῶσις ἀποτελοῦν αὐτὴν τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου. Εἰς τὸν ἀπώτατον καιρὸν—τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου—τὰ δύο πνεύματα ἔμεναν χωρὶς ἕκαστον, ἀπομεμονωμένα καὶ χωριζόμενα ἀπὸ τὸ κενὸν (vâi) ἐν τῷ ὁποίῳ ἀργότερον θὰ ἐλάμβανε χώραν ἡ συνάντησις καὶ ἀνάμιξίς των. Ὁ Ἀχούρα Μάδζα (Ormard) δημιουργεῖ φύσεις τελείας καὶ ἀφθάρτους, παραμενούσας τοιαύτας ἐπὶ 3.000 ἔτη. Ὁ Ἄγγρα-Μαίνιου (ἢ καὶ Ἀχριμάνιος ἢ Ἀριμάνιος) ἐξέρχεται τότε ἐναντίον αὐτῶν καὶ προσπαθεῖ νὰ τὰς ἀφανίσῃ· ἀλλὰ τρομοκρατηθεὶς ἐκ τῆς θέας τοῦ Ἀχούρα-Μάδζα φεύγει εἰς τὰ τάρταρα καὶ καταρτίσας ἐκεῖ στρατιὰν δαιμόνων ἐπαναρχίζει τὴν πάλην. Ὁ Ἀχούρα-Μάδζα τὸν ἀπωθεῖ προφέρων λόγους μυστικῆς τινος προσευχῆς (Ἀούνα-Βαίρυα) καὶ τὸν ἐπαναρρίπτει εἰς τὰ τάρταρα ὅπου παραμένει ἐπὶ 3.000 ἀκόμη ἔτη. Ὁ Ἀχούρα Μόδζα δημιουργεῖ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τοῦ χρόνου τὸν ὑλικὸν κόσμον (οὐρανόν, γῆν, ὕδωρ, φυτά, ἀνθρώπους κ.λ.π.) Ἡ κόρη τοῦ Ἄγγρα-Μαίνιου Τζαχὶ-ὁ δαίμων τῆς πολυτελείας-, ἐνθαρρύνει τοῦτον καὶ ὁ Ἄγγρα-Μαίνιου ἐπαναλαμβάνει τὸν ἀγῶνα, ἀλλ' ἐπιτυχῶς αὐτὴν τὴν φοράν. Ρίπτει τὸ δηλητήριόν του εἰς τὸν ὑλικὸν κόσμον καὶ βασανίζει τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῷα μὲ πεῖναν καὶ δίψαν καὶ νόσους παντοειδεῖς. Ἐνενήκοντα ἡμέρας διήρκει ἡ μάχη· οἱ Θεοὶ ὅμως (Ἰζὲντζ) ἐπεμβαίνουν, τρέπουν εἰς φυγὴν τὸν Ἄγγρα-Μαίνιου καὶ τοὺς δαίμονας. Ἐπανῆλθον οὗτοι πάλιν εἰς τὸν Ἅδην, ἀλλ' ὁ κόσμος εἶχε πλέον διχασθῆ καὶ ἐμαστίζετο ἀπὸ τοὺς πολέμους τῶν δύο θεοτήτων. Τελικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς εἶνε ἡ ἐξαφάνισις τοῦ Ἄγγρα-Μαίνιου καὶ τοῦ κακοῦ. Θὰ ἐπιτευχθῆ τοῦτο εἰς τὸ τέρμα τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως ὁπότε ὁ Σαοσχυὰντ (υἱὸς τοῦ Ζωροάστρου) θὰ ἔλθῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἁγίων νὰ κερδίσῃ τὴν τελευταίαν μάχην.

«Μαζί του θὰ ἔλθουν οἱ φίλοι του, μὲ καλὰς σκέψεις, μὲ καλοὺς λόγους, μὲ καλὰς πράξεις, μὲ καλὴν θρησκείαν, καὶ κανεὶς δὲν θὰ συγχίζῃ τοὺς λόγους του. Ἐνώπιόν του θὰ κύψῃ ὁ Ἀεσίνα, μὲ τὴν αἱμοσταγῆ ρομφαίαν καὶ τὴν καταστρεπτικὴν λάμψιν. Θὰ κτυπήσῃ τὴν Ντρούζ, τὴν κόρην τοῦ σκότους, μὲ τὸ φοβερὸν φῶς. Ὁ Ἀκὲμ Μανὸ (ἡ κακὴ σκέψις) κτυπᾷ. Ὁ Βοχοῦ Μανὸ (ἡ καλὴ σκέψις) θὰ τὸν χτυπήσῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειράν του. Οἱ Ὠρβατὰτ καὶ Ἀμερετὰτ θὰ κτυπήσουν τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν. Ὁ τεχνίτης τοῦ Κακοῦ, ὁ Ἄγγρα-Μαίνιου χάνει τὰς δυνάμεις του καὶ ὑποκύπτει» (Γιασνὰ XIX).

Ἄγγρα Πεκένα (Angra Pequena). Λιμὴν τῆς Νοτιοανατολικῆς Ἀφρικῆς. Ἀνεκαλύφθη τῷ 1486 ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων, οἵτινες ἠρκέσθησαν νὰ τοποθετήσουν μικρὰν στήλην ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὡς σημεῖον τῆς κατοχῆς των. Τῷ 1884 ὁ γερμανικὸς ἐμπορικὸς οἶκος Λύδεριτζ ἐγκατέστησεν ἐμπορικὸν Γραφεῖον δημιουργήσας οὕτω τὸν πυρῆνα τῆς ὁμωνύμου πόλεως, ἠγόρασε παρὰ τὸν κόλπον μεγάλας ἐκτάσεις ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς, ἃς εἶτα μετεβίβασεν εἰς τὸ γερμανικὸν κράτος, ὅπερ ἀνεκήρυξε τὴν περιφέρειαν γερμανικὸν προτεκτοράτον. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1915 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἡ πόλις Ἄγγρα Πεκένα συνδέεται πρὸς τὸ σιδηροδρομικὸν δίκτυον τῆς Νοτιοανατολικῆς Ἀφρικῆς. Ἡ πέριξ χώρα εἶνε ἄνυδρος καὶ ἄγονος ὁ δὲ πλησιέστερος ἀνεφοδιασμὸς εἰς ὕδωρ γίνεται ἐκ τοῦ Ἄους εἰς ἀπόστασιν 160 περίπου χιλιομέτρων. Ὀλίγα μίλια πρὸς νότον εἶναι τὰ ἀδαμαντωρυχεῖα τῆς Παμόνας. Κάτοικοι 7.000, ἐκ τῶν ὁποίων 1700 Εὐρωπαῖοι.

Ἀγγρασσὸ-ὺ-Ζουὰν (Agrassot-y-Juan) Ἱσπανὸς ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Τῷ 1860 ἔστειλεν εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Ἀλικάντης δύο εἰκόνας παριστώσας τὴν *θυσίαν τοῦ Ἰσαὰκ* καὶ τὴν *Ἐκπαίδευσιν τῆς Παρθένου,* διὰ τὰς ὁποίας ἐτιμήθη διὰ μεταλλίου. Ἐπίσης εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς Μαδρίτης τῷ 1864 ἔστειλε δύο εἰκόνας, τὸ «*Ἐξοχικὸν σχολεῖον*» καὶ τὴν «*Πλύστραν*», διὰ τὰς ὁποίας ἐτιμήθη δι' ἑτέρου μεταλλίου. Ὁ τελευταῖος τῶν ἐν λόγῳ πινάκων ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς Ἱσπανικῆς Κυβερνήσεως διὰ τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ εὑρίσκεται σήμερον.

Ἀγγρία (Ἀγγραρία). Χώρα κεντρῴα τῆς ἀρχαίας Σαξονίας, κειμένη μεταξὺ τῆς Ὀστφαλίας καὶ τῆς Βεστφαλίας ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Βέζερ, τὴν ὁποίαν κατῴκουν οἱ Ἀγγριβάριοι. Τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς χώρας ἔπαυσε νὰ εἶνε ἐν χρήσει μετὰ τὴν κατάκτησίν της ὑπὸ τοῦ Καρλομάγνου.

Ἄγγρι (Angri). Πόλις τῆς Ἰταλίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Νεαπόλεως εἰς ἀπόστασιν 18 χιλ. Β. Δ. τῆς Σαλέρνης καὶ 4 χιλ. Α. τῆς Πομπηΐας. Βαμβακουργεῖα καὶ Μεταξουργεῖα. 11.574 κάτοικοι.

ἀγγριά. (Βλέπε ἀγγρίζω).

ἀγγρίζω· ἐρεθίζω, μαλώνω, κακιώνω: «ἀγγρίζει κύρη καὶ παιδιὰ κιἀντρόγυνα χωρίζει» ἡ πολιτικὴ (=πόρνη) Κοραῆς, σύνθετος τύπος *(ἐ)ξαγγρίζω.* Ἀπὸ τὴν παθ. μετοχὴν ἐξηγγρισμένος γίνεται τὸ *τσηγκρισμένος>τσουγκρισμένος* καὶ ἀπ' αὐτό: *τσηγγρίζω:* τὰ *τσηγγρίσαμε,* τἄχουμε *τσηγγρισμένα.* (Διὰ τὴν τροπὴν τοῦ *τσι* εἰς *τσου* σύγκρινε: *κατσηφὸς>κατσουφός, τσίκνα>τσούκνα,* (κυκνίας): *τσικνιὰς> τσουκνιάς, βάτσινα> βάτσουνα, κοτσινάδα>κοτσουνάδα).* Ἐπὶ τράγων, εὑρίσκομαι ἐν ὀργασμῷ, βαρβατιάζω, γαυριάζω, ἐξ οὗ: *ἀγγριά,* ἡ ἐκ τοῦ ὀργασμοῦ δυσωδία τοῦ τράγου, ἡ κινάβρα, ἡ πριτσίλα, ἡ βαρβατιά, ἡ βαρβατίλα. Μ. Φ.

ἀγγρίφι(τό)· ἁρπάγι, τσιγκέλι, γάντζος, ἀγκύλι, ἄγκιστρον, τρίαινα, καλαμίς, κρεάγρα· ὄργανον σιδηροῦν ἔχον μίαν ἢ πολλὰς ἄκρας ἀγκυστροειδῶς κυρτάς, ὅθεν κρεμῶμεν, ἢ μὲ τὸ ὁποῖον ἀνασύρομεν κάτι. Εἶναι συμφυρμὸς δύο λέξεων: *ἀγκίστρι+γκρίφι* (la griffe)> ἀγγρίφι, ὀρθότερον λοιπὸν νὰ γράφεται *ἀγκρίφι* (μὲ *γκ*).

ἀγγριφωτός. Ἀγκύλος, ἀγκιστροειδής, ἀνακαμπής, ἐπικαμπής, καμψός.

Ἄγγτελεκ (Aggtelek). Χωρίον τῆς βορείας Οὐγγαρίας, κείμενον βορειοανατολικῶς τῆς Βουδαπέστης (600 κατ.) Εἶναι περίφημον διὰ τοὺς πλησίον αὐτοῦ ὑπογείους λαβυρινθοειδεῖς θόλους, ἐν τοῖς ὁποίοις ἀνευρέθησαν πολλὰ προϊστορικὰ λείψανα.

Ἀγγὼ (Ango ἢ Angot). Ἰωάννης. Πλούσιος ἐφοπλιστὴς τῆς ἐν Γαλλίᾳ πόλεως Διέππης (Dieppe), γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος. Ὁ βασιλεὺς Φραγκῖσκος Α' διώρισεν αὐτὸν διοικητὴν τῆς πόλεως ταύτης. Κάποτε οἱ πορτογάλλοι ἠχμαλώτισαν καὶ ἐλεηλάτησαν ἕνα ἀπὸ τὰ πλοῖά του ἐν πλήρει εἰρήνῃ, οὗτος δέ, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ, ἐξώπλισε δι' ἴδιον λογαριασμὸν ἕνα πλοῖον, μὲ τὸ ὁποῖον κατηυθύνθη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τάγου καὶ διέσπειρε τὸν τρόμον μέχρι τῆς Λισσαβῶνος. Ὁ βασιλεὺς τῆς Πορτογγαλίας ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ ἀποζημίωσιν εἰς τοὺς ἀστοὺς τῆς Διέππης, μόνον δὲ τοιουτοτρόπως ἠμπόρεσε νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς μάστιγος. Ἀργότερα ὁ Ἀγγὼ ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐξωπλισμοὺς καὶ ἀπέθανε, σχεδὸν κατεστραμμένος, τῷ 1551.

Ἄγγων. Εἶδος δόρατος φραγκικοῦ ἐκ λεπτῆς σιδηρᾶς ράβδου μήκους ἑνὸς μέτρου περίπου, φέροντος ξυλίνην λαβὴν καὶ παρὰ τὴν αἰχμὴν δύο καμπύλας ἀκίδας, ὅπως καθιστοῦν σοβαρώτερον τὸ διανοιγόμενον τραῦμα.

Ἀγδαβάτας. Στρατηγὸς τῶν Περσῶν (Αἰσχ.)

ἄγδαρτος· ὁ μὴ ἐκδαρείς, ὁ μὴ ἀφαιρεθεὶς τὸ δέρμα, ἀνέκδαρτος· (α+γδέρνω=ἐκδέρω).

Τὸ ἀχορδόηχον προλαρυγγικὸν στιγμιαῖον *κ* πρὸ τῶν χορδοηχηρῶν συνεχικῶν ἀκρογλώσσων *δ,λ,ν,ρ,* συνηχίζεται καὶ τρέπεται εἰς τὸ σύστοιχόν του συνηχικὸν χορδοηχηρὸν λαρυγγικὸν *γ·* λόγου χάριν *κ δ>γ δ:* (ἐ)κδέρω>γδέρνω, (ἐ)κδύω>γδύνω, ἐκδέχομαι>γδέχομαι.

κ λ>γ λ: ἐκλαβὴ>ἐγλαβή, ἐκλυτήρι>γλυτήρι, ἐκλιστρῶ,>γλιστρῶ, ἐκλιστρὶς>γλιστρίδα, ἐκλυτρῶ>γλυτρώνω, ἐκλύ(ν)ω>γλύνω, ἐκλείχω>γλείφω (*γ+χ>γ+φ* ἀνομοίωσις), κλυστήρι>γλυστήρι, ἐντερόκλυσις>ἀντερόγλυση (Βυτίνα), ἐκκλησὰ> ἐγλησὰ (Θήρα).

κ ρ>γ ρ: κρηπίδα>γρηπίδα (Κύζικος), ἔκριζος> ἔγριζος (Πόντος), κρουστάλλι>γρουστάλλι (Δωδεκάνησα).

κ ν>γ ν: ἔκνεφος > ἔγνυφος (Πόντος).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀγδᾶς. Μάζα ἐν ψυχρῷ σκληρά, θραυομένη ὡς κρύσταλλος. Κατασκευάζεται διὰ προσθήκης ἀφεψήματος δρόγης εἰς σιρόπιον ζακχάρεως ἢ ἀμυλοζακχάρεως. Τὸ ἀφέψημα τοῦτο περιέχει ἐν διαλύσει μίαν τῶν σαπωνινῶν τὴν σαπωνουβρίνην $C_{72}H_{112}O_{40}$ ἥτις εἶνε ἰσχυρὸν αἱμολυτικόν. Ὁ Ἀγδᾶς θερμαινόμενος σύρεται εἰς ἶνας, ἐν μίγματι δὲ μετὰ ταχινίου σχηματίζει τὸν χαλβᾶν, ὅστις περιέχει σαπωνίνην εἰς ἐλαχίστην ποσότητα.

Ἄγδη. Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος Ἑρώ, κειμένη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑρὼ καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Μεσογείου· κάτοικοι 9,265.

Ἡ Ἄγδη ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Φωκαέων τῆς Μασσαλίας. Οὗτοι παρακάμψαντες τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἄγδης καὶ εὑρόντες τὸ μέρος προφυλαγμένον ἀπὸ τοὺς σφοδροὺς ἀνέμους τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους, ἐπωνόμασαν τὸν ὅρμον *Ἀγαθὴν Τύχην* (Agatha, κατὰ παραφθορὰν Agde=Ἄγδη). Ἡ ἱδρυθεῖσα ἐκεῖ ἀποικία εἶχεν ὡς μητρόπολιν τὴν Μασσαλίαν, ἀφιερώθη δὲ εἰς τὴν Ἐφεσίαν Ἀρτέμιδα.

Ἡ Ἄγδη ἀπετέλει ἄλλοτε νησῖδα κειμένην ἐπὶ τοῦ δέλτα τὸ ὁποῖον ἐσχημάτιζεν ὁ ποταμὸς Ἑρώ. Ἀλλ' ὁ ἕτερος τῶν βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ ὑπέστη διαδοχικὰς προσχώσεις καὶ σήμερον ἡ Ἄγδη ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς ἠπείρου.

Αἱ οἰκίαι τῆς Ἄγδης εἶναι κατασκευασμέναι ἀπὸ τὴν λάβαν τοῦ ἡφαιστείου της, ἀποτελοῦν δὲ ζωηρὰν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν περιβάλλουσαν αὐτὴν φωτεινὴν ἀτμοσφαῖραν.

Ἱστορία τῆς Ἄγδης. Ἡ Ἄγδη ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ἀρχαίων γεωγράφων, Στράβωνος, Πλινίου, Πτολεμαίου. Περιελθοῦσα βραδύτερον εἰς τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν διετέλεσεν ὑπὸ τοὺς Ρωμαίους μέχρι τῶν μέσων τοῦ 5ου μ. Χ. αἰῶνος. Λόγῳ τῶν καθημερινῶν σχέσεών της μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, ἐξεχριστιανίσθη ἐνωρὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἀφροδισίου, ὡς λέγεται. Κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα περιῆλθεν εἰς τοὺς Βισιγότθους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους παρέμεινεν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας. Τὸ 720 ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων, νέων κυρίων τῆς ἰβηρικῆς χερσονήσου, ἀλλὰ τὸ 737 περιῆλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Γότθου ὑποκόμητος Ἀνσεμόνδου, ὁ ὁποῖος ἀδυνατῶν νὰ ὑπερασπίσῃ αὐτὴν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρηκηνῶν καὶ τῶν φράγκων τὴν παρεχώρησε τὸ 752 εἰς τὸν φράγκον βασιλέα Πεπῖνον. Ἔκτοτε γίνεται φραγκικὴ ὑποκομιτεία.

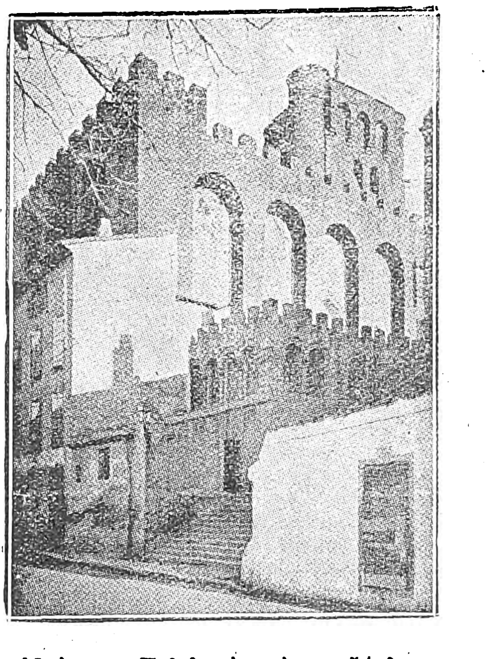

Ὁ ἀρχαῖος Καθεδρικὸς ναὸς τῆς Ἄγδης.

Ἀπὸ τοῦ 1300 μέχρι τοῦ 1800 σημειοῦται ἐξαιρετικὴ ἐπίδοσις τῶν κατοίκων εἰς τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως. Τὸ ἐμπόριόν της, παρακωλυόμενον λόγῳ τοῦ μονοπωλίου τοῦ λιμένος Αἰγκμόρτ, τὸ ὁποῖον διετηρεῖτο παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τῶν κατοίκων τῆς Ἄγδης ὑπὸ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἤρχισεν ἀναπτυσσόμενον κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, κατόπιν τοῦ ἀνοίγματος τοῦ πορθμοῦ τῆς Μεσημβρίας (1675). Σήμερον δὲ ἀκόμη ὁ λιμὴν τῆς Ἄγδης διεξάγει ζωηρότατον ἐμπόριον μετὰ τῆς Ἱσπανίας, καίτοι ἡ ἀνάπτυξις τῆς γειτονικῆς πόλεως Σέττης ἀπειλεῖ ὁσημέραι τὴν πρόοδον τῆς Ἄγδης.

Ἡ σύνοδος τῆς Ἄγδης. Εἰς τὴν Ἄγδην συνεκροτήθη σύνοδος τῷ 506, εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον τριάκοντα καὶ πέντε ἐπίσκοποι διαφόρων γαλατικῶν ἐπαρχιῶν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἄρλης Ἁγίου Καισαρίου. Οἱ ψηφισθέντες κανόνες, 69 τὸν ἀριθμόν, ἐκ τῶν ὁποίων θεωροῦνται αὐθεντικοὶ 47 μόνον, ἀποτελοῦν ἱστορικὰ μνημεῖα μεγίστης ἀξίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Πραγματεύονται δὲ κυρίως: τὴν κατάστασιν τῶν ἱερέων καὶ τῶν διακόνων ἐν περιπτώσει διγαμίας· τὴν περιφρόνησιν τῶν δοκίμων πρὸς τὴν μετάληψιν καὶ τὴν ἐν γένει ἐκτέλεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν των καθηκόντων· τὴν κατάχρησιν τοῦ ἀναθέματος ἐκ μέρους τῶν ἐπισκόπων· τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν ἱερέων νὰ προσλαμβάνουν ὡς ὑπηρετρίας δούλας ἢ ἀπελευθέρας· τὴν τιμωρίαν τῶν δοκίμων τῶν προσφευγόντων εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια· τὴν διασπάθισιν ὑπὸ τοῦ κλήρου τῶν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν πτωχῶν κληροδοτημάτων καὶ δωρεῶν· περὶ τῶν μεθυσκομένων ἱερέων, ὡς καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ χωρισμοῦ τῶν γυναικείων μοναστηρίων ἀπὸ τῶν ἀνδρικῶν «πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐνεδρῶν τοῦ διαβόλου καὶ τῶν σπερμολογημάτων τοῦ κόσμου».

Τὰ μνημεῖα της. Ἡ Ἄγδη ὀλίγα ἔχει παλαιὰ μνημεῖα. Τὸ σπουδαιότερον εἶνε ἡ *μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Στεφάνου,* περίεργος τύπος ἐκκλησίας μὲ ἀκρόπυργον δεσπόζοντα ὁλόκληρον τὴν ἐκκλησίαν, μὲ ἐπάλξεις, μὲ πολεμίστρας, τέλειον φρούριον προωρισμένον νὰ ὑπερασπίζῃ τὴν πόλιν κατὰ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν. Τὸ *δημαρχεῖον* της χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1651. Τὰ ἄλλα κτίρια τῆς Ἄγδης εἶνε ἀσήμαντα. Κατὰ τὸ 1823 ὑφίστατο

Digitized by Google

ἀκόμη μέρος τῶν παλαιῶν τειχῶν της τὰ ὁποῖα εἶχον κτισθῆ πιθανῶς κατὰ τοὺς 15ον καὶ 16ον αἰῶνας.

ἀγδίκητος· ἀνεκδίκητος *(α + γδ ι -κιοῦμαι =)* ἐκδικοῦμαι) 1) ὅστις δὲν ἐξεδικήθη. 2) τὸν ὁποῖον δὲν ἐξεδίκησαν, ὁ φόνος αὐτὸς ἔμεινε *ἀγδίκητος*. ἕτερος τύπος: *ἀγδίκιωτος* (Κύζικος, Κρήτη) ἐκ ρήματος *γδικιώνω*=ἐκδικαιῶ.

Ἀγδίνες· χωρίον ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ Δ. Ἱστιαίων (Ξηροχωρίου) τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 251. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ Ξηροχώριον ὥρ. 4.30′.

Ἄγδιστις. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐλατρεύετο ἐν Πεσσινοῦντι τῆς Φρυγίας ἡ θεὰ Ρέα ἢ Κυβέλη. Τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ὠφείλετο εἰς τὸ ὅτι ἐπὶ τοῦ Δυδίμου ὄρους τῆς Φρυγίας ὑπῆρχε βράχος, ἄγδος καλούμενος καὶ εἰς τὴν Ρέαν ἀφιερωμένος. Ἀργότερον τὸ ὄνομα ἐξέφυγε τῆς πρώτης του κατόχου καὶ ἐπροσωποποιήθη εἰς μορφὴν ὄντος ἑρμαφροδίτου γεννηθέντος ἐκ σπέρματος τοῦ Διός. Οἱ Θεοὶ φοβηθέντες τὴν μεγάλην του δύναμιν ἀπέκοψαν τὸ ὄργανον τῆς ἀνδρότητός του. Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως τῆς γῆς ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀπερρίφθη τοῦτο, ἐβλάστησεν ἀμυγδαλῆ. Ἡ νύμφη Νανὰ θυγάτηρ τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου ἔθεσεν ἕνα ἀμύγδαλον ἐκ τῆς ἀμυγδαλῆς ταύτης εἰς τὸν κόλπον της καὶ ἐγέννησεν ἐκ τούτου τὸν Ἄτυν ἢ Ἄττιν. Ἀνδρωθεὶς ὁ υἱὸς τῆς Νανᾶς ἑτοιμάζετο νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Πεσσινοῦντος Ἴαν, ἀλλὰ ἡ Ἄγδιστις γυνὴ μόνον τώρα αἰσθάνεται σφοδρὸν ἔρωτα πρὸς τὸν ἴδιόν της γόνον καὶ ἐμφανιζομένη εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν ὑμεναίων ἐμβάλλει διὰ τῆς θέας της μανίαν εἰς τὸν Ἄττιν, ὅστις ἀποσυρθεὶς ὑπὸ Πίτυν ἀκρωτηριάζεται καὶ ἀποθνήσκει. Εἰς τὸν τόπον ὅπου ἔρρευσε τὸ αἷμα του ἐβλάστησαν ἴα καὶ διὰ τοῦτο ἡ Πίτυς καὶ τὰ ἴα ἔγιναν τὰ ἱερὰ σύμβολα τῆς Ρέας. Ἡ Ἄγδιστις θρηνοῦσα διὰ τὸν θάνατον τοῦ προσφιλοῦς της, παρεκάλεσε τὸν Δία ὅπως μὴ ἀποσυντεθοῦν τὰ μέλη του.

Διόδωρος Σικελιώτης ἠθέλησε νὰ δόσῃ εἰς τὸν μῦθον αὐτὸν ἱστορικὴν βάσιν. Κατὰ τοῦτον ὁ βασιλεὺς τῆς Φρυγίας Μαίων [ἀπέκτησεν ἐκ τῆς συζύγου του Διδύμου θυγατέρα, τὴν ὁποίαν ἄφησεν ἔκθετον ἐπὶ τοῦ ὄρους Κύβελα. Πάνθηρες ἐθήλασαν τὴν μικρὰν μέχρις ὅτου αἱ γυναῖκες τῆς Φρυγίας ἀνευροῦσαι ταύτην τὴν παρέλαβον καὶ τὴν ἀνέθρεψαν ὀνομάσασαι αὐτὴν Κυβέλην ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ὄρους εἰς τὸ ὁποῖον τὴν εὑρῆκαν. Μόλις ἔγινε νεᾶνις ἡ Κυβέλη ἠγάπησε τὸν Ἄττιν. Ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ μητέρα ὁπόταν οἱ γονεῖς της τὴν ἀνεγνώρισαν καὶ τὴν παρέλαβον. Ὁ βασιλεὺς θυμωθεὶς διὰ τὴν ἐγκυμωσύνην τῆς θυγατρός του ἐφόνευσε τὸν Ἄττιν καὶ διέταξεν ὅπως τὸ πτῶμα του μείνῃ ἄταφον. Ἔξαλλος ἡ Κυβέλη ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα της, τὴν ὁποίαν κατόπιν τῆς φυγῆς της ἠρήμωσεν ὁ λιμός. Ἡ πυθία ἐχρησμοδότησεν ὅτι μόνον ἡ ταφὴ τοῦ Ἄτυος καὶ ἡ λατρεία τῆς Κυβέλης ὡς θεᾶς θὰ ἐξημένιζε τοὺς θεοὺς καὶ θὰ ἔσωζε τὴν Φρυγίαν ἀπὸ τοῦ λιμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πτῶμα τοῦ Ἄτυος εἶχεν ἐξαφανισθῆ, οἱ Πεσσινούντιοι ἔκαμαν εἴδωλον αὐτοῦ, κατ' ἔτος δὲ καὶ κατὰ τὴν ἰσημερίαν τῆς ἀνοίξεως ἑώρταζον πρῶτον μὲν τὸν θάνατον τοῦ Ἄτυος διὰ θορυβωδῶν ἐκδηλώσεων πένθους, κατόπιν δὲ καὶ τὴν ἀνεύρεσίν του δι' ἀπεριγράπτων ὀργίων.

Τὸν μῦθον τῆς Ἀγδίστεως διηγεῖται ὁ Παυσανίας (Ζ ιζ 5). Ὁ Ἀρνόβιος λέγει τὰ αὐτὰ σχεδόν. Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς διηγοῦνται τὰ τοῦ μύθου. Ὁ Ὀβίδιος καὶ ὁ Σέρβιος διαφορετικὰ διατυπώνουν εἰς τὰς λεπτομερείας του τὸν μῦθον, αἱ παραλλαγαὶ ὅμως τὰς ὁποίας ἐπιφέρουν δὲν μεταβάλλουσι τὴν ὑποκρυπτομένην εἰς τὸν μῦθον ἰδέαν: Ἡ Ρέα ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς Ἀγδίστεως εἶνε αὐτὴ ἡ Φύσις ἥτις ἐγκλείει ἐν ἑαυτῇ τὰς γονιμοποιοὺς δυνάμεις. Ἡ Ἄγδιστις μένει γυνὴ καὶ ἡ ἀνδρότης αὐτῆς γίνεται Ἄττις-ἥλιος μὲ τὸν ὁποῖον εἶνε ἐρωτευμένη ἡ φύσις. Ἀκρωτηριάζεται αὐτὸς καὶ χάνει τὴν γονιμοποιόν του δύναμιν καὶ ἀποθνήσκει, ἀλλὰ τὰ μέλη του δὲν σήπονται, οὐδ' ὁ θάνατός του διαρκεῖ ἐπὶ μακρόν. Κάθε ἄνοιξις εἶνε καὶ ἀνάστασίς του.

Κατὰ τὸν Στράβωνα ὑπῆρχεν ἐν Πεσσινοῦντι λαμπρὸς ναὸς τῆς μητρὸς Γῆς - Ἀγδίστεως, τὸν ὁποῖον λαμπρῶς ἐκόσμησαν καὶ ἐπλούτησαν ἐν ἀρχῇ μὲν οἱ Ἀτταλικοὶ Βασιλεῖς καὶ κατόπιν οἱ Ρωμαῖοι.

Οἱ ἱερεῖς τῆς Ἀγδίστεως εἶχον ποτὲ μεγάλην ἐξουσίαν. Ἐκαλοῦντο Γάλλοι ἐκ τοῦ Γάλλου ποταμοῦ τῆς Φρυγίας ἐκ τοῦ ὕδατος τοῦ ὁποίου ἔπιναν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἑορταστικῶν ὀργίων. Ὁ κορυφαῖος των ἐκαλεῖτο ἀρχέγαλλος, πάντες δὲ ἦσαν εὐνοῦχοι.

Ἡ λατρεία τῆς Ἀγδίστεως ἐξηπλώθη καὶ πέραν τῆς Φρυγίας εἰς πολλὰς ρωμαϊκὰς χώρας καὶ ἐκ τῶν ἑλληνικῶν εἰς Δάφνην, Πάτρας καὶ Πειραιᾶ.

Ἄγδος (Μυθ.) Βράχος ἐπὶ τοῦ Διδύμου ὄρους τῆς Φρυγίας ὅπου εὑρίσκετο καὶ ὁ τάφος τοῦ Ἄτυος. Κατὰ τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν, ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα εὑρεθέντες, μετὰ τὸν κατακλυσμόν, μόνοι ζῶντες ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπέσπασαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Διός, πέτρας ἀπὸ τὸν βράχον καὶ ἔρριψαν αὐτὰς ὀπίσω των. Ἐκ τῶν λίθων τῆς Πύρρας ἀνέστησαν κοράσια. Ἐκ τῶν λίθων τοῦ Δευκαλίωνος ἄρρενα.

ἄγδυτος· ὁ ἀνέκδυτος, ὁ μὴ ἐκδεδυμένος, ὁ μὴ γυμνὸς (ἀ+γδύνω=ἐκδύω).

ἄγε· κυρίως εἶνε ἡ προστακτικὴ τοῦ *ἄγω*, ἀλλ' ἐν χρήσει ὡς ἐπίρρημα παρακελευσματικόν· ἐμπρός! λοιπόν! συνήθως *ἄγε δή*· τοῦτο συγχέεται πρὸς τὸ κοινὸν *ἄιντε!* τὸ ὁποῖον ὅμως εἶνε τὸ τουρκικὸν haide καὶ οὐδεμίαν ἔχει ἐτυμολογικὴν συγγένειαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν *ἄγε δή!* μόνον δὲ κατὰ τύχην συνέπεσαν φθογγικῶς. Μ. Φ.

Ἀγεάναξ. Νέος ἐκ τῆς νήσου Κῶ ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἕβδομον εἰδύλλιον τοῦ Θεοκρίτου, καὶ τὸν ὁποῖον ἠγάπα ὁ Λυκίδας φίλος τοῦ ποιητοῦ.

Ἀγέας. Πυθαγόρειος ἐκ τῆς πόλεως τῆς κάτω Ἰταλίας Κρότωνος, ὅπου ὁ Πυθαγόρας εἶχεν ἱδρύσει τὴν σχολήν του.

Ἄγεδορν (Hagedorn) Φρειδερῖκος δέ. Γερμανὸς ποιητής, γεννηθεὶς τῷ 1708 ἐν Ἀμβούργῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1754. Ὁ Ἄγεδορν δὲν δύναται νὰ συμπεριληφθῇ μεταξὺ τῶν μεγάλων ποιητῶν οἱ ὁποῖοι ἤκμασαν ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα, τοσοῦτον μάλιστα περισσότερον καθόσον ἀνῆκεν εἰς τὴν παλαιὰν σχολὴν καὶ ἔλαβεν ὡς πρότυπα τὰ ἀριστουργήματα τῆς γαλλικῆς φιλολογίας. Πάντως ὅμως διεκρίθη διὰ τὴν ἁγνότητα καὶ κομψότητα τῶν ποιημάτων του, δι' ὃ καὶ ἔλαβεν ἐπαξίως τὸν τίτλον τοῦ «ποιητοῦ τῶν Χαρίτων». Ἡ καλλιτέρα ἔκδοσις τῶν ποιητικῶν του ἔργων εἶνε ἡ ἐν Ἀμβούργῳ τῷ 1800 γενομένη (5 τόμοι). Τινὰ τῶν ποιημάτων εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλει τὴν φήμην του εἶνε τὰ ἑξῆς: ἡ «Εὐτυχία», ὁ «Σοφός», ὁ «Εὔθυμος Ὑποδηματοποιός», ὁ «Ἔπαινος τοῦ αἰῶνος», ἡ «Μικρὰ Κόρη» κ.τ.λ.

ἀγείρω· *συναθροίζω, συνάζω, μαζεύω*, 1) λαὸν πρὸς μάχην, ἢ εἰς ἐκκλησίαν δηλ. συνέλευσιν, *ἀγείρω* στόλον, - ἐρέτας - συμμάχους, - στρατιάν, - βόας καὶ γενικῶς ποίμνια. 2) δῶρα, συνεισφοράς, συνδρομάς, κομμάτια ψωμιὰ καὶ μάλιστα διὰ τὴν *μητέρα* Κυβέλην, ὅθεν τὸ *μητραγύρτης*. Καὶ ἐν γένει *ἀγύρτης*= ποὺ κάμνει κάτι δημοσίᾳ καὶ κατόπιν συνάζει ἀπὸ τοὺς παρισταμένους τὴν ἀμοιβήν του.

ἀγείσσωτος· ὁ ἄνευ *γείσου*, ἀθρίγγωτος, ἀστέγαστος.

ἀγειτόνευτος· μὲ τὸν ὁποῖον δὲν γειτονεύει κανείς, ὁ ἀγείτων.

ἀγείτων· ὁ ἄνευ γειτόνων, ὁ μεμονωμένος.

Ἀγελαδαργιά· χωρίον τῆς κοινότητος Καρατσολίου τῆς ἐπαρχίας Τυρνάβου τοῦ νομοῦ Λαρίσης. Κάτοικοι.

ἀγελαδάρης· ὁ βόσκων ἀγελάδας, ὁ βουκόλος·

ἀγελάδα τοῦ Κολάς, ἡ (vache à Colas). Παροιμιακὴ ἔκφρασις ἐναντίον τῶν Οὐγενότων (χλευαστικὸν ἐπώνυμον τῶν καλβινιστῶν τῆς Γενεύης). Εἶνε γνωστὴ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ον αἰῶνος καὶ τὴν ἀναφέρει ὁ D. Lottin πατήρ, εἰς τὸ ἔργον του «Recherches historiques sur la ville d' Orléans, depuis Aurélien, l'an 214 jusque en 1789».

«Ὁ Κολὰς Πανιέ, καλλιεργητὴς τῆς Μπιόνμικρᾶς πολίχνης πλησίον τῆς Ὀρλεάνης, εἶχε μίαν ἀγελάδα, τὴν ὁποίαν ἄφινε νὰ βόσκῃ ἐλευθέρως πέριξ τῆς κατοικίας του, εἰς ὀλίγην ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπόστασιν οἱ προτεσάνται εἶχον ναόν, ὀνογαστὸν εἰς ὅλα τὰ περίχωρα. Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου 1605 ἡ ἀγελὰς τοῦ Κολὰς εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐξαγριωθεῖσα ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ πλήθους ἐπέφερε πλήρη ἀναστάτωσιν. Οἱ προτεστάνται νομίσαντες ὅτι αὐτὸ τὸ τυχαῖον γεγονὸς ἦτο ἔργον καθολικοῦ τινος χωρικοῦ, συνέλαβον τὴν ἀγελάδα καὶ ἀφοῦ τὴν ἐφόνευσαν τὴν διένειμαν εἰς τὸ πλῆθος. Ὁ Κολὰς Πανιὲ ἀνεφέρθη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ὀρλεάνης, ὁ δὲ διευθυντὴς τῆς ἀσφαλείας Καῖσαρ ντὲ Μπαλζὰκ κατήγγειλε τοὺς προτεστάντας καὶ ἀπήτησε παρ' αὐτῶν νὰ ἀποζημιώσουν τὸν Κολὰς καὶ νὰ πληρώσωσι τὰ ἔξοδα τῆς δίκης. Τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν δημιουργίαν σατυρικοῦ ᾄσματος καὶ παροιμίας, τὴν ὁποίαν ἀνέφερον ὅταν ἤθελον νὰ εἴπωσί τι διὰ τοὺς προτεστάντας «*Εἶνε ἀπὸ τὰς ἀγελάδας τοῦ Κολάς*». Τὸ ᾆσμα καὶ ἡ παροιμία διεδόθησαν εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν, ἐτραγουδεῖτο δὲ τὸ ᾆσμα ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους καὶ συχνὰ προεκάλει σκάνδαλα, διαπληκτισμοὺς καὶ ἐπεισόδια, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἔφθανον μέχρις αἱματοχυσίας. Ἡ γαλλικὴ βουλὴ διὰ νὰ προλάβῃ τὰ ἔκτροπα, ἠπείλησε δι' ἀγχόνης οἱονδήποτε, ὅστις ἤθελε συλληφθῇ ᾄδων καθ' ὁδὸν ἢ παρουσίᾳ προτεσταντῶν τὸ ἀνωτέρω ᾆσμα.

Ἡ παράστασις τοῦ περιφήμου κωμικοῦ μελοδράματος «Préaux Clercs», (στίχοι τοῦ Πλανὰρ (Planard) καὶ μουσικὴ τοῦ (Herold Ἑρὸλ) τὸ ὁποῖον παρεστάθη τὸ πρῶτον τὴν 15ην Δεκεμβρίου 1832 εἰς τὴν Ὀπερὰ-Κωμίκ, ἔφερε πάλιν τὴν ἀγελάδα τοῦ δυστυχοῦς Κολὰς εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ὡς ἐκ τῶν σχετικῶν πρὸς ταύτην διαλόγων οὓς περιεῖχε.

Ἀγελάδας. Ἀγαλματοποιὸς ἐξ Ἄργους καὶ εἷς τῶν προδρόμων τῆς περιόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς τελειότητος. Κατά τινα παράδοσιν, μὴ οὖσαν ἱστορικῶς βεβαιωμένην, ὁ Ἀγελάδας ὑπῆρξε διδάσκαλος τοῦ Φειδίου, τοῦ Μύρωνος καὶ τοῦ Πολυκλείτου. Δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἀκριβῶς ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐκ διαφόρων πηγῶν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν μετὰ σχετικῆς ἀκριβείας τὰ δύο ἄκρα τῆς περιόδου τῆς δράσεώς του. Ὁ Ἀργεῖος καλλιτέχνης κατεσκεύασε τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀθλητοῦ Ἀνόχου, ὅστις ἐνίκησε τῷ 521 π. Χ. εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἐν ἔτει δὲ 455 κατεσκεύασε διὰ τοὺς ἐξ Ἰθώμης ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ἐκδιωχθέντας Μεσσηνίους τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰθωμάτου Διός. Ἐκ τῶν ἱστορικῶν τούτων δεδομένων ἕπεται ὅτι ὁ Ἀγελάδας ἤκμασε μεταξὺ τῆς καὶ 70ῆς 80ῆς ὀλυμπιάδος, δηλαδὴ μεταξὺ τοῦ 500 καὶ 460 π. Χ. Ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων ἀγαλμάτων, ὁ Ἀγελάδας κατεσκεύασε καὶ ἄλλα πολλά, ὡς τοῦ Τιμασιθέου τοῦ ἐκ Δελφῶν καὶ τοῦ Κλεοσθένους τοῦ ἐξ Ἐπιδάμνου. Τὸ Αἴγιον τῆς Ἀχαΐας κατεῖχεν ἐπίσης δύο ἕτερα ἰδικά του ἀγάλματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν παρίστα τὸν Δία, τὸ δὲ ἄλλο τὸν Ἡρακλῆ ἐν τῇ νεότητί του. Μετὰ τὸν ἐν Ἀθήναις τῷ 430 ἐπισυμβάντα λοιμόν, οἱ Ἀθηναῖοι παρήγγειλαν εἰς τὸν Ἀγελάδαν ἓν ἄγαλμα τοῦ Ἀνεξικάκου Διὸς καὶ ἐτοποθέτησαν αὐτὸ εἰς τὸν δῆμον τῆς Μελίτης, τοῦ μόνου οὗτινος ἐφείσθη ἡ μάστιγξ. Ἐκ πάντων τῶν ἀγαλμάτων τούτων, οὐδὲν σώζεται σήμερον, τὰ μόνα δὲ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ μᾶς δόσουν κἄποιαν ἰδέαν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀγελάδα, εἶναι μερικὰ νομίσματα τῆς Μεσσηνίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὴν εἰκόνα τοῦ Ἰθωμάτου Διός. Κατά τινα γνώμην, ὁ ἐπὶ τῶν μεσσηνιακῶν τούτων τετραδράχμων ἀναπαριστώμενος Ζεύς, εἶναι ἀντίγραφον τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἀγελάδα ποιηθέντος ἀγάλματος τοῦ Ἰθωμάτου Διός. Ὁ βασιλεὺς τῶν θεῶν παρίσταται ἐπ' αὐτῶν γυμνὸς καὶ ἐν στάσει βαδίσματος, κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς ἕνα ἀετόν, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς σείων τὸν κεραυνόν. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἔχει σμιλευθῇ ζωηρὰ ἔκφρασις θεληματικότητος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συναντᾶται συχνὰ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀγαλματοποιῶν τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς.

Εἶνε ἄξιον μνείας ὅτι τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἰθωμάτου Διὸς μετεφέρθη ἀργότερα ὑπὸ τῶν μεσσηνίων εἰς Ναύπακτον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατεστάθησαν οὗτοι ὑπὸ τῶν ἀθηναίων μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Σπάρτης ὑποδούλωσιν τῆς Μεσσήνης.

Ὁ Ἀγελάδας ἔσχε υἱὸν τὸν Ἄτοτον, γλύπτην καὶ αὐτόν, ὅστις εἶνε γνωστὸς ἐξ ἐπιγραφῆς τινος ἀνευρεθείσης ἐν Ὀλυμπίᾳ.

«Ἀγελάδες τοῦ Φαραώ». Εἰς τὴν *Γένεσιν* (κεφ. ΜΑ′) ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Φαραώ, ὅστις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκυβέρνα τὴν Αἴγυπτον, εἶδε τὸ ἑξῆς ὄνειρον: Ἐνῷ ἵστατο πλησίον τοῦ Νείλου ποταμοῦ, εἶδεν ἑπτὰ ὡραίας καὶ παχείας ἀγελάδας, αἱ ὁποῖαι ἀνέβαινον ἐκ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἔβοσκον εἰς τὰς ὄχθας αὐτοῦ, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν εἶδεν ἑπτὰ ἄλλας ἀσχήμους καὶ ἰσχνάς, αἱ ὁποῖαι κατέφαγον τὰς ὡραίας καὶ παχείας. Ὁ Φαραὼ ἐξύπνησεν, ἀλλ' ἐκοιμήθη καὶ πάλιν καὶ εἶδε δεύτερον ὄνειρον: ὅτι ἐβλάστανον ἑπτὰ ὡραῖοι καὶ παχεῖς στάχυες, ὄπισθεν δὲ αὐτῶν εἶδεν ἑπτὰ ἄλλους λεπτοὺς καὶ καμένους ὑπὸ τοῦ θερμοῦ ἀνέμου, οἱ ὁποῖοι κατέπιον τοὺς ὡραίους καὶ παχεῖς. Ταραχθεὶς ὁ Φαραὼ ἐκ τῶν ὀνείρων τούτων ἐκάλεσε τὴν πρωΐαν ὅλους τοὺς σοφοὺς καὶ ὀνειροκρίτας τῆς Αἰγύπτου, παρὰ τῶν ὁποίων ματαίως ἐζήτησεν ἐξήγησιν. Κατόπιν συστάσεως τοῦ ἀρχοινοχόου του, ἐκάλεσε καὶ τὸν Ἰωσήφ, ὅστις ἔδωκε τὴν ἑξῆς ἐξήγησιν: Τὰ δύο ὄνειρα σημαίνουσιν ἓν καὶ τὸ αὐτό· αἱ ἑπτὰ παχεῖαι ἀγελάδες καὶ οἱ ἑπτὰ παχεῖς στάχυες σημαίνουν ἑπτὰ ἔτη εὐφορίας, αἱ δὲ ἑπτὰ ἰσχναὶ ἀγελάδες καὶ οἱ ἑπτὰ λεπτοὶ στάχυες σημαίνουν ἑπτὰ ἔτη ἀφορίας καὶ πείνης· ἡ δὲ ἐπανάληψις τοῦ ὀνείρου σημαίνει, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ ταῦτα ταχέως. Συνεβούλευσε δὲ τὸν Φαραὼ νὰ εὕρῃ ἄνδρα φρόνιμον, ἵνα συναθροίσῃ τὸ περίσσευμα τῶν ἐτῶν τῆς εὐφορίας καὶ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸ κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἀφορίας. Ὁ Φαραὼ ἀνέθεσε τὴν φροντίδα ταύτην εἰς τὸν Ἰωσὴφ καὶ διέταξεν ὅλους τοὺς ὑπηκόους του νὰ προσκυνῶσιν αὐτὸν ὡς δεύτερον ἄρχοντα τῆς Αἰγύπτου. Ἡ πρόρρησις τοῦ Ἰωσὴφ ἐπηλήθευσεν.

Αἱ ἐκφράσεις παχεῖαι καὶ ἰσχναὶ ἀγελάδες τοῦ Φαραὼ χρησιμεύουν συνήθως ὡς ὑπαινιγμὸς περιόδων εὐημερίας ἢ ἐνδείας.

ἀγελαδήσιος καὶ **ἀγελαδινός·** ὁ ἐξ ἀγελάδος: *ἀγελαδινὸν κρέας*.

ἀγελαδιά· τὸ δέρμα τῆς ἀγελάδος τὸ ἀγελαδο-

Digitized by Google

τόμαρον, τὸ ἀγελαδοπέτσι· παράβαλε προβιά: τὸ δέρμα τοῦ προβάτου. Ὁ βυζαντινὸς τύπος εἶνε προβέα, ἀγελαδέα, γατέα, σκυλέα, αἰγιδέα.

Ἀγελάδων (νῆσοι). Μικρὰ νῆσος τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, πλησίον τῆς νοτιοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀϊτῆς. Τὸ μῆκός της ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον εἶνε 4 χιλιόμετρα καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς 17 χιλ. Τὸ ἔδαφός της εἶνε εὐφορώτατον καὶ εἰς τὰς πλουσίας βοσκάς της τρέφονται πολυπληθεῖς ἀγέλαι ἀγελάδων. Αἱ ἀκταί της σχηματίζουν δύο ἀσφαλεῖς κόλπους.

ἀγελαιοκόμος λαός· ὁ περιποιούμενος τὰς ἀγέλας ἢ μᾶλλον τὰ ἀγελαῖα ζῷα, τὰ ποίμνια, κτηνοτρόφος ἀσκῶν τὴν κτηνοτροφίαν.

ἀγελαῖος· ὁ εἰς τὴν ἀγέλην ἀνήκων· οὕτως ἰδιωματικῶς εἰς τὰ Δωδεκάνησα λέγεται ἡ ἀγελάς: *ἀγελιὰ* δηλ *ἀγελαία*· 2) ὁ τοῦ ὄχλου ἄνθρωπος, ὁ χυδαῖος.

Ἀγέλαος. Υἱὸς τοῦ Δαμάστορος, εἷς τῶν μνηστήρων τῆς Πηνελόπης φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως (Ὀδ. χ 294).

2.—Υἱὸς τοῦ Φράδμονος φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Διομήδους. (Ἰλιάς).

3.—Ἀχαιός τις φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἕκτορος (Ἰλ. Θ. 257).

4.—Υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους καὶ τῆς Ὀμφάλης, καὶ κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (Β', ζ, 8) πρόγονος τοῦ Κροίσσου. Ὁ Ἀπολλόδωρος καὶ ὁ Διόδωρος τὸν ὀνομάζουν Ἀγησίλαον. Ἄλλοι συγγραφεῖς τὸν ὀνομάζουν Λάμον ἢ Λαομήδην. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (Α, 7) πρόγονος τοῦ Κροίσσου εἶνε ὁ Ἡρακλείδης Ἀλκαῖος.

5.—Ἀδελφὸς τοῦ Μελεάγρου. Ἐφονεύθη κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Καλυδωνίων κατὰ τῶν Κουρήτων. Λέγεται καὶ Ἀγέλεως.

6.—Υἱὸς τοῦ Ἡρακλείδου Τημένου βασιλέως τοῦ Ἄργους. Δυσαρεστηθεὶς διότι ὁ πατήρ του προύτίμα τῶν υἱῶν του τὴν θυγάτερα του Ὑρνηθὼ καὶ τὸν σύζυγόν της Δηιφόντην συννενοήθη μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Εὐρυπύλου καὶ Καλλίου καὶ ἐφόνευσαν διὰ μισθωτῶν δολοφόνων τὸν πατέρα των. Μετὰ τὸν φόνον ὅμως τὴν βασιλείαν τοῦ Ἄργους ἔλαβεν ἡ Ὑρνηθὼ καὶ ὁ σύζυγός της.

7.—Ναυπάκτιός τις. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν συμμαχικὸν πόλεμον (220-217) καὶ μετὰ τὸ πέρας του ἐξελέγη στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ἐνεργειῶν του, διὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς ἐν Ναυπάκτῳ εἰρήνης. Ὁ Πολύβιος (Ε' 104) ἀναγράφει παραίνεσιν τοῦ Ἀγελάου πρὸς τὸν Φίλιππον βασιλέα τῆς Μακεδονίας καὶ τοὺς συμμάχους, μαρτυροῦσα τὴν μεγάλην του πολιτικὴν σύνεσιν.

8.—Ἀγέλαος καὶ Ἀγέλας, δοῦλος τοῦ βασιλέως τῆς Τροίας Πριάμου, τῇ διαταγῇ τοῦ ὁποίου ἐξέθεσεν ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἴδης τὸν Πάριν. Ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον ὁ Ἀγέλας εὗρε τὸ παιδίον ζῶν ἀκόμη καὶ τρεφόμενον ὑπὸ μιᾶς ἄρκτου. Τὸ παρέλαβεν εἰς τὴν καλύβην του καὶ ὁ βασιλόπαις ἀνετράφη ἐν μέσῳ ποιμένων. (Ἴδε Πάρις).

ἀγελάρης· ὁ ὁδηγῶν τὴν ἀγέλην, ὁ ποιμὴν ἀγελάριος, ἀγέλαρχος, ἀγελάρχης.

ἀγελαρούδι. τὸ τσομπανόπουλο, ὁ ποιμενόπαις.

ἀγελάρχης καὶ ἀγέλαρχος· ὁ ὁδηγὸς τῆς ἀγέλης, ὁ μπροστάρης· κατὰ τὸν Κύπριον Λεόντιον Μαχαιρᾶν ποιητὴν τοῦ «Χρονικοῦ τῆς Κύπρου» (ἐν Σάθᾳ Μεσαιωνικῇ βιβλιοθήκῃ ΙΙ Βενετία 1873) σημαίνει: ὁ ταχυδρόμος.

ΑΓΕΛΑΣ ΤΟ ΠΛΟΥΤΟΦΟΡΟΝ ΖΩΟΝ

Ἀρχαιότατος ἐργάτης πολιτισμοῦ. Ἡ ἐργασία της, αἱ γένναι της, τὸ γάλα, ἡ κόπρος, τὸ δέρμα, τὰ κέρατα, τὸ κρέας της, εἶνε ὅλα ἐκμεταλλεύσιμα καὶ χρησιμοποιήσιμα, παράγοντες πλούτου διὰ τὰς ἀγροτικὰς οἰκογενείας καὶ τὰς Ἐθνικὰς Οἰκονομίας τῶν Κρατῶν.

Ἀγελάς. ἡ εἰς τὴν ἀγέλην ἀνήκουσα· ἐκ τῆς συνεκφορᾶς λοιπὸν ἡ «*ἀγελὰς βοῦς*»=ἡ βοῦς τῆς ἀγέλης, παρεσιωπήθη τό: *ἡ βοῦς* καὶ ἔμεινεν *ἡ ἀγελὰς* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ἡ βοῦς*· (σύγκρινε: «ἡ φορβὰς ἵππος»=ἡ φερβομένη, ἡ βοσκομένη ἵππος καὶ κατόπιν ἀποσιωπᾶται τὸ ἵππος καὶ μένει τὸ *φορβὰς* μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *ἡ ἵππος*, μῦς ὁ ποντικὸς> ποντικός, προῦμνον τὸ δαμασκηνὸν> δαμάσκηνον, ἱλαλὰ νόσος> ἱλαρά, ἡλιακωτὸν δῶμα> λιακωτὸ κτλ.) ἀλλὰ καὶ «φορβὰς βοῦς» ἐλέχθη, Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου Ἀργοναυτικὰ β', 89.

Εἰς τὴν δημώδη λέγεται *ἀγελάδα*, καὶ *ἀ(γ)ελιὰ* καὶ *ἀ(γ)ελέ*, οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ τύποι προέρχονται ἐκ τοῦ *ἀγελαία βοῦς*> ἀγελαία. Εἰς τὰς Κυκλάδας λέγεται καὶ *ἀτσουμάδα*, σημαίνει δὲ ἡ λέξις αὐτὴ *ὀψιμάδα*· τὸ ψ>τσ: ψευδὸς> τσευδός, κοψοπόδης> κουτσοπόδης (καὶ ἐξ αὐτοῦ *κουτσός)*, κόψαυλος> κούτσαυλος (ποὺ τοῦ ἔκοψαν τὸν αὐλὸν τῆς κνήμης), κόψιχος> κότσικας, ψακώνω> τσακώνω, ψάχαλα> τσάχαλα, ὀψιμάρνι> τσιμάρνι, κόψαλον> κότσαλο, κόψανον> κότσανο> κοτσάνι, κοψομπολιάζω> κουτσομπολιάζω, καψί(ον)> κατσί· οὕτω καὶ *ὀψιμάδα*> *ἀτσουμάδα*. Πῶς τώρα κατήντησεν ἡ λέξις ὀψιμάδα νὰ σημάνῃ τὴν *ἀγελάδα*; Κάθε γεννώμενον μόσχον ἢ δαμαλίδα πωλοῦσιν, ὅταν δὲ γηράσῃ ἡ ἀγελὰς καὶ δὲν δίδει πολὺ γάλα κρατοῦν τὴν τελευταίαν γένναν, ἂν εἶνε δάμαλις καὶ σφάζουν τὴν μητέρα· ἡ δάμαλις αὐτὴ ἡ ὄψιμος γέννα τῆς μητρός της ὠνομάσθη χαϊδευτικὰ *ἡ ὀψιμάδα μας* καὶ διαλεκτικῶς *ἀτσουμάδα*, ὁπότε λησμονηθείσης τῆς ἀρχικῆς αἰτίας τῆς ὀνομασίας της ἔμεινε τὸ *ἀτσουμάδα* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ *ἀγελάδα*: *ἀτσουμάδα δαμάλα*> ἀτσουμάδα.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Η ΑΓΕΛΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Ἡ ἀγελὰς κατεῖχε σπουδαίαν θέσιν ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἀρίων· ἦτο ἡ κυριωτέρα περιουσία των. Πρὸ τῆς χρήσεως τῶν νομισμάτων, καθὼς πολλαχοῦ ἀναφέρεται, πάντα ἐξετιμῶντο ἀναλόγως τῶν κεφαλῶν τῶν ἀγελάδων, αἵτινες ἐχρησίμευον διὰ τὰς συναλλαγὰς καὶ τὰς μισθοδοσίας. Οὕτως εἰς τὸ 7ον καὶ 22ον κεφάλαιον τῆς *Ἀβέστας* (τῆς Ἱερᾶς βίβλου τῶν πυρολατρῶν), ἀναφαίρεται ὅτι οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ βραχμᾶνες λειτουργοὶ ἐλάμβανον ὡς μισθὸν ἀνάλογον ἀριθμὸν ἀγελάδων. Κατὰ τοὺς *Ἐπικοὺς χρόνους*, οἱ βασιλεῖς διένειμον κατὰ χιλιάδας, τὰς ἀγελάδας, κατὰ δὲ τὴν *Βεδικὴν ἐποχὴν* ἐποίουν μεγαλυτέραν χρῆσιν τῶν δι' ἀγελάδων συναλλαγῶν.

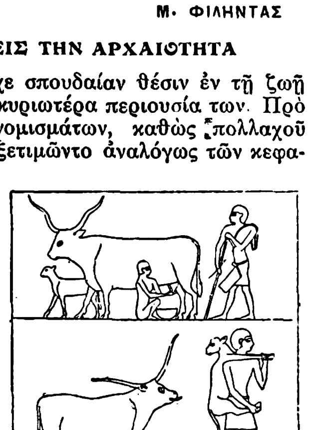

Ανω: Ποιμενόπαις ἀμέλγων ἀγελάδα.

Κάτω: Νεαρὸς βοσκὸς κρατῶν εἰς τοὺς ὤμους του μικρὸν μόσχον, ὅστις ἔχει ἐστραμμένην τὴν κεφαλὴν καὶ βλέπει τὴν μητέρα του, ἥτις ἀκολουθεῖ μετὰ τοῦ ἑτέρου νεογνοῦ της.

Ἡ ἀγελὰς ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερὸν ζῷον. Οἱ ποιμενικοὶ λαοὶ παράβαλλον τὰ κινούμενα σύννεφα πρὸς οὐρανίας ἀγελάδας καὶ ἡ βροχὴ ἦτο, θρεπτικὸν γάλα τῶν ἀγελάδων. Οἱ Βεδικοὶ ὕμνοι ἦσαν βουκολικοὶ μῦθοι ἔχοντες πάντοτε ὡς θέμα τὰ φυσικὰ φαινόμενα. Δι' αὐτοὺς τὰ νέφη ἦσαν ἀγελάδες ἀνήκουσαι εἰς τὸν Βάϋ καὶ τοὺς Μάριτ, θεοὺς τῶν ἀνέμων· αἱ θεότητες αὗται τὰς ἤμελγον διὰ νὰ παραχθῇ βροχή.

«Γιὰ σένα (Βάϋ) ἡ ἀγελάδα μὲ τὸ ἄφθονό της γάλα(τὰ σύννεφα) παραχωρεῖ ὅλους τοὺς θησαυρούς της... Ἄκουσε τὶς δεήσεις ἑνὸς ἀθώου λαοῦ, ὥστε ὅλες οἱ ἀγελάδες ποῦ ἐξαρτῶνται ἀπὸ σὲ νὰ μᾶς ραντίσουν μὲ τὸ γλυκὸ κι' ἁγιασμένο γάλα τους».

Ἄνω: ἄροσις. Κάτω: θηλασμός.

«Ὦ! εὐγενικοὶ Μάριτ, ἀπ' τοὺς κόλπους τῶν Ὠκεανῶν τοῦ αἰθέρος, στεῖλτέ μας τὴ βροχή, ποτίστε μας μὲ τοὺς χειμάρρους σας· οἱ ἀγελάδες σας δὲν εἶνε καθόλου στεῖρες...»

Παρ' Αἰγυπτίοις ἡ ἀγελὰς ἀπελάμβανεν ἐπίσης πλείστων τιμῶν. Οἱ Αἰγύπτιοι δὲ καλλιτέχναι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διέπρεψαν εἰς τὴν ἀναπαράστασιν ταύτης εἰς τὰς πλέον χαρακτηριστικὰς στάσεις της.

Ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει τὴν ἀγελάδα *βοῦν*, πρὸς δήλωσιν δὲ τοῦ ἄρρενος τῆς ἀγελάδος προτάσσει πάντοτε τὴν λέξιν ἄρσην (ἄρσην βοῦς = ὁ βοῦς). Εἰς τὴν «*Ἰλιάδα*» ἡ βοῦς (ἀγελὰς) συχνάκις ἀναφέρεται καὶ ἐχρησίμευε:— 1. Διὰ νὰ προσφέρηται ὡς θυσία: «*ἐννῆμαρ ξείνισσε καὶ ἐννέα βοῦς ἱέρευσεν*» (Ζ. 174).—2. Ὡς τροφή: «*ἐν δέ τε τῇσε νομεὺς οὔπω σάφα εἰδὼς θηρὶ μαχήσασθαι ἕλικος βοὸς ἀμφὶ φονῇσι*» (Ο. 632).—3. Πρὸς ἐκδήλωσιν φυγῆς: «*φοβέοντο βόες ὥς*» (Ω. 172).—4. Πρὸς δήλωσιν τῆς ἰσχύος: «*...τε βοῶν τ' ἴφθιμα κάρηνα*». (Ψ.260).—5. Ἐπὶ χρηματικοῦ ἄθλου: «*καδ' δὲ λέβητ' ἄπυρον, βοὸς ἄξιον, ἀνθεμόεντα θῆκ' ἐς ἀγῶνα φέρων*») Ψ. 885).—6. Ἐπὶ ἠθικῆς ἀμοιβῆς προσεφέροντο ὡς τιμητικὸν ἔπαθλον ἐννέα βόες: «*ὃς πρὸς Τυδεΐδην Διομήδεα τεύχε' ἄμοιβεν χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων*». (Ζ. 235).—7. Τὸ δέρμα τῆς ἀγελάδος ἐχρησιμοποίουν ὡς στρῶμα: «*ὑπὸ δ' ἔστρωτο ῥινὸν βοὸς ἀγραύλιο*». (Κ. 155).—8. Κατεσκεύαζον ἀσπίδας ἐκ ξηροῦ δέρματος ἀγελάδων: «*οἶδ' ἐπ' ἀριστερὰ νωμῆσαι βοῶν ἀζαλέην*». (Η. 238).

Ὁ Ὅμηρος εἰς τὰ «Ἔπη» του προσαγορεύει μὲ τὰ ἐκφραστικώτερα κοσμητικὰ ἐπίθετα τὰς ἀγελάδας· ὀνομάζει ταύτας: *εἰλίποδας* (συστρέφουσι τοὺς πόδας καὶ ἰδίως τοὺς ὀπισθίους), *ἕλικας*, ἤτοι λαμπράς, *εὐρυμετώπους* (ἐχούσας πλατὺ μέτωπον), *ἐρίμυκας*, ἤτοι πολὺ μυκωμένας, *ἐρυγμήλους*, δηλ. δυνατὰ μυκωμένας, *ἀργούς*, (λευκάς, στιλπνάς), *οἴνοπας*, ἤτοι ἐχούσας τὸ χρῶμα τοῦ οἴνου.

Αἱ πρὸς θυσίαν προσφερόμεναι ἀγελάδες ἔπρεπε νὰ εἶναι *ἀδήμηται* (παρθένοι), καὶ *ἤκεσται* (ἀδάμασται).

Παρὰ Πινδάρῳ τὸ βοῦς ἐκλαμβάνεται πάντοτε ὡς θηλυκὸν (ἀγελὰς) καὶ λέγεται ἐπὶ πάσης μητρός: «*μία βοῦς Κρηθεῖ τε μάτηρ καὶ θρασιμήδεϊ Σαλμωνεῖ*». (Π. Δ. 253).

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΓΕΛΑΔΟΣ

Ζῷον τοῦ γένους τῶν βοῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν κολλοκέρων, τῆς τάξεως τῶν ἀρτιοδακτύλων μυρικαστικῶν.

Χαρακτηριστικά. Τὸ ἀνάστημά της εἶνε κατά τι μικρότερον τοῦ ἵππου, τὸ σῶμά της βαρὺ καὶ εὔρωστον. Ἔχει κεφαλὴν βραχεῖαν, ῥύγχος εὐρύ, τελευτῶν εἰς εὐρεῖαν ἄκραν καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ λεπτοῦ δέρματος. Ὦτα μεγάλα, κινητὰ κατὰ ὁριζοντίαν διεύθυνσιν. Ὀφθαλμοὺς μεγάλους μὲ ἔξω γκωμένας κόγχας. Μέτωπον εὐρὺ φέρον δύο κέρατα. Οὐρὰν μετρίαν, γυμνήν, φέρουσαν εἰς τὸ κατώτερον ἄκρον θύσσανον (φούνταν). Ἔχει τέσσαρας ὁμοιομόρφους μαστούς, ἐνίοτε πέντε καὶ σπανίως ἕξ, ἀλλὰ λίαν περιωρισμένους.

Καθορισμὸς ἡλικίας. Ἀπὸ τοῦ τρίτου ἔτους εἰς τὰ κέρατά της προστίθεται κατ' ἔτος ἀνὰ εἷς δακτύλιος· ἐκ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δακτυλίων, σὺν 3, ἀναγνωρίζεται ἡ ἡλικία της.

Καταγωγή, ἱστορία. Ζῇ εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ εἰσήχθη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐκ τῆς Ἀσίας. Ἐξημερώθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ θεωρεῖται ὁ ἀρχαιότατος παράγων τοῦ πολιτισμοῦ. Παντοῦ καὶ πάντοτε ὑπῆρξεν ὁ προσφιλὴς σύντροφος τοῦ ἀγρότου καὶ τὸ ὠφελιμώτερον τῶν ζῴων, διότι παρέχει γάλα, κρέας, ἐργασίαν κ.τ.λ.

Πολλοὶ λαοὶ ἔτρεφον πρὸς τὴν ἀγελάδα ἰδιαίτερον σεβασμόν, ὅστις ἔφθανε μέχρις ἀληθοῦς λατρείας. Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐζεύγνυον τὰς ἀγελάδας εἰς δίτρωχα ἅρματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐφέροντο οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ γυναῖκες. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀπέδιδον θείας τιμὰς εἰς τὸ ζῷον διὰ τὴν χρησιμότητά του. Εἰς τὰς Ἰνδίας, οἱ Βραχμᾶνες ἐστόλιζον τὰς ἀγελάδας κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας καὶ τὰς ἄφηνον ἐλευθέρας νὰ περιπλανῶνται εἰς τοὺς καλλιεργησίμους ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους. Παραπλήσιαι ἑορταὶ γίνονται καὶ σήμερον εἰς τὴν Σκανδιναυΐαν καὶ τὰς Ἄλπεις.

ΖΩΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ

Ἡ ἀγελὰς ζῇ 18-20 ἔτη. Ἡ μακροβιότης αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους (ράτσας), τοῦ κλίματος, καὶ τῆς καλῆς ἢ κακῆς διαίτης. Εἰς τὴν νεαράν της ἡλικίαν, ὅταν ἀκόμα δὲν ἔχει πλησιάσει τὸν ἄρρενα (ταῦρον), ὀνομάζεται *δάμαλις*. Εἰς ἡλικίαν 18 μηνῶν εἰσέρχεται εἰς τὴν περίοδον τῆς ἐφηβίας. Ὅταν προορίζεται μόνον διὰ τὸ γάλα δύναται νὰ ὀχευθῇ εἰς ἡλικίαν 2 ἐτῶν, ἀλλ' ὅταν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῶν μόσχων (μικρὰ τῆς ἀγελάδος μέχρις ἡλικίας δύο ἐτῶν), πρέπει νὰ ὀχεύεται ἀφοῦ συμπληρώσει τὰ 3 ἔτη, ἡλικία καθ' ἣν ἔχει λάβει τὴν τελείαν σωματικήν της διάπλασιν.

Ὀργασμός. Γενικῶς αἱ ἀγελάδες ὀργῶσιν εἰς πᾶσαν ἐποχὴν τοῦ ἔτους καὶ κατὰ μῆνα ἀκόμα, ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατάστασις αὕτη διαρκεῖ ἐπ' ὀλίγον, ἐνίοτε 24 ὥρας καὶ σπανίως 4-5 ἡμέρας, πρέπει ἀμέσως νὰ ὁδηγηθῇ εἰς τὸν ταῦρον, διότι ἄλλως πρέπει νὰ ἀναμένῃ τις τὸν ἑπόμενον μῆνα. Ὑπάρχουσιν ἀγελάδες, αἵτινες ἔχουσι συχνὰς περιόδους ὀργασμοῦ· αὗται εἶνε κακαὶ μητέρες. Ἄλλαι δεικνύουν ψευδῆ σημεῖα ὀργασμοῦ ἢ αἱ διαθέσεις αὐτῶν δὲν ἐκδηλοῦνται δι' ἐξωτερικῶν σημείων.

Σημεῖα ὀργασμοῦ. Αἱ ἐκδηλώσεις τοῦ ὀργασμοῦ ἀναφέρει ὁ Bosc, εἶνε: διαρκὴς μηκυθμός, ζωηρότεραι καὶ συχνότεραι κινήσεις τῆς κεφαλῆς, ἐξόγκωσις τῆς ὑστέρας (τοῦ κολεοῦ τῆς μήτρας) καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς ἐκροὴ λευκοῦ ὑγροῦ.

Συχνάκις ὀργῶσαι ἀγελάδες ἐγκαταλείπουν τὰς βοσκὰς καὶ τρέχουν πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ ταύρου, ἐνθυμούμεναι τὸ μέρος, ὅπου καὶ ἄλλοτε ὀχεύθησαν.

Ὀχεῖα. Ὁ ταῦρος ἐπιβαίνει ἐφ' ὅσον δὲν εἶνε ἐπίτοκοι· ἐφ' ὅσον εὑρίσκονται εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὸ νὰ τὰς λείχῃ, διά

Digitized by Google

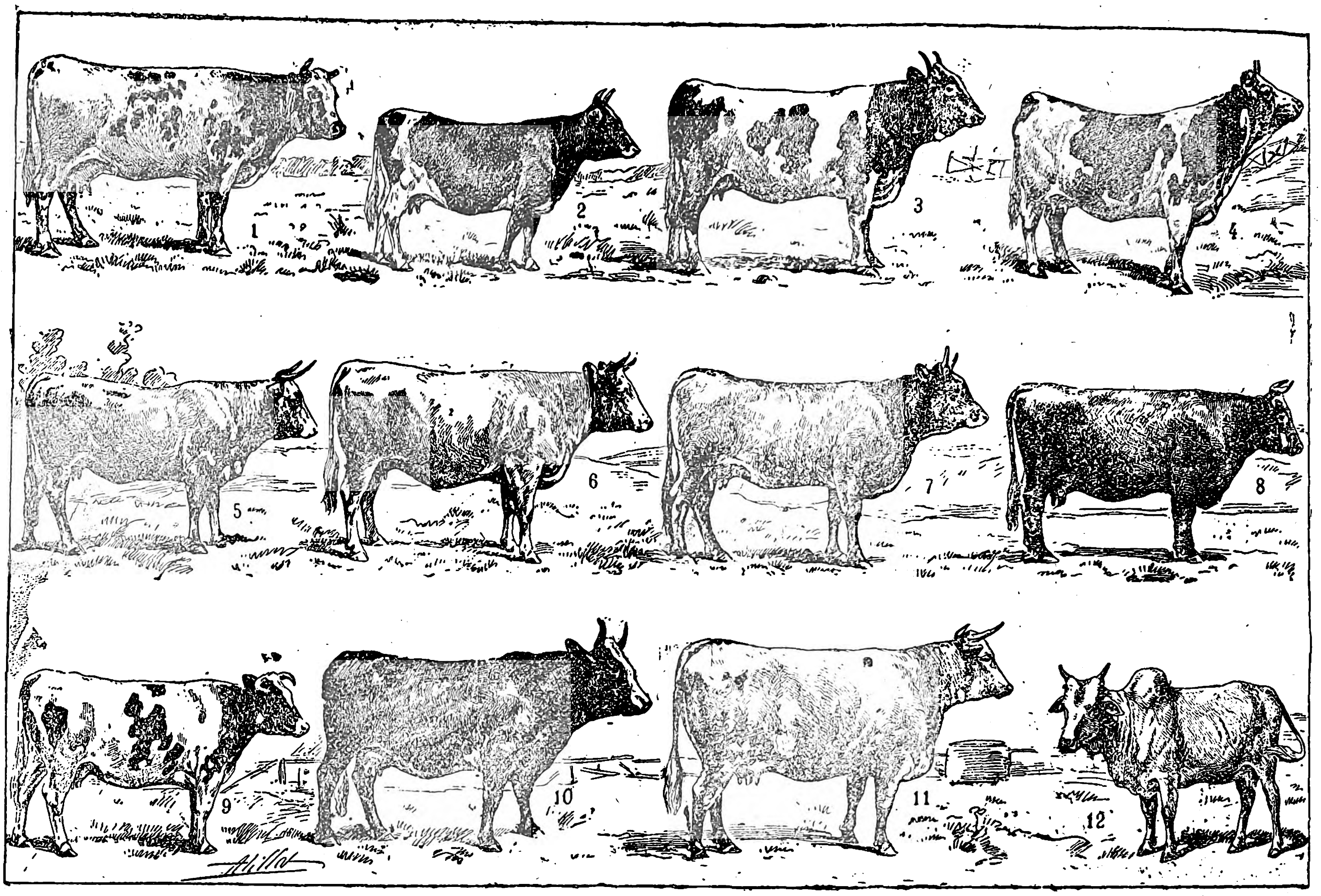

Διάφοροι παραλλαγαὶ ἀγελάδων : 1. Νορμανδίας.—2. Βρετάνης.— 3. Κομπιέννης.— 4. Λορραίνης.— 5. Γασκώνης.—6. Βουργουνδίας.—7. Ποατιέ.— 8. Φλαμανδίας.—9. Ὁλλανδίας.—10. Φραιβούργου (καντονίου τῆς Ἑλβετίας).—11. Δύρχαμ.—12. Ἰνδιῶν (Zébu).

τοῦτο ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶνε μέγα πλεονέκτημα νὰ ὑπάρχῃ ταῦρος εἰς τὴν ἀγέλην, διότι αἱ ἀγελάδες θωπευόμεναι παρ᾽ αὐτοῦ ἀνησυχοῦσιν ὀλιγώτερον. Αἱ κακῆς σωματικῆς διαπλάσεως ἢ ὑπερβολικῆς εὐτροφίας ἢ ἀδυναμίας ἀγελάδες πρέπει νὰ στέλλωνται εἰς τὸ σφαγεῖον, διότι εἶνε ἀνίκανοι πρὸς ἀναπαραγωγήν.

Ἐγκυμοσύνη. Μετὰ τὴν ὀχείαν, τὸ ζῷον μένει ἥσυχον καὶ δὲν ζητεῖ ἰδιαιτέρας περιποιήσεις, πλὴν ἀφθόνου τροφῆς ἐν τῇ βοσκῇ ἢ τῷ βουστασίῳ. Ἡ περίσσεια τροφῆς πρέπει νὰ ἀποφεύγεται, διότι οἱ ἐκ παχέων ἀγελάδων γεννώμενοι μόσχοι, δὲν λαμβάνουσι τὴν ἀπαιτουμένην σωματικὴν διάπλασιν. Ὅταν προΐδῃ τις τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, πρέπει νὰ δίδῃ εἰς τὰς ἀγελάδας ἐλαφρὰν τροφήν, ὡς ραφανίδας, λάχανα, κολοκύνθας κ.τ.λ., εἰς μικρὰν ποσότητα. Ὅταν πλησιάζῃ ἡ ἐποχὴ τοῦ τοκετοῦ, δέον νὰ ἀνανεοῦται καὶ νὰ αὐξάνηται τὸ χορτόστρωμα, καὶ ὁ σταῦλος νὰ μένῃ κλειστὸς κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἀνοικτὸς κατὰ τὸ ἔαρ. Ἡ διάρκεια τῆς κυοφορίας ποικίλλει ἀπὸ 8-11 μηνῶν, κυρίως ὅμως εἶναι 9 μηνῶν. Ἡ προσέγγισις ταύτης, φανεροῦται ἐκ τῆς χαμηλώσεως τῶν πλευρῶν καὶ τῶν νώτων, ἐκ τῆς παχύνσεως τῆς θηλῆς, ἐκ τῶν συχνῶν κινήσεων τοῦ ζῴου καὶ ἐκ τῆς ἐκροῆς λευκῆς οὐσίας ἐκ τῆς ὑστέρας. Ὅταν πλησιάζῃ ὁ τοκετὸς ἡ ἀγελὰς πρέπει νὰ τοποθετῆται ἐπὶ στρωμνῆς μὴ ὑψουμένης πολὺ ὑπὲρ τὸ δάπεδον. Ἐπὶ δυστοκίας δὲν πρέπει νὰ ἐπεμβαίνωμεν οὔτε νὰ βοηθῶμεν τὸ ζῷον διαφοροτρόπως: ἡ πρόσκλησις κτηνιάτρου ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ἐπιβάλλεται. Αἱ ἐγκυμονοῦσαι ἀγελάδες παύουν νὰ δίδουν γάλα 15-50 ἡμέρας πρὸ τοῦ τοκετοῦ. Τὸ νεογνὸν μετά τινας ἡμέρας χωρίζεται ἀπὸ τῆς μητρός του καὶ μόνον κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θηλασμοῦ φέρεται πλησίον αὐτῆς. Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀναπτυχθῇ ἐνωρίτερον ὁ μόσχος, τότε δὲν ἀρκούμεθα εἰς τὸ ποσὸν τοῦ γάλακτος τὸ ὁποῖον λαμβάνει ἐκ τῆς μητρός του, ἀλλὰ δίδομεν καὶ ἑτέραν τροφὴν τῆς ὀρέξεώς του. Ἐὰν τὸ ζῷον, ἕνεκα δυστροπίας ἀρνῆται νὰ θηλάσῃ τὸ νεογνόν, τότε τοῦτο ἀνατρέφεται τῇ βοηθείᾳ προχόου (μπιμπερόν).

ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

Χαρακτηριστικὰ ὑγιοῦς ἀγελάδος. Ἔχει 10-15 ἀναπνοὰς κατὰ 1′. Θερμοκρασίαν 38°-39°. Κάμνει 50 περίπου μηρυκασμοὺς κατὰ 1′. Ρὶς πάντοτε ὑγρὰ καὶ δροσερά. Ὀφθαλμοὶ ζωηροί. Ὄρεξις μεγάλη.

Ἀσθένειαι. Ἐκτὸς τῶν κοινῶν, εἰς ὅλα τὰ κερασφόρα ζῷα, ἀσθενειῶν, αἱ ἀγελάδες προσβάλλονται καὶ ὑπὸ πλείστων ἄλλων, ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι: ἡ πνευμονικὴ φυματίωσις, ἡ μαστῖτις (φλεγμονὴ τῶν μαστῶν), ἡ ρωγμὴ (σκάσιμο) τῶν θηλῶν, ἡ ἀναστροφὴ (ἀναποδογύρισμα) τῆς μήτρας, καὶ διάφοροι ἀσθένειαι τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος.

Διαγνωστικὰ ἀσθενείας. Ὁ ὀφθαλμὸς χάνει τὴν ζωηρότητά του, ἡ ὄρεξις παύει, αἱ τρίχες δὲν στίλβουν ὅπως πρότερον, οἱ βλεννογόνοι ἀδένες ἐκκρίνουν ὑγρὸν πυώδους συστάσεως. Ἐν περιπτώσει πυρετοῦ, ἡ ρὶς ξηραίνεται. Αἱ ἐσωτερικαὶ ἐπιφάνειαι τῶν βλεφάρων ἀμαυροῦνται χρωματιζόμεναι κυανέρυθροι· τοῦτο εἶναι ἐκδήλωσις ἰκτέρου (χρυσῆς). Ὅταν αἱ ἔσω ἐπιφάνειαι τῶν βλεφάρων χρωσθῶσιν ζωηρῶς ἐρυθραί, τὸ ζῷον πάσχει ἐλαφρὰν *συμφόρησιν τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων*. Ὅταν ἡ κόπρος εἶναι πολτώδους συστάσεως καὶ ζωηρῶς κιτρίνη τὸ ζῷον ὑποφέρει ἐκ *διαρροίας*. Ὁσάκις προσβληθῇ ὑπὸ *αἱματουρίας*, τὰ οὖρα θολοῦνται καὶ χρώννυνται βαθέως ἐρυθρά.

Π οφυλακτικὰ μέτρα. Ἅμα τὸ ζῷον δείξῃ συμπτώματα ἀδιαθεσίας ἐνδείκνυνται τῇ ἑξῆς μέτρα: Σημαντικὴ ἐλάττωσις τῆς τροφῆς. Τελεία ἀποφυγὴ ξηρᾶς τροφῆς καὶ παροχὴ χλόης, ραφανίδων, κολοκυνθῶν κ.τ.λ. Προφύλαξις ἀπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τοῦ ψύχους. Ἀναγκαστικὴ ἀκινησία, γενικὴ ἐντριβὴ τοῦ σώματος δι᾽ οἰνοπνεύματος ἢ καμφορελαίου. Ἀπαραίτητος ἡ λῆψις καθαρτικοῦ κατ᾽ ἀνάλογον δόσιν (Κίκινον ἔλαι κ. ρετσινόλαδο εἰς δόσιν 500 περίπου γραμμαρίων διὰ τὸ ἐνήλικον ζῷον ἤτοι 150 περίπου δραμίων). Ἀπομάκρυνσις τοῦ ἀδιαθετοῦντος ζῴου ἐκ τῶν ἄλλων. Ἐὰν ἡ ἀδιαθεσία ἐξακολουθῇ ἐπί τινας ἡμέρας, εἶναι ἀναγκαία ἡ πρόσκλησις κτηνιάτρου τόσον διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πάσχοντος ζῴου, ὅσον καὶ διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν λοιπῶν.

ΠΑΡΑΛΛΑΓΑΙ ΤΟΥ ΕΙΔΟΥΣ

Πλεῖστα ὅσα χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἐλήφθησαν διὰ τὴν κατάταξιν τῶν ἀγελάδων εἴς τι ὡρισμένον εἶδος. Τινὲς προτείνουν τὴν γεωγραφικὴν κατάταξιν, ἕτεροι τὴν κατάταξιν τῶν ἀγελάδων ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς ἀποδόσεως, ἄλλοι τὴν ἀλφαβητικήν, τὴν ἀναλόγως τοῦ ὄγκου τοῦ σώματος, τὴν διαμόρφωσιν τῆς κατ᾽ ὄψιν θέας, τὴν πλαγίαν κατατομὴν τοῦ προσώπου, τὰς σωματικὰς διαστάσεις, τὸ μέρος τῆς *διαμονῆς*, τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην διάταξιν τῶν κεράτων κ. τ. λ. Ὁ Σανσόν, κατέταξε τὰς ἀγελάδας, λαβὼν ὡς βάσιν τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κρανίου καὶ τοῦ σκελετοῦ. Ἡ τελευταία αὕτη κατάταξις ἂν καὶ παρουσιάζῃ πολλὰ τὰ ἐλαττωματικά, ἐν τούτοις εἶνε γενικῶς παραδεδεγμένη.

Ἡ Διαίρεσις αὕτη παρουσιάζει δύο διακεκριμένας κατηγορίας: ἡ πρώτη περιλαμβάνει τὰ ἐχούσας *βραχὺ κρανίον* (βραχυκέφαλοι) ἡ δὲ δευτέρα τὰς ἐχούσας *κρανίον μακρὸν* (δολιχοκέφαλοι) Ὁ κρανιολογικὸς χαρακτηρισμὸς κατορθοῦται πρα

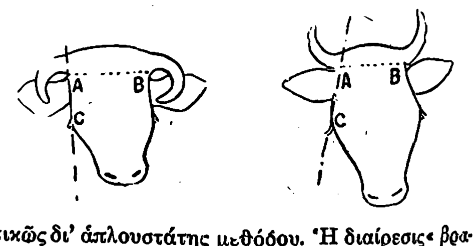

κτικῶς δι᾽ ἁπλουστάτης μεθόδου. Ἡ διαίρεσις «βραχυκέφαλοι» χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς γραμμῆς ἥτις συνδέει τὴν βάσιν τῶν κεράτων μὲ τὴν ἐξωτερικὴν γωνίαν τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ αὐτοῦ μέρους, ἥτις σχηματίζει μετὰ τῆς εὐθείας τῆς ἑνούσης τὰς βάσεις τῶν δύο κεράτων ἀμβλεῖαν γωνίαν. Τὸ μέτωπον τῶν δολιχοκεφάλων εἶνε σχεδὸν τετράγωνον ἐνῷ τῶν βραχυκεφάλων εἶνε σχεδὸν τριγωνικὸν καὶ περιωρισμένον κάτωθεν τῆς βάσεως τῶν κεράτων.

Συγκρίνοντες τὴν ἀπόστασιν, τὴν περιλαμβανομένην μεταξὺ τοῦ ἀκουστικοῦ τμήματος καὶ τῆς ἐξωτερικῆς γωνίας τοῦ ὀφθαλμοῦ, εὑρίσκομεν ὅτι αὕτη εἶνε μεγαλυτέρα εἰς τὰς δολιχοκεφάλους καὶ μικροτέρα εἰς τὰς βραχυκεφάλους. Ἡ γραμμὴ τῆς πλαγίας κατατομῆς τοῦ προσώπου, αἱ κυρτώσεις τῶν κεράτων, τὸ ἀνάστημα, ἡ διαμόρφωσις τοῦ σώματος, τὸ βάρος, τὸ χρῶμα τοῦ τριχώματος κ. τ. λ. χρησιμεύουσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν διαφόρων παραλλαγῶν τοῦ εἴδους. Κατωτέρω παραθέτομεν πίνακα τῶν κυριωτέρων 12 τύπων ἀγελάδων οἵτινες ἀπαντῶσιν ἐν Εὐρώπῃ.

Τύπος 1.—Κάτω Χωρῶν
» 2.—Γερμανικός
» 3.—Ἰρλανδικός
» 4.—Τῆς κοιλάδος τοῦ Λείγηρος
» 5.—Τῆς Ἀκουϊτανίας
» 6.—Ὠβέρνης
» 7.—Ἰουραῖος (ἐκ τοῦ ὄρους Ἰόρα)
» 8.—Τῶν Ἄλπεων
» 9.—Ἰβηρικός
» 10.—Ἀσιατικός
» 11.—Βρεττανικός
» 12.—Σκωτικός

1. ΤΥΠΟΣ: ΚΑΤΩ ΧΩΡΩΝ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Τὸ κρανίον εἶνε λίαν ἐπίμηκες. Τὰ κέρατα μικρὰ καὶ κυρτοῦνται ὀρι-

Digitized by Google

ζοντίως πρὸς τὰ ἐμπρός. Τὸ μέτωπόν των παρουσιάζει περὶ τὸ μέσον συμπίεσιν ἐν σχήματι ὀξείας γωνίας, τῆς ὁποίας ἡ κορυφὴ διευθύνεται συμμετρικῶς πρὸς τὸν τράχηλον. Ἡ πλαγία κατατομὴ τοῦ προσώπου εἶναι εὐθεῖα μετὰ καταφανοῦς προεξοχῆς πρὸς τὴν βάσιν τῆς ρινός. Ἡ κεφαλὴ σχεδὸν τριγωνικὴ πρὸς τὴν βάσιν καὶ στενὴ πρὸς τὴν κορυφήν. Τὸ στόμα λίαν μικρόν. Τὸ ἀνάστημα ποικίλλει ἀναλόγως τῶν κλιματολογικῶν ὅρων, τῆς ἐδαφικῆς συστάσεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς διαίτης. Τὸ ὕψος ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου λαμβανόμενον, ποικίλλει ἀπὸ 1,30 τοῦ μέτρου μέχρι 1,45.

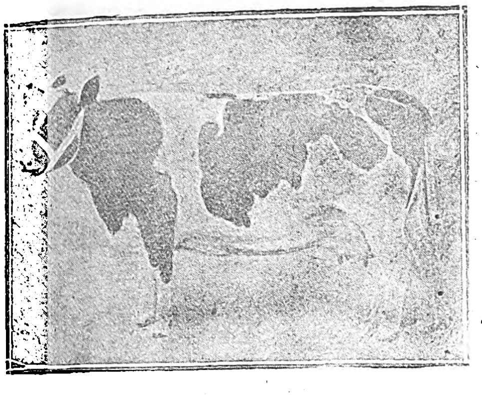

Ὀλλανδικὴ παραλλαγή.

Ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ τραχήλου μέχρι τῆς οὐρᾶς εἶναι ἀπὸ 1,70 τοῦ μέτρου μέχρι 2 μ. Ὁ σκελετὸς δὲν εἶναι καὶ τόσον ὀγκώδης καὶ συγκρατεῖ οὐχὶ ἀφθόνους μυϊκὰς μάζας. Ἡ γραμμὴ τοῦ παρὰ τὴν ἰγνύαν μέρους τοῦ γλουτοῦ εἶναι σχεδὸν κοίλη. Οἱ ταρσοὶ πλησίον ἀλλήλων. Ἡ οὐρὰ βραχεῖα, ἄρχεται πολὺ χαμηλὰ καὶ σχεδὸν ἐκφύεται μεταξὺ τῶν ἰσχυακῶν ὀστῶν. Οἱ μαστοὶ κανονικῶς ἀνεπτυγμένοι καὶ αἱ θηλαὶ μετρίας ἀναπτύξεως, τὸ δέρμα ἐξαιρετικῶς λεπτὸν σχηματίζει ἐλαχίστας πτυχώσεις. Τὸ χρῶμα τῶν ρωθώνων, τῶν ὁπλῶν καὶ τῶν ἄκρων τῶν κεράτων ποικίλλει ἀναλόγως· ἐπίσης καὶ τὸ δέρμα παρουσιάζει διαφόρους ἀποχρώσεις, ὧν κυριώτεραι εἶναι ἡ: *κισσομέλαινα*, ἡ *κισσέρυθρος*, ἡ *κισσορφνος* κτλ. Τὰ κυριώτερα προσόντα τοῦ τύπου τούτου, εἶναι ἡ παραγωγὴ γάλακτος καὶ κρέατος. Ἔχει ὕφος ἥσυχον καὶ κρᾶσιν λυμφατικήν Τὸ κρέας των εἶναι τρυφερὸν καὶ γευστικόν.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Κατάγεται ἀπὸ τὰ πέριξ τῆς Ζουντερζὲ τῆς Ὁλλανδίας. Ἐκεῖθεν ἐξηπλώθη εἰς τὰς γειτονικὰς περιοχάς, τὸ Βέλγιον, τὴν Δανίαν, τὴν βορείαν Γαλλίαν καὶ τὰς Βρεττανικὰς νήσους.

Ποικιλίαι τοῦ τύπου τούτου ἀπαντῶσιν εἰς Ἀγγλίαν (εἶδος Durhan) Ὁλλανδίαν, Δανίαν, Βέλγιον, Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Γαλλίαν

Τὸ εἶδος τοῦτο ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς πλέον ἀπομεμακρυσμένας χώρας Πορτογαλλίαν, Βαλτικήν, Ἡνωμένας Πολιτείας, Ἀργεντινὴν κτλ.

Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὰς Εὐρωπαϊκὰς παραλλαγὰς τοῦ τύπου τούτου:

Ἀγγλία: Δίρχαμ (Durham). *Ὁλλανδία:* Κισσομέλας, Κισσέρυθρος, Ρήνου, Γρονίγγης (Groningue). *Γερμανία:* Κισσομέλας τῆς πεδιάδος, Κισσομέλας τῆς Πρωσσίας. *Δανία:* Δανική. *Βέλγιον:* Ἀμβρούχης (Ambrucht), Ἰνδιγένης (Indigène), Κισσόξανθος. *Γαλλία:* Δίρχαμ (Durham) Γαλλική, Μανσέλλη (Mancelle), Φλαμανδικὴ (Flamande), Ἀρδεννιανὴ (Adrennaise), Μορβανιανὴ (Morvan), Βορδιγάλειος (Bordelaise).

2. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Ζῶα δολιχοκέφαλα. Ὁ τράχηλος παρουσιάζει, ὅπως καὶ εἰς τὸν τύπον τῶν Κάτω Χωρῶν, δύο ἀνεπτυγμένας, τελείως κεχωρισμένας, κορυφὰς μὲ ἐλαφρῶς ἐγκλινῆ κυρτότητα πρὸς τὸ ἔμπροσθεν μέρος. Τὰ κέρατα διευθύνονται ὁριζοντίως ἐν σχήματι τόξου πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος. Τὸ ἄκρον τῶν κεράτων ἄλλοτε καταβιβασμένον καὶ ἄλλοτε ἀνωρθωμένον. Τὸ βασικὸν τμῆμά των εἶναι κυκλικόν. Τὸ μέτωπον πεπιεσμένον καὶ τὰ κογχιακὰ τόξα προεξέχοντα. Τὸ πρόσωπον βραχύ. Τὸ ὑπὲρ τοὺς μυκτῆρας τμῆμα πεπλατυσμένον, ἡ πλαγία κατατομὴ ἐλαφρῶς εἰσέχουσα. Τὸ ρύγχος εὐρύ. Κάτωθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ παρατηρεῖται βαθεῖα συμπίεσις, καταφανὴς ἰδίως ὅταν παρατηρήσῃ τις προσεκτικῶς τὴν κεφαλὴν κατὰ τὰ τρία τέταρτα.

Τὸ ἀνάστημα ὑψηλόν, φθάνει τὰ 1,35-165 τοῦ μέτρου. Ἡ ἀπόστασις ἐκ τοῦ τραχήλου μέχρι τῆς βάσεως τῆς οὐρᾶς περίπου 2 μέτρα. Ὁ σκελετὸς ἰσχυρὸς περιβάλλεται ὑπὸ ἀνθεκτικῶν μυϊκῶν μαζῶν. Ὁ τράχηλος ρωμαλέος μετὰ ἀνεπτυγμένου λαγανίου. Τὸ στῆθος περιωρισμένον μετὰ πεπλατυσμένων πλευρῶν. Οἱ ὦμοι ἀδύνατοι. Ἡ ράχις βραχεῖα καὶ ἐπικλινής. Ἡ οὐρὰ εὐρεῖα παρεντίθεται μεταξὺ τῶν ἰσχιακῶν ὀστῶν. Τὰ μέλη εἶναι ρωμαλέα καὶ μακρά. Τὸ ρύγχος καὶ τὸ ἄκρον τῶν βλεφάρων εἶναι ὁμοιόχρωμα.

Ὁ χρωματισμὸς εἶναι ποικίλος· τὸ ἐρυθρὸν κυριαρχεῖ ἀνάμικτον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετὰ λευκοῦ καὶ ἐνίοτε μέλανος. Τὸ λευκὸν παρουσιάζεται πάντοτε ἀνάμικτον μετὰ ἐκτεταμένων κηλίδων, ὁπότε τὸ ὅλον δέρμα τοῦ ζῴου παρουσιάζει κισσέρυθρον ἀπόχρωσιν.

Τὸ μέλαν συνδυάζεται μετὰ πλαγίων μελανῶν λωρίδων μὲ ἀνομοίους περιμέτρους.

Τὸ μεγαλύτερον προσὸν τοῦ τούπου τούτου εἶναι ἡ γαλακτοπαραγωγή.

Οἱ μαστοὶ εἶναι ὀγκώδεις καὶ αἱ θηλαὶ χονδραί. Τὸ δέρμα παχὺ καὶ σκληρόν. Τὸ γάλα πλουσιώτατον εἰς κρέμαν. Τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς παχύνσεως ποικίλλει ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Γενικῶς τὰ εἴδη τοῦ Γερμανικοῦ τύπου εἶναι ἀδύνατον κράσεως καὶ λόγῳ τοῦ ὀγκώδους των σκελετοῦ ἀκατάλληλα πρὸς σφαγήν.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ὁ Sanson ἐτοποθέτησε τὸν τύπον τοῦτον μεταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βαλτικῆς καὶ ἐκεῖθεν φρονεῖ ὅτι ἐξηπλώθη εἰς τὰς διαφόρους χώρας τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Σήμερον, καθαροῦ γερμανικοῦ τύπου ἀγελάδες, ἀπαντῶσιν μόνον εἰς τὴν Νορμανδίαν. Εἰς τὰ περισσότερα μέρη εἶναι νοθογενεῖς, διασταυρωθεῖσαι κυρίως μετὰ ταύρων Durham. Ἐν Γερμανίᾳ ἡ *κισσέρυθρος τοῦ Ὀλστάϊν* (Holstein) θεωρεῖται ὡς καθαρὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ γερμανικοῦ τύπου, ἀλλὰ μᾶλλον φαίνεται πλησιάζουσα πρὸς τὸν τύπον τῶν Κάτω Χωρῶν, ἰδίως ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τῆς κεφαλῆς. Ἡ Χέρεφορδ (Hereford) ἥτις ἄλλοτε ἐθεωρεῖτο ε ρμανικοῦ τύπου, σήμερον κατατάσσεται εἰς τὸν Ἰουραῖον.

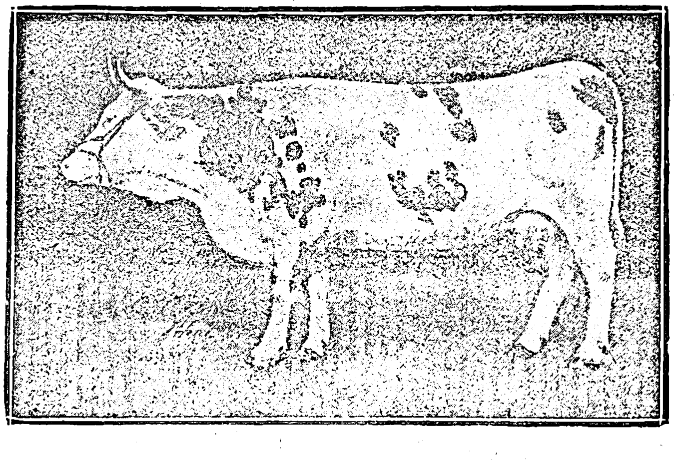

Γερμανικὸς τύπος Νορμανδικὴ ἀγελάς.

Γερμανικὸς τύπος: Γαλλία: Νορμανδικὴ ἀγελάς. *Γερμανία:* Κισσέρυθρος ἀγελὰς τοῦ Ὀλστάϊν (Holstein).

3. ΙΡΛΑΝΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Τὸ μῆκος τῆς κεφαλῆς μέτριον, ὁ τράχηλος ἀνωρθωμένος. Τὰ κέρατα ἢ εἶναι βραχέα, ὁπότε παρουσιάζουν μηνίσκον, ἢ ἐπιμήκη, ὁπότε παρουσιάζουν σχῆμα λύρας. Τὰ ἄκρα τῶν κεράτων εἶναι ὀξέα. Τὸ μέτωπον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀνεπτυγμένον. Τὸ ὑπὲρ τοὺς μυκτῆρας τμῆμα ἡνωμένον, σχηματίζον θόλον. Ἡ πλαγία κατατομὴ εἶναι κάθετος. Τὸ ρύγχος αἰχμηρὸν καὶ μικρόν. Τὸ πρόσωπον ἐπίμηκες. Τὸ ἀνάστημα μέτριον, 1 μέτρον περίπου, καὶ ἐνίοτε βραχύτερον. Τὸ βάρος κυμαίνεται μεταξὺ 200—400 χιλιογράμμων. Ὁ σκελετὸς λεπτὸς περιβάλλεται ὑπὸ παχέων μυϊκῶν μαζῶν. Ὁ λαιμὸς λεπτός, στενὸς καὶ ἐκτετορνευμένος κατὰ τὸ ἀνώτερον ἄκρον του. Τὸ ἀκρώμιον λεπτόν· ἡ ράχις τοξοειδής. Τὸ στῆθος ὑψηλὸν καὶ αἱ πλευραὶ πεπλατυσμέναι. Οἱ μηροὶ λεπτοὶ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς οὐρᾶς πολὺ πρὸς τὰ ἄνω.

Τὸ δέρμα λεπτόν, τὸ ρύγχος, τὸ ἄκρον τῶν βλεφάρων, τὰ κέρατα καὶ αἱ ὁπλαὶ εἶναι ὁμοίως κεχρωσμένα. Γενικῶς ὁ χρωματισμὸς εἶναι λευκός, μέλας, κίτρινος, ἐρυθρὸς μὲ πλείστας παραλλαγάς. Ὁ τύπος αὐτὸς εἶναι περιζήτητος διὰ τὴν λεπτότητα τῆς σωματικῆς του διαπλάσεως καὶ τὴν γαλακτοπαραγωγήν του, διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ εὐγευστον κρέας του καὶ διὰ τὴν ἀροτρίωσιν.

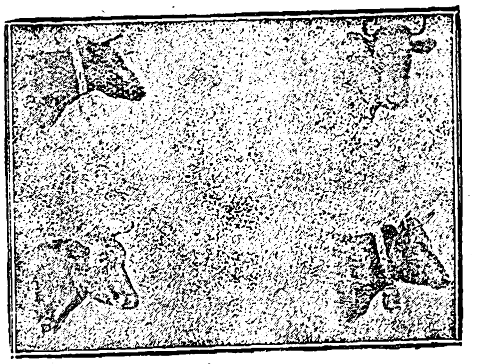

Ἰρλανδικὸς τύπος. Παραλλαγαὶ Βορδιγαλείων ἀγελάδων.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ἀπαντᾷ ἐν Ἰρλανδίᾳ (ράτσα Φέρυ). Σκωτίᾳ (ράτσα Ἄρυ) τῷ βορειοδυτικῷ τμήματι τῆς μεγάλης Βρεττανίας (ράτσα Ντεβόν), ταῖς νήσοις τῆς Μάγχης (ράτσα Ζερσιαϊζ), τῇ Νορβηγίᾳ, τῇ Σουηδίᾳ, τῇ Φιλανδίᾳ, τῇ Βρεττάνῃ (ράτσα Μπρετόν).

Ζῶσιν εἰς πτωχοὺς ἀπὸ φωσφορικὰ ἅλατα καὶ ἄσβεστον τόπους.

Κατὰ τὰς παρελθούσας γεωλογικὰς ἐποχάς, ἔζη μόνον ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ ἐκεῖθεν ἐξηπλώθη ἀνὰ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην.

Αἱ κυριώτεραι παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου εἶναι:

Βρεττανικαὶ νῆσοι: Κέρειος, Δεβώνειος, Ἀΰρειος, Ἰερσιανή. *Γαλλία:* Βρεττάνης, Βορδιγάλειος (διασταύρωσις τῆς παραλλαγῆς τῆς Βρεττάνης μετὰ Ὁλλανδικῆς).

Βορδιγάλειος ἀγελὰς 6 ἐτῶν, Ἰρλανδικοῦ τύπου. (Ἔλαβε τὸ Α΄ βραβεῖον εἰς τὸν Ζωοτεχνικὸν Διαγωνισμὸν ἐπιδείξεως, καθαροῦ αἵματος, Βορδιγαλείων ἀγελάδων).

4. ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΥ ΤΟΥ ΛΕΙΓΗΡΟΣ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Ὑπάγεται εἰς τὸν τύπον τῶν βραχυκεφάλων. Ὁ τράχηλος εἶναι ὑψηλός. Τὰ κέρατα, κυκλικὰ κατὰ τὴν βάσιν των, ἐκφύονται λοξῶς πρὸς τὰ ὀπίσω, εἶτα κυρτοῦνται πρὸς τὰ ἐμπρὸς ἐν εἴδει τόξου καὶ συστρέφονται ὀλίγον πρὸς τὸ ἄκρον των. Γενικῶς εἶναι ἰσχυρὰ καὶ ἀνεπτυγμένα. Τὸ μέτωπον εἶναι εὐρὺ μὲ μετωπικὰ ἐξογκώματα καταφανῆ. Ἡ ρὶς σχηματίζει χαμηλὸν θόλον. Ἡ πλαγία κατατομὴ εἶναι κάθετος. Τὸ πρόσωπον εὐρὺ καὶ ἐπίμηκες.

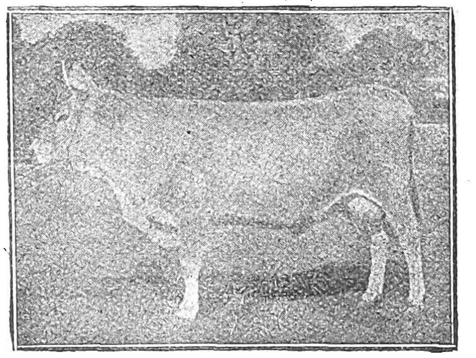

Ἀγελὰς τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Λειγῆρος (Λουάρ).

Τὸ ἀνάστημά των εἶναι μέγα 1 μ. 35 ἑκ. περίπου.

Ἡ γενικὴ διάπλασίς των εἶναι ὀγκώδης. Ὁ σκελετὸς χονδρὸς καὶ συγκρατεῖ σῶμα μυῶδες καὶ χονδρόν. Τὸ στῆθος ὑψηλὸν καὶ τὰ μέλη βραχέα καὶ χονδρά. Τὸ δέρμα παχὺ καὶ σκληρόν, σχηματίζει λαγάνιον, ὅπερ ἄρχεται σχεδὸν ἐκ τοῦ μέσου τοῦ λαιμοῦ. Αἱ τρ-

Digitized by Google

χες εἶναι πυκναὶ καὶ χονδραί, περὶ δὲ τὸν τράχηλον μακραὶ καὶ οὖλαι (κατσαραί). Τὸ δέρμα μονόχρουν παρουσιάζον διαφόρους ἀποχρώσεις κιτρίνου μετ' ἀργυρολεύκων ἀνταυγειῶν περὶ τὸ ρύγχος καὶ τὰ βλέφαρα. Τὸ ρύγχος, τὸ ἄκρον τῶν βλεφάρων καὶ αἱ ὁπλαὶ εἶναι πάντοτε μελανοῦ χρώματος. Περὶ τὴν ἕδραν παρουσιάζονται συνήθως σκοτεινοὶ χρωματισμοί. Εἰς τὰς ὑγρὰς καὶ εἰς τὰς παρὰ τὴν θάλασσαν ἐκτάσεις, ὁ χρωματισμὸς εἶναι σκοτεινότερος· εἰς τὰς ἀσβεστούχους γαίας ὁ χρωματισμὸς εἶναι ἀνοικτότερος.

Οἱ μαστοὶ εἶναι ἀνεπτυγμένοι, αἱ θηλαὶ χονδραὶ καὶ ἀνομοίως διατεταγμέναι.

Τὸ εἶδος τοῦτο προτιμᾶται διὰ τὴν μεγάλην γαλακτοπαραγωγήν του, τὴν ἀντοχήν του εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν ταχεῖαν πάχυνσίν του.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ὁ τύπος οὗτος κυριαρχεῖ ἀπὸ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ κάτω Λείγηρος μέχρι τῶν τελματωδῶν παραθαλασσίων ἐκτάσεων. Ἄλλοτε εὑρίσκετο εἰς δύο τελείως διακεκριμένας ζώνας, τὴν Ὠκεάνειον, τὴν ἐκτεινομένην ἀπὸ τῆς Βιλὲν μέχρι τῆς Γιρόνδης καὶ τὴν μεταξὺ τῶν ὀρέων τοῦ Ὡμπρὰκ καὶ τῆς Λοζέρ.

Ὁ τύπος αὐτὸς ἐξαπλοῦται ἐπὶ λίαν ἐκτεταμένης ἐπιφανείας, ἤτοι εἰς τὸ μεταξὺ τῶν πηγῶν τοῦ Λείγηρος τῆς Γιρόνδης καὶ τῆς κορυφῆς τῶν Σεβεννῶν, παρουσιάζει δὲ τὰς ἑξῆς παραλλαγάς:

Γαλλία. Σεβεννῶν (Cevennes), Μαρκιανὴ (Marchoise), Παρθενιανὴ (Parthenaise).

5. ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΑΚΟΥΙΤΑΝΙΑΣ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Ὑπάγεται εἰς τὰς δολιχοκεφάλους. Αἱ δύο κορυφαὶ τοῦ τραχήλου ἐγκλίνουσιν ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν. Τὰ κέρατα σχήματος ἐλλειψοειδοῦς εἶναι παχέα κατὰ τὴν βασιν, διευθύνονται καθέτως πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶτα δια-

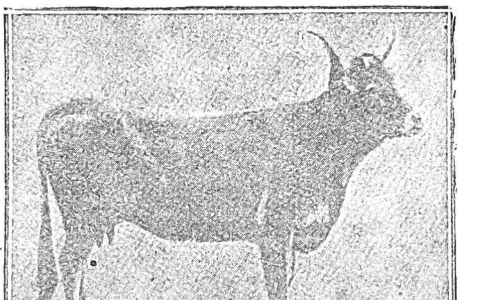

Ἀγελὰς τῶν Πυρηναίων. (Τύπος Ἀκουϊτανίας).

γράφουσι μεγάλην καμπύλην. Τὸ μέτωπον εἶναι στενόν, πεπλατυσμένον, ἢ ἐλαφρῶς κυρτὸν ὅταν τὰ κέρατα διευθύνωνται ἀρκετὰ πρὸς τὰ ὀπίσω, τὸ ὑπὲρ τοὺς μυκτῆρας τμῆμα εἶναι εὐθύγραμμον καὶ σχηματίζει θόλον ἀψιδωτόν. Ἡ πλαγία κατατομὴ εἶναι κάθετος, τὸ πρόσωπον ἐπίμηκες, τριγωνικόν.

Τὸ μῆκος τοῦ σώματός των φθάνει τὰ 2.50 μέτ.

Ὁ σκελετὸς εἶναι ρωμαλέος, ἡ κεφαλὴ μεγάλη, τὰ μέλη μακρὰ καὶ χονδρά, αἱ μυϊκαὶ μᾶζαι πυκναί. Ὁ τράχηλος σκληρός, τὸ λωγάνιον ἀνεπτυγμένον. Ἐνίοτε ἡ ράχις εἶναι ἐγκλινής, ἡ οὐρὰ μακρά. Τὸ δέρμα γενικῶς μαλακόν. Τὸ ρύγχος καὶ τὰ βλέφαρα εἶναι ὑπέρυθρα. Τὰ ἄκρα τῶν κεράτων εἶναι ὀρφνά.

Ὁ χρωματισμὸς τοῦ δέρματος εἶνε κίτρινος πρὸς τὸν ἐρυθρόν.

Χρησιμοποιεῖται κυρίως διὰ τὴν ἀροτρίασιν καὶ τὸ κρέας του. Ἡ γαλακτοπαραγωγή του εἶναι περιωρισμένη.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Εὑρίσκεται εἰς ὅλον τὸ λεκανοπέδιον τῆς Γιρόνδης, ἐπεκτείνεται μέχρι τῶν Ἄνω καὶ τῶν Κάτω Πυρηναίων καὶ ἐκεῖθεν διεπεραιώθη εἰς τὴν Πορτογαλλίαν. Τὸ κέντρον τῆς διαμονῆς των φαίνεται ὅτι εἶναι αἱ κοιλάδες τοῦ Γαρούνα καὶ τῶν παραποτάμων του. Εἰς τὰ Πυρηναῖα εἰσήχθη ὑπὸ διαφόρων ζωεμπόρων.

Ὁ τύπος οὗτος λίαν διαδεδομένος εἰς ὅλην τὴν Γαλλίαν ἔχει τὰς ἑξῆς παραλλαγάς:

Γαλλία: Λιμουζίνα (Limousine), Γαρούνειος (Garonnaise), Πυρηναίων (διασταύρωσις τοῦ Ἰβηρικοῦ καὶ τοῦ τύπου τῆς Ἀκουϊτανίας), Μπαζανταῖζ διασταύρωσις τοῦ τύπου τῶν Ἄλπεων μετὰ τοῦ τῆς Ἀκουϊτανίας).

6. ΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΩΒΕΡΝΗΣ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Ζῶα βραχυκέφαλα. Τράχηλος ὀλίγον ἀνεπτυγμένος καὶ ἀσθενῶς ἐγκλινὴς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν. Τὰ κέρατα μὲ ἰσχυρὰν κυκλικὴν βάσιν, σχηματίζουν τόξον· διευθυνόμενα ὁριζοντίως πρὸς τὸ ἔμπροσθεν ἀνυψοῦνται εἶτα κατὰ τὰ δύο τρίτα περίπου τοῦ μήκους των διὰ νὰ διευθυνθῶσιν ἀκολούθως πρὸς τὰ ὀπίσω ἀσθενῶς καμπτόμενα. Ὁ χρωματισμός των εἶνε λευκὸς καὶ μόνον τὰ ἄκρα των εἶνε μέλανα. Τὸ μέτωπον εἶναι εὐρύ, πεπλατυσμένον, ἐνίοτε κυρτὸν (ἐὰν τὰ κέρατα διευθύνονται πρὸς τὰ ὀπίσω). Τὸ ὑπὲρ τοὺς μυκτῆρας τμῆμα σχηματίζει ᾠοειδῆ θόλον. Ἡ πλαγία κατατομή, εὐθεία, μετὰ μικρᾶς προεξοχῆς, πρὸς τὸ μέρος τῆς ρινός. Τὸ πρόσωπον βραχύ, τριγωνικὸν καὶ εὐρὺ κατὰ τὴν βάσιν του.

Τὸ ἀνάστημα εἶναι μέγα περίπου 1,40 μέτρα. Ὁ σκελετὸς ρωμαλέος, ἡ κεφαλὴ καὶ τὰ ἄκρα ἰσχυρά. Τὸ σῶμα εὐρύ, τὸ στῆθος ὑψηλὸν καὶ ἡ ράχις εὐθεία, ἐπιμήκης. Τὰ μέλη εἶναι βραχέα, οἱ μηροὶ παχεῖς καὶ τελείως μυώδεις. Τὸ λωγάνιον στενὸν

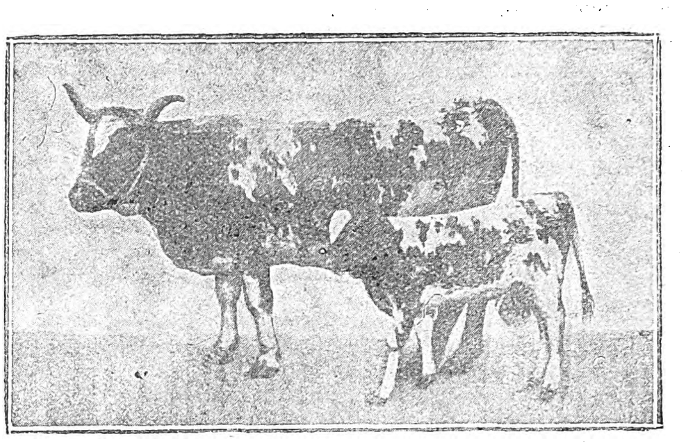

Διάστικτος ἀγελὰς τύπου Ὠβέρνης

κατὰ τὴν ἀρχήν του, στενοῦται ἔτι περισσότερον κατὰ τὸ μέσον διὰ νὰ εὐρυνθῇ πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐμπροσθίων μελῶν. Ὁ χρωματισμὸς τῶν τριχῶν ἐρυθρός, ἐνίοτε διάστικτος ὑπὸ λευκῶν ἢ μελανῶν κηλίδων. Ἐπὶ τοῦ τραχήλου αἱ τρίχες εἶναι μακραί, πυκναὶ καὶ οὖλαι. Τὸ ρύγχος εἶναι ὑπέρυθρον· ἐνίοτε διαφαίνονται φαιαὶ ἢ ὑπομέλανες αἱ φλέβες. Τὸ δέρμα εἶναι χονδρόν. Ἄφθονος γαλακτοπαραγωγὴ διακρίνει τὸν τύπον τοῦτον.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ὁ τύπος οὗτος δὲν εἶναι πολὺ διαδεδομένος καὶ ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ μόνον εἰς τὰ πέριξ τῆς Ὠβέρνης. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπαντᾷ εἰς τὸ Ἄρτζ, ἀλλ' ἡ παραλλαγὴ αὐτὴ φαίνεται μᾶλλον νοθογενής. Κατὰ τὸν Σανσὸν ἡ πατρὶς τῶν ζώων τοῦ τύπου τούτου εἶναι αἱ παρὰ τὴν Ὠβέρνην λιμνώδεις ἐκτάσεις.

Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου εἶναι:

Γαλλία: Σαλέρειος (Salers), Φερρανταῖζ (Ferrandaise). *Γερμανία:* Ἐρυθρα τῆς κεντρικῆς Γερμανίας.

7. ΤΥΠΟΣ ΙΟΥΡΑΙΟΣ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Κεφαλὴ βραχεῖα· ὁ τράχηλος εἶναι πεπλατυσμένος καὶ ὀλίγον προέχων. Τὸ μέτωπον προέχει περὶ τὴν βάσιν τῶν κεράτων, πιέζεται ἐλαφρῶς περὶ τὰς ὀφθαλμικὰς κόγχας καὶ σχηματίζει μικρὰν ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ μέσου του περίπου καὶ τελευτῶσαν εἰς τὴν βάσιν τῆς ρινός. Τὰ κογχιακὰ τόξα εἶναι ὑποτυπώδη καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ πολὺ ποὸς τὰ πλάγια. Τὸ ὑπὲρ τοὺς μυκτῆρας τμῆμα βραχὺ καὶ εὐρύ, σχηματίζει χαμηλὸν θόλον. Ἡ πλαγία κατατομὴ κάθετος. Τὸ πρόσωπον εὐρύ, βραχύ, μὲ ἀπεστρογγυλωμένον ἄκρον.

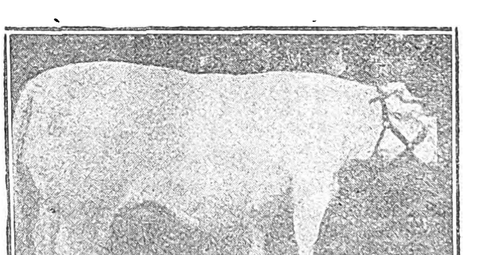

Ἀγελὰς Δύρχαμ, Τύπος Ἰόρα. Μονόχρους παραλλαγή.

Ὁ τύπος οὗτος περιλαμβάνει ζῶα ἀναστήματος 1.40-1.50 μέτρ. καὶ 2-2.25 μέτρων μήκους. Ὁ σκελετὸς εἶνε ὀγκώδης, τὰ μέλη βραχέα καὶ μυώδη, ἀλλὰ λίαν ἀνεπτυγμένα. Ὁ μηρὸς σχηματίζει κανονικὴν καμπύλην, τὸ παρὰ τὴν ἰγνύαν μέρος τῶν γλουτῶν εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένον. Τὸ στῆθος ὑψηλόν, αἱ πλευραὶ εὐρεῖαι· τὸ λωγάνιον ὀγκῶδες ἄρχεται ἀμέσως κάτωθεν τοῦ κάτου χείλους.

Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμὸς τοῦ τριχώματός του εἶναι λευκός, ἐρυθρός, μέλας, κίτρινος· ἐνίοτε παρουσιάζει μικτὸν χρῶμα, εἰς τὸ ὁποῖον πάντοτε ἐνυπάρχει τὸ λευκόν. Τὸ ρύγχος, τὰ βλέφαρα, ἡ ἕδρα, τὰ κέρατα καὶ αἱ ὁπλαὶ ἐνίοτε εἶναι ἀχρωμάτιστα.

Τὸ κύριον προσὸν εἶναι ἡ γαλακτοπαραγωγὴ καὶ τὸ κρέας.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ἡ μεγίστη ἐξάπλωσις καὶ ἡ ἀλματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ τύπου τούτου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν ζωοτεχνίαν νὰ ἀσχοληθῇ εἰδικώτερον καὶ ἐκτενέστερον περὶ αὐτοῦ. Τὰ ζῶα τοῦ Ἰόρα ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν νοτίαν Γαλλίαν.

Εἰς τὴν Ἑλβετίαν τὰ ζῶα ταῦτα εἶνε γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα: *διάστικτος ράτσα.* Αἱ κυριώτεραι παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου εἶνε:

Ἑλβετία: Ἐαυθρὰ στικτὴ (ἢ simmenthal), Μέλαινα στικτὴ (ἢ Firbourgeoise), *Ἀγγλία:* Χέρφορδ (Hereford), *Γαλλία:* Κοντουάζ, Μονμπελιάρτν, Χαμπλαιζιέν, Ντωφινουάζ, Φεμελίν, Μπρεσσάν, Βιγιάρ, Χαρολαῖζ-Νιβερναίζ, *Αὐστρία:* Πιντζὸ Κιλάντεφ, *Γερμανία:* Πιντζώ, Κισσέρυθρος, Γκλάν.

8. ΤΥΠΟΣ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δολιχοκεφάλων. Ὁ τράχηλος σχηματίζει βραχὺ τόξον· αἱ δύο κορυφαὶ ἀπέχουν ὀλίγον ἀλλήλων καὶ εἶναι λίαν ἀνεπτυγμέναι. Τὸ

Βοσκὴ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Δοὺβ καὶ Ἄραρος

μέτωπον στενόν, ἀνορθοῦται ἐπαισθητῶς καὶ προέχει κατὰ τὸ μέσον. Κατὰ τὸν Σανσόν, ἡ διάταξις αὐτὴ τοῦ μετώπου εἶναι ἀποκλειστικὸν γνώρισμα τῶν ἀγελάδων τύπου Ἄλπεων. Τὰ κέρατα εἶναι ὀλίγον ἀνεπτυγμένα μὲ πλατεῖαν βάσιν, ἐκφύονται κατὰ ὁριζόντιον διεύθυνσιν, ὀλίγον κυρτὰ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν καὶ ἀνορθοῦνται εἶτα διὰ νὰ καταλήξουν εἰς ὀξεῖαν ἄκραν. Τὰ ὀστᾶ τῆς ρινὸς ἑνοῦνται εἰς χαμηλὸν θόλον. Τὰ καγχιακὰ τόξα εἶναι προέχοντα. Τὸ πρόσωπον βραχὺ εὐρὺ καὶ πεπλατυσμένον.

Τὸ μέσον ἀνάστημα εἶναι περίπου 1,35-1,45 τοῦ μέτρου (εἰς τὴν Βοσνίαν εἶναι μικρότερον· 1 μέτρον περίπου) τὸ σῶμα χονδρόν, στρογγύλον καὶ ὁ σκελετὸς ἀνεπτυγμένος. Τὰ μέλη παχέα καὶ βραχέα. Τὸ δέρμα σκληρὸν καὶ χονδρόν. Τὸ λωγάνιον ἀνεπτυγμένον, αἱ τρίχες σκληραί.

Τὸ ρύγχος καὶ τὰ βλέφαρα εἶναι χρωματισμένα κυανομέλανα. Ἡ βάσις τῶν κεράτων καὶ αἱ ὁπλαὶ μελαναί.

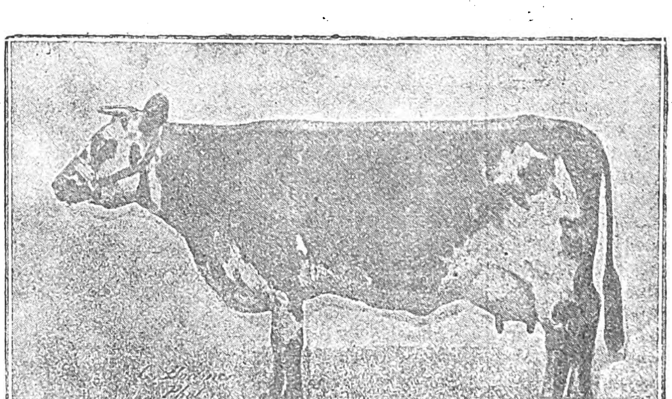

Ἀγελὰς τῶν Βοσνίων ὀρέων. (Τύπος Ἰόρα).

Digitized by Google

Τὸ δέρμα ἔχει φαιὸν πρὸς τὸν φαιοκίτρινον χρωματισμόν, πολλάκις πεποικιλμένον δι' ἀνοικτοχρόων κηλίδων.

Τὰ ὦτα μεγάλα καὶ πλατέα εἶναι ἐφωδιασμένα μὲ θυσσανωτὰς τρίχας ἀνοικτοῦ χρώματος.

Εἶναι περιζήτητος ὁ τύπος οὗτος διὰ τὰ πολλὰ προτερήματά του καὶ τὴν ἄφθονον γαλακτοπαραγωγήν του. Οἱ μαστοὶ εἶναι ὀγκώδεις μὲ μακρὰς καὶ χονδρὰς θηλάς. Τὸ γάλα περιέχει περίσσειαν κρέμας.

Ἡ πάχυνσις δὲν συντελεῖται καὶ τόσον ταχέως καὶ τὸ κρέας δὲν εἶναι καὶ τόσον νόστιμον.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ὁ τύπος τῶν Ἄλπεων κατοικεῖ τὴν νοτιοανατολικὴν Ἑλβετίαν. Εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ ἀγελὰς τῶν Ἄλπεων συναντᾶται εἰς τὴν Γασκώνην καὶ τὰ λεκανοπέδια τοῦ Γαρρούνα.

Ἡ ἄφθονος καὶ πλουσία εἰς κρέμαν γαλακτοπαραγωγὴ τῆς ἀγελάδος τῶν Ἄλπεων ηὔξησε τὴν εἰσαγωγήν των εἰς τὰ περίχωρα τῶν μεγάλων κέντρων.

Αἱ κυριώτεραι παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου, εἶναι: *Ἑλβετία*: Ἑλβετικὴ (Schwitz). *Γαλλία*: Ταρανταῖζα (Tarentaise), Γασκωνικὴ (Gasconne), τῆς Ὤρ, Μπαζανταὶζ (διασταύρωσις τοῦ τύπου τῆς Ἀκιταὶν καὶ τῶν Ἄλπεων), *Γερμανία*: Ἀλλγκώ. *Αὐστρία*: Τυρόλου. *Ἰταλία*: Πιεμόντου, Λομβαρδίας.

9. ΤΥΠΟΣ ΙΒΥΡΙΚΟΣ.

Ζωοτεχνικὰ γνωρίσματα. Ἡ κεφαλὴ εἶναι καταφανῶς βραχεῖα. Αἱ μετωπικαὶ κοιλότητες λίαν διακεκριμέναι. Τὸ μέτωπον ἰσχυρῶς πεπιεσμένον πρὸς τὸ μέρος τῶν κογχιακῶν κοιλοτήτων. Τὸ ὑπὲρ τοὺς μυκτῆρας τμῆμα σχηματίζει ἀψιδωτὸν θόλον. Ἡ πλαγία ὄψις τῆς κεφαλῆς εἶναι εὐθεῖα. Τὸ πρόσωπον ἐπίμηκες τριγωνικόν. Τὸ ἀνάστημα βραχύ, ἐνίοτε βραχύτερον τοῦ 1 μέτρου. Τὸ σῶμα εἶναι μακρὸν μὲ ἐγκλινῆ τὴν διάμεσον ραχιαίαν γραμμήν. Τὸ στῆθος γενικῶς εὐρὺ μὲ τοξοειδεῖς πλευρὰς καὶ χονδρὸν ἀκρώμιον. Ἡ οὐρὰ ἄρχεται ὑψηλά. Τὸ παρὰ τὴν ἰγνύαν μέρος τοῦ γλουτοῦ εἶναι μετρίως ἀνεπτυγμένον. Οἱ μηροὶ λεπτοὶ καὶ πεπιεσμένοι.

Ὁ λαιμὸς εὔσαρκος μετὰ μεγάλου λωγανίου. Ἡ κεφαλὴ λίαν λεπτὴ καὶ τὰ μέλη γενικῶς βραχέα. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματος παρουσιάζει διαφόρους ἀποχρώσεις, ἀπὸ τοῦ ἐλαφρῶς κιτρίνου μέχρι τοῦ βαθέος καστανοῦ. Τὸ ρύγχος, τὰ βλέφαρα, τὰ κέρατα καὶ αἱ ὁπλαὶ εἶναι φαιὰ ἢ ὑπόλευκα.

Ὁ ὀργανισμὸς εἶναι ἰσχυρὸς διὰ τοῦτο καὶ ὁ τύπος αὐτὸς προτιμᾶται διὰ τὴν ὄργωσιν. Ἡ γαλακτοπαραγωγή του εἶναι μετρία. Παρὰ τὸ ρωμαλέον σῶμά του ἡ ποσότης τοῦ ἐδωδίμου κρέατος αὐτῆς εἶναι ἐλαχίστη.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ὁ τύπος οὗτος κατοικεῖ τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, καὶ τὰς χώρας τῆς βορείας Ἀμερικῆς τοῦ Μαρόκου, τοῦ Ἀλγερίου καὶ τῆς Τύνιδος, τὰς νήσους Κορσικήν, Σαρδηνίαν, Σικελίαν καὶ τὰς Βαλεαρίδας. Ἐπίσης εἶνε λίαν διαδεδομένη ἐν Ἰταλίᾳ, ἰδίως εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ρώμης καὶ τῆς Νεαπόλεως.

Παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου:

Γαλλία: Κορσική, Ἀλγερική, Μαρόκου, Τύνιδος. *Ἰταλία*: Σικελίας, Ρωμαϊκή, Ναπολιτάνικη. *Ἱσπανία*: Ἱσπανική. *Πορτογαλλία*: Πορτογαλλική.

10. ΤΥΠΟΣ ΑΣΙΑΤΙΚΟΣ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Τὰ ζῷα τοῦ Ἀσιατικοῦ τύπου ὀνομάζονται καὶ τύποι τῶν στεππῶν. Ὁ τράχηλος εἶναι κατά τι ἀνωρθωμένος. Τὰ κέρατα κυλινδρικά, ἀνθεκτικὰ κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μακρότατα, σχηματίζοντα λύραν. Τὸ μέτωπον εἶναι εὐρύτατον καὶ πεπλατυσμένον, τὰ κογχιακὰ τόξα ὀλίγον προέχοντα. Τὸ ὑπὲρ τοὺς μυκτῆρας τμῆμα στενὸν καὶ ὑποτυπῶδες σχηματίζει ᾠοειδῆ θόλον. Ἡ πλαγία ὄψις τῆς κεφαλῆς εὐθεῖα. Τὸ πρόσωπον βραχύ, τριγωνικὸν καὶ εὐρὺ κατὰ τὴν βάσιν του. Τὸ ἀνάστημα μέγα, περίπου 1.50 μέτρ. Ὁ σκελετὸς ἰσχυρὸς καὶ ὀγκώδης συγκεντρεῖ ἀτελῶς ἀνεπτυγμένας μυϊκὰς μάζας. Τὸ ἀκρώμιον πολὺ ὑψηλόν. Ἡ διάμεσος ραχιαὶ γραμμὴ μᾶλλον κυρτή. Τὸ χρῶμα τῶν τριχῶν βαθύφαιον ἢ ὑποκίτρινον, ἀνοικτότερον εἰς τὸ σῶμα καὶ βαθύτερον περὶ τὰ ἄκρα.

Τὸ ρύγχος, τὰ βλέφαρα, τὰ ἄκρα τῶν κεράτων καὶ αἱ ὁπλαὶ ἔχουν μελανὴν ἀπόχρωσιν. Τὸ δέρμα εἶναι σκληρόν.

Τὰ ζῷα τοῦ Ἀσιατικοῦ τύπου, ζοῦν ἐλεύθερα κατ' ἀγέλας πολυπληθεῖς εἰς ψυχρὰ κλίματα καὶ πολλάκις εὑρίσκονται ἐν ἡμιαγρίᾳ καταστάσει. Εἰς τὴν τροφήν των δὲν δίδεται καὶ μεγάλη προσοχὴ καὶ τὰ ζῷα ἀφίενται νὰ βόσκουν ἐλεύθερα εἰς τὰς πεδιάδας. Λόγῳ τῶν δυσμενῶν τούτων ὅρων τῆς διαίτης, εἶναι ἱκανὰ μόνον δι' ἄροσιν, ἕλξιν καὶ σφαγήν. Ἡ παραγωγὴ τοῦ γάλακτος εἶναι λίαν περιωρισμένη. Τὸ κρέας των δὲν εἶναι οὔτε μαλακὸν οὔτε νόστιμον.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ἡ πατρὶς τοῦ τύπου τούτου εἶναι ἡ Ἄπω Ἀνατολή. Τὰ ζῷα ταῦτα ἠκολούθησαν τοὺς λαοὺς κατὰ τὰς διαφόρους μεταναστεύσεις των καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς παμμεγίστην ἔκτασιν. Οὐδεμία φυλὴ ἐξηπλώθη τόσον ἀνὰ τὰς διαφόρους Ἠπείρους ὅσον αὐτή. Ἐκ τῆς δυτικῆς καὶ κεντρικῆς Ἀσίας εἰς τὸν Νεῖλον, τὴν Ἀβησσινίαν, τὴν κεντρικὴν Ἀφρικήν, τὸ Ἀκρωτήριον, τὸ Τράνσβαλ, τὴν Γουϊνέαν. Εἰς τὴν Εὐρώπην κατέλαβε τὰς στέππας τῆς Ρωσίας, τὴν Οὐγγαρίαν πλείστας ἐπαρχίας τῆς Αὐστρίας, τὴν Βεσσαραβίαν, τὴν Βοσνίαν, τὴν Τρανσυλβανίαν, τὴν Ρουμανίαν, τὴν Βουλγαρίαν, τὴν Γαλικίαν, τὴν Ἰλλυρίαν, τὴν Δαλματίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Τουρκίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ ἔφθασε μέχρι καὶ τῆς Πορτογαλλίας.

Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου εἶνε πολυάριθμοι· αἱ κυριώτεραι εἶναι:

Ρωσία: Σιβηρική, Ρωσική. *Αὐστρία - Οὐγγαρία*: Οὐγγρική. *Βαλκάνια*: Ρουμανική, Βουλγαρική, Βαλκανική. *Ἰταλία*: Ἰταλική. *Γαλλία*: Καμαργκική. *Πορτογαλλία*: Πορτογαλλική.

11. ΤΥΠΟΣ ΣΚΥΘΙΚΟΣ.

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Ζῷα δολιχοκέφαλα. Αἱ δύο κοτυφαὶ τοῦ τραχήλου εἶνε πλησίον ἀλλήλων καὶ ἡ ἑνοῦσα ταύτας γραμμὴ ἀντὶ νὰ εἶνε τοξοειδὴς ἐκτείνεται ἀποτόμως πρὸς τὸ πρόσθιον μέρος καὶ τελευτᾷ εἰς προεξοχὴν ἐπὶ τοῦ μετωπικοῦ ἐπιπέδου. Ὁ τύπος οὗτος ἀναγνωρίζεται εὐκόλως ἐκ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως τῶν κεράτων. Αἱ μετωπικαὶ κοιλότητες εἶνε λίαν διακεκριμέναι καὶ τὰ ὀστᾶ τῆς ρινὸς ἑνοῦνται εἰς ἀψιδωτὸν θόλον. Τὸ πρόσωπον ἔχει ἐλλειπτικὸν σχῆμα καὶ ἡ πλαγία κατατομὴ τοῦ προσώπου εἶνε εὐθεῖα.

Τὸ ἀνάστημα μέτριον 1.20—1.30 τοῦ μέτρου. Οἱ μῦς εἶνε πολλοὶ καὶ χονδροί. Τὸ δέρμα εἶνε χονδρόν, ὁ τράχηλος καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν τριχῶν. Ὁ χρωματισμὸς παρουσιάζει τέσσαρας παραλλαγάς. Προτιμῶνται διὰ τὸ παχὺ καὶ εὔγεστον κρέας των. Ἡ γαλακτοπαραγωγὴ εἶνε περιωρισμένη.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Τὰ κέντρα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τύπου τούτου εὑρίσκονται εἰς λίαν ἀπομεμακρυσμένας χώρας: τὸ νοτιανατολικὸν μέρος τῆς Ρωσίας, τὴν Σουηδίαν, τὴν Νορβηγίαν, τὴν Σκωτίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ἰσλανδίαν. Ἡ διασπορὰ αὕτη ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ὁμαδικῆς μεταναστεύσεως τῶν ἀρχαίων λαῶν. Οἱ Σκύθαι ἐξηπλώθησαν πρὸς τὸν Βορρᾶν, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ τὰ ζῷά των, ἐν Γερμανίᾳ καὶ Σκανδιναυΐᾳ. Ἐκεῖθεν διεπεραιώθησαν εἰς τὰς νήσους τῆς Παγωμένης θαλάσσης, εἶτα εἰς Σκωτίαν, Ἀγγλίαν κτλ.

Παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου εἶνε αἱ ἑξῆς:

Βρεταννικαὶ νῆσοι: Ἀμπερντίν, Γκολουνέϋ, Νόρφολκ. *Σκανδιναυΐα*: Σουηδική, Νορβηγική. *Ρωσία*: Ρωσική. *Ἰσλανδία*: Ἰσλανδική.

12. ΤΥΠΟΣ ΣΚΩΤΙΚΟΣ.

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Ἡ κεφαλὴ βραχυτάτη, ὁ τράχηλος παρουσιάζει ὑποτυπώδεις κορυφάς. Αἱ προεξοχαὶ τῶν μετωπικῶν κοιλοτήτων παρουσιάζουν συμπίεσιν εἰς τὸ μέσον τοῦ μετώπου. Τὸ ὑπὲρ τοὺς μυκτῆρας τμῆμα βραχύ, εὐρύ, σχηματίζει θόλον χαμηλόν. Τὸ πρόσωπον βραχύ, πεπλατυσμένον καὶ εὐρύ. Τὸ ἀνάστημα μέτριον καὶ ὁ σκελετὸς ἀνανάπτυκτος μετ' ἀφθόνων μυϊκῶν μαζῶν. Ὁ λαιμὸς βραχὺς καὶ παχύς, τὸ ἀκρώμιον εὐρύ, οἱ ὦμοι ἰσχυροὶ καὶ ἡ κοιλία εὐρεῖα. Τὸ σῶμα μακρόν, ἡ ράχις περιωρισμένη κατ' ὄγκον καὶ αἱ πλευραὶ περιωρισμέναι. Ἡ οὐρὰ ἐκφύεται πολὺ ὑψηλά, εἶνε μακρὰ καὶ καταλήγει εἰς θύσανον. Τὰ μέλη εἶνε βραχέα καὶ οἱ μηροὶ λεπτοί. Τὸ δέρμα σκληρόν. Τὸ λωγάνιον μέγα καὶ κεκαλυμμένον ὑπὸ μακρῶν τριχῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον οὔλων. Ὁ χρωματισμὸς εἶναι σκοτεινῶς ἐρυθρός, λευκὸς ἢ καστανόφαιος. Τὸ ρύγχος καὶ αἱ ἀκμαὶ τῶν κεράτων ὑπόφαια. Τὸ κρέας των εἶναι ἀρίστης ποιότητος καὶ γευστικώτατον. Τὸ γάλα οὐχὶ ἄφθονον, ἀλλὰ πλούσιον εἰς κρέμαν.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Ἐκ τῶν Δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Σκωτίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Σκωτίαν καὶ τὰς Σετλανδικὰς νήσους. Ἡ ἐξάπλωσίς της εἶναι περιωρισμένη.

Αἱ παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου εἶναι τρεῖς: α'. Κϋλοέ. β'. Λευκὴ τῶν δασῶν καὶ γ'. Δυτικῆς Ἐλιγολάνδης.

Ἡ πρώτη δὲν παρουσιάζει οὐδὲν ἐνδιαφέρον.

Ἡ δευτέρα ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀγρίαν Σκωτικὴν ἀγελάδα, τὴν συχνάκις ἐκτιθεμένην εἰς κοινὴν θέαν εἰς τὰς διαφόρους ἐκθέσεις καὶ τὰ πάρκα λόγῳ τῆς περιέργου σωματικῆς της διαπλάσεως. Τὸ δέρμα των εἶναι λευκόν, οἱ ὀφθαλμοί των περιβάλλονται ὑπὸ μελανῆς ταινίας, τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὠτὸς ἔχει χρῶμα καστανὸν πρὸς τὸ ὑπέρυθρον. Τὸ ρύγχος εἶναι καστανόχρουν, τὰ κέρατα λευκὰ μὲ μελανὰ ἄκρα. Τὰ κάτω μέρη τῶν ποδῶν μελανά.

Ζῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐλεύθερον καὶ δυσκόλως ὑποτάσσεται εἰς τὸν ζυγόν. Εἰς τὸ πάρκον «Τσίλλινγκαμ» ἐνδιαιτᾶται ὁλόκληρος ἀγέλη ἐξ ἑξήκοντα ζῴων τοῦ τύπου τούτου, ἐξ ὧν 30 ἀγελάδες, 20 ταῦροι καὶ 10 μόσχοι καὶ ἀποτελεῖ ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα καὶ ἑλκυστικώτερα θεάματα.

Ἡ παραλλαγὴ Δυτικῆς Ἐλιγολάνδης ἔχει χρῶμα σκοτεινὸν ἐρυθρόν, καστανὸν ἢ μέλαν. Αἱ τρίχες της εἶναι μακραί. Ὁ θύσανος τοῦ τραχήλου εἶναι λίαν χαρακτηριστικὸς καὶ δίδει εἰς τὸ ζῷον ἀγρίαν ὄψιν. Ἡ κεφαλὴ εἶναι εὐρεῖα, τὰ κέρατα ἀνεπτυγμένα.

Τὰς ἀγελάδας ταύτας ἀνατρέφουσι μᾶλλον ὡς καλλωπιστικὸν εἶδος.

Οἱ ζωγράφοι συχνὰ ἀναπαριστῶσιν εἰς τοὺς πίνακάς των τὰ περίεργα ταῦτα ζῷα.

Η ΑΓΕΛΑΔΟΚΟΜΙΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζωοτεχνικοῦ κλάδου καὶ πρωτίστου συντελεστοῦ τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἑνὸς Κράτους τὰ μέγιστα ὑστερεῖ παρ' ἡμῖν. Δὲν εἶναι ἀληθὲς οὔτε ὀρθὸν τὸ λεγόμενον καὶ πιστευόμενον, ὅτι ἡ φυσικὴ διάπλασις τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι δὲν ἐπιτρέπουσι τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ζωοτεχνικοῦ τούτου κλάδου. Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος, ἰδίως ἐν Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ καί τινας νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἡ συστηματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἀγελαδοκομία θὰ ἐπετύγχανε τὰ ἄριστα τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ θὰ ἐπέδιδε παμμέγιστα ὀφέλη καὶ εἰς τοὺς ἰδιώτας καὶ εἰς τὸ Κράτος. Αἱ πλούσιαι εἰς βλάστησιν καὶ φυσικὸς κάλλονὰς Θεσσαλικαὶ καὶ Μακεδονικαὶ πεδιάδες θὰ ἠδύναντο νὰ διαθρέψωσιν ἀγέλας ὁλοκλήρους ἀγελάδων καὶ βοῶν καὶ διὰ καταλλήλων ζωοτεχνικῶν μέσων νὰ καλυτερεύσωσι τὴν ἐγχώριον γενεάν, ἥτις παχύνεται μὲν εὐκόλως, ὑστερεῖ ὅμως κατὰ πολὺ εἰς γαλακτοπαραγωγήν. Αἱ Μακεδονικαὶ ἀγελάδες εἶναι μὲν εὐρωστότεραι τῶν ἀγελάδων τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος, ὑστεροῦσιν ὅμως καὶ αὗται ὡς πρὸς τὴν γαλακτοπαραγωγήν. Αἱ ἀγελάδες τῆς νήσου Ἄνδρου, εἶναι νοθογενεῖς καὶ προέρχονται ἐκ διασταυρώσεως ἀγελάδων μετὰ Ἑλβετικῶν βοῶν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα διαιτᾶται σχετικῶς μικρότατος ἀριθμὸς ἀγελάδων παρὰ χωρικῶν ἰδίως

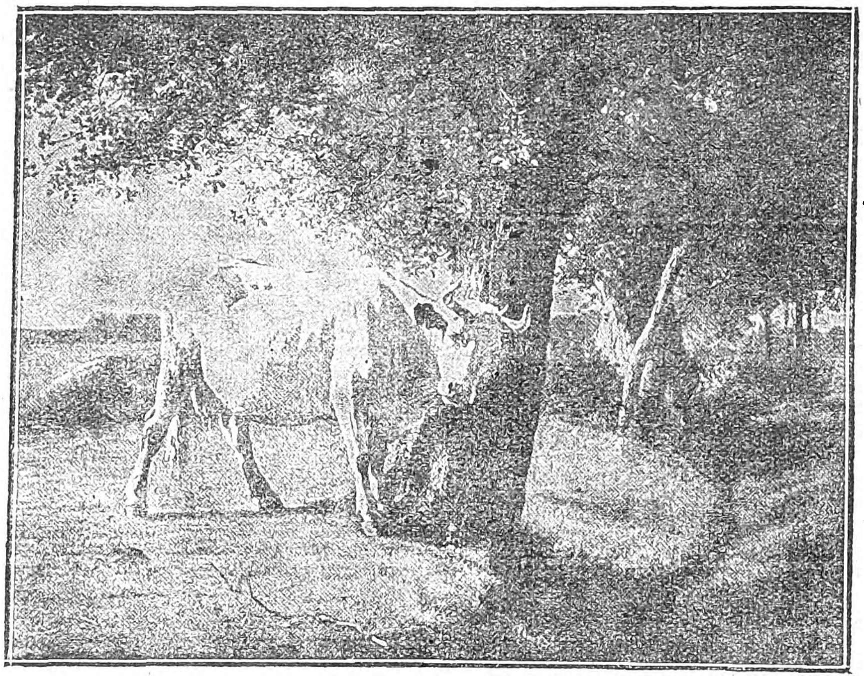

Collection Arnolb καὶ Tripp. Troyon.—Λευκὴ ἀγελὰς ξύουσα τὸν λαιμόν της.

Digitized by Google

οἵτινες διατηροῦσι ταύτας ὑπὸ τὰς χειρίστας συνθήκας διαίτης, καθαριότητος καὶ ἐκμεταλλεύσεως. Οἱ ἀγρόται οἵτινες διατηροῦσι μίαν ἢ δύο, σπανίως περισσοτέρας ἀγελάδας, τὰς χρησιμοποιοῦσι συνήθως διὰ τὴν ἀροτρίασιν καὶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν μόσχου, παρὰ διὰ τὸ γάλα των, οὐδέποτε δὲ θέλουσι νὰ ἀκούσωσι συμβουλὰς εἰδικῶν σχετικῶς πρὸς τὴν ἐν γένει διατήρησιν τῶν ζώων των· πᾶσα πρόοδος δι' αὐτοὺς εἶναι ἀσυζητητὶ ἀπορριπτέα, καὶ τοῦτο, διότι δὲν ἔχει γίνει ἡ κατάλληλος προσπάθεια πρὸς διάδοσιν τῶν στοιχειωδεστέρων ζῳοτεχνικῶν γνώσεων. Ἐξ αἰτίας τούτου συμβαίνει πολλάκις ἐξ ἀσθενείας μιᾶς ἀγελάδος νὰ ἀποθάνουν ὅλαι αἱ ἀγελάδες τοῦ χωρίου διότι οὐδὲν προφυλακτικὸν μέσον λαμβάνεται διὰ τὸν ἐντοπισμὸν τῆς ἀσθενείας καὶ τῆς μὴ μεταδόσεως ταύτης εἰς τὰ ἄλλα ζῷα. Ἡ κατάστασις καὶ εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἐκτρέφουσιν ἀγελάδας διὰ καθαρῶς ἐπιχειρηματικοὺς λόγους, καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν πρωτεύουσαν δὲν εἶναι καλυτέρα. Τὰ ζῷα διαβιοῦσιν ὑπὸ τὰς χειρίστας ὑγιεινὰς συνθήκας καὶ τὰ βουστάσια, οὔτε ἓν σχεδόν, δὲν πληροῦσι τὰς ἀπαιτουμένας συνθήκας. Ἡ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, λόγῳ οἰκονομίας καὶ εὐκόλου πλουτισμοῦ τοῦ ἐπιχειρηματίου, κακὴ ποιότης τῆς τροφῆς, ἡ διαμονὴ τῶν ζῴων εἰς βουστάσια ὅπου ἡ καθαριότης εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος, ὁ πλημμελέστατος ἀερισμός των, ἐπιδροῦν σπουδαίως ἐπὶ τῆς ὑγείας γενικῶς τοῦ ζῴου, τῆς ποιότητος τοῦ γάλακτος καὶ τῆς ὑγείας τῶν πελατῶν καὶ προπαρασκευάζουν τὰ ζῷα καταλλήλως εἰς τὴν εὐχερῆ μετάδοσιν διαφόρων νόσων, συχνάκις ἀνιάτων, ἐνίοτε θανατηφόρων. Τὸ ἄμελγμα εἰς ὅλα ἀνεξαιρέτως τὰ βουστάσια διενεργεῖται διὰ τῆς χειρός, ἐνῷ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Αὐστραλίαν διενεργεῖται δι' εἰδικῶν μηχανημάτων, ἅτινα καὶ μεγαλυτέραν ποσότητα γάλακτος ἀποδίδουν καὶ τὸ ζῷον ἀπαλάττουν τῶν ἐκ τῆς ἀδεξιότητος τοῦ ἀμελκτοῦ ὀχλημάτων.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἀγελαδοκομία διενεργεῖται συστηματικώτερόν πως ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ. Αἱ χρησιμοποιούμεναι νομαί, αἵτινες μέχρι πρό τινος ἦσαν φυσικαί, ἤρχισαν νὰ καλλιεργῶνται. Πρὸς τὸ παρὸν ἐγένετο σπορὰ τριφυλλίου, ρόβης καὶ ἐρεβίνθων εἰδικῶς διὰ τὴν βοσκὴν τῶν ἀγελάδων.

Κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1922 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι διατρεφομένων ἀγελάδων, ἀροτριώντων καὶ μή, ἀνήρχετο εἰς 200.000 κεφαλάς. Αἱ περισσότεραι ἀπαντῶσιν ἐν Μακεδονίᾳ, ὅπου οἱ ὅροι τῆς διαίτης εἶναι εὐνοϊκώτεροι, λόγῳ τῆς πλουσίας βλαστήσεως.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΓΕΛΑΔΕΣ ΚΑΙ ΕΓΚΛΙΜΑΤΙΖΟΜΕΝΑΙ ΞΕΝΑΙ

Πλὴν τῶν τριῶν ἐγχωρίων εἰδῶν, ἐν Ἑλλάδι ἀπαντῶσι συνήθως καὶ ἄλλα εἴδη ἀγελάδων, ὧν κυριώτερα τὰ ἑξῆς:

1) Βουλγαρική, 2) Ἑλβετικὴ (Σβίτς). 3) Ρουμανική. 4) Ρωσσική. 5) Ταραντέζικη. 6) Συριακή. 7) Σουϊδική. 8) Οὐγγρική.

ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΓΕΛΑΔΕΣ

Θεσσαλική. Αἱ εἰς τὰς Θεσσαλικὰς πεδιάδας καὶ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα διατηρούμεναι ἀγελάδες, ἐγχωρίου προελεύσεως, διακρίνονται ἐκ τοῦ χαμηλοῦ ἀναστήματος, τοῦ λεπτοῦ σώματος καὶ τῶν λεπτῶν καὶ βραχέων κεράτων. Ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, τρίχωμα ποικίλον μετ' ἐπικρατήσεως τοῦ φαιομέλανος καὶ τοῦ πορτοκαλλαιόχρου. Τὸ εἶδος τοῦτο τῶν Θεσσαλικῶν ἀγελάδων, ἐὰν ἐβελτιοῦτο ζῳοτεχνικῶς θὰ ἀπέδιδεν ἀγελάδας ρωμαλέας καὶ πλουσίας γαλακτοπαραγωγῆς, ὥστε νὰ ἀντέχουν περισσότερον εἰς τὰς ἐργασίας καὶ τὰς κλιματολογικὰς διαφοράς. Οὐδέποτε ὅμως ἐγένοντο τὰ σχετικὰ πειράματα καὶ τὰ ζῷα ταῦτα κέκτηνται τὰ αὐτὰ πλεονεκτήματα καὶ ἐλαττώματα τῶν προγεννητόρων των. Ἐπειδὴ εἶναι μικρόσωμοι, ἡ πάχυνσίς των γίνεται ἐνωρίτερον καὶ τὸ κρέας των εἶναι νοστιμώτερον τῶν ἄλλων εἰδῶν. Οἱ χωρικοὶ τῆς Θεσσαλίας διατηροῦν τὰς ἀγελάδας μόνον διὰ τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας των καὶ τὴν παραγωγὴν μόσχων, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ ἦτο προπολεμικῶς διὰ μόσχον 6 περίπου μηνῶν, 120—150 περίπου δραχμαί. Ἡ τιμὴ αὕτη ἦτο σχετικῶς δι' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ὑπερβολική, δεδομένου ὅτι ἡ ἀνατροφὴ τοῦ μόσχου οὐδὲν ἐστοίχιζεν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην του. Διὰ τὸ γάλα σχεδὸν οὐδεὶς διετήρει ἀγελάδας διότι ἡ τιμή του ἦτο εὐτελεστάτη 60—70 περίπου λεπτὰ τὴν ὀκᾶν.

Νήσων Αἰγαίου. Τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι εὐρωστότερα ἢ τὰ Θεσσαλικά, καὶ ἀντέχουν περισσότερον εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὰς κακουχίας. Ἡ εἰς γάλα ἀπόδοσις τούτων εἶναι σχεδὸν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν τῶν Θεσσαλικῶν ἀγελάδων. Ὁ χρωματισμός των ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι μονόχρωμος, μέλας ἢ κίτρινος.

Μακεδονική. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι μεγαλύτερον τῆς Θεσσαλικῆς, τὸ σῶμά της εἶναι εὐρωστότερον καὶ οἱ πόδες της παχύτεροι. Φέρει ἰδιόρρυθμον σχῆμα κεράτων. Εἶναι ζῷα ἰσχυρά, ἀντέχουν εἰς τὰς κοπιωδεστέρας τῶν ἐργασιῶν καὶ τρέφονται ἐξ οἱωνδήποτε χόρτων. Σύρουσι μεγάλα βάρη. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐὰν ἐβελτιοῦτο ζῳοτεχνικῶς, διὰ διασταυρώσεως μετὰ ρουμανικῶν ἢ ρωσικῶν ταύρων θὰ καθίστατο ἐκ τῶν πλέον περιζητήτων. Αἱ Μακεδονικαὶ ἀγελάδες καταναλίσκουσι περισσοτέραν ποσότητα τροφῆς ἢ αἱ Θεσσαλικαί, ἀλλὰ προσβάλλονται δυσκολώτερον ὑπὸ ἀσθενειῶν. Παχύνονται ἀργότερον ἢ αἱ Θεσσαλικαί. Τὸ γάλα των δὲν εἶναι τόσον ἄφθονον καὶ τὸ κρέας των οὐχὶ τόσον νόστιμον ὅσον τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν ἀγελάδων.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΑΓΕΛΑΣ

Ζῳοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Αἱ Βουλγαρικαὶ ἀγελάδες ὑπάγονται εἰς τὸν τύπον τῶν «στεππῶν». Τὰ κέρατα ἀρκετὰ μεγάλα. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ δέρ-

Ἐγχώριοι Βουλγαρικαὶ ἀγελάδες τῆς περιφερείας τῆς Πλέβνας. (Τύπος Ἀσιατικός).

ματος εἶναι ἄλλοτε φαιὸς καὶ ἄλλοτε ἐπίξανθος. Διατηροῦνται κατ' ἀγέλας εἰς τὰ περὶ τὸν Εὔξεινον παράλια καὶ ἐν πολλοῖς ὁμοιάζουσι μὲ τὸ εἶδος *Σβίτς*.

Κατὰ τὸ 1914 ἡ Βουλγαρία ἔτρεφε περίπου περὶ τὰς ἑπτακοσίας χιλιάδας ἀγελάδων.

Τὸ ἀνάστημα τῶν Βουλγαρικῶν ἀγελάδων εἶναι μικρὸν καὶ ἡ γαλακτοπαραγωγή των μικρά.

Τελευταίως, τὸ Κράτος καταβάλλει μεγάλας προσπαθείας διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἀγελαδοκομίας, ἀλλὰ μέχρι σήμερον δὲν κατώρθωσε νὰ κατατοπίσῃ τοὺς χωρικοὺς πρὸς τὰς νέας ζῳοτεχνικὰς συνθήκας.

Εἰς τὰ βουστάσια τοῦ «*Ἐθνικοῦ ἀγροτικοῦ Ἰνστιτούτου*» ἡ κατ' ἔτος ἀπόδοσις γάλακτος κατ' ἀγελάδα εἶναι 3.300 λίτραι (Στατιστικὴ 1911), τὸ ὁποῖον περιέχει περίπου 4% λιπαρᾶς οὐσίας. Ἀγελάδες τινὲς παρήγαγον κατὰ τὴν γαλακτικὴν περίοδον (320 ἡμέραι) 5.000 περίπου λίτρας γάλακτος. Παρ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ ταῦτα ἀποτελέσματα, οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ ἐξακολουθοῦν νὰ διατρέφουν ἀγελάδας πτωχῆς γαλακτοπαραγωγῆς, ἂν καὶ αἱ ζῳοτεχνικαὶ συνθῆκαι εἶναι εὐνοϊκώταται. Ὁ κυριώτερος λόγος εἶνε ὅτι αἱ Βουλγαρικαὶ ἀγελάδες δὲν ζητοῦνται ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἡ εἰς Ἑλλάδα καὶ Τουρκίαν ζήτησίς των εἶνε ἐλαχίστη.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἱδρύθησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Βουλγαρίας, «*Συνεργατικὰ βουστάσια*» ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κράτους, ἅτινα προσπαθοῦσι δι' εἰσαγωγῆς ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ταύρων νὰ βελτιώσουν τὴν ἐγχώριον ζῳοκομίαν.

Ἡ εἰς Ἑλλάδα εἰσαγωγὴ βουλγαρικῶν ἀγελάδων σημαντικῶς ἠλαττώθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, λόγῳ τῆς ἐμπολέμου καταστάσεως.

ΕΛΒΕΤΙΚΗ ΑΓΕΛΑΣ (SCWITZ).

Καταγωγή. Ἡ Ἑλβετικὴ *φαιὰ* ἀγελὰς ὑπάγεται εἰς τὸ εἶδος «Bos brachyceros» (βοῦς βραχύκερος), καὶ χαρακτηρίζεται ὑπὸ βραχέων μετωπικῶν ὀστῶν. Τὸ εἶδος τοῦτο ἔζη ἐν Ἑλβετίᾳ κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους, ὡς δεικνύουν τὰ εἰς παραλι-

Ἀγελὰς Σβίτς (Schwitz). (Καθαροῦ Ἑλβετικοῦ αἵματος).

μνίους τόπους εὑρεθέντα ὀστᾶ. Οἱ πρόγονοι τῶν ζώων τούτων, φαίνεται ὅτι ἦσαν μικροῦ ἀναστήματος καὶ ἀδυνάτου ὀργανισμοῦ, τοῦτο δὲ καταφαίνεται καὶ εἰς τὰ σημερινὰ ζῷα (φαιᾶς ράτσας), ἅτινα καταφανῶς ὑστεροῦσιν εἰς ἀνάστημα καὶ σωματικὴν διάπλασιν τῆς ἑτέρας ἐν Ἑλβετίᾳ παραλλαγῆς (ράτσα στικτή).

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Αἱ ἀγελάδες τῆς Ἑλβετίας ἀντιπροσωπεύονται κυρίως ἀπὸ δύο παραλλαγὰς (ράτσες): τὴν *φαιὰν* καὶ τὴν *στικτήν*. Ἡ πρώτη ἐξαπλοῦται ἐφ' ὁλοκλήρου τοῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματος τοῦ περιλαμβανομένου μεταξὺ τῆς Ζερβέν, τῶν περιχώρων τοῦ Μπρίντζ, τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς Κωνσταντίας. Ἡ στικτὴ ράτσα ἐξαπλοῦται ἐπὶ τοῦ βορειανατολικοῦ τμήματος. Εἰς τὴν Ἑλβετίαν ἐνδιαιτῶνται περίπου 900 χιλιάδες ἀγελάδες ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 40% εἶναι τῆς *φαιᾶς ράτσας*.

Τοπικαὶ παραλλαγαί. Λόγῳ τῆς παμμεγίστης ἐξαπλώσεώς της ἡ *φαιὰ ράτσα* παρουσιάζει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον οὐσιώδεις τινὰς διαφορὰς ὅσον ἀφορᾷ τὴν σωματικὴν διάπλασιν καὶ τὸν χρωματισμόν. Αἱ διαφοραὶ αὗται προῆλθον ἐκ τῆς ὑψομετρικῆς διαφορᾶς, ἐκ τῆς συστάσεως τῶν γαιῶν τῆς βοσκῆς καὶ ἐκ τῆς διαφόρου διαίτης. Οὕτω ἑκάστη περιοχὴ ἔχει καὶ τὴν ποικιλίαν της. (Ἀππενζέλ, Τογγενβούργ, Ὀμπερλάν, Οὐρί, Ἀσλὶ κτλ.). Τοῦ εἴδους *Σβίτς* ὑπάρχουν τρεῖς ποικιλίαι.

Φαιὰ ράτσα. Οἱ κτηνοτρόφοι τῆς Ἑλβετίας προσπαθοῦν διὰ ζῳοτεχνικῶν μέσων νὰ βελτιώσουν τὰς διαφόρους ποικιλίας τῆς *φαιᾶς ράτσας* καὶ νὰ ἀναπαραγάγουν ζῷα βελτιωμένα. Τὰ μέχρι τοῦδε πειράματα ἔδωκαν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα Τὸ καντόνιον τοῦ Σαὶν-Γκὰλλ (Saint Gall) παραδείγματος χάριν, παράγει ζῷα τελειότερα κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ὀγκωδέστερα κατὰ τὸ σῶμα, παρὰ πρότερον. Ἡ ἰδία βελτίωσις παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς ἀγελάδας τοῦ Γκλαρὶς καὶ τὰ διάφορα περίχωρα τῆς Γκριζόν.

Ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ καλυτέρα *φαιὰ ράτσα* παράγεται εἰς τὴν Σβίτς. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ ἔμποροι ἐκεῖθεν ἐμπρομηθεύοντο τὰς ἀγελάδας των. Διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ζῴων τῆς περιοχῆς ταύτης, συνέτεινον αἱ πλούσιαι βοσκαὶ τοῦ καντονίου καὶ ἡ τήρησις τῶν ἀπαραιτήτων ὑγιεινῶν συνθηκῶν, καὶ ἀκόμη καὶ ἡ ἅμιλλα τῶν χωρικῶν, ὅπως παρουσιάσουν ζῷα πλέον βελτιωμένα τῶν γειτονικῶν καντονίων. Ἡ προσπάθεια αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ ἑκατονταετίας περίπου, ἤτοι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς δημιουργίας τῆς «*τυροκομίας τῶν πεδιάδων*».

Εἰς τὰ ζῷα τῆς *φαιᾶς ράτσας* δὲν εὑρίσκετο πάντοτε ἡ ἐπιθυμητὴ ὁμοιομορφία. Αἱ διαφοραὶ τοῦ χρωματισμοῦ τοῦ δέρματος καὶ ἡ σωματικὴ διάπλασις δὲν «*ἀπέκλεις τὸ ζῷον τῶν ζῳοτεχνικῶν διαγωνισμῶν*», κατά τι διάταγμα τοῦ 1869. Οἱ κτηνοτρόφοι κατόπιν τούτου ἔτρεφον καὶ ζῷα διαφόρων χρωματικῶν ἀποχρώσεων. Οὕτως, εἰς τὰ καντόνια τοῦ Οὐρὶ καὶ τῆς Ὀμπερλάν, ἔτρεφον ζῷα σκοτεινοῦ χρώματος μετὰ λευκῆς γραμμῆς ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῆς οὐρᾶς, καὶ λευκῶν κηλίδων ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ τῶν μελῶν. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀππενζὲλ ὑπῆρχον ζῷα, ἅτινα ἔφερον εἰς τὸ μέσον τῆς ράχεως λευκὴν ταινίαν κυκλικήν, περιζώνουσαν τὴν κοιλίαν. Πρὸ τεσσαρακονταετίας, ἕκαστος κτηνοτρόφος τῆς Σβὶτς ἔτρεφεν εἰς τὴν ἀγέλην του τοὐλάχιστον ἓν ζῷον μὲ λευκὴν κυκλικὴν ταινίαν περὶ τὸ μέσον τοῦ σώματος ἢ φέρον ἀστερίσκον λευκὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· ἐνίοτε δὲ καὶ ζῷα μὲ δύο λευκὰς ταινίας, αἵτινες ἐκ τῶν ρωθώνων διηυθύνοντο πρὸς τὰ ἄνω.

Ἡ ζῳοτεχνία κατώρθωσε νὰ παρουσιάσῃ καὶ ζῷα *φαιᾶς ράτσας* μὲ λευκὰς κηλῖδας, ἐρυθράς, καὶ συγχρόνως λευκὰς καὶ μελανάς. Τὰ ζῷα ταῦτα παρήχθησαν ἐκ τῆς καταλλήλου διασταυρώσεως φαιῶν ἀγελάδων μετὰ λευκῶν ἢ διαστίκτων. Τὰ τελείως λευκὰ ζῷα δὲν καλλιεργοῦνται ἐν μεγάλῃ κλίμακι, διότι ἡ ζήτησίς των εἶναι περιωρισμένη.

Ζῳοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Οἱ Ἑλβετοὶ κτηνοτρόφοι προσπαθοῦν νὰ παρουσιάσουν ζῷα ὄχι μόνον ὁμοιόχρωμα, ἀλλὰ καὶ μεγάλου ἀναστήματος. Τὸ καντόνιον τῆς Γκριζὸν παρουσιάζει τὰ τελειότερα ζῷα τῆς *φαιᾶς ράτσας*. Ὁ κανονισμὸς τῆς ἐπιτροπῆς τῶν Ζῳοτεχνικῶν Ἐκθέσεων, λέγει ὅτι «*Εἰς τὸν διαγωνισμὸν δύνανται νὰ λάβουν μέρος ζῷα, τῶν ὁποίων ὁ χρωματισμὸς ποικίλλει ἀπὸ τοῦ ἀνοικτοφαίου πρὸς τὸν σκοτεινῶς φαιὸν καὶ ἀπὸ τοῦ καστανοτέφρου πρὸς τὸν φαιοαργυρόχρουν*». Ἡ ὁμοιομορφία τοῦ χρωματισμοῦ κατορθοῦται διὰ τῆς διασταυρώσεως τῶν ἀγελάδων μετὰ ταύρων φαιοῦ χρώματος καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν βοσκῶν. Τὰ μικρᾶς ἡλικίας ζῷα, ἅτινα δὲν παρουσιάζουν τὰ προσόντα τῶν ἡλικιωμένων, δύνανται διὰ καταλλήλου διαίτης νὰ φθάσουν τὴν τελείαν ἀνάπτυξιν καὶ νὰ προσλάβωσιν ὅλους τοὺς ζῳοτεχνικοὺς χαρακτῆρας τῶν βελτιωμένων.

Δυνατὸν τὰ ζῷα νὰ εἶναι ἐλαφρότερα ἢ βαρύτερα

Digitized by Google

τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς διαίτης καὶ τῆς διατηρήσεως καὶ δὲν ἔχει οὐδεμίαν σημασίαν ἐπὶ τῆς ποιότητος τῆς παραλλαγῆς ταύτης.

Αἱ ἀγελάδες τῆς περιοχῆς τοῦ Οὔντερβαλντ παράγουν τὴν μεγαλυτέραν ποσότητα γάλακτος πλουσιωτάτου εἰς κρέμαν, καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον εὔρωστα Ἑλβετικὰ ζῶα.

Ζωοκομία. Οἱ ὅροι τῆς ζωοκομίας τελείως ἤλλαξαν ἀπὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος. Ἄλλοτε αἱ καλύτεραι νομαὶ ἐχρησίμευον διὰ τὴν βοσκὴν τῶν ἀγελάδων, σήμερον ἡ γαλακτοκομία ἀπομακρύνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον τῆς Ἀλπινικῆς ζώνης, ἡ ἀγορὰ καὶ πώλησις τῶν νομῶν, αἵτινες ἐχρησίμευον πρὸς βοσκὴν τῶν ἀγελάδων καὶ ἥτις ἀπέφερεν ἄλλοτε μεγάλα κέρδη καὶ ἦτο ἐκ τῶν καλυτέρων ἐπιχειρήσεων, σήμερον δὲν παρατηρεῖται, διότι σήμερον μόνον τὰ νεαρὰ ζῶα βόσκουν καὶ ἀναπτύσσονται εἰς τὰ Ἀλπινικὰ λειβάδια, τὰ δὲ μεγάλα ζῶα ἐνδιαιτῶνται περισσότερον εἰς τὰ περίχωρα τῶν πόλεων.

Ἀπὸ εἰκοσαετίας περίπου ὁ χρωματισμὸς τῆς ἀγελάδος ἀπασχολεῖ τοὺς Ἑλβετοὺς ζωοκόμους, οἵτινες προσπαθοῦν νὰ παραγάγουν ζῶα ἀνοικτοῦ χρώματος. Ὁ προτιμώμενος χρωματισμὸς καὶ ὁ πλέον εὐάρεστος εἶναι ὁ *μυόχρους* εἰς τὰς διαφόρους ἀποχρώσεις του (ἀνοικτός, σκοτεινός, ἀργυροῦς). Ὁ χρωματισμὸς οὗτος εἶναι ὁ μόνος, ὅστις δὲν ἀλλοιοῦται οὔτε κατὰ τὸν χειμῶνα οὔτε κατὰ τὸ θέρος, εἴτε τὸ ζῷον εὑρίσκεται εἰς βοσκὰς εἴτε εἰς βουστάσια. Αἱ ἀποχρώσεις τοῦ φαιοῦ εἶναι σταθερώτεραι τῶν ἄλλων.

Πᾶσαι αἱ φαιοῦ χρώματος ἀγελάδες παρουσιάζουν τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα: Τὸ ῥύγχος περιβάλλεται ὑπὸ φαιοῦ ἢ ἀνοικτοῦ μελαψοῦ, σχεδὸν λευκοῦ χρώματος. Τὸ κάτω χεῖλος εἶναι ἐφωδιασμένον μὲ τρίχας ἀνοικτοῦ χρώματος. Ἐνίοτε τὸ ῥύγχος παρουσιάζει εἰς τὸ ἀνώτερον τμῆμά του καὶ τὸ μέσον, μικρὰν κιτρινόλευκον κηλῖδα, ὀνομαζομένην ἐν Ἑλβετίᾳ männlitupfen. Οἱ ὀφθαλμοὶ πλαισιοῦνται ὑπὸ λευκοῦ χρώματος· τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὠτικῆς κόγχης εἶναι χρώματος λευκοκιτρίνου καὶ συνήθως καλύπτεται ὑπὸ μακρῶν τριχῶν. Συναντῶνται καὶ ζῷα, ὧν τὸ ἄκρον τοῦ ὠτὸς εἶναι σκοτεινότερον χρωματισμένον· τοῦτο κατὰ τοὺς εἰδικοὺς εἶναι σημεῖον ἐλαττωματικότητος. Τὰ κέρατα λευκὰ κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μελανὰ κατὰ τὸ ἄκρον των· εἴς τινα ζῷα εἶναι καὶ τελείως μελανά. Αἱ ὁπλαὶ εἶναι μελαναί. Τὸ ἐσωτερικὸν μέρος τῶν μελῶν, καὶ ἰδίως τῶν ὀπισθίων εἶναι λευκὸν πρὸς τὸ κίτρινον, ἐπίσης καὶ αἱ θηλαὶ τῶν μαστῶν. Σχεδὸν εἰς ὅλους τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς *φαιᾶς ῥάτσας*, ἡ ῥάχις διατρέχεται ὑπὸ γραμμῆς ἀνοικτῆς ἀποχρώσεως, ἥτις περὶ τὸ ἀκρώμιον πλατύνεται καὶ ἐνίοτε κατέρχεται λοξῶς ἐξ ἑκατέρου τῶν ὤμων. Ἡ λεπτομέρεια αὕτη δὲν ἔχει καὶ τόσην σημασίαν, ἂν καί τινες ζωοκόμοι θεωροῦσι τὴν ἀπουσίαν τῆς γραμμῆς ταύτης ὡς σπουδαῖον ἐλάττωμα τοῦ ζῴου. Ἡ λευκὴ αὕτη γραμμὴ δὲν διατρέχει πάντοτε τὴν ῥάχιν καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος, ἐνίοτε διαγράφεται μόνον εἰς τὸ ἐμπρόσθιον τμῆμα, ἄλλοτε μόνον εἰς τὸ ὀπίσθιον καὶ ἄλλοτε σημειοῦται μόνον ὑπό τινων διεσπαρμένων τριχῶν.

Αἱ λευκαὶ κηλῖδες, ἐφ' ὅσον εὑρίσκονται εἰς τὰ πλάγια μέρη τῆς κοιλίας ἢ εἰς ἄλλο μέρος τοῦ σώματος (πλὴν κάτωθεν τῆς κοιλίας) γίνονται ἀφορμὴ ἀποκλεισμοῦ τοῦ ζῴου ἀπὸ τοῦ ζωοτεχνικοῦ διαγωνισμοῦ.

Κατὰ τὸ φθινόπωρον ἀλλοιοῦται ὁ χρωματισμὸς τῶν εἰς νομὰς διατηρουμένων ζώων καὶ τὸ δέρμα των ἀμαυροῦται ἢ λαμβάνει ὑπέρυθρον ἀπόχρωσιν. Αἱ ἀνωρθωμέναι τρίχες ἐπὶ τοῦ τραχήλου, τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ῥάχεως εἶνε σημεῖον, ὅτι τὸ ζῷον προέρχεται ἐκ διασταυρώσεως ἄλλης παραλλαγῆς.

Ἡ κεφαλὴ εἶνε ἐλαφρά, κανονικὴ καὶ ὀλίγον μακρὰ κατὰ τὴν πλαγίαν τομήν της. Τὸ μέτωπον εὐρύ, παρουσιάζει περὶ τὸ μέσον του ἀσθενῆ συμπίεσιν. Ὁ ὀφθαλμὸς εἶνε μέγας, προεξέχων, ζωηρός, καὶ τὸ βλέμμα εἶνε γλυκύ. Τὸ ῥύγχος εὐρύ, αἱ σιαγόνες λίαν ἀνεπτυγμέναι. Τὸ δέρμα ἐλαφρῶς ἀναδιπλοῦται πέριξ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὄπισθεν τῶν γνάθων.

Τὸ οὖς συνήθως εἶνε μέγα, ὁ τράχηλος μετρίου μήκους καὶ οὐχὶ λίαν ἀνεπτυγμένος· καλύπτεται ὑπὸ δέρματος σχηματίζοντος ἐλαφρὰς πτυχώσεις. Τὸ λωγάνιον εἶνε λεπτὸν καὶ ἀνανάπτυκτον. Ὁ λεπτὸς καὶ ἐπιμήκης τράχηλος δεικνύει ζῷον ἀκατάλληλον πρὸς γαλακτοπαραγωγήν.

Πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν οἱ ζωοκόμοι προσεπάθουν νὰ ἀναπαραγάγουν ζῷα παχέα πρὸς τὰ ὄπισθεν μέρη καὶ λεπτὰ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, σήμερον ἀντιθέτως, ἐκτιμῶνται τὰ ζῷα τὰ χαρακτηριζόμενα ὑπὸ εὐρέος τραχήλου, κοιλίας μετρίως ἀνεπτυγμένης καὶ θώρακος λίαν ἐπιμήκους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο χαρακτηριστικὸν δεικνύει ζῷον γαλακτοπαραγωγόν. Εἰς ζῷα ἀτελῶς διαιτώμενα παρατηρεῖται ἐλαφρὰ κύρτωσις τῆς ῥαχιαίας γραμμῆς. Τὰ μέλη εἶνε μυώδη καὶ λεπτά. Τὰ τοιαῦτα ζῷα εἶνε κατάλληλα καὶ διὰ ἐργασίαν καὶ διὰ γαλακτοπαραγωγήν. Παχυνόμενα καὶ τὰ λεπτὰ καὶ τὰ ὀγκώδη ζῷα, παρέχουν καλῆς ποιότητος κρέας.

Αἱ Ἑλβετικαὶ ἀγελάδες εἶνε λίαν διαδεδομέναι ἐν Ἑλλάδι, ἰδίως εἰς τὰ ἀστικὰ βουστάσια, ὅπου συνήθως διασταυροῦνται μετὰ ταύρων Ἑλληνικῶν. Ἡ τοιαύτη διασταύρωσις ἔδωκεν ἀγαθὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰ παραγόμενα ζῷα κέκτηνται ὅλα τὰ προσόντα (γαλακτοπαραγωγῆς, παχύνσεως κ. τ. λ.) τῆς Ἑλβετικῆς ἀγελάδος, καὶ ὅλην τὴν φυσικὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ ταύρου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου τῆς διασταυρώσεως κατορθοῦται ἡ βαθμιαία βελτίωσις τῶν ἐγχωρίων ἀγελάδων καὶ ἡ παραγωγὴ ζώων μὲ περισσότερα φυσικὰ προσόντα.

ΡΟΥΜΑΝΙΚΗ ΑΓΕΛΑΣ

Παραλλαγὴ τοῦ τύπου τῶν «*στεππῶν*». Διακρίνονται τέσσαρες ποικιλίαι: ἡ *Μολδαυϊκή*, τῆς *Ζαλομίτσας* καὶ ἡ *Ὀρεινή*.

Ἐπικρατέστερος χρωματισμὸς εἶνε ὁ φαιὸς ἢ ὁ ἐπίξανθος.

Αἱ Μολδαυϊκαὶ ἀγελάδες εἶνε μεγάλου ἀναστήματος 1.30—1.40 μέτρα. Τὰ κέρατα λίαν ἀνεπτυγμένα διευθύνονται πρὸς τὰ ἄνω καὶ σχηματίζουν λύραν ἢ μηνίσκον. Ἡ κεφαλή εἶνε μακρὰ καὶ στενή. Τὸ ῥύγχος μέλαν καὶ τὰ ὦτα μικρά. Ἡ διάπλασις τοῦ σώματος οὐχὶ κανονική. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ τριχώματος εἶνε ἀνοικτόφαιος. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη διατηρεῖται διὰ τὴν γαλακτοπαραγωγήν της, μολονότι δὲν δίδει περισσοτέρας ἀπὸ 5 λίτρας γάλακτος καθ' ἑκάστην καὶ 8 - 10 λίτρας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γαλακτικῆς περιόδου. Τὸ συ-

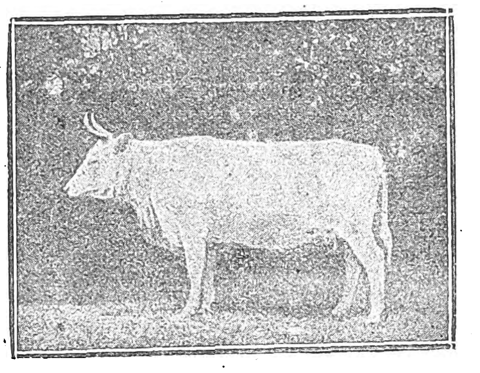

Ρουμανικὴ ἀγελάς. (Τύπος Ἀσιατικός).

νολικὸν ποσὸν τοῦ γάλακτος μόλις φθάνει τὰς 900—1500 λίτρας τὸ ἔτος, ἀλλ' εἶναι πλουσιώτατον εἰς λιπαρὰς οὐσίας (4 ½ %—5 %).

Ἡ ποικιλία τῆς Ζαλομίτσας προῆλθεν ἐκ διασταυρώσεως Οὐγρικῶν ἀγελάδων καὶ ταύρων τῆς Μολδαυΐας. Τὸ σῶμα των εἶναι ἐπίμηκες, ἡ ῥάχις ἐγκλινής, τὰ κέρατα σχηματίζουν λύραν, ὁ χρωματισμός των ἀνοικτόφαιος. Ἡ γαλακτοπαραγωγή των εἶναι μετρία.

Ἡ ὀρεινὴ ποικιλία ἔχει μικρὸν ἀνάστημα, κεφαλὴν λεπτὴν καὶ ὦτα μικρὰ καὶ μελανοῦ χρώματος. Παράγουν ἀρκετὸν γάλα. Τὸ ἀνάστημά των κυμαίνεται μεταξὺ 0.90 ἑκ. καὶ 1 μέτρου· τὸ βάρος των εἶναι 160—250 χιλιόγραμμα.

Πρὸς βελτίωσιν τῶν Ρουμανικῶν ἀγελάδων διεσταυρώθησαν αὗται μετὰ Ἑλβετικῶν καὶ Ὁλλανδικῶν εἰδῶν. Αἱ μετὰ τῶν ἑλβετικῶν ζῴων διασταυρώσεις ἀπέδωκαν ἄριστα ἀποτελέσματα.

Ἡ ἐξαγωγὴ ἀγελάδων πρὸς σφαγὴν ἦτο ἄλλοτε μεγάλη, κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη αὕτη περιωρίσθη εἰς τὸ ἐλάχιστον.

Οἱ Ρουμᾶνοι γεωργοὶ σφάζουν τὰς ἀγελάδας των συνήθως μετὰ τὸ 12ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ἡ Ρουμανία ἔχει 1.500.000 κεφαλὰς ἀγελάδων, ἀλλ' ἡ γαλακτοκομία δὲν εἶνε ἀκόμη ἱκανῶς προηγμένη. Ὤθησίς τις πρὸς βελτίωσιν παρατηρεῖται κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοῦ Ἰασίου.

ΡΩΣΙΚΗ ΑΓΕΛΑΣ

Αἱ μεσημβριναὶ στέππαι τῆς Ρωσσίας διατρέφουν πολυπληθεῖς ἀγέλας ἀγελάδων. Τὰ ζῷα ταῦτα ἀφοῦ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὸ γάλα των καὶ τὴν ἄροσιν, εἶτα παχύνονται καὶ παραδίδονται εἰς τὸ σφαγεῖον.

Ποικιλίαι. Πλεῖσται ὅσαι τοπικαὶ παραλλαγαὶ τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουν. Ἡ γνωστοτέρα ποικιλία ἡ «*ρωσικὴ ῥάτσα*», εἶναι διαδεδομένη εἰς τὴν Ἀνατολικήν, τὴν Κεντρικὴν Ρωσίαν καὶ εἰς τὴν Πολωνίαν. Τὸ ἀνάστημα τῆς ποικιλίας ταύτης εἶναι μικρόν. Αἱ πρὸς τὸν Πόλον Ρωσικαὶ ἐκτάσεις διατρέφουν μεγαλοσώμους ἀγελάδας, αἵτινες διακρίνονται διὰ τὴν ἄφθονον γαλακτοπαραγωγήν των, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπιδέξιαι δι' ἄροσιν, καὶ τὸ κρέας των εἶναι ἀκατάλληλον πρὸς βρῶσιν. Ἡ ποικιλία αὕτη προῆλθεν ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῆς καθαρᾶς ρωσικῆς ἀγελάδος μετὰ ταύρων Γερμανικῶν.

Ἡ διάπλασις τῶν ζῴων εἶναι ἀρτιωτέρα ἐν Οὐκρανίᾳ καὶ Νοτίᾳ Ρωσίᾳ. Ἡ εὐφορία τῶν στεππῶν ἐπιτρέπει εἰς τὰ ζῷα ταῦτα νὰ ἀναπτύσσωνται καταπληκτικῶς. Τὸ ἀνάστημά των εἶναι μέγα, αἱ μυϊκαὶ μᾶζαι λίαν ἀνεπτυγμέναι, ἡ κεφαλὴ λεπτή, τὰ κέρατα μακρὰ καὶ κανονικά.

Ὁ χρωματισμὸς συνήθως σκοτεινοῦ χρώματος. Ἡ γαλακτοπαραγωγὴ περιωρισμένη, διὰ τοῦτο τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι μόνον κατάλληλα πρὸς ἄροσιν καὶ πρὸς σφαγήν.

Ζωοκομία. Ἀπό τινων ἐτῶν οἱ Ρῶσοι ζωοκόμοι ἤρχισαν νὰ βελτιώνουν τὰς ἀγελάδας των, διά τῆς διασταυρώσεως αὐτῶν διὰ Δανικῶν, Γερμανικῶν ἢ Ἑλβετικῶν ζῴων καὶ νὰ καλλιεργοῦν οὕτω τὰ λειβάδειά των, ὥστε νὰ γίνουν κατάλληλα διὰ βοσκήν, ἀλλ' ἡ τελευταία Ρωσικὴ ἐπανάστασις διέκοψε, τοὐλάχιστον πρὸς στιγμήν, τὴν τοιαύτην ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας.

Αἱ ἐκ Ρωσίας, συνήθως, εἰσαγόμεναι ἐν Ἑλλάδι ἀγελάδες κατάγονται ἀπὸ τὴν Κριμαϊκὴν χερσόνησον. Τὸ ἀνάστημά των εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μέγα καὶ ὁ χρωματισμός των ποικίλος· συνήθως τὸ σῶμά των εἶναι στικτὸν διὰ λευκῶν κηλίδων. Ἡ ἀγελὰς αὕτη εἶναι εὐρέως διεδομένη ἐν Ἑλλάδι, πρῶτον διὰ τὸ ἄφθονον γάλα της, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶναι πτωχὸν εἰς κρέμαν, δεύτερον διότι ὁ τρόπος τῆς διαίτης αὐτῆς εἶναι ἁπλοῦς καὶ οἰκονομικός, καὶ τρίτον διότι ἡ ἀξία τοῦ ζῴου εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα τῶν Ἑλβετικῶν.

ΤΑΡΑΝΤΕΖΙΚΗ ΑΓΕΛΑΣ

Ζωοτεχνικοὶ χαρακτῆρες. Σκελετὸς χονδρός, σῶμα στρογγύλον, μηροὶ βραχεῖς. Τὸ ἀνάστημα εἶναι περίπου 1.20-1.30 μέτρα. Τὰ πλάγια μέρη τοῦ σώματος εἶναι ἀπεστρωγγυλωμένα, ἡ κοιλία ἀρκετὰ παχεῖα, ὁ τράχηλος μετρίας ἀναπτύξεως. Τὸ λωγάνιον φέρει σκληρὰς τρίχας καὶ κρέμεται πρὸς τὰ κάτω, πλησιάζον πρὸς τὰ πρόσθια ἄκρα.

Ἡ κεφαλὴ εἶναι βραχεῖα μὲ εὐρὺ μέτωπον, κάθετον σχεδόν, πλαγίαν κατατομὴν τῆς κεφαλῆς καὶ ἠνωρθωμένα ὦτα. Τὰ κέρα α ἔχουσι σχῆμα λύρας καὶ τὰ ἄκρα των διευθύνονται πρὸς τὰ ὀπίσω. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ὑπόλευκος κατὰ τὴν βάσιν των καὶ μελανὸς κατὰ τὰ ἄκρα των.

Ὁ χρωματισμὸς τοῦ δέρματος εἶναι ἀμαυρὸς μὲ μελανὰς ἀποχρώσεις· αὗται γίνονται αἰσθητότεραι κατὰ τὴν κεφαλήν, τὸν τράχηλον καὶ τὰς παρειάς. Ὁ χρωματισμὸς τῶν εἰς βοσκὰς διατηρουμένων ζώων γίνεται ἀνοικτότερος. Τὸ ἐξωτερικὸν πλαισίωμα τοῦ ὀφθαλμοῦ, τὸ ἄκρον τῶν κεράτων, τὸ κατώτερον μέρος τοῦ λωγανίου, ἡ οὐρὰ καὶ τὸ κατώτατον μέρος τῶν ποδῶν εἶναι μελανά. Τὸ ῥύγχος ἐπίσης.

Γεωγραφικὴ ἐξάπλωσις. Τὸ εἶδος τοῦτο κατέχει τὰς περιοχὰς τῆς Ἄνω Σαβοΐας, ἐκτείνεται εἰς τὰς Ἄνω καὶ κάτω Ἄλπεις καὶ κατέρχεται μέχρι τοῦ Πεδεμοντίου.

Τὸ σπουδαιότερον κέντρον τῆς ἀναπτύξεώς του εἶναι τὸ διαμέρισμα τοῦ Μπούργ-Σαὶντ-Μαρὶ (Bourg-Sante-Marie). Εἰς τὸ διαμέρισμα τῆς Σαβοΐας ἡ παραλλαγὴ αὕτη τῆς ἀγελάδος διετήρησε τὸν καθαρὸν χαρακτῆρά της.

Ἡ Ἑταιρεία τῆς «*ἀναπτύξεως τῶν Ταραντέζικων ἀγελάδων*» συνέβαλε κατὰ πολὺ εἰς τὴν εὐρυτέραν διάδοσιν τοῦ ζώου καὶ εἰς ἄλλα διαμερίσματα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Γαλλίᾳ διατρεφομένων Ταραντέζικων ἀγελάδων εἶναι περίπου 80,000 κεφαλαί. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος αὐξάνει ὁλοὲν καταπληκτικῶς. Τὰ προσόντα καὶ ἡ εὔκολος ἐγκλημάτισις τῆς ἀγε-

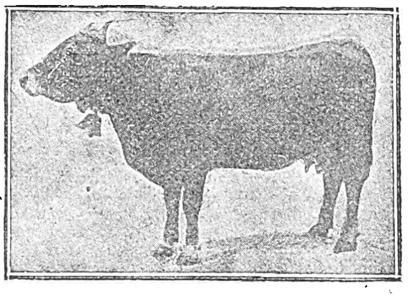

Ταραντέζικη ἀγελάς. (Τύπος Ἄλπεων).

λάδος τοῦ εἴδους τούτου, συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν εὐρυτάτην ἐξάπλωσίν της ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας. Ἡ Ἰταλία, ἡ Ἱσπανία, ἡ Ἑλλάς, τὸ Ἀλγέριον, ἡ Τύνις διατρέφουσι κατὰ προτίμησιν τὴν Ταραντέζικη ἀγελάδα.

Προσόντα. Αἱ ταραντέζικες ἀποδίδουν ἄφθονον γάλα καὶ πολλὴν ἐργασίαν. Λόγῳ τοῦ ἰσχυροῦ ὀργανισμοῦ των ἀντέχουσι περισσότερον τῶν Ἑλβετικῶν εἰς τὰς κακουχίας, τὸ ψῦχος καὶ τὸν καύσωνα. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ γάλακτος εἶνε περίπου 2.000 λίτραι, διὰ γαλακτικὴν περίοδον ὀκτὼ περίπου μηνῶν. Τὸ ἄμελγμα εἶνε εὔκολον· 25 λίτραι γάλακτος δίδουν 1 χιλιόγραμμον βουτύρου. Τοῦτο συμβαίνει ὅταν τὸ ζῷον διατηρεῖται εἰς βουστάσιον, ὅταν ὅμως τὸ ζῷον ἐνδιαιτᾶται εἰς βοσκὰς τότε ἀρκοῦν 20 λίτραι γάλακτος διὰ 1 λίτραν βουτύρου. Εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ γάλα της χρησιμοποιεῖται κυρίως πρὸς κατασκευὴν ἐγχωρίου τυροῦ, τύπου Ἑλβετίας.

Ἡ πάχυνσις συντελεῖται βραδέως καὶ τὸ κρέας δὲν εἶνε τόσον εὔγευστον, διαρκῶς δὲ καταβάλλεται προσπάθεια ἵνα διὰ ζωοτεχνικῶν μέσων βελτιωθῇ τοῦτο.

Ζωοκομία. Αἱ παχυνθεῖσαι ἀγελάδες ζυγίζουν 400-

Digitized by Google

500 χιλιόγραμμα. Εἰς τὰς πεδιάδας τὰ ζῶα διατηροῦνται κεκλεισμένα εἰς τὰ βουστάσια ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου μέχρι τῆς 20ῆς Ἰουνίου περίπου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ὅλα τὰ ζῶα ὁδηγοῦνται εἰς τὰς νομάς, ὅπου παραμένουν ἐπὶ τέσσαρας περίπου μῆνας. Εἰς τὰς ὀρεινὰς βοσκὰς τὸ ζῷον ἐνδιαιτᾶται εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ μόνον κατὰ τὸν μεγάλον καύσωνα ὁδηγεῖται εἰς τὴν σκιάν. Ἕκαστον ζῷον προσδένεται ἐπὶ πασσάλου, τὸν ὁποῖον μετατοπίζουν ἀνὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, οὕτως ὥστε τὸ ζῷον νὰ λιπαίνῃ ὁμοιομόρφως τὰ διάφορα μέρη τῆς βοσκῆς.

Ἑκάστη ἀγέλη περιλαμβάνει περίπου 100-120 ζῷα, ἐξ ὧν τὰ 80% ἀγελάδες.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Σαὶν-Ζὰν-ντὲ Μωριαὶν (Saint Jean-de Maurienne) αἱ ἀγέλαι ἀποτελοῦνται ἐξ 20-30 ἀγελάδων, καὶ ἐκ προβάτων, ὧν τὸ γάλα μιγνυόμενον μὲ τὸ τῶν ἀγελάδων, χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν τοῦ τυροῦ Mont-Genis.

Ἡ ταραντέζικη ἀγελὰς ηὐδοκίμησε τὰ μαλιστα ἐν Ἑλλάδι διότι ἀντέχει περισσότερον τῶν ἄλλων εἰδῶν εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς στερήσεις, εἶναι λιτὴ εἰς τὴν δίαιτάν της καὶ δὲν ἐπηρεάζεται εὐκόλως οὔτε ἀπὸ τὸ ψῦχος οὔτε ἀπὸ τὸν καύσωνα. Διὰ τοὺς ἀνωτέρους λόγους οἱ Ἕλληνες ζῳοκόμοι προτιμῶσι τὸ εἶδος τοῦτο, ἂν καὶ ἡ γαλακτοπαραγωγή της εἶναι κατωτέρα εἰς ποσότητα τῆς καθαρῶς Ἑλβετικῆς ἀγελάδος (Σβίτς).

ΣΥΡΙΑΚΗ ΑΓΕΛΑΣ.

Κατάγεται ἐκ μικρᾶς Ἀσίας καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Συριακὴ ἀγελὰς ἢ τῆς Δαμασκοῦ. Ὑπάγεται εἰς τὸν Σκυθικὸν τύπον. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνεπτυγμένον. Τὸ χρῶμα τοῦ σώματος ἐρυθρὸν-ἀνοικτόν, σκοτεινότερον εἰς τὰ ἄκρα. Ἡ κεφαλὴ μακρά, στενή· ὁ τράχηλος ἐπιμήκης. Τὸ βάρος της φθάνει 600 περίπου χιλιόγραμμα. Ἡ γαλακτοπαραγωγή της σχετικῶς μεγάλη, περίπου 10-12 λίτραι τὴν ἡμέραν. Ἡ γαλακτικὴ περίοδος διαρκεῖ ἑπτὰ μῆνας περίπου. Τὸ γάλα εἶναι πλούσιον εἰς λιπαρὰς οὐσίας. Χρειάζονται 15 λίτραι γάλακτος διὰ τὴν παραγωγὴν 1 λίτρας βουτύρου. Οἱ γαλακτοκόμοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διατηροῦν εἰς τὰ βουστάσιά των ἀγελάδας τῆς Δαμασκοῦ. Εἰς τὴν Μεσοποταμίαν ἐνδιαιτᾶται παραλλαγὴ τῆς Συριακῆς ἀγελάδος (ράτσα τοῦ Νένζ), ἥτις χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς ἐντελοῦς ἀπουσίας τῶν κεράτων καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ χρωματισμοῦ, ὅστις εἶναι ἀνοικτὸς ἐρυθρὸς πρὸς τὸ κίτρινον.

Τὴν Συριακὴν ἀγελάδα μεταχείρονται ἐν Ἑλλάδι κυρίως διὰ τὸ ἄροτρον, λόγῳ τοῦ ρωμαλέου σώματός της, προτιμᾶται δέ, διότι ἀντέχει εἰς τὸν κόπον, τὰς κακουχίας καὶ τὴν λιτὴν τροφήν. Δύναται νὰ τρέφηται καὶ μὲ μόνον ξηρὰ χόρτα. Ἡ πάχυνσίς της συντελεῖται ταχέως.

ΣΟΥΗΔΙΚΗ ΑΓΕΛΑΣ.

Αἱ ἐν Σουηδίᾳ ἐνδιαιτώμεναι ἀγελάδες, ἔχουν εἰσαχθῆ ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ἐκ Δανίας, Ὀλλανδίας καὶ Ἀγγλίας. Ἐκ τῶν ἀγελάδων τούτων μόνον ἡ Ὀλλανδικὴ ἀγελὰς προτιμᾶται καὶ ἔχει καταλλήλως βελτιωθῆ. Ἡ βελτίωσίς της συνήθως κατορθοῦται ἐκ τῆς διασταυρώσεως αὐτῆς μετ' ἐγχωρίων ταύρων. Ἡ διασταύρωσις ἐγχωρίων ταύρων μετ' ἀγελάδων παραλλαγῆς Δίρχαμ, παρήγαγε τὴν κισσέρυθρον ἀγελάδα (ράτσα Rodlvok'g), ἥτις εἶνε περιζήτητος.

Αἱ ὀρειναὶ παραλλαγαὶ ἔχουν λευκὸν χρῶμα μετὰ φαιῶν κηλίδων· τὰ ὦτα εἶνε πάντοτε σκοτεινοῦ χρωματισμοῦ. Τὰ ζῷα ταῦτα κατοικοῦν τὴν βορείαν Σουηδίαν. Τὸ σῶμα των εἶνε ἐλαφρόν, εὐκίνητον καὶ κομψόν. Ζυγίζουν 350 χιλιόγραμμα περίπου. Ἡ ποσότης τοῦ γάλακτος φθάνει 3.000 λίτρας ἐτησίως, καὶ τὸ ποσοστὸν τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν 3,8-4 %. Ἡ ἐρυθρὰ παραλλαγὴ (ἄνευ κεράτων) κατοικεῖ τὴν Κεντρικὴν Σουηδίαν. Ὁ χρωματισμός της εἶνε ἐρυθρὸς μὲ λευκὰς ἐνίοτε κηλῖδας ἐπὶ τῆς κοιλίας. Τὸ ἀνάστημά της φθάνει περίπου 1.20 τοῦ μέτρου. Τὸ βάρος της 380 περίπου χιλιόγραμμα. Παράγουν ἄφθονον γάλα περίπου 3.500 λίτρας τὸ ἔτος. Οἱ ζῳοκόμοι προσπαθοῦν νὰ βελτιώσουν ἔτι τὴν παραλλαγὴν ταύτην. Εἰς τὰς νοτίους ἀκτὰς τῆς Σουηδίας ἐνδιαιτᾶται ἀγελὰς μικροῦ ἀναστήματος μετὰ βραχέων κεράτων. Ὁ χρωματισμός της εἶνε ἀμαυρὸς ἢ ὑπέρυθρος. Ἡ παραγωγὴ γάλακτος ἄφθονος, 3.500-4.000 λίτραι ἐτησίως.

Κατὰ τὸ 1892, οἱ ζῳοκόμοι τῆς Κεντρικῆς Σουηδίας ἵδρυσαν ἑταιρείαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἑταιρείαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐγχωρίων ζῴων». Σκοπὸς τῆς ἐν λόγῳ ἑταιρίας ἦτο ἡ συστηματικὴ συλλογὴ ἐκλεκτῶν ζῴων διὰ τὴν παραγωγὴν ὁμοιογενοῦς γαλακτοπαραγωγοῦ ράτσας. Μέχρι τοῦ 1913 ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ βουστάσια τῆς Ἑταιρίας ἐνδιαιτωμένων ζῴων, ἦσαν 410 ταῦροι καὶ 5.430 ἀγελάδες καθαρῶς ὁμοιογενοῦς ράτσας.

Πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου εἰσήγοντο καὶ ἐν Ἑλλάδι Σουηδικαὶ ἀγελάδες, κυρίως τῆς λευκῆς ράτσας καὶ ἰδίως ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι· ἐξετιμῶντο πολὺ τόσον διὰ τὸ γάλα των ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐργασίαν των. Σήμερον, λόγῳ τῆς νομισματικῆς διαφορᾶς καὶ τῶν ὑπερόγκων ἐξόδων μεταφορᾶς ἔπαυσεν ἡ εἰσαγωγή των.

ΟΥΓΓΡΙΚΗ ΑΓΕΛΑΣ.

Μεταξὺ τῶν ἐκτεταμένων πεδιάδων τῆς Βιέννη καὶ τῆς Βουδαπέστης ἐνδιαιτῶνται μεγάλαι ἀγέλαι διαστίκτων ἀγελάδων, αἵτινες ἀποτελοῦν τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς πολυπληθεῖς ἐπίσης ἀγέλας ράτσας *σπεππῶν*. Αἱ ἐκ διασταυρώσεως προερχόμεναι ἀγελάδες ἔχουν χρωματισμὸν ὠχρὸν ἢ ραβδωτὸν ἢ πεποικιλμένον διὰ στιγμάτων χιονοχρόων. Εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ὀνομάζουν τὰς ἀγελάδας ταύτας *μπουγιὰντ* (Bouyhad) ἐκ τῆς ὁμωνύμου πόλεως τῆς εὑρισκομένης ἐν τῷ μέσῳ τῶν πεδιάδων τούτων. Πολλαὶ νόθοι ἀγελάδες ἔχουν κισσόφαιον χρῶμα. Ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τῆς Βιέννης τόσον παρατηροῦμεν μεγαλυτέραν ἐξάπλωσιν τῆς ράτσας τῶν στεππῶν. Ἡ ἐγχώριος Οὐγγρικὴ παραλλαγή, ἡ καλουμένη Οὐγγροτρανσυλβανικὴ ἔχει τὰ αὐτὰ περίπου χαρακτηριστικὰ μὲ τὴν Ρουμανικὴν παραλλαγήν, καὶ μόνον κατὰ τὸ ἀνάστημα διαφέρει. Ἡ πρώτη ἔχει ὑψηλὰ σκέλη καὶ σῶμα οὐχὶ ὀγκῶδες, ἡ δευτέρα ἔχει ρωμαλέον σῶμα καὶ βραχύτερα σκέλη.

Αἱ Οὐγγρικαὶ ἀγελάδες διαφέρουν τῶν ταύρων καταπληκτικῶς, αἱ γραμμαὶ τοῦ σώματος εἰς αὐτὰς εἶνε ἁδρότεραι καὶ ὁ ὄγκος των μικρότερος. Τὸ βάρος των εἶνε περίπου 500 χιλιόγραμμα. Ἡ παραγωγὴ τοῦ γάλακτος εἶνε ἐλαχίστη, ἀλλὰ περιέχει 5 % λιπαρὰς οὐσίας. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ τοῦ γάλακτος ἀνέρχεται παρίπου εἰς 800 λίτρας ἐτησίως. Τὸ νεογνόν των τὸ ἀπογαλακτίζουν τὴν ἕκτην ἑβδομάδα τῆς γεννήσεώς του. Ἡ ἀνάπτυξίς των εἶνε βραδεῖα καὶ συντελεῖται μόνον κατὰ τὸ ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Τὸ γάλα της καταναλίσκεται μόνον εἰς τὰ περίχωρα τῶν μεγάλων κέντρων, χρησιμεύει δὲ κυρίως διὰ κατασκευὴν τυροῦ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐβελτιώθησαν ἐπαισθητῶς αἱ Οὐγγρικαὶ ἀγελάδες καὶ ἡ γαλακτοπαραγωγή των ηὔξησεν. Ἡ βελτιωθεῖσα ἀγελὰς δύναται νὰ ἀποδόσῃ 1.500-2.000 λίτρας γάλακτος ἐτησίως. Αἱ ἀγελάδες τῶν ὀρεινῶν μερῶν ἔχουν, μικρότερον ἀνάστημα, σῶμα ὀγκωδέστερον καὶ χρωματισμὸν σκοτεινὸν καστανὸν ἢ φαιόν.

Εἰς τὴν Κάτω Αὐστρίαν, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν διασταυροῦσι παραλλαγὰς ράτσας στεππῶν μετ' ἀγελάδων τύπου Ἄλπεων. Τὰ μιξογενῆ ταῦτα ζῷα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν διαμερισμάτων εἰς ἃ ἀπαντῶσι (Mariahof, Mürzhal, Lavanthal κτλ.). Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός των εἶναι ἐνδιάμεσος φαιὸς μὲ σκοτεινὰς ἀποχρώσεις καὶ ὠχρὸς (ράτσα στεππῶν). Ἡ ὀνομασία τῆς ράτσας Mariahof ἐλήφθη ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μοναστηρίου τῶν Βενεδικτίνων, εὑρισκομένου πλησίον τῆς Νιουμάρκτ. Οἱ μοναχοὶ ἐκόμισαν κατὰ τὸ 1828 Ἑλβετικὰς κισσερύθρους καὶ κισσομελαίνας ἀγελάδας καὶ διεσταύρωσαν ταύτας μετὰ ταύρων Ἀσιατικοῦ τύπου. Ἡ παραλλαγὴ αὕτη φέρει ἀνοικτὸν χρωματισμὸν μὲ καστανὴν γραμμήν, ἥτις διατρέχει τὴν ράχιν καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος. Τὸ ρύγχος εἶναι μελανόν. Ἡ ράτσα τῆς Μοραυΐας ἔχει χρῶμα ὑπόλευκον. ἐλλείπει ραχιαία γραμμή· τὸ ρύγχος εἶναι ἐρυθρόν.

Ἡ Ἀγροτικὴ Πιστωτικὴ Τράπεζα τῆς Οὐγγαρίας προμηθεύεται τὰ κατάλληλα πρὸς διασταύρωσιν ζῷα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, παραχωρεῖ ταῦτα ἐπὶ πιστώσει εἰς τὰς κοινότητας, τὰ διάφορα ἀγροτικὰ συνδικᾶτα, εἰς ἰδιοκτήτας βουστασίων καὶ εἰς ἄτομα· ἡ ἀξία τῶν ζῴων τούτων πληρώνεται εἰς τὴν Τράπεζαν κατὰ δόσεις. Εἰς ἀπόρους γεωργοὺς δίδονται τὰ ζῷα ταῦτα δωρεάν, ἀλλὰ μένουν πάντοτε ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους, ἐκμεταλλευόμενα μόνον ὑπὸ τῶν ζῳοκόμων, καὶ ὅταν καταστοῦν ἄχρηστα πρὸς ἐργασίαν ἢ παραγωγὴν γάλακτος καὶ παραδοθοῦν εἰς τὸ σφαγεῖον, ἡ ἀξία τοῦ ζῴου εἰσπράττεται ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Τὸ γάλα χρησιμεύει κυρίως διὰ τὴν τυροκομίαν, ἥτις ἀκμάζει ἐν Καρινθίᾳ. Μεγάλη ἐξαγωγὴ τυροῦ γίνεται εἰς Βιέννην, Τεργέστην, Βοημίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Τυρόλον.

Ἐκ τῆς Οὐγγαρίας διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον. Ἐκ τῆς διασταυρώσεως τῶν ζῴων τούτων μετ' ἐγχωρίων ταύρων παρήχθησαν αἱ διάφοροι ράτσαι αἱ ἀπαντῶσαι ἐν Σερβίᾳ, Βουλγαρίᾳ, Ρουμανίᾳ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα καὶ ἐν Ἑλλάδι (Μακεδονικὴ ράτσα).

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΓΕΛΑΔΟΚΟΜΙΑΣ

Τὸ πολλαπλῶς ὠφέλιμον καὶ χρήσιμον τοῦτο ζῷον ἔχει τεραστίαν γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν. Ἡ ἀγελαδοκομία πάντοτε καὶ ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη προσείλκυσε τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον. Ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὰ διάφορα Κράτη διατηρουμένων ἀγελάδων εἶναι τεράστιος. Αἱ ἀνατολικαὶ Ἰνδίαι διατρέφουν τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀγελάδων, 70 περίπου ἑκατομμύρια, κατόπιν ἔρχονται αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς μὲ 58 ἑκατομ. κεφαλάς, ἡ Ἀργεντινὴ μὲ 28 ἑκατομμύρια κεφαλάς, ἡ Βραζιλία μὲ 2.500.000 κεφαλάς, τὸ Μεξικὸν μὲ 4.500.000, ἡ Δανία μὲ 1.200.000 κεφαλάς, ἡ Βουλγαρία μὲ 700.000 περίπου κεφαλάς, καὶ ἡ Ἑλλὰς μὲ 400.000 περίπου κεφαλάς.

ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Ἡ τροφὴ ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους. Τρώγουν χόρτον ξηρὸν ἢ χλωρόν, βολβούς, στέμφυλα, φύλλα δένδρων κ.τ.λ. Ἡ ποιότης τῆς τροφῆς ἔχει μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ γάλακτος, καὶ δέον νὰ ἀποφεύγῃ τις τὴν χρῆσιν οὐσιῶν αἵτινες δίδουν εἰς τὸ γάλα δυσάρεστον γεῦσιν καὶ ὀσμήν, ὅπως φυτὰ μὲ ὀσμὴν σκορόδου. Προτιμητέα τροφὴ εἶναι, τὰ στέμφυλα καὶ αἱ διάφοροι ρίζαι ἀναμεμιγμέναι μεθ' ὕδατος καὶ πιτύρων. Αἱ εἰς τὰ βουστάσια παχυνόμεναι ἀγελάδες δέον νὰ λαμβάνουν τροφὴν θρεπτικωτέραν καὶ τρεῖς φορὰς τὴν ἡμέραν. Ὡς ποτὸν δίδεται μόνον ἄφθονον καὶ καθαρὸν ὕδωρ. Ἐὰν αἱ διδόμεναι οὐσίαι δὲν ἔχουν γεῦσιν, τότε προστίθενται 50-60 γραμμάρια θαλασσίου ἅλατος.

Αἱ ἀγελάδες πρέπει νὰ ὁδηγῶνται εἰς τὴν βοσκὴν μετὰ τὴν τελείαν ἐξαφάνισιν τῆς πρωϊνῆς δρόσου κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος γίνεται καυστικώτερος, κατὰ τὸ θέρος. Δὲν πρέπει νὰ ἀφήνωνται ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς ἑλώδεις τόπους. Ἐπίσης δὲν δύνανται νὰ βοσκήσουν εἰς τόπους, ὅπου τὰ πρόβατα καὶ οἱ ἵπποι εὑρίσκουν ἄφθονον τροφήν. Ἀρέσκονται νὰ βόσκουν εἰς εὐφόρους τόπους ἢ εἰς μεγάλα δάση, ὅπου εὑρίσκονται ὑψηλὰ καὶ ἄφθονα χόρτα. Ἡ τροφή των πρέπει νὰ εἶναι ἀρίστη καὶ ἄφθονος. Ὑπεραγαπῶσι τὰ φύλλα τῶν δένδρων, ἰδίως τῆς πτελέας καὶ τῶν κλιματίδων, χλωρὰ κατὰ τὸ θέρος, ξηρὰ κατὰ τὸν χείμῶνα, ἐπίσης τὰ ἄγρια κιχώρια (ραδίκια) καὶ τὰς ρίζας, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ τοὺς δίδωνται οὔτε συχνὰ οὔτε πολλὰ κατὰ δόσιν. Αἱ ρίζαι κόπτονται εἰς τεμάχια, τινὲς μάλιστα τὰς βράζουν ὀλίγον ἢ τελείως. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς πολλὰ βουστάσια τῶν Ἀθηνῶν μεταχειρίζονται τὸ τριφύλλιον· τοῦτο δὲν πρέπει νὰ δίδεται κατὰ κόρον. Εἴς τινα διαμερίσματα τῆς Σκανδιναυϊκῆς χερσονήσου μεταχειρίζονται ὡς χειμερινὴν τροφὴν ἀρίγγας (ρέγγες) καὶ ἄλλους ἰχθῦς, τῶν ὁποίων ἔχει ἀφαιρεθῆ τὸ ἔλαιον· ἐνίοτε δὲ καὶ θαλάσσια φυτά. Ἐκ τῆς ποικιλίας τῶν τροφῶν τὸ ζῷον δὲν βλάπτεται, μόνον ὅτι τὸ γάλα δὲν ἔχει εὐάρεστον γεῦσιν. Δὲν πρέπει, ἰδίως, κατὰ τὸ φθινόπωρον νὰ ὁδηγῶνται εἰς δάση δρυῶν ἢ εἰς λόχμας, τόσον διὰ τὰς βλάβας ἃς προξενοῦν, ὅσον καὶ διὰ τὸν φόβον τῶν ἀσθενειῶν ἐξ ὧν εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ προσβληθοῦν. Εἰς τὰ βουστάσια δέον νὰ τοῖς χορηγῆται ὀλίγη τροφὴ καὶ πολλάκις τῆς ἡμέρας διότι οὕτω μηρυκῶνται (ἀναμασῶσι) διαρκῶς καὶ χωνεύουν καλύτερον. Τελείως δέον ν' ἀποφεύγηται ὁ κονιοβριθὴς χόρτος ὡς καὶ πᾶσα ἠλλοιωμένη τροφή· ἐπίσης ἡ ἀπότομος ἀλλαγὴ τῆς χορηγουμένης τροφῆς ἀπὸ ξηρᾶς εἰς χλωρὰν καὶ ἀντιστρόφως βλάπτει.

ΠΑΧΥΝΣΙΣ.

Ὅταν αἱ ἀγελάδες δὲν δίδουν πλέον καλὸν γάλα, (τοῦτο συμβαίνει μετὰ τὸ δέκατον περίπου ἔτος τῆς ἡλικίας των), παχύνονται καὶ παραδίδονται εἰς τὸ σφαγεῖον. Συνήθως ἡ πάχυνσις ἄρχεται τὸν Μάϊον καὶ διαρκεῖ μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ τὸ βραδύτερον μέχρι τοῦ Νοεμβρίου.

α'. Σίτισις ἔαρος. Ἡ ἀγελὰς ἀφοῦ ποτισθῇ τὴν πρωΐαν μὲ ἄφθονον καὶ καθαρὸν ὕδωρ ὁδηγῆται εἰς τὴν βοσκήν. Ὅταν ὁ καύσων ἀρχίζῃ νὰ γίνηται αἰσθητὸς ἐπαναφέρεται εἰς τὸ βουστάσιον, ὅπου ποτίζεται ἐκ νέου, εἶτα ἀφίεται νὰ ἡσυχάσῃ ἐπὶ 2 περίπου ὥρας καὶ μετὰ ταῦτα τῇ δίδεται μικρὰ ποσότης τριφυλλίου μετὰ πίσων (μπιζελιῶν) συντετριμμένων ἢ κυάμων (κουκιῶν)· (ἀργότερον ἀναμιγνύονται ταῦτα μὲ βρόμην ἢ σκύβαλα). Μετὰ ταῦτα τὸ ζῷον πρέπει πάλιν νὰ ἀναπαυθῇ, μέχρις ὅτου ὁ ἥλιος γίνῃ ὀλιγώτερον καυστικὸς ὁπότε καὶ ὁδηγεῖται ἐκ νέου εἰς τὴν βοσκήν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του ποτίζεται διὰ χλιαροῦ ὕδατος καὶ εἶτα ὁδηγεῖται εἰς τὸ βουστάσιον, ὅπου πρέπει νὰ εὕρῃ καθαρὰν χορτοστρωμνήν. Ὀκτὼ ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παχύνσεως, τὸ ζῷον πρέπει νὰ ποτίζηται ἅπαξ τῆς ἡμέρας, τὰς ἀκολούθους ὀκτὼ ἡμέρας μίαν φορὰν ἀνὰ δύο ἡμέρας, οὕτως ὥστε περὶ τὸ τέλος τῆς παχύνσεως ὀλίγον ἢ οὐδόλως νὰ ποτίζεται.

β'. Σίτισις καιρῷ χειμῶνος. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ ἀγελὰς πρέπει νὰ μένῃ διαρκῶς εἰς τὸ βουστάσιον καὶ μόνον ὅταν εἶνε καλοκαιρία νὰ ἐξάγηται εἰς περίπατον. Ὡς τροφὴ δίδεται ξηρὸς χόρτος (σανὸς) ἢ χόρτος ὄψιμος (νεοκομμένος). Κατὰ τὸ πρῶτον χρονικὸν διάστημα ἀναμιγνύονται ²/₃ ξηροῦ χόρτου μεθ' ἑνὸς τρίτου ἀχύρου ἢ σίτου· συγχρόνως δίδονται εἰς τὸ ὑπὸ πάχυνσιν ζῷον, γεώμηλα, δαῦκοι (καρότα) καλῶς κεκομμένοι καὶ ἀναμεμιγμένοι μετὰ πιτύρων, εἶτα μετὰ κριθαλεύρου ἢ σηκάλεως. Περὶ τὸ τέλος δίδεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν κριθάλευρον καλῶς ζυμωμένον μετὰ χλιαροῦ ὕδατος καὶ ἅλατος. Ὡς ποτὸν χορηγεῖται μόνον ὕδωρ ἄφθονον καὶ καθαρόν. Οἱ ὅροι τῆς διαίτης δύνανται καὶ νὰ τροποποιηθοῦν ἀναλόγως τῆς ἐντοπίας παραγωγῆς, ἀλλὰ καλὸν εἶνε τὰ ἀνωτέρω νὰ λαμβάνωνται ὡς βάσις. Ἐὰν ἐξασθενῇ ἡ ὄρεξις τοῦ ζῴου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παχύνσεως, ἐπιτρίβεται τὸ στόμα καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, διὰ μίγματος ἅλατος καὶ ψιλοκοπανισμένου σκορόδου καὶ τρέφεται τοῦτο μόνον δι' ὀλίγων πιτύρων.

Digitized by Google

ΓΑΛΑΚΤΟΠΑΡΑΓΩΓΗ

Αἱ ἀγελάδες τὴν μεγαλυτέραν ἀπόδοσιν γάλακτος δίδουν κατὰ τὸ 8ον ἢ 9ον ἔτος τῆς ἡλικίας των. Ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀγελάδων δὲν παρέχουν τὸ αὐτὸ ποσὸν καὶ τὴν αὐτὴν ποιότητα γάλακτος. Ὑπάρχουν εἴδη κατάλληλα μόνον πρὸς παραγωγὴν γάλακτος καὶ ἄλλα πρὸς παραγωγὴν βουτύρου ἢ τυροῦ. Ὁ κτηνοτρόφος δὲν πρέπει πάντοτε νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν ὡραιότητα καὶ κανονικότητα τοῦ ζῴου ἵνα ἐκλέξῃ γαλακτοπαραγωγὸν τοιοῦτον· συνήθως αἱ μικροῦ ἀναστήματος καὶ οὐχὶ κανονικῆς διαπλάσεως εἶνε αἱ πλέον κατάλληλοι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὁ ὄγκος τῶν μαστῶν δὲν ἔχει καὶ μεγάλην σημασίαν, διότι ἐνίοτε αἱ θηλαὶ εἶνε χονδροὶ λόγῳ ὑπερσαρκώσεως. Ἐπίσης δὲν δύναταί τις νὰ βασισθῇ εἰς τὸν χρωματισμὸν τῶν τριχῶν· εἰς τινα μέρη προτιμῶνται αἱ κίτριναι ἀγελάδες, εἰς ἄλλα αἱ μελαναὶ καὶ ἀλλαχοῦ αἱ ποικιλόχρωμοι· οὐδαμοῦ ὅμως προτιμᾶται ἡ λευκὴ ἀγελάς. Γενικῶς θεωρεῖται ὡς γαλακτοπαραγωγὸς ἡ ἀγελὰς ἡ ἔχουσα τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: Ὡραῖον τράχηλον, μικρὸν λωγάνιον (πρόμηκες δέρμα ὑπὸ τὸν λαιμόν), ρύγχος πάντοτε ὑγρόν, στόμα πλατύ, χείλη μαλακά, κέρατα λεπτὰ καὶ ὀξέως λήγοντα, ὀφθαλμοὺς ζωηροὺς καὶ γλυκεῖς, μηροὺς βραχεῖς καὶ λεπτούς, ὀπίσθια ἀνεπτυγμένα καὶ ἀπεστρογγυλωμένα, σῶμα εὐτραφές, νεφροὺς ἰσχυρούς, πλευρὰς τετραγώνους καὶ ἴσας, οὐρὰν ὑψηλὰ ἀρχομένην καὶ φθάνουσαν μέχρι τοῦ ταρσοῦ, στῆθος στενὸν καὶ κοιλίαν ἀνεπτυγμένην εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀγελὰς νὰ φαίνηται περιεσφιγμένη εἰς τὸ μέσον τοῦ θώρακος. Ἀκόμη δὲ θώρακα κυρτόν, ἀκρώμιον χονδρόν, σπονδυλικὴν στήλην εὐθεῖαν, μηροὺς λίαν ἀπομεμακρυσμένους ἀλλήλων, τρίχωμα ἴδιος εἰς τὰς πλευράς, λεῖον καὶ μαλακόν, δέρμα λεπτὸν καὶ εὐκίνητον, χαρακτῆρα ἤπιον καὶ εὐεύσθητον εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ἀγάπης. Οἱ μαστοὶ πρέπει νὰ εἶναι ὀγκώδεις, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, μὲ δέρμα μαλακόν, λεπτόν, ὑποκίτρινον καὶ κεκαλυμμένον διὰ λιπαρᾶς οὐσίας, ἥτις νὰ ἀφαιρῆται εὐκόλως διὰ τοῦ ὄνυχος. Αἱ τέσσαρες θηλαὶ τῶν μαστῶν νὰ ἀπέχουν κανονικῶς ἀλλήλων καὶ νὰ εἶναι ὅμοιαι κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν, διανοιγόμεναι κατὰ τὸ ἄκρον, καθαραὶ καὶ λεῖαι κατὰ τὴν ἐπιφάνειάν των. Πρέπει ἐπίσης τὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν μαστῶν αἱμοφόρα ἀγγεῖα νὰ ἦναι ἄφθονα καὶ ἀνεπτυγμένα. Τὸ κίτρινον—πορτοκαλαιόχρουν χρῶμα τῆς βλεννομεμβράνης εἰς τὸ ἄκρον τῶν ρωθώνων εἶναι σημεῖον τοῦ ὅτι, τὸ παραγόμενον γάλα εἶναι πλούσιον εἰς κρέμαν καὶ βούτυρον.

Οἱ Παρισινοὶ κτηνοτρόφοι δίδουσι μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς τοξοειδεῖς ἐντομὰς τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ εἰς τὴν διάπλασιν τῶν μαστῶν, οἵτινες πρέπει νὰ εἶναι τέσσαρες, ὁμοιόμορφοι, τελείως ἀνεπτυγμένοι, εὐρεῖς, λεπτοί, καλοκαμωμένοι, ὀλίγον σαρκώδεις καὶ οὐχὶ λίαν λευκοί, μὲ δέρμα λεπτὸν καὶ μυελλῶδες, μὲ θηλὰς χονδράς, εὐρείας, ὑγιεῖς καὶ νὰ σμικρύνωνται πολὺ κατ' ὄγκον μετὰ τὸ ἄμελγμα. Αἱ κοιλιακαὶ φλέβες πρέπει νὰ εἶναι παχεῖαι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, εἰς δὲ τὰ πλάγια τῆς κοιλίας νὰ ἀνακαλύπτωνται εὐκόλως διὰ ψαύσεως μὲ τοὺς δακτύλους· ἡ διάμεσος φλέψ, ἡ διήκουσα μέχρι τῆς οὐρᾶς νὰ εἶναι ὁμαλῶς παχεῖα καὶ κυρτή. Αἱ τοιαῦται ἐνδείξεις τῶν φλεβῶν εἶναι ἐνδιαφέρουσαι, διότι αὗται ὑποδηλοῦσιν ἄφθονον γαλακτοπαραγωγήν. Κατὰ τὸν Guenou, ὁ ἀτομικὸς χαρακτὴρ τοῦ ζῴου συντείνει πολὺ ἐπὶ τῆς ποιότητος καὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ γάλακτος. Μία ἀγελὰς δυνατὸν νὰ δίδῃ περισσότερον γάλα ἄλλης ἀγελάδος τοῦ ἰδίου εἴδους, ἂν καὶ βόσκουν εἰς τὴν ἰδίαν βοσκὴν ἢ ταῖς δίδεται εἰς τὸ βουστάσιον τὸ αὐτὸ ποσὸν τροφῆς.

Ἡ ποσότης καὶ ἡ ποιότης τοῦ γάλακτος ἐξαρτᾶται ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς κανονικῆς διανομῆς τῆς τροφῆς· πρὸς τοῦτο αἱ ἀγελάδες πρέπει νὰ τρώγουν συχνὰ ἀλλ' ὀλίγον ἑκάστην φοράν. Ἡ ποσότης τοῦ γάλακτος ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἐκ τῆς ἡλικίας, τοῦ εἴδους, τῆς ἐποχῆς, τοῦ κλίματος καὶ τῆς φυσικῆς διαπλάσεως τοῦ ζῴου. Τινὲς ἀγελάδες δίδουν ἄφθονον καὶ καλὸν γάλα καθ' ὅλον τὸ ἔτος, πλὴν 15 ἡμερῶν πρὸ τοῦ τοκετοῦ, ἄλλαι δὲ στειρεύουν ἀπὸ τὸν 7ον μῆνα τῆς κυοφορίας. Ὁ μέγας καύσων καὶ τὸ μέγα ψῦχος ἐπενεργοῦν δυσμενῶς ἐπὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ γάλακτος. Ὅταν αἱ ἀγελάδες δὲν στειρεύουν αἱ ἴδιαι, τότε παύουν νὰ τὰς ἀμέλγουν 30-40 ἡμέρας πρὸ τοῦ τοκετοῦ.

ΑΜΕΛΓΜΑ

α': διὰ χειρός. Τὸ νὰ ἀμέλξῃ τις μίαν ἀγελάδα, δὲν εἶναι καὶ τόσον εὔκολον πρᾶγμα· χρειάζεται δύναμις καὶ ἐξάσκησις. Αἱ ἀγελάδες δύνανται κατὰ βούλησιν νὰ κρατοῦν τὸ γάλα των, ἰδίως ὅταν θηλάζουν τὸ νεογνόν των· μόνον δι' ἀλλεπαλλήλου πιέσεως τῶν μαστῶν, προξενούσης διάστασιν τῶν μυῶν καὶ πόνον, κατορθώνεται ἡ ἐκροὴ τοῦ γάλακτος.

Διὰ νὰ ἀμέλξῃ τις κάθηται εἰς ξύλινον ὑπόβαθρον (σκαμνί) ἔχων πρὸς τὰ δεξιὰ του τὸ ζῷον. Τὸν κάδον (κουβᾶν) τῆς ἀμέλξεως κρατεῖ μεταξὺ τῶν σκελῶν του, διὰ νὰ εἶναι ἐλεύθεραι αἱ χεῖρές του· συνήθως ἀκουμβᾷ τὸ μέτωπόν του ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῆς ἀγελάδος. Ἀφοῦ πλύνῃ τοὺς μαστούς, διαπερᾷ τοὺς δακτύλους του μεταξὺ τῶν θηλῶν ὡς διὰ νὰ τὰς θωπεύσῃ, συλλαμβάνει μίαν δι' ἑκάστης χειρὸς καὶ διαγωνίως, δηλαδὴ διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὴν μίαν θηλὴν τῶν δεξιῶν, καὶ διὰ τῆς ἑτέρας μίαν τῶν ἀριστερῶν καὶ τὰς κρατεῖ ἀρκετὰ ὑψηλά, ὥστε νὰ συμπιεσθῇ καὶ ἓν μέρος τῶν ἀδένων τοῦ μαστοῦ. Ἐὰν λοιπόν, ἑκάστη χεὶρ ἀνέρχεται καὶ κατέρχεται ἀλληλοδιαδόχως μετὰ βραδείας καὶ ὁμαλῆς κινήσεως, τὸ γάλα θὰ ρέῃ ἀδιακόπως ὡς ἐὰν προήρχετο ἐκ μιᾶς μόνον πηγῆς. Ἡ ἀγελὰς πρέπει νὰ ἀμέλγηται τελείως, διότι παρετηρήθη, ὅτι ἡ ἔκκρισις τοῦ γάλακτος ἐλαττοῦται ἐὰν ἀφήσωμεν τοὺς μαστοὺς ἔστω καὶ μερικῶς πλήρεις. Διὰ νὰ μὴ κτυπᾷ τὸ ζῷον τὸν ἀμέλγοντα διὰ τῆς οὐρᾶς του, προσδένεται αὕτη δι' ἱμάντος ἐκ τοῦ ταρσοῦ. Δύσκολαί τινες ἀγελάδες ἢ ἐκ τοῦ κακοῦ τρόπου τοῦ ἀμέλγοντος γενόμεναι δύστροποι, κτυπῶσι διὰ τῶν κεράτων των ἢ λακτίζουσι τὸν ἀμέλγοντα· ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει προσδένουσι τὰ κέρατα εἰς τοὺς παραστάτας τῆς φάτνης, ἐν τῇ δευτέρᾳ κάμπτουσι τὸ ἓν τῶν γονάτων τοῦ ζῴου καὶ προσδένουσι τοῦτο δι' ἰσχυρᾶς ἁλύσεως.

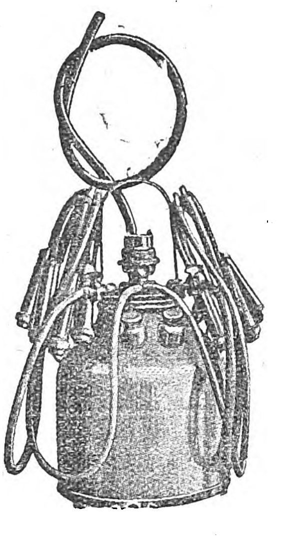

Μηχάνημα ἀμέλγματος Max

Ἡ διενέργεια τοῦ ἀμέλγματος ἀπαιτεῖ εἰδικὴν μέριμναν, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει τὸ ζῷον δυστροπεῖ καὶ δίδει ὀλιγώτερον γάλα· ἐπίσης ἡ μεγάλη πίεσις τῶν θηλῶν συχνάκις ἐπιφέρει τὴν ἀγαλακτίαν καὶ πολλάκις τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἑνὸς ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν μαστῶν. Πρὸ τοῦ ἀμέλγματος πρέπει νὰ πλύνωνται καὶ νὰ ἀπολυμαίνωνται καλῶς αἱ χεῖρες διὰ νὰ μὴ μεταδοθῇ ἐκ τῶν τυχὸν ἀμυχῶν τοῦ μαστοῦ ἀσθένειά τις.

β) διὰ μηχανῆς. Αἱ διὰ μηχανῶν ἀμέλξεις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἀμερικῇ καὶ Αὐστραλίᾳ. Ἡ Δανία πρώτη ἐκ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, εἶτα ἡ Γερμανία καὶ τελευταίως ἡ Γαλλία εἰσήγαγον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ μηχανικὸν ἄμελγμα. Τὰ κατὰ τὸ 1911 γενόμενα πειράματα εἰς τὰ ἐν Gournay-sur Marne βουστάσια τῆς «*Ἀγροτικῆς Ἑταιρίας*», ἔδωκαν θαυμάσια ἀποτελέσματα. Ἐπειραματίσθησαν ἐπὶ 16 ἀγελάδων τῆς αὐτῆς σχεδὸν ἡλικίας, ἴσης γαλακτοπαραγωγῆς καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεγαλυτέρας ἀποδόσεως. Ἡ ἀγέλη διῃρέθη εἰς τέσσαρα τμήματα ἐκ 4 ζῴων ἕκαστον· αἱ ἀγελάδες τοῦ πρώτου τμήματος ἠμέλγοντο καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ πειραματισμοῦ διὰ χειρός, ἐνῷ αἱ τῶν τριῶν ἄλλων τμημάτων διὰ μηχανήματος. Μετὰ τοῦτο ἐζυγίζετο τὸ γάλα ἑκάστης ἀγελάδος, προσδιωρίζετο τὸ ποσὸν τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν, ἡ ὀξύτης καὶ ὁ ἀπαιτηθεὶς πρὸς ἄμελξιν χρόνος. Αἱ παρατηρήσεις ἐγένοντο ἐπὶ πεντήκοντα δύο ἡμέρας ὡς ἑξῆς: ἐπὶ δέκα ἡμέρας αἱ ἀγελάδες ἠμέλγοντο διὰ τῆς χειρός, εἶτα ἐπὶ τριάκοντα δύο ἡμέρας διὰ μηχανήματος καὶ τὰς ὑπολοίπους δέκα ἡμέρας πάντα τὰ ζῷα ἠμέλγοντο διὰ τῆς χειρός. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν, ὅτι τὸ διὰ μηχανῆς ἄμελγμα δὲν παρουσίασεν οὐδεμίαν ἀλλοίωσιν τοῦ γάλακτος καὶ τὰ ζῷα δὲν ἐδοκίμασαν οὔτε πόνον οὔτε κούρασιν ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ μηχανήματος.

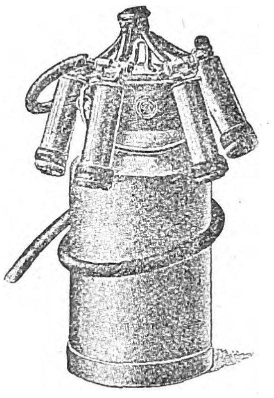

Μηχάνημα ἀμέλγματος Wallace.

Μηχανῶν ἀμέλγματος ὑπάρχουσι πολλοὶ τύποι. Καλύτεραι εἶναι αἱ Δανικαὶ καὶ Βελγικαί. Αἱ πλέον ἐν χρήσει εἶναι αἱ τοῦ Max, Wallace καὶ Alfa-Dalen, δι' ἧς ἐγένοντο καὶ τὰ πειράματα τῆς «Ἀγροτικῆς Ἑταιρίας».

Αἱ μηχαναὶ Max καὶ Wallace λειτουργοῦσι δι' ἐκμυζήσεως, ἡ τοῦ Alfa-Dalen διὰ πιέσεως. Πᾶσαι εἶναι ἐφωδιασμέναι διὰ μικροῦ κινητῆρος (ἠλεκτρικοῦ, ἀεριόφωτος, πετρελαίου, βενζίνης κ.τ.λ.), δυνάμεως 2 ἵππων. Ὁ κινητὴρ θέτει εἰς κίνησιν ἀεραντλίαν 0,5 ἀτμοσφαιρῶν ἢ πιεστῆρα μετὰ ρυθμιστοῦ τῆς πιέσεως.

Ἡ ἀμελκτικὴ συσκευὴ τοῦ Max συνίσταται ἐκ τεσσάρων κυλίνδρων, οἵτινες προσαρμόζονται εἰς τοὺς μάστους τοῦ ζῴου καὶ συγκοινωνοῦν πρὸς δοχεῖον συλλεκτῆρα, τοῦ ὁποίου τὸ πωμαστήριον (σκέπασμα) εἶναι ἐφωδιασμένον δι' ἀναρροφητῆρος, ὅστις παράγει κενὸν καὶ συγκοινωνεῖ δι' ἐλαστικοῦ σωλῆνος μετὰ τῶν διοχετευτικῶν σωλήνων τῆς ἀεραντλίας. Ἕκαστος ἀναρροφητὴρ φέρει δύο κυλίνδρους ἀμέλγματος, οὕτως ὥστε μία συσκευὴ ἀμέλγει συγχρόνως δύο ἀγελάδας, ἀλλά, διὰ νὰ συλλέγηται ἰδιαιτέρως τὸ γάλα ἑκάστου ζῴου, ὁ συλλεκτὴρ ἔχει δύο διαμερίσματα. Ἕκαστος τῶν ἀμελκτηρίων σωλήνων περιβάλλεται ὑπὸ κυλινδρικοῦ περιβλήματος ἐξ ἐλαφροῦ μετάλλου (ἀλουμινίου συνήθως) καὶ περικλείει σύριγγα ἐξ ἐλαστικοῦ (καουτσούκ) τοῦ αὐτοῦ σχήματος. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀναρροφητῆρος σχηματίζεται διαρκῶς κενὸν μεταξὺ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβλήματος καὶ τῆς ἐξ ἐλαστικοῦ σύριγγος, εἰς τρόπον ὥστε, ἄλλοτε ὁ μαστὸς μένει ἐλεύθερος διὰ νὰ πληρωθῇ γάλακτος, ἄλλοτε συσφίγγεται ὑπὸ τῶν παρειῶν τοῦ ἐλαστικοῦ, τὸ ὁποῖον χάρις εἰς ειδικὸν μηχάνημα λειτουργεῖ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ προκαλεῖ ἠρέμως τὴν διαρκῆ ἐκκένωσιν τοῦ γάλακτος εἰς τὴν μηχανήν. Καθ' ὃν χρόνον σχηματίζεται κενὸν εἰς τὴν ἐλαστικὴν σύριγγα συγχρόνως εἰσάγεται μικρὰ ποσότης ἀέρος μεταξὺ σύριγγος καὶ περιβλήματος καὶ ἀντιστρόφως· οὕτω παράγονται κινήσεις ἐκμυζήσεως καὶ συμπιέσεως ἀνάλογοι πρὸς τὸν στοματικὸν μηχανισμὸν θηλάζοντος μόσχου.

Ἡ μηχανὴ Wallace εἶναι ὁμοία τῇ τοῦ Max, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἕκαστος σωλὴν ἀμέλξεως φέρει ἴδιον ἀναρροφητῆρα.

Ἡ μηχανὴ Alfa-Dalen εἶναι ἀπομίμησις τοῦ διὰ χειρὸς ἀμέλγματος.

Διὰ τῶν τοιούτων μηχανῶν τὸ γάλα ἐξέρχεται καθαρὸν καὶ τὰ ζῷα δὲν διατρέχουν κίνδυνον νὰ μολυνθοῦν ἐκ τῶν ἀκαθάρτων χειρῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀμέλξεων πρέπει νὰ κανονίζεται ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Συνήθως ἀμέλγουσι τὰς ἀγελάδας δύο φορὰς τὴν ἡμέραν· τὴν πρωΐαν εἰς τὰς 5 καὶ τὸ ἑσπέρας κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ὥραν. Εἰς τὸ διάμεσον διάστημα τῶν 12 ὡρῶν, τὸ γάλα ἔχει ὅλον τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον ὅπως ἀθροισθῇ ἐκ νέου εἰς τοὺς μαστούς. Τὸ πρωϊνὸν ἄμελγμα φέρει μεγαλυτέραν ποσότητα γάλακτος, διότι τὸ ζῷον ἐνοχλεῖται ὀλιγώτερον κατὰ τὴν νύκτα ὑπὸ τοῦ καύσωνος καὶ τῶν ἐντόμων καὶ ἡ ἀνάπαυσις κάμει ἐνεργητικώτερα τὰ ἐκκριτικὰ ὄργανα τῆς οὐσίας ταύτης.

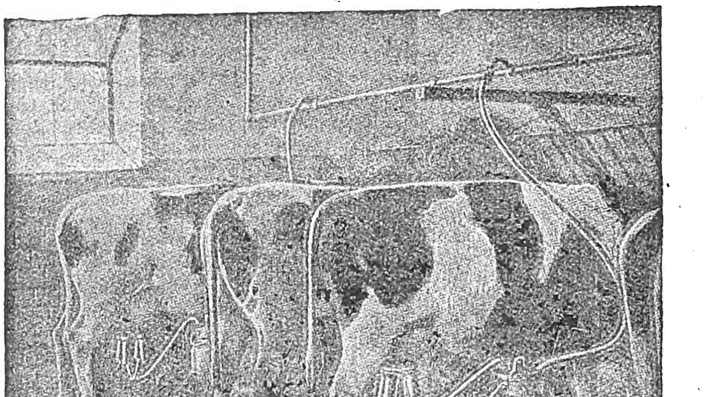

Βουστάσιον μὲ ἐγκαταστάσεις μηχανῶν Wallace.

ΒΟΥΣΤΑΣΙΑ

Ὑγιεινή. Τὰ βουστάσια (σταῦλοι) πρέπει νὰ εἶναι καθαρὰ καὶ κατασκευασμένα καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει καὶ αἱ ἀγελάδες δίδουσι κακῆς ποιότητος γάλα καὶ εὐκόλως προσβάλλονται ὑπὸ ἀσθενειῶν. Τὸ βουστάσιον πρέπει νὰ εἶνε δροσερὸν κατὰ τὸ θέρος καὶ θερμὸν κατὰ τὸν χειμῶνα, πάντοτε ὅμως νὰ ἀερίζηται καλῶς. Αἱ ἀγελάδες ἀντέχουσι περισσότερον εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν (30ο-40ο) παρὰ εἰς χαμηλήν. Ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία παχύνει τὰς ἀγελάδας καὶ ἐπαυξάνει τὴν ἐκροὴν τοῦ γάλακτος. Αἱ θύραι τοῦ βουστασίου πρέπει νὰ εἶναι εὐρεῖαι, 1,60 τοῦ μέτρου, καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον κατεσκευασμέναι ὥστε νὰ ἀνοίγουν καὶ

Digitized by Google

ἐκ τῶν ἔσω καὶ ἐκ τῶν ἔξω. Πρέπει νὰ ὑπάρχωσι πολλὰ παράθυρα ἅτινα νὰ ἀπέχουν ἀλλήλων περὶ τὰ 2 μέτρα. Τὰ παραθυρόφυλλα εἶναι ξύλινα καὶ ἀνοίγονται διὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἀήρ, αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες καὶ νὰ ἐξέρχωνται τὰ δηλητηριώδη ἀέρια. Ἡ ἀπουσία τοῦ φωτὸς εὐνοεῖ τὴν πάχυνσιν τοῦ ζῴου καὶ τὴν γαλακτοπαραγωγήν, ἀλλ' ἐπιδρᾷ κακῶς ἐπὶ τῆς ὑγείας του. Τὸ δάπεδον στρώννυται διὰ πίσσης ἢ καλύτερον δι' ἀσφάλτου καὶ εἶναι ἐλαφρῶς ἐπικλινὲς διὰ νὰ ἐκφεύγωσι τὰ οὖρα εἰς εἰδικὸν ὀχετόν. Πρέπει νὰ ἀποφεύγηται ἡ μεγάλη κλίσις, διότι τὸ ζῷον κοπιάζει διὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸ βάρος τοῦ σώματός του. Διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν αἱ ἀγελάδες ἔχουσιν ἀνάγκην παχέος ὑποστρώματος· δὲν κατακλίνονται μόνον διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν ἐπί τινας ὥρας, αἵτινες εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἐπανάκτησιν τῶν δυνάμεών των, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀναμηρυκῶνται ἀκόμα, διὰ τοῦτο πρέπει μετὰ τὸ φαγητὸν νὰ κλείωνται θύραι καὶ παράθυρα διὰ νὰ μὴν ἐνοχλῶνται τὰ ζῷα κατὰ τὸν μηρυκασμόν. Τὰς τροφὰς τοποθετοῦσιν ἐντὸς φάτνης, ἥτις δὲν πρέπει νά κεῖται ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους περισσότερον τῶν 0,40 τοῦ μέτρου. Αἱ φάτναι χωρίζονται κατὰ διαστήματα εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστον ζῷον νὰ τρώγῃ ἰδιαιτέρως. Ἑκάστη ἀγελὰς ἔχει ἀνάγκην χώρου 2,70 μ. μήκους καὶ 1,30 μ. πλάτους. Διὰ τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς ὑπηρεσίας ἀφήνεται ὄπισθεν τῶν ζῴων διάδρομος πλάτους 1,30 μ. Τὸ βουστάσιον πρέπει νὰ καθαρίζηται πολλὰς φορὰς τὴν ἡμέραν καὶ συχνὰ νὰ ἀλλάσσηται ἡ στρωμνὴ τῶν ζῴων. Ἐν περιπτώσει ἀσθενείας ζῴου τινὸς ἢ ἐπιδημίας, τὸ πάσχον ἢ τὰ πάσχοντα ζῷα πρέπει νὰ μεταφέρωνται εἰς ἰδιαίτερον διαμέρισμα, (ἀπομονωτήριον) τὸ ὁποῖον δέον νὰ εὑρίσκεται μακρὰν τοῦ βουστασίου, νὰ ἀπολυμαίνηται δὲ ὁ χῶρος ἐπιμελῶς, ὅπως μὴ προσβληθοῦν καὶ αἱ ὑγιεῖς ἀγελάδες. Ἡ καλὴ καὶ ἄφθονος τροφή, τὸ ὑγιεινόν, καλῶς ἀεριζόμενον καὶ συχνὰ ἀσβεστοχριώμενον βουστάσιον, ὁ διὰ καθαροῦ καὶ ἀφθόνου ὕδατος ποτισμὸς καὶ ἡ ἀπολύμανσις τῶν χειρῶν πρὸ τοῦ ἀμέλγματος ἀπομακρύνουν τὸν κίνδυνον τῆς προσβολῆς τῶν ζῴων ὑπὸ διαφόρων ἀσθενειῶν.

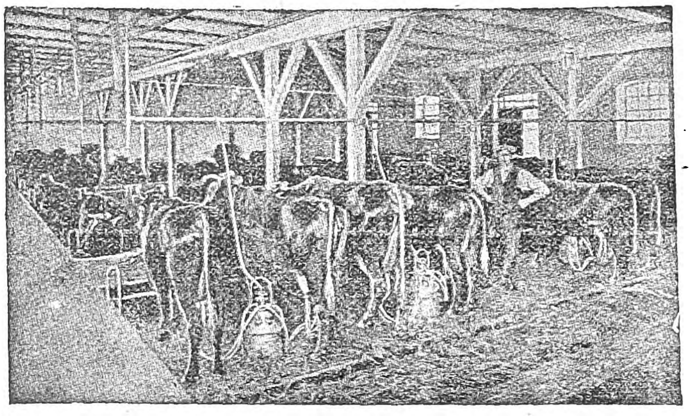

Βουστάσιον μὲ ἐγκαταστάσεις μηχανῶν Max, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἐπαρκεῖ διὰ τὸ ἄμελγμα δύο ἀγελάδων.

ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ ΤΗΣ ΑΓΕΛΑΔΟΣ

Γάλα. Τὸ γάλα τῆς ἀγελάδος εἶνε ἀφθονώτατον, περιέχει περίσσειαν κρέμας καὶ βουτύρου καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ προτίμησιν διὰ τὴν παρασκευὴν τυροῦ. Τὸ γάλα τῆς ἀγελάδος, δὲν εἶνε πάντοτε τῆς αὐτῆς ποιότητος· ὑπάρχουσιν ἀγελάδες, αἵτινες δίδουσι γάλα παχὺ καὶ πλούσιον εἰς κρέμαν, ἄλλαι, αἵτινες δίδουσιν ἐλαφρὸν καὶ πτωχὸν εἰς κρέμαν. Μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν καλὴν ἢ κακὴν ποιότητα τοῦ γάλακτος ἡ ἐκλογὴ τῆς τροφῆς καὶ αἱ ὑγιειναὶ συνθῆκαι ὑφ' ἃς ζῇ τὸ ζῷον.

Κρέας. Τὸ κρέας τῆς ἀγελάδος εἶνε ἐλαφρῶς ἐρυθροῦ χρώματος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τοῦ βοός, ὅπερ εἶνε βαθὺ ἐρυθρόν. Οἱ ἱστοὶ εἶνε λεπτοὶ καὶ πλαδαροί· οἱ τοῦ βοὸς χονδροὶ καὶ σκληροί. Τὰ πλάγια μέρη εἶνε εὐρέα καὶ πλατέα. Ὅταν τὸ ζῷον εἶνε νέον καὶ διαιτᾶται καλῶς, τὸ κρέας του εἶνε ἀρκετὰ παχὺ καὶ ἐξ ἴσου νόστιμον ὡς τὸ τοῦ βοός.

Κόπρος. Ἡ κόπρος τῶν ἀγελάδων χρησιμεύει πρὸς λίπανσιν τῶν ἀγρῶν. Αὕτη ἀναμιγνυομένη ετὰ κόπρου ἵππου ἐπιβραδύνει τὴν ζύμωσιν καὶ τὴν ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὰς ἀζωτούχους ἑνώσεις. Ἡ κόπρος τῶν ζῴων τούτων εἶναι ψυχρά, βαρεῖα καὶ συμπαγὴς καὶ διὰ τοῦτο χρησιμεύει μᾶλλον πρὸς λίπανσιν θερμῶν καὶ ἐλαφρῶν γαιῶν.

Ζεῦξις. Διὰ τὰς μικρὰς καλλιεργείας ἡ ἀγελὰς εἶναι καταλληλοτάτη πρὸς ζεῦξιν, διότι ὁ καλλιεργετὴς δύναται μόνος νὰ ὁδηγῇ τὸ ἄροτρον καὶ νὰ περιποιῆται τὸ ζῷον. Ἡ ἐργασία αὕτη ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἐπίπονος εἶναι ὑγιεινὴ ἄσκησις διὰ τὴν ἀγελάδα, ἥτις ἐλαττώνει μὲν κατά τι τὸ γάλα της, καλυτερεύει ὅμως τὴν ποιότητά του. Μετὰ τὸν τοκετὸν πρέπει τοὐλάχιστον νὰ ἀναπαύηται τὸ ζῷον ἐπὶ τρεῖς μῆνας καὶ εἶτα νὰ ζεύγνυται εἰς τὸ ἄροτρον. Συνήθως ἀντὶ ἑνὸς ζεύγους βοῶν χρησιμοποιοῦσι τρία ζεύγη ἀγελάδων.

ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΣ

Τὸ δέρμα τῆς ἀγελάδος καταλλήλως κατεργαζόμενον χρησιμεύει κυρίως πρὸς κατασκευὴν ὑποδημάτων, ἀορτήρων κτλ. Αἱ τρίχες χρησιμεύουσιν εἰς τοὺς σελοποιούς. Τὰ κέρατα πρὸς κατασκευὴν διαφόρων λεπτουργημάτων. Τὰ ἀποκόμματα τῶν δερμάτων χρησιμεύουσιν (ἀφοῦ βρασθῶσιν) διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς ξυλοκόλλας.

Ἡ χολὴ χρησιμεύει πρὸς καθαρισμὸν τῶν κηλίδων. Τέλος, ἡ κόπρος διὰ τὴν λίπανσιν τῶν ἀγρῶν, αἱ δὲ περὶ πάντων τούτων λεπτομέρειαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῶν οἰκείων λέξεων.

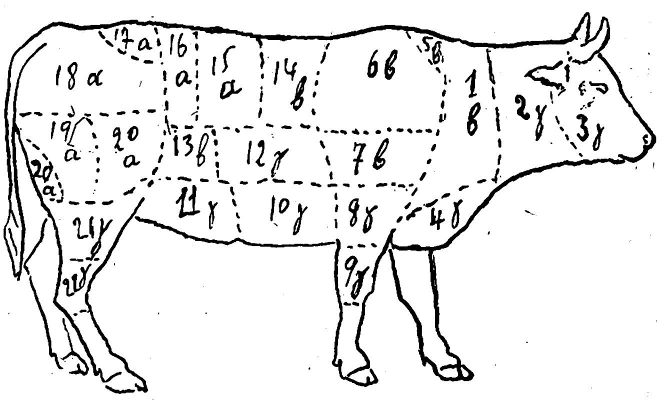

1) Σβέρκος. 2) Λαιμός. 3) Μάγουλα. 4) Στῆθος. 5) Ὠμίδια. 6) Μπριζόλαι. 7) Μυελᾶτο. 8) Πλάτη ἢ σπάλα (ἰγνός) 9) Κότσι. 10) Στῆθος. 11) Κοιλιά. 12) Πλευρά. 13) Πλευρά 14) Ὠμίδια. 15) Κόντρα φιλέτο. 16) Φιλέτο (ράχι). 17) ἄκρον Κιλότου. 18) Κιλότο. 19) Οὐρά. 20) Ἀσκί. 21) Πλάτη ἢ σπάλα. 22) Κότσι. Τὰ α, β, γ, σημαίνουν τὴν ποιότητα τοῦ κρέατος ἑκάστου μέρους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1) Ρ. Δημητριάδου. Ἑλληνικὴ κτηνοτροφία. (Ἀθῆναι 1900).
2) P. Diffloth. Zootechnie (Paris 1922).
3) A. Cardas. La vie agricole et rurale. (Bucarest 1912).
4) A. Ichirrkov. La Bulgarie. Aperçu Géographique. (Sofia 1924).
5) O. Reclus. Grande Géographie (Paris 1911).
6) P. Diffloth. Races bonnes (Paris 1922).
7) R. Gouin. Alimentation des animeaux (Paris 1923).
8) M. Cagny. Hygiène et maladies du Bétail (Paris 1919).
9) M. Jouzier. Economie rurale (Paris 1920).
10) G. Guénaux. Zoologie agricole (Paris).
11) Carola. Engrais (Paris 1919)
12) La Vie Agricole et Rurale (Revue Paris).
13) Carola. Prairies et plantes fourragères (Paris 1922).
14) G. καὶ R. Moussou. Traité des Maladies du gros Bétail (Paris 1922).

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἀγέλαστα· ἀγελαστί, χωρὶς γέλωτα, λυπηρῶς' πικρῶς.

ἀγέλαστος,-η,-ο 1) ὁ μὴ γελῶν, ὁ σκυθρωπός, ὁ κατηφής, ἀμειδής, ἀμείδητος, ὁ μὲ κατεβασμένα τὰ μοῦτρα: ἀγέλαστος ἄνθρωπος γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. 2) ὁ μὴ γελάσας ποτὲ ἕνεκα βιωτικῆς θλίψεως: *ἀγέλαστος* σὰν ὁ Λάζαρος, *ἀγέλαστο* τἀχειλάκι της. 3) ὁ ἄνθρωπος ὅστις δὲν γελιέται (=ἀπατᾶται) ἀπαραλόγισος, ἀπλάνητος, ἀλάθητος, ἀπλάνευτος.

Ἀγέλαστος πέτρα. Πέτρα εἰς τὴν Ἐλευσῖνα πλησίον τῆς κρήνης Καλλιρρόης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐκάθησεν ἡ Δήμητρα ὀδυρομένη διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος ἁρπαγὴν τῆς θυγατρός της. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς παροιμία ἐπὶ τῶν σκυθρωπῶν καὶ πάντοτε λυπημένων καὶ μελαγχολικῶν.

ἀγελάτης· ὁ ὁδηγῶν τὴν ἀγέλην ἐν γένει κατὰ τὴν λεγομένην ἁπλολογίαν ἀντὶ *ἀγελολάτης*=ἀγεληλάτης. Ἐδῶ φαίνεται ὅτι συγκόπτεται συλλαβὴ ὁλόκληρη ἀπὸ τὴν λέξιν (τὸ *λο* ἐν τῇ νέᾳ ἢ τὸ *λη* ἐν τῇ ἀρχαίᾳ). Ἐν τούτοις δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀποκόπτεται διὰ μιᾶς συλλαβὴ ὁλόκληρη ὅπως φαίνεται μὲ πρώτην ὄψιν.

Τοιαύτη ἐξήγησις ἐδόθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν Kühner-Blass εἰς τὴν ἑλληνικὴν γραμματικὴν τόμ. Α' σελ. 285 διὰ τὰς ἀρχαίας λέξεις: *ἀμφορεὺς* ἀντὶ *ἀμφιφορεύς*, *ἀρνακὶς* ἀντὶ *ἀρνονακίς*, δικαιολογημένη βεβαίως διότι εἰς τὰς ἀρχαίας γλώσσας αἵτινες δὲν ὁμιλοῦνται πλέον βλέπομεν τὰς λέξεις μόνον γραμμένας. Οὕτως ἀπὸ τὸ ἀμφιφορεὺς>ἀμφορεὺς λείπει ἡ συλλαβὴ *φι*, ἀπὸ τὸ *ἀρνονακὶς*>*ἀρνακὶς* λείπει ἡ συλλ. *νο* κτλ. καὶ μὴ γνωρίζοντες ἀκριβῶς μήτε τὴν προφορὰν τῶν φθόγγων εἰς τὰ καθ' ἕκαστον, μήτε τοὺς φωνητικοὺς νόμους ἐν λεπτομερείᾳ, ἐξηγοῦμεν τὰ φαινόμενα ἁδρομερῶς καὶ διὰ συμπερασμῶν. Εἰς μίαν ὅμως γλῶσσαν ζῶσαν καὶ ὁμιλουμένην καὶ δὴ τὴν ἰδικήν μας τὴν ὁποίαν ἐννοοῦμεν, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ἀκούομεν καὶ τὴν ζῶσαν προφορὰν τῶν φθόγγων καὶ τὰς μεταβολάς των, ὀφείλομεν νὰ ἑρμηνεύωμεν ψυχολογημένα τοὺς νόμους τῶν νῦν διαφόρων κινημάτων καὶ παθήσεων αὐτῶν.

Ἐδῶ λοιπὸν ἰδοὺ τί συμβαίνει πράγματι: Ἐν πρώτοις ἀπὸ δύο ἀλλεπαλλήλους προστριβεῖς φθόγγους (σύμφωνα) τοὺς αὐτοὺς ἐκπίπτει ὁ ἕνας δι' ἀνομοίωσιν: *ἀγελολάτης*>*ἀγελο'άτης* καὶ κατόπιν οἱ δύο διεστῶτες φωνήεντες φθόγγοι *οα* ἀφομοιοῦνται *ἀγελαάτης*, εἶτα δὲ ἑνοῦνται εἰς ἕνα *ἀγελάτης*. Δηλαδὴ ἀκριβῶς εἰπεῖν, ὁ λαλῶν βαρύνεται νὰ προφέρῃ ἐκτενὲς *αα* καὶ τὸ κόπτει κοντό. Αὐτὸ εἶναι. Ἀλλὰ χρῄζει βέβαια ἀποδείξεως:

Ἐν Κυζίκῳ τὸ *κάθεται* τὸ λέγουν ὑπὸ τέσσαρας διαφόρους μορφάς: 1) *κάθεται*, τὸν ἄφθαρτον τύπον. 2) *κά'εται*, μὲ ἀποσιωπημένον τὸν ὀδοντικὸν φθόγγον *ϑ* δι' ἀνομοίωσιν ἕνα τοῦ ἀκολούθου ὀδοντικοῦ *τ*. 3) *κάαται*, μὲ μακρόν, ἢ διπλοῦν καὶ περισπώμενον τὸ ᾶ· καὶ 4) *κάται*, μὲ τὸ σύνηθες νεοελληνικὸν *ά*.

Ἐπίσης εἶνε μαρτυρημένοι οἱ ἑξῆς τύποι: 1) *πρόβατα*, ὁ ἄφθαρτος. 2) *πρόατα*, μὲ ἀποσιωπημένον τὸ χειλικὸν *β* ἕνεκα τοῦ προηγουμένου χειλικοῦ *π*, δι' ἀνομοίωσιν, 3) μὲ ἀφωμοιωμένον τὸ *ο* εἰς *α* ἕνεκα τοῦ ἀκολούθου ἰσχυροτέρου φθόγγου *α*, 4) *πράτα* μὲ συνενωμένα τὰ δύο *αα* εἰς ἓν *α*.

Ἐπίσης ἔχομεν τὰ Δωδεκανήσια: *ἀ(γ)ουροχλαδιὰ* > *ἀαροχλαδιὰ* καὶ *ἀροχλαδιά*. *(πανω(γ)άρης)* > *παναάρης* καὶ *πανάρης*, τύποι εὔχρηστοι πάντες ἐν τῇ ὁμιλίᾳ. Ἐκ τούτων φαίνεται ὅτι καὶ εἰς πάντα τὰ ἄλλα, ὅπως δηλαδὴ εἰς τὸ *πλαγιαύλι*>*παγιαύλι*, ἀποσιωπᾶται τὸ πρῶτον *λ*, διότι ἀκολουθεῖ καὶ ἄλλη συλλαβὴ μὲ *λ*, καὶ εἰς τὸ *χρυσόφρα* > *χρυσόφα* (= ἡ χρύσοφρυς, εἶδος ἰχθύος) ἀποσιωπᾶται τὸ δεύτερον *ρ* διότι προϋπάρχει ἄλλη συλλαβὴ μὲ *ρ*, οὕτω καὶ εἰς τά: *σταφυλο(λ)ογῶ*, *βορβο(ρ)όπηλα* ἀποσιωπᾶται τὸ ἓν ἀπὸ τὰ δύο *λ* ἢ τὸ ἓν ἀπὸ τὰ δύο *ρ* δι' ἀνομοίωσιν. Καθὼς λοιπὸν ἐν τῇ συνθέσει λ. χ. εἰς τό: *Θεοόρατος* δὲν λέγομεν ὅτι ἐξέπεσε συλλαβή, ἀλλ' ὅτι ἡπλοποιήθησαν τὰ δύο *οο* εἰς ἕν, ἤτοι ἀκριβῶς εἰπεῖν ἐβαρύνθη ἡ λαλῶν νὰ προφέρῃ μακρὸν *οο* καὶ τὸ εἶπεν ἁπλῶς *ο* σύνηθες, οὕτω καὶ εἰς αὐτὰ μετὰ τὴν ἀποσιώπησιν τοῦ *λ*: *σταφυλο'ογῶ*, ἢ τοῦ *ρ*: *βορβο'όπηλα* οὐδόλως ἐκπίπτει συλλαβὴ ἀλλὰ τὰ δύο *οο* προφέρονται ὡς ἕν: *σταφυλογῶ* *βορβόπηλα*, ἢ τὰ δύο *α*: *κα(τ)αταχτερὸς* > *καταχτερὸς* κτλ. ἢ τὰ δύο *ου*: *ξαναπου(π)ουλιάζω* > *ξαναπουλιάζω*, κτλ. ἢ τὰ δύο *ε*: *πε(λ)ελὸς* > *πελὸς* κτλ. ἢ τὰ δύο *ι* *σταματη(τ)ήρα* > *σταματήρα* κτλ. κτλ. Τοῦτο φαίνεται ἐναργῶς εἰς τὸ Τσακωνικὸν *πα(λ)άμα*, ὅπερ λέγεται: *παάμα* καὶ *πάμα*, εἰς τὸ Κύπριον *Θεοδ(δ)οτής*, ὅπερ προφέρεται: *Θεοοτὴς* καὶ Θεοτής, ἐπίσης ἀκούει τις εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου ἀντὶ ἀγανός: *ἀανὸς* καὶ *ἀνός*, ἀντὶ ἄγονο: *ἄονο* καὶ *ἄνο*, ἀντὶ κατάβαρη: *κατάαρη* καὶ *κατάρη*. Ἐπίσης ἀκούει τις πολλάκις ἀντὶ κατὰ τὰ βουνά: *καατὰ βουνὰ* καὶ *κα'τὰ βουνά*. Ἐν δὲ Ἀρτάκῃ ὅπου ἡ ἀνομοίωσις μὲ τὴν παρασιωπὴν τοῦ πρώπου ταυτοῦ συμφώνου ἔχει ἀποβῆ κανών, ὅλα τοιουτοτρόπως λέγονται: *Πα'απαρασκευᾶς*, *Πα'απαῦλος*, *παπλο'ομαντήλα*, *συνα'αμεταξύ μας*, *συνα αστρέφουμαι κλ.*

Ὅταν δὲ πάλιν μετὰ τὴν παρασιώπησιν τοῦ προστριβοῦς φθόγγου (συμφώνου) συναντῶνται δύο διαφορετικὰ φωνήεντα λ. χ. *κακὴ τύχη*>*κα'η τύχη*, *δρολαιλάπι*>*δρο'αιλάπι*, *ἀγελολάτης*>*ἀγελο'άτης* κτλ. κτλ. τότε γίνεται πρῶτον ἡ ἀφομοίωσις τῶν συναντωμένων φωνηέντων τρεπομένου τοῦ ἀσθενεστέρου εἰς τὸ ἰσχυρότερον: *ἀγελοάτης* > *ἀγελαάτης* καὶ κατόπιν ἡ ἕνωσις τῶν δύο ἀφομοιωθέντων φωνηέντων εἰς ἕν: *ἀγελαάτης*>*ἀγελάτης*. Σύγκρινε τἀρχαῖα: ἀγορά(ζ)εσθε>ἀγοράασθε > ἀγορᾶσθε, εἰσοράjοετες>εἰσοράοντες>εἰσορῶντες κτλ. καὶ τὰ νεώτερα Θρακικὰ ποῦ (θ)ὰ πὰς>πᾶ ὰ πὰς>πᾶπας; *τί (ϑ)ὰ κάνεις* > *τὰ ὰ κάνεις* > *τἄκάνεις*;

Ὅπως λοιπὸν εἰς τὰ σύνθετα: *ἁλατοάρμη* > *ἁλαταάρμη*>*ἁλατάρμη*, *κρεατοελιὰ*>*κρεατοολιὰ*>*κρεατολιὰ* κτλ. ἀφομοιώνεται πρῶτον ὁ ἀσθενέστερος πρὸς τὸν πλαγινόν του τὸν ἰσχυρότερον φθόγγον

Digitized by Google

καὶ κατόπιν ἁπλοποιοῦνται αἱ δύο εἰς ἕν, τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ εἰς αὐτά, ὅπου ἐκπίπτει ἀπὸ ἀνάμεσα σύμφωνον καὶ συναντῶνται δύο διαφορετικὰ φωνήεντα: *κα' ἡ τύχη>καατύχη>κατύχη, δρο' αιλάπι> δροολάπι>δρολάπι, ἀγελο'άτης>ἀγελαάτης>ἀγελάτης.*

Οὕτω λοιπὸν συλλαβὴ ὁλόκληρη αὐτοτελὴς εἰς τὰ καλὰ καθούμενα διὰ μιᾶς δὲν συγκόπτεται, οὔτε ἐκπίπτει ἀμέσως; ὅλη μαζὶ ἀπὸ μίαν λέξιν, φθογγολογικῶς τοὐλάχιστον. Ἀλλ' ἐπειδὴ λέγονται πολλὰ τοιαῦτα, ὧν καὶ σώζονται τῶν πλείστων οἱ διάμεσοι τύποι, ἀποτελεῖται πλέον συρμὴ ἢ δρόμισμα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαλοῦντος καὶ οὕτω δύναται νὰ κάμῃ ὁμοῦ εἰς τὴν αὐτὴν στιγμὴν καὶ τὰς δύο φθογγικὰς παθήσεις, ἃς εἴδομεν ἀνωτέρω ἄνευ τῶν διαμέσων τύπων, ἀλλὰ τότε πλέον ἔχομεν φαινόμενον ψυχολογικὸν τῇ ἐπενεργείᾳ τοῦ ὑποσυνειδήτου:

Παραδείγματα ἐκπτώσεως τοῦ λ: α (l) a larga> *ἀλάργα, ἐλε(λ)ιφασκέα> ἀλιφασκιά, ἀλληλάδερφος> ἀλλάδερφος* (Ἀραβαντινός), *ἀλογολάτης > ἀλογάτης* (Βελβεντό), *βασή(λ)ιμα ἡλιοῦ>βασημαλιοῦ*(Βελβεντό), *γλουκολάχανα>γλουκάχανα*(αὐτόθι), *(ὑ)δρο(λ)αιλάπι> δρολάπι, καμηλο(λ)άτης>καμηλάτης, λα(λ)άζω>λάζω* (Παπαζαφειρόπουλος) *πε(λ)ελὸς>πελός*, πηλο(λ)όγι> πηλόγι (Ἤπειρος), *σιτολού(λ)ουδο>σιτόλουδο* (=ὁ κύανος· Σάρρος ἐν Παλαιογρ. ἐρευνητῇ) *σταφυλό(λ)ογῶ>σταφυλογῶ*, κ(ου)φοξυ(λ)ολούλουδο> ροξολούλουδο (Σαράντα Ἐκκλησίαι) κτλ. Ἄλλα παραδείγματα καὶ ἄλλας λεπτομερείας ἐν ἄρθρῳ *ἀνομοίωσις συλλαβική*.

ἀγελάτης πρὸς τούτοις ὠνομάζετο ἐν Κρήτῃ ὁ πατὴρ ἑνὸς τῶν ἐπ' εὐγενείᾳ περισσότερον διαπρεπόντων νέων, ὅστις κατήρτιζε τὴν ἀγέλην (βλέπε τὴν λέξιν), ὡδήγει δὲ αὐτὴν εἰς τὰ γυμνάσια καὶ εἰς τὸ κυνήγιον καὶ ἀπήλαυε τοῦ ἀμερίστου σεβασμοῦ ἐκ μέρους τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν νέων.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀγελέα καὶ Ἀγελείη (ἄγω λεία). Ἐπώνυμον τῆς Ἀθηνᾶς τῆς ἀγούσης τὰς λείας.

Ἀγέλη (Τσελεπλῆ)· χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Ξάνθης τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Κάτοικοι 433.

ἀγέλη· (ἐκ τοῦ ἄγω) ἐτυμολογικῶς ἡ λέξις σημαίνει ὁμάδα ἀγομένην, ὁδηγουμένην ὑπό τινος ἐπομένως ἀρχικῶς ἐλέχθη ἐπὶ ζῴων ὁμαδικῶς εἰς βοσκὴν ὁδηγουμένων καὶ δὴ ἐπὶ βοῶν πρῶτον: *ἀγέλη βοῶν*· εἶτα δὲ καὶ πάντων τῶν ποιμνίων: *ἀγ.* προβάτων, *ἀγ.* αἰγῶν· κατόπιν ἐσήμανε κάθε κοπάδι, ὥστε ἐλέχθη καὶ *ἀγ.* ἵππων, *ἀγ.* πτηνῶν, *ἀγ.* ἰχθύων καὶ τέλος κατ' ἐπέκτασιν καὶ ἐπὶ ἀνθρώπίνης ὁμάδος: *ἀγέλη* παρθένων, νέων *ἀγέλη*· *ἀγ.* παίδων ἢ παιδίων· συνάθροισις, μάζωμα.

Νομική. ἡ ἀγέλη θεωρεῖται ὡς ὁμὰς ἢ ὁλότης πραγμάτων (universitas rerum), κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δὲ δίκαιον ἀπελάμβανεν ἐξαιρέσεών τινων τοῦ περὶ ὁμάδων κανόνος. Ἐνῷ ἡ κυριότης ὁμάδος δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀντικείμενον διεκδικητικῆς ἀγωγῆς, ἀλλὰ μόνον ἡ κυριότης τῶν καθέκαστον ἀποτελούντων αὐτὴν πραγμάτων, ἐπὶ διεκδικήσεως ἀγέλης (δι' ἣν ὑπῆρχεν εἰδικὸς ὅρος: vindicatio gregis) ὡς ὁλότητος, ἐθεωρεῖτο κύριος ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελεν ἀποδείξει τὴν κυριότητα τῶν πλειόνων βοῶν, προβάτων κ.τ.λ.

Κατὰ τὴν νεωτέραν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ ὁμάδος πραγμάτων κανόνων, ἡ ἀγέλη θεωρεῖται ὡς universitas rerum ὑπὸ τὴν στενωτέραν ἔννοιαν, δηλ. ὡς ὁμὰς ἣν ἀποτελοῦν πράγματα φαινόμενα καὶ ἐξωτερικῶς ὡς ἀποτελοῦντα μίαν μονάδα, ὁπότε τὸ σύνολον αὐτῶν δύναται νὰ εἶναι ἀντικείμενον τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς (κατὰ Θεοφανόπουλον). Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, τὸ ἀντικείμενον τῆς διεκδικητικῆς ἀγωγῆς εἶναι πρᾶγμα ἀσώματον, ἰδανικόν, διότι διὰ τῆς διεκδικήσεως τῆς ὁμάδος ὁ κύριος διεκδικεῖ ἐμμέσως τὰ καθέκαστον πράγματα, ὥστε τὸ ἀντικείμενον εἶναι ἐμμέσως ἐνσώματον πρᾶγμα.

Ἐν περιπτώσει ἀναμίξεως ἀγελῶν, ὁ ἀποδεικνύων τὴν κυριότητα τῶν πλειόνων ζῴων καθίσταται κύριος αὐτῆς, ὁ δὲ ἕτερος ὀφείλει νὰ ἀποδείξῃ τὴν κυριότητα ἑνὸς ἑκάστου ζῴου ἵνα ἀποσπάσῃ αὐτὸ τῆς ἀγέλης. ς

Ἀρχαία Ἑλλάς. Ἐκαλεῖτο «ἀγέλη» ὅμιλος παίδων ἐν Κρήτῃ, ἀνατρεφομένων ὁμοῦ ἀπὸ τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας μέχρι τοῦ γάμου των. Μέχρι τῆς συμπληρώσεως τοῦ 17ου ἔτους ἔζων ἐν τῇ πατρικῇ οἰκίᾳ καὶ ἐκαλοῦντο ἀπάγελοι, ὡς μὴ ἀνήκοντες εἰς οὐδεμίαν ἀγέλην, ἀπὸ δὲ τοῦ 18ου ἔτους των κατετάσσοντο εἰς ὁμίλους ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν εὐγενοῦς τινος, ὅστις εἶχεν υἱοὺς καὶ ἐνήργει πρῶτος εἰς τὴν σύστασιν τῆς ἀγέλης: Οἱ νέοι κατήγοντο πάντοτε ἐκ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων οἰκογενειῶν, οἱ οἶκοι δὲ τῶν ἀγελατῶν πολλάκις ἀπέκτων μεγάλην ἰσχύν. Οἱ νέοι τῶν ἀγελῶν ἔζων ζωὴν στρατιώτου, ἐξήρχοντο εἰς κυνήγια, ἐγυμνάζοντο καὶ ὑπήκουον εἰς τὸν ἀγελάτην των ὡς εἰς κύριον. Οὗτος δὲ ἦτο ὑπεύθυνος πρὸς τὴν πολιτείαν διὰ τοὺς νέους τούτους, καθότι συνετηροῦντο δημοσίᾳ δαπάνῃ.

Πάντες οἱ ἀγελαῖοι, οἱ ἀνήκοντες δηλ. εἰς τὴν αὐτὴν ἀγέλην, ὤφειλον νὰ νυμφεύωνται συγχρόνως· παύοντες δὲ νὰ ἀνήκουν εἰς τὴν ἀγέλην ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰ ἀνδρικὰ συσσίτια (ἀνδρεῖα). Τὸ σύστημα τῶν ἀγελῶν δὲν διετηρήθη ἐπὶ μακρὸν ἐν Κρήτῃ. Ἡ Λύκτος ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν πόλεων ὅπου τελευταῖον ὑπῆρχον τοιαῦται (ἴδε Ἔφορ. παρὰ Στράβ. 1,480 Πλουτ. Λυκ. 16).

Αἱ Σπαρτιατικαὶ ἀγέλαι ἐκαλοῦντο Βοῦαι, οἱ δὲ νέοι προσήρχοντο εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ 7ου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ὁ ἀρχηγὸς των ἐκαλεῖτο βουαγὸς ἢ βουάγωρ (ἴδε Βοῦαι).

ἀγεληδὸν ἐπιρρ. κατὰ ἀγέλας, κατὰ κοπάδια, κοπαδιαστά, σωρηδόν.

Ἀγεληΐς. Ἡ ἄγουσα τοὺς λαούς. Ἐπίθετον τῆς Ἀθηνᾶς.

ἀγεληλάτης· δημωδ. *ἀγελαλάτης*· ὁ τὰς ἀγέλας ἐλαύνων, βοσκός, ποιμήν, βουκόλος, αἰπόλος, γελαδάρης, τσοπάνης, πιστικός.

Ἀγέλης ὁ Χῖος· ἐστεφανώθη κατὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας παῖς ἔτι ὢν ὡς νικητὴς εἰς ἀγῶνα πυγμῆς. Τοῦ ἀνήγειρον ἀνδριάντα ὁ ὁποῖος ἐσώζετο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Παυσανίου, ὅστις λέγει τὰ ἑξῆς σχετικά: «*Ἀγέλης* Χῖος κρατήσας πυγμῇ παῖδας, Θεομνήστου Σαρδιανοῦ τέχνη» (ΣΤ', 15). Ἡ πυγμὴ προσετέθη κατὰ τὴν εἰκοστὴν τρίτην Ὀλυμπιάδα εἰς τὰ ἀγωνίσματα, δηλ. τὸ 688 πρὸ Χριστοῦ, ἀλλ' εἰς τὰ παιδία ἐπετράπη νὰ λαμβάνουν μέρους μόνον κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν πρώτην Ὀλυμπιάδα ἤτοι μετὰ 72 ἔτη. Ὁ σοφὸς Κοραὴς κρίνων ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ γλύπτου θέτει ἔτος τῆς νίκης ταύτης τὸ 330 περίπου πρὸ Χριστοῦ.

Ἀγελλούδα ἢ *Γελλούδα*· ἡ ἀρχαία *Γελλῶ* (Ζηνόβιος γ', 3 καὶ Σαπφὼ ἀπόσπ. 52). *Γιλλὼ* (Βυζαντινὸν) ἔτι δὲ μέχρι σήμερον *Γελλοὺ* καὶ *Γιλλού*· διότι τὰ ἀρχαῖα εἰς — *ώ* νεοελληνιστὶ ἔγιναν εἰς — *ού* (ἴσως ἀπὸ τὸν Ἰωνικὸν τύπον): οὕτως ἔχομεν: ἀλωπὼ (Ἡσύχ.)>ἀλωπού, *μιμώ>μαϊμού, Κορυφὼ>Κορφοὺ* (ἀπὸ τὴ γενικὴ *τῆς Κορυφοῦς* κατὰ παρανόησιν εἶπαν εἰς *τοὺς Κορφούς)*, χωρίον τι τῆς Λέσβου: *Κλειὼ>Κλειού*, ἔτι δὲ τὰ Βυζαντινὰ *ὀδοντὼ>δοντού, γλωσσὼ>γλωσσού, χρυσομαλλὼ>χρυσομαλλοὺ κτλ.* οὕτω λοιπὸν καὶ τὸ *Γιλλὼ* ἔγεινε *Γιλλοὺ* καὶ ἐν Ἀρτάκῃ: *Γιλdού*. Ὁ τύπος οὗτος εἶναι Δωδεκανήσιος καὶ ἐκεῖθεν φαίνεται ἔλαβον οἱ Ἀρτακηνοὶ τὸ ὄνομα μετὰ τοῦ τύπου διότι πρὸ παντὸς εἰς τὰς νήσους σώζεται ἡ παράδοσις τῆς *Γελλοῦς*, ὡς παιδολετείρας Νεράϊδας ἢ *Στρίγγλας*.

Εἰς Αἴγιναν ἤκουσα τὴν φράσιν: «Αὐτὴ εἶναι *Γελλοὺ καὶ στρίγγλα*» Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ἑκάτη ἐλέγετο *Τρίγληνος*=τριόμματος, (ἢ πολυόμματος= *ἡ πολυβλεποῦσα*). Φαίνεται λοιπὸν ὅτι τὸ *Στρίγλα* εἶναι συμφυρμὸς τοῦ βυζαντινοῦ (στρίξ, στριγός): *στρίγα* (λατιν. strix=νυκτερινόν τι πτηνὸν *στρηνὲς φωνοῦν)* + *Τρίγληνος* = ἡ Ἑκάτη, ἡ θεὰ τῶν φασμάτων καὶ τῶν καταχθονίων ἐπικλήσεων, μετὰ τῆς ὁποίας πάντως θὰ συνεχέετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἡ μὲ ὁμοίας ἰδιότητας *Γελλώ*. Διότι ἡ φράσις *Γελλοὺ καὶ Στρίγλα*» ὑπομιμνήσκει καὶ ἀκουσίως εἰς τὸν ὁπωσδήποτε ἐπὶ τὸ λαογραφικώτερον φιλολογοῦντα τὸ «*Γελλὼ καὶ Τρίγληνος*». Πάντως δὲ τὸ *Στρίγλα* περιέχει μέσα του τὸ *Τρίγληνος*.—Διὰ δὲ τὸν τύπον *Γιλdοὺ* ἔστωσαν τὰ ἑξῆς.

Εἰς τὰς Δωδεκανήσους εἶναι γνωστὸν ὅτι τὰ ἀρχαῖα διπλὰ σύμφωνα προφέρονται εἰσέτι σήμερον διπλᾶ· εἰς Κάρπαθον ὅμως καὶ Ἀστυπαλαίαν, ἴσως καὶ εἰς ἄλλην τινὰ τῶν νήσων τούτων τὰ δύο *λλ* ἀνομοιώνονται κανονικῶς εἰς *λd* λ. χ. *λλ>λd ψύλλος>ψύλdος, ἄλλος>ἄλdος, γίλλος> γίλdος, κόλλα>κόλdα, πολλὰ>πολdά, συλλογὴ>συλdοή, φύλλο>φύλdο, ψελλὸς>ψελdός, κορδέλλα> κορδέλdα, ὀμπρέλλα>ὀμπρέλdα, Γιλλοὺ>Γιλdοὺ* κτλ.

Οὕτω λοιπὸν προχωροῦντες δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν ἀβιάστως πάνυ, ἀλλὰ καὶ ἀσφαλῶς λίαν τὸ διατὶ εἰς τὰ Νοτιοϊταλικὰ ἑλληνικὰ (Μπόβα, Ὀτράντο κτλ.) τὰ δύο *λλ* γίνονται κανονικῶς δύο *dd*· λόγου χάριν *φύddο* κτλ.

Ἔγινε κατὰ πρῶτον ἡ ἀνομοίωσις τοῦ δευτέρου λ εἰς *d. λλ>λd: ψύλλος>ψύλdος,* καὶ κατόπιν ἡ ἀφομοίωσις τοῦ πρώτου *λ* πρὸς τὸ δεύτερον *d. λd>dd: ψύλdος>φυddο*, καὶ τοῦτο φαίνεται ἐναργῶς ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἁπλοῦν *λ* δὲν γίνεται *d* ἀλλὰ μένει καθαρὸν λ· λέγουν δηλαδή: καλό, μεγάλο κτλ.—ἐκτὸς μερικῶν ὅπου διὰ διαφόρους λόγους ἐδιπλασιάσθη παρ' αὐτοῖς τὸ *λ* ἐν προγενεστέρᾳ ἐποχῇ, ὡς τό: *(φίλος>φίλλος>φίλdος>φίddο* κτλ.). οὕτω λοιπὸν ἔχομεν χάριν λόγου: *λλ>λd>dd: βάλλω>βαλdω>βαddω, πούλλα>πουλdα>* πούddα *παλληκάρι > παλdηκάρι > παddηκάρι, μαλλὶ > μαλdὶ>μαddl, μανέλλα>μανέλdα>μανέddα* (καὶ ὅλα τὰ εἰς *-έλλα>-έddα), ἀντρούλλι>ἀντρούddι* (καὶ ὅλα τὰ εἰς *-ούλλι>ουddι)* κλπ. Πάντων τούτων ὁ μὲν πρῶτος τύπος μὲ διπλοῦν *λλ* εἶναι Σποραδοκυκλαδικός, ὁ δεύτερος μὲ *λd* Καρπάθιος καὶ ὁ τρίτος μὲ διπλοῦν *dd* Νοτιοϊταλικὸς ἑλληνικός.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀγελοκόμος· ὁ κομῶν (=περιποιούμενος) τὴν ἀγέλην, ὁ ποιμήν.

Ἄγελος. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος (Παυσ).

Ἀγέλοχος καὶ Ἡγέλοχος καὶ Ἡγησίλοχος. Υἱὸς τοῦ Τισαμενοῦ (Παυσ).

Ἄγελσβεργ (Hagelsberg). Μικρὸν χωρίον τῆς Πρωσσίας, κείμενον πλησίον τοῦ Βέλτσιγ (Belzig). Εἶναι περίφημον διὰ τὴν ἐντὸς αὐτοῦ συναφθεῖσαν τῷ 1813 μεταξὺ Γάλλων καὶ Πρώσσων μάχην, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ἡττήθησαν καὶ ἔσχον ἑπτακισχιλίους νεκρούς.

ἀγελοτοποίητος καὶ *ἀγελοιοποίητος*· ὁ μὴ γελοιοποιηθείς, ὁ μὴ γελωτοποιηθείς, ὁ μὴ γενόμενος γελοῖος, ἢ πρόξενος γέλωτος.

Ἀγεμάϊστερ (Hagemeister) Λέων. Ρῶσος θαλασσοπόρος, γεννηθεὶς τῷ 1780 καὶ θανὼν τῷ 1833. Εἰσῆλθε νεώτατος ἀκόμη εἰς τὸ ρωσικὸν ναυτικὸν καὶ ἐπεσκέφθη ἀπὸ τοῦ 1802 μέχρι τοῦ 1805 τὰς Ἰνδίας, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Αἴγυπτον, ἀργότερα δὲ τὴν Βραζιλίαν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς τῆς Βορείας Ἀμερικῆς. Ἀπὸ τοῦ 1816 μέχρι τοῦ 1818 ἐπεχείρησε τὸν γῦρον τοῦ κόσμου, τῷ δὲ 1823 ἀπεστάλη εἰς τὴν χερσόνησον τῆς Καμτσάκας καὶ εἰς τὰς ἐν τῇ βορείᾳ Ἀμερικῇ κτήσεις τῆς Ρωσίας. Τῷ 1829 ἀνεκάλυψε μικρὸν ἀρχιπέλαγος ἀποτελούμενον ἐκ 40 περίπου νήσων κείμενον μεταξὺ 8° 45′ καὶ 9° 19′ βορείου πλάτους καὶ 167° 45′ καὶ 166° 56′ ἀνατολικοῦ μήκους, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομα «Νῆσοι Μεντζικώφ. Τῷ 1830 ὁ Ἀγεμάϊστερ διωρίσθη διευθυντὴς τῆς ἐμπορικῆς σχολῆς τῆς Πετρουπόλεως. Οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος κατασκευάσας ἐν Ἰρκούτσκῃ ἀτμόπλοια διὰ τὴν ἐπὶ τῆς λίμνης Βαϊκάλης ἀτμοπλοΐαν. Τὸ ὄνομά του ἐδόθη τιμῆς ἕνεκεν εἰς μίαν νῆσον τῆς Βεριγγείου θαλάσσης, ἀνακαλυφθεῖσαν τῷ 1819 καὶ κειμένην εἰς 58° βορείου πλάτους καὶ 163° 1′30″ δυτικοῦ μήκους.

Ἄγεμαν (Hageman) οἱ· οἰκογένεια ὁλλανδῶν μουσικῶν τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς Φραγκῖσκος Ἄγεμαν ἐγεννήθη τῷ 1802 ἐν Νιμέγῃ· ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Χάουφ καὶ διεκρίθη ὡς ὀργανιστής. Οὗτος εἶναι ὁ ἱδρύσας ἐν Zutphen τὴν περίφημον ἑταιρείαν πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ ᾄσματος (1823). Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Φραγκκῖσκος Ἄγεμαν ἐγεννήθη τῷ 1827, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ πατρός του καὶ διεκρίθη ὡς πιανίστας καὶ ὀργανιστής. Ὁ Φραγκῖσκος Ἄγεμαν ἐδημοσίευσε μερικὰ τεμάχια διὰ πιάνο καὶ ἄλλα τινὰ ἔργα σχετικὰ μὲ τὴν μουσικήν. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μαυρίκιος Ἄγεμαν ἐγεννήθη τῷ 1829 διεκρίθη ὡς πιανίστας καὶ βιολιστὴς καὶ ἐδημοσίευσε πολυαρίθμους συνθέσεις διὰ τραγοῦδι καὶ πιάνο.

ἀγεμάτιστος ἀντὶ ἀγευμάτιστος· ὁ μὴ γευματίσας, ὁ μὴ φαγών, νῆστις, νηστικός. Ἀφοῦ τὸ ὑποτακτικὸν υ τῶν διφθόγγων αυ ευ ηυ ἐπροφέρθη ὡς β, ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ ἐξέπεσε πρὸ τοῦ μ κανονικῶς καὶ ἀπολύτως, ἀνομοιώσεως ἕνεκα, πρῶτον διότι ἀμφότερα εἶνε χειλικά, καὶ δεύτερον διότι ἀμφότερα εἶνε συνηχικά· οὕτως ἔχομεν *πνεῦμα> πνέμα, ρεῦμα>ρέμα, γεῦμα>γέμα, τραυματίας> τραματίας, θαῦμα>θάμα, κλαῦμα>κλάμα, καυμὸς >καμός, καῦμα>κάμα.* Μ. Φ.

ἀγέμιστος· ὁ μὴ γεμάτος, ὁ ἄδειος, ὁ ἀδειανός, ὁ κενός, ὁ μὴ πλήρης, ὁ μὴ πεπληρωμένος, ὁ ἀπλήρωτος: ἡ *στάμνα* μας ἔμεινε *ἀγέμιστη*, ἀγέμιστον ὅπλον: τὸ κενὸν φυσιγγίου ὅπλον.

Ἄγεν (Hagen) Ἐρνέστος - Αὔγουστος. Γερμανὸς κριτικογράφος, ποιητὴς καὶ δημοσιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Κινιξβέργῃ τῷ 1797 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει τῷ 1880. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φυσικὴν ἱστορίαν ἐν τῇ γενετείρᾳ του πόλει, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλιπε τὰς ἐπιστήμας ταύτας χάριν τῆς τέχνης τῆς κριτικῆς. Τῷ 1821 μετέβη εἰς Ρώμην, ὅπου διέτριψεν ἐπὶ διετίαν. Μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδόν του ἔδωκε πολλὰς διαλέξεις ἐπὶ τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς ἱστορίας τῶν φιλολογιῶν, χάρις εἰς τὰς ὁποίας διωρίσθη καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἐπιθεωρητὴς τῶν καλῶν τεχνῶν (1831). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἵδρυσε τὴν Ἑταιρείαν τῶν Τεχνῶν καὶ τὸ Δημοτικὸν Μουσεῖον τῆς Κενιξβέργης. Ἔκτοτε ἐξηκολούθησε τὰς μελέτας του μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἡ περὶ τὸ γράφειν εὐχέρεια τοῦ Ἄγεν κατεδείχθη ἀπὸ τὰ φοιτητικά του ἀκόμη χρόνια, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσε τὸ ρωμαντικόν του ποίημα «Ὀλφρεῖδος καὶ Λιζένα» (1820), ἐν τῷ ὁποίῳ διακρίνεται σαφῶς ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐπήρεια τῶν ἔργων τοῦ Γκαῖτε.

Ἐκ τῶν ἄλλων ἔργων τοῦ Ἄγεν θὰ ἀναφέρωμεν μόνον τὴν «Νόρικα» (1827), [δηλαδὴ συλλογὴν ἱστοριῶν τῆς Νυρεμβέργης τοῦ παληοῦ καιροῦ, τὰ «Χρονικὰ τῆς πατρίδος μου», τὴν «Γερμανικὴν τέχνην κατὰ τὸ αἰῶνα μας» καὶ τὴν «Ἱστορίαν τοῦ Θεάτρου ἐν Πρωσσίᾳ». Εἰς τὸν Ἄγεν ὀφείλονται ἐπίσης μερικὰ δράματα, τὰ ὁποῖα ἔσχον ἀρκετὴν ἐπιτυχίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἄγεν (Hagen) Θεόδωρος. Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1842 ἐν Δυσσελδόρφῃ. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς γενετείρας του πόλεως, τῷ 1871 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς, τῷ δὲ 1877 διευθυντὴς τῆς σχολῆς τῆς Βαϊμάρης. Ὁ Ἄγεν διεκρίθη κυρίως ὡς τοπιογράφος καὶ ἐζωγράφησε τὰ καλύτερα τοπία τῶν βουνῶν καὶ τῶν Ἄλπεων τῆς Γερμανίας καὶ τὰ ἐρείπια ἀρχαίων πόλεων.

Digitized by Google

῞Αγεν (Hagen) Γοδεφρεῖδος-῾Ερρῖκος-Λουδοβῖκος. Γερμανὸς ὑδραυλικός, γεννηθεὶς τῷ 1797 ἐν Κενιξβέργῃ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1884 ἐν Βερολίνῳ. Κατ' ἀρχὰς ἠσχολήθη μὲ τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἀστρονομίαν, εἶτα δὲ μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν ὑδραυλικήν. ῾Ο ῞Αγεν ἐξήσκησεν ἐπὶ πολὺ τὰς δύο τελευταίας ταύτας ἐπιστήμας, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν κατασκευὴν πολλῶν ἐμπορικῶν καὶ πολεμικῶν λιμένων, τέλος δὲ διωρίσθη μέλος τῆν ἐν Βερολίνῳ 'Ακαδημίας τῶν 'Επιστημῶν (1842). Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται πάμπολλα ὑδραυλικὰ καὶ ἀρχιτεκτονικὰ συγγράμματα.

῞Αγεν (Hagen Κάρολος. Γερμανὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Δοττενχάϊμ τῷ 1810 καὶ ἀποθανὼν ἐν Βέρνῃ τῷ 1868. Τῷ 1845 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ῾Ιστορίας ἐν 'Αϊδελβέργῃ, τῷ δὲ 1848 ἀγένετο μέλος τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς τοῦ Κοινοβουλίου τῆς Φραγκφούρτης δι' ὃ καὶ ἐπαύθη τὸ ἑπόμενον ἔτος. Τῷ 1855 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας ἐν Βέρνῃ, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ διῆλθε τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τοῦ βίου του. ῾Ο ῞Αγεν ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ βιβλία, τὸ κυριώτερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ 'Ιστορία τῆς Γερμανίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ροδόλφου τῶν 'Αψβούργων μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων.

῞Αγεν (Friedrich-Heinrich von der *Hagen)*. Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς εἰς Σμίεδέβεργ τὴν 19 Φεβρουαρίου 1780 καὶ ἀποθανὼν εἰς Βερολῖνον τὴν 11 'Ιουνίου 1856. Μολονότι ἐσπούδασε νομικὰ ἐδείκνυεν ἐξαιρετικὸν ζῆλον εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Γερμανικῶν φιλολογικῶν μνημείων. ῞Αμα τῇ ἱδρύσει τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου ἐκλήθη νὰ καταλάβῃ τὴν ἕδραν τῆς Γερμανικῆς φιλολογίας καὶ γλώσσης. 'Αργότερον ὠνομάσθη καὶ μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῶν 'Επιστημῶν. Τὸ κύριον ἔργον τοῦ ῞Αγεν εἶναι ὅτι ἀνήγαγεν εἰς περιωπὴν ἐπιστήμης τὴν μελέτην τῆς Γερμανικῆς ἱστορίας τῶν ἀρχαίων χρόνων καί, εἰδικῶς, τῆς πρωτογόνου Γερμανικῆς ποιήσεως, συντείνας εἰς τὸ νὰ ἱδρυθῇ ἐπίτηδες πανεπιστημιακὴ ἕδρα διδασκαλίας αὐτῶν. 'Εξέδωκε τοὺς θρύλους τῶν Νιμπελούγκεν εἰς 4 ἐκδόσεις, πλείστας κριτικὰς μελέτας περὶ Γερμανικῶν δημωδῶν ποιημάτων, ἀνθολογίας Γερμανῶν ποιητῶν τοῦ Μεσαίωνος, ὡς καὶ μετάφρασιν τῆς «Χαλιμᾶς» εἰς 15 τόμους.

῞Αγεν (Gouttfried Hagen). Γερμανὸς χρονικογράφος ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 13ου αἰῶνος. Συνέγραψε «Χρονικὸν τῆς πόλεως τῆς Κολωνίας» (1270). Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὅλα τὰ λογοτεχνήματα καὶ αἱ ἱστορικαὶ συγγραφαὶ ἐγράφοντο ἐμμέτρως. 'Αλλ' ἀπὸ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 13ου αἰῶνος, οἱ χρονικογράφοι ἀπηρνήθησαν, ὅλοι σχεδόν, τὴν χρῆσιν τοῦ στίχου. Καὶ οὕτω τὸ ἔμμετρον χρονικὸν ἀναφαίνεται δι' ὑστάτην φορὰν εἰς τὸ προμνησθὲν ἔργον τοῦ ῞Αγεν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξιστοροῦνται οἱ ἀγῶνες τῶν συμπολιτῶν του ἐναντίον ἁρπάγων ἐπισκόπων. 'Εχρησίμευσε δὲ καὶ ὡς βάσις τοῦ εἰς τὸν πεζὸν λόγον χρονικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐμφανισθὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ τότε ὡς λογοτεχνικὸν εἶδος καὶ μετέδωκεν ἡμῖν σημαντικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συνηθειῶν τῆς τότε ἐποχῆς.

῞Αγεν, Στέφανος (Etienne van der Hagen) βλ. ῞Αγγεν.

῞Αγεν (Κόμητες de Hagen). 'Αρχαία Γερμανικὴ οἰκογένεια, ἡ ὁποία ἤρχισε νὰ γίνεται γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 1093. Κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ἐχωρίσθη εἰς δύο κλάδους. ῾Ο πρῶτος ἔσβυσε κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα· ἀλλ ὁ δεύτερος διασώζεται καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη. Τὰ κυριώτερα μέλη αὐτῆς τῆς οἰκογενείας εἶνε: 1) Χριστόφορος, κόμης ντὲ ῞Αγεν, ὁ ὁποῖος ἵδρυσε τὸ πανεπιστήμιον τῆς Βυτεμβέργης καὶ ἐταξίδευσε τῷ 1478 εἰς τοὺς 'Αγίους Τόπους. 2) Χριστόφορος, εἷς τῶν πλέον ἐνθέρμων ὑποστηρικτῶν τῆς Μεταρρυθμίσεως, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τὸν Λούθηρον 1.000 τάλερ διὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς Γερμανικῆς Βίβλου. 3) Λουδοβῖκος Φίλιππος κόμης ντὲ ῞Αγεν, ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἐπὶ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ἀποθανὼν τῷ 1771, καὶ 4) Φιλιππίνα, ὑποκόμησσα ντὲ ῞Αγεν ἡ ὁποία ἔζησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, καὶ ἐκαλλιέργησε τὰς καλὰς τέχνας, γράψασα αἰσθηματικὰ ποιήματα.

῞Αγεν (Agen λατ. Aginnum, ἑλλ. 'Αγιννόν)· γαλλικὴ πόλις, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Λὸτ-ἐ-Γκαρόν, παρὰ τὸν ποταμὸν Γαρούναν (Garonne) παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ποταμοῦ Μός· κάτοικοι 23.390.

Τὸ ἀρχαῖον 'Αγινόν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Γαλατίαν, ἦτο πρωτεύουσα τῆς *'Αγιννώτιδος* (Agénois λατ. Pagus Aginnensis) κοτοικουμένης ὑπὸ τῶν Νιτιοβρίγων, ἀποτελούσης δὲ τὰ ²/₃ τοῦ νῦν νομοῦ Λὸτ ἐ-Γκαρόν. Καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Βισιγότθων τὸ 417, ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Κλόβιος, ἀλλὰ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν τὸ 840. Περιελθοῦσα ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν ὡς προὶξ τῆς ζωντοχήρας 'Ελεονόρας τῆς 'Ακουϊτανίας ὑπανδρευθείσης τὸν ῾Ερρῖκον Β' Πλανταγενέτην, βασιλέα τῆς 'Αγγλίας, ἐδόθη πάλιν ὑπὸ Ριχάρδου τοῦ Λεοντοκάρδου ὡς προὶξ εἰς τὴν ἀδελφήν του ὑπανδρευθεῖσαν τὸν κόμητα τῆς Τουλούζης Ρεϋμόνδον Ζ'. 'Αλλὰ καὶ πάλιν ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς ῎Αγγλους κατὰ τὸν ἑκατονταετῆ πόλεμον· τέλος διὰ τῆς νίκης τῆς 'Ιωάννας Δάρκ ἡ 'Αγιννῶτις ἀπεδόθη πλέον ὁριστικῶς εἰς τὴν Γαλλίαν (1439).

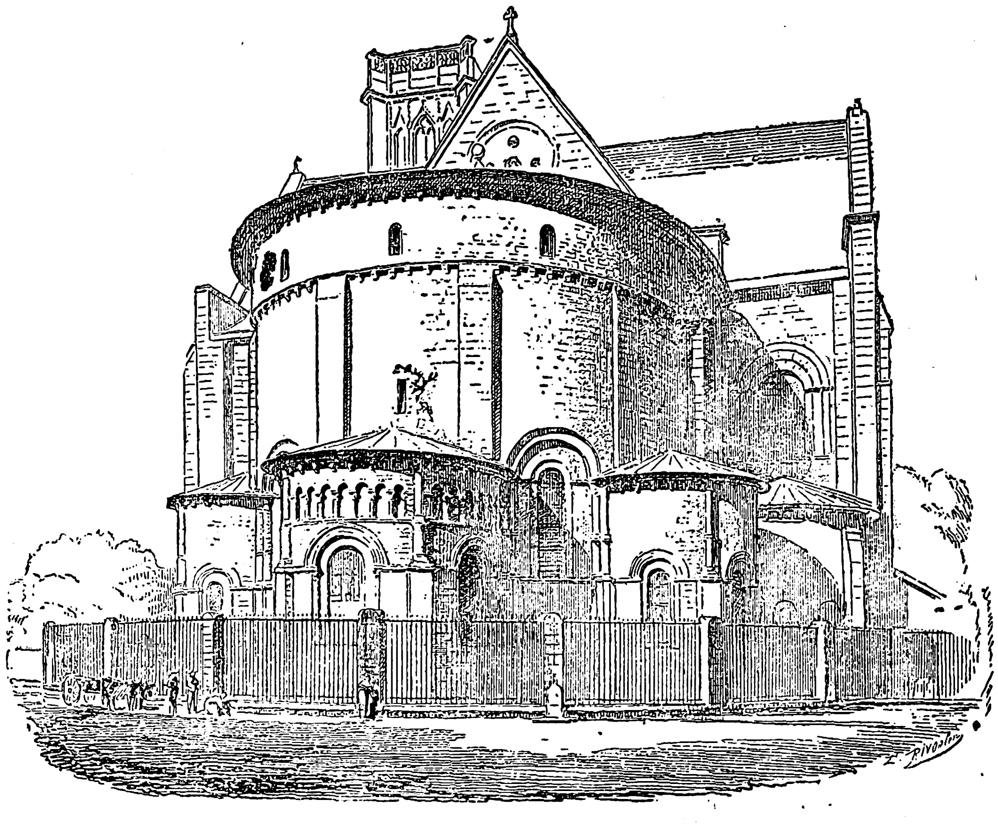

῾Ο Ναὸς τοῦ Saint Caprais ἐν ῞Αγεν.

Τὸ ῞Αγεν διενεργεῖ μέγα ἐμπόριον δαμασκήνων, ἀκμάζει δ' ἐν αὐτῇ ἡ μεταξουργία καὶ ἡ χρωματουργία. ῎Εχει θαυμασίους περιπάτους ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Γαρούνα καὶ παρὰ τὸν λόφον τοῦ Ερμιτάζ, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἐγκατεσπαρμέναι κομψαὶ ἐπαύλεις ἐν μέσῳ ὀπωροκήπων καὶ ἀμπελώνων. 'Εκ τῆς κορυφῆς δὲ τοῦ 'Ερμιτὰζ τὸ βλέμμα πλανᾶται ἐπὶ τῆς καταφύτου καὶ θαυμασίας κοιλάδας τοῦ ποταμοῦ. ῎Αξια λόγου μνημεῖα ἔχει τὸν ναὸν τοῦ 'Αγίου ῾Ιλαρίου (15ος αἰὼν) καὶ τὴν μητρόπολιν τοῦ 'Αγίου Κάπρου, πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου ὅστις ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων κηρυξάντων τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὴν 'Αγιννώτιδα (τέλη τοῦ 3ου αἰῶνος).

'Αγεναί (Agenais) ἡ περιοχὴ 'Αγιννώτιδος. βλέπε ῞Αγεν.

῞Αγενβαχ Πέτρος δ' (Pierre de H genbache). Κυβερνήτης τῆς 'Αλσατίας, Φερρέτης, Βρισγὼ καὶ Σουνδγώ, εὐνοούμενος Καρόλου τοῦ δουκὸς τῆς Βουργουνδίας. «῾Ο ἄρχων οὗτος ἦτο ὁ σκληρότερος ὅλων τῶν ποτὲ κυβερνησάντων χώραν τινά» λέγει ὁ de Barante. ῾Ο δεσποτισμός του, ἡ σκληρότης, αἱ βιοπραγίαι καὶ ἀσωτίαι του ἐξήγειραν κατ' αὐτοῦ τὰς πόλεις τῶν ἐπαρχιῶν του, καὶ ἔγιναν αἰτία σχηματισμοῦ συνομοσπονδίας ἐναντίον τοῦ Καρόλου τῆς Βουργουνδίας μεταξὺ τοῦ ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας, τῆς ῾Ελβετίας, τοῦ Παλατινάτου καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΑ'.

῾Ο ῞Αγενβαχ συνελήφθη ἐν Βριζὰχ τὸ 1474 καὶ δικασθεὶς ἐνώπιον δικαστηρίου ἀποτελουμένου ἀπὸ εὐγενεῖς καὶ ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ ἀπεκεφαλίσθη.

῾Ο Κάρολος θελήσας νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ φίλου του ἐπετάχυνε τὴν ἰδίαν του καταστροφήν.

῞Αγενβαχ (Κάρολος-Ροδόλφος Hagenbach). Θεολόγος καὶ ἱστορικὸς ἑλβετὸς γεννηθεὶς ἐν Βασιλείᾳ (Bâle) τὸ 1821. ῾Ο πατήρ του ἦτο σοφὸς καθηγητὴς τῆς βοτανικῆς καὶ ἀνατομίας. 'Εσπούδασεν ἐν τῇ πατρίδι του καὶ ἐν Βόννῃ καὶ Βερολίνῳ τὴν θεολογίαν. 'Επιστρέψας εἰς Βάλην διωρίσθη τὸ 1828 καθηγητὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Δύο ἔτη ἀργότερον ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῆς θεολογίας. ῎Εγραψε πάμπολλα συγγράμματα θεολογικά, καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἱδρυτὴς τῆς «'Εκκλησιαστικῆς ἐφημερίδος» (1844) σημειωσάσης μεγάλην ἐπιτυχίαν. 'Εκ τῶν θεολογικῶν του ἔργων σπουδαιότερα εἶνε:

«'Εκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ 18ου καὶ τοῦ 19ου αἰῶνος» (2 τόμοι), «Μαθήματα ἀρχαίας 'Εκκλησιαστικῆς ἱστορίας» (1850), «Μαθήματα ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ μεσαιῶνος» 1860, «῾Οδηγὸς χριστιανικῆς παιδεύσεως», «'Εγκυκλοπαίδεια καὶ μυθολογία θεολογικῶν ἐπιστημῶν» κ. ἄ.

῾Ο ῞Αγενβαχ ἦτο καὶ καλὸς ποιητὴς γράψας ποιήματα ἐπὶ θεμάτων θρησκευτικῶν, ὡς τὰ «῎Ασματα τῶν Παθῶν», «Λούθηρος» κ. ἄ.

῞Αγενβουτ (Hagenbut, Hanbut ἢ Haynpol καὶ λατινιστὶ Janus Cornarius). Γερμανὸς ἑλληνιστὴς καὶ ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1500 καὶ ἀποθανὼν εἰς 'Ιέναν τὴν 16 Μαρτίου 1558. ῾Ο σοφὸς οὗτος, εἰς τὸν ὁποῖον δικαίως ἀνήκει ἡ τιμητικὴ διάκρισις ὅτι συνέτεινε κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ γοήτρου τῶν ἀρχαίων ῾Ελλήνων ἰατρῶν καὶ συγγραφέων, ἐτελείωσε τὰς σπουδάς του εἰς Λειψίαν καὶ εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἑνὸς ἐτῶν διωρίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς Βυτεμβέργην. Κατόπιν ἐταξίδευσεν ἀνὰ ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην ἀναζητῶν ἔργα ἑλλήνων ἰατρῶν. Εἰς τὸ Βὰλ εὗρηκε τὰς ἐκδόσεις τοῦ ῎Αλδ καὶ ἐδημοσίευσε μόνος του τῷ 1538 τὸ κείμενον τοῦ ῾Ιπποκράτους καὶ ἀργότερον, τῷ 1546, τὸ ἴδιον μεταφρασμένον καὶ εἰς Λατινικήν. 'Εξέδωκεν ἐπίσης πλείστας μεταφράσεις τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Συνεσίου, τοῦ ἁγίου 'Επιφανίου, τοῦ Μακαρίου, ὡς καὶ διάφορα συγγράμματα περὶ ἰατρικῆς.

'Αγενεαλόγητος. 'Εκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ τοῦ γένους, ἡ σειρὰ τῆς γενεαλογίας ἀγνοεῖται. 'Εν Καινῇ Διαθήκῃ ἀπάτωρ, ἀμήτωρ.

ἀγένεια 1) τὸ μὴ ἔχειν γένος, 2) ἡ ταπεινὴ καταγωγή. δυσγένεια, ἀδοξία, ταπεινοσύνη, πτωχία, ἀκλεῖα, τὸ ἀκλεές, 3) τὸ ἐναντίον τοῦ εὐγένεια, τὸ μὴ εὐγενὲς φρόνημα, ἡ ἀνανδρία ἢ μικροψυχία, ὁ ψυχικὸς ξεπεσμός, χυδαιότης, χωριατιά, προστυχιά, βαναυσότης, ἀνελευθερία, φαυλότης, χαμέρπεια. Κατ' 'Αριστοτέλην (πολ. 6,1) «ἐπειδὴ ὀλιγαρχία καὶ γένει καὶ πλούτῳ καὶ παιδείᾳ ὁρίζεται, τὰ δημοτικὰ δοκεῖ τἀναντία τούτων εἶναι, ἀγένεια, πενία, βαναυσία».

ἀγένειος· ὁ ἄνευ γενείου, ἀνίουλος, μαδαγένειος, ὁ μὴ ἔχων γενειάδα, ὁ σπανός, καὶ παρ' ἀρχαίοις ἡ φράσις «ἀγένειον τοῦ εἴρηκας» (Λουκ, Ζ. τραγ. 29) δῆλα δὴ ὁ λόγος σου εἶναι ὡς νέου, ἀπείρου ἀνθρώπου.

ἀγενεσία (ἐκ τοῦ α: στ. καὶ γένεσις). Εἶνε ἡ ἀνικανότης ἢ ἀνεπιτηδειότης πρὸς τὸ γεννᾶν ἢ πρὸς τὴν τεκνογονίαν· τοῦτο δὲ λέγεται ἐπὶ ἀνδρῶν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν *ἀτοκίαν*, ἥτις ἀναφέρεται εἰς τὸν γυναικεῖον ὀργανισμόν. ῎Εχει δ' ἡ ἀγενεσία ὡς αἴτια: τὴν φυσικὴν περὶ τὴν διάπλασιν διαμαρτίαν τῶν γεννητικῶν ὀργάνων τοῦ ἀνδρός, οἷον: τὴν ἀνορχιδίαν, τὴν κρυψορχιδίαν, τὸν ὑποσπαδία ἐνίοτε· πρὸς δέ, τὴν ἔλλειψιν σπέρματος (ἀσπερμία) ἢ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ, κατ' ἀκολουθίαν νόσων τινῶν γενικῆς φύσεως ἢ τοπικῆς ἐξελίξεως (ὀρχῖτις, ἐπιδιδυμῖτις), ὡς καὶ τὴν ἔλλειψιν ζωτικότητος καὶ ἀδυναμίας τοῦ σπερματοζωαρίου πρὸς τεκνογονίαν, ὡς ἀπαντᾷ τὸ τοιοῦτον εἰς ὀργανισμοὺς ἐξηντλημένους καὶ ἐξησθενημένους καὶ γεροντικοὺς τοιούτους. 2) ῾Η μερικὴ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν ἐπίσχεσις κατὰ τὴν ἐμβρυογονικὴν περίοδον, ἀναφερομένη εἰς τὸ ἐν διαπλάσει ἔμβρυον καὶ ἐπιφέρουσα οὕτω ἀτροφίας τινὰς ἀναγομένας εἰς τὴν τερατολογίαν. 3) 'Εν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ ἡ τοιαύτη ὀνομασία ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Broca εἰς τὰς παραγωγικὰς τῶν γενῶν διασταυρώσεις τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα εἶνε ἀπολύτως ἄγονα πρὸς ἄλληλα ἢ πρὸς ἄτομα τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας ἀρχεγόνου φυλῆς.

Digitized by Google

συνώνυμον τούτου εἶναι ὁ ὅρος: *ὁμογενεσία ἀγενεσική*. Μ. Ν. Κ.

ἀγενής· ὁ μὴ ἀνήκων εἰς γένος· 2) ὁ μὴ εὐγενὴς (βλέπε *ἀγεννής*).

Αγενία ἡ ἀβησσυνιακὴ (Hagenia abyssidiaca) ἢ Βραϋέρα ἡ ἀνθελμινθικὴ (Brayera anthelminthica). Τάξις Ροδανθῶν· ὑποδιαίρεσις Σπειραιηρὰ τῆς οἰκογενείας Ροδιδῶν. Δένδρον ἰθαγενὲς τῆς Ἀβησσυνίας τοῦ ὁποίου τὰ ἄνθη εἶναι γνωστὰ καὶ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ Φαρμακευτικῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κοῦσσο (Kousso, Cousso, ἢ Kosso) Περιέχουν ὡς κύριον συστατικὸν τὴν κοζίνην (cosine, koussine).

Τὸ ἔγχυμα (15-25 γραμ. κόνεως ἐρυθροῦ κοῦσσο καὶ 250 γραμ. ζέοντος ὕδατος εἰς μίαν δόσιν μετὸ τὴν ἀπόψυξίν του) χορηγεῖται ὡς λίαν ἀποτελεσματικὸν ἀνθελμινθικόν. Εἶναι ὅμως ἀηδεστάτης γεύσεως καὶ προκαλεῖ τοσοῦτον συνήθως ἔμετον ὥστε ἔχει περιπέσει εἰς ἀχρηστίαν.

ἀγεννής· ἄσογος, ὁ μὴ καταγόμενος ἐκ καλῆς οἰκογενείας (=ἀπὸ σπίτι) ἀνευγενής, ἄδοξος, ἄγνωστος, ταπεινός, ἀκλεής, ἄσημος, ἀφανής, ἄφατος, ἀνώνυμος, δυσγενής, δυσκλεής, νώνυμος, ψεφενός, ψεστηνός. Ἡ μόνη ὀρθὴ γραφὴ εἶναι μὲ δύο *νν*, ἀντίθετον τοῦ *γενναῖος*, καὶ γίνεται ἀπὸ τὸ *γέννα*· κατόπιν μετέπεσε ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ βάναυσος, ἀνελεύθερος, ἀγοραῖος, ἀμόρφωτος, φαῦλος, φλαῦρος, πρόστυχος, ἀνευγενής. Μεταγενεστέρως ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης τῆς μεταφορικῆς κατ' ἐπίδρασιν τοῦ εὐγενής, (τὸ ὁποῖον γίνεται ἀπὸ τὸ γένος) ἐγράφη καὶ τὸ *ἀγενὴς* μὲ ἕνα ν. Ἡ δὲ σημασία αὕτη προσεγένετο εἰς τὴν λέξιν διότι ὁ μὴ καταγόμενος ἀπὸ καλὴν οἰκογένειαν δὲν ἔχει βέβαια καὶ καλὴν ἀνατροφήν. Λέγεται δέ, ὄχι μόνον ἐπὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ζώων: *ἀγεννὴς* ἀλεκτρυών, —κύων κτλ. ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ φυτῶν, «ἄγριον βλάστημα καὶ *ἀγεννές*», —ξύλον. Ἐπιρρ. *ἀγεννῶς* παίζειν. Τὸ δὲ *οὐκ ἀγεννῶς* σημαίνει: κοσμίως, εὐγενῶς.

ἀγέννητος· 1) παθητ. ὁ μὴ γεννηθεὶς εἰσέτι, ἄπλαστος, ἀδημιούργητος, 2) ἐνεργ. ὁ μὴ γεννήσας εἰσέτι, ὁ *ἄγεννος*.

ἄγεννος· ποὺ δὲν ἐγέννησεν ἀκόμη· *ἄγεννη* ἀρνάδα, *ἄγεννη* γυναῖκα κτλ.

Ἀγενόσωμον (ἐκ τοῦ ἀ στερ., γεννῶ καὶ σῶμα). Ὄνομα δοθὲν ὑπὸ τοῦ Is: Geoffoy Saint-Hilaire εἰς τὰ τέρατα τὰ καλούμενα *ἀγενῆ* ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, τέρατα ἅτινα φέρουσι κοιλιοπτωσίαν πλαγίαν ἢ μέσην καταλαμβάνουσαν κυρίως τὸ κατώτερον τμῆμα τοῦ ὑπογαστρίου καὶ τῶν ὁποίων τὰ γεννητικὰ καὶ οὐρητικὰ ὄργανα δὲν ὑφίστανται, ἢ ἐμφανίζονται εἰς ὑποτυπώδη κατάστασιν. Τὸ γένος τοῦτο τῶν ἀγενοσώμων ἀνάγεται, κατὰ τὴν τερατογονικὴν κλίμακα, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κηλοσώμων (ἴδε τὴν λέξιν ταύτην).

ἀγένωτος καὶ *ἀγίνωτος*· 1) ὁ ἄωρος, ὁ ὄμφαξ, 2) ὁ ἀκάμωτος, ὁ ἀτελείωτος. Παροιμ. «*ἀγένωτα* καὶ γενωμένα»=τὰ τρώγει. Λέγεται ἐπὶ τῶν μὴ ἐνεργούντων ἐσκεμμένως. Ὅπως δηλ. ὁ κλέπτης εἰσελθὼν εἰς ξένον περιβόλιον ἢ ἄμπελον τρώγει ἀδιακρίτως τὰ ἀγένωτα καὶ τὰ γενωμένα, μὴ ἔχων καιρὸν νὰ ἐκλέξῃ, οὕτω καὶ ὁ μὴ ἐνεργῶν μετὰ περισκέψεως συγχέει τὸ ὀρθὸν μετὰ τοῦ στρεβλοῦ,

Ἄγερ (Ἰωσὴφ Hager). Γερμανὸς φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Μιλάνῳ τὸ 1757. Ἐσπούδασεν ἐν Βιέννῃ τὰς ἀνατολικὰς γλώσσας καὶ κατὰ τὰ πολλά του ἀνὰ τὴν Εὐρώπην ταξίδια ἐξέμαθεν ἄριστα τὴν γερμανικήν, ἰταλικήν, γαλλικὴν καὶ ἀγγλικὴν καὶ ἔγραψεν ἀρκετὰ ἐνδιαφερούσας διηγήσεις τῶν περιηγήσεών του. Τὸ 1799 ἤρχισε τὴν σπουδὴν τῆς κινεζικῆς γλώσσης καὶ ἔγραψε διάφορα συγγράμματα περὶ τῆς μακρυνῆς χώρας. Ἂν καὶ ἀτελῆ τὰ ἔργα ταῦτα ἐν τούτοις προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τοῦ πεπαιδευμένου κόσμου καὶ ὁ Ἄγερ ἐκλήθη τὸ 1802 εἰς Παρισίους διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀντὶ ἐτησίου μισθοῦ 6000 φράγκων. Ἐκεῖ ἐξηκολούθησε γράφων περὶ Κίνας, ἀλλὰ κατεπολεμήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων σοφῶν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πρωτεύουσαν. Ἐλθὼν εἰς Ἰταλίαν ἐγένετο καθηγητὴς τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Παβίας καὶ ἀργότερον βιβλιοθηκάριος εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Μιλάνου. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων του τὰ ὁποῖα ἐξέδωκε τότε εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον «Miniere dell' Oriente» ὅπου προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἔχουν τὴν αὐτὴν μὲ τοὺς Κινέζους καταγωγήν, καὶ ὅτι ἐμιμήθησαν τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά των!

Ὁ Ἄγερ ἦτο πλήρης καλῆς θελήσεως, ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ σπουδαί του δὲν ἦσαν βαθεῖαι. Εἶχε ἔμφυτον τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν συγκριτικὴν φιλολογίαν, ἀλλὰ ἐστερεῖτο ἐπιστημονικῆς μεθόδου. Ἀπήλαυε μεγάλης φήμης ἐφ' ὅσον ἔζη, ἀλλὰ ἡ λάμψις του ἠμαυρώθη ἀργότερον ὑπὸ τῶν σοφῶν οἵτινες τὸν διεδέχθησαν, ἰδίως τοῦ Ἰουλίου Κλάπροθ. Ὁ Ἄγερ ἀπέθανε τὸ 1757.

Ἄγερ ἢ Ἀγέριος (Ager, Agerius) Νικόλαος· Ἀλσατὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Ἰτενχάϊμ τῷ 1568 καὶ ἀποθανὼν ἐν Στρασβούργῳ τῷ 1634. Ἐσπούδασεν ἰατρικὴν καὶ φιλοσοφίαν ἐν Στρασβούργῳ, ἐξήσκησε τὴν ἰατρικὴν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει, τέλος δὲ ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς ἕδρας τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς βοτανικῆς. Ὁ Ἄγερ ἦτο ἐφημέριος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ καὶ συνεδέετο διὰ στενῆς φιλίας μὲ τοὺς βοτανολόγους ἀδελφοὺς Βωχὲν (Bauhin), εἰς τοὺς ὁποίους ἀνεκοίνου τὰ νέα εἴδη τῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα ἀνεκάλυπτε κατὰ τὰς πρὸς συλλογὴν βοτάνων ἐκδρομάς του. Ἐδημοσίευσεν ἐπηυξημένην ἔκδοσιν τοῦ «Γερμανικοῦ ἐγχειριδίου φαρμακολογίας» τοῦ Ρὺφ (Ryff) καὶ μέγαν ἀριθμὸν πραγματειῶν.

Ἄγερ ἢ Ἀγέριος, Ἰωάννης - Ἐρρῖκος. Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἐξήσκησε τὸ ἰατρικὸν ἐπάγγελμα ἐν Στρασβούργῳ καὶ ἐδημοσίευσε μερικὰς μικρὰς πραγματείας.

ἀγερακᾶτος· εἶδος μεγάλου κοχλίου (= σαλιάγκου), ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ χρώματός του πρὸς τὸ τοῦ ἀγερακιοῦ (= ἱέρακος). Ἡ ἑρμηνεία εἶναι τοῦ Ἄμαντου. Μ. Φ.

ἀγεράνιος καὶ *γεράνιος* (παρὰ τὸ ἀγέρας)· γαλάζιος, μπλάβος, γλαυκός, οὐρανής, θαλασσής, γαλανός, κυανοῦς· ἐτυμολ. τὸ (ἀ)γεράνιος εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἀέρινος, ὅπερ ἐσήμαινε καὶ τότε τὸ κυανοῦν χρῶμα (σύγκρινε Πολυδευκ. 4, 119) καὶ ἔγινεν *ἀγεράνιος* κατὰ τὸ ὁμοιονόημον *οὐράνιος*. Ἡ ἔκπτωσις τοῦ ἀρχικοῦ α εἶναι συχνὴ εἰς τὰ νεοελλ. ἰδιώματα· βλέπε Α σελ. 2, β'. Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀγέρας ἀντὶ *ἀέρας* μὲ τὴν ἐπένθεσιν τοῦ συνοδίτου φθόγγου *γι* μεταξὺ δύο φωνηέντων· σύγκρινε: *ἀκούγεται*, τὸ *γαῖμα*, *ὁ γήλιος*, καγίλα, πνογὴ κ.τλ.

ἀγερασιά· βλ. ἀγηρασία.

ἀγέραστα· δίχως νὰ γηράσει, ἀγήρως, ἀφθόρως, ἀμεταβλήτως.

ἀγέραστος· ὁ ἀγήρατος, ὁ ἀγήρως, ἀγήραος, ἀγήραντος· ὁ μὴ γηράσκων, ἀναλλοίωτος, ἄφθαρτος, ἄφθιτος, ἀθάνατος. Τὸ ἀγήραντον στόμα τοῦ κόσμου, καλεῖται ὁ Ὅμηρος ὑπὸ Ἀντιπάτρου τοῦ Σιδωνίου. Ὁ τύπος *ἀγέραστος* εἶναι ὁ δημώδης γινόμενος ἀπὸ τὸ *γεράζω* = γηράσκω, τὸ ι > ερ κανονικὸν σχεδὸν ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ: ἄχυρο > ἄχερα, γηρατειὸ > γερατειά, ὑγιηρὸς > γερός, θηριὸ > θεριό, κηρὶ > κερί, κιρνῶ > κερνῶ, λυγηρὸς > λυγερός, μάγειρος > μάγερας, μύρμηξ > μεμίγκι, μυρσίνη > μερσίνα, birbante > μπερμπάντης, πίτυρα > πίτερα, σίδηρος > σίδερο, σκαντζόχοιρος > σκαντζόχερος, κυρὰ > κερά, πληρώνω > πλερώνω, στειρεύω > στερεύω, χειρότερος > χερότερος, Εἰρήνη > Ἐρήνη, πιρούνι > περούνι, σπιρούνι > σπερούνι, Πειραίας > Περαίας, ἀφηρημένος > ἀφερημένος, καματηρὸς > καματερός, λαμπηρὸς > λαμπερὸς καὶ πολλὰ ἄλλα.

ἀγέρατον ἢ ἀγήρατον (Ageratum mexicanum). Φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων (ὑποδιαιρέσεως γλωσσοστεφάνων) ἰθαγενὲς τοῦ Μεξικοῦ εἰσαχθὲν καὶ παρ' ἡμῖν ὡς φυτὸν καλλωπισμοῦ.

Ἄγερδον (Φρειδερῖκος δέ). Γερμανὸς ποιητὴς γεννηθεὶς ἐν Ἀμβούργῳ τῷ 1708, ἀποθανὼν τὸ 1754. Δὲν δυνάμεθα νὰ τὸν κατατάξωμεν μεταξὺ τῶν μεγάλων ποιητῶν, οἵτινες ἀνεμόρφωσαν τὴν Γερμανικὴν φιλολογίαν τὸν 18ον αἰῶνα, καθ' ὅσον μᾶλλον ἀνῆκεν εἰς τὴν παλαιὰν σχολήν, ἥτις ἐλάμβανεν ὡς πρότυπα τὰ ἀριστουργήματα τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας. Ἐν τούτοις διεκρίθη διὰ τὴν κομψότητα καὶ γλαφυρότητα τοῦ ὕφους του, καθὼς καὶ διὰ τὴν λεπτὴν εὐθυμίαν, ἥτις διαφαίνεται εἰς τὰ ποιήματά του. Ἔγραψε «Ποιητικὰ ἔργα», τὴν «Εὐτυχίαν», τὸν «Σοφόν», τὸν «Μῆνα τοῦ Μαΐου» κ.ἄ.

Ἄγερδον (Χριστιανὸς—Λουδοβῖκος δέ). Γερμανὸς καλλιτέχνης καὶ συγγραφεύς, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Ἀμβούργῳ τὸ 1713, ἀποθανὼν ἐν Δρέσδῃ τὸ 1780. Τὸ 1764 διωρίσθη Γενικὸς Διευθυντὴς τῶν Ἀκαδημιῶν τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Δρέσδης καὶ τῆς Λειψίας. Τὸ ἔργον του «Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ζωγραφικῆς» ἐκδοθὲν ἐν Λειψίᾳ τὸ 1762, θεωρεῖται ἀριστούργημα εἰς τὸ εἶδός του. Ἄλλα ἔργα του εἶναι: «Ἐπιστολὴ εἰς ἐρασιτέχνην Ζωγράφον» καὶ «Πῶς νὰ γίνῃ τις διάσημος εἰς τὸν σοφὸν κόσμον».

ἀγερικὸ καὶ πληθ. *ἀγερικά*· τὰ ἐναέρια πνεύματα, οἱ δαίμονες τῶν ἀέρων· σύγκρινε τὸ τοῦ τροπαρίου «πνευμάτων *ἀερίων* τὰ πλήθη», τὰ ἐξωτικά. Οἱ ξωτικὲς ἢ ξωθιές, οἱ ἀνεμικές, τὰ ἀνεμικά, οἱ ἀνεμογαζοῦδες (Γορτυνία), οἱ *ἀπόξω*, οἱ ἐξωποδῶ. Ἐκ τούτου κατὰ παρετυμολογικὸν συμφυρμὸν οἱ Νεράϊδες λέγονται Ἀγεράϊδες.

ἀγερμός· τύπος δοκιμώτερος τοῦ *ἀγυρμός*· 1) συνάθροισις, σύναξις, ἀθροισμός, σύναγμα, μάζευμα: ὁ Ὀδυσσεὺς προσεποιήθη ὅτι παρεφρόνησε κατὰ τὸν *ἀγερμὸν* τῆς ἐκστρατείας, 2) συλλογὴ χρημάτων μάλιστα δι' ἱερὰν χρῆσιν: «ὁ δὲ *ἀγερμὸς* ἔστω τῆς ἱερείας» ἐν ἐπιγραφῇ. Αργότερα ἐλέχθη καὶ *ἀγερμοσύνη* (Ὀππιανός· κυνηγετικὰ δ', 251).

Ἄγερουπ (Eiler - Henning Hagerup). Ἕνας ἀπὸ τοὺς καλυτερους γλωσσολόγους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἐγεννήθη ἐν Nysœ τῆς Δανίας τῷ 1817 καὶ ἀπέθανε τῷ 1863. Ἐχρημάτισε πάστωρ (ἱερεὺς) ἐν Σόλτ καὶ ἐδημοσίευσε (1854) θαυμάσιον λεξικογραφικὸν καὶ γραμματικὸν ἔργον ἐπὶ τοῦ σχεδὸν ἐξαφανισθέντος γλωσσικοῦ ἰδιώματος τοῦ Σλίσβιγκ.

Ἀγερσανοί· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας (καὶ νήσου) Νάξου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων- Κοινὸν δημοτικὸν σχολεῖον μὲ 45 μαθητάς. Ἀγροτικὸν Ταχυδρομικὸν γραφεῖον. Κάτοικοι 362.

Ἡ κοινότης Ἀγερσανῶν, ἔχουσα 719 κατοίκους, περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία Ἀκακία, Ἁλωνάκι καὶ ποταμός. Παράγει πατάτες (800 χιλ. ὀκ.) σιτηρά, ὄσπρια, οἶνον καὶ καρπούζια. Ἔχει προσέτι περὶ τὰς 100 κυψέλας.

ἀγερωχία· τὸ ἀφηρημένον τοῦ *ἀγέρωχος*· ὑπερηφάνεια, σεμνότης ἐπὶ καλοῦ, καὶ ἐπὶ κακοῦ, ὑπεροψία, ἀλαζονεία, ὕβρις.

ἀγέρωχος· 1) ἐπὶ καλῆς σημασίας ὑπερήφανος, σεμνός, ἔντιμος, ὁ ἄγαν ἐπὶ τοῦ γέραος ὀχούμενος. φυτὸν *ἀνέρωχον* ἐπίσης καλεῖται τὸ ρόδον ὑπὸ τοῦ Ἀνακρέοντος. 2) ἐπὶ κακῆς σημασίας: ἀλαζών, ὑβριστής, ὑπερόπτης, γαῦρος, περιφρονητής: *ἀγέρωχον* ὕφος· ἐπιρρ. *ἀγερώχως*: διατὶ φέρεσαι τόσον *ἀγερώχως* πρὸς τοὺς κατωτέρους σου; *ἀγερώχως* γαῦρον ὄμμα ἔχει ὁ τράγος.

Ἀγεσίλαος καὶ Ἀγησίλαος καὶ Ἀγεσίλας, (ἀγείρω, λαός). Ὁ ἄγων τὸν λαὸν πρὸς ἑαυτόν. Ἐπώνυμον τοῦ θεοῦ τοῦ Ἅδου Πλούτωνος. (Καλλιμάχ. Ὕμνος εἰς λουτρὰ τῆς Παλλάδος 130).

Ἀγεσινάται (Cambolectri Agesinates) Ἀρχαῖον ἔθνος τῆς Γαλατίας ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Πικτόνων (Poitou).

ἀγευσία ἢ ὀρθότερον ἀγευστία (agueusie ou ageustie). Ἡ ἐξασθένησις ἢ ὁλοσχερὴς ἀπώλεια τῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων τῆς γεύσεως παραγομένων αἰσθήσεων. Ἡ ἀγευστία δυνατὸν νὰ ὀφείλεται 1) εἰς βλάβην τοῦ γλωσσοφαρυγγιαίου νεύρου διὰ τοῦ ὁποίου διήκουσιν αἱ γευστικαὶ ἶνες αἱ ἐξαπλούμεναι εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς γλώσσης ὁπότε ἀναστέλλεται ἡ αἴσθησις τοῦ πικροῦ 2) εἰς βλάβην τοῦ προσωπικοῦ οὗτινος ἡ διάμεσος μοῖρα ἡ περιέχουσα γευστικὰς ἶνας κατανέμεται εἰς τὰ δύο πρόσθια τριτημόρια τῆς γλώσσης καὶ 3) εἰς βλάβην τοῦ τριδύμου οὗτινος ὁ γλωσσικὸς κλάδος (γλωσσικὸν νεῦρον) ἀναστομοῦται μετὰ τοῦ προσωπικοῦ διὰ τῆς χορδῆς τοῦ τυμπάνου ἐν ᾗ περιέγονται κεντρομόλοι γευστικαὶ ἶνες. Κατὰ τὰς δύο τελευταίας περιπτώσεις ἀναστέλλεται ἡ γεῦσις τοῦ γλυκέος, τοῦ ὀξέος καὶ τοῦ ἁλατώδους.

Ἀγευσία παροδικὴ ἐπέρχεται ἐνίοτε λόγῳ ξηρασίας τοῦ βλεννογόνου τοῦ στόματος, παχέος ἐπιχρίσματος τῆς γλώσσης, ἢ ἀλλοιώσεως τοῦ ὀργάνου τῆς ὀσφρήσεως (κόρυζα). Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὅταν οἱ ρώθωνες ἀποφράσσωνται, ὁ οἶνος, τὸ τέϊον, ὁ καφές, ἡ σοκολάτα, τὸ βούτυρον χάνουν μέγα μέρος τῶν γευστικῶν των ἰδιοτήτων. Ἐπὶ ὑστερικῶν ἀτόμων ἀπαντᾷ ἐνίοτε ἡ ἀγευστία ὀφειλομένη εἰς ψυχικὰ αἴτια.

ἄγευστος· 1) μὲ νόημα καταστατικόν· ὁ ἄφανος, ὁ νηστικός, ὁ νῆστις: ἀπὸ χθὲς εἶμαι *ἄγευστος*. 2) μὲ [illegible]γητικόν· ὁ μὴ γευσάμενός τινος: *ἄγευστος* πλακοῦντος· καὶ μεταφορικῶς ἄπειρός τινος: παιδείας *ἄγευστος*, κακῶν *ἄγευστος*, λύπης *ἄγευστος* κτλ. 3) μὲ παθητικόν· ὁ ἀφάγωτος, ποὺ δὲν τὸν ἔχει φάγει τις: τὸ φαγητὸν ἐκεῖνο ἔμεινεν *ἄγευστον*. 4) μὲ τὸ οὐδέτερον νόημα· ὁ μὴ ὢν γευστός, ποὺ δὲν τρώγεται, τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ νὰ φάγῃ τις: οἱ ἄωροι φοίνικες εἶναι *ἄγευστοι*. 5) ὁ μὴ παρέχων καθόλου τὸ αἴσθημα τῆς γεύσεως εἰς τὸν γευόμενον: τὸ ὕδωρ εἶναι ὑγρὸν ἄχρουν, ἄοσμον, ἄχυμον, *ἄγευστον*.

ἀγεωγράφητος· 1) τοῦ ὁποίου δὲν ἔγινε ἡ γεωγραφικὴ περιγραφή: ἡ Αφρικὴ εἶναι ἀκόμη *ἀγεωγράφητος*· 2) ὁ μὴ γνωρίζων γεωγραφίαν: Οἱ Ἕλληνες εἴμεθα σχεδὸν ὅλοι *ἀγεωγράφητοι*.

ἀγεωμέτρητος· 1) ἐπὶ προσώπου: ὁ μὴ γνωρίζων γεωμετρίαν. 2) ἐπὶ προβλημάτων: τὰ μὴ γεωμετρικά. 3) ἐπὶ ἐκτάσεως: ἡ μὴ γεωμετρηθεῖσα.

Ἀγεωμέτρητος μηδεὶς εἰσίτω. Λέγεται ὅτι ὁ Πλάτων ἔγραψεν ὑπεράνω τῆς εἰσόδου τῆς κατοικίας του τὴν φράσιν ταύτην ὑπονοῶν ἴσως ὅτι ἡ γεωμετρία εἶναι στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὴν φιλοσοφίαν. Κατὰ μεταγενεστέρους ὅμως παροιμιογράφους ὁ Πλάτων διὰ τοῦ ἀγεωμέτρητος ἐνόει ἄδικος καὶ ἄνισος. Αἰῶνας πολλοὺς κατόπιν ὁ διάσημος Ἕλλην φιλόσοφος Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἱδρύσας ἐν Ἁγίῳ Ὄρει τὴν Ἀθωνιάδα Ἀκαδημίαν, ἐπέγραψεν εἰς τὴν εἴσοδον αὐτῆς τὸ κάτωθι ρητόν:

«Μηδεὶς ἀγεωμέτρητος εἰσίτω
Τῷ μὴ θέλοντι συζυγώσω τὰς πύλας».

ἀγεωργησία· ἡ ἔλλειψις γεωργίας, ἡ γεωργικὴ παραμέλησις, ἡ κακὴ τῆς γῆς ἐπιμέλεια: *ἀγεωργησία* δέρνει τὴν χώραν μας.

ἀγεώργητος· ὁ μὴ γεωργούμενος, ὁ ἀκαλλιέργητος, ὁ χέρσος, ἀνεξέργαστος, ἀνέργαστος, ἀδιέργαστος, ἄσπορος, ἄσπαρτος, ἄφαρος· ἐπίρ. ἀγεωργήτως.

Digitized by Google

῞Αγη· πόλις. Βλέπε Χάγη.

᾿Αγὴλ-Τὰς-Μαχαλὲ (Πετρόλοφος)· χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Σουφλίου τοῦ νομοῦ ῞Εβρου. Κάτοικοι 191.

ἄγημα· λέξις, ἣν οἱ ᾿Αθηναῖοι παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Λακεδαιμονίους· τύπος δωρικὸς (ὅπως καὶ τὸ *λοχαγός*), ἐσήμαινε δὲ Λακωνιστὶ μὲν τμῆμα στρατοῦ, Μακεδονιστὶ δὲ ἐκλεκτὸν τάγμα σωματοφυλάκων. Παρ' ἡμῖν σημαίνε ἰδίᾳ ἀριθμὸν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος τοῦ στόλου προωρισμένον δι' εἰδικὴν ὑπηρεσίαν στρατιωτικὴν κατὰ δεδομένην στιγμήν: ἀποβατικὸν *ἄγημα:* ναῦται χρησιμοποιούμενοι ὡς πεζὸς στρατός· ἔχομεν ἔτι:—πυροσβεστικόν,—ἐπικουρικόν,—ἁρμένων, καὶ—ἐμβολῆς.

᾿Αγηνορίδης. Υἱὸς τοῦ ᾿Αγήνορος. ᾿Αγηνορίδαι ἐκαλοῦντο ἰδίως οἱ Θηβαῖοι ὡς ἀπόγονοι τοῦ Κάδμου, υἱοῦ τοῦ ᾿Αγήνορος.

᾿Αγηνόριον. Ναὸς ἐν Τύρῳ ὅπου ἐλατρεύετο ᾿Αγήνωρ βασιλεὺς τῆς Φοινίκης.

᾿Αγήνωρ. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Λιβύης θυγατρὸς τοῦ ᾿Επάφου καὶ ὁ ἀρχαιότατος βασιλεὺς τῆς Φοινίκης. ᾿Απέκτησεν ἐκ τῆς συζύγου του Τηλεφάσσης (=ἡ μακρόθεν λάμπουσα) υἱοὺς τὸν Κάδμον, τὸν Φοίνικα καὶ τὸν Κίλικα καὶ θυγατέρα τὴν Εὐρώπην. Μετὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς θυγατρός της ὁ ᾿Αγήνωρ ἔστειλε τοὺς υἱούς του εἰς ἀναζήτησίν της ἀπαγορεύσας εἰς τούτους νὰ ἐπιστρέψουν ἄνευ ἐκείνης. Οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ ἀφοῦ κατόπιν μακροῦ χρόνου οὐδὲν ἴχνος τῆς ἀδελφῆς των εὗρον καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελον νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον ἄνευ αὐτῆς ἔγιναν οἰκισταὶ διαφόρων χωρῶν. Οὕτω ὁ Κάδμος ᾤκισε τὰς Θήβας, ὁ Φοῖνιξ τὴν Φοινίκην καὶ ὁ Κίλιξ τὴν Κιλικίαν. ῾Ο ᾿Αγήνωρ ἔγινε τοιουτοτρόπως γενάρχης πλείστων βασιλικῶν οἴκων τῆς ῾Ελλάδος, ὅπως ὁ ἀδελφός του Βῆλος διὰ τῶν υἱῶν του Αἰγύπτου καὶ Δαναοῦ ἔγινε πατὴρ τῶν Αἰγυπτίων καὶ Δαναῶν.

Κατά τινας μυθολόγους ὁ μῦθος τῆς γενεαλογίας τοῦ ᾿Αγήνορος ἀναφέρεται εἰς τὰς Φοινικικὰς ἐν ῾Ελλάδι ἐποικήσεις. ῎Αλλοι δίδουν εὐρυτέραν ἑρμηνείαν: ᾿Αγήνωρ σημαίνει πανίσχυρος (σύνθετον ἐκ τοῦ ἄγαν-ἀνὴρ=ἰσχυρός, ἀνδρεῖος). Βλέπουν ἐν τῷ προσώπῳ του αὐτὸν τὸν ἥλιον τοῦ ὁποίου τὴν πορείαν ἠκολούθησαν οἱ λαοὶ ἐπεκτεινόμενοι πρὸς τὴν Δύσιν.

2—Υἱὸς τοῦ Φηλέως βασιλέως τῆς Ψωφῖδος. ᾿Εφόνευσε τὸν ᾿Αλκμαίωνα σύζυγον τῆς ἀδελφῆς του ᾿Αρσινόης διότι οὗτος τὴν εἶχεν ἐγκαταλείψει καὶ νυμφευθῇ τὴν Καλλιρρόην.

3—Υἱὸς τοῦ Τριόπα, δισέγγονος κατά τινας, πατὴρ κατ' ἄλλους, τοῦ πανόπτου ῎Αργου βασιλέως τοῦ ῎Αργους. ῎Αλλοι πάλιν τὸν λέγουν υἱὸν τοῦ Φορωνέως καὶ ἀδελφὸν τοῦ Πελασγοῦ καὶ ᾿Ιάσου.

4—Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ξανθίππης σύζυγος τῆς ᾿Επικάστης καὶ πατὴρ τοῦ Πορθάωνος καὶ τῆς Δημονίκης.

ἀγηρασία=ἔλλειψις γήρατος· γῆρας ἀπηλλαγμένον τῶν συνήθων εἰς τὴν ἡλικίαν ταύτην ἀναπηριῶν.

᾿Αγήρατον τὸ Μεξικανικόν, βλέπε: ᾿Αγέρατον· Τὸ ὑπὸ τοῦ Διοσκουρίδου ἀναφερόμενον ἀγήρατον ἀναφέρεται πιθανῶς (κατὰ Γεννάδιον) εἰς ᾿*Αχίλλειον* τὸ ἀγήρατον.

ἀγηροκόμητος· ὁ μὴ λαβὼν περιποίησίν τινα κατὰ τὸ γῆρας του, ὁ μὴ γηροκομηθείς: ἀπέθανεν *ἀγηροκόμητος* ὁ δυστυχής.

ἀγήρως· ἀττικόν· ὁ μὴ γηράσκων, ὁ πάντοτε νέος, *ἀγήρατος*, *ἀγήραντος*, μτγνστρ. *ἀγήραστος*, νεοελλ. *ἀγέραστος*, ἄφθαρτος, ἀΐδιος, αἰώνιος, ἄφθιτος, ἀμάραντος, ἀθάνατος.

Εἶνε ὁ συνῃρημένος τύπος τοῦ *ἀγήραος*. ῎Εστι δὲ συναίρεσις 1) ἡ ἀφομοίωσις τοῦ ἑνὸς ἐκ δύο παρακειμένων φωνηέντων φθόγγων, τοῦ ἀσθενεστέρου πρὸς τὸν πλησίον του ἰσχυρότερον. Τὸ *α* τότε ἦτο ἀσθενέστερον τοῦ *ο* καὶ ἀφομοιοῦτο πρὸς αὐτό: *(ὁράjοντες)* ὁράοντες>*ὁρόοντες* καὶ κατόπιν τὰ δύο *οο* εἰς *ω*>*ὁρῶντες*, (πρόϜατος): *πρόατος*>*πρόοτος*>πρῶτος· οὕτω καὶ *ἀγήραος*>ἀγήροος>*ἀγήρως*, αὐτοϜαδὴς>αὐτοοδὴς>αὐτώδης. ᾿Αλλ' εἰς τὴν δωρικὴν τὸ *α* ἦτο ἰσχυρότερον τοῦ *ο*, ὅθεν ἀφομοιοῦται τὸ *ο* πρὸς τὸ *α* καὶ ἔχομεν *πρόατος*>*πράατος*>*πρᾶτος* καὶ *αὐτοαδὴς*>*αὐθααδὴς*>*αὐθάδης*. Οὕτω καὶ τὸ *ἀρνονακὶς* μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ *ν* ἀνομοιώσεως ἕνεκα, ἐξαιτίας τοῦ προηγουμένου *ν*, γίνεται *ἀρνοακὶς* καὶ κατ' ἀφομοίωσιν τῶν συμπεσόντων φωνηέντων: ἀρναακὶς καὶ εἶτα *ἀρνακίς*, ὥσπερ *λοχοαγὸς*>*λοχααγὸς*>*λοχαγός*. 2) ἄλλου εἴδους συναίρεσις εἶναι ἡ μετὰ τὴν ἀφομοίωσιν τῶν φωνηέντων διφθογγικὴ αὐτῶν προσφορὰ ἐν συνιζήσει, Θεοκυδίδης>Θοοκυδίδης>Θουκιδίδης (προφορὰ *ου*>*οε* διφθογγικῶς· ἔστι δὲ δίφθογγος ἡ μονοσύλλαβος ἐκφορὰ δύο φωνηέντων φθόγγων). Μ. Φ.

῞Αγης ἢ Χάγης ἀκρωτήριον (Cap de la Hague). ᾿Ακρωτήριον τῆς Γαλλίας, κείμενον εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης καὶ σχηματιζόμενον ἀπὸ τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τῆς χερσονήσου τοῦ Κοτεντίνου (Cotentin). ᾿Επ' αὐτοῦ ὑπάρχει φάρος ὕψους 48 μέτρων καὶ φωτεινῆς ἀκτῖνος 30 χιλιομέτρων.

᾿Αγήσανδρος (ὁ ἄγων τοὺς ἄνδρας). ᾿Επώνυμον· τοῦ θεοῦ τοῦ ῞Αδου Πλούτωνος.

᾿Αγήσανδρος. Ρόδιος καλλιτέχνης κατασκευάσας κατὰ τὸν Πλίνιον (N. H. XXXVI 37) τὸ περίφημον σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν υἱῶν του. Κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα ὁ καλλιτέχνης εἶχε συνεργάτας τὸν ᾿Αθηνόδωρον καὶ τὸν Πολύδωρον, πιθανῶς υἱούς του, κατεσκεύασαν δὲ τὸ σύμπλεγμα ἐξ ἑνὸς τεμαχίου μαρμάρου «consilii sententia». ᾿Εκ τῆς σκοτεινῆς ταύτης ἐκφράσεως τοῦ Πλινίου ἀνεφύησαν διχόνοιαι περὶ τῆς χρονολογίας καθ' ἣν ἤκμασαν οἱ τεχνῖται οὗτοι. Ἡ φράσις «ψηφίσματι τοῦ συμβουλίου» ἔκανε νὰ νομίζεται ὅτι τὸ ἔργον κατεσκευάσθη ἐπὶ Τίτου κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ αὐτοκρατορικοῦ συμβουλίου διὰ νὰ κοσμήσῃ τὰ ἀνάκτορα. Τὸ «consilii sententia» ὅμως φαίνεται ὅτι σημαίνει μᾶλλον «ἀπὸ κοινοῦ βουλευσάμενος», καὶ ἡ εὕρεσις ἐπιγραφῶν τινων ἐν Ρόδῳ καταδεικνύει ὅτι ὁ ᾿Αγήσανδρος καὶ οἱ συνεργάται του ἤκμασαν περὶ τὰ μέσα τῆς 1ης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Τὸ σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόοντος ἀνεκαλύφθη τὸ 1506 ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τῶν θερμῶν τοῦ Τίτου ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ Felix de Fredis καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα ᾿Ιουλίου Β΄, ὅστις τὸ ἐτοποθέτησεν ἐν Μπελβεντὲρ τοῦ Βατικανοῦ. Τὸ 1796 ὁ Βοναπάρτης τὸ μετέφερεν εἰς Παρισίους, ὁπόθεν ἐπανήχθη εἰς Ρώμην τὸ 1815. Θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἐξοχωτέρων ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης τόσον ἀπὸ ἀπόψεως συλλήψεως, ὅσον καὶ ἐκτελέσεως. ῾Ο τρόμος τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν υἱῶν του, ἡ ἀγωνία καὶ αἱ ἀλγηδόνες ἀποτυποῦνται τόσον τελείως εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου καὶ τοὺς συνεσπασμένους μῦς, εἰς τὰ ὑπὸ τῶν δύο δρακόντων περισφιγγόμενα καὶ δακνόμενα σώματα, ὥστε δικαίως ἐθεωρήθη καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἀνώτερον ὅλων τῶν ἄλλων ἔργων τῆς ἐποχῆς του. ῾Ο Λέσσιγγ ἔλαβεν αὐτὸ ὡς βάσιν τῆς περιφήμου πραγματείας του «Λαοκόνων, ἢ περὶ τῶν ὁρίων τῆς ζωγραφικῆς καὶ τῆς ποιήσεως» (1763).

῾Ο Πλίνιος ἐλανθάνετο λέγων, ὅτε τὸ σύμπλεγμα ἦτο μονόλιθον. ῾Ο Μιχαὴλ ῎Αγγελος κατόπιν πολλῆς μελέτης διέκρινε τρία τεμάχια, ὁ Ραφαὴλ Μέγγς πέντε καὶ τέλος ὁ Petit Radel ἕξ, τόσον τελεία, εἶναι ἡ συγκόλλησις τῶν τεμαχίων. ῞Οτε ἀνεκαλύφθη ἔλειπον οἱ δεξιοὶ βραχίονες τοῦ Λαοκόοντος καὶ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ του. Οὗτοι συνεπληρώθησαν, ἀτέχνως, ἐπὶ Κλήμεντος τοῦ Ζ΄ ὑπὸ τοῦ Μοντορσόλι καὶ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Comachini (17ον αἰῶνα). Μὲ τὸν ᾿Αγήσανδρον καὶ τὸ ἀριστούργημά του ἔληξεν ἡ δρᾶσις τοῦ καλλιτεχνικοῦ του ἐργαστηρίου τῆς Ρόδου τοῦ ὁποίου ἔργα ἦσαν καὶ ὁ «Φαρνεσιανὸς ταῦρος» τοῦ ᾿Απολλωνίου καὶ Ταυρίσκου, ἴσως δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ᾿Αφροδίτη τῆς Μήλου.

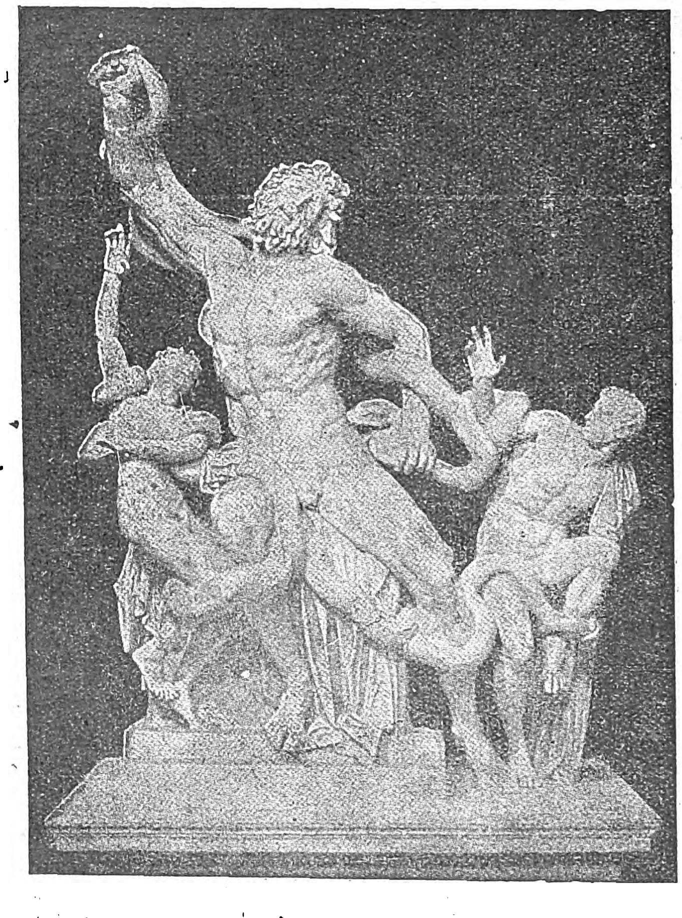

῾Ο Λαοκόων καὶ οἱ υἱοί του περισφιγγόμενοι ὑπὸ δύο ὄφεων καὶ ἀντιπαλαίοντες πρὸς τούτους. ᾿Αθάνατον γλυπτικὸν ἀριστούργημα τοῦ ῞Ελληνος γλύπτου ᾿Αγησάνδρου καὶ τῶν υἱῶν του Πολυδώρου καὶ ᾿Αθηνοδώρου. (1ος αἰὼν π. Χ.) Μουσεῖον Βατικανοῦ.

᾿Αγησίας. Συρακούσιος, νικήσας κατὰ τοὺς ᾿Ολυμπιακοὺς ἀγῶνας, τὸ 430 π. Χ.

᾿Αγησίδαμος. Υἱὸς τοῦ ᾿Αρχεστράτου ἐκ Λοκρίδος. ᾿Ενίκησε κατὰ τοὺς ᾿Ολυμπιακοὺς ἀγῶνας τὸ 470 π. Χ. (Πιν. ᾿Ολ. Χ, 18,92 ΧΙ 12).

᾿Αγησίδαμος. Πατὰρ τοῦ Χρομίου τοῦ νικήσαντος εἰς τὸ Νέμεα. (Πινδ. Νεμ. Ι 29 ΙΧ 42).

᾿Αγησίλαος Ι. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν ᾿Αγιδῶν. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ἡ νομοθεσία τοῦ Λουκούργου ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ᾿Αγησιλάου τούτου. (Παυσ. ΙΙΙ. 2, 4).

᾿Αγησίλαος. ῎Εφορος τῆς Σπάρτης. Πρὸς μητρὸς θεῖος τοῦ βασιλέως ῞Αγιδος τοῦ Δ΄, ὑπεστήριξε δι' ὅλων τῶν δυνάμεων καὶ δι' ὅλης τῆς εὐγλωττίας του τὰ σχέδια τοῦ ἀνεψιοῦ του. ᾿Αλλὰ ἡ ἔκλυτος ζωὴ ἣν διῆγε καὶ ἡ ἀνάρμοστος συμπεριφορά του πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἐξήγειραν τὴν ἀγανάκτησίν των ἐναντίον τοῦ ῞Αγιδος καὶ τῶν νεωτερισμῶν του. Μετὰ τὴν πτῶσιν τούτου ὁ ᾿Αγησίλαος κατεδιώχθη καὶ ἐσώθη μόνον μετὰ τὴν ἐπέμβασιν τοῦ υἱοῦ του ῾Ιππομέδοντος, ὅστις ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ τὸν ἀπαγάγῃ ἔξω τῆς πόλεως.

᾿Αγησίλαος ὁ δεύτερος. Γόνος τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Προκλειδῶν, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως ῎Αγιδος. ᾿Εγεννήθη τὸ 442 π. Χ. ἀπέθανε τὸ 358 π. Χ.

῾Ο βασιλεὺς ῏Αγις ἀποθνήσκων ὥρισε διάδοχον τοῦ θρόνου τὸν υἱόν του Λεωτυχίδην. ῾Ο Λύσανδρος περίφημος ναύαρχος καὶ νικητὴς τῶν ᾿Αθηναίων, ἔβλεπεν ἐν τῇ ἀναρρήσει εἰς τὸν θρόνον τοῦ νέου τούτου τὴν κατάρρευσιν τῶν φιλοδόξων σχεδίων του. Μὴ δυνάμενος νὰ ἀνακηρύξῃ ἑαυτὸν νόμιμον διάδοχον ἀνεζωπύρωσε τὰς παλαιὰς φήμας περὶ ἐρωτικῶν σχέσεων τοῦ ᾿Αλκιβιάδου μετὰ τῆς βασιλίσσης Τιμαίας, συζύγου τοῦ ῞Αγιδος καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἀναβιβάσουν εἰς τὸν θρόνον τὸν ᾿Αγησίλαον ἀποκηρύσσοντες τὸν Λεωτυχίδην ὡς νόθον.

῾Ο ᾿Αγησίλαος ἦτο μικρόσωμος, ἀσθενικὸς καὶ χωλός. ῞Οτε ὁ πατήρ του ᾿Αρχίδαμος ἐνυμφεύθη τὴν Τιμαίαν οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης τὸν ἐτιμώρησαν διὰ χρηματικῆς ζημίας λέγοντες ὅτι ἐκ τοιαύτης μικροσώμου γυναικὸς ὄχι βασιλεῖς, ἀλλὰ βασιλείδια ἔμελλε νὰ γεννήσῃ. Στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ καχεκτικοῦ ἐξωτερικοῦ τοῦ ᾿Αγησιλάου ὁ Λύσανδρος ἐφαντάσθη ὅτι καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ νέου βασιλέως θὰ ἦτο ἀσθενὴς καὶ ὅτι θὰ τὸν εἶχε ὑποχείριον. Αἱ ἐλπίδες του διεψεύσθησαν διότι ὁ ᾿Αγησίλαος ἀνεδείχθη ἀνὴρ δραστηριώτατος, βασιλεὺς σώφρων καὶ στρατηγὸς ἐμπειρότατος. ᾿Ανελθὼν εἰς τὸν θρόνον εὗρε τὴν χώραν του ἐξωτερικῶς ἰσχυράν, ἀλλὰ ἐσωτερικῶς τεταραγμένην ἕνεκα τῆς διὰ διαφόρους λόγους καταπατήσεως τῆς Λυκουργείου νομοθεσίας. ᾿Ισότης δὲν ὑφίστατο πλέον μεταξὺ τῶν πολιτῶν. ᾿Ολίγιστοι ἦσαν οἱ πλήρως ἀπολαύοντες τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Τὸ 399 π. Χ., πρῶτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ ᾿Αγησιλάου, ἐπεχείρησε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀνισότητα ταύτην διὰ συνωμοσίας ὁ Κινάδων, νέος ὡραῖος καὶ ἀνδρειότατος, ἀλλὰ οἱ ἔφοροι μαθόντες τὰ μελετώμενα συνέλαβον αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους συνωμότας καὶ φονεύουσιν αὐτοὺς διὰ βασάνων.

Οἱ πρὸς βοήθειαν τοῦ Κύρου ἐκστρατεύσαντες Μύριοι ἐκόμισαν ἐπιστρέφοντες ἐκ Περσίας εἰδήσεις εὐχαρίστους διὰ τὴν ῾Ελλάδα περὶ τῆς διαφθορᾶς καὶ ἐκλύσεως ἥτις ἐπεκράτει εἰς τὸ ἀχανὲς ἐκεῖνο κράτος. ῍Αν ἡ ῾Ελλὰς ἡνωμένη ἐπήρχετο κατ' αὐτῶν, θὰ ἐπηκολούθει βεβαία ἡ κατάλυσίς του. Αὐτὸ ἦτο τὸ ὄνειρον τοῦ ᾿Αγησιλάου ὅτε ἦλθε μετὰ στρατοῦ εἰς Αὐλίδα, μιμούμενος τὸν ᾿Αγαμέμνονα, καὶ ἐκάλεσε τοὺς συμμάχους νὰ συγκεντρωθοῦν ἐκεῖ διὰ νὰ ἀποπλεύσουν ὁμοῦ κατὰ τῆς ᾿Ασίας. Οἱ ἄλλοι ὅμως ῞Ελληνες βαρέως φέροντες τὴν ὑπεροχὴν τῆς Σπάρτης δὲν ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ συμμετάσχουν εἰς τὴν ἐκ-

Digitized by Google

στρατείαν. Οὕτω ἐκ τῶν συμμάχων ἀπέσχον οἱ Ἀργεῖοι, οἱ Κορίνθιοι, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι.

Ὁ Ἀγησίλαος διεπεραιώθη εἰς Ἔφεσον τὸ 396 π. Χ. Ἐκεῖ μετὰ ὀκτακισχιλίων ἀνδρῶν του διεχείμασε προετοιμαζόμενος διὰ τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν. Τὸ ἔαρ τοῦ 395 συνήφθη μάχη παρὰ τὸν Πακτωλὸν μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ στρατοῦ τοῦ σατράπου Τισσαφέρνους, καθ' ἣν οἱ Πέρσαι κατετροπώθησαν. Ὁ Τισσαφέρνης κατηγορήθη εἰς τὸν Ἀρταξέρξην ἐπὶ προδοσίᾳ καὶ ἀπεκεφαλίσθη διαταγῇ τοῦ Βασιλέως τούτου.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ἡ Σπάρτη ἀνέθηκεν εἰς τὸν Ἀγησίλαον τὴν ναυαρχίαν, ἀξίωμα οὐδέποτε ἄλλοτε ἀνατεθὲν εἰς βασιλέα. Ὁ διάδοχος τοῦ Τισσαφέρνους ἐζήτησε νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ὁ Ἀγησίλαος συνάψας ἀνακωχὴν ἑξάμηνον ἐτράπη εἰς καθυπόταξιν τῆς Φρυγίας, ἣν καὶ ἐκυρίευσε διαχειμάσας εἰς Δασκύλειον, ἕδραν τοῦ σατράπου Φαρναβάζου. Τὸ ἔαρ τοῦ 394 π. Χ., ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐκστρατείαν ἀνεκλήθη εἰς Ἑλλάδα. Αἰτία τῆς ἀνακλήσεως ἦτο ὁ ἐκραγεὶς πόλεμος μετὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν μὴ συμμετασχόντων εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἀγησιλάου Ἀργείων, Θηβαίων, Κορινθίων καὶ Ἀθηναίων, ἀφ' ἑτέρου. Οἱ Πέρσαι θέλοντες νὰ καταβάλουν τὴν Σπάρτην διὰ τοῦ χωρισμοῦ τῶν δυνάμεών της ἐξήγειραν διὰ χρημάτων καὶ ὑποσχέσεων τοὺς ἤδη δυσμενῶς διακειμένους πρὸς αὐτὴν ἄλλους Ἕλληνας. Ὁ Σπαρτιατικὸς στρατὸς εἶχεν ἤδη νικηθῇ παρὰ τὴν Ἁλίαρτον. Ὁ Λύσανδρος ἡγούμενος αὐτοῦ εἶχε φονευθῆ, καὶ ὁ βασιλεὺς Παυσανίας ἐξορισθῆ. Καὶ ναὶ μὲν ἐνίκησεν ἡ Σπάρτη παρὰ τὴν Νεμέαν ἀλλὰ συγχρόνως ὁ στόλος της κατεβυθίζετο ὑπὸ τοῦ Κόνωνος εἰς τὴν παρὰ τὴν Κνίδον ναυμαχίαν. Ὁ Ἀγησίλαος μετὰ τεσσάρων χιλιάδων ἐκ τοῦ στρατοῦ του διῆλθε τὴν Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν καὶ ἐνίκησε τοὺς συμμάχους μετὰ πολύωρον παρὰ τὴν Κορώνειαν μάχην (394 π. Χ.) καθ' ἣν καὶ ἔλαβε πολλὰς πληγάς. Ἀποσυρθεὶς εἰς Σπάρτην ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸ πεδίον τοῦ πολέμου, ὅστις ἀπὸ Βοιωτικοῦ εἶχε μεταβληθῆ εἰς Κορινθιακόν, καὶ ἐπολέμησε κατὰ τοῦ Ἀθηναίου Ἰφικράτους (392-387).

Ἡ εἰρήνη τοῦ Ἀνταλκίδου, ἔργον αἰσχρὸν καὶ ἀνόσιον διὰ τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος, ἦτο οὐχ ἧττον μέγιστον ὠφέλημα εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὁ Ἀγησίλαος παρουσιάσθη ὡς ἐκτελεστὴς τῶν ὅρων τῶν ἐπιβληθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου. Ἡ Σπάρτη ἐγίνετο κυρία σχεδὸν ὅλων τῶν ἄλλων πόλεων καὶ ἐβάδιζε πρὸς πλήρη κυριαρχίαν. Ὁ Ἀγησίλαος ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τῶν πανελληνίων ἰδεῶν του καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς Σπάρτης. Εἰς τὴν ἐπιβολὴν ὅμως τῶν ὅρων τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης ἀντέστησαν πρῶτον ἡ Ὄλυνθος, ἡ Φλιοῦς καὶ ὕστερον αἱ Θῆβαι. Ἡ Σπάρτη ἐπεβλήθη διὰ τῶν ὅπλων. Ἀλλὰ οἱ Θηβαῖοι ἐπανέκτησαν τὴν αὐτονομίαν των. Ἡ Σπάρτη ἔλαβε θανάσιμον πλῆγμα διὰ τῆς ἐν Λεύκτροις ἥττης της ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου (371). Ὁ Ἀγησίλαος κατώρθωσε μέχρι τοῦ 362 νὰ διαφυλάξῃ τὴν Σπάρτην ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ οὔτε τὴν ἀνασύστασιν τῆς Μεσσηνίας οὔτε τὴν ἵδρυσιν τῆς Μεγαλοπόλεως. Μετὰ τὴν ἧτταν ἐν Μαντινείᾳ (362 π. Χ.) ἤθελε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἡ πατρίς του εἶχεν ἐξαντληθῆ πλέον.

Τὸ 361 ἐστάλη μετὰ χιλίων μισθοφόρων εἰς Αἴγυπτον ὡς σύμμαχος τοῦ βασιλέως Ταχῶ. Ἐκεῖ εἶχε φθάσει καὶ ὁ Ἀθηναῖος στρατηγὸς Χαβρίας εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ταχὼς εἶχεν ἀναθέσει τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυτικοῦ. Ἀφ' ἑνὸς ἡ διανομὴ τῆς ἐξουσίας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Χαβρία, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ σκώμματα τῶν Αἰγυπτίων διὰ τὴν ἐξωτερικήν του ἐμφάνισιν ἐξώργισαν τὸν Ἀγησίλαον.

Γενομένης στάσεως κατά τινα ἀπουσίαν τοῦ Ταχῶ ὑπὸ τῶν συγγενῶν του ὁ Σπαρτιάτης βασιλεὺς ἐτάχθη μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου τοῦ Φαραώ, Νεκτανάβιος τοῦ Β', καὶ μετὰ τὴν νίκην καὶ κατάληψιν τοῦ Αἰγυπτιακοῦ θρόνου ὑπὸ τούτου ἐτιμήθη διὰ πλουσιωτάτων δώρων. Ἐπιστρέφων εἰς Σπάρτην ἀπέθανε κατὰ τὸν πλοῦν ἐν ἡλικίᾳ ὀγδοήκοντα τεσσάρων ἐτῶν. Ὁ νεκρός του ἐτέθη ἐντὸς μελίτου καὶ μετεφέρθη εἰς Σπάρτην ὅπου ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς (358 π. Χ.). Ἐβασίλευσε 41 ἔτη.

Περὶ τοῦ Ἀγησιλάου ἔγραψεν ὁ φίλος του Ξενοφῶν, ὁ Πλούταρχος, ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης καὶ ὁ Κορνήλιος Νέπος.

Ἀγισίλαος. Ἀθηναῖος στρατηγὸς ἀδελφὸς τοῦ Θεμιστοκλέους. Ὅτε ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Ξέρξης ἐπὶ κεφαλῆς μεγίστου στρατοῦ ἐβάδιζε κατὰ τῶν Ἀθηνῶν, ὁ Ἀγησίλαος μεταμφιεσθεὶς εἰς Πέρσην εἰσέδυσε κρύφα εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον καὶ ἐφόνευσε τὸν Μαρδόνιον ἐκλαβὼν αὐτὸν διὰ τὸν βασιλέα. Συλληφθεὶς ὡδηγήθη ἐνώπιον τοῦ Ξέρξου καὶ κατεδικάσθη νὰ καῇ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ἡλίου. Ὁ Ἀγησίλαος ἤκουσεν ἀτάραχος τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν καὶ ἥπλωσε τὴν δεξιάν του χεῖρα ἐντὸς τῶν φλογῶν τοῦ βωμοῦ ὅπου ἐπρόκειτο μετ' ὀλίγον νὰ ριφθῇ. Τὴν ἐκράτησεν ἐπί τινα χρόνον χωρὶς οὐδεὶς μορφασμὸς ἢ στεναγμὸς νὰ προδόσῃ τοὺς φρικτοὺς πόνους τοὺς ὁποίους ὑπέφερε.

— Ἰδοὺ οἱ Ἀθηναῖοι! εἶπε. Δοκιμάσατε ὁποιονδήποτε. Θὰ ὑποφέρῃ μαρτύρια καὶ θάνατον μὲ τὴν αὐτὴν ἀταραξίαν. Ἂν δὲν μὲ πιστεύετε εἶμαι ἕτοιμος νὰ θέσω καὶ τὴν ἀριστεράν μου εἰς τὰς φλόγας.

Τόσον κατέπληξε τὸν Ξέρξην ἡ ἀνδρεία τοῦ Ἀγησιλάου ὥστε κατὰ τὸν Πλούταρχον, τῷ ἐχάρισε τὴν ζωήν.

Ἀγησίλαος (Agésilas), τραγῳδία τοῦ Κορνηλίου εἰς πέντε ἐμμέτρους πράξεις, παρασταθεῖσα διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1667. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε ἓν ἐκ τῶν ἀσθενεστέρων τοῦ μεγάλου Γάλλου τραγῳδοῦ, τόσον, ὥστε ὁ Βοαλὼ (Boileau) ἔγραψε δι' αὐτὸ τὸ ἑξῆς σαρκαστικὸν ἐπίγραμμα:

J'ai vu Agésilas
Hélas !
(Εἶδον τὸν «Ἀγησίλαον»
Ἀλλοίμονον !).

Ἀλλ' ὁ Βοαλὼ ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Ρακίνα, ἐξ ἄλλου ἔπρεπε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι ὁ Κορνήλιος εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ γηράσει καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ παραγωγικότης του εἶχεν ἐλαττωθῆ κατά τε τὸ ποσὸν καὶ κατὰ τὸ ποιόν. Πράγματι, ἀπὸ τοῦ 1630 ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Σὶδ» δὲν ἔδιδεν εἰς τὸ θέατρον εἰμὴ ἀνὰ ἓν ἔργον κατ' ἔτος καὶ δὲν εἶχε πλέον τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ ὕφους, αἱ ὁποῖαι διακρίνουν τὰ πρῶτα του ἀριστουργήματα.

Ἀγησίμαχος. Ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βασσιδῶν ἐν Αἰγίνῃ. Οἱ ἀπόγονοί του πολλάκις ἐνίκησαν εἰς τὰ Ὀλύμπια καὶ τὰ Νέμεα διακριθέντες εἰς τὴν πυγμαχίαν πρὸ πάντων (Πινδ. Νεμ. VI, 23).

Ἀγησίμβροτος. Ρόδιος ναύαρχος, ὅστις περὶ τὰ 200 π. Χ. συνήργησεν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἐν Εὐβοίᾳ Ἐρετρίας.

Ἀγησίπολις. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἐκ τοῦ γένους τῶν Εὐρυσθενιδῶν. Ἀνῆλθε τὸν θρόνον μετὰ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην καὶ φυγὴν τοῦ πατρός του, βασιλέως Παυσανίου, εἰς Τεγέαν, ἀνήλικος ἔτι καὶ ἐπιτροπευόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀριστοδήμου. Ἦτο συμβασιλεὺς τοῦ Ἀγησιλάου τοῦ ὁποίου δὲν ἐπεδοκίμαζε τὴν φιλοπόλεμον πολιτικήν. Ἐν τούτοις ὅτε ἐστάλη κατὰ τῆς Μαντινείας ἐπολέμησε γενναίως καὶ ἐκυρίευσε ταύτην παρὰ τὴν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν τῶν κατοίκων της, ἀποστρέψας τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ Ὄφεως (385 π.Χ.). Πολιορκῶν τὴν Ὄλυνθον κατὰ τὸ 381 προσεβλήθη ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ἀπέθανεν. Ἐβασίλευσε 14 ἔτη.

2) Ἀγησίπολις Β'. Υἱὸς τοῦ Κλεομβρότου βασιλέως τῆς Σπάρτης τοῦ φονευθέντος κατὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην. Ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον τὸ 381 π. Χ. διαδεχθεὶς τὸν πατέρα του, καὶ ἀπέθανεν ἄπαις ἐν ἔτος ἀργότερον. Διάδοχός του ὑπῆρξεν ὁ ἀδελφός του Κλεομένης ὁ Β'.

3) Ἀγησίπολις Γ'. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἐκλεγεὶς τὸ 219 π. Χ. ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ θείου του Κλεομένους. Ἐξεδιώχθη ὑπὸ τοῦ συμβασιλέως του Λυκούργου καὶ μάτην ἐζήτησε τὴν ἀνάκτησιν τῶν δικαιωμάτων του. Ἀποσταλεὶς πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων φυγάδων συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν ἐν ᾧ ἔπλεε πρὸς αὐτὴν καὶ ἐθανατώθη.

Ἀγησιππίδας. Σπαρτιάτης Φρούραρχος καὶ ἄρχων τῆς πόλεως Ἡρακλείας. (Θουκ. ε', 56).

Ἀγησιστράτη. Μήτηρ τοῦ βασιλέως Ἄγιδος τῆς Σπάρτης καὶ σύζυγος τοῦ Εὐδουλίδου. Ἐφονεύθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν καὶ ὁ εἰκοσιτετραετὴς υἱός της κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τῶν ἐφόρων τῆς Σπάρτης. (Ἴδε Ἆγις Εὐδαμίδου).

Ἀγησσός. Πόλις τῆς Θράκης. Ὁ κάτοικος Ἀγήσιος. (Στ. Βυζ.).

Ἀγήτας. Στρατηγὸς τῶν Αἰτωλῶν παρὰ Πολυβίῳ.

ἀγήτευτος ποὺ δὲν ἐγητεύτηκε, ὁ μὴ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν γοήτων ὑπαχθείς, ὁ μὴ διαβασθεὶς ὑπὸ γόητος, ὁ μὴ μαγευθείς, ὁ ἀγόητευτος ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἔγινε κανένα γήτεμα καμιὰ γητειά, οὐδεμία γοητεία: ὁ νίχτουρας (=ἴκτερος) δὲ γαίνει *ἀγήτεφτος*.

Γίνεται ἐκ τοῦ στερητικοῦ *ἀ* καὶ τοῦ *γητεύω*· εἶναι δὲ τὸ *γητεύω* αὐτὸ τοῦτο τὸ *γοητεύω*. Ἐπειδὴ ὅμως κανονικὰ ἔπρεπε νάποσιωπηθῇ ὄχι ὁ φθόγγος ο ὁ ἰσχυρότερος, ἀλλὰ ὁ ι (η) ὁ ἀσθενέστερος: νὰ κάμει δηλ. *γοτεύω*, παρέσχε πράγματα εἰς τοὺς γλωσσολόγους ἡ ἑρμηνεία του, πῶς δηλ. ἔγινε *γητεύω*. Τὸ ζήτημα ὅμως λύεται ὡς ἑξῆς:

Ἀνάμεσα ο καὶ η ἀναπτύσσεται ὁ μεταβατικὸς οὐρανικὸς φθόγγος γ? (=j λατινογερμανικόν). ὅπως δηλ. εἶπαν: *ἀγέρας, καγίλα, ὁ γήλιος, τὸ γαῖμα, ἀκούγεται, Μάγης, ἀκουγή, οἱ προγεστοί, οὔγαινα* (=ὕαινα εἶδος ἰχθύος), *πρωγί, ἄγυπνος* κτλ. οὕτως ἐλέχθη καὶ *γογητεύω*.

Ἀπὸ παρετυμολογικὴν παρανόησιν πολλάκις ἀποκόπτεται τμῆμα λέξεως καὶ ἀποτελεῖ ἰδίαν λέξιν αὐτοτελῆ, λ. χ. εἰς ὀνόματα ἀρσενικὰ ἀρχόμενα ἀπὸ *ο* ἢ θηλυκὰ ἀπὸ *i*, συνεχύθη τὸ ἀρχικὸν αὐτὸ φωνῆεν πρὸς τὸ ἄρθρον καὶ ἀπεσπάσθη εἰς λέξιν αὐτοτελῆ. Ἰδοὺ ἀρκετὰ παραδείγματα:

Τὸ λατινικὸν obscurus ἐλέχθη *ὁ σκοῦρος* (δηλ. *πσκοῦρος*, ὅπου ἀποσιωπᾶται τὸ ἀρχικὸν *π* διὰ λόγους εὐκολίας εἰς τὴν προφοράν).

Ἡ μετοχὴ *ὁλωλὼς* ἐχωρίσθη εἰς τό: *ὁ λωλός*.

Τὸ *ὀλερὸς* = δυσώδης ἢ μέλας «ἀπὸ τοῦ τῶν σηπίων *ὀλοῦ*» κατὰ τὸν Γαληνὸν (λεξικὸν Ἱπποκράτους 534), ἐχωρίσθη ἐπίσης εἰς τό: *ὁ λερὸς* καὶ ἐκ τούτου *λέρα, λερώνω, ἀλέρωτος, λεριάζω* κτλ., οὕτως ἐλέχθη ὀλίγος>ὁ λίγος, ὀξινὸς>ὁ ξινός, ὀπισινὸς>ὁ πισινός, ὁλοκάθαρος>ὁ λοκάθαρος, ὁλόκαλος>ὁ λόκαλος, ὀ(μ)φαλὸς>ὁ φαλός, ὀψίμαρος >ὁ τσίμαρος, (ὀξυστριξ): ὀξύστριγκας>ὁ ξύτριγκας (=τρόχος ὁ ἔλειος, ὁ ἄ?βος ἐν Ἀρτάκῃ).

Τὸ *οὐζουν-ἀχμὰκ* (τουρκιστὶ=ὑψηλὸς ἠλίθιος) καὶ μὲ τὴν ἀνομοίωσιν τοῦ ἐρρίνου *ν* εἰς *λ* ἔ εκα τοῦ ἀκολούθου ἐρρίνου *μ*: *οὐζουλαχμάκης*, ἐλέχθη *ζουλαχμάκης*, διότι τὸ ἀρχικὸν *ου*-ἐθεωρήθη ἄρθρον εἰς τὰς βορειοελληνικὰς χώρας, ὅπου τὸ *ὁ* προφέρεται *ου*, καὶ ἀπεσπάσθη.

Τὸ ὑπερηφάνεια ἐνομίσθη: ἡ *περηφάνεια* (διὰ τοῦτο καί τινες ἰδιωτικῶς περὶ τὰς ἐτυμολογίας ἔχοντες τὸ γράφουσι *περιφάνεια* μὲ *ι* νομίζοντες ὅτι πρῶτον συνθετικὸν ἔχει τὴν *περὶ* ἐνῷ εἶναι: ὑπὲρ+ἄφενος=πλοῦτος).

Τὸ *ἡμίνα*=Σικελικὸν μέτρον διὰ τὰ ὑγρὰ (ἐκ τοῦ *ἥμισυς*) καὶ λατινιστὶ hemina (Πλαῦτος) ἐχωρίσθη οὕτω: *ἡ μίνα* (οὕτω λέγεται σήμερον πολλαχοῦ ἡ μεγάλη στάμνος, ἐν ᾗ ἀποθηκεύεται τὸ ἔλαιον) (Χαράκι Κυζίκου).

Οὕτως ἔχομεν: *ἡ μέρα, ἡ* (ὑ)*γεία ἡ* (ι) *ξόβεργα, ἡ* (ὑ) *παντρειά, ἡ* (εἰ) *σοδιά, ἡ Ρήνη* καὶ πλεῖστα ὅσα ἄλλα· οὕτω ἐν Σινασῷ ἐλέχθη τὸ *γυναῖκα* ἁπλῶς *ναῖκα*, διότι ἡ πρώτη συλλαβὴ *γυ* ἐξελήφθη ὡς ἄρθρον (γ) *ἡ*· οὕτω δύναται ἀκόμη νὰ ἑρμηνευθῇ τὸ *στέρνα* ἀπὸ τὸ *γιστέρνα* (χρονικὸν τοῦ Μωρέως 8201).

Ἐπίσης ἀπὸ λέξεις ἐχούσας τὰς πρώτας συλλαβὰς *το, τα, τοῦ, τη*, παρειοήθησαν αὗται ὡς ἄρθρα καὶ ἀπεσπάσθησαν.

Τὸ *τοπιάτικο* εἰς Παλιγρίτσαν τῆς Μακεδονίας ἐλέχθη: *πιάτικο* διότι παρανοηθεῖσα ἐξελήφθη ὡς ἄρθρον ἡ ἀρχικὴ συλλαβὴ *το*.

Τὸ ἐνετικὸν tovaello εἰς τὴν Κεφαλληνίαν τὸ εἶπαν *τὸ βαέλο, βαέλι*=τὸ χειρόμακτρον, ἡ πετσέτα.

Ὁ Ν. Πολίτης ἔχει μίαν παροιμίαν: «*Τὰ σῦκαρα* ἔχεις καὶ δὲν βλέπεις;» αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ τουρκικόν: Taouk-cara=ὀρνιθοτυφλιά. Τὸ ἐπίσης τουρκικὸν taxirat (=τῆς μοίρας τὰ γραμμένα) ἐχωρίσθη εἰς *τὰ ξεράτια*. Τὸ *ταμπουράτα* ἔγινε: τὰ *μπουράτα*. Τό: *τιναχτὴ* ἐθεωρήθη αἰτιατικὴ *τὴ ναχτὴ* καὶ οὕτως ἐλέχθη: *ἡ ναχτὴ*=τὸ ρίγος· οὕτως ἐν Πόντῳ τό: *Τιβαρηνοῦ* ἐλέχθη: *τῇ* (=τοῦ) *Βαρηνοῦ*.

Ἐπίσης ἐν Κρήτῃ ἐκ τῆς γενικῆς *τσιμαρώπας* (ὀψίμαρος, ὀψιμαρωπή, ὀψιμαρώπα>τσιμαρώπας ἐκληφθείσης ὡς ἐνάρθου *τσῆ* (—τῆς) *μαρώπα*) ἐλέχθη ὀνομαστική: *ἡ μαρώπα*.

Ἀπὸ τὸ (λατινικὸ tumultus): *τουμοῦλτος* γενικὴ *τουμούλτου* ἐχωρίσθη ἡ πρώτη συλλαβὴ ἐκληφθεῖσα ὡς γενικὴ τοῦ ἄρθρου *τοῦ μούλτου* καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐλέχθη: *ὁ μοῦλτος* (=ἡ ὀχλαγωγία).

Ἀλλὰ καὶ ἄλλαι ἀρχικαὶ συλλαβαί, ἐκτὸς τῶν ὡς ἄρθρων ἐκλαμβανομένων, παρανοοῦνται καὶ χωρίζονται παρετυμολογικῶς. Οὕτως ἔχομεν: Ἐν Πόντῳ τό: *γινίσκομαι γινόμουν* ἐλέχθη *νίσκομαι, νόμουν*, διότι τὸ ἀρχικὸν *γι* ἐθεωρήθη τὸ διαζευκτικὸν (γ) *ἢ* καὶ ἀπεχωρίσθη.

Ἐν Κύθνῳ τὸ τουρκικόν: yaban—yeri ἐνομίσθη *γιὰ μπανγέρι* καὶ ἐλέχθη ἁπλῶς: *μπανιγέρι* (=ἀλίμενον).

Τὸ (λατινικὸν cinsterna) *κιστέρνα* ἐνομίσθη *κ' ἡ στέρνα* καὶ ἐλέχθη *στέρνα*.

Τὸ τουρκικὸν ὄνομα τῆς αἰγός, ὅπερ παρελάβομεν ὑπὸ τοὺς τύπους *κετσίκα, κιτσίκα, κατσίκα* (Οὐγκριστὶ kitcke, Τουρκιστὶ ketchi) ἐν Σικίνῳ λέγεται μόνον *τσίκα* (*κ' ἡ τσίκα* ἢ *καὶ τσίκα*).

Τὸ *καισαρίκιον* ἐλέχθη *σαρίκι*, ἐκληφθείσης τῆς πρώτης συλλαβῆς, ὡς τοῦ συνδέσμου *καί*, καὶ ἀποσπασθείσης. Ἐξ ἡμῶν παρέλαβον καὶ οἱ Τοῦρκοι sarik (=στρόφιον).

Τὸ (κατηφάρα ἐκ τοῦ κατηφής): *κατσηφάρα* (= καταχνιά) ἐλέχθη καὶ ἁπλῶς *τσηφάρα* ἐκληφθείσης τῆς πρώτης συλλαβῆς *κα*, ὡς τοῦ συνδέσμου *κἄν*.

Ἐπίσης διὰ τὸν αὐτὸν λόγον τὸ *καπαρώνω* ἐλέχθη *παρώνω* (Δυτικὴ Μακεδονία).

Τὸ τουρκικὸν *μινασοὺπ* (=κατάλληλος) ἐλέχθη ἐν Νισύρῳ μόνον: *νασούπι*, ἐκληφθείσης τῆς πρώτης συλλαβῆς ὡς τοῦ μορίου: *μή*.

Οἱ Τσάκωνες τὸ (ἐκ τοῦ τουρκικοῦ yorudum) *γιορουντίζω* (=ἐφορμῶ) τὸ εἶπαν πρῶτον κατὰ τὴν φωνολογίαν των κανονικά: *ζουρουνγκίζω*. Ἔπειτα ἐκλαβόντες τὴν πρώτην συλλαβὴν ὡς τὴν προσωπικὴν ἀντωνυμίαν (*ἐ*) *ζοῦ*=(*ἐ*)*γὼ* ἀπέσπασαν αὐτὴν *ζοῦ ρουγκίζω* (=γὼ ρουντίζω) ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐφορμῶ. Ἀρχαιόφιλοί τινες ἐν τῷ κολοβῷ τούτῳ τουρκοτσακωνικῷ ῥήματι διεῖδον τὸ Ὁμηρικὸν *ὀρούω* (!). Ἀλλὰ πῶς τὸ *ὀρούω* ἠδύνατο νὰ γίνῃ τεχνολογικῶς: *ρουντίζω* δὲν ἐφρόντισαν βέβαια νὰ τὸ σκεφθοῦν. Ἐν τούτοις ἔχομεν τὰ κοινά: *γιο-*

Digitized by Google

ρουντίζω, γιορούσι ἀρκετὰ νὰ μᾶς δείξουν ποῦ πρέπει νὰ ζητήσωμεν καὶ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ *ρουγκίζω* καὶ πληρέστερον *ζουρουγγίζω*.

Οὕτω λοιπὸν καὶ τὸ *γοητεύω* παρετυμολογικῶς παρανοηθὲν ἐνομίσθη *γὼ γητεύω*, διὸ ἐλέχθη καὶ ἁπλῶς γητεύω.

Ἀγητόριον· βλέπε Ἀγήτωρ.

Ἄγητος Σπαρτιάτης· υἱὸς τοῦ Ἀλκείδου. Οὗτος εἶχε γυναῖκα τὴν ὡραιοτάτην πασῶν τῶν Λακαινῶν. Ἐλέγετο περὶ αὐτῆς ὅτι βρέφος οὖσα ἦτο δυσειδεστάτη καὶ ὅτι ἡ τροφός της καθημερινῶς ἔφερεν αὐτὴν εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἑλένης καὶ προσηύχετο πρὸ τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ μικρὰ τῆς δυσμορφίας. Ἡμέραν τινὰ ἐξερχομένη τοῦ ναοῦ συνήντησε γυναῖκα, ἥτις τὴν ἠρώτησε τί φέρει εἰς τὴν ἀγκάλην. Ὅτε ἔμαθεν ὅτι εἶναι βρέφος ἐζήτησε νὰ τὸ ἴδῃ καὶ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν τῆς τροφοῦ ἰσχυριζομένης ὅτι εἶχε διαταγὰς νὰ μὴ δείξῃ τὸ βρέφος εἰς οὐδένα, ἀπεκάλυψε τὸ πρόσωπον τῆς μικρᾶς. Ἡ ἄγνωστος τὸ ἔψαυσε διὰ τῶν δακτύλων καὶ εἶπεν ὅτι θὰ γίνῃ ἡ ὡραιοτέρα γυνὴ τῆς Σπάρτης. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ δυσμορφία ἐξέλιπε. Τὴν σύζυγον ταύτην τοῦ Ἀγήτου ἠράσθη παραφόρως ὁ φίλος του Ἀρίστων βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ὅστις εἶχεν ἤδη νυμφευθῆ τὸ δεύτερον χωρὶς νὰ ἔχῃ τέκνα. Ἐμηχανεύθη δὲ ταῦτα διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν Ἀγαρίστην: Ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἄγητον ὡς δῶρον ἓν τῶν ὑπαρχόντων του, λέγων ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ ἀνταποδόσῃ τὸ ὅμοιον ἐκ τῶν ἰδικῶν του. Ὁ Ἄγητος, οὐδόλως ὑποψιασθεὶς ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς συζύγου του, ἀφοῦ ἄλλως τε ὁ Ἀρίστων εἶχε σύζυγον, ὑπεσχέθη εἰς τὸν φίλον του ὅτι θὰ τοῦ χαρίσῃ ὅ,τι ἐκεῖνος ἤθελεν ἐκλέξει. Ἀφοῦ ὁ Ἀρίστων τὸν ἔδεσε δι' ὅρκου, ἐζήτησε τὴν γυναῖκά του. Ὁ Ἄγητος εἶπεν ὅτι πᾶν ἄλλο ἢ ταύτην εἶναι πρόθυμος νὰ δόσῃ. Ἀλλ' ὁ Ἀρίστων ἐπέμενεν. Ὁ Ἄγητος, ἵνα μὴ γίνῃ ἐπίορκος εἶδε τὴν γυναῖκά του ἀπαγομένην τῆς οἰκίας του. Ὁ Ἡρόδοτος δὲν προσθέτει ἂν ὁ Ἄγητος ἔλαβεν εἰς ἀντάλλαγμα τὴν ἀποπεμφθεῖσαν βασίλισσαν. Χάριν ὅμως τῆς ἱστορίας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι, ὅτε πρὸ τῆς συμπληρώσεως 10 μηνῶν ἡ νέα βασίλισσα τῆς Σπάρτης ἔτεκεν υἱὸν ὁ Ἀρίστων μετρήσας ἐπὶ τῶν δακτύλων τοὺς μῆνας εἶπε: «Δὲν εἶναι ἰδικός μου». (Ἡρ. VI 61—63).

Ἀγήτωρ. Ἐπίθετον τοῦ Διός, τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Ἑρμοῦ. Ἀγητόριον ἐκαλεῖτο ἡ ἑορτὴ ἡ διδομένη πρὸς τιμὴν ἑνὸς τῶν θεῶν τούτων. Ἀγήτωρ δὲ ὠνομάζετο ἐν Κύπρῳ ὁ ἱερεὺς τῆς Ἀφροδίτης ὁ ὁδηγῶν τὴν πομπὴν κατὰ τὰς ἑορτάς. (Ἡσύχ.) ἐξ οὗ καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Καρνείων ἐκαλεῖτο καὶ ἀγητόριον ἢ ἀγητορία.

2) *Ἀγήτωρ*, Ἀρκὰς τις παρὰ Παυσανίᾳ.

Ἄγθορπ (John Hagthorpe). Ἄγγλος ποιητής, ὅστις ἤκμασε περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ περὶ οὗ λέγεται ὅτι ἀπετέλει ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον μὲ κάποιον ὁμώνυμόν του, χρηματίσαντα κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν πλοίαρχον. Ὁ Ἄγθορπ ἀφῆκε τὰ ἑξῆς ἔργα: Θεῖοι στοχασμοὶ καὶ Ἐλεγεῖα (Divine Meditations and Elegies), Visiones Rerum, ἤτοι τέσσαρα μεγάλα ποιήματα ἀφιερωθέντα εἰς τὸν πρίγκιπα τῆς Οὐαλλίας Κάρολον, τὸν μετέπειτα ἀτυχῆ βασιλέα Κάρολον τὸν Α', ὅστις ἀπέθανεν ἐπὶ τοῦ ἰκριώματος· ἔτι δὲ καὶ ἕνα σύγγραμμα εἰς πεζὸν λόγον, ἀναμεμιγμένον μὲ πολλοὺς στίχους καὶ τιτλοφορούμενον England's Exchequer (Θησαυροφυλάκιον τῆς Ἀγγλίας), ἐν τῷ ὁποίῳ γίνεται λόγος περὶ τῆς τέχνης τοῦ νὰ εἶναί τις θαλασσοπόρος.

ἄγια· λέγονται τὰ κόλλυβα τὰ εἰς μνήμην ἁγίου ὑπὲρ ὑγείας τῶν ἑορταζόντων γινόμενα· ἡ δὲ τέλεσις τῆς διὰ κολλύβων τοιαύτης τελεστείας λέγεται *σηκώνω φκαριστιὰ* (=εὐχαριστίαν). Τὸ *σηκώνω* ἐδῶ σημαίνει τὴν Ἐκκλησιαστικὴν λέξιν *ὑψώνω* σύγκρινε: *ὕψωμα* τὸ ἀντίδωρον καὶ *ὕψωσις* τῆς Θεοτόκου. Τὰ τοιαῦτα κόλλυβα λέγονται *ἄγια* ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *πεθαμένα* δηλ. τὰ διὰ μνημόσυνον νεκρῶν γινόμενα. Σύγκρινε σχετικὸν διήγημα τοῦ Παπαδιαμάντη «*Ἅγια* καὶ *πεθαμένα*» ἐν τῷ τόμῳ «*οἱ μάγισσες*» σελ. 29 ἔκδ. Φέξη 1912.

Ἄγια. Εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων φθόγγων, οὓς μετεχειρίζοντο κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους καὶ ἐπὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐν τῇ μελῳδίᾳ εἴς τε τὸ διὰ τεσσάρων καὶ τὸ διαπασῶν μουσικὸν ἐκκλησιαστικὸν σύστημα. Τοῦ διατονικοῦ γένους ἐπὶ μὲν τὸ ὀξὺ ἦσαν οἱ ἑξῆς φθόγγοι (σχῆμα 1) οἵτινες ἀντιστιχοῦσι πρὸς τὰ *πα, βου, γα, δι, πα* τοῦ νῦν ἰσχύοντος ἐκκλησιαστικοῦ μουσικοῦ συστήματος, καὶ πρὸς τὰ τῶν ἀρχαίων ἑλλήνων, *τε, τα, τη, τω, τε*, ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ—(σχῆμα 2). Γράφεται δὲ τὸ μέλος τῶν φθόγγων τούτων ἐν τῷ νῦν ἐκκλ. μουσικῷ συστήματι ὡς ἑξῆς—(σχ. 3). Σοφῶς δὲ ἐφεῦρον τοὺς φθόγγους τοῦ τροχοῦ πολυσυλλάβους, ἐπειδὴ ἅπαξ ὁ ἀρχάριος ἐκμανθάνων τὸ μέλος τῶν φθόγγων τούτων, διετηρεῖ καὶ ἐξετέλει ἀκριβῶς τὰ διαστήματα τῶν τριῶν γενῶν, ἄνευ τῆς χρήσεως οὐδενὸς ὀργάνου. Αἱ ρηθεῖσαι συνθηματικαὶ λέξεις ἐξεικονίζονται ἐν μὲν **τοῖς μουσικοῖς βιβλίοις διὰ συμβολικῶν χαρακτήρων,**

Σχῆμα 1.

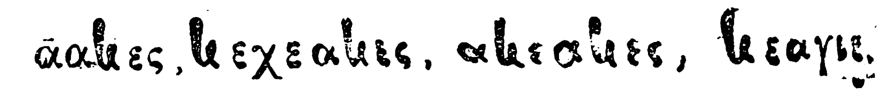

Σχῆμα 2.

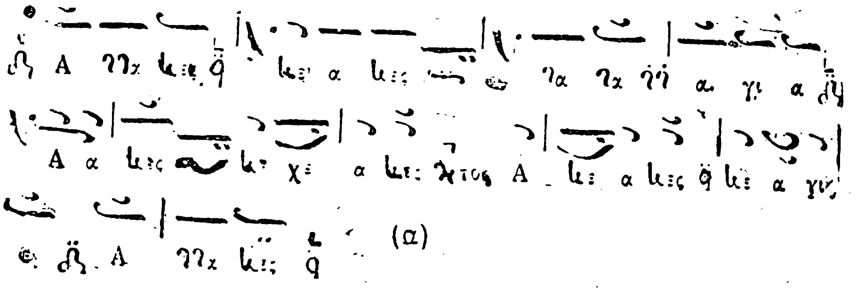

Σχῆμα 3.

ἐν δὲ τῇ ἐκτελέσει τοῦ ᾄσματος ὁ διευθύνων τὸν μουσικὸν χορὸν ἐδήλου τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τόνου εἴτε προφέρων αὐτὴν τὴν δηλοῦσαν τὴν μελῳδικὴν παραλλαγὴν λέξιν, ἤ, συνηθέστερον, πρὸς ἀποφυγὴν χασμῳδίας παριστῶν τοῦτο διὰ χαρακτηριστικῆς χειρονομίας. Παράγεται τὸ μὲν ἄνναιες ἐκ τοῦ ἄνα ἄνες, τουτέστιν ἄναξ ἄφες, τὸ δὲ νέανες ἀπὸ τοῦ ναὶ ἄνες, τουτέστι Κύριε ἄφες· τὸ δὲ νανὰ ἀπὸ τοῦ ἄνα ἄνα, τουτέστι Θεὲ Θεέ. Τὸ δὲ ἄγια ἐκ τοῦ ἅγιε· τὸ δὲ ὅλον οὕτως ἔχον, ἄναξ ἄφες, ναὶ ἄφες ἄναξ, ἄναξ ἅγιε, εὐχὴ ἐστὶ πρὸς Θεὸν ἀναφερομένη (Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς ὑπὸ Χρυσάνθου. Ἐν Τεργέστῃ, 1832 σελ. 29 ὑποσημ.). Καὶ Κωσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος λέγει ὅτι τὸ νανὰ σημαίνει Θεὲ Θεέ. Παραδόξως δὲ ἀλλαχοῦ ἑβραϊκὸν θεωρῶν ἐξηγεῖ σῶσον δὴ σῶσον (Περὶ τῆς βασιλείου τάξεως. Α' 83). Εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐν τῷ τέλει τῶν ᾀσμάτων καὶ πολυχρονισμῶν ἔψαλλον ἐφ' ἱκανὴν ὥραν ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ αὐλῇ νάνε νανά.

Τὸ δὲ αγια (προστακτ. τοῦ λατινικοῦ ῥήματος ajuto (aja)=φύλαττε), σῶσον δή· ποιεῖ δὲ καὶ μιαν λέξιν ἐκ τῶν δύο σύνθετον, ναναΐα. Ὁ μουσικολόγος Villoteau ἰσχυρίζεται, ὅτι αἱ ἀνωτέρω ἑρμηνεῖαι εἶναι ἀρχικαὶ ὕμνων λέξεις. Αἱ λέξεις αὗται ὡς φαίνεται, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διεφθαρμέναι λατινικαί, ὁ δὲ ἀποπειραθεὶς νὰ ἑρμηνεύσῃ αὐτὰς Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος περιέπεσεν εἰς πολλὰ σφάλματα, ἀποπλανηθεὶς πιθανῶς ὑπὸ ἀμαθοῦς ἑρμηνέως. Ὁ Σάθας ὅμως (ἱστορικὸν δοκίμιον περὶ θεάτρου καὶ μουσικῆς τῶν βυζαντινῶν ἐν Βενετίᾳ 1879) τείνει νὰ ἀποδεχθῇ ὅτι τὰ ἐνηχήματα ταῦτα εἶναι λείψανα τῆς παλαιᾶς Ἀρειανῆς μουσικῆς. Οἱ ἀσήμαντοι οὗτοι καὶ μυστηριώδεις φθόγγοι ὑποκρύπτουσι λέγει ὁ Σάθας, ἀληθῆ σημασίαν, ὡς ἀποτελούμενοι κατὰ τὸν Villoteau ἐκ τῶν ἀρχικῶν λέξεων ὕμνων ἀποτεινομένων εἰς τὸν Θεόν. Τὰ πρῶτα ἱστορικὰ ἴχνη τῆς τελευταίας τοῦ *ἄνανες* συλλαβῆς *ἐς* ἀπαντῶσιν ἐν ἀρχῇ τῆς στ' ἑκατονταετηρίδος. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς κατὰ τῶν Ἀκεφάλων αἱρετικῶν Σευήρου καὶ Ἀνθίμου συνόδου (536 μ. Χ.) καταχωρεῖται καὶ ἔγγραφον τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννου κατὰ λέξιν ἀφηγούμενον ἐν δημοτικὸν *ἄκτον*, ἤτοι εἶδος κωμικῆς παραστάσεως· οἱ δῆμοι περικυκλώσαντες τὸ πατριαρχεῖον ἔψαλλον τὸ ἄκτον τοῦτο ἔχον ὡς συνήθη ἐπῳδὸν τὸ *ἐές*, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς ἑξῆς περικοπῆς. «Πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ βασιλέως! πολλὰ τὰ ἔτη τῆς Αὐγούστης! πολλὰ τὰ ἔτη τοῦ πατριάρχου! ἀκοινώνητοι διατί μένομεν; ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη διατί οὐ κοινωνοῦμεν; ἐκ τῶν χειρῶν σου κοινωνῆσαι θέλομεν· ὀρθόδοξος εἶ, τίνα φοβεῖσαι;... ἐὲς (τὸ ε ἐδιπλασιάσθη χάριν μείζονος τόνου), ἄνελθε εἰς τὸν ἄμβωνα. Ἐὲς πεῖσον τὸν λαόν σου... ἔξω βάλλε Σευῆρον τὸν νέον Ἰούδαν, ἔξω βάλε!! τὴν ἁγίαν σύνοδον ἄρτι κήρυξον... Ἐὲς μαρτύρομαι· ἡ κηρύσσεις, ἢ ἔξερχῃ... Πίστις ἐστίν, οὐκ ἔνι θεωρεῖν. Ἀδελφοὶ χριστιανοί, μία ψυχή, Ἰουστῖνε Αὔγουστε tu vincas! εἰ φιλεῖς τὴν πίστιν, Σευῆρον ἀναθεμάτισον. Ἐὲς μαρτύρομαι. Ἐές, τὰς θύρας κλείω. Σευῆρον τὸν ἐπίβουλον τῆς Τριάδος ἔξω βάλε· ὁ μηλαλῶν Μανιχαῖός ἐστιν. Ἐές, σύναξον τῇ συνόδῳ. Ἐὲς ἄρτι κήρυξον. Μὰ τὸ Εὐαγγέλιον οὐδὲν παρ' ἐμέ. Ἐὲς μαρτύρομαι... Ἐές, τάξον, ἐές, τάξον». Ἡ πρώτη λέξις *ἄνα* κλητικὴ τοῦ ἄναξ, οὐδέποτε φέρεται παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ μεμονωμένη, ἀλλὰ πάντοτε ἡνωμένη μετὰ τοῦ *ναί, αγια*, οἷον *ἀνανὰ* καὶ κατὰ συγκοπὴν *νανά*, *ἀνάγια* καὶ ἀποβολῇ τοῦ γ, *ἀνανάϊα* καὶ *ἀνάνια*. Τὸ δὲ ἅγιε ἀπαντᾷ πολλάκις παρὰ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ὡς ἐπιφώνημα δηλοῦν παραλλαγὴν μουσικοῦ ἤχου. Προσθετέον δ' ὅτι καὶ τὸ τρεῖς αἰῶνας πρὸ τοῦ Πορφυρογεννήτου πρῶτον κοπὲν ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν (ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου) ἑλληνικὸν νόμισμα φέρει ὁλοκλήρους τὰς συμβολικὰς μουσικὰς λέξεις *Ἄνανες ἐαές*, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν ὑψίστην πρὸς τὸν Θεὸν εὐχήν. (Γεωργ. Παπαδοπούλου Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς σελ. 178).

Ἅγια ἑβρ. χακκώδες. Οὕτως ὠνομάζετο τὸ πρῶτον μέρος τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, ὡς καὶ τῶν ναῶν, Σολομῶντος, Ζοροβάβελ καὶ Ἡρώδου, ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, τῷ πρώτῳ, φορητῷ, ναῷ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, τὰ Ἅγια ἦσαν εἴκοσι πήχεων τὸ μῆκος, δέκα τὸ πλάτος καὶ 10 τὸ ὕψος. Ἐχωρίζοντο δὲ ἐκ τοῦ Ἁγίου τῶν Ἁγίων διὰ καταπετάσματος πεποικιλμένου δι' εἰκόνων χερουβίμ. Ἐκρέματο δὲ τὸ καταπέτασμα ἐκ τεσσάρων ξύλων ἀκακίας ἐπικεχρυσωμένων, τῶν στύλων ἐχόντων βάσεις ἐξ ἀργύρου. Ἐν τῷ Ἁγίῳ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου κατὰ τὸ μέσον καὶ ἔναντι τοῦ καταπετάσματος ἦσαν 1) τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος (μιζμπὰχ χακεττόρεθ), ἑνὸς πήχεως τὸ μῆκος καὶ πλάτος, καὶ δύο πήχεων τὸ ὕψος. Ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τούτου κατὰ τὴν λατρείαν ἐκομίζετο πῦρ ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου τῶν ὁλοκαυτωμάτων, καὶ ἐκαίετο θυμίαμα, ἐκ φακῆς (στύρακος), ὄνυχος (ἡδυόσμου πώματος κογχυλίου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης), χαλβάνης (βαρυόσμου κόμμεως θάμνου τῆς Συρίας καὶ Ἀραβίας), καὶ λιβάνου (εὐόσμου κόμμεως δένδρου τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας καὶ τῶν Ἰνδιῶν), παρασκευασμένον δι' ἅλατος πρὸς λειτουργικὴν χρῆσιν. Ὁ ἱερεὺς δὶς τῆς ἡμέρας ἔρριπτε θυμίαμα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, πρωΐ μέν, ὅτε ἐπεσκεύαζεν τοὺς λύχνους, καὶ ἑσπέρας ὅτε ἀνῆπτεν αὐτοὺς (Ἐξοδ. λ', 7, 8).

2) Πρὸς νότον ἡ λυχνία (μενωράχ), ἐπὶ τῶν ἑπτὰ ἄκρων τῆς ὁποίας ὑπῆρχον ἑπτὰ λύχνοι, ἵνα φωτίζηται τὸ Ἅγιον, διότι ἐστερεῖτο παραθύρων. Ἦτο δὲ κατεσκευασμένη ἡ λυχνία ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ, καὶ ἐστρέφετο ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς. Εἶχε δὲ ἐξαρτήματα ἡ λυχνία τὰς χηροψαλίδας (μαλκαχάγιμ) καὶ δοχεῖα, εἰς ἃ ἐρρίπτοντο οἱ μύκητες (μαχ·ὠθ) τῶν λύχνων ἅπαντα ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ.

3) Ἡ τράπεζα τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως (σουλχάν), τὸ μῆκος μὲν δύο πήχεων, τὸ πλάτος δὲ ἑνός, τὸ ὕψος δὲ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος, ἔκειτο πρὸς βορρᾶν, δηλ. ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ ἐξ ἀνατολῶν ἱερεῖ. Κατὰ πᾶν Σάββατον ἐτίθεντο ἐπὶ τῆς τραπέζης ταύτης ἐν δυσὶ σειραῖς δώδεκα ἄρτοι ἄζυμοι ἐκ σεμιδάλεως κατὰ τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ, οἵτινες ἐσήμαινον τὴν ἀναγνώρισιν ἐκ μέρους τοῦ Ἰσραὴλ τῶν ὑλικῶν δωρημάτων τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀφιέρωσιν τούτων εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Ἐκαλοῦντο δὲ οἱ ἄρτοι οὗτοι λέχεμ πανείμ (ἄρτοι τοῦ προσώπου, ὡς πρὸ προσώπου τοῦ Κυρίου τιθέμενοι ἢ ἄρτοι ἐνώπιοι), λέχεμ χατταμείδ (ἄρτοι διηνεκεῖς, ὡς κείμενοι διηνεκῶς ἐπὶ τῆς τραπέζης ἢ ἄρτοι οἱ διὰ παντός). Κατὰ πᾶν Σάββατον ἀντικαθίσταντο διὰ νέων ἄρτων οἱ παλαιοί, τοὺς ὁποίους ἔτρωγον οἱ ἱερεῖς μετὰ τοῦ ἀρχιερέως ἐν τῇ αὐλῇ τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου, μηδενὸς ἑτέρου ἐπιτρεπομένου νὰ φάγῃ ἐκ τούτων. Ἐξαίρεσις ἐγένετο εἰς τὸν Δαβίδ, ὅστις ἔλαβεν ἐκ τούτων παρὰ τοῦ ἱερέως Ἀβιμέλεχ, καὶ ἔφαγεν καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. Ἐπὶ τῆς τραπέζης ἔκειντο πρὸς τούτοις, τρύβλια (Κεαρὼθ) διὰ νὰ ἐπιθέτωσι τοὺς ἄρτους, θυΐσκαι (κιαπὼθ) διὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ λιβάνου, σπονδεῖα (κεσαβὼθ) καὶ κύαθοι (μενακκιγὼθ), διὰ τὴν σπονδὴν τοῦ οἴνου, ἅπαντα ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ. Κατὰ τοὺς Ο' καὶ τὸν Φίλωνα ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐτίθετο ἐκτὸς τοῦ λιβάνου καὶ ἅλας.

Ναὸς τοῦ Σολομῶντος. Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος, ὅστις ἀντικατέστησε τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, εἰς τὰ Ἅγια ἦσαν τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα

Digitized by Google

Ἡ μόνη διαφορὰ ἦτο, ὅτι ἀντὶ μιᾶς ἦσαν δέκα λυχνίαι, πέντε ἐκ δεξιῶν καὶ πέντε ἐξ ἀριστερῶν, καὶ δέκα τράπεζαι διὰ τοὺς ἄρτους, πέντε ἐκ δεξιῶν καὶ πέντε ἐξ ἀριστερῶν, καὶ ἑκατὸν φιάλαι ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ πρὸς σπονδὴν τοῦ οἴνου, καὶ μαχαίρια διὰ τοὺς ἄρτους. Εἰς τὰ Ἅγια εἰσήρχετό τις διὰ διπλῆς θύρας.

Ναοὶ Ζοροβάβελ καὶ Ἡρώδου. Εἰς τὰ Ἅγια ἐν τοῖς ναοῖς τούτοις ὑπῆρχον τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα, ἅτινα καὶ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, δηλ. μία ἑπτάφωτος λυχνία καὶ μία τράπεζα τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῶν.

ἁγία· βλέπε ἅγιος. (Αἱ τοπωνυμίαι, Ἱστορικαὶ Ἐκκλησίαι, ὅσαι δὲν ἀνευρίσκονται ἐν τῇ σειρᾷ των. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πρώτου των συνθετικοῦ *ἁγία* δέον νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὴν σειρὰν τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ ὡς Ἁγία Βαρβάρα,—Βαρβάρα (ἁγία). Τοπωνυμικὰ ἁγιώνυμα ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν σειρὰν Ἅϊ, τηρηθείσης τῆς δημώδους καὶ πασιγνώστου σημασίας των. Πολλαὶ ξέναι πόλεις ἁγιώνυμοι Santa... ἢ Santa... αἵτινες δὲν ἀνευρίσκονται ἐν τῇ σειρᾷ-*ἁγια* μὲ ἐξελληνισμένα ὀνόματα, δέον νὰ ἀναζητηθοῦν ὡς Σάντα... ἢ Σαίντ...).

Ἅγια Ἁγίων (Ἑβρ. κώδες κοδασίμ). ***Ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου:*** Ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν τὰ Ἅγια ἐχωρίζοντο τοῦ Ἁγίου τῶν Ἁγίων διὰ καταπετάσματος. Τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων ἦσαν δέκα πήχεων τὸ μῆκος, τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος. Ἐνταῦθα ὑπῆρχεν *ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης* (Ἀρὼν Χαμπεϱείθ), ἥτις καὶ *κιβωτὸς τοῦ μαρτυρίου* (Ἀρὼν Χααιδοὺθ) ἐκαλεῖτο, ἔχουσα μῆκος μὲν δύο πήχεων καὶ ἡμίσεος, πλάτος δὲ καὶ ὕψος ἑνὸς καὶ ἡμίσεος. Ἦτο δὲ κατεσκευασμένη ἐκ ξύλων ἀκακίας ἐπιχρύσων. Ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ ἐφυλάσσοντο *αἱ πλάκες τοῦ νόμου, ἡ στάμνος τοῦ μάννα* καὶ *ἡ ῥάβδος τοῦ Ἀαρών,* ἡ βλαστήσασα· ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ ἦτο *ἐπίθημα χρυσοῦν* (κιαπώρεθ), ὅπερ κατὰ τοὺς Ο΄ ὀνομάζεται ἱλαστήριον ἐπίθεμα ἢ ἱλαστήριον. Ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου τούτου ἔνθρονος ἀπεκαλύπτετο ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἰσραήλ. Ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐτοποθετήθησαν δύο χρυσᾶ χερουβὶμ ἀπέναντι ἀλλήλων, καλύπτοντα διὰ τῶν πτερύγων τὸ ἐπίθημα. Ἐνταῦθα εἰσήρχετο ὁ ἀρχιερεὺς μόνον ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ *ἐξιλασμοῦ* (κιπούρ), ἔθετε χρυσοῦν θυμιατήριον ἐπὶ τοῦ ἱλαστηρίου, ἐρράντιζε τὴν κιβωτὸν διὰ τῶν δακτύλων τρὶς πρὸς τὰ ἄνω καὶ τρὶς πρὸς τὰ κάτω ἐκ τοῦ αἵματος τῶν θυσιαζομένων ζῴων, καὶ πρηνὴς πίπτων προσηύχετο ὑπὲρ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων καὶ τῶν τοῦ λαοῦ. Ἐξήρχετο δὲ μὴ στρέφων τὰ νῶτα αὐτοῦ πρὸς τὴν κιβωτόν.

Ἐν τῷ ναῷ τοῦ Σολομῶντος. Τὰ Ἅγια ἐχωρίζοντο ἀπὸ τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων διὰ μεσοτοίχου ἐκ κέδρων ἐπιχρύσων. Εἰσήρχετό τις δὲ εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων διὰ θύρας διπτύχου, ἐκ ξύλων ἀγριελαίας ἐπιχρύσων. Ἐπὶ τῆς θύρας ἦσαν ἐγγεγλυμμένα Χερουβίμ, φοίνικες καὶ ἄνθη, ἐκρέματο δὲ ἐκ ταύτης καταπέτασμα, ἐκ βύσσου λευκῆς, κυανῆς, πορφυρᾶς καὶ κοκκίνης, διὰ νὰ ἐμποδίζηται ἡ θέα τοῦ Ἁγίου τῶν Ἁγίων, διότι ἡ θύρα ἦτο πάντοτε ἠνεωγμένη. Ἦτο δὲ τὸ Ἅγιον τῶν Ἁγίων μικρὸς σκοτεινός, τετράγωνος χῶρος, εἴκοσι πήχεων τὸ μῆκος, τὸ πλάτος καὶ τὸ ὕψος. Ἄνωθεν τούτου ἦτο τὸ ὑπερῷον, δέκα πήχεων τὸ ὕψος, ἐν ᾧ ἔκειντο τὰ ἀναθήματα τοῦ Δαβίδ. Ἐν τῷ Ἁγίῳ τῶν Ἁγίων ἦτο ἡ *κιβωτὸς τῆς διαθήκης,* καὶ ἑκατέρωθεν ταύτης δύο κολοσσιαῖα Χερουβίμ, ἐκ ξύλων ἀγριελαίας ἐπιχρύσων ὧν τὸ ὕψος ἦτο δέκα πήχεων, ὡς καὶ τῶν ἀναπεπταμένων οὐσῶν πτερύγων. Καὶ αἱ μὲν ἐσωτερικαὶ πτέρυγες προσήγγιζον ἀλλήλας, αἱ δὲ ἐξωτερικαὶ ἥπτοντο τοῦ τοίχου τοῦ Ἁγίου τῶν Ἁγίων, τὰ δὲ πρόσωπα τῶν Χερουβὶμ ἦσαν ἐστραμμένα πρὸς τὰ Ἅγια.

Ναὸς τοῦ Ζοροβάβελ καὶ τοῦ Ἡρώδου. Ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Σολομῶντος ἐκάη κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος, βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων, καταστροφὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ (588 π.Χ.), καὶ μετ' αὐτοῦ ἐκάη ἡ *κιβωτὸς τῆς διαθήκης.* Ὁ Ζοροβάβελ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἑβραίων ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας Βαβυλῶνος (535 π.Χ.) ἤρχισεν οἰκοδομῶν τὸν ναόν, ὅστις ἐπερατώθη τῷ 516 π. Χ. Ὁ ναὸς τοῦ Ζοροβάβελ ἦτο μεγαλύτερος τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ἀλλ' ὑπελείπετο τούτου κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἐν τῷ Ἁγίῳ τῶν Ἁγίων τοῦ ναοῦ τύοτου ἦτο μόνον *λίθος τις* ἐπι τοῦ τόπου, ἔνθα ἔκειτο ἄλλοτε ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης, ὁ λεγόμενος *λίθος θέσεως,* ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔθετεν ὁ ἀρχιερεὺς τὸ χρυσοῦν θυμιατήριον κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐξιλασμοῦ.

Ναὸς τοῦ Ἡρώδου. Ἐκ ματαιοφροσύνης Ἡρώδης ὁ μέγας ἐκρήμνισε τὸν ναὸν τοῦ Ζοροβάβελ καὶ ἀνῳκοδόμησεν αὐτὸν μεγαλοπρεπέστερον καὶ μεγαλύτερον (20 π. Χ.—64 μ. Χ). Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον, ὡς καὶ εἰς τὸν τοῦ Ζοροβάβελ, εἰσήρχετο ἐκ τῶν Ἁγίων εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων διὰ θύρας, ἐξ ἧς ἐκρέματο καταπέτασμα. Τοῦτο δὲ ἦν τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ, ὅπερ ἐσχίσθη ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω κατὰ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου (**Ματθ. κζ΄, 51**). Ἐν τῷ Ἁγίῳ τῶν Ἁγίων καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡρώδου ἦτο μόνον *ὁ λίθος θέσεως.*

Ἁγία Αἰκατερίνη (Santa Caterina Villarmosa). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ επαρχίᾳ Καλτανισσέττης· κάτοικοι 8,928.

Ἁγία Αἰκατερίνη Καβεδέλλου (Sainte — Catherine - de - Cabedello). Ἱστορικὸν φρούριον τῆς Βραζιλίας, κείμενον παρὰ τὰς ἐκβολὰς καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Παραχύβα-δὸ-Νόρτε (Parahyba-do-Norte) καὶ κτισθὲν τῷ 1585 ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Λίντς, γερμανοῦ ἀξιωματικοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Πορτογάλλων. Τὸ 1597 ἐπολιορκήθη, ἀλλ' ἄνευ ἐπιτυχίας, ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Πορτογάλλων, τῷ δὲ 1631 (5 - 14 Δεκεμβρίου) ὑπὸ τῶν Ὀλλανδῶν. Τέλος τῷ 1634 ὁ Λίχτχαρτ καὶ ὁ Σκόππε ἐπολιόρκησαν αὐτὸ μετ' ἐπιτυχίας. Ὁ διοικητὴς τοῦ φρουρίου ἀντέστη ἡρωϊκῶς καὶ δὲν ἐσυνθηκολόγησεν, εἰ μὴ μόνον, ὅταν εἶδε τοῦτο μεταβληθὲν εἰς ἐρείπια.

Ἀπὸ τοῦ 1656 μέχρι τοῦ 1737 οἱ Ὀλλανδοὶ ἐπανέκτησαν καὶ ἐμεγέθυναν αὐτὸ καὶ τοῦ ἔδωκαν τὸ ὄνομα «Φρούριον τῆς Μαργαρίτας» (Fort-Margherite). Τῷ 1654 παρέδωκαν αὐτὸ εἰς τοὺς Βραζιλιανοὺς δυνάμει τῆς συμφωνίας τοῦ Περναμποῦκο.

Ἁγία Ἀνάληψις - *Σκήτη·* ὑπάγεται εἰς τὴν μονὴν Μεγάλης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους· κάτοικοι 133.

Ἁγία Ἀναστασία· χωρίον τῆς κοινότητος Ποταμοῦ τῶν Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας· κάτοικοι 98. Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Ποταμοῦ 40΄. 2) *Ἁγία Ἀναστασία·* Μετόχι ἢ Καρβουνό, κεῖται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Κρίνης τῆς ὑποδιοικήσεως Θεσσαλονίκης. 3) *Ἁγία Ἀναστασία.* Μετόχιον. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Κασσανδρινοῦ τῆς ὑποδιοικήσεως Χαλκιδικῆς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης. Κάτοικοι 41. 4) *Ἁγία Ἀναστασία ἢ Φαρμακολύτρια (Μονή)·* εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Βασιλικῶν τῆς ὑποδιοικήσεως Θεσσαλονίκης, κάτωθι τοῦ ὄρους Ἀφανᾶ, ὑψ. 1034 μ., πρὸς ἀνατολάς. Μοναχοὶ 60.

Ἁγία Ἀναστασία (Sant' Anastassia). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Νεαπόλεως (10,000 κατ.).—Ξυλεία, καρποί, οἶνοι κ.τ.λ.

Ἁγία Ἄννα. Χωρία καὶ τοποθεσίαι ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουσιν: 1)—πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας. Κάτοικοι 1432. Ἀπέχει ἀπὸ Χαλκίδος 73 χιλιόμ. (ἐπίνειον ἔχει τὸν «Ἅγιον Βασίλειον» ἔναντι τῶν Β. Σποράδων). Ἐμπορικὸν καὶ δικαστικὸν κέντρον 15 κοινοτήτων (40 χωρίων). Συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς Χαλκίδος δι' αὐτοκινήτων. Ἡ πρὸς τὴν Χαλκίδα ὁδὸς διέρχεται διὰ μαγευτικῶν τοπίων καταφύτων, παρὰ δὲ τὸ χωρίον Ἀχμὲτ-Ἀγᾶ ὑπὸ τοὺς πυκνοὺς κλάδους αἰωνοβίων πλατάνων κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Κηρέως. Ἑλλην. σχολ. ἀρρένων πλῆρες. Δημ. σχολ. ἀρρ. πλῆρες. Δημ. σχολ. θηλ. πλῆρες. Εἰρηνοδικεῖον. Ἀποθῆκαι Μονοπωλίου. Συμβολαιογραφεῖον, ταχυδρομεῖον καὶ Τηλεγραφεῖον. Ἀστυνομικὸς Σταθμός. Δασοφυλακεῖον. Ἡ ἔκτασις τῆς κοινότητος εἶναι 45 χιλιάδων περίπου στρεμμάτων. Παράγει Δημητριακά, ἔλαιον, οἶνον, κάρυα ἐκλεκτά· καλλιεργοῦνται ἐπίσης 3,000 στρέμματα ἀμπελώνων. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἐπίσης ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη ὡς καὶ ἡ μελισσοκομία. Δασικὰ προϊόντα: Ξυλεία ναυπηγίσιμος καὶ στρογγύλη, ξυλάνθρακες, πευκοφλοιὸς βυρσοδεψικὸς ἄφθονος καὶ ἀκόμη χρυσόξυλον χρησιμοποιούμενον πρὸς βαφὴν χρώματος χακί.

Ἁλιεία: σαρδέλλαι ἐξαιρέτου ποιότητος. *Ὀρυχεῖα* Λευκολίθου μεγίστης παραγωγῆς, τυχόντα χρυσοῦ βραβείου ἐν *Ἁγίῳ Φραγκίσκῳ.* Ἡ μεταφορὰ τούτου εἰς τὰ παράλια γίνεται δι' ἐναερίου σιδηροδρόμου. *Βιομηχανία:* Δύο ἐργοστάσια νάφθης καὶ κολοφωνίου ξανθοῦ α΄ ποιότητος, 10 ἐλαιοπιεστήρια, 2 ἀλευρόμυλοι (ἀτμοκίνητος καὶ πετρελαιοκίνητος). Ἐργοστάσια φρίξεως καὶ ἀχνοποιήσεως λευκολίθου. *Πανηγύρεις:* θρησκευτικὴ 23 Ἀπριλίου, ἐμπορικὴ 15 Αὐγούστου.

Ἡ κοινότης Ἁγίας Ἄννης, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ Δ. Νηλέως, τοῦ ὁποίου ἦτο πρωτεύουσα, ἔχει κατοίκους 1566, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον Παληόβρυση (κ. 134), ἀπέχον ἀπὸ Ἁγίας Ἄννης ἡμίσειαν ὥραν.

2) Χωρίον τῆς Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ Δ. Λαμπείας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 413. Ἀπέχει ἀπὸ Δίβρης 6. 30΄.

3)—Χωρίον τῆς κοινότης τῆς Φαλάνθης τῆς Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας· κάτοικοι 83.

4)—Χωρίον τῆς κοινότητος Κορθίου τῆς Ἄνδρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων· κάτοικοι 108 καὶ

5)—Ἐξωκκλήσιον καὶ τοποθεσία ἐν τῷ παρὰ τὰς Ἀθήνας ἐλαιῶνι.

Ἁγία Ἄννα. Χωρίον τῆς Βρεττάνης ἀπέχον 7 περίπου χιλιόμετρα τοῦ Ὠραί, ὅπου χιλιάδες προσκυνητῶν πορεύονται κατ' ἔτος διὰ νὰ προσευχηθοῦν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἄννης. Οὗτος εἶναι ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως καὶ ἐκτίσθη τὸ 1866—1873. Πρὸ αὐτοῦ εὑρίσκεται θαυματουργὸς κρήνη.

Ἁγία Ἄννα (Sainte Anne). Ὄνομα τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας: 1) *Ἁγ. Ἄννα.* Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος (Loire-Inférieure).—1 573 κάτ. 2) *Ἁγ. Ἄννα* ἐν τῷ νομῷ Ἴλ-ἑ-Βιλαὶν (Ille-et-Vilaine).—1,451 κατ. 3) *Ἁγ. Ἄννα.* Ἐν τῷ νομῷ Δούβς· 85 κατ. 4) *Ἁγ. Ἄννα.* Ἐν τῷ νομῷ Ζὲρς (Gers) 200 κατ. 5) *Ἁγ. Ἄννα.* Ἐν τῷ νομῷ Λοὰρ-ἑ-Σὲρ (Loire-et-Cher) 170 κατ. 6) *Ἁγ. Ἄννα.* (Sainte Anne-d'Estrablin). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ

Ὁ Ναὸς τῆς ἐν Βρεττάνῃ Ἁγίας Ἄννης

(Isère)· 450 κατ. 7) *Ἁγ. Ἄννα* (Sainte Anne-Saint-Priest). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Βιέννης (Haute-Vienne)· 623 κατ.

Ἁγία Ἄννα (Sainte-Anne). Πρωτεύουσα τοῦ Ὠρινὺ (Aurigny), μιᾶς τῶν Ἀγγλονορμανδικῶν νήσων (2.500 κατ.). Ἡ πόλις εἶνε μεσόγειος καὶ ἀπέχει 2 περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦ Βραίη, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ νῆσος συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς νήσου Γουερνεσέης διὰ τακτικῆς ἀτμο-

Ἡ θαυματουργὸς κρήνη τῆς Ἁγίας Ἄννης

πλοϊκῆς συγκοινωνίας (3 πλοῖα τὴν ἡμέραν). Ἐπὶ πλέον τὸ Ὠρινὺ συνδέεται ἀτμοπλοϊκῶς καθ' ἑβδομάδα μὲ τὴν ἐπὶ τῆς γαλλικῆς ἀκτῆς πόλιν Χερβοῦργον (Cherbourg). Βλέπε καὶ Ἀγγλονορμανδικαὶ νῆσοι.

Ἁγία Ἄννα (Saint-Anne-on-the-Sea). Πόλις τῆς Ἀγγλίας, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Λάνκασαϊρ (Lancashire) καὶ εἰς ἀπόστασιν 362 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Λονδῖνον· 9.837 κάτ.

2) Ἁγία Ἄννα (Santa Ana). Πόλις τῆς Δημοκρατίας τοῦ Σαλβαδὼρ (Salvador) καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας (45.000 κατ.). Ἀπέχει 18 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ ἡφαίστειον τῆς Ἁγίας Ἄννης ἢ Λαματεπὲκ καὶ κεῖται **παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Ἀπέραν-**

Digitized by Google

τοι φυτεῖαι καφὲ καὶ ζαχαροκαλάμου. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑπάρχουν πλούσια ὀρυχεῖα σιδήρου καὶ μεγάλα ἐργοστάσια κατασκευῆς ζακχάρεως καὶ κονιακοποιΐας. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἁγίας Ἄννης εὑρίσκονται αἱ πλέον ἐκτεταμέναι φυτεῖαι καφὲ τῆς δημοκρατίας. Ἐργοστάσια σάπωνος καὶ στεατοκηρίων, διϋλιστήρια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ζυθοποιεῖα κ.τ.λ.

Ἁγία Ἄννα (Sainte-Anne-de-la Pocatière). Πολίχνη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου· 2.125 κατ.

Ἁγία Ἄννα (Saint-Ana-Noua). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀράδ· 5,300 κάτ. Σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ἐξαγωγὴ οἴνων, δημητριακῶν καρπῶν, πουλερικῶν κ.τ.λ.

Ἁγί' Ἀχέλη (Ἅγιος Ἀχίλλειος)· παραλία πρὸς νότον τῶν Μεταξάτων τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἔνθα οἱ κάτοικοι λούονται τὸ θέρος.

Ἁγία Βαρβάρα. Ἐξωκκλήσιον παρὰ τὸ Δαφνὶ τῆς περιφερείας τοῦ δήμου Ἀθηναίων, ἀπέχον ἐξ Ἀθηνῶν 5 περίπου χιλιόμετρα (ἀπὸ τοῦ τέρματος τοῦ τροχιοδρόμου Βοτανικοῦ), ἐκ Πειραιῶς δὲ 2 1/2 ὡς ἔγγιστα χιλιόμετρα (ἀπὸ τοῦ τέρματος αὐτοκινήτων Νέας Κοκκινιᾶς). Παρὰ τὸ ἐξωκκλήσιον εὑρίσκεται δημόσιον νοσοκομεῖον λοιμωδῶν νόσων.

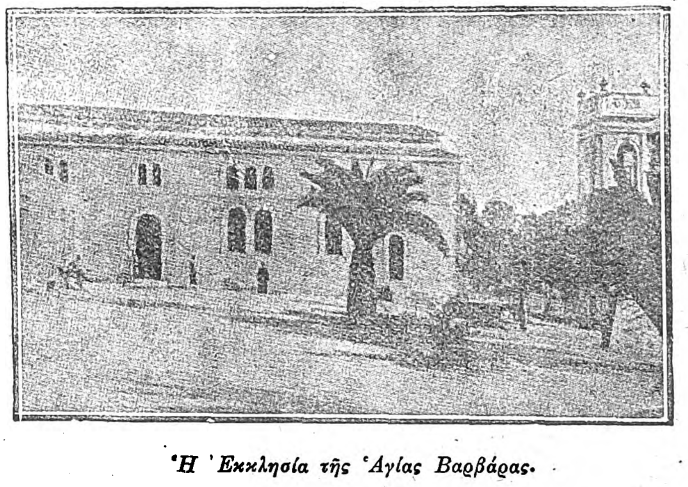

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Βαρβάρας.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπάρχει παλαιὰ θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς ἁγίας Βαρβάρας, προσελκύουσα χιλιάδας προσκυνητῶν ἐξ Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ περιχώρων κατὰ τὴν 4 Δεκεμβρίου ἑκάστου ἔτους ἑορτὴν τῆς ἁγίας. Ἡ εἰκὼν αὕτη ἀνευρέθη πρὸ τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἐτῶν περίπου ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις. Εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχεν ἠρειπωμένον ἐκκλησίδιον, λείψανον παλαιᾶς μονῆς διαλυθείσης ἄγνωστον εἰς ποίαν ἐποχήν. Ἡ μόνη βάσιμος πληροφορία περὶ τοῦ ἐκκλησιδίου, τὸ ὁποῖον ἡ λαϊκὴ παράδοσις ἀνάγει εἰς χιλιετῆ βίον, εἶνε σημείωσις εὑρισκομένη παρὰ τοὺς πόδας τῆς ἐν αὐτῷ τοιχογραφίας τῆς ἁγίας, ἐκ ταύτης δὲ προκύπτει ὅτι τὸ ἱερὸν προσκύνημα ὑφίστατο κατὰ τὸ 1774.

Τὸ ἔρημον τοῦτο ἐκκλησίδιον, καταχωσμένον μέχρις 80 περίπου ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, ἐχρησίμευεν ὡς καταφύγιον εἰς ποιμένα καὶ τὰ πρόβατά του. Οὗτος εἶδε καθ' ὕπνον ὡραιοτάτην νεάνιδα, ἐπιτάσσουσαν εἰς αὐτὸν νὰ παύσῃ βεβηλῶν τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον τόπον, διότι εἶνε ἰδικός της. Ὁ ποιμὴν δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὸ ὄνειρον, ἀλλ' ἔκτοτε τοῦ ἀπέθνησκε καθ' ἡμέραν ἀνὰ ἓν πρόβατον. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ ὡραία νεᾶνις ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν εἰς τὸν ποιμένα. «Αὔριον, τοῦ εἶπε, τὰ πρῶτα δύο ἄτομα, τὰ ὁποῖα θὰ ἴδῃς ἐρχόμενα ἐδῶ, θὰ τὰ καλέσῃς νὰ σκάψουν εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τῆς εἰσόδου».

Πράγματι τὴν ἐπομένην, ὁ ἔντρομος ποιμὴν εἶδε δύο γυναῖκας συλλεγούσας χόρτα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὴν Μαριγὼν Κούλα καὶ τὴν Ἀγγελικὴν Τσαμπάζη ἐκ Πειραιῶς, αἵτινες προθύμως ἐξετέλεσαν τὴν ἱερὰν παραγγελίαν. Ἀνασκάψασαι τὸ ὑποδειχθὲν μέρος εὗρον τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας, ὕψους 37 καὶ πλάτους 26 ἑκατοστῶν, ἔχουσαν ἀρκετὰς βλάβας ὑποστῆ ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τῆς καταχώσεως.

Ἡ εἴδησις τῆς ἀνευρέσεως τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος δὲν ἐβράδυνε νὰ γνωσθῇ εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ, πλῆθος δὲ πασχόντων καὶ εὐλαβῶν ἔσπευδον ἐπὶ τόπου, ἵνα ἐπικαλεσθοῦν τὴν χάριν τῆς ἁγίας. Ὁ τόπος ἐκεῖνος ἔγινε λαϊκὸν προσκύνημα, ἡ εἰκὼν ἐπηργυρώθη, ἔρανοι δὲ ἤρχισαν νὰ συλλέγωνται πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ ἐκκλησιδίου, διὰ περιφορᾶς τῆς εἰκόνας ἀνὰ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς Ἀθήνας.

Θαύματα τῆς εἰκόνος ἀναφέρονται πολλά, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ τὸ ἑξῆς: Ἡ Σοφία Βέλλα, θυγάτηρ εὐπόρου πειραϊκῆς οἰκογενείας, πάσχουσα ἐξ ἀνιάτου ὑδράρθρου, εἶχε παράλυτον τὴν δεξιὰν χεῖρα. Τὴν νύκτα τῆς 14 Φεβρουαρίου 1899 ἐμφανισθεῖσα εἰς τὴν πάσχουσαν περικαλλὴς νεᾶνις εἶπεν εἰς αὐτήν: «Αὔριον πολὺ πρωῒ νὰ σηκωθῇς νὰ παίξῃς πιάνο». Εἰς ἀπορίαν δὲ τῆς πασχούσης πῶς νὰ παίξῃ, ἀφοῦ ἠδυνάτει νὰ κινήσῃ τὴν χεῖρα ἡ νεᾶνις ἀπήντησεν: «Εἶμαι ἡ ἁγία Βαρβάρα» καὶ ἔγινεν ἄφαντος. Πράγματι, τὴν ἐπομένην οἱ γονεῖς τῆς Σοφίας ἐξεπλάγησαν ἀκούσαντες ἤχους κλειδοκυμβάλου προερχομένους ἐκ τῆς αἰθούσης. Ἔσπευσαν ἐκεῖ καὶ εἶδον κατάπληκτοι εἰς τὸ κλειδοκύμβαλον τὴν κόρην των, ἥτις ἀφηγήθη εἰς αὐτοὺς τὸ ὄνειρον καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν θεραπείαν τῆς χειρός της. Ἡ οἰκογένεια Βέλλα ἀνέθεσε τότε χρυσῆν χεῖρα ἐπὶ τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνος, τῆς ὁποίας καὶ κατεσκεύασε τὸ εἰκονοστάσιον. Ἔκτοτε ἡ εἰκὼν ἐπονομάζεται «*Εἰκὼν τῆς Βέλλα*», τὸ δὲ θαῦμα ὑπομιμνήσκεται εἰς τοὺς πιστοὺς διὰ τῆς ἀκολούθου ἐπὶ τοῦ εἰκονοστασίου σημειώσεως:

«*Σοφία Δ. Βέλλα*

ἐξ ἀνιάτου ὑδράρθρου πάσχουσα κατ'
ὄναρ δὲ τῇ 14ῃ Φεβρουαρίου 1899 ἰαθεῖσα
παρὰ τῆς Ἁγίας τόδε τὸ Εἰκονοστάσιον σὺν
τῇ κανδήλᾳ καὶ περιφράγματι εὐσεβῶς ἀνέθηκεν».

Ἀπὸ τῆς ἀνευρέσεως τῆς εἰκόνος αἱ εἰσφοραὶ τῶν πιστῶν ὁσημέραι πολλαπλασιάζονται διὰ τὴν ἀνέγερσιν καταλλήλου ναοῦ. Τὸ 1897, δαπάναις τῆς ἑταιρίας Ἑλληνικοῦ Πυριτιδοποιείου, ᾠκοδομήθη τὸ νῦν ὑπάρχον κωδωνοστάσιον, μετὰ τρία ἢ τέσσαρα δὲ ἔτη ἀπεφασίσθη ἡ ἀνέγερσις μεγάλου ναοῦ, ὅστις καὶ ἐπερατώθη τὸ 1904.

Ὁ ναὸς οὗτος, μήκους 26 μέτρων, ὕψος δὲ 12 περίπου ἔχει ῥυθμὸν βασιλικῆς καὶ διαιρεῖται εἰς τρία κλίτη. Ἐκ τούτων τὸ δεξιὸν ἀπολήγει εἰς παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Φανουρίου, τὸ δὲ ἀριστερὸν εἰς παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Μαύρας. Τὸ παλαιὸν ἐκκλησίδιον εὑρίσκεται εἰς τὸ βάθος τοῦ μεσαίου κλίτους, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται ὡς τὸ κύριον Ἅγιον Βῆμα. Ὁ στεγασμὸς δὲ αὐτοῦ εἶνε θολωτὸς ἐπιμήκης, κοσμούμενος διὰ τοιχογραφιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ζωηρότεραι διασώζονται αἱ τῆς Ἁγίας Τραπέζης.

Δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ ὑπάρχει ὁλόσωμος τοιχογραφία τῆς Ἁγίας, χωριζομένη τοῦ λοιποῦ ἱεροῦ διὰ κιγκλιδώματος. Εἰς τὴν ἀριστερὰν δὲ πλευράν, ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς οἰκογενείας Βέλλα, ὡς προείρηται, κατασκευασθέντος εἰκονοστασίου, εὑρίσκεται ἐπιχρυσωμένη ἡ εἰκὼν τῆς ἁγίας, πλήρης ἀναθημάτων.

Τὸ ἐξωκκλήσιον τῆς Ἁγίας Βαρβάρας μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτοῦ ὑπήχθη εἰς τὸν δῆμον Ἀθηναίων, ὅστις διεχειρίζετο αὐτὸ μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1916, ὁπότε διὰ νόμου ὑπήχθη κυριαρχικῶς εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν ναὸν Ἀθηνῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ ναοῦ τούτου. Ἔκτοτε τὸ ἐκκλησιαστικὸν συμβούλιον τῆς Μητροπόλεως περιεστοίχισε τὸν περίβολον τοῦ προσκυνήματος καὶ κατεσκεύασεν ὑπόστεγα διὰ τὰ ζῷα. Ἀλλὰ διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου 1921 Β. Δ. ἐκδοθέντος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου 2.677 τοῦ 1920, τὸ ἐξωκκλήσιον ὑπήχθη διοικητικῶς καὶ διαχειριστικῶς εἰς τὸ Γενικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Ταμεῖον, μέχρι τῆς 17 Δεκεμβρίου 1923, ὁπότε περιῆλθε κατὰ κυριότητα μὲν εἰς τὸν μητροπολιτικὸν Ναὸν Ἀθηνῶν, διοικητικῶς δὲ καὶ διαχειριστικῶς εἰς τὸ Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. Πονημάτιον περὶ «Ἁγίας μεγαλομάρτυρος Βαρβάρας» ἔχει ἐκδοθῆ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἐμμανουὴλ Ι. Καρπαθίου (1925).

Ἁγία Βαρβάρα· χωρίον τοῦ Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 781. Χωρίον κατάρρυτον καὶ πλῆρες κήπων, παράγον κεράσια καὶ βύσσινα. Ὁ παρὰ τὸ χωρίον ναΐσκος ἅγιος Ἠλίας θεωρεῖται, ὡς τὸ μέσον τῆς Κρήτης.

2) ***Ἁγία Βαρβάρα***· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῶν Καλαβρύτων τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Νωνάκριδος, κάτοικοι 332. Εἶναι πατρὶς τοῦ ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ἀγῶνος Θεοχαροπούλου. Συγκοινωνία μετὰ Πατρῶν ὥρ. 16.20', Καλαβρύτων 4 45', Ἀκράτας 6.10'. Ἔχει μικτὸν Δημοτικὸν σχολεῖον. Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 360, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον Βουνάκι (κάτ. 28). Δικαστικῶς ὑπάγεται εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Νωνάκριδος. Παράγει δημητριακά, ὄσπρια, ὀπώρας, τυρί, βούτυρον, ἔρια, ξυλείαν. Ἐμποροπανήγυρις ἐν τῇ Μονῇ Παναγίας Καταφυγιωτίσσης.

Ἁγία Βαρβάρα. χωρίον τῆς κοινότητος Περατιᾶς τῆς Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κάτοικοι 107.

Ἁγία Βαρβάρα· μονή. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Σύρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων· κάτοικοι 7.

Ἁγία Βαρβάρα· (Σαλαμῖνος). Ἐκκλησία πλησίον τῶν Παλουκίων, εἰς τὴν ὁδὸν ἡ ὁποία ὁδηγεῖ ἀπ' αὐτῆς εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Ἁγία Βαρβάρα· μία τῶν κορυφῶν τοῦ Ταϋγέτου (ὕψους 1.490 μέτρων). 2) ἡ ὑψίστη κορυφὴ τοῦ μεσσηνιακοῦ Αἰγάλεω (1.220 μ.).

Ἁγία Βαρβάρα· ἀκρωτήριον τῆς Σαλαμῖνος ἔναντι (πρὸς βορρᾶν) τῆς νήσου Ψυτταλείας· ἡ ἀρχαία *Κυνόσουρα*.

Ἁγία Βαρβάρα (Santa-Barbara). Πόλις τῆς Δημοκρατίας τῆς Ὀνδούρας (Honduras, Κεντρικὴ Ἀμερικὴ) καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σαντιάγο καὶ πλησίον τῆς λίμνης Yojoa. Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας πόλεις τῆς μικρᾶς δημοκρατίας, 5,253 κατ. Παραγωγὴ καφέ, καπνοῦ. Κτηνοτροφία.

Ἁγία Βαρβάρα (Santa Barbara). Πόλις τῆς Καλιφορνίας (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς). Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ Λὸς Ἄντζελες. Ἐκτίσθη περὶ τὸ ἔτος 1782 καὶ ἔχει σήμερον 20.000 ὡς ἔγγιστα κατοίκους.

Ἁγία Βαρβάρα (Santa Barbara). Πολίχνη τῆς Δημοκρατίας τῆς Κόστας Ρίκας (Κεντρικὴ Ἀμερική), κειμένη ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Ἐρεδίας (Heredia) 1,024 κατ.

Ἁγία Βικτωρία (Santa Vittoria d'Alba). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κόνι (Coni), 1.675 κατ. Σπουδαῖον ἐμπόριον οἴνων.

Ἁγία Γαλήνη· (καὶ ὄχι Ἅγιος Γαλήνης)· χωρίον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης ἐπὶ ὁμωνύμου ὅρμου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 340. Ἡ Ἁγία Γαλήνη κεῖται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Σουλίας, τῆς ὁποίας ἀνευρέθησαν ἐρείπια. Πλησίον ταύτης ὑπάρχει τὸ σπήλαιον τοῦ μυθολογουμένου Δαιδάλου.

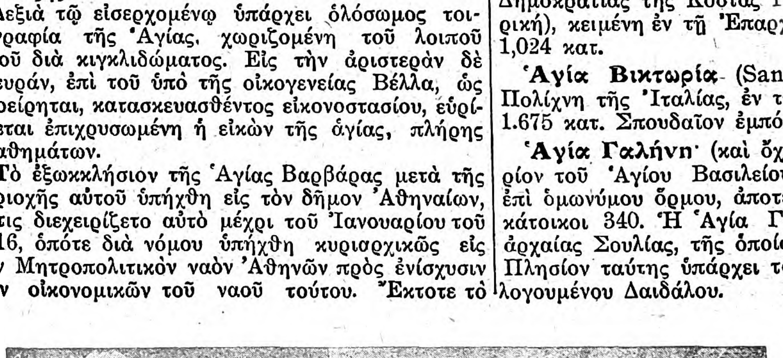

Ὁ Ἀβαιλάρδος διδάσκων ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης.

Ἁγία Γενεβιέβη. Ὑψηλὸς λόφος πρὸς νότον τῶν Παρισίων, ὅστις δεσπόζει τῆς κοιλάδος τοῦ Σηκουάνα καὶ τῆς Bievre. Κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ἐκαλεῖτο mons Lucotitius ἴσως ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, Lutetia. Ὁ λόφος οὗτος κατῳκεῖτο ἀπὸ τῶν πρώτων μ. Χ. αἰώνων, ἦσαν δὲ ἐπ' αὐτοῦ ἱδρυμένα τὰ κυριώτερα τῶν δημοσίων κτιρίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἀνακαλυφθέντων ἐρειπίων θεάτρου, κονίστρας, θερμῶν κτλ. Ὁ λόφος ἐκλήθη Ἁγία Γενεβιέβη ἀφ' ὅτου ἐτάφη ἐκεῖ τὸ σῶμα τῆς ἁγίας ἐν τῷ πρὸς τιμήν της ὑπὸ τοῦ Χλοδοβίκου ἱδρυθέντι ἀββαείῳ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα εὑρίσκοντο ἐπὶ τῆς Ἁγίας Γενεβιέβης κολλέγια, μοναστήρια ἐκκλησίαι. Καὶ σήμερον δὲ ἐκεῖ εἶνε ἱδρυμένα τὰ κτίρια τῆς Σορβόννης, τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας, τῆς Σχολῆς τοῦ Δικαίου, τοῦ Πολυτεχνείου, πολλῶν λυκείων, κολλεγίων καὶ ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων.

Ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12ου αἰῶνος ἵδρυσε τὴν σχολήν του ὁ περίφημος Ἀβαιλάρδος (ἴδε λέξιν).

Ἁγία Γενεβιέβη (Sainte-Geneviève). Ὄνομα

Digitized by Google

τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας: 1) *Ἁγία Γενεβιέβη* (Sainte-Geneviève-des-Bois). Ἐν τῷ νομῷ Σαὶν-ἐ-Ὀὰζ (Seine-et-Oise)-700 κατ. 2) Πολύχνη ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ. Ἐν τῷ νομῷ Λοαρὲ (Loiret).—1200 κατ. 3) *Ἁγ. Γενεβιέβη* (Sainte-Geneviève-lès-Qasny). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ (Eure)—126 κατ. Σταθμὸς Δυτικῶν σιδηροδρόμων. 4) *Ἁγ. Γενεβιέβη*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα (Seine Inférieure).—520 κατ. 5) *Ἁγ. Γενεβιέβη*. Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Διέππην.—370 κατ. 6) *Ἁγ. Γενεβιέβη*. Ἐν τῷ νομῷ Ὀὰζ (Oise).—1550 κατ. 7) *Ἁγ. Γενεβιέβη*. Ἐν τῷ νομῷ Μέρθης-Μοσέλλης (Meurthe-et-Moselle) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Νανσύ.—350 κατ. 8) *Ἁγ. Γενεβιέβη*. Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης.—408 κατ. 9) *Ἁγ. Γενεβιέβη*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρῶν (Aveyron) 1667 κατ. 10) *Ἁγ. Γενεβιέβη*. Ἐν τῷ μομῷ Αἰσν.—122 κατ.

ἀγιάγερτος· λέξις Κρητικὴ γινομένη ἀπὸ τὸ ῥῆμα *γιαγέρνω* (=ἐπιστρέφω, γυρίζω πίσω), εἶνε δὲ κατὰ τὸν Ξανθουδίδην τὸ *διεγείρω*, ὅπερ κατὰ συμπλήρωσιν τῆς προθέσεως ἔγινε *διαγείρω* καὶ κατόπιν κατὰ τὸ *ἐγείρω>γέρνω: διαγείρω>διαγέρνω*. Ὥστε τὸ *ἀγιάγερτος*=ἀγύριστος, ἀνεπίστρεπτος, α) ἐνεργητικῶς ἐπὶ χρόνου *ἀγιάγερτος* χρόνος,—μέρες κτλ. β) παθητικῶς ἐπὶ ἀψύχων: δανικὸ *κιάγιάγερτο*· γ) ἐπὶ τόπου ἀφ' οὗ δὲν δύναταί τις νὰ ἐπιστρέψῃ· νὰ πᾶς στὸν *ἀγιάγερτο* (κατάρα). Ἐπὶ προσώπων δὲν λέγεται μὲ καμμίαν σημασίαν.

Παρετυμολογία μόνον ἀπὸ τὴν πρόθεσιν, χωρὶς τὴν ἐπέμβασιν ἄλλου ἐμπροθέτου παρετυμολογικοῦ αἰτίου πρέπει νὰ νοήσωμεν ὅτι γίνεται, μόνον ἐκεῖ ὅπου ἀποκαθίσταται ἡ πρόθεσις εἰς τὴν πλήρη αὐτῆς μορφὴν ὡς πρῶτον συνθετικὸν καὶ τότε διὰ δεύτερον συνθετικὸν μένει συνήθως λέξις χρησιμοποιουμένη καὶ ὡς ἁπλῆ, ἤτοι μὴ σύνθετος, μὲ τὴν ἐτυμολογικὴν της ἔνοιαν, εἴτε καὶ μὲ παρετυμολογίαν: *διεγέρνω>διαγέρνω*, διότι καὶ ἁπλοῦν *γέρνω*· *ἀπακουμπίζω>ἀποκουμπίζω*, διότι καὶ ἁπλῶς *κουμπίζω*, *ἀπαθανατίζω>ἀποθανατίζω* (παρετυμολογικῶς=βγάζω ἀπ' τὸ θάνατο), *ἀπασβαλώνω* (ἄσβολη) >*ἀποσβολώνω* περετυμ. τὸν κάνω σὰ *σβῶλο*· *παρονυχίδα>παραννχίδα*, διότι ὑπάρχει τὸ *νύχι*· *ἀνιστοροῦμαι>ἀναστοροῦμαι*, διότι καὶ ἁπλοῦν: *στοροῦμαι*· *παρομοιάζω>παραμοιάζω*, διότι καὶ ἁπλοῦν *μοιάζω* κτλ. Μ. Φ.

ἀγιάγκαθο· βλέπε Κνίκος ὁ βενέδικτος.

Ἁγια-Γλυκειά· μονὴ ἐν Ἠπείρῳ εἰς τὴν Παραμυθίαν πλησίον τῆς ἀρχαίας Θεσπρωτίας, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς Θεσπρωτικῆς πρωτευούσης ἥτις ἐλέγετο: *Ἔφυρα* ἢ *Κιχύρα* καὶ κατὰ τὸν Στράβωνα: *Κέχυρος*· ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ χωρίον *Βέρα* ὅπερ εἶναι παρετυμολογημένον τὸ *Ἔφυρα* ὡς φαίνεται.

Ἁγία Γραφὴ καλεῖται ἡ συλλογὴ βιβλίων ἁγίων ἢ θείων κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Παναγίου Πνεύματος γραφέντων καὶ περιεχόντων τὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθείσας ἀληθείας καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους δοθείσας πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν. Ἡ Ἁγία Γραφὴ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, σημαίνουσαν οὐχὶ τὴν τελευταίαν θέλησιν ἀνθρώπου τινός, ἀλλὰ τὴν ἐπαγγελίαν, τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν συνῆψεν ὁ Θεὸς μετὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν διακήρυξιν, ἣν ἐποίησε πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ θείου θελήματος καὶ τῶν ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ. Ἡ Διαθήκη, ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἑβραϊκὴν *μπερίθ*, περιέχει, ἐν μὲν τῇ Π. Διαθήκῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις ἀποκαλυφθέντα διὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν, ἐν δὲ τῇ Κ. Διαθήκῃ τὰ ἀποκαλυφθέντα καὶ διδαχθέντα διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

Φέρει δὲ ἡ μὲν Π. Διαθήκη καὶ τὰ ἑξῆς ὀνόματα «Γραφὴ ἢ Γραφαὶ ἢ Ἅγιαι Γραφαὶ» (Ρωμ. Α', 2—Ματθ. ΚΒ', 29 — Πράξ. ΙΗ', 24 Β' Πέτρ. Α', 20), «Ἱερὰ Γράμματα» (Β Τιμ. Γ', 15), «Παλαιὰ Διαθήκη» (Β' Κορινθ. Γ', 14), «Νόμος» (Ἰωάν. ΙΕ', 25, Ρωμ Γ', 19), «Ὁ Νόμος, Οἱ Προφῆται καὶ οἱ Ψαλμοὶ» (Λουκ. ΚΔ', 44), «Βίβλος Διαθήκης Θεοῦ (Δ' Βασιλ. ΚΓ', 2) ἢ Βίβλος Ἱερὰ» —«Τὰ Βιβλία τὰ Ἅγια» (Α' Μακ. ΙΒ', 9), «Τὰ Βιβλία» (Χρυσοστ. ὁμιλ. Β' εἰς Γεν.), «Θεῖα Βιβλία» (Χρυσοστ. ὁμιλ. Γ'). Οἱ ραββῖνοι ὀνομάζουσι τὰ εἰκοσιτέσσαρα βιβλία, οἶκος ἁγιαστήριον, ἁγιαστήριον Κυρίου», ἡ δὲ Κ. Διαθήκη ὀνομάζεται «τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ὁ Ἀπόστολος ἢ τὸ Εὐαγγελικὸν καὶ τὸ Ἀποστολικὸν» (Κλημ. Ἀλεξανδρ. στρωμ. γ', ε', ς', ζ'), «ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ» (Γαλ. ς', 2), «Νόμος τῆς Πίστεως» (Ρωμ. Γ', 27), «Νόμος» (Διὰ Νόμου Νόμῳ ἀπέθανον Γαλάτ. Β', 19), «Καινὴ Διαθήκη» (Θεοδώρητος εἰς Ρωμ. γ') καὶ κοινῶς «Τετραευαγγέλιον». «Περιλαμβάνει δὲ ἡ Π. Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο' 49 βιβλία τὰ ἑξῆς: 1) Γένεσις, 2) Ἔξοδος, 3) Λευϊτικόν, 4) Ἀριθμοί, 5) Δευτερονόμιον, 6) Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, 7) Κριταί, 8) Ρούθ, 9) Βασιλειῶν Πρώτη, 10) Βασιλειῶν Δευτέρα, 11) Βασιλειῶν Τρίτη, 12) Βασιλειῶν Τετάρτη, 13) Παραλειπομένων Πρώτων, 14) Παραλειπομένων Δεύτερον, 15) Ἔσδρας Πρῶτον, 16) Ἔσδρας Δεύτερον, 17) Νεεμίας, 18) Τωβίτ, 19) Ἰουδίθ, 20) Ἐσθήρ, 21) Ἰώβ, 22) Ψαλμοί, 23) Παροιμίαι Σολομῶντος, 24) Ἐκκλησιαστής, 25) Ἆσμα Ἀσμάτων, 26) Σοφία Σολομῶντος, 27) Σοφία Σειράχ, 28) Ὠσηέ, 29) Ἀμώς, 30) Μιχαίας, 31) Ἰωήλ, 32) Ὀβδιοῦ, 33) Ἰωνᾶς, 34) Ναούμ, 35) Ἀββακούμ, 36) Σοφονίας, 37) Ἀγγαῖος, 38) Ζαχαρίας, 39) Μαλαχίας, 40) Ἡσαΐας, 41) Ἱερεμίας, 42) Βαρούχ, 43) Θρῆνοι Ἱερεμίου, 44) Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου, 45) Ἰεζεκιήλ, 46) Δανιήλ, 47) Μακκαβαίων Πρῶτος, 48) Μακκαβαίων Δεύτερος, 49) Μακκαβαίων Τρίτος. Ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κανόνι, ὃν ἀποδέχονται καὶ οἱ Προτεστάνται, ἐλλείπουσι τὰ λεγόμενα δευτεροκανονικὰ ἢ ἀναγινωσκόμενα, Τωβίτ, Ἰουδίθ, τὰ 3 Μακκαβαϊκά, Σοφία Σειράχ, Σοφία Σολομῶντος, Ἔσδρας Πρῶτος, Βαροὺχ καὶ Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου.

Γλῶσσα, εἰς ἣν ἐγράφησαν τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης εἶναι ἡ Ἑβραϊκή, ἐκτὸς τῆς Β' καὶ Γ' Μακκαβαίων, τῆς Σοφίας Σολομῶντος, τοῦ Πρώτου Ἔσδρα, γραφέντα Ἑλληνιστί, τῆς Σοφίας Σειράχ, τοῦ Βαρούχ, τῆς Ἐπιστολῆς Ἱερεμίου, τῆς Πρώτης Μακκαβαίων, τοῦ Τωβίτ, τῆς Ἰουδήθ, ὧν σώζεται μόνον τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον, τοῦ πρωτοτύπου, ὅπερ πιθανῶς ἐγράφη Ἑβραϊστὶ ἢ Χαλδαϊστί, ἀπολεσθέντος. Ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα εἶναι κλάδος τοῦ Σημιτικοῦ γένους. Χαρακτηριστικὸν δὲ αὐτῆς, ὡς καὶ πασῶν τῶν Σημιτικῶν γλωσσῶν, εἶναι ὅτι αὕτη συνίσταται ἐκ συμφώνων, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ οὕτως εἰπεῖν κυρίως σῶμα τῆς λέξεως. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τρία τῶν συμφώνων τοῦ Ἑβραϊκοῦ ἀλφαβήτου, ἤτοι τὸ Ἄλεφ, τὸ Βαῦ, καὶ τὸ Γιὼδ ἀρχικῶς εἶχον καὶ φωνηεντικὴν σημασίαν ὡς α, ου καὶ ι. Εἰς τοὺς τρεῖς δὲ τούτους φωνηεντικοὺς φθόγγους ἢ χαρακτῆρας ἠρκοῦντο οἱ Ἑβραῖοι μέχρι τῆς βαβυλωνείου αἰχμαλωσίας (536 π. Χ.), διότι ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἦτο ζῶσα. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἡ γλῶσσα ἤρξατο ἠρέμα καὶ κατὰ μικρὸν νὰ παρακμάζῃ, καὶ τούτου ἕνεκα ἐγένετο ἀνάγκη καὶ ἕτερα δύο σύμφωνα τὸ χὲ καὶ αγιν νὰ προσλάβωσι φωνηεντικὴν σημασίαν. Ἀλλ' ἡ παρακμὴ τῆς γλώσσης ἥμισυ αἰών, μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπέρχεται ἀκάθεκτος καὶ ὁρμητική, ἀντ' αὐτῆς ἄρχεται ἐπικρατοῦν ἐν Παλαιστίνῃ συγγενὲς γλωσσικὸν ἰδίωμα ἡ ἀραμαϊκὴ γλῶσσα. Ἡ τελεία ἀπονέκρωσις τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης ἐπῆλθε παρὰ τῷ ἐν αἰχμαλωσίᾳ λαῷ, ὅστις εἶχεν ὡς μητρικὴν γλῶσσαν τὴν Χαλδαϊκήν, διὰ τοῦτο ὁ Ἔσδρας (457 π. Χ.) καὶ ὁ Νεεμίας (443 π. Χ.) ὅτε «ἀνεγίνωσκον ἐν βίβλῳ νόμου τοῦ Θεοῦ» ἠναγκάζοντο «διαστέλλειν ἐν ἐπιστήμῃ Κυρίου» ἤτοι νὰ μεταφράζωσι, καὶ οὕτω συνῆκεν ὁ λαὸς ἐν τῇ ἀναγνώσει (Νεεμ. Η'. 8-9). Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἱ ἐν Παλαιστίνῃ Ἑβραῖοι ἠγνόουν τελείως τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἀντὶ δὲ ταύτης ὡμίλουν τὴν ἀραμαϊκὴν καὶ τὴν Ἑλληνικήν. Ὥστε ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ, ὁσάκις ἀναφέρεται ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα, δέον νὰ νοηθῇ ἡ ἀραμαϊκή. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑβραῖοι ἰδίως ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Πτολεμαίων ἀπώλεσαν τελείως τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἀντὶ δὲ ταύτης προσέλαβον ὡς μητρικὴν τὴν Ἑλληνικήν, ἧς ἐποιοῦντο χρῆσιν καὶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἡλιουπόλεως. Ἀλλ' ἕνεκα τῆς τελείας ἀπονεκρώσεως τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ τῆς ἐλλείψεως μονίμων φωνηέντων, πολλάκις λέξεις τινὲς ἐφωνηεντίζοντο καὶ προεφέροντο κακῶς διὰ τοῦτο προέκυψεν εἰς τὰς διαφόρους ἀρχαίας μεταφράσεις τῆς Π. Διαθήκης, τῶν Ο', τῆς Ἰταλας, τῆς Βουλγάτας, τῆς Πεσιτοῦς κτλ., παρανόησις τῶν ἑβραϊκῶν λέξεων, καὶ ἐπομένως διάφορος σημασία λέξεων τινων. Τὴν ὀρθὴν τοῦ κειμένου τῆς Γραφῆς ἀνάγνωσιν ἐδίδασκον τοὺς Ἑβραίους, προφορικῶς καὶ κατὰ παραδόσεως οἱ ραββῖνοι καὶ οἱ ταλμουδισταὶ ἀπὸ τοῦ 190-500 μ. Χ. εἰς τὰς συναγωγὰς καὶ τὰς ἀναγεννηθείσας καὶ ἀκμασάσας ἐν Παλαιστίνῃ ραββινικὰς σχολάς, ἰδίως τῆς Τιβεριάδος, τῆς Γαλιλαίας, εἰς ἃς ὀφείλεται ἡ διάσωσις τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἡ παράδοσις τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ταλμουδιστάς, ἀρχομένου τοῦ 6ου αἰῶνος οἱ μασορῖται ἐμονιμοποίησαν ἐγγράφως τὴν ἐκ στόματος παράδοσιν περὶ διδασκαλίας τῆς ὀρθῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἐπομένως οἱ μὲν ταλμουδισταὶ ἀντιπροσωπεύουσι τὴν περὶ φωνηεντισμοῦ καὶ τονισμοῦ τῶν λέξεων *προφορικὴν παράδοσιν*, οἱ δὲ μασορῖται *τὴν γραπτὴν παράδοσιν*, ἥτις προσέλαβε τὴν κατ' ἐξοχὴν ὀνομασίαν *Μασορά*, παράδοσις. Τὰ κείμενα δὲ τῆς Π. Διαθήκης τὰ παρασκευασθέντα κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο λέγονται *μασοριτικά*.

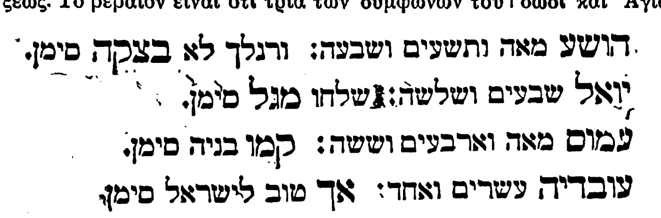

Σχῆμα 1.

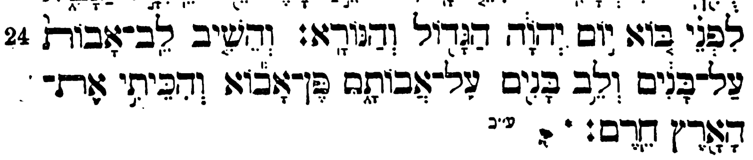

Σχῆμα 2.

Τὸ ἔργον τῶν μασοριτῶν τοῦτο ἦτο μέγα, διότι δὲν κατήρτισαν μόνον τὸ κείμενον τῆς Ἁγίας Γραφῆς μονίμως, καὶ ὡς οἷόν τε τέλειον, ἀλλὰ καὶ συνέταξαν διάφορα σχόλια, παρατηρήσεις ὀρθογραφικάς, γραμματικὰς καὶ γλωσσολογικὰς ἐπὶ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, προσθέσαντες αὐτὰς εἰς τὰς τῶν ἀρχαίων διδασκάλων καὶ ταλμουδιστῶν. Οὕτως ἡ Μασορὰ κατηρτίσθη ἐκ δύο μερῶν, 1) τῆς συλλογῆς τῶν ἀρχαιοτέρων παρατηρήσεων περὶ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ κειμένου τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ 2) τῆς μεγάλης πληθύος τῶν σχολίων αὐτῶν τῶν μασοριτῶν. Ἡ ἐργασία αὕτη τῶν μασοριτῶν διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 6ου μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος· ἐθεώρησαν δὲ οὗτοι ἀναγκαίαν τὴν μονιμοποίησιν τῆς περὶ τῶν Ἁγίων Γραφῶν παραδόσεως, καὶ ἐπιβαλλομένην ἐξ ἀνάγκης ἕνεκα τῶν καταδρομῶν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῆς ἀνὰ τὴν ὑφήλιον διασπορᾶς αὐτῶν καὶ τοῦ ἐντεῦθεν κινδύνου νὰ ἀπολέσωσι καὶ Ἁγίαν Γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν καὶ κατανόησιν αὐτῆς. Ὁ μόνιμος ἔγγραφος φωνηεντισμὸς καὶ τονισμὸς τοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης, ὁ γενόμενος ὑπὸ τῶν μασοριτῶν, δὲν ἐφηρμόσθη εἰς τὰ κυλινδρικὰ χειρόγραφα τὰ χρησιμεύοντα πρὸς λειτουργικὸν σκοπὸν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ χρησιμεύοντα πρὸς ἰδίαν καὶ κατ' οἶκον ἀνάγνωσιν τῶν Ἰουδαίων. Τὰ τῶν συναγωγῶν κείμενα ἀφέθησαν ἐξ ὑπερβάλλοντος σεβασμοῦ ἄθικτα, (Σπ. Κ. Παπαγεωργίου εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Π. Διαθήκην. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1910).

Κανὼν τῆς Π. Διαθήκης παρ' Ἑβραίοις: Ἡ λέξις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι σημαίνει κυρίως τὸ ἴσον ξύλον, τὴν εὐθεῖαν ῥάβδον, τὸ γεωμετρικὸν ἐργαλεῖον, δι' οὗ μετροῦμεν τὸ εὐθὺ καὶ διορθοῦμεν τὸ μὴ εὐθύ. Ἀλλ' ἀπαντᾶται πολλάκις καὶ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ καταλόγου ἢ τῆς συλλογῆς. Οἱ μὲν λοιπὸν φρονοῦσιν, ὅτι ἐδόθη τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διότι ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸν νόμον, τὸ μέτρον τῆς ἀληθοῦς πίστεως: «Ὅσοι τῷ κανόνι τούτῳ στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἔλεος» (Γαλ. στ', 16), καὶ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης λέγει ὅτι «ταῦτα οὕτως ἔχει, τὸν κανόνα τῆς ἀληθείας τὰς θείας, φημί, Γραφὰς κατοπτεύσωμεν (ἐπιστ. ριδ.), οἱ δὲ διότι ἀποτελοῦσι *τὸν κατάλογον* ἢ *τὴν ἱερὰν συλλογήν*. Ὁ κανὼν ἐπετελέσθη ὡς ἑξῆς: Ὁ Μωϋσῆς λαβὼν τὸν Νόμον «ἔγραψε τὰ ῥήματα τούτου εἰς βιβλίον, καὶ ἔδωκε τοῖς ἱερεῦσι τοῖς υἱοῖς Λευΐ, τοῖς αἴρουσι τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης Κυρίου καὶ τοῖς πρεσβυτέροις τῶν υἱῶν Ἰσραήλ. Καὶ ἐνετείλατο τοῖς Λευίταις τοῖς αἴρουσιν τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης Κυρίου λέγων. Λαβόντες τὸ βιβλίον τοῦ Νόμου τούτου θήσετε αὐτὸ ἐκ πλαγίων τῆς κιβωτοῦ τῆς διαθήκης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ ἔσται ἐκεῖ ἐν σοὶ εἰς μαρτύριον κτλ.» (Δευτερν. ΛΑ', 9,26). Τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξε ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ (ΚΔ' 26) καὶ ὁ Σαμουὴλ «ἔγραψεν ἐν βιβλίῳ τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως, καὶ ἔθηκεν ἐνώπιον Κυρίου» (Βασιλειῶν Πρώτη Ι', 25), ὅπερ ἐξηκολούθησαν, ὡς φαίνεται, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἱεροὶ συγγραφεῖς καὶ προφῆται.

Ὥστε παρὰ τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης ἐτίθεντο τὰ πρωτόγραφα τῶν ἱερῶν συγγραφέων, πρὸς ἃ ἀντεβάλλοντο πάντα τὰ διὰ τὴν χρῆσιν τῶν συναγωγῶν, τῶν ἀρχόντων τοῦ Ἰσραήλ, καὶ λοιπῶν Ἑβραίων διὰ τὴν κατ' ἰδίαν προσευχὴν γενόμενα ἀντίγραφα. Ὅτι δὲ ἀντεγράφοντο τὰ ἱερὰ κείμενα γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ χωρίου Β', Παραλειπομένων ΙΖ' 9. «Καὶ ἐδίδασκον ἐν Ἰούδᾳ, *καὶ μετ' αὐτῶν βίβλος νόμου Κυρίου*, καὶ διῆλθον ἐν ταῖς πόλεσιν Ἰούδα, καὶ ἐδίδασκον τὸν λαόν». Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας κατέστη προφανὴς ἡ ἀνάγκη τῆς συλλογῆς τῶν ἱερῶν βιβλίων εἰς ἓν σύνολον, διότι διασπαρέντος τοῦ λαοῦ διὰ τῆς αἰχμαλωσίας, εἶχον διασπαρῆ καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία, ὧν εἶχεν ἀνάγκην ὁ ἑβραϊκὸς λαός, ἵνα μελετήσῃ καὶ διδαχθῇ τὸν Νόμον τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον μάλιστα ἡ γλῶσσα τῶν ἱερῶν συγγραφέων ἤρχιζε νὰ καθίσταται ἀκατάληπτος. Τούτου δ' ἕνεκεν ἤρξατο ἡ ἐργασία τῆς καταρτίσεως τοῦ κανόνος ὅπως συνετάχθη κατά τινας ὑπὸ τοῦ Ἔσδρα, καὶ κατ' ἀλ-

Digitized by Google

λους ὀλίγον βραδύτερον μετὰ τὸν Ἔσδραν, ὑπὸ τῆς ἐν Ἱερουσαλὴμ Μεγάλης Συναγωγῆς. Περιέλαβε δὲ ὁ κανὼν οὗτος *εἴκοσι δύο* βιβλία καὶ κατ' ἄλλην ἀρίθμησιν εἴκοσι τέσσαρα. Ἐν τῷ μασοριτικῷ κειμένῳ τὰ βιβλία εἶνε 39, διότι ἐν τῷ κανόνι ἡ Ρούθ συμπεριλαμβάνεται μετὰ τῶν Κριτῶν τὰ 4 βιβλία τῶν Βασιλειῶν ἀριθμοῦνται εἰς 2, τὰ τῶν Παραλειπομένων 2 βιβλία ἀριθμοῦνται εἰς 1, ὁ Νεεμίας συνάπτεται τῷ Ἔσδρᾳ, οἱ Θρῆνοι τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἱερεμίου, παρὰ δὲ τῷ Ἐπιφανίῳ ἡ Π. Διαθήκη ἔχει 27 βιβλία. Ὁ κανὼν οὗτος ἴσχυε διὰ τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Βαβυλῶνι Ἑβραίους διότι οἱ ἑλληνίζοντες Ἰσραηλῖται καὶ ἰδίως οἱ ἐν Αἰγύπτῳ εἶχον ἕτερον κανόνα, εἰς ὃν περιέλαβον καὶ τὰ Ἑλληνιστὶ ἐν πρωτοτύπῳ γραφέντα καὶ τὰ ἐν Ἑλληνικῇ μεταφράσει σωζόμενα βιβλία, ὧν τὸ ἀρχικὸν κείμενον ἀπώλετο. Διῃρεῖτο δὲ ὁ ἑβραϊκὸς κανὼν εἰς τρία μέρη:

Α') Ὁ Νόμος, Ἑβρ. Τωρά, ὅστις περιελάμβανε τὴν Πεντάτευχον, ὀνομαζομένην Ἑβραϊστὶ Τωρὰ=Νόμος, Χὰ Τωρὰ= Νόμος, Σέφερ Τωρὰ=βίβλος Νόμου, Χὰ Σέφερ Χὰ Τωρὰ=ἡ βίβλος τοῦ Νόμου, Χαμισιὲ Χουμισιὲ Χατωρὰ=Τὰ πέντε πέμπτα τοῦ Νόμου. Ἀπετελεῖτο δὲ ἡ Πεντάτευχος ἐκ πέντε βιβλίων, φερόντων ὡς ὄνομα τὴν πρώτην λέξιν, ἐξ ἧς ἤρχιζεν ἕκαστον βιβλίον ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ, 1) Μπερεσὶθ=ἐν ἀρχῇ, κατὰ τοὺς Ο' Γένεσις. 2) Βεέλε σεμὼθ=καὶ ταῦτα τὰ ὀνόματα, Ο' Ἔξοδος, 3) Βαγικρᾶ=καὶ ἐκάλεσεν, Ο'. Λευϊτικόν, 4) Βογεδαμπὲρ=καὶ ἐλάλησεν, Ο', Ἀριθμοί, 5) Ἔλε Χαντεβαρὶμ=οὗτοι οἱ λόγοι, Ο', Δευτερονόμιον. Ἐν τῇ μεταφράσει τῶν Ο' ἕκαστον βιβλίον τῆς Πεντατεύχου λαμβάνει τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ περιεχομένου. Β') Οἱ προφῆται, Νεβιείμ, οἵτινες διαιροῦνται εἰς Νεβιεὶμ Ρεσωνείμ, προγενέστεροι προφῆται (Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, Κριταί, Σαμουὴλ κ.λ.) καὶ εἰς Νεβιεὶμ Ἀχαρωνείμ, μεταγενέστεροι προφῆται, οἵτινες πάλιν διαιροῦνται εἰς Νεβιεὶμ Γκεδωλείμ, προφῆται μεγάλοι (Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, Ἰεζεκιήλ), καὶ εἰς Νεβιεὶμ Κετανείμ, προφῆται μικροὶ (δώδεκα τὸν ἀριθμόν). Γ') Τὰ Ἁγιόγραφα ἢ Γραφεῖα, Κεθουβείμ, ἅτινα περιλαμβάνουν σὺν τῷ Δανιὴλ τὰ λοιπὰ βιβλία τοῦ Ἑβραϊκοῦ κανόνος. Ἀλλ' ἡ ὀνομασία αὕτη Κεθουβεὶμ φαίνεται ὅτι εἶναι μεταγενεστέρα καὶ ἰδίως ἀπὸ τῶν μετὰ Χριστὸν χρόνων.

Νόθα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. Ταῦτα γραφέντα παρ' Ἰουδαίων, ἢ Χριστιανῶν ἢ αἱρετικῶν ἰδίως κατ' ἀπομίμησιν τῶν κανονικῶν βιβλίων, περιέχουν ἀναξιοπίστους εἰδήσεις, μυθεύματα καὶ αἱρετικὰς δοξασίας καὶ διδασκαλίας. Ἐγράφησαν δέ τινα μὲν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, τινὰ δὲ εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἕτερα δὲ εἰς τὴν λατινικήν. Σώζονται δὲ οὐχὶ πάντα εἰς τὴν ἑλληνικήν, λατινικὴν καὶ αἰθιοπικὴν γλῶσσαν.

Αἱ ἀποστολικαὶ διατάξεις ἀναφέρουσι «Βιβλία ἀπόκρυφα Μωϋσέως καὶ Ἐνὼχ καὶ Ἀδάμ, Ἡσαΐου τε καὶ Δαβὶδ καὶ Ἡλιοὺ καὶ τῶν τριῶν πατριαρχῶν φθοροποιά». Ἕτερα νόθα εἶναι *Δέκα Ὀκτὼ* ψαλμοὶ τοῦ *Σολομῶντος*, ἡ *Ἀποκάλυψις τοῦ Ἀδὰμ καὶ Εὐαγγέλιον τῆς Εὔας*, ἡ Βίβλος *τοῦ Ἐνώχ*, συγγραφεῖσα συροχαλδαϊστὶ διεσώθη ὁλόκληρος ἐν τῇ αἰθιοπικῇ μεταφράσει, τὸ *Βιβλίον τοῦ Νῶε, τοῦ Σήθ*, ἡ *Ἀποκάλυψις τοῦ Ἀβραάμ*, ἡ *Κλίμαξ τοῦ Ἰακώβ*, ἔργον τῶν Ἐβιωνιτῶν, *Διαθήκη τῶν Δώδεκα πατριαρχῶν*, ἔργον ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοῦ τινος τοῦ 2ου αἰῶνος, ἡ *Προσευχὴ τοῦ Ἰακώβ*, ἡ *Μικρὰ ἢ Λεπτὴ Γένεσις ἢ Ἰωβήλια*, τὸ ἔργον τοῦτο ὡς καὶ ἡ *Ἀποκάλυψις τοῦ Μωϋσέως*, εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ σύγγραμμα, ὅπερ ἐγράφη ἑβραϊστὶ κατὰ τὸν 1ον αἰῶνα μετὰ Χριστόν, *Ἀνάληψις τοῦ Μωϋσέως*, γραφεῖσα ἑβραϊστὶ μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἐξ ἧς ἐγένετο ἡ ἑλληνικὴ μετάφρασις, *Διαθήκη Μωϋσέως*, ἀγνώστου προελεύσεως, τὸ *Βιβλίον Ἐλδὰδ καὶ Μωδάδ*, τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ προφητευόντων πρὸς τοὺς Ἑβραίους, *Ἰαννῆς καὶ Ἰαμβρῆς. Τὰ Προβλήματα καὶ οἱ ἐξορκισμοὶ καὶ Ἐπιστολαὶ τοῦ Σολομῶντος*, ἡ *Ἀποκάλυψις τοῦ Ἡλιού*, —*Ἀναβατικὸς Ἡσαΐου*, τὸ ἔργον τοῦτο μετεφράσθη εἰς τὴν λατινικὴν καὶ αἰθιοπικὴν γλῶσσαν, *Προφητεία Ἀββακοὺμ* τινος, υἱοῦ Ἰούδα, *Ἀνάληψις Σοφονίου*,—*Ἀνάληψις τοῦ Ζαχαρίου*, πατρὸς τοῦ Προδρόμου Ἰωάννου, περιέχουσα τὴν ὅρασιν τοῦ Ὄνου (Σπ. Παπαγεωργίου εἰσαγ. εἰς τὴν Π. Διαθήκην). Πάντα τὰ ἀνωτέρω νόθα ἔργα ἀπέκρουσεν ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία καὶ κατέκρινεν ὡς βέβηλα πονήματα.

Χειρόγραφα καὶ ἐκδόσεις τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου τῆς Π. Διαθήκης. Οἱ ἑβραῖοι πάντοτε ἔδειξαν ἀπεριόριστον σεβασμὸν πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ ὑπερτάτην ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν περὶ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν κειμένου, ἥτις ἐπιμέλεια ἐξικνεῖτο καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ὑλικοῦ τοῦ χειρογράφου, τῆς εὑρέσεως καὶ προετοιμασίας τῆς περγαμηνῆς, ἐκ δέρματος ζῴου καθαροῦ καὶ αὐτῆς τῆς μελάνης. Τοιούτου ὄντος τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἑβραίων πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, εὐνόητος εἶναι ἡ παραφυλακὴ τοῦ κειμένου ἐκ τῶν σκοπίμων δογματικῶν καὶ αἱρετικῶν διαστρεβλώσεων. Δὲν ὑπάρχει Ἰσραηλίτης καθ' οἱανδήποτε ἐποχήν, καὶ νῦν ἔτι, ὅστις μὴ ἤθελε φρίξει, ἐὰν προὐτείνετο αὐτῷ νὰ ἐπιβάλῃ βέβηλον χεῖρα ἐπὶ τὴν Ἁγίαν Γραφὴν πρὸς παραποίησιν τοῦ κειμένου αὐτῆς. Ὁ Ἑβραῖος ἱστορικὸς Ἰώσηπος λέγει «δῆλόν ἐστι ἔργῳ, πῶς ἡμεῖς τοῖς ἰδίοις γράμμασι πεπιστεύκαμεν· τοσούτου γὰρ αἰῶνος παρῳχηκότος οὔτε προσθῆναί τις οὐδέν, οὔτε ἀφελεῖν αὐτῶν, οὔτε μεταθῆναι τετόλμηκεν» (κατὰ Ἀπίωνος Α'. 8). Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης δέχεται τὴν γνησιότητα καὶ τὸ ἀδιάφθορον τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου γράφων ἐν τῇ Εὐαγγ. Προπαρ. Η', 6 «μὴ ρῆμά γε αὐτοὺς μόνον τῶν ὑπ' αὐτοῦ (Μωϋσέως) γεγραμμένων κινῆσαι». Τὴν γνώμην ταύτην παραδέχονται καὶ ὁ Ὠριγένης καὶ ὁ Ἱερώνυμος. Ἀλλά τινες ἐκ τῶν ἀπολογητῶν χριστιανῶν, ἐν οἷς Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἐν τῷ «Διαλόγῳ αὐτοῦ πρὸς Τρύφωνα τὸν Ἰουδαῖον», κεφ. Ζ', παραδέχονται ὅτι τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον ὑπέστη νοθείας. Ἐκ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων († 8 Μαρτίου 1857) μέγιστος θεολόγος ἐκ τῶν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κων)πόλεως Ἑλλήνων φρονεῖ, ὅτι τὸ ἑβραϊκὸν μασοριτικὸν κείμενον ἠλλοιώθη μετὰ τὴν γενομένην μετάφρασιν τῶν Ο'. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν φαίνεται κατὰ πάντα ὀρθή. Βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον ἔμεινε τελείως ἀνέπαφον σφαλμάτων. Ἀλλὰ ταῦτα προέρχονται οὐχὶ ἐκ σκοπίμου νοθείας, ἀλλ' ἐξ ἀβλεψίας τῶν ἀντιγραφέων, καὶ ἐκ καλῆς πίστεως τούτων πρὸς διόρθωσιν τῶν ὑπ' αὐτῶν νομιζομένων σφαλμάτων, ἐκ τῆς ἀπάτης αὐτῶν ὑπὸ τῆς ὁμοιομορφίας τῶν ἑβραϊκῶν γραμμάτων, ὡς τοῦ Μπὲθ καὶ τοῦ Κάφ, τοῦ Ρὲς καὶ τοῦ Ντάλεθ, τοῦ Γιὼδ καὶ τοῦ Βάβ, ἅτινα μόνον διὰ μικρᾶς κεραίας διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων. Ὥστε λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ ὑπερτάτου σεβασμοῦ μέχρι προλήψεως τῶν Ἑβραίων καὶ ἰδίως τῶν μασοριτῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν, καὶ συγκρινομένου τοῦ κειμένου τούτων πρὸς ἀρχαῖα ἄστικτα χειρόγραφα καὶ τὰς ἀρχαίας μεταφράσεις θὰ ἴδωμεν, ὅτι αἱ διαφοραὶ τοῦ μασοριτικοῦ κειμένου εἶναι ὅλως ἀσήμαντοι καὶ μικραί, μὴ ἀλλοιοῦσαι τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου.

Ἀρχαιότατοι ἑβραϊκοὶ κώδικες εἶναι λίαν σπάνιοι, διότι οἱ Ἑβραῖοι καίουσιν ἢ ἀποθέτουσιν εἰς ἰδιαιτέρας βιβλιοθήκας τὰ ἐκ τῆς χρήσεως παλαιούμενα χειρόγραφα, ἵνα μὴ πωληθῶσι καὶ περιπέσωσιν εἰς τὰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν. Τὸ ἀρχαιότατον γνωστὸν ἄστικτον χειρόγραφον εἶνέ τι ἀτελὲς τῆς Πεντατεύχου ἀπὸ τοῦ ἔτους 843 μ. Χ., καὶ ἕτερον μετὰ φωνηέντων ἀπὸ τοῦ ἔτους 916 μ. Χ. περιλαμβάνον τοὺς τελευταίους προφήτας. Ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα χειρόγραφα, ὧν ἀδύνατον νὰ καθορισθῇ ἡ ἡλικία ἐπὶ κυλίνδρων ἐκ περγαμηνῆς διὰ λειτουργικὴν χρῆσιν, καί τινα ἐπὶ περγαμηνῆς καὶ βαμβακοχάρτου διαφόρων σχημάτων δι' ἰδιωτικὴν χρῆσιν.

Αἱ πρῶται ἐκδόσεις τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου ἐπὶ περγαμηνῆς εἶναι ἄγνωστον πότε καὶ ποῦ ἐγένοντο. Τὸ πρῶτον ἐτυπώθη τὸ Ψαλτήριον τῷ 1477, εἶτα ἡ Πεντάτευχος τῷ 1482 καὶ τελευταῖον οἱ Προφῆται τῷ 1486. Ὁλόκληρος ἡ Π. Διαθήκη ἐξεδόθη τῷ 1488 ἐν Soncino τῆς Ἰταλίας, καὶ τῷ 1494 ἐν Brescia τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ Γέρσωμ. Κατὰ τὸ ἔτος 1514 ἤρξατο νὰ τυποῦται ἐν Κομπλούτῳ τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τοῦ πάπα Λέοντος Θ', δαπάνῃ καὶ ἐπιστασίᾳ τοῦ καρδιναλίου Ξιμένους, ἡ μεγάλη καὶ πολύγλωττος «Biblia Polyglot. Compluteniensis» περατωθεῖσα τῷ 1517. Ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ Βόμβεργ ἐξεδόθη τῷ 1518 ἐν Βενετίᾳ, καὶ ὑπὸ τοῦ Βούξτορφ τῷ 1611 ἐν Βασιλείᾳ. Ἀξιομνημόνευτοι εἶναι δύο ἐκδόσεις ἐν Ἀμστελοδάμῳ ὑπὸ τοῦ Leusden τῷ 1661 καὶ ὑπὸ τοῦ Hoogth τῷ 1705. Ἐν Ὀξφὸρδ τῆς Ἀγγλίας ἐξεδόθη τῷ 1776—1780 ὑπὸ τοῦ Ἑβραίου καθηγητοῦ Βενιαμὶν Kennicott κριτικὴ ἔκδοσις δι' ἀντιπαραβολῆς 600 κωδίκων, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Vetus Testamentum Hebraïcum, cum variis lectionibus».

Μεταφράσεις Παλαιᾶς Διαθήκης. Ἀρχαιοτάτη μετάφρασις Π. Διαθήκης εἶναι ἡ *Σαμαρειτικὴ Πεντάτευχος*, ἥτις κυρίως δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ μετάφρασις, διότι οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τῆς Πεντατεύχου ἐν σαμαρειτικῇ γραφῇ. Κατὰ τὸ ἔτος 720 π. Χ., κατεστράφη ἡ Σαμάρεια ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραὴλ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Σαλμανασὰρ καὶ κατ' ἄλλους ὑπὸ τοῦ Σαργὼν τῷ 721, ἅπαν δὲ τὸ βασίλειον ὑπετάγη ὑπὸ τοὺς Ἀσσυρίους, οἱ δὲ κάτοικοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπήχθησαν εἰς τὴν Ἀσσυρίαν καὶ Μηδίαν. Ἀλλ' ἱκανοὶ ἐκ τῶν κατοίκων διαφυγόντες τὴν αἰχμαλωσίαν παρέμειναν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος. Ἀντὶ δὲ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ὁ Σαλμανασὰρ ἀπῴκισεν εἰς τὴν Σαμάρειαν ἄλλους κατοίκους ἐκ τῆς Βαβυλῶνος, Χουθά, Αὐά, Αἱμὼθ καὶ Σαφαρουΐμ. Οὕτω δὲ παρήχθη ἐκ τῆς ἐπιμιξίας ταύτης ἀλλόκοτός τις λαός, πολὺ ἐγγίζων τὸ θρήσκευμα τοῖς Ἰουδαίοις, ὀνομαζόμενος Σαμαρεῖται καὶ Χουθαῖοι. Περιπεσόντων δ' αὐτῶν εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς λέοντας θανατοῦντας αὐτοὺς (Δ' Βασιλειῶν ΙΖ', 25). Τούτου δ' ἕνεκεν ἐζήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων καὶ ἔλαβον ἱερέα, ὅστις ἐλθὼν κατῴκησεν ἐν Βαιθήλ, ἀναμφιβόλως φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὴν Πεντάτευχον τοῦ Μωϋσέως. «Ἦν δὲ φωτίζων αὐτοὺς τὸ κρίμα (δηλ. τὸν Νόμον) τοῦ Θεοῦ τῆς γῆς πῶς φοβηθῶσι τὸν Κύριον». Ἐντεῦθε προῆλθε παρὰ τοῖς Σαμαρείταις μῖγμα νέου θρησκεύματος. Διότι καὶ τὸν ἀληθῆ Θεὸν προσεκύνουν, καὶ τοὺς πατρίους ψευδοθεοὺς κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν ἐθνῶν, ἐξ ὧν ἀπῳκίσθησαν (Δ' Βασιλ. ΙΖ'). Ὁ Κύπρου Ἐπιφάνιος γράφει, ὅτι ὁ μετακληθεὶς ἱερεὺς ὠνομάζετο Ἔσδρας, οἱ δὲ ραββῖνοι δύο, τὸν Δοσίθεον καὶ τὸν Ζαχαρίαν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἀπήτησαν νὰ ἀναγνωρισθῶσιν ὡς Ἰουδαῖοι καὶ νὰ μετάσχωσι τῆς ὑπὸ τοῦ Ζοροβάβελ τῷ 536 π. Χ. ἀνεγέρσεως τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀπορρίψαντες τοῦτο διεβλήθησαν τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν ὑπὸ τῶν Σαμαρειτῶν, ὡς ἐπιβουλεύοντες αὐτῷ. Ἀπομακρυνθέντες δὲ οἱ Σαμαρεῖται τῶν Ἰουδαίων ἔκτισαν ναὸν εἰς τὸ ὄρος Γαριζίν, τῇ ἐπιστασίᾳ ἀπαρνητοῦ τινος ἱερέως Μανασσῆ, κατόπιν ἀδείας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου θυσιάζοντες ἐν τῷ ναῷ τούτῳ συνῳδὰ τῷ μωσαϊκῷ νόμῳ, καὶ ἀπέρριψαν πάντα τὰ λοιπὰ βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐκτὸς τῆς Πεντατεύχου. Ἑπομένως κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον (330 π. Χ.) φρονοῦσι τινές, ὅτι ἐγένετο ἡ *σαμαρειτικὴ Πεντάτευχος*. Ἀλλὰ μᾶλλον πιθανὴ φαίνεται ἡ γνώμη, ὅτι ὁ κανὼν τῶν Σαμαρειτῶν ἀπετελέσθη ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἀσσυρίων Σενναχηρὶμ (702 π. Χ.). Ἐκράτησαν δὲ τοῦτον οἱ Σαμαρεῖται μετὰ τὴν ἄρνησιν τῶν Ἰουδαίων, ὡς ὑπάρχοντα.

Ἡ Μετάφρασις τῶν Ο'. Ἡ Ἑλληνικὴ μετάφρασις τῆς Παλαιῆς Διαθήκης, ἡ λεγομένη μετάφρασις τῶν ἑβδομήκοντα δύο καὶ συνηθέστερον διὰ τὸ συντομώτερον τῶν Ο', παρ' οὐδενὸς ἀμφισβητεῖται, ὅτι ἐγένετο ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Ἀμφισβήτησις ὑπάρχει περὶ τοῦ μεταφράσαντος καὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν αὕτη συνετελέσθη. Οἱ ἀρχαιότεροι ἐπὶ τῇ βάσει ψευδεπιγράφου ἐπιστολῆς τινος Ἀριστέου, ἀρχισωματοφύλακος τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἣν ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Φιλοκράτη, ἐπίστευον, ὅτι ἡ μετάφρασις τῶν Ο' ἐγένετο ὡς ἑξῆς.

Πτολεμαῖος, ὁ Φιλάδελφος ἐπονομαζόμενος, υἱὸς Πτολεμαίου τοῦ Λάγου, τοῦ καὶ Σωτῆρος ἐπικληθέντος, τρίτος ἀπ' Ἀλεξάνδρου βασιλεύσας Αἰγύπτου, φιλομουσότατος ἐγένετο καὶ βιβλιακώτατος ἡγεμών, καὶ τοῦ Πτολεμαίων οἴκου ὁ μεγαλοπρεπέστατος. Οὗτος τοίνυν ὁ βασιλεὺς μεταξὺ τῶν ἄλλων αὐτοῦ μεγαλουργιῶν ἐφιλοτιμεῖτο καὶ πρὸς αὔξησιν καὶ πλουτισμὸν τῆς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὸ πρῶτον συσταθείσης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθήκης, συναθροίζων πανταχόθεν τῆς Οἰκουμένης παντοίας σοφῶν ἀνδρῶν συγγραφάς, ἐπιστατοῦντος Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τούτου ἔμαθεν, ὅτι καὶ παρ' Ἰουδαίοις εὑρίσκονται πολλὰ τῶν ἱερῶν παρ' αὐτοῖς νομίμων συγγράμματα σπουδαιότατα, καὶ τῆς βασιλικῆς ἄξια βιβλιοθήκης, ζῆλον καὶ πόθον τούτων λαβών, ἔπεμψεν εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τὸν τότε τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερέα Ἐλεάζαρον ἄνδρας τῶν ἐπιφανῶν, αὐτόν τε τὸν Ἀριστέαν καὶ Ἀνδρέαν, βασιλικὰς κομίζοντας ἐπιστολάς, δι' ὧν Πτολεμαῖος ἐζήτει τά τε βιβλία καὶ τοὺς ἀκριβῶς ἐξελληνίσοντας. Καὶ δῶρα δὲ διὰ τούτων ἔπεμπε πρὸς τὸν Ἐλεάζαρον, ἀναθήματα προσφέρων εἰς τὸν ναόν. Καὶ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ δουλεύοντας Ἰουδαίους, εἰς δέκα περίπου μυριάδας ἀριθμουμένους, ἀπέλυσεν.

Ὁ γοῦν ἀρχιερεὺς ἄσμενος ἀπεδέξατο τὴν ἀξίωσιν τοῦ βασιλέως καὶ πέμπει πρὸς αὐτὸν τὰ βιβλία τῶν ἱερῶν Γραφῶν καὶ τοὺς ἑρμηνεύσαντας, ἑβδομήκοντα καὶ δύο πρεσβυτέρους Ἱεροσολυμίτας ἓξ ἀφ' ἑκάστης τῶν δώδεκα φυλῶν ἐκλεξάμενος τοὺς μάλιστα δοκιμωτάτους. Οὗτοι ἀντιγράψαντες τὴν χρυσοῖς γράμμασι γεγραμμένην βίβλον τοῦ Νόμου, ἦλθον εἰς Ἀλεξάνδρειαν, φέροντες μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὰς διφθέρας. Ἔτυχον δὲ πάσης τε φιλοφροσύνης παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ τὰς βίβλους ἁπάσας ἡρμήνευσαν ἐν ἡμέραις ἑβδομήκοντα καὶ δύο. Ἐφιλοπόνουν δὲ τὴν ἑρμηνείαν διατρίβοντες κατὰ τὴν Φάρον, νῆσον πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας κειμένην, καὶ συνημμένην μετ' αὐτῆς διὰ τοῦ ἑπτασταδίου λεγομένου χώματος. Ἐνταῦθα εἰς οἰκίαν μεγάλην καθήμενοι καθεὶς κατ' ἰδίαν εἰς οἴκημα χωριστόν, ἡρμήνευον ἅπαντες συμφώνως ἐκτιθέντες τὴν ἑρμηνείαν, ὡς ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐμπνεόμενοι. Τὰ δὲ καθ' ἑκάστην μεταφραζόμενα μέρη τῆς Γραφῆς, παραβαλλόμενα καὶ πρὸς τὸ κείμενον τὸ ἑβραϊκόν, ἀντεγράφοντο ἔπειτα διὰ τῆς ἐπιστασίας Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Ἤδη δὲ διαπερανθείσης τῆς ἑρμηνείας, συναγαγὼν ὁ Δημήτριος τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ προεστώτων τοῦ πολιτεύματος ἀνέγνω τὰς βίβλους εἰς ἐπήκοον πάντων κατ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν τόπον, ἐν ᾧ μεθηρμηνεύθησαν, παρόντων καὶ αὐτῶν τῶν ἑρμηνευτῶν. Πάντες ἀπεδέξαντο τὴν μετάφρασιν, ὡς ἀκριβῶς καὶ πιστῶς γεγενημένην. Οἱ δὲ ἱερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, οἱ ἑρμηνεῖς καὶ τοῦ πολιτεύματος οἱ προεστηκότες παρεκάλεσαν τὸν Δημήτριον, ἵνα μένωσιν ἀμετάβλητα καὶ ἀδιασκεύαστα τὰ βιβλία εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον, ὡς καλῶς καὶ ὁσίως ἡρμηνευμένα. Καὶ πανδήμους ἐξεφώνησαν ἀράς, κατὰ παντός, ὅστις ἂν τολμήσῃ μεταβαλεῖν, ἢ προσθῆναι, ἢ ἀφελεῖν τι τῶν γε-

Digitized by Google

γραμμένων. Παραλαβὼν δὲ τὴν μετάφρασιν ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος παρὰ τοῦ Δημητρίου μεγάλως ἐχάρη, καὶ μάλιστα ὡς ἤκουσε τὴν τοῦ Μωϋσέως νομοθεσίαν ἀναγινωσκομένην. Καὶ προσκυνήσας ὡς ἱερὰ τὰ βιβλία ἐκέλευσεν, ἵνα μετὰ πάσης ἐπιμελείας ἁγνὰ καὶ ἀκιβδήλευτα διατηρῶνται. Καὶ ἀπετέθη τὸ χειρόγραφον τῆς ἑρμηνείας ἐν τῇ κατὰ τὸ Βρούχιον τῆς Ἀλεξανδρείας Βιβλιοθήκῃ. Οὕτως ἡ Π. τοῦ Θεοῦ Διαθήκη θείᾳ βουλῇ καὶ ἐπιπνοίᾳ μεθηρμηνεύθη ἐκ τῆς ἑβραΐδος εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν ὑπὸ τῶν Ο′, περὶ τὸ 283 π. Χ. (Κωνστ. Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων περὶ τῶν Ο′ Ἑρμηνευτῶν τομ. Α′ σελ. 6—9. Ἀθῆναι 1844).

Ἀλλὰ ἡ νεωτέρα κριτικὴ ἐπιστήμη διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων ἀπέδειξε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, ἥτις εἶνε ἔργον ἑλληνιστοῦ Ἰουδαίου ἀλεξανδρέως μεταγενεστέρου, νόθον καὶ ψευδεπίγραφον. Ἐν τούτοις ἡ ἐπιστολὴ δὲν εἶνε ἐστερημένη ἱστορικῆς τινος ἀληθείας, ἥτις εἶνε ἡ ἑξῆς: Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα ἀπὸ τῆς ἐν Βαβυλῶνι αἰχμαλωσίας ἤρχισε νὰ ἀπονεκροῦται οὕτως ὥστε, ἀρχομένου τοῦ 3 αἰῶνος π. Χ. νὰ ἦνε τελείως ἄγνωστος εἰς τὸν λαόν. Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑβραῖοι κατ' ἀνάγκην προσέλαβον ὡς μητρικὴν γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικήν, εἰς ἣν συνέγραφον οἱ πεπαιδευμένοι, ὡς ὁ Φίλων. Τούτου δ' ἕνεκα ἡ Ἁγία Γραφὴ ἐν τῷ ἐν Ἡλιουπόλει ναῷ καὶ ταῖς συναγωγαῖς τῆς Αἰγύπτου ἀναγινωσκομένη ἐν τῷ πρωτοτύπῳ ἦτο ἀκατάληπτος καὶ ἔπρεπε νὰ ἑρμηνεύηται ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Τοῦτο, καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς κατ' ἰδίαν μελέτης τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐπέβαλε τὴν μετάφρασιν τοῦ ἱεροῦ κειμένου εἰς τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, τὴν ἑλληνικήν. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, καὶ τῇ χρηματικῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ, ἤρχισεν ἡ μετάφρασις τῆς Π. Διαθήκης, κατ' ἀρχὰς μεταφρασθείσης τῆς Πεντατεύχου, καὶ βραδύτερον, ἴσως μετὰ τὸν Πτολεμαῖον τὸν Φιλάδελφον, μεταφρασθέντων τῶν λοιπῶν βιβλίων. Κατὰ ταῦτα ἡ μετάφρασις τῶν Ο′ ἐγένετο ἐν Αἰγύπτῳ, διότι καὶ αἱ ἐν αὐτῇ ὑπάρχουσαι ἀλεξανδριναὶ λέξεις ἀποδεικνύουσι τοῦτο, ὡς *θήβη, κόνδυ, ρεμφάν, παστοφορεῖν, οἰφί, ἴβη κ. ἄ.*

Ἡ διαφορὰ τῆς γλώσσης τῆς Πεντατεύχου πρὸς τὰ ἄλλα βιβλία, καὶ τὰ διαφοροτρόπως μεταφραζόμενα κύρια ὀνόματα τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου ὡς Ἀχασβερώς, ἐν τῷ Ἔσδρᾳ Ἀσσουῆρος, ἐν τῇ Ἐσθὴρ Ἀρταξέρξης—Ἀρὰμ—Ναρίμ, ἐν τῇ Πεντατεύχῳ Μεσοποταμία, ἐν τοῖς Κριταῖς Συρία Ποταμῶν—Τὸ ἀμέν, ἡ Πεντάτευχος καὶ ὁ Νεεμίας Ἀμὴν οἱ ψαλμοὶ γένοιτο,—ἐν τῇ Δ′ Βασιλειῶν τὰ ὀνόματα Λαχίς, Ἰωὰς υἱὸς Σοφὰτ ὁ ἀναμιμνήσκων, Ραψάκης, Σεπφαουράϊμ, Ἀνὰ καὶ Ἀβὰ κτλ. ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ Λάχης, Ἰωὰχ ὁ τοῦ Ἀσὰφ ὁ ὑπομνηματογράφος, Ραβσάκης, Ἐπφαροναίμ, Ἀναγουγάνα κτλ., ἀποδεικνύουσι περιτράνως, ὅτι ἡ μετάφρασις ὁλοκλήρου τῆς Π. Διαθήκης δὲν ἐγένετο κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ὑπὸ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἑρμηνέως.

Κανὼν τῶν ἑλληνιστῶν Ἑβραίων. Μεταφρασθέντων πάντων τῶν βιβλίων τοῦ Ἑσδραίου κανόνος, ὡς καὶ τῶν μετὰ τοῦτον συγγραφέντων, διότι ὁ Ἔσδρας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκλείσῃ τὴν συγγραφὴν ἱερῶν βιβλίων μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὑπ' αὐτοῦ κανόνος, ἤρχισεν νὰ καταρτίζηται ὁ κανὼν τῶν Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, εἰς ὃν περιελήφθησαν καὶ τὰ ἑλληνιστὶ ἀρχικῶς συγγραφέντα βιβλία, Β′ καὶ Γ′ Μακκαβαίων, Σοφία Σολομῶντος καὶ Πρῶτος Ἔσδρας. Ὁ κανὼν οὗτος ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Μεγάλης Συναγωγῆς τῶν 72 ἱερέων καὶ πρεσβυτέρων καὶ ἴσχυε διὰ τοὺς ἑλληνιστὰς Ἰουδαίους ὡς τὸ ἀρχαίτυπον ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἑσδραῖον κανόνα, τὸν ἰσχύοντα διὰ τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Βαβυλῶνι Ἑβραίους. Πάντα δὲ τὰ ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει βιβλία τὰ περιληφθέντα ἐν τῷ κανόνι τούτῳ ὠνομάσθησαν Π. Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο′. Τὸ κείμενον τῶν Ο′ ὁ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἑβραῖος νεοπλατωνικὸς φιλόσοφος Φίλων θεωρεῖ ὡς θεόπνευστον. Τὴν γνώμην ταύτην τοῦ Φίλωνος ὑπεστήριξεν ἐν τετρατόμῳ σοφωτάτῳ καὶ πλήρει μεγίστης πολυμαθείας ἔργῳ ὁ πολὺς Μέγας Οἰκονόμος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Οἰκονόμων «περὶ τῶν Ο′ ἑρμηνευτῶν».

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἡ περάτωσις τοῦ ἔργου τῆς μεταφράσεως τῆς Π. Διαθήκης, ὡς πληροφορεῖ ὁ Φίλων (Μωϋσέως Βίος Β′) ἐπανηγυρίζετο καθ' ἕκαστον ἔτος δι' ἰδίας ἑορτῆς ἐν τῇ νήσῳ Φάρῳ τῆς Ἀλεξανδρείας. Ταχέως δὲ ἡ μετάφρασις τῶν Ο′ διεδόθη καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ Διασπορᾷ, Παλαιστίνῃ καὶ Ἀσίᾳ Ἰουδαίους, οἵτινες ἐποιοῦντο χρῆσιν ταύτης οὐ μόνον κατ' ἰδίαν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι μεταχειρίζονται ταύτην ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ. Ἀλλ' οἱ ἐν Παλαιστίνῃ ῥαββῖνοι ἐξ ἐθνικῶν καὶ πολεμικῶν λόγων πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Ἰουδαίους ἐπολέμησαν ταύτην σφοδρῶς, ὁρίσαντες καὶ νηστείαν τῇ 8ῃ τοῦ μηνὸς Τεβὲθ ἐπὶ τῇ συντελέσει αὐτῆς.

Ἡ Π. Διαθήκη τῶν Ο′ κέκτηται μέγα κῦρος ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, 1) διότι ταύτης ἐποιήσαντο χρῆσιν ὁ θεμελιωτὴς τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, οἵτινες οὕτω καθηγίασαν αὐτήν, 2) διότι ταύτην παρέδωκαν εἰς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἱδρυθείσας ἐκκλησίας, 3) διότι ταύτης ποιεῖται χρῆσιν ἐν τῇ θείᾳ λατρείᾳ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς ἡ ἐκκλησία ἡμῶν, 4) διότι ἐχρησιμοποίησαν αὐτὴν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν καὶ ἡρμήνευσαν οἱ Πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἡμῶν, 5) διότι ταύτης ἐποιήσαντο χρῆσιν αἱ ἅγιαι τοπικαὶ καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, 6) διότι διὰ ταύτης ἐπεστράφησαν τὰ βάρβαρα ἔθνη εἰς τὸ φῶς τοῦ Εὐαγγελίου, 7) διότι ἐκ ταύτης ἐγένοντο αἱ μεταφράσεις αἱ ἐν χρήσει οὖσαι ἐν ταῖς ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις.

3) *Ἡ σαμαρειτικὴ τῆς Πεντατεύχου,* διάφορος τῆς ἐπὶ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας Σενναχηρὶμ γενομένης, περὶ ἧς ἀνωτέρω. Κατὰ τοὺς Σαμαρείτας αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τοῦ μ. ἀρχιερέως Ναθαναὴλ (20 π. Χ.).

4) *Ἡ συριακὴ μετάφρασις Πεσιτώ.* Αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸν 1ον αἰῶνα ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου καὶ περιεῖχε κατ' ἀρχὰς μόνον τὰ πρωτοκανονικὰ βιβλία· βραδύτερον προσετέθησαν καὶ τὰ δευτεροκανονικὰ ἐκ τῶν Ο′. Εἶνε δὲ μετάφρασις εἰς τὴν ἀρχαίαν συριακὴν γλῶσσαν πιστῶς καὶ κατὰ λέξιν, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Πεσιτώ = πιστή, ἁπλῆ. Οὐδεμία δ' ἄλλη ἀρχαία μετάφρασις ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου εἶνε τόσον πιστὴ ὄντως καὶ ἁπλῆ. Πολλαὶ παραδόσεις παρὰ τοῖς Σύροις ὑπάρχουσι περὶ τῆς Πεσιτοῦς, ὧν ἀξιομνημόνευτος εἶνε, ὅτι ὁ ἀπόστολος Θαδδαῖος καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐδέσσης Ἄβγαρος ἀπέστειλαν εἰδικοὺς ἄνδρας εἰς τὴν Παλαιστίνην, οἵτινες ἐφιλοπόνησαν τὴν συριακὴν μετάφρασιν. Ἡ Πεσιτὼ σὺν τῷ χρόνῳ ὑπέστη ἱκανὰς ἀλλοιώσεις. Ἐκ τούτου δὲ προῆλθον τρεῖς ἐκδόσεις τῆς Πεσιτοῦς· α′) ἡ παλαιά, ἧς ποιοῦνται χρῆσιν νῦν οἱ καθολικοὶ Σύροι, β′) ἡ νεστοριανή, γ′) ἡ ἰακωβιτική, ἡ καὶ *καρκαφικὴ* καλουμένη. Ἀλλ' οἱ Ἰακωβῖται ποιοῦνται χρῆσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Τέλλας τῷ 617 μ. Χ., ἐντολῇ τοῦ μονοφυσίτου πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἀθανασίου, γενομένης εἰς τὴν συριακὴν γλῶσσαν κατὰ λέξιν μεταφράσεως τῶν πρωτοκανονικῶν βιβλίων ἐκ τῶν Ο′, καὶ τῶν δευτεροκανονικῶν ὑπὸ τοῦ ἐν Χάρκελ Θωμᾶ. Κατὰ τὸ 500 μ. Χ. ἐγένετο μετάφρασις συριστὶ τῶν Ψαλμῶν καὶ τῆς Κ. Διαθήκης ὑπὸ τοῦ χωρεπισκόπου Πολυκάρπου, κατ' ἐντολὴν τοῦ ἐπισκόπου Φιλοξένου, διὰ τοῦτο ὀνομάζεται φιλοξενιακή. Ἡ Πεσιτὼ ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Πολυγλώττῳ τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου.

5) *Τὸ Ταργκοὺμ τοῦ Ὄγκελος,* ὅπερ εἶνε μετάφρασις τῆς Πεντατεύχου εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν ὑπὸ τοῦ ἐκ Βαβυλῶνος Ἰουδαίου Ὄγκελος, υἱοῦ τοῦ Καλωνύμου καὶ μαθητοῦ τοῦ περιφήμου νομοδιδασκάλου Γαμαλιήλ, διδασκάλου τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τὸ Ταργκοὺμ τοῦ Ὄγκελος ἐγένετο κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξεδόθη δὲ διὰ τοῦ τύπου ἐν Βολωνίᾳ τῷ 1483.

6) *Τὸ Ταργκοὺμ τοῦ Ἰωνάθαν,* υἱοῦ τοῦ Οὐζιὴλ ἤτοι ἀραμαϊκὴ μετάφρασις εἰς τοὺς προγενεστέρους καὶ μεταγενεστέρους προφήτας. Ὁ Ἰωνάθαν ἔζη ὀλίγον τι πρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἑπομένως τὸ Ταργκοὺμ αὐτοῦ εἶνε κατά τι ἀρχαιότερον τοῦ Ὄγκελος.

7) *Ἡ Ἴταλα εἶνε μετάφρασις* τῆς Π. Διαθήκης ἐκ τοῦ κειμένου τῶν Ο′ εἰς λαϊκὴν λατινικὴν διάλεκτον. Ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα Ἴταλα ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ, διότι εἰσήχθη εἰς τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν ἐκ τῆς Ἰταλίας. Ἡ Ἴταλα πιθανὸν τὰ μετεφράσθη κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα. Ἀποσπάσματα τῆς Ἴταλας ὡς καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ μνημονευομένης μεταφράσεως Eversio, καὶ ἄλλων λατινικῶν μεταφράσεων, αἵτινες ἀπώλοντο, ἐδημοσίευσεν ὁ Sabatier εἰς τρεῖς τόμους ἐν Remis τῷ 1743.

8) *Ἡ μετάφρασις τοῦ Ἀκύλα* ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Οὗτος ἦτο Ἰουδαῖος προσήλυτος ἐκ Σινώπης τοῦ Πόντου καὶ ἐφιλοπόνησε τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰῶνος. Ἡ μετάφρασις τοῦ Ἀκύλα ἐγένετο δουλικῶς κατὰ λέξιν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, ὡς λέγει ὁ Ὠριγένης ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Ἀφρικανόν: «δουλεύει τῇ ἑβραϊκῇ λέξει», διὰ τοῦτο κατὰ τὸν Ἱερώνυμον ἐκρίθη: «δικαίως ἀπορριπτέα, διότι οὐ μόνον τὰ ἄρθρα τῆς ἑβραϊκῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ πρόαρθρα καὶ τὰς συλλαβὰς κακοζήλως ἀπέδωκεν». Τοῦτο δ' ἔπραξεν ὁ Ἀκύλας κατὰ τὸν Ἐπιφάνιον, διότι ἐθνικὸς ὤν, ἐγένετο χριστιανός, ἀλλ' ἐξεδιώχθη τῆς ἐκκλησίας, ὡς πιστεύων εἰς τὴν ἀστρολατρείαν, καὶ ἐγένετο Ἰουδαῖος τὸ θρήσκευμα. Ἐκδικούμενος τοὺς Χριστιανοὺς μετέφρασε τὴν Ἁγίαν Γραφήν: «οὐκ' ὀρθῷ λογισμῷ χρησάμενος, ἀλλ' ὅπως διαστρέψῃ τινὰ τῶν ῥητῶν . . . ἵνα τὰ περὶ Χριστοῦ ἐν ταῖς Γραφαῖς μεμαρτυρημένα ἄλλως ἐκδώσῃ». Οἱ Ἑβραῖοι ἀντικατέστησαν τὴν ἐν χρήσει μετάφρασιν τῶν Ο′ διὰ τῆς τοῦ Ἀκύλα.

9) *Μετάφρασις τοῦ Θεοδοτίωνος* εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χρ. Οὗτος κατὰ τὸν Εἰρηναῖον (κ. Αἱρέσ. Γ′, 24) κατήγετο ἐξ Ἐφέσου, καὶ ἦτο ἰουδαΐζων χριστιανὸς ἢ Ἐβιωνίτης κατὰ τὸν ἱστορικὸν Εὐσέβιον (Ἱστορ. Ἐκκλ. Ε′, 8) Ἡ μετάφρασις τοῦ Θεοδοτίωνος συμφωνεῖ τὰ μάλιστα πρὸς τὴν τῶν Ο′, ἐξ ἧς παρέλαβε καὶ τὰ δευτεροκανονικά. Ὁ Ἐπιφάνιος λέγει: «τὰ πλεῖστα τοῖς οβ′ συναδόντως ἐξέδωκε. Τριβὰς γὰρ εἶχεν οὗτος τὰς πλείστας ἀπὸ τῆς συνηθείας τῶν οβ′». Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 2ου αἰῶνος οἱ χριστιανοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν Δανιὴλ τῶν Ο′ καὶ νὰ παραλάβωσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτον ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Θεοδοτίωνος, ἵνα ἀποφύγωσι τὰς ἐπικρίσεις τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν, ὅτι ἐχρῶντο μεταφράσεως ἐσφαλμένης.

10) *Μετάφρασις τοῦ Συμμάχου* ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ πρωτοτύπου εἰς τὴν ἑλληνικὴν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 2ου αἰῶνος. Οὗτος ἦτο Σαμαρείτης Ἐβιωνίτης καὶ ἤκμασεν ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος Σεβήρου. Ἡ μετάφρασις τοῦ Συμμάχου ἦτο ἐλευθέρα, μᾶλλον ἀκολουθοῦσα τὸ νόημα ἢ τὰς λέξεις τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, διὰ τοῦτο ἐλέγετο καί: σοφιστέρα, θαυμαστή.

Τῶν τριῶν μεταφράσεων Ἀκύλα, Θεοδοτίωνος καὶ τοῦ Συμμάχου διεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματά τινα ἐν τοῖς ἑξαπλοῖς τοῦ Ὠριγένους.

11) *Ἡ Ε′, ΣΤ′ καὶ Ζ′ μεταφράσεις,* τῶν ὁποίων οἱ ἑρμηνευταὶ εἶνε ἄγνωστοι ὡς καὶ ὁ χρόνος. Πάντως καὶ αἱ μεταφράσεις αὗται δὲν δύνανται νὰ ἦναι νεώτεραι τῶν ἀρχῶν τοῦ 2ου αἰῶνος. Ἀποσπάσματά τινα μόνον τούτων σῴζονται ἐν τοῖς ἑξαπλοῖς τοῦ Ὠριγένους. Ἡ Πέμπτη, Ἕκτη καὶ Ἑβδόμη κατὰ τὸν Εὐσέβιον, αὐτόπτην τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ὠριγένους, περιεῖχον μόνον τοὺς ψαλμούς. Ἀλλ' ὁ Montfaucon λέγει, ὅτι ἐκ βασιλικοῦ κώδικος (codex Regius) τῶν Παρισίων ἐξάγεται, ὅτι ἡ Πέμπτη καὶ Ἕκτη μετάφρασις περιεῖχον καὶ τὴν Πεντάτευχον, εἰ καὶ ὁ ἴδιος ἀπορεῖ, ὅτι αἱ μεταφράσεις αὗται ὑπ' οὐδενὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, τῶν συγγραψάντων ὑπομνήματα εἰς τὴν Πεντάτευχον μνημονεύονται.

12) *Τὰ Ἑξαπλᾶ τοῦ Ὠριγένους.* Ταῦτα εἶνε ἀναθεώρησις καὶ βελτίωσις τοῦ κειμένου τῶν Ο′. Ἡ αἰτία δέ, δι' ἣν ἐπεχείρησε τὴν ἀναθεώρησιν ταύτην ὁ Χαλκέντερος Ὠριγένης εἶνε ἡ ἑξῆς: Οἱ Ἰουδαῖοι τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ δὴ οἱ φοιτῶντες εἰς τὴν ἐν αὐτῇ Θεολογικὴν σχολήν, ἐν ταῖς μετὰ τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανῶν συζητήσεσιν ἔσκωπτον αὐτούς, ὡς μὴ ἔχοντας τὸ γνήσιον κείμενον τῆς Ἁγίας Γραφῆς, διότι τὰ ὑπὸ τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανῶν προσαγόμενα χωρία ἐκ τοῦ κειμένου τῶν Ο′ πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἑαυτῶν πίστεως δὲν ἔκειντο ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ. Τούτου δ' ἕνεκα ὁ Ὠριγένης ἐξέμαθε τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, ἵνα προσανάγῃ ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου τὰ χωρία καὶ οὕτω παύσωσιν οἱ Ἑβραῖοι κατακρίνοντες τοὺς Χριστιανούς, ὡς ἀγνοοῦντας τὴν Π. Διαθήκην (Ὠριγ. ἐπιστολὴ πρὸς Ἰουλ. τὸν Ἀφρικανόν). Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου ὁ Ὠριγένης ἐπεχείρησε τὴν ἀναθεώρησιν διότι τὰ διάφορα ἀντίγραφα τοῦ κειμένου τῶν Ο′ περιεῖχον παραφθορὰς καὶ παραλλαγάς, αἵτινες προῆλθον ἐξ ἀμελείας καὶ τόλμης τῶν ἀντιγραφέων θελόντων νὰ διορθώσωσι τὰ χωρία δι' ἀφαιρέσεων καὶ προσθηκῶν κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν κρίσιν, καὶ δὴ μετὰ τὰς γενομένας μεταφράσεις τοῦ Ἀκύλα, Θεοδοτίωνος καὶ Συμμάχου· ἡ διόρθωσις ἐκρίθη νὰ γίνῃ δι' ἀντιβολῆς πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ὁ Ὠριγένης κατήρτισε τὴν ἀντιβολήν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐσεβίου, ὡς ἑξῆς: Διῄρεσε τὴν Π. Διαθήκην εἰς κῶλα, δηλ. χωρία ἢ στίχους καὶ κατέταξε παραλλήλους ἐν στήλαις τὰς μεταφράσεις τῆς Π. Διαθήκης, ὡς καὶ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον ἐν μιᾷ στήλῃ ἑβραϊκοῖς γράμμασι, καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἑλληνικοῖς, παράλληλον πρὸς τὰς μεταφράσεις τοῦ Ἀκύλα, Θεοδοτίωνος, Συμμάχου καὶ τῶν Ο′. Αἱ τέσσαρες αὗται μεταφράσεις ἐκλήθησαν *τετραπλᾶ.* Προστεθέντος δὲ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου ἑβραϊκοῖς καὶ ἑλληνικοῖς γράμμασιν εἰς τὰς μεταφράσεις, ἐκλήθησαν πάντα ἑξαπλᾶ. Διὰ τῆς προσθήκης τῆς Ε′, ΣΤ′ καὶ Ζ′ μετφράσεως ὠνομάσθησαν αἱ στῆλαι ὀκταπλᾶ. Ὅσα χωρία ὑπῆρχον ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο′, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ, ἐσημείωσεν δι' ἑνὸς ὀβελοῦ, χωρὶς νὰ τολμήσῃ νὰ ἀποκόψῃ καὶ ἀποβάλῃ αὐτά, διότι δὲν ἐσκόπει, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, νὰ παραγάγῃ τι νέον διάφορον τοῦ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδεγμένου, οὐδὲ νὰ δώσῃ ἀφορμὰς τοῖς κακοδόξοις ἢ Ἰουδαίοις πολεμικῶν λόγων. Ὅσα δὲ χωρία δὲν ὑπῆρχον ἐν τῷ κειμένῳ τῶν Ο′, ἀλλ' ὑπῆρχον ἐν τῷ ἑβραϊκῷ καὶ ταῖς ἄλλαις μεταφράσεσι, παρελάμβανεν ἐκ τῶν μεταφράσεων καὶ προσέθετεν εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ο′, σημειῶν αὐτὰ δι' ἀστερίσκου καὶ ἄνωθεν τοῦ κειμένου τὰ ὀνόματα τῆς μεταφράσεως, ἐξ ἧς ἐλήφθησαν Σ = Σύμμαχος, Θ = Θεοδοτίων, Α = Ἀκύλας κτλ. Ὁ Ὠριγένης ἀναλαβὼν τὸ μέγα τοῦτο ἔργον τῆς βελτιώσεως τοῦ κειμένου τῶν Ο′ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπεράτωσεν αὐτὸ ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης περὶ τὸ 231 μ. Χ. ἐργασθεὶς ἐπὶ 28 ἔτη. Περιελήφθη δὲ τὸ ὅλον ἔργον εἰς πεντήκοντα κυλινδροειδεῖς τόμους, οἵτινες κατὰ τὸ 353 μ. Χ. μετηνέχθησαν ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου καὶ τοῦ Παμφίλου εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, ἐξ ἧς κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Καισαρείας ὑπὸ τῶν Ἀράβων τῷ 653 ἀπωλέσθησαν, διότι ἡ ἀντιγραφὴ ἦτο δαπανηροτάτη. Παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ καὶ λοιποῖς Πατράσι τῆς ἐκκλησίας διεσώθησαν μόνον ἀποσπάσματά τινα, ἅτινα ἐξέδωκε πρῶτος ὁ P. Morinus ἐν Ῥώμῃ

Digitized by Google

τῷ 1587 καὶ βραδύτερον ἄλλοι. Πάσας τὰς γενομένας εἰς τὰ *Ἑξαπλᾶ* κριτικὰς διορθώσεις καὶ προσθήκας λαβὼν ὑπ' ὄψιν ὁ Fr. Field ἐδημοσίευσεν ἑτέραν συλλογὴν ἐν Ὀξφόρδῃ εἰς δύο τόμους τῷ 1867-1875. Ὁ G. Mercati τῷ 1896 εὗρε παλίμψηστον τῶν Ψαλμῶν τῶν Ἑξαπλῶν τοῦ Ὠριγένους καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Torino. Ἕτερον τεμάχιον τῶν *Ἑξαπλῶν* ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ C. Taylor «Hebrew-Greek Cairo Genizah Palimpsests from according to Origen's Hexapla» Cambridge 1900.

Πλὴν τοῦ Ὠριγένους ἐπεδόθησαν εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ κειμένου τῶν Ο' ἐν Αἰγύπτῳ ὁ ἐπίσκοπος Ἡσύχιος, καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁ πρεσβύτερος Λουκιανὸς (+311). Ἡ διόρθωσις ἀμφοτέρων διεδόθη εὐρύτατα εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἀμφότεραι αἱ ἐκδόσεις αὗται ἀπώλοντο.

13) *Αἰθιοπική.* Αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸ α' ἥμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος ἐκ τῶν Ο' ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου τῆς Ἀβησσινίας Φρουμεντίου. εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ Γκιέζ, ἥτις ἐλαλεῖτο τότε ἐν Ἀξώμῃ.

14) *Ἡ Βουλγάτα.* Αὕτη ἐξεπονήθη εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τοῦ 391-405 ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου τῇ προτροπῇ τοῦ Πάπα Ρώμης Δαμάσου καὶ τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου, γνώστου τῆς λατινικῆς, Ἑλληνικῆς, Ἑβραϊκῆς καὶ ἀραμαϊκῆς γλώσσης, ἐν Παλαιστίνῃ ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου τῶν πρωτοκανονικῶν βιβλίων, ἐξαιρέσει τῶν Ψαλμῶν. Ἐκτὸς τούτων ὁ Ἱερώνυμος ἐπεθεώρησε τοὺς Ψαλμοὺς τῆς Ἴταλας, τῆς γενομένης ἐκ τῶν Ο'. Ἀλλ' ἡ μετάφρασις τοῦ Ἱερωνύμου ἤγειρε σφοδρὸν ἀγῶνα ἐκ μέρους τοῦ Ρουφίνου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου, ὅστις ὑπέδειξε τῷ Ἱερωνύμῳ αὐστηρῶς, ὅτι διὰ τῆς καινοτόμου μεταφράσεως ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου ἐμείου τὸ κῦρος τῆς τῶν Ο', τῆς οὔσης ἀρχαιοτάτης, καὶ ἐτάραττε τὴν μετὰ τῆς ἐν Ἀνατολῇ Ἐκκλησίας ἁρμονίαν, καὶ οὐδένα θὰ ἔπειθε περὶ τῆς ἀκριβείας καὶ ὀρθότητος τῆς ἐργασίας αὐτοῦ (Σπ. Παπαγεωργίου εἰσαγ. εἰς τὴν Π. Διαθήκην). Ἀλλὰ βραδύτερον ἐπεβλήθη ἡ μετάφρασις αὕτη εἰς τὴν ὅλην Δυτικὴν ἐκκλησίαν ὀνομασθεῖσα Vulgata = κοινή. Τῷ 802 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Ἀλβίνου, κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Λαφράγκ, καὶ τὸν 12ον ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Νικολάου ἐγένετο ἀντιβολὴ τῶν διαφόρων κωδίκων καὶ ἐκκαθάρισις τῆς Βουλγάτας ἐκ τῶν διαφόρων σφαλμάτων.

Ἡ ἐν Τριδέντῳ σύνοδος (1546) ὥρισε τὴν Βουλγάταν ὡς αὐθεντικὸν κείμενον τῆς Π. Διαθήκης ἐν τῇ λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ. Περιέχει δὲ τὸ αὐθεντικὸν τοῦτο κείμενον 1) τὰ πρωτοκανονικὰ βιβλία (ἐκτὸς τῶν Ψαλμῶν) μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου, 2) τοὺς Ψαλμοὺς τῆς Ἴταλας διορθωθέντας ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου, 3) τὰ δευτεροκανονικὰ βιβλία ἐκ τῆς Ἴταλας ληφθέντα καὶ μὴ διορθωθέντα ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου.

Πρώτη ἔκδοσις διὰ τοῦ τύπου τῆς Βουλγάτας ἐγένετο τῷ 1462 ἐν Meing, δευτέρα τῷ 1590, ἐπίσημος, ἐπιμελείᾳ τοῦ Πάπα Σίξτου Ε', καὶ βραδύτερον ἄλλαι ἐκδόσεις.

15) *Ἡ Ἀρμενική.* Αὕτη ἐξεπονήθη τῷ 410 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ ἁγίου τῶν Ἀρμενίων Μέσρωπ ἐξ ἀντιγράφου τῶν Ο', κομισθέντος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παρ' Ἀρμενίων ἑλληνομαθῶν.

16) *Ἡ Γοτθική.* Αὕτη ἐφιλοπονήθη ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῶν Γότθων Οὐλφίλα κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα. Ὁ Οὐλφίλας ὑπογράφεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ α' οἰκουμενικῆς συνόδου, ὡς μητροπολίτης τῶν Γότθων.

17) *Τὸ Παλαιστινὸν ἢ Ἱεροσολυμιτικὸν Ταργκούμ.* Μετάφρασις τῆς Πεντατεύχου εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν γενομένη ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης, μεσοῦντος τοῦ 7ου αἰῶνος.

18) *Ἡ Γεωργιανή.* Αὕτη ἐφιλοπονήθη εἰς τὴν γεωργιανογρουσικὴν γλῶσσαν ἐκ τοῦ κειμένου τῶν Ο' ὑπὸ τοῦ ἁγίου τῆς Γεωργίας Εὐθυμίου κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Μόσχᾳ τῷ 1742 ἐπὶ τοῦ Μ. Πέτρου.

19) *Ἡ Ἀγγλοσαξονική.* Ἡ ἀρχαιοτάτη μετάφρασις εἶνε ἡ τοῦ ψαλτηρίου ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως Σέβορν Ἄδχελμ τὸν 8ον αἰῶνα, καὶ ἑτέρα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλφρέδου τὸν 9ον αἰῶνα. Τὸν 10ον αἰῶνα μετεφράσθησαν ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καντερβουρίας Ἔλφρικ ἡ Πεντάτευχος, ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, οἱ Κριταί, τὰ βιβλία τῶν Βασιλειῶν, ἡ Ἐσθὴρ καὶ τὰ Μακκαβαϊκά.

Ὁλόκληρος ἡ Π. Διαθήκη μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλοσαξονικὴν ὑπὸ Βέδα τὸν 8ον αἰῶνα.

20) *Ἡ Ἑνετικὴ Μετάφρασις.* Ἑλληνικὴ μετάφρασις γενομένη κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου κατὰ λέξιν εἴς τινα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης. Ὀνομάζεται δὲ οὕτω, διότι τὸ χειρόγραφον αὐτῆς ὑπάρχει ἐν τῇ τοῦ ἁγίου Μάρκου τῆς Ἑνετίας βιβλιοθήκῃ, δωρηθὲν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Καρδιναλίου Βησσαρίωνος. Ἐξεδόθη τῷ 1784 ἐν Ἀργεντοράτῳ, καὶ τῷ 1790 ἐν Ἐρλάγγῃ.

21) *Ἡ Σλαυϊκή.* Αὕτη ἐγένετο ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου τῶν Ο' ὑπὸ διαφόρων. Ὁ ἀπόστολος τῶν Σλαύων Κύριλλος μετέφρασε περὶ τὸ 860 τὸ Ψαλτήριον, καὶ ἴσως βραδύτερον τὰς Παροιμίας καὶ τὴν Σοφίαν τοῦ Σολομῶντος. Μετὰ ταῦτα μετεφράσθησαν τὰ λοιπὰ βιβλία ὑπ' ἄλλων ἀγνώστων.

22) *Ἡ Ἀραβική.* Ἡ ἀρχαιοτάτη ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου μετάφρασις εἰς τὴν ἀραβικὴν γλῶσσαν εἶνε ἡ τοῦ Ἰουδαίου λογίου Σααδὶ-Χαγκαὸν τὸν 10ον αἰῶνα, ἐξ Αἰγύπτου ὁρμωμένου. Τῷ 1546 ἐξεδόθη αὕτη ἐν Τουρκίᾳ δι' ἑβραϊκῶν χαρακτήρων. Πρὸς τούτοις ἐξεδόθη καὶ ἐν τῇ πολυγλώττῳ τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου, ἀλλὰ διάφορος τῆς τοῦ κειμένου τοῦ μεταφραστοῦ.

23) *Οἱ Ψαλμοὶ τῶν Μελχιτῶν.* Ἀραβικὴ μετάφρασις τῶν Ψαλμῶν, ὧν ποιοῦνται χρῆσιν οἱ ἐν Συρίᾳ ἀραβόφωνοι παπικοὶ (Οὐνῖται), γενομένη ὑπὸ τοῦ Ἀβδαλὰ-Ἴβν-Ἀλφάδλ πρὸ τοῦ 12ου αἰῶνος.

24) *Ἡ εἰς τὴν Βορειογαλλικήν.* Ἐγένετο τὸν 12ον αἰῶνα εἰς τὰ 4 βιβλία τῶν Βασιλειῶν, τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης καὶ τὸ Ψαλτήριον. Ἑτέρα τοῦ Ψαλτηρίου ἐγένετο τὸν 13ον αἰῶνα. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 13ου αἰῶνος ὁ Guiars μετέφρασε γαλλιστὶ τὴν Βουλγάταν.

25) *Ἡ Ἱσπανική.* Εἰς τὴν ἱσπανικὴν μετεφράσθη ἡ Ἁγ. Γραφὴ κατὰ τὸ ἔτος 1260 ἐντολῇ τοῦ βασιλέως τῆς Καστιλίας Ἀλφόνσου.

26) *Ἡ Πολωνικὴ καὶ ἡ Γερμανική.* Εἰς τὴν πολωνικὴν μετεφράσθη ἡ Ἁγία Γραφὴ πρὸς χρῆσιν τῆς βασιλίσσης Χέλδβιγ τῷ 1390. Τὸν 14ον αἰῶνα μετεφράσθη ἡ Βουλγάτα εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν.

27) *Ἡ Ὀλλανδική.* Εἰς τὴν ὀλλανδικὴν γλῶσσαν μετεφράσθη ἡ Ἁγία Γραφὴ κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα.

28) *Ἡ Οὑγγρική.* Εἰς τὴν οὑγγρικὴν γλῶσσαν

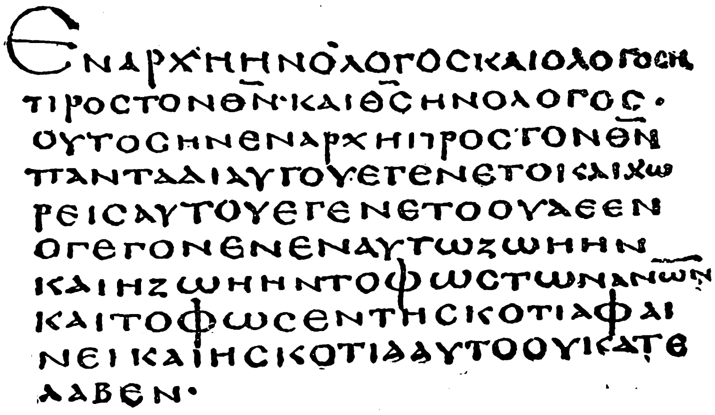
ΕΝΑΡΧΗΗΝΟΛΟΓΟϹΚΑΙΟΛΟΓΟϹΗΝ
ΠΡΟϹΤΟΝΘΝ·ΚΑΙΘϹΗΝΟΛΟΓΟϹ·
ΟΥΤΟϹΗΝΕΝΑΡΧΗΠΡΟϹΤΟΝΘΝ
ΠΑΝΤΑΔΙΑΥΤΟΥΕΓΕΝΕΤΟΙΚΑΙΧΩ
ΡΙϹΑΥΤΟΥΕΓΕΝΕΤΟΟΥΔΕΕΝ
ΟΓΕΓΟΝΕΝΕΝΑΥΤΩΖΩΗΗΝ
ΚΑΙΗΖΩΗΗΝΤΟΦΩϹΤΩΝΑΝΩΝ
ΚΑΙΤΟΦΩϹΕΝΤΗϹΚΟΤΙΑΦΑΙ
ΝΕΙΚΑΙΗϹΚΟΤΙΑΑΥΤΟΟΥΚΑΤΕ
ΛΑΒΕΝ·

Κῶδιξ Α.

ὑπάρχει μετάφρασις τῆς Ἁγ. Γραφῆς ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος.

29) *Ἡ Βοημικὴ καὶ Δανική.* Ὅλης τῆς Ἁγίας Γραφῆς μετάφρασιν ἔχομεν ἀπὸ τοῦ 1410 εἰς τὴν βοημικὴν γλῶσσαν, εἰς δὲ τὴν δανικὴν ἀπὸ τοῦ 1470 τινῶν βιβλίων τῆς Ἁγ. Γραφῆς.

30) Εἰς τὴν ἰταλικὴν ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος, εἰς τὴν γερμανικὴν τῷ 1534 ὑπὸ τοῦ Λουθήρου, εἰς τὴν ἀγγλικὴν τῷ 1611, εἰς τὴν σουηδικὴν τῷ 1541.

Διαίρεσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς κατὰ κεφάλαια καὶ στίχους. Τὰ ἐν τοῖς χειρογράφοις κείμενα τῆς Π. καὶ Κ. Διαθήκης ἦσαν γεγραμμένα ἐν συνεχείᾳ ἄνευ διαστήματός τινος οὔτε μεταξὺ τῶν λέξεων οὔτε μεταξὺ τῶν περιόδων. Οἱ Ἑβραῖοι πρὸ τοῦ 6ου αἰῶνος εἰσήγαγον τὴν κατὰ τμήματα ἢ περικοπὰς διαίρεσιν τῆς Π. Διαθήκης πρὸς λειτουργικὴν χρῆσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς. Τὰ μεταξὺ τῶν περικοπῶν διαστήματα ἐσημειοῦντο διὰ κενῶν

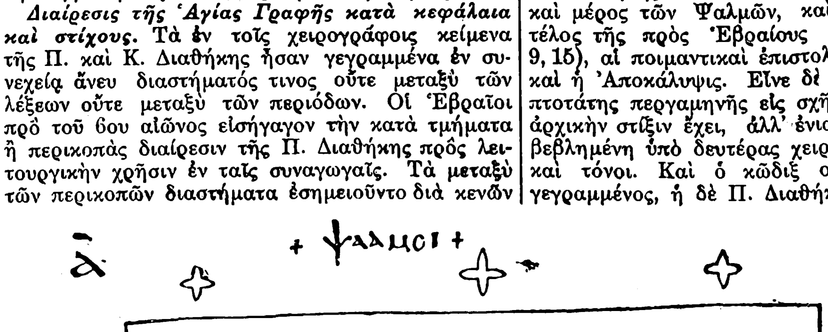
+ ΨΑΛΜΟΙ +
ΜΑΚΑΡΙΟϹΑΝΗΡΟϹΟΥΚΕΠΟΡΕΥΘΗΕΝ
ΒΟΥΛΗΑϹΕΒΩΝ
ΚΑΙΕΝΟΔΩΑΜΑΡΤΩΛΩΝΟΥΚΕϹΤΗ
ΚΑΙΕΠΙΚΑΘΕΔΡΑΝΛΟΙΜΩΝΟΥΚΕΚΑΘΙϹΕ
ΑΛΛΗΕΝΤΩΝΟΜΩΚΥΤΟΘΕΛΗΜΑΑΥΤΟΥ
ΚΑΙΕΝΤΩΝΟΜΩΑΥΤΟΥΜΕΛΕΤΗϹΕ
ΗΜΕΡΑϹΚΑΙΝΥΚΤΟϹ
ΚΑΙΕϹΤΑΙΩϹΤΟΞΥΛΟΝΤΟΠΕΦΥΤΕΥ

Κῶδιξ Β.

διαστημάτων, καὶ ἐν τῇ Πεντατεύχῳ διὰ τῶν ἑβραϊκῶν γραμμάτων *πὲ* (πετουχὰ = ἐξ ἀρχῆς) καὶ *σάμεχ* (πετουμᾶ = κεκλεισμένη).

Τὴν Κ. Διαθήκην τῷ 220 μ. Χ. διῄρεσεν ὁ Ἀμμώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς εἰς παράλληλα τεμάχια πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν τοῦ κειμένου. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὁ Ἀμμώνιος διῄρεσε τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον εἰς 355 κεφάλαια, τὸ κατὰ Μᾶρκον εἰς 236, τὸ κατὰ Λουκᾶν εἰς 342, καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην εἰς 232. Μετὰ μίαν ἑκατονταετηρίδα Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας λαβὼν ὑπ' ὄψιν τὴν βάσιν ταύτην κατήρτισε τὸ σύστημα ἁρμονίας τοῦ Εὐαγγελίου, διαιρέσας αὐτὸ εἰς 10 κανόνας. Κατὰ τὸ ἔτος 458 μ. Χ. ὁ Εὐθάλιος διάκονος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ εἶτα ἐπίσκοπος Ἐουλκῆς, ἐδημοσίευσε τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, καταστρώσας τὰ ἐμπεριεχόμενα κατὰ στίχους προτάξας καὶ περίληψιν τῶν κεφαλαίων, λαβὼν ταύτην ἐκ τοῦ Μοψουεστίας Θεοδώρου. Κατὰ τὸ ἔτος 490 μ. Χ. ὁ Εὐθάλιος διῄρεσε τὰς μὲν πράξεις εἰς 16 ἀναγνώσματα, τὰς δὲ ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου εἰς 31, ποιησάμενος χρῆσιν καὶ τόνων, ἔν τισι τῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτοῦ ἀντιγραφέντων χειρογράφων. Ἡ χρῆσις τῶν τόνων ἐγένετο κοινὴ κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα.

Ἡ διαίρεσις, ἣν ἔχομεν σήμερον, κατὰ κεφάλαια, εἶνε ἔργον τοῦ καρδιναλίου Οὔγωνος ἐξ ἁγίου Κάρου.

Τὴν διαίρεσιν ταύτην παρεδέχθη διὰ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ὁ ραββῖνος Ἰσαὰκ Νάθαν καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον. Μετὰ ταῦτα, τῷ 1549 ὁ ἐν Παρισίοις πολυμαθὴς Ροβέρτος Στέφανος διῄρεσε τὰ κεφάλαια τῆς Βουλγάτας εἰς στίχους, οἵτινες εἰσήχθησαν εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον. Ὁ αὐτὸς Στέφανος τῷ 1551 ἀπερχόμενος ἔφιππος ἀπὸ Παρισίων εἰς Λούγδουνον διῄρεσε τὰ κεφάλαια τῆς Κ. Διαθήκης εἰς στίχους.

Χειρόγραφα τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' καὶ ἐκδόσεις. Ἡ πρὸ τῆς συγγραφῆς τῶν Ἑξαπλῶν τοῦ Ὠριγένους ἐπικρατοῦσα ἔκδοσις τῶν Ο' ἐλέγετο Κοινὴ καὶ Ἀρχαία. Τοῦ τύπου τούτου τῶν Ο' σώζονται πολλὰ χειρόγραφα ὧν τὰ ἀξιομνημόνευτα εἶνε τὰ ἑξῆς:

1) *Ὁ κῶδιξ Α ἤτοι Ἀλεξανδρινός,* ἀποτελούμενος ἐκ τεσσάρων τόμων εἰς φύλλον, καὶ 778 φύλλων περιέχει τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Π. Διαθήκης, ἑλληνιστὶ κατὰ τοὺς Ο', ἀλλ' οὐχὶ ὁλόκληρον τὴν Κ. Διαθήκην.

Πολλαὶ αἱ γνῶμαι περὶ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ἐγράφη οὗτος. Ἡ πιθανωτέρα εἶνε, ὅτι ἐγράφη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος. Ὁ κῶδιξ οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας. Παραλαβὼν δὲ αὐτὸν ἐκεῖθεν Κύριλλος ὁ Λούκαρις, ὅτε ἐξελέγη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐδώρησεν αὐτὸν κατὰ τὸ ἔτος 1628 εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀγγλίας Κάρολον Α'. Ἀπόκειται δὲ ὁ κῶδιξ οὗτος ἀπὸ τοῦ 1753 εἰς τὸ βρεττανικὸν μουσεῖον τοῦ Λονδίνου.

2) *Ὁ κῶδιξ Β ἢ Βατικανὸς* (Vaticanus) ὡς εὑρισκόμενος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικανοῦ. Περιέχει δὲ οὗτος τὴν Π. καὶ Κ. Διαθήκην. Ἐκ τῆς Π. Διαθήκης ἐλλείπουσι τὸ πλεῖστον τῆς Γενέσεως καὶ μέρος τῶν Ψαλμῶν, καὶ ἐκ τῆς Καινῆς τὸ τέλος τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς (ἀπὸ τοῦ 9, 15), αἱ ποιμαντικαὶ ἐπιστολαί, ἡ πρὸς Φιλήμονα καὶ ἡ Ἀποκάλυψις. Εἶνε δὲ γεγραμμένος ἐπὶ λεπτοτάτης περγαμηνῆς εἰς σχῆμα 4ου, οὐδεμίαν δὲ ἀρχικὴν στίξιν ἔχει, ἀλλ' ἐνιαχοῦ ὑπάρχει παρεμβεβλημένη ὑπὸ δευτέρας χειρός, ὡς καὶ πνεύματα καὶ τόνοι. Καὶ ὁ κῶδιξ οὗτος εἶνε ἑλληνιστὴ γεγραμμένος, ἡ δὲ Π. Διαθήκη κατὰ τοὺς Ο', καὶ εἶνε ἀρχαιότερος τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ. Ἡ ἀρίστη ἔκδοσις τοῦ κώδικος τούτου εἶνε ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Βουττμάνου ἐν Βερολίνῳ 1862.

3) *Ὁ κῶδιξ C ἢ* κῶδιξ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, ἀποτελεῖται ἐκ 209 φύλλων περγαμηνῆς καὶ περιέχει εἰς μὲν τὰ 64 φύλλα ἀποσπάσματα βιβλίων τῆς Π. Διαθήκης, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ τὴν Κ. Διαθήκην μετὰ πολλῶν κενῶν καὶ χασμάτων, διότι λείπει ὑπὲρ τὸ τρίτον τοῦ κειμένου. Ὁ ἑλληνικὸς οὗτος κῶδιξ, (σχ. 5) ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων, γραφεὶς λίαν πιθανῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος ἐν Αἰγύπτῳ, πρὸ τοῦ Εὐθαλίου, ἀπόκειται ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Ὀνομάζεται δὲ παλίμψηστος, διότι κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἀποξεσθέντων τῶν γραμμάτων, δι' ὧν ἦσαν γεγραμμέναι Π. καὶ Κ. Διαθήκη, ἐγράφησαν ἐπὶ τῆς περγαμηνῆς ταύ-

Digitized by Google

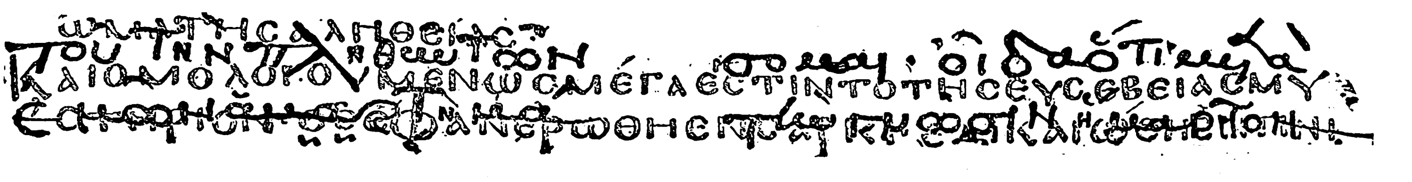

Κῶδιξ C.

της αἱ ὁμιλίαι τοῦ ἁγίου Ἐφραίμ, διακεκριμένου πατρὸς τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα. Κατὰ τὸ 1834 διὰ τῆς ἐφαρμογῆς χημικοῦ ἀφεψήματος τοῦ Gioberti κατωρθώθη νὰ ἀναγνωσθῇ τὸ κείμενον τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ὁλόκληρον τὸν κώδικα ἐξέδωκεν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1843 ὁ Tischendorf.

4) *Ὁ κῶδιξ* (ℵ) *ἢ Σιναϊτικός.* Ὁ ἑλληνικὸς οὗτος κῶδιξ ἐπὶ περγαμηνῆς συνίσταται ἐκ 345 ½ φύλλων, περιέχων ἐν τοῖς 199 φύλλοις ἐλλιπῆ τὴν Παλαιὰν Διαθήκην κατὰ τοὺς Ο', καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὁλόκληρον τὴν Καινὴν Διαθήκην, τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα, καὶ μέγα μέρος ἐκ τοῦ Ποιμένος τοῦ Ἑρμᾶ. Φέρει ἐπὶ τοῦ περιθωρίου τὰ κεφάλαια τοῦ Ἀμμωνίου καὶ τοὺς κανόνας τοῦ Εὐσεβίου, ἅτινα κατὰ τὸν Tischendorf ἐτέθησαν διὰ μεταγενεστέρας χειρός.

Τὸ χειρόγραφον τοῦτο θεωρεῖται τὸ τελειότερον καὶ ἀρχαιότερον, καὶ ἴσως ἓν ἐξ ἐκείνων, ἅτινα παρεσκεύασεν ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος, ἐντολῇ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, πρὸς χρῆσιν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιῶν. Κατὰ τὸν Tischendorf ἐγράφη ὁ κῶδιξ οὗτος κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 4ου αἰῶνος ὑπὸ τεσσάρων διαφόρων ἀντιγραφέων. Ἔχει δὲ ἐπιδιορθωθῆ ὑπὸ ἑπτὰ διορ-

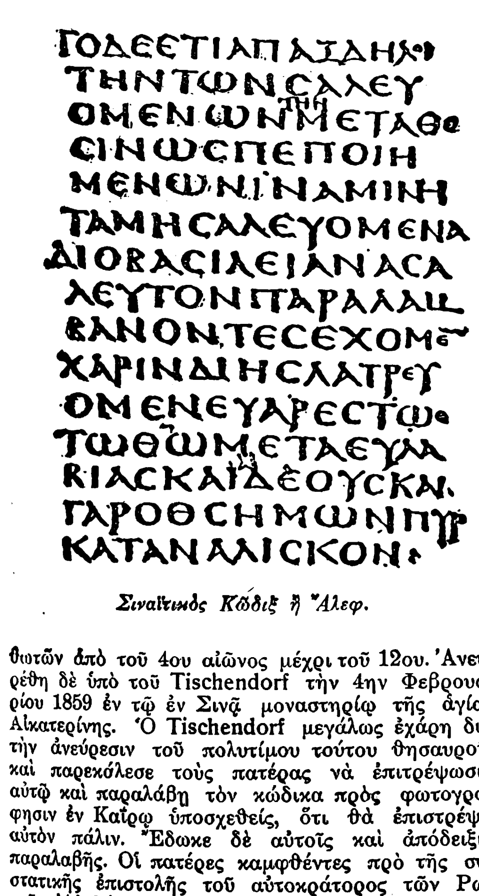

Σιναϊτικὸς Κῶδιξ ἢ Ἄλεφ.

θωτῶν ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 12ου. Ἀνευρέθη δὲ ὑπὸ τοῦ Tischendorf τὴν 4ην Φεβρουαρίου 1859 ἐν τῷ ἐν Σινᾶ μοναστηρίῳ τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης. Ὁ Tischendorf μεγάλως ἐχάρη διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ πολυτίμου τούτου θησαυροῦ, καὶ παρεκάλεσε τοὺς πατέρας νὰ ἐπιτρέψωσιν αὐτῷ καὶ παραλάβῃ τὸν κώδικα πρὸς φωτογράφησιν ἐν Καΐρῳ ὑποσχεθείς, ὅτι θὰ ἐπιστρέψῃ αὐτὸν πάλιν. Ἔδωκε δὲ αὐτοῖς καὶ ἀπόδειξιν παραλαβῆς. Οἱ πατέρες καμφθέντες πρὸ τῆς συστατικῆς ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωσιῶν Ἀλεξάνδρου Β', ἣν ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ, παρεχώρησαν τὸν κώδικα πρὸς φωτογράφησιν. Ἀλλ' ὁ ἀπατεὼν Tischendorf δὲν ἐπέστρεψε τὸν κώδικα, δωρήσας αὐτὸν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῶν Ρωσιῶν. Ἵνα δὲ ἀποφύγῃ τὰς συνεπείας τῆς ἀποδείξεως, ἣν ἔδωκεν εἰς τοὺς Σιναΐτας, ἔπεισε τὸν αὐτοκράτορα νὰ πιέσῃ τοὺς πατέρας τοῦ Σινᾶ, ἵνα καὶ οὗτοι δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα δωρήσωσι τὸν κώδικα.

Κατὰ τύχην δὲ εὑρέθη καὶ ἡ κατάλληλος περίστασις. Διότι ἀποθανόντος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ἐξελέγη ἕτερος Σιναΐτης εὑρισκόμενος τότε ἐν σιναϊτικῷ μετοχίῳ ἐν Ρωσίᾳ. Ἡ ρωσικὴ κυβέρνησις ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπέτρεπε τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἐκλεγέντος ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ, πρὶν ἢ ἔλθῃ ἡ δωρητήριος τοῦ κώδικος ἐπιστολὴ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα. Οἱ Σιναΐται πρὸ τῆς ἀνάγκης νὰ μὴ ἔχωσιν ἀρχιεπίσκοπον καὶ νὰ διαλυθῇ ἡ μονὴ αὐτῶν ὑπεχώρησαν πρὸ τῆς ἀνηθίκου ταύτης βίας. Βραδύτερον ἐγένοντο ἐνέργειαι πρὸς ἐπιστροφὴν τοῦ κώδικος, ἀλλ' εἰς μάτην. Καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ τσαρικοῦ καθεστῶτος τὸ Σινᾶ ἐνήργησε παρὰ τοῖς Μπολσεβίκοις διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ κώδικος, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἠρνήθησαν, διὰ νὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι παρ' ὅλην τὴν ἐν Ρωσίᾳ πολιτειακὴν μεταβολήν, καὶ οὗτοι τῶν αὐτῶν ἀνηθίκων αἰσθημάτων ἐμφοροῦνται, ὧν καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν.

Ἐξεδόθη δὲ ὁ κῶδιξ οὗτος πανομοιοτύπως τῷ 1862 ἐν Πετρουπόλει εἰς 4 τόμους καὶ τῷ 1863 ἐν Λειψίᾳ διὰ μικρῶν μὲν γραμμάτων, ἀλλ' εἰς τὸ σχῆμα τοῦ κώδικος.

Ἐκδόσεις. *Ἡ πρώτη* ἔκδοσις τοῦ κειμένου τῶν Ο' εἶνε ἡ Κομπλούτειος, ἡ γενομένη ἐν Κομπλούτῳ (Ἀλκάλᾳ) τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τοῦ πάπα Λέοντος (Θ') δαπάνῃ καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ καρδιναλίου Ξιμένους τῷ 1514-1517 ἐν τῇ μεγάλῃ Βίβλῳ Πολυγλώττῳ, ἐπὶ τῇ βάσει ἀγνώστου χειρογράφου, διαφέροντος ἐν πολλοῖς τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ καὶ Βατικανοῦ. Ἀνετυπώθη δὲ ἐν Ἀντβέρπῃ τῷ 1572, ἐν Ἀϊδελβέργῃ τῷ 1596, ἐν Παρισίοις τῷ 1645.

Δευτέρα ἔκδοσις εἶνε ἡ *Ἄλδειος* ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ τοῦ περιφήμου Ἄλδου ἐν Βενετίᾳ 1518.

Τρίτη ἔκδοσις εἶνε ἡ *Βατικανὴ* ἢ *Σιξτινική,* ἐντολῇ μὲν τοῦ πάπα Σίξτου Ε', ἐπιμελείᾳ δὲ τοῦ καρδιναλίου Ἀντωνίου Καράφα, ἐν Ρώμῃ 1587 κατὰ τὸν Βατικανὸν κώδικα. Ἀνετυπώθη τῷ 1628 ἐν Παρισίοις, καὶ τῷ 1657 ἐν Λονδίνῳ.

Τετάρτη ἔκδοσις εἶνε ἡ *Ἀλεξανδρινὴ* ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κώδικος ἐν Oxford τῷ 1707—20 ὑπὸ τοῦ Grabe. Εἰς πάσας ταύτας τὰς ἐκδόσεις ὁ Δανιὴλ εἶνε οὐχὶ κατὰ τοὺς Ο', ἀλλὰ κατὰ τὸν Θεοδοτίωνα. Ὁ Δανιὴλ τῶν Ο' ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Ρώμῃ τῷ 1792 μετὰ τῶν *Τετραπλῶν* τοῦ Ὠριγένους.

Πέμπτη ἔκδοσις εἶναι *ἡ Σιναϊτικὴ* ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ σιναϊτικοῦ κώδικος, ἐν Πετρουπόλει τῷ 1862 εἰς φύλλον μέγα. Ἀξιομνημόνευτοι εἶναι καὶ αἱ ἐκδόσεις τῆς Βρεττανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας.

Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἡ Π. Διαθήκη ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν Μόσχᾳ τῷ 1821 ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ κώδικος διὰ δαπάνης τῶν ἀειμνήστων Ἠπειρωτῶν Ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1843 μετετυπώθη ἡ ἀνωτέρω ἔκδοσις ἐν Ἀθήναις δαπάνῃ μὲν τῆς Βρετ. Βιβλικῆς Ἑταιρείας, ἐπιστασίᾳ δὲ ἐπιτροπῆς συστάσης ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ Ἀθηνῶν Νεοφύτου, τοῦ ἀρχιμανδρίτου Μισαὴλ Ἀποστολίδου, καὶ τοῦ ἱεροκήρυκος Ἀττικῆς Καλλινίκου Καστόρχη. Τῷ 1892 ἀνετυπώθη ἐν ἑνὶ τόμῳ τῇ ἀδείᾳ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ ἐπιστασίᾳ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰωάννου Μαρτίνου, τοῦ μετὰ ταῦτα Γόρτυνος ἐπισκόπου.

Κανὼν τῆς Π. Διαθήκης ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Περὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ Ἑσδραίου κανόνος βιβλίων τῆς μεταφράσεως τῶν Ο' ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία δὲν εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς σαφῆ καὶ ὡρισμένην γνώμην. Διότι τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων κατατάσσουσι μὲν μεταξὺ τῶν κανονικῶν βιβλίων οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες (καν. 85), ἀλλὰ δὲν ἔχουσιν αἱ σύνοδοι Ἱππῶνος, Λαοδικείας (365), Καρθαγένης (419) καὶ ἡ λθ' ἑορταστικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου. Τὴν Σοφίαν Σολομῶντος, τὸν Τωβὶτ καὶ τὴν Ἰουδὴθ ἀναγνωρίζει ὡς κανονικὰ βιβλία ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος διὰ τοῦ λβ' κανόνος. Ὁ 85 ἀποστολικὸς κανὼν περὶ τῆς Σοφίας Σειρὰχ λέγει «ἔξωθεν δὲ προϊστορείσθω μανθάνειν τοὺς νέους τὴν Σοφίαν τοῦ πολυμαθοῦς Σειράχ». Τὴν αὐτὴν δὲ σχεδὸν γνώμην ἀποφαίνεται καὶ ὁ Μ. Ἀθανάσιος: «Ἔστι δὲ καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, μὴ κανονιζόμενα μέν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον». Οὕτω δὲ τὰ δευτεροκανονικὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης τὰ περιλαμβανόμενα ἐν τῷ ἑσδραΐῳ κανόνι εἶναι, κατὰ τὴν πεποίθησιν τῆς ἀρχαίας ἐκκλησίας, *ἔξωθεν καὶ ἀναγινωσκόμενα μόνον,* εὔχρηστα ἐν τῇ κατ' ἰδίαν καὶ ἐπ' ἐκκλησίας ἀναγνώσει ὡς ἡ Σοφία τοῦ Σολομῶντος. Ἂν καὶ πολλοὶ πατέρες ποιοῦνται διάκρισιν τούτων ὡς ἀναγινωσκομένων, ἐν τούτοις καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος καὶ Λουκᾶς, καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ πρὸς Ρωμαίους καὶ Ἑβραίους, καὶ οἱ ἀποστολικοὶ πατέρες, καὶ οἱ ἀπολογηταί, καὶ ὁ Τερτυλλιανός, καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας, καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς, καὶ ὁ Κυπριανὸς καὶ ὁ Ὠριγένης, καὶ ὁ Εὐσέβιος, καὶ ὁ Εὐφραὶμ ὁ Σῦρος καὶ ὁ Βασίλειος, καὶ ὁ Χρυσόστομος, καὶ ὁ Ἀμβρόσιος καὶ ἄλλοι ἀναφέρουσιν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν ρητὰ καὶ φράσεις ἐκ τῶν δευτεροκανονικῶν βιβλίων.

Αἱ τοπικαὶ σύνοδοι τοῦ 17ου αἰῶνος διάφορον ἀποφαίνονται γνώμην, αἱ μὲν ὡς κανονικά, αἱ δὲ ὡς ἠθικὰ καὶ ἐνάρετα ἀποδέχονται. Ὡς κανονικὰ ἀποδέχεται αὐτὰ ἡ ἐπὶ Δοσιθέου (1672) ἐν Ἱερουσαλὴμ συνελθοῦσα σύνοδος, τοὐναντίον ὡς ἁπλῶς *καλὰ* καὶ *ἐνάρετα,* ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Διονυσίου Δ' συνελθοῦσα σύνοδος.—Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία σήμερον ἀποδέχεται, ὡς καὶ ἡ Δυτική, ταῦτα ὡς κανονικά, φυλαττομένης τῆς ἱστορικὴν μόνον σημασίαν ἐχούσης ἀρχαίας διακρίσεως εἰς κανονικὰ καὶ ἀναγινωσκόμενα.

Οἱ προτεστάνται ἀποδέχονται μόνον τὸν ἑσδραῖον κανόνα ἀπορρίπτοντες τὰ ἀναγινωσκόμενα βιβλία τῆς Π. Διαθήκης, ὡς ὄντα ἄνευ τινὸς αὐθεντίας, ἠθικῶς δὲ μόνον ἀξιοσύστατα.

Ἡ Καινὴ Διαθήκη.—Αὕτη περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς 27 βιβλία: 1) τὸ κατὰ Ματθαῖον, 2) τὸ κατὰ Μᾶρκον, 3) τὸ κατὰ Λουκᾶν, 4) τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιον, 5) τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, 6) τὰς ἐπιστολὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς Ρωμαίους, 7) Α' πρὸς Κορινθίους, 8) Β' πρὸς Κορινθίους, 9) πρὸς Γαλάτας, 10) πρὸς Ἐφεσίους, 11) πρὸς Φιλιππησίους, 12) πρὸς Κολασσαεῖς, 13) Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς, 14) Β' πρὸς Θεσσαλονικεῖς, 15) Α' πρὸς Τιμόθεον, 16) Β' πρὸς Τιμόθεον, 17) πρὸς Τίτον, 18) πρὸς Φιλήμονα, 19) πρὸς Ἑβραίους, 20) τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰακώβου, 21) Α' ἐπιστολὴν τοῦ Πέτρου, 22) Β' τοῦ Πέτρου, 23) Α' ἐπιστολὴν τοῦ Ἰωάννου, 24) Β' τοῦ Ἰωάννου, 25) Γ' τοῦ Ἰωάννου, 26) ἐπιστολὴν τοῦ Ἰούδα, 27) τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου.

Περιέχει δὲ ἡ Κ. Διαθήκη τὸν βίον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ διδαχθεῖσαν ἀλήθειαν, τὸν βίον τῶν Ἀποστόλων, τὰ τῆς ἱδρύσεως τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀποστόλων, καὶ προφητείας περὶ τοῦ μέλλοντος θριάμβου τῆς ἐκκλησίας.

Δυνάμεθα δὲ νὰ διαιρέσωμεν τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης εἰς τρία μέρη, α') εἰς νομικά: τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια, β') εἰς διδακτικὰ: τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, τὰς 14 ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ τὰς 7 Καθολικάς, γ') εἰς προφητικό: τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου.

Ἀπωλεσθέντα συγγράμματα Καινῆς Διαθήκης.—Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ Α' πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ Ε', 9 λέγει, ὅτι πρὸ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἶχε γράψει ἑτέραν ἐπιστολὴν πρὸς Κορινθίους, ἥτις ἀπωλέσθη. Καὶ ἐκ τῆς πρὸς Φιλιππησίους (Γ', 1) ἀποδεικνύεται, ὅτι ὁ Παῦλος ἔγραψε καὶ ἄλλας ἐπιστολὰς πρὸς Φιλιππησίους. Ὡσαύτως ὡς ἐκ τῆς πρὸς Κολασσαεῖς ἐν κεφ. Δ', 16: «καὶ ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' ὑμῖν ἡ ἐπιστολὴ ποιήσατε, ἵνα καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων ἐκκλησίᾳ ἀναγνωσθῇ, *καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας, ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀναγνῶτε»* ἀποδεικνύεται, ὅτι καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν Λαοδικέων ἐπιστολὴ ἀπωλέσθη. Ὁ κανὼν τοῦ Muratori, ὁ ἀναγόμενος εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου αἰῶνος περιέχει ταύτην μεταξὺ τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, ὡς καὶ ἑτέραν πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, ἥτις πιθανὸν νὰ ᾖ ἡ αὐτὴ πρὸς Ἑβραίους.

Γλῶσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης.—Πλὴν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου πάντες οἱ συγγραφεῖς τῆς Κ. Διαθήκης συνέγραψαν εἰς τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν λεγομένην διάλεκτον.

Ὁ Ματθαῖος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐπισκόπου Ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας Παπίου, ὅστις διετέλεσε μαθητὴς τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, συνέγραψεν εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν: «Ματθαῖος μὲν οὖν ἑβραΐδι διαλέκτῳ τὰ λόγια συνετάξατο». Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἐπιφανίου αὐτὸς οὗτος ὁ Ματθαῖος μεθηρμήνευσε τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Κανὼν τῆς Κ. Διαθήκης.- Τὰ συγγράμματα τῆς Κ. Διαθήκης, ἅτινα ἐστάλησαν ὑπὸ τῶν ἱερῶν συγγραφέων εἰς ὡρισμένας ἐκκλησίας, διὰ τῆς γραφῆς ἐπολλαπλασιάζοντο, καὶ ἀπὸ ἐκκλησίας εἰς ἐκκλησίαν διαδιδόμενα ἐγίνοντο γνωστὰ εἰς τὴν ὅλην ἐκκλησίαν καὶ εἰσήχθησαν ἐν χρήσει εἰς τὴν ὅλην ἐκκλησίαν, ἥτις παραλαβοῦσα ταῦτα ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ ἐκείνης τῆς ἐκκλησίας ἢ τῶν ἐκκλησιῶν, πρὸς ἃς τὸ πρῶτον ἐστάλησαν, ἢ ἐν αἷς καὶ ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐγράφησαν, καὶ εὑροῦσα τὸ περιεχόμενον ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὴν καταγωγὴν αὐτήν, καὶ πείσασα ἑαυτὴν περὶ τοῦ θεοπνεύστου χαρακτῆρος αὐτῶν, παρέδωκε ταῦτα εἰς κοινὴν χρῆσιν (Δαμαλᾶ Εἰσαγ. εἰς τὴν Κ. Διαθήκην). Ἀλλὰ παρὰ τὰς γνησίας γραφὰς ἐκυκλοφόρουν καὶ νόθα ἔργα αἱρετικῶν. Διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία ἔκρινε σκόπιμον, ὅτι ἔδει νὰ συνταχθῇ κανών τις τῶν γνησίων Γραφῶν. Ὑπάρχει ἡ γνώμη ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅστις μίαν ἔτι γενεάν, μετὰ τὸν θάνατον τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, προέστη τῶν χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν συνετέλεσε διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ ὁδηγιῶν αὐτοῦ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ κανόνος.

Ὁ παλαιότατος τῶν περισωθέντων κανόνων εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ Muratori ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μεδιολάνου ἀνευρεθὲν καὶ δημοσιευθὲν ἀπόσπασμα. Εἶναι δὲ τοῦτο ἀνώνυμον καὶ ὀνομάζεται νῦν ἀπὸ τοῦ ἀνευρόντος αὐτὸ καὶ δημοσιεύσαντος Canon Muratorianus, γεγραμμένον ἐν διεφθαρμένῃ λατι-

Digitized by Google

νικῇ γλώσσῃ καὶ αὐτὸ τὸ κείμενον αὐτοῦ πολλαχοῦ διεφθαρμένον καὶ ἀκατάληπτον, ἀλλ' ὅμως διακρίνονται κάλλιστα πάντα τὰ ἀναγραφόμενα βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης. Ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ, διότι τὰ περὶ τῶν δύο πρώτων Εὐαγγελίων ἀπωλέσθησαν, καὶ ἀναγράφει ἐφεξῆς πάντα τὰ ἄλλα βιβλία τοῦ κανόνος τῆς Κ. Διαθήκης, ἐκτὸς τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, τῆς τοῦ Ἰακώβου, τῆς Β' Πέτρου καὶ τῆς Γ' Ἰωάννου. Πρὸς τούτοις ἀναγράφει καὶ δύο ἑτέρας ἐπιστολάς, μίαν πρὸς Λαοδικεῖς καὶ μίαν πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, ὧν ἡ δευτέρα ἂν εἶναι ἡ πρὸς Ἑβραίους δὲν εἶναι βέβαιον. Ἀνάγουσι τὸ ἀπόσπασμα εἰς τὸ β' ἥμισυ τοῦ 2ου αἰῶνος (160–190 μ. Χρ.). Προέρχεται δὲ εἴτε ἐκ τῆς Ἰταλίας, εἴτε ἐκ τῆς Βορείου Ἀφρικῆς, καὶ μαρτυρεῖ περὶ τοῦ κανόνος τῶν βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, ὃν εἶχε τότε ἡ ἐκκλησία τῆς Ρώμης ἢ ἄλλη τις τῶν ἐκκλησιῶν τῶν εἰρημένων χωρῶν. Ἂν δὲ γένηται δεκτόν, ὅπερ ὁ Hug καὶ ὁ Tregelles καὶ ὁ Mangold καὶ δὴ καὶ ὁ Hilgenfeld νομίζουσιν, ὅτι προέρχεται ὁ κανὼν οὗτος ἐξ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου, ἡ μαρτυρία αὐτοῦ εἶναι ἔτι παλαιοτέρα.

Δεύτερος κανὼν ἀρχαῖος εἶναι ὁ τοῦ Ὠριγένους, ὅστις ἐδέχετο πάντα τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ἐκτὸς τῆς Β' Πέτρου, τῆς Β' καὶ Γ' Ἰωάννου καὶ τῆς Ἰούδα, περὶ ὧν ἐταλαντεύετο.

Τρίτος κανὼν ὑπάρχει παρὰ τῷ Εὐσεβίῳ, ὅστις δέχεται τὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης ὀνομάζων αὐτὰ *ἀληθεῖς, ἀπλάστους καὶ ἀνωμολογημένας γραφάς*, ἐκτὸς τῆς Β' Πέτρου, τῆς Β' καὶ Γ' Ἰωάννου καὶ τῆς τοῦ Ἰούδα, ἅτινα ὀνομάζει *ἀντιλεγόμενα*, ὡς πολλῶν ἀντιλεγόντων περὶ τοῦ κύρους αὐτῶν.

Τέταρτος κανὼν παρὰ τῷ Κυρίλλῳ Ἱεροσολύμων, δεχομένῳ πάντα τὰ βιβλία, ἅτινα καὶ σήμερον ἔχομεν πλὴν τῆς Ἀποκαλύψεως.

Πέμπτος κανὼν παρὰ Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ, ὅστις δέχεται τὰ νῦν ὑπάρχοντα βιβλία, ἐκτὸς τῆς Ἀποκαλύψεως, τὴν ὁποίαν δὲν ἀποκρούει, ἀλλ' ἁπλῶς δὲν μνημονεύει.

Ὁ ἀποστολικὸς κανὼν 85 παραλείπει μόνον τὴν Ἀποκάλυψιν, ἀντ' αὐτῆς δὲ εἰσάγει τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Κλήμεντος καὶ τὰς Ἀποστολικὰς διαταγάς.

Ἡ ἑορταστικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Ἀθανασίου παραδέχεται τὰ 27 βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης, ἅτινα καὶ σήμερον ἔχομεν.

Πρὸς τὴν ἑορταστικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου συμφωνοῦσιν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου (405), ὁ Ρουφῖνος, ὁ Φιλάστριος ἐπίσκοπος Βριξίας (390), ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ Αὐγουστῖνος.

Ἐκ τῶν συνόδων μόνον ἡ ἐν Λαοδικείᾳ (360) δὲν ποιεῖται λόγον περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως, τοὐναντίον ἡ σύνοδος Ἱππῶνος (393), ἡ τῆς Καρθαγένης (419), καὶ ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ σύνοδος (691) μνημονεύουσι τῶν 27 βιβλίων τῆς Κ. Διαθήκης, καὶ ὁρίζουσιν αὐτὰ ὡς τὰ μόνα κανονικὰ βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης.

Νόθα καὶ ἀπόκρυφα βιβλία τῆς Κ. Διαθήκης.

1) Τὸ πρωτευαγγέλιον τοῦ Ἰακώβου, περὶ τῆς γεννήσεως τῆς Μαρίας, τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ ὑπερενδόξου μητρὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

2) Τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ψευδοματθαίου, ὅπερ ἐγράφη ἀρχικῶς λατινιστὶ ἐν τῇ Δύσει.

3) Τὸ εὐαγγέλιον τῆς γενέσεως τῆς Μαρίας διασωθὲν λατινιστὶ ἐν 10 κεφαλαίοις.

4) Τὸ εὐαγγέλιον τῆς νηπιότητος τοῦ Σωτῆρος, διασωθὲν ἐν χειρογράφῳ ἀραβιστί.

5) Ἡ Ἱστορία τοῦ Ἰωσήφ, διασωθεῖσα εἰς ἀραβικὴν γλῶσσαν.

6) Τὸ καθ' Ἑβραίους εὐαγγέλιον, συγγραφὲν εἰς ἀραμαϊκὴν γλῶσσαν.

7) Τὸ εὐαγγέλιον τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων, συγγραφὲν ἀραμαϊστί.

8) Τὸ κατὰ Πέτρον εὐαγγέλιον. Τούτου εὑρέθη τεμάχιον ἑλληνιστὶ ἐν Akhmim τῆς Ἄνω Αἰγύπτου.

9) Τὸ κατ' Αἰγυπτίους Εὐαγγέλιον ἢ τὸ Αἰγύπτιον Εὐαγγέλιον, συγγραφὲν ἑλληνιστί.

10) Τὸ κατὰ Θωμᾶν εὐαγγέλιον, διασωθὲν ἐν ἑλληνικῷ χειρογράφῳ.

11) Τὸ κατὰ Ματθίαν εὐαγγέλιον, συγγραφὲν ἑλληνιστί.

12) Τὸ κατὰ Φίλιππον εὐαγγέλιον συγγραφὲν ἀρχικῶς εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ διασωθὲν εἰς κοπτικὸν χειρόγραφον.

13) Τὸ κατὰ Βασιλείδην εὐαγγέλιον, συγγραφὲν ἑλληνιστὶ ὑπὸ τοῦ αἱρετικοῦ Βασιλείδου.

14) Ἕτερα ἀπόκρυφα εὐαγγέλια εἶναι τὸ κατὰ Βαρθολομαῖον, τὸ κατὰ Βαρνάβαν, καὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ἀνδρέου, λόγια Ἰησοῦ, Ἄγραφα λόγια Ἰησοῦ καὶ ἄ.

15) Ἀπόκρυφα ὑπομνήματα τοῦ Πιλάτου.

16) Ἐπιστολὴ τοῦ Πιλάτου πρὸς Τιβέριον.

17) Ἀναφορὰ τοῦ Πιλάτου πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης, Παράδοσις τοῦ Πιλάτου, Epistola Publii Lentuli ad Sen. Rom. de Jesu christi

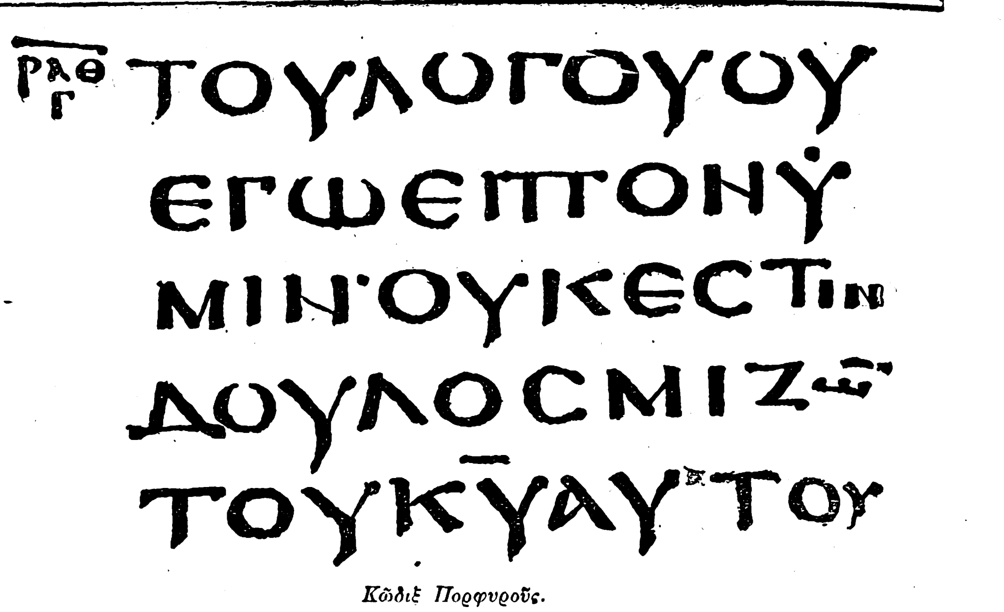

Κῶδιξ Πορφυροῦς.

Ἀλληλογραφία τοῦ βασιλέως Ἐδέσσης Ἀβγάρου καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

18) Αἱ ἀπόκρυφοι Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, Ἀναβαθμοὶ Ἰακώβου, Περίοδοι τοῦ Πέτρου, τὸ Ἀναβατικὸν Παύλου, Πράξεις Ἰωάννου, Ἀνδρέου, Θωμᾶ, Πέτρου, Παύλου, Κήρυγμα τοῦ Πέτρου, Αἱ πρὸς Σίμωνα τὸν Μάγον διαλέξεις καὶ ὁ ἀναγνωρισμὸς τοῦ Κλήμεντος, τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, Πράξεις Παύλου καὶ Θέκλης, Ἀπόκρυφος ἀλληλογραφία τῶν Κορινθίων καὶ τοῦ Παύλου, τὸ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου, Παύλου, τὸ Μαρτύριον Πέτρου καὶ Παύλου, ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς Λαοδικέας, ἐπιστολὴ Παύλου πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, ἀλληλογραφία τοῦ φιλοσόφου Σενέκα καὶ Παύλου, Πράξεις Ἀνδρέου καὶ Ματθαίου εἰς τὴν πόλιν τῶν ἀνθρωποφάγων κ.τ.λ.

Θεοπνευστία τῆς Ἁγίας Γραφῆς. — Τὸ Πανάγιον Πνεῦμα ἐλάλησε διὰ τῶν ἱερῶν συγγραφέων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ὥστε ἐν αὐτῇ οὐδεμία πλάνη ἢ ἀντίφασις ὑπάρχει ἐν τῇ ἀποκαλύψει τῶν Θείων Ἀληθειῶν. Αὕτη εἶναι ἡ ὀρθόδοξος ἀντίληψις περὶ τῆς θεοπνευστίας τῶν Ἁγίων Γραφῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς μεταρρυθμίσεως τινὲς τῶν διαμαρτυρομένων ἐξέλαβον τὴν θεοπνευστίαν, ὡς ὑπὸ τοῦ Παναγίου Πνεύματος ὑπαγόρευσιν τοῦ περιεχομένου μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν λέξεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Ἀλλ' ἡ ἐκδοχὴ αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ χαρακτῆρος ἑκάστου συγγραφέως ἐν τῇ ἐκθέσει, τῆς διαφορᾶς ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν αὐτῶν πραγμάτων, καὶ τῶν μεταφράσεων, αἵτινες κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς κατὰ λέξιν ἐμπνεύσεως δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπιτραπῶσιν, ὡς βεβήλωσις τῆς μορφῆς τοῦ ἱεροῦ λόγου (Χ. Ἀνδρούτσου Δογματική σελ. 4).

Χειρόγραφα καὶ ἐκδόσεις τῆς Κ. Διαθήκης.

Ἀξιομνημόνευτοι κώδικες τῆς Κ. Διαθήκης εἶνε ὁ Σιναϊτικός, ὁ Ἀλεξανδρινός, ὁ Βατικανὸς καὶ ὁ τοῦ Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου, περὶ ὧν εἴπομεν ἐν τῷ περὶ τῶν χειρογράφων τῆς Π. Διαθήκης. Εἰς τούτους προσθετέοι οἱ ἑξῆς κώδικες:

1) Ὁ Πορφυροῦς (Purpureus) (N) ἀποσπάσματα περικαλεστάτου χειρογράφου καὶ διὰ χρυσῆς καὶ ἀργυρᾶς μελάνης γεγραμμένος, οὗ 4 μὲν φύλλα εὑρίσκονται ἐν Λονδίνῳ, 2 ἐν Βιέννῃ, 6 ἐν Ρώμῃ, 33 δὲ ἐν Πάτμῳ. Ἀλλὰ τοῦ πολυτελοῦς τούτου χειρογράφου ἀνεκαλύφθησαν πρό τινων ἐτῶν ἐν Καππαδοκίᾳ 182 φύλλα καὶ εὑρίσκονται νῦν ἐν Πετρουπόλει. Εἶνε δὲ χειρόγραφον τοῦ 6ου αἰῶνος.

2) Κῶδιξ D ἢ κῶδιξ τοῦ Βέζα ἢ τῆς Κανταβριγίας, διότι πρότερον ἦτο κτῆμα τοῦ Βέζα δωρηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πανεπιστημίου Κανταβριγίας. Εἶνε κῶδιξ ἑλληνολατινικὸς τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος.

3) Κῶδιξ E (τῶν εὐαγγελίων), ὀνομαζόμενος κῶδιξ τῆς Βασιλείας (Basileensis) διότι εὑρίσκεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἑλβετικῆς πόλεως Βασιλείας. Εἶναι Ἑλληνικὸς κῶδιξ ἐπὶ μεμβράνης τοῦ 9ου αἰῶνος γεγραμμένος ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ἐν τῇ Ἀνατολῇ (Ἑλλάδι καὶ Ἁγίῳ Ὄρει, καὶ Κωνσταντινουπόλει) ὑπάρχουσι πολλοὶ κώδικες περιέχοντες τὸ βυζαντιακὸν κείμενον τῆς Κ. Διαθήκης.

Ἡ πρώτη πλήρης ἔκδοσις τῆς Κ. Διαθήκης ἐγένετο ἐν τῇ Κομπλουτειανῇ τοῦ καρδιναλίου Ξιμένες τῷ 1514 ὡς ἔκτος τόμος τῆς Πολυγλώττου. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ἐτυπώθη κατὰ 10 ἑλληνικὰ χειρόγραφα περιέχοντα τὸ σύνηθες κείμενον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Δευτέρα ἔκδοσις ἐγένετο τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ Ἐράσμου ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1516. Ταύτην ἐπηκολούθησαν β' ἐν Βασιλείᾳ τῷ 1519, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ λαβόντος καὶ ἕτερον χειρόγραφον τοῦ 12 αἰῶνος, γ' τῷ 1522, δ' ἔκδοσις τῷ 1527 καὶ ε' ἔκδοσις ἓν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἐράσμου, μεθ' ὃν ἐπη-

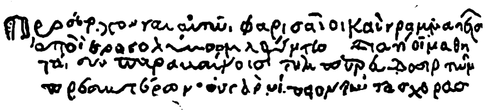

Κῶδιξ Βασιλείας.

κολούθησαν ἐν Βασιλείᾳ ὑπὲρ τὰς εἴκοσιν ἐκδόσεις, καὶ ἐν Λειψίᾳ, Φραγκοφούρτῃ καὶ Στρασβούργῳ. Τῷ 1518 ἐξεδόθη τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ὡς τρίτος τόμος τῆς Ἀλδείου. Ἐν Βενετίᾳ τῷ 1550 ἐξεδόθη ἡ τρίτη ἔκδοσις τοῦ Ροβέρτου Στεφάνου ἐν Παρισίοις. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς ἐκδόσεως ταύτης εἶναι σπουδαῖον, διότι κατ' οὐσίαν εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ μετὰ ταῦτα κληθὲν «παραδεδεγμένον κείμενον, textus receptus», ὅπερ ἐξέδιδε μετὰ ταῦτα ἡ Βρεττανικὴ Β. Ἑταιρεία μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐκδόσεως τῆς Κ. Διαθήκης.

Τῷ 1904 ἐγκρίσει τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐξεδόθη ἐν Κων)πόλει ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ τυπογραφείου ἡ *Καινὴ Διαθήκη* κατὰ τὸ βυζαντιακὸν λεγόμενον κείμενον, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Σάρδεων Μιχαήλ, τοῦ Σταυρουπόλεως Ἀποστόλου, καὶ τοῦ καθηγητοῦ Β. Ἀντωνιάδου.

Μεταφράσεις εἰς τὴν Ν. Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν. — «Ἐξ ἐκκλησιαστικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀπόψεως δὲν δύναται νὰ ἀπαγορευθῇ ἡ μετάφρασις εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μάλιστα δὲ καὶ ἐπιτάσσεται, ἐὰν καταδειχθῇ ἡ εἰς τοῦτο ἀνάγκη. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ΣΤ' καὶ ἐνέκρινε τοιαύτην τινὰ μετάφρασιν, ὁ δὲ Γρηγόριος Ε' διεπραγματεύθη μετὰ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἑταιρείας τὴν εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς Γραφῆς, τῆς Π. Διαθήκης ἐκ τῶν Ο' γινομένης, ὁ Μάξιμος ὁ Καλλιπολίτης τῷ 1638, ὁ μοναχὸς Σεραφεὶμ τῷ 1703, ὁ Ἰλαρίων τῷ 1819 καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἐξεπόνησαν τοιαύτας. Καὶ ἐφάνησαν μὲν

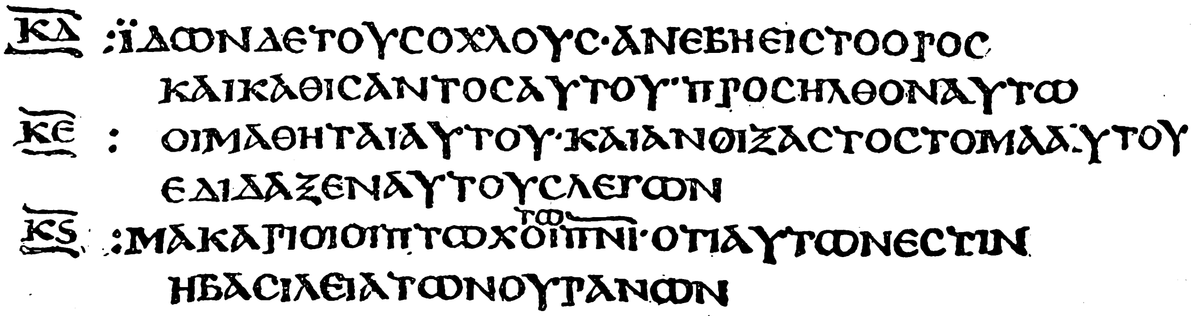

Κῶδιξ D.

Digitized by Google

οἱ ἐκκλησίαι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἑλλάδος ἀποδοκιμάζουσαι τὰς μεταφράσεις ταύτας, ὁ δὲ Γρηγόριος ΣΤ' καὶ κατέκρινε πᾶσαν ἐκ τοῦ πρωτοτύπου μετάφρασιν, ἀλλὰ τοῦτο ἔπραξαν φοβούμεναι μὴ αἱ μεταφράσεις αὗται ἕνεκα τῆς παρὰ τῶν διαμαρτυρομένων προελεύσεως καὶ ὑποστηρίξεως αὐτῶν, χρησιμοποιησάντων ἑνιαχοῦ διὰ τῶν λεγομένων ἱεραποστόλων ταύτας εἰς προσηλυτισμοὺς τῶν ἁπλουστέρων, βλάβης μᾶλλον ἢ ὠφελείας γένωνται πρόξενοι, εἶναι δὲ καὶ ἐκ πείρας γνωστὸν πόσα σκάνδαλα καὶ ἔριδας καὶ συγχύσεις ἐπέφερεν ἡ εἰς χεῖρας ἀμυήτων καὶ πάντῃ ἀκαταρτίστων τῶν μεταφράσεων τούτων καὶ ἐν γένει τῆς Γραφῆς παράδοσις» (Χ. Ἀνδρούτσου Συμβολική).

† ΠΡΩΤΟΣΥΓ. ΕΥΣΤΑΘ. Δ. ΣΚΑΡΠΑΣ

Ἁγία Δυνατή· ὄρος τῆς νήσου Κεφαλληνίας, πρὸς τὸν κόλπον τῆς Σάμης, βορειοδυτικῶς τῶν ὀρέων Ἄτρου καὶ Αἴνου, ὕψους 954 μέτρων. Τὸ ὄρος τοῦτο εἶνε γυμνὸν καὶ πετρῶδες, μόνον εἰς βοσκὴν χρήσιμον. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουν φυσικοὶ ὀμβροδέκται, εἰς τοὺς ὁποίους διατηρεῖται τὸ ὄμβριον ὕδωρ καθ' ὅλον τὸ θέρος. Ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ δὲν μνημονεύεται ἁγία ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο.

Ἁγία Ἐγρέβη (Sainte-Egrève). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας. Κεῖται ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην καὶ ἔχει 2,575 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος-Γρενόβλης. Ἐκκλησία μὲ πυλῶνα ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman). Ἄσυλον παραφρόνων.

Ἁγία Ἕδρα. Κατ' ἐπέκτασιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἐν τοῖς Μητροπολιτικοῖς ναοῖς ἀρχιερατικοῦ θρόνου, ἡ ὀνομασία Ἁγία Ἕδρα ἀπεδόθη εἰς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τοῦ Πάπα Ρώμης. Κατὰ τὴν Ρωμαιο-Καθολικὴν ἐκδοχὴν ὁ Πάπας θεωρεῖται διάδοχος τοῦ Πέτρου καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐπικυρώσεως τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, ἔχει ἀμέριστον τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀπόλυτον τὸ κῦρος τῶν ἀποφάσεών του, ὁλοσχερῆ δὲ καὶ ἀνέκκλητον τὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Τὴν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων ταύτης, ἔργον πολυσχιδὲς καὶ εὐρύτατον, ἐνεργεῖ τῇ συμπράξει τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐλῆς (Curia Romana) συγκειμένης ἐξ ἀνωτέρων καὶ ὑπάτων κληρικῶν, ὧν οἱ μὲν ἀποτελοῦν τὸ προσωπικὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καὶ γραφείων, οἱ δὲ μόνιμον Ἐπιτροπείαν τῶν Καρδιναλίων. Ἀμφότερα ταῦτα τὰ σώματα ἐνασκοῦσι τὴν ἐξουσίαν των ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ Πάπα ἐν ὀνόματι καὶ ὑπὸ τὴν εὐθύνην τοῦ ὁποίου ἐκδίδουν τὰς ἀποφάσεις των, αἵτινες εἶνε καὶ ἀνέκκλητοι. Ὡς δ' ἐκ τούτου, ἀποδίδεται ἐνίοτε, ἀλλὰ καταχρηστικῶς, ὁ ὅρος Ἁγία Ἕδρα, εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐλῆς. Ἐν στενῇ ὅμως κυριολεξίᾳ, μόνον τὰ ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοῦ Πάπα, ὑπὸ τὴν Ποντιφικήν του ἰδιότητα πηγάζοντα ἔγγραφα (Ποντιφικαὶ Πράξεις), δικαιοῦνται νὰ λέγωνται ἀποφάσεις τῆς Ἁγίας Ἕδρας. Ταῦτα εἶνε αἱ Ἀποστολικαὶ Ἐπιστολαί, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Πάπας ὁμιλεῖ ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ὀνόματι, περιβεβλημένος τὸ «ἀλάθητον», ὡς καὶ αἱ διάφοροι ἐγκύκλιοι, *βοῦλλαι* κτλ., ἅτινα ἀποτελοῦν ἀτομικὰς ἀποφάσεις τοῦ Πάπα, εἴτε φέρουν τὴν ὑπογραφήν του, εἴτε μὴ (βλέπε Βατικανόν, Πάπας, Παπικὸν Κράτος).

Ἁγία Εἰρήνη. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι: 1) *Ἁγία Εἰρήνη*· χωρίον τῆς κοινότητητος Ἀπανοχῶρι τοῦ Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτοικοι 214. 2) *Ἁγία Εἰρήνη*· χωρίον τῆς κοινότητος Ρουσοσπῆτι τῆς Ρεθύμνης τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 73· 3) *Ἁγία Εἰρήνη*· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Τεμένους τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 87· 4) *Ἁγία Εἰρήνη*· χωρίον τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Κραναίας τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας· κάτοικοι 45. Ἡ κοινότης ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ Δ. Πρόννων ἔχει κατοίκους 425, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία Ἀμπελᾶ (κ. 155), Βλαχουλᾶτα (κ. 35), Γούλου (κ. 2), Καρούζα (κ. 50), Κομηντορᾶτα (κ. 23), Κουησιάννου (κ. 52) καὶ Σολωμᾶτα (κ. 63). Ἡ κοινότης ἀπέχει ἀπὸ Πάστρας περὶ τὰ 40' καὶ 5) *Ἁγία Εἰρήνη*· μικρὰ μονὴ γυναικῶν εἰς Ὕδραν· 4 μοναχαί.

Ἁγία Εἰρήνη. Τοποθεσία ἐν Κρήτῃ ἀπέχουσα τῆς Γόρτυνος περὶ τὰ 10 χιλ. Ν. Α., ὅπου ἀνεκαλύφθησαν ἐρείπια ἀρχαίων συνοικισμῶν καὶ τάφοι πρωτομινωικῆς καὶ ὑστερομινωικῆς ἐποχῆς (2.500 - 2.000 π. Χ.) περιέχοντες σκελετοὺς καὶ πολλὰς πηλίνας λάρνακας.

Ἁγία Ἑλένη· ἰαματικὴ πηγή, κειμένη εἰς τὰ νοτιανατολικὰ παράλια τῆς νήσου Χίου. Ἡ πηγὴ αὕτη ἀποδίδει ὕδωρ χλωριονατριοῦχον μεθ' ἱκανῆς ποσότητος ἐλευθέρου ἀνθρακικοῦ ὀξέος, θερμοκρασίας 35°. Τῆς ἰαματικῆς ἐνεργείας τῶν ὑδάτων τούτων γίνεται ἐλευθέρα χρῆσις ὑπὸ τῶν περιοικούντων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος Εὐφημιανῶν, εἰς ἣν ἡ πηγὴ αὕτη ἀνήκει. Οὐδεμία λουτρικὴ ἐγκατάστασις ὑπάρχει, ἀπὸ δὲ τῆς πρωτευούσης τοῦ νομοῦ φέρει πρὸς τὴν κοινότητα βατὴ ὁδός.

Ἁγία Ἑλένη (Sainte Hélène). Νῆσος τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, κειμένη μεταξὺ 15° 54' καὶ 16° 1' 16" νοτίου πλάτους καὶ 7° 57' 38" καὶ 8° 6' 40" δυτικοῦ μήκους (μεσημβρινὸς Παρισίων). Ἀπέχει 1800 χιλιόμετρα δυτικῶς τοῦ Μέλανος Ἀκρωτηρίου (Ἀφρική) καὶ 300 νοτιοανατολικῶς

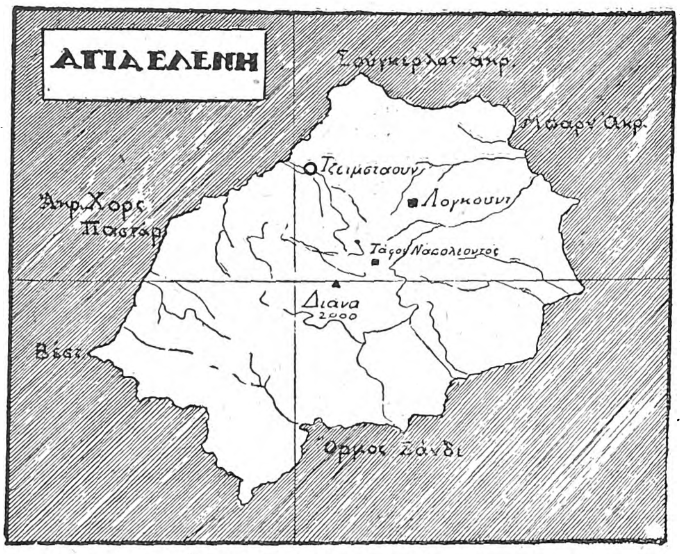

Ἡ νησὶς Ἁγία Ἑλένη. Ὁ τόπος τῆς ἐξορίας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Κορσικανοῦ.

τοῦ Ἀκρωτηρίου τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου (Βραζιλία). Ἔχει μῆκος 17 καὶ πλάτος 12 χιλιομέτρων, περιφέρειαν 44 χιλιομέτρων καὶ ἐπιφάνειαν 144 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Κάτοικοι 5.700. Πρωτεύουσα Τζέϊμστάουν (Jamestaown).

Ἡ νῆσος εἶνε ἡφαιστειογενὴς καὶ κεῖται ἐπὶ βράχων βασαλτικῶν. Νοτίως τοῦ ὅρμου Σαύδυ ὑφίστανται ἴχνη ἀρχαίου κρατῆρος διαμέτρου 7 χιλιομέτρων, ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἰσέρχονται τὰ κύματα. Ἡ πέριξ θάλασσα φθάνει σχεδὸν ἀποτόμως εἰς βάθος 4000 μέτρων. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς νήσου εἶνε ἡ κορυφὴ Διάνα, ἔχουσα ὕψος ἄνω τῶν 700 μέτρων.

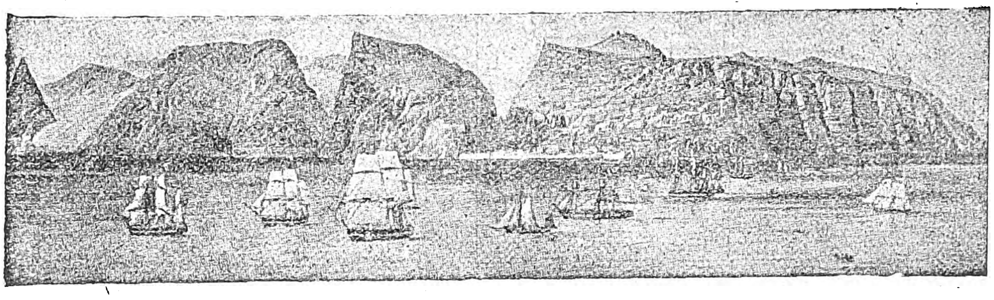

Ἄποψις τῆς Ἁγίας Ἑλένης. Τὴν νησῖδα αὐτὴν μὲ τὰς ἀποκρήμνους ἀκτάς, ἐξέλεξεν ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ὡς τόπον ἐξορίας τοῦ ἐπικινδύνου ἐχθροῦ της.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἁγίας Ἑλένης εἶνε βραχῶδες καὶ ἀνώμαλον. Ἄλλοτε ἦτο αὕτη κεκαλυμμένη μὲ ὡραῖα δάση, ἀλλὰ σήμερον εἶνε ξηρὰ καὶ ἄγονος, ὁ δὲ Darwin γράφει ὅτι ἡ καταστροφὴ πάσης ἐν αὐτῇ καλλιεργίας ὀφείλεται εἰς τὴν ἐν ἔτει 1502 γενομένην εἰσαγωγὴν αἰγῶν, αἵτινες ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ κατέφαγον ὅλα τὰ νεαρὰ δένδρα. Τῷ 1725 τὰ παλαιὰ δένδρα, γηράσαντα πλέον, κατέπεσαν καὶ τὰ δάση ἐξηφανίσθησαν. Καὶ ναὶ μὲν αἱ αἶγες κατεστράφησαν (1731), ἀλλ' ἦτο ἤδη πολὺ ἀργά· ἡ καταστροφὴ εἶχεν ἐπέλθει. Ποταμοὺς ἡ νῆσος δὲν ἔχει, εἰμὴ μόνον τριακοντάδα ἀποτόμων ρευμάτων.

Τὸ κλῖμα τῆς Ἁγίας Ἑλένης εἶνε γλυκὺ καὶ εὐχάριστον· τὸ θέρος ἡ μέση θερμοκρασία φθάνει τοὺς 29° Κελσίου, τὸν δὲ χειμῶνα τοὺς 12°. Αἱ βροχαὶ εἶνε ἐν αὐτῇ συχναί, ἀλλ' αἱ θύελλαι σπανίζουν.

Ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ νῆσος εὑρίσκεται εἰς πολὺ μεγάλην ἀπὸ πάσης ἠπείρου ἀπόστασιν, αὕτη εἶχεν ἄλλοτε ὅλως ἰδιάζουσαν βλάστησιν, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἐξηφανίσθη. Σήμερον καλύπτουν τὴν Ἁγίαν Ἑλένην δένδρα εἰσαχθέντα ἀπὸ διαφόρους χώρας, ἤτοι δρῦς, πεῦκα, κυπάρισσοι καὶ φυτεῖαι καφέ, ζαχχαροκαλάμου, βανανῶν, μηλεῶν, γεωμήλων, ἰγνάμου κ.τ.λ. Τὰ ἰθαγενῆ ζῷα ἔχουν ἐπίσης ἀντικατασταθῆ ὑπὸ τῶν κατοικιδίων ζῴων τῆς Εὐρώπης. Ἐν Ἁγίᾳ Ἑλένῃ σῴζεται μόνον ἓν ἰθαγενὲς πτηνόν, ὁ Gharadrius pecuarius, καὶ 96 εἴδη πεταλουδῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἥμισυ εἶνε αὐτόχθονα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἁγίας Ἑλένης ἀνήκουν εἰς διαφόρους φυλάς. Οἱ πρῶτοι ἀποικίσαντες αὐτὴν ὑπῆρξαν πορτογάλλοι τινὲς στρατιῶται, οἵτινες ὑπέστησαν τὴν ποινὴν τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ λόγῳ λιποταξίας καὶ ἐγκατελείφθησαν ἐκεῖ μαζὶ μὲ μερικοὺς μαύρους δούλους (1513). Κατόπιν ἐγκατέστησαν ἐν αὐτῇ Ὀλλανδοί, εἶτα Ἄγγλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλαὶ οἰκογένειαι καταστραφεῖσαι κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊὰν τοῦ Λονδίνου (1666). Ἀργότερον ἦλθον καὶ κατῴκησαν ἐν τῇ νήσῳ πολλοὶ κινέζοι καλλιεργηταὶ μαζὶ μὲ τὰς οἰκογενείας των, τέλος δέ, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Νοτιοαφρικανικοῦ πολέμου, οἱ Ἄγγλοι μετέφεραν εἰς αὐτὴν πολλοὺς αἰχμαλώτους Μπόερς. Ἄλλοτε ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων ἦτο μεγαλύτερος, ἀλλ' ἠλαττώθη λόγῳ μεταναστεύσεως τούτων εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀποικίαν τοῦ Ἀκρωτηρίου (Νότιος Ἀφρική).

Ἡ Ἁγία Ἑλένη ἀνήκει εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ κυβερνᾶται ὑπὸ διοικητοῦ ἑδρεύοντος ἐν Τζέϊμστάουν καὶ βοηθουμένου ὑπὸ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου. Εἰς τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα αὐτῆς ὑπάρχει ἀστεροσκοπεῖον καὶ σταθμὸς τῆς Ἀγγλικῆς Ἀνατολικῆς Τηλεγραφικῆς Ἑταιρείας (Eastern Telegraph Company). Τέλος, ἡ ἐκπαίδευσις εἶνε λίαν ἀνεπτυγμένη ἐν τῇ νήσῳ διότι κέκτηται 4 δημόσια καὶ 7 ἰδιωτικὰ σχολεῖα.

Ἄλλοτε ἡ Ἁγία Ἑλένη εὑρίσκετο εἰς μεγάλην ἐμπορικὴν ἀκμὴν διότι ἀπετέλει σταθμὸν τῶν πρὸς τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος κατευθυνομένων καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐπανερχομένων πλοίων καὶ ἱστιοφόρων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κοπὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ ἡ ναυτιλία ἀκολουθεῖ τὴν νέαν ὁδόν, ὥστε ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς νήσου εὑρίσκεται σήμερον ἐν παρακμῇ.

Ἡ Ἁγία Ἑλένη ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Πορτογάλλου θαλασσοπόρου Ioão de Nova Castella τὴν 21 Μαΐου 1502. Μετὰ τοὺς Πορτογάλλους οἵτινες

Ὁ Ναπολέων εἰς τὴν Ἁγίαν Ἑλένην

ἐγκατέλειψαν τὴν νῆσον, αὐτὴ περιῆλθεν εἰς τοὺς Ὀλλανδούς, οἵτινες κατέλαβον αὐτὴν τῷ 1651. Ἀργότερα ἐπωλήθη ὑπὸ τούτων εἰς τὴν Ἀγγλικὴν

Digitized by Google

Ἑταιρείαν τῶν Ἰνδιῶν, ἀντὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Ἡ Ἑταιρία αὕτη ἀπῴκισεν τὴν νῆσον καὶ ἔκτισε τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου (Saint-James) (1660).

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1672, οἱ Ὀλλανδοί, μεταμεληθέντες διὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς νήσου, κατέλαβον διὰ προδοσίας τὸ φρούριον τοῦ ἁγίου Ἰακώβου· ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι, λαβόντες ἐνισχύσεις, τοὺς ἐξεδίωξαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας. Τέλος, τὴν 1ην Ἀπριλίου 1815 ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Ἁγίας Ἑλένης ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις.

Ἡ ἱστορία τῆς νήσου ταύτης δὲν περιέχει τι τὸ ἐνδιαφέρον μέχρι τοῦ 1815, καθ' ὃ δηλαδὴ ἔτος αὕτη ὑπεδείχθη ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς τόπος ἐξορίας διὰ τὴν μεγαλυτέραν στρατιωτικὴν μεγαλοφυΐαν τῶν νεωτέρων χρόνων. Ὁ ἐν τῇ νήσῳ θάνατος τοῦ Ναπολέοντος κατέστησεν ἀχώριστον τὸ ὄνομα τῆς νήσου ἀπὸ τὸ ἰδικόν του. Ὁ «Βελλερεφόντης», τὸ ἱστιοφόρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετεφέρθη εἰς τὴν νῆσον ὁ μέγας δορυκτήτωρ καὶ ἀνατροπεὺς τῶν εὐρωπαϊκῶν θρόνων, ἔφθασεν εἰς αὐτὴν τὴν 17ην Ὀκτωβρίου 1815. Ὁ Ναπολέων ἔζησεν ἐκεῖ ἐπὶ 6 ἔτη καὶ ἀπέθανε περὶ τὴν 6ην ἀπογευματινὴν τῆς 5ης Μαΐου 1821, ἐνεταφιάσθη δὲ εἴς τινα παρὰ τὸ Λόγκουδ τοποθεσίαν κάτωθι μιᾶς ἰτέας. Τὸ 1840 τὰ ὀστᾶ του μετεφέρθησαν εἰς Γαλλίαν καὶ ἐτάφησαν μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας.

Τῷ 1858 ἡ Κυβέρνησις τῆς δευτέρας Αὐτοκρατορίας ἠγόρασε τὴν οἰκίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ κατῴκησεν ὁ Ναπολέων ἐν τῇ νήσῳ καὶ ἐτοποθέτησε τὰ ἐν αὐτῇ ἔπιπλα καὶ ἀντικείμενα εἰς ἣν θέσιν εὑρίσκοντο ταῦτα κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του. Ἐπίσης ἠγόρασε τὴν κοιλάδα, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχε ταφῆ τὸ σῶμα τοῦ Ναπολέοντος πρὸ τῆς μεταφορᾶς αὐτοῦ εἰς Γαλλίαν καὶ ὥρισεν ὅπως παραμένῃ εἰς Λόγκουδ εἷς ἀνώτερος Γάλλος ἀξιωματικὸς ὡς φύλαξ καὶ τιμητικὴ φρουρὰ τοῦ τάφου (Βλέπε Ναπολέων, ὁ Μέγας).

Βιβλιογραφία. Uber das Klima von Sankt Helena, 1879 (W. Koeppen).— Die Insel Sankt Helena, 1879 (J. C. Beer).— A few notes on Saint Helena and descriptive Guide, 1883 (B. Grant). καὶ τ. λ.

Ἁγία Ἑλένη (St Elen's). Πόλις τῆς Ἀγγλίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ Λάνκασαϊρ (Lancashire), εἰς ἀπόστασιν 307 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Λονδῖνον καὶ 20 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Λίβερπουλ· 71.551 κάτοικοι. Ἐκ τῶν δημοσίων κτιρίων ἀξιόλογα εἶνε τὸ Δημαρχεῖον καὶ τὸ Ἰνστιτοῦτον Γκάμπλ (Gamble Institute), τεχνικὴ σχολὴ κτισθεῖσα δαπάναις τοῦ σὲρ Δαυῒδ Γκάμπλ. Ἡ πόλις ἔχει τρία δημόσια πάρκα.

Μεγάλα ἐργοστάσια ὑαλουργίας, παγκοσμίου φήμης, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, φαρμάκων σπεσιαλιτὲ καὶ κεραμευτικῆς. Μεγάλη κατεργασία τοῦ χάλυβος, τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ ὀρειχάλκου.

Ἡ ἐμπορικὴ καὶ βιομηχανικὴ εὐεξία τῆς πόλεως χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, σήμερον δὲ ἡ Ἁγία Ἑλένη ἀποστέλλει ἓν μέλος εἰς τὴν βουλὴν τῶν Κοινοτήτων.

Ἁγία Ἑλένη (Sainte Hélène). Ὄνομα τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας:

Ἁγία Ἑλένη (Sainte-Hélène-sur-Isère). Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας· κάτ. 1.162. *Ἁγία Ἑλένη* (Sainte Hélène-du-Lac). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ. 700 κάτ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. *Ἁγία Ἑλένη* (Sainte Hélène-Bondeville). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure) κάτ. 673. *Ἁγία Ἑλένη*. Ἐν τῷ νομῷ Βοσγίων· κάτ. 580. *Ἁγία Ἑλένη*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄραος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· κάτ. 552. *Ἁγία Ἑλένη*. Ἐν τῷ νομῷ Μορμπιχὰν (Morbihan)· κάτ. 725. *Ἁγία Ἑλένη*. Ἐν τῷ νομῷ Λοζὲρ (Lozère)· κάτ. 234. *Ἁγία Ἑλένη*. Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης. κάτ. 1.135.

Ἁγία Ἐλεοῦσα. Χωρίον τῆς κοινότητος Καλανίστρων τῶν Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 81. *Ἁγία Ἐλεοῦσα.* Προάστειον τῶν Ἀθηνῶν ὀνομαζόμενον οὕτω ὡς ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἐκεῖ ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τῆς Ἐλεούσης, κοινῶς Ἁγίας Ἐλεούσας. Εὑρίσκεται εἰς τὴν γραμμὴν τῶν τροχιοδρόμων Ἀθηνῶν—Φαλήρου, μετὰ τὴν στάσιν τῆς Καλλιθέας, εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας κώμης Ξυπετή. *Ἁγία Ἐλεοῦσα·* ἰαματικὴ πηγὴ θειούχων ὑδάτων ψυχρῶν, νοτιανατολικῶς τοῦ χωρίου Δελλαπορτᾶτα τῆς νήσου Κεφαλληνίας, κεχωσμένη εἰς τὸ βάθος ρευματιᾶς. Δὲν γίνεται ὅμως μεγάλη χρῆσις τῶν ὑδάτων τούτων, καίτοι θεωρουμένων ἀρίστων (ὁ κ. Α. Κορδέλλας, εἰς τὸ περὶ αὐτοφυῶν μεταλλικῶν ἰαματικῶν ὑδάτων τῆς Ἑλλάδος σύγγραμμά του, λέγει ὅτι τὰ τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης ἁμιλλῶνται πρὸς τὰ Eaux Bonnes τῶν Πυρρηναίων), λόγῳ τῆς ἐλλείψεως λουτήρων καὶ οἰκημάτων διὰ τοὺς ἀσθενεῖς.

Ὁ Τάφος τοῦ Ναπολέοντος ἐν Ἁγίᾳ Ἑλένῃ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ναπολέοντος τὴν 5 Μαΐου 1821, τὸ σῶμά του ἐτάφη ἐντὸς κοιλάδος τινὸς ὑπὸ συστάδα ἰτεῶν. Αἱ πλάκες αἵτινες ἐσκέπαζον τὸν τάφον μετεφέρθησαν εἰς Γαλλίαν μαζὶ μὲ τὰ ὀστᾶ τοῦ Ναπολέοντος καὶ φυλάσσονται σήμερον εἰς τὸ Μέγαρον τῶν Ἀπομάχων.

Ἁγία Ἐλέσα· ὄρος πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς νήσου Κυθήρων, ὕψους 550 μέτρων. Ἐπωνομάσθη οὕτως ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Ἐλέσης. Ἡ ἁγία αὕτη λατρεύεται μόνον εἰς τὰ Κύθηρα, ὅπου καὶ ἤθλησε κατὰ τὰς ἐπιτοπίους παραδόσεις, τὸ 375 μ. Χ., λέγεται δὲ ὅτι καὶ ὁ τάφος αὐτῆς ὑπάρχει ἐντὸς ἡφαιστειώδους ρωγμῆς τοῦ ὄρους. Ὁ ναὸς τῆς ἁγίας ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐκτίσθη ἐπὶ παλαιοτέρου ναΐσκου, ἑορτάζει δὲ τὴν 1 Αὐγούστου.

Ἁγία Εὐαγγελίστρια. Χωρίον τοῦ Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας· κάτοικοι 15.

Ἁγία Εὐθυμία· χωρίον τῆς Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ Δ. Μυονίας, τοῦ ὁποίου ἦτο πρωτεύουσα, καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἔκτασις 60 τετραγ. χιλιόμετρα· κάτοικοι 1418. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀμφίσσης (ΝΑ.) ὥρ. 1. 30' καὶ ἀπὸ Γαλαξειδίου (Β) ὥρ. 4. Βορείως ταύτης ὑπάρχουν λείψανα πελασγικῶν τειχῶν. Δημοτ. σχολ. ἀρρένων. Δημοτ. σχολ. θηλέων. Ταχυδρ. Τηλεγραφ. Παράγει δημητριακὰ καὶ ὄσπρια.

Ἁγία Εὐλαλία (Santa Eulalia). Κώμη τῆς Ἰβύζης μιᾶς τῶν Βαλεαρίδων (Μεσόγειος θάλασσα). Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ ἔχει 4,765 κατοίκους. Ὀρυχεῖα μολύβδου.

Ἁγία Εὐτυχία (Sainte-Fortunade). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κορρὲζ (Corrèze) καὶ ἔχουσα 2.131 κατοίκους. Κεῖται εἰς ὕψος 465 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει πολλὰ σιδηρουργεῖα.

Ἁγία Εὐφημία· χωρίον τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Πυλαρέων τοῦ ὁποίου ἦτο πρωτεύουσα, καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. (Κάτοικοι 412· ἔκτασις 8500 στρέμ.). Κεῖται παρὰ τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Σάμης, ἀπέχει δὲ ἀπὸ Σάμης 1. 30' καὶ ἀπὸ Ἀργοστολίου 4 ὥρας. Ὁ λιμὴν αὐτῆς προστατεύεται καὶ ὑπὸ κυματοθραύστου, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ὑψοῦται φάρος φωτὸς λευκοῦ σταθεροῦ, εἶνε δὲ βαθύτατος καὶ παρ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν προκυμαίαν, ὥστε δύναται νὰ πλευρίζουν τὰ πλοῖα πρὸς ἄμεσον φόρτωσιν καὶ ἐκφόρτωσιν. Τὸ χωρίον ἔχει περὶ τὰς 70 οἰκίας, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς μεγάλαι καὶ κομψαί, ὑδρεύεται δὲ ἐκ δεξαμενῶν. Εἰς τὸ χωρίον ὑπάρχει καὶ μέγας ναὸς τῆς Ἁγίας Εὐφημίας μετὰ προσηρτημένης μεγάλης οἰκοδομῆς, ἔνθα τὸ Κοινοτικὸν κατάστημα, κτισθεὶς δαπάνῃ Σωφρονίου Μακρῆ ἐκ τοῦ χωρίου Μακρηώτικα τῆς Πυλάρου, ὡς καὶ τὸ διὰ κληροδοτήματος τοῦ ἰδίου ἱδρυθὲν «Σωφρόνειαν πτωχοκομεῖον». Ἔχει ἐπίσης γραμματοδιδασκαλεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον καὶ τηλέφωνον, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ ὑποτελωνεῖον. Παράγει ὄσπρια, δημητριακά, τυρόν. Ὄχι μακρὰν τοῦ χωρίου, δεξιὰ τῷ ἀνερχομένῳ τὴν ἁμαξιτὴν ὁδόν, ὑπάρχουν κτίσματα ἀρχαϊκῆς οἰκοδομῆς. Εἰς τὴν Ἁγίαν Εὐφημίαν ὑπάγεται καὶ ἡ νησὶς Πεταλᾶ.

Ἁγία Εὐφημία. Γυναικεία μονή, κειμένη εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δήμου Κερκυραίων τοῦ νομοῦ Κερκύρας, ἀπέχουσα δὲ ἀπὸ τῆς πρωτευούσης 20'. Καλογραῖαι 10.

Ἁγία Εὐφημία· τοποθεσία ἐν Λοκρίδι εἰς τὸν Κρισαῖον κόλπον, 6 χιλιόμ. πρὸς βορρᾶν τοῦ Γαλαξιδίου, ὅπου εὑρίσκονται ἐρείπια. Ἀρχαία: *Εὐπάλεια* ἢ *Εἰσπίλιον*. Ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχει καὶ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.

ἁγιάζι· ἡ νυκτερινὴ δροσιά, ἡ ἑωθινὴ δρόσος, ἡ δροσούλα τῆς αὐγῆς. Ἡ λέξις εἶνε τουρκικὴ ajaz.

ἁγιάζω· 1) γίνομαι ἅγιος: «θέλω νἁγιάσω καὶ δὲν μ'ἀφίνουν οἱ διαβόλοι». 2) ἀνακηρύττομαι ἅγιος καὶ 3) μεταβατικόν: καθοσιώνω, καθιερώνω, ἀνακηρύττω ἅγιον (canoniser)· βλ. ἁγιοποίησις. 4) ραντίζω δι' ἡγιασμένου ὕδατος τοὺς πιστούς: κάθε πρωτομηνιὰ *ἁγιάζουν* οἱ παπάδες μὲ μικρὸ ἁγιασμὸ καὶ τὴν παραμονὴ τὰ Φῶτα μὲ μεγάλο ἁγιασμό. 5) καθιστῶ τι ἅγιον, ἱερόν, ἀνεπίληπτον: ὁ σκοπὸς *ἁγιάζει* τὰ μέσα. 6) ἁγίζω, ἁγιστεύω, καθιερῶ, συγκαθαγιάζω, ἐκθειῶ, ἅγιον ποιῶ, 7) τάσσω τινὰ εἰς ἱερὰν ὑπηρεσίαν. 8) εὐλογῶ: *ἁγίασον* πάτερ, τὸ ὕδωρ τοῦτο, τὸν ἄρτον τοῦτον κτλ.

Ἁγία Ζώνη Μονή· κεῖται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Βαθέος τοῦ νομοῦ Σάμου· κάτ. 14.

Ἁγία Θέκλα (ἴδε *Ἁγία Θέκλη*).

Ἁγία Θέκλη· ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι:

Ἁγία Θέκλη (ἢ Ἁγία Θέκλα), πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος, χωρίον ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀνωγητῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἀπέχον δὲ ἀπὸ Ληξουρίου 2 ὥρας· κάτοικοι 456. Ἔχει ἑλληνικὸν σχολεῖον ἰδιοσυντήρητον, δημοτικὸν ἀρρένων, δημοτικὸν θηλέων, παράγει δὲ οἶνον, ἔλαιον,

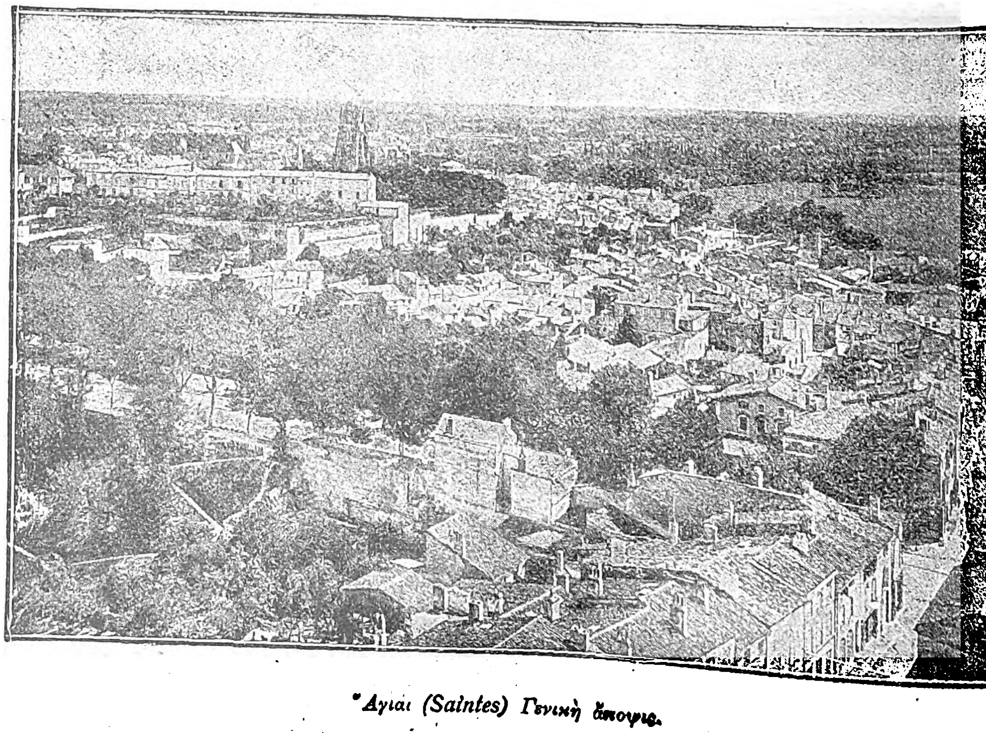

Ἅγιαι (Saintes) Γενικὴ ἄποψις.

Digitized by Google

γεώμηλα, σταφίδα, τυρόν. Πλησίον τῆς Ἁγίας Θέκλης κεῖνται ἐρείπια τῆς κατὰ τὸν μεσαίωνα ἀκμασάσης μονῆς τῶν Ἰργυιῶν (κοινῶς Γεργιῶν), ἥτις κατεστράφη ἐκ σεισμοῦ, βορειοδυτικῶς δὲ μικρὸν ὀροπέδιον κοῖλον σταφιδοφόρον, αἱ Δρακιαίς.

Ἡ κοινότης Ἁγίας Θέκλης ἔχει κατοίκους 828, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία Βελατώρια (κ. 129), Βόβικες (κ. 78) καὶ Καλᾶτα (κ. 165).

Ἁγία Θέκλη· χωρίον τῆς κοινότητος Ὡρολογίου τῆς Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας· κάτοικοι 121.

ἀγιάθονας· συμφυρμὸς τοῦ: *ἴονθος + δοθιὴν* > *γιόθονας* καὶ μὲ τὸ προθεματικὸν *ἀ*: *ἀγιόθονας* καὶ κατὰ ἀφομοίωσιν τοῦ *ο* πρὸς τὸ προηγούμενον *α*: *ἀγιάθονας*. 1) εἶδος ἐξανθήματος τῆς ἥβης ἐπὶ τοῦ προσώπου: ἴονθος· 2) *βύζουνας* ἢ βούζουνας ὡς ἐκ τοῦ σχήματος, 3) *μαύρη* ὡς ἐκ τοῦ χρώματος, κατὰ μετάπτωσιν ἐννοίας ἐκ τοῦ ἄνθρακος (παθήσεως), ὁ δοθιήν.

Ἅγιαι (Saintes). Πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ Νομῷ Κάτω Σαράντ (Charente-Inférieure) καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σαράντ, ὅστις χωρίζει τὴν κυρίως πόλιν ἀπὸ τὸ προάστειον Ντὰμ (Dâmes). Σταθμὸς σιδηροδρόμου καὶ διασταύρωσις τῶν γραμμῶν Παρισίων-Βορδώ. 20.285 κάτ. Λιμὴν ἀρκετὰ ἐμπορικός, ἐμποροδικεῖον, δικαστήρια, κολλέγιον. Βιβλιοθήκη 30.000 τόμων μὲ πολύτιμα χειρόγραφα. Μουσεῖον ἀρχαιοτήτων. Ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ἀγγειοπλαστικῆς. Ἐμπόριον κονιάκ.

Ἅγιαι Μαρίαι (Les Saintes-Maries). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ τῶν Ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ (Bouches du-Rhône). Ὀνομάζεται οὕτω εἰς μνήμην τῆς Ἁγίας Μαρίας, μητρὸς τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου καὶ τῆς Μαρίας Σαλώμης. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐκα-

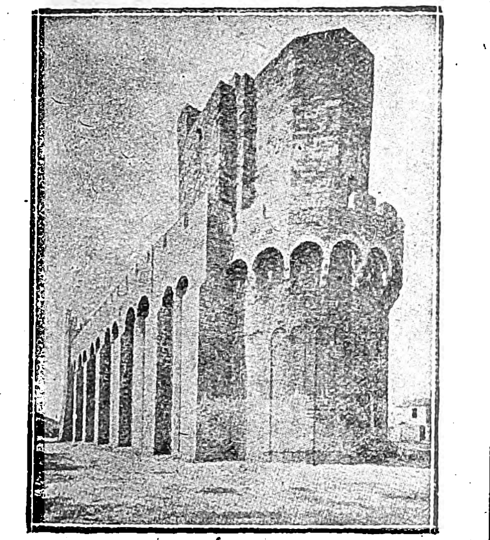

Ἅγιαι Μαρίαι. Ἐκκλησία.

λεῖτο Villa de la Mar (πόλις τῆς θαλάσσης) ἀπήλαυε δὲ πολλῶν προνομοίων. Ἡ περίφημος ἐκκλησία τῶν Δύο Μαριῶν ἀνάγεται εἰς τὸν 12ον αἰῶνα, ἀνεκαινίσθη δὲ τὸν παρελθόντα αἰῶνα (1864) καὶ θεωρεῖται ὡς ἱστορικὸν μνημεῖον. Ἔχει ἔξωθεν ὄψιν φρουρίου μᾶλλον ἢ ἐκκλησίας, μὲ τοὺς παχεῖς τοίχους καὶ τοὺς πυργίσκους της. Ὁ χορὸς κεῖται ἄνωθι μιᾶς ἀρχαίας κρύπτης καὶ κάτωθι ἑνὸς ἐσωτερικοῦ ἀνωγείου περιέχοντος ἀρχαίους τάφους, οἵτινες προσελκύουν προσκυνητὰς ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Γαλλίας.

Ἡ πόλις εἶνε κτισμένη ἐπὶ νέου κανονικοῦ σχεδίου, ὁ δὲ λιμήν της στερεῖται ζωηρότητος. Ἁμαξιτὴ ὁδὸς μήκους 38 χιλιομέτρων ἑνώνει αὐτὴν μὲ τὴν πόλιν Ἄρλην.

Ἁγία Ἰουλία (St.-Julia). Πολίχνη τῆς Δημοκρατίας τῆς Ἀνδόρρας, εἰς ἀπόστασιν 6 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Ἀνδόρρας—1,500 κάτ. Ἀνθηρὰ βιομηχανία ὑφασμάτων καὶ καπνῶν.

Ἁγία Ἰουλιέττα (Sainte-Juliette). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρὼν καὶ ἔχουσα 1.025 κατοίκους.

Ἁγία Ἰσαβέλλα (Santa-Isabel). Πρωτεύουσα τῆς νήσου Φερνάνδο-Πὸ (ἰσπανικὴ κτῆσις ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Γουϊνέας) καὶ ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῶν ἰσπανικῶν ἀποικιῶν τοῦ ἰδίου κόλπου. Εἶνε σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου, τόσον μὲ τὴν ἀφρικανικὴν ἀκτήν, ὅσον καὶ μὲ τὴν Εὐρώπην. Ἐξαγωγὴ κακάου καὶ φοινικελαίου. Κάτοικοι 2.000.

Ἁγία Καικιλία (Sainte-Cécile). Ὄνομα τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας: *Ἁγ. Καικιλία.* Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire). 400 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐρείπια γαλλορωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἀνακαλυφθέντα τῷ 1840. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman).— *Ἁγ. Καικιλία.* Ἐν τῷ νομῷ Βωκλὺζ (Vaucluse), 1,626 κάτ.—*Ἁγ. Καικιλία.* Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης, 612 κάτ.—*Ἁγ. Καικιλία.* Ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας (Indres), 313 κάτ.—*Ἁγ. Καικιλία* (Sainte-Cécile-d'Andoige). Ἐν τῷ νομῷ Γάρδης (Garde), 1.186 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. — *Ἁγ. Καικιλία* (Sainte-Cécile-du-Cayron). Ἐν τῷ νομῷ Τὰρν (Tarn), 252 κάτ.

Ἁγία Καρδία τοῦ Ἰησοῦ. Ἑορτὴ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, συνισταμένη εἰς τὴν λατρείαν τῆς καρδίας τοῦ Ἰησοῦ ὡς συμβόλου τῆς ἀγάπης του πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνεσαρκώθη καὶ ὑπέστη ἐν τέλει τὸν σταυρικὸν θάνατον. Ἡ ἑορτὴ αὐτὴ χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 17ου αἰῶνος, ἡ δὲ καθιέρωσίς της ἀποδίδεται εἰς πρωτοβουλίαν τῆς μοναχῆς Μαργαρίτας-Μαρίας Ἀλακόκ, τὴν ὁποίαν ὁ Πάπας Πῖος ὁ 9ος κατέταξε τὸ 1864 μεταξὺ τῶν ἁγίων. Ἡ ἑορτὴ ἐξηπλώθη κυρίως ἀπὸ τοῦ 1720, τελουμένη τὴν πρώτην Παρασκευὴν μετὰ τὰ ὀκταήμερα τῆς Ἁγίας Δωρεᾶς, ἀπὸ δὲ τοῦ Πίου 9ου ἐγενικεύθη εἰς ὅλον τὸν καθολικὸν κόσμον.

Ἁγία Κλαδόρμη· Μονή. Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος Φούρκας τῆς Κονίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων· κάτοικοι 5.

Ἁγία Κλάρα (Santa Clara). Πόλις τῆς νήσου Κούβας καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Ἀπέχει τῆς Ἀβάνας 396 χιλιόμετρα καὶ ἔχει 20,000 κατ.

ἀγιὰκ-ντιβάν· τουρκικὴ λέξις ἀπὸ τὸ ἀγιὰκ =ποὺς καὶ ντιβὰν=συμβούλιον, συγκέντρωσις. Δηλαδή: συμβούλιον ἐπὶ ποδός. Καλεῖται δὲ οὕτω τὸ συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ὁ Σουλτᾶνος συγκαλεῖ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς ἢ κρισίμους περιστάσεις καὶ εἰς τὸ ὁποῖον λαμβάνουν μέρος ὄχι μόνον οἱ ὑπουργοί, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀνώτεροι ἀρχηγοὶ τῶν στρατιωτικῶν μονάδων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ λαμβάνοντες μέρος ἐστέκοντο κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ ὄρθιοι, τὸ τοιοῦτον συμβούλιον ἐκλήθη ἀγιὰκ-ντιβάν.

Ἁγία Κυριακή· ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι:

Ἁγία Κυριακή (Παλαιὰ χώρα)· τῆς κοινότητος Καρύστου τοῦ νομοῦ Εὐβοίας· κάτοικοι 18. Ἀπέχει ἀπὸ Καρύστου 20'.

Ἁγία Κυριακή (λέγεται καὶ Σφέτα-Νεδέλα)· χωρίον τῆς Καστορίας τοῦ νομοῦ Φλωρίνης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 395. Ἀπέχει 3. 15' Δ. τῆς Καστορίας.

Ἁγία Κυριακή· τῆς κοινότητος Πάργας τοῦ Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης· κάτοικοι 73.

Ἁγία Κυριακή· ἐπίνειον τῆς κοινότητος Τρίκκερι τοῦ Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσσης ἀπέχον ἀπὸ Τρίκκερι λ. 30' καὶ ἀπὸ Βόλου πεζῇ μὲν 14 ὥρας, θαλασσίως δὲ 18 μίλια. Τελωνοφυλακεῖον. Κάτ. 133.

Ἁγία Κυριακή· ἐπίνειον τῆς κοινότητος Φιλιατρῶν τῆς Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας ἀπέχον ἀπὸ Φιλιατρῶν λ. 45'· ἕδρα ὑποτελωνείου· κάτοικοι 39.

Ἁγία Κυριακή τῆς κοινότητος Μεγάλων Καλυβίων τῶν Τρικκάλων τοῦ νομοῦ Τρικκάλων· κάτοικοι 236. Ἀπέχει ἀπὸ Τρικκάλων 1 ὥραν. Γραμματοδιδασκαλεῖον.

Ἁγία Κυριακή· Μετόχιον (Ἐσφιγμένου)· κεῖται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Συκιᾶς τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης· κάτ. 41, καὶ

Ἁγία Κυριακή. Λόφος παρὰ τὸ χωρίον Τσαοῦσι τῆς κοινότητος Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Λακεδαίμονος, (1 ½ ὥρα ἀπὸ Σπάρτης) ὅπου ἔκειτο τὸ *Ἀμυκλαῖον*, ἤτοι ἱερὸν τοῦ Ἀμυκλαίου Ἀπόλλωνος, καὶ ἡ ἀρχαία πόλις *Ἀμύκλαι* (ἴδε λέξεις).

ΑΓΙΑ ΛΑΥΡΑ Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΗ

Ἐθνικὰ κειμήλια καὶ ἱστορικὰ γεγονότα.

Ἀπὸ τῆς ὡραίας πύλης τοῦ μικροῦ της Ναοῦ ἠκούσθη τὸ πρῶτον σύνθημα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος: «Ἐλευθερία ἢ θάνατος, Ἀδελφοί».

Δυτικῶς τῶν Καλαβρύτων καὶ εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπ' αὐτῶν κεῖται ἐπὶ μαγευτικοῦ λοφίσκου ἡ ἱστορικὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας. Κατὰ τινα χειρόγραφον κώδικα, τὴν Μονὴν ἔκτισε τῷ 961 ἐπὶ αὐτοκράτορος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος εἰς συνασκητὴς τοῦ ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Ἡ παλαιὰ Μονὴ δὲν ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεως ἀλλὰ Ν. Δ. αὐτῆς εἰς ἀπόστασιν 300 περίπου μέτρων, ἐκεῖ ἔνθα καὶ νῦν σῴζονται ἐρείπια ὑπὸ τὸ ὄνομα Παλαιομονάστηρον. Ἐν αὐτῇ ἐμόναζον, παρὰ τὴν στενότητα τοῦ χώρου, 964 ἀλλ' ἔμεινεν ἐκεῖνο ὅλως ἀβλαβές. Ἡ παράστασις τοῦ θαύματος τούτου σῴζεται ἔτι ἡμίσβεστος ἐν ταῖς ἁγιογραφίαις ταῖς ἐπὶ τοῦ ἠρειπωμένου νάρθηκος τοῦ ἐν τῇ ἐκεῖ Μονῇ ναοῦ. Μετὰ πάροδον ἐτῶν τινων ὁ μοναχὸς Εὐγένιος μεταβὰς εἰς τὸν Βοεβόδαν τῆς Μολδοβλαχίας Βασίλειον, ὅστις ἦτο ἡγεμὼν αὐτῆς, κατώρθωσε νὰ συλλέξῃ πολλὰς συνδρομὰς διὰ τῶν ὁποίων ἔκτισεν, ἀνατολικώτερον τῆς ὑπαρχούσης, νέαν μεγαλοπρεπῆ Μονήν, τὴν ἱστορικὴν Μονὴν τοῦ Ἀγῶνος, πέριξ τοῦ σωζομένου ἤδη ἀλλ' ἑτοιμορρόπου βυζαντινοῦ ναΐσκου τῆς Θεοτόκου, εἰς ἐκείνην ἀνήκοντος. Τὰ

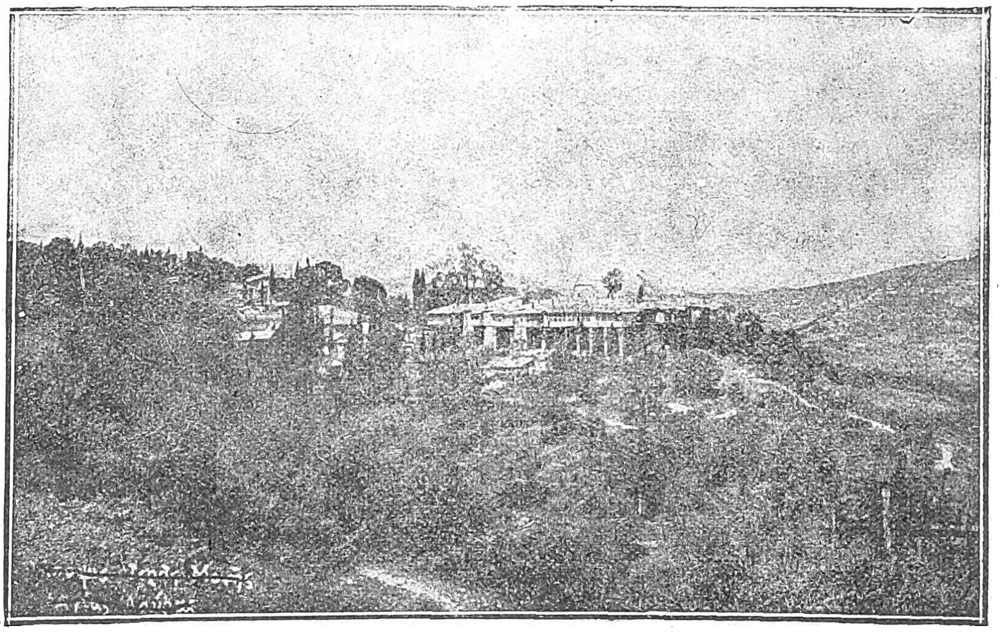

Ἄποψις τῆς Μονῆς Ἁγίας Λαύρας τῆς κτισθείσης μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν.

μοναχοί. Ἡ Μονὴ αὐτὴ διετηρήθη ἀνέπαφος μέχρι τοῦ 1585 ὅτε ἐσυλήθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῶν μοναχῶν κατασφαγέντων ἢ διασκορπισθέντων. Τῷ 1600 ἡ Μονὴ ἀνεκτίσθη ὡς Σταυροπηγιακὴ τῇ ἐπιστασίᾳ τοῦ ἐκ Καλαβρύτων Ἡγουμένου αὐτῆς Ἰωάννου. Διὰ τὴν ἀνάκτισιν ταύτην ὑπάρχει καὶ σχετικὴ παράδοσις, καθ' ἣν τὴν δαπάνην κατέβαλεν ἱερεύς τις παρακειμένου χωρίου συνεπείᾳ θαύματος τῆς Θεοτόκου, καθ' ὃ λύκος ἁρπάσας τὸ βρέφος του ἔρριψεν αὐτὸ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου, ὑφ' ὃν ἡ Μονή, πρὸς τὰ κάτω, θεωμένου τοῦ πατρός, αἴτια ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐκτίσθη ἡ νέα Μονὴ καὶ ἐγκατελείφθη ἡ παλαιὰ δὲν εἶναι γνωστά. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν βάσιν ἀποτόμου βράχου καὶ διέτρεχε τὸν κίνδυνον μὲ τὴν παραμικρὰν σεισμικὴν δόνησιν νὰ καταστραφῇ. Τὴν 4ην Μαΐου 1826 ὁ Ἰμπραῒμ πασᾶς πρὸς ἐκδίκησιν ἐπυρπόλησε τὴν Μονὴν ταύτην, διασωθέντος μόνον τοῦ Καθολικοῦ, ὅπερ ἐπεσκευάσθη τὸ 1898.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους ὀλίγον ἀνατολικῶς τῆς πυρποληθείσης Μονῆς ἡ σημερινή, ἧς τὸ Καθολικόν, καταστραφὲν ἐκ σεισμῶν τῷ 1844, ἀνεκτίσθη ἐκ βάθρων τῷ 1850. Ἐξωτερικῶς

Digitized by Google

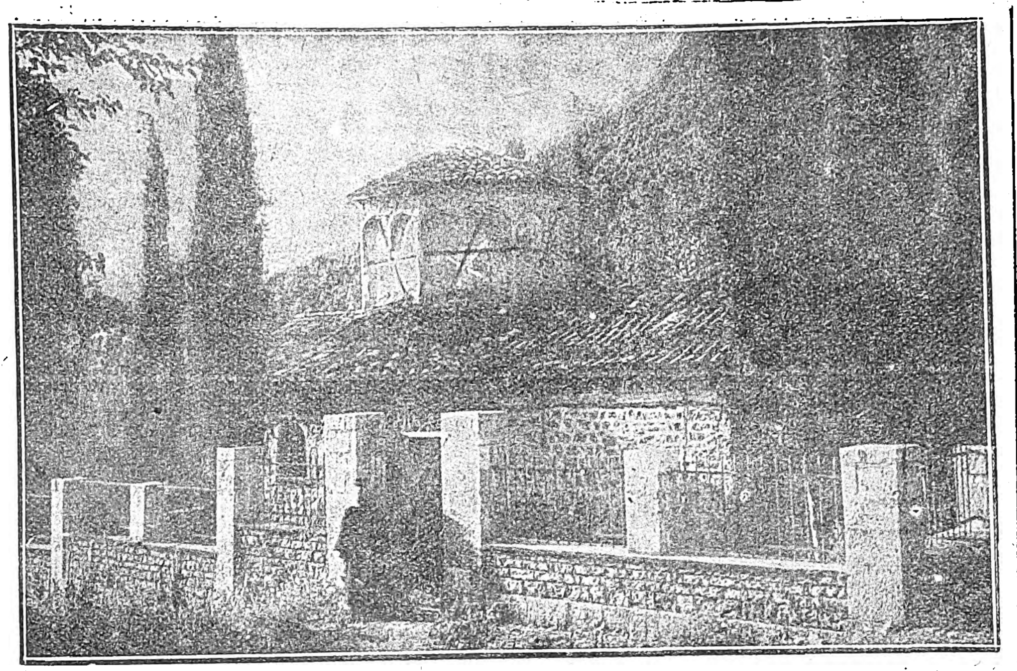

Ὁ Ναΐσκος τῆς Θεοτόκου ὅπου ἐδόθη ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λαβάρου ὅρκος ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας.—Εἶναι τὸ σωζόμενον Καθολικὸν τῆς Ἱστορικῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Λαύρας τῆς πυρποληθείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων.

αὕτη παρέχει ὄψιν περικαλλοῦς καὶ κολοσσαίου πύργου, ἐσωτερικῶς δὲ εἶνε κομψῶς κατεσκευασμένη. Πέριξ τοῦ ναοῦ ὑψοῦνται ἀλλεπάλληλα τὰ κελλία καὶ αἱ ἀποθῆκαι τῆς Μονῆς· περαιτέρω δὲ ἁπλοῦνται οἱ περικαλλεῖς κῆποι, οἱ μελισσῶνες, οἱ ἀγροί, οἱ λειμῶνες, τὰ δάση καὶ τὰ ποιμνιοστάσια αὐτῆς. Ἐντὸς τῆς Μονῆς διαφυλάσσεται ἓν τῶν γνησιωτάτων καὶ πολυτίμων τοῦ Ἑλληνισμοῦ κειμηλίων, ἡ κάρα τοῦ ἁγίου Ἀλεξίου τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, δωρηθεῖσα ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ τῷ 1359. Αὕτη κέκτηται θαυματουργὸν δύναμιν κατὰ τῶν ἐπιδημικῶν νόσων, καθὼς καὶ κατὰ τῶν νόσων καὶ τῶν ἐντόμων τῶν προσβαλλόντων τὰς ἀμπέλους, τὰ φυτὰ καὶ τὰ γεωργικὰ προϊόντα τῆς χώρας. Τῇ 17 Μαρτίου, ἡμέρᾳ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου, μετὰ τὴν ἐν τῇ Μονῇ λειτουργίαν, μετακομίζεται ἐξ αὐτῆς τὸ ἱερὸν λείψανον εἰς τὰ Καλάβρυτα, ἔνθα ἐν κατανύξει καὶ μεγαλοπρεπείᾳ ὑποδέχεται αὐτὸ σύμπασα ἡ πόλις, τελουμένου δημοτελοῦς ἁγιασμοῦ ἐν τῷ ἐκεῖ Μητροπολιτικῷ ναῷ. Εἰς τὸ Σκευοφυλάκιον τῆς Μονῆς φυλάσσονται ὡσαύτως, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων κειμηλίων, κεντητοὶ ἐπιτάφιοι ἀρίστης τέχνης, ἀδαμαντοποίκιλτον Εὐαγγέλιον, κοσμούμενον ὑπὸ 1200 ἀδαμάντων περιαυγαζόντων ἀρίστης καὶ λεπτοτάτης τέχνης ἁγιογραφίας, δῶρον τῆς αὐτοκρατείρας τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνης, χρυσοΰφαντοι εἰκόνες, τεχνικώταται προσωπογραφίαι ἁγίων καὶ τμῆμα τοῦ ξυλογλύπτου Τέμπλου τοῦ ἱστορικοῦ ναοῦ, εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζεται ἡ φραγγέλωσις τοῦ Χριστοῦ. Οἱ μοναχοὶ ἐπιδεικνύουν ὡσαύτως τὸν Δεσποτικὸν Σάκκον καὶ τὴν Δεσποτικὴν ῥάβδον, ἅτινα ἀποδίδουν εἰς τὸν ὑψώσαντα τὴν Σημαίαν τοῦ Ἀγῶνος ἐπίσκοπον Π. Πατρῶν Γερμανόν.

Ἐν Λαύρᾳ ὑπάρχουν κτίσματα τριῶν ἐποχῶν: 1) ἡ σημερινὴ μονή, 2) Ν. Δ. αὐτῆς τὸ διασωθὲν Καθολικὸν τῆς πυρποληθείσης ὑπὸ τοῦ Ἰμπραΐμ ἱστορικῆς Μονῆς καὶ 3) περὶ τὰ 300 μέτρα Α αὐτῆς τὸ Παλαιομονάστηρον.

Ἡ σημερινὴ Μονὴ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἄλλα κτίσματα δὲν παρουσιάζει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς τετραγώνου αὐλῆς της εὑρίσκεται τὸ νεώτερον Καθολικόν, ἱδρυθὲν τῷ 1850 εἰς ῥυθμὸν μεταγενέστερον μετὰ τρούλλου βασιλικῆς. Τὰ ἀρχαιότερα τῶν κελλίων της ἀνάγονται εἰς τὸ ἔτος 1828, ὅτε δηλαδὴ ἤρχισεν ἡ κτίσις αὐτῆς.

Τὸ Καθολικὸν τῆς πυρποληθείσης Μονῆς τοῦ Ἀγῶνος εἶνε τρίκογχον κτίσμα Ἁγιορειτικοῦ τύπου εἰς τὴν ἁπλουστέραν αὐτοῦ μορφήν. Ὁ τύπος οὗτος, ὅστις εἶνε παλαιότατος, ἀνεπτύχθη μεγάλως εἰς τὰς ὁμόρους χώρας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, τὰς δεχθείσας τὸν πολιτισμὸν αὐτοῦ (Σερβία, Ἀρμενία). Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῆς Τουρκοκρατίας τοιούτου εἴδους ναοὶ ἀπαντοῦν συχνότερον ἐν Ἑλλάδι. Διὰ τὸ σχῆμα τῆς Μονῆς ταύτης ἔχομεν τὸ σχεδίασμα τοῦ μοναχοῦ Barsky μεταβάντος εἰς αὐτὴν τῷ 1745. Εἰς αὐτὸ διακρίνεται ὁ ἄνωθεν τοῦ πυλῶνός της πύργος ἔνθα ἦτο καὶ τὸ κωδωνοστάσιον, καθὼς καὶ τὸ ἐν τῷ μέσῳ τῆς αὐλῆς Καθολικὸν ὅπερ διασῴζεται ἀκόμη. Ἔξω τῆς Μονῆς διακρίνονται οἱ ἀγροί, οἱ κῆποι, οἱ ἐλαιῶνες καὶ τὸ ἁλῶνι, ἀριστερὰ τῆς πύλης οἱ σταῦλοι, καὶ πρὸ αὐτῆς πλατεῖα, νοτίως δὲ τῆς μονῆς ξενῶνες καὶ ἀποθῆκαι. Ὡσαύτως διακρίνεται καὶ τὸ Πρόπυλον ἢ ὁ ἐξωτερικὸς Νάρθηξ τοῦ διασῳζομένου Καθολικοῦ, ἤτοι κλειστὴ στοὰ διὰ πεσσῶν σχηματιζομένη, ἔχουσα καὶ δύο πλαγίας διόδους. Ἐσωτερικῶς διασῴζονται αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Ναοῦ ἠμαυρωμέναι ὅμως ἀφ' ἑνὸς ἕνεκα τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τοῦ κακῶς ἐκτελεσθέντος καθαρισμοῦ αὐτῶν. Ἡ διάταξις τῶν τοιχογραφιῶν τούτων εἶνε ἡ τυπικὴ εἰς τοὺς Ἁγιορειτικοὺς ναοὺς διάταξις. Εἰς τοὺς πεσσοὺς τοῦ Νάρθηκος εἰκονίζονται, κατὰ τὸν τύπον τῶν Ναῶν τῶν Μετεώρων, ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Θεοτόκος.

Ἀπὸ τὸ Παλαιομονάστηρον διεσώθη μόνον τὸ Καθολικόν, ὅπερ εἶνε μεταγενέστερον κτίσμα ἱδρυμένον ὡς δίκλιτος σταυρεπίστεγος ἐκκλησία ἐπὶ σπηλαιώδους χάσματος. Ὁ ἁπλοῦς οὗτος τύπος εἶνε λίαν συνήθης εἰς τοὺς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀνεγειρομένους ναΐσκους ἔχων τὴν καταγωγήν του εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἔνθα ἐπιχωριάζει ἡ χαρακτηριστικὴ κατὰ πλάτος τοῦ Ναοῦ διήκουσα καμάρα. Ὁλόκληρον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ παλαιοῦ Ναοῦ καλύπτεται διὰ τοιχογραφιῶν, αἵτινες εἶνε μέτρια δείγματα τῆς μεταβυζαντινῆς ζωγραφικῆς, ἥτις, ἔχουσα κέντρον τὰς ἀνθούσας Μονὰς τοῦ Ἁγίου Ὄρους, διετήρησε καθ' ὅλην τὴν Τουρκοκρατίαν τὴν αὐτὴν Εἰκονογραφίαν καὶ τὴν αὐτὴν τεχνοτροπίαν, ὀφειλομένας εἰς τὴν αὐστηρότητα τῆς παραδόσεως καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας. Ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς προσόψεως τοῦ Ναοῦ διακρίνονται εἰσέτι μέρη τῆς Β' Παρουσίας καὶ εἰς τὰς ἀριστερὰ διασωθείσας καμάρας διασῴζονται τοιχογραφίαι τινές, οἷον οἱ κορυφαῖοι Ἀπόστολοι ἔχοντες εἰς τὸ μέσον καὶ ἐντὸς νεφελῶν τὸν Χριστόν κ. ἄ.

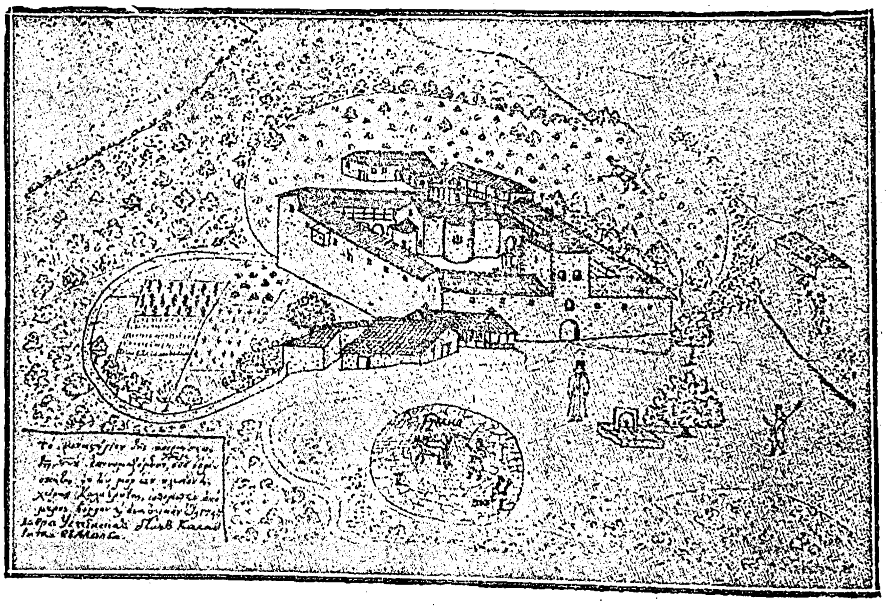

«Τὸ Μοναστήριον τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐπονομαζόμενον Λαύρα, ὅπου εὑρίσκεται εἰς τὸν μορέαν πλησίον τῆς χώρας Καλάβρυτα ἱστορηθὲν ἀπὸ μέρος βόρειον καὶ ἀνατολικόν. Ἔτος 1745». Τὸ Σχεδίασμα τοῦ Μπάρσκυ.

Ἡ Μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας ἀπέκτησε μεγίστην ἐθνικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀξίαν λόγῳ τοῦ ὅτι ἐξ αὐτῆς ἐξεπορεύθη τὸ ἐπίσημον, οὕτως εἰπεῖν, κήρυγμα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἤδη τὸν Ἰανουάριον (26-30) τοῦ αὐτοῦ ἔτους συνῆλθεν ἐν Βοστίτσῃ (Αἰγίῳ) συνέδριον προκρίτων Πελοποννησίων, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὑπεστήριξε προφορικῶς καὶ ἐγγράφως ὅτι ἡ στιγμὴ δὲν ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ κινήματος. Ἐν τούτοις ἡ ἰδέα νὰ γίνῃ ἔναρξις τοῦ Ἀγῶνος τὴν 25ην Μαρτίου εἶχεν ἐπιβληθῆ πλέον εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν καὶ ὡριμάσει. Οἱ Τοῦρκοι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον σπουδαίας ἐνδείξεις ὅτι ἐπίκειντai σοβαρὰ γεγονότα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἤρχισαν νὰ λαμβάνουν σύντονα προφυλακτικὰ μέτρα. Αἱ ἐν Τριπόλει τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἐπεδίωκον πλέον τὴν διὰ παντὸς τρόπου σύλληψιν τῶν προκρίτων ὡς ὁμήρων. Προσκαλοῦν ὅθεν τοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ προύχοντας ὅπως παράσχουν δῆθεν ἐξηγήσεις περὶ τῶν συμβαινόντων καὶ ἐκεῖ τοὺς κρατῶσι ῥίψαντες ἀναμὶξ τοὺς προσελθόντας εἰς ἀπανθρωποτάτην εἱρκτήν. Ὁ Π. Πατρῶν Γερμανὸς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ κατώρθωσε διὰ τεχνάσματος νὰ μὴ μεταβῇ εἰς Τρίπολιν χωρὶς νὰ φανῇ ὅτι δὲν ὑπήκουσε. Ἐὰν συνελαμβάνοντο καὶ οἱ μόνοι σχεδὸν ἐκτὸς τῶν χειρῶν τῶν Τούρκων μένοντες πρόκριτοι τὸ ὅλον σχέδιον τοῦ Ἀγῶνος θὰ διέτρεχε σοβαρὸν κίνδυνον ἀποτυχίας. Βλέποντες λοιπὸν οὗτοι

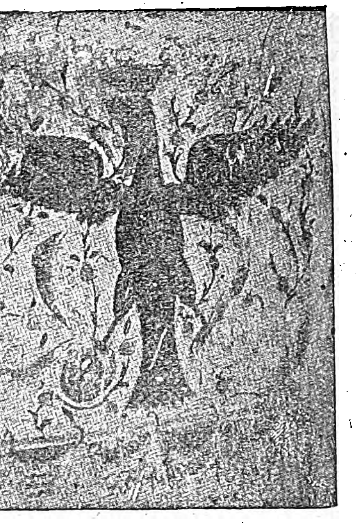

Τοιχογραφία ἐπὶ τοῦ Τέμπλου τοῦ Καθολικοῦ τῆς Παλαιᾶς Μονῆς.

τὴν ἐπικειμένην σύλληψίν των, ἐὰν ἐξηκολούθουν ἀπειθοῦντες εἰς τὴν προσταγὴν τῆς ἐν Τριπόλει Τουρκικῆς Ἀρχῆς, ἀποφασίζουν νὰ συνέλθουν ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ πρὸς σύσκεψιν διὰ τὴν λῆψιν ὁριστικῶν ἀποφάσεων διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος. Τὴν 10ην Μαρτίου συναθροίζονται ἐκεῖ οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας, Βοστίτσης καὶ Καλαβρύτων, ὁ Π. Πατρῶν Γερμανός, ὁ ἐπίσκοπος Καλαβρύτων Προκόπιος, ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης, ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας, ὁ Σωτήριος Θεοχαρόπουλος, ὁ Σωτήριος Χαραλάμπης, ὁ Παναγιώτης Φωτήλας, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ ἄλλοι οἵτινες δὲν μετέβησαν εἰς Τρίπολιν. Παρὰ τὰς ἐπιφυλάξεις, τοὺς δισταγμούς, τοὺς φόβους, τὰς ἀμφιβολίας, τὰς δυσπιστίας τῶν συνελθόντων ὡς πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Ἀγῶνος καὶ τὸ κατάλληλον τοῦ χρόνου, ἀποφασίζεται ἐν τέλει ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων ἡ ἔναρξις αὐτοῦ τὴν 25ην Μαρτίου, ἥτις ἐθεωρεῖτο πλέον πανταχοῦ ὡς βε-

Digitized by Google

βαία καὶ καθωρισμένη ἡμέρα γενικῆς ἐξεγέρσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ πανταχόθεν ἠγγέλλοντο μικροσυγκρούσεις καὶ συγκεντρώσεις ἐνόπλων, ἐν γένει δὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐπαναστάσεως εἶχεν ἐξαπλωθῆ τόσον πολὺ ὥστε ἡ ἔναρξις αὐτῆς καθίστατο ἀναπόφευκτος. Ὁ Γερμανὸς βλέπει ὅτι ἄλλη διέξοδος δὲν ὑπάρχει καὶ εὐλογεῖ τὴν σημαίαν κατὰ τὴν τεταγμένην ἡμέραν. Συγχρόνως οἱ ἐκεῖ συνελθόντες ἀπεφάσισαν πρὸς μὲν τοὺς ἐν Μάνῃ, Γόρτυνι καὶ Σπέτσαις προκρίτους νὰ γνωστοποιήσουν τὴν ληφθεῖσαν ἀπόφασιν, αὐτοὶ δὲ στρατολογοῦντες κρυφίως πολεμιστὰς ν' ἀρχίσουν τὸ πῦρ, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Κατά τινας τὸ Λάβαρον τῆς ἐθνεγερσίας ὑψώθη τὴν 21ην Μαρτίου, ἡ ἐπικρατήσασα ὅμως ἐκδοχὴ εἶνε ὅτι τοῦτο ἐγένετο τὴν 25ην ὑπὸ τὰς ἑξῆς περιστάσεις. Περὶ τὸ λυκαυγές, κατόπιν ὁλονυκτίου ἀκολουθίας ἐν τῷ ναΐσκῳ τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος ὁ Π. Πατρῶν Γερμανός, ὁ ἐπίσκοπος Καλαβρύτων Προκόπιος, ὁ πρῴην Ἀνδρούσης Κωστάντιος ἐπίσκοπος τῆς Μονῆς καὶ ὁ πρῴην Μητροπολίτης Θεόφιλος μετὰ πάντων τῶν μοναχῶν, καὶ ἀφ' οὗ διενεμήθησαν εἰς τοὺς παρισταμένους μικραὶ λαμπάδες, ὁ Γερμανὸς ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἡγουμένου τὸ Λάβαρον. Τὸ ἐναπέθεσεν ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης, τὸ ἐράντισε μὲ μῦρα, ἀνέγνωσεν εὐχὰς καὶ κατόπιν ἀσκεπὴς κρατῶν αὐτὸ ἔστη πρὸ τῆς Ὡραίας Πύλης. Πάντες ἐγονυπέτησαν. Μετὰ τοῦ λοιποῦ ἱερατείου κατελθὼν ἀπὸ τῆς Ὡραίας Πύλης, οἱονεὶ χωρῶν ἀπὸ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας πρὸς τὴν αἱματηράν, περιῆλθεν, ἐν μέσῳ ὕμνων τὸν ναὸν ψάλλων τὸ «ὁ Ὑψωθεὶς ἐν τῷ Σταυρῷ», μεθ' ὃ ἐξῆλθεν εἰς τὸ προαύλιον. Ἐπὶ τῇ ἐμφανίσει του γενικὸς πυροβολισμὸς ἀντήχησεν ὑπὸ τοῦ στρατεύματος ὅπερ ἦτο συνηγμένον. Κατόπιν ἐπανελθόντος τοῦ Γερμανοῦ εἰς τὸ ἱερὸν ἐτελέσθη ἁγιασμὸς καὶ πάντες μετέλαβον τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Τέλος κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ Λάβαρον καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν Σταυρὸν ἐκάλεσεν εἰς τὸν Ἀγῶνα τὸ δοῦλον ἔθνος βροντοφωνήσας: «Ἐλευθερία ἢ θάνατος, ἀδελφοί! Ὁ ὕψιστος Θεὸς ἂς εὐοδώσῃ τὸν ἀγῶνα μας». Καὶ ἤρχισαν νὰ προσέρχωνται κατὰ σειρὰν οἱ μαχηταὶ καὶ νὰ ὁρκίζωνται, συγχρόνως δὲ ὁ Γερμανὸς τοὺς ἀπήλλαξε τῆς πρὸς τήρησιν τῆς νηστείας ὑποχρεώσεως. Μετὰ τὴν ὁρκωμοσίαν κλῆρος καὶ πολεμισταὶ συγκεντροῦνται κάτωθεν γηραιᾶς πλατάνου καὶ ἐκεῖ δέχονται καὶ πάλιν τὰς εὐλογίας τοῦ Ποιμενάρχου, ὀμνύοντες ν' ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς ἑνωθείσης ἰδέας τῆς Πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος. Ἡ πλάτανος αὕτη εἶνε ζῶσα εἰκὼν ἐθνικῶν ἀναμνήσεων. Κεῖται παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς νέας μονῆς πλησίον μαρμαρίνης κρήνης, ἀριθμοῦσα, ὡς λέγεται, βίον 500 ἐτῶν. Ὑπὸ τὰ μεγαλοπρεπῆ της φυλλώματα ἐτελέσθη ἡ ἱερὰ ἐκείνη μυσταγωγία. Μετὰ τὸν δοθέντα δὲ ὅρκον οἱ πολεμισταὶ μετὰ τῶν προκρίτων καὶ τῶν ἀρχηγῶν παρεκάθησαν πέριξ αὐτῆς εἰς κοινὸν γεῦμα, ἀφ' οὗ πρότερον ἐνέπηξαν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ της ἥλους ἵνα ἀναρτήσωσιν ἐπ' αὐτῶν τὰ τουρκοκτόνα των ὅπλα. Τὰ σημεῖα τῶν ἥλων καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἐφαίνοντο ἄλλοτε. Ἡ διοχέτευσις ὅμως ὕδατος ἐγγὺς τῶν ῥιζῶν της ἀπέδωκεν ἔκτακτον εὐρωστίαν εἰς τὴν τέως φθισιῶσαν πλάτανον, ὁ κορμὸς τῆς ὁποίας ἀναπτυχθεὶς τεραστίως, ἐχώνευσεν ἐντὸς χυμῶν τὰ σημεῖα τῶν ἥλων καὶ τοὺς ἥλους, καθεύδοντας ἔκτοτε εἰς τὰ σπλάγχνα τοῦ κορμοῦ.

Δοθέντος τοῦ συνθήματος τοῦ Ἀγῶνος οἱ συναχθέντες ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ ἐπαναστάται ἐβάδισαν μὲ τὸ Λάβαρον ἐπὶ κεφαλῆς κατὰ τῶν Καλαβρύτων, τὰ ὁποῖα καὶ κατέλαβον μετὰ πενθήμερον πολιορκίαν.

Ὑπῆρξαν μερικοὶ οἱ ὁποῖοι ἠθέλησαν νὰ μειώσουν τὴν σημασίαν τῶν ἐν Λαύρᾳ διαδραματισθέντων καὶ τὸν ῥόλον τῶν ἐν αὐτῇ συνελθόντων ὡς πρὸς τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος. Τὸ γεγονὸς ὅμως εἶνε τοῦτο, ὅτι ἐν τῇ ἐθνικῇ συνειδήσει αἱ λέξεις Ἁγία Λαύρα καὶ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶνε συνώνυμοι, ἡ δὲ Μονὴ αὕτη κατέστη μνημεῖον ἱερὸν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος. Ἄλλως τε οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ ὅτι τὸ ἐκεῖ ἀκουσθὲν κήρυγμα τῆς ἐλευθερίας ἀπετέλεσε τὸ σύνθημα τοῦ Ἀγῶνος.

Ἡ ἔνδοξος Σημαία (τὸ περίφημον Λάβαρον), ἥτις φυλάσσεται εἰς τὴν νέαν ἐκκλησίαν ἐντὸς ἰδιαιτέρας θήκης, εἶνε εἰκὼν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν μνήμην τῆς ὁποίας καὶ ἡ ἀρχαία Μονὴ καὶ ἡ τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἡ ἤδη τοιαύτη τιμῶνται, μετ' ἐπιμελοῦς καὶ καλλιτεχνικῆς δεξιότητος ἐπεξειργασμένη. Ὁμοιάζει πρὸς τὰς συνήθεις ἁγιογραφικὰς εἰκόνας τὰς εἰκονιζούσας τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου. Τὸ Λάβαρον δὲν κατεσκευάσθη τότε, ἀλλὰ πρότερον μὲν ἐχρησίμευεν ὡς παραπέτασμα τῆς Ὡραίας Πύλης, ὅτε δὲ ἀπεφασίσθη ἡ ἔναρξις τοῦ Ἀγῶνος ἀπεσπάσθη ἐξ αὐτῆς διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ δι' ἱερὸν ὡσαύτως σκοπόν. Οὐδὲν τὸ ἔκτακτον παρουσιάζει τὸ πεπαλαιωμένον τοῦτο Λάβαρον, ὅμοιον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς τὰ

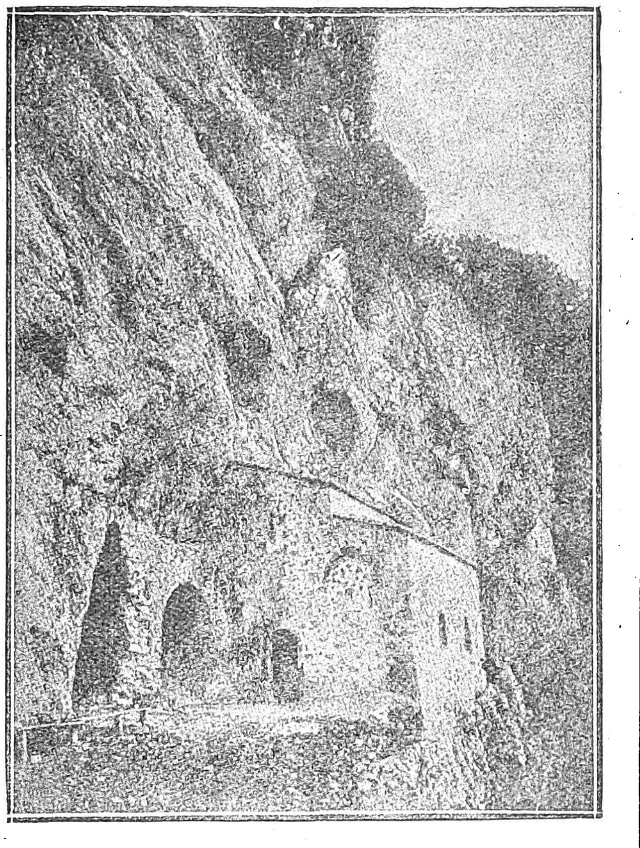

Τὸ «Παλαιομονάστηρον».

ἐν χρήσει μέχρι τῆς σήμερον ἐκκλησιαστικὰ τοιαῦτα, ἐκτὸς τινων παραλλαγῶν. Δὲν εἶνε δηλαδὴ τρίγλωσσον ὡς ταῦτα, ἀλλ' ἔχει σχῆμα ἐπιμήκους ὀρθογωνίου τετραπλεύρου (1 καὶ 20 μῆκος καὶ 0,95 πλάτος). Εἰς τὴν εἰκονιζομένην Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ἡ Θεομήτωρ κατάκειται νεκρὰ ἐπὶ κραββάτου μὲ μικρὰν ὕψωσιν τῶν ὤμων καὶ τῆς κεφαλῆς· ἄνδρες καὶ γυναῖκες προσκλίνουσι πέριξ, ὕπερθεν δὲ ἵπταται ἄγγελος. Ὁ Χριστὸς ὑπέρκειται τῶν πέριξ προσκλίνων ἐλαφρῶς ἐπὶ τῆς Μητρὸς καὶ κρατῶν μικρότατον, ἀλλ' ἄρτιον ἀνθρώπινον σῶμα. Ἔτι ὑπεράνω φαίνονται ἄγγελοι ἱπτάμενοι, ἅγιοι δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἐμφανίζονται ἐν μέσῳ ἐρχομένων νεφῶν. Τὴν κεφαλὴν τοῦ πρὸς τ' ἀριστερὰ ἀνωτάτου ἀγγέλου διέτρησε σφαῖρα τουρκικὴ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Καλαβρύτων· ἡ ὀπὴ εἶνε καταφανεστάτη. Τὸ ὑπόρραμμα τῆς σημαίας εἶνε μετάξινον χρώματος κιτρινωποῦ. Τὰ πρόσωπα καὶ αἱ κόμαι εἶνε εἰργασμέναι μετὰ πλείστης τέχνης διὰ μετάξης ἁπαλῆς, χρώματος παραπλησίου πρὸς τὸ τοῦ γάλακτος, εἰς ὃ ἐρρίφθη ὀλίγη ποσότης καφέ. Τὰ ἐνδύματα ἐκεντήθησαν διὰ νημάτων χρυσῶν, ἡ δὲ περὶ τὴν κεφαλὴν τῆς Παναγίας

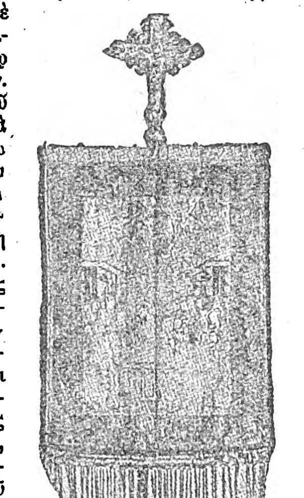

Τὸ Λάβαρον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας

ἅλως ἔχει κύκλῳ μικροὺς μαργαρίτας καὶ πέντε μεγαλυτέρους. Πρὸς τὰ κάτω κρέμανται πυκνοὶ θυσσανώδεις κρωσσοί, ἐκ βαθείας πορφυρᾶς μετάξης, πεποικιλμένοι διὰ δύο σειρῶν μαργαριτῶν εὐμεγέθων· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν δύο καθέτων πλευρικῶν ἄκρων ἔχουσι προσραφῆ τοιοῦτοι. Τὸ χρῶμα τῆς μετάξης ἔχει ἀλλοιωθῆ ὀλίγον, τὰ δὲ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ποικίλματα, τριβέντα ἐκ τοῦ χρόνου, ἀφῆκαν γυμνοὺς τοὺς ὑπ' αὐτὰ βαμβακίνους στήμονας.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ Λαβάρου δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος, ὡς τοὐλάχιστον βεβαιοῦται ἐκ τῶν γνωρισμάτων ἐκ τοῦ συστήματος καὶ τοῦ εἴδους τῆς εἰκόνος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σῳζομένων ἀσφαλῶν μαρτυριῶν ὁπωσδήποτε (μὴ ἐξαιρουμένου καὶ τοῦ κώδικος τοῦ 1703). Εἰς τὴν Μονὴν ἐκομίσθη ὡς προσφορὰ ἀναθηματική, πιθανώτατα ἐκ Σμύρνης, μετ' ἄλλων δωρεῶν, ὑπὸ πλουσίων ὁμογενῶν, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ περιοδεύοντος Ἡγουμενοσυμβουλίου μετὰ τὴν ἐκ τῶν Ἡγεμονιῶν κάθοδον τοῦ Εὐγενίου, περὶ τοῦ ὁποίου ἐν ἀρχῇ ὡμιλήσαμεν· μικρὰν δὲ ὑποστὰν φθορὰν ἀνεκαινίσθη ἐπιμελείᾳ τοῦ Ἡγουμένου Χρυσάνθου (1736) ἀποστείλαντος, χάριν ἀσφαλείας, ὡς κομιστὴν τούτου, εἰς τὸν τόπον τῆς κατασκευῆς του, ἱερομόναχόν τινα Νεόφυτον. Μετά τινα ἔτη μαζὶ μὲ ἄλλα κειμήλια τῆς Μονῆς ἀνηρπάγη καὶ μετεφέρθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Μολδοβλαχίαν. Τῷ 1772 ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Ἡγουμένου Ἀνθίμου καὶ τῇ συνδρομῇ τοῦ Πατριάρχου Γαβριήλ, τοῦ ἡγεμόνος Γεωργίου καὶ ἄλλων ἰσχυόντων ἐξηγοράσθη μετὰ πεντηκοντάδος ἐκ τῶν ἁρπαγέντων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ κάρα τοῦ Ἁγίου Ἀλεξίου. Τῷ 1780 ἐγένετο νέα διαρπαγὴ τῶν ἱερῶν κειμηλίων τῆς Μονῆς, ἀποσταλέντων εἰς Ρωμυλίαν καὶ Ἤπειρον. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ταῦτα ἐξηγοράσθησαν. Μετὰ τὴν πυρπόλησιν τῆς Μονῆς ὑπὸ τοῦ Ἰμπραῒμ πασᾶ τὸ Λάβαρον διεσώθη μετ' ἄλλων ἱερῶν σκευῶν ὑπὸ τῶν μοναχῶν Ἀθανασίου καὶ Δανιὴλ εἰς Κάλαμον τῆς Ζακύνθου. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν μετεκομίσθη εἰς τὴν Μονήν. Δυστυχῶς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐφυλάσσετο κατὰ τρόπον αὐτόχρημα ἐγκληματικόν. Ἰδοὺ τί ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν Ποικίλην Στοὰν τῷ 1899: «Μέχρι πρό τινος ἀνευλαβέστατα, ἄθλιόν τι κιβώτιον, ἔνθα ἐφυλάσσετο ἐκεῖνο, κατέκειτο ἐπὶ βρωμερᾶς τραπέζης, ἐφ' ἧς, ἀντὶ καλύμματος, ἀπαισία ἡπλοῦτο πατσαβούρα . . . Ὑπὸ τὸ δάπεδον τῆς αἰθούσης, ἐν ᾗ ἐκρύπτετο τὸ Θεῖον θησαύρισμα, ἀνεκαλύφθησαν σκελετοὶ ζῴων, ἐν μέσῳ ἱστορικοῦ κοπρῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ διεφυλάσσοντο, ἐγκατεσπαρμένα ὑπὸ κατηραμένης χειρός, καὶ τεμάχια ἀρχαίων ἱερῶν σκευῶν . . . . Ἐν τῇ περιλαλήτῳ ἐκθέσει, ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ, τῶν Λειψάνων τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος, ἐκομίσθη ἐνταῦθα τὸ Λάβαρον ταχυδρομικῶς, ὡς τὸ τελευταῖον ἐμπόρευμα. Τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιον τῆς Μονῆς ἀπεδέχθη πρό τινων ἐτῶν παράκλησιν συλλόγου τινὸς ἐν Πάτραις καὶ ἐκόμισεν ἐν πομπῇ αὐτό, ὅπως τὰς εἰκόνας τῶν ὑποψηφίων δημοκόπων κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ φαύλου πολιτικοῦ ἀγῶνος, περιάγον ἀνὰ τὰς ὁδοὺς ἐν μέσῳ γαυριῶντος πλήθους καὶ τυμπάνων». Ἔκτοτε τὰ πράγματα διωρθώθησαν. Σήμερον φυλάσσεται ἐντὸς ἰδιαιτέρας θήκης. Πρὸ αὐτῆς ἀργυρᾶ κηροπήγια καὶ πολύφωτα, καὶ ἐπὶ τῆς προθήκης τὸ βελούδινον χρυσόπλεκτον πολύτιμον παραπέτασμα, ὅπερ καλύπτει τὴν θέαν τοῦ κειμηλίου.

Ἀρκετὰ ἔτη μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν οἱ ἐπιζήσαντες τοῦ Ἀγῶνος ἐβεβαίωσαν τὴν γνησιότητα τοῦ Λαβάρου ἐνώπιον τοῦ ὁποίου εἶχον ὁρκισθῆ. Ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐθνικὴ αὐτοῦ ἀξία δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀμφισβητηθῇ. Ἐντὸς τοῦ Μαρτίου τοῦ 1821 πλέον ἢ εἰκοσάκις ὑψώθη διαδοχικῶς ἡ σημαία τῆς ἐθνεγερσίας εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Ἑπομένως εἰκοσὰς σημαιῶν (ἐκτὸς τῶν ἰδιωτικῶν) ἠδύνατο νὰ διεκδικήσῃ τὰ τιμητικὰ πρωτεῖα· ἐν τούτοις τὸ Ἔθνος ἐπισημοποίησε τὴν ἐν Λαύρᾳ ὑψωθεῖσαν.

Βιβλιογραφία. Κ. Δ. Καπράλου, Ἀνὰ τὰ Ὄρη (Ἀθῆναι 1886). Γ. Παπανδρέου ἐν Δελτίῳ Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας (1889) καὶ ἐν Καλαβρυτινῇ ἐπετηρίδι (1906). Σπ. Παγανέλη, Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ (1891). Ποικίλη Στοὰ (1899). Δαμασκηνοῦ Ἀποστολίδου, Κτιτορικὰ ἤτοι ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Λαύρας. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Μελέτη περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως τῶν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ (1916). Β. Ζ. Παπαγιαννοπούλου, Εἰς τὰ ὕδατα τῆς Στυγὸς (1923). Γ. Σωτηρίου ἐν Ἡμερολογίῳ Μεγάλης Ἑλλάδος (1925). Στ. Χιλιαδάκη ἐν Ἡμερολογίῳ Ὁδοιπορικοῦ Συνδέσμου (1925).

Ἅγια λείψανα. Λείψανα ἁγίων ἢ πράγματα προερχόμενα ἐξ αὐτῶν καὶ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν ζωήν των ἢ τὸ μαρτύριόν των. Ἡ τιμὴ τῶν ἁγίων λειψάνων ἀναφαίνεται ἀπὸ τοῦ 2ου αἰῶνος, πολλοὶ δὲ πατέρες τῆς ἐκκλησίας συνηγοροῦν ὑπὲρ αὐτῆς, ὡς ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ Χρυσόστομος, ὁ Ἱερώνυμος καὶ ἄλλοι, οἵτινες ὁμιλοῦν καὶ περὶ θαυμάτων ἐνεργηθέντων ἐκ τῶν ἁγίων λειψάνων. Ἡ ἑβδόμη οἰκουμενικὴ σύνοδος ὥρισεν ἵνα καθιεροῦνται οἱ ναοὶ διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς καταθέσεως ἁγίων λειψάνων, τὸν κανόνα δὲ τοῦτον ἐφαρμόζουσαι αἱ ἐκκλησίαι κατέθετον κατὰ τὰ ἐγκαίνια ἅγια λείψανα εἰς τὰ θυσιαστήριά των. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ 6ου αἰῶνος ἐθεωρεῖτο τόσον ἀπαραίτητος ἡ καθιέρωσις τῶν ναῶν δι' ἁγίων λειψάνων, ὥστε ἐπρομηθεύθησαν τοιαῦτα καὶ αἱ παλαιαὶ ἐκκλησίαι αἱ ὁποῖαι ὑστεροῦντο.

Οὕτως ἐδημιουργήθη ζήτησις ἁγίων λειψάνων, ἥτις ἐπέτρεψε τὴν ἀνάπτυξιν ἐπικερδοῦς ἐμπορίου ὑπὸ τῶν δυτικῶν μοναχῶν. Τόσαι δὲ καταχρήσεις

Digitized by Google

ἐσημειώθησαν, ὥστε ἡ ἐν Λατεράνῳ σύνοδος τοῦ 1215 ἀπηγόρευσε νὰ τιμῶνται νέα λείψανα, ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πάπα. Οὐχ ἧττον τιμῶνται μέχρι σήμερον, ὡς αὐθεντικαὶ θεωρούμεναι, τρεῖς κεφαλαὶ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ πολλαπλᾶ μέλη πλείστων ἄλλων ἁγίων.

Τὸ σπουδαιότερον ἐκ τῶν λειψάνων τούτων, καὶ τὸ ἀποφέρον τὰ μεγαλύτερα κέρδη, εἶνε ἡ οἰκία τῆς Παναγίας, ἥτις — κατὰ τὴν ἀφελῆ παράδοσιν τῶν δυτικῶν, μετεφέρθη ὑπὸ τῶν ἀγγέλων ἐξ Ἱερουσαλὴμ εἰς Δαλματίαν, κατόπιν δὲ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Ἰταλίας.—Οἱ διαμαρτυρόμενοι οὐδεμίαν τιμὴν ἀποδίδουν εἰς τὰ ἅγια λείψανα, καθόσον δὲν γίνεται λόγος περὶ αὐτῶν εἰς τὴν Γραφήν.

Ἁγία Λιβράδη (Sainte-Livrade). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶνε πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Λοτ-ὲ-Γκαρὸν (Lot-et-Garoune) καὶ ἔχει 2,565 κατοίκους. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Λότ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας (Orléans). Μέγα ἐμπόριον δαμασκήνων. Ἐκκλησία ῥυθμοῦ ῥωμανικοῦ (style roman). Πύργος τοῦ 15ʹ αἰῶνος.

Ἁγία Λουκία, νῆσος (Sainte Lucia, Santa Lucia). Ἀνήκει εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ κεῖται εἰς ἀπόστασιν 21 μιλίων νοτιοανατολικῶς τῆς Μαρτινίκας. Διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ βόρειον, τὸ ὁποῖον καλύπτεται ἀπὸ πυκνὰ δάση, καὶ τὸ νότιον (Basse Terre), τὸ ἔδαφος τοῦ ὁποίου εἶνε εὔφορον καὶ καλῶς καλλιεργημένον. Ἡ νῆσος εἶνε ἡφαιστειογενοῦς καταγωγῆς καὶ ἔχει 52.682 κατοίκους. Ἐξαγωγὴ θείου, ζακχάρεως, ῥουμίου, κακάου καὶ μελάσσης (mélasse, εἶδος σιροπίου ἐξαγομένου ἐκ τοῦ ζαχαροκαλάμου). — Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶνε ἡ πόλις Κάστρις, λίαν ὠχυρωμένη καὶ ἔχουσα φρουρὰν ἐκ 500 ἀνδρῶν. Ὁ λιμὴν αὐτῆς εἶνε προσιτὸς καὶ εἰς τὰ μεγαλύτερα ἀκόμη πλοῖα καὶ ἔχει μεγάλους προβλῆτας, βιβλιοθήκην, ἐμποροδικεῖον, τελωνεῖον καὶ συνδέεται διὰ τακτικῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας μὲ τοὺς μεγάλους λιμένας τῆς Εὐρώπης. 8,000 κάτοικοι.

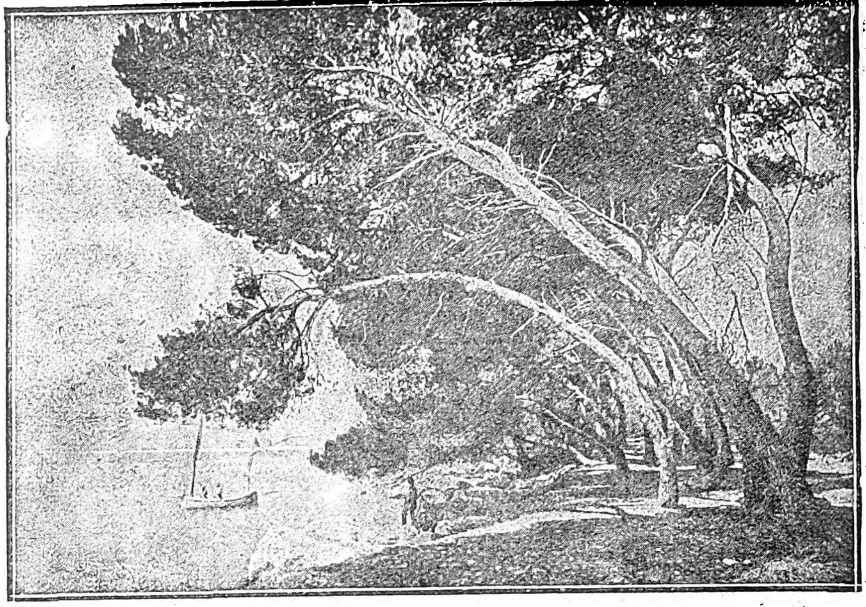

Ἁγία Μαργαρίτα. Παράκτιοι πευκῶνες.

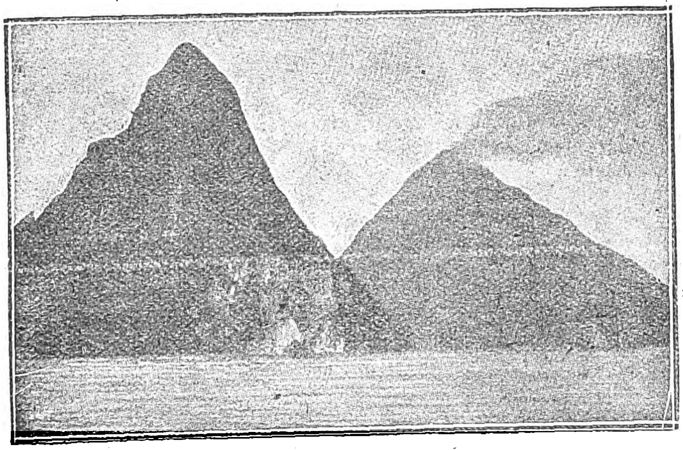

Ἁγία Λουκία. Ὀρυχεῖα θείου.

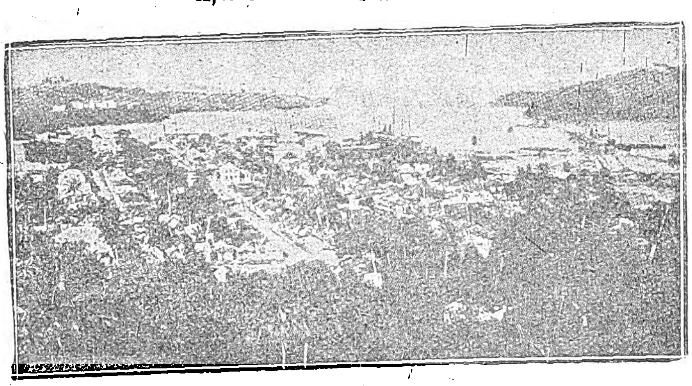

Ἁγία Λουκία. Η πρωτεύουσα Κάστρις.

Ἁγία Λουκία (Santa Lucia). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Οὐραγουάης (Νότιος Ἀμερική), κτισθεῖσα τῷ 1781 καὶ ἔχουσα 3.000 κατοίκους. Ἐν αὐτῇ εὕρηνται αἱ μεγάλαι ἐγκαταστάσεις καὶ αἱ δεξαμεναὶ τῆς Ἑταιρίας τῶν Ῥεόντων Ὑδάτων, χάρις εἰς τὰς ὁποίας ὑδρεύεται ἡ πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας Μοντεβίδεο. Ἡ Ἁγία Λουκία εἶνε ὁ τόπος τῆς συγκεντρώσεως πρὸς παραθερισμὸν ὅλων τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν τοῦ Μοντεβίδεο.

Ἁγία Λουκία. Ὅρμος τῆς νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς, κείμενος εἰς ἀπόστασιν εἴκοσι χιλιομέτρων πρὸς βορρᾶν τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου. Ὁ ὅρμος τῆς Ἁγίας Λουκίας συγκοινωνεῖ μὲ τὴν ὁμώνυμον λιμνοθάλασσαν, ἥτις ἔχει μῆκος 90 καὶ πλάτος 16 χιλιομέτρων καὶ δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Οὐμβολοσὶ (Oumvolosi).

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1884 εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ζουλοῦ παρεχώρησεν εἰς τὸν γερμανὸν περιηγητὴν Ἄϊνβαλδ 400 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα γῆς πέριξ τοῦ ὅρμου. Τοῦτο ἐξηρέθισε τοὺς Ἄγγλους, οἵτινες ἐπεκαλέσθησαν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν συνθήκην τοῦ 1843. Ἀποτέλεσμα τῶν διενέξεων τούτων ὑπῆρξεν ἡ εἰς τὸν ὅρμον ἀποστολὴ ἑνὸς ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου, τὸ ὁποῖον ὕψωσε τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν. Οἱ γερμανοὶ παρῃτήθησαν ἀμέσως πάσης ἀξιώσεως ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς παραλίας, τῆς περιλαμβανομένης μεταξὺ τῆς Νατάλης καὶ τοῦ ὅρμου τῆς Δελαγόας. Ἀλλ' οἱ Μπόερς δὲν ἠθέλησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν μόνον των λιμένα, δι' ὃ καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν συνθήκην τοῦ 1840 καὶ ἐπέδωκαν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐπίσημον διαμαρτυρίαν (16 Φεβρ. 1885). Οἱ Ἄγγλοι ὅμως οὐδόλως ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰς διαμαρτυρίας ταύτας καὶ ἐκήρυξαν (28 Ἰουλ. 1885) τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἕνωσιν τοῦ ὅρμου τῆς Ἁγίας Λουκίας.

Ἁγία Λουκία (Santa Lucia del Mela). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μεσσήνης (Σικελία). 10,040 κάτ. Ἐργοστάσια στεατοκηρίων, παραγωγὴ καὶ ἐμπόριον οἴνων.

ἁγιάλπας· ἐκ τοῦ αἰγίλωψ, δημῶδες ὄνομα ἀβένης τῆς ἀγρίας (ἀγριοβρόμης).

Ἁγία Μαργαρίτα (Sainte Margherite). Νῆσος τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς, τοῦ νομοῦ τῶν Ἄλπεων τῆς Θαλάσσης (Alpes-Maritimes) καὶ ἀκριβῶς ἔναντι τοῦ κόλπου Ναπούλης (Napoule). Ἡ Ἁγία Μαργαρίτα ἔχει μῆκος 6 χιλιομέτρων καὶ χωρίζεται ἀπὸ τῆς γείτονος αὐτῆς νήσου τοῦ Ἁγίου Ὀνοράτου διὰ πορθμοῦ πλάτους 1 χιλιομέτρου. Οἱ ἐν ἁγίῳ Ὀνοράτῳ διαβιοῦντες μοναχοὶ εἶχον ἄλλοτε ἐκχερσώσει καὶ καλλιεργήσει αὐτήν. Σήμερον ἡ Ἁγία Μαργαρίτα κατοικεῖται ἀπὸ μερικὰς οἰκογενείας ἁλιέων καὶ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους στρατιώτας, οἵτινες ἀποτελοῦν τὴν φρουρὰν τοῦ ἐν αὐτῇ φρουρίου.

Τὸ ἐν λόγῳ φρούριον ἔχει κτισθῇ ὑπὸ τοῦ καρδιναλίου Ῥισελιὲ ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ ἔναντι τῆς πόλεως τῶν Καννῶν (Cannes). Ἀργότερα ἐμεγεθύνθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν καὶ ὑπέστη πολλὰς μεταρρυθμίσεις. Τῷ 1635 οἱ Ἱσπανοί, θέλοντες νὰ γίνουν κύριοι μιᾶς σπουδαίας βάσεως ἐπιχειρήσεων κατὰ τῶν ἀκτῶν τῆς Προβηγκίας, ἐπολιόρκησαν τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας καὶ κατέλαβον αὐτὸ ἄνευ δυσκολίας· ἀλλὰ τῷ 1637 ὁ Ῥισελιὲ ἐξηνάγκασε τοὺς Ἱσπανοὺς ὅπως ἐκκενώσουν αὐτό. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς εἰς Προβηγκίαν εἰσβολῆς τοῦ δουκὸς τῆς Σαβοΐας, τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας ἐκανονιοβόλησεν ἰσχυρῶς τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν ἐξηνάγκασεν ὅπως τραπῇ δι' ἄλλης ὁδοῦ. Τῷ 1746, οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Πεδεμόντιοι βοηθούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἀγγλικοῦ στόλου, κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν νῆσον. Ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος αὕτη ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, διοικουμένου ὑπὸ τοῦ ἱππότου δὲ-Μπὲλ-Ἴλ (de Belle-Isle). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ νῆσος ἀνήκει εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸ δὲ φρούριον αὐτῆς ἐχρησίμευεν ὡς κρατικαὶ φυλακαί. Ἐκεῖνο ποὺ προσελκύει κυρίως τὴν προσοχὴν τῶν περιηγητῶν ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ, εἶνε τὸ κελλὶ τοῦ «Ἀνθρώπου μὲ τὴ σιδερένια Μάσκα». Πρόκειται περὶ ἑνὸς μεγάλου θαλάμου, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι εἶνε τελείως γυμνοὶ καὶ ὅστις φωτίζεται ἀπὸ ἓν μόνον παράθυρον.

«Εἶνε ἴσως τὸ μόνον μέρος τῆς νήσου—γράφει ὁ Μ. Περιμὲ—τὸ ὁποῖον εἶνε σκοτεινὸν καὶ δροσερόν· ἀλλ' ἡ ἀντίθεσις τὴν ὁποίαν παρέχει τὸ σκότος τοῦτο μὲ τὸ λαμπρὸν φῶς ποὺ περιλούει τὸν ὅρμον καὶ τὸ θαυμάσιον ἀμφιθέατρον τῶν ὀρέων τοῦ Βάρ, θὰ καθίστα ἀκόμη μεγαλυτέραν τὴν λύπην τοῦ πτωχοῦ φυλακισμένου. Ὁ τοῖχος τοῦ κελλίου εἶνε ἐξαιρετικῆς στερεότητος, διότι ἔχει 12 περίπου ποδῶν πάχος· ἐκτὸς τούτου τὸ παράθυρον προστατεύεται ἀπὸ τρία ἰσχυρὰ συμπλέγματα σιδηρῶν ῥάβδων, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν ἀδύνατον πᾶσαν ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐξωτερικόν. Δύο θύραι κεκαλυμμέναι μὲ καρφιὰ καὶ μὲ τεραστίας ξυλίνας ῥάβδους δὲν ἠνοίγοντο, εἰμὴ ἐνώπιον τοῦ διοικητοῦ τῶν φυλακῶν, μόνον δὲ διὰ μέσου τοῦ διαμερίσματος τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ κελλίου τοῦ φυλακισμένου. Ἕνας στενὸς διάδρομος, προστατευόμενος ἀπὸ τοίχους εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτοῦ, ἐχρησίμευεν εἰς αὐτὸν ἀντὶ περιπάτου· εἰς τὸ βάθος δ' αὐτοῦ, ὑπῆρχε μικρὸν προσκυνητήριον, ὅπου ἤρχετο ἐνίοτε εἷς ἱερεὺς καὶ ἐτέλει λειτουργίαν.

Παραπλεύρως τοῦ κελλίου τούτου ὑπῆρχεν ἓν ἄλλο, ἐν

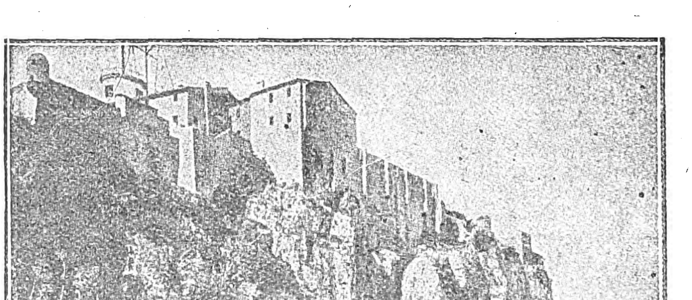

Ἁγία Μαργαρίτα. Ἡ φυλακὴ τοῦ ἀνθρώπου με τὴ σιδερένια μάσκα.

Digitized by Google

τῷ ὁποίῳ ἐκρατεῖτο ὁ ὑπηρέτης τοῦ «Ἀνθρώπου μὲ τὴν σιδηρένιαν μάσκαν», ὅστις, εὐτυχέστερος ὢν τοῦ κυρίου του, ἀπέθανεν ἐκεῖ μετά τινα ἔτη εἱρκτῆς».

Τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας ἐχρησίμευσεν ὡς φυλακὴ διὰ πολλὸ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον διαπρεπῆ πρόσωπα. Μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἐδίκτου τῆς Νάντης,—διὰ τοῦ ὁποίου εἶχε χορηγηθῆ ἀνεξιθρησκεία εἰς τοὺς Διαμαρτυρομένους—ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἐνέκλεισεν ἐκεῖ πολλοὺς διαμαρτυρομένους ὑπουργούς, διότι οὗτοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴν πίστιν των. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας ὁ Ναπολέων ἐφυλάκισεν ἐπίσης ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας πολλοὺς πολιτικούς του ἀντιπάλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ ἐπίσκοπος τῆς Γάνδης Broglie. Τῷ 1816 ἐξωρίσθησαν εἰς τὴν νῆσον οἱ Μαμελοῦκοι. Τέλος δέ, ἀπὸ τοῦ 1841 μέχρι τοῦ 1859, τὸ φρούριον ἐχρησίμευσεν ὡς φυλακὴ εἰς τοὺς Ἄραβας, οἵτινες συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τοῦ Ἀβδ-ἐλ-Καδὲρ καὶ κατεδικάσθησαν ὑπὸ τῶν δικαστηρίων.

Σήμερον τὸ φρούριον τῆς Ἁγίας Μαργαρίτας χρησιμεύει ὡς ἀστυνομικὸν γραφεῖον καὶ ὡς στρατὼν διὰ τὴν φρουρὰν τῆς νήσου.

Ἁγία Μαργαρίτα (Santa-Margherita). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γενούης καὶ ἐπὶ τοῦ κόλπου Τιγουλλίου (Tigullio). Λιμὴν εὐρύχωρος καὶ ἀσφαλής, (8,518 κατ.). Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Πίζας-Γενούης. Ἐμπόριον οἴνων.

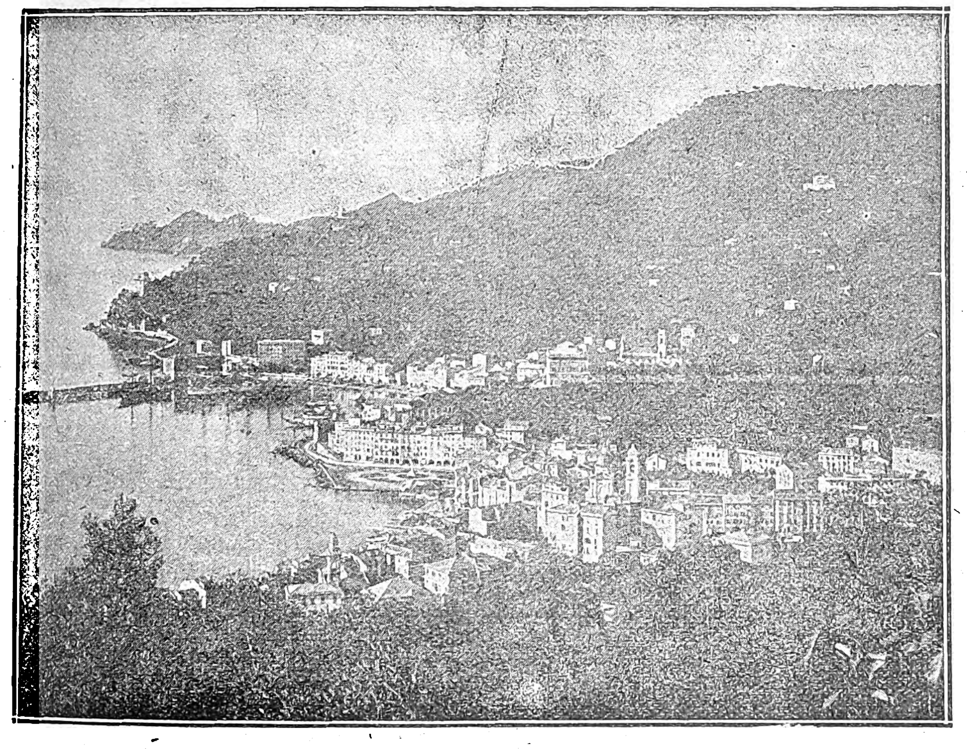

Ἁγία Μαργαρίτα. (Ἰταλίας).

Ἀγαλματοποιεῖον (Società Marminol), πολυάριθμα ἐργοστάσια δαντελλῶν καὶ σχοινίων.

Ἡ πολίχνη αὕτη εὑρίσκεται εἰς λίαν ἀνθηρὰν κατάστασιν, ὁ δὲ πληθυσμός της εἶνε ἐνεργητικώτατος. Κυριωτέρα πηγὴ τοῦ πλούτου αὐτῆς εἶνε ἡ βιομηχανία τῶν δαντελλῶν καὶ τῶν σχοινίων ἥτις εἶνε λίαν ἀνεπτυγμένη. Οὐχ ἧττον τὸ μεταναστευτικὸν πνεῦμα ἔχει παρασύρει τοὺς κατοίκους, οἱ ὁποῖοι μεταναστεύουν καθ' ὁμάδας ἀκόμη μέχρις Ἀμερικῆς, μετά τινα δὲ ἔτη ἐπανέρχονται εἰς τὴν γενέτειραν διὰ νὰ ἀπολαύσουν ἐν ἀμεριμνησίᾳ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων των. Ἡ πέριξ χώρα εἶνε εὔφορος καὶ καλλιεργεῖται εἰς μέγιστον βαθμόν. Ἡ Ἁγία Μαργαρίτα εἶνε τόπος χειμερινῆς διαμονῆς πολλῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν τῆς Ἰταλίας καὶ ἔχει πολλὰς πολυτελεῖς ἐπαύλεις μὲ θαυμασίους κήπους.

Ἁγία Μαργαρίτα (Sainte-Margherite). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας:—*Ἁγία Μαργαρίτα*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνᾳ (Seine-Inférieure) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Διέππην· 400 κάτ. Ἐκκλησία κτισθεῖσα τὸν 12ον αἰῶνα. *Ἁγία Μαργαρίτα*. Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 527 κάτ. Παρεκκλήσιον τοῦ 13ου αἰῶνος (chapelle des Cardonnoy), προσελκῦον πολλοὺς περιηγητάς. *Ἁγία Μαργαρίτα*. (Ἐν τῷ νομῷ Βοσγίων καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς Μέρθης (Meurthe). Ἐκκλησία ἔχουσα κώδωνα τοῦ 13ου αἰῶνος. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margherite-de-Carrouges). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν (Orne)· 570 κάτ. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margherite-de-l' Autel. Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ (Eure) 536 κάτ. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margherite-d'Elle). Εν τῷ νομῷ Καλβαδὸς (Calvados)· 640 κάτ. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margherite-des-Loges). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 329 κάτ. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margheurite-de-Vlette). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 640 κάτ. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margherite-en-Ouche). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ (Eure)· 130 κάτ. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margherite-Lafigère). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές· 560 κάτ. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margherite-sur-Duclair). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure)· 771 κάτ. Ἐκκλησία κτισθεῖσα τὸν 15ον αἰῶνα, μὲ καλλιτεχνικὰς ὑάλους εἰς τὰ παράθυρα καὶ ἀγάλματα τοῦ 13ου αἰῶνος. *Ἁγία Μαργαρίτα* (Sainte-Margherite-sur-Fauville). Ἐν νῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure)· 290 κάτ.

Ἁγία Μαργαρίτα. Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ, κείμενος εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κεβέκης (Québec) καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν ποταμὸν Σαγκενέ. Εἶνε ὁρμητικὸς καὶ πλήρης σολωμῶν. Πολλοὶ ἀμερικανοὶ ἁλιεῖς μεταβαίνουν ἐκεῖ κατὰ τὸ θέρος καὶ τοὺς ἁλιεύουν, φονεύοντες αὐτοὺς διὰ πυροβολισμῶν. Ὁ ποταμὸς Ἁγία Μαργαρίτα διέρχεται διὰ τῆς ὁμωνύμου λίμνης καὶ σχηματίζει πολυαρίθμους καταρράκτας, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔχουν ὕψος 25 μέτρων.

Ἁγία Μάρθα (Sainte-Marthe). Ὄνομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία κεῖται ἐν τῷ νομῷ Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν (Lot-et-Garonne) καὶ ἔχει 571 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Ἔρ (Eure) καὶ ἔχει 370 κατοίκους.

Ἁγία Μάρθα (Santa Marta). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαδαχὸζ (Badajoz).—4,300 κατ. Ὀρυχεῖα μολύβδου.

Ἁγία Μάρθα (Santa Marta). Πόλις τῆς Δημοκρατίας τῆς Κολομβίας (Νοτ. Ἀμερική). Εἶνε πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ εἰς ὃ σημεῖον ἐκβάλλει ὁ ποταμὸς Ρίο Μαντζαναρές.—18.000 κατ. Ἐπισκοπή, σιδηροδρομικὸς σταθμός, τακτικὴ ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία μὲ τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ τὸ Λίβερπουλ. Εὐρύχωρος καὶ ἀσφαλὴς ἐμπορικὸς λιμήν. Μεγάλαι φυτεῖαι βανανῶν (20.000 ἐκτάρια), καφὲ καὶ κακάου. Ἠλεκτροφωτισμός. Τελωνεῖον. Ἐμπόριον καὶ ἐξαγωγὴ βανανῶν, καφέ, κακάου καὶ ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων.

Ἁγία Μαρία (Sainte Marie). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας: *Ἁγία Μαρία* (Sainte-Marie-Outre-l' Eau). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδὸς (Calvados)—270 κάτ.—*Ἁγία Μαρία* (Sainte-Marie-Laumont). Ἐν τῷ αὐτῷ νομῷ.—901 κατ.—*Ἁγία Μαρία* (Sainte-Marie-la-Robert). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν (Orne)—220 κατ.—*Ἁγία Μαρία* (Sainte-Marie-Lapanouze). Ἐν τῷ νομῷ Κορρὲζ (Corrèze). 311 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-la-Blanche). Ἐν τῷ νομῷ Χρυσῆς ἀκτῆς (Côte-d-'Or) - 471 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων—Λυῶνος.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-Kerque). Ἐν τῷ νομῷ Πὰ-δὲ-Καλαὶ (Pas-de-Calais) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Saint-Omer. 1,643 κατ. Σπουδαῖον ἐργοστάσιον ζακχάρεως. Ἐρείπια ἀρχαίου φεουδαλικοῦ φρουρίου (Château fort de Bouchem) ἀναγομένου εἰς τὸν 11ον αἰῶνα καὶ καταδαφισθέντος τῷ 1209 ὑπὸ Φιλίππου-Αὐγούστου. Ἐπίσης ἐρείπια ἀββαείου (abbaye de Bonchem) ἱδρυθέντος τῷ 1224 καὶ καταδαφισθέντος τὸν 14ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainre-Marie-en-Chaux). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄραρος (Haute-Saône).—200 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte Marie-en-Chanois). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ.—273 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* Sainte-Marie-du-Mont). Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης.—1,320 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (au-Mont). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην.—207 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-du-Bois). Ἐν τῷ νομῷ Μαγέννης (Mayenne—811 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ. Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης—227 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-de Vaux). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Βιέννης (Haute-Vienne) 373 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-de-Vatimesnil). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ (Eure)—757 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-des-Chazes). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire)—421 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-des-Champs). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure)—600 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-de-Ré). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σάραντ (Charente-Inférieure)—2,608 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-de-Gosse). Ἐν τῷ νομῷ Λάνδης 1,462 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-de-Cuines). Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας.—700 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-de-Chignac). Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης—500 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-d' Alvey). Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας—223 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-d' Alloix). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην—260 κατ.—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-Cappel). Ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ (dép. du Nord) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Χάζεμπρουκ—635 κατ.

Ἁγία Μαρία (Sainte-Marie-aux-Mines, γερμανιστὶ Mar Kirch). Ἀρχαία πόλις τῆς Ἄνω Ἀλσατίας, κειμένη εἰς τὸ μέσον ὡραίας δασώδους κοιλάδος τῶν Βοσγίων καὶ εἰς ὕψος 400 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. 12,000 κατ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ὀρυχεῖα ἀργύρου, χαλκοῦ, κοβαλτίου, ἀρσενικοῦ. Τὰ ὀρυχεῖα τοῦ ἀργύρου ἦσαν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα περιώνυμα καὶ ἀνεκαλύφθησαν τὸν 12ον αἰῶνα ὑπὸ μοναχῶν. Κατὰ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν ἐγκατελείφθη, ἀλλὰ μετ' ὀλίγα ἔτη ἐπανελήφθη. Κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ἡ Ἁγία Μαρία θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν σπουδαιοτέρων κέντρων κατασκευῆς μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν ὑφασμάτων, ἀπασχολοῦσα ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ταύτῃ ἄνω τῶν 35.000 ἐργατῶν.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως εἶνε κατὰ τὸ ἥμισυ γαλλικὸς καὶ καθολικὸς καὶ κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ γερμανικὸς καὶ διαμαρτυρόμενος. *Ἁγ. Μαρία* (Sainte Marie-aux-Chênes). Πολίχνη τῆς Ἀλσατίας-Λορραίνης (νομὸς Μοσέλλης), κειμένη παρὰ τὴν πόλιν Μέτς—300 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Πολλαὶ μεσαιωνικαὶ οἰκίαι. Μνημεῖον ἀνεγερθὲν πρὸς τιμὴν τῶν ἐν τῇ μάχῃ τῆς Γραβελλότης (Gravelotte) πεσόντων στρατιωτῶν (18 Αὐγούστου 1870).

Ἁγ. Μαρία (Sainte-Marie-aux-Auglais). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδὸς (Calvados)—321 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος μὲ τοιχογραφίας τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ μὲ ὡραῖα ἐπιτύμβια ἀγάλματα. Κατοικία τοῦ 15ου αἰῶνος μὲ εἰκονογραφίας τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου τοῦ ΙΕ'—*Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-au- [illegible] Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Χάβρην—145 κατ. *Ἁγ. Μαρία* (Sainte-Marie-à-Py). Ἐν τῷ νομῷ Μάρνη καὶ παρὰ τὴν πόλιν. Ἁγίαν Μενεχίλδην—424 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀνατολικῶν Πυρηναίων—652 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Πυρηναίων—48 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Νιέβρης (Nièvre)—432 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος (Loire-Inférieure)—1.837 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Ἰλλ-ἐ-Βιλαὶν (Ille-et-Villaine) 2.000 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Ζέρς (Gers)—603 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Δοὺβ—300 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Σαρὰντ (Charente)—385 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Καντὰλ (Cantal)—427 κατ. *Ἁγ. Μαρία*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδέννων—. 200 κατ. *Ἁγ. Μαρίνα*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων (Hautes-Alpes)—. 150 κατ.

Ἁγία Μαρία (Sainte-Marie). Νῆσος κειμένη ἔναντι τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Μαδαγασκάρης, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ πορθμοῦ πλάτους 7-30 χιλιομέτρων. Ἔχει μῆκος 55, πλάτος 3 χιλιομέτρων καὶ ἐπιφάνειαν 165 περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Οἱ ἰθαγενεῖς καλοῦν αὐτὴν Νοσσὶ-Μπορρὰχ (Nossi-Borrah), οἱ δὲ παλαιοὶ γεωγράφοι Νοσσὶ-Μπραχὶμ (Nossi Brahim). Ἐν Ἁγίᾳ Μαρίᾳ ὑπάρχουν πολλοὶ ἀσφαλεῖς ὅρμοι. Ὁ ὅρμος Λοκένσι δύναται νὰ περιλάβῃ καὶ τὰ μεγαλύτερα πλοῖα, ὁ δὲ ὅρμος τοῦ Λουδοβίκου (Port-Louis) προστατεύεται τελείως ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνέμους. Τὸ κλῖμα τῆς νήσου εἶνε ὑγρὸν καὶ ἀνθυγιεινόν. Ἐν αὐτῇ δύο μόνον ἐποχαὶ ὑπάρχουν· ὁ χειμών, ὅστις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου, καὶ τὸ θέρος, τὸ ὁποῖον ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου. Ἡ Ἁγία Μαρία, ἥτις ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν Μαδαγασκάρην, ἔχει τοὺς αὐτοὺς γεωλογικοὺς χαρακτῆρας μὲ τὴν μεγαλόνησον ταύτην, ἀκόμη δὲ τὴν αὐτὴν βλάστησιν καὶ τὰ αὐτὰ ζῷα. Ἔχει πληθυσμὸν 7.670 ψυχῶν, ἐκ τῶν ὁποίων 81 μόνον εἶνε Εὐρωπαῖοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἰθαγενεῖς τῆς φυλῆς τῶν Μπετσιμιζαρακὰ (Betsimisarakas). Ζακχαροκάλαμον, καφές, βανίλλια, κάρυα καὶ κοκοκάρυα. Ἡ νῆσος ἔχει ὁμώνυμον πρωτεύουσαν κειμένην ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς καὶ ἐκτισμένην ἀμφιθεατρικῶς εἰς τὸ βάθος τοῦ ὅρμου τοῦ Λουδοβίκου. Ἡ

Digitized by Google

πόλις ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ μικρᾶς νησίδος συνδεομένης μὲ τὴν ξηρὰν διὰ δύο γεφυρῶν. Ἡ Ἁγία Μαρία ἀνήκει εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ 1750.

Ἁγία Μαρία (Santa Maria Copua Vetere). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Καζέρτας καὶ ἔχουσα 27.000 κατοίκους. Οἶνοι, ἔλαιον, ζυμαρικὰ καὶ ἄλλα προϊόντα. Ἡ πόλις εἶναι ἕδρα δικαστηρίου καὶ ἔχει πολλὰς ἀρχαιότητας, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶνε μία ὑπόγειος στοὰ καὶ μία θριαμβευτικὴ πύλη κειμένη ἐπὶ τῆς πρὸς Κάπουαν ἀγούσης ὁδοῦ.—*Ἁγία Μαρία* (Santa-Maria-Nuova). Κώμη καὶ κοινότης τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀγκῶνος καὶ ἔχουσα 2,405 κατοίκους.—*Ἁγία Μαρία* (Santa-Maria-la-Longa). Κώμη καὶ κοινότης τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Οὐδίνε (Udine) καὶ ἔχουσα περὶ τοὺς 2.100 κατοίκους.

Ἁγία Μαρία (Santa Maria). Κώμη τῆς Μαγιόρκας, τῆς μεγαλυτέρας τῶν Βαλεαρίδων, ἀπέχουσα 14 1)2 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Πάλμας. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Πάλμας εἰς Ἴνκαν σιδηροδρόμου. Ἐργοστάσια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Κάτοικοι 3,085.

Ἁγία Μαρία (Santa Maria de Palautordera). Κώμη τῆς Ἱσπανίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαρκελώνης καὶ ἔχουσα 1,114 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. — *Ἁγία Μαρία* (Santa Maria de Navarcles). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαρκελώνης. Κάτοικοι 1,761. — *Ἁγία Μαρία* (Santa Maria de Cornella). Κώμη τῆς Ἱσπανίας κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαρκελώνης καὶ ἔχουσα 2,200 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἁγία Μαρίνα. Ἐν Ἑλλάδι φέρουν τὸ ὄνομα τοῦτο: 1) *Ἁγία Μαρίνα,* χωρίον τῶν Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ Δ. Τριταίας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 265. Ἀπέχει ἀπὸ Προστοβίτσης 1 ὥραν. Γραμματοδιδασκαλεῖον.

2) *Ἁγία Μαρίνα,* κοινότητος Καππαριᾶς τῆς Ἄνδρου τοῦ Νομοῦ Κυκλάδων. Κάτοικοι 84.

3) *Ἁγία Μαρίνα,* πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος κειμένη ἐν τῷ μέσῳ δάσους ἐξ ἐλατῶν. Ἀπέχει ἀπὸ Βελίτσης 1 ὥραν καὶ ἀπὸ Δραχμανίου 2 ὥρας. Γραμματοδιδασκαλεῖον. Κάτοικοι 430.

Ἡ κοινότης, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ Δ. Τιθορέας, ἔχει κατοίκους 607, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον Ἁγία Παρασκευὴ (κ. 177). Παράγει δημητριακά, καπνὰ ἐκλεκτὰ καὶ ἀριθμεῖ περὶ τὰς 100 κυψέλας.

4) *Ἁγία Μαρίνα·* τῆς κοινότητος Γιαντσίστης τῆς ὑποδιοικ. Βερροίας τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης· κάτ. 216. Ἀπέχει τῆς Βερροίας 2 ὥρας.

5) *Ἁγία Μαρίνα·* πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Μυτιλήνης τοῦ νομοῦ Λέσβου, πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Δημητ. Βερναρδάκη. Κάτ. 841. Δημ. σχολεῖον ἀρρένων πεντατάξιον. Δημ. σχολ. θηλέων τετρατάξιον. Ἀγροτικὸν ταχυδρομεῖον.

Ἡ κοινότης, ἐκτάσεως 4 χιλ. στρεμ., ἔχει κατοίκους 878, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον Κράτηγον (κ. 37). Παράγει σιτηρά, ὄσπρια, ἔλαιον.

6) *Ἁγία Μαρίνα·* τῆς κοινότητος Στυλίδος τῆς Φθιώτιδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος· κάτοικοι 169.

7) *Ἁγία Μαρίνα·* Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 445.

Ἁγία Μαρίνα (Κέας)· μοναστήριον, εἰς τὸν περίβολον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πύργος καλῶς διατηρούμενος.

9) *Ἁγία Μαρίνα·* Μονή, εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Γκορίτσης τοῦ νομοῦ Φλωρίνης· κάτ. 8.

10) *Ἁγία Μαρίνα·* ἀκρωτήριον καὶ ὅρμος ἀνατολικῶς τῆς νήσου Αἰγίνης.

11) *Ἁγία Μαρίνα·* ἀκρωτήριον τῆς Ἀττικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἔναντι τῶν νήσων Βαρδοῦγι.

12) *Ἁγία Μαρίνα·* ὁρμίσκος εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς νήσου Σπετσῶν, παρὰ τὴν ἄκραν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὅπου ὁ φανὸς τοῦ λιμένος τῶν Σπετσῶν.

Ἁγία Μαύρα. Δημῶδες ὄνομα τῆς Λευκάδος (βλ. λέξιν).

Ἁγία Μαύρα (Sainte-Maure). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶνε πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἴνδρας-Λείγηρος (Indre-et-Loire) καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μαύρας, 2,474 κατ. Σταθμὸς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων-Βορδώ. Λατομεῖα, πριονιστήρια, ἐλαιοτριβεῖα, κάνναβις. Ἐρείπια μεσαιωνικοῦ φεουδαλικοῦ πύργου καὶ κρύπτη ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman) μὲ ἀρχαίους τάφους. Ὡραῖον δημαρχεῖον ἐποχῆς συγχρόνου καὶ πολλὰ ἄλλα ἐνδιαφέροντα κτίρια.

Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἡ πόλις ἐκαλεῖτο Arcianum, ὠνομάσθη δὲ Ἁγία Μαύρα, διότι ἐν αὐτῇ ἐτάφη ἡ Ἁγία αὕτη (5ος αἰών).

Ἁγία Μενεχίλδη (Sainte-Menehould). Πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶνε πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας τοῦ νομοῦ Μάρνη καὶ ἔχει 6.000 κατοίκους. Σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν Σιδηροδρόμων. Ἡ Ἁγία Μενεχίλδη ἐκαλεῖτο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς Castrum Conthense· περὶ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς Μενεχίλδης (Menechildis) ἢ Μενεχούλδης, παρθένου θανούσης ἐν ἁγιότητι τὸν 5ον αἰῶνα, τῆς ὁποίας τὸ λείψανον ἐτάφη ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως.

Ἡ Ἁγία Μενεχίλδη ὑπέστη πολλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων τῶν παρελθόντων αἰώνων. Οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον αὐτὴν τῷ 1423 ἐξαπίνης. Τῷ 1562 ἐπολιορκήθη εἰς μάτην ὑπὸ τοῦ Ἀντω-

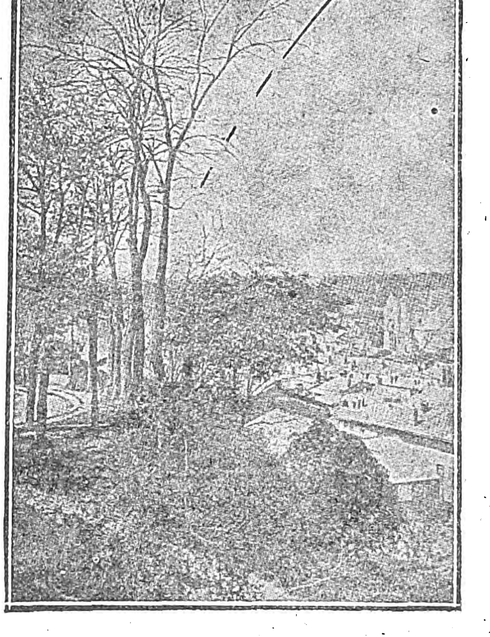

Ἁγία Μενεχίλδη.

νίου δὲ Κροά, εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Καρόνου τοῦ Γ', δουκὸς τῆς Λωρραίνης. Τὴν 4ην Μαΐου 1614 ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Κονδέ, ἀλλὰ κατόπιν συμφωνίας μεταξὺ τῶν φιλονικούντων πριγκίπων, αὕτη παρεδόθη καὶ πάλιν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Τῷ 1632 ὑπέστη τὰ πάνδεινα ἐκ τῆς πανώλους. Τῷ 1719 κατεστράφη ὁλοσχερῶς ἀπὸ φοβερὰν πυρκαϊάν, μόνον δὲ δέκα οἰκίαι καὶ εἴκοσι καλύβαι ἐξῆλθον ἀνέπαφοι ἀπὸ τὴν θεομηνίαν ταύτην.

Μνημεῖα: Ἡ ἐκκλησία, ἥτις κεῖται ἐπὶ βράχου ἔνθα ἔκειτο ἄλλοτε τὸ φρούριον καὶ ἥτις ἀνῳκοδομήθη ἀπὸ τοῦ 1280 μέχρι τοῦ 1350. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ὡραῖον ἀνάγλυφον, παριστῶν τὸν θάνατον τῆς Παναγίας καὶ ὡραῖος πίναξ τοῦ 17ου αἰῶνος, παριστῶν τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς πολιούχου της. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ σῴζονται καὶ πολλὰ ἄλλα ἀντικείμενα τέχνης.

Ἡ Ἁγία Μενεχίλδη εἶνε πατρὶς τοῦ βενεδικτίνου Πέτρου Περινιῶν (1638-1715), ὅστις ἀνεκάλυψε τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου οἱ οἶνοι τῆς Καμπανίας γίνονται ἀφρόεντες, καὶ τοῦ Ντρουὲ (1763-1824), μέλους τῆς Γαλλικῆς Συνελεύσεως, ὅστις διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ φεύγοντος Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἐν Varennes.

Ἁγία Μήτηρ (Sainte-Mère). Ὄνομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία κεῖται ἐν τῷ νομῷ τῆς Μάγχης καὶ ἔχει 1,310 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Ζὲρς (Gers) καὶ ἔχει 300 κατοίκους.

Ἁγία Μόνη· μία ἐκ τῶν δύο κορυφῶν τῆς πρὸς ἀνατολὰς τῆς νήσου Κυθήρων ὀροσειρᾶς, ὕψους 553 μέτρων. Ὠνομάσθη ἐκ τῆς ἐπ' αὐτῆς διαλελυμένης μονῆς τῆς Ἁγίας Μόνης (ἑορτάζει τὴν 15 Αὐγούστου).

Ἁγία Μονή· γυναικεία μονὴ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Ἀρείας τοῦ Ναυπλίου τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας· καλογραῖαι 11. Ἀπέχει ἐκ Προνοίας ἡμίσειαν ὥραν ἀνατολικῶς. Εἰς τὸν κῆπον τῆς μονῆς εὑρίσκεται ἀρχαία πηγή, θεωρουμένη ὡς ἡ περιώνυμος *Κάναθος*, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ Ἥρα, κατὰ τὴν ἄνοιξιν ἑκάστου ἔτους, ἐπανεύρισκε τὴν παρθενικήν ἁγνότητά της. *Ἁγία Μονή·* χωρίον τοῦ δήμου Τρικκαίων τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων τοῦ νομοῦ Τρικκάλων· κάτοικοι 1091.

Ἁγιαμόντε. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, ἀνήκουσα εἰς τὴν Οὐέλβαν, ἐπαρχίαν 3ης τάξεως ἥτις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἀρχαίου βασιλείου τῆς Ἀνδαλουσίας. Ἀπέχει 61 χλμ. τῆς Οὐέλβας. Κάτοικοι 9,000. Ἔχει μεγάλα ἐργοστάσια παρασκευῆς συντετηρημένων ἰχθύων. Παράγει ἐπίσης καλοὺς οἴνους.

Ἁγιά-μπουρούν· ἀκρωτήριον τῆς Κριμαίας τὸ ἀρχαῖον Παρθένιον.

ἁγιάνης· αὐθέντης, κύριος, ἄρχων, διοικητής, ἡγεμὼν· παράβαλε *Μωραγιάνης* (= *ἁγιάνης* τοῦ Μωριά). *Ἁγιάνηδες* ἐπίσης ἐλέγοντο καὶ οἱ αὐθένται τῆς Μολδοβλαχίας. Ἐτυμολ. ayn ἀραβιστὶ σημαίνει ὀφθαλμὸν καὶ πληθυντικὸς ayan = ὀφθαλμοὶ καὶ κατὰ μεταφορὰν οἱ «χώρας ἄνακτες» τῶν ἀρχαίων = οἱ ἄρχοντες, οἱ ἐφορῶντες οὕτως εἰπεῖν πρβλ. καὶ οἱ στύλοι τῆς χώρας. Οἱ Ἁγιάνηδες τῆς Μολδοβλαχίας ἐξελληνίζοντες δῆθεν τὴν λέξιν ὑπεγράφοντο *Ἰωάνναι* δηλ. *Ἰωάννης* Σκαρλᾶτος Γρηγορίου Γκίκας· *Ἰωάννης* Στέφανος Μιχαὴλ Ρακοβίτζας κτλ. ὁπού τὸ Ἰωάννης δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ *Ἁγιάνης*, ὅπως εὐφυέστατα καὶ ὀρθότατα ἐξήγησεν ὁ Δ. Γρ. Καμπούρογλους ἐν ἐφημ. Ἑστίᾳ 26 Νοεμ. 1914. Μ. Φ.

Ἁγία Νῆσος ἢ Λίντισφαρν (Holy Island or Lindisfarne). Νῆσος παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆ Νορθουμβρίας ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀπέχουσα περίπου δύο μίλια. Ἡ νῆσος αὕτη εἶνε νῆσος μόνον καθ' ὡρισμένας ἐποχὰς τῆς παλιρροίας, δύνανται δὲ οἱ κάτοικοι τοῦ ἀγγλικοῦ χωρίου Beal νὰ μεταβαίνωσιν εἰς αὐτὴν ἐπὶ ἁμαξίων ἢ πεζῇ διὰ στενῆς ἀμμώδους λωρίδος, ὁδηγούμενοι ὑπὸ φανῶν καὶ σημάτων. Εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν παραλίαν τῆς νήσου ὑπάρχει μικρὸν χωρίον ἁλιέων, εἶνε δὲ εὐχάριστος θερινὴ διαμονή. Τὸ 635 ὁ ἅγιος Ἄϊντιν ἵδρυσεν ἐκεῖ μοναστήριον, καταστραφὲν περὶ τὰ τέλη τῆς 9ης ἑκατονταετηρίδος. Οἱ Νορμαννοὶ ἵδρυσαν τὸ 1093 ναὸν Βενεδικτίνων. Ἡ νῆσος ἔχει φρούριον, κτισθὲν τὸν 16ον αἰῶνα μ. Χ. Πληθυσμὸς 359.

Ἁγία Νῆσος (Holy Island ἢ Holyhead Island). Νῆσος δυτικῶς τῆς Ἀγγλεσέη ἐν Οὐαλλίᾳ, συγκοινωνοῦσα μετὰ τῆς ἐπαρχίας εἰς ἣν ὑπάγεται, διὰ προχώματος, ἐφ' οὗ διέρχεται σιδηροδρομικὴ γραμμή. Ἔχει μῆκος 8 περίπου μιλίων καὶ πλάτος ἀπὸ 1/2—3 μίλια.

Ἁγιαννάκης· χωρίον τῆς κοινότητος Ἀγαλιανῆς τῆς Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας· κάτοικοι 47. Λέγεται καὶ *Χάνι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου.* Παρὰ τὸ χάνι ὑπάρχει θολωτὴ πηγὴ καὶ ἐξωκκλήσιον ἀνῆκον εἰς τὴν Ἀγαλιανήν. Ἡ περιοχὴ ὠνομάζετο πιθανῶς Αὐλὼν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, παρὰ δὲ τὴν πηγὴν οἱ ἀρχαιολόγοι εἰκάζουν ὅτι ὑπῆρχεν ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἁγιαννάκος· χωρίον τῆς κοινότητος Ροβιῶν τῆς Χαλκίδος· κάτοικοι 21. Ἀπέχει ἀπὸ Λίμνης 2 ὥρας.

ἁγιαννίτης· δημ. ὄνομα ἐλελισφάκου τοῦ ἐρυθρανθοῦς (βλ. λέξιν).

ἁγιαννόχορτο· δημ. ὄνομα φλόμου τῆς Σάφης (βλ. λέξιν).

Ἁγιαντριάς· μεγάλη ἐλαιόφυτος περιοχὴ ἐν Ἀρτάκῃ μετὰ ὁμωνύμου μονῆς τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου κτισθείσης ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου ἐκ Χίου Πατριάρχου Ἰωακεὶμ τοῦ Β', τοῦ Κοκκόδη, τοῦ ἀπὸ Κυζίκου, ὅστις ἐμόναζεν ἐκεῖ κατὰ τὸ μεσολαβήσαν διάστημα μεταξὺ πρώτης καὶ δευτέρας Πατριαρχείας του.

Ἁγία Οἰκογένεια. Προσφιλὲς θέμα τῶν ἁγιογράφων, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, ὑπῆρξεν ἡ ἁγία Οἰκογένεια ἀποτελουμένη ἐκ τῆς Παναγίας, τοῦ Ἰησοῦ βρέφους καὶ τοῦ Ἰωσήφ. Εἰς τὰ πρόσωπα ταῦτα προστίθενται ἐνίοτε ὁ ἅγιος Ἰωάννης βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μητρός του, ἡ ἁγία Ἄννα μήτηρ τῆς Παναγίας καὶ ἄλλοι ἅγιοι καὶ ἄγγελοι. Ἡ ἰταλικὴ σχολὴ παρέχει τελειότατα πρότυπα ὀφειλόμενα εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ Λεονάρδου Ντὰ Βίντσι, Μιχαὴλ Ἀγγέλου, Τιτιανοῦ, Βερονέζε καὶ ἄλλων μεγάλων ζωγράφων. Ἐκ τῆς ἱσπανικῆς σχολῆς ὁ Μουρίλλο ἐχειρίσθη κατ' ἐπανάληψιν τὸ θέμα τοῦτο, καὶ ἐκ τῆς ὀλλανδικῆς σχολῆς ὁ Βὰν Δύκ, ὁ Ρούμπενς, ὁ Ρέμπραντ καὶ ἄλλοι.

Ἁγία Ὄρση (Sainte-Orse). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Βορδώνης καὶ ἔχουσα 1,043 κατοίκους.

Ἁγία Παζάννη (Sainte-Pazanne). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κάτω-Λείγηρος καὶ ἔχουσα 2,687 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον *(δόλμεν)* καλούμενον «ἡ Αἴθουσα τῶν Νεραϊδῶν», (la Salle des Fées).

Ἁγία Παρασκευή. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν ἐν Ἑλλάδι:

Ἁγία Παρασκευή, χωρίον τοῦ Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἰωλκοῦ καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 659. Ἀπέχει ἀπὸ Ἄνω Βόλου ἡμίσειαν ὥραν. Μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἁγία Παρασκευή, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Ἄρτης. Κάτοικοι 350. Ἀπέχει ἀπὸ Ἄρτης 2 ὥρας καὶ ἀπὸ Φιλιππιάδος 4 ὥρας.

Ἡ κοινότης ἀποσπασθεῖσα ἐκ τῆς ὑποδιοικήσεως Φιλιππιάδος, ἔχει κατοίκους 1020, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία Ἀλῆ Μπέη (κ. 234), Κεραμάτες (κ. 141), Κολομόδια (κ. 143) καὶ Κὺρ Νικολοῦ (κ. 152).

Digitized by Google

Ἁγία Παρασκευὴ κοινότητος Βασιλικῶν τῆς Θεσσαλονίκης· κάτοικοι 180.

Ἁγ. Παρασκευὴ Χαλκιδικῆς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Κάτοικοι 657. Κεῖται νοτιοανατολικῶς τῆς Θεσσαλονίκης καὶ βορειοδυτικῶς τῆς Πολυγύρου. Ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης ἀπέχει περὶ τὰ 20 χιλιόμετρα. Ἐκτὸς τοῦ χωρίου εὑρίσκεται *ἰαματικὴ πηγὴ* χρησιμοποιουμένη ἐλάχιστα μὲν εἰς λοῦσιν, μᾶλλον δὲ εἰς πόσιν, μεταφερομένου τοῦ ὕδατός της εἰς Θεσσαλονίκην. Εἶνε ὕδωρ ἀλκαλικὸν μὲ ἔκλυσιν ἀφθόνου ἀνθρακικοῦ ὀξέος περιέχον ἔτι καὶ ποσότητα σιδήρου, πρὸς δὲ καὶ λίθιον. Οὐδεμία ἐγκατάστασις ἐγένετο διὰ τὴν ἐπιτόπιον χρῆσιν (λοῦσιν καὶ πόσιν). Ἡ πηγὴ εἶνε ἰδιοκτησία τοῦ χωρίου.

Ἡ φυγὴ πρὸς τὴν Αἴγυπτον τῆς ἁγίας Οἰκογενείας. Ἀνάγλυφον κιονόκρανον τοῦ 12ου αἰῶνος ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τῆς Ὠτέν.

Ἁγ. Παρασκευὴ Κοζάνης, τῆς ὁποίας ἀπέχει 1.30' πρὸς Ν., ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 268.

Ἁγ. Παρασκευὴ Φλωρίνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 489.

Ἁγ. Παρασκευὴ Μηθύμνης τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 3433. Κεῖται ΒΑ τῆς Καλλονῆς, πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς ὁποίας εἶνε ἡ θέσις «τὰ Μέσα» ἔνθα καὶ ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἀφροδίτης. Εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας δυτικῶς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ παρὰ τὴν φαραγγώδη τοποθεσίαν «Κρεμαστὴ» εὑρίσκεται ἡ Χωλοπεδή, ὡς καὶ ἡ ὁμώνυμος γέφυρα. Δημοτικὸν Σχολεῖον ἀρρένων. Δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων. Ταχυδρομεῖον. Ἐντὸς βραχώδους λελαξευμένου σπηλαίου ὑπάρχει ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Παράγει ἔλαιον καὶ σιτηρά.

Ἁγία Παρασκευὴ τῆς κοινότητος Ἄδελε τῆς Ρεθύμνης κάτοικοι 87.

Ἁγία Παρασκευὴ τῆς κοινότητος Πάλμες τοῦ Σιδηροκάστρου τοῦ νομοῦ Σερρῶν· κάτοικοι 657.

Ἁγία Παρασκευὴ τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 224.

Ἁγία Παρασκευὴ τῆς κοινότητος Ἁγίας Μαρίνης τῆς Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος· κάτοικοι 177.

Ἁγία Παρασκευὴ τῆς κοινότητος Λούρου τῆς Πρεβέζης· κάτοικοι 33.

Ἁγία Παρασκευὴ τῆς κοινότητος Μυκόνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων· κάτοικοι 29.

Ἁγία Παρασκευὴ τῆς κοινότητος Δηλιανῶν τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 129.

Ἁγία Παρασκευὴ (Καλύβια Μαλαθριᾶς) τῆς κοινότητος Δίου τῆς Κατερίνης τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης· κάτοικοι 147. Ἀπέχει 10' ἀπὸ Δίου.

Ἁγία Παρασκευή. Ἐξοχικὴ τοποθεσία τῶν Ἀθηνῶν εὑρισκομένη εἰς τὸ 9ον χιλιόμετρον τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Ἀθηνῶν - Μαραθῶνος, πλησίον τοῦ Χαλανδρίου ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπέχει 20' λεπτά. Πολυσύχναστος ἐξοχὴ ἰδίως κατὰ τὸ θέρος, μὲ ἀρκετὰ μαγαζάκια καὶ ἀφετηρία πολλῶν ἐκδρομῶν πρὸς τὸν Ὑμηττὸν καὶ πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Κυνηγοῦ.

Ἁγία Παρασκευὴ ἄκρα εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν παραλίαν τῆς νήσου Σπετσῶν καὶ ὁμώνυμος λιμενίσκος. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς αὐτόθι ὁμωνύμου ἐκκλησίας καταπλέουν πάντα τὰ ναυλοχοῦντα εἰς τὸν λιμένα Σπετσῶν πλοῖα, προσέρχονται δὲ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων, τελουμένης οὕτω πανδήμου πανηγύρεως. Εἰς ἀπόστασιν μιλίου κεῖται ἡ «Σπηλιὰ τοῦ Μπεκήρη», (περὶ ἧς ἴδε *Ἅγιοι Ἀνάργυροι*).

Ἁγία Παρασκευή. Μοναί. 1) Γυναικεία μονὴ τῆς κοινότητος Μονοδενδρίου τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Μοναχαὶ 5. 2) Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Σανδοβίτσης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων. Μοναχοὶ 3. 3) (Χαλάσματα). Γυναικεία μονὴ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Παλαιοχωρίου Συρράκου· μοναχὴ 1.

Ἁγία Πεζένη (Sainte-Pézenne). Μικρὰ κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Σεβρῶν καὶ ἔχουσα 1.752 κατοίκους.

Ἁγία Πελαγία. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν τρία χωρία ἐν Ἑλλάδι: 1) *Ἁγ. Πελαγία* τῆς κοινότητος Ποταμοῦ τῶν Κυθήρων τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας· κάτοικοι 10. Τελωνειακὸς σταθμός. 2) *Ἁγ. Πελαγία* τῆς κοινότητος Λιμνῶν τοῦ Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου· κάτοικοι 82· καὶ 3) *Ἁγ. Πελαγία* τῆς κοινότητος Μιξορρούμων τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 84.

Ἁγία Πελαγία. Μονή. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Ρηνιάσσης τοῦ νομοῦ Πρεβέζης. Μοναχοὶ 4.

Ἁγία Πίστις (Sainte-Foy). Ὄνομα τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας: *Ἁγ. Πίστις* (Sainte-Foy-l'Argentière). Ἐν τῷ νομῷ Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα — 1.221 κάτοικοι. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Ἀνθρακωρυχεῖα. Μέγα ἐργοστάσιον εἰδῶν ἐκ πορσελάνης καὶ εἰδῶν κεραμοποιΐας. — *Ἁγ. Πίστις* (Sainte-Foy-lès-Lyon). Ἐν τῷ νομῷ Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα - 2,914 κατ. — *Ἁγία Πίστις* (Sainte-Foy-Saint-Sulpice). Ἐν τῷ νομῷ Λείγηρος (Loire) - 557 κατ.—*Ἁγία Πίστις* (Sainte-Foy-Tarantaise). Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας - 1,002 κατ. Ὡραῖος καταρράκτης.—*Ἁγ. Πίστις*(Sainte-Foy-la-Longue). Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης - 150 κατ.—*Ἁγ. Πίστις* (Sainte-Foy-la-Grande). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Γιρόνδης - 3.277 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἀμπελῶνες περιώνυμοι, παράγοντες οἴνους λευκούς. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ σῴζονται πολλαὶ οἰκίαι τῶν 14ου, 15ου καὶ 16ου αἰώνων. Γοτθικὴ ἐκκλησία ἀνοικοδομηθεῖσα τὸν παρελθόντα αἰῶνα. —*Ἁγ. Πίστις* (Sainte-Foix-de-Montgommery). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδὸς (Calvados) - 157 κατ. Σταθμὸς τῶν δυτικῶν σιδηροδρόμων. — *Ἁγ. Πίστις* (Sainte-Foy-de-Longas). Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης - 527 κατ.—*Ἁγία Πίστις* (Sainte-Foy-de-Belvès). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ - 223 κατ. — *Ἁγ. Πίστις* (Sainte-Foy-d'Aigre feuille). Ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας - 630 κατ.—*Ἁγ. Πίστις*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)- 376 κατ. — *Ἁγ. Πίστις*. Ἐν τῷ νομῷ Λάνδης (Landes) 211 κατ.—*Ἁγ. Πίστις*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Γαρούννα (Haute-Garonne) 1176 κατοίκους.

Ἁγία Πίστις ἢ Σάντα Φὲ (Santa Fé). Πόλις τῆς πολιτείας τοῦ Νέου Μεξικοῦ (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς). Κεῖται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς πόλεις Ἄτκισον καὶ Τοπέκαν. Ἔχει ὡραῖον καθεδρικὸν ναόν, ὅστις εἶνε τὸ παλαιότερον χριστιανικὸν κτίριον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1605 ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν κατακτητῶν, οἵτινες ἐγκατέλειψαν αὐτὴν μετ' ὀλίγον λόγῳ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἰνδῶν, ἀλλ' ἐπανῆλθον τῷ 1693. Τῷ 1846 ἡ Σάντα Φὲ κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τοῦ Νέου Μεξικοῦ (1851).

Πλούσια μεταλλεῖα εἰς τὰ πέριξ, μετεωρολογικὸς σταθμός, σωφρονιστήριον, καθολικὴ ἀρχιεπισκοπή.— Κάτοικοι 7.000.

Ἁγία Πίστις. Ἐπαρχία τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας, γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ἰσπανικὸν τῆς ὄνομα Σάντε Φὲ (Santa Fé). Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ρίο Σαλάδο (Rio Salado) καὶ τῶν παραποτάμων του, οἵτινες καθιστοῦν αὐτὴν λίαν εὔφορον. Ἐκ τῶν ἐκτεταμένων δασῶν της ἐξάγεται κατ' ἔτος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μεγάλη ποσότης ξυλείας. Ἔχει κλῖμα εὐχάριστον καὶ ὑγιεινὸν καὶ διασχίζεται ἀπὸ πολυαρίθμους σιδηροδρομικὰς γραμμὰς — Κάτοικοι 980.000.

Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εὑρίσκεται παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ρίο Σαλάδο καὶ εἰς 95 μιλίων ἀπόστασιν ἀπὸ τὸ Ροζάριο. Ἔχει εὐρὺν λιμένα, ὡραῖον καθεδρικὸν ναόν, πανεπιστήμιον καὶ πολλὰ σχολεῖα. Ἡ σπουδαιοτέρα βιομηχανία αὐτῆς εἶνε ἡ ναυπηγική, τὰ κυριώτερα δὲ τῶν ἐξαγομένων εἰδῶν: ξυλεία, κτήνη καὶ μαλλίον. — Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1578 καὶ ἔχει σήμερον 60.000 κατοίκους.

Ἁγία πίστις (Santa Fé). Πολίχνη τῆς Ἰσπανίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Γρενάδης καὶ εἰς ἀπόστασιν 11 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης — 5.990 κατ.

ἁγιαποστολιάζω λέγεται ἐν Κρήτῃ τό: διαλύω τὸν ἐπὶ τῶν ποιμνίων συνεταιρισμὸν διότι τοῦτο γίνεται κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅτε *ξεκοινιάζουν* ἤτοι ξεχωρίζουν τὰ γαλακτοφόρα οἱ τέως *κοινάτορες* (= οἱ ἀπὸ κοινοῦ νεμόμενοι αὐτὰ) καὶ παραλαμβάνει ἕκαστος τὰ ἰδικά του καὶ τὸ ἀνάλογον εἰσόδημα, διότι περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου στερεύουν τὰ γαλακτοφόρα, τὰ *ἔγγαλα* λεγόμενα, καὶ δὲν παρέχουν πλέον γάλα πρὸς τυροκομίαν.

Ἁγιαποστολίτης Θεόδωρος· Ἕλλην πατριώτης τοῦ 16ου αἰῶνος ἐκ Κορώνης τῆς Μεσσηνίας. Ὅτε ὁ Γενουήνσιος θαλασσοκράτωρ Ἀνδρέας Δόρια, συνεχίζων τοὺς κατὰ τῶν Τούρκων ἄθλους του, ἐπολιόρκησε τὴν ὑπὸ τούτων κατεχομένην Κορώνην, ὁ Ἁγιαποστολίτης, μετ' ἄλλων συμπολιτῶν του, συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἅλωσιν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του (1532). Βραδύτερον ὅμως ἡ Κορώνη κατελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, δι' ὃ καὶ ὁ Ἁγιαποστολίτης ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ, καταφυγὼν εἰς Ζάκυνθον. Τὸ 1533, ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Κάρολος 5ος, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου διετέλει ὁ Δόρια, εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἁγιαποστολίτου παρασχεθείσης εἰς τὸν Δόρια συνδρομῆς, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ὡς φέουδον τὸ Λεοντάριον καὶ τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῶν Σκορτῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ, ὅπως νέμηται αὐτὰ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἐκ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας.

Ἁγία Ραδεγόνδη (Sainte-Radegonde). Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἁγία Ραδεγόνδη* (Sainte-Radegonde-des-Noyers). Ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας.—1,000 κατ.—*Ἁγ. Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Βιέννης—300 κατ.—*Ἁγ. Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Σόμμης—332 κατ.—*Ἁγ. Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Δύο Σεβρῶν—654 κατ.—*Ἁγ. Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire) — 557 κατ. *Ἁγ. Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρῶν (Aveyron) —551 κατ. *Ἁγ. Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω-Σαράντ (Charente-Inférieure) 210 κατ. — *Ἁγία Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Ζὲρς (Gers) — 270 κατ.— *Ἁγία Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης (Gironde) — 600 κατ.—*Ἁγ. Ραδεγόνδη*. Ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας-Λείγηρος (Indre-et-Loire) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Τοὺρ (Tours), τῆς ὁποίας θεωρεῖται προάστειον—700 κατ. Ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ (style roman) μὲ παρεκκλήσιον ἐσκαμμένον ἐντὸς τοῦ βράχου. Κατὰ τὴν παράδοσιν, τὸ σπήλαιον τοῦτο κατῳκήθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γατιέρου (Saint-Gatier), πρώτου ἐπισκόπου τῆς πόλεως Τούρ.

Ἁγία Ρόζα τοῦ Κοπὰν (Santa-Rosa de Copan). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Ὁνδούρας (Honduras Κεντρικὴ Ἀμερική) καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ (Copan). Εἶνε τὸ κυριώτερον κέντρον τῆς καλλιεργείας καὶ κατασκευῆς τοῦ περιφήμου καπνοῦ τοῦ Κοπάν, ὅστις ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς τὰς ἐκασταχοῦ διεθνεῖς ἐμποροβιομηχανικὰς Ἐκθέσεις. 10,888 κάτ. Κολλέγιον ἀνωτέρων σπουδῶν. Κλῖμα ψυχρὸν καὶ ὑγιεινόν. Ἀγορὰ κτηνῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ προϊόντων τῆς πέριξ χώρας.

ἀγιάρι· 1) διακανονισμός: κάνει τὸ ὡρολόγι σου *ἀγιάρι;* = εἶναι κανονισμένον μὲ τὴν ἐπίσημον ὥραν; 2) ἐξέλεγξις: θὰ τὸ κάνουμε *ἀγιάρι* = θὰ τὸ ἐξελέγξωμεν· ἡ λέξις εἶνε τουρκική: ajar.

ἀγιαρντίζω· βάζω λόγια στὸ κακό, μεταπείθω διὰ λόγων ψευδῶν πρὸς ζημίαν τρίτου: Μὴ μοῦ τὴν ἀγιαρντίζετε τὴν ἀγαπητική μου.

Ἁγία Ρόζα (Santa-Rosa). Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ (Equateur). Ἀπέχει 190 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Γκουαγιακὶλ καὶ ἔχει 4.000 κατοίκους. Μεγάλαι φυτεῖαι κακάου καὶ καφὲ εἰς τὰ πέριξ.

Ἁγία Ρούμελη. Χωρίον τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Σφακίων τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης Κρήτης· κάτοικοι 119.

Εἶνε παραποτάμιος καὶ εὑρίσκεται πλησίον ὁμωνύμου φάραγγος ὅπου ἔγιναν κατὰ καιροὺς μάχαι πολύνεκροι. Ἐνταῦθα τὸ 1869 κατέθεσαν τὰ ὅπλα οἱ τελευταῖοι ἐπαναστάται τοῦ 1866.

Εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμίσκου τῆς ἁγίας Ρούμελης ὅστις πηγάζει ἐκ τῶν Λευκῶν ὀρέων καὶ χύνεται εἰς τὸν ὁμώνυμον ὅρμον ἔκειτο ἡ ἀρχαία Τάρρα.

Ἁγία Ρουσαλή· ὁ μόνος κολπίσκος, κλειόμε-

Digitized by Google

νος ὑπὸ νησίδος, τῆς ἀλιμένου δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἐρίσσου τῆς νήσου Κεφαλληνίας. Εἶνε πιθανῶς ἡ Ἁγία Ἱερουσαλήμ, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει σημείωσις εὑρεθεῖσα εἰς καταγραφήν, γενομένην τὸ 1264, τῶν κτημάτων λατινικῆς ἐπισκοπῆς τῆς Κεφαλληνίας, καὶ λέγουσα: «Τοῦ Περιβολιτσιάνου τὸ σύνεγγες χωράφι τῆς Ἁγίας Ἱερουσαλήμ», χωρὶς ὅμως καὶ νὰ μνημονεύεται ἀκριβῶς ἡ τοποθεσία. Εἰς τὴν αὐτὴν καταγραφὴν ἀναφέρεται καὶ ναὸς τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἁγίας Δωρεᾶς ἑορτή, (λατιν. festum corporis Christi, γαλλ. fête-Dieu ἢ fête du sacrement)· ἑορτὴ τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας πρὸς τιμὴν τῆς ἀληθοῦς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας. Τὸ δόγμα τῆς μετουσιώσεως ἐθεσπίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Λατεράνῳ συνόδου τὸ 1215, ὀλίγον δὲ ὕστερον καθιερώθη ἡ λατρεία τοῦ ἁγίου ἄρτου. Κατόπιν ὁράματος τῆς ἡγουμένης τῆς παρὰ τὴν Λιέγην μονῆς Μὸν-Κορνιγιὸν Ἰουλίας (1222-1258), ὁ κλῆρος ἐνεκολπώθη ἐνθουσιωδῶς τὴν ἰδέαν τῆς τελέσεως ἐτησίας ἑορτῆς εἰς ἀνάμνησιν τῆς Ἁγίας Δωρεᾶς, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέβαλε τὸ 1246 εἰς τὴν περιφέρειαν Λιέγης ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς Ροβέρτος ντὲ Τορότ. Ἀλλ' ἀπὸ τυπικῆς κατέστη ὑποχρεωτικὴ καθ' ἅπασαν τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, ὅτε ὁ ἀρχιδιάκονος τῆς Λιέγης Ἰακὼβ Πανταλεὸν ἀνῆλθεν εἰς τὴν παπικὴν ἕδραν τὸ 1261 ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὐρβανὸς 4ος.

Ἔκτοτε ἡ ἑορτὴ τῆς Ἁγίας Δωρεᾶς προσκτᾶται ὁλονὲν αὐξανομένην μεγαλοπρέπειαν καὶ ἀποβαίνει ἡ δημοφιλεστέρα καὶ πρωτεύουσα μεταξὺ τῶν ἑορτῶν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας. Τὴν λιτανείαν παρακολουθοῦν ὄχι μόνον ὁ λαὸς καὶ οἱ ἄρχοντες τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ πρίγκιπες καὶ ἡγεμόνες. Οὕτως ἡ ἑορτὴ ἀπέβη σὺν τῷ χρόνῳ ἡ κυριωτέρα ἐκδήλωσις τῆς ἰσχύος τοῦ κλήρου. Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια νὰ παριστάνωνται καὶ μυστήρια κατὰ τὴν ἑορτήν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον μέρος οἱ δημοτικοὶ ἄρχοντες τοῦ τόπου.

Ἡ θρησκευτικὴ μεταρρύθμισις, ἀπορρίψασα τὸ δόγμα τῆς μετουσιώσεως, κατήργησε φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Δωρεᾶς. Ἀλλ' ἡ στάσις αὕτη τῶν μεταρρυθμιστῶν ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ἐνισχύσῃ τὴν προσήλωσιν εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν ὀπαδῶν τῆς «παλαιᾶς θρησκείας». Ἔκτοτε δὲ ἡ περιφορὰ τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἑορτὴν ἀπέβη δημοσία ἐκδήλωσις τῆς καθολικῆς ὀρθοδοξίας κατὰ τοῦ προτεσταντισμοῦ καὶ βραδύτερον κατὰ τοῦ θρησκευτικοῦ λιμπεραλισμοῦ. Διὰ τοῦτο σήμερον, εἰς ὅσας χώρας ἡ θρησκευτικὴ γνώμη εἶνε διῃρημένη, ἀπαγορεύεται ἡ λιτανεία τῆς Ἁγίας Δωρεᾶς, ἔστω καὶ ἂν ἐπικρατοῦσα θρησκεία εἶνε ὁ καθολικισμός. Εἰς τὴν Αγγλίαν, ἠνέχθησαν εἴς τινας περιστάσεις τὴν παραβίασιν τοῦ νόμου, ὡς κατὰ τὴν ἐτησίως τελουμένην ἑορτὴν ὑπὸ τῆς ἐν Λονδίνῳ ἰταλικῆς παροικίας. Ἀλλ' ὅτε, κατὰ τὸ 1908, ἐπεχειρήθη νὰ τελεσθῇ ἡ ἑορτὴ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐν Οὐεστμίνστερ συνελθόντος συνεδρίου τῆς Εὐχαριστίας, ἠπειλήθη σοβαρὰ ῥῆξις καὶ ἐγκατελείφθη ἡ ἀπόπειρα, κατόπιν τῆς προσωπικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ τότε Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ.

Ἡ ἑορτὴ τῆς Ἁγίας Δωρεᾶς τελεῖται τὴν πρώτην Πέμπτην μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος, κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν μεγάλην Πέμπτην, ὁπότε ἑορτάζεται ὁ μυστικὸς δεῖπνος, ἡ δὲ ἀκολουθία της συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Θωμᾶ Ἀκουϊνάτου.

Ἀγίας Λαμοθέου. Ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος, ἦτο διοικητὴς τοῦ Κιτίου τῆς Κύπρου. Μνημονεύεται μὲ τὸν τιμητικὸν αὐλικὸν βαθμὸν τοῦ σωματοφύλακος εἰς ἐπιγραφὴν ἀνακαλυφθεῖσαν εἰς Κύπρον καὶ εὑρισκομένην εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον. Κατήγετο ἐκ Κρήτης.

Ἀγίας. Κυκλικὸς ποιητὴς ἐκ Τροιζῆνος· συνέθηκεν ἔπος «Νόστοι» ἀποτελοῦν τὸν σύνδεσμον τῆς Ὀδυσσείας μετὰ τῶν ἐποποιιῶν τοῦ Ἀρκτίνου καὶ τοῦ Λέσχεω. Ὁ Ἀγίας ἀφηγεῖται πῶς ἡ Ἀθηνᾶ ἀποφασίσασα νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀχαιοὺς διήγειρε τὴν ἔριν τῶν δύο Ἀτρειδῶν καὶ ἀπεκώλυσε τὸν κοινὸν τῶν δύο ἀδελφῶν πλοῦν, ὧν ἀφηγεῖται ἐφεξῆς τὰς διαφόρους τύχας. Καὶ αὗται μὲν αἱ τύχαι τῶν Ἀτρειδῶν ἦσαν πιθανῶς ἡ κυρία τῶν Νόστων ὑπόθεσις· ἀλλ' ὅμως ἐπιδεξίως καὶ τεχνηέντως συνεπλέκοντο μετὰ τῶν Ἀτρειδῶν αἱ τύχαι καὶ αἱ πλάναι καὶ τῶν ἄλλων ἡρώων, Διομήδους, Νέστορος, Πολυποίτου, Νεοπτολαίμου, ὁ οἰκτρὸς ὄλεθρος Αἴαντος τοῦ Λοκροῦ παρὰ τὸν Καφηρέα κτλ, ὥστε τὸ ἔπος τοῦ Ἀγίου ἦτο εἰκὼν πλήρης καὶ ὁλομερής, εἰκονίζουσα τοὺς ἥρωας τῶν Ἀχαιῶν ἐν σφοδρᾷ διαμάχῃ πρὸς ἀλλήλους καὶ σπεύδοντας μὲν διὰ διαφόρων ὁδῶν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ περιπίπτοντας εἰς παντοδαπὰς δυστυχίας καὶ προσκόμματα. Ἐκ πάντων δὲ τῶν ἡρώων μόνον τὸν Ὀδυσσέα ἀφῆκεν ὁ Ἀγίας διὰ τὴν Ὀδύσσειαν. Οἱ Νόστοι διῃροῦντο εἰς 5 μέρη καὶ συνέκειντο ἐκ πολλῶν χιλιάδων στίχων ἐξ ὧν ὅμως μόνον τρεῖς ἀπεσώθησαν διαλαμβάνοντες περὶ ἀνανεώσεως τοῦ Αἴσωνος ὑπὸ τῆς Μηδείας. (Ἴδε *Ποιήσεις καὶ Κυκλικοί*).

Ἀγιὰς ἢ *Ἐγιάς*· κώμη τῆς Κιλικίας αἱ ἀρχαῖαι *Αἰγαῖαι*.

Ἁγία Σαβίνη (Sainte-Savine). Πόλις τῆς Γαλλίας κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ὢβ (Aube) καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 χιλιομέτρου ἀπὸ τὴν πόλιν Τροὰ (Troyes), τῆς ὁποίας θεωρεῖται προάστειον. Ἐκκλησία τοῦ 16ου αἰῶνος μὲ ὑαλογραφίας τῆς αὐτῆς ἐποχῆς.

Ἁγία Σεβήρη (Sainte-Sévère). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας: *Ἁγ. Σεβήρη* (Sainte-Sévère-sur-Indre)· πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἴνδρας. 1.352 κάτ. Κεῖται εἰς ὕψος 320 μέτρων καὶ εἰς λίαν γραφικὴν περιοχήν, δεσπόζουσαν τῆς κοιλάδος τῆς Ἴνδρας (ποταμοῦ). *Ἁγ. Σεβήρη*· ἐν τῷ νομῷ Σαρὰντ (Charente)· 772 κάτ.

Ἁγίας Ἑλένης (Κάβος τῆς)· ἀκρωτήριον τῆς Χίου ἀπέναντι τῶν Ἐρυθρῶν· τὸ ἀρχαῖον Ποσείδιον.

Ἁγία Σεμνή. Χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρκαλοχωρίου τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτ. 29.

Ἀγιάσι (κόμης Ταντάζύ). Ἰάπων διπλωμάτης καὶ πολιτικός, γεννηθεὶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Σακούρας τῷ 1850 καὶ ἀποθανὼν εἰς Τόκιον, τὴν 10 Ἰουλίου 1913. Ὁ κόμης Ἁγιάσι, ὁ ὁποῖος ἀπήλαυεν ἐν Εὐρώπῃ τῆς ὁμοθύμου ἐκτιμήσεως τοῦ διπλωματικοῦ κόσμου, ἦτο εἷς τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν τῆς Ἰαπωνικῆς πολιτικῆς ἀναγεννήσεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας. Ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ᾐσθάνετο βαθὺ μῖσος πρὸς πᾶν ὅ,τι ἦτο εὐρωπαϊκόν, ξένον, ὁ ἴδιος δὲ ἀνέφερεν ὅτι ἡ πρώτη ἀνάμνησις τῆς ζωῆς του ἦτο ἡ ἐμπορικὴ συνθήκη τὴν ὁποίαν ἡ Ἰαπωνία ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ μετὰ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀμερικανικῶν πολυβόλων. Κατ' ἀρχὰς προωρίζετο διὰ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἀλλ' ἀργότερον ᾐσθάνθη κλίσιν διὰ τὸ ναυτικὸν καί, πρὸς τὸν σκοπόν αὐτόν, μετέβη εἰς Λονδίνον, τῷ 1865, ἵνα παρακολουθήσῃ ἀνώτερα μαθήματα. Ἐπιστρέψας μετὰ τριετίαν εἰς τὴν πατρίδα του, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἐφυλακίσθη ἐπί τινας μῆνας, κατόπιν δὲ ἀφεθεὶς ἐλεύθερος, διωρίσθη γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἐποχήν, σημειώνει ἁλματικὰς προόδους εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον: Διωρίσθη κυβερνήτης τῶν ἐπαρχιῶν Καγκάβα καὶ Χουόγκο, τὸ δὲ 1891 ὠνομάσθη ὑφυπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν. Τῷ 1898 μεταβαίνει εἰς Πετρούπολιν ὡς πρεσβευτὴς καί, τὸ ἑπόμενον ἔτος, εἰς Λονδίνον. Αὐτὴ εἶνε ἡ λαμπροτέρα περίοδος τῆς πολιτικῆς δράσεώς του. Πνεῦμα κατ' ἐξοχὴν θετικόν, ἀντελήφθη ἀμέσως ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐλπὶς συνεννοήσεως μεταξὺ Ἰαπωνίας καὶ Ρωσίας ἐπὶ τοῦ πολυθρυλήτου, τότε, ζητήματος τῆς Μαντσουρίας. Προσεπάθησε λοιπόν, μὲ τὴν προϋπόθεσιν μιᾶς ἀναμενομένης ἐνόπλου συρράξεως, νὰ προσελκύσῃ τὰς συμπαθείας τῶν μεγάλων Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Κατώρθωσε δὲ νὰ ὑπογράψῃ τῷ 1902 μετὰ τοῦ λόρδου Λανσδόουν συνθήκην συμμαχίας μεταξὺ Ἰαπωνίας καὶ Μεγάλης Βρεττανίας, ἥτις ἀνενεώθη τῷ 1905. Ἡ συνθήκη αὕτη ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν νὰ πολεμήσῃ νικηφόρως κατὰ τῆς Ρωσίας τῷ 1905, ἄνευ τοῦ φόβου ξενικῆς τινος ἐπεμβάσεως.

Ἅμα ἐπέστρεψεν εἰς Ἰαπωνίαν ὁ κόμης Ἀγιάσι, ὠνομάσθη ὑπουργὸς τῶν Εξωτερικῶν, ἀργότερον δέ, τῷ 1911, ὑπουργὸς τῆς Συγκοινωνίας καὶ τῶν Δημοσίων Ἔργων. Συνέτεινε δι' ὅλων τῶν δυνάμεών του καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγέννησιν τῆς χώρας του. — Περίφημος εἶνε ἡ συλλογή του ἰαπωνικῶν ἔργων τέχνης, τὴν ὁποίαν ἡ οἰκογένειά του ἐδώρησε, μετὰ τὸν θάνατόν του, εἰς τὸ Κράτος.

Ἁγία Σιγολένη (Sainte-Sigolène). Πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire) καὶ ἔχουσα 4.463 κατ. Εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων πρὸς νότον αὐτῆς κεῖται ἀρχαῖος πύργος (Château de la Tour).

Ἁγίασμα. Ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ λέγεται 1) ὁ ναὸς ὡς ἡγιασμένος καὶ ἀφιερωμένος τῷ Θεῷ, 2) ὁ ναὸς ὡς περιέχων τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, ἔνθα ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης, 3) αἱ πλάκες τῆς διαθήκης, αἱ ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ οὖσαι, 4) τὸ ἱλαστήριον ἐπίθημα (καππώρεθ), ἐφ' οὗ ἔνθρονος ἐνεφανίζετο ὁ Θεός, 5) ἡ ἁγιότης τοῦ Θεοῦ «ἀνάστηθι, Κύριε, εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου σὺ καὶ ἡ κιβωτὸς τοῦ ἁγιάσματος» (Ψαλ. ΡΛΑ', 8)· ἀναγωγικῶς ὁ στίχος οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος. Ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ Θεσσαλονίκης, ὁ Παλαμᾶς, ὁ Κοσμᾶς, ὁ Μαϊουμᾶ, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, Μᾶρκος Ἐφέσου, ὁ Εὐγενικός, καὶ ἐν γένει ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὑμνογραφία, ἥτις τὸν στίχον τοῦτον μεταχειρίζεται ἐν τῇ ὑμνῳδίᾳ πάντοτε κατὰ τὰς θεομητορικὰς ἑορτάς, ἀποδίδουσι τοῦτον εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, οὖσαν κιβωτὸν τοῦ ἡγιασμένου παιδὸς Ἰησοῦ, 6) τὸ τετραγράμματον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, Ἰεχωβᾶ, ὅπερ ἐγγεγραμμένον ἐπὶ χρυσοῦ καθαροῦ, ἐν σχήματι πετάλου, ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς τῶν Ἑβραίων ἐν τῇ προμετωπίδι τῆς μίτρας αὐτοῦ. «Καὶ ποιήσεις πέταλον χρυσοῦν καθαρόν. Καὶ ἐκτυπώσεις ἐν αὐτῷ *ἐκτύπωμα σφραγῖδος ἁγίασμα Κυρίου*. Καὶ ἐπιθήσεις αὐτὸ ἐπὶ ὑακίνθου κεκλωσμένης. Καὶ ἔσται ἐπὶ τῆς μίτρας, κατὰ πρόσωπον τῆς μίτρας ἔσται. Καὶ ἔσται ἐπὶ τοῦ μετώπου Ἀαρὼν» (Ἔξοδ. ΚΗ' 36-38), 7) τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ τοῦ μεγάλου καὶ μικροῦ ἁγιασμοῦ, 8) ἁγίασμα καὶ κατὰ πληθυντικὸν ἁγιάσματα καλοῦνται διάφοροι πηγαί, τιμηθεῖσαι διὰ τῆς θαυματουργικῆς χάριτος τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ, πρὸς θεραπείαν τῶν μετὰ πίστεως εἰς αὐτὰς προστρεχόντων ἀσθενῶν χριστιανῶν. Ὡς ὁ μέγας καὶ μικρὸς ἁγιασμὸς διατηρεῖται ἄσηπτος ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου ἐπὶ δεκάδα ἐτῶν, ἕνεκα τῆς ἁγιαζούσης αὐτὸν θείας δυνάμεως, καὶ θεραπεύει τὰς ἀσθενείας τῶν νοσούντων, οὕτω καὶ τὰ ἁγιάσματα ταῦτα διατηροῦνται ἄσηπτα καὶ παρέχουσιν ἰάσεις εἰς νοσοῦντας καὶ ἀλλοπίστους ἔτι ὄντας πολλάκις. Τοῦτο δὲ μαρτυροῦσιν οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὀρθόδοξοι, διότι εἰς τὰ ἐν αὐτῇ ἁγιάσματα προσέρχονται καὶ πολλοὶ μουσουλμάνοι ἀσθενεῖς θεραπευόμενοι διὰ τῆς θαυματουργοῦ θείας δυνάμεως, ὡς ἐθεραπεύθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς ἀλλοφύλου Χαναναίας (Ματθ. ΙΕ', 22). Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπάρχουσι πολλαὶ τοιαῦται ἱεραὶ πηγαί, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότεραι εἶνε τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἢ Βαλουκλῆ, ἓν περίπου στάδιον ἔξωθεν τῶν τειχῶν, παρὰ τὴν πύλην τῆς Σηλυβρίας. Τὸ ἁγίασμα τοῦτο ἀπεκαλύφθη διὰ θαύματος εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Λέοντα τὸν Μακέλλην, πρὸ τῆς κατατάξεως αὐτοῦ ἐν τῷ στρατῷ. Ὁ πρῶτος ναὸς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Λέοντος ἀπὸ τοῦ 457-474 μ. Χ. Τὸ ἁγίασμα τῶν Βλαχερνῶν, οὗτινος τὸν ναὸν τοῦ Λούματος ἢ Λούσματος ἔκτισεν ἡ βασίλισσα Πουλχερία κατὰ τὸ ἔτος 435 μ. Χ. Τὸ ἁγίασμα τοῦ ἁγίου Βασιλείου παρὰ τὴν ἐντετειχισμένην πύλην τῶν Βλαχερνῶν. Χάριν τοῦ ἁγιάσματος τούτου καὶ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου ὁ αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ἀρμένιος (813-820), ἀνήγειρε τὸ λεγόμενον λεόντιον τεῖχος. Τὸ ἁγίασμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἄνωθεν τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι ἀνήγειραν τὸ Ἰντζιλῆ-Κιόσκ. Τὸ ἁγίασμα τοῦ ἁγίου Ἀρτεμίου, τοῦ ἁγίου Θεράποντος, κ. ἄ. περὶ ὧν θὰ γραφῶσιν τὰ δέοντα ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

ἁγιασματάρι· τὸ ἄλλως λεγόμενον ἁγιασματερό, τὸ δοχεῖον τοῦ ἁγιασμένου ὕδατος. 2) εἶδος κόγχης εἰς τὰς εἰσόδους τῶν Καθολικῶν ναῶν, ὅπου ὑπάρχει ἁγιασμὸς εἰς τὸν ὁποῖον βουτοῦν οἱ πιστοὶ τὰ δάκτυλα καὶ κάμνουν τὸν σταυρόν των, 3) τὸ περιραντήριον, ἡ ἁγιαστοῦρα.

Ἁγιασματάριον ἢ Μικρὸν Εὐχολόγιον λέγεται μικρόν τι βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων, καλουμένων ἐν τοῖς οἴκοις τῶν πιστῶν, διὰ τὴν τέλεσιν τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ ἢ ἄλλης τινὸς παρακλητικῆς ἀκολουθίας. Ὠνομάσθη δὲ ἁγιασματάριον, ἢ ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ κυριαρχούσης ἀκολουθίας τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ, ὅστις τελεῖται συχνότερον πάσης ἄλλης ἀκολουθίας, περιεχομένης ἐν τῷ βιβλίῳ, ἢ διότι διὰ τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων εὐχῶν μεταδίδοται ἡ ἁγιάζουσα τὸν ἄνθρωπον χάρις. Φαίνεται δέ, ὅτι κατ' ἀρχὰς τὸ ἁγιασματάριον ἐν χειρογράφοις περιεῖχε μόνον τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ, τοιοῦτον δὲ χειρόγραφον τοῦ 1810 σώζεται παρ' ἡμῖν, εἰς ἣν προσετέθησαν βραδύτερον διάφοροι ἀκολουθίαι, ὡς εἰς γυναῖκα λεχώ, ἢ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, ἢ τοῦ στεφανώματος, ἢ τοῦ ἁγίου ἐλαίου κ. α. διατηρηθείσης καὶ μετὰ τὰς προσθήκας τῆς ἀρχικῆς ὀνομασίας. Ἡ πρώτη διὰ τοῦ τύπου ἔκδοσις τοῦ ἁγιασματαρίου ἐγένετο ἐν Βενετίᾳ, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπὸ τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἐγκεκριμένου Μεγάλου Εὐχολογίου, ἐξ οὗ ἐλήφθησαν κατ' ἐκλογὴν διάφοροι ἀκολουθίαι καὶ εὐχαί. Ὠνομάσθη δὲ τὸ ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθὲν «Ἁγιασματάριον τὸ Μέγα». Ἀλλ' αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀθήναις ἐπακολουθήσασαι ἐκδόσεις παρέλειψαν διαφόρους ἀκολουθίας καὶ εὐχὰς τοῦ ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθέντος, ἢ προσέθηκαν ἄλλας ἐκ τοῦ Μεγάλου Εὐχολογίου, καὶ ὠνομάσθησαν «Ἁγιασματάρια ἢ Μικρὰ Εὐχολόγια».

Ἀπόκρυφα Ἁγιασματάρια. Οὕτως ὀνομάζονται διάφορα χειρόγραφα περιέχοντα τὴν ἀκολουθίαν τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ, ἠλλοιωμένην καὶ ἀνάμικτον μετ' εὐχῶν τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἄλλας μαγγανικὰς ἀκολουθίας πρὸς λῦσιν τῶν μαγικῶν, πρὸς ἀποδίωξιν τῶν πονηρῶν πνευμάτων κτλ. Αἱ τοιαῦται ἀπόκρυφοι ἀκολουθίαι εἰσήχθησαν τελείως λαθραίως εἰς χρῆσιν ἐν

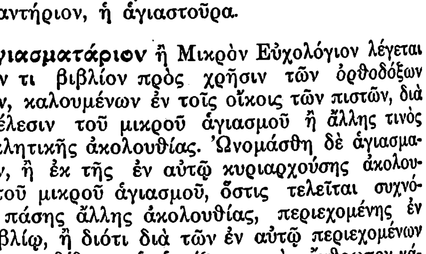

Σφραγῖδες Ἀρχαγγέλων.

Digitized by Google

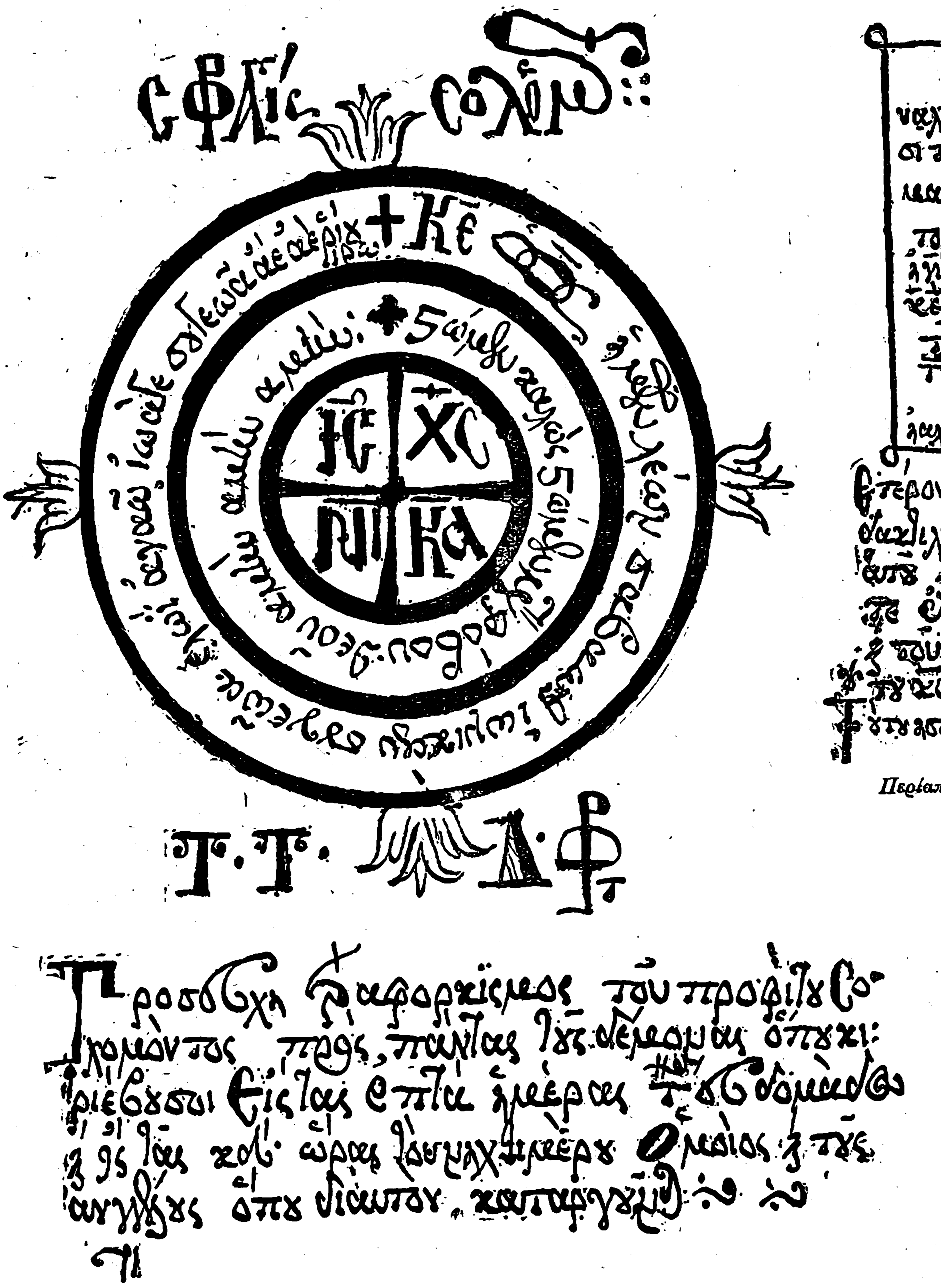

Ἡ ἐν ἀποκρύφῳ χειρογράφῳ Ἁγιασματαρίῳ μεγάλη σφραγὶς τοῦ Σολομῶντος καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς προσευχῆς καὶ ἀφορισμοῦ τοῦ Προφήτου πρὸς πάντας τοὺς δαίμονας ὅπου κυριεύουσι καὶ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος.

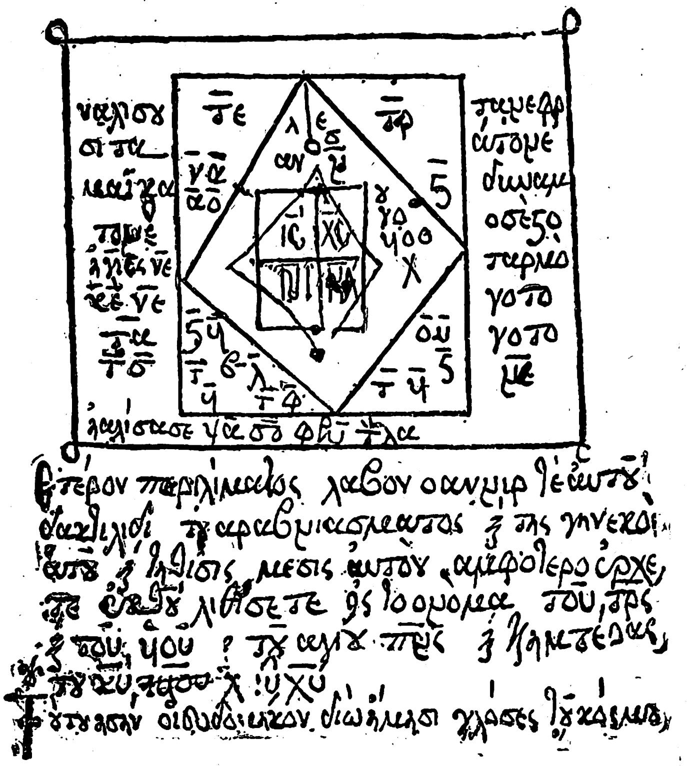

Περίαπτον μὲ ἀπόκρυφον εὐχὴν καὶ ἀκατανόητα σημεῖα.

τῇ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ ἀμαθῶν καὶ ἀξέστων ἱερέων, συνευδοκούντων καὶ ἀξιούντων ταῦτα ἀμαθεστέρων λαϊκῶν, δῆθεν χριστιανῶν. Ἡ ἐκκλησία αὐστηρῶς κατέκρινε καὶ κατεδίκαζε τὰ τοιαῦτα ἀσεβήματα, ὁσάκις ἐλάμβανεν ἐπισήμως γνῶσιν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν Ἐξομολογηταρίων καὶ τῶν Νομοκανόνων. Εἶναι δὲ λείψανα εἰδωλολατρείας καὶ ἰουδαϊσμοῦ, διασκευασθέντα χριστιανικῶς παρ' ἐθνικῶν ὑποκρινομένων, ὅτι εἰσὶ χριστιανοί, καὶ ἰουδαϊζόντων χριστιανῶν, διδασκόντων λαθροβίως, ὅτι αἱ ἐκ τοῦ ἐπισήμου Εὐχολογίου τῆς ἐκκλησίας ἀναγινωσκόμεναι εὐχαὶ καὶ ἐξορκισμοί, διὰ νὰ τελεσφορήσωσιν, ἔπρεπε νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ ὑπὸ ὑπερφυσικὴν δύναμιν ἐχουσῶν μαγγανειῶν.

Παρ' ἡμῖν ἀπόκειται χειρόγραφον τοῦ 18ου αἰῶνος τελευτῶντος, ἐξ 87 φύλλων, ὧν τὸ τελευταῖον ἄγραφον, σχήματος 8ου γραφὲν ἐν Σκλαβοπούλᾳ τοῦ Σελίνου Κρήτης, ὡς δεικνύει ἡ ἐν τῷ τέλει ὑπάρχουσα ὑπογραφὴ «Κύριε ἐλέησον τῷ ἁμαρτωλοῦ καὶ εὐτελοῦς Ἀντωνίου δραμιλαράκι ἐκ κόμης Σκλαβοπούλας. Τέλος καὶ τῷ ἐν Τριάδι Θεῷ Δόξα=1783=».

Περιέχει δὲ τὰς ἑξῆς ἀποκρύφους ἀκολουθίας «εὐχὴ εἰς παραδῶντας ἑαυτοὺς τῷ διαβώλο καὶ μετανοήσαντας». Ἄρχεται δὲ ὁ ἐξορκισμὸς διὰ πολλῶν ἑβραϊκῶν ὀνομάτων τῶν ἀγγέλων, τελείως ἀγνώστων. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐπακολουθούντων ἐξορκισμῶν ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς ὁδηγίαι, «εἶτα λέγη ἐν τοῖς ὠσὶ τοῦ ἀσθενοῦντος «Ἀβιρῶν+Ἀβριὰν—ἀβριάνε κ.τ.λ.», καὶ περὶ περιάπτου ἔχοντος ἐκτὸς ἐξορκισμῶν καὶ τὰς λεγομένας σφραγῖδας τοῦ Σολομῶντος, καὶ ἑβραϊκόν τινα ψαλμὸν «Γιοσὲβ μπετζέθεο ἐλιὸν κ.τ.λ.», τὸν δῆθεν 90ον ψαλμόν, περὶ οὗ γράφεται, ὅτι «τοῦτον ἠώθασιν ἡ ἑβρεῖ βαστάζην ὃς φιλακτήριον». Εἶτα «ἕπονται οἱ ἐξορκισμοί, τῶν ἀερίον πνευμάτων ἃ ἐξορκίζονται διὰ τὸν ἁγίον ἀγγέλον, ὡς ὄψῃ, δίδε (γρ. δεῖ δὲ) ἐξορκίζην κατὰ τὴν ἡμέρα ὅπου ἔχης τὰς σφραγῖδας τῶν ἁγίον ἀγγέλον». Εἶναι δὲ αὗται κατὰ τὸ χειρόγραφον: Τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ, τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, τοῦ Σαμαήλ, τοῦ Ραφαήλ. Μετὰ τὰς λεγομένας σφραγῖδας τῶν ἀρχαγγέλων ὑπάρχει ἑτέρα σφραγὶς κατὰ τῆς λύσσης καὶ ἡ μεγάλη σφραγὶς καὶ προσευχὴ καὶ ἀφορκισμὸς τοῦ προφήτου Σολομῶντος καὶ ἕπονται ἐξορκισμοὶ εἰς τοὺς δαίμονας, ὅπου κυριεύσιν εἰς τὰς 29 ἡμέρας τῆς σελήνης, εἰς τὰ 12 ζῴδια, εἰς 4 τὰ σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος, εἰς τὰ 4 πνεύματα τῶν 4 ἀνέμων. Πρὸς τούτοις ὑπάρχει κατάλογος ἡμερῶν κατὰ τοὺς 12 μῆνας, πρὸς ἔναρξιν οἱασδήποτε ἐπιχειρήσεως, διότι τὸ ἀποτέλεσμα ἔσται ἄριστον, καὶ ἕτερος κατάλογος τῶν κακῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς ἀπαγορεύεται ἡ ἔναρξις πάσης ἐπιχειρήσεως. Μετὰ ταῦτα ὑπάρχουσιν ὁδηγίαι περιάπτων, ἐχόντων ἀποκρύφους εὐχὰς καὶ διάφορα σημεῖα ἀκατανόητα, καὶ ἄλλαι ἀπόκρυφοι ἀκολουθίαι. Ἐν τοῖς διαφόροις ἐξορκισμοῖς ὑπάρχουσιν ὑπὲρ τὰ διακόσια μὲν ὀνόματα ἀγγέλων, ὑπὲρ τὰ τριακόσια δὲ πονηρῶν πνευμάτων ἄγνωστα.

Ἐκ τῶν πολυπληθεστάτων ἑβραϊκῶν ὀνομάτων τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν πονηρῶν πνευμάτων, τῶν λεγομένων σφραγίδων τοῦ Σολομῶντος, τῶν ἑβραϊκῶν περιάπτων, καὶ τῶν ἐξορκισμῶν ἀναμίκτων μετὰ χριστιανικῶν εὐχῶν, περιτράνως ἀποδεικνύεται, ὅτι τὸ πρωτόγραφον τοῦ ἡμετέρου ἀποκρύφου ἁγιασματαρίου ἢ εὐχολογίου, τῆς Σολομωνικῆς, εἶνε ἔργον ἑβραΐζοντος χριστιανοῦ, κατοικοῦντος ἐν Παλαιστίνῃ ἢ ἐν Αἰγύπτῳ, τῇ κατ' ἐξοχὴν χώρᾳ τῶν ἀποκρύφων συγγραφῶν. Εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι οἱ Ἑβραῖοι καὶ εἰς τοὺς χρόνους τῶν βασιλέων εἶχον τοιαῦτα ἀπόκρυφα εὐχολόγια (Δ' Βασιλειῶν Ε', 1-10. Σοφία Σολομῶντος ΙΣΤ', 12). Ἡ ἀμάθεια δὲ καὶ τὸ ἐπακολουθῆσαν σκότος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς βασιλευούσης πόλεως εἰσήγαγε ταῦτα καὶ εἰς τοὺς πατέρας ἡμῶν, τῆς ἐκκλησίας πάντοτε καταδικαζούσης τὰ τοιαῦτα ἀσεβήματα. Π. Ε. Ζ.

ἁγιασματερό· βλέπε ἁγιασματάρι.

Ἁγιασμάτι ἢ Ἁγιάσμα κιογιοῦ, χωρίον παραθαλάσιον τῆς Μικρασίας ἐν τῷ Αἰγαίῳ παρὰ τὸ Ἀδραμμύτιον ἢ ἀρχαία *Πιτάνη*.

Ἁγιασμάτσι· 1) χωρίον τῆς κοινότητος Ἔρφων τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 11.

2) Ποταμὸς τῆς Κρήτης ἐν Ρεθύμνῃ, χυνόμενος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ρεθύμνης.

3) Διάφοροι τοποθεσίαι ἐν Κρήτῃ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦτο.

ἁγιασμένα ἐπιρ. ἱερῶς, ὁσίως, εὐσεβῶς, καθαρῶς, ἁγνῶς.

ἁγιασμένος· ὁ διὰ θρησκευτικῆς τινος τελετῆς ἁγιασθείς, ἡγιασμένος, ἐκτεθειασμένος, ἐκθειαθείς, ἱερωμένος: *ἁγιασμένος τόπος*, 2) ὁ γενόμενος ἅγιος, ὁ ἁγιάσας: *ἁγιασμένη* ψυχή· ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος εἶνε πιὰ *ἁγιασμένος*.

ΑΓΙΑΣΜΟΣ ΜΕΓΑΣ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΣ

Δογματικὴ Τελετουργία καὶ Ἱστορία.

Ἁγιασμός, ἐκ τοῦ ἁγιάζω, ὅπερ δηλοῖ ἀποχωρίζειν, διακρίνειν τι ἢ τινα πρὸς χρῆσιν ἁγίαν ἢ πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ (Γεν. β' 3, Ἔξοδ ιθ' 23), ἐπίσης καθαρίζειν τι τελετουργικῶς πρὸς τὴν καθαρότητα τῆς σαρκὸς (Ἑβρ. θ' 12). Οἱ ἄνθρωποι ἡγιάζοντο, ἤτοι ἐκαθαρίζοντο, δι' ἱερῶν τελετῶν, ὅπως λατρεύσωσι τὸν Θεὸν (ἔξοδ. ιθ' 10 καὶ 11). — Ἐν τῇ Π. Δ. ἐν γένει *ἁγιασμὸς* καλεῖται ἡ διὰ τυπικῆς ἱερουργίας ἀφιέρωσις προσώπου ἢ πράγματός τινος εἰς τὸν Θεὸν (Ἔξοδ. λα' 13). — Δογματικῶς ἡ λέξις *ἁγιασμὸς* σημαίνει τὸν καθαρισμὸν τῆς καρδίας τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀναγεννωμένου διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ ἀγάπης ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς. — *Ἁγιασμὸν* ἐν τῇ λειτουργικῇ καλοῦμεν τὴν δι' εὐχῶν καὶ σταυρικῶν ἐπισφραγίσεων εὐλογίαν καὶ ἁγιασμὸν τοῦ ὕδατος καὶ τὸν διὰ τούτου ραντισμὸν καὶ ἁγνισμὸν τοῦ πιστοῦ. Ἡ τελετὴ αὕτη, ἡ διαγραφομένη ἐν τῷ Εὐχολογίῳ καὶ τῷ Ἁγιασματαρίῳ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἡ ἔχουσα τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐκ τῆς Π. Δ., ὡς ἄνω εἴπομεν, εἰσήχθη εἰς λειτουργικὴν χρῆσιν κυρίως ἀπὸ τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος. Ἦτο δὲ συνήθης ὁ δι' ἡγιασμένου ὕδατος ραντισμὸς οὐ μόνον ἐπὶ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀσθενούντων ζῴων καὶ ἐπὶ οἰκοδομῶν ἐγκαινιαζομένων. Ι. ΜΕΣΟΛΩΡΑΣ

ΑΓΙΑΣΜΟΣ ΜΕΓΑΣ

Λέγεται ἁγιασμὸς μέγας ἡ ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ ἡ κατὰ τὴν παραμονὴν καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων ἐν τῷ ναῷ τελουμένη πρὸς ἀνάμνησιν τῆς ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ὑπὸ τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου γενομένης βαπτίσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πρὸς ἁγιασμὸν τῆς φύσεως τῶν ὑδάτων, δι' ὧν μεταδίδοται τοῖς ἐξ αὐτῶν μεταλαμβάνουσι πίστει καὶ πόθῳ καὶ δι' αὐτῶν ραντιζομένοις, ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἡ ρῶσις ψυχῆς καὶ σώματος. Ὁ μέγας ἁγιασμὸς τελεῖται, κατὰ μὲν τὴν παραμονὴν μετὰ τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχὴν τῆς

Digitized by Google

λειτουργίας, κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων μετὰ τὸ τέλος τῆς δοξολογίας καὶ ἐνιαχοῦ μετὰ τὸ τέλος τῆς λειτουργίας, ψαλλομένων ὡρισμένων τροπαρίων, καὶ ἀναγινωσκομένων προφητειῶν, ἀποστόλου καὶ εὐαγγελίου, καὶ ἀπαγγελλομένων ὑπὸ τοῦ ἱερέως τριῶν εὐχῶν, ἐν αἷς μεγαλύνεται ὁ δημιουργὸς τοῦ σύμπαντος διὰ τὰ ἔργα, ἃ ἐποίησεν, ἀναδείκνυται ἡ ὑπερβάλλουσα ταπεινοφροσύνη καὶ ἡ ὑπέρμετρος αὐτοῦ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ νὰ καταλίπῃ τὸν οὐράνιον θρόνον καὶ νὰ λάβῃ μορφὴν ἀνθρώπου ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας, συναναστρεφόμενος μετὰ τῶν ἀνθρώπων.

Ἐν ταῖς εὐχαῖς πρὸς τούτοις δοξολογεῖται ὁ ἐν Ἰορδάνῃ ἐπιφανεὶς Σωτὴρ καὶ ἁγιάσας τὰ ὕδατα, καὶ συντρίψας τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκεῖ ἐμφωλευόντων δρακόντων, καὶ παρακαλεῖται, ἵνα ἀποστείλῃ, ὡς ἐν Ἰορδάνῃ, τὸ Ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα πρὸς ἁγιασμὸν τοῦ ὕδατος τούτου, καὶ ποιήσῃ αὐτό, ἀφθαρσίας πηγήν, ἁγιασμοῦ δῶρον, ἁμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων ἀλεξιτήριον, δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἀπρόσιτον, ἀγγελικῆς ἰσχύος πεπληρωμένον, ἵνα ἔχωσιν αὐτὸ πάντες οἱ ἀντλοῦντες καὶ μεταλαμβάνοντες πρὸς καθαρισμὸν ψυχῶν καὶ σωμάτων, πρὸς ἰατρείαν παθῶν, πρὸς ἁγιασμὸν οἴκων, πρὸς πᾶσαν ὠφέλειαν ἐπιτήδειον. Ἐκ τοῦ ἁγιασθέντος ὕδατος ἀντλεῖ ὁ ὀρθόδοξος λαὸς ἐντὸς ὑαλίνων δοχείων καὶ διατηρεῖ ἐν τῷ οἴκῳ. Εἶνε δὲ τοῖς πᾶσι γνωστόν, ὅτι καὶ ἐπὶ ἔτη ὁλόκληρα ἂν μείνῃ τὸ ἁγιασθὲν τοῦτο

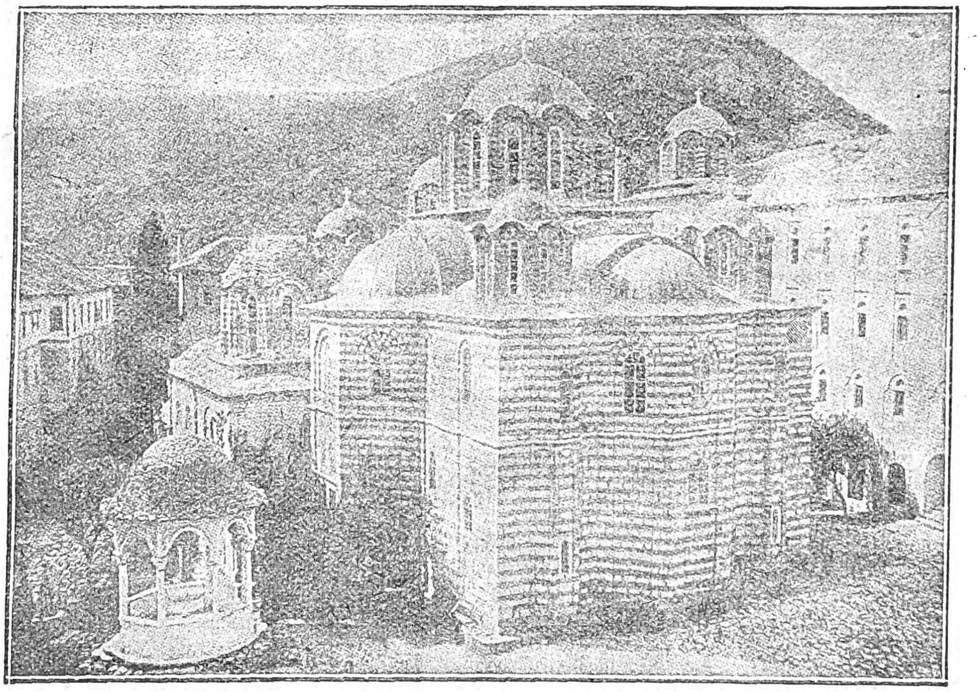

Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Ὄρους. Εἰς τὸ προαύλιον αὐτοῦ διακρίνεται ἡ φιάλη μετὰ στέγης ὅπου ἐτελεῖτο ὁ μεγάλος ἁγιασμός.

ὕδωρ εἰς τὰ ὑάλινα δοχεῖα, διατηρεῖται ἄσηπτον. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγει: «Αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐβαπτίσατο ὁ Χριστός, καὶ τὴν τῶν ὑδάτων ἡγίασε φύσιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν μεσονυκτίῳ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἅπαντες ὑδρευσάμενοι, οἴκαδε τὰ νάματα ἀποτίθενται *καὶ εἰς ἐνιαυτὸν* ὁλόκληρον φυλάττουσιν, ἅτε δὴ σήμερον ἁγιασθέντων τῶν ὑδάτων. Καὶ τὸ σημεῖον γίνεται ἐναργές, *οὐ διαφθειρομένης τῆς τῶν ὑδάτων ἐκείνων φύσεως τῷ μήκει τοῦ χρόνου*, ἀλλ' εἰς ἐνιαυτὸν ὁλόκληρον καὶ δύο καὶ τρία πολλάκις ἔτη τοῦ σήμερον ἀντληθέντος ὕδατος ἀκεραίου καὶ νεαροῦ μένοντος» (Migne τομ. 49 σελ. 366). Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους οἱ παπικοὶ ἐμβάλλουσιν ἅλας καὶ ἐν τῷ ὕδατι τοῦ ἁγιασμοῦ καὶ ἐν τῷ τοῦ βαπτίσματος, ἵνα διατηρήσωσιν αὐτὸ ἄσηπτον. «Δὶς τοῦ ἔτους ἁγιάζουσιν οἱ λατῖνοι τὸ ὕδωρ τοῦ κατ' αὐτοὺς βαπτίσματος, τῇ παραμονῇ τοῦ μεγάλου Σαββάτου καὶ τῆς Πεντηκοστῆς· ἐμβάλλουσι δ' εἰς τοῦτο καὶ ἅλας· καὶ θησαυρίσαντες εἰς εὐμέγεθες σκεῦος ὃ καλοῦσιν εὐπρεπῶς κολυμβήθραν (ἥτις εὑρίσκεται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ), κατακλείουσιν ὑπὸ κλειδί. Ἐντεῦθεν ἐξάγουσι δι' ὅλου τοῦ ἔτους, ὅσον ἑκάστοτε ἀναγκαῖον πρὸς τὴν χρείαν τοῦ ραντίσματος. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ὕδωρ ὄζει πολλάκις καὶ πάσχει οἷα εἰκὸς ὕδωρ κοινὸν δι' ἔτους ἀκινητοῦν, διατέτακται τοῖς ἱερεῦσιν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐξ ἄλλης ἐκκλησίας λαμβάνειν, εἴπερ ἀφθορώτερον εὑρεθείη, πρὸς τὸν ραντισμὸν» (Κ. Οἰκονόμου τὰ Σωζόμενα Ἐκκλ. Συγγράμματα τομ. Α' σελ. 472).

Ὁ μέγας ἁγιασμὸς κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἐτελεῖτο εἰς τὴν ἐν τῷ προαυλίῳ ἢ μεσαυλίῳ τοῦ ναοῦ κρήνην, ἢ φιάλην, ἢ κολυμβεῖον, ἢ λεοντάριον, ἢ κάνθαρον, ἢ φρέαρ, ἢ ἐμβάτην, ἢ πυθμένα, ἥτις ἦτο βρύσις πρὸ τοῦ ναοῦ, μετὰ στέγης, ἢ ἄνευ ταύτης. Ἡ φιάλη διατηρεῖται μέχρι σήμερον εἰς ἅπαντα τὰ μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, καὶ εἰς ταύτην τελεῖται ὁ μέγας ἁγιασμός, ὡς καὶ ὁ μικρὸς καθ' ἑκάστην πρώτην τοῦ μηνός. Εἶνε δὲ οἰκοδόμημα ἐν τῷ μεσαυλίῳ τοῦ ναοῦ, ἑξάπλευρον ἢ ὀκτάπλευρον μετὰ στέγης ὑποβασταζομένης ὑπὸ ἓξ ἢ ὀκτὼ κιόνων.

Ἐν τοῖς ναοῖς τῶν πόλεων καὶ χωρίων ὁ μέγας ἁγιασμὸς τελεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ἐπὶ ἐξέδρας πρὸς τοῦτο ἐστημένης. Μετὰ δὲ τὸν ἁγιασμὸν ἐν τῷ ναῷ ὁ σταυρὸς ρίπτεται ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐν τῇ λίμνῃ, ἐν τῷ ποταμῷ, ἐν τῇ δεξαμενῇ ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν ἐγγὺς τοῦ ναοῦ.

Ἡ τελετὴ τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ εἶναι ἀρχαιοτάτη, ἀναγομένη ἴσως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Μαρτυρεῖται δὲ ὑπάρχουσα 1) ὑπὸ τοῦ Χρυσοστόμου, δι' ὅσων ἀνωτέρω παρεθέσαμεν, 2) ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Ἀναγνώστου γράφοντος ὅτι ὁ μονοφυσίτης πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος Γναφεὺς κατὰ τὸ 468-471 μετέθηκε τὸν μέγαν ἁγιασμὸν τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων εἰς τὴν παραμονὴν «τὴν ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐν τοῖς Θεοφανείοις ἐπίκλησιν ἐν τῇ ἑσπέρᾳ γίνεσθαι» (Migne τομ. 86 σελ. 208), 3) ἐκ τοῦ Π. Σιλεντιαρίου περιγράφοντος τὴν ἑορτὴν τῶν Φώτων ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ καὶ τὸν ἁγιασμὸν τῶν ὑδάτων ἐν τῇ φιάλῃ τοῦ μεσαυλίου. (Π. Σιλεντιαρίου ἔκφρ. Ἁγ. Σοφίας στιχ. 594-603. Migne τομ. 86 μερ. Β').

Συγγραφεὺς τῆς ἀκολουθίας τοῦ μεγ. ἁγιασμοῦ. Ἡ νῦν ὑπάρχουσα ἀκολουθία ἀναντιρρήτως δὲν εἶνε ἡ ἀρχικῶς προελθοῦσα ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ πρώτου συγγραφέως. Αἱ τρεῖς εὐχαὶ καὶ τὰ εἰρηνικὰ βεβαίως θ' ἀπετέλεσαν τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα τῆς ἀκολουθίας, τὰ δὲ τροπάρια «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων κτλ.», αἱ προφητεῖαι, ὁ ἀπόστολος, τὸ εὐαγγέλιον κτλ. εἶνε μεταγενέστεραι προσθῆκαι. Ὁ ἑλληνικὸς κῶδιξ Βοδλειανὸς καλούμενος καὶ ἀναγόμενος εἰς τὸν 12ον αἰῶνα ἀποδίδει τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ εἰς Βασίλειον τὸν Μέγαν «Ἀκολουθία τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ἁγίων Θεοφανίων· ποίημα Βασιλείου, ἀρχιεπισκόπου· κατ' ἐπιτροπὴν τῆς ἁγίας συνόδου Νικαίας τῶν τιη' πατέρων». Ὡσαύτως καὶ ἕτερος ἑλληνικὸς κῶδιξ τοῦ 11ου ἢ 12ου αἰῶνος, ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ Ρώσου Δημητριέβσκη, εἰς τὸν Μ. Βασίλειον ἀποδίδει τὴν συγγραφὴν τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἀρμενικοῦ εὐχολογίου (μαστὸτζ) φέρεται παράδοσις, καθ' ἣν ἡ ἀκολουθία συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου διερχομένου ἐξ Ἱεροσολύμων, καὶ ὅτι ὁ Χοσρώβ, ὅστις τυχαίως ἦτο τότε ἐκεῖ, διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Ἰσαὰκ ἀντέγραψε καὶ μετέφερε τὴν ἀκολουθίαν εἰς τὴν Ἀρμενίαν τῷ 440 μ. Χ. (Κ. Καλλινίκου ὁ Χριστιαν. ναὸς κτλ. σελ. 680). Ἀρμενικὸν χειρόγραφον τοῦ 10ου αἰῶνος, κείμενον ἐν τῷ ἐν Βενετίᾳ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Λαζάρου τῶν Μεχιταριστῶν, ἀποδίδει τὸν μέγαν ἁγιασμὸν εἰς τὸν Μ. Βασίλειον: «ὁ ἁγιασμὸς τῶν ὑδάτων, ὁ ἀποδιδόμενος εἰς Βασίλειον τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας». Ἐν τοῖς ἐκδεδομένοις μηναίοις φέρεται ὡς ποίημα Σωφρονίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ τοῦτο προφανῶς εἶνε σφάλμα, διότι ὁ Σωφρόνιος ἐποίησε μόνον τὰ τροπάρια, οὐχὶ δὲ καὶ τὰς εὐχάς, αἵτινες ἐν οὐδενὶ χειρογράφῳ ἀποδίδονται εἰς αὐτόν. Ἑπομένως συνθέτης τῶν εὐχῶν καὶ δημιουργὸς τῆς ἀκολουθίας τοῦ μεγάλου ἁγιασμοῦ εἶνε ὁ Μ. Βασίλειος, διακοσμητὴς δὲ καὶ συμπληρωτὴς τῆς ὅλης ἀκολουθίας εἶνε ὁ ἅγιος Σωφρόνιος πατριάρ. Ἱεροσολύμων.

ΑΓΙΑΣΜΟΣ ΜΙΚΡΟΣ

Ἁγιασμὸς μικρὸς εἶνε ἡ ἐκκλησιαστικὴ τελετή, ἡ κατὰ τὴν πρώτην ἑκάστου μηνὸς τελουμένη ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν τοῖς οἴκοις τῶν χριστιανῶν, ἢ καὶ εἰς πάντα ἄλλον χρόνον, δι' ἧς τελετῆς ἁγιάζεται τὸ προτιθέμενον ὕδωρ διὰ τῆς ἐμβαπτίσεως ἐν αὐτῷ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν πρὸς τοῦτο εὐχῶν καὶ τροπαρίων. Ὁ μικρὸς ἁγιασμὸς τελεῖται, ἵνα ὁ Κύριος ἡμῶν, ὡς πηγὴ τῶν ἰαμάτων, ἐπισκεφθῇ τὴν ἀσθένειαν ἡμῶν καὶ θεραπεύσῃ τὰς νόσους τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ἡμῶν. Ὠνομάσθη δὲ μικρός, διότι ἡ ἀκολουθία αὐτοῦ κατὰ τὴν ἔκτασιν εἶνε βραχυτέρα τῆς τοῦ μεγάλου, καὶ κατὰ ποιότητα τὰ δι' αὐτοῦ ζητούμενα καὶ λαμβανόμενα εἶνε μικρότερα τῶν διὰ τοῦ μεγάλου λαμβανομένων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ μέγας ἁγιασμὸς ἐπιτρέπεται *μόνον* κατὰ τὴν παραμονὴν καὶ τὴν ἑορτὴν τῶν Φώτων νὰ τελῆται, ἀνεπτύχθη ὁ μικρὸς ἁγιασμὸς τελούμενος ἐν οἱαδήποτε ἡμέρᾳ καὶ ὥρᾳ τοῦ ἔτους. Πότε ἐπακριβῶς διεμορφώθη ἡ παροῦσα ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ εἶνε ἄγνωστον. Πολλοὶ φρονοῦσιν, ὅτι ὁ μικρὸς ἁγιασμὸς εἶνε ἔργον τοῦ Μ. Φωτίου. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἀποδεικνύεται ἐσφαλμένη, διότι ὁ πεντηκονταετίαν σχεδὸν πρὸ αὐτοῦ ἀκμάσας Νικηφόρος Α' πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (806-815) λέγει «παρελάβομεν ἀπὸ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν τὸ ποιεῖν ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ καθ' ἑκάστην ἀρχὴν μηνὸς ἁγιασμόν». Ὁ καθ' ἑκάστην πρώτην τοῦ μηνὸς ψαλλόμενος ἁγιασμὸς εἰσήχθη νὰ ψάλληται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀντίρροπον τῶν καθ' ἑκάστην νουμηνίαν εἰδωλολατρικῶν θαλασσίων ραντισμῶν καὶ ἁγνισμῶν ὡς λέγει ὁ Βαλσαμὼν «ἡ τῆς νουμηνίας ἑορτὴ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐσχόλασε, καὶ ἀντὶ ταύτης, Θεοῦ χάριτι, ἱλαστήριοι εὐχαὶ πρὸς Θεὸν καὶ *ἁγιασμοὶ ἐπ' ἐκκλησίας* παρὰ τοῦ πιστοῦ λαοῦ γίνονται καθ' ἑκάστην ἀρχιμηνίαν, καὶ ὕδασιν εὐλογίας, οὐκ ἀντιλογίας, χριόμεθα». (Ράλλη καὶ Ποτλῆ. Σύνταγμα ἱερῶν κανόνων, τόμ. Β' σελ. 458). Εἰ καὶ ἀδυνατοῦμεν νὰ ὁρίσωμεν πότε (πάντως πρὸ τοῦ Η' αἰῶνος) μορφολογικῶς ὡρίσθη ἡ παροῦσα ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ, ἐν τούτοις δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ πρῶτα ἴχνη τοῦ ἁγιασμοῦ εὑρίσκομεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶνος. Ἐπιφάνιος ὁ Κύπρου (367-403) ἀναφέρει, ὅτι Ἰώσηπός τις ἐξ Ἑβραίων γενόμενος χριστιανός, ἠθέλησε νὰ ἀνεγείρῃ μέγαν ναὸν ἐπ' ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἀλλ' ἠμποδίζετο ὑπὸ τῶν μαγειῶν καὶ δολοπλοκιῶν τῶν πρώην ὁμοθρήσκων αὐτοῦ Ἑβραίων. Τούτου δ' ἕνεκα ἐξῆλθεν ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἐκέλευσεν, ἵνα κομίσωσιν αὐτῷ ὕδωρ εἰς ἀγγεῖον ὅπερ σφραγίσας διὰ τοῦ δακτύλου αὐτοῦ σταυροειδῶς ἐφώνησεν «ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου, ὃν ἐσταύρωσαν οἱ πατέρες ἐμοῦ καὶ τούτων πάντων τῶν περιεστώτων, γένοιτο δύναμις ἐν τούτῳ τῷ ὕδατι, εἰς τὸ ἐπιτελεσθῆναι τὸν οἶκον Κυρίου» (Ἐπιφανίου κατὰ Αἱρέσεων βιβλ. Α' τόμ. β' § 12. Migne τομ. 41 σελ. 425), λαβὼν δ' εἶτα τὸ ὕδωρ ἐν τῇ χειρὶ καὶ ράνας διέλυσε τὰς φαρμακείας.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱστορικὸς Θεοδώρητος ὁ Κύρου († 457 μ. Χ.) γράφει, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Ἀπαμείας Μάρκελλος θέλων νὰ καταλύσῃ μέγιστον εἰδωλικὸν τέμενος, «ἔδραμεν εἰς τὸν θεῖον νεὼν καὶ εἰς ἄγγος ὕδωρ κομισθῆναι προστάξας, ἔθηκε μὲν τὸ ὕδωρ ὑπὸ τὸ θεῖον θυσιαστήριον, αὐτὸς δέ, εἰς τὸ ἔδαφος τὸ μέτωπον θείς, τὸν φιλάνθρωπον ἠντιβόλει (παρεκάλει) Δεσπότην... Ταῦτα εἰπὼν καὶ ὅσα τούτοις παρόμοια, καὶ ἐπιθεὶς τοῦ σταυροῦ τὸν τύπον τῷ ὕδατι» διέταξε τὸν διάκονον αὐτοῦ Ἐκύτιον νὰ ράνῃ τὸ εἰδωλεῖον, οὗπερ γενομένου ἐν ἀκαρεῖ τοῦτο κατεστράφη (Θεοδωρήτου Ἐκκλ. Ἱστορία Βιβλ. Ε' κεφ. ΚΑ'). Ἐν τῇ Φιλοθέῳ Ἱστορίᾳ κεφαλαίῳ Η' ὁ Θεοδώρητος διηγεῖται περὶ τοῦ ἁγίου Ἀφραάτου, ὅτι ἐθεράπευσε τὸν ἀσθενήσαντα ἵππον τοῦ βασιλέως Οὐάλεντος δι' ἡγιασμένου ὕδατος, ὅτε ἔφερεν εἰς τὸ ἐρημητήριον αὐτοῦ τὸν ἵππον ὁ εὐσεβὴς ἱπποκόμος τοῦ βασιλέως· «ὁ δὲ οὐδὲν μελλήσας, ἀλλὰ παραυτίκα τὸν Θεὸν ἱκετεύσας, ὕδωρ ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ φρέατος ἀνιμήσασθαι· *καὶ τούτῳ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ τὸ σύμβολον ἐπιθείς*, προσφέρειν τῷ ἵππῳ προσέταξεν... καὶ εὐθὺς ἐλύθη τὸ πάθος». Ἀναντιρρήτως εἰς τὰς ἀνωτέρω μαρτυρίας ἔχομεν τὰ ἴχνη τοῦ ἁγιασμοῦ, ὅστις βραδύτερον διεμορφώθη εἰς τὸν τύπον τὸν σήμερον ὑπάρχοντα. (Κων. Καλλινίκου ὁ Χριστιανικὸς Ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ.)

ἁγιασμός. Δημ. ὄνομα Ἡδυόσμου τοῦ Γλύχωνος (βλ. λέξιν).

Ἁγιάσμπεη· χωρίον τῆς κοινότητος Μεγαλοπόλεως τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀπέχον ἀπὸ Μεγαλοπόλεως ἡμίσειαν ὥραν καὶ ἐγγὺς τοῦ Ἀλφειοῦ. Κάτοικοι 242.

Ἁγία Σολίνη (Sainte-Soline)· Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Δύο Σεβρῶν (Deux-Sèvres) καὶ ἔχουσα 1.014 κατ.

Ἁγιασουλοὺκ(τό)· κωμόπολις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν τῷ Νομῷ Ἀϊδινίου, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Ἐφέσου, πλησίον τοῦ Καΰστρου ποταμοῦ

Digitized by Google

(= Κιουτσοὺκ Μέντερε = Μικρὸς Μαίανδρος) ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σμύρνης - Ἀϊδινίου ἀπέχον τῆς παραλίας περὶ τὰ 10 χιλιόμετρα.

Τὸ Ἁγιασουλοὺκ εἶνε παρεφθαρμένη ὑπὸ τῶν τούρκων λέξις, ἀντὶ τοῦ: Ἁϊθολόος = Ἅγιος Θεολόγος, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ποτὲ ναὸς ἐνταῦθα, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τάφος ἐδεικνύετο ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου.

Ἁγία Σουζάννη (Sainte-Suzanne). Ὄνομα τῶν κάτωθι πόλεων τῆς Γαλλίας.

Ἁγ. Σουζάννη (Sainte-Suzanne-sur-Vire). Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης — 341 κατ. — *Ἁγ. Σουζάννη*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Πυρηναίων (Basses-Pyrénées)-565 κατ. — *Ἁγ. Σουζάννη*. Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Μαϋέννης (Mayenne) — 1,450 κατ. Κεῖται ἐπὶ γραφικοῦ λόφου δεσπόζοντος τῆς Ἔρβης. Ἦτο κατὰ τὸν Μεσαιῶνα πόλις ὀχυρὰ καὶ ἀντέστη σθεναρῶς καὶ ἐπανειλημμένως κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν Ἄγγλων. Ὑπολείμματα παλαιῶν ὀχυρωμάτων. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα (δόλμεν) εἰς τὰ πέριξ. — *Ἁγ. Σουζάννη*. Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης — 156 κατ. — *Ἁγ. Σουζάννη*. Ἐν τῷ νομῷ Δοὺβ (Doubs) — 905 κατ.

Ἁγία Σουζάννη (Sainte-Suzanne). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Ἁϊτῆς (Ἀντίλλαι) — 6,000 κατ. Ἐργοστάσιον σιροπίου. Καλλιέργεια ζακχαροκαλάμου, καφέ, μπαμποὺ (bambou, δένδρον γιγάντιον ἁπαντῶν κυρίως ἐν Ἰνδίαις), πεύκης τῆς Δύσεως (pin d' Occident), μαονίου ξύλου κ.τ.λ.

Ἁγία Σούλη (Sainte-Soulle). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαράντ (Charente-Inférieure) καὶ ἔχουσα 1,500 κατοίκους.

Ἁγία Σοφία, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Χαλκίδος τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀπέχουσα ἀπὸ Καθενῶν ὥρας 5. Κάτοικοι 278.

Ἡ κοινότης ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ Δ. Ληλαντίων, ἔχει κατοίκους 446, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία: Κατούνια (κ. 106) καὶ Πηγάδια (κ. 62).

Ἁγία Σοφία· χωρίον τῆς κοινότητος Φωσίνης τῆς νήσου Λήμνου· κάτοικοι 186.

Ἁγία Σοφία· χωρίον τῆς Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ Δ. Τανίας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα. Ἀπέχει ἀπὸ Ἁγίου Νικολάου 2.30' ὥρας. Κάτοικοι 274.

Ἁγία Σοφία· χωρίον τῆς κοινότητος Φινοκαλιᾶς τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου· κάτοικοι 34.

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ἡ μεγάλη ἐκκλησία. — Τὸ κέντρον τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὸ σύμβολον τοῦ ἔθνους. — Ἱστορία καὶ παραδόσεις. — Ὁ θαυμασμὸς τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων. — Ἀρχιτεκτονική. Ψηφιδωτά. — Πλοῦτος καὶ μεγαλοπρέπεια. — Ἡ σημασία διὰ τὴν τέχνην. — Αἱ τελεταὶ καὶ αἱ ἱερουργίαι. — Τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες.

Τὸ ὄνειρον τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ, τὸν ὁποῖον ἐνεψύχωνεν ἡ ἀξία αὐτοῦ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, τοῦ ν' ἀνεγείρῃ μίαν ἐκκλησίαν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας νὰ μὴ ἔχῃ ἴδει ἀκόμη ὁ κόσμος, ἐπέζησεν ἀκόμη ἕως σήμερον εἰς ἀφαντάστου κάλλους καὶ ἁρμονίας οἰκοδόμημα. Ὁ χρόνος μετέβαλεν εἰς κόνιν τὰς νίκας τοῦ δαιμονίου ἐκείνου Αὐτοκράτορος, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε μεγάλα Βασίλεια καὶ ἔγινεν ὁ κοσμοκράτωρ τοῦ 6ου αἰῶνος, τὸ ὄνομά του ὅμως

Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. — Ἀπὸ ψηφιδωτὸν τοῦ 6ου αἰῶνος εἰς τὸν Ἅγιον Ἀπολλινάριον τῆς Ραβέννας. — Προσωπογραφία.

ἀπέκτησε μέγα ἱστορικὸν κλέος καὶ μένει εἰς τοὺς αἰῶνας, διότι εἶναι συνδεδεμένον μὲ μεγάλα ἔργα πολιτισμοῦ.

Ἀθάνατα δὲ μνημεῖα πολιτισμοῦ εἶνε πρὸ παντὸς οἱ νόμοι τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἡ «Μεγάλη ἐκκλησία», ὅπως τὴν ὠνόμαζον οἱ Βυζαντινοί, ἡ *Ἁγία Σοφία*. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποῦ ἔγιναν τὰ ἐγκαίνια (537) ἕως τὴν καταστροφὴν (1453), ἐπὶ δέκα αἰῶνας, ἡ Ἁγία Σοφία ἔμεινε τὸ ἀγλάϊσμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ ὑπέροχον θρησκευτικὸν κέντρον τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Οὐδὲν μνημεῖον εἰς τὸν κόσμον δὲν συνώψισεν ἐν τῇ πλέον μεγαλειώδει ἐξωτερικῇ μορφῇ, ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ τὰ ὑψηλότερα ἰδανικά, τῆς θρησκείας καὶ τῆς φυλῆς, ὅπως ἡ Μεγάλη ἐκκλησία τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ οὐδὲν μνημεῖον, ἀπὸ δεκαπέντε αἰώνων δὲν παραμένει ὡς ὁ κάλλιστος καὶ ἄφθαστος τύπος τοῦ τελειοτέρου ἐκκλησιαστικοῦ ρυθμοῦ, τὸν ὁποῖον παρήγαγεν ἡ ἀνθρωπίνη διανόησις καὶ τέχνη.

Εἰς τὴν ἱστορίαν, συνδέεται ἡ Ἁγία Σοφία μὲ τὰ μεγαλύτερα ἐπεισόδια καὶ τὰς παλιντρόπους τύχας τῆς μακραίωνος Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Βυζαντινῶν, συνδέεται μὲ τὰς μεγαλοπρεπεστάτας πομπὰς καὶ στέψεις καὶ τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Αὐλῆς. Διὰ τὴν τέχνην ὅμως ὄχι μόνον τὴν Βυζαντινήν, ἀλλὰ καὶ τὴν παγκόσμιον, εἶνε τὸ ἀθάνατον μνημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον διὰ πρώτην φορὰν καὶ μὲ τὸν τελειότατον, τὸν ἄφθαστον τύπον, ἐγκαινιάσθη νέος ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμός, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ὁ Ὀρθόδοξος ρυθμὸς καὶ ἐπικρατεῖ ἕως σήμερον εἰς πᾶσαν ὀρθόδοξον χώραν. Αἰῶνες ἐπέρασαν καὶ θὰ περάσουν ἐπάνω εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Θὰ διατηρήσῃ αἰωνίαν τὴν ἀρχιτεκτονικήν της ἁρμονίαν, θὰ διατηρήσῃ αἰώνιον τὸν ἐθνικὸν καὶ θρησκευτικὸν συμβολισμόν της. Παρεβλήθη πολλάκις πρὸς τὸν Παρθενῶνα, τὸ ἄφθαστον καὶ ἐκεῖνο ἀρχιτεκτονικὸν ποίημα τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ὁ Παρθενών, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐξυψώνει εἰς τὸν κόσμον τοῦ ἰδεώδους κάλλους καὶ τῆς διὰ λίθων ἁρμονίας, δὲν ἔδωκε νέαν τέχνην, οὔτε ὑπῆρξεν ὅλου τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ λαοῦ τὸ ἱερόν. Ἡ Ἁγία Σοφία ἔδωκε πρώτη αὐτὴ καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον τοῦ θρησκευτικοῦ ἰδεώδους ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ, ὑπῆρξε καὶ εἶνε ὑψηλὸν θρησκευτικὸν σύμβολον, συγχρόνως ἔργον ἀθάνατον Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ Ἑλληνικῆς διανοίας, εἰς τὸ ὁποῖον συνεκεντρώθησαν τὰ ὄνειρα καὶ οἱ πόθοι τοῦ Ἔθνους.

Εἶνε λοιπὸν πολυποίκιλος ἡ σημασία τοῦ μεγάλου μνημείου τῆς Ὀρθοδοξίας, καλλιτεχνική, θρησκευτική, ἐθνική. Καὶ ἀπὸ κάθε ἔκφρασιν θαυμασμοῦ ἡ ἁπλῆ, ἡ ἀκριβὴς ἱστορία καὶ περιγραφὴ θὰ δείξῃ τελειότερον τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ. Θὰ ἐξετασθῇ ἡ Μεγάλη ἐκκλησία, ὑπὸ ὅλας τὰς ὄψεις αὐτῆς, ὥστε νὰ γίνῃ σαφῶς ἀντιληπτὴ ἡ ἔννοια τοῦ μεγαλουργήματος ἐκείνου τῆς Βυζαντινῆς Ἑλλάδος. Ἡ μελέτη περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀποτελεῖ σημαντικὸν τμῆμα τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ παρέχει λαμπροτάτην εἰκόνα τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ.

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΕΝ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ὁ μέγας ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας εἶνε ἀρρήκτως συνδεδεμένος μὲ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν, ἐπὶ δέκα καὶ περισσοτέρους αἰῶνας, «ἡ βασιλὶς τῶν πόλεων, — ὁ ὀφθαλμὸς τῆς Οἰκουμένης». Ἡ δὲ Ἁγία Σοφία ὑπῆρξεν ἡ βασίλισσα τῶν ἐκκλησιῶν, ὁ ὀφθαλμὸς τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Ἔθνους καὶ ὁ ὀφθαλμὸς τῆς Οἰκουμένης ὑπὸ ἔποψιν τέχνης. Καὶ ὄχι μόνον τῆς πρωτευούσης, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας αἱ τύχαι συνδέονται ἀρρήκτως μὲ τὰς τύχας τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ ἱστορία τῆς «μεγάλης ἐκκλησίας» εἶνε ὡς μία συνοπτικὴ εἰκὼν τῆς ὅλης ἱστορίας τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν μακρὰν μεσοχρόνιον περίοδον.

Ἓν κράτος, εἷς νόμος, μία θρησκεία.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ὅλην σημασίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας, διὰ νὰ αἰσθανθῶμεν καὶ ἡμεῖς τὴν κατάνυξιν καὶ τὸν θαυμασμὸν πρὸς αὐτήν, τὸν ὁποῖον ἐκίνησε βαθύτατα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν, ἀλλὰ καὶ εἰς ξένας, δὲν ἀρκεῖ νὰ περιγράψωμεν μόνον αὐτὸ τὸ μνημεῖον ὡς ἔργον τέχνης ὑπέροχον, ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν περικλείει, ἀκόμη δὲ καὶ νὰ τὸ τοποθετήσωμεν εἰς τὸ περιβάλλον, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἀνηγέρθη, πρὸ παντὸς εἰς τὸ ἱστορικὸν καὶ ἐκπολιτιστικὸν περιβάλλον τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου.

Εὐθὺς ἀμέσως θὰ διίδωμεν τὴν ὅλην ἔννοιαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἰδέαν, ἀπὸ αὐτὸν τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον εἶχε φιλοδοξήσει ὁ Ἰουστινιανὸς πρὸς κτίσιν αὐτῆς. Τὸ μεγαλεῖον τοῦ οἰκοδομήματος συνδέεται μὲ τὸ μεγαλεῖον τῆς ὅλης πολιτικῆς τοῦ μεγάλου ἐκείνου Αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον εἶχε συλλάβει ἐν ἑαυτῷ καὶ ἐξετέλεσε κατὰ μέγα μέρος, ἔχων πιστὸν βοηθὸν καὶ ἐμψυχωτὴν τὴν σύζυγόν του καὶ ὑπέροχον Αὐτοκράτειραν Θεοδώραν. Διότι εἰς ὅλα τὰ κοσμοϊστορικὰ ἀληθῶς ἔργα τοῦ Ἰουστινιανοῦ διαφαίνεται χαρίεσσα καὶ ἐπιβάλλουσα ἡ μορφὴ τῆς ὑπερόχου ἐκείνης Αὐτοκρατείρας. Διὰ τοῦτο δύο πρέπει νὰ θεωροῦνται οἱ ἀληθινοὶ κτίτορες τῆς Ἁγίας Σοφίας «οἱ μακάριοι βασιλεῖς *Ἰουστινιανὸς* καὶ *Θεοδώρα*».

Ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα. — Ἀπὸ ψηφιδωτὸν τοῦ 6ου αἰῶνος εἰς τὸν Ἅγιον Βιτάλιον τῆς Ραβέννας. Προσωπογραφία.

Digitized by Google

Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπεδίωξε τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος, καὶ ἐν μέρει ἐπέτυχεν ὁ Ἰουστινιανός, εἶνε καταπληκτικόν, ἂν τὸ ἐξετάσῃ κανεὶς συμφώνως μὲ τὴν ὅλην, τὴν γιγαντιαίαν προσπάθειαν. Οὐδεὶς ἀσφαλῶς, οὔτε ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ, οὔτε ἀπὸ τοὺς μετ' αὐτὸν μεγάλους ἄνδρας, οὔτε αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος, δὲν ἐπεδίωξε μὲ τόσην ἐπιμονὴν καὶ συνέχειαν θελήσεως τόσον εὐρεῖαν, τόσον κοσμοκρατορικὴν πολιτικήν. Ἦτο βαθέως ἐμψυχωμένος ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι ὡς κληρονόμος τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων καὶ τοῦ Ἑλληνολατινικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαιότητος, ἐκχριστιανισμένου πολιτισμοῦ, εἶχε καθῆκον νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν βαρεῖαν κληρονομίαν χάριν «τῆς σωτηρίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ πρὸς εὐεργεσίαν τῶν ὑπηκόων». Τοιοῦτον ἄλλως τε ἰδεῶδες ἐνεψύχωνεν ὅλους τοὺς Ἕλληνας Χριστιανοὺς Αὐτοκράτορας, ἀλλὰ μόνον ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε τὴν ψυχικὴν δύναμιν, καὶ τὴν ὑλικὴν βεβαίως, νὰ κάμῃ γιγαντιαίαν προσπάθειαν διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἐκ τοῦ μεγάλου τούτου ἰδεώδους ἀπορρέουσαν πολιτικήν του. Ἔπρεπε ν' ἀναστηλωθῇ ἡ παγκόσμιος Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, οἱ βάρβαροι οἱ ὁποῖοι τὴν εἶχον καταστρέψει εἰς τὴν Δύσιν, ἦσαν σφετερισταὶ καὶ ὤφειλον νὰ δώσουν ὀπίσω τὰς κατακτηθείσας χώρας. Ἐντεῦθεν λοιπὸν οἱ μεγάλοι πόλεμοι, τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ τοὺς ἥρωας στρατηγούς του, τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Ναρσῆν, εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐναντίον τῶν Βαρβαρικῶν βασιλείων, τοῦ Ὀστρογοτθικοῦ καὶ τοῦ Βανδηλικοῦ. Σύρονται αἰχμάλωτοι οἱ σφετερισταὶ βασιλεῖς εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου — ὅπως ἤθελε τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Ἰουστινιανὸς — καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, θριαμβεύων εἰς τὸν Ἱππόδρομον, πατεῖ ἐπ' αὐτῶν, ὡσεὶ λαμβάνων τὰ σκῆπτρα τῆς οἰκουμένης.

Ἡ Θεοδώρα μὲ ἀρχοντίσσας τῆς Αὐλῆς. Ψηφιδωτὸν τοῦ 6ου αἰῶνος εἰς τὸν Ἅγιον Βιτάλιον τῆς Ραβέννας.

Ἓν κράτος λοιπὸν ἑνιαῖον ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ κράτος αὐτό, τὸ μόνον πολιτισμένον κράτος τῆς ἀνθρωπότητος, ὤφειλε νὰ ἔχῃ ***ἕνα νόμον***. Καὶ ὁ Ἰουστινιανός, ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, διὰ καταπληκτικῆς ἐργασίας, ἑτοιμάζει τὰ μεγάλα νομοθετικά του ἔργα, τὰ ὁποῖα ἔκαμαν ἀθάνατον τὸ ὄνομά του καὶ εἶναι, καὶ σήμερον ἀκόμη, ἡ βάσις τοῦ δικαίου. Ἀκόμη ἔπρεπε τὸ Χριστιανικὸν τοῦτο κράτος νὰ ἔχῃ θρησκείαν μὲ τὸ ἀληθινὸν καὶ ἀνόθευτον δόγμα, καὶ τοῦτο ἦτο ἡ Ὀρθοδοξία. Ἀφ' ἑνὸς λοιπὸν «οἱ μακάριοι βασιλεῖς Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα» στέλλουν ἱεραποστόλους εἰς μακρινὰς χώρας καὶ διαδίδουν τὸν Χριστιανισμὸν ἕως τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν ἕως τὰς στέππας τῆς Σιβηρίας, ἀφ' ἑτέρου καταδιώκουν τοὺς αἱρετικοὺς καὶ στηρίζουν τὴν Ὀρθοδοξίαν, ἡ ὁποία ὑπῆρξε τὸ ἀσάλευτον θεμέλιον τοῦ ἐθνισμοῦ ἡμῶν. Χάριν τῆς θριαμβευούσης Ὀρθοδοξίας χρειάζεται μία ἐκκλησία, ὁμοία τῆς ὁποίας νὰ μὴ ἔχῃ ἀκόμη ἀνεγερθῇ, ὁμοία τῆς ὁποίας νὰ μὴ δύναται εἰς τὸ μέλλον νὰ ἐγερθῇ· ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἦτο ἡ ἐκκλησία τῆς *Ἁγίας Σοφίας*. Εἰς τὸν μέγαν ἐκεῖνον Αὐτοκράτορα ὀφείλομεν τὴν θεμελίωσιν τῆς Ὀρθοδοξίας, ὀφείλομεν καὶ τὸ ἀθάνατον μνημεῖον αὐτῆς, μεγάλα ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς ἀκλόνητα θεμέλια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα ἔννοια, τὴν ὁποίαν ἐγκλείει τὸ μεγαλούργημα ἐκεῖνο τῆς τέχνης. Ἡ Ἁγία Σοφία ἐπαναλαμβάνει αἰωνίως τὸ ὄνομα καὶ τὴν δόξαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλὰ πολὺ ὑπεράνω τοῦ προσώπου τοῦ Αὐτοκράτορος, «πάντοτε ὀρθία εἰς τὸν Βόσπορον καὶ ἀνυψουμένη ὑπὲρ ὅλην τὴν πόλιν» (Προκόπιος), ὑψώνεται συγχρόνως ὡς τὸ αἰώνιον σύμβολον τοῦ θριάμβου τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ ὁποία ἔκαμε κυρίαρχον εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος.

Ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ Παλάτιον, ὁ Ἱππόδρομος.

Ἡ μεγάλη αὐτὴ ἠθικὴ ἔννοια εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐξηγεῖ τὴν ἠθικὴν ἐπιβολὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Σύμφωνος μὲ αὐτὴν ὑπῆρξεν ἡ ἱστορικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ καθόλου ἐπιβολή. Διότι ἡ μεγάλη ἐκκλησία δὲν ὑπῆρξεν ἁπλῶς τὸ ἰδανικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ πραγματικὸν κέντρον τῆς Ὀρθοδοξίας. Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἦτο διαρκῶς ἐστραμμένος ὁ Ὀρθόδοξος κόσμος, ἐκεῖ ἦτο τὸ παλάτιον τοῦ Πατριάρχου, ὑπὸ τοὺς θαυμασίους θόλους αὐτῆς ἀντήχησαν ἀλησμόνητοι ἱερουργίαι καὶ τελεταί, καὶ χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἐκ τῶν θησαυρῶν τῆς τέχνης μεγαλοπρέπειαν, ἐκεῖ ἦτο αὐτὴ ἡ καρδία τοῦ ὅλου «χριστεπωνύμου πληρώματος», τὸ ὁποῖον ἦτο ἐσκορπισμένον εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀκόμη καὶ εἰς τὰς ξένας ὀρθοδόξους χώρας.

Εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξε τὸ κέντρον τοῦ κόσμου, «ὁ ὀφθαλμὸς τῆς οἰκουμένης», ὅπως ἔλεγαν οἱ Βυζαντινοί. Εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο κέντρον ὑπῆρχον πλησίον ἀλλήλων, τρία μεγαλειώδη μνημεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα διεχύνετο ὅλη ἡ ζωή, πολιτική, λαϊκή, θρησκευτική, εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα προσέβλεπον μὲ θάμβος οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Δύσεως. Ἦσαν δὲ ταῦτα τὸ *Ἱερὸν Παλάτιον, ὁ Ἱππόδρομος, ἡ Ἁγία Σοφία*, περιλαμβανόμενα καὶ τὰ τρία εἰς τὸ ἀπέραντον *Μέγα Παλάτιον*. Ἐλέχθη πολὺ κομψῶς καὶ πολὺ ἀληθῶς: — «εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Θεὸς εἶχε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὁ Αὐτοκράτωρ τὸ Παλάτιον, ὁ λαὸς τὸν Ἱππόδρομον». Ἦσαν πραγματικῶς ταῦτα τρία συμβολικὰ μνημεῖα, περὶ τὰ ὁποῖα συγκεντρώνεται ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἑπομένως καὶ κατὰ μέγα μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, καὶ τὰ ὁποῖα συνοψίζουν, οὕτως εἰπεῖν, τὰς πλέον χαρακτηριστικὰς ὄψεις τῆς Βυζαντινῆς πρωτευούσης (Rambaud, Diehl).

Οὔτε ἀπὸ τὸ Παλάτιον, οὔτε ἀπὸ τὸν Ἱππόδρομον δὲν μένει τίποτε σήμερον, μόνον ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἔμεινεν «ἀσάλευτος εἰς τοὺς αἰῶνας». Ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς ἱστορικοὺς καὶ τοὺς χρονογράφους μᾶς ἔρχεται μεμακρυσμένη ἡ ἠχὼ τῶν θαμβωτικῶν τελετῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὸ Παλάτιον τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων, τῶν θορυβωδῶν θεαμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνθουσίαζον τὸν ὄχλον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Σήμερον δὲν μένει παρὰ μία ἀνάμνησις.

Εἰς τὸ μέρος ὅπου ἦτο τὸ καταπληκτικὸν διὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸν πλοῦτον Παλάτιον μὲ τὰ πολυάριθμα κτίριά του, μὲ τοὺς δροσεροὺς κήπους του, ὅπου διεξήγετο ὁ ἐπίσημος καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων, ἐπάνω εἰς ὅλον αὐτὸν τὸν εὐρύτατον χῶρον ὑψώνεται τὸ τέμενος τοῦ Σουλτὰν Ἀχμὲτ καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ καταβαίνουν πρὸς τὴν θάλασσαν τὰ οἰκήματα μιᾶς Τουρκικῆς συνοικίας. Ἂν θέλωμεν νὰ λάβωμεν μίαν ἰδέαν τῆς λαμπρότητος τῶν Βυζαντινῶν παλατίων, πρέπει ἀλλοῦ νὰ προστρέξωμεν. Εἰς τὸν Ἅγιον Βιτάλιον τῆς Ραβέννας, εἰς τὴν ἁψῖδα, λάμπουν δύο μεγαλοπρεπέστατα ψηφιδωτά, εἰς τὰ ὁποῖα εἰκονίζονται, μὲ ὅλην τὴν λάμψιν τῆς Αὐτοκρατορικῆς πομπῆς, ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα, καὶ πέριξ αὐτῶν ἵστανται οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ ἀρχόντισσαι.

Ἀπὸ τὸν Ἱππόδρομον κάτι περισσότερον μένει, δηλαδὴ μόνον ἡ ἐλλειπτικὴ διαγραφὴ τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἀτμεϊντάν, ὁ ὀβελίσκος τῆς Αἰγύπτου καὶ ἓν πολὺ σεβαστὸν μνημεῖον, ὁ τρίπους τῶν Δελφῶν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶνε ἀναγεγραμμέναι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ νικήσασαι τοὺς Πέρσας εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Τὸ ἐνδοξότατον τοῦτο τρόπαιον τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἱστάμενον εἰς τὸ μέσον τῶν δημοσίων θεαμάτων τῶν Βυζαντινῶν, ἐνθύμιζεν εἰς αὐτούς, τοὺς παλαιοὺς προπάτοράς των καὶ συνέδεε τὴν Βυζαντινὴν μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὁ Ἱππόδρομος ἦτο ὁ οἶκος τοῦ λαοῦ. Ἐκεῖ ἐλησμόνει τοὺς κόπους τῆς ἐργασίας μὲ τὸ ἐπιβλητικὸν θέαμα τῶν ἀγωνιζομένων ἁρματοδρόμων, ἐκεῖ αἱ φατρίαι, οἱ Πράσινοι καὶ οἱ Βένετοι, ἠγωνίζοντο διὰ τὴν νίκην. Ἀλλ' ἀκόμη σπουδαιότερον, ἐκεῖ ἔβλεπε μὲ ὑπερηφάνειαν τοὺς θριάμβους τῶν βασιλέων του ἐναντίον τῶν Χριστομάχων ἐχθρῶν, ἐκεῖ τέλος ἔβλεπε τὸν βασιλέα του καὶ ἤρχετο εἰς ἐλευθέραν ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτοῦ καὶ ὑπερησπίζετο τὰς ἐλευθερίας καὶ τὰ δικαιώματά του. Ὁ Ἱππόδρομος λοιπὸν εἶχε μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν πολιτικὸν βίον καὶ τὰς δημοσίας ἐλευθερίας τοῦ Βυζαντινοῦ λαοῦ.

Τὸ Παλάτιον, ὁ Ἱππόδρομος δὲν ἀρκοῦν διὰ νὰ μᾶς δώσουν πλήρη τὴν ἔννοιαν τοῦ Βυζαντινοῦ βίου. Εἰς τὸ θαυμάσιον συμβολικὸν αὐτὸ τρίπτυχον τὸ ἓν φύλλον, τὸ μεσαῖον βεβαίως, πρέπει νὰ εἶνε ἡ *Ἁγία Σοφία*, καὶ τότε μόνον θὰ συμπληρωθῇ ἡ ὅλη εἰκὼν τοῦ Βυζαντινοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ. Οἱ οἶκοι τοῦ «κοσμοποθήτου» Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ «φιλοχρίστου» λαοῦ ἔχουν καταστραφῇ, ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ μένει εἰς τοὺς αἰῶνας. Μὲ τὸ μέγεθος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειάν του μᾶς κάμνει ν' ἀναπαριστάνωμεν εὐκολώτερον τὸν θρησκευτικὸν βίον τῶν Βυζαντινῶν, τοῦ ὁποίου ὑπῆρξε τὸ λαμπρότατον κέντρον. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν δὲν ἐξειλίσσετο μόνον ὁ ἐκκλησιαστικὸς βίος καὶ αἱ θαυμασταὶ τελετουργίαι, ἀλλὰ καὶ αἱ ἱστορικώταται σκηναὶ τοῦ ὅλου βίου τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, γεγονότα μεγάλα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀφήσει ἀνεξάλειπτον ἠχὼ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ψυχήν.

Περισσότερον λοιπὸν καὶ ἀπὸ τὸ Παλάτιον καὶ ἀπὸ τὸν Ἱππόδρομον, ἡ Ἁγία Σοφία, ἡ ὁποία ἔχει καὶ τὸ μοναδικὸν πλεονέκτημα νὰ ἵσταται ὀρθία, παρέχει εἰκόνα εὐρεῖαν καὶ ζωντανὴν τοῦ ὅλου Βυζαντινοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν εὐρύνεται ἡ ὑπέροχος σημασία αὐτῆς. Δὲν εἶναι μόνον ἀθάνατον μνημεῖον τέχνης, ἀλλ' εἶνε ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ, καὶ λαοῦ μὲ ἔνδοξον ἱστορίαν, ἡ ἱερὰ κιβωτός.

Ἀλλά, διὰ νὰ δοθῇ πιστὴ καὶ ζωντανὴ εἰκὼν τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἱεροῦ τοῦ *Χριστιανικοῦ κράτους*, ὅπως ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, χρειάζεται ν' ἀναφερθῶσιν ἐξαιρετικαί τινες περιστάσεις καὶ κατανυκτικαὶ σκηναί, ἐξ ὅσων διεδραματίσθησαν εἰς τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο τέμενος τῆς Χριστιανωσύνης.

Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ἡ Ἁγία Σοφία.

Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ὁ μόνος ἄρχων εἶνε ὁ πατριάρχης. Ἀλλ' ὁ ἱερὸς χαρακτήρ, τὸν ὁποῖον ἔχει ἡ Βυζαντινὴ Βασιλεία δίδει εἰς τὸν Αὐτοκράτορα πολὺ μεγάλα δικαιώματα καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ Βυζαντινὸς βασιλεὺς εἶνε ὁ ὑπέρμαχος τοῦ Χριστοῦ, ὁ φύλαξ τῆς Ὀρθοδοξίας, κυβερνᾷ δὲ τὸν κόσμον ὡς νὰ ἐκτελῇ θείαν *διακονίαν*. Ἡ θρησκευτικὴ ἰδέα τόσον πολὺ κυριαρχεῖ εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος, ὥστε ἡ διάκρισις τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς λαϊκῆς ἐξουσίας εἶνε δύσκολος.

Ὅταν ἔχωμεν τὸν ἱερὸν τοῦτον χαρακτῆρα τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸ ὀφθαλμῶν δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὰς μακρὰς περιγραφὰς τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου εἰς τὴν *Ἔκθεσιν τῆς βασιλείου τάξεως*, τὸ περιεργότατον ἐκεῖνο τυπικὸν τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς, ὡς πρὸς τὸν βίον καὶ τὰς σχέσεις τοῦ Αὐτοκράτορος μὲ τὰς ἐκκλησίας ἐν γένει, ἰδιαιτέρως δὲ μὲ τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν. Ὁ Βασιλεὺς διέρχεται τὸν βίον ἐν μέσῳ ὕμνων, ψαλμῶν καὶ λιτανειῶν. Τὸ Παλάτιον ἦτο γεμᾶτον ἀπὸ ἅγια λείψανα, ἀπὸ ἐκκλησίας καὶ παρεκκλήσια. Καθ' ὅμοιον τρόπον ἔχει εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς βασιλευούσης καὶ ἰδίως εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τὰ ἰδιαίτερα δωμάτιά του, τὸ *Μιτατώριον*, ἰδιαιτέραν αἴθουσαν αὐτοῦ εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶνε ὡς ἐν τῷ οἴκῳ του εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὁσάκις θέλει νὰ κάμῃ μεγάλην ὑποδοχὴν εἰς ξένους πρέσβεις λαμπρύνει τὴν διακόσμησιν τοῦ Παλατίου μὲ τὰ σκεύη καὶ κειμήλια τῆς Ἁγίας Σοφίας ἢ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἀκόμη καὶ νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰ δύναται πρὸς σωτηρίαν τοῦ κράτους. Ὁσάκις ἐκινδύνευε τὸ Χριστιανικὸν βασίλειον κράτος ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, τὰ κειμήλια τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔδωκαν εἰς τοὺς Βασιλεῖς τὸ ἀπαιτούμενον χρῆμα. Ἀπὸ τὸν ἄφθονον χρυσὸν καὶ ἄργυρον τῶν βαρυτίμων καὶ πολυπληθῶν ἐκείνων κειμηλίων ἔκοπτον νομίσματα χάριν τῆς ἐπειγούσης ἀνάγκης. Οὕτως ὁ Ἡράκλειος διὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, ὁ Ἀλέξιος Α' διὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Νορμανδῶν λαμβάνουν, παρὰ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ κλήρου, τὰ κειμήλια τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ δίδουν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τὰ ἀντικαταστήσουν. Ὁ Ἀλέξιος λέγει «θὰ δαπανηθοῦν ὑπὲρ τῆς τιμῆς ἡμῶν». Καὶ οἱ δύο Αὐτοκράτορες ἔδωκαν μετὰ τὴν νίκην ἄλλα πολυτίμητα κειμήλια εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Καὶ ὁ τελευταῖος Αὐτοκράτωρ ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, προσέφυγεν εἰς τὸν πλοῦτον τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀλλ' οὗτος δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν ἅγιον ναόν, ὅ,τι ἔλαβε παρ' αὐτοῦ διὰ νὰ σώσῃ τὸ Χριστιανικὸν κράτος.

Digitized by Google

Καθ' ὡρισμένας ἡμέρας καὶ θρησκευτικὰς ἑορτὰς ὁ Αὐτοκράτωρ κάμνει ἐν πομπῇ προσκύνημα εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὰς ἄλλας ἐκκλησίας. Τὰς ἐπισκέψεις αὐτὰς εἰς τὰ ἱερὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὰς *προελεύσεις,* ὅπως ἐλέγοντο, τὰς γνωρίζομεν ἐν μεγάλῃ λεπτομερείᾳ πῶς ἐγίνοντο τὸν 10ον αἰῶνα ἀπὸ τὰς μακρὰς περιγραφὰς τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου. Ἰδιαίτερον δὲ κεφάλαιον ἀφιερώνει διὰ τὰς *προελεύσεις* εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν· «ὅσα δὴ παραφυλάττειν *προκένσου* γινομένου ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ».

Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐγίνετο ἡ στέψις τοῦ Αὐτοκράτορος μὲ πομπικὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἀπὸ τὰς περιγραφὰς τοῦ Πορφυρογεννήτου, τοῦ Ψευδοκωδινοῦ καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ (τοῦ Αὐτοκράτορος ἱστορικοῦ) εὔκολον εἶναι ν' ἀναπαραστήσωμεν τὰ ποικίλα στάδια τῆς λαμπροτάτης ἐκείνης τελετῆς. Παραλείπων τὰς παλαιοτέρας, ἀναφέρω τὴν στέψιν ἑνὸς ἀπὸ τοὺς τελευταίους Αὐτοκράτορας, τοῦ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου (τὸ 1391), τῆς ὁποίας μᾶς δίδει περιεργοτάτην εἰκόνα εἷς Ρῶσος περιηγητής: «Ἡ στέψις αὕτη ὑπῆρξε θαυμασία. Τὴν παραμονὴν ἔγινεν ὁλονυκτία εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Τὸ πρωὶ ἐπῆγα καὶ ἐγὼ (λέγει ὁ Ρῶσος), καὶ ὑπῆρχεν ἐκεῖ πλῆθος ἀνθρώπων... Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχε διέλθει τὴν νύκτα ἐκείνην εἰς τὰ ὑπερῷα, καὶ τὴν πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας κατῆλθε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς πύλης. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ ψάλται ἔψαλαν ἕνα ὕμνον τόσον ὡραῖον, τόσον ἐκπληκτικόν! Ἡ Αὐτοκρατορικὴ συνοδία ἐπροχώρει τόσον ἀργά, ὥστε ἐχρειάσθη τρεῖς ὥρας διὰ νὰ φθάσῃ ἀπὸ τὴν εἴσοδον εἰς τὸν θρόνον... Τότε ἤρχισεν ἡ θεία λειτουργία.. Ἔπειτα ὁ Πατριάρχης ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἄμβωνα, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἔφεραν ἐπὶ δίσκου τὸ στέμμα... Ἔπειτα ὁ Αὐτοκράτωρ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν ἕως τὴν στιγμὴν τῆς θείας κοινωνίας... καὶ ἐκοινώνησε μετὰ τοῦ κλήρου ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Πατριάρχου εἰς τὴν Ἁγίαν τράπεζαν τοῦ Χριστοῦ... (βλ. ὅλην τὴν μακρὰν περιγραφὴν παρὰ *Diehl,* Études byzantines, 1905, σ. 226 ἑξ.).

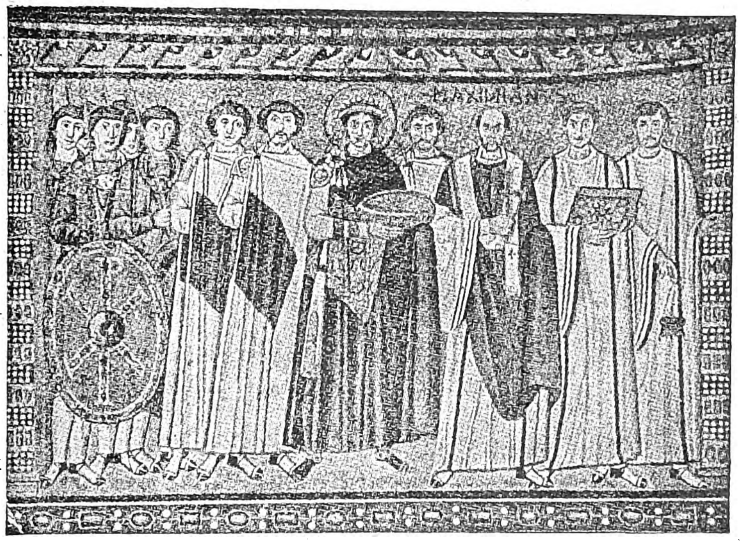

Ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ Ἄρχοντας τῆς Αὐλῆς. Ψηφιδωτὸν τοῦ 6ου αἰῶνος εἰς τὸν Ἅγιον Βιτάλιον τῆς Ραβέννας.

Κατὰ τὰς κρισιμωτάτας ἡμέρας, εἰς τὰς στιγμὰς τῆς ἀπελπισίας, ἡ Ἁγία Σοφία ἦτο τὸ καταφύγιον τῶν Χριστιανῶν, ὅπως ἦτο καὶ τὸ ἀνεγνωρισμένον ἱερὸν ἄσυλον τῶν καταδιωκομένων. Εἰς τὰς δεινὰς περιστάσεις εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τρέχουν οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ λαὸς διὰ νὰ ἀνακηρύξουν ἱκανοὺς Αὐτοκράτορας, οἱ ὁποῖοι νὰ σώσουν τὴν κινδυνεύουσαν πατρίδα (ὡς τὸν Μούρτζουφλον, τὸν Λάσκαρην κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων, τὸ 1204).

Αἱ νῖκαι τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τῶν Περσῶν.

Εἷς ἀπὸ τοὺς τρομερωτέρους κινδύνους, τοὺς ὁποίους διῆλθεν ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἦτο ὁ κίνδυνος ἀπὸ τοὺς Πέρσας, μέγαν λαὸν καὶ τὸν μόνον πολιτισμένον μετὰ τοὺς Ἕλληνας. Ἤδη οἱ Ρωμαῖοι Αὐτοκράτορες, οἱ νικηταὶ ὅλων τῶν λαῶν, εἶχον καμφθῇ ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Ἀπὸ τὸν αἰῶνα δὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ οἱ Πέρσαι εἶχον μεγάλους βασιλεῖς, τὸν Χοσρόην τὸν Α' καὶ ἔπειτα ἐπὶ Ἡρακλείου τὸν Χοσρόην τὸν Β'. Ὀλίγαι δεκάδες ἐτῶν εἶχον περάσει ἀπὸ τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἁγίας Σοφίας (537), ὅτε «ἐστέφθη ὁ Ἡράκλειος βασιλεὺς ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ὑπὸ Σεργίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως» (610), καὶ ἀμέσως γίνονται εἰς αὐτὴν μεγάλαι καὶ κατανυκτικαὶ σκηναὶ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας. Τὸ Χριστιανικὸν κράτος διέρχεται φοβερὰς στιγμάς, ὁ Χοσρόης καταλαμβάνει τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, κυριεύει τὴν Ἁγίαν πόλιν Ἱερουσαλήμ, ἀπειλεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν θρησκείαν τοῦ πυρός. Ἰδίως εἰς ἀπόγνωσιν φέρει τὸν Χριστιανικὸν κόσμον ἡ ἅλωσις τῆς Ἱερουσαλὴμ «θρήνων ἀπαύστων ἄξιον πάθος... Καὶ σφάζονται πολλαὶ χιλιάδες ἐν αὐτῇ κληρικῶν, μοναχῶν, μοναστριῶν παρθένων. Ἐμπίμπραται τὸ δεσποτικὸν μνῆμα καὶ οἱ περιβόητοι τοῦ Θεοῦ ναοί... τὰ σεβάσμια τοῦ σταυροῦ ξύλα... λαμβάνεται παρὰ τῶν Περσῶν». Ἡ συμφορὰ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου Χριστιανικοῦ κέντρου ἔχει βαθεῖαν ἀπήχησιν εἰς τὸ ἄλλο θρησκευτικὸν κέντρον, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὁ Ἡράκλειος πρὸ τοῦ ἐπερχομένου κινδύνου ἐκ τῶν Περσῶν ἐξυπνᾷ ὡς λέων καὶ γίνεται *«ὁ ὑπέρμαχος τοῦ Χριστοῦ».*

Ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐκκινεῖ ὁ Αὐτοκράτωρ διὰ τὸν σκληρὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, ὅπως μετ' αὐτὸν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες καὶ στρατηγοὶ θὰ ἐκκινήσουν διὰ νὰ βαδίσουν ἐναντίον τῶν Ἀράβων, τῶν Βουλγάρων, τῶν Ρώσων.

Ἀφοῦ ἐτέλεσεν ὁ Ἡράκλειος τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα (τοῦ 622), προσέρχεται τὴν ἐπομένην εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Δὲν φορεῖ τὰ πορφυρᾶ πέδιλα βασιλέως, ἀλλὰ μελανὰ ὑποδήματα μαχητοῦ. Πίπτει πρηνὴς ἔμπροσθεν εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἀνακράζει: «Δέσποτα Θεὲ καὶ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, μὴ παραδώσῃς ἡμᾶς ὄνειδος εἰς τοὺς ἐχθρούς σου διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλ' ἐπιβλέψας ἐλέησον, καὶ τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν σου νίκην δῶσε εἰς ἡμᾶς». Ἔπειτα στρέφεται πρὸς τὸν Πατριάρχην καὶ τοῦ λέγει: «Εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ τὰς ἰδικάς σου ἀφίνω τὴν πόλιν ταύτην». Κατόπιν πηγαίνει εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐπιβιβάζεται ἐπὶ τοῦ στόλου αὐτοῦ. Ἀναρίθμητος λαὸς ἐπευφημεῖ τὸν βασιλέα, καὶ ἀπὸ μυριάδας στομάτων ἀκούεται ἡ εὐχὴ νὰ βάψῃ ἐρυθρὰ ἀπὸ αἷμα Περσῶν τὰ μελανὰ ὑποδήματά του.

Μετ' ὀλίγα ἔτη ἐσώζετο ἡ Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀβάρων καὶ τῶν Περσῶν.

Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἀντήχησαν διὰ πρώτην φορὰν καὶ ἔκτοτε ἀντηχοῦν εἰς πᾶσαν γωνίαν γῆς, ὅπου ὑπάρχουν Ἕλληνες, μετὰ 1200 ἔτη οἱ κατανυκτικοὶ χαιρετισμοὶ πρὸς τὴν Θεοτόκον καὶ ὁ μεγαλόπνους νικητήριος παιάν:

«Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια!»

Καὶ τέλος, ὅταν κατέστρεψεν ὁ Ἡράκλειος, τὸ ἐπίφοβον βασίλειον τῶν Περσῶν, ἄλλη κατανυκτικωτάτη σκηνὴ ἔγινεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, πρὶν φθάσῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ὁ Ἡράκλειος, στέλλει τὴν χαρμόσυνον εἴδησιν. Καὶ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς (τοῦ 628) ἀναγινώσκονται ἀποκρίσεις (ἡ ἐπιστολὴ) τοῦ Αὐτοκράτορος «ἐπ' ἄμβωνος ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ...» αἵτινες ἔχουσιν οὕτως:

«Ἀλαλάξατε τῷ Θεῷ πᾶσα ἡ γῆ, δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ ἐν εὐφροσύνῃ, εἰσέλθετε ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγαλλιάσει... χαίροντες ἐπὶ τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ ὀνόματι χαρὰν μεγάλην. Ἔπεσεν γὰρ ὁ ὑπερήφανος καὶ θεομάχος Χοσρόης. Ἔπεσεν καὶ ἐπτωματίσθη εἰς τὰ καταχθόνια... ὁ ὑπεραιρόμενος καὶ λαλήσας ἀδικίαν...» (Πασχάλιον Χρονικόν).

Οἱ Ἄραβες καὶ οἱ Σλάβοι.

Μετὰ τὸν Ἡράκλειον ἐπακολουθοῦν δύο αἰῶνες (650-850), κατὰ τοὺς ὁποίους τὸ Χριστιανικὸν κράτος παλαίει ἀγῶνα δεινὸν ἐναντίον τῶν Ἀράβων. Κατὰ τοὺς κινδύνους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ τὸ Ἰσλάμ, ἡ ἁγιωτάτη ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Σοφίας δίδει πάντοτε τὴν ἐνίσχυσιν εἰς τοὺς μαχητὰς τοῦ Σταυροῦ. Ἔπειτα ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα, ἀρχίζει καὶ ὁ τρομερὸς κίνδυνος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Βουλγάρους. Οἱ ἥρωες Αὐτοκράτορες, οἱ σωτῆρες τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς, ὁ Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος, δὲν ἐπιχειροῦν ἐκστρατείαν, παρὰ μόνον, ἀφοῦ ἱκετεύσουν τὸν Θεὸν εἰς τὸν ἁγιώτατον οἶκον αὐτοῦ. Ὁ Τσιμισκῆς, ἀναλαμβάνων σκληρότατον ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Ρώσων, ἀναχωρεῖ μὲ τὸν στρατόν του ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ ἐπεσκέφθη τὴν ἰδίαν ἡμέραν τὰ μεγάλα ἱερὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ναὸν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου τῶν Βλαχερνῶν, τὸν «περίπυστον ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, διὰ νὰ ζητήσῃ νὰ τοῦ δοθῇ ἄγγελος, ὁ ὁποῖος νὰ προπορεύεται τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τὸν κατευθύνῃ εἰς τὴν ὁδὸν» (Λέων Διάκονος).

Οἱ θρίαμβοι τῶν Αὐτοκρατόρων.

Μὲ ἀγαλλίασιν καὶ μεγαλοπρέπειαν ὑπεδέχετο ὁ λαὸς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸν Αὐτοκράτορα νικητὴν ἢ στρατηγὸν κατὰ τὸν *θρίαμβον τῶν ἐπινικίων.* Ἂν ὁ ἴδιος ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχεν ὑπάγει εἰς τὴν ἐκστρατείαν, ἐπιστρέφων ἔκαμνε τὸν θρίαμβον ἀμέσως ὡς ἐπανήρχετο ἀπὸ τὴν νίκην. Εἰσήρχετο ἀπὸ τὴν Χρυσῆν Πόρταν, διήρχετο τὴν μεγάλην ὁδόν, ἡ ὁποία ἐλέγετο Μέση καὶ ἐπήγαινεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἂν δὲ εἶχε νικήσει διὰ τῶν στρατηγῶν του, ἐτέλει τὸν θρίαμβον ἀπὸ τό Παλάτιον. Εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἐγίνετο μεγαλοπρεπὴς καὶ κατανυκτικὴ ἡ τελετὴ καὶ ἡ δέησις ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἐκεῖθεν ἐξηκολούθει ὁ θρίαμβος θεαματικώτερος εἰς τὸν Ἱππόδρομον, εἴτε εἰς τὴν μεγάλην πλατεῖαν τοῦ Αὐγουστεῶνος, τὴν καρδίαν τῆς βασιλευούσης.

Ἂν καὶ πολὺ ἑλκυστικόν, ὅμως θὰ ἦτο μακρὸν νὰ περιγράψωμεν τὴν ἐπιβλητικὴν ἐκείνην πομπὴν τοῦ θριάμβου τῶν ἐπινικίων. Τὴν περιγράφει ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ συγγραφεὺς τοῦ 10ου αἰῶνος Κωνσταντῖνος ὁ *Πορφυρογέννητος* (Ἔκθεσις Βασιλείου τάξεως, σ. 607 ἑξ. ἐκδ. Βόννης. Βλ. καὶ τ. 2 τὰ μακρὰ σχόλια τοῦ Reiske, ὅπου εὑρίσκεις πολλὰς παραπομπάς). Τὴν περιγράφει δὲ ἐν ἐκτάσει μὲ τὴν γλαφυρότητα καὶ τὴν συνήθη ἀναπαραστατικὴν δύναμίν του ὁ ἐπιφανὴς βυζαντινολόγος Γουσταῦος Σλουμβερζὲ ὁμιλῶν περὶ τῶν θριάμβων τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ (Nicéphore Phocas, 1890, σ. 99 ἑξ. 504 ἑξ.).

Τὰ δύο ἐθνικὰ ἱερά, ὁ Παρθενὼν καὶ ἡ Ἁγία Σοφία.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραλείψω ἕνα θρίαμβον εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὁ ὁποῖος ἐτελέσθη ἐν συνδυασμῷ μὲ τὸν Παρθενῶνα, ἥνωσε διὰ μέσου τῶν αἰώνων εἰς ἓν ὑπέροχον προσκύνημα τὰ δύο ἀθάνατα ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ ἐκδηλώνει ἐκφραστικώτατα τὴν ἀληθῆ συνοχὴν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Εἶναι ὁ μέγας θρίαμβος τοῦ Βασιλείου Β', τοῦ Βουλγαροκτόνου, ὅταν ἐδάμασε μετὰ σκληρὸν ἀγῶνα τεσσαράκοντα ἐτῶν τὸν λυσσαλέον ἐχθρὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τοὺς Βουλγάρους. Διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανόν, ὁ Ἕλλην Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἦτο κυρίαρχος ὅλων τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἕως τὸ Ταίναρον, ἕως τὴν Κρήτην. Τότε ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴν πρωτεύουσαν, τὴν Ἀχρίδα, ἐξεκίνησεν ὁ Βασίλειος ὁ Β' διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ τὰς χώρας του καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν ἡ ὁποία τόσον καιρὸν κατεδυναστεύετο. Διῆλθε τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Φωκίδα, τὴν Βοιωτίαν, ἦλθεν εἰς τὴν Ἀττικὴν (τὸ 1018). Εἰς τὴν αἰωνίαν πνευματικὴν πρωτεύουσαν τοῦ κόσμου ἠθέλησεν ὁ Βασίλειος νὰ πανηγυρίσῃ τὸν θρίαμβον αὐτοῦ καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ αἰωνίου ἱεροῦ χώρου, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως. Ὁ Παρθενών, τὸ ἀθάνατον ἔργον δεκαπέντε αἰώνων, ἔλαμπε τότε ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τῶν μαρμάρων, τῶν ἀναγλύφων, τὴν ἔνδοξον θεωρίαν τῶν Παναθηναίων. Ἡ αἰωνία νεότης του, μετὰ πάροδον δεκαπέντε αἰώνων, διετηρεῖτο ἐν τῇ παλαιᾷ δροσερότητι αὐτῆς· οἱ Ἑνετοί, καὶ οἱ Τοῦρκοι καὶ οἱ Ἄγγλοι (ὁ Ἔλγινος) δὲν εἶχον ἀκόμη ἐμφανισθῆ.

Ἡ μόνη διαφορὰ ἦτο ὅτι ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα ὁ ναὸς τῆς εἰδωλολατρικῆς παρθένου εἶχε μεταβληθῆ εἰς ναὸν τῆς χριστιανικῆς. Ἡ διπλῆ ἱερότης τοῦ τόπου τούτου προσείλκυσε τὸν Αὐτοκράτορα. Εἰς τὸ αἰώνιον τοῦτο ἱερὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁ σιδηροῦς Αὐτοκράτωρ ἔκλινε τὸ γόνυ καὶ ἔδωκεν εὐχαριστήρια εἰς τὴν Θεοτόκον. Μὲ λαμπρὰ καὶ πολυτελῆ ἀναθήματα, τὰ ὁποῖα εἶχε λάφυρα ἀπὸ τὴν Ἀχρίδα, ἐκόσμησε τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Ἀθηνιωτίσσης. Ἀλλ' ὁ θρίαμβος, ὁ ὁποῖος ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εἰς τὴν ἄλλην ἱερὰν πόλιν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐν μέσῳ τῶν ἰαχῶν τοῦ λαοῦ, στεφανωμένος μὲ στέφανον χρυσοῦν ὁ γέρων νικητὴς συνεπλήρωσε τὸν θρίαμβόν του πορευθεὶς καὶ προσευχηθεὶς εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ καὶ ὑπέρμαχος τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς συνέδεεν οὕτω τὰ δύο αἰώνια ἱερὰ λατρείας καὶ τέχνης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Μὲ πόσην ἁπλότητα ἀναφέρουν τὸ μέγα τοῦτο γεγονὸς οἱ χρονογράφοι! Λέγει ὁ Κεδρηνὸς (τ. 2, σ. 475, ἐκδ. Βόννης):

«Καὶ ἐν Ἀθήναις γενόμενος καὶ τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια τῇ Θεοτόκῳ δούς, καὶ ἀναθήμασι πολλοῖς, λαμπροῖς καὶ πολυτελέσι κοσμήσας τὸν ναόν, ὑπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καὶ διὰ τῶν μεγάλων πυλῶν τῆς χρυσῆς πόρτης στεφάνῳ χρυσῷ ἐθριάμβευσεν ἐστεφανωμένος... Καὶ οὕτω μετὰ τροπαίων καὶ νίκης ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ εἰσελθών, καὶ τῷ Θεῷ εὐχαριστηρίους ᾄσας ᾠδάς, ἀνῆλθεν εἰς τὰ βασίλεια».

Εἶδεν ἀκόμη ἡμέρας δόξης ἡ Ἁγία Σοφία καὶ οἱ εὐρεῖς θόλοι αὐτῆς ἀντήχησαν ἀπὸ αἴνους μυριοστόμους διὰ τὰ ἐπινίκια. Εἶδεν ἡμέρας χαρμοσύνους ἐπὶ τῶν ἐνδόξων Κομνηνῶν, τὸν 11ον καὶ 12ον αἰῶνα, ὅτε ἐθριάμβευον οἱ Ἑλληνικοὶ στρατοὶ ἐναντίον τῶν βαρβάρων τοῦ Δουνάβεως, τῶν **Πετσενέγων, τῶν Κουμάνων, τῶν Οὔγγρων, τῶν**

Digitized by Google

βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς, τῶν Τούρκων Σελτζούκων, τῶν νέων ἐπιδρομέων τῆς Δύσεως, Νορμανδῶν καὶ ἄλλων Φράγκων.

Ὁ τελευταῖος λαμπρότατος θρίαμβος εἶναι ὁ Οὐγγρικός, τὸν ὁποῖον ἐτέλεσεν ὁ ἡρωϊκὸς Μανουὴλ Κομνηνὸς διὰ τὴν ὁριστικὴν νίκην του κατὰ τῶν Οὔγγρων παρὰ τὸν Δούναβιν (τὸ 1167), οἱ ὁποῖοι ἔκτοτε πολιτικῶς καὶ ἐκπολιτιστικῶς ἔγιναν ὑποτελεῖς εἰς τὸ Βυζάντιον.

«Ἀφοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνικήθησαν οἱ Παίονες (Παίονας ἢ Πάννονας ἔλεγον οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοὶ τοὺς Οὔγγρους κατὰ τὴν συνήθειάν των νὰ δίδουν ἀρχαῖα ὀνόματα εἰς τοὺς νέους λαούς), ὁ βασιλεὺς ἐνθουσιασμένος διὰ τὴν καλλίστην ταύτην νίκην θύει χαριστήρια εἰς τὸν Θεόν. Ἀνεκοίνωσε δὲ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς βασιλίδος πόλεως τὰ εὐφρόσυνα ταῦτα γράψας εὐάγγελα γράμματα, τὰ ὁποῖα διεσάλπιζον τὴν τροπαιουχίαν. Μετά τινας δὲ ἡμέρας καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰσέρχεται εἰς τὴν μεγαλόπολιν καὶ κατάγει θρίαμβον ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν πύλην, ἡ ὁποία ἦτο ἀνοιγμένη κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐτέλεσε δὲ τὸν θρίαμβον μεγαλοπρεπῶς καὶ διέταξε τὰ τῆς πομπείας νὰ διασκευασθοῦν λαμπρῶς, ὅπως ἥρμοζεν εἰς μέγιστον τρόπαιον καὶ μέγα κατόρθωμα. Ὅλοι λοιπὸν οἱ περιπόρφυροι πέπλοι καὶ μὲ χρυσίον κατάστικτοι (ὑφάσματα, καλύμματα, τάπητες κ. λ.) ἦσαν κρεμασμένοι καὶ ἐστόλιζον τὴν πόλιν καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι ἐξεκένωσαν τὰς ἀγοράς, τοὺς οἴκους, τοὺς ναούς, τὰ ἐργαστήρια καὶ ὅλον τὸ ἄλλο μέρος τῆς ἀχανοῦς πόλεως καὶ διεχύθησαν ὡς ρεῦμα πρὸς τὴν εἴσοδον ἐκείνην... Ἦλθε δὲ ἡ στιγμὴ νὰ εἰσέλθῃ ὁ Αὐτοκράτωρ. Προηγεῖτο αὐτοῦ ἀργυροῦν κατάχρυσον τέθριππον, ἑλκόμενον ὑπὸ λευκῶν ἵππων ὡς αἱ νιφάδες τῆς χιόνος, ἦτο δὲ ἱδρυμένη ἐπάνω εἰς τὸ ἅρμα ἡ εἰκὼν τῆς ἀκαταγωνίστου συμμάχου καὶ συστρατήγου μὲ τὸν βασιλέα Θεομήτορος, ὄχι τῆς ψευδοπαρθένου Ἀθηνᾶς, ἀλλὰ τῆς ἀληθῶς Παρθένου. Κατόπιν δὲ ἤρχοντο οἱ ἐπιφανεῖς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες καὶ οἱ τιμώμενοι μὲ τὴν εὔνοιαν τοῦ βασιλέως. Ἔπειτα ἐπορεύετο ὁ κυρίαρχος ἐπὶ ἵππου ὑψαύχενος, ἐνδοξότατος καὶ μέγιστος περιφανῶς στολισμένος μὲ τὸν βασιλικὸν κόσμον... *Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὸν μέγαν ναὸν καὶ ἐνώπιον ὅλου τοῦ λαοῦ ἀποδώσας τὴν αἴνεσιν εἰς τὸν Κύριον προχωρεῖ ἐκεῖθεν εἰς τὰ βασίλεια*» (Νικήτας Χωνιάτης, σ. 204 ἑξ. ἔκδ. Βόννης).

Αἱ ἡμέραι τοῦ πένθους.

Ἔμελλε πάλιν ἡ Ἁγία Σοφία νὰ ἴδῃ ἡμέρας χαρᾶς. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων εἶδε «στυγνὴν καὶ δυσώνυμον ἐπιφαύσασαν ἡμέραν» (Χωνιάτης σ. 776). Ἀντήχησαν ὅμως πάλιν οἱ θόλοι τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀπὸ τὰς ἰαχὰς τοῦ φιλοχρίστου λαοῦ, ὅτε εἰσῆλθε θριαμβευτὴς ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀφοῦ ἐξεδίωξε τοὺς Φράγκους, ἀναστηλώνων τὴν Αὐτοκρατορίαν, ἀλλ' ὡς σκιὰν τῆς παλαιᾶς. Ἐν τούτοις ἦλθον καὶ στιγμαὶ εὐφρόσυνοι κατὰ τὸν 13ον καὶ 14ον αἰῶνα, ὅτε οἱ Παλαιολόγοι ἠγωνίζοντο ἀπέλπιδα ἀγῶνα ἐναντίον Φράγκων, Σέρβων, Βλαχοβουλγάρων, Τούρκων Ὀθωμανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν οἱ ὁριστικοὶ καταστροφεῖς. Κατὰ τὴν στυγερὰν ἐκείνην ἅλωσιν ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204) διεπράχθησαν ἴσως ἀπεχθέστερα ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν μαχητῶν τοῦ Σταυροῦ αἴσχη, παρ' ὅσα ἔμελλον μετὰ δύο καὶ ἥμισυν αἰῶνα νὰ διαπραχθοῦν ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κορανίου.

«Τί δ' ἂν πρῶτον, θρηνεῖ ὁ Χωνιάτης (σ. 757 ἑξ.), τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξαιμι; ὢ μοι τῆς ἀτίμου τῶν εἰκόνων κατεδαφίσεως! ὢ τῆς τῶν ἁγίων λειψάνων κατ' ἐναγῶν τόπων ἀκοντίσεως!.. Τὰ δ' ἐπὶ τοῦ ναοῦ τοῦ μεγίστου (τῆς Ἁγίας Σοφίας) ἠσεβημένα οὐδὲ ἀκοαῖς εἰσὶν εὐπαράδεκτα. Ἡ μὲν θυσιαστήριος τράπεζα... κατεμαχίσθη καὶ διεμερίσθη τοῖς σκυλευταῖς, ὥσπερ καὶ πλοῦτος ἅπας ὁ ἱερός... ἡμίονοί τε καὶ ὑποζύγια σεσαγμένα μέχρι τῶν ἀδύτων εἰσήγοντο τοῦ ναοῦ... ὥστε ἐκ τῆς κόπρου τὸ θεῖον ἐμολύνθη δάπεδον. Ἀλλὰ καὶ γυναικάριόν τι σεσωρευμένον ἁμαρτίαις, ἀφοῦ ἀνέβη ἐπὶ τοῦ συνθρόνου, ἤρχισε νὰ τραγουδῇ καὶ νὰ χορεύῃ ἄσεμνα μέλη καὶ χορόν».

Ἡ τελευταία λειτουργία ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ

Ἡ ἀλησμόνητος αὕτη εἰς τοὺς αἰῶνας σκηνὴ ἔγινε κατὰ τὴν τελευταίαν νύκτα τῆς μοιραίας καταστροφῆς.

Ὁ Μωάμεθ ἔχει ὁρίσει τὴν ἡμέραν τῆς μεγάλης ἐφόδου, τὴν 29 Μαΐου. Τὴν προηγουμένην νύκτα τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον φωταγωγεῖται λαμπρῶς, τὰ τύμπανα κροτοῦν, οἱ πολεμισταὶ τοῦ Ἰσλὰμ ἀλαλάζουν καὶ ἡ λαμπρὰ φωταγώγησις ρίπτει τὰς ἀνταυγείας εἰς τὴν πόλιν, τὸν λιμένα, μακρὰν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ πολιορκουμένη πόλις εἶναι βυθισμένη εἰς τὸ σκότος. Ὁ βασιλεύς, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος, διατάσσει νὰ γίνῃ λιτανεία. Ἔπειτα ἐκφωνεῖ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ὑπέροχον δημηγορίαν, καὶ μετὰ ταῦτα πηγαίνει εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Δὲν θὰ περιγράψω, ἂν καὶ Ἕλλην, τὴν κατανυκτικὴν σκηνὴν καλύτερα ἀπὸ τὸν Σλουμβερζέ, ὁ ὁποῖος μᾶς δίδει πολὺ συγκινητικὴν περιγραφὴν τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς Βυζαντινῆς Κωνσταντινουπόλεως (Le siège de Constantinople en 1453, σ. 264 ἑξ.):

«Τότε συνέβη μία ἀπὸ τὰς πλέον τραγικὰς σκηνὰς τῆς ἱστορίας. Ἡ Ἁγία Σοφία εἶδεν αἰφνιδίως ἄπειρον λαὸν νὰ πλημμυρίζῃ τὸν μεγαλοπρεπῆ περίβολον αὐτῆς. Ὁ βασιλεύς, ὁλόκληρος ἡ αὐλή, οἱ μεγιστᾶνες, ὁ Ἑλληνικὸς καὶ ὁ Λατινικὸς κλῆρος, οἱ στρατιωτικοὶ ἀρχηγοί, ἄπειρον πλῆθος λαοῦ ἐγονυπέτησαν διὰ τελευταίαν φορὰν ὑπὸ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς θόλους. Ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ συμπολεμισταὶ αὐτοῦ ἐκοινώνησαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἐσυγχώρησαν πρὸς ἀλλήλους τὰ ἁμαρτήματά των. Ἡ ἀγωνία ἐκείνη ἑνὸς τόσον παλαιοῦ καὶ περιδόξου κράτους εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησίαν του εἶναι τόσον μεγάλης ὡραιότητος, ὥστε τὸ *Ἑλληνικὸν ἔθνος δύναται νὰ εἶναι δι' αὐτὴν αἰωνίως ὑπερήφανον.* Οἱ τελευταῖοι ἐκεῖνοι ὕμνοι ἱκεσίας καὶ πίστεως, ψαλλόμενοι ἀπὸ ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐρχομένη αὐγὴ ἔμελλε νὰ φέρῃ τὸν θάνατον, θὰ ἀντηχοῦν μέχρι συντελείας αἰώνων εἰς πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχήν».

Τὰ ἐξημερώματα τῆς ἐπομένης ἡ πόλις κυριεύεται. Πίπτει εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου, ἡ χωρίζουσα τὰς ἠπείρους, ἡ κοσμομήτωρ, χίλια ἑκατὸν εἰκοσιπέντε ἔτη ἀφ' ὅτου εἶχε λάβει τὰ σκῆπτρα τῆς οἰκουμένης. Ὅτε οἱ Τοῦρκοι ἀθρόοι ἤρχισαν νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν πόλιν, ὁ λαὸς συρρέει εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ἄνδρες, γυναῖκες, βαστάζουσαι τὰ νήπια αὐτῶν, γέροντες, παιδία, μοναχοί, μοναχαί: «Διότι ὑπῆρχε προφητεία παλαιά, ὅτι, ὅταν προχωρήσουν οἱ Τοῦρκοι ἕως τὸν κίονα τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, θὰ

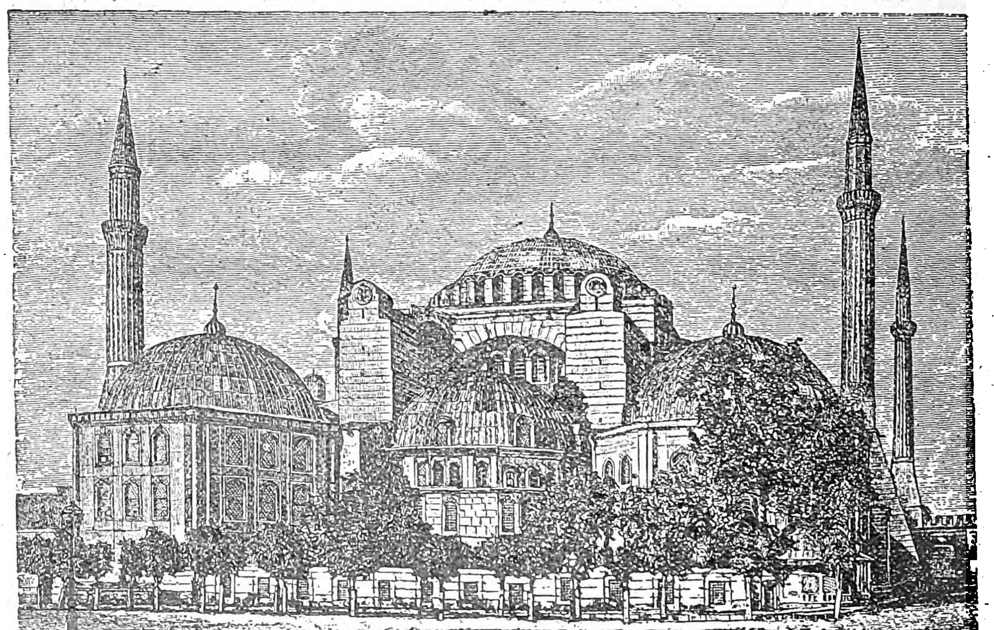

Ἡ Ἁγία Σοφία. Ἐξωτερικὴ ὄψις (ἀπὸ παλαιὰν εἰκόνα).

καταβῇ ἐξ οὐρανοῦ ἄγγελος φέρων ρομφαίαν, ὁ ὁποῖος θὰ παραδώσῃ αὐτὴν εἰς ταπεινὸν ἄνδρα ἱστάμενον παρὰ τὸν κίονα καὶ θὰ εἴπῃ εἰς αὐτόν: «λάβε τὴν ρομφαίαν ταύτην, καὶ ἐκδίκησον τὸν λαὸν Κυρίου». Καὶ τότε οἱ Ἕλληνες θέλουν ἀποδιώξει αὐτοὺς καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ἕως τὰ σύνορα τῆς Περσίας, εἰς τόπον καλούμενον Μονοδένδριον» (*Δούκας*, σ. 289 ἑξ. ἔκδ. Βόννης). Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεῖνος ναὸς ἔγινε πλήρης ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ κάτω καὶ εἰς τὰ ὑπερῷα καὶ εἰς τὰ περιαύλια καὶ εἰς κάθε τόπον ἦτο ὄχλος ἀναρίθμητος. Οἱ Τοῦρκοι καταφθάσαντες διέρρηξαν διὰ τῶν πελέκεων τὰς πύλας καὶ εἰσώρμησαν ξιφήρεις, καὶ ἐδέσμευεν ὁ καθεὶς τὸν ἰδικόν του αἰχμάλωτον. Ποῖος ὑπάρχει, ἀνακράζει ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Δούκας, ὁ ὁποῖος θὰ διηγηθῇ τὴν ἐκεῖ συμφοράν; ποῖος τοὺς κλαυθμοὺς καὶ τὰς φωνὰς τῶν νηπίων καὶ τὰ δάκρυα τῶν μητέρων καὶ τῶν πατέρων τοὺς ὀδυρμοὺς ποῖος θὰ διηγηθῇ; Τότε συνεδέοντο διὰ σχοινίου ἡ δούλη μὲ τὴν κυρίαν, ὁ αὐθέντης μὲ τὸν ὑπηρέτην, τρυφεροὶ νέοι μὲ παρθένους, τὰς ὁποίας δὲν εἶχεν ἴδῃ ὁ ἥλιος, καὶ ἐσύροντο αὗται, καὶ ἂν ἀνθίσταντο ἐρραβδίζοντο. Καὶ ἄπειροι ὁρμαθοὶ αἰχμαλώτων ἐξήρχοντο ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ὡς νὰ ἦσαν ἀγέλαι καὶ ποίμνια. Διὰ δὲ τὸν ναὸν πῶς; τί νὰ εἴπω ἢ τί νὰ λαλήσω; Οἱ κύνες κατέκοψαν τὰς ἁγίας εἰκόνας, τὰς ἁλύσεις, τὰ μανουάλια, τὰ ἱερὰ καλύμματα, τὰ φωτοδόχα ἀγγεῖα, συνήγαγον ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ τὰ τίμια καὶ ἱερὰ σκεύη χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, καὶ ἀφῆκαν τὸν ναὸν ἔρημον καὶ γυμνόν. Τότε ἐπληροῦντο καὶ ἐν τῇ νέᾳ Σιὼν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀμὼς τοῦ προφήτου λεγόμενα: «τάδε λέγει κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. Ἐκδικήσω ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βεθήλ...» (*Δούκας*, ἔνθα ἀνωτ. Πρβ. *Χάμμερ*, Ἱστορία τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, μετφρ. Κ. Κροκιδᾶ, τ. Β', 1870, σ. 241 ἑξ.—Schlumberger, ἔνθα ἀνωτ.).

Ὁ Πορθητὴς καὶ ἡ Ἁγία Σοφία ὡς τέμενος τοῦ Ἰσλάμ.

Ὁ Μωάμεθ δὲν εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν μὲ τὴν καταιγίδα, ἀλλ' ἔμεινεν ἔξω τῶν τειχῶν ἕως τὴν μεσημβρίαν, ὅτε ἔμαθεν ὅτι εἶχε πέσει ὁλόκληρος εἰς χεῖρας τῶν νικητῶν. Τότε, φρουρούμενος ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακάς του, ἐξεκίνησε διὰ τὴν θριαμβευτικὴν εἴσοδον. Ἦτο νεαρώτατος, περίπου εἰκοσιπέντε ἐτῶν, καὶ ὄπισθέν του ἤρχοντο μὲ λαμπρότητα οἱ μεγιστᾶνες του. Διῆλθε τὸν Ἱππόδρομον, ὅπου διὰ τοῦ ροπάλου του κατέρριψε μίαν ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος, αἱ ὁποῖαι ἐκόσμουν τὸ τρόπαιον τῶν Πλαταιῶν, καὶ διηυθύνθη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ὅπως οἱ Ἕλληνες Αὐτοκράτορες ἐπανερχόμενοι ἀπὸ τὰς ἐκστρατείας ἐβάδιζον ἐν θριάμβῳ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεόν, ὁμοίως καὶ ὁ Μωάμεθ ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως προσευχόμενος ἐν αὐτῷ.

Ὅταν ἔφθασεν ἐμπρὸς εἰς τὰς πύλας τοῦ ναοῦ, καταβαίνει ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ ταπεινώνεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδωκε τὴν τόσον ποθητὴν νίκην, πίπτει νὰ προσκυνήσῃ, λαμβάνει κόνιν ἐκ τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ρίπτει εἰς τὴν κεφαλήν του. Τὸ ἐξαίσιον θέαμα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τὸν καταπλήττει. Θαυμάζει τὸν ὑψηλὸν καὶ εὐρύτατον τροῦλλον, τοὺς 107 κίονας ἐκ λευκῶν καὶ πολυχρώμων μαρμάρων, τὰς ὑψηλὰς στοὰς καὶ τὰ ὑπερῷα, τὰ ἀπαστράπτοντα ψηφιδωτά. Ὅσον ἔβλεπεν ὑψηλότερον, τόσον ηὔξανεν ἡ κατάπληξίς του. Ὅταν δὲ ἀπὸ τὸν ὑψηλὸν τροῦλλον ἔπεσε τὸ βλέμμα του εἰς τὸ ἔδαφος, εἶδεν ἕνα ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του νὰ θραύῃ τὸ πολύτιμον μαρμάρινον ἔδαφος, τὸν ἐκτύπησε διὰ τοῦ ξίφους καὶ εἶπεν: «ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ θησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία· αἱ δὲ οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως ἐμαὶ τυγχάνουσιν». Ὁ θραύων τὰ μάρμαρα Τοῦρκος ἐξεβλήθη ἐκ τῶν ποδῶν ἔξω ἡμιθανής. Αὐτὸς δὲ διέταξε ἕνα μουεζίνην ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ νὰ «διαλαλήσῃ» τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰσλὰμ καλῶν τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχήν. «Οὐδεὶς ἄλλος Θεὸς ἢ ὁ Θεός, ὁ δὲ Μωάμεθ ὁ Προφήτης αὐτοῦ. Δεῦτε εἰς προσευχήν· δεῦτε εἰς τὸ ἀγαθόν! Μέγας ὁ Θεός»! Ἔπειτα καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀνέβη εἰς τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ ἐστραμμένος πρὸς τὴν Μέκκαν ἔκαμε τὴν προσευχήν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μεγαλοπρεπὴς βασιλικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἀφοῦ ἐπὶ 915 ἔτη ἐλατρεύθη ἐν αὐτῇ ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, ἔγινε τέμενος τοῦ Ἰσλάμ. «Βαβαὶ τῆς συμφορᾶς, ἀνακράζει ὁ Δούκας, φεῦ τοῦ φρικώδους τέρατος! Τοῦρκος ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, ἐν ᾧ λείψανα ἀποστόλων καὶ μαρτύρων ἵδρυνται... Ὁ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου σοφίας ἀνοικοδομηθεὶς ναός, καὶ τέμενος τῆς Ἁγίας Τριάδος ὀνομαζόμενος καὶ μεγάλη ἐκκλησία καὶ νέα Σιών, σήμερον βωμὸς βαρβάρων καὶ οἶκος τοῦ Μωάμεθ ἐπεκλήθη καὶ γέγονεν. Δικαία ἡ κρίσις σου, Κύριε!»

Digitized by Google

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΩΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

Ἡ λαμπρότης τῆς τοποθεσίας.—Ὁ θαυμασμὸς τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν.—Αἱ παραδόσεις περὶ τῆς κτίσεως.—Αἱ περιγραφαὶ καὶ μελέται.—Ἡ ἱστορία τοῦ κτιρίου.—Ἡ οἰκοδομή.—Οἱ ἀρχιτέκτονες.—Αἱ μυθώδεις δοκόναι.—Ὁ κλῆρος τῆς Ἁγίας Σοφίας.—Τὰ ἐγκαίνια.

Ὁ θαυμασμὸς καὶ ἡ συγκίνησις, ἡ ὁποία καταλαμβάνει πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχὴν εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐξηγεῖται βεβαίως ἀπὸ τὴν στενὴν σύνδεσιν αὐτῆς μὲ τὰς ἱστορικὰς περιπετείας τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῶν ὁποίων περιέγραψα μερικάς. Οἱ κατανυκτικοὶ θρῦλοι οἱ ὁποῖοι ἐσχηματίσθησαν μετὰ τὴν ἅλωσιν, μὲ τοὺς ὁποίους θὰ κλείσω τὴν μελέτην μου, ἔδωκαν ὑψηλοτέραν ἀκόμη ἔξαρσιν εἰς τὸ ἐθνικὸν ἐκεῖνο σύμβολον τῶν ἱστορικῶν παραδόσεων τῆς φυλῆς. Δὲν θὰ δυνηθῶ νὰ ἐκφράσω καλύτερον τὴν θέσιν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐν τῇ ἐθνικῇ ἱστορίᾳ παρὰ μνημονεύων ὅσα λέγει ὁ ἱστορικὸς τοῦ ἔθνους Παπαρρηγόπουλος:

«Ἐν τῷ ναῷ ἐκείνῳ, ὡς ἐν βουλευτηρίῳ, ἀπεφασίσθησαν καὶ ἐδραματουργήθησαν αἱ τύχαι τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ χιλίους ὅλους ἐνιαυτούς. Καὶ βραδύτερον ἐπὶ τετρακοσίους ἔτι ἐνιαυτοὺς θλιβερῶν περιπετειῶν οἱ πατέρες καὶ αἱ μητέρες ἡμῶν δὲν ἔπαυσαν νὰ πιστεύωσιν ὅτι θέλει ἀντηχήσει ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς Ἁγίας Σοφίας ἡ ἱερὰ τῆς πίστεως ἡμῶν δοξολογία· πῶς νὰ μὴ τιμήσωμεν τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς τοῦ σωματοποιήσαντος διὰ τοῦ ἀριστοτεχνήματος ἐκείνου τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ συμφέροντα, τὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς ἐλπίδας τριάκοντα γενεῶν»;

Εἰς τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἠθικὴν ἔξαρσιν, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλει εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ψυχὰς ἡ μεγάλη βασιλικὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, πρέπει νὰ προστεθῇ ὁ θαυμασμὸς διὰ τὸ μνημεῖον, τὸν ὁποῖον ἐπέτεινεν ἡ θαυμασία θέσις αὐτῆς ἐν μέσῳ τῶν λαμπροτάτων μνημείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τοῦτο, πρὶν κάμω λόγον περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς μνημείου τέχνης καὶ δείξω τὴν πρωτοτυπίαν τῆς δημιουργίας καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τοποθετήσω τὸ οἰκοδόμημα εἰς τὸ ὅλον πλαίσιον αὐτοῦ.

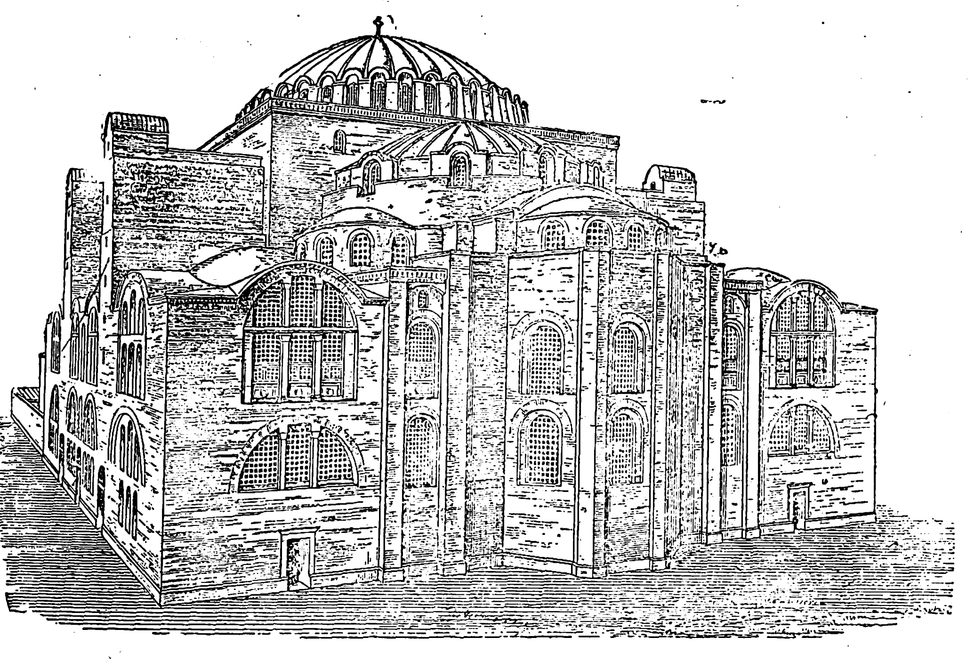

Ἡ Ἁγία Σοφία, ἐκ τῆς Α. ὄψεως (ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἀπὸ παλαιὸν ἰχνογράφημα).

Ἡ λαμπρότης τῆς θέσεως.

Ὁ Ἰουστινιανός, ἐννοῶν τὴν θαυμασίαν τοποθεσίαν τῆς πρωτευούσης του, ἤθελε ν' ἀνυψώσῃ τὰς φυσικὰς καλλονὰς διὰ λαμπροτάτων κτιρίων. Εἶναι γνωστὸν πόσον μέγας οἰκοδόμος ὑπῆρξεν ὁ Ἰουστινιανός, καὶ ὅτι κατέσπειρεν εἰς ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν τὰ ὀχυρωματικά, τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ ἄλλα δημόσια ὠφελείας κτίρια, τὰ ὁποῖα ὁ Προκόπιος περιγράφει εἰς τὸ *Περὶ κτισμάτων* σύγγραμμά του. Πολλὰ δὲ ἦσαν τὰ λαμπρὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνήγειρεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διὰ νὰ κοσμήσῃ καὶ ν' αὐξήσῃ τὴν λαμπρότητα τῆς πρωτευούσης του ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε περίπου τριάκοντα βασιλικάς, διαφόρου σχεδίου ἑκάστην, ὅλας ὅμως ἀπαστραπτούσας ἀπὸ τὰ λαμπρὰ μάρμαρα καὶ τὰ πολύτιμα μέταλλα.

Περὶ τὸν Κεράτιον κόλπον, τὸ Χρυσοῦν κέρας, ὁ βασιλεὺς ἔκτισεν ὡραῖον παρεκκλήσιον καὶ τρουλλωτὰς ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐξωραΐζουν ἀκόμη περισσότερον τὴν εὐπρέπειαν τοῦ κόλπου, «εἰς τὸν ὁποῖον ἔβαλεν ἐγκαλλώπισμα τὰ ἱερὰ ταῦτα, ὡς πολυτίμους λίθους ἑνὸς περιδεραίου» (Προκόπιος). Πολλαὶ ἐκκλησίαι ἦσαν πλησίον εἰς τὴν θάλασσαν, μερικαὶ μάλιστα ἐπὶ πασσάλων εἰς τὸ μέσον τῶν κυμάτων. Εἰς τὸ βάθος τοῦ Κερατίου κόλπου ἦτο ἡ ἐκκλησία τῶν ἁγίων Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἰατρεύσει καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον. Ὑψηλὰ εἰς τοὺς λόφους, ὅπου ὑψώνει σήμερον τὸ τέμενος τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ τοὺς τρούλλους του, ἠγείρετο ἡ θαυμασία ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τὴν ὁποίαν κτισθεῖσαν κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἀνῳκοδόμησεν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς «ἀξιωτέραν καὶ εἰς μέγεθος καὶ εἰς κάλλος». Εἰς τὸν Βόσπορον ἀνήγειρε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ μὲ ὡραῖα μάρμαρα καὶ μὲ αὐλὴν καὶ μὲ στοὰς παρὰ τὴν θάλασσαν. Καὶ ἂν ἔστρεφες τὸ βλέμμα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, θὰ ἔμενες κατάπληκτος ἀπὸ θαυμασμόν. Ἐκκλησίαι μὲ ἀπαστράπτοντας τρούλλους, παλάτια μεγαλοπρεπῆ, οἰκήματα, πλατεῖαι, στῆλαι, ἀγάλματα ἔδιδον εἰς τὸν θεατὴν θαμβωτικὸν πανόραμα. Καὶ ἂν εἰσήρχετό τις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, θὰ ἔβλεπε τὴν πλατεῖαν τοῦ Αὐγουστεῶνος, περιβαλλομένην τριγύρω ἀπὸ στοάς, ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα. Ἀλλοῦ πάλιν ξενῶνας διὰ τοὺς ταξιδιώτας, τοὺς ὁποίους ἀνήγειραν ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα, ἀλλοῦ μεγάλα νοσοκομεῖα, καὶ ἀκόμη παλάτια καὶ ἀκόμη ἐκκλησίας, καὶ παντοῦ θαυμασίαν θέαν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Σήμερον τί μένει ἀπὸ ὅλας ἐκείνας τὰς λαμπρότητας; Πολὺ ὀλίγα λείψανα, μερικαὶ ἐκκλησίαι, τὰς ὁποίας δυσκόλως ἀναγνωρίζομεν μὲ τὸ Τουρκικὸν ὄνομά των ὡς τζαμίων. Ἀλλὰ μένει ἡ Ἁγία Σοφία, «ἡ ὁποία, λέγει ὁ Προκόπιος, μὲ τὸ οὐράνιον ὕψος της ὑπερέχει ὅλων τῶν ἄλλων οἰκοδομημάτων, καὶ ὑπέρκειται ὅλης τῆς πόλεως, κοσμοῦσα αὐτὴν καὶ ἐξωραϊζομένη ὑπ' αὐτῆς».

Τὴν μεγαλοπρεπῆ ταύτην εἰκόνα ἐὰν ἀναπλάσωμεν, τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὑψουμένην ὑπὲρ πάσας ἐκείνας τὰς λαμπρότητας τοῦ πρὸς τὸν Βόσπορον ἄκρου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, θὰ ἐννοήσωμεν καλύτερον τὸν ἀπέραντον θαυμασμὸν καὶ τῶν συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν ξένων. Ἡ Ἁγία Σοφία ὑψώνετο εἰς τὸ Ν. ἄκρον τοῦ τριγώνου, τὸ ὁποῖον προχωρεῖ πρὸς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἔχει ἀπέναντι τὴν Χρυσόπολιν, ἐκεῖ ὅπου ἦτο ὁ πρῶτος λόφος τῆς Ἑπταλόφου Νέας Ρώμης. Πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς Ἁγίας Σοφίας, πρὸς τὴν Προποντίδα ἐξετείνετο ἡ ὡραιοτάτη πλατεῖα τοῦ Αὐγουστεῶνος, ἡ ὁποία εἶχε πρὸς τὰ ΒΑ. τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ Μέγα Παλάτιον. Ὅταν ὁ θεατὴς εὑρίσκετο ἐν τῇ πλατείᾳ ἔβλεπε τὴν εἴσοδον τοῦ Παλατίου μὲ τὸν τροῦλλον τοῦ λαμπροτάτου προπυλαίου τὸ ὁποῖον ἐλέγετο Χαλκῆ, καὶ ἐθαύμαζε τὰς στοάς, αἱ ὁποῖαι περιέβαλλον τὴν πλατεῖαν, τὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα τὴν ἐστόλιζον καὶ ἰδίως τὸν μεγαλοπρεπῆ ἱππικὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὑψούμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐπιβλητικῆς στήλης. Ἐδῶ εὑρισκόμεθα εἰς αὐτὴν τὴν καρδίαν τῆς βασιλευούσης, ὅπως εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Ἑνετίας εὑρισκόμεθα εἰς τὴν καρδίαν τῆς πόλεως τῶν δογῶν. Ἡ Ἁγία Σοφία ὑψώνεται ὑπεράνω ὅλου αὐτοῦ τοῦ μεγαλοπρεποῦς χώρου μὲ τὸν ἐπιβλητικὸν ὄγκον αὐτῆς, ὡς προσφυέστατα παρετήρησεν ἤδη ὁ Προκόπιος. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ αὕτη συνοικία, ὅπου ἦσαν συγκεντρωμέναι αἱ λαμπρότητες τῆς μεγάλης πόλεως, ἦτο δι' ὅλον τὸν λαὸν τὸ κέντρον τοῦ βίου του, καὶ ἡ ἰδεώδης ψυχὴ τοῦ κέντρου τούτου ἦτο ἡ Ἁγία Σοφία. Ὁ Chateaubriand εἰς τὸ *Ὁδοιπορικόν* του δίδει μὲ ὅλην τὴν ποιητικήν του γλαφυρότητα καὶ δύναμιν μίαν θαυμασίαν σελίδα τῆς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν παρήγαγεν εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀφίξεώς του τὸ 1806 «ἡ ὡραιοτέρα θέα τῆς ὑφηλίου».

Ὁ θαυμασμὸς τῶν Βυζαντινῶν.

Τὴν καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἐνεποίησεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἡ Ἁγία Σοφία συνοψίζει ὁ ἄγνωστος συγγραφεὺς εἰς τὴν «Διήγησιν», ἡ ὁποία συμπεριλαμβάνεται εἰς τὰ *Πάτρια Κ)πόλεως* (τὴν παλαιὰν περιγραφὴν τῶν μνημείων αὐτῆς). Μὲ δικαίαν ὑπερηφάνειαν λέγει, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶναι «οἷος οὐκ ἐγένετο ἀπὸ Ἀδάμ, οὔτε γενήσεται». Τὴν ἰδίαν ἰδέαν ἐκφράζει καὶ ἄλλος, λόγιος αὐτός, ὁ Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς (ΙΔ' αἰ.) λέγων: «Οἶμαι γὰρ οὔτε γενέσθαι, μήτε μὴν γενήσεσθαί ποτε ὅμοιόν τι κατ' ἀνθρώπους». Συνδέει δὲ μὲ τὸν θαυμασμόν του καὶ τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς ἐκκλησίας: «ναός, λέγει, ᾧ καλῶς ποιῶν ἐκεῖνος τοὔνομα τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἐπευφήμησεν. Ἔστι γὰρ ὄντως οὐκ ἀνθρωπίνης σοφίας ἔργον». (Σύγκρισις παλαιᾶς καὶ Νέας Ρώμης). Ἐκφράζονται δὲ πολὺ συχνὰ καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους αἱ τοιαῦται ἀναφωνήσεις θαυμασμοῦ.

Τὸ σύνηθες παρὰ τῷ λαῷ καὶ εἰς τοὺς συγγραφεῖς ὄνομα τοῦ ναοῦ ἦτο ἡ *Μεγάλη ἐκκλησία*. Τὰ ἐπίθετα δέ, μὲ τὰ ὁποῖα συνοδεύεται πάντοτε τὸ ὄνομα τοῦτο ἢ τὸ ὄνομα Ἁγία Σοφία, εἶναι: «ναὸς μέγιστος, ἁγιώτατος, ἱερώτατος, περιώνυμος, περίπυστος, περιλάλητος» κλπ. κλπ.

Ἀλλ' ἰδίως ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος περιέγραψε τὸν ναόν, ὁ ἱστοριογράφος τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ σύγχρονος αὐτοῦ Προκόπιος ἐκφράζει κατὰ πολὺ συγκινητικὸν τρόπον τὸ θάμβος, τὸ ὁποῖον κατέχει πάντα εἰσερχόμενον εἰς τὸν μέγαν ναόν. Ἀξίζει ν' ἀντιγράψω αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ:

«Θέαμα λοιπὸν ἡ ἐκκλησία πάγκαλον ἔχει γίνει, τὸ ὁποῖον ὑπερβαίνει τὴν προσδοκίαν τῶν θεωμένων καὶ φαίνεται ἐντελῶς ἀπίστευτον εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν ἀκούσει περὶ αὐτῆς. Διότι ἐξυψώνεται εἰς ὕψος σχεδὸν οὐράνιον, ἐξέχει ὑπὲρ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα καὶ ὑπέρκειται ὅλης τῆς ἄλλης πόλεως, κοσμοῦσα μὲν αὐτήν, ὡς ἀποτελοῦσα μέρος αὐτῆς, ἐξωραϊζομένη δὲ ἀπὸ αὐτὴν διότι εἰς αὐτὴν ἀνήκει».

Ταῦτα ὡς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν θέαν· ὡς πρὸς δὲ τὴν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἐντύπωσιν, ἀφοῦ περιέγραψε πολὺ ἐπιτυχῶς τὴν ἐκκλησίαν, ἐνδεικνύων τὸ καθ' ἕκαστα κάλλος, λέγει κατωτέρω τὰ ἑξῆς προσφυέστατα:

«Ὅταν εἰσέρχεταί τις εἰς τὸν ναὸν τοῦτον διὰ νὰ προσευχηθῇ, αἰσθάνεται ὅτι δὲν κατωρθώθη τὸ ἔργον τοῦτο δι' ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἢ τέχνης, ἀλλὰ διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Ὁ νοῦς δ' αὐτοῦ ἐξυψούμενος πρὸς τὸν Θεὸν βαδίζει εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ νομίζει ὅτι δὲν εἶναι μακρὰν καὶ ὅτι εὐχαριστεῖται ὁ Θεὸς νὰ διαμένῃ εἰς τὸν τόπον τοῦτον, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐξέλεξε δι' ἑαυτόν. Καὶ τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος διὰ πρώτην φορὰν εἶδε τὸν ναόν, ἀλλὰ πάντοτε ἔχει τὴν ἰδίαν ἐντύπωσιν, ὡς ὅταν εἰς τὴν ἀρχὴν εἶδεν αὐτόν. Μὲ τὸ θέαμα τοῦτο οὐδεὶς ποτὲ ἐκουράσθη, ἀλλ' ὅσοι εὑρίσκονται εἰς τὸν ἱερὸν τοῦτον τόπον, εὐφραίνονται μὲ ὅσα βλέπουν, ὅταν δὲ ἀπέρχωνται μὲ ὑπερηφάνειαν ὁμιλοῦσι περὶ αὐτοῦ» (*Προκόπιος*, Περὶ κτισμάτων, σ. 174, 179, ἔκδ. Βόννης).

Ἀλλ' εἰς πλῆθος καὶ ἔξαρσιν ἐγκωμίων ὑπερβαίνει ἀκόμη περισσότερον ὁ *Παῦλος*, ὁ ὁποῖος ἐκ τοῦ ὑπουργήματός του ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπωνομάζετο *Σιλεντιάριος*. Κατὰ τὰς μεγαλοπρεπεῖς τελετάς, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν δευτέρων ἐγκαινίων τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ Παῦλος ἀπήγγειλεν ἐνώπιον τοῦ Ἰουστινιανοῦ μακρὸν ποίημα ἐν ἑξαμέτροις ἐκ 1029 στίχων, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται «Παύλου *Σιλεντιαρίου*, Ἔκφρασις τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας». Ἔγραψε δὲ ὁ ἴδιος καὶ «Ἔκφρασιν τοῦ ἄμβωνος» (τῆς Ἁγίας Σοφίας) εἰς 304 στίχους. Εἰς τὰς περιγραφὰς ταύτας τοῦ Σιλεντιαρίου, ὅσον μέρος καὶ ἂν ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ποιητικὴν ὑπερβολήν, ἔχομεν ἀπεικονισμένην πλατύτατα τὴν ἐπιβλητικότητα, τὴν μεγαλοπρέπειαν, τὸ κάλλος, τὴν πολυτέλειαν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας. Διατρέχων τις τὰ δύο ταῦτα ποιήματα θ' ἀντλήσῃ ἀφθόνως τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα δεικνύουν τὸν θαυμασμὸν τοῦ λαοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ παρισταμένου εἰς τὰ ἐγκαίνια, θαυμασμὸν ἐκδηλωθέντα εἰς τοὺς στίχους τοῦ Σιλεντιαρίου (ἐδημοσιεύθησαν τὰ δύο ποιήματα εἰς τὸ Corpus τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν ὑπὸ τοῦ Bekker μὲ δύο ἄλλους συγγραφεῖς, τὸν Πισίδην καὶ τὸν Πατριάρχην Νικηφόρον, προσετέθη δὲ τοῦ Δουκαγγίου μακρὰ περιγραφὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς καὶ τοῦ Bandurii).

«Καὶ τώρα, ἂς βαδίσωμεν, λέγει, πρὸς τὸν ναὸν (ἀναφέρω χωρία τινὰ ἀναλύων τοὺς στίχους ὀλίγον δυσκόλους εἰς πεζὸν λόγον). Μεταξὺ τῶν τόσων θαυμάτων, τὰ ὁποῖα ἕως τώρα ἔχεις κάμει (ἀπο-

Digitized by Google

τείνεται εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν παρόντα), **τοῦτο εἶναι** ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πάντα νικᾷ κατὰ τὴν ὑπερβολήν. Καὶ ἂς εἶναι δεῖγμα τῶν μεγάλων σου θαυμάτων, ὁ τόσον μέγας ἔρως, τὸν ὁποῖον ὁλόκληρος ἡ πόλις τρέφει διὰ σέ, κράτιστε βασιλεῦ, καὶ διὰ τὸν σὸν ναόν». (στ. 66 ἑξ.). —«Ἐρχόμεθα, ὦ ἄνδρες, ἀπὸ τὸ παλάτιον τοῦ βασιλέως εἰς τὸ παλάτιον τοῦ βασιλέως τοῦ παμμεγίστου» (στ.81 ἑξ.).—«Ὅλοι γνωρίζομεν ὅτι δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν ὁ λόγος νὰ φανῇ ἴσος μὲ τὰς πράξεις τοῦ βασιλέως, εἶναι δὲ ἀπὸ τὰς πράξεις σου ἡ παμμεγίστη, ἡ κτίσις τοῦ ἰδικοῦ σου ναοῦ» (στ. 108 ἑξ.). Μετὰ πολλὰ ποιητικὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ ναοῦ, ἀναφέρει τοὺς πολυχρώμους κίονας, τὰς «χρυσοκολλήτους ψηφῖδας», τὴν πανάχραντον Τράπεζαν, τὰ σκεύη καὶ τὸν ἄλλον πλοῦτον τοῦ ναοῦ.

Ὁ θαυμασμὸς ἐξηκολούθησε καθ' ὅλους τοὺς ἐπομένους αἰῶνας. Δεικνύεται δὲ οὗτος, πόσον κοινῶς ἦτο διαδομένος, ἀπὸ τὰς ὡραίας παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἐδημιουργήθησαν σχετικῶς μὲ τὴν κτίσιν τοῦ ναοῦ. Ἐξηκολούθησαν ὅμως νὰ ἐκφράζουν αὐτὸν οἱ λόγιοι ἄνθρωποι μὲ πολὺ ζωηρὰς ἐκφράσεις. Προσφυέστατα λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ὁ Αὐτοκράτωρ, ἱστορικὸς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, ὅτι «*ὁ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας* (ναός), *κάλλει τε μεγέθει τοὺς ἁπανταχοῦ νικᾷ, καὶ (εἶναι) ὥσπερ τι κοινὸν ἄγαλμα τῆς Ρωμαίων ἡγεμονίας καὶ δεῖγμα τῆς μεγαλουργίας καὶ τῆς περὶ τὰ καλὰ φιλοτιμίας*» (Ἱστοριῶν, τ. ΙΙΙ, σ. 29, ἔκδ. Βόννης).

Ἀλλ' ἰδίως, διὰ νὰ παραλείψω ὅλα τὰ ἄλλα κείμενα, συγκινητικὰς φράσεις θαυμασμοῦ λέγουν οἱ ἱστορικοί, τῶν ὁποίων ἐκσπᾷ ὁ πόνος κατὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν συμφορῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Περιγράφων τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως, ὁ φιλόπατρις Νικήτας Χωνιάτης ἀποτείνει τὴν ἱκεσίαν του εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας: «παμμέγιστε ναέ, λέγει, καὶ θειότατε, οὐρανὲ ἐπίγειε, θρόνε δόξης Θεοῦ, Χερουβικὸν ὄχημα, στερέωμα δεύτερον, ἀγγέλλον τὴν τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ ποίησιν, θέαμα καὶ ἔργον ἐκαδικὸν καὶ εὔριζον πάσης γῆς ἀγαλλίαμα,» (σ. 783 ἑξ. ἔκδ. Βόννης). Καθ' ὅμοιον τρόπον θρηνεῖ ὁ φίλος τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Φραντζῆς διὰ τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων: «Καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν παμμέγιστον ἐκεῖνον ναὸν καὶ θειότατον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον (ἐπαναλαμβάνει τὰ τοῦ Χωνιάτου), τὸ θέαμα καὶ ἔργον ἄξιον, τὸ πάσης γῆς ἀγαλλίαμα, τὸν *ὡραῖον καὶ ὡραίων ὡραιότερον*» (σ. 289 ἑξ. ἔκδ. Βόννης). Τοιοῦτοι συγκινητικοὶ λόγοι συνώδευσαν τὴν ἀπώλειαν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας. Θὰ ἔχω δὲ εὐκαιρίαν κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς ἐκκλησίας ὡς μνημείου τέχνης, ν' ἀναφέρω καὶ ἄλλας ἐκφράσεις ζωηροτάτου θαυμασμοῦ ἀναφερομένας εἰς τὰ καθ' ἕκαστον τῆς Ἁγίας Σοφίας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ μᾶς κάμουν ν' ἀναπαραστήσωμεν πιστότερον τὸ κάλλος καὶ τὴν λαμπρότητα αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ κατάπληξις διὰ τὸ ἀριστούργημα ἐκεῖνο δὲν ἐπήρχετο μόνον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Βυζαντινῶν. Κάθε ξένος, Φράγκος ἢ Σλάβος ἢ Ἀνατολίτης, ὁ ὁποῖος διήρχετο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ἔμενε κεχηνὼς ἐμπρὸς εἰς τὸ ὑπέροχον ἐκεῖνο θέαμα, ὅμοιον τοῦ ὁποίου δὲν ἠδύνατο νὰ ὀνειρευθῇ εἰς τὴν μακρινὴν πατρίδα καὶ εἰς τὸ εὐτελὲς χωρίον του, ὁποῖαι ἦσαν αἱ ἄλλαι τότε πόλεις τοῦ κόσμου, ἀκόμη καὶ αἱ μεγάλαι σήμερον πρωτεύουσαι τῆς Εὐρώπης, ὅπως οἱ Παρίσιοι, τὸ Λονδῖνον. Ἀλλὰ θὰ μὲ ἔφερεν ὁ λόγος εἰς μῆκος ἂν ἐπεχείρουν καὶ τὴν ἀναγραφὴν ξένων κειμένων νὰ παραθέσω. Τοιαύτας ξένων περιηγητῶν ἐντυπώσεις εὑρίσκεις πολυαρίθμους παρὰ *J. Ebersolt*, Constantinople byzantine et voyageurs du Levant, 1919). Ἠθέλησα μόνον νὰ ἐξάρω τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν παρήγαγεν ὁ μέγας ναὸς εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, διὰ νὰ δείξω τὴν ἀπέραντον ἀπήχησιν, τὴν ὁποίαν εὗρεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν προγόνων μας. Τὴν ἰσχυρὰν ταύτην ἐντύπωσιν ἀπηχοῦν — καὶ ἐκφραστικώτερον ἴσως προκειμένου περὶ λαϊκῆς ψυχῆς — αἱ πολυάριθμοι παραδόσεις, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν.

Διὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἔχει σχηματισθῆ διπλοῦς κύκλος παραδόσεων: Ὁ μὲν εἷς ἤρχισε νὰ σχηματίζεται μετὰ τὴν κτίσιν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν διὰ θείας δυνάμεως κατασκευὴν αὐτῆς. Ὁ δὲ ἄλλος, ὁ νεώτερος, ἤρχισε νὰ σχηματίζεται μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ ἀναφέρεται εἰς τὰς ἐθνικὰς ἐλπίδας, αἱ ὁποῖαι εὗρον λαμπρὸν σύμβολον τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Μὲ τὰς τελευταίας αὐτὰς πολυτιμοτάτας ἐθνικὰς παραδόσεις θὰ κλείσω τὴν ὅλην μελέτην μου. Ἤδη θὰ κάμω λόγον περὶ τῶν παραδόσεων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν κτίσιν αὐτῆς.

Αἱ παραδόσεις περὶ τῆς κτίσεως.

Ὑπάρχει περίεργον καὶ σπουδαῖον βιβλιάριον διὰ τὴν τοπογραφίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ συγχρόνως διὰ τὴν Βυζαντινὴν λαογραφίαν, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως*, μέρος δὲ αὐτοῦ εἶναι *Περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἁγίας Σοφίας*. Αἱ ὀλίγαι χρήσιμοι εἰδήσεις περὶ τῶν τεχνικῶν μέσων τῆς οἰκοδομίας τοῦ ναοῦ πνίγονται εἰς τὰς μυθώδεις διηγήσεις περὶ συμβάντων ὑπερφυσικῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κτίσεως. Αἱ διηγήσεις δὲ αὗται ἤρεσκον πολύ, ὡς ἀποδεικνύουν τὰ πολυάριθμα χειρόγραφα, εἰς τὰ ὁποῖα διεσώθησαν. Φυσικὰ τὸ θέμα ηὐχαρίστει πολὺ τὸ θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν αἴσθημα τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ τὴν κλίσιν αὐτοῦ εἰς μυθοπλαστίας. Εἰς χειρόγραφον τῆς Μαρκιανῆς ἔχομεν Νεοελληνικὴν διατύπωσιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Διήγησις κατὰ πολλὰ ὡραία περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ποῖος τὴν ἔκτισε καὶ πόσες κολῶνες ἔχει καὶ πόσος ἔξοδος ἔγινε». Τὴν μεγάλην διάδοσιν τῶν παραδόσεων τούτων θὰ ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης, ὅταν μάθῃ ὅτι καὶ εἰς τὴν Σλαβικὴν λογοτεχνίαν μετεδόθη ἡ διήγησις περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας (βλ. περὶ τούτων *Krumbacher*, Ceschichte der Byzant. Litt. 2α ἔκδ. 1897, σ. 425 ἑξ. Ἡ καλυτέρα ἔκδοσις τῶν Πατρίων εἶναι τοῦ *Th. Preger*, Teubner.)

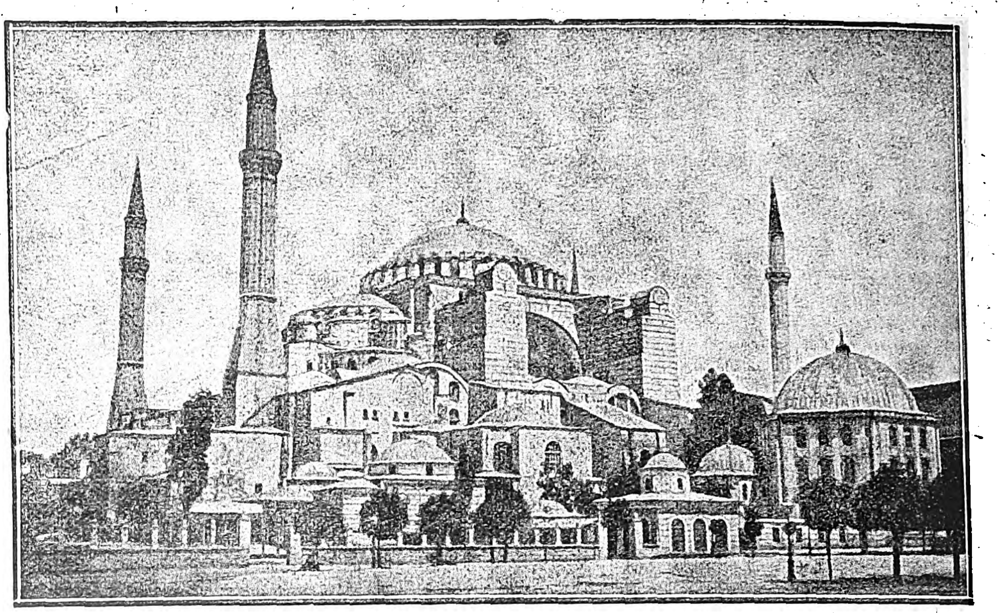

Ἡ Ἁγία Σοφία, ἐξωτερικὸν σύγχρονον (ἀπὸ φωτογραφίαν).

Ἡ παράδοσις λοιπὸν ἀναφέρει ὅτι ἄγγελος Κυρίου ἔδειξεν εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν καθ' ὕπνους τὸ σχέδιον τῆς ἐκκλησίας του. Ἄγγελος Κυρίου ἐπαγρυπνεῖ πάντοτε ἐπὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Καὶ ἰδοὺ πῶς συνέβη τοῦτο. Μίαν ἡμέραν οἱ ἐργάται ἀνεπαύοντο, καὶ εἰς τὴν οἰκοδομὴν δὲν εἶχε μείνει παρὰ μόνον ἓν μικρὸν παιδίον. Αἰφνιδίως ἔρχεται πρὸς αὐτὸ ἓν πρόσωπον μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα, τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο ὡς εἷς ἀνώτατος αὐλικός. Ὁ ἄγνωστος ἠρώτησε τὸ παιδίον διατὶ δὲν ἐργάζονται οἱ ἐργάται καὶ δὲν σπεύδουν ν' ἀποπερατώσουν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Τὸ παιδίον ἀπήντησεν ὅτι εἶχον ὑπάγει νὰ γευματίσουν καὶ ὅτι θὰ ἐπανήρχοντο ταχέως· τότε ὁ ἄγνωστος εἶπεν εἰς αὐτὸ νὰ ὑπάγῃ νὰ φωνάξῃ τοὺς ἐργάτας, τοῦ προσέθεσε μάλιστα ὅτι δὲν θὰ φύγῃ πρὶν ἐπανέλθῃ. Ἔτρεξε τοῦτο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν παραγγελίαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔμαθε τὸ πρᾶγμα, ἐζήτησε τὸ παιδίον καὶ ἔφερεν ἐνώπιόν του τοὺς ἄρχοντας τῆς Αὐλῆς. Ὅλοι ἦσαν ἄγνωστοι. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνόησεν ὅτι ὁ ἄγνωστος ἦτο ἄγγελος, καί, διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ μείνῃ κατὰ τὴν ὑπόσχεσίν του φύλαξ τῆς οἰκοδομῆς, ἔστειλεν εἰς μακρινὴν ἐπαρχίαν τὸ παιδίον, ὥστε ὁ ἄγγελος περιμένει αὐτὸ εἰς μάτην, διότι δὲν θὰ ἐπανέλθῃ ποτέ.

Ἄλλο ζήτημα ἀκόμη ἀπησχόλει πολὺ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ καιροῦ ἐκείνου· ἦτο τὸ ζήτημα τῶν ἀπεράντων θησαυρῶν, τοὺς ὁποίους ἐστοίχισεν ἡ ἐκκλησία, διότι ἐδυσκολεύοντο νὰ ἐννοήσουν ποῦ ἠδύναντο νὰ τοὺς εὑρίσκουν οἱ βασιλεῖς. Ἀπὸ τὴν σκέψιν αὐτὴν ἐγεννήθη μία σειρὰ ὡραίων παραδόσεων. Ἡ ἐκκλησία ὑψώνετο καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο στενοχωρημένος, διότι τὸ χρῆμα ἐπλησίαζε νὰ τελειώσῃ. Μίαν ἡμέραν ποῦ ἦτο ἀνεβασμένος εἰς τὰ ἰκριώματα εἶδε νὰ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν εἷς ἄγνωστος, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπε: «διατὶ στενοχωρεῖσαι; δῶσέ μου αὔριον μερικοὺς ἰδικούς σου καὶ θὰ σοῦ εὕρω ὅσον θέλεις χρῆμα». Τὴν ἐπαύριον πάλιν ἐνεφανίσθη εἰς τὸν βασιλέα τὸ ἴδιον πρόσωπον καὶ τοῦ ἐπανέλαβε τὰ ἴδια. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐξεπλάγη ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τοῦ ἔδωκε μερικοὺς ἄρχοντας, ὑπηρέτας καὶ εἴκοσι ζῷα. Ὁ ἄγνωστος τοὺς ὡδήγησεν ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη καὶ αἰφνιδίως εὑρέθησαν ἐμπρὸς εἰς ἓν θαυμάσιον παλάτιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐφαίνετο κατεσκευασμένον ἀπὸ χεῖρας ἀνθρώπων. Ὁ ὁδηγὸς ὡδήγησε τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτὸν εἰς μίαν αἴθουσαν ὅλην γεμάτην ἀπὸ χρυσᾶ νομίσματα καὶ ἤρχισε νὰ φορτώνῃ τοὺς ἡμιόνους, ἐφόρτωσε περίπου 9 ἑκατομμύρια (προπολεμικά). Εἶπε δὲ εἰς τοὺς ἄρχοντας νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα διὰ νὰ κλείσῃ αὐτὸς τὸ παλάτιον. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐνόησεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ θαύματος, διότι ἐκεῖ ὅπου ὑψώνετο τὸ παλάτιον ἦτο μία ἔρημος. Τὰ χρήματα ὅμως δὲν ἐξηφανίσθησαν, ὅπως τὸ παλάτιον καὶ ὁ ὁδηγός. Ἀνεγνώρισε λοιπὸν ὁ Ἰουστινιανὸς ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἤθελε νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Αἱ περιγραφαὶ καὶ μελέται.

Ἀμέσως μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ἀρχίζει καὶ ἡ περὶ αὐτῆς φιλολογία. Πρῶτος ὁ ἐπιφανὴς ἱστορικὸς *Προκόπιος*, περὶ τοῦ ὁποίου ὡμίλησα, ὁ σύγχρονος καὶ ἱστοριογράφος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κάμνει εἰς τὸ *Περὶ κτισμάτων* βραχεῖαν, ἀλλ' ἀκριβῆ περιγραφὴν (σ. 174 - 179, ἔκδ. Βόννης). Μετ' αὐτὸν ὁ *Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος*, τοῦ ὁποίου ἡ περιγραφὴ εἶναι μὲν ἐν ἑξαμέτροις, ὡς εἶπον, ἀλλ' εἶναι πολλοῦ λόγου ἀξία, ἀφοῦ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἀκόμη, ὡς ὁ *Ἀγαθίας*, σύγχρονος καὶ αὐτός, τὴν ἐπαινεῖ διὰ μακρῶν. «Νὰ ἐγκωμιάσω, λέγει ὁ Ἀγαθίας, τὰ καθ' ἕκαστον ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ ναοῦ καὶ νὰ ἐξάρω αὐτὰ διὰ τοῦ λόγου εἶναι περιττόν. Ἂν δὲ θέλῃ τις κατοικῶν μακρὰν τῆς πόλεως νὰ γνωρίσῃ ἀκριβῶς ὅλα, ὡς νὰ ἦτο παρὼν καὶ νὰ ἔβλεπεν αὐτήν, ἂς ἀναγνώσῃ ὅσα ἐπόνησεν ὁ Παῦλος ὁ Φλῶρος (ὁ Σιλεντιάριος), ἀνὴρ καὶ γένους καὶ παιδείας μεγάλης... Διότι θὰ εὕρῃς εἰς αὐτὰ ὅλην τὴν εὐκοσμίαν τῆς θέσεως, καὶ τὰς φύσεις τῶν μετάλλων, τὴν εὐπρέπειαν τῶν προτεμενισμάτων, τὰ ὑψώματα, τὰ εὐθύγραμμα σχήματα... Θὰ ἠδύνασο δὲ νὰ μάθῃς ἀπὸ τὰ ἔπη καὶ κατὰ ποῖον τρόπον δι' ἀργύρου καὶ χρυσοῦ ἔχει καταποικιλθῆ πολυτελέστατα ὁ ἱερώτατος ἐκεῖνος τόπος, ὅσοι μανθάνουν καὶ ὅσοι συχνὰ κάμνουν ἐν αὐτῷ περιπάτους καὶ ὅλα ἐξετάζουν» (Historici Graeci minores, τ. ΙΙ σ. 362 ἑξ. ἔκδ. Teubner).

Ὀλίγον ὕστερον περιγράφουν τὴν ἐκκλησίαν ὁ Ἀγαθίας καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς *Εὐάγριος* (IV, 31. Ἔγραφε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ 6ου αἰ.). Μεταγενέστεραι περιγραφαὶ εἶναι κείμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα Anonymus Combesis, Anonymus Bandurii, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν μνημονευθεῖσαν *Διήγησιν* περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἡ ὁποία περιέχεται εἰς τὰ *Πάτρια Κωνσταντινουπόλεως*, καὶ ἡ ὁποία, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα Πάτρια, ἀποδίδεται ψευδῶς εἰς τὸν Κωδινόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐνίοτε μνημονεύονται εἰς τὰς παραπομπὰς μὲ τὸ ὄνομα Ψευδοκωδινός. Εἰς τὴν διήγησιν ταύτην, ὡς εἶπον, ὑπάρχουν πλὴν τῶν παραδόσεων, καὶ χρήσιμα ὡς πρὸς τὴν οἰκοδομικὴν καὶ τὴν τέχνην, ἰδίως αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν τεχνικῶν μέσων, τῶν ὁποίων ἔγινε χρῆσις κατὰ τὴν οἰκοδομήν. Αἱ διηγήσεις αὗται περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας φαίνεται, ὅτι προέρχονται μὲν καὶ ἐκ παλαιοτέρων πηγῶν, συνηρμολογήθησαν δὲ κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα καὶ ἐξηκολούθησαν νὰ διασκευάζωνται καὶ κατόπιν. Πολυάριθμοι δὲ εἶναι οἱ ἄλλοι Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι κάμνουν βραχύτερον λόγον (τὰ κείμενα συνελέχθησαν ὑπὸ τοῦ *Unger*, ἐσχάτως δὲ ὑπὸ τοῦ *J. Richter*, Quellen der Byzant. Kunstgeschichte, 1897, σ. 16-101). Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παραλείψω καὶ τὰς παλαιὰς περιγραφὰς δύο ξένων, τοῦ Ρώσου *Ἀντωνίου ἐκ Νόβγοροδ* (τὸ 1200), καὶ τοῦ Ἱσπανοῦ *Clavijo* (τὸ 1403), οἱ ὁποῖοι δίδουν ἀρκετὰ λεπτομερεῖς εἰδήσεις (βλ. *Richter*, σ. 59 ἑξ. καὶ σ. 79 ἑξ.). Πρόσθεσε τέλος τὴν μεταγενεστέραν περιγραφὴν τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ *P. Gyllins*, De topographia C)poleos, 1561.

Εἶναι φυσικὸν ὅτι τοιοῦτον ἔργον τέχνης, πολυσήμαντον, ὄχι μόνον διὰ τὴν Βυζαντινήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν καθόλου τέχνην, ἔγινεν ἀντικείμενον ἀπὸ χρόνων μελέτης καὶ συγγραφῆς. Εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου μου θέλω ἀναφέρει τὴν σπουδαιοτέραν βιβλιογραφίαν, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ μνημονεύσω τοὺς κυριωτέρους τοὐλάχιστον σταθμούς.

Digitized by Google

Πρῶτος καὶ ἐνταῦθα εἶναι ὁ ἱδρυτὴς τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν, ὁ ἐπιφανὴς *Δουκάγγιος*, τοῦ ὁποίου πάντοτε χρήσιμος εἶναι ἡ συγγραφή, καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Bandurius (Du Gange, C)polis christiana, 1780, σ. 5-77, ἀναδημοσιευθεῖσα εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Βόννης ὡς ἑρμηνεία εἰς τὸν Παῦλον Σιλεντιάριον, σ. 59-157, καὶ κατόπιν ἡ περιγραφὴ τοῦ Bandurii, σ. 157-180). Ὁ Bandurius εἰσέρχεται εἰς πολλὰς ἀρχιτεκτονικὰς λεπτομερείας, ὁ δὲ Δουκάγγιος εἶναι πάντοτε πολύτιμος· ἀναφέρει ὅλα τὰ μέρη τῆς ἐκκλησίας, τὰ ἄξια λόγου χωρία, μὲ τὴν συνήθη ἐπιμέλειαν.

Ἐκ τῶν νεωτέρων ἔργων, τὰ ὁποῖα εἶναι πολυπληθῆ καὶ ποικίλα, δὲν θ' ἀναφέρω ἐνταῦθα παρὰ μόνον δύο, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν σταθμοὺς πραγματικοὺς εἰς τὴν ἔρευναν περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας ὡς μνημείου τέχνης Εἶναι δὲ ταῦτα τὰ βιβλία τοῦ Saltzenberg (1854), καὶ τὸ λαμπρὸν βιβλίον τῶν Lethaby καὶ Swainson (1894). Ἦτο ἀνάγκη, πρὶν εἰσέλθω εἰς τὰς λεπτομερείας περὶ τοῦ μεγάλου τούτου μνημείου τέχνης νὰ ἐκθέσω καὶ τὴν ἐξέλιξιν ταύτην τῶν ἀρχαίων περιγραφῶν καὶ τῶν περὶ αὐτῆς ἐρευνῶν.

Αἱ δύο παλαιότεραι βασιλικαί.

Εἰς τὸν *Αὐγουστεῶνα*, τὴν μεγάλην βασιλικήν, ἂς εἴπω, πλατεῖαν, πάντοτε ὑπῆρχε μία πολυτελὴς Αὐτοκρατορικὴ ἐκκλησία. Ἤδη ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας ἔκτισε μεγαλοπρεπεστάτην βασιλικήν, μὲ τὸ ὄνομα καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς ὁποίας ἔμελλε νὰ κτισθῇ ἡ Μεγάλη ἐκκλησία. Ἡ ἐκκλησία ἐκείνη ὠνομάζετο *Ἁγία Σοφία*, ὄχι ὁσιομάρτυς τις Σοφία ὀνομαζομένη, ἀλλ' ἡ θεία σοφία. Ὁ Προκόπιος (Περὶ κτισμάτων, σ. 173), λέγει: «Σοφίαν καλοῦσιν οἱ Βυζάντιοι τὸν ναὸν ἐπικαιριώτατα τῷ Θεῷ τὴν ἐπωνυμίαν ἀπεργασάμενοι». Η θεία αὕτη Σοφία εἶχεν ἤδη ὑμνηθῇ ὑπὸ τοῦ Ἰσραηλίτου ψάλτου ὥς τι ἰδιάζον ὄν, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε συμβοηθὸς τοῦ Δημιουργοῦ καὶ παλαιότερον ἀπὸ τὴν δημιουργίαν. Οἱ παλαιοὶ θεολόγοι ἀνεγνώριζον ἐν τῇ ἐκφράσει ταύτῃ σχέσιν μὲ τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος ἢ τὸν *Λόγον*, ὅστις ἔγινε σάρξ ἐν τῷ Χριστῷ: «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι» (Παροιμίαι Σολομῶντος, 8, 22, 23). Καὶ ἀληθῶς, οὕτως, μὲ τὸ ὄνομα Λόγος συχνότατα ἐπωνυμεῖται ἡ Ἁγία Σοφία: «ὁ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας ἀνοικοδομηθεὶς ναός», λέγουν οἱ Βυζαντινοὶ ἱστορικοί.

Ἀλλ' ἂς ἔλθω εἰς τὴν πρώτην Ἁγίαν Σοφίαν, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Ἰουστινιανός. Ποῖον ἦτο τὸ σχέδιον τοῦ πρώτου τούτου ναοῦ; Δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ σύνηθες σχῆμα τῶν πρώτων χριστιανικῶν ἐκκλησιῶν, τῆς παλαιοτέρας περιόδου τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, τοῦ 4ου καὶ 5ου αἰῶνος. Οἱ Χριστιανοὶ ἀρχιτέκτονες, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ θρησκευτικῇ ἐξάρσει, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὸν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου θεμελιωθέντα *Θρίαμβον τῆς Ἐκκλησίας*, ἐν τῷ μεγάλῳ ἐκείνῳ ἐνθουσιασμῷ πρὸς κτίσιν ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπήδων ἀπὸ τὸ ἔδαφος εἰς πᾶσαν τὴν Χριστιανικὴν Ἀνατολήν, ὑπὸ τὴν προστασίαν καὶ μὲ τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ πρώτου Χριστιανοῦ Αὐτοκράτορος, οἱ Χριστιανοὶ ἀρχιτέκτονες δὲν εἶχον καιρὸν νὰ δημιουργήσουν νέον καὶ ἴδιον ἐκκλησιαστικὸν ῥυθμόν. Ἁπλῶς παρέλαβον τοὺς παλαιοτέρους εἰδωλολατρικούς, προσαρμόσαντες αὐτοὺς πρὸς τὰς νέας ἀνάγκας, καὶ ἰδίως τὸ σχῆμα τῶν παλαιῶν βασιλικῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ῥώμης, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ καλύτερον ὡς *ἐκκλησία*, δηλαδὴ ὡς τόπος συναθροίσεως τῶν πιστῶν, ἕνεκα τῆς εὐρυχωρίας, τὴν ὁποίαν ἔδιδε τὸ σχέδιόν του. Οὕτως, πλὴν ἄλλων μεγαλοπρεπῶν βασιλικῶν, ἰδίως εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, ὁ Κωνσταντῖνος ἔκτισεν εἰς τὴν νέαν παρὰ τὸν Βόσπορον πρωτεύουσάν του δύο λαμπροτάτας βασιλικάς, τὴν τῆς *Ἁγίας Σοφίας* καὶ τὴν τῆς *Ἁγίας Εἰρήνης*, καὶ τὰς δύο ὡς σύμβολα ὑψηλά, τὴν πρώτην τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, τὴν δευτέραν τῆς Εἰρήνης τῆς ἐκκλησίας, μεγάλας καὶ λαμπρὰς βασιλικὰς πλησίον ἀλλήλων ὑψουμένας εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα καὶ πλησίον τοῦ μεγαλοπρεποῦς παρὰ τὸν Βόσπορον ἐπισημοτάτου καὶ ἀπεράντου χώρου, τὸν ὁποῖον κατεῖχε τὸ *Μέγα Παλάτιον* τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων.

Ἡ πρώτη λοιπὸν *Σοφιανὴ* ἐκκλησία ἦτο βασιλική, ἤτοι εἶχε σχῆμα *δρομικόν*, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί, ὄνομα, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἀπὸ τὰ στάδια, τὰ προωρισμένα διὰ δρόμον, τὰ δρομικά, καὶ τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται εἰς μεγαλύτερον μῆκος ἢ πλάτος (Δουκάγγιος). Εἶχε σχῆμα παραλληλογράμμου, τοῦ ὁποίου ὁ μακρὸς μεσαῖος χῶρος, ὁ κυρίως ναός, διῃρεῖτο εἰς τρία διαμερίσματα, ὀνομαζόμενα *κλίτη*, διὰ δύο κιονοστοιχιῶν. Ὡς προθάλαμος ἦτο ὁ νάρθηξ, πρὸ αὐτοῦ δὲ τετράγωνος ἀνοικτὴ καὶ περίστυλος αὐλή, ἡ ὀνομαζομένη *αἴθριον* (atrium).

Τὴν ἐκκλησίαν ταύτην τοῦ Κωνσταντίνου παρέστη ἀνάγκη νὰ εὐρύνῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνστάντιος, καὶ τὴν ἀνέκτισε μεγαλοπρεπεστέραν: «Κατὰ δὲ τὸν καιρὸν τοῦτον καὶ ὁ βασιλεὺς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν ἔκτισεν, ἥτις Σοφία προσαγορεύεται, συνῆπται δὲ τῇ ἐπωνύμῳ Εἰρήνῃ ... καὶ νῦν εἰσὶν εἰς ἕνα περίβολον ἄμφω ὁρώμεναι» (*Σωκράτης ὁ Σχολαστικός*, 2, 16). Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο πολυτελέστατος· παραδίδεται, ὅτι ὁ ἄμβων αὐτοῦ καὶ ἡ σολία ἦσαν ἐξ ὀνυχίτου λίθου, εἶχε δὲ πολυαρίθμους στήλας μετ' ἀγαλμάτων. Ἐκ τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ ναοῦ τούτου προῆλθε καὶ ἀνέκδοτον ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Παραβάτην, ὁ ὁποῖος ὅταν εἶδεν, ἐθαύμασεν αὐτὸν καὶ εἶπεν: «Ποῖον θαυμάσιον ναὸν ἔχουν οἱ Χριστιανοί! Ἀλλ' ὅταν ἐγὼ ἐπιστρέψω ἀπὸ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, τὸ μὲν μεσαῖον μέρος θὰ κάμω χορτοβολῶνα, τὰ δὲ πλάγια μέρη (τὰς πλαγίας κλιτὰς) θὰ κάμω σταύλους τῶν ἵππων μου, καὶ τότε θὰ ἴδω ποῦ θὰ ἔχουν τὰς ἐλπίδας των».

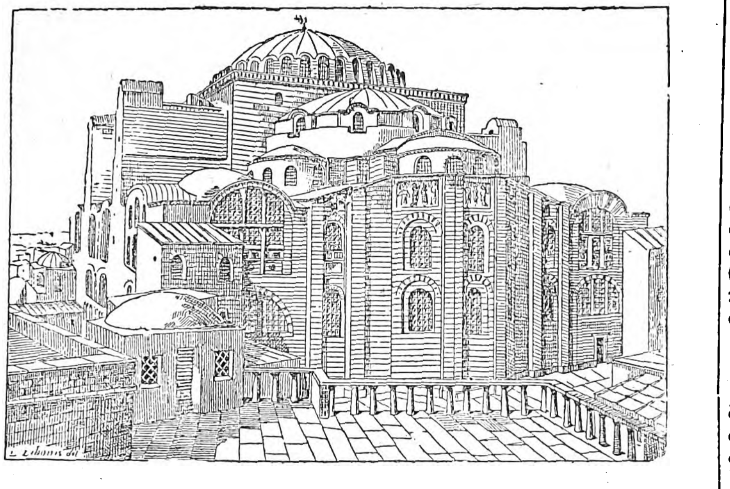

Ἡ Ἁγία Σοφία. Ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς ὄψεως τοῦ ἱεροῦ.
(Ἀπὸ παλαιὸν ἰχνογράφημα).

Τὸ ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον ἐνθυμίζει τὴν ἀπειλὴν τοῦ Μωάμεθ Β', ὅτι ὁ ἵππος του θὰ φάγῃ ἄχυρα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, εἶναι βεβαίως ψευδές· ὁ πρᾷος τὴν ψυχὴν Ἰουλιανὸς δὲν ἠδύνατο οὕτω νὰ ὁμιλήσῃ. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸν τῶν ἰδεῶν περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ πρὸ παντός, τοῦτο δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα περισσότερον, τοῦ κάλλους καὶ τῆς πολυτελείας τῆς πρώτης Ἁγίας Σοφίας. Ἐκοσμεῖτο δὲ ἡ ἐκκλησία ἐκείνη μὲ θαυμαστὰ ἔργα μικροτεχνίας. Κατὰ τὰ ἐγκαίνια αὐτῆς ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος εἶχε προσφέρει ἀναθήματα πολλά, κειμήλια χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ μεγάλα καὶ διάλιθα χρυσοϋφῆ ἁπλώματα τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου πολλά. Ἔτι μὴν καὶ εἰς τὰς θύρας τῆς ἐκκλησίας ἀμφίθυρα χρυσᾶ διάφορα καὶ εἰς τοὺς πυλεῶνας τοὺς ἔξω χρυσοϋφῆ ποικίλα. Καὶ πολλὰς δωρεὰς ἔκαμεν εἰς τὸν κλῆρον, εἰς τὰς μονὰς τῶν παρθένων καὶ τῶν χηρῶν, εἰς τὰ ξενοδοχεῖα, καὶ ἐφρόντισε διὸ τὴν διατροφὴν τῶν πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ τῶν φυλακισμένων» (Πασχάλιον Χρον. σ. 544 ἑξ. ἔκδ. Βόννης).

Εἶχον δὲ ἀπὸ ἐκείνην ἀρχίσει αἱ μεγάλαι τύχαι τοῦ ναοῦ. Εἰς τὴν «Μεγάλην ἐκκλησίαν», ὅπως εἶχεν ἀρχίσει ὁ λαὸς νὰ τὴν ὀνομάζῃ, ἀνεγνώσθησαν τὰ πρακτικὰ τῆς Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῆς συνόδου, (381), ἡ ὁποία συνεπλήρωσε τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως καὶ ἐθεμελίωσε τὸν ὁριστικὸν θρίαμβον τῆς ὀρθοδοξίας. Εἰς τὸν ναὸν ἐκεῖνον καὶ ἀπὸ τὸν ἐξ ὄνυχος λίθου πολύτιμον ἄμβωνα ἀντήχησεν ἡ ἁρμονικὴ καὶ ὁρμητικὴ ῥητορεία τοῦ μεγάλου «Οἰκουμενικοῦ διδασκάλου» καὶ πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Εἰς τὴν πρώτην ἐκείνην μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐθεμελιώθη καὶ ἡ πίστις, παρεσκευάσθη δὲ καὶ ἡ δημιουργία γνησίας Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ ἐθνικὴ συνείδησις. Ἡ ἐπιβολὴ καὶ ἡ λάμψις τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Ἰουστινιανοῦ δὲν πρέπει νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἀνάμνησιν τῆς παλαιᾶς βασιλικῆς.

Ἐπὶ τρία τέταρτα αἰῶνος (75 περίπου ἔτη) ἔμεινεν ὀρθία ἡ μεγάλη ἐκκλησία τοῦ Κωνσταντίνου (θὰ ἐκτίσθη τὸ 325, ἢ ὀλίγον κατόπιν). Ἀλλ' ἦλθεν ἐποχὴ μεγάλων ταραχῶν ἐπὶ τοῦ Ἀρκαδίου κατὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ὁ λαὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐστασίασεν ὑπὲρ τοῦ προσφιλοῦς εἰς αὐτὸν πατριάρχου καὶ πνευματικοῦ ὁδηγοῦ, προῆλθε μεγάλη πυρκαϊά, ἡ ὁποία ἔκαυσε τὸν λαμπρὸν ναὸν (404). Ὀλίγα ὅμως ἔτη ἔμεινεν ἡ Κωνσταντινούπολις χωρὶς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν αὐτῆς. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἀρκαδίου Θεοδόσιος ὁ Β', ἤτοι ὁ Νέος, ἀνίδρυσε κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς βασιλείας του μεγαλοπρεπεστέραν ἀκόμη τὴν παλαιὰν βασιλικὴν (τὸ 415, ὅτε ἐτίμησε καὶ τὰ ἐγκαίνια) «μὲ φοβεροὺς καὶ θαυμαστοὺς κίονας».

Περὶ τῆς δευτέρας ταύτης Ἁγίας Σοφίας, ἡ ὁποία διετηρήθη περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰῶνα καὶ τῆς ὁποίας τὸ σχῆμα θὰ ἦτο βεβαίως ὅμοιον μὲ τῆς παλαιᾶς—σχῆμα βασιλικῆς, ἤτοι *δρομικόν*, – ἡ ἱστορία ὁμιλεῖ ἀκόμη ὀλιγώτερον. Μὴ ἔχοντες ἀκριβεῖς εἰδήσεις, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν γενικῶς, ὅτι ἡ καθεδρικὴ ἐκκλησία, ἡ μητρόπολις, ὡς λέγομεν, τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἦτο πάντοτε ἐπὶ ἕνδεκα αἰῶνας, ἡ *Ἁγία Σοφία*, ὀνομαζομένη πάντοτε *Μεγάλη ἐκκλησία*, καὶ ὅτι ὁ μὲν προϊουστινιάνειος ναὸς ἦτο βασιλική, εἴτε ναὸς δρομικός, ὁ δὲ Ἰουστινιάνειος, τρουλλωτὴ βασιλική. Εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, *τῶν Χριστιανῶν τὴν ἐκκλησίαν*, λέγει ὁ Προκόπιος, εἴτε δρομικήν, εἴτε τρουλλωτήν, ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον ἕως τὸν τελευταῖον Αὐτοκράτορα, τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον, διεδραματίσθησαν ὅλα τὰ μεγάλα, ἐκκλησιαστικὰ καὶ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν βίου ἐπὶ 1135 ἔτη!

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἱστορία τῶν δύο παλαιῶν βασιλικῶν τῆς Ἁγίας Σοφίας, αἱ ὁποῖαι, εἶναι ἄξιον σημειώσεως τοῦτο, εἶδον εἰς διάστημα δύο αἰώνων, ἐξαιρετικῶς ταραχώδεις ἡμέρας, πολλάκις δὲ ἔπαθον ἀπὸ σεισμοὺς καὶ ἰδίως ἀπὸ πυρκαϊάς, (ἦσαν, ὡς παραδίδεται τουλάχιστον διὰ τὴν ἀρχικὴν βασιλικήν, *ξυλόστεγοι*. Βλ. τὰ ἀρχαῖα κείμενα συνηγμένα παρὰ Δουκαγγίῳ καὶ Richter, σ. 12-16).

Ἡ ἱστορία τῆς κτίσεως καὶ τοῦ κτιρίου.

Αἱ δύο παλαιαὶ βασιλικαὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας διετηρήθησαν δύο αἰῶνας. Ἡ Ἁγία Σοφία, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν ὁ Ἰουστινιανός, εἶναι ἀκόμη καὶ σήμερον ὀρθία.

Κατὰ τὸ πέμπτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸ 532, ἐξερράγη ἡ τρομερὰ στάσις τοῦ *Νίκα*, μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπυρπολήθη μέγα μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτὴ τῶν *Χριστιανῶν ἡ ἐκκλησία*.

Εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν αἱματηρὰν καταστολὴν τῆς στάσεως καὶ τὴν εἰρήνευσιν τῆς πόλεως, ὁ Ἰουστινιανὸς ἤρχισε νὰ κτίζῃ τὸν νέον ναόν. Ὁ θεμέλιος λίθος ἐτέθη τὴν 23 Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 532, τὴν πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας. Τὰ ἐγκαίνια ἔγιναν τὴν 27 Δεκεμβρίου τοῦ 537, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τῆς κτίσεως ἕως τὴν ἡμέραν τῶν ἐγκαινίων παρῆλθον 5 ἔτη, 11 μῆνες καὶ 10 ἡμέραι (Θεοφάνης, σ. 338. Κεδρηνός, σ. 651. Πρβ. Δουκάγγιον). Ὥστε δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν γενικῶς ὅτι ἡ οἰκοδομὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας διήρκεσεν ὀλίγον ὑπὲρ τὰ πέντε ἔτη (διότι βεβαίως δὲν θὰ ἔγιναν ἀμέσως τὰ ἐγκαίνια).

Ὁ μέγας ὅμως καὶ βαρὺς τροῦλλος τῆς ἐκκλησίας ἔπαθε μεγάλας βλάβας ἀπὸ τοὺς ἀλλεπαλλήλους φοβεροὺς σεισμούς, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν σχεδὸν συνεχεῖς καὶ διήρκουν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, καὶ τέλος, εἴκοσι καὶ ἓν ἔτος μετὰ τὰ ἐγκαίνια, διερρηγμένος ὤν, ἔπεσε κατὰ τὸ Ἀνατολικὸν μέρος τὴν 7 Μαΐου τοῦ 558. Κατὰ τὴν πτῶσιν συνέτριψε τὸ κιβώριον, τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν καὶ τὸν ἄμβωνα. Τὸ γεγονὸς ἐπροξένησε ταραχὴν εἰς ὅλην τὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἔσπευσε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως τὴν ἀνοικοδόμησιν. Μετὰ πέντε πάλιν ἔτη τὸ ἔργον εἶχε περατωθῇ, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐτέλεσε δεύτερα ἐγκαίνια, ἀφοῦ εἶχε συμπαρασυρθῇ ἐκ βάθρων κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ τρούλλου ἡ Ἁγία τράπεζα (τὴν 24 Δεκεμβρίου τοῦ 563).

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει κατόπιν καὶ ἄλλας βλάβας τοῦ μεγάλου ναοῦ καὶ ἄλλας ἐπισκευὰς τῶν Αὐτοκρατόρων. Ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (867) διερράγη πολλαχοῦ ἐκ σεισμοῦ, ἐπὶ δὲ Βασιλείου τοῦ Β' μετὰ ἕνα αἰῶνα ἐπανιδρύθη τὸ καταπεσὸν ἡμιθόλιον καὶ ἡ διαρραγεῖσα ἀψίς. Σημαντικαὶ ἐπισκευαὶ ἔγιναν κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας καὶ τέχνης, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων. Αὐτὸς ὁ ἱδρυτὴς τῆς λογίας καὶ φιλοτέχνου ἐκείνης δυναστείας, ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Λατίνους (1261)· «καὶ τὸ μὲν ἱερὸν ἅπαν μετεποίει πρὸς τὴν προτέραν κατάστασιν, ἐκτραπὲν ἐπὶ πολλοῖς παρὰ τῶν Ἰταλῶν... τό τε βῆμα καὶ ἄμβωνας καὶ σολέαν καὶ ἄλλ' ἄττα βασιλικοῖς ἐξόδοις ἀνῳκοδόμει. Εἶτα πέπλοις καὶ σκεύεσιν ἱεροῖς τὸ θεῖον τέμενος καθίστα πρὸς τὸ εὐπρεπέστερον». (Παχυμέρης, τ. Ι σ.172 ἑξ. ἔκδ. Βόννης). Τότε ἐστέφθη ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος Αὐτοκράτωρ διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν (πρώτην φορὰν εἶχε στεφθῇ ἐν Νικαίᾳ), γνωστὸς δὲ διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὰς τέχνας Ἀνδρόνικος ὁ Β' ὁ Παλαιολόγος (ὁ ἐπιλεγόμενος Ἀνδρόνικος ὁ Γέρων), εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλεται καὶ ἡ κτίσις βυζαντινῶν ναῶν εἰς τὴν Λακωνίαν καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀρχίζει ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Μυστρᾶ, ὡς νέας Ἑλληνικῆς πρωτευούσης, ἐξετέλεσε πολλὰς ἀνακαινίσεις εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν. Πλεῖστα χρήματα

Digitized by Google

«πρὸς βοήθειαν ἀναλίσσει τοῦ μεγίστου ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ἤκουσε γὰρ παρὰ τῶν δοκίμων οἰκοδόμων, ὅτι τὰ δύο μέρη αὐτοῦ, τὸ πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τὸ πρὸς Βορρᾶν ἐκ τοῦ μακροῦ χρόνου εἶχον πάθει καθίζησιν, καὶ ὅτι ἠπείλουν ταχεῖαν πτῶσιν, ἂν δὲν ὑπεβοήθει τις αὐτά. Χιλιάδας λοιπὸν νομισμάτων ἔδωκεν εἰς τοὺς οἰκοδόμους ὁ βασιλεύς, ἀνήγειρε τὰ ὁρώμενα ταῦτα ἐρείσματα ἀπὸ τὰ βάθη τῶν θεμελίων, δι' ὧν ἰσχυρότατα ἐκράτησε τὸν ἀπειλούμενον κίνδυνον» (*Γρηγορᾶς*, τ. I, σ. 273, ἔκδ. Βόννης. Γενικῶς σημειώνω, ὅτι παραθέτων τὰ χωρία τῶν Βυζαντινῶν ἀκολουθῶ αὐτοὺς πιστῶς, ἁπλοποιῶν ὅμως τὸ κείμενον ὅπου εἶναι ἀνάγκη πρὸς σαφήνειαν.

Ἄλλη πολὺ μεγάλη βλάβη ἔγινε τὸ 1345, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τελείαν καταστροφὴν «ἂν δὲν ὑπῆρχον αἱ πρὸς ἀνατολὰς κρηπῖδες καὶ τὰ ἐρείσματα τὰ ὁποῖα εἶχεν ἄλλοτε μὲ πολλὴν φιλοτιμίαν ἀνοικοδομήσει ὁ βασιλεὺς Ἀνδρόνικος». Τὴν καταστροφὴν αὐτὴν μὲ πολὺ πάθος περιγράφει ὁ Γρηγορᾶς, εἰς τὸ ὁποῖον διαφαίνεται ἡ βαθεῖα λύπη. «Περὶ τὰ μέσα, λέγει, τῆς νυκτός, ἔπεσεν ἡ μία τῶν τεσσάρων αἰθερίων ἀψίδων, ἡ βλέπουσα πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον καὶ συμπαρέσυρε πᾶν ὅ,τι ἐστήριζε τὸ ἐπικαθήμενον ἡμισφαίριον. Καὶ συνετρίβησαν τὰ κάλλη τοῦ βήματος, συνετρίβη ὁ στολισμὸς τῶν θείων εἰκόνων, καὶ ὅλη ἡ χάρις ἡ ὁποία ἦτο παντοῦ διακεχυμένη ἐσβύσθη ταχέως, καθὼς τὸ ἄνθος εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ τὸ ρόδον εἰς τὸν λειμῶνα, ὁπότε ἐπιδράμῃ αἰφνιδίως ἀκρὶς καὶ κάμπη» (τ. II σ. 749 ἑξ.). Καὶ παριστάνει ὁ Γρηγορᾶς τὴν βοὴν καὶ τὸν θρῆνον, ὅταν διεδόθη τὴν πρωΐαν ἡ φήμη, ὅτι ἐβλάβη «τὸ μέγα καὶ περιβόητον ἱερὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας». Αἱ οἰκίαι καὶ ἀγοραὶ ἐκενοῦντο, ἄνδρες, γυναῖκες, πλούσιοι καὶ πένητες τρέχουσι διὰ νὰ ἴδουν τὸ πάθημα καὶ σπεύδουν ὅλοι νὰ βοηθοῦν εἰς τὸ νὰ ἐκφέρουν ἀπὸ τὸν ναὸν τοὺς πεσόντας πλίνθους καὶ πέτρας. Ἡ καταστροφὴ αὕτη θὰ εἶναι ἡ ἰδία τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ Καντακουζηνὸς (τ. III, σ, 29 ἑξ.) καὶ ἕνεκα τῆς ὁποίας «αἱ τῶν βασιλέων τελεταὶ ἐν Βλαχέρναις ἐτελοῦντο». Ἐπηνώρθωσαν δὲ αὐτὴν ἀλληλοδιαδόχως ἡ βασίλισσα Ἄννα ἡ ἐκ Σοβοΐας, χήρα τοῦ Ἀνδρονίκου Β', ἔπειτα ὁ Καντακουζηνός, ὁ ὁποῖος καὶ διεκόσμησε τὸν ναόν, καὶ τέλος ὅ,τι ὑπελείπετο ἐπεσκεύασεν ὁ Ἀνδρόνικος ὁ Γ' ὁ Παλαιολόγος, ἔγγονος τοῦ παλαιοτέρου, ὁ ἐπιλεγόμενος Νέος.

Ἡ τελευταία αὕτη πρὸ τῆς ἁλώσεως καταστροφὴ ἦτο, ὡς φαίνεται, πολὺ σπουδαία. Διότι λέγει ὁ Καντακουζηνός, ὅτι ἔκτοτε «αἱ τῶν βασιλέων τελεταὶ ἐν Βλαχέρναις ἐτελοῦντο», ὁ δὲ Γρηγορᾶς, ὅτι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔπιπτεν ἡ βροχὴ καὶ ἡ χιὼν εἰς τὸν ναόν, μόλις δὲ μετὰ δέκα ἔτη ἐτελείωσαν αἱ ἐπισκευαί. Ἐχρειάσθησαν δὲ πάμπολλα χρήματα, καὶ κατὰ τὴν περίστασιν αὐτὴν ἐφάνη ὁ παγκόσμιος πρὸς τὸ ἱερὸν μεγαλούργημα θαυμασμός. «Ἔμεινεν ἀμελούμενος ὁ θεῖος ναός, προκαλῶν τὰ δάκρυα ἁπάντων τῶν ὁρώντων, ὄχι μόνον τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ καὶ ἐθνικῶν καὶ ἀλλοφύλων ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φήμη τοῦ παγκοσμίου τούτου θεάματος εἶχε φθάσει εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, ἐπλήσθη ζήλου ὁ ἄρχων τῆς Ρωσίας καὶ ἔστειλε χιλιάδας χρημάτων διὰ νὰ συμπληρωθῇ τὸ ἐλλεῖπον μέρος τοῦ θείου ναοῦ ὑποσχόμενος ὅτι θὰ στέλλῃ ἐφεξῆς ἀκόμη περισσότερα ἀναλόγως τῆς ἀνάγκης» (*Γρηγορᾶς*, τ. III, σ. 199 ἑξ. Βλ. καὶ σ. 201 ἑξ. ὅπου ὁ Καντακουζηνὸς ἐπιβάλλει ἴδιον φόρον καὶ ἀποπερατώνει τὴν ἐπισκευήν).

Μετὰ ἕνα αἰῶνα τὸ ἱερὸν τέμενος τῆς Ὀρθοδοξίας ἐγένετο τέμενος τοῦ Ἰσλάμ. Καὶ ἀνακράζει ὁ ἄγνωστος χρονογράφος: «Πῶς κατεδέξατο ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Θεοῦ λόγου κτισθεῖσα ἁγία Σοφία, ὁ ἐπίγειος οὐρανός, ἡ νέα Σιών, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος, τὸ καύχημα πάσης τῆς Οἰκουμενικῆς, τὸ ἄγαλμα τῶν ἐκκλησιῶν, ἡ ὑπερέχουσα πάντων τῶν τῆς γῆς κτισμάτων. Ὢ τοῦ θαύματος, ὁ τοῦ Θεοῦ περιώνυμος ναὸς ἐγένετο ναὸς τῶν Ἰσμαηλιτῶν, τῶν ἀθέων καὶ ἀπίστων. Φρῖξον ἥλιε, στέναξον ἡ γῆ» (Πολιτικὴ ἱστορία, σ. 22, ἔκδ. Βόννης).

Ὁ ναὸς ἤλλαξεν κατὰ πολὺ μορφήν, ἀφ' ὅτου ἔγινε τζαμίον. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τέσσαρες ὑψηλοὶ μιναρέδες προαγγέλουν ἀπὸ μακρὰν εἰς τὸν θ[illegible] τὴν νέαν χρησιμοποίησιν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀκόμη θλιβερώτερα εἶναι ἡ ἀλλαγή. Τὰ περιλάλητα ψηφιδωτὰ ἔχουν σκεπασθῆ ὑπὸ στρῶμα ἐπιχρίσματος καὶ ἀπὸ χονδροειδεῖς Τουρκικὰς διακοσμήσεις. Εἰς τὴν μεσαίαν κλιτὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑψώνεται τὸ Ὀθωμανικὸν βῆμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Κορανίου. Εἰς τὸ βάθος τῆς ἀψῖδος [illegible]ται τὸ *μιχράμπ*, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν Μέκκαν, καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον στρέφονται οἱ προσευχόμενοι πιστοὶ τοῦ Μωάμεθ. Καὶ εἰς τὸ ἄνω μέρος τῶν τεσσάρων μεγάλων παραστάδων μεγάλοι π[illegible] δίσκοι, χρώ[illegible] καὶ [illegible]δαίου, εἰς τοὺς ὁποίους μὲ χρυσᾶ Ἀραβικὰ γράμματα εἶναι γεγραμέναι Μουσουλμανικαὶ εὐχαί.

Ἡ Κωνσταντινούπολις, ἕνα μόνον αἰῶνα μετὰ τὴν ἅλωσιν εἶχε λάβει τὴν ὄψιν Μουσουλμανικῆς πόλεως, τὴν ὁποίαν διετήρησεν ἕως σήμερον. Εἷς Γάλλος ἱερεύς, ὁ Ἰωάννης Μωράν, κάμνει τὸ 1544 τυχοδιωκτικὸν ταξίδιον παρασυρόμενος ἀπὸ τὴν φλογερὰν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἴδῃ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Πηγαίνει νὰ ἴδῃ τὸ προσκύνημά του, εἰς τὴν εἴσοδον τὸν σταματᾷ εἷς ἰμάμης, ὁ ὁποῖος τὸν ὑβρίζει. Τὸν καθησυχάζει δίδων εἰς αὐτὸν «τριάκοντα ἄσπρα» καὶ κατορθώνει νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναόν. Ὁ ἐνθουσιασμός του εἶναι ἀκράτητος εἰς τὴν θέαν τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἡ ὁποία εἶναι «τόσον μεγάλη, τόσον πλουσία καὶ ὡραιότατον θαῦμα, ἓν ἀπὸ τὰ ἑπτὰ τοῦ κόσμου». Πρῶτον τὸν ἐνθουσιάζει τὸ δάπεδον «μὲ τὰ μεγάλα μαρμάρινα ἄνθη», στίλβον ὡς νὰ εἶναι κάτοπτρον». Ἔπειτα οἱ πολύχρωμοι εἰς σειρὰς κίονες, τὰ διαζώματα μὲ ὡραιοτάτας γλυφάς, τὰ ψηφιδωτά. Καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅπως ὁ πτωχὸς ἐκεῖνος Γάλλος ἱερεύς, οἱ περιηγηταὶ θὰ ἐξακολουθήσουν ἐπὶ αἰῶνας νὰ κλαίουν διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν θαυμασίων ἔργων τέχνης, τὰ ὁποῖα περιέκλειεν ἡ Κων)πολις, καὶ τὰ ὁποῖα κατεστρέφοντο τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο (βλ. παρὰ *J. Ebersolt*, Constantinople Byzantine et les voyageurs du Levant, 1919, σ. 65 ἑξ. τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν περιηγητῶν, οἵτινες διῆλθον διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ οἱ ὁποῖοι ὁμιλοῦν περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας).

Ἡ Ἁγία Σοφία ἐπεσκευάσθη καὶ ὡς τέμενος ὑπὸ Σουλτάνων. Τὸ 1573 ἔκαμεν ἐπισκευὰς ὁ Σελὴμ Β'. Ἀλλ' ἰδίως τὸ ἔτος 1847 δεικνύει σταθμὸν εἰς τὰ ἀρχαιολογικὰ Χρονικὰ τῆς Stamboul. Ὁ Σουλτᾶνος Ἀβδοὺλ-Μετζὶτ ἀνέθηκεν εἰς ἕνα Ἰταλὸν ἀρχιτέκτονα ὀνομαζόμενον Fossati ν' ἀνακαινίσῃ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Τὰ ἔργα διήρκεσαν δύο ἔτη, ἀπήτησαν μεγάλας δαπάνας, πλεῖστοι πεπτωκότες κίονες ἠνωρθώθησαν, διεκοσμήθη τὸ κτίριον καὶ ἀπεξέσθησαν τὰ παλαιὰ κονιάματα, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὰ ψηφιδωτά. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε βοηθὸν τὸν ἀδελφόν του, ἠδυνήθη νὰ ἀντιγράψῃ πολλὰ ψηφιδωτά, ἀλλὰ τὰ σχέδια αὐτὰ τόσον μεγάλης σημασίας δὲν ἔχουν δημοσιευθῆ (βλ. Ebersolt, ἔνθα ἀνωτ. σ, 222). Μετὰ τὴν ἐργασίαν των τοῦ καθαρισμοῦ τῶν τοίχων οἱ Fossati ἐπέχρισαν πάλιν αὐτοὺς καὶ ἐζωγράφισαν διακοσμήσεις.

Καὶ σήμερον ὁ μέγας τροῦλλος τῆς Ἁγίας Σοφίας παρουσιάζει ἀνησυχαστικὰ ρήγματα, ἐπανειλημμέναι δ' ἔγιναν ἐκκλήσεις διὰ τὸν κίνδυνον καὶ σκέψεις περὶ τῶν ἀναγκαίων πρὸς στερέωσιν, ἀλλ' οὐδὲν ἀκόμη ἀπεφασίσθη. Κατὰ τὸν μέγαν Παγκόσμιον πόλεμον ἠλπίσθη ἐπὶ στιγμὴν ὅτι θ' ἀπεδίδετο ὁ περίπυστος ναὸς εἰς τὴν Χριστιανωσύνην καὶ ὅτι χεῖρες ἑλληνικαὶ θ' ἀνεκαίνιζον αὐτήν. Ἀλλ' ὁ ἐγωϊσμὸς τῶν μεγάλων Δυνάμεων ἀπεμάκρυνεν ἀκόμη τὴν μεγάλην αὐτὴν ἡμέραν, ἡ ὁποία ἴσως δὲν εἶναι τόσον μακρὰν ὅσον τόσον καιρὸν ἐφάνη.

Ἡ ἱστορία τῆς οἰκοδομῆς. Οἱ ἀρχιτέκτονες.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἠθέλησε νὰ ἀνεγείρῃ ναόν, ὁ ὁποῖος νὰ ὑπερβαίνῃ πᾶν ὅ,τι εἶχεν ἴδει ἕως τότε ὁ κόσμος, καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος. Τὰ πρῶτα ἔργα αὐτοῦ ἦσαν ἀφ' ἑνὸς νὰ εὐρύνῃ τὸν χῶρον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ κτισθῇ ἡ ἐκκλησία, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ συναγάγῃ τὰ ὑλικὰ τῆς οἰκοδομῆς. «Ὁ βασιλεὺς λοιπόν, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν καθόλου τὸ χρῆμα μετὰ σπουδῆς ἐρρίφθη εἰς τὴν οἰκοδομὴν» (Προκόπιος).

Ἡ εὔρυνσις τοῦ χώρου ἦτο πολὺ δαπανηρά. Διότι τὰ οἰκήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν πλησίον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ὡς κείμενα εἰς τὴν πλουσιωτέραν καὶ λαμπροτέραν συνοικίαν τῆς πόλεως, ἔπρεπε ν' ἀπαλλοτριωθοῦν, ὡς λέγομεν σήμερον. Ἀπήτησε δὲ ἡ ἀπαλλοτρίωσις σημαντικωτάτας ποσότητας χρημάτων. Παρεδόθησαν δὲ διάφορα ἀνέκδοτα. Οὕτω γυνή τις Ἄννα ὀνομαζομένη δὲν ἤθελε νὰ πωλήσῃ τὸ οἴκημα αὐτῆς. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς ἔρχεται πρὸς αὐτήν, καὶ ἡ γυνὴ ὅταν τὸν εἶδεν, εἶπεν: «θέλω νὰ δώσω αὐτὸ δωρεὰν ἕνεκα μνήμης, ἄλλως δὲν τὸ δίδω». Ἄλλος πάλιν, Ἀντίοχός τις, δὲν ἤθελε νὰ δεχθῇ τὴν ὁρισθεῖσαν τιμήν. Ὁ βασιλεὺς εὑρίσκετο εἰς ἀθυμίαν, καὶ τότε εἷς ἄρχων, διὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν Ἀντίοχον, τὸν ἐμποδίζει νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἱπποδρόμου. Ὁ Ἀντίοχος φωνάζει «ἐὰν ἴδω τοὺς ἀγῶνας, θὰ κάμω τὸ θέλημα τοῦ βασιλέως». Ἀφίνεται ἐλεύθερος, καὶ ἡ ἐξαγορὰ τοῦ οἴκου γίνεται εἰς αὐτὸ τὸ βασιλικὸν κάθισμα (θεωρεῖον) ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ (*Γλυκᾶς*, σ. 496 ἑξ. Πάτρια Κ)πόλεως).

Ἄλλην σπουδαίαν μέριμναν κατέβαλεν ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ παρασκευάσῃ κατάλληλον ὑλικὸν καὶ νὰ περισυλλέξῃ τὰ πολυτιμότατα ὑλικά. Ἔγραψε, λέγεται, πανταχοῦ τῆς γῆς νὰ σταλοῦν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὰ λαμπρότερα καὶ πολυτελέστερα ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα οἰκοδομήματα, «ὅπου ἂν εὑρεθῇ λίθος ἢ κίων ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον λαμπρὸν ἐνταῦθα μετακομίσασθαι» (Γλυκᾶς). Ἐκομίσθησαν μάρμαρα καὶ κίονες ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν, ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, τὴν Ρώμην, τὴν Ἔφεσον, τὴν Ἡλιούπολιν (Βααλβέκ. τὴν Παλμύραν. Ἐπίσης ἐπρομηθεύθη μάρμαρα ἀπὸ τὰ ὀνομαστότερα λατομεῖα, τὰ γειτονικὰ τῆς Προκοννήσου ἔδωκαν τὰ λευκὰ μάρμαρα, ἀπὸ τὰ λατομεῖα τῆς Ἑλλάδος (τῆς Καρύστου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Λακωνίας) πολύχρωμα, ἀπὸ τὴν Νουμιδίαν, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον τὸν πορφυρίτην. Καὶ ἀκόμη μεγαλυτέραν ἐπεζήτησε πολυτέλειαν καὶ ἐσκόρπισε μὲ ἀπίστευτον σπατάλην τὸ χρῆμα. Συνήθροισεν ἀφθόνως χρυσόν, ἄργυρον, ἐλεφαντοστοῦν, πολυτίμους λίθους διὰ νὰ κοσμήσῃ τὴν ἐκκλησίαν του καὶ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν τὴν λαμπρότητα τὴν ὁποίαν ὠνειρεύετο. Μία ὡραία μάλιστα παράδοσις λέγει ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς θὰ ἤθελε νὰ ἐπενδύσῃ διὰ χρυσοῦ τοὺς τοίχους τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀκόμη καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ. Ἀλλ' οἱ ἀστρολόγοι εἶπον, ὅτι θὰ ἤρχοντο μίαν ἡμέραν βασιλεῖς πολὺ πτωχοί, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ εὕρουν χρήματα θὰ κατεδάφιζον τὴν ἐκκλησίαν. Ἐνῷ ἂν ἦτο κτισμένη μὲ λίθους, θὰ ἔμενεν εἰς τὴν συντέλειαν τῶν αἰώνων.

Ἀλλ' ὁ Ἰουστινιανὸς εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ ἐκλέγῃ ἐξ ὅλων τῶν ἀνθρώπων τοὺς καταλληλοτάτους καὶ χρησιμωτάτους διὰ τὰ σπουδαιότατα πράγματα. «Τοὺς τεχνίτας, λέγει ὁ Προκόπιος, ἐκ πάσης γῆς ἤγειρε πάντας». Πρὸ παντὸς δ' εὗρε τοὺς ἀρχιτέκτονας, οἱ ὁποῖοι μόνοι ἁπάντων ἀνθρώπων ἦσαν ἱκανοὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ὄνειρόν του. Κατήγοντο καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, δηλαδὴ ἀπὸ χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνθήσει ἡ Ἑλληνιστικὴ τέχνη καὶ ἡ ὁποία διετήρει ἀκόμη ζωντανὴν τὴν τεχνικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν παράδοσιν. Ἦσαν ὁ Ἀνθέμιος, ἀπὸ τὰς Τράλλεις, τὴν ὀνομαστὴν πόλιν τῆς Μ. Ἀσίας εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε δοξασθῆ ἐκλεκτὴ σχολὴ γλυπτῶν, καὶ ὁ Ἰσίδωρος ἀπὸ τὴν Μίλητον, τὴν μεγάλην ἄλλοτε Ἑλληνικὴν πόλιν, ἡ ὁποία διέσωζε πάντοτε διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὰς καλλιτεχνικὰς παραδόσεις.

Ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἀρχιτέκτονας καὶ μηχανικοὺς τοῦ κόσμου. Οἱ σύγχρονοι, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν 6ον αἰῶνα, λόγιοι καὶ ἐπιφανεῖς ἄνδρες, ὁποῖοι ὁ Προκόπιος, ὁ Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος, ὁ Ἀγαθίας, ἐκθειάζουν μὲ τοὺς πλέον ἐγκωμιαστικοὺς λόγους τὴν σοφίαν, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν τέχνην αὐτῶν. Κατὰ τὸν Προκόπιον ὁ Ἀνθέμιος ὁ Τραλλιανὸς ἦτο «ἐπὶ σοφίᾳ τῇ καλουμένῃ μηχανικῇ λογιώτατος ὄχι μόνον ἐκ τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του, ἀλλὰ κατὰ πολὺ καὶ ἐκ πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀνθρώπων».—«Δεινὸς ἀνήρ, λέγει ὁ Σιλεντιάριος, καὶ κέντρον ἑλεῖν καὶ σχῆμα χαράξαι». Ἀλλὰ τὴν ἐξαίρετον ἀξίαν του καθορίζει καλύτερον ὁ Ἀγαθίας (ἔκδ. Teubner, τ. II, σ. 357 ἑξ.). Τέχνην, λέγει, εἶχεν ὁ Ἀνθέμιος «τὰ τῶν μηχανοποιῶν εὑρήματα, οἱ ὁποῖοι μεταφέροντες τὴν γραμμικὴν θεωρίαν εἰς τὴν ὕλην δημιουργοῦν μιμήματα καὶ ὥσπερ εἴδωλα τῶν ὄντων. Ἔγινε δὲ ἄριστος καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης. Εἰς πᾶσαν δὲ χώραν εἶχε διαδοθῆ τὸ κλέος αὐτοῦ, ἕως ὅτου ἔφθασε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα. Καὶ ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ Βυζάντιον, ὅπου κατεσκεύασε θαυμάσια δημιουργήματα, τὰ ὁποῖα, ὡς νομίζω, θ' ἀρκέσουν εἰς τὴν ἀείμνηστον δόξαν του ἐφ' ὅσον ἵστανται καὶ σώζονται». Ἀναφέρει δὲ κατωτέρω πρᾶξιν τοῦ Ἀνθεμίου, δεικνύουσαν ὅτι καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἀτμοῦ ἐγνώριζεν ὁ σοφώτατος οὗτος μηχανικός. Ἐπίσης ὁ Ἰσίδωρος ὁ Μιλήσιος θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Προκοπίου ὡς ἐξαιρέτου εὐφυΐας ἀνὴρ καὶ ἄξιος νὰ ἐργάζεται παρὰ τῷ Ἰουστινιανῷ. Τὸ ἔργον τῶν δύο μεγάλων Ἑλλήνων μηχανικῶν ἀρχιτεκτόνων τοῦ 6ου αἰῶνος δεικνύει σοφωτάτους οἰκοδόμους, ἀξίους νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ λύσουν τὰ δυσκολώτερα μηχανικὰ προβλήματα, τὰς λεπτοτέρας καὶ εὐφυεστέρας ἐπινοήσεις τῆς οἰκοδομικῆς τέχνης.

Ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν δύο ἀρχιτεκτόνων ἔθηκεν ὁ βασιλεὺς ἑκατὸν *πρωτομαΐστορας*, ἕκαστος τῶν ὁποίων διεύθυνεν ἑκατὸν ἐργάτας. Ὅλος ὁ κόσμος αὐτός, 10.000 ἐργάται, ἔπρεπε κάθε ἑσπέρας νὰ πληρώνεται διὰ νὰ λείψῃ κάθε παράπονον καὶ ἀταξία. Ἡ παράδοσις μάλιστα λέγει ὅτι ὁ Ἰουστινιανός, διὰ νὰ κινήσῃ τὸν ζῆλον αὐτῶν, εἶχεν ἀναμίξει νομίσματα μὲ τὰ χώματα καὶ τὰ ἄλλα ὑλικά. Ὅταν τὰ πάντα παρεσκευάσθησαν ἔγινε μεγάλη τελετή, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Πατριάρχης ἀνέπεμψε δέησιν ὑπὲρ ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἔβαλε τὸν θεμέλιον λίθον.

Αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν. Οἱ δύο μεγάλοι ἀρχιτέκτονες ὤθησαν αὐτὰς μὲ μεγάλην δραστηριότητα. Ὁ Ἀνθέμιος φαίνεται ὅτι εἶχε τὴν γενικὴν διεύθυνσιν, διότι αὐτός, λέγει ὁ Προκόπιος, ἐρρύθμιζε τὰ ἔργα τῶν τεκτόνων, αὐτὸς *προδιεσκεύαζεν ἰνδάλματα* (ἔκαμνε σχέδια) τῶν μελλόντων νὰ γίνουν. Ἀλλ' ἦσαν πάντες ὑποχρεωμένοι ν' ἀκολουθοῦν τὸν ζῆλον καὶ τὴν σπουδὴν τοῦ Αὐτοκράτορος. Διότι οὗτος ἤρχετο κάθε ἡμέραν νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ ἔργα καὶ νὰ θερμαίνῃ τὸν ζῆλον τῶν ἐργατῶν. Καὶ ἐπειδὴ μάλιστα ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο ὄχι μόνον μέγας Αὐτοκράτωρ, ἀλλὰ καὶ ἀνὴρ κάτοχος πάσης σοφίας καὶ τέχνης, συνέβη πολλάκις νὰ δώσῃ ὁ ἴδιος συμβουλὰς εἰς τοὺς ἀρχιτέκτονας, καὶ ὅτι πολλάκις αἱ συμβουλαί του ηὐκόλυναν αὐτοὺς εἰς πολλὰς στενοχώρους περιστάσεις. Δὲν ὑπάρχει δὲ ἀμφιβολία ὅτι καὶ ἡ σύζυγός του Θεοδώρα ἐπήγαινε νὰ βλέπῃ τὴν πρόοδον τοῦ ἔργου καὶ ἔδιδε καὶ

Digitized by Google

αὐτή, ὅπως εἰς ὅλα, τὰς πολυτίμους συμβουλάς της. Ὁ ἔνθεος οὗτος ζῆλος τοῦ Αὐτοκράτορος, τὰ ἄφθονα ὑλικὰ καὶ τὸ ἀνυπολόγιστον χρῆμα, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀρχιτεκτόνων— εἴδομεν καὶ τὰς παραδόσεις περὶ θαυμασίων συμβάντων καὶ τῆς θείας ἐνισχύσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς οἰκοδομῆς—ἔκαμαν, ὥστε τὸ μέγα ἔργον νὰ προχωρήσῃ μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα, ὅσην δὲν εὑρίσκομεν δι' οὐδὲν ἄλλο μέγα ἀρχιτεκτονικὸν

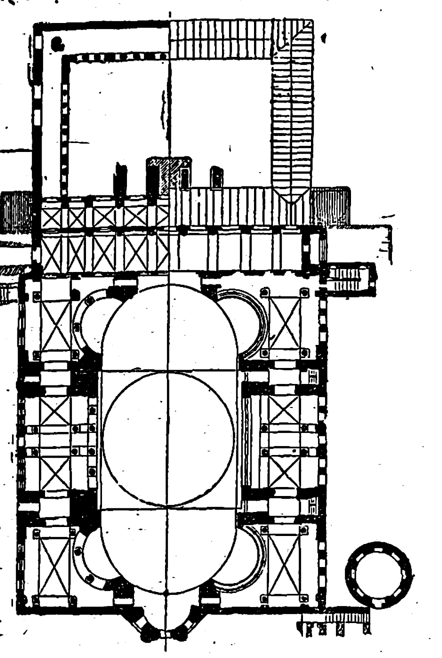

Κάτοψις τῆς Ἁγίας Σοφίας.

δημιούργημα. Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μέγιστος καθολικὸς ναός, ἐπανηγυρίσθησαν 120 ἔτη ἀπὸ τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου (ὁ ὁποῖος ἐτέθη τὸ 1506), ὁ δ' ἐν Λονδίνῳ ναὸς τοῦ Ἁγίου Παύλου, ὁ μέγιστος τῆς ἐκκλησίας τῶν διαμαρτυρομένων, ἐκτίζετο ἐπὶ τριάκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη (1676 - 1710). Ἐνταῦθα ἁρμόζει νὰ μνημονεύσω ὅτι τὸ ἐν εἰδωλολατρείᾳ μέγα ἱερὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, ὁ Παρθενών, ἐχρειάσθη ἐννέα ἔτη διὰ νὰ περατωθῇ μὲ ὅλην τὴν παρομοίαν μὲ τοῦ Ἰουστινιανοῦ σπουδήν, τὴν ὁποίαν πρὸ δέκα περίπου αἰώνων ἐπέδειξεν ὁ Περικλῆς καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Φειδίας, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναθέσει τὰς ἐργασίας τῆς Ἀκροπόλεως.

Αἱ δαπάναι.—Περισσότερον αἰσθητὴν ἴσως ἰδέαν θὰ μᾶς δώσῃ, ὅσον εἶναι δυνατὸς ὁ ὑπολογισμός, τὸ διὰ τὴν κτίσιν τῆς Ἁγίας Σοφίας καταναλωθὲν χρῆμα. Αἱ ὑπέρογκοι δαπάναι τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν γηπέδων, τὰ πολυειδῆ καὶ εἰδικῶς κατασκευασθέντα ὑλικά, ὁ ἀμύθητος πλοῦτος τῆς διακοσμήσεως τοῦ ναοῦ, ἡ ταχύτης τῆς οἰκοδομῆς, πάντα ταῦτα μᾶς δεικνύουν ὅτι σημαντικωτάτη θὰ ἦτο ἡ δαπάνη τῆς οἰκοδομίας τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ σπουδὴ τοῦ Αὐτοκράτορος εἶχε παροξύνει τὴν πλεονεξίαν τῶν ἰδιοκτητῶν. Γνωρίζομεν ὅτι ὡρισμένοι ἰδιοκτῆται ἔλαβον δεκαπλασίαν σχεδὸν ἀμοιβήν, περὶ τὰς 400 καὶ 550 χιλ. δρ. δηλαδὴ δύο καὶ δύο καὶ ἥμισυ σημερινὰ ἑκατομμύρια. Γνωστὸν δ' εἶναι ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἐλογάριασε τὸ χρῆμα, καὶ ὅτι τὸ «χρῆμα ἔρρεεν ὡς ποταμός, ὁ ὁποῖος ἐχύνετο μὲ τὰς εὐχὰς τοῦ βασιλέως καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἐπάρχου. Τέσσαρας λοιπὸν χιλιάδας ἀμέσως χρυσίου λιτρῶν ὁ ἔπαρχος τοῖς ἔργοις ἐπέχεεν εἰς τὸ ἱερόν, χωρὶς οὐδεὶς ν' ἀδικηθῇ» (*Ἰωάννης Λυδός*, σ. 271, ἔκδ. Βόννης).

Ἡ κατάπληξις δὲ ἐγχωρίων καὶ ξένων προήρχετο ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ μέγεθος καὶ κάλλος τοῦ κτίσματος, ἀλλ' ἰδίως ἀπὸ τὸν ἀμύθητον πλοῦτον αὐτοῦ. Ἂς ἐνθυμηθῶμεν τὰς μνημονευθείσας παραδόσεις περὶ τῆς ἐξευρέσεως χρημάτων διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἀναφωνήσεις πάντων διὰ τὸ ἀπίστευτον τοῦ πλούτου. Ἀρκεῖ ἄλλως τε νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὸν Παῦλον Σιλεντιάριον διὰ νὰ πεισθῇ περὶ τούτου.

Ὅταν λάβωμεν πάντα ταῦτα ὑπ' ὄψιν δὲν πρέπει νὰ ἐκπλαγῶμεν διὰ τὴν παραδιδομένην εἴδησιν, ὅτι διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς μεγάλης μητροπόλεως τῆς Ὀρθοδοξίας ἀπῃτήθη δαπάνη 320,000 λιτρῶν χρυσοῦ. Ἀποτελοῦν δ' αὗται ποσὸν μεταλλικόν, τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν κτητικὴν ἀξίαν ἑνὸς καὶ ἡμίσεος δισεκατομμυρίου φράγκων!

Εἶναι ἀληθῶς δύσκολον νὰ δεχθῶμεν τοιοῦτον ὑπέρογκον ποσόν, ἀφοῦ μάλιστα οἱ ναοὶ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ρώμῃ καὶ τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐν Λονδίνῳ, οἱ ὁποῖοι εἶναι πολὺ μεγαλύτεροι ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐστοίχισαν πολὺ ὀλιγώτερα. Λαμβάνοντες ὅμως ὑπ' ὄψιν τὴν ἀμύθητον πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν καὶ ὅτι αἱ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν δαπάναι ἦσαν μέχρι σπατάλης ἀφειδεῖς, δυνάμεθα νὰ τὸ δεχθῶμεν κατὰ προσέγγισιν, ὅσον ὑπέρογκον καὶ ἂν φαίνεται τὸ ποσὸν τοῦτο. (Τὸ ζήτημα ἐξητάσθη ἐν λεπτομερείᾳ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἀνδρ. Ἀνδρεάδου, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς δημοσίας οἰκονομίας, 1918, σ. 549 ἑξ.).

Ἡ συντήρησις καὶ ὁ κλῆρος.

Αἱ δαπάναι δ' ἐκεῖναι δὲν ἦσαν αἱ μόναι ὑπερβολικαί. Ὁ μέγας ναὸς ἐξηκολούθησε νὰ βαρύνῃ τὸ δημόσιον ταμεῖον μὲ ἀφάνταστα ἔξοδα προσωπικοῦ, συντηρήσεως, ἱεροτελεστιῶν καὶ ἔξοδα ἐπισκευῶν. Τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν τελετῶν, ἡ ὁποία παρέμεινεν παρ' ὅλην τὴν πτωχείαν τοῦ κράτους ἕως τοὺς τελευταίους χρόνους (ὡς ἐξάγομεν ἐκ περιγραφῶν τῶν περιηγητῶν, ὅπως ἐκ τῆς μνημονευθείσης τοῦ Ρώσου προσκυνητοῦ σχετικῶς μὲ τὴν στέψιν τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ), τὴν ἐπλήρωσαν πολλάκις οἱ κάτοικοι μὲ βαρυτάτην φορολογίαν. Θὰ δειχθῇ δὲ ἡ δαπάνη, ἂν σημειωθῇ ἀπὸ τὴν παράδοσιν, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπροίκισε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μὲ 365 κτήματα, ὅσας ἡμέρας ἔχει ὁ ἐνιαυτός.

Ἄλλην ἰδέαν μᾶς δίδει τὸ προσωπικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὡς πρὸς τοῦτο ἔχομεν ἀκριβεστάτην πληροφορίαν διὰ τὴν παλαιοτέραν περίοδον. Αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς ὥρισε διὰ Νεαρᾶς τὸ διὰ τὴν διακονίαν τοῦ μεγάλου ναοῦ προωρισμένον προσωπικόν. Ἀπετέλουν δὲ τοῦτο 525 κληρικοί, ἤτοι 60 ἱερεῖς, 100 διάκονοι, 40 διακόνισσαι, 90 ὑποδιάκονοι, 110 ἀναγνῶσται, 25 ψάλται καὶ 100 πυλωροί. Ἐννοεῖται, ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐποίκιλλεν ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν προσκεκολλημένων ἀνθρώπων. Οἱ ἀναφερόμενοι δὲ ψάλται 25 εἶναι ἀναλόγως ὀλίγοι καὶ γνωρίζομεν ὅτι πολλάκις συνεπληροῦντο καὶ δι' ἐκτάκτων. Ἦσαν δὲ οἱ *Ἁγιοσοφῖται* ψάλται διάσημοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπίσης καὶ οἱ *Ἁγιαποστολῖται* (τοῦ ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων). Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος συχνότατα τοὺς ἀναφέρει εἰς τὴν «Ἔκθεσιν τῆς Βασιλείου τάξεως», ὡς ψάλλοντας εἰς τὸ Παλάτιον καθ' ὡρισμένας μεγάλας ἑορτάς.

Πάντα δὲ ταῦτα, ἡ ἀφάνταστος μεγαλοπρέπεια καὶ δαπάναι τοιούτου κτίσματος, φέρουν τὸν ἀναγνώστην εἰς θαυμασμὸν διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν τοῦ κράτους ἐκείνου, τοῦ ὁποίου τὸ δημόσιον ταμεῖον εἶχε τόσον μεγάλην δαψίλειαν, ὥστε νὰ ἐπαρκῇ εἰς τοιαύτας ὑπερόγκους δαπάνας.

Τὰ διπλᾶ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ.

Ἀφοῦ μετὰ ἐργασίαν ἀδιάκοπον πέντε ἐτῶν (532 - 537) ἐτελείωσεν ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὁ Ἰουστινιανὸς ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια μὲ ἀφάνταστον μεγαλοπρέπειαν, τὴν 27 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 537. «Καὶ ἦλθεν ὁ βασιλεύς, λέγει ὁ χρονογράφος, ἀπὸ τοῦ Παλατίου ἕως τῆς πύλης τοῦ Αὐγουστεῶνος ἐπὶ ἅρματος τετραΐππου, καὶ εἰσώδευσε μετὰ τοῦ σταυροῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου Εὐτυχίου. Ἔδραμε δὲ ἀπὸ τῶν βασιλικῶν πυλῶν μέχρι τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐκτείνας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἶπε: «Δόξα τῷ Θεῷ, τῷ καταξιώσαντί με τελέσαι τὸ τοιοῦτον ἔργον. *Νενίκηκά σε*, Σολομών» !

Μετὰ εἴκοσι καὶ πέντε ἔτη ἔπεσεν, ὡς εἴδομεν ὁ τροῦλλος τοῦ ναοῦ ἐκ φοβερῶν σεισμῶν. Ἐπειδὴ πεσὼν κατέστρεψεν ἐκ βάθρων τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν ὅπου ἦσαν τὰ ἐγκαίνια, διὰ τοῦτο ἐτελέσθησαν νέα ἐγκαίνια, δεύτερα ταῦτα. Ἔγιναν δὲ μεγαλοπρεπέστατα καὶ ταῦτα τὴν παραμονὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, τὴν 24 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 562. Ἴσως ἦσαν μεγαλοπρεπέστερα καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα. Διότι γνωρίζομεν ὅτι αἱ τελεταὶ διήρκεσαν πολλὰς ἡμέρας. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ *ὁ Παῦλος ὁ Σιλεντιάριος* ἐξεφώνησεν ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος τὸν εἰς ποίημα πανηγυρικὸν αὐτοῦ «*Ἔκφρασιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας*». Ὁ Ἰουστινιανὸς ἦτο ἤδη γέρων, κεκμηκὼς ἀπὸ τοὺς κόπους μακρᾶς βασιλείας, βεβαρυμένος ἀπὸ λύπας πολλάς. Ὁποία ἡ χαρὰ καὶ ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ ἐνδόξου ἐκείνου γέροντος, ὁ ὁποῖος ὠνειρεύετο εἰς τὸ μεγαλειῶδες κτίσμα αὐτοῦ τὸν σωματοποιημένον, τὸν ὑπέρτατον συμβολισμὸν τῆς κατισχύσεως τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον ἦτο ὁ μόνος κληρονόμος τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ὁ μόνος ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας!

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΡΗ ΑΥΤΗΣ

Συνολικὴ περιγραφὴ τοῦ μνημείου ὡς εἶναι σήμερον. Ὁ νέος ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμός.—Ἡ παλαιὰ διάταξις τοῦ ναοῦ.—Τὰ προσκτίσματα καὶ μέρη αὐτοῦ.—Ἡ λειτουργία καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ.

Εὑρισκόμεθα τέλος ἐνώπιον τῆς Ἁγίας Σοφίας, αὐτοῦ τοῦ μεγάλου μνημείου, ὄχι βεβαίως ὁποίου ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους του ὡς μητροπόλεως τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλὰ τοιούτου ὁπωσδήποτε, ὁποῖον τὸ ἐδημιούργησαν οἱ μεγαλεπήβολοι ἀρχιτέκτονές του, ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος. Τὰ βαρέα ἐξωτερικὰ ἀντιτειχίσματα, τὰ ὁποῖα ἐστήριξαν τὸ κτίριον κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἄλλαι ἐξωτερικαὶ προσθῆκαι, τὰ περὶ αὐτὸ κτισθέντα κτίρια κατὰ

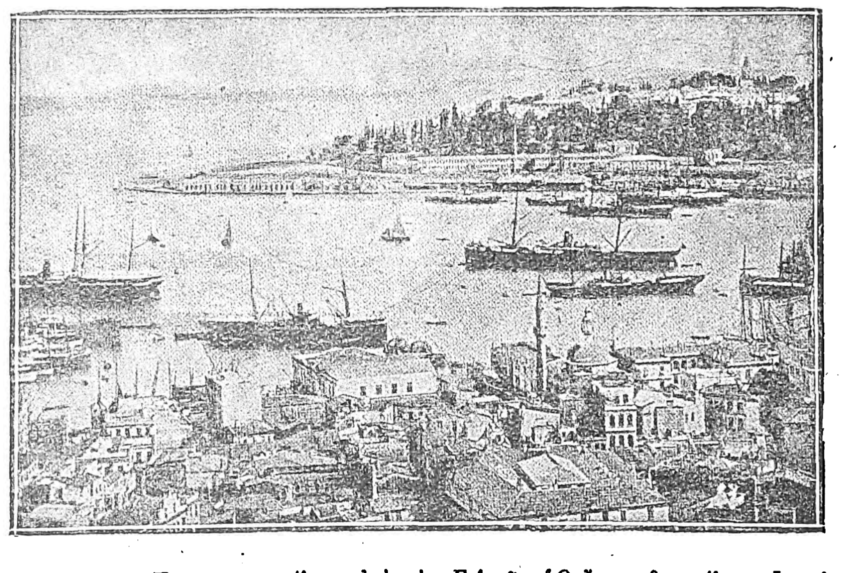

Ἄποψις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τὸν Γαλατᾶν. Ὁ ἔμπροσθεν κόλπος εἶναι ὁ εἰσχωρῶν εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν καὶ σχηματίζων τὸ θαυμάσιον Χρυσοῦν κέρας. Ἡ προέχουσα ἄκρα εἶναι ἡ πρὸς τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν κορυφὴ τοῦ τριγώνου, τὸ ὁποῖον σχηματίζει ἡ ὅλη πόλις. Ἐκεῖ εἰς τὸν λόφον, ὅπου φαίνονται τὰ δένδρα, ἦτο ἡ Ἀκρόπολις τοῦ Βύζαντος, τοῦ πρώτου Μεγαρέως ἱδρυτοῦ τοῦ Βυζαντίου. Ὄπισθεν εἰς τὴν πρὸς τὴν πέραν θάλασσαν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ Προποντίς, ἦτο τὸ Μέγα Παλάτιον, εἰς τὸν εὐρύτατον περίβολον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ὁ Ἱππόδρομος καὶ ἡ Ἁγία Σοφία.

τοὺς χρόνους τῶν Σουλτάνων, ὡς καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ μεταβολαὶ καὶ καταστροφαί, ἠλλοίωσαν βεβαίως τὴν ἀρχικὴν ἁρμονίαν καὶ τὸ θαυμαζόμενον κάλλος. Ἀλλὰ διὰ τὸν ἀρχαιολόγον ἵσταται τὸ μνημεῖον τὸ παλαιόν, δύναται ἡ ἐπιστήμη νὰ τὸ μελετήσῃ καὶ νὰ τὸ τοποθετήσῃ εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ γενικῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης. Ὁμοίως καὶ ὁ ποιητὴς δύναται, παρ' ὅλην τὴν σημερινὴν περὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἀλλοίωσιν, νὰ τὴν τοποθετήσῃ εἰς τὸ μαγικόν της περιβάλλον, ὡς ἐπροσπάθησα νὰ πράξω ἀνωτέρω.

Αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ μνημεῖον εἶναι πάντοτε πηγὴ πολυτιμοτέρα ἀπὸ κάθε κείμενον. Εἶναι ἡ ἄμεσος πηγή, διότι μᾶς θέτει ἀντιμετώπους μὲ αὐτὸ τὸ ἴδιον ἔργον, ὁποῖον κατεσκεύασαν αὐτὸ οἱ παλαιοὶ ἄνθρωποι, τὸ ὁποῖον βλέπομεν καὶ ἐξετάζομεν μὲ τοὺς ὀφθαλμούς μας, ὅπως περίπου τὸ εἶδον καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν, καὶ οἱ σύγχρονοι ἀκόμη τοῦ μνημείου ἄνθρωποι. Ὅσον καὶ ἂν εἶναι παρηλλαγμένον ὅμως ἡ ἔρευνα αὐτοῦ ἡ τεχνική, ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐρεύνης ταύτης δι' ὅσων ἔχομεν παλαιῶν περιγραφῶν, δύναται νὰ μᾶς κάμῃ νὰ τὸ ἀναπαραστήσωμεν ἐν τῇ ἀρχικῇ μορφῇ.

Ἤδη θέλω προβῇ πρῶτον εἰς τεχνικὴν περιγραφὴν τοῦ μνημείου, ὅπως τὸ βλέπομεν σήμερον ἐπισκεπτόμενοι αὐτό, καὶ θὰ ὁμιλήσω περὶ τοῦ σχεδίου καὶ τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ. Κατόπιν θ' ἀναπαραστήσω τὸ παλαιὸν μνημεῖον ἔχων βοηθοὺς τὰ παλαιὰ κείμενα καὶ πειστήρια τέχνης, καὶ θὰ προσπαθήσω ν' ἀκολουθήσω μαζὶ μὲ τοὺς Αὐτοκράτορας καὶ τὴν λαμπρὰν πομπὴν αὐτῶν, τὴν πορείαν των εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἀπὸ τὸ Παλάτιον, ὅπου ἐπήγαινον νὰ λειτουργηθοῦν.

Συνολικὴ περιγραφὴ τοῦ μνημείου.

Ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις.—Εἰς τὸν βλέποντα σήμερον ἀπὸ ἀποστάσεως τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἐντύπωσιν προκαλεῖ τὸ ὑψούμενον εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ἀτέ-

Digitized by Google

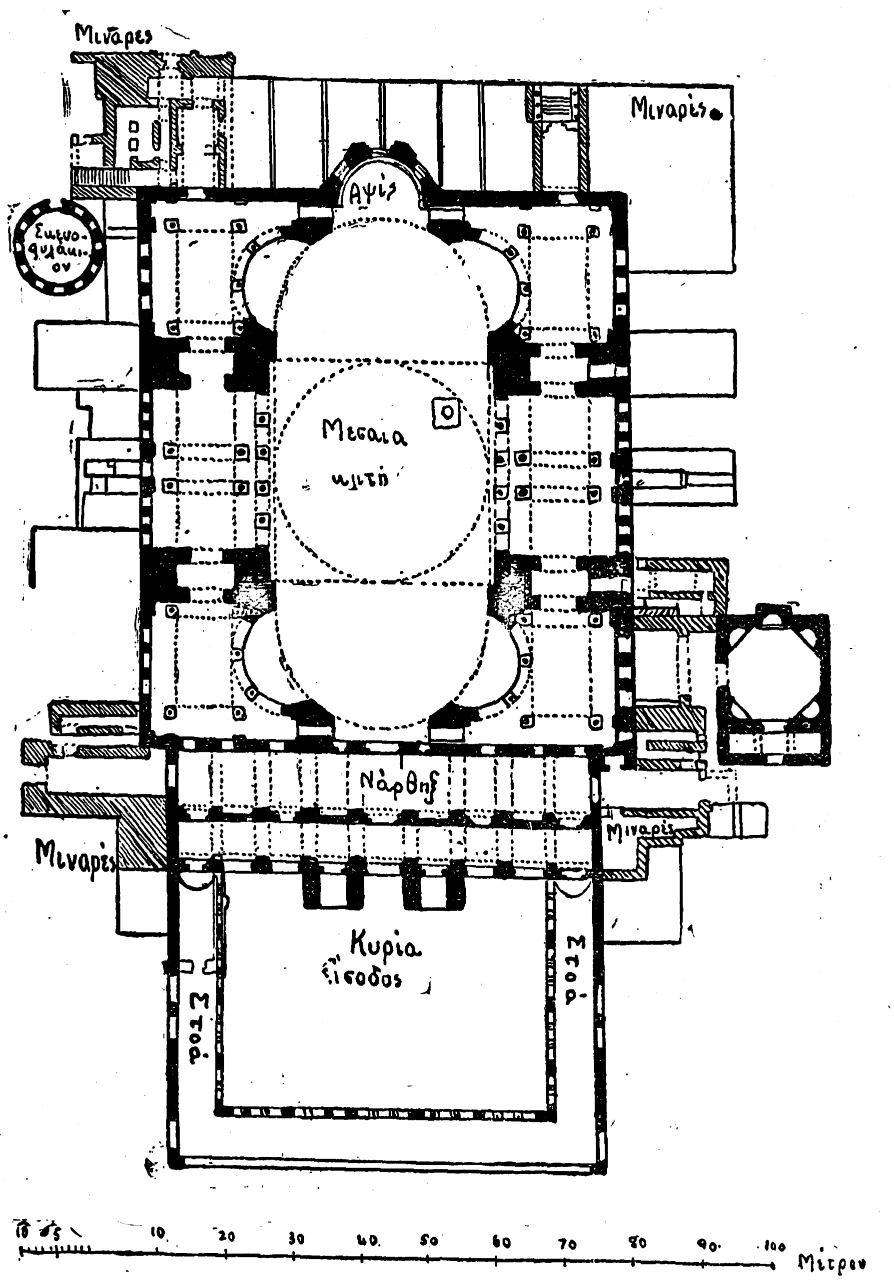

Ἡ εἰς τὸ ἔδαφος κάτοψις τοῦ ναοῦ μὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ αἰθρίου.

ραντον σφαιροειδὲς ἐπιστέγασμα, τὸ ὁποῖον σκεπάζει αὐτὴν καὶ τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ ὄγκου του κυριαρχεῖ ὁλοκλήρου τοῦ οἰκοδομήματος. Ὁ ἡμισφαιρικὸς οὗτος θόλος, ὁ ὁποῖος σκεπάζει τὴν ἐκκλησίαν εἶναι ὁ λεγόμενος *τροῦλλος*. Ἐκπηδᾷ δὲ ὁ τροῦλλος οὗτος ἀπὸ τὸν κεντρικὸν τετράγωνον χῶρον, εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ ὁποίου πρὸς ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς φαίνονται δύο μεγάλα ἡμιθόλια (ἡμίσεις τροῦλλοι), τὰ ὁποῖα εἶναι κάτωθεν τοῦ κεντρικοῦ καὶ ὑποστηρίζουν αὐτόν. Εἰς δὲ τὰς πλαγίας πλευράς, τὴν βορείαν καὶ νοτίαν, ἀνοίγονται μεγάλα τόξα, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶναι τοποθετημένα τὰ παράθυρα, τὰ ὁποῖα ρίπτουσι φῶς εἰς τὸν ναόν.

Κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους αἰῶνας ἐπεσωρεύθησαν ἐπάνω εἰς τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Ἰουστινιανοῦ διάφορα παράσιτα κτίσματα, καὶ δὴ ὀγκώδεις τειχοδομίαι καὶ ἀντιτειχίσματα, διὰ νὰ στηρίξουν τὸν βαρὺν τροῦλλον καὶ νὰ στερεώσουν καθόλου τὸν ναόν. Βλεπομένη ἡ Ἁγία Σοφία μὲ τοὺς βαρεῖς ἐκείνους ὄγκους τῶν ἀντιτειχισμάτων δὲν παράγει εὐθὺς ἀμέσως ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν. Ὁ παμμεγέθης δὲ τροῦλλος ὑψώνεται μὲν ἄνω τῶν παρασίτων αὐτῶν κτισμάτων, ἔχει εἰς τὴν βάσιν τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν παραθύρων, τὰ ὁποῖα τοῦ προσδίδουν ἐλαφρότητα, καλύπτει ὅμως ὅλην τὴν ἄλλην στέγην τῆς οἰκοδομῆς ἀπ' εὐθείας, χωρὶς νὰ μεσολαβῇ τὸ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους συνηθιζόμενον τύμπανον, τὸ ὁποῖον καθιστάνει ραδινὸν τὸν τροῦλλον. Ἔπειτα ἡ ἐξωτερικὴ οἰκοδομία τοῦ κτιρίου, καὶ ἂν ἦτο ἐλεύθερον, ὅπως κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, δὲν παρεῖχε τίποτε τὸ ἰδιάζον, δὲν παρεῖχε τὴν εὐάρεστον ἐκείνην ὄψιν τῆς πολυχρωμίας, τὴν ὁποίαν παρέχουν οἱ μεταγενέστεροι ναοί. Μία βυζαντινὴ οἰκοδομὴ τοῦ 6ου αἰῶνος μὲ τοὺς τοίχους γυμνούς, οἰκοδομημένους μόνον μὲ σειρὰς μεγάλων πλίνθων, παρέχει θέαν ἀρκετὰ πτωχὴν καὶ μονότονον.

Ἀπὸ μακρὰν ἐν τούτοις καὶ σήμερον ἡ Ἁγία Σοφία κάμνει μεγάλην ἐντύπωσιν διὰ τὸν ἐπιβλητικὸν ὄγκον της καὶ δικαιολογεῖ τὴν ὡραίαν παρατήρησιν τοῦ Προκοπίου, ὅτι δεσπόζει ὅλων τῶν ἄλλων οἰκοδομῶν τῆς πόλεως. Εὐκόλως δὲ διακρίνει τις τὴν κυρίαν γραμμὴν τοῦ σχεδίου. Εἶναι δὲ αὕτη τὸ κεντρικὸν τετράγωνον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὑψώνεται παμμεγέθης ὁ τροῦλλος. Ἀλλ' ὅμως ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κρίνωμεν τὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας, τοὐλάχιστον τὰς παλαιοτέρας, ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν. Ἰδίως, εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ὅλην τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τόλμην, ὅλην τὴν πολυτέλειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν τὴν ἐφύλασσον οἱ Βυζαντινοὶ διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐκκλησίας των.

Τὸ ἐσωτερικόν. Οἱ νάρθηκες. — Εἰσερχόμεθα εἰς τὸν ναόν. Διερχόμεθα πρῶτον διπλοῦν νάρθηκα, ἐξωτερικὸν καὶ ἐσωτερικόν. Καὶ οἱ δύο νάρθηκες ἔχουν τὸ μῆκος σχεδὸν τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος (κατά τι μικρότερον ἔνθεν καὶ ἔνθεν). Εἰς τὴν ἐξωτερικὴν Δυτικὴν πρόσοψιν, εἰς τὴν πρόσοψιν τῆς κυρίας εἰσόδου, ἔχει ὁ ναὸς πέντε πύλας, αἱ ὁποῖαι φέρουν εἰς τὸν ἐξωνάρθηκα, ἐκ τοῦ ὁποίου πάλιν ἄλλαι πέντε φέρουν εἰς τὸν ἐσωνάρθηκα. Οἱ νάρθηκες, ὅπως εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας, εἶναι στενοὶ μακροὶ διάδρομοι, οἱ ὁποῖοι δὲν διακόπτονται ὑπὸ κιόνων, *δρομικοί*, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί. Ὁ πρῶτος μάλιστα εἶναι στενώτερος τοῦ ἐσωτερικοῦ, ἔχων σχεδὸν τὸ ἥμισυ εὖρος αὐτοῦ. Στεγάζονται καὶ οἱ δύο νάρθηκες δι' ἐννέα σταυροθολίων, τὰ ὁποῖα διαδέχονται ἄλληλα κατὰ μῆκος. Ἕκαστον τῶν σταυροθολίων χωρίζεται καὶ καθορίζεται ἀπὸ τοῦ ἄλλου διὰ τόξων, τὰ ὁποῖα στηρίζονται εἰς παραστάδας ἀπέναντι ἀλλήλων ἐπὶ τῶν ἐσωτερικῶν τοίχων. Ἐκτὸς τῶν πέντε πυλῶν ἔχουν οἱ νάρθηκες καὶ κατὰ τὰς πλαγίας πλευρὰς πύλας. Αἱ πλάγιαι πύλαι τοῦ ἐξωνάρθηκος, αἱ ὁποῖαι εἶναι νεώτεραι, ἀλλ' εἰς τὴν θέσιν παλαιῶν, ὁδηγοῦν σήμερον εἰς τοὺς δύο μιναρέδες, οἱ ὁποῖοι ὑψοῦνται εἰς τὸ Β. καὶ Ν. ἄκρον αὐτοῦ. Εἰς τὰς στενὰς πλευρὰς τοῦ ἐσωνάρθηκος, πρὸς Β. καὶ πρὸς Ν., ὑπάρχουν δύο πρόδομοι, εἴτε προπύλαια. Διὰ τοῦ Βορείου σήμερον ἐπιτρέπουσιν οἱ Ὀθωμανοὶ τὴν εἴσοδον εἰς τὸν ναόν, κατὰ δὲ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἐχρησίμευεν ἴσως τὸ Νότιον προπύλαιον ὡς εἴσοδος, καὶ μάλιστα ὡς εἰκάζεται ὑπό τινων, ἐπισημοτάτη τῶν Αὐτοκρατόρων.

Ἀπὸ τὸν ἐσωνάρθηκα ἐννέα πύλαι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μεσαία εἶναι ἡ πλατυτέρα καὶ ὑψηλοτέρα, ὁδηγοῦν εἰς τὸν κυρίως ναόν. Μόλις διέλθωμεν τὸ κατώφλιον τῆς μεγάλης πύλης εὑρισκόμεθα ἐνώπιον ἐκπάγλου καὶ ἀληθῶς ἀπιστεύτου θεάματος.

Ὁ ναός.—Ἐνώπιον ἡμῶν ἀνοίγεται εὐρεῖα παμμεγέθης αἴθουσα ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἔχουσα ὀγκωδεστάτας παραστάδας καὶ μεταξὺ αὐτῶν σειρὰς κιόνων, οἱ ὁποῖοι χωρίζουν τὴν μεσαίαν ταύτην αἴθουσαν ἀπὸ ἄλλας πλαγίας στενωτέρας. Ἀπέναντί μας, εἰς τὸ βάθος, βλέπομεν εὐρύτατον ἡμιθόλιον, ἄνω δὲ θόλον ἀπέραντον ἡμισφαιρικόν, ὁ ὁποῖος στεγάζει ὡς οὐρανὸς τὸ κέντρον τῆς ἐκκλησίας. Ἡ αἴθουσα αὕτη μὲ τὰ πλάγια διαμερίσματά της, τὰ ἑκατέρωθεν τῶν κιονοστοιχιῶν, εἶναι ὁ κυρίως ναός, ὁ *ναός*, ἡ κυρίως *ἐκκλησία*, τὸ προσκύνημα τοῦ λαοῦ (oratorium populi), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἱερόν, τὸν χῶρον τῆς ἀναιμάκτου θυσίας καὶ τῶν ἱερέων. Τὰ τρία ταῦτα διαμερίσματα τοῦ κυρίως ναοῦ εἶναι τὰ *κλίτη* ἢ αἱ *κλιταί*, εἰς τὰς ὁποίας ἦσαν πάντοτε διῃρημέναι αἱ Χριστιανικαὶ ἐκκλησίαι. Οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι, οἱ ὁποῖοι περικλείουν τὴν εὐρυτάτην ταύτην ἐπιμήκη αἴθουσαν, τὸ μεσαῖον κλίτος μὲ τὰ πλάγια, καὶ τὰ τρία ἀποτελοῦν ἕνα μέγαν τετράγωνον χῶρον. Εἰς ὅλον δὲ τὸν τετράγωνον τοῦτον χῶρον διαγράφεται πάλιν ἄλλος μεσαῖος τετράγωνος, καὶ τὸ κεντρικὸν τοῦτο τετράγωνον στεγάζεται διὰ τοῦ τῶν πάντων δεσπόζοντος ἡμιθολίου, τὸ ὁποῖον λέγεται *τροῦλλος*, ὅπως ἐλέγετο καὶ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν.

Τὸ κεντρικὸν τοῦτο τετράγωνον καθορίζεται διὰ τεσσάρων ὀγκωδεστάτων παραστάδων. «Κατὰ δὲ τὰ τοῦ ναοῦ μέσα, λέγει ὁ Προκόπιος (ἔνθα ἀνωτ. σ. 175) *λόφοι χειροποίητοι* ἐπανεστήκασι τέσσαρες, οὓς καλοῦσι *πεσσούς*, δύο πρὸς βορρᾶν, δύο πρὸς ἄνεμον νότον, ἀντίοι τε καὶ ἴσοι ἀλλήλοις, κίονας ἐν μέσῳ ἑκάτεροι κατὰ τέσσαρας μάλιστα ἔχοντες. Πεποίηνται δὲ οἱ λόφοι διὰ λίθων εὐμεγέθων... *εἰς ὕψος μέγα φθάνουσιν*. Θὰ ἐνόμιζες βλέπων αὐτούς, ὅτι εἶναι ἀπότομοι σκόπελοι». Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τῶν τεσσάρων πεσσῶν ἐγείρονται εἰς ὕψος τέσσαρες, ἀπέραντοι ἀψῖδες, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τετράγωνον. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀψίδων, εἰς τὰς γωνίας τοῦ τετραγώνου τούτου, σχηματίζονται μεγάλα (σφαιρικὰ) τρίγωνα, ὅπου φαίνονται καὶ σήμερον ἀκόμη εἰκονισμένα κολοσσιαῖα Σεραφείμ. Ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν γιγαντιαίων ἀψίδων

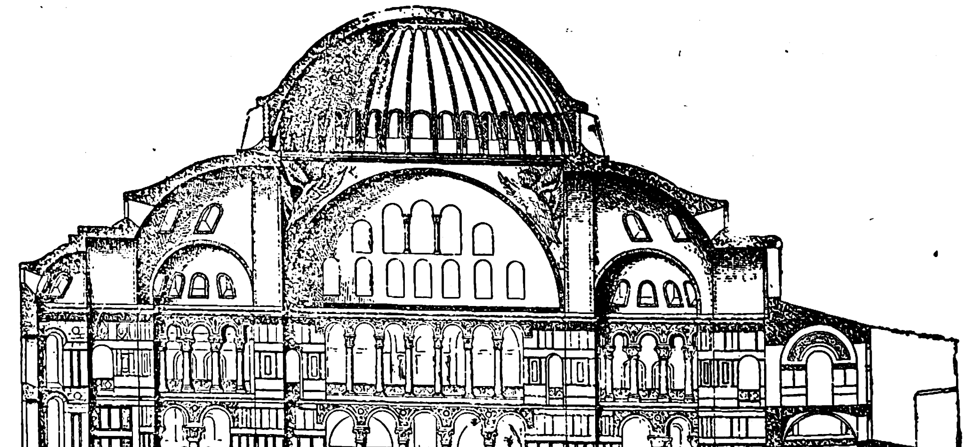

Τομὴ κατὰ μῆκος.—Ἐνταῦθα εἶναι καταφανὴς ἡ «μετεωριζομένη» ἁρμονία τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ συνόλου. Αἱ σειραὶ τῶν ἀψίδων τῆς κλιτῆς καὶ τοῦ γυναικονίτου, ἄνω αὐτῶν αἱ μεγάλαι ἀψῖδες τῶν πεσσῶν, πλαγίως καὶ ἑκατέρωθεν τὰ ἡμιθόλια, καὶ τέλος ὁ παμμεγέθης τροῦλλος, ὁ ὁποῖος συνέχει τὸ ὅλον οἰκοδόμημα, ἀποτελοῦν «ἰσχυροτάτην ἀρχιτεκτονικὴν δημιουργίαν».

Digitized by Google

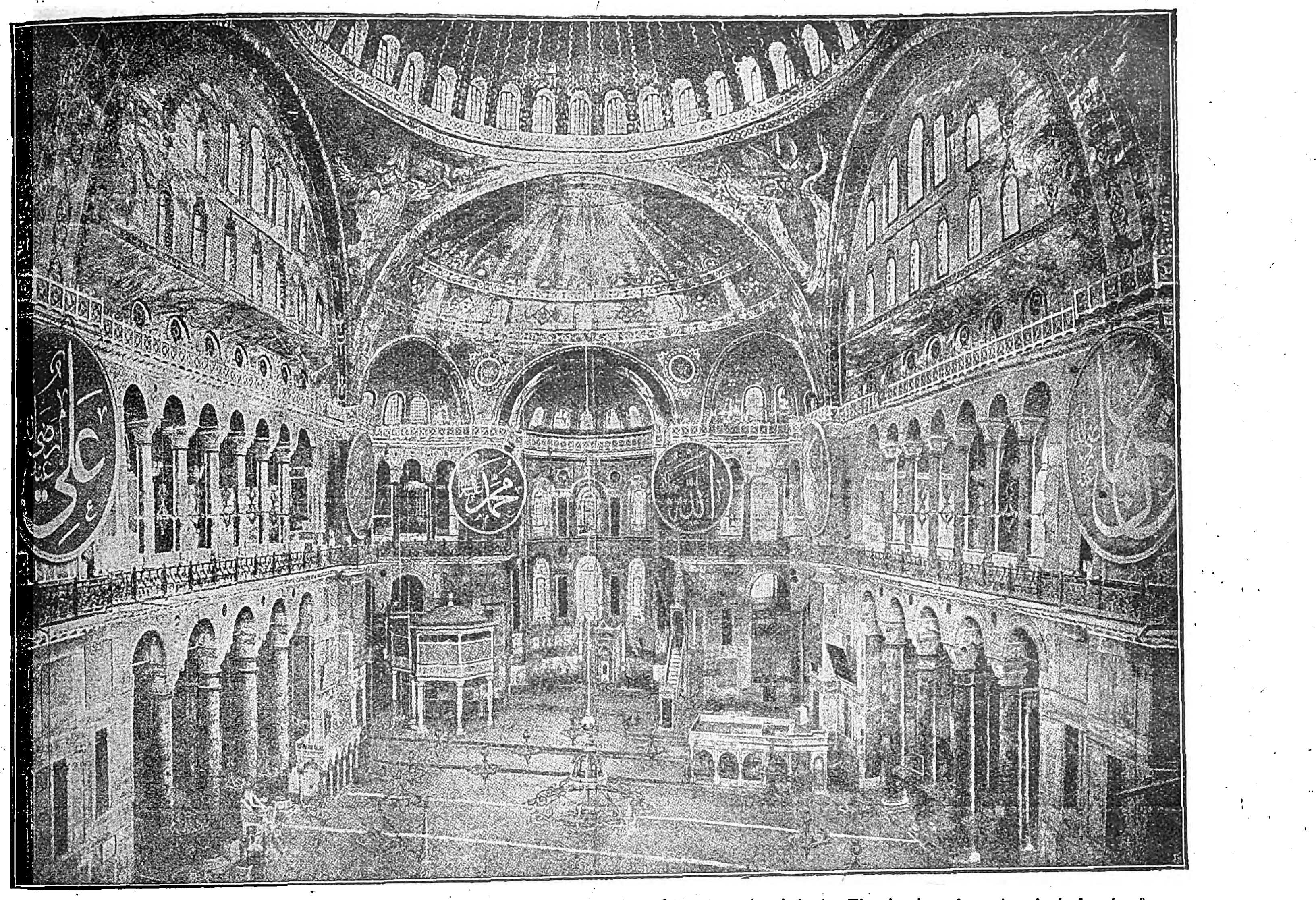

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁρώμενον ἀπὸ Δ. ἀπὸ τὴν εἴσοδον πρὸς Α. πρὸς τὸ ἱερόν. Εἰς τὸ μέσον ἡ κυρία κλιτή, ἑκατέρωθεν οἱ κίονες, πέραν τῶν ὁποίων εἶναι αἱ πλάγιαι κλιταί, ἄνω τῶν κιόνων τούτων οἱ κίονες τοῦ γυναικωνίτου. Εἰς τὸ βάθος ἀπέναντι καὶ πλαγίως τρεῖς μεγάλαι ἁψῖδες, ἡ δὲ ἀπέναντι κοιλαίνεται καὶ σχηματίζει τὸ ἡμιθόλιον, εἰς τὰς γωνίας τὰ τρίγωνα μὲ τὴ Σεραφείμ. Ὁ τροῦλλος μὲ σειρὰν παραθύρων, τὰ ὁποῖα «φαίνονται ὡς νὰ διακόπτουν τὴν οἰκοδομίαν», καλύπτει πάντα τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ταῦτα μέρη ὡς ἀληθὴς οὐρανός.

καὶ ἐπὶ τῆς εὐθείας τῶν τριγώνων, τὰ ὁποῖα ἔχουν πρὸς τὰ κάτω τὴν μίαν γωνίαν, στηρίζεται ἀπέραντος κυκλοτερὴς οἰκοδομία, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ τόσον συνεχῆ σειρὰν παραθύρων, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι «διαγελᾷ πάντοτε ἡ ἡμέρα» καὶ πίπτουν ἐντὸς τοῦ ναοῦ ποταμοὶ φωτός. Ἀπὸ τὴν κυκλοτερῆ ταύτην βάσιν ὑψώνεται ὁ τροῦλλος «σφαιροειδὴς θόλος», ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ κάτωθεν αὐτοῦ εἶναι συνεχόμενα παράθυρα, φαίνεται ὅτι «δὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς οἰκοδομίας, ἀλλ' εἶναι ἐξηρτημένος διὰ χρυσῆς ἁλύσεως ἀπὸ τὸν οὐρανόν».

Συνώψισα, διασκευάσας πρὸς εὐχερεστέραν κατανόησιν, τὴν περιγραφὴν τοῦ Προκοπίου. Δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ κάμωμεν σήμερον ἄλλην περιγραφήν· τόσον ὡραῖα, τόσον προσφυέστατα τὰ λέγει ὁ παλαιὸς ἱστορικός, ὥστε καὶ σήμερον μετὰ δεκαπέντε αἰῶνας ὁ θεατὴς αὐτὰ βλέπει καὶ ὁ ἀρχαιολόγος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρέπει νὰ τὰ εἴπῃ.

Καὶ ἀληθῶς ὁ τροῦλλος αὐτὸς ὁ παμμεγέθης, ὁ ὁποῖος ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ κέντρου τοῦ μεγάλου οἰκοδομήματος καὶ δεσπόζει τῶν πάντων, ὡς ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτὸς εἶναι, ὁ ὁποῖος κινεῖ τὸ ἀπέραντον θάμβος τοῦ διερχομένου τὸ κατώφλιον τῆς μεγάλης μεσαίας πύλης πρὸς τὸν κυρίως ναόν.

Ἀλλὰ καὶ ἂν καταβιβάσωμεν τὸ βλέμμα πρὸς τὰ κάτω, ὁ θαυμασμός μας δὲν θὰ ἐλαττωθῇ. Ὡς εἴμεθα ἐστραμμένοι πρὸς τὸ βάθος, πρὸς τὸ ἱερόν, θὰ ἴδωμεν τὴν ὑπὲρ τοῦτο μεγάλην ἁψῖδα νὰ μένῃ ἀνοικτὴ καὶ νὰ ἀνοίγεται εἰς ἓν εὐρύτατον ἡμιθόλιον (τὸ ἥμισυ τοῦ τρούλλου), τὸ ὁποῖον στηρίζει τὸν τροῦλλον. Τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Δ. πλευράν, τῆς εἰσόδου, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχομεν εἰσέλθει. Κάτω τοῦ Α. ἡμιθολίου, ὑπάρχουν τρία μικρότερα πρὸς ὑποστήριξιν αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἄνοιγμα δὲ τοῦ μεσαίου ἀνοίγεται ἡ ἁψὶς ἡ ἡμικυκλικὴ τοῦ ἱεροῦ. Οὕτως ἐπὶ μὲν τῶν μεγάλων ἁψίδων τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δυτικῆς στηρίζονται δύο μεγάλα ἡμιθόλια. Τοὐναντίον πρὸς Β. καὶ Ν. τοῦ μεγάλου τρούλλου αἱ μεγάλαι ἁψῖδες κλείονται διὰ τοίχου καθέτου ἢ μᾶλλον διὰ σειρῶν κιονίσκων.

Διὰ δὲ τῶν ἑκατέρωθεν ἡμῶν κιονοστοιχιῶν πηγαίνομεν εἰς τὰ πλάγια κλίτη. Ὑπεράνω δὲ τῶν πλαγίων τούτων κλιτῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι πολὺ στενώτερα καὶ χαμηλότερα τοῦ μεσαίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἱστάμεθα περιγράφοντες τὸν ναόν, ὡς καὶ ὑπεράνω τοῦ νάρθηκος, ὑψοῦται ὁ ἄνω ὄροφος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ γυναικωνίτης, ὡς καὶ σήμερον εἰς τὰς ἐκκλησίας μας. Ἀκόμη καὶ σήμερον θαμβώνεται ὁ θεατὴς ἀπὸ τοὺς ποικιλοχρώμους κίονας, τὰ πολύχρωμα μάρμαρα, τὰ ὁποῖα σκεπάζουν τοὺς τοίχους, ἀπὸ τὰς ἐξαισίας λεπτότητος καὶ ποικιλίας γλυπτὰς διακοσμήσεις.

Τοιαύτη εἶναι ἡ συνολικὴ ὄψις τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ μεγαλειώδους μνημείου. Εἰς τὰς ἀρχιτεκτονικὰς γραμμὰς καὶ τὴν ὅλην ἀρχιτεκτονικὴν διάταξιν εἶναι ἡ Ἁγία Σοφία ὡς ὅταν τὴν ἐθαύμαζον οἱ εὐσεβεῖς Βυζαντινοί. Πάντα δὲ ταῦτα, ὅπως περιεγράφησαν, δύναται νὰ τὰ ἴδῃ ὁ προσεκτικὸς ἀναγνώστης παρατηρῶν τὴν παρατιθεμένην εἰκόνα τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Εἶναι δὲ τὰ πάντα εὐρύτατα καὶ ἀληθῶς μεγαλειώδη καὶ ὑπὸ ἔποψιν μεγέθους καὶ ὕψους. Τὸ ἐσωτερικὸν παρουσιάζει ἐπιφάνειαν 7,000 τετραγ. μέτρων, χωρεῖ δὲ 23,000 ἀνθρώπους. Τὸ μέγα παραλληλόγραμμον τοῦ κυρίως ναοῦ, σχεδὸν τετράγωνον ἀπὸ τὴν ἐκ τοῦ ἐσωνάρθηκος εἴσοδον ἕως τὴν ἁψῖδα τοῦ ἱεροῦ, εἶχε μῆκος 77 μέτρων ἐπὶ 71 μ. πλάτος. Τὸ ὕψος τοῦ τρούλλου ἀπὸ τὸ ἔδαφος εἶναι 54 μέτρων, δηλαδὴ 11 μ. ὑψηλότερον ἀπὸ τὸ Πάσεον τοῦ Ἀγρίππα εἰς τὴν Ρώμην, ἡ δὲ διάμετρος τοῦ τρούλλου εἶναι 31 μέτρων, δηλαδὴ εἶναι ὁ εὐρύτερος τροῦλλος οἰκοδομῆς ἀπὸ ὅσους ὑπάρχουν στεγάζοντες τετράγωνον χῶρον.

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ τρούλλου, ἀντὶ τοῦ ἀπαστράπτοντος μεγαλοπρεποῦς ψηφιδωτοῦ, εἶναι ἐν κύκλῳ ἐπὶ πρασίνου ἐδάφους ζωγραφισμένη παλαιὰ Ἀραβικὴ ἐπιγραφή: «Ἐν ὀνόματι Θεοῦ τοῦ ἐλεήμονος, τοῦ εὐσπλάγχνου. Ὁ Θεὸς ἐστι τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς...». Αἱ ἄλλαι κατωτέρω ἐν κύκλοις ἐπιγραφαί, αἱ νεώτεραι διακοσμήσεις, κάτωθεν τῶν ὁποίων θὰ εἶναι τὰ περίλαμπρα ἀρχαῖα ψηφιδωτά, τὸ βῆμα τοῦ Κορανίου, τὰ ἄλλα χυδαῖα Τουρκικὰ ἔπιπλα, τὸ μιχρὰμπ τοῦ ἱεροῦ— ὅλα αὐτὰ φαίνονται εἰς τὸν εὐσεβῆ σήμερον θεατὴν ὡς αὐθάδεις προκλήσεις τῆς Ἰσλαμικῆς βαρβαρότητος, αἱ ὁποῖαι βεβηλώνουν τὸ ἔκπαγλον μνημεῖον. Ὅστις ὅμως κατορθώνει, ἀποβάλλων πάντα ταῦτα, νὰ ἀναπαραστήσῃ ἐν ἑαυτῷ τὰς μεγάλας καὶ θεμελιώδεις γραμμὰς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐκεῖνος θὰ μείνῃ κατάπληκτος, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὅπως καὶ οἱ νεώτεροι ἐπιστήμονες, βλέπων ἐνώπιόν του «θαῦμα τόλμης καὶ τέχνης, θαῦμα εὐσταθείας τολμηρᾶς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἁρμονίας», καί, ὡς εἶπεν εἰδικώτατος κριτὴς «μίαν ἀπὸ τὰς ἰσχυροτάτας ἀρχιτεκτονικὰς δημιουργίας, τὰς ὁποίας εἶδεν ὁ κόσμος». Καὶ οὕτως ἐνθυμεῖται τις πάλιν τὸν Προκόπιον, κατὰ τὸν ὁποῖον «*θέαμα ἡ ἐκκλησία κεκαλλιστευμένον γεγένηται, εἰς μὲν τοὺς βλέποντας ὑπερφυσικόν, εἰς δὲ τοὺς ἀκούοντας ἐντελῶς ἀπίστευτον*».

Ὁ νέος ἀρχιτεκτονικὸς ρυθμός.

Ἀλλ' ἂς ἔλθωμεν ἤδη νὰ ἐξηγήσωμεν δι' ὀλίγων πῶς οἱ δαιμόνιοι ἀρχιτέκτονες Ἀνθέμιος καὶ Ἰσίδωρος κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσουν τοιοῦτον οἰκοδόμημα — μίαν ἀπέραντον αἴθουσαν, στεγαζομένην εἰς τὸ μεσαῖον τετράγωνον διὰ κυκλοτεροῦς στεγάσματος, τοῦ τρούλλου. Οἱ ἀρχαῖοι καλῶς φαίνεται ἐνόησαν τὸ μέγα κατόρθωμα, διότι ἡ τεχνικὴ περιγραφὴ τοῦ Προκοπίου δεικνύει ὅτι τοῦτο τὸ φαινόμενον, ἡ οἰκοδομία τοῦ τρούλλου καὶ ἡ διὰ τούτου στέγασις, ἔκαμαν τὴν μεγίστην ἐντύπωσιν εἰς αὐτόν.

Τὸ σχῆμα τῶν ἐκκλησιῶν.—Ὅταν ὁ Ἰουστινιανὸς ἔκτισε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εἶχον διέλθει δύο αἰῶνες, ὁ 4ος καὶ 5ος αἰὼν μ. Χ., ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶχεν ἤδη ἀρχίσει νὰ συγκροτῆται ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶχεν ἀρχίσει νὰ γίνεται μεγάλη πόλις, ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶχε λάβει τὴν μονοκρατορίαν, δὲν εἶχε γίνει τὸ μέγα κέντρον τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ὅπως γίνεται ἀπὸ τὴν κτίσιν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας. Εἰς τὰς μεγάλας Ἑλληνιστικὰς χώρας καὶ πόλεις,— τῆς Αἰγύπτου, τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας,— ἐξακολουθεῖ ἀκόμη ἔντονος ὁ βίος καὶ ὁ πολιτισμός, ἀπὸ αὐτὰς διασπείρονται τὰ σπουδαιότατα ἔργα τέχνης καὶ οἱ ἀρχιτεκτονικοὶ τύποι.

Τὸν 5ον καὶ 6ον αἰῶνα τὰ ποικίλα ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐσυνηθίζοντο εἰς τὴν Ἑλληνιστικὴν Ἀνατολήν, διασπείρονται εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας. Τοιαύτη εἶναι ἡ βασιλική, ἡ διαιρουμένη εἰς κλίτη χωριζόμενα διὰ κιονοστοιχιῶν, ἐστεγασμένη διὰ ξυλίνης στέγης («ξυλόστεγος») καὶ λήγουσα εἰς ἁψῖδα (τὸ ἱερόν). Τοιαῦτα ἐπίσης, ἀλλ' εὐαριθμότερα, εἶναι τὰ οἰκοδομήματα τὰ κυκλοτερῆ (αἱ rotondae) τὰ ἐστεγασμένα διὰ ἡμισφαιρικοῦ θόλου.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον ἀπὸ τὴν Συρίαν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἔρχονται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀρχιτεκτονικοὶ τύποι ναῶν περισσότερον δύσκολοι καὶ πολύπλοκοι. Καὶ εἶναι οὗτοι τύποι οἰκοδομῶν, αἱ

Digitized by Google

ὁποῖαι στεγάζονται διὰ διαφόρων θόλων, τοποθετημένων καὶ ἰσορροπημένων μὲ μεγάλην τέχνην. Τὰ ἀρχιτεκτονικὰ ταῦτα ὑποδείγματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς δὲν ἀντιγράφονται δουλικῶς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρχιτεκτόνων τῆς Εὐρώπης, ἀλλὰ τροποποιοῦνται, τελειοποιοῦνται ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα. Ἡ Βυζαντινὴ ἀρχιτεκτονική, ἡ προελθοῦσα ἀπὸ τὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶχεν ἀνάπτυξιν ὀργανικήν. Μακρὰ προεργασία καὶ ἐπίπονος ἔγινεν ἕως τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος εὗρον καὶ ἐδημιούργησαν τὸ πρωτότυπον καὶ ἰσχυρὸν καὶ ἁρμονικὸν δημιούργημά των, τὸ ὁποῖον ἔδωκε διὰ πρώτην φορὰν καὶ συγχρόνως ὑπὸ τὸν τελειότερον τύπον, νέον ἀρχιτεκτονικὸν ρυθμὸν εἰς τὴν τέχνην, κυριαρχήσαντα ἐπὶ αἰῶνας μακροὺς καὶ ἕως σήμερον διατηρούμενον.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν διάφοροι ἀρχιτεκτονικοὶ τύποι, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν ἐπεκράτησαν. Ἡ τρίκογχος ἐκκλησία, ἡ φέρουσα τρεῖς ἁψῖδας, ἤτοι ἡμικυκλικὰς κόγχας, δύο πρὸς Β. καὶ Ν. μίαν πρὸς τὸ ἱερὸν καὶ σχηματίζουσα σταυρόν. Αἱ ἁψῖδες εἶναι κεκαλυμμέναι διὰ ἡμιθολίων, τὰ ὁποῖα στηρίζουν τὸν κεντρικὸν τροῦλλον (ὁ τοιοῦτος τύπος ἔμεινεν ἰδιάζων ὡς μοναστηριακὸς καὶ

Ὁ σωζόμενος ψηφιδωτὸς ἄγγελος εἰς τὸ ἱερόν. Τὸ μόνον πιθανὸν Ἰουστινιάνειον ψηφιδωτόν.

εἶναι συνήθης εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος). Ἄλλος, ὡραῖος τύπος, ἀλλ' ὁ ὁποῖος ἐγκατελείφθη, εἶναι ὁ σταυροειδής, τοῦ ὁποίου οἱ τέσσαρες βραχίονες τοῦ σταυροῦ, εἶναι ἐστεγασμένοι διὰ τεσσάρων τρούλλων, ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τὸν κεντρικὸν τροῦλλον. Τοιοῦτον ἦτο τὸ σχέδιον τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς περιφήμου ἐκείνης Αὐτοκρατορικῆς ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν κατηδάφισεν ὁ Μωάμεθ ὁ Πορθητής, ἀλλὰ τῆς ὁποίας τὸ σχέδιον διετηρήθη εἰς τὸν λαμπρὸν Ἅγιον Μᾶρκον τῆς Ἐνετίας (κτισθέντα τὸν 12ον αἰῶνα).

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἀνεκτίσθησαν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τῷ 536 μὲ τοιοῦτον σταυροειδῆ τύπον. Μετ' αὐτούς, ὁ μεγαλουργὸς Αὐτοκράτωρ ἔκτισε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν διὰ νὰ δώσῃ ἄλλον τύπον — ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ὁ ὁριστικὸς τύπος τῆς Βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἶναι δὲ οὗτος τὸ σχέδιον *βασιλικῆς τρουλλωτῆς μὲ λοφειοβάμονα τροῦλλον*, ἤτοι τροῦλλον στηριζόμενον ἐπὶ τῶν σφαιρικῶν τριγώνων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ὀνομασθοῦν καὶ λοφεῖα (pendentifs). Ὁ τύπος οὗτος οἰκοδομημάτων φαίνεται, ὅτι ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀπὸ τὸς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος. Ἐκ τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τούτου τύπου τῆς τρουλλωτῆς βασιλικῆς ἐξειλίχθη κατόπιν εἰς τὸν τύπον τῆς σταυροειδοῦς ἐκκλησίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ τροῦλλος στηρίζεται εἰς τὰς τέσσαρας καμάρας, τὰς ἐκτεινομένας ἕως τοὺς ἐξωτερικοὺς τοίχους. Νεώτεραι θεωρίαι (τοῦ Strzygowiski), κατὰ τὰς ὁποίας ὁ τύπος οὗτος προέρχεται ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν, δὲν δύνανται νὰ γίνουν παραδεκταί, τοὐλάχιστον διὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Διότι τὰ παλαιὰ πρωτότυπα μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν λογικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τύπου, ἄλλως τε εἶναι αὕτη γνήσιον ἀποτέλεσμα λογικῆς καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν ἁρμονίαν καὶ τὸ φῶς, ἡ ὁποία εἶναι κληρονομία τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη ἀρχιτεκτονικὸς τύπος—ὁ τῆς *κεντρικῆς οἰκοδομίας*,—ὁ ὁποῖος δεικνύει τὸ ὅλον οἰκοδόμημα ἐξαρτώμενον ἀπὸ τὸν τροῦλλον, δεσπόζοντα αὐτοῦ, συνέχον καὶ συνεχόμενον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη. Εἶναι δηλαδὴ μία οἰκοδομία, ἡ ὁποία παρέχει τὴν αἴσθησιν ἑνὸς *ὀργανικοῦ συνόλου*, καὶ εὐχαριστεῖ, καθησυχάζει τὸν ὀφθαλμόν. Κατ' ἀντίθεσιν, ἡ λεγομένη Γοτθικὴ ἐκκλησία, ὅσον καὶ ἂν μερικαὶ ἀπὸ αὐτὰς εἶναι ἀριστουργήματα ποικιλίας καὶ τέχνης, μὲ τὰ πολυάριθμα τόξα καὶ ἀντιτειχίσματα, τὰ ὁποῖα τὴν ὑποστηρίζουν, ὁμοιάζει, κατὰ τὴν ἔκφρασιν εἰδικωτάτου κριτοῦ (τοῦ S. Reinach) ὡς γέρων, ὁ ὁποῖος στηρίζεται εἰς δεκανίκια. Τὸ Βυζαντινὸν οἰκοδόμημα ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸν λόγον τῆς εὐσταθείας καὶ ἁρμονικῆς συνδέσεως.

Εἰς τοῦτο λοιπὸν ἔγκειται, ὑπὸ ἔποψιν τέχνης εἰδικῶς, ὑπὸ ἔποψιν ἐντυπώσεως εἰς τὸν θεατήν, τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ πρώτη ἐν Εὐρώπῃ ἐφαρμογὴ ἔγινεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τῆς Θεσσαλονίκης (τοῦ 5ου αἰῶνος), ἡ ὁποία εἶναι τὸ 1/3 τῆς μεγάλης, καὶ ἡ ἐκκλησία αὐτὴ δεικνύει ὅτι οἱ ἀρχιτέκτονες ἐπροσπάθησαν ἀμέσως νὰ τελειοποιήσουν τὰ Ἑλληνοασιατικὰ πρότυπα. Ἐνταῦθα ἔχομεν τέσσαρας ὀγκώδεις παραστάδας, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται αἱ ἁψῖδες ἔχουσαι ἀρκετὸν βάθος, ὥστε ν' ἀσφαλίζεται ἡ ἰσορροπία τοῦ τρούλλου. Ἐξωτερικῶς δ' οὗτος εἶναι χωμένος εἰς μίαν μεγάλην τετράγωνον οἰκοδομήν, ἡ ὁποία ὡς μέγιστος κῦβος τὸν περιβάλλει πανταχόθεν. Ἡ βαρύτης, ἡ ἀδεξιότης αὕτη τῶν ἀρχιτεκτόνων τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης, δεικνύει πόσαι δοκιμαὶ καὶ μὲ πόσους δισταγμοὺς καὶ κόπους ἐδημιουργήθη τέλος ὁ ἀνυπέρβλητος ἀρχιτεκτονικὸς τύπος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας.

Ὁ παμμεγέθης τροῦλλος.—Τὸ μέγα λοιπὸν καὶ πρωτότυπον ἀρχιτεκτονικὸν στοιχεῖον ἦτο ὁ τροῦλλος,—ὁ ὁποῖος ἔμελλεν νὰ μείνῃ ὡς τὸ θεμελιῶδες γνώρισμα τῆς Βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Διὰ τῶν τεσσάρων μεγάλων ἁψίδων συμπλεκομένων μὲ τὰ σφαιρικὰ τρίγωνα ἐπιτυγχάνεται, ἡ στέγασις τετραγώνου χώρου διὰ κυκλοτεροῦς ἐπιστεγάσματος. Ἡ διάμετρος τοῦ τρούλλου εἶναι ἡ πλευρὰ τοῦ τετραγώνου, ἢ ἄλλως, αἱ νοηταὶ γραμμαὶ τῆς κυκλοτεροῦς βάσεως τοῦ τρούλλου πίπτουσαι καθέτως ἐγγράφονται εἰς τὸ τετράγωνον, τὸ σχηματιζόμενον διὰ τῶν τεσσάρων πεσσῶν.

Τοῦτο λοιπὸν εἶναι τὸ ἓν κατόρθωμα. Τὸ ἄλλο εἶναι ἡ ἁρμονικὴ εὐστάθεια τοῦ ἀπεράντου τρούλλου. Αἱ τεράστιαι διαστάσεις τοῦ τρούλλου καθίστανον πολὺ δύσκολον πρόβλημα τὴν οἰκοδομίαν αὐτοῦ «καὶ πολλὰς μηχανάς, λέγει ὁ Προκόπιος, ἐφήρμοσαν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ Ἀνθέμιος μὲ τὸν Ἰσίδωρον διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐκκλησίαν οὕτω μετεωριζομένην. Οἱ λίθοι τῶν τεσσάρων πεσσῶν δὲν ἦσαν ὡς συνήθως εἰς τὰς ἄλλας οἰκοδομίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον, οἱ λίθοι ἦσαν τοποθετημένοι, ὥστε ν' ἀποτελοῦν τὸ τετράγωνον (τῶν πεσσῶν), σκληροὶ μὲν ἐκ φύσεως, λεῖοι δὲ δι' ἐργασίας. Ἦσαν δὲ συνδεδεμένοι ὄχι διὰ τιτάνου, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσιν *ἄσβεστον*, οὔτε δι' ἀσφάλτου, οὔτε δι' ἄλλου τινὸς παρομοίου, ἀλλὰ διὰ μολύβδου χυθέντος καὶ εἰσχωρήσαντος πανταχοῦ». Διὰ τὸν ἴδιον τὸν τροῦλλον ἡ δυσκολία τῆς οἰκοδομίας ἦτο ἀκόμη μεγαλυτέρα. Διὰ νὰ ἐλαττωθῇ τὸ βάρος του μετεχειρίσθησαν ἰδιαίτερα ὑλικά, πλίνθους λευκὰς καὶ σπογγώδεις κατεσκευασμένας εἰς τὴν Ρόδον, αἱ ὁποῖαι ἦσαν τόσον ἐλαφραί, ὥστε πέντε ἐξ αὐτῶν ἐζύγιζον ὅσον μία ἀπὸ τὰς συνήθεις.

Ἀλλ' αἱ τεράστιαι ὠθήσεις, τὰς ὁποίας ἐξήσκει ὁ τροῦλλος πρὸς τὰ πλάγια ἐπέβαλλον τὴν χρησιμοποίησιν καὶ ἄλλων ἀντερεισμάτων. Δὲν ἦσαν δὲ ταῦτα, ὡς παρετήρησα ἤδη, ξένα πρὸς τὴν ὅλην οἰκοδομήν, ὅπως εἰς τὰς Γοτθικὰς λεγομένας ἐκκλησίας, ἀλλ' εἴτε ἦσαν ἀφανῆ, εἴτε ἀπετέλουν μέρος οἱονεὶ ἀναγκαῖον καὶ ὀργανικὸν τοῦ ὅλου κτιρίου. Ἀπὸ τὰς δύο πλευράς, τὴν Α. καὶ τὴν Δ. ὁ τροῦλλος ὑπεστηρίζετο διὰ τῶν μεγάλων ἡμιθολίων, τὰ ὁποῖα στηρίζουν αὐτὸν ἀρκετὰ πρὸς τὰ μέρη ταῦτα, διότι, καὶ ἄλλα μικρότερα ἡμιθόλια κάτω τῶν μεγάλων στηρίζουν ταῦτα. Πρὸς Β. ὅμως καὶ πρὸς Ν. τὸν στηρίζουν μόνον αἱ δύο μεγάλαι ἁψῖδες, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν τόσην δύναμιν ἀντιστάσεως, ὥστε νὰ ἐξουδετερώσουν τὰς τεραστίας ὠθήσεις. Ἄνω λοιπὸν τῶν πλαγίων κλιτιῶν, ἐτέθη σειρὰ ἰσχυρῶν ἀντερεισμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν παρουσιάζουν οὐδεμίαν προεξοχὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος, ὥστε νὰ κάμνουν δυσάρεστον ἐντύπωσιν (ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτων *Choisy*, Histoire de l'arshitecture, τ. II, σ. 186-188, ἐκθέτει ταῦτα λεπτομερῶς).

Εἶναι ἀληθῶς θαυμάσιον τὸ θέαμα οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον διὰ τόξων καὶ ἡμιθολίων, μὲ ἁρμονικωτάτην καὶ συγχρόνως στερεωτάτην σύνδεσιν ἀποκορυφώνεται εἰς τὸν μετεωριζόμενον κεντρικὸν τροῦλλον, ὁ ὁποῖος ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὅλην ἐκκλησίαν ὡς πάμφωτος οὐρανός. Τοῦτο ἰδίως τὸ ὑπέροχον καὶ καταπληκτικὸν θέαμα ἦτο ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνθουσίαζε συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους, τὸ ὁποῖον μετεωρίζει καὶ ὑψώνει εἰς τὸ θεῖον τὰς ψυχὰς τῶν θεωμένων, τὸ ὁποῖον σὲ κάμνει νὰ νομίζῃς, ὡς ἔλεγεν ὁ Προκόπιος, ὅτι ἐκεῖ μέσα κατοικεῖ ὁ Θεός, καὶ ὅτι νομίζεις αὐτὸν πλησίον σου εὑρισκόμενον. «Ἡ ἐντύπωσις ἀπὸ τὴν οἰκοδομίαν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ ἀντιστηρίγματα ἔχουν ἀντικατασταθῆ διὰ θόλων εἶναι καταπληκτικὸν διὰ τὴν τόλμην». Ὅλα δὲ ταῦτα, παρατηρεῖ πάλιν ὁ Προκόπιος, «αἰωροῦνται ἐπερειδόμενα ἐπ' ἀλλήλων καὶ συναρμόζονται πρὸς ἄλληλα μεταρσιούμενα, καὶ ἀποτελοῦν μίαν *ἁρμονίαν θαυμασιωτάτην* τοῦ ἔργου, καί, χωρὶς νὰ ἐννοῇ ὁ θεατὴς τὴν τέχνην, φεύγει καταπεπληγμένος ἐκ τῆς ὄψεως ἀκατανοήτων πραγμάτων».

Ἡ Βυζαντινὴ διάταξις τοῦ ναοῦ.

Ὅταν βλέπωμεν, εἴτε εἰσερχώμεθα σήμερον εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, πρέπει νὰ κάμωμεν μεγάλην προσπάθειαν καὶ συγχρόνως νὰ εἴμεθα παρεσκευασμένοι διὰ μελετῶν διὰ ν' ἀναπαραστήσωμεν τὸ ἀπαράμιλλον οἰκοδόμημα εἰς τὴν ἀρχικὴν μορφήν του. Ἡ ἐσωτερικὴ ἀρχιτεκτονικὴ διάταξις καὶ ἁρμονία, τὴν ὁποίαν ἐπροσπάθησα νὰ ἑρμηνεύσω ἀνωτέρω, μένει καὶ σήμερον εἰς τὸ σύνολον. Ἀλλ' ἡ ἀναπαράστασις τῶν μερῶν τοῦ ναοῦ, ὁποῖος ἦτο κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους, εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία δύναται νὰ μᾶς συμπληρώσῃ τὸν ἐκ τοῦ ἁρμονικοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ συνόλου θαυμασμόν.

Διὰ νὰ κατορθωθῇ δὲ τοῦτο ἔχομεν ἀνάγκην ὄχι μόνον ἀρχαιολογικῶν τεκμηρίων, ἀλλὰ καὶ τῶν βυζαντινῶν κειμένων. Εἶναι λοιπὸν καὶ ταῦτα ἀξιολογώταται πηγαί, ὅταν μάλιστα ἔχωμεν τὴν τύχην νὰ δυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν ἀπὸ ἕνα Προκόπιον, διὰ τοῦτο δὲ πάντοτε, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν περιγραφήν, προσέτρεξα εἰς τὰ κείμενα. Εἶναι πολὺ σπουδαία βοήθεια δι' ἕνα ἱστορικὸν τῆς τέχνης τὰ κείμενα. Ἰδιαιτέρως δὲ διὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, οἱ ἱστορικοί, οἱ χρονογράφοι, τὰ λειτουργικὰ κείμενα, μᾶς βοηθοῦν ν' ἀντιληφθῶμεν καλύτερον τὴν παλαιὰν διάταξιν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, τοῦ μεγαλοπρεπεστέρου ἐκκλησιαστικοῦ μνημείου, τὸ ὁποῖον ἔκτισαν χεῖρες ἀνθρώπων.

Τὸ αἴθριον.— Ἔμπροσθεν τοῦ μεγάλου ναοῦ ὑπῆρχεν, ὡς ἐν γένει εἰς τὰς βασιλικάς, τὸ αἴθριον (atrium), δηλαδὴ μεγάλη τετράγωνος αὐλὴ ἔχουσα εἰς τὰς πλευρὰς στοὰς καὶ εἰς τὸ μέσον κρήνην. Τὸ Σοφιανὸν αἴθριον ἦτο τρίστυλον ἢ τετράστυλον, περιεβάλλετο δὲ διὰ μακρῶν στοῶν ἀπὸ τὰς τρεῖς ἢ καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευράς. Εἰς τὸ μέσον τοῦ αἰθρίου ὁ Ἰουστινιανὸς ἵδρυσε τὴν *Φιάλην*, μαρμαρίνην δεξαμενήν, ἡ ὁποία ἀνέβρυε «ὕδωρ ἀέναον». Προορισμὸς δὲ τῆς φιάλης ἦτο νὰ «ἀπονίπτεται ὁ λαός», διότι δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον «μὲ πόδας ἀνάγνους καὶ ἀνίπτους νὰ πατῇ κανεὶς τὰ ἅγια». Γύρω δὲ εἰς τὴν φιάλην, λέγει ὁ ἀνώνυμος χρονογράφος, ἔκαμεν ὁ Ἰουστινιανὸς στοὰς καὶ «δώδεκα λιθίνους λέοντας, οἱ ὁποῖοι ἐξέχεον (διὰ τῶν στομάτων) ὕδωρ εἰς ἀπόνιψιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ». Ἦτο δὲ ἐξειργασμένη ἡ φιάλη ἀπὸ ἴασπιν λίθον. Ἐπὶ τῆς φιάλης ἦτο κεχαραγμένη ἡ περίφημος καρκινοειδὴς ἐπιγραφή:

ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΨΙΝ

Ἡ ψηφιδωτὴ εἰκὼν εἰς τὸ τύμπανον τῶν Βασιλικῶν πυλῶν.

Digitized by Google

Τὰ περὶ τὸν ναόν. — Εἰς τὴν Βορείαν πλευρὰν τῆς ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν, εἴτε πρὸς τὸν Βόσπορον, ὑπῆρχεν ἄλλη αὐλή, περίστυλος καὶ αὐτη, ἄλλη ἐπίσης εἰς τὴν Νοτίαν, πρὸς τὴν Προποντίδα. Εἰς ταύτην ἦτο τὸ *Πατριαρχεῖον*, ἤτοι τὸ παλάτιον τοῦ Πατριάρχου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἰς ἄμεσον σύνδεσιν μὲ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὁ Ἱσπανὸς πρεσβευτὴς Clavijo εἶχεν ἴδει τὸ 1402 μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ λείψανα, τὰ ὁποῖα, ὡς τοῦ εἶπον, ἐδείκνυον ὅτι ἐκεῖ «ὑπῆρχε μέγα παλάτιον, ὅπου συνηθροίζοντο ὁ Πατριάρχης καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ συνήθιζον νὰ κάμουν τὰς συνεδρίας των». Ἡ μεγάλη αἴθουσα τοῦ Πατριαρχείου ἦτο ὁ Τρίκλινος, ὀνομαζόμενος Θωμαΐτης, διότι εἶχε κτισθῆ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Θωμᾶ (τὸν 7ον αἰῶνα). Εἰς τὸ ἰσόγειον δὲ αὐτοῦ ἦτο ἡ Πατριαρχικὴ βιβλιοθήκη. Ὁ Τρίκλινος οὗτος ἔβλεπε Νοτίως εἰς τὸν Αὐγουστεῶνα, τὴν ὡραίαν μεγάλην πλατεῖαν, ἡ ὁποία ἦτο ἔμπροσθεν τῆς Χαλκῆς, προπυλαίων τοῦ Παλατίου.

Ἔξω τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν, εὑρίσκετο τὸ *Ἅγιον φρέαρ*, ἤτοι τὸ χεῖλος, ὁ λίθινος γῦρος, τοῦ φρέατος, πλησίον τοῦ ὁποίου ὁ Ἰησοῦς εἶχε συνομιλήσει μὲ τὴν Σαμαρείτιδα. Ἦτο ἅγιον λείψανον πολὺ σεβαστόν, τὸ ὁποῖον συχνὰ ἐπροσκύνουν οἱ Αὐτοκράτορες καὶ ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου ἥναπτον κηρία, ὁσάκις εἰσήρχοντο εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν διὰ τοῦ μέρους τούτου καὶ ὄχι διὰ τοῦ αἰθρίου (συχνὰ ὁ Πορφυρογέννητος τὸ ἀναφέρει). Ἀπὸ τὸ Ἅγιον φρέαρ ἀμέσως εἰσήρχετο ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὸ ἱερόν.

Εἰς τὴν ἀπέναντι, τὴν Β. πλευράν, ἔκειτο τὸ *Σκευοφυλάκιον*, ὅπου ἐφυλάσσοντο τὰ ἱερὰ σκεύη, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον διὰ τὴν λειτουργίαν. Τὸ μέγα Σάββατον, ἀφοῦ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐτέλει τὰ νενομισμένα εἰς τὸ ἱερόν, διήρχετο διὰ τοῦ ἀριστεροῦ, ἤτοι τοῦ βορείου μέρους, τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰσήρχετο εἰς τὸ Σκευοφυλάκιον διὰ νὰ προσευχηθῇ καὶ νὰ θυμιάσῃ τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ ποτήρια.

Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ὑπῆρχον δύο *Βαπτιστήρια*. Τὸ ἓν Βαπτιστήριον εἶναι ὁ σημερινὸς τουρμπὲς (μαυσωλεῖον) τοῦ Μουσταφᾶ Α΄, καὶ κεῖται εἰς τὴν ΝΑ. γωνίαν, καθιερώθη δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Εἶναι ὀκτάγωνον, ἔχει νάρθηκα καὶ λήγει εἰς ἀψῖδας, εἰς τὰς τέσσαρας δὲ γωνίας ἔχει κόγχας, καὶ οὕτως ὁμοιάζει ἐν μικρῷ τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Βάκχου, τὸν ἐπίσης κτισθέντα ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πλησίον τοῦ Βαπτιστηρίου τούτου ἦτο τὸ *Ὡρολόγιον*.

Τοῦ ἄλλου Βαπτιστηρίου δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὴν θέσιν. Ἀλλὰ μήπως ἦσαν μόνα αὐτὰ τὰ περὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μικρὰ κτίσματα; Πολυάριθμα ἐν γένει ἦσαν τὰ προσκείμενα εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν μικρὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον διὰ τὴν διακονίαν αὐτῆς. Ἐκεῖνα δὲ τὰ κτίσματα, τὰ ὁποῖα ἰδίως θὰ προσέδιδον χάριν καὶ λαμπρότητα εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν θὰ ἦσαν αἱ διάφοροι στοαί, αἱ ὁποῖαι διηυθύνοντο πρὸς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἀπὸ τὸ Παλάτιον καὶ διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο ὁ Αὐτοκράτωρ μὲ τὴν αὐλικὴν συνοδίαν του καὶ μετέβαινεν ἐν πομπῇ νὰ προσκυνήσῃ εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν.

Ἀλλ' ἂς εἰσέλθωμεν μὲ τὴν φαντασίαν καὶ τὰ

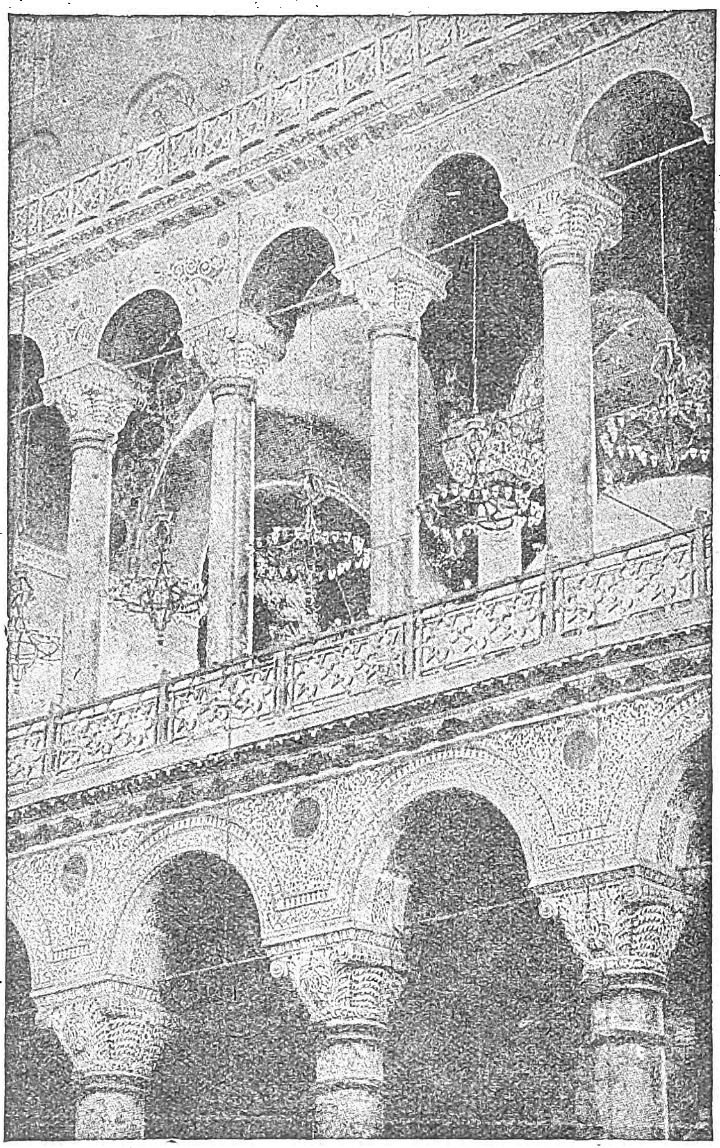

Ἐσωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας. — Γλυπταὶ διακοσμήσεις τῆς κάτω κλιτῆς καὶ τοῦ ὑπερῴου (γυναικωνίτου).

κείμενα εἰς τὸν ναόν, ὄχι εἰς τὸν σημερινόν, ἀλλ' εἰς τὸν ναὸν τῶν Βυζαντινῶν προπατόρων.

Ἐμπρὸς εἰς τὴν πρόσοψιν, τὴν Δ. πλευράν, εἶναι ᾠκοδομημένοι εἰς μεταγενεστέρους χρόνους τέσσαρες βαρεῖς στῦλοι, ὡς ἀντερείσματα. Μεταξὺ αὐτῶν ἀνοίγονται τρεῖς θύραι, αἱ ὁποῖαι ὁδηγοῦν εἰς τὸν νάρθηκα. Ἡ κεντρικὴ εἶναι ὑψηλοτέρα. Ὁ ἐξωνάρθηξ οὗτος ἦτο, φαίνεται, στοὰ (καὶ οὕτω τὸ αἴθριον θὰ ἦτο τετράστυλον), ἡ ὁποία ἔφερε πρὸς τὸν κυρίως νάρθηκα, τὸν ὁποῖον λέγομεν συνήθως ἐσωνάρθηκα.

Ὥστε ἡ κυρία εἴσοδος τῆς ἐκκλησίας ἦτο ἡ μεσαία ἐξωτερικὴ θύρα τοῦ ἐξωνάρθηκος, ἐλέγετο δ' αὕτη *Ὡραία πύλη*. Ἔμπροσθεν τῆς Ὡραίας πύλης ὑπῆρχε «μέγας πυλών», (Σιλεντιάριος), δηλαδὴ μέγα προπύλαιον, τὸ *προπύλαιον τοῦ νάρθηκος*. Εἰσερχόμεθα διὰ τῶν θυρῶν τοῦ ἐξωνάρθηκος εἰς τὸν κύριον νάρθηκα, τὸν ἐσωνάρθηκα. Αἱ τρεῖς μεσαῖαι θύραι, αἱ ὁποῖαι ὡδήγουν εἰς τὸν ναόν, καὶ δὴ εἰς τὴν μεσαίαν κλιτήν, ἐλέγοντο *Βασιλικαὶ πύλαι*, διότι δι' αὐτῶν εἰσήρχοντο οἱ βασιλεῖς. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὸ Ν. ἄκρον τοῦ ἐσωνάρθηκος ὑπάρχει καὶ ἄλλο κτίσμα θεωρούμενον ὡς προπύλαιον, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν φαίνεται νὰ ἦτο τοῦτο ἡ κυρία εἴσοδος.

Παρὰ τὴν Ὡραίαν πύλην ὑπῆρχε *καμάρα* μὲ παραπέτασμα (βῆλον), ἡ ὁποία ἦτο *μιτατώριον*, δηλαδὴ ἐχρησίμευε διὰ ν' ἀλλάσσῃ ἔνδυμα ὁ Αὐτοκράτωρ.

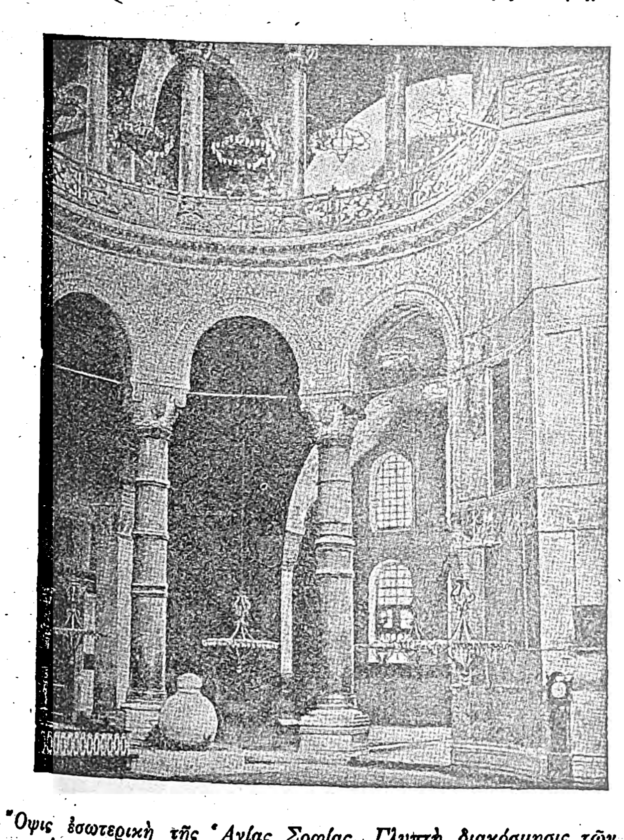

Ὄψις ἐσωτερικὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Γλυπτὴ διακόσμησις τῶν τυμπάνων, τῶν διαζωμάτων. Φαίνονται τὰ ὀμφάλια εἰς τὸ μέσον τῶν τυμπάνων καὶ οἱ κίονες τοῦ γυναικωνίτου.

Εἰσερχόμεθα εἰς τὸν ναόν. Εἰς τὸ κέντρον τῆς μεσαίας κλιτῆς βλέπομεν τὸν ἔκπαγλον *Ἄμβωνα*, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, ὅπως καὶ σήμερον εἰς τὸν ναὸν τῆς Καλαμπάκας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μοναδικὸς σωζόμενος Ἄμβων εἰς τοιαύτην θέσιν. Ἀνήρχετό τις διὰ δύο κλιμάκων, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἡ μία πρὸς Α. ἡ ἄλλη πρὸς Δ. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ ὁ Πατριάρχης ἀνήρχετο μὲ τὰ «ἅγια ξύλα» ἐπὶ τοῦ Ἄμβωνος καὶ ἀνύψωνε αὐτὰ καὶ εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος καὶ ηὐλόγει δι' αὐτῶν ὅλους τοὺς πιστούς. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἵστατο ἐπὶ τῆς τρίτης ἢ τετάρτης βαθμίδος, καὶ κάτω, εἰς τὰ ἀριστερὰ δὲ τοῦ ἄμβωνος οἱ ἄρχοντες. Ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ἄμβωνα τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀνεκοινοῦντο αἱ μεγάλαι νῖκαι, ὡς αἱ τοῦ Ἡρακλείου, καὶ αἱ μεγάλαι ἀποφάσεις τῶν Συνόδων καὶ τῶν Αὐτοκρατόρων.

Ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος (διὰ τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὸν ναόν), πρὸς τὸ ἱερόν, ἦτο ἡ *σολέα*, ὁ ἔμπροσθεν τοῦ ἱεροῦ χῶρος τῆς ἐκκλησίας.

Εἰς τὴν σολέαν ἵσταντο κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς οἱ ἄρχοντες τοῦ Παλατίου, οἱ ὁποῖοι συνώδευον τὸν Αὐτοκράτορα κατὰ τὰς πομπικὰς αὐτοῦ εἰσόδους εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν. Πρὸς τὰ ἀριστερὰ πιθανὸν εἶναι ὅτι εὑρίσκετο ὁ *Ἀρχιερατικὸς θρόνος*, πρὸς δὲ τὰ δεξιά, ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι ὁ Ἄμβων τοῦ Ἰσλάμ, ὁ *Αὐτοκρατορικὸς θρόνος*. Ἑκατέρωθεν δὲ τῆς σολέας ἦσαν οἱ *χοροὶ* τῶν Ἁγιοσοφιτῶν ψαλτῶν.

Τὸν κυρίως ναόν, τὴν ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία ἦτο προωρισμένη διὰ τὸν λαόν, ἐχώριζεν ἀπὸ τὸ ἱερόν, τὸν ἰδιαίτερον χῶρον τῶν ἱερέων, διάφραγμα, τὸ ὁποῖον ἐλέγετο *κιγκλίδες*, «αἱ διείργουσαι τὸ θυσιαστήριον ἀπὸ τοὺς ἐκτός, διὰ νὰ μὴ εἰσέρχεται οὐδεὶς ἐν αὐτῷ». Τὸ χώρισμα τοῦτο ἐλέγετο καὶ *δρύφακτα, κάγκελοι*, ἦτο δὲ χαμηλὸν κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας καὶ τοὺς πρώτους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Τὸ διάφραγμα τοῦτο ἀργότερα ὑψώθη περισσότερον, καὶ οὕτω προῆλθε τὸ καὶ σήμερον λεγόμενον *εἰκονοστάσιον*, εἴτε *τέμπλον*. Μεταξὺ τῶν κιγκλίδων, αἱ ὁποῖαι ἀπετελοῦντο ἀπὸ κιονίσκους, ἦσαν πλάκες μὲ διακοσμήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο θωράκια, μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἀφίνοντο ἀνοικτὰ τρία κενά, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς θύραι πρὸς τὸ ἱερόν, αἱ *ἅγιαι θύραι*, τὰ *ἅγια θυρίδια*. Χαμηλὰ τοιαῦτα διαφράγματα πολὺ ὀλίγα διεσώθησαν, ἓν ἐξ αὐτῶν εἶναι τῆς βασιλικῆς ἐν Ὀλυμπίᾳ τοῦ 5ου μ. Χ. αἰῶνος. Ἐκλείοντο δὲ αἱ καγκελοθυρίδες αὗται μὲ *θεῖα παραπετάσματα (βῆλα* ἢ ἄμφια θυρῶν), διὰ νὰ μὴ γίνωνται ἐμφανῆ εἰς τὸν λαὸν τὰ ἐν τῷ ἱερῷ τελούμενα ἅγια.

Τέλος, εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ, ὄπισθεν τῶν ἁγίων πυλῶν, εἶναι τὸ «ἱερώτατον χωρίον καὶ διὰ τὰ ἀπόρρητα χωρισμένον». Ἡ ἐκκλησία λοιπόν, κατὰ τὰς δογματικὰς θεωρίας, διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, «ὁ θεῖος ἅπας ναὸς τριαδικῶς θεωρεῖται· εἰς τὰ πρὸ τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν ναὸν καὶ εἰς τὸ βῆμα» (Συμεὼν Θεσσαλονίκης). Ἦτο δὲ τὸ ἀπὸ τὸν λαὸν χωριζόμενον μέρος τὸ *θυσιαστήριον*, τὰ *ἄδυτα*, τὸ *βῆμα*, τὸ ἱερὸν συνήθως λεγόμενον. Θαυμάζων διὰ τὸν πλοῦτον ὁ Προκόπιος μνημονεύει τὸ ἱερὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας λέγων: «ὁ γὰρ τοῦ ἱεροῦ τὰ μάλιστα χῶρος ἀβέβηλος καὶ μόνος ἱερεῦσι βατός, ὅνπερ καλοῦσι θυσιαστήριον».

Τὸ κύριον μέρος τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦτο ἡ *κόγχη*, «ἡ κόγχη τοῦ θυσιαστηρίου». Ὁ Προκόπιος περιγράφει κομψῶς καὶ γραφικῶς τὴν κόγχην τῆς Ἁγίσς Σοφίας: «οἰκοδομία τις ἐκ γῆς ἀνέχει, οὐκ ἐπ' εὐθείας πεποιημένη, ἀλλ' ἐκ τῶν πλαγίων ὑπεσταλμένη κατὰ βραχύ, καὶ κατὰ μέσα ὑποχωροῦσα, ἐπὶ σχῆμα κατὰ ἥμισυ τὸ στρογγύλον ἰοῦσα, ὅπερ οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα σοφοὶ ἡμικύλιν-

Digitized by Google

δρον ὀνομάζουσιν, εἰς ὕψος ἀπότομον ἐπανέστηκεν. Ἡ δὲ τοῦ ἔργου τούτου ὑπερβολὴ εἰς σφαίρας τεταρτημόριον ἀποκέκριται». Εἶναι λοιπὸν εἰς ἡμικύλινδρος ἡ κόγχη, εὐρύτατος, ὑψηλότατος — τὸ ἐκεῖ εὑρισκόμενον σήμερον *μιχράμπ* καταλαμβάνει πολὺ μικρὸν χῶρον· ἄνω δ' αὐτῆς ἔχει ὡς ἐπιστέγασμα «σφαίρας τεταρτημόριον». Εἶναι δὲ τοῦτο τὸ καὶ σήμερον εἰς τὰς ἐκκλησίας μας μέρος τῆς κόγχης τοῦ ἱεροῦ, ὅπου εἰκονίζεται ἡ *Παναγία ἡ Πλατυτέρα* (κοινῶς ὀνομάζεται τὸ μέρος τοῦτο ἀχιβάδα, διότι ἀληθῶς ὁμοιάζει μὲ αὐτήν). Ἤδη εἰς τὴν *Νέαν* τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος (τὸν 9ον αἰῶνα) ἦτο εἰκονισμένη εἰς τὴν κόγχην ἡ Παρθένος· «ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ θυσιαστηρίου ἀνεγειρομένη ἀψὶς τῇ μορφῇ τῆς Παρθένου περιαστράπτεται».

Ἑκατέρωθεν τοῦ μικροτέρου τούτου θόλου εἶναι τρεῖς ἄλλοι τῆς ἰδίας διαμέτρου, ἐπὶ τῶν τριῶν δὲ τούτων στηρίζεται τὸ παμμέγιστον ἡμιθόλιον τῆς Α. ἀψῖδος καὶ ἐπὶ τούτου πάλιν στηριζόμενος *μετεωρίζεται* ἀληθῶς, ὅπως λέγει ὁ Προκόπιος, ὁ παμμεγέθης τροῦλλος.

Ἑκατέρωθεν τῆς μεσαίας μεγάλης κόγχης ἦσαν, ὅπως εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας, πρὸς Β. μὲν τὸ *διακονικόν*, ὅπου ἵστανται οἱ ἱερεῖς, ἡ δὲ πρὸς Ν. *πρόθεσις*, ὅπου φυλάσσονται καὶ ἑ τ ο ι μάζονται τὰ διὰ τὴν θείαν λειτουργίαν χρήσιμα. Εἰς τὸ θυσιαστήριον οὐδεὶς ἐκ τῶν κοσμικῶν εἰσήρχετο. Μόνος ὁ βασιλεὺς ἠ δ ύ ν α τ ο, καὶ δὴ πολὺ συχνὰ εἰσήρχετο εἰς τὸ ἱερὸν τ ῆ ς Ἁγίας Σοφίας, ὡς ἔχων χαρακτῆρα θ ρ η σ κ ε υ τ ι κ ὸ ν καὶ περιβεβλημένος μάλιστα κατώτερόν τι ἐκκλησιαστικὸν ὑπούργημα, ἀκριβῶς διὰ νὰ δύναται νὰ εἰσέρχεται εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ νὰ μεταλαμβάνῃ ἐν αὐτῷ. Ὁ Καντακουζηνός, ὁ ὁποῖος διὰ μακρῶν καὶ ζωηρῶς περιγράφει τὴν *βασιλικὴν τελετὴν* τῆς στέψεως λέγει τὰ ἑξῆς: Μετὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως καὶ τοῦ Πάτερ ἡμῶν ἔρχονται οἱ διάκονοι εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως καὶ προσκαλοῦν αὐτόν, «καὶ μετ' αὐτῶν εὐθὺς εἰσέρχεται εἰς τὰ ἄδυτα», λαμβάνει θυμιατὸν καὶ θυμιᾷ τὴν ἱερὰν τράπεζαν, ἔπειτα τὸν πατριάρχην, ὁ ὁποῖος λαμβάνων τὸ θυμιατόν, ἀντιθυμιᾷ τὸν βασιλέα. Ἔπειτα ἀφαιρῶν τὸ στέμμα ὁ βασιλεὺς τὸ δίδει εἰς τοὺς διακόνους, καὶ ὁ Πατριάρχης δίδει εἰς αὐτὸν «μερίδα τοῦ δεσποτικοῦ σώματος». Ἀφοῦ δὲ μεταλάβῃ αὐτῆς κοινωνεῖ καὶ τοῦ ζωοποιοῦ αἵματος «οὐχὶ μὲ λαβίδα, ὅπως οἱ πολλοί, ἀλλὰ μὲ αὐτὸν τὸν κρατῆρα (τὸ Ἅγιον ποτήριον) κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἱερωμένων» (τ. Ι. σ. 201 ἑξ. ἔκδ. Βόννης.).

Εἰς τὸ μέσον τῆς μεγάλης κόγχης τοῦ ἱεροῦ ἦτο ἡ *ἱερά, ἡ ἁγία τράπεζα*, ἡ ὁποία συμβολίζει τὴν τράπεζαν τοῦ Χριστοῦ ἢ τὸν τόπον τῆς ταφῆς, «ἔνθα λειτουργεῖ ὁ πατριάρχης» (βλ. Δουκάγγιον, σ. 115, ἔκδ. Βόννης). Ἡ ἱερὰ τράπεζα τῆς Ἁγίας Σοφίας ἦτο ὑψηλοτέρα ἀπὸ τὸ ἔδαφος, εἶχεν περὶ αὐτὴν βαθμίδας, διὰ τῶν ὁποίων ἀνήρχοντο οἱ ἱερεῖς διὰ ν' ἀσπασθοῦν αὐτήν. Δὲν ἦτο δὲ μόνον διὰ βαθμίδων ὑψηλοτέρα ἡ Ἁγία τράπεζα, ἀλλὰ καὶ διὰ ἀργυρῶν κιόνων ἐστήριζαν αὐτήν, καὶ ἐπιστέγασμα λαμπρότατον ἐκάλυπτεν αὐτήν, ἦτο δὲ τοῦτο τὰ λεγόμενον *κιβώριον*. «Ἄνωθεν τῆς παναχράντου τραπέζης, λέγει ὁ Σιλεντιάριος, λαμπρὸς πύργος ἀνυψοῦται εἰς τὸν ἀέρα, βαίνων ἐπὶ τεσσάρων ἀψίδων». Μεταξὺ τῶν τεσσάρων κιόνων, οἱ ὁποῖοι ἀνέχουν τὰς ἀψῖδας ἦσαν ἡπλωμένα τέσσαρα παραπετάσματα, «καλύπτραι εὐθυτενεῖς», λέγει ὁ Σιλεντιάριος, τὰ ὁποῖα οἱ μεταγενέστεροι ἐκάλουν *τετράβηλα*. Τὸ κιβώριον ἐστέγαζε μικρὸς τροῦλλος (σφαῖρα), ἐπ' αὐτῆς *μῆλον*, καὶ ἐπ' αὐτοῦ σταυρός. Καὶ οὕτω, ὡς πρὸς τὴν ἱερὰν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ λειτουργίαν, ὁ οὐρανὸς ἦτο ἡ Ἁγία τράπεζα, ὅπως, ὡς πρὸς τὴν ὅλην ἐκκλησίαν, ὁ τροῦλλος, ἦτο ὁ νοητὸς οὐρανός. «Οἱ ἅγιοι πατέρες, λέγει ὁ πατριάρχης Γερμανός, ὡς οὐρανὸν τὸ ἐπάνωθεν τῆς Ἁγίας τραπέζης ὀρόφιον ἀπαρτίζουσιν, ὡς ὅλην δὲ γῆν ὁρίζονται τὸ ὑπὸ τῶν τεσσάρων κιόνων τοῦ κιβωρίου περικλειόμενον ἱερὸν ἔδαφος, ἐν τῷ ὁποίῳ πληροῦται καὶ ὁ προφητικὸς λόγος, ὁ λέγων· «εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς ὁ Θεός». Τὸ ἅγιον βῆμα παριστάνει αὐτὸν τὸν οὐρανόν. «Ὅταν ἴδῃς, λέγει ὁ Χρυσόστομος, ἀνελκόμενα τὰ ἀμφίθυρα, τότε νόμισον διαστέλλεσθαι τὸν οὐρανὸν ἄνωθεν καὶ κατιέναι τοὺς ἀγγέλους». Ἦτο τόση ἡ μεγαλοπρέπεια, τόση ἡ κατάνυξις, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλουν πρὸ παντὸς εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν αἱ λαμπρόταται τελετουργίαι, ὥστε τὰ ὑπὸ τῶν ἀοιδίμων Πατριαρχῶν λεγόμενα πρὸ παντὸς ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ τούτῳ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἀνύψωνον τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν εἰς τὰς τοιαύτας ὑψηλὰς μυστικὰς θεωρίας.

Εἰς τὸ ἡμικύκλιον τῆς μεσαίας κόγχης, ὄπισθεν τῆς Ἁγίας τραπέζης, ἦσαν οἱ θρόνοι τῶν ἱερέων, ὑψηλότερος δὲ καὶ εἰς τὸ κέντρον ὁ πατριαρχικός, οὕτως ὥστε ν' ἀποτελῆται τὸ *ἱερὸν σύνθρονον*. Ὁ πατριάρχης, ὡς λέγει ὁ Συμεὼν ὁ Θεσσαλονικεύς, «κάθηται εἰς τὸ σύνθρονον, τὸν Χριστὸν ἐκμιμούμενος, ἔχει δὲ συγκαθέδρους καὶ τοὺς συνεπισκόπους καὶ ἱερεῖς, μιμουμένους τοὺς ἀποστόλους».

Τὸ μιτατώριον. — Ἄλλο *διακονικόν*, ὄχι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν ἀπαράβατον συνήθειαν ἦτο ἐν τῷ ἱερῷ, εὑρίσκετο δεξιὰ αὐτοῦ, κατὰ προέκτασιν πρὸς Α. τῆς πλαγίας (Νοτίας) κλιτῆς. «Μετὰ τὸ ψάλλειν τὴν τριτέκτην κατέρχεται ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης ἐν τῷ μιτατωρίῳ, ἤγουν τῷ διακονικῷ, καὶ ἐξέρχεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐκ τοῦ δεξιοῦ μέρους» (Εὐχολόγιον). Τὸ διακονικὸν λοιπὸν τοῦτο (ἐπαναλαμβάνω ὄχι τὸ διακονικὸν τοῦ ἱεροῦ) ἐκαλεῖτο καὶ *μιτατώριον*. Ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐπήγαινεν εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, εἰσήρχετο εἰς τὸ μιτατώριον, ἔμενεν ἐκεῖ μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, ἀνεπαύετο, ἤλλασσεν ἐνδύματα καὶ πολλάκις ἐγευμάτιζεν. Παραδίδεται δὲ ὅτι τὸ μιτατώριον τοῦτο ἦτο «κοιτὼν ὡραῖος διάχρυσος». Τὸ μιτατώριον δὲ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ συγχυθῇ μὲ τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, εὑρίσκετο εἰς τὸ κάτω μέρος, τὸ ἰσόγειον τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἄκραν τῆς Νοτίας ἰσογείου κλιτῆς, συνεκοινώνει δὲ διὰ θύρας μὲ τὸ Ἅγιον φρέαρ, τὸ ὁποῖον ἦτο ἔξω τῆς ἐκκλησίας.

Τὰ μιτατώρια τῶν ὑπερῴων. — Ὑπεράνω τοῦ νάρθηκος καὶ τῶν πλαγίων κλιτῶν, ὅπως εἰς ὅλας τὰς μεγάλας βασιλικάς, περιέθεε τὸν μεσαῖον ναόν, ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευράς, δεύτερος ὄροφος, τὰ *ὑπερῷα*, κοινότερον *κατηχούμενα, κατηχουμενεῖα*, ὡς καὶ σήμερον ὀνομάζεται ὁ γυναικωνίτης εἰς τινας τόπους, καὶ δὴ εἰς τὸν Μυστρᾶν, ὅπου διετηρήθησαν παλαιαὶ βυζαντιναὶ παραδόσεις. Σειρὰ κιόνων, μικροτέρων βεβαίως, ὑπερκειμένη τῶν κάτω, οἱ ὁποῖοι χωρίζουν τὰ πλάγια κλίτη, περιορίζει τὰ ὑπερῷα πρὸς τὸν μεσαῖον χῶρον τοῦ ναοῦ.

Εἰς τὰ ὑπερῷα ὑπῆρχον τρία ἴσως *μιτατώρια*, αἴθουσαι, αἱ ὁποῖαι ἔβλεπον πρὸς τὸν ναόν, ὡς ἐξέδραι. Τὸ εἰς τὸν Νότιον γυναικωνίτην ἦτο τὸ μιτατώριον τοῦ Αὐτοκράτορος, τὸ ὁποῖον ἀντιστοίχει πρὸς τὸ κάτω μιτατώριον εἴτε διακονικόν. Ἐνταῦθα ἦτο τὸ *παρακυπτικόν*, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὁ βασιλεὺς *παρέκυπτεν*, ἔβλεπε πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἐκκλησίας, εἰς δὲ τὸν Βόρειον, τῆς Αὐτοκρατείρας, ἐκεῖ ἐπήγαινεν αὕτη μὲ τὰς ἀρχοντίσσας τῆς αὐλῆς διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὴν θείαν λειτουργίαν. Εἰς ἓν θωράκιον τοῦ Βορείου γυναικωνίτου εὑρέθη ἐπιγραφὴ ἀναφερομένη εἰς τὴν εὐγενεστάτην πατρικίαν Θεοδώραν. Ὅπως δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα, εἶχε καὶ ὁ Πατριάρχης τὸ *μιτατώριόν* του, τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο εἴτε εἰς τὰ κατηχούμενα, εἴτε καὶ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, τὸ ὁποῖον συνεκοινώνει ἀπ' εὐθείας μὲ τὰ ὑπερῷα. Εἰς τὸ πατριαρχικὸν μιτατώριον ἤρχετο ἐνίοτε νὰ γευματίσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ μὲ τὸν Πατριάρχην μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας.

Τοιαῦτα ἦσαν τὰ κύρια μέρη τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ἐγνώριζον οἱ εὐσεβεῖς σύγχρονοι τῶν Χριστιανῶν αὐτοκρατόρων. Παρέλειψα τὰ πολυάριθμα σκεύη καὶ κειμήλια, τὰ ὁποῖα ἐκόσμουν τὸν ἄμβωνα, τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ὅλον τὸν ναὸν εἰς πᾶν μέρος, παρέλειψα τὰ βαρύτιμα παραπετάσματα, τὰ περίφημα δηλαδὴ *βῆλα*, παρέλειψα ἴσως καὶ ἄλλα, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ μνημονευθοῦν ὅλα τὰ θαυμάσια, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν εἰς τὰ κείμενα. Παρέλειψα δὲ καὶ ἄλλα σπουδαιότερα, τὸν καλλιτεχνικὸν διάκοσμον τοῦ ἐδάφους, τῶν ἀψίδων, τῶν τοίχων μὲ τὰς ἐξαισίας γλυπτὰς διακοσμήσεις καὶ τὰ ἀπαστράπτοντα ψηφιδωτά. Διότι περὶ τούτων πρέπει ἰδιαιτέρως νὰ γίνῃ μακρότερος λόγος. Ἀλλά, πρὸ τούτου, μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν σπουδαιοτέρων μερῶν τοῦ ναοῦ, θὰ εἶναι συμπλήρωμα τῆς ὅλης ἐντυπώσεως καὶ ἑλκυστικὸν διὰ τὴν ἐκπολιτιστικὴν σημασίαν, νὰ ἐπιχειρήσω τὴν διαγραφὴν τῶν Αὐτοκρατορικῶν ἐπισκέψεων εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

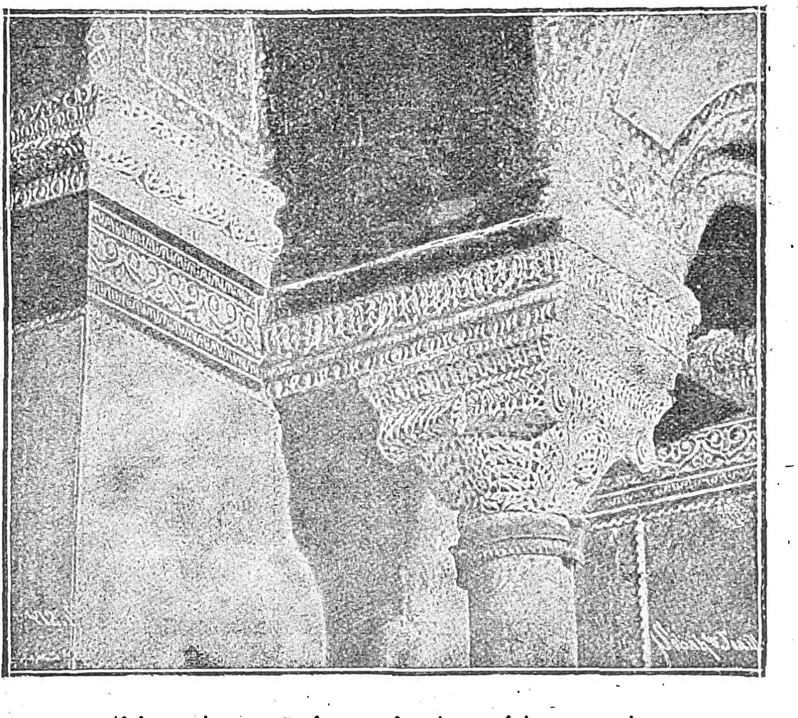

Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ γλυπτοῦ διακόσμου ἑνὸς κιονοκράνου.

Ἡ πομπικὴ μετάβασις τῶν βασιλέων εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν.

Ἡ Ἁγία Σοφία, ὅπως καὶ ὁ Ἱππόδρομος, περιείχοντο εἰς τὸ Μέγα Παλάτιον, ὁ Αὐτοκράτωρ ἠδύνατο νὰ μεταβῇ καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὸν οἶκον λαϊκῶν θεαμάτων χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν ἀπέραντον κατοικίαν του. Σειραὶ στοῶν συμπλεκομένων καὶ εὑρισκομένων εἰς συγκοινωνίαν πρὸς ἀλλήλας ἠδύναντο νὰ τὸν ὁδηγήσουν μὲ τὴν λαμπροτάτην ἀκολουθίαν του εἰς τὸν Ἱππόδρομον καὶ εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν.

Ἡ ἀκολουθία τοῦ βασιλέως συνίσταται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἐπιφανεστάτους ἄρχοντας. Οἱ μάγιστροι, οἱ πατρίκιοι, οἱ πρωτοσπαθάριοι, οἱ κόμητες τῶν Σχολῶν (σωματάρχαι), οἱ δομέστικοι καὶ πλῆθος ἄλλο χρυσοστολίστων μεγιστάνων ἐπορεύετο μὲ τὸν βασιλέα, ἕκαστοι κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, αὐστηρότατα διαγεγραμμένην. Ἐπίσης οἱ δήμαρχοι τῶν Βενέτων καὶ τῶν Πρασίνων, ἀντιπρόσωποι τῶν δήμων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἰδιαιτέρα Αὐτοκρατορικὴ φρουρά, οἱ Βάραγγοι, συνεπλήρωνον τὴν συνοδίαν. Αἱ ὁδοὶ ἐκοσμοῦντο μὲ κισσόν, δάφνην, μυρσίνην, δενδρολίβανον καὶ μὲ εὐώδη ἄνθη.

Ὁ βασιλεὺς ἐξήρχετο ἀπὸ τὸν λαμπρότατον πρόδομον (ὁλόκληρον παλάτιον), *προτεμένισμα*, ὅπως λέγει ὁ Προκόπιος τὴν *Χαλκῆν*. Διήρχετο τὸν *Αὐγουστεῶνα*, τὴν θαυμασίαν πλατεῖαν, ἡ ὁποία ἐχώριζε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν ἀπὸ τὸ Ἱερὸν Παλάτιον (τὸ ἰδιαίτερον Παλάτιον τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου), καὶ ἐπήγαινεν εἰς τὸ Ὡρολόγιον τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὸ ὁποῖον ἔκειτο εἰς τὴν ΝΔ. γωνίαν τῆς ἐκκλησίας, ἐκεῖ ὅπου καὶ σήμερον εἶναι τὸ Βαπτιστήριον.

Ἀπὸ τὸ Ὡρολόγιον ὁ Αὐτοκράτωρ διήρχετο τὸ αἴθριον, ἔπειτα ἐπήγαινεν εἰς τὴν Ὡραίαν πύλην, ἡ ὁποία ἠνοίγετο ὑπὸ κάτω τῆς στοᾶς τῆς πρὸς τὴν Δ. πρόσοψιν τῆς ἐκκλησίας. Ἐνταῦθα εὑρίσκετο μία *καμάρα*, κλεισμένη μὲ *βῆλον* (παραπέτασμα), ὄπισθεν τῆς καμάρας ταύτης ἀφῄρει ὁ βασιλεὺς τὸ στέμμα του. Ἡ καμάρα αὐτὴ ἐλέγετο μιτατώριον, ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄλλο μιτατώριον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ νάρθηκος. Ὅταν δ' ἐξήρχετο ἀπὸ τὸν ναόν, συνήθως ἐξήρχετο διὰ τῆς Ν. θύρας τοῦ ἐσωνάρθηκος πρὸς τὸ σωζόμενον σήμερον Βαπτιστήριον. Εἰς τὸν νάρθηκα εὑρίσκετο ὁ Πατριάρχης καὶ ὅλον τὸ ἱερατεῖον. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπροσκύνει τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὸν σταυρόν, ἐχαιρέτα τὸν Πατριάρχην καὶ τοῦ ἔδιδε τὸν ἀσπασμὸν τῆς ἀγάπης. Ἔπειτα διηυθύνετο εἰς τὰς Βασιλικὰς πύλας, ὅπου ἔκαμνε δέησιν κρατῶν κηρία, εἰσήρχετο μὲ τὸν Πατριάρχην καὶ τὴν ἀκολουθίαν του εἰς τὴν ἐκκλησίαν διερχόμενος, καθ' ὅλον τὸ μῆκος, τὸ μέσον μέρος τοῦ ναοῦ.

Ἀφοῦ διήρχοντο τὰς Βασιλικὰς πύλας, ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης ἐπροχώρουν εἰς τὴν μεσαίαν κλιτήν, ἀντιπαρήρχοντο τὸν εἰς τὸ βάθος ἄμβωνα πρὸς τὰ ἀριστερά, καὶ διὰ τῆς σολέας ἔφθανον εἰς τὰς ἁγίας θύρας τοῦ ἱεροῦ. Ὁ πατριάρχης εἰσήρχετο μόνος εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὁ βασιλεὺς (ἢ οἱ βασιλεῖς, ἂν ἦσαν καὶ ἄλλοι συμβασιλεύοντες) ἵστατο ἐνταῦθα ἐπὶ κυκλικῆς ἐκ πορφυρίτου λίθου πλακός, ἡ ὁποία ἐλέγετο *πορφυροῦν ὀμφάλιον*, καὶ προσηύχετο κρατῶν τὰ κηρία. Ἔπειτα εἰσήρχετο καὶ αὐτὸς εἰς τὸ ἱερὸν ἀσπαζόμενος τὰ θυρόφυλλα, διότι ἦσαν κεκοσμημένα διὰ σταυρῶν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ εἰσήρχετο εἰς τὸ ἱερόν, διότι εἶχε δικαίωμα νὰ ἐπιτελῇ μερικὰς πράξεις διαγραφομένας ὑπὸ τοῦ τυπικοῦ, τὸ ὁποῖον παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος

Digitized by Google

συνηρμολογημένον εἰς τὸ περιεργότατον βιβλίον τοῦ 10ου αἰῶνος *Ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως.* Ὁ Πατριάρχης ἔδιδεν εἰς τὸν βασιλέα τὸ θυμιατὸν καὶ ἐκεῖνος ἐθυμίαζε τὴν Ἁγίαν τράπεζαν. Ἔπειτα ἐπροσκύνει τὰ ἅγια λείψανα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐπ' αὐτῆς, τὴν *ἐνδυτὴν* (τὸ κάλυμμα), τὰ *ποτήρια* καὶ τοὺς *δίσκους*. Ἠσπάζετο ἐπίσης τὰ ἅγια λείψανα, τὰ *ἅγια σπάργανα* τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔδιδε τὰ δῶρά του εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἦσαν δὲ ταῦτα ἱερὰ σκεύη πρὸς χρῆσιν τοῦ ναοῦ, ὑφάσματα κ.λ. Τέλος ἀπέθετεν ἐπὶ τῆς Ἁγίας τραπέζης δῶρον εἰς χρῆμα, τὸ *ἀποκόμβιον*, ὡς ἐλέγετο. Τὰ δῶρα ταῦτα τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἦσαν ἐκ παραδόσεως καὶ ἐφέροντο μὲ μεγάλην πομπὴν ἀπὸ αὐτὸν τὸν βασιλέα, μὲ τὴν πομπὴν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν βλέπομεν εἰς τὰ δύο ψηφιδωτὰ τοῦ Ἁγίου Βιταλίου τῆς Ραβέννας, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα, κρατοῦντες εἰς χεῖρας τὰ δῶρα καὶ περιστοιχιζόμενοι ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν των, πηγαίνουν νὰ προσφέρουν τὰ δῶρά των εἰς τὸ ἱερόν. Εἰς τὸ θυσιαστήριον, ὄπισθεν τῆς Ἁγίας τραπέζης καὶ ἔμπροσθεν τοῦ συνθρόνου ἵστατο μέγας ἐπίχρυσος σταυρός, πρὸ τοῦ ὁποίου ὁ Βασιλεὺς προσηύχετο.

Ὁ Βασιλεὺς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θείας λειτουργίας ἔμενεν εἰς τὸ *μιτατώριον*, ἤτοι εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του αἴθουσαν, ἐκείνην, ἡ ὁποία ἦτο εἰς τὸ ἰσόγειον, εἰς τὴν Νοτίαν κλιτὴν παρὰ τὸ ἱερόν. Ἀπὸ ἐκεῖ παρηκολούθει τὴν λειτουργίαν. Ἐξήρχετο μόνον εἰς ὡρισμένας στιγμάς, διὰ νὰ λάβη

Κιονόκρανον τῆς Ἁγίας Σοφίας.

μέρος εἰς σπουδαίας ἱεροτελεστίας. Οὕτως ἐξήρχετο κατὰ τὴν *μεγάλην εἴσοδον*, διὰ νὰ συνοδεύση τὰ *τίμια δῶρα* μὲ τὴν ἀκολουθίαν του. Διήρχετο διὰ τοῦ δεξιοῦ (Νοτίου) μέρους τῆς ἐκκλησίας καὶ ἵστατο ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος. Ἔπειτα συνώδευε τὴν πομπὴν τῆς Εὐχαριστίας, διήρχετο μετ' αὐτῆς τὴν σολέαν καὶ ἐπήγαινεν ἕως τὰς ἁγίας θύρας, ὅπου ἄφινε τὰ κηρία του.

Κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἀσπασμοῦ τῆς ἀγάπης ὁ Αὐτοκράτωρ ἄφινε πάλιν τὸ μιτατώριον. Ὁ Πατριάρχης ἵστατο ἔξω τῶν κιγκλίδων, πρὸς τὸ μιτατώριον, καὶ εἰς αὐτὸν πρῶτον ἔδιδεν ὁ Αὐτοκράτωρ τὸν ἀσπασμόν, ἔπειτα εἰς τὸ ἄλλο ἱερατεῖον. Κατόπιν ὁ Βασιλεὺς ἐδέχετο τὸν ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν τῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι τὸν συνώδευον, ἐχαιρέτα τὸν Πατριάρχην καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὸ μιτατώριον.

Κατὰ τὴν ὥραν τῆς θείας κοινωνίας ὁ Βασιλεὺς ἐξήρχετο πάλιν διὰ τρίτην φορὰν ἀπὸ τὸ μιτατώριον. Ἐπήγαινε πρὸς τὸ ἱερόν, ἀνέβαινε τὰς βαθμίδας, ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην τὸ τίμιον δῶρον, τὸν ἄρτον, ἔπειτα κατήρχετο, ἔκαμνε τρὶς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ μετελάμβανε. Ἔπειτα ἀνήρχετο πάλιν καὶ ἐλάμβανε τὸν οἶνον, τὸ *νᾶμα*. Οὕτω, κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον, ὁ Βασιλεὺς ἐκοινώνει ἔξω τοῦ ἱεροῦ, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι πιστοί.

Μετὰ τὴν θείαν μετάληψιν ὁ Βασιλεὺς εἰσήρχετο εἰς τὸ μιτατώριον, καὶ τότε *ἐκραμάτιζε*, ἐλάμβανε *κρᾶμα*, δηλαδὴ συνέτρωγε μὲ τοὺς προσκεκλημένους του. Τὸ γεῦμα τοῦτο συνίστατο ἀπὸ οἶνον μεμιγμένον μὲ ὕδωρ, διὰ νὰ ἐνθυμίζη τὴν θείαν κοινωνίαν, ἄρτον, πλακοῦντας καὶ καρπούς. Τέλος, μετὰ τὸ κρᾶμα, ὁ Βασιλεὺς ἀπήρχετο ἐκ τῆς ἐκκλησίας.

Ἤδη ἐτελεῖτο ἡ ἔξοδος τοῦ Βασιλέως, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ ἦτο αὐστηρῶς διαγεγραμμένη ἀπὸ τὸ τυπικόν. Ὁ Πατριάρχης ἐπήγαινεν εἰς τὸ μιτατώριον διὰ νὰ συνοδεύση τὸν Βασιλέα, ἐξήρχοντο διὰ θύρας εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς Νοτίας κλιτῆς, καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὸ *Ἅγιον φρέαρ*. Πρὸ τούτου, ὄπισθεν ἑνὸς παραπετάσματος *βήλου* ἢ *κορτίνας*, ὁ Πατριάρχης ἔδιδε πάλιν εἰς τὸν Βασιλέα τὸ στέμμα, τὸ ὁποῖον οὗτος εἶχεν ἀφαιρέσει πρὶν εἰσέλθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Τοῦ ἔδιδεν ἔπειτα τὰς *εὐλογίας* του, ἀντίδωρον, καὶ *ἀλειπτά*, ἱερὸν ἔλαιον, εἰς ληκυθίσκον. Ὁ Πατριάρχης ἐλάμβανε καὶ αὐτὸς δῶρον ἀπὸ τὸν Βασιλέα καὶ τὸν ἀπεχαιρέτα.

Ἄλλοτε ὁ Βασιλεὺς ἐπανήρχετο εἰς τὸ Παλάτιον διὰ τῶν ὑπερῴων, ἀκολουθῶν τὰ *διαβατικά*, τὰ ὁποῖα εἶχε κατασκευάσει αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανός, ὁ ὁποῖος τὰ διήρχετο καθημερινῶς διὰ νὰ πηγαίνη νὰ ἐπιβλέπη τὰς ἐργασίας τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ.

Κιονόκρανον καὶ τύμπανον τῶν ἀψίδων. Εἰς τὸ μέσον τοῦ κιονοκράνου μονόγραμμα τῆς Θεοδώρας.

Ἐνίοτε δὲ συνέτρωγε μὲ τὸν Πατριάρχην εἰς τὸ πατριαρχικὸν μιτατώριον. Οὕτω κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὀρθοδοξίας πρὸς ἀνάμνησιν τῆς Ἀναστηλώσεως τῶν εἰκόνων, οἱ Βασιλεῖς, ἀφοῦ ἤκουον τὸ Εὐαγγέλιον ἀπὸ τὰ κατηχούμενα, μετέβαινον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον. Ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ὅτε ἐπήγαινεν ἀπὸ τὰ κατηχούμενα πάλιν εἰς τὸ *σέκρετον* (τὰς αἰθούσας) τοῦ Πατριαρχείου διὰ νὰ προσκυνήση «τὰ τίμια ξύλα».

Τοιαύτη ἐν συντόμῳ καὶ γενικώτατα ἦτο ἡ παρακολούθησις ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῆς θείας λειτουργίας καὶ ἡ συμμετοχή του εἰς αὐτήν. Ἐνόμισα ἀναγκαῖον νὰ διαγράψω αὐτὴν εἰς τὰ σπουδαιότερα, διότι δὲν ἔχει, νομίζω, οὐδὲν περὶ αὐτῆς γραφῆ παρ' ἡμῖν, παραλείπων λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι κουραστικαὶ καὶ δὲν εἶναι καὶ ἀσφαλεῖς. Διότι καθόλου δυσκολωτάτη εἶναι ἡ ἀναπαράστασις, ἀφοῦ ἡ μόνη πηγή, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, λέγει μὲν πολλὰ καὶ πολλαχοῦ εἰς τὴν Ἔκθεσιν τῆς Βασιλείου τάξεως, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος εἶναι στρυφνὸς καὶ γράφει δι' ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι, σύγχρονοι ὄντες, ἐγνώριζον τὰ διάφορα μέρη καὶ τὴν τοπογραφίαν ἐν γένει τοῦ Παλατίου καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας. —Ὁ Ρῶσος βυζαντινολόγος Beljajev ἔγραψε περὶ αὐτῶν μακρὰν μελέτην ρωσιστί, Byzantina, εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ρωσικῆς Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας, 1893. Πρβ. *Ebersolt,* Ste Sophie de Constantinople, 1910.

Ἡ πομπικὴ αὐτὴ εἴσοδος τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἐτελεῖτο μὲ μεγαλοπρέπειαν ἀνταξίαν αὐτῆς. Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης κρατούμενοι ἐκ τῆς χειρός, διήρχοντο μὲ βραδὺ καὶ ἱεροπρεπὲς βάδισμα τὴν ἀχανῆ ἐκκλησίαν. Εἷς Ρῶσος περιηγητής, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, μᾶς λέγει ὅτι κατὰ τὴν στέψιν τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου (1392) ἐχρειάσθησαν τρεῖς ὧραι διὰ νὰ φθάσουν ἀπὸ τὰς Βασιλικὰς πύλας ἕως τὸ ἱερόν. Εἶναι βεβαίως τοῦτο ὑπερβολή, ἀλλὰ δύναται νὰ μᾶς δώση μίαν ἰδέαν τῆς μεγαλοπρεποῦς ἐκείνης σεμνότητος τῶν τοιούτων αὐτοκρατορικῶν πομπῶν. Ἂν φαντασθῶμεν τὴν ἰδιαιτέραν σωματοφυλακὴν τοῦ Βασιλέως, τοὺς ὡρισμένους περιφήμους Βαράγγους, οἱ ὁποῖοι πρῶτοι περιεστοίχιζον αὐτόν, τοὺς ἔμπροσθεν τοῦ Αὐτοκράτορος κρατοῦντας τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας, τὴν ὄπισθεν ἀκολουθοῦσαν μὲ τὰς χρυσοστολίστους στολὰς πολυάριθμον συνοδίαν τῶν ποικίλων ἀρχόντων τῆς αὐλῆς —θὰ ἔχωμεν εἰς τὴν φαντασίαν μας θέαμα, τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς ἐξηγῆ τὸ θάμβος ὅλων, οἱ ὁποῖοι εἶδον τὰς μεγάλας ἐκείνας ἡμέρας τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Κιονόκρανον τῆς Ἁγίας Σοφίας μὲ τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἡ μεγαλειώδης ἁρμονία τῶν ἀψίδων, τῶν ἡμιθολίων, τῶν θόλων καὶ ἡ ὅλη ἀρχιτεκτονικὴ ἔξαρσις τῆς Ἁγίας Σοφίας καταπλήττει τὸν θεατήν. Καὶ ὅμως δὲν μᾶς ἐνθουσιάζει μόνον ἡ ἀρχιτεκτονική. Ἐκεῖνο ἰδίως, τὸ ὁποῖον θαμβώνει τὸν εἰσερχόμενον εἰς τὴν ἀπέραντον ἐκκλησίαν εἶναι ἡ κολοσιαία μεγαλοπρέπεια τῆς διακοσμήσεως. Ἐδῶ βλέπομεν ὑψηλὰς κιονοστοιχίας, τὰς ὁποίας ἀποτελοῦν κίονες πολύχρωμοι ἐναλλασσόμενοι κατὰ τὰ χρώματα, ὁ εἷς εἶναι ἀπὸ πράσινον μάρμαρον, ὁ ἄλλος ἀπὸ πορφυροῦν, τοὺς ὁποίους καλύπτουν κιονόκρανα λευκά, σκαλισμένα ὡς μία δαντέλλα. Ἀλλοῦ βλέπομεν ἐπενδύσεις τοῦ τοίχου μὲ μάρμαρα, μελανά, λευκά, ποικιλόχρωμα εἰς ὅλους τοὺς τοίχους, καὶ εἰς τοὺς δύο ὀρόφους, τὰ ὁποῖα δεικνύουν ζωηρὰν λάμψιν χρωματισμένης ἁρμονίας. Καὶ λείπει ἡ ὡραιοτάτη διακόσμησις τῶν ψηφιδωτῶν, τὰ ὁποῖα συνεπλήρωνον τὴν ποικιλόχρωμον

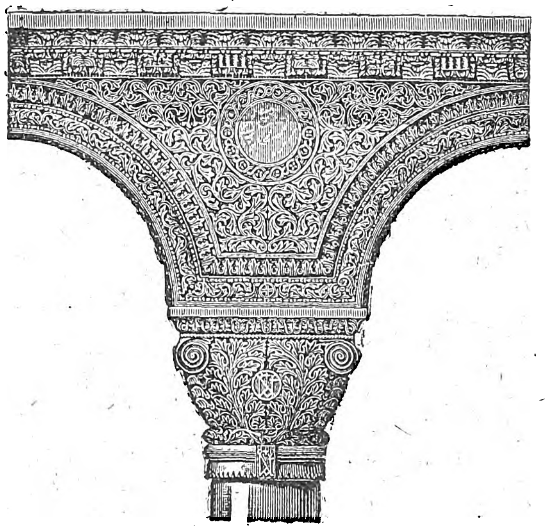

Γλυπτὴ διακόσμησις κιονοκράνων μὲ τὰ ὑπὲρ αὐτὰ τύμπανα τῶν ἀψίδων. Εἰς τὰ κιονόκρανα καὶ κάτω αὐτοῦ τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰς τὸ τύμπανον ἐν τῷ μέσῳ τὸ «ὀμφάλιον» περιελισσόμενον διὰ τῶν ἁπαλῶν φύλλων.

ἐκείνην ἁρμονίαν ὑπὸ τὰς ἀψῖδας καὶ τοὺς θόλους, λάμποντα εἰς τὸν κυανοῦν εἴτε χρυσοῦν κάμπον των.

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ Η ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ

Ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις.—Τὰ ψηφιδωτά.—Ἡ πολυχρωμία.

Ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις.

Ἀπὸ τὴν Ἑλληνιστικὴν Ἀνατολήν, ἡ ὁποία προσέλαβε καὶ Ἀνατολικὰς παραδόσεις, ἤρχισεν ἡ γλυπτική, παραλλήλως πρὸς τὴν ἀγαλματοποιΐαν, νὰ ἀρέσκεται εἰς τὴν ἐπίχαριν καὶ τεχνικὴν ἐπεξεργασίαν διακοσμητικῶν θεμάτων. Εἰς τὴν γλυπτικὴν διακόσμησιν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἔχομεν τὴν τελειοτάτην ἄνθησιν τῆς τοιαύτης καλλιτεχνικῆς διαθέσεως τῶν Ἑλλήνων γλυπτῶν τῶν πρώτων Χριστιανικῶν αἰώνων.

Ἡ Ἑλληνιστικὴ γλυπτική. —Οἱ μεγάλοι γλύπται τῆς ἀρχαιότητος παρέστησαν τὸ ἤρεμον καὶ Ὀλύμπιον κάλλος τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων. Οἱ Ἀλεξανδρινοὶ ηὕρυναν τὸν κύκλον τῆς τέχνης, ἔκαμαν αὐτὴν περισσότερον κοσμοπολιτικήν, ὅπως ἦσαν ἄλλως τε αἱ γενικαὶ ἰδέαι τῆς ἐξόχως ἀνθρωπιστικῆς ἐκείνης ἐποχῆς. Οὕτως ἡ γλυπτικὴ εὗρε νέας ἐμπνεύσεις, ἐξεικόνισεν εἰς τὰ ἀγάλματα τὸ πάθος καὶ τὴν ψυχικὴν ἀγωνίαν, παρέστησε δὲ καὶ κοινοὺς ἀνθρώπους, ἐδημιούργησε τὴν προσωπογραφίαν, ἀπεικόνισε σκηνὰς οἰκογενειακάς. Μεγάλην δὲ ἀνάπτυξιν ἤρχισε νὰ λαμβάνη τὸ ἀνάγλυφον, τὸ ὁποῖον εὐκολώτερον ἠδύνατο νὰ παραστήση τὰ νέα ταῦτα θέματα. Ἤδη δὲ ἀπὸ τοὺς χρόνους ἐκείνους εὑρίσκομεν τὴν προσέγγισιν γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς, τὴν τάσιν ἐκείνην, ὅπως τὸ ἔργον γλυπτικῆς λαμβάνη διακοσμητικὸν χαρακτῆρα, τάσιν, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ ὑπερισχύση εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην.

Digitized by Google

Εἰς τὴν νέαν ταύτην τροπὴν τῆς γλυπτικῆς λαμβάνει μεγάλην θέσιν ἡ διακόσμησις. Εἰς τὸ ἀνάγλυφον δὲν πρέπει νὰ ἀφίνεται χῶρος κενός, καλύπτεται λοιπὸν ὁ παρὰ τὰς μορφὰς χῶρος μὲ ποικίλας διακοσμήσεις. Ἔπειτα αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ διακόσμησις ἀρχίζει νὰ ἐξελίσσεται μὲ τελειοτάτην τεχνικὴν δεξιότητα, ἀρκεῖ νὰ ἴδῃ τις τὰς γλυπτὰς διακοσμήσεις, αἱ ὁποῖαι κοσμοῦν τὰ διαζώματα τῶν ναῶν τῆς Παλμύρας, (τοῦ Βααλβέ, τοῦ

Σχεδιαγραμμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς. Εἰς τὸ διὰ παχέος ἀστερίσκου σημειούμενον σημεῖον κεῖται ἡ Ἁγία Σοφία.

Ταδμώρ, αἱ ὁποῖαι εἶναι μὲν τοῦ Β' αἰῶνος μ. Χ. ἀκολουθοῦν ὅμως τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐξέλιξιν, διὰ νὰ ἐννοήσῃ ποῖον δρόμον ἔμελλε ν' ἀκολουθήσῃ ἡ γλυπτική.

Οὕτω κατὰ τὰ τέλη τῆς ἀρχαιότητος, δηλαδὴ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ., ἐδημιουργήθη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἡ τεχνική, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην. Ἀντὶ νὰ διαπλάσσεται πλαστικῶς τὸ ἀνάγλυφον μόνον διὰ τῆς σμίλης, ἀνοίγονται διὰ νέου ὀργάνου, τοῦ τρυπάνου, ὀπαί, αἱ ὁποῖαι δίδουν τὴν ἐντύπωσιν σκιεροῦ κάμπου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξαίρεται ἡ λευκότης τοῦ κοσμήματος. Κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα ἡ τεχνικὴ αὕτη ἐφηρμόσθη εἰς τὰ Κορινθιακὰ κιονόκρανα, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται τὰ Βυζαντινά. Συνδέεται δὲ ἡ διακοσμητικὴ αὕτη γλυπτικὴ μὲ τὴν μικροτεχνικὴν γλυπτικὴν τῶν περιφήμων Χριστιανικῶν κομψοτεχνημάτων (διπτύχων ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, πλακῶν, πυξίδων), τὰ ὁποῖα παρῆγον ἀφθόνως τὰ μεγάλα μοναστηριακὰ κέντρα τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, ἀκολουθοῦντα τὰς Ἑλληνιστικὰς παραδόσεις.

Ἀπὸ τὸ Κορινθιακὸν κιονόκρανον ἐλήφθη εἰς τὰ Βυζαντινὰ ὡς τὸ κύριον θέμα διακοσμήσεως ἡ ἄκανθα. Ἐκ τῶν κιόνων τῆς κάτω κλιτῆς καὶ τῶν ὑπερῴων ἐπικάθηνται κιονόκρανα ἀπὸ λευκὸν μάρμαρον τῆς Προκοννήσου, τὰ ὁποῖα συχνὰ στολίζουν χρυσοῖ χρωματισμοί. Τὰ πολυάριθμα κιονόκρανα τῆς Ἁγίας Σοφίας εἶναι διαφόρων σχημάτων. Τὰ πλεῖστα ἔχουν σχῆμα κάλυκος ἄνθους. Εἰς ὅλα ὅμως παρατηρεῖται ἡ ἰδία προσπάθεια νὰ παραχθῇ ἐντύπωσις ἐκ τῆς ἀντιθέσεως σκιᾶς καὶ φωτός, δηλαδὴ ἐντύπωσις ἀντιθέσεως χρωματισμοῦ ἐμπρεσιονιστική, ὅπως θὰ ἔλεγε νεωτεριστὴς ζωγράφος.

Ἡ ἄκανθα εἶνε, ὡς εἶπον, τὸ κύριον γλυπτικὸν θέμα. Ἔχει ὅμως χάσει κάθε χαρακτῆρα πλαστικότητος. Τὰ φύλλα ἀκάνθης κατευθύνονται πρὸς μίαν κατεύθυνσιν, ὡς ἀνεμιζόμενα πρὸς τὸ ἓν ἢ πρὸς τὸ ἄλλο μέρος, περιτυλίσσουν τὸν κορμὸν ἀφίνοντα μέρος διὰ τὸ μονόγραμμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τῆς Θεοδώρας. Λείπει τὸ ἰσχυρῶς ἐξέχον ἀνάγλυφον, λείπει ἡ δυνατὴ πλαστικότης, ἀλλ' εἶναι τόσον ἐξαισίας λεπτότητος, ὥστε νομίζεις ὅτι βλέπεις δαντέλλαν νὰ περιβάλλῃ τὸν μαρμάρινον κορμόν. Οἱ δίδυμοι κίονες ἔχουν μικρὰ κιονόκρανα, μὲ τὰ ὁποῖα ἑνώνεται ὑπερκείμενον μέγα *ἐπίθημα*, τοῦ ὁποίου τὸ βάρος ἐλαφρύνεται μὲ τὰ περικυκλώνοντα αὐτὸ ὡς ἀληθινὴ δαντέλλα φυλλώματα. Τὸ κόσμημα εἶναι διακεκομμένον ὡς κιγκλιδωτὸν μάρμαρον καὶ δὲν συγκρατεῖται μὲ τὸν κορμὸν παρὰ μόνον εἰς τὰ ἄκρα. Ἡ τεχνικὴ αὕτη, ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ δίδει ἀληθινὴν ἐντύπωσιν ἐμπρεσιονισμοῦ, τελείαν δὲ διακοσμητικὴν ἐλαφρότητα καὶ χάριν. Τοιουτοτρόπως μὲ τὴν διάνοιξιν ὀπῶν εἰς τὰς γλυπτὰς διακοσμήσεις, μὲ τὴν διάτρησιν τοῦ μαρμάρου, ὥστε τὸ κόσμημα νὰ φαίνεται ξεχωριστὸν ἀπὸ αὐτό, ἡ γλυπτικὴ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ καθόλου ἡ Βυζαντινὴ γλυπτικὴ δὲν ἀποτελεῖ πλέον, ὡς ἄλλοτε, μέρος τῆς γενικῆς ἀρχιτεκτονικῆς διατάξεως, ἀλλὰ παρέχει καὶ αὐτή, ὡς τὰ ψηφιδωτὰ καὶ τὰ πολύχρωμα μάρμαρα, τὴν συμβολήν της ὡς ἀνεξάρτητος τέχνη. Ἰδοὺ πόσον χαριέντως, ἀλλὰ καὶ μὲ πόσην παραστατικότητα, περιγράφει ὁ Σιλεντιάριος τὴν τοιαύτην ἐξαισίαν τεχνοτροπίαν: «ἕλιξ πολύκεστος ἀκάνθης (μὲ πλούσιον κέντημα) ὑγρὰ διερπύζων ἀνελίσσετο» (στ. 658 ἑξ.).

Ἡ ἰδία τεχνικὴ δεξιότης καὶ γραφικότης παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς ἄλλας διακοσμήσεις τοῦ μεγάλου ναοῦ. Εἰς τὰς κυρτότητας τὰς ἐξωτερικὰς καὶ ἐσωτερικὰς τῶν ἀψίδων, εἰς τὰ τύμπανα τὰ μεταξὺ τῶν ἀψίδων, ἡ ἄκανθα ἑλίσσει τὰ λευκὰ φύλλα της, τονισμένα μὲ φῶς ἐπὶ κάμπου σκιεροῦ. Εἰς ἄλλα δὲ μέρη τοῦ ναοῦ, εἰς τὰ θωράκια τῶν ὑπερῴων, εἰς τὰς ζώνας καὶ τὰ διαζώματα εὑρίσκομεν θέματα διακοσμητικά, τὰ ὁποῖα ἐσυνηθίζοντο εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ δὴ εἰς τὴν Συρίαν, ῥόδακας, παντοειδῆ ἀνθέμια, συμπλέγματα κυματίων. Ἡ ποικιλία, ὁ πλοῦτος τῆς γλυπτικῆς διακοσμήσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας, δεικνύει ὅτι ὅλη ἡ τεχνικὴ δεξιότης τῆς Ἑλληνιστικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀνατολικῆς παραδόσεως, συνετέλεσαν, μὲ τὴν συνήθη χλιδὴν αὐτῶν, εἰς τὴν ἐξωραΐσιν τοῦ μνημείου τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἡ πολύχρωμος διακόσμησις.

Εἰς τὰς λαμπροτάτας αὐλὰς τῶν Ἑλληνιστικῶν βασιλείων τῆς Ἀνατολῆς, πρὸ παντὸς εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Πτολεμαίων, ἤνθησεν ἡ καταπλήσσουσα διὰ τὸν πλοῦτον καὶ θέλγουσα τὸν ὀφθαλμὸν διὰ

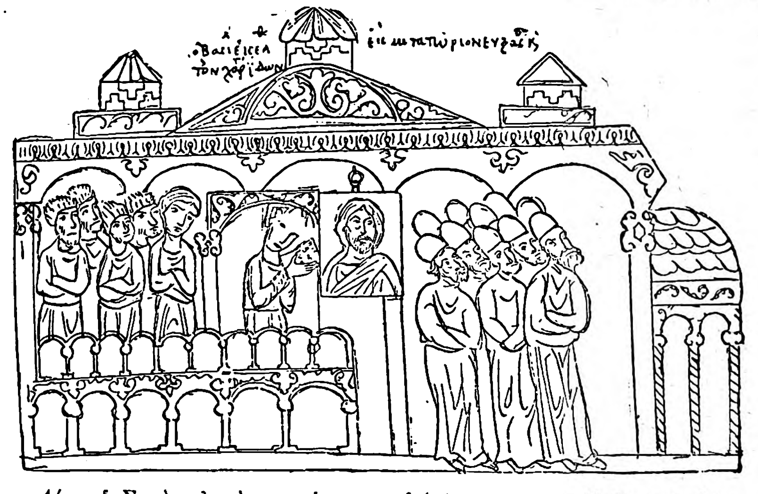

Λέων ὁ Σοφὸς εἰς τὸ μιτατώριον τῆς Ἁγίας Σοφίας καθ' ἣν στιγμὴν ἀναγινώσκει λίβελλον.

τὴν λαμπρότητα, πολύχρωμος διακόσμησις τῶν τοίχων. Πᾶσα ἡ χλιδῶσα πολύχρωμος διακόσμησις ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε τὴν ἀνάδειξιν τοῦ μεγαλείου τῶν ἰσχυρῶν Ἑλλήνων βασιλέων, ὅπως ἄλλοτε τῶν δεσποτῶν τῆς Ἀνατολῆς, εὗρε τὴν ἁρμονικωτάτην αὐτῆς ἐκτέλεσιν εἰς τὴν βασιλικὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀφοῦ καὶ αὐτὴ ἡ γλυπτικὴ διὰ τῶν φωτοσκιάσεών της ἐπροξένει ἐντύπωσιν γραφικήν, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν ποίαν ἐντύπωσιν ἐπροξένει καὶ προξενεῖ καὶ σήμερον ἀκόμη ἡ θαυμασία πολύχρωμος ἐπένδυσις τῶν τοίχων, ἡ ὁποία περιέβαλλεν ὅλα τὰ μέρη καὶ ὅλας τὰς γωνίας μὲ ἐκπληκτικὴν χλιδὴν καὶ πολυτέλειαν. Ὅ,τι δὲ ἰδίως θέλγει εἶναι ἡ ἐξαισία ἁρμονία, ἡ ὁποία γεννᾶται ἀπὸ τὸ σύνολον, ὥστε νὰ νομίζῃς ὅτι ὅλαι αἱ λεπτομέρειαι συνηρμόσθησαν ἀκριβῶς διὰ νὰ συντελέσουν εἰς τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν. Καὶ οὕτως ἐξηγοῦνται αἱ ἐνθουσιώδεις ἐκφράσεις τοῦ Προκοπίου καὶ τοῦ Παύλου Σιλεντιαρίου, ὅταν ὁμιλοῦν περὶ τοῦ δαπέδου καὶ τῶν ἄλλων μαρμάρων τοῦ ναοῦ:

«Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι εὗρε τὸ ἄνθος εἰς ὡραῖον λειμῶνα. Διότι εὐλόγως ἤθελε θαυμάσει ἄλλων μὲν (μαρμάρων καὶ κιόνων) τὸ πορφυροῦν χρῶμα, ἄλλων τὸ χλοάζον, καὶ ἐκείνους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπανθεῖ τὸ φοινικοῦν, καὶ εἰς ὅσους ἀπαστράπτει τὸ λευκόν, ἀκόμη δὲ καὶ ὅσους λίθους ἡ φύσις ὡς ζωγράφος τις ποικίλλει μὲ χρωματισμοὺς ἐναντιωτάτους» (Προκόπιος, σ. 179).

Καὶ πρῶτον αὐτοὶ οἱ ἴδιοι κίονες δίδουν τὴν πρώτην εἰκόνα ποικίλης πολυχρωμίας. Ἄλλοι εἶναι πράσινοι (οἱ μεταξὺ τῶν μεγάλων πεσσῶν), ἄλλοι πορφυροῖ καὶ ἄλλοι (οἱ κίονες τῶν κλιτῶν) πράσινοι μὲ σμαράγδινα στίγματα.

Ἀκόμη μεγαλυτέρα χλιδὴ χρωμάτων ἐμφανίζεται εἰς τὰς διὰ ποικιλοχρώμων μαρμάρων ἐπενδύσεις τῶν τοίχων. Πλάκες μεγάλαι, εἴτε μικραί, ἀναλόγως τῶν ἐπενδυομένων μερῶν τοῦ τοίχου, ἐπεξειργασμέναι λεπταὶ καὶ σύμμετροι ἐπιτίθενται ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ καλύπτουσιν ἐξωραΐζοντες αὐτοὺς μὲ τὰ παντοειδῆ χρώματά των. Ἦτο δὲ αὕτη διακόσμησις συνειθιζομένη εἰς τὴν λαμπρὰν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν μεγάλην ἐκείνην πόλιν εὐκόλου καὶ πολυτελοῦς βίου, ὅπου τὰ Παλάτια τῶν Πτολεμαίων καὶ τὸ Σαραπεῖον, ἤτοι ὁ ναὸς τοῦ Σαράπιδος, ἦσαν περιβόητα διὰ τὴν ἀφαντάστου πλούτου ἐπένδυσιν τοίχων διὰ πολυτίμων μαρμάρων, ἐλεφαντοστοῦ, ψηφιδωτῶν, ὑφασμάτων, πλακῶν μεταλλίνων, πολυτίμων λίθων. Ἀπὸ τότε δὲν μοὶ φαίνεται ἄλλο οἰκοδόμημα εἰς τὸν κόσμον νὰ ἐστολίσθη μὲ τοιοῦτον πλοῦτον ὅπως ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἰουστινιανοῦ. «Καὶ τίς πλήρης ἀπὸ τὰ ἠχηρὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου,— λέγει ὁ Σιλεντιάριος, — θὰ ψάλῃ τοὺς μαρμαρίνους λειμῶνας περὶ τοὺς ἰσχυροὺς τοίχους τοῦ μεγάλου ναοῦ, καὶ τὸ ἔδαφος τὸ εὐρυθέμελον» (σελ. 617 ἑξ.).

Ἐξακολουθῶν ὁ Σιλεντιάριος ἀπαριθμεῖ μὲ ποιητικὴν ἔξαρσιν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀκρίβειαν τὰ παμποίκιλα ταῦτα μάρμαρα καθορίζων καὶ τὸν τόπον τῆς προελεύσεως καὶ τοὺς ἰδιάζοντας χρωματισμούς. Εἶναι δὲ ταῦτα:

Τὰ χλοάζοντα (πράσινα) τῆς Καρύστου, τὰ Φρύγια ῥοδόχροα μὲ λευκὰς φλέβας, ἄλλα πορφυρᾶ καὶ ἀργυρόχροα, τὰ ἐκ τοῦ Νείλου πορφυρᾶ μὲ λεπτὰ στίγματα, τὰ Λακωνικὰ χλοερὰ μὲ πολυπλόκους ἑλιγμοὺς (νερά), τὰ Ἰασσικὰ (Καρικὰ) ἐρυθρόλευκα, τὰ Λυδικὰ ὠχρὰ μὲ ἄνθη ἐρυθρά, τὰ Λιβυκὰ (τῆς Β. Ἀφρικῆς) χρυσίζοντα καὶ κιτρινωπά, τὰ Κελτικὰ μέλανα μὲ γαλακτώδεις φλέβας, τὰ Ἀτράκια (Θεσσαλικὰ) χλοερὰ μὲ ποικίλα κυανᾶ καὶ σκιερὰ στίγματα (Σιλεντιάριος, στ. 620 ἑξ.).

Εἰς μερικὰ δὲ ἀπὸ τὰ πολύχρωμα αὐτὰ μάρμαρα αὐξάνεται ἡ ἐκ τοῦ ποικιλοστίκτου χρωματισμοῦ ἐντύπωσις διὰ προσθήκης ψηφιδωτῶν ἐκ πλακιδίων, ὡς εἰς τὰ λαμπρὰ μάρμαρα ἄνω τῶν Βασιλικῶν θυρῶν, εἰς τὰ ὁποῖα περὶ στρογγύλην πλάκα κεντρικὴν εἰκονίζονται συμμετρικῶς δελφῖνες.

Ἀλλὰ καὶ μικρότερα πλακίδια πολύχρωμα ἀναμιγνύονται μὲ ἄλλα εἴδη διακοσμήσεων. Εἰς τὰ τύμπανα, μεταξὺ τῶν ἀψίδων τῶν κιονοστοιχιῶν, κοσμοῦν τὸ κέντρον στρογγυλὰ πλακίδια, περὶ τὰ ὁποῖα ἀνελίσσεται ἡ γλυπτικὴ διακόσμησις. «Μάρμαρα δ' ὀμφαλόεντα, λέγει ὁ Σιλεντιάριος, περιστέφει (ἡ ἄκανθα) στίλβοντα μὲ θελκτικὴν χάριν» (στ. 662 ἑξ).

Ἐπροσπάθησαν οἱ Βυζαντινοὶ νὰ στολίσουν καὶ ἄλλας ἐκκλησίας μὲ τὴν χλιδὴν ἐκείνην τῶν χρωμάτων εἰς τοὺς τοίχους. Ἴσως εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἄλλον τινὰ νὰ προσήγγισάν πως τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Ἡμεῖς σήμερον δὲν ἔχομεν, εἰς ἄλλους ναούς, παρὰ λείψανα τῆς τοιαύτης διακοσμήσεως, εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς τὸ Ἀφεντικὸ τοῦ Μυστρᾶ, εἰς τὸν Ὅσιον Λουκᾶν τῆς Λεβαδείας, ὅπου σῴζονται καλύτερα.

Ἰδίως τὸ ἔδαφος φαίνεται ὅτι παρίστανε θέαμα γεμᾶτον κάλλος καὶ ἐπροξένει θελκτικὴν ἐντύπωσιν. Αἱ μεγάλαι ψιάθαι, διὰ τῶν ὁποίων ἔχουν σκεπάσει τὸν ναὸν σήμερον οἱ Τοῦρκοι, δὲν ἀφίνουν νὰ εἶναι θεατὴ ἡ λαμπρότης ἐκείνη. Φαίνεται ὅμως, ὅτι εἶναι ἀληθῶς ἐξαιρετικὸν τὸ θέαμα. Παντὸς εἴδους χρώματα, ἴασπις, πορφυρίτης, ἀλαβάστρινος καὶ ὑπόξανθος, ὀφίτης λίθος, εἶναι διατετογμένοι καὶ συμπεπλεγμένοι μὲ τόσον ἁρμονι-

Digitized by Google

κοὺς συνδυασμούς, ὥστε οὗτοι νομίζεις, ὅτι ἔχουν ἐξευρεθῆ ὑπὸ τοῦ ἐπιτηδειοτέρου ζωγράφου. Θὰ ἐνόμιζες, εἶπον οἱ σύγχρονοι, ὅτι βλέπεις ποικιλόχρωμον τάπητα, ἢ ἕνα ἀνθηρὸν κῆπον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐσπαρμένος μὲ ἄνθη εἰς τὴν πυκνὴν χλόην. «Τὸ δὲ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, λέγει ὁ Ἀνώνυμος, κατεκόσμησε διὰ πολυτελῶν καὶ ποικίλων μαρμάρων», καὶ ἀλλαχοῦ τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικῶς ὡραῖα: «Καὶ θαῦμα ἦν τοῖς εἰσιοῦσιν *ἐν τῇ ποικιλίᾳ τῶν μαρμάρων δίκην θαλάσσης* ὁρᾶσθαι *ἢ ποταμῶν ῥέοντα ὕδατα*».

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ὅταν ἔφθανε πλησίον εἰς τὸ ἱερόν, ἵστατο ὄρθιος εἰς ἓν «πορφυροῦν ὀμφάλιον», τὸ ὁποῖον ἦτο στρογγύλη πλὰξ πολύχρωμος περικεκλεισμένη εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τὰς ἄλλας πλάκας. Ἦσαν δὲ καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἐκκλησίας τοιαῦτα ὀμφάλια, θαυμασιώτατα, ὡς φαίνεται, ἔργα μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀνθηρῶν διακοσμήσεων τοῦ ὅλου ἐδάφους.

Μαρμαρώσεις πολυχρώμους, ὄχι βεβαίως ποτὲ ὁποίας τῆς Ἁγίας Σοφίας, συνήθιζον οἱ Βυζαντινοὶ νὰ ἁπλώνουν εἰς τοὺς τοίχους ὅλων τῶν μεγάλων ναῶν. Σῴζονται δὲ σήμερον εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ, τῆς Νέας Μονῆς τῆς Χίου, εἰς τοὺς ναοὺς τοῦ Μυστρᾶ, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἡγεμονικοὶ ναοὶ (ἐκκλησίαι τῶν Δεσποτῶν, τῶν αὐθεντῶν). Ἀλλὰ πῶς νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι οἱ τοῖχοι τοῦ ἱεροῦ ἦσαν ἐπεστρωμένοι μὲ πλάκας ἀργύρου! «Τὸ δὲ θυσιαστήριον, λέγει ὁ Ἀνώνυμος, ἦτο ἐξ ἀργύρου λαμπροτάτου· στήθεα (στηθαῖα, δηλ. τὰς πλάκας) καὶ κίονας εὐμεγέθεις, ἀργυρᾶ πάντα πεποίηκεν, σὺν τοῖς πυλῶσιν αὐτῶν, πάντα ἀργυρᾶ χρυσέμβατα» (μὲ χρυσᾶς παρεμβολάς). Ὅτι δὲ ἀληθῆ ἦσαν ταῦτα μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Προκόπιος, ὁ ὁποῖος θαυμάζων, ἰδιαιτέρως, ὁμιλεῖ περὶ τῶν τεραστίων δαπανῶν τοῦ ἱεροῦ (σ. 109). Τὸ Σαραπεῖον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπήστραπτεν ἀπὸ τὰς χρυσᾶς καὶ ἀργυρᾶς πλάκας, διὰ τῶν ὁποίων ἦσαν ἐπεστρωμένοι οἱ τοῖχοι του.

Αἱ παμποίκιλοι καὶ πολυτελεῖς αὗται ἐπιστρώσεις, ὀρθομαρμαρώσεις, ὡς λέγονται συνήθως, ἢ καλύτερον, ἂς εἴπομεν ἁπλῶς «μαρμαρώσεις τῶν τοίχων» (Χρυσολωρᾶς), ἀφῆκαν ἀληθινὸν θάμβος εἰς συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους. Ἐκτὸς τῶν Βυζαντινῶν, παλαιοὶ περιηγηταὶ περιγράφουν ἐνθουσιωδῶς καὶ ἀφελῶς τὸ ἔκπαγλον θέαμα (βλ. Δουκάγγιον, σ. 69 ἑξ. ἐκδ. Βόννης). Καὶ ταῦτα μὲν ἔκαμαν μεγαλυτέραν ἐντύπωσιν, διότι προσέπιπτον ἀμεσώτερον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἔθελγον αὐτοὺς εὐκολώτερον. Ἀλλὰ τὶς δύναται νὰ περιγράψῃ πρεπόντως τὴν περισσότερον καλλιτεχνικήν, ἀλλὰ καὶ λεπτοτέραν αἴσθησιν, τὴν ὁποίαν θὰ παρεῖχεν ἡ σήμερον ἐξαφανισθεῖσα ἐπίστρωσις τῶν τοίχων διὰ τῶν ὑπερλάμπρων ψηφιδωτῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ;

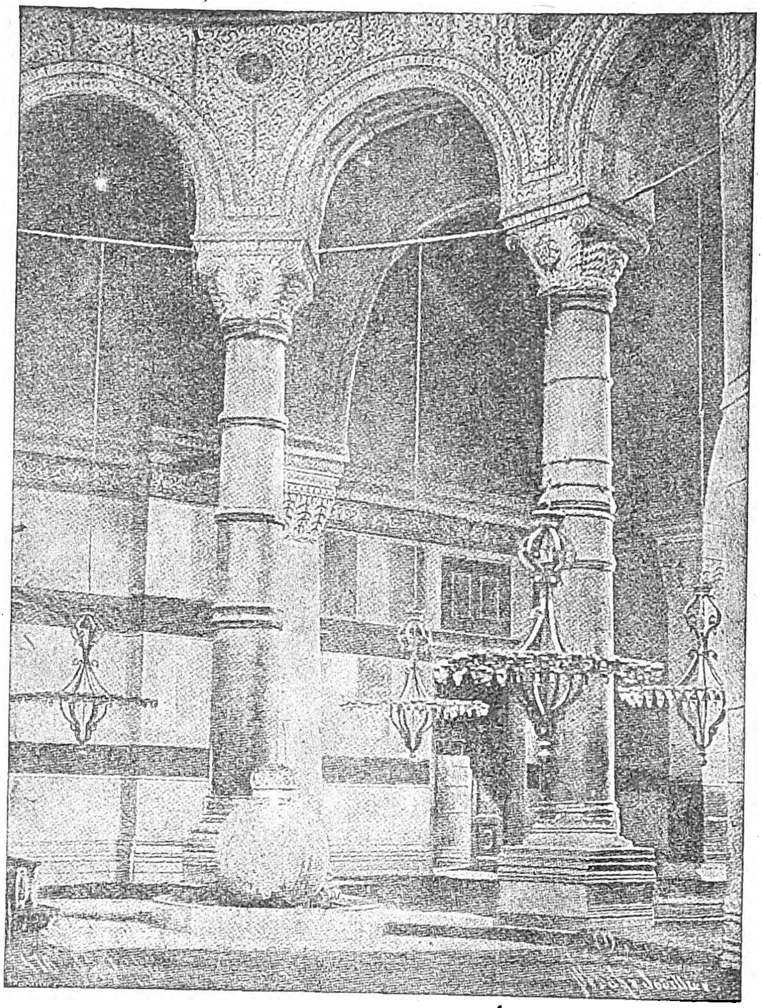

Ἐσωτερικόν. Κίονες πορφυρίτου ἐκ Παλμύρας.

Τὰ ψηφιδωτά.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον συνεπλήρωσε τὴν πολύχρωμον ἁρμονίαν, ἦσαν τὰ ψηφιδωτά, τὰ ὁποῖα ἔλαμπον ὑπεράνω τῶν ποικιλοχρώμων μαρμάρων, εἰς τὰ φατνώματα, ἤτοι τὰς κοιλότητας τῶν ἀψίδων τῶν κιόνων, εἰς τὰς κοιλότητας τῶν κογχῶν καὶ ἡμιθολίων, εἰς τὸν μέγαν τροῦλλον.

Εἰς τὰς μεγάλας ψηφιδωτὰς παραστάσεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐπέστρωσε τὸν ναόν του ὁ μεγαλουργὸς Βασιλεύς, θὰ ἀπεικονίζετο ὅλη ἡ θαμβώνουσα μεγαλοπρέπεια καὶ πολυτέλεια τῆς Αὐτοκρατορικῆς Βυζαντινῆς τέχνης, ὁποίαν ἐγκαινίασεν αὐτὴν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος καὶ συνέχισαν μετ' αὐτὸν οἱ Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες. Αἱ Βασιλικαὶ ἐπίγειοι πομπαὶ ἔπρεπε, κατὰ τὰς ἀντιλήψεις των, ν' ἀναπαριστάνουν τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν οὐρανίων πομπῶν. Αὕτη δὲ ὑπῆρξεν, εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Παλατίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐκδηλώσεις εἰς τὴν τέχνην καὶ εἰς τὸν ἐπίσημον βίον (τελεταὶ τοῦ Ἱεροῦ Παλατίου, πομπικαὶ προελεύσεις τῶν Βασιλέων, τελετουργίαι εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν) ἡ ἀρχικὴ ἔννοια καὶ ἡ βαθυτέρα ἑρμηνεία τῆς θαμβωτικῆς πομπικῆς μεγαλοπρεπείας.

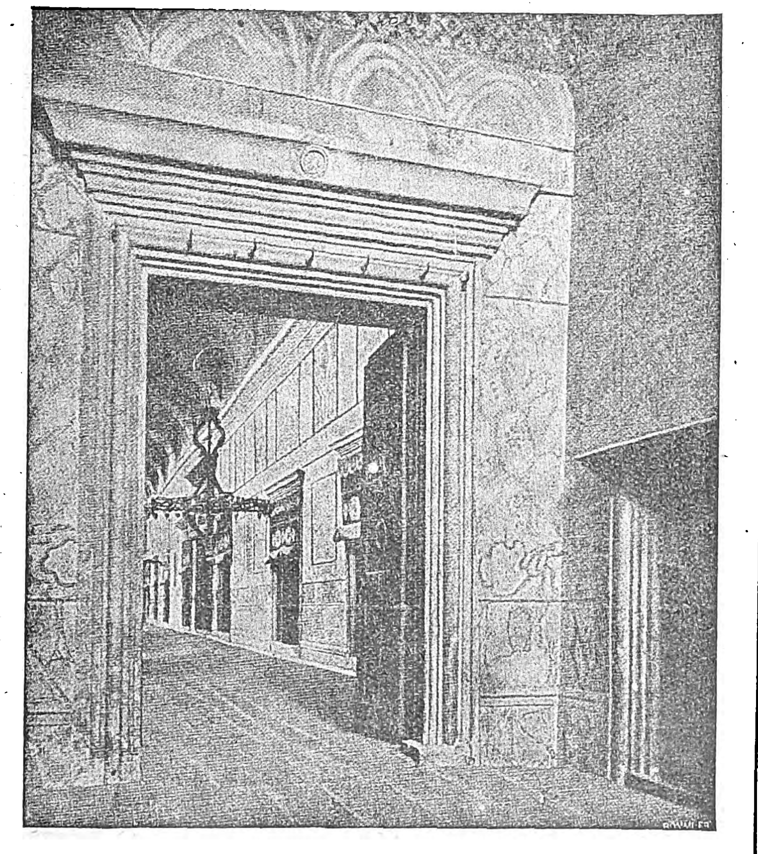

Θύρα πλαγία πρὸς τὸν ἐσωνάρθηκα.

Τὴν Ἰουστινιάνειον ψηφιδωτὴν διακόσμησιν, ὅπως ἄλλως καὶ τὰς μεταγενεστέρας, δὲν δυνάμεθα σήμερον νὰ κρίνωμεν, παρὰ μόνον ἀπὸ ἓν τὸ πολὺ ψηφιδωτόν, τὸν ὡραῖον ἀρχάγγελον, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸν Ν. τοῖχον τοῦ ἱεροῦ. Ἡ σεμνὴ ἱερατικὴ στάσις αὐτοῦ, ἡ ἐξαιρετικὴ καὶ συγχρόνως εὐρεῖα συμμετρία, ἡ ἁρμονία τῶν χρωματισμῶν, δύνανται νὰ μᾶς δώσουν, ἀλλὰ βεβαίως ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς ἐξαισίας τέχνης τῶν μεγαλυτέρων ψηφιδωτῶν συνθέσεων. Ἂν περιορισθῶμεν εἰς τοὺς συγχρόνους, θὰ ἐννοήσωμεν τὸ θάμβος, τὸ ὁποῖον παρεῖχον: «*Σέλας ψηφῖδος*», ἀνακράζει ὁ Σιλεντιάριος, κατέλαμπεν εἰς τὸν ναόν, *χρυσαυγὰς ψηφῖδας*, λέγουν ἄλλοι παλαιοί. Τὴν συνολικὴν ἐντύπωσιν ἐκφράζει αὐτὸς ὁ Σιλεντιάριος «Χρυσοκολλήτους ψηφῖδας συγκρατεῖ ἡ ὀροφή, ἀπὸ τὰς ὁποίας χύνεται μαρμαίρουσα ἡ χρυσόρρυτος ἀκτίς, καὶ ἐπισκιρτᾷ θαμβωτικὴ ἐπάνω εἰς τὰ πρόσωπα τῶν ἀνθρώπων. Θὰ ἔλεγες, ὅτι εἶναι ἥλιος μεσημβρινὸς κατὰ τὸν χρόνον τοῦ ἔαρος, ὅτε χρυσίζει ὅλας τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων» (στ. 668 ἑξ.).

Οἱ μόνοι, οἱ ὁποῖοι εἶδον ψηφιδωτά, καὶ ταῦτα διαφόρων ἐποχῶν, ἦσαν ὁ Saltzenberg, ἰδίως οἱ ἀδελφοὶ Fossati, οἱ ὁποῖοι ἐπεσκεύασαν τὸν ναὸν τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐκράτησαν δὲ καὶ ἰχνογραφήματα, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν ἐξεδόθησαν. Ἐθαύμασαν καὶ αὐτοί, καὶ γράφουν: «τὸ φῶς, ῥίπτον τὰς ἀνταυγείας ἐπὶ τῶν χρυσῶν καὶ ψηφιδωτῶν θόλων, φαίνεται ὅτι τοὺς διαπερᾷ καὶ τοὺς καθιστάνει διαφανεῖς». Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο προήρχετο βεβαίως ἀπὸ τοὺς ὁλοχρύσους κάμπους τῶν ψηφιδωμάτων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν φιλοτεχνημένοι μὲ κυβίσκους ὑαλίνους, ἐπεστρωμένους διὰ χρυσοῦ. Εἰς τὸν ἀπαστράπτοντα τοῦτον ὁλόχρυσον κάμπον ἐξεχώριζον ποικιλόχρωμοι καὶ λάμπουσαι δι' ἄλλων χρωματισμῶν αἱ μορφαὶ καὶ διακοσμήσεις.

Ἦσαν δ' αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς παραστάσεις ταύτας διακοσμητικαί, διότι εἰς ὅλον τὸν ναὸν καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ἐπεκράτει ὁ διακοσμητικὸς χαρακτήρ. Πολλαὶ ἀνήκουν βεβαίως εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν Εἰκονοκλαστῶν (8ον καὶ 9ον αἰῶνα), ὅτε οἱ φιλότεχνοι ἐκεῖνοι βασιλεῖς ἀπήλειφαν μὲν τὰς μορφάς, τὰς ἀντικαθίστων ὅμως μὲ λαμπρὰς διακοσμήσεις τῆς Ἀλεξανδρινῆς παραδόσεως. Ὑπῆρχον πρότερον παραστάσεις προσώπων. Ὁ διάδοχος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, Ἰουστῖνος Β', ἀπεικόνισεν, ὡς φαίνεται, κύκλον σκηνῶν ἀπὸ τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ Χριστοῦ, τὸν ζωγραφικὸν κύκλον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἐπεκράτησε καὶ ἀποτελεῖ τὸ κύριον μέρος τοῦ ὅλου Βυζαντινοῦ εἰκονογραφικοῦ ἔπους. Οἱ μετὰ τοὺς Εἰκονομάχους Αὐτοκράτορες, ἰδίως ἡ μεγάλη δυναστεία τῶν Μακεδόνων βασιλέων, δὲν ἔπαυσε νὰ διακοσμῇ τὸν μέγαν ναὸν μὲ ψηφιδωτὰ καὶ ν' ἀνακαινίζῃ τὰ παλαιότερα. Ἐν γένει δὲ μεθ' ἑκάστην βλάβην καὶ ἐπισκευὴν τοῦ ναοῦ—καὶ γνωρίζομεν πόσον συχναὶ καὶ πόσον μεγάλαι ἔγιναν — οἱ Χριστιανοὶ βασιλεῖς, «οἱ ὑπέρμαχοι τῆς πίστεως», ἐνόμιζον καθῆκόν των νὰ ἐξωραΐζουν μὲ νέας διακοσμήσεις τὴν μητρόπολιν τῆς Ὀρθοδοξίας.

Ὅταν ὁ εὐσεβὴς κάτοικος τῆς βασιλευούσης ἀνέτεινεν εἰς τὸν τροῦλλον τὸ βλέμμα, τὸν τροῦλλον, ὁ ὁποῖος ἐσκέπαζε τὸν ναὸν ὡς *φαιδρὸς οὐρανός*, δὲν θὰ ἔβλεπε τὸν Παντοκράτορα, ὅπως εἰς μεταγενεστέρας ἐκκλησίας καὶ σήμερον, ἀλλὰ κολοσσιαῖον σταυρὸν εἰς κάμπον οὐράνιον κοσμούμενον δι' ἀστέρων, «*σταυρὸν ἐρυσίπτολιν ἔγραφε τέχνη*», λέγει ὁ Σιλεντιάριος (στ. 490 ἑξ.). Εἰς τὰ δύο σφαιρικὰ τρίγωνα πρὸς Α. διεσώθησαν ἕως σήμερον κολοσσιαῖα *Σεραφείμ* (11 μ. ὕψους). Ἀλλαχοῦ, ὑπὸ ἁψῖδας, διαφαίνονται ἀκόμη μορφαὶ προφητῶν καὶ ἁγίων. Εἰς ἄλλα μέρη τοῦ ναοῦ ἐξειλίσσοντο περιπλοκάδες φύλλων καὶ ἀνθέων. Ὁ κάμπος ἔλαμπε μὲ δυνατοὺς τονισμοὺς χρυσοῦ, κυανοῦ, ἀργύρου, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀντικαταστήσει τοὺς ἀνοικτοὺς κάμπους τῶν Ἀλεξανδρινῶν ζωγράφων, καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐξεχώριζον, ἰσχυρότερον σελαγίζουσαι, αἱ ἀπεικονίσεις.

Νὰ μνημονευθοῦν ἐνταῦθα ὅλα τὰ ψηφιδωτά, τὰ ὁποῖα ἀναφέρουν οἱ εὐτυχήσαντες νὰ τὰ ἴδουν κατὰ τὰς νεωτέρας ἐπισκευάς, δὲν συμβάλλει εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην, οὔτε βοηθεῖ καὶ τὴν τέχνην γενικῶς. Δὲν εἶναι πάντα ταῦτα ἀσφαλῆ, καὶ ἀναφέρονται εἰς ψηφιδωτὰ πολὺν χρόνον μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν φιλοτεχνηθέντα (οἱ Fossati ἐδημοσίευσαν τὸ φυλλάδιόν των τῷ 1890. Πρὸ τούτων ὁ Saltzenberg καὶ οἱ Lethaby-Swainson κάμνουν ἀρκετὸν λόγον περὶ αὐτῶν, ὁ πρῶτος δὲ ἀπεικονίζει καὶ μερικά. Καλυτέραν εὑρίσκω τὴν ἐσχάτως γενομένην περιγραφὴν τοῦ *Ποκρόφσκη* εἰς

Digitized by Google

τὸ Ρωσιστὶ δημοσιευθὲν ἔργον του «Μνημεῖα τῆς Χριστιανικῆς τέχνης καὶ εἰκονογραφίας», ἐν Πετρουπόλει 1910).

Ἓν ὅμως μέγα σύμπλεγμα ψηφιδωτοῦ πρέπει νὰ ἑλκύσῃ τὴν προσοχήν μας, διότι ἀφ' ἑνὸς μέν, ἔστω καὶ ἁπλῶς μνημονευόμενον ὅτι ὑπάρχει ὑπὸ τὰ Τουρκικὰ ἐπιχρίσματα, συμβάλλει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης ὡς ἀξιοσπούδαστος παράστασις, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι ἦτο τοποθετημένον εἰς θέσιν τοῦ ναοῦ σπουδαίαν. Ἐκτὸς δὲ τούτου, ἀπεικονισθὲν πολλάκις, εἶναι συνηθέστατον.

Τὸ μέγα τοῦτο ψηφιδωτόν, μεταγενέστερον τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κοσμεῖ τὸ ἡμικυκλικὸν τύμπανον τὸ ὑπεράνω τῶν Βασιλικῶν πυλῶν, παριστάνει δὲ τὸν Χριστὸν ἔνθρονον προσκυνούμενον ὑπὸ Αὐτοκράτορος. Ὁ Χριστὸς Παντοκράτωρ εἰκονίζεται ἐν ὅλῃ τῇ λάμψει τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθήμενος ἐπὶ εὐρέος κατακόσμου θρόνου, εὐλογεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς καὶ κρατεῖ εἰς τὸ γόνυ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀνοικτὸν τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι γεγραμμένον: «Εἰρήνη ὑμῖν. Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Τὸ πρόσωπόν του περιβάλλει φωτοστέφανος, τὸ ἔνδυμά του εἶναι πολυτελές, ἡ μορφὴ ἤρεμος καὶ ἡ ὅλη στάσις σεμνή. Ἑκατέρωθεν τοῦ θρόνου διαγράφονται δύο *ἐγκόλπια*, ἤτοι κύκλοι ἔχοντες παραστάσεις ἐν προτομῇ, *στηθεῖα*, ὡς ἔλεγον οἱ Βυζαντινοί. Εἰκονίζονται δ' ἐντὸς τῶν ἐγκολπίων, δεξιὰ μὲν τοῦ Χριστοῦ, γυναικεία μορφὴ (εἶναι ἡ Θεοτόκος;), τείνουσα πρὸς αὐτὸν τὰς χεῖρας εἰς προσευχήν, ἀριστερὰ δὲ ὁ Ἄρχων Μιχαήλ, νεαρὸς καὶ σεμνός, κατὰ τὴν συνήθη Βυζαντινὴν ἔκφρασιν. Εἰς δὲ τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ, δεξιὰ καὶ ὑπὸ τὸ ἐγκόλπιον τῆς Θεοτόκου, παριστάνεται Αὐτοκράτωρ πίπτων πρηνὴς εἰς τὰ γόνατα καὶ προσκυνῶν αὐτόν. Αἱ μορφαί, μοὶ φαίνεται, τῶν δύο ἐγκολπίων εἶναι συμβολικαί, παριστάνουσαι ἡ μὲν γυναικεία τὴν Εἰρήνην, ἡ δὲ τοῦ Ἀρχαγγέλου τὸ Φῶς.

Βεβαίως ὁ παριστανόμενος Αὐτοκράτωρ δὲν εἶναι ὁ Ἰουστινιανός. Τὸ ψηφιδωτὸν φαίνεται ὅτι εἶναι τῶν χρόνων τῶν Μακεδόνων βασιλέων, θὰ ἔλεγον καὶ ἀκόμη νεώτερον.

Ἡ παράστασις αὐτη εἶναι ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Τὸ ἤρεμον κάλλος τῶν μορφῶν, ἡ πολυτελὴς διακόσμησις καὶ ἡ τεχνικὴ διάταξις τῶν ἐνδυμασιῶν, ἡ εἰκονιστικὴ ζωηρότης καὶ συγχρόνως ἔκφρασις σεβασμοῦ τοῦ Βασιλέως, ἡ λάμψις τῶν χρωματισμῶν, λευκῶν, κυανῶν, ἐρυθρῶν, τέλος ἡ ὅλη συμμετρία καὶ ἁρμονία, ἀποδεικνύουν, ὅτι τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο εἶναι ἔργον σχολῆς Αὐτοκρατορικῆς, ἡ ὁποία συνέδυασεν ἐναρμονίως τὴν τέχνην μὲ τὴν ἱερατικὴν σεμνότητα. Ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνος ταύτης βεβαίως ἔκλινον τὸ γόνυ καὶ προσηύχοντο οἱ Αὐτοκράτορες, ὅταν εἰσήρχοντο εἰς τὸν κυρίως ναόν. Ἀλλ' εἰς ποῖον μέρος τοῦ ναοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας νὰ ἦτο ἄλλη εἰκών, τὴν ὁποίαν χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν θὰ εἶχε φιλοτεχνήσει μεγαλειώδη αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανός, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἀπεικόνισε τοὺς δύο μακαρίους κτίτορας, τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον καὶ ἑαυτόν, οἱ ὁποῖοι θὰ προσέφερον εἰς τὸν Χριστὸν ἔνθρονον ὁ μὲν τὴν Πόλιν, ὁ δὲ τὸν Ναόν;

Τὰ ἔργα χρυσοχοΐκης καὶ τὰ κειμήλια.

«Εἶναι ἀδύνατον, λέγει ὁ Προκόπιος, νὰ εἴπω ἀκριβῶς τὰ κειμήλια τοῦ ναοῦ τούτου, καὶ τὰ χρυσώματα καὶ τὰ μὲ ἄργυρον καὶ μὲ λίθους πολυτίμους (φιλοτεχνημένα), τὰ ὁποῖα ὁ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς εἰς τοῦτον ἀνέθηκεν» (σ. 179). Τὴν πρωτοφανῆ διὰ γλυπτῶν πολυχρώμων πλακῶν καὶ ψηφιδωτῶν διακόσμησιν τῆς Ἁγίας Σοφίας συνεπλήρωσεν ἀκόμη ὁ Ἰουστινιανὸς μὲ πολυτιμότατα ἔργα χρυσοχοΐκης, μὲ τὰ ὁποῖα ἐστόλισε τὸν ναόν του. «Οὐ τοὺς κίονας, οὐ τὰς ψηφῖδας, οὐ τὰς τῶν τοίχων μαρμαρώσεις, οὐ τὴν ὕαλον, οὐ τὸν χαλκόν, οὐ τὴν σάπφειρον, οὐ τὸν χρυσόν, οὐκ ἄλλο ὁτιοῦν μέρος ἀκριβῶς δυναίμεθα καταλέξαι» (Μανουὴλ Χρυσολωρᾶς).

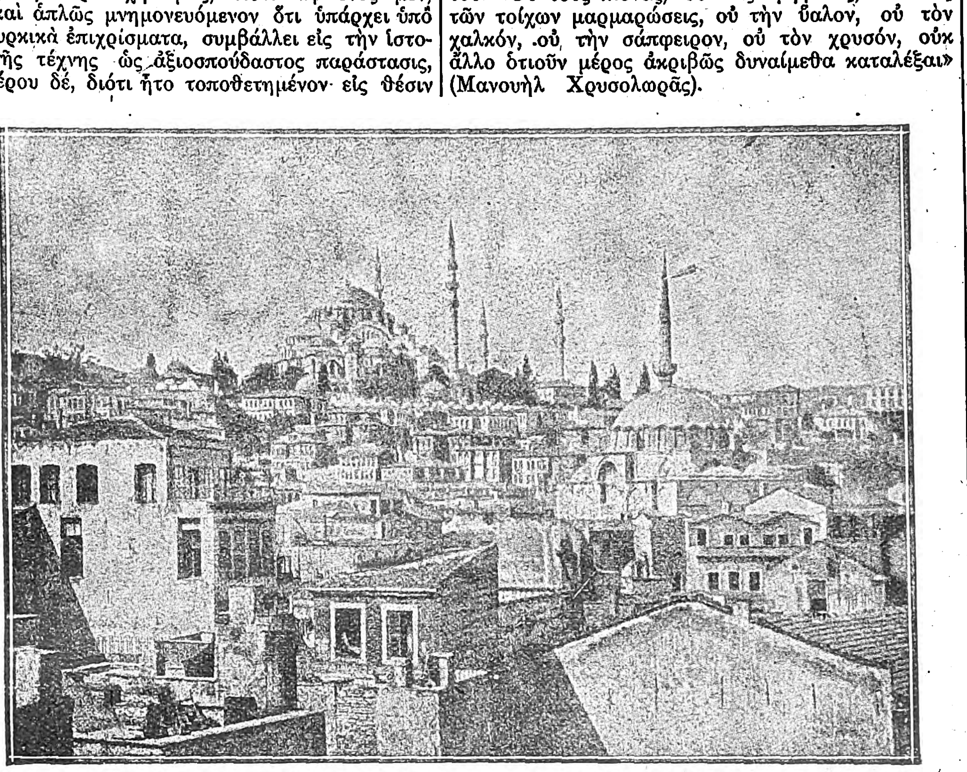

Τέμενος Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς (μέσα 16ου αἰῶνος).

Ὁποῖον θαῦμα θὰ ἦτο ὁ ἄμβων τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, τοποθετημένος εἰς τὸ κέντρον τοῦ οἰκοδομήματος ὑποκάτω τοῦ τρούλλου, ἀρκεῖ διὰ νὰ τὸ ἐννοήσωμεν, νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁ Σιλεντιάριος ἀπήγγειλε κατὰ τὰ δεύτερα ἐγκαίνια ἰδιαίτερον ποιημα περιγράφων αὐτόν, καὶ ἀρκεῖ νὰ ἀναγνώσωμεν τοὺς διασωθέντας ἑξαμέτρους τούτους. «Ὅπως, λέγει, εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης ἀνακύπτει νῆσος μὲ στάχεις καὶ ἀμπέλους καὶ θαλεροὺς λειμῶνας, οὕτως εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀπεράντου μελάθρου ὑψώνεται ὡς πύργος ὄρθιος ὁ ἄμβων, θαυμαστὸς μὲ τὸν λειμῶνα τῶν μαρμάρων καὶ τὸ κάλλος τῆς τέχνης» (Ἔκφρασις τοῦ ἄμβωνος, στ. 224 ἑξ). Ἡ ὠχρὰ ἀνταύγεια τοῦ ἀργύρου καὶ τοῦ ἐλεφαντοστοῦ, ἡ ζωηρὰ λάμψις τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν πολυτίμων λίθων συνηρμονίζοντο μὲ τὰς ποικιλοχρώμους μαρμαρυγὰς τῶν μαρμάρων.

Τὸ δὲ διάφραγμα, τὸ ὁποῖον ἐχώριζε τὸν ναὸν ἀπὸ τὸ ἱερόν, οἱ *κάγκελοι*, ἦσαν ἀπὸ κίονας κεκαλυμμένους δι' ἀργύρου καὶ ἀπὸ θωράκια ἀργυρᾶ. Ἔλαμπον δὲ τὰ ἀργυρᾶ ταῦτα μέταλλα «μὲ τηλεβόλους μαρμαρυγάς». Εἰς τοὺς ἀργυροῦς τούτους κίονας ἐχάραξεν ὁ καλλιτέχνης δίσκους (ἐγκόλπια), εἰς τὸ μέσον τῶν ὁποίων εἰκονίζετο ἡ μορφὴ τοῦ ἀχράντου Θεοῦ, τῆς μητρὸς τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀγγέλων, τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων (*Σιλεντιάριος*, Ἔκφρασις Ἁγ. Σοφίας στ. 682 ἑξ.). Εἰς δὲ τὰς μεσαίας πλάκας, εἰς ἐγκόλπιον ἐν σχήματι ἀσπίδος, «χαράσσει ἡ γλυφὶς ἓν γράμμα (μονόγραμμα) περιβόητον, συμπλέκει τὸ ὄνομα τῆς ἀνάσσης καὶ τοῦ βασιλέως» (τῆς Θεοδώρας καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τῶν κτιτόρων τοῦ ναοῦ, στ. 712 ἑξ.).

Ἀλλὰ τὸ ἀφάνταστον καλλιτέχνημα ἦτο ἡ Ἁγία Τράπεζα. Πολλὰ εἶναι τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν περὶ αὐτῆς, ἐννοεῖται, ὡς συμβαίνει πάντοτε εἰς τοὺς Βυζαντινούς, αἱ διθυραμβώδεις ἐκφράσεις θαυμασμοῦ δὲν ἀφίνουν εἰς αὐτοὺς καιρὸν πρὸς ἀκριβεστέραν περιγραφήν. Ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν νὰ ὁμιλήσωμεν παρὰ μόνον περὶ τῶν πολυτίμων μετάλλων, διὰ τῶν ὁποίων ἦτο κατεσκευασμένη. Ἦτο ἐκ χρυσοῦ, θαμβώνουσα μὲ τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ τὰ σμάλτα. Ἵστατο ἐπὶ χρυσῶν κιόνων, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἄλλοι ἀργυροῖ κίονες ἔφερον θόλον (τὸ κιβώριον), ὁ ὁποῖος ἐκορυφώνετο εἰς ἕνα χρυσοῦν σταυρόν. «Ἐποικίλλετο ἀπὸ τὴν αἴγλην ἀφνειῶν λίθων» (Σιλεντιάριος), καὶ τὸ εἶδος αὐτῆς ἐφαίνετο «ἄλλοτε χρυσίζον, εἰς ἄλλον τόπον ἀργυρίζον, εἰς ἄλλον σαπφειρίζον, ἐξαστράπτον, καὶ ἀντηνάκλα 72 εἴδη μαρμαρυγῶν, ἀναλόγως πρὸς τὴν φύσιν τῶν λίθων καὶ τῶν μαργαριτῶν καὶ πάντων τῶν μετάλλων» (Ἀνώνυμος).

Καὶ οἱ λόγοι ἐπίσης τοῦ Κεδρηνοῦ περιγράφουν γραφικώτατα, καὶ ἴσως δύνανται νὰ δώσουν ἀκριβεστέραν εἰκόνα τοῦ μοναδικοῦ βεβαίως εἰς τὸν κόσμον ἀριστοτεχνήματος ἐκείνου: «τότε ποιεῖ καὶ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν, ἔργον ἀμίμητον. *Ἀπό τε γὰρ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου* καὶ λίθου παντοίου καὶ ξύλου καὶ μετάλλου καὶ εἴδους ἄλλου.... ἐκ πάντων συνάξας.... οὕτως.... ἀνεπλήρωσεν αὐτήν, ὅθεν καὶ ποικίλη φαινομένη *θάμβος παρέχει τοῖς εἰς αὐτὴν ἀτενίζουσιν*».

Εἰς τὴν Ἁγίαν ταύτην Τράπεζαν, ὅπως ὁ ἴδιος Κεδρηνὸς ἀναφέρει, εἶχον ἐπιγράψει ἐπιγραφὴν οἱ μακάριοι κτίτορες Βασιλεῖς: «*Τὰ σὰ ἐκ τῶν σῶν προσφέρομεν οἱ δοῦλοί σου, Χριστέ, Ἰουστινιανὸς καὶ Θεοδώρα, ἃ εὐμενῶς πρόσδεξαι, υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ* ...».

Ἡ Ἁγία Τράπεζα, τὴν ὁποίαν προσέφερεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ὀρθοδοξίας ὁ Ἰουστινιανός, δὲν ἠδύνατο βεβαίως παρὰ νὰ *ἀπαστράπτῃ ἀπὸ τὰς μαρμαρυγὰς τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ ἀργύρου καὶ τῶν σμάλτων*. Δὲν ἔμεινεν ὅμως ἡ ἰδία ἕως τὴν καταστροφὴν τῆς Αὐτοκρατορίας. Πολλοὶ Αὐτοκράτορες κατόπιν ἐστόλισαν, ἀνεκαίνισαν, εἴτε καὶ ἐκ νέου κατεσκεύασαν τὸν πανάχραντον τοῦτον βωμὸν καὶ θυσιαστήριον.

Ἄλλα ἔργα μεταλλουργικῆς τέχνης εἶναι αἱ μεγάλαι θύραι τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ὑπῆρχον πολλαὶ πύλαι, πλεῖσται δὲ θύραι καὶ θυρίδες εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν (εἰς τὰ πλάγια τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν γυναικωνίτην κλ.). Αἱ θύραι αὗται ἦσαν συνήθως περιβεβλημέναι διὰ πλαισίων μαρμαρίνων, τὰ ὁποῖα ἔφερον ἐξαισίας γλυπτὰς διακοσμήσεις (τοιαῦτα περιθυρώματα ἔχουν διασωθῇ εἰς Βυζαντινοὺς ναούς, ἀναφέρω δὲ ἁπλῶς τοὺς ναοὺς τοῦ Μυστρᾶ, 14ου αἰῶνος). Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν ἂν ταῦτα εἶναι τῶν πρώτων αἰώνων τῆς Ἁγίας Σοφίας. Αἱ μεγάλαι πύλαι εἶχον θυρόφυλλα ὀρειχάλκινα, ἤτοι ξύλινα μὲν κατὰ τὸν κορμόν, ἀλλ' ἐπενδεδυμένα μὲ πλάκας ὀρειχάλκου πλήρεις διακοσμήσεων.

Εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν διεσώθη ἓν ἀπὸ τὰ ἐξαισιώτερα ἔργα τῆς Βυζαντινῆς μεταλλουργίας, ἓν ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ περίφημα μετάλλινα θυρόφυλλα, αὐτῆς, εἶναι δὲ τοῦτο τῆς πύλης τοῦ νάρθηκος.

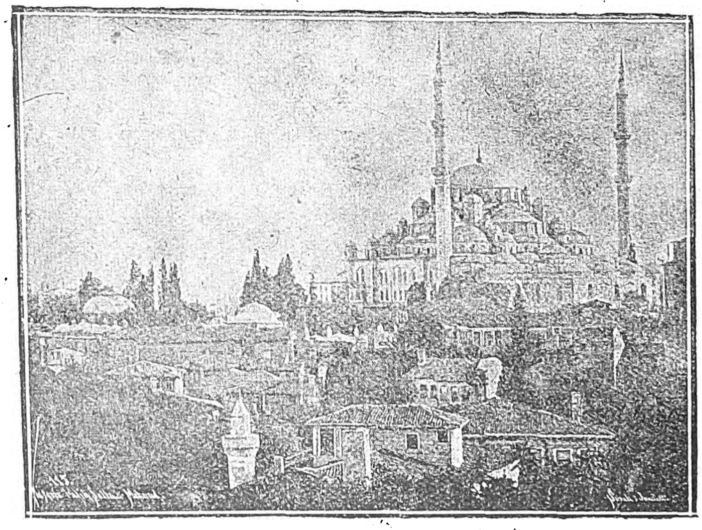

Τέμενος τοῦ Μωάμεθ Β', τοῦ Πορθητοῦ (β' ἥμισυ 15ου αἰῶνος).

Ἡ εἰς τὸ ἄνω μέρος ἐπιγραφὴ καὶ ἡ τέχνη τῆς μεταλλογλυφίας δεικνύουν ἔργον τοῦ 9ου αἰῶνος. Ἡ ἐπιγραφὴ λέγει: «ΜΙΧΑΗΛ ΝΙΚΗΤΩΝ» (πρόσθεσε: «*Θεοφίλου καί*», τὸ ὁποῖον, ὡς νομίζω, θὰ ὑπῆρχεν εἰς ἄλλο συνδεόμενον θυρόφυλλον). Πρόκειται περὶ τῶν βασιλέων Θεοφίλου καὶ Μιχαήλ, τῶν τελευταίων τῆς δυναστείας τῶν Ἰσαύρων εἰς δὲ τὰ μονογράμματα μνημονεύεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου τοῦ Θεοφίλου Θεοδώρας, τὸ σπουδαιότατον δὲ καὶ ἡ χρονολογία τοῦ λαμπροῦ τούτου ἔργου, 841 («ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ϛΤΜΘ'»=6349=841).

Τὸ ἔργον τοῦτο τέχνης εἶναι σεβαστὸν μὲν διὰ τὴν ἱστορίαν, πολύτιμον δὲ διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Αἱ πλασιοῦσαι τὸ κέντρον διακοσμήσεις εἶναι ἐξειργασμέναι διὰ χειρὸς ἀριστοτεχνικῆς. Εἰς ἑλισσόμενον ἀμπελόκλημα περικλείονται ῥόδακες, φύλλα, καρποί. Ἡ γραμμὴ δεικνύει κλασικὴν πλαστικότητα, τὰ θέματα Ἑλληνίστικὴν χάριν, καὶ εἶναι τὸ ἔργον τοῦτο σημαντικὸν δεῖγμα τῆς ἀναγεννήσεως τῆς τέχνης εἰς τὸ τέλος τῆς Εἰκονομαχικῆς περιόδου καὶ τῆς ὁριστικῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὰ Ἑλληνιστικὰ πρότυπα. Ὑπενθυμίζει τὰς λεπτοτάτας γλυπτὰς διακοσμήσεις σαρκοφάγων, ἐπιστυλίων ναῶν καὶ δὴ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἡλίου εἰς τὴν Παλμύραν, Ἑλληνιστικῆς ἐμπνεύσεως, δεξιότητος καὶ χάριτος.

Ἀλλ' αἱ μικρότεραι θύραι τῆς Ἁγίας Σοφίας, ὅπως καὶ τοῦ Παλατίου, δὲν ἐκλείοντο μὲ θυρό-

Digitized by Google

φυλλα, ἤ, ἐκτὸς αὐτῶν, ἐκλείοντο καὶ μὲ βαρύτιμα παραπετάσματα, τὰ περίφημα βῆλα, τὰ ὁποῖα τόσον συχνὰ μνημονεύουν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ δὴ ὁ Πορφυρογέννητος. Τόσην θέσιν κατεῖχε τὸ βῆλον τῶν θυρῶν (velum, πέπλος) εἰς τὸ Παλάτιον, ὥστε ἐκ τούτου, ἐγειρομένου διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Βασιλέα οἱ ἄρχοντες κατὰ τὴν νενομισμένην τάξιν, ὠνομάσθησαν βῆλα καὶ αἱ τάξεις τῆς αὐλικῆς ἱεραρχίας. Συχνότατα μνημονεύονται *βῆλα* τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἰδίως εἰς τὰ μιτατώρια τῶν Αὐτοκρατόρων, διότι «οἱ τῶν βασιλέων θάλαμοι, καὶ ὁπόσα ἀνθρώποις ἱερά τε καὶ τίμια, ὑπὸ παραπετασμάτων καλύπτονται» (Γρηγορᾶς, τ. I, σ. 510, ἔκδ. Βόννης). Ἦσαν δὲ πάντα τὰ βῆλα ταῦτα βαρύτιμα καὶ πλήρη διακοσμήσεων ἢ καὶ παραστάσεων. Τὰ βαρυτιμότατα δὲ πάντων ἦσαν τοῦ κιβωρίου τῆς Ἁγίας τραπέζης, τὰ τετράβηλα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἔχει περιγράψει ὁ Σιλεντιάριος καὶ τὰ ὁποῖα δίδουν τοιαύτην εἰκόνα τῆς τελειότητος τῆς ὑφαντικῆς ἢ κεντητικῆς τέχνης, ὥστε ἀξίζει νὰ παραθέσω ὁλόκληρον τὸ χωρίον (διεσκευασμένον πρὸς εὐκολωτέραν κατανόησιν):

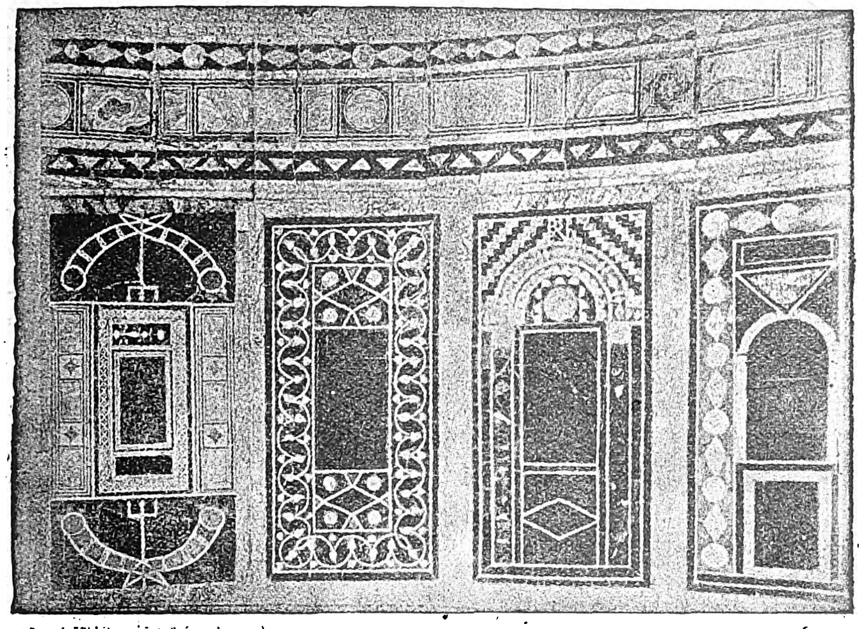

Μαρμαρώσεις πολύχρωμοι ἐν Παρεντίῳ τῆς Ἰστρίας ὅμοιαι καὶ σύγχρονοι μὲ τὰς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

«Ἀναπετάσατε τὰς τέσσαρας καλύπτρας τῶν τεσσάρων πλευρῶν, δείξατε αὐτὰς εἰς τὸν λαὸν διὰ νὰ θαυμάσῃ τὸν χρυσὸν καὶ τὰ φαιδρὰ δαιδάλματα τῆς τέχνης. Ἐκ τούτων ἡ μία εἰκονίζει τὸ θεῖον πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ὄχι διὰ γλυφίδος, ὄχι διὰ ραφίδος, ἀλλὰ μὲ πολύχρωμα καὶ ποικιλόμορφα νήματα, λάμψιν δὲ χρυσοφαῆ ἐκβάλλει ὡς ἠὼς ροδόπηχυς. Ἐκτείνει δὲ (ὁ Χριστὸς) τὰ δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρός, ὡς νὰ κηρύττῃ τὸν ἀείζωον Λόγον, εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν κρατεῖ τὴν βίβλον τῶν ἱερῶν λόγων (τὸ Εὐαγγέλιον). Ἀπαστράπτει δὲ ἡ χρυσῆ στολή του μὲ λεπτὰ Σηρικὰ νήματα. Ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ ἵστανται οἱ δύο θεῖοι κήρυκες, ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος, φέροντες ἐπὶ τῶν θείων κεφαλῶν τὸν χρυσοῦν ναὸν μὲ τρεῖς ἀψῖδας στηριζόμενον εἰς τέσσαρας χρυσοῦς κίονας. Εἰς τὰ ἄκρα δὲ τοῦ χρυσοῦ πέπλου ἐξωγράφισεν ἡ τέχνη θαυμάσια ἔργα τῶν βασιλέων. Ἀλλοῦ μὲν βλέπεις νοσοκομεῖα, ἀλλοῦ ἱεροὺς ναούς. Ἀλλοῦ πάλιν λάμπουν τὰ θαύματα τοῦ οὐρανίου Χριστοῦ. Χάρις δὲ εἶναι διακεχυμένη εἰς τὰ ἔργα. Εἰς τοὺς ἄλλους δὲ πέπλους (τὰ ἄλλα βῆλα) θὰ εὕρῃς τοὺς βασιλεῖς (τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν Θεοδώραν) ἀλλοῦ μὲν συναπτομένους διὰ τῶν χειρῶν τῆς Θεομήτορος Μαρίας, ἀλλοῦ δὲ διὰ τῆς χειρὸς τοῦ Θεοῦ Χριστοῦ. Ὅλα δὲ μὲ τῶν νημάτων στολίζονται τὴν λάμψιν» (στ. 755 ἑξ.).

Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν καὶ τὰ ἄλλα θαυμάσια ὑφαντουργικὰ εἴτε κεντητικὰ ἔργα τῶν ἱερῶν καλυμμάτων, τῶν ἀμφίων, τὰ ὁποῖα βεβαίως θὰ ἦσαν παμπληθῆ εἰς τὸν ναόν. Ὅτε ὁ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐπροσπάθει νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Πάπαν, διὰ νὰ τὸν περιποιηθῇ, «πολλὰ τῶν ἱερῶν δώρων, στολὰς καὶ κατάσχρυσα εἰκονίσματα, πρὸς δὲ καὶ τὴν τῆς *ἐκκλησίας ἐνδυτὴν* ἐκ χρυσοπάστου ὀξείας (ροδίνου χρώματος) διὰ μαργάρων» (Παχυμέρης, τ. I, σ. 385, ἔκδ. Βόννης). Τοιαῦται *ἐνδυταί*, εἴτε τῆς Ἁγίας τραπέζης, εἴτε καὶ ἄλλαι, διάφορα ἐν γένει ὑφάσματα, ἐφιλοτεχνοῦντο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἰς τὰ Αὐτοκρατορικὰ ἐργαστήρια τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Πολύτιμον ἐνδυτὴν ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Ραβέννας Μαξιμιανός, σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὴν ἐκκλησίαν του, «βυσσίνην πολυτιμοτάτην, εἰκονίζουσαν ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ Χριστοῦ», καὶ ἄλλην, «ἐν τῇ ὁποίᾳ διὰ χρυσοῦ ἦσαν ζωγραφισμέναι αἱ εἰκόνες ὅλων τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀρχιεπισκόπων» (πρβ. Δουκάγγιον, σ. 129 ἑξ. ἔκδ. Βόννης).

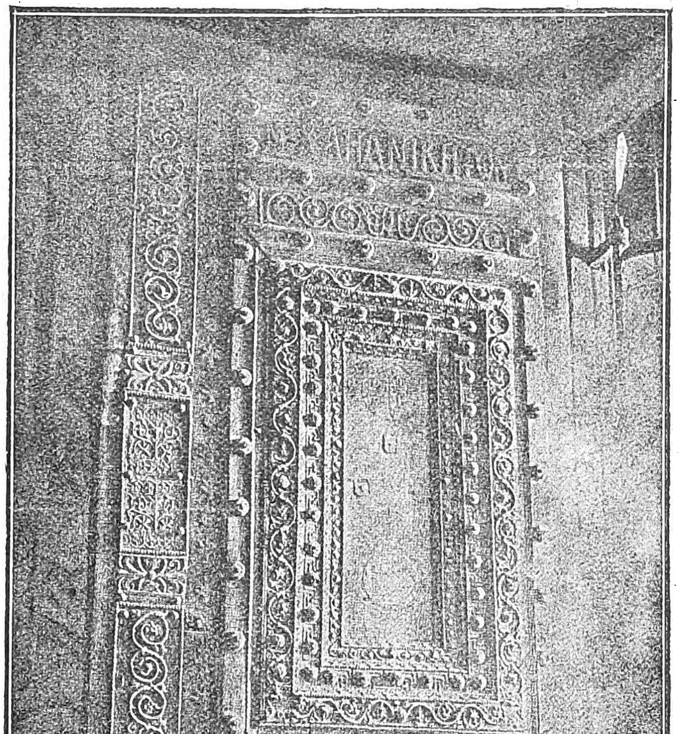

Ὀρειχαλκίνη θύρα τοῦ 9ου αἰῶνος μὲ μονογράμματα καὶ κοσμήματα ἀργυρᾶ. Θυρόφυλλον τῆς πύλης τοῦ Νάρθηκος τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Ὁποῖα καὶ ὁπόσα ἦσαν τὰ ἄλλα ἱερὰ σκεύη καὶ κειμήλια τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας δὲν δυνάμεθα μὲν νὰ γνωρίζωμεν ἐπακριβῶς, δυνάμεθα ὅμως νὰ φαντασθῶμεν, ἂν ἐνθυμηθῶμεν τὴν συχνὴν μνείαν αὐτῶν ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς, τὸν δι' αὐτῶν στολισμὸν τοῦ Παλατίου, τὴν καταστροφὴν καὶ διασποράν των εἰς τὴν Δύσιν κατὰ τὰς ἁλώσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ αὐτὸς ὁ Προκόπιος εὕρισκεν ἀδύνατον νὰ εἴπῃ τι περὶ τῶν κειμηλίων τοῦ ναοῦ (σ. 179). Κατάλογος αὐτῶν παλαιός, ἀλλὰ τῶν ὑστέρων χρόνων, τοῦ 1396, ἔχει δημοσιευθῇ (*Miklosiech - Müller*, Acta et diplomata, 1862, σ. 567). Εἰς τὸν Πορφυρογέννητον δύνασαι πολλὰ νὰ εὕρῃς διὰ νὰ φαντασθῇς τὴν ἀπέραντον ποικιλίαν καὶ ἀξίαν αὐτῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες ἐθεώρουν ἱερὸν καθῆκον νὰ προσφέρουν ἀναθήματα εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν ἱερὰ σκεύη καὶ ἄμφια. Τὸν ἀπέραντον ἄλλως τε πλοῦτον τῶν κειμηλίων τῆς Ἁγίας

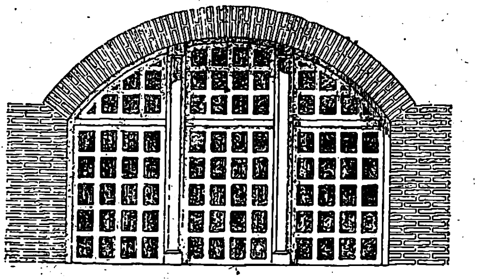

Τὰ μεγάλα παράθυρα τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Σοφίας δεικνύει τὸ γεγονός, ὅτι ἤρκουν ταῦτα εἰς τὰς στιγμὰς τῶν μεγίστων κινδύνων νὰ δώσουν ἀρκετὰ χρήματα, ὥστε νὰ διεξαγάγουν τοὺς πολέμους οἱ Αὐτοκράτορες (βλ. *Ebersolt*, Sanctuaires de Byzance, 1921. *Τοῦ αὐτοῦ*, Les arts somptuaires de Byzance, 1923).

Δὲν δύνανται ὅμως νὰ μὴ μνημονευθοῦν ἰδιαιτέρως τὰ περίφημα καὶ παμποικίλων σχημάτων *πολυκάνδηλα* τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἀφοῦ τὸ ἐκ τούτων διαχεόμενον φῶς κατέπληξε συγχρόνους καὶ μεταγενεστέρους περισσότερον ἴσως ἀπὸ κάθε ἄλλο θέαμα, ὡς τοὐλάχιστον βλέπομεν εἰς τὸν Σιλεντιάριον ἀφιερώνοντα πολλοὺς ἑξαμέτρους εἰς τὴν περιγραφήν των (στ. 806 920). «Ὅλα τὰ θαυμάσια δύνασαι νὰ ἐννοήσῃς, ἀλλὰ τὴν νυκτερι-

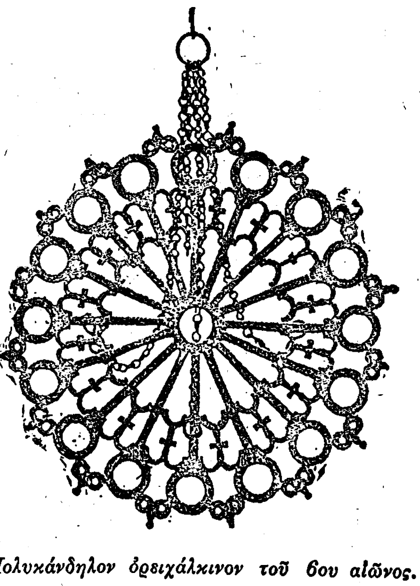

Πολυκάνδηλον ὀρειχάλκινον τοῦ 6ου αἰῶνος.

νὴν φωταψίαν οὐδεὶς λόγος εἶναι ἐπαρκὴς νὰ ψάλῃ. Θὰ ἔλεγες ὅτι *νυκτερινὸς ἥλιος καταυγάζει* τὸν σεβάσμιον οἶκον». Πολυκάνδηλα ἀργυρᾶ, λυχνίαι εἰς σχῆμα πλοίου, λυχνοστάται καὶ κηροστάται ὁμοιάζοντες «μὲ δένδρα ἢ κυπαρίσσους», ἄλλα εἰς τὸ μέσον τοῦ ναοῦ, ἄλλα πρὸς Ἀνατολὰς καὶ Δυσμάς, ἄλλα εἰς τὰ ὕψη, ἔρριπτον «ἀστράπτοντα ἔκχυτον φλόγα πυρός, νὺξ δὲ φωτεινή, γελῶσα ὡς ἡ ἡμέρα καὶ αὐτή, ἔρριπτε ροδίνας λάμψεις».

Ἂν ἀναπλάσῃ ὁ ἀναγνώστης τὰς ἀνταυγείας τῶν ἀπειροπληθῶν τούτων φώτων καὶ τὰ πολύχρωμα μάρμαρα καὶ ψηφιδωτά, θὰ ἐννοήσῃ τὸν θαυμασμὸν τοῦ Σιλεντιαρίου. Ἀλλὰ τὸ ἴδιον ἔκπαγλον θέαμα φωτὸς κατέκλυζε καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τὸν μέγαν ναὸν ἀπὸ τὰ ἑκατὸν παράθυρα τῶν κογχῶν, τῶν τοίχων, τοῦ τρούλλου. Τὰ τοξοειδῆ παράθυρα ταῦτα ἔχοντα ὡς ὑαλοθυρώματα μεγάλας δικτυωτὰς πλάκας καὶ ὑαλοφράγματα χρωματιστά, ρίπτουν τὸ φῶς ἄφθονον εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀλλὰ φῶς γλυκὺ καὶ ἁρμονικόν. Αἱ ἀκτῖνες παίζουν ὡς

Digitized by Google

κῦμα ἐπάνω εἰς τὰς μαρμαρώσεις τῶν τοίχων καὶ τὰ ψηφιδωτά, δίδουσαι ἄφθονον κῦμα φωτός, ἀλλὰ χωρὶς νὰ θαμβώνῃ τὸν θεατήν. Τὸ ἀφθονώτατον δὲ φῶς ἔρριπτε πρὸς τὰ κάτω ὁ τροῦλλος μὲ τὰ τεσσαράκοντα παράθυρά του, τὰ ὁποῖα σὲ ἔκαμνον νὰ νομίζῃς ὅτι δὲν ὑπάρχει οἰκοδομία. «Εἶναι δὲ πλήρης (ἡ ἐκκλησία, λέγει ὁ Προκόπιος, σ. 175) ὑπερφυῶς ἀπὸ φῶς καὶ μαρμαρυγὰς τοῦ ἡλίου. Θὰ ἔλεγες ὅτι δὲν καταλάμπεται ἔξωθεν ὁ χῶρος διὰ τοῦ ἡλίου, *ἀλλ' ὅτι ἡ αἴγλη φύεται ἐν αὐτῷ*. Τόσον μεγάλη ἀφθονία φωτὸς εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν εἶναι διακεχυμένη».

ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΛΑΟΝ

Ἐπιδράσεις — Παραδόσεις.

Ἤδη μετὰ τὴν ἐξιστόρησιν τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν, μετὰ τὴν περιγραφὴν τῆς τέχνης καὶ τῶν θαυμασίων αὐτῆς, δύναμαι νὰ εἴπω ὅσα ἁρμόζει, διὰ νὰ δώσω τὴν πρέπουσαν θέσιν εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο μνημεῖον, τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης γενικῶς καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐννοῶ, ὅτι ἀπομένει ἤδη νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἐπιδράσεων τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὴν τέχνην καὶ περὶ τῶν παραδόσεων τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ συγκεντρώνονται περὶ τὴν μητρόπολιν τῆς Ὀρθοδοξίας.

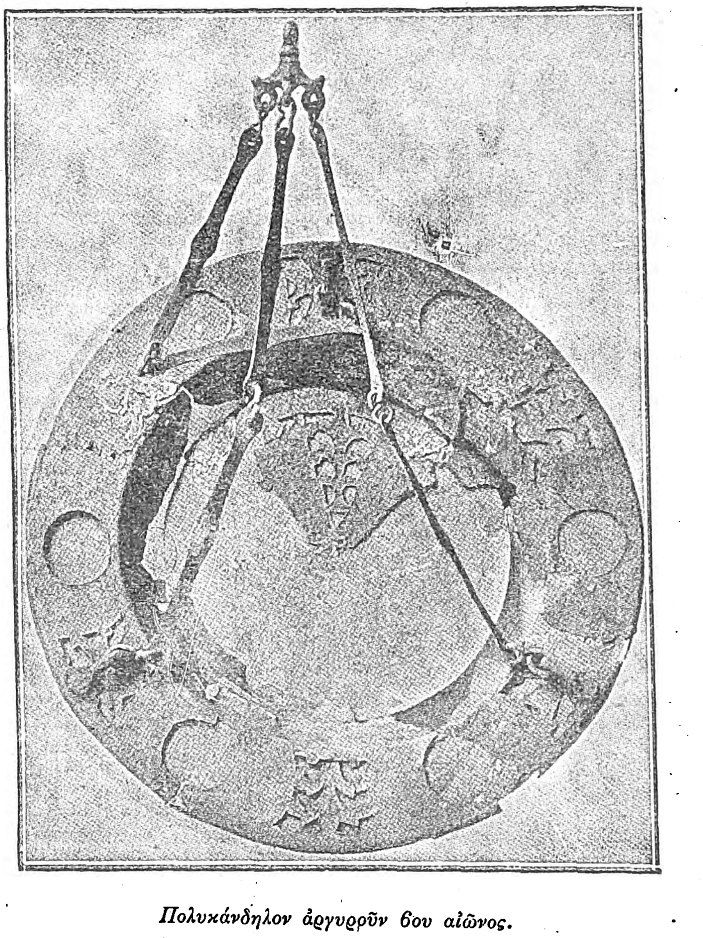

Πολυκάνδηλον ἀργυροῦν 6ου αἰῶνος.

Τὸ νέον ἀρχιτεκτονικὸν στοιχεῖον, τὸ ὁποῖον εἰσήγαγεν ἡ Ἁγία Σοφία εἰς τὴν τέχνην, κατὰ τρόπον ὁριστικὸν καὶ συγχρόνως τέλειον, εἶνε ὁ *τροῦλλος* ὁ στεγάζων τὸν τετράγωνον καὶ κεντρικὸν χῶρον τοῦ ναοῦ. Δὲν ἦτο βεβαίως ἡ πρώτη φορὰ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχιτέκτονες ἐπεχείρησαν καὶ ἐπέτυχον τοῦτο. Ἀλλὰ διὰ πρώτην φορὰν μεγάλοι δημιουργοί, ὁποῖοι ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος, ἔλυσαν κατὰ τὸν ἀσφαλέστερον καὶ συγχρόνως ἁρμονικώτερον τρόπον τὸ πρόβλημα τοῦτο. Καὶ οὕτως ἔδωκαν εἰς τοὺς αἰῶνας ἕνα νέον ἀρχιτεκτονικὸν τύπον καὶ ἤνοιξαν μίαν νέαν περίοδον τέχνης, ἡ ὁποία διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους λαούς, συνεχίζεται ἕως σήμερον. Περὶ τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας συνεκεντρώθησαν ὅλα τὰ θρησκευτικὰ ἰδεώδη ἑνὸς σημαντικοῦ τμήματος τοῦ κόσμου, ὅλης τῆς Χριστιανικῆς Α. καὶ ΝΑ. Εὐρώπης καὶ ἑνὸς μέρους τῆς Δυτικῆς Ἀσίας. Ρῶσοι, Ρουμάνοι, Σέρβοι, Βούλγαροι—οἱ Γεωργιανοί, οἱ Ἀρμένιοι, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν λαμβάνουν τὸν τύπον τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἀκόμη, καὶ εἰς τοὺς ξένους πρὸς τὸν ὀρθόδοξον θρησκευτικὸν κόσμον λαούς, καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἀκόμη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπέβαλεν ἡ Ἁγία Σοφία τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον αὐτῆς. Ἡ Ἁγία Σοφία ἐδημιούργησε τὸν ἀρχιτεκτονικὸν τύπον τοῦ Ἰσλαμικοῦ τεμένους. Χωρὶς νὰ χρονοτριβήσω ὁμιλῶν περὶ τῶν παλαιοτέρων Ἀραβικῶν τζαμίων, ἀναφέρω ὅτι οἱ Τοῦρκοι, ὅταν κατέκτησαν τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἀπὸ τὰς βυζαντινὰς ἐκκλησίας ἔλαβον μαθήματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῆς οἰκοδομίας των. Τὸ μέγα τέμενος, τὸ ὁποῖον ἔκτισεν ὁ Πορθητής, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομά του, εἶναι ἁπλοῦν ἀντίγραφον τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἐγείρεται ἐπὶ λόφου εἰς τὴν πλατεῖαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο κτισμένη ἡ περίφημος ἐκκλησία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου ἦσαν ἀποτεθειμέναι αἱ λάρνακες ὅλων τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων ἀπὸ τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνον, πιθανὸν καὶ τῶν Πατριαρχῶν. Ὁ Μωάμεθ κατέρριψεν αὐτὴν καὶ ἵδρυσε τὸ μεγαλοπρεπὲς τέμενός του, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸ ὕψος του, ἀπὸ τὸν μεσαῖον τῶν ἑπτὰ λόφων, ἐπιβλέπει θριαμβευτικῶς ἐπὶ τὰ ἄλλα τεμένη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ τέφρα καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν Βασιλέων καὶ τῶν Πατριαρχῶν συνανεμίχθησαν μὲ τὸν ἀσβέστην, ὁ ὁποῖος ἐχρησίμευσε διὰ τὰ θεμέλια. Ὁ ἀρχιτέκτων του μάλιστα ἦτο ὁ Ἕλλην Χριστόδουλος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Σουλτᾶνος εἰς ἀμοιβὴν ἐχάρισε μίαν ὁλόκληρον ὁδὸν τῆς πόλεως. Εἰς τὸ ἐσωτερικόν, παρὰ τὴν μεγάλην πύλην, εἶναι διὰ χρυσῶν γραμμάτων χαραγμένοι οἱ λόγοι τοῦ Προφήτου: «Θὰ κυριεύσετε τὴν Κωνσταντινούπολιν! Εὐδαίμων ὁ στρατηλάτης καὶ ὁ στρατός, οἱ ὁποῖοι θὰ κατορθώσουν τὸ ἔργον τοῦτο!»

Μετὰ ἕνα αἰῶνα ἔκτισεν ὁ Σουλεϊμὰν Β', ὁ Μεγαλοπρεπής, τὸ φερώνυμον τέμενος. Τὸ ἔκτισεν ὁ περίφημος Τοῦρκος ἀρχιτέκτων Σινάν, ὁ ὁποῖος ἐλάμπρυνε τὸν αἰῶνα τοῦ Σουλεϊμὰν διὰ πεντήκοντα μεγάλων τζαμίων. Τὸ τέμενος τοῦ Σουλεϊμὰν εἶναι τὸ ὡραιότερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μνημεῖον μετὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἀντάξιον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ 16ου αἰῶνος, τῆς ἀκμῆς τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὰ ὑλικὰ τῆς οἰκοδομῆς ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ παλάτια τῶν Αὐτοκρατόρων, δὲν εἶναι δὲ καὶ τοῦτο παρὰ μίμησις τῆς Ἁγίας Σοφίας. Αἱ τρεῖς ὡραιόταται κλιταὶ αὐτοῦ, ὁ γιγάντιος τροῦλλός του, αὐτὸ τὸ ἐξωτερικόν του, ἐνθυμίζουν ἀμέσως τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὅλα δὲ ἐν γένει τὰ Ὀθωμανικὰ τεμένη παρέχουν προφανεστάτας ἀναλογίας μὲ τὰ κτίσματα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορικῆς περιόδου.

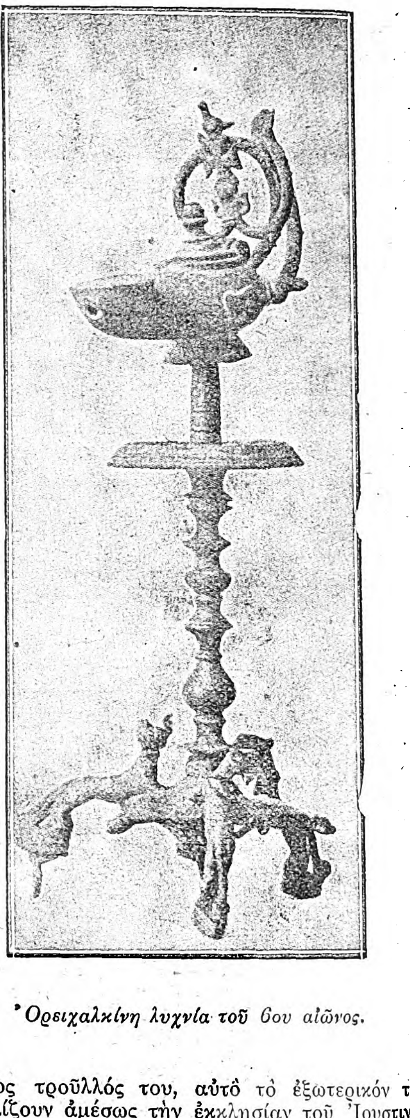

Ὀρειχαλκίνη λυχνία τοῦ 6ου αἰῶνος.

Ἀκόμη καὶ μακρὰν εἰς τὴν Δύσιν, εἰς τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἱσπανίαν, τὴν Γαλλίαν, φθάνουν, μαζὶ μὲ τὸν ἄλλον Βυζαντινὸν πολιτισμόν, αἱ ἐπιδράσεις τοῦ νέου ἀρχιτεκτονικοῦ ρυθμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐγκαινίασεν ἡ βασιλεία τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Ἀλλὰ δὲν ἐπεβλήθη ἡ Ἁγία Σοφία μόνον μὲ τὸν οὐράνιον τροῦλλον αὐτῆς. Ἡ λαμπρότης τῆς ὅλης διακοσμήσεως, ἡ πλαστική, ἡ ψηφιδογραφία, ἔδωκαν τύπους τέχνης, οἱ ὁποῖοι ἔμελλον νὰ κυριαρχήσουν. «Ὀλίγα ἐκκλησιαστικὰ κτίσματα, λέγει ὁ Diehl, ἔχουν σημασίαν δυναμένην νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν σημασίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ Παναγία τῶν Παρισίων, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἀξία προσοχῆς, ἔχει τὰς ὁμοίας πρὸς αὐτὴν ἐκκλησίας· ὁ Ἅγιος Πέτρος τῆς Ρώμης ὑστερεῖ κατὰ τὴν πρωτοτυπίαν καὶ σχεδὸν δὲν εἶναι χριστιανικὸς παρὰ μόνον διότι προορίζεται νὰ εἶναι. Τοὐναντίον, ἡ Ἁγία Σοφία εἶναι μοναδική. Καθορίζει τὴν περίοδον ἑνὸς νέου ρυθμοῦ, καὶ συγχρόνως φθάνει εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς τελειότητος.—Διὰ τῆς μεγαλοφυΐας τῶν ἀρχιτεκτόνων τῆς Ἁγίας Σοφίας τὸ τολμηρὸν εἰς καινοτομίαν πνεῦμα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἐξεδήλωσεν, εἰς ἔργον μοναδικόν, τὴν δημιουργικὴν δύναμίν του. Ἀπὸ τότε, ὁ νέος ρυθμὸς ἔμελλε νὰ ἀκτινοβολήσῃ εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἔμελλε νὰ λάβῃ τὴν κυριαρχί

Μολυβδόβουλλον τοῦ πρεσβυτερίου τῆς Ἁγ. Σοφίας.—Ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ Θεοδώρα κρατοῦσι τὴν Ἁγ. Σοφίαν.

Digitized by Google

κὴν κατεύθυνσιν τῆς Βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς τέχνης».

Εἰς ταῦτα πρέπει νὰ προσθέσω ὅτι, ἂν ἡ Κωνσταντινούπολις ἔλαβε διὰ τῆς Ἁγίας Σοφίας τὴν ἡγεμονίαν τῆς τέχνης, ἔλαβε καὶ διὰ ταύτης τὴν ἡγεμονίαν τοῦ πολι ισμοῦ. Διότι τὸ σημαντικώτατον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ εἶναι τοῦτο, ὅτι, ὄχι μόνον διὰ τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς ἄλλας λαμπρότητας αὐτῆς ἡ Ἁγία Σοφία ἔκαμεν ἀλησμόνητον ἐντύπωσιν εἰς τοὺς λαοὺς καὶ ὑπῆρξε τὸ σπουδαιότατον ἐκπολιτιστικὸν κέντρον τοῦ Μεσαιῶνος. Μὲ τὸ ἰδεῶδες τέχνης, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησεν, ἔπλασε καὶ ἓν ἰδεῶδες πολιτισμοῦ. Καὶ τὸ ἰδεῶδες τοῦτο ἠθέλησεν ὁ Ἰουστινιανὸς νὰ δημιουργήσῃ, ὁ ὁποῖος «ἔκτισε τὴν ἐκκλησίαν ὄχι μόνον διὰ χρημάτων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν διάνοιαν καὶ μὲ τὴν ψυχήν του» (Προκόπιος). Διὰ τοῦτο ἡ *Ἁγία Σοφία*, ὅπως καὶ ὁ Παρθενών, δὲν ἀνήκει μόνον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἀλλ' εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα.

Πρὸ παντὸς ἔμεινε καὶ θὰ μείνῃ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν τὸ ἀλησμόνητον ἰδεῶδες, τὸ ὁποῖον ἑρμηνεύει τοὺς πόθους τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τὰς ἐλπίδας του. Ἡ τελευταία λειτουργία τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἡ τραγικὴ λεηλασία αὐτῆς καὶ ὁ ἐν αὐτῇ φόνος, ὅτε οἱ Τοῦρκοι εἰσῆλθον εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἀφῆκαν ἀνεξάλειπτον ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἡ ὁποία θὰ μείνῃ εἰς τοὺς αἰῶνας, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει Ἑλληνικὴ φυλή, καὶ ἡ ὁποία συνέδεσεν ἀρρήκτως τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν μὲ τὴν Μεγάλην του ἐκκλησίαν. Γύρω ἀπὸ τὸν τροῦλλον τῆς Ἁγίας Σοφίας ἐσχηματίσθη κύκλος παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι συνήρμοσαν τοὺς ἐθνικοὺς πόθους μὲ αὐτόν, καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τοῦ τρούλλου αὐτῆς ἀνεκουφίσθη μὲ τὴν φαντασίαν τὸ δοῦλον ἔθνος εἰς μακρὰς καὶ στυγνὰς ἡμέρας. Ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν μετεδόθησαν αἱ παραδόσεις αὗται συνυφασμέναι ὄχι μόνον μὲ τὸ θρησκευτικόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες, καὶ ἀποκορυφούμεναι εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν.

Αἱ παραδόσεις, τὰς ὁποίας ἐννοῶ, δὲν εἶναι βεβαίως, οὔτε αἱ παραδόσεις περὶ τῆς κτίσεως τῆς Ἁγίας Σοφίας, οὔτε αἱ ποικίλαι παραδόσεις περὶ διαφόρων μερῶν αὐτῆς. Αἱ παραδόσεις περὶ τῆς κτίσεως εἶναι ἄξιαι λόγου, διότι δεικνύουν τὴν κατάπληξιν τοῦ λαοῦ διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος καὶ τὴν πολυτέλειαν τοῦ κτιρίου. Αἱ παραδόσεις περὶ τῶν μερῶν τῆς ἐκκλησίας, ὡς ὁ «ἱδρώνων κίων» εἰς τὸν νάρθηκα, ὁ ὁποῖος ἀναβλύζει ἱδρῶτα, ἔχοντα ἰαματικὴν δύναμιν, τὸ ὁμοίωμα τῆς χειρὸς τοῦ Μωάμεθ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς κλ. αἱ παραδόσεις, λέγω, αὗται δεικνύουν τὴν μεγάλην φήμην τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ εἰς τοὺς κατακτητάς. Καὶ εἶναι πάντοτε χρήσιμον ὑλικὸν ὄχι μόνον ἀπὸ λαογραφικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς.

Αἱ παραδόσεις, τὰς ὁποίας ἤδη ἐννοῶ, εἶναι ἀκόμη πολυτιμότεραι, εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἤρχισαν νὰ σχηματίζωνται ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωσιν καὶ ἔδιδον εἰς αὐτὸν εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνακτήσεως τῶν ἀπολεσθέντων:

«Σώπασε, κυρὰ Δέσποινα, σώπασε καὶ μὴ κλαίγῃς,
Πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά μας εἶναι».

Αἱ συγκινητικώτεραι ἀπὸ τὰς παραδόσεις ταύτας εἶναι ἡ πολύτιμος παράδοσις τοῦ *Μαρμαρωμένου βασιλιᾶ*, καὶ ἡ κατανυκτικὴ τοῦ *Παπᾶ τῆς Ἁγιᾶς Σοφιᾶς*:

«Ὅταν μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Πόλη, ἄγγελος Κυρίου ἅρπαξε τὸ βασιλιᾶ, καὶ τὸν πῆγε σὲ μιὰ σπηλιὰ βαθιὰ στὴ γῆ κάτω, κοντὰ στὴ Χρυσόπορτα. Ἐκεῖ μένει μαρμαρωμένος ὁ βασιλιᾶς καὶ καρτερεῖ νὰ κατεβῇ ὁ ἄγγελος στὴ σπηλιά, νὰ τὸν ξεμαρμαρώσῃ. Καὶ θὰ σηκωθῇ πάλι ὁ βασιλιᾶς, καὶ θὰ μπῇ στὴν Πόλι καὶ θὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ὡς τὴν Κόκκινη Μηλιά».

Αὐτὰ εἶναι, εἰς τὰ κύρια σημεῖα συνοψιζομένη, ἡ παράδοσις τοῦ Μαρμαρωμένου βασιλιᾶ. Ἰδοὺ ἡ παράδοσις τοῦ Παπᾶ τῆς Ἁγιᾶς Σοφιᾶς.

«Τὴν ὥρα ποῦ μπῆκαν οἱ Τοῦρκοι στὴν Ἁγιὰ Σοφιὰ δὲν εἶχε τελειώσει ἀκόμη ἡ λειτουργία. Ὁ παπᾶς ποῦ ἔκανε τὴ λειτουργία πῆρε ἀμέσως τὸ Ἅγιο δισκοπότηρο, ἀνέβη στὰ κατηχούμενα, ἐμπῆκε σὲ μιὰ θύρα, καὶ ἡ θύρα ἔκλεισε ἀμέσως. Εἶναι θέλημα Θεοῦ ν' ἀνοίξῃ μόνη της ἡ θύρα, ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα, καὶ νὰ βγῇ ἀπὸ κεῖ ὁ παπᾶς νὰ τελειώσῃ τὴ λειτουργία στὴν Ἁγιὰ Σοφιά, ὅταν θὰ πάρουμε πίσω τὴν Πόλι».

Δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναφέρω ἄλλας παραδόσεις ἢ προφητείας ἀπὸ τὸν εὐρὺν αὐτὸν κύκλον. Αἱ δύο ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι ἀρκοῦν πρὸς αἰωνίαν τιμὴν τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος τὰς ἔπλασεν. «Ἡ μεγάλη λεγομένη ἰδέα, ἡ ἀποτελοῦσα τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ νῦν, εἶναι ἡ συγκεφαλαίωσις τῶν ἐθνικῶν πόθων καὶ ἐλπίδων, ἀπαυγασμάτων τῆς πεποιθήσεως ἐκείνης, ὧν κορωνὶς θεωρεῖται ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰς τὴν Ὀρθόδοξον χριστιανικὴν λατρείαν.

Εἰς τὸ ἰδεῶδες τοῦτο δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι κατ' ἐξοχὴν ἀποτυποῦται ὁ χαρακτὴρ τῆς Νεοελληνικῆς ἐθνότητος. Οἱ ἐθνικοὶ πόθοι ἐμφαίνουσιν ὅτι ὁ λαὸς ἔχει συνείδησιν ἑαυτοῦ, ὅτι γινώσκει τὸ παρελθόν του καὶ τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς αὐτὸν καθήκοντα ἐν τῷ παρόντι πρὸς παρασκευὴν αἰσίου μέλλοντος» (*Ν. Γ. Πολίτης*, Αἱ παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ).

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἰδιαζόντως ἐξαίρω, εἶναι ὅτι αἱ θίγουσαι εἰς τὰ μύχια πᾶσαν Ἑλληνικὴν ψυχὴν παραδόσεις αὗται, αἱ παρηγορήσασαι αὐτὴν εἰς αἰῶνας στυγνοὺς δουλείας, αἱ θερμάνασαι αὐτὴν μὲ τὴν ἐλπίδα καλυτέρου μέλλοντος, ἀποκορυφώνονται ὅλαι εἰς τὸ αἰώνιον κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὴν Μεγάλην ἐκκλησίαν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἡ ὁποία περιέκλεισεν ἐπὶ αἰῶνας, ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς κτίσεως αὐτῆς, καὶ περικλείει ἀκόμη τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες. Τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ἀληθὲς μεγαλεῖον τῆς Ἁγίας Σοφίας· ὄχι μόνον νέαν καθώρισε τέχνην καὶ ἐκυριάρχησεν εἰς τὸν Μεσαιωνικὸν πολιτισμόν, ἀλλὰ τὸ κτίσμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπῆρξε τοιοῦτον κατὰ τὸ σχῆμα, τὴν ἁρμονίαν, τὴν μεγαλοπρέπειαν, ὥστε νὰ γίνῃ ἡ ἀληθινὴ Μεγάλη ἐκκλησία, ἡ ὁποία περιέκλεισε μὲ τὸ θρησκευτικὸν καὶ τὸ ἐθνικὸν ἰδεῶδες τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. — Τοὺς παλαιοτέρους, τὸν Γύλλιον, Δουκάγγιον, Βανδούριον δὲν ἀναφέρω. Αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι μὲ τὰ νέα πορίσματα ἀρχίζουν ἀπὸ τὸν *Saltzenberg*, Altchristliche Baudenkmaeler von K)pel, 1854. *Kondakof*, Βυζαντιναὶ ἐκκλησίαι καὶ μνημεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, 1887 (Ρωσιστί). *Lethaby-Swainson*, The church of Sancta Sophia, 1894. Περιγραφὴ παρὰ *Diehl*, Manuel, ἔκδ. 2α, 1925, σ. 153—167.

Ἑλληνικαὶ ἐργασίαι εἶναι ἡ παλαιοτέρα τοῦ *Ἀναστ. Βυζαντίου*, Ἡ Κωνσταντινούπολις, εἰς 3 τ. 1851-1869. *Εὐγ. Ἀντωνιάδου*, Ἔκφρασις τῆς Ἁγίας Σοφίας, 3 τ. 1907-9, καὶ ἐσχάτως *Γ. Σωτηρίου*, Ἡ Ἁγία Σοφία τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων). Ὁ *Μαυρογιάννης*, ὁ *Παπαρρηγόπουλος* δίδουν βραχείας περιγραφάς.

Ἐννοεῖται, πολλαὶ ἄλλαι ἐργασίαι ἔχουν δημοσιευθῆ, τὰς ὁποίας εὑρίσκει τις μνημονευομένας εἰς τὰ ἀνωτέρω ἔργα, εἴτε ἀνέφερα εἰς τὸ κείμενόν μου. Πρέπει νὰ λεχθῇ ὅτι ἀκόμη δὲν ἔχει γραφῆ περὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας μελέτη ἐπαξία, ἂν ὄχι αὐτῆς, ἀλλὰ τοὐλάχιστον τοῦ θέματος, οὔτε ξένη, οὔτε Ἑλληνική.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Ἁγιάσσος· πόλις εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου Λέσβου ἀπέχουσα ἀπὸ Μυτιλήνης 26 χιλιόμετρα. Κάτοικοι 7,000. Ὠνομάσθη οὕτως ἔκ τινος ἐκ Γέρας ἐπισκόπου Ἁγίου Ἄσσου, μονάσαντος αὐτόθι περὶ τὸ 1150. Τρίτη πόλις τῆς νήσου μετὰ τὴν Μυτιλήνην καὶ τὸν Ποταμὸν Πλωμαρίου, κεῖται ΒΑ τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, ἐπὶ μαγευτικῆς πευκοφύτου τοποθεσίας, εἰς ὑψόμετρον 600 μέτρων, καὶ εἶναι τερπνοτάτη θερινὴ διαμονή. Ὄχι μακρὰν ταύτης εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Πενθίλης (νῦν «Πιτζίλια»). ΒΔ. ἐπὶ λόφου σώζονται ἐρείπια ἑνετικοῦ φρουρίου (Καστέλλι). Νοτίως τῆς πόλεως ὁ ὡραῖος κοινοτικὸς κῆπος τῆς Παναγίας.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ὀλύμπου, εὑρίσκεται τὸ ἐκκλησίδιον τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ, ὁπόθεν φαίνονται, ἐν μεγαλοπρεπεῖ πανοράματι, τὰ πλεῖστα μέρη τῆς νήσου, αἱ γειτονικαὶ νῆσοι Ψαρά, Χίος, Λῆμνος κλπ. καὶ αἱ ἀπέναντι ἀκταὶ τῆς Μικρασίας. Ἡ ἀνάβασις γίνεται δι' ἑλικοειδοῦς λελαξευμένης ὁδοῦ διερχομένης μέσῳ βαθυσκίου καστανεῶνος.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Μαυριώτου καὶ εἰς τὴν μαγευτικὴν θέσιν Καρίνη ὑπάρχει δεξαμενή, σκιαζομένη ὑπὸ αἰωνοβίων καὶ πελωρίων πλατάνων, ἐξ ἧς ἀναβρύει ὕδωρ πηγάζον ἐκ τοῦ ὄρους Μαυριώτου, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπάρχουν σπήλαια πλήρη πηγαίων ὑδάτων. Ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ Καρίνη, Λίθρινου καὶ Ἁγίων Ἀναργύρων ἀρδεύονται αἱ πεδιάδες Ἱππείου, Κεραμειᾶς, Σκούντας καὶ Κάτω Τρίτου, κινοῦνται δὲ καὶ περὶ τοὺς 12 ὑδρόμυλοι δι' ἄλευρα, ἐλαίας, λευκολίθους (τάλκ) κλπ.

Ἐπίνειον ἔχει τὸ Δίπιον (Ντὶπ) εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Γέρας, ὅπου ὑπάρχουν ναΐσκος, ἀτμοκίνητον ἐλαιοτριβεῖον καὶ περὶ τὰ 30 καταστήματα.

Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου φυλάσσεται ἀρχαία θαυματουργὸς εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἥτις λέγεται ὅτι εἶναι ἡ ἑτέρα ἐκ τῶν δύο σωζομένων αὐτογράφων τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (ἡ πρώτη εἶναι ἡ ἐν Τήνῳ). Τὴν 15ην Αὐγούστου καθ' ἣν πανηγυρίζει τὴν ἐπέτειον τῆς Κοιμήσεως, χιλιάδες προσκυνητῶν συρρέουν ἐκεῖ ἐξ ὅλων τῶν χωρίων τῆς νήσου.

Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ὑποθηκοφυλακεῖον, συμβολαιογραφεῖον, ἀστυν. σταθμόν, ταχ., τηλ., τηλέφ. Ἡμιγυμνάσιον, δημοτικὸν ἀρρένων πλῆρες, δημοτικὸν θηλέων πλῆρες. Ἀναγνωστήριον ἡ «Ἀνάπτυξις», Νοσοκομεῖον καὶ Λουτρῶνα.

Παράγει σιτηρά, κάστανα, ἔλαιον, φροῦτα εὐγευστώτατα καὶ μάρμαρα κοκκινωποῦ χρώματος, ὡς καὶ πήλινα ἀγγεῖα. Αἱ γυναῖκες ἐξακολουθοῦν νὰ φέρουν τὴν γραφικὴν ἐντόπιον ἐνδυμασίαν.

Ἁγία Στεφανοῦ· τοποθεσία ἐπὶ τοῦ Πεταλέϊκου βουνοῦ εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου Ἰθάκης. Ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι ἀληθῶς παράδοξος, διότι οὔτε ἁγία μνημονεύεται εἰς τὰ μηναῖα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, οὔτε ναός τις ὑπάρχει εἰς τὴν ἐν λόγῳ τοποθεσίαν.

ἁγιαστήριον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ καλεῖται 1) ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος, ὡς γεννήσασα τὸν ἡγιασμένον παῖδα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· 2) ὁ ναός, ἐν ᾧ οἱ πιστοὶ λαμβάνουσι τὴν ἁγιάζουσαν αὐτοὺς χάριν διὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων· 3) ὁ Οὐρανός, ὡς κατοικία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀγγέλων (ψαλ. 102, 19)· 4) ἡ Παλαιστίνη, ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ λατρείας τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ· 5) ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἰδίως α) τὸ Ἅγιον, ἐν ᾧ ἡ χρυσῆ ἑπτάφωτος λυχνία, ἡ τράπεζα τῆς προθέσεως καὶ τὸ θυσιαστήριον τοῦ θυμιάματος, β) τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων ἢ ἄδυτον, ἐν ᾧ ἡ κιβωτὸς τῆς Διαθήκης. Παρὰ τῷ Δανιὴλ (ια', 31) ὁ ναὸς τῶν Ἱεροσολύμων ὀνομάζεται καὶ ἁγιαστήριον δυνάμεως, δηλ. ναὸς τοῦ ἰσχυροῦ Θεοῦ.

ἁγιαστοῦρα· ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ καλεῖται μικρὰ δέσμη ἐκ τοῦ εὐώδους φυτοῦ, τοῦ λεγομένου βασιλικοῦ, ὅπερ ἐμβάπτει ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ἡγιασμένον ὕδωρ καὶ ῥαίνει τοὺς πιστούς. Ἔν τισι χωρίοις τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἡ ἁγιαστοῦρα δὲν εἶναι ἐκ βασιλικοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀργύρου συνήθως. Τὸ σχῆμα εἶναι ᾠοειδὲς διάκενον μετὰ λαβῆς εὐθείας ἐξ ἀργύρου. Τὸ ᾠοειδὲς μέρος εἶναι διάτρητον, ἵνα προσλαμβάνῃ, ἐμβαπτόμενον, ὕδωρ ἡγιασμένον, δι' οὗ ῥαίνει ἢ φωτίζει ὁ ἱερεὺς τοὺς τελοῦντας τὸν ἁγιασμόν. Ἡ ἐξ ἀργύρου ἁγιαστοῦρα φαίνεται, ὅτι εἶναι λείψανον τῆς ἐν Ἀττικῇ καὶ Βοιωτίᾳ λατινοκρατίας, διότι τοιαύτη ἁγιαστοῦρα εἶναι ἐν χρήσει ἐν τῇ παπικῇ ἐκκλησίᾳ καὶ σήμερον.

Ἁγιαστοῦρας (Παπᾶ-). Περίεργος τύπος ἱερέως, ἀκμάσας τὸν 18ον αἰῶνα ἐν Ζαγορᾷ τοῦ Πηλίου, καὶ ὀνομαζόμενος Παππᾶ-Ἠλίας Οἰκονόμος. Τὸ παρωνύμιον τοῦ Ἁγιαστούρα ἔλαβε, διάκονος ὤν, διότι κατέφερε δεινὸν πλῆγμα μὲ τὸ θυμιατήριόν του εἰς Τοῦρκον ἀγᾶν, ἐμπαίζοντα αὐτὸν κατά τινα λειτουργίαν. Καταγγελθεὶς εἰς τὸν Ζαμπίτ, ἠθωώθη μὲν διὰ δωροδοκίας, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δὲν ἐπετρέπετο εἰς τὸν ἀγᾶν νὰ παρίσταται εἰς χριστιανικὴν μυσταγωγίαν, ἀλλὰ φοβούμενος τὴν μῆνιν τῶν ἄλλων ἀγάδων, ἰσχυροτάτων εἰς τὰ πέριξ χωρία, ἠναγκάσθη ν' ἀποδημήσῃ εἰς Θεσσαλονίκην, ἔνθα ἵδρυσε σχολεῖον, ἐπανειλημμένως κλεισθὲν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας, μεταφερόμενον δ' ἑκάστοτε ἀπὸ συνοικίας εἰς συνοικίαν. Τῷ 1760 μετέβη εἰς Ἰάσιον καὶ Βουκουρέστιον διὰ νὰ συνάξῃ τ' ἀπαιτούμενα κεφάλαια πρὸς σύστασιν σχολῆς ἐν Ζαγορᾷ, ἀλλ' ἀποτυχών, μετέβη εἰς τὸν Ἄθων ὅπως μονάσῃ. Ἐρίσας ὅμως πρὸς τὸν Ἡγούμενον τῶν Ἰβήρων ἀνεχώρησε διὰ πλοιαρίου, συλληφθεὶς δὲ ὑπὸ πειρατικοῦ ὡδηγήθη εἰς Βεγγάζην τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1772, ὁπότε ἠλευθερώθη, ἀκολουθήσας εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Καπετὰν-βέην Τζεζαερλῆ-Χασάν, τὸν μετέπειτα δράσαντα ἐν Πελοποννήσῳ, πρὸς τὸν περίφημον λέοντα τοῦ ὁποίου παρωμοιάζετο διὰ τὴν ὑπερηφάνειαν, ἡμερότητα καὶ ἀνδρείαν. Ὁ Παππα-Ἁγιαστοῦρας, ἐπανελθὼν εἰς Ζαγοράν, ἀπέθανε γέρων περὶ τὸ 1800, ἀφοῦ συνέγραψε τὴν περίεργον βιογραφίαν του, ἐκδοθεῖσαν μετά τινα ἔτη ἐν Βενετίᾳ. Γ. Δ. Κ.

Ἀγιᾶτις. Σπαρτιᾶτις δέσποινα περίφημος διὰ τὴν καλλονήν, τὴν σωφροσύνην καὶ τὴν περιουσίαν της. Ἐνυμφεύθη τὸ πρῶτον τὸν ὁμοϊδεάτην αὐτῆς Ἆγιδα Γ' βασιλέα τῆς Σπάρτης, εἰς τὸ ἀναμορφωτικὸν ἔργον τοῦ ὁποίου συνέτεινε κατὰ πολὺ διὰ τῶν πολυτίμων συμβουλῶν της. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἠναγκάσθη νὰ συνάψῃ δεύτερον γάμον μετὰ τοῦ Κλεομένους, υἱοῦ τοῦ ἀντιπάλου τοῦ πρώτου αὐτῆς συζύγου Λεωνίδα. Ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν ὑπῆρξε καλὴ σύζυγος, καίτοι ἐξηκολούθει νὰ διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ γενικῶς τὴν οἰκογένειάν του. Αἱ συμβουλαὶ καὶ αἱ διηγήσεις αὐτῆς ὑπεκίνησαν τὸν Κλεομένην νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Ἆγιδα καὶ νὰ συνεχίσῃ τὸ σχέδιόν του. Ἐκ τοῦ δευτέρου γάμου της ἡ Ἀγιᾶτις ἀπέκτησεν υἱὸν ὅστις ἐπέπρωτο νὰ εὕρῃ οἰκτρὸν θάνατον εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Πτολεμαίων τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅπου εἶχε σταλῆ ὑπὸ τοῦ πατρός του ὡς ὅμηρος. Εὐτυχῶς ὅμως δι' αὐτὴν δὲν ἐπρόφθασε νὰ μάθῃ τὸ θλιβερὸν γεγονὸς τῆς θανατώσεώς του· ἀπέθανεν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Κλεομενικοῦ πολέμου (223 π. Χ.)

ἅγια τοῖς ἁγίοις (τὰ)· εἶναι φράσις ἐν ταῖς λειτουργίαις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου (ἐν τῇ τῶν προηγιασμένων: τὰ προηγιασμένα Ἅγια τοῖς Ἁγίοις), μελῳδικῶς ἐκφωνουμένη ὑπὸ τοῦ ἱερουργοῦντος ἱερέως, πρὸ τοῦ Κοινωνικοῦ, ὑψοῦντος τὸν Ἅγιον Ἄρτον, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐκ τοῦ τάφου ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ ἔννοια δὲ εἶναι ἡ ἐξῆς: Μεταδίδονται τὰ Ἅγια, τὸ τίμιον Σῶμα καὶ Αἷμα, ἅτινα πρόκεινται, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ θυσιασθέντος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς καὶ σωτηρίας, εἰς τοὺς ἁγίους, δηλ. τοὺς χριστιανούς. Ὀνομάζονται δὲ ἅγιοι οἱ χρι-

Digitized by Google

στιανοί, ὡς καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν Παύλου, διότι ἁγιάζονται διὰ τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου τοῦ ἐκχυθέντος ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. Ἡγιασμένοι ὄντες οἱ χριστιανοὶ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου, δέον νὰ ὦσι καθαροὶ καὶ χριστιανικῶν ἔργων πλήρεις, ἵνα μεταλάβωσι τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου, εἰ δ' ἄλλως νὰ μὴ προσέλθωσιν. Ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ΙΖ' ὁμιλίᾳ αὐτοῦ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, λέγει «ὁ ἱερεὺς ὑψηλὸς ἑστώς, μεγάλῃ τῇ φωνῇ, φρικτῇ τῇ βοῇ, καθάπερ τις κῆρυξ, τὴν χεῖρα ἔχων εἰς ὕψος, πᾶσι κατάδηλος γεγονὼς καὶ μέγα ἐπ' ἐκείνῃ τῇ φρικτῇ ἡσυχίᾳ ἀνακράζων *Τὰ Ἅγια τοῖς Ἁγίοις*, τοὺς μὲν καλεῖ, τοὺς δὲ ἀπείργει, οὐ τῇ χειρὶ τοῦτο ποιῶν, ἀλλὰ τῇ γλώττῃ τῆς χειρὸς τρανότερον... εἴ τις δ' οὐκ ἔστιν ἅγιος μὴ προσίτω. Οὐχ ἁπλῶς φησιν ἁμαρτημάτων καθαρός, ἀλλ' ἅγιος· τὸν ἅγιον, οὐχ ἡ ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγὴ ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος παρουσία, καὶ ὁ τῶν ἔργων πλοῦτος». Ἵνα δὲ δειχθῇ, ὅτι δὲν εἴμεθα ἀφ' ἑαυτῶν ἅγιοι, εὐθὺς ὁ χορὸς ψάλλει «εἷς Ἅγιος, εἷς Κύριος, Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς Ἀμήν». Ὅτι οὐδεὶς οἴκοθεν ἔχει τὸν ἁγιασμόν, οὐδ' ἔργον ἀνθρωπίνης ἐστὶν ἀρετῆς, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου πάντες, καὶ δι' ἐκεῖνον. «Ἀληθῶς εἷς Ἅγιος φύσει Ἅγιος· ἡμεῖς δὲ ἅγιοι, ἀλλ' οὐ φύσει, ἀλλὰ μετοχῇ καὶ ἀσκήσει καὶ εὐχῇ» (Κυριλ. Ἱεροσολ. Κατήχησις μυσταγωγ. Ε', 19).

ἀγιάτρευτα· ἀνιάτως, ἀνηκέστως, ἀθεραπεύτως, ἐπωδύνως: τὴν ἔπαθα *ἀγιάτρευτα*.

ἀγιάτρευτος· ὁ μὴ ἰατρευόμενος, ὁ μὴ δυνάμενος νὰ θεραπευθῇ· ἀνιάτρευτος, ἀνήκεστος, ἀνίατος, ποὺ δὲν ἰατρεύεται, ἀθεράπευτος, ἀκήδεστος: ἡ πληγή μου εἶναι *ἀγιάτρευτη*, ἡ ἀρρώστια μου—, ἡ λύπη μου—, ὁ καημός μου— κτλ.

Ἁγία Τριάς. Βλέπε εἰς λέξιν Τριάς.

Ἁγία Τριάς (κοινῶς Ἁγία Τριάδα ἢ Ἁγιὰ Τριάδα)· χωρίον τῆς Εὐρυτανίας τοῦ δήμου Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Κτημενίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 576. Κεῖται εἰς τὰς Β. ὑπωρείας τοῦ Τυμφρηστοῦ, ἀπέχει δὲ ἀπὸ Φουρνᾶ 4 ὥρας. Ἔχει δημοτ. σχολεῖον ἀρρένων καὶ ταχυδρομεῖον, παράγει δὲ κάστανα, κάρυα, ὄσπρια, ὡς καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα.

Ἁγία Τριὰς (κοινῶς *Καλύβια*)· χωρίον τοῦ Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Πλατάνου καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 340. Ἀπέχει τοῦ Ἁλμυροῦ 3.30' ὥρας. Δημοτ. σχολεῖον μικτόν. Τηλεφωνεῖον.

Ἁγία Τριάς· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασηθίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 277.

Ἁγία Τριάς· χωρίον τῆς Λοκρίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Θερμοπυλῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 260. Ἀπέχει ἀπὸ Μώλου 45' τῆς ὥρας, ἔχει δὲ μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἁγία Τριάς· χωρίον τῆς κοινότητος Μέσης τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 113.

Ἁγία Τριάς· χωρίον τοῦ δήμου Πρεβέζης τοῦ νομοῦ Πρεβέζης· κάτοικοι 105.

Ἁγία Τριάς· χωρίον τῆς κοινότητος Χαροκοπιοῦ τῆς Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, κάτοικοι 72.

Ἁγία Τριὰς (ἢ Καστανιά)· χωρίον τῆς κοινότητος Χώμερης τῆς Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κάτοικοι 50. Ἀπέχει ἀπὸ Πλατάνου 2.30' ὥρας.

Ἁγία Τριὰς Μετόχιον· κεῖται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Βασιλικῶν τῆς Θεσσαλονίκης· κάτοικοι 15.

Ἁγία Τριὰς Μετόχι· εἰς τὴν περιφέρειαν Ἐπισκοπῆς τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 19.

Ἁγία Τριὰς (Ἁγία Τριάδα)· θέσις περὶ τὰ 4 χιλιόμετρα Β. τῆς Φαιστοῦ τῆς Κρήτης λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὸ 1902 ὁ Halbherr ἐνήργησεν ἐκεῖ ἀνασκαφὰς ἀνακαλύψας ἐρείπια ἀρχαίου ἀνακτόρου τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν ἔπαυλιν τῶν βασιλέων τῆς Φαιστοῦ. Εἶναι πολυώροφον οἰκοδόμημα κτισθὲν κατὰ τὴν ὑστερομινωϊκὴν ἐποχὴν ἐπὶ τῆς μεγίστης ἀκμῆς τῆς κρητικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἔχει πλεῖστα διαμερίσματα: ἀποθήκας, θησαυρούς, δωμάτια ὑπηρεσίας κτλ. Δύο κεντρικὰ διαμερίσματα ἀποτελούμενα ἕκαστον ἐκ τριῶν συγκοινωνούντων δωματίων ἦσαν πιθανῶς τὰ «μέγαρα». Αἱ ἐπὶ τῶν τοίχων διακοσμήσεις εἶναι ὡραιόταται, εἰκονίζουσαι ζῷα, ἄνθη, τοπία, ἀνθρώπους, θεούς.

Ἐν τῷ ἀνακτόρῳ εὑρέθησαν ἄριστα ἀγγεῖα καμαραϊκὰ καὶ μυκηναϊκά, λαμπτῆρες, λυχνίαι ἐκ μέλανος στεατίτου λίθου, πήλιναι ἐνεπίγραφοι πινακίδες, σφὶγξ κτλ. Σπουδαιότατα τῶν εὑρημάτων εἶνε τρία ἀγγεῖα ἐκ μέλανος στεατίτου λίθου, ἐξαιρετικῆς τέχνης, μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις θερισμοῦ, συμπλοκῶν, ταυρομαχίας καὶ πυγμαχίας.

Τὸ ἀνάκτορον κατεστράφη ὑπὸ πυρκαϊᾶς περὶ τὸν 15ον αἰῶνα π. Χ. συνεπείᾳ στάσεων ἢ ἐχθρικῶν ἐπιδρομῶν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐλεηλατήθη ἐπιμελῶς, ἀφέθησαν δὲ ἐν αὐτῷ μόνον τὰ μικρᾶς

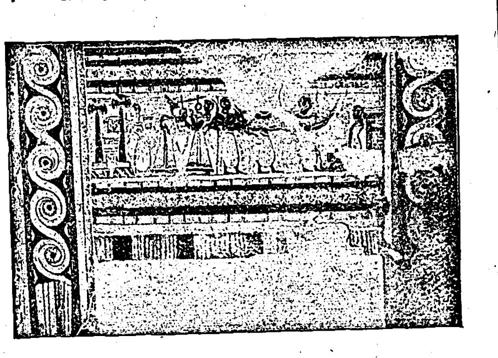

Ἡ μεγάλη λάρναξ τῆς Ἁγίας Τριάδος.

ἀξίας ἀντικείμενα καὶ τὰ μὴ δυνάμενα νὰ μεταφερθοῦν.

Τὸ 1903 πλησίον τοῦ ἀνακτόρου ἀνεκαλύφθησαν πολλοὶ τάφοι μεσομινωϊκῶν καὶ ὑστερομινωϊκῶν χρόνων, ἐν οἷς εὑρέθησαν ἀγγεῖα καμαραϊκὰ καὶ ἄλλα κτερίσματα. Εἷς τούτων εἶνε ὠρυγμένος ἐν τῷ βράχῳ καὶ εὑρέθη πλήρης σκελετῶν. Ἄλλος δὲ εἶνε κτιστὸς τετράγωνος ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρέθησαν δύο λάρνακες, ἔργα πιθανῶς τῆς 15ης ἑκατονταετηρίδος, μία

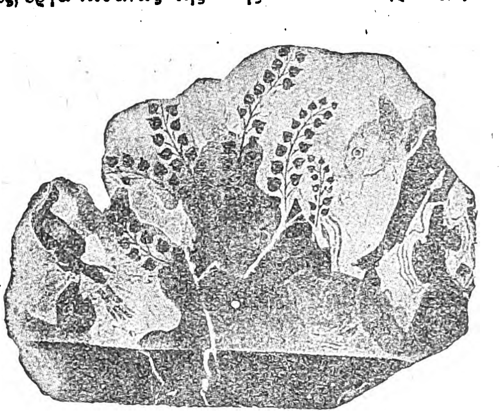

Τοιχογραφία ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τῆς Ἁγίας Τριάδος παριστάνουσα αἴλουρον ἐνεδρεύοντα πτηνόν.

πηλίνη μικρὰ (1,01 × 0,35 μ.) καὶ μία μεγάλη ἐξόχου τέχνης, γνωστὴ ὡς «λάρναξ τῆς Ἁγίας Τριάδος», ἐκ μαλακοῦ τιτανολίθου, φέρουσα εἰς τὰς τέσσαρας πλευρὰς της πολυχρώμους γραπτὰς παραστάσεις θυσιῶν καὶ τελετῶν σχετικῶν μὲ κηδείαν (1,38 × 0,50 μ.). Σπουδαῖος ἐπίσης εἶνε καὶ κυκλικὸς τάφος, διαμέτρου 9 μέτρων, ὁ καλούμενος «θόλος τῆς Ἁγίας Τριάδος» ἐν τῷ ὁποίῳ ἀνεκαλύφθησαν ἑκατοντάδες σκελετῶν.

Βιβλιογραφία.— Ξανθουδίδη: Κρητικὸς πολιτισμός. Evans: Cretan Pictografs. Καββαδία: Προϊστορικὴ Ἀρχαιολογία.

Ἁγία Τριὰς Μοναί. 1) Εἰς τὴν περιφέρειαν Ἐλασσῶνος ἐπὶ παραποτάμου τοῦ Ξεριᾶ μεταξὺ Ἐλασσῶνος καὶ Βλαχολειβάδου, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφίσταται 3 ὥρας. Κάτοικοι 14.

2) Ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς κοινότητος Λαΐστης τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων, ἀπέχουσα ἀπὸ Λαΐστης 1 ὥραν.

3) Εἰς τὴν περιφέρειαν Τραπέζης (Νέας Βούρας) τῆς Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 3. Ἱδρύθη τὸ 1396.

4) Μονὴ γυναικῶν ἐν τῇ νήσῳ Αἰγίνῃ· μοναχαὶ 39.

5) Μονὴ γυναικῶν τῆς νήσου Ὕδρας, κειμένη εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Ὕδρας· ἐπὶ γραφικοῦ λόφου. Μία ἡγουμένη καὶ 5—6 μοναχαί. Παρὰ τὴν μονὴν κεῖται τὸ μοναστήριον Ἁγία Ματρόνα μὲ πολλὰ κελλία καὶ ὡραιότατον ναόν, κτισθὲν πρὸ τεσσαρακονταετίας ὑπὸ τοῦ τότε ἡγουμένου ἱερομονάχου Καρατζᾶ, τελοῦν δὲ ὑπὸ τὴν κυριότητα τῶν μοναχῶν τῆς Ἁγίας Τριάδος.

6) Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Πλαταιῶν τῶν Θηβῶν· κάτοικοι 2.

7) Εἰς τὴν περιφέρειαν Τηγανίου τῆς νήσου Σάμου· κάτοικοι 36.

8) Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀπέχουσα ἀπ' αὐτῆς 20' τῆς ὥρας καὶ ἀριθμοῦσα 3 μοναχούς. (βλ. Μετέωρα)

9) Εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ χωρίου Μουζουρᾶ τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτοικοι 49.

10) *Ἁγία Τριὰς ἡ Χρυσοσκαλίτισσα*· μονὴ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Κεφαλίου τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τῆς Κρήτης, ἔχουσα ναὸν μὲ λαμπρὰς τοιχογραφίας.

Ἁγία Τριάς· ὄρος τῆς Κορινθίας πρὸς ἀνατολὰς τῶν Δερβενακίων, μεταξὺ τῶν ὀρέων Δαφνιᾶ καὶ Καλαμοβουνίου, ὕψους 1079 μέτρων.

Ἁγία Τριὰς (Trinidad). Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορ. Ἀμερικῆς. Κεῖται ἐν ἀνθρακοφόρῳ περιοχῇ καὶ εἶναι τὸ κέντρον μεγάλης κτηνοτροφικῆς κινήσεως. Κάτοικοι 11.000.

Ἁγία Τριὰς Κούβας (Trinidad de Cuba). Πόλις τῆς νήσου Κούβας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγίας Κλάρας καὶ νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως Ἀβάνας. 11.998 κατ. Νοσοκομεῖον. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ καφὲ καὶ ζαχχάρεως. Ἡ σημερινὴ πόλις ἀπέχει ὀλίγα χιλιόμετρα τῆς παλαιᾶς, ἥτις ἐκτίσθη τῷ 1514 καὶ εἶτα ἐγκατελείφθη.

Ἁγία Τριὰς ἢ Πορόγκος (Trinidad ἢ Porongos). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Οὐραγουάης καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Φλωρὲς (Florès). Ἱδρύθη τῷ 1803 καὶ ἔχει σήμερον 4.500 κατοίκους. Μέγα ἐμπόριον ἐρίου καὶ πολυάριθμα ἐργοστάσια ἁμαξῶν.

Ἁγία Τριὰς (Trinidad). Μικρὰ πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγίου Ἰωάννου (San Juan)—3,000 κατ. Κτηνοτροφία, ἐργοστάσια σάπωνος καὶ κεράμων.

Ἁγία Τριὰς (Trinidad). Μικρὰ πόλις τῆς Βολιβίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μαρμορὲ—4,500 κατ. Εἶναι τὸ κέντρον τῆς ἐξαγωγῆς τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς. Καφές, καπνά, βανίλλη, βάμβαξ, καουτσούκ.

Ἁγία Τριάς, νῆσος (Trinidad). Εἶναι ἡ νοτιωτέρα τῶν Βρεττανικῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν. Χωρίζεται ἀπὸ τὴν Βενεζουέλαν (Νοτ. Ἀμερική) διὰ τοῦ κόλπου Παρία (Paria) καὶ κεῖται ἀκριβῶς ἔναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ὀρενόκου ποταμοῦ. Ἔχει κατὰ μέσον ὅρον μῆκος ἑβδομήκοντα καὶ πλάτος πεντήκοντα τεσσάρων μιλίων. Καλύπτεται ὑπὸ πολλῶν ὀρέων, τινὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἐσβεσμένα ἡφαίστεια. Τὸ κλῖμα αὐτῆς εἶναι τροπικόν, τὰ δὲ προϊόντα της εἶναι κακάον, ζάκχαρις, ροῦμι, λεπτοκάρυα, ἔλαιον κτλ. Μεγάλα διϋλιστήρια ἐλαίου.

Ἡ νῆσος τῆς Ἁγίας Τριάδος ἀνεκαλύφθη τῷ 1498 ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου. Τῷ 1595 ἡ τότε πρωτεύουσα αὐτῆς Ἅγιος Ἰωσὴφ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ Σὲρ Οὐάλτερ Ράλεϊ (Raleigh), κατὰ δὲ τὰ μετέπειτα ἔτη ὑπέστη τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν πειρατῶν. Μετὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν ἐνεκατεστάθησαν ἐν Ἁγίᾳ Τριάδι Γάλλοι, οἱ ἀπόγονοι τῶν ὁποίων ζοῦν ἀκόμη ἐν αὐτῇ καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἐπικρατοῦν ἐθνικὸν στοιχεῖον. Τῷ 1797 κατέλαβον τὴν νῆσον οἱ Ἄγγλοι, εἶτα δὲ ἐκράτησαν αὐτὴν ὁριστικῶς δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Ἀμιένης. Σήμερον κυβερνᾶται ὑπὸ ἑνὸς διοικητοῦ, ἑνὸς διοικητικοῦ συμβουλίου καὶ ἑνὸς νομοθετικοῦ σώματος ἀποτελουμένου ἐκ τοῦ διοικητοῦ καὶ 21 μελῶν, διοριζομένων ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στέμματος.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τῆς βορείως αὐτῆς κειμένης μικρᾶς νήσου Τοβάγο (Tobago) ὑπελογίζετο τῷ 1919 εἰς 390,000 κατοίκους. Ἐξ αὐτῶν τὸ 1/3 εἶναι Ἰνδοί, οἱ δὲ ὑπόλοιποι Εὐρωπαῖοι καὶ μιγάδες. Εἰς μερικὰ σημεῖα ὁμιλεῖται ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἰσπανική, ἀλλ' ἡ ἐπικρατοῦσα γλῶσσα εἶναι ἡ Ἀγγλική.

Ἡ σημερινὴ πρωτεύουσα καλεῖται Λιμὴν τῆς Ἱσπανίας (Port of Spain). Ἄλλαι πόλεις: Ἅγιος Φερδινάνδος, Πόλις τοῦ Πρίγκηπος (Prince's Town) καὶ Ἀρίμα.

Ἀγιάτσιο (Ajaccio) πόλις τῆς νήσου Κορσικῆς· τὸ ἀρχαῖον *Αἰάκειον* (βλ. λέξιν).

Ἀγιατσούρι-σιμπαΐ. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἐν Ἰαπωνίᾳ νευρόσπαστα. Κατὰ λέξιν ἡ φράσις σημαίνει: *πλαγγόνων θέατρον*. Τὸ δεύτερον συνθετικὸν τῆς φράσεως, τὸ *σιμπαΐ*, κατὰ κυριολεξίαν σημαίνει τὸν *χλοοφόρον λοφίσκον*. Προῆλθε δὲ εἰς τὴν σημασίαν: *θέατρον*, κατὰ τὸν Bousquet (Le Japon de nos jours, I, σ. 361) ἐκ τοῦ ὅτι αἱ πρῶται δραματικαὶ σκηναὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ ἐπαίχθησαν ἐπὶ χλοοφόρων λοφίσκων ἔξωθεν τῶν ναῶν. Τὰ ἐν Ἰαπωνίᾳ νευρόσπαστα ἔλαβον ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, ὅτε τὰ μετεχειρίσθησαν πρῶτοι οἱ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος ὑπάρξαντες ἐν Ἰαπωνίᾳ μυθολόγοι ἢ ραψῳδοί, οἱ διηγούμενοι δηλονότι ἐν ἐπὶ τούτῳ δημοσίαις αἰθούσαις μύθους καὶ ἄλλα ἱστορικὰ γεγονότα. Αἱ δημόσιαι αὗται αἴθουσαι διῃροῦντο, κατὰ τὸν T. Hayashi, (Le Japon, 1ης Μαΐου 1886, σ. 80) εἰς πολλὰς κατηγορίας: εἰς αἰθούσας ὅπου γελοῦν, εἰς αἰθούσας ὅπου παθαίνονται περιπαθῶς, εἰς αἰθούσας ὅπου κλαίουν, εἰς αἰθούσας ὅπου τρομάζουν καὶ εἰς αἰθούσας ὅπου ψυχαγωγοῦνται. Εἰς τὰς αἰθούσας λοιπὸν αὐτάς, οἱ μυθολόγοι ἢ ραψῳδοί, διὰ νὰ καταστήσωσι τὰς διηγήσεις των παραστατικωτέρας, μετεχειρίσθησαν πλαγγόνας, τῶν ὁποίων ἡ διὰ μηχανημάτων μιμικὴ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα ἤθελον νὰ ἐκφράσουν. Ἔκτοτε τὰ *ἀγιατσούρι-σιμπαΐ* διεδόθησαν ἐν Ἰαπωνίᾳ, πολλοὶ δὲ διάσημοι συγγραφεῖς δὲν ἀπηξίωσαν νὰ γράψωσι καὶ ἰδιαίτερα δι' αὐτὰ ἔργα. Πρῶτος δὲ ὅστις εἰσήγαγε τὸ εἶδος αὐτὸ ἀναφέρεται εἷς τις Σατζούμα-Ζοὺν τὸ ὄνομα. (A. Bénazet, Le théâtre au Japon, σελ. 154.) Κατὰ W. G. Aston (A history of Japanese literature, σελ. 275 London 1899). Τὰ ἰαπωνικὰ νευρόσπαστα περιεῖχον ἰδιαίτερον τινὰ μηχανισμὸν δι' οὗ ἐκίνουν τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἤνοιγον καὶ ἔκλειον τὸ στόμα καὶ βλεφαρίδας, ἤνοιγον καὶ ἔκλειον τὸ στόμα καὶ ἔδραττον διάφορα ἀντικείμενα, ἰδίως τὰ ριπίδια ἅτινα

Digitized by Google

μετεχειρίζοντο ὡς ζῶντες ἄνθρωποι. Σημειωτέον ὅτι τὰ *ριπίδια* εἶναι ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ τῶν Ἰαπώνων ἠθοποιῶν, ἰδίως κατὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκτέλεσιν χορῶν καὶ ἀσμάτων. (Aston, Nihonghi, Τόμ. II. μερ. I. σ. 40). Σὺν τῷ χρόνῳ τὸν ρόλον τῶν νευροσπάστων ἀνέλαβον ζῶντες ἠθοποιοὶ δι' ὧν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐδημιουργήθη τὸ λαϊκὸν ἰαπωνικὸν θέατρον, τὸ σιμπαΐ. Οὕτω τὰ νευρόσπαστα ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἠθοποιοὶ τοῦ λαϊκοῦ ἰαπωνικοῦ θεάτρου, καθὼς δὲ παρατηρεῖ ὁ ἐξαιρετικῶς ἀσχοληθεὶς εἰς τὰ τοῦ Ἰαπωνικοῦ θεάτρου καὶ τὴν ἐν γένει ἰαπωνικὴν φιλολογίαν B.-H. Chamberlain, (Things Japanese, σ. 843.) οἱ ἀντικαταστήσαντες τὰ νευρόσπαστα πραγματικοὶ ἠθοποιοί, οἵτινες κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἐφρόντιζον ν' ἀπομιμηθῶσι τὴν ἀκαμψίαν τῶν χειρονομιῶν καὶ τῶν ἄλλων κινήσεων τῶν πλαγγόνων, διετήρησαν καὶ εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους κάτι τι ἀπὸ τὸ ἀπότομον καὶ μηχανικὸν τῶν κινήσεων τῶν προτύπων των.

ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἁγία Φιόρα (Santa Fiora) Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γκροσέττο (Grosseto)—6,788 κατ. Ὀρυχεῖα ὑδραργύρου.

Ἁγία Φλαίβη Sainte-Flaive-des-Loups). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας καὶ ἔχουσα 1,672 κατοίκους.

Ἁγία Φλωρεντία (Sainte-Florence). Ὄνομα δύο κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη κεῖται ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης καὶ ἔχει 141 κατοίκους, ἡ δὲ δευτέρα ἐν τῷ νομῷ Βανδέας καὶ ἔχει 835 κατοίκους.

Ἁγία Φλωρίνη (Sainte-Florine). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire) καὶ εἰς ὕψος 450 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης —. 3.079 κατ. Εἶναι κέντρον ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀνθρακωρυχείων τῆς περιοχῆς (bassin houiller de Brassac).

Ἁγία Φωτεινή. Μονή. Κεῖται εἰς τὴν περιφέρειαν Ὕδρας τῆς ὁμωνύμου νήσου· κάτοικοι 4.

Ἁγία Φωτία (ἢ Ἁγιὰ Φωθιά)· χωρίον τῆς κοινότητος Ρούσας Ἐκκλησιᾶς τῆς ἐπαρχίας Σητείας τοῦ νομοῦ Λασηθίου· κάτοικοι 144.

Ἁγία Φωτιὰ (ἢ Ἁγιὰ Φωθιά)· χωρίον τῆς κοινότητος Χάρακα τοῦ Μοναστηρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου κάτοικοι 43,

Ἁγία Φωτιά· ποταμὸς τῆς Κρήτης ἐν Σητείᾳ, ἐκβάλλων εἰς τὸ σύνορον Σητείας καὶ Ἱεραπέτρας.

Ἁγία Φωτίδα· χωρίον τῆς κοινότητος Βραστῶν Πλανῶν τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης· κάτοικοι 85.

Ἀγιαχχὶ (τὸ *χι* παχὺ λαρυγγικὸν)· ὄρος τῆς Ἀσίας χωρίζον τὴν Ἀσσυρίαν ἀπὸ τὴν Μηδείαν. Σχηματίζει συνέχειαν τοῦ Ταύρου καὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Στράβωνος *Ζάγριον* ὄρος καὶ ὑπὸ τοῦ Πολυβίου *Ζάγρος*. Ὁ ἡμέτερος Καβάφης ἔχει ὡραιότατον ποίημα «Φιλέλλην» ἀναφερόμενον εἰς τοὺς ἑλληνίζοντας Πάρθους τοῦ *Ζάγρου*. «Ποῦ οἱ Ἕλληνες καὶ ποῦ τὰ Ἑλληνικὰ πίσω ἀπὸ τὸν *Ζάγρο* ἐδῶ, ἀπὸ τὰ Φράατα πέρα»;

Ἁγία Χώρα (Sainte-Terre). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης καὶ ἔχουσα 1.711 κατοίκους.

Ἀγιβασίλης· ἀκρωτήριον ἐν Πόντῳ, 6 χιλιόμ. πρὸς δυσμὰς τῆς Κερασοῦντος· τούτου ὑπέρκειται λόφος ἔχων ἀρχαῖον ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Βασιλείου. Ὑπὸ τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου (Ἀργοναυτικὰ β' 1015) ὀνομάζεται «*Ἱερὸν ὄρος*», ὅπερ σημαίνει ὅτι ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Βασιλείου ἀντικαθιστᾷ ἀρχαῖον ναὸν ἢ βωμόν. «Ἱερὸν αὔτ' ἐπὶ τοῖσιν ὄρος καὶ γαῖαν ἄμειβον, ᾗ ἔνι Μοσσύνοικοι ἀν οὔρεα ναιετάουσιν»· βλέπε: *Ἀγραμπελίτιν*.

Ἀγίδαι ἢ Εὐρυσθενίδαι. Εἷς ἐκ τῶν βασιλευόντων οἴκων τῆς Σπάρτης. Ἕλκει τὸ γένος ἀπὸ τοῦ Εὐρυσθένους ἀδελφοῦ τοῦ Προκλέους, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ γενάρχης τοῦ ἑτέρου δυναστικοῦ οἴκου τῆς πόλεως ταύτης, τῶν Προκλειδῶν. Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι διΐσταντο πρὸς ἀλλήλους συμβασιλεύοντες, ἡ διάστασις δ' αὐτῶν αὕτη ἐκληρονομήθη καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους των, οὐδέποτε συμφιλιωθέντας ἔκτοτε. Οἱ Εὐρυσθενίδαι ἐκαλοῦντο συνήθως Ἀγίδαι ἐκ τοῦ Ἄγιδος υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Εὐρυσθένους, ὑπὸ τὸ ὄνομα δὲ τοῦτο εἶναι γνωστοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἀγιερηνιώτης· ποταμὸς τῆς Κρήτης ἐν Σελίνῳ, χυνόμενος εἰς τὸν ὅρμον Σούγιας.

Ἀγιεσμπᾶ ἡ Ἀϊσᾶ. Σύζυγος τοῦ Μωάμεθ (βλ. Ἀϊσᾶ).

Ἅγιες Παρασκιές· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 704.

ἀγίλι (τό)· (προφορὰ τοῦ *γ* παχεῖα λαρυγγικὴ ὅπως τὸ προφέρομεν μὲ τὸ *α* εἰς τὸ *ἀγάλι*)· οὕτω καλοῦσιν οἱ ἐκ Τουρκίας Ἕλληνες τὴν στάνην, τὴν μάνδραν, καὶ ἡ λέξις νομίζεται τουρκική. Καὶ βεβαίως οἱ λέγοντες αὐτὴν Ἕλληνες τὴν παρέλαβον παρὰ τῶν Τούρκων, οἵτινες ὀνομάζουσι τὴν στάνην aghil, ἀλλὰ ἡ λέξις αὐτὴ δὲν εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ ἑλληνικὴ *ἀγέλη*, τὴν ὁποίαν παρέλαβον οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς προπάτοράς μας καὶ ἡμεῖς τὴν παρελάβαμεν ἐκ νέου ἀπὸ αὐτοὺς (βλέπε Φιλήντα Γλωσσογνωσία καὶ Γλωσσογραφία ἑλληνικὴ α', σελ. 131 καὶ ἄρθρον A Maïdohof ἐν περιοδικῷ Glotta 20 Φεβρ. 1919). Περὶ τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς τουρκικῶν λέξεων ἐκτενῶς διαλαμβάνομεν ἐν τῇ λέξει *ἀλάγι*, ὅπου καὶ καταχωροῦμεν πρωτοφανῆ αὐτῶν κατάλογον. Ἤδη ὅμως ὁ λόγος περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ *γι* λαρυγγικῶς, ὡς ἐν τῷ *γα, γο, γου*. Τὸ *γ* παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἐπροφέρετο ὄχι συνεχικῶς ὅπως σήμερον ἀλλ' ἀκαριαίως ὡς τὸ τῶν Εὐρωπαίων g καὶ ἦτο σφιγκτολαρυγγικὸν μὲ ὅλους τοὺς φωνήεντας φθόγγους ὅπως δηλ. τὸ ἐπρόφερον μὲ τὸ *α* ga οὕτω καὶ μὲ τὸ *ε* καὶ *ι* παχὺ λαρυγγικόν, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἀπὸ ραθυμίαν τῶν λαλούντων ἐχαλαρώθη ὁ λαρυγγικὸς φραγμὸς καὶ τὸ στιγμιαῖον g ἐπροφέρθη συνεχὲς γ, οἱ δὲ φθόγγοι οἱ φωνήεντες *ε*, *ι*, μορφούμενοι παρὰ τὸν οὐρανίσκον προσείλκυσαν πρὸς ἑαυτοὺς καὶ τὸν φραγμὸν τοῦ *γ* καὶ οὕτω μὲ αὐτοὺς τοὺς φθόγγους τοὺς λεπτοτέρους ἐλεπτύνθη καὶ τὸ *γ* ἀπὸ λαρυγγικὸν *γh* εἰς οὐρανικὸν *γι*.

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἔχομεν ἤδη ἐν τῇ γλώσσῃ μας τὸ παχὺ λαρυγγικὸν *γh* μὲ τὸ *α, ο, ου*, ὅταν θέλωμεν, δυνάμεθα νὰ τὸ προφέρωμεν καὶ μὲ τὸ *ι* αὐτὸ τὸ παχὺ λαρυγγικὸν γh, νὰ εἴπωμεν δηλαδὴ *γhι*, ἀκούοντες λοιπὸν ἀπὸ τοὺς Τούρκους *ἀγhὶλ* εἴπομεν *ἀγhίλι* μὲ παχὺ γ, ἀλλ' ἂν δὲν εἴχομεν ἤδη εἰς τὴν γλῶσσαν μας τὸ παχὺ *γ* ἐν τῷ *γα, γο, γου*, ὅσῳ καὶ ἂν τὸ ἀκούαμεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, θὰ μᾶς ἦτο ἀδύνατον νὰ τὸ παραλάβωμεν ὡς φθόγγον τῆς γλώσσης μας, καὶ ἀπόδειξις ἡ λέξις *πασᾶς* ἣν ἡμεῖς λέγομεν μὲ ἑλληνικὸν *σ* ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι τὸ λέγουν μὲ ch δασύ: pacha. Ἀλλ' ἡμεῖς μὴ ἔχοντες τοιοῦτον φθόγγον εἰς τὴν γλῶσσαν δὲν ἀκούομεν ch ἀλλὰ *σ*, ἐνῷ ἔχοντες *γα* ἀκούομεν καὶ *γhι*, διὸ λέγομεν καὶ *Γαγhὴ* (οὕτως ἐν Κυζίκῳ θωπευτικῶς ἡ *Σμαραγδή*, διὰ νὰ μείνει ἡ αἴσθησις τοῦ παχέος *γ* ἐν τῇ συλλαβῇ *γδη*) *γhιρλάντα* κατὰ μετάθεσιν ἐκ τοῦ *γριλάντα*, διὰ νὰ μείνει ἡ αἴσθησις τοῦ παχέος *γ* τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς *γρι*. Σύγκρινε *κριμίτσα* > *qιρμίτσα*, *κνηκάτο* > *qινηκάτο* μὲ παχὺ λαρυγγικὸν *κ* ὡς ἐν τῷ *κα*, *τέχνη* > *τέχhινη* *πάχνη* > *πάχhινη* μὲ παχὺ λαρυγγικὸν *χ* ὡς ἐν τῷ *χα*. Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ παραδείγματα ἐπίδρασις τουρκικῆς φθογγολογίας δὲν χωρεῖ, διότι εἶναι ἑλληνικώτατα μὲ ἑλληνικωτάτους φθόγγους, ἡ δὲ προφορὰ τῶν *γι, κι, χι*, λαρυγγικῶς, σκοπὸν προτίθεται νὰ κρατήσει ἀλώβητον τὴν αἴσθησιν τοῦ ἀρχικοῦ λαρυγγικοῦ φθόγγου καὶ μετὰ τὴν παρείσδυσιν τοῦ παρασίτου *ι*. Εἶναι δὲ ἑλληνικώτατος ὁ λαρυγγικὸς φθόγγος.

Εἶναι λοιπὸν φαντασιοκοπία τὸ νὰ πιστεύει τις ὅτι εἰς τὰς τοιούτου εἴδους δανείους ἐκ τῆς Τουρκικῆς, λέξεις, δανειζόμεθα καὶ τὸν φθόγγον, διότι τότε θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ δανεισθῶμεν καὶ τὰ ὄργανα ποὺ τὸν παράγουν, ἤτοι νὰ ἔχωμεν τουρκικὰ φωνητικὰ ὄργανα, πρᾶγμα ποὺ δὲν συμβαίνει εἰς τοὺς λέγοντας *ἀγhίλι* μὲ παχὺ *γ* καὶ τὰ ὅμοια, διότι οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν οὔτε κἂν γνωρίζουν τὴν τουρκικήν. (Βλέπε καὶ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ Ψυχάρη ἐν Revue critique τῆς 1 Μαΐου 1918 σελ. 164).

Μ. Φ.

Ἀγιλοῦλφος (Agilulf). Δοὺξ τοῦ Τουρίνου καὶ βασιλεὺς τῆς Λομβαρδίας, ἀποθανὼν τῷ 615 ἐν Παβίᾳ. Μετὰ τὸν ἐν ἔτει 590 ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ Αὐθαρίου (Autharis) ἡ χήρα του Θευδελίνδη παρεκλήθη ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους της νὰ ἐκλέξῃ αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ τὸν πρίγκηπα, τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ἀνταξιώτερον τῆς χειρός της καὶ τοῦ λομβαρδικοῦ θρόνου. Ἡ πριγκίπησα ἐκάλεσε τότε παρ' αὐτῇ τὸν Ἀγιλοῦλφον καὶ ἔσπευσεν εἰς προϋπάντησίν του μέχρι τοῦ Λαμέλλο (Lamello)· ὅταν δὲ οὗτος τῆς ἐφίλησε μετὰ σεβασμοῦ τὴν χεῖρα, ἐκείνη εἶπεν ἐρυθριῶσα: «Ὁποῖος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ μοῦ φιλῇ τὸ στόμα, δὲν πρέπει νὰ μοῦ φιλῇ τὸ χέρι». Καὶ τὸν ἄφισε νὰ τὴν φιλήσῃ εἰς τὸ πρόσωπον. Κατόπιν ἔλαβον χώραν οἱ γάμοι, τῷ δὲ 591 οἱ Λομβαρδοί, συναθροισθέντες παρὰ τὸ Μιλᾶνον, ἀνεγνώρισαν ἐπισήμως τὸν νέον βασιλέα, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος φορέσας τὸ «σιδηροῦν στέμμα» τῆς Λομβαρδίας. Ὁ βασιλεὺς ἀπηρνήθη συγχρόνως τὸν ἀρειανισμὸν χάριν τῆς καθολικῆς θρησκείας καὶ ἀπέκτησε τοιουτοτρόπως καὶ τὴν φιλίαν τοῦ ἰταλικοῦ κλήρου. Τῷ 593 ἐπαναστάτησαν κατὰ τοῦ Ἀγιλούλφου πολλοὶ εὐγενεῖς, τοὺς ὁποίους ἐβοήθησεν ὁ βυζαντινὸς ἔξαρχος τῆς Ραβέννης. Ὁ Ἀγιλοῦλφος κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν τῶν ὑπηκόων του καὶ νὰ ἀποσπάσῃ πολλὰ ἐδάφη ἀπὸ τοὺς αὐτοκρατορικούς. Εἰς τὰς νίκας του ταύτας συνετέλεσε κατὰ πολὺ καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀβάρων, ὅστις παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν ἰσχυρὸν σῶμα πολεμιστῶν. Θὰ κατελάμβανε δὲ καὶ αὐτὴν τὴν Ρώμην, ἐὰν δὲν συνεκρατεῖτο ὑπὸ τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία τοῦ παρέστησεν ὅτι ἡ φιλία τοῦ

Εἰκὼν τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν «Χεὶρ Μιχαὴλ Δαλίκη». Ἀξιόλογος εἰκὼν διὰ τὸν ἀσκητικὸν χαρακτῆρα. Ἴσως τοῦ 16 αἰῶνος.

Digitized by Google

ἐπισκόπου καὶ τοῦ κλήρου ἦτο προτιμοτέρα τῆς κατοχῆς τῆς πόλεως ταύτης. Ἐπηκολούθησε πολυετὴς μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων ἀνακωχή, ἡ ὁποία μετ' οὐ πολὺ παρεβιάσθη ὑπὸ τοῦ ἐξάρχου τῆς Ραβέννης, Καλλινίκου. Οὗτος, εἰσβαλὼν εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ Ἀγιλούλφου, κατέλαβε τὴν Πάρμαν καὶ συνέλαβεν αἰχμαλώτους τὴν θυγατέρα του Ζίλδαν καὶ τὸν γαμβρόν του, τοὺς ὁποίους μετέφερεν εἰς Ραβένναν (601). Ὁ Λομβαρδὸς βασιλεὺς συνήθροισε τὰ στρατεύματά του, κατέλαβε τὴν Πάδουαν ἐξ ἐφόδου καὶ παρέδοσεν αὐτὴν εἰς τὸ πῦρ. Κατόπιν εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰστρίαν καὶ ἤρχισε νὰ τὴν λεηλατῇ. Ὁ αὐτοκράτωρ Φωκᾶς ἀνεκάλεσε τὸν τόσον ἀφρόνως συμπεριφερθέντα ἔξαρχον Καλλίνικον καὶ ἐπλήρωσε γενναῖον χρηματικὸν ποσὸν εἰς τὸν Ἀγιλοῦλφον, διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τὴν εἰρήνην (603).

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀγιλούλφου ἀνῳκοδομήθησαν αἱ ἐκκλησίαι καὶ ἐπροικοδοτήθησαν τὰ μοναστήρια. Ἐν Μόνζῃ (Monza) ᾠκοδομήθη λαμπρὸν ἀνάκτορον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ Θευδελίνδη διέταξε νὰ ζωγραφισθῶσιν ὅλα τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν Λομβαρδῶν. Ὁ βασιλεὺς ὠχύρωσε μετὰ προσοχῆς τὴν πολίχνην τῆς Φερράρας, ἥτις ἐδέσποζε τοῦ Πάδου. Ἀλλ' αἱ τελευταῖαι του ἡμέραι ἐπικράνθησαν ἀπὸ τὴν εἰς τὴν χώραν του εἰσβολὴν τῶν τέως συμμάχων του Ἀβάρων (ἴδε τὴν λέξιν ταύτην). Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀβάρων ὤφειλε τὴν ἐπιτυχίαν του ταύτην εἰς τὴν σύζυγον τοῦ δουκός, ἡ ὁποία κατελήφθη δι' αὐτὸν ὑπὸ σφοδροτάτου ἐρωτικοῦ πάθους. Λέγεται ὅτι ὁ Ἄβαρος ἀρχηγός, ἀφοῦ ἐξεμεταλλεύθη ὅσον ἠδυνήθη καλύτερα τὸν ἔρωτα τῆς Θευδελίνδης ἐνέδοσεν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν της διὰ μίαν μόνην νύκτα, τὴν δὲ ἑπομένην τὴν ἀνεσκολόπισε. Ὁ Ἀγιλοῦλφος δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκδικηθῇ, διότι ἡ πανώλης ἀφήρπασεν αὐτὸν τῷ 615.

Ἁγιοβασίλης· λέγεται ἐν Κύπρῳ πυρομαντικόν τι ἔθιμον κατὰ τὸ ὁποῖον τὴν τελευταίαν ἑσπέραν τοῦ ἔτους, παραμονὴν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, συνέρχονται εἰς ἑσπερίδα συγγενεῖς καὶ φίλοι καὶ κάθηνται πάντες περὶ τὸ πύραυνον (=μαγκάλι) κρατοῦντες ἀπὸ ἕνα κλῶνον ἐλαίας· ἀπὸ αὐτὸν ἀποκόπτων ἕκαστος φύλλον θέτει ἀνεστραμμένον (= πρόμυτα) ἐπὶ τῶν ἀναμμένων ἀνθράκων λέγων τὴν ἑξῆς ἐπῳδήν:

Ἅγιε Βασίλη βασιλιὰ
  ποῦ ξουσιάζεις τὸν ντουνιὰ (=κόσμον)
δεῖξε μου καὶ φανέρωσε
  ἃ μ' ἀγαπᾷ ὁ. . . (ἢ ἡ. . .)

καὶ λέγει τὸ ὄνομα τοῦ ἢ τῆς προσφιλοῦς. Καὶ ἂν μὲν τὸ φύλλον τῆς ἐλαίας καιόμενον ἀναπηδήσῃ μετὰ κρότου θεωρεῖται ὡς θετικὴ ἀπάντησις τοῦ Ἁγίου, ἀρνητικὴ δὲ ἂν δὲν συμβῇ τι τοιοῦτον. Ἐν Λακκοβικίοις τῆς Μακεδονίας ἡ ἐλαία αὕτη λέγεται: *χαρβασίλα* (ἐκ τοῦ *χαρὰ Βασίλη*).

ἁγιοβασιλιάτικα· τὰ ἄλλως λεγόμενα πρωτοχρονιάτικα: τὰ δῶρα τὰ διδόμενα κατὰ τὴν πρώτην τοῦ ἔτους, ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Βασιλείου.

ἁγιοβασιλίτσα. Βλέπε *σκίλλα παράλιος*, τῆς ὁποίας εἶναι τὸ δημῶδες ὄνομα ἐκ τῆς συνηθείας τῆς ἀναρτήσεως αὐτῆς ἀπὸ τῶν παραθύρων καὶ ὑπεράνω τῶν θυρῶν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς πρωτοχρονιᾶς. Προτιμᾶται δὲ διὰ τὴν τοιαύτην χρῆσιν λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ βλαστάνῃ νέα φύλλα καὶ ἄνθη καὶ ἐκτὸς τῆς γῆς καὶ θεωρεῖται ὡς ἐκ τούτου σύμβολον ξανανειώματος. Εἰς Λευκάδα λέγεται κουτσούνα.

ἁγιοβασιλόπιττα· ἡ πίττα ἡ πλαττομένη κατὰ τὴν πρωτοχρονιάν, ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, ἐντὸς τῆς ὁποίας θέτουν συνήθως χρυσοῦν νόμισμα, διὰ νὰ τὸ εὕρῃ ὁ τυχηρὸς τοῦ ἔτους· συνηθέστερον λέγεται βασιλόπιττα (βλέπε λέξιν).

Ἁγιοβλασίτικα· χωρίον τῆς κοινότητος Ἄνω Ἀχαΐας τῶν Πατρῶν· κάτοικοι 197.

ἁγιογδύτης· ὁ ἱερόσυλος, ὁ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἁγίους ἐκδύων, καὶ μεταφορικῶς, ἐπιτήδειος ἅρπαξ, διαβόητος κλέπτης, ὁ τοκογλύφος.

Ἁγιόγραφα βιβλία· βλέπε Ἁγία Γραφή.

ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΟΙ

Ἁγιογραφία καλεῖται ἡ τέχνη τῆς κατασκευῆς τῶν ἱερῶν εἰκόνων. Ὁ Χριστιανισμὸς ἱδρυθεὶς ἐπὶ πνευματικῶν βάσεων ἐπολέμησε τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων, ἀποκαλέσας τὴν θρησκείαν τῶν ἐθνικῶν εἰδωλολατρείαν. Κατ' ἀρχάς, ἐν τῇ ἐμφανίσει του, ὁ Χριστιανισμὸς οὔτε εἰκόνας οὔτε κἂν σύμβολα παρεδέχθη διὰ τὴν νέαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἐξηπλοῦτο ὁλοὲν μεταξὺ τῶν ταπεινῶν καὶ τῶν καταδιωκομένων. Οἱ πρῶτοι διωγμοὶ ἠνάγκασαν τοὺς προσηλύτους νὰ συνέρχωνται εἰς μυστικοὺς τόπους, καταφύγια ἅμα καὶ εὐκτηρίους οἴκους. Μεταξὺ τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἐβασίλευε ἁπλότης καὶ αἱ πρῶται θρησκευτικαὶ πράξεις λατρείας ἦσαν ἁπλαῖ ἐπὶ τῷ αὐτῷ συναθροίσεις, τὰς ὁποίας ἐποίκιλλεν ἀνάγνωσις τῶν γραφῶν, ἐπιστολῶν τῶν ἀποστόλων καί, ἀργότερα, περικοπῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Τὰς συναθροίσεις ταύτας ἐπεσφράγιζον κοινὰ γεύματα, αἱ ἀγάπαι (βλ. λέξιν).

Ὁ Ἰησοῦς τοῦ Πανσελήνου (εἰκὼν Πύλης Πρωτάτου).

Σπήλαια καὶ κατακόμβαι ἐχρησίμευον, μέχρι τῆς παύσεως τῶν διωγμῶν, ὡς τόποι συναθροίσεως. Ἡ ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον καλαισθησία ὤθησε τοὺς πρώτους χριστιανοὺς νὰ ἐξωραΐσουν τὰ καταφύγιά των. Ἡ διακοσμητικὴ τῶν τελευταίων Ἑλληνικῶν χρόνων τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς ἔδοσε τὰ πρῶτα στοιχεῖα. Πραγματικῶς ἂν ἐξ ἄλλων πολλῶν πηγῶν δὲν ἐγνωρίζομεν ὅτι αἱ κατακόμβαι ἐκεῖναι ἐχρησίμευσαν ὡς ναοί, νεκροταφεῖα καὶ καταφύγια τῶν πρώτων χριστιανῶν, δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ πεισθῶμεν ἐκ μόνης τῆς τέχνης ὅτι νέα θρησκεία ἀντίθετος καὶ πολεμία πρὸς τὸν Ἐθνισμὸν παρήγαγε τὰ ἔργα ταῦτα. Φυτικὸς καὶ ζωϊκὸς διάκοσμος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοῦ 3ου αἰῶνος προσέλαβε συμβολικὴν σημασίαν, φαιδρύνει τὰς ὑπογείους ταύτας κρύπτας τῶν καταδιωκομένων Χριστιανῶν.

Εἰς τὰ φυτικὰ καὶ ζῳϊκὰ κοσμήματα, τὰς συγκινητικὰς ἐπιταφίους ἐπιγραφὰς μετ' ὀλίγον προστίθενται τὰ πρῶτα σύμβολα: ὁ ἰχθύς, τοῦ ὁποίου τὰ γράμματα Ι. Χ. Θ. Υ. C εἶναι ὁλόκληρον τὸ ἄρθρον πίστεως τῶν πρώτων χριστιανῶν· ἡ ἄμπελος, τῆς ὁποίας ἡ ρίζα καὶ τὰ κλήματα παριστάνουν τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς πιστούς Του· ἡ κλυδωνιζομένη, ἀλλ' οὐριοδρομοῦσα Ναῦς, παριστάνουσα τὴν ἐκκλησίαν· ἡ περιστερὰ τοῦ Νῶε, τὸ σύμβολον τῆς εἰρήνης, σημαίνουσα τὴν κατάπαυσιν τῶν δεινῶν τῶν Χριστιανῶν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῆς νέας θρησκείας· τὸ κῆτος τοῦ Ἰωνᾶ παριστᾶνον τὴν Κόλασιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξέρχεται ὁ σωθεὶς χριστιανός, καὶ ἄλλα. Μεταξὺ τῶν συμβόλων τούτων ἀρχίζουν νὰ ἀναφαίνωνται παραστάσεις πάλιν μὲ τὴν τεχνοτροπίαν τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων. Ὁ «Καλὸς Ποιμὴν» εἶναι ἀντίγραφον τοῦ Ὀρφέως κατακηλοῦντος διὰ τῆς λύρας του τὰ ζῷα καὶ τὰ πτηνά. Ὑπὸ τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ὀρφέως, ἀγενείου νέου, μὲ τὸ Ἑλληνορωμαϊκὸν ἱμάτιον, ἀναγνωρίζουν τὸν Χριστόν. Ἀλλοῦ ὁ Μωυσῆς πλήττων τὸν βράχον προκαλεῖ τὴν ἀναπήδησιν τῆς ζωηρᾶς πηγῆς· εἶναι ἡ πηγὴ τῆς πίστεως ἀπὸ τὴν ὁποίαν πίνουν πτηνὰ καὶ ἀρνία, οἱ πιστοὶ τοῦ ξανθοῦ διδασκάλου. Ὅλαι αὐταὶ αἱ σκηναὶ τῆς νέας θρησκείας εἶναι εἰλημμέναι ἀπὸ τὰ Ἐθνικιστικὰ πρότυπα. Ὁ Νῶε πλέει ἐπὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Κατακλυσμοῦ ἐντὸς τῆς κιβωτοῦ τῆς Πανδώρας, τὸν Ἰωνᾶν ἐξεμεῖ τὸ τέρας τῆς Ἀνδρομέδας καὶ ἡ Ἀνάληψις τοῦ Ἠλία εἰς τὸν οὐρανὸν γίνεται ἐπὶ τοῦ Ἅρματος τοῦ Φοίβου.

Ἐν τούτοις εἰς τὰς εἰκόνας ταύτας, τὰς τόσον πλησίον εἰς τὸν Ἐθνισμόν, ἀναφαίνεται τὸ Χριστιανικὸν πνεῦμα. Τὸ ἀρχαῖον σχῆμα καθαρίζεται ἀπὸ χριστιανικὸν πνεῦμα. Εἰς τὰς πρώτας ἁγιογραφίας τῶν κατακομβῶν φαίνεται μία προσπάθεια ἁγνότητος. Τὸ γυμνὸν εἶναι σπάνιον καὶ ὑπάρχει ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον, ὅπως εἰς τὰ βιβλικὰ πρόσωπα τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας, ἢ τοῦ Ἰωνᾶ κ. ἄ.

Ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἡ χριστιανικὴ ἁγιογραφία μεταχειρίζεται τὰ σύμβολα πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν ἱερῶν προσώπων: Σταυρούς, μονογράμματα, φωτοστεφάνους καὶ ἄλλα. Συγχρόνως ἡ μορφὴ τῶν εἰκόνων ἀλλάζει. Διαμορφοῦται ἡ Φυσιογνωμία τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παρθένου, τῶν Προφητῶν καὶ τῶν ἄλλων βιβλικῶν προσώπων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης δύναταί τις νὰ ὁρίσῃ τὴν γέννησιν καὶ τὴν διαφόρφωσιν τῆς Ἁγιογραφίας.

Τῆς ἐποχῆς ταύτης δὲν σώζονται εἰμὴ λείψανα τοιχογραφιῶν, καὶ τῆς ὀλίγον μετέπειτα, μωσαϊκὰ ἐπιτοίχια. Εἰς τὰ μνημεῖα ταῦτα εἶναι ἐναργεῖς οἱ χαρακτῆρες τῆς Ἁγιογραφίας.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ.

Ἡ προσηλύτισις τοῦ Κωνσταντίνου εἰς τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸ μετὰ ταῦτα ἐκδοθὲν διάταγμα τῶν Μεδιολάνων ἔκριναν τὴν τέχνην τῆς Βυζαντινῆς Ἁγιογραφίας. Εἰς τὴν χαρὰν τοῦ πάντοτε ἐλπιζομένου θριάμβου τῆς Ἐκκλησίας, ἡ νέα θρησκεία ζητεῖ μνημεῖα. Αἱ κρύπται καὶ τὰ παρεκκλήσια μὲ τὰς ἀφελεῖς ἁγιογραφίας τῶν καταδιωκομένων εἰρηνικῶν νεκροθαπτῶν τῶν Κατακομβῶν καὶ μετ' ἔπειτα μαρτύρων, δὲν ἱκανοποιοῦν πλέον τὴν ἐπισημότητα τῆς ἐπικρατήσεως τῆς λατρείας Ζῶντος Θεοῦ. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς Βασιλικαὶ τῶν πρώτων αἰώνων στρώνονται εἰς τὰ δάπεδα μὲ ἀποστράπτοντα μωσαϊκά. Ὁ τύπος τῶν προσώπων τοῦ ἱεροῦ κύκλου τῆς λατρείας μορφοῦται συνεχῶς.

Ἡ κτίσις τῆς Χριστιανικῆς Κωνσταντινουπόλεως ἔδοσε νέαν ὁρμήν, καὶ ὀλίγον κατόπιν, κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα, τίθενται αἱ βάσεις τῆς νέας τέχνης, τῆς ἁγιογραφίας, δογματικῆς πλέον καταστάσης καὶ τρόπον τινὰ ἱερᾶς καὶ εὐσεβοῦς πράξεως πρὸς λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

Ἡ μὲν τέχνη ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν διανοητικότητα καὶ εἰσέρχεται εἰς νέαν ὅπου ὁ καλλιτέχνης τίθεται κατὰ μέρος. Εἶναι ὑποχρεωμένος, καὶ τὴν ὑποχρέωσιν αὐτὴν ἀσμένως δέχεται, νὰ ἐργάζεται κατὰ τοὺς δογματικοὺς κανόνας. Μία αὐστηρότης ἱερατικὴ διαδέχεται τὴν προτέραν ἀφέλειαν τῆς τέχνης τῶν κατακομβῶν. Μία τάσις πρὸς ρυθμοποίησιν τῶν μορφῶν καὶ τῶν σχημάτων γεννᾶται καταλήγουσα εἰς διακοσμητικὴν λαμπρότητα χρωμάτων καὶ σχημάτων.

Ἐν τούτοις ἡ Βυζαντινὴ Ἁγιογραφία δὲν εἶχε διακοσμητικὸν χαρακτῆρα. Ἡ διακόσμησις ἦτο μέρος τῆς δογματικῆς λατρείας. Ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας κατὰ τὰ τέλη τοῦ 6ου αἰῶνος γράφει ὅτι αἱ εἰκόνες εἰς τὴν ἐκκλησίαν χρησιμεύουν εἰς τὸν ἀγράμματον διὰ νὰ ἀναγινώσκει βλέπων εἰς τοὺς τοίχους, ὅ,τι δὲν εἰμπορεῖ νὰ ἀναγνώσῃ εἰς τὰ ἱερὰ βιβλία. Οἱ ἀφελεῖς *φοσσόρες* (νεκροθάπται), οἱ πρῶτοι ἁγιογράφοι τῶν κατακομβῶν, δὲν ἔχουν θέσιν πλέον εἰς τὴν νέαν μετακωνσταντίνειον κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας. Οἱ ἁγιογράφοι τοῦ λοιποῦ θὰ ἐργασθοῦν κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν κανόνων καὶ τὰ ἔργα των θὰ εἶναι τρόπον τινὰ μία κατήχησις δι' εἰκόνων.

Δυστυχῶς ἔργα τῆς πρώτης περιόδου τῆς Βυζαντινῆς ἁγιογραφίας δὲν περιεσώθησαν εἰμὴ ἐλάχιστα· ἀλλ' ἀφ' ὅ,τι διεσώθη βλέπομεν ὅτι ἡ ἁγιογραφία παρ' ὅλας τὰς ἐξελείξεις καὶ τὰς ἐπιδράσεις, παρέμεινεν ἀναλοίωτος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος στηριζομένη, ὑποτακτικὴ εἰς τὴν παράδοσιν καὶ τὸ δόγμα.

Ἡ Ἁγιογραφία ὑπέστη δεινὸν κλονισμὸν ἐπὶ τῶν εἰκονομάχων. Ἡ θρησκευτικὴ αὕτη ἔρις ἐστοίχισεν εἰς τὴν τέχνην πολύ, διότι ἀπωλέσθησαν καταστραφέντα πλεῖστα ἔργα τῶν πρώτων ἁγιογράφων.

Ὁ ἔννατος καὶ ὁ δέκατος αἰὼν ἐσημείωσαν εἰς τὴν ἁγιογραφίαν μίαν νέαν ὤθησιν. Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸ Μωσαϊκὸν καλλιεργεῖται ἡ Ἁγιογραφία πάντοτε ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δογματικῶν κανόνων ἀλλὰ μὲ κάποιαν ἐλευθερίαν. Ἡ ἱερατικὴ αὐστηρότης ὑποχωρεῖ ὅσον ἐπιτρέπει τὸ δόγμα, εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς φύσεως. Ὁ ρυθμὸς παραμερίζεται ὀλίγον διὰ νὰ δόσῃ τόπον εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν. Τὰ ὡραιότερα ἔργα τῆς Βυζαντινῆς ἁγιογραφίας χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Λόγῳ τοῦ δογματικοῦ χαρακτῆρος τῶν εἰκόνων ὁ ἁγιογράφος παραμερίζεται, ὡς καλλιτέχνης, ἐντελῶς, διὰ τοῦτο δὲν ὑπογράφει τὰ ἔργα του. Ἐν τούτοις ἐκ τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν ὀνόματα ἁγιογράφων καὶ Μουσειωτῶν Βυζαντινῶν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος Β' (408-450) ὑπῆρξεν ἁγιογράφος καὶ γλύπτης, καὶ ἀναφέρεται ὡς ζωγραφήσας μικρογραφίας εὐαγγελίων.

Ὁ Εὐλαλίας ἐζωγράφησε τὰ σχέδια τῶν μωσαϊκῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κατὰ τὸ 565. Ὁ πάπας Βενέδικτος ὁ Γ' ἔλαβε δῶρον παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Γ' (855), εὐαγγέλιον μετὰ μικρογραφιῶν, ἔργον τοῦ ζωγράφου Λαζάρου.

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ἀσβεστᾶς ἀρχιεπίσκοπος τῶν Συρακουσῶν ἦτο κοσμητὴς καὶ ζωγράφος χειρογράφων.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόρις (852-888) εἶχε πλησίον του τὸν Μεθόδιον, ζωγράφον.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα δὲν ἀπηξίωνε τὸν τίτλον ζωγράφου.

Κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἐπίσης ἦτο διάσημος ὁ ζωγράφος Ἀνδρέας· καὶ εἰς τὴν μονὴν τῶν Ἰβήρων ἐν Ἄθῳ, ὁ μοναχὸς Ζαχαρίας ἀναφέρεται ὡς ζωγράφος.

Digitized by Google

Τὸ ψαλτήριον τοῦ Στουδίου, ἤδη ἐν τῷ Βρεττανικῷ Μουσείῳ ἀποκείμενον, εἶναι ἔργον τοῦ Θεοδώρου τοῦ Καισαρέως (1096) καὶ ἡ Μελισσάνδρα, ἡ Βασίλισσα τῆς Ἱερουσαλὴμ (1131—1144) μετεχειρίζετο εἰκονογραφημένον ψαλτήριον, ἔργον τοῦ Βασιλείου.

Κατὰ τὸ 1200 οἱ ζωγράφοι Παῦλος καὶ Λάζαρος ἐζωγράφησαν τὰς εἰκόνας τοῦ Βαπτιστηρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας.

Εἰς τὴν Βέρροιαν ὁ θεσσαλὸς ζωγράφος Καλιέργης κατὰ τὸ 1313 ζωγραφίζει τὰς τοιχογραφίας τῆς Μητροπόλεως.

Εἰς τὸν Ἄθω ἐκτὸς τοῦ μνημονευθέντος Ζαχαρίου ἀναφέρονται καὶ ὁ ἀπὸ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος ζωγραφήσας εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου, ὁ πασίγνωστος Πανσέληνος ἐκ Θεσσαλονίκης (1526) ὁ ἐκτελέσας τὰς τοιχογραφίας τοῦ Καθολικοῦ τῆς μονῆς Ξενοφῶντος (1545), ὁ ἐκ Κρήτης Θεοφάνης (1528) ζωγράφος τῶν Μετεώρων καὶ τοῦ Ἄθω, ὅπως καὶ ὁ Φράγκος Κατελᾶνος (1566) κοσμήσας διὰ τοιχογραφιῶν τὴν Λαύραν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τὴν ἐν Μετεώροις μονὴν τοῦ Βαρλαάμ.

Ἂν καὶ οἱ τελευταῖοι ἁγιογράφοι, ἀπὸ τοῦ Ἀνδρονίκου καὶ ἐντεῦθεν, πρέπει νὰ καταταχθοῦν εἰς τοὺς μεταβυζαντινοὺς καλλιτέχνας, ἐν τούτοις ἔχουν θέσιν καὶ εἰς τὴν σειρὰν τῶν Βυζαντινῶν (τῶν πρὸ τῆς ἁλώσεως) διὰ τὴν προσήλωσίν των εἰς τὴν δογματικὴν ἁγιογραφίαν, ἀφ' ἧς οὐδὲ κατὰ μικρὸν ἀπεμακρύνθησαν.

Ἀλλ' ἂν οἱ πόλεμοι καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων ἔσβυσαν τὴν πολιτικὴν λαμπρότητα τοῦ Βυζαντίου, δὲν ἤμβλυναν ὅμως τὴν τέχνην καὶ ἰδίᾳ τὴν ἁγιογραφίαν. Τὸ δουλεῦον γένος μαζὶ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς Ἀναστάσεως ἐκράτει πάντοτε ἀκοίμητον τὸ φῶς τῆς τέχνης καὶ ἡ ἁγιογραφία κατέφυγεν εἰς τὰ μοναστήρια ἄσβεστος ἑστία τῆς ἐσωτερικῆς πίστεως πρὸς τὴν ἀνάστασιν τοῦ γένους.

Η ΤΕΧΝΙΚΗ ΤΗΣ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.

Τὸ ἅγιον Ὄρος, μὲ τὰς μονάς του καὶ τὴν ἰδιόρρυθμον διοίκησίν των ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς ἁγιογραφίας εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν χρόνους. Ἡ ἁγιογραφία τῶν μεταβυζαντινῶν χρόνων δὲν ἤλλαξεν οὔτε τρόπον ἐργασίας οὔτε διανόησιν. Ἡ αὐτὴ προσήλωσις πρὸς τὸ δόγμα καὶ τοὺς τύπους, ἡ αὐτὴ προσήλωσις καὶ εἰς τὰ τεχνικὰ μέσα, τοὺς χρωματισμοὺς καὶ τὰς φωτοσκιάσεις. Τὰ παλαιότερα πρότυπα ἀντιγράφονται πιστῶς μὲ συγκινητικὴν ἐπιμονὴν καὶ ἀπὸ τὸν ἀδαῆ ἁγιογράφον καὶ ἀπὸ τὸν πλέον προικισμένον καλλιτέχνην, ὡς νὰ ἐδίδετο προσοχὴ νὰ μὴ ἀπομακρυνθῇ ἡ τέχνη ἀπὸ τὸν λατρευτικὸν σκοπὸν τῆς εἰκόνος καὶ νὰ μὴ διαρρηχθῇ ὁ σύνδεσμος πρὸς τὴν παράδοσιν. Καὶ τὰ πλέον προηγμένα ἔργα τῶν διαφόρων ἐποχῶν τῆς ἁγιογραφίας μόλις ἀπομακρύνονται τῶν παλαιοτέρων καὶ τῶν πατροπαραδότων.

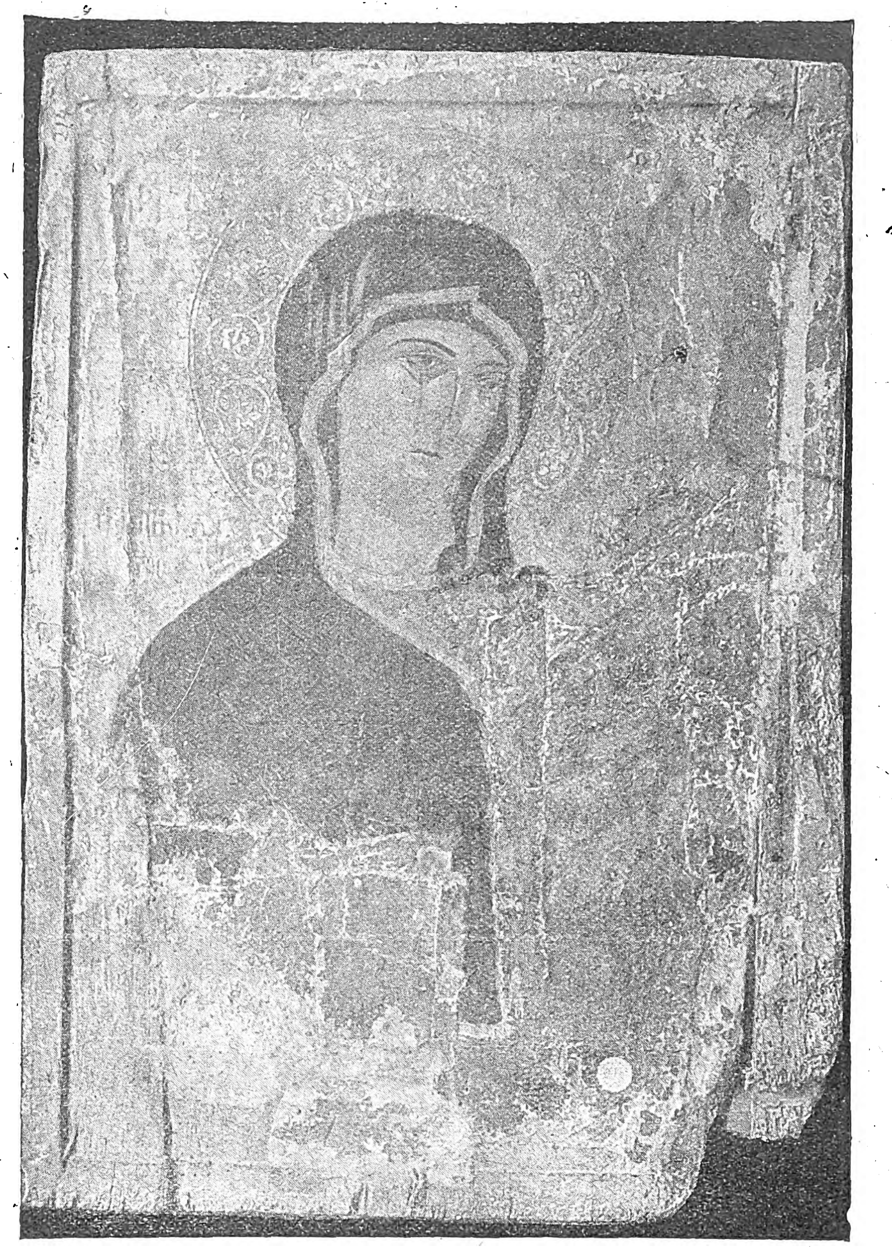

Εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μὲ στικτὸν φωτοστέφανον. Ἡ εἰκὼν εἶναι παλαιοτάτη (ἴσως 15ου αἰῶνος).
(Παραχωρήσει κ. Γ. Σωτηρίου)

Ὁ πρῶτος κῶδιξ ἁγιογραφίας.

Καὶ ὄντως, μία πατροπαράδοτος παράδοσις ἐκίνει τὰς χεῖρας ὅλων τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν ἁγιογράφων, καλλιτεχνῶν ἢ ἁπλῶν ἐργατῶν. Ἡ παράδοσις αὕτη διὰ στόματος παραδιδομένη ἀπὸ διδασκάλου εἰς μαθητάς, σπανίως κατέφευγεν εἰς τὴν γραφὴν πρὸς διάσωσιν τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ τῶν γραφικῶν τύπων τῶν ἁγίων εἰκόνων. Τὰς γνώσεις ταύτας, τὰς προφορικὸς ἢ ἐγγράφους, ἐκωδικοποίησε κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα ὁ ἀπὸ Φουρνᾶ τῶν Ἀγράφων ἁγιογράφος Διονύσιος, ἱερομόναχος ἐν Ἄθωνι (1451), μαθητὴς καὶ μιμητής, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Ἑρμηνείας τῶν Ζωγράφων», τοῦ Ἀθωνίτου ἁγιογράφου Πανσελήνου, τοῦ ὁποίου ὡς ἔργα λέγονται, ἀνυπόγραφα, αἱ ἐν Πρωτάτῳ τοῦ Ἄθωνος καὶ ἄλλαις μοναῖς τοιχογραφίαι.

Ἡ «Ἑρμηνεία τῶν Ζωγράφων» ἐκυκλοφόρει χειρόγραφος εἰς τὰς χεῖρας πολλῶν ἁγιογράφων, μέχρις ὅτου ἐξετυπώθη κατὰ τὸ 1853 ἐν Ἀθήναις (μετὰ προσθηκῶν) καὶ κατόπιν ὑπὸ Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως. Τὸ βιβλίον τοῦ Φουρναΐτου Ζωγράφου, ἐκτὸς τῆς εἰσαγωγῆς διαιρεῖται εἰς τέσσαρα μέρη καὶ περιλαμβάνει πάσας τὰς γνώσεις τῶν ἁγιογράφων. Τὸ πρῶτον μέρος, τὸ καὶ μεγαλύτερον, ἐπεξηγεῖ τὸ τεχνικὸν μέρος τῆς ἁγιογραφίας, δηλαδὴ τὴν κατασκευὴν χρωμάτων, κονδυλίων, ἤτοι χρωστήρων, τὴν προπαρασκευὴν τῶν σανίδων καὶ τοίχων πρὸς ζωγράφησιν καὶ ἀναφέρει περὶ χρωματισμοῦ τῶν σαρκῶν, τῶν φορεμάτων, τῶν φωτοσκιάσεων, τῶν χρωμάτων, τῶν διαφόρων βερνικίων. Περιέχει ἀκόμη καὶ μίαν μέθοδον ἡλιογραφίας, ἡ ὁποία πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς πρόδρομος καὶ πρώτη προσπάθεια φωτογραφίας.

Τὸ δεύτερον μέρος τῆς πραγματείας, «περὶ Ὑποθέσεων» ἐπιγραφόμενον, περιγράφει «πῶς ἱστοροῦνται τὰ θαύματα τῆς Παλαιᾶς γραφῆς» τὰς «Ὑποθέσεις ἐκ τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ Εὐαγγελίου», «Τὰ Ἅγια Πάθη». Τὸ θέμα τοῦτο ἀπασχολεῖ καὶ τὸ τρίτον βιβλίον.

Εἰς τὸ τέταρτον καὶ τελευταῖον βιβλίον ἀσχολεῖται «περὶ τῆς ἐν γένει διατάξεως καὶ διαθέσεως τῶν εἰκόνων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τῶν τύπων τῶν ἱερῶν προσώπων, τοῦ Χριστοῦ, τῆς Παρθένου ὡς καὶ περὶ ἐπιγραφῶν καὶ ἐπιγραμμάτων τῶν εἰκονιζομένων ἱερῶν προσώπων». Ἡ τεχνικὴ τῆς ἁγιογραφίας ἐκτίθεται διὰ μακρῶν καὶ μετὰ πάσης λεπτομερείας εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Φουρναΐτου καλλιτέχνου. Καμμία περίπτωσις δὲν ἀφίνεται ἄγνωστος.

Ἅγιον Ὄρος. Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος. (Τοιχογραφία ἐν τῇ Μονῇ τῆς Λαύρας). Ἡ εἰκὼν αὕτη εὑρίσκεται ὑπὲρ τὴν Ἁγίαν Τράπεζαν. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ἐν αὐτῇ ἡ στάσις καὶ ἡ συγκίνησις τῶν ἀποστόλων ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τοῦ Ἰούδα (εἰκονιζομένου ἄνευ φωτοστεφάνου), ἐκτείνοντος τὴν χεῖρα μετ' ἀπληστίας.

Τὰ ἀνθύβολα.

Ἡ πρώτη φροντὶς τοῦ ἁγιογράφου ἦτο νὰ ἔχῃ πρότυπα καὶ ἀντίγραφα διαφόρων τύπων εἰκόνων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζει ἀνθύβολα. Τὰ ἀνθύβολα ταῦτα ἐγίνοντο ἐπὶ διαφανοῦς χάρτου, ποτισμένου διὰ λινελαίου ἐπιτιθεμένου ἐπὶ τῆς πρὸς ἀντιγραφὴν εἰκόνος. Ἡ ἀντιγραφὴ ἄλλοτε ἐγίνετο ἐπὶ ἁπλοῦ χάρτου, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἐπὶ τῆς πρὸς ἀντιγραφὴν εἰκόνος ἐζωγραφοῦ το πρότερον τὰ ἴχνη διὰ ὑδατοχρώματος, κατόπιν ἐπετίθετο ὁ χάρτης ὀλίγον ὑγρὸς καὶ διὰ πιέσεως τῆς χειρὸς ἀπετυποῦτο ἡ εἰκών· κατόπιν τὸ ἀνθύβολον ἐτρυπᾶτο διὰ βελόνης εἰς τὰς γραμμάς, καὶ ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τῆς πρὸς ζωγράφησιν σανίδος ἐπεπάσσετο διὰ κόνεως ἄνθρακος ἥτις διερχομένη διὰ τῶν ὀπῶν τῶν ἀνθυβόλων ἀπετύπωνε τὸ σχέδιον. Ἐπὶ τῶν φευγαλέων τούτων ἀποτυπωμάτων ὁ ἁγιογράφος ἔσυρε γραμμὰς ὀλίγου βάθους διὰ βελόνης διὰ νὰ μὴ χάσῃ τὸ σχέδιον.

Ἡ σανὶς ἐφ' ἧς ἐζωγραφεῖτο ἡ εἰκὼν ὑφίστατο προπαρασκευὴν δι' ἐπαλείψεως στρωμάτων, δύο ἢ τριῶν, κόλλας καὶ γύψου ἢ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῆς σανίδος ἢ ἐπὶ ὑφάσματος τὸ ὁποῖον ἐπεκολλᾶτο πρότερον καλῶς καὶ ἐξηραίνετο.

Πλούμια, ἀνοίγματα καὶ σαρκώματα.

Μετὰ τὴν σχεδίασιν τῆς εἰκόνος, πρώτη ἐργασία ἦτο ἡ χρύσωσις τοῦ δαπέδου καὶ κάποτε ὁλοκλή-

Digitized by Google

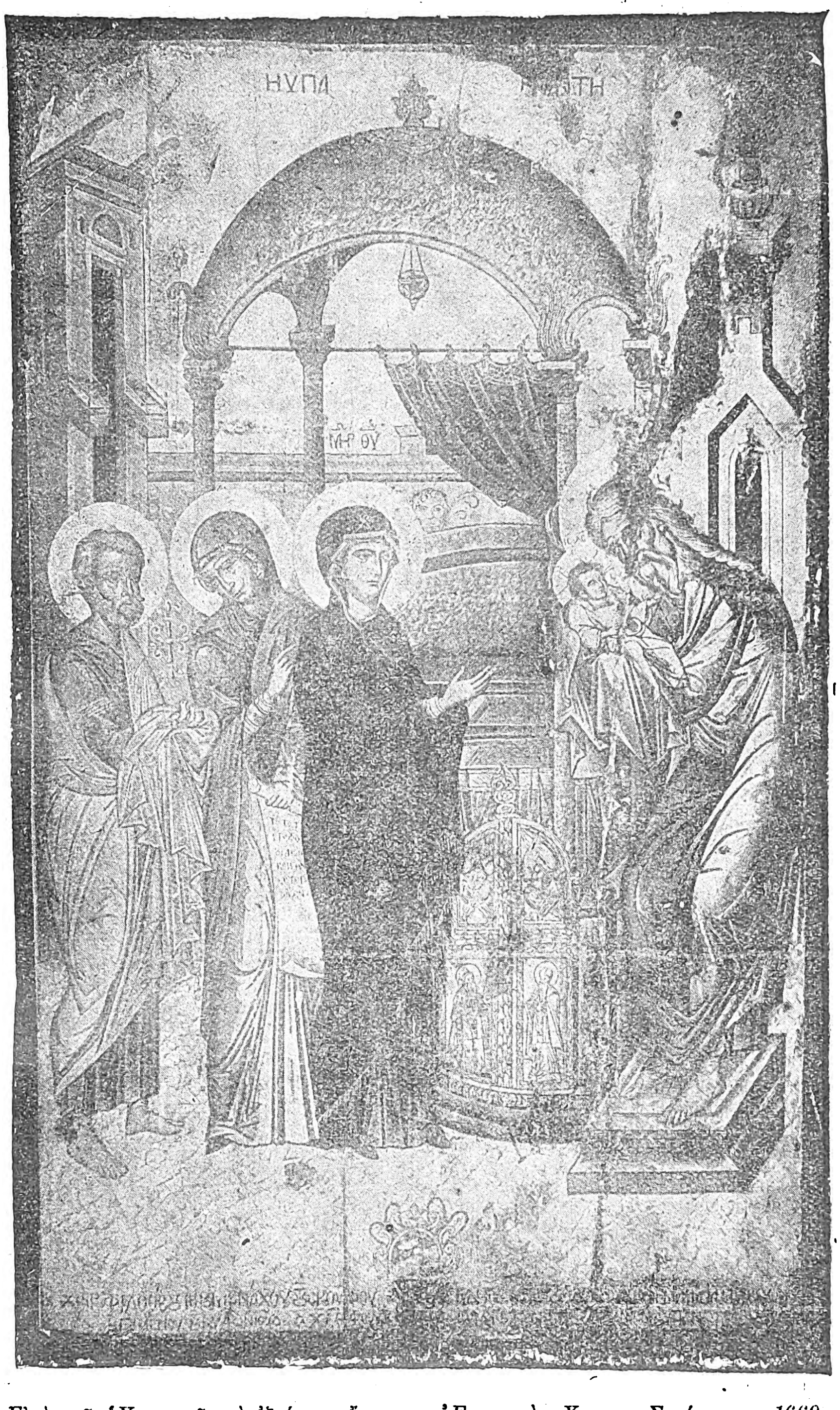

Εἰκὼν τῆς Ὑπαπαντῆς μὲ ἐξαίρετον ἔκφρασιν. Ἐπιγραφὴ «Χειρ... Σκούφου... 1669».
(Παρεχωρήθη ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου)

ρου τῆς ἐπιφανείας, ὅταν ἡ εἰκὼν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ πλουσιωτέρα διὰ χρυσῶν ἀναλαμπῶν διαφαινομένων ὑπὸ τὰ χρώματα.

Οἱ φωτοστέφανοι, καὶ κάποτε ὁλόκληρον τὸ δάπεδον, ἐστολίζοντο διὰ χαρακτῶν ἢ ἀναγλύφων κοσμημάτων, *πλουμίων* ὀνομαζομένων εἰς τὴν Ἑρμηνείαν. Κατόπιν ἠκολούθει ὁ προπλασμός, ἤτοι ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τῆς εἰκόνος καὶ τοῦτον ἡ σχεδίασις καὶ ὁ χρωματισμὸς τῶν λεπτομερειῶν δηλ. τῶν μερῶν τοῦ προσώπου, τῶν ὀφθαλμῶν, ρινός, ὤτων, στόματος. Ὁ ζωγράφος διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης *ἀνοίγει* τὴν εἰκόνα, ὅπως λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς *Ἑρμηνείας*. Μετὰ τὰ ἀνοίγματα ἐκτελεῖ τὰ σαρκώματα, ἤτοι χρωματίζει τὰ σαρκώδη μέρη, κατόπιν τὰ σκιάζει ὅπως καὶ τὰς πτυχὰς τῶν φορεμάτων, καὶ τέλος ἐπιθέτει τὰ *λάματα*, δηλαδὴ τὰ λάμποντα μέρη, τὰ ζωηρῶς φωτιζόμενα.

Χρώματα.

Τὰ χρώματα τὰ ὁποῖα μετεχειρίζοντο ἦσαν ἄλλοτε μὲν γαιώδη μεταλλικὰ ὀξείδια, ἄλλοτε δὲ φυτικά. Ἐτρίβοντο ἐπὶ μαρμάρου διὰ τοῦ *τριβιδίου* καὶ ἀνελύοντο δι' ὕδατος καὶ ἰδίως διὰ λευκώματος ᾠοῦ. Τὸ λεύκωμα τοῦ ᾠοῦ ξηραινόμενον ἐλάμβανε διὰ τοῦ χρόνου ἀδιάλυτον σύστασιν, ἀπολίθωσιν, οὕτως εἰπεῖν, ἡ ὁποία ἐστερέωνε τὴν εἰκόνα.

Ἡ διὰ λινελαίου ζωγραφική, γνωστὴ ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, δὲν ἦτο ἐν χρήσει εἰμὴ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ ἐφηρμόσθη ὑπὸ τῶν ἰταλῶν πρῶτον.

Κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς ἰδίως χρόνους ἐζωγραφίζοντο ἁγιογραφίαι ἐπὶ σανίδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας διὰ μίγματος κηρομαστίχης ἡ εἰκὼν ἐσχηματίζετο ἐν ἀναγλύφῳ καὶ τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο ἐχρωματίζετο καὶ ἐχρυσώνετο. Ἀλλὰ τὸ εἶδος τοῦτο τῶν ἁγιογραφιῶν ἦτο σπάνιον κατὰ τοὺς πρὸ τῆς ἁλώσεως χρόνους καὶ τότε τὸ ἀνάγλυφον περιωρίζετο εἰς τὰ πλουμία καὶ σπανιώτερον εἰς τὰ φορέματα.

ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΟΙ ΧΡΟΝΟΙ.

Ἡ ἁγιογραφία ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐξησκεῖτο, ὡς γράφομεν ἀνωτέρω, καὶ εἰς πάσας τὰς μονὰς καὶ ἰδίως ἐν Κρήτῃ, Ἑπτανήσῳ καὶ Ἐνετίᾳ. Ἡ ἐν ταύτῃ Βυζαντινὴ παροικία ἐξασκοῦσα τὴν ὑαλουργίαν καὶ μωσαϊκὴν ἐργασίαν ἀπὸ τῶν πρὸ τῆς ἁλώσεως χρόνων ηὐξήθη μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου εἰς πολυπληθῆ, πλουσίαν παροικίαν κατοικοῦσαν ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Μαράνου ὅπου καὶ αἱ κάμινοι τῶν ὑαλουργείων, καὶ ἐν τῇ Βενετίᾳ ἔνθεν κἀκεῖθεν τοῦ *κανάλε ντέι Γκρέτσι* μὲ πυρῆνα τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ἡ Κρητικὴ ἁγιογραφία καὶ ἰδίᾳ ἡ Ἑπτανησιακή, λόγῳ τῆς πρὸς τὴν Δύσιν ἐπαφῆς, ἔδειξε κάποιαν τάσιν χειραφετήσεως ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς παραδόσεως, τὴν ὁποίαν ἡ Ἀθηναϊκὴ σχολὴ ἠκολούθει πιστῶς. Ἀλλ' ὅσον καὶ νὰ ἐλευθεριάζῃ περὶ τὴν πτύχωσιν, τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν ἐν γένει οἰκονομίαν τῆς συνθέσεως, δὲν ἀπεμακρύνθη πολὺ ἀπὸ τὰ δογματικὰ πρότυπα ὥστε νὰ ἀποτελέσῃ ἴδιον κλάδον τῆς ἁγιογραφίας. Ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως ἦτο τόσον μεγάλη ὥστε καὶ αἱ πρὸς χρῆσιν τῶν Σλαύων Χριστιανῶν ἁγιογραφίαι, Ρώσων, Σέρβων, Βουλγάρων καὶ Βλάχων, ἐλάχιστον ἀφίστανται τῆς Βυζαντινῆς γενετείρας τέχνης, ὥστε χρειάζεται μεγάλη δόσις φυλετικοῦ πείσματος διὰ νὰ ἰσχυρισθῇ κανεὶς ὅτι ὑπάρχει Ρωσική, Σερβική, Βουλγαρική, ἢ Ρουμανικὴ ἁγιογραφία. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τούτων ἐζωγραφήθησαν ὑπὸ Βυζαντινῶν ἁγιογράφων, πλειστάκις αἱ ἐπιγραφαὶ αὐτῶν καὶ τὰ *ἐπιγράμματα*, ὅπως τὰ ὀνομάζει ὁ ἐκ Φουρνᾶ Διονύσιος, εἶναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὸ μόνον Σλαυϊκὸν μέρος τῶν ἁγιογραφιῶν τούτων εἶναι, ὅπου γίνεται ἀνάγκη νὰ παρασταθῇ ἄρχων, δεσπότης, χορηγητής, ἀνακαινιστὴς ἢ κτίτωρ μονῶν ἢ ναῶν, ἡ σλαυϊκὴ ἐνδυμασία τῶν εἰκονιζομένων προσώπων τούτων.

Ἡ μεταβυζαντινὴ ἁγιογραφία λόγῳ τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὴν Δύσιν ὑπέστη κάποιαν ἐξέλιξιν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ὁ ἁγιογράφος, ἀπὸ ἀπρόσωπος ἐργάτης λατρευτικῶν ἀντικειμένων, ὅπως εἶναι αἱ εἰκόνες, νὰ μετατραπῇ εἰς καλλιτέχνην, μὲ κάποιαν ἀτομικότητα καὶ δημιουργικότητα, ἡ ὁποία τὸν ὠθεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὰ ἔργα του ὡς ἔργα τέχνης πλέον καὶ νὰ ὑπογράφῃ αὐτά, κατὰ μίμησιν τῶν καλλιτεχνῶν τῆς δύσεως καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἰταλῶν, ἡ μετὰ τῶν ὁποίων ἐπαφὴ ἦτο μεγαλυτέρα λόγῳ τῶν σχέσεων τῶν ἰταλικῶν χωρῶν μετὰ τοῦ Βυζαντίου, τῶν χρονολογουμένων πολὺ πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ Βυζαντίου, λόγῳ τῆς ἐγκαθιδρύσεως ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους τοῦ ἀνθοῦντος Δυτικοῦ Βυζαντινοῦ Θέματος.

Οὕτως ἔχομεν ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ὑπογραφὰς ἁγιογράφων Κρητῶν ἢ Ἑπτανησίων ἐγκατεστημένων εἰς Βενετίαν ἢ ἁπλῶς μαθητευσάντων ἐκεῖ. Ὁ Μιχαὴλ Δαμασκηνὸς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16ου αἰῶνος διακρίνεται διὰ τὴν προσήλωσιν πρὸς τὴν δογματικὴν Βυζαντινὴν ἁγιογραφίαν.

Ἡ συνήθεια τοῦ νὰ ὑπογράφουν τὰς ἁγιογραφίας καὶ νὰ ἐλευθεριάζουν εἰς τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ σχέδιον ἐγενικεύθη κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Οἱ Λομπάρδοι, Πέτρος καὶ Ἐμμανουήλ, προσεπάθησαν νὰ κρατηθοῦν ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ἐπιπέδου ὅπως καὶ ὁ Σκοῦφος, ὁ ἱερομόναχος Φιλόθεος ὁ Κυδωνιεύς.

Εἰς τὴν Ἑπτάνησον ἐγενικεύθη ἡ συνήθεια τῆς ὑπογραφῆς τῶν ἁγιογραφιῶν μὴ παραμελουμένη καὶ ὑπὸ μετρίων ἁγιογράφων, ὅπως ὁ ἱερεὺς Κόκκινος ἐκ Κεφαλληνίας, καὶ ὁ ἐπίσης Κεφαλλὴν Ἰωάννης Περλιγγῆς.

Τὴν μεταβυζαντινὴν ἁγιογραφίαν ἀνήγαγον εἰς τέχνην ὁ ἐκ Ρεθύμνης, ἀλλὰ ἐν Βενετίᾳ καὶ Ἑπτανήσῳ ἐργασθείς, Ἐμμανουὴλ Τζάνες (1641-1699) λόγιος ἱερεὺς καὶ ποιητὴς ὑπὸ τὸ ὄνομα Μπουνταλῆς γνωστός, ὁ Βίκτωρ Κλαπατσαρᾶς Ζακύνθιος, ὁ Ἠλίας Μόσχος καὶ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ὁ Τζὰν Φορνάρης ἐν Ἐνετίᾳ ἐργαζόμενος, ὁ Ἀνδ. Παβίας ὁ Πιτζαμᾶνος, ὁ Ρῖκκος καὶ ἄλλοι. Ὁ Ἀνδ. Ρῖκκος ἐδημιούργησε νέον τύπον βρεφοκρατούσης Θεοτόκου. Ὁ Χριστὸς ἐν παιδικῇ ἀδυναμίᾳ στρέφει καὶ βλέπει περίφοβος δύο ἀγγέλους κρατοῦντας τὰ ὄργανα τοῦ σταυρικοῦ μαρτυρίου. Ὁ τύπος οὗτος ἐπαναλαμβάνεται συχνάκις παρὰ τῶν ἁγιογράφων τοῦ 18 αἰῶνος μὲ μικρὰς παραλλαγάς.

Ἡ ἁγιογραφία κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα ἐξησκήθη ὑπὸ Ἠπειρωτῶν, Πελοποννησίων καὶ Στερεοελλαδιτῶν ἁγιογράφων, οἵτινες περιερχόμενοι τὰς Σλαυϊκὰς χώρας καὶ ἰδίᾳ τὴν Ρουμανίαν, ἐκτὸς τῶν φορητῶν εἰκόνων ἐτοιχογράφησαν πλείστους ναοὺς νεοκτίστους ἢ ἀνακαινιζομένους, μὲ βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν καὶ κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς «*Ἑρμηνείας τῶν Ζωγράφων*».

Μετὰ τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἐφεξῆς ἡ ἁγιογραφία παρήκμασεν ἐντελῶς. Ἁγιογράφοι μὲ ἀξιώσεις περισσοτέρας τῆς ἐσωτέρας πίστεως καὶ τῆς μετριόφρονος ἐργασίας τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν ἁγιογράφων, ἀντέγραφον κακῶς ὑποδείγματα ἐκ τῶν ἔργων τῆς ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως καὶ ὡδήγησαν τὴν τέχνην εἰς μίαν ἐκφυλισμένην κατάπτωσιν. Ἡ κατάπτωσις αὕτη εἶναι ἔκδηλος εἰς πάντα τὰ ἔργα τῆς περιόδου ταύτης. Δὲν πρέπει δὲ νὰ συγχίζωμεν μὲ τὰ ἔργα ταῦτα καὶ τὰ ἔργα τῶν Ἑπτανησίων ζωγράφων Δοξαράδων, τοῦ Κονταρίνη, τοῦ Πουλάκη, τοῦ Κοντούζη καὶ τοῦ Καντούνη, οἱ ὁποῖοι εἶναι καλλιτέχναι μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντες πρὸς τοὺς ἁγιογράφους, ἂν καὶ εἰργάσθησαν ἐπὶ ἱερῶν θεμάτων καὶ τὰ ἔργα των ἐκόσμησαν ἐκκλησίας τῆς Ἑπτανήσου.

Αὕτη ἐν συντόμῳ ἡ ἱστορία τῆς Ἁγιογραφίας, τῆς βυζαντινῆς καὶ μεταβυζαντινῆς. Δυστυχῶς τὰ κενὰ εἶναι μεγάλα λόγῳ τῆς καταστροφῆς εἰκόνων κατὰ τὴν ἔριδα τῶν εἰκονοκλαστῶν καὶ τῶν συνεχῶν πολέμων, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων τὸ γένος ἐκλυδωνίζετο καὶ τῶν ὁποίων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ διὰ πυρὸς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἑστιῶν, ὅπου διεφυλάσσοντο αἱ ἁγιογραφίαι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Γεωργίου Σωτηρίου. Ὁδηγὸς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου Ἀθηνῶν 1924. — Brehier Louis. L'art Byzantin, Paris 1924. — Errard et Gayet. L'art Byzantin, Paris 1901. — Millet. G. Monuments Byzantins de Mistra, 1910. — Ch. Diehl. Manuel d'art Byzantin, 1910.—Dalton. Byzantine Art archeologie, Oxford 1911.—André Peratés. L'archeologie Chrétienne, Paris 1892.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ἁγιογράφος· ὁ ἀπεικονίζων τοὺς ἁγίους· βλ. ἁγιογραφία· ὁ συγγράφων βίους τῶν ἁγίων. βλ. συναξαριστής.

ἁγιοδημητριάτικο· διότι ἀνθεῖ τὸν Ἁγιοδημητριάτη = τὸν Ὀκτώβριον (βλ. Πύρεθρον).

ἁγιοζούμιν καὶ *ἁγιόζουμον*· λέξις τοῦ Πτωχοπροδρόμου σημαίνουσα ζωμόν τινα λιτόν, τὸν ὁποῖον ἔδιδαν εἰς τοὺς κατωτέρους καλογήρους ὡς

Digitized by Google

ἔδεσμα ἐν τοῖς μοναστηρίοις. Πρὸς κατανόησιν τῆς ποιότητός του παραθέτομεν ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ ποιητοῦ, γ, 420—435.

«Στάσσει γὰρ τρὶς ὁ μάγειρος τὸ ἔλαιον ἀπέσω
καὶ βάλλει καὶ θρυπτόξυλα τινὰ διὰ μυρωδίαν,
καὶ τὸ ζουμὶν ἐκχέει το ἐπάνω τῶν ψιχίων,
καὶ δίδουν μας καὶ τρώγομεν, καὶ λέγουν τὸ *ἁγιοζούμιν*.
Κάλει λοιπόν, Ἡγούμενε, τοῦτο Θερμαλατέαν,
καὶ μὴν καλῇς *ἁγιόζουμον* διὰ τὴν ὁμωνυμίαν.
Τοῦτο δαμάζει πάντοτε τοὺς ταπεινοὺς Ἀββάδας
Τὶ μαγειρεύουν σήμερον; καὶ λέγουν, *ἁγιοζούμιν*.
Σηκώνω τὸ πινάκιν μου, καὶ βλέπω τὸ σκουτέλιν,
καὶ γέμει ὡς ἄνω θρύμματα, καὶ λέγοντα *ἁγιοζούμιν*·
Κουντῶ τὸν συψωμίτην μου, σύρνω τον ἐκ τὸ μάτιν,
καὶ λέγω τὶ ἔν' τὸ τρώγομεν· καὶ λέγει, *ἁγιοζούμιν*.
Καὶ πίστευσον, οὐ ψεύδομαι, μεγάλως ἀληθεύω.
Τῶν γὰρ κρομμύων πάντοτε συντόμως ἡ δριμύτης,
καὶ ὁ ἰὸς τοῦ λέβητος ἐπάνω πρασινίζει.
Καὶ πίστευσον, ἐμάνην το, καὶ οὐ θέλω νὰ τὸ φάγω·
πεινῶν δὲ πάλιν τρώγω το, καὶ εἰπέ με, τὶ νὰ φάγω,
πάντως πεινῶν ἀγανακτῶ, κινοῦμαι εἰς τὸ *ἁγιοζούμιν*,
καὶ λέγω νἆβρα θρύμματα καλὰ καὶ νὰ χορτάσω.
Ἐκεῖνοι τρώγουν βαθρακούς, ἡμεῖς δὲ *τἁγιοζούμιν*».

Ἅγιοι. Ἡ λέξις *ἅγιοι*, κατὰ τὴν θεμελιώδη αὐτῆς σημασίαν, ἐμφαίνει πάντα, ὅστις ἔχει ἀποχωρισθῇ τοῦ κόσμου καὶ ἔχει ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Θεόν. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἅγιοι ἐκλήθησαν οἱ πιστοὶ λατρευταὶ τοῦ Θεοῦ (Ψαλμ. κστ'. 8), ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἅγιοι ὑψίστου (Δαν. ζ'. 18), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἐθνικούς. Ἐν δὲ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἐκλήθησαν οὕτω πάντες ἐν γένει οἱ πιστοί, οἱ ἀποτελοῦντες τὰ μέλη τῆς ἐκκλησίας (Πράξ. θ'. 13, Ρωμ. α'. 7, Κορινθ. α'. 2). Μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Εἰρηναίου καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ἅγιοι ἐν γένει ἐκαλοῦντο τιμητικῶς πάντες ἐκεῖνοι, οἵτινες κατέλιπον εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους μνήμην πρότυπον ἀρετῆς καὶ ἠδύναντο νὰ χρησιμεύσουν εἰς τὸν λαὸν ὡς κάλλιστα τῆς ἀρετῆς ταύτης παραδείγματα. Ὡς τοιοῦτοι δ' ἐτιμῶντο οἱ ἐπισημότατοι ἱεροὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῶν Γραφῶν, οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ προφῆται, οἱ εὐσεβεῖς βασιλεῖς, οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, οἱ μάρτυρες ἰδίως, καὶ ἄλλοι, ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ καθαρότητι βίου διακριθέντες ἱεράρχαι, κληρικοί, ἐρημῖται καὶ μοναχοί, ὅσοι ζώσῃ πίστει καὶ ἀγάπῃ ἀποδημήσαντες πρὸς Κύριον, ἀπολαύουν τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ καὶ προγεύονται τῆς αἰωνίου μακαριότητος. Τοὺς ἁγίους ἐκήρυσσεν ἀνεπαισθήτως καὶ κατὰ μικρὸν ὁ λαός, τοῦ ὁποίου τὴν φωνὴν ἡ ἐκκλησία παρεδέχετο καὶ ἐτίμα ὡς Θεοῦ φωνήν.

Ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 2ας ἑκατονταετηρίδος μ.Χ. ἤρχισε νὰ ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῶν μαρτύρων ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν, ὁπότε οἱ ἑορταζόμενοι προεβάλλοντο εἰς μίμησιν διὰ τὴν πίστιν καὶ τὸν ἡρωισμόν των. Μετὰ παρέλευσιν δ' αἰῶνος ἤρξατο καὶ ἡ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων, ὡς μεσιτῶν εἰσακουομένων παρὰ τῷ Θεῷ καὶ δυναμένων νὰ ἐνεργήσουν καὶ θαύματα. Ἀλλὰ πῶς οἱ ἐν τῷ Θεῷ ἅγιοι, πεπερασμένοι ὄντες, λαμβάνουν γνῶσιν τῆς δεήσεως, τὴν ὁποίαν οἱ ἐπὶ τῆς γῆς πιστοὶ ἀπευθύνουν πρὸς αὐτούς; Ἡ δογματίζουσα ἐκκλησία παραδέχεται, ὅτι τοῦτο συντελεῖται κατὰ τρόπον ἀκατανόητον ἡμῖν. Καὶ οἱ ἅγιοι, ἐμφαίνοντες τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν κοινωνίαν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐπὶ γῆς ζῶντας ἀδελφούς των, πρεσβεύουν ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς τὸν Θεόν, οὐδόλως παραβλάπτοντες διὰ τοῦ τρόπου τούτου τὴν ἀξιομισθίαν τοῦ Κυρίου, τὴν πηγὴν τῆς χάριτος καὶ παντὸς ἀγαθοῦ. Οἱ ἅγιοι δέονται τοῦ ὑψίστου οὐ μόνον καθόλου ὑπὲρ τῆς στρατευομένης ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑκάστου τῶν ἀνθρώπων. Δύνανται δὲ ν' ἀσκοῦν ἀπαύστως σωτηρίαν ῥοπὴν ἐπὶ τὸ σῶμα τῆς ἐκκλησίας, προάγοντες τὸν θρησκευτικὸν καὶ ἠθικὸν βίον καὶ παραθαρρύνοντες τοὺς πιστοὺς εἰς ἀπομίμησιν ἀναλόγων ἔργων. Ἐν τέλει ὑπὸ τῶν εὐσεβῶν ἀνηγέρθησαν καὶ ναοὶ ἐπὶ τῶν τάφων τῶν ἁγίων καὶ καθιερώθησαν ἑορταὶ εἰς μνήμην πολλῶν ἐξ αὐτῶν. Τινὲς τῶν ἁγίων ἐτιμῶντο μόνον ὅπου εἶχον ζήσει ἢ ἐν ᾧ τόπῳ εὑρίσκοντο τὰ λείψανα αὐτῶν, ἄλλοι δ' εἰς εὐρυτέρους κύκλους. Ἄλλοι πάλιν ἐθεωροῦντο προστάται παρέχοντες ὡρισμένην τινὰ ἀρωγήν, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου πόλεις καὶ λαοὶ εἶχον καὶ ἐτίμων ἰδίους ἁγίους. Κατὰ δὲ τὸν 4ον αἰῶνα καθιερώθη καὶ ἡ ἑορτὴ τῶν Ἁγίων Πάντων. Τὴν ἑορτὴν ταύτην ἡ μὲν ὀρθόδοξος ἀνατολικὴ ἐκκλησία τελεῖ κατὰ τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν Πεντηκοστήν· ἡ δὲ δυτικὴ ἐκκλησία τὴν εἶχε καθιερώσει διὰ τὴν 12ην Μαρτίου, ὅτε Βονιφάτιος ὁ Δ' περὶ τὸ 610 ἀφιέρωσε τὸ Πάνθεον εἰς τὴν θεοτόκον καὶ πάντας τοὺς ἁγίους. Βραδύτερον, τῷ 731, Γρηγόριος ὁ Γ' καθιέρωσεν ἴδιον ναὸν πρὸς τιμὴν τῶν Ἁγίων Πάντων, ἐν ᾧ Γρηγόριος ὁ Δ' τῷ 837, εἰσαγαγὼν τὴν ἑορτὴν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, ὥρισε νὰ ἑορτάζηται καὶ ἑορτάζεται ἔκτοτε τῇ 1η Νοεμβρίου. Ὡσαύτως καθιερώθησαν ἑορταὶ ὑπὲρ τῆς θεοτόκου, ὡς τῆς τιμιωτάτης καὶ ὑπερτάτης τῶν ἁγίων. Αἱ νεστοριαναὶ ἔριδες συνετέλεσαν νὰ ὑψωθῇ πολὺ ἡ τιμὴ πρὸς τὴν θεομήτορα, τῆς ὁποίας τὸ ἀειπάρθενον κρατερῶς ὑπερήσπισε κατὰ τοῦ Ἐλβιδίου ὁ Ἱερώνυμος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐπιφάνιος ἐχαρακτήρισεν ὡς αἱρετικοὺς καὶ ἀπεκάλεσεν ἀντιδικομαριανίτας τοὺς δοξάζοντας, ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ ἔσχε καὶ ἄλλα τέκνα μετὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ. Ὁ ἴδιος ἀναφέρει καὶ τὴν αἵρεσιν τῶν Κολλυριδιανῶν ἱερειῶν, αἱ ὁποῖαι τοὐναντίον προσφέρουσαι κολλυρίδας, ἀπέδιδον θείαν τιμὴν εἰς τὴν θεοτόκον.

Ἀλλὰ τὴν πρὸς τοὺς ἁγίους τιμὴν ἡ λαϊκὴ ἀμάθεια πολλάκις μετέστρεφεν εἰς εἰδωλολατρείαν. Ἤδη ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἔψεγε τοὺς συγχρόνους του. «Δὲν πρέπει, ἔλεγεν, ἡ τιμὴ τῶν ἁγίων νὰ καταντᾷ λατρεία θνητῶν ἀνθρώπων· διότι ἂν ἔζησαν εὐσεβῶς, δὲν ζητοῦσι τοιαύτην λατρείαν· ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνο θέλουσι παρ' ἡμῶν, οὗτινος ὑπάρχοντος ἐν ἡμῖν χαίρουσι, τουτέστι νὰ μιμώμεθα τὰς ἀρετάς των. Δέον λοιπὸν νὰ τιμῶνται διὰ τὴν μίμησιν, δὲν πρέπει δὲ νὰ λατρεύωνται». Ὁ Χρυσόστομος καὶ οἱ ἄλλοι πατέρες συνίστων ἐπίσης, ἵνα εἰς τοὺς ναοὺς καὶ κατὰ τὰς τελετὰς μὴ παραγκωνίζηται ἡ τοῦ Θεοῦ λατρεία διὰ τῆς τῶν ἁγίων τιμῆς. Παρὰ πάντα ὅμως ταῦτα πλεῖσται ὅσαι καταχρήσεις καὶ ὑπερβολαὶ ἐσημειώθησαν περὶ τὴν τιμὴν τῶν εἰκόνων, προκαλέσασαι κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα τὰς φοβερὰς ἐκείνας θρησκευτικὰς ἔριδας, αἵτινες ἐπὶ μακρὸν συνετάραξαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. Κατὰ τῶν τοιούτων καταχρήσεων ὠρθώθη ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος, ὁρίσασα ὅπως ἡ λατρεία προσφέρηται μόνον εἰς τὸν Θεόν, ἁπλῆ δὲ τιμητικὴ προσκύνησις καὶ σεβασμὸς εἰς τοὺς ἁγίους καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν. Κατὰ τὴν δυτικὴν ἐκκλησίαν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ ἔργα τῶν ἁγίων καθιστοῦν αὐτοὺς φίλους πρὸς τὸν Θεὸν καὶ μεσίτας παρ' αὐτῷ· καὶ ἐπειδὴ μετέχουν τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, δέον νὰ τιμῶνται, τηρουμένης τῆς μεταξὺ λατρείας καὶ τιμῆς διακρίσεως. Ἐν τούτοις ἡ τιμὴ τῶν ἁγίων ἐν τῇ δυτικῇ ἐκκλησίᾳ θεωρεῖται ὑπερβολική, βαίνουσα πέρα τῶν πρεπόντων ὁρίων, τῶν ὑπὸ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τεθέντων καὶ προσεγγίζουσα εἰς λατρείαν ἔχουσαν πολὺ τὸ ὑλικὸν καὶ ἐπιδεικτικόν. Ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος ἐθεώρησε τὴν τιμὴν τῶν ἁγίων ὡς συνήθειαν καλὴν καὶ χρήσιμον, οὐχὶ δ' ὡς θρησκευτικὸν καθῆκον ἀναπόδραστον.

Ἡ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων οὐδόλως ἀντιβαίνει πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Τοὐναντίον κυροῦται ὑπό τε τῶν Πατέρων καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἔκπαλαι ἐτίμα τοὺς ἁγίους καὶ ἐπεκαλεῖτο τὰς εὐχὰς αὐτῶν, ὡς ἐμφαίνουν οὐ μόνον τὰ μαρτυρολόγια καὶ αἱ ἐν κατακόμβαις ἐπιγραφαί, ἀλλὰ καὶ αἱ λειτουργίαι αἱ συνδεδεμέναι μὲ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ καταδίκη τῆς ἐναντίας γνώμης τῶν Εὐσταθιανῶν ἐν τῇ ἐν Γάγγρᾳ Συνόδῳ.

Ὡσαύτως οὐδὲ ἓν χωρίον τῆς Γραφῆς ἀπαγορεύει τὴν τιμὴν πρὸς τὰ λείψανα καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων, αἱ δὲ τυχὸν ἐν αὐτῇ ἀπαντῶσαι ἀπαγορεύσεις ἀναφέρονται ἁπλῶς εἰς τὴν ἄσχετον ἄλλως τε εἰδωλολατρικὴν προσκύνησιν αὐτῶν (Ἐξόδ. η'. 4, Λευϊτ, κστ'. 1, Δευτερον. ε'. 8, Δ'. Βασιλ. ιη'. 4). Τοὐναντίον ὅσα ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφέρονται περὶ τιμῆς τῶν λειψάνων τῶν πατέρων καὶ τῶν ἁγίων καὶ ὅσα λέγονται περὶ σιμικινθίων καὶ σουδαρίων καὶ περὶ Χερουβὶμ (Ἐξόδ. ιγ'. 19, Σοφ. Σειρ. μθ'. 10, Ἐξόδ. κε'. 18-23, Πράξ. ιθ'. 12) μᾶλλον ὡς τεκμήρια περὶ ὀφειλομένης τιμῆς πρὸς τὰς εἰκόνας καὶ τὰ λείψανα δύνανται νὰ προσαχθοῦν. Αἱ ὑπὲρ αὐτῶν δὲ μαρτυρίαι εἶναι πολλαὶ καὶ διάφοροι ἐπίσης ἐν τῇ παραδόσει. Οὕτω π. χ. πολλοὶ Πατέρες μνημονεύουν θαυμάτων ἐνεργηθέντων ἐκ τῶν ἁγίων λειψάνων. Ἂν δέ ποτε, ἐκ φόβου πα-

Η Θεοτόκος ἔνθρονος βρεφοκρατοῦσα. Εἰκὼν μεγάλης βυζαντινῆς σεμνότητος. Ὁ ζωγράφος εἰς τὴν ἐπιγραφὴν «Λεονάρδος». Ἴδε Ἁγιογραφία.

(Παρεχωρήθη ὑπὸ κ. Γ. Σωτηρίου).

Digitized by Google

ρεισαγωγῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν στοιχείων εἰδωλολατρικῶν, ἐσημειώθησαν ἀπαγορεύσεις τινὲς καὶ ἄλλα ἐπεισόδια, οὐδέποτε ὅμως ἔπαυσεν ἡ γενικὴ τῶν εἰκόνων χρῆσις, καθὼς καὶ ἡ τιμή. «Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν» (παρὰ Mansi XIII, 337). Διὰ τοὺς ἁγίους ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία χρησιμοποιεῖ εἰκόνας, ἐνῷ ἡ δυτικὴ συνήθως ἀγάλ-

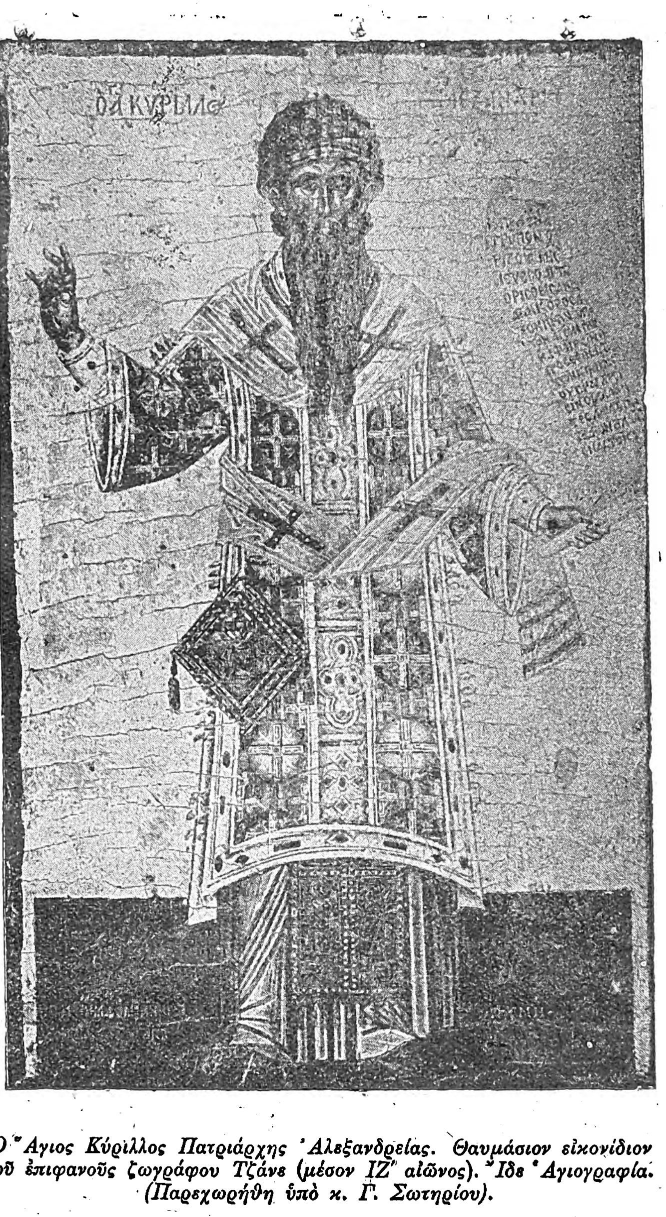

Ὁ Ἅγιος Κύριλλος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Θαυμάσιον εἰκονίδιον τοῦ ἐπιφανοῦς ζωγράφου Τζάνε (μέσον ΙΖ' αἰῶνος). Ἴδε Ἁγιογραφία. (Παρεχωρήθη ὑπὸ κ. Γ. Σωτηρίου).

ματα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐνδύει καὶ κοσμεῖ πολυτελῶς, τοῦ λαοῦ μέγιστα τερπομένου εἰς τὰς ἐνδυμασίας ταύτας. Ἡ διαμαρτυρομένη ὅμως ἐκκλησία ἀπέρριψε τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων καὶ τῶν εἰκόνων των, καθόσον κατ' αὐτὴν εἷς μόνος ὑπάρχει μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ Χριστός.

Ἀντικείμενον εὐλαβείας ἀπέβη παρὰ τοῖς πιστοῖς καὶ ἡ χώρα, ἐν ᾗ ὁ Σωτὴρ ἐγεννήθη, ἐδίδαξε καὶ ἀπέθανε τὸν σταυρικὸν θάνατον. Ἐκεῖ, ὑπό τινα ναὸν τῆς Ἀφροδίτης, ἀνευρεθέντος τοῦ ἁγίου Τάφου τοῦ Κυρίου, ᾠκοδομήθη ἐπ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀναστάσεως, ὅπου κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα συνηθροίζοντο κατ' ἔτος καὶ συναθροίζονται ἔτι προσκυνηταὶ ἐξ ἁπασῶν τῶν χωρῶν τῆς γῆς, ἵνα τιμήσουν τοὺς τόπους τοὺς συνδεομένους πρὸς τόσας μεγάλας ἀναμνήσεις καὶ τόσα μεγάλα καὶ σωτήρια θρησκευτικὰ γεγονότα. Ὁμοίως μεταβαίνουν οἱ εὐσεβεῖς καὶ εἰς ἄλλα μέρη, ὅπου πανηγυρίζουν περιώνυμοι ναοί, τιμώμενοι ἐπ' ὀνόματι ὡρισμένων ἁγίων ἢ τῆς Παναγίας, ὡς εἶναι π. χ. ὁ ἐν Τήνῳ ναὸς τῆς Θεομήτορος μὲ τὴν θρυλικὴν θαυματουργὸν εἰκόνα. Πολλάκις εἴς τινα χωρία ἢ κοινότητας, ἡ ἀποδιδομένη τιμὴ πρὸς ἅγιον, οὗ διατηρεῖται συνήθως ἐκεῖ καὶ ναός, κατισχύει τόσον, ὥστε ὁλόκληρον τὸ χωρίον ἢ ἡ κοινότης νὰ λαμβάνῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου. Ὁ θρησκευτικὸς ζῆλος τῶν πιστῶν εἴς τινας χώρας ἐξίκετο μέχρις ὑπερβολικότητος. Οὕτως ἐν Γαλλίᾳ καὶ Καναδᾷ, μὲ ὀνόματα ἁγίων ὀνομάζονται οὐ μόνον πόλεις καὶ χωρία, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ ῥεῖθρα κλπ. Ὑπελόγισαν ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ 36.170 κοινοτήτων, 4450 φέρουν ὀνόματα ἁγίων.

Τοὺς ἁγίους, ὡς εἴπομεν, ἀνεκήρυττεν ἐπὶ μακρὸν ὁ λαός. Ἀπὸ τοῦ 12ου ὅμως αἰῶνος ἡ τοιαύτη ἀνακήρυξις περιῆλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Παπῶν. Οἱ Πάπαι ἀνεκήρυξαν καὶ ἀνακηρύττουν καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους πολλοὺς νέους ἁγίους. Διότι ἕκαστος αὐτῶν νομίζει, ὅτι κοσμεῖ τὴν παπωσύνην του ἀνακηρύττων πρόσωπα διαπρέψαντα ἐπὶ ἁγνότητι, εἴτε ὡς ἁγίους (sancti) εἴτε ὡς ἁπλῶς μακαρίους (beati). (βλ. ἁγιοπαίησις).

Οἱ ἅγιοι διεδραμάτισαν ἀξιοσημείωτον ῥόλον καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ λαϊκῇ παραδόσει, ἡ δὲ λαογραφία ἡμῶν ἠσχολήθη εὐρύτατα περὶ αὐτῶν. Πλῆθος ἀρχαίων μύθων ἀνευρίσκεται ἤδη εἰς τὰ συναξάρια, μύθων συνδεθέντων στενώτατα πρὸς τὴν δρᾶσιν καὶ τὴν πολιτείαν τῶν ἁγίων. Αἱ κατὰ τόπους ποικίλλουσαι παραδόσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τῶν ἁγίων, εἶναι ἱκανῶς περίεργοι. Οὕτως ἡ Παναγία ἡ Χελιδονοῦ ἐν Ἀττικῇ διηγοῦνται, ὅτι παρεθάρρυνε τοὺς Ἕλληνας κατὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν Τούρκων, ἐν ᾧ ἐν Σέρραις, ἐπὶ βράχου παρὰ τὴν ἀκρόπολιν, δεικνύεται ὁ τύπος τῆς χειρὸς τῆς Παναγίας, ἥτις ἀνέστειλε τὴν ὁρμὴν τοῦ βράχου τούτου κυλιομένου πρὸς τὴν πόλιν. Κατ' ἄλλας λαϊκὰς παραδόσεις καὶ διηγήσεις, οἱ ἅγιοι τιμωροῦν τοὺς μὴ ἐκτελοῦντας τὰς ὑποσχέσεις των ἢ ἀσεβοῦντας πρὸς τὴν μνήμην καὶ τὰς εἰκόνας αὐτῶν. Ἄλλοτε οἱ ἅγιοι ἐμφανίζονται καθ' ὕπνους καὶ δίδουν διαταγὰς καὶ ὁδηγίας ἢ περιφέρονται καὶ βοηθοῦν τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε ἐν τῇ ξηρᾷ εἴτε ἐν τῇ θαλάσσῃ κινδυνεύοντας, ὡς πράττει ὁ Ἅγιος Νικόλαος, μεταβαλλόμενος ἐνίοτε καὶ εἰς λεμβοῦχον. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος τὴν νύκτα τῆς πρώτης τοῦ ἔτους εἰσέρχεται εἰς τὰς οἰκίας καὶ εὐλογεῖ ὅσα ἐπὶ τῇ μνήμῃ του ἡτοίμασαν ἢ φιλοδωρεῖ τὰ παιδία. Τὸ ἐν Κερκύρᾳ λείψανον τοῦ Ἁγ. Σπυρίδωνος, ὡς καὶ τὸ ἐν Ζακύνθῳ τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, συχνότατα φθείρουν τὰ ὑποδήματά των, περιφερόμενα καὶ βοηθοῦντα τοὺς εὐσεβεῖς. Τέλος πολλῶν ἁγίων αἱ θαυματουργοὶ εἰκόνες ἀνευρίσκονται μετ' ἐνύπνιον εἰς σπήλαια, ἐπὶ δένδρων ἢ βράχων, ἐν ᾧ ἄλλων μετατοπίζονται εἰς μακρυνὰς ἀποστάσεις καὶ ἄλλων τρίζουν, ἱδρώνουν ἢ δακρύζουν, προμηνύουσαι εὐχάριστόν τι γεγονὸς ἢ ὀλεθρίαν θεομηνίαν.

ΣΤΕΛ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἅγιοι Ἀνάργυροι (πρώην *Τσουρμακλῆ*)· πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Λαρίσης, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Κραννῶνος, τοῦ ὁποίου ἦτο πρωτεύουσα. Κάτοικοι 584. Ἀπέχει ἀπὸ Λαρίσης ὥρας 3. Μικτὸν Δημοτικὸν σχολεῖον. Ἀστυνομικὸς σταθμός. Πταισματοδικεῖον. Ταχυδρομεῖον. Τηλέφωνον.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 1096, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία Κραννῶνα (κ. 291) καὶ Χασὰν Ταταρ (κ. 221). Παράγει δὲ σιτηρά, σήσαμον, ὄσπρια καὶ καπνόν.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι· χωρίον τῆς κοινότητος Μπαϊρακλὶ τῶν Φαρσάλων· κάτοικοι 232.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι· ἄκρα καὶ λιμενίσκος πρὸς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου Σπετσῶν (ἀλβανιστί: Σὰν Ντραέρα), παρὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει πυκνὸν δάσος πευκῶν. Ὄχι μακρὰν τοῦ λιμενίσκου ὑπάρχει ἡ «Σπηλιὰ τοῦ Μπεκήρη», σπήλαιον εὐρύχωρον μὲ δύο εἰσόδους, τὴν μὲν πρὸς τὴν ξηράν, τὴν δὲ ἄλλην πρὸς τὴν θάλασσαν, κοσμούμενον ὑπὸ σταλακτιτῶν καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου στάζει ὕδωρ. Εἰς τὸ σπήλαιον εἶχον κρυβῆ πολλοὶ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Τουρκαλβανῶν τὸ 1769, ὁπότε κατεστράφη καὶ ἡ πόλις τῶν Σπετσῶν.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι· πολυσχιδὴς κόλπος παρὰ τὸ Καστρὶ τῆς Ἑρμιόνης τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ὄχι μακρὰν τῆς ὁμωνύμου μονῆς.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι· μονὴ παρὰ τὴν κοινότητα Βασαρᾶ τῆς Λακεδαίμονος, ἀπέχουσα τῶν Βρεσθενῶν 2.30' ὥρας· μοναχοὶ 2.

Ἅγιοι Ἀνάργυροι· ἰαματικὴ πηγὴ ἐν τῇ νήσῳ Κύθνῳ τῶν Κυκλάδων, ἀλκαλικὴ χλωριονατριοῦχος καὶ βρωμιοῦχος, θερμοκρασίας 39ο. Παρὰ τὴν πηγὴν ταύτην καὶ εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων ἐκβάλλει ἑτέρα ἰσχυρὰ ἁλιπηγὴ σιδηροῦχος ἡ τοῦ Κακκάβου. Ἀμφότεραι αἱ πηγαὶ αὗται χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν προσερχομένων ἀρκετῶν κατ' ἔτος πασχόντων. Ἡ Κύθνος εἶναι ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι ἱδρυθεῖσα λουτρόπολις, μετὰ μεγαλοπρεποῦς καταστήματος πρὸς κατοικίαν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ὑδροθεραπευτηρίων δι' ἀμφοτέρας τὰς πηγὰς ταύτας. Περὶ τῶν πηγῶν τούτων, τῆς χημικῆς ἀναλύσεως αὐτῶν καὶ περὶ τῶν πολυτίμων ἰαματικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν θέλομεν διαλάβει ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ κεφαλαίῳ *Κύθνου ἰαματικαὶ πηγαί*, μετ' εἰκόνων.

Ἅγιοι Ἀπόστολοι (ἢ Παραλία Πετριῶν)· χωρίον τῆς κοινότητος Πετριῶν τῆς Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας· κάτοικοι 92.

Ἅγιοι Ἀπόστολοι· χωρίον τῆς κοινότητος Νέας Φιλιππιάδος τοῦ νομοῦ Πρεβέζης· κάτοικοι 66.

Ἅγιοι Ἀπόστολοι· συνοικισμὸς τοῦ χωρίου Μαράθι τῆς κοινότητος Μυκόνου· κάτοικοι 80.

Ἅγιοι Ἀπόστολοι *(Καλάμου)*· τὸ ἐπίνειον τοῦ χωρίου Καλάμου τῆς Ἀττικῆς, ὅπου καὶ μικρὸς συνοικισμὸς οἰκογενειῶν ἁλιέων. Παραλία μοναδικῆς ὡραιότητος, ἀπέχουσα περὶ τὴν ὥραν ἐκ τοῦ χωρίου.

Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἢ Πέλλα· πρωτεύουσα τῆς κοινότητος Πέλλης τῆς ὑποδιοικήσεως Γενιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης τῆς Μακεδονίας. Κάτοικοι 737.

Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι κεῖνται εἰς τὸν χῶρον ὅπου εὑρίσκετο ἡ ἀκρόπολις τῆς ἀρχαίας Πέλλης, (ἴδε λέξιν) ἐξ ἧς ὠνομάσθη ὁ νομός. Ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεως ταύτης διασώζονται εἰσέτι.

Ἅγιοι Ἀπόστολοι ἢ ἁπλῶς *Ἀπόστολοι* (ἐπίσ. ὀνομασία), χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης τῆς Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 225. Τὸ χωρίον εἶναι κατάφυτον. Πλησίον αὐτοῦ συνελήφθησαν τὸ 249 μ. Χ. οἱ Ἅγιοι Δέκα.

Ἅγιοι Ἀπόστολοι· μονὴ παρὰ τὰ Ἄνω Καστελλιανὰ τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 8.

Ἅγιοι Ἀσώματοι· χωρίον τῆς νήσου Αἰγίνης τῆς κοινότητος Αἰγίνης· κάτοικοι 408.

Ἅγιοι Δέκα· πρωτεύουσα τῆς τε ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, καὶ τῆς ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 610. Κεῖται ἐπὶ γραφικῆς τοποθεσίας ὑπὲρ τὴν πεδιάδα τῆς Μεσσαρᾶς, παρὰ τὰ ἐρείπια τῆς πελασγικῆς Λαρίσης τῆς κατόπιν Γόρτυνος, ἐχούσης 50 σταδίων τεῖχος. Ἐκ χριστιανικοῦ ναοῦ τιμωμένου ἐν ὀνόματι τῶν ἐν Γόρτυνι μαρτυρησάντων Ἁγίων Δέκα, καταστραφέντος δὲ κατόπιν ὑπὸ τῶν ἀλλοθρήσκων κατακτητῶν, ὠνομάσθη καὶ τὸ χωρίον. Ἀπέχει ἐξ Ἡρακλείου ὥρας 8-30', μίαν δὲ ὥραν ἐκ τοῦ χωρίου Ἀμπελούζου ὅπου ὁ Λαβύρινθος. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, συμβολαιογραφεῖον, ταχ., τηλ. τηλεφων. ὑπομοιραρχίαν, ἡμιγυμνάσιον, δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων. Παράγει ἄφθονα σιτηρά, ὀπώρας, ἔλαιον κλπ.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 880, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία Βουρβουλίτην (κ. 54) καὶ Γκαγκάλες (κ. 216).

Ἅγιοι Δέκα· χωρίον τῆς Κερκύρας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μεσοχωριτῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 860. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, συμβολαιογραφεῖον, πλῆρες δημοτ. σχολεῖον ἀρρένων καὶ ἕτερον θηλέων, ἀγροτικὸν ταχυδρομεῖον, ἀπέχει δὲ ἀπὸ Καστελλάνων 1 ὥραν. Ἡ ἔκτασίς της εἶναι 5,000 στρεμμάτων, καλλιεργοῦνται δὲ ἐν αὐτῇ σῖτος (περὶ τὰ 20 στρέμμ.), ἀραβόσιτος (30 στρέμ.), κύαμοι (5 στρέμ.), γεώμηλα (50 στρέμμ.), ἄμπελοι (100 στρέμμ.). Παράγει καὶ 50 χιλ. ὀκ. ἐλαίου.

Ἅγιοι Δοῦλοι· χωρίον τῆς Κερκύρας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ Δήμου Ἀκρολοφιτῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 464. Ἀπέχει ἀπὸ Καρουσάδων 1 ὥραν. Μικτὸν δημοτ. σχολεῖον.

Ἅγιοι Θεόδωροι (Τσερκέζκιοϊ)· χωρίον τῆς κοινότητος Ζελενιτσίου τῆς Φλωρίνης· κάτοικοι 122. Ἀπέχει ἀπὸ Ζελενιτσίου 1 ὥραν.

Ἅγιοι Θεόδωροι· χωρίον τῆς νήσου Λήμνου τοῦ νομοῦ Λέσβου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 873.

Ἅγιοι Θεόδωροι· χωρίον τῆς νήσου Σάμου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 197.

Ἅγιοι Θεόδωροι· προάστειον τῶν Θηβῶν, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Θηβαίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 1156. Ἀπέχει 10' τῆς ὥρας ἀπὸ Θηβῶν, συνδέεται δὲ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ἔκτασις 70,000 στρέμματα. Δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων. Δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων. Ἓξ ὑδροκίνητοι ἀλευρόμυλοι δυνάμεως 10-15 ἵππων. Προϊόντα: δημητριακὰ (32 χιλ. στρέμμ.), ῥεβύθια καὶ φακαὶ (10 χιλ. στρέμμ.), λαθοῦρι (2 χιλ. στρέμμ.), γεώμηλα καὶ λαχανόκηποι (500 στρέμμ.).

Ἅγιοι Θεόδωροι· χωρίον τοῦ Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Πτελεατῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 332. Ἀπέχει ἀπὸ Πτελεοῦ 1,30' ὥραν.

Digitized by Google

Ἅγιοι Θεόδωροι· χωρίον τῆς Τροιζηνίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας ἐπὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μεθάνων, πρωτεύουσα δμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 217. Κεῖται πρὸς νότον τοῦ ὄρους Γερανείας (νῦν Μακρὺ Πλάγι) καὶ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Κρομμυῶνος ἢ Κρομμυωνίας (ἢ καὶ Κρεμμυῶνος, κατὰ Στέφ. Βυζάντιον), ἔνθα, κατὰ τὸν ἀττικὸν μῦθον, ὁ Θησεὺς ἐφόνευσε τὴν Κρομμυωνίαν σῦν, ἐξ ἀνθρωπίνης σαρκὸς τρεφομένην. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου προέρχονται ἐκ τῶν ἐγγὺς χωρίων *Κουλαντζίκι* καὶ *Σέσι*, ὁπόθεν μετῴκισαν εἰς τὴν παραλίαν ταύτην θέσιν ἕνεκα τοῦ διερχομένου σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν - Κορίνθου, ἔχοντος αὐτόθι σταθμόν.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 456, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον Κοσῶνα (κ. 239).

Ἅγιοι Θεόδωροι· χωρίον τῆς Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Περαχωριτῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 792. Ἀπέχει ἀπὸ Περαχώρας 6 ὥρας, ἀπὸ Κορίνθου 4,30′ καὶ ἀπὸ Λουτρακίου 4. Δημοτ. σχολεῖον ἀρρένων.

Ἅγιοι Θεόδωροι· χωρίον τῆς κοινότητος Ἱστιαίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας· κάτοικοι 27.

Ἅγιοι Θεόδωροι· μονὴ παρὰ τὴν Ἀναστάσοβαν τῶν Καλαβρύτων· κάτοικοι 14. 2) μονὴ τῆς Κερκύρας· κάτοικοι 8.

Ἅγιοι Θεόδωροι· ἀκρωτήριον τῆς νήσου Κεφαλληνίας, πρὸς βορρᾶν τῆς χερσονησώδους γλώσσης, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ὁποίας κεῖται τὸ Ἀργοστόλιον. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου εἶναι καὶ ὁ φάρος τοῦ λιμένος, ἐπὶ κομψοῦ πυργίσκου κτισθέντος τὸ 1822, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον δὲ ὑπάρχει φρέαρ, Κοντὸ Πηγάδι ὀνομαζόμενον, τὸ ὁποῖον ἀνώρυξαν οἱ Τοῦρκοι πρὸς ὕδρευσιν, τὸ 1537, ὅτε ὁ τὴν Κέρκυραν πολιορκῶν Τουρκικὸς στόλος προσωρμίσθη εἰς Ἀργοστόλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἀποβιβασθεὶς στρατὸς ἐπέφερε μεγάλας καταστροφάς.

Ἅγιοι Πάντες. Βλ. λέξιν Ἅγιοι.

Ἅγιοι Πάντες· χωρίον τῆς κοινότητος Πλατάνου τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτοικοι 123.

Εἰς τὸ ΒΔ κείμενον ἀκρωτήριον Κοῦτρι ἔκειτο ἡ ἀρχαία Φαλάσαρνα.

Ἅγιοι Πάντες· γυναικεία μονὴ τῶν Σπετσῶν ἀπέχουσα τῆς πόλεως 15′ τῆς ὥρας, ἐφ᾿ ὑψηλῆς καταφύτου θέσεως, ἐχούσης γραφικωτάτην θέαν ἐπὶ τῆς πανταχόθεν ἁπλουμένης θαλάσσης τοῦ Σαρωνικοῦ. Μοναχαὶ 18. Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς μονῆς ὁ τάφος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καλογηρᾶ, παρ᾿ αὐτὴν δὲ ἓν τῶν νεκροταφείων τῆς πόλεως. 2) Μονὴ παρὰ τὸ Ἀλποχῶρι τῶν Πατρῶν· μοναχοὶ 8.

Ἅγιοι Σαράντα. Λιμὴν τῆς Ἠπείρου ἔναντι τῆς Κερκύρας, κείμενος εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἀρχαίας Χαονίας. Ἐν τῇ αὐτῇ περίπου τοποθεσίᾳ ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ὄγχησμος ἢ Ἀγχίασμος, ἥτις κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους φαίνεται ὅτι ἀνῆλθεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Τοῦτο συνάγομεν ἐκ τῶν ἐκτεταμένων ἐρειπίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἅτινα σώζονται δυτικῶς τοῦ σημερινοῦ λιμένος. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Κικέρωνος διετέλεσε κέντρον διαμετακομίσεως τοῦ μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Ἠπείρου ἐμπορίου. Τὸ σημερινὸν ὄνομα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα προῆλθεν ἐκ βυζαντινοῦ ναοῦ, τοῦ ὁποίου σώζονται τὰ ἐρείπια ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ὑπεράνω τοῦ λιμένος· ταῦτα ἀνάγονται εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τῆς βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Εἶναι μία ἐπιμήκης ἐκκλησία μὲ ἀψῖδας κατὰ μῆκος τῶν πλευρῶν καὶ δύο σειρὰς κιόνων ἐντὸς τοῦ ναοῦ. Οὗτος ἐτιμᾶτο ἐπ᾿ ὀνόματι τῶν Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ ἐντὸς τοῦ περιβόλου αὐτοῦ ὑπῆρχον τεσσαράκοντα ἐκκλησίδια τιμώμενα ἐπ᾿ ὀνόματι ἑκάστου τῶν Μαρτύρων.

Ἡ σημερινὴ πολίχνη εἶναι κτίσμα ἑλληνικόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας κατῳκεῖτο ἀποκλειστικῶς ὑπὸ ἑλλήνων, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων εὑρίσκετο τὸ εἰσαγωγικὸν καὶ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ λιμένος. Εἶχε περὶ τὰς δύο χιλιάδας κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι ἀπετέλουν τὸν κινητὸν πληθυσμόν, διότι ἦσαν ἐμπορευόμενοι, παραλῆπται ἐμπορευμάτων, ἐκτελωνισταί, πράκτορες ἀτμοπλοϊκῶν ἑταιρειῶν κτλ. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον κτίσει ἀποθήκας καὶ τελωνεῖον, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἡ ἀναπτυχθεῖσα ἐμπορικὴ κίνησις συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἀνεγερθοῦν ἐκεῖ περὶ τὰ ἑκατὸν καταστήματα. Οἱ Ἅγ. Σαράντα ἦσαν ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ Πρεβέζης μέχρις Αὐλῶνος λιμήν. Δι᾿ αὐτοῦ ἐξετελεῖτο ἡ ταχυδρομικὴ καὶ ἐπιβατικὴ συγκοινωνία ὁλοκλήρου τῆς βορείας καὶ μέσης Ἠπείρου πρὸς τὴν Κέρκυραν, τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τἀνάπαλιν. Τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἐμπορίου τῶν Ἰωαννίνων διενηργεῖτο διὰ τοῦ λιμένος τούτου. Αἱ περιφέρειαι Κουρέντων καὶ Ζαγορίου, ἡ κοιλὰς τοῦ ἄνω Παλαμᾶ, τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τοῦ Δελβίνου, δι᾿ αὐτοῦ ἐπεκοινώνουν μετὰ τοῦ ἔξω κόσμου καὶ ἐπεδίωκον τὴν οἰκονομικήν των ἀνάπτυξιν· διότι διὰ τοῦ ὅρμου τῶν Ἁγίων Σαράντα σχηματίζεται ἡ μόνη φυσικὴ διέξοδος πρὸς τὴν θάλασσαν τῶν περιοχῶν ἐκείνων.

Σήμερον οἱ Ἅγιοι Σαράντα διατελοῦν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους. Οἱ ἕλληνες κάτοικοι πιέζονται παντοιοτρόπως ὅπως ἀπαρνηθοῦν τὸν ἐθνισμόν των καὶ προσχωρήσουν εἰς τὴν ἀλβανικὴν ἰδέαν. Ἡ ἐμπορικὴ σημασία τοῦ λιμένος τούτου ὁσημέραι μειοῦται, διότι ἀπώλεσε τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ὁποίων τὸ ἐμπόριον διενηργεῖτο μέσῳ αὐτοῦ. Ἀπεκόπη κυρίως ἡ συγκοινωνία τῶν Ἰωαννίνων μετὰ τῆς Ἀδριατικῆς. Δὲν εἶναι νῦν παρὰ μικρὸν «σκάλωμα» ὅπως λέγουν οἱ ναυτικοί.

Κατὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τὸ πρῶτον τὴν 24ην Νοεμβρίου 1912 ὑπὸ μοίρας ἀτμομυοδρομώνων ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ κ. Γεωργαντᾶ. Ὁ ἀποβιβασθεὶς ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Μέξαν στρατός, ἀποτελούμενος ἀπὸ τμήματα τοῦ 1ου πεζικοῦ συντάγματος, εἶχε προορισμὸν ν᾿ ἀπειλήσῃ τὰ νῶτα τοῦ μαχομένου εἰς τὸ Μπιζάνι τουρκικοῦ στρατοῦ. Πράγματι πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἑλληνικῶν τμημάτων ἐστάλησαν ἓξ χιλιάδες τακτικοῦ στρατοῦ μετὰ τριῶν πυροβολαρχιῶν, δύο τοπομαχικῶν τηλεβόλων καὶ δύο χιλιάδων ἀτάκτων. Διεξήχθησαν καθ᾿ ὅλην τὴν ἡμέραν ἀψιμαχίαι καθ᾿ ἃς οἱ Ἕλληνες ἔσχον ἓξ νεκροὺς καὶ 27 τραυματίας, τραυματισθέντος ἐλαφρῶς καὶ αὐτοῦ τοῦ συν)χου Μέξα. Τὴν ἐπομένην ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπιβιβασθεὶς τῶν μεταγωγικῶν ἀπῆλθε, προφανῶς ἀναγκασθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν ὑπερτέρων ἐχθρικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἦσαν ἐφωδιασμέναι καὶ διὰ πυροβολικοῦ. Τὴν 18ην Φεβρουαρίου 1913 ἡ πόλις κατελαμβάνετο ἐκ δευτέρου ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, κατόπιν βομβαρδισμοῦ ὑπὸ μοίρας τοῦ στόλου. Δυστυχῶς καὶ μετὰ τὴν κατάληψιν ταύτην ἡ ἑλληνικὴ κατοχὴ δὲν ἐπέπρωτο νὰ διαρκέσῃ ἐπὶ μακρόν. Ἡ διπλωματία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν μὴ ἐπέκτασιν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς, δηλαδὴ τῆς Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας, ἐπέβαλεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, διὰ τῆς ἐπιδοθείσης τὴν 1ην Φεβρουαρίου τοῦ 1914 διακοινώσεως, νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκκένωσιν τῆς Βορείας Ἠπείρου ὡς ἐπιδικασθείσης εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Εἰς τὴν ὑπὸ ἐκκένωσιν περιοχὴν ἀνῆκον καὶ οἱ Ἅγιοι Σαράντα. Ἔκτοτε ὁ λιμὴν οὗτος περιῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Αὐτονόμου Ἠπείρου, τῆς Ἑλλάδος (ἀποχωρησάσης ἐκεῖθεν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1916), τῆς Ἰταλίας καὶ τῷ 1919 ὁριστικῶς διὰ διεθνοῦς πράξεως εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Ἅγιοι Σαράντα· χωρίον τῆς κοινότητος Πλατρειθιᾶς τῆς νήσου Ἰθάκης· κάτοικοι 223. Κεῖται παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου Ἀφάλαις, εἰς τοὺς πρόποδας λόφου τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἐξωῆς, ἀπέχει δὲ ἀπὸ Σταυροῦ μίαν ὥραν. Ὑπεράνω τοῦ χωρίου κεῖται ἡ μονὴ τῶν Ταξιαρχῶν.

Ἅγιοι Ταξιάρχαι· χωρίον τῆς κοινότητος Ἄργους τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας· κάτοικοι 26.

Ἅγιοι Τεσσαράκοντα· μονὴ παρὰ τὰ Χρύσαφα τῆς Λακεδαίμονος· κάτοικοι 9.

Ἅγιοι Τόποι. Ὀνομάζομεν οὕτω τὰ ἐν Παλαιστίνῃ *προσκυνήματα*, ἤτοι τὰ μνημεῖα καὶ τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ἔλαβον χώραν σημαντικὰ γεγονότα τῆς Νέας Διαθήκης. Τὰ ἐπισημότατα τούτων εἶναι βεβαίως ἡ Φάτνη ἐν Βηθλεὲμ ὅπου ἐγεννήθη ὁ Σωτήρ, ἔπειτα δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ Γολγοθᾶς καὶ ὁ Τάφος. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἔχομεν πλῆθος ἄλλων, ὅπως τὴν Γεθσημανῆν ὅπου ἐκοιμήθη ἡ Θεοτόκος, τὴν Βυθηνίαν ὅπου ἀνεστήθη ὁ Λάζαρος, τὸν Ἰορδάνην ὅπου ἐβαπτίσθη ὁ Ἰησοῦς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ὅθεν ἀνελήφθη ὁ Σωτήρ, τὴν Ναζαρὲτ ἔνθα ὁ Εὐαγγελισμός, τὴν Κανᾶ ὅπου ἐτελέσθη τὸ πρῶτον θαῦμα τοῦ θεανθρώπου, τὸ Θαβὼρ ὅπου μετεμορφώθη κλπ.

Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἐτιμήθησαν τὰ μέρη ταῦτα καὶ ἡ συρροὴ εὐλαβῶν προσκυνητῶν δὲν ἔπαυσεν οὔτε κατὰ τοὺς φοβερωτέρους χρόνους τῆς μουσουλμανικῆς κατοχῆς. Ἔχομεν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος μέχρι σήμερον τοιούτων ὁδοιπορικῶν, ἐξ ὧν μανθάνομεν τὴν τεκτονικὴν κατάστασιν τῶν μνημείων καὶ τὴν ἀκμαίαν ἢ ὀδυνηρὰν κατάστασιν τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν. Μανθάνομεν ἀκόμη καὶ τὰς τελετάς, τὰς παραδόσεις καὶ τὴν δίαιταν τῆς Ἐκκλησίας ἐν Παλαιστίνῃ.

Περὶ τῆς γνησιότητος ἑνὸς ἑκάστου τῶν προσκυνημάτων ἠσχολήθη ἡ ἐπιστήμη ἤδη ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι αἱ ριζικαὶ ἀλλοιώσεις ἔκ τινων φοβερῶν πολέμων καὶ ἀναστατώσεων τῆς χώρας κατέστησαν δυσχερῆ τὴν τοπογραφικὴν διερεύνησιν. Ἐξ ἄλλου αἱ ἁγιογραφικαὶ πληροφορίαι εἶναι συχνὰ πολὺ ἀσαφεῖς καὶ ἀνεπαρκεῖς διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ὁδηγοί. Ἔπειτα ἡ θερμὴ εὐσέβεια τῶν πρώτων αἰώνων δὲν ἤθελε νὰ πολυπραγμονήσῃ περὶ τὸν τοπογραφικὸν ἔλεγχον. Κατήντησε νὰ θεωρῆται ὡς ἀσέβεια ἡ περὶ τὴν γνησιότητα προσκυνήματος διερεύνησις. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ παράγοντες ἀφ᾿ ἑνὸς κατεδίκαζον τὴν τοιαύτην τάσιν, ἀφ᾿ ἑτέρου εὐχερῶς ὠλίσθαινον εἰς ἀποδοχὴν ἂν μὴ δημιουργίαν παραδόσεων ἀσυστάτων. Ἐξ ἄλλου ἡ τουρκικὴ καχυποψία ἐκώλυσε μέχρις ἐσχάτων τὰς συστηματικὰς ἀνασκαφὰς καὶ τὴν ἀκώλυτον ἐπὶ τόπου μελέτην. Σήμερον ὅμως ὑπὸ τὴν φωτισμένην τῶν Ἄγγλων διοίκησιν οἱ ὅροι εἶναι εὐνοϊκοὶ καὶ ἤδη ἤρχισε σπουδαία ἐπιστημονικὴ ἐργασία. Μολαταῦτα καὶ πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου ἐξεδίδοντο ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ ἀρκετὰ περιοδικὰ εἰδικῶς περὶ Παλαιστίνης, πλεῖστα δὲ συγγράμματα ἐπραγματεύθησαν σχετικὰ θέματα καὶ εἰδικαὶ ἀκόμη σχολαὶ καὶ σωματεῖα ἱδρύθησαν τὰ ὁποῖα παρέσχον σημαντικὰς πληροφορίας καὶ σκέψεις. Τοιαύτη εἶναι ἡ Exploration fund of the Palestine ἐν Λονδίνῳ καὶ ἡ École Biblique τῶν Λευκῶν (Δομινικανῶν) πατέρων ἐν Ἱεροσολύμοις.

Ἡ μελέτη ὅμως τῶν Εὐρωπαϊκῶν πηγῶν πρέπει νὰ γίνεται μὲ πολλὴν ἐπιφύλαξιν, διότι συχνότατα οἱ συγγραφεῖς εἶναι κληρικοὶ καὶ δι᾿ αὐτὸ στρεβλώνουν τὴν ἀλήθειαν ἐκ στενοκεφάλου εὐσεβείας ἢ ἐξ ἀνάγκης τῆς πολιτικῆς τῆς Ἐκκλησίας των.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, τὴν ὁποίαν ἐπραγματεύθη ἄριστα πάντων ὁ νῦν Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, εἶναι εἴκοσιν αἰώνων ἀφοσίωσις καὶ μαρτυρικὴ συχνότατα αὐτοθυσία τῶν Ἑλλήνων ἐκεῖ κληρικῶν ὑπὲρ τῆς περιθάλψεως τῶν προσκυνημάτων Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπανειλημμέναι Σταυροφορίαι ἀρχικὸν ἐλατήριον ἔσχον τὴν ἀπελευθέρωσιν τούτων ἀπὸ τῆς μουσουλμανικῆς κατοχῆς. Ἐκ τούτων ὅμως ἐγεννήθη τὸ ὑφιστάμενον ἀκόμη «*Ζήτημα τῶν Ἁγίων Τόπων*», τὸ ὁποῖον ἔχει εἰς τὰς μεγάλας του γραμμὰς ὡς ἑξῆς: Οἱ φράγκοι, ἤτοι τὰ λατινικὰ τάγματα, διεκδικοῦσι τὴν κυριότητα ἐπὶ τῶν προσκυνημάτων στηριζόμενοι ἐπὶ τῶν δικαίων ἅτινα ἀπορρέουσιν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν σταυροφορικῶν κατακτήσεων. Διατείνονται ἐπίσης ὅτι μέχρι μὲν τοῦ μεγάλου σχίσματος ἡ ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν κατοχὴ ἦτο κατοχὴ ρωμαϊκή, διότι τὸ βυζαντινὸν κράτος ἦτο ἁπλῆ μετάθεσις τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀφοῦ καὶ ἡ λατινικὴ ἦτο ἡ ἐπίσημος αὐτοῦ γλῶσσα, ἀπὸ δὲ τοῦ σχίσματος, οἱ ὀρθόδοξοι ἀπεκόπησαν τῆς μιᾶς ἁγίας Ἐκκλησίας ἥτις παραμένει ἐν Ρώμῃ. Ἔπειτα, ἀκόμη, κατὰ καιροὺς διάφοροι Σουλτᾶνοι ἢ χαλίφαι παρέσχον εἰς τοὺς Λατίνους δικαιώματα. Ταῦτα ἐξέθηκαν πολλοὶ λατῖνοι, ἰδίως ὅμως ὁ Eugène Boré τῷ 1850 δι᾿ ἑνὸς φυλλαδίου ἐν Παρισίοις «Questions des lieux Saints», τὸ ὁποῖον ἔκαμε πολλὴν αἴσθησιν. Τότε ἀπήντησαν εἰς αὐτὸ τρεῖς ἐπιφανεῖς ἀνώνυμοι: ὁ πρῴην Μ. Βεζύρης Φουὰτ πασσᾶς, ὁ ἀπὸ Σιναίου Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κωνσταντῖνος, ὁ Ἀλέξ. Καραθεοδωρῆς πασσᾶς καὶ εἰς ἐπίμετρον εἷς λατῖνος κληρικὸς ὁ abbé Midion. Εὐκαιρίαν ἔδωκεν εἰς τὴν πραγμάτευσιν τοῦ ζητήματος ἡ τῷ 1847 ἐξαφάνισις τοῦ ἐπὶ τῆς Φάτνης τῆς Βηθλεὲμ ἀστέρος, ἤτοι πλακὸς ἀργυρᾶς μετ᾿ ἀκτίνων τὴν ὁποίαν εἴχομεν ἐκεῖ τεθειμένην καὶ ἡ ἀντικατάστασίς της ὑπὸ ἄλλης φερούσης λατινικὴν ἐπιγραφήν.

Παρενέβη ἡ Ρωσία ὑπὲρ ἡμῶν. Τότε ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία φοβούμεναι τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων συνεμάχησαν μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ ἐνίκησαν τὴν Ρωσίαν εἰς τὴν Κριμαίαν. Μλσοταῦτα καὶ τότε ὁσάκις συνεζητήθησαν οἱ τίτλοι τῶν δύο Ἐκκλησιῶν πάντοτε ἀπεδείχθησαν τὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει τῆς Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν Ἄγγλων συνεπείᾳ τοῦ Μεγ. Πολέμου ἐξεδόθη νέον φυλλάδιον, μᾶλλον λίβελλος κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὑπὸ τὸν τίτλον «The question of the Holy Places, in particular, the Sanctuary of the Holy Sepulcre, Nativity, Assumption» ὑπό τινος Pashal Baldi, κατὰ Νοέμ. 1919 καὶ δὴ ἀπὸ τῶν πιεστηρίων τοῦ Βατικανικοῦ τυπογραφείου. Τοῦτο,—παραλείψας τὰς ὕβρεις,—ἀνῄρεσεν ἐπιτυχῶς ὁ νῦν μητροπολίτης Ἰορδάνου Τιμόθεος Π. Θέμελης διὰ τῆς μελέτης του «Les Grecs aux lieux Saints. Jérusalem 1921». Τὸ γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ Ἀνατολὴ ἀνήκει εἰς τοὺς Ἀνατολίτας. Ἀπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ οἱ Πατριάρχαι εἶναι Ἕλληνες καὶ οἱ κληρικοί των ἐπίσης. Ὅτι οἱ Πέρσαι ἀπήγαγον ἕλληνα Πατριάρχην καὶ ἡ πρώτη πραγματικὴ σταυροφορία ἦτο ἡ τοῦ Ἡρακλείου, ὅτι εἰς Ἱερουσαλὴμ ἠμύνθη ὁ Σωφρόνιος καὶ αὐτὸς ὑπεδέχθη τὸν Ὀμὰρ ἔμπν Χαττὰπ καὶ ὅτι ὁ ὑπὸ τούτου ἐκχωρηθεὶς *Ἀχτιναμὲς* ἀνεγνώρισε τὸ «βασιλικὸν γένος τῶν Ρωμαίων» ἤτοι τῶν Ἑλλήνων ὡς ἀπόλυτον κύριον θεράποντα τῶν Προσκυνημάτων, καὶ ὅτι σειρὰ μακρὰ καλιφῶν, ὅπως ὁ Σαλὰχ ἐδ Δὶν καὶ Σουλτάνων, ἀνεγνώρισαν τὴν γνησιότητα τοῦ Ἀχτιναμὲ καὶ ἐπεκύρωσε τὰ προνόμια. Ὅτι τὸ σχίσμα ἐχώρισε δύο κόσμους ἀσυμβιβάστους, τὸν δυτικὸν καισαρικὸν τῆς Ρώμης καὶ τὸν δημοκρατικὸν ὁμοσπονδιακὸν τῆς Ἀν. Ὀρθοδοξίας. Ὅτι αἱ σταυροφορίαι ὑπῆρξαν ἐπεισόδια πρόσκαιρα καὶ ἐπῆλθον κατόπιν 9 αἰώνων ἑλληνικῆς κατοχῆς ἥτις καὶ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν σταυροφοριῶν καὶ μετ᾿ αὐτὰς ἐξηκολούθησεν διὰ ἐπὶ

Digitized by Google

εἴκοσιν αἰῶνας αἷμα καὶ χρῆμα ἑλληνικὸν προήσπισε τὰ προσκυνήματα. Καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν σταυροφορικῶν χρόνων Ἕλληνες αὐτοκράτορες ἐδαπάνησαν δι' ἐπισκευὰς καὶ ἐξαγορὰς τῶν προσκυνημάτων. Ἐπίσης εἶναι γεγονὸς ὅτι κατὰ δεινὰς περιστάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, ὅπως κατὰ τὰς ἑλληνικὰς ἐπαναστάσεις, ἐπωφελήθησαν οἱ λατῖνοι τῆς καθ' ἡμῶν τουρκικῆς ὀργῆς καὶ ἐπέτυχον προνόμια ἀναιρεθέντα κατόπιν ὑπὸ τῶν Σουλτάνων. Ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τῶν ἰσχυρῶν καθολικῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης πολλάκις μᾶς ἐζημίωνε, ὅπως μᾶς ἐζημίωνεν ἡ ἀπληστία τῶν Τούρκων μεγιστάνων οἵτινες ἐξηγοράζοντο. Ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ εἶναι ἐμφανῶς ἀναμφισβήτητα τὰ δίκαια τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους τὰ κτητορικὰ ἐπὶ τῶν προσκυνημάτων. Ἐκπλήττεται κανεὶς ὀδυνηρῶς ὅταν μελετᾷ τὰς λεπτομερείας τοῦ ζητήματος. διότι βλέπει πόσον ὁ φανατισμὸς τυφλώνει ἄνδρας μορφωμένους. Ψεύδη κατάφωρα, παραχαράξεις αὐτόφωροι, ἀποσιωπήσεις ἐκπληκτικαί, βία ἐμφανὴς βρίθουν εἰς τὴν πολεμικὴν φιλολογίαν τῶν Λατίνων. Ἡ Ἀγγλικὴ κατοχὴ τηρεῖ τὸ status quo, ἀλλ' αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ εἶναι τόσον ἐκπληκτικαί, ὥστε ἀγνοεῖ τις τὸ προσεχὲς μέλλον. Δι' αὐτὸ εἴπομεν ὅτι τὸ ζήτημα ὑφίσταται ἀκόμη. Ὑφίσταται ἐν λανθανούσῃ καταστάσει, διότι ὑφίσταται ἀκοίμητος ὁ κατακτητικὸς πόθος τῶν Λατίνων. Γ. Λ. Α.

Ἅγιοι Φανέντες· μοναστήριον, ἠρειπωμένον ἤδη, ἐπὶ τῆς νοτίας κορυφῆς τοῦ διδύμου λόφου, ὅστις ὑπέρκειται τῆς πόλεως Σάμης τῆς Κεφαλληνίας, καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.30′ ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως. Τὸ μοναστήριον ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1633, αἱ δὲ πλευραί του ἐπερείδονται ἐπὶ τῶν τειχῶν ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀκροπόλεως. Ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου ὑψοῦται ἀρχαῖος πύργος, ὕψους 4 μέτρων, ἀρίστης τεχνικῆς. Νοτίως τοῦ μοναστηρίου ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ λόφου, ὑπάρχει ὡραία κρήνη ἐντὸς ἀρχαίου σηκοῦ. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου ἐγείρεται πλινθόκτιστος ρωμαϊκὴ οἰκοδομή, τὸ «Ρακόσπιτο».

ἁγιοκέρι 1) ἡ λαμπάς, ἡ ἀπὸ μελισίου κηρίου, ἡ ἀναπτομένη πρὸ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ὁ κηρίολος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἐξ ἄλλης ὕλης κηρία: σπαρματσέτο, ἀλειμματοκέρι, τὰ ἐκ στεατίνης κτλ. 2) αὐτὴ αὕτη ἡ μαλακὴ μᾶζα τοῦ κηροῦ τῆς μελίσσης, ἡ κερήθρα, ὁ κήρινθος: «ἔγινε σὰν *ἁγιοκέρι*»=ὠχρίασεν, ἐχλώμιασε.

Ἁγιοκεριακίτης λέγεται ὁ Ἰούλιος ἐν Σωζοπόλει διὰ τὴν κατὰ τὴν 7ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀγομένην ἑορτὴν τῆς Ἁγίας Κυριακῆς. Κοινῶς λέγεται *Ἁλωνάρης* ἢ *Ἁλωνιστής*, λέγεται ἀκόμη *Δευτερογιούλης*, ἢ ἁπλῶς *Γιούλης, Γιαλινὸς* καὶ *Γυαλιστής*.

ἁγιόκλημα. Εἰς τὴν καθαρεύουσαν μεταφράζοντες τὸ λατινικὸν ὄνομα caprifolium (=αἰγόφυλλον) καὶ συμφύροντες πρὸς τὸ νεοελληνικὸν *ἁγιόκλημα* τὸ εἶπαν *αἰγόκλημα*. Φαίνεται ὅτι ὁ ἀρχικὸς δημώδης τύπος εἶναι *ἀγριόκλημα*, οὕτως ὀνομασθὲν ὡς κληματόμορφον μέν, *ἄγριον* δέ· εἶτα ἐξέπεσε τὸ ρ τῆς πρώτης συλλαβῆς πρὸ τοῦ λ τῆς δευτέρας ἀνομοιώσεως ἕνεκα: ρ+λ>'+λ: *ἀγριόλουπο>ἀγιόλουπο, ἀγριόκλημα>ἀγιόκλημα, ἀγριοκλαμιὰ > ἀγιοκλαμιά, ἀντραλώνουμαι > νταλώνουμαι* (Ἀρτάκη). Μετὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ *ρ* τὸ ὑποληφθὲν παρητυμολογήθη πρὸς τὸ *ἅγιον* καὶ ἐδασύνθη. Ὅπως ἀκριβῶς τὸ ἀρχαῖον Ἀρίαρτος(= ἡ πολὺν παρέχουσα ἄρτον) γενόμενον δι' ἀνομοίωσιν *Ἁλίαρτος* παρητυμολογήθη πρὸς τὸ *ἅλς, ἁλὸς* καὶ ἐδασύνθη. Βλ. Οὔμουλος ὁ λυκίσκος, Σολανὸν τὸ γλυκύπικρον, Καπριφολιΐδαι, τὰ ἐπιστημονικὰ δηλαδὴ ὀνόματα ποικίλων φυτῶν ἅτινα δημωδῶς καλοῦνται πάντα ἁγιοκλήματα.

Ἁγιολαυρίτης Εὐγένιος. Πελοποννήσιος μοναχὸς τῆς Ἁγίας Λαύρας, ἐκ τῶν μᾶλλον μορφωμένων, ἀπεστάλη τὸν Μάρτιον τοῦ 1821 ἐκ μέρους τῶν ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ συνελθόντων Ἀρχιερέων καὶ Προεστῶν, εἰς Κωνσταντινούπολιν, κομίζων γράμματα πρὸς τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον. Διὰ τῶν γραμμάτων αὐτῶν ὁ Πατριάρχης παρεκαλεῖτο νὰ γνωστοποιήσῃ ὁπωσδήποτε εἰς τὸν Σουλτᾶνον ὅτι δὲν ἀληθεύουν τὰ διαδιδόμενα περὶ ἐπικειμένης ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐὰν δὲ προφυλάσσονται οἱ κληθέντες εἰς Τρίπολιν Ἀρχιερεῖς καὶ Προεστοί, ἀποφεύγοντες νὰ ἐκτελέσουν τὴν διαταγὴν τῆς Ἐξουσίας καὶ μὴ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν πόλιν, τὸ κάμνουν ὄχι διὰ λόγους ἀπειθείας, ἀλλὰ διότι φοβοῦνται τ' ἀνεπανόρθωτα τῶν παρεξηγήσεων, ἕως ὅτου αἱ φῆμαι διασκεδασθοῦν καὶ ἀποδειχθῇ τελείως ἡ ἀθωότης των. Ὁ Εὐγένιος Ἁγιολαυρίτης ἔφθασεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ τὴν μεγάλην ἑβδομάδα, ἐμπλακεὶς ὅμως εἰς τὴν δίνην τῶν πρώτων διωγμῶν, ἔπεσε σφαγεὶς κατ' Ἀπρίλιον. Γ. Δ. Κ.

Ἁγιολιὰς λέγεται ἐν Αἰτωλίᾳ ὁ Ἰούλιος διὰ τὴν κατὰ τὴν 20ὴν αὐτοῦ ἀγομένην ἑορτὴν τοῦ Προφήτου Ἠλία. Συνήθως λέγεται *Ἁλωνιστής, Ἁλωνάρης, Δευτερογιούλης* καὶ *Γιαλινός*, ἐν δὲ Σωζοπόλει *Ἁγιοκεριακίτης*.

Ἁγιολόγιον· οὕτως ὠνομάσθη τὸ βιβλίον τὸ διηγούμενον περὶ ἁγίων, τὸ περιέχον τοὺς βίους τῶν ἁγίων, τὰ συναξάρια τὰ ἐκθέτοντα τὸ μαρτύριον τῶν ἀθλητῶν ἢ τὸν «βίον καὶ πολιτείαν» τῶν ὁσίων. Ἐνωρὶς ἤδη ἐπίσημοι Πατέρες τῆς ἐκκλησίας, ὡς ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ Συμεὼν Μεταφράστης, ὁ Γρηγόριος ὁ Κύπριος ἐπεχείρησαν τὴν συγγραφὴν τοιούτων *ἁγιολογίων*, εἴτε ἐν λόγοις πανηγυρικοῖς ὑπὲρ ἁγίων ὡρισμένων, εἴτε εἰς εἰδικὰς βιογραφίας διὰ νὰ ἀναγινώσκωνται κατὰ τὰς ὑπὲρ τῶν ἁγίων τελουμένας παννυχίδας εἰς ἐπήκοον τῶν πιστῶν. Ἀργότερα ἐξελαΐκευσαν αὐτὰ Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης, Ἀγάπιος Λάνδος ἐκ Κρήτης καὶ ἐπ' ἐσχάτων Νικόδημος ὁ Ἁγιορίτης μεταφράσας εἰς ἁπλῆν καθαρεύουσαν ὅλους τοὺς βίους τῶν Ἁγίων καὶ ὀνομάσας τὸ βιβλίον του «Συναξαριστήν». Τὰ λαϊκὰ *ἁγιολόγια* εἶναι: *Νέος Παράδεισος, Νέος Θησαυρός, Καλοκαιρινή, Δαμασκηνός, Ἁμαρτωλῶν σωτηρία* τοῦ Λάνδου κλπ.

Ἐπίσης διάφοροι ἐκδόται ἐκδίδουσιν εἰς φυλλάδια τοὺς βίους τῶν Ἁγίων, εἴτε ἐρανιζόμενοι εἴτε μεταφράζοντες ἐπὶ τὸ ἁπλούστερον, εἴτε καὶ ἐντελῶς ἀντιγράφοντες ἐκ παλαιοτέρων *ἁγιολογίων*. Τινὲς δὲ καὶ πρωτοτύπως συγγράφοντες, ὅταν μάλιστα πρόκειται περὶ Ἁγίων νέων ἐπὶ Τουρκοκρατίας μαρτυρησάντων.

ἀγιομάτιστος ὁ δημώδης τύπος τοῦ *ἀγευμάτιστος*· ὁ μὴ φαγών, ὁ μὴ ἀριστήσας, ὁ μὴ γευματίσας. Ὅταν τὸ ὑποτακτικὸν *υ* τῆς διφθόγγου *ευ* ἐπροφέρθη ὡς *β* τότε τὸ *β* πρὸ τοῦ *μ* ἐξέπεσε κανονικῶς *γεῦμα>γέβμα>γέμα* (σύγκρινε: *πνεῦμα> πνέμα, ρεῦμα>ρέμα, θαῦμα>θάμα, καῦμα>κάμα* κτλ.) Ἔπειτα ὁ φθόγγος *ε* πρὸ τῶν χειλικῶν τρέπεται συχνότατα ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ εἰς *ο*· διότι διὰ νὰ προφερθοῦν τὰ χειλικὰ *μ, π, β, φ*, στρογγυλοῦται τὸ κοίλωμα τοῦ στόματος, καὶ οὕτω μορφώνεται πολλάκις ἀπὸ ραθυμίαν τοῦ λαλοῦντος καὶ ὁ πρὸ αὐτῶν φθόγγος *ε* ὡς *ο*· λ. χ.

εμ>ομ: γαῖμα>γιόμα (ἐν Πανόρμῳ τὸ αἷμα), γεμάτος>γιομάτος, γεμίζω>γιομίζω, ἔμπυος>ὄμπυος, ἐμπατὴ>ὀμπατὴ (=εἴσοδος), ἐμπρὸς>ὀμπρός, ἔμανος>ὄμανος (φυτόν: helenium autumnale), σωρεμὸς>σωρομὸς (Λαογρ. β', 61), ζεματάω>ζοματάω (Λεξικογραφ. ἀρχεῖον E^2, 215), ἄνεμος> ἄνομος (Ἀραβάνιον), ὑπανεμιὰ>ἀπανομιά, αἱματιὰ>ὀματὲ καὶ ψέμα>ψόμα (Δυτικὴ Κρήτη), ρέμα >ρόμα (Κύμη), ἔμορφα>ὄμορφα, (δερμόνι): δρεμόνι (Ἀρτάκη)>δρομόνι, (περίδερμος): περίδρεμος>*περίδρομος*, exemplum>ξόμπλι, ζεμπίλι> ζομπίλι (Τύρναβος), πολεμῶ>πολομῶ (Δωδεκάνησα) *τεμάχι(ο)ν>τομάχιν* (Ἰκαρία), (Νοέμβρης): *Νεέμπρης* ἐν Αἴνῳ (τὸ *νο>νε* κανονικὰ ἕνεκα τοῦ *ν*· σύγκρινε: *ὄνομα>ὄνεμα* ἐν Πόντῳ, *γνωπὸς>γνεπὸς* ἐν Ἀρτάκῃ τῆς Κυζίκου)>*Νεόμπρης* (Κρήτη).

επ>οπ: ρεπάνι > ροπάνι, τσέπη > τσόπη (Μακεδονία), πεπόνι>ποπόνι, Σεπόλια>Σοπόλια, συνεπαρμὸς>συνοπαρμός, δυσεπίτυχος>δυσοπίτυχος, πέπλωμα > πόπλωμα (Κάρπαθος), (Σεπτέμβρης): Σοφτέμπρης κΰστερα Σοτέβρης (μὲ τὸν ἐκπεσμὸν τοῦ χειλικοῦ *φ* πρὸ τοῦ χειλικοῦ τῆς ἀκολούθου συλλαβῆς *β* ἀνομοιώσεως ἕνεκα).

εβ>οβ: ρεβίθι>ροβίθι, devlet τουρ.>ντοβλέτι, συνεβγάζω>συνοβγάζω, Ἑβραῖος > Ὀβραῖος, ζεβγάρι>ζοβγάρι, ξεβρίζω>ξοβρίζω καὶ ἔβρωστος> ὄβρωστος (Αὐλωνάριον. Φάβης), τουρ. tchevré> τσοβρὲς (ἐν Βυτίνῃ) καὶ γκεβρέκι>γκιοβρέκι Τσακωνικόν: στρεβλὸς>choβλέ, Παρασκεβὴ > Παραchioβὴ (Βοϊ'ρπιανη). Ἐν δὲ Σινασῷ: ἐβλογῶ> ὀβλογῶ, ὀβλογιά, ἑβδομάδα>ὀβδομάδα καὶ τὸ τουρκ. tevekel>τοβεκέλης.

εφ>οφ: γεφύρι>γιοφύρι, νεφάδα>νοφάδα (=ἡ συννεφιὰ εἰς τὴν Αἴγιναν), σύγνεφο>σύγνοφο (Παπαζαφειρόπουλος), με(μ)φεύω>μοφεύω (Κύθνος) ἔφκολα > ὄφκολα (Πάνορμος), κεφάλι > κιοφάλι, ἔφκαιρα>ὄφκαιρα, λεφτοκάρι > λοφτοκάρι (Πόντος), στέμφυλα > στρόφυλα (Πάρος), ἀραβικὸν djefl: τσέφλιο > τσόφλιο ἀραβ. refet > ρουφέτι (=συντεχνία), ἐφκὴ>ὀφκὴ (Σινασὸς) κτλ. Μ.Φ.

Ἁγιομηνᾶς λέγεται εἴς τινας τόπους ὁ Νοέμβριος, διὰ τὴν κατὰ τὴν 11ην Νοεμβρίου ἀγομένην ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ. Τὴν αἰτίαν βλέπε ἐν λ. Ἁγιονέστορας. Συνηθέστερον λέγεται *Ἁγιοφίλιππας* καὶ *Ἁγιαντριάς*.

Ἁγιομνήσι (τό). Ἡ κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτὴν ἁγίου τελουμένη πανήγυρις. Ἡ λέξις ἀνάγεται εἰς τοὺς πρώτους Χριστιανικοὺς χρόνους, καθ' οὓς οἱ τότε Χριστιανοὶ ἐτέλουν συσσίτια, τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο *ἀγάπαι* ἢ *ἁγιομνήσια*· ὡς φέρεται ἐν τῷ κζ' κανόνι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου: «*Ἀγάπαι*» καλοῦνται τὰ παρὰ φιλοχρίστων γινόμενα συμπόσια, ἤγουν τὰ ἁγιομνήσια».

Ἅγιον Γάλα· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς νήσου Χίου· κάτοικοι 202. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ἅγιος Ἰωάννης* (κ. 41).

Ἁγιονέστορας λέγεται εἴς τινας τόπους ὁ Ὀκτώβριος διὰ τὴν κατὰ τὴν 26 αὐτοῦ ἀγομένην ἑορτὴν τοῦ *Ἁγίου Νέστορος* βοηθοῦ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Φαίνεται δὲ ὅτι ἕνεκα τοπικῆς ἑορτῆς ἀγομένης ἐξ ὑπάρξεως ναοῦ, ἁγιάσματος, ἢ οἱουδήποτε ἄλλου προσκυνήματος τοῦ Ἁγ. Νέστορος ἐκ παραδόσεως προτιμᾶται τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀπὸ τὸ τοῦ πάτρωνός του, ὅπερ σύνηθες νεοελληνιστὶ διὰ τὸν Ὀκτώβριον.

Ἁγιονικήτας λέγεται εἰς ὡρισμένους τόπους ὁ Σεπτέμβριος διὰ τὴν κατὰ τὴν 15ην τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀγομένην ἑορτὴν τοῦ *Ἁγίου* μεγαλομάρτυρος *Νικήτα*, ἐνῷ συνήθως λέγεται *Σταυρός, Σταυριάτης* καὶ *Σταυριώτης*.

Τὴν αἰτίαν ζήτει ἐν λέξει: *Ἁγιονέστορας*.

Ἁγιονόρι ἢ Ἁγινόρι· χωρίον τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν εἰς τὸν πρώην δῆμον Κλεωνῶν τῆς Κορινθίας καὶ ἀποτελεῖ ἤδη ἰδίαν κοινότητα. Ἔχει 350 κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ κεῖται ἐπάνω εἰς ὕψωμα ὅπου ὑπάρχει μεσαιωνικὸν φρούριον, ἔχει δὲ πρὸς δυσμὰς μακρὰν πεδινὴν ἔκτασιν καὶ ἀπέναντι τὰς νοτιοανατολικὰς ὑπωρείας τῆς Νυφίτσας. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ Χιλιομόδι 1 1/2 ὥραν καὶ κεῖται πρὸς τὸ Δ. μέρος αὐτοῦ. Πλησίον τοῦ Ἁγινορίου ἀνοίγεται μία στενὴ δίοδος «ἡ Κλεισοῦρα τοῦ Ἁγινόρους», ἡ ὁποία συνδέει τὴν πεδιάδα τῶν Κλεωνῶν μὲ τὴν τοῦ Ἄργους. Δι' αὐτῆς διῆλθεν ὁ ὑπόλοιπος στρατὸς τοῦ Δράμαλη καὶ μετέβη εἰς Κόρινθον μετὰ τὴν καταστροφήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποστῆ εἰς τὰ γειτονικὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων.

Ἅγιον Ὄρος. Βλ. Ἄθως.

Ἅγιον Πνεῦμα βλέπε τὸ εἰς λέξιν Πνεῦμα σχετικὸν ἄρθρον.

Ἅγιον Πνεῦμα· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Φινοκαλιᾶς τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου· κάτοικοι 6.

Ἅγιον Πνεῦμα· μία ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν *Λευκῶν Ὀρέων* (Μαδάρων) τῆς Κρήτης.

Ἅγιον Πνεῦμα (Sancti Spiritus ἢ Santo Espiritu). Πόλις τῆς νήσου Κούβας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἁγίας Κλάρας (Santa Clara). Ἔχει λιμένα τὴν Ζάζαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει σιδηροδρομικῶς 25 μίλια.—Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1514 καὶ ἔχει παλαιότατον καθεδρικὸν ναόν.— Μεγάλαι φυτεῖαι ζαχαροκαλάμων ἐν τῇ περιοχῇ. Ἐξαγωγὴ ζαχάρεως εἰς μεγάλας ποσότητας—Κάτοικοι 17,450.

Ἅγιον Φῶς. Ἡ περίφημος τελετὴ τοῦ Ἁγίου Φωτὸς γίνεται τὴν πρωΐαν τοῦ Μ. Σαββάτου εἰς τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἀγγέλου, ὅστις ἀπεκύλισε τὸν λίθον καὶ οὗτινος «ἦν ἡ ἰδέα ὡσεὶ ἀστραπή». Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὅλη ἡ πόλις καὶ τὰ περίχωρα σβύνει κάθε φῶς καὶ κάθε πῦρ ἀναμένουσα ν' ἀνάψῃ ἀπὸ τῶν κηρίων τὰ ὁποῖα θὰ φέρῃ ἕκαστος ἀπὸ τὸν Ναὸν ἀναμμένα. Ἤδη ὁ ναὸς εἶναι σκοτεινός. Ἕλληνες, Λατῖνοι, Ἀρμένιοι, Κόπται ἔχουν σβύσει κηρία καὶ λυχνίας τῶν παρεκκλησίων των ἐν τῷ Ναῷ, ὅστις ἐνωρὶς ἦτο κατάμεστος ἐκκλησιάσματος, ἰδίως ἰθαγενῶν ὀρθοδόξων, κραυγαζόντων ρυθμικῶς διάφορα ἐπιφωνήματα εἰς τιμὴν τοῦ Πατριάρχου, τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ εἰς ὕβριν τῶν Ἀρμενίων. Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἀσχημοτέρας ἐπιδείξεις τῆς θρησκοληψίας ὄχλου βαρβάρου.

Τὴν 11 πρ. μ. αἱ στρατιωτικαὶ ἀρχαὶ μετὰ τῶν δραγομάνων (διερμηνέων) τοῦ Ὀρθοδόξου καὶ Ἀρμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ὁ ἀρχιθυρωρὸς τοῦ Ναοῦ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος ἀνήκει εἰς τὴν ἰδίαν ἀραβικὴν οἰκογένειαν, σφραγίζουν διὰ τῆς σφραγῖδος τούτου τὴν θύραν τοῦ Κουβουκλίου, (ἴδε Ἅγιος Τάφος) τετράκις, παραλαμβάνοντες τὸν πρὸς τοῦτο κηρὸν καὶ τὴν ταινίαν ἀπὸ τὸν ὀρθόδοξον δραγομᾶνον. Τοῦτο δὲ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ γραφικοῦ «ἠσφαλίσαντο τὸν τάφον σφραγίσαντες τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας». Ἐννοεῖται ὅτι ἰσχυρὰ στρατιωτικὴ δύναμις τηρεῖ τὴν τάξιν. Ὁ Πατριάρχης μεταβαίνει εἰς τὸ Ἅγ. Βῆμα τοῦ Καθολικοῦ μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ ὅλων τῶν Ἀδελφῶν καὶ ἐκεῖ προσέρχονται εἷς Ἀρχιερεὺς Ἀρμένιος μετὰ δύο ἱερέων καὶ τοῦ δραγομάνου, δύο κληρικοὶ Κόπται καὶ δύο Συριᾶνοι καὶ ἀσπάζονται τὴν δεξιὰν τοῦ Πατριάρχου. Τοῦτο δὲ σύμφωνα μὲ τὸν ὁρισμὸν τοῦ Σαλλὰχ-ἐδ-Δίν. Κατόπιν 12 ἱερεῖς μετὰ 4 διακόνων ἐνδύονται στολὰς λευκὰς καθὼς καὶ ὁ Πατριάρχης διὰ τὴν λιτανείαν Προηγοῦνται δώδεκα λάβαρα εἰκονίζοντα τὰ πάθη καὶ τὴν ἀνάστασιν, τὰ ἑξαπτέρυγα, ὁ σταυρός, οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ διάκονοι, ὧν δύο φέρουσι τοὺς *μασαλλάδες*, ἤτοι πυρσοὺς καταλήγοντας εἰς σφαίρας κενὰς καὶ διατρήτους διὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἁγίου φωτός, καὶ τελευταῖος βαδίζει ὁ Πατριάρχης. Ἡ πομπὴ ἐκκινεῖ ἐκ τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ Καθολικοῦ. Φθάσαντες ἐνώπιον τοῦ Κουβουκλίου λιτανεύουσι τρὶς περὶ αὐτὸ ψάλλοντες διάφορα κατάλληλα τροπάρια καὶ κατόπιν τὸν λυχνικὸν ὕμνον «Φῶς ἱλαρόν».

Μεθ' ὃ οἱ μὲν ἄλλοι κληρικοὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὸ Καθολικόν, ὁ δὲ Πατριάρχης ἀπεκδύεται τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια καὶ μένει μετὰ τοῦ λευκοῦ στιχαρίου, τῆς ζώνης καὶ τοῦ ἐπιγονατίου (ρομφαίας). Ὑπαινίσσεται τὸν ἄγγελον, ὅστις ἐκάθησεν ἐπάνω τῆς εἰσόδου καὶ ἐκύλισε τὸν λίθον. Ὁ δραγομᾶνος ἀποσφραγίζει τὴν εἴσοδον τοῦ Κουβουκλίου

Digitized by Google

τὸ ὁποῖον ἔχει ἐντὸς δύο πολὺ στενόχωρα διαμερίσματα. Εἰς τὸ πρῶτον σταματᾷ εἰσελθὼν ὁ Ἀρμένιος Ἀρχιερεὺς μεθ' ἑνὸς μασαλλᾶ, παρ' αὐτῷ δὲ καὶ ὁ ἡμέτερος δραγομᾶνος, εἰς δὲ τὸ ἐνδότερον, ὅπου ὁ Τάφος, εἰσδύει ὁ Πατριάρχης μετὰ δύο ἀργυρῶν μασαλλάδων. Ἐκεῖ γονατίζει καὶ προσεύχεται. Ἡ θύρα τοῦ Κουβουκλίου ἐκλείσθη καὶ πάλιν. Ὁ Πατριάρχης προσευχηθεὶς ἀνάπτει τὸ φῶς καὶ μεταδίδει αὐτὸ διὰ τῆς ὠοειδοῦς ὀπῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἀνοιγμένη εἰς τὸ μαρμάρινον τείχωμα τοῦ Κουβουκλίου· τὸ ἴδιον κάμνει πρὸς τοὺς ἰδικούς του, μεταλαβὼν παρὰ τοῦ Πατριάρχου, καὶ ὁ Ἀρμένιος Ἀρχιερεύς. Ἀκαριαίως ὁ ναὸς πληροῦται ἀπὸ θάλασσαν φλογῶν. Διότι κάθε προσκυνητὴς κρατεῖ τοὐλάχιστον μίαν δεσμίδα ἐκ 32 κηρίων μικρῶν. Εἶναι δὲ τόσος ὁ φανατισμός, ὥστε νομίζεται ὅτι τὸ φῶς αὐτὸ φωτίζει, ἀλλὰ δὲν καίει καὶ δι' αὐτὸ τὸ πλησιάζουν εἰς τὸ στῆθός των, περιλούουν δι' αὐτοῦ τὸν πώγωνα καὶ βαπτίζουν εἰς τὴν φλόγα τὴν χεῖρα. Ἐννοεῖται ὅτι τὰς κινήσεις αὐτὰς κάμνουν ἀκαριαίως ὅτε ὁ ἱδρὼς δυσχεραίνει τὴν καῦσιν. Οὐδεὶς τολμᾷ ἐπὶ ἓν λεπτὸν νὰ κρατήσῃ τὴν χεῖρα εἰς τὴν φλόγα ἢ τὸν πώγωνα. Βλέπει κανεὶς ἐδῶ τὸ ψυχολογικὸν φαινόμενον τοῦ δισυνθέτου τῆς συνειδήσεως. Τὸν πυρσὸν τοῦ Πατριάρχου ἁρπάζει κληρικὸς καὶ μεταφέρει αὐτὸν εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα τοῦ Καθολικοῦ ὅθεν μεταδίδεται εἰς τοὺς ἐκεῖ καὶ κατόπιν ἐξέρχεται καὶ ὁ ἴδιος κρατῶν δέσμην κηρίων ἀνημμένων.

Καθ' ἑαυτὴν ἡ τελετὴ εἶνε μία ὡραία, θεατρικὴ ἀναποφεύκτως, ἀναπαράστασις συμβολικὴ τῆς Ἀναστάσεως. Δυστυχῶς τὴν ἀσχημίζει ὁ βάρβαρος φανατισμὸς τοῦ λαοῦ καὶ ἔτι δυστυχέστερον ὅτι ἡ ἐκκλησία ἀφήνει καὶ ὑποκαίει τὴν δεισιδαιμονίαν ἀντὶ στεντορείως νὰ φωνάξῃ ὅτι δὲν πρόκειται περὶ θαύματος. Αὐτὸς ὁ Πατριάρχης Χρύσανθος (1680) σπουδάσας ἀστρονομίαν παρὰ τῷ Cassini ἐν Παρισίοις, γράφων παραινετικὴν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Ἁγ. Τόπων παρεκφεύγει νὰ δηλώσῃ κατηγορηματικῶς τὴν σκηνοθεσίαν, («Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς κατ' ἐξοχὴν ὑπεροχῆς τῆς Ἁγ. πόλεως Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ἁγ. καὶ ζωοδόχου Τάφου τοῦ Κυρίου κ. λ. π.» Ἱερουσαλὴμ 1728). Τὸ ἴδιον κάμνει δυστυχῶς καὶ ὁ Ἰορδάνου Τιμόθεος. («Ἑκατονταετηρὶς τοῦ Παν. Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως» 1810-1910. Ἱεροσόλυμα 1910. σελ. 117). Καὶ αἱ ἀσχημίαι δὲν περιορίζονται εἰς τὴν τελετήν. Ὅσοι ἔζησαν εἰς τὴν Ἀνατολὴν μεταξὺ Ἀρμενίων θὰ παρετήρησαν, ὅτι ὅταν εἰς οἰκίαν ἢ γραφεῖον ἀρμενικὸν εἰσέλθῃ ἐπισκέπτης ὀρθόδοξος καὶ προσφέρουν τὸν ἀπαραίτητον καφέν, ὁ ὑπηρέτης φέρει τὰ κύπελλα κενά, καὶ ἐνώπιον τοῦ ἐπισκέπτου κενώνει τὸν καφέν, πρῶτος δὲ ροφᾷ ὁ ἀρμένιος οἰκοδεσπότης. Τοῦτο τὸ κάμνει διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ καφὲς δὲν ἐμολύνθη μὲ «περιττώματα ἀνθρώπινα». Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι εἰς τὰ 1530 ἐπὶ Πατριάρχου Σωφρονίου, οἱ Ἀρμένιοι διὰ ραδιουργιῶν εἰς τὸ Διβάνιον κατώρθωσαν νὰ ἀποκλείσουν τοὺς ὀρθοδόξους ἔξω εἰς τὴν Ἁγίαν Αὐλήν, ἀξιοῦντες αὐτοὶ νὰ «κατεβάσουν τὸ ἅγιον φῶς». Ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας εἶχον ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ «γευθοῦν περιττωμάτων». Ἀλλὰ τὸ ἅγιον φῶς ὄχι μόνον δὲν κατῆλθεν εἰς τὰς ἐπικλήσεις των, ἀλλὰ καὶ διαρρῆξαν τὴν κλειστὴν Πύλην τῆς μεγάλης εἰσόδου τοῦ Ναοῦ ἐπεφάνη εἰς τοὺς ἐνώπιον αὐτῆς ἀποκλεισμένους ὀρθοδόξους. Τότε εἷς ἐμίρης ἐπίστευσε καὶ ἔξαλλος ἐζήτησε παρὰ τοῦ Πατριάρχου νὰ βαπτισθῇ. Ἀλλ' οἱ ἄλλοι παρόντες μουσουλμᾶνοι τὸν ἔσφαξαν αὐτοστιγμεὶ καὶ τὸν ἔκαυσαν εἰς τὴν ἁγίαν αὐλήν, τὸ σκῆνος δὲ τοῦ ἐμίρου δεικνύεται ἀκόμη εἰς τὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ γυναικείαν μονὴν τῆς Μεγάλης Παναγίας. Οἱ ὀρθόδοξοι ἐξετέλεσαν βιαίως τὴν ποινὴν τῶν Ἀρμενίων, ἔκτοτε δὲ οἱ Ἀρμένιοι ἐπιζητοῦν ν' ἀνταποδόσουν τὸ βδέλυγμα. Ὅταν δὲ προσκυνητὴς ἐπισκέπτεται τὸν Ναὸν δεικνύουν εἰς αὐτὸν ἕνα τῶν κιόνων τῆς ἀριστερᾶς παραστάδος τῆς πύλης φέροντα μελανὴν σχισμήν. Δι' αὐτῆς ἐξέλαμψε τὸ ἅγιον φῶς ἀναζητοῦν τοὺς ὀρθοδόξους. Πότε ἐθεμελιώθη ἡ τελετὴ αὐτὴ δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Γνωρίζομεν ὅτι τῷ 1033 ὁ ἐπίσκοπος Ὀρλεάνης τυχὼν εἰς Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ Ἁγ. Φωτὸς ἠγόρασε τὴν λυχνίαν παρὰ τοῦ Πατριάρχου ἀντὶ λίτρας χρυσοῦ, (Raoul Glaper. «Hist.» IV). Ἐπίσης εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ Σαλὰχ - Ἐδ - Δὶν ἐπιδικάζοντος τὰ προσκυνήματα εἰς τοὺς Ἕλληνας (1188) ἀναγράφεται ὅτι «ὁ Πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων θὰ εἶναι ὁ κύριος τοῦ Καμαμὲ (Ναοῦ Ἁγ. Τάφου) καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ τάφου τοῦ Ἰκὰς θὰ λαμβάνῃ τὸ ἅγιον φῶς καὶ θὰ τὸ διανέμῃ εἰς τοὺς Ναζωραίους (χριστιανούς)». Εἰς τὰ 1482 ἔστειλεν εἰς Ἱεροσόλυμα μεγιστᾶνα νὰ ἐπιβλέψῃ, ὥστε νὰ εἶναι ἀπόλυτος κύριος τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ὁ Πατριάρχης τῶν ρωμαίων καὶ νὰ τελοῦν ἐλευθέρως τὴν τελετὴν τοῦ Ἁγίου Φωτὸς (Welter-Besant «History of Jérusalem» σελ. 494).

Ὁ σοφὸς Ἀδ. Κοραῆς εἰς τὸν Γ' τόμον τῶν «Ἀτάκτων» του δημοσιεύει πραγματείαν μακρὰν περὶ τούτου. Ὑπενθυμίζει ὅτι παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἔσχομεν ἀνάλογα μυθεύματα, οἱ δὲ εἰδωλολάτραι καὶ μέχρι τοῦ 5ου μ. Χρ. αἰῶνος ἐπίστευον εἰς παρόμοια ἐθνικὰ θαύματα. Οἱ χριστιανοὶ πατέρες οὐδὲν ἀναφέρουσι μέχρι τοῦ 9ου αἰῶνος μ. Χρ. Τότε τὸ πρῶτον ἀναφέρεται, ἀλλ' ὡς ἀρχαιότερον ἔθιμον ὑπό τινος Βενεδικτίνου Βερνάρδου ὅστις τὸ 870 ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἱερουσαλήμ, διηγεῖτο παλινοστήσας ὅτι εἶδε τὴν τελετὴν τοῦ Ἁγ. Φωτὸς ἥτις τελεῖται κατὰ τὸ Μ. Σάββατον (*Beckmann* «Litteratur. der älter. Reisberchreib. II. S. 517-520). Ἀλλ' ὁ ὀλίγον προγενέστερος Φώτιος οὐδὲν λέγει οὔτε οἱ ἄλλοι συγγράψαντες προσκυνηταὶ ἢ Πατέρες, ἐνῷ τόσα ἄλλα λέγουν περὶ τῶν ἐκεῖ θαυμασίων. Φαίνεται ὅτι ἡ στενὴ φιλία τοῦ Καρόλου Μάγνου μετὰ τοῦ Ἀαροὺν Ἐλ Ρασὴδ χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον παρεδόθησαν τὰ προσκυνήματα εἰς τοὺς Φράγκους, ἀλλὰ καὶ μεγίστας δωρεὰς καὶ εὐκολίας ἔκαμεν ὁ Κάρολος, ἔφερεν εἰς ὑλικὴν ἀκμὴν τοὺς Φράγκους μοναχούς. Ἀποθανόντος ὅμως τοῦ μὲν Καλίφου τῷ 809, τοῦ δὲ Καρόλου τῷ 814 ἡ θέσις τῶν καλογήρων οἰκονομικῶς ἐπεδεινώθη καί τότε θὰ ἐφευρέθη τὸ προσοδοφόρον θαῦμα. Διότι ὁ σουλτᾶνος τῆς Αἰγύπτου καὶ κύριος τῆς Παλαιστίνης Χάκιμ Μπάμρ ἰλλὰχ μαθὼν τὸ θαῦμα ἠγανάκτησε καὶ διέταξε τὴν κατασκαφὴν τοῦ Ναοῦ. (I. L. Moshem, «De Lumin. Sanct. Sepulcr.» XII σελ. 261).

Ἔπειτα εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὰ 569 ἡ βασίλισσα τῆς Γαλλίας «ἁγία Radegonde ἔκτισεν εἰς τὸ Poitiers γυναικεῖον μοναστήριον εἰς ὃ ἀπεσύρθη ζῶντος τοῦ συζύγου της Clotaire. Ἔφερε λείψανα ἁγίων ἐξ Ἀνατολῆς, ἔλαβε δὲ τίμιον ξύλον ἀπὸ τὸν ἀδελφοκτόνον βασιλέα Ἰουστῖνον Β' τῆς Ἰταλίας. Ἐπ' αὐτῆς ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον θαῦμα «ἁγίου Φωτός». Τὴν Μ. Παρασκευὴν ἐγέμισεν ἡ Ἐκκλησία της ἀπὸ φῶς μυστηριῶδες. Τὸ ἐν Ἱεροσολύμοις φῶς ἐμφανίζεται ἐπὶ Φραγκοκρατίας τῶν Προσκυνημάτων. Ὁ Moshem ἀναφέρει ὅτι ἐπί τινος βιβλίου ὁ ἰδιοκτήτης εἶχε γραμμένα «οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθε κἀμοὶ τῷ ταπεινῷ Βαρθολομαίῳ τὸ ἀπὸ Βριτζιάνου (πόλις τῆς Ἰταλίας) ἵνα ἐπιτύχω τῆς ἄνω κληρουχίας τῶν δικαίων. Ἀμήν. Θεοῦ εὐδοκοῦντος δεύτερον ἀπῆλθον εἰς Ἱερουσαλὴμ τὸ μὲν πρῶτον τῷ 1158, τὸ δὲ δεύτερον τῷ 1668 ὅταν καὶ τὴν παροῦσαν βίβλον ἠγόρασα. Καὶ ἀναξίου ὄντος *μου εἶδα τὸ ἅγιον φῶς τῷ μεγάλῳ Σαββάτῳ*· ἦλθον ὥρᾳ ἐνάτῃ ἐκεῖσε εἰς τὸν ἅγιον τάφον τοῦ Χριστοῦ». Μετ' αὐτὸν ὁ Willebrandus ab Oldemburg εἶδε εἰς Ἱεροσόλυμα τὸ ἅγιον φῶς τῷ 1211. (Σύμμικτα Ἀλλαντίου. Μέρ. Α. σελ. 122-152). Ἔκτοτε ἔχομεν πηγὰς μαρτυρίας περὶ τῆς ἑορτῆς.

Ὁ Κοραῆς συμπεραίνει ὅτι ἐπὶ Σαλὰχ - Ἐδ - Δὶν παραλαβόντες τὰ προσκυνήματα παρελάβομεν καὶ τὴν προσοδοφόρον ἑορτὴν εἰσαχθεῖσαν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπὸ τὸ Poitiers. Ὅταν δὲ ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Πάπα Γρηγορίου ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ἡμερολογίου (1582) καὶ τὸ Πάσχα τῶν Ὀρθοδόξων δὲν συνέπιπτε πλέον μετὰ τοῦ λατινικοῦ Πάσχα, τότε οἱ Λατῖνοι διετείνοντο ὅτι τὸ ἅγιον φῶς ὅταν τὸ ἐτέλουν ἐκεῖνοι ἦτο ἀληθινὰ οὐρανοπετές, ἀλλ' ἡμεῖς ἑορτάζοντες ἡμέραν διάφορον ἀπὸ τὴν θεσπισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ἁγ. Πατρὸς ἀνάπτομεν «φῶς ψευδές». Ἀλλ' ὁ θρησκόληπτος Χριστόφορος ὁ Ἄγγελος («Ἐγχειρίδιον κλπ.» σελ. 818) διαμαρτύρεται λέγων: «Γίνεται δὲ τὸ θαῦμα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ Παλαιοῦ Πάσχατος καὶ οὐδαμῶς κατὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ νέου Πάσχατος». Ἐδοκίμασαν οἱ Ἕλληνες ποτέ, ἀπὸ τοῦ νῦν εἴκοσι ἔτη πρότερον ποιῆσαι τὸ Πάσχα κατὰ τὸν νέον ἀριθμόν, ἀλλ' οὐδαμῶς ἐξήρχοντο τὰ νεκρὰ σώματα κατὰ τὸν νέον ἀριθμόν· καὶ ἄλλως τὸ ἅγιον φῶς οὐκ ἦλθε κατὰ τὸν νέον ἀριθμόν, ὡς ἔθος ἐστὶν ἔρχεσθαι κατ' ἔτος ἐπὶ τοῦ ἁγίου τάφου τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν παλαιὸν ἀριθμὸν τοῦ Πάσχατος. Τότε οἱ Ἕλληνες περιέμειναν ἕως τοῦ παλαιοῦ ἀριθμοῦ τοῦ Πάσχατος καὶ ἦλθε τὸ ἅγιον φῶς, καὶ ἡ γῆ ἀνέδωκε καὶ ἔκβαλε τὰ νεκρὰ σώματα ὡς εἴωθε κατ' ἔτος. Καὶ τότε οἱ Ἕλληνες ἐποίησαν τὸ Πάσχα λέγοντες «ἰδοὺ ὁ Θεὸς δείκνυσιν ἡμῖν τὸ ἀληθινὸν Πάσχα καὶ οὐ μέλλει ἡμῖν περὶ σοφίας ἀνθρώπων». Ἡ εἰρωνεία εἶναι ἀρκετὰ δηκτική, διότι οἱ Λατῖνοι συχνὰ μᾶς κατηγοροῦσι διὰ τὴν τελετὴν αὐτὴν τοῦ Ἁγίου Φωτός. Εἶναι δώρημα τῶν Σταυροφοριῶν. Νομίζομεν ὅμως ὅτι οἱ κληρικοί μας εἶχον ἠθικὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνεργήσουν μετὰ εὐθαρσοῦς χρηστότητος, ὥστε ἡ ἑορτὴ νὰ διατηρηθῇ μέν, ἀλλὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν θεοκαπηλικόν της χαρακτῆρα. Γ. Λ. Α.

Ἁγιόξυλο τὸ ἄλλως λεγόμενον *τιμιόξυλο*· τὸ ξύλον τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ Κυρίου, ἐξ οὗ κατεσκευάζοντο περιάμματα πολύτιμα· διότι ὑπάρχει ἡ πίστις ὅτι ὁ φέρων αὐτὸ εἶναι ἄτρωτος καὶ παντὸς κακοῦ ἀνεπηρέαστος. Ἐπίσης ὑπάρχει ἡ πίστις ὅτι τιθέμενον τὸ περίαμμα τοῦτο ἐντὸς φυράματος ἄνευ προζύμης ζυμοῖ αὐτὸ (δηλ. τὸ *ἀνεβάζει* ὅπως λέγεται λαϊκά).

Ἁγιοπατέρας, ὁ καὶ **Παπουλάκης** καλούμενος· ἀγύρτης μυστηριώδης ἐξ Ἰθάκης ὅστις ἐνεφανίσθη εἰς τὰ Τριπόταμα τῆς Ἠλείας, κατὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Ἰμπραὴμ ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ Φραντζῆς ὅστις δεινῶς καταφέρεται ἐναντίον του, τὸν ὀνομάζει Ἀγυιοπατέραν καὶ τὸν ἀποκαλεῖ ἀνίερον ἐκμεταλλευτὴν τῶν δεινῶν τῆς ἐποχῆς περιστάσεων, ψευδοκαλόγηρον δὲ θησαυρίσαντα ἀπὸ τ' ἀναθήματα τῶν εὐλαβῶν προσκυνητῶν τοὺς ὁποίους κατώρθωνε νὰ ἐξαπατᾷ μὲ παντοῖα τεχνάσματα. Οὐδὲν θετικὸν ἐγνώσθη ποτὲ περὶ αὐτοῦ, ἂν καὶ πολλοὶ ἐλέχθησαν θρῦλοι, ἀναζητηθείσης τῆς καταγωγῆς καὶ τῆς προτέρας σταδιοδρομίας του. Μόνον μετὰ τὸν βίαιον θάνατόν του διεπιστώθη ὅτι κατήγετο ἐξ Ἰθάκης. Ἀλλ' ὅσοι τὸν ἐγνώριζαν ἐκεῖθεν, τόσον τὸν ἐσέβοντο, ὥστε οὐδεμίαν πληροφορίαν ἔστεργον νὰ δόσουν περὶ αὐτοῦ, πιστεύοντες ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀναστηθέντος Ἁγίου τῶν παλαιῶν χρόνων. Αἱ διασωθεῖσαι ἀσφαλεῖς πληροφορίαι τὸν παριστῶσι μικρόσωμον, ψαρὸν τὰς τρίχας, μελαψὸν τὴν χροιὰν καὶ ἐπιβαλλόμενον διά τε τοῦ ὀξυτάτου βλέμματος καὶ διὰ τῆς θεοπνεύστου γλώσσης. Προφανὲς εἶναι ὅτι ὁ Ἁγιοπατέρας εἶχε παίδευσιν καὶ δὲν ἦτο ἀγροῖκος, ὅπως παριστάνεται. Ὁ τρόπος τῆς ἐργασίας του καὶ ἡ προσοχὴ τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσεν εἰς τὸν Ἰμπραὴμ ὥστε νὰ ζητήσῃ τὴν ἐξόντωσίν του, μολονότι ἐκήρυσσε τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν Χριστιανῶν, ἀποδεικνύουν ἄνθρωπον τοῦ ὁποίου σκοπὸς δὲν ἦτο ἡ ἁπλῆ χρηματολογία, καὶ ἐν γένει ἐκμετάλλευσις τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τῶν δεινῶν περιστάσεων, ἀλλ' ἑτέρα τις ἰδεολογία ἥτις διαφυγοῦσα τὴν προσοχὴν καὶ ἀποτόμως διακοπεῖσα, παρέμεινεν ἄγνωστος.

Ὁπωσδήποτε ὁ Ἁγιοπατέρας ἐνεφανίσθη εἰς τὰ Τριπόταμα περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1825, ἢ πιθανώτερον περὶ τὰ τέλη τοῦ 1824, ἐγκατασταθεὶς δὲ εἰς παράμερον σπήλαιον ἤρχισε νὰ κηρύσσῃ τὴν ἐξ ὕψους παρηγορίαν εἰς τοὺς χειμαζομένους Πελοποννησίους. Εἰς τὸ ἔργον του τὸν ἐβοήθει ὑπηρετοῦσα νεαρὰ καλογραῖα, ἀνώνυμος καὶ αὐτὴ παραμείνασα, τὴν ὁποίαν τὰ προσερχόμενα πλήθη ὠνόμαζον παραδόξως *Ἁγιοπατέρισσαν* ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ των νὰ τὴν ὀνομάσουν διαφορετικά. Ἡ φήμη του ταχέως ἔφθασεν εἰς τὰ πέρατα τῆς χερσοννήσου, ἀθρόα δὲ τὰ πλήθη προσήρχοντο κομίζοντα πλούσια δῶρα καὶ ἄλλα ἀναθήματα διὰ νὰ κατηχηθοῦν ἀπὸ τὸν παράδοξον ἐκεῖνον ἄνθρωπον, ὅστις, μεταξὺ ἄλλων, λέγεται ὅτι ἐπροφήτευε καὶ ὑπεδείκνυε τὸν ἀνάλογον εἰς τὸν καθένα τρόπον διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τοῦ Ἰμπραήμ. Δὲν ἔσπευδαν δὲ μόνον ἄνθρωποι ἀμαθεῖς καὶ εὐκολόπιστοι, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν σπουδαίων τῆς ἐποχῆς, εἴτε ἀπ' εὐθείας, εἴτε καὶ δι' ἀντιπροσώπων καταθετόντων εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἁγιοπατέρα τὰ ἀναθήματα, μὲ τὴν παράκλησιν νὰ λάβουν τὸν ἐλπιζόμενον χρησμόν.

Τοιουτοτρόπως περὶ τὰ τέλη τοῦ 1825 ἡ συρροὴ ἦτο τόσον μεγάλη καὶ τὰ προσφερόμενα χρήματα τόσον πολλά, ὥστε μὲ ἀστραπιαίαν ταχύτητα ἤρχισεν ἀνεγειρόμενον Μοναστήριον παρὰ τὰ Τριπόταμα, εἰς θέσιν πολεμικῶς ἀσφαλῆ καὶ καλῶς ἐκπληροῦσαν τὴν ἀπωτέραν ἀποστολήν, διὰ τὴν ὁποίαν φαίνεται ὅτι προωρίζοντο τὰ ἰσχυρότατα τείχη του. Ἔκτοτε καὶ ὁ Ἁγιοπατέρας, μὴ προλαμβάνων νὰ ἀπαντᾷ εἰς τὰ τόσα ὑποβαλλόμενα ἐρωτήματα, ἀπεφάσισε νὰ μένῃ ἀθέατος, καὶ ἀναβάλλων τὰς ἀπαντήσεις τὰς προσωπικὰς περιωρίζετο νὰ ἐκδίδῃ πραγματικὰ θέσφατα, στρεφόμενα περὶ τὴν ἀνάγκην τῆς γενικῆς νηστείας καὶ μετανοίας, περὶ τὸν ἀπαραίτητον γενικὸν ἀφοπλισμὸν τῶν Χριστιανῶν, ἐκήρυσσε δὲ καὶ περὶ τῆς παρασκευῆς διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ὥριζεν αὐτὸς ἡμέραν πρὸς τελείαν ἐξόντωσιν τοῦ Ἰμπραήμ.

Πράγματι τὰ κηρύγματά του, καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1826 ἔσχον διπλᾶ τ' ἀποτελέσματα. Διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν κατελήφθησαν ὑπὸ μοναδικῆς θρησκοληψίας οἱ Πελοποννήσιοι, ἀποφεύγοντες τοὺς κρεωφαγοῦντας, ὡς ἀφωρισμένους ἀπὸ τὸν Ἁγιοπατέραν, ἀφ' ἑτέρου δέ, εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἀφοπλισμοῦ των, προσήρχοντο καὶ παρέδιδον εἰς αὐτὸν πλήθη πολυτίμων καὶ ἄλλων ὅπλων τῶν ὁποίων μείζονα, φυσικῶς, ἀνάγκην θὰ εἶχεν ἡ πατρὶς κατὰ τοὺς δεινοὺς ἐκείνους χρόνους, ἐὰν παρέμενον εἰς χεῖρας τῶν Ἀγωνιστῶν. Ταυτοχρόνως, ὡς διὰ μαγείας, εἰς τὴν Δυτικὴν Πελοπόννησον ἔπαυσεν ἡ ζωοκλοπή, ἡ λῃστεία, ἡ ἀπληστία καὶ αἱ μεταξὺ χωρίων ἔριδες, ὅλοι δ' ἐλογίζοντο ἀδελφοί, καὶ ὀμνύοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Παπουλάκη ἢ Ἁγιοπατέρα, ἐπίστευον ὅτι ἄλυτος παρέμενεν ὁ φρικτὸς οὗτος ὅρκος.

Ἐν τούτοις περὶ τὰ τέλη Αὐγούστου 1826 ὁ Ἁγιοπατέρας ἤρχισε νὰ προφητεύῃ ὅτι ἤγγικεν ἡ καταστροφὴ τοῦ Ἰμπραήμ, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ὑφισταμένου τὴν δεινὴν εἰς Μάνην ἀποτυχίαν. Τὴν δὲ 17 Σεπτεμβρίου ὁ Αἰγύπτιος ἐξεστράτευσε πρὸς τὴν Τριφυλίαν καὶ τὴν Ἠλείαν λαφυραγωγῶν καὶ πυρπολῶν τὰς ἔτι ἀσυλήτους κώμας τῶν ἐπαρχιῶν ἐκείνων. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐτελεῖτο ἡ πανήγυρις τῆς Ἁγίας Εὐφροσύνης ὁ Ἰμπραὴμ ἔφθασεν εἰς τὰ Τριπόταμα, ὅπου πλεῖστοι ἱερεῖς καὶ ἄλλοι ἀγωνισταὶ εἶχαν συρρεύσει πέριξ τοῦ Ἁγιοπατέρα ζητοῦντες συμβουλὴν περὶ τοῦ πρακτέου. Ἡ συρροὴ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ἐπροκάλεσε τὴν προσοχὴν τοῦ Ἰμπραήμ, ὅστις πληροφορηθεὶς τὰ καθέκαστα, ἀπέστειλε σῶμα Δελήδων νὰ λαφυραγωγήσουν τὴν Μονήν. Οἱ ἐν αὐτῇ μικρὰν ἀντίστασιν ἀντέταξαν, οὕτω δὲ εἰσβαλόντες μετά τινα ὥραν οἱ Αἰγύπτιοι ἱππεῖς, τὸν μὲν

Digitized by Google

Ἁγιοπατέραν ἔσφαξαν, τοὺς δὲ ἱερεῖς καὶ τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους, ἀναγκάσαντες νὰ μαρτυρήσουν τοὺς κρυψῶνας τῶν περιλαλήτων ἤδη θησαυρῶν τοῦ προφήτου, κατόπιν ἐκρέμασαν καὶ ἐσούβλισαν, καθ' ὃν χρόνον ἀπῆγον εἰς αἰχμαλωσίαν τὴν Ἁγιοπατέρισσαν καὶ ὅσα γυναικόπαιδα εὑρίσκοντο ἐν τῇ Μονῇ. Τὸ ἑσπέρας, ἀφοῦ ἀνεστάτωσαν τὰ πάντα, ἀνέσυραν δ' ἐκ τῶν ὑπογείων πλῆθος κιβωτίων γεμόντων χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα, ὡς καὶ πολύτιμα ἀντικείμενα, ὅπλα πλούσια καὶ τὴν ἄλλην σωρείαν τῶν συσσωρευμένων θησαυρῶν, οἱ Δελῆδες ἔθεσαν τὸ πῦρ εἰς τὸν Ναὸν καὶ τὸ Μοναστήριον καὶ τ' ἀφῆκαν ἠρειπωμένα.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ, ποίαν ἐπίδρασιν εἶχεν ἐπὶ τῶν πνευμάτων ἐν γένει ὁ Ἁγιοπατέρας, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμεν τὸ βεβαιούμενον ὑπὸ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου Φραντζῆ: «Κοντὰ εἰς τὰς ἄλλας προφορικὰς ἀπαγορεύσεις τὰς ὁποίας ἔκαμνεν, ἀπέστειλε καὶ εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἤλιδος καὶ τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν, ἔγγραφα ἀφοριστικά, ἀφορίζων φρικτὰ ὅλους ἐκείνους ὅσοι ἤθελον κρεωφαγήσει· ἑνὸς τοιούτου ἀφοριστικοῦ ἀναγνωσθέντος εἰς τὸν ἐν Γαστούνῃ Ναὸν τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου (15 Αὐγούστου τοῦ 1825) ἐξεταράχθησαν ἅπασαι αἱ πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἀρχαί, ἀλλὰ τὶ ἠδύνατο νὰ πράξῃ ὁ ἔπαρχος ἢ ὁ ὁπλαρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας ὡς πρὸς τὴν πρόληψιν τοῦ λαοῦ. Ὑπέφερον δὲ καὶ οὗτοι ἅπαντες καὶ δὲν κατέλυον κρέας δι' ἱκανὰς ἡμέρας, καθότι ἄλλως ἤθελον ὑποβλέπεσθαι παρὰ τῶν χύδην λαῶν, ὡς ἀπὸ τὸν Παπουλάκην ἀφωρισμένοι. Ἀπηγόρευε δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ νὰ μὴ πλησιάζωσιν οὔτε νὰ συγκοιμῶνται οἱ ἄνδρες μὲ τὰς νομίμους συζύγους των, καὶ ἄλλα πολλὰ μεστὰ ἀηδίας».

Μεταγενέστεραι πληροφορίαι, συλλεγεῖσαι διὰ τὸν Ἁγιοπατέραν μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς Σμύρνης, βεβαιοῦν ὅτι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὑπῆρξεν ὁ Παπουλάκος τῶν Πατρῶν, ὅστις ἐνεφανίσθη ἐπαιτῶν διὰ τὴν ἀνέγερσιν Μοναστηρίου περὶ τῷ 1817, ἀπεδιώχθη δὲ ὡς ἀγύρτης καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Βοστίτσαν (Αἴγιον). Κατὰ τὸν Γ. Παπανδρέου μάλιστα, πρὶν ἐμφανισθῇ εἰς τὰ Τριπόταμα, ἤρχισε τὸ παράδοξον κήρυγμά του εἰς τὰ Σελὰ τῶν Πατρῶν καὶ εἰς τὸ Διακοφτόν, ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος, καὶ ἐμόναζεν εἰς τὸν ναΐσκον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου μετὰ δύο γυναικῶν, ὧν ἡ ἑτέρα ὠνομάζετο Χρυσαυγή. Προφανὲς εἶναι ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ὄνομα τῆς Ἁγιοπατέρισσας, διότι εἰς τὰ Τριπόταμα μία καὶ μόνη καλογραῖα ἐνεφανίσθη, ἐκεῖ δὲ παρέμεινεν ἀνώνυμος ὅπως ἀνώνυμος ἦτο καὶ ἡ μετὰ τῆς Χρυσαυγῆς μονάζουσα εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην. Ἄλλην ἐμφάνισιν ὁ Ἁγιοπατέρας ἔκαμεν εἰς τὰς Λαπάτας, εἰς τὸ Καρδαρίτσι τῆς Γόρτυνος καὶ εἰς τὸ Λεχοῦρι, κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ὅπου καὶ ἀνήγειρεν ἐξωκκλήσιον εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις μοναστηρίου. Δαρεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν Λεχουριτῶν διότι ἀνεστάτωνε τὰς οἰκογενείας καὶ ἔσπειρε ζιζάνια μεταξὺ τῶν συζύγων, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ κατέφυγεν εἰς τὰ Τριπόταμα μετὰ μιᾶς ἐκ τῶν γυναικῶν, ὅπου καὶ μετὰ διετίαν ἐφονεύθη.

Εἰς τὰς πληροφορίας ταύτας δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ ἄλλοι γέροντες εἰς πλεῖστα μέρη ἐνεφανίσθησαν, τὰ αὐτὰ μετερχόμενοι λόγῳ τῶν δεινῶν περιστάσεων. Ἐκ τούτου ἱκανὴ σύγχυσις ἐπῆλθεν ὅσον ἀφορᾷ τὴν ταυτότητα τῶν διαφόρων Παπουλάκων, εἶναι δὲ πιθανώτατον ὅτι πρόκειται περὶ διαφόρων προσώπων, τὰ ὁποῖα ἡ παράδοσις ἥνωσεν εἰς τὸ αὐτό, λόγῳ ὁμοιότητος τῶν συνθηκῶν ὑφ' ἃς ἔζησαν, ἀκολουθούμενοι πάντοτε ἀπὸ γυναῖκας ὑπηρετούσας αὐτούς. Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

Ἁγιοπατέρισσα. Νεαρὰ καλογραῖα, ἀγνώστου καταγωγῆς καὶ ἀνώνυμος παραμείνασα, ἐπονομασθεῖσα δὲ οὕτως ἀπὸ τοὺς θρησκολήπτους Πελοποννησίους, διότι, ἀκολουθοῦσα τὸν περίφημον *Ἁγιοπατέραν* ἢ *Παπουλάκην*, ἐνεφανίσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὰ Τριπόταμα τῆς Ἠλείας περὶ τὸ 1825, τὸν ὑπηρέτησε καθ' ὅλην τὴν παράδοξον σταδιοδρομίαν του, καὶ διὰ τῶν προσπαθειῶν της εἰργάσθη εἰς ἐξάπλωσιν τῆς φήμης του. Αἰχμαλωτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Δελήδων τοῦ Ἰμπραὴμ τὴν 25 Σεπτεμβρίου 1826, καθ' ἣν ἐσφάγη παρ' αὐτῶν ὁ Ἁγιοπατέρας ἢ Παπουλάκης, ἐπυρπολήθη δὲ ἡ νεόδμητος Μονή του, ἀπήχθη εἰς Μεθώνην. Ἐκεῖ, κατὰ βεβαίωσιν τοῦ Πρωτοσυγκέλλου Φραντζῆ, ἀκούσαντος τὰς περιπετείας της παρ' ἀξιοπίστων Χριστιανῶν, ὑπηρετούντων τότε παρὰ τῷ Αἰγυπτίῳ Ἀρχιστρατήγῳ, ἐπωλήθη «πρὸς περισσοτέραν καταισχύνην, διατάξαντος τοῦ Ἰμπραὴμ νὰ τὴν ἀγοράσθουν δέκα ὀκτὼ Ἄραβες, καταθεὶς ἕκαστος τὴν ἀναλογίαν του, ἔχοντες αὐτὴν καὶ οἱ 18 σύντροφοι, ὡς ἀργυρώνητον αὐτῶν αἰχμάλωτον».

Τοιούτου μαρτυρίου ἠξιώθη ἡ ταλαίπωρος Ἁγιοπατέρισσα ἀνθ' ὧν εἰργάσατο εἰς τὰ Τριπόταμα.

Ἁγιοπαυλίτης (Γρηγόριος). Ἀρχιμανδρίτης καὶ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς ἀκμάσας κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ 18ου αἰῶνος. Παρ' αὐτοῦ ἐξεδόθη τῷ 1770 ἐν Βενετίᾳ «Ὑμνολόγιον» περιέχον τὴν «Παρακλητικὴν ἀκολουθίαν εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν Σταυρόν», τοὺς «ΚΔ' Οἴκους πρὸς τὴν νοητὴν σκάλαν», ὡς καὶ ἄλλας τινὰς εὐχάς.

Ἁγιοπετρίτης Ἀντώνιος, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Καπετὰν-Ἀντωνάκης, ἐκ τῶν μᾶλλον ὀνομαστῶν Κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου. Ἐγεννήθη ἐν Κυνουρίᾳ περὶ τὰ 1750 καὶ ἐπὶ ἔτη συνέπραττε μετὰ τοῦ *Ζαχαριᾶ*. Κατὰ Κονδάκην ὑπῆρξε πρόγονος τῆς οἰκογενείας τῶν Βουγάδων. Ἀναφέρεται καὶ μετὰ τὸ 1800. Μολονότι ὅμως δὲν εἶναι γνωστὸς οὔτε ὁ τόπος οὔτε ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐφονεύθη κατὰ τὸν μεγάλον διωγμὸν τῶν Κλεφτῶν τῷ 1804. Γ. Δ. Κ.

Ἁγιοποίησις λέγεται ἡ ἀναγνώρισις ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας μετὰ θάνατον, καθόλου ἢ ἐν μέρει, τῶν πιστῶν, ὅσοι διεκρίθησαν διά τε τοῦ ἐξόχως ἐναρέτου βίου καὶ τοῦ ζήλου ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως. Ἡ ἁγιοποίησις εἶναι δύο εἰδῶν, εἴτε ἀναγνώρισις ἁγίων ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν, ἥτις δὲν ἰσχύει διὰ τὴν καθόλου ἐκκλησίαν (τοπικοὶ ἅγιοι, οἱ παρὰ τοῖς παπικοῖς beati), εἴτε ἀναγνώρισις ὑπὸ συμπάσης τῆς ἐκκλησίας, ὧν αἱ εἰκόνες ἀνατίθενται ἐπ' ἐκκλησίας καὶ κατ' οἶκον, ὧν τὰ λείψανα τιμῶνται ὑποχρεωτικῶς ὑπὸ παντὸς πιστοῦ μέλους τῆς ἐκκλησίας, καὶ ὧν τὴν βοήθειαν καὶ πρεσβείαν ὀφείλει νὰ ἐπικαλῆται οὗτος κατὰ τὰς ἑκάστοτε τοῦ βίου ἀνάγκας. Πλὴν τῶν ἑορτῶν τῶν καθιερωμένων εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν, εἰς τοὺς τοιούτους ἁγίους πανταχοῦ τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου ἀνεγείρονται καὶ ναοί. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς τοπικοὺς ἁγίους (beatos) ἡ παπικὴ ἐκκλησία καλεῖ τούτους sanctos.

Ἡ ἀνακήρυξίς τινος ὡς ἁγίου ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος δὲν ὑπέκειτο εἰς ὡρισμένας διατυπώσεις. Ὁπόταν τις διεκρίνετο ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ πίστει, καὶ δὴ καὶ ὡς μάρτυς ἀληθῆ μαρτυρικὸν θάνατον ὑποστάς, ἐπεβάλλετο εἰς τὴν συνείδησιν τῆς ἐκκλησίας. ἐπερχομένης βαθμηδὸν de facto τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ ὡς ἁγίου, εἴτε ἐν ταῖς ἐπὶ μέρους ἐκκλησιαστικαῖς παροικίαις, εἴτε ἐπεκτεινομένης εἰς τὸ ὅλον σῶμα τῆς ἐκκλησίας. Φαίνεται ὅμως ὁ κλῆρος καὶ ἰδίως οἱ ἑκασταχοῦ ἐπίσκοποι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἵτινες παρακολουθοῦντες καὶ βασανίζοντες τὴν περὶ τῶν ἁγίων τούτων μαρτυρίαν τῶν πιστῶν συνετέλουν τὰ μέγιστα καὶ εἰς τὴν εἰδικὴν αὐτῶν καθαγίασιν καὶ τιμήν, ἀναγνωριζομένων ὡς ἁγίων, δικαιουμένων εἰς ὅσα δικαιώματα ἀνωτέρω κατελέξαμεν. Μοναδικὸν εἶναι τὸ παράδειγμα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καθ' ὃ οἱ ἀνατολικοὶ ἀπετάθησαν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης ζητοῦντες τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς ἁγίου, ἕνεκα τοῦ πολέμου, ὃν διήγειραν κατὰ τῆς ἁγιοποιήσεως τοῦ ἱεροῦ ἀνδρὸς καὶ μετὰ θάνατον οἱ ἀμείλικτοι ἐχθροὶ αὐτοῦ. Ὁ θέλων νὰ σχηματίσῃ ἰδέαν τινὰ περὶ τῆς ἁγιοποιήσεως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ ὀφείλει νὰ ἀναγνώσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ ἱεροῦ Κυπριανοῦ, τοῦ Ἱερωνύμου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 10ου αἰῶνος ἡ παπικὴ ἐκκλησία καθώρισεν εἰδικὰς διατυπώσεις τῆς ἀνακηρύξεως τῶν ἁγίων, αἵτινες τοῦ χρόνου προϊόντος ἐσυστηματοποιήθησαν καὶ ἀνεπτύχθησαν, οὕτως ὥστε σήμερον ἐπιβάλλεται μακρὰ μελέτη καὶ ἐξακρίβωσις τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ ἁγίου ἐπὶ τῇ βάσει μαρτυριῶν εἰλικρινῶν καὶ ἀνεπιδέκτων ἀμφισβητήσεως, ἵνα ἀνακηρυχθῇ ἅγιος ἐν τῇ παπικῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐνῷ δὲ ἐν τῇ ἀναγνωρίσει τοπικοῦ ἁγίου (beatificatio) δὲν ἀπαιτεῖται ἡ συναίνεσις τοῦ πάπα, ἡ canonisatio, ἤτοι ἡ ἀνακήρυξις ἰδίως ἁγίου, εἶναι ἔργον τοῦ πάπα αὐτοῦ, προεξάρχοντος ἐπιβλητικῆς τελετῆς, εἰς ἣν μετέχουσι πάντες οἱ καρδινάλιοι, καὶ ἧς τὸ τυπικὸν εἶναι ἐξόχως συγκινητικόν. Τελευταία ἀναγνώρισις ἁγίων ἐν τῇ παπικῇ ἐκκλησίᾳ ἐγένετο τῷ 1920, ὁπότε ἀνεγνωρίσθησαν ὡς μάρτυρες οἱ ἐν Δαχομέῃ μαρτυρήσαντες.

Εἶναι ἀνάγκη ὅπως τὸ ἑλληνικὸν μαρτυρολόγιον τύχῃ ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας. Πολλοὶ τοπικοὶ ἅγιοι εἰσεχώρησαν εἰς γενικωτέραν χρῆσιν ἄνευ τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐκκλησίας, τινῶν δ' ἐξ αὐτῶν ἡ ἁγιοποίησις ὀφείλεται εἰς τοπικοὺς καθαρῶς λόγους (ἐπιδείξεις οἰκογενειακαί, κομματικοὶ καὶ φατριαστικοὶ λόγοι). Ἡ ὀρθόδοξος ρωσικὴ ἐκκλησία τῷ 1914 ἀνεκήρυξεν ὡς τοπικὸν αὐτῆς ἅγιον τὸν πατριάρχην Μόσχας Ἑρμογένην, μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπείας.

Τελευταίως ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία τῷ 1921 μετὰ πολλὰς ταλαντεύσεις ἀνεκήρυξεν ὡς ἅγιον τὸν κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν 1821 ἀπαγχονισθέντα οἰκουμενικὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε' ἐκ Δημητσάνης.

Ἁγιοπολίτης (Γεώργιος) ἱεροκῆρυξ καὶ πανηγυριστής, οὗτινος ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς ἄγνωστος, ἴσως περὶ τὰ τέλη τοῦ 13ου καὶ ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος, ἔγραψεν ἐγκώμιον εἰς τοὺς ἀγγέλους, ὅπερ εἶναι ἀνέκδοτον ἐν τῷ κώδικι Escorial. 511 saec. 13. Ἐπωνομάσθη δὲ Ἁγιοπολίτης, ἢ διότι ἤκμασεν ἐν Ἱερουσαλὴμ (ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει), ἢ διότι ἐν αὐτῇ ἐκάρη μοναχὸς ἢ ἔλαβεν ἱερατικόν τι ἀξίωμα.

«Ἁγιοπολίτης» κολοβή τις καὶ ὑπ' ἀνωνύμου συγγραφέως πραγματεία, περιέχουσα τὴν θεωρίαν καὶ πρᾶξιν τῆς βυζαντιακῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Συνεγράφη δὲ ἡ πραγματεία αὕτη κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα, καὶ δὴ κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ χρόνους, καὶ ὠνομάσθη Ἁγιοπολίτης ὡς περιέχουσα τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑμνολογίαν τῆς ἱεροσολυμιτικῆς ἐκκλησίας. Ὁ Φαβρίκιος θεωρεῖ Ἀνδρέαν τὸν Κρήτης ὡς συγγραφέα τοῦ Ἁγιοπολίτου, ὁ δὲ Γεώργιος Παπαδόπουλος Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν. Ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ Παπαδοπούλου εἶναι ἐσφαλμένη, διότι ὁ Δαμασκηνὸς συνέγραψεν ἴδιον θεωρητικὸν τῆς μουσικῆς, ὀνομαζόμενον «Κανόνιον». Ὁ Ἁγιοπολίτης ἐξεδόθη μετὰ σχολίων καὶ γαλλικῆς μεταφράσεως τῷ 1847 ἐν Notices et extraits des manuscrits de la Bibliothèque du roi T. XVI.

Ἀγιόρα (Ayora). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βαλεντίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 153 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης· κάτοικοι 5.000. Ἐργοστάσια ἐλαίου, σοκολάτας, ἐμπόριον οἴνου κτλ.

Ἁγιορείτης Συνέσιος μοναχὸς ἐκ Μυτιλήνης ὁρμώμενος, πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γνώστης τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς. Ἐμελούργησε Χερουβικὰ καὶ Κοινωνικά, διάφορα μαθήματα τοῦ Κρατηματαρίου καὶ Μαθηματαρίου, ἐν οἷς καὶ τὸ «Καὶ σὲ μεσίτριαν ἔχω πρὸς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν».

ἁγιοσμος ὁ. ὄνομα Ἡδυόσμου τοῦ Πιπερώδους (βλ. λέξιν).

ἅγιος, -α, -ον 1) ὁ εἰς τὸν Θεὸν καθιερωμένος: «πᾶν ἄρσεν τὸ τὴν μήτραν διανοῖγον, ἅγιον Θεῷ» (=καθιερωμένον εἰς τὸν Θ.): «*ἅγια* τὰ κόκκαλά του *κιἅγιο* τὸ χῶμα του». 2) ὁ τῷ Θεῷ εὐαρεστήσας, ὅσιος, ἱερός, ἁγνός, εὐαγής, σεπτός, σεμνός. 3) ὁ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρήσας, ὁ τὸν Χρ. ὁμολογήσας, ὁ ἐν Χριστῷ ἀποθανών: βλέπε Ἅγιοι. 4) τὰ *ἅγια* περνοῦν = ἡ μεγάλη εἴσοδος τοῦ λειτουργοῦ ἱερέως μετὰ τοῦ ἁγίου ἄρτου καὶ οἴνου, 6) οἱ ἅγιοι τόποι καὶ ἡ ἁγία γῆ = ἡ Ἱερουσαλήμ, ἡ Παλαιστίνη (βλ. ἅγιοι τόποι), 7) τὰ ἅγια χώματα ὅπου ἐπάτησεν ὁ Χριστός. Οἱ τουρκομερῖται *ἅγια χώματα* ἔλεγαν τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα. 7) *ἅγιος* κεῖται ἀντὶ τοῦ ἀρχιεπίσκοπος: ὁ *ἅγιος* Ἀθηνῶν, ὁ ἅγιος Θεσσαλονίκης κτλ.

Ἅγιος. Πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τοῦ Ξηροχωρίου τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Αἰδηψίων· κάτοικοι 1002. Ἀπέχει ἀπὸ Αἰδηψοῦ 1 ὥραν. Δημοτ. ἀρρένων πλῆρες. Δημοτ. θηλέων πλῆρες. Κεῖται ἀπέναντι τῶν λουτρῶν Αἰδηψοῦ εἰς τοὺς πρόποδας καὶ τὰ νῶτα βουνοῦ. Ἐκεῖ ἐξεδόθησαν αἱ πρῶται πολεμικαὶ προκηρύξεις τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, αἱ ὁποῖαι ἀπηυθύνοντο εἰς τοὺς Εὐβοεῖς.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει τὸ χωρίον *Βαρβάρα* (κ. 94), ἀπέχον ἀπὸ Αἰδηψοῦ 3.30' ὥρας. Παράγει δὲ σιτηρά, ἐλαίας, ἔλαιον, ὄσπρια, οἶνον μέλανα.

Ἅγιος Ἀβεντῖνος (Saint-Aventin). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Γαρούννα (Haute-Garonne) εἰς ὕψος 900 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Λατομεῖα. Ὡραία ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμαϊκοῦ, κτισθεῖσα ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Ἀβεντίνου, ὅστις ἐφονεύθη τὸν 8ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν Μαύρων.

Ἅγιος Ἁβοῦνδος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν ἐν Γαλλίᾳ αἱ κάτωθι πολίχναι: *Ἅγ. Ἁβοῦνδος* (Sanctus Habundus vetus, Saint-Haon-le-Vieux). Κοινότης τοῦ νομοῦ Λείγηρος, ἔχουσα 1,100 περίπου κατοίκους. *Ἅγ. Ἁβοῦνδος* (Sanctus Habundus castri, Saint-Haon-le-Chatel). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Λείγηρος. - 700 κάτ. *Ἅγ. Ἁβοῦνδος*. Κοινότης τοῦ νομοῦ Λείγηρος 1,566 κατ.

Ἅγιος Ἀγάθων (Saint Agathon). Μικρὰ πόλις κειμένη ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἀκτῶν τοῦ Βορρᾶ (Côtes-du-Nord) καὶ ἔχουσα 1,121 κατοίκους.

Ἅγιος Ἄγγελος (Sant' Angelo dei Lombardi). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀβελλίνου καὶ ἔχουσα 7,128 κατοίκους. Χυτήρια κωδώνων. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων.

Ἅγιος Ἄγγελος (Sant' Angelo Lodigiano). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μιλάνου καὶ ἔχουσα 9.500 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Δημητριακοὶ καρποί, τυριά, ἐργοστάσια μέτρων καὶ βαρῶν, μηχανουργεῖα, κτλ.

Ἅγιος Ἄγγελος (San Angelo). Πόλις τοῦ Τεξὰς (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς). Διεξάγει ἐμπόριον προϊόντων τῆς περιοχῆς καὶ ἐξάγει κυρίως ἀμνούς, κτήνη, μαλλίον καὶ βάμβακα. Κάτ. 10.000.

Ἅγιος Ἀγὶλ (Saint' Agil). Κώμη τῆς Γαλλίας κειμένη ἐν τῷ νομῷ Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (Loir-et-Cher) καὶ ἔχουσα ὡραῖον πύργον τοῦ 15 αἰῶνος.

Ἅγιος Ἀδελφὸς (San Fratello). Πόλις τῆς Ἰταλίας κειμένη ἐπὶ τῆς νήσου Σικελίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μεσσήνης καὶ οὐ μακρὰν τῆς Τυρρηννικῆς θαλάσσης (11.309 κατ.). Ἐμπόριον δερμάτων, οἴνων καὶ γεωργικῶν προϊόντων. Εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑπάρχει σπήλαιον μὲ πολυάριθμα ὀρυκτὰ ὀστᾶ προκατακλυσμιαίων ζῴων.

Ἅγιος Ἀθανάσιος· χωρίον τῆς νήσου Κερ-

Digitized by Google

κύρας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἰστωναίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 363. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀρκαδάδων 55′ τῆς ὥρας.

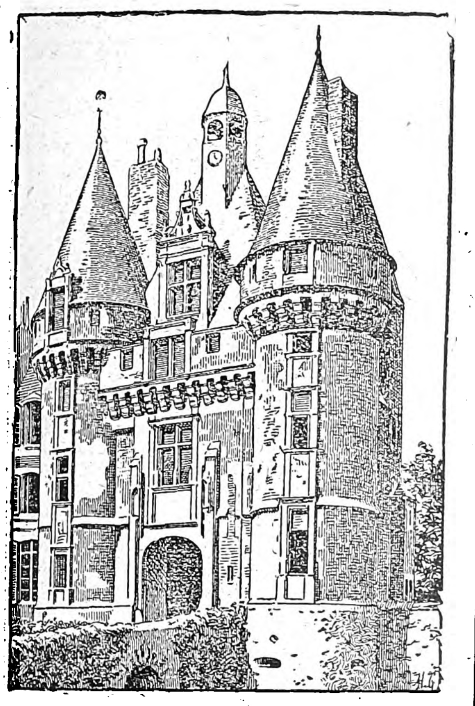

Ἅγιος Αγίλ. Ὁ περίφημος Πύργος.

Ἅγιος Ἀθανάσιος· χωρίον τῆς κοινότητος Ἄνω Γαράντζης τῆς Μεσσήνης τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας· κάτοικοι 249.

Ἅγιος Ἀθανάσιος· χωρίον τῆς κοινότητος Παλιούρας τῆς Χαλκίδος· κάτοικοι 183. Ἀπέχει ἀπὸ Καθενῶν 1.30′ ὥραν.

Ἅγιος Ἀθανάσιος· χωρίον τῆς κοινότητος Αἰγίου τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 152. Ἀπέχει ἀπὸ Αἰγίου 10′ τῆς ὥρας.

Ἅγιος Ἀθανάσιος· μονὴ τῆς κοινότητος Ἀγυιᾶς τοῦ Μαργαριτίου τοῦ νομοῦ Πρεβέζης· μοναχοὶ 15, μοναχαὶ 6.

Ἅγιος Ἀθανάσιος· συνοικισμὸς τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κάτοικοι 48.

Ἅγιος Ἀθανάσιος· Μοναί. 1) εἰς τὴν Φίλιαν τῶν Καλαβρύτων· κάτοικοι 34. 2) Εἰς τὴν Ζαγόριανην τῶν Ἰωαννίνων. 3) Εἰς τὴν Ὀμβριακὴν τοῦ Δομοκοῦ.

Ἅγιος Ἀθανάσιος· ἱστορικὴ θέσις τῆς Ἀρκαδίας τὴν ὁποίαν κατέλαβεν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης τὴν 27 Μαρτίου 1821, διὰ νὰ παρακωλύσῃ τὴν ἀθρόαν ἄνοδον τῶν Φαναριτῶν Τούρκων εἰς τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης. Τὰ ἐξημερώματα τῆς 28ης ἐφάνη ἡ μακρὰ πομπὴ τῶν Φαναριτῶν ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸν μάχιμον πληθυσμὸν καὶ τὰ γυναικόπαιδα μετὰ τῶν ἀποσκευῶν φορτωμένων εἰς πλήθη ὑποζυγίων, καταλαμβάνουσα δὲ διάστημα ἔχον μῆκος διώρου πορείας. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε ζητήσει ἐνισχύσεις, διὰ νὰ παραταχθῇ εἰς τὸ τόσον πλῆθος. Αὗται ὅμως, μὴ εἰδοποιηθεῖσαι ἐγκαίρως, μόλις τὴν ἐπομένην κατέφθασαν. Ἐκ τούτου ὀλίγοι ἀντετάχθησαν εἰς τοὺς Φαναρίτας Τούρκους, οἵτινες ἐπὶ μακρὰς ὥρας ἀγωνισθέντες ἐρρωμένως καὶ τραυματίσαντες τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Βοϊδῆν καὶ Δουράκον, φονεύσαντες δὲ δύο Λάκωνας, ἠνάγκασαν τὸν Κολοκοτρώνην ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὰ πλάγια τῆς τοποθεσίας, καθ' ὃν χρόνον ἡ μακρὰ πομπὴ προχωροῦσα διέφευγε τὸν κίνδυνον καὶ μετ' οὐ πολὺ ἠσφαλίζετο εἰς τὴν Καρύταιναν. Ἡ συμπλοκὴ ὅμως αὕτη εἰς τὰς διαφόρους παρὰ τὸν Ἀλφειὸν φάσεις ἠρίθμησε πολλὰ θύματα μεταξὺ τῶν Τούρκων, ἰδίως δὲ γυναικόπαιδα, πολλὰ τῶν ὁποίων πεσόντα εἰς τὸν ποταμόν, παρεσύρθησαν ὑπὸ τοῦ ὁρμητικοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ῥεύματος καὶ ἐπνίγησαν. Ἐλογίσθη ὅμως ἡ συμπλοκὴ τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου

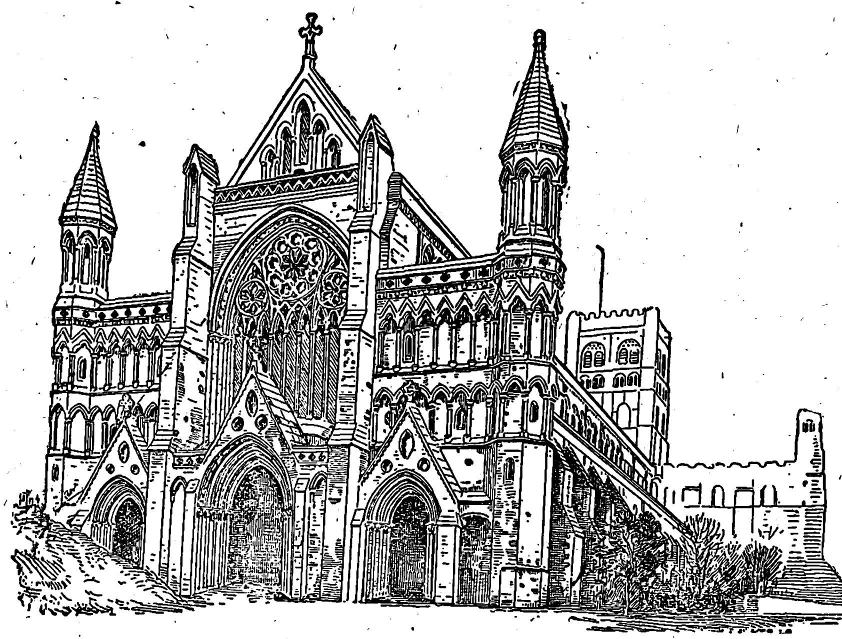

Ἅγιος Ἀλβανος. Ὁ καθεδρικὸς ναός.

ὡς μία σημαντικὴ νίκη, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ὑπὸ ἀπολέμων καὶ ἀόπλων σχεδὸν Ἑλλήνων διεξήχθη, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι εἰς μεγίστας ἀνησυχίας ἐνέβαλε τοὺς Τούρκους, ἀπὸ ταύτης κυρίως, ἐν Τριπόλει, ἀποθαρρυνθέντας, καθ' ὃν χρόνον ἐνεθάρρυνε τοὺς ἐπαναστάτας. Πράγματι οἱ συγκεντρωθέντες τὴν 29 καὶ 30 Μαρτίου εἰς πολιορκίαν τῆς Καρυταίνης, ἐξ' ὅλων τῶν γύρω ἐπαρχιῶν, ἀνῆλθον εἰς ἑξακισχιλίους περίπου.

Ἅγιος Αἰμιλιανὸς (κοινῶς Κὰβ Μιλιανός)· ἀκρωτήριον πρὸς νότον τῆς Ἑρμιονίδος τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.

Ἅγιος Αἰμιλιανὸς (Sanctus Emilianus, Saint-Émiland).Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος - Λείγηρος (Saône - et - Loire) καὶ ἔχουσα περὶ τοὺς 1000 κατοίκους. Ἐκκλησία ῥυθμοῦ ῥωμανικοῦ (style roman). Πύργος τοῦ 16ου - 18ου αἰῶνος (Château d'Epiry). Εἰς τὰ πέριξ τῆς κώμης ταύτης ἀνεκαλύφθησαν τὸν παρελθόντα αἰῶνα πολυάριθμοι ῥωμαϊκαὶ σαρκοφάγοι.

Ἅγιος Αἰμιλίων (Saint-Émilion). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης καὶ ἔχουσα 3,442 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. Χυτήριον κωδώνων. Ἐκτεταμένοι ἀμπελῶνες, οἵτινες καταλαμβάνουν ἐπιφάνειαν 2,000 ἐκταρίων καὶ ἐκτείνονται ἐπὶ πέντε κοινοτήτων. Ὁ ἐξ

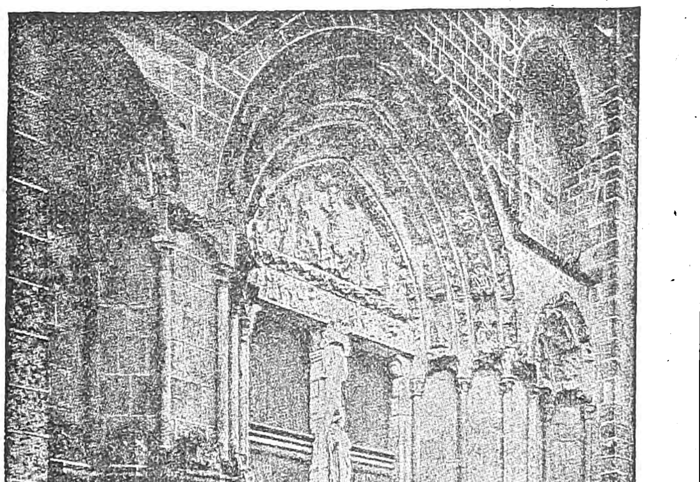

Ὁ πυλὼν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Αἰμιλίονος.

αὐτῶν παραγόμενος οἶνος θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν καλυτέρων τῆς Γαλλίας (Vin de Saint-Émilion).

Μέγα παρεκκλήσιον σκαμμένον μέσα εἰς τὸν βράχον καὶ φωτιζόμενον ὑπὸ τριῶν παραθύρων ῥυθμοῦ γοτθικοῦ. Ἡ πόλις ὀφείλει τὸ ὄνομά της εἴς τινα ἐρημίτην ὀνομαζόμενον Αἰμιλίονα, ὅστις, κατά τινα παράδοσιν, ἐτάφη ἐν τῷ παρεκκλησίῳ τούτῳ. Ἐκκλησία ἔχουσα Πυλῶνα γοτθικοῦ ῥυθμοῦ καὶ ὡραῖον κωδωνοστάσιον. Κάτωθεν τῆς πόλεως ὑπάρχουν ἀπέραντα τεχνητὰ σπήλαια, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε κατῳκοῦντο. Ἐρείπια μιᾶς φεουδαλικῆς πύλης, μιᾶς ἐκκλησίας τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ πολλὰ ἄλλα ἀξιόλογα ἱστορικὰ μνημεῖα.

Ἅγιος Ἄλβανος (Saint-Albans). Πόλις τῆς Ἀγγλίας, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Χέρτφορδ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βερλαίν. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ Λονδῖνον περὶ τὰ 25 χιλιόμετρα. 12,898 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ὡραῖος καθεδρικὸς ναός. Ἡ πόλις ἕλκει τὸ ὄνομά της ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἄλβανον, τὸν πρῶτον χριστιανὸν μάρτυρα τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ ἱδρύθη τῷ 948.

Ἅγιος Ἄλβανος (Saint-Albans). Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βερμόντης. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς κομητείας Φραγκλίνου, εὐχάριστος πρὸς διαμονὴν διὰ τὰς φυσικάς της καλλονάς. 6,381 κάτοικοι.

Ἅγιος Ἀμάνδος (Saint-Amand-lez-Puers). Πολίχνη τοῦ Βελγίου, εἰς ἀπόστασιν 29 χιλιομ. ἀπὸ τῆς Ἀμβέρσας. 3.500 κάτ. Ἐμποροπανηγύρεις: Τὴν πρώτην Τρίτην, ἥτις ἕπεται τῆς δευτέρας Κυριακῆς ἑκάστου Σεπτεμβρίου καὶ τὴν Τρίτην τῶν Ἀπόκρεω.

Ἅγιος Ἀμάρο (Santo Amaro). Πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Βαχίας καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ρίο Σέγκι. 25.000 κάτ. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Βαχίας εἰς Ἰακὸν σιδηροδρόμου. Ὁ ποτάμιος λιμὴν αὐτῆς ἔχει μεγάλην κίνησιν. Ἐξαγωγὴ ζακχάρεως, καπνῶν, δημητριακῶν καρπῶν κ.τ.λ. Γεωργικὸν Ἰνστιτοῦτον.

Ἅγιος Ἀμβρόσιος (Sant' Ambrogio Olou). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κώμου (Como). Κάτ. 1.180.

Ἅγιος Ἀμβρόσιος (Sant' Ambrogio di Valpolicella). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βερόνας καὶ ἔχουσα 6.337 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Βερόνας εἰς Καπρίνο σιδηροδρόμου. Μεγάλα λατομεῖα μαρμάρου εἰς τὰ πέριξ, παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων.

Ἅγιος Ἀλέξιος· μετόχιον τῆς ἐν Καλαβρύτοις ἱστορικῆς μονῆς τῆς ἁγίας Λαύρας, κείμενον πρὸς βορρᾶν τῶν Πατρῶν καὶ συνεχόμενον σχεδὸν μετ' αὐτῶν.

Ἅγιος Ἀμπέλιος (Ampeglio). Ἀκρωτήριον τῆς Ἰταλίας, κείμενον ὀλίγα μίλια νοτίως τῆς πόλεως Σὰν Ρέμο καὶ παρὰ τὴν κώμην Βορδιγιέραν.

Ἅγιος Ἀνδρέας· χωρίον τῆς Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Βραστῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 1256. Ἀπέχει ἀπὸ Ἄστρους ὥρας 2. Παράγει ἔλαιον, δημητριακά, ὄσπρια, ἔχει δὲ καὶ τέσσαρα ἐλαιοτριβεῖα, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἀτμοκίνητον.

Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ *Ὀρθοκωστᾶς* (κ. 4).

Ἅγιος Ἀνδρέας· χωρίον τῆς κοινότητος Λογγᾶς τῆς Πυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας· κάτοικοι 226. Ἀπέχει ἀπὸ Λογγᾶς 15′ τῆς ὥρας.

Ἅγιος Ἀνδρέας· χωρίον τῆς κοινότητος Πτέρης τῆς Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 156.

Digitized by Google

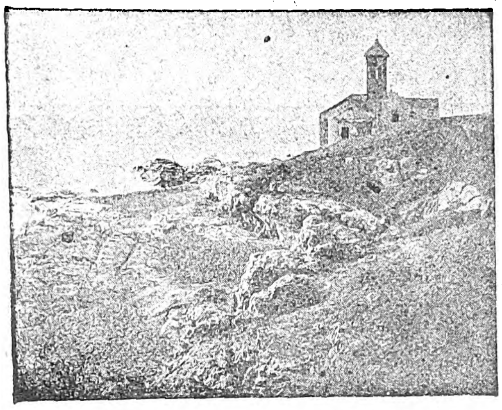

Τὸ ἀκρωτήριον Ἅγιος Ἀμπέλιος.

Ἅγιος Ἀνδρέας· χωρίον τῆς κοινότητος Ἄνω Βαρσαμονέρου τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 105.

Ἅγιος Ἀνδρέας· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Εὐρυτανίας, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Καρπενησίου· κάτοικοι 104. Ἀπέχει ἀπὸ Καρπενησίου 1.45′ ὥρας.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Μιάρα (κατ. 68).

Ἅγιος Ἀνδρέας· ἐξοχικὴ παραλία τῆς Ἀττικῆς ὠνομασμένη τοιουτοτρόπως ἀπὸ ὁμώνυμον ἐκεῖ μικρὰν ἐκκλησίαν, ἄνευ ἐνδιαφέροντος. Εἰς τὸ μέρος αὐτὸ εὑρίσκετο πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὸ λωβοκομεῖον καὶ ἤδη μετεμορφώθη εἰς ὡραίαν παραλιακὴν ἐξοχὴν (Κυανῆ Ἀκτὴ) μὲ ξενοδοχεῖα, μικρὰς κομψὰς ἐπαύλεις, αἵτινες ἐνοικιάζονται ὡς θεριναὶ διαμοναί, καὶ μὲ τακτικὴν δι' αὐτοκινήτων συγκοινωνίαν. Εὑρίσκεται μετὰ τὸ 28ον χιλιόμετρον τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἀθηνῶν—Μαραθῶνος, ἐκ τῆς ὁποίας φέρει πρὸς αὐτὸν διακλάδωσίς τις πρὸς τὰ δεξιά.

Ἅγιος Ἀνδρέας· μονὴ παρὰ τὰ Περατάτα τῆς Κεφαλληνίας· κάτοικοι 19· καὶ ἑτέρα ἐν Ἀρτάκῃ (βλ. Ἁγιαντριάς).

Ἅγιος Ἀνδρέας (St.-Andrews). Πόλις τῆς Σκωτίας, ἐν τῇ κομιτείᾳ Φαϊφσάϊρ (Fifeshire) καὶ εἰς ἀπόστασιν 704 χιλιομ. ἀπὸ τὸ Λονδῖνον. Κεῖται ἐπὶ ὁμωνύμου κόλπου καὶ ἀπέχει περὶ τὰ 15 χμ. ἀπὸ τὸ Ντάντυ (Dundee). Ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ χύνεται ὁ ποταμὸς Ἔδεν εἰς τὴν θάλασσαν. Ἄξια πρὸς ἐπίσκεψιν εἶναι τὰ ἐρείπια ἑνὸς παλαιοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ καὶ τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου. Ὁ ἐν λόγῳ ναὸς εὑρίσκετο ἄλλοτε ἐν ἀνθηρᾷ καταστάσει, ἀλλὰ κατεστράφη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων.

Ἡ πόλις ἔχει πανεπιστήμιον καὶ πολλὰ κολλέγια.

Λέγεται ὅτι ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας ὀφείλει τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἐγκατεστάθη ἐν τῇ περιοχῇ αὐτοῦ ὁ Ἅγιος Ρήγουλος φέρων τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἀποστόλου.

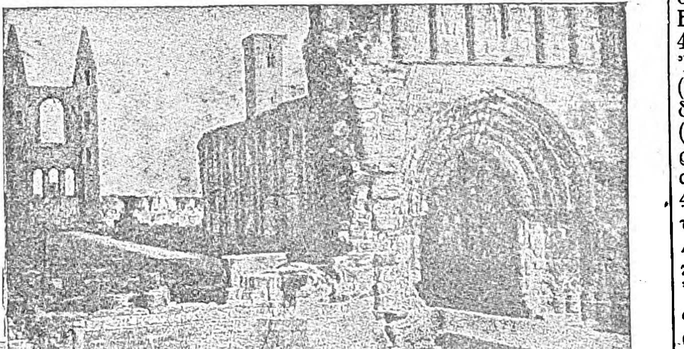

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τῆς Σκωτίας καὶ ἄνω τὰ ἐρείπια τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ.

Ἅγιος Ἀνδρέας (San Andres de Providencia). Κώμη τῆς Κολομβίας (Νοτ. Ἀμερική), κειμένη ἐν τῷ νομῷ Βολιβὰρ καὶ ἔχουσα 3000 περίπου κατοίκους. Πετρελαιοφόροι πηγαί, ἐξαγωγὴ «γουάνο» (περιττώματα πτηνῶν χρησιμεύοντα ὡς λιπάσματα).

Ἅγιος Ἀνδρέας (Sankt-Andreasberg-im-Harz). Κώμη τῆς Γερμανίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀννοβέρου καὶ ἔχουσα 4.000 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἅγιος Ἀνδρέας (Saint-André). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας: 1) *Ἅγιος Ἀνδρέας* (Saint-André-les Troyes). Ἐν τῷ νομῷ Ὢβ (Aube). 1.165 κάτ. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος. 2) *Ἁγ. Ἀνδρέας*. Ἐν τῷ νομῷ Θαλασσίων Ἄλπεων (Alpes-Maritimes) καὶ παρὰ τὴν Νίκαιαν. 651 κάτ. 3) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-la-Feuillade). Ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρών. 1.416 κάτ. 4) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-les-Combes). Ἐν τῷ νομῷ Σαράντ. 268 κάτ. 5) *Ἁγ. Ἀνδρέας*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Γαρούννα· 474 κάτ. 6) *Ἁγ. Ἀνδρέας*. Ἐν τῷ νομῷ Ζὲρς (Gers)· 166 κάτ. 7) *Ἁγ. Ἀνδρέας*. Ἐν τῷ νομῷ Μεύσης (Meuse)· 170 κάτ. 8) *Ἁγ. Ἀνδρέας*. (Saint-André-lès-Lille). Ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ καὶ παρὰ τὴν Λίλλην· 2770 κάτ. 9) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Sorède). Ἐν τῷ νομῷ Ἀνατολικῶν Πυρηναίων· 843 κάτ. 10) *Ἁγ. Ἀνδρέας*. Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας· 1.000 κάτ. 11) *Ἅγιος Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Rumilly). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Σαβοΐας· 263 κάτ. Θειοῦχα μεταλλικὰ ὕδατα. 12) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Boëge). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Σαβοΐας· 657 κάτ. 13) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint André-d'Alban). Ἐν τῷ νομῷ Τάρν. 500 κάτ. 14) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-en-Terre-Pleine). Ἐν τῷ νομῷ Ὑόννης· 400 κάτ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. 15) *Ἅγιος Ἀνδρέας* (Saint-André-Capcèze). Ἐν τῷ νομῷ Λοζὲρ (Lozère)· 300 κάτοικοι. 16) *Ἅγιος Ἀνδρέας* (Saint-André-d'Alas.) Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης· 760 κάτ. 17) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-d'Apchon). Ἐν τῷ νομῷ Λείγηρος· 1.167 κάτ. 18) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Bâgé). Ἐν τῷ νομῷ Αἴν· 200 κάτ. Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος. 19) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Bohon). Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης· 611 κάτ. 20) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Briouze). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν· 408 κάτ. 21) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Buèges). Ἐν τῷ νομῷ Ἐρὼ (Hérault) καὶ παρὰ τὸ Μονπελλιέ· 109 κάτ. 22) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Chalençon). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος· 1.056 κάτ. 23) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Corcy)· Ἐν τῷ νομῷ Αἴν· 710 κάτ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Δύο πύργοι ἀγαγόμενοι εἰς τὸν 14ον καὶ 15ον αἰῶνα. 24) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Cruzières). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδὲς· 1,016 κάτ. 25) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Cubzac). Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης καὶ παρὰ τὸ Βορδώ· 3,916 κάτ. 26) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Fontenay). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδὸς καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ὄρν· 404 κάτοικοι. Ὀρυχεῖα σιδήρου. Ἐκκλησία τοῦ 12ου, 13ου, καὶ 14ου αἰῶνος. 27) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Double). Ἐν τῷ νομῷ Βορδώνης· 404 κάτ. 28) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-la Marche). Ἐν τῷ νομῷ Μαίν-ἐ-Λοάρ· 1,605 κάτ. 29) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de Lancize). Ἐν τῷ νομῷ Λοζέρ. 500 κατ. 30) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-l'-Epine). Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης· 322 κάτ. 31) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de l'Eure). Ἐν τῷ νομῷ Ἐρ. 1,551 κάτ. 32) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Lidon). Ἐν τῷ Κάτω Σαράντ· 1,184 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρ. 33) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-en-Majencoules). Ἐν τῷ νομῷ Γάρδης· 1,500 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. 34) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-d'Embrun). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων· 700 κάτ. 35) *Ἅγιος Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Méouilles). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Ἄλπεων. 700 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἰχθυοτροφεῖον. 36) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Messei). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν· 458 κάτ. 37) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Roquelongue). Ἐν τῷ νομῷ Ὢδ (Aude)· 2,000 κάτ. 38) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Roquepertuis). Ἐν τῷ νομῷ Γάρδης· 600 κάτ. Σηροτροφία. 39) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Rosans). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων· 502 κάτ. 40) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Sangonis). Ἐν τῷ νομῷ Ἐρὼ (Hérault)· 3,000 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Χημικὰ προϊόντα. 41) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-des-Eaux). Ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἀκτῶν τοῦ Βορρᾶ (Côtes-du-Nord)· 475 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. 52) *Ἁγ Ἀνδρέας* (Saint-André-des-Eaux). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος. 2,000 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. 42) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-des Effangeas). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές. 1,102 κάτοικοι. 44) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Seignaux). Ἐν τῷ νομῷ Λάνδης· 1000 κάτ. 45) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Valborgne). Ἐν τῷ νομῷ Γάρδης· 1.587 κάτοικοι. Σηροτροφία. 46) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-de-Vézines). Ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρών. 429 κάτοικοι. 47) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André d'Hébertot). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδός· 500 κάτ. 48) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-d'Huiriat). Ἐν τῷ νομῷ Αἴν· 554 κάτ. 49) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint André-d'Olérargues). Ἐν τῷ νομῷ Γάρδης· 343 κάτ. 50) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-d'Ornay). Ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας· 1.221 κάτ. 51) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-du-Bois). Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης· 603 κάτ. 52) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André du-Garn). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 200 κάτ. 53) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-en-Bresse). Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 204 κάτ. 54) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-en-Morvan). Ἐν τῷ νομῷ Νιέβρης· 1.060 κάτ. 55) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint André-en-Royans). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζέρ· 546 κάτ. 56) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-en-Appelles). Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης· 570 κάτ. 57) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-Farivilleers). Ἐν τῷ νομῷ Ὀάζ· 173 κάτ. 58). *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-Gouledoie). Ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας· 1,666 κάτ. 59) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-la-Champ). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές· 550 κάτ. 60). *Ἅγιος Ἀνδρέας* (Saint-André-la-Côte). Ἐν τῷ νομῷ Ροδανοῦ. 61) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-le-Bouchoux). Ἐν τῷ νομῷ Αἴν· 240 κάτ. 62) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-le-Coq). Ἐν τῷ νομῷ Puy-de-Dôme· 884 κάτ. 63) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint André-le-Désert). Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 834 κάτ. Πύργος τοῦ 15ου αἰῶνος. 64) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-le-Gaz). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζέρ· 1,327 κάτ. Σταθμὸς Σιδηροδρόμου. 65) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-le-Panoux). Ἐν τῷ νομῷ Αἴν· 786 κάτ. 66) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-le-Puy). Ἐν τῷ νομῷ Λείγηρος· 500 κάτ. 67) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-sur-Cailly). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν Ρουένην· 500 κάτ. 68) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-sur-Sèvre). Ἐν τῷ νομῷ Δύο Σεβρῶν· 1,165 κάτ. Πύργος τοῦ 14ου αἰῶνος. 69) *Ἁγ. Ἀνδρέας* (Saint-André-Treize-Voies). Ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας· 1,214 κάτοικοι.

Τὸ φρούριον καὶ ἀρχαῖος Ρωμαϊκὸς τάφος εἰς τὴν πολίχνην Ἅγιος Ἀντίοχος τῆς ὁμωνύμου νήσου τῆς Σαρδηνίας.

Digitized by Google

Ἅγιος Ἄνθιμος (Sant' Antimo). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νεαπόλεως καὶ ἔχουσα 10.095 κατ. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ τυροῦ. Δημητριακοὶ καρποί.

Ἅγιος Ἀντίοχος (Sant' Andioco). Νῆσος τῆς Μεσογείου θαλάσσης, κειμένη παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἀκτὴν τῆς Σαρδηνίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται δι' ἀρχαιοτάτης γεφύρας ἐκ πλίνθων. Ὑπάγεται εἰς τὴν διοικητικὴν περιφέρειαν Καλιάρι, ἔχει ἐπιφάνειαν 70 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 2,500 περίπου κατοίκους. Ἔδαφος εὔφορον. Ἐν αὐτῇ εὑρέθησαν πολλαὶ ἀρχαιότητες ἀναγόμεναι εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, ἤτοι ἀγάλματα, ἀγγεῖα, ἀνάγλυφα κ.τ.λ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ νῆσος ἔφερε τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα *Ἔνωσις*. Ἡ ὁμώνυμος πρωτεύουσα αὐτῆς ἔχει μικρὸν λιμένα καὶ εἶναι γραφικωτάτη.

Ἅγιος Ἀντωνιανὸς (Saint-Antonien-Castels). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Γριζονίας. 200 κάτοικοι.

Ἅγιος Ἀντωνιανὸς (Saint-Antonien-Rüti). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Γριζονίας.

Ἅγιος Ἀντώνιος· χωρίον τῆς κοινότητος Καρῶν τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων. κάτοικοι 116.

Ἅγιος Ἀντώνιος· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου· κάτοικοι 106.

Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνονται καὶ τὰ χωρία *Ἀμυγδαλόλακκος* (κ. 12), *Ἀνώγεια* (κ. 45), *Βοῦτες* (κ. 4), *Κανάλι* (κ. 65), *Νικολάκια* (κ. 8), *Ξερὰ Ξύλα* (κ. 40), *Ξερολίμνη* (κ. 15), *Τζαμπὶ* (κ. 44) καὶ *Φραθιὰ* (κ. 46).

Ἅγιος Ἀντώνιος· χωρίον τῆς κοινότητος Μοιρῶν τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 93.

Ἅγιος Ἀντώνιος· χωρίον τῆς κοινότητος Καρύστου τοῦ νομοῦ Εὐβοίας· κάτοικοι 45.

Ἅγιος Ἀντώνιος· μονὴ παρὰ τὸ Σέλος τῆς Ἐλασσόνος· κάτοικοι 15.

Ἅγιος Ἀντώνιος (San Antonio). Πόλις τοῦ Τεξάς (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς). Κεῖται ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ καὶ ἀπέχει σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὸ Χάουστον 212 μίλια. Ἀξιοθαύμαστος εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Φερδινάνδου. Ὁ Ἅγιος Ἀντώνιος ἔχει εἰς τὰ πέριξ αὐτοῦ θερμὰς μεταλλικὰς πηγὰς καὶ εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον. Ἱδρύθη τῷ 1718 καὶ μετεβλήθη εἰς πόλιν ἀπὸ τοῦ 1809. Κατὰ τὸν μεξικανοαμερικανικὸν πόλεμον τοῦ 1836 τὸ ἐν τῇ πόλει φρούριον τοῦ Ἄδαμς προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Μεξικανῶν, οἵτινες κατέσφαξαν τὴν ἐξ 188 στρατιωτῶν φρουράν· 115,000 κάτοικοι.

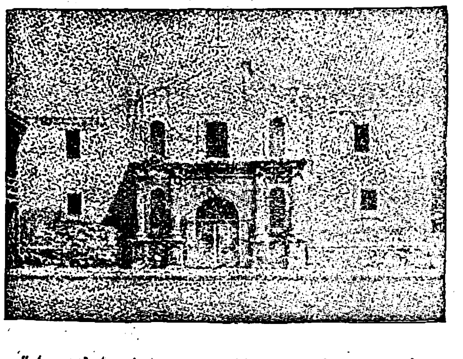

Ἅγιος Ἀντώνιος τοῦ Τεξάς. Τὸ ἱστορικὸν φρούριον Ἄδαμς.

Στρατιωτικὴ ἀεροπορικὴ σχολή, καθολικὴ ἀρχιεπισκοπή, μετεωρολογικὸς σταθμός, ποτάμιος λιμήν. Ἐμπόριον ξυλείας, ζυθοποιεῖα, ἁμαξοποιεῖα.

Ἅγιος Ἀντώνιος (San Antonio de Las Vueltas). Πολίχνη τῆς νήσου Κούβας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἁγίας Κλάρας. 2,673 κάτ.

Ἅγιος Ἀντώνιος (San Antonio de los Banos). Πόλις τῆς νήσου Κούβας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀβάνας καὶ εἰς ἀπόστασιν 34 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης. 12.631 κάτοικοι. Ἐργοστάσια τσιγάρων καὶ καπνῶν.

Ἅγιος Ἀντώνιος (Santo Antonio). Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἀμαζονίου καὶ παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βολιβίας. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρίο Μαδέϊρα.

Ἅγιος Ἀντώνιος (San Antonio de Arego). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βουένος Ἄϋρες. 4,000 κάτοικοι. Κτηνοτροφία.

Ἅγιος Ἀντώνιος (Santo Antonio de Alegria). Πόλις τῆς Βραζιλίας κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ ἔχουσα 6,000 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός.

Ἅγιος Ἀντώνιος (Santo Antonio). Πόλις τῆς πορτογαλλικῆς ἀποικίας Ἁγίου Θωμᾶ καὶ Πρίγκιπος. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς νήσου Πρίγκιπος καὶ ἔχει καλὸν ἐμπορικὸν λιμένα· 3,000 κάτ. Ἐξαγωγὴ καφέ, κακάου, ξυλείας, φοινικελαίου, κοκοκαρύων, κουϊνκίνας καὶ πολλῶν ἄλλων προϊόντων τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς.

Ἅγιος Ἀντώνιος (São Antonio). Ὄνομα τριῶν ποταμῶν τῆς Βραζιλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος κεῖται ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βαχίας, ὁ δεύτερος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παράνα, καὶ ὁ τρίτος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἁγίου Ἀντωνίου, ἀκρωτήριον. Κεῖται ἐν τῇ Ἀργεντινῇ δημοκρατίᾳ, καὶ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς ἐπαρχίας Βουένος Ἄϋρες. Ἀποτελεῖ τὸ νότιον ἄκρον τοῦ στομίου τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Ρίο δὲ λὰ Πλάτα (36^0 5′ νοτίου πλάτους καὶ 59^0 5′ δυτικοῦ μήκους ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ τῶν Παρισίων).

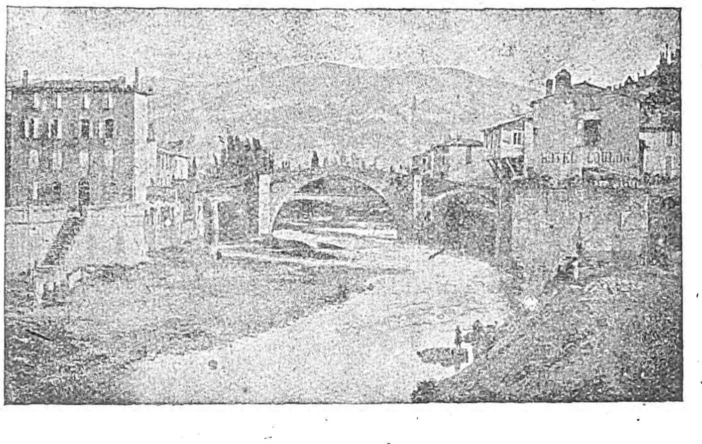

Ἡ κωμόπολις Ἅγιος Ἀφρικανός.

Ἁγίου Ἀντωνίου ἀκρωτήριον. Ἀποτελεῖ τὸ δυτικώτερον ἄκρον τῆς νήσου Κούβας.

Ἅγιος Ἀντώνιος (S. Antao ἢ Saint-Antoine). Νῆσος τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, ἀνήκουσα εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου (Πορτογαλλικαὶ ἀποικίαι). Κάτ. 20,600. Κλῖμα γλυκὺ καὶ εὐχάριστον. Ἐξαγωγὴ καφέ, ζακχάρεως, κονιάκ, ἀραβοσίτου, καπνῶν, ὀσπρίων καὶ καρπῶν. Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς νήσου εἶναι ἡ Πόντα-δὲλ-Σὸλ (Ponta del Sol), ὁ Παῦλος (Paul), καὶ ἡ Ριμπέϊρα Γκράντε (Ribeira Grande).

Ἁγίου Ἀντωνίου, ἀκρωτήριον. Ἀκρωτήριον τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς (νῆσος κειμένη παρὰ τὸ νότιον ἄκρον τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς), κείμενον μεταξὺ τῶν ὅρμων Ἀρένας καὶ Σάντα Καιαλίνα.

Ἅγιος Ἀρχάγγελος (Sant'Arcangelo di Romagna). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φόρλι καὶ ἔχουσα 10,487 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Βολωνίας εἰς Ἀγκῶνα σιδηροδρόμου. Ἐμπόριον οἴνων, ἐργοστάσια ζυμαρικῶν. Σταθμὸς βροχομετρικὸς (pluviométrique).

Ἅγιος Ἀστιέρος (Saint-Astier). Κώμη τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Δορδώνης καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἴλ· 3,073 κατ. Ἐκκλησία κτισθεῖσα τὸν 13ον αἰῶνα.

Ἅγιος Αὐγουστῖνος. Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ κείμενος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κεβέκης (Québec) καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου. Ὁ ροῦς αὐτοῦ ὑπερβαίνει τὰ 250 χιλιόμετρα.

Ἅγιος Ἀφρικανὸς (Sanctus Africanus, Saint-Affrique). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας τοῦ νομοῦ Ἀβεϋρῶν καὶ ἔχει 7,026 κατοίκους. Σταθμὸς τῶν Μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα εἰς τὰ πέριξ. Ἡ πόλις ἐκτίσθη τὸν 6ον αἰῶνα πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Ἀφρικανοῦ.

Ἅγιος Εάαστ (Saint-Vaast). Μικρὰ πόλις τοῦ Βελγίου, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Αἰνὼ (Hainaut). Συνδέεται μὲ τὴν πόλιν Μοὺς διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μήκους δεκαεπτὰ χιλιομέτρων. Ἔχει 1,960 κατοίκους. Ὀνομασταὶ εἶναι αἱ ἐμποροπανηγύρεις τῆς πόλεως, εἰς τὰς ὁποίας συρρέουν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς καὶ αἵτινες λαμβάνουν χώραν τὴν 3ην Κυριακὴν τοῦ Ἀπριλίου καὶ τὴν 1ην Κυριακὴν τοῦ Σεπτεμβρίου ἑκάστου ἔτους. Ἀνθρακωρυχεῖα.

Ἅγιος Βάαστ (Saint-Vaast). Ὄνομα τῶν κατωτέρω κωμῶν τῆς Γαλλίας:

·Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Καλβαδὸς (Calvados). Κοινότης ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ. Κοινότης ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ (département du Nord)· 850 κάτ. Λατομεῖα ἄμμου καὶ λίθων λαξευτῶν. Κοινότης ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 1,869 κάτ. Ἐλαιοτριβεῖον, ἐργοστάσιον βατιστῶν (λεπτότατον λινοῦν ὕφασμα).

Ἀγ. Βάαστ (Saint-Vaast-de-Longmont). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ὀάζ (Oise), ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Antonne. Ἔχει θαυμασίαν ἐκκλησίαν, μερικὰ μέρη τῆς ὁποίας ἀνάγονται εἰς τὸν 10ον αἰῶνα. Παλαιὸς πύργος καλῶς διατηρούμενος (Chateau de Capy).

Ἀγ. Βάαστ (Saint-Vaast-d' Equigueville). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure)· 550 κάτ.

Ἀγ. Βάαστ (Saint-Vaast-la-Houche). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Μάγχης. Κεῖται εἰς γραφικωτάτην περιοχὴν καὶ ἐπί τινος ἀκρωτηρίου εἰσχωροῦντος βαθέως εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης. Καλὸς ἐμπορικὸς λιμήν, θαλάσσια λουτρά, ἐξαγωγὴ τυροῦ, βουτύρου, αἰγῶν. Εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων ἀνατολικῶς τῆς παραλίας εὑρίσκεται ἡ μικρὰ ὠχυρωμένη νῆσος Τατιχοὺ (Tatihou), ἔχουσα ζωολογικὸν σταθμὸν ἑδρεύοντα ἐν τῷ φρουρίῳ, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ὑπὸ Λουδοβῖκον ΙΔ′. Νοτίως εὑρίσκεται ἡ βραχώδης παραλία la Hougue, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ὀχύρωμα κτισθὲν κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα. Ὁ Ἅγιος Βάαστ εὑρίσκεται ἐν παρακμῇ· ἄλλοτε εἶχεν 4.000 κατοίκους, σήμερον δὲ μόνον 2,590. Τὴν 29 Μαΐου 1692 ὁ Τουρβὶλ (Tourville), ἐπὶ κεφαλῆς στόλου ἐκ 44 πλοίων, ἡττήθη παρὰ τοὺς βράχους τῆς Hougue ὑπὸ τοῦ ἡνωμένου ἀγγλοολλανδικοῦ στόλου. Ἡ καταστροφὴ αὕτη ἐξεμηδένισε τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἰσχὺν τῆς Γαλλίας.

Ἀγ. Βάαστ (Saint-Vaast-Dieppedalle). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ τοῦ κάτω Σηκουάνα· 703 κάτ.

Ἀγ. Βάαστ (Saint-Vaast-du-Val). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα· 350 κάτ.

Ἀγ. Βάαστ (Saint-Vaast-lez-Melle). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ὀάζ (Oise)· 801 κάτ. Ἐκκλησία τῆς ὁποίας τὰ περισσότερα μέρη ἀνάγοντα εἰς τὸν 12ον αἰῶνα.

Ἅγιος Βαλεντῖνος (St-Valentin). Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας (Indre)· 500 κατ.

Ἅγιος Βαλεντῖνος (San Valentino-Scafa). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κιέτι (Chieti). 6,109 κάτ. Ὀρυχεῖα ἀσφάλτου καὶ πίσσης.

Ἀγ. Βαλερὺ (Saint-Valery-en-Caux). Πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure). Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς θαλάσσης τῆς Μάγχης καὶ ἔχει 3,912 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν Σιδηροδρόμων. Ἔχει λιμένα ἐμπορικὸν καὶ ἁλιείας, εὑρισκόμενον ἐν παρακμῇ ἀπὸ τοῦ 1886, καθ' ἣν δηλαδὴ ἐποχὴν ἠλαττώθη ἐπαισθητῶς ἡ ναυτικὴ κίνησις εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην. Θαλάσσια λουτρὰ καὶ καζῖνον, ἐξαγωγὴ ρεγγῶν καὶ ἁλατισμένων ἰχθύων.

Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπὸ τῆς πόλεως, καὶ εἰς ὃ σημεῖον ἔκειτο αὕτη κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ὑπάρχει ὁ ἐνοριακὸς ναός, ὅστις ἐκτίσθη ὑπὸ τὸν Λουδοβῖκον ΙΒ′ καὶ Φραγκῖσκον Α′ (ρυθμὸς γοτθικός). Ἐν τῇ πόλει σώζεται ἐπίσης μία οἰκία τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἡ σημερινὴ πόλις ἀνεπτύχθη ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος πέριξ ἑνὸς παρεκκλησίου. Κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἦτο σπουδαιοτάτη ἀπὸ ἐμπορικῆς ἀπόψεως καὶ ὡς κέντρον τῆς ἁλιείας τῆς περιοχῆς, ἀλλ' οἱ πόλεμοι τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας κατέστρεψαν αὐτήν.

Ἅγιος Βαλλιὲ (Saint-Vallier). Ἐν τῷ νομῷ τῶν θαλασσίων Ἄλπεων (Alpes Maritimes). 521 κάτ.

Ἀγ. Βαλλιέ. Ἐν τῷ νομῷ Σαρὰντ (Sarente). 481 κάτ.

Ἀγ. Βαλλιέ. Ἐν τῷ νομῷ Δρώμης (Drôme). 4,140 κάτ. Ἡ πολίχνη κεῖται εἰς ὃ σημεῖον ὑπῆρχεν ὁ ἀρχαῖος ρωμαϊκὸς σταθμὸς Ursoli. Ὁ Δελφῖνος (διάδοχος τῆς Γαλλίας) παρεχώρησεν εἰς αὐτὴν τῷ 1204 ἕνα χάρτην ἐλευθεριῶν. Μεγάλη κρεμαστὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Ροδανοῦ συνενώνει τὸν Ἅγιον Βαλλιὲ μὲ τὴν ἐπὶ τῆς ἔναντι ὄχθης κειμένην πολίχνην Σαρρὰς (Sarras).

Ἅγιος Βαλλιέ. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Μάρνη (Haute-Marne). 174 κάτ.

Ἅγιος Βαλλιέ. Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος—Λείγηρος (Saône-et-Loire). 6.700 κάτ. Ἀνθρακωρυχεῖα εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Βανδρὶλ-Ρανσὸν (Saint-Wandrille Rançon). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure)· 715 κάτοικοι. Ναὸς τοῦ Ἁγίου Σατουρνίνου, ἀναγόμενος εἰς τὸν 11ον καὶ 13ον αἰῶνα. Ἐρείπια τοῦ περιφήμου ἀββαείου τῶν Βενεδικτίνων, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Βανδρεγισίλου (Wandrégisile), μαθητοῦ τοῦ Ἁγίου Κολομβανοῦ, τῷ 645. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Μεροβιγγίων βασιλέων καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, τὸ μοναστήριον τοῦτο εὑρίσκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης του καὶ ἦτο πανίσχυρον. Τῷ 1250 κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς καὶ εἶτα ἀνῳκοδομήθη μεγαλοπρεπέστατον

Digitized by Google

καὶ ἀνεκαινίσθη ἐπανειλημμένως (14ος, 15ος καὶ 16ος αἰών). Ἐντὸς τοῦ ἱδρύματος καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ ἑστιατορίου ὑπάρχει θαυμάσιος νιπτὴρ ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως. Τὸ ἀββαεῖον ἐλεηλατήθη ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχει τὸ περίφημον σπήλαιον τοῦ Ἁγίου Μίλωνος, ἐρημίτου τοῦ 11ου αἰῶνος, ὅστις ἔζησεν ἐντὸς αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα.

Ἅγιος Βαουδίλιος (San Baudilio de Llobregat). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαρκελώνης· 5.377 κάτ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν μὲ τὴν γεωργίαν.

Ἅγιος Βαρθολομαῖος (Saint-Barthélemy). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγ. Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Βορδώνης. 815 κάτ. *Ἅγιος Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἰζέρ. 648 κάτ. *Ἅγιος Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Λάνδης. 281 κάτ. *Ἅγιος Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν (Lot-et-Garonne). 940 κάτ. *Ἅγ. Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (Maine-et-Loire). Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. Πύργος τοῦ 18ου αἰῶνος. 1,267 κάτ. *Ἅγ. Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης. 400 κάτ. *Ἅγ. Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Μορμπιχάν. 1,801 κάτ. *Ἅγιος Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄραρος (Haute-Saône). 967 κάτ. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο κεῖνται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου πύργου, πολιορκηθέντος καὶ καταληφθέντος τῷ 1644 ὑπὸ τοῦ Τυρὲν (Turenne). *Ἅγιος Βαρθολομαῖος*. Ἐν τῷ νομῷ Σηκουάνα καὶ Μάρνης. 417 κάτ. *Ἅγ. Βαρθολομαῖος* (Saint-Barthélemy de Double). Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης. 854 κάτ. *Ἅγ. Βαρθολομαῖος* (Saint-Barthélemy-de-Céchilienne). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην. 600 κάτ. *Ἅγιος Βαρθολομαῖος* (Saint-Barthélemy-de-Vals). Ἐν τῷ νομῷ Δρώμης καὶ παρὰ τὴν Βαλεντίαν. 1,546 κάτ. *Ἅγιος Βαρθολομαῖος* (Saint-Barthélemy-le-Meil). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές. 742 κάτ. *Ἅγ. Βαρθολομαῖος* (Saint-Barthélemy-le-Pin). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές. 1,170 κάτ. *Ἅγιος Βαρθολομαῖος* (Saint-Barthélemy-le-Plein). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές. 1,079 κάτ. Ὀρυχεῖον ἀργυρούχου μολύβδου. *Ἅγ. Βαρθολομαῖος* (Saint-Barthélemy-Lestra). Ἐν τῷ νομῷ Λείγηρος. 846 κάτ.

Ἅγιος Βαρθολομαῖος (Saint-Barthélemy). Μία τῶν γαλλικῶν Μικρῶν Ἀντιλλῶν, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 197 χιλομέτρων βορειοδυτικῶς τῆς Γουαδελούπης· 2,600 κάτ. Κλῖμα ὑγιεινόν. Παραγωγὴ ζακχάρεως, βάμβακος, κακάου, καπνῶν κτλ.

Ἅγιος Βαρθολομαῖος (San Bartolomeo in Galdo). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μπενεβέντου· 10,137 κάτ. Ἐργοστάσιον ζυμαρικῶν.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς Κορινθίας τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Κλεωνῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 866. Ἀπέχει ἀπὸ Χιλιομοδίου 1.30′ ὥρας. Τὸ χωρίον κεῖται ἐπὶ ὑψηλῶν κατωφερειῶν τοῦ ὄρους Δαφνιᾶ. Κάτω τοῦ χωρίου, ἔνθα διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Κορίνθου - Ἄργους, ὑπάρχουν χάνια διὰ τοὺς διαβάτας. Παρὰ τὸ χωρίον διήρχετο, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τὸ ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς διωχέτευσε τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ ποταμοῦ Στυμφήλου (ἴδε λέξιν) εἰς τὴν πόλιν τῶν Κορινθίων.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς ὑποδιοικ. Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα, κάτοικοι 582. Κεῖται παρὰ τὴν λίμνην Κορωνείας τοῦ Λαγκαδᾶ, ἀπέχει δὲ 2 ὥρας Α τοῦ Ἀσβεστοχωρίου.

Ἅγιος Βασίλειος· ὡραία καὶ παραποτάμιος κώμη τῆς ἐπαρχίας Βιάννου τοῦ νομοῦ Λασηθίου, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 567. Ἀπέχει ἀπὸ Βιάννου 10′ τῆς ὥρας, παράγει δὲ ἔλαιον, τυρόν, μέλι, ἀμύγδαλα, χαρούπια, κίτρα.

Εἰς τὸν Ἅγιον Βασίλειον ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ Ἄρβης (μοναχοὶ 10).

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Τριπόλεως καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 486. Ἀπέχει ἀπὸ Τριπόλεως 1.15′. Δημοτ. σχολεῖον ἀρρένων. Δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων. Ταχυδρομεῖον. Ἀστυν. σταθμός.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 465. Ὡραῖον καὶ ὑγιεινὸν χωρίον, παρὰ τὸ ὁποῖον κεῖται ἡ σιναϊτικὴ μονὴ *Σπηλαιώτισσα* μὲ λαμπρὰς βυζαντιακὰς τοιχογραφίας.

Ἅγιος Βασίλειος (Γουναριάτικα)· πρωτεύουσα τῆς κοινότητος Ἁγίου Βασιλείου τῶν Πατρῶν, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Πατρέων· κάτοικοι 440. Ἀπέχει ἀπὸ Πατρῶν 2.15′. Δημοτ. σχολεῖον μικτόν. Ταχυδρομεῖον. Ἀστυν. σταθμός. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Πλατάνι· κάτ. 198.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς κοινότητος Σοβολάκου τῆς Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κάτοικοι 280.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Γλυππίας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 248. Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Λεωνιδίου 5.30′ ὥρας.

Ἅγιος Βασίλειος χωρίον τῆς κοινότητος Μαραθέα τοῦ Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κάτοικοι 134.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς κοινότητος Νεοχωρίου τοῦ Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κατ. 67.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς κοινότητος Καπαρελίου Πλαταιῶν τῶν Θηβῶν· κάτοικοι 64.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς κοινότητος Νικολῆ τῆς Λευκάδος τοῦ δήμου Κερκύρας· κάτοικοι 63.

Ἅγιος Βασίλειος· χωρίον τῆς κοινότητος Γαβαλοχωρίου τοῦ Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτοικοι 43.

Ἅγιος Βασίλειος· συνοικισμὸς τῶν περιχώρων Μυκόνου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων· κάτοικοι 2.

Ἅγιος Βασίλειος· παλαιὰ ὀνομασία τῆς κοινότητος Θυρρείου τῆς Βονίτσης (ἴδε λέξιν).

Ἅγιος Βασίλειος· βουνὸν τῆς Ἀργολίδος παρὰ τὸ Καστρί· ὁ ἀρχαῖος *Πρῶνος*.

Ἅγιος Βασίλειος· Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας βορειοδυτικῶς τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Καπαδοκικῆς κωμοπόλεως *Σινασοῦ*, τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ὀάσεως ἐν μέσῳ Τούρκων καὶ Τουρκοφώνων, κεῖται ναὸς τριόροφος παραδόξως λελατομημένος ἐντὸς βράχου. Εἶναι δὲ τοσοῦτο μᾶλλον παράδοξος ὁ ναὸς οὗτος καθόσον κάτωθεν αὐτοῦ εὑρίσκεται λελατομημένον ἀρχαῖον κρησφύγετον *καπάγκι* ὀνομαζόμενον ἐπιτοπίως. Τοῦτο σύγκειται ἐκ πέντε ὀρόφων, οἱ ὁποῖοι κεῖνται ὁ ἕνας ὑπὲρ τὸν ἄλλον, κανονικῶς χωριζόμενοι ἀπ' ἀλλήλων διὰ πατωμάτων τεσσάρων περίπου μέτρων πάχους ἕκαστον· καθένα δὲ ἐκ τῶν πατωμάτων τούτων ἔχει ἀκριβῶς εἰς τὸ μέσον κυκλικὴν ὀπὴν μὲ ἑνὸς περίπου μέτρου διάμετρον, ὅλαι δὲ αἱ ὀπαὶ αὗται εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς ἰδίας καθέτου, οὕτως ὥστε πέτρα ἀφεθεῖσα ἀπὸ τοῦ ἀνωτάτου πατώματος φθάνει εἰς τὸ κατώτατον ἀκωλύτως διερχομένη διὰ πάντων τῶν ἄλλων. Συνεκοινώνουν δὲ πρὸς ἄλληλα τὰ πατώματα ταῦτα διὰ κινητῶν κλιμάκων, ἀπὸ εἰσόδου εἰς εἴσοδον. Ἐντὸς δὲ τῆς ὀπῆς ἑκάστης εἰσόδου ὑπάρχει τεχνητὴ κλίμαξ ἐξ ἐσοχῶν καὶ ἐξοχῶν ἐσκαλισμένων ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς ὀπῆς. Ἡ δὲ ἐξώθυρα, δηλαδὴ ἡ κυρία εἴσοδος τοῦ κρησφυγέτου, κλείεται διὰ μεγίστου κυκλικοῦ μύλακος πάχους μὲν ἑνὸς μέτρου, διαμέτρου δὲ δύο μέτρων, ὁ δὲ μύλαξ οὗτος κυλίεται πρὸς τὴν εἴσοδον διὰ μοχλῶν καὶ στηρίζεται ὄπισθεν διὰ κιόνων, ἅπαντα δὲ τὰ ἀσφάλιστρα ταῦτα εἶναι λελαξευμένα ἐκ τοῦ ἰδίου βράχου. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὡς πύλη χρησιμεύοντος τούτου μύλακος ὑπάρχει ὀπή, κυκλική, στενή, διὰ τῆς ὁποίας οἱ ἔσωθεν ἀμυνόμενοι ἐφόνευον τοὺς εἰς τὴν εἴσοδον πλησιάζοντας ἐχθρούς. Τοιαῦτα κρησφύγετα, ἀλλὰ μικρότερα, σώζονται καὶ ἄλλα εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην.

Κατὰ τὸν Texier τὰ κρησφύγετα ταῦτα ἐχρησίμευαν ὡς καταφύγια ἐν καιροῖς ἐπιδρομῶν ἀλλοφύλων καὶ ἀλλοθρήσκων ἐχθρῶν πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς πυρίτιδος. Ἦσαν δὲ ἀπόρθητα καὶ ἠδύναντο νὰ φυλάξουν πολὺν κόσμον μὲ ὀλίγους ἐπιδεξίους καὶ πεπειραμένους ἀμύντορας. Φαίνεται δὲ ὅτι ἦσαν πλήρη προμηθειῶν καὶ ὕδατος ὀμβρίου ἐν δεξαμεναῖς ἀποταμιευομένου. Οὐχ ἧττον ὅμως, ἐν περιπτώσει παρατάσεως τῆς ἔξωθεν πολιορκίας, ἐπεκοινώνουν ὑπογείως διὰ μυστικῆς σήραγγος μετ' ἄλλης πόλεως ἀπεχούσης περὶ τὰ τέσσαρα χιλιόμετρα, ὅθεν κρύφα ἀνενέωναν τὰς προμηθείας των.

Ἅγιος Βασίλειος. Ἐπαρχία τῆς Κρήτης κατὰ τὴν παλαιὰν διοικητικὴν διαίρεσιν (βλέπε Ρεθύμνης νομός).

Ἅγιος Βασίλειος. Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας. *Ἅγ. Βασίλειος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Βιέννης. 528 κάτ. *Ἅγ. Βασίλειος* (Saint-Bazile-de-la Rockh). Ἐν τῷ νομῷ Κορρέζ. 527 κάτ. *Ἅγ. Βασίλειος* (Saint-Bazile-de- Meyssac). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ. 379 κάτ. *Ἅγ. Βασίλειος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές. 1,319 κάτ.

Ἅγιος Βασίλειος (Saint-Basile-de-Port Neuf). Κώμη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Πορνὲφ (Portneuf). 2,765 κάτοικοι. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Παραγωγὴ τυροῦ καὶ βουτύρου.

Ἅγιος Βὰστ (Saint-Vast-en Chaussée). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Σόμμης. 500 κάτ.

Ἅγιος Βεάτος (Saint-Béat). Πολίχνη τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἄνω Γαρούννα καὶ κεῖται ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Γαρούννα καὶ εἰς τὸ βάθος μιᾶς κλεισωρείας, ἔνθα ὁ ἥλιος μόνον δύο ὥρας τὴν ἡμέραν εἰσδύει. 920 κάτ. Λατομεῖα μαρμάρου, ὀρυχεῖα ψευδαργύρου καὶ ἀργυρούχου μολύβδου. Μαρμαρίνη γέφυρα ἐπὶ τοῦ Γαρούννα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Βεάτου προέρχεται ἐξ ἑνὸς ἀναχωρητοῦ, ὅστις ἔζησεν ἐκεῖ τὸν 6ον αἰῶνα.

Ἅγιος Βενὰν (Saint-Venant). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Πὰ-δὲ-Καλαὶ (Pas-de-Calais) καὶ ἔχουσα 3,197 κατοίκους. Ἄσυλον παραφρόνων. Ἀρχαῖον ὀχυρὸν φρούριον κατεδαφισθὲν τῷ 1866.

Ἅγιος Βένδελ (Sankt Wendel). Πόλις τῆς Γερμανίας, κειμένη ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Σάρρ. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Μπίγκενμπρουκ εἰς Σάρρεμπρουκ σιδηροδρόμου. Κεραμοποιεῖα, χημικὰ προϊόντα, μεγάλη παραγωγὴ λουκανίκων. Κάτοικοι 9,000.

Ἅγιος Βενέδικτος τοῦ Πάδου (San Benedetto Pô). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Μαντούης (13,133 κατ.). Ἐμπόριον ὑφασμάτων, ἐργοστάσια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Ἐν τῇ πόλει ὑπάρχει ἀρχαῖον ἀββαεῖον Βενεδικτίνων μοναχῶν ἀναγόμενον εἰς τὸν 11ον αἰῶνα καθὼς καὶ ὡραία μητρόπολις.

Ἅγιος Βενέδικτος (Saint-Benoît). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγιος Βενέδικτος* (Saint-Benoît-sur-Seine). Ἐν τῷ νομῷ Ὤβ (Aube). 1,178 κάτ. *Ἅγ. Βενέδικτος* (Saint-Benoît-sur-Vanne). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἀρχαία ρωμαϊκὴ ὁδός. Πύργος ἀναγόμενος εἰς τὸν 16ον αἰῶνα. *Ἅγιος Βενέδικτος* (Saint-Benoît-sur Loire). Ἐν τῷ νομῷ Λοαρὲ καὶ εἰς ἀπόστασιν 14 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Λείγηρος. 1,500 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἡ σημερινὴ κώμη τοῦ Ἁγ. Βενεδίκτου εἶναι τὰ ὑπολείμματα μιᾶς πόλεως, ἥτις εἶχεν ἄλλοτε 18,000 κατοίκους. Ὡραῖος καθεδρικὸς ναός, ἡ οἰκοδόμησις τοῦ ὁποίου ἤρξατο ἐν ἔτει 1026. *Ἅγ. Βενέδικτος* (Saint-Benoît-du-Sault). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἴνδρας. 1,008 κάτ. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 11ον αἰῶνα. Πολλαὶ ἀρχαῖαι οἰκίαι. *Ἅγιος Βενέδικτος* (Saint-Benoît-de-Quinçay). Ἐν τῷ νομῷ Βιέννης καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ποατιέ. 1,194 κάτ. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 11ον αἰῶνα. *Ἅγιος Βενέδικτος* (Saint-Benoît-d'Hébertot). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδός. 400 κάτ. *Ἅγιος Βενέδικτος* (Saint-Benoît-des-Ondes). 803 κάτ. *Ἅγιος Βενέδικτος* (Saint-Benoît-des-Ombres). 120 κάτ. *Ἅγιος Βενέδικτος* (Saint-Benoît-de-

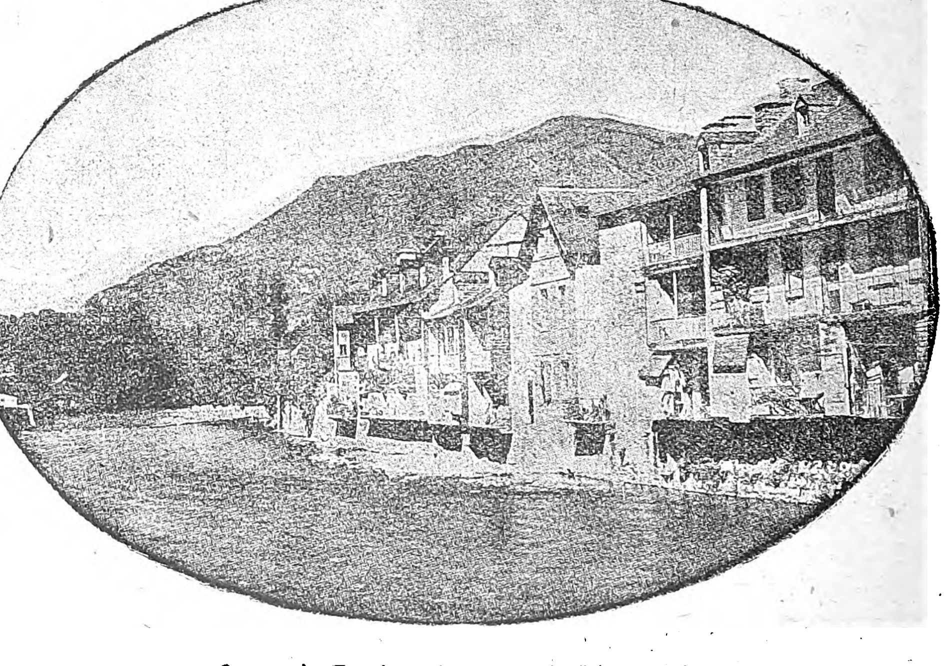

Ο ποταμὸς Γαρούννας διασχίζων τὸν Ἅγιον Βεάτον.

Digitized by Google

Carmaux). Ἐν τῷ νομῷ Τάρν. 1,329 κάτ. *Ἅγιος Βενέδικτος.* Ἐν τῷ νομῷ Βοσγίων. 761 κάτ. *Ἅγ. Βενέδικτος.* Ἐν τῷ νομῷ Μεύσης (Meuse). 140 κάτ. *Ἅγ. Βενέδικτος.* Ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας-Λείγηρος (Indre-et-Loire). 500 κάτ. Χωρίον γραφικώτατον, κείμενον εἰς τὸ κέντρον ἑνὸς δάσους. *Ἅγ. Βενέδικτος.* Ἐν τῷ νομῷ Δρώμης. 104 κάτ. *Ἅγιος Βενέδικτος.* Ἐν τῷ νομῷ Ὠδ (Aude). 246 κάτ. *Ἅγιος Βενέδικτος.* Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Ἄλπεων. 400 κάτ. *Ἅγιος Βενέδικτος.* Ἐν τῷ νομῷ Αἴν. 1,000 κάτ.

Ἅγιος Βέντος (São - Bento). Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἁγίου Παύλου καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σαπουκάχυ (Sapucahy), παραποτάμου τοῦ Ριὸ - Γκράντε· 8,000 κάτ. Ἐξαγωγὴ σιγάρων.

Ἅγιος Βὲρ (Saint - Vert). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος (Haute Loire) καὶ ἔχουσα 705 κατοίκους.

Ἅγιος Βεραίν· (Saint - Vérain). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Νιέβρης (Nièvre)· 957 κάτ.

Ἅγιος Βεράν· (Saint - Véran). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων (Hautes-Alpes)· 598 κάτ. Εἶναι ἡ ὑψηλοτέρα κοινότης τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Μπωρεγκὰρ (Beauregard) καὶ εἰς ὕψος 2,009 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἅγιος Βεράνδος· (Saint - Vérand). Γαλλία: Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère). 958 κάτ. *Ἅγ. Βεράνδος.* Ἐν τῷ νομῷ Ροδανοῦ· 1,163 κάτ. *Ἅγ. Βεράνδος.* Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος - Λείγηρος· 231 κάτ.

Ἅγιος Βερθεβῖνος· (Saint - Berthevin). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Μαϋέννης καὶ ἔχουσα 1,717 κατοίκους. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. Παρ' αὐτὴν ὑπάρχει ὁ ἱστορικὸς βράχος τοῦ Ἁγίου Βερθεβίνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, ὁ Ἅγιος οὗτος ἐκήρυξε τὴν Χριστιανικὴν πίστιν εἰς τοὺς γειτονικοὺς πληθυσμούς.

Ἅγιος Βερναρδῖνος (San Bernardino). Πόλις τῆς Καλιφορνίας (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι βορείας Ἀμερικῆς). Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 58 μιλίων ἀνατολικῶς τοῦ Λὸς Ἄντζελες καὶ ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ νοτίου Εἰρηνικοῦ καὶ ὑπὸ ἄλλων γραμμῶν. Μεταξὺ τῶν βιομηχανικῶν της ἐγκαταστάσεων ὑπάρχουν ἐργοστάσια κατασκευῆς σιδηροδρόμων, μηχανοποιεῖα, χυτήρια, ἀτμόμυλοι κτλ. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἁγίου Βερναρδίνου εἶναι γνωστὴ διὰ τὰ πολυάριθμα πορτοκάλλια καὶ λεμόνια τὰ ὁποῖα παράγει. Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1851 ὑπὸ μιᾶς ὁμάδος Μορμόνων καὶ ἔχει σήμερον 18,700 κατοίκους.

Ἅγιος Βερναρδῖνος (San Bernardino). Κώμη τῆς Παραγουάης (Νοτ. Ἀμερική), κειμένη ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης Οὐπακουραΐ· 2,400 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Λουτρά. Ὕδατα ὀνομαστὰ διὰ τὰς θεραπευτικάς των ἰδιότητας. Ὡραῖα τοπία εἰς τὰ πέριξ.

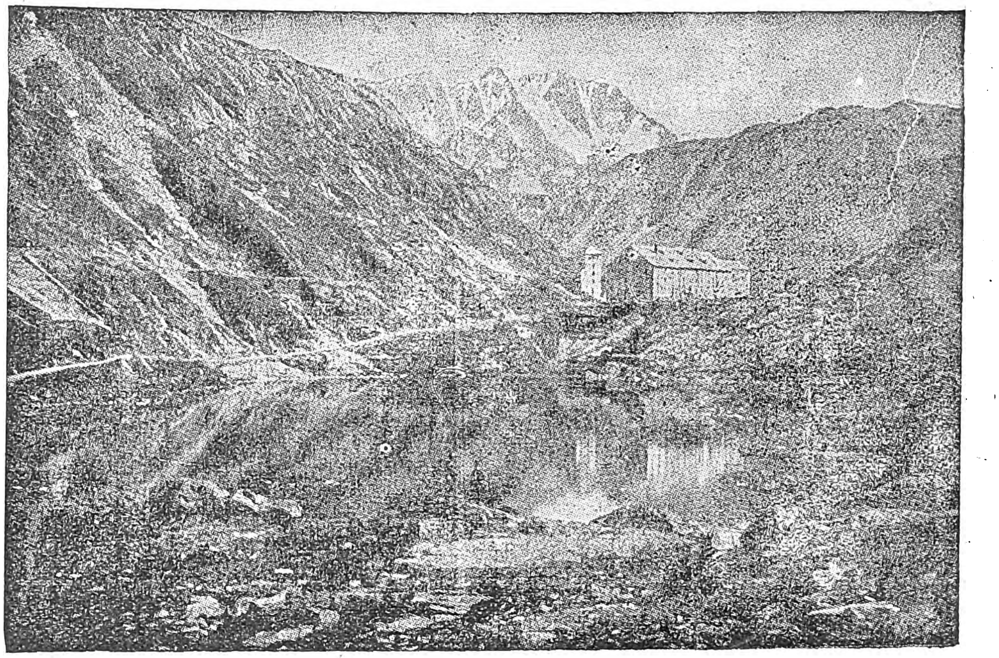

Ὁ Ξενὼν τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου. Τὸ ψῦχος ἐκεῖ ἐπάνω εἶνε τόσον δριμὺ ὥστε ἡ λίμνη εἶνε παγωμένη τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἔτους. Καὶ κατ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς θερινὰς ἡμέρας σκεπάζεται τὴν νύκτα ἀπὸ λεπτὸν στρῶμα πάγου.

Ἅγιος Βερνάρδος. Δύο τῶν γνωστοτέρων διόδων τῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἄλπεων. Ὁ Μέγας Ἅγιος Βερνάρδος (8111 ποδ.) φέρει ἀπὸ Μαρτινιῦ (Martigny) ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Ροδανοῦ τῆς Ἑλβετίας εἰς τὴν Ἀόσταν τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὸν Μέγαν Ἅγιον Βερνάρδον, περὶ τὰ τέλη τοῦ 10ου αἰῶνος ἵδρυσεν ὁ ἅγιος Βερνάρδος τοῦ Μαντὸν (Menthon) ξενῶνα διὰ τοὺς προσκυνητὰς καὶ τοὺς ταξιδιώτας. Ὁ ξενὼν οὗτος εἶναι ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν μοναχῶν τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, ὑπὸ τὴν στέγην του δὲ εὑρίσκουσι φιλοξενίαν δωρεὰν οἱ ταξιδιῶται, συμφώνως ταῖς διατάξεσι τοῦ ἱδρυτοῦ. Γίνεται ὅμως δεκτὴ πᾶσα προσφορά. Ὅταν εἶναι κακοκαιρία δύο μοναχοὶ ἐξέρχονται πρὸς βοήθειαν τῶν κινδυνευόντων. Συνοδεύονται ὑπὸ τῶν περιφήμων σκύλων τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου, οἵτινες εἶναι θαυμασίως γυμνασμένοι διὰ τὸ ἔργον των. Ἡ ὄσφρησίς των εἶνε λεπτοτάτη καὶ ἡ δύναμίς των καὶ ἀντοχὴ εἰς τὸ ψῦχος τῶν ὀρέων μεγάλη.

Ἡ ράτσα των κατάγεται ἐκ Λέονμπεργκ τῆς Βυρτεμβέργης. Ὁ ξενὼν ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ κτίρια, ἐξ ὧν δύο ἐκτίσθησαν τὸν 16ον αἰῶνα. Τὸ ἀρχαιότερον κτίριον, ἡ μονή, περιέχει αἰθούσας ὑποδοχῆς, πλουσίαν βιβλιοθήκην καὶ ἀρίστην νομισματικὴν συλλογήν.

Ἡ δίοδος αὕτη τῶν Ἄλπεων (Alpis Poenina, Poeninus Mons) ἦτο γνωστὴ ἀπὸ τοῦ 57 π. Χ. ὅτε ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἔστειλε δι' αὐτῆς τὸν Σέρβιον Γάλβαν. Ἡ διάβασις ὅμως ἦτο δυσχερεστάτη, ἀδύνατος δὲ διὰ ἁμάξας καὶ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος. Ἡ Αὐγούστα Πραιτώρια (ἡ νῦν Ἀόστα) εἶχε μίαν ὁδὸν ἄγουσαν εἰς τὴν Alpis graia (τὸν Μικρὸν Ἅγιον Βερνάρδον) καὶ ἄλλην εἰς τὴν Ἰβρέαν, καμμίαν ὅμως πρὸς τὴν Alpis Poenina. Ἀλλὰ τὸ 69 μ. Χ. κατεσκευάσθη ἡ ὁδὸς διὰ τὴν καλυτέραν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν Γερμανικῶν ἐπαρχιῶν. Ἴχνη της φαίνονται ἐσκαμμένα ἐν τῷ βράχῳ, πλάτους 12 ½ ποδῶν, παρὰ τὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς διόδου λίμνην. Ἐκεῖ ἀνεσκάφησαν τὸ 1890 καὶ ἐρείπια ναοῦ τοῦ Διὸς (Jupiter Poeninus) καὶ ἄλλων κτιρίων.

Ὁ Μικρὸς Ἅγιος Βερνάρδος (7,179 ποδ.) ἦτο ἐπίσης γνωστὸς εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ὁ ξενών του ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου τοῦ Menthon, τώρα ὅμως εἶναι ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ στρατιωτικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ τάγματος τῶν Ἁγίων Μαυρικίου καὶ Λαζάρου. Ἡ δίοδος φέρει ἀπὸ τὴν Μποὺργκ Σαὶν Μωρὶς ἐν τῇ κοιλάδι Ἰζέρ, εἰς Ἀόσταν. Ἦτο γνωστὴ εἰς τοὺς Ρωμαίους ὡς Alpis graia. Ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τοῦ μύθου καθ' ὃν ὁ Ἡρακλῆς, ἐπιστρέφων ἐξ Ἱσπανίας μὲ τὰς βοῦς τοῦ Γηρυόνου διέβη ἐντεῦθεν τὰς Ἄλπεις. Κατά τινας, ὁ Ἀννίβας εἰσέβαλεν εἰς Ἰταλίαν διὰ τῆς διόδου ταύτης.

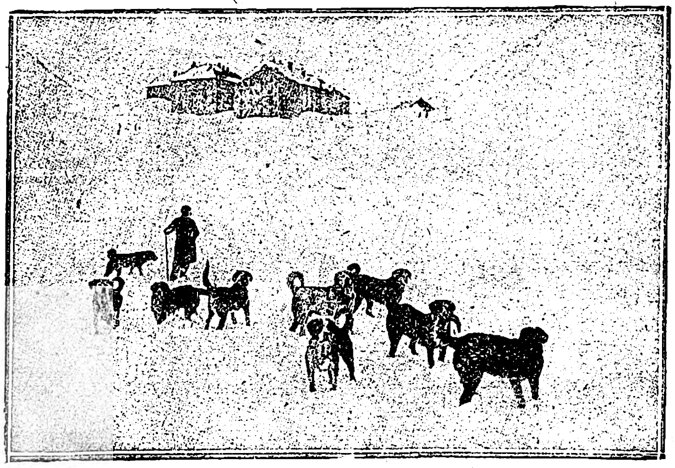

Οἱ περίφημοι κύνες τοῦ Ἁγίου Βερνάρδου.

Ἅγιος Βερνάρδος (São Bernardo). Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἁγίου Παύλου, εἰς ἀπόστασιν 9 χιλ. ἀπὸ τῆς πόλεως Ἁγ. Παύλου. Εἶναι βιομηχανικωτάτη καὶ ἔχει πολλὰ ἐργοστάσια καπνῶν καὶ τσιγάρων, ἀγγειοπλαστικῆς καὶ ὑφασμάτων.

Ἅγιος Βερνάρδος (São Bernardo das Russas), Πολίχνη τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐπὶ μιᾶς τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Jaguaribe.

Ἅγιος Βερνάρδος (San Bernardo). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Χιλῆς (Νότ. Ἀμερική), κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σαντιάγου καὶ ἐν τῷ νομῷ Βικτωρίας. Εἶναι τὸ κέντρον τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς περιοχῆς καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν πρωτεύουσαν Σαντιάγον.

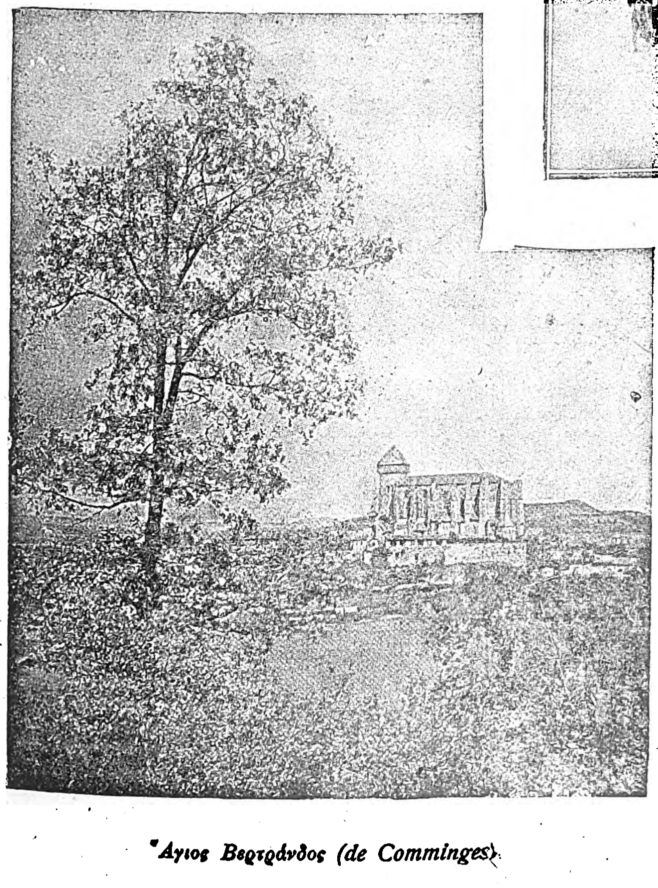

Ἅγιος Βερτράνδος (de Comminges).

Ἅγιος Βερτράνδος (Saint-Bertrand-de-Comminges). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Γαρούννα (Haute - Garonne). Ὡραῖος καθεδρικὸς ναὸς τῆς Παναγίας, θεωρούμενος ὡς ὁ κάλλιστος τῶν Πυρηναίων καὶ ἀρχαῖον μοναστήριον.

Ἅγιος Βέτενβεργ (Saint - Beatenberg). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Βέρνης καὶ εἰς ὕψος 1.150 μ. ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· 1.199 κάτ. Πολυάριθμα ξενοδοχεῖα ἐν τοῖς ὁποίοις διατρίβουν πολλοὶ ξένοι.

Ἅγιος Βιὰνς (Saint - Viance). Πολίχνη τῆς

Digitized by Google

Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κορρὲζ (Corrèze) καὶ ἔχουσα 1.269 κατοίκους.

Ἅγιος Βιβιανὸς (Saint - Vivien). Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγ. Βιβιανός*, ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαράντ (Charente - Inférieure)· 367 κάτ. *Ἅγ. Βιβιανός*, ἐν τῷ νομῷ Βορδώνης. 350 κάτ. *Ἅγιος Βιβιανός*, ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης (Gironde)· 1.769 κάτ. *Ἅγ. Βιβιανός*, ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης· 587 κάτ.

Ἅγιος Βιγίλιος (Punta San Vigilio). Κατάφυτον ἀκρωτήριον τῆς λίμνης τῆς Γάρδας (βορεία Ἰταλία), κεκαλυμμένον μὲ ὡραίας ἐπαύλεις καὶ

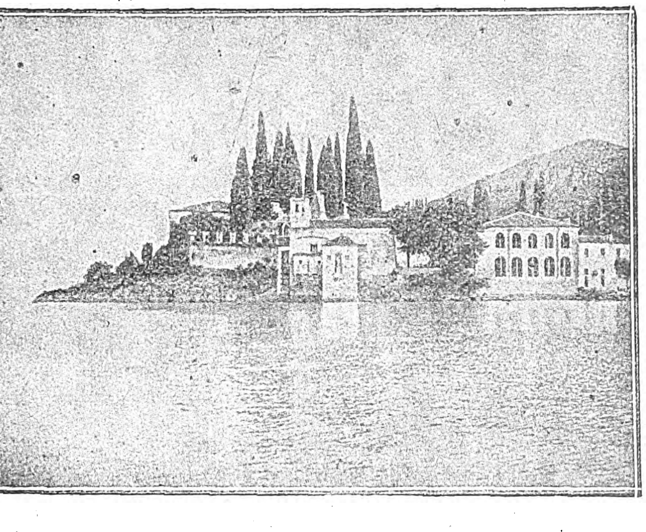

Τὸ ρωμαντικὸν χωρίον Ἅγιος Βιγίλιος.

θεωρούμενον ὡς μία ἐκ τῶν ρωμαντικωτέρων γωνιῶν τῆς λίμνης καὶ ὅλης τῆς Ἰταλίας.

Ἅγιος Βικέντιος (Saint-Vincent). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας:

Ἅγ. Βικέντιος· κοινότης ἐν τῷ νομῷ τῶν Κάτω Ἄλπεων (Basses Alpes).563 κατ. *Ἅγ. Βικέντιος*. Κοινότης ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ.518 κατ. *Ἅγ. Βικέντιος*. Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Καντάλ (Cantal)-556 κατ. *Ἅγ. Βικέντιος*. Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Γαρούννα (Haute-Garonne). *Ἅγ. Βικέντιος*. Κοινότης τοῦ νομοῦ Ἐρὼ (Hérault)· 740 κατ. *Ἅγ Βικέντιος*. Κοινότης τοῦ νομοῦ Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire). 1.307 κατ. *Ἅγ. Βικέντιος*. Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Λὸτ (Lot).858 κατ. *Ἅγιος Βικέντιος*. Κοινότης ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ.505 κατ. *Ἅγιος Βικέντιος*. Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Μορμπιχὰν (Morbihan).991 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος. Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Puy-de-Dôme. 414 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος· Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Κάτω Πυρηναίων (Basses-Pyrénées), παρὰ τὴν πόλιν Πώ· 558 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος· Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Tarn-et-Garonne· 514 κατ. *Ἅγ. Βικέντιος*· Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure), παρὰ τὴν Χάβρην· 403 κατ. *Ἅγ. Βικέντιος*· (St. Vincent de-Barbeyrargues)· Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ἐρὼ (Hérault), παρὰ τὸ Μονπελλιέ. *Ἅγ. Βικέντιος*· (St. Vincent-de-Bubès). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ἀρδὲς (Ardèche)· 802 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-de-Boisset, sanctus Vincentius de Boisseto)· Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Λείγηρος (Loire)· 380 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St. Vincent-de-Connezac)· Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης (Dordogne)· 733 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St. Vincent-de-Cosse). Κοινότης ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 541 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St. Vincent-de-Durfort)· Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Πριβὰς (Privas)· 587 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-de-Lamontjoie). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Tarn-et-Garonne· 407 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-de-Mercuzé)· Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère), παρὰ τὴν Γρενόβλην· 651 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-de-Paul). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης (Gironde)· 617 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St. Vincent-de-Paul). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Λὰνδ (Landes), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀδούρ· 1,729 κατ. Ὡραῖος ναός, ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει θαυματουργὸς πηγή.

Ἅγιος Βικέντιος. (St-Vincent-de-Pertignas). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης (Gironde).573 κατ. Πύργος τῶν 15ου καὶ 16ου αἰῶνος.

Ἅγιος Βικέντιος. (St.-Vincent-de-Reins). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ροδανοῦ.1,996 κατ.

Ἅγιος Βικέντιος (Saint-Vincent-des-Bois). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Eure.

Ἅγ. Βικέντιος (St-Vincent-des-Landes). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος (Loire-Inférieure). 2,082 κατ. *Ἅγ. Βικέντιος* (St.-Vincent-des-Prés). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος—Λείγηρος.

Ἅγιος Βικέντιος (St.-Vincent-des-Prés). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Σάρθης (Sarthe).645 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-de-Tyrosse). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Λάνδης.1,554 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-de-Boulay). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Eure.400 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-du-Lorouër). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Σάρθης (Sarthe). 603 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-en-Bresse). Κοινότης τοῦ νομοῦ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire). 904. Παρὰ τὴν κώμην ταύτην ἀνευρέθησαν πρὸ ἐτῶν πολλαὶ ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες.

Ἅγ. Βικέντιος (St.-Vincent-Jalmoutiers). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης (Dordogne).345 κατ.

Ἅγ. Βικέντιος (St-Vincent-la-Châtre). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Δύο Σεβρῶν (Deux-Sèvres)· 1000 κάτ.

Ἅγ. Βικέντιος (St-Vincent-le-Paluel). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης (Dordogne).

Ἅγ. Βικέντιος (St-Vincent-lès-Bragny). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος - Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 817 κάτ.

Ἅγ. Βικέντιος (St-Vincent-Lespinasse). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Tarn-et-Garonne.

Ἅγ. Βικέντιος (St-Vincent-Puymaufrais). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας (Vendée)· 1000 κάτ.

Ἅγ. Βικέντιος (St-Vincent-Sterlange). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας (Vendée)· κάτ. 741.

Ἅγ. Βικέντιος (Saint-Vincent-sur-Graon). Κοινότης ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 1.803 κάτ.

Ἅγ. Βικέντιος (Saint-Vincent-sur-Jard). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Βανδαίας· 500 κάτ. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα.

Ἅγιος Βικέντιος (St.-Vincent-sur-l'Isle). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης (Dordogne).

Ἅγιος Βικέντιος. Μικρὰ πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βουένος Ἄϋρες· 5,000 κατ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Κτηνοτροφία.

Ἅγιος Βικέντιος. Κώμη τῆς Ἰταλίας, κειμένη παρὰ τὴν Ἀόστην καὶ ἐπὶ δασώδους ὑψώματος, ὕψους 576 μέτρων. Λόγῳ τῶν εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς εὑρισκομένων πηγῶν καθαρτικῶν ὑδάτων, ὠνομάσθη (οὐχὶ δικαίως ὅμως) τὸ Κάρσμπατ τῆς Ἰταλίας. Διὰ τοῦτο συχνάζεται ἀπὸ πολλοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἔχει πολυάριθμα ξενοδοχεῖα. Ἕνας ὡραῖος ἐναέριος σιδηρόδρομος ὁδηγεῖ κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν πόλιν εἰς τὰς πηγάς.

Ἅγιος Βικέντιος (São Vicente). Νῆσος τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ, ἀνήκουσα εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου (πορτογαλλικαὶ ἀποικίαι). Κάτ. 7.000, ἔκτασις 241 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Μεγάλη ἐμπορικὴ καὶ ναυτικὴ κίνησις. Ἀποθῆκαι γαιανθράκων πρὸς ἀνθράκευσιν τῶν πλοίων. Τὸ σπουδαιότερον προϊὸν τῆς νήσου εἶναι ὁ ὀρσελίας (orseille, λειχὴν τῶν παραλίων βράχων, ἐξ οὗ κατασκευάζεται βαφὴ πορφυρᾶ).

Ἅγιος Βικέντιος (Saint-Vincent-de-Paul). Κώμη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Λαβὰλ (Laval) καὶ ἐπὶ τοῦ Ποταμοῦ τῶν Λειμώνων (Rivière des Prairies)· 2,631 κατ.

Ἅγιος Βικτουρνιανός· (St.-Victurnien). Κωμόπολις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Βιέννης· 1,500 κατ. Ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ εὕρηται ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Βικτουριανοῦ, ἐρημίτου ἐλθόντος ἐν τῇ πόλει κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα.

Ἅγιος Βίκτωρ (Saint-Victor). Ὄνομα πολλῶν κωμῶν τῆς Γαλλίας. Ἐν τοῖς νομοῖς: Ἀλλιὲ (Allier)· 800 κάτ. Ἀρδὲς (Ardèche)· 2,014 κάτ. Καντὰλ (Cantal)· 508 κάτ. Κρὲζ (Greuse)· 922 κάτ. Δορδώνης (Dordogne) 300 κάτ. Λείγηρος (Loire)· 1,228 κάτ. ἐπὶ τῆς γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Puy-de-Dôme· 508 κάτ. καὶ ἑτέρα πολίχνη μὲ 1,516 κατ.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-de-Buthon). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Eure-et-Loir· 853 κάτ. Ἐκκλησία τοῦ 16ου αἰῶνος μὲ ὡραίας ὑαλογραφίας.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-de-Gessieu). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère)· 1,067 κάτ. Μέγα χαρτοποιεῖον. Λιγνιτωρυχεῖα.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-

Ὁ κ. Γ. Κλεμανσὼ ἔξωθι τῆς ἐν Ἁγίῳ Βικεντίῳ (sur-Jard), οἰκίας, ὅπου παραμένει ἀναπαυόμενος.

de-Ghrétienville). Ἐν τῷ νομῷ Eure· 283 κατ.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-de-Malcap). Ἐν τῷ νομῷ Gard· 668 κατ.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-de-Morestel). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère)· 831 κατ.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-d'Epine). Ἐν τῷ νομῷ Eure· 500 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου καὶ 16ου αἰῶνος μὲ ὡραῖον πυλῶνα ρωμανικοῦ ρυθμοῦ (style roman).

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-de-Réno). Ἐν τῷ νομῷ Orne· 506 κατ. Ναὸς μὲ πυλῶνα ρωμανικοῦ ρυθμοῦ. Χαρτοποιεῖον.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-des-Oules). Ἐν τῷ νομῷ Gare· 300 κατ.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-et-Melvieu). Ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρῶν (Aveyron)· 805 κατ.

Ἅγ. Βίκτωρ Ἀββαείου (Saint-Victor-l'Abbaye). Ἐν τῷ νομῷ τοῦ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure)· 525 κατ. Ἐρείπια ἑνὸς ἀββαείου τοῦ 11ου αἰῶνος. Ἄγαλμα τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ (διὰ τὸ πρόσωπον τοῦτο βλέπε τὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἀγγλίας γραφόμενα), ἀναγόμενον εἰς τὸν 13ον αἰῶνα.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-la-Coste). Ἐν τῷ νομῷ Gard· 902 κατ. Ἀνθρακωρυχεῖα καὶ λιγνιτωρυχεῖα. Ἐρείπια φεουδαρχικοῦ πύργου καὶ παρεκκλήσιον ρωμανικοῦ ρυθμοῦ (style roman) ἐν τοῖς πέριξ.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-Malescours) Ἐν τῷ νομῷ τοῦ Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire)· 891 κατ. Τεχνητὰ σπήλαια, ἀρχαῖος πύργος (Château de Malploton).

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-Rouzaud). Ἐν τῷ νομῷ Ἀριὲζ (Ariège)· 343 κατ.

Ἅγ Βίκτωρ (Saint-Victor-sur-Arlanc). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire)· 511 κατ.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-sur-Avre). Ἐν τῷ νομῷ Eure.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-sur-Loire). Ἐν τῷ νομῷ Λείγηρος (Loire)· 1,328 κατ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 10 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Ἀνθρακωρυχεῖα.

Ἅγ. Βίκτωρ (Saint-Victor-sur-Ouche). Ἐν τῷ νομῷ Χρυσῆς Ἀκτῆς (Côte-d'or)· 250 κατ. Ἐρείπια τοῦ πύργου δὲ Μαρινὺ (Chateau de Marigny) ἀναγομένου εἰς τὸν 15ον αἰῶνα.

Ἅγ. Βίτος. Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ

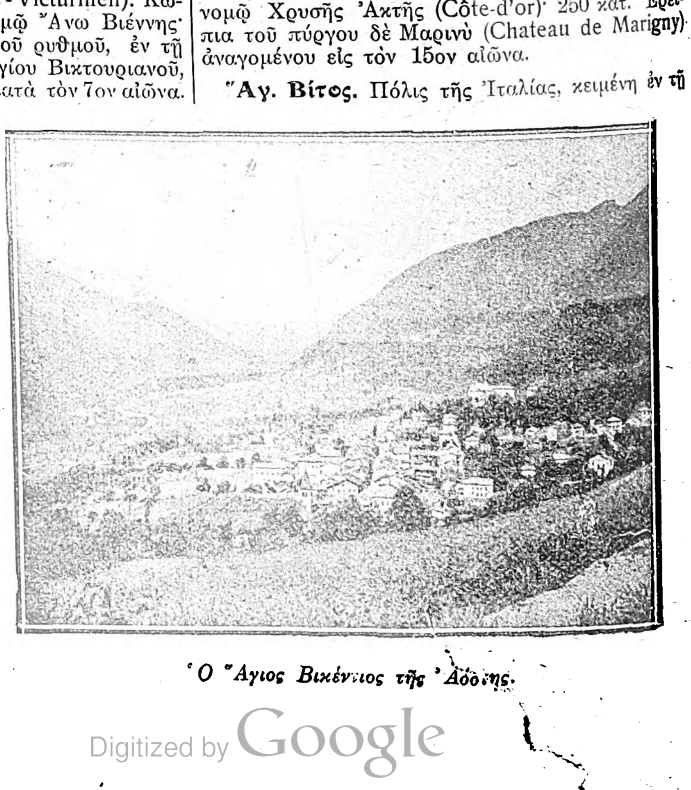

Ὁ Ἅγιος Βικέντιος τῆς Ἀόστης.

Digitized by Google

ἐπαρχίᾳ Οὐδίνε. 12,513 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐμπόριον μεταξοσκωλήκων. Ἀμπελῶνες. Ζαχαροποιεῖον. Οἶνοι.

Ἅγιος Βῖτος. Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λέτσε καὶ παρὰ τὸ Βρινδήσιον. 15.380 κάτ. Δημητριακοὶ καρποί, ἔλαιον, οἶνοι, ὑφάσματα κ. τ. λ.

Ἅγιος Βιχὺ (Saint-Vihy). Κώμη τῆς Γαλλίας κειμένη ἐν τῷ νομῷ τῶν Ἀκτῶν τοῦ Βορρᾶ (Cotes-du-Nord) καὶ ἔχουσα 3,404 κατοίκους.

Ἅγιος Βιὼδ (Saint-Viaud). Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος καὶ ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος· 1,672 κάτ. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα καὶ κτισμένη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Βιτάλ, ἐρημίτου ἐλθόντος ἐκεῖ τὸν 7 αἰῶνα ἐκ Μεγάλης Βρεττανίας.

Ἅγιος Βλάζεϋ (Saint-Blagey). Κώμη τῆς Ἀγγλίας κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Κορνουάλης καὶ ἔχουσα 3,705 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός.

Ἅγιος Βλάσιος· χωρίον τῆς Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Παρακαμπυλίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 940.

Τὸ χωρίον εἶναι ὀρεινὸν καὶ πολύυδρον, κεῖται ἐπὶ γραφικῆς τοποθεσίας, μεταξὺ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἀχελώου καὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ Παναιτωλικοῦ, λόγῳ δὲ τοῦ ἐκτάκτως ὑγιεινοῦ κλίματος, ἀποτελεῖ ἀρίστην θερινὴν διαμονήν. Ἀπέχει ἀπὸ Καρπενησίου 17 ὥρας, ἀπὸ δὲ Προυσσοῦ 12, καὶ ἀπὸ Ἀγρινίου 6 ὥρας. Μέχρι Φραγκόσκαλας, φραγκικῶν ἐρειπίων, ἄγει ἁμαξιτὴ ὁδός, τμῆμα τῆς ὑπὸ κατασκευὴν ὁδοῦ Ἀγρινίου Καρπενησίου. Εἰς τὴν γραφικὴν παρὰ τὸ χωρίον θέσιν Κορομηλιά, κατὰ τὴν 10 Ἰανουαρίου 1822, ὁ Γ. Καραϊσκάκης μετὰ τοῦ ἐξ Ἁγίου Βλασίου καπετὰν Πεσλῆ ἔτρεψαν εἰς φυγὴν περὶ τοὺς ὀκτακισχιλίους Τούρκους. Δημοτικὸν ἀρρένων πλῆρες. Δημοτικὸν θηλέων. Εἰρηνοδικεῖον. Ἀστυνομικὸς Σταθμός. Ταχυδρομεῖον. Τηλεγραφεῖον. Ἐμποροπανήγυρις (29 Αὐγούστου-5 Σεπτεμβρίου). Παράγει ὀλίγους δημητριακοὺς καρπούς, ἔλαιον ἐξαιρέτου ποιότητος, ἄφθονα καὶ ἐκλεκτὰ κάρυα, βρωσίμους ἐλαίας, οἴνους. Δασικὰ προϊόντα καὶ κτηνοτροφίας.

Ἅγιος Βλάσιος· (Βλάσης) χωρίον τοῦ δήμου καὶ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 149.

Ἅγιος Βλάσιος· (Βλάσης) συνοικισμὸς τῆς Κοινότητος Ἀχεντριᾶς τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 5.

Ἅγιος Βλάσιος· χωρίον τῆς Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Χαιρωνείας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 684. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ, ἀπέχει δὲ ἀπὸ Δαυλείας 1.15′ καὶ ἀπὸ Λεβαδείας 2.45′ ὥρας. Δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων. Ἔκτασις κοινότητος 6.500 στρεμμάτων, τῶν ὁποίων τὰ 1500 ποτιστικά. Προϊόντα: δημητριακά, βάμβαξ, ὄσπρια, κυψέλαι.

Ἅγιος Βλάσιος· χωρίον τῆς κοινότητος Βαλτεσινίκου τῆς Γορτυνίας, τοῦ δήμου Ἀρκαδίας· κάτοικοι 37.

Ἅγιος Βλάσιος· χωρίον τῆς κοινότητος Στυλίδος τῆς Φθιώτιδος· κάτοικοι 42.

Ἅγιος Βλάσιος· μονὴ παρὰ τὸ Μπεζαΐτη τῆς Ἠλείας.

Ἅγιος Βλάσιος· ἱστορικὴ θέσις ἔξωθι τῆς Τριπόλεως, καὶ παρὰ τὰ περίφημα ἑλληνικὰ χαρακώματα, ἔνθα τὴν 3 Ἰουνίου 1821 συνήφθη ζωηρὰ συμπλοκὴ μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων Τούρκων, ἐξελθόντων χάριν καρπολογίας καὶ τῶν ἐπαναστατῶν. Τὴν πρωΐαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἕνας ποιμὴν ἐκ Ζαραχώβης, ὀνόματι Κυριάκος Τζώλης, ἐνθουσιασθεὶς διὰ τὰς ἑλληνικὰς νίκας, ὡδήγησεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη περὶ τὰς ἑκατὸν αἶγας τὰς ὁποίας ἐδώρησεν, ἀπῆλθε δὲ περὶ τὴν μεσημβρίαν μὲ μόνην τὴν ἀγγλίτζαν του καὶ τὸν ποιμενικόν του σκύλον. Ἡ δωρεὰ ἐπανηγυρίζετο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οἵτινες ἐπίτηδες τὴν διελάλουν διὰ ν' ἀκουσθῇ ἀπὸ τοὺς πάσχοντας ἐκ τῆς πείνης Τούρκους, ὅταν περὶ τὴν 3 ἀπογευματινὴν ἕνας κανονιοβολισμὸς ἀνήγγειλε τὴν ἔξοδον αὐτῶν. Ὁ ἀκροβολισμὸς ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, οἱ δὲ Τοῦρκοι ὁλονὲν ἐπροχώρουν φθάσαντες σχεδὸν εἰς τὰ χαρακώματα. Τὴν στιγμὴν ὅμως ἐκείνην κατέφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἀντιληφθεὶς περὶ τίνος ἐπρόκειτο ἐφώναξε μακρόθεν ἐνῷ ἔτρεχε:—«Τὶ τοὺς φυλᾶττε, βρέ. Ἐπάνω τους!» Ἀμέσως οἱ ἐπαναστάται ἐξώρμησαν ἐκ τῶν χαρακωμάτων, καὶ εἰς διάστημα ὀλίγων λεπτῶν ἐπήνεγκαν τόσην φθορὰν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε τοὺς ἠνάγκασαν νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν καταδιώξαντες αὐτοὺς μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Τριπόλεως, τὰς ὁποίας καὶ ἐκ φόβου, παρὰ τὴν συνήθειάν των, ἔκλεισαν διὰ ν' ἀσφαλιθῶσιν. Κατὰ τὴν φυγὴν ταύτην οἱ Τοῦρκοι ἄφησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου περὶ τοὺς τριάκοντα νεκρούς, χωρὶς νὰ ὑπολογίζωνται καὶ οἱ τραυματίαι ὅσοι κατώρθωσαν νὰ σωθοῦν ἐν τῇ πόλει.

Χαρακτηριστικὸν τῆς συμπλοκῆς ταύτης εἶναι ἡ

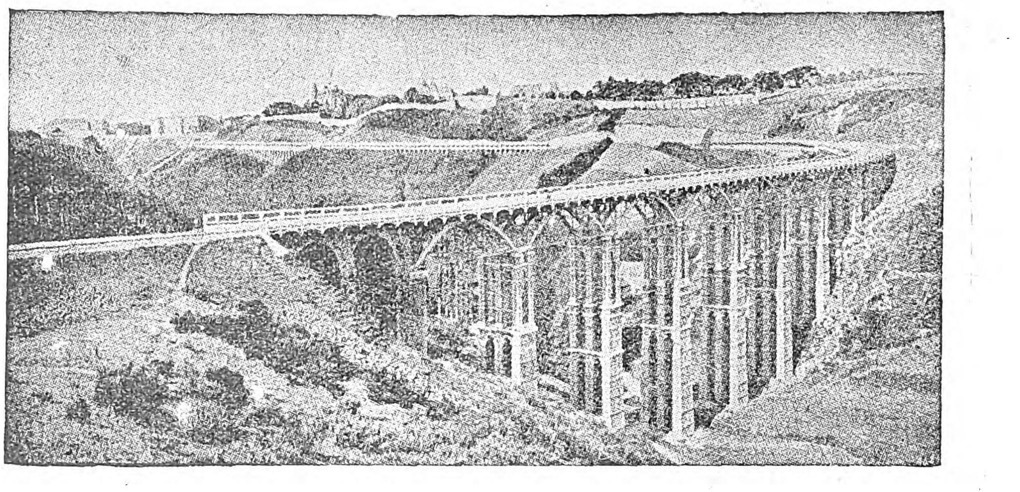

Ἡ παρὰ τὸν Ἅγιον Βρίοχον γέφυρα Τουπέν.

ἐπὶ ὥρας μακρὰς ἄψυχος ἀμφοτέρωθεν ἀνταλλαγὴ πυροβολισμῶν, τὴν ὁποίαν μία ἐνθουσιώδης κραυγὴ μεταβάλλει εἰς πολεμικὴν ὁρμὴν καὶ νίκην, ἀποδεικνυομένου μίαν ἀκόμη φοράν, πόσην ἐπίδρασιν εἶχεν ἐπὶ τῶν πολεμιστῶν ἡ παρουσία ἢ ἡ ἀπουσία ἑνὸς καλοῦ ἀρχηγοῦ.

Ἁγ. Βλάσιος (Sankt-Blasien). Κώμη τῆς Γερμανίας, κειμένη ἐν Βάδῃ καὶ ἔχουσα 2.900 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἁγ. Βλάσιος (Saint-Blaise). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Νιουσατέλ. Κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων-Βέρνης καὶ ἔχει 1.693 κατ. Ἐμπόριον οἴνου.

Ἅγιος Βλιμὸν (Saint-Blimont). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Σόμμης καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ἀββεβίλλην· κάτ. 1.202.

Ἁγ. Βομὲρ (Saint-Bomer). Ὄνομα δύο κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν κεῖται ἐν τῷ νομῷ Ὂρν καὶ ἔχει 1.500 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Πὰ-δὲ-Καλαὶ καὶ ἔχει 323 κατοίκους.

Ἁγ. Βονιφάτιος (Sambonifazio). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βερόνης καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μιλάνου-Βενετίας· 8.000 κάτοικοι.

Ἅγιος Βονιφάτιος (Saint-Boniface). Πόλις τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐπὶ τοῦ Ἐρυθροῦ Ποταμοῦ (Rivière Rouge) καὶ ἔναντι τῆς πόλεως Οὐΐννιπεγκ· 12,821 κατ. Καθολικὴ ἀρχιεπισκοπή.

Ἅγιος Βραὶν (Saint-Vrain). Ὄνομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, ὧν ἡ μὲν κεῖται ἐν τῷ νομῷ Μάρνῃ καὶ ἔχει 234 κατ., ἡ δὲ ἐν τῷ νομῷ Σαὶν-έ-Ὀὰζ (Seine-et-Oise) καὶ ἔχει 826 κατοίκους.

Ἅγιος Βρὰν (Saint-Vran). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ τῶν Βορείων Ἀκτῶν (Côtes-du-Nord)· 1,455 κάτοικοι.

Ἅγιος Βρεσσὸν (Saint-Bresson). Ὄνομα δύο κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία κεῖται ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Σηκουάνα καὶ ἔχει 1,500 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Γάρδης καὶ ἔχει 400 κατοίκους.

Ἅγιος Βρίοχος (Sanctus-Briochus, Saint-Brieuc). Πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ τῶν Βορείων Ἀκτῶν (Côtes-du-Nord) καὶ ἔχει 21,665 κατοίκους. Ἀπέχει τῶν Παρισίων 476 χιλιόμετρα καὶ συνδέεται μετ' αὐτῶν διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Θαλάσσια λουτρά. Ἐκμετάλλευσις λατομείων. Παραγωγὴ δημητριακῶν καρπῶν. Πολυάριθμα ἐργοστάσια. Ἐμπόριον βουτύρου, αὐγῶν, μηλίτου (εἶδος ποτοῦ κατασκευαζομένου ἐκ τοῦ χυμοῦ τῶν μήλων), ἅλατος, ὀσπρίων, σίτου, μέλιτος κτλ. Ἡ ναυτικὴ καὶ ἐμπορικὴ κίνησις τοῦ λιμένος εἶναι ζωηρὰ καὶ γίνεται μὲ τὴν Ἀγγλίαν, τὰς ἀπέναντι τῆς πόλεως εὑρισκομένας ἀγγλικὰς νήσους, τὰς σκανδιναυϊκὰς χώρας, τὴν Φινλανδίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Πορτογαλλίαν καὶ τὸν Καναδᾶν.

Ὁ Ἅγιος Βρίοχος ἔχει ὄψιν τελείως μεσαιωνικήν. Αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εἶναι στεναὶ καὶ ἀκανόνιστοι καὶ τὰ κτίρια, πολλὰ τῶν ὁποίων ἔχουν ἱστορικὴν ἀξίαν, ἀρχαιότατα. Ὡραῖος καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἀνοικοδομηθεὶς τὸν 13ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Γουλιέλμου Πινσών. Νομαρχία, ἐπισκοπικὸν μέγαρον, δημαρχεῖον περιέχον ἀξιόλογον μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας καὶ πινακοθήκην. Πολυάριθμοι ἀρχαῖαι οἰκίαι, ἰδίως εἰς τὰς παρὰ τὴν Μητρόπολιν ὁδούς· μεταξὺ αὐτῶν εἶναι τὸ «Μέγαρον τῶν Δουκῶν τῆς Βρεττάνης», ἐν τῷ ὁποίῳ κατῴκησεν, ὡς λέγουσι, ὁ Ἰάκωβος Β′ τῆς Ἀγγλίας. Κολοσσιαῖον ἄγαλμα τῆς Παναγίας. Θαυμάσιαι φυσικαὶ καλλοναὶ εἰς τὰ πέριξ, τὰς ὁποίας ἐπισκέπτονται πολυάριθμοι ἐκδρομεῖς. Πλησίον τῆς πόλεως ὑπάρχει ἡ ὡραία γέφυρα τοῦ Τουπέν, ἥτις ἔχει πολυάριθμα ὑψηλὰ τόξα καὶ ἄνωθεν τῆς ὁποίας διέρχεται ἡ δημοσία ὁδός. Ἀξιόλογος εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ πηγὴ τοῦ Ἁγίου Βριόχου, ἥτις ἀναβλύζει ἐντὸς ἑνὸς μικροῦ παρεκκλησίου.

Ἅγιος Βρισσὸν (Saint-Brisson). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Νιέβρης καὶ ἔχουσα 1,004 κατοίκους. Ἐκκλησία τοῦ 12ου-16ου αἰῶνος. Ἐρείπια ἑνὸς πύργου τοῦ 12ου αἰῶνος. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον Δόλμεν.

Ἁγ. Βρισσὸν (Saint-Brisson). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Λοαρὲ (Loiret) καὶ ἔχουσα 1,106 κατοίκους. Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος, θεωρουμένη ὡς μνημεῖον ἱστορικόν. Ἑξάγωνος πύργος τοῦ 13ου-15ου αἰῶνος, ἔχων ἓξ πύργους, ὕψους 30 μέτρων.

Ἅγιος Βωρὺ (Saint-Vaury). Πόλις τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Κρὲζ (Creuse). 2,727 κατ. Ἀρχαῖον ἀββαεῖον Βενεδικτίνων μεταβληθὲν εἰς αὐτόνομον ἐκκλησίαν (collégiale) ἀπὸ τοῦ 16ου ἤδη αἰῶνος. Ἐν τῷ ναῷ τῆς πόλεως ὑπάρχει θαυμάσιον ἀνάγλυφον παριστῶν τὰ πάθη τοῦ Σωτῆρος.

Ἅγιος Γαβριὴλ (São Gabriel). Πόλις τῆς Βραζιλίας. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βακκακαχὺ καὶ εἰς περιοχὴν ἔχουσαν θαυμασίας φυσικὰς καλλονάς. Μεγάλη κτηνοτροφία.

Ἅγιος Γαβριὴλ (Saint-Gabriel-de-Brandon). Κώμη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Μπερτιὲ (Berthier) καὶ ἔχουσα περὶ τοὺς 3.000 κατοίκους. Παραγωγὴ τυροῦ.

Ἅγιος Γαβριὴλ (San Gabriel). Μικρὰ πόλις τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Χαλίσκο καὶ εἰς ὕψος 3.000 μέτρων. Κάτοικοι 3.100.

Ἅγιος Γάλλος (Saint-Gall, Sankt Gallen). Καντόνιον τῆς ἀνατολικῆς Ἑλβετίας, κείμενον μεταξὺ τῆς λίμνης τῆς Κωνστάντσας, τοῦ Ρήνου ποταμοῦ καὶ τῶν καντονίων Γριζόνης, Γκλάρις (Glaris) καὶ Σβύτς (Schwytz). 2,019 τετραγ. χιλιόμετρα, 302,900 κάτοικοι, τῶν ὁποίων οἱ 135,700 εἶναι καθολικοί, οἱ δὲ ὑπόλοιποι διαμαρτυρόμενοι.

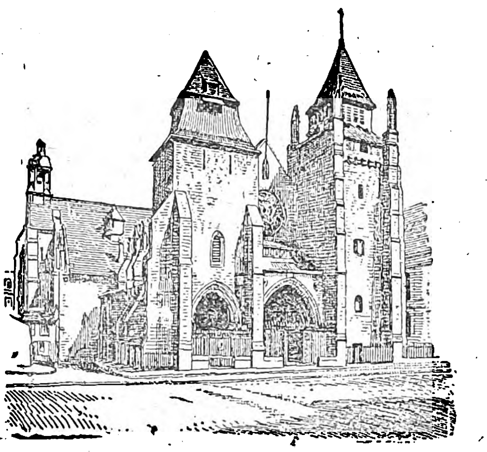

Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Βριόχου.

Ἡ χώρα εἶναι λίαν ὀρεινή. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαί της εἶναι αἱ ἑξῆς: α) Πρὸς νότον: Σάϊμπε Scheibe, 3,056 μέτρα), Γκράουε-Χέρνερ (Graue-Hœrner, 2,847 μέτρα), Μάγκερεν (Mageren, 2,528 μέτρα), Ἀλβιέ (Alvier, 2,363 μέτρα) καὶ Φάουλφιρστ (Faulfirst, 2,337 μέτρα). β) Πρὸς βορρᾶν τῆς λίμνης Βάλλενσταδτ (Wallenstadt) κεῖνται τὰ ὄρη Κουρφίρστεν (Churfirsten, 2,303 μέτρα), Σπέερ (Spéer, 1,956 μέτρα), Σεντὶς (Sentis, 2,504 μέτρα), καὶ Ἄλπστάϊν (Alpstein, 1,799 μέτρα).

Τὸ Καντόνιον διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ρήνου καὶ ἔχει πολυαρίθμους λίμνας, αἱ κυριώτεραι

Digitized by Google

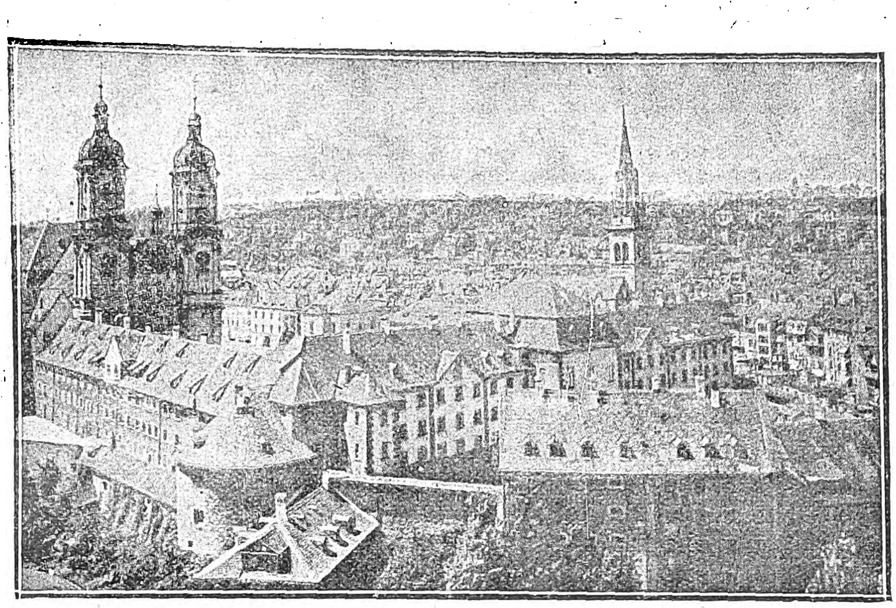

Γενικὴ ἄποψις τοῦ Ἁγίου Γάλλου.

τῶν ὁποίων εἶναι ἡ λίμνη Βάλλεσταδτ (Wallestadt) καὶ αἱ λίμναι τῆς Κωσταντίας καὶ τῆς Ζυρίχης. Ἡ πρώτη περικλείεται ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὸ ἔδαφος τοῦ καντονίου, ἐνῷ αἱ δύο τελευταῖαι συνορεύουν ἐπίσης, ἡ μὲν τῆς Κωσταντίας μὲ τὸ γερμανικὸν ἔδαφος καὶ τὸ καντόνιον Thurgau, ἡ δὲ τῆς Ζυρίχης μὲ τὸ ὁμώνυμον καντόνιον καὶ μὲ τὸ καντόνιον Σβῦτς (Schwyz).

Ἡ θερμοκρασία τοῦ καντονίου εἶναι μᾶλλον χαμηλὴ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πρωτευούσης Ἁγίου Γάλλου, ἐν δὲ τῇ κοιλάδι τοῦ Ρήνου μᾶλλον ὑψηλή.

Τὸ ὑπέδαφος περιέχει πολλὰ κοιτάσματα σιδήρου, ἀργύρου, χαλκοῦ, τὰ ὁποῖα μένουν σήμερον ἀνεκμετάλλευτα.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λίμνης τῆς Κωσταντίας καλλιεργοῦνται πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν βιομηχανίαν τοῦ καντονίου, αὕτη εἶναι ἀνθηροτάτη. Ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Ἁγ. Γάλλου λειτουργοῦν πάμπολλα ἐργοστάσια πλεκτικῆς, ὑφαντουργεῖα, βαμβακοκλωστήρια, ὑφαντήρια μετάξης καὶ βυρσοδεψεῖα, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν πολλὰς δεκάδας χιλιάδων ἐργατῶν καὶ διεξάγουν ζωηρὸν ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον, ἰδίως μὲ τὴν Ἀνατολήν. Λίαν ἀνθηρὰ εἶναι ἐπίσης ἐν Ἁγίῳ Γάλλῳ ἡ βιομηχανία τῶν κεντημάτων, ἡ ὁποία ἔχει πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀποκτήσει παγκοσμίαν φήμην· τὰ κεντήματα ταῦτα κατασκευάζονται εἴτε διὰ μηχανῆς, εἴτε διὰ τῆς χειρὸς καὶ εἶναι ἐξαιρετικῆς λεπτότητος. Τὰ κυριώτερα κέντρα τοῦ ἐμπορίου εἶναι αἱ πόλεις Ρορσὰχ (Rorschach) καὶ Ἅγιος Γάλλος.

Τὸ Σύνταγμα τοῦ καντονίου χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1890 καὶ ἔχει χαρακτῆρα δημοκρατικὸν καὶ ἀντιπροσωπευτικόν. Φορεὺς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας εἶναι ὁ λαός, ὅστις ἐξασκεῖ αὐτὴν δι' ἑνὸς Συμβουλίου, τὸ ὁποῖον καὶ νομοθετεῖ. Ἡ ἁρμοδιότης τοῦ Συμβουλίου τούτου ὑπόκειται εἰς τὸ veto τοῦ λαοῦ· οὕτως, ὅταν 10.000 πολῖται ζητήσουν τοῦτο, ὁ νόμος τίθεται ὑπὸ τὴν ψῆφον τοῦ λαοῦ. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἐξασκεῖται ὑπὸ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, ἀπαρτιζομένου ἐξ ἑπτὰ μελῶν, ὁ πρόεδρος τοῦ ὁποίου φέρει τὸν τίτλον τοῦ «Λανδαμμάννου» (Landammann). Ἀνώταται δικαστικαὶ ἀρχαὶ ἐν τῷ καντονίῳ εἶναι ἓν ἀνώτατον δικαστήριον, τοῦ ὁποίου ἡ ἁρμοδιότης εἶναι ἀνάλογος μὲ τὴν τοῦ ἡμετέρου Ἀρείου Πάγου, καὶ ἓν δευτεροβάθμιον δικαστήριον, ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὰ ἡμέτερα Ἐφετεῖα.

Ἡ χώρα διαιρεῖται εἰς 15 διοικητικὰς περιφερείας (districts), ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων εὕρηται, ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ἀνὰ εἷς νομάρχης.

Ἡ δημοσία παιδεία εἶναι λίαν διαδεδομένη· τὸ καντόνιον κέκτηται πολλὰ δευτερεύοντα σχολεῖα, Σχολεῖον τοῦ Καντονίου (École Cantonale), ἀποτελοῦν εἶδος γυμνασίου, καὶ ἐμπορικὴν ἀκαδημίαν. Ἐπὶ πλέον, διδασκαλεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκπαιδεύονται οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι, καὶ σχολεῖον κωφαλάλων.

Τὸ ἔδαφος τοῦ καντονίου τοῦ Ἁγίου Γάλλου ἀπετέλεσε μέρος, κατὰ τὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, τῆς Ρετίας, εἶτα δὲ τῆς Ἀλλαμανίας καὶ τοῦ φραγκικοῦ βασιλείου. Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἡ χώρα εὑρέθη διῃρημένη εἰς πλείονα κρατίδια εὐγενῶν, ὑπαγόμενα εἰς τὴν Ἱερὰν Αὐτοκρατορίαν. Τὰ σπουδαιότερα τῶν κρατιδίων τούτων ἦσαν τὸ «Ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Γάλλου» (περὶ οὗ βλέπε κατωτέρω) καὶ αἱ κομιτεῖαι τοῦ Τογγενβούργου (Toggenbourg) καὶ τῆς Βερδενβέργης (Werdenberg). Ἡ ἐξουσία τοῦ Ἀββᾶ, ὅστις ἔφερε τίτλον πρίγκιπος, ἐξετείνετο ἐπὶ τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Γάλλου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ σήμερον τὸ καντόνιον Ἄππεντσελ (Appenzell). Τὸ Ἄππεντσελ ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ αὐθέντου του τῷ 1400, ἀπέσεισε τὸν ζυγὸν αὐτοῦ καὶ ἡνώθη μὲ τὴν Ἑλβετικὴν Ὁμοσπονδίαν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Γάλλου, αὕτη κατώρθωσεν ἐπίσης νὰ χειραφετηθῇ ἀπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Ἀββᾶ καὶ ἔκτοτε ἐκυβερνήθη μόνη της καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ὁμοσπονδίας, τῆς ὁποίας ἦτο σύμμαχος. Καὶ τῶν ἄλλων εὐγενῶν φεουδαρχῶν ἡ ἰσχὺς ἐξηφανίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τὰ δὲ φέουδα αὐτῶν προσηρτήθησαν εἰς τὴν Ὁμοσπονδίαν. Τῷ 1803 ἡ περιοχὴ τοῦ Ἁγίου Γάλλου ἡνώθη μὲ τὴν Ἑλβετίαν, ἀποτελέσασα τὸ δέκατον τέταρτον καντόνιον αὐτῆς.

Ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Γάλλου. Ὁ Ἅγιος Γάλλος, ἡ πρωτεύουσα τοῦ καντονίου, εἶναι σήμερον ὡς πρὸς τὸν πληθυσμὸν ἡ ἕκτη πόλις τῆς Ἑλβετίας, ἀριθμοῦσα περὶ τὰς 60,000 κατοίκων μαζὶ μὲ τὸ μέγα προάστειον Τάμπλατт (Tablatt).

Ἀνάγλυφον τμῆμα οἰκίας τοῦ Ἁγ. Γάλλου.

Ὁ Ἅγιος Γάλλος ὀφείλει τὴν ἀνθηρότητα αὐτοῦ εἰς τὴν βιομηχανίαν τῶν κεντημάτων, περικλείει πολλὰ πολυτελῆ μέγαρα, αἱ δὲ κεντρικαὶ ὁδοὶ αὐτοῦ ἔχουν μεγάλην κίνησιν.

Παρ' ὅλην τὴν ὄψιν νέας πόλεως, ὁ Ἅγιος Γάλλος εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς Ἑλβετίας. Ἔχει κτισθῆ κατὰ τὸ ἔτος 700 πέριξ τοῦ ὁμωνύμου Ἀββαείου.

Τὸ Ἀββαεῖον. Ἐκτίσθη, καθὼς λέγεται, ὑπὸ τοῦ ἰρλανδοῦ ἀσκητοῦ Γάλλου, ὅστις κατελθὼν εἰς Ἑλβετίαν τῷ 614 ἵδρυσεν εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο μίαν μοναστηριακὴν κοινότητα. Τὸ ἀββαεῖον τῶν Βενεδικτίνων τοῦ Ἁγίου Γάλλου ὑπῆρξε κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἓν τῶν κυριωτέρων κέντρων τοῦ διανοητικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ βίου. Ἡ παρακμὴ αὐτοῦ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἡ πόλις ἐκτίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον πέριξ τοῦ μοναστηρίου, κατὰ δὲ τὸν 10ον αἰῶνα περιεβλήθη μὲ τεῖχος ὠχυρωμένον. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχειραφετήθη ἀπὸ τὸ ἀββαεῖον καὶ ἐγένετο ἐλευθέρα, τῷ δὲ 1454 συνῆψε συνθήκην συμμαχίας μὲ τὰ ἑλβετικὰ καντόνια. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ ἀββαεῖον καὶ ἡ πόλις ἀπετέλεσαν δύο αὐτόνομα κυρίαρχα κράτη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς θρησκευτικῆς μεταρρυθμίσεως ὁ χωρισμὸς κατέστη ἔτι ὀξύτερος, διότι ἡ πόλις προσεχώρησεν εἰς αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Vadian. Τὸ μοναστήριον κατηργήθη τὸ 1798, ἀπαιτήσει τῶν διαμαρτυρομένων, τῷ δὲ 1805 ἡ περιουσία αὐτοῦ ἐξεκαθαρίσθη καὶ διενεμήθη μεταξὺ τοῦ νέου καντονίου τοῦ Ἁγίου Γάλλου καὶ τῆς καθολικῆς κοινότητος, ἥτις ἔλαβε τὸν καθεδρικὸν ναόν, τὴν βιβλιοθήκην τοῦ μοναστηρίου καὶ τὰ ἀρχαιότερα κτίρια αὐτοῦ. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα τῶν κτιρίων ἐγκατεστάθησαν αἱ δημόσιαι ἀρχαὶ τοῦ καντονίου.

Ὁ καθεδρικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Γάλλου, ὅστις ἐγείρεται ἐπὶ τῆς ὡραίας πλατείας Κλόστερχοφ (Klosterhof), εἶναι ἡ ἀρχαία ἐκκλησία τοῦ ἀββαείου, ἥτις ἐκτίσθη τῷ 1314 καὶ ἀνεκαινίσθη ἐκ βάθρων περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος. Εἶναι ρυθμοῦ ἀναμίκτου, ἀλλ' ἔχει ὡραίαν πρόσοψιν, οἱ δὲ πύργοι αὐτοῦ ἔχουν τὸ αὐτὸ ὕψος μὲ τοὺς πύργους τῆς Παναγίας τῶν Παρισίων. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ ὑπάρχουν ὡραῖα ἀνάγλυφα, μερικὰ τῶν ὁποίων ὀφείλονται εἰς τὸν ἰταλὸν καλλιτέχνην Μορέττο. Τὰ ὄργανα τοῦ ναοῦ ἔχουν 3176 αὐλοὺς καὶ κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ Φρὰντς Φρὸς (Frosch). Ἀξία ἐπισκέψεως εἶναι ἐπίσης ἡ κρύπτη τοῦ ναοῦ καὶ τὰ ἀρχαῖα οἰκήματα τοῦ ἀββαείου. Τὰ τελευταῖα ταῦτα περιέχουν τὴν ὀνομαστὴν βιβλιοθήκην τοῦ μοναστηρίου, ἥτις εἶναι ἐξαιρετικῶς πλουσία εἰς χειρόγραφα μεγάλης ἀξίας. Τὸ βιομηχανικὸν μουσεῖον περιέχει καλλίστην συλλογὴν εἰδῶν ὑφαντουργίας καὶ κεντημάτων, τὸ δὲ Μουσεῖον τῶν Τεχνῶν καλλίστην συλλογὴν πινάκων συναθροισθέντων ὑπὸ τῆς Καλλιτεχνικῆς Ἑνώσεως (Kunstverein) τῆς πόλεως.

Δύο ὡραῖοι δημόσιοι κῆποι κοσμοῦν τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, τὰ δὲ περίχωρα αὐτῆς εἶναι γραφικώτατα καὶ κατάφυτα.

Ἅγιος Γαλμιέρος (Sanctus Galmierus). Κώμη τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Λείγηρος καὶ ἔχει 3.000 κατ. Μεταλλικὰ ὕδατα.

Ἅγιος Γεράρδος (Saint-Gérard). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ναμουέ· 1,800 κάτ.

Ἅγιος Γεράσιμος· χωρίον τῆς κοινότητος Περιγιαλίου τῆς Κορινθίας· κάτοικοι 10.

Ἅγιος Γεράσιμος· γυναικεία μονὴ παρὰ τὸ χωρίον Βαλσαμᾶτα τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἀπέχουσα 2 ὥρας ἀπὸ Ἀργοστολίου, διάσημος διὰ τὸ ἐν αὐτῇ φυλασσόμενον λείψανον τοῦ ἁγίου Γερασίμου, προστάτου τῆς νήσου, τὸν ὁποῖον ἰδιαιτέρως τιμῶσιν οἱ Κεφαλλῆνες.

Ἡ μονή, κειμένη παρὰ τὸ νοτιανατολικὸν ἄκρον τῆς κοιλάδος τῶν Ὁμαλῶν, ἔχει δύο ναοὺς εἰς τὴν αὐλήν. Ἐπὶ τοῦ μεγαλυτέρου ναοῦ ὑπάρχει κεχαραγμένη ἡ χρονολογία 1645, ἐντὸς δὲ τοῦ μικροτέρου φυλάσσεται τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου, ὕπτιον ἐντὸς ἀργυρᾶς θήκης φερούσης ἐπὶ τοῦ κινητοῦ καλύμματος, τὸ ὁποῖον ἀνοίγει ἐπὶ τῆς καθέτου πλευρᾶς, εἰκόνα καλῆς ἁγιογραφικῆς τέχνης, παριστῶσαν τὴν κηδείαν τοῦ ἁγίου ὑπὸ μοναχῶν γενομένην.

Ἡ μονὴ ἐκτίσθη ὀλίγον πρὸ τοῦ 1582, ὡς ἐξάγεται ἐκ σιγγιλιώδους γράμματος τοῦ πατριάρχου Ἱερεμίου Β', διὰ τοῦ ὁποίου καθιεροῦται ὡς σταυροπήγιον, ὠνομάζετο δὲ ἀρχικῶς καὶ ἐπὶ πολὺ ἔτι Νέα Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὴν μονὴν μονάζουν 57 μοναχαὶ καὶ 12 μοναχοί.

Ἤδη ἐκ τοῦ κληροδοτήματος Βαλλιάνου κατασκευάζεται μέγας ναός, τοῦ ὁποίου ἡ δαπάνη προϋπελογίσθη εἰς 2 ἑκατομμύρια δραχμῶν. Περὶ τὴν μονὴν ὑπάρχουν μικροὶ συνοικισμοί.

Πρὸ τῆς μονῆς καὶ μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ χωρίου Φραγκάτων, ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν μονὴν ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, ὑπάρχει τὸ Πηγάδι τοῦ Ἁγίου, φρέαρ τὸ ὁποῖον σκέπει πελώριος πλάτανος. Ἐν καιρῷ λιτανείας, τελουμένης εἴτε κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Γερασίμου, εἴτε καὶ εἰς ἄλλας περιστά-

Digitized by Google

σεις, τὸ λείψανον φέρεται μέχρι τοῦ σημείου τούτου.

Ἅγιος Γερμανὸς (Saint-Germain-en-Laye). Ἱστορικὴ πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Σαὶν-ἐ-Ὀάζ (Seine-et-Oise)· 18,344 κατ. Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα καὶ εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χιλιομέτρων βορείως τῶν Βερσαλλιῶν. Ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ὁ εὐνοούμενος τόπος παραθερισμοῦ τῶν Παρισινῶν, λόγῳ τῆς ἐξαιρέτου θέσεώς του, τῶν πέριξ δασῶν καὶ τῆς λαμπρᾶς θέας τὴν ὁποίαν ἀπολαμβάνει τις ἐξ αὐτοῦ.

Ἱστορία. Ὁ Ἅγ. Γερμανὸς ἐκτίσθη, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώμην, πέριξ ἑνὸς μοναστηρίου ἱδρυθέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ροβέρτου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ δεσπόζοντος τῆς πόλεως λόφου Πὲκ (montagne de Peck). Τὸ παρεκκλήσιον τοῦ μοναστηρίου τούτου ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίων Γερμανοῦ καὶ Βικεντίου. Φαίνεται ὅτι ἡ πόλις ὑπῆρξεν, ὡς ἐκ τῶν φυσικῶν της καλλονῶν, ὁ εὐνοούμενος τόπος διαμονῆς πολλῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ δὴ Λουδοβίκου τοῦ Χονδροῦ (Louis le Gros), Λουδοβίκου τοῦ Νέου (Louis le Jeune), Φιλίππου-Αὐγούστου καὶ Ἁγ. Λουδοβίκου (Saint-Louis). Ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου μονάρχου χρονολογεῖται τὸ σήμερον σῳζόμενον παρεκκλήσιον τοῦ φρουρίου τῆς πόλεως.

Τῷ 1346, πόλις καὶ φρούριον κατελήφθησαν καὶ ἐλεηλατήθησαν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἵτινες ἐπανῆλθον τῷ 1419 καὶ συνεπλήρωσαν τὴν καταστροφήν. Ὁ Βασιλεὺς Κάρολος Ε' ἀνῳκοδόμησεν αὐτά, ὡς μαρτυρεῖ ἡ γαλλὶς συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Christine de Pisan (γενν. 1430;): «le roy moult fit réédifier notablement le chastel».

Τὸ ὡραῖον φρούριον τῆς πόλεως, ὅπως τὸ βλέπει τις σήμερον, ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Α', ὅστις ἐπροίκισε τὴν Γαλλίαν μὲ πολλὰ μεγάλα ἔργα. Εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μέτρων ἀπὸ τοῦ φρουρίου ὁ Ἑρρῖκος Δ' ᾠκοδόμησε κατοικίαν ὀνομασθεῖσαν Château-Neuf. Εἰς ἓν τῶν περιπτέρων τοῦ μεγάρου τούτου, τὸ ὁποῖον σῴζεται μέχρι σήμερον, ἐγεννήθη ἀργότερα ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ΙΔ' (5 Σεπτεμβρίου 1638). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ μονάρχου τούτου χρονολογεῖται ἡ περιώνυμος «Ταράτσα τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ» (Terrasse de Saint-Germain) ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀγαπητὸς περίπατος τῶν ἐν τῇ πόλει παραθεριζόντων παρισινῶν καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπολαμβάνει τις τὴν θαυμασίαν θέαν τῶν περιχώρων τῶν Παρισίων.

Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἐπέφερε πολλὰς μεταβολὰς εἰς τὸ φρούριον καὶ ἐκόσμησε τὴν πόλιν διὰ πολλῶν ἄλλων ἔργων, ὅταν δὲ ἐγκατέλειψεν αὐτὴν χάριν τῶν Βερσαλλιῶν, παρεχώρησε τὸ φρούριον εἰς τὴν εὐνοουμένην του κυρίαν δὲ λὰ Βαλλιὲρ (Madame de la Vallière). Μετ' αὐτήν, καὶ δὴ κατὰ τὰ ἔτη 1689 - 1701, παρέμεινεν ἐν τῷ φρουρίῳ, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν, ὁ ἐξόριστος βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας Ἰάκωβος Β'. Ἐκεῖ ἀπέθανον ἐπίσης ἡ θυγάτηρ του Μαρία καὶ ἡ σύζυγός του Ἰωσὴφ -Μαρία τῆς Ἔστης (Joseph-Marie d'Esta) (1712-1718). Οἱ τρεῖς οὗτοι ὑπῆρξαν τὰ τελευταῖα βασιλικὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα κατῴκησαν τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, εἶχε μεταβληθῆ εἰς στρατῶνα. Ὁ Ναπολέων Α' ἐγκατέστησεν ἐκεῖ μίαν ἱππευτικὴν σχολήν, ἥτις κατηργήθη τῷ 1814 ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΗ' καὶ ἀντικατεστάθη ἐκ νέου ὑπὸ στρατῶνος. Κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τὸ φρούριον ἐχρησίμευεν ὡς σωφρονιστήριον, μέχρις ὅτου αἱ γαλλικαὶ ἀρχαὶ ἐσκέφθησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ σωθῇ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο μνημεῖον ἀπὸ βεβαίαν καταστροφήν. Διὰ τοῦτο ἐξεδόθη τὸ Αὐτοκρατορικὸν Διάταγμα τῆς 8ης Νοεμβρίου 1862, δυνάμει τοῦ ὁποίου τὸ φρούριον μετεβλήθη εἰς Μουσεῖον, ὀνομασθὲν κατ' ἀρχὰς «Γαλλορρωμαϊκὸν Μουσεῖον», ἀργότερα δὲ «Μουσεῖον Ἐθνικῶν Ἀρχαιοτήτων».

Ἀξία ἐπισκέψεως εἶναι ἐπίσης ἡ ἐκκλησία τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἤρξατο κτιζομένη τῷ 1766 καὶ εἶναι ἡ τετάρτη ἐξ ὅσων ἐκτίσθησαν εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων. Ἡ πρώτη, τῆς ὁποίας ἀγνοεῖται ἡ ἡμερομηνία τῆς οἰκοδομήσεως, ἐκάη κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐν ἔτει 1346. Μετ' αὐτὴν ἐκτίσθη δευτέρα, ἥτις κατέπεσε τῷ 1681. Ὁ Μονσὰρ ἐξεπόνησε τὰ σχέδια μιᾶς νέας ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ὁ πρῶτος λίθος ἐτέθη κατὰ Μάρτιον τοῦ 1682 καὶ ἥτις ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς σημερινῆς.

Ὁ Ἅγιος Γερμανὸς κατελήφθη δὶς ὑπὸ τῶν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος στρατευμάτων τῆς συνησπισμένης Εὐρώπης, ἤτοι τὴν 31ην Μαρτίου 1814 καὶ τὴν 3ην Ἰουλίου 1815. Κατὰ τὴν δευτέραν μάλιστα εἰσβολὴν ὑπέφερε τὰ πάνδεινα. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγεννήθησαν ὁ Ἑρρῖκος Β' (1519), ὁ Κάρολος Η' (1550) καὶ ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' (1638). Ἐν αὐτῇ δὲ ἀπέθανον ὁ Χάμιλτων (1720) καὶ ὁ Θιέρσος (1877). Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1919 ὑπεγράφη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ μεταξὺ τῶν νικητῶν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ τῆς Αὐστρίας συνθήκη κληθεῖσα Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ περὶ ἧς βλέπε εἰς λέξιν Ἁγίου Γερμανοῦ συνθήκη.

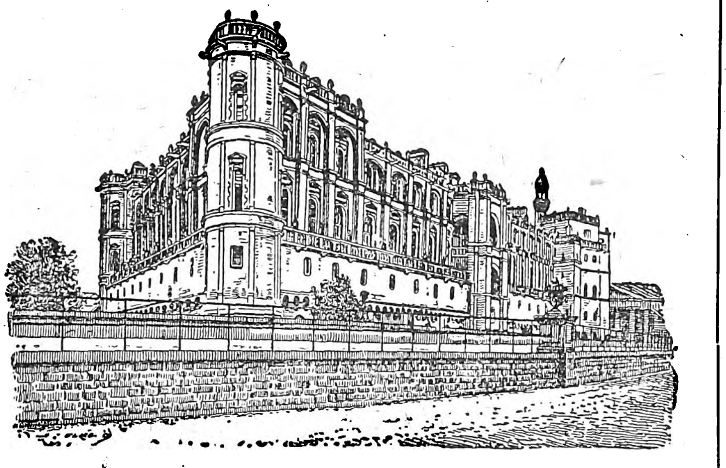

Ὁ Πύργος τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ (en-Laye).

Ἅγιος Γερμανὸς (Saint-Germans). Κώμη τῆς Ἀγγλίας, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Κορνουάλης καὶ εἰς ἀπόστασιν 402 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Λονδῖνον· 2,884 κατ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός.

Ἅγιος Γερμανὸς (San German). Πόλις τοῦ Πόρτο-Ρίκο, Δυτικαὶ Ἰνδίαι. Κεῖται ἐν τῷ νοτιοδυτικῷ ἄκρῳ τῆς νήσου καὶ ἀπέχει σιδηροδρομικῶς περὶ τὰ 10 μίλια ἀπὸ τὸ Μαχαγκουέζ. Ἀνθηρότατον ἐμπόριον καφέ, κακάου, φρούτων, καπνοῦ, ζακχάρεως. Κάτοικοι 4.000.

Ἅγ. Γερμανὸς *δὲ Πρὲ* (des Près). Ἓν ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα καὶ τὰ μᾶλλον περίφημα ἀββαεῖα τῆς Γαλλίας. Ἱδρύθη ἐν Παρισίοις καὶ ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τοῦ Σηκουάνα περὶ τὰ 543 μ. Χ. ὑπὸ Χιλδερβέρτου τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Γαλλίας. Κατ' ἀρχὰς ἔφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἁγ. Βικεντίου, ἀργότερον δὲ περὶ τὰ 690 προσέλαβε τὸ σημερινόν του ὄνομα ἐκ τοῦ ἐπισκόπου τῶν Παρισίων ἁγ. Γερμανοῦ ἐνταφιασθέντος ἐν τῷ περιβόλῳ αὐτοῦ. Τὸ ἀββαεῖον τοῦτο ἦτο ἀνέκαθεν πλούσιον. Οἱ ἑκάστοτε βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἐπροικοδότησαν αὐτὸ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα διὰ μεγάλων δωρεῶν, πλεῖστοι δὲ εὐγενεῖς, ἐντόπιοι καὶ ξένοι, προσήρχοντο ἐπὶ αἰῶνας καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸ ἐξ αὐτοῦ ὀνομασθὲν τάγμα τοῦ ἁγ. Γερμανοῦ κληροδοτήσαντες εἰς αὐτὸ κολοσσιαίας περιουσίας. Ἐκ τῶν χρημάτων τούτων ἱδρύοντο διαδοχικῶς ἐπὶ σειρὰν αἰώνων, πέριξ τοῦ κεντρικοῦ Ναοῦ τοῦ ἀββαείου, διάφορα οἰκοδομήματα πρὸς χρῆσιν τῶν μοναχῶν, καὶ ναΐσκοι, ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τῶν διασημοτέρων ἀρχιτεκτόνων τῆς Γαλλίας ὡς τοῦ Πιὲρ δὲ Μοντρέζ, ἐξ ὧν οἱ πλεῖστοι σῴζονται μέχρι σήμερον, εἶναι δὲ γνωστότατοι διὰ τὴν τέχνην των. Ὅ,τι ὅμως κατέστησε τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ περίφημον εἶναι ἡ πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη του. Εἰς ταύτην εὑρίσκετο μεγάλη συλλογὴ ἐντύπων βιβλίων καὶ 7072 χειρόγραφα, ἐξ ὧν τὰ περισσότερα ἀνῆκον εἰς ἐπιφανεῖς Γάλλους ἐπιστήμονας, ὡς ὁ περίφημος νομομαθὴς Ἰωάννης Δάρτι (1651), ὁ ἰατρὸς Νοὲλ Βαγιὰν (1685), ὁ γεωγράφος Μιχαὴλ - Ἀντώνιος Μπουρὰν (1700) καὶ ἄλλοι. Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη ἦτο ἀνοικτὴ εἰς τὸ κοινὸν ἀπὸ τοῦ 1636, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ κατέστη κέντρον γραμμάτων περισπούδαστον. Ἐκεῖ ἤρχοντο οἱ Μοπιγιόν, Μονφωκόν, Ρουινάρ, Μαρτὲν κλ. καὶ ἀνέπτυσσον τὰς θεωρίας των, ἐδίδοντο δὲ τακτικὰ μαθήματα φιλοσοφίας, θεολογίας, ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ ἑβραϊκῆς. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ἡ τόσον ἀνηλεὴς καὶ ἀμείλικτος διὰ τοὺς μοναχοὺς καὶ τὰ μοναστήρια, ἐσεβάσθη τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ ἥτις ἔμενεν ἀνοικτὴ εἰς τὸ κοινὸν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῶν πολέμων καὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν. Μία πυρκαϊὰ ὅμως ἐκραγεῖσα τὸ 1794 κατέστρεψε τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς, δὲν ἐσώθησαν δὲ ἢ ὀλίγα χειρόγραφα ἅτινα ἔχουν μεταφερθῆ ἤδη εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Γαλλίας. Εἰς τὸ Ἀββαεῖον τοῦ Ἁγ. Γερμανοῦ ἀναπαύονται τὰ ὀστᾶ διαφόρων βασιλέων τῆς Γαλλίας καὶ ξένων Κρατῶν, ὡς τοῦ Ἰωάννου Κασσιμὶρ βασιλέως τῆς Πολωνίας.

Ἅγιος Γεώργιος· νησὶς μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Σαλαμῖνος, ὑπαγομένη εἰς τὸν δῆμον Πειραιῶς καὶ χρησιμεύουσα ὡς λοιμοκαθαρτήριον (βλ. λέξιν).

Ἅγιος Γεώργιος (Σὰν Τζώρτζης) ἢ *Βέλβινα*· νησὶς τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸν κόλπον τοῦ Σαρωνικοῦ, ἀπέχουσα τοῦ Σουνίου ἀκρωτηρίου 11 μίλια. Ἀνήκει εἰς Ὑδραίους καλλιεργοῦντας ἐπ' αὐτῆς σιτηρὰ καὶ τρέφοντας ἀξιόλογα ποίμνια. Ἔχει περίμετρον 6 μιλίων καὶ ἐμβαδὸν 608 τετρ. χιλιομέτρ. Εἶναι ὀρεινὴ καὶ ἄνυδρος, οἱ δὲ ὀλίγοι εἰς αὐτὴν κατοικοῦντες ὑδρεύονται ἐκ φρέατος. Ἐπὶ τῆς νησῖδος ὑπάρχει καὶ φάρος.

Περὶ τῆς Βελβίνης ὁ μὲν Στράβων γράφει ὅτι ἦτο ἱκανῶς κριθοφόρος, ὁ δὲ Σκύλαξ ὅτι εἶχε καὶ πόλιν.

Ἅγ. Γεώργιος (Νεμέας). Μικρὰ κώμη τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, πρωτεύουσα τοῦ τέως δήμου Νεμέας, κειμένη μεταξὺ δύο ἀρχαίων ὀνομαστῶν τοποθεσιῶν, τοῦ Φλιασίου πεδίου καὶ τῆς κοιλάδος τῆς Νεμέας (βλ. λέξεις). Εἶναι ὡραία πολίχνη, ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ ὄρους τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ (ἀρχαίου Τρικαράνου), ἔχει ἠλεκτροφωτισθῆ καὶ ὑδρεύεται ἐκ καλῶν φρεατίων ὑδάτων.

Οἱ κάτοικοι ταύτης, ἀνερχόμενοι κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1921 εἰς 2.630, ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμπέλων καὶ σταφιδαμπέλων, παράγουσι δὲ τὸν ὀνομαστὸν μέλανα οἶνον τῆς Νεμέας. Ἀπέχει τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Νεμέας περὶ τὰς 2 ὥρας, ἐκτελεῖ τὴν συγκοινωνίαν ταύτην διὰ τεσσάρων ἐπιβατικῶν αὐτοκινήτων, ὧν τὰ δύο πολυτελείας, ἔχει δὲ ἀνὰ ἓν πλῆρες δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων, ἑλληνικὸν σχολεῖον, πλῆρες γυμνάσιον καὶ εἰρηνοδικεῖον. Πρὸς Δ. ταύτης καὶ ἐπὶ ἀποτομωτάτου βράχου εὑρίσκεται «ἡ Παναγία τοῦ Βράχου» ἐξωκκλήσιον ὡραῖον βυζαντινοῦ ρυθμοῦ. ΣΤ. Δ. Β.

Ἅγιος Γεώργιος (Νηλείας)· ἕδρα ὁμωνύμου κοινότητος τοῦ Βόλου τοῦ νομοῦ Λαρίσης ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Νηλέως, ἀπέχουσα δὲ ἀπὸ Μηλεῶν 1,30' ὥραν· κάτοικοι 30.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Γατζέα (κάτ. 1956) χρησιμεῦον ὡς χειμερινὴ ἕδρα. Παράγει δὲ ἔλαιον ἐξαίρετον, μῆλα, γεώμηλα.

Ἅγιος Γεώργιος ἢ Μπαξέδες· χωρίον τοῦ Βόλου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἰωλκοῦ καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 387. Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Βόλου 40' τῆς ὥρας.

Ἅγιος Γεώργιος (Φερῶν)· χωρίον τοῦ Βόλου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα καὶ ἀπέχον ἀπὸ Βελεστίνου ἡμίσειαν ὥραν· κάτοικοι 495. Ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, παράγει δὲ ἄφθονα δημητριακά.

Ἅγιος Γεώργιος (Συκούσης)· χωρίον τῆς νήσου Χίου, εἰς τὴν περιφέρειαν Μαστιχοχωρίων, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 1611. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων, δημοτικὸν σχολεῖον θηλέων, σταθμὸν ἀσυρμάτου. Παράγει δὲ ἔλαιον, ἀμύγδαλα, μαστίχαν, ὄσπρια, σιτηρά, γεώμηλα.

Ἅγιος Γεώργιος (Ρίου)· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῶν Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 514. Ἀπέχει ἀπὸ Πατρῶν 1.15' ὥραν. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 1129, περιλαμβάνουσα τὸ χωρίον *Βερναρδέϊκα* (κάτ. 261) καὶ τὸ ὡς φυλακὴν βαρυποίνων χρησιμεῦον παλαιὸν φρούριον *Ρίον* (κάτ. 354).

Ἅγιος Γεώργιος καὶ Κάμπος· χωρίον τῆς νήσου Ἀντιπάρου ἢ Ὠλιάρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων· κάτοικοι 106.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Σουλετσίου τῆς Λαρίσης· κάτοικοι 304.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Πάστρας τῆς Κεφαλληνίας, ἀπέχον ἀπὸ Πάστρας 10' τῆς ὥρας. Ὁ παρὰ τὴν θέσιν «Ταῦρα» σχηματιζόμενος χείμαρρος Βόχινος καθίσταται τὸν χειμῶνα ἀδιάβατος.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Παλαιοβαρβασαίνης τῆς Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 79.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Τσορβασίου τῆς Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας· κάτοικοι 47.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Χαϊδαρίου τοῦ Ναυπλίου νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας· κάτοικοι 42.

Ἅγιος Γεώργιος· συνοικισμὸς τῶν Ἀντικυθήρων· κάτοικοι 23.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Μολυκρείου τῆς Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κάτοικοι 73.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Μίνας τῆς Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κάτοικοι 106. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀρεοπόλεως 4 ὥρας.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Κίττας τῆς Οἰτύλου τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κάτοικοι 145. Ἀπέχει ἀπὸ Κίττας ἡμίσειαν ὥραν.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Λαντζόϊ τῆς Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 109.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Λετρίνων τῆς Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 642. Ἀπέχει ἀπὸ Πύργου 1 ὥραν, ἔχει δὲ δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Ἱστιαίας

Digitized by Google

τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀπέχον ἀπὸ Ξηροχωρίου 15′ τῆς ὥρας· κάτοικοι 325.

Ἅγιος Γεώργιος· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Νεβροπόλεως· κάτοικοι 949. Ἀπέχει ἀπὸ Μεσενικόλα περὶ τὰ 13 χιλιόμετρα. Κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς δυτικῆς ὀροσειρᾶς τῶν Ἀγράφων, παρὰ τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Καρδίτσης. Τὸ παλαιὸν ταυτώνυμον χωρίον ἔκειτο δύο ὥρας δυτικῶς, ἀλλ᾽ οἱ κάτοικοί του, ὑφιστάμενοι τὰ πάνδεινα ἐκ τῶν ληστῶν, ἤρχισαν μετοικοῦντες ἐνταῦθα ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀγροτικὸν ταχυδρομεῖον παράγει δὲ δημητριακά, οἶνον καὶ καπνόν. Οἱ κάτοικοι κατασκευάζουν καὶ γεωργικὰ ἐργαλεῖα.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν συνοικισμὸν *Μαυρομαντήλα* (κάτ. 5).

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Αὐλῶνος τῆς Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 446. Ἀπέχει ἀπὸ Αὐλωναρίου περὶ τὰ 6 χιλιόμετρα.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Παληοχωρίου τῆς Εὐρυτανίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κάτοικοι 88.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Ξυνίας τοῦ Δομοκοῦ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος· κάτοικοι 179.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τοῦ τέως δήμου Μεσολογγίου ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 440. Ἀπέχει τοῦ Μεσολογγίου 2.45′ ὥρας.

Ἅγιος Γεώργιος· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Ἀμφισσέων τῆς Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος· κάτοικοι 200. Ἀπέχει ἐξ Ἀμφίσσης ἡμίσειαν ὥραν.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 338, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον *Ἅγιος Κωνσταντῖνος* (κ. 138).

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς Φθιώτιδος ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Τυμφρηστοῦ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 482.

Ἅγιος Γεώργιος· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Κισσάμου τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτ. 82. Εἰς τὴν κοινότητα, ἔχουσαν κατοίκους 994, περιλαμβάνονται καὶ τὰ χωρία: Ἀζογυρᾶς (κ. 53), Βιγλιά (κ. 11), Δαμιλοχῶρι (κ. 25), Ζερβιανά (κ. 82), Καλυβιανή (κ. 102), Καμάρτσος (κ. 30), Καρεφυλιανά (κ. 60), Κουτσουφιανά (κ. 37), Λαρδῦς (κ. 120), Μετόχι (κ. 20), Μπαλαμπιανά (κ. 52), Νέον Χωρίον (κ. 132), Ντοκιανὰ (κ. 5), Παπαδημητριανά (κ. 18), Πιπεργιανά (κ. 60), Σταμαθιανά (κ. 17), Τράχηλας (κ. 29) καὶ Φουρνάδον (κ. 59).

Ἅγιος Γεώργιος· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος, τέως πρωτεύουσα τοῦ καταργηθέντος δήμου Πέτρας τῆς Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας· κάτοικοι 1021. Ἀπέχει ἀπὸ Λεβαδείας 2 ὥρας. Ἔχει δημοτ. σχολ. ἀρρένων καὶ θηλέων, ἀστυν. σταθμόν, παράγει δὲ βάμβακα καὶ δημητριακά.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 1252, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωριά: *Δεγλὲν* (κ. 133) καὶ *Ράχην* (κάτ. 98).

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου· κατ. 27.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Κόξαρης τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 40.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Σαμοθράκης τῆς νήσου Σαμοθράκης· κάτοικοι 76.

Ἅγιος Γεώργιος· πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος τῆς Πρεβέζης, ἀπέχουσα 1.15′ ὥραν, βορείως τῆς Φιλιππιάδος, ὄχι μακρὰν τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λούρου· κάτοικοι 430.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία *Γκολιάδες* (κ. 320) καὶ *Σφελένικον* (κ. 225).

Ἅγιος Γεώργιος· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου· κάτοικοι 76. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὰ χωρία: *Βάλτος* (κ. 89), *Κοπράνα* (κ. 14) *Μασχάλι* (κ. 17) καὶ *Πλακομοῦρι* (κ. 14).

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λασηθίου τοῦ νομοῦ Λασηθίου, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 315.

Ἅγιος Γεώργιος· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ζουριδὶ τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 72.

Ἅγιος Γεώργιος (κοινῶς *Βοῦξι*)· χωρίον τῆς νήσου Θάσου τοῦ νομοῦ Δράμας, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 145. Εἰς ἀπόστασιν 45′ κεῖται τὸ Μετόχι τῆς Μονῆς Ζωγράφου.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Γιουψόβου τῆς ὑποδιοικ. Γενιτσῶν τοῦ νομοῦ Πέλλης· κάτοικοι 125.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Περατάτων τῆς νήσου Κεφαλληνίας ἀπέχον ἀπὸ Λακύθρας 45′· κάτοικοι 140. Ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον.

Τὸ χωρίον τοῦτο, κείμενον ἐπὶ τῆς ράχεως ὁμωνύμου βουνοῦ ὕψους 315 μέτρων, ἦτο ἐπὶ ἐνετοκρατίας πρωτεύουσα τῆς νήσου μέχρι τοῦ 1757, ὁπότε μετεφέρθη ἡ πρωτεύουσα εἰς τὸ Ἀργοστόλιον ἐπὶ τοῦ ἐνετοῦ προβλεπτοῦ Ἀλβέρτου Μάγνου. Ὡς πρωτεύουσα τῆς νήσου ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἦτο πόλις μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, κέντρον τῶν ἀρχοντικῶν ἐνετικῶν οἰκογενειῶν, εἰς τὰ πέριξ δὲ τοῦ συνεχομένου ὁμωνύμου ἐνετικοῦ φρουρίου φαίνονται εἰσέτι τὰ ἐρείπια τῶν οἰκιῶν. Τὸ φρούριον κατεστράφη ἐξ ἰσχυροῦ σεισμοῦ τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1636.

Εἰς τὸ χωρίον ὑπῆρχε καὶ μονὴ Φραγκισκανῶν, τῆς ὁποίας σώζονται ἐρείπια. Αὕτη ἐχρησίμευσε καὶ ὡς σχολὴ τῆς νήσου πρὸ τῆς συστάσεως τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας.

Εἰς τὸ χωρίον διατηρεῖται ἀπὸ τῶν ἐνετικῶν χρόνων θρησκευτικὴ τελετὴ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, καθ᾽ ἣν κομίζουν εἰς αὐτὸ ἐκ τῆς μονῆς τῶν Σισίων τὰς εἰκόνας αὐτῆς, ὑπάρχει δὲ καὶ κληροδότημα καταλειφθὲν πρὸς τοῦτο, ἐπὶ τῷ ὅρῳ νὰ μὴ καταργηθῇ ποτὲ ἡ λιτανεία αὕτη. Ἀναφέρεται δὲ καὶ παράδοσις, καθ᾽ ἣν πρεβεδοῦρος τις, σώσας τὴν μονὴν ἐξ ἐπιδρομῆς πειρατῶν, ἠξιώθη τῆς τιμῆς νὰ φέρωνται αἱ εἰκόνες εἰς τὸν ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου οἶκον του κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Τὸ συνεχόμενον μετὰ τοῦ χωρίου φρούριον, κοινῶς Κάστρο, περιβάλλει τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς ράχεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται τὸ χωρίον, ἡ ἐκ τῶν ἐπάλξεων δὲ τούτου θέα εἶναι ἐξαισία καὶ μεγαλοπρεπής. Ἐντὸς τοῦ φρουρίου ἐπὶ ἀγγλικῆς προστασίας ὑπῆρχον στρατῶνες, ὡς καὶ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τρεῖς ναοὶ καθολικῶν. Τώρα, ἐρείπια καλύπτουν τὸ ἔδαφος καὶ ὁ παρὰ τὴν εἴσοδον μέγας μαρμάρινος λίθος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο γεγλυμμένον τὸ σύμβολον τῆς Βενετίας, ὁ πτερωτὸς λέων, ἔχει καταπέσει παρὰ τὰς ὑπὸ τὰς ἐπάλξεις οἰκίας τοῦ χωρίου.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Μαλλῶν τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας τοῦ νομοῦ Λασηθίου· κάτοικοι 56.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρμένων τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτ. 70.

Ἅγιος Γεώργιος· χωρίον τῆς κοινότητος Παναγιᾶς τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τοῦ νομοῦ Χανίων· 62 κάτοικοι.

Ἅγιος Γεώργιος (Χούνιστας)· συνοικισμὸς τοῦ δήμου Μεσολογγίου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· κάτ. 70.

Ἅγιος Γεώργιος. Μοναί. Παρὰ τὴν Γουργουβίτσαν τοῦ Ξηροχωρίου, 7 κάτοικοι. 2) παρὰ τὰς Βολίμαις Μέσου τῆς Ζακύνθου, 11 κάτ. 3) παρὰ τὴν Σκουτέρναν τῆς Κατερίνης, 3 κάτ. 4) παρὰ τὸν Ἀλέξανδρον τῆς Λευκάδος· 4 κάτ. 5) παρὰ τὸ Μουζάκιον τῆς Καρδίτσης, 33 κάτ. 6) παρὰ τὸ Παχτοῦρι τῶν Τρικκάλων. 7) παρὰ τὰ Καλύβια τῆς Κορινθίας (λέγεται καὶ Φενεοῦ), 15 κάτ. 8) εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Βραχασίου τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου, 3 κάτ. 9) παρὰ τὸ χωρίον Δράμια τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου τοῦ νομοῦ Χανίων. Ταύτην εἶχον δημεύσει οἱ Γενίτσαροι τὸ 1770 φονεύσαντες τοὺς μοναχούς. Ἐνταῦθα ἡ μεταπολίτευσις ἐνίκησε τὸν τουρκικὸν στρατὸν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1896.

Ἅγιος Γεώργιος Περιστερᾶς· μονὴ παρὰ τὴν Ραψίσταν τῶν Ἰωαννίνων· κάτοικοι 15.

Ἅγιος Γεώργιος· μία ἐκ τῶν δύο κορυφῶν τῆς πρὸς ἀνατολὸς τῆς νήσου Κυθήρων ὀροσειρᾶς, ὕψους 333 μέτρων. Ἐπ᾽ αὐτοῦ ὑπάρχει ναΐσκος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἐστρωμένος ἄλλοτε διὰ μωσαϊκοῦ, τοῦ ὁποίου διασώζεται εἰσέτι μικρὸν τμῆμα.

Ἅγιος Γεώργιος (Κοκκιναρᾶ)· ἐκκλησία παρὰ τὴν θέσιν Κοκκιναρᾶ ἀπέχουσα ἡμίσειαν ὥραν περίπου ἀπὸ τῆς Κηφισίας.

Ἅγιος Γεώργιος (Saint-Georges). Ὄνομα πολλῶν μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς νομοῖς: Καντάλ· 944 κατ. Δύο γοτθικοὶ πύργοι. Σαράντ (Charente)· 140 κατ. Κάτω Σαράντ 4.125 κατ. Θαλάσσια λουτρά, ἀμπελῶνες. Δοὺβς· 132 κατ. Ζὲρς· 460 κατ. Ἴνδρας (Indre)· 562 κατ. Βορρᾶ καὶ παρὰ τὴν Δουγκέρκην· 400 κατ. Πὰ-δὲ-Καλαὶ (Pas-de-Galais)· 341 κατ. Τὰρν-ἐ-Γκαρὸν (Tarn-et Garonne)· 313 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος.* Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Βιέννης, κειμένη παρὰ τὴν πόλιν Ποατιὲ· 1381 κατ. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 12ον αἰῶνα. Πύργος τοῦ 16ου αἰῶνος (Château de Vaires). Μεγαλιθικὸν μνημεῖον *δολμέν.* *Ἅγ. Γεώργιος.* Εἰς τὸν νομὸν Ἰόννης· 560 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-Blancaneix). Εἰς τὸν νομὸν Δορδώνης· 272 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-Buttavent). Εἰς τὸν νομὸν Μαϋέννης· 2.000 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-Châtelaison). Εἰς τὸν νομὸν Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (Maine-et-Loire)· 862 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐγκαταλελειμμένα γαιανθρακωρυχεῖα. Οἶνοι λευκοί. Ρωμανικὸν κωδωνοστάσιον τοῦ 12ου αἰῶνος. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges d'Annebec). Εἰς τὸν νομὸν Ὂρν (Orne)· 411 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-d'Aunay). Εἰς τὸν νομὸν Καλβαδὸς (Calvados)· 1077 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-d'Aurac). Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire)· 924 κάτ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Baroille). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος· κάτοικοι 601. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Bohon). Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης· 570 κάτοικοι *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Chesné). Εἰς τὸν νομὸν Ἴλλ-ἐ-Βιλαὶν (Ille-et-Vilaine)· 760 κάτοικοι *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Commiers). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζὲρ (Izère) καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην· 710 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου Λυῶνος. Φεουδαλικὸς πύργος. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman). *Ἅγιος Γεώργιος*· (Saint-Georges-de-Cubillac). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ· 380 κατ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Didonne). Εἰς τὸν ἴδιον νομόν· 1,355 κατ. Μικρὸς λιμήν, λουτρὰ θαλάσσια, γραφικὰ περίχωρα. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-de Grehaigne). Εἰς τὸν νομὸν Ἴλλ-ἐ-Βιλαὶν· 700 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-la-Couée). Εἰς τὸν νομὸν (Sarthe)· 600 κατ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-de-la-Rivière). Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης· 263 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de Lévejac). Εἰς τὸν νομὸν Λοζὲρ (Lozère)· 700 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Livoye). Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης· 371 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-d'Elle). Εἰς τὸν ἴδιον νομὸν· 594 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Longue-Pierre). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ· 560 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Luzençon). Εἰς τὸν νομὸν Ἀβεϋρών· 1,426 κατ. Σταθμὸς τῶν Μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-de Mons). Εἰς τὸν νομὸν Puy-de-Dôme· 1,507 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Montagne). Εἰς τὸν νομὸν Γιρόνδης· 303 κάτ. Ἀμπελῶνες. Ἀρχαῖος πύργος. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de Montaigu). Εἰς τὸν νομὸν Βανδαίας. 2,368 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de Montclare ἢ Montclard). Εἰς τὸν νομὸν Δορδώνης· 531 κάτ. Σιδηρουργεῖα, κλωστήρια. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Geoges-de-Néhou). Εἰς τὸν Μάγχης· 1,430 κάτ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Noisné). Εἰς τὸν νομὸν Δύο Σεβρῶν· 1,549 κάτ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Pointindoux. Εἰς τὸν νομὸν Βανδέας· 1,130 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Poisieux). Εἰς τὸν νομὸν Σέρ· 435 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Reintembaalt). Εἰς τὸν νομὸν Ἴλλ-ἐ-Βιλαὶν (Ille-et-Vilaine). 2,664 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Reneins). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ· 2,620 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Παρὰ τὴν πολίχνην ταύτην ὁ στρατάρχης Ὠζερὼ (Augereau) ἐνίκησε τοὺς Αὐστριακοὺς τῷ 1814. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Rex). Εἰς τὸν νομὸν Δύο Σεβρῶν· 470 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-de-Rouelley). Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης· 1,270 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-des-Agouts). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ· 510 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-des-Coteaux). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ· 1,000 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-des-Groseillers). Εἰς τὸν νομὸν Ὂρν· 2,344 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-des-Hurtières). Εἰς τὸν νομὸν Σαβοΐας· 1,123 κατ. Ὀρυχεῖα σιδήρου καὶ ἀργυρούχου χρυσοῦ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-d'Espéranche). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζὲρ (Isère). 1,688 κατ. Ἐργοστάσιον ψαθίνων πίλων. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-des-Sept-Voies). Εἰς τὸν νομὸν Μαὶν-ἐ-Λοὰρ· 800 κατ. Οἶνοι. Κωδωνοστάσιον ρωμανικοῦ ρυθμοῦ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-d'Orques). Εἰς τὸν νομὸν Ἐρὼ (Hérault)· 1,082 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-du-Bois). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ· 1,503 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Παραγωγὴ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν. Χωρίον ὁμώνυμον τῷ προηγουμένῳ. Εἰς τὸν νομὸν Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (Maine-et-Loire)· 538 κάτ. Χωρίον ὁμώνυμον τῷ ὑπ᾽ ἀριθ. 52. Εἰς τὸν νομὸν Σάρθης (Sarthe)· 501 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-du-Mesnil). Εἰς τὸν νομὸν Ἒρ (Eure)· 200 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-du-Puy-de-la-Garde). Εἰς τὸν νομὸν Μαὶν-ἐ-Λοὰρ· 851 κατ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-du-Rovay). Εἰς τὸν νομὸν Σάρθης· 900 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-du-Vièvre). Εἰς τὸν νομὸν Ἒρ (Eure)· 750 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-en-Auge). Εἰς τὸν νομὸν Καλβαδὸς Calvados· 214 κάτ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-en-Cousan). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Λείγηρος. 1,200 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-Haute-Ville). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος. 705 κατ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-Lagricol). Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Λείγηρος. 918 κατ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-la-Pouge). Εἰς τὸν νομὸν Κρεύσης (Creuse). 1,192 κατ. Ἐρείπια φεουδαλικοῦ πύργου. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον *δόλμεν.* *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-le-Fléchard). Εἰς τὸν νομὸν Μαϋέννης. 327 κατ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-le-Gaultier). Εἰς τὸν νομὸν Σάρθης· 1.200 κατ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-les-Bains). Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς· 766 κάτ. Μεταλλικὰ ὕδατα, σιδηροῦχα καὶ ἀλκαλικά. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-les-Landes). Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Βιέννης· 673 κάτ. Ἡ ἐκκλησία περιέχει ὡραίαν κρυσταλλίνην λειψανοθήκην τοῦ 13ου αἰῶνος. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-Montcoq). Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης· 550 κάτ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-Motel). Εἰς τὸν νομὸν

Digitized by Google

Ἔρ (Eure)· 416 κάτ. Σταθμὸς τῶν δυτικῶν σιδηροδρόμων. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-Nigremont). Εἰς τὸν νομὸν Κρεύσης (Creuse)· 716 κάτ. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-sur-Allier). Εἰς τὸν νομὸν Puy-de-Dôme· 832 κάτ. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges-sur-Cher). Εἰς τὸν νομὸν Λοὰρ-ἐ-δὲρ· 2.244 κάτ. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-sur-Erve). Εἰς τὸν νομὸν Μαϋέννης· 1.079 κάτ. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομ. ἀπὸ τῆς κώμης ταύτης κεῖται ὁ πύργος de Foultorte, κτισθεὶς τῷ 1570. *Ἅγιος Γεώργιος* (Saint-Georges sur-Eure). Εἰς τὸν νομὸν Ἔρ-ἐ-Λοὰρ (Eure-et-Loire)· 815 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman) μὲ ὑαλοστάσια τοῦ 15ου αἰῶνος. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georgss-sur-Fontaine). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σηκουάνα· 481 κατοίκους. *Ἅγ. Γεώργιος* Saint-Georges-sur-la-Prée). Εἰς τὸν νομὸν Σὲρ (Cher)· 711 κατοίκους. *Ἅγιος Γεώργιος*· (Saint-Georges-sur-Loire). Εἰς τὸν νομὸν Μαίν-ἐ-Λοὰρ (Maine-et-Loire) καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Τοὺρ εἰς Νάντην σιδηροδρόμου· 2,354 κατ. Ἀνθρακωρυχεῖα ἐγκαταλελειμμένα. Οἶνοι. Δύο πύργοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ εἷς ἀνάγεται εἰς τὸν 14ον αἰῶνα, ὁ δὲ ἄλλος εἰς τὸν 17ον αἰῶνα. *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges sur-Moulon). Εἰς τὸν νομὸν Σὲρ (Cher)· 425 κατ. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον Μενχὶρ (Menhir). *Ἅγ. Γεώργιος* (Saint-Georges-sur-Renon). Εἰς τὸν νομὸν Αἴν. 234 κατ.

Ἅγιος Γεώργιος (Sankt-Georgien). Μικρὰ πόλις τῆς Βάδης (Γερμανία). Κεῖται παρὰ τὸν Μέλανα Δρυμὸν (Swartzwald) καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βρίγαχ. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Ὄφφενμπουργκ εἰς Σίγκεν σιδηροδρόμου. Ἠλεκτροφωτισμός. Κάτοικοι 5,060.

Ἅγιος Γεώργιος. (Saint-Georges-sur-Meuse). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λιέγης καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομ. ἀπὸ τῆς Λιέγης. 6,243 κάτ.

Ἅγιος Γεώργιος (San Giorgio Canavese). Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Τουρίνου καὶ εἰς ἀπόστασιν 19 χιλιομ. ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης· 4,185 κάτ. Σανοί, δημητριακοὶ καρποί, οἶνοι. Ἐργοστάσιον βαμβακερῶν ὑφασμάτων.

Ἅγ. Γεώργιος τοῦ Νογάρου (San Giorgio di Nogaro). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Οὔδινε (Udine) καὶ οὐ μακρὰν τῆς Ἑνετίας, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται σιδηροδρομικῶς· κάτ. 7.000. Ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων (Unione Italiana di concimi chimici), κεραμοποιεῖα κτλ. Ἡ πόλις ἔχει δύο λιμένας, τὸν Nogaro καὶ τὸν Portobuso.

Ἅγ. Γεώργιος (Saint-Georges-de-la-Beauce). Κώμη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Μπὼς (Beauce) καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σωδιὲρ (Chaudière)· 2,560 κάτοικοι.

Ἅγ. Γεώργιος (St. Georgen). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ Ἁγίου Γάλλου· 2.000 κατ. Ἐν αὐτῇ εὕρηνται τὰ παγκομίου φήμης ἐργοστάσια σοκολάτας Maestrani.

Ἅγ. Γεώργιος (Saint George's). Πόλις τῶν Βερμουδῶν (ἀγγλικὸν ἀρχιπέλαγος τοῦ Ἀτλαντικοῦ). Εἶναι ἀρχαία πρωτεύουσα τῆς ἀποικίας καὶ σπουδαῖος σταθμὸς ἀνεφοδιασμοῦ τῶν πλοίων.

Ἅγ. Γεώργιος (Saint Georges). Πρωτεύουσα τῆς νήσου Γρενάδης (Μικραὶ Ἀντίλλαι)· 5,000 κατ. Τελωνεῖον.

Ἅγιος Γίλλης (Saint-Gilles-lez-Termonde). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀνατολικῆς Φλαμανδίας· 7,300 κατ. Εμποροπανηγύρεις: 4η Κυριακὴ τοῦ Ἰουνίου καὶ 1η Κυριακὴ τοῦ Σεπτεμβρίου (8ήμερος).

Ἅγ. Γίλλης (Saint-Gilles). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀνατολικῆς Φλαμανδίας· 5,344 κάτ. Σχολὴ διακοσμητικῶν τεχνῶν.

Ἅγ. Γίλλης Βρυξελλῶν. (Saint-Gilles-lez-Bruxelles). Πόλις τοῦ Βελγίου, θεωρουμένη ὡς προάστειον καὶ ἐξάρτημα τῶν Βρυξελλῶν· 66,634 κάτ. Σχολαὶ διακοσμητικῶν τεχνῶν καὶ μουσικῆς. Βλέπε Βρυξέλλαι.

Ἅγιος Γίλης (San Gil). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Κολομβίας (Νοτ. Ἀμερική), κειμένη εἰς τὸν νομὸν Σαιταδὲρ καὶ εἰς ὕψος 1099 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Νοσοκομεῖον, ὀρφανοτροφεῖον, διδασκαλεῖον πρὸς μόρφωσιν διδασκάλων, ἠλεκτροφωτισμός, μέγα κέντρον γεωργικῶν προϊόντων, ἤτοι βάμβακος, καπνοῦ, ζαχαροκαλάμου, καφέ, ἀραβοσίτου κ.τ.λ. Ἐργοστάσιον παναμάδων (πίλων). Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ὑπάρχει ἓν ἀρχαῖον ὑπόγειον ἀνάκτορον τῶν ἰνδῶν τῆς φυλῆς τῶν «γονάνων». Κάτοικοι 12.000.

Ἅγιος Γίλης συνοικία (Saint-Giles). Ἡ πτωχοτέρα, ἡ ἀκαθαρτοτέρα καὶ ἡ πλέον ἐπικίνδυνος συνοικία τοῦ Λονδίνου, ἥτις κατοικεῖται ἀπὸ τὰς ἱεροδούλους γυναῖκας, τοὺς κλέπτας, τοὺς ἐπαίτας καὶ τοὺς παντοειδεῖς φαυλοβίους. Καμμία πόλις τῆς Εὐρώπης δὲν παρουσιάζει τοιαύτην ἐπὶ τῷ αὐτῷ συγκέντρωσιν τοῦ ἐγκλήματος, τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀθλιότητος. Εἰς ἓν ἐκ τῶν τμημάτων τῆς συνοικίας ταύτης κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ εἰσδύσῃ, ἀκόμη καὶ ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, ἡ δὲ ἀστυνομία τοῦ Λονδίνου δὲν ἐγγυᾶται διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν τυχὸν ἐντὸς αὐτοῦ διακινδυνευόντων. Οἱ ἀστυνομικοὶ εἰσέρχονται εἰς αὐτὸ μόνον ἐν ἀνάγκῃ καὶ πάντοτε καθ' ὁμάδας. Ἡ κυριωτέρα ἀρτηρία τοῦ τμήματος τούτου εἶναι ἡ ὁδὸς Τσὰρτς-Λέϊν (Church-Lane), ἡ ὁποία δύναται νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν διάσημον Αὐλὴν τῶν Θαυμάτων (Cour des Miracles) τῶν Παρισίων τοῦ Μεσαιῶνος. Δρόμος βορβορώδης καὶ ἀνεσκαμμένος, οἰκίαι ἄθλιαι ἄνευ θυρῶν καὶ παραθύρων, ἀκαθαρσίαι συσσωρευμέναι τῇδε κἀκεῖσε, πρόσωπα ἀδύνατα, βλοσυρὰ καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξέχοντας τῶν κογχῶν ἀπὸ τὰς παντοειδεῖς καταχρήσεις, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἄλλας συνοικίας τῆς πλουσίας καὶ λαμπρᾶς ἀγγλικῆς μητροπόλεως καὶ ἐμπνέουν εἰς τὸν περιηγητὴν ἔκπληξιν ἀναμεμιγμένην μετὰ φόβου.

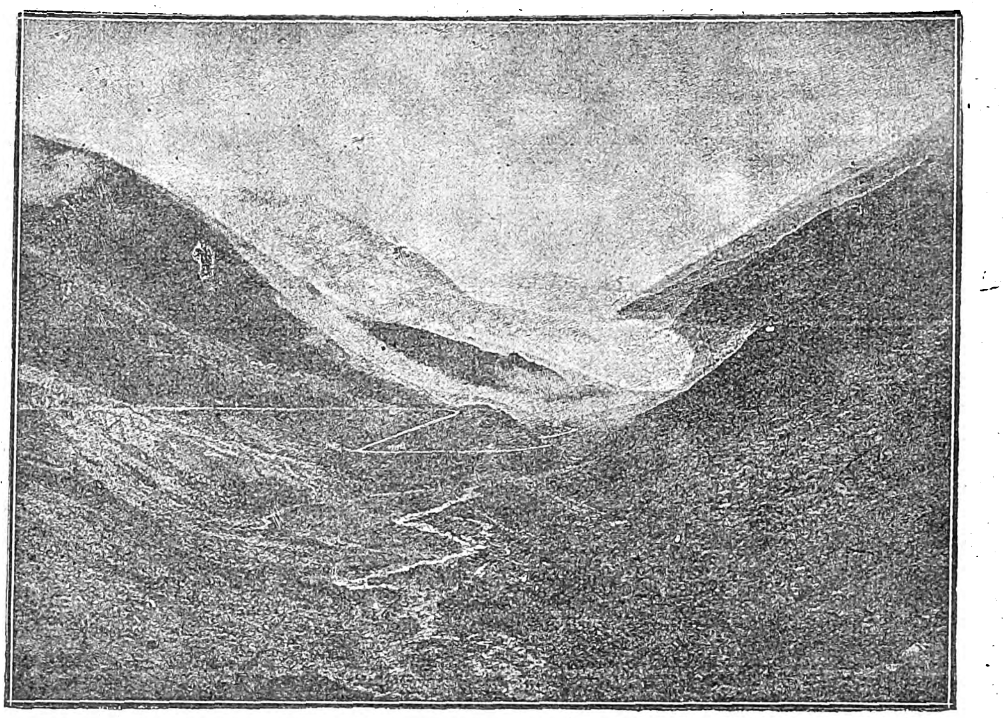

Τὰ στενὰ τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου.

Ἅγιος Γκισλαὶν (Saint Ghislain). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Hainant· 4,230 κάτ. Σχολεῖον τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων.

Ἅγιος Γκουενὼ (Saint-Gouéno). Κώμη τῆς Γαλλίας κειμένη εἰς τὸν νομὸν τῶν βορείων Ἀκτῶν (Côtes-du-Nord) καὶ ἔχουσα 1,560 κατοίκους.

Ἅγιος Γκουσσὼ ἢ *Γουσάλδος* (Saint Goussaud). Κώμη τῆς Γαλλίας κειμένη εἰς τὸν νομὸν Κρὲζ (Greuse) καὶ ἔχουσα 1,089 κατοίκους. Ἐκαλεῖτο κατὰ τὸν Μεσαιῶνα Podium Sancti Gonsaldi.

Ἅγιος Γόαρ (Sankt-Goar). Κώμη τῆς Γερμανίας κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ρήνου ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ρήνου. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Κομπλὰνς εἰς Μπίγκενμπουργκ σιδηροδρόμου. Μικρὸς ποτάμιος λιμήν. Ἐμπόριον οἴνου, καρπῶν, ξυλείας κ. τ. λ. Κάτοικοι 1,462.

Ἡ ἵδρυσις τῆς κώμης ταύτης ἀποδίδεται εἰς τὸν μοναχὸν Ἅγιον Γόαρ, ὅστις ἀπέθανε τῷ 575.

Ἅγιος Γοτθάρδος, ὀροσειρὰ καὶ σῆραγξ (Saint-Gothard). Ἡ ὀροσειρὰ τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου, ἥτις κεῖται εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἑλβετίας, εἶναι τὸ σπουδαιότερον τμῆμα τῶν Ἄλπεων. Ἐξ αὐτῆς πηγάζουν οἱ μεγάλοι ποταμοὶ Ρῆνος καὶ Ροδανὸς καὶ ὁ Τεσσῖνος, εἷς τῶν σπουδαιοτέρων παραποτάμων τοῦ Πάδου. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου δὲν ὑπερβαίνει τὰς 3.200 μέτρα, εἶναι δὲ κατὰ πολὺ χαμηλοτέρα τῶν ἄλλων κορυφῶν τῶν Ἄλπεων, αἱ ὁποῖαι φθάνουν τὰς 4,000 καὶ 4,800 μέτρα. Τὰ λεγόμενα «Στενὰ τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου» (col du Saint-Gothard) εἶναι ἕνα πέρασμα εὑρισκόμενον εἰς ὕψος 2,114 μέτρων, τὸ ὁποῖον συνδέει τὴν κοιλάδα τοῦ Ρώϊς (Reuss) πρὸς τὴν νοτίως αὐτῆς εὑρισκομένην κοιλάδα τοῦ Τεσσίνου. Εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, τὸ δὲ 568 ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς διάβασις ὑπὸ τῶν κατακλυσάντων τὴν βόρειον Ἰταλίαν Λομβαρδῶν, ἀργότερα δὲ ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Τὸν 14ον αἰῶνα ἐκτίσθη ἐκεῖ εἷς μικρὸς ξενών, ὅστις ἀργότερα ἐμεγεθύνθη, κατεστράφη ἀπὸ τὰ κατρακυλίσματα τῶν χιόνων, καὶ ἐπανεκτίσθη ἐπανειλημμένως. Τῷ 1353 ἡ μικρὰ διὰ τοὺς πεζοὺς ἀτραπὸς ἀντικατεστάθη ὑπὸ ὁδοῦ πλάτους 4 μέτρων, μόνον δὲ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα (1820-1830) τὰ καντόνια Οὔρι καὶ Τεσσίνου κατεσκεύασαν μίαν καλὴν ἁμαξιτὴν ὁδόν, ἥτις συνδέει τὸ Ἄμστεγκ καὶ τὸ Ἀϊρόλο. Τὴν ὁδὸν ταύτην διασχίζουσι κατ' ἔτος πολυάριθμοι περιηγηταὶ καὶ ἐκδρομεῖς, οἵτινες ἐπισκέπτονται τὰ στενὰ τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου

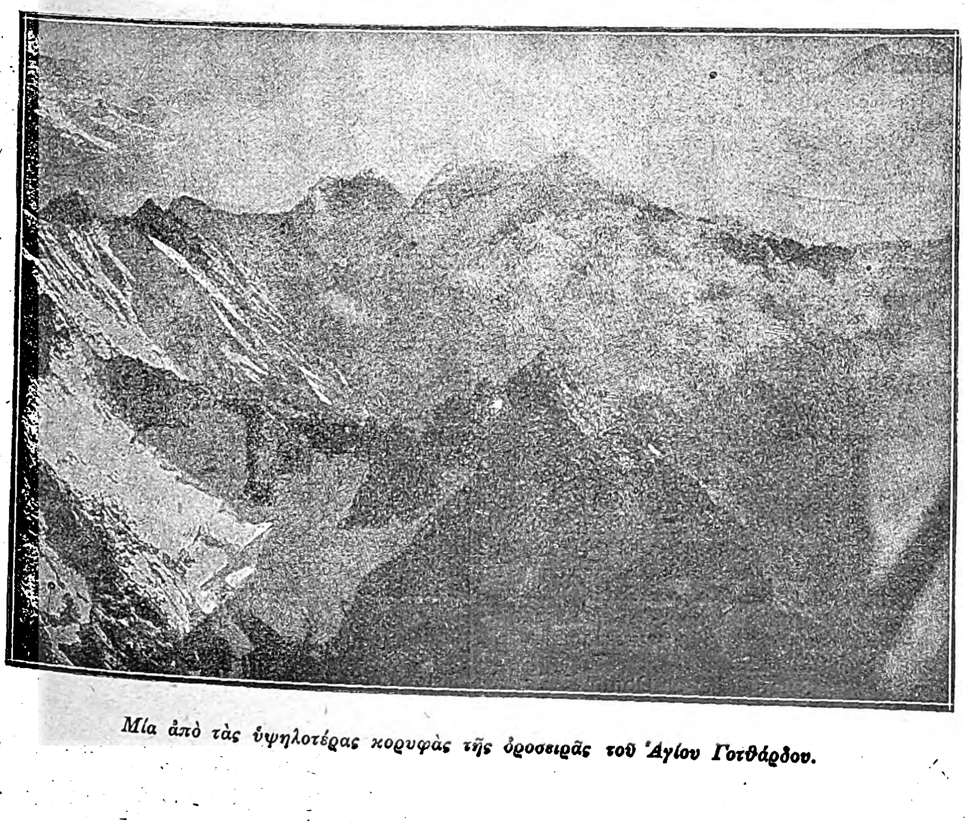

Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου.

Digitized by Google

διὰ νὰ θαυμάσουν τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῶν πέριξ. Ἡ σῆραγξ τοῦ ἁγίου Γοτθάρδου, ἥτις εἶναι ἡ μεγαλυτέρα τῶν Ἄλπεων (14.912 μέτρων μήκους), διετρήθη ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1872 μέχρι τῆς 29ης Φεβρουαρίου 1880, δυνάμει τῶν μεταξὺ Ἑλβετίας καὶ Γερμανίας (20 Ὀκτ. 1871) καὶ Ἑλβετίας καὶ Ἰταλίας (15 Ὀκτ. 1869) διεθνῶν συμβάσεων. Τὸ πρῶτον τραῖνον διέσχισεν αὐτὴν τὴν

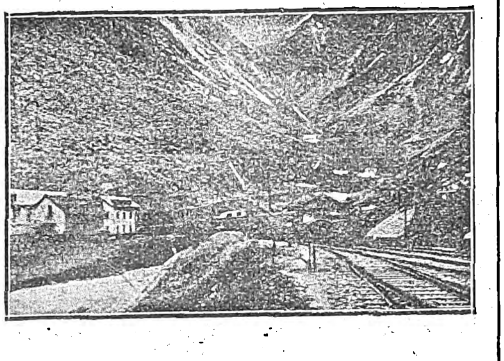

Ἡ εἴσοδος τῆς σήραγγος τοῦ Ἁγίου Γοτθάρδου.

26 Δεκεμβ. 1881. Ἡ σῆραγξ ἄρχεται ἀπὸ τὸ Γκέσενεν (καντόνιον Οὔρι), εἰς ὕψος 1.109 μέτρων καὶ λήγει ἐν Αἰρόλο (καντόνιον Τεσσίνου), εἰς ὕψος 1.145 μέτρων. Αἱ πρὸς διάτρησιν αὐτῆς ἐργασίαι ὑπῆρξαν δυσχερέσταται, λόγῳ τῶν πολυαρίθμων ὑδάτων, τὰ ὁποῖα ἀνέβλυζαν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τοῦ βουνοῦ καὶ λόγῳ τῆς ὑψηλῆς θερμοκρασίας (29⁰ — 38⁰ Κελσίου). Διὰ τοῦτο καὶ ἐκόστισαν 61 ἑκατομμ. φράγκα καὶ τὴν ζωὴν 600 ἐργατῶν καὶ τοῦ γενικοῦ ἐργολάβου τῆς ἐπιχειρήσεως Φάμπρ (Fabre).

Πρό τινων ἐτῶν ἡ Ἑλβετικὴ Κυβέρνησις ὠχύρωσε τὰ στενά.

Ἅγιος Γρατιανὸς (Saint - Gratien). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Σαὶν-Ἐ-Ὀάζ (Seine-et-Oise) καὶ ἔχουσα 1.632 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Εἶναι χωρίον γραφικώτατον καὶ ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς νοτιοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς λίμνης Ἀγγιέν.

Ἅγιος Γρηγόριος μετόχιον παρὰ τὸ Παλιοῦρι τῆς Χαλκιδικῆς· κάτοικοι 4.

Ἅγ. Δαμιανὸς (San Damiano d'Asti). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλεξανδρείας (Alessandria) καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἄστι-Τουρίνου· 9,191 κάτ. Οἶνοι, κεραμοποιεῖα, ζυμαρικά.

Ἅγιος Δανιὴλ δέϊ Φριούλι (San Daniele dei Friuli). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Φριοὺλ καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας· 8,012 κάτ. Ζυθοποιεῖα, πιλοποιεῖα, ἐμπόριον οἴνων, ὑφασμάτων κ.τ.λ. Ἀρχαῖον δημαρχεῖον. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην ἐνίκησε τὴν 16ην Μαρτίου 1797 ὁ γάλλος στρατηγὸς Μασσένα τοὺς Αὐστριακούς.

Ἅγιος Δανιὴλ (San Daniele Riparo). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κρεμόνης· 2,674 κάτ. Βουτυροποιεῖα καὶ τυροποιεῖα.

Ἅγιος Δαυΐδ (Saint-David's). Κώμη τῆς Ἀγγλίας, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Πεμπρὸκ (Pembroke) καὶ ἔχουσα 2,200 κατοίκους.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον ἐν Ναυπακτίᾳ μὲ πληθυσμὸν 500 κατοίκων ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν. Κεῖται εἰς κοίλην κλιτὺν τοῦ ὄρους Τσεκούρι ἐν μέσῳ δασωδῶν ἐκτάσεων ἀπὸ δρῦς, καστανέας καὶ ἐλάτας.

Τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ εἶναι κτισμένον τὸ χωρίον ὑποσκαφὲν ὑπὸ τοῦ κάτωθεν ῥέοντος Εὐήνου ἔπαθε πρό τινων ἐτῶν καθίζησιν, ἐξ ἧς κατέρρευσαν πολλαὶ οἰκίαι.

Εἰς τὸ ἄκρον τῆς περιφερείας τοῦ συνοικισμοῦ ἐκτείνεται τὸ ἰδιωτικὸν τσιφλίκι Μπέλιστα, τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τοῦ ὁποίου ἐπιδιώκουν οἱ κάτοικοι ἀπὸ πολλοῦ.

Πλεῖστοι ἐκ τοῦ χωρίου τούτου ἔχουν μεταναστεύσει εἰς Ἀμερικὴν καὶ εὐημεροῦσιν οἰκονομικῶς. Πρὸς τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα τεκμήριον ἀγάπης εἶναι τὸ διὰ τῶν γενναίων εἰσφορῶν των ἄρτι κτισθὲν μεγαλοπρεπὲς διδακτήριον ἐν τῷ χωρίῳ, ἵνα χρησιμεύσῃ διὰ δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἅγ. Δημήτριος (Μονεμβασίας)· χωρίον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μονεμβασίας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 505. Ἀπέχει ἀπὸ Μονεμβασίας 4 ὥρας. Ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἅγ. Δημήτριος (Ζάρακος)· χωρίον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ζάρακος, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 832. Ἀπέχει ἀπὸ Μολάων 3 ὥρας καὶ ἀπὸ Κρεμαστῆς 1 ὥραν. Ὑποδιδασκαλεῖον, ἀγροτικὸν ταχυδρομεῖον. Παράγει δὲ δημητριακά, ἔλαιον, τυρόν. Ἡ κοινότης ἔχει ἔκτασιν 500 στρεμμάτων.

Ἅγ. Δημήτριος τῆς κοινότητος Ἀχιλλείου (πρώην Χαμάκου) τοῦ Ἁλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσης· κάτοικοι 54.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς κοινότητος Βελανιδίου τῆς Ἠλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 370.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς κοινότητος Κονταιΐκων τῆς νήσου Σάμου· κάτοικοι 55.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς κοινότητος Ραχῶν τῆς νήσου Ἰκαρίας· κάτοικοι 297.

Ἅγιος Δημήτριος μετόχιον εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Ροβιῶν τῆς Χαλκίδος· κάτοικοι 9.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς κοινότητος Πηγῆς τῆς ἐπαρχίας καὶ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 72.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς κοινότητος Κουβαλάτων τοῦ νομοῦ Κεφαλληνίας, ἀπέχον 50' ἀπὸ Ληξουρίου· κάτοικοι 39.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς κοινότητος Χλωμοῦ τῆς Κερκύρας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μελιτειέων· κάτοικοι 134. Ἀπέχει ἀπὸ Βουνιατάδων 2 ὥρας.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς κοινότητος Σελινίτσης τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀπέχον ἐκ Πλάτσας 45' τῆς ὥρας· κάτοικοι 44.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς Ζακύνθου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μεσογαίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 507. Ἀπέχει ἀπὸ Σκουληκάδου 40' τῆς ὥρας, ἔχει δὲ μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς Καρυστίας τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μαρμαρίου καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 493. Ἀπέχει ἀπὸ Μαρμαρίου 3 ὥρας.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς Λεβαδείας τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ὀρχομενίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 741. Κεῖται παρὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Κηφισοῦ εἰς Κωπαΐδα, ἀπέχει δὲ 45' τῆς ὥρας ἀπὸ Πετρομαγούλας καὶ 3 ὥρας ἀπὸ Λεβαδείας. Παράγει δημητριακὰ καὶ κτηνοτροφικά.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς Ναυπακτίας τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Κλεπαΐδος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 484. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀραχώβης 1.15' καὶ ἀπὸ Κλεπᾶ 2,30' ὥρας. Παράγει σιτηρά, οἶνον καὶ ὄσπρια.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τῆς κοινότητος Πετρίνου τῆς Καρδίτσης τοῦ νομοῦ Τρικκάλων· κάτοικοι 253. Ἀπέχει 1.30' ἀπὸ Κοτσερῆς.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον τοῦ νομοῦ Λαρίσης, ἀποσπασθὲν ἐκ τῆς τέως ὑποδιοικήσεως Ἐλασσόνος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 892.

Ἅγιος Δημήτριος μονὴ (λέγεται καὶ μονὴ Διχούνης) εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Ραδοβιζίου τῆς Παραμυθίας· κάτοικοι 3.

Ἅγιος Δημήτριος χωρίον ἠρειπωμένον τῆς νήσου Κυθήρων, φρούριον ἀπότομον καὶ δυσπρόσιτον ἐπὶ ὑψηλοῦ βουνοῦ, μεταξὺ Ποταμοῦ καὶ λιμένος Διακοφτίου, καλούμενον νῦν Παλιόχωρα. Τὸ χωρίον ἐκτίσθη κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς νήσου, οἵτινες κατέφυγον εἰς τὸ ἀπρόσιτον ἐκεῖνο τμῆμα τῆς νήσου, ὅπως ἀποφεύγουν τὰς πειρατικὰς ἐπιδρομάς, εἰς τὰς ὁποίας ἦτο ἐκτεθειμένη ἡ νῆσος. Τὸ χωρίον κατεστράφη τὸ 1536 ὑπὸ τοῦ Βαρβαρόσσα. Τὰ ἐρείπια τοῦ χωρίου παρουσιάζουν περίεργον ὄψιν διὰ τὴν πληθὺν τῶν ἐκκλησιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς διατηροῦν ἔτι τοιχογραφίας εἰκόνων.

Ἅγιος Δημήτριος τοῦ Ρειτοῦ ὄρος τοῦ τέως δήμου Κλεωνῶν τῆς Κορινθίας, ὕψους 700 μέτρ., ἔχον ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὁμώνυμον ἐξωκκλήσιον. Βορείως τούτου κεῖται τὸ ἠρειπωμένον χωρίον Ρειτός, ἐκ τοῦ ὁποίου κατελθόντες οἱ κάτοικοι συνώκισαν τὸ νῦν χωρίον Ἀθήκια.

Ἅγιος Διδιέρος Saint-Didier). Εἰς τὸν νομὸν Χρυσῆς Ἀκτῆς (Côte d'or)· 685 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. 2) Εἰς τὸν νομὸν Ἰλλ-ἐ-Βιλαὶν (Ille et-Vilaine)· 815 κάτ. 3) Εἰς τὸν νομὸν Ἰούρα (Jura)· 207 κάτ. 4) Εἰς τὸν νομὸν Νιέβρης (Nièvre)· 100 κάτ. 5) Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Σαβοΐας· 602 κάτ. 6) Εἰς τὸν νομὸν Βωκλὺζ (Vaucluse). 777 κάτ. Πύργος τοῦ 16ου αἰῶνος, μεταβληθεὶς σήμερον εἰς ὑδροθεραπευτικὸν σταθμόν.

Ἅγιος Διδιέρος (Saint-Didier-au-Mont-d'Or). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα. 2,566 κάτ. *Ἅγιος Διδιέρος* Saint Didier d'Allier). Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire). 247 κάτ. *Ἅγιος Διδιέρος* (Saint-Didier-d'Aussiat). Εἰς τὸν νομὸν Αἲν. 1000 κάτ. *Ἅγιος Διδιέρος* (Saint-Didier-de-Bizonnes). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζὲρ (Isère). 326 κάτ. *Ἅγιος Διδιέρος* (Saint-Didier-de-Formans). Εἰς τὸν νομὸν Αἲν 507 κάτ. *Ἅγιος Διδιέρος* (Saint-Didier-de-la-Tour). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζέρ. 1,243 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint-Didier-des-Bois). Εἰς τὸν νομὸν Ἔρ (Eure)· 413 κάτ. *Ἅγιος Διδιέρος* (Saint-Didier-en-Bresse). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire). 420 κάτ. Saint-Didier-en-Brionnais. Εἰς τὸν ἴδιον νομόν· 370 κατ.

Ἅγ. Διδιέρος (Saint-Didier-en-Donjon). Εἰς τὸν νομὸν Ἀλλιὲ 821 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* (Sait-Didier-en-Rollat). Εἰς τὸν ἴδιον νομόν. 754 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint-Didier-la-Séauve). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire), κειμένη εἰς ὕψος 835 μέτρων. 5,105 κάτ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Χαρτοποιεῖα, βαφεῖα καὶ κλωστήρια μετάξης. Ἐκκλησία τοῦ 13ου-14ου αἰῶνος. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἑνὸς ἱστορικοῦ ἀββαείου, ἱδρυθέντος τῷ 1228. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint-Didier-Sous-Aubenas). Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς. 400 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* Saint-Didier-Sous-Ecouves). Εἰς τὸν νομὸν Ὄρν. 330 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint-Didier-Sous-Riverie). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα. 1,227 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint-Didier-sur-Arroux). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος Λείγηρος (Saône-et-Loire). 1,021 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint-Didier-sur-Beaujeu). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ. 703 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint-Didier-sur-Chalaronne). Εἰς τὸν νομὸν Αἲν 2,267 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint-Didier-sur-Doulon). Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire). 1,394 κάτ. *Ἅγ. Διδιέρος* (Saint - Didier-sur - Rochefort). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος. 1,527 κάτ.

Ἅγιος Διέγος (San Diego). Πόλις τῆς Καλιφορνίας (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς) καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ, ἡ δὲ κοπὴ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ ἐπιφυλάσσει εἰς αὐτὴν λαμπρὸν μέλλον (κάτοικοι 55,000). Μετεωρολογικὸς σταθμός, στρατιωτικὴ καὶ ναυτικὴ ἀκαδημία,

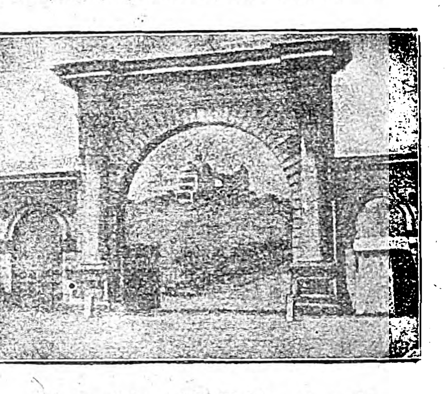

Ἅγιος Διέγος. Ὁ Πυλὼν τῆς σχολῆς τῶν Θεοσοφιστῶν.

βιβλιοθήκη κτλ. Ἐργοστάσια βαγονίων, ἁμαξῶν. Ἐμπόριον ξυλείας, ζυθοποιεῖα, ἁμαξοποιεῖα κ.τ.λ. Ἀπέραντα δημόσια πάρκα.

Ὁ λιμὴν τοῦ Ἁγίου Διέγου εἶναι μέγας καὶ ἀσφαλής, ἀποτελεῖ δὲ σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ἡ σημερινὴ πόλις ἀπέχει 3 μίλια νοτίως μιᾶς ἄλλης ὁμωνύμου, ἐγκαταλειφθείσης πρὸ πολλοῦ ὑπὸ τῶν κατοίκων της.

Ἅγιος Διζιέρος (Saint-Dizier). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἄνω Μάρνη (Haute-Marne)· 13.947 κατ. Σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν γαλλικῶν σιδηροδρόμων. Πολυάριθμα σιδηρουργεῖα καὶ χυτήρια σιδήρου καὶ χαλκοῦ, καρφοποιεῖα, κλειθροποιεῖα κτλ. Ἡ πόλις αὕτη, ἥτις εἶναι ἡ βιομηχανικωτέρα καὶ πολυανθρωποτέρα τοῦ νομοῦ, κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Μάρνη καὶ εἰς ὃ σημεῖον ἐκβάλλει εἰς τοῦτον ὁ ποταμὸς Ὀρνέλ. Ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγίου Διζιέρου, ὅστις, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐτάφη εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑκατονταετοῦς πολέμου ὑπέφερε τὰ πάνδεινα ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους. Τὸ 1544 ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρόλου Κουΐντου, ἡ δὲ πολιορκία αὕτη θεωρεῖται ὡς μία τῶν λαμπροτέρων σελίδων τῆς γαλλικῆς ἱστορίας. Ἡ φρουρὰ τοῦ Ἁγίου Διζιέρου ἀπετελεῖτο ἐκ 2000 ἀνδρῶν διοικουμένων ὑπὸ τοῦ κόμητος Σανσὲρ καὶ τοῦ Λαλαντ, οἵτινες ἀντέστησαν σθεναρῶς κατὰ τῶν 100.000 ἀνδρῶν τοῦ αὐτοκράτορος. Χάρις ὅμως εἰς τὰ ὀχυρωματικά της ἔργα, ἡ πόλις ἀντέστη μετ' ἐπιτυχίας ἐναντίον ὅλων τῶν ἐπιθέσεων καὶ δὲν παρεδόθη, εἰμὴ κατόπιν τεχνάσματος τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ διοικητὴς δηλονότι τῶν στρατευμάτων τοῦ Καρόλου κατώρθωσε νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸν κόμητα Σανσὲρ μίαν ἐπιστολήν, προερχομένην δῆθεν ἀπὸ τὸν δοῦκα Γουΐζην, ὅστις διέτασσεν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ. Ὁ Σανσὲρ δὲν ὑπωπτεύθη τὴν ἀπάτην καὶ διέταξε τὸ ἄνοιγμα τῶν πυλῶν. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς ἐξῆλθεν ἐν παρατάξει, μὲ τὰ ὅπλα ἐπ' ὤμου, μὲ τὰς σημαίας ἀναπεπταμένας καὶ ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν τυμπάνων· ἀλλ' ὅταν ἠννόησε τὸ τέχνασμα ἦτο πλέον ἀργά, διότι ἡ πόλις ἦτο ἤδη κατειλημμένη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. Τῷ 1775 ὁ Ἅγ. Διζιέρος κατεστράφη σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ πυρκαϊᾶς. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἀντέστη ἐρρωμένως κατὰ τῶν ἐχθρικῶν εἰσβολῶν, ὑπὸ τὰ τείχη δὲ αὐτοῦ ἔδωκεν ὁ Ναπολέων τὴν 26ην Μαρτίου 1814 δύο νικηφόρους κατὰ τῶν συνησπισμένων συμμάχων μάχας.

Digitized by Google

Ἅγ. Διζιέρος (Saint-Dizier-la Tour). Ἐν τῷ νομῷ Κρὲζ (Creuse)· 644 κάτοικοι.

Ἅγ. Διζιέρος (Saint-Dizier-les-Domaines). Ἐν τῷ αὐτῷ νομῷ· 846 κάτοικοι.

Ἅγιος Διονύσιος, μονὴ κειμένη εἰς βαθυτάτην φάραγγα τοῦ ὄρους Ὀλύμπου, παρὰ τὸ Λιτόχωρον, σχίζουσαν τὸ ὄρος καθ᾿ ὅλον αὐτοῦ τὸ ὕψος. Ἡ θέσις τῆς μονῆς εἶναι ἐκ τῶν ὡραιοτέρων τῆς ὑφηλίου. Ἑκατέρωθεν τῆς φάραγγος μετεωρίζονται πυκνὰ δάση πευκῶν βαίνοντα ἀπὸ βράχου εἰς βράχον καὶ ἀπὸ κρημνοῦ εἰς κρημνὸν μέχρι τῶν τελευταίων κορυφῶν, αἵτινες κλείουν τὸ βάθος τῆς φάραγγος. Ἐν μέσῳ τῆς ἀγρίως μεγαλοπρεποῦς ταύτης φύσεως, ἐγείρεται τὸ μοναστήριον, οἰκοδομὴ τετράγωνος, ἔχουσα ἔσωθεν στοάν. Ἡ ἐκκλησία κειμένη εἰς τὸ κέντρον, εἶναι ρυθμοῦ βυζαντιακοῦ μὲ πέντε θόλους. Ἡ ἐκκλησία αὕτη, ἔχουσα ἐξόχους τοιχογραφίας διασήμων ἁγιογράφων τοῦ μεσαίωνος, ἐκάη ἐν μέρει τὸ 1828 ὑπὸ τῶν Τούρκων, καταστραφεισῶν τῶν τοιχογραφιῶν της. Ἔκτοτε ἡ μονὴ ἀνεκαινίσθη.

Ἁγίου Διονυσίου μονὴ (βλέπε *Ἄθως*).

Ἅγιος Διονύσιος (Saint-Dénis). Ἱστορικὴ πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας τοῦ νομοῦ Σηκουάνα. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 9 περίπου χιλιομέτρων πρὸς βορρᾶν τῆς γαλλικῆς πρωτευούσης, ἀπὸ τῆς ὁποίας χωρίζεται διὰ τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος (plaine de Saint-Dénis) καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σηκουάνα. 77,760 κάτοικοι Σταθμὸς τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ Βορρᾶ καὶ τῶν διακλαδώσεων πρὸς Μπωβαί. Τρεπὸρ καὶ Διέππην. Συγκοινωνία μὲ τοὺς Παρισίους δι᾿ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου καὶ τριῶν τροχιοδρομικῶν γραμμῶν.

Τὸ σπουδαιότερον μνημεῖον τῆς πόλεως εἶναι τὸ ἀββαεῖον, ρυθμοῦ παλαιοῦ γοτθικοῦ. Τὸ ἀββαεῖον τοῦτο ἱδρύθη τῷ 63 ὑπὸ τοῦ Δαγο-

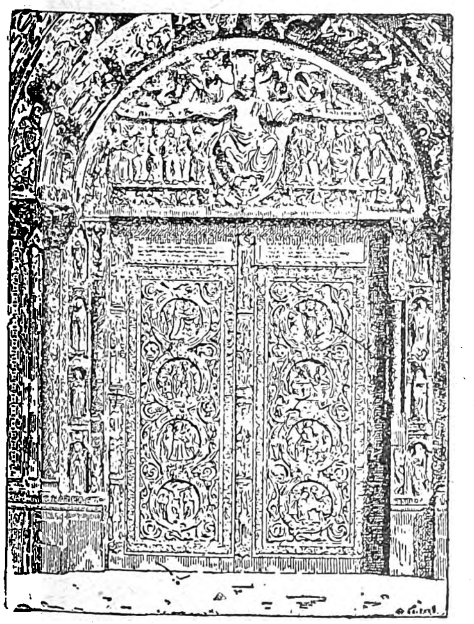

Ἡ κεντρικὴ θύρα τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου.

βέρτου, ἐπανεκτίσθη τῷ 1144 ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ Συζὲ καὶ ἀνεκαινίσθη τῷ 1869 ὑπὸ τοῦ Βιολλὲ-λὲ-Ντὺκ (Viollet-le-Duc). Εἶναι κτίριον σπουδαιότατον, τόσον ἀπὸ καλλιτεχνικῆς, ὅσον καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Δὲν ἀπομακρύνεται τοῦ σχεδίου τῶν πρώτων, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, καθεδρικῶν, ἡ δὲ πρόσοψις ἔχει γίνει κατ᾿ ἀπομίμησιν, ἀτελῆ ὅμως τῆς παλαιᾶς προσόψεως. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ φωτίζεται ἀπλέτως ἀπὸ ὑψηλὰ παράθυρα, τῶν ὁποίων αἱ ὑαλογραφίαι τεθεῖσαι εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν καλλιτεχνικῶν τοιούτων εἶναι σύγχρονοι καὶ μετρίας ἀξίας. Ἐκ τῶν παλαιῶν ὑαλογραφιῶν σώζονται μερικαὶ εἰς ἓν τῶν παρεκκλησίων, τρεῖς δὲ ἐξ αὐτῶν ἀνάγονται εἰς τὸν 12ον αἰῶνα. Ἡ ἐκκλησία του (βασιλικὴ) ἔχει μῆκος 108 μέτρων καὶ ὕψος (ὑπὸ τὸν θόλον) 29 μέτρων. Κάτωθεν τοῦ χοροῦ ὑπάρχει ἀρχαία κρύπτη, τῆς ὁποίας τὸ κεντρικὸν ἡμικύκλιον ἀνάγεται εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν καρολιγγίων βασιλέων.

Ἐπὶ δώδεκα ὁλοκλήρους αἰῶνας ἡ βασιλικὴ τοῦ ἁγ. Διονυσίου ὑπῆρξεν ὁ τόπος τῆς ταφῆς τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, καίτοι πολλὰ τῶν μαυσωλείων εἶναι κενὰ καὶ ἡ αὐθεντικότης των ἀμφισβητεῖται. Τινὰ ὅμως ἐκ τῶν μαυσωλείων τούτων εἶναι ἀναμφισβητήτου αὐθεντικότητος καὶ σπουδαιότατα ἀπὸ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως. Ἕνα τούτων εἶναι τὸ μαυσωλεῖον τοῦ βασιλέως Δαγοβέρτου μὲ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα τοῦ 13ου αἰῶνος, τὸ ἄγαλμα τῆς βασιλίσσης Ματθίλδης, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ὡραιοτέρων τοῦ Μεσαιῶνος, τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Λουδοβίκου ΙΒ′ καὶ τῆς Ἄννης τῆς Βρεττάνης, ἔργον τῶν φλωρεντίνων γλυπτῶν Giusto (1531), εἴκοσιν ἀγάλματα παριστῶντα ἀρετάς, ἀποστόλους καὶ νεκρούς, τὸν τάφον τοῦ Ἑρρίκου Β′ καὶ τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων, τέλος δὲ τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Φραγκίσκου Α′, τοῦ Φιλιβέρτου Δελὸρμ καὶ τοῦ Πέτρου Μποντάν, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν καλυτέρων ἔργων τῆς Ἀναγεννήσεως. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος

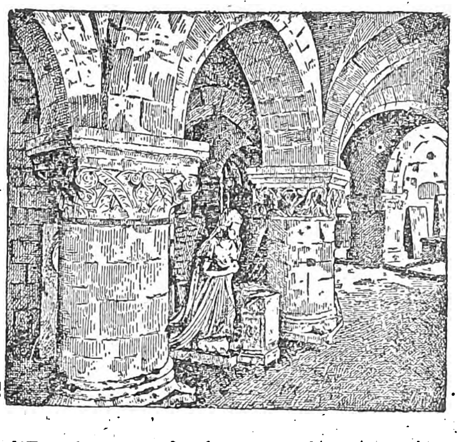

Ἡ κρύπτη τῆς βασιλικῆς τοῦ Ἁγ. Διονυσίου.

ἔχει ἐπίσης ἀποσταλῆ πρὸς φύλαξιν εἰς Ἅγιον Διονύσιον μέγας ἀριθμὸς μαυσωλείων, προερχομένων ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Γαλλίας. Ὁ θησαυρὸς τῆς ἐκκλησίας, ὅστις εἶχε διασκορπισθῆ κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἔχει συναθροισθῆ καὶ πάλιν καὶ περιλαμβάνει λειτουργικὰ ἀντικείμενα, βασιλικὰ στέμματα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα μεγίστης ἀξίας. Νοτίως τῆς βασιλικῆς ἐκκλησίας κεῖνται, τὰ οἰκήματα τοῦ ἀββαείου, τὰ ὁποῖα ἀνεκαινίσθησαν τὸν 18ον αἰῶνα καὶ χρησιμεύουν σήμερον ὡς οἰκοτροφεῖον τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς.

Ἡ πόλις ἔχει ἀκόμη τὰ ἑξῆς σπουδαῖα ἱστορικὰ μνημεῖα:

Τὸν ἐνοριακὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ἔργον τοῦ Βιολλὲ-λὲ-Ντὺκ (1864-67)· ἄλλην μικρὰν ἐνοριακὴν ἐκκλησίαν (1773)· τὸ παλαιὸν ἀββαεῖον, τὸ

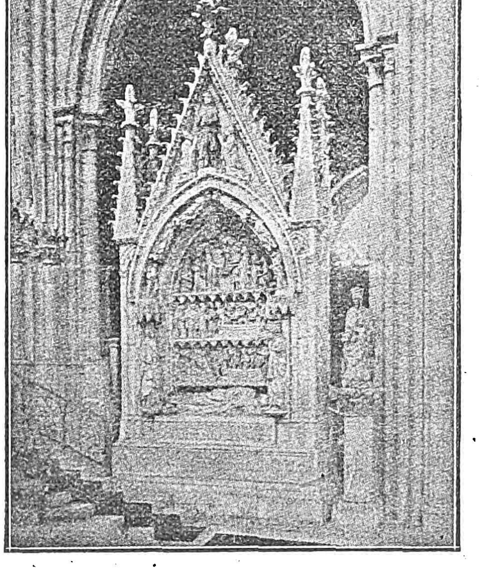

Μαυσωλεῖον τοῦ Δαγκοβέρτου Α′.

ὁποῖον χρησιμεύει ἀπὸ τοῦ 1809 ὡς σχολεῖον τῶν κοριτσιῶν τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς· τὸ Δημαρχεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνῳκοδομήθη τῷ 1883 μὲ ρυθμὸν Ἀναγεννήσεως καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει πλουσιωτάτη βιβλιοθήκη· ἄγαλμα τοῦ ἥρωος τῶν Γαλατῶν Βερκιγγετόριγος, τοῦ νικηθέντος ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, καὶ τοῦ μεγάλου γάλλου χημικοῦ Νικολάου Λεμπλὰν (Leblanc). Μία ὡραία κρεμαστὴ γέφυρα ἑνώνει τὴν πόλιν μὲ τὸ χωρίον Ile-Saint-Denis, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ ἐπιμήκους νησίδος τοῦ Σηκουάνα (2,228 κάτ.).

Ὁ Ἅγ. Διονύσιος εὑρίσκεται εἰς λίαν ἀνθηρὰν κατάστασιν, διότι ἔχει σπουδαίαν ποταμίαν ναυτιλίαν, πολλὰ ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, μηχανῶν, βαγονίων, διϋλιστήρια, ναυπηγεῖα, ὑαλουργεῖα καὶ ἐμπόριον οἴνων, ἀλεύρων, ξυλείας, ἐρίου κ. τ. λ.

Ὁ Ἅγιος Διονύσιος ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγίου ὅστις ἐτάφη ἐκεῖ. Ἡ πόλις κατεστράφη καὶ ἐλεηλατήθη ἀπὸ τοὺς Νορμανδοὺς ἀπὸ τοῦ 857 μέχρι τοῦ 865 καὶ δὴ ὅταν Κάρολος ὁ Φαλακρὸς ἤγειρε τὸ πρῶτον τεῖχος της. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ὑπῆρξαν δουλοπάροικοι ἢ ὑποτελεῖς τοῦ ἀββαείου, τὸ ὁποῖον ἀφ᾿ ἑτέρου ἦτο ὑποτελὲς εἰς τὸν βασιλέα. Τῷ 1237 ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀπεδεκατίσθη ἀπὸ τρομερὰν ἐπιδημίαν.

Τῷ 1346 ὁ βασιλεύς, προκειμένου νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὸν πόλεμον, μετέβη, σύμφωνα μὲ ἕνα παλαιὸν ἔθιμον, εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγ. Διονυσίου διὰ νὰ λάβῃ τὴν ἐρυθρὰν σημαίαν (oriflamme). Ἀπὸ τότε ἤρχισεν ἡ περίοδος τοῦ Ἑκατονταετοῦς Πολέμου κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πόλις ὑπέστη τὰ πάνδεινα, ἰδίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1358-1406. Δεδομένου ὅτι ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ὁ Ἅγιος Διονύσιος ἀποτελεῖ τὴν ἀπὸ βορρᾶ κλεῖδα τῶν Παρισίων, κατελήφθη καὶ ἀνεκτήθη πολλάκις διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, μέχρις ὅτου ἀνεκτήθη ὁριστικῶς τῷ 1436.

Τῷ 1378 ἐπεσκέφθη τὴν πόλιν ὁ αὐτοκράτωρ Κάρολος Δ′, τῷ δὲ 1540 ὁ Κάρολος Κουΐντος. Ὅταν ἔλαβε χώραν ἡ αἱματηρὰ μάχη τοῦ 1567, καθ᾿ ἣν ὁ νικητὴς τῶν καλβινιστῶν στρατάρχης Μονμορανσὺ ἀπέθανεν ἐν μέσῳ τοῦ θριάμβου του, ὁ Ἅγ. Διονύσιος ἀπετέλει τὸ στρατηγεῖον τῶν διαμαρτυρομένων. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ πόλις ὑπέστη πολλὰς ζημίας καὶ εἶδε τὰ ὀχυρώματά της κατεδαφιζόμενα· ἀλλὰ ταῦτα ἀνῳκομήθησαν τῷ 1575.

Ὁ Ἅγ. Διονύσιος ὑπῆρξεν ἡ ἕδρα τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Δ′ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῶν Παρισίων (1590), ἐν τῇ πόλει δὲ ταύτῃ ἤκουσεν οὗτος τὴν πρώτην λειτουργίαν μετὰ τὸν προσηλυτισμόν του εἰς τὸν καθολικισμὸν (1593).

Τῷ 1652 ἡ πόλις κατελήφθη ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Κονδὲ καὶ ἀνακατελήφθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἔχασε τὰ δύο τρίτα τοῦ πληθυσμοῦ της ἀπὸ φοβερὰν ἐπιδημίαν.

Ὅταν ἦλθεν ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, ὁ Ἅγ. Διονύσιος μετωνομάσθη εἰς Φρανσιάδην (Franciade) καὶ διετήρησε τὸ ὄνομα τοῦτο μέχρι τοῦ 1800, καθ᾿ ὃ δηλαδὴ ἔτος ἔγινεν ἕδρα ὑπονομαρχίας, καταργηθείσης τῷ 1880.

Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία τῆς πόλεως ἤρχισαν ἀναπτυσσόμενα ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Τῷ 1813 τὸ ἔδαφος τὸ ὁποῖον ἐκάλυπτον αἱ ἀρχαῖαι ἐπάλξεις καὶ τὰ ὀχυρώματα μετεβλήθησαν εἰς βουλεβάρτα. Τῷ 1814 ἡ πόλις ἤνοιξε τὰς πύλας της εἰς τοὺς Ρώσους μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν. Αἱ ἐπιδημίαι τῆς χολέρας τῶν ἐτῶν 1832 καὶ 1849 ὑπῆρξαν θλιβεραὶ διὰ τὸν Ἅγ. Διονύσιον. Τῷ 1840 περιελήφθη εἰς τὴν ζώνην τῶν ὀχυρωμάτων τῶν Παρισίων καὶ περιεβλήθη μὲ δύο ὀχυρὰ φρούρια (forts de la Briche et de la Double Couronne).

Ὁ Ἅγ. Διονύσιος ὑπέφερεν ἐπίσης πολὺ κατὰ τὸν Γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870. Οἱ Πρῶσσοι ἐπολιόρκησαν αὐτὸν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας καὶ τὸν ἐβομβάρδισαν ἐπὶ ὀκταήμερον, διὰ νὰ διαφύγῃ δὲ τὴν καταστροφὴν ἠναγκάσθη νὰ πληρώσῃ εἰσφορὰν πολέμου 800.000 φράγκων.

Εἶναι πατρὶς τοῦ μεγάλου ἠθοποιοῦ Σαμψὼν καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Ντεζοβρύ.

Ὑπάρχουσιν προσέτι ἐν Γαλλίᾳ πολλαὶ κωμοπόλεις ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὡς:

Ἅγ. Διονύσιος· ἐν τοῖς νομοῖς Αἲν 1,050 κατ. Ὠδ· 444 κατ. (S-D-d'Oiéron). Κάτω Σαρὰντ 1,320 κατ. Ἐκκλησία κτισθεῖσα τὸν 12ον αἰῶνα. Γάρδης 329 κάτ. Λοάρ-ἐ-Σὲρ (Loir-et-Cher)· 458 κάτ. Λοζὲρ· 700 κατ. Δύο Σεβρῶν (Deux-Sèvres) 300 κάτ. Ὑόννης· 213 κατ. Λὸτ (Sainte-Denis-Catus) 452 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν πόλιν Διέππην· 170 κάτ. Μαϋέννης (S-D-d'Anjou)· 2,305 κατ. Ἔρ (Eure) (S-D-d'Augerons)· 109 κατ. Ἔρ-ἐ-Λοὰρ (Eure-et-Loir) (S-D-d'Anthou)· 870 κατ. Λείγηρος (S-D-de-Cabane)· 1,529 κατ. Πύργος (Château de Gâtelier). Μαϋέννης (S-D-de-Gastines). 3,000 κάτ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. Ἴνδρας (S-D-de-Jouhet)· 2,116 κάτ. Λοαρὲ καὶ παρὰ τὴν Αὐρηλίαν (S-D-de-l'Hôtel)· 1.007 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. Καλβαδὸς (S-D-de-Mailloc)· 125 κάτ. Εἰς τὸν ἴδιον νομὸν (S-D-de-Meré). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ-ἐ-Λοὰρ Eure-et-Loir (S-D-Moronval)· 312 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Σὲρ (S-D-de-Palin) 535 κάτ. Γιρόνδης (S-D-de-Pile)· 2,600 κάτ. Σάρθης (S-D-de-Coudrais)· 475 κάτ. Ἔρ (Eure) (S-D-des-Montes)· 217 κάτ. Ἄνω Βιέννης (S-D-des-Murs)· 1.118 κατ. Ὑψόμ. 371 μ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. Ἔρ-ἐ-Λοὰρ (Eure-et-Loire) (S-D-des-Puits)· 227 κάτ. Εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχει μία κολοσσιαία δρῦς, ὁ κορμὸς τῆς ὁποίας εἶναι κοῖλος καὶ δύναται νὰ χωρέσῃ 32 πρόσωπα. Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire) (S-D-de-Vaux)· 375 κάτ. Ὄρν (S-D-Villenette)· 350 κάτ. *Διονύσιος* Σάρθης (S-D-d'Orques)· 1.735 κάτ. Ἔρ (Eure) (S-D-du-Réhélan). Μαϋέννης (S-D-du-Maine) 431 κατ. Βανδαίας (S.D.du-Payré)· 700 κάτ. Αἲν (S.P-en-Bugey)· 870 κάτ. Ἐρείπια φεουδαλικοῦ πύργου, καταστραφέντος τῷ 1595 ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Μπιρών. Εἰς τὸν νομὸν Λοαρὲ (S-D-en-Val)· 1.093 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Ἴνδρας-Λείγηρος καὶ παρὰ τὴν πόλιν Τοὺρ (S-D-Hors)· 1.551 κάτ. Εἶναι προάστειον τῆς πό-

Digitized by Google

λεως 'Αμποάζ (Amboise). Εἰς τὸν νομὸν Βανδαίας (S-D-Chevasse)· 1.900 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης (S-D-le-Gast)· 1.103 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Λὸτ (S-D-les-Martel)· 820 κάτ. Σταθμὸς τοῦ διδηροδρόμου Αὐρηλίας. Εἰς τὸν νομὸν Ἔρ-ἑ-Λοὰρ (S-D-les-Ponts)· 816 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Εἰς τὸν νομὸν Σηκουάνα καὶ Μάρνη (S-D-lès-Rebaix)· 600 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν Ρουένην (S-D-le-Thiboult)· 363 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης (S-D-le Vêtu)· 1.018 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Καλβαδὸς (S-D Maisoncelles)· 200 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος S-D-sur-Coise)· 660 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Ὂρν (S-D sur-Huisene)· 200 κάτ. Εἰς τὸν νομὸν Ὑόννης (S-D sur-Ouanne)· 300 κάτ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Εἰς τὸν νομὸν Ὂρν (S-D-sur-Sarthon)· 1.013 κάτ. Σταθμὸς τῶν δυτικῶν σιδηροδρόμων. Ἀρχαία ἐκκλησία, ρυθμοῦ ρωμανικοῦ. Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σηκουάνα (S.D.-sur-Scie) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Διέππην· 370 κάτ.

Ἅγιος Διονύσιος (Saint-Denis-du-Sig). Πόλις τῆς Ἀλγερίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ὀρὰν καὶ κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ἄτλαντος καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σίγκ. 7,235 κάτ. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Ὀρὰν εἰς Ἀλγέριον σιδηροδρόμου. Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1845. Ἡ περιοχὴ εἶναι λίαν εὔφορος καὶ παράγει καπνόν, βάμβακα κ.τ.λ.

Ἅγιος Διονύσιος (Saint-Denis-en-Brocqueroie). Πολίχνη Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Hainaut. 1,000 κάτ.

Ἅγιος Διονύσιος (Saint-Denis-lez-Gembloux). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ναμούρ. 786 κάτ.

Ἅγιος Δολὲ (Saint-Dolay). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Μορμπιχὰν καὶ ἔχουσα 2,897 κατοίκους.

Ἅγιος Δομίγγος ἢ Δομινικανὴ Δημοκρατία (San Domingo ἢ Republica Dominicana). Πολιτεία τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν (Ἀμερικὴ) κατέχουσα τὰ δύο τρίτα τῆς νήσου Χαΐτῆς (τὸ πρὸς Ἀνατολὰς μέρος αὐτῆς) μὲ ἐμβαδὸν 48,577 τετρ. χιλ. καὶ πληθυσμὸν 900,000 περίπου κατοίκων. Ἡ ἀποικία τοῦ Ἁγίου Δομινίκου ἱδρύθη περὶ τῷ 1630 ὑπὸ ὁμάδος Γάλλων καὶ Ἄγγλων, ἐκδιωχθέντων ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν ἀπὸ τῆς νήσου Ἁγίου Χριστοφόρου (St. Christopher ἢ St. Kitts) καὶ τὸ 1697 διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ρόσβικ (Rycwick) παρεχωρήθη εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ ἀποικία αὕτη ἀπήλαυε μεγάλης εὐημερίας μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως τὸ 1789. Τότε ἐξηγέρθη ὁ μιγὰς καὶ μέλας πληθυσμὸς τῆς ἀποικίας καὶ ἐζήτησεν ὅμοια πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τὰ τῶν λευκῶν, τὰ ὁποῖα ἐπέτυχε τὸ 1791. Οἱ λευκοὶ ἐξωργίσθησαν καὶ κατέφυγον εἰς βίαια μέτρα, ἀπαιτήσαντες συγχρόνως ἀπὸ τὴν κυβέρνησίν των τὴν ἀνάκλησιν τῶν παραχωρηθέντων δικαιωμάτων, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Σημαία: Ἄνω ἀριστερὰ καὶ κάτω δεξιὰ κυανοῦν, ἄνω δεξιὰ καὶ κάτω ἀριστερὰ ἐρυθρόν. Ὁ Σταυρὸς λευκὸς καὶ εἰς τὸ κέντρον τὸ ἔμβλημα.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1791 ἐπανεστάτησαν οἱ νέγροι σκλάβοι τῶν φυτειῶν, μετ' αὐτῶν δὲ ἠνώθησαν καὶ οἱ μιγάδες. Ἀρκετὰ ἔτη διήρκεσαν αἱ ταραχαί, ἀνήκουστοι δὲ σκληρότητες διεπράχθησαν ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερίδων. Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις προσεπάθησε νὰ καθησυχάσῃ τὰ πνεύματα δίδουσα τὴν ἐλευθερίαν εἰς ὅλους τοὺς σκλάβους τὸ 1793, ἄνευ ὅμως ἀποτελέσματος. Ἐπενέβη ἡ Ἀγγλία στείλασα εἰς τὴν νῆσον στρατὸν ὅστις ἐξεδιώχθη τὸ 1798 ὑπὸ τοῦ Τουσαὶν Λουβερτοὺρ (Toussaint l'Ouverture), νέγρου μορφωμένου καὶ μὲ πολλὰ στρατιωτικὰ χαρίσματα.

Οὗτος κατώρθωσε τὸ 1801 νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὴν νῆσον, καὶ ἵδρυσε κυβέρνησιν ὑποτελῆ εἰς τὴν Γαλλίαν, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς θὰ ἦτο αὐτὸς διὰ βίου. Τοῦτο ἐξήγειρε τὰς ὑποψίας τοῦ Ναπολέοντος, ὑπάτου τότε, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ καταβάλῃ τὴν ἀποικίαν καὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν δουλείαν. Πρὸς τοῦτο ἔστειλεν εἰς τὴν νῆσον τὸν γαμβρόν του στρατηγὸν Λεκλὲρκ (Leclerc) μὲ στρατὸν 25,000. Ὁ Τουσσαὶν ἀντέστη πεισματωδῶς καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Λεκλὲρκ νὰ συνθηκολογήσῃ· ἀλλ' ὅμως συνελήφθη καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Γαλλίαν ὅπου ἀπέθανε ἐν τῇ φυλακῇ τὸ 1803. Ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως ἀνεζωπύρησε τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν Ντεσσαλὶν (Dessalines), καὶ τέλος ἡ νῆσος ἐξεκενώθη ὑπὸ τῶν γάλλων τὸν Νοέμβριον τοῦ 1803. Ὁ Ντεσσαλὶν ἵδρυσε τότε τὴν Χαϊτινὴν Πολιτείαν ἐγκαινιάσας τὴν ἵδρυσιν μὲ ἀγρίαν σφαγὴν ὅλων τῶν λευκῶν τῆς νήσου. Ἡ πόλις ὅμως τοῦ Ἁγίου Δομίγγου ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν Ἱσπανικὴν κυριαρχίαν ἥτις εἶχεν ἱδρυθῆ εἰς τὸ ἀνατολικὸν τῆς νήσου τὸ 1806, μέχρι τοῦ 1821, ὅτε ἀνεκυρήχθη εἰς δημοκρατίαν. Ἓν ἔτος ἀργότερον ὁ πρόεδρος τῆς Χαϊτινῆς δημοκρατίας Boyer εἰσέβαλεν εἰς Ἅγιον Δομίγγον καὶ προσήρτησεν αὐτὸν εἰς τὸ κράτος του μέχρι τοῦ 1844 ὅτε ἐπανιδρύθη ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Δομίγγου. Τὸ 1868 ὁ πρόεδρος Μπαὲζ (Baez) ἐπρότεινε τὴν προσάρτησιν τῆς δημοκρατίας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἀλλὰ ἡ Σύγκλητος τῆς τελευταίας ἀπέρριψε τὴν πρότασιν.

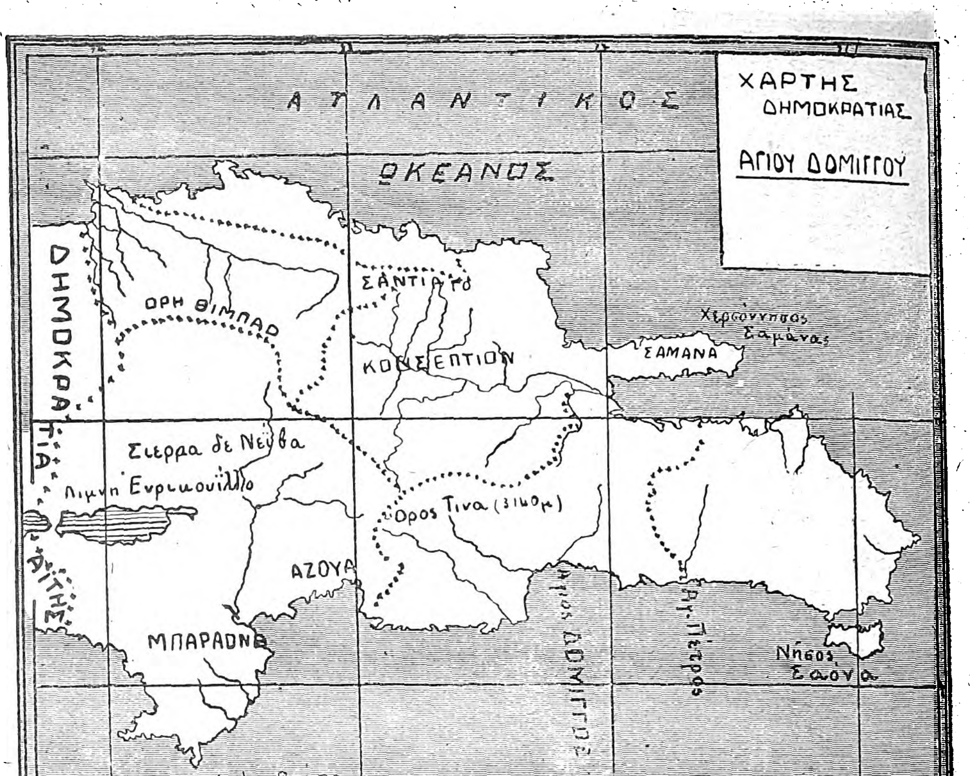

Ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Δομίγγου ἔχει καταληφθῆ ἀπὸ τῆς 29ης Νοεμβρίου 1916, ὑπὸ τίτλον προσωρινότητος, ὑπὸ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἀσκεῖται παρὰ τοῦ Ἀμερικανοῦ ναυάρχου Σαμουὲλ Ρόμπινσον, αἱ δὲ κυριώτεραι ὑπηρεσίαι διευθύνονται ὑπὸ ἀξιωματικῶν τοῦ Ἀμερικανικοῦ στόλου.

Τὸν Μπαὲζ διεδέχθη τὸ 1873 ὁ Γκονζαλὲζ (Gonzalez) τὴν ἥσυχον προεδρείαν τοῦ ὁποίου ἠκολούθησαν μεγάλαι πολιτικαὶ ταραχαὶ λήξασαι τὸ 1882 διὰ τῆς ἐκλογῆς ὡς προέδρου τοῦ νέγρου πολιτικοῦ Ὀδυσσέως Ἐρώ, (Ulises Heureaux) ὅστις ἐκυβέρνησεν ἐπὶ 17 ἔτη μέχρι Ἰουλίου τοῦ 1899 ὁπότε ἐδολοφονήθη. Μετὰ τοῦτο προήδρευσαν διαδοχικῶς οἱ Ζιμινὲζ (Jiminez) ὁ στρατηγὸς Βασκὲζ (1902) (Yasquez ὁ στρατηγὸς Οὐὸς ὓ Ζὶλ (Wos y Gil) (1903), Ζιμινὲζ (1904) καὶ ὁ Μοράλες.

Τὸ 1908 ἐψηφίσθη νέον σύνταγμα καὶ ἐξελέγη ὁ Ραμὸν Κασέρες, πρόεδρος διὰ τὴν περίοδον 1908-1914, ἀλλὰ ἐδολοφονήθη τὸ 1911, καὶ προήδρευσαν ἀλληλοδιαδόχως οἱ Βαλντές, Μπαὲζ καὶ Ζιμενίζ. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1916 ἐξελέγη ὁ Δρ. Φραγκῖσκος Ἐνρικὲζ ὓ Καρβαζὰλ (Henriquez y Carvajal), ἀλλὰ ἐπενέβη ἡ κυβέρνησις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἥτις κατέλαβε τὴν Δημοκρατίαν διὸ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων καὶ διέλυσε τὸ τοπικὸν κογκρέσον. Τότε ἀνέλαβε τὴν μὲν Γενικὴν Διοίκησιν ὁ Ἀμερικανὸς ναύαρχος, τὰς δὲ ἐπαρχιακὰς οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Ναυτικοῦ.

Θρησκεία κυριωτέρα εἶναι ἡ Ρωμανοκαθολική. Ἡ ἐκπαίδευσις εἶναι ἐλευθέρα καὶ ὑποχρεωτική. Τὸ 1914 ἱδρύθη Πανεπιστήμιον. Σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ μεταξὺ Σανκὲζ καὶ Λὰ Βέγκα καὶ μεταξὺ Πουέρτο Πλάτα καὶ Μόκα. Κυριώτερος λιμὴν ὁ Πουέρτο Πλάτα ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας. Νομισματικὴ μονὰς εἶναι ἀργυροῦν νόμισμα ἀξίας ἑνὸς φράγκου, τὸ δομινικανὸν (dominicano), ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1897 ἐγένετο δεκτὸν τὸ χρυσοῦν δολλάριον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Προϊόντα: σάκχαρις, καπνός, κακάον, καφὲς καὶ βάμβαξ. Μεγάλαι ἐκτάσεις δασῶν ὑπάρχουν, ὁπόθεν ἐξάγονται μεγάλαι ποσότητες ξυλείας, κέδρου, μαονίου κ. ἄ. Ἡ κτηνοτροφία εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένη, ἡ γῆ δὲ κρύπτει θησαυροὺς ἀνεκμεταλλεύτους: χρυσόν, ἄργυρον, λευκόχρυσον, ὑδράργυρον, ἄνθρακα, σίδηρον καὶ ἅλας. Οἱ κάτοικοι εἶναι Νέγροι καθαρόαιμοι, Ἱσπανοί, Ἐρυθρόδερμοι καὶ μιγάδες τούτων (Ἴδε Χαϊτί).

Ἅγιος Δομίγγος (Santo-Domingo). Πρωτεύουσα τῆς Δομινικανῆς Δημοκρατίας τῆς Ἀμερικῆς (Republica Dominicana). Ὁ Ἅγιος Δομίγγος, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τὴν ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου κειμένην πόλιν Ἰσαβέλλαν, εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα τῶν πόλεων τῆς Ἀμερικῆς, κτισθεῖσα καὶ ἀποικισθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν τῷ 1496. Κεῖται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Ὀζάμα καὶ εἰς τὸ βάθος ὅρμου λίαν ἐπισφαλοῦς· 43.021 κάτ. Ἐμπόριον μαονίου ξύλου (acajou), γαϊάκης (gaïac, ξύλον τῶν τροπικῶν χωρῶν, χρησιμεῦον πρὸς κατασκευὴν τεμαχίων μηχανῶν), ἐρυθροξύλου Ἀμερικῆς (campêche κοινῶς μπακάμι), ἐξαγωγὴ δερμάτων, καφέ, κακάου, μέλιτος, κηροῦ, ζακχάρεως κτλ. Χρυσωρυχεῖα καὶ χαλκωρυχεῖα καὶ χρυσοφόρος ἄμμος εἰς τὴν κοίτην ὅλων σχεδὸν τῶν ποταμῶν τῆς ἐπαρχίας. Ἀπό τινων ἐτῶν ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἁγ. Δομίγγου ἔλαβε μεγάλην ἀνάπτυξιν χάρις εἰς τὰς μεγάλας φυτείας ζακχαροκαλάμου καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἀτμοκινήτων ἐργοστασίων ζακχάρεως. Ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον, ἐμποροδικεῖον, ἕδρα ἀρχιεπισκοπῆς.

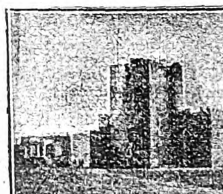

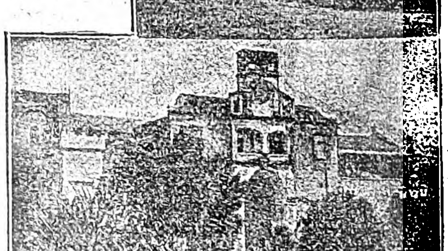

Ὁ καθεδρικὸς Ναὸς τοῦ Ἁγίου Δομίγγου εἰς τὸν ὁποῖον εἶχον ἐναποτεθῆ τὰ ὀστᾶ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου. Ἄνω, τὸ φρούριον.

Ἐν τῷ μητροπολιτικῷ ναῷ τῆς πόλεως εἶχον μεταφερθῆ ἐν ἔτει 1536 τὰ ὀστᾶ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, παρέμειναν δὲ ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1795.

Ἅγιος Δομίγγος (San Domingo). Πολίχνη τῆς δημοκρατίας τῆς Κόστα-Ρίκας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐρεδίας (Heredia)· 2.685 κάτ.

Ἅγιος Δομίγγος (San Domingo)· Πολίχνη τῆς νήσου Κούβας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγίας Κλάρας· κάτοικοι 3.200.

Ἅγιος Δονὰν (Saint-Donan). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ τῶν Βορείων Ἀκτῶν (Côtes-du-Nord) καὶ ἔχουσα 1.524 κατοίκους.

Digitized by Google

῞Αγιος Δονάτος (Saint-Donat). Κώμη τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Δρώμης καὶ κεῖται πλησίον τῆς πόλεως Βαλεντίας· κάτ. 2.620. Σηροτροφία. Ἐκκλησία, πολλὰ μέρη τῆς ὁποίας ἀνάγονται εἰς τὸν 10ον αἰῶνα. Ἡ πόλις ὠνομάζετο κατὰ τοὺς πρώτους μ. Χ. αἰῶνας Jovinciacum, ὀφείλει δὲ τὸ σημερινόν της ὄνομα της εἰς τὸν ῞Αγιον Δονάτον, ἐρημίτην τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅστις ἀπέθανεν ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ.

῞Αγιος Δονάτος (Saint-Donat). Κώμη τῆς Γαλλίας κειμένη εἰς τὸν νομὸν Puy- de- Dôme καὶ ἔχουσα 1313 κατοίκους.

῞Αγιος Δονάτος (San Donà di Piave). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐνετίας· 15,311 κάτ. Οἶνοι, δέρματα καὶ ἄλλα προϊόντα.

῞Αγιος Δουλσάρδος (Saint-Doulchard). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Σὲρ (Cher) καὶ ἔχουσα 1,379 κατοίκους.

῞Αγιος Ἑλιέρος. Πρωτεύουσα τῆς νήσου Ἰερσέης (Ἀγγλονορμανδικαὶ νῆσοι)· 29.133 κάτοικοι. Ἀπέχει τῆς γαλλικῆς ἀκτῆς περὶ τὰ 40 χιλιόμετρα καὶ συνδέεται μετ' αὐτῆς διὰ τακτικῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας. Λιμὴν ἀσφαλὴς κατὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἀνέμων.

῞Αγιος Ἐλισσαῖος· χωρίον τῆς κοινότητος Παντανάσσης τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κάτοικοι 45.

῞Αγιος Ἐλπίδιος (Sant' Elpidio al Mare). Πόλις τῆς Ἰταλίας κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ῎Ασκολι Πιτσένο καὶ ἔχουσα 13.000 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Ἀγκῶνος - Πεσκάρας. Βυρσοδεψεῖα καὶ πολυάριθμα ὑποδηματοποιεῖα.

῞Αγιος Ἐπιφάνιος· τὸ βορειοδυτικώτερον ἀκρωτήριον τῆς Κύπρου, κ. Ἀρναούτης. ἀρχ. *Ἀκάμας*.

῞Αγιος Ἐρρῖκος Μοντρεάλης (Saint-Henri-de-Montréal). Πόλις τοῦ Καναδᾶ, κειμένη πλησίον τῆς Μοντρεάλης· 22.500 κάτ. Ἐμπόριον ξυλείας, ἐργοστάσια γλυκερίνης, διϋλιστήρια ἐλαίου κ.τ.λ.

῞Αγιος Ἐστανίσλαος (San Estanislao). Πόλις τῆς Δημοκρατίας τῆς Παραγουάης (Νοτ. Ἀμερική), κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ταπιρακονάϊ καὶ ἔχουσα 13,000 κατοίκους.

῞Αγιος Εὐγένιος (San Eugenio). Μικρὰ ἐμπορικὴ πόλις τῆς Οὐραγουάης (Νοτία Ἀμερική), κτισθεῖσα τῷ 1852 καὶ κειμένη παρὰ τὰ σύνορα τῆς Βραζιλίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 850 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Μοντεβίδεον· 10,000 κάτ.

῞Αγιος Εὐστάθιος (Saint-Eustache). ῎Ονομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία κεῖται ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure) καὶ ἔχει 900 περίπου κατοίκους καὶ ἐκκλησίαν τοῦ 15ου αἰῶνος, ἡ δὲ ἄλλη, ἐν τῷ νομῷ ῎Ανω Σαβοΐας (Haute-Savoie) καὶ ἔχει 410 κατοίκους.

῞Αγιος Εὐστάθιος (Saint-Eustache). Πολίχνη τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῇ κομητείᾳ τῶν Δύο Ὀρέων (Two Mountains) καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 χιλιομ. ἀπὸ τὴν Μοντρεάλην. 2,800 κάτ.

῞Αγιος Εὐστάθιος (νῆσος) (Saint-Eustache). Εἶναι ἡ μικροτέρα τῶν Ὁλλανδικῶν Ἀντιλλῶν καὶ κεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς νήσου τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου. ῎Εχει 1,500 ὡς ἔγγιστα κατοίκους καὶ ἔκτασιν 21 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων.

῞Αγιος Εὐστράτιος (κοινῶς *Ἁγιοστράτι* ἢ *Ἁϊ στράτης*)· νῆσος ὀρεινὴ καὶ ἡφαιστειώδης πρὸς νότον τῆς Λήμνου, τῆς ὁποίας ἀπέχει 30 χιλιόμετρα. Κατὰ τοὺς Ἐρ. Κείπερτ καὶ Κ. Φρέδριχ, εἶνε ἡ ἀρχαία *Ἁλόννησος* (ἴδε λέξιν). Ἐκλήθη οὕτως ἐκ τοῦ ἐκεῖ τάφου τοῦ ἁγίου Εὐστρατίου, ὁ ὁποῖος ἤκμασε κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα εἰς τὰ βιθυνιακὰ μοναστήρια τοῦ Ὀλύμπου, ἐξορισθεὶς δὲ πιθανῶς ἐκεῖθεν κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον ὅπου καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 95 ἐτῶν. Ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου οἱ Τοῦρκοι ὠνόμαζον τὴν νῆσον Μπὸζ-Μπαμπᾶ (τάφον ἱερέως).

Ἡ νῆσος ἔχει ἐμβαδὸν 43 τετρ. χιλιομέτρων, μῆκος δὲ 11 χιλιομ. καὶ πλάτος 6 ½ χιλιομ., συνισταμένη γεωλογικῶς ἐκ νεοηφαιστειογενῶν πετρωμάτων, περιεχόντων καὶ σίδηρον. Ὡσαύτως περιέχει κοιτάσματα γαιάνθρακος καὶ πετρελαίου εἰς μικρὰν ποσότητα.

Ἡ βορεία ἄκρα τῆς νήσου καλεῖται Καλαμάνη ἢ ῞Αγιοι Ἀπόστολοι (ἐκ παρακειμένης νησῖδος), ἡ νοτία Τρυπητή, ἡ ἀνατολικὴ Θάσκολοι καὶ ἡ δυτικὴ Μπούδα. ῎Ορη ἔχει τὸ Σημάδι (ὕψος 296 μέτρων) τὸ καὶ ὑψηλότερον, τὸν ἅγιον Ἠλίαν καὶ τὸν ἅγιον Ἀλέξιον, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ μέρη εἶναι πεδινή. Ἐκ τῶν ὀρέων πηγάζουν χείμαρροι, ὁ Παράδεισος, ὁ Τενεδιώτης, ὁ Μαρούλης, ὁ Παχύς, ὑπάρχει δὲ καὶ μικρὰ λίμνη. Μεταξὺ Παραδείσου καὶ Τενεδιώτου ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις ἐπὶ ὑψώματος, πέριξ τῆς ὁποίας σώζονται ἐρείπια μυκηναϊκῆς, ἑλληνικῆς, ρωμαϊκῆς καὶ βυζαντινῆς ἐποχῆς, καθὼς καὶ ἐπιγραφαί.

Ἡ νῆσος, ἐγκαταλειφθεῖσα ὑπὸ τῶν κατοίκων λόγῳ τῶν λυμαινομένων τὸ Αἰγαῖον πειρατῶν, συνῳκίσθη πάλιν κατὰ τὸ 1540, καθὼς πιστοποιεῖ καὶ ἡ ἑξῆς ἐπιγραφὴ τοῦ ἐν τῷ χωρίῳ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Εὐστρατίου: «... Κατὰ δὲ τὸ ,αφμ' οἰκίσθη ἡ παροῦσα νῆσος».

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦτο ναχιγιὲς τοῦ καζᾶ Κάστρου τοῦ σαντζακίου Λήμνου, κατέβαλλε δὲ φόρον ὑποτελείας 20.000 λιρῶν περίπου.

Τὸ ὁμώνυμον χωρίον κείμενον εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τῆς νήσου, ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, ὑπαγομένην εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Λήμνου τοῦ νομοῦ Λέσβου· κάτοικοι 894. ῎Εχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον. Περὶ τὰ 30 ἐξωκκλήσια εἶναι ἐγκατεσπαρμένα ἀνὰ τὴν νῆσον, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ εἶναι μετόχια μονῶν τοῦ Ἁγίου ῎Ορους. Ἡ νῆσος παράγει ὄσπρια, σιτηρά, σταφυλάς, βελανίδια.

῞Αγιος Εὐστράτιος· χωρίον τῆς κοινότητος Μαραθέα τοῦ Γυθείου τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κάτ. 42.

῞Αγιος Ζανὲ (Saint-Jeannet). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Θαλασσίων ῎Αλπεων (Alpes Maritimes)· 1,061 κάτ.

῞Αγιος Ζαχαρίας (Saint-Zacharie). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Βὰρ καὶ ἔχουσα 1,650 κατ. Ἐργοστάσια κεραμοποιίας.

῞Αγιος Ζενουὰ (Saint-Genois). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Δυτικῆς Φλαμανδίας· 2,883 κάτοικοι.

῞Αγιος Ζεοὰρ (Saint-Jeoire). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα καντονίου. Κεῖται εἰς τὸν νομὸν ῎Ανω Σαβοΐας καὶ ἔχει 1,515 κατ.

῞Αγιος Ζέργκ (Saint-Gergues). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Vaud. Κεῖται εἰς ὕψος 1048 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει 380 κατ. Τὴν τρίτην Πέμπτην τοῦ Σεπτεμβρίου ἑκάστου ἔτους τελεῖται ἐν αὐτῇ μεγάλη ἐμποροπανήγυρις.

῞Αγιος Ζοριὸζ (Saint-Jorioz). Κοινότης τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν ῎Ανω Σαβοΐας· 1,051 κατ.

῞Αγιος Ζορὺ (Saint-Jory). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν ῎Ανω Γαρούννα (Haute-Garonne) καὶ πλησίον τῆς πόλεως Τολώσης· 1,025 κάτοικοι.

῞Αγιος Ζουάν. ῎Ονομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας (Saint-Jouan-de l'Isle καὶ Saint-Jouan-des-Guérets), ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη κεῖται εἰς τὸν νομὸν Βορείων Ἀκτῶν (Côtes-du-Nord), καὶ ἔχει 709 κατοίκους, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸν νομὸν Ἰλ-ἐ-Βιλαὶν (Ille-et-Vilaine) καὶ ἔχει 1,237 κατ.

῞Αγιος Ζουβὰν (Saint-Jouvent). Κοινότης τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν ῎Ανω Βιέννης (Haute-Vienne)· 1,336 κατ.

῞Αγιος Ζουέν (Saint Jouin). ῎Ονομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Κάτω Λείγηρος καὶ παρὰ τὴν πόλιν Χάβρην· 1.263 κάτ.—῎Ορν (S. J. de Blavon)· 635 κάτοικοι. -Δύο Σεβρῶν (S. J. de Marnes)· 1,115 κάτ. Ἱστορικὴ ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 11ον

Πρόσοψις τῆς ἐν Ἁγίῳ Ζουὲν τοῦ Μάρνῃ Παλαιᾶς ἐκκλησίας.

καὶ 12ον αἰῶνα, μὲ ὡραίαν πρόσοψιν ρωμανικοῦ ρυθμοῦ (Style roman). Ἀκρωτηριασθεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν θρησκευτικῶν διαμαχῶν, ἡ ἐκκλησία αὐτὴ ἀνεκαινίσθη τὸν 17ον αἰῶνα.—Σεβρῶν (S. J. de Milly)· 472 κάτ. — Δύο Σεβρῶν (Deux Sèvres) (S. J.-sous-Chatillon)· 1,146 κάτ.

῞Αγιος Ἠλίας· χωρίον τῆς Ἠλείας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Λετρίνων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 204. Ἀπέχει ἀπὸ Πύργου 3 ὥρας.

῞Αγιος Ἠλίας· χωρίον τῆς κοινότητος Καρβουνάδων τῆς νήσου Κυθήρων, ἀπέχον ἀπὸ Κυθήρων 2 ὥρας· κάτοικοι 83.

῞Αγιος Ἠλίας· χωρίον τῆς Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Φυγαλείας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν κοινότης Ἁγίου Ἠλιοῦ· κάτοικοι 261. Ἀπέχει ἀπὸ Ζούρτσης 2,15'.

῞Αγιος Ἠλίας· συνοικισμὸς τοῦ Μεσολογγίου· κάτοικοι 53.

῞Αγιος Ἠλίας· χωρίον τοῦ Μεσολογγίου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ὠλενείας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 297. Ἀπέχει ἀπὸ Σταμνᾶ 1.30' ὥραν.

῞Αγιος Ἠλίας· χωρίον τῆς νήσου Λευκάδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Εὐγείρου καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν κοινότης *Ἁγίου Ἠλιοῦ*· κάτοικοι 345. Ἀπέχει ἀπὸ Σύβρου 45'.

῞Αγιος Ἠλίας· χωρίον τῆς κοινότητος Μπεζαΐτη τῆς Ἠλείας· κάτοικοι 282.

῞Αγιος Ἠλίας· ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ὄρους ῎Οχη τῆς νοτίου Εὐβοίας (ὕψους 1604 μέτρων). Ὠνομάσθη ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῆς ὁμωνύμου ἐξωκκλησίου, ἀπέχει δὲ ἐκ Καρύστου 3.30' ὥρας. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ ἐξωκκλησίου ἀπόστασιν σώζεται πανάρχαιον οἰκοδόμημα, ὀνομαζόμενον Σπίτι τοῦ Δράκου. ῎Αλλοτε ἐθεωρεῖτο ὡς δρυοπικὸς ναὸς τῆς Ἥρας Τελείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς του ἐμφαίνεται ὅτι δὲν ἔχει οἰκοδομηθῆ πρὸ τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ. Ἐκ τῆς θέσεως ἄλλως τε τῆς θύρας καὶ τῶν δύο παραθύρων εἰς τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ναός. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῆς οἰκοδομῆς εἶναι 12 μέτρα καὶ 70 ἑκ., τὸ δὲ πλάτος 7 μέτρα καὶ 70 ἑκ. Ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου βράχου ἡ θέα εἶναι μεγαλοπρεπὴς καὶ εὐρυτάτη.

῞Αγιος Ἠλίας (Αἰγίνης)· ἐκκλησίδιον εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ ὄρους τῆς Αἰγίνης εἰς ὕψος 532 μ. ὅπου τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς Πανελληνίου.

῞Αγιος Ἠλίας (Σαλαμῖνος)· κοιλὰς τῆς νήσου εὑρισκομένη μεταξὺ τῆς πρωτευούσης ταύτης καὶ τῆς μονῆς Φανερωμένης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν διέρχεται ὁ δημόσιος δρόμος ὁ ἄγων εἰς τὴν μονήν.

῞Αγιος Ἠλίας· ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ τοῦ ὄρους Ἀραχναίου (νῦν Ἀρνᾶ). ῎Εχει ὕψος 1199 μέτρων, ἐπ' αὐτῆς δὲ εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀρχαιότητα βωμοὶ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔθυον οἱ κάτοικοι ἐν ὥρᾳ λειψυδρίας, ἐξαιτούμενοι τὴν ἀποστολὴν βροχῆς. Ἐπ' αὐτῆς ἐπίσης, κατὰ τὸν Αἰσχύλον (Ἀγαμέμνων, 296), ἀνήφθη ὁ πυρσός, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνηγγέλθη εἰς τὰς Μυκήνας ἡ ἅλωσις τῆς Τροίας.

῞Αγιος Ἠλίας· ἡ κορυφὴ τοῦ Ταϋγέτου, ἡ ὑψηλοτέρα τῶν ἐν Ἑλλάδι κορυφῶν, ὕψους 2409 μέτρων, ὀνομασθεῖσα ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ὁμωνύμου ἐξωκκλησίου.

῞Αγιος Ἠλίας· ὄρος τῆς νήσου Κέας ὕψους 568 μέτρων, εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ ὁποίου κεῖται ἡ πόλις Κέα.

῞Αγιος Ἠλίας· ὄρος τῆς Λευκάδος, μὲ ὁμώνυμον ἐξωκκλήσιον, ὕψους 1012 μέτρων.

῞Αγιος Ἠλίας· ὄρος τῆς Ἀργολίδος, ὕψους 750 μέτρων. Μεταξὺ τούτου καὶ τοῦ Ζάρα κεῖνται αἱ Μυκῆναι.

῞Αγιος Ἠλίας· ἡ ὑψηλοτάτη θεωρουμένη τῶν κορυφῶν τοῦ Ὀλύμπου, ὕψους 2972 μέτρων, εἰς τὴν περιφέρειαν Κατερίνης. Ἐκλήθη οὕτως ἐκ τινος ἐκεῖ ἱδρυμένου ναΐσκου. Ἡ πάντοτε χιονοσκεπὴς αὐτὴ κορυφὴ ἀποκρύπτεται ὑπὸ τῶν νεφῶν, ἐκεῖ δὲ ὑψοῦτο κατὰ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, τὸ χαλκοβατὲς δῶμα τοῦ Διός, «θαλερῇ ἐν ἀλωῇ», κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον.

Ἡ κορυφή, ὡς καὶ αἱ ἀνώτεραι πλευραὶ τοῦ ὄρους, εἶναι γυμνὴ πάσης βλαστήσεως καὶ ἄνυδρος, συνισταμένη ἐκ κολοσσιαίων τιτανολίθων, ἀμφιθεατρικῶς τεταγμένων καθ' ὁριζοντίας στιβάδας.

Κατὰ τὸν Γερμανὸν Μπὰθ καὶ τὸν ῎Αγγλον Τόζερ, ἡ κορυφὴ αὐτὴ εἶναι χαμηλοτέρα κατὰ 300-500 πόδας ἑτέρας κορυφῆς κειμένης ΒΑ ἐκείνης, ἥτις ὅμως εἶναι ἀπροσπέλαστος ὡς περιβαλλομένη πανταχόθεν ὑπὸ βαθέων καὶ κατακορύφων κρημνῶν.

῞Αγιος Ἠλίας· ἡ νοτιοανατολικὴ κορυφὴ τοῦ ἀρχαίου *Λυκαίου* ὄρους, νῦν Διαφόρτι, εἰς τὴν Ἀρκαδίαν εἰς ἀπόστασιν 45' ἀπὸ τοῦ χωρίου Καρυῶν. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τούτου, κατὰ τὴν πελασγικὴν παράδοσιν, ἡ Ρέα, σύζυγος καὶ ἀδελφὴ τοῦ Κρόνου, ἔτεκε κρύφα τὸν Δία, ὑπῆρχε δὲ ἐκεῖ καὶ τὸ ἀρχαιότατον ἀρκαδικὸν ἱερὸν τοῦ Λυκαίου Διός. Ἐκεῖ ἐπίσης ἐγεννήθη ὁ πρόγονος τῶν Πελασγῶν Πελασγός, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Λυκάων ἐτιμήθη ὡς ὁ πρῶτος οἰκιστὴς πόλεων.

῞Αγιος Ἠλίας (ἢ ῎Ορος)· τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Αἰγίνης, ὕψους 532 μέτρων, δεσπόζον τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ὀνομασθὲν δὲ οὕτως ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του ὁμωνύμου ἐξωκκλησίου. Ὁσάκις πρόκειται νὰ βρέξῃ, ἡ κορυφή του καλύπτεται ὑπὸ νεφῶν, ἐκ τῆς παρατηρήσεως δὲ ταύτης ἀναμφι-

Digitized by Google

βόλως ἐδημιουργήθη ἡ ἀρχαία παράδοσις, καθ' ἣν ὁ Αἰακός, κατόπιν μακροχρονίου ἀνομβρίας, τῇ αἰτήσει ὅλων τῶν ἑλλήνων, παρεκάλεσε τὸν πατέρα του Δία νὰ πέμψῃ βροχήν, εἰσακουσθείσης δὲ τῆς δεήσεως, οἱ ἕλληνες ἀνήγειραν ἱερὸν τοῦ Πανελληνίου Διός.

Κατὰ τὴν ἱστορικὴν περίοδον ὑπῆρχε μόνον βωμὸς ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταύτης. Ἀλλ' ὡς ἀπέδειξαν αἱ ἐνεργηθεῖσαι τὸ 1905 ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιολόγου Φουρτβαῖγκλερ, εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν περιέβαλλε τὴν κορυφὴν μεγάλη πόλις ἐκτισμένη ἐπὶ τεχνητῶν κλιμακωτῶν προσχωμάτων. Σῴζονται δὲ εἰσέτι κατὰ διαστήματα τὰ κυκλώπεια τείχη τῆς πόλεως.

Ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Ἠλία ἡ θέα εἶναι πανοραματική. Φαίνεται ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ Αἴγινα, ὁ Σαρωνικὸς κόλπος μετὰ τῆς Σαλαμῖνος, ὁ Πόρος, τὰ Μέθανα, αἱ ἀκταὶ τῆς Ἀττικῆς, τῆς Μεγαρίδος, ὁ ἰσθμὸς τῆς Κορίνθου, ἡ Ἐπίδαυρος καὶ μέγα μέρος τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου μέχρι τῆς Ὕδρας.

Ἅγιος Ἠλίας· ὄρος τῆς Κρήτης ἐν Κισσάμῳ (918 μ.).

Ἅγιος Ἠλίας· ὄρος τῆς Κρήτης ἐν Ἱεραπέτρᾳ.

Ἅγιος Θαλαλαῖος· χωρίον τῆς κοινότητος Μελάνων τῆς νήσου Νάξου· κάτοικοι 93. Ἀπέχει ἀπὸ Βίβλου (Τριπόδων) 1.40'.

Ἅγιος Θεόδωρος· χωρίον τῆς κοινότητος Ἀραβωνίτσης τῆς πρώην ἐπαρχίας Πατρῶν τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος· κάτοικοι 40.

Ἅγιος Θεόδωρος· χωρίον τῆς κοινότητος Βοϊβόδας τῆς πρώην ἐπαρχίας Καλαμπάκας τοῦ νομοῦ Τρικκάλων· κάτοικοι 61. Ἀπέχει ἀπὸ Καλαμπάκας 1.30' ὥραν.

Ἅγιος Θεόδωρος· χωρίον τῆς κοινότητος Συκέας τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κάτοικοι 103. Ἀπέχει ἀπὸ Μολάων 2 ὥρας.

Ἅγιος Θεόδωρος· χωρίον τῆς κοινότητος Σκλαβοπούλας τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων. κάτοικοι 84.

Ἅγιος Θεόδωρος· μετόχιον παρὰ τὴν Κουτσοχέραν τῆς Ἠλείας· κάτοικοι 4.

Ἅγιος Θεόδωρος· μονὴ εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου Κυθήρων, ὅπου τὸ πάλαι ἡ διαμονὴ τῶν ἐπισκόπων τῆς νήσου. Ἡ κτίσις τῆς μονῆς ἀνάγεται εἰς τὴν 10ην ἑκατονταετηρίδα, ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ (1028—1034). Ἐπὶ ἑνετοκρατίας ἦτο ἡ μητρόπολις πάσης τῆς νήσου.

Ἅγιος Θυριανὸς (Saint-Thurien). Ὄνομα δύο κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία κεῖται εἰς τὸν νομὸν Φινιστὲρ καὶ ἔχει 1.656 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη εἰς τὸν νομὸν Ἔρ (Eure) καὶ ἔχει 217 κατοίκους.

Ἅγιος Θωμᾶς· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτ. 520. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀρχαίας πόλεως *Ὀρίων*.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 835, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία *Ἀρδάχτια* (κάτ. 189) καὶ *Πρεβελιανὰ* (κάτ. 126).

Ἅγιος Θωμᾶς· χωρίον τοῦ δήμου Πρεβέζης τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ· κάτ. 151.

Ἅγιος Θωμᾶς καὶ Πρίγκιπος (S.-Thomé y Principe). Πορτογαλλικὴ ἀποικία, συγκειμένη ἐκ τῆς νήσου Ἁγίου Θωμᾶ καὶ τῆς νήσου Πρίγκιπος. Κεῖται ἐντὸς τοῦ Κόλπου τῆς Γουϊνέας, εἰς ἀπόστασιν 285 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς καὶ πλησίον τοῦ Ἰσημερινοῦ. Ὁ Ἅγιος Θωμᾶς ἔχει σχῆμα ἐλλειπτικὸν καὶ περιφέρειαν 52 χιλιομέτρων. Εἶναι κεκαλυμμένος μὲ τροπικὰ δάση καὶ μὲ πολλὰ ἡφαιστειογενῆ ὄρη. Ἀνεκαλύφθη τὴν 21ην Δεκεμβρίου 1471 ὑπὸ τῶν πορτογάλλων João de Santarem καὶ Pedro d'Escobar. Σήμερον ἔχει 22.000 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 600 εἶναι λευκοί, οἱ 6.000 «πεπολιτισμένοι» ἰθαγενεῖς, οἱ 12.000 «ἐλεύθεροι ἐργάται», οἱ 2.000 «ἐλευθερωθέντες δοῦλοι» καὶ οἱ 1.500 «ἀγγολάρες», ἤτοι ἀπόγονοι τῶν μαύρων ἐκείνων τῆς Ἀγγόλας, τοὺς ὁποίους ἔφερεν ἓν πλοῖον ναυαγῆσαν τῷ 1520 παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου. Οἱ «ἀγγολάρες» οὗτοι κατοικοῦν εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς νήσου καὶ ὁμιλοῦν μίαν ἀρχαίαν διάλεκτον, ἀνήκουσαν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν γλωσσῶν «μπαντού». Ὁ πληθυσμὸς εἶναι εἰρηνικός, ἐργατικός, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς «forros» ἢ ἐλευθερωθέντας δούλους, οἵτινες εἶναι ἀγύρται καὶ κλέπται καὶ καταφεύγουν εἰς τὰ πλέον ἀπρόσιτα μέρη τῆς νήσου, ἀπὸ τὰ ὁποῖα αἱ πορτογαλλικαὶ ἀρχαὶ εἶναι ἀνίκανοι τὰ τοὺς ἐκδιώξουν. Οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς νήσου ὁμιλοῦν πορτογαλλικά. Ὁ Ἅγιος Θωμᾶς θεωρεῖται ὡς ἡ πλέον ἀνθηρὰ τῶν πορτογαλλικῶν ἀποικιῶν καὶ ἔχει ἐκτεταμένας φυτείας κίνας, βανίλλης, ζαχχαροκαλάμου, καφεοδένδρων, κακαοδένδρων, πορτοκαλλεῶν κτλ. Ἡ μόνη δυσκολία, τὴν ὁποίαν συναντοῦν οἱ ἐπιχειρηματίαι τῆς νήσου εἶναι ἡ τρομακτικὴ ἔλλειψις ἐργατῶν. Πρωτεύουσα Ἅγ. Θωμᾶς.

Ἡ νῆσος τοῦ Πρίγκιπος (Ilha do Principe) κεῖται πλησίον τοῦ Ἁγ. Θωμᾶ. Ἔχει ἔκτασιν μικροτέραν, 20,000 κατοίκους, καὶ πρωτεύουσαν τὸν Ἅγ. Ἀντώνιον καὶ τὴν ἰδίαν βλάστησιν μὲ τὴν γειτονά της νῆσον.

Ἅγιος Θωμᾶς (St.-Thomas). Νῆσος ἀνήκουσα εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Βιργινίων ἢ Παρθένων νήσων (Virgin Islands, Iles Vierges). Ἔχει 10.000 κατοίκους, καὶ ὁμώνυμον πρωτεύουσαν. Εἶναι εἷς τῶν κυριωτέρων ναυτικῶν σταθμῶν τῶν Ἀντιλλῶν, ἔχων τεραστίας ἀποθήκας ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν γαιανθράκων. Ἐμπόριον ἀνθράκων, ἐργοστάσια ἐπίπλων, ρουμίου κτλ.

Ἅγιος Θωμᾶς (Saint Thomas). Πόλις τῆς κομιτείας τοῦ Ὀντάριο (Καναδᾶς). Εὑρίσκεται εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς λίμνης Ἐρίης καὶ εἰς ἀπόστασιν 157 μιλίων ἀπὸ τὸ Τορόντο. Ἐργοστάσια σιδηροδρόμων, ἀλευρόμυλοι, ἐργοστάσια ὑφασμάτων. Ἡ πόλις εἶναι τὸ κέντρον τῆς ἐξαγωγῆς τῶν φρούτων καὶ τῶν ἄλλων καρπῶν τῆς περιοχῆς. Κάτοικοι 14,000.

Ἅγιος Θωμᾶς (Saint-Thomas). Πόλις τοῦ Καναδᾶ καὶ πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Ἔλγκιν. 14.054 κατ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Λιμήν. Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον.

Ἅγιος Θωμᾶς (Saint Thomas)· Πόλις τοῦ Καναδᾶ, κειμένη παρὰ τὸν ποταμὸν Κὶτλ-Κρὴκ (Kittle Creek), ὅστις χύνεται εἰς τὴν λίμνην Ὀντάριο. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς πόλεις Τορόντο, Μπούφαλλο καὶ Τολέδον. Κάτοικοι δεκακισχίλιοι ὡς ἔγγιστα. Ἐμπόριον ζωηρότατον.

Ἅγιος Θωμᾶς (Saint-Thomas). Πολλαὶ κωμοπόλεις καὶ χωρία τῆς Γαλλίας φέρουν τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἐν τοῖς νομοῖς: Αἶζν (Aisne) παρὰ τὴν πόλιν Λασύ. Ἐρείπια παλαιῶν ὀχυρωμάτων καὶ ἴχνη ἀρχαίας ρωμαϊκῆς ὁδοῦ. - Ντρὸμ (Drôme) παρὰ τὴν Βαλεντίαν· 322 κάτ. - Ἄνω Γαρούνα (Haute-Garonne). 500 κάτ.

Ἅγιος Θωμᾶς. Μικρὰ πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορριέντης καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐραγουάη. 4,500 κατ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Κτηνοτροφία.

Ἅγιος Ἰάκωβος (Saint-Jacques). Ὄνομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας κειμένων ἐν τοῖς νομοῖς: Κάτω Ἄλπεων (Basses-Alpes)· 100 κάτοικοι. Ἄνω Ἄλπεων (Hautes-Alpes)· 1.067 κάτ. Καλβαδὸς (Calvados). 1.213 κατ. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 15 αἰῶνα. Κάτω Σηκουάνα (S-J-d'Aliermont) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Διέππην· 250 κάτ. Fuy-de-Dôme (S-J-d'Ambur)· 570 κάτ. Ἀρδὲς (Ardèche) (S-J-d'Atticieux)· 198 κατ. Ἰλ-ἐ-Βιλαὶν (Ille.-et-Vilaine) (S-J-de-la-Lande)· 1.125 κατ. Μάγχης (S.-J.-de-Néhon) 2,647 κατ. Ροδανοῦ (S.-J. des-Arrêts)· 372 κατ. Καντὰλ (S.-J-des-Blats)· 884 κατ. *Ἅγ. Ἰάκωβος* Λοὰρ καὶ Χιὲρ (Loir-et-Cher) (S.-J.-des-Guérets)· 132 κατ. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (Style roman), ἀναγομένη ἐν μέρει εἰς τὸν 10ον αἰῶνα. Δυὸ Σεβρῶν (Deux-Sèvres) (S.-J.-la-Thouars)· 545 κατ. *Ἅγ. Ἰάκωβος*. Κάτω Σηκουάνα (S.-J.-sur-Darnétal). 1.076 κατ.

Ἅγ. Ἰάκωβος (Saint-Jacques). Κώμη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Λιονκάλμ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λὰκ Οὐαρὼ (Lac Ouareau) 2,500 κατ.

Ἅγιος Ἰάκωβος Ἀκρωτήριον τῆς Κάτω Κογχικίνας (Ἀσία), εἰς ἀπόστασιν 65 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλιν Σαϊγκόν. Εἶναι εἷς λόφος ἐκ γρανίτου, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει φάρος ἀκτῖνος 50 χιλιομέτρων. Ἡ χερσόνησος τοῦ ἀκρωτηρίου παράγει κοκκοφοίνικας (cocotiers) καὶ σχηματίζει πρὸς δυσμὰς τὸν ὅρμον τῶν Κοκκοφοινίκων. Τὸ ἀκρωτήριον εἶναι ὠχυρωμένον μὲ μικρὸν φρούριον.

Ἅγιος Ἰβὺ (Saint-Ivy). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Φινιστὲρ (Finistère)· 1.625 κατ.

Ἅγιος Ἰγνύ. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν δύο πολίχναι τῆς Γαλλίας: *Ἅγ. Ἰγνὺ* (Saint-Igny-de-Roche). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire). 1.030 κατ., καὶ *Ἅγ. Ἰγνὺ* (Saint-Igny-de-Vers). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ· 2.000 περίπου κατ.

Ἁγιοσίδηρα. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διωγμῶν δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν οὔτε κώδωνας, οὔτε σήμαντρα, φοβούμενοι μήπως προδοθῶσιν εἰς τοὺς ἐθνικούς. *Κράκται, λαοσυνάκται, θεόδρομοι* (δηλ. κλητῆρες) ἐκάλουν τοὺς πιστοὺς εἰς τοὺς ναούς. Εἶτα εἰσήχθησαν αἱ σάλπιγγες, ἐν Αἰγύπτῳ, κυρίως εἰς τὰς Μονάς, ὡς ἐν τῇ Π. Δ. Ἀλλαχοῦ ἐγένετο χρῆσις τῶν σημάντρων, ξυλίνων ἢ σιδηρῶν, τὰ ὁποῖα καὶ *ἁγιοσίδηρα* καλοῦνται. Ἐν τῇ Δύσει εἰσήχθησαν οἱ μικροὶ κώδωνες, κυρίως κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν, ὅπως καταστήσωσι προσεκτικὸν τὸν λαὸν κατὰ τὰς ἐπισημοτέρας στιγμὰς αὐτῆς, ὡς παρ' ἡμῖν κρούει ὁ λειτουργὸς τὸν Ἀστέρα ἐπὶ τοῦ Δίσκου ὅταν ψάλλεται ὁ ὕμνος τῶν Σεραφεὶμ «ἅγιος, ἅγιος...» καὶ κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς Μεταλήψεως. Περὶ τὰ μέσα τῆς 9ης ἑκατ. εἰσήχθησαν αἱ *Καμπάναι* εἰς τὴν Ἀνατολήν, περὶ ὧν ἐν τῷ **οἰκείῳ τόπῳ** τὰ δέοντα.

Τὸ ἁγιοσίδηρον εἶναι μακρὰ σιδηρᾶ λωρίς, διὰ σχοινίου ἢ ἁλύσεως ἐξηρτημένη **καὶ** διὰ **σφυρίου** κρουομένη εἰς διάφορα σημεῖα ταύτης πρὸς ποικιλίαν τῶν ἤχων. Τοιαῦτα *ἁγιοσίδηρα* ὑπάρχουσι μέχρι σήμερον ἔν τε τῷ ἁγίῳ Ὄρει καὶ τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις ναῷ τῆς Ἀναστάσεως. Πλησίον τούτων εἶναι καὶ τὰ *ἱερὰ Ξύλα* ἢ *Ξύλα ἀθροίσιμα*, ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις «Σάλπιζε καιρῷ τὸ *Ξύλον*, καθὼς δέοι», ὡς Θεόδωρος ὁ Στουδίτης συνεβούλευε τὸν κανονάρχην.

Εἴς τινας Μονὰς ἦσαν τρία τοιαῦτα σήμαντρα, ἓν μικρὸν ξύλινον, ἕτερον μεῖζον, ξύλινον ἐπίσης, καὶ τρίτον τὸ μετάλλινον ἢ χαλκοῦν. Περὶ τῶν τριῶν διαφόρων σημαντηρίων ποιεῖται λόγον Θεόδωρος ὁ Βαλσαμὼν ἐν τῇ περὶ τούτων «μελέτῃ». Ἀλληγορικῶς τὰ Ἁγιοσίδηρα, ὡς καὶ αἱ Καμπάναι καὶ τὰ Σήμαντρα δηλοῦσι, κατὰ Γερμανὸν τὸν Κων/πόλεως, τὰς τῶν Ἀγγέλων σάλπιγγας, αἵτινες «διεγείρουσι τοὺς ἀγωνιστὰς πρὸς τὸν τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν πόλεμον». Ἴδε Commentario Liturgico di S. Germano. Grottaferrata 1912 σ. 10. Λειτουργικὰ Π. Ρομπότου καὶ Ι. Ε. Μεσολωρᾶ· ἰδίᾳ δὲ τὸ τοῦ Κ. Καλλινίκου «ὁ Ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ» (σ. 73-80.). Ι. Ε. Μ.

Ἅγιος Ἱερώνυμος (Saint-Jérome). Πολίχνη τοῦ Καναδᾶ, πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Τερρεβόννης (Terrebonne). Ἀπέχει τῆς Μοντρεάλης 53 χιλιόμ. καὶ ἔχει 3,473 κατοίκους. Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον.

Ἅγιος Ἰζέρ (Saint-Izaire). Κώμη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Ἀβεϋρών· 1,273 κάτ. Παρεκκλήσιον τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἐρείπια φεουδαλικοῦ φρουρίου.

Ἅγιος Ἱλάριος (Saint-Hilaire). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Λείγηρος. 778 κατ. - Ἄνω Λείγηρος. 675 κατ. - Λότ. 624 κατ. - Πυΐ-δὲ-Δὼμ (Puy-de-Dôme). 928 κατ. Πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Ὠδ. 885 κατ. Οἶνοι ὀνομαστοί. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ, ἀναγομένη εἰς τὸν 14ον αἰῶνα καὶ περιέχουσα τὸν τάφον τοῦ ἱδρύσαντος τὸ ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Ἱλαρίου. - Ἀλλιέ. 1,068 κατ. - Ὠβ. 300 κατ. - Σαράντ. 408 κάτ. - Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Σαράντ. 1104 κατ. - Δούβ. 115 κατ. - Ἄνω Γαρούννα. 254 κατ. - Ἐρώ. 200 κατ. - Ἴνδρας. 700 κατ. Σπήλαιον μὲ σταλακτίτας. - Ἰζέρ. 326 κάτ. - Μεύσης. 204 κατ. - Σαὶν-ἐ-Ὀάζ. 200 κατ. Σταθμὸς σιδ. Αὐρηλίας-Μάρνη (S. H.-au-Temple). 200 κατ. Σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων. - Ἄνω Βιέννης (S. H. Bonneval)· 871 κατ. - Πᾶ-δὲ-Καλαὶ (S. H.-Cottes)· 831 κατ. - Λείγηρος (S. H. Cusson-la-Valmitte)· 900 κατ. - Ἰζὲρ (S. H.-de-Brens)· 422 κατ. - Γάρδης (S. H.-de-Brethmas)· 1,000 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. - Ὂρν (S. H.-de-Brouze)· 542 κατ. - Κάτω Λείγηρος (S. H.-de-Chaléons). 1,563 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. - Σὲρ (S. H.-de-Court). 300 κατ. - Σὲρ (S. H.-de-Condilly). 600 κατ. - Ἰζὲρ (S. H.-de-la-Côte). 1,000 κατ. - Βανδαίας (S. H.-de-la-Forêt). 503 κατ. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα. - Γιρόνδης (S. H.-de-la-Noaille). 342 κατ. - Λοζὲρ (S. H.-de-Lavit). 321 κατ. - Βανδαίας (S. H.-de-Loulay). 2.207 κατ. - Βανδαίας (S. H.-de-Mortagne). 800 κατ. - Βανδαίας (S. H.-de-Riez). 3,000 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἴλλ-ἐ-Βιλαὶν (S. H.-des-Landes). 1,455 κατ. - Μαϋέννης (S. H.-des-Landes)· 1,308 κατ. - Βανδαίας (S. H.-des-Loges). 2,533 κατ. - Δορδώνης (S. H.-d'Estissac). 270 κατ. - Βανδαίας (S.H.-de-Talmont). 300 κατ. Πύργος τῆς Ἀναγεννήσεως. - Βανδαίας (S.H.-de-Vouste). 1,201 κατ. - Γάρδης (S. H.-d'Ozilhan). 500 κατ. - Κάτω Σαρὰντ (S. H.-du-Bois). 200 κατ. - Γιρόνδης (S. H.-du-Bois). 143 κατ. - Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S.H.-du-Bois). 1,230 κατ. Σταθμὸς σιδ. - Βανδαίας (S. H.du-Bois). 743 κατ. - Μάγχης (S. H.-du-Harcouët). 3836 κατ. Σταθμὸς τῶν δυτικῶν σιδηροδρόμων. - Ἰζὲρ (S.-H-du-Rosier). 1,000 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμων Λυῶνος. - Βορρᾶ (S. H.-en-Cambrésis). 2,355 κατ. - Σὲρ (S. H.-en-Lignières). 1856 κατ. - Νιέβρης (S. H.-en-Morvand). 634 κατ. - Κορρὲζ (S. H.-Foissac). 1.043 κατ. - Νιέβρης (S. H.-Fontaine). 551 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. - Πυΐ-δὲ-Δὼμ (S. H. -la-Croix). 903 κατ. - Βανδαίας (S. H.-la-Forêt). 503 κατ. - Ὂρν (S. H.-la-Gérard). 200 κατ. - Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (S. H.-la-Gravelle). 757 κατ. - Δύο Σεβρῶν (S. H.-la-Pallud). 1900 κατ. - Κρὲζ (S.H.-la-Plaine). 491 κατ. - Ἄνω Βιέννης (S. H.-Lastours). 1163 κατ. - Ἄνω Βιέννης (S. H.-la-Treille). 1,092 κατ. - Κρὲζ (S. H.-le-Château)· 942 κατ. - Μάρνη (S. H.-le-Grand). 500 κατ. - Σάρθης (S. H.-le-Lierru). 232 κατ. - Μάρνη (S. H.-le-Petit). 644 κατ. Σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων. - Λοαρὲ (S. H.-des-Andrésis) 733 κατ. - Κορρὲζ (S. H.-les-Courbes). 1,000 κατ. - Πυΐ-δὲ-Δὼμ (S.H.-les-Monges)· 325 κατ. - Ὂρν (S. H.-lès-Mortagne). 760 κατ. - Βανδαίας (S. H.-le-Vouhis). 1363 κατ. - Βορρᾶ (S. H.-lez-Cambrai)· 2,355 κατ. - Κορρὲζ (S. H.-Luc). 340 κατ. - Μάγχης (S. H.-Petitville). 436 κατ. - Κορρὲζ (S. H. Peyroux). 1,534 κατ. - Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S. H.-Saint-Florent). 2,000 κατ. - Λοαρὲ (S. H.-Saint-Mesmin). 1114 κατ. - Ὂρν (S. H.-sur-Erre). 628 κατ. - Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν (S.H.-sur-Garonne). 738 κατ. Σταθμὸς τῶν Μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων. - Βορρᾶ (S. H.-Helpe). 956 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Βορρᾶ. - Λοαρὲ (S. H.-sur-Puiseaux). 225 κατ. - Ὂρν (S. H.-sur-

Digitized by Google

Rile). 355 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων.-Ἒρ-ἐ-Λοὰρ (S. H.-sur-Yerre). 562 κατ.- Κορρὲζ (S. H.-Taurieux) 325 κατ.

Ἅγιος Ἰλάριος (Sant'Ilario d'Enza). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ρέτζιο Ἐμίλια (Reggio Emilia) καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βονωνίας-Πλακεντίας. 4,400 κατ. Παραγωγὴ βουτύρου καὶ τυροῦ.

Ἅγιος Ἱλαρίων· φρούριον τῆς Κερωνίας (νῦν Κερίνας) τῆς Κύπρου, ἐκτισμένον ἐπὶ ὄρους εἰς ὕψος 730 περίπου μέτρων.

Ἅγιος Ἰμιέρος. Μικρὰ πόλις τῆς Ἑλβετίας, κειμένη ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Βέρνης καὶ εἰς ὕψος 820 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἀπέχει τῆς Βέρνης 68 χιλιόμετρα. Κάτοικοι 8.000. Ὡρολογοποιεῖα. Σχολὴ ὡρολογοποιΐας καὶ μηχανικῆς. Ἐναέριος σιδηρόδρομος διὰ τὸ ὄρος τοῦ Ἡλίου (Mont-Soleil). Μετεωρολογικὸς σταθμός.

Ἅγιος Ἰνγβέρτος (Sankt-Ingbert). Πόλις τοῦ Παλατινάτου (περιφέρεια τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Σάρρ, Γερμανία). Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐμπόριον ξυλείας, κουρελίων, ζυθοποιεῖον. Κάτ. 17,076.

Ἅγ. Ἰουλιανὸς (Saint-Julien-du-Saûlt). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ὑόννης· 1,805 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων-Λυῶνος-Μεσογείου (P.L.M.). Ὡραία γοτθικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἀναγομένη εἰς τὸν 13ον αἰῶνα.

Ἅγ. Ἰουλιανὸς (Saint-Julien-de-Vouvantes). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Λείγηρος (Loire-Inférieure)· 1,724 κατ. Ὀρυχεῖα μαρμάρου. Ἐκκλησία μὲ ὑαλοστάσια τοῦ 15ου αἰῶνος.

Ἅγιος Ἰουλιανὸς (Saint-Julien-Chapteuil). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἄνω Λείγηρος (Haute-Loire)· 3,310 κατ. Πόλις φεουδαλικῆς ἐποχῆς. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως καὶ ἐπὶ ἀποκρήμνου λόφου ὕψους 1,035 μέτρων σῴζονται τὰ ἐρείπια ἑνὸς πύργου τοῦ 13ου αἰῶνος (Château de Chapteuil).

Ἅγ. Ἰουλιανὸς (Saint-Julien-en-Genevois). Πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας (arrondissemant) τοῦ νομοῦ Ἄνω Σαβοΐας, κειμένη παρὰ τὰ σύνορα τῆς Ἑλβετίας καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Αἲρ (Aire). Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος, εὑρισκόμενος εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Γενεύην δι' ἀτμοκινήτου τροχιοδρόμου. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου (Château de Ternier).

Ἅγ. Ἰουλιανὸς (Saint-Julien-Lars). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Βιέννης, κειμένη παρὰ τὴν πόλιν Ποατιέ· 1,183 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων-Αὐρηλίας. Πύργος τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰῶνος. Ἡ λέξις Lars σημαίνει «καμμένος».

Ἅγ. Ἰουλιανὸς (Saint-Julien-du-Tournel). Ἐν τῷ νομῷ Λοζὲρ (Lozère)· 634 κατ. Ἐπὶ λόφου κειμένου ἀνατολικῶς τῆς κώμης ταύτης ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου Τουρνὲλ (Château du Tournel).

Ἅγ. Ἰουλιανός (Saint-Julien-en-Beauchêne). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων· 452 κατ. Λατομεῖα ἐρυθροῦ μαρμάρου. Πλησίον τῆς κώμης ταύτης ὑπάρχει ὡραῖον δάσος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ μοναστηρίου Δυρβὸν (Durbon) (1116).

Ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἅγιος Ἰουλιανὸς* ὑπάρχουσιν χωρία καὶ εἰς τοὺς κάτωθι νομούς:

Ἀρδὲς (S.-J.-le-Roux)· 413 κατ. Μέρθης-Μοσέλλης (Saint-Julien-lès-Gorze)· 315 κατ. Κορὲζ (S.-J-le'Vendômois)· 866 κατ. Κορρὲζ (S.-J.-Maumont)· 377 κατ. Ἄνω Λείγηρος (S.-J--Molhesabate)·1,019 κατ. Λείγηρος καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον(S.-J.-Molin-Molette)· 2,244 κατ. Κορρὲζ (S.-J.-Près-Bort)· 1,519 κατ. Puy de Dôme (S.-J.-Puy-Lavèze)· 730 κατ. Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα (S.-J. sur-Bibost)· 662 κατ. Καλβαδὸς (S.-J.-sur-Caloune · 281 κατ. Ἐκκλησία 16ου αἰῶνος. Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (S. J.-sur-Cher)· 529 κατ. Ἄραρος-Λείγηρος (S.-J.-sur Dheune)· 323. κατ. Γάρδης (Gard) (Saint-Julien-de-Cassagnas)· 346 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (Loir-et-Cher) (Saint Julien-de-Chedon)· 563 κάτ. Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire) (S. J. de Civry)· 1.231 κάτ. Κάτω Λείγηρος (S.-J.-de-Concelles) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Νάντην· 3555 κάτ. Puy-de-Dôme (S.-J.-de-Coppel) 1.505 κάτ. Παρεκκλήσιον ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman), κείμενον ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τοῦ Πύργου δὲ λὰ Ρὸς (Château de la Roche). Δορδώνης (S.-J.-de-Crempse)· 373 κάτ. Ἀριὲζ (Ariège)· (S.-J.-de-Gras-Câpou) 94 κάτ. Ἄραρος-Λείγηρος (Saône et-Loire) (S. J.-de-Jonzy) 843 κάτοικοι Καντὰλ (Cantal) (S.-J.-de-Jordanne)· 507 κάτ. Ἒρ (Eure) (Saint-Julien-de-la-Liègue). 167 κάτοικοι· Δορδώνης (Saint-Julien-de-Lampon)· 910 κάτοικοι. Γάρδης (S.-J.-de-la-Nef)· 250 κατ. Κάτω Σαρὰντ (S.-J.-de l'Escap)· 472 κατ. Ἰζὲρ (S.-J.-de l'Herms)· 281 κατ. Καλβαδὸς (S.-J.-de Mailloc)· 353 κατ. Γάρδης (S.-J.-de-Peyrolas)· 836 κατ. Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην (S.-J.-de-Raz)· 250 κατ. Νοτιοδυτικῶς τῆς κώμης ταύτης ὑπάρχει ὡραία λίμνη, παρὰ τὰς ὄχθας τῆς ὁποίας κεῖνται τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου Λὰ Περριὲρ (La Perrière), ἀναγομένου εἰς τὸν 13ον αἰῶνα. Ἄνω Λείγηρος (S.-J.-de-Chazes)· 505 κάτοικοι Βανδαίας (S.-J.-des-Landes)· 1.134 κατ. Λοζὲρ (S.-J.-des-Points)· 141 κάτοικοι. Καντὰλ (S.-J.-de-Toursac· 405 κάτοικοι. Σαβοΐας· 1,286 κατ. Λατομεῖα σχιστολίθου. Βὰρ (Var)· 1,004 κατ. Βοσγίων· 373 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12 αἰῶνος μὲ ὑαλοστάσια τοῦ 16ου αἰῶνος. Κορρὲζ (Corrèze)· (S. J.-aux-Bois) 1,156 κατ. Ἀρδὲς (S. J.-Boutières)· 1,500 κατ. Ἀρδὲς (S. J.-du-Serre). 683 κατ. Μαϋέννης (S. J.-du-Terroux)· 600 κατ. Λάνδης (S. J.-en-Born)· 1,635 κατ. Θαλάσσια λουτρά. Ἄνω Ἄλπεων (S. J-en-Champsaur)· 544 κατ. Λείγηρος καὶ παρὰ τὸν Ἅγ. Στέφανον· (S.J.-en-Jarret) 6,488 κατ. Δρώμης (S. J.-en-Quint). 409 κατ. Ἀρδὲς (S. J.-en-Saint-Alban). 724 κατ. Δρώμης (S. J.-en-Vercors)· 440 κατ. Λάνδης (S. J.-Gabarret)· 400 κατ. Δορδώνης. (S. J.-d'-Eynret)· 180 κατ. Λείγηρος (S. J.-d'Oddes). 438 κατ. Ἀρδὲς (S.J.-du-Gua). 834 κατ. Ανω Λείγηρος (S. J.-du-Pine)· 1,015 κάτοικοι. Τὰρν S. J.-du-Puy). 611 κάτοικοι· Ὢβ (Aube). 1,281 κάτοικοι Σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων. Πύργος τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΔ'. (Château de Cours). Χρυσῆς Ἀκτῆς (Côte d'Or). 454 κατ. Σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων. Δοὺβς (Doubs). 134 κατ. Δοὺβς 245. κατ. Ἄνω Γαρούννα (Haute-Garonne). 411 κατ. Σταθμὸς τῶν Μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων. Μεταλλικὰ ὕδατα. Γιρόνδης (Gironde)· 1,967 κατ. Οἶνοι ἐξαίρετοι. Ἐρὼ (Hérault). 460 κατ. Γιούρα (Jura). 720 κατ. Λατομεῖα, παραγωγὴ τυροῦ. Ροδανοῦ (Rhône). 666 κατ. Μεύσης (Meuse). 222 κατ. Ἄνω Ἄραρος (Haute-Saône). 189 κάτοικοι. Λατομεῖα.

Αἲν (S. J.-sur-Reyssouze)· 881 κατ. Ὂρν (S. J. sur-Sarthe)· 1,003 κατ. Αἲν (S. J.-sur-Veyle· 667 κατ. Ἀρδὲς (S. J.-Vocance)· 1,192 κατ. Ἄνω Λείγηρος (S.J.-d'Ance)· 879 κατ. Λοζὲρ (Lozère)· (S. J.-d'Arpaon) 422 κατ. Ἐρείπια ἑνὸς Πύργου τοῦ 15ου αἰῶνος. Κάτω Ἄλπεων (S. J. d'Asse)· 226 κατ. Δορδώνης (S. J.-de-Bourdeilles). 201 κατ. Ὢδ (Aude) (S. J.-de-Briola)· 165 κατ. Γάρδης (S. J.-de-Valgagnes)· 955 κατ. Ὀρυχεῖα σιδηρούχου πυρίτου. Τὰρν (S. J.-Gaulène)· 530 κατ. Ἀρδὲς (S. J.-Labrousse)· 1,300 κατ. Puy-de-Dôme (S.-J.-la-Geneste). 480 κατ. Κρὲζ (S.-J.-la-Genête)· 574 κατ. Λείγηρος (S. J-la-Vêtre)· 570 κατ. Σταθμὸς τοῦ Σιδηροδρόμου Λυῶνος. Κρὲζ (S.-J.-le-Chatel)· 513 κατ. Ἀρχαῖον φεουδαλικὸν φρούριον. Καλβαδὸς (S.-J.-la-Faucon)· 428 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. Κορρὲζ (S,-J.-le-Pélerin)· 414 κατ. Ἄνω Βιέννης (S.-J.le-Petit)· 1,660 κατ.

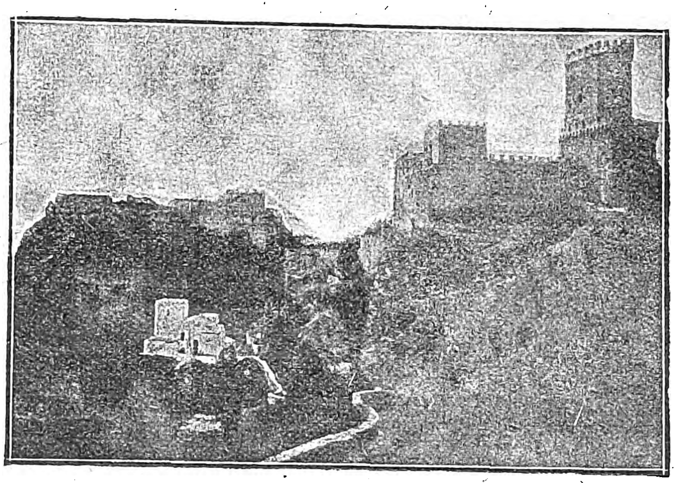

Τὸ ἐν Ἰταλίᾳ ὄρος Ἅγιος Ἰουλιανὸς καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ὁμώνυμος κωμόπολις.

Ἅγιος Ἰουλιανὸς (Saint-Julien), Βελγίου. Μικρὸν χωρίον τοῦ Βελγίου, κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς δυτικῆς Φλαμανδίας καὶ γενόμενον τὸ θέατρον πολυαρίθμων μαχῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου. Καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1914, ἐγκατελείφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τῶν Καναδῶν μετὰ τὴν μεγάλην ἐπίθεσιν τῶν Γερμανῶν, βοηθουμένων ἀπὸ τὰ ἀσφυξιογόνα ἀέρια (Ἀπρίλιος 1915). Εἶτα ἀνεκατελήφθη καὶ ἀπωλέσθη καὶ πάλιν δύο φοράς. Τέλος δὲ κατελήφθη ὁριστικῶς τὸ φθινόπωρον τοῦ 1918. Ἐν Ἁγ. Ἰουλιανῷ ἀνηγέρθη ὑπὸ τῶν Καναδῶν μνημεῖον εἰς μνήμην τῶν μαχῶν τούτων.

Ἅγιος Ἰουλιανὸς (Monte San-Giuliano). Ὄρος τῆς Ἰταλίας, κείμενον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς παραλιακῆς πόλεως Τραπάνι. Ἔχει ὕψος 850 μέτρων περίπου καὶ κοσμεῖται ὑπὸ τῆς μικρᾶς ὁμωνύμου κωμοπόλεως, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς βαίνει ὁσημέραι ἐλαττούμενος. Τὰ σπουδαιότερα κτίρια αὐτῆς εἶναι ὁ ἀρχαῖος καθεδρικὸς ναός, ὅστις ἀνεκαινίσθη τῷ 1865 καὶ τὸ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι εἰκονιζόμενον φρούριον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει σήμερον ὡς φυλακή.

Ἅγιος Ἰούλιος. Νησὶς κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς λίμνης Ὄρτας (Ἰταλία). Εἶναι κατάφυτος καὶ κοσμεῖται ὑπὸ ὡραίων ἐπαύλεων καὶ ὑπὸ ναοῦ τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἱδρυτοῦ του Ἁγίου Ἰουλίου, ὅστις ἦλθεν ἐξ Ἑλλάδος εἰς Ἰταλίαν κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα.

Ἅγιος Ἰουνιανὸς (Saint-Junien) Πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἄνω Βιέννης (Haute-Vienne) καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βιέννης· 9.674 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Βυρσοδεψεῖα καὶ λευκαντήρια δερμάτων mégisseries) ὀνομαστὰ ἀπὸ τοῦ Μεσαιῶνος. Ἐργοστάσια γαντίων καὶ χάρτου ἐκ ψάθας. Ἡ πόλις περιβάλλεται ὑπὸ πλατείας λεωφόρου, κατασκευασθείσης ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν παλαιῶν τειχῶν. Τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς ἔχει ὄψιν πόλεως τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ ἀναγομένη εἰς τὸν 11ον αἰῶνα καὶ θεωρουμένη ὡς ἱστορικὸν μνημεῖον. Ἐν αὐτῇ σῴζεται ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Ἰουνιανοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἕλκει τὸ ὄνομά της ἡ πόλις. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1504 γίνεται ἐν τῇ πόλει τακτικὰ ἀνὰ ἑπταετίαν μεγάλη θρησκευτικὴ τελετή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκτίθενται εἰς κοινὸν προσκύνημα τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου τούτου.

Ἡ πόλις αὕτη ὠνομάζετο κατ' ἀρχὰς Κομοδολίακον (Komodoliacum) καὶ ἀνεπτύχθη πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Ἰουνιανοῦ, ἐνταφιασθέντος ἐκεῖ τὸν 7ον αἰῶνα. Εἶναι πατρὶς τοῦ χρονογράφου Στεφάνου Μαλὲ (Maleu), ἀποθανόντος τῷ 1322.

Ἅγ. Ἰουνιανὸς (Saint-Junien-la-Bregère). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κρὲζ (Creuse) καὶ ἔχουσα 905 κατοίκους. Γαιανθρακωρυχεῖα. Ἀρχαῖος πύργος (Chateau de la Grillière).

Ἅγιος Ἰουνιανὸς (Saint-Junien-les-Combes). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Βιέννης (Haute-Vienne) καὶ ἔχουσα 60 κατοίκους.

Ἅγιος Ἰουστῖνος· (Saint-Justin). Κοινότης Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ Ζὲρς (Gers) 879 κατ. καὶ ἑτέρα ἐν τῷ νομῷ Λάνδης· 1,605 κατ.

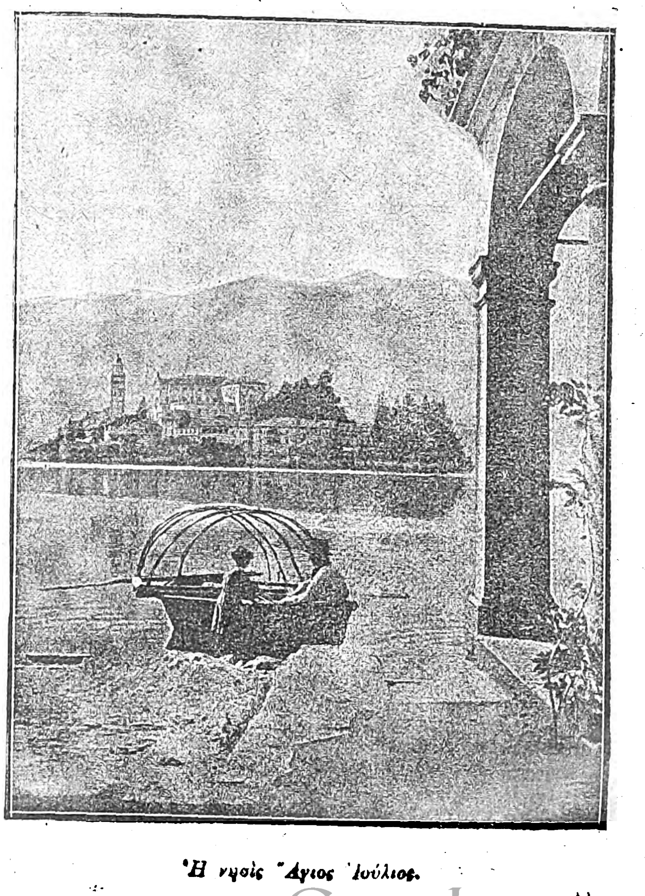

Ἡ νησὶς Ἅγιος Ἰούλιος.

Digitized by Google

Ἅγιος Ἰοῦστος (St. Just). Πολίχνη τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομιτείᾳ Κορνουάλλης (Cornwall), εἰς ἀπόστασιν 412 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Λονδῖνον καὶ 7 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Λανδ'ς Ἔνδ. Ἔχει ὡραῖον καθεδρικὸν ναὸν καὶ παλαιὸν ἀμφιθέατρον. Μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ λευκοσιδήρου εἰς τὰ πέριξ. 9,280 κάτ.

Ἅγιος Ἰοῦστος (Saint-Juste). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἀρδὲς 900 κατ. Αἲν 311 κάτ. Ἀβεϋρὼν 1,570 κατ. Καντάλ 560 κατ. Κάτω Σαράντ 1,700 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος. Σὲρ 630 κατ. Δορδώνης 400 κατ. Ἔρ. 300 κατ. Ἐρὼ 500 κατ. Ἲλλ-ἐ-Βιλαὶν 1,700 κατ. Ἡ περιοχὴ τοῦ χωρίου τούτου εἶναι μία τῶν πλουσιωτέρων τῆς Βρεττάνης εἰς μεγαλιθικὰ μνημεῖα. Μάρνη 1,400 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος. Πυΐ-δὲ-Δὼμ 940 κατ. Σηκουάνα καὶ Μάρνη 170 κατ. Ἄνω Βιέννης 1,410 κατ. Ἰζὲρ 675 κατ. Ροδανοῦ (S. J.-d'Avray) 1400 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Ὢδ (S. J.-de-Bélengard) 150 κατ. Ἰζὲρ (S. J.-de-Claix) 750 κατ. Ὀάζ (S. J.-des-Marais). 1254 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Βορρᾶ. Λείγηρος (S. J.-en-Bas). 1,009 κατ. - Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ὀάζ (Saint-Just-en-Chaussée 2,376 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Βορρᾶ. Οἰκία τοῦ 16ου αἰῶνος. Μῦλοι. Κεραμοποιεῖα. - Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Λείγηρος (S.-J.-en-Chevalet) 2.600 κάτ. Ὢδ (S. J.-et-le-Bézu) 230 κάτ. Γάρδης (S. J.-et-Vacquières) 452 κάτ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Κάτω Πυρηναίων (S. J.-Ibarre) 545 κάτ. Λείγηρος S. J.-la-Pendue) 2.630 κάτ. Ἄνω Λείγηρος (S. J. Malmont) 3,203 κάτ. Ἄνω Λείγηρος (S. J.-près-Brioude) 1.211 κάτ. Μάρνη (S. J.-Sauvage) 1.400 κάτ. Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S. J.-sur-Dive). 360 κάτ. Ἐρείπια μιᾶς ρωμαϊκῆς ἐπαύλεως, ἥτις ἐχρησίμευσεν ἄλλοτε ὡς νομισματοκοπεῖον καὶ κατεστράφη κατὰ τὰς νορμανδικὰς εἰσβολάς. Λείγηρος (S. J.-sur-Loire) 2.700 κάτ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Ὑαλουργεῖα.

Ἅγιος Ἱππόλυτος (Saint-Hippolyte-du-Fort). Πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Γάρδης 4.446 κάτ. Ἄσυλον διὰ τυφλοὺς καὶ κωφαλάλους. Ἐκτεταμένοι ἀμπελῶνες. Μεταξοκλωστήρια. Παρὰ τὴν κώμην ταύτην ὑπάρχουν σπήλαια, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρέθησαν πολλαὶ προϊστορικαὶ ἀρχαιότητες. Ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ὠχύρωσεν αὐτὴν πρὸς συγκράτησιν τῶν διαμαρτυρομένων, ἡ ἐξέγερσις τῶν ὁποίων ἐγένετο, ὡς λέγεται, ἡ ἀφορμὴ τῆς ἀνακλήσεως τοῦ Ἐδίκτου τῆς Νάντης, (δι' οὗ παρείχετο πλήρης θρησκευτικὴ ἐλευθερία εἰς τοὺς διαμαρτυρομένους).

Ἅγιος Ἱππόλυτος. Ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὄνομα ὑπάρχουσιν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἄλλα χωρία εἰς τοὺς ἑξῆς νομούς: Γάρδης (S.-Hip.-de-Montaign) καὶ (S. Hip.-de-Caton) 152 κατ. Βωκλὺζ (Vaucluse). 141 κατ Ἀνατολικῶν Πυρηναίων καὶ παρὰ τὴν πόλιν Περπινιάν. 1,300 κατ. Κίων ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἀφιερωμένος εἰς τὸν Κωνσταντῖνον. Εἰς τὸν νομὸν

Ἅγιος Ἱππόλυτος καὶ ἡ κοιλὰς Doubs.

Puy-de Dôme. 516. κατ. Μεταλλικὰ ὕδατα, σιδηροῦχα καὶ διττανθρακικά. Εἰς τὸν νομὸν Γιρόνδης. 300κατ. Οἶνοι ὀνομαστοί. Εἰς τὸν νομ. Δοὺβ καὶ ἐπὶ ποταμοῦ Δούβ. 1,069 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Πηγὴ ὕδατος ἁλμυροῦ. Ἐκκλησία τοῦ 14ου αἰῶνος. Ὡραῖον σπήλαιον, συγκοινωνοῦν μὲ τὸν ἀρχαῖον πύργον δε-λὰ-Ρὸς (de la Roche), εἰς τὸν ὁποῖον διέμεινεν ὁ κόμης τοῦ Ἁγίου Ἱππολύτου. Εἰς τοὺς νομοὺς Κορρέζ. 553 κατ. Κάτω Σαράντ 1,001 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Εἰς τὸν νομὸν Κοντάλ. 600 κατ. Ἐκκλησία ρυθμοῦ Ρωμανικοῦ Νοτιοδυτικῶς τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχει μία πηγὴ ἐπονομαζομένη «Ἁγία» (Source de Font-Sainte), τὴν ὁποίαν ἐπισκέπτονται πολλοὶ προσκυνηταί. Εἰς τὸν νομὸν Ἀβεϋρών. 2,000 κατ. *Ἅγιος Ἱππόλυτος* (γερμανιστὶ Sankt-Pilt). Κώμη τῆς Ἀλσατίας, κειμένη ἐν τῇ πεδιάδι τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἲλλ. 2,000 περίπου κατοικ. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Στρασβούργου εἰς Βασιλείαν σιδηροδρόμου. Ἀμπελῶνες. Ἀρχαῖος πύργος τῶν δουκῶν τῆς Λορραίνης, χρησιμοποιούμενος σήμερον ὡς ἐκκλησιαστικὸν κολλέγιον.

Ἅγιος Ἰσίδωρος συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καλαμπακτασίων τῆς νήσου Σάμου κάτοικοι 19.

Ἅγιος Ἰσίδωρος χωρίον τοῦ δήμου Πλωμαρίου τοῦ νομοῦ Λέσβου κάτ. 162.

Ἅγιος Ἰσίδωρος συνοικισμὸς τῶν περιχώρων τῆς Μυκόνου κάτοικοι 9.

Ἅγιος Ἰσίδωρος (Saint-Isidore-de-Dorchester). Κώμη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Δόρσεστερ 2.350 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἅγιος Ἰσίδωρος. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βουένος-Ἄϋρες καὶ ἔχουσα 12.000 κατοίκους. Συνδέεται μὲ τὴν πρωτεύουσαν διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μήκους 20 χιλιομέτρων. Βιβλιοθήκη.

Ἅγιος Ἰσίδωρος. Πόλις τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Φιλιππίνων καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Νουέβα Ἔθιχα. Ἀπέχει τῆς πρωτευούσης Μανίλης περὶ τὰ 77 χιλιόμετρα κάτ. 7.500.

Ἅγιος Ἰσμιὲ (Saint-Ismier). Κώμη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Γρενόβλης 1.145 κάτ.

Ἅγιος Ἰωακείμ (Saint-Joachim). Πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Κάτω Λείγηρος κάτ. 4.863.

Ἅγιος Ἰωάννης Ὀρεινὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης. Ἀριθμεῖ περὶ τοὺς διακοσίους κατοίκους καὶ ἀποτελεῖ ἰδίαν κοινότητα, κεῖται δὲ παρὰ τὰς ἀρκτικὰς κλιτεῖς τῆς Ἴδης. Τὸ χωρίον ἀπετέλει εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἰδιοκτησίαν ὀνομαστοῦ Μπέη, κρυπτοχριστιανοῦ μέχρι τοῦ 1884 ὁπότε ἐφανερώθη ἐπισήμως ὡς χριστιανὸς λαβὼν τὸ ὀνοματεπώνυμον Ἰωάννης Χατζηδάκις. Ἡ περὶ τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ χριστιανικῆς πίστεως τοῦ Μπέη ὁμολογία ἐγένετο κατὰ τρόπον πανηγυρικόν. Τὴν νύκτα τῆς Ἀναστάσεως ὁ Μπέης μετὰ τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του προσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἔκπληκτοι οἱ ἐκκλησιαζόμενοι, (ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου ἐγνώριζεν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν τῆς οἰκογενείας) παρεμέρισαν διὰ νὰ περάσουν. Οἱ προσελθόντες ἐστάθησαν πρὸ τοῦ ἱεροῦ βήματος, ἐκεῖ δὲ ἀφοῦ ἔκαμαν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἠσπάσθησαν τὰς ἁγίας εἰκόνας, ἐνῷ οἱ ἱερεῖς ἵσταντο ἐκστατικοὶ καὶ ὁ λαὸς ἐδάκρυεν ἐκ χαρᾶς καὶ συγκινήσεως. Κατόπιν ὁ Μπέης, στραφεὶς πρὸς τοὺς ἐκκλησιαζομένους ἀνεφώνησεν: «Ἀδέλφια μου Χριστιανοί! Μέχρι τοῦδε μᾶς ἐθεώρει ὁ λαὸς τῆς Κρήτης ὡς Μωαμεθανούς, διότι εὑρέθημεν ὡς τοιοῦτοι διὰ τὴν θηριωδίαν τῶν κατακτητῶν τῆς πατρίδος μας. Ἀπὸ τοῦδε ὅμως καὶ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπορρίπτομεν τὸ κάλυμμα τοῦτο ἐπισήμως καὶ δημοσίᾳ, παρακαλοῦμεν δὲ ὑμᾶς νὰ μᾶς δεχθῆτε καὶ μᾶς ἀναγνωρίζητε ὡς χριστιανοὺς ὀρθοδόξους μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ποίμνης καὶ ἐκκλησίας, ὁποῖοι ἦσαν καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν ἀνέκαθεν. Καὶ ἐμὲ μὲν θὰ ὀνομάζητε τοῦ λοιποῦ Ἰωάννη, τὴν δὲ σύζυγόν μου Ἀθηνᾶν ἀντὶ Νουριγιές, ὡς καὶ τὰ τέκνα μου (καὶ ὠνόμασε τὰ τέκνα του ἕκαστον, διὰ τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου του ὀνόματος). Μόλις ὡμολόγησε ταῦτα σύμπας ὁ λαὸς μετὰ τῶν ἱερέων δακρύοντες καὶ σκιρτῶντες ἐκ χαρᾶς ἤρχισαν νὰ ψάλλουν τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη!» καὶ κατησπάζοντο τοὺς νεοφωτίστους. Ἀμέσως ἀνήφθη ὁ ἑορτάσιμος φανός, καὶ ἐν μέσῳ ἀδιαλείπτων πυροβολισμῶν ἡ φήμη τοῦ σπουδαίου γεγονότος διέδραμεν ἐντὸς μιᾶς ὥρας ὅλα τὰ χωρία τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου, τὰ ὁποῖα ἐκαίοντο ἀπὸ τοὺς πυροβολισμούς. Ὁ πασσᾶς τῆς Ρεθύμνης, πληροφορηθεὶς καὶ αὐτὸς τὰ συμβάντα συνεκάλεσε συμβούλιον, ἀλλ' ἐν τέλει ἀπεφασίσθη να παρέλθῃ τὸ γεγονὸς ἐν ἀδιαφορίᾳ, ἐκ φόβου μήπως τὸ κατ' αὐτοὺς κακὸν τοῦτο μεταδοθῇ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς οἰκογενείας των. (Ἱστορία τῆς Κρήτης Β. Ψιλάκι).

Ἁγ. Ἰωάννης χωρίον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μονεμβασίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος κάτοικοι 324. Ἀπέχει ἀπὸ Μονεμβασίας 2 ὥρας καὶ ἀπὸ Σπάρτης 45' τῆς ὥρας. Δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Παλαιὰ Μονεμβασία* (κάτ. 22). Παράγει οἶνον, δημητριακά, ἔλαιον πρώτης ποιότητος, σῦκα, ἑσπεριδοειδῆ. Οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται ἐξαιρέτως εἰς τὴν σηροτροφίαν, διατηροῦντες πλεῖστα μεταξοσκωληκοτροφεῖα.

Ο Μπέης τοῦ Μυλοποτάμου.

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Σπαρτιατῶν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος κάτοικοι 670. Ἀπέχει ἀπὸ Σπάρτης 1 ὥραν, ἔχει δὲ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 1,078, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία *Κόζι* (κάτ. 51), *Πακωτὰ* (κάτ. 109). *Τσαοῦσι* (κάτ. 65), *Τσεραμιὸν* καὶ *Συνάμπεη* (κάτ. 99) καὶ *Χαλούλου* (84).

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἡραίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος κάτ. 235. Ἀπέχει ἀπὸ Παλούμπας 1.15', ἔχει δὲ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Πυρὶ* (κάτ. 305), παράγει δὲ δημητριακά, κτηνοτροφικά, ἔλαιον.

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἀμαρίου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα κάτοικοι 220.

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς ἐπαρχίας Σφακίων τοῦ ἰδίου νομοῦ κάτ. 134.

Ἅγιος Ἰωάννης συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μέσης τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης τοῦ αὐτοῦ νομοῦ κάτοικοι 8.

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ αὐτοῦ νομοῦ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος κάτ. 316. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Κακὴ Συκιὰ* (κάτ. 107).

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ἱεραπέτρας τοῦ νομοῦ Λασηθίου τῆς Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα κάτ. 570.

Ἅγιος Ἰωάννης συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἁγ. Γάλακτος τῆς νήσου Χίου κάτ. 41.

Ἅγιος Ἰωάννης (Θόλου) ἰαματικὰ ὕδατα ἀγνώστου ἔτι χημικῆς ἀναλύσεως, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς πόσιν ὑπὸ τῶν ἐντοπίων κατὰ τῶν στομαχικῶν κυρίως παθήσεων. Κεῖνται εἰς τὴν κοινότητα Λαγκάδες τῆς νήσου Χίου.

Ἅγιος Ἰωάννης (Λισβορίου) πηγὴ ἰαματική, κειμένη ἐπὶ τῆς νοτιοδυτικῆς παραλίας τοῦ κόλπου τῆς Καλλονῆς Μυτιλήνης. Δὲν ἐγένετο ἔτι χημικὴ ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος τούτου, ὅπερ περιέχει ἐν τούτοις ἱκανὴν ποσότητα ἀνθρακικοῦ ὀξέος.

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς Κορινθίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Κλεωνῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα κάτοικοι 440, ἀλβανόφωνοι. Κεῖται πρὸς νότον τῶν Ἀθηκίων, ἀπέχει δὲ ἀπὸ Χιλιομοδίου 3 ὥρας.

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς κοινότητος Κόνιτσας τῆς Τριχωνίας, τοῦ Νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, κείμενον παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ μεταξὺ ἀπροσίτων βράχων κάτωθεν ρέοντος Εὐήνου (Φείδαρη). Κάτοικοι 221, ἀσχολούμενοι εἰς τὴν γεωργίαν καὶ ἰδίως τὴν καλλιέργειαν τῆς πατάτας.

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς κοινότητος Καμηλαρίου τῆς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου κάτοικοι 89. Πλησίον τοῦ χωρίου ἔκειτο ἡ ἀρχαία **Φαιστὸς** (ἴδε λέξιν).

Ἅγιος Ἰωάννης χωρίον τῆς κοινότητος Κατερί-

Digitized by Google

νης τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 1 ὥρας βορείως τῆς Κατερίνης· κατ. 591.

Ἅγιος Ἰωάννης (Ἐλίσσης)· χωρίον τῆς Ἠλείας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἐλίσσης, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 168. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Σεϊντέϊκα* (κάτ. 56) καὶ *Τσιχλέϊκα* (κατ. 156).

Ἅγιος Ἰωάννης (Λετρίνων)· χωρίον τῆς Ἠλείας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Λετρίνων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 538. Ἀπέχει ἀπὸ Πύργου 1 ὥραν, ἔχει δὲ δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Πύργου - Κατακώλου.

Ἁγ. Ἰωάννης (ὁ Ρέντης). Συνοικισμὸς μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, πλησίον τοῦ Κηφισοῦ. Στάσις Μοσχάτου τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν - Πειραιῶς. Τὸ δυτικὸν ἥμισυ τοῦ συνοικισμοῦ ὑπάγεται εἰς τὸν δῆμον Πειραιῶς τὸ δὲ ἀνατολικὸν εἰς τὸν δῆμον Ἀθηνῶν. Κάτοικοι ἐν ὅλῳ 572.

Ἡ τοπωνυμία τοῦ Ρέντη προέρχεται ἐκ τοῦ Δημητρίου Ρένδη εἰς ὃν περιῆλθεν ἡ περιοχὴ ἐπὶ Ἀτζαϊωλῶν τὸν 14ον αἰῶνα. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο, ἀπό τινων ἐτῶν, αἱ ἐργατικαὶ ὀργανώσεις ἑορτάζουν τὴν 1ην Μαΐου, τὴν «ἐργατικὴν πρωτομαγιάν» λεγομένην.

Ἅγιος Ἰωάννης. Συνοικισμοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν καὶ εἰς τὰς ἑξῆς Κοινότητας: Θίσβης (Κακοσίου) τῶν Θηβῶν· κάτοικοι 60. Βρυνένης τοῦ Ἁλμυροῦ (ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Πτελεατῶν τῆς Φθιώτιδος)· κάτοικοι 98. Ἐπίνειον τῆς κοινότητος Κισσοῦ τοῦ Βόλου, ἀπέχον ἀπὸ Κισσοῦ 1 ὥραν· κάτοικοι 43. Εἰς τὴν κοινότητα Λεύκην τῆς νήσου Ἰθάκης, ἀπέχον 15' ἀπὸ Λεύκης· κάτοικοι 66. Τὴν κοινότητα Κομπιτσίου τῆς νήσου Κερκύρας, ἀπέχον ἀπὸ Ποταμοῦ 45'· κάτοικοι 199. Τὴν κοινότητα Ἄστρους τῆς Κυνουρίας· κάτοικοι 96. Τὴν κοινότητα Ἱστιαίας τοῦ Ξηροχωρίου, ἀπέχων 15' ἀπὸ Ἱστιαίας· κάτοικοι 224. Τὴν κοινότητα Κάτω Λάπης τῆς Τριφυλίας· κάτοικοι 165. Τὴν κοινότητα Περατιᾶς τῆς Βονίτσης· κάτοικοι 114. Τὴν κοινότητα Βραστῶν Πλανῶν τῆς Χαλκιδικῆς· κάτοικοι 5. Τὴν κοινότητα Ἱέρακος τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κάτοικοι 148. Τὴν κοινότητα Νέας Φιλιππιάδος τῆς Πρεβέζης· κάτοικοι 86. Τὴν κοινότητα Στυλίδος τῆς Φθιώτιδος· κάτοικοι 24.

Ἅγιος Ἰωάννης (ὁ θεολόγος). Ἐνδιαφέρουσα βυζαντινὴ μονὴ εὑρισκομένη πρὸς τὸν Ὑμηττόν, 6 χιλιόμετρα μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, Ἀνατολικῶς τῆς θέσεως Γουδί. Διατηρεῖται ἀκόμη κάπως ἡ εἰκονογραφία της, καὶ εἰς τὸν περίβολόν της σώζεται παλαιὸς πύργος.

Ἅγιος Ἰωάννης (ὁ Κυνηγός). Παλαιὰ βυζαντινὴ μονὴ εὑρισκομένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ εἰς ὕψος 330 μ. Ἡ μονὴ ἀνήκει, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὸν 12ον αἰῶνα, ἐκτίσθη δὲ ὑπό τινος Λουκᾶ Κυνηγοῦ. Εἰς ταύτην ἔδρασεν ἐπίσης μοναχὸς τις ἀνήκων εἰς τὴν γνωστὴν βυζαντινὴν οἰκογένειαν τῶν Φιλοσόφων, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἡ μονὴ ἦτο γνωστὴ ὡς μονὴ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Κυνηγοῦ* ἢ τοῦ *Φιλοσόφου*. Τὸν ἀνωτέρω Φιλόσοφον διεδέχθη εἰς τὴν ἡγουμενίαν ὁ μοναχὸς Νεόφυτος, ὅστις κατεσκεύασε τὸν δρόμον ποὺ ἔφερεν ἀπὸ τὴν μονὴν πρὸς τὴν ὁδὸν Μεσογείων καὶ εἰς μνήμην τοῦ ὁποίου ἐστήθη ἡ ἐνεπίγραφος στήλη ἡ ὁποία εὑρίσκεται ὀλίγον παρακάτω τῆς μονῆς, εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν Ἀθηνῶν - Μαραθῶνος, παρὰ τὴν Ἁγίαν Θέκλαν.

Εἰς τὴν μονὴν διατηρεῖται ἡ ἐκκλησία, ἐπισκευασθεῖσα μεταγενεστέρως. Λείψανα τοιχογραφιῶν τὰ ὁποῖα διακρίνονται εἰς μερικὰ μέρη τοῦ κυρίως ναοῦ, ἀνάγονται στοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας.

Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἀνέρχεταί τις ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Παρασκευὴν εἰς 30' λεπτά, ἢ ἀπὸ τὴν θέσιν Σταυρὸς τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἀθηνῶν - Μαραθῶνος.

Ἅγιος Ἰωάννης. Εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ αἱ κάτωθι μοναί: παρὰ τὸ Μπαρκμάδι τῶν Ἰωαννίνων (ἡ μονὴ Καστρίτσης)· μοναχοὶ 5. 2) Παρὰ τοὺς Πηγαδισιάνους τῆς Λευκάδος· μοναχοὶ 4. 3) Παρὰ τὰ Πλέσια Μαλακασίου τῶν Ἰωαννίνων· μοναχ. 1. 4) Ρογκοσβοῦ παρὰ τὸ Τσεπέλοβον τῶν Ἰωαννίνων (Ρογκοβοῦ)· μοναχοὶ 2. 5) (Θεολόγος) παρὰ τὸ Παλαιὸν Καρλόβασι Σάμου· κάτοικοι 15. 6) (Θεολόγος) Μονὴ παρὰ τὴν Ἀνώπολιν τῆς Πεδιάδος τῆς Κρήτης· μοναχοὶ 6. 7) (Πρόδρομος) Διαλελυμένη, παρὰ τὴν Δερβέκισταν τῆς Τριχωνίας, ἐν ἀγρίως ρωμαντικῇ θέσει μεταξὺ βουνῶν, δασῶν καὶ τοῦ κάτωθεν διαρρέοντος Εὐήνου (Φείδαρη) ἐκτισμένη ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς (ἴδ. Βίον καὶ Πολιτείαν τοῦ πάτερ Ἰακώβου ὑπὸ Δ. Λουκοπούλου ἐκδοθέντα τῷ 1894). 8) *Ἅγιος Ἰωάννης* (Πρόδρομος)· παρὰ τὴν Ἀρτοτίναν τῆς Δωρίδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετράφη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, ὑπηρετῶν ἕνα Γέροντα, θεῖον του. Ἀφοῦ ἐπὶ ἔτη πολλὰ ὑπηρέτησεν ὡς καλογεροπαῖδι ἐν τῇ Μονῇ ἐχειροτονήθη Διάκονος (ἐξ οὗ καὶ γνωρίζεται εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀντὶ τοῦ ἀληθινοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματός του Κωνσταντέλου) καὶ ἀνεχώρησε περὶ τὸ 1814 διότι παρηνωχλεῖτο διὰ τὸ ἐξαίσιον κάλλος του ὑπὸ τοῦ Φερχάτ - ἀγᾶ, ἑνὸς τῶν πλουσίων γαιοκτημόνων τῆς Δωρίδος. Ἡ Μονή, ἐγκαταλειφθεῖσα κατὰ τὸν Ἀγῶνα, διελύθη ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας. 9) εἰς τὰς βραχώδεις κλιτῦς τοῦ Ριγανιοῦ παρὰ τὴν Ναύπακτον, ἐπίσης διαλελυμένη.

Ἅγιος Ἰωάννης (τῆς Ψώρας)· τὸ μεγαλύτερον τῶν τριῶν ἐρήμων νησιδίων τῆς νήσου Σπετσῶν, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Σπετσοπούλας. Ὀνομάζεται οὕτως ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ὁμωνύμου ναΐσκου.

Ἅγιος Ἰωάννης· ἄκρα εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τῆς νήσου Σπετσῶν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐγείρεται ὁ φανὸς τοῦ λιμένος.

Ἅγιος Ἰωάννης (ὁ ἀφωρεσμένος)· τὸ πάλαι *Ζεφύριον* ἀκρωτήριον τῆς Κρήτης πρὸς Δ. τῆς εἰσόδου τοῦ κόλπου τοῦ Μεραμβέλλου, ἐπονομασθὲν οὕτω λόγῳ τῶν ἐκεῖ πνεόντων σφοδρῶν βορείων ἀνέμων καὶ τῆς ἐπικρατούσης θαλασσοταραχῆς.

Ἅγιος Ἰωάννης. Συνοικία τῶν Ἀθηνῶν, λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἐκεῖ ἐκκλησίας. Εὑρίσκεται εἰς τὸ 1ον χιλιόμετρον τῆς παλαιᾶς ὁδοῦ Ἀθηνῶν - Βουλιαγμένης ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν γέφυραν τοῦ Νεκροταφείου.

Ἁγ. Ἰωάννης (Saint-Jean-d'Angély). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω-Σαράντ (Γαλλία). Ἱστορικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἑταιρία. Ἐκκλησιαστικὸν κολλέγιον. Μέγα ἐμπόριον οἴνου. Ἐρείπια ἀρχαίας ἐκκλησίας

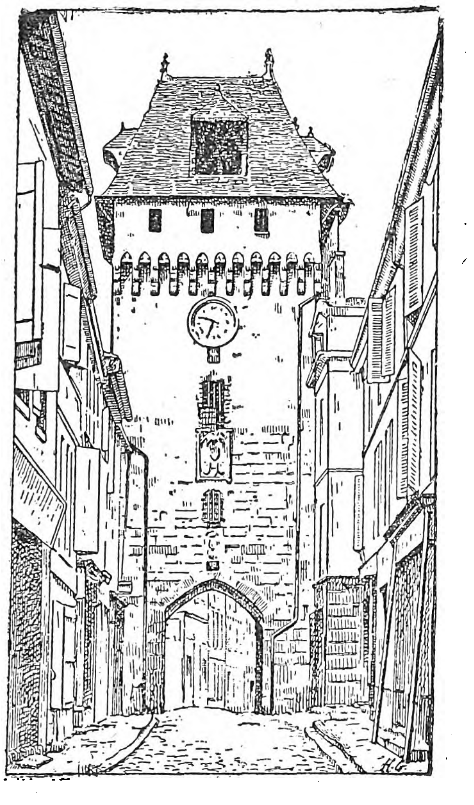

Ὁ πύργος τοῦ ὡρολογίου εἰς Ἁγ. Ἰωάννην d'Angely.

τοῦ 13ου αἰῶνος. Ὡραία κρήνη τῆς Ἀναγεννήσεως. Πύργος τοῦ 15ου αἰῶνος ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἡ πόλις ὑπῆρξεν ἄλλοτε μοναστηριακὴ καὶ ἐσχηματίσθη τὸν 11ον αἰῶνα πέριξ ἑνὸς ἀββαείου. Ἡ πληθώρα τῶν προσκυνητῶν κατέστησεν αὐτὴν ἀνθηροτάτην κατὰ τὸν Μεσαίωνα, τῷ δὲ 1204 ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος-Φίλιππος τῆς παρεχώρησε σπουδαῖα προνόμια. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἐδείχθη πάντοτε ἐχθρικὸς πρὸς τοὺς Ἄγγλους, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀγγλικῶν ἐπιδρομῶν. Τῷ 1568 κατελήφθη ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων, οἱ ὁποῖοι ἐλεηλάτησαν τὸ μοναστήριον, κατόπιν ἀνεκατελήφθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς δ' Ἀνζοῦ (duc d'Anjou). Τέλος, τῷ 1621, ὁ Λουδοβῖκος ὁ ΙΓ' κατέλαβεν τὴν πόλιν, τῆς ἀφήρεσε τὰ προνόμιά της καὶ τῆς ἔδωκε τὸ ὄνομα Bourg-Louis, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἐπεκράτησε.

Τὸ ὄνομα Angely προέρχεται ἐκ τῆς λέξεως Angeriacus, ἑνὸς δάσους εἰς τὸ ὁποῖον ἐθήρευον οἱ μεροβίγγιοι βασιλεῖς.

(Ὅρα καὶ *Sandau*, Saint-Jean-d'Angely, d'après les archives, 1886).

Ἅγιος Ἰωάννης (Saint-Jean-du-Doigt). Εἰς τὸν νομὸν Φινιστὲρ τῆς Γαλλίας· 1,172 κατ. Ὡραῖος γοτθικὸς ναὸς (1513), εἰς τὸν ὁποῖον συρρέουν πολλοὶ προσκυνηταί, διότι, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, κατέχει τὸν δάκτυλον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ κεκλεισμένον ἐντὸς θαυμασίου χρυσοῦ κιβωτίου. Εἰς τὸ κοιμητήριον τοῦ χωρίου ὑπάρχει παρεκκλήσιον τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ κρήνη τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἐκτελεσθεῖσα ὑπὸ ἰταλοῦ καλλιτέχνου καὶ δωρηθεῖσα ὑπὸ Ἄννης τῆς Βρεττάνης.

Ἅγιος Ἰωάννης καὶ *Ἁγ. Γερμανός.* Κοινότης ἀποτελουμένη ἐκ τῶν φερωνύμων χωρίων. 722 κατ. Τὸ μὲν πρῶτον τῶν χωρίων τούτων κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς, τὸ δὲ δεύτερον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἴνδρα (Indre).

Ἁγ. Ἰωάννης (Saint-Jean-aux-Bois). Ἐν τῷ νομῷ Ὀάζ (Oise). 378 κατ. Τὸ χωρίον τοῦτο εἶναι ἱστορικώτατον. Ὁ βασιλεὺς τῶν Φράγκων Χλωδοβῖκος ἀπέθανεν εἰς τὴν γειτονικὴν ἔπαυλιν τοῦ Choisy. Τῷ 890 ὁ βασιλεὺς

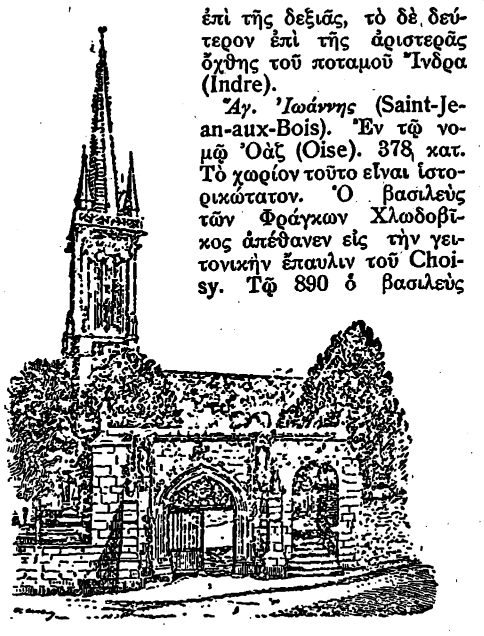

Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου (du Doigt).

Eudes συνήθροισεν ἐν αὐτῷ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς εἰς τὸ κράτος ὑποτελεῖς εὐγενεῖς. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωρίου ἤρχισε κτιζομένη τῷ 1152 ὑπὸ τῆς βασιλίσσης Ἀδελαΐδος, ἀλλ' ἡ κατασκευὴ αὐτῆς μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ 12ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ἔληξε. Τὸ κωδωνοστάσιόν της δὲν ὑφίσταται πλέον.

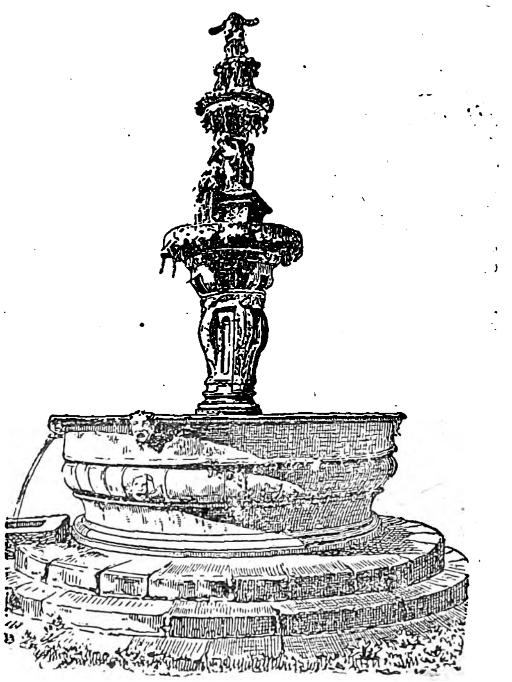

Ἡ Κρήνη ἀναγεννήσεως εἰς Ἅγιον Ἰωάννην (du Doigt).

Ἅγιος Ἰωάννης. Κῶμαι τῆς Γαλλίας φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦτο κεῖνται καὶ ἐν τοῖς νομοῖς:

Ἀριέζ. 207 κατ. - Ἄνω Γαρούνα. 320 κάτ. - Μέρθης - Μοσέλλης. 145 κατ. - Νιέβρης. 546 κατ. Ἀρδένων. 516 κατ. - Λείγηρος (S. J.-Bonnefonds)· 4,031 κατ. Ἀνθρακωρυχεῖα-Μορμπιχάν. 2032 κατ. Ἀρχαία μεγαλιθικὰ μνημεῖα· ἐκκλησία τοῦ 16ου αἰῶνος. - Ἀρδὲς (S. J.-Chanbre) 958 κατ. - Λοζὲρ (S. J. Chazone)· 259 κατ. - Ἀβεϋρὼν (S. J. d'Alcapiès)· 311 κατ. - Ροδανοῦ (S.-J.-d' Ardière). 1,226 κατ. Ἀμπελῶνες καὶ ἐμπόριον οἴνου. - Σαβοΐας (S.-J.-d'-Arves)· 1,354 κατ. - Σαβοΐας (S.-J.-d'-Arvey)· 892 κατ. Σάρθης (S -J.-d'-Assé). 1578 κατ. - Δορδώνης (S.-J.-d'-Ataux)· 231 κατ. - Μετεωρολογικὸς Σταθμός. - Ἄνω Λείγηρος (S.-J.-d'-Aubrigoux). 774 κατοίκους - Ἄνω Σαβοΐας (S.-J.-d'Aulph) 1,576 κατ. - Ἐρείπια ἀββαείου (abbaye d'Aulph), ἀναγομένου εἰς τὸν 12ον αἰῶνα. Θειοῦχος πηγή. - Ἰζέρ (S.-J-d'Avelanne). 639 κατ. - Ὢδ (S.-J.-de-Bardou). 541 κατ. - Σὲν-ἐ-Ὀὰζ (S.-J.-de-Beauregard)· 227 κατ. - Σαβοΐας (S.-J.-Belleville)· 969 κατ. - Βανδέας (S.-J.-de-Beugué)· 570 κατ. - Γιρόνδης (S.-J.-de-Blaignac) 463 κατ. - Χρυσῆς Ἀκῆς (S.-J.-de-Boeuf). 221 κατ. - Κάτω Λείγηρος (S.-J.-de-Boiseau). 1,970 κατ. - Ἀρχαῖον φρούριον (Château d'Aux). - Ὢβ (S.-J.--de-Bouneval). 289 κατ. - Ἰζὲρ (S.-J.-de-Bournay). 3,308 κατ. - Ὀρλεάνης (Αὐρηλίας) (S.-J.-de-Braye). 1,985 κατ. Χυτήριον κωδώνων, χημικὰ προϊόντα. - Ἐρὼ (S.-J.-de-Buèges). 562 κατ. - Γάρδης (S.-J.-de-Ceyrargues). 180. - Σαβοΐας (S.-J.-de-Chevelu). 725 κατ. - Δορδώνης (S.-

Digitized by Google

J.-de-Côle). 751 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Φρούριον (Château de la Marthonie) τοῦ 15ου-18ου αἰῶνος. Κάτω Λείγηρος (S.-J.-de-Cordoué). 1,439 κατ.-Ἐρὼ (S.-J.-de-Cornies). 194 κατ.-Σαβοΐας (S.-J.-de-Couz). 300 κατ.-Γάρδης (S.-J.-de-Crieulou). 142 κατ.-Ἐρὼ (S.-J.-de-Cucûlles)· 176 κατ.-Μάγχης (S.-J.-de-Daye)· 343 κατ.-Λοτ-ἐ-Γκαρὸν (S.-J.-de-Duras)· 429 κατ.-Κάτω Σηκουάνα (S.-J.-de-Folleville)· 490 κατ.-Ἐρὼ (S.-J.-de-Fost)· 1,175 κατ.-Αἴν (S.-J.-de-Gouville)· 686.-Ἐρὼ (S.-J.-de-la-Blaquière)· 344 κατ.-Μαίν-ἐ-Λοὰρ (S.-J.-la-Croix)· 244 κάτ.-Ὄρν (S.-J.-de-la-Forêt)· 345 κατ.-Μάγχης (S.-J.-de-la-Haize)· 577 κατ.-Ἐρ (S.-J.-de-la-Laqueraye)· 156 κάτοικοι.-Σάρθης (S.-J.-de-la-Motte)· 1,417 κάτ. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος. Κάτω Σηκουάνα (S.-J.-de-la-Neuville)· 528 κατ.-Σαβοΐας (S.-J.-de-la-Porte)· 1.000 κάτ. Οἶνοι ἐξαίρετοι. Λατομεῖα μαύρου καὶ φαιοῦ μαρμάρου.-Μάγχης (S.-J.-de-la-Rivière)· 214 κατ.-Λοαρὲ (S.-J.-de-la-Ruelle)· 1.366 κατ.-Λὸτ (S.-J.-de-Laur)· 579 κατ.-Λάνδης (S.-J.-de-Lier)· 518 κατ.-Λείγηρος (S.-J.-de-Linières)· 366 κατ.-Κάτω Σαράντ (S.-J.-de-Liversay)· 2.000 κατ.-Καλβαδὸς (S.-J.-de-Livet).-Ἀβεϋρὼν (S.-J.-Delnous)· 764 κατ.-Χρυσῆς Ἀκτῆς (S.-J.-Losne)· 1.520 κατ.-Κάτω Πυρηναίων (S.-J.-de-Luz)· 3.856 κατ. Πόλις ὡραία καὶ γραφική. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος.-Ταρν (S.-J.-de-Marcel)· 808 κατ.-Λάνδης (S.-J.-de-Marsacq)· 1.112 κατ.-Γάρδης (S.-J.-de-Marquéjols-et-Avejan)· 1.149 κατ.-Σαβοΐας (S.-J.-de-Maurienne) 3.114 κατ. Καθεδρικὸς ναὸς τοῦ 12ου καὶ 15ου αἰῶνος. Ἱστορικὴ καὶ ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία.-Ἰζὲρ (S.-J.-de-Moirans) 1,266 κατ.-Βανδέας (S.-J.-de-Monts). 4,221 κατ. Θαλάσσια λουτρά. Παραλία κατὰ μῆκος ἑνὸς μεγάλου δάσους πεύκων.-Ἀρδὲς (S.-J.-de-Muzols). 1,062 κατ. Ἐρείπια γεφύρας ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς.-Ἄνω Λείγηρος (S.-J.-de-Nay). 1,151 κατ.-Αἴν (S.-J.-de-Niost). 275 κατ.-Ὢδ (S.-J.-de-Paracol). 253 κατ.-Ἀρδὲς (S.-J.-de-Pourcharesse). 358 κατ.-Ἐρ-ἐ-Λοὰρ (S.-J.-de-Rebervilliers). 257 κατ.-Ταρν (S.-J.-de-Rives). 307 κατ.-Βιέννης (S.-J.-de-Sauves). 1411 κατ.-Μάγχης (S.-J.-de-Savigny). 502 κατ.-Μάγχης (S.-J.-des-Baisants). 917 κατ.-Ὄρν (S.-J.-des-Bois). 550 κατ.-Μάγχης (S.-J.-des-Champs). 623 κατ.-Ἀλσατίας (S.-J.-des-Choux). 775 κατ.-Σάρθης (S.-J.-des-Echelles). 400 κατ.-Γάρδης (S.-J.-de-Serres). 314 κατ.-Καλβαδὸς (S.-J.-des-Essartiers). 370 κατ. Ἄνω Σαβοΐας (S.-J.-de-Sixt). 517 κατ.-Μαίν-ἐ-Λοὰρ (S.-J.-des-Maurets). 886 κατ.-Πουὶ ντὲ Ντὸμ (S.-J.-des-Ollières). 1,724 κατ.-Ἰζὲρ (S.-J.-de-Soudain). 687 κατ.-Δορδώνης (S.-J.-d'Estissac). 340 κατ.-Ροδανοῦ (S.-J.-des-Vignes). 200 κάτ.-Ἄραρος-Λείγηρος· 1,785 κατ.-Ἄνω Σαβοΐας (S.-J.-de-Tholome). 1,022 κατ.-Δύο Σεβρῶν (S.-J.-de-Thouars). 545 κατ.-Λὸτ-Γαρούνα (S.-J.-de-Thurae)· 425 κατ.-Αἴν (Saint Jean de Thurigneux). 374 κάτοικοι.-Ροδανοῦ (S.-J.-de-Touslas)· 416 κατ.-Γιούρα (S.-J.-d'Etreux)· 252 κατ.-Ἄραρος-Λείγηρος (S.-J.-de-Trézy)· 620 κατ.-Γάρδης (S.-J.-Valérisclc)· 978 κατ. Ἀρχαῖος πύργος τῶν κομίτων δὲ Κόντι (de Conti).-Ταρν (S.-J.-de-Vals).-Μάρνη (S.-J.-devant Possesse).-Ἰζὲρ (S.-J.-de-Vaux)· 400 κατ.-Ἄραρος-Λείγηρος. Οἶνοι ἐξαίρετοι.-Ἐρὼ (S.-J.-de-Védas)· 823 κατ.-Ἀριὲζ (S.-J.-de-Verges)· 556 κατ. Ναὸς τοῦ 12ου αἰῶνος.-Δορδώνης (S.-J.-Eyraud). 422 κατ.-Ἰζὲρ (S.-J.-d'Hérans)· 530 κατ.-Βοσγίων (S.-J.-d'Ormont)· 244 κατ.-Πουὶ-ντὲ-Ντὸμ (S.-J.-d'Heurs)· 450 κατ.-Σάρθης (S.-J.-du-Bois)· 527 κατ.-Ταρν-ἐ-Γαρὸν (S.-J.-du-Bouzet). 274 κατ.-Ἀβεϋρῶν (S.-J.-du-Bruel). 2,229 κατ.-Κάτω Σηκουάνα (S.-J.-du-Cardonnay)· 750 κατ.-Μάγχης (S.-J.-du-Corail). 210 κατ. καὶ ὁμώνυμον τῷ προηγουμένῳ 580 κατ.-Ἀριὲζ (S.-J.-du-Falga), 426 κατ.-Γάρδης (S.-J.-du-Gard)· 3,290 κατ. Πύργος τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἀρχαία γέφυρα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γκαρδὸν. Βοσγίων (S.-J.-du-Marché).-Γάρδης (S.-J.-du-Pin) 555 κατ. Ἐκμετάλλευσις γαιανθράκων, μολύβδου καὶ ψευδαργύρου.-Ἐρ. (S.-J. du-Thenney). Δρώμης (S.-J.-en-Royans)· 2888 κατ.-Κρήνη σκιαζομένη ὑπὸ θαυμασίας λεύκης, φυτευθείσης τῷ 1790. Πουὶ-ντὲ-Ντὸμ (S.-J.-en-Val)· 567 κατ.-Ἀβεϋρῶν (S.-J.-et-Saint-Paul)· 700 κατ. Εἶναι κοινότης συγκειμένη ἐκ τριῶν χωρίων.-Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (S.-J.-Froidmentel) 819 κατ.

Βορείων Ἀκτῶν (S.-J.-Kerdaniel)· 750 κατ.-Ροδανοῦ (S.-J.-la-Bussière)· 1,284.-Ἄνω Λείγηρος (S.-J.-la-Chalm). 1.040 κατ. Ἐργοστάσιον τεχνητῶν ἀνθέων. Ἀλυκαί.-Λοζὲρ (S.-J.-la-Fouillouse)· 635 κατ.-Μορμπιχὰν (S.-J.-la-Poterie)· 1.357 κατ.-Ἀνατολικῶν Πυρηναίων (S.-J.-Lasseille)· 218 κατ.-Λείγηρος (S.-J.-la-Vètre)· 750 κατ.-Καλβαδὸς (S.-J.-le-Blanc)· 709 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος, μὲ ἀγάλματα καὶ ὑπολείμματα ὑαλογραφιῶν τοῦ 15ου αἰῶνος.-Λοαρέ 1.533 κατ.-Ἀρδὲς (S.-J.-le-Centennier)· 784 κατ. Τὸ χωρίον εἶναι ἐξ ὁλοκλήρου κτισμένον μὲ λάβαν καὶ βασάλτην λίθον, δι' ὃ καὶ ἐπωνομάσθη «Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Μαῦρος» (St.-Jean-le-Noir).-Ζὲρς (S.-J.-le-Comtal)· 416 κατ.-Ἄραρος Λείγηρος (S.-J.-le-Priche). 166 κάτοικ.-Λείγηρος (S.-J.-le-Puy)· 709 κάτοικοι.-Μεύσης (S.-J.-lès Buzy)· 357 κάτοικοι.-Σηκουάνα καὶ Μάρνη (S.-J.-les-Deux-Jumeaux)· 600 κάτοικοι. Λὸτ (S.-J.-Lespinasse)· 451 κατ.-Μάγχης (S.-J.-le-Thomas)· 229 κατ. Ἐκκλησίαι τοῦ 12ου καὶ 16ου αἰῶνος. Ἐρείπια ἑνὸς νορμανδικοῦ φεουδαλικοῦ φρουρίου τοῦ 12ου αἰῶνος.-Αἴν (S.-J.-le-Vieux)· 1.413 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου - 17ου αἰῶνος. Φεουδαλικὸν φρούριον (Château de Varey), ἔνθα ἔλαβε χώραν τῷ 1325 μία αἱματηρὰ μάχη μεταξὺ Γουΐγου τοῦ Ε' καὶ τοῦ κόμιτος τῆς Σαβοΐας Ἐδουάρδου.-Ἰζὲρ 202 κατ.-Κάτω Πυρηναίων 890 κατ.-Ἄνω Γαρούνα (S.-J.-Lherm)· 264 κατ. Ἄνω Βιέννης (S.-J.-Ligoure)· 1.071 κατ.-Κάτω Πυρηναίων (S.-J.-Pied-de-Port)· 1.545 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος.-Ἐρ-ἐ-Λοὰρ (S.-J.-Pierre-Fixte)· 224 κατ. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον, ἀντικείμενον λατρείας παρὰ τοῖς Γαλάταις. Εἰς 2 χιλιομέτρων ἀπόστασιν, φρούριον τοῦ 16ου αἰῶνος.-Κάτω Πυρηναίων (S.-J.-Poudge)· 136 κατ.-Ζὲρς (S.-J.-Poutge)· 386 κατ.-Ἀρδὲς (S.-J.-Roure)· 848 κατ.-Πουὶ-ντὲ-Ντὸμ (S.-J.-Saint-Gervais)· 526 κατ.-Ἄνω Ἄλπεων (S.-J. Saint-Nicolas)· 814 κατ. Ἐρείπια φεουδαλικά.-Λείγηρος (S.-J.-Soleymieux)· 1,163 κατ. Κρύπτη τῆς Παναγίας, ἀναγομένη εἰς τὸν 12ον αἰῶνα. Ἰλ-ἐ-Βιλαὶν (S.-J.-sur-Couesnou)· 1,249 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Φρούριον τῆς Ἀναγεννήσεως.-Μαϋέννης (S.-J.-sur-Erve)· 932 κατ. καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ, (S.-J.-sur-Mayenne)· 931 κατ.-Μάρνης (S.-J.-sur-Moivre)-Αἴν (S.-J.-sur-Reyssouze)· 1,423 κατ.-Μάρνη (S.J.-sur-Tourbe)· 235 κατ.-Αἴν (S.-J.-sur-Veyle)· 881 κατ.-Ἰλ-ἐ-Βιλαὶν (S.-J.-sur-Vilaine)· 709 κατ.-Φινιστὲρ (S.-J.-Trolimon)· 1,032 κατ.

Ἅγιος Ἰωάννης-ἀ-Τεντούτσιο (San Giovanni a Teduccio). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νεαπόλεως. Εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Νεαπόλεως - Βρινδησίου καὶ ἔχει 21.000 κατοίκους. Θαλάσσια λουτρὰ συχναζόμενα πολὺ κατὰ τὸ θέρος. Τσιμέντα, οἶνοι κτλ.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Giovanni Valdarno). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀρέτζο καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄρνου· 4.000 κατ. Εἶναι πατρὶς τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου Τζιοβάννι ντὶ-Σὰν-Τζιοβάννι (Giovanni di San Giovanni), τοῦ ὁποίου διασῴζονται οἱ πίνακες ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ. Λιγνυτωρυχεῖα.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Giovanni in Fiore). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καζέρτας καὶ ἔχουσα 12.000 κατοίκους. Ἀρχαῖος πύργος.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Giovanni in Val d'Arno). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀρέτσο. 10,173 κάτοικοι. Παραγωγὴ ἐλαίου καὶ οἴνων. Ἐργοστάσια ζυμαρικῶν.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Giovanni Lupatoto). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βερόνας καὶ ἔχουσα 8,060 κατοίκους. Συνδέεται μετὰ τῆς Βερόνας σιδηροδρομικῶς καὶ ἀπέχει αὐτῆς περὶ τὰ 9 χιλιόμετρα. Βαμβακοκλωστήριον, ἠλεκτροχημικὸν ἐργαστήριον, ἐργοστάσια ἐπίπλων καὶ ἐργοστάσια ζυμαρικῶν.

Ἁγ. Ἰωάννης (San Giovanni di Mauzano). Κώμη τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Οὔδινε (Βόρειος Ἰταλία) καὶ ἔχουσα 3,150 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Τεργέστης-Οὔδινε-Βενετίας. Ἐργοστάσια καρεκλῶν, παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων εἰς μεγάλας ποσότητας.

Ἅγιος Ἰωάννης (Sankt-Johann-im-Pongau). Κώμη τῆς Αὐστρίας, κειμένη ἐν τῷ δουκάτῳ τοῦ Σαλτσβούργου καὶ ἔχουσα 1,533 κατοίκους.

Ἅγιος Ἰωάννης (Saint-Jean). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ Ἁγίου Γάλλου. 1.500 κατ. Κεῖται εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ὡραίας κοιλάδος τοῦ Τόγγενβουργ καὶ συγκοινωνεῖ μὲ τὴν κοιλάδα τοῦ Ρήνου δι' ὡραίας ὁδοῦ.

Ἅγιος Ἰωάννης (S. Joao da Pesqueira). Μικρὰ πόλις τῆς Πορτογαλλίας. 14,059 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἅγιος Ἰωάννης Μία ἐκ τῶν ὡραίων Βιργινίων ἢ Παρθένων καλουμένων νήσων (Iles Vierges, Virgin Islands). Ἔχει ἐπιφάνειαν. 18 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 1000 περίπου κατοίκους ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἁλιείαν.

Ἅγιος Ἰωάννης (Saint-Johnsbury). Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Βερμὸν καὶ ἔχουσα 6,693 κατοίκους. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὰς φυσικάς της καλλονάς. Μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη περιέχουσαν 12,000 τόμους. Περίφημα ἐργοστάσια ἁμαξῶν (Fairbanks Standard scales) καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων.

Ἅγιος Ἰωάννης. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (Πολιτεία Μαὶν) καὶ τοῦ Καναδᾶ (Νέα Βρουσβίκη). Πηγάζει ἐν τῇ πολιτείᾳ Μαὶν καὶ συγκεντρώνει ἐν ἑαυτῷ τὰ ὕδατα πολλῶν ποταμῶν τροφοδοτουμένων ὑπὸ πολυαρίθμων λιμνῶν. Εἴς τι σημεῖον τοῦ ροῦ του σχηματίζει μεγαλοπρεπῆ καταρράκτην ὕψους 22 μέτρων, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα οἱ Μεγάλοι Καταρράκται (les Grandes-Chutes). Διέχεται διὰ τῶν πόλεων Γούντστοκ (Woodstock), Φρεδερικτοῦ (Frédérictow) καὶ Ἁγίου Ἰωάννου (Καναδᾶς) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν ὅρμον Φῶνδυ (Ἀτλαντικὸς) μετὰ ροῦν 965 χιλιομέτρων.

Εἶναι πλωτὸς ἀπὸ τῆς πόλεως Γουντστόκ, πρωτευούσης τῆς πολιτείας Μαὶν. Πολυάριθμα πριονιστήρια ξύλου κεῖνται παρὰ τὰς ὄχθας του καὶ χρησιμοποιοῦν τὰ ὕδατά του ὡς κινητήριον δύναμιν.

Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἀνεκαλύφθη τὸ 1604 ὑπὸ τοῦ Mons καὶ ἔλαβε κατ' ἀρχὰς τὸ ὄνομα Ρισελιέ. Τὸ 1831 τὰ ὑπ' αὐτοῦ παρασυρθέντα τεμάχια πάγου συνεσωρεύθησαν εἰς τὴν στενὴν δίοδον τοῦ Φρεδέρικτον καὶ ἀπέκλεισαν τὸν ροῦν τῶν ὑδάτων. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξεν ἡ κατὰ πολλὰ μέτρα ὕψωσις τῆς ἐπιφανείας του, ἥτις ἐπέφερε μεγάλας πλημμύρας καὶ καταστροφὰς εἰς τὰς γειτνιαζούσας περιοχάς.

Ἅγιος Ἰωάννης Βαπτιστὴς (San Juan Bautista). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Ταβάσκο. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γκριχάλβα, εἰς ἀπόστασιν 30 περίπου μιλίων ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ Μεξικοῦ. Ἐργοστάσια σάπωνος, κηρίων, κεράμων, τούβλων καὶ σιγαρέττων. Ἱδρύθη τῷ 1598 καὶ μέχρι τοῦ 1821 ἐκαλεῖτο Villa Hermosa. Κάτοικοι 12.000.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Jean de los Lagos). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Χαλίσκο καὶ παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Μεξικοῦ-Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Σαπωνοποιεῖα. Κάτοικοι 6.000.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Jean del Rio). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Κουερετάρο εἰς ὕψος 1.906 μέτρων. Πλησίον αὐτῆς διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Μεξικοῦ-Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Σαπωνοποιεῖα καὶ βυρσοδεψεῖα. Κάτοικοι 7.036·

Ἅγιος Ἰωάννης (Saint Jean, Saint Johns). Πρωτεύουσα τῆς παρὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ Καναδᾶ καὶ ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ κειμένης μεγάλης νήσου Νέας Γῆς (Terre Neuve Newfoundland). Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ ἔχει θαυμάσιον λιμένα ἀπέχοντα 560 μίλια ἐκ τῆς

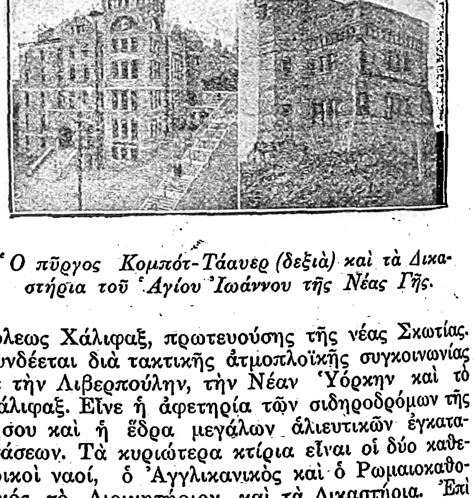

Ὁ πῦργος Κομπότ-Τάαυερ (δεξιὰ) καὶ τὰ Δικαστήρια τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Νέας Γῆς.

πόλεως Χάλιφαξ, πρωτευούσης τῆς νέας Σκωτίας. Συνδέεται διὰ τακτικῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας μὲ τὴν Λιβερπούλην, τὴν Νέαν Ὑόρκην καὶ τὸ Χάλιφαξ. Εἶνε ἡ ἀφετηρία τῶν σιδηροδρόμων τῆς νήσου καὶ ἡ ἕδρα μεγάλων ἁλιευτικῶν ἐγκαταστάσεων. Τὰ κυριώτερα κτίρια εἶναι οἱ δύο καθεδρικοὶ ναοί, ὁ Ἀγγλικανικὸς καὶ ὁ Ρωμαιοκαθολικός, τὸ Διοικητήριον καὶ τὰ Δικαστήρια. Ἐπὶ λόφου κειμένου παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος ὑπάρχει παλαιὸς πύργος καλούμενος Κάμποτ-Τάουερ (Cabof Tower). Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1582 ὑπὸ τοῦ sir Humphrey Gilbert καὶ κατελήφθη δὶς ὑπὸ τῶν Γάλλων. Ὁ λιμὴν αὐτὸς ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ὡς βάσις κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων κατὰ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ὠχυρώθη καταλλήλως. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ἔπαθε δὶς ἀπὸ πυρκαϊάν, (ἡ τελευταία τὸ 1892). Κάτοικοι 32.000

Ἅγιος Ἰωάννης· (Saint-John). Πόλις τοῦ Καναδᾶ ἡ σπουδαιοτέρα τῆς ἐπαρχίας Νέας Βρουνσβίκης

Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Βρουνσβίκης.

(New-Brunswick). Κεῖται ἐπὶ βραχώδους Χερσονήσου καὶ ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ μεγάλου ποταμοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. 39,179 κατ. (μὲ τὸ Προάστειον Πόρτλανδ). **Καθολικὸς καθεδρικὸς ναός.**

Digitized by Google

Μεγάλη κρέμ. στὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἥτις ἑνώνει τὴν πόλιν μὲ τὸ προάστειον Κάρλετον. Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης εἶναι πόλις βιομηχανικωτάτη. Ἔχει μεγάλα ἐργοστάσια ἀτμομηχανῶν, σιδηροδρόμων, γεωργικῶν μηχανῶν, μαλλίνων καὶ βαμβακερῶν εἰδῶν, σάπωνος καὶ χάρτου. Ὁ λιμὴν δὲν πήγνυται οὐδέποτε τὸν χειμῶνα.

Ἡ πόλις ἱδρύθη τῷ 1635 ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἀπὸ δὲ τοῦ 1754 ἀνήκει εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἅγιος Ἰωάννης (Saint-Jean). Μικρὰ πόλις τοῦ Καναδᾶ. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας καὶ ἀπέχει ἀπὸ τὴν Μοντρεάλην περὶ τὰ 44 χιλιόμετρα. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Καθολικὴ ἐπισκοπή. Κάτοικοι 6 000.

Ἅγιος Ἰωάννης. Λίμνη τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κεβέκης (Québec) καὶ εἰς ὕψος 91 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἔχει μῆκος 44 χιλιομέτρων, μέγιστον πλάτος 32 χιλιομέτρων καὶ ἔμβαδὸν 922 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων.

Τὴν ἄνοιξιν ἡ λίμνη ἀνέρχεται μέχρις ὕψους ἐννέα μέτρων ἄνωθεν τῆς χειμερινῆς της ἐπιφανείας. Αἱ γειτνιάζουσαι πρὸς αὐτὴν πεδιάδες εἶναι χαμηλαὶ καὶ εὔφοροι.

Ἡ λίμνη εἶναι βαθυτάτη παρὰ τὰς ὄχθας της, καίτοι εἰς τὸ κέντρον αὐτῆς τὸ βάθος δὲν ὑπερβαίνει τὰ 62 μέτρα. Ἡ ναυσιπλοΐα εἶναι ἐν αὐτῇ λίαν ἐπικίνδυνος, λόγῳ τῶν θυελλῶν. Ἀπὸ τοῦ 1888, ἔτους τῆς ἐνάρξεως τῆς λειτουργίας τοῦ σιδηροδρόμου Κεβέκης—Ἁγίου Ἰωάννου, ἡ περιοχὴ ἔχει ἀναπτυχθῆ ἁλματωδῶς.

Ἡ λίμνη τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου χύνει τὰ ὕδατά της εἰς τὸν Σαγκενὲ (Saguenay).

Ἅγιος Ἰωάννης (San Juan de Sur) Μικρὸς λιμὴν τῆς δημοκρατίας τῆς Νικαράγουας (Κεντρικὴ Ἀμερική), κείμενος ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ· 1.000 κάτ. Εἶναι σταθμὸς τῶν ἐκ Παναμᾶ εἰς Ἅγιον Φραγκῖσκον μεταβαινόντων ἀμερικανικῶν πλοίων.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Juan-del-Norte). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Νικαράγουας (Κεντρικὴ Ἀμερική), ἐν τῷ νομῷ Γρανάδας. Κεῖται ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ παρὰ τὸν ἰσθμόν, ὅστις ἑνώνει τὸν ὠκεανὸν τοῦτον μὲ τὴν μεγάλην λίμνην τῆς Νικαράγουας. 2.600 κάτ. Τακτικὴ ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία μὲ τὴν πόλιν Γρανάδαν. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς του θέσεως, προώρισται μίαν ἡμέραν νὰ ἀναπτυχθῇ σπουδαίως.

Εἴσοδος τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (de Lur).

Ἅγιος Ἰωάννης Ἀντιγόας (Saint-Jean d'Antigoa). Πρωτεύουσα τῆς νήσου Ἀντιγόας (Ἀνεμόδεις νῆσοι, Iles-sous-le-Vent). 8.000. Ἐξαγωγὴ ζακχάρεως, ἀνανᾶ, πορτοκαλλίων κ.τ.λ.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Juan). Πρωτεύουσα τῆς νήσου Πόρτο-Ρίκο, ὠχυρωμένη διὰ παλαιοῦ φρουρίου. Κεῖται ἐπὶ νησῖδος εὑρισκομένης παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτὴν καὶ ἑνοῦται μὲ τὴν νῆσον διὰ γεφυρῶν. Εἶναι ὁ κυριώτερος λιμὴν τοῦ Πόρτο-Ρίκο. Ἡ πόλις ἔχει εὐθείας, ἀλλὰ στενὰς ὁδούς. Τὰ κυριώτερα κτίρια εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναός, τὰ κυβερνητικὰ κτίρια καὶ τὸ πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ὀλίγα μίλ. ια ἔξω τῆς πόλεως. Ἐξαγωγὴ ζακχάρεως καὶ καφέ. Κάτ. 48.700.

Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1511 ὑπὸ τοῦ Πόνθε-δὲ-Λεὸν καὶ ἔχει ὑποστῇ πολλάκις τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Τὰ ὀχυρώματα αὐτῆς ἐβομβαρδίσθησαν ὑπὸ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κατὰ Μάϊον τοῦ 1899, ἑπτὰ δὲ μῆνας μετὰ ταῦτα τὸ Πόρτο-Ρίκο παρεδόθη εἰς τὰς ἀμερικανικὰς δυνάμεις.

Ἅγιος Ἰωάννης (São João da Grasioca). Πολίχνη τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Παράνα. Μεγάλη καλλιέργεια ζακχαροκαλάμου καὶ βανανεῶν.

Ἅγιος Ἰωάννης (São João da Barra). Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ρίου Ἰανεΐρου καὶ ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Παραχύμπα. 7,000 κάτ. Πόλις πλουσία καὶ ἀνθηροτάτη, ἔχουσα σπουδαῖον ἐμπόριον καὶ ἐξάγουσα μεγάλας ποσότητας ζακχάρεως. Ἐργοστάσια τσιγάρων καὶ ἀγγειοπλαστικῆς.

Ἅγιος Ἰωάννης (São João del Rey). Πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Minas Geraes καὶ εἰς ἀπόστασιν 410 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Ρίον Ἰανεΐρον. Εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων πόλεων τῆς χώρας· 7,000 κάτ. Ἐκμετάλλευσις ὀρυχείων καὶ ἄφθονα γεωργικὰ προϊόντα. Πηγαὶ θερμῶν μεταλλικῶν ὑδάτων. Κλίμα ἐξαίρετον. Μεγάλη παραγωγὴ βαμβακερῶν ὑφασμάτων εἰς τὰ πέριξ. Ζυθοποιεῖα, τυροποιεῖα, ἐργοστάσια ζυμαρικῶν.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Juan de la Maguana). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Δομινίκης (Ἀμερική). 20.000 κάτ. Γεωργία λίαν ἀνεπτυγμένη, βοσκαί.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Juan). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ Βουένος Ἄϋρες 1214 χιλιόμετρα καὶ κεῖται εἰς ὕψος 730 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἡ ἵδρυσις αὐτῆς ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1561. Κάτοικοι 16,631. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ὡραῖον διοικητήριον. Ἐπισκοπή. Δικαστήρια. Νοσοκομεῖον.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Juan de las Remedios). Πόλις τῆς Κούβας κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγίας Κλάρας καὶ εἰς ἀπόστασιν 473 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀβάνας. 8,343 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἅγιος Ἰωάννης (San Juan de las Yeras) Μικρὰ πόλις τῆς Κούβας, ἔχουσα 7,878 κατοίκους.

Ἅγιος Ἰωάννης Καίσαρος (San Juan de Cesar). Μικρόπολις τῆς δημοκρατίας τῆς Κολομβίας (Νοτ. Ἀμερική), κειμένη ἐν τῷ νομῷ Μαγδαληνῆς. 3,500 κάτ. Εἶναι κέντρον μεγάλης κτηνοτροφίας.

Ἅγιος Ἰωάννης Κορδόβας (San Juan de Cordoba). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Κολομβίας (Νοτ. Ἀμερική), κειμένη ἐν τῷ νομῷ Μαγδαληνῆς. 20,000 κάτ.

Ἅγιος Ἰωάννης (Rio San Juan). Ποταμὸς τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, ἐκβάλλων εἰς τὸν κόλπον τῶν Ἀντιλλῶν καὶ διασχίζων, κατὰ τὸν ροῦν του, τὴν μεγάλην λίμνην τῆς Νικαράγουας. Μέχρι τῆς συμβολῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ παραποτάμου του Ρίο Σαραπίκι εἶναι ἑλικοειδὴς καὶ διακόπτεται ἀπὸ πολλοὺς καταρράκτας, εἶτα δὲ εἰσέρχεται εἰς μίαν μεγάλην πεδιάδα ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ σχηματίζει τὸ δέλτα του.

Ἅγιος Ἰωσήφ. Χωρίον τῆς κοινότητος Κίττας τῆς Οἰτύλο., ἀπέχον ἀπὸ Κίττας 2.10΄ κάτ. 15.

Ἅγιος Ἰωσήφ Βεζουβίου (San Giuseppe Vesuv ano). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νεαπόλεως (10.083 κάτ.). Ἐμπόριον κτηνῶν, ξυλείας, καρπῶν, ἐλαίου κτλ. Διυλιστήρια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, κλωστήριον μετάξης κτλ. Παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωσὴφ εὑρηνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πόλεως Ἰάτου.

Ἅγιος Ἰωσήφ (San-José). Πόλις τῆς Καλιφορνίας (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς). Ἀπέχει σιδηροδρομικῶς ἐξ Ἁγίου Φραγκίσκου περὶ τὰ 48 μίλλια καὶ ἀποτελεῖ εὐχάριστον διαμονὴν καὶ τόπον ἀναρρώσεως διὰ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως ταύτης. Εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ ἔχει πολλὰ ἀμερικανικὰ καὶ ξένα κολλέγια. Ὁ Ἅγιος Ἰωσὴφ κεῖται ἐν εὐφορωτάτῃ καρποφόρῳ περιοχῇ, ἥτις παράγει ῥοδάκινα, βερύκοκκα, δαμάσκηνα κτλ. Μεγάλα ἐργοστάσια παρασκευῆς καὶ ἐξαγωγῆς φρούτων, χυτήρια, βυρσοδεψεῖα. Τὸ μέγα ὀρυχεῖον ὑδραργύρου τοῦ Ἀλμάδεν συνδέεται μετὰ τῆς πόλεως διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Ὁ Ἅγιος Ἰωσὴφ ἱδρύθη τῷ 1777, ἔχει δὲ σήμερον 50.000 κατοίκους.

Ἅγιος Ἰωσήφ. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μίτσιγκαν καὶ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης Μίτσιγκαν· 10 000 κατ. Λιμὴν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης. Ἐργοστάσια μηχανῶν διαφόρων εἰδῶν, ὅπλων κλπ.

Ἅγιος Ἰωσήφ (São José). Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἁγίας Αἰκατερίνης. Κεῖται ἐπὶ μιᾶς χερσονήσου περιβρεχομένης ὑπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ ἔναντι ἀκριβῶς τῆς νήσου Ἁγ. Αἰκατερίνης. Κτηνοτροφία εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Ἰωσήφ (São José do Paraizo). Πολίχνη τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Minas Ceraes καὶ εἰς θέσιν περίβλεπτον.

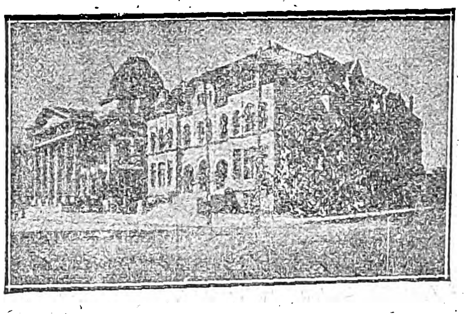

Ἅγιος Ἰωσήφ Καλιφορνίας. Δικαστικὸν μέγαρον.

Ἅγιος Ἰωσήφ (Sâo José dos Campos). Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας, ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἁγίου Παύλου. Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο Παραχύβα (Parahyba). Μεγάλαι φυτεῖαι καφὲ εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Ἰωσήφ (São José da Boa Vista). Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Παράνα καὶ ἔχουσα 2.500 κατοίκους. Μεγάλη παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ καφὲ καὶ ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων.

Ἅγιος Ἰωσήφ (São José dos Pinhaes). Πόλις τῆς Βραζιλίας. κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἰγκουάσσου 18.000 κάτοικοι. Εἶναι τὸ κέντρον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν πέριξ δασῶν καὶ ἔχει πλούσια ὀρυχεῖα χρυσοῦ, σιδήρου καὶ πλατίνης, ἀκόμη ἀνεκμετάλλευτα. Ζυθοποιεῖον, ἁμαξοποιεῖα.

Ἅγιος Ἰωσήφ (São José de Rio Pardo). Πόλις τῆς Βραζιλίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ρίο Πάρδο (Rio Pardo). 8.000 κάτοικοι. Ἱδρύθη τῷ 1869. ἀπὸ τοῦ ἔτους δὲ 1885 εἶναι ἡ ἕδρα ὁμωνύμου δήμου. Εἶναι σπουδαῖον κέντρον καλλιεργείας καφέ, καπνοῦ, ζαχαροκαλάμου, ὀρύζης, ἀραβοσίτου, βερικόκκων καὶ ἐξελίσσεται ταχέως εἰς μεγαλόπολιν. Ἡ παραγωγὴ τοῦ καφὲ ἀνέρχεται εἰς 15.000.000 κοιλὰ ἐτησίως. Οἱ κάτοικοι τοῦ δήμου εἶναι περίπου 35.000. Ἡ πόλις φωτίζεται δι' ἠλεκτρικοῦ φωτὸς καὶ ἔχει τέλειον δίκτυον ὑπονόμων. Τὰ κυριώτερα ἀξιοθέατα μέρη αὐτῆς εἶναι ὁ καθεδρικὸς ναός, τὸ δημαρχεῖον καὶ ἄλλα. Ζυθοποιεῖα, ἐργοστάσια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ ζυμαρικῶν.

Ἅγιος Ἰωσήφ (San José de Métan). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σάλτας καὶ ἔχουσα 8.000 κατοίκους. Κτηνοτροφία.

Ἅγιος Ἰωσήφ (San José de Feliciano). Μικρὰ πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἔντρε-Ρίος καὶ ἔχουσα 3.566 κατ.

Ἅγιος Ἰωσήφ (San José de las Matas). Πόλις τῆς Δομινικανῆς δημοκρατίας (Ἀντίλλαι), κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σαντιάγου καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως Σαντιάγον· 14,325 κάτ. Κλίμα δροσερὸν καὶ ὑγιεινόν. Κέντρον ἐκδρομῶν. Θειοῦχα ὕδατα. Καπνὰ καὶ σιγαρέττα.

Ἅγιος Ἰωσήφ (San José de Ocoa). Πόλις τῆς Δομινικανῆς δημοκρατίας (Ἀντίλλαι)· 11,209 κατ. Κλίμα γλυκύ. Κέντρον παραγωγῆς καφέ.

Ἅγιος Ἰωσήφ (San José de Cucuta). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Κολομβίας (Νοτ. Ἀμερική). Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Κουκούτας καὶ ἀπέχει 290 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν πόλιν Σανταδέρ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Μεγάλαι φυτεῖαι κακαοδένδρων καὶ καπνοῦ. Τελωνεῖον, πολυάριθμα σχολεῖα, ἄσυλον παραφρόνων, θέατρα, μεγάλη θεοσοφικὴ σχολή. Ἐργοστάσια σάπωνος. Κάτοικοι 29,490.

Ἅγιος Ἰωσήφ (San José). Πόλις τῆς Κόστα Ρίκας (Κεντρικὴ Ἀμερική). Κεῖται εἰς ὕψος 1,300 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Ἰωσὴφ τῆς Κόστα-Ρίκας.

Digitized by Google

καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ Καρτάγο καὶ μὲ τὸν λιμένα τοῦ Πουέρτο Λιμὸν ('Ατλαντικός). Καθεδρικὸς ναός, βιβλιοθήκη, μουσεῖον, ἰνστιτοῦτον φυσικῆς γεωγραφίας, νομικὴ σχολή. Ἡ πόλις εἶχεν ἄλλοτε πανεπιστήμιον, τὸ ὁποῖον σήμερον μετεβλήθη εἰς μουσεῖον. 'Ατμοκίνητοι ἀλευρόμυλοι, χυτήρια, διϋλιστήρια. Κάτοικοι ὡς ἔγγιστα 50.000 (μετὰ τῶν προαστείων).

Ἅγιος 'Ιωσήφ (San José). Πόλις τῆς Οὐραγουάης (Νότιος 'Αμερική) καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Ἱδρύθη τὸ 1783 καὶ ἔχει σήμερον 8.000 κατ. Καθολικοὶ ναοί, δημόσια σχολεῖα, βιβλιοθήκη, θέατρον, Δημαρχεῖον καὶ πολλὰ ἄλλα ἀξιοθέατα κτίρια. 'Εμπόριον κτηνῶν, μεγάλαι ἀποθῆκαι σίτου. 'Εργοστάσια σάπωνος, καπνῶν κ.τ.λ.

Ἅγιος Ἰωσήφ (San José de Buenavista). Μικρὰ πόλις τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Φιλιππίνων, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 422 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν Μανίλην. Κάτοικοι 5.700.

Ἅγιος 'Ιωσήφ (Saint-Joseph-de-Beauce). Κώμη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Μπῶς (Beauce) καὶ εἰς ἀπόστασιν 60 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλιν Κεβέκην· 1.440 κάτοικοι. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἅγιος 'Ιωσήφ (San José). Μικρὰ πόλις τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Κιχουανχούας καὶ εἰς ὕψος 2.344 μέτρων. Σπουδαῖα ὀρυχεῖα.

Ἅγιος Καλαί (Saint-Calais). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας (arrondissement) τοῦ νομοῦ Σάρθης καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Anille. 3,627 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Χυτήρια σιδήρου καὶ χαλκοῦ, βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων. Ἐμπόριον σίτου, οἴνων, ξυλείας, πουλερικῶν, ζώων. Ὡραία ἐκκλησία, μέρος τῆς ὁποίας ἀνάγεται εἰς τὸν 14ον αἰῶνα. 'Ερείπια πύργου τοῦ 11ου αἰῶνος. Τῷ 1425 οἱ Ἄγγλοι κατέστρεψαν ἐξ ὁλοκλήρου τὴν πόλιν, ἀλλ' αὕτη ἀνῳκοδομήθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ 'Ιωάννου δὲ Ρονσὰρ (Jean de Ronsard), τοῦ πατρὸς τοῦ περιφήμου γάλλου ποιητοῦ. 'Εν τῷ ἀβ-βαείῳ τῆς πόλεως εὑρίσκονται, ὡς λέγεται, τὰ λείψανα τοῦ ἱδρύσαντος αὐτὸ Ἁγίου Καλαί.

Ἅγιος Καννά (Saint-Cannat). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ τῶν 'Εκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ (Bouche-du-Rhône) καὶ παρὰ τὸ Αἴξ. 1,212 κάτ.

Ἅγιος Κάρολος (Saint-Charles). Ὄνομα δύο μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας: μιᾶς ἐν τῷ νομῷ Μαϋέννης· (340 κατ.) καὶ ἑτέρας (Saint-Charles-de-Percy), ἐν τῷ νομῷ Καλβαδὸς (Calvados)· 361 κάτ.

Ἅγιος Κάρολος. Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου 'Αμερικῆς. Κεῖται ἐν τῇ πολιτείᾳ Μισσουρῆ, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Μισσουρῆ καὶ εἰς ἀπόστασιν 27 χιλιομέτρων βορειοδυτικῶς τοῦ ἁγίου Λουδοβίκου· 9,437 κατ. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Κανσὰς Σίτυ μέχρις ἁγίου Λουδοβίκου σιδηροδρόμου. Αἱ ἀστικαὶ συνοικίαι τῆς πόλεως καταλαμβάνουν ἕνα λόφον δεσπόζοντα τοῦ ποταμοῦ καὶ τῆς κοιλάδος, ἐνῷ αἱ ἐμπορικαὶ συνοικίαι ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τοῦ Μισσουρῆ. Μεγάλη σιδηρᾶ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Μισσουρῆ μήκους 1,993 μέτρων, ἐπὶ τῆς ὁποίας διέρχεται ὁ σιδηρόδρομος. Ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων, σιδηροδρομικῶν βαγονίων, κλωστήρια, χυτήρια, παρασκευὴ καὶ ἐξαγωγὴ συντετηρημένων κρεάτων, ζυθοποιεῖα, τεράστια ἀμυλοποιεῖα (amidonneries), φημισμένα εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἡ πόλις εἶναι, μαζὶ μὲ τὸν ἅγιον Λουδοβῖκον, μία ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν καὶ ἱδρύθη τῷ 1769 ὑπό τινος γάλλου, Λουδοβίκου Μπλανσὲτ ὀνόματι.

Ἅγιος Κάρολος (Saint-Charles). Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κεβέκης. Πηγάζει ἐν τῇ κομιτείᾳ Μονμορανσύ, παρὰ τὸν ἅγιον 'Αδόλφον, κατευθύνεται πρὸς νότον, διασχίζει τὴν λίμνην τοῦ ἁγίου Καρόλου (περίφημον διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῶν ὀχθῶν της), σχηματίζει εἶτα ὡραίους καταρράκτας, τέλος δὲ ρίπτεται εἰς τὸν ποταμὸν ἅγιον Λαυρέντιον πλησίον τῆς πόλεως Κεβέκης (Québec).

Ἅγιος Κάρολος (San Carlos). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Χιλῆς (Νοτ. 'Αμερική). Εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Σαντιάγου-'Αναλήψεως· 7,510 κάτ. Κεντρικὴ ἀγορὰ τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς, βυρσοδεψεῖα κτλ.

Ἅγιος Κάρολος (San Carlos). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Βενεζουέλας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Ζαμόρα. 10,741 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμων. 'Εξαγωγὴ ζακχάρεως καὶ καφέ.

Ἅγιος Κάρολος (San Carlos). Πολίχνη τῆς Οὐραγουάης (Νότιος 'Αμερική), ἐν τῷ νομῷ Μαλδονάδο. 3,200 κάτ.

Ἅγιος Κάρολος (San Carlos de la Rapita). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ταρραγώνης εἰς ἀπόστασιν 25 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Τορτόσης. 3,569 κάτ. Ὁ λιμὴν αὐτῆς συνδέεται διὰ τακτικῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας μὲ τὰς ἀκτὰς τῆς Γαλλίας.

Ἅγιος Κάρος (Saint-Cher)· ἀρχαία κώμη τῆς Γαλλίας ἐν τῇ περιφερείᾳ Ντωφινὲ (Dauphiné), νῦν νομὸς 'Ιζέρ, καὶ πλησίον τῆς πόλεως Βιέννης. Εἶναι πατρὶς τοῦ Καρδιναλίου Οὔγωνος.

Ἅγιος Καρποφόρος (San Fructuoso). Μικρὰ πόλις τῆς δημοκρατίας Οὐραγουάης (Νοτ. 'Αμερική), κτισθεῖσα τῷ 1831 καὶ ἔχουσα 5,000 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Μοντεβίδεο Βραζιλίας. Σπουδαῖον ἐμπόριον κτηνῶν. Ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἦτο μέχρι τῆς χθὲς ἡ κτηνοτροφία, ἀλλ' ἡ πρό τινος γενομένη ἀνακάλυψις σπουδαίων ἐν τῇ περιοχῇ ἀνθρακωρυχείων ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν κεφαλαιούχων, ἤδη δὲ δύο γαλλικαὶ ἑταιρεῖαι ἤρχισαν νὰ ἐκμεταλλεύωνται αὐτά.

Ἅγιος Κήρυκος. Πρωτεύουσα κωμόπολις τῆς νήσου 'Ικαρίας καὶ τῆς ὁμωνύμου κοινότητος. Κεῖται εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς νήσου. Ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Σάμου, ἔχει ἐμπορικὸν Σύλλογον καὶ εἶναι ἕδρα Γυμνασίου καὶ Εἰρηνοδικείου. Συγκοινωνία: Ταχυδρομική, Τηλεγραφ., Τηλεφ., ἀτμοπλοϊκὴ μετὰ Πειραιῶς μέσον Σάμου, δὶς τῆς ἑβδομάδος. 'Ανατολικῶς τῆς κωμοπόλεως εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας περίπου ὑπάρχει πηγὴ θερμῶν ἰαματικῶν ὑδάτων πολὺ ἐκτιμωμένη ὑπὸ τῶν περιοίκων. Δυτικῶς τοῦ Ἁγίου Κηρύκου καὶ πλησίον τοῦ χωρίου Γλαρέδων εἰς θέσιν «θερμὸν» καλουμένην, εὑρίσκεται ἑτέρα ἰαματικὴ πηγὴ ἐντὸς κοιλώματος εἰς στρώματα τιτανώδη καὶ ἐκ σχιστολίθου (38°-42° Ρεωμύρου). Παρὰ τὸν αἰγιαλὸν κεῖνται λείψανα ἀρχαίων οἰκοδομῶν καὶ ὑδραγωγείων ὡς καὶ ἱκανοὶ τάφοι.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους περὶ τὰς 5 χιλιάδας περιλαμβάνουσα καὶ τοὺς γραφικωτάτους συνοικισμοὺς *Ἅγιον Παντελεήμονα, Γλαρέδων, Χριστοῦ, Ξυλοσύρτου, Παναγίας* καὶ *Κουντουμᾶ*, ἐν οἷς καλλιεργοῦνται καὶ παράγονται ὡραῖα ἑσπεριδοειδῆ καὶ βερύκοκα, ὡς καὶ τούς: Καταφυγίου, 'Οξές, Τσουρίδες, Μαυρικάτων. (Πληροφορίαι προέδρου κοινότητος κ. Νικ. Γ. Παπανικολάου).

Ἅγιος Κῆρυξ (ἢ *'Αγγερικός*)· χωρίον τῆς νήσου Ζακύνθου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ψωφίδος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 718. 'Απέχει ἀπὸ Βανάτου 20', ἔχει δὲ μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἅγιος Κίλδα. (Saint-Kilda). Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα νῆσος τοῦ ἀρχιπελάγους Χὶρτ (Hirt) ἐν Σκωτίᾳ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 50 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς νήσου Λιοῦϊς καὶ εἶναι τελείως ἀπομεμονωμένη ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον. Ἔχει ὕψος 372 μέτρων, περιφέρειαν 11 χιλιομέτρων καὶ 71 κατ. Οἱ κάτοι-

Ἡ νῆσος τοῦ Ἁγίου Κίλδα ἐν Σκωτίᾳ. 'Εν τῇ ἄνω εἰκόνι φαίνεται μία ὁμὰς ἁλιέων κατοίκων τῆς νήσου, ἐν δὲ τῇ κάτω εἰκόνι, ἡ δυτικὴ ἀκτὴ μετὰ τοῦ χωρίου.

κοι αὐτῆς ὁμιλοῦν διάλεκτόν τινα τῆς κελτικῆς γλώσσης (gaélique) καὶ δὲν γνωρίζουν εἰμὴ μόνον ἓν βιβλίον: τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Εἶναι ὅλοι συγχρόνως ὑποδηματοποιοί, ράπται, ὑφανταί, καὶ κατασκευάζουν μόνοι τὰ ὑφάσματα τῶν ἐνδυμάτων των. Ἡ νῆσος δὲν ἔχει οὔτε ἓν δένδρον. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς δὲν εὑρίσκονται εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν ἔξω κόσμον, παρὰ μόνον τοὺς μῆνας τοῦ καλοκαιριοῦ, τὰ δὲ πλοῖα ἅτινα τὴν προσεγγίζουν παραλαμβάνουν μαζί των ἓν εἶδος ἀσθενείας καλουμένης «Τὸ συνάχι τῶν ξένων». Ἡ θνησιμότης εἶναι μεγάλη ἐν τῇ νήσῳ, ἰδίως εἰς τοὺς παῖδας. 'Επὶ 9 γεννωμένων παιδίων τὰ 5 ἀποθνήσκουν προτοῦ φθάσουν εἰς τὴν ἐφηβικὴν ἡλικίαν. 'Αντιθέτως ὅμως, ὁ ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων, ἐν σχέσει μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου εἶναι μέγιστος.

Ἡ νῆσος Ἅγιος Κίλδα ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν ἑνὸς σκώτου, Μὰκ Λέοδ ὀνόματι, ὅστις τὴν ἠγόρασε τῷ 1872.

Περὶ τῆς ἐν λόγῳ νήσου ὑπάρχει ἀξιόλογος μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον Saint-Kilda et ses habitants, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας τῶν Παρισίων (1880).

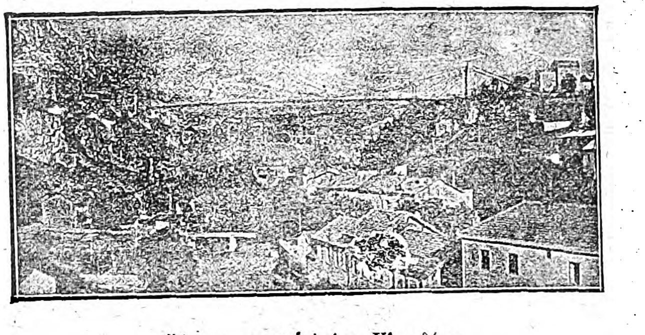

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Κλαυδίου.

Ἅγιος Κίλδα (Saint-Kilda). Πόλις τῆς κομιτείας Μπoῦρκε, ἐν Αὐστραλίᾳ (Βικτωρία). 'Απέχει σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὸ Μελβοῦρνον περὶ τὰ 3 ½ μίλια καὶ θεωρεῖται προάστειον τῆς πόλεως ταύτης. Κάτοικοι 20.544. Εἶναι ἕνας ὡραῖος θερινὸς σταθμὸς λουτρῶν τοῦ ὅρμου Χόβσων καὶ κέκτηται τὴν ἐπιμηκεστέραν προκυμαίαν τῆς Αὐστραλίας. Ἡ δημοσία πλατεῖα καὶ ὁ δημόσιος κῆπος εἶναι ὡραιότατοι, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν λουομένων χρησιμοποιούμενον τμῆμα τῆς θαλάσσης περιβάλλεται ὑπὸ δικτύου, χρησιμεύοντος πρὸς προστασίαν αὐτῶν κατὰ παντὸς δυστυχήματος. Τὰ κυριώτερα ἱδρύματα τῆς πόλεως εἶναι τὸ Δημαρχεῖον, ἡ Δημοσία Βιβλιοθήκη καὶ ἡ 'Αγγλικανικὴ 'Εκκλησία τῶν Ἁγίων Πάντων.

Ἅγιος Κλαύδιος (Saint-Claude). Πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας (arrondissement) τοῦ νομοῦ 'Ιούρα. 10.446 κάτ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Μεγάλη παραγωγὴ εἰδῶν λεπτουργικῆς τέχνης, ὑφισταμένης ἤδη ἀπὸ τοῦ Μεσαιῶνος. Κατεργασία πολυτίμων λίθων, ἰδίᾳ δὲ ἀδαμάντων.

Ὁ Ἅγιος Κλαύδιος εἶναι μία ἀπὸ τὰς γραφικωτέρας ὀρεινὰς πόλεις τῆς Γαλλίας. Ἔχει δύο ὡραίας γεφύρας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία, κατασκευασθεῖσα τῷ 1845, ἔχει μῆκος 148 μέτρων, ἡ δὲ ἄλλη, κατασκευασθεῖσα τῷ 1862, μῆκος 3) μέτρων. Ἡ πόλις ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὰς πυρκαϊάς, ἰδίως τῆς 19ης 'Ιουνίου 1799 καὶ δὲν ἔχει παλαιὰς οἰκίας. Τὰ περίφημα κειμήλια τοῦ Ἁγίου Κλαυδίου, τὰ ὁποῖα ἐφυλάσσοντο ἐν αὐτῇ κατεστράφησαν τῷ 1794. 'Επὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ, ἥτις χρησιμεύει ὡς περίπατος, ὑπάρχει τὸ ἄγαλμα τοῦ Βολταίρου, ποιηθὲν τῷ 1887.

Κατὰ τὴν γαλατικὴν ἐποχὴν ἡ περιοχὴ ἐκαλεῖτο Condate. Τὸ ἐν τῇ πόλει ἀββαεῖον ἦτο ἄλλοτε πλουσιώτατον καὶ πανίσχυρον, διότι ἐν αὐτῷ ἐφυλάσσοντο τὰ κειμήλια τοῦ Ἁγίου Κλαυδίου. Τὸ ἀββαεῖον τοῦτο εἶναι ἀρχαιότατον καὶ προήχθη εἰς ἐπισκοπὴν τῷ 1742, ἀλλὰ κατὰ τὴν Γαλλικὴν 'Επανάστασιν ἔχασε τὴν ἰσχύν του.

Ἅγιος Κλαύδιος (Saint-Claude). Κώμη τῶν Γαλλικῶν 'Αντιλλῶν, κειμένη ἐπὶ τῆς νήσου Γουαδελούπης καὶ ἔχουσα 6.000 κατοίκους.

Ἅγιος Κλημεντῖνος (Saint-Clémentin). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Δύο Σεβρῶν (Deux-Sèvres) καὶ ἔχουσα περὶ τοὺς 1.000 κατοίκους.

Ἅγιος Κλήμης (Saint-Clément). Ὄνομα τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας: 1) *Ἅγιος Κλήμης* (Saint-Clément-des-Levées). 'Εν τῷ νομῷ Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (Maine-et-Loire)· 1.021 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. 2) *Ἅγιος Κλήμης* (Saint-Clément-de-Régnat). 'Εν τῷ νομῷ Puy-de-Dôme· 812 κατ. 3) *Ἅγιος Κλήμης* (Saint-Clément-de-la-Place). 'Εν τῷ νομῷ Μαὶν-ἐν-Λοάρ· 1.257 κατ. 4) *Ἅγιος Κλήμης* (Saint-Clément-de-Vers). 'Εν τῷ νομῷ Ροδανοῦ· 473 κατ. 5) *Ἅγιος Κλήμης* (Saint-Clément-les-Baleines). 'Εν τῷ νομῷ Κάτω-Σαράντ (Charente-Inférieure)· 866 κατ. 6) *Ἀγ. Κλήμης* (Saint-Clément-les-Places). 'Εν τῷ νομῷ Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα· 780 κατ. 7) *Ἅγιος Κλήμης* (Saint-Clément-sur-Guye, λατινιστὶ Santus Clemens ad Guyam). 'Εν τῷ νομῷ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 342 κάτ. Λατομεῖα, γυψωρυχεῖα. Νεκροταφεῖον ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. 8) *Ἅγιος Κλήμης* (Saint-Clément-sur-Valsonne). 'Εν τῷ νομῷ Ροδανοῦ· 907 κατ. 9) *Ἅγιος Κλήμης*. 'Εν τῷ νομῷ Ὑόννης· 700 κατ. 10) *Ἅγιος Κλήμης*

Digitized by Google

Ἐν τῷ νομῷ Puy-de-Dôme· 620 κατ. 11) *Ἅγιος Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Μέρθης-Μοσέλλης (Meurthe-et-Moselle)· 814 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. 12) *Ἅγιος Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης· 883 κάτοικ. 13) *Ἅγιος Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Ἐρὼ (Hérault) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Μονπελλιέ· 211 κάτοικοι. 14) *Ἅγιος Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Γάρδης· 120 κατ. 15) *Ἁγ. Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Κορρὲζ (Corrèze)· 1,696 κατ. 16) *Ἁγ. Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαρὰντ (Charante-Inférieure)· 878 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. 17) *Ἁγ. Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Καντάλ· 420 κατ. 18) *Ἁγ. Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδέννων (Ardennes)· 214 κατ. 19) *Ἁγ. Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές· 777 κατ. 20) *Ἁγ. Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων· 545 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. 21) *Ἅγιος Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀλλιὲ (Allier)· 1,441. 22) *Ἁγ. Κλήμης*. Ἐν τῷ νομῷ Αἰσν· 130 κάτοικοι.

Ἅγιος Κλήμης (San Clemente). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κουένθας. 4,579 κατ. Χημικὰ λιπάσματα, ἐξαγωγὴ ζαφορᾶς (jafran).

Ἅγιος Κλοὺ ἢ Χλοδοάλδος (Saint-Cloud). Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Μιννεσότας. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς κομιτείας Στέρυ. 10,600 κατ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Καθολικὴ ἐπισκοπή. Ἐργοστάσια γεωργικῶν ἐργαλείων κτλ.

Ἅγιος Κολομβανός (Saint-Colomban-des-Villards). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας καὶ ἔχουσα 1,200 κατοίκους.

Ἅγιος Κολομβῖνος (Saint-Colombin). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος (Loire-Inférieure) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Νάντην. 2,281 κατ.

Ἅγιος Κολόμβος (Saint-Columb). Κώμη τῆς Ἀγγλίας, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Κορνουάλης καὶ ἔχουσα 2,612 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός.

Ἅγιος Κοσμᾶς. Ἐξοχικὴ παραλία, πλησίον τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέχει περὶ τὴν ὥραν. Μικρὰ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν βράχων. Ἀκρωτήριον ὅπερ θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἡ Κωλιὰς ἄκρα τῶν ἀρχαίων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξεβράσθησαν τὰ ναυάγια τοῦ Περσικοῦ στόλου μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Ἐπὶ ταύτης ὑπῆρχεν ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης.

Τὸ θέρος γίνονται ἐκεῖ πυκναὶ κατασκηνώσεις καὶ ἐγκαθίστανται διάφορα ξενοδοχεῖα. Ἀπὸ τοῦ Φαλήρου ἄγει ἁμαξιτὸς δρόμος.

Ἅγιος Κουϊντῖνος (Saint-Quentin) (Sanctus Quintinus). Πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Αἰσν, ἄνωθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Σόμ, καὶ ἔχουσα 56,000 κατοίκους. Σπουδαῖος σιδηροδρομικὸς σταθμός, ἐν τῷ ὁποίῳ διασταυροῦνται πολλαὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαί. Λιμὴν ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου τεχνικῆς διώρυγος, ἥτις ἑνώνει τὰς διώρυγας Ὀὰζ καὶ Σὸμ μὲ τὸν ποταμὸν Ἐσκώ. Εἶναι πόλις λίαν βιομηχανική, διότι κέκτηται μεγάλα βαμβακοκλωστήρια, ἐργοστάσια κεντημάτων κτλ., τὰ δὲ πέριξ χωρία διαμοιράζονται μὲ αὐτὴν τὴν βιομηχανικὴν ταύτην εὐεξίαν.

Ὁ Ἅγ. Κουϊντῖνος ὑφίστατο ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπὸ τῶν Ρωμαίων κατακτήσεως τῆς Γαλατίας· ἦτο πρωτεύουσα τῶν «Veromandui», λαοῦ βελγικοῦ, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Καῖσαρ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, ἡ ἀρχαία γαλατικὴ πόλις ἔφερε τὸ ὄνομα Augusta Veromandorum, μεγάλαι δὲ ὁδοὶ συνήνουν αὐτὴν μὲ τὴν Ἀμιένην, τὴν Ρέϊμς, τὸ Καμπραί, τὸ Ἀρρὰς καὶ τὴν Τερουάννην. Τὸ σημερινόν της ὄνομα ὀφείλεται εἰς τὸν κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα παρ' αὐτὴν ταφέντα ἀπόστολον Ἅγ. Κουϊντῖνον.

Ὡς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐχθρικῶν εἰσβολῶν, ὁ Ἅγιος Κουϊντῖνος ἔπαιξε πάντοτε σπουδαῖον ρόλον ἐν τῇ γαλλικῇ ἱστορίᾳ. Τῷ 1557, μία ἱσπανικὴ στρατιά, διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Φιλίππου Β', τοῦ Φιλιβέρτου κόμιτος τῆς Σαβοΐας καὶ τοῦ κόμιτος δ' Ἐγμόν, ἐπολιόρκησε τὸν Ἅγιον Κουϊντῖνον. Ὁ ναύαρχος Κολινύ, σπεύσας ἐπὶ τόπου, ὑπερησπίσθη αὐτὸν ἡρωικῶς, ὁ δὲ Μονμορανσύ, σπεύσας ὅπως τὸν ἀνεφοδιάση, ἡττήθη καὶ συνελήφθη αἰχμάλωτος (10 Αὐγούστου). Ἀλλ' ἡ πόλις διεκρίθη κυρίως τὴν 8ην Ὀκτωβρίου 1870 διὰ τὴν γενναίαν κατὰ τῶν Πρώσσων ἀντίστασίν της, ὀργανωθεῖσαν χάρις εἰς τὴν ἐνεργητικότητα τοῦ νομάρχου Ἀνατὸλ-δὲ-λὰ-Φόρζ (Anatole de la Forge). Τὴν 19ην Ἰανουαρίου 1871, ἡ γαλλικὴ στρατιὰ τοῦ Βορρᾶ, διοικουμένη ὑπὸ τοῦ Φαιδέρμπ, ἠγωνίσθη ἐνδόξως παρὰ τὸν Ἅγιον Κουϊντῖνον κατὰ τριπλασίων ἐχθρικῶν δυνάμεων. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἡ πόλις ὑπέστη τὰ πάνδεινα, βομβαρδισθεῖσα καὶ καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ὅπως καὶ ἡ Ρέϊμς. Εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων τὸν Αὔγουστον τοῦ 1914 καὶ ἀνεκατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων μόλις τὴν 1ην Ὀκτωβρίου 1918. Ὁ τομεὺς τοῦ Ἁγίου Κουϊντίνου, ὡς εἶχε κληθῆ, ὑπῆρξεν ἡ σκηνὴ πολλῶν συμμαχικῶν ἐπιθέσεων κατὰ τὰ ἔτη 1916—17, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν ἀνάκτησιν τῆς πόλεως, οὔσης σπουδαίου σιδηροδρομικοῦ κέντρου. Τὴν 21ην Μαρτίου 1918 ἔλαβε χώραν δυτικῶς τῆς πόλεως ἡ μεγάλη κατὰ τῆς Πέμπτης Βρεττανικῆς Στρατιᾶς ἐπίθεσις τῶν Γερμανῶν. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη, ἥτις καλεῖται ἐνίοτε «ἡ μάχη τοῦ Ἁγίου Κουϊντίνου», εἶναι ὀρθότερον ἡ δευτέρα μάχη τῆς Σόμ.

Ἡ πόλις περιβάλλεται ὑπὸ θαυμασίων πλατειῶν λεωφόρων, χαραχθεισῶν ἐπὶ τοῦ χώρου τῶν ἀρχαίων ὀχυρωματικῶν ἔργων, ἅτινα κατηδαφίσθη-

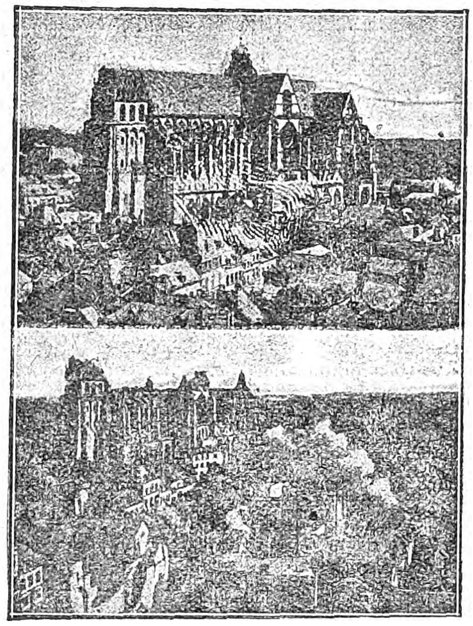

Ἅγιος Κουϊντῖνος. Ὁ καθεδρικὸς ναὸς πρὸ τοῦ βομβαρδισμοῦ (ἄνωθεν) καὶ μετὰ τὸν βομβαρδισμόν του ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (κάτωθεν).

σαν δυνάμει αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τῆς 28ης Ἀπριλίου 1810. Ἡ πλατεῖα τοῦ Δημαρχείου, εἰς τὴν ὁποίαν φθάνει τις δι' ἀνηφορικῆς ὁδοῦ, εἶναι ἡ καρδία τῆς πόλεως. Τὸ Δημαρχεῖον, μὲ τὴν θαυμασίαν γοτθικήν του πρόσοψιν, εἶναι ἓν τῶν ὡραιοτέρων δημοσίων κτιρίων τῆς Γαλλίας. Ἔναντι αὐτοῦ ὑψοῦται μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον, ἀνεγερθὲν εἰς ἀνάμνησιν τῆς «ὑπερασπίσεως τοῦ Ἁγ. Κουϊντίνου ἐν ἔτει 1557» ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Κολινύ. Ὁ καθεδρικὸς ναός, καταστραφεὶς κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν γερμανῶν τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τοῦ 1917, ἦτο εἷς τῶν μεγαλειτέρων τῆς Γαλλίας. Οὐ μακρὰν τοῦ σταθμοῦ, ἓν ὡραῖον μαρμάρινον μνημεῖον ὑπενθυμίζει εἰς τὸν ἐπισκέπτην τὴν «ἡρωϊκὴν ἀντίστασιν τοῦ Ἁγ. Κουϊντίνου ἐν ἔτει 1870».

Ἅγιος Κουϊντῖνος (Saint-Quentin). Ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουν ἀκόμη πολλαὶ πολίχναι ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, κείμεναι ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Κρέζ. 1,136 κατ.- Μάγχης. 1,172 κατ.- Ἀριέλ. 400 κατ.- Πύργος-Σαράντ. 530 κατ.- Σαράντ. 525 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος. Πύργος τῆς ἀναγεννήσεως.- Ἴνδρας-Λείγηρος. 600 κατ.- Λοὰρ-ἐ-Σέρ. 300 κατ.- Πὸτ-ἐ-Γκαρόν. 370 κατ.- Μαϋέννης. 807 κατ.- Εἰς ἀπόστασιν 1 χιλ. νοτιοανατολικῶς κεῖται ὡραῖος φαιουδαλικὸς πύργος, κτισθεὶς ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΒ'. - Νιέβρης. 320 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος.- Πυϊ-δε-Δώμ. 420 κατ.- Κάτω Σηκουάνα. 130 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων Αἰσν.- Ἄνω Λείγηρος (S. Q.-Chapinhac). 710 κατ.- Γιρόνδης (S. Q.-de-Baron). 644 κατ. Ἐκκλησία ὠχυρωμένη τοῦ 13ου αἰῶνος.- Ὄρν (S. Q.-de-Blavou). 200 κατ.- Γιρόνδης (S.Q.-de-Caplong). 472 κατ.- Ἔρ (S. Q.-des Isles). 262 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων.- Ὀὰζ (S. Q.-des-Prés). 343 κατ.- Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S. Q.-en-Mauges). 1,136 κατ.- Σόμμης (S.Q.-en-Tourmont).- Ἰζὲρ (S. Q.-Fallavier). 1,467 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Ἐρείπια πύργου τοῦ 13ου αἰῶνος.- Σόμμης (S. Q.-Lamotte-Croix-au-Bailly). 1,252 κατ.- Γάρδης (S. Q.-la-Poterie). 2,009 κατ.- Πύργος.- Ἀρδέννων (S. Q.-le-Petit)· 300 κατ. - Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S. Q.-les-Beaurepaire)· 311 κατ.- Ὄρν (S. Q.-les-Chardonnets)· 600 κατ. - Μάρνη (S. Q.-les-Marais)· 124 κατ.- Μάρνη (S. Q.-le-Verger)· 302 κατ. Σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων. - Μάρνη (S. Q.-sur-Coole). 100 κατ. - Ἰζὲρ (S. Q.-sur-Isère). 1.087 κατ. Ἐρείπια φρουρίου τοῦ 13ου αἰῶνος. - Πυϊ-δὲ-Δώμ. 954 κατ.

Ἅγιος Κουϊρῖνος (Saint-Quirin). Κώμη τῆς Λωρραίνης (Γαλλία). 1071 κατ. Ἐμπόριον κεντημάτων. Παρεκκλήσιον τοῦ 13ου αἰῶνος, τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Κουϊρίνου καὶ προσελκῦον πολλοὺς προσκυνητάς.

Ἅγιος Κουϊρῖνος (San-Guirino). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Οὐδίνε (Udine)· 4.482 κατ.

Ἅγιος Κρεπῖνος (Saint Crépin). Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγιος Κρεπῖνος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων - 1,041 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. *Ἁγ. Κρεπῖνος*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαρὰντ (Charente-Inférieure) - 400 κατ. *Ἁγ. Κρεπῖνος*. Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης. 353 κατ. *Ἁγ. Κρεπῖνος*. (Saint-Crépin-au-Bois). Ἐν τῷ νομῷ Ὀὰζ. 315 κατ. *Ἁγ. Κρεπῖνος*. (Sain-Crépin de-Richemont). Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης. 672 κατ. *Ἁγ. Κρεπῖνος* (Saint-Crépin-et-Carlucet. Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ - 7,000 κατ. *Ἁγ. Κρεπῖνος* (Saint-Crépin-Ibouviller). Ἐν τῷ νομῷ Ὀὰζ - 700 κατ.

Ἅγιος Κυπριανὸς (Saint-Cyprien). Ὄνομα τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας: *Ἅγιος Κυπριανός*. Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Δορδώνης καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Δορδώνης (ποταμοῦ). 2,064 κατ. Ἀμπελῶνες. Ἐργοστάσια κεράμων, τούβλων, διϋλιστήριον, κλειθροποιεῖα. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων, νοτιανατολικῶς τῆς πόλεως ὑπάρχει μία πηγὴ μεταλλικῶν ὑδάτων, τῆς ὁποίας ἡ ἰσχὺς χρησιμεύει πρὸς θεραπευτικοὺς σκοπούς. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ πύργος τοῦ 14ου καὶ 16ου αἰῶνος (Chateau de Fages). *Ἁγ. Κυπριανός*. Ἐν τῷ νομῷ Κορρὲζ (Corrège). 503 κατ.

Ἁγ. Κυπριανός. Προάστειον τῆς Τολώσης. Βλέπε λέξιν.

Ἁγ. Κυπριανός. Ἐν τῷ νομῷ Λείγηρος. 506 κατ.

Ἁγ. Κυπριανός. Ἐν τῷ νομῷ Λότ. 518 κατ.

Ἁγ. Κυπριανός. Ἐν τῷ νομῷ Ἀνατολικῶν Πυρηναίων. 884 κατ.

Ἁγ. Κυπρινὸς (Saint-Cyprien-sur-Dourdon). Ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρὼν (Aveyron). 1,650 κατ.

Ἅγιος Κυρῖκος· (βλ. Ἅγιος Κήρικος).

Ἅγιος Κύριλλος· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καινουρίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 165.

Ἅγιος Κὺρ Ἰωάννης· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κισάμου τοῦ νομοῦ Χανίων τῆς Κρήτης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 175.

Ἅγιος Κῦρος (Saint-Cyr-l'École). Ὀνομαστὴ κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Σαὶν-ἐ-Ὀὰζ (Seine-et-Oise), παρὰ τὰς Βερσαλλίας, καὶ ἔχουσα 4.205 κατοίκους. Σταθμὸς τῶν δυτικῶν σιδηροδρόμων. Συνδέεται ἐπίσης μὲ τὰς Βερσαλλίας καὶ δι' ἠλεκτρικοῦ τροχιοδρόμου. Τὸ χωρίον τοῦτο ὀφείλει τὴν φήμην καὶ τὴν προσωνυμίαν τοῦ «l'École» εἰς τὴν ἐκεῖ ὑπάρχουσαν στρατιωτικὴν σχολήν. Ἡ ἵδρυσις αὐτοῦ, κατά τινα παράδοσιν, ἀνάγεται εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ: Κάποια χριστιανὴ ἐξαιρετικῆς καλλονῆς, ὀνομαζομένη Ἰουλιέττα, τὴν ὁποίαν ἡ Δυτικὴ ἐκκλησία ἀνεκήρυξεν ἁγίαν, εἶχε προσελκύσει τὴν συμπάθειαν ἑνὸς εἰδωλολάτρου ἀρχηγοῦ. Ἀλλ' αὕτη ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις του προτιμήσασα τὸ μαρτύριον καὶ ὑπέστη αὐτὸ θαρραλέως. Ἀφῆκεν υἱὸν ἡλικίας τριῶν ἐτῶν, ἀλλὰ μὲ τοσαύτην πρώϊμον διανοητικὴν ἀνάπτυξιν, ὥστε ἐγνώριζεν ἤδη τὰ δόγματα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. Μετὰ τὸ μαρτύριον τῆς μητρός του, ὁ δικαστὴς ἀπέτεινεν εἰς αὐτὸν μερικὰς ἐρωτήσεις, καὶ ἐξωργίσθη τόσον πολὺ ἀπὸ τὰς ἀπαντήσεις τοῦ παιδιοῦ ὥστε διέταξε νὰ τὸ ρίξουν ἀπὸ τὴν κορυφὴν ἑνὸς ἀποτόμου βράχου. Τὸ παιδίον τοῦτο ὠνομάζετο Κῦρος. Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα μερικοὶ χριστιανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην καὶ κατέστησαν τὸν μικρὸν μάρτυρα πολιοῦχον αὐτοῦ. Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὀλίγας καλύβας χωρικῶν κειμένας πέριξ τοῦ πύργου, ὅστις ἀργότερα μετεβλήθη εἰς ξενῶνα καὶ πανδοχεῖον.

Ἡ φήμη τοῦ χωρίου χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου 14ου, ὅταν δηλαδὴ ἡ ἐρωμένη αὐτοῦ κυρία δὲ Μαιντενὸν ἵδρυσεν ἐν αὐτῷ διὰ τὰ ἐξ εὐγενοῦς αἵματος καταγόμενα, ἀλλὰ πτωχά, κορίτσια ἕνα ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα, «École royale de Saint-Louis» (1686). Ἡ διοίκησις τῆς Βασιλικῆς σχολῆς τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ διοίκησις ὁλοκλήρου τοῦ κράτους, ἀφέθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν κυρίαν δὲ Μαιντενόν. Ἐγίνοντο δεκτὰ κοράσια εὐγενείας τεσσάρων βαθμῶν ἐκ πατρικῆς γραμμῆς, ἀπὸ 7ου μέχρι 12ου ἔτους ἀνετρέφοντο δέ, ἐσιτίζοντο καὶ ἐνεδύοντο δαπάναις τῶν πόρων τοῦ ἱδρύματος μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας των. Ἔφερον στολὴν σοβαρὰν ἀλλ' οἱ κανονισμοὶ δὲν ἦσαν σοβαροί. Εἰς τὸν κῆπον τοῦ ἱδρύματος ὑπῆρχον ἄλλοτε πολλοὶ πίδακες καὶ ἓν περίπτερον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Λουδοβῖκος 14ος ἤρχετο συχνὰ πρὸς συνάντησιν τῆς κυρίας δὲ Μαιντενόν. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς αἰθούσας τῶν κτιρίων τοῦ ἱδρύματος, παρεστάθη, παρουσίᾳ τοῦ Λουδοβίκου 14ου καὶ τῆς κυρίας δὲ Μαιντενόν, ὑπὸ τῶν δεσποινίδων τῆς σχολῆς ἡ τραγῳδία τοῦ Ρακίνα *Ἐσθήρ*, ἡ ὁποία ἦτο πλήρης λεπτῶν ὑπαινιγμῶν διὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἄλλοτε εὐνοουμένης τοῦ βασιλέως κυρίας δὲ Μοντεσπάν:

Sans doute on t'a conté la fameuse disgrâce
De l'altère Vasthi dont j'occupe la place, κ.τ.λ.

Digitized by Google

καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς κυρίας **δὲ Μαιντενὸν** ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς *'Εσθήρ*. Εἰς ἓν ἄλλο δωμάτιον τοῦ ἰδίου ἱδρύματος ἡ κυρία δὲ Μαιντενὸν ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Πέτρου τοῦ Μεγάλου. Ὁ Τσάρος εὗρε τὴν περίφημον γυναῖκα κλινήρη, ἐπειδὴ δὲ τὸ δωμάτιον ἦτο βυθισμένον εἰς βαθύτατον σκότος, ἠγέρθη καί, κατευθυνθεὶς πρὸς τὸ παράθυρον, ἤγειρε βιαίως τὰ παραπετάσματα διὰ νὰ θαυμάσῃ ἐν ἀνέσει τὰς γραμμὰς ἐκείνης, ἡ ὁποία, κατὰ τὰ 15 τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου 14ου, εἶχε διακυβερνήσει τὰς τύχας τῆς Γαλλίας. Ἡ ἱδρύτρια τῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγίου Κύρου ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ ταῦτα ἐν τῷ ἰδίῳ ἐκείνῳ δωματίῳ. Τὸ λείψανον αὐτῆς ἐτάφη ἐντὸς τοῦ χοροῦ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Κύρου. Ἐπὶ τοῦ τάφου της ἐχαράχθη ἐπιγραφὴ ἀρχομένη διὰ τῶν ἑξῆς λέξεων: «Ici repose très-illustre dame, madame Françoise d'Aubigné, marquise de Maintenon, dame d'atour de Christine-Victoire de Bavière, dauphine de France». Ὁ τάφος οὗτος κατεστράφη ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ ὄχλου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν διελύθη καὶ τὸ περιώνυμον σχολικὸν ἵδρυμα. Τῷ 1808, ὁ Ναπολέων συνέλαβε τὸ σχέδιον ὅπως μεταφέρῃ εἰς τὰ οἰκήματα τῆς Σχολῆς τοῦ Ἀγ. Κύρου τὴν στρατιωτικὴν σχολὴν ἥτις ὑπῆρχεν ἐν Φοντενεμπλὼ ἀπὸ τοῦ 1803, τοιουτοτρόπως δὲ τὸ ἵδρυμα τῆς κυρίας δὲ Μαιντενὸν ἔλαβεν ὅλως ἀπροσδόκητον προορισμόν. Μέρος τοῦ ἀπεράντου κήπου μετετράπη εἰς πεδίον γυμνασίων, τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἰς λαχανόκηπον. Μόνον τὸ μικρὸν δάσος ἔμεινεν ἀνέπαφον, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ ἱστορικὸν περίπτερον τοῦ Λουδοβίκου 14ου. Τὰ κτίρια, ἐκτὸς τῶν ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων, οὐδεμίαν ὑπέστησαν μεταβολήν.

Τὸ Στρατιωτικὸν Σχολεῖον τοῦ Ἁγίου Κύρου ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν. Ὁ Διοικητὴς αὐτοῦ φέρει τὸν βαθμὸν τοῦ στρατηγοῦ, ὁ δὲ Ὑποδιοικητὴς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου. Ἐν αὐτῷ διδάσκουν εἰκοσιτέσσαρες καθηγηταί. Οἱ ὑποψήφιοι μαθηταὶ ὀφείλουν νὰ ἔχουν συμπληρώσει τὸ 16ον ἔτος τῆς ἡλικίας των, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ εἰκοστὸν καὶ γίνονται δεκτοὶ μετὰ εἰσιτηρίους ἐξετάσεις. Οἱ ἔχοντες δύο ἐτῶν ὑπηρεσίαν στρατιῶται δύνανται νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν σχολὴν μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας των. Τὰ ἐν τῇ σχολῇ διδασκόμενα μαθήματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: μαθηματικά, φυσική, χημεία, ἰχνογραφία, γερμανικὴ καὶ ἀγγλικὴ γλῶσσα, ὀχυρωματική, τοπογραφία, πυροβολική, ἱστορία, γεωγραφία, στρατιωτικὴ διοίκησις, ξιφομαχία, χορὸς καὶ ἱππασία. Οἱ μαθηταὶ εἶναι ἴσοι μεταξύ των καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀρχηγῶν, ἄνευ διακρίσεως κοινωνικῆς τάξεως καὶ περιουσίας. Εἶναι διῃρημένοι κατὰ λόχους, ἕκαστος τῶν ὁποίων διοικεῖται ὑπὸ λοχαγοῦ. Οἱ βαθμοὶ ἀπὸ τοῦ δεκανέως μέχρι τοῦ ἐπιλοχίου ἀνήκουν μόνον εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς, οἵτινες προάγονται εἰς αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ, τῇ προτάσει τοῦ ὑποδιοικητοῦ συνταγματάρχου. Δὶς τῆς ἑβδομάδος οἱ μαθηταὶ ἐξέρχονται τῆς σχολῆς, ἐπὶ δύο ὥρας, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν ἑνὸς ταγματάρχου, ἑνὸς λοχαγοῦ καὶ τεσσάρων ἀνθυπολοχαγῶν. Ἔχουν καθ' ἑκάστην δύο μόνον ὥρας πρὸς ἀνάπαυσιν. Ἡ διάρκεια τῶν σπουδῶν εἶναι διετής.

Οἱ τριάκοντα ἐλθόντες πρῶτοι, κατὰ σειρὰν ἐπιτυχίας, εἰς τὰς ἐξετάσεις ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ εἰσαχθοῦν εἰς τὴν Ἐπιτελικὴν Σχολήν, οἱ δὲ ὑπόλοιποι διανέμονται εἰς τὰ διάφορα συντάγματα. Ἡ σχολὴ τοῦ Ἁγίου Κύρου ἔχει τὸ προνόμιον ἑνὸς ἀλλοκότου ἐθίμου, εἰσαχθέντος πρὸ ἐτῶν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας στρατιωτικὰς σχολὰς τῆς Εὐρώπης, ἐν αἷς καὶ τῆς Ἑλλάδος, τοῦ καλουμένου «brimades». Τὸ ἔθιμον τοῦτο συνίσταται εἰς τὴν ἐκ μέρους τῶν παλαιοτέρων μαθητῶν καταδίωξιν τῶν νεωτέρων καὶ τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιβολὴν τῶν σκληροτέρων καὶ ἀηδεστέρων ἀγγαρειῶν, τὰς ὁποίας οὗτοι ὀφείλουν νὰ ὑφίστανται ἀγογγύστως, λόγῳ τοῦ προνομίου τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς ἀρχαιότητος, τὸ ὁποῖον ἔχουν οἱ παλαιότεροι μαθηταί. Αἱ «brimades» αὗται ὑπῆρξαν πολλάκις ἀφορμὴ συγκρούσεων καὶ αἱματηρῶν συμπλοκῶν, συχνὰ δὲ προεκάλεσαν τὴν ἀποχώρησιν μαθητῶν ἐκ τῆς Σχολῆς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας κατώρθωσε νὰ περιορίσῃ ταύτας εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ πολλῶν δυσκολιῶν. Πάντως, καὶ σήμερον ἀκόμη, οἱ παλαιότεροι μαθηταὶ τρέφουν διὰ τὰ «πεπόνια» (melons, οὕτω ἀποκαλοῦν τοὺς νεωτέρους) ἄκραν περιφρόνησιν.

Οἱ «Saint-cyriens» (οὕτως ἀρέσκονται νὰ ἀποκαλοῦν οἱ γάλλοι τοὺς μαθητὰς τῆς σχολῆς), ὅταν εὑρίσκωνται μὲ ἄδειαν ἐξόδου εἰς τὸ Παρίσι, συνειθίζουν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων νὰ συχνάζουν καὶ νὰ δίδουν τὸ ραντεβοῦ των εἰς τὸ λεγόμενον «Café hollandais», ὅπερ καὶ κατέστησαν σχεδὸν ἀπρόσιτον εἰς τοὺς πολίτας τοὺς péquns, ὅπως ἀποκαλοῦν αὐτοὺς χλευαστικῶς. Διὰ τοῦτο ὅταν πρὸ ἐτῶν ὁ ἰδιοκτήτης αὐτοῦ, βαρυνθεὶς πλέον ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτήν, ἠθέλησε νὰ τὸ πωλήσῃ δὲν εὗρεν ἀγοραστήν. Τὸ εἰδικὸν τραῖνο, τὸ ὁποῖον κάθε Κυριακὴν ἐπαναφέρει τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν σχολήν, ἀποτελεῖ ἀληθῆ ἐφιάλτην διὰ τὴν ἀτυχῆ σιδηροδρομικὴν ἑταιρείαν· οἱ νεαροὶ «δαίμονες» εἶχαν πρό τινων ἀκόμη ἐτῶν τὴν συνήθειαν νὰ διασκεδάζουν χαλῶντες τὰ διαμερίσματα τῶν βαγονίων καὶ καθιστῶντες αὐτὰ ἐπιμήκεις αἰθούσας οὕτως, ὥστε νὰ δύνανται νὰ κυκλοφοροῦν καὶ νὰ κάμνουν ἐντὸς αὐτῶν παντὸς εἴδους «τρέλλες»· ἀλλοίμονον δὲ εἰς τὸν ἀτυχῆ πολίτην ταξιδιώτην, ὅστις θὰ εἶχε τὴν ἀφροσύνην νὰ ριψοκινδυνεύσῃ μέσα εἰς τὸ ἴδιο τραῖνο.

Ἡ Στρατιωτικὴ Σχολὴ τοῦ Ἁγίου Κύρου ἔδωκεν εἰς τὸν γαλλικὸν στρατὸν πολλοὺς ἱκανοὺς ἀξιωματικούς, τινὲς τῶν ὁποίων, ἐν οἷς ὁ στρατηγὸς Βούρβαχης καὶ ὁ στρατάρχης Καρομπέρ, διεκρίθησαν κατὰ τοὺς διαφόρους πολέμους, τοὺς ὁποίους διεξήγαγεν ἡ Γαλλία.

"Αγιος Κῦρος· (Sain-Cyr). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἄνω Βιέννης·- 1.286 κατ.- Ἀρδὲς· 474 κατ.- Γιούρα· 193 κατ.- Μάγχης· 204 κατ.- Ἄραρος-Λείγηρος. 601 κατ.- Βιέννης 621 κατ.- Ροδανοῦ (S.-C.-au-Mont-d'-Or)· 1.802 κατ.- Λείγηρος (S.-C.-de-Favières)·662 κατ.-Βὰρ (S.-C.-de-Provence)· 1.831. Ἀπέχει τῆς θαλάσσης περὶ τὰ 2 χιλιόμετρα. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Μασσαλίας εἰς Τουλῶνα σιδηροδρόμου. Οἶνοι ἐξαίρετοι. Παρὰ τὴν παραλίαν κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς ρωμαιογαλατικῆς πόλεως Tauroentum, ἥτις ἀπῴκισε τὴν Μασσαλίαν· ἡ πόλις αὕτη ἤνθισεν ἐπὶ 10 περίπου αἰῶνας καὶ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν τῷ 700 μ. Χ. Τῷ 49 μ. Χ. ἐπολιορκήθη καὶ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Τὰ ἐρείπια τοῦ Tauroentum, ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ προβηγκιανοῦ σοφοῦ Μαρὲν (Marin) (1781) καὶ ἐξηρευνήθησαν ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ Μ. Ζιρὼ (Magloire Giraud), ὅστις ἀνεσχημάτισε τὸ σχέδιον τῆς ἀρχαίας πόλεως ἀπὸ τοῦ 1852 μέχρι τοῦ 1861.- Ἔρ (S.-C.-de-Salerne)· 311 κατ.- Βανδέας (S.-C.-des-Gâts)· 911 κατ.- Λείγηρος (S.-C.-de-Valogres). 731 κατ.- Μάγχης (S.-C.-du-Bailleul). 1,440 κατ.- Κάτω-Σαράντ (S-C.-du-Doret). 500 κατ.- Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (S.C.-du-Gault). 564 κατ.- Καλβαδὸς (S.-C.-du-Ronceray). 200 κατ.- Ἔρ (S. C.-du-Vaudreuil). 900 κάτ.- Σαὶν-ἐ-Ὀάζ (S. C.-en-Arthies). 175 κατ.- Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S. C.-du-Bourg) 735 κατ.- Μαϋέννης (S. C.-en-Pail) 1,050 κατ.- Βανδέας (S. C.-en Talmondais). 552 κατ. Ὡραῖος πύργος τῆς ἀναγεννήσεως (Châtean de la Court-d'Aron), περικλείων πλουσίας συλλογὰς ἀρχαιοτήτων. Πηγὴ θαυματουργός, προσελκύουσα πολλοὺς προσκυνητάς. Λοαρὲ (S. C.-en-Val). Ἀπέχει τῆς Αὐρηλίας 9 χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Dhuys, παραποτάμου τοῦ Loiret. Ὑψόμ. 98 μ. 1,027 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Θερινὴ διαμονὴ τῶν κατοίκων τῆς Αὐρηλίας. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων νοτιοδυτικῶς ὑπάρχουν οἱ πύργοι δὲ Κὸρμ (Château des Cormes), ὅστις ἀνάγεται εἰς τὸν 16ον αἰῶνα, καὶ δελὰ Σοὺρς (Château de la Source), ὅστις ἀνάγεται εἰς τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ κατῴκησεν ὁ Βολταῖρος.- Ἔρ (S.C.-la Campagne, 309 κατ.- ΔυοΣεβρῶν (S. C.-la-Lande). 473 κατ.- Σαὶν-ἐ-Ὀάζ (S. C.-la-Rivière). 300 κατ.- Κορρὲζ (S. C.-la-Roche). 640 κατ.- Ὄρν (S.C.-la-Roscère). Ὄρν. 840 κάτ. Ἐρείπια φρουρίου. Παρεκκλήσιον τῆς Παναγίας, ἀναγόμενον εἰς τὸν 15ον αἰῶνα καὶ προσελκῦον πολλοὺς προσκυνητάς.- Ροδανοῦ (S. C.-le-Chatoux). 141 κατ.- Λείγηρος (S. C.-les-Vigues). 1,069 κατ.- Ἴνδρας Λείγηρος (S. C.-sur-Hoire). 2,648. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν πόλιν Τοὺρ 1 χιλιόμετρον. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Αὐρηλίας. Ἀμπελῶνες.- Αἲν (S. C.-sur-Menthon). 1,084 κατ. Ἀμπελῶνες, ἐλαιοτριβεῖα. - Σηκουάνα καὶ Μάρνη. 1,294 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος.

Ἅγιος Κὼμ (Saint-Côme). Ὄνομα πέντε πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἀβεϋρών. 1,812 κατ.- Γιρόνδης. 400 κατ.- Καλβαδὸς (S. C.-de-Fresne). 200 κατ.- Μάγχης (S. C.-du-Mont). 700 κατ.- Γάρδης (S. C.-et-Maruéjols). 355 κατ.

Ἅγιος Κωνσταντῖνος· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνου τῆς Κρήτης ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 292.

Ἅγιος Κωνσταντῖνος, χωρίον τῆς νήσου Σάμου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 370. Ἀπέχει τοῦ Λιμένος Βαθέος 4 ὥρας. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ὅρμος Ἁγίου Κωνσταντίνου* (κάτ. 166), *Ἀλατζάδες* (κάτ. 22) καὶ *Βαλεοντάδες* (κάτ. 80).

Ἅγιος Κωνσταντῖνος· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Λασηθίου τῆς Κρήτης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 244. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ ἡ μονὴ Κρυσταλλένιας (κατ. 12).

Ἅγιος Κωνσταντῖνος· χωρίον τῆς Λοκρίδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Δαφνουσίων, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 693. Ἀπέχει ἀπὸ Λειβανάτας 4. 5' ὥρας καὶ ἀπὸ Ἀταλάντης 6 ὥρας. Ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, τηλέφωνον, δασοκόμον. Πανήγυρις ἐμπορικὴ κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου (21 Μαΐου). Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται τὸ χωρίον Λογγὸς (κατ. 184) καὶ ἡ μονὴ ἁγίου Κωνσταντίνου (κατ. 5). Ἡ κοινότης παράγει περὶ τὸ ἓν ἑκατομμύριον ὀκάδων ἐλαιῶν, δημητριακά, κτηνοτροφικά.

Ἅγιος Κωνσταντῖνος· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πλατάνου τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τῆς Κρήτης· κάτοικοι 58.

Ἅγιος Κωνσταντῖνος· χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγ. Γεωργίου τῆς Παρνασσίδος τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος· κάτοικοι 138.

Ἅγιος Κωνσταντῖνος· χωρίον τῆς κοινότητος Κολέξῆζι τῶν Φαρσάλων· κάτοικοι 195.

Ἅγιος Κωνσταντῖνος· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαραθῶνος τῆς Ἀττικῆς· κάτοικοι 46.

Ἅγιος Κωνσταντῖνος. ὄρος τῆς Λακωνίας ὕψους 831 μέτρων, ὅπου σώζονται ἐρείπια τῆς ἀκροπόλεως τῆς Σελλασίας.

Ἅγιος Κωνσταντῖνος· Μοναί: 1) παρὰ τὸ χωρίον Παναγία τῆς Ἴμβρου· κάτοικοι 9. 2) παρὰ τὸ χωρίον Ἅγιος Κωνσταντῖνος τῆς Λοκρίδος· κάτοικοι 5. 3) Μονὴ γυναικεία εἰς τὴν περιφέρειαν Καλαμῶν· μοναχαὶ 65.

Ἅγιος Λαγούδης· πηγὴ παρὰ τὴν Κυπαρισσίαν. Κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους, εἶνε ἡ ἀρχαία πηγὴ Διονυσιάς, ἥτις ἀνέβλυσε, κατὰ τὸν θρῦλον, τοῦ Διονύσου πλήξαντος τὸ ἔδαφος διὰ τοῦ θύρσου του. Ἀπὸ τῆς 21-29 Σεπτεμβρίου γίνεται ἐμποροπανήγυρις.

Ἅγιος Λάζαρος· συνοικισμὸς τοῦ Μεσολογγίου· κάτοικοι 35.

Ἅγιος Λάζαρος τῆς Πάρμας (San Lazzaro Parmense). Πόλις τῆς Ἰταλίας ἀπέχουσα 1 χιλιόμετρον τῆς Πάρμας (12,391 κατ.). Ἐμπόριον κτηνῶν, χαρτοποιεῖον, παραγωγὴ τυροῦ.

Ἅγιος Λαμβέρτος (Saint-Lambert). Ὄνομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Καλβαδὸς (Calvados)· 427 κατ.- Σαὶν-ἐ-Ὀάζ (Seine-et-Oise)· 258 κατ.- Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S.-L.-des-Levées)· 2.200 κατ.- Ἐν τῷ αὐτῷ νομῷ (S.-L.-du-Lattay. 1,271 κατ.- Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδέννων καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Αἲν (S.-L.-et-Mont-de-Jeux)· 419 κατ.- Ἐν τῷ νομῷ Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S.-L.-la-Potherie)· 475 κατ. Πύργος τοῦ 18ου αἰῶνος (Château de la Colleterie) μὲ παρεκκλήσιον ἐποχῆς συγχρόνου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουν ὑαλογραφίαι τοῦ 16ου αἰῶνος. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον.- Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν (S.-L.-sur-Dive)· 208 κατ.

Ἅγιος Λαρὺ (Saint-Lary). Ὄνομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας ἐν τοῖς κάτωθι Νομοῖς: Ἀριὲζ (Ariège)· 1.103 κατ.- Ἄνω Γαρούνα (Haute-Caronne) καὶ παρὰ τὴν Βουλώνην· 332 κατ. Εἶναι ἡ πατρὶς πολλῶν μεγάλων εὐγενῶν οἰκογενειῶν τῆς Γαλλίας.- Ζέρς· 262 κατ. Κίων ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.- Ἄνω Πυρηναίων· 235 κατ.

Ἅγιος Λαττιὲ (Saint-Lattier). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère) καὶ ἔχουσα 1.473 κατοίκους.

Ἅγιος Λαυρέντιος· χωρίον τοῦ Βόλου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ Δήμου Νηλείας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 1.253. Κεῖται ἐπὶ τῶν δυτικῶν ὑπωρειῶν τοῦ Πηλίου, πρὸς τὸν Παγασητικὸν κόλπον, ἀπέχει δὲ ἀπὸ τῆς Ἀγριᾶς 2 ὥρας καὶ ἀπὸ Βόλου 4.30' ὥρας. Κάτωθι αὐτοῦ ἐκτείνονται αἱ κατάφυτοι καὶ εὔφοροι πεδιάδες Λεχωνίων καὶ Ἀγριᾶς, ἐπίνειον δὲ αὐτοῦ εἶναι εἰς τὸν Παγασητικὸν ὁ ὅρμος τῆς Ἀγριᾶς. Ἄνωθεν τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου κεῖται βυζαντινὴ μονὴ τοῦ 11ου αἰῶνος εἰς μνήμην τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου. Ἔχει δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον. Πανήγυρις ἐμπορικὴ 15-16 Αὐγούστου.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 1392, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον Τσιφλίκια (κατ. 139). Παράγει δὲ ἐλαίας, ἔλαιον, μῆλα, πατάτες, μεταξὰν καὶ οἶνον, ὅστις θεωρεῖται ὡς ὁ καλύτερος τοῦ Πηλίου, καὶ ἐνεργεῖ ἐξαγωγὴν ἐλαίου, ἐλαιῶν, μήλων καὶ βαλάνων.

Ἅγιος Λαυρέντιος (Saint-Laurent, ἀγγλιστὶ Saint-Lawrence, ρωσιστὶ Sviatago Lavrentiia, ἐν δὲ τῇ γλώσσῃ τῶν ἰθαγενῶν Eiverien). Νῆσος τῆς Βεριγγείου θαλάσσης, ἐξαρτωμένη ἐκ τῆς Ἀλάσκας. Ἔχει μῆκος 150 χιλιομέτρων καὶ πλάτος 55-60 χιλιομέτρων εἰς τὰ ἄκρα καὶ 14 μόλις χιλιόμετρων εἰς τὸ μέσον αὐτῆς. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται τὸ σφάλμα τοῦ Κοὺκ (Cook), ὅστις ἐνόμισεν ὅτι εἶδε τῷ 1778, δύο χωριστὰς νήσους. Ἡ βλάστησις ἐν Ἁγίῳ Λαυρεντίῳ εἶναι πτωχοτάτη καὶ περιορίζεται εἰς τινα πολικὰ φυτά. Ἀλλὰ κατοικεῖται ἀπὸ πολυάριθμα πτηνὰ καὶ ἀπὸ Ἐσκιμῴους οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἁλιείαν τῆς φαλαίνης καὶ τῶν θαλασσίων ἵππων. Τῶν θαλασσίων τούτων ἵππων ἐξάγεται τὸ λίπος, τὸ δέρμα καὶ τὸ ἐλεφάντινον ὀστοῦν τῶν ὀδόντων. Εἰς τὰς ἀκτὰς εὑρίσκει τις ὀλίγον ἤλεκτρον (κεχλιμπάρι).

Ἅγιος Λαυρέντιος· (Saint-Laurent). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλικῆς Γουϊάνας (Νότιος Ἀμερική),

Digitized by Google

λίαν ἐνδιαφέρουσα κατὰ τοῦτο· ὁ πληθυσμός της ἀποτελεῖται ἐξ ὁλοκλήρου ἐκ καταδίκων προερχομένων ἐκ Γαλλίας, ἐξ ὑπαλλήλων καὶ ἐξ ἀπελευθερωθέντων καταδίκων. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ μιᾶς περιοχῆς, ἀποτελούσης εἶδος σωφρονιστηρίου. Ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος ἱδρύθη τῷ 1858 καὶ κεῖται εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων ἀπὸ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Μαρόνι. Ἡ γαλλικὴ κυβέρνησις κατέστησεν αὐτὴν πρωτεύουσαν μιᾶς εἰδικῆς περιοχῆς, ὀνομασθείσης «Σωφρονιστικὴ Περιοχὴ τοῦ Μαρόνι» (Territoire pénitentiaire du Maroni). Ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος, ὅστις ἀποτελεῖ σήμερον μίαν εἰδικὴν σωφρονιστικὴν κοινότητα ἱδρυθεῖσαν διὰ Διατάγματος, εἶναι μία ἀληθινὴ πόλις, ἀρκετὰ κομψή, μὲ δρόμους πλατεῖς καὶ καλῶς ἐστρωμένους, μὲ ἄνω τῶν ἑκατὸν οἰκιῶν, ἐκκλησίαν, νοσοκομεῖον, εἰρηνοδικεῖον, δύο σχολεῖα, στρατῶνας καὶ ἐμπορικοὺς οἴκους, ἐκ τῶν ὁποίων μερικοὶ ἱδρύθησαν ὑπὸ ἀπελευθερωθέντων καταδίκων. Κάτοικοι 1,000 ὡς ἔγγιστα.

Ἅγιος Λαυρέντιος (San Lorenzo). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορριέντες καὶ ἔχουσα 8,000 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Κτηνοτροφία.

Ἅγιος Λαυρέντιος (San Lorenzo). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σάντα-Φὲ (Ἁγίας Πίστεως) καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Παράνα. Ἀπέχει ἀπὸ τὸ Ροζάριο 21 χιλιόμετρα. Εἶναι σπουδαῖον κέντρον ἐμπορίου τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς. Κάτοικοι 6,720.

Ἅγιος Λαυρέντιος (San Lorenzo). Σπουδαῖος λιμὴν τῆς δημοκρατίας Ὁνδούρας (Honduras, Κεντρικὴ Ἀμερική). Κεῖται ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ χρησιμεύει ὡς ἐμπορικὸν ἐπίνειον τῆς χώρας.

Ἅγιος Λαυρέντιος (San Lorenzo del Campo Grande). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Παραγουάης, ἀπέχουσα 15 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πρωτευούσης Ἀναλήψεως· 15.000 κατ. Συνδέεται μὲ τὴν Ἀνάληψιν διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ζαχαροποιεῖα, σαπωνοποιεῖα καὶ βυρσοδεψεῖα.

Ἅγιος Λεγιέρος (Saint-Léger-les-Virton). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λουξεμβούργου. 1.685 κατ.

Ἅγιος Λεονάρδος (Sankt-Léonard)· Πολίχνη τῆς Αὐστρίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καρινθίας· ἔχουσα 1.120 κατοίκους. Εἶναι σταθμὸς σιδηροδρόμου εἰς δὲ τὴν περιφέρειαν του ὑπάρχουσιν Ἀνθρακωρυχεῖα.

Ἅγιος Λεονάρδος (Saint-Léonard). Πόλις τοῦ Βελγίου, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 27 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀμβέρσης· 3.147 κατ.

Ἅγιος Λεονάρδος (Saint-Léonards-on-Sea). Παράλιος πόλις τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ Κομιτείᾳ Σώσσεξ καὶ εἰς ἀπόστασιν 96 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Λονδῖνον· 13.000 κατ. Θεωρεῖται μᾶλλον ὡς τὸ δυτικὸν προάστειον τῆς πόλεως Χάστιγγς (Hastings).

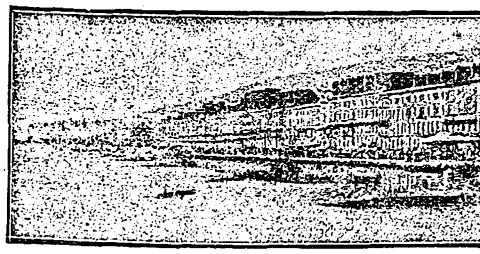

Ἅγιος Λεονάρδος τοῦ Σώσσεξ.

Ὡραῖος τόπος διαμονῆς κατὰ τὸ θέρος καὶ θαυμασία παραλιακὴ ὁδὸς (plage).

Ἅγιος Λεονάρδος (Saint-Léonard-de-Noblat). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἄνω-Βιέννης (Haute-Vienne), κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Βιέννις. Βιομηχανία δερμάτων ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἐργοστάσιον πορσελάνης ἐξ ἴσου ἀρχαῖον. Ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ (Style-roman), ἀναγομένη εἰς τὸν 11ον αἰῶνα καὶ θεωρουμένη ὡς σπουδαῖον ἱστορικὸν μνημεῖον. Γέφυρα τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ οἰκίαι τοῦ 13' καὶ 14 αἰῶνος. Νοσοκομεῖον ἱδρυθὲν τῷ 1191 καὶ ἀνακαινισθὲν ἐκ βάθρων τῷ 1695.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἁγίου Λεονάρδου ὠνομάζετο κατ' ἀρχὰς Noblac (Nobiliacum), ἡ δὲ πόλις ἀνεπτύχθη πέριξ τοῦ τάφου τοῦ Ἁγίου Λεονάρδου (7ος αἰών), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ὁ Ἅγιος Λεονάρδος εἶναι ἡ πατρὶς τοῦ περιφήμου χημικοῦ Γκέϊ-Λουσσὰκ (Gay-Lussac), εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ἀνήγειρε προτομὴν τῷ 1891.

Ἅγιος Λεονάρδος. (Saint-Léonard) Ὄνομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας κειμένων εἰς τοὺς κάτωθι νομούς: Ζὲρς (Gers)·-381 κατ.-Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (Loir-et-Cher). 1111 κατ.-Μάρνης καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ρέϊμς·-63 κατ.-Ὀὰζ (Oise)·550 κατ.-Πᾶ-δὲ-Καλαὶ (Pas-de-Calais)-305 κατ.-Κάτω Σηκουάνα·-1,000 κατ.- Βοσγίων·-1,142 κατ. Εἶναι κέντρον βιομηχανίας βάμβακος.-Σάρθης (Saint-Léonard-des-Bois)·-1,212 κατ. Ναὸς τοῦ 12ου αἰῶνος. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον Δόλμεν (Dolmen), ἀποκαλούμενον «τὸ κρεββάτι τοῦ ἁγίου Λεονάρδου». Ὀρν (Saint-Léonard- des-Parcs)·-160 κάτοικοι.

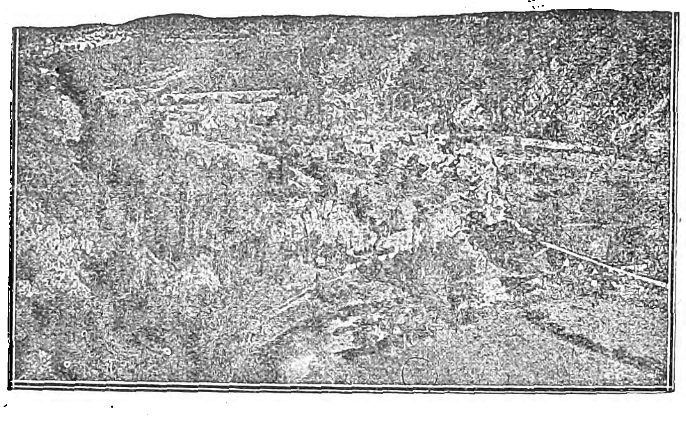

Ἄποψις Ἁγίου Λεονάρδου (S.-L.-des Bois).

Ἅγιος Λεοπόλδος (São Leopoldo). Πόλις τῆς Βραζιλίας κειμένη ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ

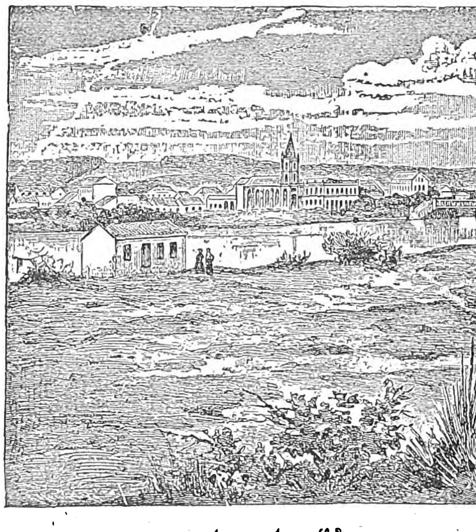

Ἅγιος Λεοπόλδος.

ποταμοῦ Σίνος (Sinos). Ἔχει 12,000 κατοίκους. Οἱ πρῶτοι οἴκισται της ἦσαν γερμανοὶ μετανάσται ἐγκατασταθέντες ἐν αὐτῇ τῷ 1824. Εἶναι ἀνθηροτάτη διὰ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν της. Ἐργοστάσια οἴνων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, βυρσοδεψεῖα καὶ ἄλλαι βιομηχανίαι.

Ἅγιος Λέων. χωρίον τῆς Ζακύνθου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ναφθίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 464. Ἀπέχει ἀπὸ Κοιλιωμένου 1 ὥραν.

Ἅγιος Λέων (Saint-Léon). Ὄνομα πολιχνῶν τινων τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἀλλιέ· 1425 κατ.-Δορδώνης· 700 κατ.-Ἄνω Γαρούνας 1.000 κατ.-Γιρόνδης· 200 κατ.-Λὸτ-ἐ-Γκαρόν· 400 κατ.-Δορδώνης (S. -d'Issigeac)· 263 κατ.-Δορδώνης (S. -sur-l'Isle)· 900 κατ.

Ἅγιος Λιζιέρος ἢ **Λυκέριος** (Saint-Lizier, Sanctus Lycerius). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἀριὲζ (Γαλλία), κειμένη παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Salat. Ὑψόμετρον 460 μ. Κάτοικοι 1400. Φρενοκομεῖον, τὸ οἴκημα τοῦ ὁποίου ἄλλοτε ἦτο ἐπισκοπή. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἁγίου Λιζιέρου εἶναι ἀπὸ ἀρχαιολογικῆς ἀπόψεως ἡ σπουδαιοτέρα τῶν Πυρηναίων. Ἡ πόλις περιβάλλεται ὑπὸ γαλλορωμαϊκοῦ τείχους, καλῶς διατηρουμένου καὶ πλαισιουμένου ὑπὸ 12 στρογγύλων πύργων, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει ἄλλοτε τὴν ἀκρόπολιν αὐτῆς. Ἐπισκοπικὸν μέγαρον τοῦ 17ου αἰῶνος, κείμενον παραπλεύρως τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Μαρίας, ὅστις εἶναι ρυθμοῦ γοτθικοῦ καὶ ἀνάγεται εἰς τὸν 14ον αἰῶνα. Ναὸς τοῦ Ἁγίου Λιζιέρου, ἀναγόμενος εἰς τὸν 10ον καὶ 12ον αἰῶνα. Πύργος μὲ ὀδοντωτὰς ἐπάλξεις, κτισθεὶς τὸν 14ον αἰῶνα. Ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Λιζιέρου κέκτηται μοναστήριον σωζόμενον ἀνέπαφον, οὗτινος θαυμάζονται τὰ ὡραῖα τόξα τῆς ἐσωτερικῆς αὐλῆς.

Ἡ περιοχὴ ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Lugdunum Cousoranorun, τὸ δὲ σημερινόν της ὄνομα προέρχεται ἐκ τοῦ Λυκερίου, τοῦ ὀνομαστοτέρου τῶν ἐπισκόπων τῆς πόλεως, ὅστις τὴν ἔσωσε τῷ 506 ἀπὸ τοὺς Βισιγότθους. Τῷ 736 οἱ Σαρακηνοὶ ἐλεηλάτησαν τὴν πόλιν, τῷ δὲ 1130 αὕτη κατελήφθη καὶ κατεστράφη ὑπὸ τοῦ κόμιτος τῶν Κομμιγγῶν Βερνάρδου 3ου, ἔκτοτε δὲ οὐδέποτε ἀνέκτησε τὴν προτέραν της ἀνθηρότητα.

Ἅγιος Λοθαίν (Saint-Lothain). Κοινότης τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Ἰούρα·973 κατ. Ἐγκαταλελειμμένα λατομεῖα μαύρου μαρμάρου. Ἐκκλησία τοῦ 11ου καὶ 16ου αἰῶνος, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ἀρχαία κρύπτη.

Ἅγιος Λοῦ (Saint-Lou). Κοινότης τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Λάνδης· 1091 κατ.

Ἅγιος Λουβῖνος (Saint-Lubin). Ὄνομα τεσσάρων πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἒρ-ἐ-Λοὰρ (S. L.-de-Gravant).-Ἒρ-ἐ-Λοὰρ (S. L.-de-la-Haye). 616 κατ.-Ἒρ-ἐ-Λοὰρ (S. L.-des-Joncherets). 1818 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος.-Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (S. L.-en-Vergonnais). 540 κατ.

Ἅγιος Λουδοβῖκος. Μία τῶν νησίδων τοῦ Σηκουάνα ἐν Παρισίοις. Συνδέεται μὲ τὰς γειτονικὰς συνοικίας καὶ μὲ τὴν πλησίον Νῆσον τῆς Πόλεως (Ille-de-la-Cité). διὰ πολλῶν γεφυρῶν. Ἡ νῆσος τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου διετήρησεν ἐν πολλοῖς τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου ὁδοῦ, ἥτις διασχίζει αὐτὴν κατὰ μῆκος, κεῖται ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, ἡ κτίσις τοῦ ὁποίου ἤρξατο τῷ 1664 καὶ ἔληξε τῷ 1726. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουν ἀνάγλυφα τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ πολλαὶ εἰκόνες συγχρόνου ἐποχῆς. Ἐπὶ τῆς νήσου κεῖνται ἐπίσης πολλὰ ἱστορικὰ μέγαρα, ἐν οἷς τὸ Hôtel Lambert (1680), ὀνομαστὸν διὰ τὰς εἰκόνας του, καὶ τὸ Hôtel Lauzun τὸ ὁποῖον ἀνάγεται εἰς τὸν 17ον αἰῶνα καὶ χρησιμεύει ἀπὸ τοῦ 1900 ὡς μουσεῖον.

Ἅγιος Λουδοβῖκος (Saint-Louis). Μεγάλη πόλις τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, κειμένη ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Μισσουρῆ καὶ ἐπὶ ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Μισσισιπῆ. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον κέντρον τῆς ἀμερικανικῆς ποταμοπλοΐας. 775,587 κάτοικοι, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 56 ο)ο εἶναι ξένοι. Ὁ Ἅγιος Λουδοβῖκος εἶναι ἀπὸ τὰς πόλεις ἐκείνας τῆς Ἀμερικῆς, αἱ ὁποῖαι, λόγῳ τῆς εὐνοϊκῆς των θέσεως, μετεβλήθησαν ἀπὸ ἀσήμαντα χωρία εἰς μεγαλουπόλεις, διὰ τοῦτο δὲ δικαίως ἀπεκλήθησαν «πόλεις μανιτάρια» (villes champignons). Τῷ 1799 εἶχε μόλις *925* κατοίκους, τῷ 1830 εἶχε *5,864*, τῷ 1860 εἶχε *185.587*, τῷ δὲ 1890 εἶχε *471,770*. Εἶναι πόλις ἐκτισμένη ἐπὶ σχεδίου μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας κανονικοῦ, ἔχει ὁδοὺς εὐρείας καὶ εὐθείας, καὶ πολυαρίθμους ὡραίους δημοσίους καὶ ἰδιωτικοὺς κήπους. Τὸ πάρκον τοῦ Λαφαγιέτ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ ἀνδριὰς τοῦ Οὐάσιγκτων, ἔχει ἐμβαδὸν 12 ἐκταρίων, τὸ πάρκον Τάουερ ἐμβαδὸν 30 ἐκταρίων, τὸ πάρκον Φόρεστ ἐμβαδὸν 547 ἐκταρίων καὶ κεῖται ἐκτὸς τῆς πόλεως, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ θαυμασίας λεωφόρου, πλάτους 58 μέτρων, τὸ πάρκον Καρονδολὲτ ἐμβαδὸν 73 ἐκταρίων, τέλος δὲ τὸ πάρκον Ὀφαλλὸν ἐμβαδὸν 63 ἐκταρίων. Πλησίον τοῦ τελευταίου τούτου κεῖνται τὰ δύο μεγάλα νεκροταφεῖα τῆς πόλεως, ἔχοντα ἐμβαδὸν 140 ἐκταρίων. Μία κολοσσιαία καὶ μεγαλοπρεπὴς γέφυρα, ἔχουσα μῆκος 680 μέτρων καὶ τρία τεράστια τόξα, ἑνώνει τὰς δύο ὄχθας τοῦ Μισσισιπῆ. Εἶναι ἔργον τοῦ μεγάλου μηχανικοῦ B. Eads, ἡ δὲ κατασκευὴ αὐτῆς ἀπῄτησε πέντε ἔτη (1869-1874).

Ἡ κοιλὰς Μὶλλ Κρὴκ ζευγνυομένη ὑπὸ ἑπτὰ γεφυρῶν, διαιρεῖ τὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης πόλιν εἰς δύο μέρη, τὸν Βόρειον καὶ τὸν Νότιον Ἅγιον Λουδοβῖκον, ἐνῷ αἱ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης συνοικίαι φέρουν τὸ ὄνομα Ἀνατολικὸς Ἅγιος Λουδοβῖκος. Κάθε ὁδὸς ἢ συνοικία τῆς πόλεως ἔχει καὶ τὴν ἰδιαιτέραν της βιομηχανικὴν ἢ ἐμπορικὴν χροιάν· ἡ Βρωδγουαίη εἶναι ἡ κυριωτέρα ὁδὸς τῶν καταστημάτων πολυτελείας, ἡ Τετάρτη Ὁδὸς εἶναι ἡ ὁδὸς τῶν Τραπεζῶν, ἡ Ὄλιβ Στρὴτ εἶναι ἡ ὁδὸς τοῦ μικρεμπορίου, ἡ λεωφόρος Οὐάσιγκτων εἶναι ἡ ὁδὸς τοῦ μεγάλου ἐμπορ[illegible], ἡ Τρίτη Ὁδὸς

Digitized by Google

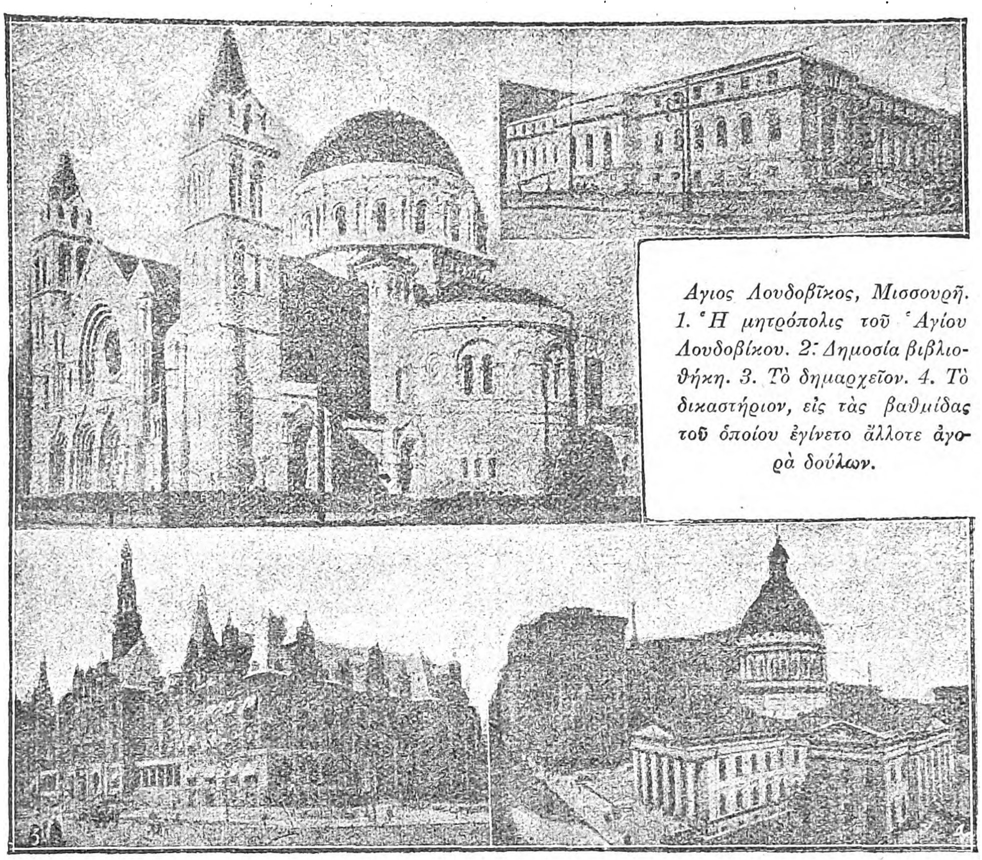

Ἅγιος Λουδοβῖκος, Μισσουρῆ. 1. Ἡ μητρόπολις τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου. 2. Δημοσία βιβλιοθήκη. 3. Τὸ δημαρχεῖον. 4. Τὸ δικαστήριον, εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ ὁποίου ἐγίνετο ἄλλοτε ἀγορὰ δούλων.

εἶναι ἡ ὁδὸς τῶν μεγάλων Οἴκων Ἀγγελιῶν, ἡ Πρώτη καὶ ἡ Δευτέρα Ὁδὸς (παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, εἶναι τὰ κέντρα τῶν παραγγελιοδοχικῶν οἴκων.

Τὰ καλύτερα κτίρια τῆς πόλεως εἶναι τὸ μέγαρον τῶν Δικαστηρίων, τὸ ὁποῖον ἔχει τροῦλλον ὕψους 90 μέτρων, τὸ Χρηματιστήριον, τὸ ὁποῖον ἔχει αἴθουσαν μήκους 67 μέτρων, τὸ Χρηματιστήριον τῶν Βαμβάκων, τὸ νέον Δημαρχεῖον, ὁ καθολικὸς καθεδρικὸς ναός, ὁ τῶν διαμαρτυρομένων, αἱ πρεσβυτεριαναὶ ἐκκλησίαι, ἡ ἰουδαϊκὴ συναγωγὴ καὶ πολλὰ ἄλλα. Ὁ Ἅγιος Λουδοβῖκος ἔχει ἐπὶ πλέον ἀπειράριθμα σχολεῖα, πολλὰ ἀγαθοεργὰ καταστήματα, οἴκους διὰ κωφαλάλους καὶ τυφλούς, ἄσυλα διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ πολλὰ ἄλλα ἱδρύματα. Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι ἡ μεγάλη αὐτὴ ἀμερικανικὴ πόλις εἶναι ἓν ἐκ τῶν κέντρων τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἰησουϊτῶν καὶ ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων αὐτῆς διευθύνονται ὑπὸ τούτων. Ὁ Ἅγιος Λουδοβῖκος ἔχει πολλὰς ἀνωτάτας σχολάς, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, ἱδρυθεῖσα τῷ 1829 καὶ περιέχουσα μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκην 42.700 τόμων, ἡ τοῦ Οὐάσιγκτων, ἱδρυθεῖσα τὸ 1835, τὸ Κολλέγιον τῶν χριστιανῶν ἀδελφῶν (College of the Christian Brothers), τὸ Κολλέγιον τῆς Ὁμονοίας (Concordia College), τὸ Ἰατρικὸν Κολλέγιον τοῦ ἁγ. Λουδοβίκου, ἡ Ἀνωτέρα Σχολὴ κτλ. Αἱ κυριώτεραι ἐπιστημονικαὶ ἑταιρίαι τῆς πόλεως εἶναι ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν καὶ ἡ Ἱστορικὴ Ἑταιρία τοῦ Μισσουρῆ. Αἱ σπουδαιότεραι βιβλιοθῆκαι εἶναι ἡ Ἐμπορικὴ Βιβλιοθήκη (80.000 τόμοι), ἡ Δημοσία Σχολικὴ Βιβλιοθήκη (65.000 τόμοι), καὶ ἡ Βιβλιοθήκη τῆς Πόλεως (70.000 τόμοι).

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ μουσεῖα τὸ σπουδαιότερον ἐξ αὐτῶν εἶναι τὸ Μουσεῖον τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Μεγάλη Γεωργικὴ Ἑταιρία, ἔχουσα ἀπεράντους καὶ μεγάλας ἐγκαταστάσεις εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως. Ἀπειράριθμα ἐργοστάσια χρησιμοποιοῦντα δεκάδας χιλιάδων ἐργατῶν. Ἐξ αὐτῶν ἀναφέρομεν 8 ζυθοποιεῖα, 368 καπνεργοστάσια ἢ ἐργοστάσια τσιγάρων, τοὺς ἀλευρομύλους, τὰ 103 χυτήρια, τὰ 348 ἐργοστάσια ἐνδυμάτων, τὰ 14 ἐργοστάσια κατασκευῆς βαγονίων σιδηροδρόμων, τὰς μεγάλας ἐγκαταστάσεις παρασκευῆς συντετηρημένων κρεάτων, τὰ ἐργοστάσια ἁμαξῶν, ὑποδημάτων, σελλῶν κτλ. Τὰ καπνεργοστάσια καὶ ζυθοποιεῖα τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου εἶναι τὰ μεγαλύτερα τοῦ κόσμου, καθὼς καὶ ἡ ἀγορὰ τῶν κτηνῶν. Ἡ ἐξαιρετικὴ εὐνοϊκὴ θέσις τῆς πόλεως ταύτης καὶ ὁ πλοῦτος τῶν γεωργικῶν της πόρων, οἱ ἀνεξάντλητοι θησαυροὶ τῶν ἀνθρακωρυχείων της καὶ τῶν μεταλλείων σιδήρου καὶ μολύβδου, τείνουν νὰ καταστήσουν αὐτὴν τὴν κεντρικὴν μητρόπολιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Λόγῳ τοῦ ὅτι κεῖται παρὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Μισσουρῆ καὶ τοῦ Μισσισιπῆ καὶ διασχίζεται ἀπὸ 35 σιδηροδρομικὰς γραμμὰς (χωρὶς νὰ λογαριασθοῦν αἱ τοπικαὶ τοιαῦται), ἐγένετο αὕτη ἡ μεγάλη ἀνθρακαποθήκη τῶν δυτικῶν πολιτειῶν τῆς Συμπολιτείας. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως διασχίζουν ἀπειράριθμοι τροχιοδρομικαὶ γραμμαί, ἐναέριοι σιδηρόδρομοι καὶ πολυάριθμα αὐτοκίνητα. Τὸ ἐμπόριον αὐτῆς δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀνθηρὸν ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν της, ὁ δὲ βάμβαξ, τὰ συντετηρημένα κρέατα, τὰ καπνά, τὰ ζῷα, ἡ ξυλεία, οἱ δημητριακοὶ καρποί, τὸ ἔριον, αἱ μηλωταί, ἡ ζάκχαρις, ὁ καφές, ἐξάγονται κατ' ἔτος εἰς μεγάλας ποσότητας.

Ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου ἱδρύθη τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1764 ὑπὸ τοῦ γάλλου Πέτρου Λακλὲδ (Laclède), ὅστις ἔκτισε παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ τὴν καλύβην του, πέριξ τῆς ὁποίας ἐκτίσθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ μερικαὶ ἄλλαι καλύβαι. Ὠνομάσθη οὕτω εἰς τιμὴν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου XV, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ χρονικὸν διάστημα δὲν ἦτο εἰμὴ ἕνας ἁπλοῦς σταθμὸς διὰ τὸ ἐμπόριον τῶν γουναρικῶν. Τῷ 1768 ἡ Γαλλία ἐγκατέλειψε τὸν Ἅγιον Λουδοβῖκον εἰς τὴν Ἱσπανίαν μαζὶ μὲ τὸ ὑπόλοιπον τῆς Λουϊζιάνης, μέρος τῆς ὁποίας ἀπετέλει τότε ὁ Μισσουρῆς. Τῷ 1800 ἡ περιοχὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν γαλλικὴν κατοχήν, τῷ δὲ 1813 ὁ Βοναπάρτης παρεχώρησεν αὐτὴν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης χρονολογεῖται ἡ εὐημερία τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, ὅστις ἔλαβε τῷ 1822 τὸν τίτλον τῆς πόλεως.

Ἅγιος Λουδοβῖκος (Ἀφρικῆς). Ἡ Ἀγορά

Βιβλιογραφία. Ἱστορία τῆς πόλεως καὶ κομιτείας τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου, Φιλαδέλφεια, 1883 (τόμοι 3).

Ἅγιος Λουδοβῖκος. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορ. Ἀμερικῆς (Μιννεσότα). Πηγάζει ἀπὸ τὸ νότιον τμῆμα τῶν ὑψωμάτων τοῦ Missabey, δέχεται τὰ ὕδατα πολλῶν λιμνῶν καὶ ποταμῶν, διασχίζει τὴν πολιτείαν Μιννεσόταν καὶ χύνεται εἰς τὴν μεγάλην λίμνην Σουπέριορ (Superior) παρὰ τὴν πόλιν Δουλούθ. Ἔχει ροῦν 320 χιλιομέτρων καὶ δὲν εἶναι πλωτὸς λόγῳ τῶν ἰσχυρῶν του ρευμάτων. Γενικῶς ὁ Ἅγιος Λουδοβῖκος θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν βραχιόνων, ἐκ τῶν ὑδάτων τῶν ὁποίων γεννᾶται ὁ μέγας ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ Ἅγιος Λαυρέντιος.

Ἅγιος Λουδοβῖκος (Saint Louis). Ὄνομα πολιχνῶν τινων τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς. Ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ. 1,400 κατ. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ροδανοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 7 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων. Διϋλιστήριον πετρελαίου. Ἱδρύθη ἐν ἔτει 1860 ἐπὶ τῆς θέσεως ἑνὸς παλαιοῦ πύργου. Ἀπὸ τοῦ 1863 μέχρι τοῦ 1871 κατεσκευάσθη ἡ διῶρυξ τοῦ Ἁγ. Λουδοβίκου ἥτις ἔχει μῆκος 4 χιλιομέτρων καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἀνέρχονται τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῆς πόλεως. - Γιρόνδης (S L.-de-Montferrand). 871 κατ. Οἶνοι ἐκλεκτοί. - Δορδώνης (S. L.-en l' Isle) 250 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Αὐρηλίας. - Ὢδ (S. L.-et-Parahou). 250 κατ.

Ἅγιος Λουδοβῖκος τοῦ Βορρᾶ (Saint-Louis du-Nord). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Ἀϊτῆς (Ἀντίλλαι). 16,000 κατ. Κλῖμα ὑγιεινόν. Ἡ περιοχὴ παράγει καφέν, κιμωλίαν, ξυλείαν πρὸς ναυπήγησιν κλπ.

Ἅγιος Λουδοβῖκος τοῦ Νότου (Saint-Louis-du-Sud). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Ἀϊτῆς (Ἀντίλλαι), κειμένη ἐπὶ ὁμωνύμου ὅρμου· 8.000 κατ. Κλῖμα ἀνθυγιεινόν. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν μεγάλαι φυτεῖαι ζακχαροκαλάμου, βάμβακος, μαονίου, ὀρύζης, σικυδίων (μικρὰ ἀγγούρια κατάλληλα διὰ τουρσί).

Ἅγιος Λουδοβῖκος. Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἁγίου Παύλου· κάτοικοι 3,000. Μεγάλαι φυτεῖαι ζακχαροκαλάμου εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Λουδοβῖκος. Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἀλαγόας καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ρίο Σάντο Ἀντόνιο-ῖλ-Γκράντε· κάτοικοι 4.000. Μεγάλαι φυτεῖαι κακαοδένδρων, ζακχαροκαλάμου, βάμβακος καὶ ἀραβοσίτου εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Λουδοβῖκος (San-Luis-Potosi). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου πολιτείας. Ἀπέχει τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους περὶ τὰ 525 χιλιόμετρα καὶ κεῖται παρὰ τὰς ὀνομαστὰς πηγὰς τοῦ Πανοῦκο καὶ εἰς ὕψος 1.890 μέτρων. Συνδέεται μὲ τὴν πρωτεύουσαν διὰ γραμμῆς σιδηροδρομικῆς. Εἶναι πόλις ἐκτισμένη ἐπὶ σχεδίου κανονικοῦ καὶ στολισμένη μὲ θαυμάσια οἰκοδομήματα, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων τὸ Μέγαρον τῶν Νομισμάτων, τὸ Κολλέγιον, ἡ Ἰατρικὴ Σχολή, τὸ Θέατρον, τὸ Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον, ὁ Καθεδρικὸς ναὸς καὶ ἄλλα. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν πλούσια ὀρυχεῖα ἀργύρου καὶ χαλκοῦ· κάτοικοι 83.000

Ἅγιος Λουδοβῖκος (San Luis de la Paz). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Γκουαναχουάτο καὶ εἰς ὕψος 1.860 μέτρων· κατ. 6.765. Σι-

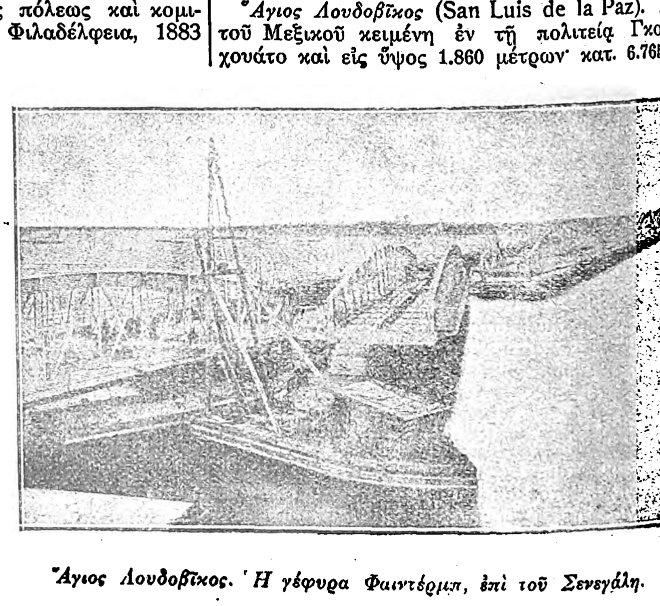

Ἅγιος Λουδοβῖκος. Ἡ γέφυρα Φαιντέρμπ, ἐπὶ τοῦ Σενεγάλη.

Digitized by Google

δηροδρομικὸς σταθμός, πλούσια ὀρυχεῖα εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Λουδοβῖκος (San Luis). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. Εἶναι ὡραιοτάτη. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Λὸς Κορίλλες. Ἱδρύθη τῷ 1596 ὑπὸ τοῦ Λουδοβίκου δὲ Λογιόλα (Luis de Loyola)· 24.108 κατ. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Βουένος Ἄϋρες εἰς Βαλπαραΐζον σιδηροδρόμου. Οἶνοι, ξυλεία. Ἐργοστάσια ἁμαξῶν, χυτήρια, βυρσοδεψεῖα.

Ἅγιος Λουδοβῖκος (San Luis). Μικρὰ πόλις τῆς Κολομβίας (Νότιος Ἀμερική) κειμένη ἐν τῷ νομῷ Τολίμας· 7.500 κατ. Ὀρυχεῖα ἀργύρου εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Λουδοβῖκος. Πόλις τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς καὶ πρωτεύουσα τῆς Γαλλικῆς ἀποικίας τῆς Σενεγάλης. Κεῖται ἐπὶ ἀμμώδους καὶ χαμηλῆς νήσου, μήκους ἄνω τῶν 2 χιλιομέτρων καὶ πλάτους 200 μόλις μέτρων, ἥτις ἐσχηματίσθη ὑπὸ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ Σενεγάλη ἐντὸς τῆς κοίτης του, 18 χιλιόμετρα πρὸ τῶν ἐκβολῶν του. Τὰ κυριώτερα κτίρια τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου εἶναι τὸ Διοικητήριον, τὸ Στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, ἡ Καθολικὴ ἐκκλησία, τὸ τζαμίον, οἱ στρατῶνες καὶ αἱ ναυτικαὶ ἐγκαταστάσεις. Κάτοικοι τῆς πόλεως 19.414, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 10.535 εἶναι γυναῖκες, τῆς δὲ περιοχῆς 54.000. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν φρουρὰν (εὐρωπαϊκὰ στρατεύματα καὶ ἰθαγενεῖς), τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς εὐρωπαίους καὶ ἰθαγενεῖς ἐμπόρους. Μέση θερμοκρασία 24°, 7 K. (20° τὸν Ἰανουάριον καὶ 28° τὸν Σεπτέμβριον). Αἱ πέριξ λιμνοθάλασσαι καθιστοῦν τὴν πόλιν ἀνθυγιεινήν. Μία γέφυρα ἐκ πλοιαρίων, μήκους 650 μέτρων, ἑνώνει αὐτὴν μὲ τὰ προάστεια Σὸρ καὶ Μπουετβίλ, ἅτινα εἶναι κτισμένα ἐπὶ γειτονικῶν νησίδων· τρεῖς δὲ ἄλλαι γέφυραι ὁδηγοῦν εἰς δύο δυτικὰ προάστεια κατοικούμενα ἀπὸ μαύρους. Ὡραία δενδροστοιχία κοκοδένδρων. Οἱ μαῦροι τῆς πόλεως κατοικοῦν ξεχωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατοίκους καὶ ἡνωμένοι κατὰ φυλάς.

Ὁ Ἅγιος Λουδοβῖκος εἶναι πόλις ἐμπορικωτάτη, εἰσάγει δὲ καὶ ἐξάγει παντὸς εἴδους προϊόντα, ἰδίᾳ ὑφάσματα, ὅπλα, ὄρυζαν καὶ οἰκοδομικὰ εἴδη.

Ἅγιος Λουκὰρ (τῆς Μπαρραμέδας): λιμὴν τῆς Ἱσπανίας ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Γουαδαλκιβίρ, ἀνήκων εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Κάδιξ. Κάτοικοι 25.000. Ἀρχαία πόλις, πιθανῶς ἀποικία τῶν Φοινίκων, ὑπερασπίζεται ὑπὸ φρουρίων καὶ ἡ φυσιογνωμία της εἶναι ὅλως ἀραβικὴ μὲ τὰ λευκὰ καὶ κοκκινωπὰ σπίτια της τὰ διεσπαρμένα μέσα εἰς τοὺς ἀμμολόφους οἱ ὁποῖοι ἁπλοῦνται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας καὶ ὅπου οἱ κάτοικοι ἔχουν τοὺς «ναβάζος» τους,—ὡραῖα περιβόλια παράγοντα μεγάλας ποσότητας πορτοκαλλιῶν. Ἡ παλαιά, ἡ ὑψηλὴ πόλις ἔχει ἕνα ἐρειπωμένον φρούριον τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀράβων, μίαν ἐκκλησίαν τοῦ 14ου αἰῶνος καὶ ἕνα ἀνάκτορον τῶν δουκῶν τῆς Μεδίνα-Σιδόνια. Ὁ λιμήν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀσφαλής, ἦτο ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Ἀράβων τὸ κύριον ἐξαγωγικὸν κέντρον τῆς πεδιάδος τοῦ Γουαδαλκιβίρ, μετὰ δὲ τὴν ἐκδίωξιν αὐτῶν τὸ 1264 ὑπὸ τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ Σοφοῦ, παρέμεινε ὁ κυριώτερος ἐμπορικὸς λιμὴν Ἱσπανίας-Ἀμερικῆς, μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς τελευταίας. Ὁ Κολόμβος ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν διὰ τὸν τρίτον ἐξερευνητικόν του πλοῦν. Ἐντεῦθεν ἐπίσης καὶ ὁ Μαγελλάνος τὸ 1519, καὶ εἰς τὸν λιμένα αὐτὸν κατέπλευσε, τρία ἔτη ἀργότερον, ἡ καραβέλα αὐτοῦ «Βικτωρία» ἀφοῦ ἐξετέλεσε διὰ πρώτην φορὰν τὸν περίπλουν τῆς γῆς. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἁγίου Λουκάρ, δέχεται ἀκόμα περὶ τὰ 500 πλοῖα τὸ ἔτος τὰ ὁποῖα ἐκφορτώνουν βαρέλια, θεῖον, σιτηρὰ καὶ μηχανάς, καὶ φορτώνουν ἅλας, πορτοκάλλια καὶ τὰ φημισμένα κρασιὰ Μανζανίλια, Ξερὲς καὶ Μοσκατὲλ τὰ ὁποῖα παράγει ἡ περιοχή του. Ὁ Ἅγιος Λουκὰρ εἶναι σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ μία τῶν ὡραιοτέρων ἱσπανικῶν λουτροπόλεων, εἰς τὴν ὁποίαν παραθερίζουν πολλαὶ χιλιάδες κατοίκων τῆς Σεβίλλιας, τοῦ Κάδιξ καὶ τοῦ Ξερές. Τὰ προάστειά του εἶναι πευκοφυτευμένα καὶ πλήρη ὡραίων ἐπαύλεων.

Ἅγιος Λουκᾶς· χωρίον τῆς Καρυστίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος, ἀπέχον ἐξ Ἀλιβερίου ἡμίσειαν ὥραν· κάτοικοι 836. Ἔχει δημοτικὸ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ἀγροτικὸν ταχυδρομεῖον, ἔκτασιν δὲ 7 χιλιάδων στρεμμάτων.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Μπριντὰ (κάτ. 32) καὶ τὸ Νεοχώριον (φυλακαί, κάτ. 103), παράγει δὲ σῖτον καὶ ἔλαιον. Ἐπίσης ἔχει ἀνθρακωρυχεῖα μὲ 100 ἐργάτας.

Ἅγιος Λουκᾶς. Μία ἀπὸ τὰς νεωτέρας συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν, κειμένη εἰς τὸ ἑνωθὲν ἤδη μετὰ τῆς πόλεως προάστειον τῶν Πατησίων καὶ ὀνομαζομένη οὕτως ἐκ τοῦ περικαλλοῦς καὶ κομψοτάτου ναοῦ τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ ὅστις ἀνηγέρθη τὸ 1900 ἐπὶ σχεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος Τσίλερ. Ἐτιμήθη δὲ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, διότι ἐκεῖ ὑπῆρχε ναΐσκος καὶ μετόχιον τῆς μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ· ἡ θέσις τῆς συνοικίας ταύτης εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὑγιεινοτέρας τῶν Ἀθηνῶν, διακρίνεται δὲ διὰ τὰς κομψὰς καὶ διορόφους οἰκίας, αἱ περισσότεραι τῶν ὁποίων περιβάλλονται μὲ κηπάρια.

Ἅγιος Λουκᾶς (San Lucas). Μικρὰ νῆσος τῆς δημοκρατίας τῆς Κόστα Ρίκας, κειμένη ἔναντι τῆς πόλεως Πουνταρένας (Puntarenas). Μέγα σωφρονιστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ διάγουν οἱ βαρυποινῖται τοῦ Κράτους.

Ἅγιος Λουκιανὸς (Saint Lucien). Ὄνομα δύο μικρῶν κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν κεῖται ἐν τῷ νομῷ Ἐρ-ὲ-Λοὰρ (Eure-et-Loir) καὶ ἔχει 284 κατοίκους, ἡ δὲ ἐν τῷ νομῷ Κάτω-Σηκουάνα (Seine-Inférieure), καὶ ἔχει 225 κατοίκους.

Ἅγιος Λουπιανὸς (Saint-Lupien). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ὢδ. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐκκλησίᾳ αὐτῆς ὑπάρχει σαρκοφάγος θεωρουμένη θαυματουργός, διότι ἐν αὐτῇ περιείχετο ἄλλοτε τὸ σῶμα τοῦ Ἁγίου Λουπιανοῦ.

Ἅγιος Λουπικῖνος (Saint-Lupicin). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Γιούρα. Εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸν καθεδρικόν της ναὸν τοῦ 15ου αἰῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ πολιούχου αὐτῆς Ἁγίου Λουπικίνου, ζήσαντος τὸν 5ον αἰῶνα. Τὸ 1673 οἱ κάτοικοι ἀντέστησαν σθεναρῶς κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ'. Ζαχαροποιεῖα.

Ἅγιος Λοῦπος (Sanctus Lupus, Saint-Loup). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἀλλιέ. 510 κατ.-Κάτω-Σαράντ. 572 κατ.-Κρέζ. 728 κατ. - Ἔρ-ὲ-Λοάρ. 421 κατ. - Ἄνω Γαρούνα. 150 κάτ. - Ἄνω Γαρούνα. 200 κατ.-Γιούρα. 360 κατ.-Λοὰρ-ὲ-Σέρ. 365 κατ.-Μάγχης. 452 κατ.-Μάρνη. 130 κατ.-Ἄνω Μάρνη. 300 κατ.-Νιέβρης. 853 κατ.-Ροδανοῦ. 535 κατ.-Τὰρν-ὲ-Γκαρόν. 636 κατ.-Ἀρδέννων. (S. L.-Champagne) 325 κατ. - Ὢβ (S. L.-de-Buffigny). 217 κατ. - Καλβαδὸς (S.L.-de-Fribois). 200 κατ.-Λοαρὲ (S. L. de-Gonois). 170 κατ. - Ἄραρος-Λείγηρος (S. L.de-la-Salle). 924 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμων. Ἐν τῇ κοινότητι τοῦ χωρίου τούτου ἀνεκαλύφθησαν πολλαὶ ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. - Σηκουάνα καὶ Μάρνη (S. L.-de-Naud). 524 κάτ. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ. Τετραγωνικὸς πύργος τοῦ 12ου-15ου αἰῶνος. - Σὲρ (S. L.-des-Chaumes). 456 κατ. - Λοαρὲ (S.L.des-Vignes). 600 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Ὀρλεάνης. - Ἄραρος-Λείγηρος (S. L.-de-Varenne). 533 κάτοικοι. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἀνεκαλύφθησαν πολλαὶ ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες, ἰδίᾳ δὲ νομίσματα. - Ὑόννης (S. L.-d'Ordon). 508 κατ.-Μαϋέννης (S. L.-du-Dorat). 403 κατ. - Μαϋέννης (S. L.-du-Gast). 800 κατ. Σταθμὸς τῶν δυτικῶν σιδηροδρόμων. - Καλβαδὸς (S. L.-Hors). Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος. - Ἄνω Λείγηρος (S. L.-lès-Gray). 165 κατ. - Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἄνω Λείγηρος, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σεμοὺζ (S. L.-sur-Semouse). 3.656 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἡ κώμη αὕτη, ἥτις εἶναι πιθανῶς τὸ ἀρχαῖον Grannum, κατεστράφη τὸ 451 ὑπὸ τῶν Οὔννων, τὸ 725 ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ τὸ 1635 ὑπὸ τῆς πανώλους.-Δύο Σεβρῶν (S. L.-sur-Thouet). Εἶναι πρωτεύουσα καντονίου καὶ ἔχει 1.354. κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἀμπελῶνες. Πύργος κτισθεὶς τὸ 1610. Οἰκίαι τοῦ 15ου αἰῶνος. Ἀπὸ τὴν κώμην ταύτην κατήγετο ὁ Βολταῖρος. - Ἀρδέννων (S. L. Terrier). 500 κατ.

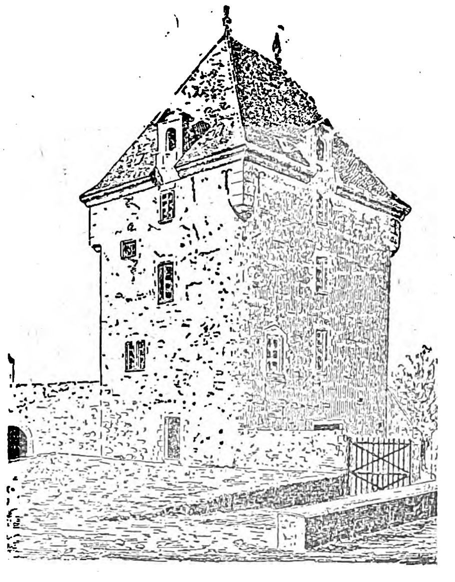

Ἅγιος Λοῦπος (S. L. de Naud). Ὁ Τετραγωνικὸς Πύργος.

Ἅγιος Λυφάρδος (Saint-Lyphard). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος καὶ ἔχουσα 2.011 κατοίκους.

Ἅγιος Λῶ (Saint-Lô). Πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Μάγχης. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βὶρ (Vire) καὶ ἔχει 11,445 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Μουσεῖον, βιβλιοθήκη περιέχουσα 12,000 τόμους, ὑποκατάστημα τῆς Τραπέζης τῆς Γαλλίας. Γεωργικαὶ καὶ ἀρχαιολογικαὶ ἑταιρίαι. Ἑταιρία Φυσικῆς Ἱστορίας. Ἐργοστάσια ἐρέας (τσόχας), διμίτων ὑφασμάτων (coutils), φλανελλῶν, τσιτίων, κλωστήρια, ἐργοστάσια χρηματοκιβωτίων, χυτήριον χαλκοῦ καὶ χυτοσιδήρου. Μνημεῖον τοῦ δημοσιογράφου Havin. Ἐκκλησία τῆς Παναγίας (13ου-18ου αἰώνων) μὲ δύο πύργους ὕψους 75 μέτρων.

Ἡ περιοχὴ ἐκαλεῖτο ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς Brionera, ὀφείλει δὲ τὸ σημερινὸν ὄνομά της εἰς τὸν Λῶ ἢ Laud, ἐπίσκοπον τῆς πόλεως Coutences (368). Ἡ πόλις ὑπέστη δώδεκα καταστρεπτικὰς πολιορκίας ἀπὸ τοῦ 1141 μέχρι τοῦ 1574. Εἶναι πατρὶς τοῦ μυθιστοριογράφου Ὀκταβίου Φεϊγὲ (Octave Feuillet) καὶ τοῦ περιφήμου ἀστρονόμου Λεβερριὲ (Le Verrier), τοῦ ἀνακαλύψαντος τὸν Ποσειδῶνα.

Ἅγιος Λωνὲκ (Saint-Launeuc). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Βορείων ἀκτῶν (Côtes-du-Nord) καὶ ἔχουσα περὶ τοὺς 600 κατ. Εἶναι γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ, διότι ἐντὸς τοῦ παρ' αὐτὴν εὑρισκομένου φρουρίου ἐκλείσθη καὶ ἐστραγγαλίσθη (1450) ὁ Γίλλης τῆς Βρεττάνης, ἀδελφὸς τοῦ δουκὸς Φραγκίσκου Α'.

Ἅγιος Μακάριος (Saint-Macaire). Κώμη τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Γιρόνδης καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Γαρούνα. 2,283 κατ. Σταθμὸς τῶν μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων. Μικρὸς ποτάμιος λιμήν. Διαιρεῖται εἰς δύο συνοικίας, τὴν νέαν καὶ τὴν παλαιάν, ἥτις διατηρεῖ τὴν μεσαιωνικήν της ὄψιν μὲ τὰς παλαιὰς ἐπάλξεις τοῦ 13ου αἰῶνος, τὸν καθεδρικὸν ναὸν τοῦ 15ου αἰῶνος, καὶ τὰς στενὰς καὶ ἀνωμάλους ὁδούς της. Ὁ Ἅγ. Μακάριος ὠνομάζετο ἄλλοτε Ligena καὶ εὑρίσκετο εἰς λίαν ἀνθηρὰν κατάστασιν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα.

Ἅγιος Μακάριος (Saint-Macaire) Κώμη τῆς Γαλλίας κειμένη ἐν τῷ νομῷ Μαὶν-ὲ-Λοὰρ (Maine-et-Loire) καὶ ἔχουσα 2.100 κατ. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον *μενχὶρ* ὕψους 7 μέτρων.

Ἅγιος Μαλὸ (Saint-Malo). Πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας (arrondissement) τοῦ νομοῦ Ἰλλ-ὲ-Βιλαίν. Κεῖται εἰς θέσιν γραφικωτάτην, ἐπὶ βράχου ἐκ γρανίτου εἰσχωροῦντος βαθέως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ συνδεομένου μὲ τὴν ξηρὰν διὰ στενῆς γλώσσης ξηρᾶς· 11,900 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Σπουδαῖος ἐμπορικὸς λιμήν. Ὁ Ἅγιος Μαλὸ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σερβὰν δι' ὁρμίσκου ξηραινομένου ἐν ὥρᾳ ἀμπώ-

Ἄποψις τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Λῶ.

Digitized by Google

τιδος, ἀλλ' αἱ προκυμαῖαι τῶν δύο πόλεων συγκοινωνοῦν διὰ κινητῆς γεφύρας. Ἡ πόλις ἀποτελεῖ, μαζὶ μὲ τὸν Ἅγιον Σερβάν, ὠχυρωμένην περιοχὴν δευτέρας τάξεως καὶ προστατεύεται ἀπὸ πολλὰ φρούρια κείμενα ἐπὶ τῶν ἔναντι νησίδων. Περιβάλλεται ὑπὸ ἐπάλξεων τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἔχει ὁδοὺς

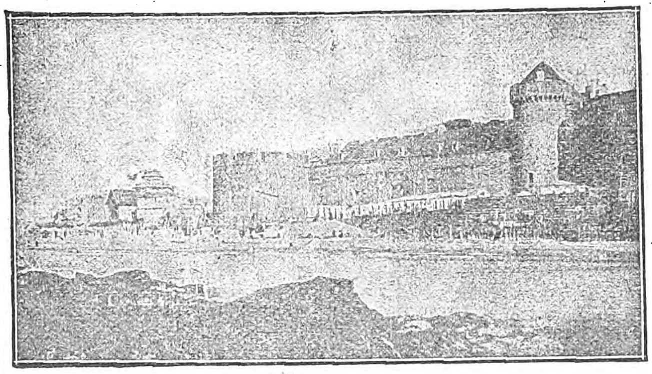

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Μαλὸ (Νομοῦ Ἰλλ-ἐ-βιλὲν).

στενὰς καὶ βορβορώδεις. Τὰ κυριώτερα κτίρια εἶναι: Ἡ γοτθικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βικεντίου, ἥτις ἀνάγεται εἰς τὸν 12ον αἰῶνα καὶ ἔχει ὡραῖον κωδωνοστάσιον, τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἀνάγεται εἰς τὸν 15ον αἰῶνα καὶ τὸ Δημαρχεῖον. Ἡ κυριωτέρα βιομηχανία τῆς πόλεως εἶναι ἡ ναυπηγικὴ καὶ ἡ κατασκευὴ σχοινίων καὶ ἁλύσεων, αἱ δὲ γυναῖκες κατασκευάζουν τὰς καλουμένας «βρεττανικὰς» δαντέλλας. Ὑδρογραφικὴ Σχολή, Βιβλιοθήκη 10,000 τόμων, Μουσεῖον, θέατρον, Γεωργικὸν καὶ Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον. Ἠλεκτρικοὶ τροχιόδρομοι ὁδηγοῦν εἰς τὴν γείτονα πόλιν τοῦ Ἁγίου Σερβὰν καὶ εἰς τὸ προάστειον Περαμὲ (2,000) κατ., κείμενον εἰς ἀπόστασιν 3 χιλ. Β. Α.

Ἡ βραχώδης καὶ ὀχυρὰ χερσόνησος τοῦ ἁγίου Μαλὸ ἦτο ἀκατοίκητος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν νορμανδικῶν ἐπιδρομῶν. Οἱ κάτοικοι τοῦ Aletum (Ἁγίου Σερβάν), καταστραφέντες ὑπὸ τῶν πειρατῶν κατέφυγον εἰς αὐτὴν καὶ ἔκτισαν τὴν νέαν πόλιν, ὀνομασθεῖσαν οὕτω διότι ἐκεῖ ἐναπετέθησαν τὰ ὀστᾶ τοῦ ἐπισκόπου Μαλὸ ἢ Μακλού. Οἱ ναυτικοὶ τοῦ Ἁγίου Μαλὸ φημίζονται διὰ τὴν τόλμην των καὶ διεκρίθησαν ἄλλοτε εἰς τὰς κατὰ τῶν ἀγγλικῶν πολεμικῶν πλοίων ἐπιθέσεις των. Ἡ πόλις ἐβομβαρδίσθη τῷ 1693 καὶ τῷ 1758 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Εἶναι πατρὶς τοῦ Σατωβριάνδου, ὅστις κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἐτάφη εἰς τὸ ἄκρον τῆς νησίδος Grand Bé.

Ἅγιος Μαλό (Saint-Malo). Ὄνομα πολιχνῶν τινων τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Νιέβρης· 565 κατ. - Μορμπιχὰν (S.-M.-de-Beignon)· 250 κατ. Ἀρχαῖος πύργος. - Μάγχης [S.-M.-de-la Lande)· 316 κατ.- Ἰλλ-ἐ-Βιλαὶν (S.-M.-de-Phily)· 1.055 κατ. Ἀρχαῖος πύργος. - Μορμπιχὰν (S.-M.-des-Trois-Fontaines)· 800 κατ.- Βανδαίας (S.-M.-du-Bois): 1.018 κατ.

Ἅγιος Μάμας· ὀρεινὸν χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 260. Τηλεφωνικὸς σταθμός. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἀργουλιὸ* (κάτ. 57). Γεωργία. Κτηνοτροφία.

Ἅγιος Μάμας· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κρυῶν τῆς ἐπαρχίας Σητείας τῆς Κρήτης· κατ. 29.

Ἅγιος Μάμας· χωρίον τῆς κοινότητος Ἑλίκης τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς· κατ. 140.

Ἅγιος Μάμας (Χαλκιδικῆς)· χωρίον τῆς κοινότητος Πορταριᾶς τῆς Χαλκιδικῆς· κάτοικοι 474. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 45' τῆς ὥρας νοτιανατολικῶς τῆς Πορταριᾶς, μεταξὺ δὲ τοῦ χωρίου τούτου καὶ τοῦ Μυριοφύτου, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τῆς Κασσάνδρας, ἐκτείνονται τὰ ἐρείπια τῆς παλαιᾶς καὶ ὀνομαστῆς Ὀλύνθου, μιᾶς τῶν 30 πόλεων, ἃς ἵδρυσαν οἱ ἐξ Εὐβοίας Χαλκιδεῖς (κατὰ Στράβωνα).

Ἅγιος Μανδέ (Saint-Mandé). Πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Σηκουάνα καὶ ἔχουσα 14.000 κατοίκους. Τῷ 1790 ἦτο ἀκόμη ἓν μικρὸν χωρίον μὲ μόλις 200 κατοίκους, ἡ δὲ κατασκευὴ τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων - Βενσὲν ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τῆς σημερινῆς του ἀνθηρότητος. Ἐν τῷ ἐδάφει τῆς κοινότητος τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχει τὸ μέγα στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον Βενσὲν (Vincennes) καὶ ὁ Οἶκος Τυφλῶν.

Ἅγιος Μαξίμ (Saint-Maxime). Κώμη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Βὰρ (Var)· 1,020 κατ.

Ἅγιος Μαξιμῖνος. Πρωτεύουσα καντονίου ἐν τῷ νομῷ Βάρ· 2419 κατ. Ἡ πόλις ὀφείλει τὴν ἵδρυσίν της εἰς ἓν μοναστήριον βενεδικτίνων, οἵτινες ἀντικατεστάθησαν ἀργότερα ὑπὸ δομινικανῶν. Ἡ ἐκκλησία αὐτῆς ἀνάγεται εἰς τοὺς 13ον, 14ον καὶ 15ον αἰῶνας καὶ ἔχει πολυάριθμα ἀνάγλυφα ἐξαισίας τέχνης. Ἡ κρύπτη εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς ἐκκλησίας καὶ περικλείει πολλοὺς τάφους ἀναγομένους εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἐμπόριον οἴνων.

Ἅγιος Μαξιμῖνος (Saint-Maximin). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουσιν ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἄλλαι κείμεναι εἰς τοὺς κάτωθι νομούς:

Γάρδης· 400 κατ. Ἐκκλησία 11ου αἰῶνος. Σπήλαιον μετὰ ὡραίου καταρράκτου (Cascade de Bord Nègre) - Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην· 676 κάτοικοι. - Ὀὰζ 1.300 κάτοικοι.

Ἅγιος Μάρδος (Saint-Mard). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Σηκουάνα καὶ Μάρνη· 602 κατ. - Αἴσν· 200 κατ. - Κάτω Σαράντ· 1.181 κατ. - Μέρθης-Μοσέλλης· 115 κατ. - Σόμμης· 200 κατ. Μεταλλικὰ ὕδατα, χρησιμοποιούμενα κατὰ τῆς χλωρώσεως καὶ δυσπεψίας - Ὂρν (S.-M.-de-Réno)· 920 κατ.- Ἄραρος-Λείγηρος (S.-M.-de-Vaux)· 340 κατ. - Μάρνη (S.-M-les - Rouffy)· 150 κατ. - Μάρνη (S.-M. - sur - Auve)· 140 κατ. - Μάρνη (S.-M.-sur-le-Mont)· 515 κατ. - Κάτω Σηκουάνα· 372 κατ. - Ἒρ (S.-M.-de-Blabarville)· 515 κατ. Κωδωνοστάσιον ρυθμοῦ ρωμανικοῦ - Ἒρ (S.-M.-de-Fresne)· 536. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. - Ὢβ (S. - M. - en - Othe)· 1.271 κάτοικοι.

ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΙΝΟΣ (SAN MARINO)

Ἡ μικροτέρα Δημοκρατία τοῦ κόσμου

Ἀνεξάρτητος δημοκρατία τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας, ἔχουσα ἐπιφάνειαν 85 τετρ. χιλιομ. καὶ 12,000 κατοίκους (197 κάτοικοι ἐπὶ ἑκάστου τετραγωνικοῦ χιλιομέτρου).

Κεῖται ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὄρους Τιτάνο (Titano) ἢ ὄρους τῶν Γιγάντων (738 μέτ.), μιᾶς ἐκ τῶν πρὸς ἀνατολὰς διακλαδώσεων τῶν Ἀπεννίνων, καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης καὶ 85 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Φλωρεντίας. Ὁρίζεται πρὸς βορρᾶν μὲν ὑπὸ τῆς ἰταλικῆς ἐπαρχίας Φόρλι, πρὸς δὲ νότον, ἀνατολὰς καὶ δυσμὰς ὑπὸ τῆς ἐπαρχίας Πεζάρο.

Ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ἥτις εἶναι ἡ μικροτέρα τῆς Εὐρώπης κατά τε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμόν, διαβρέχεται ἀπὸ τοὺς μικροὺς παρακτίους ποταμοὺς Ἄνσα (Ansa) καὶ Μαράνο (Marano) καὶ ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἁγίου Μαρίνου, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν Μαρέκκια (Marecchia). Τὸ ἔδαφος αὐτῆς δὲν εἶναι γόνιμον, μέρος δὲ τῶν κατοίκων μεταναστατεύει ἐπί τινας μῆνας τοῦ ἔτους εἰς Ἰταλίαν πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας. Τὰ κυριώτερα προϊόντα τοῦ κράτους εἶναι οἱ δημητριακοὶ καρποί, ὁ οἶνος (ὅστις θεωρεῖται ἐκ τῶν καλυτέρων ἐν Ἑσπερίᾳ), τὰ κάστανα, οἱ καρποί, ἡ μέταξα, ἡ ξυλεία καὶ οἱ οἰκοδομήσιμοι λίθοι (ἡ ποιότης τῶν ὁποίων θεωρεῖται ἐξαιρετική). Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, ἀλλ' ἡ βιομηχανία εἶναι ἀναξία λόγου. Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους κεῖται τὸ ὡραῖον σπήλαιον τῆς Ἀκουαβίβας (Acquaviva), τὸ ὁποῖον προσελκύει πολλοὺς ἐπισκέπτας καὶ τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν ἄλλοτε εἰς τὸν ἅγιον Μαρῖνον ὡς ἐρημητήριον. Ἀπὸ τὰ σπλάχνα τοῦ σπηλαίου τούτου ἀναβλύζουν τρεῖς πηγαὶ μεταλλικοῦ, θειούχου, χλωριούχου καὶ διττανθρακικοῦ ὕδατος, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἅγιος ἐβάπτιζε τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἢ καὶ ἄλλων προσηλυτιζομένους νεοφωτίστους. Ἐπὶ τοῦ βραχώδους λόφου Μοντεκοῦκκο ἔκειτο ἄλλοτε ἡ πολυτελὴς ἐξοχικὴ ἔπαυλις τῆς ρωμαίας ἐκείνης γυναικός, τὴν ὁποίαν ὁ ἅγιος Μαρῖνος προσηλύτισεν εἰς τὸν χριστιανισμόν· μετὰ τὸν θάνατον τῆς δεσποίνης ταύτης, ἡ ἔπαυλις καὶ ὅλη ἡ περιοχὴ τοῦ ὄρους Τιτάνο περιῆλθεν ἐκ κληροδοσίας εἰς τὸν ἅγ. Μαρῖνον ὅστις μετεβίβασεν ἀργότερα αὐτὴν εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ συντρόφους αὐτοῦ.

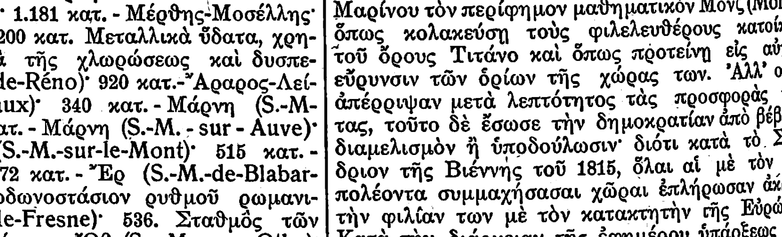

Ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ἥτις κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους Τιτάνο καὶ δεσπόζει ὅλης τῆς πέριξ χώρας.

ΠΟΛΕΙΣ

Πρωτεύουσα τῆς δημοκρατίας εἶναι ὁ Ἅγιος Μαρῖνος, ὅστις ἔχει 4.000 κατοίκους καὶ συνδέεται μὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ ἰταλικὴν πόλιν Ρίμινι δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ καὶ διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μήκους 15 χιλιομέτρων. Τὰ σπουδαιότερα δημόσια κτίρια τῆς πόλεως ταύτης εἶναι τὸ Ἄσυλον τῶν πτωχῶν, τὸ Κολλέγιον, ἡ Μουσικὴ Σχολή, τὸ Γυμνάσιον, τὸ Νοσοκομεῖον, ἡ Βιβλιοθήκη, ἥτις περιέχει 10.000 τόμους καὶ ἄλλα. Εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων ἀπ' αὐτῆς κεῖται τὸ Μπόργκο-Ματζιόρε (800 κατ.), εἰς ἀπόστασιν δὲ 5 χιλιομέτρων ἡ Σερραβάλλε (400 κατ.). Ἄλλαι πόλεις, ἥσσονος σπουδαιότητος, εἶναι τὸ Φιορεντίνο, τὸ Φαετάνο καὶ τὸ Μόντετζιαρντίνο.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ πόλις καὶ ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ὠνομάσθησαν τοιουτοτρόπως ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐρημίτου, περὶ οὗ ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος. Οἱ κάτοικοι ἐσχημάτισαν κατ' ἀρχὰς μίαν μικρὰν πολιτικὴν ὁμάδα, ἥτις ἠναγκάσθη πολλάκις νὰ ἀγωνισθῇ, εἴτε κατὰ τῶν κατακτητικῶν βλέψεων τῆς Ρώμης, εἴτε κατὰ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς γείτονος ἰταλικῆς πόλεως τοῦ Μοντεφέλτρο, εἴτε τέλος κατὰ τῶν πολυαρίθμων εὐγενῶν τοῦ φεουδαρχισμοῦ. Ἀλλ' εὗρε πάντοτε ἰσχυροὺς προστάτας καὶ συμμάχους ἐν τῷ προσώπῳ πολλῶν εὐγενῶν τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν καὶ ἠδυνήθη τοιουτοτρόπως νὰ ἀντιστῇ μετ' ἐπιτυχίας κατὰ πάσης ἀποπείρας πρὸς κατάκτησιν.

Πολλὰς φορὰς ἡ ὕπαρξις τοῦ μικροῦ τούτου ἔθνους ἐτέθη ἐν κινδύνῳ, ἀλλὰ κατώρθωσε πάντοτε νὰ ἐξέλθῃ σῷον καὶ ἀβλαβές, χάρις εἰς τὴν ἱκανότητα, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν σωφροσύνην αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ μετριοπαθὲς καὶ διαλλακτικὸν πνεῦμα τῶν κατὰ τὸ διάστημα τῶν αἰώνων κυβερνησάντων αὐτό. Ὅταν ὁ Καῖσαρ Βόργια κατέλαβε τὰς πέριξ τοῦ Ἁγίου Μαρίνου χώρας (1551), οἱ κάτοικοι αὐτοῦ προσεποιήθησαν ὑποταγήν· ἀλλὰ δὲν ἤργησαν νὰ ἐκδιώξουν τὸν ἅρπαγα καὶ ἠγωνίσθησαν μετὰ θάρρους μαζὶ μὲ τοὺς γείτονας λαούς. Ἀργότερα ὁ καρδινάλιος Ἀλβόνι, μεταχειρισθεὶς ἀνάξια καὶ δόλια τεχνάσματα, κατώρθωσε καὶ ἐγένετο κύριος τῆς Δημοκρατίας καὶ ἐζήτησε νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ὅρκον περὶ ὑποταγῆς· ἀλλ' οὗτοι διεμαρτυρήθησαν καὶ ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Πάπαν Κλήμεντα ΙΒ' μίαν πρεσβείαν, οὗτος δὲ ἀπεδοκίμασε τὰς πράξεις τοῦ ἐξάρχου του. Τῷ 1796 ὁ Βοναπάρτης, νικήσας τοὺς Αὐστριακούς, ἀπέστειλε πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου τὸν περίφημον μαθηματικὸν Μὸνζ (Monge) ὅπως κολακεύσῃ τοὺς φιλελευθέρους κατοίκους τοῦ ὄρους Τιτάνο καὶ ὅπως προτείνῃ εἰς αὐτοὺς εὔρυνσιν τῶν ὁρίων τῆς χώρας των. Ἀλλ' οὗτοι ἀπέρριψαν μετὰ λεπτότητος τὰς προσφορὰς ταύτας, τοῦτο δὲ ἔσωσε τὴν δημοκρατίαν ἀπὸ βέβαιον διαμελισμὸν ἢ ὑποδούλωσιν· διότι κατὰ τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης τοῦ 1815, ὅλαι αἱ μὲ τὸν Ναπολέοντα συμμαχήσασαι χῶραι ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ τὴν φιλίαν των μὲ τὸν κατακτητὴν τῆς Εὐρώπης. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐφημέρου ὑπάρξεως τοῦ Βασιλείου τῆς Ἰταλίας ὡς δορυφόρου τῆς Γαλλικῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ ἔδαφος τοῦ Ἁγίου Μαρίνου εὑρέθη περικεκλεισμένον ἐντὸς τοῦ νομοῦ τοῦ Ρουβίκωνος· ὁ Ναπολέων ἠθέλησε νὰ διατηρήσῃ ἀνέπαφον τὸ μικροσκοπικὸν τοῦτο κράτος «ὡς ὑπόδειγμα τῆς Δημοκρατίας». Τῷ 1849 οἱ κάτοικοι τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βράχου των, ἤκουσαν μὲ ἀγωνίαν τὴν ἠχὼ τῶν κανονιοβολι-

Digitized by Google

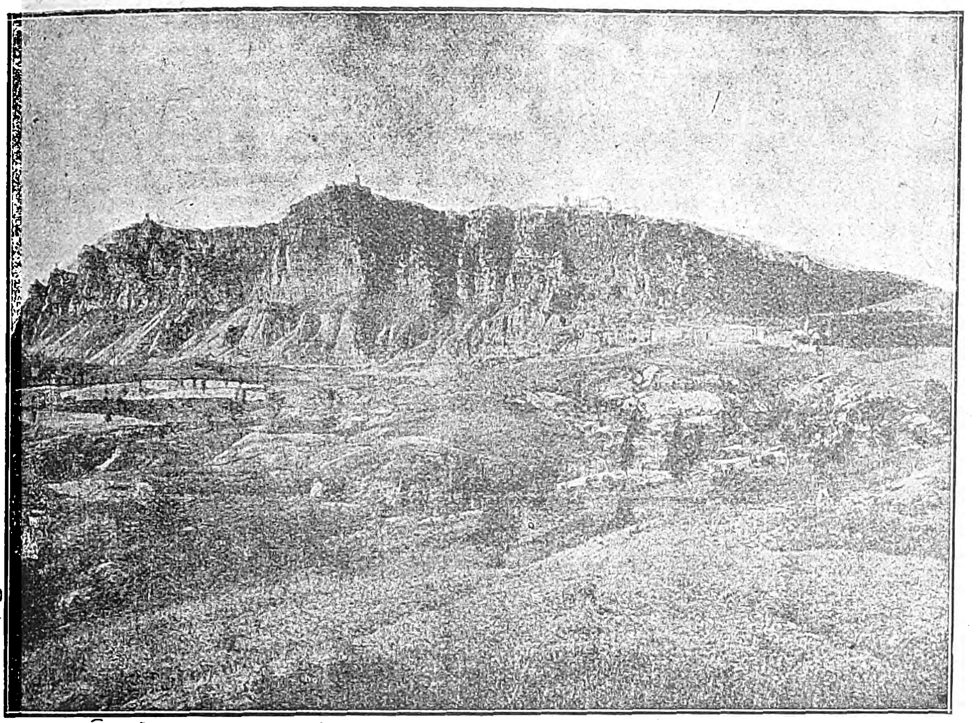

Τὸ ὄρος Τιτάνο καὶ ὁ Ἅγ. Μαρῖνος.

σμῶν τοῦ γάλλου στρατηγοῦ Οὐδινὼ κατὰ τῆς Ρώμης, ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Γαριβάλδι, ὁ ἀκούραστος ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ ἐλευθερίας ἀγωνιστής, ἔφθασε τὰ Ἀπέννινα καὶ ἐζήτησε καταφύγιον ἐπὶ τοῦ ὄρους Τιτάνο. Διὰ μιᾶς ἁπλῆς καὶ εὐγενοῦς προσφωνήσεως ἀπηγόρευσεν εἰς τοὺς ἄνδρας του νὰ ἐπιφέρουν οἱανδήποτε βλάβην εἰς τοὺς ξενίζοντας αὐτούς. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως οἱ Αὐστριακοὶ κατεδίωκον τὸν φυγάδα, ὁ δὲ ἥρως ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ φιλόξενον ὄρος καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς Ἑνετίαν, οὐχὶ ἄνευ κινδύνου τῆς ζωῆς του. Ἀργότερα ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ οὐ μόνον ἐσεβάσθη τὴν ἐλευθερίαν καὶ τοὺς θεσμοὺς τοῦ μικροῦ λαοῦ, ἀλλ' ἔδειξε πάντοτε πρὸς αὐτὸν ζωηρὰν συμπάθειαν.

ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΘΕΣΙΣ

Ἀναγνωρισθεῖσα τὸ 1631 ὑπὸ τοῦ Πάπα Οὐρβανοῦ 8ου ὡς ἀνεξάρτητος, διετέλεσε μέχρι τῆς ἱδρύσεως τοῦ Ἰταλικοῦ Βασιλείου ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Παπῶν. Ἀλλὰ διὰ τῆς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἰταλίας συνθήκης τοῦ Τουρίνου τῆς 22 Μαρτίου 1862, ἥτις ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ἀπὸ 27 Μαρτίου 1872 καὶ αὕτη, διὰ τῆς ἀπὸ 28 Ἰουνίου 1897 συνθήκης, ὡς ἀνεθεωρήθη αὕτη τὸ 1920 καὶ τὸ 1921, ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἀπεδέχθη τὴν «προστάτιδα φιλίαν» τῆς Ἰταλίας.

Εἰδικώτερον, διὰ τῶν ὡς ἄνω περὶ «φιλίας καὶ γειτονίας» συνθηκῶν ἐρρυθμίσθησαν ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὸ ἐκτελεστὸν δικαστικῶν ἀποφάσεων καὶ δημοσίων ἐγγράφων, τὴν ἔκδοσιν ἐγκληματιῶν καὶ λιποτακτῶν, τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις καὶ τὴν κιβδηλοποιΐαν. Τὸ σχετικὸν μὲ τὴν «προστάτιδα φιλίαν» τῆς Ἰταλίας 46 ἄρθ. περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς: «Ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου εὐλόγως πιστεύει ὅτι ἡ ἐπ' αὐτῆς προστασία τῆς Ἰταλίας πρὸς διατήρησιν τῆς ἀρχαιόθεν ὑπαρχούσης ἐλευθερίας της καὶ ἀνεξαρτησίας της οὐδέποτε θέλει παύσει, ὥστε διὰ τοῦτο καὶ αὐτὴ οὐδέποτε θέλει ἐπικαλεσθῇ τὴν προστασίαν ἑτέρας Πολιτείας».

Ἡ τοιαύτη προστασία τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου οὐδόλως μειοῖ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς κυριαρχίαν καὶ ἐξωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀπὸ θεωρητικῆς τοὐλάχιστον ἀπόψεως. Διὰ τοῦτο—ἂν καί τινες διεθνολόγοι ὑποστηρίζουν τὸ ἀντίθετον, ὡς ὁ Heilborn—ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου δικαιοῦται νὰ συνομολογῇ συνθήκας ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ στέλλῃ καὶ δέχεται διπλωματικοὺς προξενικοὺς ὑπαλλήλους χωρὶς οὐδεμίαν Ἰταλικὴν μεσολάβησιν.

Ἡ μορφὴ τοῦ πολιτεύματος τοῦ ἁγίου Μαρίνου εἶνε, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ἀριστοκρατικὴ δημοκρατία. Τὸ σύνταγμα τῆς 25 Μαρτίου 1906 τὸ ὁποῖον ἀντικατέστησε τὸν ἐπὶ αἰῶνας ἰσχύσαντα καταστατικὸν χάρτην τῆς παλαιοτέρας τῶν συγχρόνων Πολιτειῶν, συνέταξεν ἡ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῶν διαφόρων οἰκογενειῶν συγκροτηθεῖσα κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος συνέλευσις, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ «Συμβουλίου» ληφθείσης διὰ πλειοψηφίας τὴν 25 Μαρτίου 1906, περὶ ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος. Εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ 1906 τὸ ὁποῖον δὲν ἀποτελεῖ ἀπομίμησιν τῶν διαφόρων ἄλλων δημοκρατικῶν συνταγμάτων τῆς ἐποχῆς του καὶ οὔτε ἠκολούθησε τὸ προηγούμενον, τοῦ ὁποίου μάλιστα διαφέρει οὐσιωδῶς, ἐγκλείεται ὅλως ἰδιάζουσα πρωτοτυπία, ἀκριβῶς λόγῳ τοῦ ἰδιορρύθμου τῆς χώρας διὰ τὴν ὁποίαν καὶ συνετάχθη.

ΤΟ ΕΞΗΚΟΝΤΑΜΕΛΕΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

Τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἀσκεῖ τὸ «Ὕπατον καὶ κυρίαρχον συμβούλιον» (Consiglio principe e sovrano) τὸ ὁποῖον σύγκειται ἀπὸ ἑξήκοντα μέλη ἐκλεγόμενα διὰ γενικῶν ἐκλογῶν οὐχὶ ἰσοβίως, ὅπως ἄλλοτε, ἀλλὰ μόνον δι' ἐννέα ἔτη. Εἴκοσι δὲ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἑξηκονταμελοῦς συμβουλίου ἀνανεοῦνται κατὰ τριετίαν. Τὰ τῆς ἐκλογῆς ρυθμίζει ὁ ἐκλογικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος ἐψηφίσθη τὴν 5 Μαΐου καὶ ἐδημοσιεύθη τὴν 7 Μαΐου 1906. Ὅπως ἐκλεγῇ κανεὶς μέλος τοῦ Συμβουλίου τούτου πρέπει νὰ ἔχῃ συμπεπληρωμένον τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ ν' ἀπολαύῃ τῶν ἀστικῶν καὶ πολιτικῶν δικαιωμάτων. Τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν ἔχουν οἱ «οἰκογενειάρχαι» καὶ οἱ «διδάκτορες». Ἂν ὁ «οἰκογενειάρχης» κωλύεται νὰ λάβῃ μέρος κατὰ τὰς ἐκλογὰς δύναται νὰ ἐξουσιοδοτήσῃ μέλος τι τῆς οἰκογενείας του ὅπως ψηφίσῃ ἀντ' αὐτοῦ. Αἱ πρῶται μετὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1906 ἐκλογαὶ ἔλαβον χώραν τὴν 10 καὶ 17 Ἰουνίου 1907.

ΟΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΑΙ

Τὸ «ὕπατον καὶ κυρίαρχον συμβούλιον» ἐκλέγει δύο ἐκ τῶν μελῶν του δι' ἓξ μῆνας ὡς «Κυβερνήτας» (capitani reggenti), οἵτινες ἀσκοῦν τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Οἱ «Κυβερνῆται» τῶν ὁποίων ἔληξεν ἡ ἑξάμηνος ὑπηρεσία δὲν δύνανται νὰ ἐκλεγοῦν καὶ πάλιν πρὸ τῆς παρελεύσεως, τριετίας, ἤτοι χρονικοῦ ὁρίου ἑξαπλασίως μεγαλυτέρου ἐκείνου, καθ' ὃ διατελοῦσιν ἐν τῇ ἀρχῇ.

Ἡ θέσις τῶν δύο «Κυβερνητῶν» εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν θέσιν τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας, ὅστις εἶνε ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ταύτης, κυρίως, ἀσκουμένης ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, τῶν Ὑπουργῶν. Οὕτω καὶ εἰς τὴν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου: Οἱ «Κυβερνῆται» ἀποτελοῦν τὴν κεφαλὴν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, αἱ διάφοροι ὑποθέσεις εἶνε κατατετμημέναι εἰς διάφορα (Congressi) Ὑπουργεῖα — τὸ τῶν Ἐξωτερικῶν, τὸ τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ τῆς Γεωργίας, τὸ τῆς Δικαιοσύνης, τὸ τῆς Παιδείας κλπ. —ἐφ' ἑκάστου τῶν ὁποίων προΐσταται εἷς Ὑπουργός.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑ

Τὸ ὕπατον καὶ κυρίαρχον Συμβούλιον ἐκλέγει ἐπίσης ἐκ τῶν ἰδίων του μελῶν ἕτερον μικρὸν συμβούλιον, τὸ ὁποῖον σύγκειται ἐκ δώδεκα μελῶν. Τὸ δωδεκαμελὲς αὐτὸ συμβούλιον χρησιμεύει ὡς διάμεσον συμβουλευτικὸν σῶμα μεταξὺ τῆς νομοθετικῆς καὶ ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, εἶδός τι διοικητικῆς ἐπιτροπῆς, συμβουλευτικῆς καὶ δικαστικῆς ἡ ὁποία δικάζει καὶ ὡς ἀνώτερον δικαστήριον τρίτου βαθμοῦ.

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Διὰ τὴν ἀπονομὴν τῆς Δικαιοσύνης εἶναι ἐντεταλμένα διάφορα ὄργανα, τὰ ὁποῖα κατ' εὐρύτητα δικαιοδοσίας εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ὁ διαλλακτής, (conciliatore) ὅστις ἐκλεγόμενος κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν συμβολαιογράφων μεριμνᾷ ὅπως συμβιβάζῃ πᾶσαν διαφοράν, δικάζων ταὐτοχρόνως πᾶσαν ἀπαίτησιν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὰς 50 ἰταλικὰς λίρας.

Ὁ πρωτοβάθμιος δικαστὴς (commissario della legge) ὅστις ἐκλέγεται ὑπὸ τοῦ ὑπάτου καὶ κυριάρχου Συμβουλίου κατὰ τριετίαν, ἐπιτρεπομένης τῆς ἐπανεκλογῆς. Μὲ ἕδραν τὴν Ρώμην δικάζει πᾶσαν ἀστικὴν ὑπόθεσιν καί τινας ποινικὰς ὑποθέσεις ἐπίσης.

Ὁ ἐφέτης, ὅστις δικάζει ὡς μονοπρόσωπον δευτεροβάθμιον δικαστήριον, ἑδρεύων ἐπίσης ἐν Ρώμῃ.

Ὡς δικαστήριον τέλος τρίτου βαθμοῦ, ὡς ἐλέχθη ἤδη, δικάζει τὸ δωδεκαμελὲς συμβούλιον.

Ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης εἰς τὴν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἀποτελεῖ πράγματι κάτι τὸ παροιμιῶδες, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐκ μέρους τῶν ἁρμοδίων ὀργάνων ἐνδεικνυομένην εὐθυδικίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ταχύτητα μεθ' ἧς εἴθισται ν' ἀπονέμηται. Εἰς ἐπίρρωσιν τούτου ἀναφέρεται ὅτι Ἑνετός τις ἐλθὼν ποτε εἰς τὴν Δημοκρατίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ὅπως ζητήσῃ τὴν πληρωμὴν χρηματικοῦ ποσοῦ, τὸ ὁποῖον ὠφείλετο εἰς αὐτὸν ὑπό τινος πολίτου αὐτῆς ἐζήτησε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν ἄρχοντα τῆς Δημοκρατίας, ὅστις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο καὶ μέγας δικαστής. Δύναται νὰ φαντασθῇ κανεὶς ποία ὑπῆρξεν ἡ ἔκπληξις τοῦ ἀνθρώπου τούτου, τοῦ εἰθισμένου εἰς τὴν ἐπισημότητα τῶν ἀρχόντων τῆς Ἑνετίας, ὅτε ὑπέδειξαν εἰς αὐτόν, ὡς τὸν μέγαν δικαστήν, ἄνθρωπον μὲ γυμνοὺς τοὺς πόδας πατοῦντα τὰς σταφυλάς του, ὅστις ἀφοῦ ἤκουσε τὰ παράπονα τοῦ Ἑνετοῦ χωρὶς νὰ διακόψῃ τὴν ἐργασίαν του, προσεκάλεσε διὰ τοῦ κλητῆρος τὸν δυστροποῦντα ὀφειλέτην, ὅπως πεισθῇ, τίς τῶν δύο εἶχεν δίκαιον. Πεισθεὶς

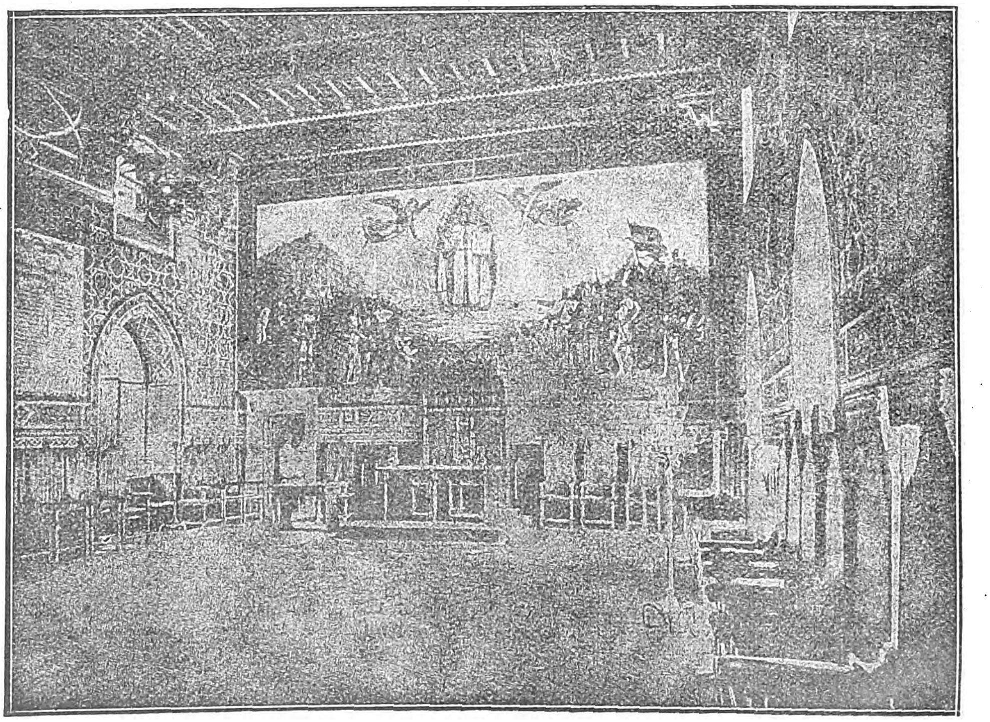

Μία τῶν αἰθουσῶν τοῦ Κυβερνητικοῦ Μεγάρου τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, ἐν τῇ ὁποίᾳ συνέρχεται τὸ Συμβούλιον.

Digitized by Google

δὲ ὅτι τὰ καταγγελθέντα ἦσαν ἀληθῆ κατεδίκασε τὸν ὀφειλέτην εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ αἰτηθέντος ποσοῦ διὰ προσωπικῆς κρατήσεως διατάξας τὴν ἄνευ ἀναβολῆς ἐκποίησιν τῆς οἰκίας του.

Ὅτε δὲ βραδύτερον ὁ αὐτὸς Ἑνετὸς ἔτυχε νὰ ἔχῃ ἐκκρεμῆ τινα ὑπόθεσιν ἐνώπιον τῶν ἑνετικῶν δικαστηρίων, ἀπελπισθεὶς ἀπὸ τὰς συνεχεῖς ἀναβολὰς ἀνέκραξε: **Val più un pista d'uva di San Marino che dieci parruccine die Venezia.** (Εἰς πατητὴς σταφυλῶν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἀξίζει περισσότερον δέκα φενακῶν τῆς Ἑνετίας).

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου δὲν ἔχει ἰδίαν τελωνειακήν, ταχυδρομικὴν καὶ τηλεγραφικὴν διοίκησιν ἀλλὰ κοινὴν μὲ τὴν τοῦ Ἰταλικοῦ Κράτους. Ὁ προϋπολογισμὸς αὐτῆς κατὰ τὸ 1920]21 ἔκλεισε μὲ ἔσοδα 2 ἑκατομμύρια καὶ ἔξοδα 2.150.000 ἰταλικὰς λίρας. Τὸ δημόσιον χρέος ἀνέρχεται εἰς

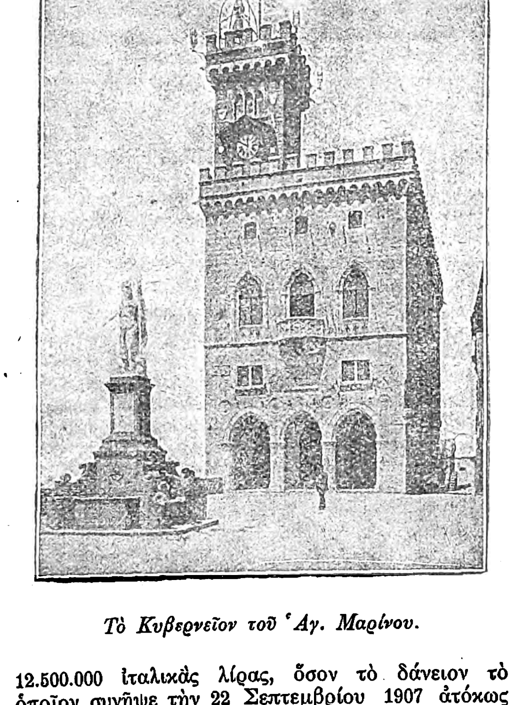

Τὸ Κυβερνεῖον τοῦ Ἁγ. Μαρίνου.

12.500.000 ἰταλικὰς λίρας, ὅσον τὸ δάνειον τὸ ὁποῖον συνῆψε τὴν 22 Σεπτεμβρίου 1907 ἀτόκως μὲ ὑποχρέωσιν πληρωμῆς ἐντὸς πεντηκονταετίας.

Αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου ἀνέρχονται συνολικῶς εἰς 950 ἄνδρας καὶ 39 ἀξιωματικούς· κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὁ Ἅγιος Μαρῖνος ἐτέθη παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συμμάχων καὶ ἀπέστειλε τοὺς ὀλίγους στρατιώτας του εἰς τὸ ἰταλικὸν μέτωπον.

Ἅγιος Μαρκελλῖνος (Saint-Marcellin). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Ἄραρος-Λείγηρος (S. M.-de-Gray). 567 κατ.- Ἰζέρ. 3,400 κατ. Οἶνοι ἐξαίρετοι καὶ τυρία.- Λείγηρος. 2,000 κατ.- Βωκλύζ. 106 κατ.

Ἅγιος Μάρκελλος (Saint-Marcel). Ὄνομα χωρίων τῆς Γαλλίας κειμένων εἰς τοὺς νομούς: Αἲν (Ain) 333 κατ.- Ἀρδέννων. 1,372 κατ.- Ὡδ. 327 κατ. -Δορδώνης. 347 κατ. Ἐργοστάσιον χημικῶν προϊόντων. Ἄνω Γαρούνα. 263 κατ.- Δρώμης (S. M.-lès-Sauzet).300 κατ. Ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος καὶ S. M.-les-Valence. 1,005 κατ.- Σαβοΐας. 382 κατ.- Τὰρν (Tarn) 332 κάτοικοι. Μεταλλεῖα μαγνησίου, μηχανικὰ πριονιστήρια. Γάρδης (S.-M.-de-Careiret)· 505 κατ.- Λείγηρος (S.-M.-de-Félines)· 826 κατ. Εἰς τὰ πέριξ ἀνεκαλύφθησαν πολλαὶ γαλλορωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες.- Γάρδης (S.-M.-de-Fontfouillouse). - Λείγηρος (S.-M.-d'Urfé)· 631 κατ.- Ἀλλιὲ (S.-M.-en-Marcillat)· κατ. 532 καὶ (S.-M.-en-Murat) 402 κατ.- Ροδανοῦ (S.-M.-l'-Eclaire)· 619 κατ. Ἀρδὲς (S.-M.-lès-Annonay)· 1.105 κατ.- Ἰζέρ. 780 κατ. - Μέρθης-Μοσέλλης 185 κατ.- Μορβιχάν. 508 κατ.- Ἄνω Ἄραρος (Haute-Saône)· 260 κατ. Ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Ἅγιος Μάρκελλος. Εἰς τὸν νομὸν Ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ (Bouches-du-Rhône) καὶ πλησίον τῆς πόλεως Μασσαλίας. Ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου (Castellum Massiliense) καὶ ὡραῖος πύργος ρυθμοῦ Ἀναγεννήσεως, κτισθεὶς τῷ 1865.

Ἁγ. Μάρκελλος (Saint-Marcel-lès-Chalon). Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire). 1,186 κατ. Τὸ 1805 ἀνεκαλύφθησαν ἐν αὐτῷ πολλοὶ ρωμαϊκοὶ κίονες καὶ σαρκοφάγοι. Λέγεται ὅτι ἐκεῖ ἐμαρτύρησεν ὁ Ἅγιος Μάρκελλος, περὶ τὰ τέλη τοῦ 2ου αἰῶνος. Ἀββαεῖον Βενεδικτίνων, ἱδρυθὲν τῷ 577, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπέθανεν ὁ περίφημος μοναχὸς Ἀβαιλάρδος. Τὸ Ἀββαεῖον τοῦτο ἐλεηλατήθη τῷ 731 ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, τῷ 963 ὑπὸ τῶν Οὔγγρων, τῷ 1562 ὑπὸ τῶν διαμαρτυρομένων καὶ κατηρήθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἁγ. Μάρκελλος (Saint-Marcel-d-Ardèche). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές. 1,640 κάτ. Λιγνιτωρυχεῖον. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 12ον αἰῶνα καὶ ἀνακαινισθεῖσα τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Παλαιὸς πύργος διατηρούμενος καλῶς. Ἡ πόλις κατελήφθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν θρησκευτικῶν ἐρίδων ὑπὸ τοῦ περιφήμου Baron d'Acier, τὴν δὲ κατάληψιν ταύτην ἐπηκολούθησεν ἡ σφαγὴ διακοσίων καθολικῶν.

Παρὰ τὴν κώμην ταύτην ὑπάρχει τὸ περιώνυμον σπήλαιον τοῦ Ἁγίου Μαρκέλλου, ἓν τῶν ὡραιοτέρων καὶ περιεργοτέρων τῆς Γαλλίας. Ὁ ἐπισκεπτόμενος αὐτὸ δι' ..ατα. νὰ φθάσῃ μέχρι βάθος 2.260 μέτρων, ἀλλὰ τὸ πραγματικόν του βάθος εἶναι πολὺ μεγαλύτερον. Πρόκειται περὶ τῆς κοίτης ἑνὸς ἀρχαίου ὑπογείου ποταμοῦ, ὅστις ἔχει σήμερον ἀποξηρανθῆ. Τὸ σπήλαιον περιέχει θαυμασίους σταλακτίτας, οἱ ὁποῖοι προσδίδουν εἰς αὐτὸ ὄψιν φαντασμαγορικὴν καὶ προσελκύουν πολλοὺς ἐπισκέπτας.

Βιβλιογραφία: **Dr Francus, Voyage le long de la rivière d'Ardèche, Paris, 1885. E. A. Martel, les Abîmes, Paris, 1894.**

Ἅγιος Μάρκελλος. Ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας (Indre) καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Κρὲζ (Creuse)· 2.455 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 10ου-14ου αἰῶνος καὶ ἐρείπια ἀρχαίου ρωμαϊκοῦ θεάτρου. Φεουδαλικὸν φρούριον τοῦ 15ου αἰῶνος. Ἡ πέριξ τοῦ χωρίου κοιλὰς εἶναι γραφικωτάτη.

Ἅγιος Μάρκελλος (San Marcello Pistoiese). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρεντίας καὶ ἔχουσα 9.218 κατοίκους. Ἐργοστάσιον κυτίων καὶ ζυμαρικῶν, χυτήρια καὶ μεταλλουργεῖα.

Ἅγιος Μάρκος· χωρίον τῆς Κερκύρας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀπηλιωτῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδιαιτέραν κοινότητα· κάτοικοι 366. Ἀπέχει ἀπὸ Σκριπεροῦ 1.25' ὥρας, ἔχει δὲ μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον.

Ἅγιος Μάρκος (Saint-Marc). Ὄνομα μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ (Bouches-du-Rhône)· 108 κατ.-Κανττάλ (Cantal)· 274 κατ.-Φινιστέρ· 3409 κατ.-Κρὲζ (S. M.-à-Frongier)· 774 κατ· καὶ (S. M.-à-Loubaud)· 602 κατ. - Καλβαδὸς (S. M.-d'Ouilly). 759 κατ.-Λοὰρ-ὲ-Σὲρ (S. M.-du-Cor)· 423 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος.-Δύο Σεβρῶν (S.M.-la-Lande). 568 κατ.-Ἰλλ-ὲ-Βιλαὶν (S. M.-le-Blanc)· 1.584 καὶ (S. M.-sur-Couesnon)· 832 κατ.-Χρυσῆς Ἀκτῆς κατ. (S. M.-sur-Seine·) 361 κατ.

Ἅγιος Μάρκος. Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Γουατεμάλας (Κεντρικὴ Ἀμερική) καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου νομοῦ. Κεῖται πλησίον τῶν Ἄνδεων. Κάτοικοι 12.000. Ξυλεία, δέρματα, καφὲς καὶ ἄλλα προϊόντα.

Ἅγιος Μάρκος (Saint-Marc). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Ἁϊτῆς (Ἀντίλλαι κειμένη εἰς 112 χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Λιμένος τοῦ Πρίγκιπος (Port-au-Prince). Εἶναι κτισμένη εἰς τὸ βάθος ἑνὸς βαθέος ὅρμου κα ἔχει καλὸν λιμένα —20,000 κάτοικοι. Ἡ περιοχὴ παράγει καφὲν φημισμένον εἰς ὅλον τὸν κόσμον, βάμβακα, ὄρυζαν, ἐρυθρόξυλον (κοινῶς *μπακάμι*,, δένδρον τῆς Ἀμερικῆς, ἐξ οὗ ἐξάγεται καλλίστη κοκκίνη βαφή), ζακχαροκάλαμον, στρείδια, πουλερικά.

Ἅγιος Μαρκούφ (Saint-Marcouf). Ὄνομα δύο κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν πρώτη κεῖται ἐν τῷ νομῷ Μάγχης καὶ ἔχει 644 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Αἴσν καὶ ἔχει 200 κατοίκους. Ἐν τῇ πρώτῃ ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος.

Ἅγιος Μαρσιάλ (Saint - Martial). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἀρδὲς· 1859 κατ.- Ἀρχαῖος πύργος.- Καντάλ· 220 κατ.-Σαράντ· 354 κατ.- Κάτω Σαράντ· 224 κατ.- Γάρδης· 690 κατ.- Γιρόνδης· 240 κατ.- Βιέννης· 450 κατ.- Ἄνω Βιέννης. 640 κατ.- Δορδώνης (S.-M.-d'Albarède)· 635 κατ.- Δορδώνης (S.-M.-d'-Artenset)· 1.116 κατ.-Κάτω Σαράντ (S.-M.-de-Coculet) ·520 κατ.- Κορρὲζ (S.-M.-de-Gimel). 1.232 κατ.- Κάτω Σαράντ (S.-M.-de-Mirambeau). 453 κατ.-Δορδώνης (S.-M.-de-Nabirat). 915 κατ.-Δορδώνης (S.-M.-de-Valette)· 954 κατ.- Κάτω Σαράντ (S.-M.-de-Vitaterne)· 185 κατ.- Κορρὲζ (S.-M.-Eutraygues)· 430 κατ.- Κρὲζ (S.-M.-le-Mont)· 880 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας·- Κρὲζ (S.-M.-le-Vieux)· 604 κατ.- Δορδώνης (S.-M.-Viveyrol)· 532 κατ.

Ἅγιος Μαρτῖνος (Saint-Martin). Ὄνομα πολλῶν κωμῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Μορμπιχάν. 17,00 κατ.- Κάτω Πυρηναίων· 510 κατ.- Ζέρς· 264 κατ.- Ζέρς· 300 κατ.- Γιρόνδης· 900 κατ.- Λότ-ὲ-Γκαρὸν (Lot-et-Garonne) καὶ παρὰ τὸ Ἀγὲν· 306 κατ. - Ἄνω Μάρνη· 230 κατ.- Ἄνω Μάρνη· 120 κατ.- Μέρθης καὶ Μοσέλλης (Meurthe et-Moselle)· 210 κατ.- Βορρᾶ· 600 κατ.- Ἄνω Πυρηναίων· 310 κατ. - Ἀνατολικῶν Πυρηναίων καὶ παρὰ τὴν πόλιν Περπινιάν· 200 κατ.- Ἄνω Σαβοΐας· 520 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος.- Ἄνω Σαβοΐας· 327 κατ.- Βὰρ (Var). 230 κατ. Βανδέας (S.-M.-de-Brem)· 800 κατ. - Σαὶν-ὲτ-Ὀάζ (S.-M.-de-Bretencourt). 604 κατ. Κάτω Ἄλπεων (S.-M.-de-Brômes)· 406 κατ.- Ἀριέζ (S.-M.-de-Caralp)· 600 κάτοικοι.- Βωκλὺζ (S.-M.-de-Castillon)· 1.101 κάτοικοι Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος.- Μάγχης (S.-M.-de-Cenilly)· 435 κάτοικοι.- Μάγχης (S.-M.-de-Chaulieu· 438 κάτοικοι.- Ὑόννης· 263 κατ.-Κάτω Σηκουάνα. (S-M-au-Bosc)· 300 κατ.-Πᾶ-δὲ-Καλαί· (S-M-au-Laërt) 1,216 κατ.- Κάτω Σηκουάνα (S.-M.-aux Arbres) 345 κατ.-Ὀάζ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Κλερμόντην (S.-M.-au-Bois) 350 κατ.-Ἐκκλησία κτισθεῖσα τὸν 13ον αἰῶνα, οἱ ὑψηλοὶ τετραγωνικοὶ πύργοι τῆς ὁποίας εἶναι ὁρατοὶ εἰς πολλῶν χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ χωρίου ἀπόστασιν. Ἐν αὐτῇ σώζεται ὡραῖον ἄγαλμα τῆς Παναγίας, ἔργον τοῦ 15ου αἰῶνος.-(Saint-Martin-aux-Buneaux) Κάτω Σηκουάνα (S. M.-aux-Champs) 1230 κατ. Θαλάσσια λουτρά. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος.-Μάρνης· 200 κατ.-Καλβαδὸς (S.M.-aux-Chartrains)· 270 κατ.-Ἄραρος-Λείγηρος (S-M-Belle-Roche)· 630 κατ.- Πᾶ-δὲ-Καλαὶ (S-M-Boulogne) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Βουλώνην· 5000 κατ.-Καντὰλ (S-M-Cantalès)· 1,300 κατ.- Σηκουάνα καὶ Μάρνη (S-M-Chennetron)· 225 κατ.- Πᾶ-δὲ-Καλαὶ (S-M-Choquel) παρὰ τὴν Βουλώνην· 300 κατ. - Λότ-ὲ-Γκαρόν (S-M-Curton)· 800 κατ.-Λοαρὲ (S-M-d'Août)· 1,000 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. - Δρώμης καὶ παρὰ τὴν Βαλεντίαν (S-M-d'Août)· 450 κατ. - Σαβοΐας (S-M-d'Arc)· 220 κατ.-Μαὶν-ὲ-Λοὰρ (S-M-d'Arcé)· 312 κατ. -Ἀρδὲς (S-M-d'Ardèche)· 511 κατ. Ὡραῖα σπήλαια.-Ζέρς (S-M-d'Armagnac)· 351 κατ.-Κάτω Σαράντ (S-M-d' Ary)· 350 κατ.-Κάτω Σαράντ· 350 κατ. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ. Πύργος τοῦ 13ου αἰῶνος (chateau de la Madeleine).-Ὄρν (S-M-d' Aspres)· 360 κατοικοι.-Μάγχης (S-M-d'Aubigny)· 555 κατ. - Μάγχης (S-M-d'Audouville)· 251 κάτοικοι. - Δύο Σεβρῶν (S-M-d'Augé)· 107 κάτοικοι. Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην (S. M.-de-Clelles). 201 κατ.-Ἐρὼ (S. M.-de-Combes).- Ἄραρος - Λείγηρος (S. M.-de-Commune). 400 κατ. Ἀρχαῖος πύργος.-Μαϋέννης (S. M.-de-Connèe). 1,567 κατ.-Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα (S. M.-de-Cornas). - Κάτω Σαράντ (S M.-de-Coux). 750 κατ. - Ὄρν (S. M.-d'Ecublei). 400 κατ. θειοῦχος πηγή. Μέγα ἐργοστάσιον βελονῶν πλεκτικῆς.- Καλβαδὸς (S. M.-de-Fontenay). 410 κατ. - Βανδέας (S.M.-de-Fraigneau). 530 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.- Καλβαδὸς (S. M.-de -Fresnay). 260 κατ.- Δορδώνης (S. M. de-Fressengeas). 1,000 κατ.-Ἄνω Λείγηρος (S. M.-de-Fugères). 1,186 κατ.- Ζέρς (S. M.-de-Goyne). 205 κατ.- Δορδώνης (S. M.-de-Curson). 718 κατ.-Λάνδης (S. M.-de-Hinx). 1,309 κατ. -Κάτω Σαράντ (S.M. de-Juillers). 330 κατ.- Ἄνω Βιέννης (S.M.-de-Jussac). 605 κατ.- Βωκλὺζ (S. M.-de-la Brasque). Κάτω Σαράντ (S.M.-de-la-Coudre). 275 κατ.- Καλβαδὸς (S. M.-de-la-Lieue). 532 κατ.- Χρυσῆς Ἀκτῆς (S. M.-de-la-Mer). 733 κατ.- Ἴνδρας (S. M.-de-Lamps). 440 κατ.- Μάγχης (S. M.-de-Landelle). 1,600 κατ.- Λοζὲρ (S. M.-de-Lansucle). 461 κατ.- Μαίν-ὲ-Λοὰρ καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος (S. M.-de-la-Place). 1,000 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. Παρεκκλήσιον τοῦ 15ου αἰῶνος.- Σαβοΐας (S. M.-de-la-Porte). 750 κατ. - Ἐρώ (S. M.-de-l'Arçon). 300 κατ.-Γιρόνδης (S. M.-de-Layé). 431 κατ.-Ἀβεϋρὼν (S.M.-de-Lennes). 505 κατ. - Γιρόνδης (S. M.-de-Lerm). 300 κατ.-Ἄραρος-Λείγηρος (S.-M.-de-Lixy). 211 κατ. Ἀρχαία ἐκκλησία. Πύργος.-Ἐρώ· παρὰ τὸ Μομπελλιὲ (S.-M.-de-Londres). Πρωτεύουσα καντονίου· 825 κατ. Διϋλιστήρια ἀρωματικῶν φυτῶν. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος.-Δύο Σεβρῶν (S.M.-de-Mâcon)· 456 κατ. - Καλβαδὸς (S.-M.-de-Mailloc)· 416 κατ. Σταθμὸς Δυτικῶν σιδηροδρόμων.-Δύο Σεβρῶν (S.M.de-Melle)· 530 κατ.-Καλβαδὸς (S.-M.-de-Mieux)

Τὸ ἄγαλμά τῆς Παναγίας τὸ εὑρισκόμενον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μαρίνου (S - M - au Bois).

Digitized by Google

320 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν **σιδηροδρόμων.-**"**Ερ-ἐ-Λοάρ** (S.-M.-Nigelles)· 612 **κατ.-Δύο Σεβρῶν** (S.-M.-d'Entraigues)· 300 κατ.-"Ἄλπεων **τῆς θαλάσσης** (S.-M.-d'Entraunes)· 500 κατ.-"Ἄνω **Ἄλπεων** (S.-M.-de-Queyrières)· 1312 κατ.'Ορυχεῖα **ἀνθρακίτου.'Εκ-**κλησία τοῦ 15ου αἰῶνος.-Κάτω **Σαράντ (S.-M.-de-Rè).** Πρωτεύουσα καντονίου **κειμένου ἐπὶ τῆς** Βορειοανατολικῆς ἀκτῆς **τῆς νήσου Ρέ· 2,606** κατοίκους. Πολλαὶ οἰκίαι **τοῦ 14ου αἰῶνος.-** Δορδώνης (S.-M.-de-Ribérac)· **1000 κατ.- Δύο Σε-**βρῶν (S.-M.-de-Saint-Maixent)· **1042 κατ.- Καλβα-**δὸς (S.-M.-de-Sallen)· 1000 **κατ. - Δύο Σεβρῶν** (S.-M.-de-Sanzay)· 1226 κατ. - **Καλβαδὸς (S.-M.-des-**Besages)· 1300 κατ.- **Λοάρ-ἐ-Σέρ (S.-M.-des-Bois)·** 1000 κατ. Δύο ἐκκλησίαι **τοῦ 11ου, 12ου καὶ** 13ου αἰῶνος. Μεγαλιθικὰ **μνημεῖα Δολμέν-Σέρ** (S.-M.-des-Champs)· 100 **κατ. Πέντε χωρία ὁμώ-**νυμα τοῦ προηγουμένου **κεῖνται ἐν τοῖς νομοῖς** Φινιστὲρ (2.000 κατ.), Μάγχης **(515 κατ.), Ση-**κουάνα καὶ Μάρνη (377 κατ.). **- Σαίν-ἐ-'Οάζ** (220 κατ.). - Ὑόννης (600 κατ.). **- Δορδώνης (S.-M.-des-**Combes)· 427 κατ. - Λάνδης **(S.-M.-de-Seignaux).** Πρωτεύουσα καντονίου· 2.548 **κατ.- Καλβαδὸς (S.-**M.-des-Entrées)· 317 **κατ. - Γιρόνδης (S.-M.-de-**Sescas)· 555 κατ. 'Εκκλησία **τοῦ 12ου αἰῶνος.-** Βανδέας (S.-M.-des-Fontaines)· **300 κατ. - 'Αλλιέ** (S.-M.-des-Lais)· 400 **κατ. - "Ορν (S.-M.des-Lan-**des)· 300 κατ. - Σάρθης **(S.-M.-des-Monts)· 240** κατ. - Βανδέας (S.-M.-des-**Noyers)· 2305 κατ.- Πυΐ** ντέ-Δώμ (S.-M.-des-Olmes)· **1077 κατ.- "Ορν (S.-**M.-des-Pézerits)· 230 κατ.- **Πυΐ-ντέ-Δώμ (S.-M.-des** Plains)· 230 κατ.- Βορείων **'Ακτῶν (S.-M.-des-Près)·** 1200 κατ.-"Ὠδ (S.-M.-des-**Puits).- Λείγηρος (S.-M.-**d'Estréaux)· 1800 κατ. - **Καλβαδὸς (S.-M.-de-Tal-**levende)· 540 κατ. **'Εκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος.-** 'Αρδὲς (S.-M.-de-Valamas)· **2.521 κατ. Μεταλλικαὶ** πηγαί. Πύργος-Γάρδης (S.-**M.-de-Valgalgues)· 1666** κατ. Μεταλλεῖα. 'Εκκλησία **τοῦ 12 αἰῶνος.-Μάγ-**χης (S.-M.-de-Varreville)· **332 κατ.- 'Ιζὲρ (S.-M.-**de-Vaulserre)· 304κατ.-Λότ.(S.-M.-de-Vers)· 306κατ.-Κάτω Σαράντ (S.-M.-de-Villeneuve)· **650 κατ.-Λότ-ἐ-Γκαρὸν** (S.-M.-de-Villeréal)· **262 κατ.-"Ὠδ (S.-M.-**de-Villereglan)· 310 κατ. **Σταθμὸς τῶν Μεσημβρι-**νῶν σιδηροδρόμων.- **Πᾶ-δὲ-Καλαὶ (S.-M.-De-Har-**dinghem)· 450 κατ. Πύργος **τοῦ 15ου αἰῶνος.-** 'Ιζὲρ παρὰ τὴν Γρενόβλην **(S.-M.-d'Hères)· 1800** κατ.- Νιέβρης (S.-M.-**d'Heuille)· 410 κατ.-Πυΐ-δὲ-**Δὼμ (S.-M.-d'Ollières)· **650 κατ.- Καλβαδὸς (S.-M.-**Don)· 500 κατ.-Λάνδης **(S.-M.-d'Oney)· 1025 κατ.-** Ὑόννης (S.-M.d'Ordon)· 460 **κατ.- 'Αριὲζ (S.-M.-**d'Oydes)· 600 κατ.- Κάτω **Σηκουάνα (S.-M.-du-**Bec)· 400 κατ.- Γιρόνδης **(S.-M.-du-Bois)· 608 κατ.-** Μαὶν-ἐ-Λοὰρ· 1045 κατ.- **Σηκουάνα καὶ Μάρνη** (S.-M.-du-Boschet)· 320 **κατ.- Σαράντ (S.-M.-du-**Clocher)· 300 κατ.- **Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S.-M.-du-Fouil-**loux)· 770 κατ. - Δύο **Σεβρῶν. (S.-M.-du-Fouil-**loux)· 706 κατ. 'Ερείπια **ἀρχαίου πύργου.- Αἴν** (S.-M.-du-Frêne)· 777 **κάτοικοι.- "Αραρος-Λείγηρος** (S.-M.-du-Lac)· 428 **κάτοικοι- 'Αρχαῖος Πύργος.-** Μαϋέννης (S.-M.-du-Limet)· **700 κάτοικοι.- Κάτω** Σηκουάνα (S.-M.-du-Manoir)· **504 κάτοικοι.-** Καλβαδὸς (S. M.-du-Mesnil-Oury). **140 κατ. - Αἴν** (S. M.-du-Mont)· 1,500 **κατ. Σταθμὸς σιδηροδρό-**μου Λυῶνος.- Χρυσῆς **'Ακτῆς (S. M.-du-Mont). 465** κατ.- "Αραρος Λείγηρος **(S. M.-du-Mont)· 211 κατ.** Γιρόνδης (S. M.-du-Puy)- **400 κατ. Σταθμὸς τοῦ** σιδηροδρόμου Αὐρηλίας-**Νιέβρης (S. M.-du-Ruy)** 1.109 κατ. Πύργος **τοῦ 16ου αἰῶνος.- 'Ιζὲρ (S. M.-**d'Uriage) παρὰ τὴν **Γρενόβλην· 2,000 κατ.- "Αρα-**ρος-Λείγηρος S. M.-**du-Tartre). 413 κατ. Σαὶν-ἐ-**'Οάζ (S. M.-du-Tertre). **413 κατ. Πύργος ἐποχῆς** συγχρόνου.- Ὑόννης (S. **M.-du-Tertre)· 500 κατ.-** "Ερ (S.M.-du-Tilleul). **Δύο ἐκκλησίαι τοῦ 13ου αἰ-**ῶνος.- Νιέβρης (S. M.-du-**Tronsec). 772 κατ.- "Αλ-**πεων τῆς θαλάσσης (S. M.-**du-Var). Παρὰ τὴν Νί-**καιαν. 450 κατ. Σταθμὸς **σιδηροδρόμου.- "Ορν (S.** M.-du-Vieux-Bellême). 820 **κατ. 'Εκκλησία τοῦ** 15ου αἰῶνος.- Κάνω **Σηκουάνα (S. M.-du-Vivier)·** 405 κατ.- Σηκουάνα **καὶ Μάρνη (S. M.-en-Bière).** 384 κατ. 'Εκκλησία **τοῦ 14 αἰῶνος.- "Αραρος-Λεί-**γηρος (S. M.-en-Bresse). **Πρωτεύουσα καντονίου** 2,027 κατ.- Κάτω Σηκουάνα **(S. M.-en-Campagne)·** 353 κατ.- Λείγηρος **(S. M.-en-Coailleux). 3,000** κατ.- "Αραρος-Λείγηρος **(S. M.-en-Gâtinois). 362** κατ.- Ροδανοῦ **(S. M.-en-Haut). 2,460 κατ. Δρώμης** (S. M.-en-Vercors). **809 κατ.-Λὸτ (S. M.-Labouval).** 621 κάτοικοι "Ερ **(Saint-M.-lâ-Campagne)-Σαίν-ἐ-'Οάζ** (Saint M.-la-Garenne). **475 κάτοικοι.-** Τάρν (S.M.-Laguopie)· **910 κατ. 'Ερείπια ἑνὸς πύρ-**γου τῆς 'Αναγεννήσεως. **- "Ορν (S. M.-l'Aigillon).** 510 κατ. - "Ὠδ (S. M.-**la-Lande)· 632 κάτοικοι.-** Κορρὲς (S. M.-la-Meame)· **1035 κάτοικοι. - "Αλ-**πεων τῆς θαλάσσης (S. M.-**Lantosque)· πρωτεύουσα** ἑνὸς καντονίου παρὰ **τὴν Νίκαιαν· 2.000 κατ. Με-**ταλλεῖα σιδήρου. **Θειοῦχος καὶ ἀλκαλικὴ πηγή. -** "Αραρος-Λείγηρος (S. M.-**la-Patrouille)· 200 κατ. -** Λείγηρος (S. M.-la-Plaine) **παρὰ τὸν "Αγιον Στέ-**φανον· 1.700 κατ.-Βιέννης **(S. M.-la-Rivière,· 1.069** κατ. 'Εκκλησία τοῦ 13ου **αἰῶνος. - Βιέννης (S. M.-**Lars)· 1150 κατ. Μεγαλιθικὰ **μνημεῖα Δόλμεν. Πύρ-**γος **τοῦ 16ου αἰῶνος παρὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει** **γηραιὰ δρῦς ὕψους 48 μέτρων καὶ περιφερείας εἰς** τὴν βάσιν 13 μέτρων. **- Βανδέας (S. M.-Lars-en-**Sainte-Hermine)· 820 **κατ. - Βανδέας (S. M.-Lars-**en-Tiffauges)· 736 **κατ. - Λείγηρος (S. M.-la-Sau-**veté)· 1659 κατ. **'Ορυχεῖον μολύβδου. - Δορδώνης** (S. M.-c'Astier)· **200κατ.-'Ινδρας-Λείγηρος (S. M.-**le-Beau)· 1.300 κατ. **Σταθμὸς σιδηροδρόμου. 'Εκ-**κλησία τοῦ 11ου μέχρι **τοῦ 16ου αἰῶνος. - Μάγχης** (S. M.-le-Bouillant)· **600 κατ.-Αἴν (S. M.-le-Châtel)·** 835 **κατ. - Δρώμης [S. M.-le-Colonel). - Κάτω Ση-**

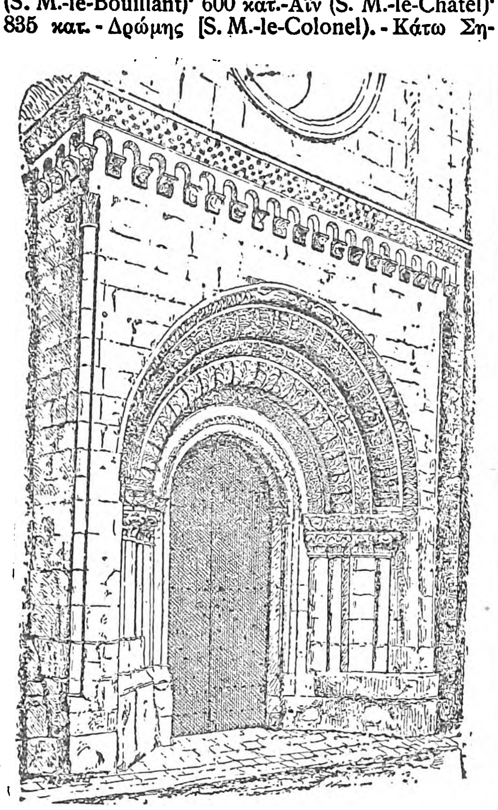

Δυτικὸς πυλὼν τῆς ἐκκλησίας τοῦ 'Αγίου Μαρτίνου (S.-M.-le-Beau).

κουάνα (S. M.-le-Gaillard)· 458 κάτοικοι. 'Εκκλη-σία τοῦ 13ου αἰῶνος. - Μάγχης (S. M. - le - Gréard)· 205 κάτοικοι - Μάγχης (S. M.-le-Hébert)· 171 κά-τοικοι. - "Ανω Βιέννης (S. M.-le-Mault)· 430 κά-τοικοι. - 'Οάζ (S. M. - le - Nœud)· 748 κάτοικοι - Δορδώνης (S.-M.-le-Pin)· 600 κατ. καὶ σταθμὸς σι-δηροδρόμου Αὐρηλίας. - Μαγνήσιον.- Λὸτ (S.-M.le-Redon)· 420 κατ. - Κάτω "Αλπεων (S.-M.-les-Eaux). 200 κατ. - Κάτω "Αλπεων (S.-M.-les-Seyne)· 115 κατ. - Λείγηρος (S.-M.-le-Lestra)· 1234 κατ. - 'Αρδὲς (S.-M.-le-Supérieur)· 556 κατ. - "Ὠδ (S.-M.-le-Vieil)· 366 κατ. - "Ανω Βιέννης (S.-M.-le-Vieux)· 839 κατ. - 'Ιζὲρ (S.-M.-le-Vinoux)· 950 κατ.Οἰκία 15ου αἰῶνος. Μάρνης (S. M.-l'Heureux)· 34 κατ.-Κάτω Σηκουάνα (S. M.-l'Hortier)· 303 κατ.- 'Αρδὲς (S. M.-l'Infé-rieur).-323κατ.'Οάζ καὶ παρὰ τὴν Κλερμόντην (S.M.-Longueau)· 340 κατ.-"Ὠδ (S. M.-Lys)· 450 κατ.- Κάτω Σηκουάνα (S. M.-Omonville)· 900 κατ. 'Εκ-κλησία τοῦ 12ου αἰῶνος.- Λότ-ἐ-Γκαρὸν. (S. M.-Petit)· 330 κατ.- Αἴσν (S. M.-Rivière)· 330 κατ.- "Ερ (S. M.-Saint-Firmin)· 310 κατ.- Κορρέζ (S. M.-Sepert)· 911 κατ.- "Αραρος-Λείγηρος (S. M.-Sous-Montaigu)· 300 κατ.- Βανδέας (S. M.-sous-Mouzeuil)· 511 κατ.- Καντάλ (S. M.-sous-Vigou-roux)· 600 κατ.- Πᾶ-δὲ-Καλαὶ (S. M.-sur-Cojeul)· 200 κατ.- Μάρνης (S. M.-sur-le-Pré)· 203 κατ.- Λοσρέ (S. M.-sur-Ocre)· 701 κατ.- Ὑόννης (S. M.-sur-Oreuse)· 521 κατ. 'Εκκλησία τοῦ 16ου αἰῶ-νος.- Ὑόννης (S. M.-sur-Ouanne)· 776 κατ. Σταθ-μὸς σιδηροδρόμου. 'Εκκλησία τῆς 'Αναγεννήσεως. "Ανω-Βιέννης (S. M.-Terressus)· 1,006 κατ.-Καντάλ (S. M.-Valmeroux) 1,277 κατ. Μεταλλικὰ ὕδατα. 'Εκκλησία τοῦ 14ου αἰῶνος.- "Αλπεων τῆς Θαλάσ-σης (S. M.-Vésubie)· 1,720.- "Αραρος-Λείγηρος (S. M.-d'Auxy)· 200 κατ.-Αἴν (S.M.-de-Bavel)· 620 κατ.- Σαβοΐας (S. M.-de-Belleville). 1,423 κατ. 'Ανθρα-κίτης. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα *μενχίρ*. - Δύο Σεβρῶν (S. M.-de-Beruegoue)· 411 κατ.- Καλβαδὸς (S. M.-de-Bienfaite)· 450 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σι-δηροδρόμων. 'Εκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος.-Καλβα-δὸς (S. M.-de-Blagny)· 300 κατ.-Μάγχης (S. M.-de-Bonfossé)· 700 κατ.- Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν Ρουένην (S. M.-de-Boscherville)· 700 κατ. 'Εκ-κλησία τοῦ 'Αγίου Γεωργίου κτισθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1050 μέχρι τοῦ 1066.- "Ωβ (S.M.-de-Bossenay)· 400 κατ. 'Εκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος. Μεγαλιθικὰ μνη-μεῖα.-Λοζὲρ (S. M.-de-Boubaux)· 626 κατ.

"Αγιος Μαρτῖνος (S.-M.-d'Auxigny). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ Σέρ· 2.600 κατ. Πέριξ τῆς πολίχνης ταύτης ὑπάρχει θαυμάσιον δάσος ἐκτάσεως ἐπιφανείας 2.204 ἑκταρίων. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου νοτιοδυτικῶς ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τοῦ πύργου Salle-du-Roi, ἐν τῷ ὁποίῳ κατῴκουν οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας ἀπὸ Λουδοβίκου VII, μέχρι Λουδοβίκου XI, ἰδίᾳ δὲ ὁ Κάρολος VI, ὅστις ἐγ-κατέστησεν ἐκεῖ φρουρὰν Σκώτων, ἐκ τῶν ὁποίων κατάγονται οἱ πλεῖστοι τῶν σημερινῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς.

"Αγιος Μαρτῖνος (San Martino Buonalbergo). Πολίχνη τῆς 'Ιταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βερόνας καὶ ἔχουσα 3.500 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Βερόνας εἰς Βιτσέντσιαν σιδηροδρόμου. 'Εξα-γωγὴ ξυλείας, ἐργοστάσιον κηροῦ, παραγωγὴ τυ-ροῦ, ἐλαιοτριβεῖον, οἶνοι καὶ πολλὰ ἄλλα προϊόντα γεωργίας.

"Αγιος Μαρτῖνος, νῆσος (Ile St-Martin). Νῆσος κειμένη πρὸς βορρᾶν τῶν Μικρῶν 'Αντιλλῶν καὶ ἀνήκουσα ἐξ ἡμισείας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν 'Ολλανδίαν. Ἡ Γαλλία κέκτηται τὸ βόρειον ἥμισυ αὐτῆς, ἡ δὲ 'Ολλανδία τὸ νότιον ἥμισυ. Τὸ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀνῆκον τμῆμα τῆς νήσου ἔχει ἔκτασιν 20 τετραγωνικῶν ἀγγλικῶν μιλίων, 4.000 κατοίκους, καὶ ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γουαδελούπης. Τὸ 'Ολλανδικὸν τμῆμα ἔχει ἔκτασιν 17 τετραγωνικῶν ἀγγλικῶν μιλίων καὶ 2.600 κατοίκ.

Οἱ πρῶτοι Γάλλοι καὶ 'Ολλανδοὶ ἄποικοι τῆς νήσου ἐξεβλήθησαν ὑπὸ τῶν 'Ισπανῶν, οἵτινες παρέμειναν ἐν αὐτῇ μέχρι τοῦ 1650, καθ' ὃ δη-λαδὴ ἔτος αὕτη ἀνεκατελήφθη ὑπὸ τῶν πρώτων της κυρίων.

"Αγιος Μαρτῖνος (San Martin de Valdeigle-sias). Πολίχνη τῆς 'Ισπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μα-δρίτης καὶ εἰς ἀπόστασιν 68 χιλιομ. ἀπὸ τῆς Μα-δρίτης· 4247 κατ. 'Εξαγωγὴ οἴνων.

"Αγιος Μαρτορύ (Saint-Martory). Μικρὰ πό-λις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ "Ανω Γα-ρούννα καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γαρούνα· 1.013 κατ. 'Εκκλησία μὲ κωδωνοστάσιον τοῦ 16ου αἰῶνος. Γέφυρα τοῦ 18ου αἰῶνος, πλαισιουμένη ὑπὸ ὡραίας θριαμβευτικῆς ἁψῖδος, ἐν εἴδει θύρας. Πύργος τοῦ 15ου αἰῶνος. 'Ερείπια παλαιῶν φρουρίων καὶ τοῦ ἀββαείου δὲ Βοννεφὸν (abbaye de Bonne-font), κτισθέντος τῷ 1136.

"Αγιος Ματθαῖος· χωρίον τῆς Κερκύρας ἀπο-σπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μελιτειέων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 1585. Κεῖται πλησίον τῶν Βουνιατάδων καὶ ἀπέχει ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου. "Εχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυ-δρομεῖον, τηλεγραφεῖον, παράγει δὲ ἔλαιον, οἶνον, ἀραβόσιτον.

"Αγιος Ματθαῖος. "Ονομα δύο κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία κεῖται ἐν τῷ νομῷ "Ανω Βιέννης καὶ ἔχει 2.526 κατοίκους καὶ ἐκ-κλησίαν τοῦ 12ου αἰῶνος, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ 'Ερὼ (Hérault) καὶ ἔχει περὶ τοὺς 500 κατοίκους.

"Αγιος Ματθαῖος (San Mateo). Πολίχνη τῆς δη-μοκρατίας τῆς Κόστα Ρίκας (Κεντρικὴ 'Αμερική), κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ 'Αλαχουέλας καὶ ἔχουσα 1.055 κατοίκους. Ξυλεία.

"Αγιος Ματθαῖος (San Mateo). Πολίχνη τῆς 'Ισπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καστιλλώνης· 4.016 κατ. 'Ελαιοτριβεῖα καὶ ἐξαγωγὴ ἐλαίου.

"Αγιος Ματθαῖος (São Matheus). Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Espirito Santo) καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ· 3,000 κατ. Συνδέεται μὲ τὸ Ρίον 'Ιανεί-ρον διὰ τακτικῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας. Κτη-νοτροφία.

"Αγιος Μαυρίκιος (Saint - Maurice). "Ονομα μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Βοσγίων (S.-M.-sur-Moselle)· κάτ. 2,800. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. - Χρυσῆς 'Ακτῆς (S.-M.-sur-Vingeanne)· 352 κατ. - Ὑόννης (S.-M.-Thizouaille)· 310 κατ.- Βοσγίων (S.-M.-sur-Monta-gne)· 230 κατ.- Λείγηρος (S.-M.-sur-Loire)· 622 κατ. "Ορν (S.-M.-sur-Huine)· 300 κατ.- Λοαρὲ (S.-M.-sur Fessard)· 870 κατ.- Ροδανοῦ (S.-M.-sur-Dargoire)· 1,185 κατ. - Λοαρὲ (S-M-sur-Aveyron)· 1.611 κατ.- Μόζα (Meuse) (S.-M.-sous-les-Côtes)· 732 κατ.- "Ερ-ἐ-Λοὰρ (Eure-et-Loire) (S.-M.-Saint-Gernain· 381 κατ. - Πουΐ-ντὲ-Ντώμ (S. - M.-près - Pionsat)· 1,630 κατ.- 'Ιζὲρ (S.-M.-l'-Exil)· 1,921 κατ.- Ὑόννης (S.-M.-le-Vieil)· 504 κατ.- "Αραρος-Λείγηρος (Saint Maurice-lès-Couches)· 423 κάτοικοι. - "Ορν (S.-M.-les-Cherencei)· 548 κάτοικοι. - "Αραρος-Λείγηρος (S.-M. - les - Châteauneuf)· 271 κάτοικοι. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Λατομεῖα. 'Αρχαία ἐκκλησία ρω-μανικῆς ἐποχῆς-"Ανω-Βιέννης (S.-M.-les-Brousses)· 546 κατ.-Βανδέας (S.-M.-le-Girard)· 770 κατ.-Δύο Σεβρῶν (S.-M.-la-Fougereuse)· 1,000 κατ.-'Ιζὲρ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην (S.-M.-en-Trièves)· 330 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων-Λυῶνος.-"Αραρος-Λείγηρος (S.-M.-en-Rivière)· 842 κατ.-Λείγηρος (S.-M.-en-Gourgois)· 1,900 κατ.-'Αρ-δὲς (S.-M.-en-Chalenson)· 550 κατ.-'Εν τῷ νομῷ "Ορν (S.-M.-du-Désert)· 700 κατ.-'Αρδὲς (S.-M.-d' Ibie)· 527 κατ.-Λοζὲρ (S.-M.-de-Ventalon). 331 κατ. Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν πόλιν Χάβρην (Saint-Maurice-d'Etelan)· 353κατ.'Εκκλησία 15ου καὶ 16ου αἰῶνος. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου βο-ρειοανατολικῶς τῆς πόλεως κεῖται ὁ ὡραῖος πύρ-γος 'Ετελὰν (Château d' Etelan), κτισθεὶς ἐπὶ

Digitized by Google

Λουδοβίκου ΙΒ'.- Σαράντ (S. - M. - de - Tavernolle). 200 κατ.-Βανδέας (S.-M.-des-Noües). 1,122 κατ.-Άραρος Λείγηρος (S.-M.-des-Champs). 200 κατ.-Άραρος Λείγηρος (S.-M.-de-Satonnay)· 400 κατ.-Σαβοΐας (Saint-Maurice-de-Rotherens). 305 κατ.-Αΐν (S.-M.-de-Rémens). 476 κατ.-Άνω Λείγηρος (S.-M.-de-Lignon). 2,183 κατ. Πύργος τοῦ 15ου αἰῶνος (Château-de-Lignon)-Κάτω Σαράντ (S.-M.-de-Laurançanne)· 140 κατ.-Αΐν (S.-M.-de-Gourdans). 1,065 κατ.

Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ (Saint-Maurice - d'Echazeaux) 124 κατ.-Γάρδης (de Gazevieille). 507 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων - Λυῶνος. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου (Château de Gazevieille).- Αΐν (S.-M.-de-Beynost) 300 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρ. Παρισίων-Λυῶνος Ἀρδὲς (S.M.d' Ardèche) 255 κατ. -Ὑόννης (S.M.aux-Riches-Hommes) 802 κατ. Ἐργ. ὑφασμάτων.-Βοσγίων· 230 κατ. Βιέννης· 1,165 κατ. -Σαὶν - ἐ - Ὀάζ·328 κατ.- Σηκουάνα 7.000 κατ. Εἶναι πόλις ἀρχαιοτάτη· ἡ ἐκκλησία αὐτῆς ὑπῆρχεν ἤδη κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα.-Ἄνω Σαβοΐας. 415 κατ. Πουὶ - ντε - Ντὸμ-940 κατ.- Νιέβρης· 253 κατ.-Μέρθης - Μοσέλλης· 160 κατ.- Ἄνω Μάρνη· 100 κατ. Μάγχης - 360 κατ.- Λὸτ - ἐ - Γκαρὸν· 220 κατ.-Λότ 615 κατ. Λάνδης-375 κατ.-Γιούρα· 333 κατ.-Ἐρὼ. 552 κατ. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα *Δόλμεν* (Dolmen). Παλαιὸς πύργος (Château de la Prunadère), μεταβληθεὶς σήμερον εἰς ἀγρέπαυλιν.- Δρώμης·504 κατ. -Δοὺβ. 404 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων - Λυῶνος-Κρὲζ 2.000 κατ. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον Δόλμεν (Dolmen) καὶ ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος.- Κρὲζ· 645.-Σαράντ· 1.903 κατ.-Ἄνω Ἄλπεων· 362 κατ.

Ἅγιος Μαυρίκιος (Saint-Maurice). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ Βαλαί. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον Ἄγανον (βλ. λέξιν.)

Ἅγιος Μαυρίκιος. Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ, κείμενος εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κεβέκης (Cuébec). Ἐκβάλλει εἰς τὸν μεγάλον ποταμὸν Ἅγιον Λαυρέντιον. Ὁ ἄνω ροῦς αὐτοῦ εἶναι μία ἀδιάκοπος διαδοχὴ λιμνῶν. Εἶτα σχηματίζει πολλὰ ἀπότομα ρεύματα, δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ Μανουὰν καὶ τοῦ Μαντάβα, τέλος δὲ σχηματίζει πολυαρίθμους ἐπικινδύνους καταρράκτας. Εἷς ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Σαουΐνιγκαν, ὅστις ἔχει ὕψος 45 μέτρων καὶ θεωρεῖται ὡς εἷς τῶν μεγαλοπρεπεστέρων τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Ὁ Ἅγιος Λαυρέντιος ἔχει ροῦν 480 ἐν ὅλῳ χιλιομέτρων καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 62 χιλιόμετρα μέχρι τοῦ καταρράκτου Σαουΐνιγκαν. Ὁ ποταμὸς ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ Μαυρικίου Πουλαὶν (Maurice Poulain de la Fontaine, Seigneur de Saint-Maurice), ὅστις εἶχεν ἐγκατασταθῇ τῷ 1650 ἐν Νέᾳ Γαλλίᾳ (Καναδᾶς).

Ἅγιος Μαῦρος (San Mauro Castelverde). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Παλέρμου (Σικελία) καὶ ἔχουσα 5,455 κατοίκους. Παραγωγὴ τυροῦ, φυτεῖαι λεμονεῶν καὶ πορτοκαλλεῶν εἰς τὰ πέριξ καὶ ἐξαγωγὴ λεμονίων καὶ πορτοκαλλίων (agrumi).

Ἅγιος Μεάρδος (Saint-Meard). Ὄνομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἄνω-Βιέννης· 1,114 κάτ. Δορδώνης (S. M.-de-Drôn) 600 κατ. καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ (S. M.-de-Gurson) 1,231 κατ.

Ἅγιος Μεδάρδος (Saint - Médard). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Σαράντ· 344 κατ.- Σαράντ· 300 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. - Κάτω Σαράντ· 155 κατ. - Κάτω Σαράντ· 1082 κατ .- Κρέζ· 1.249 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος μὲ τάφους ἀρχαιοτάτους. - Δορδώνης· 1.000 κατ. - Ἄνω Γαρούννα· 206 κατ.-Ζέρς· 600 κατ.-Ἴνδρας· 211 κατ.- Λείγηρος· 703 κατ. - Λότ· 401 κατ. - Κάτω Πυρηναίων· 1215 κατ. - Δύο Σεβρῶν· 172 κατ. - Γιρόνδης (S. M.-deGuigières)· 1.317 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. - Δορδώνης (S. M.-Mussidan)· 1.019 κατ.-Λὸτ (S. M.-de-Presque)· 650 κατ.- Βανδέας (S. M.-des-Prés)· 624 κατ. Ἐρείπια γαλλορωμαϊκῆς ἐποχῆς. - Γιρόνδης (S. M.-d'Eyrans)· 622 κατ. - Γιρόνδης (S. M.-en-Jalles)· 4.000 κατ. Πύργος τοῦ 15ου αἰῶνος. - Λὸτ (S. M.-Nicourby)· 243 κατ. - Ἰλλ-ἐ-Βιλαὶν (S. M.-sur-Ille)· 1.031 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον *μενχίρ*. Πύργος τοῦ 17ου αἰῶνος.

Ἅγιος Μεδάρδος (Saint-Médard). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λουξεμβούργου· 1000 κατ.

Ἅγιος Μερκούριος. Ὡραία θέσις ἐπὶ τῶν ὑπωρειῶν τῆς Πάρνηθος μὲ μαγευτικὴν θέαν πρὸς τὴν Μαλακάσαν. Εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ 32ου καὶ 33ου χιλιομέτρου τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ Ἀθηνῶν - Ὠρωποῦ. Ἀστυνομικὸς σταθμός.

Ἅγιος Μεσμέν (Saint-Mesmin). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας κειμένων εἰς τοὺς κάτωθι νομούς: Ὢβ (Aube). 518 κατ. - Χρυσῆς Ἀκτῆς· 352 κατ. - Δορδώνης 1,222 κατ. - Βανδέας 1,872 κατ. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα.

Ἅγιος Μιχαὴλ (Saint-Michel). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας κειμένων εἰς τοὺς κάτωθι νομούς: Κάτω Ἄλπεων· 713 κατ. Ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου.-Ἀριὲζ (Ariège)· 215 κατ.-Σαράντ· 1,311 κατ. Ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ, κτισθεῖσα τῷ 1137 καὶ ἔχουσα ὀκτὼ ἀψῖδας. - Δρώμης καὶ παρὰ τὴν πόλιν Βαλεντίαν· 632 κατ.-Ἄνω-Γαρούνα· 538 κατ. -Ζὲρς (Gers)· 613 κατ.-Γιρόνδης (Gironde)· 360 κατ.- Ἐρὼ (Herault)· 205 κατ. Ἀρχαῖος πύργος. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον Δόλμεν (Dolmen). Ἐρείπια ναοῦ τοῦ Διός.- Ἴνδρας (Indre)· 700 κάτοικοι.- Ἴνδρας-Λείγηρος (Indre-et-Loire)· 700 κατ.-Λείγηρος καὶ παρὰ τὸν Ἅγ. Στέφανον· 453 κατ.-Λοαρέ·250 κατ. -Ἄνω Μάρνη· 201 κατ. - Πᾶ-δὲ-Καλαὶ (Pas-de-Calais · 171 κατ. καὶ ἑτέρα μὲ 408 κατ.- Κάτω-Πυρηναίων· 500 κατ.- Σαβοΐας· 2.017 κατ. Ἐκμετάλλευσις ἀνθρακίτου, ἐργοστάσιον ζυμαρικῶν, ἀρχαῖος φεουδαλικὸς πύργος. - Τάρν-Γαρούνα (Tarn - et-Garonne)· 538 κατ. - Κάτω Λείγηρος (S.-M.-Chef)· 7,173 κατ. Θαλάσσια λουτρά. - Λὸτ (S.-M.-de-Bonnières)· 523 κατ. - Ἀρδὲς (S.-M.-de-Boulogne)· 416 κατ. - Γιρόνδης (S.-M.-de-Castelna)· 700 κατ. Ρητινώδη προϊόντα, μηχανικὰ πριονιστήρια.-(S.-M.-de-Charillanoux). 900 κατ.-Ἄνω Ἄλπεων (S.M.-de-Chaillol)· 420 κατ.-Σάρθης (S.-M.-de-Chavaignes)· 1,276 κατ.-Ἀνατολικῶν Πυρηναίων (S.-M.-de-Cuxa). Ἐκεῖ ἔκειτο ἄλλοτε ἀρχαῖον ἀββαεῖον βενεδικτίνων, ὅπου ἔζησαν ὁ Ἅγιος Ρομουᾶλδος καὶ ὁ δόγης τῆς Βενετίας Πέτρος Ὀρσεόλο. Τοῦ ἀββαείου τούτου μόνον μερικὰ ἐρείπια σώζονται σήμερον. -Λοζὲρ (S.-M.-le-Déza)· 433 κατ. Στρώματα ἀντιμωνίου καὶ θειούχου μολύβδου. - Δορδώνης (S.-M.-de-Double)· 700 κατ. - Μαγιέννης (S.-M.-de-Feius)· 307 κατ. - Γιρόνδης (S.-M.-de-Frousac)· 622 κατ. Ὡραῖοι ἀμπελῶνες. - *Ἅγ. Μιχαὴλ* Μάγχης (S.-M.-de-la Pierre)· 263 κατ. - Καλβαδὸς (S.-M.-de-Livet). 220 κατ. - Ἀνατολικῶν Πυρηναίων (S.-M.-de-Flotes)· 300 κατ. - Βορείων Ἀκτῶν (S.-M.-de-Plélau)· 300 κατ. - *Ἅγ. Μιχαὴλ* Γιρόνδης καὶ παρὰ τὴν πόλιν Βορδὼ (S. - M. - de - Rieufret)· 227 κατ. - Δορδώνης (S.-M.-de-Rivière)· 616 κατ. - Ἰζὲρ (S.-M.-de-Saint-Geoirs)· 450 κατ. - Ὄρν (S.-M.-des-Andaines)· 508 κατ. - Μάγχης (S.-M.-des-Loups)· 503 κατ. - Γάρδης (S.-M.-d'Euzet)· 510 κατ. - Τάρν (S.-M.-de-Vax)· 268 κατ. - Κρὲζ (S.-M.-de-Veisse)· 560 κάτοικοι.- Δορδώνης (S.-M-.de-Villadeix)· 500 κατ. - Σὲρ S.-M.-de-Volangis)· 300 κατ. - Κάτω Σηκουάνα (S.-M. d'-Halescourt)· 250 κατ. - Ἰζὲρ (S. - M.- en - Beaumont)· 260 κατ. - Βορείων Ἀκτῶν (S.-M.-en-Grève)· 510 κατ. - Λάνδης (S.-M.-Escalus). 235 κατ. - Δορδώνης (S.-M.-et Bonnefare)· 431 κατ.- Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S.-M.-et-Chanveaux)· 816 κατ. -Τάρν (S.-M.-Labadié)· 300 κατ. - Ὄρν (S.-M.-la-Forêt)· 233 κατοίκους. - Μαϋέννης (S.-M.- la Roë)· 650 κατοίκους.- Βανδέας (S.-M.-le-Cloucq). 1,156 κατοίκους. Δύο ἀρχαῖοι πύργοι. - Δορδώνης (S. - M. - l'Ecluse - et-Léparon). 1,286 κατ. - Ἰζὲρ (S.-M.-les-Portes) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην. 400 κατ.-Λότ (S.-M.-Loubéjou). 404 κατ.-Βανδέας (S.-M.-Mont-Mercure). 1,666 κατ. Ὡραῖα τοπεῖα εἰς τὰ πέριξ. Ὀρυχεῖα ἀντιμωνίου. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον μενχὶρ (menhir). -Βοσγίων (S.-M.-sur-Meurthe). 1223 κατ.-Σαὶν-ἐ-Οὰζ (S.-M.-sur-Orge). 1,000 κατ.

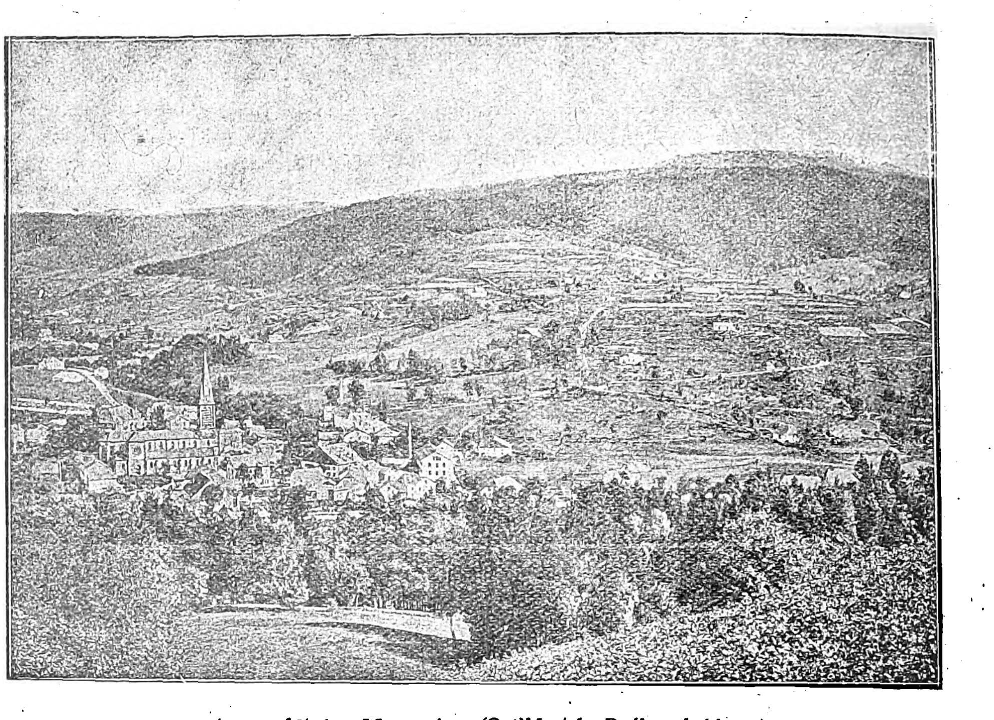

Ἄποψις Ἁγίου Μαυρικίου. (S. M-et le Ballon-d-Alsace).

Ἅγ. Μιχαὴλ (Saint-Michel-en-l'Herm). Ἐν τῷ νομῷ Βανδέας· 2,866 κάτοικοι. Ἐρείπια ἀββαείου τοῦ 7ου αἰῶνος. Εἰς μικρὰν ἀπὸ τοῦ χωρίου ἀπόστασιν, καὶ 6 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν σημερινὴν παραλίαν, ὑπάρχουν μεγάλαι ἐκτάσεις κεκαλυμμέναι ἀπὸ ὄστρακα κογχυλίων· ἄλλοτε τὰ κογχύλια ταῦτα ἐθεωροῦντο ὀρυκτά, ἀλλὰ σήμερον ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ἔχουν συσσωρευθῆ ἐκεῖ ὑπὸ ἀνθρωπίνης χειρὸς καὶ ὅτι ἐσχημάτιζον προμαχῶνα κατὰ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης. Σήμερον ἡ θάλασσα ἀπεσύρθη ἀπὸ τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ εὑρίσκεται ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, εἰς ἀπόστασιν 6 χιλιομέτρων.

Ἅγ. Μιχαὴλ (Saint-Michel-en-Thiérache ἢ Rochefort). Ἐν τῷ νομῷ Αἲσν. 5,000 κατ. Ἡ πολίχνη αὕτη ἐκτίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον πέριξ ἑνὸς ἀββαείου βενεδικτίνων, ἱδρυθέντος τῷ 945 ὑπὸ τοῦ κόμητος Ἑρβέρτου-δὲ-Βερμανδουὰ (Vermandois). Ἐκκλησία τοῦ 12ου καὶ 16ου αἰῶνος.

Ἅγιος Μιχαὴλ (San Michele Extra). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βερό-

Ἅγιος Μιχαὴλ τῆς Σαβοΐας.

Digitized by Google

νας. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Βερόναν περὶ τὰ δύο χιλιόμετρα καὶ ἔχει 7,068 κατοίκους. Ἐργοστάσιον ὑφασμάτων κτλ.

Ἅγιος Μιχαὴλ (Saint-Michaels-Mount). Μικρὰ νῆσος τῶν Ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας, κειμένη νοτιοδυτικῶς τῆς κομιτείας Κορνουάλης (Cornwall). Ἔχει ὕψος ἑβδομήκοντα μόλις μέτρων καὶ συνδέεται μὲ τὴν ξηρὰν διὰ λιθοστρώτου ὁδοῦ, ἡ ὁποία καλύπτεται ὑπὸ τῆς παλιρροίας. Ἑπομένως, ὅταν τὰ ὕδατα ἀποσύρονται, ἡ νησὶς μεταβάλλεται εἰς χερσόνησον.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῆς ὑπάρχει ὁ παλαιὸς πύργος τοῦ λόρδου Σαὶν-Λεβὰν (Lord Saint-Levan). Ἐν τῇ νήσῳ συνέρρεον ἄλλοτε πολλοὶ προσκυνηταί.

Ἅγιος Μιχαὴλ (San Miguel Allende). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Γκουαναχουάτο καὶ εἰς ὕψος 1,840 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. 10,000 κατ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ἐργοστάσια τσιγάρων, βυρσοδεψεῖα.

Ἅγιος Μιχαὴλ (São Miguel dos Campos)· Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἀλαγόας καὶ ἔχουσα 4,500 κατοίκους. Ἐργοστάσια τσιγάρων.

Ἅγιος Μιχαὴλ (Saint-Michel-de-l'Atalaye)· Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Ἀϊτῆς (Ἀντίλλαι)· κάτοικοι 18,000. Κτηνοτροφία. Μεταλλεῖα Χαλκοῦ, λατομεῖα κιμωλίας, βουκάρου (γαλλ. boucaro, γῆ ὑπέρυθρος, ἐξ ἧς κατασκευάζουν ἀγγεῖα), ὤχρας. Παραγωγὴ ἐρυθροξύλου (κοινῶς *μπακάμι*), φρούτων, ἰδίᾳ δὲ καφέ.

Ἅγιος Μιχαὴλ (San Miguel). Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Σαλβαδὼρ (Ἀμερική) καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας (20.000 κατ.). Εἶναι τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου τοῦ νοτιοανατολικοῦ τμήματος τοῦ κράτους, ἐν αὐτῷ δὲ λαμβάνει χώραν κάθε Νοέμβριον μεγάλη ἐμποροπανήγυρις κατὰ τὴν ὁποίαν πωλοῦνται μεγάλαι ποσότητες ἰνδικοῦ (indigo), κοινῶς λουλακίου. Πλούσια ὀρυχεῖα ἀργύρου ἐν τοῖς πέριξ. Ἐργοστάσια σάπωνος καὶ στεατοκηρίων, πιλοποιεῖα κτλ.

Ἅγιος Μιχαὴλ ἢ Μικκέλι (Mikkeli). Πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς δημοκρατίας τῆς Φινλανδίας. Κεῖται ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης Σάλμα καὶ ἔχει 4.490 κατοίκους. Βυρσοδεψεῖα, ἀλευρόμυλοι.

Ἅγιος Μιχαήλ, νῆσος (São Miguel). Εἶναι ἡ μεγαλειτέρα τῶν Ἀζορῶν νήσων, ἔχουσα 122.000 κατοίκους καὶ 297 τετρ. μιλίων ἔκτασιν. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι λίαν ὀρεινόν, ἡ δὲ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ὑπερβαίνει τὰ 1250 μέτρα. Πρωτεύουσα Πόντα Δελγάδα (Ponta-Delgada). Εἶναι ἡ βιομηχανικωτέρα καὶ πλουσιωτέρα ὅλων τῶν πόλεων τοῦ ἀρχιπελάγους, ἀριθμοῦσα 21.000 κατοίκους. Ὁ τεχνητὸς της λιμὴν εἶναι ἐξαίρετος ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Ἀποθῆκαι ἀνθράκων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ πλοῖα δύνανται νὰ ἀνθρακεύουν εὐκόλως καὶ ταχέως. Ἐξαγωγὴ ἀνανᾶ, δημητριακῶν καρπῶν, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ξηρῶν καρπῶν, ζακχάρεως καὶ τεϊου. Πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως. Μετεωρολογικὸς καὶ μαγνητικὸς σταθμός. Μουσεῖον. Βιβλιοθήκη. Λύκεια. Θέατρα. Ὡραῖοι κῆποι καὶ πάρκα. Ἐγκαταστάσεις ἐπισκευῆς ἀτμοπλοίων. Πολυάριθμα σιδηρουργεῖα καὶ χυτήρια.

Ἅγιος Μόλφ (Saint-Molf). Πολίχνη τῆς Γαλλίας κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος (Loire-Inférieure) καὶ ἔχουσα 1,282 κατοίκους.

Ἅγιος Μομελῖνος (Saint-Momelin). Μικρὸν χωρίον τῆς Γαλλίας, κείμενον ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ (dep. du Nord) καὶ ἔχον 300 περίπου κατοίκους. Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ σώζονται πολλοὶ ἀρχαῖοι πίνακες καὶ θαυμάσιον ἀργυροῦν κιβώτιον τοῦ 16ου αἰῶνος, περικλεῖον λείψανα τοῦ Ἁγίου Μομελίνου.

Ἅγιος Μοντὰν (Saint-Montant). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἀρδὲς (Ardèche) καὶ ἔχουσα 1,168 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων-Λυῶνος.

Ἅγιος Μορέϊγ (Saint-Moreil). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κρὲζ (Creuse) καὶ ἔχουσα 1,325 κατοίκους.

Ἅγιος Μορίτζ (Sankt-Moritz). Χωρίον τῆς Ἑλβετίας, κείμενον ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Γριζώνης καὶ ἔχον 1.600 μονίμους κατοίκους. Ὑψόμετρον 1,600 μ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Κεῖται εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κοιλάδος Ἐγγαδίνης καὶ παρὰ τὰς ὄχθας μιᾶς ὡραίας καὶ γραφικῆς μικρᾶς λίμνης. Περιβάλλεται ἀπὸ πολλὰς κορυφὰς τῶν Ἄλπεων καὶ ἔχει θειούχους πηγὰς ὀνομαστάς, εἰς τὰς ὁποίας ὀφείλει τὴν φήμην του ὡς θεραπευτικοῦ σταθμοῦ. Κατὰ τὸ θέρος συχνάζουν ἐν αὐτῷ πολλοὶ ξένοι, τότε δὲ ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται εἰς πολλὰς δεκάδας χιλιάδων κατοίκους. Κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι κέντρον παγοδρομιῶν.

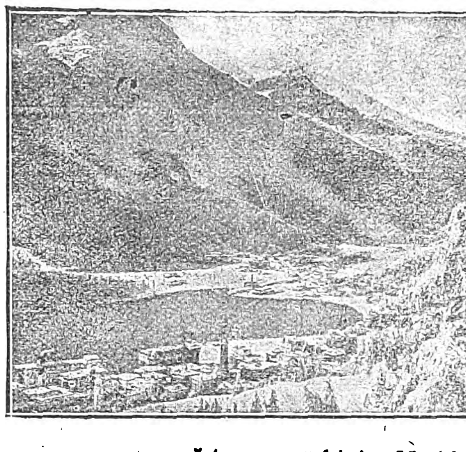

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Μορίτζ.

Ἅγιος Μύρων (Μαλεβυζίου)· χωρίον τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου τῆς Κρήτης, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος, ἀπέχον ἀπὸ Ἡρακλείου 17 χιλιόμετρα (ὁδὸς ἁμαξιτή)· κάτοικοι 1203. Ἔχει κλῖμα θαυμάσιον, κεῖται δὲ ἐπὶ δύο λόφων, οἵτινες δεσπόζουν ὁλοκλήρου τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου, εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν ὅπου ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ραῦκος. Μετωνομάσθη Ἅγιος Μύρων πρὸς τιμὴν τοῦ ἐπισκόπου Μύρωνος, ὅστις εἶχε τὴν ἕδραν του ἐκεῖ κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ χριστιανισμοῦ, μαρτυρήσας δὲ ἀνεκηρύχθη ἅγιος ὑπὸ τοπικῆς συνόδου. Τὸ κελλίον τοῦ ἁγίου σώζεται εἰσέτι ἐντὸς λαξευτοῦ βράχου, ἡ δὲ μνήμη του ἑορτάζεται τὴν 8 Αὐγούστου. Παρὰ τὸ χωρίον κεῖνται ἐρείπια ὀχυροῦ στρατῶνος πυρποληθέντος τὸ 1896. Εἶναι ἕδρα Εἰρηνοδικείου, τοῦ ἐπιθεωρητοῦ τῆς ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας Γόρτυνος, ταχυδρομείου, τηλεγραφείου, τηλεφώνων, ἔχει δὲ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων πλήρη, ὑποθηκοφυλακεῖον, ἀγρονομεῖον, συμβολαιογραφεῖον.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Ξηρολιά* (κάτ. 14), παράγει δὲ οἶνον, ἔλαιον καὶ κυρίως σταφίδα.

Ἅγιος Ναβόρδος (Saint-Nabord). Ὄνομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν κεῖται ἐν τῷ νομῷ Ὢβ (Aube) καὶ ἔχει περὶ τοὺς 250 κατοίκους, ἡ δὲ ἐν τῷ νομῷ Βοσγίων καὶ ἔχει 1.845 κατ.

Ἅγιος Ναζάριος (Saint-Nazaire). Πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας τοῦ νομοῦ Λείγηρος καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος καὶ παρὰ τὰς ἐκβολὰς αὐτοῦ· 30.935 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐκκλησία γοτθικοῦ ρυθμοῦ, θέατρον, θαλάσσια λουτρά, καζῖνο, θέατρον, ἐμποροδικεῖον καὶ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον, κολλέγιον, ὑδρογραφικὴ σχολή. Ὁ λιμὴν τῆς πόλεως εἶναι σπουδαῖος, ἡ δὲ κατασκευή του εἶχε στοιχίσει 70 ἑκατομμύρια φράγκα. Ὁ Ἅγ. Ναζάριος εἶναι ὁ προλιμὴν τῆς Νάντης καὶ τὸ σημεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀναχωροῦν τὰ μεγάλα ὑπερωκεάνεια. Μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις, ἰδίᾳ μὲ τὴν Ἀγγλίαν, Ἱσπανίαν καὶ τὴν νότιον Ἀμερικήν. Ἐξαγωγὴ οἴνων, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, συντετηρημένων σαρδελλῶν, αὐγῶν, βουτύρου, βάμβακος καὶ πολλῶν ἄλλων προϊόντων. Ἡ βιομηχανία τοῦ Ἁγίου Ναζαρίου εἶναι ἐξ ἴσου ἀνθηρὰ μὲ τὸ ἐμπόριόν του, τὰ δὲ ναυπηγεῖα αὐτοῦ εἶναι ὀνομαστά.

Ἓν ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀξιοθέατα τοῦ Ἁγίου Ναζαρίου εἶναι τὰ δύο δόλμεν (μεγαλιθικὰ μνημεῖα), ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν κεῖται ἐν τῷ μέσῳ μιᾶς τῶν πλατειῶν τῆς πόλεως, τὸ δὲ ἄλλο εἰς ἀπόστασιν 6 χιλιομέτρων δυτικῶς αὐτῆς.

Ἅγιος Ναζάριος (Saint-Nazaire). Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Ὢδ· 1.042 κατ. - Κάτω Σαράντ· 1.400 κατ. Κεῖται ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Σαράντ καὶ πλησίον τῆς ὠχυρωμένης βραχώδους νησῖδος Ἰλ-Μαντὰμ (Ile-Madame). - Γάρδης· 301 κατ'- Γιρόνδης· 115 κάτ. Ἐρῶ· 170 κατ. - Ἰζέρ· 462 κατ.-Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν· 370 κατ.-Ἀνατολικῶν Πυρηναίων· 500 κατ. - Τὰρν-ἐ-Γκαρὸν· 700 κατ. - Ἐρῶ (S.-N.-de-Ladarez)· 720 κατ.-Ἐρυθρὰ μάρμαρα. - Γάρδης (S.-N.-des-Gardies)· 125 κατ. - Ἀρχαῖος πύργος. - Δρώμης (S.-N.-en-Royans)· 719 κατ.-Δρώμης (S.N.-le-Désert)· 700

Ἅγιος Νιζιέρος (Saint-Nizier). Πολίχναι τῆς Γαλλίας κείμεναι ἐν τοῖς νομοῖς: Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Βιλλφρὰνς (S. N.-d'Azergue)· 2.563 κατ. - Λείγηρος (S. N.-de-Fornas)· 1071 κατ. - Αἲν (S. N.-le-Bouchoux)· 1.673 κατ. - Αἲν (S. N.-le-Désert)· 610 κατ.-Λείγηρος (S. N.-sous-Charlieu). Εἶναι ὁ Sanctus Nicetius prope Caricolum καὶ ἔχει 1.842 κατ. Μοναστήριον τοῦ 14ου αἰῶνος διατηρούμενον ἐν ἀρίστῃ καταστάσει.-Ἄραρος-Λείγηρος (S.-N.-sous-Charmoy)· 505 κατ. καὶ [S. N.-sur-Arroux) 270 κατ.

Ἅγιος Νὶκ (Saint-Nic). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Φινιστὲρ (Finistère) καὶ ἔχουσα 1.150 κατοίκους. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν πολλὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖα.

Ἅγιος Νικήτας· χωρίον τῆς νήσου Λευκάδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἐξανθείας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 204. Κεῖται ἐπὶ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς νήσου, ἔχει δὲ τελωνοφυλακεῖον. Ἀπέχει ἐκ τῆς Λευκάδος 3 ὥρας περίπου καὶ ἀπὸ Ἄνω Ἐξανθείας 1.15'.

Ἅγιος Νικήτας ἢ *Κεφαλόβρυση*· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἀχεντριᾶς τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 14.

Ἅγιος Νικόλαος. Πολίχνη τῆς Κρήτης, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Λασηθίου τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου· καὶ τῆς κοινότητος Ἁγίου Νικολάου· κάτοικοι 1,124. Κεῖται εἰς τὸν νοτιοδυτικὸν μυχὸν τοῦ κόλπου Μεραμβέλλου, ὅπου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ *Λατὼ ἡ πρὸς Καμάραν*, ἐπίνειον τῆς *Λατοῦς τῆς ἑτέρας*, τῆς μεσογείου. Ἐποικίσθη κατὰ τὸ 1866, ἔχει ὡραίας οἰκοδομὰς καὶ πλατείας, κανονικὰς ὁδούς, ἀσκεῖ δὲ ἱκανὸν ἐμπόριον ἕνεκα τοῦ ὁμωνύμου μεγάλου καὶ ἀσφαλεστάτου λιμένος του. Εἶναι ἕδρα νομαρχίας, τελωνείου, λιμεναρχείου, μοιραρχίας χωροφυλακῆς, ὑποδιευθύνσεως ἀστυνομίας, οἰκονομικῆς ἐφορείας, εἰρηνοδικείου· ἔχει καπνεργοστάσιον, ἀποθήκας μονοπωλίων, ταμεῖον, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον καὶ τηλεφωνεῖον, πλῆρες δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων καὶ θηλέων, κοινωφελὲς ταμεῖον. Συγκοινωνεῖ διὰ θαλάσσης πρὸς πάντας τοὺς λιμένας τῆς Κρήτης δι' ἀτμοπλοίων καὶ ἱστιοφόρων, ἔχει δὲ λιμενικὴν κίνησιν περίπου 150 ἱστιοφόρων καὶ 60 ἀτμοπλοίων (εἴσπλους - ἔκπλους).

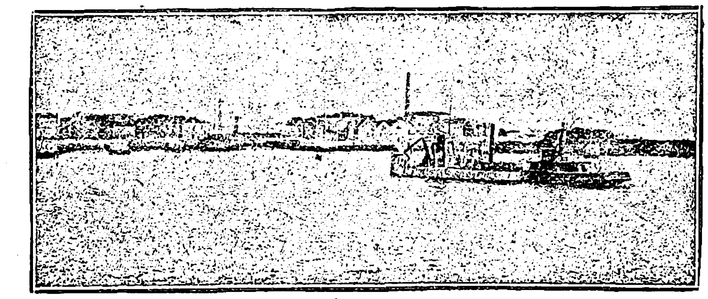

Ἕνα τμῆμα τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγίου Ναζαρίου.

Ἐντὸς τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγίου Νικολάου τὸ 1827 ὁ Ψαριανὸς Δ. Κοτζιᾶς, κυκλωθεὶς ἐντὸς τοῦ πλοίου του ὑπὸ 13 τουρκικῶν, ἐξῆλθε νικητής, ἀφοῦ ἐβύθισεν ἓν ἐκ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων.

Παρὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον κεῖται ἡ συγκοινωνοῦσα μὲ τὴν θάλασσαν *Βρωμολίμνη*, ὅπου μυθολογεῖται ὅτι ἐλούετο ἡ Ἀθηνᾶ, εἰς ἀπόστασιν δὲ 1,30' ὥρας νοτιοδυτικῶς κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς Λατοῦς εἰς τὴν νῦν θέσιν Γουλᾶς (ἴδε *Λατώ*). Ἡ κοινότης τοῦ Ἁγίου Νικολάου περιλαμβάνει καὶ τοὺς ἑξῆς συνοικισμούς: *Λιμένα Ἁγίου Νικολάου* (κάτ. 44), *Ἀτσιμπραγᾶ* (κατ. 40), *Ἑλληνικὰ* (κάτ. 49.), *Κατσίκια* (κατ. 61), *Ξηρόκαμπον* (κατ. 38), *Πατέριδων* ἢ *Πατεριανὸ* (κατ. 9), *Πίσσιδων* (κατ. 11) καὶ *Σταυρὸν* (κατ. 5). Παράγει δὲ ἔλαιον, ἀμυγδαλόψυχαν, χαρούπια, κίτρα καὶ ἐκ τῶν ἁλυκῶν της ὑπὲρ τὰ δύο ἑκατομμύρια ὀκάδων ἅλατος. Πανήγυρις τελεῖται τῆς Ἀναλήψεως παρὰ τὸν ὁμώνυμον ναόν.

Ἅγιος Νικόλαος· χωρίον τοῦ Ἄργους ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀλέας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 436. Τὸ χωρίον εἶναι κατάφυτον· κεῖται ἐπὶ τῶν κατωφερειῶν ὑψηλοῦ ὄρους 1017 μέτρων, παρὰ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀλέας, ἀπέχει δὲ ἀπὸ Μπουγιάτι 1 ὥραν.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 656, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον Τάτσι (κάτ. 220).

Ἅγιος Νικόλαος· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος

Digitized by Google

Φινοκαλιᾶς τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου τοῦ νομοῦ Λασηθίου τῆς Κρήτης· κάτοικοι 14.

Ἁγ. Νικόλαος· χωρίον τῶν Καλαβρύτων ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Κλειτορίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 331. Ἀπέχει ἀπὸ Μαζεΐκων 45'. Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνεται καὶ τὸ χωρίον *Τουρλάδα* (κάτ. 224).

Ἅγιος Νικόλαος· χωρίον τῆς Χαλκιδικῆς, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 1392. Κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου ἐπὶ τῆς μέσης χερσονήσου (Σιθωνίας-Λογγοῦ), ἀπέχει δὲ τῆς ἀκτῆς 10' καὶ τοῦ Πολυγύρου 8 ὥρας νοτιοανατολικῶς. Τὸ χωρίον ὑπέστη δύο καταστροφάς, τὴν μέν, κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, σφαγέντων τῶν 9/10 ἐκ τῶν 2,000 κατοίκων του, καὶ τὴν δευτέραν κατὰ τὸ 1854. Ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ταχυδρομεῖον, ἀστυνομικὴν ὑποδιεύθυνσιν (Σιθωνίας).

Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται τὸ Μετόχιον Ξενοφῶντος (κάτ. 29), ἡ νησὶς Διάτορος καὶ τέσσαρες ξηρονησίδες. Παράγει δὲ ἔλαιον, σῖτον, οἴνους, ὄσπρια, δασικὰ (ὡς πευκοφλοιόν, ξυλείαν καὶ καυσόξυλα), καὶ κουκούλια.

Ἅγιος Νικόλαος· χωρίον τῆς Χαλκίδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Χολκιδέων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 1016. Ἀπέχει ἀπὸ Χαλκίδος 1 ὥραν. Οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν διὰ τρατῶν. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ ταχυδρομεῖον, ἐνεργεῖ δὲ ἐξαγωγὴν ἰχθύων νωπῶν καὶ ἁλιπάστων.

Ἅγιος Νικόλαος χωρίον τῆς Λακεδαίμονος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μελιτίνης τοῦ νομοῦ Λακωνίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 470. Ἀπέχει ἀπὸ Σπάρτης 8 ὥρας, ἔχει δὲ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ὑποθηκοφυλακεῖον, ταχυδρομεῖον καὶ συμβολαιογραφεῖον.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 537, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία *Κάστρον - Βαρδούνια* (κάτ. 21), *Μύλους* (κάτ. 31) καὶ *Παλαιὰ Βαρδούνια* (κάτ. 15), παράγει δὲ ἔλαιον, οἶνον, δημητριακά, σῦκα.

Ἅγιος Νικόλαος· χωρίον τῆς κοινότητος Στερνῶν τῆς ἐπαρχίας Μονοφατσίου τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου· κάτοικοι 34.

Ἅγιος Νικόλαος· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λαλουσίου τῶν Πατρῶν· κάτοικοι 25.

Ἅγιος Νικόλαος· χωρίον τῆς κοινότητος Κοκκάλας τοῦ Γυθείου· κάτοικοι 92.

Ἅγιος Νικόλαος· χωρίον τῆς κοινότητος Λαύκου τοῦ Βόλου· κάτοικοι 43.

Ἅγιος Νικόλαος· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Κοντακεΐκων τῆς νήσου Σάμου· κάτοικοι 14.

Ἅγιος Νικόλαος (Ἄνω Γαράντζα)· χωρίον τῆς Μεσσήνης, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀνδανίας, πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 385. Τὸ χωρίον ἀπέχει ἀπὸ Διαβολιτσίου 2 ὥρας, ἀπετελέσθη δὲ ἐκ τῆς ἑτέρας τῶν συνοικιῶν τοῦ χωρίου Γαράντζα. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 724, περιλαμβάνουσα καὶ τὰ χωρία *Ἅγιον Ἀθανάσιον* (κατ. 249) καὶ *Ἀράχωβαν* (κατ. 90).

Ἅγιος Νικόλαος (Βοιῶν)· χωρίον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Βοιῶν καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 882. Ἀπέχει 2 ὥρας ἀπὸ Μονεμβασίας καὶ 1.30' ὥραν νοτιοανατολικῶς τῆς Νεαπόλεως, κατὰ τὰς δυτικὰς ὑπωρείας τοῦ Κριθίνου ὄρους. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων, παράγει δὲ οἶνον, ἔλαιον, ὄσπρια, σῦκα.

Ἅγιος Νικόλαος (Καστρί)· χωρίον τῆς Κυνουρίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Τανίας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 752. Ἀπέχει ἀπὸ Τριπόλεως 5.30' ὥρας. Κεῖται ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τοῦ πρανοῦς τῶν ἔναντι τοῦ Πάρνωνος λοφοσειρῶν εἰς γραφικὴν καὶ πολύρρυτον τοποθεσίαν. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ὑποθηκοφυλακεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, ἑλληνικὸν σχολεῖον, δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων, παρθεναγωγεῖον, παράγει δὲ ὀπώρας, δημητριακά, πατάτες, κτηνοτροφικά.

Ἅγιος Νικόλαος (Μονεμβασίας)· χωρίον τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Μονεμβασίας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 245. Ἀπέχει ἀπὸ Μονεμβασίας 1.30' ὥρας. Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων, παράγει δὲ οἶνον, ἔλαιον, ὄσπρια, σῦκα.

Ἅγιος Νικόλαος· βραχῶδες νησίδιον ἀκατοίκητον τῆς Κρήτης ἐντὸς τοῦ κόλπου Ἁλμυροῦ μὲ ὁρμίσκον παρὰ τὰ Παλαιοκάστελλα.

Ἅγιος Νικόλαος· ἕτερον νησίδιον τῆς Κρήτης, ἀκατοίκητον, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἁγ. Νικολάου.

Ἅγιος Νικόλαος· θέσις παρὰ τὸ Παλαιόκαστρον τῆς Κρήτης, ὅπου ἀνεκαλύφθησαν κοιλότητες ἐν βράχοις λαξευμέναι ἢ φυσικαί, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς τόπος ταφῆς κατὰ τοὺς πρωτομινωϊκοὺς χρόνους (2.500 π. Χ.). Οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς Κρήτης.

Ἅγιος Νικόλαος (στοὺς *Πάλλους*). Τοποθεσία, ὀνομαζομένη οὕτω ἀπὸ ὁμώνυμον ἐκκλησίδιον μεταξὺ *Βούλας* καὶ Βουλιαγμένης.

Ἅγιος Νικόλαος (Θαλασσινός)· φερώνυμος κυματοθραύστης ἐν Αἰγίνῃ ἀπὸ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἐκκλησιδίου. Ἐπ' αὐτοῦ ἡνάφθη ὁ πρῶτος ναυτικὸς φανὸς τοῦ ἀπελευθερωθέντος Ἑλληνικοῦ Κράτους, τῆς ἀρτισυστάτου Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἐπὶ Κυβερνήτου Ἰωάννου Α. Καποδίστρια, τοῦ Κερκυραίου, ὅτε πρωτεύουσα τοῦ Κράτους ἦτο ἡ Αἴγινα. (βλ. καὶ Αἴγινα). ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἅγιος Νικόλαος *Μοναί:* Εἰς νῆσον Ὕδραν.- Παρὰ τὴν Κάτω Βλασιὰν τῶν Καλαβρύτων· κάτοικοι 7. - Παρὰ τὸ Μέτσοβον· κατ. 13.- Παρὰ τὸ Ἀθάνι τῆς Λευκάδος· κατ. 4. - Παρὰ τὰ Ἀποίκια τῆς Ἄνδρου· κατ. 3. - Παρὰ τὸ Νεοχώριον τῆς Μαντινείας (λέγεται καὶ Βαρσῶν)· κατ. 10. - Παρὰ τὴν Λίμνην τῆς Χαλκίδος (λέγεται καὶ Γαλατάκη) κατ. 23.- Εἰς Ἰωάννινα (λέγεται καὶ Ντίλλιου)· κάτοικοι 6.- Παρὰ τὸ Ἡμεροβίγλι τῆς Θήρας (Ὀρθοδόξων γυναικῶν)· κατ. 15.- Εἰς τὴν Ζάκυνθον (Ἁγίου Νικολάου τῶν ξένων)· κάτοικοι 16.

Ἅγιος Νικόλαος (Saint-Nicolas). Πολίχναι τῆς Γαλλίας εἰς τοὺς νομούς: Ὢβ· 150 κατ. - Πὰ-δέ-Καλαί· 1,300 κατ.- Μορμπιχάν (S.-N.-du-Tertre)· 700 κατ. - Σαβοΐας (S.-N.-la-Chapelle)· 800 κατ.- Χρυσῆς Ἀκτῆς (S.-N.-les-Cîteaux)· 800 κατ.- Μάγχης (S.-N.-Près-Granville)· 1209 κατ.- Ἒρ (S.-N.-d'Attez)· 140 κατ. - Κάτω Σηκουάνα (S.-N.-de-Bliquetuit)· 300 κατ.- Ἴνδρας-Λείγηρος (S.-N.-de-Bourgueil)· 1,658 κατ. Οἶνοι ἐξαίρετοι. - Βανδέας (S.-N.-de-Brem)· 140 κατ. Τύμβος ὕψους 20 μέτρων, ἄγνωστον πότε καὶ εἰς ποίου γεγονότος τὴν ἀνάμνησιν κτισθείς. Ναὸς τοῦ 11ου καὶ 12ου αἰῶνος.- Μάγχης (S.-N.-de-Coutances)· 722 κατ. - Λὸτ καὶ Γαρούνα (S.-N.-de-la-Balerme) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ἄγεν· 360 κατοίκους.- Κάτω Σηκουάνα (S. N.-de-la-Haye). 200 κάτοικοι.- Ἐν τῷ αὐτῷ νομῷ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Χάβρην (S.- N. - de-la-Taille)· 800 κάτοικοι.- Ἰζὲρ (S.-N.-de-Macherin)· καὶ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην· 600 κάτοικοι. Ἐκκλησία τοῦ 11ου - 13ου αἰῶνος. - Μάγχης (Saint - Nicolas - de-Pierrepont]· 600 κατ. Ἐκκλησία ὠχυρωμένη (14ος αἰών).- Ἒρ (S.- N.-de Pont-Saint-Pierre)· 915 κατ.- Κάτω Λείγηρος (S.- N.-de-Redon)· καὶ ἐπὶ τῆς διώρυγος ἥτις συνδέει τὴν Νάντην μὲ τὴν Βρέστην.- Ἀλλιέ (S.-N.-des-Biefs)· 1,002 κατ.- Μάγχης (S.- N.-des-Bois)· 254 κατ. - Ὂρν (ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ)· 336 κατ. καὶ (S.-N.-des-Laitiers)· 183 κατ. - Ἴνδρας-Λείγηρος (S.-N.-des-Molets)· 314 κατ.- Ὂρν (S.-N.-de-Sommaire)· 350 κατ.- Ἄνω-Σαβοΐας (S.-N.-de-Véroce)· 503 κατ. - Λουβιέ (S.-N.-du-Bosc)· 213 κατ.- Ἒρ (S.-N.-du-Bosc-d'Abbé)· 220 κατ.

Ἅγιος Νικόλαος (Saint-Nicolas-d'Allermont). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν πόλιν Διέππην. 2,208 κάτ. Κεῖται ἑκατέρωθεν ὁδοῦ συνολικοῦ μήκους 16 περίπου χιλιομέτρων, οὕτως ὥστε διὰ νὰ μεταβῇ τις ἀπὸ τὸ ἓν ἄκρον τῆς πόλεως εἰς τὸ ἄλλο ὀφείλει νὰ βαδίζῃ πεζὸς ἄνω τῶν τριῶν ὡρῶν, ὡς νὰ ἐπρόκειτο περὶ μεγάλης τινὸς πόλεως.

Ἐργοστάσιον θερμομέτρων καὶ βαρομέτρων, ἠλεκτρικῶν λυχνιῶν· χυτήριον χαλκοῦ. Ἐν Ἁγίῳ Νικολάῳ ὑφίστανται πολυάριθμα ὡρολογοποιεῖα, ἡ δὲ βιομηχανία αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος, ὅτε ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ πόλει πολλοὶ ὡρολογοποιοί. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος.

Ἁγ. Νικόλαος (Saint-Nicolas - du - Pélem). Πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Βορείων Ἀκτῶν (Côtes-du-Nord)· 3,000 κάτ. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος.

Ἁγ. Νικόλαος (Saint - Nicolas-du-Port). Πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Μέρθης-Μοσέλλης (Meurthe-et-Moselle). Κεῖται παρὰ τὴν πόλιν Νανσὺ καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τῆς Μέρθης. 5,940 κάτ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Νανσὺ-Στρασβούργου. Λιμὴν ἐπὶ τῆς διώρυγος, ἡ ὁποία συνδέει τὸν Μάρνην μὲ τὸν Ρῆνον. Χυτήριον μετάλλων, κλωστήρια, βυρσοδεψεῖον.

Ἡ ἵδρυσις τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὀφείλεται εἰς παρεκκλήσιόν τι περιέχον κειμήλια τοῦ Ἁγίου Νικολάου, μεταφερθέντα εἰς Λωρραίνην κατὰ τὸ ἔτος 1087 καὶ προσκυνούμενα ὑπὸ πολλῶν προσκυνητῶν. Τὰ προσκυνήματα ταῦτα προσείλκυον ἄλλοτε εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο πολλοὺς ἐμπόρους, ἐντεῦθεν δὲ προέρχονται αἱ μεγάλαι ἐκεῖναι ἐμποροπανηγύρεις, τὰς ὁποίας ἐπροστάτευσαν καὶ περιέβαλον μὲ προνόμοια οἱ δοῦκες τῆς Λωρραίνης.

Ὁ Ἅγιος Νικόλαος κατεστράφη τελείως ὑπὸ τῶν Σουηδῶν κατὰ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον (1635), ὁ δὲ βασιλεὺς Στανίσλαος εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὰς ἀρχαίας ἐμποροπανηγύρεις.

Ἅγιος Νικόλαος. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Βιέννης (Haute-Vienne)· 420 κατ. Ἐν αὐτῇ σῴζονται τὰ ἐρείπια τοῦ λεικοῦ πύργου (Κουρμπεφὺ) (Château de Courbefy), ὅστις κατηδαφίσθη τῷ 1669 ὡς γενόμενος καταφύγιον λῃστῶν. Εἶχε κτισθῆ τὸν 11ον αἰῶνα εἰς ὃ μέρος ἔκειτο γαλατικόν τι ὀχύρωμα.

Ἅγιος Νικόλαος (Saint-Nicolas-aux-Bois). Ἐν τῷ νομῷ Αἶσν καὶ παρὰ τὴν πόλιν Laon 220 κατ. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου ἀπὸ τὸ χωρίον εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια ἑνὸς ἀββαείου τοῦ 11ου αἰῶνος. Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ὑπῆρξε τὸ θέατρον αἱματηρῶν μαχῶν κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον.

Ἅγιος Νικόλαος (Saint - Nicolas - de - la - Grave). Πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Τὰρν καὶ Γαρούνα (Tarn-et-Garonne)· 2.530 κατ. Ὡραία κρεμαστὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Γαρούνα καὶ τῆς παραλλήλου διώρυγός του. Ἐκκλησία τοῦ 11ου καὶ 15ου αἰῶνος. Ὀνομαστὰ βάραθρα.

Ἅγιος Νικόλαος (Saint-Nicolas Waas). Πόλις τοῦ Βελγίου, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀνατολικῆς Φλαμανδίας καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας. 34.770 κατ. Σχολαὶ διακοσμητικῶν τεχνῶν καὶ μουσικῆς. Σπουδαῖον ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ λίνου, μεγάλα ἐργοστάσια ὑφασμάτων, τσιγάρων, σμυρναϊκῶν ταπήτων κ. τ. λ. Γεωργικὴ καὶ βοτανικὴ ἑταιρία. Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον. Τὴν 1ην Δευτέραν τοῦ Δεκεμβρίου ἑκάστου ἔτους λαμβάνει χώραν ἐν τῇ πόλει μεγάλη ἐμποροπανήγυρις.

Τὰ πλέον ἀξιοθέατα κτίρια τῆς πόλεως εἶναι τὸ Δημαρχεῖον, ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅστις ἀνάγεται εἰς τὸν 17ον αἰῶνα καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὅστις εἶναι βυζαντινοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐκτίσθη τὸ 1844. Εἶναι στολισμένος μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας, ἔργα τοῦ Guffens καὶ τοῦ Swerts.

Ἅγιος Νικόλαος (St Nicolas). Πόλις τοῦ Βελγίου, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀνατολικῆς Φλαμανδίας καὶ ἐν τῷ μέσῳ εὐφόρου περιοχῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Waesland. Εἶναι ἀνθηρότατον βιομηχανικὸν κέντρον, ἔχον πλεῖστα ὅσα ἐργοστάσια ὑφασμάτων, μαλλίου, βάμβακος, μετάξης, πίλων, ταπήτων, σιγάρων, κατεργασίας κιχωρίου καὶ διεξάγον ζωηρὸν ἐμπόριον γεωργικῶν προϊόντων. Τὰ σπουδαιότερα ἀξιοθέατα μέρη τῆς πόλεως εἶναι ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἀναγόμενος εἰς τὸν 16ον αἰῶνα καὶ ἀνακαινισθεὶς τῷ 1900, καὶ ὁ ναὸς τῆς Παναγίας, κτισθεὶς τῷ 1844. Κάτοικοι 34.000.

Ἅγιος Νικόλαος (S. Nicolas). Νῆσος τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, ἀνήκουσα εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου (πορτογαλλικαὶ ἀποικίαι). Κατ. 11,581. Παραγωγὴ ζακχαροκαλάμου, καπνοῦ, ἀραβοσίτου, κοχενίλλης (cochenille), κοινῆς πρινοκόκης, (φυτικῆς οὐσίας, ἐξ ἧς κατασκευάζεται βαφὴ ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος), καὶ ὅλων τῶν προϊόντων τῶν τροπικῶν χωρῶν.

Ἅγιος Νικόλαος (San Nicolàs). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Παρανᾶ καὶ εἰς ἀπόστασιν 148 μιλίων βορειοδυτικῶς τοῦ Βουένος Ἄϋρες. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς πόλεως ταύτης καὶ μὲ τὸ Ροζάριο. Ἔχει ποτάμιον λιμένα, σχολεῖα, ἀλευρομύλους καὶ μεγάλην βιομηχανίαν συντετηρημένων βοείων κρεάτων. Κάτοικοι 13,000.

Ἅγιος Νόλφ (Saint-Nolff). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Μορμπιχὰν (Morbihan) καὶ ἔχουσα 1,315 κατοίκους.

Ἅγιος Ὀκτάβιος (Saint-Octave-de-Métis). Κώμη τοῦ Καναδᾶ κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Ριμουσκὶ καὶ ἔχουσα 3,000 κατοίκους.

Ἅγιος Ὀμὲρ ἢ Ἀουδόμαρος (Saint-Omer Sanctus Audomarus). Πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς κοντονίου τοῦ νομοῦ Πὰ-δὲ-Καλαὶ καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄα καὶ παρὰ τὸ στόμιον τῆς τεχνιτῆς διώρυγος Νεφοσσὲ (canal de Neuffossé). 21,661 κατ. Σταθμὸς τῶν Βορείων σιδηροδρόμων. Ἡ βιομηχανία τῆς πόλεως εἶναι σπουδαία· πολυάριθμα ζακχαροποιεῖα, διϋλιστήρια ἅλατος, ἐλαιοτριβεῖα καὶ σαπωνοποιεῖα. Ἐμπόριον δημητριακῶν καρπῶν, ἀλεύρων καὶ ζῴων. Ποινικὰ καὶ πολιτικὰ δικαστήρια καὶ ἐμποροδικεῖον. Γεωργικὴ ἑταιρία, ναύσταθμος, στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον. Λύκειον, Ἐκκλησιαστικὸν Κολλέγιον, Μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη 25,000 τόμων. Μουσικαὶ σχολαί. Ὡραία ἐκκλησία τῆς Παναγίας, ἀναγομένη εἰς τὸν 12ον αἰῶνα καὶ περιέχουσα πολλὰ ἔργα σπουδαίας τέχνης τοῦ Μεσαιῶνος καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως, ἱστορικοὺς τάφους (τοῦ ἁγίου Ἐρκιμπόδε, ζήσαντος τὸν 7ον αἰῶνα, τοῦ ἁγίου Ὀμέρ, ζήσαντος τὸν 13ον αἰῶνα, καὶ τοῦ ἐφημερίου Σίδραχ), μίαν ξυλίνην Παναγίαν τοῦ 12ου αἰῶνος, ἥτις προσελκύει πολλοὺς προσκυνητὰς καὶ συνετέλεσεν ἄλλοτε διὰ τοῦ τρόπου τούτου κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἀνθηρότητα τῆς πόλεως, καὶ ἕνα σταυρὸν τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Τάφου, ἀναγομένη εἰς τὸν 13ον αἰῶνα καὶ περιέχουσα τὸν τάφον τοῦ Γασπάρου-δε-Κραγιὲ (Gaspard de Crayer). Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Διονυσίου μὲ ἀρχαιοτάτας τοιχογραφίας. Ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου ἀββαείου τοῦ Ἁγίου Βερτίνου (St.-Bertin). Παρεκκλήσιον τῶν Ἰησουϊτῶν (1636). Θαυμάσιον ἐπισκοπικὸν μέγαρον. Δημαρχεῖον, θέατρον. Πολλαὶ οἰκίαι τοῦ 17ου αἰῶνος. Ὑδροφράκτης [écluse de Fontinettes], οὗτινος ἡ κατασκευὴ ἔληξε τῷ 1887 καὶ ὅστις ἐγείρει τὰ πλοῖα εἰς ὕψος 13 μέτρων καὶ διευκολύνει τὴν μεταφορὰν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους τῆς διώρυγος εἰς τὸ ἄλλο.

Ὁ Ἅγιος Ὀμὲρ ἐκτίσθη πέριξ τοῦ ἀββαείου τοῦ Ἁγίου Βερτίνου καὶ ἔλαβε τὸν 10ον αἰῶνα τὸ ὄνομα τοῦ ἱδρυτοῦ του Ὀμέρ, ἐπισκόπου τῆς Τερουάννης [Therouanne]· πρότερον ὠνομάζετο Audomari fanum. Τὸ ἐν λόγῳ ἀββαεῖον ἦτο ἓν τῶν

Digitized by Google

ἰσχυροτέρων τῆς Νευστρίας κατὰ τὴν μεροβιγγιανὴν ἐποχήν, ἐν αὐτῷ δὲ ὁ Χιλπερῖκος Γ', ὁ τελευταῖος τῶν ἀπογόνων τοῦ Χλωδοβίκου, ἀπέρριψε τὸ βασιλικὸν στέμμα χάριν τῆς μοναχικῆς κουρᾶς. Τῷ 1071 ὁ κόμις 'Αρνοῦλφος Γ' καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Πέτρος Α' ἡττήθησαν ἐν 'Αγίῳ 'Ομὲρ ὑπὸ τοῦ Ροβέρτου τῆς Φρισλανδίας. 'Απὸ τοῦ 1493 ἡ πόλις ἀπετέλεσε τμῆμα τοῦ 'Ολλανδικοῦ ἐδάφους· τῷ 1629 οἱ Γάλλοι ἐπολιόρκησαν αὐτὴν ἄνευ ἐπιτυχίας, ἀλλὰ τῷ 1677 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Αὐρηλίας, κατὰ δὲ τὴν συνθήκην τῆς Νιμέγης ἡνώθη ὁριστικῶς μὲ τὴν Γαλλίαν. 'Η ἐν ἔτει 1710 γενομένη πολιορκία τοῦ 'Αγίου 'Ομὲρ ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων, διοικουμένων ὑπὸ τοῦ κόμιτος Εὐγενίου δὲ Μάρλμπορω [Marlborough] παρέμεινεν ὀνομαστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Κατά τινα παράδοσιν, μία γυναῖκα τοῦ λαοῦ, Ζακελὶν Ρομπὲν [Jacqueline Robin] ὀνόματι, ἔσωσε τὴν πόλιν κατορθώσασα νὰ τὴν τροφοδοτήσῃ, διὰ τοῦτο δὲ οἱ κάτοικοι αὐτῆς εὐγνωμονοῦντες, ἀνήγειραν εἰς τὴν ἡρωΐδα ἀνδριάντα [1887].

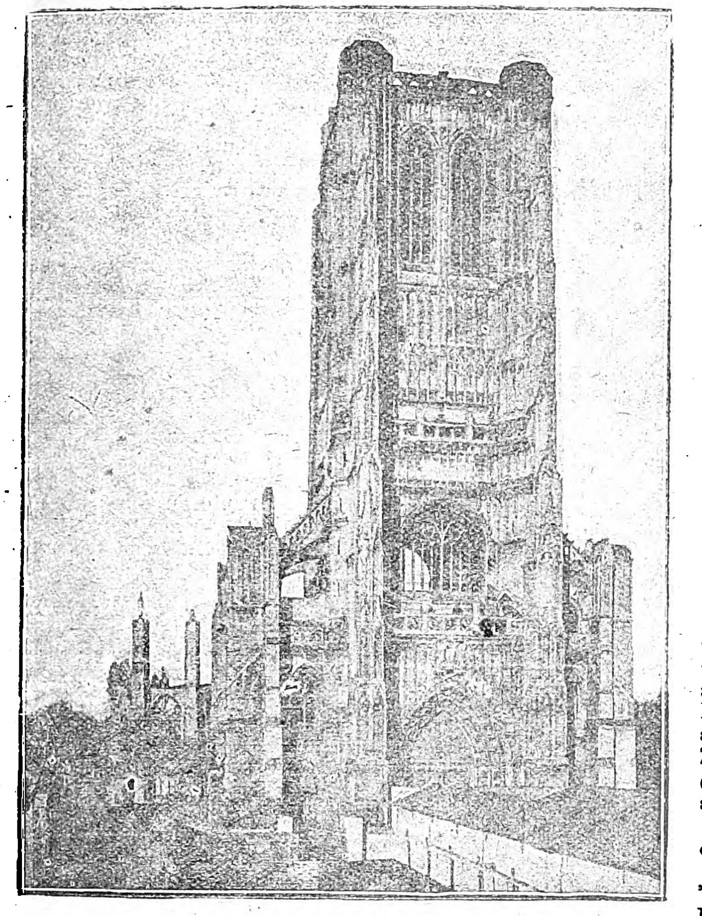

Αποψις τοῦ 'Αγίου 'Ομέρ.

'Ο "Αγιος 'Ομὲρ εἶναι πατρὶς τοῦ Γουλιέλμου Α' καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ Οὔγου καὶ Γωτιέρου, οἵτινες ἠκολούθησαν τὸν Γοδεφρεῖδον δὲ Μπουγιὸν [Godefroy de Bouillon] εἰς τὴν Σταυροφορίαν· ἐπίσης τοῦ Γεωφρείδου-δὲ-Σαὶντ-'Ομέρ, ἑνὸς τῶν ἱδρυτῶν τοῦ περιφήμου τάγματος τοῦ Τέμπλου, τοῦ Σούγκερ, τοῦ ζωγράφου 'Αριούλδου-δὲ-Βουέζ, τοῦ γλύπτου 'Ανσέλμου Δυκενοὰ καὶ τοῦ 'Ιππολύτου Καριώ, τοῦ γνωστοῦ γάλλου πολιτικοῦ καὶ συγγραφέως καὶ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Καριώ. Τὸ προάστειον "Ω-Πὸν [Haut-Pont] κατοικεῖται ἀπὸ Φλαμανδούς, διατηροῦντας τὰ ἤθη καὶ τὸ ἔθιμα τῆς χώρας των. 'Απὸ τὰς 12 'Οκτωβρίου 1914 μέχρι τῆς 31ης Μαρτίου 1916 ἐν τῇ πόλει τοῦ 'Αγίου 'Ομὲρ εἶχεν ἐγκατασταθῇ τὸ 'Αγγλικὸν στρατηγεῖον, ἐν αὐτῇ δὲ ἀπέθανε καὶ ὁ λόρδος Ρόμπερτς (Νοεμβρίου 14, 1914).

"Αγιος 'Ομὲρ ἢ 'Αουδόμαρος (Saint-Omer-Sanctus-Audomarus). "Ονομα τριῶν κωμῶν τῆς Γαλλίας κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Καλβαδός· κεῖται εἰς ἀπόστασιν 33 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλιν Καὲν καὶ ἔχει 400 κατοίκους. 'Ερείπια τοῦ ἀββαείου δὲ-Βὰλ [Abbaye de Val], ἱδρυθέντος τὸν 12ον αἰῶνα. Πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων, κείμεναι εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου. - 'Οὰζ [S. O.-en-Chaussée]· κεῖται εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλιν Μπωβαὶ καὶ ἔχει 516 κατ. Ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες καὶ σαρκοφάγοι. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Βορρᾶ. - Πᾶ-δὲ-Καλαὶ (S. O.-Capelle)· 760 κατ.

"Αγιος 'Ονέν (Saint-Onen). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ "Ιλλ-ἐ-Βιλαίν (Ille-et-Vilaine] καὶ ἔχουσα 1322 κατ.

"Αγιος 'Ονούφριος· χωρίον τοῦ Βόλου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου 'Ιωλκοῦ καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 446. 'Απέχει ἀπὸ "Ανω Βόλου 10', ἔχει δὲ μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον.

"Αγιος 'Ονούφριος. "Υψωμα ἐν τῇ νήσῳ Κρήτης ὅπου γενομένων ἀνασκαφῶν τῷ 1887 καὶ μετέπειτα ἀνεκαλύφθησαν τάφοι καὶ συνοικισμοὶ πρωτομινωικῆς ἐποχῆς [2,000 π.Χ.] Οἱ τάφοι περιεῖχον ἐκτὸς τῶν σκελετῶν καὶ σημαντικὰ εὑρήματα, ὅμοια μὲ τὰ ἀνακαλυφθέντα εἰς τοὺς τάφους τῆς 'Αγίας Τριάδος [ἰδὲ λέξιν], ἤτοι: ἀγγεῖα πήλινα καὶ λίθινα, σφραγῖδας ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, ἐγχειρίδια χαλκᾶ, μαρμάρινα εἰδώλια, προσέτι δὲ καὶ τρεῖς αἰγυπτιακοὺς σκαραβαίους ἐξ ἀμεθύστου φέροντας ἐγχάρακτα σπειροειδῆ καὶ κυκλικὰ κοσμήματα, ὁμοιάζοντα πρὸς κοσμήματα τῆς ἐποχῆς Σεσώστριος Α' [1970 π. Χ.].

"Αγιος Οὐβέρτος [Saint-Hubert]. Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λουξεμβούργου· 3693 κατ. 'Εμποροπανηγύρεις: τὴν 12ην 'Ιανουαρίου καὶ τὴν 1ην καὶ 3ην ἑκάστου μηνός.

"Αγιος Οὐέν [Saint-Ouen-sur-Seine]. Πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Σηκουάνα καὶ κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης αὐτοῦ. 30,175 κατ. Ποτάμιος λιμήν, ἐν τῷ ὁποίῳ διεξάγεται ζωηρὸν ἐμπόριον. Μεγάλη βιομηχανία σαπώνων καὶ ζυμαρικῶν.

'Η πόλις αὕτη εἶναι ἱστορική, διότι ἐξ αὐτῆς ὁ Λουδοβῖκος ΙΗ' κατὰ τήν, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, εἰς Γαλλίαν ἐπάνοδόν του [1814], ἐξέδωκε πρὸς τὸν γαλλικὸν λαὸν τὴν περίφημον προκήρυξιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξήγει εἰς αὐτὸν τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔμελλε νὰ βασίσῃ τὴν κυβέρνησίν του.

"Αγιος Οὐὲν [Saint-Ouen]. "Ονομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Κάτω-Σαράντ· 318 κατ.- Κάτω Σαράντ· 307 κάτοικοι- "Ινδρας - Λείγηρος· 760 κατ. 'Εκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος. - Λοὰρ-ἐ-Σέρ· 612 κατ. - Νιέβρης· 514 κατ. - Σηκουάνα καὶ Μάρνη· 300 κατ. - Σόμμης· 2.762 κατ. - "Ανω Βιέννης· 618 κατ. - "Ερ· 242 κατ. - "Ορν [S.-O.-de-la-Cour]· 150 κατ. - "Ιλλ-ἐ-Βιλαὶν [S.-O.-de-la-Bouerie]·1.670 κατ.-Σάρθης[S.-O.-de-Mimbré]· 702 κατ. - "Ερ [S.-O.-de-Poncheuil]. 100 κατ. - "Ιλλ-ἐ-Βιλαὶν [S.-O.-des-Alleux]· 1.400 κατ. - Καλβαδὸς [S. - O. - des - Besaces]· 460 κατ. - "Ερ [S. - O. - des-Champs]·216 κατ.-"Ορν[S.-O.-S-de-Sécherouvre]·400 κατ. - Μαϋέννης [S.-O.-des-Toits]·1.227 κατ. - Μαϋέννης [S.-O.-des-Vallons]· 310 κατ. - "Ερ [S.-O.-de-Thouberville]· 764 κατ. - Κάτω Σηκουάνα [S.-O.-du-Breuil]· 341 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. - Καλβαδὸς [S.-O.-du-Mesnil-Oger]· 129 κατ. - "Ερ [S.-O.-du-Tilleul]· 470 κατ. - Σάρθης [S.-O.-en-Belin]· 1101 κάτοικοι. - 'Ερείπια πύργου τοῦ 13ου αἰῶνος. - Σάρθης [S.-O.-en-Champagne]· 522 κατ. - Μάρνη [S.-O.-et-Domprot]· 364 κάτοικοι.-

Σαὶν - ἐν - 'Οὰζ [S. O. - l' Aumône], 2.535 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Εἶναι προάστειον τῆς πόλεως Ποντουάζ, κείμενον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ 'Οάζ. - "Ορν [S. O. - Brisoult]. 420 κατ. -Καλβαδὸς [S. O.-le-Houx]. 144 κατ. - Κάτω Σηκουάνα [S. O.-le-Mauger). 250κατ. - Καλβαδὸς (S. O.-le-Pin). 262 κατ. - Βοσγίων (S. O.-lès-Parey]. 1,000 κατ. - 'Ερ-ἐ-Λοὰρ [S. O-Marchefroy]. 325 κατ. - Κάτω Σηκουάνα [S. O.-Sons-Bailly]. 206 κατ. - "Ορν [S. O.-sur-Iton]. 461 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. - "Ορν [S. O.-sur Maire]. 115 κατ. - Σηκουάνα καὶ Μάρνη [S. O.-sur-Morin). 243 κατ.

"Αγιος Οὐὲν [Saint-Ouen]. Πόλις τῆς Χερσέης ['Αγγλονορμανδικαὶ νῆσοι[, κειμένη ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ ὁμωνύμου ὅρμου. -2.265 κατ. 'Εκκλησία κτισθεῖσα κατὰ τὸ 1130.

'Αγιοσοφῖται ὠνομάζοντο οἱ ψάλται τοῦ ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Κατὰ τὸν Πορφυρογέννητον οἱ 'Αγιοσοφῖται ὡς καὶ οἱ 'Αποστολῖται ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ συνέψαλλον πολλάκις μετὰ τῶν φατριῶν τοῦ ἱπποδρόμου. «'Αλλὰ καὶ οἱ ψάλται 'Αποστολῖται καὶ 'Αγιοσοφῖται συνῇσαν τοῖς δήμοις ἐν ταῖς δοχαῖς εὐφημοῦντες... "Εστησαν ἔσωθεν τοῦ βήματος . . δι' ὅλου τοῦ κλητωρίου ᾄδοντες βασιλίκια μόνον ἐν ταῖς εἰσόδοις τῶν μινοῶν ἠρεμοῦντες διὰ τὸ τὰ ὄργανα αὐλεῖν» [Πορφυρογ. ἐν τῇ δοχῇ τῶν Σαρακηνῶν].

"Αγιος Πάλ (Saint-Pal]. "Ονομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *"Αγ. Πάλ* [Saint-Pal-de-Chalençon]. Εἰς τὸν νομὸν "Ανω Λείγηρος. 2,322 κατ. *"Αγιος Πάλ* [Saint-Pal-de-Mons]. 'Εν τῷ ἰδίῳ νομῷ. 2,376 κατ. *"Αγιος Πάλ* [Saint-Pal-de-Murs]. 'Εν τῷ ἰδίῳ νομῷ. 700 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος.

"Αγιος Παντελεήμων· χωρίον τῆς κοινότητος 'Αγίου Κηρύκου τῆς νήσου 'Ικαρίας· κατ. 247.

"Αγιος Παντελεήμων· χωρίον τῆς κοινότητος Χανδρᾶ τῆς ἐπαρχίας Σητείας τῆς Κρήτης· κάτ. 56.

"Αγιος Παντελεήμων· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Βάλτσης τῶν Καλαβρύτων, ἀπέχων ἀπὸ Κερπινῆς 2,30' ὥρας· κάτοικοι 14.

"Αγιος Παντελεήμων· χωρίον τῆς νήσου Κερκύρας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Κασσωπαίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κατ. 649. 'Απέχει ἀπὸ Περιθείας 1.30' ὥραν, ἔχει δὲ μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον.

"Αγιος Παντελεήμων. Πλατεῖα ἐν 'Αθήναις, κοινῶς Πλατεῖα τοῦ Δημοπρατηρίου. Παρ' αὐτὴν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀνεγείρετο τὸ Καθολικόν, ἤτοι ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ὅστις κατεστράφη ὑπὸ σεισμοῦ πρὸ τῆς ἐρημώσεως τῆς πόλεως τὸν 17ον αἰῶνα. Εἰς τὴν Πλατεῖαν αὐτὴν ἐγένοντο αἱ ἐπίσημοι καὶ ἄλλαι συνελεύσεις τῶν παλαιῶν 'Αθηναίων, ἐκεῖ δὲ κατὰ τὸν 'Αγῶνα ἐξετελοῦντο αἱ θανατώσεις ὁσάκις οἱ Τοῦρκοι ὑπερίσχυον. Μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς πρωτευούσης εἰς 'Αθήνας ἡ μικρὰ Πλατεῖα ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐχρησίμευε ὡς Δημοπρατήριον καὶ τόπος πλειστηριασμῶν, ἤδη δὲ ἐξ ὁλοκλήρου περιβάλλεται μὲ γραφεῖα καὶ ἐμπορικὰ καταστήματα.

"Αγιος Παντελεήμων. Συνοικία τῶν 'Αθηνῶν ἐκ τῶν νεωτέρων, ἀρχομένη καὶ λήγουσα μὲ τὴν ἐν τῇ πόλει ὁδὸν 'Αχαρνῶν καὶ σχηματισθεῖσα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὰ ἐν τῇ θέσει 'Αγᾶ-Βρύση κτήματα τοῦ Μιχαὴλ Βόδα Σούτζου. Παραπλεύρως τοῦ παλαιοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρωνομάσθη ἡ συνοικία, ἀνεγείρεται ἤδη νέος, μεγάλος καὶ πρῶτος ἐκ τῶν Ναῶν, ὅστις οἰκοδομεῖται διὰ σιδηροπαγοῦς σκιρροκονιάματος.

"Αγιος Παντελεήμων Μονή. 'Ιστορικὴ καὶ διὰ τὴν παλαιότητά της, ἀλλὰ ἰδίως διότι ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον καταφύγιον τοῦ 'Αλῆ πασσᾶ, φονευθέντος ἐν αὐτῇ τὴν 24ην 'Ιανουαρίου 1822. Κεῖται εἰς τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς ἐν τῇ λίμνῃ τῶν 'Ιωαννίνων νησίδος, ἀποτελεῖται δέ, σωζομένη εἰσέτι κατὰ τὸ πλεῖστον, ἀπὸ περίβολον ἀρκούντως εὐρύχωρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει Ναός, γύρω δὲ ἐπὶ τῶν τριῶν πλευρῶν σειραὶ μικρῶν κελλίων. Εἰς δύο ἐκ τῶν κελλίων τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς κατῴκησεν ἀπὸ τῆς 2 'Ιανουαρίου ὁ 'Αλῆς, καταφυγὼν ἐκεῖ μετὰ τῆς Βασιλικῆς, τοῦ Μανθάκη Οἰκονόμου, τοῦ 'Αθανασίου Βάγια, τῶν λοιπῶν σωματοφυλάκων του, μὴ ὑπερβαινόντων, κατ' 'Αραβαντινόν, τοὺς ἕξ, καταλαβόντων τὰ πλησιόχωρα κελλία. Τὰ ἴχνη τῆς πάλης τῆς διεξαχθείσης πρὸς θανάτωσίν του, φαίνονται εἰσέτι εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Μονῆς.

"Αγιος Παντελεήμων· μονὴ παρὰ τὸ Φόδελε τῆς Κρήτης· κάτοικοι 29· καὶ ἑτέρα, εἰς "Αγιον "Ορος, περὶ ἧς βλ. λέξιν "Αθως.

"Αγιος Παντελεήμων [Saint-Pantaléon]. "Ονομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *"Αγ. Παντελεήμων.* 'Εν τῷ νομῷ "Αραρος Λείγηρος [Saône-et-Loire]·- 1.400 περίπου κάτοικοι. *"Αγ. Παντελεήμων* 'Εν τῷ νομῷ Λότ·- 600 κατ. *'Αγ. Παννελεήμων.* 'Εν τῷ νομῷ Δρώμης· 300 κατ. Οἶνοι. 'Ερείπια ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων. *"Αγ. Παντελεήμων.* 'Εν τῷ νομῷ Λάνδης·-612 κατ. Πηγαὶ ὕδατος ἁλμυροῦ. *"Αγ. Παντελεήμων.* 'Εν τῷ νομῷ Βωκλὺζ [Vaucluse]· 'Εκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος μὲ σαρκοφάγους λαξευμένας ἐντὸς τοῦ βράχου. *"Αγ. Παντελεήμων* (Saint-Pantaléon-de Lapleau). 'Εν τῷ νομῷ Κορρὲζ [Corrèze]·- 300 κατ. *"Αγ. Παντελεήμων* [Saiut-Pantaléon-de-Larche]. 'Εν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 1,383 κατ.

"Αγιος Παρντοὺ [Saint-Pardoux]. "Ονομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας: *"Αγιος Παρντού.* 'Εν τῷ νομῷ 'Αλλιέ. Μεταλλικὰ ὕδατα, κατάλληλα κατὰ τῆς ἀναιμίας, χλωρώσεως, κατάρρων, ἀτονίας. *"Αγ. Παρντού.* 'Εν τῷ νομῷ Πυΐ-δὲ-Δὼμ. [Puy-de-Dôme] 1,000 κατ. Πύργος κεκλιμένος. *"Αγ. Μπαρντού.* 'Εν τῷ νομῷ Δύο Σεβρῶν. 2,130 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. *"Αγ. Παρντού.* 'Εν τῷ νομῷ "Ανω Βιέννης· 1,112 κατ. *"Αγ. Παρντού* [S.-P.-Corbier]. 'Εν τῷ νομῷ Κορρέζ· 1,104. κατ.-*"Αγ. Παρντοὺ* [S.-P.-dArnet]. 'Εν τῷ νομῷ Κρὲζ· 700 κατ.-*"Αγ. Παρντοὺ* [S.-P.-de-Drône]. 'Εν τῷ νομῷ Δορδώνης. 400 κατ.- *"Αγ. Παρντοὺ* [S.-P.-du-Breuil]. 'Εν τῷ νομῷ Λὸτ-ἐ-Γκαρόν· 400 κατ. *"Αγ. Παρντοὺ* S.-P.-er-Vielvic]. 'Εν τῷ νομῷ Δορδώνης· 303 κατ.-*"Αγ. Παρντοὺ* [S.-P.-Isaac]. 'Εν τῷ νομῷ Λὸτ-ἐ-Γκαρόν· 351 κατ.-*"Αγ. Παρντοὺ* [S.-P.-la-Croisille]. 'Εν τῷ νομῷ Κορρέζ· 640 κατ.-*"Αγ. Παρντοὺ* [S.-P.-la-Rivière]. 'Εν τῷ νομῷ Δορδώνης· 1,761 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Αὐρηλίας.-*"Αγ. Παρντοὺ* [S.-P.-Lavand]. 'Εν τῷ νομῷ Κρὲζ [Creuse]· 870 κατ. *"Αγ.*

Digitized by Google

Παρντού]S.-P.-le-Neuf]. Ἐν τῷ νομῷ Κρέζ· 431 κατ. *Ἅγ. Παρντού* [S.-P.-les-Cards]. Ἐν τῷ νομῷ Κρέζ· 1,252 κατ.-*Ἅγ. Παρντού* [S.-P.-le-Vieux].Ἐν τῷ νομῷ Κορρέζ· 421 κατ. *Ἅγ. Παρντού* [S.-P.-l' Ortigier]. Ἐν τῷ νομῷ Κορρέζ. 807 κατ.

Ἅγιος Πατέρνος [Saint-Paterne]. Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ἴνδρας-Λείγηρος καὶ παρὰ τὴν πόλιν Τούρ. 2,000 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἀρκετὰ ζωηρὰ [βυρσοδεψεῖα, ἀσβεστοκάμινοι, κεραμοποιεῖα καὶ σπουδαῖα λατομεῖα].Ἐν τῇ φερονύμῳ ἐκκλησίᾳ ὑπάρχουν ὡραῖα καὶ πολύτιμα ἀγάλματα ἐξ ὀπτῆς γῆς, ἀναγόμενα εἰς τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα καὶ προερχόμενα ἐκ τοῦ ἀββαείου, τὰ ἐρείπια τοῦ ὁποίου κεῖνται εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς κώμης.

Ἅγιος Πατήρ [Saint-Père]. Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγιος Πατήρ* [Saint-Père-en-Retz]. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Λείγηρος [Loire-Inférieure]· 3,026 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. *Ἅγιος Πατήρ*. Ἐν τῷ νομῷ Ὑόννης [Yonne]· 906 κατ. Ἐκεῖ ἔκειτο ἄλλοτε γυναικεῖον μοναστήριον, ἱδρυθὲν τὸν 9ον αἰῶνα καὶ καταστραφὲν ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν. Ἐνοριακὸς ναὸς τοῦ 13ου αἰῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ὁ τάφος τῆς συζύγου τοῦ Οὔγου Γκωδρύ Γκυμπούρ [Hugues Gaudry Guibour] [1258].
Ἅγιος Πατήρ. Ἐν τῷ νομῷ Ἰλλ-έ-Βιλαίν [Ille et-Vilaine] καὶ παρὰ τὴν πόλιν Σαίν-Μαλό· 1622 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.
Ἅγιος Πατήρ. Ἐν τῷ νομῷ Λοαρὲ [Loiret] 400 κατ.
Ἅγιος Πατήρ. Ἐν τῷ νομῷ Νιέβρης [Nièvre] 850 κατ.

Ἅγιος Πατρίκιος. Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγιος Πατρίκιος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας-Λείγηρος [Indre-et-Loire], 1,200 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. Πύργος τοῦ 17ου αἰῶνος, περιέχων ὡραίαν συλλογὴν ἀντικειμένων τέχνης.-*Ἅγ. Πατρίκιος* [Saint-Patrice-de-Claids]. Ἐν τῷ νομῷ Μάνχης. 307 κατ.-*Ἅγιος Πατρίκιος* [Saint-Patrice-du-Désert). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν. 520 κατ.

Ἅγιος Παῦλος· χωρίον τῆς κοινότητος Γαβαλοχωρίου τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτοικοι 127.
Ἅγιος Παῦλος. Συνοικία τῶν Ἀθηνῶν παρὰ τοὺς Σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς Λαρίσης καὶ Πελοποννήσου, παρονομαζομένη οὕτω ἐκ τοῦ μεγάλου Ναοῦ τοῦ τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν, ὅστις ἀνηγέρθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος.
Ἅγιος Παῦλος· ὄρος τῆς Κρήτης ἐν Κισσάμῳ.
Ἅγιος Παῦλος· μετόχι παρὰ τὴν Ἐπανωμὴν Θεσσαλονίκης· κάτοικοι 50. 2] Μετόχι παρὰ τὴν Ἄθυτον τῆς Χαλκιδικῆς· κάτοικοι 28. 3] Μετόχι παρὰ τὴν Συκιὰν τῆς Χαλκιδικῆς· κάτοικοι 57. 4] Μονὴ ἐν Ἁγίῳ Ὄρει [βλ. Ἄθως].

Ἅγιος Παῦλος [Saint-Paul-Trois Châteaux]. Εἶναι ἡ Augusta Tricastinorum τοῦ Πλινίου. Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Δρώμης· 2.557 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἀμπελῶνες καὶ μωρέαι. Ἀγγειοπλαστική, παραγωγὴ ἀσβέστου, κλωστήρια μετάξης, λατομεῖα, χημικὰ λιπάσματα. Ὑπολείμματα ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων. Κατὰ τὴν παράδοσιν, πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ὑπῆρξεν ὁ Ἅγιος Ρεστιτοῦτος, ὁ ἐκ γεννετῆς τυφλὸς τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλ' ἡ ἱστορία ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ὑπῆρξεν ἄλλος ἐπίσκοπος αὐτῆς πρὸ τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου [280]. Καθεδρικὸς ναὸς ρυθμοῦ ρωμανικοῦ τῆς Προβηγκίας [style roman provençal], ἀναγόμενος, κατὰ τὸν ἀρχαιολόγον Φερδινάνδον ντὲ Σαίν-Ἀντεόλ, εἰς τὰ τέλη τοῦ 8ου αἰῶνος καὶ ἀνακαινισθεὶς κατὰ τοὺς ἑπομένους αἰῶνας [11ον καὶ 13].
Ἅγ. Παῦλος (Saint-Paul-les-Nouains). Ἐν τῷ νομῷ Ὀάζ [Oise]· 636 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Βορρᾶ. Ἡ κοινότης αὕτη ὀφείλει τὴν ἵδρυσίν των εἴς τι ἀββαεῖον βενεδικτίνων, ἱδρυθὲν ἐκεῖ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1032-1040. Σαρκοφάγοι καὶ ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες. Λατομεῖα, ἀσβεστοκάμινοι, μύλοι κτλ. Πηγὴ σιδηροῦχος.
Ἅγ. Παῦλος. Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Ἄλπεων, κειμένη εἰς ὕψος 1.470 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· 1.060 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος. Θειοῦχος πηγὴ εἰς τὰ πέριξ. Ἡ κοινότης εἶναι μία τῶν μεγαλυτέρων τῆς Γαλλίας [20.554 ἑκτάρια] καὶ ἐκτείνεται μέχρι τῶν συνόρων τῆς Ἰταλίας.
Ἅγ. Παῦλος (Saint-Paul-Cap-de-Joux). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Τάρν (Tarn)· 1.057 κατ. Σταθμὸς τῶν Μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων.
Ἅγιος Παῦλος [Saint-Paul]. Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 22 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν Βαρκελοννέττην (Barcelonnette] καὶ ἔχουσα χιλίους ὡς ἔγγιστα κατοίκους. Εἶνε γνωστὴ διὰ τὰς θειούχους πηγάς της καὶ διὰ τὰ παρ' αὐτὴν λατομεῖα σχιστολίθου, ἀνθρακίτου καὶ πρασίνου μαρμάρου.-Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 14ον αἰῶνα. Οἱ θόλοι αὐτῆς ἐπανεκτίσθησαν τὸν 17ον αἰῶνα, μετὰ τὴν πολιορκίαν τὴν ὁποίαν ὑπέστησαν ἐντὸς τοῦ ναοῦ οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ γάλλου δουκὸς δὲ Λεδιγκιὲρ [Lesdiguières].
Ἅγιος Παῦλος. Πολλαὶ ἀκόμη κῶμαι τῆς Γαλλίας φέρουσιν τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ ἐν τοῖς νομοῖς: Ὄρν· 1 015 κατ.- Ἄνω Βιέννης· 2,000 κατ.- Βοσγίων· 185 κατ.- Αἰσν [S.-P.-aux-Bois] 635 κατ.- Ἄλπεων τῆς Θαλάσσης [Alpes Maritimes]· 766 κατ.- Καντάλ· 816 κατ. Κορρὲζ· 665 κατ. Γιρόνδης· 932 κατ.- Ἄνω Πυρηναίων· 431 κατ.- Σαβοΐας· 602 κατ. καὶ ἑτέρα μὲ 575 κατ.- Ἄνω Σαβοΐας· 1,372 κατ.- Βὰρ καὶ παρὰ τὴν Φαγεντίαν· 345 κατ.- Ζὲρς [S.-P.-de-Baise]. 303 κατ.- Καλβαδὸς [S.-P.-de-Courtonne]· 150 κατ.- Ἀνατολικῶν Πυρηναίων (S.-P.-de-Fenouillet]· 2,004 κατ. Ἡ ἐνοριακὴ ἐκκλησία, κτισθεῖσα τῷ 1,313, ἐκάη τῷ 1543, ὅταν δηλαδὴ οἱ Ἱσπανοὶ ἐλεηλάτησαν τὴν πόλιν. Ἔρ [S.-P.-de-Fourques]· 200 κατ.- Ἀριὲζ (S.-P.-de-Jarrat)· 1,132 κατ. Σταθμὸς τῶν Μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων. Μεταλλουργικὸν ἐργαστήριον.- Δορδώνης (S.-P.-de-Serre)· 500 κατοίκους.- Καντάλ (S.-P.-des-Landes)· 635 κατοίκους.- Τάρν-ἐ-Γκαρὸν (S.-P.-d'Espis)·1000 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀνατολικῶς τῆς πόλεως ὑπάρχει ἡ γοτθικὴ Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος (S.-P.-de-Tartas)· 1,216 κατ. Κεῖται εἰς ὕψος 1,175 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. -Αἰν (S.-P.-de-Varax)· 814 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Ἰζὲρ (S.-P.-de-Varces) καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην· 546 κατ. Λὸτ (S.-P.-de-Vern)· 506 κατ.-Λείγηρος (S.-P.-de-Vézelin)· 705 κατ. Ἰζὲρ (S.-P.-d'Izeaux)· 407 κατ. Γαρούννα (S.-P.-d'Oueil)· 215 κατ.-Μαὶν-ἐ-Λοὰρ(Saint-Paul-du-Bois)· 1.074 κατ.-Καλβαδὸς (S.P.du-Vernay)·960 κατ.-Λείγηρος (S.-P.-d'Uzore)· 226 κατ.-Λάνδης (S.-P.-en Born)· 1,000 κατ. Σταθμὸς τῶν Μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων.-Λείγηρος (S.-P.-en-Cornillon)· καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον· 607 κατ.- Δύο Σεβρῶν [S.-P.-en-Gâtine]· 1,232 κατ.-Λείγηρος καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον [S.-P.-en-Jarret]· 3,568 κατ. Γαιανθρακωρυχεῖα.- Βανδέας [S.-P.-en-Pareds]· 761 κατ.-Ἐρὼ [S.-P.-et-Valmalle)· 320 κατ.-Λὸτ (S.-P.-Labouffie)· 560 κατ.-Γάρδης (S.-P.-la-Coste). 612 κατ. Ἀρχαῖος πύργος (Château-de-Mandajors)-Δορδώνης (S.-P.-la-Roche)· 1,820 κατ.-Λοζὲρ (S.-Paul-le-Froid)· 800 κατ.- Ἐν τῷ νομῷ Σάρδης (S.-P.-le-Gaultier)· 852 κάτοικοι.- Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδὲς [S.-P.-le-Jeune]· 1,172 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου Λυῶνος.-Λάνδης [S.-P.-lès-Dax]. 3,642 κατ. Σιδηρουργεῖα καὶ βυρσοδεψεῖα. Ἐκκλησία τοῦ 11ου-15ου αἰῶνος, ὁ χορὸς τῆς ὁποίας εἶναι κεκοσμημένος μὲ ἀνάγλυφα ἀναγόμενα εἰς τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ.-Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην [S.-P,-lès-Monestier]. 200 κατ.-Δρώμης καὶ παρὰ τὴν Βαλεντίαν [S.-P.-lès-Romans]. 1,000 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος Ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ [S.-P.-lez-Durance]. 342 κατ. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 15ον αἰῶνα καὶ κτισθεῖσα ἄνωθεν σπηλαίου περιέχοντος ἀπολιθώματα.-Δορδώνης (Saint-Paul-Ligonne). 700 κατ. Βανδέας (S.-P.-Mont-Penit)· 761 κατ.-Ἔρ (S.-P.-sur-Risle). 450 κατ.

Ἅγιος Παῦλος [Saint-Paul]. Νῆσος τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, εἰς ἀπόστασιν 60 χιλιομέτρων ἐκ Νέου Ἀμστελοδάμου. Ἔχει μῆκος 5 καὶ πλάτος 3 χιλιομέτρων. Εἶναι ἕνας ἐσβεσμένος κρατὴρ ἡφαιστείου, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὁποίου ὑπάρχουν ἀκόμη ἀρκεταὶ θερμοπηγαὶ καὶ πολλαὶ ρωγμαὶ (fumerolles), ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀναδίδεται καπνός. Μολαταῦτα τὸ ἡφαίστειον βαίνει ψυχραινόμενον ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Ἡ νῆσος δὲν ἔχει δένδρα, ἀλλὰ μόνον βρύα (mousses) καὶ χόρτα. Τὰ ἐν αὐτῇ φυτευθέντα βρώσιμα λάχανα δὲν ηὐδοκίμησαν, πλὴν τῆς κράμβης, ἥτις ἐνεκλιματίσθη θαυμασίως. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζωϊκὸν βασίλειον, τοῦτο ἀντιπροσωπεύεται ὑπό τινων εἰδῶν πεταλουδῶν καὶ ἑνὸς εἴδους μελίσσης. Οἱ ἐν τῇ νήσῳ εἰσαχθέντες χοῖροι ἔζησαν ὀλίγα μόνον ἔτη· μόνον αἱ γαλαῖ καὶ τὰ διάφορα εἴδη τῶν ποντικῶν; κατώρθωσαν νὰ ἐγκλιματισθοῦν, ἑνωθέντες δὲ ἅπαντες ἐν τῇ ἀθλιότητί των, συζοῦν ἐντὸς τῶν σπηλαίων ἐν θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ. Πρᾶγμα ἐκπληκτικὸν καὶ οὐδαμοῦ ἴσως ἀλλαχοῦ τοῦ κόσμου συμβαῖνον. Τὸ κλῖμα τῆς νήσου εἶναι ἀσταθές, αἱ δὲ θύελλαι εἶναι συχναὶ ἐν αὐτῇ. Τὰ μόνα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι οἱ ἀλιευόμενοι ἰχθεῖς. Ἡ νῆσος αὕτη εἶναι τελείως ἀκατοίκητος λόγῳ τῶν ἀνωτέρω δυσμενῶν συνθηκῶν.
Ὁ ἅγιος Παῦλος ἀνεκαλύφθη κατὰ τὸ 1529 ὑπὸ τῶν ναυτῶν τοῦ Μαγγελάνου κατὰ τὴν εἰς Εὐρώπην ἐπάνοδόν των. Τὸ πρῶτον τῆς ὄνομα ἦτο νῆσος τοῦ Ἀμστελοδάμου, ἐβαπτίσθη δὲ ἅγιος Παῦλος τῷ 1633 ὑπὸ τοῦ βὰν Δίμεν (Van Diemen). Ἡ Ἀγγλία πολλάκις διετύπωσεν ἀξιώσεις ἐπ' αὐτῆς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1874 ἡ νησὶς ἀνεγνωρίσθη ἐπισήμως ὡς γῆ γαλλική. Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ ἅγιος Παῦλος ἐξηρευνήθη ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς ἀποστολῆς ἐπιβάσης τοῦ πλοίου «Νοβάρα». Οἱ Γάλλοι ἄποικοι τῆς οὐ μακρὰν κειμένης Νήσου τῆς Ἑνώσεως (Ile de la Réunion) ἔκαμαν ἀρκετὰς ἀποπείρας ὅπως ἐγκατασταθοῦν ἐν αὐτῇ, ἀλλ' αἱ ἀπόπειραι αὗται παρέμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος.

Ἅγιος Παῦλος (São Paulo). Πόλις τῆς Βραζιλίας καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου πολιτείας. Ἀπέχει 45 περίπου μίλια ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦ Σάντος, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Ἔχει θαυμάσιον δημοτικὸν θέατρον, θεωρούμενον ὡς ἓν τῶν καλυτέρων τοῦ κόσμου. Ἀξιοθέατον εἶναι ἐπίσης τὸ μέγαρον Ypiranga, κτισθὲν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν ἔτει 1822 γενομένης ἀνακηρύξεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Βραζιλίας. Τὸ Διοικητήριον ἦτο ἄλλοτε κολλέγιον Ἰησουϊτῶν καὶ εἶναι ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων κτιρίων τῆς πόλεως.
Ὁ Ἅγιος Παῦλος εἶναι ἡ βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ πρωτεύουσα τῆς Νοτίου Βραζιλίας καὶ ἔχει μεγάλα ἐργοστάσια ζακχάρεως, κεραμοποιεῖα, ὑαλουργεῖα, σαπωνοποιεῖα, βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια ὑφασμάτων, καθρεπτῶν κτλ. Διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τιετὲ καὶ φημίζεται διὰ τὸ ὑγιεινὸν κλῖμα του. Πανεπιστήμιον, νομικὴ καὶ ἰατρικὴ σχολή, βιβλιοθήκη, ὡραῖος δημόσιος κῆπος, νοσοκομεῖα, ἀρχιεπισκοπή, πολυτεχνεῖον, ἀνωτέρα ἠλεκτρικὴ σχολή, ἐμπορικὴ σχολή, μετεωρολογικὸς σταθμός, λύκειον τεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων, πεδίον δι' ἱπποδρομίας, ἐργοστάσια ἀεριόφωτος καὶ ἠλεκτρισμοῦ. Ἡ πόλις συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βραζιλίας Ρίον Ἰανέϊρον καὶ ὀφείλει τὴν σημερινήν εὐημερίαν της εἰς τὰς μεταναστεύσεις τῶν ἰταλῶν καὶ τῶν γερμανῶν, οἵτινες ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερον στοιχεῖον τοῦ πληθυσμοῦ της. Κάτοικοι 650.000.
Ἅγιος Παῦλος (São Paulo de Olivença). Πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἀμαζονίου ποταμοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου. Παραγωγὴ κακάου, ἐλαστικοῦ κόμεως, καρυδίων κ.τ.λ.

Ἅγιος Παῦλος (Saint-Paul). Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ πρωτεύουσα τῆς πολιτείας τῆς Μιννεσότας. Κεῖται εἰς περίβλεπτον θέσιν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μισσισσιπῆ καὶ ἔχει 300.000 κατοίκους. Ἀπέχει τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου περὶ τὰ 2,085 χιλιόμετρα. Ἱδρύθη τῷ 1838, ἔκτοτε δὲ ἤρξατο αὐξανομένη ἀλματωδῶς καὶ μεταβαλλομένη ἀπὸ χωρίον εἰς μεγαλόπολιν.- Βιβλιοθήκη, Ἱστορικὴ Ἑταιρία, Καθολικὴ ἀρχιεπισκοπή, μετεωρολογικὸς σταθμὸς καὶ πολλὰ ἄλλα ἱδρύματα.
Ζωηρὸν ἐμπόριον ὀσπρίων, δερμάτων, ζῴων. Ἐργοστάσιον συντετηρημένων τροφίμων (κονσερβῶν), λουκανίκων. Ἐλαιοτριβεῖα.

Ἅγιος Παῦλος (Saint-Paul). Πόλις τῆς ἐν τῷ Ἰνδικῷ Ὠκεανῷ Νήσου τῆς Ἑνώσεως (Ile de la Réunion) (19,708 κατ.). Κεῖται εἰς ὃ σημεῖον ἀπεβιβάσθησαν τὸ πρῶτον οἱ γάλλοι ἄποικοι τὸ 17ου αἰῶνος.

Ἅγιος Παῦλος τῆς Λοάνδης (Saint-Paul de Loanda). Πρωτεύουσα τῆς Πορτογαλλικῆς ἀποικίας τῆς Ἀγγόλας (δυτικὴ Ἀφρικὴ). Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 10,650 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Παρισίων καὶ ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς. Ἔναντι αὐτῆς κεῖται ὁμώνυμος ναός. Λιμὴν ἀσφαλὴς καὶ εὐρύχωρος. Ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῆς ἀποικίας. Ἐπισκοπή, ἀνώτερα δικαστήρια, στρατιωτικὰ νοσοκομεῖα, τόπος ἐξορίας καταδίκων· 30,000 κάτοικοι. Βλέπε καὶ Ἀγγόλα.

Ἅγιος Πὲ (Saint-Pè). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Πυρηναίων καὶ ἔχουσα 2,178 κατοίκους. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων τῆς μεσημβρίας. Λατομεῖα σχιστολίθου, ἐργοστάσια καρφίων καὶ ὑφασμάτων. Παλαιὸς ναὸς ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman), ἀνακαινισθείς.

Ἅγιος Πελλερῖνος (Saint-Pellerin). Ὄνομα δύο κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία κεῖται ἐν τῷ νομῷ Ἔρ-ἐ-Λοὰρ (Eure-et-Loir) καὶ ἔχει 502 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Μάγχης καὶ ἔχει 408 κατοίκους.

Ἅγιος Πέλτεν (Sankt-Pölten). Πόλις τῆς Κάτω Αὐστρίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου περιφερείας καὶ εἰς ἀπόστασιν 60 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Βιέννης· 25,000 κατ. Εἶναι πόλις ὡραιοτάτη καὶ διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Τράϊσεν. Ὁ μεσαιωνικὸς καθεδρικὸς ναὸς αὐτῆς ἀνεκαινίσθη ἐκ βάθρων κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Πολυάριθμοι ἀλευρόμυλοι, ἐργοστάσια βαμβακερῶν ὑφασμάτων, εἰδῶν ἐκ χάλυβος καὶ πυροβόλων ὅπλων.

Ἅγιος Πέτρος.Κωμόπολις, ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὴν πρώην ἐπαρχίαν Κυνουρίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας· κεῖται εἰς τοὺς Α. πρόποδας τοῦ Πάρνωνος, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα ὁ δῆμος, εἰς ὃν ὁ Ἅγ. Π. ἀνῆκε. Εἶναι κωμόπολις κατάφυτος καὶ σύνδενδρος διαρρεομένη ἀπὸ ἄφθονα καὶ διαυγῆ ὕδατα· ἔχει 2600 κατοίκους, φιλέργους καὶ φιλοπροόδους. Λαλεῖται ἐνταῦθα ἡ λεγομένη τσακωνικὴ διάλεκτος, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀρχαία δωρικὴ παρεφθαρμένη. Ἔχει δημοτικὰ σχολεῖα καὶ ἑλληνικόν, εἰρηνοδικεῖον καὶ τηλεγραφεῖον. Συγκοινωνίαν ἔχει καλὴν συνδεομένη δι' ἀγροτικῶν ὁδῶν μὲ τὰ πέριξ

Digitized by Google

χωρία καὶ δι' ἁμαξιτῆς μετὰ τῆς Τριπόλεως, ἀφ' ἧς ἀπέχει περὶ τὰς 6 ὥρας. Προϊόντα αὐτοῦ εἶναι ξυλεία, οἶνος, ὄσπρια, δημητριακοὶ καρποί, τυρός, βούτυρον καὶ κάστανα.

Ἅγιος Πέτρος· χωρίον τῆς νήσου Λευκάδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀπολλωνίων, πρωτεύουσα

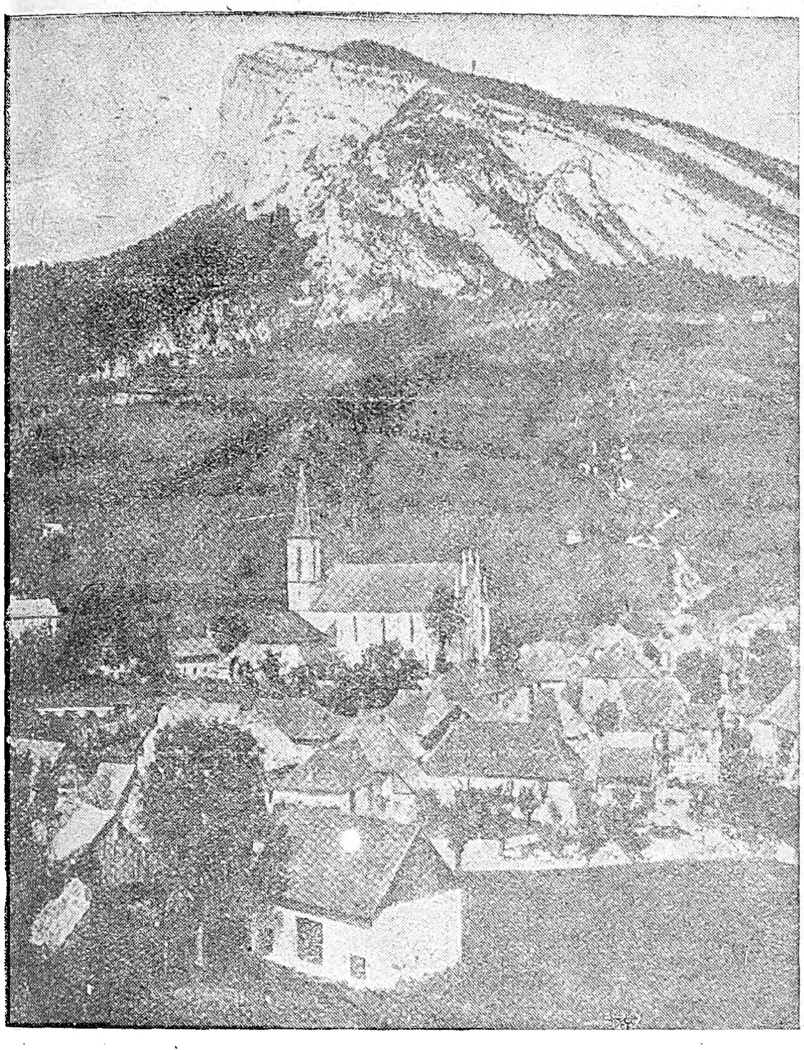

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Πέτρου (S.-P.-d'Entremont).

ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 1,035. Ἀπέχει 7,30' ἀπὸ τῆς πόλεως Λευκάδος, ἡμίσειαν δὲ περίπου ὥραν ἀπὸ Βασιλικῆς. Εἶναι ἕδρα τοῦ εἰρηνοδικείου Ἀπολλωνίων, ἔχει ἑλληνικὸν σχολεῖον, δημοτικόν, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον, συμβολαιογραφεῖον.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον Ρουπακιὰ [κάτ. 139], παράγει δὲ οἶνον, ἔλαιον, σῖτον καὶ σταφίδα.

Ἅγιος Πέτρος· χωρίον τῆς κοινότητος Γαυρίου τῆς νήσου Ἄνδρου, ἀπέχον ἀπὸ Γαυρίου μίαν ὥραν περίπου· κάτοικοι 129. Εἰς ἀπόστασιν 10' ἀπὸ τὸ χωρίον ὀρθοῦται ἀξιόλογος ἑλληνικὸς πύργος ἐκ 5 ὀρόφων, ὕψους 20 μέτρων περίπου, μὲ θολωτὴν στέγην. Ὁ πύργος οὗτος ἐπροστάτευε τὴν ἀκτὴν καὶ τὰ παρακείμενα μεταλλεῖα σιδήρου.

Ἅγιος Πέτρος (Saint-Pierre). Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγιος Πέτρος*. Ἐν τῷ νομῷ Μορπιχάν· 200 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα. - *Ἅγ. Πέτρος*. Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Σαράντ (Charente Jnférieure)· 4.419 κάτοικοι. - *Ἅγ. Πέτρος*. Ἐν τῷ νομῷ Αἴσν· 200 κάτοικοι. - *Ἅγ. Πέτρος*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Ἄλπεων· 105 κάτοικοι. - *Ἅγ. Πέτρος*. Ἐν τῷ νομῷ Καντάλ· 452 κάτοικοι. - *Ἅγ. Πέτρος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Γαρούνα· 206 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος*. Ἐν τῷ νομῷ Γιούρα· 309 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-a-Arnes). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδένων· 114 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-à-Champ). Ἐν τῷ νομῷ Δύο Σεβρῶν· 500 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-à Gouy). Ἐν τῷ νομῷ Σόμμης καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ἀμιέννην. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Aigle). Ἐν τῷ νομῷ Αἴσν· 500 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-aux-Oies). Ἐν τῷ νομῷ Μάρνη· 152 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Avez). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων· 134 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Azif). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδός· 335 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος, ἔχουσα ὑαλοστάσια καὶ ὡραῖον ἐπιτύμβιον ἄγαλμα τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. Πηγὴ παρέχουσα ἓν ἑκατομμύριον λίτρας ὕδατος ἡμερησίως, ἥτις χρησιμοποιεῖται πρὸς ὕδρευσιν τῆς πλησίον κειμένης μικρᾶς πόλεως Τρουβίλ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Benonville) Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν πόλιν Διέππην· 500 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Brouck). Ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ (Nord) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Δουγκέρκην· 756 κατοίκους. Σταθμὸς τῶν Βορείων σιδηροδρόμων. *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Cavinet). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδός. 320 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Chérignat). Ἐν τῷ νομῷ Κρὲζ. 705 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Colamine). Ἐν τῷ νομῷ (Puy- e-Dôme). 560 κατ. Ἀρχαία ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ. Βορείως τῆς πόλεως ὑπάρχει σπήλαιον (grottes de Jonas), ἐντὸς τοῦ ὁποίου σῴζονται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου ὑπογείου χ ω ρ ί ο υ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-d' Albigny). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Σαβοΐας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἰζέρ. 3,000 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ. Β ο ρ ε ι ο α ν α τ ο λ ι κ ῶ ς κεῖνται τὰ ἐρείπια ἑνὸς πύργου (Château de Miolans). - *Ἁγίου Πέτρος* (S.-P.-d' Allevard). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην. 1,827 κατ. Ὀρυχεῖα σιδήρου. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ. Ἀρχαῖος πύργος (Château de Roche-Commiers). - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-d'Alvey). Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας. 415 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-d'Amilly). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαράντ. 550 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-d'Argenson). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων. 360 κάτοικοι. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Ὕδατα μεταλλικά, σιδηροῦχα καὶ διττανθρακικά, χρησιμοποιούμενα κατὰ τῆς δυσπεψίας καὶ τῆς χλωρώσεως. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-d'Arthéglise). Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης. 300 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-d'Aubezies). Ἐν τῷ νομῷ Ζέρς. 185 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-d' Aurillac]. Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης. 1,177 κατ. Σταθμὸς τῶν Μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-d'Autils). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ. 563 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* S (P.-de-Bailleul). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ. 500 κάτ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S. P.-de-Bat). Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης. 400 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S. P.-de-Belleville). Εἰς τὸν νομὸν Σαβοΐας· 264 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-de-Bœuf). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Μικρὸς λιμὴν ἐπὶ τοῦ Ροδανοῦ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Bressieux). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζέρ. 1,012 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Buzet). Εἰς τὸν νομὸν Λότ-ἐ-Γκαρὸν (Lot-et-Garoune). 388 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Cermères). Εἰς τὸν νομὸν Ἔρ. 400 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Chandieu). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζέρ. 1,184 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Chartreuse). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην. 1,285 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Cheremes). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζέρ. 400 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Chevillé). Εἰς τὸν νομὸν Σάρθης. 654 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Chignac]. Εἰς τὸν νομὸν Δορδώνης. 952 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηρ. Αὐρηλίας. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Clairac]. Ἐν τῷ νομῷ Λότ-ἐ-Γκαρόν· 620 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-de-Côle]. Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης· 1,000 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-de-Colombier]. Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδές· 932 κατ. *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-de-Cormeilles]. Εἰς τὸν νομὸν Ἔρ· 770 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἀρχαῖος πύργος [Château de Malou]. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Coutances]. Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης· 212 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-de-Curtille]. Εἰς τὸν νομὸν Σαβοΐας· 400 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-de-Franqueville]. Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σηκουάνα· 420 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-de-Frugie]. Εἰς τὸν νομὸν Δορδώνης· 9,000 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-de-Fursac). Εἰς τὸν νομὸν Κρέζ (Creuse). 1,608 κατ. Ἐκκλησία 12ου καὶ 15ου αἰῶνος. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων βορειοδυτικῶς τῆς κώμης ταύτης κεῖνται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου ἱστορικοῦ πύργου (Château de Chabannes). - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-de-Génebroz). Εἰς τὸν νομὸν Σαβοΐας· 281 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-de-Jards). Εἰς τὸν νομὸν Ἴνδρας· 500 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-de-Juilliers). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ· 668 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-la-Fage]. Εἰς τὸν νομὸν Ἐρῶ· 154 κάτοικοι. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-de-Lages]· Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Γαρούνα· 259 κάτοικοι. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Lamps). Ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας· 200 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Lévignac]. Ἐν τῷ νομῷ Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν· 400 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-l' Ile]. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαράντ· 465 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Forcats]. Ἐν τῷ νομῷ Ἀνατολικῶν Πυρηναίων· 311 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Maille). Ἐν τῷ νομῷ Βιέννης· 1,879 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Mailoc). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδὸς· 417 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. Πύργος τοῦ 16ου αἰῶνος. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Manneville). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν Ρουένην. 462 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de- Méaroz). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην· 170 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Méssage). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 638 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος*. Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης· 780 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Nogaret]. Ἐν τῷ νομῷ Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν· 740 κατ. Πολίχνη ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ. Ἐν τῷ νομῷ Λοζὲρ· 630 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-d'Entremont]. Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην. 1,023 κατ. - Πολίχνη ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ. Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν· 740 κάτοικοι. - Πολίχνη ὁμώνυμος. Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας· 758 κάτοικοι. Ὡραῖον δάσος εἰς τὰ πέριξ. Πύργος τοῦ Ἁγίου Πέτρου [17ος καὶ 18ος αἰών]. Σπήλαιον μὲ σταλακτίτας, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται ὁ ποταμίσκος Γκιὲ-Βίφ, ὅστις σχηματίζει πολυαρίθμους καταρράκτας. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Plesguen). Ἐν τῷ νομῷ Ἴλλ-ἐ-Βιλαίν. 2.605 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Rivière). Ἐν τῷ νομῷ Ἀριέζ· 415 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-de-Rumilly). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Σαβοΐας· 1,074 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-de-Salerne]. Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ· 282 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-des-Bois]. Ἐν τῷ νομῷ Σάρθης· 346 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-des Cercueils). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ· 334 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-des-Champs). Ἐν τῷ νομῷ Ὠδ· 312 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-des-Corps). Ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας-Λείγηρος· 2,327 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-des-Echaubrogues). Ἐν τῷ νομῷ Δύο Σεβρῶν· 1,148 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Semilly). Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης· 318 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-des-Ifs]. Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδός· 309 κατ. - Πολίχνη ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ, ἐν τῷ νομῷ Ἔρ· 302 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-des-Jonquières]. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα· 200 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-des-Landes]. Ἐν τῷ νομῷ Μαϋέννης· 22,000 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-des-Loges). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν· 316 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-des-Macchabées). Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές· 843 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-des-Ormes)· 438 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Soucy). Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐσς, 641 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-des-Tripiers]. Ἐν τῷ νομῷ Λοζέρ· 400 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Trivisy]. Ἐν τῷ νομῷ Τάρν· 1,340 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-de-Vareugeville]. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν Ρουένην· 1,374 κάτοικοι. *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-de-Varennes). Ἐν τῷ νομῷ Ἀράρος-Λείγηρος· 874 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-de-Vassols). Ἐν τῷ νομῷ Βωκλύζ· 333 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.d'Excideuil). Ἐν τῷ νομῷ Βιέννης· 706 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-d'Euraud). Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης· 1.384 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-d'Irube). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Πυρηναίων· 792 κατ. *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-d'Oléron). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Σαράντ, κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς μικρᾶς νήσου Ὀλερόν· 4.419 κατ. Μεγάλαι φυτεῖαι ἀμπέλων εἰς τὰ πέριξ. Ζωηρὸν ἐμπόριον. Δύο μεγαλιθικὰ μνημεῖα δόλμεν. - *Ἅγιος Πέτρος* (S.-P.-de-Bosguérard). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ· 243 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-du-Bû). Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδός. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-du-Champ). Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας· 1.513 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-du-Chemin]. Εἰς τὸν νομὸν Βανδέας· 2 240 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-du-Fresne]. Εἰς τὸν νομὸν Καλβαδός· 300 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-du-Jonquet]. Εἰς τὸν αὐτὸν νομόν· 131 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-du-Lorouer]. Εἰς τὸν νομὸν Σάρθης· 603 κατ. - *Ἅγιος Πέτρος* [S.-P.-du-Mesnil]. Εἰς τὸν νομὸν Ἔρ. 176 κάτ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S. P.-du-Mont). Εἰς τὸν νομὸν Καλβαδός· 228 κατ. - Πολίχνη ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ. Εἰς τὸν νομὸν Λάνδης· 954 κατ. - Πολίχνη ὁμώνυμος ἐπίσης τῇ προηγουμένῃ. Εἰς τὸν νομὸν Νιέβρης 372 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-du-Palais]. Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ· 430 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-du-Penay]· Εἰς τὸν νομὸν Σαὶν-ἐ-Ὀάζ· 444 κάτοικοι. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-du-Rogard]. Εἰς τὸν νομὸν Ὄρν· 1.886 κάτοικοι. - *Ἅγ. Πέτρος* [S.-P.-du-Val]. Εἰς τὸν νομὸν Ἔρ· 534 κάτοικοι. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-du-Vanorey). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ. 685 κατ. - *Ἅγ. Πέτρος* (S.-P.-Eglise). Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης. 1,884 κατ. - Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδη-

Digitized by Google

ροδρόμων.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-en-Port). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα· 1,215 κατ.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-en-Val). Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα καὶ παρὰ τὴν Διέππην. 600 κατ.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-en-Vaux). Ἐν τῷ νομῷ χρυσῆς Ἀκτῆς. 361 κατ.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-ès-Champs). Ἐν τῷ νομῷ Ὀάζ. 403 κατ.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-Eynac). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος. 1,699 κατ. Τεχνητὰ σπήλαια.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-la-Bourlhonne). Ἐν τῷ νομῷ Puy-de-Dôme. 627 κατ. -Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-la-Bruyère). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν. κατ. 314.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-la-Cour). Ἐν τῷ νομῷ Μαϋέννης. 1,177 κατ.-Ἅγ.Πέτρος S.-P.-la-Garenne). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ. 365 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-Langers). Ἐν τῷ νομῷ Μάγχης. 665 κατ.-Ἅγ.Πέτρος (S.-P.-la-Noaille). Ἐν τῷ νομῷ Λείγηρος. 537 κατ.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-la-Palud). Ἐν τῷ νομῷ Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα. 940 κάτ.-Ἅγ. Πέτρος (S.-P.-la-Rivière). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν. 373 κατ.-Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-la-Roche]. Ἐν τῷ νομῷ Ἀρδές. 178 κατ.-Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-Laval]. Ἐν τῷ νομῷ Ἀλλιέ. 888 κατ.-Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-la-Vieille]. Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδός. 600 κατ.-Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-Lavis]. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σηκουάνα. 200 κατ.-Ἅγ Πέτρος [S.-P.-le-Bost]. Ἐν τῷ νομῷ Κρέζ. 1,073 κατ.-Πολίχνη ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ, κειμένη ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ καὶ ἔχουσα 553 κατ. -Ἅγ.Πέτρος (S.-P.-le-Chastel). Εἰς τὸν νομὸν Puy-de-Dôme· 767 κατ. Βασαλτικοὶ κίονες. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-le-Déchausselat]. Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδές· 376 κατ. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-le-Moûtier]. Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Νιέβρης· 2.937 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου καὶ 13ου αἰῶνος, ἔχουσα γοτθικὴν πύλην. Πολλαὶ ἀρχαῖαι οἰκίαι. Ἡ Ἰωάννα

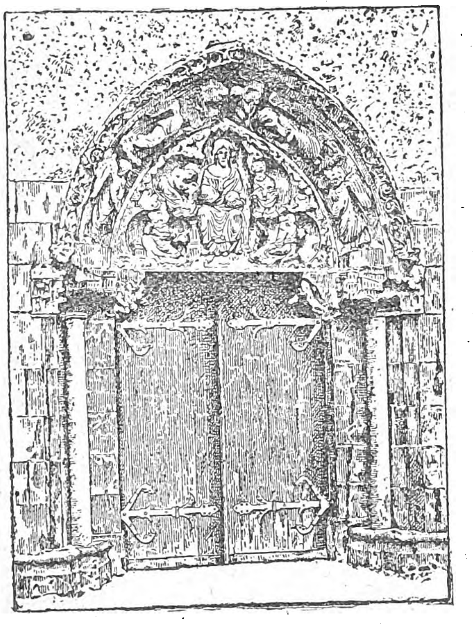

Ὁ Πυλὼν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου (S. Pierre-le-Montier)

δ' Ἄρκ ἀπέσπασε τὴν κώμην ταύτην ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους τῷ 1429. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-lès-Bitry]. Εἰς τὸν νομὸν Ὀάζ· 146 κατ. Ἐργοστ. ὀπτικῶν ἐργαλείων. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-les-Bois]. Εἰς τὸν νομὸν Σέρ· 904 κατ.-Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-les-Eglises]· Εἰς τὸν νομὸν Βιέννης· 2.000 κατ. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ· ἐρείπια ἀρχαίου πύργου καὶ μεγαλιθικὸν μνημεῖον δόλμεν. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-les-Elbœuf]. Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Λείγηρος· 3.417 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-les-Etieux]. Εἰς τὸν νομὸν Σὲρ· 1.308 κατ. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-lès-Nemours]. Εἰς τὸν νομὸν Σηκουάνα καὶ Μάρνη· 900 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Πρὸς νότον κεῖται ὡραία πηγή, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ χρησιμοποιεῖται πρὸς ὕδρευσιν τῶν Παρισίων. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-le-Vieux]. Εἰς τὸν νομὸν Λοζέρ· 516 κατ. - Πολίχνη ὁμώνυμος τῇ προηγουμένῃ. Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος· 1.000 κατ. - Πολίχνη ἐπίσης ὁμώνυμος ταύτῃ εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σηκουάνα· 465 κατοίκους. - Ὁμοίως εἰς τὸν νομὸν Βανδέας· 1.194 κατοίκους. - Ἅγιος Πέτρος [S.-P.-le-Viger]. Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σηκουάνα. 520 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-Montlimart]. Εἰς τὸν νομὸν Μαὶν-ἐ-Λοάρ. 1,524 κάτ. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-Quilbignon]. Εἰς τὸν νομὸν Φινιστέρ. 9,099 κατ. Θαλάσσια λουτρά. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-Roche]. Εἰς τὸν νομὸν Puy-de-Dôme. 820 κατ. - Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-sur-Dives] Εἰς τὸν νομὸν Καλβαδός. 2,309 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. Ἐκκλησία κτισθεῖσα τῷ 1140 καὶ ἀνακαινισθεῖσα πολλάκις μέχρι τοῦ 1538.- Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-sur-Erve]. Εἰς τὸν νομὸν Μαϋέννης. 336 κατ.- Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-Sur-Orthe]. Εἰς τὸν ἴδιον νομόν. 1,716 κατ.- Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-sur-Vence]. Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδέννων. 141 κατ.- Ἅγ. Πέτρος [S.-P.-Taren-

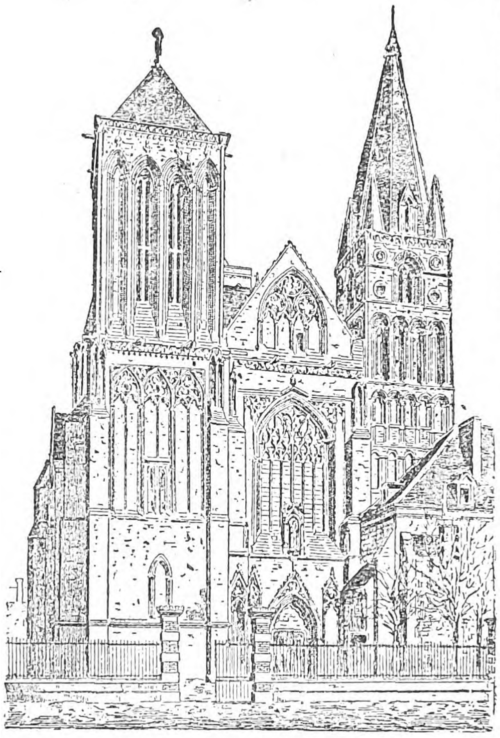

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πέτρου τοῦ Ντίβ.

taine]. Εἰς τὸν νομὸν Καλβαδός. 522 κατ.- Ἅγ. Πέτρος [S.-P.- Toirac]. Εἰς τὸν νομὸν Λότ. 315 κατ.

Ἅγιος Πέτρος [Ille de Saint-Pierre]. Νῆσος κειμένη ἐν τῇ λίμνῃ τῆς Βιέννης, ἐν Ἑλβετίᾳ. Εἶναι εἷς γραφικὸς λόφος, ἡ κορυφὴ τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται εἰς ὕψος 40 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης. Ἡ πρὸς νότον καὶ δυσμὰς παραλία καλύπτεται ἀπὸ λειβάδια καὶ ἀμπελῶνας. Ἡ κορυφὴ τῆς νήσου καλύπτεται ἀπὸ ὡραῖον δάσος, μὲ θαυμασίας δρῦς. Ἐν αὐτῇ εὕρηται ξενών, εἰς τὸν ὁποῖον καταφεύγουν ὅλοι οἱ θέλοντες νὰ εὕρουν ἀνάπαυσιν καὶ ἡσυχίαν ἀπὸ τοὺς θορύβους τῶν πόλεων. Ὁ Ρουσσώ, ἀναγκασθεὶς ἀπὸ τοῦ 1764 ὅπως περιφέρεται ἀνὰ τὰς ξένας χώρας ἐν ἐξορίᾳ, κατέφυγε τῷ 1765 εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐζήτησε νὰ ζήσῃ ἥσυχος καὶ μακρὰν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ μείνῃ ἐκεῖ εἰμὴ ὀλίγας μόνον ἑβδομάδας, διότι ἡ ὀλιγαρχικὴ κυβέρνησις τῆς Βέρνης τὸν ἐξεδίωξε διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς διώκτας του. Σήμερον δεικνύεται εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τὸ δωμάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατῴκει ὁ μέγας συγγραφεύς.

Ἅγιος Πέτρος (San Pietro a Sieve). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φλωρεντίας καὶ εἰς ἀπόστασιν 25 χιλιομέτρων τῆς πόλεως ταύτης· 3,616 κατ.

Ἅγιος Πέτρος (San Pietro in Cariano). Πολίχνη τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βερώνης καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας· 3,300 κατ. Ἐξαγωγὴ μαρμάρου.

Ἅγιος Πέτρος Ἀρένης [San Pier d'Arena]. Πόλις τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Γενούης. [58,652 κάτ.] Τὰ περισσότερα τῶν ἐν αὐτῇ πολυαρίθμων ἐργοστασίων ἔχουν τὴν ἕδραν των ἐν Γενούῃ. Χυτήρια, μηχανοποιεῖα, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων, σάπωνος, ἀμυλωδῶν, ἐλαιοτριβεῖα. Σπουδαῖαι παρακαταθῆκαι ἐλαίου καὶ οἰνοπνεύματος. Ἐμπόριον ξυλείας καὶ οἴνων.

Ἅγιος Πέτρος [San Pietro]. Μικρὰ νῆσος κειμένη ἔναντι τῇ νοτιοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας [ἐπαρχία Καλιάρι]. Ἔχει ἐπιφάνειαν 54 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ὕψος 214 μέτρων καὶ ἑπτακισχιλίους κατοίκους. Ἔχει λιμένα τὴν πόλιν Καρλοφόρτε [Carlo forte], τοῦ ὁποίου ἡ κίνησις εἰς πλοῖα, ἰδίᾳ ἁλιευτικά εἶναι μεγάλη.

Ἅγιος Πέτρος [San Pedro de Pinatar]. Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 46 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Μουρκίας. 2,647 κατ. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνου ἐλαίου.

Ἅγιος Πέτρος ὄρος τῆς Ὁλλανδίας, πλησίον τοῦ Μόζα καὶ τῶν βελγικῶν συνόρων, ὕψους 120 μέτρων, διάτρητον ἐκ τῶν λατομείων τὰ ὁποῖα προμηθεύουν τιτανολίθους εἰς ὅλην τὴν χώραν.

Τὰ ὀνομαστὰ ταῦτα λατομεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχουν ἐξαχθῆ πλεῖστα προϊστορικὰ λείψανα, ὀνομάζονται καὶ κρύπται τῆς Μάεστριχτ, ἐκ τούτων δὲ ἔχουν κατασκευασθῆ οἰκίαι, φρούρια, πύργοι καὶ πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Μάεστριχτ, σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπίσης ἔκοπτον λίθους ἐκ τῶν λατομείων τούτων, λίθους μαλακούς, εὐκόλως πριονιζομένους, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἐκτιθέμενοι εἰς τὸν ἥλιον σκληρύνονται βαθμηδόν. Ὁ γιγαντιαῖος λαβύρινθος, τὸν ὁποῖον σχηματίζουν αἱ στοαί του, καταπλήσσει τὸν ἐπισκέπτην. Στῦλοι τετράγωνοι, πλάτους 4 μέτρων, ὑποστηρίζουν τὰς στοάς, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος ποικίλλει ἀπὸ 6 ἕως 14 μέτρων, λέγεται δὲ ὅτι ὑπάρχουν ἄνω τῶν 100 χιλιάδων διαδρόμων καὶ 11332 σταυροδρόμια. Οἱ στῦλοι φέρουν χαραγμένα ὀνόματα, τῶν ὁποίων τὰ ἀρχαιότερα ἀνάγονται εἰς τὸν 11ον αἰῶνα. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ τοιχογραφίαι κατωτέρας τέχνης παριστῶσαι τὸν Παράδεισον, τὴν Κόλασιν, μυθολογικά τινα ἐπεισόδια καὶ τὸν Ὄλυμπον τῶν θεῶν.

Τρεῖς μοναχοὶ παραπλανηθέντες τὸ 1640 ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου ἔγιναν ἄφαντοι ἀποθανόντες ἐκ πείνης. Τὸ σπήλαιον ἐχρησίμευσεν εἰς τοὺς κατοίκους ὡς καταφύγιον, ὅτε ὁ πόλεμος ἠρήμωνε τὴν χώραν.

Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους κεῖται ὁμώνυ-

Στοὰ τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ὁλλανδίας.

μον χωρίον, ἔχον μονὴν τῶν καλογραιῶν τῆς Ἁγίας Οὐρσούλης, σπήλαιον καὶ θαυματουργὸν πηγήν.

Ἅγιος Πέτρος (San Pedro de Riu de Vitlles). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαρκελώνης καὶ εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν Βιλλαφράγκαν· 1,675 κατ. Πολυάριθμα ἐργοστάσια χρωματιστοῦ χάρτου καὶ χάρτου διακοσμητικοῦ.

Ἅγιος Πέτρος (San Pedro). Μικρὰ πόλις τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορδόβας καὶ ἔχουσα 3,170 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ἐμπόριον κτηνῶν, ἰδίᾳ δὲ ἡμιόνων.

Ἅγιος Πέτρος (San Pedro). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βουένος Ἄϋρες καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Παράνα. Ἀπέχει τοῦ Βουένος Ἄϋρες 152 χιλιόμετρα. Ὁ ποτάμιος λιμὴν αὐτῆς εἶναι προσιτὸς καὶ εἰς τὰ μεγαλύτερα ἀκόμη ὑπερωκεάνεια· κάτοικοι 20,000.

Ἅγιος Πέτρος [Saint-Pierre]. Παράλιος πόλις τῆς νήσου Μαρτινίκας, ἔχουσα 25,972 κατ. Εἶναι

Ἅγιος Πέτρος τῆς Ὁλλανδίας.

τὸ σπουδαιότερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς νήσου, ὁ δὲ λιμὴν αὐτῆς συχνάζεται ἀπὸ ὅλα σχεδὸν τὰ μεγάλα ἀγγλ. καὶ γαλλ. ὑπερωκεάνεια. Μεγάλαι ἀποθῆκαι γαιανθράκων πρὸς ἀνθράκευσιν τῶν πλοίων

Digitized by Google

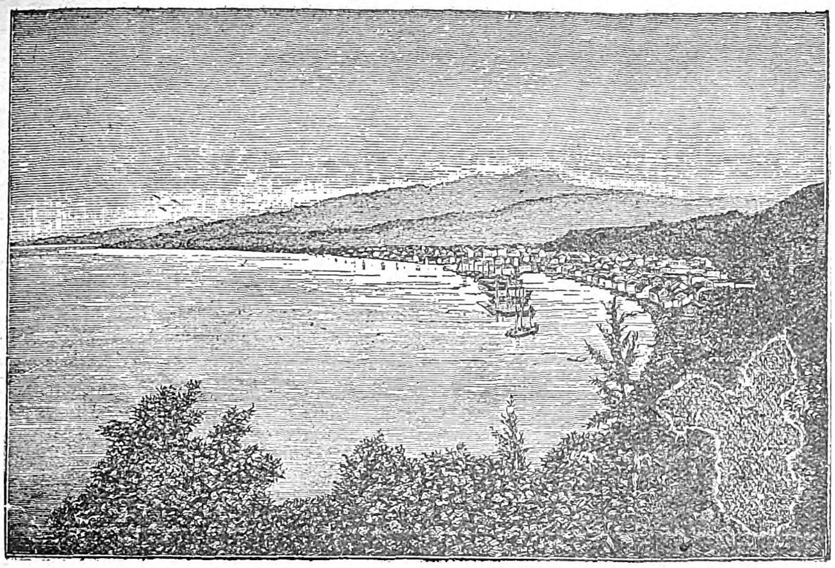

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Μαρτινίκας.

Ἡ πόλις εἶναι κανονικῶς ἐκτισμένη, σύσκιος, καὶ ἔχει ὁδοὺς ἐστρωμένας διὰ πλακῶν καὶ οἰκίας μὲ δύο ἢ τρία πατώματα. Ἀξιοθέατος εἶναι ὁ ὡραῖος βοτανικὸς κῆπος τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὅστις συντηρεῖται καλῶς καὶ χρησιμεύει πρὸς ἐγκλιμάτισιν ξένων φυτῶν ἐν τῇ νήσῳ.

Ἅγιος Πέτρος καὶ Μιχαὴλ [Saint-Pierre-et-Miquelon]. Γαλλικὸν ἀρχιπέλαγος τῆς Βορ. Ἀμερικῆς, ἀπέχον 20 περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν μεγάλην νῆσον τῆς Νέας Γῆς. 235 τετραγ. χιλιόμ. 6,350 κατ. Πρωτεύουσα Ἅγ. Πέτρος. Εἶναι νῆσοι συνδεόμεναι γεωλογικῶς καὶ γεωγραφικῶς μὲ τὴν Νέαν Γῆν, χαμηλαί, βραχώδεις, σχεδὸν ἄνυδροι, μὲ κλῖμα ψυχρὸν καὶ ὁμιχλῶδες. Ἡ πέριξ θάλασσα παγώνει σχεδὸν κατ' ἔτος, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου, δι' ὃ καὶ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν.

Αἱ νῆσοι ἔχουν μερικὰ μεταλλεῖα [μαγνήσιον] καὶ λατομεῖα· ἀλλ' ἡ κυριωτέρα πλουτοφόρος αὐτῶν πηγὴ εἶναι ἡ ἁλιεία, ἥτις διενεργεῖται ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Αἱ ἁλιευόμεναι μουροῦναι ἑτοιμάζονται, ξηραίνονται καὶ καπνίζονται ἐπὶ τόπου, εἶτα δὲ ἐξάγονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Οἱ ἀστακοὶ εἶναι ἐπίσης ἄφθονοι εἰς τὰς βραχώδεις ἀκτὰς τοῦ μικροῦ ἀρχιπελάγους. Τὸ ἀρχιπέλαγος τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ Μιχαὴλ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐννέα περίπου νησῖδας καὶ ἀπὸ μερικοὺς βράχους, εἶχε δὲ ἀποικισθῆ ἀπὸ αἰώνων ὑπὸ γάλλων. Ἀλλ' ἡ πρώτη ἐπίσημος κατάληψις χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1604. Παραχωρηθὲν εἰς τὴν Ἀγγλίαν συγχρόνως μὲ τὴν Νέαν Γῆν ἐν ἔτει 1713, ἀπεδόθη εἰς τὴν Γαλλίαν δυνάμει τῆς συνθήκης τῶν Παρισίων τοῦ 1763 καὶ ἀπῳκίσθη ἐκ νέου ἀπὸ γάλλους, προερχομένους ἐκ Καναδᾶ. Ἡ ἀποικία κυβερνᾶται ὑπὸ Διοικητοῦ καὶ Γενικοῦ Συμβουλίου ἐκλεγομένου ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Ἅγιος Πέτρος [San Pedro]. Πόλις καὶ ποταμὸς λιμὴν τῆς Παραγουάης [Ν. Ἀμερική]. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Παραγουάη καὶ εἰς ἀπόστασιν 95 μιλίων βορειοανατολικῶς τῆς Ἀναλήψεως, πρωτευούσης τῆς Παραγουάης. Εἶναι κέντρον ἐξαγωγῆς «γιέρμπα ματέ» [yerba maté, τσάϊ τῆς Παραγουάης], εἰς τὰ πέριξ δ' αὐτῆς ὑπάρχουν μεγάλαι φυτεῖαι καπνοῦ, ὀρύζης καὶ ζακχαροκαλάμου. Κάτοικοι 10.000.

Ἅγιος Πέτρος [São Pedro do Turvo]. Πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ἁγίου Παύλου καὶ εἰς ἀπόστασιν 212 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸν Ἅγιον Παῦλον. Μεγάλαι φυτεῖαι καφὲ εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Πέτρος [San Pedro-de-Macoris]. Μικρὰ πόλις καὶ λιμὴν τῆς δημοκρατίας τοῦ Δομινίκου (Ἀμερική)· 10,000 κατ. Ἐργοστάσια ζακχάρεως.

Ἅγιος Πέτρος [San-Pedro Sula]. Μικρὰ πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Ὁνδούρας [Honduras, Κεντρικὴ Ἀμερική], ἀπέχουσα 36 μίλια ἀπὸ τὴν πόλιν Πουέρτο-Κορτές· 7,400 κατ. Σπουδαῖον διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Παραγωγὴ καφέ, βανανῶν.

Ἅγιος Πιερβίλ [Saint-Pierreville]. Κώμη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς [Ardèche]· 1,863 κατ. Ἐμπόριον μετάξης. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων πρὸς νότον κεῖται τὸ ἀρχαῖον φεουδαλικὸν φρούριον Château de la Tour.

Ἅγιος Πὸλ [Saint-Pol-de-Léon]. Πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Φινιστέρ. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 1 χιλιομέτρου ἀπὸ τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης· 7,340 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου, λιμὴν ἐμπορικὸς καὶ ἁλιείας [Port de Penpoul]. Ἀρχαῖος καθεδρικὸς ναός, ἀναγόμενος εἰς τὸν 12ον αἰῶνα καὶ περιέχων πολλὰ κειμήλια μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας καὶ τάφους ἀπὸ τοῦ 14ου αἰῶνος. Εἰς ἄλλην συνοικίαν τῆς πόλεως ἐγείρεται ὁ περίφημος τετραγωνικὸς πύργος Κράϊσκερ [Kreisker], ὕψους 75 μέτρων. Οἰκία τοῦ 14ου αἰῶνος. Εἰς τὸ νεκροταφεῖον ὑπάρχει ναὸς κτισθεὶς ἐπὶ Λουδοβίκου.

Εἶναι πατρὶς τοῦ χρονικογράφου καὶ ποιητοῦ

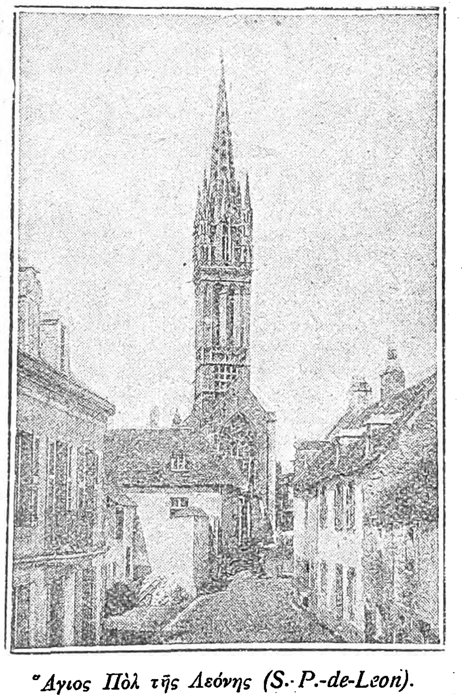

Ἅγιος Πὸλ τῆς Λεόνης (S.-P.-de-Leon).

Γουλιέλμου τοῦ Βρεττανοῦ [Guillaume le Breton], ἀποθανόντος ὀλίγον μετὰ τὸν βασιλέα Φίλιππον-Αὔγουστον, τοῦ ὁποίου συνέγραψε τὸν βίον, καὶ τοῦ Μιχαὴλ Κολόμπ (Michel Colomb), τοῦ γνωστοῦ γάλλου γλύπτου τῆς Ἀναγεννήσεως ὅστις ἀπέθανε τῷ 1512.

Ἅγ. Πὸλ [Saint-Pol-sur-Mer]. Πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν τοῦ Βορρᾶ (dép. du Nord] καὶ παρὰ τὴν Δουγκέρκην· 7.492 κατ. Σανατόριον. Κατεργασία τῆς ἰνδικῆς κανάβεως [jute], ἐκ τῆς ὁποίας κατασκευάζονται ὑφάσματα. Χημικὰ προϊόντα.

Ἅγ. Πὸλ (Saint-Pol-sur-Ternoise). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Πᾶ-δὲ-Καλαὶ [Pas-de-Calais] καὶ εἰς ἀπόστασιν 32 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Ἀρρὰς· 3.705 κατ. Σταθμὸς καὶ διασταύρωσις τῶν Σιδηροδρόμων τοῦ Βορρᾶ. Πολιτικὸν δικαστήριον, κολλέγιον, μουσεῖον, βιβλιοθήκη, γεωργικὸν ἐπιμελητήριον. Σιδηροῦχος πηγή, ζυθοποιεῖον, ἐργοστάσιον ὑφασμάτων, ἀποθήκη καπνῶν. Ζωηρὸν ἐμπόριον προβάτων, χοίρων, πουλερικῶν, αὐγῶν καὶ ἐλαίου.

Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα ἡ πόλις εἶχεν ἰσχυρὰς ἐπάλξεις καὶ δύο ὀχυρὰ φρούρια, τῶν ὁποίων ἐλάχιστα ἴχνη σώζονται. Ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους πολεμικοὺς σταθμοὺς τῆς βορείου Γαλλίας καὶ διετέλεσε πρωτεύουσα τῆς μεγάλης ὁμωνύμου κομιτείας, τῆς ἱδρυθείσης ἐπὶ βασιλείας Ροβέρτου. Πρὸς τὴν κομιτείαν ταύτην εἶχον μάλιστα ἑνωθῆ ἐπί τι χρονικὸν διάστημα τὰ δουκᾶτα τῆς Βραβάντης καὶ τοῦ Λουξεμβούργου. Κατὰ τὰ ἔτη 1433 ἕως 1475 ἡ κομιτεία τοῦ Ἁγ. Πὸλ ἀνῆκεν εἰς τὸν περιώνυμον στρατάρχην Λουδοβῖκον τοῦ Λουξεμβούργου, ὅστις ἀπεκεφαλίσθη ὑπὸ Λουδοβίκου ΙΑ', διὰ τὰς μετὰ τῆς Ἀγγλίας πλεκτάνας του. Τῷ 1537 ἡ πόλις κατεστράφη ὁλοσχερῶς ὑπὸ Καρόλου τοῦ Ε', ἔκτοτε δὲ αὕτη δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τελείως ἀπὸ τὸ φοβερὸν πλῆγμα.

Ἅγιος Πολύκαρπος· χωρίον τῆς νήσου Ἰκαρίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 265. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Γιαλισκάριον* [κατ. 64], *Δαψαχάδες* [κατ. 49] καὶ *Μανδριὰ* [κατ. 83].

Ἅγιος Πομπανὸς [Saint-Pompan]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Δύο Σεβρῶν [Deux-Sèvres] καὶ ἔχουσα 1,091 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἅγιος Πομπὸν [Saint-Pompont]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Δορδώνης καὶ ἔχουσα 1,130 κατοίκους.

Ἅγιος Πὸνς [Saint-Pons-de-Thomières[. Πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ἐρὼ [Hérault], ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ζὼρ [Zaur], καὶ εἰς ἀπόστασιν 91 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Μονπελλιέ. 3,247 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Νότου. Σεμινάριον, πολιτικὰ δικαστήρια, ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον. Ὀρυχεῖα σιδήρου καὶ λατομεῖα μαρμάρου. Μεγάλα βυρσοδεψεῖα, ἐργοστάσια ὑφασμάτων καὶ κλωστήρια μαλλίου. Ὡραία πηγή, ἡ ὁποία ἀναβλύζει ἐντὸς αὐτῆς ταύτης τῆς

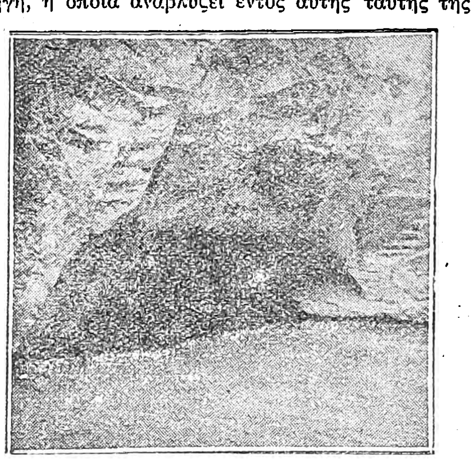

Ἅγιος Πόνς. Ἡ πηγὴ τοῦ Ζώρ.

πόλεως καὶ τροφοδοτεῖ τὸν ποταμὸν Ζώρ· παρ' αὐτὴν κεῖται παλαιὸν παρεκκλήσιον τοῦ 14ου αἰῶνος. Ὡραῖοι ἐξοχικοὶ δρόμοι σκιαζόμενοι ἀπὸ πλατάνους. Οὐ μακρὰν τῆς πόλεως ὑπάρχει προϊστορικὸν σπήλαιον [Grotte des Pontils]. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ, ἄλλοτε καθεδρικὸς ναός, ἔχουσα ὡραῖα ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα.

Ἡ πόλις ἐσχηματίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον πέριξ ἑνὸς ἀββαείου βενεδικτίνων, ἱδρυθέντος τῷ 936 ὑπὸ τοῦ Ραϋμόνδου Πόνς, κόμητος τῆς Τολούζης, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα. Τὸ ἀββαεῖον τοῦτο προήχθη τῷ 1317 εἰς ἐπισκοπήν, ἥτις κατηργήθη κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν [1790]. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἠλαττώθη εἰς τὸ ἥμισυ.

Ἅγιος Πονσὺ [Saint-Poncy]. Πολίχνη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Καντὰλ [Cantal]. 934 κατ.

Ἅγιος Πρέστ [Saint Prest]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἐρ-ὲ-Λοὰρ [Eure et-Loire] καὶ ἔχουσα 1,004 κατ. Ἐκκλησία 12ου αἰῶνος, ἀνακαινισθεῖσα τὸν 16ον αἰῶνα.

Ἅγιος Πριβᾶτος [Saint Privat]. Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας:

Ἅγιος Πριβᾶτος [Saint-Privat-la-Montagne]. Χωρίον τῆς Λωραίνης, κείμενον παρὰ τὴν πόλιν Μέτς. Κατὰ τὴν μεταξὺ Γάλλων καὶ Γερμανῶν μάχην τῆς 18ης Αὐγούστου 1870 ὑπῆρξε τὸ κυριώτερον ἐκ τῶν ἀμφισβητουμένων στρατηγικῶν σημείων. Οἱ Γερμανοὶ ἔχουν ἀνεγείρει ἐκεῖ ἓν μνημεῖον εἰς τοὺς νεκροὺς τῆς πρωσσικῆς βασιλικῆς φρουρᾶς.

Ἅγιος Πριβᾶτος (Saint-Privat-du-Fau). Ἐν τῷ νομῷ Λοζὲρ [Lozère]. 600 κατ.- *Ἅγ. Πριβᾶτος* [Saint-Privat-du-Dragon]. Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Λεΐγηρος [Haute-Loire]. 614 κατ.-*Ἅγ. Πριβᾶτος* [Saint Privat-de-Vallongue]. Εἰς τὸν νομὸν Λοζὲρ [Lozère]. 720 κατ. Ὀρυχεῖα ἀργυρούχου μολύβδου.-*Ἅγ. Πριβᾶτος* [Saint Privat-des- Vieux]. Εἰς τὸν νομὸν Γάρδης· 1,063 κατ.-*Ἅγ. Πριβᾶτος* [Saint-Privat-de-Champclos]. Εἰς τὸν νομὸν Γάρδης. 403 κατ. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου [Château de Ferreyroles].-*Ἅγ. Πριβᾶτος* [Saint-Privat-d'Allier]. Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω-Λεΐγηρος [Haute-Loire]. 1571 κατ.- *Ἅγ. Πριβᾶτος*. Εἰς τὸν νομὸν Ἐρὼ [Hérault]. 400 κατ

Digitized by Google

-*Ἅγιος Πριβᾶτος*. Εἰς τὸν νομὸν Δορδώνης· 835 κατ. Ἐκκλησία 12ου καὶ 15ου αἰῶνος. Ἀρχαῖος πύργος ἀναγόμενος εἰς τὸν 17ον αἰῶνα [Château-de la Meynardie].

Ἅγιος Πριβᾶτος. Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κορρὲζ [Corrèze]. 1,217 κατ. Εἰς 3 χιλιομέτρων ἀπόστασιν πρὸς νότον ὑπάρχει ἀρχαῖος

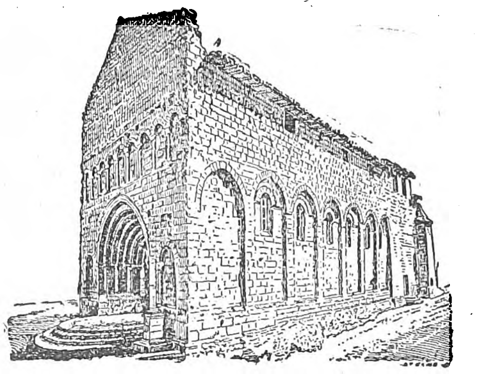

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Πριβάτου.

πύργος καλῶς διατηρούμενος [Château-de-Malès].

Ἅγιος Πριβᾶτος. Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς [Ardèche]. 923 κατ.

Ἅγιος Πρὶστ [Saint-Priest]. Ὄνομα πολλῶν πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἰζέρ· 584 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Πύργος.-Ἀρδές· 900 κατ.-Κρέζ· 805 κάτ. - Πυΐ-ντὲ-Δὼμ [S. P.-Bramefant]· 761 κατ. - Ἀλλιὲ [S. P.-d'Andelot]· 356 κατ. - Κορρὲζ [S. P.-de-Gimel]· 363 κατ.Ψυχρὰ μεταλλικὰ διττανθρακικὰ καὶ σιδηροῦχα ὕδατα.-Λείγηρος [S. P.-en-Jarret]· 1.652 κατ. Κεῖται παρὰ τὸν Ἅγ. Στέφανον. - Ἀλλιέ [S. P.-en-Murat]· 818 κατ. - Κρέζ [S. P.-la-Feuille]· 1.425 κατ. Εἰς ἀπόστασιν 1 χιλιομέτρου βορειοανατολικῶς τοῦ χωρίου τούτου κεῖνται τὰ ὀνομαστὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖα «Δόλμεν τοῦ Λιμουζίνου» [Dolmens du Limousin]. - Σὲρ [S. P.-la-Marche]· 784 κατ.-Κρὲζ [S. P.-la-Plaine]· 887 κατ. - Λείγηρος [S. P.-la-Prugne]· 1.035 κατ. - Λείγηρος [S. P.-la-Roche]· 600 κατ. Μεταλλικὰ ὕδατα, σιδηροῦχα καὶ διττανθρακικά.-Λείγηρος [S.P.-la-Vêtre]· 370 κατ. - Ἄνω Βιέννης [S. P.-le- Betoux]. 250 κατ. - Δορδώνης [S. P.-les-Fougères]· 1081 κατ. - Ἄνω Βιέννης [S. P.-Ligoure]· 1.830 κατ. - Κρὲζ [S. P.-Palus]· 303 κατ.-Ἄνω Βιέννης [S. P.-sous-Aixe]· 1,275 κατ. - Ἄνω Βιέννης [S. P.-Taurion]· 1.458 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου-15ου αἰῶνος. Γέφυρα τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἀρχαῖος πύργος [Château de Bort].

Ἁγ. Πύθων [Sain-Python]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βορρᾶ [dép. du Nord] καὶ ἔχουσα 1,700 κατ. Ἐργοστάσιον ὑφασμάτων.

Ἅγιος Πυΐ [Saint-Puy]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ζὲρς [Gers] καὶ παρὰ τὴν Βαλεντίαν· 1,256 κατ. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ.

Ἅγιος Ραμβέρτος [Saint-Rambert]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Αἴν. 4.115 κατ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Ἐρείπια πύργου [Château de Cormillon]. Κρύπτη τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἐρείπια ἀββαείου βενεδικτίνων τοῦ 5ου αἰῶνος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτάφη ὁ κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐβροΐνου δολοφονηθεὶς Ἅγ. Ραμβέρτος [680].

Ἅγιος Ραμβέρτος [Saint-Rambert-d' Albon[. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Δρώμης καὶ ἔχουσα 2,005 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος-Μασσαλίας. Χημικὰ προϊόντα. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου.

Ἅγιος Ραμβέρτος [Saint-Rambert]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Λείγηρος. 3.049 κατ. Ἀπέχει τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος ἓν περίπου χιλιόμετρον. Ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ Ἁγίου Ραμβέρτου τὸν 11ον αἰῶνα, ὅτε δηλαδὴ ἐναπετέθησαν ἐν αὐτῇ τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου τούτου. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως Ἁγ. Ραμβέρτου. Πολλαὶ ἀρχαῖαι οἰκίαι.

Ἅγιος Ραμβέρτος [Saint Rambert-l'Ile-Barbe].Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ροδανοῦ καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἄραρος· 2,283 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Χημικὰ προϊόντα.

Ἅγιος Ραφαὴλ [Sant-Raphaël]. Πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Βὰρ καὶ ἔχουσα 1,270 κατοίκους. Εἶναι ἀρχαιοτάτη, διότι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς εὑρέθησαν πολλοὶ ἀρχαῖοι τάφοι τῆς χαλκῆς ἐποχῆς, γαλατικαὶ σαρκοφάγοι καὶ ἐρείπια ρωμαϊκῶν κατοικιῶν.

Τὴν 9ην Νοεμβρίου 1799 ὁ Μέγας Ναπολέων ἀπεβιβάσθη εἰς αὐτὴν ἐπιστρέφων ἐξ Αἰγύπτου, τὴν δὲ 8ην Ἀπριλίου 1814 ἐπιστρέφων ἐκ τῆς ἐν τῇ νήσῳ Ἔλβα ἐξορίας του. Ἡ πόλις διαιρεῖται σήμερον εἰς δύο μέρη ὑπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Μασσαλίας-Νικαίας· τὴν παλαιὰν πόλιν, ἥτις περιλαμβάνει τὸ μεγαλύτερον μέρος καὶ μεσαιωνικὴν ἐκκλησίαν τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ τὴν νέαν πόλιν, ἥτις ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ κόλπου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπαύλεις, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων βαίνει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος αὐξανόμενος.

Οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, ὑπάρχουν δύο βράχοι, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα ὁ Λέων τῆς Ξηρᾶς [Le Lion de Terre] καὶ ὁ Λέων τῆς Θαλάσσης [Le Lion de Mer].

Ὁ λιμὴν τοῦ Ἁγίου Ραφαὴλ εἶναι ἐμπορικώτατος καὶ συχνάζεται ἀπὸ πολλὰ πλοῖα, διότι δι' αὐτοῦ γίνεται ἡ ἐξαγωγὴ τῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς. Ἡ παράκτιος ἁλιεία εἶναι ἐπίσης εἷς τῶν κυριωτέρων πόρων τῆς πόλεως καὶ ἐνεργεῖται εἰς μεγάλην κλίμακα εἰς ὅλην τὴν πέριξ ἀκτήν.

Ἅγιος Ραφαὴλ [Saint Rafael]. Πόλις τῆς Καλιφορνίας [Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς]. Ἀπέχει περὶ τὰ 15 μίλια νοτίως τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου καὶ ἔχει 5,500 κατοίκους. Ἀποτελεῖ τὴν εὐνοουμένην θερινὴν διαμονὴν τῶν κατοίκων τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου καὶ ἔχει πολλὰς ὡραίας ἐπαύλεις καὶ κήπους. Δύο στρατιωτικαὶ Ἀκαδημίαι.

Ἅγιος Ραφαὴλ [San Rafael]. Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μενδόζας καὶ ἔχουσα 20.000 κατοίκους. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν ἐκτεταμένοι ἀμπελῶνες, οἱ ὁποῖοι ἀρδεύονται διὰ τεχνητῶν διωρύγων μεταφερουσῶν τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν Διαμάντε καὶ Ἀτονέλ.

Ἅγιος Ραφαὴλ [San Rafael]. Πολίχνη τῆς δημοκρατίας τῆς Κόστα Ρίκας [Κεντρικὴ Ἀμερική], κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἑρεδίας [Heredia] καὶ ἔχουσα 2.025 κατοίκους.

Ἅγιος Ρέμος [San Remo]. Παράλιος πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πόρτο-Μαουρίτσιο [Porto-Maurizio], εἰς τὸ βάθος ἑνὸς ὅρμου τοῦ κόλπου τῆς Γενούης καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τὰ ἰταλογαλλικὰ σύνορα· 24.650 κατ. Προφυλάσσεται πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τοῦ ὄρους Μπινιόνε [Bignone, 1.298 μ.], οὕτως ὥστε

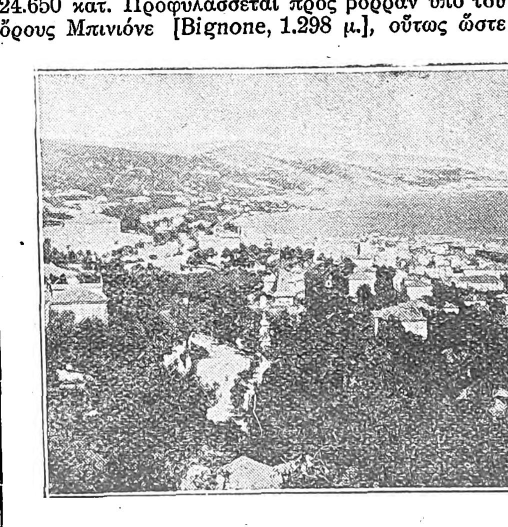

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Ρέμου (San Remo).

ἡ χιὼν τῶν Ἄλπεων εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος εἰς τὴν πόλιν. Ἐπὶ τῶν 365 ἡμερῶν τοῦ ἔτους βρέχει μόνον κατὰ τὰς 40 ἢ 50, αἱ δὲ ὑπόλοιποι εἶναι ἡλιόλουστοι. Αἱ βροχαὶ πίπτουν κυρίως περὶ τὰ μέσα Ὀκτωβρίου καὶ τὸν Νοέμβριον, ἐνῷ ὁ Δεκέμβριος καὶ ὁ Ἰανουάριος θαυμάζονται διὰ τὴν γαλήνην καὶ γλυκύτητα αὐτῶν. Ἰσχυραὶ αὖραι καὶ ἀνατολικοὶ ἄνεμοι ἀναγγέλλουν περὶ τὰ τέλη Φεβρουαρίου τὸ ἔαρ, καθ' ὅλους δὲ τοὺς ὑπολοίπους μῆνας τοῦ ἔτους ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος καὶ γελαστός, οὐδέποτε σκοτεινιάζων. Ἡ πόλις κεῖται κατὰ μῆκος δύο ὁρμίσκων σχηματιζομένων ὑπὸ δύο συμμετρικῶν ἀκρωτηρίων, τοῦ Μέλανος Ἀκρωτηρίου (Capo Nero) καὶ τοῦ Πρασίνου Ἀκρωτηρίου (Câpo Verde) καὶ στολίζεται ἀπὸ ὡραίας παραλίους λεωφόρους καὶ περιπάτους. Εἰς διάστημα ὀλιγώτερον τῶν δέκα ἐτῶν, αἱ ἐπαύλεις καὶ τὰ ξενοδοχεῖα τῆς πόλεως ἐδεκαπλασιάσθησαν κατ' ἀριθμόν. Θέατρα, καζίνο καὶ ἱπποδρομίαι προσδίδουν εἰς τὸν Ἅγιον Ρέμον καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους ὄψιν ἑορτάσιμον καί, οὕτως εἰπεῖν, «διεθνῆ». Πράγματι, Γάλοι, Γερμανοί, Ἀμερικανοί, Ρῶσοι, Βέλγοι, Ὁλλανδοί, Αὐστριακοὶ καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνικοτήτων ἄνθρωποι, πλημμυρίζουν τὰ διάφορα κέντρα τῆς πόλεως ταύτης. Οἱ ἰταλοὶ κατέστησαν τὴν μικρὰν καὶ γραφικὴν ταύτην πόλιν κέντρον χειμερινῶν διασκεδάσεων καὶ διαμονῆς πρὸς ψυχαγωγίαν, ὅπως εἶναι ἡ Νίκαια τῆς Γαλλίας, ἡ δὲ πρὸς αὐτὴν προτίμησις τῶν ξένων ὀφείλεται εἰς τὸ γλυκύ της κλῖμα [ἡ μέση χειμερινὴ θερμοκρασία εἶναι †10,5⁰ Κελσίου]. Μολαταῦτα ὁ Ἅγιος Ρέμος εἶναι πόλις ἐξαιρετικῶς ὑγρὰ [ὑγρόμετρον 76% κατὰ μέσον ὅρον], πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν κατοίκων της, ἰδίως εἰς τὰς σκολιὰς καὶ ἀνηλίους ὁδοὺς τῶν παλαιῶν συνοικιῶν, πάσχουν ἀπὸ φυματίωσιν. Ὁ λιμήν, ὅστις ἄλλοτε συνηγωνίζετο μὲ τοὺς λιμένας τῆς Γενούης καὶ τῆς Σαβόνης, εἶναι σήμερον ἄσημος καὶ συχνάζεται μόνον ἀπὸ ἁλιευτικὰ καὶ ἀκτοπλοϊκὰ πλοῖα. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἀρχαίας ἐπαύλεις τῆς πόλεως, τὴν

Χάρις εἰς τὰ στηρίζοντα μεταξύ των τὰς οἰκίας τόξα αἱ παλαιαὶ οἰκοδομαὶ τοῦ Ἁγίου Ρέμου ἀντέσχον εἰς τὰς συχνὰς σεισμικὰς δονήσεις.

Villa Zirio, ἀπέθανε κατὰ Μάρτιον τοῦ 1888 ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας Φρειδερῖκος Γ΄, ὅστις μετέβη ἐκεῖ διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὸν καρκῖνόν του. Ὁ Ἅγιος Ρέμος ἔσχεν ἐπίσης τὴν τιμὴν νὰ ξενίσῃ ἄλλοτε δύο ἄλλους ἐπιφανεῖς ξένους: τὸν Πῖον Α΄ καὶ τὸν Ναπολέοντα ΙΙΙ. Ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα «palazzi» [μέγαρα ἱστορικῆς ἢ καλλιτεχνικῆς ἀξίας] οὐδὲν σώζεται σήμερον, πλὴν τοῦ Δημαρχείου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν φοβερὸν σεισμὸν τῆς 23 Φεβρουαρίου 1887, ὅστις ἐξηνάγκασε τὰς ἀρχὰς ὅπως ἀνοικοδομήσουν καὶ στερεοποιήσουν ἓν μέρος τῆς ἀρχαίας πόλεως. Μολαταῦτα ὁ Ἅγιος Ρέμος ἐξῆλθε, χάρις εἰς τὴν ἀντισεισμικήν του κατασκευήν, μὲ ὀλίγας σχετικῶς ζημίας ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην καταστροφήν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς γειτονικὰς πόλεις [ἡ Orieglia διετήρησεν ἀνὰ δύο οἰκίας ἐπὶ ἑκατόν, ἡ Andora ἔχασε τὰ 3|4 τῶν οἰκιῶν της, ἡ Alberga, ἡ Albissola, ἡ Sabona, τὸ Diano Castello καὶ τὸ Diano Marino κατεστράφησαν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου].

Ὁ Ἅγιος Ρέμος, χάρις εἰς τὰ τόξα ἅτινα ὑποστηρίζουν τὰς πεπαλαιωμένας, ἀλλὰ στερεῶς ᾠκοδομημένας οἰκίας του, ἀντέστη κατὰ τῶν τιναγμῶν τοῦ ἐδάφους. Ἡ παλαιὰ πόλις ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ διατηρῇ τὸν μεσαιωνικὸν χαρακτῆρά της, παρ' ὅλας τὰς ἐπισκευάς, τὰς ὁποίας ὑπέστη. Αἱ συνοικίαι τῆς παλαιᾶς πόλεως εἶναι ἀληθὴς λαβύρινθος στενῶν καὶ ἀνωμάλων ὁδῶν, πλαισιουμένων μὲ πανύψηλα ἀρχαῖα σπίτια καὶ μὲ ἀπει-

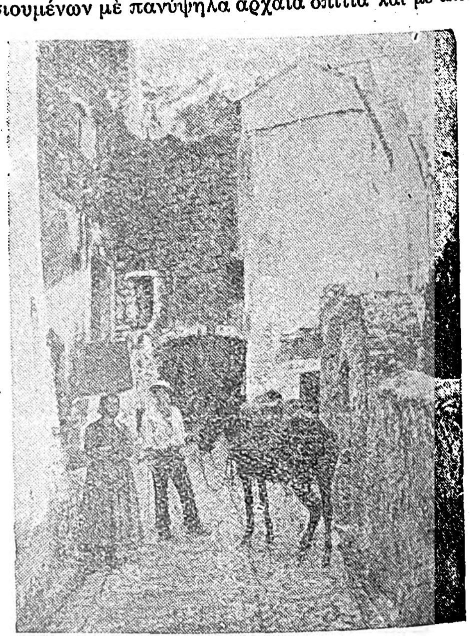

Παλαιὰ ὁδὸς τοῦ Ἁγίου Ρέμου.

Digitized by Google

ράριθμα τόξα, μία ἀτελεύτητος σειρὰ γωνιῶν καὶ κλιμάκων, μέσα εἰς τὰς ὁποίας χάνεται ὁ ἐκπληκτος περιηγητής. Τοὐναντίον, ἡ νέα πόλις ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς θαλάσσης καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολυτελεῖς ἐπαύλεις καὶ ξενοδοχεῖα καὶ ἀπὸ ὡραίας δενδροφύτους λεωφόρους. Ὁ ἅγιος Ρέμος παραμένει ὁ κλασικὸς τύπος τῶν παλαιῶν πόλεων τῆς Ριβιέρας, τῶν κτισμένων κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ὑπερασπίζουν ἑαυτὰς κατὰ τοῦ καυστικοῦ ἡλίου, τῶν σεισμῶν καὶ τῶν πειρατῶν τοῦ παρελθόντος.

Ἅγιος Ρεμύ [Saint-Rémy]. Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ τῶν Ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ

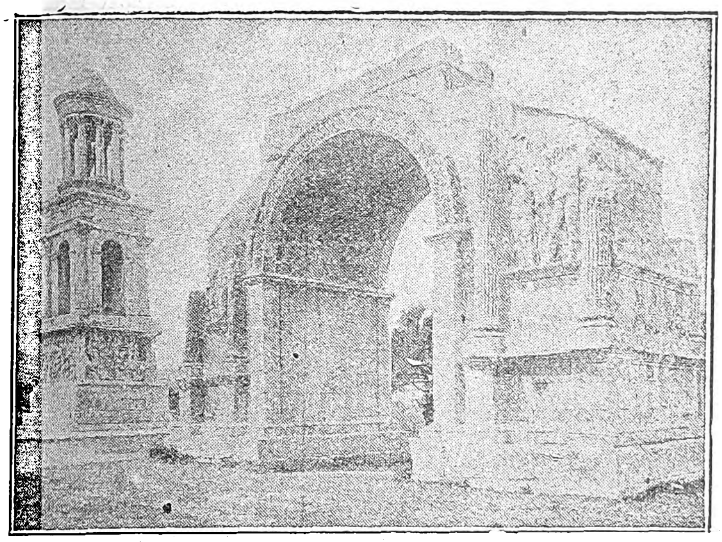

Τὸ Μαυσωλεῖον καὶ ἡ θριαμβευτικὴ ἀψὶς τοῦ Ἁγίου Ρεμύ.

(Bouches-du-Rhône)· 6,000 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Πολυάριθμα ἀρχαῖα κτίρια καὶ ἱστορικὰ μνημεῖα, ἐν οἷς ἡ οἰκία ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγεννήθη ὁ Μιχαὴλ Νοστραδάμος (Nostradamus), μαυσωλεῖον, καὶ θριαμβευτικὴ ἀψίς. Τὰ δύο ταῦτα τελευταῖα μνημεῖα, κεῖνται εἰς ὀλίγων λεπτῶν ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπόστασιν καὶ εἶναι τὰ μόνα σωζόμενα κτίρια τῆς ἀρχαίας γαλλορωμαϊκῆς πόλεως Glanum, καταστραφείσης περὶ τὸ 480 μ. Χ. ὑπὸ τῶν Βισιγότθων.

Ὁ Ἅγιος Ρεμὺ εἶναι πόλις μὲ κίνησιν ζωηράν, ἐμπορικὴ καὶ λίαν βιομηχανική, ἔχουσα πολλὰ βυρσοδεψεῖα. Εἰς τὰ πέριξ ὑπάρχουν πολλὰ λατομεῖα ὀνομαστῶν λίθων καὶ οἱ δύο πύργοι, ὁ de Lagoy, ὅστις ἱδρύθη τῷ 1702 καὶ ὁ de Romanil, ὅστις ὑπῆρξε μάρτυς πολλῶν ἐρωτικῶν σκηνῶν ἀπὸ τοῦ 1270 μέχρι τοῦ 1382.

Ἅγιος Ρεμύ. Τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουν τὰ κάτωθι χωρία τῆς Γαλλίας κείμενα εἰς τοὺς ἑξῆς νομούς: Αἲν 322 κατ.-Ὢβ 200 κατ.-Ἀβεϋρὼν 343 κατ.-Καλβαδός· 824 κατ. Μεταλλεῖα σιδήρου.- Καντάλ 416 κατ.- Κορρὲζ 777 κατ.-Πᾶ-δε-Καλαί (S.-R.-au-Bois)· 171 κατ.-Αἴσν καὶ παρὰ τὴν πόλιν Λοασσὸν (S.-R.-Blanzy)· 301 κατ. Ἐκκλησία 15ου καὶ 16ου αἰῶνος καὶ πολλὰ ἀνάγλυφα ἐπὶ ξύλου, τῆς Ἀναγεννήσεως.-Κάτω Σηκουάνα (S.-R.-Boscrocourt) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Διέππην· 540 κατ.- Βορρᾶ (S.-R.-Chaussée)· 409 κατ.- Πυΐ-ντε Δώμ (S.-R.-de-Blot). 746 κατ. καὶ S.-R.-de-Chargnat· 700 κατ.- Σάρθης (S.-R.-de-Sillé)· 950 κατ.-Χρυσῆς Ἀκτῆς 564 κατ.- Δορδώνης 547 κατ.-Μάρνης 87 κατ.- Μέρθης-Μοσέλλης 300 κατ.-Μόζα (Meuse)· 226 κατ.- Ἄνω Ἄραρος (Haute-Saône)· 621 κατ. Πρακτικὴ σχολὴ γεωργίας.-Ἄραρος-Λείγηρος· 1,300 κατ. Κατασκευὴ πλοίων, ἐργοστάσια χημικῶν προϊόντων καὶ λεβήτων. Κεραμοποιεῖα. Ἀρχαῖος πύργος [Château de Taizé].-Σαβοΐας· 906 κατ.-Δύο Σεβρῶν· 517 κατ. -Βιέννης· 475 κατ.-Βοσγίων· 544 κατ.-Μάγχης [S.-R.-des-Landes]· 511 κατ.- Σάρδης [S.-R.-des-Monts]· 806 κατ. καὶ S.-R.-du-Plain· 641 κατ.- Ἰλλ-ἐ-Βιλαίν [S.-R.-du-Plein]· 825 κατ. Εἶναι πατρὶς τῆς κυρίας δὲ Βιλλεδιέ [Dame de Villedieu], μυθιστοριογράφου καὶ ποιητρίας τοῦ 17ου αἰῶνος, γνωστῆς διὰ τὰς πολλάς της περιπετείας.-Μάρνης [S.-R.-eu-Bouzemont-Saint-Genest-et-Isson]· 721 κατ.- Ὀὰζ [S. R.-en-l'Eau] καὶ παρὰ τὴν πόλιν Κλερμότην· 312 κατ.- Μαὶν-ἐ-Λοὰρ [S- R.-en-Mauges]· μ.303 κατ.-Ἀλλιὲ [S. R.-en-Rollat]· 1.168 κατ. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου [Chateau-de-Rollat]. - Σηκουάνα καὶ Μάρνη [S. R.-la-Vanne]· 811 κατ. Χαρτοποιεῖον καὶ ἐργοστάσιον χαρτονίων. - Μαὶν-ἐ-Λοὰρ [S. R.-la-Varenne]· 870 κατ. Ὡραία Ἐκκλησία τοῦ 12ου καὶ 16ου αἰῶνος. - Ἀρδέννων [S. R.-le-Petit]· 85 κατ. - Σαὶν-ἐ-Ὀὰζ [S. R.-lès-Chevreuse[· 746 κατ. Ἐριουργεῖον. - Σαὶν-ἐ-Ὀὰζ [S. R.-l'Honoré]· 370 κατ. - Ἐρ-ἐ-Λοὰρ [S. R.-sur-Avre]· 1.850 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 16ου αἰῶνος μὲ ὑαλογραφίας τῆς αὐτῆς ἐποχῆς. - Μάρνης [S. R.-sur-Bussy]· 346 κατ. καὶ ἡ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Puy-de-Dôme, (S. R.-sur-Durolle·) 5.433 κατ.

Ἅγιος Ρενάν [Saint-Renan]. Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Φινιστὲρ καὶ κεῖται 11 χιλιόμετρα νοτιοδυτικῶς τῆς Βρέστης· 1.815 κατ. Τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ὀφείλεται εἰς ἕνα μοναχὸν ἐλθόντα τὸν 7ον αἰῶνα ἐξ Ἰρλανδίας, τοῦ ὁποίου ὁ τάφος σώζεται ἐν Λοκρονάν.

Ἅγιος Ρηγῖνος· μονὴ τῆς Σκοπέλου· κατ. 4.

Ἅγιος Ρικιέρος [Saint-Riquier]. Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Σόμ, παρὰ τὴν πόλιν Ἀββεβίλην καὶ ἐπὶ βράχου δεσπόζοντος τοῦ Σκάδρωνος, παραποτάμου τοῦ Σόμ· 1,536 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ Βορρᾶ. Ὡραία γοτθικὴ ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχουν πολλαὶ τοιχογραφίαι τοῦ 16ου αἰῶνος, δύο λειψανοθῆκαι τοῦ 12ου καὶ 13ου αἰῶνος καὶ πολλὰ ἄλλα περίεργα κειμήλια. Δημοτικὸς πύργος μὲ ὡρολόγιον, σχήματος τετραγωνικοῦ καὶ μὲ τέσσαρας μικροὺς πυργίσκους εἰς τὰ πλευρά, ἀναγόμενος εἰς τὸν 13ον καὶ 14ον αἰῶνα.

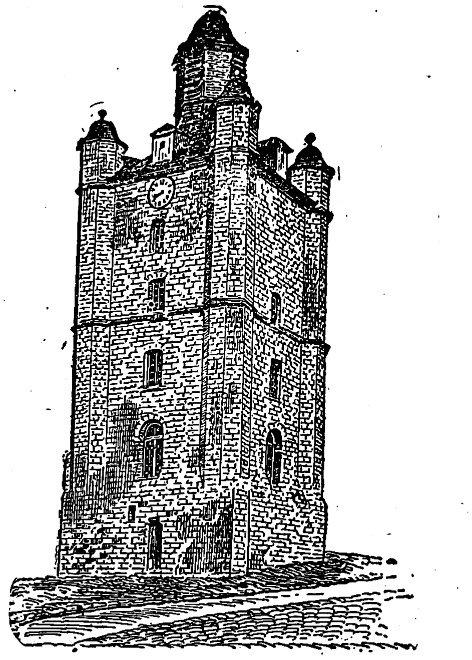

Ἅγιος Ρικιέρος. Ὁ Πύργος.

Τῷ 1536 αἱ γυναῖκες τοῦ Ἁγίου Ρικιέρου ὑπερήσπισαν τὴν πόλιν κατὰ τῶν Γερμανῶν, τεθεῖσαι παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν συζύγων των. Διὰ τὸ θάρρος των δὲ τοῦτο ἐδέχθησαν τὰ συγχαρητήρια τοῦ βασιλέως Φραγκίσκου Α΄.

Ἅγιος Ροβέρτος (Saint-Robert). Ὄνομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία κεῖται ἐν τῷ νομῷ Κορρὲζ (Corrèze) καὶ ἔχει 602 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν (Lot-et-Garonne) καὶ ἔχει 252 κατοίκους.

Ἅγιος Ρόκκος (ἢ Σαρ(ρ)όκο)· προάστειον τῆς Κερκύρας, τῆς ὁποίας ἀπέχει 10΄· κάτοικοι 2456.

Ἅγιος Ρόκκος. Πόλις τῆς νήσου Πίκο, μιᾶς τῶν Ἀζορῶν (πορτογαλλικαὶ ἀποικίαι)· 6,277 κατ. Παραγωγὴ λευκῶν καὶ μαύρων οἴνων.

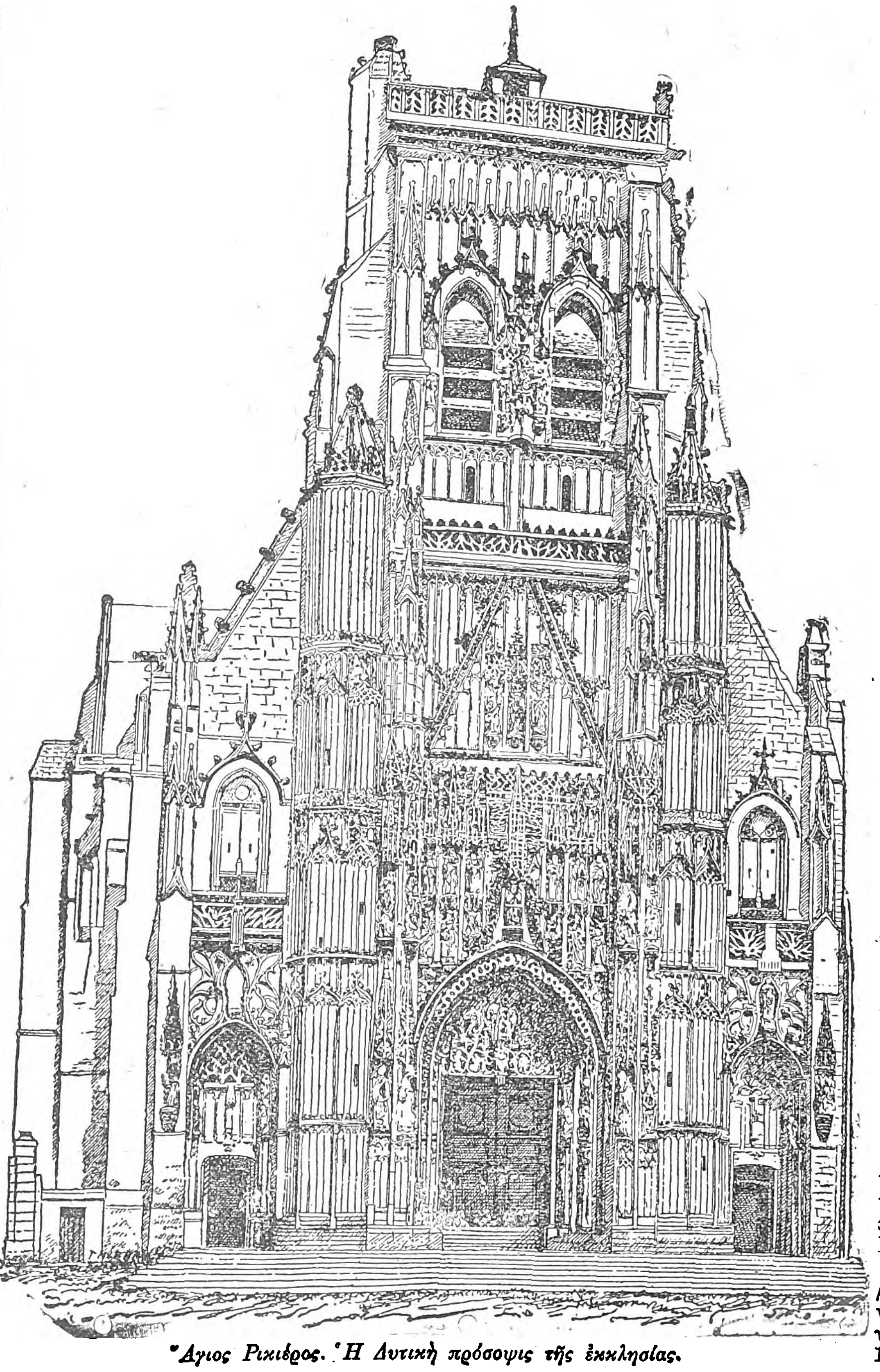

Ἅγιος Ρικιέρος. Ἡ Δυτικὴ πρόσοψις τῆς ἐκκλησίας.

Ἅγιος Ρόκκος. Πόλις τῆς Βραζιλίας (Νοτ. Ἀμερική), κειμένη ἐν τῇ Πολιτείᾳ Ἁγίου Παύλου καὶ χερσονήσου σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ρίο Σαροκάμπα. Συνδέεται μετὰ τῆς πόλεως Ἁγίου Παύλου διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς μήκους 67 περίπου χιλιομέτρων. Κάτοικοι 12,000. Ζυθοποιεῖα, ἐργοστάσια ὑφασμάτων, ἐργοστάσια τσιμέντων καὶ ἀσβεστοποιεῖα.

Ἅγιος Ρομουάλδος (Saint-Romuald-d'Etchemin). Κώμη τοῦ Καναδᾶ, κειμένη ἐν τῇ κομιτείᾳ Λέβις (Lévis) καὶ ἐπὶ τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου· 4,000 κάτοικοι.

Ἅγιος Ρωμαῖος [Saint Romain]. Ὄνομα τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας:

Ἅγιος Ρωμαῖος. Εἰς τὸν νομὸν Βιέννης (Vienne). 1.117 κατοι-

Digitized by Google

κοϋ - *Ἅγιος Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν νομὸν Λοὰρ-ἐ-Σὲρ [Loir-et-Cher]. 1,567 κατ. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 12ον αἰῶνα. Ἐξαγωγὴ οἴνων.-*Ἅγιος Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν νομὸν Σαράντ (Charente). 721 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν νομὸν Χρυσῆς Ἀκτῆς [Côte-d'Or]. 658 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν νομὸν Δορδώνης [Dordogne]. 220 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν νομὸν Ἰζὲρ [Isère]. 556 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν ἴδιον νομόν. 230 κατ.-*Ἅγ. Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν νομὸν Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν [Lot-et Garonne] καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ἄγεν. 408 κατ.-*Ἅγ. Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν νομὸν Puy-de-Dôme. 1000 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος*. Εἰς τὸν νομὸν τοῦ Σὸμ [Somme] καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ἀμιένην. 134 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* [Saint-Romain-au-Mont-d'Or]. Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν Λυῶνα. 232 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* [Saint-Romain-d'Ay]. Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς [Ardèche]· 647 κατ. Ἐντὸς τοῦ ἐνοριακοῦ ναοῦ τῆς κώμης ταύτης ὑπάρχει ἄγαλμα τῆς Παναγίας, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἡ Μαύρη Παρθένος», [La Vierge Noire], τὸ ὁποῖον προσελκύει πολλοὺς προσκυνητάς. Εἰς ἀπόστασιν δὲ 2 χιλιομέτρων δυτικῶς αὐτῆς σώζεται εἷς πύργος τοῦ 17ου αἰῶνος [Châtcau du Plantier].-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain de-Beaumont). Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ (Charente-Inférieure). 100 κατ.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-de-Benet]. Εἰς τὸν ἴδιον νομόν. 1,361 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Εἰς ἀπόστασιν 2 χιλιομέτρων νοτιοδυτικῶς τῆς κώμης ταύτης ὑπάρχει μικρὸς τετραγωνικὸς πύργος, ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὅστις ἦτο πιθανῶς ταξιδιωτικὸς σταθμὸς ἀφιερωμένος εἰς τὸν θεὸν Ἑρμῆν.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-de-Colbosc). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Σηκουάνα, κειμένη παρὰ τὴν πόλιν Χάβρην· 1.878 κατ. Σταθμὸς τῶν Δυτικῶν σιδηροδρόμων. Παρεκκλήσιον ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman). Παλαιὸς πύργος (Château de Grosménil).-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-de-l'Air]. Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς (Ardèche)· 600 κατ.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-de-Popey). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ· 1.424 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-des-Iles). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 380 κατ. Λιμὴν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄραρος. Κεραμοποιεῖον.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (S.-R.-de-Vignogue). Εἰς τὸν νομὸν Γιρόνδης (Girond)· 505 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (S.-R.-d'Urfé). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος· 1.361 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (S.-R.-en-Gal). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ, παρὰ τὴν Λυῶνα καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ροδανοῦ· 752 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἐρείπια ρωμαϊκῆς ἐποχῆς καὶ ὑπολείμματα τῆς ἀρχαίας πόλεως Βιέννης.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (S.-R.-en-Gier). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Λυῶνα· 326 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (S.-R.-en-Jarret). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον· 1.000 κατ. Πύλη φεουδαλικῆς ἐποχῆς. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων βορειοανατολικῶς τῆς πόλεως καὶ εἰς ὕψος 800 μέτρων ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἑνὸς ἀρχαίου πύργου (Château de Génevas).-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (S.-R.-en-Viennois). Εἰς τὸν νομὸν Βωκλὺζ (Vaucluse)· 406 κάτοικοι.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-et-Saint-Clément). Ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης 600 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (S.-Romain-la-Chalm). Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω-Λείγηρος (Haute-Loire)· 1,226 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (S.-Romain-la-Motte). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος 1,993 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (Saint-Romain-la-Virvée). Εἰς τὸν νομὸν Γιρόνδης (Gironde). 522 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (Saint-Romaint-le-Désert). Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς (Ardèche)· 950 κατ.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-le-Preux). Εἰς τὸν νομὸν Ὑόννης· 370 κατ.-*Ἅγιος Ρωμαῖος* (Saint-Romain-le-Puy, λατινιστὶ Sanctus Romanus de Podio). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος· 1,030 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος Μεταλλικὰ ὕδατα.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-les-Atheux). Εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον· 752 κατ.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint Romain-sous-Gourdon). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire). 525 κατ.-*Ἅγ. Ρωμαῖος* (Saint-Romain-sous-Versigny). Εἰς τὸν ἴδιον νομόν· 827 κατ.

Ἅγιος Ρωμανός (Saint-Roman). Ὄνομα τῶν κάτωθι μικρῶν πόλεων τῆς Γαλλίας: *Ἅγ. Ρωμανός*. Ἐν τῷ νομῷ Δρώμης· 182 κάτοικοι. *Ἅγ. Ρωμανός* (Saint-Roman-de-Codières). Ἐν τῷ νομῷ Γάρδης· 545 κατ. Φεουδαλικὸς πύργος ἐπὶ ἀποκρήμνου λόφου. *Ἅγ. Ρωμανός* (Saint-Roman-de-Malegarde). Ἐν τῷ νομῷ Βωκλὺζ (Vaucluse)· 325 κατ.

Ἅγιος Σάββας· συνοικισμὸς τῶν περιχώρων Μυκόνου· κατ. 5.

Ἅγιος Σάββας. Ναὸς πλησίον τῆς Ἱερᾶς ὁδοῦ καὶ παρὰ τὴν γέφυραν τοῦ Ἰλισσοῦ.

Ἅγιος Σαβινιανός (Saint-Savinien). Κώμη τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Σαράντ (Charente-Inférieure). Κεῖται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σαράντ, εἰς ὕψος 18 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει 3.000 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Λατομεῖα λαξευτοῦ λίθου, χρησιμωτάτου διὰ ναυτικὰ ἔργα (μώλους κτλ.), αἱ ὑπόγειοι στοαὶ τῶν ὁποίων ἔχουν μῆκος πλέον τῶν 2 χιλιομέτρων. Ὁ λιμὴν τοῦ ἁγίου Σαβινιανοῦ ἔχει ἀρκετὴν κίνησιν καὶ δέχεται πλοῖα μέχρι 200 τόννων. Ἐξαγωγὴ οἴνων, κονιὰκ καὶ λίθων. Ἡ ἐκκλησία τῆς πόλεως ἀνάγεται εἰς τὸν 12ον αἰῶνα. Ἐρείπια παλαιοῦ μοναστηρίου καὶ ἀρχαίου φεουδαλικοῦ φρουρίου.

Ἅγιος Σαβῖνος (Saint-Savin). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγιος Σαβῖνος*. Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης (Gironde)· 1.769 κατ. *Ἅγ. Σαβῖνος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ (Isère)· 1,926 κατοίκους. *Ἅγιος Σαβῖνος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Πυρηναίων· 551 κατ. Περίεργος ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ, ἔχουσα κωδωνοστάσιον τοῦ 14ου αἰῶνος. Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρου νοτιοανατολικῶς τῆς πόλεως ὑπάρχει ὡραῖον παρεκκλήσιον τῆς Παναγίας (Notre-Dame-de-Pitié). ἀνακαινισθὲν τὸν 16ον αἰῶνα. Ἀββαεῖον τοῦ ἁγίου Σαβίνου, ἀναγόμενον εἰς τὸν 7ον αἰῶνα, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐσχηματίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ χωρίον. *Ἅγιος Σαβῖνος* (Saint Savin-le-Mont ἢ Saint-Savin-sur-Gartempe). Ἐν τῷ νομῷ Βιέννης· 1,623 κατ. Ἔχει ἐκκλησίαν, ἀναγομένην εἰς τὸν 11ον αἰῶνα, μὲ ὡραίας τοιχογραφίας.

Ἅγιος Σαβουρνῖνος (Sain-Savournin). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ (Bouches-du-Rhône) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Μασσαλίαν· 1,820 κατ. Ἀνθρακωρυχεῖα, ἐργοστάσιον τσιμέντων.

Ἅγιος Σαλβαδοὺρ (Saint-Salvadour). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κορρὲζ καὶ ἔχουσα 1,161 κατοίκους.

Ἅγιος Σαλβὺ (Saint-Salvy). Ὄνομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία κεῖται ἐν τῷ νομῷ Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν καὶ ἔχει 331 κατοίκους, ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Τὰρν καὶ ἔχει 757 κατ.

Ἅγιος Σαμψὼν (Saint-Sampson). Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγ. Σαμψών*. Εἰς τὸν νομὸν Καλβαδὸς (Calvados)· 150 κατ. *Ἅγ. Σαμψών*. Εἰς τὸν νομὸν Βορείων ἀκτῶν (Côtes-du-Nord)· 600 κατ. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον Μενχὶρ (Menhir de la Tremblaye) ὕψους 10 μέτρων. *Ἅγ. Σαμψών*. Εἰς τὸν νομὸν Μαϋέννης (Mayenne) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Μαϋέννης· 760 κάτοικοι. *Ἅγ. Σαμψών*. Εἰς τὸν νομὸν Μορμπιχὰν (Morbihan)· 1,133 κατ. Γοτθικὸν παρεκκλήσιον τῆς Παναγίας (1510), κτισθὲν ὑπὸ Ἰωάννου Β' δὲ Ροὰν (Jean II de Rohân), θείου τῆς Ἄννης τῆς Βρεττάνης. *Ἅγ. Σαμψών*. Εἰς τὸν νομὸν Ὀὰζ (Oise)· 423 κατ. Ἐργοστάσιον ὀπτικῶν ὀργάνων. *Ἅγ. Σαμψών*. (Saint-Sampson-de-Bonfossé): Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης· 535 κατ. *Ἅγ. Σαμψὼν* (Saint-Sampson-de-la-Roque). Εἰς τὸν νομὸν Ἔρ (Eure)· 375 κατ.

Ἅγιος Σαμψὼν (Saint-Sampson)· Πόλις τῆς νήσου Γουερνεσέης (βλέπε Ἀγγλονορμανδικαὶ νῆσοι), κειμένη εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων βορείως τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγίου Παύλου· 3.500 κατ. Σπουδαῖος ἐμπορικὸς λιμήν, προωρισμένος κυρίως πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ γρανίτου τῆς περιοχῆς. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος, ἡ ἀρχαιοτέρα τῆς νήσου. Ἐρείπια ἀρχαίου φεουδαλικοῦ πύργου (Château des Marais), ὅστις, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, ἐκτίσθη ὑπὸ Ροβέρτου τοῦ Διαβόλου (Robert le Diable), τοῦ πατρὸς Γουλιέλμου Α'. τοῦ Κατακτητοῦ (βλέπε Ἱστορίαν Ἀγγλίας).

Ἅγιος Σαντῖνος (Saint-Santin). Ὄνομα χωρίων τῆς Γαλλίας κειμένων εἰς τοὺς κάτωθι νομούς:

Ἀβεϋρών· 1,066 κατ. - Καντάλ (S.-S.-Cantalès)· 875 κατ. Ὀρυχεῖα μολύβδου. Τρεῖς ἀρχαῖοι φεουδαλικοὶ πύργοι, ἀνακαινισθέντες πρὸ τινων δεκαετηρίδων καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ ἡ (S.-S.-Maurs)· 640 κατ.

Ἅγιος Σανδοὺ (Saint-Sandoux). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Puy-de-Dôme καὶ ἔχουσα 1.026 κατοίκους.

Ἅγιος Σατουρνῖνος (Saint-Saturnin). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας κειμένων εἰς τοὺς κάτωθι νομούς:

Ἀβεϋρών. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ (style roman) καὶ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου. - Καντάλ. 1.202 κατ. - Σαράντ· 621 κατ. Μία τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως ἀνάγεται εἰς τὸν 16ον αἰῶνα. Πύργος τῆς ὑποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως (Château de Mailoux). Σὲρ· 1.842 κατ. - Ἐρὼ· 300 κατ. Βραχώδη ὄρη τῶν δύο Παρθένων (Montagnes des Deux-Vierges), μὲ παρεκκλήσιον καὶ ἐλάχιστα ὑπολείμματα ἑνὸς πύργου, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Ἅγιος Φοδλκρᾶνος, ἐπίσκοπος Λοδέβης (11ος αἰών). - Λοζὲρ 218 κατ. - Μαὶν-ἐ-Λοάρ· 711 κατ. - Μάρνης· 164 κατ. - Μαϋέννης· 800 κατ. - Πουὶ-ντὲ-Ντὸμ· 1.106 κατ. Ὡραία ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ καὶ ἐρείπια φρουρίου τοῦ 13ου καὶ 15ου αἰῶνος. Κρήνη τοῦ 16ου αἰῶνος. Σάρθης· 467 κατ. - Βωκλὺζ (S.-S.-d'Apt)· 1.625 κατ. - Κάτω Σαράντ (Saint-Saturnin-du-Bois)· 869 κατ. - Βωκλὺζ (Saint-Saturnin-lès-Avignon)· 1.250 κατ.

Ἅγιος Σατὺρ (Saint-Satur). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Σὲρ καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος· 2.000 κατ. - Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Αὐρηλίας. Ὑπολείμματα ἀββαείου ἱδρυθέντος τῷ 1037.

Ἅγιος Σεβαστιανὸς (San-Sebastian)· λιμὴν καὶ θερινὴ λουτρόπολις τῆς Ἱσπανίας, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Γκιπουτσέουα, πλησίον τῶν γαλλικῶν συνόρων καὶ ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ἰροὺν-Μαδρίτης, ἕδρα ἐπισκόπου καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ διοικητοῦ τῶν Βασκικῶν ἐπαρχιῶν. Ἐκαλεῖτο Ἰζουρούν πρὸ τοῦ 11ου αἰῶνος, οἱ δὲ Βάσκοι τὴν ὀνομάζουν Ντονεστιάν. Ἡ πόλις αὐτὴ εἶνε θαυμασίως κτισμένη ἐπὶ μιᾶς στενῆς λωρίδος γῆς ἐν τῷ Βισκαϊκῷ κόλπῳ, μεταξὺ ἑνὸς μικροῦ κόλπου καλουμένου Κόνσα, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν λιμένα της, καὶ τοῦ ποταμοῦ Οὐρουμέα. Ἡ λωρὶς αὐτὴ ἀπολήγει πρὸς Β. εἰς ἕνα κωνοειδῆ λόφον, ὕψους 130 μ., ὀνομαζόμενον Μόντε Ὀργκούλιο, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται φρούριον. Ὁ λιμὴν περιβάλλεται ἀμφιθεατρικῶς ἀπὸ καταφύτους λόφους, εἰς τὸ μέσον δὲ ὑψοῦται ἡ νησὶς τῆς Σάντα Κλάρας. Ἄλλοτε, ὅτε ἀκόμα αἱ ἀποικίαι τῆς Ἱσπανίας ἦσαν ἠνωμέναι μετ' αὐτῆς, ὁ λιμὴν οὗτος ἦτο ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου· καὶ σήμερον ἀκόμα δέχεται τὴν ἐπίσκεψιν 700-800 πλοίων κατ' ἔτος ἅτινα φορτώνουν τὸν σίδηρον, τὸν μόλυβδον, τὸν χαλκὸν καὶ τὴν ἄσφαλτον, ἅτινα ἐξάγει ἡ ἐπαρχία. Ἡ σημερινὴ φήμη καὶ τύχη τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ ὀφείλονται εἰς τὴν ἰδιότητά του ὡς ἀριστοκρατικῆς θερινῆς διαμονῆς ἀφ' ὅτου, ἀπὸ 1863, ἤρχισε νὰ μεταβαίνῃ ἐκεῖ κατ' ἔτος ἡ ἱσπανικὴ Αὐλή, ἐγκαθισταμένη εἰς τὸ ὡραῖον ἀνάκτορον Μιραμάρ. Πλέον τῶν 50.000 ἀνθρώπων πα-

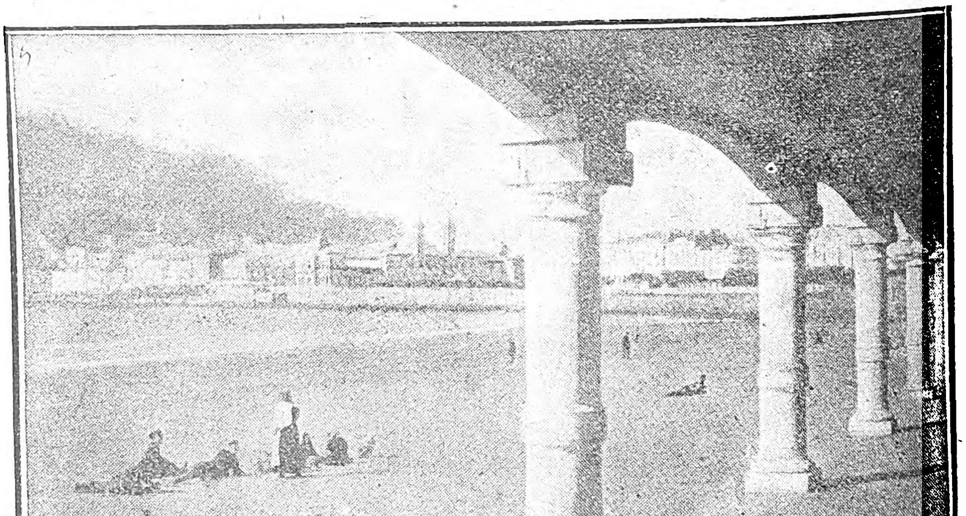

Ἅγιος Σεβαστιανός. Ἡ ἱστορικὴ καὶ γραφικὴ λουτρόπολις τῆς Ἱσπανίας.

Digitized by Google

ραθερίζουν σήμερον κατ' ἔτος εἰς τὴν λουτρόπολιν αὐτήν, ἡ ὁποία συναγωνίζεται εἰς κοσμικὴν ἐμφάνισιν, κίνησιν, καζῖνα καὶ διασκεδάσεις, τὰς πλέον περιφήμους λουτροπόλεις τῆς Εὐρώπης.

Ἡ πόλις, διαιρουμένη εἰς πολλὰ μέρη, εἶνε γραφικωτάτη: πρὸς Β., παρὰ τοὺς πόδας τοῦ φρουρίου, εὑρίσκεται ἡ παλαιὰ πόλις μὲ τὰς στενὰς ὁδούς της καὶ τὴν ἀρχαϊκήν της φυσιογνωμίαν, ἡ ὁποία κατεστράφη παρὰ τῶν Ἀγγλο-πορτογάλλων κατὰ τὴν παρ' αὐτῶν πολιορκίαν τὸ 1813· εἰς τὸ κέντρον εὑρίσκεται ἡ νέα πόλις μὲ τὰς μεγάλας καὶ συμμετρικὰς ὁδούς της, ἔχουσα εἰς τὸ μέσον της τὴν Πλάζα Νουέβα, περικυκλουμένην ἀπὸ στοάς, ὅπου ὑπάρχουν τὰ μεγάλα καταστήματα καὶ αἱ κομψότεραι κατοικίαι· κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, πλήρους πάντοτε κόσμου τὸ θέρος, ἐκτυλίσσονται τὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα καὶ κέντρα. Ἄλλοτε ἐκυκλοῦτο ὑπὸ τειχῶν τὰ ὁποῖα ἐκρημνίσθησαν τὸ 1864 καὶ ἤνοιξαν μέρος διὰ νέας συνοικίας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπάρχουν ἐργοστάσια χάρτου, σάπωνος, ναυτικῶν ἐνδυμάτων, ζύθου· ἀλευρόμυλοι. Δὲν ἔχει παρὰ ἐλάχιστα ἀξιοθέατα, ὅπως τὸ ἀνάκτορον ντὲ λὰ Ντιπουταθιὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Μαρίας. Ἔχει ὅμως ὡραιοτάτους περιπάτους καὶ ἐξοχάς, ἀπὸ τὸ ὕψος δὲ τοῦ φρουρίου της ἀπολαμβάνει τις μαγευτικῆς καὶ ἐκτεταμένης θέας ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Γαλλίας καὶ ἐπὶ τῶν Πυρηναίων. Ὅ,τι ὅμως προσελκύει τοὺς ξένους εἶναι αἱ ταυρομαχίαι της αἱ ὁποῖαι δίδονται ἐντὸς τεραστίων ἀρενῶν καὶ χαίρουν μεγάλης φήμης εἰς ὅλην τὴν περιοχήν.

Εἰς τὸ παρελθὸν ὁ Ἅγιος Σεβαστιανὸς ἦτο ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἱσπανικῶν φρουρίων, ὑπέστη δὲ πολλὰς πολιορκίας, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ τοῦ 1719, ἡ τοῦ 1794, ἡ τοῦ 1808, ὁπότε ἐκυριεύθη ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ ἡ τοῦ 1813, ἡ περιφημοτέρα ἐξ ὅλων. Τὸ Ἅγιος Σεβαστιανὸς ἐδέσποζε τότε τῆς ὁδοῦ διὰ τῆς ὁποίας ὁ Οὐέλλιγκτον ἤθελε νὰ διέλθῃ τὰ Πυρηναῖα ἐκ τῆς Ἱσπανίας πρὸς τὴν Γαλλίαν, ὅπως δόσῃ πρὸς τοὺς Γάλλους, ὑπὸ τὸν Σούλτ, τὴν μάχην ἡ ὁποία ὑπῆρξε καὶ ἡ τελευταία τοῦ πολέμου τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου. Ἡ παράδοσις τοῦ Ἁγίου Σεβαστιανοῦ ἦτο ἑπομένως ἀναγκαία. Ἡ πολιορκία ἤρχισε τὴν 13ην Ἰουλίου 1813 καὶ μία λυσσώδης, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος ἐπίθεσις ἔλαβε χώραν τὴν 25 τοῦ ἰδίου μηνός. Αἱ ἐπιθέσεις ἐξηκολούθησαν σχεδὸν ἀδιακόπως μέχρι τῆς 31ης Αὐγούστου, ὁπότε ἡ πόλις παρεδόθη. Τὸ ἐπὶ τοῦ λόφου φρούριον ἔπεσε μίαν ἑβδομάδα ἀργότερον. Τελευταία πολιορκία ὑπῆρξεν ἡ τοῦ 1836, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Καρλιστικοῦ πολέμου, ἐκ μέρους τῶν Καρλιστῶν.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνέρχεται σήμερον εἰς 49,000.

Ἅγιος Σεβαστιανός: ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς νήσου Γκομέρα εἰς τὰς Καναρίους.

Ἅγιος Σεβαστιανός· πόλις τοῦ Πόρτο Ρίκο.

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Ἅγιος Σεβαστιανός (São Sebastiano). Πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Ρίου Ἰανείρου καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλιν Κάμπος, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Μεγάλαι φυτεῖαι ζαχαροκαλάμου εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Σεβαστιανός (Saint-Sébastien). Ὄνομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας κειμένων εἰς τοὺς κάτωθι νομούς:

Κρέζ· 1,719 κατ. Ἀρχαῖον φεουδαλικὸν φρούριον (Château de Fauveau) καὶ ἐρείπια τοῦ μεσαιωνικοῦ ἀββαείου Ὠβινιὰκ (abbaye d'Aubignac). Γάρδης· 417 κατ. Ἐρείπια τοῦ φεουδαλικοῦ φρουρίου (Château d'Aigrefeuille). Ἀρχαῖοι τάφοι ὠρυγμένοι ἐπὶ τοῦ βράχου. Ἰζὲρ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην· 400 κατ. Κάτω Λείγηρος καὶ παρὰ τὴν Νάντην· 2,497 κατ. Ἐρ 251 κατ. καὶ Μάγχης (S.-S.-de-Raids)· 367 κατ.

Ἅγιος Σεβερῖνος (Saint Severin). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαράντ (Charente-Inférieure)· 327 κατ. Ἐρείπια ἀρχαίου ἀββαείου αὐγουστινῶν, ἱδρυθέντος τῷ 1068 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου VIII τῆς Ἀκουϊτανίας.

Ἅγιος Σεβερῖνος (Saint-Severin). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Σαράντ (Charente). 1,182 κατ. Μέγα χαρτοποιεῖον. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 12ον αἰῶνα.

Ἅγιος Σεβερῖνος (Saint-Severin-d'Estissac). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Δορδώνης (Dordogne)· 144 κατ.

Ἅγιος Σεβερῖνος (San Severino Marche). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαστεράτας καὶ ἔχουσα 18.000 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός, ἐπισκοπή. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων καὶ ἐλαίου. Ὡραῖος καθεδρικὸς ναός, καλλωπισθεὶς ὑπὸ τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν Πιντουρίκιο καὶ Ἀλοῦννο. Ὁ Ἅγιος Σεβερῖνος ὠνομάζετο τὸ πάλαι Septempeda.

Ἅγιος Σεβῆρος (Saint-Sever). Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγιος Σεβῆρος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἀβεϋρῶν (Aveyron)· 1,025 κάτοικοι. *Ἅγιος Σεβῆρος*. Ἐν τῷ νομῷ Καλβαδὸς (Calvados)· 1,340 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Λατομεῖα γρανίτου. Πολλαὶ χριστιανικαὶ ἀρχαιότητες. Εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων πρὸς νότον ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἑνὸς πύργου τοῦ 11ου αἰῶνος, κτισθέντος εἰς ὃ ἀκριβῶς μέρος ἔκειτο μεροβιγγιανὴ ἔπαυλις, ἔνθα, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοσιν, ὁ ἅγιος Σεβῆρος ἐχρημάτισεν ὑπηρέτης προτοῦ ἱδρύσῃ τὸ μοναστήριόν του καὶ γίνῃ ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Ἀβράνς (565). Μέγα δάσος τοῦ ἁγίου Σεβάνου (1690 ἑκτάρια), ἀνῆκον εἰς τὸ γαλλικὸν κράτος. *Ἅγιος Σεβῆρος*. Ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαράντ (Charente-Inférieure)· 604 κάτοικοι. *Ἅγιος Σεβῆρος*. Ἐν τῷ νομῷ Λάνδης καὶ ἐπὶ τοῦ ὑψηλοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Γασκώνης (Cap de Gascogne), τὸ ὁποῖον δεσπόζει τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ἀδούρ· 4,677 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Μεσημβρίας. Μνημεῖον τοῦ στρατηγοῦ Λαμάρκ (Lamarque) καὶ ὡραῖον τοπίον δεσπόζον τῆς πόλεως, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἀπολαμβάνει τις θαυμασίαν θέαν. Παραγωγὴ ἀσβέστου. Ὡραῖος ναὸς ῥυθμοῦ ῥωμανικοῦ. Τὸ γοτθικὸν παρεκκλήσιον τοῦ κολλεγίου εἶναι τὸ μόνον σωζόμενον ὑπόλειμμα ἑνὸς ἀρχαίου ἀββαείου βενεδικτίνων. Οἰκίαι τοῦ 17ου αἰῶνος. Τὸ τοπίον εὕρηται εἰς ὃ σημεῖον ὑπῆρχεν ρωμαϊκὸν πεδίον, ἔνθα ὁ ἅγιος Σεβῆρος ἐφονεύθη μαρτυρικῶς ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Βανδάλων. Τὸ ἀββαεῖον, πέριξ τοῦ ὁποίου ἐκτίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ πόλις, ἱδρύθη τῷ 982 ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Σάγχου (Guillaume Sanche), δουκὸς τῆς Γασκώνης. *Ἅγιος Σεβῆρος*. Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Πυρηναίων· 408 κατ. *Ἅγιος Σεβῆρος* (Saint-Sever-de-Rustan). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Πυρηναίων· 408 κατ. Ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ καὶ μοναστήριον τοῦ 14ου αἰῶνος μὲ κιονόκρανα πεποικιλμένα.

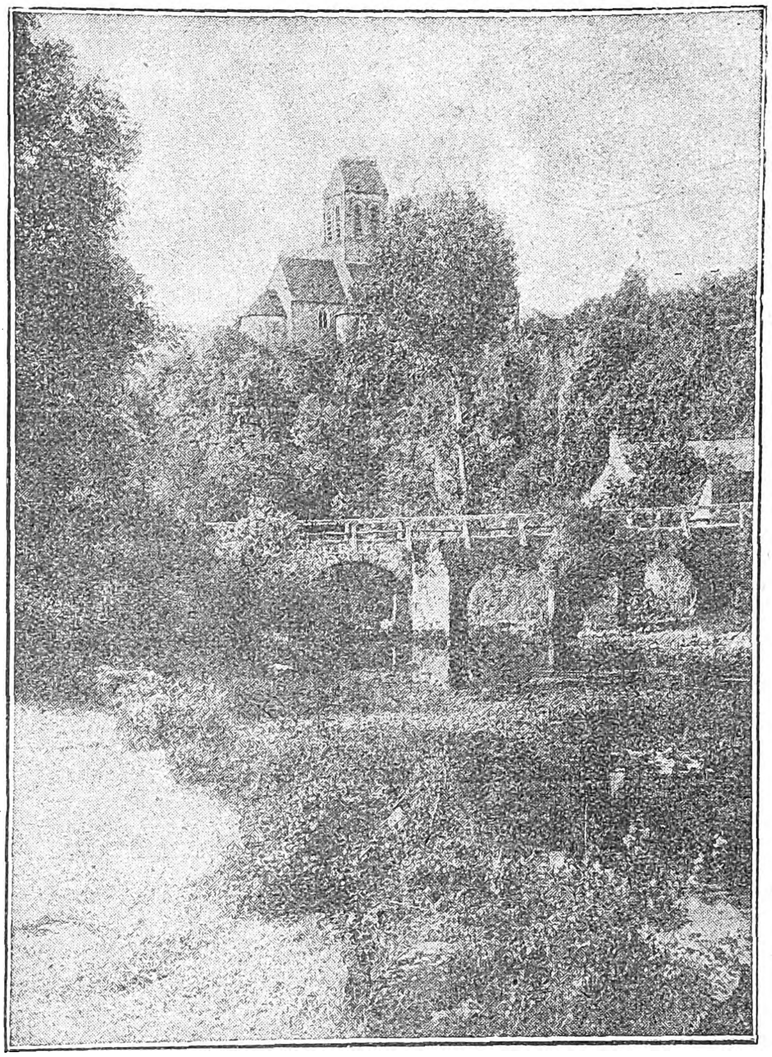

Ἅγιος Σενερὶ (Saint-Ceneri-le-Gérei) καὶ ὁ ποταμὸς Σάρθης.

Ἅγιος Σεγκάλ (Saint-Ségal). Κώμη τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Φινιστὲρ (Finistère)· 1,643 κατ.

Ἅγιος Σεκονδῖνος (Saint-Secondin). Πολίχνη τῆς Γαλλίας εἰς τὸν νομὸν Βιέννης· 1,134 κατ. Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ καὶ ἐρείπια ἀρχαίου φεουδαλικοῦ φρουρίου (Château de la Boissière).

Ἅγιος Σεκονδῖνος (Saint - Secondin). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Λοὰρ-ἐ-Σὲρ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σὶς (Cisse), παραποτάμου τοῦ Λείγηρος· 558 κατ. Ἀρχαία ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ κτισθεῖσα ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΒ'. Εἰς δύο χιλιομέτρων ἀπόστασιν ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια ἑνὸς φεουδαλικοῦ φρουρίου (Château de Bury), κτισθέντος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μονάρχου.

Ἅγιος Σενερὶ ἢ Σερένικος (Saint-Céneri-le Gérei, Sanctus Serenicus). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ὂρν καὶ ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τοῦ Σάρθη (ποταμοῦ). Τὸ ὄνομα αὐτῆς προέρχεται ἐκ τοῦ ἐρημίτου Ἁγίου Σερενίκου, ὅστις ἀπέθανεν ἐν τῇ περιοχῇ ἐκείνῃ τὴν 7ην Μαΐου 669. Μία μάλιστα μεγάλη πλατεῖα πέτρα, εὑρισκομένη εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, θεωρεῖται ὡς ὁ τάφος αὐτοῦ.

Ἅγιος Σενοὺ (Saint-Senoux). Κώμη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Ἰλ-ἐ-Βιλαίν· 1069 κατ. Παλαιὸς πύργος (Château de la Molière), ἀναγόμενος εἰς τὸν 18ον αἰῶνα καὶ ἔχων ὡραίας ζωγραφίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Ἅγιος Σεραφείμ (ἢ *Δερβισάδες*)· χωρίον τῆς Λοκρίδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Θρονίου καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 465. Ἀπέχει ἀπὸ Ρεγγίνι 2.15'.

Ἅγιος Σερβαΐ (Saint-Servais). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν τῶν Βορείων Ἀκτῶν· 1,337 κατ.

Ἅγιος Σερβὰν καὶ ὁ πῦργος Σολιντόρ.

Digitized by Google

Ἅγιος Σερβαί (Saint-Servais). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Φινιστὲρ (Finistère)· 723 κατ.

Ἅγιος Σερβαί (Saint-Servais). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ναμούρ· 6,353 κατ. Ἐργοστάσια σκευῶν ἐκ σμάλτου (ἐμαγιέ).

Ἅγιος Σερβάν (Saint-Servant). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Μορμπιχὰν καὶ ἔχουσα 1,500 κατοίκους. Ὀρυχεῖα λευκοσιδήρου (17,500 ἑκτάρια). Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος.

Ἅγιος Σερβάν (Saint-Servant. Πρωτεύουσα τοῦ καντονίου Ἴλ-ἐ-Βιλαίν. (Γαλλία) 12,830 κατ. Κεῖται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ρὰνς εἰς ἀπόστασιν 1 χιλιομέτρου ἀπὸ τοῦ Ἁγίου Μαλό. Ἡ ἐμπορικὴ της κίνησις εἶναι μικρά, μόνη της δὲ βιομηχανία εἶναι ἡ ἐπιπλοποιΐα. Ἔχει ἐκκλησίαν ἑλληνορωμαϊκοῦ ρυθμοῦ καὶ Πύργον κτισθέντα ὑπὸ τοῦ δουκὸς τῆς Βρεττάνης Ἰωάννου Δ' κατὰ τὸ 1384.

Ἅγιος Σερέ (Saint-Ceré). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας καὶ πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Λότ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μπὰβ (Bave), παραποτάμου τῆς Δορδώνης καὶ εἰς τοὺς πρόποδας ἑνὸς ὡραίου λόφου, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου κεῖνται οἱ δύο πύργοι τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου. 3,900 κατ. Βιομηχανία ἀρκετὰ ἀνθηρά. Πολλαὶ οἰκίαι τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰῶνος. Ἀρχαία ἐκκλησία καὶ παρεκκλήσιον τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἅγιος Σερνῖνος ἢ Σατουρνῖνος. Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἁγ. Σερνῖνος* (Saint-Sernin-du-Bois). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 2,000 κατ. Λατομεῖα. Ἴχνη ἀρχαίας ὁδοῦ. Γαλλορωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες.- *Ἁγ. Σερνῖνος* (S.-S.-du-Plain). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ· 1,770 κατ. Λατομεῖα.- *Ἁγ. Σερνῖνος* (S.-S.-sur-Rance). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἀβεϋρὼν· 1,110 κατ.- *Ἁγ. Σερνῖνος* (S.-S.-lès-Mailhoc). Εἰς τὸν νομὸν Τὰρν· 1,000 κατ.- *Ἁγ. Σερνῖνος* (S.-S.-les-Lavaur). Εἰς τὸν νομὸν Τάρν. 161 κατ.- *Ἅγιος Σερνῖνος*. Εἰς τὸν νομὸν Λὸτ-ἐ-Γκαρὸν· 647 κατ.- *Ἁγ. Σερνῖνος*. Εἰς τὸν νομὸν Ὢδ (Aude)· 108 κατ.- *Ἁγ. Σερνῖνος*. Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς· 640 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος.

Ἡ γαλλικὴ λέξις Sernin προῆλθεν διὰ τῆς ἐξελίξεως ἐκ τῆς λέξεως Saturninus *(Σατουρνῖνος)* οὐχ ἧττον αἱ ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ σημειούμεναι πολίχνοι δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ μὲ τὰς ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἁγ. Σατουρνῖνος* καὶ ἐν τῇ οἰκείᾳ θέσει ἀναφερομένας.

Ἅγιος Σιγισμένδος (Saint-Sigismond). Ὄνομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας κειμένων εἰς τοὺς νομούς: Ἄνω Σαβοΐας· 445 κατ. - Λοαρὲ παρὰ τὴν Αὐρηλίαν· 422 κατ. - Μαὶν-ἐ-Λοάρ· 600 κατ. - Σαβοΐας· 652 κατ. - Βανδέας· 792 κατ. - Κάτω Σαράντ (S.-S.-de-Clermont)· 200 κατ. Ἐρείπια ἑνὸς ἀββαείου βενεδικτίνων, ἀναγομένου εἰς τὸν 12ον αἰῶνα καὶ ἑνὸς φεουδαλικοῦ φρουρίου τῆς αὐτῆς ἐποχῆς.

Ἅγιος Σίμων (Saint-Simon). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας εἰς τοὺς κάτωθι νομούς: Αἰσν· 606 κατ. - Σαράντ· 449 κατ. - Λότ· 405 κατ.- Κάτω-Σαράντ (S.-S.-de-Bordes)· 604 κατ. καὶ S.-S.-de-Pellouaille)· 383 κατ.

Ἅγιος Σίμων. Ἐν τῷ νομῷ Καντάλ (Cantal)· 1351 κατ. Εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ χωρίου καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Jordanne ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τοῦ φεουδαλικοῦ φρουρίου Château de la Force, εἰς ἀπόστασιν δὲ 2 ½ χιλιομέτρων, τὰ ἐρείπια τοῦ φεουδαλικοῦ φρουρίου Château d'Oyer (15ος αἰών. Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς κοινότητος ταύτης ἐγεννήθη ὁ πάπας Σύλβεστρος Β'. (11ος αἰών).

Ἅγιος Σίξτος (Saint-Sixte). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Λὸτ-Γαρούνα (Lot-et-Garonne)· 474 κατ.

Ἅγιος Σίξτος (Saint-Sixte). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Λείγηρος· 1.002 κατ.

Ἅγιος Σοζύ (Saint-Sozy). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Λὸτ καὶ ἔχουσα 977 κατ.

Ἅγιος Σόλβ (Saint-Solve). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Κορρέζ (Corrèze) καὶ ἔχουσα 670 κατ. Ὑπὸ τὸ χωρίον διέρχεται μεγάλη ὑπόγειος σῆραγξ τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων-Τολώσης. Ὡραῖαι φυσικαὶ καλλοναὶ εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Σορλῖνος (Saint-Sorlin). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων εἰς τοὺς κάτωθι νομούς: Δρώμης· εἰς ἀπόστασιν 47 χιλιομ. ἀπὸ τῆς Βαλεντίας· 1.600 κατ.- Ἰζέρ· 850 κατ. καὶ ἑτέρα μὲ 461 κατ.- Ροδανοῦ· 580 κατ. - Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 1,217 κατ. Λατομεῖα καολίνης.- Σαβοΐας (S.-S.-d'Arves)· 780 κατ. - Κάτω Σαράντ (S.-S.-de-Conac)· 465 κατ.

Ἅγιος Σορλῖνος. Κοινότης τοῦ Νομοῦ Αἴν, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Παρισίων - Λυῶνος· 666 κατ. Μεταλλεῖα σιδήρου. Ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τοῦ χωρίου ὑπάρχουν τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων φρουρίων Saint-Sorlin καὶ Cuchet, τὰ ὁποῖα κατηδαφίσθησαν τῷ 1595 ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Βιρὼν (Biron).

Ἅγιος Σορνῖνος (Saint-Sornin). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων εἰς τοὺς κάτωθι νομούς: Ἀλλιέ· 534 κατ.- Σαράντ· 806 κατ. - Βανδέας· 345 κατ. - Ἄνω Βιέννης (S.-S.-la-Marche)· 882 κατ.- Κορρέζ (S.-S.-Lavolps)· 870 κατ. - Ἄνω Βιέννης (S.-S.-Leulac)· 1.267 κατ.

Ἅγιος Σουλὰν (Saint-Soulan). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ζὲρς (Gers) καὶ ἔχουσα 407 κατοίκους.

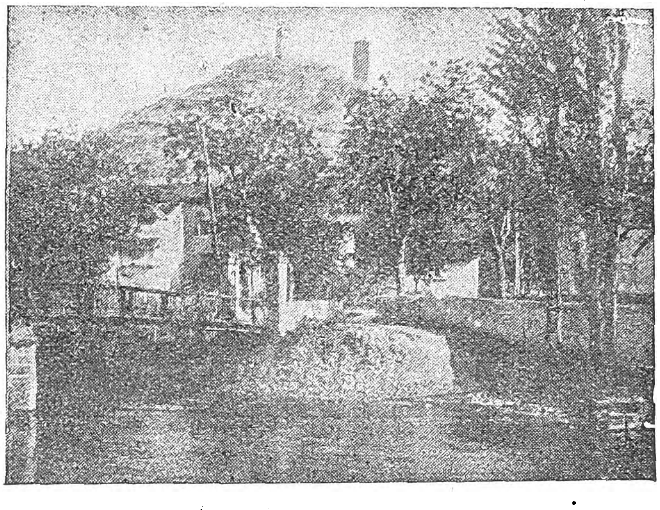

Ἄποψις τοῦ Ἁγίου Σερέ.

Ἅγιος Σουλπίκιος (Saint Sulpice). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας κειμένης εἰς τοὺς νομούς: Αἴν. 200 κατ.-Σαράντ. 1,600 κατ. Διϋλιστήρια καὶ ἐμπόριον οἰνοπνευμάτων. Ἐκκλησία τοῦ 11ου αἰῶνος.-Ἄνω Γαρούνα. 1,125 κατ. Ἡ πόλις ἐκτίσθη τῷ 1255 ὑπὸ μοναχῶν καὶ ἐπὶ σχεδίου κανονικοῦ.-Λοὰρ-ἐ-Σὲρ.256 κατ.-Λότ. 350 κατ. Ἐρείπια ὡραίου πύργου τῆς Ἀναγεννήσεως.-Μαϋέννης. 360 κατ.-Νιέβρης. 918 κατ.-Ὀάζ. 60 κατ.-Puy-de-Dôme. 340 κατ.-Ἄνω Ἄραρος 210 κατ. Λατομεῖα μαρμάρου.-Σαβοΐας. 471 κατ. Λατομεῖα ἐρυθροῦ καὶ κιτρίνου μαρμάρου.-Σόμ. 750 κατ. Χυτήριον σιδήρου. Ἐργοστάσια λεβητοποιΐας.-Τάρν. 2,454 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων-Αὐρηλίας (Orléans).-Κάτω Σαράντ (S.-S.-d'Arnoult). 500 κατ.-Γιρόνδης (S.-S.-de-Faleyrens). 1,112 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων-Αὐρηλίας.Οἶνοι ἐξαίρετοι.-Ἔρ. (S.-S.-de-Graimbouville).109κατ. Γιρόνδης(S.-S.-de-Guillerague 311κατ. Δύο ἀρχαῖοι πύργοι: Château de Gaze, Château de Guilleragues). -Τάρν (S.-S.-de-la-Pointe)· 2,454 κατ. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου κτισθέντος τὸν 13ον αἰῶνα ὑπὸ Σικάρδου τοῦ Ἀλαμάνου (Sicard Alaman). Ἐκκλησία τοῦ 14ου αἰῶνος μὲ ὠχυρωμένον κωδωνοστάσιον.-Δορδώνης (S.-S.-de-Mareuil)· 407 κατ.- Γιρόνδης (S.-S.-de-Pommiers)· 336 κατ. Ὡραία πηγὴ (Source de Michon).-Ὂρν (S.-S.-sur-Rille)· 1,190 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον *δόλμεν*.

Ἅγιος Σουλπίκιος (S.-S.-de Favières, λατινιστὶ Faveriæ). Ἐν τῷ νομῷ Σαὶν-ἐ-Ὀάζ· 220 κατ. Ἡ πόλις ἦτο κατὰ τὸν Μεσαίωνα περιώνυμος, διότι κατεῖχε λείψανα τοῦ Ἁγίου Σουλπικίου, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα προσετέθη εἰς τὸ ἀρχικὸν της τοιοῦτον (Faveriæ). Διὰ νὰ ἔχῃ τὸ χωρίον ἐκκλησίαν ἀνταξίαν τοιούτων κειμηλίων, ἤρχισε τῷ 1250 νὰ κτίζεται ὁ καὶ σήμερον ἀκόμη σωζόμενος ναός, ὅστις, κατὰ τὸν καλόγηρον Καστελλᾶνον, ἦτο «ἡ ὡραιοτέρα ἐκκλησία χωρίου τοῦ βασιλείου». Ἡ ἐργασία αὕτη ἐτελείωσε περὶ τὸ ἔτος 1335, ἀλλ' ἔχει ἔκτοτε πολλάκις ἀνακαινισθῇ.

Δορδώνης S.-S.-de-Roumagnac)· 500 κατ.-Κάτω Σαράντ (S.-S.-de-Royan)· 676 κατ.- Ἴλ-ἐ-Βιλαὶν (S.-S.-des-Landes) 1,007 κατ. Ἀρχαῖος πύργος (Château de la Roche-Giffard).- Κάτω Λείγηρος 1,354 κατ.- Ἰζὲρ (S.-S.-des-Rivoires)· 455 κατ.- Δορδώνης (S.-S.-d'Excideuil)· 1.141 κατ. καὶ S.-S.-d'Eymet· 133 κατ.-Βανδέας (S.-S.-en-Paders)· 758 κατ.-Γιρόνδης (S.-S.-et-Cameyrac)· 1,062 κατ.- Ἰλλ-ἐ-Βιλαὶν (S.-S.-la-Forêt)· 350 κατ. Ἐνδιαφέροντα ἐρείπια ἑνὸς ἀββαείου βενεδικτίνων τοῦ 1112.- Ἄνω Βιέννης (S.-S.-Laurière)· 1,502 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου Παρισίων-Αὐρηλίας.-Κρέζ (S.-S.-le-Douzeil)· 780 κατ. καὶ S.-S.-le-Dunois· 1,650 κατ. καὶ S.-S.-le-Guérétois· 2,036 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων-Αὐρηλίας. Ἐρείπια ἑνὸς ρωμαϊκοῦ ὑδραγωγείου. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος.-Κορρέζ (S.-S.-les-Bois) 600 κατ. καὶ S.-S.-les-Champs· 1,150 κατ. Ἐρείπια ρωμαϊκῶν ὀχυρωμάτων.-Ἄνω Βιέννης (S.-S.-les-Feuilles)· 2.008 κατ. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα, τὸ καλύτερον τῶν ὁποίων εἶναι τὸ *δόλμεν* τοῦ Πανσὼ (dolmen de Penchaud).-Βανδέας (S.-S.-le-Verdon)· 826 κατ.- Μαὶν-ἐ-Λοὰρ καὶ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Λείγηρος (S.-S.-sur-Loire)· 230 κατ. Πύργος τοῦ 15ου, 16ου καὶ 18ου αἰῶνος μὲ ὡραῖον παρεκκλήσιον τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἅγιος Σουλπίκιος (Saint-Sulpice). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ Neuchâtel καὶ εἰς ὕψος 757 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐμπόριον ξυλείας καὶ ἐργοστάσια τσιμέντων.

Ἅγιος Σουπλὲ (Saint-Souplet). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Μάρνης, πλησίον τῆς πόλεως Ρέϊμς καὶ ἔχουσα 405 κατοίκους.

Ἅγιος Σουπλὲ (Saint-Souplet). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν τοῦ Βορρᾶ (département du Nord)· 2.340 κάτοικοι.

Ἅγιος Σουππλὲ (Saint-Soupplets). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Σηκουάνα καὶ Μάρνη (Seine-et-Marne) καὶ ἔχουσα 706 κατ.

Ἅγιος Σπυρίδων· χωρίον τῆς κοινότητος Μαρκοπούλου Μεσογαίας τῆς Ἀττικῆς· κάτοικοι 35.

Ἅγιος Σπυρίδων· συνοικισμὸς τῆς Πρεβέζης· κάτοικοι 15.

Ἅγιος Σπυρίδων. Ὡραία ἐξοχικὴ παραλία, ἀντικρὺ τοῦ Πόρτο-Ράφτη, ἀπέχουσα περὶ τὰ 9 χιλιόμετρα ἐκ τῆς κωμοπόλεως Μαρκοπούλου (Ἀττικῆς). Ἀπέναντί της φαίνονται αἱ νησίδες Ράφτη, Ραφτοπούλα κτλ. Συνδέεται μὲ τὸ Μαρκόπουλον δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Πυκναὶ ἐγκαταστάσεις κατὰ τὸ θέρος. Πανδοχεῖον καὶ ξενοδοχεῖον.

Ἅγιος Σπυρίδων· μονὴ (ἢ *Πλατὺ-Γιαλός*) τοῦ Ληξουρίου, κειμένη παρὰ τὴν παραλίαν μεταξὺ Ληξουρίου καὶ Ντοῦρι· κάτοικοι 2.

Ἅγιος Σπυρίδων (Ναός), ἐν Ναυπλίῳ, ἀνεγερθεὶς ἐπὶ ἑνετοκρατίας τῷ 1702, ὅπως μαρτυρεῖ ἐνεπίγραφος πλάξ, ἀξιομνημόνευτος διὰ τὴν παρὰ τὴν πύλην του γενομένην δολοφονίαν τοῦ Κυβερνήτου *Ἰωάννου Καποδιστρίου* τὴν Κυριακὴν 27 Σεπτεμβρίου 1831, καθ' ἣν ὥραν μετέβαινε νὰ ἐκκλησιασθῇ εἰς αὐτόν. Εἰς τὸν ναὸν τοῦτον συνείθιζεν ὁ Κυβερνήτης νὰ ἐκκλησιάζεται ἀντὶ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, διότι ἐτιμᾶτο ἐπ' ὀνόματι τοῦ τόσον λατρευομένου ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ του πατρίδι Κερκύρᾳ ἁγίου *Σπυρίδωνος*. Εἰς τὴν πύλην τοῦ ναοῦ σώζονται εἰσέτι τὰ ἴχνη τοῦ ἀνοσιουργήματος.

Ἅγιος Σταυρός (Sainte-Croix). Ὄνομα πολλῶν κωμῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς κάτωθι νομοῖς: Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 1,244 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.-Λοζὲρ (Lozère)· 635 κατ. Ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ. Ἀρχαῖος πύργος. Πατρὶς τοῦ ἐν ἔτει 1681 θανόντος βιβλιοφίλου Plantavit de la Pause.- Λότ· 233 κατ.- Λείγηρος καὶ παρὰ τὸν Ἅγιον Στέφανον· 500 κατ.- Δρώμης· 265 κατ.- Δορδώνης· 420 κατ.- Ἀβεϋρὼν· 1,206 κατ.- Ἀριὲζ (Ariège)· 1,600 κατ.-Αἶσν· 201 κατ.- Αἴν. 408 κατ.- Κάτω Ἄλπεων (S.-Cr.-à-Lauze)· 136 κατ.- Ἐν Ἀλσατίᾳ καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λέμπερ (S.-Cr.-aux- Mines)· 3,474 κατ.- Ὑψομ. 345 μέτρα. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐρείπια ἀρχαίου πύργου (Château d'Echery).- Γάρδης (S.-Cr.-de-Caderle).200 κατ.-Δορδώνης(S.-Cr.-de-Mareuil)·332 κατ.-Ὡραία ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἐρὼ (S.-Cr.-de-Quintillargues) καὶ παρὰ τὸ Μονπελλιέ· 134 κατ.- Μάγχης (S.-Cr.-de-Saint-Lô)· 700 κατ.- Κάτω Ἄλπεων (S.-Cr.-de-Verdon)· 311 κατ.- Γιρόνδης καὶ παρὰ τὴν πόλιν Βορδὼ (S.-du-Mont)· 1,048 κατ. Ἐκκλησία μὲ ὡραῖον πυλῶνα ρυθμοῦ ρωμανικοῦ.-Καλβαδὸς (S.-Cr.-Grand-Tonne)· 355 κατ.- Μάγχης (S.-C.-Hague) καὶ παρὰ τὸ Χερβοῦργον. 500 κατ.- Ἒρ (S.-Cr.-sur-Aizier)· 362 κατ.- Κάτω Σηκουάνα (S.-Cr.-sur-Buchy) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ρουένην· 564 κατ.- Καλβαδὸς (S.-Cr.-sur-Mer)· 230 κατ.- Ὂρν (S.Cr.-sur-Orne).- 150 κατ.

Ἅγιος Σταυρός (Sainte-Croix). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ Καντονίῳ Vaud. Κεῖται εἰς ὕψος 1,097 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἔχει 5,182 κατοίκους. Μεγάλα ἐργοστάσια ὡρολογοποιΐας.

Ἅγιος Σταυρός (Santa Cruz de la Zarda). Μικρὰ πόλις τῆς Ἱσπανίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τολέδου· Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ἐλαίου καὶ οἴνων· 4,671 κατ.

Ἅγιος Σταυρός (Santa Cruz). Πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Ριὸ-Γράντε-δὸ-Σοὺλ καὶ ἔχουσα 10,000 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ζυθοποιεῖον καὶ καπνεργοστάσια.

Ἅγιος Σταυρὸς (Santa Cruz de RioPardo). Πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Ἁγίου Παύλου καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἁγίου Πέτρου. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Προϊόντα: Καφές, βάμβαξ, ζάκχαρις κτλ.

Digitized by Google

Ἅγιος Σταυρός (Santa Cruz). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Γουατεμάλας (Κεντρικὴ Ἀμερική) καὶ πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Κουϊχέ. Κάτοικοι 6,500.

Ἅγιος Σταυρός (Santa-Cruz de Tenerife). Πρωτεύουσα τῶν Καναρίων νήσων, κειμένη ἐν τῇ νήσῳ Τενερίφῃ. 70,000 κατ. Λιμὴν ἐμπορικώτατος, εὑρισκόμενος εἰς ἀδιάκοπον συγκοινωνίαν μὲ τὴν Γαλλίαν, τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν, τὴν Γερμανίαν, τὸ Βέλγιον, τὴν Γένουαν, τὴν Ὁλλανδίαν καὶ τὴν μητρόπολιν Ἱσπανίαν. Ὁ Ἅγ. Σταυρὸς ἀπέχει τῶν Γαδείρων περὶ τὰ 1,165 χιλιόμετρα, τῆς δὲ Μαδρίτης περὶ τὰ 1,892 χιλιόμετρα. Τῷ 1913 εἰσῆλθον εἰς τὸν λιμένα 4,249 ἀτμόπλοια τόννων ἐν συνόλῳ 5,907,980, τὰ ὁποῖα παρέλαβον 349,000 τόννους γαιανθράκων. Μεγάλαι ἀποθῆκαι γαιανθράκων, νωπῶν τροφίμων καὶ ὕδατος διὰ τὰ πλοῖα. Ἡ πόλις συνδέεται μὲ τὴν Λαγκούναν καὶ τὸ Τακορόντε δι' ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου (20 χιλιομ.). Ἐξαγωγὴ βανανῶν, τοματῶν, πατατῶν, πορτοκαλλίων, κρεμυδίων, ἀμυγδάλων, καρυδίων, οἴνων, τυρῶν, τσιγάρων καὶ πολλῶν ἄλλων προϊόντων. Ἀκαδημία Καλῶν Τεχνῶν. Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον. Ἐπισκοπή. Μουσεῖον.

Ἁγίου Σταυροῦ, πόλις, γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ἱσπανικόν της ὄνομα Σάντα Κρούζ (Santa Cruz). Εἶναι πρωτεύουσα τῆς Πάλμας, μιᾶς τῶν Καναρίων νήσων. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ εἰς τὸ βάθος μεγάλου ὅρμου. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως μὲ τὴν ναυπηγικὴν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον. Ἐξαγωγὴ καρπῶν, οἴνων καὶ ἄλλων γεωργικῶν προϊόντων. Κάτοικοι 7,900.

Ἅγιος Σραυρός (Santa Cruz). Πόλις τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Φιλιππίνων καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Λαγκούνα. Ἀπέχει τῆς πρωτευούσης Μανίλης περὶ τὰ 77 χιλιόμετρα. Κάτοικοι 13,500. Ἐργοστάσιον καπνοῦ καὶ παραγωγὴ ἐλαίου.

Ἅγιος Σταυρός (Santa Cruz da Graciosa). Πόλις τῆς νήσου Γκρατσιόζας, μιᾶς τῶν Ἀζορῶν (Πορτογαλλικαὶ ἀποικίαι). 7,600 κατ.

Ἅγιος Σταυρός (Santa Cruz das Flores). Πόλις τῆς νήσου Φλόρες, μιᾶς τῶν Ἀζόρων (πορτογαλλικαὶ ἀποικίαι). 9,247 κάτοικοι. Τακτικὴ ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία μὲ τὴν Λισσαβῶνα. Παραγωγὴ βουτύρου καὶ ὅλων τῶν κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

Ἅγιος Σταυρὸς (Santa Cruz de la Sierra). Πόλις τῆς Βολιβίας καὶ πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας. Κεῖται εἰς τὸ κέντρον μιᾶς ἀπεράντου πεδιάδος καὶ πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ρίο-Γκράντε-ὁ-Γκουαπαΐ. 20.000 κατ. Μέγα ἀνταλλακτικὸν ἐμπόριον τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς μὲ τὰς πόλεις Βουένος Ἅϋρες, Μοντεβίδεο, Κοχαβάμβα κτλ. Ἀπέραντοι φυτεῖαι καπνοῦ καὶ ζαχαροκαλάμου. Παραγωγὴ καουτσούκ, ζαχάρεως καὶ παντὸς εἴδους γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ διοικητικὴ περιφέρεια, τῆς ὁποίας ἡ πόλις εἶναι ἡ πρωτεύουσα, ἔχει 100.000 πεπολιτισμένους κατοίκους καὶ 40,000 Ἰνδούς, ζῶντας εἰς τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση ἐν καταστάσει ἡμιαγρίᾳ.

Ἅγιος Σταυρὸς νῆσος (Santa Cruz, Sainte Croix). Μία τῶν μικρῶν Ἀντιλλῶν, ἀνήκουσα εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Κεῖται ἐν τῷ Καραβαϊκῷ πελάγει καὶ εἰς ἀπόστασιν 60 ἀγγλικῶν μιλίων νοτιοανατολικῶς τοῦ Πόρτο Ρίκο. Ἔχει ἔκτασιν 84 τετραγωνικῶν μιλίων συμπεριλαμβανομένων τῶν πέριξ νησίδων. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶναι πεδινόν, καλῶς ἀρδευόμενον, εὔφορον καὶ κεκαλυμμένον ἀπὸ φυτείας ζαχαροκαλάμου. Πρωτεύουσα Χρίστιανστεδ (Christiansted), ἄλλη πόλις Φρέδερικστεδ (Fredericksted). Ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ ἐπικρατοῦσα, ἀλλ' ὁμιλεῖται πολὺ καὶ ἡ ἱσπανική.

Ὁ Κολόμβος ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν νῆσον κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς τῶν πρώτων του ταξιδίων, ἀργότερα δὲ αὐτὴ κατελήφθη διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν, τῶν Ὁλλανδῶν καὶ τῶν Ἄγγλων. Τῷ 1651 ἐπωλήθη εἰς τοὺς ἱππότας τῆς Μάλτας, οἵτινες τὴν μεταπώλησαν τῷ 1664 εἰς τὴν Γαλλικὴν Ἑταιρίαν τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν, ὑπὸ τῆς ὁποίας καὶ ἐπωλήθει εἰς τοὺς Δανοὺς τῷ 1733. Τῷ 1801 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι τὴν ἐγκατέλειψαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τοὺς πρώην κυρίους της διὰ νὰ τὴν ἐπανακτήσουν τῷ 1807 καὶ διὰ νὰ τὴν ἀποδόσουν καὶ πάλιν εἰς τὴν Δανίαν τῷ 1814. Τῷ 1916 ἡ Δανία ἐπώλησεν αὐτὴν ὁριστικῶς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Κάτοικοι 15.000.

Ἅγιος Σταυρός (Santa Cruz). Ποταμὸς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Πηγάζει ἐν τῷ Μεξικῷ (πολιτεία Sonora) καὶ χύνεται εἰς τὸν ποταμὸν Ρίο Σαλάδο. Ἀπὸ τοῦ σημείου ἐκείνου οἱ δύο ἡνωμένοι ποταμοὶ λαμβάνουν τὸ ὄνομα Ρίο Τζίλα καὶ χύνονται εἰς τὸν Κολοράδο. Ὁ ποταμὸς Ἅγιος Σταυρὸς ἔχει μῆκος 385 χιλιομέτρων.

Ἅγιος Σταυρός (Santa Cruz del Seybo). Πόλις τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Δομίγγου ἀπέχουσα 120 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ Ἁγ. Δομίγγου. Μεγάλαι φυτεῖαι καφὲ εἰς τὰ πέριξ.

Ἁγιοστεφανίτης ἢ *Ἀργυροστεφανίτης* ἢ *Ἀργυρόπουλος (Νικηφόρος)*· εὐπατρίδης ἐκ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐπώνυμόν του, ἀκμάσας κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα. Εἶναι ἐκ τῶν δώδεκα ἀρχόντων, οἵτινες ἀπεστάλησαν τὸ 1182 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Β' Κομνηνοῦ εἰς Κρήτην πρὸς στερέωσιν τῆς βυζαντιακῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῶν ἀδαμάστων κατοίκων της, οἵτινες μὴ κυβερνώμενοι καλῶς συχνὰ ἐξηγείροντο.

Τὸν Νικηφόρον ἠκολούθησαν εἰς Κρήτην καὶ τὰ μέλη τοῦ οἴκου αὐτοῦ Λέων, Στέφανος, Γεώργιος, Νικόλαος, Μηνᾶς καὶ Νικήτας, εἰς τοὺς ὁποίους παρεχωρήθησαν ἐν Κρήτῃ μεγάλαι ἐκτάσεις παρὰ τὸ Γεράνιον.

Ὁ οἶκος τῶν Ἁγιοστεφανιτῶν ἐσημείωσε πατριωτικωτάτην δρᾶσιν. Ὅτε μετὰ ὀκταετίαν οἱ σταυροφόροι κατέλαβον τὸ Βυζάντιον καὶ ἡ βυζαντιακὴ αὐτοκρατορία διελύθη, ἡ Κρήτη ἐπωλήθη ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἀντὶ 1000 ἀργυρῶν μαρκῶν, εἰς τοὺς Ἑνετούς, οἵτινες ἀπέστειλαν ἀποίκους εἰς τὴν νῆσον. Οἱ νέοι κύριοι ἔδειξαν σκληρότητα κατὰ τῶν κατοίκων, ὁποίαν οὐδ' αὐτοὶ οἱ μεταγενέστεροι κατακτηταὶ Μουσουλμᾶνοι. Τὸ 1207, ἤτοι μετὰ διετίαν ἀπὸ τῆς Ἑνετικῆς κατοχῆς, ἐξερράγη ἡ πρώτη ἐπανάστασις τῶν Κρητῶν ὑπὸ τοὺς Ἁγιοστεφανίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἀρχοντικοὺς οἴκους, ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς ἀντιζήλους τῶν Ἑνετῶν Γενουηνσίους. Ἀλλὰ μετὰ τετραετίαν ἡ ἐπανάστασις κατεπνίγη. Ἔκτοτε αἱ καταπιέσεις τῶν κατοίκων γίνονται ἀφόρητοι. Ὁ ἑλληνικὸς κλῆρος ἀπεγυμνώθη σχεδὸν ἁπάσης τῆς περιουσίας του πρὸς ὄφελος τοῦ λατινικοῦ κλήρου, ἐν τέλει δὲ οἱ ἀγρόται ἐθεωρήθησαν ὡς δουλοπάροικοι (βιλάνοι, φαμέγιοι). Τὸν ἐκ τούτου προκληθέντα ἀναβρασμὸν τῶν κατοίκων ἐκμεταλλευόμενοι οἱ Ἁγιοστεφανῖται ἐπεχείρησαν τὸ 1212 νέαν ἐπανάστασιν, ἀποκληθεῖσαν «*τῶν Ἁγιοστεφανιτῶν*», ἥτις διήρκεσεν ἐπὶ διετίαν. Οἱ ἐπαναστάται, μετά τινας ἐπιτυχίας περὶ τὸ Λασήθιον, κατέλαβον τὴν Σητείαν καὶ τὸ Μεραμβέλλον, κατόπιν δὲ τούτου τὸ κίνημα ἐγενικεύθη καθ' ὅλην τὴν νῆσον. Ὁ Ἑνετὸς ἁρμοστὴς τῆς νήσου Ἰάκωβος Θιέπολος, ἀδυνατῶν ν' ἀντιστῇ εἰς τὴν ὁρμὴν τῶν ἐπαναστατῶν, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπικουρίαν τοῦ ἐκ τῶν ὑποτελῶν τῆς Ἑνετίας δουκὸς τῆς Νάξου καὶ Πάρου Μάρκου Σανούτου (ἢ Σαναύδου). Οὗτος ἀποβιβασθεὶς εἰς Κρήτην μετὰ στρατοῦ, ἡνώθη μετὰ τοῦ ἁρμοστοῦ, καὶ οἱ ἐπαναστάται ἐν τέλει ὑπέκυψαν πρὸ τῆς ὑπεροπλίας τοῦ ἐχθροῦ.

Ἅγιος Στέφανος· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Κρήτης, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος κάτοικοι 536. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον *Ἀόρι* (κατ. 40).

Ἅγιος Στέφανος· μονὴ παρὰ τὴν Καλαμπάκαν κάτοικοι 33.

Ἅγιος Στέφανος· προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῆς θρακικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος, ἀποτελούμενον ἐκ χιλίων πεντακοσίων Ἑλλήνων, τριακοσίων περίπου Ἀρμενίων, ἐλαχίστων Φραγκολεβαντίνων καὶ Τούρκων. Τὸ προάστειον τοῦτο προσέλαβε τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἐκ τοῦ ἐν αὐτῷ ἀρχαιοτάτου ναοῦ τοῦ ἁγίου Στεφάνου κτισθέντος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κατὰ τὴν μετακομιδὴν τοῦ ἱεροῦ λειψάνου ἀπὸ Ἱεροσολύμων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἀπεβιβάσθη ἐκ τοῦ πλοίου τῇ 2 Αὐγούστου τὸ ἱερὸν λείψανον, μεταφερθὲν εἶτα εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μετὰ μεγίστης λιτανείας, ἧς μετεῖχεν ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου. Ὁ ναὸς τοῦ ἁγίου Στεφάνου βραδύτερον ἐγένετο μοναστηριακὸς ἱδρυθείσης μονῆς, κειμένης ἐν τῇ θέσει, ἣν κατέχει σήμερον ἡ οἰκία τοῦ πλουσίου Ἀρμενίου Ὀαννὲς Τατιὰν Βαρουτσήμπαση. Τοῦτο δὲ ἀπέδειξαν αἱ ἐν τοῖς θεμελίοις τῆς ἄνω οἰκίας

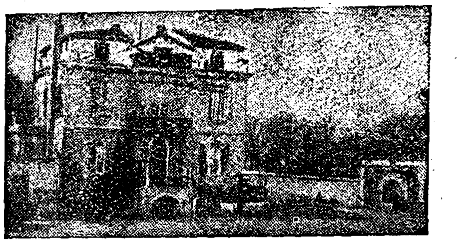

Ἅγιος Στέφανος. Ἡ οἰκία ὅπου κατέλυσεν ὁ Μέγας Δοὺξ Νικόλαος, τὸ 1878.

ἀνευρεθεῖσαι ἀρχαιόταται χριστιανικαὶ λάρνακες, ὧν μία ἀκεραία κεῖται νῦν ἐν τῷ προαυλίῳ τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τάφοι κατὰ τὴν οἰκοδομήν, πρὸ εἰκοσαετίας, τῆς συνεχομένης τῇ οἰκίᾳ Βαρουτσήμπαση, ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς κοινότητος. Ἐν τῇ θέσει, ἐφ' ἧς εὑρίσκεται ἡ νῦν ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Στεφάνου, ὑπῆρχε κατὰ τὸ 1203 ἄλλη ἐκκλησία, ἐν ᾗ διέμειναν ἐπί τινα χρόνον καὶ μικρὸν πρὸ τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ὁ γηραιὸς καὶ τυφλὸς δόγης τῆς Βενετίας Δάνδολος καὶ οἱ σταυροφόροι. Καὶ τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Φραγκολεβαντίνων οἱ ναοὶ τιμῶνται ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Στεφάνου. Τὸ ὄνομα τοῦ περικαλλοῦς τούτου προαστείου δὲν μετέβαλον, οὐδ' αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ὀνομάζοντες αὐτὸ Aghio-Stéfano. Ἐκκλησιαστικῶς ὁ Ἅγιος Στέφανος ὑπάγεται εἰς τὴν ἱερὰν μητρόπολιν Δέρκων. Εἶναι ὀνομαστὸς διὰ τὴν ἐν αὐτῷ ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne). Πόλις τῆς Γαλλίας, πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Λείγηρος (Loire), κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Furens, παραποτάμου τοῦ Λείγηρος. Εἶναι σχετικῶς νέα, τὸ δὲ ὄνομά της, μόνον ἐν ἔτει 1195 ἀναφέρεται διὰ πρώτην φορὰν ἔν τινι ἐγγράφῳ τῆς ἐποχῆς. Καθ' ὅλον τὸν Μεσσαίωνα ἦτο μικρὰ κώμη περιλαμβανομένη εἰς τὸ φέουδον τῆς οἰκογενείας Durgel. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος Κάρολος ΙΒ' ἐπέτρεψεν εἰς τὴν μικρὰν πόλιν, ἥτις ὑπέστη τὰ πάνδεινα κατὰ τὸν ἑκατονταετῆ πόλεμον, ὅπως κατασκευάσῃ πέριξ αὐτῆς τείχη. Τὸν 16ον αἰῶνα ὁ Πέτρος de Saint-Priest ἔδωκεν εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τὸ δικαίωμα ὅπως ὀνομάζουν κατ' ἔτος ἀντιπροσώπους δυναμένους νὰ συνέρχωνται «κατὰ βούλησίν των εἰς τὸ Δημαρχεῖον διὰ κοινὰς ὑποθέσεις» (1534). Τῷ 1641 ἡ κυριότης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου μετεβιβάσθη ἐκ τῆς οἰκογενείας Durgel εἰς τὴν συγγενῆ αὐτῆς οἰκογένειαν de Chalus, κατὰ δὲ Ἰανουάριον τοῦ 1723 ὁ Φραγκῖσκος de Chalus, ἐπώλησεν αὐτὸν ἀντὶ 400,000 λιβρῶν εἰς τὸν Ἀβραὰμ (Peirenc de Moras). Τέλος ὁ Γιλβέρτος des Voisins ἐπώλησεν αὐτὸν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον ΙΣΤ' ἀντὶ 1,335,935 λιβρῶν (1787). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Ἅγιος Στέφανος ἐγένετο πρωτεύουσα περιοχῆς τοῦ νομοῦ Ροδανοῦ καὶ Λείγηρος (dép. de Rhône-et-Loire),

Τὸ Δικαστικὸν Μέγαρον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου **(Saint-Etienne).**

Digitized by Google

εἶτα δὲ τοῦ νομοῦ τοῦ Λείγηρος. Τῷ 1855 ἐγένετο πρωτεύουσα νομοῦ.

Σήμερον ὁ Ἅγιος Στέφανος εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν καὶ βιομηχανικὸν κέντρον καὶ ὀφείλει τὴν ἀνθηρότητά του ταύτην εἰς τὰ ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτοῦ πλούσια ἀνθρακωρυχεῖα. Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν γαιανθράκων τούτων ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 16ου αἰῶνος, διάφορα δὲ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁμιλοῦν περὶ pereriœ de carbone καὶ περὶ charboteriœ carbonis lapidei. Τῷ 1845 αἱ ἀνθρακοφόροι περιοχαὶ περιῆλθον εἰς δύο ἑταιρίας: Compagnie des houillères de Saint-Étienne καὶ Société des mines réunies de Saint-Étienne. Αὗται ἡνώθησαν ἀργότερα εἰς κοινὴν ἐπιχείρησιν ὑπὸ τὸ ὄνομα Compagnie des Mines de la Loire. Τέλος, δυνάμει διατάγματος τοῦ 1852, ἡ ἑταιρία αὕτη διελύθη καὶ ἀντικατεστάθη ἀπὸ τέσσαρας ἀνωνύμους ἑταιρίας.

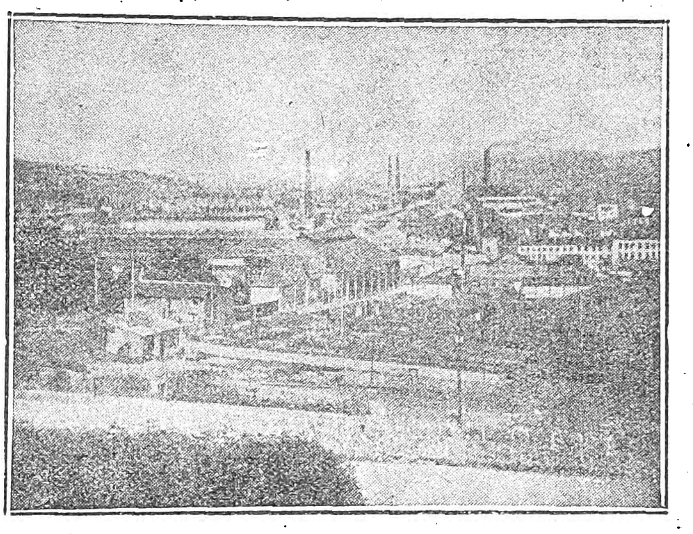

Ἅγιος Στέφανος. Τὸ Βιομηχανικὸν τμῆμα τῆς πόλεως.

Μία ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας βιομηχανίας τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἶναι ἡ ὁπλοποιΐα· κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα τὰ ὁπλοποιεῖα αὐτοῦ ἦσαν φημισμένα εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἡ σημερινὴ δὲ παραγωγὴ ὑπερβαίνει τὰς 80,000 ὅπλων κατ' ἔτος. Εἰς τὴν κατασκευὴν κυνηγετικῶν ὅπλων προσετέθη ἀπὸ τοῦ 16ου ἤδη αἰῶνος, ἡ κατασκευὴ πολεμικῶν τοιούτων. Τοῦτο δὲ κατόπιν διαταγῆς τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας πρὸς τοὺς διαφόρους ἰδιώτας βιομηχάνους, οἵτινες ἐπετηροῦντο ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος ὑπὸ μονίμων κυβερνητικῶν ἐπιθεωρητῶν. Τῷ 1764 ἡ παραγωγὴ πολεμικῶν ὅπλων ἐμονοπωλήθη ὑπὸ ἑνὸς ἐπιχειρηματίου, διατελοῦντος ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς. Τέλος, τῷ 1886 ἡ ἐπιχείρησις περιῆλθεν ὁλοσχερῶς εἰς χεῖρας τοῦ κράτους καὶ διεξάγεται ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν καὶ ἐπίβλεψιν ἀξιωματικῶν τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ, ἀπασχολοῦσα 10,000 ἐργάτας.

Λίαν ἀνθηρὰ εἶναι ἐπίσης ἐν Ἁγίῳ Στεφάνῳ ἡ βιομηχανία κορδελλῶν (rubans), ἥτις θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη τοῦ κόσμου. Ἡ βιομηχανία αὕτη παρέχει εἰς τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον βελουδίνας κορδέλλας, ζώνας, γραβάτας, κορδόνια, κλωστὰς πρὸς ραφὴν καὶ ἄλλα παρόμοια εἴδη.

Ἀπὸ τοῦ 1808 ὁ Ἅγιος Στέφανος ἔχει καὶ βιομηχανίαν μετάξης, ἥτις ἐπέφερε τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἄλλων συγγενῶν βιομηχανιῶν, (βαφικῆς καὶ πλεκτικῆς).

Ἄλλαι βιομηχανίαι: Ἐργοστάσια ὑφασμάτων καὶ καουτσούκ, χημικῶν προϊόντων, ὑαλουργεῖα, μεγάλα τυπογραφεῖα, ἀτμόμυλοι.

Ἡ πόλις ἔχει σήμερον 148,600 κατ. καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τοὺς Παρισίους διὰ γραμμῆς μήκους 500 χιλιομέτρων.

Ὁ Ἅγιος Στέφανος δὲν ἔχει, λόγῳ τῆς σχετικῆς νεότητός του, πολὺ παλαιὰ μνημεῖα. Ἀξιοθέατοι εἶναι μερικαὶ οἰκίαι τοῦ 15ου, 16ου καὶ 17ου αἰῶνος καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ὅστις ἀνάγεται εἰς τὸν 15ον αἰῶνα καὶ ἔχει ὡραίας ὑαλογραφίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐπίσης ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου (κτισθεὶς τῷ 1620), ὁ ναὸς τῆς Παναγίας (κτισθεὶς τῷ 1669), ὅστις ἔχει ὡραῖον ἄμβωνα ἐκ σκαλιστοῦ ξύλου, ἀναγόμενον εἰς τὸν 18ον αἰῶνα. Ἐπίσης τὰ ἐρείπια ἑνὸς ἀββαείου τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ τὸ μουσεῖον, τὸ ὁποῖον περιέχει πλουσιωτάτην συλλογὴν ὅπλων.

Ἡ διοικητικὴ περιφέρεια τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἔχει 346,850 κατοίκους καὶ διαιρεῖται εἰς 82 κοινότητας (communes).

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne). Ὄνομα πολλῶν κωμῶν τῆς Γαλλίας, τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἅγιος Στέφανος· κοινότης τοῦ νομοῦ τῶν Βοσγίων, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Σαὶν-Μὸν (Saint-Mont)· 3.289 κατ. Λατομεῖα γρανίτου καὶ ἐρείπια παλαιοῦ κτιρίου ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Pont des Fées (ἡ Γέφυρα τῶν Νεραϊδῶν).

Ἅγιος Στέφανος· κοινότης τοῦ νομοῦ Πὰ-δε-Καλαὶ (Pas-de-Calais), εἰς ἀπόστασιν 7 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Βουλώνης· 1.636 κάτοικοι. Ὡραία παραλία, ὀρυχεῖα σιδήρου.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-de-Chomeil). Κοινότης τοῦ νομοῦ Καντάλ· 1.06 κάτοικοι.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne d'Albagnan). Κοινότης τοῦ νομοῦ Ἑρώ· 727 κατ. Παρεκκλήσιον τῆς Παναγίας (Notre-Dame de Trédos) τὸ ὁποῖον προσελκύει πολλοὺς προσκυνητάς.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-de-Baigorry). Κεῖται εἰς τὸν νομὸν Κάτω Πυρηναίων καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τὰ ἱσπανικὰ σύνορα· 2.414 κατ. Ἐργοστάσια σοκολάτας. Στρώματα χαλκοῦ καὶ σιδήρου.

Ἅγ. Στέφανος (Saint-Étienne-de-Corcoué). Κεῖται εἰς τὸν νομὸν τοῦ Κάτω Λείγηρος καὶ εἰς ἀπόστασιν 27 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Νάντης.

Ἅγ. Στέφανος (Saint-Étienne-de-Grossey). Κεῖται εἰς τὸν νομὸν Ἰζὲρ (Isère) καὶ εἰς ἀπόστασιν 30 χιλιομέτρων τῆς Γρενόβλης· 1,137 κατ.

Ἅγ. Στέφανος (Saint-Étienne-de-Cuines). Κοινότης τοῦ ναμοῦ Ardèche· 1,241 κατ. Στρώματα σιδήρου, σηροτροφία.

Ἅγ. Στέφανος (Saint-Étienne-de-Fursac). Κοινότης τοῦ νομοῦ Κρὲζ (Creuse). 2,227 κατ. Ἐκκλησία ἀναγομένη ἐν μέρει εἰς τὸν 15ον αἰῶνα. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα (dolmens, tombelles).

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-de-Lisse). Κοινότης τοῦ νομοῦ Γιρόνδης (Gironde), εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων τῆς Λιβούρνης (Libourne)· 533 Φημισμένοι οἶνοι.

Ἅγ. Στέφανος (Saint-Étienne-de-Lugdarès). Κεῖται εἰς τὸν νομὸν Ardèche· 1,393 κατ. Σηροτροφία, στρώματα καολίνης.

Ἅγ. Στέφανος. (Saint-Étienne-de-Mer-Morte). Κοινότης τοῦ νομοῦ τοῦ Κάτω-Λείγηρος (Loire-Inférieure) καὶ εἰς ἀπόστασιν 40 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Νάντης· 1,422 κατ.

Ἅγ. Στέφανος. (Saint-Étienne-de-Montluc). Κεῖται εἰς τὸν νομὸν τοῦ Κάτω Λείγηρος καὶ εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Λείγηρος· 4.174 κατ.

Ἅγ. Στέφανος. (Saint-Étienne-de-Saint-Geoirs). Κεῖται εἰς τὸν νομὸν Ἰζὲρ (Isère)· 1,615 κατ. Ἐργοστάσια μεταξωτῶν. Παρεκκλήσιον 14ου αἰῶνος καὶ μικρὸν κτίριον εὐγενῶν ἀναγόμενον εἰς τὸν αὐτὸν αἰῶνα.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-des-Oulières). Εἰς τὸν νομὸν Ροδανοῦ (Rhône)· 1,242 κατ. Ἐξαίρετοι ἐρυθροὶ οἶνοι.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-de-Tinée). Εἰς τὸν νομὸν τῶν ναυτικῶν Ἄλπεων καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Tinée, παραποτάμου τοῦ Var· 1,789 κατ. Στρώματα χαλκοῦ. Ὡραῖον κωδωνοστάσιον τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-du-Bois). Εἰς τὸν νομὸν Αἴν, εἰς ἀπόστασιν 11 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Bourg καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἰούρα· κάτοικοι 1,518.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-du-Bois). Εἰς τὸν νομὸν Βανδέας· 2,567 κατ.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-du-Rouvray). Εἰς τὸν νομὸν τοῦ Κάτω Σηκουάνα (Seine-Inférieure) καὶ εἰς ἀπόστασιν 7 χιλιομ. ἀπὸ τὸ Ρουέν· 5,656 κατ. Κλωστήρια καὶ βαμβακοκλωστήρια. Ἐκκλησία τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ πίνακες τοῦ 17ου αἰῶνος.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-du-Valdonnez). Εἰς τὸν νομὸν Λοζὲρ (Lozère)· 1,014 κατ. Ἀργυροῦχος μόλυβδος, μαγνήσιον, ἐκκλησία 14ου αἰῶνος.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-en-Bresse). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire) καὶ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τενάρ (Tenarre), παραποτάμου τοῦ Ἄραρος· 1.144 κατ.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-en-Coglès). Εἰς τὸν νομὸν Ἰλ-ὲ-Βιλαὶν (Ille-et-Vilaine)· 1,903 κατ. Παλαιὰ ἐκκλησία ρωμανικοῦ ρυθμοῦ.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-en-Dévoluy). Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Ἄλπεων (Hautes-Alpes)· 732 κατ. Νοτιοδυτικῶς εὑρηνται τὰ ἐρείπια ἀρχαίου πύργου.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-Lardeyrol). Εἰς τὸν νομὸν τοῦ Ἄνω Λείγηρος καὶ εἰς ἀπόστασιν 12 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Puy· 990 κατ.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-les-Orgues). Εἰς τὸν νομὸν τῶν Κάτω Ἄλπεων· 770 κατ.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-sur-Chalaronne). Εἰς τὸν νομὸν Αἴν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σαλαρὸν (Chalaronne), παραποτάμου τοῦ Ἄραρος· 1.244 κατ. Παλαιὸς πύργος 15ου ἕως 17ου αἰῶνος (Château de Chazelles).

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-sur-Usson). Εἰς τὸν νομὸν Puy-de-Dôme· 919 κατ.

Ἅγιος Στέφανος (Saint-Étienne-Vallée-Française). Εἰς τὸν νομὸν Λοζὲρ. 1.179 κατ. Στρώματα ἀντιμωνίου, κλωστήρια μετάξης, ἀρχαῖος πύργος (Château de Cambières).

Ἅγιος Στέφανος (Santo Stefano di Camastra). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μεσσήνης (Σικελία)· 5.642 κατ. Οἶνοι, δέρματα.

Ἅγιος Στέφανος (Santo Stefano Belbo). Μικρὰ πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κουνέο· 4.941 κατ. Οἶνοι.

Ἅγιος Στέφανος (San Esteban de Valdueza). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λεώνης. 2.850 κάτοικοι.

Ἅγιος Συλβανός (Saint-Sylvain). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Μαὶν-ὲ-Λοὰρ (Maine-et-Loire) καὶ ἔχουσα 1.400 κατοίκους. Εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων πρὸς νότον ὑπάρχει ὡραῖος πύργος τοῦ 18ου αἰῶνος (Château d'Echarbot) μὲ ὡραῖον παρεκκλήσιον καὶ κῆπον.

Ἅγιος Συλιὰκ (Saint-Suliac). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἰλ-ὲ-Βιλαὶν (Ille-et-Vilaine) καὶ ἔχουσα 881 κατ. Ὡραῖαι φυσικαὶ καλλοναὶ εἰς τὰ πέριξ. Ἐκκλησία ἀναγομένη εἰς τὸν 13ον αἰῶνα. Μεγαλιθικὸν μνημεῖον μενχὶρ (menhir), ὕψους 5 μέτρων καὶ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Menhir de Chablé.

Ἅγιος Σύλλας· χωρίον τοῦ δήμου Ἡρακλείου τῆς Κρήτης· κάτοικοι 323.

Ἅγιος Συμεών· μονὴ παρὰ τὸ Μεσολόγγιον· κάτοικοι 2.

Ἅγιος Συμεών (Saint-Siméon). Ὄνομα πολιχνῶν τῆς Γαλλίας εἰς τοὺς κάτωθι νομούς: Ἐρ. 300 κατ. - Ὀρν· 1.054 κατ. - Σηκουάνα καὶ Μάρνη. 732 κατ. - Ἰζὲρ (S.-S.-de-Bressieux)· 2.310 κατ.

Ἅγιος Συμφοριανός (Saint-Symphorien). Ὄνομα τῶν κάτωθι πόλεων τῆς Γαλλίας. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Ἄλπεων. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδὲς (Ardèche)· 466 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Σέρ· 322 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Ἀβεϋρών· 800 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Ἐρ· 300 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Ἐρ-ὲ-Λοὰρ (Eure-et-Loir)· 400 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Γιρόνδης· 2,000 κατ. Ἀτμοκίνητον πριονιστήριον. Ὡραία ἐκκλησία τοῦ 16ου αἰῶνος. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Ἰλλ-ὲ-Βιλαίν· 563 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Πολίχνη τοῦ νομοῦ Ἴνδρας-Λείγηρος (Indre-et-Loire), κειμένη παρὰ τὴν πόλιν Τούρ, τῆς ὁποίας θεωρεῖται προάστειον· 3,579 κατ. Ὁ Ἅγιος Συμφοριανὸς χωρίζεται ἀπὸ τὴν Τοὺρ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Λείγηρος καὶ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν διὰ δύο γεφυρῶν, μιᾶς ξυλίνης καὶ μιᾶς κρεμαστῆς. Ἐκκλησία τοῦ 12ου αἰῶνος μὲ ὡραῖον πυλῶνα τῆς Ἀναγεννήσεως. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Λοζὲρ (Lozère)· 1,209 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης· 350 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν ἴδιον νομόν· 438 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν ἴδιον νομόν· 166 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Σάρθης· 930 κατ. Πύργος τοῦ 18ου αἰῶνος (Château de Sourches). *Ἅγ. Συμφοριανός.* Εἰς τὸν νομὸν Δύο Σεβρῶν· 862 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός* Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Βιέννης· 750 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός* (Saint-Symphorien-d'Ancelles)· Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)· 655 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* (Saint-Symphorien-de-Lay). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Λείγηρος· 2,559 κατ. Ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πολίχνης ταύτης, ἕνα μικρὸν ἀπόσπασμα κατοίκων τῆς Ροάννης (μιᾶς γειτονικῆς κώμης) ἠχμαλώτισε τῷ 1814 ἓν τάγμα Αὐστριακῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς αἰχμαλωσίας ταύτης ὑπῆρξεν ἡ κατάληψις τῆς Ροάννης ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Hardeg. *Ἅγ. Συμφοριανός.* (Saint-Symphorien-de-Mahun). Εἰς τὸν νομὸν Ἀρδές· 919 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* (Saint-Symphorien-de-Marmagne)· Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος· 1,260 κατ. *Ἅγ. Συμφοριανός.* (Saint-Symphorien-des-Bois)· 612 κατ· *Ἅγ. Συμφοριανός.* (Saint-Symphorien-des-Bruyères) Εἰς τὸν νομὸν Ὀρν· 423 κάτοικοι *Ἅγιος Συμφοριανός.* (Saint-Symphorien d' Ozon). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἰζὲρ (Izère), κειμένη παρὰ τὴν πόλιν Βιέννην· 1,878 κάτοικοι. Ἐρείπια φεουδαλικοῦ φρουρίου. *Ἅγ. Συμφοριανὸς* (Saint-Symphorien-sur-Coise ἢ le Château). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ροδανοῦ, κειμένη παρὰ τὴν Λυῶνα. 2.459 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 15ου αἰῶνος. Ἐρείπια φεουδαλικοῦ πύργου. Πολλαὶ ἀρχαῖαι οἰκίαι. *Ἅγ. Συμφοριανὸς* (Saint-Symphoien-sur-Saône). Εἰς τὸν νομὸν Χρυσῆς Ἀκτῆς (Côte-d'Or)· 340 κατ.

Ἅγιος Συμφοριανὸς (Saint-Symphorien). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Hainaut. 1,120 κατ. Ἐτησία ἐμποροπανήγυρις, ἀρχομένη τὴν τελευταίαν Κυριακὴν ἑκάστου Αὐγούστου καὶ διαρκοῦσα τρεῖς ἡμέρας.

Ἅγιος Σώ (Saint-Saud-Lacoussière). Κώμη

Digitized by Google

τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν **Δορδώνης (Dordogne)** 2,690 κατ. Ἐρείπια μεσαιωνικοῦ ἀββαείου (Abbaye de la Peyrouse), ἱδρυθέντος τῷ 1153.

Ἅγιος Σὼβ (Saint-Sauves). **Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν, Puy-de-Dôme. 2,518 κατ.**

Ἅγιος Σωβιὲ (Saint-Sauvier). **Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ἀλλιὲ (Allier) καὶ ἔχουσα 1,300 κατοίκους.**

Ἅγιος Σώζων (Saint-Sauvant). **Κώμη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Βιέννης (Vienne). 2,567** κάτοικοι.

Ἅγιος Σώζων (Saint-Sauvant). **Πολίχνη τῆς Γαλλίας εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ (Charente-Inférieure). 511 κατ.**

Ἅγιος Σώστης. Ἡ τοποθεσία αὐτὴ ἔμεινεν ἱστορική, διότι ὑπῆρξε τὸ αἱματηρότατον θέατρον μιᾶς τῶν τριῶν φάσεων τῆς περιωνύμου μάχης τῶν *Δερβενακίων*, καθ' ἣν κατεστράφη ἡ μεγάλη στρατιὰ τοῦ Μαχμοὺτ-Πασσᾶ *Δράμαλη*, μεταξὺ τῆς 26 καὶ 28 Ἰουλίου 1822. Πλήρη περιγραφὴν τῆς ἱστορικῆς τριάδος τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν μετὰ τῆς μάχης τοῦ Ἀγινορίου, θὰ παραθέσωμεν εἰς τὸ ἄρθρον *Δερβενάκια*. Ἐνταῦθα θὰ περιορισθῶμεν εἰς χαρακτιριστικάς τινας λεπτομερείας ἀναγκαίας διὰ τὴν κατανόησιν τῶν παραδόξων ὅρων, ὅσοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ταύτην νίκην, ἐπὶ τὴν ὁποίαν μόνος ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίστευεν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἀκραδάντως, παρ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπεβλέπετο, παρὰ τὴν ἐμφανῆ ἀντίθεσιν πλείστων ὅσων συναφῶν γεγονότων.

Τρεῖς ὀρεινοὶ δρόμοι συνδέουν τὸ Ἄργος μὲ τὴν Κόρινθον, ἐκτεινόμενοι περίπου εἰς πορείαν δέκα τριῶν ὡρῶν. Τὰ Δερβενάκια τὰ παρερχόμενα διὰ τοῦ Μεγάλου Ἁγίου Γεωργίου τῆς Νεμέας, πρὸ τοῦ ὁποίου χωρίζεται ἡ δευτέρα διάβασις, ἡ διὰ τῆς στενωτάτης καὶ ἀποκρήμνου χαράδρας τοῦ ἁγίου Σώστου ἐξερχομένη εἰς τὸν λεγόμενον Κάμπον τῆς Κουρτέσσας τῶν Κλεωνῶν, καὶ τρίτος, ἡ Κλεισοῦρα τοῦ Ἁγιονορίου, τοῦ κοινῶς καλουμένου *Ἀϊνόρι*.

Εὐκολωτέρα διὰ τὴν ἀπεγνωσμένην καὶ βιαστικὴν ὑποχώρησιν τοῦ Δράμαλη, κατὰ λογικὸν συμπέρασμα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἦτο ἡ πρώτη, ἀπαιτοῦσα ἄλλωστε, διὰ τὸν τόπον, καὶ μείζονα ἀριθμὸν πολεμιστῶν πρὸς φύλαξιν. Αἱ δύο ἄλλαι ἦσαν τόσον κινδυνώδεις, καὶ ἠδύναντο νὰ προφυλαχθῶσι μὲ ὀλιγωτέρους ἄνδρας, ἀλλὰ καὶ ταχέως νὰ ἐνισχυθοῦν μὲ ἐπικουρίας ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς ἀμύνης, ὥστε ἐκρίθησαν δευτερευούσης σημασίας κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας τῶν ἐσπευσμένων καὶ μάλιστα ἀμφισβητουμένων ἀποφάσεων.

Πράγματι ἡ χαράδρα τοῦ Ἁγίου Σώστου, ὀνομαζομένη οὕτω ἀπὸ τὸ φερώνυμον παλαιὸν ἐξωκκλήσιον, τὸ σωζόμενον εἰσέτι, εἰς τὸ τέρμα της, παρουσιάζει, ὡς κινδυνωδεστάτην διάβασιν, μῆκος μὲν ἑβδομήντα πέντε μέτρων, ἀπότομον δὲ βάθος, μὲ ἀποκρήμνους βράχους, ὅπως συμβαίνει εἰς κάθε ἀνάλογον ρεμματαριάν, ποικίλον μεταξὺ 15 καὶ 25 μέτρων, ἐνῷ τὸ πλάτος της εἶναι στενώτατον καὶ μετὰ βίας ἐπαρκεῖ εἰς τὸν πρανῆ ἡμιονικόν της δρόμον.

Τὸ στενὸν τοῦτο ἔμενεν ἀφρούρητον, μολονότι ὁ Κολοκοτρώνης, διὰ λόγους προνοίας εἶχε ζητήσει, διὰ τριῶν γραμμάτων σταλέντων τὴν ἑσπέραν τῆς 25 Ἰουλίου πρὸς τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Νικηταρᾶν, Πλαπούταν καὶ Παπανίκαν, νὰ κατέλθουν εἰς τὰ πλάγια καὶ νὰ φυλάξουν τὴν Κλεισοῦραν τοῦ Ἀϊνόρι καὶ τὸ μονοπάτι τοῦ Ἁγίου Σώστου. Ἐκ τούτων ὅμως τὰ δύο γράμματα ἐχάθησαν, μόνος δὲ ὁ Νικηταρᾶς εἰδοποιήθη, τὴν ἐπομένην, καὶ τοῦτο κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν, διότι συμφέρουσα ἀπέβη ἡ καθυστέρησις.

Ὅταν λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι, εἰσελθόντες εἰς τὸν «ἀφεντικὸν» δρόμον τῶν Δερβενακίων προεχώρησαν εἰς τὴν ρεμματαριὰν μὲ τὸ πλῆθος τῶν Ντελήδων ἱππέων προηγούμενον, ἑπομένων τῶν πεζῶν, τῶν ἱπποζυγίων καὶ τῶν αἰχμαλωτισθέντων κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας γυναικοπαίδων, ἤρχισαν νὰ πυκνώνωνται ὑπερμέτρως εἰς τὸν σχετικῶς στενὸν χῶρον διότι οἱ προηγούμενοι Ντελῆδες, τὸ πλεῖστον Τουρκαλβανοί, ἐστάθησαν ἀντικρύσαντες τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ταμπούρια, καὶ ἐζήτησαν νὰ διαπραγματευθῶσιν ἀντὶ λύτρων, τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνενόχλητον διάβασιν. Συνεπῶς, ὅταν ἐδόθη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως, ὁ πανικὸς τῶν Τούρκων ἔσχεν ἀπροσδόκητον ἀποτέλεσμα. Κρουσθεῖσα ἀποτόμως ἀπὸ τὴν ὑποχωρήσασαν πρωτοπορείαν ἡ μάζα τῆς στρατιᾶς ἥτις ἥπετο, ἐτράπη εἰς φυγήν, ὄχι μόνον διὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν ἀόρατον ἀκόμη ἐχθρικὸν κίνδυνον, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν τρομερὰν ἀνωμαλίαν τὴν ὁποίαν προεκάλεσαν, ὁρμητικῶς ὑποχωροῦντες οἱ Ντελῆδες καὶ τὰ σώματα τὰ ὁποῖα, συνοδεύοντα τοὺς Πασσάδες, ἤνοιγον διάβασιν μεταξὺ τῶν πανικοβλήτων ὁμοφύλων, μὲ τὰ ξίφη καὶ τὰ ρόπαλά των.

Εἰς τὴν ἐπελθοῦσαν σύγχυσιν, ὅλως τυχαίως, καὶ διὰ ν' ἀποφύγουν τὸν συνωστισμὸν τοῦ δρόμου πρὸς τὸ Ἄργος, ὁπόθεν ἤρχοντο, τινὲς ἐκ τῶν ὑποχωρούντων διέκριναν τὸ μονοπάτι, τὸ ἄγνωστον δι' αὐτοὺς ποῦ ἔφερεν, καὶ εἰσελθόντες δρομαῖοι, ἐζήτουν ὄχι διάβασιν, ἀλλὰ προσωρινὴν σωτηρίαν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην λαίλαπα. Τὸν δρόμον αὐτὸν εἶδον οἱ καταφθάνοντες Ντελῆδες, καὶ σπαθίζοντες τοὺς πεζοὺς Τούρκους, παραμερίζοντες τὰ τῆδε κακεῖσε περιφερόμενα ὑποζύγια καὶ τὸ πλῆθος τῶν φορτηγῶν καμήλων αἵτινες ηὔξανον τὸ πανδαιμόνιον, εἰσώρμησαν εἰς τὸ στενόν τοῦ Ἁγίου Σώστου καὶ κατὰ τὸ μεγαλύτερον πλῆθος διῆλθον αὐτό ἐξελθόντες μετ' ὀλίγον, ἀνενόχλητοι καὶ ἀτουφέκιστοι εἰς τὸν Κάμπον τῆς Κουρτέσσας ὁπόθεν, ἐλεεινοὶ καὶ ἄμαχοι πλέον κατέφθασαν τὴν νύκτα εἰς τὰ ὅρια τῆς Κορίνθου.

Ἐν τῷ μεταξύ, σφοδρὰ ἡ φθορὰ διεξήγετο εἰς τὴν κυρίαν διάβασιν τῶν Δερβενακίων. Ἀντιληφθεὶς ὅμως ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι ἐκ τῶν ὑποχωρούντων, πολλοὶ ἐζήτουν νὰ σωθοῦν διὰ τοῦ ἁγίου Σώστου, διέταξε τὸν φρουροῦντα τὸ ἀντικρυνὸν Ἀγριλόβουν ἐξάδελφόν του Ἀντώνην Κολοκοτρώνην, νὰ παραλάβῃ τὸ σῶμά του, συγκείμενον ἐκ τριακοσίων περίπου Καρυτινῶν, καὶ νὰ σπεύσῃ τὸ μὲν εἰς καταδίωξιν τῶν φευγόντων πρὸς τὸν ἅγιον Σώστην, τὸ δὲ ν' ἀποστείλῃ διὰ Πετροβούνου, ἱκανοὺς ἄνδρας διὰ νὰ ἀποκλείσουν τὴν ἔξοδον τοῦ στενοῦ πρὸς τὸν κάμπον τῆς Κουρτέσσας.

Ἐκείνην περίπου τὴν ὥραν ὁ Νικηταρᾶς συνηντᾶτο μὲ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην καὶ τὸν Ἀρχιμανδρίτην Γρηγόριον Δικαῖον (Παπαφλέσσαν), οἵτινες κατάκοποι εἶχαν φθάσει ἐξ Ἄργους μὲ τὰ σώματά των διὰ νὰ ἑνωθῶσι μετ' αὐτοῦ καὶ προστατεύσωσι τὰ Δερβένια τῆς Μεγαρίδος ἀπὸ τῆς ἐνδεχομένης εἰσβολῆς νέων ἐχθρικῶν δυνάμεων ἐκ τῆς Στερεᾶς, κατὰ τὰς εἰδήσεις τὰς σταλείσας ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου. Ὁ καύσων τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦτο ἀφόρητος. Μέχρι δὲ τῆς τετάρτης ἀπογευματινῆς ὥρας δὲν ἠκούοντο παρὰ μακρινοί τινες πυροβολισμοί, ἀποδιδόμενοι εἰς τὴν πρὸς τὸ Ἄργος καὶ τὸ Ναύπλιον ὑποχώρησιν τῆς στρατιᾶς. Τὴν πληροφορίαν ταύτην παρέσχεν ὁ Νικηταρᾶς, διότι πρὸ ὀλίγου ἀπελθὼν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ θείου του Κολοκοτρώνη, ἀνεχαιτίσθη ἀπὸ ἕνα ποιμένα βεβαιώσαντα αὐτὸν ὅτι εἶδε τὸν τουρκικὸν στρατὸν νὰ φεύγῃ πρὸς τὸν κάμπον τῆς Ἀργολίδος. Καὶ ὁ μὲν ποιμὴν δὲν εἶχεν ἄδικον, διότι δὲν ἠδύνατο ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου ἵστατο νὰ παρατηρήσῃ καὶ τοὺς διὰ τῆς χαράδρας τοῦ ἁγίου Σώστου τραπέντας πρὸς τὴν Κόρινθον ἐχθρούς. Ἀλλ' ὁ Νικηταρᾶς ἦτο ἀνήσυχος. Ἐπειδὴ δὲ προϊούσης τῆς ὥρας ἤκουε πυκνωτέρους τοὺς πυροβολισμοὺς καὶ ἀντελαμβάνετο ζωηροτέραν τὴν διεξαγωγὴν τῆς μάχης, ἐπείσθη ὅτι ἠπατᾶτο, ἐζήτησε τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Δικαίου καὶ παραλαβὼν τὰ σώματά των, διοικούμενα ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ τελευταίου, τόν Δ. Εὐμορφόπουλον, τὸν Ὑδραῖον ὁπλαρχηγὸν Δ. Κριεζῆν καὶ σχηματίσας σῶμα ἐξ ἑπτακοσίων περίπου ἀνδρῶν, ὥρμησε ταχὺς πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ στενοῦ. Διὰ τὸ σῶμα τῶν Ντελήδων, ἦτο πλέον ἀργά: Οἱ πλεῖστοι εἶχαν διέλθει. Ἄπειρον ὅμως πλῆθος, ἀνδρῶν, αἰχμαλώτων, ὑποζυγίων ἥπετο ἐν ἀλλοφροσύνῃ μέσα εἰς τὴν ρεμματαριὰν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἤδη εἶχε ποδοπατηθῆ καὶ ὑποστῆ μυρία κακὰ ἀπὸ τὴν ὁρμητικὴν διέλευσιν τῶν πανικοβλήτων Ντελήδων. Ἐντεῦθεν τὸ πλῆθος τοῦτο ἐτέθη ἐγκαίρως μεταξὺ δύο πυρῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπό τοῦ καταδιώκοντος αὐτό ἐκ τοῦ πρός Νότον στομίου, πρός τό χωρίον Χαρβάτι, Ἀντωνίου Κολοκοτρώνη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπό τοῦ Νικηταρᾶ καταλαβόντος τὴν χαράδραν καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ κάμπου τῆς Κουρτέσσας λοφώματα, ἀποκλεισθείσης οὕτω πάσης διὰ τοὺς Τούρκους ἐξόδου. Δύναται μάλιστα νὰ θεωρηθῇ βέβαιον ὅτι, ἂν δὲν συνέβαιναν τὰ δύο ἀντίξοα γεγονότα, τὰ προκαλέσαντα τὴν διπλῆν βραδυπορείαν τοῦ Νικηταρᾶ, οἱ Τοῦρκοι ἀντιλαμβανόμενοι τὴν ἄμυναν τοῦ τόπου ἤθελον παλινδρομήσει πρὸς τόν «ἀφεντικόν» δρόμον τῶν Δερβενακίων, ἰσχυροὶ δὲ ὁπωσδήποτε θὰ ἔφθαναν εἰς τό Ναύπλιον, ὁπότε ἀλλοίαν θὰ εἶχε τὴν ἔκβασιν ἡ ὅλη μάχη τῶν Δερβενακίων, καὶ πιθανῶς ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη.

Ἡ γενομένη εἰς τὴν χαράδραν τοῦ Ἁγίου Σώστου φθορὰ ὑπῆρξε καὶ μεγάλη καὶ πολλαπλῆ. Ἀπὸ τοὺς πλέον δυνατούς, κατεκρημνίζοντο οἱ ἀδύνατοι κι' ἐξηντλημένοι, εἰς τὴν κοίτην, πρὶν ἀκόμη φθάσῃ ὁ Νικηταρᾶς, διὰ νὰ εὐκολυνθῇ ἁπλῶς ἡ προτέρα διάβασις. Σμήνη δὲ ἀνθρώπων κατέπιπτον ἀπὸ τῶν βράχων, παρασυρόμενα καὶ ἄλλοι πάλιν, εἴτε βαλλόμενοι ἐκ τῶν ὑψωμάτων, εἴτε σπαθιζόμενοι ἀπὸ τοὺς καταφθάσαντας ἄνδρας τοῦ Νικηταρᾶ. Κατ' ἄλλους οἱ ἀπωλεσθέντες ἐκεῖ, ἀνῆλθον εἰς τρισχιλίους. Κατὰ τὸν Φραντζῆν δέ, λαβόντα τὴν πληροφορίαν ὑπὸ Ἑλλήνων ἀκολουθησάντων τὸν Δράμαλιν, διεπιστώθη ὅτι: μεταξὺ τῆς 5 καὶ 8 ἑσπερινῆς ὥρας, εἰς τὸ στενὸν ἐκεῖνο μέρος ἐσφάγησαν, κατεπατήθησαν, κατεκρημνίσθησαν καὶ ὁπωσδήποτε ἀπωλέσθησαν περὶ τὰς ὀκτὼ χιλιάδας Τούρκων, καθ' ὃν χρόνον δύο ἢ τρεῖς ὁπλῖται ἐτραυματίσθησαν ἐκ τῶν Ἑλλήνων, οὐδεὶς δ' ἐφονεύθη. Τόσος ἐστάθη ὁ τυφλὸς πανικός, ἡ δυστυχία καί, ἐν πολλοῖς, ὁ ἀλληλοσπαραγμὸς τῶν Τούρκων. Ἡ χαράδρα, φυσικῶς, ἐπλήσθη πτωμάτων, ἀνθρώπων ἀναμὶξ μὲ ζῷα καὶ τραυματιῶν οἵτινες ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς κατέκειντο οἰμώζοντες, καθ' ὃν χρόνον ἐσκυλλεύοντο ἀπὸ τοὺς νικητὰς κατὰ τὸ πολεμικὸν ἔθος. Ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον τῆδε κακεῖσε ἐπλανῶντο διάφορα φορτηγὰ ζῷα καὶ κάμηλοι, λεία τῶν εὑρετῶν, εἰς μέρη πολὺ μεμακρυσμένα τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Τὴν ἐπομένην, νέος ἀγὼν διεξήχθη μεταξὺ τῶν λειψάνων τῆς στρατιᾶς, ὅσα ἀκινητήσαντα λόγῳ τῆς νυκτὸς ἐζήτησαν τὰ ἐξημερώματα νὰ ἐξέλθουν εἰς τὸν κάμπον τῆς Κουρτέσσας, καὶ τῶν προσδραμόντων εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Νικηταρᾶ, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα εἶχεν ἐξασθενίσει, σκορπισθέντων τῶν ἀνδρῶν εἰς σκύλευσιν. Ὀλίγον δ' ἔλειψε νὰ συλλάβῃ καὶ ἕνα Πασσᾶν, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἐξηκριβώθη, καὶ ὅστις διασωθεὶς ἐκ θαύματος μετὰ 28 ἀνδρῶν, ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Νικηταρᾶ, δὲν ἔγινεν ἀντιληπτὸς καθ' ὅλην τὴν νύκτα, τὴν δ' ἐπομένην κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ δρομαῖος, εἰς Κόρινθον, ἀφοῦ ἀπώλεσε κατὰ τὴν ζωηρὰν συμπλοκὴν δέκα ἐκ τῶν σωματοφυλάκων του.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, συνέχειαν, ἢ μᾶλλον φάσιν, τῆς τῶν Δερβενακίων, ὅλοι μὲν οἱ Ἕλληνες διεκρίθησαν, ἐξαιρέτως ὅμως ὁ ἔκτοτε κυρίως περιβόητος Νικηταρᾶς (Νικήτας Σταματελόπουλος) ὁ ἐπικληθεὶς καὶ Τουρκοφάγος, κατὰ τὴν κρατοῦσαν

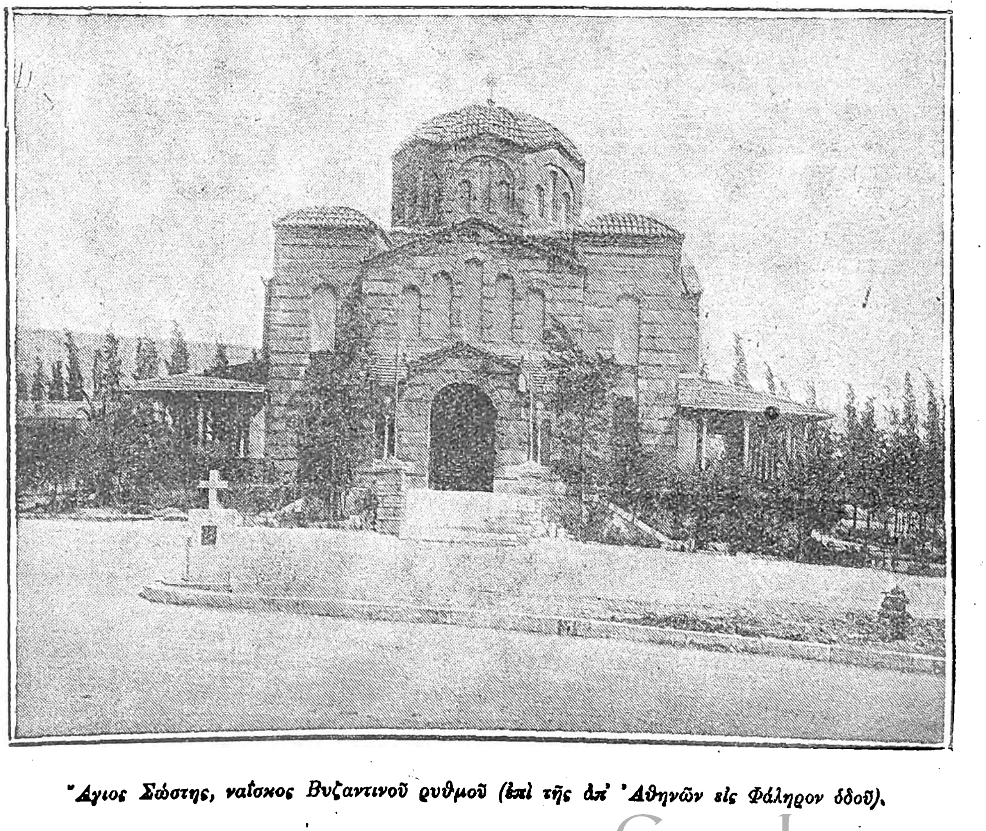

Ἅγιος Σώστης, ναΐσκος Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ (ἐπὶ τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Φάληρον ὁδοῦ).

Digitized by Google

συνήθειαν, τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι ἡ χεὶρ τόσον ἐκουράσθη ἀπὸ τὴν σφαγήν, ὥστε οἱ σύντροφοί του ἠναγκάσθησαν ν' ἀνοίξουν τὰ κοκκαλιασμένα δάκτυλα, διὰ νὰ τοῦ ἀποσπάσουν τὴν αἱματόβρεκτον σπάθην. Ἐπίσης μεγίστην φθορὰν ἐπήνεγκε, ταχέως ἐκτελέσας τὰς ληφθείσας διαταγάς, καὶ ὁ Ἀτώνιος Κολοκοτρώνης.

Ἐπὶ ἔτη πολλά, τὰ λείψανα τῶν Τούρκων κατέκειντο, εἰς σκορπισμένα καὶ ἡμίχωστα ὀστᾶ τόσον εἰς τὸ βάθος τῆς χαράδρας, ὅσον καὶ μακρύτερα, ὅπου παρεσύροντο ἀπὸ τὰ ὄμβρια καὶ ὁρμητικὰ ὕδατα τῆς ρεμματαριᾶς. Λείψανα ἀσυνέτου στρατιᾶς, ἀγωνισθείσης καθ' ὅλων τῶν στοιχείων ὅσα ὁ νοῦς ἐχαλιναγώγησε διὰ νὰ τὴν ἐκμηδενίσῃ, καθ' ὃν χρόνον ἐν τούτοις καὶ ὁ ἴδιος, ὑπὸ χειροτέρας συνθήκας ἠγωνίζετο. Ζητήσαντα ἐκεῖ τυχαίαν τὴν προσωρινὴν σωτηρίαν, ἐχάραξαν μὲ τὰ ὀστᾶ των εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, ἓν ἀπὸ τὰ αἱματηρότερα δράματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Τὰ μεταγενέστερα γεγονότα ὅσα συνέβησαν ἐν τῇ χαράδρᾳ ταύτῃ ἀναφέρονται εἰς τὴν λέξιν Κουρτέσσας (χάνι). Γ. Δ. Κ.

Ἅγιος Σώστης. Χωρίον τῆς Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀνδριτσαίνης καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 405. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀνδριτσαίνης 4.45' ὥρας.

Ἅγιος Σώστης· χωρίον τῆς κοινότητος Ἀχουρίων τῆς Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀπέχον ἀπὸ Ἀχουρίων ἡμίσειαν ὥραν· κάτοικοι 155.

Ἅγιος Σώστης. Ἱστορικὸν ἐξωκκλήσιον μεταξὺ Τριπόλεως καὶ Τεγέας περὶ τὸ ὁποῖον διάφοροι συμπλοκαὶ ἐγένοντο κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ Ἀγῶνος. Κυριωτάτη πασῶν ὑπῆρξε καὶ ἡ συναφθεῖσα τὴν 20 Ἰουλίου 1821, πρόδρομος καὶ ἀφορμὴ τῆς περιφήμου μάχης τῆς *Γράνας*, παρονομαζομένης ἐνίοτε καὶ μάχης τοῦ Μύτικα ἢ τοῦ Ἁγίου Σώστου. Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἡμιλλῶντο εἰς τὸ νὰ ἐνεδρεύουν καί, ἀνυπόπτους, νὰ φονεύουν τοὺς ἐχθροὺς ἐνῷ κατεγίνοντο εἰς καρπολογίαν τοῦ κάμπου τῆς Τριπόλεως. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν οἱ Ἕλληνες παρέσυραν τὸν Τοπτσίμπασην (ἀρχιτηλεβολιστὴν) Χατζῆ-Κουλελέ, καὶ τὸν ἐφόνευσαν μετ' ἄλλων τριῶν συντρόφων του. Ἐκδικούμενοι δὲ οἱ Τοῦρκοι Βαρδουνιῶται ὑπὸ τοὺς ἀγρίους ἀρχηγούς των Καραμέρον καὶ Ρουμπῆν, παρέσυραν σῶμα Κυνουριέων τοῦ Ἰωάννου Δαγρέ, τὸ ὁποῖον εἶχε προχωρήσει εἰς κατόπτευσιν ἀπὸ τὸ χωρίον Στενὸν εἰς τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Σώστου. Ἐκεῖ συνήφθη συμπλοκὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς εἴκοσιν Ἕλληνες, τῶν ὁποίων τὰς μὲν κεφαλὰς ἀπέκοψαν οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ λάβουν τὸ ἀνάλογον μπαχτσίσι ἀπὸ τὸν Καϊμακάμην, τὰ δὲ σώματα ἐγκατέλειψαν ἄταφα. Ἐκ τῆς ὀπισθοχωρήσεως ὅμως τῶν Κυνουριέων πολλὴ ἀθυμία κατέλαβε τὸ στρατόπεδον καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἠναγκάσθη νὰ κατέλθῃ πρὸς ἐμψύχωσίν των. Διερχόμενος ἐκ Μύτικα συνέλαβε τὸ σχέδιον τῆς κατασκευῆς μεγάλης γράνας, ὥστε νὰ παρακωλύῃ τὴν ἐλευθέραν τῶν Τούρκων διάβασιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ κατάληψις τοῦ Ἁγίου Σώστου ἐκρίθη ἀναγκαία, ἐστάλη, νεώτατος ἀκόμη, ὁ Φωτάκος εἰς κατόπτευσιν, παρετήρησε τ' ἀκέφαλα πτώματα ἐγκαταλελειμμένα, καὶ εἰδοποίησε τὰ ἑλληνικὰ σώματα νὰ προχωρήσουν. Συλλεχθέντα ὅλα τὰ μέχρις ὥρας ἄταφα πτώματα ἐτάφησαν κατ' ἐντολὴν τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὸ ἐξωκκλήσιον, καθ' ὃν χρόνον, ἔκτοτε, ἤρχισεν ἡ κατασκευὴ τῆς περιφήμου γράνας. Γ. Δ. Κ.

Ἅγιος Σώστης. Κομψὸς ναΐσκος Βυζαντινοῦ ρυθμοῦ ἀνεγερθεὶς ἐν τῇ θέσει Ἀνάλατος τῆς ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Φάληρον παλαιᾶς ὁδοῦ καὶ ἤδη τῆς λεωφόρου Συγγροῦ εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α' καὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ βασιλόπαιδος Μαρίας κατὰ τὴν δολοφονικὴν ἀπόπειραν τοῦ Καρδίτση γενομένην τὴν 14ην Φεβρουαρίου τοῦ 1898.

Τὸ κτίριον πρὶν μεταβληθῇ εἰς ναὸν ἀνηγέρθη τὸ 1899 ἐν Παρισίοις, ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς ἐρημικὸν περίπτερον ἐν τῇ αὐτόθι γενομένῃ ἐκθέσει τοῦ 1900. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκθέσεως τὰ ὑλικὰ τοῦ περιπτέρου λυθέντος, μετεφέρθησαν εἰς Ἀθήνας ὅπου συμπληρωθέντα καταλλήλως ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ναοῦ, τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος. Ἅγιος δὲ Σώστης ὠνομάσθη κατὰ τὴν λαϊκὴν συνήθειαν παρονομάζουσαν οὕτω τοὺς ἐπ' εὐκαιρίᾳ σωτηρίας ἀνεγειρομένους ναούς.

Ἅγιος Σωτήρ (Saint-Sauveur). Ὄνομα κωμῶν τῆς Γαλλίας κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἄνω Ἄλπεων· 635 κατοικοι. Ἐκκλησία κτισθεῖσα τὸ ἔτος 6145 καὶ ἔχουσα πολλὰ ἀνάγλυφα ἐπὶ ξύλου. - Ἄλπεων τῆς Θαλάσσης (S.-S.-sur-la-Tinée) 700 κατ. Θειοῦχα ἰαματικὰ ὕδατα. -Χρυσῆς Ἀκτῆς· 255 κατ.-Δορδώνης· 336 κατ. - Δρώμης· 131 κατ. - Φινιστὲρ· 1,504 κατ. Ἐργοστάσια βουρτσῶν καὶ παιγνιδίων. Ἐκκλησία τῆς Ἀναγεννήσεως.-Ἄνω Γαρούνα· 341 κατοίκους. - Γιρόνδης· 1,009 κατοίκους. - Ἰζέρ· 900 κατοίκ.-Μέρθης-Μοσέλλης· 200 κατ. Ἐρείπια τοῦ ἀββαείου τοῦ Ἁγίου Σωτῆρος τῶν Βοσγίων (Saint-Sauveur-de-Vosgues), ἱδρυθέντος τῷ 670.-Ὀάζ· 931 κατ. - Πυΐ-δὲ-Δὼμ· 443 κατ. - Ἄνω Πυρηναίων καὶ εἰς ὕψος 770 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης· 75 κατ. Μεγάλη γέφυρα, καλουμένη γέφυρα τοῦ Ναπολέοντος, ἔχουσα ὕψος 65 μέτρων καὶ συγκειμένη ἀπὸ ἓν μόνον τόξον πλάτους 47 μέτρων. Μεταλλικὰ ὕδατα. - Ἄνω Ἄραρος· 1.546 κατ.-Δύο Σεβρῶν. 712 κατ.-Σόμ· 1.185 κατ.- Βιέννης· 740 κατ. - Ὑόννης· 1.845 κατ. Ἄσυλον διὰ τοὺς γέροντας. Ἐλαιοτριβεῖον. Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ 12ου μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος. Πύργος τοῦ 17ου αἰῶνος κατοικούμενος ἀπὸ τοὺς κόμιτας δὲ Νεβὲρ (de Never). - Ὀρν (S.-S.-de-Carrouges)· 685 κατ.-Μάγχης (S.-S.-de-Chaulieu)· 174 κατ. - Ἀρδὲς (S. S.-de-Cruzières)· 823 κατ. - Μαίν-ἐ-Λοὰρ (S.-S.-de-Flée). 541 κατ. - Λοζὲρ (S.-S.-de-Ginestoux)· 341 κατ. - Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (S.-S.-de-Landemont)· 851 κατ. -Κάτω Σηκουάνα (S.-S.-d'Emalleville). καὶ παρὰ τὴν πόλιν Χάβρην· 414 κατ.-Λότ καὶ Γαρούνα (S.-S.-de-Meilhan)· 512 κατ.-Ἀρδὲς (S.-S.-de-Montagut)· 1,266 κατ.-Κάτω Σαράντ (S.-S.-de-Nuaillé)· 1,062 κατ.-Λοζέρ (S.-S.-de-Peyre)· 643 κατ.-Μάγχης (S.-S.-de-Pierrepont)· 384.-Γιρόνδης (S.-S.-de-Puynormand)· 160 κατ.-Ἰλλ-ἐ-Βιλαίν (S.-S.-des-Landes)· 1,098 κατ.-Γάρδης (S.-S.-des-Pourcils). Μεταλλεῖα θειούχου καὶ ἀργυρούχου μολύβδου καὶ πυριτούχου χαλκοῦ. Σπήλαιον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξαφανίζονται τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Μπινὲρ (Bonheur) ἐπὶ 700 μέτρα, εἶτα δὲ ἐξέρχονται ἔξω ὑπόγεια καὶ σχηματίζουν θορυβώδη καταρράκτην. Μία ὡραία σῆραγξ μήκους 80 καὶ ὕψους 10 μέτρων προηγεῖται τοῦ βαράθρου.-Δορδώνης (S.-S.-Lalande)· 220 κατ.-Μάγχης (S.-S.-la-Pommeraye)· 524 κατ.-Λότ (S.-S.-la-Vallée)· 248 κατ.- Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Μάγχης (S.-S.-Lendelin)· 1,460 κατ. Ἐκκλησία 13ου, 14ου καὶ 19ου αἰῶνος. Ἡ κώμη εἶναι πατρὶς τοῦ Lebrun (1824).-Σηκουάνα καὶ Μάρνη (P.-S.-lès-Bray)· 165 κατ.-Ἔρ καὶ Λείγηρος (S.-S-Levasville)· 322 κατ.-(S.-S-le-Vicomte Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Μάγχης 2,764 κατ. Ἐρείπια πύργου τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἑνὸς ἀββαείου βενεδικτίνων τοῦ ἔτους 1080. Ἡ κώμη εἶναι πατρὶς τοῦ Μπαρμπιὲ ντ' Ὠρεβιλὺ καὶ τοῦ Λεοπόλδου Ντελίλ.-Σηκουάνα καὶ Μάρνη (S.-S.-sur-Ecole)· 372 κατ.- Λείγηρος καὶ παρὰ τὴν πόλιν Ἅγιος Στέφανος (S.-S.-sur- Rue)· 2,168 κατ. Ἐκκλησία 12ου, 15ου καὶ 16ου αἰῶνος. Παλαιὸς πύργος (Château de Bobigneux), μεταβληθεὶς σήμερον εἰς ἀγρέπαυλιν·

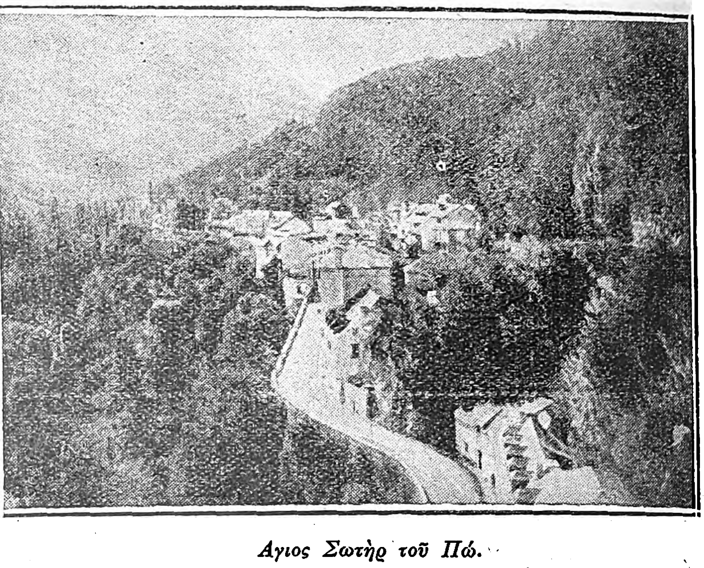

Ἅγιος Σωτὴρ τοῦ Πώ.

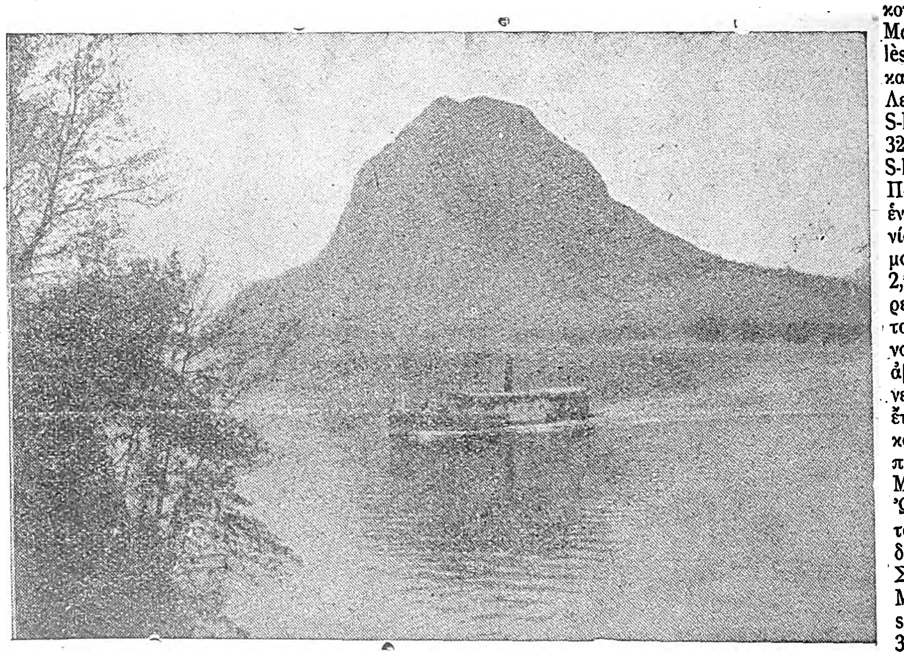

Ὁ Ἑλβετικὸς Ἅγιος Σωτὴρ (San Salvatore) 1703 μ.

Ἅγιος Σωτὴρ τῆς κοιλάδος τοῦ Τινέ.

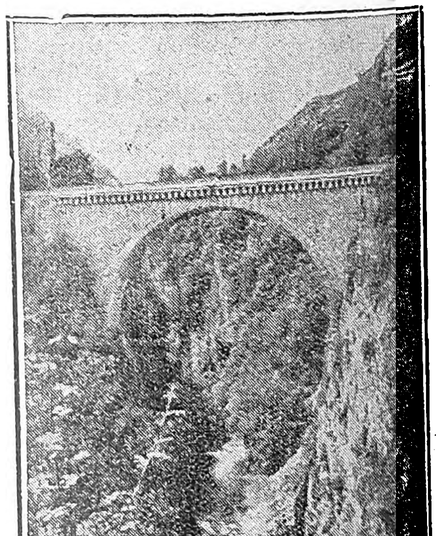

Ἡ παρὰ τὸν Ἅγιον Σωτῆρα γέφυρα τοῦ Ναπολέοντος

Digitized by Google

῞Αγιος Σωτήρ (Saint-Sauveur). Πολίχνη τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Hainaut· 1,543 κατ.

῞Αγιος Σωτήρ, ὄρος (Monte San Salvatore). ῞Ορος τῆς ῾Ελβετίας, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Τιτσίνο. Κεῖται παρὰ τὴν πόλιν Λουγκάνο (Lugano) καὶ δεσπόζει τῆς ὁμωνύμου λίμνης. ᾿Επ᾿ αὐτοῦ ἀναρριχᾶται ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος, ὅστις συνδέει τὴν κορυφὴν μὲ τὸ Λουγκάνο. ᾿Επὶ τῆς κορυφῆς (1,703 περίπου μέτρα ὕψος) ὑπάρχει μικρὸν παρεκκλήσιον. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ γραφικωτάτου τούτου ὄρους ἀνέρχονται χάριν ἐκδρομῆς πολλοὶ πεζοπόροι, ἰδίως κατὰ τὸ θέρος. ᾿Εκκινοῦν κατὰ τὴν χαραυγήν, ἵνα ἀπολαύσουν τὸ θέαμα τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος εἰς τὸν καταγάλανον οὐρανὸν ὄπισθεν τῆς κυανιζούσης σιλουέττας τοῦ ὄρους Τζενερόζο. ᾿Εκ τῆς κορυφῆς ἡ θέα τῆς λίμνης τοῦ Λουγκάνο εἶναι μαγευτική, ὅταν δὲ ὁ καιρὸς εἶνε αἴθριος διακρίνεται καθαρὰ τὸ ὄρος Ρόζε, τοῦ ὁποίου ἡ χιονοσκεπὴς κορυφὴ ροδίζει εἰς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον.

῞Αγιος Σωτήρ (San Salvatore Monferrato). Μικρὰ πόλις τῆς ᾿Ιταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ᾿Αλεξανδρείας καὶ ἔχουσα 5,878 κατοίκους. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν ᾿Αλεξάνδρειαν. ᾿Αμπελῶνες, θειοῦχα μεταλλικὰ ὕδατα, διϋλιστήρια.

῞Αγιος Σωτηρ (São Salvador). Πόλις τοῦ πορτογαλλικοῦ Κόγγου (᾿Αφρική), κειμένη εἰς ἀπόστασιν 300 χιλιομέτρων βορειοανατολικῶς τῆς Λοάνδης. Κλῖμα ὑγιεινόν. Πλούσια ὀρυχεῖα σιδήρου εἰς τὰ πέριξ. ᾿Εξαγωγὴ καουτσοὺκ καὶ χαβλιόδοντος. Κάτοικοι 3,500.

῞Αγιος Σωτήρ (San Salvador ἢ Dolores). Μικρὰ πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Οὐραγουάης (Νοτ. ᾿Αμερική), ἀπέχουσα 460 χιλιόμετρα ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν Μοντεβίδεο· 3,000 κατ. Δημόσια σχολεῖα, ἐργοστάσια σάπωνος, χυτήρια κ.τ.λ.

ΑΓΙΟΣ ΤΑΦΟΣ

Τὸ μεγαλοπρεπὲς ἱερὸν μνημεῖον τοῦ Σωτῆρος — Περιγραφὴ τοῦ ἱεροῦ Κουβουκλίου καὶ ἱστορία του.

῎Ονομα τοῦ ἐν ῾Ιεροσολύμοις ἐντός τοῦ μεγάλου Ναοῦ τῆς ᾿Αναστάσεως εὑρισκομένου Τάφου τοῦ ᾿Ιησοῦ Χριστοῦ.

῞Αγιος Τάφος γενικώτερον παρὰ τῷ λαῷ σημαίνει καὶ τοὺς ἁγίους τόπους ἔνθα ἔζησεν, ἐδίδαξεν καὶ ἐσταυρώθη ὁ Χριστός: «Πηγαίνω στὸν ῞Αϊ-Τάφο» — «Καὶ στόν ῞Αϊ-Τάφο».

Τὰ μόνα γραπτὰ τεκμήρια περὶ τῆς τοποθεσίας τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὰ Εὐαγγέλια, τὰ ὁποῖα ὅμως καίτοι περιέχοντα ἀρκετὰς λεπτομερείας, δὲν καθορίζουν ἐν τούτοις τὴν τοπογραφικὴν τοῦ μνημείου θέσιν ἐν σχέσει μὲ τὴν πόλιν ῾Ιερουσαλήμ.

᾿Εκ τῶν Εὐαγγελίων διαπιστοῦται μόνον ὅτι ὁ Γολγοθᾶς, ἔνθα ἐσταυρώθη ὁ ᾿Ιησοῦς, ἔκειτο ἐκτὸς τῆς πόλεως. «Καὶ ἐξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐτόν... (Μάρκου κεφ. 15 ἐδάφ. 20) «...ἰδού τινες τῆς κουστωδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἅπαντα τὰ γενόμενα..» (Ματθ. κεφ. 28 ἐδάφ. 11). «Καὶ βαστάζων τὸν Σταυρὸν

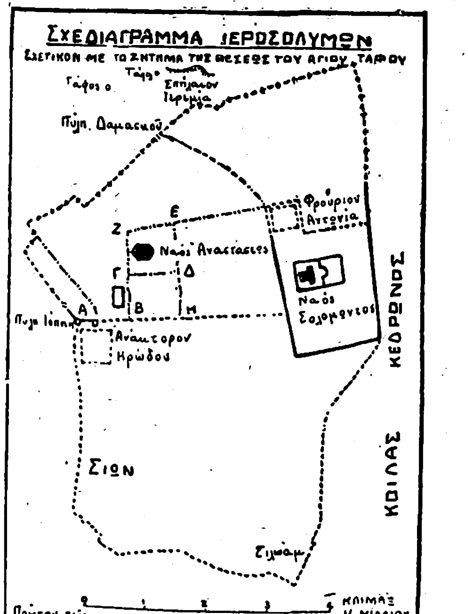

αὐτοῦ ἐξῆλθεν εἰς τὸν λεγόμενον «κρανίου τόπον» (᾿Ιωάννου κεφ. 19 ἐδάφ. 17).

᾿Εκ τῶν Εὐαγγελίων ἐπίσης (᾿Ιωάννου κεφ. 19 ἐδάφ. 41 καὶ 42), διαπιστοῦται ὅτι πλησίον τοῦ Γολγοθᾶ ὑπῆρχε κῆπος καὶ ἐντὸς τοῦ κήπου αὐτοῦ ὁ ἀπὸ ᾿Αριμαθαίας ᾿Ιωσὴφ εἶχε λατομήσει τὸ οἰκογενειακόν του μνημεῖον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐναπέθεσε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ.

῾Ως ἦτο ἑπόμενον, ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ ἠκολούθησε τὴν τύχην τῆς ὅλης πόλεως καὶ τὰς περιπετείας δι᾿ ὧν αὕτη διῆλθε κατὰ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων.

Τεσσαράκοντα μόλις ἔτη μετὰ τὴν Σταύρωσιν, ἡ κατὰ τῶν Ρωμαίων ἐπανάστασις τῶν ᾿Ιουδαίων προεκάλεσε τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν ῾Ιεροσολύμων ὑπὸ τοῦ Τίτου.

Αὐτόπτης μάρτυς τῆς καταστροφῆς ὁ Φλάβιος ᾿Ιώσηπος ἀναφέρει ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἀνέσκαψαν καὶ αὐτὰ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἰσοπέδωσαν δὲ τὴν περιοχὴν ὁλόκληρον κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸ μέρος νὰ μὴ δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι εἶχε ποτὲ τοῦτο κατοικηθῆ.

Καίτοι εἶναι ἀμφίβολον ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ ᾿Ιουδαῖοι ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν ἀμέσως μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Τίτου, εἶνε ἐν τούτοις ἐξηκριβωμένον ὅτι εὑρίσκοντο ἐν αὐτῇ ὅταν, ἀργότερον, κατὰ τὸ 134, ὁ Αὐτοκράτωρ ᾿Αδριανὸς ἔκτισεν εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν τὴν νέαν πόλιν «Αἰλία Καπιτωλίνα» καὶ ἀνήγειρε τοὺς ναοὺς τῆς ᾿Αφροδίτης καὶ τοῦ Διός.

῾Ο ᾿Επιφάνειος ἀναφέρει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ ᾿Ιουδαῖοι συνεκεντροῦντο ἐπὶ τοῦ λόφου Σιὼν καὶ εἰς τὸ μέρος ἔνθα εἶχε δοθῆ ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος.

῾Ο Εὐσέβειος ἐπίσης ἀναφέρει ὅτι οἱ ᾿Ιουδαῖοι Χριστιανοὶ προσηύχοντο ἐπὶ τοῦ ῎Ορους τῶν ᾿Ελαιῶν.

Οὐδεὶς ὅμως συγγραφεὺς τῆς ἐποχῆς ταύτης ὁμιλεῖ περὶ τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ.

Αἱ «Πράξεις τῶν ᾿Αποστόλων» ἀναφέρουν πλεῖστα ἐπεισόδια σχετικὰ μὲ τὴν μικρὰν ἀκόμη τότε κοινότητα τῶν Χριστιανῶν ᾿Ιουδαίων τῶν ῾Ιεροσολύμων, οὐδαμοῦ ὅμως ὁμιλοῦν περὶ ἱεροῦ τινος μέρους, τοῦ τάφου λ.χ. τοῦ Χριστοῦ ἢ τοῦ τόπου τῆς Σταυρώσεως.

Οὕτω μέχρι τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος, τῆς ἐποχῆς τουτέστιν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, οὐδεμία ἱστορικὴ μαρτυρία ὑπάρχει, οὐδὲ κἂν ἀόριστός τις ὑπόδειξις περὶ τοῦ ῾Αγίου Τάφου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ λατρείας τῶν χριστιανῶν.

᾿Απὸ τῆς ἐποχῆς μόλις τῆς μεταβάσεως τῆς μητρὸς τοῦ Κωνσταντίνου ῾Ελένης εἰς Παλαιστίνην (327 μ. Χ.) ἀρχίζει νὰ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἐν ῾Ιεροσολύμοις ἱερῶν τόπων τῶν Χριστιανῶν. Τὸ ἔργον τῆς ἀνευρέσεως τοῦ Τάφου καὶ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ εἶχεν ἀνατεθῆ ὑπὸ τῆς ῾Ελένης εἰς τὸν ἐπίσκοπον Μακάριον. Δὲν εἶνε γνωστὸν ἐὰν ὁ Μακάριος ὡδηγήθη ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ μέρους ἐκ τῆς ὑπαρχούσης παραδόσεως ἢ ἄλλων τεκμηρίων. Πάντως, αὐτὸς καθώρισεν ὅτι ἡ θέσις τοῦ τάφου τοῦ Χριστοῦ εὑρίσκετο κάτωθεν τοῦ ὑπὸ τοῦ ᾿Αδριανοῦ ἀνεγερθέντος Ναοῦ τῆς ᾿Αφροδίτης.

῾Ο Σατωβριάνδος ἐξετάζων τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἱστορίας γράφει:

«῾Η βασιλομήτωρ ῾Ελένη τῇ ὑποδείξει πιθανῶς ᾿Ιουδαίου τινὸς χριστιανοῦ, γνωρίζοντος ἐξ οἰκογενειακῆς παραδόσεως τὴν τοποθεσίαν, ἐπανεῦρε τὸν ἅγιον τάφον... Βαθμηδὸν μικραὶ ἐκκλησίαι, παρεκκλήσια καὶ βωμοὶ ἀνηγέρθησαν ἐπὶ τῶν μερῶν ἔνθα ἀξιομνημόνευτόν τι ἐτελέσθη ὑπὸ τοῦ ᾿Ιησοῦ».

Δύο ἐκκλησίαι ἐκτίσθησαν τότε ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου, ὧν ἡ μία ἐπὶ τοῦ τάφου ἀκριβῶς καὶ ἡ ἄλλη ἐπὶ τοῦ μέρους ἔνθα εὑρέθη ὁ Σταυρός. Μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν ἐκκλησιῶν ὑπῆρχε μικρὸς λόφος ὅστις ἐπιστεύετο ὅτι εἶναι ὁ Γολγοθᾶς.

᾿Απὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς πλέον ὁ ῞Αγιος Τάφος καὶ ὁ Γολγοθᾶς καθίστανται τόποι χριστιανικοῦ προσκυνήματος.

῾Ο ῞Αγιος Αὐγουστῖνος γράφει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν τάφον συνέλεγον τὸ χῶμα ὅπερ ἐφύλαττον κατόπιν ὡς ἱερὸν κειμήλιον.

᾿Αλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι σήμερον, τὰ μέρη ταῦτα ὑπέστησαν τόσας καταστροφὰς ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναζητηθοῦν εἰς τὸν σημερινὸν ῞Αγιον Τάφον καὶ Ναὸν τῆς *᾿Αναστάσεως* γενικῶς καὶ ἴχνη ἀκόμη ὁμοιάζοντα πρὸς τὸν ἀρχικὸν τοιοῦτον, ὡς τὸν ἐγκατέστησεν ἡ ῾Αγία ῾Ελένη.

Γνησιότης τοῦ ῾Αγ. Τάφου.

῾Η ἔλλειψις πάσης ἱστορικῆς ἀποδείξεως περὶ τοῦ τάφου προεκάλεσεν, ἐνωρίτατα ἀκόμη, ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς τοποθεσίας ἣν καθώρισεν ὡς τάφον ὁ ᾿Επίσκοπος Μακάριος. Κατὰ τῶν διαβεβαιώσεων τῶν κληρικῶν, στηριζομένων ἐπὶ παραδόσεων μόνον, ἀντετάχθησαν ἀρχαιολόγοι καὶ ἱστορικοί, ἐξ ὧν πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν τῶν τάξεων τοῦ κλήρου.

᾿Εκ τῶν πρώτων διατυπωσάντων σοβαρὰς ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν γνησιότητα τοῦ ῾Αγ. Τάφου ἀναφέρονται ὁ ᾿Επίσκοπος Πτολεμαΐδος ᾿Ιάκωβος Ντί Βιτριάκο (1140 μ. Χ.) καὶ ὁ Baldensel (1336), ὅστις καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ τάφος, ὃν ἐπεσκέφθη δὲν ἐφαίνετο λαξευθεὶς ἐντὸς βράχου.

Οἱ σοβαρώτερον ὅμως κλονίσαντες τὴν ἐπὶ τῆς παραδόσεως πεποίθησιν, εἶναι οἱ Γερμανοὶ Korte (1741) καὶ Crome.

῞Ολοι οἱ ἀμφισβητοῦντες τὴν γνησιότητα τοῦ ῾Αγίου Τάφου στηρίζονται ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ μόνα γραπτὰ τεκμήρια τῆς τοποθεσίας τοῦ Τάφου, τὰ Εὐαγγέλια, ἀναφέρουν κατηγορηματικῶς ὅτι ὁ Γολγοθᾶς καὶ ὁ Τάφος ἔκειντο ἐκτὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ῾Ιερουσαλήμ. ῾Υπῆρχε λοιπὸν

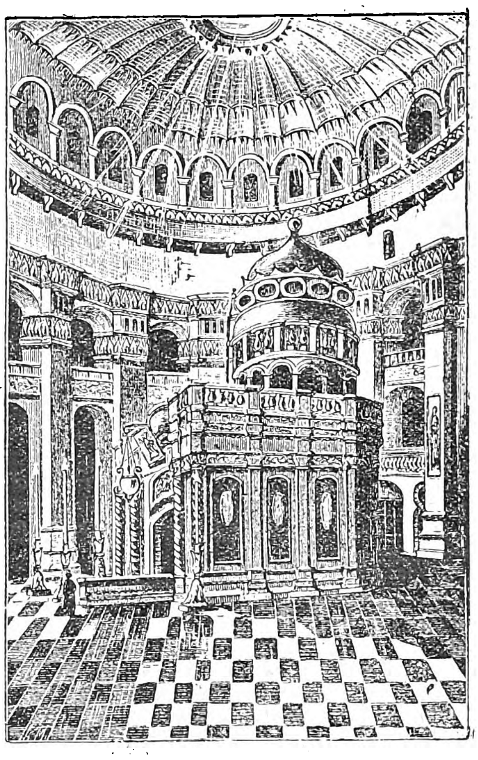

Τὸ Κουβούκλιον τοῦ ῾Αγίου Τάφου καὶ πλευρὰ τοῦ Ναοῦ τῆς ᾿Αναστάσεως.

ἀνάγκη νὰ ἐξακριβωθῇ κατὰ πόσον ὁ πιστευόμενος ὡς πραγματικὸς τάφος τοῦ Χριστοῦ ἔκειτο ἔξω τῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα ἐκύκλουν τότε τὴν ῾Ιερουσαλήμ.

Εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Φλ. ᾿Ιωσήπου ὅτι ἡ ῾Ιερουσαλὴμ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκυκλοῦτο ὑπὸ δύο τειχῶν, καθ᾿ ὅσον τὸ τρίτον τοιοῦτο μόλις ἤρχισεν ἀνεγειρόμενον κατὰ τὸ ἔτος 41 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ βασιλέως ῾Ηρώδου ᾿Αγρίππα.

᾿Εκ τῶν ἐν λόγῳ δύο τειχῶν τὸ πρῶτον, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ᾿Ανακτόρου ῾Ηρώδου τοῦ Μεγάλου εἰς τὴν Β.Δ. γωνίαν τῆς πόλεως, ἔβαινεν ἀνατολικῶς μὲν μέχρι τοῦ περιβόλου τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, νοτίως δὲ, ἀπὸ τοῦ ᾿Ανακτόρου, κατήρχετο μέχρι τῆς Σιών, ἔκλινεν ἐκεῖθεν πρὸς ἀνατολὰς μέχρι Σιλωὰμ καὶ κατόπιν βαῖνον βορείως κατὰ μῆκος τῆς κοιλάδος τοῦ Κεδρῶνος ἔφθανεν εἰς τὸν ἀνατολικὸν τοῖχον τοῦ Μεγάλου Ναοῦ.

Τὸ δεύτερον τεῖχος, σύγχρονον τοῦ Δαυΐδ, ἔκειτο βορείως τοῦ πρώτου τείχους. ῾Ο ᾿Ιώσηπος ἀναφέρει μόνον ὅτι ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς Πύλης Γενοὰθ ἢ Γεέννης τοῦ πρώτου τείχους καὶ περικλεῖον τὴν βόρειον συνοικίαν τῆς πόλεως ἔφθανε μέχρι τοῦ φρουρίου ᾿Αντωνίας. Εἶνε περίπου γνωστὴ ἡ θέσις τοῦ Φρουρίου ᾿Αντωνίας. ῎Αγνωστος ὅμως ἐντελῶς παραμένει ἡ θέσις τῆς Πύλης Γενοάθ, ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν ὑπῆρχεν ἴχνος τοῦ δευτέρου τούτου τείχους ἦτο ἀδύνατος ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ γεγονότος, ἐὰν ὁ τάφος εὑρίσκεται ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τοῦ δευτέρου αὐτοῦ περιβόλου τῆς πόλεως. Διάφοροι ἑπομένως θεωρίαι διετυπώθησαν σχετικῶς μὲ τὴν διαδρομὴν τοῦ δευτέρου αὐτοῦ τείχους (βλέπε σχεδιάγραμμα).

Τινὲς ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ δεύτερον τεῖχος ἤρχιζεν ἐκ τοῦ σημείου Α τοῦ πρώτου τείχους, παρὰ τὸ ᾿Ανάκτορον ῾Ηρώδου, ἔβαινε ΒΔ. μέχρι τοῦ καὶ σήμερον σωζομένου τρίτου τείχους οὗτινος ἠκολούθει τὴν διεύθυνσιν μέχρι τῆς Πύλης Δαμασκοῦ, ὁπόθεν κατήρχετο ΝΑ. μέχρι τοῦ φρουρίου ᾿Αντωνία.

῎Αλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ δεύτερον τεῖχος ἤρχιζεν ἀπὸ τὸ σημεῖον Β τοῦ πρώτου, ἔβαινε μέχρι τοῦ σημείου Γ, καὶ ἐκεῖθεν ἢ ἔστρεφεν ἀνατολικῶς πρὸς τὸ σημεῖον Δ καὶ κατόπιν βορείως μέχρι τοῦ Ε, διὰ νὰ κατευθυνθῇ ἀκολούθως πρὸς τὸ φρούριον, ἢ ἐξηκολούθει ἀπὸ τοῦ Γ βορείως μέχρι τοῦ σημείου Ζ καὶ ἐκεῖθεν ἀνατολικῶς μέχρι τοῦ Φρουρίου.

Εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν τρίτην περίπτωσιν ὁ τάφος εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ τείχους καὶ μόνον εἰς τὴν δευτέραν τὴν καὶ ὑπὸ τῶν κληρικῶν ὑποστηριζομένην κεῖται ἐκτὸς αὐτοῦ. ῎Αλλη θεωρία καταλείπουσα ἐπίσης τὸν τάφον ἔξω τῆς πόλεως

Digitized by Google

εἶνε ὅτι τὸ τεῖχος ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ σημείου Η ἔβαινε βορείως μέχρι τοῦ σημείου Ε καὶ ἐκεῖθεν ἀνατολικῶς εἰς τὸ φρούριον.

Πᾶσαι ὅμως αἱ θεωρίαι αὗται γενικῶς ἐστηρίζοντο ἐπὶ ὑποθέσεων καὶ ἀμφιβόλου μορφῆς ἰχνῶν τειχοποιΐας.

Οἱ ἐνδοιασμοὶ οἱ διατυπούμενοι ὑπὸ τῶν ἀμφισβητούντων ὅτι τὸ σημερινὸν μνημεῖον εἶναι ὁ πραγματικὸς τάφος τοῦ Χριστοῦ, ἤγαγον πολλοὺς εἰς ἀναζήτησιν τοῦ τόπου ὅστις θὰ συνεκέντρου τὰς μεγαλυτέρας πρὸς τοῦτο πιθανότητας.

Οὕτως ὁ Korte φρονεῖ ὅτι ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ εὑρίσκεται δεξιὰ τῆς ὁδοῦ τῆς Δαμασκοῦ.

Ὁ Ed. Robinson καὶ ὁ Plessing, θεωροῦν πιθανώτερον ὅτι εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Ἰόππην.

Ὁ Δρ Κ. Anderson, ὁ Haskett Smith καὶ ὁ Ἄγγλος στρατηγὸς Gordon ἀποκλίνουν μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἱερεμία τοῦ εὑρισκομένου βορείως τῆς πύλης τῆς Δαμασκοῦ καὶ ἔνθα κατὰ τὴν παράδοσιν ἐλιθοβολήθη ὁ ἅγιος Στέφανος.

Ἄλλοι τινὲς τέλος, μεταξὺ δ' αὐτῶν καὶ ὁ ἕλλην καθηγητὴς τῆς ἱερᾶς Γεωγραφίας κ. Γ. Ἀρβανιτάκης, ἐκφράζουν τὴν γνώμην ὅτι τὸ μνημεῖον τῆς Νικηφορείας, τὸ κοινῶς πιστευόμενον σήμερον ὡς μνημεῖον τοῦ Ἡρώδου καὶ κείμενον ἄνωθεν τῆς κοιλάδος τοῦ Ἐννόμ, λαξευμένον δὲ ὁλόκληρον ἐντὸς βράχου, πληροῖ περισσότερον παντὸς ἄλλου τοὺς τοπογραφικούς, τεκτονικοὺς καὶ ἱστορικοὺς ὅρους, τοὺς ὁποίους ὀφείλει νὰ ἀναζητήσῃ ὁ ἀμερόληπτος ἀρχαιολόγος διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ ἁγίου τάφου.

Πάντως ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἰσχυρισμοὶ στηρίζονται ἐπὶ ὑποθέσεων ἢ ἀτομικῶν γνωμῶν, ἀφ' ὅσον, ὡς ἀναφέραμεν ἤδη, οὐδεμία ἱστορικὴ μαρτυρία οὐδὲ κἂν ἀόριστός τις ὑπόδειξις ὑπάρχει ἐπιτρέπουσα τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ τάφου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αἱ νεώτεραι ἔρευναι

Νεώτερά τινα ἐν τούτοις γεγονότα ἦλθον κατ' αὐτὰς νὰ ἀνακινήσουν τὸ ζήτημα τῆς γνησιότητος τοῦ ἁγίου Κουβουκλίου.

Ἀνασκαφαὶ ἐνεργούμεναι νῦν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει, ἤρχισαν φέρουσαι εἰς φῶς ἴχνη ἀρχαίου τείχους ὅπερ πιστεύεται νὰ εἶνε τὸ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς Σταυρώσεως δεύτερον τεῖχος τῆς πόλεως. Τὸ τεῖχος αὐτὸ καταλείπει πράγματι τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως ἔξω τῆς τότε πόλεως καὶ ἐνισχύει ἑπομένως τοὺς πιστεύοντας ὅτι ὁ σημερινὸς Ἅγιος Τάφος εἶναι ὁ πραγματικὸς τάφος τοῦ Χριστοῦ.

Περιγραφὴ τοῦ Ἁγίου Τάφου.

Τὸ μνημεῖον, καλούμενον Ἅγιος ἢ Πανάγιος Τάφος ἢ Ἱερὸν Κουβούκλιον (παραφθορὰ τοῦ λατινικοῦ Cubiculum), ἐγείρεται εἰς τὸ μέσον τοῦ δυτικοῦ μέρους τοῦ μεγάλου ἐν Ἱεροσολύμοις Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ κάτωθεν ἀκριβῶς τοῦ μεγάλου τρούλλου ὃν ὑποβαστάζουν 18 κολοσσαῖοι πινσοί.

Τὸ μνημεῖον ὑψοῦται ἐν μορφῇ ἀρχαίου ἑβραϊκοῦ τάφου· τὸ σχῆμα του δὲ συνήθως μιμοῦνται κατ' ἔθιμον τὰ κουβούκλια τῶν ἐπιταφίων τῶν Ναῶν τῶν Ὀρθοδόξων.

Ἔχει πλάτος 5,50 μέτρων, βάθος 8,25 καὶ ὕψος 6.50 μ. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς στέγης του ὑψοῦται τρουλλίσκος εἰς κωνοειδῆ ἀπολήγων κορυφήν, ὕψους 5 μ. καὶ διαμέτρου 2.10 μ.

Πρὸ τῆς προσόψεως τοῦ μνημείου ὑπάρχουν ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν 6 κολοσσαῖα μανουάλια ἀνήκοντα ἀνὰ δύο εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους, τοὺς Λατίνους καὶ τοὺς Ἀρμενίους, καὶ συνοδευόμενα ἕκαστον ἐξ ἑνὸς μικροτέρου.

Τὰ δύο μανουάλια τῶν Ὀρθοδόξων εἶναι μαρμάρινα, φέρουν δὲ τὴν ἐπιγραφήν: «Κτῆμα καὶ ἀφιέρωμα τῷ Χριστῷ τῶν Ὀρθοδόξων Ρωμαίων».

Ἐξ ἀριστερῶν καὶ δεξιῶν τῆς θύρας ὑπάρχουν καθίσματα ἐκ πορφυρολεύκου λίθου.

Τὸ ὅλον οἰκοδόμημα καλύπτεται δι' ὀρθομαρμαρώσεως ἐξ ἐρυθρολεύκου λίθου.

Ἡ πρόσοψις αὐτοῦ διαιρεῖται εἰς τρία χωρίσματα. Εἰς τὸ μεσαῖον, ἐφ' οὗ ἡ θύρα· ἄνωθεν αὐτῆς εὑρίσκεται ἐντειχισμένον λευκὸν μάρμαρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ἀνάγλυφος κατὰ βυζαντινὸν ρυθμὸν ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ. Ἄνωθεν τοῦ μαρμάρου εὑρίσκονται ἀρχιτεκτονικαὶ ἐξοχαὶ μὲ ἀξιοπαρατήρητα ἀνάγλυφα ὑπεράνω τῶν ὁποίων ἐπὶ τῆς ὀρθομαρμαρώσεως εἶναι γεγλυμμένα τὰ ἑξῆς:

«Ἀνῳκοδομήθη τὸ θεῖον Κουβούκλιον τοῦ Παναγίου Τάφου ὅλον ἐκ θεμελίων δι' ἐλέους τῶν Ὀρθοδόξων Ρωμαίων ἐπὶ τῆς πατριαρχείας κυρίου Πολυκάρπου ἐν ἔτει ,αωι' κατὰ μῆνα Μάρτιον.»

Εἰς τὰ ἄλλα δύο χωρίσματα τῆς προσόψεως (δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν) ὑπάρχουν λαξευμέναι αἱ ἐπιγραφαί:

Δεξιόν: «Ἵνα πάντες οἱ πιστοὶ τὸ Ζωοδόχον Μνημεῖον σὲ προσκυνῶμεν· τέθαπται γὰρ ἐν σοὶ καὶ ἐγήγερται Χριστὸς ὄντως ὁ Θεὸς ἡμῶν.»

Ἀριστερόν: «Οἱ τῶν σωμάτων τὴν ἔγερσιν ἀθετήσαντες, πρὸς τὸ Χριστοῦ εἰσελθόντες μνῆμα διδαχθῆτε ὅτι νενέκρωται καὶ ἐγήγερται πάλιν ἡ σὰρξ τοῦ Ζωοδότου εἰς πίστωσιν ἐσχάτης ἀναστάσεως ἣν ἐλπίζομεν.»

Εἰς τὰς δύο πλαγίας πλευρὰς ὑπάρχουν ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν δύο ὀπαὶ ᾠοειδεῖς συγκοινωνοῦσαι μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἐκ τῶν ὀπῶν αὐτῶν μεταδίδεται παρὰ τοῦ Ὀρθοδόξου Πατριάρχου κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου τὸ Ἅγιον Φῶς.

Εἰς τὴν ὀπισθίαν πλευρὰν τοῦ Κουβουκλίου εἶναι προσκεκολλημένον λίθινον παρεκκλήσιον τῶν Κοπτῶν. Ἐσωτερικῶς ὁ Ἅγιος Τάφος διαιρεῖται εἰς δύο μικρὰ διαμερίσματα.

Τὸ πρῶτον διαμέρισμα, χρησιμεῦον ὡς προθάλαμος τοῦ τάφου, εἶναι τετράγωνον ἰσόπλευρον μήκους 8,23 μ. Εἰσέρχεταί τις διὰ τῆς θύρας ἧς τὰ

Τὸ Κουβούκλιον τοῦ Ἁγίου Τάφου.

φύλλα εἶναι ξύλινα μὲ δύο ἀργυρᾶ ρόπτρα φέροντα ἐπιγραφάς.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ διαμερίσματος τούτου ὑψοῦται λίθινος κρατὴρ ἐφ' οὗ ἐναπόκειται, κατὰ τὴν πιστευομένην παράδοσιν τεμάχιον τοῦ λίθου τοῦ ἀποκυλισθέντος ἐκ τοῦ μνήματος. Ὑπεράνω τοῦ κρατῆρος ὑπάρχουν κρεμασμέναι 15 λυχνίαι ἐξ ὧν 5 ἀνήκουν εἰς τοὺς Ἕλληνας ὀρθοδόξους, 5 εἰς τοὺς Λατίνους, 4 εἰς τοὺς Ἀρμενίους καὶ 1 εἰς τοὺς Κόπτας.

Ὁ προθάλαμος οὗτος περιβάλλεται ἔσωθεν δι' ὀρθομαρμαρώσεως λευκοῦ μαρμάρου καὶ δώδεκα λεπτῶν μαρμαρίνων κιόνων κορινθιακοῦ ρυθμοῦ. Εἰς τὸν προθάλαμον εὑρίσκονται καὶ αἱ ᾠοειδεῖς ὀπαὶ τοῦ Ἁγίου Φωτός, αἵτινες εἶναι οὕτω πως κατεσκευασμέναι, ὥστε ὁ μὲν ἔνδοθεν εὑρισκόμενος νὰ δύναται νὰ βλέπῃ ἐξ αὐτῶν τὰ ἐκτὸς τοῦ μνημείου συμβαίνοντα, ἐνῷ οἱ ἔξωθεν μόνον τὴν ὀροφὴν τοῦ προθαλάμου βλέπουν δι' αὐτῶν.

Τὸ δεύτερον διαμέρισμα τοῦ Κουβουκλίου εἶναι τὸ κυρίως μνημεῖον. Εἰσέρχεταί τις ἐν αὐτῷ ἐκ τοῦ προθαλάμου διὰ θυρίδος ἐχούσης ὕψος 1,33 μ. καὶ πλάτος 0,95 μ. Τὸ διαμέρισμα τοῦτο εἶναι μικρὸς τετράγωνος θαλαμίσκος μήκους 2,20 μ. καὶ πλάτους 1,85 μ. Ἐπὶ τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ βορείου τοιχώματος τοῦ θαλαμίσκου στηρίζεται ὁ τάφος τοῦ Χριστοῦ σχηματίζων τράπεζαν μαρμαρίνην μήκους 2 μέτρων καὶ πλάτους 2,20μ.

Ἄνωθεν αὐτοῦ κεῖται προσκεκολλημένον ἐπὶ τοῦ τοίχου μέγα διάλευκον μάρμαρον ἐφ' οὗ εἶναι γεγλυμμένον τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἐκ τοῦ τάφου ἀνιστάμενον μὲ ἀγγέλους ἑκατέρωθεν καὶ σχετικὰς ἐπιγραφάς.

Τὸν Τάφον φωτίζουν ἀδιαλείπτως 43 λυχνίαι ἐξ ὧν 13 ἀνήκουν εἰς τοὺς Ὀρθοδόξους, 13 εἰς τοὺς Λατίνους, 13 εἰς τοὺς Ἀρμενίους καὶ 4 εἰς τοὺς Κόπτας.

Τὰ διάφορα προσκυνητάρια τὰ παρέχοντα περιγραφὰς τοῦ ἁγίου Τάφου βεβαιοῦν ὅτι τὰ μάρμαρα καλύπτουν βραχῶδες μνημεῖον ἐντὸς πέτρας «αὐτοφυοῦς ριζιμαίας». Ἡ τοποθέτησις ὅμως τῶν μαρμάρων εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐξέτασις τοῦ ἐσωτερικοῦ.

Ὁ τάφος αὐτὸς φαίνεται ἀνοιχθεὶς διὰ τελευταίαν φορὰν κατὰ τὸ 1555 ὑπὸ τοῦ Bonifatio Stefanini ἐπισκόπου Stagno. Οὗτος, εἰς σχετικὴν ἐπιστολήν του, ἀναφέρει ὅτι τὸν ἤνοιξεν ὁ ἴδιος πρὸς ἐπισκευὴν καὶ ὅτι εὗρεν ἐντὸς τοῦ κοιλώματος τεμάχιον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ φέρον ἐπιγραφὴν ἐκ τῆς ὁποίας μόνον τὰς δύο λέξεις «Helena Magna...» κατώρθωσε νὰ ἀναγνώσῃ. Τὸ τεμάχιον αὐτὸ τοῦ Σταυροῦ, ἦτο, λέγει, τετυλιγμένον ἐντὸς τεμαχίου τῆς σινδόνος μὲ τὴν ὁποίαν Ἰωσὴφ ὁ ἐξ Ἀριμαθαίας εἶχε περιβάλει τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. «Τὸ πολύτιμον ὅμως αὐτὸ τεμάχιον, ἐξακολουθεῖ εἰς τὴν ἐπιστολήν του ὁ Bonifatlo, διελύθη εἰς τέφραν μόλις ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ὅπως καὶ μερικαὶ τοιχογραφίαι καλύπτουσαι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μνήματος».

Ἐννοεῖται ὅτι ὁλόκληρον τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ δυτικοῦ ἐπισκόπου ἀποτελεῖ μύθευμα. Διότι μετὰ τὰς καταστροφὰς τοῦ μεγάλου Ναοῦ τὰς γενομένας ὑπὸ τῶν Περσῶν τῷ 626, ὑπὸ τοῦ Καφοὺρ τῷ 968 καὶ τοῦ Χακὲμ τῷ 1010, ὅτε ὁ Ναὸς ἀνεσκάφη ἐκ θεμελίων, τίποτε δὲν εἶχεν ἀπομείνει ἐντὸς τοῦ τάφου. Σύγχρονος δὲ τοῦ ἐπισκόπου Stagno, ὁ Leonard Rauschwolf, ἐπισκεφθεὶς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀναφέρει ὅτι «ἀπὸ τὸν Ἅγιον Τάφον δὲν μένει πλέον παρὰ ἓν μικρὸν μέρος τοῦ πρὸς τὰ δεξιὰ τοίχου.»

Οὐδεμία ἑπομένως ὑπάρχει σήμερον ἀκριβὴς πληροφορία περὶ τοῦ πραγματικοῦ σχήματος τῆς βραχώδους αὐτῆς κοιλότητος, ἣν καλύπτουν αἱ μαρμάρινοι πλάκες. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, λέγεται, ὅτι ὁ τάφος εἶχεν ἀπομονωθῆ τοῦ λοιποῦ βράχου: κατεστράφη ὁ προθάλαμος τοῦ μνημείου καὶ διετηρήθη μόνον τὸ ἐντάφιον κοίλωμα ὅπερ ἐκαλύφθη ὁλόκληρον διὰ μαρμάρων. Ἀλλὰ καὶ ἡ παράδοσις αὕτη ἀμφισβητεῖται, καθ' ὅσον δὲν ἦτο ποτὲ δυνατὸν ὁ ἀναγείρας τὸν μέγαν ναὸν τοῦ Κωνσταντίνου ἀρχιτέκτων, ἔχων ἐνώπιόν του ὁλόκληρον τὸ μνημεῖον μετὰ τοῦ προθαλάμου του καὶ τοῦ βράχου τοῦ κλείοντος αὐτό, νὰ μὴ θελήσῃ νὰ τὸ διατηρήσῃ ἀκέραιον, ἀφοῦ ἄλλως τε ἀκέραιον διετήρησε τὸν βράχον τῆς σταυρώσεως, τὸν Γολγοθᾶ.

Λατρεία τοῦ Ἁγ. Τάφου.

Ὁ σεβασμὸς τὸν ὁποῖον ἐμπνέει ὁ Ἅγιος Τάφος καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τὰ καθαγιασθέντα ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν μυστηρίων εἶνε κοινὸς δι' ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαούς, Ὀρθοδόξους, Λατίνους, Διαμαρτυρομένους, Ἀρμενίους, Κόπτας καὶ Ἀβησσυνούς.

Περὶ τὸ Ἅγιον Κουβούκλιον συγκεντροῦται καθ' ἑκάστην ἡ λατρεία ὅλων τῶν χριστιανικῶν ἐθνῶν.

Ἐντὸς τοῦ Ἁγ. Κουβουκλίου καὶ ἐπὶ τοῦ Ἁγίου Τάφου τελοῦνται καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῶν ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἀναστάσεως διαμενόντων Ναϊτῶν, κατ' ἀρχαιότατον ἔθιμον χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος, ἱερὰ λειτουργία ἐκ περιτροπῆς τῶν Ὀρθοδόξων πρῶτον, τῶν Λατίνων κατόπιν καὶ τῶν Ἀρμενίων. Οἱ ἑκάστοτε παρεπιδημοῦντες εἰς τὴν Ἁγίαν Πόλιν χριστιανοὶ διανυκτερεύουσιν ἐντὸς τοῦ Ναοῦ ἵνα παρακολουθήσουν τὰς ἱεροτελεστίας, καθ' ὅσον πλὴν τῶν Σαββάτων, τὰς λοιπὰς ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος ἡ πύλη τοῦ Ναοῦ κλείεται τὴν 8ην ἑσπερινήν.

Πλὴν ὅμως τῆς καθημερινῆς ταύτης λειτουργίας ἐν τῷ Παναγίῳ Τάφῳ τελοῦνται καί τινες τῶν μεγαλοπρεπῶν τελετῶν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων, τῶν καλουμένων «*Παρρησιῶν*» ὧν ἡγεῖται πάντοτε ὁ ἑκάστοτε Πατριάρχης Ἱεροσολύμων

Digitized by Google

Εἰς τὸ Ἅγιον Κουβούκλιον τελοῦνται αἱ Παρρησίαι τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ, τῆς Πεντηκοστῆς, τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως.

Ἐπίσης τελοῦσιν ἀνὰ τέσσαρας μεγάλας τελετὰς κατ' ἔτος ἐν τῷ Ἱερῷ Κουβουκλίῳ οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Λατῖνοι.

Ἐντὸς τοῦ Ἁγίου Τάφου τελεῖται ἐπίσης τὴν πρωΐαν τοῦ Μεγ. Σαββάτου καὶ ἡ τελετὴ τοῦ Ἁγίου Φωτός, συγκεντρώνουσα χιλιάδας προσκυνητῶν.

Καὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἄγγλων κατάληψιν τῆς Παλαιστίνης αἱ τελεταὶ αὗται οὐδόλως μετεβλήθησαν, τηρηθέντος ἀπολύτως τοῦ διεθνῶς κεκυρωμένου καθεστῶτος.

Βιβλιογραφία: G. Le Strange: Palaistine sous les Musulmans, 1890.- G. M. Watson: The Story of Jerusalem, 1912.-A. W. Clapham: The Church of the Holy Sepulchre, 1921.- G. L. Arvanitakis: Golgotha et le Sepulchre, 1923. - Γρηγ. Παλαμᾶ: Ἱεροσολυμιάς, 1862. - Βενιαμὶν Ἰωαννίδου: Προσκυνητάριον τῆς Ἁγίας Γῆς, 1877. - Κοφινιώτου: Παλαιστίνη, 1891.- Stapfer: La Palaistine au temps de Jesus, 1865.- E. Clark: Travels in the Holy Land, 1801.- Fergusson: The Temple of the Jeus, 1878.- Τιμοθέου Θέμελη: Ἀνὰ τὰ προσκυνήματα, 1909. - Robinson: Biblical researches in Palestine, 1841 καὶ Later: Biblical researches in Palestine, 1861.- Melchior de Vogüé: Le temple de Jerusalem, 1860.

ΝΕΣΤΩΡ ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἅγιος Τάφος (San Sepolcro). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀρέτσο καὶ ἔχουσα 10,420 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἠλεκτρικὸν ἐργαστήριον, παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων καὶ ἐλαίου, ἐργοστάσια ζυμαρικῶν. Ὡραῖος καθεδρικὸς ναὸς τοῦ 11ου αἰῶνος, ἀρχαῖον δημαρχεῖον, νοσοκομεῖον τοῦ 1446 καὶ πολλὰ ἄλλα παλαιὰ ἱδρύματα. Ἐντὸς τῶν ναῶν καὶ εἰς τὸ δημαρχεῖον ὑπάρχουν πολλὰ ἀριστουργήματα τοῦ Πιέρο-ντὲ-λὰ-Φραντσέσκα (Piero de la Francesca).

Ἅγιος Τζιμινιάνο (San-Gimignano). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 30 χιλιομέτρων βορειοδυτικῶς τῆς Σιέννας. 8,000 κάτοικοι. Εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν διὰ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους διεξήγαγε μαζὶ μὲ τὴν γείτονά της Σιένναν. Περιβάλλεται ὑπὸ παχέος τείχους ἔχοντος μεγάλους στρογγύλους πύργους. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς ὑπάρχουν δώδεκα ἄλλοι πύργοι καὶ πολλὰ οἰκήματα τοῦ Μεσαιῶνος. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ Κολλεγιακὸς ναός, ὅστις εἶναι καλλωπισμένος μὲ ἀνάγλυφα καὶ εἰκόνας πολλῶν διασήμων καλλιτεχνῶν, ἐν οἷς καὶ τοῦ Μπέρνα. Περὶ τοῦ γλύπτου τούτου λέγεται ὅτι κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ ἀπὸ τὸ ἰκρίωμα καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ καταγνωσθεῖσα αὐτῷ θανατικὴ ποινή, καὶ ὅτι κατέφυγεν εἰς τὸν ναόν, ἔνθα καὶ ἠγιοκτόνησε. Εἰς τὰ πέριξ χώρα τῆς πόλεως ὑπάρχει ἐπίσης ὁ ναὸς τοῦ Μόντε Ὀλιβέτο, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχει ὡραία εἰκὼν τῆς Ἀναλήψεως, ζωγραφηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πιντουρίκιο.

Ἅγιος Τιμπερύ (Saint-Thibéry). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Ἐρὼ 2,137 κατ. Ἐρείπια μιᾶς ἀρχαίας ρωμαϊκῆς γεφύρας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐρὼ καὶ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Cessero. Ὑπολείμματα ἑνὸς ἀββαείου βενεδικτίνων, ἱδρυθέντος τὸν 9ον αἰῶνα εἰς μνήμην τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ μαρτυρήσαντος Τιβερίου.

Ἅγιος Τιμπὼ (Saint-Thibaud). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ὤμπ καὶ ἔχουσα 823 κατοίκους.

Ἅγιος Τιμπὼ (Saint-Thibaud--de-Couz). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Σαβοΐας καὶ ἔχουσα 802 κατοίκους.

Ἅγιος Τριβιέ. Δύο πολίχναι τῆς Γαλλίας, ἐν τῷ νομῷ Αἲν κείμεναι, φέρουσι τὸ ὄνομα τοῦτο. Ἡ πρώτη (Saint Trivier-de-Courtes) ἀριθμεῖ 1376 κατοίκους, ἡ δ' ἑτέρα (Saint-Trivier-sur-Moignans) 1535 κατοίκους.

Ἅγιος Τρόνδος (Saint-Trond, Sankt-Truiden). Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λιμβούργου. 15,627 κατ. Σχολαὶ διακοσμητικῶν τεχνῶν καὶ μουσικῆς. Μετεωρολογικὸς σταθμός. Ὡραία ἐκκλησία τῆς Παναγίας, ἀναγομένη εἰς τὸν 14ον αἰῶνα καὶ ἔχουσα σύγχρονον κωδωνοστάσιον. Τὸ σεμινάριον τῆς ἐκκλησίας ἔχει ἕνα πύργον ἀποτελοῦντα ἄλλοτε μέρος τοῦ Ἀββαείου Ἁγίου Τρόνδου, τὸ ὁποῖον ἱδρύθη τῷ 657.

Ἅγιος Τροπέζ (Saint-Tropez). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Βὰρ καὶ ἔχει 3,600 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ὁ Ἅγ. Τροπὲζ ἔχει κτισθῆ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ἀθηνουπόλεως, ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς ἀνθηρὰν κατάστασιν ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ πόλις αὕτη κατεστράφη ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ ἐγκατελείφθη ὑπὸ τῶν κατοίκων της. Τὸν 15ον αἰῶνα ἀπῳκίσθη ἐκ νέου ὑπὸ Γενοατῶν, ἔκτοτε δὲ ἤρχισε νὰ ἀπολαύῃ σχετικῆς εὐημερίας. Αἱ οἰκίαι της, μερικαὶ τῶν ὁποίων εἶναι λίαν ἀρχαῖαι, κεῖνται κατὰ μῆκος ἑνὸς γραφικοῦ κολπίσκου. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἁγίου Τροπὲζ κεῖται εἰς ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὴν θέσιν καὶ προστατεύεται ἀπὸ ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀνέμους. Ἁλιεία, ἐμπόριον τῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς, πολυάριθμα ἐργοστάσια πωμάτων (φελλῶν διὰ φιάλας). Ἐλαιόδενδρα, λεμονέαι, πορτοκαλλέαι εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Τρωϊανὸς (Saint-Trojan). Ὄνομα δύο πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μία (Saint-Trojan-les-Bains) κεῖται ἐν τῷ νομῷ Κάτω Σαράντ καὶ ἔχει 1161 κατ. ἡ δὲ ἄλλη ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης καὶ ἔχει 316 κατοίκους.

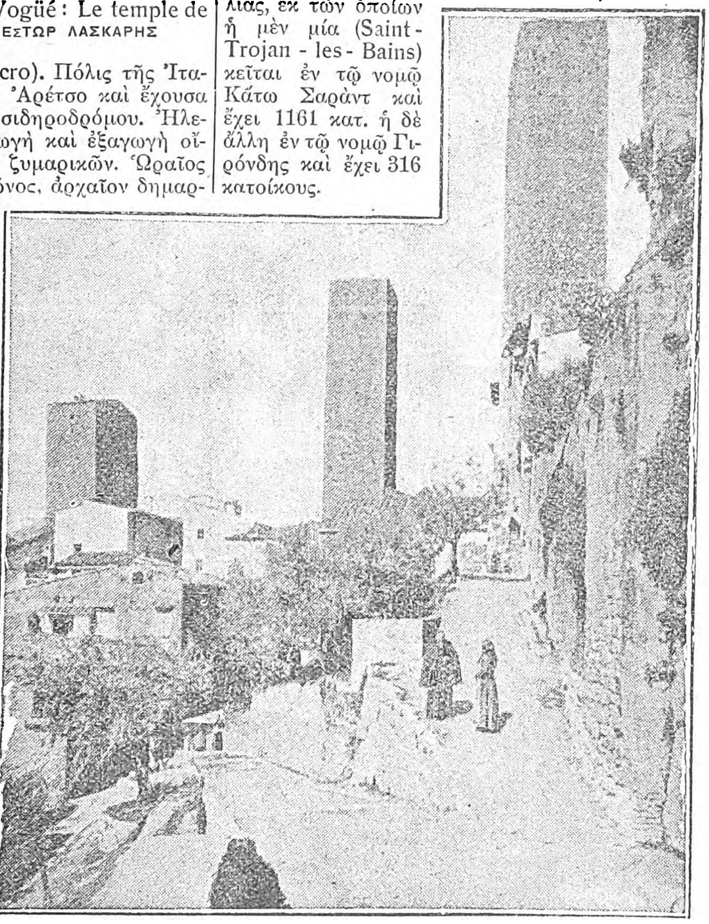

Ἅγιος Τζιμινιάνο.

Ἅγιος Τυγδυάλ (Saint-Tugdual). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Μορμπιχὰν (Morbihan) καὶ ἔχουσα 1,907 κατοίκους. Ἀρχαῖος γοτθικὸς ναὸς εἰς τὰ πέριξ.

Ἅγιος Τυριὼ (Saint-Thuriau). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Μορμπιχάν. 1,309 κατ. Ἐκκλησία τοῦ 16ου αἰῶνος, ἔχουσα ἀρχαίας ὑαλογραφίας.

Ἅγιος Ὑάκινθος (Saint-Yacinthe). Πόλις τοῦ Καναδᾶ καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου κομιτείας· 9,597 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον. Καθολικὴ ἐπισκοπή. Χυτήρια. Οἶνοι.

Ἅγιος Ὑβὰρ (Saint-Ybars). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ἀριέζ (Ariège) καὶ ἔχουσα 1,800 περίπου κατοίκους.

Ἅγιος Ὑβάρδος (Saint-Ybard). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Κορρὲζ καὶ ἔχουσα 1,600 κατοίκους.

Ἅγιος Ὑζ (Saint-Uze). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Δρώμης καὶ πλησίον τῆς πόλεως Βαλεντίας. 1,634 κάτ. Ἐργοστάσιον πορσελάνης καὶ ἀγγειοπλαστικῆς.

Ἅγιος Ὑζὰζ (Saint-Usage). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Χρυσῆς Ἀκτῆς καὶ ἔχουσα 789 κατοίκους.

Ἅγιος Ὑζὰν (Saint-Ysan-de-Soudiac). Πολίχνη τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν νομὸν Γιρόνδης. 1,769 κατ.

Ἅγιος Ὑὸρ (Saint-Yorre). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἀλλιέ. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Μεταλλικὰ ὕδατα, διττανθρακικονατριοῦχα, γνωστὰ ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὰς θεραπευτικάς των ἰδιότητας. Εἶναι ὑποθερμικὰ (ἀπὸ 12°,5 μέχρι 16°) καὶ παρόμοια μὲ τὰ τῶν πηγῶν Βισύ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀπέχουν περὶ τὰ 8 χιλιόμετρα. Δὲν ἐξοδεύονται ἐπὶ τόπου, ἀλλ' ἐξάγονται κατ' ἔτος κατὰ ἑκατομμύρια φιαλῶν εἰς

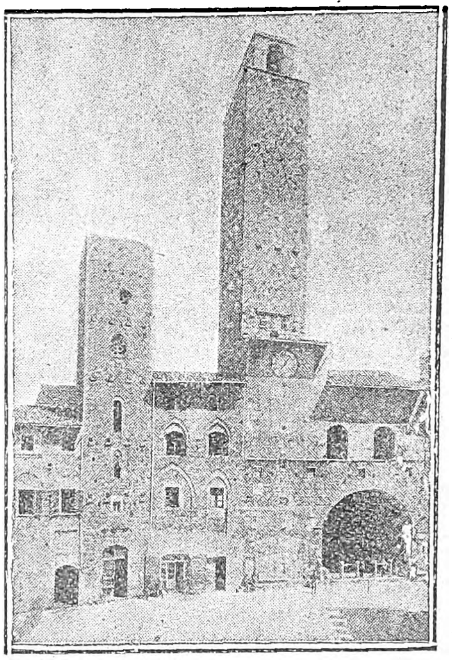

Ἅγιος Τζιμινιάνο. Τὸ Μέγαρον Ποντεστά.

ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Εἶναι γνωστὰ εἰς τὴν διεθνῆ ἀγορὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μεταλλικὰ ὕδατα τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Βισύ». Ἐν τῇ κώμῃ τοῦ Ἁγίου Ὑὸρ ὑπάρχει ἓν ὑαλουργεῖον ἀπασχολοῦν πολλοὺς ἐργάτας, ἐν τῷ ὁποίῳ κατασκευάζονται ἀποκλειστικῶς αἱ μαῦραι φιάλαι, εἰς τὰς ὁποίας τίθεται τὸ ὕδωρ πρὸς ἐξαγωγήν.

Ἅγιος Ὑριὲλ ἢ Ἀρέδιος (Saint-Yrieix-la-Perche, Sanctus Aredius). Πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἄνω Βιέννης, κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λού, παραποτάμου τοῦ Ἴλ, καὶ ἔχει 8.500 κατοίκους. Μεγάλη βιομηχανία δερμάτων καὶ σιδηρουργίας, ὑφισταμένη ἀπὸ τοῦ Μεσαιῶνος. Ἐκμετάλλευσις λατομείων καολίνης. Ἡ ἐν ἔτει 1768 γενομένη ἀνακάλυψις τῶν λατομείων τούτων ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἵδρυσιν ἑνὸς μεγάλου ἐργοστασίου πορσελάνης (1775), παραμείναντος ὀνομαστοῦ διὰ τὴν καλλιτεχνικήν του παραγωγήν. Ἀρχαία ἐκκλησία, κτισθεῖσα ἀπὸ τοῦ 1181 μέχρι τοῦ 1183 καὶ θεωρουμένη ἱστορικὸν μνημεῖον. Ὠχυρωμένος πύργος τοῦ 12ου αἰῶνος. Νοσοκομεῖον ἱδρυθὲν τὸν 13ον αἰῶνα. Κατ' ἀρχὰς ἡ πόλις ὠνομάζετο Attanum καὶ ἀνεπτύχθη πέριξ ἑνὸς ἀββαείου ἱδρυθέντος περὶ τὸ 564 ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Ὑριὲλ ἢ Ἀρεδίου (Aredius ἢ Aridius), τοῦ ὁποίου ἔλαβεν ἀργότερα τὸ ὄνομα. Ἡ πόλις περιεβάλλετο ἄλλοτε ὑπὸ τειχῶν. Εἶναι πατρὶς πολλῶν ἐπιφανῶν γάλλων, ἐν οἷς τοῦ Ἀχιλ. Λεϋμαρὶ (1864), ἱστορικοῦ καὶ δημοσιογράφου, τοῦ Λομενὶ (1878), μέλους τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, καὶ τοῦ Ἐδμόνδου Γκοντινὲ (1888), συγγραφέως δραματικοῦ.

Ἅγιος Ὑριὲλ ἢ Ἀρέδιος (Saint-Yrieix, Sanctus Aredius). Ὄνομα πέντε πολιχνῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Σαράντ 1.500 κατ.- Κρὲζ (S.-Y.-la-Montagne)· 1.800 κατ.-Κορρὲζ (S.-Y.-le-Déjalat)· 1.400 κατ.- Κρὲζ (S.-Y.-les-Bois)· 910 κατ.- Ἄνω Βιέννης (S.-Y.-sous-Aixe)· 600 κάτοικοι.

Ἅγιος Ὑσὺζ (Saint-Usuge). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος καὶ ἔχουσα 2,250 κατοίκους.

Ἅγιος Φαρζὼ (Saint-Fargeau). Πολίχνη τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ὑόννης καὶ ἔχει 2,579 κατοίκους. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων Λυῶνος. Ὡραία ἐκκλησία τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἐρείπια πύργου τοῦ 12ου αἰῶνος. Ἑτέρα ὁμώνυμος πολίχνη ὑπάρχει εἰς τὸν νομὸν Σηκουάνα καὶ Μάρνη καὶ ἔχει 1,200 κατοίκους. Ἐργοστ. χημικῶν προϊόντων. Ζαχαροποιεῖον.

Ἅγιος Φερδινάνδος (San Fernando). Πόλις καὶ λιμὴν τῆς Ἱσπανίας, κείμενος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γαδείρων (Cadiz). Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ βραχώδους νήσου, ἥτις καλεῖται Νῆσος τοῦ Λέοντος (Isla de Leon) καὶ ἀπέχει περὶ τὰ 13 χιλιόμετρα ἐκ τῶν Γαδείρων. Ὁ Ἅγιος Φερδινάνδος εἶναι εἷς τῶν τριῶν κυριωτέρων λιμένων τῆς Ἱσπανίας, ἐν αὐτῷ

Digitized by Google

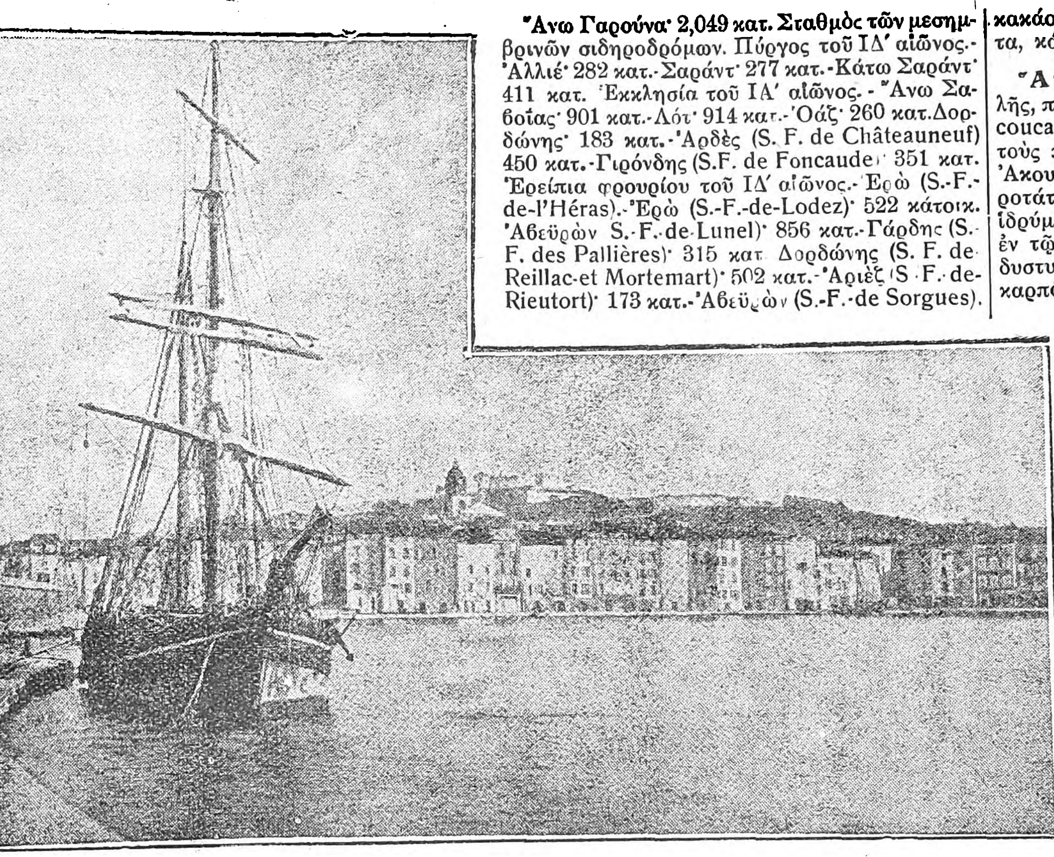

Ἅγιος Πορτέζ. Ἄποψις τῆς πόλεως καὶ τοῦ λιμένος.

δὲ εὑρίσκεται ὁ ναύσταθμος καὶ ἡ ναυτικὴ ἀκαδημία. Πλησίον τῆς πόλεως εὑρίσκεται τὸ ἀστεροσκοπεῖον, μία ἀρχαία γέφυρα ρωμαϊκῆς ἐποχῆς

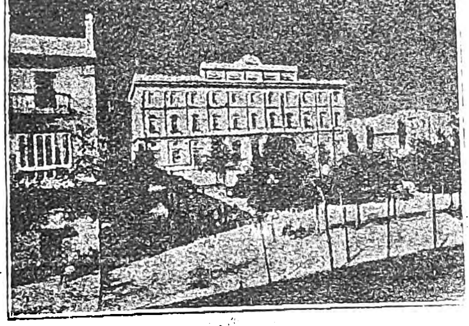

Ἅγιος Φιρδινάνδος τῆς Ἱσπανίας.
Τὰ δικαστήρια καὶ ἡ κεντρικὴ πλατεῖα.

καὶ τὰ ἴχνη ἑνὸς ναοῦ τοῦ Ἡρακλέους· 25,611 κάτοικοι. Ἐμπόριον ἰχθύων.

Ἅγιος Φερδινάνδος (San-Ferdinando di Puglia). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Φότζιας (Foggia) καὶ ἔχουσα 9,305 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ ἐλαίου καὶ οἴνων.

Ἅγιος Φερδινάνδος (San-Fernando). Πόλις τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Φιλιππίνων καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Οὐνιόν. Ἀπέχει τῆς πρωτευούσης Μανίλης περὶ τὰ 275 χιλιόμετρα. Κάτοικοι 13.500.

Ἅγιος Φερδινάνδος (San-Fernando). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βουένος Ἄϋρες, εἰς ἀπόστασιν 25 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους καὶ ἐντὸς τοῦ δέλτα τοῦ ποταμοῦ Παράνα. Ὁ ποτάμιος λιμὴν αὐτῆς συχνάζεται ἀπὸ τὰ μικρὰ ἀτμόπλοια. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Κάτοικοι 18,000.

Ἅγιος Φερδινάνδος San-Fernando). Πόλις τῆς νήσου Ἁγίας Τριάδος (ἀρχιπέλαγος Μπαχάμας). Ἔχει 9,000 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν πόλιν Πόρτο-δὲ-Ἐσπάνια.

Ἅγιος Φερδινάνδος San Fernando-de Apure). Μικρὰ πολις τῆς Βενεζουέλας (Νοτ. Ἀμερική). Εἶναι πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Ἀπούρε καὶ κεῖται ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ἀπούρε. 4,000 κάτοικοι. Μεγάλη κτηνοτροφία, δέρματα κροκοδείλων, ὄστρακα χελωνῶν καὶ ἄλλα προϊόντα.

Ἅγιος Φερδινάνδος (San Fernando). Ἀνθηρὰ πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Χιλῆς (Νοτ. Ἀμερική). Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Κολκάγκουας καὶ ἔχει 10,800 κατοίκους. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Σαντιάγου εἰς Ἀνάληψιν σιδηροδρόμου. Νοσοκομεῖον, ἐργοστάσια ἀεριούχων ποτῶν, βυρσοδεψεῖα, γεωργικὰ προϊόντα.

Ἅγιος Φῆλιξ (Saint-Félix). Ὄνομα πολλῶν κωμῶν τῆς Γαλλίας, κειμένων ἐν τοῖς ἑξῆς νομοῖς: Ἄνω Γαρούνα· 2,049 κατ. Σταθμὸς τῶν μεσημβρινῶν σιδηροδρόμων. Πύργος τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.- Ἀλλιέ· 282 κατ.-Σαράντ· 277 κατ.-Κάτω Σαράντ· 411 κατ. Ἐκκλησία τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.- Ἄνω Σαβοΐας· 901 κατ.-Λότ· 914 κατ.-Ὀάζ· 260 κατ.Δορδώνης· 183 κατ.-Ἀρδὲς (S. F. de Châteauneuf) 450 κατ.-Γιρόνδης (S.F. de Foncaude) 351 κατ. Ἐρείπια φρουρίου τοῦ ΙΔ' αἰῶνος.- Ἐρὼ (S.-F.-de-l'Héras).-Ἐρὼ (S.-F.-de-Lodez)· 522 κάτοικ. Ἀβεϋρὼν S.-F.-de-Lunel)· 856 κατ.-Γάρδης (S.-F. des Pallières)· 315 κατ. Δορδώνης (S. F. de Reillac-et Mortemart)· 502 κατ.-Ἀριὲζ (S. F.-de-Rieutort)· 173 κατ.-Ἀβεϋρὼν (S.-F.-de Sorgues). 605 κατ.-Ἀριὲζ (S.-F.-de Tournégat)· 285 κατ.-Δορδώνης (S.-F.-de-Viladeix)· 540 κατ.

Ἅγιος Φῆλιξ (São Felix). Μικρὰ πόλις τῆς Βραζιλίας ἐν τῇ πολιτείᾳ Βαχίας. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Παραγκουάσσου καὶ ἔναντι ἀκριβῶς τῆς πόλεως Κοκοεῖρα, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ θαυμασίας γεφύρας. Μεγάλη καλλιέργεια καπνῶν. Τὰ τσιγάρα τοῦ Ἁγίου Φήλικος εἶναι σήμερον παγκοσμίου φήμης ὑπὸ τὸ ὄνομα «τσιγάρα Βαχίας» (cigares de Bahia)· 4.000 κατ.

Ἅγιος Φίδεν (Sankt Fiden). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Ἁγίου Γάλλου. Ἐργοστάσιον ἀνελκυστήρων (ascenseurs).

Ἅγιος Φιλβέρτος (Saint-Philbert). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν της Γαλλίας: *Ἅγ. Φιλβέρτος* (Saint Philbert-de Grand Lieu). Πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Κάτω Λείγηρος. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βουλώνη, ὅστις χύνεται εἰς τὴν λίμνην Γκρὰν-Λιὲ (lac de Grand-Lieu) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Νάντην· 4.000 κατ. Ἐκκλησία τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, κτισθεῖσα ἐπὶ κρύπτης τοῦ ΙΑ' αἰῶνος περιεχούσης τὸ κενὸν φέρετρον τοῦ Ἁγίου Φιλβέρτου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ πόλις ἔλαβε τὸ ὄνομα. *Ἅγ. Φιλβέρτος* Saint-Philbert-de Bouaine). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Βανδέας· 2.323 κατ. *Ἅγ. Φιλβέρτος* (Saint-Philbert-des Champs). Κοινότης ἐν τῷ νομῷ Καλβαδός. 460 κατ. *Ἅγ. Φιλβέρτος* (Saint-Philbert du Peuple). Ἐν τῷ νομῷ Μαὶν-ἐ-Λοάρ· 900 κατ. *Ἅγ. Φιλβέρτος* (Saint-Philbert-du-Charrault). Ἐν τῷ νομῷ Βανδέας· 1.506 κατ. Μεγαλιθικὰ μνημεῖα. *Ἅγ. Φιλβέρτος* Saint-Philbert-en-Mauges). Ἐν τῷ νομῷ Μαὶν-ἐ-Λοάρ· 382 κατ. Πύργος τοῦ ΙΕ'—ΙΣΤ' αἰῶνος. *Ἅγ. Φιλβέρτος* (Saint-Philbert sur-Boissey). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ· 88 κατ. *Ἅγ. Φιλβέρτος* (Saint-Philbert-sur Orne. Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν· 242 κατ. *Ἅγ. Φιλβέρτος* (Saint-Philbert-sur-Risle). Ἐν τῷ νομῷ Ἔρ· 1.100 κατ.

Ἅγιος Φιλιβέρτος (Saint Philibert). Ὄνομα δύο κωμῶν τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν κεῖται ἐν τῷ νομῷ Χρυσῆς Ἀκτῆς· 133 κάτοικοι, ἡ δὲ ἐν τῷ νομῷ Μορμπιχὰν (Morbihan) καὶ ἔχει 657 κατοίκους.

Ἅγιος Φίλιππος. Μικρὰ πόλις τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Κοαχουίλα καὶ ἔχουσα 4 000 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ὀρυχεῖα.

Ἅγιος Φίλιππος τῆς Βενεζουέλας (San-Felipe de Benguella). Πόλις τῆς Ἀγγόλας (Πορτογαλλικὴ ἀποικία ἐν τῇ δυτικῇ Ἀφρικῇ). Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ κεῖται ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ νοτίως τῆς Λοάνδης· 6.000 κατ. Ἕδρα τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας. Τόπος ἐξορίας καταδίκων. Ἐξαγωγὴ καουτσούκ, κηροῦ, χαβλιοδόντων, δερμάτων κ.λ.π.

Ἅγιος Φίλιππος (San Felipe). Πόλις τῆς Βενεζουέλας (Νότιος Ἀμερική). Εἶναι πρωτεύουσα τῆς Πολιτείας τῆς Ὑαρακούης καὶ κεῖται ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι, ἡ ὁποία παράγει καφέν, ζάκχαριν, κακάον, δημητριακοὺς καρπούς, καπνὸν καὶ φρούτα, κάτοικοι 18.000.

Ἅγιος Φίλιππος (San Felipe). Πόλις τῆς Χιλῆς, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἀκουκαγούης (Acoucagua). Εὕρηται ἐν εὐφόρῳ πεδιάδι καὶ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ἐσβεσμένου ἡφαιστείου τῆς Ἀκουκαγούης. Κάτοικοι 11,580. Εἶναι πόλεις ἀνθηροτάτη καὶ ἔχει πολλὰ σχολεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἐν οἷς ὁ «Οἶκος τοῦ Καλοῦ Ποιμένος», ἐν τῷ ὁποίῳ καταφεύγουν τὰ πτωχὰ παιδία καὶ αἱ δυστυχεῖς γυναῖκες. Λέσχαι, ἐμπόριον δημητριακῶν καρπῶν, ἐκμετάλευσις ὀρυχείων.

Ἅγιος Φιρμῖνος (Saint-Firmin). Ὄνομα τῶν κάτωθι πολιχνῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγ. Φιρμῖνος.* Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Ἄλπεων. 1067 κατ. Ἐρείπια ἑνὸς πύργου τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. *Ἅγ. Φιρμῖνος.* Ἐν τῷ νομῷ Λοὰρ-ἐ-Σὲρ (Loir-et Cher). 543 κατ. *Ἅγ. Φιρμῖνος.* Ἐν τῷ νομῷ Μέρθης-Μοσέλλης (Meurthe et Moselle) καὶ παρὰ τὴν πόλιν Νανσύ. 400 κατ. Σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν σιδηροδρόμων. *Ἅγ. Φιρμῖνος.* Ἐν τῷ νομῷ Νιέβρης (Nièvre)· 302 κατ. *Ἅγ. Φιρμῖνος.* Ἐν τῷ νομῷ Ὀὰζ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Σανλὶ (Sanlis). 1.060 κατ. Σταθμὸς τῶν Βορείων σιδηροδρόμων. *Ἅγ. Φιρμῖνος.* Ἐν τῷ νομῷ Ἄραρος-Λείγηρος (Saône et Loire). Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἁγίου Φιρμίνου. Πλησίον αὐτῆς ἀναβλύζει μία πηγή, θεωρουμένη ὡς θαυματουργός. *Ἅγ. Φιρμῖνος* (Saint-Firmin-des-Bois). Ἐν τῷ νομῷ Λοαρέ· 518 κατ. *Ἅγ. Φιρμῖνος* (Saint-Firmin-sur-Loire). Ἐν τῷ νομῷ Λοαρέ· 875 κατ.

Ἅγιος Φλοβιέρος (Saint-Flovier). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη εἰς τὸν νομὸν Ἴνδρας-Λείγηρος καὶ ἔχουσα 1.216 κατοίκους.

Ἅγιος Φλωρεντῖνος (Saint-Florentin). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ὑπάρχουν δύο πολίχναι τῆς Γαλλίας: *Ἅγ. Φλωρεντῖνος.* Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ὑόννης, κειμένη ἐπὶ λόφου· 3.000 περίπου κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Ἡ κώμη αὕτη ὀφείλει τὸ ὄνομά της εἰς ἓν ἀρχαῖον μοναστήριον Βενεδικτίνων, ἱδρυθὲν τὸν Θ' αἰῶνα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐκκλησία ἀφιερώθη εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἅγιον Ἀνδρύ, τὴν 8ην Μαΐου 836. Ἡ ἐκκλησία αὐτῆς εἶναι ρυθμοῦ γοτθικοῦ καὶ ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΣΤ' αἰῶνα. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν πολλὰ ἔργα γλυπτικῆς τῆς Ἀναγεννήσεως· καί, *Ἅγ. Φλωρεντῖνος.* Κώμη τοῦ νομοῦ Ἴνδρας.

Ἅγιος Φλωρέντιος (Saint-Florent). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας: *Ἅγ. Φλωρέντιος.* Πρωτεύουσα καντονίου τοῦ νομοῦ Κορσικῆς, κειμένη παρὰ τὴν πόλιν Βαστίαν· 680 κατ. Κεῖται ἐπὶ θαυμασίου ὅρμου, προστατευομένου κατὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἀνέμων. Ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Κορσικῆς. Ἱδρύθη τῷ 1440, κατελήφθη τῷ 1553 ὑπὸ τοῦ στρατάρχου Τὲρμ (Thermes) καὶ ἀνεκατελήφθη τὸ ἑπόμενον ἔτος ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Δόρια. Τῷ 1739 ἐγένοντο κύριοι τῆς πόλεως οἱ πατριῶται Γκαφφόρι καὶ Τσεκκάλδι, τέλος δὲ τῷ 1794 οἱ Γάλλοι ἀντέστησαν ἡρωϊκῶς κατὰ τῶν πολιορκησάντων αὐτὴν Ἄγγλων, συμμάχων τοῦ Πασχὰλ Πάολι. *Ἅγ. Φλωρέντιος* (Saint-Florent-sur-Auzonnet). Εἰς τὸν νομὸν Γάρδης· 3.165 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Λυῶνος. Μεταλλεῖα σιδήρου καὶ ἀνθρακωρυχεῖα. *Ἅγ. Φλωρέντιος.* Εἰς τὸν νομὸν Λοαρέ· 627 κατ.-*Ἅγ. Φλωρέντιος.* Εἰς τὸν νομὸν Δύο Σεβρῶν· 1.700. κατ.-*Ἅγ. Φλωρέντιος.* (Saint-Florent-des-Bois) Εἰς τὸν νομὸν Βανδέας· 2.016 κατ.-*Ἅγ. Φλωρέντιος* (Saint-Florent-de-Vieil). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Μαὶν-ἐ-Λοάρ· 1096 κατ. Κρεμαστὴ γέφυρα ἐπὶ τοῦ Λείγηρος. Ἡ ἐκκλησία, ἥτις κεῖται ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ δεσπόζοντος τῆς κώμης λόφου, ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΓ' αἰῶνα. *Ἅγ. Φλωρέντιος* (Saint-Florent-sur-Cher). Ἐν τῷ νομῷ Σέρ· 3.539 κατ. Μεταλλεῖα σιδήρου. Πύργος τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος.

Ἅγιος Φλῶρος· χωρίον τῶν Καλαμῶν, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀμφείας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 401. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀμφαρῶν ἡμίσειαν ὥραν, ἔχει δὲ δημοτικὸν σχολεῖον.

Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγεται καὶ τὸ χωρίον Χριστοφιλέϊκα (κάτ. 191).

Ἅγιος Φλῶρος. Κατὰ τὴν γενομένην ἐναντίον τῶν μεσσηνιακῶν φρουρίων ἐκστρατείαν τοῦ *Ἰμπραήμ*, τῷ 1826, εἰς τὸν Ἅγιον Φλῶρον, θέσιν κειμένην παρὰ τὰ Δερβένια τοῦ *Λεονταρίου*, ἐσημειώθη μία συγκινητικὴ σκηνή, χαρακτηρίζουσα τὰ συνήθη θεάματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Τὰ τουρκοαιγυπτιακὰ στρατεύματα κατήρχοντο βραδέως, λεηλατοῦντα ὅλην τὴν χώραν, ἥτις εἶχε μείνει ἔρημος, τῶν κατοίκων ἀποσυρθέντων πανοικεὶ εἰς τὰ σπήλαια καὶ τὰς φάραγγας τῶν γειτονικῶν ὀρέων. Τὰ ἑλληνικά, ὑπὸ τὸν *Γενναῖον Κολοκοτρώνην* καὶ τὸν *Παναγιώτην Νοταρᾶν*, συμποσούμενα εἰς δυόμισι ἕως

Digitized by Google

τρεῖς χιλιάδας ἀνδρῶν, ἠκολούθουν ὡς εἶδος ὀπισθοφυλακῆς τὸν ἐχθρόν, μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ εὕρουν τὴν κατάλληλον στιγμὴν καὶ εὐκαιρίαν, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν καὶ διὰ τῆς τέχνης ν' ἀντιπαραταχθοῦν πρὸς τὸν ὄγκον καὶ τὰ πλούσια καὶ κατάλληλα πολεμικὰ μέσα αὐτοῦ. Εἶχαν ἤδη ἐξαπλωθῆ κλιμακηδὸν εἰς τὰ Δερβένια τοῦ Λεονταρίου, ὅταν ἔφθασεν ὁ *Θεόδωρος Κολοκοτρώνης* μὲ τοὺς σωματοφύλακάς του καὶ τὸ σῶμα τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα, καὶ ἄλλων τινῶν καπεταναίων, τοὺς ὁποίους συνεκάλει ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὴν *τρουμπέτταν* του, εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ὁποίας ἐνθαρρυνόμενα τὰ πλήθη τῶν χωρικῶν, κατέλιπον τὰ κρησφύγετά των καὶ προσήρχοντο διὰ ν' ἀκολουθήσουν ὅπως, ὅπως ὡπλισμένοι τοὺς μαχητάς.

«Ἀφοῦ δ' ἐφθάσαμεν εἰς τὸν ἅγιον Φλῶρον, ἀναφέρει ὁ *Φωτάκος*, θέσιν ὅπου ἐβγαίνει κεφαλόβρυσον καὶ ἔχει μεγάλα δένδρα διὰ ἴσκιον, ηὕραμεν κρεμάμενα ἀπὸ τὰ δένδρα, ὡς ἓξ παιδιά, βυζαστάρικα, ἀπὸ πέντε ἕως ἑπτὰ μηνῶν τὸ καθένα, σπαργανωμένα, καθὼς τὰ εἶχαν ἡ μάναις των. Εἶχαν δὲ ἀποκάμει καὶ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ κλάψουν καλά. Εἶχαν περάσει τρεῖς ἡμέραις ἀφ' ὅτου εἶχαν φύγει ἐκεῖθεν οἱ Τοῦρκοι Ἀραπάδες, οἵτινες εἶχαν κυνηγήσει τὴς μάναις των, αἱ ὁποῖαι διὰ νὰ γλυτώσουν ἔρριψαν τὰ παιδιά των. Οἱ δὲ Ἀραπάδες, παίρνοντες ἀπὸ χάμου τὰ παιδιά, τὰ ἐβαστοῦσαν εἰς τὰ χέρια των, λέγοντες: «*Μαριά, Μαριά*, στάσου νὰ σοῦ τὸ δόσω». Ἤθελαν μὲ τοῦτο νὰ γελάσουν τὴν μάνα διὰ νὰ τὴν πιάσουν, διότι ἐνόμισαν ὅτι θὰ τὴν ζαλίσῃ ὁ πόνος τοῦ παιδιοῦ καὶ θὰ σταθῇ. Αὐτοὶ τὰ εἶχαν κρεμάσει ἀπὸ τὰ δένδρα τὸ καθένα μὲ τὴν *νάκαν* του, καὶ χάριν φιλανθρωπίας δὲν τὰ ἐσκότωσαν. Τὸ θέαμα ἦτο λυπηρόν.

Εἶχαν τὰ χέρια των εἰς τὸ στόμα των καὶ ἐβύζαιναν τὰ δάκτυλά των. Τινὰ δὲ ἀπὸ αὐτὰ βυζαίνοντα ἐμαλάκωσαν τὰ δάκτυλά των, τὰ ὁποῖα ἐξεπέτσωσαν καὶ ἐφαγώθησαν οὕτως, ὥστε ἔβγαινε τὸ αἷμα καὶ τὸ ἐβύζαιναν. Ἀφοῦ δὲ πάλιν ἐβάρεσε τὴν τρουμπέτταν, ὁ ἀρχηγὸς (Θ. Κολοκοτρώνης) καὶ ἡμεῖς οἱ ἄλλοι ἐφωνάξαμεν τὸν κόσμον ὁ ὁποῖος ἦτο ἐδῶ κι' ἐκεῖ εἰς τὰ βουνά, γνωρίσαντες δ' ἐκεῖνοι τὴν φωνὴν τοῦ Ἀρχηγοῦ, κατέβηκαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ τὸν εἶδαν. Τότε ὁ Ἀρχηγὸς τοὺς εἶπε νὰ ὑπάγουν πάλιν πίσω εἰς τὰ σπίτια των, ὅθεν εἶχαν φύγει. Ἐπῆραν τὰ παιδιά, ὅσων εὑρέθησαν ἐκεῖ αἱ μητέρες, εἰς δὲ τὰ ἄλλα, ὅσα δὲν εἶχαν ἀποκάμει ἀπὸ τὴν πεῖναν, διὰ νὰ ζήσουν, ἔδωκαν γάλα γίδινον νὰ φάγουν. Τί ἀπέγιναν πλέον τὰ παιδιὰ αὐτὰ δὲν γνωρίζομεν.»

Τὸ κεφαλόβρυσον τοῦ Ἁγίου Φλώρου διατηρεῖ ἀκόμη τὴν σφραγῖδα τῆς λυπηρᾶς αὐτῆς σκηνῆς, τὰ ἴδια δένδρα μὲ τοὺς ἰδίους κλάδους εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα εὗρηκαν κρεμασμένα ἀπὸ τὴν νάκαν των τὰ βρέφη ποῦ δὲν ἔσφαξεν ἡ αἰγυπτιακὴ φιλανθρωπία.

Ἅγιος Φλῶρος (Saint-Flour). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, καὶ πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας τοῦ νομοῦ Καντάλ. Ὑψόμετρον 883 μέτρα. Κάτοικοι 5,605. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο Mons Indiciacus, λόγῳ ἑνὸς φάρου, ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς ὁδηγὸς εἰς τοὺς ταξιδιώτας καὶ Fanum Sancti Flori, λόγῳ τοῦ Ἁγίου Φλώρου, τοῦ ἀποστόλου τῆς Ὠβέρνης, ὅστις κατῴκησεν ἐν αὐτῷ. Ἐργοστάσια ὑφασμάτων, γόμας (κόλλας), χρωμάτων καὶ ἀγγειοπλαστικῆς. Καθεδρικὸς ναὸς τοῦ 14ου αἰῶνος, κτισθείς, ὡς λέγεται, ἐπὶ τοῦ ἐρημητηρίου τοῦ Ἁγίου Φλώρου. Ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Βικεντίου, ἀναγομένη εἰς τὸν 15ον αἰῶνα καὶ τῆς Παναγίας, ἀναγομένη εἰς τὸν 17ον αἰῶνα. Ἡ πόλις ἔχει καλλωπισθῆ πολὺ κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας δεκαετηρίδας καὶ κέκτηται ὡραίας δενδροφύτους λεωφόρους. Κεῖται ἐπὶ χαμηλοῦ λόφου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ προάστειον αὐτῆς καὶ ῥέει ὁ ποταμὸς Ἄνδερ.

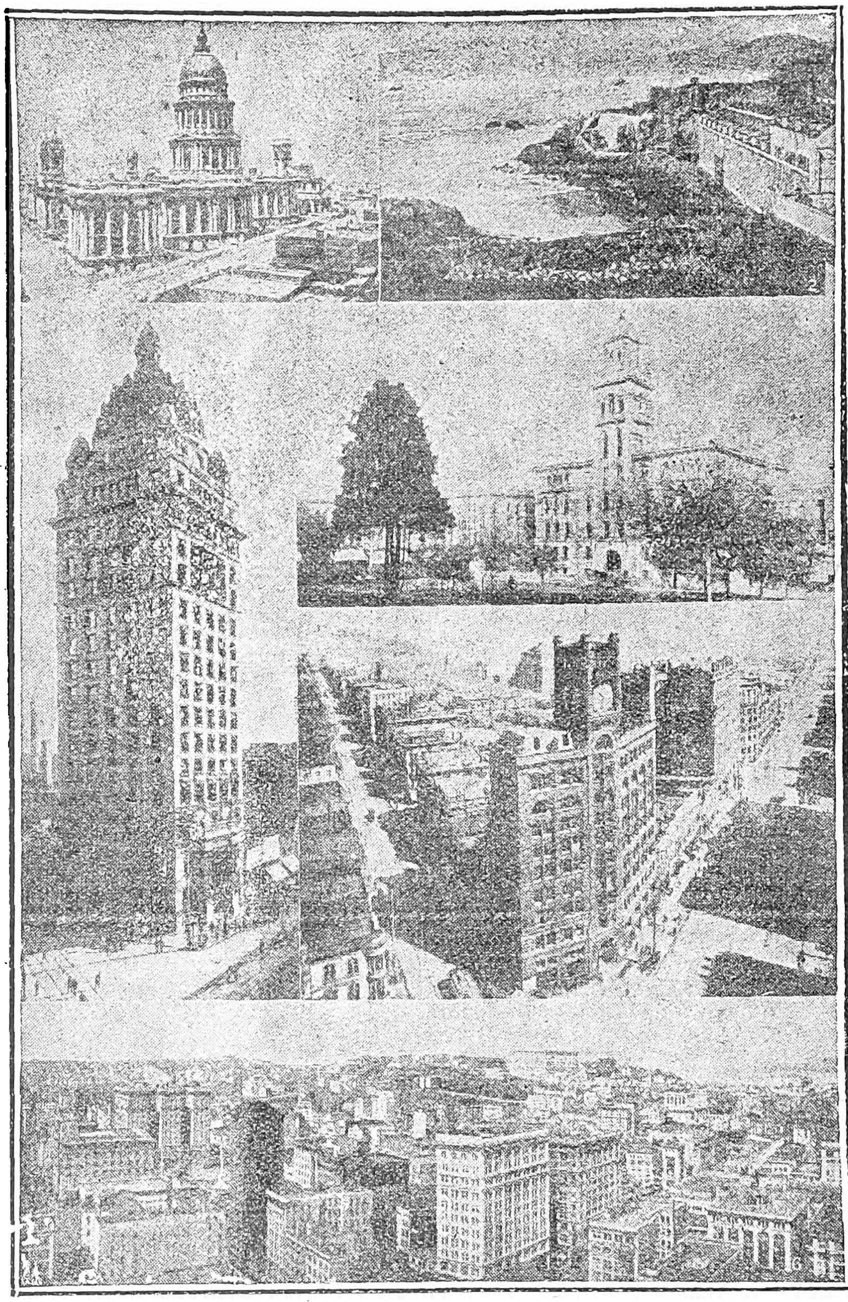

Ἅγιος Φραγκῖσκος (San Francisco) πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν.

Ἅγιος Φολκουῖνος (Saint-Folquin). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Πὰ-δε-Καλαὶ καὶ ἔχουσα 1.356 κατοίκους.

Ἅγιος Φορτουνᾶτος (Saint-Fortunat). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἀρδὲς καὶ ἔχουσα περὶ τοὺς 1.200 κατοίκους. Μεταλλικὰ ὕδατα, σιδηροῦχα καὶ ἀεριοῦχα.

Ἅγιος Φραγκῖσκος (San Francesco al Campo). Κώμη τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τουρίνου καὶ ἔχουσα 2.919 κατοίκους. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. Ἐξαγωγὴ ξυλείας, ἐργοστάσιον πλυσίματος κουρελίων (πρὸς χαρτοποιίαν), ἐργοστάσιον βαμβακερῶν ὑφασμάτων.

Ἅγιος Φραγκῖσκος (San Francisco). Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς κειμένη ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ καὶ ἀποτελοῦσα τὸ κέντρον τοῦ ἐμπορίου ἁπασῶν τῶν δυτικῶν πολιτειῶν τῆς Βορειοαμερικανικῆς συμπολιτείας. Εὑρίσκεται πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Σακραμέντο, εἰς ἀπόστασιν 202 χιλιομ. βορειοδυτικῶς τοῦ Μοντερέϋ καὶ 225 χιλιομ. νοτιοδυτικῶς τοῦ Σακραμέντο-Σίτυ. Κεῖται ἐπὶ ἀκρωτηρίου, τὸ ὁποῖον σχηματίζει πρὸς νότον τὸν θαυμάσιον ὁμώνυμον ὅρμον. Κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1847 γενομένην ἀπογραφὴν ὁ Ἅγιος Φραγκῖσκος ἠρίθμει μόλις 459 κατοίκους, δώδεκα δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα, ἤτοι ἐν ἔτει 1859, περὶ τοὺς 80,000. Ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνέρχεται εἰς 416.912 κατοίκους, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ εἶναι Κινέζοι, Ἰάπωνες, Μαῦροι καὶ Εὐρωπαῖοι.

Ἡ πόλις αὕτη, ἥτις εἶναι σήμερον ἡ σπουδαιοτέρα τῆς Καλιφορνίας καὶ ἡ ἐμπορικὴ μητρόπολις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐπὶ τοῦ Εἰρηνικοῦ, ἦτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἡ Yerba Buena τῶν Μεξικανῶν, μικρὸς λιμὴν εἰς τὸν ὁποῖον κατέφευγον τὰ ἁλιευτικὰ πλοιάρια τῆς περιοχῆς. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ χρυσοῦ ἐπέφερε τὸ θαῦμα τῆς μεταβολῆς ταύτης καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀγακάλυψιν καὶ τοῦ ἄλλου φυσικοῦ πλούτου τῆς περιοχῆς, τῆς ὁποίας ὁ Ἅγιος Φραγκῖσκος εἶναι ἡ πρωτεύουσα. Ἡ πόλις κοσμεῖται τὴν σήμερον μὲ θαυμάσια κτίρια καὶ μὲ ὅλους τοὺς καλλωπισμοὺς τοὺς ὀφειλομένους εἰς τὸν σύγχρονον πολιτισμόν. Αἱ πυρκαϊαὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας τόσον πολὺ ὑπέφερε κατὰ τὰς παρελθούσας δεκαετηρίδας, ἐξέλιπον σήμερον ἐντελῶς, χάρις εἰς τὰ δρακόντεια μέτρα τῶν ἀρχῶν καὶ τὴν τελείαν ὀργάνωσιν τῶν μέσων πρὸς καταπολέμησιν των. Τὴν 21ην Ἀπριλίου 1906 ἔλαβε χώραν ὁ μέγας

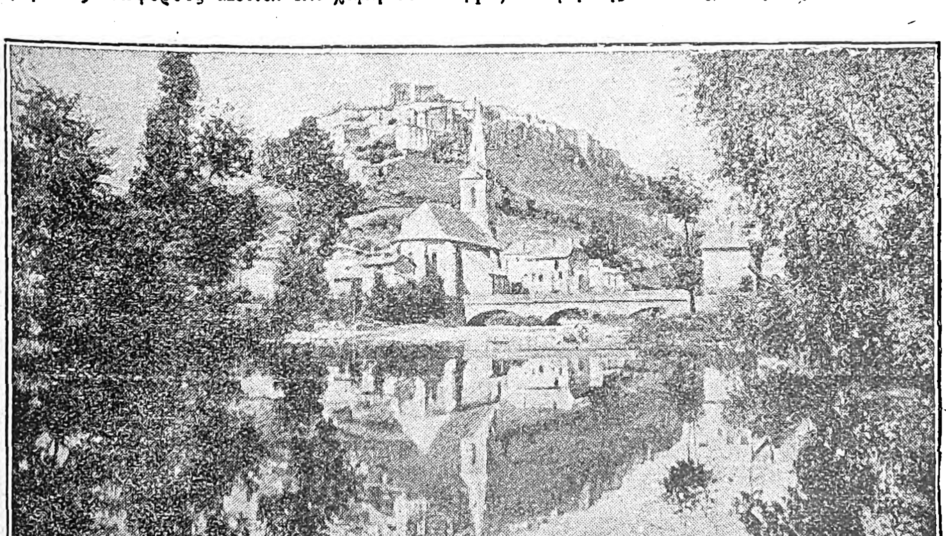

Ἅγιος Φλῶρος. Παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ander.

Digitized by Google

σεισμός, τὸν ὁποῖον ἐπηκολούθησε τριήμερος πυρκαϊά. Πεντακόσια ἄτομα ἐφονεύθησαν, αἱ δὲ ὑλικαὶ ζημίαι ὑπερέβησαν τὰ 500 ἑκατομμύρια δολλάρια. Σωφρονισθέντες οἱ κάτοικοι τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἀντικατέστησαν τὰς ὀλίγας ἐναπομεινάσας οἰκίας μὲ πλινθοκτίστους ἢ λιθοκτίστους τοιαύτας καὶ ἐπέφεραν τοιουτοτρόπως μεγάλην βελτίωσιν εἰς τὴν κατάστασιν.

Ὁ Ἅγιος Φραγκῖσκος δὲν ἀνεπτύχθη μόνον ἀλματωδῶς ἀπὸ ὑλικῆς ἀπόψεως, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πνευματικῆς τοιαύτης, διότι ἀριθμεῖ 14 βιβλιοθήκας καὶ πολλὰς ἐφημερίδας ἐκδιδομένας εἰς ὅλας τὰς γλώσσας· τοιουτοτρόπως δὲ ἡ ἐκπαίδευσις ἔχει διαδοθῆ ἐν Ἁγίῳ Φραγκίσκῳ εἰς τὰ λαϊκὰ στρώματα ὅσον εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου. Ἡ μεγάλη Δημοσία Βιβλιοθήκη τῆς πόλεως περιέχει θαυμασίαν συλλογὴν ἀγγλικῶν φιλολογικῶν ἔργων τοῦ 16ου αἰῶνος, καθὼς καὶ τὴν συλλογὴν τῶν βρεττανικῶν κοινοβουλευτικῶν ἐγγράφων τοῦ λόρδου Μακώλεϋ. Ἔχει ἐπίσης θαυμάσιον μεταλλευτικὸν μουσεῖον, τὸ πάρκον τῆς Χρυσῆς Πύλης (Golden Gate Park), τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθὲς μουσεῖον φυσικῆς ἱστορίας, ἐθνολογίας καὶ βοτανικῆς, δύο ἰατρικὰς σχολάς, δώδεκα θέατρα, ὀγδοήκοντα δημόσια σχολεῖα καὶ μετεωρολογικὸν σταθμόν. Τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν ἵδρυμα τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου εἶναι τὸ Union Iron Works, ἐν τῷ ὁποίῳ κατεσκευάσθησαν πολλὰ μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα.

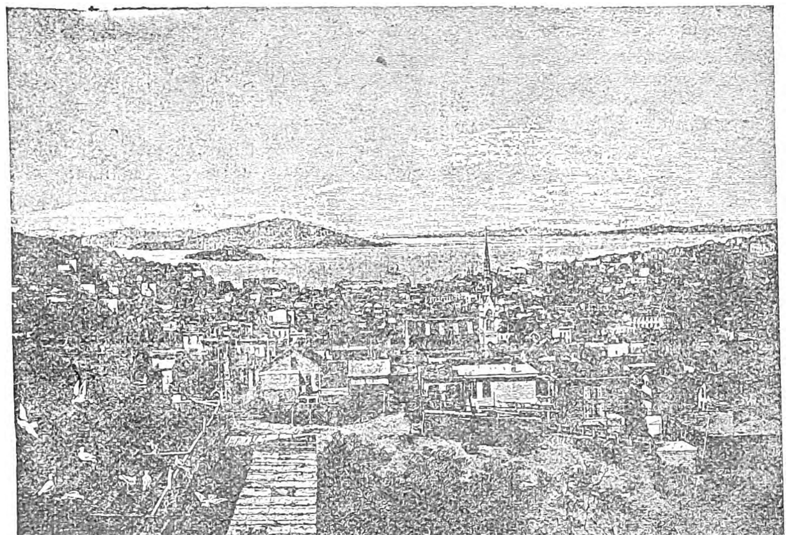

Ὁ παλαιὸς Ἅγιος Φραγκῖσκος μὲ τὰς ξυλίνους οἰκοδομάς.

Ἱσπανοὶ στρατιῶται καὶ ἱεραπόστολοι ἦσαν οἱ πρῶτοι ἀποικίσαντες τὴν χερσόνησον τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου (1776). Τῷ 1846 ἡ περιοχὴ κατελήφθη ἀπὸ τὰ ἀμερικανικὰ στρατεύματα τῆς Συμπολιτείας, δύο δὲ ἔτη μετὰ τοῦτο, ἀνεκαλύφθησαν τὰ χρυσωρυχεῖα, ἡ ἀφορμὴ τῆς ἐντὸς ὀλίγων δεκαετηρίδων τεραστίας ἀναπτύξεως τῆς πόλεως. Ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι ἐντὸς ἑνὸς μόνον ἔτους ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνῆλθεν ἀπὸ 900 κατοίκους, εἰς 20,000. Ὀρδαὶ διαφόρων τυχοδιωκτῶν προερχομένων ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου προσειλκύσθησαν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ἀπροσδοκήτου πλουτισμοῦ, ἐπὶ πολλὰ δὲ ἔτη ὁ βίος ἐν Ἁγίῳ Φραγκίσκῳ ἦτο ἄγριος καὶ ἐπικίνδυνος. Ἀλλὰ τῷ 1856 τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ριζικῶς διὰ τῆς συστάσεως εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀσφαλείας, ἥτις ἐξέδωκε δρακοντίους νόμους ἐξαιρετικῆς σκληρότητος καὶ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος.

Ὁ λιμὴν τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου συνδέεται διὰ τακτικῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας μὲ τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Κίναν, τὴν Ἰαπωνίαν, τὸ Μεξικὸν καὶ τοὺς λιμένας τῆς Καλιφορνίας.

Ἐξαγωγή: Σῖτος, κριθή, ἄλευρα, μαλλία, συντετηρημένα τρόφιμα (κονσέρβες), ὑδράργυρος κτλ.

Ἐργοστάσια: Ναυπηγεῖα, ὑποδηματοποιεῖα, καπνεργοστάσια, ἐργοστάσια ζακχάρεως, ὑφασμάτων· ἀλευρόμυλοι.

Ἅγιος Φραγκῖσκος (San Francisco). Ἡφαιστειογενὲς ὄρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, κείμενον ἐν τῇ πολιτείᾳ τῆς Ἀριζόνης. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή του ὑπερβαίνει τὰς 4.000 μέτρων, πολλοὶ δὲ ἐσβεσμένοι κρατῆρες ἡφαιστείων κεῖνται πέριξ αὐτοῦ.

Ἅγιος Φραγκῖσκος. Ποταμὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, πηγάζων ἐν τοῖς ὄρεσι Ἄϊρον-Μάουνταινς, διασχίζων τὰς πολιτείας Ἀρκανσὰς καὶ Μισσουρῆ καὶ χυνόμενος εἰς τὸν Μισσισσιπῆν. Ἔχει μῆκος 610 χιλιομέτρων καὶ εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 130 χιλιόμετρα.

Ἅγιος Φραγκῖσκος (São Francisco do Sul). Πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τῆς ὁμωνύμου νήσου. Εὑρίσκεται εἰς τακτικὴν ἀτμοπλοϊκὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν πρωτεύουσαν Ρίον Ἰανέϊρον καὶ τὴν νότιον Βραζιλίαν. Μεγάλαι φυτεῖαι δημητριακῶν καρπῶν, ὀσπρίων, ὀρύζης, ζαχαροκαλάμου καὶ μανιόκας (manioc, δενδρύλλιον τῆς Ἀμερικῆς). Βιομηχανία ξηρῶν ἰχθύων, ἀσβέστου, τούβλων κτλ.

Ἡ ὁμώνυμος νῆσος Ἅγιος Φραγκῖσκος κεῖται ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ καὶ πλησίον τῆς πολιτείας τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης (Santa Catharina), εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὑπάγεται διοικητικῶς.

Ἅγιος Φραγκῖσκος (São Francisco). Πόλις τῆς Βραζιλίας, κειμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ. Εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς ποταμίας ἀτμοπλοΐας· 10.000 κατ. Φυτεῖαι ζακχαροκαλάμου, ὀρύζης, καπνοῦ, καουτσούκ. Κτηνοτροφία, ἐργοστάσιον κονιάκ.

Ἅγιος Φραγκῖσκος. Ἀκρωτήριον τῆς Βραζιλίας ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ νοτίως τῆς πόλεως Ρεσὶφ (Recife) τῆς πολιτείας Περναμπούκο (Pernambuco).

Ἅγιος Φραγκῖσκος (San Francisco). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κορδόβας καὶ ἔχουσα 5.000 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ἐργοστάσια σάπωνος, οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, τσιγάρων κτλ.

Ἅγιος Φραγκῖσκος. Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ (Β. Ἀμερικῆς). Διασχίζει τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κεβέκης (Québec) καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον, τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ μεγαλύτερος καὶ σπουδαιότερος παραπόταμος. Μετὰ τὴν ἐκ τῆς λίμνης τοῦ Ἁ. Φραγκίσκου ἔξοδόν του κατευθύνεται πρὸς τὰ νοτιοδυτικά, διασχίζει τὴν λίμνην Ἄϊλμερ, τὴν βιομηχανικὴν πόλιν Σερμπρούκ, δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Μαγκόγκ, στρέφεται πρὸς τὰ νοτιοδυτικά, σχηματίζει τοὺς καταρράκτας τοῦ Μπρόμπτον (Brompton) καὶ Οὐΐνδσωρ (Windsor), διασχίζει τὰς πόλεις Νιχμόνδην καὶ Μελβοῦρνον, τέλος δὲ χύνεται εἰς τὴν λίμνην τοῦ Ἁγίου Πέτρου (ἥτις εἶναι προέκτασις τοῦ ποταμοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου) μετὰ ροῦν 300 χιλιομέτρων. Ἡ ναυσιπλοΐα ἐν τῷ ποταμῷ τούτῳ εἶναι πολὺ δύσκολος, λόγῳ τῶν πολυαρίθμων πτώσεων τοῦ ὕδατος, τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖ ἐπωφελῶς ἡ βιομηχανία.

Ἅγιος Φωκᾶς (Βούταμα)· χωρίον τῆς κοινότητος Νομίων τῆς Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ἀπέχον ἀπὸ Μονεμβασίας 2.30′ ὥρας· κάτοικοι 22.

Ἅγιος Χιτών. Εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῶν Τριβήρων (γερμ. Trier) τῆς Πρωσσίας διαφυλάσσεται ὡς ἱερὸν κειμήλιον ἄρραφος χιτὼν νομιζόμενος τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οἱ στρατιῶται κατὰ τὴν σταύρωσιν ἔβαλον κλῆρον. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκομίσθη ἐκ Παλαιστίνης ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἑλένης, ἥτις ἀνεῦρε τὸν χιτῶνα μετὰ τοῦ τιμίου σταυροῦ. Τὸ πρῶτον μνημονεύεται εἰς τὴν ἱστορίαν κατὰ τὸ 1106, ὀλίγον δὲ βραδύτερον ἐγκλεισθεὶς ἐντὸς θήκης, ἐτοποθετήθη κάτωθι τῆς ἁγίας τραπέζης. Ἐκεῖ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1512, ὁπότε ὁ πάπας καθιέρωσε προσκήνυμα τοῦ ἱεροῦ χιτῶνος καθ' ἑπταετίαν. Κατὰ τὸ προσκύνημα τοῦ 1891, τὸ ὁποῖον ἔγινε κατόπιν διαλείμματος 47 ἐτῶν, ἐλήφθη φωτογραφία, ἥτις ἀπεκάλυψε περίεργον ἀρνητικὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ χιτῶνος. Πλεῖστα θαύματα ἀποδίδονται εἰς τὸ ἱερὸν τοῦτο κειμήλιον, τὸ ὁποῖον ἤδη ἔχει καταντήσει ράκος.

Ἡ Ἁγία Ἑλένη κρατοῦσα τὸν Ἅγιον Χιτῶνα.

Ἅγιος Χλοδοάλδος (Saint-Cloud). Μικρὰ πόλις τῆς Γαλλίας, ὀνομαστὴ διὰ τὰ ἐν αὐτῇ λαβόντα χώραν ἱστορικὰ γεγονότα. Κεῖται εἰς τὸν νομὸν Σαὶν-ἐ- Ὀὰζ (Seine-et-Oise), ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Σηκουάνα καὶ εἰς 2½ περίπου χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τοὺς Παρισίους. 9,725 κατ. Σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου Παρισίων Βερσαλλιῶν.

Ἱστορία τῆς πόλεως. Ὁ Χλοδοάλδος, υἱὸς τοῦ Χλοδομήρου, κινδυνεύσας νὰ φονευθῇ, ὅπως οἱ ἀδελφοί του, ἐγένετο ἱερεύς. Ἀπεσύρθη εἰς τὴν πόλιν Νοβίγεντον (Novigentum), ἔνθα ἔκτισεν μοναστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ἐτάφη μετὰ θάνατον. Ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ἐγένοντο πολλὰ θαύματα, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἡ ἐκκλησία, ἥτις ἐτιμᾶτο πρότερον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου, μετεβλήθη εἰς ἅγιον Χλοδοάλδον. Τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὸ περὶ τὴν ἐκκλησίαν σχηματισθὲν χωρίον.

Ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Χλοδοάλδου ὑπέφερε τὰ πάνδεινα κατὰ τὸν ἑκατονταετῆ πόλεμον. Τῷ 1358 κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, εἶτα δὲ κατελήφθη ὑπὸ αὐτῶν καὶ ἀνεκατελήφθη ἐπανειλημμένως ὑπὸ Καρόλου Ζ′. Ἡ πρὸς τὴν Γαλλικὴν πρωτεύουσαν γειτνίασις αὐτῆς καὶ τὰ θέλγητρα τῶν φυσικῶν της καλλονῶν κατέστησαν αὐτὴν ἐνωρὶς τόπον διαμονῆς πολλῶν ἐπιφανῶν προσώπων. Ἐκεῖ κατῴκησεν ἡ Αἰκατερίνη δὲ Κουρτεναὶ (Courtenay), αὐτοκράτειρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἰωάννης, δοὺξ δὲ Βερρὺ καὶ Ὠβέρνης, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ρουέννης Ἰωάννης δὲ λὰ Ροσταγιὲ (Rochetaillée), ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Μπωβαὶ Πέτρος Κοσὸν (Cauchon), ὁ βασιλεὺς Ἐρρῖκος Β′ καὶ πλεῖστοι ἄλλοι. Ὅλα τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶχαν κτίσει ἐν Ἁγίῳ Χλοδοάλδῳ ὡραίας ἐπαύλεις· ἀλλ' ἡ καλυτέρα ἐξ αὐτῶν ἀνῆκεν εἰς τὴν ἱστορικὴν οἰκογένειαν τῶν Γκόνδι (Gondi). Ἐν αὐτῇ, τὴν 1ην Αὐγούστου 1588, ἐδολοφονήθη ὁ Ἐρρῖκος Γ.′ ἡ δὲ καρδία αὐτοῦ ἐναπετέθη ἐντὸς ἑνὸς τῶν παρεκκλησίων τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸ μέρος ἔνθα ἔκειτο ἡ ἔπαυλις τῶν Γκόνδι ἐκτίσθη ἀργότερον ὁ πύργος τοῦ Ἁγίου Χλοδοάλδου, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια βλέπει σήμερον ὁ περιηγητής. Ὁ Φίλιππος, δοὺξ τῆς Ὀρλεά-

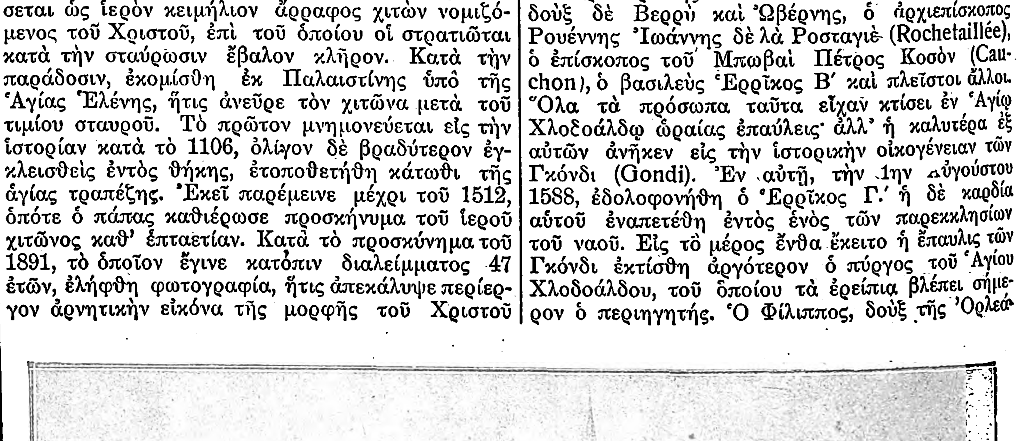

Ἅγιος Χλοδοάλδος (Saint Cloud).

Digitized by Google

νης, εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ ὁποίου ἀνῆκεν ὁ πύργος ἐκάλεσε τοὺς καλυτέρους καλλιτέχνας τῆς ἐποχῆς του διὰ νὰ καλλωπίσουν αὐτόν. Ὁ Λεπώτρ, ὁ Ζιρὼ καὶ ὁ Μανσὰρ ἀνέλαβον τὸ ἀρχιτεκτονικὸν μέρος, ἐνῷ ὁ Λενὸτρ ἀνέλαβε τὸν καλλωπισμὸν τῶν κήπων. Ὁ πύργος ἔμεινεν εἰς τὴν κατοχὴν τῆς οἰκογενείας τῶν δουκῶν τῆς Ὀρλεάνης μέχρι τοῦ 1785, καθ' ὃ δηλαδὴ ἔτος ἡ Μαρία-Ἀντωανέττα ἐγένετο κυρία αὐτοῦ. Κατὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ὁ πύργος ἐγένετο ἐθνικὴ ἰδιοκτησία, ἐν αὐτῷ δὲ ἔλαβον χώραν τὰ γεγονότα τῆς 18ης Ὁμιχλώδους μηνὸς τοῦ 8ου ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἔτους (δηλαδὴ τῆς 9ης καὶ 10ης Νοεμβρίου 1799 κατὰ τὸ κανονικὸν ἡμερολόγιον). Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὸ Συμβούλιον τῶν Παλαιῶν, εὐνοϊκὸν κατὰ πλειοψηφίαν εἰς τὰ σχέδια τοῦ Ναπολέοντος, ἀπεφάσισεν ὅπως «τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα μετακομισθῇ εἰς τὴν κοινότητα τοῦ Ἁγίου Χλοδοάλδου». Τὴν ἑπομένην τὸ αὐτὸ Συμβούλιον συνῆλθεν εἰς τὴν μεγάλην στοὰν τοῦ πύργου, τὸ δὲ Συμβούλιον τῶν Πεντακοσίων εἰς τὸν πορτοκαλλεῶνα αὐτοῦ (ὑπόστεγον τῶν μεγάλων μεγάρων τῆς ἑσπερίας, ἔνθα συντηροῦνται πορτοκαλλέαι). Τότε ἔλαβε χώραν τὸ πολιτικὸν πραξικόπημα, τὸ ὁποῖον κατέστησε τὸν Ναπολέοντα παντοδύναμον. Διὰ τὸν λόγον ἴσως τοῦτον ὁ Ναπολέων ἐδείκνυεν ὕστερα πάντοτε ἐξαιρετικὴν προτίμησιν διὰ τὴν μικρὰν ταύτην πόλιν.

Πράγματι, ἐκεῖ ἀνεκήρυξε τὴν Αὐτοκρατορίαν (18 Μαΐου 1804) καὶ ἐκεῖ εἶχε τὴν εὐνοουμένην του κατοικίαν. Τὸ πάρκον τοῦ πύργου ἐγένετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ὑπατείας δημόσιον, ἐξηκολούθησε δὲ νὰ εἶναι τοιοῦτον καὶ κατὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἀργότερα παρέμειναν εἰς Ἅγιον Χλοδοάλδον ὁ Λουδοβῖκος XVIII ὁ Κάρολος X καὶ ὁ Λουδοβῖκος Φίλιππος. Ὁ δεύτερος ἐκ τῶν μοναρχῶν τούτων ὑπέγραψεν ἐκεῖ τὰ διατάγματα, τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν τὴν πτῶσιν του (25 Ἰουλίου 1830). Ἡ πλήρης περιγραφὴ τῶν λαμπρῶν ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα περιέκλειεν ἄλλοτε ὁ ἱστορικὸς πύργος τῆς πόλεως ταύτης, καὶ τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ κήπου, προξενεῖ καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τοὺς Γάλλους, θλιβερὰς ἐκ τῆς ἱστορίας ἀναμνήσεις. Ὁ πύργος κατελήφθη τὴν 30ὴν Μαρτίου 1814 ἀπὸ τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τοῦ Ρώσου στρατηγοῦ Λανζερόν, ἐλεηλατήθη τὴν 2αν Ἰουλίου 1815 μαζὶ μὲ τὴν πόλιν, καὶ ἐγνώρισεν ἀργότερα ὅλας τὰς ἀκρότητας τοῦ γαλλογερμανικοῦ πολέμου καὶ τῆς κατακτήσεως (1870-1871). Τὴν 13ην Ὀκτωβρίου 1870 εἶχε παραδοθῆ εἰς τὰς φλόγας μαζὶ μὲ τοὺς ἐν αὐτῷ εὑρισκομένους καλλιτεχνικοὺς θησαυρούς, τῶν ὁποίων ἐλάχιστοι μόνον διεσώθησαν. Ἐν Ἁγίῳ Χλοδοάλδῳ ὁ Ναπολέων Γ' εἶχε κηρύξει τὸν κατὰ τῆς Πρωσσίας πόλεμον, κατ' Ἰούλιον τοῦ 1870.

Ἐκ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγίου Χλοδοάλδου μόνον ἓν περίπτερον σώζεται σήμερον, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς σχολεῖον.

Ὁ Ἅγιος Χλοδοάλδος συγκοινωνεῖ μὲ τὴν Βουλώνην, ἥτις κεῖται ἐπὶ τῆς ἄλλης ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, διὰ μιᾶς γεφύρας ὑφισταμένης ἤδη ἐν ἔτει 841. Ἡ γέφυρα αὕτη ἦτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας κατεστραμμένη καὶ ἀνῳκοδομήθη τὸν 14ον αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ τὴν φορὰν ταύτην ἦτο ξυλίνη. Τῷ 1556 ἐκτίσθη μία λιθίνη τοιαύτη. Ὅταν ὁ Ἑρρῖκος Δ' κατέλαβεν αὐτήν, ἀνετινάχθησαν τὰ δύο μεσαῖα της τόξα. Εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν ἐτέθησαν ἀργότερα δύο ξύλινα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν διὰ τὸ δέσιμο τῶν ἄλλοτε περιφήμων «δικτύων τοῦ Ἁγίου Χλοδοάλδου». Τὰ δίκτυα ταῦτα τεταμμένα ὄντα καθ' ὅλον τὸ ἡμερονύκτιον, σταματοῦσαν τὰ ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ παρασυρόμενα ἀντικείμενα καὶ τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων. Τέλος, τῷ 1810, τὰ δύο ξύλινα τόξα ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ πετρίνων, τὰ δὲ δίκτυα ἀφῃρέθησαν διὰ παντός.

Ἡ ἐμποροπανήγυρις τοῦ Ἁγίου Χλοδοάλδου, ἥτις διαρκεῖ ἀπὸ τῆς 7ης μέχρι τῆς 22ας Σεπτεμβρίου ἑκάσ ο ἔτους, εἶναι ἀπὸ ἐτῶν ἡ γνωστοτέρα ὅλων τῶν ἐν τοῖς περιχώροις τῶν Παρισίων τελουμένων. Κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην μὲ τὰς «γαλιότας» (galiote, εἶδος πλοιαρίου) καὶ ἀπὸ «τὰ περάσματα τοῦ ποταμοῦ», ὅταν δὲ ἐπήρχετο ἡ νὺξ ὁ λαὸς ἐπανήρχετο εἰς Παρισίους διὰ τοῦ δάσους τῆς Βουλώνης. Τὸ δρομολόγιον τοῦτο περιγράφεται μὲ πολλὴν χάριν εἰς τὸ σατυρικὸν ποίημα τοῦ Neel «Voyage à Saint-Cloud par mer et par terre» (1878).

Ἡ γαλλικὴ λέξις Cloud προέρχεται ἐκ τῆς λέξεως Clodoald (Χλοδοάλδος) διὰ τῆς ἐξελίξεως.

Βιβλιογραφία. Lebeuf, Histoire de la ville et de tout le diocèse de Paris, 1813 (τόμος Γ, σελὶς 20-40). - Curiosités du Château de Saint - Cloud (Paris, 1783).

Ἅγιος Χριστόφορος (Saint-Cristophe). Ὄνομα τῶν κάτωθι κωμῶν τῆς Γαλλίας:

Ἅγ. Χριστόφορος. Εἰς τὸν νομὸν Σαράντ. 1,075 κατ. - *Ἅγ. Χριστόφορος.* Εἰς τὸν νομὸν Καντάλ. 1,000 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Εἰς τὸν νομὸν Σαράντ. 700 κάτ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Εἰς τὸν νομὸν Ἀλλιέ. 925 κατ.-*Ἅγιος Χριστόφορος.* Εἰς τὸν νομὸν Ὢβ. 52 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Εἰς τὸν νομὸν Κάτω Σαράντ. 654 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Ἐν τῷ νομῷ Κρέζ. 300 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Ἐν τῷ νομῷ Ἒρ-ἐ-Λοάρ. 242 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Ἐν τῷ νομῷ Ἴνδρας-Λείγηρος καὶ παρὰ τὴν πόλιν Τούρ. 1,103 κατ.-*Ἅγιος Χριστόφορος.* Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν πόλιν Γρενόβλην. 500 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Ἐν τῷ νομῷ Ροδανοῦ. 712 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Ἐν τῷ νομῷ Σαβοΐας. 419 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Ἐν τῷ νομῷ Τὰρν 505 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος.* Ἐν τῷ νομῷ Βιέννης. 512 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-a-Berry). Ἐν τῷ νομῷ Αἲσν καὶ παρὰ τὴν πόλιν Σοασσόν. 425 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-d'Allier). Ἐν τῷ νομῷ Ἄνω Λείγηρος. 515 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-de-Chaulieu). Ἐν τῷ νομῷ Ὄρν. 262 κατ. - *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-de-Double). Ἐν τῷ νομῷ Γιρόνδης. 1,122 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe des-Bardes). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ. 736 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-des-Bois). Ἐν τῷ νομῷ Ἴλλ-ἐ-Βιλαίν. 544 κατ.-*Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-de-Valains). Ἐν τῷ ἰδίῳ νομῷ. 291 κατ. *Ἅγιος Χριστόφορος* (Saint-Christophe-du Bois). Εἰς τὸν νομὸν Μαίν-ἐ-Λοάρ' 937 κατ. - *Ἅγιος Χριστόφορος* (Saint-Christophe-du-Foc). Εἰς τὸν νομὸν Μάγχης καὶ παρὰ τὸ Χερβοῦργον' 200 κατ. - *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-du-Jambet). Εἰς τὸν νομὸν Σάρθης' 516 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου. - *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-de-Ligneron). Εἰς τὸν νομὸν Βανδέας' 2,039 κατ. - *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-du-Luat). Εἰς τὸν νομὸν Μαϋέννης' 911 κατ. - *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-en-Bazelle). Πρωτεύουσα ἑνὸς καντονίου τοῦ νομοῦ Ἴνδρας' 773 κατ. Πύργος τοῦ 15ου αἰῶνος. - *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-en-Boucherie). Εἰς τὸν ἴδιον νομόν' 848 κατ. - *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint - Christophe - en - Bresse). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire). Ἐκκλησία ρυθμοῦ ρωμανικοῦ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-en-Brionnais). Εἰς τὸν νομὸν Ἄραρος-Λείγηρος (Saône-et-Loire)' 1,153 κατ. - *Ἅγιος Χριστόφορος* (Saint - Christophe - en - Champagne). Ἐν τῷ νομῷ Σάρθης' 345 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-en-Oisans). Ἐν τῷ νομῷ Ἰζὲρ παρὰ τὴν Γρενόβλην καὶ εἰς ὕψος 1,470 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ὡραῖα τοπεῖα εἰς τὰ πέριξ καὶ θαυμάσιοι παγετῶνες τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τοῦ Δελφινάτου (Dauphiné)' 535 κατ. Ἡ κοινότης τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου εἶναι κέντρον ἐκδρομῶν, ἐν αὐτῇ δὲ συχνάζουν πολλοὶ περιηγηταὶ προτιθέμενοι νὰ ἀνέλθουν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πλησίον ὄρους Πελβὸν (4,103 μέτρων ὕψους). *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-entre-Deux-Guiers). Εἰς τὸν νομὸν Ἰζὲρ καὶ παρὰ τὴν Γρενόβλην' 767 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-et-le-Laris). Εἰς τὸν νομὸν Δρώμης καὶ παρὰ τὴν πόλιν Βαλεντίαν' 600 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-la-Couperie). Εἰς τὸν νομὸν Μαὶν-ἐ-Λοὰρ (Maine-et-Loire)' 556 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-le-Chaudry). Εἰς τὸν νομὸν Σέρ' 390 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-le-Jajolet). Εἰς τὸν νομὸν Ὄρν' 335 κατ. Εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων νοτίως τῆς κώμης ταύτης κεῖται ὁ πύργος δὲ Σασὺ (de Sacy), κτισθεὶς ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΓ'. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-sur-Avre). Εἰς τὸν νομὸν Ἒρ' 240 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-sur-Condé). Εἰς τὸν ἴδιον νομόν' 486 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-sur-Dolaison). Εἰς τὸν νομὸν Ἄνω Λείγηρος' 1000 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-sur-Roc). Εἰς τὸν νομὸν Δύο Σεβρῶν' 808 κατ. *Ἅγ. Χριστόφορος* (Saint-Christophe-Vallon). Εἰς τὸν νομὸν Ἀβεϋρών' 973 κατ. Σταθμὸς σιδηροδρόμου.

Ἅγιος Χριστόφορος (San Cristophore). Κώμη τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἀλεξανδρείας. Ἡ περιοχὴ αὐτῆς παράγει ἔλαιον εἰς μεγάλας ποσότητας.

Ἅγιος Χριστόφορος (Saint-Christopher ἢ Saint-Kitts). Μία τῶν Ὑπηνέμων νήσων (Iles-sous-le-Vent, Leeward-Islands)' Ἔχει κλῖμα ὑγιεινόν, ἀλλὰ ξηρόν, παιδιάδας εὐφόρους καὶ ὄρη ἄγονα. Μεγάλη καλλιέργεια ζακχαροκαλάμου καὶ βάμβακος. 30,523 κατ. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Κάτω Χώρα (La Basse-Terre)' 10,000 κατ. Ἄλλαι πόλεις εἶναι τὸ Σάνδυ-Πόϊντ (Sandy-Point) μὲ 5,000 κατοίκους καὶ ὁ ὅρμος Διέππης (Dieppe-Bay) μὲ 2,000 κατ.

Ὁ Ἅγιος Χριστόφορος ἔχει ἔκτασιν 176 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Κυβερνᾶται ὑπὸ διοικητοῦ ἔχοντος παρ' ἑαυτῷ ἑξαμελὲς συμβούλιον. Ἀνεκαλύφθη τὸ 1493 ὑπὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, τὸ 1623 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, τὸ 1625 ὑπὸ τῶν Γάλλων, τέλος δὲ τὸ 1629 ἀνεκατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν. Διὰ τῶν συνθηκῶν τῆς Οὐτρέχτης ἀπεδόθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἥτις κρατεῖ αὐτὸν μέχρι σήμερον.

Ἅγιος Χριστόφορος (San Cristobal). **Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Δομίγγου (Ἀντίλλαι), κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ἁγίου Δομίγγου καὶ ἐπὶ** τοῦ ποταμοῦ Νίγκονα' 25.000 κάτ.-Σταθμὸς σιδηροδρόμου, χρυσωρυχεῖα καὶ μεγάλη παραγωγὴ καφέ.

Ἅγιος Χριστόφορος (San Cristobal las Casas). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ, κειμένη ἐν τῇ πολιτείᾳ Χιάπας καὶ ἔχουσα 13.000 κατ. Βιβλιοθήκη 4.000 τόμων. Χημικὰ προϊόντα. Καπνεργοστάσια. Ὀρυχεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου.

Ἅγιος Χριστόφορος (San Cristobal). Πόλις τῆς δημοκρατίας τῆς Βενεζουέλας (Νοτ. Ἀμερική) καὶ πρωτεύουσα τῆς πολιτείας Ταχίρα. Σπουδαῖον ἐμπόριον καφέ' 23.000 κάτ.

Ἅγιος Χριστόφορος (San Cristobal). Πολίχνη τῆς νήσου Κούβας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πινάρ-δέλ-Ρίο (Pinar-del-Rio) καὶ εἰς ἀπόστασιν 112 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀβάνας' 2,000 κατ.

Ἅγιος Ὠμπέν (Saint-Aubin). Πολίχνη τῆς Ἑλβετίας ἐν τῷ καντονίῳ Νιουσατέλ' 1,224 κατ.

Ἁγιοσωτήρης' τοποθεσία ἐν Λήμνῳ, ἔνθα ἡ ἀρχαία *Ἡφαιστεία.*

Ἁγιοταφητικὰ Μετόχια (βλέπε Μετόχια).

Ἁγιοταφητικὴ Ἀδελφότης. (Βλέπε Ἀδελφότης Ἁγιοταφητική.

Ἁγιοτρύφωνας λέγεται ἐν Αἰτωλίᾳ ὁ μὴν Φεβρουάριος' διότι κατὰ τὴν 2αν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἄγεται ἡ ἑορτὴ τοῦ *Ἁγίου Τρύφωνος.*

Ἁγίου Ἀθανασίου Πύλη, εἰς τὴν Τρίπολιν, ἔξωθι τῆς ὁποίας καὶ ἐντὸς πολυτελοῦς σκηνῆς διεξήχθησαν ἀπὸ τῆς 13ης μέχρι τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1821 αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως, κατὰ τρόπον ἰδιόρρυθμον. Οὕτως, ἐκ μὲν τῶν Τούρκων, τοὺς ἐντοπίους ἀντεπροσώπευαν ὁ Σέχ-Νεδζήπ-ἐφέντης, ὁ Διβάν-ἐφέντης, καὶ ὁ Γιουσούφ-βέης, μπινᾶ-ἐμίνης. Τὸν δὲ Καϊμακάμην τῆς Τριπόλεως, ὁ Τεφτέρ-κεχαγιᾶς καὶ ὁ Ναχήπ-ἐφέντης. Τοὺς δὲ Ἀλβανοὺς τοὺς κατελθόντας μὲ τὸν Κεχαγιάμπεην Μουσταφᾶν, ὁ Τσάμης Ἐλμιάζ-βέης μετ' ἄλλων δύο. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων πάλιν ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Κρεββατᾶς καὶ ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης τοὺς Προεστῶτας, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, Ἀναγνωσταρᾶς καὶ Γιατρᾶκος τὰ «ἅρματα», δηλαδὴ τοὺς ὁπλαρχηγούς, καὶ τέλος ὁ Ἀναγνωστόπουλος τὸν κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπελθόντα εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν Δημήτριον Ὑψηλάντην. Περίεργος ὑπῆρξεν ἐπίσης καὶ ἡ διεξαγωγὴ τῶν διαπραγματεύσεων. Διότι μετὰ τοὺς τεμενάδες τοῦ χαιρετισμοῦ, προσεφέρθη καφές, τὸν ὁποῖον ἐν σιωπῇ μακρᾷ ἐρρόφησαν ἅπαντες οἱ ἀντιπρόσωποι, μετὰ δὲ πολλὴν ὥραν πρῶτος ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Σέχ-Νεδζήπ, ὁμιλήσας ἑλληνιστὶ καὶ εἰπών:

— Εἰπέτε μας, στὸ Θεό σας, τί πράμματα εἶναι τοῦτα καὶ ποιὰ τὰ αἴτια; Ἐσεῖς εἴσασθε μόνοι οἱ Μωραΐτες ἢ ὅλο τὸ Μιλλέτι (βασίλειον) σας; Ἔχετε κανένα κεφάλι; Εἶσθε ἀκουμπισμένοι εἰς κανένα Κιράλη (βασιλέα);

Τότε ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ εἶπε:

— Ἡμεῖς, μὴ ἠμποροῦντες πλέον νὰ ὑποφέρωμεν τὰ τόσα δεινά, ὁποῦ ἀπὸ σᾶς ἐδοκιμάζαμεν, ἀπεφασίσαμεν ἓν τοιοῦτον, καὶ ἡ Εὐρώπη βλέπουσα τὰ δίκαιά μας ἀπεφάσισε διὰ νὰ μᾶς βοηθήσῃ.

Τότε αἱ διαπραγματεύσεις εἰσῆλθον εἰς τὸ στάδιον τῶν ἀμοιβαίων παραπόνων καὶ εἰς λεπτομερείας χαρακτηριστικὰς τοῦ πνεύματος τῶν διαμαχομένων, ὁπότε, ἀδημονῶν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης ἀνεφώνησε:

— Ἄφτ' αὐτά. Εἶναι καιρὸς νὰ μιλήσωμεν γιατὶ ἤρθαμε ἐδῶ. Κι' ὄχι νὰ λέμε τέτοια πράματα.

Οὕτω ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν τῶν διαπραγματεύσεων, τὰς ὁποίας ἐπίτηδες οἱ Τοῦρκοι ἐπεβράδυνον, ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ὅτι ἤρχοντο καὶ ἄλλαι ἐπικουρίαι μέλλουσαι ν' ἀνατρέψουν τὴν αὔξουσαν ὁλονὲν ὑπεροχὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐπεδίωξε παντὶ σθένει τὴν ἐπὶ τῇ βάσει συνθήκης παράδοσιν διὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν ἅλωσιν, τὴν ὁποίαν ἐφοβεῖτο πολὺ διὰ τὰς τρομερὰς συνεπείας, τὰς ὁποίας θὰ εἶχεν. Ἀλλὰ δὲν εἰσηκούετο. Καὶ ἐξ ὑπαιτιότητος τῶν Τούρκων αἱ διαπραγματεύσεις τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου ἐναυάγησαν, μετὰ δύο-τρεῖς συνδιασκέψεις, ὠφεληθέντων μόνον τῶν ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη συμβληθέντων Τουρκαλβανῶν τοῦ Κεχαγιάμπεη Μουσταφᾶ, οἵτινες μὲ πλήρη τὴν πολεμικὴν καὶ ἰδωτικὴν ἀποσκευὴν ἐπεραιώθησαν εἰς τὴν Στερεάν.

Τοῦτο ἐστάθη τὸ παράδειγμα τῆς κατὰ μέρος γενομένης μεταξὺ πολιορκουμένων τινῶν καὶ πολιορκούντων ὁπλαρχηγῶν συμβάσεως, ἀδιαφόρως πρὸς τὸ ὅλον, ὅσαι δὲ παρόμοιαι προσωπικαὶ συμφωνίαι ἐσημειώθησαν κατὰ τὰς ἀγωνιώδεις ἐκείνας διὰ τοὺς Τούρκους τῆς Τριπόλεως ἡμέρας τοῦ Σεπτεμβρίου, κακῶς ἐφηρμόσθησαν καὶ εἰς βλάβην τῶν Τούρκων ἀπέβησαν, διὰ τὴν ἐπικρατήσασαν κατὰ τὴν ἅλωσιν ἀχαλίνωτον ἀναρχίαν.

Ἀναμφισβήτητον δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἄν,

Digitized by Google

κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ἐπεκράτη ἡ αὐστηρά, ἀλλὰ δικαία, λογικὴ καὶ ἐπὶ τῆς πραγματικῆς καταστάσεως στηριζομένη γνώμη τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλοία θὰ ἦτο ἡ ἔκβασις τῆς πολιορκίας, καί, τούτου δοθέντος δὲν θὰ προεκάλει τὴν δυσπιστίαν τῶν Τούρκων, δὲν θὰ ἐπηύξανε τὸ ἐκδικητικὸν πνεῦμά των, πιθανὸν δὲ θὰ διέκοπτε τὸ νῆμα τῆς τουρκικῆς ἀμύνης, ἀφοῦ κληθεὶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ προσέλθη ἀρωγὸς ὁ Μεχμὲτ-Ἀλῆς τῆς Αἰγύπτου, ἠρνεῖτο πᾶσαν ἐπικουρίαν, κινδυνωδεστέρα δ' ἐκρίνετο ἡ θέσις τῆς Αὐτοκρατορίας, τὸ μὲν διὰ τὴν ἀναζωπύρωσιν τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ δὲ διὰ τὸν ἀρχόμενον τουρκοπερσικὸν πόλεμον.

Οὕτω, ἡ ἀποτυχία τῶν διαπραγματεύσεων τούτων, ἐβάρυνε πολὺ εἰς τὴν πλάστιγγα τοῦ ἀγῶνος, λόγῳ τῶν κακῶν συνεπειῶν ἃς ἔσχεν.

Ἁγίου Βικεντίου, κόλπος. Κόλπος τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς Αὐστραλίας. Χωρίζεται ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ Σπένσερ διὰ τῆς χερσονήσου Ὑόρκ. Ἔξω τοῦ στομίου αὐτοῦ κεῖται ἡ νῆσος τῶν Καγκουρώ, ἥτις ἔχει μῆκος 90 καὶ πλάτος 40 μιλίων. Ἡ μεγάλη πόλις Ἀδελαῒς κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ κόλπου.

Ἁγίου Βικεντίου, ἀκρωτήριον. Ἀποτελεῖ τὴν νοτιοδυτικὴν ἄκραν τῆς Πορτογαλλίας. Εἶναι τὸ Promontorium Sacrum (ἱερὸν ἀκρωτήριον) τῶν Ρωμαίων καὶ φημίζεται διὰ τὰς πολυαρίθμους ναυμαχίας αἵτινες ἔλαβον χώραν πλησίον αὐτοῦ. Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ τῆς 16ης Ἰουνίου 1693, ὅταν ὁ ἀγγλικὸς στόλος (ὑπὸ τὸν Ροὺκ)

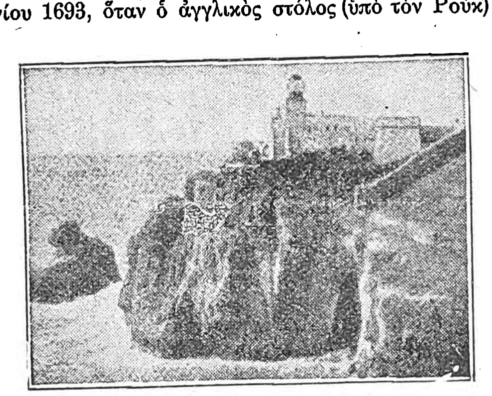

Τὸ ἀκρωτήριον Ἅγιος Βικέντιος.

κατεστράφη ὑπὸ τοῦ ὑπὸ τὸν Τουρβὶλ γαλλικοῦ στόλου. Τὴν 16ην Ἰανουαρίου 1780 ὁ Ρόδνεϋ ἐνίκησε τοὺς ὑπὸ τὸν Λάνγκαρα ἱσπανούς. Τὴν 14 Φεβρουαρίου 1797 ἔλαβε χώραν ἡ μεγάλη ναυμαχία, καθ' ἣν ὁ ὑπὸ τὸν Τζέρβις (βλέπε καὶ λέξιν) ἀγγλικὸς στόλος κατετρόπωσε τὸν ἱσπανικὸν. Ἡ τελευταία ναυμαχία εἶναι ἡ τῆς 5ης Ἰουλίου 1853, ὅταν ὁ σὲρ Κάρολος Ναπιὲ ἐνίκησε τὸν στόλον τοῦ ἱσπανοῦ ναυάρχου Δὸν Μιγκουέλ. Ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου ὑπάρχει φάρος.

Ἀγιουβῖται. Δυναστεία μουσουλμάνων πριγκίπων, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ Σαλαεδὶν Γουσούφ, υἱὸς τοῦ Ἀγιούμπ. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ πατρωνυμικὸν ὄνομα—τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἑβραϊκὸν Ἰὼβ—ἐκλήθησαν οἱ Ἀγιουβῖται οὕτως. Ὁ ἱδρυτὴς τῆς δυναστείας ταύτης Σαλαεδίν, ἤρχισε νὰ βασιλεύῃ κατὰ τὸ 567 ἔτος τῆς Ἐγείρας (1171 μ. Χ.), ἀφοῦ ἀνέτρεψε τοὺς Φατιμίτας τῆς Αἰγύπτου. Οἱ ἀπόγονοί του ἐβασίλευσαν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, Συρίας καὶ Ὑεμένης, εὑρισκόμενοι διαρκῶς σχεδὸν εἰς ἐχθροπραξίας ἀναμεταξύ των, εἶναι δὲ οἱ ἑξῆς :

Σαλὰχ-ἀχ-δὶν Γιουσούφ. 1171, Μαλὶκ-Ἄλ-Ἀζὶζ-ἴμπν-Γιουσοὺφ 1193, Μαλὶκ-Ἄλ-Μανσοὺρ-ἴμπν-Ἀζίζ, 1198, Μαλὶκ-Ἄλ-Ἀδὶλ-ἴμπν-Ἀγιούμπ, 1200, Μαλὶκ-Ἄλ-Καμὶλ-ἴμπν-Ἀδήλ, 1218, Μαλὶκ-Ἄλ-Ἀδὴλ-ἴμπν-Καμὴλ, 1238, Μαλὶκ-Ἄλ-Σαλὶχ-ἴχν-Καμὶλ, 1240, Μαλὶκ-Ἄλ-Μοαζὶμ-ἴμπν-Σαλὶχ 250.

Ὁ τελευταῖος ἐδολοφονήθη παρὰ τῶν Μαμελούκων, εἰς τοὺς ὁποίους περιῆλθε καὶ ἡ ἐξουσία (4 Μαΐου 1250, οὕτω δὲ ἔληξε ἡ δυναστεία τῶν Ἀγιουβιτῶν ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐν τούτοις ὁ κλάδος, ὅστις ἐβασίλευεν ἐν Συρίᾳ ἐξηκολούθει ἀκόμη ὑφιστάμενος, ἀντιπροσωπευόμενος τότε παρὰ τοῦ Μαλὲκ-ἄλ-Ναζὲρ(ὁ νικητὴς) ὁ ὁποῖος ἐβασίλευσεν εἰς τὸ Χαλέπι. Ὁ βασιλεὺς οὗτος κατέστη κύριος τῆς Δαμασκοῦ καὶ ἐκλήθη παρὰ μιᾶς φρουρᾶς ὅπως βασιλεύσῃ εἰς Αἴγυπτον, κατόπιν τῆς ἐπισυμβάσης δολοφονίας τοῦ τελευταίου ἀντιπροσώπου τοῦ ἐκεῖ βασιλικοῦ κλάδου. Ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἀπέτυχε καί, ὅταν ὁ Μαλὲκ-ἄλ-Ναζὲρ ἐπέστρεψεν εἰς Συρίαν τῷ 1259, δύο ἔτη μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Βαγδάτης, ἐδολοφονήθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῶν Μογγόλων καὶ τῶν Ταρτάρων, ὁ ὁποῖος κατέλαβε καὶ ἐλεηλάτησε τὸ Χαλέπι. Μὲ τὸν θάνατον τοῦ πρίγκιπος τούτου ἔληξεν ἡ δυναστεία τῶν Ἀγιουβιτῶν καὶ ἐν Συρίᾳ, μολονότι ὑπῆρχον τότε διεσκορπισμένα εἰς διάφορα μέρη καὶ ἄλλα μέλη τοῦ βασιλικοῦ τούτου οἴκου.

Ἁγίου Βλασίου Στρατόπεδον, παρὰ τὸ ὁμώνυμον χωρίον τῆς Τριπόλεως ἐν Ἀρκαδίᾳ. Μετὰ τὴν ἀνάδειξιν τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου ὡς Ἀρχιστρατήγου εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικόρφων, συνεστήθη ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη. Ὀνομάζεται ἐκ τῶν ὑπολειπομένων εἰσέτι λειψάνων τοῦ καὶ Καλύβα τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἀπόπειρα ἀνασυστάσεώς του ἐγένετο καὶ ἐπὶ νεωτέρων ἐκπολιορκήσεων τῆς Τριπόλεως, κατεχομένης ὑπὸ τοῦ Ἰμπραήμ. (Βλ. καὶ Ἅγιος Βλάσιος).

Ἁγίου Γάλλου, ὁ μοναχὸς τοῦ (Le moine de Saint-Gall). Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶνε γνωστὸς ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τῶν *Πράξεων τοῦ Καρολομάγνου* (Les Gestes de Charlemagne). Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐγράφη περὶ τὰ τέλη τοῦ 9ου αἰῶνος εἰς παλαιὰν γαλλικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ δὲν ἀπολαύει μεγάλης ἱστορικῆς ἐκτιμήσεως λόγῳ τῶν πολλῶν μύθων τοὺς ὁποίους περιέχει.

Ἀγιούγγα (βοτ.) βλ. Ἄζυγος.

ΑΓΙΟΥ ΓΕΡΜΑΝΟΥ (Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ)

Τὸ σύμφωνον τὸ ὁποῖον κατέλυσε κατὰ τρόπον ἐπαχθέστατον διὰ τοὺς ἡττημένους τὸ Μοναρχούμενον δυαδικὸν Κράτος τῆς Αὐστρουγγαρίας καὶ ἐδημιούργησε ταὐτοχρόνως τὴν Δημοκρατικὴν Τσεχοσλοβακίαν.

Ἡ κατὰ δεύτερον λόγον σπουδαιοτέρα συνθήκη, ἥτις συνωμολογήθη μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, εἶναι ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ (en Laye) τῆς 10ης Σεπτεμβρίου 1919, μεταξὺ τῶν νικητῶν καὶ τῆς Αὐστρίας. Ἡ συνθήκη συνετάχθη γαλλιστί, ἀγγλιστὶ καὶ ἰταλιστί. Ἐν περιπτώσει ἀμφισβητήσεως, θὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ γαλλικὸν κείμενον, ἐξαιρέσει τοῦ α' μέρους (τοῦ Συμφώνου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν) διὰ τὸ ὁποῖον τό τε γαλλικὸν καὶ τὸ ἀγγλικὸν κείμενον ἔχουν τὴν αὐτὴν ἀποδεικτικὴν ἰσχύν. Τὸ προοίμιον τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης διακρίνει τὰ ἀντίπαλα Κράτη τῆς Αὐστρίας εἰς δύο κατηγορίας: ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰ πέντε Κράτη τὰ ἐπικαλούμενα «σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Προέχουσαι Δυνάμεις» (Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς, Μεγάλη Βρεττανία, Γαλλία, Ἰταλία καὶ Ἰαπωνία), ἐφ' ἑτέρου δὲ εἰς δώδεκα ἄλλα Κράτη καλούμενα ἁπλῶς «σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις» Βέλγιον, Κίνα, Κούβα, Ἑλλάς, Νικαραγκουάη, Παναμᾶς, Πολωνία, Πορτογαλλία, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία, Σιάμ καὶ Τσεχοσλοβακία).

Ὁλόκληρος ἡ συνθήκη διαιρεῖται εἰς 14 τὸ ὅλον μέρη: 1) Συμφωνία περὶ Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (ἄρθ. 1-26). 2) Σύνορα τῆς Αὐστρίας (ἄρθ.27-35). 3) Πολιτικοὶ ὅροι ἀφορῶντες τὴν Εὐρώπην (ἄρθ. 36-94). 4) Αὐστριακὰ συμφέροντα ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας (ἄρθ. 95-117). 5) Στρατιωτικοί, ναυτικοὶ καὶ ἀεροπορικοὶ ὅροι (ἄρθ. 118-159). 6) Αἰχμάλωτοι πολέμου καὶ τάφοι (ἄρθ. 160-172). 7) Τιμωρίαι (ἄρθ. 173-176). 8) Ἐπανορθώσεις (ἄρθ. 177-196). 9) Δημοσιονομικοὶ ὅροι (ἄρθ.197-216). 10) Οἰκοναμικοὶ ὅροι (ἄρθ. 217-275). 11) Ἀεροπλοΐα (ἄρθ. 276-283). 12) Λιμένες, ὑδάτινοι ὁδοὶ καὶ σιδηροδρομικαὶ γραμμαί (ἄρθ.284-331). 13) Ἐργασία (ἄρθ. 332-372). 14) Διάφοροι διατάξεις (ἄρθ. 373-381).

Πολλὰ μέρη τῆς συνθήκης τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ, ὅπως λ. χ. τὸ πρῶτον, «Συμφωνία περὶ Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν», τὸ δέκατον τρίτον «Ἐργασία» κλπ. περιλαμβάνουν αὐτολεξεὶ τὰς διατάξεις ἐκείνας τὰς ὁποίας πρώτη ἀνέγραψεν ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν τῆς 28 Ἰουνίου 1919 καὶ αἱ ὁποῖαι ἐπανελήφθησαν εἰς ὅλας τὰς ἄλλας συνθήκας, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι καὶ εἰς τὴν ἀπὸ 27 Νοεμβρίου 1919 συνθήκην τοῦ Νεϊγύ, τὴν ἀπὸ 10 Αὐγούστου 1920 συνθήκην τῶν Σεβρῶν, κλπ. Διὰ τοῦτο τὸ παρὸν ἄρθρον θ' ἀσχοληθῇ μόνον μὲ ὅ,τι ἀφορᾷ εἰδικῶς τὴν Αὐστρίαν εἰς βάρος τῆς ὁποίας συνωμολογήθη ἡ συνθήκη τοῦ ἁγίου Γερμανοῦ καθόσον τὰ περὶ Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ Ἐργασίας κλπ. ἀνήκουν εἰς τὰ εἰδικὰ ἄρθρα.

Τὸ προϊστορικόν.

Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν 7 Μαΐου 1918, ὅτε ὑπεγράφη ἐν Βουκουρεστίῳ ἡ ὁμώνυμος συνθήκη μεταξὺ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων καὶ τῆς Ρουμανίας ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἤρχισε νὰ κλίνῃ ὁριστικῶς ὑπὲρ τῆς Ἀντάντ. Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Βουλγαρικοῦ στρατοῦ (Σεπτέμβριος 1918) ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αὐστρουγγαρία ἀπηυθύνθησαν εἰς τὸν Πρόεδρον Οὐΐλσων ζητοῦσαι τὴν σύναψιν ἀνακωχῆς καὶ τὴν ἔναρξιν διαπραγματεύσεων πρὸς συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης. Ἐπειδὴ ὅμως διαρκοῦντος τοῦ μεγάλου πολέμου εἶχε συσταθῆ εἰς Παρισίους προσωρινὴ Τσεχοσλοβαβικὴ Κυβέρνησις, Τσεχικὸν δὲ Σῶμα στρατοῦ ἐμάχετο παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Ἀντάντ, ὁ Πρόεδρος Οὐΐλσων ἐζήτησεν ὅπως ἡ Αὐστρουγγαρία ἀναγνωρίσῃ ὡς ἐμπόλεμον δύναμιν πρὸς αὐτὴν τοὺς Τσεχοσλοβάκους. Ταὐτοχρόνως δὲ ἡ ἐν Παρισίοις ἑδρεύουσα Κυβέρνησις ἀπηύθυνε διακοίνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδήλου ὅτι ἡ Τσεχοσλοβακία, ὡς διατελοῦσα πραγματικῶς εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ ἀνήκουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν νικητῶν τοῦ παγκοσμίου πολέμου, ἀνάγκη ν' ἀποκτήσῃ τὰ αὐτὰ μὲ τὰ ἄλλα νικηφόρα Κράτη δικαιώματα ἀπέναντι τῶν ἡττημένων.

Τοῦτο ἀπετέλεσε τὴν ἀπαρχὴν τῆς διασπάσεως τῆς τέως δυαδικῆς Μοναρχίας εἰς ὅ,τι ἀληθῶς συνετέλεσε καὶ τὸ ἐκδοθὲν τότε διάγγελμα τοῦ Αὐτοκράτορος περὶ μετασχηματισμοῦ τῆς Αὐστρουγγαρίας εἰς Ὁμοσπονδιακὸν Κράτος. Κατὰ τὴν αὐτὴν ὅμως ἐποχὴν ἐνῷ εἰς τὸ Οὐγγρικὸν Κοινοβούλιον διάφοροι ἠξίουν τὴν ἄμεσον ἀποχώρησιν ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ οὐγγρικοῦ στρατοῦ, ἡ Κροατία ἀποσπᾶται τῆς παλαιᾶς ἐπαρχίας, αἱ δὲ διάφοροι αὐστριακαὶ χῶραι ἀνακηρύσσονται εἰς κράτη ἀνεξάρτητα. Ἡ ὅλη κατάστασις οὐδόλως διέφερε τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως, τὸ ρεῦμα τῆς ὁποίας δὲν ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ καὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ὅροι τοῦ Οὐΐλσωνος πρὸς συνομολόγησιν ἀνακωχῆς ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῆς δυαδικῆς Μοναρχίας, αὐστριακὸς ἀπεσταλμένος παρουσιασθεὶς εἰς τὸ Ἰταλικὸν Γενικὸν Ἐπιτελεῖον ἐζήτησε τὴν σύναψιν ἀνακωχῆς, ἡ ὁποία ὑπεγράφη

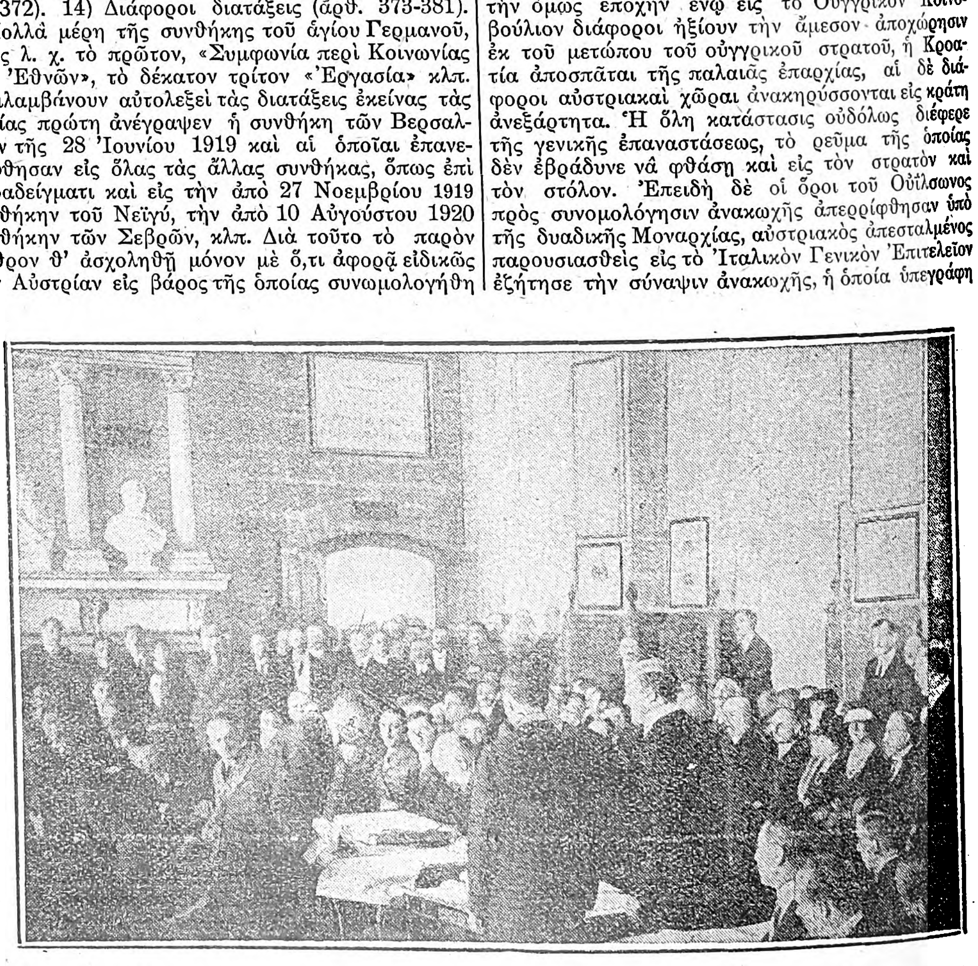

Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου, ἡμέρα Τετάρτην τοῦ 1919, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Συμμάχων δυνάμεων καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Αὐστριακῆς δημοκρατίας συνηθροίσθησαν εἰς τὸν πύργον τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Λιθίνης ἐποχῆς διὰ νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκη τῆς Εἰρήνης μετὰ τῆς παλαιᾶς συμμάχου Γερμανίας. (Εἰς τὴν φωτογραφίαν κάτωθεν ὁ καγγελλάριος Ρενιέ, ἀρχηγὸς τῆς Αὐστριακῆς ἀποστολῆς, θέτει τὴν ὑπογραφήν του ἐπὶ τῆς συνθήκης).

Digitized by Google

τὴν 3 Νοεμβρίου 1918 ὑπὸ τῆς Αὐστρίας τῇ συγκαταθέσει τῆς Οὐγγαρίας, ἡ ὁποία καὶ αὐτὴ ἐν τῷ μεταξὺ, εἶχεν ἀποσπασθῆ ἐντελῶς ἐκείνης.

Οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ὅρους τῆς τελικῆς εἰρήνης ἦσαν ἀπείρως ἠπιώτεροι. Διότι διὰ τῶν ὅρων τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, ἐκ τῆς παλαιᾶς Μοναρχίας ἀπέμεινε μόνον ἡ κεφαλή, κατὰ τρόπον οἰκτρὸν κεκομμένη τοῦ σώματος, κάτι τὸ παρὰ φύσιν δημιούργημα, τὸ ὁποῖον κατεδικάσθη νὰ πνευστιᾷ διαρκῶς μέσα εἰς ἀπαισίως στενὰ ὅρια.

Σύνορα τῆς Αὐστρίας.

Τὰ νέα σύνορα τῆς Αὐστρίας καθορίζονται εἰς τὸ βον μέρος τῆς συνθήκης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπισυνάπτεται χάρτης 1:1000000, ἐν περιπτώσει δὲ διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ χάρτου καὶ τοῦ κειμένου τῆς συνθήκης ὡρίσθη (ἄρθ. 28), ὅτι τὸ κείμενον θεωρεῖται ὡς ἐγκυρότερον. Ἡ ἀκριβὴς ὁροθεσία ἀνετέθη εἰς εἰδικὰς ἐπιτροπὰς ἐπὶ τῆς διαχαράξεως τῶν συνόρων, μὲ εὐρυτάτην δικαιοδοσίαν, αἵτινες ἀποφασίζουν διὰ πλειοψηφίας. Τὰ ἔξοδα ἑκάστης τῶν ἐν λόγῳ ἐπιτροπῶν θὰ βαρύνουν ἐξ ἴσου τὰ δύο ἐνδιαφερόμενα Κράτη, μὲ τὴν διαχάραξιν τῶν συνόρων τῶν ὁποίων θέλει αὕτη ἀσχοληθῆ.

Ὡς πρὸς τὰ παλαιὰ σύνορα τῆς Αὐστρίας μὲ τὴν Ἑλβετίαν καὶ τὸ Λίχτενστάϊν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὴν Γερμανίαν ἀφ' ἑτέρου, οὐδεμία τροποποίησις ἐπῆλθεν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. Ἀντιθέτως ὅμως σημαντικαὶ τροποποιήσεις ἐγένοντο ὡς πρὸς τὰ Αὐστροϊταλικὰ σύνορα τοῦ 1914 διὰ τῆς παραχωρήσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν τοῦ «Νοτίου Τυρόλου» κατὰ τοὺς Γερμανούς, ἢ τοῦ «Ἄνω Ἀδίγη» ὅπως καλοῦν τὴν περιοχὴν ἐκείνην — εἰς τὴν ὁποίαν ζοῦν διακόσιαι χιλιάδες περίπου Γερμανοί—οἱ Ἰταλοί, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἰταλικῶν χωρῶν, αἵτινες ἐπίσης προσηρτήθησαν εἰς τὸ Ἰταλικὸν Βασίλειον, ἀποσπασθεῖσαι τῆς παλαιᾶς δυαδικῆς Μοναρχίας. Διάφορος εἶνε ἐπίσης ἡ νέα ὁροθεσία τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν παλαιὰν Σερβίαν, λόγῳ τῆς παραχωρήσεως εἰς αὐτὴν ὅλων τῶν νοτίων χωρῶν τῆς τέως Μοναρχίας, τῶν κατοικουμένων ἀνέκαθεν ὑπὸ Σλάβων. Ἡ ἀπόσπασις ἐξ ἄλλου τῆς Οὐγγαρίας ἀπὸ τὴν Αὐστρίαν ἐπέβαλε τὴν ἐκ νέου διαχάραξιν διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τῶν μεταξὺ αὐτῶν ὁρίων.

Τέλος δὲ ἡ Αὐστρία ἠναγκάσθη ν' ἀποδεχθῇ νέον γείτονα, ἀνακύψαντα κυρίως ἐκ τῶν σπλάγχνων της, τὴν ἀρτιγέννητον Τσεχοσλοβακίαν.

Ἀλλ' οἱ νικηταὶ τοῦ μεγάλου πολέμου ἐζήτησαν ἐπὶ πλέον διὰ τοῦ ἄρθρου 88 τῆς συνθήκης ν' ἀπαγορεύσουν τὴν ἕνωσιν τῆς Αὐστρίας μὲ οἱονδήποτε ἄλλο Κράτος, ἄνευ τῆς προηγουμένης συγκαταθέσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. Διὰ τοῦ ἄρθρου τούτου, οὕτω πως, ἡ μόνη ἕνωσις ἥτις ἦτο δυνατή, ἡ μετὰ τῆς Γερμανίας, ὅτε θ' ἀνέτρεπε βεβαίως ἄρδην καὶ ἀποτόμως ὁλόκληρον τὸ μεταπολεμικὸν κατασκεύασμα, ἀπεκλείσθη, ἂν ὄχι διὰ πάντοτε, τοὐλάχιστον διὰ μίαν ἀρκετὰ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν. (Πρβλ. ἄρθ. 80 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν).

Πολιτικοὶ ὅροι ἀφορῶντες τὴν Εὐρώπην.

Τὸ τρίτον μέρος τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ περιέχει διατάξεις ἀφορώσας τὴν Ἰταλίαν, τὴν Γιουγκοσλαβίαν, τὴν Τσεχοσλοβακίαν, τὴν Ρουμανίαν, τὸ Βέλγιον, τὸ Λούξεμβουργ, τὸ Σλέβιγκ, τὴν Τουρκίαν καὶ Βουλγαρίαν καὶ τέλος τὴν Ρωσίαν καὶ τὰ διάφορα ρωσικὰ Κράτη.

Εἰς τὸ πρῶτον τμῆμα τοῦ 3ου μέρους ἡ Αὐστρία δηλοῖ ὅτι παραιτεῖται παντὸς δικαιώματος της καὶ πάσης ἀπαιτήσεώς της ἐπὶ τῶν ἄλλοτε ἐδαφῶν αὐτῆς, τῶν παραχωρηθέντων εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ σχετικὴ ἐπὶ τῆς διαχαράξεως τῶν νέων αὐστροϊταλικῶν συνόρων ἐπιτροπὴ ὁρίζεται, ὅτι θ' ἀποτελεσθῇ ἐξ ἑνὸς Ἰταλοῦ, ἑνὸς Αὐστριακοῦ καὶ τριῶν ἀντιπροσώπων τῶν λοιπῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων προεχουσῶν δυνάμεων. Τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς συνθήκης οὐδεμίαν διάταξιν περιέχει σχετικῶς μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοδιαθέσεως τῶν λαῶν καὶ δὲν προβλέπει, συνεπῶς, περὶ ἐνεργείας δημοψηφίσματος εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, αἵτινες θ' ἀπετέλουν τοῦ λοιποῦ συστατικὸν τμῆμα τοῦ Ἰταλικοῦ Κράτους.

Τὸ δεύτερον τμῆμα ἄρχεται μὲ τήν, ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως περιττήν, ἀναγνώρισιν τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας ὡς Κράτους ἀνεξαρτήτου. Ἡ Αὐστρία καὶ πάλιν ὡς πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβίαν δηλοῖ ὅτι παραιτεῖται παντὸς δικαιώματος της καὶ πάσης ἀξιώσεώς της ἐπὶ τῶν ἐδαφῶν τῶν παραχωρουμένων τῇ Γιουγκοσλαβίᾳ. Διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν νέων συνόρων μεταξὺ τῶν ἐν λόγῳ κρατῶν προβλέπεται ἡ σύστασις ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἐξ ὧν πέντε θὰ εἶναι ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Προεχουσῶν Δυνάμεων, εἷς τῆς Γιουγκοσλαβίας καὶ εἷς τῆς Αὐστρίας. Αἱ ἀποφάσεις τῆς ἐπιτροπῆς λαμβάνονται κατὰ πλειοψηφίαν, θὰ εἶναι ὑποχρεωτικαὶ καὶ διὰ τὰ δύο ἐνδιαφερόμενα μέρη. Ἡ ἐνέργεια δημοψηφίσματος προβλέπεται διὰ τὴν περιοχὴν Κλάγκεφουρτ, ἥτις θὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν διοίκησιν εἰ-

Ὁ διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ διαμελισμὸς τῆς Αὐστροουγγρικῆς Μοναρχίας.

δικῆς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς, ὅπως προετοιμάσῃ τὸ ἔδαφος διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ δημοψηφίσματος· εἰς τὸ ὁποῖον θὰ δικαιοῦται νὰ συμμετάσχῃ ὁ συμπληρώσας τὸ 20 ἔτος τῆς ἡλικίας του κατὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1919 κατοικῶν μονίμως κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν εἰς τὴν ζώνην ἔνθα ἐνεργεῖται τὸ δημοψήφισμα, ὁ γεννηθεὶς εἰς αὐτὴν ἢ κατοικῶν ἐν αὐτῇ πρὸ τῆς 1 Ἰανουαρίου 1912.

Μὲ τὴν αὐτὴν ἀναγνώρισιν καὶ παραίτησιν τῆς Αὐστρίας ἐκ παντὸς δικαιώματός της ἐπὶ τῶν χωρῶν τῶν προσαρτωμένων εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν ἀρχίζει τὸ τμῆμα 3. Καὶ πάλιν προβλέπεται ἡ σύστασις ἐπταμελοῦς ἐπιτροπῆς διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν συνόρων τῶν δύο Κρατῶν. Ἐπὶ πλέον (ἄρθ. 56), ἡ Τσεχοσλοβακία ὑποχρεοῦται ὅπως μὴ προβῇ εἰς τὴν κατασκευὴν οὐδενὸς στρατιωτικοῦ ἔργου πρὸς τὸ μέρος τοῦ Δουνάβεως.

Διὰ τοῦ ἄρθ. 59 τοῦ 4ου τμήματος, ἡ Αὐστρία παραιτεῖται παντὸς δικαιώματός της καὶ πάσης ἀξιώσεώς της ἐπὶ τῆς Βεσσαραβίας, τῆς παραχωρουμένης εἰς τὴν Ρουμανίαν. Διὰ δὲ τῶν ἄρθ. 83-87 ἡ Αὐστρία ἀναγνωρίζει ὅτι αἱ συνθῆκαι τῆς 19 Ἀπριλίου 1920 περὶ οὐδετερότητος τοῦ Βελγίου δὲν ἀνταποκρίνονται πλέον πρὸς τὴν παροῦσαν κατάστασιν (ἄρθ. 83), ὅτι ἀνετράπη τὸ καθεστὼς τῆς οὐδετερότητος τοῦ Λούξεμβουργ (ἄρθ. 84), ὅτι ἡ Αὐστρία ἀναγνωρίζει πᾶσαν συμφωνίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν αἱ Νικήτριαι Δυνάμεις μετὰ τῆς Γερμανίας ἐν σχέσει πρὸς τὸ Σλέβιγκ, ὡς καὶ πᾶσαν συμφωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤθελον προέλθει αἱ αὐταὶ Δυνάμεις μετὰ τῆς Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας (ἄρθ. 85 καὶ 86). Τὸ ἄρθ. τέλος 87 περιλαμβάνει τὴν ἐν λευκῷ ὑποχρέωσιν τῆς Αὐστρίας ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν ὅλων τῶν ἐδαφῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα τὴν 1ην Αὐγούστου 1914 ἀνῆκον εἰς τὴν ἄλλοτε Ρωσικὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἀναγνωρίζει δὲ τὸ δικαίωμα εἰς τὴν Ρωσίαν ὅπως ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Γερμανίαν πᾶσαν ἐπανόρθωσιν καὶ ἀποζημίωσιν, ἀνταποκρινομένην εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης συνθήκης. Τέλος δὲ ἐπιβάλλεται εἰς τὴν Αὐστρίαν ἡ ὑποχρέωσις ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν πλήρη ἰσχὺν ὅλων τῶν συνομολογηθεισῶν συνθηκῶν μεταξὺ τῶν συμμάχων Δυνάμεων καὶ τῶν νέων ἐκ ρωσικῶν χωρῶν προελθουσῶν Πολιτειῶν.

Μειονότητες καὶ Ἰθαγένεια.

Διὰ τὰς ἐν Τσεχοσλοβακίᾳ, Ρουμανίᾳ, Γιουγκοσλαβίᾳ μειονότητας, φυλετικάς, γλωσσικάς, θρησκευτικάς, ὡρίσθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, ὅτι θέλει προνοήσει εἰδικὴ συμφωνία καταρτισθησομένη μεταξὺ τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Προεχουσῶν Δυνάμεων καὶ τῶν ἐν λόγῳ Κρατῶν. Ἀντιθέτως ὅμως, διὰ τὰς ἐν Αὐστρίᾳ μειονότητας (ἄρθ. 62-69) ἐτέθησαν διάφοροι διατάξεις, ὧν τὴν ἐγγύησιν ἀνέλαβεν αὐτὴ ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἰσότητα, τὴν ἀνεξιθρησκείαν, τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης τῶν διαφόρων ἐν Αὐστρίᾳ βιουσῶν μειονοτήτων καὶ τὴν ἵδρυσιν χάριν αὐτῶν ἐθνικῶν σχολείων.

Ὡς πρὸς τὴν ἰθαγένειαν τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα διέμενον εἰς τὰς χώρας τὰς ἀποσπωμένας ἐκ τῆς Αὐστρίας, τὸ ἄρθ. 70 θέτει ὡς γενικὸν κανόνα, ὅτι ταῦτα ἀποβάλλουν αὐτοδικαίως τὴν παλαιὰν ἰθαγένειαν, ἀποκτῶντα τὴν ἰθαγένειαν τοῦ Κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον προσαρτᾶται ἡ ἐν λόγῳ χώρα. Ὁ κανὼν οὗτος ἀφορᾷ ἰδίως τὰς πολιτείας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀνέκυψαν ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ τῆς ἄλλοτε δυαδικῆς Μοναρχίας. Διότι, ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν τῶν προσαρτωμένων εἰς τὴν Ἰταλίαν ὡρίσθη, ὅτι οὗτοι δὲν ἀποκτῶσιν «αὐτομάτως» τὴν ἰταλικὴν ἰθαγένειαν, ἀλλὰ κατόπιν αἰτήσεως τοῦ θέλοντος νὰ πολιτογραφηθῇ ἰταλὸς ὑπήκοος, ἐφόσον πρόκειται περὶ προσώπου κατοικοῦντος ἀλλὰ μὴ γεννηθέντος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἢ προσώπου κατοικήσαντος μετὰ τὴν 24 Μαΐου 1915 ἐν αὐτῇ, ἢ ἔχοντος τὴν ἕδραν τῆς ὑπηρεσίας του ἐν αὐτῇ. Οὕτω πως ὑπάλληλος μὲ ἕδραν ὑπηρεσίας εἰς τὸ Νότιον Τυρόλον, ὅστις κατῴκει ἐν τῇ παλαιᾷ Αὐστρίᾳ, τότε μόνον ἀποκτᾷ τὴν ἰταλικὴν ἰθαγένειαν ἂν ζητήσῃ τοῦτο, ἡ δὲ αἴτησίς του ἐγκριθῇ ὑπὸ τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως, ἥτις δικαιοῦται ν' ἀρνηθῇ τὴν πολιτογράφησιν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα τὰ κατοικήσαντα μετὰ τὴν 1 Ἰανουαρίου 1910 εἰς τὰς χώρας τὰς προσαρτωμένας εἰς τὴν Τσεχοσλοβακίαν καὶ Γιουγκοσλαβίαν, ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ὥρισεν, ὅτι ταῦτα ἀποκτοῦν τὴν τσεχοσλοβακικὴν ἢ γιουγκοσλαβικὴν ἰθαγένειαν μετὰ σχετικὴν αἴτησιν, ἐφόσον αὕτη ἤθελεν ἐγκριθῇ ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας Κυβερνήσεως.

«Τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς» (τῆς ἐκλογῆς τῆς ἰθαγενείας), ἔχει ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις ὁ συμπληρώσας τὸ 18ον ἔτος. Τὴν νέαν ἰθαγένειαν τοῦ ἀνδρὸς ἀκολουθοῦν καὶ ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα του. Ἡ σχετικὴ προθεσμία ποικίλλει ἀπὸ ἓξ μῆνας ἕως ἓν ἔτος.

Αὐστριακὰ συμφέροντα ἐκτὸς τῆς Αὐστρίας.

Ἡ ἐν ἄρθ. 95 τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ἀναγραφομένη ἀρχή, ὁμοία αὐτολεξεὶ πρὸς τὴν ἐν ἄρθ. 118 τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν περιλαμβανομένην, ἐν σχέσει πρὸς τὰ αὐστριακὰ συμφέροντα, ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐκεῖθεν τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ συνόρων της, ὡς καθορίζονται ταῦτα ὑπὸ τῆς παρούσης συνθήκης, ἡ Αὐστρία παραιτεῖται ὅλων τῶν δικαιωμάτων της, ἀπαιτήσεών της καὶ προνομίων της ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὴν ἢ τὰς συμμάχους της ὑπαγομένων ποτὲ χωρῶν, ὡς καὶ παντὸς δικαιώματος, ἀπαιτήσεως ἢ προνομίου, τὸ ὁποῖον ἐξ οἱουδήποτε λόγου ἀνεγνωρίζετο αὐτῇ ἐκ μέρους τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων. Ἡ Αὐστρία ἀναλαμβάνει ἀπὸ τοῦδε τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀναγνωρίσῃ καὶ νὰ συγκατατεθῇ εἰς τὰ μέτρα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις ἔλαβον ἢ ἤθελον λάβει, ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, τῇ συναινέσει καὶ τρίτης Δυνάμεως πρὸς διευθέτησιν τῶν διὰ τῆς προηγουμένης διατάξεως ἐκπηγαζουσῶν συνεπειῶν».

Εἰς τὰ ἄρθρα 96 ἕως 118, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἐπεξήγησιν ἐν τοῖς καθέκαστα τῆς ὡς ἄνω ἀρχῆς, ἀπαντῶνται αἱ αὐταὶ σχεδὸν διατάξεις αἱ περιλαμβανόμεναι εἰς τὰ ἄρθρα 119 ἐπ. τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ Μαρόκον, τὴν Αἴγυπτον, τὸ Σιὰμ καὶ τὴν Κίναν, ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὁποίων ἀνήκει εἰς τὰ εἰδικὰ ἄρθρα.

Digitized by Google

Στρατιωτικοὶ ὅροι.

Τὸ 5ον μέρος τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ἐρρυθμίσθη οὕτω πως, ὥστε προτάσσονται αἱ περὶ στρατοῦ διατάξεις (ἄρθρ. 118 - 135), ἀκολουθοῦν οἱ ναυτικοὶ ὅροι (ἄρθ. 136 - 143) καὶ τέλος ἕπονται αἱ περὶ ἀεροπορίας διατάξεις (ἄρθ. 144 - 148).

Οἱ στρατιωτικοὶ ὅροι περιλαμβάνουν τὴν κατάργησιν τῆς ὑποχρεωτικῆς στρατιωτικῆς θητείας καθ' ὅλην τὴν Αὐστρίαν, τὴν ὀργάνωσιν ἐθελοντικοῦ στρατοῦ, ἡ δύναμις τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατόν, μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν, νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς 30,000, διατεθειμένου ἀποκλειστικῶς πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, καὶ τὴν ἀστυνομικὴν ἐπιτήρησιν εἰς τὰ σύνορα καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν κηρύξεως ἐπιστρατεύσεως ἢ λήψεως παντὸς ἄλλου ἀναλόγου μέτρου. Ἐπὶ πλέον, διὰ τοῦ ἄρθ. 123, ὡρίσθη ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν τελωνοφυλάκων, δασοφυλάκων καὶ λιμενοφυλάκων καὶ ἡ δύναμις τῶν πολιτοφυλάκων δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβῇ τὸν ἀριθμὸν ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήρχοντο οἱ ἄνδρες τῶν σχετικῶν ὑπηρεσιῶν κατὰ τὸ 1913. Ἡ αὔξησις ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιτρέπεται, μόνον ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὴν δυνατὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ.

Διὰ τοὺς ὑπαξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας ἀρκεῖ δωδεκαετὴς θητεία, διὰ δὲ νέους ἀξιωματικοὺς εἰκοσιπενταετής. Αἱ στρατιωτικαὶ σχολαὶ αἱ μὴ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν στελεχῶν καταργοῦνται, τὰ δὲ διδακτήρια καὶ πᾶσα ἄλλη ἀνάλογος σχολὴ ὡς καὶ πᾶς γυμναστικὸς κλπ. σύλλογοι δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀσχολοῦνται μὲ στρατιωτικὰ ζητήματα (ἄρθρ. 127, 128). Ἀπαγορεύεται ἐπίσης εἰς τὴν Αὐστρίαν ν' ἀποστέλλῃ στρατιωτικὰς ἀποστολὰς ἢ νὰ ἐπιτρέπῃ ὅπως αὐστριακοὶ εἰσέρχωνται εἰς ξένην στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ αὐστριακοῦ στρατοῦ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 1150 ὅπλα μὲ 500 φυσίγγια ἕκαστον, 15 βαρέα ἢ ἐλαφρὰ μυδραλλιοβόλα μὲ 10,000 σφαίρας ἕκαστον, 2 ἐλαφρὰ ἢ μέτρια πυροβόλα μὲ 1000 ἢ 500 βλήματα, καὶ 3 κανόνια πεδινὰ ἢ ὀρεινὰ μὲ 1000 βλήματα ἕκαστον. Τὰ ἐπὶ πλέον πολεμοφόδια ὑποχρεοῦται νὰ παραδόσῃ ἡ Αὐστρία εἰς τὰς Συμμάχους Δυνάμεις, ἀπαγορευομένης πάσης παρακαταθήκης. Ἡ κατασκευὴ ὅπλων, πολεμοφοδίων καὶ ὑλικοῦ πολέμου ἐπιτρέπεται εἰς ἓν καὶ μόνον ἐργοστάσιον. Ἡ κατασκευὴ κυνηγητικῶν ὅπλων ἐπιτρέπεται ἐφόσον ταῦτα δὲν ὁμοιάζουν πρὸς τὰ κατασκευαζόμενα εἰς οἱονδήποτε τῶν Συμμάχων Κρατῶν. Ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ἐπιβάλλεται ἡ κατάργησις ἢ τροποποίησις εἰς καθαρῶς ἐμπορικῆς φύσεως ὅλων τῶν ἐργοστασίων ὅπλων.

Ἐξ ἄλλου, διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης, ἀπηγορεύθη ἡ εἰσαγωγὴ ὅπλων, πολεμοφοδίων καὶ πολεμικῶν εἰδῶν, ἡ κατεργασία καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τοιούτων, ἡ εἰσαγωγὴ καὶ ἡ συσκευὴ ἀποπνικτικῶν, δηλητηριωδῶν καὶ ἄλλων ὁμοίων ἀερίων εἰς τὴν Αὐστρίαν, ὡς καὶ τεθωρακισμένων αὐτοκινήτων καὶ τάγκς.

Ναυτικοὶ καὶ ἀεροπορικοὶ ὅροι.

Διὰ τοῦ ἄρθ. 136 § 1, ὁλόκληρος ὁ αὐστροουγγρικὸς στόλος συμπεριλαμβανομένων τῶν ὑποβρυχίων ὡς καὶ τῶν τορπιλλοβόλων καὶ τῶν ἐξωπλισμένων πλοίων τοῦ στολίσκου τοῦ Δουνάβεως καὶ παντὸς πολεμικοῦ ναυτικοῦ εἴδους, πρέπει νὰ παραδοθῇ εἰς τὰς Συμμάχους Δυνάμεις. Ἡ Αὐστρία χάριν τῆς ἐντὸς τοῦ Δουνάβεως ἀσκουμένης παρ' αὐτῆς ἀστυνομίας δικαιοῦται νὰ ἔχῃ μόνον τρία «πρόσκοπα πλοιάρια» (Chaloupes éclaireurs).

Ἐπίσης, ἡ Αὐστρία ὑποχρεοῦται νὰ καταστρέψῃ πάντα τὰ ὑπὸ κατασκευὴν εἰς τὰ ναυπηγεῖα της πολεμικὰ πλοῖα καὶ ὑποβρύχια. Ἡ κατασκευὴ καὶ ἐμπορικῶν ἀκόμη ὑποβρυχίων ἀπαγορεύεται. Ἡ Αὐστρία ὀφείλει νὰ παραδόσῃ εἰς τὰς Συμμάχους Δυνάμεις πάντα τὰ ἀερόπλοια καὶ ὑδροπλάνα, ἀπαγορεύεται δὲ ἐπὶ ἑξάμηνον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ἡ κατασκευή, ἡ εἰσαγωγὴ ἢ ἐξαγωγὴ τοιούτων ἢ καταλλήλων δι' αὐτὰ ἐξαρτημάτων καὶ μηχανημάτων. Πάντως, εἰς τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς Αὐστρίας δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀνήκῃ οὐδὲν στρατιωτικόν, ξηρᾶς ἢ θαλάσσης, ἀερόπλοιον.

Αἱ ἐξεταστικαὶ ἐπιτροπαί.

Τὸ 3 τμῆμα τοῦ 5 μέρους ἐν ἄρθ. 149-155 ὁμιλεῖ περὶ συστάσεως διασυμμαχικῶν ἐξεταστικῶν ἐπιτροπῶν, εἰς τὰς ὁποίας θ' ἀντιπροσωπεύωνται αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Προέχουσαι Δυνάμεις. Εἶναι δὲ αἱ ἐν λόγῳ ἐπιτροπαί: ἡ διασυμμαχικὴ στρατιωτικὴ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ (ἄρθ. 153), ἡ διασυμμαχικὴ ναυτικὴ ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ (ἄρθ. 154) καὶ ἡ διασυμμαχικὴ ἐπὶ τῆς ἀεροπλοΐας ἐξεταστικὴ ἐπιτροπὴ (ἄρθ. 155), μὲ ἕδραν τὴν Βιέννην.

Εἰς τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας ἀναγνωρίζεται τὸ δικαίωμα τῆς μεταβάσεως εἰς οἱονδήποτε μέρος τῆς Αὐστρίας καὶ ν' ἀποστέλλουν ὑποεπιτροπὰς ἢ καὶ ἁπλῶς ἓν μέλος, ὅπου ἤθελον νομίσει τοῦτο ἀναγκαῖον. Κύριον ἔργον αὐτῶν εἶναι νὰ ἐπιβλέπουν εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ ἀχρήστευσιν ὅλων ἐκείνων, διὰ τὰ ὁποῖα ἡ Αὐστρία ἀνέλαβεν ἀναλόγους ὑποχρεώσεις, νὰ γνωστοποιοῦν δὲ εἰς τὰς αὐστριακὰς ἀρχὰς τὰς ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας ἔλαβον αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις ὅσον ἀφορᾷ στρατιωτικὰ ζητήματα.

Εἰς τὰς διασυμμαχικὰς ἐξεταστικὰς ἐπιτροπὰς ἡ Αὐστρία ὑποχρεοῦται νὰ παρέχῃ πᾶσαν πληροφορίαν καὶ πᾶν ἔγγραφον κατάλληλον ἢ χρήσιμον εἰς τὸ ἔργον των, ὡς καὶ πᾶσαν εὐκολίαν εἰς ὑλικὸν καὶ προσωπικόν, τοῦ ὁποίου ἴσως ἤθελον ἔχει ἀνάγκην. Τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως τῶν ἐν λόγῳ ἐπιτροπῶν βαρύνουν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὴν Αὐστρίαν.

Πολεμικὴ ἀποζημίωσις.

Αἱ σχετικαὶ διατάξεις μὲ τὴν ὀφειλομένην ἐκ μέρους τῆς Αὐστρίας πολεμικὴν ἀποζημίωσιν εὑρίσκονται ἐγκατεσπαρμέναι εἰς διάφορα μέρη τῆς συνθήκης. Ὡς προμετωπὶς ὅμως ὅλων αὐτῶν ἀναγράφεται (ἄρθ. 177), ὅτι ἡ Αὐστρία καὶ αἱ σύμμαχοι αὐτῇ Δυνάμεις εἶναι ὑπεύθυνοι δι' ὅλας τὰς ζημίας καὶ καταστροφάς, τὰς ὁποίας ἐπροξένησαν αἱ σύμμαχοι καὶ συνησπισμέναι Δυνάμεις καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτῶν συνεπείᾳ τοῦ ἐπιβληθέντος εἰς αὐτὰς ὑπὸ τῆς Αὐστρίας καὶ τῶν συμμάχων της πολέμου. Πλὴν ὅμως, ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐνέχει θεωρητικὴν μόνον σημασίαν ἀκριβῶς διότι ἐν τῷ ἀμέσως ἑπομένῳ ἄρθρῳ ἀνεγνωρίσθη ἐκ μέρους τῶν ὑπαγορευσάντων τὴν συνθήκην Κρατῶν ὅτι ἡ Αὐστρία δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπανορθώσῃ τελείως ὅλας τὰς γενομένας ζημίας. Διὰ τοῦτο ἀνεγνωρίσθη εἰς τὴν Αὐστρίαν ἡ ὑποχρέωσις νὰ ἐπανορθώσῃ ἁπλῶς τὰς ζημίας ἐκείνας, αἵτινες ἐγένοντο εἰς τὸν ἀστικὸν πληθυσμόν.

Αἱ ἐπανορθώσεις γίνονται εἴτε διὰ χρημάτων, εἴτε διὰ παραιτήσεως ἀπὸ πάσης ἀπαιτήσεως ἀποκαταστάσεως, εἴτε διὰ προσφορᾶς εἰδῶν, εἴτε δι' ἀντικαταστάσεως εἴτε διὰ κατακρατήσεως κρατικῶν ἀξιῶν. Πρὸς ἐξόφλησιν τῶν ὀφειλομένων ἐπανορθώσεων ἡ Αὐστρία «πιστοῦται» μὲ διάφορα εἴδη (ἄρθρ. 189), ἐνῷ ἐξ ἄλλου παραιτεῖται πάσης ἀπαιτήσεώς της ἐναντίον τῶν Συμμάχων Δυνάμεων καὶ τῶν ὑπηκόων των λόγῳ κατακρατήσεως ἢ χρησιμοποιήσεως αὐστριακῶν πλοίων ἢ λέμβων ὡς καὶ πάσης ἐκτελέσεως τυχὸν ἀπαιτήσεώς της περὶ ἀποζημιώσεως διὰ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν πρὸ τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ ἐναντίον ἑνὸς τῶν ὑπογραψάντων τὴν συνθήκην ταύτην Κρατῶν.

Τὸ ζήτημα τῆς ἀποκαταστάσεως ἐρρυθμίσθη διαφοροτρόπως. Οὕτω, ὑπεχρεώθη ἡ Αὐστρία, ἐφόσον εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποκατάστασις, ν' ἀποκαταστήσῃ εἰς χρῆμα τὰ ἁρπαγέντα χρηματικὰ ποσὰ ἢ ἄλλας ἀξίας, «τόννον δὲ πρὸς τόννον», ὅλα τὰ ἀπωλεσθέντα ἢ βλαβέντα ἐκ πολεμικῶν πράξεων ἐμπορικὰ ἢ ἁλιευτικὰ πλοῖα τῶν Συμμάχων Δυνάμεων, ν' ἀντικαταστήσῃ τὰ κατασχεθέντα, φθαρέντα ἢ καταστραφέντα ζῶα, μηχανάς, σιδηροδρομικὸν ὑλικόν, ἐργαλεῖα κτλ., νὰ παραδόσῃ δὲ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας εἰς τὰς Συμμάχους Δυνάμεις σεβαστὸν ἀριθμὸν ἀγελάδων, κριῶν, προβάτων, αἰγῶν, ἵππων, χοίρων κτλ., καὶ τέλος, νὰ παραδόσῃ ἐπίσης διάφορα ἀρχαῖα χειρόγραφα, ἀρχαίας εἰκόνας, καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης. Εἰς ταῦτα πάντα πρέπει νὰ προστεθῇ ἡ ὑποχρέωσις τῆς Αὐστρίας ν' ἀναλάβῃ ὅλα τὰ ἔξοδα ὅλων τῶν ἐπιτροπῶν, διὰ τὴν σύστασιν τῶν ὁποίων προβλέπει ἡ Συνθήκη τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ.

Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ τὴν ἐπίβλεψιν ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν σχετικῶν μὲ τὴν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν διατάξεων συνιστᾶται εἰδικὴ «ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῶν ἐπανορθώσεων», ἀποτελουμένη ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς, τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἰαπωνίας, τοῦ Βελγίου, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Πολωνίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ τῆς Γιουγκοσλαβίας. Ἡ Αὐστρία ἔχει μόνον τὸ δικαίωμα ν' ἀκούεται. Αἱ συνεδριάσεις τῆς ἐπιτροπῆς εἶναι μυστικαί, αἱ δὲ ἀποφάσεις κατὰ κανόνα λαμβάνονται διὰ πλειοψηφίας καὶ δέον νὰ ἐφαρμόζονται ἀμέσως.

Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιτροπὴ μὴ γνωρίζουσα νομικοὺς δεσμοὺς ἔχει εὐρυτάτην ἁρμοδιότητα: καθορίζει τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ πληρώσῃ ἡ Αὐστρία, τὸν συνολικὸν πίνακα πληρωμῶν καὶ τὸν χρεωλυτικὸν πίνακα, ἐλέγχει τὰς ἀνάγκας καὶ τὴν ἱκανότητα τῆς Αὐστρίας πρὸς πληρωμήν, τὸ φορολογικὸν αὐστριακὸν σύστημα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι ἀναλογικῶς τόσον βαρὺ ὅσον καὶ τὸ οἱασδήποτε ἄλλης Δυνάμεως ἀντιπροσωπευομένης εἰς τὴν ἐπιτροπήν, καὶ τοῦτο, ὅπως ὅλαι αἱ προσοδοι τῆς Αὐστρίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι προορίζονται διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ἢ τὴν ἐξόφλησιν ὅλων τῶν ἐσωτερικῶν δανείων, διατεθῶσι προνομιακῶς διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν ὀφειλομένων παρὰ τῆς Αὐστρίας λόγῳ ἐπανορθώσεων.

Ἡ Αὐστρία, εἰς τὸ οἰκονομικὸν ἐπίπεδον, ἀκολουθήσασα ἐπακριβῶς τὸ «σύστημα Τσίτερμαν» ἐπέτυχεν ὄχι μόνον να βελτιώσῃ αἰσθητῶς τὰ οἰκονομικά της, ἀλλὰ καὶ ν' ἀπαλλαγῇ κατόπιν ἀποφάσεως τῆς τελευταίας συνεδριάσεως τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, τῇ προτάσει τοῦ Τσάμπερλαιν, τοῦ ἐλέγχου τῆς οἰνονομικῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις εἶχε συσταθῇ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ.

Δημοσιονομικοὶ ὅροι.

Διὰ τοῦ ἄρθρου 203 καὶ τοῦ προσηρτημένου αὐτῷ παραρτήματος ρυθμίζεται τὸ ζήτημα τοῦ προπολεμικοῦ δημοσίου χρέους τῆς παλαιᾶς Αὐστρίας, καθόσον τὸ ἀναλογοῦν εἰς τὰς ἀποσπασθείσας ἐκ τῆς Αὐστρίας χώρας δημόσιον χρέος δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ ἐξακολουθήσῃ βαρύνον αὐτήν, ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ καταλογισθῇ εἰς βάρος τῶν Πολιτειῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀνέζησαν ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ ἐκείνης. Καὶ τοῦτο εἶναι συνέπεια τῆς «νομικῆς» διαδοχῆς μιᾶς Πολιτείας, ἤτοι τῆς διαδοχῆς μιᾶς ἢ περισσοτέρων Πολιτειῶν, ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις ὑπὸ ἄλλης Πολιτείας.

Τὸ ὑπόλοιπον μέρος τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ (μέρος 9 καὶ ἑπ.), ὡς καὶ τὸ 6 «Αἰχμάλωτοι πολέμου καὶ τάφοι» καὶ 7 «Τιμωρίαι», περιέχει διατάξεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ μέγιστον μέρος ἀποτελοῦν ἀντιγραφὴν τῶν ἐν τῇ συνθήκῃ τῶν Βερσαλλιῶν (μέρος 9 ἑπ.) περιλαμβανομένων. Διὰ τοῦτο πρὸς συμπληρωματικὴν μελέτην τῶν ὑπολειπομένων διατάξεων ὅρα: *Βερσαλλιῶν (συνθήκη τῶν.)*

Τελικαὶ Διατάξεις.

Ἡ ἐπικύρωσις τῆς συνθήκης ἔπρεπε νὰ λάβῃ χώραν ἐν Παρισίοις διὰ τῆς ἐκεῖ καταθέσεως τῶν ἐπικυρώσεων. Τὴν συνθήκην ταύτην ἐκτὸς τῶν ἄλλων Δυνάμεων ἐπεκύρωσε καὶ ἡ Κίνα. Ἡ ἰσχὺς τῆς συνθήκης δι' ἑκάστην Δύναμιν θὰ ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς καταθέσεως τῆς ἐπικυρώσεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Αὐστρία κατέστη μέλος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν κατὰ τὴν πρώτην Συνέλευσιν, πᾶσα διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ πρέπει νὰ λυθῇ διὰ διαιτησίας ὑπὸ διαιτητικοῦ Δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἤθελον ὁρίσει τὰ μέλη τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν ἢ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τυχὸν θὰ προεβλέπετο ὑπὸ προηγουμένης συμβάσεως (ἄρθ. 13 τοῦ Συμφώνου).

Τοιοῦτον, εἰς τὰς κυρίας του γραμμάς, τὸ μεταπολεμικὸν καθεστώς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν Αὐστρίαν, τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ἡ συνθήκη τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ, κάτωθεν τῆς ὁποίας ὑπογράφοντες οἱ Αὐστριακοὶ ἀντιπρόσωποι τὴν 10 Σεπτεμβρίου 1919 ὑπεχρέουν ἐπισήμως-νομικῶς τὴν χώραν των νὰ κύψῃ ὑπὸ τὰ πλέον ἀπηνῆ τῆς τύχης πλήγματα. Τὸ «Οὐαὶ τοῖς ἡττημένοις» τοῦ ἀρχαίου Γαλάτου ἀνεγράφη μεγαλωστὶ εἰς τὸ ἐπὶ τόσων ἐρειπίων καὶ ἐν μέσῳ τόσων αἱμάτων ἱδρυθὲν οἰκοδόμημα. Εἰς τὸ μέλλον ὅμως ἐπιφυλάσσεται ν' ἀποδείξῃ ἂν ἡ ἐκ τῶν ἀξιώσεων τῶν νικητῶν τοῦ παγκοσμίου πολέμου δημιουργηθεῖσα μεταπολεμικὴ κατάστασις ἦτο λελογισμένη, ἢ ἁπλῶς συνέπεια ὁρμῆς καὶ μίσους καὶ συνεπῶς ὄχι διαρκής, ἀλλ' ἀντιθέτως μεταβατικὴ καὶ πρόσκαιρος.

Βιβλιογραφία. A. Verdross: Der Fridensvertrag von St. Germain - en - Laye ἐν τῷ Jahrb. des Oeffeut. Rechts, τ. X, 1921.—E. v. Hofmannsthal: Der Deutsche und der oesterreichische Friede 1920. — F. Klein: Der Friedensvertrag mit Deutschœsterreich ἐν τῷ Handbuch der Politik 1929 τ. II.—Τοῦ αὐτοῦ ἄρθρ. «St. Germain-Friede ἐν τῷ Worterbuch des Voelkerr. und der Diplomatie τοῦ Strupp τ. II.

ΗΛ Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἁγίου Ἰακώβου, ἀνάκτορον (Saint-James). Ἀνάκτορον τοῦ Λονδίνου, κτισθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Η' εἰς ὃ μέρος ἔκειτο νοσοκομεῖον διὰ τοὺς λεπρούς. Τὸ ἐν λόγῳ ἀνάκτορον ἐχρησίμευσεν ὡς διαμονὴ τῶν βασιλέων τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος. Εἶναι κτισμένον μὲ τοῦβλα καὶ ἔχει ἕνα μόνον πάτωμα, δίδει δὲ ἔξωθεν τὴν ἐντύπωσιν μοναστηρίου. Τὸ βασιλικὸν διαμέρισμα ἔχει θέσιν πρὸς τὸ πᾶρκον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου καὶ κατοικεῖται σήμερον ὑπὸ τοῦ δουκὸς τοῦ Κέμπριτζ. Ἀλλά, παρ' ὅλην τὴν μεταβολὴν ταύτην, ὁ ἀγγλικὸς λαὸς ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ λέγῃ «ἡ Αὐλὴ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου» διὰ νὰ ὑποδείξῃ τὴν Αὐλὴν τῆς Ἀγγλίας.

Ἁγίου Ἰακώβου, θέατρον (Saint-James' Theatre). Ἓν τῶν καλυτέρων θεάτρων τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης, τὸ ὁποῖον ἐκαλεῖτο ἄλλοτε Πριγκηπικὸν (The Prince's Theatre). Ἡ αἴθουσα αὐτοῦ θεωρεῖται μία τῶν καλυτέρων τῆς Εὐρώπης, αἱ δὲ θέσεις της εἶναι τοιουτοτρόπως διατεθειμέναι, ὥστε οἱ θεαταὶ νὰ δύνανται νὰ βλέπουν ἀνέτως τὰ συμβαίνοντα ἐπὶ τῆς σκηνῆς, εἰς οἱονδήποτε μέρος καὶ ἂν κάθηνται.

Ἁγίου Ἰακώβου, (Saint-James 'Park). Μέγας δημόσιος κῆπος τοῦ Λονδίνου, τοῦ ὁποίου ἡ κατασκευὴ ἤρξατο ἐπὶ Ἑρρίκου Η' ἐπὶ τῆς θέσεως μιᾶς ἑλώδους περιοχῆς καὶ ἔληξεν ἐπὶ Καρόλου Β'. Τὸ πᾶρκον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Σερπενάϊν, εἰς τὸ μέσον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει νῆσος πλήρης ὑδροβίων πτηνῶν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου. Παρ' ὅλην τὴν ὡραιότητα καὶ γραφικότητά του, τὸ πᾶρκον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου δὲν συχνάζεται ἀπὸ τὴν

Digitized by Google

ἀριστοκρατίαν τοῦ **Λονδίνου**, ἡ ὁποία προτιμᾷ μᾶλλον τὸ Χαΐδ-Πάρκ καὶ τὸ Κένσιγκτον. Εἶναι ὁ περίπατος τοῦ λαοῦ καὶ τῶν μικροαστῶν τοῦ Λονδίνου. Εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον αὐτοῦ κεῖται τὸ ἀνάκτορον τοῦ Βούκιγχαμ, ἐν τῷ ὁποίῳ κατῴκει ἡ βασίλισσα Βικτωρία, εἰς δὲ τὸ βόρειον ἄκρον τὸ ἀνάκτορον τοῦ Κάρλτον καὶ ὁ ἀναμνηστικὸς στῦλος τοῦ δουκὸς τῆς Ὑόρκης.

Ἁγίου Ἰωάννου, δάσος (Saint John's Wood). Μέγα προάστειον τοῦ Λονδίνου, ἀποτελοῦν ἐπέκτασιν τῆς κεντρικῆς πόλεως (City)· 132,101 κάτοικοι. Ἔχει μέγα γήπεδον (terrain) διὰ κρίκετ (cricket), στρατῶνας καὶ πολυαρίθμους κήπους.

Ἁγίου Μιχαὴλ ὄρος (γαλ. Mont-Saint-Michel)· κοινότης τῆς Μάγχης ἐν Γαλλίᾳ, εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀβράνς, ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς βραχώδους νησίδος ἐχούσης ὕψος 50 μέτρων καὶ περίμετρον 900 μέτρων· κάτοικοι 230. Ἀπὸ τοῦ 1875 ἡ νησὶς ἔχει ἑνωθῆ μετὰ τῆς ἀκτῆς δι' ἀναχώματος.

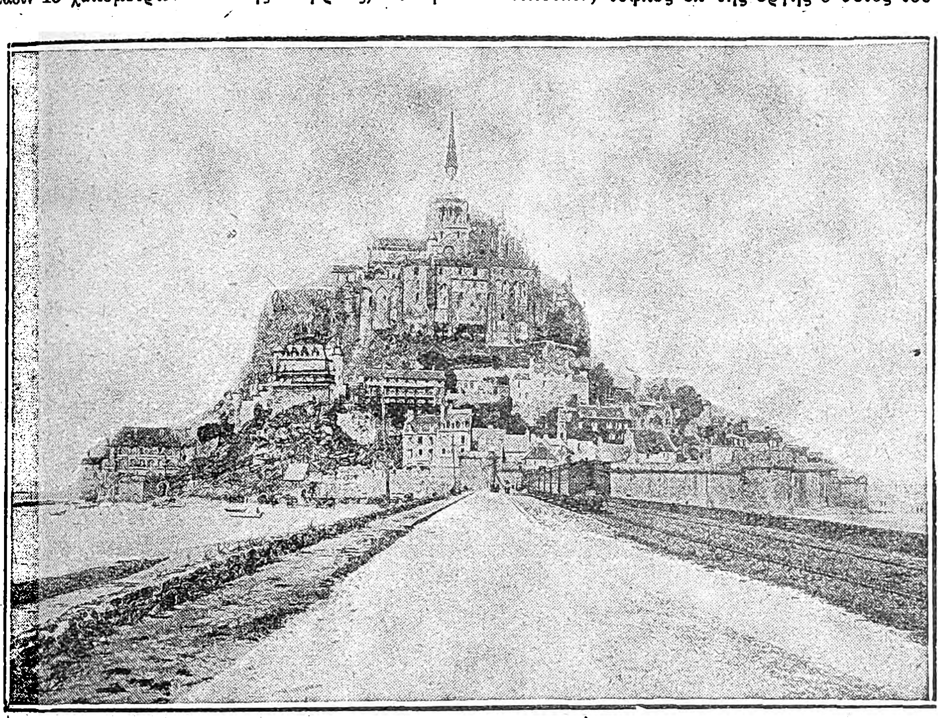

Ἄποψις ἀπὸ Νότου τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ (Mont-Saint-Michel).

Τὴν νησίδα ἐπιστέφει τὸ ἱστορικὸν ἀββαεῖον τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, ἀποτελοῦν ἓν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Περὶ τὸ 709 ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀβράνς ἅγιος Ὠμπὲρ ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ βράχου ναΐδριον, τοῦ ὁποίου τὴν φύλαξιν ἀνέθεσεν εἴς τινας μοναχούς. Τὸ ἐξωκκλήσιον αὐτὸ ὑπῆρξεν ὁ πυρήν, περὶ τὸν ὁποῖον οἱ κάτοικοι κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ Νορμανδοὶ κατόπιν, ᾠκοδόμησαν μεγαλοπρεπῆ μοναστικὰ κτίρια, ἀποτελοῦντα ἐν ταὐτῷ καὶ ἀπόρθητον φρούριον, δικαιολογοῦντα δὲ τὴν ἐπωνυμίαν *θαῦμα*, τὴν ὁποίαν ἀποδίδουν εἰς αὐτὰ οἱ κάτοικοι. «Τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦτο ἔργον εἶναι ἀξιοθαύμαστον, γράφει ὁ κ. Κορρουαγιέ, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὁποῖαι προσπάθειαι ἐχρειάσθησαν διὰ τὴν ἐκτέλεσίν του, ἐπὶ ὁλόκληρον εἰκοσιπενταετίαν, ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀποκρήμνου βράχου, τὸν ὁποῖον ἐχώριζεν ἀπὸ τὴν ξηρὰν ἡ θάλασσα ἢ ἡ κινητὴ καὶ ἐπικίνδυνος ἄμμος. Αἱ βόρειοι καὶ νότιοι πλευραὶ τοῦ *θαύματος* ἐπιδεικνύουν ἀρρενωπὴν καλλονήν, τὰ δὲ ἰσχυρὰ ἀντερείσματά των ἐπιτείνουν τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν διὰ τῆς ρωμαλέας κατατομῆς των».

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φιλίππου Αὐγούστου τὸ ἀββαεῖον ἦτο ὑπόφορον τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, οἵτινες εἶχον ἀντιληφθῆ καλῶς τὴν σημασίαν τοῦ φυσικοῦ τούτου προπυργίου ἔναντι τῶν Ἄγγλων. Τὸ 1236 ὁ Ρισὰρ Τρουστὲν συνέχισε τὴν ὀχύρωσιν, ὁ δὲ Φίλιππος ὁ Καλὸς ἐγκατέστησε φρουρὰν διὰ τὴν ἄμυναν. Κατὰ τὸν ἑκατονταετῆ πόλεμον οἱ Ἄγγγοι ἐπεχείρησαν ἐπανειλημμένως νὰ τὸ καταλάβουν, ἀλλὰ μὴ ἐπιτυχόντες τοῦτο, κατέφυγον εἰς τὴν παρακειμένην νησίδα Τομπελαίν, ἀναμένοντες κατάλληλον εὐκαιρίαν. Τὸ 1434 οἱ Ἄγγλοι ἐπιχειροῦν νέαν ἔφοδον κατὰ τοῦ φρουρίου· εἶναι ὀκτακισχίλιοι ἐναντίον 120 ἱπποτῶν. Μὲ τὰς βομβάρδας των ἀνοίγουν ρῆγμα εἰς τὸ τεῖχος καὶ σπεύδουν νὰ εἰσχωρήσουν δι' αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ ἱππόται καταβιβάζουν τὴν κινητὴν γέφυραν καὶ ἀνατρέπουν τοὺς ἐπιτιθεμένους. Οἱ Ἄγγλοι ἐτράπησαν εἰς φυγήν, ἐγκαταλείψαντες ἐπὶ τόπου καὶ τὰς βομβάρδας, αἵτινες παραμένουν ἀκόμη ἐκεῖ.

Ὁ Λουδοβῖκος ΙΑ' ἔδωκε νέαν αἴγλην εἰς τὸ ἀββαεῖον διὰ τῆς δημιουργίας τοῦ ἱπποτικοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, τὸ ὁποῖον καὶ συνήρχετο **εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν** τοῦ ἀββαείου τὴν ὀνομαζομένην ἔκτοτε «αἴθουσαν τῶν Ἱπποτῶν» (1470). Λόγῳ ὅμως τῶν ἐκλελυμένων ἠθῶν τῶν ἱπποτῶν καὶ καλογήρων τούτων ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ Βενεδικτίνων, τοὺς ὁποίους ὅμως ἐξεδίωξεν ἡ ἐπανάστασις καὶ μετέβαλε τὸ ἀββαεῖον εἰς εἱρκτήν. Τέλος περιῆλθεν εἰς τὸ κράτος καὶ τὸ 1874 ἐκηρύχθη ἱστορικὸν μνημεῖον.

Ἁγίου Νικολάου Παλιομονάστηρον. Οὕτω καλεῖται ἡ ἐρειπωμένη κατὰ μέγα μέρος παλαιὰ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Νικολάου παρὰ τὸ Βαλτετσινίκον τῆς Γορτυνίας, ἥτις ὑπέστη μίαν ἀπὸ τὰς περιεργοτέρας πολιορκίας τοῦ *Ἰμπραήμ*, βοηθουμένου ἀπὸ τὴν μηχανικὴν δεξιότητα τοῦ Γάλλου ἐξωμότου *Σουλεϊμὰν Βέη*, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1826. Ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐφονεύθη εἰς τὸ *Ἀγρίδι τοῦ Λάστα* τὸ *Μπεόπουλον*, τυφλὸς ἐκ τῆς ὀργῆς ὁ θεῖος του Ἰμπραὴμ ἐλεηλάτει ὅλην τὴν ἐπαρχίαν κατὰ τὸν ἀγριώτερον τρόπον. Πληροφορηθεὶς δὲ ὅτι οἱ φονεῖς κατήγοντο ἐκ Βαλτετσινίκου, ὥδευσεν εἰς αὐτὸ μὲ ὅλα του τὰ στρατεύματα ἅτινα, ἐξαπλωθέντα εἰς τὰ γύρω βουνὰ ἐσύναξαν περὶ τὰς δέκα πέντε χιλιάδας γιδοπρόβατα καὶ ὑπὲρ τὰ χίλια βοϊδογέλαδα, σχεδὸν ὅλα τὰ ποίμνια τῆς περιοχῆς, τὰ ὁποῖα φεύγοντες οἱ ἐντόπιοι εἶχαν ἀνεβάσει πρὸς ἀσφάλειαν εἰς τὰ βουνά. Καθ' ὃν δὲ χρόνον κατέλυεν εἰς τὸν ἐν Βαλτετσινίκῳ οἶκον τοῦ *Παναγιώτου Σαρῆ*, οἱ Βαλτετσινιῶται, οἱ Βυτινιῶται καὶ οἱ Μαγουλιανῖται συμποσούμενοι εἰς χιλίας περίπου ψυχὰς καὶ καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Τουρκοαιγυπτίων κατέφυγαν καὶ ἐχώθησαν, ἄλλοι μὲν εἰς τοὺς βράχους καὶ τὰ σπήλαια, ἄλλοι δὲ εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κειμένην εἰς ἀπρόσβατον μέρος, ἐντὸς σπηλαίου, μεταξὺ βράχων καὶ κρημνοῦ. Τὸ Παλιομονάστηρον τοῦτο ἔχει δύο εἰσόδους, καὶ κατὰ τὴν βορεινὴν πλευρὰν μονοπάτιον διὰ τοῦ ὁποίου μετὰ βίας δύναται νὰ περάσουν ἕνας ἕνας οἱ ἄνθρωποι, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰ ζῷα. Καὶ ὅσοι μὲν δὲν ἐπρόλαβαν νὰ εἰσέλθουν διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου, περὶ τοὺς τριάκοντα Μαγουλιανῖται, ᾐχμαλωτίσθησαν μὲ πλήθη ζῴων, ἀποκλεισθέντων εἰς τὴν χαράδραν. Οἱ λοιποὶ ὅμως κατώρθωσαν νὰ εἰσχωρήσουν εἰς τὴν ἀπρόσβατον ζώνην καὶ ἐκλείσθησαν ἐντὸς τῆς Μονῆς, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχαν δυναμώσει μὲ νέους τοίχους, μὲ πολεμίστρας καὶ μὲ ἄλλα ἀναγκαῖα πράγματα οἱ Βαλτετσινιῶται Ἀναγνώστης Χριστόπουλος, Παναγιώτης Δημητρακόπουλος, Ἀνδρῖκος καὶ Χαράλαμπος ἀδελφοὶ Γιαννόπουλοι καὶ ἄλλοι, διὰ ν' ἀσφαλίσουν ἐντὸς αὐτῆς τὰς οἰκογενείας των.

Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Ἰμπραὴμ διέταξε νὰ καύσουν εἰς ἐκδίκησιν τοῦ ἀνεψιοῦ του ὅλας τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου, πλὴν τῆς τοῦ Σαρῆ, εἰς τὴν ὁποίαν διέμενε καὶ τῆς τοῦ Ἀναγνώστου Χριστοπούλου, τὴν ὁποίαν ἔσωσεν ἕνας φίλος του, Τοῦρκος ἐκ Λαγκαδίων, ὡς καὶ τοῦ *Πύργου τῶν Δεσποταίων*, διότι περιεῖχε συναγμένα ἐθνικὰ γεννήματα, τὰ ὁποῖα ἐσκόπευε νὰ μεταφέρῃ εἰς Τρίπολιν, διέταξε τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν δύο παρακειμένων Μονῶν, τοῦ Ἁγίου Νικολάου δηλαδὴ καὶ τῆς ἓν τέταρτον ὑψηλότερον κειμένης *Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου*, ἔνθα ἄλλοι χωρικοὶ μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των εἶχαν καταφύγει. Ἀνέβησαν λοιπὸν πολυάριθμα στρατεύματα ὑπὲρ τοὺς βράχους καὶ ἀπὸ τῆς κρημνώδους ἀκρωρίας ἔρριπταν ὀγκώδεις πέτρας διὰ νὰ καταστρέψουν τὴν σκεπὴν τοῦ μοναστηρίου, ἐξέχουσαν ἀπὸ τοῦ σπηλαίου, ἀπὸ τὴν ὀπὴν δὲ ἥτις θὰ ἠνοίγετο ἐπρόκειτο νὰ ρίψουν φλογισμένα ἀντικείμενα διὰ νὰ καύσουν ζωντανοὺς τοὺς κλεισμένους. Ἀλλὰ ματαία ἀπέβαινεν ἡ ἀπόπειρα. Κατόπιν ἔκοψαν τὸ νερὸν τῆς Μονῆς, ἔθεσαν δὲ στρατιώτας εἰς γραμμὴν μεταξὺ τῶν δύο Μονῶν, οὗτοι δὲ μετέφεραν διάφορα ξυλικά, κλάδους χονδρούς, κορμοὺς δένδρων, σανίδας, πάτερα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, χωρὶς νὰ μετακινοῦνται, ἀλλὰ ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, ὥστε νὰ μὴ κουράζωνται, κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἐφευρετικοῦ ἐξωμότου. Ἀφοῦ δὲ μετεφέρθησαν τὰ ὑλικὰ ταῦτα εἰς τὴν Μονήν, οἱ Γάλλοι μηχανικοὶ τοῦ Ἰμπραὴμ κατεσκεύασαν μίαν μηχανήν, ἐν εἴδει *Κριοῦ*, καὶ ἀφοῦ πρῶτον τὴν ἐφόρτωσαν πέτρας, τὴν ἐκρέμασαν ἔπειτα, καὶ διὰ μιᾶς ἄλλης κρεμαστῆς μηχανῆς, δι' ἀντικτύπου, ἔρριπταν τὰς πέτρας τῆς πρώτης μέσα εἰς τὸ κούφωμα τοῦ σπηλαίου, πρὸς ἀποτροπὴν τῆς πτώσεώς των εἰς τὴν χαράδραν, ἀτελεσφορήτως. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ κριὸς δὲν ἐπέφερε τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα. Μετ' ὀλίγον, εἴτε πιέζοντες τοὺς αἰχμαλώτους, ἀναγκασθέντας νὰ προδόσουν, εἴτε καὶ ἐκ τυχαίου περιστατικοῦ, ἀνεκάλυψαν εἰς τὸ ἔδαφος ὅπου εἰργάζοντο ἄνωθεν τῆς Μονῆς μίαν ὀπὴν φυσικήν, τὴν ὁποίαν οἱ καλόγηροι ἐπιμελῶς εἶχαν κρύψει νὰ μὴ φαίνεται, ὑπῆρχε δὲ ἕως τότε ἀθέατος, καθὼς ἦτο σκεπασμένη μὲ χῶμα, πέτρας καὶ θάμνους. Τὴν διήνοιξαν λοιπὸν οἱ Γάλλοι μηχανικοί, καὶ ἤρχισαν νὰ ρίπτουν δι' αὐτῆς ἀναμμένον θεῖον καὶ ἄλλας εὐφλέκτους καὶ καπνώδεις οὐσίας, τὸ μὲν διὰ νὰ ἐμπρήσουν τὸ οἰκοδόμημα, τὸ δὲ διὰ νὰ ἐξαναγκάσουν εἰς ἔξοδον καὶ παράδοσιν τοὺς πολιορκουμένους. Ἀπελπισθέντες ὅμως καὶ διὰ τὴν νέαν ἀποτυχίαν συνήθροισαν οἱ Γάλλοι μηχανικοὶ ὅλην τὴν ξυλείαν καὶ ἐμπρήσαντες αὐτήν, οὕτω πως φλεγομένην τὴν ἐσφενδόνισαν διὰ τοῦ Κριοῦ μέσα εἰς τὴν Μονήν, τῆς ὁποίας κατώρθωσαν νὰ πυρπολήσουν τὸ ἥμισυ. Θὰ τὴν ἔκαιον δὲ ὁλόκληρον μετὰ τῶν αὐτῇ ἐὰν δὲν ἐμεσολάβει σιδηρᾶ τις πύλη, περὶ τὴν ὁποίαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες συνεκέντρωσαν ἀπεγνωσμένην τὴν προσοχήν των, ὥστε νὰ τὴν προφυλάξουν ἀνέπαφον. Τότε οἱ πολιορκούμενοι ἠναγκάσθησαν νὰ συναχθῶσιν εἰς ἀφόρητον συνωστισμὸν εἰς τὸ δυτικὸν τμῆμα τοῦ Μοναστηρίου, ὁπόθεν ὁ μεσολαβῶν βράχος μὲ τὴν πύλην τοὺς ἐχώριζεν ἀπὸ τὸ πυρποληθὲν μέρος. Τότε μετεχειρίσθησαν καὶ ἄλλο μέσον οἱ πολιορκηταί. Ἐκρέμασαν διὰ σχοινίων εἰς τὸ κενὸν Ἄραβας στρατιώτας ὡπλισμένους, οἵτινες περιδινούμενοι ἠγωνίζοντο νὰ καταλάβουν τὴν θέσιν. Καὶ οἱ μὲν πολιορκημένοι τοὺς ἐφόνευαν πρὶν πατήσουν τὸν βράχον. Οἱ δὲ ἐχθροὶ τοὺς ἀνέσυραν νεκροὺς καὶ ἄλλους διὰ τῆς βίας κατέβαζαν μὲ τὰ σχοινία. Τινὲς ἐν τούτοις ἐκ τῶν Ἀράβων ἐπρόφθαιναν καὶ ἐξεκένουν τὰ πιστόλια των κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ἐπλήγωσαν δὲ πολλοὺς Ἕλληνας μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Γεώργιον Χριστόπουλον. Ἐγένετο ἐπίσης καὶ ἀπεγνωσμένη τῶν ἐχθρῶν ἔφοδος διὰ τοῦ μονοπατίου, καθ' ἣν πολλοὶ ἐτραυματίσθησαν μέσα ἀπὸ τὰς πολεμίστρας καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ *Ἀνδρῖκος Γιαννόπουλος*. Ἀλλ' ὅταν ἕνας *Δαλιώτης* Τουρκαλβανός, σκεπασμένος μὲ μίαν πλάκα εἰς τὴν κεφαλὴν ἐβλήθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Παναγούλια καὶ νεκρὸς κατέπεσε, τότε ὅλοι οἱ ἐχθροὶ ὠπισθοχώρησαν, ματαιωθείσης τῆς ἐφόδου, πολλοὶ δὲ πεσόντες ἀπὸ τὸ δύσβατον μονοπάτιον ἐφονεύθησαν.

Τὴν νύκτα τὰ στρατεύματα, ἀδιακόπως ἐργαζόμενα, ἔφεραν ξύλα, κλάδους, φρύγανα, καὶ τὰ ἔρριπταν κάτω ἀπὸ τὴν θύραν τῆς Μονῆς μὲ τὸν σκοπὸν νὰ φθάσουν αἱ φλόγες διὰ νὰ τὴν καύσουν. Ἦτο δὲ τόσον τὸ πλῆθος τῶν σωρευομένων ὑλικῶν τῆς πυρᾶς καὶ τόσον ἄγρια ἐφώναζαν οἱ ἐχθροί, λυσσῶντες διὰ τὴν ἐπανειλημμένην ἀποτυχίαν, ὥστε στυγνὴ κατέλαβεν αὐτοὺς ἀπελπισία. Πλὴν τούτου μέσα εἰς τὸ ἄγριον σκότος ἤκουαν τὰς σπαρακτικὰς κραυγὰς ἑνὸς νεομάρτυρος, τοῦ Δημητσανίτου Χρήστου Σπηλιωτοπούλου, τὸν ὁποῖον εὑρόντες ἄρρωστον καὶ κατακείμενον ἔξω τῆς Μονῆς οἱ Ἄραβες ἐβασάνισαν, ἀποκόψαντες τὰ αὐτιά του καὶ τὴν μύτην, καὶ παντοιοτρόπως ἐκάκωσαν, χωρὶς καὶ νὰ τὸν φονεύσουν, ὥστε τὴν ἑπομένην εὑρίσκετο ἀκόμη ζωντανός.

Τότε πλέον ὁ ἱερομόναχος *Κυπριανός*, ἀκούων τὰς τρομερὰς προετοιμασίας καὶ πιστεύων ὅτι τὸ τέλος προσήγγιζεν, ἔλαβεν ἐν κατανύξει εἰς τὰς χεῖράς του τ' Ἄχραντα μυστήρια, καὶ ὑψώσας αὐτὰ ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν πολιορκουμένων ἐφώναξεν: «Ἀδελφοὶ χριστιανοί, νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες, ὅπως εὑρέθητε, ἐλᾶτε νὰ μεταλάβετε τῶν Ἀχράντων μυστηρίων». Καὶ ἐν μετανοίᾳ ἕνας ἕνας προσήρχοντο καὶ ἐκοινώνουν οἱ πολιορκούμενοι. Ἀλλ' εἴτε διότι συνεκινήθησαν μέχρι μυχίων ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς στιγμῆς, εἴτε διότι ὡς μελλοθάνατοι ἐζήτησαν νὰ πωλήσουν ἀκριβὰ τὴν ζωήν των, ἀνέκτησαν τὸ θάρρος, καί, μεταχειριζόμενοι τὰ ἐνδύματά των, τὰς φουστανέλλας, τὰ ὑποκάμισα καὶ ὅσα ἄλλα, τὰ ἐνεβάπτιζαν εἰς τὸ λάδι τὰ ἀνέφλεγαν καὶ μὲ αὐτὰ κατέκαιαν σιγὰ-σιγὰ τοὺς σωροὺς τῶν χαμοκλάδων, πρὶν συναχθῇ μεγάλος ὄγκος ὥστε νὰ κινδυνεύσῃ ἐκ νέου ἀπὸ τὰς φλόγας ἡ Μονή. Τουτοχρόνως ὅμως τὸ φῶς τῶν πρωτοτύπων αὐτῶν πυρσῶν ὑπῆρξε τόσον ἔντονον ὥστε-

Digitized by Google

ἀντικρύσαντες τοὺς ἐχθροὺς συνηγμένους τοὺς ἐπιστόλιζαν ραγδαίως, ἐνῷ αἱ γυναῖκες κατεγίνοντο νὰ γεμίζουν ἐκ νέου τὰ κενούμενα πιστόλια. Κατὰ τὴν περίεργον ταύτην μάχην οἱ ἐχθροί, λίαν ἐκτεθειμένοι καὶ μὴ δυνάμενοι εὐκόλως νὰ κινηθῶσιν, ἐγένοντο στόχος τῶν σκοπευτῶν καὶ περὶ τοὺς διακοσίους ἐφονεύθησαν. Κατόπιν ἄλλο τέχνασμα ἐσοφίσθησαν. Ἐμάζευσαν δηλαδὴ ὅλα τὰ χάλκινα ἀγγεῖα εἰς τὸν βράχον καὶ κρούοντες αὐτὰ δαιμονιωδῶς καὶ ἀποτόμως ἐπροξένησαν ἕνα κρότον ἀλλόκοτον καὶ τρομερόν, τὸν ὁποῖον ὡς κεραυνοὺς ἀντελάλουν αἱ φάραγγες. Καὶ τοῦτο μὲν ἀπεδείχθη ἁπλοῦς ἀποχαιρετισμὸς τῆς ἀπελπισίας των. Διότι κατῃσχυμένοι, καὶ ἀφοῦ ἐσώριασαν τοὺς νεκρούς των εἰς μίαν φαραγγώδη ὀπὴν καλουμένην *Πρόπαντην*, πρὶν ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος ἀνεχώρησαν πρὸς τὸν κάμπον τοῦ Δάρα. Ἀλλ' ἡ ἐντύπωσις καὶ ὁ τρόμος ποῦ ἐσπάρη ἀπὸ τὸ ἀλλόκοτον ἐκεῖνο ἄκουσμα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἐξηντλημένων γυναικοπαίδων ὑπῆρξαν τόσον μεγάλοι ὥστε, ὅταν τὴν ἐπομένην ἄλλοι χωρικοὶ ἀπ' ἀντικρὺ τοὺς ἐφώναζαν ν' ἀνοίξουν διότι ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι, αὐτὰ δὲν ἄφιναν τοὺς ἄνδρας νὰ προβάλουν διότι ἐπίστευον ὅτι νέον στρατήγημα τοὺς ἠπείλει καὶ ὅτι οἱ χωρικοὶ ἐκεῖνοι εἶχον βιασθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς νὰ τοὺς ἐξαπατήσουν.

Τοιαύτη ἐστάθη ἡ παράδοξος πολιορκία τῆς ὁποίας ἡ πιστὴ ἀφήγησις παρέχει πλήρη εἰκόνα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐζήτει ὁ Ἰμπραὴμ νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς Πελοποννησίους καὶ νὰ καταβάλῃ τὴν Ἐπανάστασιν.

Διηγοῦνται δὲ ἀκόμη, ὅτι τινὲς ἐκ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἔξω τοῦ μοναστηρίου τούτου γυναικῶν, ἐπανελθοῦσαι μετὰ καιρὸν ἐκ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ αἰχμαλωσίας, εὕρηκαν τοὺς ἄνδρας των νυμφευμένους μὲ ἄλλας γυναῖκας. Μία δ' ἐξ αὐτῶν ἀναφέρουσα τὰ βάσανα ὅσα ὑπέστη, ἐβεβαίωνεν ὅτι ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας, σαράντα φορὰς τὴν ἐπώλησαν καὶ τὴν ἠγόρασαν.

Ἀγιοὺν-μουσά. Δηλαδή: πηγαὶ τοῦ Μωϋσέως. Πόλις τῆς Πετρώδους Ἀραβίας, πλησίον τοῦ Ἀραβικοῦ κόλπου καὶ ΝΑ. τοῦ Σουέζ. Ἐκεῖ πλησίον κατὰ τὴν ἀραβικὴν παράδοσιν, ἐγένετο ἡ διάβασις τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης ὑπὸ τῶν Ἑβραίων.

Ἁγίου Παύλου, βράχοι. Εὐάριθμοι νησῖδες τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, κείμεναι εἰς 1° περίπου βορείου πλάτους καὶ 29°15' δυτικοῦ μήκους (Γρήνουιτς). Ἀπέχουν περὶ τὰ 540 μίλια ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. Κατέχουν ἐπιφάνειαν 700 μέτρων×350 περίπου. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πτηνὰ τῆς θαλάσσης, οἱ μόνοι κάτοικοι αὐτῶν εἶναι ἔντομα καὶ ἀράχναι. Οἱ ἰχθύες εἶναι ἄφθονοι ἐν τῇ πέριξ θαλάσσῃ, ἓν δὲ εἶδος αὐτῶν, τὸ Holocentrum Sancti Pauli, ἀπαντᾷ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην. Ὁ Δάρβιν, ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Περὶ τῶν Ἡφαιστειογενῶν νήσων» (On Volnanic Islands) ἐκφέρει τὴν γνώμην ὅτι οἱ βράχοι τοῦ Ἁγίου Παύλου δὲν εἶναι ἡφαιστειογενεῖς, ἀλλὰ νεώτεραι ἔρευναι δικαιώνουν τὴν ἀντίθετον γνώμην.

Ἁγίου Πέτρου, λιμὴν (St. Peter Port, Port Saint-Pierre). Πόλις τῆς Γουερνεσέης, μιᾶς τῶν Ἀγγλονορμανδικῶν νήσων. Κεῖται ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ ἔχει καλὸν καὶ εὐρὺν λιμένα, ὅστις συνδέεται διὰ τακτικῆς ἀτμοπλοϊκῆς συγκοινωνίας μὲ τὸ Σούθαμπτον καὶ μὲ τὰς ἄλλας νήσους τοῦ ἀρχιπελάγους. Ἐπὶ βραχώδους νησῖδος κειμένης εἰς τὸ νότιον μέρος τοῦ λιμένος ὑπάρχει ἀρχαῖον φρούριον, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Κὲστλ-Κόρνετ (Castle Cornet)· ἐπίσης εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς πόλεως ὑπάρχει τὸ φρούριον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐκτὸς τῶν ἐν λόγῳ μνημείων, ἡ πόλις ἔχει καὶ ἄλλα πολλά, ἐν οἷς ὁ ναὸς τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ὅστις ἀνάγεται εἰς τὸν 13ον αἰῶνα, τὸ Βουλευτήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ συνέρχεται τὸ νομοθετικὸν σῶμα τῶν νήσων καὶ τὸ Κολλέγιον τῆς Ἐλισάβετ. Ὁ Οἶκος Ὠτεβὶλ (Hauteville House) ἦτο ἡ διαμονὴ τοῦ Βίκτωρος Οὐγγὼ κατὰ τὰ ἔτη 1855-70, σήμερον δὲ ἔχει μεταβληθῆ εἰς μουσεῖον. Ἡ πόλις ἔχει 18,000 κατοίκους.

Ἁγίου Ρέμου (Συνδιάσκεψις). Ὁ παγκόσμιος πόλεμος ἐκληρονόμησεν εἰς τὴν Γερμανίαν κατάστασιν τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν δι' αὐτήν, τόσον ἐσωτερικῶς, ὅσον καὶ ἐξωτερικῶς, τεράστια. Τὴν 11ην Αὐγούστου 1919 ἤρχιζεν ἡ ἰσχὺς τοῦ Συντάγματος τῆς Γερμανικῆς Δημοκρατίας, ὀλίγους δὲ μῆνας βραδύτερον (10 Ἰανουαρίου 1920) ἐτίθετο ἐν ἰσχύι ἡ συνθήκη τῶν Βερσαλλιῶν. Οὕτω πως, ἡ ἡττημένη Γερμανία ἀνελάμβανε διμέτωπον ἀγῶνα. Ἐσωτερικῶς μὲν διότι ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ παλαίσῃ κατὰ τῶν ἄκρων σοσιαλιστῶν καὶ τῶν μοναρχικῶν, οἱ ὁποῖοι συνηντῶντο εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον τῆς πολεμικῆς των: τὴν ἀνατροπὴν τῆς νεαρᾶς Δημοκρατίας. Ἐξωτερικῶς δέ, διότι, ἂν καὶ ἀναλαβοῦσα πολὺ μεγαλυτέρας τῶν δυνάμεών της ὑποχρεώσεις διὰ τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, προσεπάθει ἐν τούτοις νὰ φανῇ συνεπὴς πρὸς τὴν ὑπογραφήν της.

Ἡ καλὴ θέλησις δὲν ἀρκεῖ ὅμως πάντοτε. Αἱ ἄμεσοι ὑποχρεώσεις τῆς Γερμανίας εὐθὺς ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἰσχύος τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν ἦσαν τοιαῦται καὶ τοσαῦται, ὥστε ἡ ἐντελὴς καὶ πραγματικὴ ἀδυναμία ἦλθεν ἀντιμέτωπος τῶν ὅρων τῆς συνθήκης ἐκείνης. Ἐξ ἄλλου, ἡ κατὰ τὰς ἐπιταγὰς τῆς συνθήκης, γενομένη κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1920 ἔναρξις διαλύσεως τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ἔφερεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν κίνημα τοῦ Κάππ, κατὰ τοῦ ὁποίου ὠρθώθη ὡς γίγας ἡ ἐργατικὴ δύναμις. Καὶ ἡ «στρατοκρατία» ἡττήθη μὲν ἀπὸ τὴν «ἐργατοκρατίαν», ἀλλὰ τὸ αἴσθημα τῆς δυσπιστίας εἰς τοὺς μεγάλους νικητὰς καὶ ἰδίως τὴν Γαλλίαν, τόσον διὰ τὴν πιστὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, ὅσον καὶ τὴν στερεότητα τοῦ γερμανικοῦ δημοκρατικοῦ καθεστῶτος, ἐνέπνευσε τολμηρὰς ἀλλὰ καὶ ριζικὰς ἀποφάσεις.

Ἀλλ' ἡ ἀδυναμία τῆς Γερμανίας καὶ τὸ κίνημα τοῦ Κάππ ἐχρησίμευσαν ἁπλῶς ὡς ἀφορμαὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Μιλλεράν, ἡ ὁποία τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὑρίσκετο πρὸ ἀνυπερβλήτων οἰκονομικῶν δυσχερειῶν, ὁπόθεν μόνον αἱ γερμανικαὶ ἀποζημιώσεις ἦτο δυνατὸν νὰ τὴν σώσουν. Καὶ ἀπὸ συμφώνου πρὸς τὸ Βέλγιον, ἀποφασίζεται ἡ προέλασις τῶν γαλλικῶν καὶ βελγικῶν στρατευμάτων καὶ ἡ κατάληψις τῆς Φραγκφούρτης καὶ Δαρμστάτης, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν § § 17 καὶ 18 τοῦ Β' παραρτήματος τοῦ 8ου μέρους τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν.

Ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς δὲν προκαλεῖ μόνον διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τῆς Γερμανίας, ὡς μὴ συμφώνου πρὸς τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἀγγλία σπεύδει ν' ἀποδοκιμάσῃ τὴν μεμονωμένην ταύτην ἐνέργειαν τῶν παλαιῶν συμμάχων της. Εἶναι ἡ πρώτη ἐπίσημος καὶ φανερὰ ρῆξις τῶν νικητῶν τὴν ἐπομένην τῆς νίκης των. Καὶ τότε ἀκούεται εἰς τοὺς γαλλικοὺς πολιτικοὺς κύκλους νὰ ἐπαναλαμβάνεται ἀδιακόπως τό: «στερούμεθα φίλων ἐν Ἀγγλίᾳ». Εἰς τὴν οὕτω πως ἀναφανεῖσαν μεταξὺ τῶν νικητῶν τῆς χθὲς διαφωνίαν, ἔπρεπε χάριν αὐτῆς τῆς αὔριον, νὰ εὑρεθῇ στάδιον συνεννοήσεως καὶ ὁμοφωνίας. Πρὸς τούτοις ἀπεφασίσθη ἡ σύγκλησις συνδιασκέψεως ἐν Ἁγίῳ Ρέμῳ εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐνδιαφερομένων Κρατῶν τῆς Ἀντάντ.

Ἡ Συνδιάσκεψις ἤρχισε τὰς ἐργασίας της τὴν 19 Ἀπριλίου 1920 ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τότε Ἰταλοῦ πρωθυπουργοῦ Νίττι μέσα εἰς ἀτμόσφαιραν γεμάτην ἠλεκτρισμόν. Εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ἐκτὸς τῆς γερμανικῆς ὑποθέσεως εἶχεν ἀναγραφῇ καὶ τὸ ζήτημα τῆς Τουρκίας καὶ χάριν τῆς Ἰταλίας τὸ ζήτημα τῆς Ἀδριατικῆς. Πλὴν ὅμως, τὸ τελευταῖον αὐτὸ ζήτημα, παρ' ὅλην τὴν τόσον ἀνησυχαστικὴν ἐξέλιξιν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ἡ ὑπόθεσις τοῦ Φιοῦμε, παρεμερίσθη, καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Συμμάχων, ὅπως διευκολύνουν τὰς συνεννοήσεις ἐπὶ τῆς γερμανικῆς ὑποθέσεως, ἐπελήφθησαν ἐν πρώτοις τῆς ἐξετάσεως τοῦ τουρκικοῦ ζητήματος, χωρὶς ὅμως αἱ ληφθεῖσαι ἀποφάσεις νὰ δίδουν ὁριστικὴν λύσιν εἰς αὐτό. Ἐπίσης κατὰ τὰς σχετικὰς συζητήσεις, ἐθίγησαν καὶ διάφορα ἄλλα ζητήματα, ἰδίως δὲ τὸ ζήτημα τῶν ἐν Ἀσίᾳ πετρελαιοφόρων πηγῶν καὶ τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν, περὶ ὧν κατηρτίσθη εἰδικὴ συμφωνία εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν προσεχώρησαν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς. Τελευταῖον ἦλθεν ἐπὶ τάπητος τὸ γερμανικὸν ζήτημα. Ἐντελῶς ἀντίθετον πνεῦμα ἐπρυτάνευεν ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν ἀπόψεων, ἐκείνου ἐξ οὗ ἐνεπνέοντο αἱ γαλλικαὶ ἀντιλήψεις, ἅμα ὡς ἐθίγη τὸ κύριον ζήτημα δι' ὃ συνεκλήθη ἡ συνδιάσκεψις. Ἡ Ἀγγλία ἀπῄτει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅπως ἀποχωρήσουν τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἐκ τῶν ἐσχάτως καταληφθέντων γερμανικῶν ἐδαφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ γίνῃ ἀναθεώρησις τῶν περὶ ἐπανορθώσεων διατάξεων τῆς συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, συμφώνως πρὸς τὴν ἀποδεδειγμένην καὶ πραγματικὴν ἱκανότητα τῆς Γερμανίας. Ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ ἐπλήσσετο θανασίμως. Διότι ἡ ἐπίσημος Γαλλία εἰς οὐδεμίαν ὑποχώρησιν ἠννόει νὰ προβῇ ἔναντι τῆς Γερμανίας.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε ὡς βόμβα ἐξερράγη ἡ πρὸς τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ Ἁγίου Ρέμου ἀπευθυνθεῖσα γερμανικὴ διακοίνωσις, διὰ τῆς ὁποίας ἡ γερμανικὴ κυβέρνησις ἐζήτει χάριν τῆς ἀσφαλείας τοῦ γερμανικοῦ κράτους νὰ τῆς ἐπιτραπῇ ν' αὐξήσῃ τὸν γερμανικὸν στρατόν, ἀπὸ 100.000 εἰς 200.000 ἄνδρας καὶ νὰ ἐνισχύσῃ αὐτὸν μὲ βαρὺ πυροβολικόν.

Ἡ δημιουργηθεῖσα ἐντύπωσις ἀπὸ τὴν γερμανικὴν διακοίνωσιν ὑπῆρξεν ὁμοία εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς Συνδιασκέψεως. Καὶ τὸ περιστατικὸν τοῦτο ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ ὁ Λόϋδ Τζῶρτζ, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῇ συμφωνία μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ὡς πρὸς τὸ γερμανικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον ὀλίγου δεῖν νὰ διέσπα τὰς φιλικὰς σχέσεις τῶν νικητῶν τοῦ μεγάλου πολέμου. Διὰ τῆς ἐπελθούσης συμφωνίας, ἡ Γαλλία ὑπεχώρει χάριν τῆς Ἀγγλίας εἰς ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ἀσίαν, ἐνῷ ἡ Ἀγγλία ἐδήλου, ὅτι εἶνε σύμφωνος, ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ ἡ αὔξησις τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ἡ δὲ κατάληψις τῶν πόλεων Φραγκφούρτης καὶ Δαρμστάτης ὑπὸ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθ' ἣν ὁ γερμανικὸς στρατός, ὅστις εἶχε καταλάβει τὸ Ρούρ, λόγῳ τῶν σημειωθεισῶν ἐκεῖ ταραχῶν, ἤθελεν ὑποχωρήσει ἐκεῖθεν τῆς «οὐδετέρας ζώνης». Πράγματι δέ, λήγοντος τοῦ μηνὸς Μαΐου, τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἐξεκένωσαν τὰς δύο γερμανικὰς πόλεις, Φραγκφούρτην καὶ Δαρμστάτην.

Ἐπὶ πλέον ὅμως ἡ Γαλλία ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως μὴ προβῇ τοῦ λοιποῦ εἰς κατάληψιν νέων γερμανικῶν χωρῶν ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῶν Συμμάχων Δυνάμεων καὶ ἰδίως ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς Ἀγγλίας.

Ἡ συνδιάσκεψις τοῦ Ἁγίου Ρέμου χωρὶς νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τοῦ ἀφοπλισμοῦ τῆς Γερμανίας καὶ χωρὶς διὰ τοῦ Λόϋδ Τζῶρτζ νὰ ἐπιτευχθῇ κατ' αὐτὴν ἡ ἀναθεώρησις ὡρισμένων λίαν ἐπαχθῶν διὰ τὴν Γερμανίαν διατάξεων τῆς περὶ εἰρήνης συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν, κατέδειξε τὴν εὐμενῆ τροπὴν τῶν διαθέσεων τῆς ἀγγλικῆς ἰδίως πολιτικῆς ἀπέναντι τῆς Γερμανίας. Τοῦτο φανερώνει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ἄγγλος πρωθυπουργός, ἐζήτησεν ὅπως πᾶν ζήτημα ἀναφυόμενον εἰς τὸ μέλλον μὴ συζητῆται μεμονωμένως ὑπὸ τῶν Συμμάχων, ἀλλὰ ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τοὺς ὁποίους θ' ἀποστέλλῃ προσκαλουμένη ἡ Γερμανία, προτείνας μάλιστα, ὅπως τοιοῦτοι προσκληθοῦν καὶ εἰς τὴν παροῦσαν συνδιάσκεψιν.

Ἂν καὶ ἡ συνδιάσκεψις ἀπέρριψε τὴν πρότασιν ὅπως προσκληθῇ εἰς αὐτὴν ἀντιπρόσωπος τῆς Γερμανίας, ἀπεδέχθη ἐν τούτοις τὸ πρῶτον μέρος αὐτῆς ὅπως προσκληθοῦν τοιοῦτοι εἰς τὴν διὰ τὸν ἑπόμενον μῆνα ὁρισθεῖσαν συνδιάσκεψιν τοῦ Σπᾶ —ἥτις ὅμως ἕνεκα διαφόρων λόγων ἀναβληθεῖσα συνῆλθε τρεῖς μῆνας βραδύτερον, ἤτοι τὸν Ἰούλιον τοῦ 1920 —ὅπερ ἔσπευσεν ὁ Νίττι, ὡς πρόεδρος τῆς Συνδιασκέψεως, νὰ γνωρίσῃ εἰς τὴν γερμανικὴν κυβέρνησιν τὴν 26 Ἀπριλίου. Εἰς τὸ σχετικὸν ἔγγραφον δι' οὗ ἐγνωστοποιεῖτο ἡ τοιαύτη ἀπόφασις τῆς συνδιασκέψεως εἰς τὴν Γερμανίαν ἐδηλοῦτο ρητῶς, ὅτι οὐδόλως πρόκειται ἡ νέα συνδιάσκεψις τοῦ Σπᾶ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν στρατιωτικῶν ὅρων τῆς συνθήκης ἀλλ' ἁπλῶς νὰ συσκεφθῇ ἐπὶ τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ ἐπανορθώσεων σχετικῶν διατάξεων.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

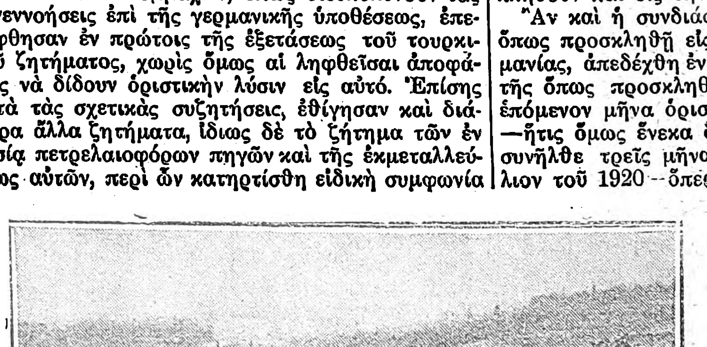

Ἡ ἔπαυλις Δεβαχὰν (Devachan) εἰς τὸν Ἅγιον Ρέμον τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐγένοντο αἱ συνδιασκέψεις τῆς 19ης καὶ 26ης Ἀπριλίου 1920.

Βιβλιογραφία. Σχετικὴ βιβλιογραφία δὲν ὑπάρχει, κυρίως εἰπεῖν, ἐκτὸς τῶν σχετικῶν πρακτικῶν τῆς Συνδιασκέψεως καὶ τοῦ μικροῦ ἄρθρου τοῦ Walter Simons ἐν τῷ Politisches Handwörterbuch τ. II (1923) σ. 538 ἑπ.

Ἁγίου Σταυροῦ νῆσοι, ἢ νῆσοι τῆς Βασιλίσσης Καρλόττας. Ἀρχιπέλαγος τῆς Ὠκεανίας (Μελανησία), κείμενον βορείως τῶν Νέων Ἑβρίδων καὶ νοτιανατολικῶς τῶν νήσων τοῦ Σολομῶντος. Ἔχει ἔκτασιν 938 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 5 000 κατοίκους. Ἐκ τῶν νήσων τούτων, ἡ καλουμένη Τενακὸρ ἔχει ἡφαίστειον ὕψους 670 μέτρων, ἡ δὲ Βανικορὸ ἡφαίστειον ὕψους 924 μέτρων καὶ μὲ κλιτῦς καταφύτους. Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς τελευταίας ταύτης ἐναυάγησε τῷ 1788 καὶ ἐφονεύθη

Digitized by Google

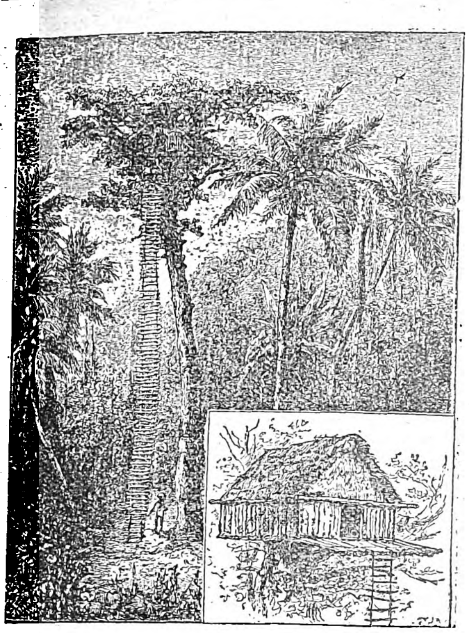

Πρωτότυποι κατοικίαι εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος τοῦ Ἁγίου Σταυροῦ.

ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν ὁ περίφημος γάλλος θαλασσοπόρος Λαπερούς (1741-1788). Τὰ ὑπολείμματα τοῦ πλοίου του ἀνευρέθησαν τῷ 1828 ὑπὸ τοῦ Δυμὸν δ' Ὑρβὶλ καὶ μετεφέρθησαν εἰς Γαλλίαν, ἔνθα εὕρηνται ἐκτεθειμένα εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ Ναυτικοῦ Μουσείου (Λοῦβρον).

Τὸ κλῖμα τῶν νήσων εἶναι τροπικόν, ὑγρὸν καὶ προκαλεῖ πυρετούς, ἰδίᾳ ἐν Βανικορό. Ἡ βλάστησις αὐτῶν εἶναι ἐπίσης τροπικὴ καὶ ἀνάλογος μὲ τὴν βλάστησιν τῆς Νέας Γουϊνέας· μαγγλίαι (mangliers) εἰς τὰ παράλια, κοκκοφοίνικες, ἰνδοφοίνικες (arequiers), σαγουτόδενδρα (sagoutiers), ψωμόδενδρα καὶ ἄλσαι εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Τὸ μόνον ἐν τοῖς νήσοις ἀπαντῶν μαστοφόρον εἶναι τὸ λεγόμενον «ποῦ», ἐν δὲ τῇ Βανικορὸ εὕρηται ἐπίσης ἕνα ξεχωριστὸν γένος ποντικῶν καὶ νυκτερίδων. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ ἀρχιπελάγους εἶναι ἀνάμικτος. Ἐν μὲν τῇ νήσῳ Ταουμάκο εἶναι πολυνησιακός, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις νήσοις μελανησιακὸς ἢ μιγάς. Τὰ μονόξυλα πλοιάρια τῶν ἰθαγενῶν (πιρόγαι) κατασκευάζονται ἐκ κορμῶν δένδρων καὶ δύνανται νὰ περιλάβουν περὶ τὰ τριάκοντα ἄτομα. Τὰ ἰθαγενῆ ὅπλα εἶναι τὸ τόξον, ἡ σφενδόνη, ἡ λόγχη καὶ τὸ ῥόπαλον. Οἱ νησιῶται κατοικοῦν εἰς χωρία ἢ εἰς οἰκίας ἐκτισμένας ἐπὶ πασσάλων ἢ ἐπάνω εἰς δένδρα· καλλιεργοῦν τὰ γεώμηλα, τὴν βανανέαν κτλ. καὶ εἶναι διῃρημένοι κατὰ φυλάς, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἔχει τὸν ἀρχηγόν της.

Τὸ ἀρχιπέλαγος ἀνεκαλύφθη τῷ 1595 ὑπὸ τοῦ Μενδάνα. Τῷ 1871, ἐπειδὴ οἱ Αὐστραλοὶ ἥρπασαν βιαίως μέγαν ἀριθμὸν ἰθαγενῶν διὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσουν ὡς ἐργάτας, κατ' ὄνομα μόνον ἐλευθέρους, ὁ πληθυσμός, ἐξαγριωθεὶς ἀπὸ τὰς βαρβάρους αὐτὰς αἰχμαλωσίας, ἐστραγγάλισεν ἐν Νιτενδίᾳ τὸν ἐπίσκοπον Πάττεσον (1871) καὶ τὸν πλοίαρχον Γκουδενὼ (1876).

Οἱ Ἄγγλοι ἐξεδικήθησαν τοὺς φόνους τούτους διὰ φρικτῶν αἱματοχυσιῶν, αἱ ὁποῖαι διατηροῦν ἀκόμη εἰς τὰ στήθη τῶν ἰθαγενῶν ἄσβεστον τὸ μῖσος τῆς ἐκδικήσεως.

ὡς «δυστύχημα», ὅπως ἐπανελάμβανεν ὁ Τσάρος, ἐνῷ πυρετωδῶς ἐνηργοῦντο αἱ πολεμικαὶ παρασκευαί.

Ὁ Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

Ἡ Ἀγγλία ζητοῦσα ν' ἀποσοβήσῃ τὴν ἐγγύζουσαν καταιγίδα, ἐπέτυχε τὴν σύγκλησιν διασκέψεως ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Σώλσβαρυ, ὅστις κυρίαν ἀποστολὴν εἶχεν ὅπως πείσῃ τὴν Πύλην καὶ προβῇ εἰς τὴν κατάρτισιν Τουρκικοῦ Συντάγματος. Ὅτε δὲ τὴν 24 Δεκεμβρίου 1876 ἀνηγγέλοντο εἰς τὴν Πύλην τὰ ἀποτελέσματα τῆς Διασκέψεως, ἡ Τουρκία προέβη εἰς τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ Συντάγματος.

Τὴν πρᾶξιν ταύτην τῆς Πύλης ἔσπευσεν ἡ Ρωσία νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς τέχνασμα χονδροειδές, διετυποῦτο δὲ τὸ ἐρώτημα εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις ὑπὸ τοῦ Γορτσακώφ, τίνα μέτρα σκοποῦν αὗται νὰ λάβουν πρὸς σωφρονισμὸν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ὁ πόλεμος καθίστατο ἀναπόφευκτος. Ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῆς Ἀγγλίας ὅπως ἀποσοβήσῃ τὴν ἐπερχομένην ῥῆξιν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ρωσίας ματαιοῦνται. Ἡ Ρωσία, μεσολαβοῦντος τοῦ Βίσμαρκ, συνάπτει πολιτικὴν σύμβασιν μὲ τὴν Αὐστρίαν καὶ στρατιωτικὴν τοιαύτην μὲ τὴν Ρουμανίαν καὶ σπεύδει νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας πρὶν αὕτη περατώσῃ τὰς στρατιωτικάς της παρασκευάς. Οὕτως ἐπέρχεται ὁ δεύτερος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὅστις ἀπέβη ὁλοκληρωτικῶς ὑπὲρ τῆς Ρωσίας, ἀναγκασθείσης τῆς Τουρκίας νὰ ὑπογράψῃ ὑπὸ λίαν δυσμενεστάτους δι' αὐτὴν ὅρους ἔμπροσθεν τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ χωρίῳ Ἅγιος Στέφανος, τὴν ὁμώνυμον συνθήκην, τῆς ὁποίας προηγήθη ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει τὴν 19)31 Ἰανουαρίου ὑπογραφεῖσα μεταξὺ τῶν δύο ἐμπολέμων σύμβασις περὶ ἀνακωχῆς.

Οἱ ὅροι τῆς συνθήκης.

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου τὸ *Μαυροβούνιον* καθίστατο ἀνεξάρτητον καὶ προσηρτῶντο εἰς αὐτὸ ἐδάφη τινὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ δύο λιμένες τῆς Ἀδριατικῆς, τὸ Δούλτσινον καὶ τὸ Ἀντίβαρι· ὡς νοτιοδυτικὸν σύνορον αὐτοῦ ὡρίζετο ὁ ποταμὸς Βογιάνας. Ἐπαφίετο δὲ ὅπως δι' εἰδικῆς συμφωνίας μεταξὺ Ρωσίας, Τουρκίας καὶ Μαυροβουνίου καθορισθῇ ὁ χαρακτὴρ καὶ ὁ τύπος τῶν μεταξὺ Πύλης καὶ τῆς Ἡγεμονίας τοῦ Μαυροβουνίου σχέσεων, ὁ τρόπος τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐγκληματιῶν καὶ ἡ ὑπαγωγὴ τῆς Τουρκίας εἰς τοὺς κανόνας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου (ἄρθρ. 4). Ἐπὶ πλέον ὡρίζετο ὅτι πᾶσα διαφορὰ ἀνακύπτουσα ἐν τῷ μέλλοντι μεταξὺ Πύλης καὶ Μαυροβουνίου θὰ ἐξωμαλύνετο τῇ ἐπεμβάσει τῆς Ρωσίας καὶ Αὐστρίας.

Ἐξ ἄλλου ἡ *Σερβία* ἐκηρύσσετο καὶ αὕτη ἀνεξάρτητος καὶ ηὐρύνοντο τὰ ὅρια αὐτῆς διὰ τῆς προσαρτήσεως τῶν διαμερισμάτων τῆς Νύσσης καὶ τῆς Μητροβίτσης (ἄρθρ. 3). Ἡ *Ρουμανία* καθίστατο ἐπίσης ἀνεξάρτητος εὐρυνομένων τῶν ὁρίων αὐτῆς διὰ τῆς προσαρτήσεως χωρῶν, αἱ ὁποῖαι ἔμελλον νὰ καθορισθοῦν βραδύτερον, λαμβάνουσα ἐπὶ πλέον πολεμικὴν ἀποζημίωσιν. Ἡ *Βοσνία* καὶ *Ἑρζεγοβίνη* ἀπεσπῶντο τῆς Τουρκίας καὶ ἐπροικίζοντο διὰ φιλελευθέρων θεσμῶν, εἰσαγομένων τῶν διοικητικῶν ἐκείνων μεταρρυθμίσεων αἱ ὁποῖαι εἶχον ὁρισθῇ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου συνελθούσης διασκέψεως.

Πλὴν τούτων ὅμως, ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου περιείχετο διάταξις (ἄρθρ. 15) σχετικῶς μὲ τὴν *Κρήτην* περὶ ἐφαρμογῆς ἐν τῇ μεγαλονήσῳ «διὰ τοῦ αὐστηροτέρου τρόπου» τοῦ ὀργανικοῦ χάρτου τοῦ 1868. Εἰς τὸ αὐτὸ ἄρθρον προσετίθεντο τὰ ἑξῆς: «Ἀνάλογος διοργάνωσις εἰσαχθήσεται ἐν Ἠπείρῳ, Θεσσαλίᾳ, καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς διαμερίσμασι τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας. Εἰδικὴ ἐπιτροπὴ θέλει ὁρίσει τὰς λεπτομερείας τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου. Οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι, πρὶν ἢ τεθῶσιν ἐν ἰσχύϊ, θέλουσι καθυποβληθῆ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς Πύλης, ἥτις πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν θέλει συμβουλευθῆ τὴν Ρωσίαν». Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν *Ἀρμενίαν* ὡρίζετο ἐν ἄρθρῳ 16, ὅτι «θέλει λάβει μεταρρυθμίσεις ἀναλόγους τῶν ἐπιτοπίων ἀναγκῶν καὶ προστατευθῇ ἐναντίον τῶν Κούρδων καὶ τῶν Κιρκασίων».

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν *Ρωσίαν* ὡρίσθη ὅτι αὕτη θὰ λάβῃ ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 1,410,000,000 ρούβλια. Ἀλλ' ἐν τῷ αὐτῷ ἄρθρῳ (20) προσετίθετο διάταξις καθ' ἣν «ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας λαμβάνων ὑπ' ὄψει τὴν δυσχερῆ οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους καὶ ὑπείκων εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν» συναινεῖ ὅπως ἡ ἀποζημίωσις πληρωθῇ διὰ ἐδαφικῶν παραχωρήσεων τῆς Τουρκίας πρὸς τὴν Ρωσίαν. Πράγματι δέ, ἀντὶ χρημάτων, ἡ Ρωσία ἔλαβεν ἐδαφικὰς παραχωρήσεις προσαρτήσασα τὴν Τούλτσαν, τὸ Ἀρδαχάν, τὸ Κάρτς, τὸ Βατοὺμ καὶ τὸ Βαγιαζὶτ μέχρι τοῦ Σογανλὴ-Δάγ. Δι' ἑτέρου δὲ ἄρθρου (22) ὡρίσθη ὅτι «ἡ πρεσβεία καὶ τὰ ρωσικὰ προξενεῖα θέλουν προστατεύει τοὺς προ-

ΑΓΙΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ (Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ)

Ἡ κρατοποίησις τῶν Σλαυϊκῶν ἐθνοτήτων τῆς Βαλκανικῆς. Ἀποτυχοῦσα προσπάθεια τῆς Ρωσίας ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὴ ἡ ἀπὸ 19 Φεβρουαρίου 1878 συνθήκη μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ἡ ὁποία ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877-78. Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ἥτις ἐσημείωσε σταθμὸν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου, ἀποτελεῖ τὸν θρίαμβον τῶν σλαυϊκῶν σχεδίων τῆς Ρωσίας ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ, εἰς βάρος ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Διὰ τοῦτο ἀπὸ διττῆς ἀπόψεως ἀποβαίνει ὄχι μόνον ἐνδιαφέρουσα, ἀλλὰ καὶ μεγάλης σπουδαιότητος.

Τὰ προηγηθέντα γεγονότα.

Ἀπὸ τοῦ πρώτου κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου (1829), ἡ Ρωσία ἤρχισε νὰ ἐργάζηται δραστηρίως ὅπως παρουσιάσῃ τὸν παρὰ τὰς κλιτύας τοῦ Αἵμου κατοικοῦντα λαὸν ὡς σλαυϊκόν, λόγῳ τῆς συγγενείας, ἥτις ἀπεδείχθη ὑπάρχουσα μεταξὺ τῆς διαλέκτου τοῦ λαοῦ τούτου καὶ τῆς ρωσικῆς. Ἡ πραγματοποίησις τοῦ σχεδίου τούτου θὰ διηυκόλυνε τὴν ρωσικὴν πολιτικὴν εἰς τὴν λύσιν διπλοῦ προβλήματος: τῆς ἐλευθέρας διαβάσεως τοῦ Αἵμου καὶ τῆς διεκδικήσεως σλαυϊκῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Πρὸς τοῦτο ἡ Ρωσία οὐδενὸς μέσου ἐφείσθη πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ σλαυϊσμοῦ ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ. Ὅπως δὲ παραστήσῃ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην διάφορον τὴν ἐθνικότητα τῶν δύο αὐτῶν χωρῶν κατέκλυσε τὰ πολιτικὰ κέντρα αὐτῆς διὰ ψευδῶν χαρτῶν, οὓς ἐσχεδίαζεν ὁ πανσλαβιστὴς καθηγητὴς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Μόσχας Χαφερίκ, δι' ὧν ἐμφανίζετο ὅτι οἱ Βούλγαροι ἦσαν οἱ μόνοι οἰκήτορες ὅλης τῆς ἀπὸ Δουνάβεως πρὸς βορρᾶν μέχρι θαλάσσης πρὸς μεσημβρίαν χώρας.

Ἡ ἀφύπνισις τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς δουλείας καὶ τοῦ σκότους αἰώνων ὁλοκλήρων ἀπέβη κατ' ἀρχὰς ἀντίθετος πρὸς τὰ σχέδια τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, καθόσον οἱ Βούλγαροι ἅμ' ὡς ἐξήρχοντο τοῦ διανοητικοῦ σκότους ἠπηρνοῦντο τὴν ἐθνικότητα των προτιμῶντες νὰ λέγωνται Ἕλληνες. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐξηνάγκασε τὴν Ρωσίαν ὅπως προβῇ εἰς συντελεστικώτερα μέτρα: νὰ συναθροίσῃ τοὺς προστατευομένους της πέριξ ἐθνικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κέντρου, δημιουργοῦσα ἐκκλησιαστικὴν ἔριδα, ὅπως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους ἀποστροφὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ἀπὸ τὸ σχέδιον αὐτὸ τῆς Ρωσίας ἐπήγασε τὸ ἐκκλησιαστικὸν ζήτημα ἐν Βουλγαρίᾳ (Σεπτέμβριος 1840).

Ὀλίγα ἔτη κατόπιν, τὸ 1858 περίπου, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας Νικόλαος ἐζήτησε παρὰ τῆς Πύλης ν' ἀναγνωρισθῇ ὡς προστάτης τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὅπως ἐπιτύχῃ σὺν τῷ χρόνῳ, ὄχι μόνον διηνεκῆ πίεσιν ἐπὶ τῆς Τουρκίας, ἀλλὰ καὶ τὸν χωρισμὸν τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κέντρου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ἀναγνώρισιν Σλαύου πατριάρχου. Τὰ σχέδια ὅμως αὐτὰ τῆς ρωσικῆς διπλωματίας ἀνετράπησαν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας διὰ τῆς ἐκστρατείας τῆς Κριμαίας. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως σχεδὸν ἡ ρωσικὴ διπλωματία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ πολλοῦ Ἰγνάτιεφ, ὅστις ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε νὰ ἐκμεταλλευθῇ πρὸς ὄφελος τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς τὴν ἐχθρότητα τῆς Πύλης κατὰ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀντὶ νὰ ὑποστηρίξῃ τοὺς Βουλγάρους εἰς τὸ πατριαρχικὸν ζήτημα ἐτάχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τῆς πολιτικῆς του ὁ Ἰγνάτιεφ ἐπέτυχεν ὅπως ἡ Γαλλία διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρέσβεως αὐτῆς Βουρέ, καταστῇ ἔνθερμος συνήγορος τῶν βουλγαρικῶν ἀπαιτήσεων παρὰ τῇ Πύλῃ, ἐξ ἀντιπολιτεύσεως πρὸς τὴν φανερὰν ρωσικὴν πολιτικήν. Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦ Ἰγνάτιεφ ἐπέτυχε τὴν ὁλοκλήρωσίν του εὐθὺς ὡς ἡ γαλλικὴ πολιτικὴ καὶ ὁ Πάπας, τῇ εἰσηγήσει τοῦ Βουρέ, ἐζήτησαν νὰ προσηλυτίσουν τοὺς Σλαύους τοῦ Αἵμου εἰς τὸν καθολικισμόν. Διότι, ἡ Τουρκία ἐξοργισθεῖσα ἀπὸ τὸ ἀπροσδόκητον αὐτὸ γαλλικὸν σχέδιον, θέλουσα δὲ νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἔριδα καὶ νὰ ἀπομονώσῃ τοὺς Ἕλληνας τῶν ἄλλων Χριστιανῶν τοῦ Αἵμου, ἐξέδωκε Σουλτανικὸν φιρμάνιον περὶ χωρισμοῦ τῶν Βουλγάρων ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως τοῦ Πατριαρχείου καὶ ἱδρύσεως αὐτοκεφάλου βουλγαρικῆς ἐκκλησίας.

Οὕτω πως διὰ τοῦ φιρμανίου τούτου παρεχωρεῖτο εἰς τοὺς Βουλγάρους τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς ὑπ' αὐτῶν πνευματικοῦ ἀρχηγοῦ ἀνεξαρτήτου φέροντος τὸν τίτλον τοῦ Ἐξάρχου. Εἰς τὸν οὕτω ἐκλεγόμενον Ἔξαρχον παρεχωρεῖτο δικαιοδοσία οὐχὶ μόνον ἐπὶ τῆς κυρίως Βουλγαρίας, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ὅλων τῶν μικτῶν καλουμένων διαμερισμάτων τῆς Βορείου Θράκης καὶ Μακεδονίας, ὅπου οἱ Βούλγαροι, οὐχὶ σπανίως ἀπετέλουν μειονότητα.

Μὲ τὴν πάροδον τῶν ἐτῶν ἡ ρωσικὴ πολιτικὴ ἐκέρδιζεν ἔτι μᾶλλον ἔδαφος πραγματοποιήσεως τῶν σχεδίων της.

Τὸ 1875 ἡ Ρωσία προκαλεῖ ἐξεγέρσεις εἰς τὴν Ἑρζεγοβίνην, Βοσνίαν καὶ Βουλγαρίαν, ἐνῷ ταυτοχρόνως, ἐνισχύει δι' ὅπλων καὶ πολεμεφοδίων τὴν Σερβίαν καὶ τὸ Μαυροβούνιον. Ὁ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀνελθὼν δι' ἐπαναστάσεως ἐπὶ τοῦ τουρκικοῦ θρόνου Ἀβδοὺλ Χαμὶτ Β', ἐνῷ Σέρβοι, Μαυροβούνιοι, Ἑρζεγοβίνοι καὶ Βόσνιοι εἶχον κατέλθει εἰς τὸν ὑπὲρ ὅλων ἀγῶνα κατὰ τῆς Πύλης, οὐδόλως δειλιάσας κατὰ τοῦ ἀπειλοῦντος τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν κινδύνου, συγκεντρώσας μεγάλας ἀτάκτους στρατιωτικὰς δυνάμεις, ἔρριψεν αὐτὰς κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν τοὺς ὁποίους καὶ κατενίκησεν ἀναγκασθέντος τοῦ Σέρβου Βασιλέως νὰ ζητήσῃ τὸ ἔλεος τῆς Ρωσίας.

Ἂν καὶ ἡ ἀφορμὴ διὰ τὴν Ρωσίαν ἦτο ἀρκετὰ κατάλληλος, καὶ εἰς αὐτὴν προσετίθετο νέα, αἱ σφαγαὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων εἰς Βατὰκ καὶ Ὀτλούκιοϊ, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν τὴν ἀγανάκτησιν ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης, ἐν τούτοις ἐκείνη δὲν ἔσπευσε ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας. Καὶ ἐξηκολούθησε διαφεύδουσα τὰ ἀποκαλυπτόμενα ρωσικὰ σχέδια πρὸς κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ χαρακτηρίζουσα αὐτὰ ὡς «πολιτικὴν μυθολογίαν», ὅπως ἔλεγεν ὁ διάδοχος τοῦ Ἰγνάτιεφ, Γορτσακώφ, εἴτε

Digitized by Google

σκυνητὰς καὶ τοὺς ρώσους μοναχοὺς ὡς καὶ τὰ ἐν Τουρκίᾳ κτήματα αὐτῶν» διατηρουμένων τῶν προνομίων τῶν μοναχῶν τοῦ Ἄθω.

Τὸ σημαντικώτερον ὅμως ἄρθρον τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἦτο τὸ 6ον διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργεῖτο τὸ μεγάλον τῶν Βουλγάρων Κράτος. Ἡ *Βουλγαρία* καθίστατο αὐτόνομος ὑποτελὴς ἡγεμονία, διοικουμένη ὑπὸ ἡγεμόνος ἐλευθέρως ἐκλεγομένου ὑπ' αὐτῆς τῇ ἐπικυρώσει τῆς Πύλης καὶ τῇ ἐγκρίσει τῶν Δυνάμεων, καθοριζομένου βραδύτερον τοῦ ἐτησίου φόρου, ὃν ὤφειλε νὰ καταβάλῃ εἰς τὴν Πύλην. Πρὸ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἡγεμόνος θὰ ὡρίζετο τὸ πολίτευμα τῆς Βουλγαρίας, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ὁποίου θ' ἀνετίθετο ἐπὶ δύο ἔτη εἰς ρῶσον ἐπίτροπον. Τὰ ὅρια τῆς οὕτω πως δημιουργηθείσης νέας ἡγεμονίας, ἐξετείνοντο ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Αἰγαίου, συμπεριλαμβανομένων ἐν αὐτοῖς τῆς Θράκης, τμημάτων τῆς Βορείου καὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ἐτέμνετο εἰς δύο τμήματα: εἰς τὴν περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν χώραν πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἰς τὴν δυτικὴν καὶ νοτίαν Μακεδονίαν μετὰ τῆς Ἀλβανίας πρὸς δυσμάς. Ὅ,τι ὅμως ἀπέβαινε τὰ μάλιστα περίεργον ἦτο, ὅτι ἡ Βουλγαρικὴ Ἡγεμονία περιελάμβανεν εἰς τοὺς κόλπους της καὶ πολλὰς πόλεις καὶ περιφερείας καθαρῶς ἑλληνικάς, τοῦ πληθυσμοῦ της γενικῶς κατὰ τὸ ἓν τρίτον ἀποτελουμένου ἀφ' ἑνὸς ἐξ Ἑλλήνων, κατὰ δὲ τὸ ἕτερον τρίτον ἐκ Τούρκων.

Εὔλογος ὡς ἐκ τούτου ἦτο ἡ προκληθεῖσα ἀγανάκτησις ὁλοκλήρου τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐκ τῆς ὑπογραφῆς τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης, διὰ τῆς ὁποίας τὰ ἑλληνικὰ δίκαια ἐστραγγαλίζοντο, τῆς Βουλγαρίας καθισταμένης σπουδαιοτάτου πολιτικοῦ καὶ πολεμικοῦ προμαχῶνος τῆς Ρωσίας ἐν τῇ ἐγγὺς Ἀνατολῇ. Ἡ πολιτικὴ τῆς τότε Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν Ἀλ. Κουμουνδοῦρον εὑρίσκετο πρὸ τραγικοῦ πράγματι διλήμματος, μὴ γνωρίζουσα πρὸς ποίαν μερίδα ἔπρεπε νὰ συναντήσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος. Ἂν καὶ τὴν ἐπομένην τῆς ὑπογραφῆς τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν ἑλληνικῶν ἀπόψεων ἐτέθη ἡ ὑπὸ τὸν Βήκονσφιλδ ἀγγλικὴ κυβέρνησις, ἥτις ἐπισείουσα φανερὰν ἀπειλὴν πολέμου κατὰ τῆς Ρωσίας ἐπὶ τῷ ὅρῳ τῆς ἀκυρώσεως τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἐπρόβαλεν ὡς μεγαλύτερον ἐπιχείρημα τὰ δίκαια τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τὰ ὁποῖα τόσον καταφόρως παρεβλέποντο, τὸ ἐπίσημον Ἑλληνικὸν Κράτος, εἴτε ἐκ δυσπιστίας πρὸς τὸν ἀγγλικὴν πολιτικήν, εἴτε ἐκ φόβου ἐξοργίσεως ἔτι μᾶλλον τῆς Ρωσίας, ἀπέκλινε καὶ πάλιν πρὸς τὴν Πετρούπολιν.

Πλὴν ὅμως ὁλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον ἵδρυσεν ἡ ἐν Ἁγίῳ Στεφάνῳ συνθήκη δὲν ἐπέπρωτο νὰ κρατηθῇ ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν θέσιν του. Ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ συντόμως καὶ ἐπιδεξίως ἐνεργήσασα, ἀφοῦ ἀπεμόνωσε προηγουμένως τὴν Ρωσίαν, ἐπέτυχε τῇ συνδρομῇ τοῦ Βίσμαρκ, τὴν σύγκλησιν ἐν Βερολίνῳ Συνεδρίου, τὸ ὁποῖον ἀποκλειστικὴν ἀποστολὴν θὰ εἶχε τὴν ἐπὶ τὸ δικαιότερον ἀναθεώρησιν τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου. Πράγματι δὲ τὸ Συνέδριον τοῦτο (περὶ πλείονα εἰς τὸ εἰδικὸν ἄρθρον) συνελθὸν τὴν 13 Ἰουνίου 1878, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Βίσμαρκ, μετερρύθμισεν ἐν πολλοῖς τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, θέσαν τὰς βάσεις τοῦ μέχρι τοῦ Βαλκανοτουρκικοῦ πολέμου (1912-1913) ἰσχύσαντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθεστῶτος. ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

ἀγιουτάρω· βοηθῶ, δίδω χεῖρα· Βενετικόν, agiutar.

Ἁγίου Τάφου, τὸ τάγμα τοῦ. Οἱ πλέον ἀπίθανοι μῦθοι ἔχουν πλασθῇ ἐπὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ ἱπποτικοῦ τούτου τάγματος. Ἕνας συγγραφεὺς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἔφθασε μάλιστα μέχρι τῆς ἁπλοϊκότητος τοῦ νὰ ἀποδώσῃ τὴν ἵδρυσίν του εἰς τὸν ἀπόστολον Ἰάκωβον, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 68 ἢ 69 μ. Χ. Ἡ ἀπιθανωτέρα γνώμη ἀποδίδει τὴν ἵδρυσίν του εἰς τὸν Γοδεφρῖδον δὲ Μπουγιόν (Godefroy de Bouillon), ὀλίγον μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐκλογήν του. Κατ' ἀρχὰς τὸ τάγμα τοῦ Ἁγίου Τάφου ἦτο μία στρατιωτικοθρησκευτικὴ ἕνωσις, ἀνάλογος πρὸς τὴν ἕνωσιν τῶν Ναϊτῶν (Les Templiers), τὰ μέλη τῆς ὁποίας ἀφιέρουν ἑαυτὰ εἰς τὴν προστασίαν τῶν μοναχῶν καὶ εἰς τὴν φύλαξιν τοῦ τάφου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν χριστιανῶν ἐκ Παλαιστίνης, οἱ Ἱππόται τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγίου Τάφου ἀπεσύρθησαν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ μετὰ μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τῶν παπῶν, οἵτινες μάλιστα παρεχώρησαν εἰς αὐτοὺς πρὸς κατοικίαν τὴν πόλιν Περουγίαν. Ἐν ἔτει 1489 ὁ πάπας Ἰννοκέντιος Γ' προσεπάθησεν εἰς μάτην νὰ ἑνώσῃ τοὺς Ἁγιοταφίτας τούτους μὲ τὸ τάγμα τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Ἱερουσαλήμ· τέλος δέ, τῷ 1496, ὁ πάπας Ἀλέξανδρος ΣΤ' ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀρχηγόν των. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ ἀνωτάτη ἀρχηγία τοῦ τάγματος δὲν ἔπαυσεν ἀνήκουσα εἰς τοὺς παντίφηκας τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας.

Τὸ παράσημον τοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγ. Τάφου

Ἀλλ' ἡ παπικὴ κυβέρνησις δὲν ἐξήσκησε ποτὲ τὰ δικαιώματά της ταῦτα, διότι παρεχώρησε τὴν ἐξάσκησιν αὐτῶν εἰς τὸν λατῖνον πατριάρχην τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων τὸ τάγμα τοῦ Ἁγίου Τάφου δὲν ἀποτελεῖ εἰ μὴ τιμητικὴν διάκρισιν οὐσαν ἐν χρήσει ἐν Ἰταλίᾳ.

Πρὸ αἰώνων ὑφίστατο καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἓν Τάγμα τοῦ Ἁγίου Τάφου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἱδρυθῆ τῷ 1174 ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἑρρίκου Β' κατ' ἀπομίμησιν τοῦ προηγουμένου. Τὸ τάγμα τοῦτο κατηργήθη κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ὅταν δηλαδὴ ἡ χώρα ἠσπάσθη τὸν προτεσταντισμόν. Τότε τὰ πλεῖστα τῶν μελῶν αὐτοῦ εἰσῆλθον εἰς τὸ Τάγμα τῆς Μελίτης. Ἀπὸ αἰώνων ἤδη τὸ παράσημον τοῦ τάγματος τούτου ἀποτελεῖ τιμητικὸν ἁπλῶς τίτλον. Ἡ ταινία του εἶναι μέλαινα.

Ἁγίου Τίτου δημοκρατία· ἀνεκηρύχθη ἐν Κρήτῃ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1363 ὑπὸ τῶν ἀποίκων Ἑνετῶν, κατόπιν ἐπιτυχοῦς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῆς κυριάρχου Ἑνετίας, ἐπὶ τοῦ 76ου ἁρμοστοῦ τῆς νήσου Λεονάρδου Δανδόλου. Ἡ ἀποστασία αὕτη ἀπὸ τῆς μητροπόλεως ἀφορμὴν εἶχε τὸ ὅτι οἱ εὐγενεῖς ἄποικοι Ἑνετοὶ δὲν ἱκανοποιήθησαν εἰς τὴν ἀξίωσίν των, ὅπως, ἐξομοιούμενοι πρὸς τοὺς ἐν Ἑνετίᾳ εὐγενεῖς, παύσουν νὰ ὑφίστανται τὰς αὐθαιρεσίας τῶν κατὰ καιροὺς ἁρμοστῶν.

Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ἡ Ἑνετία διέτρεχε δεινὰς περιστάσεις, ὑποστᾶσα ἀλλεπαλλήλους ἥττας ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Λουδοβίκου καὶ στόλους ἀπολέσασα, καταληφθέντας ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων των Γενουησίων. Τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπωφελούμενοι οἱ ἄποικοι καὶ εὑρόντες πρόφασιν τὴν ἐπιβληθεῖσαν φορολογίαν διὰ τὸν καθαρισμὸν τοῦ λιμένος τοῦ Χάνδακος (Ἡρακλείου), ἔλαβον τὰ ὅπλα, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ διαπρέποντος τότε ἐν Χάνδακι ἐπὶ εὐγενείᾳ καὶ πλούτῳ πολυμελοῦς οἴκου τῶν Γραδονίκων ἢ Γραδενίγων. Οἱ ἐπαναστάται, ἀποταχθέντες καὶ τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας, δὲν ἤθελον ν' ἀναγνωρίζουν ὡς προστάτην τὸν Ἅγιον Μᾶρκον, ἀλλὰ τὸν πολιοῦχον τῆς νήσου Ἅγιον Τίτον, τὸν ὁποῖον ἐπισήμως καὶ γενικῶς ἀνακηρύξαντες εἰς τὴν νέαν αὐτῶν πολιτείαν ἀντικατέστησαν. Ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὸν Χάνδακα, τῇ συνδρομῇ τοῦ φιλοδόξου καὶ βιαίου τὸν χαρακτῆρα Ἰωάννου Καλλέργη, συγκεντρώσαντος στρατὸν ἐκ διακοσίων ἀνδρῶν καὶ προσελκύσαντος δι' ὑποσχέσεων καὶ τὸ τάγμα τῶν Τζακώνων, συνέλαβον τὸν ἁρμοστὴν Δάνδολον καὶ τὸν ἐφυλάκισαν εἴς τινα πύργον, ἐνῷ οἱ προύχοντες τῶν συνωμοτῶν ἐν τῷ Ἁρμοστείῳ ἔθετον τὰς βάσεις τῆς νέας πολιτείας. Ἐκ τῶν τάξεων τῶν εὐγενῶν ἐξελέγησαν διὰ γενικῆς ψηφοφορίας 35, πρὸς ἀπαρτισμὸν συντακτικοῦ σώματος, τοῦ ὁποίου καὶ συνέταξαν εἰς ἄρθρα τὸ καταστατικὸν ψήφισμα, ὡς καὶ τὰ ἐπειγούσης φύσεως νομοθετήματα. Κατόπιν δὲ ἐκ τοῦ σώματος τούτου ἐξελέγη ἑνδεκαμελὴς ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπή, τουτέστιν ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Μαρῖνος Γραδένιγος καὶ δέκα περὶ αὐτὸν σύμβουλοι.

Ἡ δημοκρατία ἔγινε κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν τότε ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ πολιτικῶν κατασκευασμάτων, ἤτοι δημοκρατία ἀριστοκρατική. Διὰ τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ συντακτικοῦ ψηφίσματος ἐκηρύσσετο ἡ Κρήτη «πολιτεία αὐτοκρατής, ἀδέσποτος, ἀνεξάρτητος, ὑπὸ τὴν σεπτὴν προστασίαν τοῦ ἁγίου καὶ θαυματουργοῦ Τίτου, ἀποστόλου καὶ πάτρωνος τῆς νήσου ταύτης». Διὰ τοῦ δευτέρου, ἀνηγορεύετο ὡς ἐπίσημος θρησκεία «ἡ ἱερωτάτη τῶν ἰθαγενῶν Γραικική». Τὸ τρίτον ἄρθρον κατήργει τὴν σημαίαν τῆς Ἑνετικῆς πολιτείας καὶ ἀνεγνώριζε τὴν ἐθνικὴν τοῦ Ἁγίου Τίτου. Τὸ τέταρτον καὶ πέμπτον ἀνέθετον τὴν ἐκπροσώπησιν τῆς πολιτείας εἰς τὸ ἐκλεγὲν ἑνδεκαμελὲς συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ὤφειλε νὰ καθυποβάλῃ εἰς τὴν Σύγκλητον τῶν εὐγενῶν σχέδιον κυβερνητικοῦ ὀργανισμοῦ, τὸ δὲ ἕκτον καὶ τελευταῖον ἄρθρον ἐκήρυττε προδότας τῆς πολιτείας τοὺς ἐναντιουμένους εἰς τὸ θεσπίσματα τῆς ἀναγορευθείσης ἀρχῆς καὶ τοὺς προσβάλλοντας ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, καθόλου ἢ ἐν μέρει, τὴν αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς πολιτείας.

Ἀλλ' ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Τίτου ἐπέπρωτο νὰ καταρρεύσῃ οἰκτρῶς. Οἱ πρωτουργοὶ τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς, ἐνῷ ἐξώμνυον ἐπισήμως τὸ λατινικὸν δόγμα καὶ διέκοπτον πάντα δεσμὸν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ τὴν ἑνετικὴν μητρόπολιν, ἐν τούτοις δὲν συνεδέθησαν πρὸς τὴν ἐν Βυζαντίῳ ἀπ' αἰώνων ὑφισταμένην νόμιμον ἀρχήν, ἐκ κουφότητος μᾶλλον ἢ ἐξ ὑστεροβουλίας. Ἀπεμονώθησαν ἑκουσίως, καθ' ὃν χρόνον ἡ Σύγκλητος τῆς Ἑνετίας, μετ' ἀποτυχούσας δύο ἀποπείρας συνδιαλλαγῆς, προετοιμάζετο πρὸς πόλεμον καὶ κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ ὁμολογίαν οὐδετερότητος παρ' ὅλων τῶν φιλικῶν καὶ ἐχθρικῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων, ἐξαιρέσει τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου Παλαιολόγου.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασις τῆς πολιτείας ἐπεδεινοῦτο ἐκ τῆς στάσεως τοῦ Ἰωάννου Καλλέργου, ὅστις ἀντιπολιτευόμενος τὴν κυβέρνησιν ἐτρομοκράτει τὴν ὕπαιθρον καὶ ἐξήγειρε γενικὴν κατακραυγὴν ἐναντίον τῆς πολιτείας. Καὶ οὗτος μὲν διὰ δόλου συλληφθεὶς ἐφονεύθη, ἀλλὰ καὶ ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας Μαρῖνος Γραδένιγος ὑπέστη τὴν αὐτὴν τύχην μετ' ὀλίγον (14 Ὀκτωβρίου 1363), τοῦθ' ὅπερ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἔτι μεγαλυτέραν ἔξαψιν τῶν παθῶν.

Τὴν ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ διαδεχθέντος τὸν Μαρῖνον Μάρκου Γραδενίγου ὡς προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐσημείωσαν νέα δεινὰ καὶ οἰωνοὶ ἀπαίσιοι. Δεινὸς σεισμὸς ἐπισυμβὰς τὴν ἐπομένην συνεκλόνισε τὸν Χάνδακα καὶ τὴν Ρεθύμνην καὶ ραγδαία βροχὴ ἐξεῤῥάγη, ἡ ὁποία, ἐπὶ ἡμέρας διαρκέσασα, κατέστρεψε τοὺς ἀγροὺς καὶ σοβαρὰς ζημίας προεκάλεσεν εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία. Εἰς ἐπίμετρον, ἐσημειώθη παντελὴς σχεδὸν ἔκλειψις νομισμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀποσυρθῆ ἐκ δυσπιστίας, τοῦτο δὲ ἐπέφερε τὴν ἔκπτωσιν τῆς τιμῆς τῶν ἐγχωρίων προϊόντων.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἑνετία, ἐν γνώσει τῆς ἐν τῇ νήσῳ καταστάσεως διατελοῦσα, μέσῳ τῶν ἐν αὐτῇ λατίνων καὶ διὰ τῶν ἑβραίων, ἐπέσπευσε τὰς πολεμικὰς παρασκευάς. Ὁ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δουκὸς τῶν Μεδιολάνων Βισκόντου ἐμπειροπόλεμος ἀρχηγὸς μισθοφόρων Λουκῖνος Δαλβέρμης, προσκληθεὶς ἐπισήμως ὑπὸ τῆς ἑνετικῆς συγκλήτου, ἀνέλαβε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1364 τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐκστρατείας, ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιλέκτου στρατοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε συναχθῆ ἐκ πάσης σχεδὸν τῆς Ἰταλίας τῇ προσκλήσει τῆς ἑνετικῆς κυβερνήσεως. Ὁ στρατὸς συνέκειτο ἐκ 1000 ἱππέων καὶ 11,000 πεζῶν, ὁ δὲ στόλος ἐξ 28 πολεμικῶν. Τὴν 10 Ἀπριλίου ἔγινεν ὁ ἀπόπλους καὶ μετὰ διάπλουν εἴκοσιν ἐξ ἡμερῶν ὁ στόλος προσωρμίζετο εἰς τὸν λιμένα Φρασκίαν κάτωθι τοῦ ὄρμου τῆς Ἁγίας Πελαγίας πρὸς τὸν Χάνδακα.

Ὡς ἔμαθον οἱ ἐν Χάνδακι τὴν ἄφιξιν τοῦ στόλου, ἐγκατέλειψαν τὰς ἔριδας καὶ τὴν ἐπιοῦσαν ἐπιπεσόντες αἰφνιδίως κατὰ τῶν ἀποβιβαζομένων ἐχθρικῶν δυνάμεων κατέσφαξαν πέριξ τοῦ Ἀλμυροῦ ὑπερτριακοσίους Ἰταλούς, παρ' ὀλίγον δὲ νὰ ἠχμαλώτιζον καὶ τὸν Δαλβέρμην. Ἀλλ' ὁ Ἑνετὸς ἀρχιστράτηγος, μὴ δειλιάσας ἐκ τούτου, ἀνασυνέταξε τὸν στρατὸν καὶ ὥδευσε πανστρατιᾷ κατὰ τοῦ Χάνδακος. Ἡ κρίσιμος καὶ ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη παρὰ τὴν φαραγγώδη δίοδον ἡ ὁποία χωρίζει τὰς ἐπαρχίας Ριζοκάστρου καὶ Χάνδακος. Πρὸ αὐτῆς ὁ Δαλβέρμης ἀπεπειράθη νὰ δοκιμάσῃ τελευταίαν διαπραγμάτευσιν. Ἀλλ' οἱ Κρῆτες στρατηγοὶ ἀπέπεμψαν τοὺς πρέσβεις, εἰπόντες εἰς αὐτούς: «Ἐπατήσαμεν σὺν θεῷ καὶ συνετρίψαμεν τοῦ δράκοντος τὴν κεφαλήν, θὰ φοβηθῶμεν δὲ τώρα τὰ σπέρματα τοῦ ἑρπετοῦ, ὅπερ σπεύδει εἰς τὰ ἐνταῦθα ζητοῦν νὰ πλήξῃ τὴν πτέρναν ἡμῶν;», παίζοντες ἐπὶ τοῦ ἐπωνύμου τοῦ Δαλβέρμη—Dal Verme—τὸ ὁποῖον σημαίνει: τοῦ Σκώληκος. Ἀλλ' ἡ κατὰ τὴν 9 Μαΐου πολυδάκρυτος μάχη, ἡ φονικωτέρα ἴσως ἐξ ὅλων τῶν ἐν Κρήτῃ συγκροτηθεισῶν, παρ' ὅλην τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἀπεγνωσμένην ἀνδρείαν καὶ τὰ παρακελεύσματα τῶν στρατηγῶν καὶ ἱερέων, οἱ ὁποῖοι περιέτρεχον τοὺς βράχους μετὰ σταυρῶν καὶ εἰκόνων τοῦ Ἁγίου Τίτου, ἀπέβη ἐν τέλει κατὰ τῶν Κρητῶν.

Διὰ πέντε ἐφόδων ὁ Δαλβέρμης διέσπασε τὰς τάξεις των καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν τοὺς ἐπολιόρκει ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Χάνδακος. Τότε ἐξεδηλώθη ἡ διχόνοια, ἥτις διῄρει τοὺς κατοίκους. Πολῖται, προσποιούμενοι μέχρι τοῦδε φιλελεύθερα φρονήματα, ἀπέβαλον τὸ προσωπεῖον καὶ ἀνεφώνησαν τὴν ἐπάνοδον τῶν Ἑνετῶν. Ἱερεῖς λατῖνοι, θρασύστομοι ἤδη ἀναπηδήσαντες, ἐπέτειναν τὴν σύγχυσιν. Ἄλλοι προέτεινον τὴν σφαγὴν τοῦ Δουβολαίου εἰς ἐξιλέωσιν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἄλλοι παρώτρυναν τὸν ὄχλον νὰ καύσῃ τὸ κυβερνητικὸν μέγαρον μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐνῷ οἱ δειλότεροι ἐκλείοντο σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τοὺς πύργους τοῦ φρουρίου. Οὐδεμία πλέον ὑπελείπετο ἐλπὶς σωτηρίας. Τὴν ἐπομένην ἀπεφυλάκισαν τὸν Δάνδολον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἀξιωματικοὺς καὶ ἐσυνθηκολόγουν μετὰ τοῦ Δαλβέρμη, τὴν δὲ 12 Μαΐου παρέδιδον εἰς τοὺς πληρεξουσίους του τὰς ἀργυρᾶς κλεῖδας τοῦ Χάνδακος. Οὕτω μετὰ δεκαεξάμηνον κατέρρευσεν ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Τίτου, παρασύρουσα καὶ τοὺς πρωτεργάτας της. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν δὲν ἐπρόφθασαν νὰ διαπεραιώσουν, συνελήφθησαν καὶ ἐθανατώθησαν, ἐνῷ εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια ἀναστηλοῦται ἡ ἐξουσία τῆς Ἑνετίας, ἡ δὲ Κρήτη περιπίπτει πάλιν ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ πτερωτοῦ λέοντος τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

ἀγιοῦτο· ἡ βοήθεια, ἐπικουρία: δὲν ἔχω ἀγιοῦτο ἀπὸ κανένα· καὶ ἐπιφωνηματικῶς ἐν Κερκύρᾳ: ἀγιοῦτο! — βοήθεια!

Ἁγιόφυλλο (βοταν.). Δημώδης ὀνομασία Αἰγοκλήματος (Lonicera).

Ἆγις Α'. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, υἱὸς καὶ διά-

Digitized by Google

δοχος τοῦ Εὐρυσθένους. Ἔζησε περὶ τὸ ἔτος 1000 π. Χ. καί, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπέταξε τοὺς κατοίκους τῆς ἐν Λακεδαίμονι πόλεως. Ἕλους δηλαδὴ τοὺς Εἵλωτας: Ὁ Ἄγις ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ἐν Σπάρτῃ ἐπὶ μακρὸν βασιλεύσασαν οἰκογένειαν τῶν Ἀγιδῶν ἢ Εὐρυσθενιδῶν.

Ἄγις Β'. Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης καὶ υἱὸς τοῦ Προκλείδου Ἀρχιδάμου. Ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 427 μέχρι τοῦ 399 π. Χ., ἤτοι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐνίκησε τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἀργείους, εἶτα δέ, μετὰ τὴν περίφημον ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίαν, συνεβοήθησε τὸν Λύσανδρον εἰς τὴν κατάληψιν τῶν Ἀθηνῶν. Περὶ τοῦ Ἄγιδος Β' λέγεται, ὅτι ἔδωκε τὴν ἑξῆς λακωνικὴν ἀπάντησιν εἴς τινα ξένον ὀρεοβευτήν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐκούρασε μὲ τὴν μακράν του δημηγορίαν: «Εἰπὲ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι σὲ ἀπέστειλαν ὅτι σὺ μὲν ἐκοπίασες πολὺ νὰ τελειώσῃς τὸν λόγον σου, ἐγὼ δὲ ἐκοπίασα πολὺ νὰ τὸν ἀκούσω».

Ἄγις Γ'. Υἱὸς Ἀρχιδάμου Γ', τὸν ὁποῖον καὶ διεδέχθη εἰς τὸν σπαρτιατικὸν θρόνον. Ὑπῆρξε σύγχρονος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἠγωνίσθη ἡρωϊκῶς ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Σπάρτης κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα κάθοδον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ τῷ 330 π. Χ. ἡττήθη καὶ ἐφονεύθη παρὰ τὴν Μεγαλόπολιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀντιπάτρου, τὸν ὁποῖον ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀφῆκεν ὡς ἐπίτροπον ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὴν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπουσίαν του.

Ἄγις Δ'. Υἱὸς τοῦ Εὐδαμίδου καὶ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ἀπὸ τοῦ 244 μέχρι τοῦ 240 π. Χ. Ὁ Ἄγις ἐπεχείρησε νὰ ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὸ εἰς ἀχρηστίαν περιπεσὸν ἀρχαῖον πολίτευμα τοῦ Λυκούργου, νὰ καταργήσῃ τὰ ὑπάρχοντα χρέη καὶ νὰ προβῇ εἰς ἀναδασμὸν τῶν γαιῶν τῆς Λακωνικῆς. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ἀνυψώσεως τῆς διεφθαρμένης Σπάρτης, ὁ Ἄγις ἔδωκε πρῶτος τὸ παράδειγμα διὰ τοῦ λιτοῦ βίου τὸν ὁποῖον διῆγε καὶ εὗρεν ὑποστηρικτὰς τοὺς νέους, συμβοηθοῦς δὲ ἐκ τῶν ἰσχυόντων τοὺς Λύσανδρον καὶ Μανδροκλείδαν καὶ Ἱππομέδωνα καὶ τὸν πατέρα τοῦ τελευταίου, καὶ Ἀγησίλαον, ὅστις εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ Ἄγιδος διέβλεπε τρόπον ἰδίας σωτηρίας ἀπὸ τῶν πολυαρίθμων δανειστῶν του. Ἐπείσθησαν ἐπίσης νὰ συνδράμουν τὸν Ἄγιδα ἡ μάμμη Ἀρχιδάμεια καὶ ἡ μητέρα του Ἀγησιστράτη, ἥτις λόγῳ τοῦ πλούτου της καὶ τὸ πλῆθος τῶν χρεωστῶν της εἶχε μεγίστην ἰσχύν. Ἀλλ' εἰς τὰ σχέδιά του ταῦτα ἀντέδρασεν ἰσχυρότατα ὁ Λεωνίδας Β', ὁ ἕτερος τῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης ἔχων μὲ τὸ μέρος του τὴν ἀριστοκρατίαν. Αἱ ἀριστοκράτιδες μάλιστα, ἀντὶ νὰ πεισθοῦν εἰς τὰ παρακελεύσματα καὶ τὸ παράδειγμα τῆς βασιλομήτορος, ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Λεωνίδαν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ νεανίσκου συμβασιλέως του, προβλέπουσαι, ὅτι ἡ ἐπιδιωκομένη ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἰσοπέδωσις θὰ ἀπεστέρει ταύτας τῆς τρυφῆς τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ πλούτου ἀπελάμβανον.

Πρώτη ἀπόπειρα ἐφαρμογῆς τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ προγράμματος ἦτο ἡ διὰ τοῦ νεοεκλεγέντος ἐφόρου Λυσάνδρου, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν φίλων τῆς μεταρρυθμίσεως, εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Γερουσίαν ῥήτρας περὶ ἀπαλλαγῆς τῶν χρεῶν, ἀναδασμοῦ καὶ ἀνασυστάσεως τῶν συσσιτίων. Διὰ πλειοψηφίας μιᾶς ψήφου ἡ ῥήτρα ἀπερρίφθη. Πρὸς ἐξουδετέρωσιν τῆς ψήφου ταύτης ὁ Ἄγις προσεπάθησε νὰ θέσῃ ἐκποδὼν τὸν Λεωνίδαν, ὅπερ καὶ ἐπέτυχε διὰ τοῦ ἐφόρου Λυσάνδρου, καταγγείλαντος τοῦτον ἐνώπιον τῆς Γερουσίας ὡς παραβάτην τῶν πατρίων ἐθίμων, ὁπότε ὁ Λεωνίδας φοβηθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸν Ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς.

Αἱ μεσολαβήσασαι ὅμως ἐκλογαὶ ἐφόρων δὲν ηὐνόησαν τοὺς μεταρρυθμιστὰς καὶ ὁ Ἄγις ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβληθῇ διὰ τῆς βίας, ἀλλ' ἄνευ αἱματοχυσίας. Αἱ μεταρρυθμίσεις θὰ ἐγίνοντο τμηματικῶς τῇ ὀπισθοβούλῳ εἰσηγήσει τοῦ Ἀγησιλάου. Ἡ κατάργησις τῶν χρεῶν μόνον ἐνδιέφερε τοῦτον καὶ αὐτὴν πρωτίστως ἔσπευσε νὰ θεσπίσῃ. Ὅταν δὲ ὁ σωρὸς τῶν χρεωστικῶν γραμματίων ἐκαίετο εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς οὗτος περιεγέλα τοὺς δανειστὰς του λέγων, ὅτι οὐδέποτε εἶδε φῶς λαμπρότερον, οὐδὲ πῦρ καθαρώτερον. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ Ἄγις ἠναγκάσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀχαιῶν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπουσίας του συνωμοσία ἐξυφάνθη ἐναντίον του, ὅταν δὲ ἐπανῆλθε, εὗρε τοὺς ἀντιπάλους του θριαμβεύοντας καὶ ὅλην τὴν ἀριστοκρατίαν ἀποφασισμένην νὰ τὸν καταστρέψῃ. Καὶ εἶχον σπουδαίους λόγους οἱ ἀριστοκράται νὰ μισοῦν τὸν Ἄγιν, διότι ἐὰν τὰ σχέδιά του ἐπραγματοποιοῦντο, θὰ ἔχανον ὅλα των τὰ ὑπάρχοντα. Ὁ ἀτυχὴς βασιλεὺς κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Τρεῖς φίλοι του μετὰ τῶν ὁποίων ἀνύποπτος ἐξήρχετο ἐνίοτε τοῦ ναοῦ ὡδήγησαν τοῦτον διὰ δόλου εἰς τὸ δεσμωτήριον. Ὁδηγηθεὶς ἐνώπιον τῶν ἐφόρων, ὁ Ἄγις κατεδικάσθη εἰς τὸν διὰ στραγγαλισμοῦ θάνατον. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς του, ἐν τῇ εἱρκτῇ Δεχάδι, ἰδὼν ἕνα ἐκ τῶν δημίων νὰ κλαίῃ, τοῦ εἶπε: «Μὴ κλαῖς γιὰ μένα, ἀγαπημένε μου φίλε, ἐπειδὴ δὲν ἤμουν ἄξιος αὐτοῦ τοῦ βασανισμοῦ· διότι εἶμαι εὐτυχέστερος ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι μὲ κατεδίκασαν παρὰ πάντα νόμον καὶ παρὰ πᾶσαν δικαιοσύνην». Τὸν κλαίοντα δήμιον ἀνεπλήρωσεν ὁ προδότης φίλος Δαμοχάρης. Καὶ ὁ Ἄγις ἐστραγγαλίσθη, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη του. Ὁ Ἄγις ὑπῆρξε τὸ θέμα ἑνὸς τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, ἕνας δὲ Ἰταλὸς ποιητὴς τοῦ προπαρελθόντος αἰῶνος, ὁ πολὺς Ἀλφιέρι (Alfieri), ἔγραψεν ὡραίαν τραγῳδίαν ἐπὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ δραματικοῦ θανάτου του.

Ἄγις. Στρατηγὸς Πτολεμαίου τοῦ Λάγου σταλεὶς τῷ 312 π. Χ. ἐναντίον τῶν ἐπαναστατησάντων Κυρηναίων καὶ νικήσας τούτους. Διευθετήσας τὰ κατὰ τὴν Κυρήνην ἐπανῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν (Διόδ.).

Ἄγις. Ἀργεῖος ποιητὴς θαυμαστὴς καὶ φίλος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

Agitato (μουσική). Λέξις ἰταλικὴ σημαίνουσα «ταραγμένον». Τίθεται πολλάκις μετὰ τὰς λέξεις allegro (εὔθυμον, ταχὺ) καὶ andante (ἀργόν). Λ. χ. allegro agitato, andante agitato. Ἐνίοτε ἡ λέξις agitato εὑρηται μόνη μέσα εἰς μίαν μουσικὴν σύνθεσιν καὶ δηλοῖ ἐπιτάχυνσιν τῆς ρυθμικῆς ἀγωγῆς, ἡ δὲ ἐπάνοδος εἰς τὴν κανονικὴν ταχύτητα δηλοῦ-

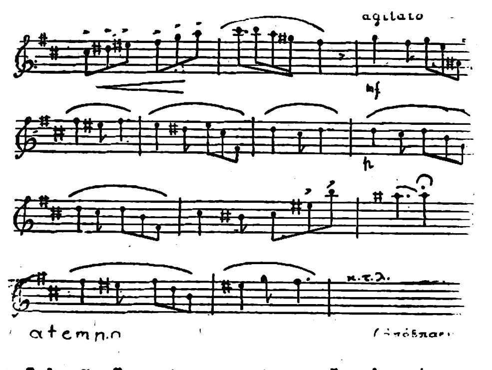

ται διὰ τῶν ὅρων tempo, a tempo ἢ primo tempo. Ὅταν τέλος ὁ ὅρος οὗτος εὑρηται μόνος ἐπὶ κεφαλῆς μουσικῆς συνθέσεως τότε δηλοῖ ὅτι αὕτη ἔχει χαρακτῆρα ζωηρόν, ἐνίοτε δὲ ὁρμητικόν.

Ἁγίων νῆσοι (Les Saintes). Μικρὸν γαλλικὸν ἀρχιπέλαγος, κείμενον εἰς 10 χιλιομέτρων ἀπόστασιν νοτίως τῆς Γουαδελούπης καὶ ἔχον ἐν συνόλῳ ἔκτασιν 1,422 ἑκταρίων. Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο νήσους, τὴν Ἄνω Χώραν (Terre d'en Haut) καὶ τὴν Κάτω Χώραν (Terre d'en Bas), ἀπὸ τέσσαρας νησῖδας ἀσημάντους (Grand Ilet, Coche, Augustins, Ilet à Cadrit) καὶ ἀπὸ δύο βράχους (Recoude Pâté). Ἡ χώρα εἶναι ὑγιεινή, ἀλλὰ δὲν ἔχει καλλιεργήσιμον ἔκτασιν, οὔτε πηγαῖον ὕδωρ. Τὸ ἀρχιπέλαγος ἔχει 2,000 κατοίκους διῃρημένους εἰς δύο κοινότητας καὶ ἀποζῶντας ἐκ τῆς ἁλιείας.

ἀγιώνω καὶ *γιώνω* (τὸ ἀ-προθεμ.)=ἰῶ· λέγεται ἐπὶ τῶν χαλκῶν μαγειρικῶν σκευῶν ἰδίᾳ, ὅταν ἀγάνωτα ὄντα ὀξειδοῦνται καὶ παράγουν τὸν πράσινον ἰόν: ἀγιώσανε τὰ χαλκώματά μας καὶ θέλουνε γάνωμα· Εἶναι παράδοξον ὅτι ῥῆμα *ἰόω*>*ἰῶ* δὲν διεσώθη εἰς τὴν γραπτὴν παράδοσιν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ οὐσιαστικὸν *ἰὸς* δὲν διεσώθη εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν (ἐκτὸς ἴσως ἔν τινι ἰδιώματι) ἐνῷ τὸ ῥῆμα *γιώνω*, *ἀγιώνω* εἶναι κοινόν, φαίνεται ὅτι τὸ ῥῆμα *ἰῶ* μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν παράδοσιν καὶ εἶναι ἀρχαῖον.

Ἀγιωργίτικα. Πρωτεύουσα χωρίον τοῦ πρώην δήμου Κορυθίου τῆς Ἀρκαδίας κειμένη πρὸς Α τῆς Τριπόλεως καὶ εἰς τοὺς κατωτάτους πρόποδας τοῦ ὄρους Παρθενίου. Ἔχει 668 κατοίκους καὶ παράγει οἶνον, γεώμηλα καὶ δημητριακά.

Ἀγιωργίτικο ποτάμι. Μικρὸς χείμαρρος τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας, ὁ ἀρχαῖος Ἀσωπός. Οὗτος πηγάζει ἐκ τοῦ ὄρους Μεγαλοβουνίου (τοῦ ἀρχ. Καρνεάτου) καὶ διαρρέων τὸ Φλειάσιον πεδίον (τὴν σημερινὴν πεδιάδα τοῦ «Ἁγίου Γεωργίου» χύνεται εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, μεταξὺ τοῦ χωρίου Βέλλου καὶ τῆς κωμοπόλεως Κιάτου.

Ὁ χείμαρρος οὗτος χωρίζει τὸν τέως δῆμον Σικυῶνος ἀπὸ τοὺς νέους δήμους Κορίνθου καὶ Νεμέας.

ἁγίως· μὲ ἁγιότητα, ὁσίως, εὐαγίως, ἐνάγνως ἡγιασμένως: *ἁγίως καὶ ὁσίως* ἐβίωσεν.

ἁγιωσύνη· 1) ἡ ἁγιότης, ἡ ἰδιότης τοῦ ἁγίου, ἀκηρασία, σεμνότης, ἁγνεία, ἁγιαστεία, σεβασμιότης. 2) τίτλος τῶν ἱερωμένων: ἡ ἁγιωσύνη Σας.

ἁγιωτικό· καὶ μάλιστα εἰς τὸν πληθυντικὸν *ἁγιωτικά·* 1) τὰ εἰς τοὺς ἁγίους ἀνήκοντα, τὰ ἅγια, τὰ ἁγικά, τὰ ἱερά. 2) αἱ χάριτες τῶν ἁγίων: νὰ πέσετε *στάγιωτικὰ* γιὰ νὰ γίνει καλὰ τὸ παιδί.

Ἄγκα (Ναυτ.)· ὅρος παραδεδεγμένος παρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ὑπηρεσίας τῶν Φάρων, πρὸς ὑποδήλωσιν κατασκευῶν τῆς φαρικῆς βιομηχανίας τοῦ ἐν Στοκχόλμῃ διεθνοῦς φήμης οἴκου «AGA» ἢ Gasaccumulator Co Ltd. Αἱ κατασκευαὶ τοῦ οἴκου τούτου ἀφορῶσιν, ἰδιαίτατα, τὸν αὐτόματον ναυτικὸν τῶν ἀκτῶν φωτισμόν, καὶ λειτουργοῦσι δι' *ἀσετυλίνης ἐν ἀπορροφήσει*. Προϊόντα τοῦ οἴκου τούτου εἶναι αἱ ἐφευρέσεις τοῦ κ. Νταλιὲν (Gustav Dalén) τυχοῦσαι, διὰ τὴν πρωτοτυπίαν των, τὸ σχετικῶς ἁπλοῦν, ἀλλ' ἀφθάστως εὐφυὲς τῆς συλλήψεώς των, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὰς ὑπηρεσίας ἃς προσήνεγκον εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν ναυσιπλοούντων, τοῦ βραβείου Nobel (1913). Συνίστανται δὲ αἱ ἐπινοήσεις αὗται, εἰς φάρους λειτουργοῦντας, ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον, ἄνευ ἀνάγκης ἀνανεώσεως τῆς φωτιστικῆς των ὕλης ἐν τῷ μεταξύ, ἀνάπτοντας αὐτομάτως ἐν σκοτίᾳ καὶ σβεννυμένους ἐπίσης αὐτομάτως ἅμα τῇ προσψαύσει τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, τὸ κυριώτερον δέ, μὴ ἀπαιτοῦντας κατασκευὴν κτιρίου, οὐδὲ ἐπαγρύπνησιν φαροφύλακος, τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ αὐτοὺς ἐπιτακτικῶς ἐνδεδειγμένους διὰ τὸν φωτισμὸν βραχονησίδων, ἐρημονήσων, εἰς ἃς ἐνδιαίτησις προσωπικοῦ θὰ ἀπέβαινεν ἀπανθρώπως τραχεῖα, ἀλλὰ καὶ ὑπεράγαν δαπανηρά, ἢ ὑφάλων ἐν χρῷ (en fleur d'eau) τῆς θαλάσσης. Ἐπίσης εἰς φωτοβόλους σημαντῆρας πρὸς ἐπισήμανσιν ἀβαθῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείστας ἄλλας ἀνάγκας τῆς ἀσφαλείας, τόσον τῶν ναυτικῶν ὅσον καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν αὐτοκινητικῶν συγκοινωνιῶν, ὅπως καὶ τῆς σιδηροβιομηχανίας, ἰδίως σχετικῶς μὲ συγκολλήσεις ἢ δι' ὑπερθερμαινούσης φλογὸς κοπὰς μετάλλων.

[Βλ. λεπτομερείας εἰς ἄρθρα: Νταλιὲν (βιογραφία)—Νταλιὲν (φῶς)—Ἀσετυλίνη ἐν ἀπορροφήσει—Ἀεριοταμιευτῆρες Aga—Αὐτόματοι φάροι—Φωτοβόλοι σημαντῆρες—Βαλβὶς ἡλίου—Σημαντῆρες ἠχοῦντες—Σειρῆνες Aga—Σιδηροδρομικὰ σήματα Aga—Σιδηροδρομικὸς φωτισμὸς Aga—Σήματα Aga κυκλοφορίας αὐτοκινήτων—Ἀσετυλίνη ἐν ἀπορροφήσει (Βιομηχανικὴ χρησιμοποίησις—Ἐκλαμπτῆρες Aga],

ΠΛ. ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΩΝ ΦΑΡΩΝ

Ἀγκάβανος Βοταν.). Δ. ὄν. σιλλύβου τοῦ μαριανοῦ (Silybum marianum). Λέγεται καὶ κουφάγκαθο ἢ γαϊδουράγκαθο.

Ἀγκαδιά. δ. ὄν. ἐρυγγίου τοῦ πεδινοῦ.

Ἀγκὰδ (Angad)· φυλαὶ Βερβερίνων τοῦ ἀνατολικοῦ Μαρόκου κατοικούντων εἰς τὰ ἀλγερινὰ σύνορα. Καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν, καλλιεργοῦντες σῖτον, κριθήν, ὡς καὶ τὴν παρτοκαλλέαν καὶ τὴν ἐλαίαν. Αἱ κυριώτεραι τῶν φυλῶν τῶν εὑρισκομένων ἐπὶ γαλλικοῦ ἐδάφους εἶνε οἱ Οὐλὲδ Σίντι Χαλίφα, οἱ Μπένι Ματάρ, οἱ Ἀσόϊα. Οἱ ἐπὶ τοῦ μαροκινοῦ ἐδάφους οἰκοῦντες Ἀγκὰδ διατελοῦν εἰς διηνεκεῖς ἔριδας πρὸς τοὺς ὀρεινοὺς Μπενὶ-Σνάσων, διὰ ὃ καὶ ηὐνόησαν τὴν γαλλικὴν διείσδυσιν, καὶ δὴ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1907, ὁπότε χάρις εἰς τὴν εὐμενῆ οὐδετερότητά των ἠδυνήθη ὁ Γάλλος στρατηγὸς Λυωταὶ νὰ ὑποτάξῃ σχεδὸν ἀμαχητὶ τοὺς Μπενὶ-Σνάσων.

ἀγκαδιάζω καὶ ἀγκαδιῶ, λέγεται ἐν Κύπρῳ τὸ παρατηρῶ, βλέπω, κοιτάζω, σκοπῶ, ἐρευνῶ διὰ τοῦ βλέμματος· *ἀγκάδια* (προστακτική)=κοίτα, τήρα, (σύγκρινε τὸ ἐπίσης κυπριακόν: *ἀσκόπα* = σκόπει). Ὁ Παντελίδης πολὺ ὀρθὰ τὰ παράγει ἀπὸ τὸ *κανθός: κανθιάζω*>*ἀκανθιάζω* (α πρόθεμα), *ἀγκαθιάζω* (παρετυμολογία ἀπ' τὸ *ἀγκάθι*). Τὸ δὲ τj>δj, ὅπου τὸ ἀχορδόηχον συνεχίζεται πρὸς τὸ ἑπόμενον του χορδοηχηρὸν ι (=j γερμανικὸν) καὶ γίνεται δ, εἶναι κανονικὴ φθογγοπάθεια εἰς τὰς νήσους ἐκείνας· ὁ *ἀκατθὸς* τοῦ ματιοῦ, λέγουν ἀκόμη ἐν Σύμῃ.

ἀ καδιακά σημάδια· διακεκριμένα, ξεχωριστά: «καὶ τὰ σημάδια *ἀγκαδιακὰ* κ' ἡ πόρτα νὰ σανοῖξει» λέξις κυπριακὴ γινομένη ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω ῥῆμα: ἀγκαδιάζω.

ἀγκάλιστρος (ὁ). τὸ τυλιγάδι, τὸ γλυτῆρι (Κύζικος), ἡ ἐγλύτρα (Πόντος), ξύλον περὶ τὸ ἓν μέτρον μήκους κυλινδρικὸν ἔχον 2 ἑκατοστῶν διάμετρον, ἄνω μὲν διχαλωτόν, κάτω δὲ ἔχον ξύλινον καρφίον, *κοπέλι* λεγόμενον. Μεταξὺ ἄνω διχάλου καὶ κοπελιοῦ τυλίγεται τὸ νῆμα καὶ γίνεται τὸ *ἀλυσίδι* (=κυκλίον νήματος) ἢ *ἀγκαλιστήρι*.

ἀγκάνια, ἐπίρ· ἐπάνω εἰς τὴν ράχιν: βαστάω τὸ παιδὶ *ἀγκάνια*=ἐπὶ τῆς ράχεως οὕτως ὥστε τὰ πόδια του νάγκαλιάζουν τὸν κορμόν μου, τὰ δὲ χέρια του τὸν λαιμόν μου (Ἀράχωβα). Εἰς τὴν Κρήτην τὸ ἐπίρ. τοῦτο λέγεται περιφραστικῶς: ἔλα νὰ σὲ πάρω: *ψάρι κοκόλι*.

ἀγκάθα (ἡ)· τὸ ἀγκάθι, ἡ ἄκανθα, τὸ ἀγκύλι, τὸ κεντρί, σκῶλος, σκόλοψ, κάρφη, κάρφος, αἱ ἀκοραί, ὀξύακανθα, πυρίνη: παροιμ. «ἀπ' ἀγκάθι

Digitized by Google

βγαίνει ρόδο κι' ἀπὸ ρόδο βγαίνει *ἀγκάθι*». Μεταφορ. φρ. κάθομαι *στάγκάθια* (=ἀνησυχῶ)· τὸν ἔχω *ἀγκάθι* (=ἐμπόδιον). 2) εἶδος ἐξανθήματος τῶν βρεφῶν ὑπὸ τὴν γλῶσσαν. 3) ἀγκάθι, καλάγκαθο, χειράγκαθο· φλεγμονὴ τοῦ ἄκρου δακτύλου (panaris).

ἀγκάθαρος (Βοταν.) Δημώδης ὀνομασία φλομίδος τῆς θαμνώδους (Phlomis fruticosa). Εἶδος κοινότατον ἐν Ἑλλάδι. Λέγεται καὶ γαϊδουρασφάκα, σφάκα, ἀσφάκα καὶ φλόκο.

ἀγκαθερὸς καὶ *ἀγκαθωτός*· ἀκάνθινος, ἀκανθώδης, ἀκανθικός· ἀκανθείς, ὁ πλήρης, ἀκανθῶν, γεμάτος ἀπὸ ἀγκάθια: *ἀγκαθερὸ* στεφάνι (=ὁ ἀκάνθινος στέφανος).

ἀγκάθι (τὸ) βλ. ἀγκάθα· παροιμ.: «τ' ἀγκάθι ἀπὸ μικρὸ κεντρώνει». Εἶναι τὸ δημῶδες ὄνομα πολλῶν εἰδῶν τῆς χλωρίδος· οὕτω:

Ἀγκάθι βαφῶν ὀνομάζεται δημ. δίψακος ὁ τῶν γναφέων ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν διψακιδῶν (Dipsacaceae.)

Ἀγκάθι βωΐδινο· οὕτω ὀνομάζεται τὸ γένος τῶν ὀνωνίδων ἐκ τῆς τάξεως τῶν χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν ἢ Κολοβανθῶν (Papilionaceae).

Ἀγκάθι· οὕτω ὀνομάζονται δ. α) σολσόλη ἢ σόδα τῆς οἰκογενείας χηνοποδιϊδῶν (Chenopodiaceae) β) ὀνόπορδον τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων ἢ συνανθήρων (Compositae). γ) καὶ τὸ εἶδος ὀνόπορδον τὸ ἀκάνθιον· δ) ὀνόπορδον τὸ ἀραβικὸν ἢ ἀργολικὸν ε) ὀνόπορδον τὸ ἰλλυρικόν.

ἀγκάθια 6λ. ἄκανθαι.

ἀγκαθιά· θάμνος ἀκανθῶν: παροιμ. «ἡ ἀγκαθιὰ στὰ πόδια πονεῖ κιαγκελώνει», οὕτω ἐπίσης λέγεται κοινῶς ἐρύγγιον τὸ πεδινόν.

ἀγκαθίτης· οὕτω ὀνομάζεται δ. μύκης τῶν χειρουργῶν ἐκ τοῖς οἰκογενείας τῶν πολυποριδῶν (Poluporaçeae), εἶδος κολοκύνθης ἐν Χίῳ.

ἀγκαθόκτενο· 6λ. δίψακος.

ἀγκαθολάπατον βλ. Ἄρκειον οὕτινος εἶναι τὸ δημ. ὄν.

ἀγκαθοπούλι (τὸ) καὶ ἡ *ἀγκαθοπούλα*· κνύθος· *ἀκανθὶς* καρδερινα, σκαθί.

ἀγκαθὸς καὶ ἐν Εὐβοίᾳ *ἀγαθός*. Εἶναι τὸ *κανθὸς* καὶ μὲ τὸ πρόθεμα α: *ἀκανθὸς* καὶ μὲ παρετυμολογικὴν παρανόησιν *ἀγαθὸς* καὶ σημαίνει 1) τὴν αἰχμὴν τοῦ μαχαιρίου ἢ οἱουδήποτε ἄλλου ὀξέος ὀργάνου (Εὔβοια). 2) τὴν ἀκμὴν τῆς τρόπιδος τοῦ πλοίου (=rablure). Συνηθέστερος ὅμως εἶναι ὁ τύπος *ἀγκαθὸς* (παρετυμολογία ἀπὸ τὸ *ἀγκάθι*) καὶ *γκαθὸς* ἀπὸ τὴν αἰτιατικὴν *τὸν-κα(ν)-θὸν>ὁ γκαθὸς* (οὕτως ἐν Κρήτῃ). Σύγκρινε: *τὸν κρημνὸν>ὁ γκρεμνός*, (σ)κα(μ)βός: *τὸν-καβὸν>ὁ γκαβός, τὴν-καμήλαν>ἡ γκαμήλα, τὸν-καρδιακὸν>ὁ γκαρδιακός, τὸν-παστὸν>ὁ μπαστός, τὸν-πεῖρον>ὁ μπεῖρος* τοῦ βαρελιοῦ, *τὸν ταγκὸν>ὁ νταγκὸς* (Ἀρτάκη). Ὑπ' αὐτὸν δὲ τὸν τύπον ἔχει καὶ τὰς ἀκολούθους σημασίας 1) τμῆμα γῆς ὅσον δύναται νὰ περιλάβῃ ὁ ὀφθαλμὸς (Κρήτη). 2) ἡ γωνία παντὸς ὁποσδήποτε κυβικοῦ σχήματος, οἰκίας, τοίχου, πετρελαιοδοχείου κτλ. 2 καμπή, ράχις τοῦ βουνοῦ. Ὁ συμαϊκὸς τύπος εἶναι: *ἀκαιθὸς* δηλ. *ἀκανθός*, διότι αὐτοῦ ἀφοῦ ἀφομοιωθῇ τὸ ν πρὸς τὸ ἀκόλουθον θ καὶ γίνῃ: *ἀνθὸς>ἀθθός*, ἔπειτα ἀνομοιοῦται τὸ πρῶτον *θ* εἰς τ καὶ γίνεται *ἀτθός*, *ξατθός, γότθος*, ρεβίτθι, ἀκάτθι κτλ. καὶ 3) ἐν Πόντῳ *καθίν*=ἡ γωνία τοῦ ἄρτου δηλ. *κανθίον*.

ἀγκαθότοπος· ἀκανθώδης τόπος, ἀκαθῶν, βατών.

Ἀγκαῖος, Ἥρως ἐκ Τεγέας, υἱὸς τοῦ Λυκούργου καὶ τῆς Εὐρυνόμης, βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας. λαβὼν μέρος εἰς τὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν. Ὅλος ὁ ὁπλισμός του ἀπετελεῖτο ἀπὸ μέγαν πέλεκυν, καὶ ἔνδυμά του ἦτο δορὰ ἄρκτου. Ἐκ τῶν ἐκστρατευσάντων ἡρώων ἦτο δεύτερος κατὰ τὴν ρώμην μετὰ τὸν Ἡρακλέα, ἐκάθητο δὲ μετὰ τούτου εἰς τὸ μέσον τοῦ πλοίου. Ἐπιστρέψας σῶος ἐκ Κολχίδος κατεσπαράχθη ὑπὸ τοῦ Καλυδωνίου κάπρου, πρὸς θήραν τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐξέλθει μετὰ τοῦ Μελεάγρου Υἱός του ἦτο ὁ Ἀγαπήνωρ.

Ἀγκαῖος. Ἥρως ἐκ Πλευρῶνος τῆς Αἰτωλίας. Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀμαρυγκέως ἀγῶνας καὶ κατεπαλαίσθη τρὶς ὑπὸ τοῦ Νέστορος. «Πὺξ μὲν ἐνίκησε Κλυτομήδεα Ρ' Ἥνοπος υἱόν. Ἀγκαῖον δὲ πάλη Πλευρώνιον, ὅς μοι ἀνέστη.» (Ἰλιάδος Ψ. 634—635).

Ἀγκαῖος. Υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀστυπαλαίας, βασιλεὺς τῶν ἐν Σάμῃ (ἀρχ. Κεφαλληνία) Λελέγων ἀποικίσας ἐκ τῆς νήσου ταύτης διαταγῇ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν νῆσον τοῦ Αἰγαίου Παρθενίαν ἢ Μελάμφυλον, τὴν ὡς ἐκ τούτου Σάμον κληθεῖσαν (Ἀπολλ. Ῥοδ. Α. 185-Καλλ. εἰς Δῆλ. 50. Εἰς Στράβωνος βιβλ. ιδ', κεφ. α' § 2 «φησὶ Φερεκύδης.... τὴν ἑξῆς παραλίαν μέχρι Φωκαίας καὶ Χίου καὶ *Σάμου, ἧς Ἀγκαῖος ἦρχε*, Λέλεγας ἔχων.» Σύζυγός του ἦτο ἡ Σαμία, θυγάτηρ τοῦ ποταμοῦ Μαιάνδρου. Ἔλαβε καὶ οὗτος μέρος εἰς τὴν ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν, ἀναπληρώσας τὸν κατὰ τὸν πλοῦν ἀποθανόντα κυβερνήτην τοῦ πλοίου Τίφυν. Κατὰ τὸν Παυσανίαν (7, 4, 2), ὁ Ἀγκαῖος ἦτο ἄριστος ἀμπελουργός. Φυτεύσας ποτὲ ἄμπελον ἤκουσε παρά τινος τῶν δούλων του, ὅτι θὰ ἀποθάνῃ πρὶν πίῃ ἐκ τοῦ οἴνου της. Ὅτε λοιπὸν μετὰ τὸν πρῶτον τρυγητὸν ἐπρόκειτο νὰ δοκιμάσῃ τὸν νέον οἶνον ἐκάλεσε τὸν δοῦλόν του νὰ παραστῇ εἰς τὴν διάψευσιν τῆς προρρήσεώς του. Ὁ δοῦλος ἀτάραχος εἶπε: «Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου». Τὴν στιγμὴν ἐκείνην τὴν προφθάσῃ ὁ Ἀγκαῖος νὰ βρέξῃ τὰ χείλη του ἐνέσκηψεν ἄλλος δοῦλος ἀγγέλων ὅτι κάπρος ἐρημώνει τοὺς ἀγρούς. Ἀφήσας πλήρες τὸ ποτήριον ὁ βασιλεὺς ὥρμησεν εἰς καταδίωξιν τοῦ κάπρου καὶ κατεσπαράχθη ὑπ' αὐτοῦ. Ὁ φιλόσοφος Πυθαγόρας ἕλκει κατά τινας τὸ γένος ἐκ τοῦ Ἀγκαίου τούτου.

ἀγκαλὰ (ἂν καλά)· ἄμεσος μετάφρασις τοῦ ἰταλικοῦ sebbene· ἐπιρρ. ἀντιθετικόν, μολονότι, εἰ καί, εἰ δὲ καί, ἂν καί, καίτοι, καίπερ: κάθομαι στὸ τραπέζι *ἀγκαλὰ* καὶ δὲν πεινῶ.

ἀγκαλαμίδα καὶ ἀγκλαμίδα· τὸ μασούρι, τὸ καλαμίδι, τὸ κουβάρι ἐτυμολ.: καλαμίδα μὲ τὸ προθεματικόν: ἀνα. 6λέπε *ἀγκοπανιά*. Διὰ τὸν τύπον ἀγκλαμίδα βλέπε σελ. 2 στ. α'.

Ἀγκάλη συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ἄνω Μεριᾶ: τῆς νήσου Μήλου· κάτοικοι 11.

ἀγκάλη· ὁ λυγισμένος βραχίων, ἡ ὀγκαλιά, ἀγκοίνη, ἀγκύλη, ἀγκαλίνη, ὠλένη· συνήθως εἰς τὸν πληθυντ. αἱ ἀγκάλαι, αἱ ὠλέναι, τὰ παρωλένια: σὲ κρατῶ εἰς τὰς *ἀγκάλας* μου· καὶ μεταφορικῶς πᾶν τὸ στενῶς περιβάλλον τι: πέτρας *ἀγκάλαι*, κύματος *ἀγκ.* κτλ.' *ἀγκάλας* ὀνομάζει ὁ ποιητὴς τοῦ «Βελθάνδρου καὶ Χρυσάντζας» τὰς καμπὰς ἢ στροφὰς τοῦ ποταμοῦ (στ. 1126) «τὰς ὄχθας ἐδιέτρεχε, ἔτι καὶ τὰς *ἀγκάλας* ἀνεψηλάφα, ἐγύρευε». Μ Φ.

ἀγκάλη (Ναυτ.)· ὀνομάζουν οὕτως οἱ ἁλιεῖς μας ἔρημον συνήθως, κολπώδη μικρὰν εἰσοχήν, μεταξὺ δύο μικρῶν ἄκρων (ἀκρωτηρίων) ἀνοιγομένην καὶ τῆς ὁποίας ὁ αἰγιαλὸς εἶναι ἀμμώδης ἢ μετὰ ψήφων (βότσαλα). Ἀνταποκρίνεται δέ, κάπως, πρὸς τοὺς γαλλικοὺς ὅρους crique, rédan, anse καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸν calangue (ἢ καὶ carangue), τὸν ἀρχαῖον «ὕφορμος» καὶ τὸν ἀγγλικὸν small bay, ἔτι μᾶλλον δὲ cove. Δυστυχῶς, ὁ τόσον παραστατικὸς καὶ γραφικῶς ὡραῖος οὗτος ὅρος, διέφυγε τοὺς συντάξαντας τὸ «Ναυτικὸν ὀνοματολόγιον» σοφούς. Ἡμεῖς ἐν τούτοις σιωπηρῶς τὸν υἱοθετήσαμεν καὶ τὸν χρησιμοποιοῦμεν, ἀφοῦ τὸν μετεχειρίσθη ὁ Ἐθνικὸς Ποιητής·

Δὲν ἀκούεται ἕνα κῦμα εἰς τὴν ἔρημη ἀκρογιαλιά,
Λὲς καὶ ἡ θάλασσα κοιμᾶται μεσ' τῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

ΣΤΥΛ. ΕΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π.Ν.

ἀγκαλιά· δημωδ. 1) ἀγκαλίς, δηλ. τὸ ποσὸν τὸ δυνάμενον νὰ περιληφθῇ ἐν τῇ ἀγκάλῃ: μιὰν *ἀγκαλιὰ* στάχυα, χόρτα, ξύλα κτλ., 2) αὐτὴ αὕτη ἡ ἀγκάλη, ὠλέναι: παροιμ. «κάθομαι στὴν ἀγκαλιά σου καὶ μαδῶ τὰ γένεια σου», ἐπὶ ἀχαρίστων. 3) Ἐπίρρημ: *ἀγκαλιὰ* τοὺς ηὗραν, σὲ παίρνω *ἀγκαλιὰ* κτλ. Πλεῖστα ὅσα οὐσιαστικὰ γίνονται ἐπιρρήματα αἰτιατικοφανῆ λ.χ: *δωρεὰν* παρέχω, *προῖκα* πέπλευκα, ἀκμὴν φιλοσοφῶ, καὶ εἰς τὴν νεοελλ: πάω *περίπατο*, κάθομαι *σπίτι*, ζῶ βασίλειο, ταξιδεύω *καβάλλα*, χωρατὰ τὸ κάνω, πάω *σκολειό*, περπατῶ *ἄκρα*, βγαίνω *ἔξοχή*, μυαλὸ *κουκούτσι*, «φάγε λάδι κι' ἔλα *βράδυ*» (Αἴγινα), ἔφυγε *πρωΐ*, σταθῆτε *σειρά*, τράβα *γραμμή*, τὰ βόλια πέφτουνε *βροχή*, ἐμεῖς πάμε *μαζί* (=μικρὰ μάζα), ἔλα *γιαλό*, *ἀρχὴ* ἔρχομαι ἐδῶ, *τέλος*, ὡς εἶναι δά.

ἀγκάλιασμα· ἐναγκαλισμός, ἐπιπλοκή, περιπλοκή, περίπτυξις, περιβολή, περιπτυχή, πρόπτυξις, περίσφυγξις,

ἀγκαλιαστά· ἐπιρρ. περιπλέγδην, περιπλήξ, ἐναγκαλισμένως.

ἀγκαλίζομαι, καὶ *ἀγκαλιάζω*, περιβάλλω διὰ τῶν βραχιόνων, ἐναγκαλίζομαι, περιλαμβάνω, περιπλέκω, ἀγκαλέω, ἀμφιβάλλω, ἀντέχομαι, ἐπισπάζομαι, ἐφάπτομαι, περιέχομαι, περιέπτω, περιπτύσσω, προσπτύσσομαι.

ἀγκαλισμός· σύμπλεξις, ἡ ἐν ταῖς ἀγκάλαις περίπτυξις, ἀνάληψις, ἡ ὑπὸ τὰς ἀγκάλας ἀγωγή.

ἀγκαλίς· ὅ,τι *ἀγκαλιὰ* καὶ ἐν τῇ ὀχυρωματικῇ ἀγκαλίς-δες· κυλινδρικαὶ δέσμαι κλώνων ἄνευ φύλλων διαφορετικαὶ εἰς διάμετρον (0μ. 27—0μ.32) καὶ μῆκος (6μ-6μ$^{1}/_{2}$) τοῦ *φακέλλου* καὶ χρησιμοποιοῦμεναι καθ' ὃν τρόπον καὶ οὗτος ὡς *ἐπένδυμα* τῶν ὀχυρωμάτων. Κατὰ τὴν κατασκευὴν ἀγκαλίδων τὰ μὲν χονδρότερα ἄκρα τῶν κλώνων τοποθετοῦνται πρὸς τὰ ἄκρα

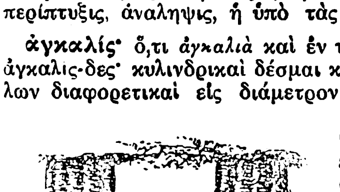

Ἡ ἀγκαλὶς τῆς ὀχυρωματικῆς.

τὰ δὲ λεπτότερα πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ συμπλέκονται εἰς τὸ μέσον. Ἡ στερεότης των ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν διὰ περιδημάτων ἐκ σύρματος καὶ λυγαριᾶς στερεὰν περίδεσιν αὐτῶν.

Ἄγκαμι· ὅρμος τῆς αἰγυπτιακῆς παραλίας, δυτικῶς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιτήδειος εἰς ἀγκυροβολίαν μεγάλων πλοίων. Ἐν αὐτῷ ἀπεφασίσθη νὰ ἐγκαταστοθοῦν τὰ νέα ναυπηγεῖα τῆς Αἰγύπτου (ἴδε Ἀλεξάνδρεια).

ἀγκανίζω· (ἀ)γκαρίζω, ὀγκῶμαι, βρωμάομαι, φωνάζω ὅπως ὁ ὄνος, σκούζω σὰ γάϊδαρος.

ἀγκάνισμα· (ἀ)γγάρισμα, ὀγκηθμός, ἡ φωνὴ τοῦ ὄνου, βρώμησις.

Ἀγκανοὺρ-Πομπιλι (Aganoor Pompili), Βικτωρία. Ἰταλὶς ποιήτρια, γεννηθεῖσα ἐν Ἑνετίᾳ τῷ 1860 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Ῥώμῃ τῷ 1910. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀρμενίου κόμητος Ἐδουάρδου Ἀγκανοὺρ καὶ μιᾶς Ἑνετῆς καὶ ἀνετράφη ἐν Ἑνετίᾳ. Μαθήτρια τοῦ ἀββᾶ Ἰακώβου Τζανέλλα, τοῦ περιφήμου ἐκ Βιτσέντσας ποιητοῦ τοῦ «Ὀρυκτοῦ Κογχυλίου» (le Conchiglia fossile), συνέθεσε καὶ ἡ ἰδία ᾠδὰς ἐξαιρετικῆς τελειότητος. Ἡ πρώτη της ποιητικὴ συλλογὴ ἐδημοσιεύθη τῷ 1900 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ αἰωνία παράδοσις» (la Leggenda eterna), ἡ δὲ δευτέρα τῷ 1908 ὑπὸ τὸν τίτλον «Νέα Λυρικά» (Nuove liriche). Ἡ Ἀγκανοὺρ ἐνυμφεύθη τὸν Ἰταλὸν πολιτευτὴν καὶ ρήτορα Γκουΐντο Πομπίλι Guido Pompili, ὅστις διετέλεσε βουλευτὴς ἐν τῇ ἰταλικῇ βουλῇ, ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Κυβερνήσεως Τζιολίττι (1906) καὶ εἷς τῶν ἀπεσταλμένων τῆς Ἰταλίας εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Χάγης.

Ἀγκανούρ.

Οἱ δύο σύζυγοι συνεδέοντο μεταξύ των μὲ μεγάλην τρυφερότητα. Ὅταν ἡ Βικτωρία ἀπέθανεν ἔν τινι νοσοκομείῳ τῆς Ῥώμης κατόπιν ἐγχειρήσεως, ὁ σύζυγός της δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπιζήσῃ αὐτῆς καὶ ηὐτοκτόνησε τὴν ἐπομένην βληθεὶς διὰ σφαίρας περιστρόφου.

Τὰ ποιήματα τῆς Βικτωρίας Ἀγκανοὺρ διακρίνονται διὰ τὴν δεξιοτεχνίαν τῆς ἐκτελέσεώς των καὶ δι' ἄλλας ἀρετάς, διὰ τὰς ὁποίας ἐξετιμήθησαν δεόντως ὑπὸ τοῦ ἰταλικοῦ κοινοῦ.

Ἄξια σημειώσεως εἶναι ἐπίσης: «Τὰ ἄλογα τοῦ Ἁγίου Μάρκου» (I Cavalli di san Marco) καὶ ὁ «Μάϊος» (Maggio).

Ἀγκάραθος. Μονὴ κειμένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου Κρήτης. Κάτοικοι 33. Ἡ μονὴ αὕτη μετὰ τῶν πλησίον χωρίων ἐλεηλατήθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὸ 1896.

Ἀγκαράτρα. Κεντρικὰ ὄρη τῆς νήσου Μαδαγασκάρης, τῶν ὁποίων ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ ἡ Τσιαφαγιαβόνα, ἐγείρεται 2,632 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

ἀγκαρδία δημ. δ. Βαλλωτὴς τῆς κυαθοκάλυκος.

Ἀγκαρστραίμ (Anckarstroem) (Ἰωάννης-Ἰάκωβος). Σουηδὸς εὐπατρίδης, γεννηθεὶς τὸ 1759, θανατωθεὶς τὸ 1792. Ὑπέρμαχος τῶν προνομίων τῆς εὐγενείας, μετέσχε συνωμοσίας κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Σουηδίας Γουσταύου Γ' περιορίσαντος τὴν ἰσχὺν τῆς Γερουσίας, καὶ τὴν 16 Μαρτίου 1792, εἰς χορὸν μετημφιεσμένων διδόμενον εἰς τὸ θέατρον τῆς Στοκχόλμης, ἐπυροβόλησε κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τὸν ἀφῆκεν ἄπνουν. Συλληφθεὶς τὴν μεθεπομένην ἐδικάσθη καὶ ἐκαρατομήθη, χωρὶς νὰ κατονομάσῃ κανένα ἐκ τῶν συνωμοτῶν. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐχρησίμευσε ὡς ὑπόθεσις τοῦ μελοδράματος τοῦ Βέρδη «Ballo in maschera» (χορὸς προσωπιδοφόρων).

Ἀγκασοῦ, 6λέπε Ἀγαζύ.

Ἀγκάτς (Ancachs). Διαμέρισμα τοῦ Περοῦ ἐπὶ τῶν δυτικῶν κλιτύων τῶν Ἄνδεων. Ἔχει ἔκτασιν 49898 τετρ. χιλιομέτρων, κατοίκους δὲ 284,100 ἀσχολουμένους εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν. Πολυάριθμα ἐρείπια περουβιανῶν ἀρχαιοτήτων. Πρωτεύουσα τοῦ διαμερίσματος ἡ Χουράς.

Ἀγκελλιὲ (Auguste-Jean-Angellier) Γάλλος ποιητής, γεννηθεὶς εἰς Δουγκέρκην τὴν 1 Ἰουλίου 1848, ἀποθανὼν εἰς Βουλώνην τὴν 28 Φεβρουαρίου 1911. Τὸ 1893 ἔγινε διδάκτωρ τῆς φιλολογίας παρουσιάσας ἀξιόλογον ἐναίσιμον διατρι-

Digitized by Google

βὴν «περὶ τῆς Ζωῆς καὶ τῶν Ἔργων τοῦ Ροβέρτου Μπέρν», εἰς τὴν ὁποίαν, ἀνασκευάζων τὴν θεωρίαν τοῦ Ταίν, ὑποστηρίζει, ὅτι πρὸς κατανόησιν ἑνὸς συγγραφέως δὲν πρέπει νὰ λαμβάνεται μόνον ὑπ' ὄψιν ἡ φυλή, τὸ περιβάλλον καὶ ἡ στιγμή, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀτομικότης του. Τὸ αὐτὸ ἔτος διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὴν Φιλολογικὴν σχολὴν τῆς Λίλλης, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ

Αὔγουστος Ἀγκελλὶε

διετέλεσε πρύτανις ἀπὸ τοῦ 1897 μέχρι τοῦ 1900, ἐκ παραλλήλου ὅμως ἀφωσιώθη ὁλόκληρος εἰς τὴν προσφιλῆ του ποίησιν.

Τὸ 1906 ἐξέδωκε συλλογὴν σοννέττων ὑπὸ τὸν τίτλον «Σὴ φίλη ποὺ ἔχασα», ἡ ὁποία, εἶναι συγκινητικωτάτη ἱστορία ἔρωτος. Ἄλλαι συλλογαὶ ποιημάτων του εἶναι «Ὁ δρόμος τῶν ἐποχῶν» καὶ τρεῖς ἄλλοι τόμοι ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Εἰς τὸ ἀρχαῖον φῶς». Τὸ ἔργον του ἐκτιμᾶται ὄχι μόνον εἰς τὴν χώραν του, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς.

ἀγκελώνω καὶ *ἀγκυλώνω*· κεντῶ δι' ὀξέος ὀργάνου, νύσσω, κεντρώνω, κεντρίζω, ἡ πρᾶξις: *ἀγκυλωσιά*=νύξις, νυγμός, ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως: *ἀγκέλωμα*=νύγμα.

Ἄγκερ (Albert Anker). Ἑλβετὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς εἰς Ἀνέ, καντόνιον τῆς Βέρνης, τὴν 1 Ἀπριλίου 1831. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν κλασικῶν σπουδῶν του, ἠκολούθησε μαθήματα προτεσταντικῆς θεολογίας, διὰ νὰ γίνῃ πάστωρ· ἀλλ' ἡ κλίσις του πρὸς τὴν ζωγραφικήν, τὸν παρέσυρε καὶ τὸν ἔκαμεν νὰ ἀλλάξῃ στάδιον. Μετέβη τότε εἰς Παρισίους, ἔλαβε μαθήματα ἀπὸ τὸν Φωλέρ, εἰσῆλθεν εἰς

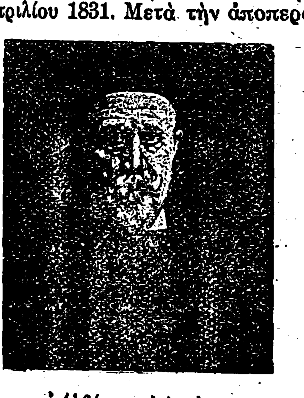

Ἀλβέρτος Ἄγκερ

ἀργότερον εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ κατώρθωσε, διὰ τῆς ἐργασίας, νὰ γίνῃ εἷς τῶν καλυτέρων ζωγράφων τῆς ἐποχῆς του. Οἱ πίνακές του διακρίνονται διὰ τὴν ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν, τὸ πλούσιον χρῶμα καὶ τὴν χάριν των. Κατέγινεν ἐπίσης καὶ μὲ τὴν εἰκοναγράφησιν σκευῶν φαγεντιανῶν. Οἱ καλύτεροί του πίνακες εἶναι: «Ἑσπερινὴ προσευχή» (1861), «Ἔξοδος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν» καὶ «Ἡ μικρὰ Φίλη» (1863), «Βάπτισμα» καὶ «Ταφὴ παιδιοῦ» (1864) κλπ.

ἀγκερίδα, λέγεται εἰς πολλοὺς τόπους ἡ ἀγκύλην ἔχουσα ἄνωθεν ῥάβδος, διὰ τῆς ὁποίας συλλαμβάνοντες τοὺς κλάδους τῶν δένδρων τοὺς τραβοῦν πρὸς τὰ κάτω καὶ συνάζουν τοὺς καρποὺς των· αὐτὴ ἐν Κυζίκῳ λέγεται *κούτσα* (;) ἀλλαχοῦ δὲ *ἀγκλίτσα*. Ὁ Ἡσύχιος ἔχει: «*ἄγκυρα*· ἐν ᾗ τὰ σῦκα λαμβάνουσι», ὥστε τὸ *ἀγγερίδα* εἶναι τὸ *ἀγκυρίς* ὑποκοριστικὸν τοῦ *ἄγκυρα*. Ἡ δὲ τροπὴ τοῦ ἀτόνου φθόγγου ι (ι, η, υ, ει, οι, υι) εἰς ε πρὸ τοῦ ρ εἶναι κανονικὴ ἐν τῇ φωνολογίᾳ τῆς νέας ἑλληνικῆς· λ. χ. σίδηρο>σίδερο, χηρὶ>χερί, κυρὰ>κερά.

Ἀγκερίτης (Ankerite) Ὀρυκτόν. Δίδεται τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τοὺς *δολομίτας* τοὺς περιέχοντας ἀνθρακικὸν σίδηρον ἄνω τοῦ 15%.

Ἀγκετὶλ (l'abbé Louis-Pierre-Anguetil). Γάλλος ἱστορικός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1723-1806). Φυλακισθεὶς κατὰ τὴν τρομοκρατίαν, διωρίσθη τὸ 1795 μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἀφῆκε πλεῖστα ἱστορικὰ ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ «Ἱστορίαν τῆς Γαλλίας», τὴν ὁποίαν συνέγραψεν ὀγδοηκοντούτης.

Ἀγκετὶλ-Δυπερρὸν (Anguetil-Duperron), Abraham-Ὑάκινθος. Γάλλος ἀνατολιστής, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1731-1805). Κατ' ἀρχὰς ἠκολούθησε τὸ ἱερατικὸν στάδιον, ἀλλ' ἐγκατέλειψεν αὐτὸ ταχέως καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑβραϊκῆς, τῆς ἀραβικῆς καὶ τῆς περσικῆς γλώσσης. Μεταβὰς εἰς Παρισίους τοσοῦτον τακτικῶς ἐφοίτα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, ὥστε ἐκίνησε τὴν περιέργειαν τοῦ ἀββᾶ Σαλλιὲ (Sallier), ὅστις ἐφρόντισε νὰ τοῦ δοθῇ μικρά τις ἐπιχορήγησις. Ἡμέραν τινὰ μετέβη νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν περίφημον σινολόγον Λεροὺ-Δεζωτεραὶ (Leroux-Deshauterayes) ἐνῷ δὲ συνωμίλει μετ' αὐτοῦ παρετήρησεν ἐπὶ τῆς τραπέζης τέσσαρα φύλλα χάρτου κεκαλυμμένα μὲ ἀλλόκοτον γραφήν. Ἀπετέλουν ταῦτα μερικὴν ἀναπαραγωγὴν ἑνὸς χειρογράφου προερχομένου ἐξ Ἰνδιῶν, τὸ ὁποῖον, μολονότι εἶχε σταλῇ ἐν ἀντιγράφῳ εἰς ὅλους τοὺς μεγάλους ἀνατολιστὰς τῆς Εὐρώπης, ἐστάθη ἀδύνατον νὰ ἀναγνωσθῇ.

Ἡ κλεὶς τῆς ἀναγνώσεως τῶν περιέργων τούτων χαρακτήρων μόνον εἰς τὰς Ἰνδίας ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῇ. Ὁ Ἀγκετὶλ ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ ἀμέσως διὰ τὴν χώραν ταύτην καὶ ἀνεκοίνωσε τὸ σχέδιόν του εἰς τὸν ἀββᾶν Βαρθελεμύ, ὅστις προσεφέρθη νὰ φροντίσῃ ὅπως τοῦ ἀνατεθῇ ἐπίσημος ἀποστολή. Ἀλλ' ὁ Ἀγκετίλ, ἀνυπομονῶν νὰ ἀναχωρήσῃ, κατετάγη ὡς στρατιώτης εἰς Σύνταγμα, ἀποστελλόμενον εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ ἀνεχώρησεν, ἔχων ὡς μόνας ἀποσκευὰς δύο μανδήλια, δύο ὑποκάμισα, ἓν ζεῦγος περικνημίδων καὶ ἕνα ἀντίτυπον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ταξιδεύσῃ δωρεάν, νὰ γευματίζῃ εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ πλοιάρχου καὶ διέταξε τὸν Διοικητὴν τῶν Ἰνδιῶν νὰ τοῦ χορηγήσῃ μισθὸν καὶ νὰ τοῦ παράσχῃ πᾶσαν δυνατὴν εὐκολίαν πρὸς εὐόδωσιν τοῦ σκοποῦ του.

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1755 ὁ Ἀγκετὶλ ἀπεβιβάσθη πλήρης ἐλπίδων εἰς τὸ Πονδισερύ. Ἀλλὰ διὰ νὰ μάθῃ τὴν σανσκριτικὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία, κατ' αὐτόν, ἦτο ἡ τῶν τεσσάρων χειρογράφων τοῦ γραφείου τοῦ Λεροῦ, ὤφειλε νὰ μεταβῇ εἰς τὰ βόρεια μέρη τῶν Ἰνδιῶν. Διὰ τοῦτο κατηυθύνθη εἰς τὸ Σανδερναγόρ. Ἡ πόλις ὅμως αὕτη ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἐμπορικὴ καὶ δὲν κατῳκεῖτο ἀπὸ κανένα «παντὶ» (σοφόν). Εἰς τὴν κακοτυχίαν του αὐτὴν προσετέθη καὶ ἄλλη. Προσεβλήθη ὑπὸ βαρείας ἀσθενείας, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τὸ Σάνδερναγόρ ἔπιπτεν εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων. Μόλις ἀνέρρωσεν, ἐπανῆλθεν πεζὸς εἰς Πονδισερύ, διασχίσας 400 λεύγας μέσα εἰς μίαν χώραν «πλήρη δηλητηριωδῶν ὄφεων, ἀγρίων θηρίων, ληστῶν καὶ Ἄγγλων» (κατὰ τὴν ἀφήγησίν του).

Μετὰ πολλὰς περιπετείας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς σχεδὸν ἀγνώστου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χώρας, ὁ Ἀγκετὶλ ἔφθασεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ Σουρὰτ (Ἀπρίλιος 1758), πλησίον τῶν Πάρσων (ἤτοι τῶν ἐν Ἰνδίαις ὀπαδῶν τῆς ἀρχαίας θρησκείας τοῦ Ζωροάστρου). Δὲν ὑπελείπετο πλέον εἰμὴ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην ἑνὸς τῶν δεστοὺρ (ἱερέων τῶν Πάρσων) καὶ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπ' αὐτοὺς τὴν τόσον ποθητὴν γνῶσιν. Ἀλλὰ τοῦτο ἦτο ἀκριβῶς τὸ δυσκολώτερον σημεῖον τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως, ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποτύχει οἰκτρῶς πρὸ αὐτοῦ ὁ Σκῶτος Φράζερ. Ἡ παρσικὴ κοινότης τοῦ Σουρὰτ εἶχε διαιρεθῇ εἰς δύο στρατόπεδα. Ἄλλοι μὲν ἐζήτουν πλήρη τροποποίησιν τῶν ὡρῶν τῶν προσευχῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πορισμάτων τῆς ἐπιστήμης, ἄλλοι δὲ ἐμμονὴν εἰς τὴν παράδοσιν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν μεταρρυθμιστῶν ἦτο ὁ Δεστοὺρ Δαράβ, τῶν δὲ «ὀρθοδόξων» κάποιο; Μανσαργί, πράκτωρ καὶ διεκπεραιωτὴς τῶν ὑποθέσεων τῶν ἐν Σουρὰτ ἐγκατεστημένων Ὀλλανδῶν ἐμπόρων. Ὁ Ἀγκετὶλ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Δαβὰρ τὴν ὑποστήριξιν τῶν Γάλλων κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του, ἀλλὰ τοῦ ἐζήτησεν ὡς ἀνταμοιβὴν ὅπως τοῦ δόσῃ μερικὰ μαθήματα ζενδικῆς γλώσσης. Τὰ χρήματα συνεπλήρωσαν τὸ ὅλον ἔργον. Ὁ Γάλλος σοφὸς διέμεινεν εἰς τὸ Σουρὰτ ἐπὶ τρία ὁλόκληρα ἔτη, ἀντιγράφων χειρόγραφα, μελετῶν τὴν ζενδικὴν καὶ συλλέγων παντὸς εἴδους ὑλικὸν χρήσιμον διὰ τὰς μελέτας του. Ἡτοιμάζετο πλέον νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ Βεναρὲς πρὸς μελέτην τῆς σανσκριτικῆς, ἀλλ' ὁ πόλεμος τὸν ἠμπόδισεν ὅπως φέρῃ εἰς πέρας τὸ σχέδιόν του τοῦτο.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1762 ὁ Ἀγκετὶλ ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καὶ κατέθεσεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς πόλεως ταύτης 180 χειρόγραφα πεχλεβικά, σανσκριτικὰ καὶ ζενδικά. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀρχίζει τὸ ἔνδοξον στάδιον τοῦ μεγάλου Γάλλου ἀνατολιστοῦ. Τῷ 1763 ἐγένετο μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιγραφῶν, τῷ δὲ 1771 ἐξέδωκε διὰ πρώτην φορὰν τὴν μετάφρασιν τῆς Ἀβέστας μαζὶ μὲ βιογραφίαν τοῦ Ζωροάστρου καὶ ἀφήγησιν τῶν ἰδίων του περιπετειῶν.

Ἡ δημοσίευσις τοῦ σπουδαίου τούτου διὰ τὴν ἐπιστήμην ἔργου ἐξήγειρε τὴν μῆνιν καὶ τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Ἄγγλων συναδέλφων τοῦ Ἀγκετίλ, οἱ ὁποῖοι ἔγραψαν πολλοὺς λιβέλλους ἐναντίον του.

Μετὰ δύο ἔτη ὁ Ἀγκετὶλ ἐδημοσίευσε μίαν Ἀνατολικὴν Νομοθεσίαν, γραφεῖσαν εἰς ἀπάντησιν εἰς τὰς θεωρίας τοῦ Μοντεσκιέ, τῷ δὲ 1786 τὰς ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς ἐπὶ τῶν Ἰνδιῶν ἐρεύνας του. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἔζησεν εἰς αὐστηρὰν ἀπομόνωσιν καὶ ἠσχολήθη μὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Οὐπανισαδῶν, ἔργον ἐξ ἴσου σπουδαῖον μὲ τὴν Ἀβέσταν, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη τῷ 1804.

Ὁ Ἀγκετὶλ ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος, ἐξαντληθεισῶν τῶν δυνάμεών του ἀπὸ τὴν ἀκαταπόνητον ἐργασίαν. Ὅπως οἱ ἀρχαῖοι γυμνοσοφισταί, ἔζησε βίον λιτότατον καὶ ἔδειξε πάντοτε ἀληθινὴν περιφρόνησιν πρὸς τὸ χρῆμα. Ἠρνήθη ἐπιχορηγήσεις προσφερθείσας εἰς αὐτὸν ἐκ μέρους τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' καὶ τῆς Ἑταιρίας τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Τόσον πολὺ παρημέλει τὸν ἑαυτόν του, ὥστε συχνὰ ἐξελαμβάνετο ὡς ἐπαίτης.

Ὁ Ἀγκετὶλ ὑπῆρξεν, οὕτως εἰπεῖν, ὁ πρύτανις τῶν εὐρωπαίων σανσκριτολόγων καὶ ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν μελέτην τῆς σανσκριτικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας εἰς τὴν Ἑσπερίαν.

Ἀγκζὺκ (Λαδίσλαος-Λουδοβῖκος). Πολωνὸς συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Βίλνᾳ τὸ 1829 καὶ ἀποθανὼν ἐν Κρακοβίᾳ τὸ 1883. Ὁ πατήρ του ἦτο ἠθοποιός, ἐσπούδασε δὲ αὐτὸν τὴν φαρμακευτικήν· ἐκεῖνος ὅμως ταχέως ἐγκατέλειψε τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἵνα ἀφοσιωθῇ εἰς τὴν λογοτεχνίαν, εἰς ἣν εἶχε μεγάλην κλίσιν ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας. Ὁ Ἀγκζύκ, ἡ καλύτερον ὁ Καζιμὶρ Γκορούλχζυκ, —ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦτο ἔγραψε τὰ περισσότερα ἔργα αὐτοῦ—ἦτο κατ' ἐξοχὴν θεατρικὸς συγγραφεύς· ἔγραψεν ὅμως καὶ ποιήματα λίαν ἐνδιαφέροντα καὶ πλεῖστα διηγήματα.

Τὰ θεατρικὰ αὐτοῦ ἔργα εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κομεντί, ὧν τὰ θέματα εἶναι εἰλημμένα ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς τέχνης ὁ Ἀγκζὺκ ἐπεδόθη ὁλοψύχως, ἴσως διότι ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἠγάπησε τὰς πτωχὰς κοινωνικὰς τάξεις, εἰς αὐτὸ δὲ ὀφείλει καὶ τὰς μεγαλυτέρας θεατρικὰς αὐτοῦ ἐπιτυχίας. Οἱ «Χωρικοὶ ἀριστοκράται», κομεντὶ διδαχθεῖσα τὸ 1851, οἱ «Χωρικοὶ τῶν περιχώρων τῆς Κρακοβίας» κομεντὶ διδαχθεῖσα τὸ αὐτὸ ἔτος καὶ οἱ «Σχεδιοποιοί» διδαχθέντες τὸ πρῶτον τὸ 1875, εἶναι ἔργα πολὺ καλὰ εἰς τὸ εἶδός των. Τὰ διακρίνει ὁ ἠθογραφικὸς αὐτῶν χαρακτήρ, καὶ ἕνα στὺλ ἐντελῶς προσωπικόν. Μία ἀπὸ τὰς κομεντὶ ταύτας τοῦ Ἀγκζύκ, οἱ «Χωρικοὶ μετανάσται», ἔλαβε καὶ τὸ πρῶτον βραβεῖον τοῦ δραματικοῦ διαγωνισμοῦ τῆς Κρακοβίας τὸ 1879. Ὁ Ἀγκζὺκ ἔγραψε καὶ δράματα, ὧν τὸ ὡραιότερον εἶναι ὁ «Ἰωάννης ΙΙΙ πρὸ τῆς Βιέννης».

ἀγκή· εἶναι ὁ πρῶτος τύπος τοῦ *ἀγκύλη* καὶ σημαίνει τὸ ἴδιον· ἄλλο παρόμοιον ἔχομεν τὸ *κόγχη* καὶ *κογχύλη*, ἔτι δὲ τὸ *κόττη* καὶ *κοτύλη*· ὅμως τὸ *κόττη* εἶναι μεταγενέστερος τύπος γενόμενος ἐκ τοῦ *κοτύλη*, πρὸς ὑποκορισμὸν κατὰ τὸ ἀνωτέρω σχῆμα, διὸ καὶ ἐγράφη μὲ διπλοῦν ττ, ἵνα φανῇ ὁ ὑποκορισμός, ὡς μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Χατζηδάκις ἐν «Κοσκυλματίοις».

ἀγκια(ν)· ὑποθετικὸς σύνδεσμος εὔχρηστος ἐν Πόντῳ: *ἄγκιαν πάς!*=ἂν εἶναι νὰ πᾷς πήγαινε λοιπόν! (δηλ. τί ἀργεῖς; τί στέκεσαι; τί κάθεσαι;) ἐτυμολογία: *ἂν καὶ ἐνι* (=εἶναι)· *ἀγκέν*>*ἄγκιαν*. Ἡ παραγωγή του ἐκ τοῦ *ἂν καὶ ἂν* εἶναι πολὺ ἀφελής.

ἀγκίδα· 1) ἡ ἀκίς, ἡ ἀκή, ἡ ὀξεῖα κορυφὴ ξυλίνου ἢ μεταλλίνου ὀργάνου, ἡ γλωχίν:—τοῦ βέλους,—τοῦ ἀγκίστρου κτλ. 2) εἰς τὴν νέαν ἑλλην. σημαίνει κυρίως τὴν λεπτοτάτην σχίζαν ξύλου, τὸ μικροσκοπικὸν κάρφος ποὺ ἐξ ἀπροσεξίας μας ἐμπήγεται εἰς τὴν σάρκα καὶ ἂν δὲν φροντίσωμεν νὰ τὸ ἐκβάλωμεν, προκαλεῖ φλεγμονὴν καὶ πῦον. Μεταφορικῶς σημαίνει ἐμπόδιον: τὸν ἔχω *ἀγκίδα*. Ἀττικῶς *σχινδάλαμος* καὶ *σχινδαλμός*. Ἐτυμολ., εἰς τὸ *ἀκίς*>*ἀκίδα* ἐπενετέθεται τὸ ἐρρινολαρυγγικὸν γ (=n velaire) πρὸ τοῦ λαρυγγικοῦ κ κατ' ἀναλογίαν πρὸς τά: *ἀγκίστρι, ἀγκύλη*· σύγκρινε *ἀκό(ν)θι*>*ἀγκάθι*, *σφήκα*>*σφήγκα* ἀπ' τὸ *σφίγγω*, *μερμήκι*>*μυρμήγκι* κατὰ τὸ *σφαλάγκι*(=ἀράχνη), *ὑπακροάζομαι*>*ἀφουγράζομαι*, *λάκυρος*>*λάγκερας* (=σῶσμα κρασί) κτλ.

ἀγκίδι καὶ *ἀγγίνι* καὶ *ἀγκινάρι*· ἡ ἀκὶς τοῦ ἄνω *ἄκρου τοῦ ἀδραχτίου*.—Ἐν Ἀρτάκῃ λέγεται *τσίνα* δηλ. *ἀγκίνα* μὲ τὴν προφορὰν τοῦ γκι ὡς τζι τῶν νήσων, ὁπόθεν, ὡς φαίνεται, παρέλαβαν τὴν λέξιν οἱ Ἀρτακηνοί. Τὸ μαλάκωμα τοῦ τζ ὡς τσ εἶναι ἀναλογικὸν ἀπὸ τὴν ἔναρθρον αἰτιατικὴν ὅπως *τὴν τζάπα-ἡ τσάπα*, *οὕτω τὴν τζίνα*>*ἡ τσίνα*.

Ἀγκίδια· χωρίον τῆς νήσου Νάξου, ὑπαγόμενον εἰς τὴν κοινότητα Νάξου, ἐξ ἧς ἀπέχει περὶ τὴν ἡμίσειαν ὡρῶν· κάτοικοι 279.

Ἀγκιέρα ἢ Ἀγγλέριος (Ιταλ. Anghiera, λατιν. Anglerius) Πέτρος-Μάρτυς. Ἰταλὸς ἱστορικὸς γεννηθεὶς τῷ 1457 ἐν Ἀρόνα (Λάκο-Ματζιόρε) καὶ ἀποθανὼν τῷ 1526 ἐν Γρενάδῃ τῆς Ἱσπανίας. Κατ' ἀρχὰς ἐμελέτησε τὴν ἰατρικὴν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐγένετο ἱστορικὸς τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ'. Ἀργότερα τὸν ἐπανευρίσκομεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ καρδιναλίου Ἀσκάνιο Σφόρτσα Βισκόντι (Ascanio Sforza Visconti) εἶτα δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τοῦ Μιλάνου καρδιναλλίου Ἀρτσιμβόλδο (Arcimboldo).

Τῷ 1487 μετέβη εἰς Ἱσπανίαν, καὶ προσληφθεὶς εἰς τὴν Αὐλὴν τῆς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας, ἀπέκτησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μεγάλην φήμην καὶ ἐγένετο ἀποστολικὸς πρωτονοτάριος καὶ μέλος τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἰνδιῶν. Τὰ μεγάλα του ἀξιώματα αἱ σχέσεις του μὲ ὅλους τοὺς μεγάλους καὶ ἰσχυροὺς τῆς ἐποχῆς του, ἰδίᾳ δὲ μὲ τὸν Χριστόφορον Κολόμβον, τὸν Βάσκο δὲ Γάμα τὸν Ἀμέ-

Digitized by Google

ρικον Βεσπούκιον, τὸν Φερδινάνδον Κορτέζ, τὸν Μαγγελλᾶνον, δίδουν μέγα κῦρος καὶ μεγάλην ἀξίαν εἰς τὰ ἱστορικά του συγγράμματα. Ἔλαβε προσωπικῶς μέρος εἰς τὸν πόλεμον τῆς Γρενάδης καὶ εἰς τὸν ἐναντίον τῶν Μαυριτανῶν πόλεμον, εἰς δὲ τὰς ἐπιστολάς του περιέχονται πολλαὶ πολύτιμοι διὰ τὰς ἐκστρατείας ταύτας πληροφορίαι. Ὁ Ἀγκιέρα ἐγνώριζε τὸν Χριστόφορον Κολόμβον καθ' ἣν ἐποχὴν δὲν ἦτο ἀκόμη γνωστὸν ἐὰν αἱ προτάσεις του θὰ ἐγίνοντο τελικῶς δεκταὶ καὶ παρέστη εἰς τὴν ὑποδοχήν, τὴν ὁποίαν ὁ Φερδινάνδος καὶ ἡ Ἰσαβέλλα ἔκαμαν ἐν Βαρκελώνῃ εἰς τὸν θαλασσοπόρον, κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του ἐκ τοῦ πρώτου ταξιδίου (1493).

Τίποτε δὲν εἶναι περιεργότερον ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐπιστολῶν του, ἐν ταῖς ὁποίαις διηγεῖται εἰς τοὺς φίλους του τὰ πρῶτα νέα τοῦ νέου κόσμου, ὅπως τὰ συνέλεξεν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν φίλων του θαλασσοπόρων. Ἐν ἔτει 1501, ὁ Ἀγγιέρα μετέβη παρὰ τῷ Σουλτάνῳ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν ὅπως ἐπισκευάσῃ τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Ἱερουσαλήμ, καθὼς καὶ τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι τοῦ λοιποῦ θὰ μετεχειρίζετο καλύτερα τοὺς χριστιανοὺς προσκυνητάς. Μετὰ τὴν εἰς Ἱσπανίαν ἐπάνοδόν του διωρίσθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως πρωθιερεὺς τοῦ παρεκκλησίου τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Γρενάδης, ἐν ᾗ πόλει καὶ ἀπέθανε. Τὰ κυριώτερα τῶν συγγραμμάτων του εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Opera, scilicet legationis babylonicœ libri tres, Oceani Decas, Carmina, humni et Epigrammata (1511). Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφει τὸ εἰς Αἴγυπτον ταξίδιόν του, ὁ Ἀγκιέρα φαίνεται συγχέων τὴν χώραν ταύτην μὲ τὴν Βαβυλωνίαν, πρᾶγμα ἀληθῶς παράδοξον καὶ ἐκπληκτικὸν δι' ἕνα ἄνδρα τῶν γνώσεων καὶ τῆς περιωπῆς του.

β) De orbe novo (περὶ τῆς Νέας Γῆς), ἐν τῷ ὁποίῳ περιγράφονται τὰ ταξίδια τῶν ἱσπανῶν θαλασσοπόρων καὶ αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας ἀνεκάλυψαν (1504).

γ) Συλλογὴ ἐπιστολῶν φέρουσα τὸν τίτλον Opus Epistolarum P. M. Anglerii (1530).

Ὁ Πέτρος Μάρτυς Ἀγκιέρα συγχέεται ὑπό τινων μὲ τὸν Πέτρον Μάρτυρα Βερμίλιε (1500-1562).

Ἀγκιλά (D'Aguila). Γάλλος ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ, ἀποθανὼν τῷ 1815 ἐν Παρισίοις. Δὲν εἶναι γνωστὰ τὰ τοῦ βίου του, εἰμὴ μόνον ὅτι ἐπεσκέφθη τὰς χώρας τῆς Βαλτικῆς θαλάσσης, τὴν Φινλανδίαν, τὴν Ρωσίαν, τὴν Δανίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν. Τῷ 1789 μετέβη εἰς Σουηδίαν, ἐπιφορτισμένος, καθὼς ὁ ἴδιος γράφει, μὲ μίαν ἀποστολὴν ἐκ μέρους τῶν γάλλων πριγκήπων καὶ παρέστη μάρτυς τῆς δολοφονίας τοῦ Γουσταύου Γ'. Ὁ Ἀγκιλὰ ἔγραψε: Ἀρχαῖαι καὶ σύγχρονοι αἰτίαι τῶν γεγονότων τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἀνακάλυψις τῆς τροχιᾶς τῆς γῆς (ἐν τῷ ὁποίῳ ἀναπτύσσει σύστημα ὅλως διάφορον τοῦ συστήματος τοῦ Νεύτωνος) καὶ Ἱστορία τῆς βασιλείας Γουσταύου Γ'.

ἀγκίνι· τὸ ἔχον σχῆμα ἀγκιστροειδὲς καὶ ἀκωχὴν ὀξεῖαν· ὑποκοριστικὸν τοῦ *ὄγκινος* δηλαδή: *ὀγκίνιον*.

Ἀγκινίδα ἥμερη· οὕτως ὀνομάζεται δημ. Οὐρτικὴ ἡ δίοικος τῆς τάξεως τῶν Οὐρτικωδῶν ἢ Κνιδωδῶν (Urticinae).

ἀγκιστρεύω· δελεάζω, μὲ δέλεαρ ψαρεύω, σαγηνεύω· 2) ἐξαπατῶ, ψωμίζω μὲ σκοπὸν νὰ ἀπατήσω.

Ἀγκίστρι. Ἡ μείζων ἐν τῇ συστάδι τῶν μεταξὺ τῆς *Αἰγίνης* καὶ τῆς *Ἐπιδαυρίας* νησίδων αἵτινες εἰσί: *Μονὴ* ἀνατολικῶς τοῦ Ἀγκιστρίου - *Ἀγκίστρι - Κυρὰ-Σπαλαθρονῆσι - Τραχῆλι* (τῶν τριῶν τούτων δυτικῶς τοῦ Ἀγκιστρίου κειμένων), αἵτινες νησίδες γεφυροῦσιν, οἱονεί, τὸ ἀκρωτήριον τῆς Αἰγίνης *Ἅγιος Σώζων τῆς Πέρδικας* (ΝΔ ἄκρας τοῦ κολπίσκου *Περιβόλα* ἢ Ἅγιος Βασίλειος ἢ Μαραθώνα τῆς Αἰγίνης) πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἐπιδαυρίας *Τραχῆλι* (ΝΑ ἄκρας τοῦ κολπίσκου τῆς Ἐπιδαύρου ἢ Πηγιάδας).

Ἡ ἀρχαία ὀνομασία τῆς νήσου θεωρεῖται ἀμφίβολος, τῶν μὲν δεχομένων δι' αὐτὴν τὴν ὀνομασίαν *Κεκρυφάλεια*, τῶν δὲ τὴν *Πιτυόνησον*, διότι τοιαύτη ὀνομασία φέρεται παρὰ Πλινίῳ, ἀλλὰ καὶ διὰ τό, καὶ σήμερον ἔτι, πυκνῶς αὐτῆς πευκόφυτον, τῶν τελευταίων τούτων ἀποδιδόντων τὴν ὀνομασίαν «Κεκρυφάλεια» εἰς τὴν σήμερον *Κυρὰ* ὀνομαζομένην νησίδα. Νομίζομεν ἀναγκαῖον νὰ ἀρθῇ ὁριστικῶς ἡ τοιαύτη ἀμφιβολία καὶ φρονοῦμεν ἀνενδοιάστως ὅτι *Κεκρυφάλεια* ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαία τοῦ Ἀγκιστρίου ὀνομασία διότι και αὐτὸς ὁ Πλίνιος σαφῶς καθορίζει, ἀφ' ἑνὸς μὲν (*Plin.* lid. 4, cap 12 § 19), «ὅτι ἡ νησὶς Κεκρυφάλεια» εὕρηται βορείως τῶν Μεθάνων καὶ νοτιοδυτικῶς τῆς Αἰγίνης, ἥτις συσχετικὴ θέσις μόνον εἰς τὸ σημερινὸν «Ἀγκίστρι» προσαρμόζει καὶ οὐχὶ εἰς τὴν σημερινὴν «Κυράν»· ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι ἡ «νησὶς Πιτυόνησος» (*Plin.* l.c. ἀπέχει τῆς Ἐπιδαυρίας ἀκτῆς, τὸ ἓν τρίτον τῆς ἀποστάσεως τῆς διαχωριζούσης τὴν νησίδα ἀπὸ τὴν Αἴγιναν, ὁ ὁποῖος, μαθηματικὸς

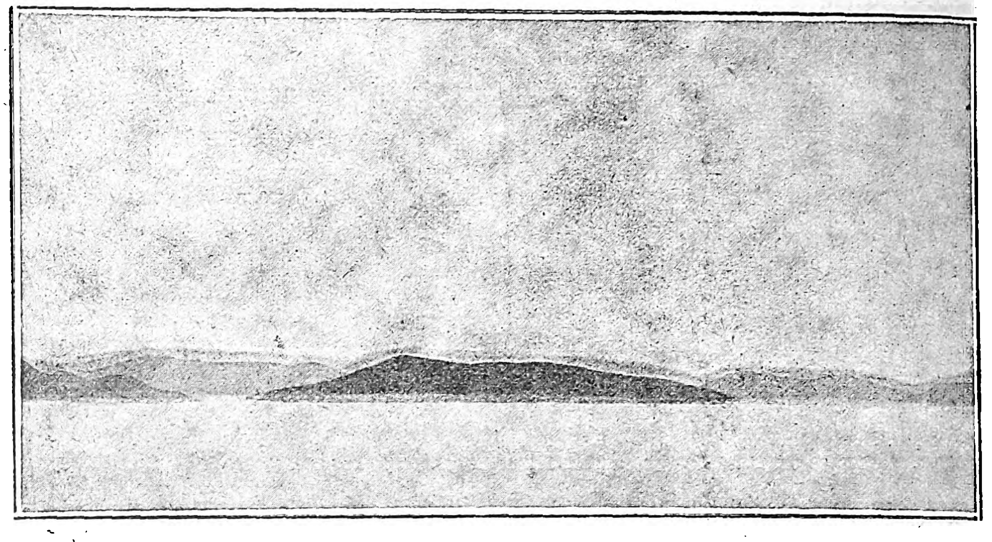

Ἀγκίστρι. Φωτογραφία ληφθεῖσα ὑπὸ τῆς δς Μπέλλας Στ. Λυκούδη ἀπὸ ἀποστάσεως τριῶν μιλλίων καὶ ἐξ Ἀνατολῶν. Εἰς τὸ βάθος ἀριστερὰ μεταξὺ Μεθάνων καὶ Ἀγκιστριοῦ διακρίνεται τὸ ὄρος Ὀρθολίθι (ἢ Κοιμωμένη ὡς ὠνομάσθη ἐκ τοῦ σχήματός του προσομοιαζόντος ἐκ τοῦ μακρὰν κοιμωμένην γυναῖκα). Δεξιὰ εἰς τὸ βάθος ἡ Ἐπίδαυρος.

πλέον, καθορισμός, συμπίπτει μόνον ὡς πρὸς τὴν σημερινὴν «Κυράν» οὐδαμῶς δὲ πρὸς τὸ σημερινὸν «Ἀγκίστρι». Ἐπειδὴ ὅμως ἡ σημερινὴ *Κυρά*, οὐδαμοῦ, οὐδὲ ἓν πεῦκον ἔχει, δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶχε ἀμφοτέρας ταύτας τὰς ὀνομασίας αὐτὸ τὸ Ἀγκίστρι, καὶ δὴ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς (μήπως καὶ ἡ *Ρόδος* δὲν ἔλαβε διαδοχικῶς ἐννέα ὀνομασίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ «Ὀλόεσσα» καὶ «Ποιήεσσα», ἀκριβῶς διὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς βλάστησιν;) καὶ ὁ, μὴ ἕλλην ἄλλως τε, Πλίνιος, νὰ τὰς κατένειμε, ἐν αὐθαιρέτῳ ἐν τούτοις, πνεύματι δικαιοσύνης, εἰς τὰς δύο ῥηθείσας νήσους.

Κατὰ τοὺς πρώτους κατὰ Πελοποννησίων ἀγῶνας τῶν Ἀθηναίων, οἱ τελευταῖοι ἐπαναπλέοντες ἐξ «Ἁλιέων» (σημερ. *Πόρτο-Χέλι)*, μετὰ εὐτυχῆ ἐκεῖ ἀπόβασιν, ἣν ὅμως ἐπηκολούθησεν ἀτυχὴς δι' αὐτοὺς μάχη κατὰ τοῦ στρατοῦ τῶν Ἐπιδαυρίων καὶ τῶν Κορινθίων, συνήντησαν (459 π. Χ.), παρὰ τὴν «Κεκρυφάλειαν», τὸν ἡνωμένον στόλον τῶν Αἰγινητῶν, Ἐπιδαυρίων καὶ Κορινθίων, πρὸς οὓς ἐναυμάχησαν, τῆς νίκης ἀποκλινάσης (Θουκ. Α, 105, Διοδ. ΙΑ, 78) ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων.

Ἔχουσα ἡ νῆσος, μέγιστον μῆκος 3 μιλίων καὶ μέγιστον πλάτος 2 περίπου, παρουσιάζει ὁριζοντίαν ἐπιφάνειαν 14 περίπου τετραγωνικῶν χιλμ., μέγιστον δὲ ὑψόμετρον 703 ποδῶν (214 μ.). Νησὶς δὲ χθαμαλή, πρὸς φάλαιναν πελωρίαν, ἐκ τοῦ μακρόθεν καὶ πλαγίως, προσομοιάζουσα, ἡ *Μετόπη* μετόχιον οὖσα τῆς ἐν Αἰγίνῃ Μονῆς τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἀμπελόφυτος δὲ καὶ ἐξαισίας σταφυλὰς παράγουσα, προεκτείνει τὴν νῆσον *Ἀγκίστρι* βορειοανατολικῶς. Ἕτεραι δύο νησίδες, ἡ μὲν «*Δωροῦσα*» καλουμένη ἡ δὲ «*Ἀπόνησο*», ἀναδύουσι, τῆς ΝΔ ἄκρας τῆς νήσου ἐγγύτατα. Αἱ δὲ λοιπαὶ τῆς νήσου ἄκραι εἰσί, «Καπνοδόχη» ἡ βορεία, «Σκληρή» ἢ «Σκυλόμαγκα» ἡ νοτία καὶ τῶν Μεθάνων κατέναντι, καὶ «Βαθὺ» ἡ δυτικὴ καὶ τὴν νησίδα «Μονὴν» τῆς Αἰγίνης ἀντικρύζουσα. Καθαρὰ ὑφάλων κινδύνων διὰ τοὺς πλωϊζομένους ἡ ἀκτὴ τοῦ Ἀγκιστρίου, καθίσταται ἐξαιρετικῶς κινδυνώδης περὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Μετόπης, λόγῳ τῶν ἀβαθῶν, τὰ ὁποῖα ἀντικρύζουν τὰ ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τῆς Αἰγίνης χωροῦντα ἀβαθῆ· ὁ μεταξὺ ὅμως ἀμφοτέρων τῶν ἀβαθῶν τούτων, πλώϊμος πόρος, ἐπισημαίνεται εἰς τοὺς ναυτικούς, ἐν νυκτὶ μὲν διὰ τοῦ ἐρυθροῦ τομέως τοῦ ἐπὶ τῆς νησίδος «Μονὴ» φάρου Aga, ἐν ἡμέρᾳ δὲ δι' εὐθυγραμμιῶν, ὧν ποιεῖται μνείαν ὁ χάρτης 1514 = «Ægina and Methana» τοῦ Βρεττανικοῦ Ναυαρχείου.

Τὰ βάθη τοῦ θαλασσίου βυθοῦ Ν. Δ. τοῦ Ἀγκιστρίου εἶναι μέγιστα, μὴ εὑρεθέντος βυθοῦ εἰς βολίσεις 200 ὀργυιῶν. Ἀντιθέτως, Β Α εἶναι ἐλάχιστα, σχηματιζομένης ἐξάρσεως τοῦ βυθοῦ, ἥτις τὸ συνδέει ὑφάλως πρὸς τὴν Μετόπην, βρίθοντος ἐκεῖ τοῦ βυθοῦ πιννῶν καὶ παντοίων ὀστράκων.

Πευκόφυτον, ὡς προέφην, τὸ Ἀγκίστρι, παράγει ἐκλεκτὴν ῥητίνην ἐνῷ αἱ καλλιεργήσιμοι αὐτοῦ ἐκτάσεις ἀποδίδουν ἐλαίας, ἔλαιον, ἐκλεκτότατα σῦκα, κριθήν, ὀπώρας καὶ οἶνον θαυμάσιον. Τὸ κλῖμά του ἐξαίσιον καὶ διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοί του ἦσαν ἄλλοτε αἰωνόβιοι. Λόγῳ ὅμως συσσωρεύσεως ἀσθενῶν, ἄλλοτε, ἡ ὑγεία τοῦ τόπου εἶχε κλονισθῆ ἀποκαθισταμένη ὁλονὲν ὅμως, κατόπιν τῆς ἀπὸ ἐτῶν ληφθείσης προνοίας τῶν κατοίκων ὅπως μὴ δέχωνται φυματικούς.»

Ἀποτελοῦν ἄλλοτε Δῆμον ὑπαγόμενον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Αἰγίνης ἤδη δὲ κοινότητα, εἶχε, κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1851, 418 κατοίκους, κατὰ τὴν τοῦ 1896, 713 καὶ κατὰ τὴν τοῦ 1920, 695 κατοίκους καὶ δὴ εἰς μὲν τὴν πρωτεύουσαν *Μεγαλοχῶρι* 387, εἰς τὸ χωρίον *Λεμονάρια* 191, καὶ εἰς τὸ χωρίον *Μετόχι* 118. Πλεῖστοι ἐν τούτοις τοῦ ἄρρενος αὐτοῦ πληθυσμοῦ ἔχουσι μεταναστεύσει εἰς Ἀμερικήν.

Ἐκ τῶν περὶ τὸ Ἀγκίστρι νησίδων, πασῶν ἀκατοικήτων, ἡ Κυρὰ ἔχει καλὰς βοσκησίμους γαίας.

Ἀγκίστρι. Ἀκρωτήριον, ἐπὶ τῆς δυτικῆς τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου ἀκτῆς, καὶ εἰς τὸ μέσον τῆς, μεταξὺ *Σούρπης* καὶ *Βόλου*, ἀποστάσεως, προέχον.

ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π. Ν ΕΤ.Γ.Ε.

ἀγκιστρογναθιαία πτυχή. Πτυχὴ τοῦ βλεννογόνου τοῦ προστομίου ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ τελευταίου γομφίου ὀδόντος τῆς ἄνω γνάθου καὶ τοῦ τῆς κάτω.

Ἡ πτυχὴ αὕτη παράγεται ἐκ τοῦ συνδέσμου τοῦ ἀγκιστρογναθιακοῦ.

ἀγκιστρογναθιαῖος σύνδεσμος. Συνδεσμικὴ ταινία, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ἀγκίστρου τῆς πτερυγοειδοῦς ἀποφύσεως τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ μέχρι τοῦ ἄνω πέρατος τῆς γναθοϊοειδοῦς αὔλακος τῆς κάτω γνάθου. Ρ.

ἄγκιστρον. Κοινῶς ἀγκίστρι (καὶ παροιμία: ἀγκίστρι νὰ ῥίξῃς δὲν πιάνει ἀπάνω του=εἶναι κουρελῆς). Μικρὰ κυρτὴ ἁρπάγη ἐκ χάλυβος ἢ ἐκ χαλυβωμένου σιδήρου τελευτῶσα εἰς λίαν ὀξὺ ἄκρον, σχήματος ἀσπίδος, ἀθέρα ἢ περόνην καλούμενον. Τὸ ἄγκιστρον προσδένουσιν ἐπὶ ὁρμιᾶς καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀνακρεμῶσι τὸ δόλωμα· Συνήθως τὸ ἄγκιστρον προσδένουσι μετὰ τῆς ὁρμιᾶς διὰ τεμαχίου χαλκίνου σύρματος, διότι πλεῖστοι ἰχθῦς ἀποκόπτουσι τὴν ὁρμιὰν διὰ τῶν ὀδόντων των. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀγκίστρου τίθεται συνεπτυγμένον ἔλασμα μολύβδου βαρὺ ἢ ἐλαφρότερον.

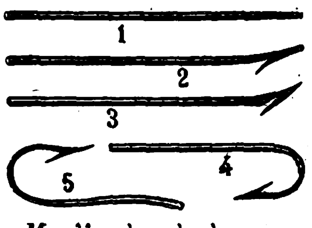

Μεταλλαγαὶ κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀγκίστρου.

1. *Βελόνη ἐκ χάλυβος.*
2. *Ἀποχωρισμὸς τῆς ἀκῖδος.*
3. *Ἀκόνισμα τῆς ἀκῖδος.*
4. *Διαμόρφωσις τοῦ ἀγκῶνος.*
5. *Ἄγκιστρον τέλειον.*

Ἡ σύλληψις ἐπιτυγχάνεται βυθιζομένης τῆς ἀγκιλωτῆς ἄκρας εἰς τὰς σάρκας τοῦ ἰχθύος καὶ παραμενούσης οὕτω μέχρις ὅτου ὁ ἁλιεὺς ἀνασύρῃ καὶ ἀποσπάσῃ τὴν λείαν του.

Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ὁ ἄνθρωπος ἐχρησιμοποίει τὸ ἄγκιστρον, τὸ ὁποῖον κατεσκεύαζε ἐξ ὀστοῦ, ἀφοῦ πρῶτον τὸ ἐλάξευε καταλλήλως καὶ τὸ ἐτοποθέτει ἐντὸς δερμάτων ζῴων, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἐφόνευεν εἰς τὸ κυνήγιον. Ἐπίσης κατεσκεύαζεν ἄγκιστρα καὶ ἐκ δικρανοειδῶν ἀκανθῶν ἰχθύων τινῶν. Ἀκόμη καὶ σήμερον ὅλοι οἱ ἄγριοι λαοὶ μεταχειρίζονται τὰ πρωτογενῆ ταῦτα ἄγκιστρα. Οἱ ἡμέτεροι ἀρχαιότατοι πρόγονοι ἐχρησιμοποίουν ἤδη τὸ μεταλλικον ἄγκιστρον ὡς ἀποδεικνύει το εν τῇ προϊστορικῇ αἰθούσῃ τοῦ ἀρχαιολογικοῦ μας μουσείου χαλκοῦν τοιοῦτον καὶ ὁ Ὁμηρικὸς στίχος

ἀεὶ...περὶ νῆσον ἀλώμενοι ἰχθυάασκον
γναμπτοῖς ἀγκίστροισιν, ἔτειρε δὲ γαστέρα λιμός.
(Ὁμήρου Ὀδύσσεια Δ, 368)

Εἰς τὴν ἁλιείαν γίνεται συνήθως χρῆσις τριῶν τύπων ἀγκίστρων: *ἀγγλικῶν γαλλικῶν καὶ ἰρλανδικῶν*. Οἱ τύποι οὗτοι διαιροῦνται εἰς πολλὰς κατηγορίας.

Digitized by Google

Τὸ ἄγκιστρον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρία διακεκριμένα μέρη: τὴν *λαβήν*, τὸν *ἀγκῶνα* καὶ τὸ *ἄκρον* ἢ *κεντρίδα*.

Τὰ ἄγκιστρα εἶναι ἢ χειροποίητα ἢ μηχανοποίητα.

Διὰ τὴν κατασκευήν των χρησιμοποιεῖται εἶδος

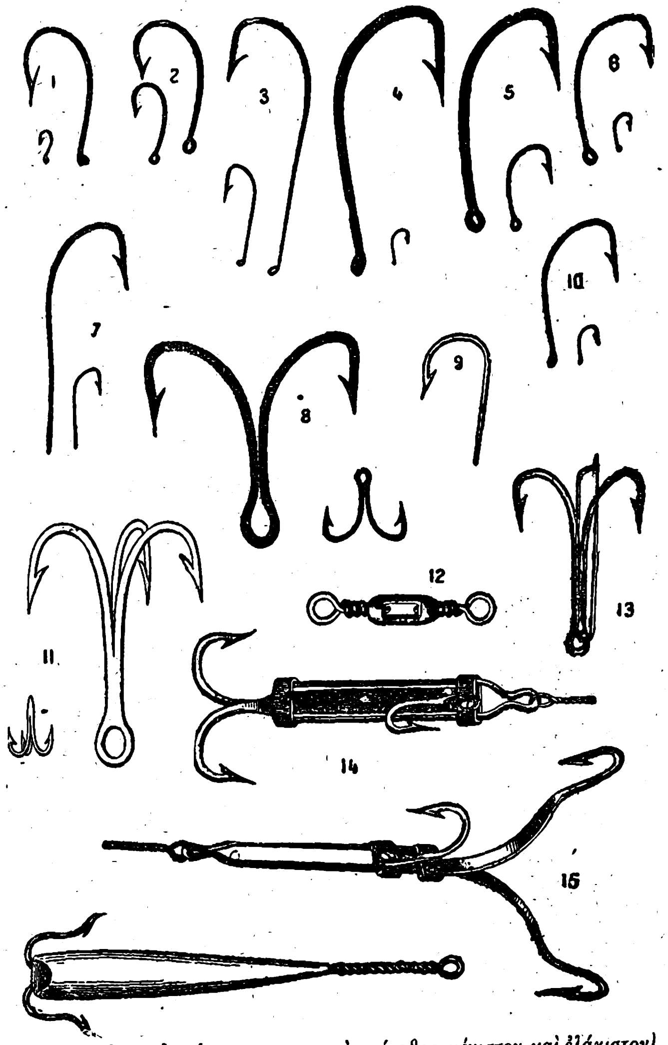

Διάφοροι τύποι ἀγκίστρων. (φυσικὸν μέγεθος μέγιστον καὶ ἐλάχιστον) 1) Ἀγγλικὸν ἄγκιστρον ἀνεστραμμένον ἐν εἴδη πλάτης. 2) Λεπτὸν ἄγκιστρον μετὰ κρίκου. 3) Κυρτὸν μὲ ἐπίχαλκον ἄκραν. 4) Ἰρλανδικὸν ἀνεστραμμένον. 5) Ἀνεστραμμένον ἐν εἴδει κρίκου. 6) Λεπτὸν μετὰ μικροῦ κρίνου. 7) Εὐθύ, ἄνευ πλάτης. 8) Διπλοῦν, ἀνεστραμμένον. 9) Μετὰ χείλους. 10) Ἰρλανδικὸν λεπτὸν ἄνευ πλάτης. 11) Τριπλοῦν μετὰ κρίκου. 12) Ἁρπάγη (γάντζος). 13) Διπλοῦν ἐν εἴδει ὀβελοῦ (σούβλας). 14) Ἰρλανδικὸν τριπλοῦν μὲ κλειστὸν ἐλατήριον. 15) Ἰρλανδικὸν τριπλοῦν ἀνοικτόν. 16) Ἰρλανδικὸν διπλοῦν μὲ μολύβδινον περίβλημα.

χαλυβδίνων βελονῶν, τὰς ὁποίας κάμπτουν κατὰ τὴν μίαν ἄκραν των συγκρατοῦντες ἰσχυρῶς τὸν ἀγκῶνα τοῦ ἀγκίστρου διὰ καταλλήλου ἐργαλείου. Ἡ ἑτέρα ἄκρα, ἥτις καλεῖται λαβὴ ἢ οὐρά, εἶναι εὐθεῖα ἢ ἐλαφρῶς κυρτωμένη. Διὰ λίμης ἀποχωρίζουν τὸ κατώτατον ἄκρον τῆς ἁρπάγης ἀπὸ τῆς περόνης. Ἀφοῦ ἀποστρογγυλωθῇ καὶ ὀξυνθῇ τὸ ἄγκιστρον ἐμβαπτίζουν αὐτὸ εἰς ἀναλελυμένον λίπος, τὸ ὁποῖον δίδει εἰς τὸν χάλυβα τὸ μελανὸν χρῶμα, ὅπερ συνήθως ἔχει. Ὁ τρόπος καθ' ὃν τὸ ἄγκιστρον εἶναι κατασκευασμένον ἔχει μεγίστην σπουδαιότητα. Ἰδιαιτέρα προσοχὴ ἀπαιτεῖται εἰς τὴν κατεργασίαν τῆς κεντρίδος (ἄκρας).

Πολλάκις εὑρίσκονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἄγκιστρα μὲ προεξέχον κύρτωμα· ὁ τύπος οὗτος εἶναι ἐλαττωματικός.

Ὁ ἁλιεὺς πρέπει νὰ προτιμᾷ τὰ ἀγγλικὰ καὶ τὰ ἰρλανδικὰ ἄγκιστρα, εἰς τὰ ὁποῖα σπανίως ἀπαντᾶται τὸ ἐλάττωμα τοῦτο.

Ἀγκίστρων ὑπάρχουσι πολλοὶ τύποι, ὧν οἱ κυριώτεροι εἶναι:

1) Ἄγκιστρον *μετὰ πλήκτρου καὶ συνήθους λαβῆς.*
2) Ἄγκιστρον *μετὰ πλήκτρου καὶ βραχείας λαβῆς.*
3) Ἄγκιστρον *ἄνευ πλήκτρου καὶ συνήθους λαβῆς.*
4) Ἄγκιστρον *μετὰ κρίκου.*
5) Ἄγκιστρον *διπλοῦν ἢ ἀναρτήρ.*
6) Ἄγκιστρον *τριπλοῦν ἢ ἁρπάγη.*

Διὰ τὴν ἁλιείαν χρησιμοποιοῦνται 24 περίπου ἀριθμοὶ ἀγκίστρων (24 διάφορα μεγέθη) ὡς καὶ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ ἄγκιστρα.

Τὰ διπλᾶ ἄγκιστρα φέρουσι δώδεκα ἀριθμούς: 1 12 συμπεριλαμβανομένου.

Τὰ τριπλᾶ φέρουσιν ἓξ ἀριθμούς: 4 / 0.9 συμπεριλαμβανομένου. Δ. ΠΑΠ.

Ἄγκιστρον ναυτ. (κοινῶς ὁ *γάντζος τῆς ἁλυσίδας*, γαλλ bes crocs ee chaîne ἢ les verines, ἀγγλ. chain-hooks) τεμάχιον σχοινίου περατούμενον εἰς ἄγκιστρον καὶ χρησιμεῦον εἰς τὴν ἕλξιν ἢ τὸν χειρισμὸν τῶν ἁλύσεων. Σ. Ε. Λ.

Ἄγκιστρον· Χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις αὕτη καὶ ἐν τῇ Ἀνατομικῇ πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ σχήματος εἰς προσόμοια ὀστᾶ, ἀποφύσεις κ.τ.λ.

Ἄγκιστρον ἀγκιστρωτοῦ, εἶνε ἀπόφυσις σχήματος ἀγκίστρου ἐκφυομένη ἐκ τῆς παλαμιαίας ἐπιφανείας τοῦ ἀγκιστρωτοῦ ὀστοῦ.

Ἄγκιστρον δακρυϊκόν· ὀξὺ ἀγκυλοειδὲς ἄκρον, εἰς ὃ ἀπολήγει ἡ δακρυϊκὴ ἀκρολοφία ἥτις ἀναίρεται ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ δακρυϊκοῦ ὀστοῦ.

Ἄγκιστρον ἠθμοειδές· πεταλοειδὴς ἀπόφυσις ἀγκυλοειδῶς κατὰ τὸ πέρας καμπτομένη ἀφορίζουσα πρὸς τὰ ἐκτὸς τὸν μέσον ρινικὸν πόρον ὅστις εὕρηται ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τοῦ λαβυρίνθου.

Ἄγκιστρον πτερυγοειδές· ἀγκυλοειδὴς ἀπόφυσις πρὸς τὰ ἔξω κεκαμμένη εἰς ἣν ἀπολήγει τὸ ἔσω πέταλον ἑκατέρας τῶν πτερυγοειδῶν ἀποφύσεων τοῦ σφηνοειδοῦς ὀστοῦ Ρ.

Ἄγκιστρον· χειρουργικὸν ἐργαλεῖον χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ἐγχειρήσεων πρὸς ἀνέλκυσιν μυῶν, τενόντων κ. τ. λ.

Τούτων ὑπάρχει πληθὺς σχημάτων ὧν ἡ βάσις πάντοτε εἶνε ἡ ἀπόληξις τούτων εἰς ἀγκύλην, ἀνα-

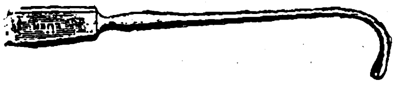

Ἄγκιστρον στραβισμοῦ.

λόγως δὲ τῆς χρησιμοποιήσεώς των, ἢ τοῦ σχόντος τὴν ἔμπνευσιν τῆς κατασκευῆς ἢ καὶ τοῦ κατασκευαστοῦ, φέρουσι τὸ ὄνομα.

Ὑπάρχουν ἄγκιστρα φέροντα ἀπὸ ἑνὸς μέχρι καὶ ὀκτὼ ὀδόντων.

Ἄγκιστρον στραβισμοῦ. Χειρουργικὸν ἐργαλεῖον εἰδικὸν ἐν τῇ Ὀφθαλμολογίᾳ χρησιμεῦον εἰς τὴν ἐγχείρησιν τῆς ἐξορύξεως τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ εἰς τὴν τοῦ στραβισμοῦ.

Ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιτυγχάνεται διὰ τούτου ἡ ἀνέλκυσις καὶ ἡ ἀποκοπὴ εἶτα τῶν τενόντων τῶν ὀρθῶν μυῶν, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνελκύεται ὁ τένων τοῦ στραβίζοντος μυὸς ὅστις καὶ ἀποκόπτεται.

Ἄγκιστρον Tyrell. Εἰδικὸν ἐργαλεῖον ἐν τῇ

Ἄγκιστρον Tyrell.

ὀφθαλμολογίᾳ χρησιμοποιούμενον εἰς τὴν ἀντιγλαυκωματικὴν ἰριδεκτομίαν.

ἀγκίστρωσις (Τακτική). Ἡ μειονεκτικὴ κατάστασις, εἰς ἣν περιέρχεται στράτευμά τι, τοῦ ν' ἀδυνατῇ ν' ἀποσυρθῇ κατὰ τὴν μάχην ἐκ τῶν θέσεών του, ἅτε εὑρισκόμενον ὑπὸ δραστικὰ πυρὰ τοῦ ἀντιπάλου. (Ἰδὲ Ὑποχειριότης). Ν.Κ.

ἀγκιστρωτόν. Τὸ πρῶτον ὀστοῦν τοῦ δευτέρου στοίχου τοῦ καρποῦ τῆς χειρὸς ἀπὸ τοῦ ὠλενίου χείλους λαμβανομένου.

Ἔχει σχῆμα τριγώνου πρισματικοῦ καὶ συντάσσεται πρὸς τὸν πρῶτον στοῖχον μὲ τὸ μηνοειδὲς ἢ πυραμοειδὲς καὶ πρὸς τὸν δεύτερον μὲ τὸ κεφαλωτόν.

Ἡ βάσις αὐτοῦ συντάσσεται μετὰ 4ου καὶ 5ου μετακαρπίου—Ρ.

ἀγκιστρωτός. Ἐπικαμπής, ἀγκιστροειδής, ἀγκύλος, γαμψός, κυκλοτερής, καμπύλος, περικεκαμμένος, ἀνακαμπής· ὁ ἔχων σχῆμα ἀγκίστρου.

Ἀγκλάμ· πόλις τῆς Πρωσσίας (Πομερανία), πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Πέενε· κάτοικοι 19,200. Διεξάγει σημαντικὸν ἐμπόριον, ἔχει δὲ ὑφαντουργεῖα καὶ καπνεργοστάσια. Ὁ λιμήν της εἶναι πλωτὸς εἰς μικρὰ μόνον πλοῖα.

Ἡ ἐπαρχία Ἀγκλὰμ ἔχει 30,700 κατοίκους.

Ἀγκλία· ὁ ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ ἀντλία > ἀντλιὰ = πᾶν ὄργανον δι' οὗ ἀντλεῖ τις. Ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἐπιδρᾷ συχνὰ ὁ νόμος τῆς ἀνομοιώσεως τῶν φθόγγων. Ἅμα τύχουν μαζὶ δύο προστριβόμενοι φθόγγοι (σύμφωνα) ὁμοιόφραγμοι ἢ ὁμοιοπρόφερτοι εἰς ἓν φθογγοζευγάρωμα ἀνομοιοῦνται καὶ γίνεται ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν διαφορόφραγμος, ἢ ὁπωσδήποτε διαφοροπρόφερτος ἀπὸ τὸν δεύτερον, οὕτω ὑφίστανται τὴν ἀνομοίωσιν.

α) Δύο ὁπωσδήποτε ἀκρογλωσσικοὶ λ. χ.

dρ-bρ: (φανταρίζω): φαντρίζω > φαγκρίζω.— *dρ > βρ*: σκουντράω > σκουμπράω (Τσιτσέλης).— *τλ>κλ*: ἀντλία>ἀγκλία, σέφτλον>σέφκλο, στιλβώνω>στλιβώνω>σκλιβώνω (situla): σίτλος>σίκλος, στ(υ)λιάρι > σκλιάρι, τ(υ)λιγάδι > κλιγάδι (Θεσσαλία) (ἀραβ. fatila): datλίον > dάκλα Σλάβος> ἀνάπτυξις Φ ἀνάμεσα Φλ. Σθλάβος (σθ > στ)> Σκλάβος ἀπὸ αὐτὸ καὶ τὸ προσηγορικὸν *σκλάβος*, ὀξυΐτλαι > ξύγκλες. — *τν > κν*: ὕτνο > υκνο, φάτνη > φάκνα (Ἀραβαντινός). — *δβ > βλ*: (σκορδυαλὸς>σκορδυαδλὸς>σκορυαβλὸς(Θήρα).-*δρ>βρ*: (ἰ) δρωτήρα>βρωτήρα (Θήρα), βρωτήδα(Κοραής), δρακοντιά > βρακουντιὰ (Σάμος), χαλαδρὸς > χάλαβρος (Ἀρτάκη, Κρήτη) ἀπ' αὐτὸ τὸ κοινὸν χάρβαλος. — *θλ > σλ*: θλίψω > σλίβω (Ζηκίδης).— *θλ > φλ*: θ(η)λυκώνω > φλυκώνω (Ἀρτάκη) (σαθρός): σαθλὸς>σαφλὸς (Πόντος), θλίβομαι>φλίβομαι κτλ. θ(η)λακούρα > φλακούρα (Σάμος).— *θλ > χλ*: σαθλὸς > σαχλός, θλίψη > χλίψη κ.τ.λ. ἄθλιος > ἄχλιος (Αἴγινα). — *θν > φν*: στάθμη: στάθνη: στάφνη, (ἀναρίθμητος): ἀρίθνητος > ἀρίφνητος, ρουθ(ου)νίζω > ρουφνίζω (Ἀρτάκη).— *θν>χν*: ρ ουθ(ου)νίζω>ρουχνίζω(Πόντος),(ἀτμίζω): ἀθνίζω>ἀχνίζω (φάτνη): πάθνη, >πάχνη: παχνί, ἔθνος>ἔχνος (Κρήτη, Θεσσαλία), ἀπ-ώθνω>ἀμπώχνω, (ει) σπροώθνω>σπρώχνω. *θρ>φρ*: θρίσσα >φρίσσα, ἀθ(ε)ρίνα>ἀφρίνα (Ἀραβαντ.) Θρησκεία>φρησκεία (Χατζιδάκι). θρ>χρ: θρουμπὶ>

ΑΡΙΘΜΟΙ ΑΓΚΙΣΤΡΩΝ ΔΙΑ ΤΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΙΧΘΥΩΝ

ΕΠΟΧΑΙ ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ		Εἶδος ἁλιείας	Ἰχθῦς
Ἀπρίλιος-Ὀκτώβριος	Νοέμβριος-Μάρτιος		
Ἀριθ. 16 καὶ 18 ἰρλανδικὸν	»	Ἐπιφάνειαμέσονβάθος	Ἀλβοῦρνος (συγκλὶ)
» 1—3, ἰρλανδικὸν εὐθὺ	Ἀριθ. 0—1, ἰρλανδικὸν	Βάθος	Ἔγχελις (χέλι)
» 7—9, » ἀνεστραμμένον	» 5 καὶ 6 »	Βάθος	Μυστακίας (μπράνα)
» 10—12, » »	»	Βάθος	Ἀβραμὶς (χανὶ)
» 1/0 ἢ ἀναρτὴρ ἀριθ. 7	Ἀναρτὴρ ἀριθ. 7	Μέσον βάθος	Ἰσὸξ (τοῦρνα)
» 11 καὶ 12, ἰρλανδικὸν ἀνεστραμμένον	»	» »	Κάρπη
» 3—6, ἰρλανδικὸν εὐθὺ ἢ ἀνεστραμμένον	Ἀριθ. 1—3, ἰρλανδικὸν	Ἐπιφάνεια βάθος	
» 14, » ἀνεστραμμένον	» 12—14, » ἀνεστραμμέν.	Μέσον-βάθος	Κυπρῖνος (σαζάκ)
» 16—18,» εὐθὺ ἢ »	» 16—18, » εὐθὺ ἢ »	Βάθος	Κωβιὸς (φειδόψαρο)
» 1—3, » εὐθὺ	» 0—1, ἰρλανδικὸν εὐθὺ	Βάθος	Λόθα (μαυρόψαρο)
» 3—14, » » ἢ »	» 3—,14 » » ἢ ἀνεστραμμένον	Ἐπιφάνεια	Σκιὸς (μυλοκόπι)
» 10—12, ἰρλανδικὸν ἀνεστραμμένον	» 9—11, ἰρλανδικὸν ἀντεστραμμένον	Μέσον βάθος-βάθος	Πέρκη
» 10—12, ἰρλανδικὸν εὐθὺ	» 10—11, ἰρλανδικὸν εὐθὺ	Μέσον βάθος	Κωβιὸς (κοκωβιὸς)
» 6—9, » » ἢ ἀνεστραμμένον	» 5—8, » ἀντεστραμ.	Βάθος	Τίγκα (Γλῆνι)
» 3—14, » εὐθὺ ἢ »	» 6—7, » εὐθὺ	Ἐπιφάνεια-βάθος	Τρώκτης (πέστροφα)
» 10—12,» » ἢ »	» 10—14, » ἀντεστραμ.	Ἐπιφάνεια-βάθος	Λευκίσκος (Κέφαλος)
» 16—18, ἰρλανδικὸν ἢ γαλτικὸν ἀνεστραμμένον	» 16—18, γαλλικὸν ἢ ἰρλανδικὸν ἀντεστραμμένον	Βάθος	Κωβιὸς (γοβίδι)

Δ.Ν.Π.

Digitized by Google

χρουμπὶ (Κύπρος). θσ>φσ: (δισάκκι): θσάκκι> φσάκκι (Σάμος). θτ>φτ: καρφέθτης>καρφέχτης.

β) δύο ὁπωσδήποτε λαρυγ. χκ>θκ φανταχ'κα> φαντάθκα, βλάχ(ι)κος>βλάθκος, τιναχ'κὴ>τιναθκὴ (Μπουντίνας).

γ') δύο ὁπωσδήποτε χειλικοί, *βμ>γμ*: θάβμα> θάγμα, κάβμα>κάγμα, πνέβμα>πνέγμα, ρέβμα> ρέγμα (ἅπαντα οὕτως ἐν Σινασῷ).

δ') δύο ὁμόπνοοι ἀνομοιοῦνται εἰς διαφοροπνόους *βδ>μδ*: (κλαυδιανὸν): κλαυδάνη(Στεφανίδης), λάβδα >λάμδα καὶ τὸ τσακώνικο: ράβδα chámda.

ἀγκλιδόνα λέγεται τὸ εἶδος τοῦ βατράχου rana viridis, ἀντὶ *ἐγκελαδῶνα* =(ἐγκελαδοῦσα), διότι ὅταν ἐπίκειται κακοκαιρία κελαδεῖ ὁ βάτραχος οὗτος. Ἴσως δὲ γίνεται καὶ παρετυμολογία πρὸς τὸ *κλύδων*=τρικυμία, κακοκαιρία (ἔπιθι καὶ Μ. Στεφανίδην ἐν λεξικογραφικῷ ἀρχ. Ε^{2} σελ. 66).

ἀγκλίματα, τά.— Ναυτ. (κοιν. *κοκκέταις* Γαλλ. couchettes (θηλ.), Ἀγγλ. couches). Κλίναι παγίως ἐστερεωμέναι ἐν τοῖς *θαλαμίσκοις* (*καμπίνες*, cabines, cabins) τῶν ἀξιωματικῶν, ἢ ἐν τῷ *ὑποφράγματι* καὶ πρὸς τὰς πλευρὰς τοῦ πλοίου, διὰ τὴν κατάκλισιν τῶν ὑπαξιωματικῶν.

Ξ. Ε. Λ.

ἀγκλίτσα· λέγεται πολλαχοῦ ἡ ποιμενικὴ ράβδος ἡ ἔχουσα *ἀγκύλην* εἰς τὴν κορυφήν, δι' ἧς συλλαμβάνει ὁ ποιμὴν ἀπὸ τοῦ ποδὸς τὰ πρόβατα. Ὁ πλήρης τύπος εἶναι *ἀγκυλίτσα* δηλαδὴ μικρὰ *ἀγκύλη*. Οἱ δὲ διαβλέποντες ξένην λέξιν ἐν αὐτῇ δὲν ἔχουσι δίκαιον, μᾶλλον δὲ οἱ ξένοι ἔχουν παραλάβει αὐτὴν ἐκ τῶν ἡμετέρων ποιμένων. Ἡ δὲ ἔκπτωσις τοῦ φθόγγου i (υ) παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ ἔρρινα, ὅταν μάλιστα ὑπάρχει εἰς παρακειμένην συλλαβὴ καὶ ἕτερον i, εἶναι ἐκ τῶν συνηθεστάτων ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ. Σύγκρινε: ἀνεμοριπή> ἀνεμορπή (Κφλν), μεριτικό>μερτικό, περίγυρος> πέργυρος, ἀλυγαριά> ἀργαλιά, καρυδάρα> καρδάρα (=τὸ μεγάλο καρύδι), Κόρι(ν)θο> Κόρθο, κορυφὴ> κορφὴ κτλ. οὕτω καὶ ἀγκυλίτσα> ἀγκλίτσα.

ἀγκλιῶ· οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἴσως ἐκ τοῦ *ἀντλῶ*, ἀλλὰ ἐκ τοῦ *ἀγκλιά* (=ἀντλιά) > *ἀγκλιῶ*·ἀνασέρνω νερὸν ἐκ τοῦ φρέατος· ἄλλος τύπος *ἀγκλίζω* ἐκ τοῦ ἀορίστου: *ἀγκλιῶ-ἄγκλισα* > *ἀγκλίζω*. Σύγκρινε· *δειπνῶ-ἐδείπνησα*>*δειπνίζω*, *ἀδυνατῶ-ἀδυνάτησα*>*ἀδυνατίζω*, *ἀκονῶ* > *ἀκονίζω*, *ἀνεμῶ* > *ἀνεμίζω*, *ἀνθῶ*> *ἀνθίζω*, *ἀστοχῶ* > *ἀστοχίζω*, *βοῶ* > *βοΐζω*, *δαιμονῶ* > *δαιμονίζω*, *ἐκφωνῶ-ἐξεφώνησα* > *ξεφωνίζω*, *ἐπιχειρῶ* > *ἐπιχειρίζω*, *καρπῶ* > *καρπίζω*, *κοιμῶ* >*κοιμίζω*, *κυματῶ* > *κυματίζω*, *ξυρῶ* > *ξυρίζω*, *ὁπλῶ*> *ὁπλίζω*, *πλουτῶ* >*πλουτίζω* κτλ.

Ἀγκλουὰ ἢ Ἀγκλίς (Anglois ἢ English Esther). Γαλλὶς καλλιγράφος, γεννηθεῖσα κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 16ου αἰῶνος. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ζωῆς της διῆλθεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ, ἐπὶ βασιλείας Ἐλισάβετ καὶ Ἰακώβου Α'. Ἐνυμφεύθη εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἐτῶν καὶ ἔσχε ἕνα υἱόν, ὁ ὁποῖος ἠσπάσθη τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον. Μεταξὺ τῶν ὡραίων βιβλίων τὰ ὁποῖα ἔγραψε, καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα σώζονται ἀκόμη μερικά, ἐξέχουσαν ὅλως θέσιν κατέχουν τὰ ἑξῆς: «Ἀξιομνημόνευτοι ἱστορίαι τῆς Γεννέσεως», γραφεῖσαι τὸ 1600 καὶ τὸ «Βιβλίον τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ» τὸ ὁποῖον θεωρεῖται καὶ ὡς παγκόσμιον ἀριστούργημα καλλιγραφίας.

Ἀγκοβὲρ· πόλις τῆς Ἀβησσυνίας, τῆς ἐπαρχίας Ἰφὰτ (κάτοικοι 10-12,000). Διετέλεσεν ἐπί τινα χρόνον πρωτεύουσα τῆς Χόας. Ἡ Ἀγκοβὲρ κατέστη διάσημος ἀπὸ τοῦ 1707, ὁπότε ἔστησεν ἐκεῖ τὸν θρόνον του ὁ Ὄσφα-Οϊζέν. Κεῖται ἐπὶ μαγευτικῆς τοποθεσίας εἰς ὕψος 2,875 μέτρων.

Ἀγκό (Charles-Alfred Angot). Γάλλος Μετεωρολόγος γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὴν 4 Ἰουλίου 1848. Τὸ 1879 διωρίσθη εἰς τὸ κεντρικὸν μετεωρολογικὸν Γραφεῖον τῆς Γαλλίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1907 διευθυντὴς τοῦ γραφείου τούτου. Ἔχει γράψει πλείστας μελέτας ἐπὶ ζητημάτων φυσικῆς, ἀστρονομίας καὶ μετεωρολογίας, δημοσιευθείσας εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά, καὶ δὴ τὰ «Χρονικὰ τοῦ κεντρικοῦ μετεωρολογικοῦ Γραφείου τῆς Γαλλίας».

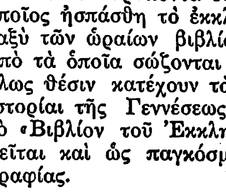

Ἀγκό.

Ἐκ τούτων ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς: «Θεωρητικαὶ ἔρευναι περὶ τῆς διανομῆς τοῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς γηΐνης ἐπιφανείας» (1885), τὸ ὁποῖον καὶ ἔτυχε τοῦ βραβείου Γκαιὺ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν. «Μελέται ἐπὶ τῆς ἡμερησίας διακυμάνσεως τοῦ βαρομέτρου» (1889). «Αἱ βροχαὶ τῆς Ἰβηρικῆς χερσονήσου» (1895). «Αἱ βροχαὶ τῆς δυτικῆς Εὐρώπης» 1897). «Παρατηρήσεις γενόμεναι ἐν τῷ κεντρικῷ μετεωρολογικῷ Γραφείῳ καὶ ἐπὶ τοῦ Πύργου τοῦ Ἄϊφφελ» (1891-1899). «Μελέται ἐπὶ τοῦ κλίματος τῆς Γαλλίας». Ἐπίσης ἐδημοσίευσεν εἰς αὐτοτελεῖς τόμους καὶ τὰ ἑξῆς ἔργα: «Στοιχειώδης πραγματεία φυσικῆς», «Στοιχειώδης πραγματεία μετεωρολογίας», «Μετεωρολογικαὶ ὁδηγίαι», «ἐπίτομοι μετεωρολογικαὶ ὁδηγίαι», «Τὰ βόρεια σέλα».

ἀγκοβόλος καὶ ὀρθότερον ἀγγοβόλος· ἁλιεύς. Ἡ λέξις εἶνε τοῦ Ἡσυχίου καὶ γράφεται κακῶς *ἀγκωβόλος* (μέ: *γκω*), καὶ διορθώνεται χειρότερα ὑπὸ τοῦ Vossius: *ἀγκωνοβόλος* (ὅπερ οὐδὲν σημαίνει). Τὴν ὀρθὴν γραφὴν εἴκασεν ὁ Κουκουλές: «ὁ βάλλων δηλ. τὸ ἑαυτοῦ *ἄγγος*, κατὰ τὸ *ὁρμιηβόλος* καὶ τὰ ὅμοια». Ὅμως ἀφοῦ πάνυ ἐσχετίσθη μὲ τὸ *ἀγγούγιλον*. Ἄλλο *ἀγγοβόλος* (ἄγγος βάλλω) καὶ ἄλλο *ἀγγολόγος* (ἄγγεα λέγω). Ἄπορον πῶς τὰ δύο ταῦτα τὰ ὅλως διάφορα συνεχύθησαν καὶ ἐσχετίσθησαν.

ἀγκοίνη [ναυτ.] (κοινοβαρβαρικῶς *τρόσσα* γαλ. la drosse ἢ le racage, ἀγγλ. truss). *Περίαμμα* τὸ ὁποῖον συγκρατεῖ τὴν *κεραίαν* πρὸς τὸ *ἐπιστήλιον*,

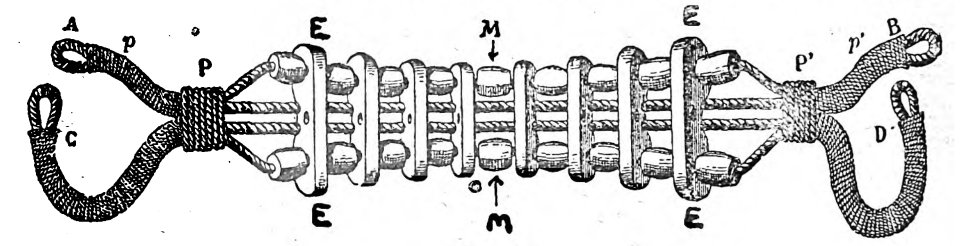

Σχ. 1.

χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παρακωλύῃ τὴν *ἄρσιν* αὐτῆς ἢ τὴν *χάλασιν*, κατὰ μῆκος τῶν ἐπιστηλίων τούτων: 1) αἱ *Ἀγκοῖναι τῶν δολώνων (τρόσσα τῆς γάπιας*, Γαλλ. la drosse de l' hunier Ἀγγλ. the truss of the trop sail) ἔχουσι τὸ *σχῆμα* 1 καὶ ἀποτελοῦνται: ἐκ τοῦ *ἄνω στήμονος* (bâtard superieur) AB τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα A καὶ B σχηματίζουσιν ἕκαστον *ἀγκύλην* (ὅρα λέξιν)· ἐκ τοῦ *κάτω στήμονος* (bâtard inférieur) CD, ἀπολήγοντος ὁμοίως εἰς ἀγγύλας C καὶ D· ἐκ τῶν *σφονδυλίων* M (κοιν. *σφοντύλια*, γαλ. pommes de racage ἀγγλ. trucks of parrel) τῶν ὁποίων προορισμὸς εἶναι, νὰ καθιστῶσιν ἠπίαν τὴν τριβὴν τῆς *ἀγκοίνης* ἐπὶ τοῦ *ἐπιστηλίου τοῦ δόλωνος*, κατὰ τὴν ἄρσιν ἢ τὴν χάλασιν τῆς κεραίας, ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ προσηνεμωμένου ἱστίου· ἐκ τῶν *διασφονδύλων* E (κοιν. *γουρούναις*, γαλλ. bigots de racage Ἀγγλ. dead eye) σκοπὸς τῶν ὁποίων εἶναι, νὰ ὑποφέρωσιν ἐξ ἴσου οἱ στήμονες τὴν πίεσιν, τὴν ἐκ τῆς ἕλξεως τῆς ἀγκοίνης πρὸς τὸ ἐπιστήλιον, ὑπὸ τὴν ἐνέργειαν τοῦ προσηνεμωμένου ἱστίου. Τὸ μῆκος ἀπὸ P εἰς P' εἶνε ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ περιβάλληται τὸ ἐπιστήλιον, τὸ δὲ ἀνάπτυγμα APC, καθὼς καὶ τὸ BP'D, ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ περιβάλληται ἡ κεραία πρὸς ἣν ἡ ἀγκοίνη στερεοῦται διαδενομένων πρὸς ἀλλήλας τῶν ἀγκυλῶν C καὶ A ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν B καὶ D ἀφ' ἑτέρου.-2) Αἱ *ἀγκοῖναι τῶν φωσώνων* (ἡ *τρόσα τοῦ παπαφύγκου*, γαλλ. la drosse du perroquet, ἀγγλ. the truss

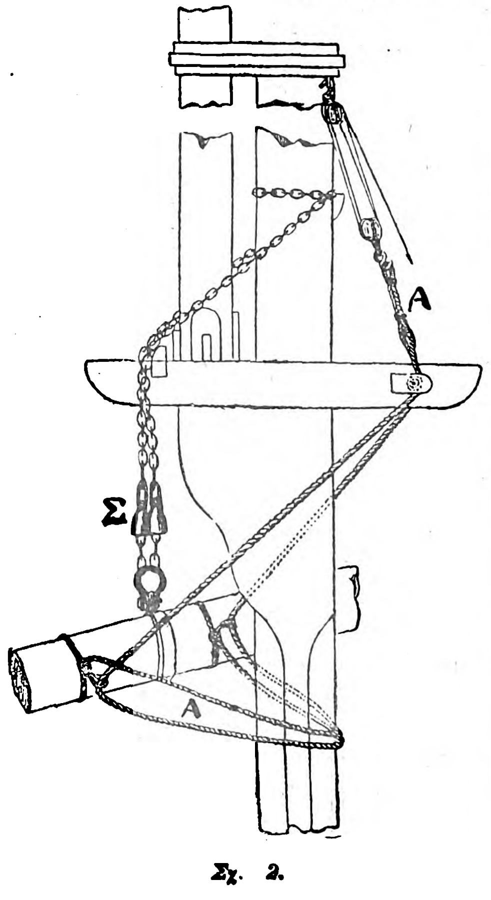

Σχ. 2.

of the top galant sail) εἶναι ἐκ σχοινίου, ἐπενδεδυμένου διὰ βύρσης διὰ τὴν καλλιτέραν ὀλίσθησιν καὶ τὴν ἐπιβράδυνσιν τῶν ἐκ τῆς τριβῆς φθορῶν,

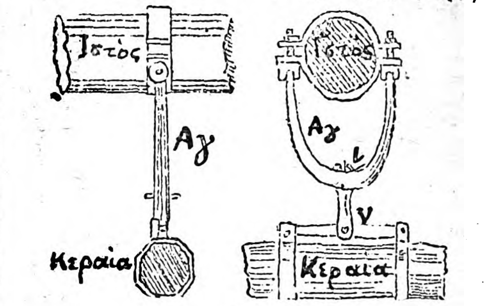

Σχ. 3.

ἀπολήγοντος εἰς *ἀγκύλας*. 3) Αἱ *ἀγκοῖναι τῶν σιπάρων* (κοιν. *ἡ τρόσα τοῦ κούντρου*, γαλλ. la drosse du cacatois, ἀγγλ. the truss of the royal) εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς ἀγκοίνας τῶν φωσώνων. 4) Αἱ *ἀγκοῖναι τῶν μεγάλων* (κοιν. *ἡ τρόσαις τῶν τρέγων*, γαλλ. les drosses des basses voiles, ἀγγλ. the truss of the courses) εἶναι, ὡς ἐμφαίνεται εἰς A ἐπὶ τοῦ σχήματος 2. Εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἰδίως πλοῖα, ἐν τούτοις, ἡ ἀγκοίνη εἶναι σιδηρᾶ (σχ. 3): εἰς τὸ σύστημα τοῦτο, ἡ σιδηρᾶ ἀγκοίνη Αγ, εἶναι ἐφωδιασμένη μὲ δύο *γιγλυμούς*, ἕνα εἰς ν, διὰ τὴν ἐπὶ ὁριζοντίου ἐπιπέδου κίνησιν τῆς *μεγάλης κεραίας* διὰ τῶν *ὁλκῶν* της (*μπράτσων*) καὶ ἕτερον εἰς ι, διὰ τὴν κατὰ κατακόρυφον ἐπίπεδον κίνησιν τῆς κεραίας διὰ τῶν *κερσιάκων* (*μαντικιῶν*)της (ὅρα λέξεις). 5) Αἱ *ἀγκοῖναι τῶν κεράτων* (ἡ *τρόσα τοῦ πικιοῦ* γαλλ. la drosse du corne, ἀγγλ. the truss of the gaff) εἶναι συρματοσχοινίνη ἑνοῦσα τὸ ἓν ἄκρον τῆς *γνάθου* πρὸς τὸ ἕτερον καὶ ἐφωδιασμένη διὰ *σφονδυλίων*.

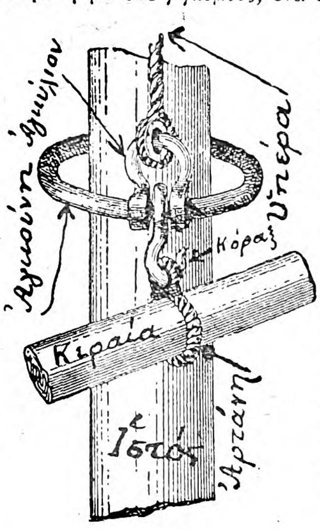

Σχ. 4.

Ὁμοίως καὶ ἡ τῆς *κέρκου* (*ράντας*, γαλλ. du gui ἢ de la bôme, ἀγγλ. spanker boom). 6) Αἱ *ἀγκοῖναι τῶν κεραιῶν τῶν λέμβων* (σχ. 4) εἶναι *στεφάναι σιδηραῖ*, περιβάλλουσαι τὸν ἱστὸν τῆς λέμβου καὶ ἐφωδιασμέναι μὲ *ἀγκύλιον* διὰ τὴν πρόσδεσιν (*«ψελλίωσιν»*) τῆς *ὑπέρας* καὶ *κόρακα* (γάντζον), ὅστις *ἀγκυρίζεται* (κοτσάρεται) εἰς τὸ *ψέλιον* (ροδάντζα) τῆς *ἀρτάνης* τῆς κεραίας. Αἱ ἀγκοῖναι τῶν διὰ *λατινίων* ἱστίων λέμβων, εἶναι σχοίνιναι.

ΣΤΥΛ. ΕΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π. Ν.

ἀγκομάχημα καὶ *ἀγκομαχητό*· ἡ ἀγωνία τοῦ ἀσθενοῦς μετὰ γογγυσμῶν ἄλγους καὶ στενοχωρίας. (ὀγκῶ+μάχομαι), τὸ ἆσθμα, ἡ δύσπνοια, ἡ πνευστίασις, ρόγχος θανάτου, ψυχορράγημα, ψυχομάχημα. βλ. ἀγωνία.

ἀγκομαχῶ· ἀσθμαίνω, φυσιῶ, ἀσκομαχῶ, πνευστιῶ ἀντὶ *ὀγκομαχῶ* ἐκ τοῦ *ὀγκώνω* καὶ τοῦ ἐπιθήματος-*μαχῶ* (μάχομαι): (ψυχο-μαχῶ, θυμομαχῶ). Τὰ εἰς-*ώνω* τῆς δημοτικῆς ἐν τῇ συνθέσει λαμβάνουσι τὸν ἀρχαιότερον τύπον εἰς -ῶ: *ζυμώνω* +*φουρνίζω*>*ζυμοφουρνίζω* (ζυμῶ), *σηκώνω* + *βροντῶ*>*σηκοβροντῶ* (σηκῶ), ξημεροβραδιάζομαι κτλ. Ἕτερα ρήματα λήγοντα εἰς-*μαχῶ* ἐν τῇ ν. Ἑλλ.: *θαλασσομαχῶ*, *καυλομαχῶ*, *χαρομαχῶ*, ψυχομαχῶ, ξερομαχᾷ (=ξηραίνεται) ἡ βάρκα, ἡ θάλασσα κλπ. (Θήρα). λαγκομαχῶ (=πνευστιῶ, ἐν Σάμῳ: συμφυρμός. *λαχανιάζω*+*ἀγκομαχῶ*>*λαγκομαχῶ*, *χερομαχῶ*.

Ἀγκόνα (Ciriaco d'Ancona)· Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς εἰς Ἀγκῶνα τὸ 1391 καὶ ἀποθανὼν εἰς Κρεμώναν περὶ τὸ 1450. Ἐπωφελούμενος τῶν δι' ἐμπορικοὺς σκοποὺς ταξιδίων του ἀνὰ τὴν

Digitized by Google

ἀνατολὴν συνέλεγε τὰς ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς ἢ ἀντέγραφε ταύτας. Περὶ τῶν ἐπιγραφῶν καὶ τῶν ταξιδίων του ἔγραψε βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Itinerarium» (Ὁδοιπορικόν), ἐκδοθὲν ἐν Φλωρεντίᾳ τὸ 1742.

Ἀγκόνα (Alessandro d' Ancona)· Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ κριτικός, γεννηθεὶς εἰς Πίσαν τὸ 1835 καὶ ἀποθανὼν εἰς Φλωρεντίαν τὸ 1914. Δεκαοκταετὴς ἐδημοσίευσεν ἐνδιαφέρον ἔργον «περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῶν πολιτικῶν δοξασιῶν τοῦ Καμπανέλλα», εἰκοσαετὴς δὲ συνειργάζετο εἰς ἐφημερίδας. Τὸ 1859, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐφημερίδος «Τὸ Ἔθνος», ἀλλὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ἀπεχώρησε διορισθεὶς καθηγητὴς τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Πίζης, τὴν ἕδραν τῆς ὁποίας ἠγλάϊσεν ἐπὶ τεσσαρακονταετίαν. Ἔκτοτε ἀφωσιώθη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πηγῶν τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας, εἰσαγαγὼν νέαν μέθοδον στηριζομένην ἐπὶ ἀκριβῶν ἱστορικῶν πορισμάτων. Ἐξέδωκε πλεῖστα ἔργα κριτικὰ καὶ ἐπεξηγηματικὰ περιέργων βιβλίων τῆς παλαιᾶς ἰταλικῆς φιλολογίας μεταξὺ τῶν ὁποίων «Ὁ Ἀττίλας μάστιξ τοῦ Θεοῦ» (1863)· «Τὸ βιβλίον τῶν ἑπτὰ σοφῶν τῆς Ρώμης» (1864)· «Ὁ θρῦλος περὶ Ἰούδα Ἰσκαριώτου» (1869). Ἐκ τῶν κυριωτέρων ἔργων τοῦ Ἀγκόνα ἀναφέρωμεν τὴν «Ἰταλικὴν δημοτικὴν ποίησιν» (1871), ὅπου ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ λαϊκὴ ποίησις τῆς χώρας του, ὡς καὶ ἡ φιλολογικὴ τοιαύτη, ἕλκει τὴν καταγωγὴν της ἐκ Σικελίας, καὶ τὰς «Μελέτας περὶ τῶν Ἱερῶν παραστάσεων» (1877), ἔργον σπουδαιότατον πραγματευόμενον περὶ τῶν θρησκευτικῶν δραμάτων τῆς Ἰταλίας.

Ἀλέξανδρος δ' Ἀγκόνα.

Ὁ Ἀγκόνα συνέδεσε τὸ ὄνομά του πρὸς τὴν ἀνακαίνισιν τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς. Ἐκπροσωπεῖ τὴν σχολὴν ἥτις εἰς τὴν αἰσθητικὴν κριτικὴν ὑποκατέστησε τὴν κριτικὴν τὴν στηριζομένην ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς μεθόδου, ἐπὶ τῆς προσεκτικῆς μελέτης τῶν κειμένων. Τὸ ὕφος του δὲ εἶναι ἁπλοῦν, φυσικόν, ἁβρόν. Ὁ Ἀγκόνα διωρίσθη γερουσιαστὴς τὸ 1904.

Ἀγκονόϊ (Hagonoy). Πόλις τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν Φιλιππίνων νήσων (19.000 κατ.). Κεῖται ἐπὶ τῆς νήσου Λυσὼν καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλιν Βουλακὰν (Bulacan). Ἐργοστάσια ζαχάρεως, ὑφασμάτων, οἴνων.

ἀγκοπανιά (ἡ)· τὸ ὀρθὸν *κοπανιά*· ὁ τύπος μὲ τὸ ἀρχικὸν *ἀγ*=*ἂν* προῆλθεν ἐκ τῆς συνηθεστάτης φράσεως «*μιὰν κοπανιά*» > μι' *ἀγκοπανιὰ* ἢ *ἀγκοπανιὰ*=ὁ διὰ τοῦ κοπάνου κτύπος: ἕλα νὰ τὰ πούμε *μιὰν κοπανιά*. Φαίνεται δ' ὅτι προῆλθεν ἡ λέξις ἀπὸ τὰς πλυνούσας γυναῖκας, αἵτινες κτυποῦν τὰ πλυνόμενα μὲ τὸν κόπανον: θὰ τὰ περάσω *μιὰν κοπανιά*. Ἀπὸ τοιαύτην παρετυμολογικὴν συνεκφώνησιν προηγουμένης μικρᾶς λέξεως μετὰ τῆς ἀκολούθου τῆς ἀρχομένης ἀπὸ τὰ ἄφωνα κ π τ (τὰ οὕτω λεγόμενα στιγμικά, διότι προφέρονται στιγμιαίως καὶ οὐχὶ συνεχικῶς ὡς τὰ χ, φ, θ καὶ γ, σ, δ.) ἔχει προέλθει τὸ σύνηθες ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ πρόθεμα *ἀν*: *μιὰν κινάρα* > ἡ *γκινάρα*, *ἕναν κυνόστομο* > τὸ *ἀγκυνόστομο*· οὕτως ἔχομεν: *κίσσηρα*· > *ἀγκίσσηρας*, *κνίδα* > *ἀγκνίδα*, κούτικας > ἀγκούτικας (Κεφαλληνία), τυλιγάδι > ἀντυλιγάδι, κλίτσα > ἀγκλίτσα, πορ\[ι\]ά > ἀμπορά, κρύσταλλο > ἀγκρούσταλλο, κλησιά > ἀγκλησιά, δραγάτης > ἀντραγάτης, τρικουκκιά > ἀντρικουκκιά, κόχη > ἀγκόχη κτλ. Ἀλλ' ὅμως τὸ *ἀν*. αὐτὸ δύναται νὰ ἑρμηνευθῇ καὶ ἄλλως πως: Πρῶτον λαμβάνουν ἕνα ἀρχικὸν *ν* ἀπὸ τὸ ἄρθρον τῆς αἰτιατικῆς *τὴν κινάρα* > *ἡ γκινάρα τὸν κίσσηρα* > *ὁ γκίσσηρας* καὶ κατόπιν τὸ σύνηθες προθεματικὸν ἀ. *ὁ ἀ-γκίσσηρας, ἡ ἀ-γκινάρα κλπ.*

Ἄγκορα (Gaetano d'Angora). Ἰταλὸς ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς εἰς Νεάπολιν τῷ 1757 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1816. Ἡ φήμη του ὡς γνώστου τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος εἶχεν ἐξαπλωθῆ τόσον, ὥστε ὁ Οὐΐλιαμ Ἀμίλτων, πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας, ὁ ὁποῖος τὸν ἀνέλαβε ὑπὸ τὴν προστασίαν του, ἐνήργησε καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νεαπόλεως. Αἱ ἐπακολουθήσασαι πολιτικαὶ ταραχαί, λόγῳ τῆς εἰσβολῆς τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων εἰς Ἰταλίαν, ἐγένοντο αἰτία νὰ χάσῃ τὴν θέσιν ταύτην, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβε τῷ 1815, μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Φερδινάνδου. Ἐκτὸς τῶν εἰς τὴν Ἰταλικὴν δημοσιευθέντων συγγραμμάτων του, τὰ ὁποῖα τοῦ ἐξησφάλισαν φήμην διακεκριμένου σοφοῦ, ἐδημοσίευσε πλείστας μελέτας εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά: Δοκίμιον περὶ τῶν δημοσίων ἀγώνων τῶν Ἑλλήνων. Σκέψεις ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῶν γιγάντων καὶ τῶν ἰδεῶν, ἃ; εἶχον σχηματίσει οἱ ἀρχαῖοι περὶ τῆς παλιρροίας καὶ τῆς ἀμπώτιδος τῆς θαλάσσης.

Ἀγκορτσιά· οὕτω ὀνομάζεται ἡ Ἀπιδέα ἡ ἀμυγδαλοειδὴς τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμυγδαλωδῶν. (Amygdalaceae).

Ἄγκος Μάρκιος (Ancus Martius). Τέταρτος βασιλεὺς τῶν Ρωμαίων, ἔγγονος τοῦ Νουμᾶ ἐκ τῆς μητρός του Πομπηλίας, ἀνελθὼν εἰς τὸν θρόνον κατὰ τὸ 114 ἔτος τῆς Ρώμης (640 π. Χ.) μετὰ τὸν μυστηριώδη θάνατον τοῦ Τύλλου Ὀστιλίου. Μόλις ἀνέλαβε τὰ νέα του καθήκοντα, ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀναζωπύρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος τῶν Ρωμαίων, τὸ ὁποῖον εἶχε καταπέσει ἐπὶ βασιλείας τοῦ προκατόχου του. Μεγάλας ἐπίσης προσπαθείας κατέβαλε διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν καλῶν τεχνῶν. Δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ βασιλεύσῃ ἀνέτως καὶ νὰ θέσῃ μὲ τὴν ἡσυχίαν του εἰς ἐφαρμογὴν τὰ ἀνακαινιστικὰ καὶ ἐκπολιτιστικὰ σχέδιά του. Οἱ γειτονικοὶ τῆς Ρώμης λαοί, ἀπατηθέντες ἀπὸ τὴν φιλειρηνικὴν μέχρι τοῦδε δρᾶσίν του ἐνόμιζον αὐτὸν ἄνθρωπον ἀσθενικοῦ χαρακτῆρος καὶ εὗρον τὴν στιγμὴν κατάλληλον διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὰς ἀποτυχίας τὰς ὁποίας ἐδοκίμασαν κατὰ τοὺς μετὰ τοῦ Τύλλου Ὀστιλίου πολέμους των. Ὁ Ἄγκος ἔδειξε τότε ὅτι ἐγνώριζε νὰ φροντίζῃ ὑπὲρ τῆς χώρας του, ὄχι μόνον διὰ τῆς καλλιτεχνίας ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς σπάθης. Ἐνίκησεν ἀλλεπαλλήλως τοὺς Λατίνους, Βηϊεντανούς, Βολούσκας καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἐπιτεθέντων αὐτῷ γειτονικῶν λαῶν, ἐπεκτείνας οὕτω τὰ ὅρια τοῦ κράτους του μέχρι τῆς θαλάσσης. Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν, ἀφιερώθη καὶ πάλιν εἰς εἰρηνικὰ ἔργα καὶ εἰς τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς πόλεως. Ἀφοῦ ἀνήγειρεν εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης του, τὸν ναὸν τοῦ Φαρετριανοῦ Διός, ἐφρόντισε καὶ νὰ ὀχυρώσῃ τὴν Ρώμην ἀπὸ πάσης τυχόν, εἰς τὸ μέλλον, ξενικῆς ἐπιδρομῆς.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων δημοσίων ἔργων, εἶναι ἡ περικύκλωσις τοῦ Ἀβεντίνου διὰ πυκνοῦ τοίχου, ἡ ἕνωσις τοῦ Ἰανίκλου ὄρους μὲ τὴν πόλιν καὶ ἡ ὄρυξις τοῦ λιμένος τῆς Ὠστίας, ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τιβέρεως ποταμοῦ, διὰ νὰ ἔχῃ ἡ Ἰταλία διέξοδον εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Ἄγκος Μάρκος ἀπέθανεν εἰρηνικῶς τὸ 138 ἔτος ἀπὸ κτίσεως τῆς Ρώμης (616 π. Χ.), μετὰ βασιλείαν 24 ἐτῶν κατὰ Διονύσιον τὸν Ἁλικαρνασσὸν καὶ 23 ἐτῶν κατὰ τὸν Κικέρωνα. Οἱ γερουσιασταὶ ἐθρήνησαν εἰλικρινῶς τὸν θάνατόν του διότι ἐξέλεξη βασιλεὺς τῇ ἐκλογῇ των, ἦτο θρῆσκος, ἀπέφευγεν ὅσον ἠδύνατο τοὺς πολέμους καὶ διήρχετο τὸν καιρόν του προσευχόμενος εἰς τοὺς ναούς.

Ἀγκόστα (Agosta) ἢ Αὐγούστα· παράλιος πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σικελίας (13.180 κατ.). Ὁ λιμὴν της εἶναι πλατύς, ἀλλ' οὐχὶ λίαν ἀσφαλής.

Ἡ Ἀγκόστα ἱδρύθη ὑπὸ Φρειδερίκου Β' κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος καὶ ἔδωκε τὸ ὄνομά της εἰς τὴν ναυμαχίαν τοῦ 1676, καθ' ἣν ὁ Ὁλλανδὸς Ρύϊτερ ἡττήθη ὑπὸ τοῦ γάλλου ναυάρχου Δυκαὶν (Dusquesne).

Ἀγκοστίνι, πάτερ Ἰωάννης (Padre Giovanni degli Agostini). Ἰταλὸς βιογράφος, γεννηθεὶς τῷ 1701 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1755. Ἦτο φραγκισκανὸς μοναχὸς καὶ βιβλιοθηκάριος τῆς μονῆς Δέλλα-Βίνια (Della-Vigna) τῆς γενετείρας του πόλεως. Ὁ Ἀγκοστίνι ἔγραψεν ἰταλιστὶ «Ἱστορικοκριτικὰς σημειώσεις ἀφορώσας τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τῶν Ἑνετῶν συγγραφέων».

Ἀγκοστίνι Νικόλαος, Ἑνετὸς ποιητὴς ζήσας τὸν 16ον αἰῶνα. Τὰ ποιήματά του ἦσαν ἀνάξια λόγου καὶ εἶναι μόνον γνωστὴ διότι προσεπάθησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἡμιτελὲς ποίημα τοῦ Βοϊάρδου «Ὁ ἐρωτευμένος Ρολάνδος», προσθέσας τρία βιβλία πολὺ κατώτερα τοῦ πρωτοτύπου ἔργου.

Ἀγκοστίνο (Giovanni Agostino). Ἰταλὸς γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων, ἐκ Σιέννης. Ἡ ἐποχὴ τῆς γεννήσεώς του δὲν εἶναι γνωστή. Ὑπῆρξεν εἰς πολλὰ μιμητὴς τοῦ διδασκάλου του Τζιοβάνι Πιζάνο. Γενικῶς, τὸν συγχέουν μετὰ τοῦ Αὐγουστίνου καὶ Ἀγγέλου τῆς Σιέννης, οἱ ὁποῖοι, κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, φέρονται ὡς τὸ αὐτὸ πρόσωπον καὶ μάλιστα, ὡς ἀδελφὸς τοῦ προμνησθέντος γλύπτου. Ὅσον διὰ τὸν Ἀγκοστίνο, ἔχουν θετικῶς ἐξακριβωθῆ σήμερον τὰ ἑξῆς συμβάντα τῆς ζωῆς του: Κατὰ τὸ 1330 εἶχεν ἀποπερατώσει τὸ μνημεῖον τοῦ ἐπισκόπου τοῦ Ἀρέτζο· τῷ 1336 ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Σιέννης καὶ κατὰ τὸ 1339 ἐργάζεται εἰς τὴν Τοὺρ καὶ εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συμβ. τῶν Δημ. Μεγάρων. Ὅταν δὲ ὁ υἱὸς τοῦ Τζιοβάνι ἐκλήθη τῷ 1340, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διευθύνοντος τὰς ἐργασίας Λάντο ντὶ Πιέτρο, ν' ἀναλάβῃ αὐτὸς τὴν διεύθυνσιν, ἀνεγράφη ἐν τῷ συμβολαίῳ ρητὸς ὅρος δυνάμει τοῦ ὁποίου ὁ νέος ἀρχιτέκτων ὑποχρεοῦτο νὰ κρατήσῃ πλησίον του τὸν πατέρα του διὰ νὰ ἐπωφεληθῇ τῶν συμβουλῶν του. Ὁ Ἀγκοστίνο εἶχε συνεργασθῆ ἐπίσης μετὰ τῶν Λάντο ντὶ Πιέτρο καὶ Τζιάκομο εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς Κρήνη Γκάγια εἰς Σιέννην. Πολλοὶ εἰδικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦ βίου του εἶχε συνεργασθῆ μετὰ τοῦ προαναφερθέντος ἀδελφοῦ του, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Ἐξ ἑνὸς δὲ ἀνευρεθέντος χειρογράφου τῆς 18 Νοεμβρίου 1350, ἐγνώσθη ὅτι ἀπέθανε κατ' ἐκείνην τὴν χρονολογίαν.

Ἀγκοστίνο (Antonio di Duccis Agostino). Φλωρεντινὸς γλύπτης καὶ ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς τῷ 1418 καὶ ἀποθανὼν μετὰ τὸ 1481 καὶ πρὸ τοῦ 1498. Κατὰ τὸ 1446 ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν Φλωρεντίαν, κατηγορούμενος ἐπὶ κλοπῇ καὶ μεταβαίνει εἰς Περουζίαν, ὅπου καὶ ἐγκαθίσταται, ἀρχίσας νὰ ἐργάζεται εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ἁγίου Βερναρδίνου. Ἔκτοτε οἱ γνωστοὶ του ἀπώλεσαν τὰ ἴχνη του ἐπὶ μίαν δεκαετίαν, πολλοὶ δὲ μεταγενέστεροι διατείνονται, ὅτι τὸ χρονικὸν αὐτὸ διάστημα τὸ διῆλθεν εἰς Ρίμινι, ἐργασθεὶς διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν πλείστων μνημείων καὶ προσόψεων ἐκκλησιῶν. Ἀφοῦ ἐτελείωσε, τῷ 1456, τὸν καθεδρικὸν ναὸν τοῦ Ρίμινι, ἐπιστρέφει εἰς Περουσίαν. Μολονότι δὲ τὸν ἐβάρυνε κατηγορία ἐπὶ κλοπῇ, ἐν τούτοις τῷ ἀνετέθη κατὰ τὸ 1463, ἡ κατασκευὴ ἑνὸς «Γίγαντος», ἐπ' ἀμοιβῇ 321 λιρῶν. Ἐξακολουθεῖ νὰ ἐργάζεται τακτικῶς, λαμβάνων ὡς ἀμοιβὴν ποσὰ ὑπέρογκα δι' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, μέχρι τοῦ 1481. Τὰ ἀκολουθήσαντα τὴν περίοδον ταύτην περιστατικὰ τῆς ζωῆς του, μᾶς εἶναι ἄγνωστα. Εἶναι γνωστὸν μόνον ὅτι ἡ χήρα του ἀπῄτησε τῷ 1498 νὰ τῇ ἀποδόσουν τὴν προῖκά της, ὑπανδρευθεῖσα ἐκ νέου. Ὁ Ἀγκοστίνο συνέτεινεν ἐπίσης καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τερρακόττας εἰς Τοσκάνην.

Ἀγκοστίνο ὁ Μιλανέζος ἢ Βούστι (Agostino Busti, ἢ Bustino ἢ Bambara). Μιλανέζος γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1470 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ 1550. Ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Βεργαρδίνου Μπουτινόνε, ἑνὸς ἐκ τῶν ἀρχιτεκτόνων τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Μιλάνου. Ἐξετέλεσε πολλὰ ἔργα διὰ τὸ κτίριον αὐτό, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ὡραῖον μαυσωλεῖον τοῦ Καρδιναλίου Μαρίνο Καρακιόλο καὶ τὴν «Παρουζίαν εἰς τὸν ναόν», ἀνάγλυφον, θαυμαζόμενον διὰ τὴν προοπτικήν του, Ἀλλὰ τὸ σημαντικώτερον ἔργον του εἶναι ὁ τάφος τοῦ Γάστωνος ντὲ Φονάξ, διὰ τὸν ὁποῖον ἐχρειάσθη ἑπτὰ ἔτη ὅπως τὸν ἀνεγείρῃ ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Μάρθης. Τὸ θαυμάσιον αὐτὸ μνημεῖον κατεστράφη, δυστυχῶς, κατὰ τὴν κατεδάφισιν τῆς ἐκκλησίας, σώζονται δὲ σήμερον μόνον τμηματικὰ αὐτοῦ μέρη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Μιλάνου.

Ἀγκού (Agoult). Μαρία δὲ Φλαβινὺ (Flavigny), κόμησσα d'Agoult Γαλλὶς φιλόλογος γνωστὴ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Δανιὴλ Στέρν. Ἐγεννήθη τῷ 1805 καὶ ἀπέθανε τῷ 1876 ἐν Παρισίοις. Τῷ 1827 ὑπανδρεύθη τὸν κόμητα δ' Ἀγκού, τὸ δὲ σαλόνι της ἀπετέλεσε τὸν τόπον τῆς συγκεντρώσεως ὅλων τῶν ἐξεχόντων προσώπων τῆς ἐποχῆς. Ἀλλὰ διεζεύχθη τὸν σύζυγόν της καὶ ἔγινε ἐρωμένη τοῦ Φράντς Λίστ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπέκτησε τρία τέκνα: ἕνα υἱὸν ἀποθανόντα νέον, τὴν Βλανδίναν καὶ τὴν Κοζίμαν, ἥτις ὑπανδρεύθη πρῶτον μὲν τὸν Χὰνς φὸν Μπύλωφ καὶ βραδύτερον τὸν Ριχάρδον Βάγνερ. Τὴν ἱστορίαν τῆς ρήξεώς της μετὰ τοῦ Λίστ ἀφηγεῖται ἐλαφρῶς συγκεκαλυμμένην εἰς τὸ διήγημά της «Νελίδα» (1845). Ἐπιστρέψασα εἰς Παρισίους τὸ 1841 ἤρχισε νὰ γράφῃ εἰς τὸν «Τύπον» καὶ εἰς τὴν «Ἀνεξάρτητον ἐπιθεώρησιν». Ἡ Ἀγκοὺ ἦτο γυνὴ ἐξαιρετικῆς ἰδιοφυΐας καὶ κατέγινε μετ' ἴσης ἐπιτυχίας εἰς τὴν μυθιστοριογραφίαν, τὴν τέχνην, τὴν πολιτικήν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμόν της Δανιὴλ Στὲρν ἐδημοσίευσε πολλὰ φιλολογικὰ ἄρθρα. Ὁ τάφος της εὑρίσκεται εἰς τὸ ἐν Παρισίοις νεκροταφεῖον τοῦ Πάτερ-Λασαῒζ (Père-Lachaise) καὶ θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν καλυτέρων ἔργων τοῦ γλύπτου Σαπὺ (Chapu).

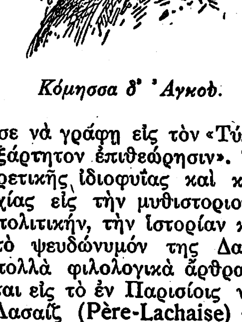

Κόμησσα δ' Ἀγκού.

Ἀγκοὺ (Agoult). Ποταμὸς τῆς Γαλλίας, παραπόταμος τοῦ Τὰρν μήκους 175-180 χιλιομέτρων, καὶ πλάτους 87 μέτρων κατὰ μέσον ὅρον, πηγάζων ἀπὸ τὰ ὄρη τοῦ Ἐσπινούζ. Διέρχεται ἀπὸ τὸ Φραὶς καὶ τὸ Σαλβελὰ καὶ εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ νομοῦ Τάρν. Τὸ ἑλικοειδὲς ρεῦμά του διασχίζει τὸ Μπροσὰκ καὶ τὸ Φεριέρ, πίπτει ὡς χείμαρρος εἰς τὸ Saut de Luzières καὶ βρέχει τὸ Ροκούμπτ καὶ τὸ Κάστρ, τοῦ ὁποίου θέτει εἰς κίνησιν πλεῖστα

Digitized by Google

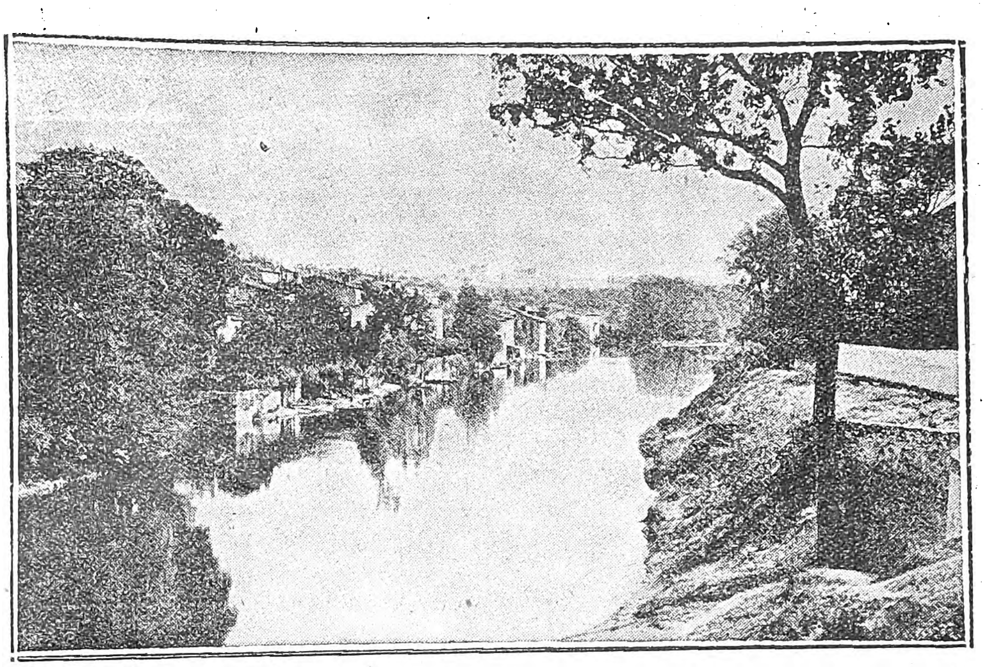

Ὁ ποταμὸς Ἀγκοὺ διερχόμενος τοῦ χωρίου Κάστρ.

ἐργοστάσια. Τὸ χωρίον Μπρυλά, ἀπὸ τὸ ὁποῖον διέρχεται, κάτωθεν τοῦ Κάστρ, ἐγνώρισε στιγμὰς μεγαλείων καὶ δόξης: ἐκεῖ ἐσύχναζον οἱ περιφημότεροι τροβαδοῦροι τοῦ 12ου αἰῶνος. - Παρ' ὅλας τὰς γενομένας κατ' ἐπανάληψιν πλείστας δοκιμάς, ἀπὸ τὸ 1667, ὁ ποταμὸς οὗτος δὲν εἶνε πλωτός. Ἀλλ' εἶνε σημαντικός, λόγῳ τῆς κινητηρίου δυνάμεως τὴν ὁποίαν δύναται νὰ παραγάγῃ.

ἀγκούλα (ἡ)· οὕτω λέγεται πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἡ ῥάβδος ἡ κυρτὴ ἄνωθεν, δι' ἧς συλλαμβάνουν καὶ καταβιβάζουν τοὺς κλάδους πρὸς συλλογὴν τῶν καρπῶν (βλέπε *ἀγκερίδα*). Εἶνε ἡ ἀρχαία λέξις *ἀγκύλη* μὲ τὴν ἀρχαίαν προφορὰν τοῦ *υ*=u. Ἡ προφορὰ αὕτη διετηρήθη ἐν πολλοῖς εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν χάρις εἰς τὴν γειτονίαν ὡρισμένων συμφώνων. Ἦτο δὲ εἰς τὴν κλασικὴν ἐποχὴν ἢ καὶ κατόπιν, ὅταν ἐξέλιπε καθ' ὁλοκληρίαν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ὁ φθόγγος οὗτος, ἐπροφέρθη *ου*, ἐκεῖ ὅπου ἡ γειτνίασις ὡρισμένων συμφώνων ἐκράτησε τὴν προφορὰν αὐτὴν λ. χ. τὸ *μυνδὸς* δὲν ἐπροφέρθη ποτὲ ὑπὸ τοῦ λαοῦ *μινδὸς*, ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἐλέγετο mündòs καὶ κατόπιν ἐλέχθη *μουντός*. Ἰδοὺ ἀρκετὰ παραδείγματα *μυ=μου*: *μυζήθρα=μουζίθρα, μυῖα = μούγια, μυλλὸς = μουλλός, μουλλώνω, μουλωχτός, μυνδὸς=μουντός, μυκᾶται=μουγκᾶται, μουκανίζει, μυστάκι=μουστάκι, μύτη=μούτη, μυρμύρων Ἡσυχ.>μουρμουρίζω, μύξα = μούξα,* Ἡσύχιος: *μύλος=μουλὶ* (ὁ σάκκος τῆς πυτιᾶς), *μυρτιὰ=μουρτιά.—υμ>ουμ: ζουμώνω, ζούμωτρο, προζούμι, θρύμβη=θρούμπα, θρουμπολιά, θρουμματίζω, θρούμμα, θουμιάζω, θουμιατό, Κούμη, τύμβος=τουμπί, τούμπα, τύμπανον=τούμπανο, τουμπανίζω, θουμάρι, σκόλυμος=σκολούμπρι.— πυ=που: πυκτίζω=φουχτιάζω, φούχτα, βράβυλα=*(ἀ) *βράμπουλα, πυργίτης=σπουργίτης.— υπ=ουπ: τρῦπα=τροῦπα, τολύπη=τολούπα, τυπάρι=τουπάρι, τυπία=τουπιὰ* (Σκῦρος), *ἐκτυπῶ=ἐχτουπίζω, γὺψ=ἀγιούπας, κορύπη=κορούπι, στυππὶ=στουππί.— βυ=βου: βυζιὰ=βουζιά, βύζουνας=βούζουνας.— υβ=ουβ: κρύβω=κρούβω, κισσύβιον=κισσούβι* (=ξύλινον ποτήριον), *θρύβω=θρούβω.— φυ=φου: ἀναφύρω=ἀναφούρι, σφυρίζω=σφουρίζω, φύσκη=φούσκα.— υφ=ουφ: κύπταλον=κούφταλο, κρυφὰ=κρουφά, στυφὸς=στουφός, ὑφὴ=οὗφα, διυφῶ=ζουφώνω, ζωῦφι=ζουζούφι.— κυ=κου: κυλλὸς=κουλλός, Κύμη = Κούμη, κυτίον=κουτί, σκύζω=σκούζω, σκῦφος = σκοῦφος, κύταλο = κουτάλι, διαγκύλια = ζαγούλια, σκύτος=σκουτί, κύτρα = κούτρα* (ΙΤΕ. α΄. 25) *κυκκάβη=κουκκάβα.— υκ=ουκ: βρὺξ=βροῦκος, ρυκάνη=ρουκάνι, σοῦκο, γλουκός.— υγκ=ουγκ: λόξυγκας=λόξουγκας.— υχ=ουχ: βρυχητὸς = βρουχητὸς* (ὁ βρυχθμός).*— υγ=ουγ: πτέρυγα=φτερούγα, φρύγανα=φρούγανα* (Κάρπαθος), *ὕγαινα=οὔγαινα.— συ=σου: σούρνω, σούρτης, σουρίζω, σούσουμο, σύρρυπον = σούρρουπο, σύστολος = σούστολος, σουμπέθερος, ψούχρα, ψυχὴ = ψούχα, σουνταβλίζω, σουκιά, ψύχει = ψούχει, ψου(γ)μένα, ξούλα, σούξουλος, σουνεμπάζω, σούζουμο.— ζυ=ζου: ζουγός.— ρυ=ρου: γρυλλῶ = γρουλλώνω, βροῦλλα, βροῦχος, βρουχᾶται, κρούσταλλο, λάρουγγας, μαρουκοῦμαι, χρουσός, χρουσάφι, φρούδια, πτέρυγα=φτερούγα, φρῦνος = φροῦνος > φουρνός, καλλιβρύσης= καλλιβούρσης, ρυκάνη=ρουκάνι, ρυπώνει=ρουπώνει* (λερώνει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τὸν ρύπον τῆς νυκτός).*— υρ=ουρ: κολλύρι(ον)=κολλούρι, παραθούρι, πίτουρα, ξουράφι, στουράκι, τουραγνῶ, ψαθυρόν = ψαθούρι, μαρτουρέβγω, φίλυρα = φιλουριά.— υλ=ουλ: ὕλη = οὔλη* καὶ *οὐλιὰ* (τὸ καταπάτι τοῦ κρασιοῦ, ἡ τρυγιά), *διυλίζω=ζουλίζω, ζωΰλιον = ζουζούλι > ζούζουλο.— λυ=λου: συκόλυνθος=σκολούθι.*

Τινὰ ἐκ τῶν ἄνωθι παραδειγμάτων δυνατὸν καὶ νὰ ἐπροφέρθησαν μὲ *ι* εἰς τὴν κοινήν, ἀλλ' εἰς τὰ ἰδιώματα ἔνθα ἀπαντῶσι, φαίνεται ὅτι ἐκράτησαν διαρκῶς τὸ ü > ου. Σύγκρινε καὶ τὰ ἐκ παλαιῶν Ἀθηνῶν, Μεγάρων, Αἰγίνης καὶ Κύμης: *ἄχιουρα, γιοῦρος, τσιουρά, ισιουλί, ξιοῦλα, θιουγατέρυ, μεμαίτζιουλα* (=μεμαίκυλα, τὰ κούμαρα), *σιοῦκα, τσιοῦρτος* (=κῦρτος), *ἐσιού, τσιούκλος, ἀνατσιουκλίζω* (=ἀνακυκλίζω), *στσιούβαλα, κατάχιουμα, τσίουλιοῦμαι* (=κυλίομαι), *τσιουλήθρα* (=ἡ κυλήθρα, παιγνίδι), *κολιουμπῶ* κτλ. ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Τσακωνικὴν διάλεκτον τὰ περισσότερα ἐτήρησαν τὴν ἀρχαίαν λακωνικὴν προφορὰν τοῦ υ=u.

Μ ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀγκουάρον (Aguaron). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Σαραγόσσας (2,275 κατ.).

Ἄγκουας (Aguas). Πόλις τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Ἀλικάντης (1,350 κατ.). Πηγαὶ μεταλλικῶν ὑδάτων, ἐμπόριον ἐλαίου.

Ἄγκουας-Βουένας (Aguas-Buenas). Μικρὰ πόλις κειμένη εἰς τὸ κέντρον τῆς νήσου Πόρτο Ρίκο ἢ Πουέρτο Ρίκο (Μεγάλαι Ἀντίλλαι) (1,309 κατ.). Παραγωγὴ καφὲ καὶ καρπῶν, κλῖμα λίαν εὐχάριστον.

Ἄγκουας-Καλιέντες (Aguas-Calientes). Πόλις τοῦ Μεξικοῦ (45. 198 κατ.). Ἔχει κλῖμα γλυκύτατον, ἔδαφος εὐφορώτατον, πηγὰς μεταλλικῶν ὑδάτων καί, ἐν τοῖς περιχώροις, πλούσια ἀργυρωρυχεῖα. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου πολιτείας καὶ κεῖται εἰς ὕψος 1,884 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.—Βιβλιοθήκη, ἐμπόριον σίτου καὶ ὀσπρίων, ἐργοστάσια ὑφασμάτων, χυτήρια, ἐργοστάσια πυρείων, ζυθοποιεῖα κ.τ.λ.

Ἀγκουδίνωφ. Διάσημος Ρῶσος τυχοδιώκτης, γεννηθεὶς τῷ 1617. Ἦτο υἱὸς ἑνὸς ἁπλοῦ ἀγρότου, ἀλλ' ἀπὸ μικρᾶς ἡλικίας εἶχε δόσει πλεῖστα δείγματα τοῦ ἀτιθάσσου χαρακτῆρος καὶ τῆς ὑπερβολικῆς ματαιοδοξίας του. Εἰς τὸν ἀνισόρροπον ἐγκέφαλόν του ὑπεισέρχεται ἡ ἰδέα νὰ παρουσιασθῇ ὡς Ἰβὰν Βασίλιεβιτς, υἱὸς δηλαδὴ τοῦ Τσάρου Βασίλη Τσουΐσκυ καὶ πρίγκηψ διάδοχος τῆς Ρωσίας. Ἡ πλαστοπροσωπία ἀνακαλύπτεται, καὶ ἀναγκάζεται νὰ καταφύγῃ εἰς Πολωνίαν. Ἐκεῖθεν μεταβαίνει εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου προσχωρεῖ εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν. Ἀργότερον ἐπισκέπτεται τὴν Ρώμην, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ μεταβάλλει θρήσκευμα καὶ γίνεται καθολικός. Τῷ 1649, ἐμφανίζεται εἰς Οὐκρανίαν· ἀλλ' αἱ ρωσικαὶ ἀρχαί, εἰδοποιηθεῖσαι, τὸν κατεδίωξαν καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ ζητήσῃ καταφύγιον εἰς Σουηδίαν. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Ἀγκουδίνωφ δὲν παρέλειψε νὰ προσχωρήσῃ καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε θρησκείαν τοῦ Λουθήρου. Τέλος ὅμως ὁ Ὁλστάϊν παρέδοσεν εἰς τὴν Ρωσίαν τὸν πρωτότυπον αὐτὸν τυχοδιώκτην, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐπομπεύθη δημοσίᾳ εἰς Μόσχαν, διεμελίσθη ζῶν (1677).

Ἀγκουϊάρ ντὲ Λουρέϊρο (Ὑάκινθος Ἡλιόδωρος ντὲ Φαρία). Πορτογάλλος δραματικὸς συγγραφεύς, ἀκμάσας τὸν 19ον αἰῶνα. Ἀνῆκεν εἰς τὴν ὁμάδα τῶν συγγραφέων ἐκείνων, οἵτινες ἀνεμόρφωσαν τὸ πορτογαλλικὸν θέατρον. Ἐγένετο γνωστὸς μὲ τὸ δρᾶμά του: «Ἀλβάρο Γκονσαλβές» διδαχθὲν ἐν Λισσαβῶνι τῷ 1846. Τὰ ἄλλα του δράματα καὶ κωμῳδίαι ἔμειναν ἀνέκδοτα.

Ἀγκουϊάρι (Lucrezia Aguiari). Διάσημος Ἰταλὶς ἀοιδός, γεννηθεῖσα εἰς Φεράρε τῷ 1743 καὶ ἀποθανοῦσα εἰς Πάρμαν τὴν 18 Μαΐου 1783. Τὴν εἶχον ἐπονομάσει «Μικρὰν Νόθον» (Bastardella), ἐπειδὴ ἦτο φυσικὴ θυγάτηρ ἑνὸς μεγάλου αὐθέντου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐτοποθέτησε, διὰ ν' ἀπαλλαγῇ αὐτῆς, εἰς ἓν μοναστήριον. Εἷς τῶν ἱερέων του, ὁ ἀββᾶ Λαμπερτίνι, ᾐσθάνθη θερμὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἐγκαταλελειμμένον κοράσιον καὶ τὸ συνέδραμεν εἰς τὰ πρῶτά του βήματα, ἀναλαβὼν αὐτὸς τὴν μουσικήν του ἐκπαίδευσιν. Ἡ φωνὴ τῆς Ἀγκουϊάρι ἦτο τόσον μεταλλικὴ καὶ δυνατή, ὥστε οἱ μεταγενέστεροι αὐτῆς δὲν θὰ ἐπίστευον εἰς τὰς κυκλοφορούσας φήμας, ἂν αὐτὸ δὲν τὸ ἐπεβεβαίωνε εἰς μίαν ἐπιστολήν του ὁ Μόζαρτ, ὁ ὁποῖος τὴν εἶχεν ἀκούσει. Ἡ Ἀγκουϊάρι ἀνέβη τὸ πρῶτον ἐπὶ σκηνῆς εἰς Φλωρεντίαν τῷ 1764, γενομένη ἐνθουσιωδῶς δεκτὴ ὑπὸ τοῦ κοινοῦ. Ἀφοῦ ἐτραγούδησεν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἰταλίας, μετέβη καὶ εἰς Λονδῖνον, ὅπου ἐλάμβανε 100 λίρας στερλίνας ἀμοιβήν, διὰ 2 μόνον ᾄσματα. Ἐπιστρέψασα εἰς Ἰταλίαν, προσελήφθη εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν τῆς Πάρμας. Ἀργότερον ἐνυμφεύθη τὸν συνθέτην καὶ διευθυντὴν ὀρχήστρας Κόλα.

Ἀγκουϊλάρ (Grace Aguilar). Ἀγγλὶς μυθιστοριογράφος, γεννηθεῖσα εἰς Ἄκνεϋ τὴν 2 Ἰουνίου 1816 καὶ ἀποθανοῦσα τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1847. Τὰ μυθιστορήματά της διακρίνονται διὰ τὴν τρυφερὰν αἰσθηματικότητά των καὶ τὴν πιστὴν ἀπεικόνισιν τῆς οἰκογενειακῆς ἐν γένει ζωῆς. Ὡς καλύτερά της δὲ θεωροῦνται: «Ἡ Ἐπίδρασις τοῦ Σπιτιοῦ», «Ἡ ἀνταμοιβὴ τῆς Μητέρας», «Γυναῖκα τοῦ Ἰσραήλ», ἅπαντα ἐκδεδομένα εἰς τὴν συλλογὴν Τάουνιτζ.

Ἀγκουϊλέρα (don Ventura-Ruiz Aguilera). Ἱσπανὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Σαλαμάντια τῷ 1820 καὶ θανὼν ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1881. Ἐσπούδασεν ἰατρικήν, εἶτα ἀνεμίχθη εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας τῆς χώρας του καὶ διεκρίθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἡ ποιητικὴ συλλογὴ Los Cantares (Δημοτικὰ τραγούδια) ἐσταθεροποίησε τὴν φήμην του ὡς ποιητοῦ. Τὸ ἔργον τοῦτο ἠκολούθησαν αἱ συλλογαὶ Ecos nacionales (Ἐθνικαὶ ἠχοί) καὶ Elegias y Armonias (Ἐλεγεῖαι καὶ ἁρμονίαι). Θὰ ἀναφέρωμεν ἀκόμη τὸ «Βιβλίον τῆς Πατρίδος» καὶ δύο κωμῳδίας. Ὁ Ἀγκουϊλέρα ἐδημοσίευσεν ἐπίσης συλλογὴν σατυρῶν καὶ διετέλεσεν διευθυντὴς τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ μουσείου τῆς Μαδρίτης.

Ἀγκουϊσσόλα (Sofonisba Anguissola). Ἰταλὶς ζωγράφος γεννηθεῖσα ἐν Κρεμόνῃ (1535-1632). Ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν ζωγράφων καὶ ἐδίδαξε

τὴν ζωγραφικὴν εἰς τὰς ἀδελφάς της Ἑλένην, Λουκίαν, Ἀθηνᾶν, Εὐρώπην καὶ Ἄνναν-Μαρίαν. Ἡ Ἀγγουϊσσόλα ἦτο περίφημος εἰς τὴν ἐποχήν της, ἰδίως διὰ τὰ πορτραῖτα της.

Κληθεῖσα εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἱσπανίας ἐνυμφεύθη, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης της, τὸν δὸν Φαβρίκιον-δέ-Μονκάδε, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀνεχώρησεν ἀργότερα εἰς Σικελίαν. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπανδρεύθη τὸν πλοίαρχον μιᾶς γαλέρας. Ἡ αὐτοπροσωπογραφία τῆς Ἀγγουϊσσόλα εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως.

Ἀγκουλάνα (Agullana). Πολίχνη τῆς Ἱσπανίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γκερόνα Gerona (1,821 κατ.).

Ἀγκούμπ· (Joseph Agoub). Ἀνατολιστής, γεννηθεὶς εἰς Κάϊρον τὴν 18 Μαρτίου 1795 καὶ ἀποθανὼν εἰς Μασσαλίαν κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1832. Δὲν ἦτο ἀκόμη ἓξ ἐτῶν ὅταν μετέβη εἰς Μασσαλίαν, ὅπου ἔκαμε τὰς σπουδάς του, παραμείνας εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν μέχρι τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Ἡ βαθεῖα γνῶσις τῆς Ἀραβικῆς γλώσσης τὸν ἔκαμε περιζήτητον εἰς τὰ ἐκεῖ ἐμπορικὰ γραφεῖα. Τῷ 1820, τὸν καλεῖ εἰς Παρισίους ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ τὸν διορίζει καθηγητὴν τῆς Ἀραβικῆς εἰς τὸ Λύκειον Λουδοβίκου τοῦ Μεγάλου. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως δέκα ἐτῶν, ἐπαύθη ἀπὸ τὴν θέσιν ταύτην, παρὰ τὰς ἐνεργείας καὶ διαμαρτυρίας τῶν φίλων του,

Digitized by Google

καί, φέρων βαρέως αὐτὸ τὸ πλῆγμα, ἀπεσύρθη εἰς Μασσαλίαν μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ὁ Ἀγκοὺμπ δὲν ἐδημοσίευσεν ἔργα του εἰς τόμους. Ὅλη ἡ ἐργασία του—μελέται περὶ τῆς ἱστορίας καὶ φιλολογίας τῶν Ἀράβων — ἐδημοσιεύθη εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ περιοδικά.

ἄγκουρα· ὁ δημώδης τύπος τοῦ *ἄγκυρα* (= σίδερο τοῦ καραβιοῦ) ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τύπου ancora.

ἀγκουροτσάκαλος· ἰχθὺς τοῦ γένους τοῦ *βλέννου*, ὁ Blennius fasciatus, ἢ ὁ Bl. planicornis. Ὁ *ἀγκιστροφάγος* ἢ *ἀγκριστροκλέφτης*, ὁ «τῷ ὀδόντι συνδάκνων καὶ διαφθείρων τὰ ἄγκιστρα» (Ἀριστοτ. ἱστ. ζώων Θ, 38). Ἐντεῦθεν δὲ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ *κουροτσάγκαλος*· εἶναι βεβαίως τουρκικόν: qir - tchengal = ἀγγριφοσπάστης αὐτολεξεί. (Μ. Στεφανίδης).

ἀγκούσα (ἡ), ἡ ἀγωνία, ἡ βαθεῖα θλῖψις, ἡ ἀδημονία ἀπὸ τὸ Βενετικὸν angossa· παροιμία: «ἡ *ἀγκούσα* ἃ φώναζε, νἄχες αὐτιὰ νὰ βούλωνες»=ἂν αἱ μεγάλαι συμφοραὶ δὲν ἐκρύπτοντο, ἂν ἐκραύγαζαν θὰ ἐσπάραττάν τὰ ὦτα σου· 2) ἡ στενοχωρία ἡ παθολογική, ἡ δύσπνοια, ὁ ἐπιθανάτιος ῥόγχος, τὸ ψυχομάχημα. βλ. ἄγχος.

Ἀγκουσελιανά· χωρίον τῆς κοινότητος Παλαιολούτρων τῆς ἐπαρχίας Ἁγίου Βασιλείου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 224.

Ἀγκουστὶ ἢ Ἀγκουστὶν (Μιχαήλ). Συγγραφεὺς Ἱσπανὸς γεννηθεὶς ἐν Καταλανίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος. Τὸν κατέστησε γνωστὸν ἓν σύγγραμμά του, ἐπιγραφόμενον «Βιβλίον τῶν μυστικῶν τῆς γεωργίας», ὅπου ὁ Ἀγκουστὶν πραγματεύεται περὶ τῶν σημείων τῶν καιρῶν, περὶ τῶν ἐποχῶν τῆς σπορᾶς, περὶ καρποφόρων δένδρων κ. ἄ.

ἀγκοφορῶ (ὀγκώνω+φορῶ), ὡς καὶ τὸ ἀγκομαχῶ (σύγκρινε: ἀγγελομαχῶ καὶ ἀγγελοφορῶ).

Ἀγκραβιάδος. Ἱσπανικὴ λέξις σημαίνουσα «καταδιωκόμενοι». Ἐκλήθησαν οὕτω ἐν Ἱσπανίᾳ τὰ μέλη τοῦ κόμματος τὸ ὁποῖον ἀντιπολιτεύετο τὴν Βουρβωνικὴν δυναστείαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐγκαθιδρύσεώς της ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. Ἀργότερον ἡ σημασία τῆς λέξεως ἐγενικεύθη ὑποδηλοῦσα πάντα ἀντιπολιτευόμενον.

ἀγκρέμνιγος· ὁ πελοποννησιακὸς τύπος τοῦ *ἀγκρέμνιστος*· ὁ μὴ κρημνισθείς. Εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς χώρας καὶ μάλιστα εἰς τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον, τὰ τοιαῦτα ἐκφέρονται πάντα εἰς *-γος* ἀντὶ *-τος*, λ.χ. ἀβάρεγος, ἀβασάνιγος, ἀβάσταγος, ἀβάφτιγος, ἀβοτάνιγος, ἀβούλιαγος, ἀβούτηγος, ἀγέννηγος, ἀγέραγος, ἀγκρέμνιγος, ἀγλύστρηγος, ἀγονάτιγος, ἀγυάλιγος, ἀγύριγος, ἀδάκρυγος, ἀδάνειγος, ἀδείπνηγος, ἀδιαλάληγος, ἀζεμάτιγος, ἀζούλιγος, ἀζούπιγος, ἀθέριγος, ἀκαλαφάτιγος, ἀκαλημέριγος ἀκαλησπέριγος, ἀκάπνιγος, ἀκαψάλιγος, ἄκλαγος, ἀκοίμιγος, ἀκοίταγος, ἀκοκκίνιγος, ἀκοπάνιγος, ἀκόπριγος, ἀκοσκίνιγος, ἀκουβάληγος, ἀκουδούνιγος, ἀκούρδιγος, ἀκούρνιαγος, ἀκτράτηγος, ἀκυμάτιγος, ἀπνευμάτιγος, ἀλαγάριγος, ἀλειάνιγος, ἀλίμπιγος, ἀλίχνιγος, ἀλογάριαγος, ἀλουλούδιγος, ἀμαγάριγος, ἀμαγκάνιγος, ἀμάδιγος, ἀμαζάλιαγος, ἀμασούρηγος, ἀμασσούλιγος, ἀμάλαγος, ἀμάλλιαγος, ἀμαρτύρηγος, ἀμετάγγιγος, ἀμεταχείριγος, ἀμοίραγος, ἀμουνούχιγος, ἀμουρμούριγος, ἀμπαρμπέριγος, ἀμπόδιγος, ἀμπόλιαγος, ἀμύριγος, ἀνάλλαγος, ἀναλάτιγος, ἀνανούριγος, ἀναποφάσιγος, ἀνάρπαγος, ἀνάσπριγος, ἀνάχνιγος, ἀνέγγιγος, ἀνερώτηγος, ἀνεσύσταγος, ἀνήλιαγος, ἀνοίκιαγος, ἀνόρεγος, ἀνύσταγος, ἀξάνοιγος, ἀξεθώριαγος, ἀξεκοίλιαγος, ἀξεμάτιαγος, ἀξένοιαγος, ἀξενοίκιαγος, ἀξενύσταγος, ἀπλάνταγος, ἀπλημμύριγος, ἀπλούμιγος, ἀπόνεγος, ἀπούντιαγος, ἄπραγος, ἀπριόνιγος, ἀπροσκύνηγος, ἀξέπλεγος, ἀξεράχνιαγος, ἀξεσκόλιγος, ἀξεσυνέριγος, ἀξέταγος, ἀξεφύλλιγος, ἀξεφώνιγος, ἀξούριγος, ἀξύλιαγος, ἀπασπάληγος, ἀπάτηγος, ἀπείναγος, ἀπείραγος, ἀπελέκηγος, ἀπερπάτηγος, ἄπηγος, ἀπιπίλιγος, ἀρράντιγος, ἀρροκάνιγος, ἀσαπούνιγος, ἀσβάρνιγος, ἀσεργιάνιγος, ἀσκάλιγος, ἀσκέπαγος, ἀσκόρπιγος, ἀσκούντηγος, ἀσκούπιγος, ἀσούβλιγος, ἀσπαρτάριγος, ἀστάλιγος, ἄσταγος, ἀστάφνιγος, ἀστοίβαγος, ἀστόλιγος, ἀστούμπιγος, ἀστράγγιγος, ἀστραγγούλιγος, ἀσυγύριγος, ἀσυδάβλιγος, ἀσύναγος, ἀσύσταγος, ἀσυνέριγος, ἄσφαγος, ἀσφουγγάριγος, ἀσφούγγιγος, ἀσφύριγος, ἀτάγιγος, ἀταίριαγος, ἀτουφέκιγος, ἀτράνταγος, ἀτραγάνιγος, ἀτρύγηγος, ἀτρόχιγος, ἀτσάκιγος, ἀτσιγάριγος, ἀτσίκνιγος, ἀτσίρλιγος, ἀτσουγκράνιγος, ἀτσούγκριγος, ἀτσουρούφλιγος, ἀτύλιγος, ἀφακιόλιγος, ἀφέλιαγος, ἀφοβέριγος, ἀφούρνιγος, ἀφουρτούνιαγος, ἄφραγος, ἀφρόντιγος, ἀφτέρνιγος, ἄφτειαγος, ἀφτυάριγος, ἄφτυγος, ἀφώλιαγος, ἀφώναγος, ἀφώτιγος, ἀχάραγος, ἀχνούδιγος, ἀχόλιαγος, ἀχρόνιαγος, ἀχτένιγος, ἀψείριαγος, ἀψούνιγος, ἀψύλλιαγος. Μ. Φ.

Ἀγκστροέμ (Jonas Andersen Angstroem). Διάσημος Σουηδὸς φυσιοδίφης, γεννηθεὶς τῷ 1814 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1871. Ὑπῆρξεν ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου τῆς Οὐψάλης. Κατὰ τὸ 1858 τῷ ἀνετέθη ἡ διδασκαλία τῆς Φυσικῆς εἰς τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον. Ὁ Ἀγκστροὲμ ὑπέδειξε πρῶτος τὸν νόμον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου βασίζεται ἡ ἀνάλυσις τοῦ ἡλιακοῦ φάσματος καὶ διεπραγματεύθη τὸ θέμα τοῦτο εἰς τὸ κλασικὸν σύγγραμμά του «Ὀπτικαὶ παρατηρήσεις» (1853). Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πλεῖστα ἄλλα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον εἶναι αἱ «Ἀναζητήσεις ἐπὶ τοῦ Ἡλιακοῦ Φάσματος» (1868).

Ἀγκστροέμ (Knut Johan Angstroem). Σουηδὸς φυσικὸς γεννηθεὶς εἰς Οὐψάλην τὸ 1857 καὶ ἀποθανὼν αὐτόσε τὸ 1910. Ἔγγονος τοῦ φυσικοῦ Ἀνδρέου-Ἰωάννου Ἀγκστροὲμ ἐκληρονόμησε τὴν ζωηρὰν κλίσιν ἐκείνου πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, αἵτινες ἀπετέλουν τὴν μόνην ἀπασχόλησιν τοῦ πνεύματός του. Τὸ 1885 διωρίσθη καθηγητὴς τῶν φυσικῶν εἰς Στοκχόλμην, ἀλλ' ἐπανῆλθεν εἰς Οὐψάλην μετὰ πενταετίαν, καὶ τὸ 1906 ἀντικατέστησε τὸν Θάλεν εἰς τὴν ἕδραν τῆς φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἡ σαφήνεια τῆς μεθοδικῆς διδασκαλίας του προσείλκυε πολλοὺς μαθητάς, εἰς τὴν ἐπαύξησιν δὲ τοῦ ἀριθμοῦ των συνετέλεσαν αἱ φυσικαὶ ἔρευναι τοῦ σοφοῦ ἐπιστήμονος (ἀκτινοβολία τῶν σωλήνων Γκέϊσλερ, ἡλιακὴ ἀκτινοβολία κλπ.). Ὡς ἐκ τούτου ἡ σουηδικὴ κυβέρνησις ἀπεφάσισε νὰ ἱδρύσῃ ἐν Οὐψάλῃ ἰνστιτοῦτον φυσικῆς μὲ μεγάλα ἐργαστήρια καὶ ἐγκαταστάσεις πρώτης τάξεως, ἀλλ' ὀλίγον μετὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἱδρύματος ὁ Ἀγκστροὲμ ἀπεβίωσε.

Κ. Ι. Ἀγκστροέμ.

Ὡς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Στοκχόλμης ἀπὸ τοῦ 1893, ὁ Ἀγκστροὲμ ἐκλήθη νὰ μετάσχῃ τῆς ἐπιτροπῆς Νόμπελ, τῆς ὁποίας καὶ διετέλεσε πρόεδρος ἀπὸ τοῦ 1906.

Ἐκτὸς τῶν σπουδαίων ἐρευνῶν του, ὁ Ἀγκστροὲμ ἐφεῦρε καὶ διάφορα ὄργανα ἀκριβείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ πυρηλιόμετρον.

ἀγκτήρ· βλ. Ραφὴ (Χειρουργική).

ἀγκτηριάζω· βλ. ἀμματίζω.

Ἀγκύλας (ὁ)· ἕνας ἀπὸ τοὺς ἥρωας τοῦ Ἀκριτικοῦ ἔπους. Ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας καβαλλικεύσας ποτὲ τὸ *φαρίν* του (=τὸν ἵππον του) ἐξῆλθεν εἰς περίπατον. Εἰς τὸν κάμπον τῆς μεσοποταμίας συνήντησεν ἕνα νέον «*εὔμορφον, ἐπιτήδειον, ἀνδρειωμένον ἄγαν*». Ὁ Ἀκρίτας ἐζήλευσε τὸν ἵππον του καὶ ἤθελε νὰ τοῦ τὸν ἁρπάξῃ. Ὁ Ἀγκύλας τὸ ἐνόησε. Ἐνῷ λοιπὸν ἐκεῖνος ἔβλεπε μὲ βουλιμίαν τὸν ἵππον, αὐτὸς κατορθώνει καὶ τοῦ δίδει μίαν «ῥαβδέαν», ἔπειτα παίρνει τὴν ῥάβδον τοῦ Ἀκρίτα καὶ γράφει ἐπάνω μὲ αἷμα:

»Ἀκρίτα μὴν τὸ λυπηθεῖς, μηδὲ καρδιὰν πονέσεις
ἐγὼ εἰμὶ ἐκ πόδι σου ὁ λέων ὁ Ἀγκύλας
καὶ διὰ σὲ ἐλήλυθα δουλείαν οὐκ ἔχων ἄλλην.
Τὸ ζήτημά μου ἐτέλειωσα, καὶ τὴν εὐχήν σου, Ἀκρίτα·
μᾶλλον καὶ διηγήθητι στοὺς ἀπελάτας ὅλους
ὅτι Ἀγκύλας μ' ἔδωσε ῥαβδέαν· μοι μεγάλην
καὶ δὲν μὲ ἐθανάτωσε τοιοῦτος ἀνδρειωμένος».

Τότε ὁ Ἀκρίτας κινδυνεύσας καὶ ἀτιμασθεὶς παίρνει τὴν δι' αἵματος γραμμένην ῥάβδον καὶ ἔφιππος ἐπιστρέφει εἰς τὴν σκηνήν του, ὑποφέρων ἀπὸ τοὺς πόνους τῶν πληγῶν. Ἀναγνοὺς λοιπὸν τὰ γράμματα τῆς ῥάβδου του, ἄλλο δὲν ἐσυλλογίζετο πλέον παρὰ πῶς νὰ τοῦ ἀνταποδώσῃ τὰ ἴσα. Ἡ θεραπεία τῶν τραυμάτων διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Ἀκριβῶς δὲ μετὰ τὴν συμπλήρωσιν ἑνὸς ὁλοκλήρου ἔτους ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ τὴν ἀνταπόδοσιν. Ἱππεύει λοιπὸν τὸν θαυμαστόν του «*μοῦντον*» κρατῶν τὴν ἀσπίδα του καὶ παίζων τὴν «*θαμπούραν*» (τὸν ταμπουρὰν δηλ), εἶχε δὲ μαζί του καὶ τὴν περίφημον ῥάβδον, τὴν γραφεῖσαν ἄλλοτε μὲ τὸ αἷμα του. Ὅταν δὲ ἐπλησίασεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀγκύλα ἤρχισε νὰ τραγῳδῇ μελῳδικώτατα ὡς ἑξῆς:

Εἰς ταῦτα τὰ λαγκάδια, εἰς ταύτας τὰς κλεισούρας,
εἰς ταῦτα τὰ κατάπετρα, καλὰς ῥαβδέας σ' ἀνδρείους
χαρίζουσιν οἱ εὐγενεῖς, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνδρεῖοι.
Ἐδάνεισαν σ' ἐμέν ποτε ῥαβδέαν ἀνδρειωμένην
κἀγὼ τὸ χρέος ἔδωσα, ὡς ἤθελεν ἐκεῖνος,
καὶ βούλομαι ἀπόδοσιν ἐργάσασθαι δικαίαν.
ὧδε λοιπὸν ἐλήλυθα ταύτην ἵν' ἀποδώσω».

Τότε λοιπὸν ὁ Ἀγκύλας μὲ τὸ συνηθισμένον του θάρρος ἵππευσε καὶ ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ Ἀκρίτα. Ἀλλ' ὁ Ἀκρίτας μόλις τὸν εἶδεν, ὁρμᾷ ἐναντίον του ἀκάθεκτος, τοῦ δίδει μίαν *κατάκουτρα* καὶ τὸν ἀνατρέπει ἐκ τοῦ ἵππου. Τότε καταβαίνει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἵππον του διὰ νὰ σπεύσει εἰς βοήθειάν του. Ἀλλὰ τὸ κατανεχθὲν τραῦμα ἦτο Ἀκρίτειον· ἐκεῖνος ἀφίσας τὸν τελευταῖον στεναγμὸν «ἐξέπνευσεν εὐθέως».

Τὸ ὄνομα *Ἀγκύλας* εἶναι βεβαίως τὸ κοινὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην *Ἀκύλας* μὲ τὴν ἀναλογικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐρρίνου πρὸ τῶν λαρυγκικῶν: *ἀκίδα* >*ἀγκίδα* (κατὰ τὸ *ἀγκίστρι*), *ἀκά(ν)θι*>*ἀγκάθι* (κατὰ τὸ ἀγκελώνω), *Ἀκύλας*>*Ἀγκύλας* (κατὰ τὸ *ἀγκύλη*). Μ. Φ.

Ἀγκύλη καὶ Ἀγκυλή. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν Αἰγηΐδα φυλήν, διαιρούμενος κατ' ἐπιγραφὰς εἰς ὑπένερθεν καὶ καθύπερθεν. Ἡ διαίρεσις πιθανῶς ἐγένετο εἰς ὑστέρους χρόνους, ὅτε ὁ καθύπερθεν ἦτο προάστειον τῶν Ἀθηνῶν, ὁ δὲ ὑπένερθεν ἔκειτο παρὰ ὕψωμά τι τοῦ Ἀγχεσμοῦ ἴσως ἢ καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ. Δὲν ὑπάρχουν ἀρκεταὶ πληροφορίαι πρὸς ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς θέσεως.

ἀγκύλη ναυτ. (κοιν. γάσα, γαλ. oeil, ἀγγλ. eye ἢ bight). *Ἀμμάτισις κεστρωτὴ* (ὅρα λέξεις) κατασκευαζομένη εἰς τὸ ἄκρον σχοινίου, πρὸς ἐπίδεσιν αὐτοῦ ἐπ' ἄλλου σχοινίου ἢ ἐπὶ κεραίας. Δι' ἀγκυλῶν προσδένονται τὰ ἄκρα τῶν *βαθμίδων* ἐπὶ τῶν *ἐπιτόνων* (σχ. 6), τὸ κάτω ἄκρον τοῦ *κολεοῦ σήματος* πρὸς τὸ *σηματόσχοινον* (ὅρα λέξεις) κτλ. Τὰ σχήματα 1-5 δεικνύουσιν, ἐν διαδοχῇ, τὸν τρόπον τῆς τοιαύτης κεστρωτῆς ἀμματίσεως. Ἐπίσης τὰ σχήματα A-C δεικνύουσι τὴν ἀμμάτισιν ἀγκύλης διὰ δύο σχοινίων ἣν ὀνομάζουσι *ἀμφοτεροσύναπτον*. Σ. Ε. Λ.

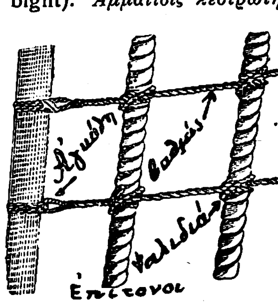

Σχ. 6.

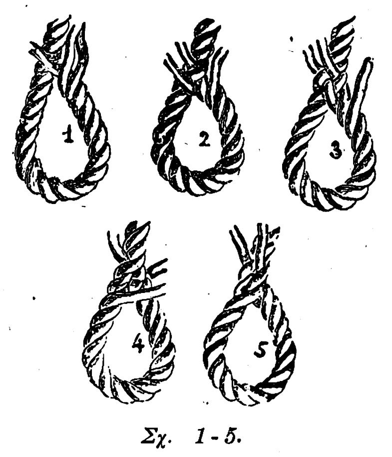

Σχ. 1-5.

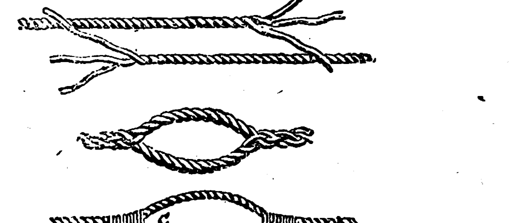

Σχ. A-C.

ἀγκύλη. Ὑποδηλοῖ, εὐρύτατα χρησιμοποιουμένη εἰς ἰατρικὰ συγγράμματα, τὸ σχῆμα, καθ' ὃ φέρονται διάφορα ἀγγεῖα, νεῦρα κτλ. ἤτοι:

ἀγκύλη ἀορτική. Περιγράφεται οὕτω ὑπὸ τῶν γάλλων συγγραφέων ἡ ἀνιοῦσα ἀορτὴ μετὰ τοῦ ἀορτικοῦ τόξου ὡς μία μοῖρα, ὁπότε, οὕτω λαμβανομένη, δίδει σχῆμα ἀγκύλης.

ἀγκύλη μεσογονατώδης. Δεσμὶς καταφανὴς ἐπὶ τοῦ νεογνοῦ ἥτις συνδέει πρὸς ἄλληλα τὰ ἔξω ἄκρα ἀμφοτέρων τῶν γονατωδῶν σωμάτων.

ἀγκύλη σκελιαία τοῦ Gratiolet. Τὸ σύνολον τῶν ἰνῶν τῆς φακοειδοῦς ἀγκύλης καὶ τοῦ κάτω μίσχου μετὰ τῆς ἀνωνύμου οὐσίας ἀποτελεῖ τὴν ἐν λόγῳ ἀγκύλην.

Εἶναι καταφανής, ὅταν ἐπὶ προσφάτου ἐγκεφάλου ἀφαιρέσωμεν τὴν ὀπτικὴν ταινίαν, προβάλλεται ὡς λευκόφαιος ταινία ἀγκυλοειδῶς περιβάλλουσα τὸ ἄνω πέρας τοῦ ἐγκεφαλικοῦ σκέλους.

ἀγκύλη ὑπογλωσσίου. Σχηματίζεται διὰ τῆς ἀναστομώσεως τοῦ κατιόντος αὐχενικοῦ νεύρου πρὸς τὸν κατιόντα κλάδον τοῦ ὑπογλωσσίου.

ἀγκύλη φακοειδοῦς πυρῆνος· ἀγκυλοειδὴς προσεκβολὴ τοῦ φακοειδοῦς πυρῆνος.

Πρωτογενὴς ἐντερικὴ ἀγκύλη. Κατὰ τὴν ἀρχικὴν διάπλασιν τὸ ἔντερον εἶναι εὐθύ, μεθ' ὃ κάμπτεται πρὸς τὸν ὀμφαλὸν σχηματίζον τὴν ἐν λόγῳ ἀγκύλην.

Digitized by Google

'Αγκύλη. 'Ελέγετο οὕτω παρ' ἀρχαίοις τὸ λωρίον, ὅπερ ἐχρησίμευεν πρὸς συγκράτησιν τῆς κρηπῖδος.

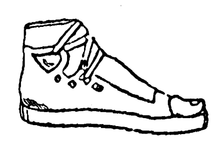

'Η ἀγκύλη δι' ἧς συνεκρατεῖτο εἰς τὸν πόδα ἡ κρηπίς.

ἀγκύλια (τὰ) τῆς ἁλύσεως (κοινῶς τὰ *κλειδιά*, γαλλ. les manilles, ἀγγλ. the shackles). [Ναυτ.] Ὅρα ἄρθρον ἁλύσεις. Σ.Ε.Λ.

ἀγκύλι (τὸ)· 1) ἀγκάθι, κεντρί, κάτι ποὺ ἀγγελώνει: μπῆκε στὸ χέρι μου ἓν *ἀγκύλι*· 2) πᾶν τὸ ἀγκιστροειδές· 3) ὁ χαλινὸς τῆς γλώσσης, ὁ γλωσσοδέτης. 'Ετυμολ. εἶναι: ἡ *ἀγκύλη*>τὸ *ἀγκύλι*. Περὶ δὲ τῆς μεταβολῆς τοῦ γένους ἔστωσαν τὰ ἑξῆς: Κυρίως μόνον τὰ ζῶντα ἔπρεπε νὰ εἶναι, κατὰ φύσιν τοῦ φύλου (sèxe) των, ἀρσενικοῦ ἢ θηλυκοῦ γένους, ὅλα δὲ τὰ ἄψυχα, νὰ εἶναι οὐδετέρου. 'Αλλ' ἐπειδὴ οἱ φυσιολάτραι πρόγονοί μας μὲ τὴν ὡραίαν των φαντασίαν εἶχαν προσωποποιήσει πολλὰ φυσικὰ ὄντα καὶ ἐθεώρουν ὡς ἔμψυχα πράγματα ἄψυχα, εἰς πολλὰ ἄψυχα ἔμεινεν ἡ προσωπικὴ ὀνομασία μὲ τὸ γένος της, οἱ δὲ νεώτεροι, ἀκολουθοῦντες ὑποσυνειδήτως τὴν παράδοσιν, ὀνοματίζουν μὲ τὴν ἰδίαν ἀναλογίαν: (*ἡ κινίνη, ἡ στρυχνίνη κλπ.*), διὰ τοῦτο καὶ σήμερον τὸ γραμματικὸν γένος δὲν εἶναι πάντοτε σύμφωνον μὲ τὴν φύσιν τοῦ ὄντος, τὸ ὁποῖον παριστάνει τὸ οὐσιαστικόν, λ. χ. ὁ *ἥλιος* φύσει οὐδέτερος, εἶναι γένους ἀρσενικοῦ (ὁ 'Υπερίων), *ἡ γῆ*, φύσει ἐπίσης οὐδετέρα, εἶναι γένους θηλυκοῦ (ἡ Δημήτηρ). Οὕτω λοιπὸν τὰ ἄψυχα εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει διάκρισις φύλου, δὲν εἶναι δύσκολον νὰ μεταπίπτουν ἀπὸ ἓν γραμματικὸν γένος εἰς ἄλλο, ὅταν βοηθοῦν ἐσωτερικοὶ ψυχολογικοὶ λόγοι καὶ ἐξωτερικὰ γραμματικὰ συμπτώματα. Διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ γραμματικοῦ γένους, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ αἰτία, πρέπει νὰ ἀνταμωθοῦν, δηλ. νὰ συμπέσουν φωνητικῶς εἰς κάποιαν πτῶσιν, ἢ γενικὰ εἰς κάποιαν τύπον, τὸ ἀρχαιότερον γένος μὲ τὸ νεώτερον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ μεταστῇ τὸ ὄνομα. Ἐπειδὴ λόγου χάριν ἡ ὀνομαστικὴ τοῦ θηλυκοῦ *ἀγκύλη*, ἀφότου συνέπεσαν εἰς τὴν προσφορὰν τὸ *η* μὲ τὸ *ι* ἀκούεται ἀπαράλλακτα ὡς ἡ τοῦ οὐδετέρου *ἀγκύλι*, ἀνταμώνονται δηλ. φωνητικῶς οἱ δύο τύποι, καὶ ἐπειδὴ μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαλοῦντος ὑπάρχουν τὰ ταὐτόσημα: *τὸ ἀγκάθι, τὸ ἀγκίστρι, τὸ ἀγκίδι*, ἀκολουθοῦσα ταῦτα καὶ *ἡ ἀγκύλη*, ἡ μὴ οὖσα ἄλλωστε φύσει θηλυκή, ἀλλ' οὐδετέρα, μεθίσταται καὶ αὐτὴ εἰς τὸ γένος των καὶ γίνεται οὐδετέρα: *τὸ ἀγκύλι*. Οὕτως ἔχομεν: *ἡ ἀκάνθη>τὸ ἀκάνθι* κατά: (τὸ ἀγκίστρι, τὸ κεντρὶ κτλ.). *ἡ ἀκόνη>τὸ ἀκόνι* (κατά: τὸ μαχαίρι), *ἡ ἀξίνη>τὸ ἀξίνι* (κατά: τὸ σκεπάρνι), *ἡ ἀρπεδόνη>τὸ ἀρπεδόνι* (ὅπως: τὸ νῆμα), *ἡ βελόνη>τὸ βελόνι* (κατά: τὸ κεντρί), *ἡ βομβύλη>τὸ μπουμπούλι* (κατά: τὸ ζουζούνι). *ἡ βοτάνη>τὸ βοτάνι* (ὡς: τὸ χορτάρι), *ἡ γογγύλη>τὸ γογγύλι* (: δαυκί), *ἡ δαμάλη>τὸ δαμάλι* (: βόδι), *ἡ δείλη>τὸ δείλι* (: τὸ βράδυ), *ἡ θαλάμη>τὸ θαλάμι* (: τὸ χταπόδι), *ἡ κακάβη>τὸ κακάβι* (: τὸ καζάνι), *ἡ καλύβη>τὸ καλύβι* (: τὸ σπίτι), *ἡ κανδήλη>τὸ καντήλι* (: τὸ φῶς), *ἡ κογχύλη>τὸ κοχύλι* (: τὸ στρείδι), *ἡ κολοκύνθη>τὸ κολοκύθι* (: τὸ ἀγγούρι), *ἡ κορύπη>τὸ κουρούπι* (: τὸ πιθάρι), *ἡ κυψέλη>τὸ κυψέλι* (: τὸ μελίσσι), *ἡ λεκάνη>τὸ λεκάνι* (: τὸ δοχεῖο), *ἡ μελάνη>τὸ μελάνι* (: τὸ χαρτί, τὸ καλαμάρι), *ἡ μίλη>τὸ μίλι* (: τὸ μαχαῖρι), *ἡ μυρσίνη>τὸ μερσίνι* (: τὸ κεράσι), *ἡ ξυάλη>τὸ ξυάλι* (: τὸ κουτάλι), *ἡ ὀρδὴ>τὸ ὀρδι* (: τὸ πλῆθος), *ἡ περόνη>τὸ περόνι* (: τὸ καρφί), *ἡ προζύμη>τὸ προζύμι* (: τὸ ψωμί), *ἡ ῥητίνη>τὸ ῥετσίνι* (: τὸ πεῦκο), *ἡ ῥοδάνη>τὸ ῥοδάνι* (: τὸ μασοῦρι, τὸ καλάμι), *ἡ ῥυκάνη>τὸ ῥοκάνι* (: τὸ ἐργαλεῖο, τὸ σκεπάρνι), *ἡ σκορδάλμη>τὸ σκορδάμι* (: τὸ τουρσί), *ἡ στεφάνη>τὸ στεφάνι* (: τὸ κεφάλι), *ἡ συνάγχη>τὸ συνάχι* (: τὸ πάθος), *ἡ σφονδύλη>τὸ σφοντύλι* (: τὸ ἀδράχτι), *ἡ τρυπάνη>τὸ τρυπάνι* (: τὸ ἐργαλεῖο), *ἡ τυκάνη>τὸ τσουκάνι* (: τὸ σφυρί), *ἡ πλατάνη* (Wagner - Bikelas. Trois poèmes. Berlin 1881, σελ. 23)>*τὸ πλατάνι* (: τὸ δέντρο), *ἡ χαλή* (Δωρικὸν λείψανον)>*τὸ χαλὶ* (ὡς: τὸ νύχι), *ἡ χελώνη>τὸ χελῶνι* (κατὰ: τὸ ζῷο). Καὶ τὰ ἀτομικὰ ὀνόματα γυναικεῖα πρὸς ὑποκορισμόν: *ἡ 'Αρετὴ>τὸ 'Αρετὶ* (: τὸ κορίτσι), *ἡ Καλλιόπη>τὸ Καλλιόπι. ἡ Ρήνη>τὸ Ρῆνι* κτλ. Μ.Φ.

'Αγκυλίων. Ὄνομα 'Αθηναίου τινός, πιθανῶς πλαστόν, εἰς τὰς Σφῆκας τοῦ 'Αριστοφάνους (στ. 1388)

'Αγκυλοβλάκου ἀκρωτήριον· ἐν Κρήτῃ εἰς τὰ ΒΔ τοῦ κόλπου τοῦ 'Ηρακλείου.

ἀγκυλοβλέφαρον· μερικὴ ἢ ὁλικὴ πρόσφυσις τῶν βλεφαρικῶν χειλέων, ἐπιφέρουσα βράχυνσιν ἢ καὶ ἐξαφάνισιν τῆς βλεφαρικῆς σχισμῆς. Θεραπευτικῶς γίνεται τομὴ τῆς συμφύσεως τῶν βλεφάρων.

ἀγκυλόκλαδος (Ancylocladus ἢ Willughdeia). Τάξις ἀποκυνωδῶν. Γένος περιλαμβάνον περὶ τὰ 10 εἴδη ἰθαγενῆ τῆς ἀνατολικῆς 'Ασίας καὶ τῶν Μαλαισίων νήσων. Εἶναι θάμνοι κληματώδεις ἀναρριχώμενοι, τῶν ὁποίων ὁ ὀπὸς (ζουμὶ) παρέχει ἐλαστικὸν κόμμι. Τὸ ἀξιολογώτερον εἶδος εἶναι ὁ ἀγκυλόκλαδος ὁ βρώσιμος (Ancylocladus edulis).

ἀγκυλοστομίασις. Νόσος παρασιτικὴ τῶν ἐντέρων ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ παρουσίαν τοῦ ἀγκυλοστόμου τοῦ δωδεκαδακτυλικοῦ (Ankylostomum duodenale, ἐνίοτε καλούμενον καὶ Dochmios duodenalis). Εἰ καὶ ἡ νόσος ἦτο πρὸ πολλοῦ γνωστὴ ἐν ταῖς τροπικαῖς χώραις φερομένη ὑπὸ διαφόρους προσωνυμίας (ἴδε *ἀγκυλόστομον*), ἐν Εὐρώπῃ ἐφείλκυσεν αὕτη τὴν προσοχὴν τῶν παρατηρητῶν ἀφ' ἧς ἐξερράγη ἡ θανατηφόρος ἐπιδημία ἀναιμίας μεταξὺ τῶν σκαφέων τῆς σήραγγος τοῦ 'Αγίου Γοθάρδου τῷ 1880. Πολυπληθεῖς ἔκτοτε παρατηρήσεις κατέδειξαν ὅτι, εἰ καὶ λεπτότατον, τὸ αἱμοβόρον τοῦτο παράσιτον, ἐὰν παρῇ κατὰ μέγα πλῆθος καὶ ἐφ' ἱκανὸν χρόνον, καὶ μάλιστα ἐὰν πενιχρῶς τρέφωνται τὰ θύματα αὐτοῦ, εἶναι ὄντως κινδυνωδέστατον. 'Η ἀέναος ἐξοχέτευσις αἵματος ἣν συνεπάγεται ἡ παρουσία αὐτοῦ, ὁ κατάρρους ὁ προερχόμενος ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν τραυματιδίων, ἅπερ ἀνοίγει ἐπὶ τοῦ βλεννογόνου ὑμένος καὶ πιθανῶς ἡ ἐν τῷ ὀργανισμῷ ἀπορρόφησις αἱμολυτικῆς τινος τοξινης-προϊόντος τοῦ παρασίτου-γεννῶσι δεινὴν καχεξίαν, καθιστῶσι τὸν πάσχοντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀνίκανον πρὸς ἐργασίαν καὶ οὐχὶ σπανίως ἄγουσιν εἰς τὸν θάνατον.

Αἴτια προδιαθετικὰ τῆς νόσου εἶναι τὰ ἀνθρακωρυχεῖα καὶ μεταλλωρυχεῖα ἐν γένει, καὶ αἱ ὑγραὶ καὶ θερμαὶ ὑπόγειοι σήραγγες· οἱ ἐν αὐτοῖς ἐργαζόμενοι προσβάλλονται συνηθέστερον ὑπὸ τῆς νόσου· ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ἐργάται οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ὑγρὰν γῆν ἢ χῶμα ὑγρὸν πλησίον ἑστιῶν θερμότητος (κεραμεῖς ἐν γένει, ἀγγειοπλάσται κ. λ. π.). 'Ωσαύτως, ἡ ἕξις τοῦ βαδίζειν μὲ γυμνοὺς τοὺς πόδας ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ταύτης γῆς, ἰδίως εἰς τὰς φυτείας ὀρύζης τῶν τροπικῶν χωρῶν. 'Αλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις καθαριότητος, ἰδίᾳ παρὰ τοῖς ἐργάταις τούτοις, οὐκ ὀλίγον συμβάλλεται. Πᾶσα δὲ ἐξασθένησις τοῦ ὀργανισμοῦ ἰδίᾳ δὲ ἡ προερχομένη ἐκ τοῦ ἀλκοολισμοῦ καὶ τῆς φυματιώσεως, εὐνοεῖ μεγάλως τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νόσου. 'Η δὲ παρὰ τοῖς μεταλλευταῖς ἀναλογία τῆς ἀναπτύξεως τῆς νόσου ποικίλλει ἀπὸ 5 μέχρι 25 πρὸς 100. Γενικῶς ὅμως ὁ πάσχων δὲν μολύνει τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ.

'Η ἀγκυλοστομίασις εἶναι διαδεδομένη εἰς τὰ ἀνθρακωρυχεῖα τοῦ Βελγίου, τῆς Γαλλίας, τῆς Γερμανίας (ἔνθα ἡ ἀναλογία τῶν ὑπὸ τῆς νόσου μολυνομένων εἶναι 9 πρὸς 100), τῆς 'Αγγλίας, τῆς Οὑγγαρίας, εἰς δὲ τὴν 'Ιταλίαν, εἰς τοὺς πλινθοποιοὺς καὶ τὰ ὀρυχεῖα τοῦ θείου. Εἰς τὰς τροπικὰς χώρας εἶναι ἀνυπολόγιστος ἡ συχνότης τῆς παθήσεως. Παρατηρηθεῖσα ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὰς φυτείας τῆς ὀρύζης τῆς 'Ινδοκίνας, λυμαίνεται ὡσαύτως τὴν Βραζιλίαν (50-70 τοῖς 100 τοῦ πληθυσμοῦ εἶναι προσβεβλημένοι), τὴν Κολομβίαν, τὸ Μεξικόν, τὴν Γουϊάνην, τὴν Οὐραγουάην. Εἰς τὴν 'Αφρικὴν ἀπαντᾷ ἡ νόσος εἰς τὴν Γουϊνέαν, εἰς τὸ Καμερούν, εἰς τὴν Oubanghi, εἰς τὴν 'Ασίαν εἰς τὰς ἀγγλικὰς 'Ινδίας, εἰς τὸ 'Ανάμ, εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους, εἰς τὴν Αὐστραλίαν. Εἰς δὲ τὴν 'Αμερικὴν ἡ νόσος προκαλεῖται ὑπὸ σκώληκος παραπλησίου πρὸς τὸ ἀγκυλόστομον, τοῦ καλουμένου necator americanus.

'Η συνηθεστέρα ὁδὸς εἰσαγωγῆς τοῦ παρασίτου ἐν τῷ ὀργανισμῷ εἶναι τὸ *δέρμα*, χωρὶς νὰ ἀπαιτηθῇ πρὸς τοῦτο λύσις τῆς συνεχείας αὐτοῦ (ἐκδορά, διάβρωσις, κλπ.). Αἱ νύμφαι ἢ τὰ ἔμβρυα τοῦ σκώληκος τούτου δύνανται νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὸ δέρμα διὰ τῶν θυλακίων τῶν τριχῶν ὁπόθεν μεταβαίνουσιν εἰς τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα ἢ τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα τοῦ αἵματος, φθάνουσι δὲ μέχρι τοῦ πνεύμονος, ἀνέρχονται εἰς τὸν λάρυγγα καὶ ἐκεῖθεν μεταβαίνουσιν εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα. Σπανιωτέρα φαίνεται ἡ ἀπὸ τοῦ στόματος εἴσδυσι τοῦ παρασίτου εἰς τὸν ὀργανισμόν.

Συμπτώματα.—'Εν τῇ ἀρχῇ τῆς νόσου ἐμφανίζονται *βλάβαι δερμικαὶ* ἔχουσαι σχέσιν πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν διὰ τοῦ δέρματος τῶν νυμφῶν, ἤτοι: βλατίδες, φλύκταιναι μεταμορφούμεναι βραδύτερον εἰς ἐφελκίδας· ἑδράζονται δὲ κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς πόδας καὶ ἰδίως μεταξὺ τῶν δακτύλων τῶν ποδῶν, δύνανται ὅμως νὰ παρατηρηθοῦν καὶ ἐφ' οἱουδήποτε σημείου τοῦ σώματος. Ταὐτοχρόνως δὲ ἐμφανίζεται πολλάκις καὶ βρογχῖτις.

Τὰ οὐσιώδη συμπτώματα τῆς νόσου εἶναι προϊοῦσα ἀναιμία συνδεομένη πρὸς δυσπεπτικὰς ἀνωμαλίας· ἐὰν δὲ μὴ ἀναχαιτισθῇ ἡ πρόοδος τῆς νόσου ἐπακολουθοῦν ὀρώδη ἐξιδρώματα ἐν διαφόροις ὀργάνοις καὶ λιπώδης ἐκφύλισις τῆς καρδίας ἢ καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος ἐκ συγκοπῆς ἢ ἐξ ἐπιπλοκῆς τινος. Μετὰ πάροδον δὲ ἓξ ἑβδομάδων ἢ δύο μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς λοιμώξεως, ὁ πάσχων αἰσθάνεται πόνον κατὰ τὸ ἐπιγάστριον αὐξανόμενον διὰ τῆς πιέσεως, δυνάμενον ὅμως νὰ ἀνακουφισθῇ πρὸς ὥραν διὰ τῆς τροφῆς. 'Η γλῶσσα εἶναι ἐπίχριστος, ἡ ἀπόπνοια κάκοσμος. 'Η ὄρεξις, ἐλλείπουσα ἐνίοτε, συνηθέστερον εἶναι ἀδηφάγος, ἀλλ' ὁ κορεσμὸς αὐτῆς προκαλεῖ δυσπεπτικὰς ἀνωμαλίας, κολικούς, βορβορυγμούς, ἴσως δὲ καὶ διάρροιαν ἀτελῶς πεπεμμένων σιτίων. 'Οτὲ μὲν ἐπικρατεῖ δυσκοιλιότης ὁτὲ δὲ ἀταξία τῶν ἐντέρων. 'Η γεῦσις εἶναι πολλάκις διεστραμμένη καί τινες τῶν ἀρρώστων ὀρέγονται καὶ ἐπιμόνως ζητοῦν νὰ τρώγουν χῶμα, βόρβορον, ἄσβεστον (κίσσα ἢ γεωφαγία). Τὰ ἀποχωρήματα ἔχουν ἐνίοτε ὑπέρυθρον καστανίζουσαν χροιὰν ἕνεκα προσμίξεως ἡμιπέπτου αἵματος· ἄλλοτε δὲ περιέχουν μικρὰς νιφάδας αἱματοβαφοῦς βλέννης· ἔτι δὲ σπανιώτερον παρατηρεῖται ῥαγδαία αἱμορραγία, πλὴν ἐὰν παρομαρτῇ καὶ κολῖτις. Πυρετὸς τύπου ἀτάκτου διαλείποντος ἢ καὶ ὑποσυνεχοῦς, ἀπαντᾷ, μὴ ὑπερβαίνων τοὺς 38°5. Μετὰ μακρὸν δ' ἢ βραχὺν χρόνον ἀναπτύσσονται φαινόμενα βαθείας ἀναιμίας βαθμηδόν, αἱ ἐπιφάνειαι βλεννογόνων καὶ δέρματος καταντοῦν ὠχραί, τὸ πρόσωπον οἰδαλέον, πόδες δὲ καὶ σφυρὰ οἰδηματώδη· ὁ δὲ πάσχων αἰσθάνεται κόπωσιν, δύσπνοιαν, παλμούς, βόμβους τῶν ὤτων, ἴλιγγον, ἀμβλυωπίαν, διανοητικὴν ἀπάθειαν, καὶ κατάπτωσιν, ἐπιρρέπειαν πρὸς συγκοπὴν κλπ., πάντα συμπτώματα βαθείας ἀναιμίας. 'Η κυκλοφορία εἶναι εὐερέθιστος καὶ φυσήματα ἀναιμικὰ ἀκούονται ἀπὸ τῆς καρδίας καὶ τῶν μεγάλων ἀγγείων. 'Η ὀφθαλμοσκόπησις δυνατὸν νὰ ἀποκαλύψῃ αἱμορραγίαν τοῦ ἀμφιβληστροειδοῦς. 'Ο πάσχων ἀδυνατεῖ νὰ ἐργασθῇ ἕνεκα τῆς μεγάλης ἐξασθενήσεως αὐτοῦ. 'Η νόσος βαίνει μετὰ ταχύτητος εἴς τινας περιπτώσεις καὶ ὁ βίος τοῦ ἀρρώστου τερματίζεται ἐντὸς ἑβδομάδων τινῶν ἢ μηνῶν, συχνότερον ὅμως αὕτη εἶναι χρονιωτάτη αὐξομειουμένη ἢ κυμαινομένη ἢ καὶ βραδέως προοδεύουσα ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν. 'Εὰν δ' ἡ νόσος εἰσβάλῃ πρὸ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, καθυστερεῖ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀτόμου ἢ παραμένει ἀτελής.

Ὅταν ἡ νόσος ἀναγνωρισθῇ καὶ ὑποβληθῇ εἰς τὴν δέουσαν θεραπείαν ἰᾶται εὐκόλως ἐν Εὐρώπῃ· εἶναι δὲ πολλῷ βαρυτέρα εἰς τὰς τροπικὰς χώρας· ἐν αὐταῖς ἡ παρουσία ἀναιμίας ἄνευ φανερᾶς αἰτίας ἐπιβάλλει πάντοτε τὴν ἐξέτασιν τῶν κοπράνων, δι' ἧς ἀνακαλύπτονται τὰ ᾠὰ τοῦ δωδεκαδακτυλικοῦ ἀγκυλοστόμου. Εἶναι δὲ τοσαύτη ἡ ἀφθονία τῶν ᾠῶν ἐν ὡρισμένῃ ποσότητι κοπράνων, ὥστε, κατὰ τοὺς Grassi καὶ Parona, 150 ἕως 180 ᾠὰ κατὰ κυβικὸν ἑκατοστόμετρον ὑποδηλοῦσι μόλυνσιν ἐκ χιλίων περίπου σκωλήκων, ἀρρένων καὶ θηλέων.

Μέτρα προληπτικὰ κατὰ τῆς ἀγκυλοστομιάσεως. 'Αξιόλογον εἶναι τὸ σινικὸν σύστημα τοῦ ἀποθηκεύειν τὰ ἀφοδεύματα ἐντὸς μεγάλων βόθρων ἐπικεχρισμένων διὰ θηραϊκῆς κονίας καὶ στεγανῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐὰν τὰ ᾠὰ τοῦ ἀγκυλοστόμου διατηρηθῶσιν ἐντὸς ἀμιγῶν κοπράνων, τὸ ἔμβρυον ἀναπτύσσεται καὶ ἀπολύεται ἐκ τοῦ ᾠοῦ κατὰ φύσιν· ἀλλ' ἐπίσης γνωστὸν τυγχάνει καὶ ὅτι, ἅμα ὡς τὸ ἔμβρυον τοῦτο στερηθῇ ὀλίγου ἀέρος καὶ χώματος, θνήσκει ὁσονούπω. Ὥστε ἐκεῖνο, ὅπερ πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν εἶναι: ἡ ἀνάμιξις *προσφάτων* ἀποχωρημάτων μετὰ χώματος. Κατὰ τὸ σινικὸν σύστημα, τὰ κόπρανα φυλάσσονται ἐν πρώτοις ἐντὸς βόθρων ἐπὶ μῆνας ὑφιστάμενα αὐτόθι ζύμωσιν καὶ σῆψιν, καὶ ἀκολούθως διασκορπίζονται εἰς τοὺς ἀγρούς. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καὶ τὰ ἔμβρυα τοῦ ἀγκυλοστόμου θανατοῦνται καὶ ταὐτοχρόνως ἐξασφαλίζεται διὰ τὸν γεωργὸν πολύτιμον λίπασμα.

Τὰ ἀκόλουθα προληπτικὰ μέτρα κροεκηρύχθησαν ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων τῶν διαφόρων κρατῶν πρὸς προστασίαν τῶν ἐργατῶν κατὰ τῆς μολύνσεως ὑπὸ τοῦ ἀγκυλοστόμου.

Μέτρα ὑποχρεωτικά: 1) 'Εγκατάστασις ἐν ὑπαίθρῳ. καὶ λίαν ἐγγὺς ἑκάστου φρέατος ὀρυχείου ἀφοδευτηρίων (ἓν τοὐλάχιστον διὰ 40 ἐργάτας). 2) 'Εγκατάστασις εἰς τὸν πυθμένα ἑκάστου φρέατος μικροῦ βυτίου πλήρους ὕδατος (ἓν διὰ τὸν αὐτὸν ὡς ἄνω ἀριθμὸν ἐργατῶν). 3) 'Απαγόρευσις εἰς τοὺς ἐργάτας νὰ ῥυπαίνωσι τὸ ὀρυχεῖον διὰ τῶν ἀποπατημάτων καὶ τῶν οὔρων αὐτῶν. 4) 'Εγκατάστασις εἰς τὴν εἴσοδον ἑκάστου ὀρυχείου ἱματιοφυλακείων καὶ νιπτήρων διὰ τὴν χρῆσιν τῶν εἰς τὸ βάθος τῶν ὀρυχείων ἐργαζομένων ἐργατῶν. 5) 'Ισχυρὸς καὶ διηνεκὴς ἀερισμὸς τῶν ὀρυχείων. 6) Νὰ μὴ ἐγκαταλείπωνται πεπαλαιωμένα ξύλα εἰς τὰς ὑπογείους στοάς. 7) Νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ παροχέτευσις τῶν ὑδάτων. 8) Καθημερινὴ καθαριότης τῶν στοῶν καὶ τῶν ὀρυχείων διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῆς ἰλύος. 9) Τὸ πρὸς πόσιν ὕδωρ δέον νὰ καταβιβάζηται εἰς τὰ ὀρυχεῖα ἐντὸς καθαρῶν καὶ καλῶς πωματισμένων βυτίων. 10) Νὰ δημιουργηθῶσιν ἰατρεῖα πλησίον τῶν ὀρυχείων. 11) Νὰ μὴ στρατολογοῦνται ἐργάται διὰ τὰς νέας ἐργασίας ὀρυχείων εἰμὴ οἱ μετὰ προηγουμένην ἰατρικὴν ἐξέτασιν ἀποδεικνυόμενοι ὑγιεῖς καὶ ἀπρόσβλητοι ὑπὸ τῆς νόσου. 12) Νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρυχείου πάντοτε διάλυμα ἁλματούχου ὕδατος (10 πρὸς 100) πρὸς πλύσιν τῶν χειρῶν τῶν ἐργατῶν. Εἶναι δ' ὄντως παραδεδεγμένον ὅτι τὰ ᾠὰ τοῦ ἀγκυλοστόμου δὲν δύνανται νὰ ζήσωσιν ἐντὸς ὕδατος περιέχοντος περισσότερον τῶν 3 πρὸς 100 χλωριούχου νατρίου, ἐξ οὗ προκύπτει ἡ χρησιμότης νὰ διατηρῶνται ἁλμυρὰ τὰ ὕδατα καὶ αἱ ἰλύες τῶν ὀρυχείων ἔνθα ὑφίσταται τὸ παράσιτον τοῦτο,

Digitized by Google

Συμβουλαὶ εἰς τοὺς ἐργάτας. Νὰ πλύνωσι τὰς χεῖρας δι' ἁλατούχου ὕδατος πρὸ ἑκάστου γεύματος. Νὰ ἐργάζωνται φέροντες ὑποδήματα καὶ οὐχὶ γυμνόποδες. Νὰ μὴ ἀναρτῶσι τὰ ἐνδύματα αὐτῶν καὶ τὰ περιέχοντα τὴν τροφὴν αὐτῶν σακκίδια (ἅτινα δέον νὰ ἀντικατασταθῶσι διὰ μεταλλικῶν κιβωτιδίων) ἐπὶ τῶν ὑγρῶν τοιχωμάτων τῶν ὑπογείων στοῶν. Νὰ ἀποφεύγωσι νὰ κάθωνται ἐπὶ παλαιῶν καὶ ἐφθαρμένων ξύλων, καὶ νὰ ἀποπατῶσι καὶ οὐρῶσι μόνον ἐντὸς τῶν ἐπὶ τούτῳ κάδων.

Θεραπεία. Ἐν πρώτοις τὰ ἁλατοῦχα κλύσματα παρέχουσι μεγάλας ὑπηρεσίας. Ἀποτελεσματικώτερα εἶνε τὰ ἁλατοῦχα καθαρτικά, ὡς τὸ ἀκόλουθον:

Chlorure de sodium	25.0
Bicarbonate de soude	8.0
Eau simple	200.0

Ὡς εἰδικὰ δὲ φάρμακα θεωροῦνται: ἡ ἀρρενόπτερις, ὁ καλομέλας καὶ τὸ θυμόλιον, ὅπερ θεωρεῖται ὡς λίαν ἀποτελεσματικόν, ἀλλὰ δέον μετὰ πολλῆς περισκέψεως νὰ χορηγῆται. Δέον ὅμως νὰ καταπολεμηθῇ καὶ ἡ ἀναιμία διὰ τῆς καλῆς τροφῆς καὶ διαίτης, ὡς καὶ διὰ τῶν σκευασιῶν τοῦ σιδήρου καὶ τοῦ ἀρσενικοῦ.

Βιβλιογραφία. Dr. Beaven Rake Ankylostomum and Ankylostomiasis (Journal of Pathology 1904.—Dr. Daniels Anaemia and ankylostomiasis (British Guiana Med. Annual 1895).—Dr. Giles: Ankylostomum duodenale: sa vie et son évolution dans l'organisme, 1899. — Manson Patrik. Νοσήματα τῶν θερμῶν χωρῶν. Ἑλληνικὴ μετάφρασις. 1906.—Dr. Powell. Treatment of ankylostomiasis (India med. Gaz. 1899).—Dr. Sandwith Ankylostomiasis tropicalis, 1900. — Sonsino N. Magdonald: Dochnius duodenalis (in Tropical diseases. 1901).

Μ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

ἀγκυλοστομίασις (κτηνιατρική). Εἶναι νόσος τῶν κυνῶν κυνηγίου ὀφειλομένη εἰς τὸν Ἀγκυλώδη Τριγωνοκέφαλον (Uncinaria Trigonocephala) καὶ Ἀγκυλώδη Στενοκέφαλον (Uncinaria Stenocephala) μικροὺς νηματώδεις σκώληκας, οἱ ὁποῖοι ζῶσι παρασιτικῶς, εἰς τὸ ἔντερον τῶν προσβεβλημένων κυνῶν.

Οἱ κύνες μολύνονται πίνοντες ὕδωρ περιέχον τὰς νύμφας τῶν σκωλήκων τούτων.

Αἱ νύμφαι ἐντὸς τοῦ ἐντέρου μεταβάλλονται ἐντὸς 15μέρου, εἰς σκώληκας, οἱ ὁποῖοι ἐπικολλώμενοι εἰς τὸ ἔντερον μυζῶσιν αἷμα προκαλοῦντες ἀναιμίαν.

Δρ. Δ. ΣΙΑΜΠΑΝΗΣ

Ἀγκυλόστομον ἢ ἀγκυλόστομον τὸ δωδεκαδακτυλικόν. Σκώληξ στρογγύλος νηματώδης τοῦ γένους Uncinaria. Φέρεται ὑπὸ διάφορα διακριτικὰ ὀνόματα ἑκασταχοῦ ἔνθα ἀπαντᾷ. Εἰς τὰς Ἀντίλλας καὶ τὴν Γουϊάνην ἡ νόσος ἀγκυλοστομίασις εἶναι γνωστὴ ὡς *ὑδατώδης καχεξία* ἢ *γαστραλγία τῶν μαύρων* ἢ *χνωτοφαγία*· ἐν Κολομβίᾳ, λέγεται tuntun καὶ οἱ πάσχοντες tunientos· ἐν Βραζιλίᾳ oppitatio, oppitaçao καὶ cançaço· ἐν Εὐρώπῃ ἀποκαλεῖται ἐνίοτε «ἀναιμία τῶν μεταλλευτῶν» ἢ «νόσος τῶν σηρράγγων»· ἡ ἐν Αἰγύπτῳ ἀπαντῶσα μορφὴ λέγεται: «Αἰγυπτιακὴ χλωρίασις»· ἐν Κεϋλάνῃ ὀνομάζεται καταχρηστικῶς beriberi.

Τὸ ἀγκυλόστομον ἀνεκαλύφθη τῷ 1832 ὑπὸ τοῦ Dubini. Ἀφθονεῖ ἀνὰ τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην καὶ ἀνὰ τὰς τροπικὰς καὶ ὑποτροπικὰς χώρας τῆς Ἀσίας καὶ Ἀμερικῆς· ὑφίσταται ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ εἰς πολλὰς τῶν νήσων τοῦ Εἰρηνικοῦ. Κατὰ δὲ τὸν Dobson, τὰ τρία τέταρτα τοῦ πληθυσμοῦ τῶν Ἰνδιῶν πάσχουσιν ἐξ αὐτοῦ. Ἐν Αἰγύπτῳ ἀνακαλύπτεται εἰς πᾶσαν σχεδὸν νεκροτομίαν, ἡ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἀναιμία εἶνε εἷς τῶν συνηθεστάτων λόγων ἐξαιρέσεως ἀπὸ τῆς στρατιωτικῆς θητείας. Αἱ ἐκ τοῦ ἀγκυλοστόμου καταστροφαὶ ἐν Κεϋλάνῃ εἶνε ἀσυγκρίτως σοβαρώτεραι τῶν ἐκ τῆς χολέρας, οὐχὶ διὰ τῶν θανάτων οὓς προξενεῖ, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν πασχόντων, τῆς χρονίας φύσεως τῆς νόσου καὶ τῆς ὁλικῆς θνησιμότητος, ἀμέσου καὶ ἐμμέσου.

Τὸ παράσιτον. - Σύνηθες κρησφύγετον τοῦ ἀγκυλοστόμου εἶνε τὸ λεπτὸν ἔντερον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἰδίως ἡ νῆστις, ἧττον συχνάκις τὸ δωδεκαδάκτυλον καὶ σπανίως ὁ εἰλεὸς ἢ αἱ κατώτεραι μοῖραι τοῦ ἐντερικοῦ σωλῆνος. Κατὰ τὰς θέσεις ταύτας προσηλοῦται τὸ παράσιτον διὰ τοῦ ἰσχυροῦ περὶ τὸ στόμα αὐτοῦ ὁπλισμοῦ εἰς τὸν βλεννογόνον ὑμένα, ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ὁποίου καὶ τρέφεται δαψιλῶς. Ὑποτίθεται ὅτι ἀλλάσσει θέσιν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ὁπότε τὸ ἐγκαταλειφθὲν δῆγμα ἐξακολουθεῖ νὰ αἱμορροῇ ἐπ' ὀλίγον χρόνον.

Τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ ἀγκυλόστομα - ἀπαντῶσιν ἐν γένει κατ' ἀναλογίαν ἑνὸς ἄρρενος πρὸς τρία θήλεα - δὲν διαφέρουσιν ἀλλήλων τὸ μέγεθος. Τὸ ἄρρεν ἔχει μῆκος 6-11 χιλιοστμ. καὶ πλάτος 4-5 χιλιοστμ., τὸ δὲ θῆλυ, μῆκος 7-15 χιλιοστμ. καὶ πλάτος 1 χιλιοστμ. Ἀμφοτέρων δὲ τῶν φύλων αἱ ἕλμινθες εἰσὶ κυλινδρικαὶ τὸ σχῆμα, λευκαὶ ὅταν ζῶσι, φαιαὶ δ' αἱ τεθνηκυῖαι καὶ ἐρυθρόφαιοι ὅταν ὦσι κεκορεσμέναι ἐξ αἵματος. Τοῦ τε ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος τὸ πλατύτερον μέρος εἶναι ἡ οὐρά, ἐκεῖθεν δὲ τὸ σῶμα ὀξύνεται βαθμηδὸν πρὸς τὰ πρόσω εἰς στενὸν τράχηλον καὶ ἀπολήγει εἰς στοματικὴν κάψαν κραταιῶς ὡπλισμένην καὶ εὐκρινῶς προεξέχουσαν. Περὶ τὸ ἀξιοσημείωτον τοῦτο ὄργανον φύονται ἰσχυρὰ ὀνυχοειδῆ ἄγκιστρα—ἀνὰ δύο ἑκατέρωθεν τῆς κοιλιακῆς γραμμῆς—καὶ δύο κωνικοὶ ὀδόντες—ἀνὰ εἷς ἑκατέρωθεν τῆς ῥαχιαίας γραμμῆς. Ἡ οὐρὰ τοῦ θήλεος εἶναι κωνικὴ καὶ καταλήγει εἰς βραχεῖαν λεπτὴν ἄκανθαν· ἡ ἕδρα εὑρίσκεται ὑπὸ τὸ οὐραῖον ἄκρον, ὁ δὲ κόλπος ἀνοίγεται ἐπὶ τῆς κοιλιακῆς ἐπιφανείας περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ὀπισθίου τριτημορίου

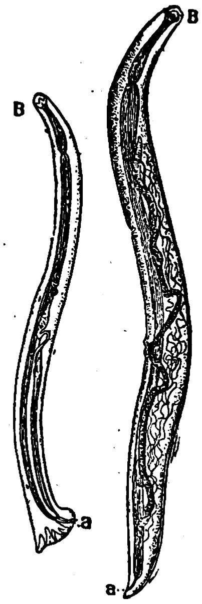

Ἀγκυλόστομον τὸ δωδεκαδακτυλικόν. Τὸ βραχύτερον ἄρρεν· τὸ ἐπιμηκέστερον καὶ πλατύτερον θῆλυ. Β: τὸ στόμα α: ἡ ἕδρα.

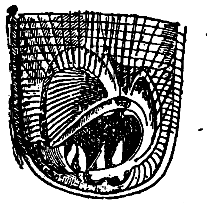

Στόμα τοῦ ἀγκυλοστόμου καὶ τὰ ἀγκιστροειδῆ ὄργανα δι' ὧν ἐπικολλᾶται εἰς τὸν βλεννογόνον (μεγέθυνσις).

τοῦ σώματος. Ἡ οὐρὰ τοῦ ἄρρενος φέρει ἕνα πλατὺν θολοειδῆ τρίλοβον θύλακον ἔχοντα ἕνδεκα πλευράς. Δύο μακραὶ καὶ λεπτόταται ἀκίδες προεκβάλλονται ἐκ τῆς ἀμάρας τῆς ἀνοιγομένης παρὰ τὸν πυθμένα τοῦ θυλάκου. Ὡς ἐκ τῶν σχετικῶν θέσεων τῶν γεννητικῶν ἀνοιγμάτων, αἱ ἕλμινθες συζευγνύμεναι φαίνονται ὡς τὸ γράμμα γ.

Ἀναπαραγωγὴ καὶ τρόπος μολύνσεως. Τὰ θήλεα ἀγκυλόστομα γεννῶσι τεράστιον καὶ ἀτελεύτητον χείμαρρον ᾠῶν, ἅτινα συναφοδεύονται τοῖς κοπράνοις. Ὁ Lichtenstein κατεμέτρησε 19,000 ᾠῶν ἐντὸς ἑνὸς γραμμαρίου κοπράνων. Ἐνόσῳ εὑρίσκεται ἐν τῷ σώματι τοῦ φορέως αὐτοῦ, τὸ ἔμβρυον δὲν ἀναπτύσσεται καὶ πολύ· ἀλλ' ὅταν ἐξέλθῃ τοῦ φέροντος αὐτὸ ἀνθρωπίνου σώματος, ἀναπτύσσεται ὑπὸ καταλλήλους περιστάσεις τόσον γοργῶς, ὥστε ἐντὸς μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν γεννᾶται ἓν ῥαβδοειδὲς ἔμβρυον (0,002 χμ. ἐπὶ 0,014 χμ). Ὁ λεπτεπίλεπτος οὗτος ὀργανισμὸς εἶναι ζωηρότατος, ἀδηφάγος, κατατρώγων ὅσην ὀργανικὴν ὕλην εὕρῃ καὶ ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα ταχέως αὐξάνεται (ἕως 0,056 χμ ἐπὶ 0,024 χμ). Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὶς ἀλλάσσει δέρμα καὶ μετὰ τὴν δευτέραν ἀλλαγὴν περιπίπτει εἰς ληθαργικὴν κατάστασιν, καθ' ἣν παύεται τοῦ τρώγειν καὶ διακόπτεται ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει δύναται νὰ ζήσῃ ἑβδομάδας ὅλας ἢ μῆνας, περιφερόμενον μᾶλλον ἢ ἧττον νωθρῶς ἐντὸς βορβορώδους ὕδατος ἢ ἰλύος ἢ ὑγροῦ χώματος. Τυχαίως τότε μεταφέρεται ἐπὶ τέλους εἰς τὸν πεπτικὸν σωλῆνα τοῦ ἀνθρώπου, εἴτε διὰ ποσίμου ὕδατος ἰλυώδους, εἴτε διὰ τῆς ἰλύος ἢ τοῦ κονιορτοῦ τοῦ ἐπικολλῶντος εἰς τὰς χεῖρας ἢ τὰς τροφὰς τοῦ γεωργοῦ, τοῦ κεραμέως ἢ ἄλλων ἐργατῶν χειριζομένων τὸ χῶμα, ἢ καὶ ἐν ἐπιγνώσει δυνατὸν νὰ καταποθῇ μετὰ τοῦ χώματος ὑπὸ γεωφάγων καὶ παιδίων. Ἀφικνόμενον δὲ ἐντὸς τοῦ σώματος τοῦ τελικοῦ αὐτοῦ φορέως, ἀφοῦ καὶ πάλιν ἀλλάξῃ δορὰν μετὰ πέντε ἑβδομάδας, ἀποκτᾷ τοὺς διακριτικοὺς τοῦ φύλου χαρακτῆρας καὶ τὴν μόνιμον ὥριμον μορφήν.

Ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς τοῦ ἀγκυλοστόμου ἐν τῷ ἐντέρῳ δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι· τινὲς μὲν ὑπολογίζουσιν αὐτὴν εἰς μῆνας, ἄλλοι δὲ εἰς ἔτη μέχρι τριῶν. Ὡς ἐκ τῆς λίαν ἐνδεχομένης ἀναμολύνσεως, ἡ λεπτομέρεια αὕτη, σημαίνουσα πολὺ ὡς πρὸς τὴν πρόγνωσιν, εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ.

Ὁ Giles διατείνεται ὅτι τὸ ἀγκυλόστομον δύναται καὶ ἐκτὸς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει εὑρισκόμενον, νὰ γένηται γεννητικῶς ὥριμον καὶ λάβῃ τοὺς ῥαβδοειδεῖς χαρακτῆρας· ἐν ἄλλοις λόγοις παραδέχεται ὅτι εἶναι ἑτερογενές, τῆς ἀφθόνου τροφῆς συντελούσης εἰς τὸν μὴ παρασιτικὸν πολλαπλασιασμόν.

Μ. Ν. Κ.

Ἀγκυλοφόρος ἡ γαμβίριος (Angylophora ἢ Mucaria ἢ Nauclea). Τάξις Ἐρυθροδανωδῶν. Θάμνος ἀναρριχώμενος, ἰθαγενὴς τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν. Τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων καὶ τῶν βλαστῶν του, κατόπιν εἰδικῆς κατεργασίας, ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην *γαμβίριον ἰαπωνικὴν γῆν*, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν φαρμακευτικήν.

ἀγκυλωματιά· κέντησις, κέντημα, νύγμα, νυγμός, νύξις.

ἀγκυλώνω· κεντρώνω, κεντρίζω, κατανύττω, νύττω, θράσσω, ὑποθράττω, κατακεντάω, κεντέω, θωμίσσω, στίζω, κνίζω· παροιμία: ἀγκυλώθη ἡ νύφη μας μέσ' στὴν ἀλευροθήκη· ἐπὶ ἀδικαιολογήτων παραπόνων· βλέπε καὶ *ἀγκελώνω*.

ἀγκύλωσις. Ἡ ἐξάλειψις, μερικὴ ἢ ὁλική, τῶν κινήσεων μιᾶς ἀρθρώσεως, ὅταν ὀφείλεται εἰς παθολογικοανατομικὰς ἀλλοιώσεις τῶν ἐπιφανειῶν ταύτης.

Καθιερώθη ὁ ὅρος ἀγκύλωσις, ἔστω καὶ ὅταν πρόκειται περὶ ἀρθρώσεως, ἥτις ἔχει ἐν ἐκτάσει παραμείνει. Συσπάσεις μόνιμοι μυϊκῶν ὁμάδων ἢ μυῶν ἢ ἐκτεταμέναι οὐλαὶ εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσουν ἀκινησίαν μιᾶς ἀρθρώσεως καὶ νὰ ὑποδυθοῦν τελείως τὴν κλινικὴν εἰκόνα μιᾶς ἀγκυλώσεως, ἡ ὑπὸ νάρκωσιν ὅμως ἐξέτασις λύει τὸ ζήτημα, ἐπιτρεπομένης κατ' αὐτὴν τῆς ἐκτελέσεως παθητικῶν κινήσεων.

Ἡ ἀγκύλωσις δύναται νὰ εἶναι *τελεία* ἢ *ἀτελής*.

Καὶ ὡς *ἀτελὴς* μὲν χαρακτηρίζεται παθολογικοανατομικῶς ἡ *ἰνώδης ἀγκύλωσις*, καθ' ἣν αἱ ἐπὶ τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν ἀναπτυσσόμεναι συμφύσεις παραμένουσιν ἰνώδεις, ἐπιτρέπουσαι κατὰ τὴν ἐξέτασιν μικρὰν κινητικότητα· ὡς *τελεία* δέ, ἡ *ὀστεώδης ἀγκύλωσις*, καθ' ἣν ὁ μεταξὺ τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν ἀναπτυσσόμενος ἱστὸς καθίσταται ὀστεώδης. Ἡ ὀστέωσις αὕτη γίνεται κατὰ δύο τρόπους, εἴτε διὰ τῆς συνενώσεως τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν μέχρι σημείου, ὥστε ἡ ἕνωσις αὕτη νὰ καταστῇ τελεία δίκην πώρου, εἴτε διὰ τῆς παραγωγῆς προεκβολῶν μεταξὺ τῶν δύο ὀστῶν. Κατὰ τὴν πρώτην, ἡ ἄρσις τῆς λειτουργίας τῆς ἀρθρώσεως εἶναι πλήρης.

Ἀναφέρεται ἐπίσης καὶ ἡ *χονδρώδης ἀγκύλωσις*, καθ' ἣν αἱ ἐκ χονδρίτου ἱστοῦ συμφύσεις τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν παρέμειναν τοιαῦται χωρὶς τάσεις συνοστεώσεως.

Αἰτιολογία. α') Οἱαδήποτε φλεγμονὴ ἑδραζομένη ἐπὶ τῶν ὀργάνων μιᾶς ἀρθρώσεως, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς αἰτία παραγωγῆς συμφύσεων, εἴτε ἰνωδῶν εἴτε ὀστεωδῶν (φυματιώδης ἀρθρῖτις ξηρά, γονοκοκκική, ῥευματισμοὶ κτλ.).

β') Τὰ τραύματα τῶν ἀρθρώσεων δι' οἱουδήποτε ὀργάνου, μάλιστα δὲ τὰ μὴ ἀσήπτως ἐξελισσόμενα.

γ') Ἡ παραμονὴ ἐν ἀκινησίᾳ δι' οἱονδήποτε λόγον παρατεταμένη κτλ.

Διάγνωσις. Ἡ ὀστεώδης ἀγκύλωσις δὲν ἐπιτρέπει οὐδεμίαν κίνησιν, ἡ δὲ ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας Χ ἐξέτασις δεικνύει σκιὰν συνεχῆ χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ χωρίσῃ τις τὰς ἐπιφύσεις τῶν ὀστῶν. Ἐνῷ κατὰ τὴν ἰνώδη καὶ αἱ κινήσεις ἐπιτρέπονται κάπως καὶ ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων ἐξέτασις δεικνύει σαφῶς τὰ ὅρια τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν.

Θεραπεία. Ἡ ἰνώδης ἀγκύλωσις εἶνε δυνατὸν νὰ λυθῇ διὰ τῆς εἰδικῆς κινησιοθεραπείας, εἴτε τῆς ἁπλῆς εἴτε τῆς διὰ εἰδικῶν μηχανημάτων ἐφαρμοζομένης. Εἰς τὴν ὀστεώδη ὅμως ἀγκύλωσιν μόνον ἡ χειρουργικὴ ἐπέμβασις εἶναι ἡ ἐνδεικνυομένη μέθοδος, καὶ ἡ ὀστεοτομία ἢ ἡ διέκπρισις τῆς ἀρθρώσεως ὁλοκλήρου ἢ μέρους αὐτῆς, παλαιότερον γενόμεναι, ὑπεχώρησαν εἰς τὰς ἀρθροπλαστικὰς ἐγχειρήσεις τῆς σήμερον καθ' ἃς (ἀναλόγως τῆς μεθόδου) τὴν παράλληλον πρὸς τὸν κάθετον ἄξονα καὶ ἀρθρώσεως ὀστεοτομίαν ἀκολουθεῖ ἡ ἐπένδυσις τῶν οὕτω σχηματιζομένων ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν διὰ τμήματος πλατείας περιτονίας ἰδίως, καὶ ἡ ἄμεσος ὁπωσδήποτε ἔναρξις ἐφαρμογῆς τῶν παθητικῶν κινήσεων.

Σ.

ἀγκυλωτὸς σταυρός (= Swastica = εὐτυχεῖν, λέξις σανσκριτική). Συμβολικὸν σημεῖον θεωρούμενον ὅτι φέρει εὐτυχίαν ἢ ἀποτρέπει δυστυχίαν.

Ἀγκυλωτὸς σταυρὸς εἰς τὴν διακόσμησιν πυξίδος τοῦ παρὰ τὸ Δίπυλον ἔξω Κεραμεικοῦ.

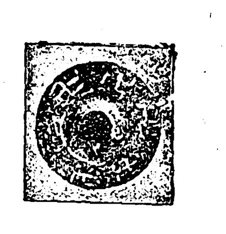

Πήλινον σφονδύλιον Τροιὰς μὲ ἄγκυλον τοὺς σταυρούς.

Ἔχει σχῆμα ἰσοσκελοῦς σταυροῦ, τοῦ ὁποίου τὰ ἄκρα κάμπτονται εἰς γωνίαν ἢ καμπύλην. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ λαοὺς τῆς Ἀρίας φυλῆς. Ἐν Εὐρώπῃ ἀναφαίνεται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὀρειχάλκου χαραγμένον ἐπὶ εὑρημάτων ἐν ταῖς Τερραμάραις τῆς Ἰταλίας. Πολλὰ πήλινα σφονδύλια ἀνακαλυφθέντα κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τῶν Τρωϊκῶν πόλεων εἶναι κοσμημένα διὰ τοῦ ἀγκυλωτοῦ σταυροῦ. Τὰ σφονδύλια ταῦτα φαίνεται ὅτι ἐχρησί-

Digitized by Google

μενον ὡς φυλακτά. Καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν ἀγγείων τοῦ γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ, ὁ σταυρὸς οὗτος εἶναι ἐκ τῶν εὐνοουμένων σχημάτων. Ἦτο δὲ

Ἀγκυλωτὸς σταυρὸς εἰς τὴν διακόσμησιν ἀγγείου. ἐκ τοῦ παρὰ τὸ Δίπυλον Κεραμεικοῦ.

γνωστὸς εἰς τὰς Ἰνδίας ὁπόθεν διὰ τῶν Βουδιστῶν διεδόθη εἰς Κίναν καὶ Ἰαπωνίαν. Εὑρίσκεται καὶ ἐν Ἀμερικῇ, ἄγνωστον ὅμως ἂν μετεφέρθη ὑπὸ μεταναστῶν ἢ ἂν ἀνεπτύχθη ἐκεῖ.

Ἀγκυνάρα. Εἶναι φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae) ἐκ τῶν συμπετάλων, περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη πολυετῆ ὀκτὼ εἰδῶν. Ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκονται αὐτοφυῆ δύο εἴδη: Κυνάρα ἡ Σιβθόρπειος (Cynara Siptorpiana) καὶ Κυνάρα ἡ Κάκτος (Gynara Carduncu us καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἴδη συλλέγονται καὶ λαχανεύονται, ἐν μικρᾷ μὲν ἡλικίᾳ, ἐφ' ὅσον τὸ φυτὸν εἶναι τρυφερὸν ὁλόκληρον, ἀργότερον δὲ μόνον οἱ μίσχοι τῶν φύλλων καὶ τὰ ἄνθη, ἀφοῦ ἀφαιρεθοῦν τὰ ἀγκάθια, ὀνομάζονται δὲ κοινῶς Ἄγριο ἀγκυνάρες. Εἰς ἄλλας χώρας ἡ Κυνάρα ἡ Κάκτος καλλιεργεῖται εἰς λαχανοκήπους χάριν τῶν λευκῶν καὶ τρυφερῶν μίσχων τῶν φύλλων, οἵτινες λαχανεύονται. Τὸ εἶδος Κυνάρα ἡ Σκόλυμος (Cynara scolymus) εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν λαχανευόμενον καὶ ἐπίτηδες καλλιεργούμενον εἰς τοὺς λαχανοκήπους, γνωστὸν μὲ τὴν κοινὴν ὀνομασίαν *Ἀγκυνάρα*. Τῆς ἀγκυνάρας χρησιμοποιοῦνται τὰ παράνθια φύλλα καὶ ἡ ἀνθοδόχη, εἶναι δὲ λαχανικὰ θρεπτικὰ καὶ ὑγιεινὰ λόγῳ τοῦ

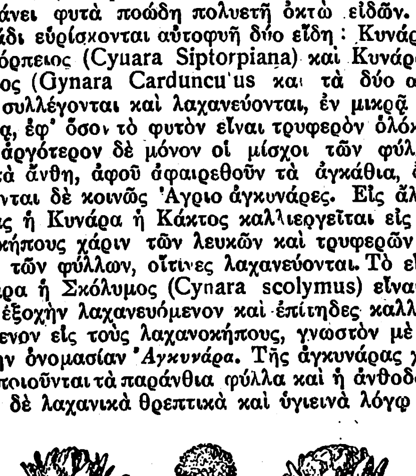

Ἀγκυνάρα.

ἀφομοιωσίμου σιδήρου, τὸν ὁποῖον περιέχουσιν. Καλλιεργεῖται ὑπὸ διαφόρους ποικιλίας, ἀγκυνάρες μικρὲς τοῦ ἀγρίου τύπου ἀγκαθωτές, καὶ ἀγκυνάρες μὲ παράνθια φύλλα σαρκώδη, μεγάλα διαφόρων χρωμάτων. Ἐκ τῶν διαφόρων ποικιλιῶν φημίζονται ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἡ λευκὴ πρώϊμη ἀγκυνάρα τοῦ Ἄργους, ἐκ τῶν ξενικῶν δὲ ἡ Artichaut gros vert de Laon, καὶ ἡ Artichau' violet hatif. Τὰ φύλλα ὅλων τῶν ποικιλιῶν χρησιμεύουν πρὸς διατροφὴν γαλακτοφόρων ζώων, εἰς πολλὰ δὲ μέρη καλλιεργεῖται ἐπίτηδες ὡς κτηνοτροφικὸν φυτόν.

Ἡ Ἀγκυνάρα ἀγαπᾷ ἔδαφος βαθύ, γόνιμον, ἀργιλλοαμμῶδες, δύναται ὅμως νὰ καλλιεργηθῇ καὶ εἰς ἄλλα εἴδη ἐδαφῶν, τελείως δὲ ἀποτυγχάνει μόνον εἰς βαλτώδη ὑγρὰ ἐδάφη, διότι σαπίζουν αἱ ρίζαι. Ὁ πολλαπλασιασμὸς γίνεται διὰ σπερμάτων καὶ διὰ παραφυάδων. Διὰ σπερμάτων πολλαπλασιάζομεν ὅταν θέλωμεν νὰ εἰσαγάγωμεν νέαν ποικιλίαν· πρὸς τοῦτο, σπείρομεν τοὺς λεπτοὺς σπόρους ἐντὸς σπορείων τὴν ἄνοιξιν, τοὺς σκεπάζομεν ὀλίγον μὲ κοπρόχωμα καὶ ποτίζομεν τακτικὰ μὲ ποτιστήριον, ὅταν δὲ βλαστήσουν βοτανίζομεν. Τὰ φυτὰ ὅταν μεγαλώσουν μεταφυτεύονται ἐπὶ τόπου. Συνήθως πολλαπλασιάζομεν μὲ τὰς ἀφθόνους παραφυάδας ποὺ βγάζουν τὰ μητρικὰ φυτά, κατὰ τὸ φθινόπωρον. Διὰ σκαλιστηρίου ἐκριζώνομεν τὰς παραφυάδας, καὶ ἀφοῦ κόψωμεν τὰ φύλλα των εἰς τὸ μέσον φυτεύομεν αὐτὰς κατὰ γραμμὰς ἀπεχούσας ἕνα μέτρον καὶ ἐπὶ τῶν γραμμῶν 68—80 ἑ.μ. ἐντὸς πρασιῶν, τὰς ὁποίας ἔχομεν καλῶς προετοιμάσει. Ἡ προετοιμασία τοῦ ἐδάφους γίνεται δι' ἑνὸς ὀργώματος μέχρι 35 ἑ. μ. κατόπιν ρίπτομεν 3—4 χιλιάδας ὀκάδας χωνευμένης κόπρου, κατὰ στρέμμα, παραχώνομεν αὐτὴν διὰ δευτέρου ὀργώματος ἢ τσαπίσματος, ἰσοπεδώνομεν διὰ σβαρνίσματος καὶ προβαίνομεν περὶ τὰ μέσα ἢ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου εἰς τὴν ἐμφύτευσιν. Ἐπιτυχίαν μεγίστην ἔχομεν ἐὰν ἀντικαταστήσωμεν μέρος τῆς κόπρου μὲ χημικὸν λίπασμα τοῦ τύπου 6—8—8. Τὰ φυτὰ σκαλίζονται καὶ ποτίζονται τακτικά, ἐπειδὴ δὲ παραμένουν ἐπὶ 3—5 ἔτη, κατ' ἔτος, λιπαίνονται διὰ κόπρου καὶ χημικῶν λιπασμάτων. Τὸν Αὔγουστον κόπτονται ὅλα τὰ ὑπέργεια μέρη καὶ ἐνωρὶς τὸ φθινόπωρον, ἐὰν δὲν βρέξει, ποτίζονται διὰ νὰ βλαστήσουν ἐνωρίς. Ὅταν βγάλουν πολλὰς παραφυάδας ἐκκριζώνεται μέρος αὐτῶν διὰ νὰ μὴν ἀδυνατίσῃ τὸ μητρικὸν φυτόν. Ἐκ τῶν ἀσθενειῶν ὁ περονόσπορος καὶ ποικιλίαι αὐτοῦ προσβάλλουν τὰ φυτὰ τῆς ἀγκυνάρας· κατὰ τῆς ἀσθενείας αὐτῆς ψεκάζομεν προληπτικῶς 2—3 φορὰς εἰς τὰ μέρη ὅπου ἀναφαίνεται ἡ ἀσθένεια τακτικὰ διὰ βορδιγαλλείου πολτοῦ. (Βλέπε Γαλαζόπετρα, Πολτὸς θειϊκοῦ χαλκοῦ, Βορδιγάλλειος πολτός).

Ι. ΧΑΪΜΑΝ

Ἀγκυναρόχορτο (βοταν.). Οὕτω καλεῖται ἐν Θήρᾳ ἡ Μήκων ἡ νόθος (paraver hybridum). Φυτὸν κοινότατον ἐν Ἑλλάδι καὶ χρησιμεῦον ἐνιαχοῦ ὡς τροφή, ἐφ' ὅσον εἶναι νεαρόν

ἀγκυνόστομο καὶ ἁπλῶς *κυνόστομο·* μέτρον ἐκτάσεως, ὅσον τὸ ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀντίχειρος μέχρι τῆς τοῦ λιχανοῦ διάστημα, ἐντεταμένων ὄντων τῶν δακτύλων ἐν εἴδει ἀνοικτοῦ *στόματος κυνός*. (Διὰ τὸ ἀρκτικὸν *ἀγ*- βλέπε *ἀγκωνιά*).

ΑΓΚΥΡΑ Η ΚΕΜΑΛΙΚΗ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ

Μία τῶν πρώτων Μητροπόλεων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀπὸ τὸν Μίδα μέχρι τὸ Μουσταφᾶ Κεμάλ. Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι ἐκπολιτισταί. Ἄραβες καὶ Μογγόλοι ἐπιδρομεῖς. Ἱστορία, Ἀρχαιότητες καὶ ἡ σύγχρονος πόλις.

Πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φρυγίᾳ, τῇ βραδύτερον ἀνθυπατικῇ Γαλατίᾳ, πρωτεύουσα τῆς σημερινῆς τουρκικῆς Δημοκρατίας. Κεῖται εἰς μῆκος Ἀνατολ. 30° 24' 36'', πλάτος δὲ Β. 39° 6' 25'' (Παρισίων).

Γαλλιστὶ Angora· τουρκιστὶ *Ἄνκαρα* μὲν κατὰ τὴν γραφομένην, *Ἐγκιουρου* δὲ κατὰ τὴν δημοτικήν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἡ δίφθογγος *ου*, ἀντὶ τοῦ παρ' ὑμῖν, *υ*, περισωθέντως μετὰ τῆς προφορᾶς *ου* ἐν τῷ τουρκικῷ τοπωνυμίῳ, εἶναι ἴσως μία ἀκόμη ἀπόδειξις τοῦ ὅτι τὸ *υ* θὰ ἐπροφέρετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὡς *ου* ἢ *ιου* κατὰ τὸ οἰκοκυρὰ *νοικοκιουρά*. Ἄλλως τε καὶ παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς τὴν ἄγκυρα λέγει *ἄγκουρα*. Πρβλ. *παραθοῦρι, σουρτάρι, σούρτης, Μοῦδρος* (Λήμνου) ἤτοι *μύδρος*, *Μούρτος* (Ἠπείρου) ἤτοι *Μύρτος* κ.τ.λ.

Ἐκτὸς τῆς συνήθους γραφῆς «Ἄγκυρα» ὑπάρχουν καὶ αἱ ἑξῆς: *Ἄγκηρα* (ἐπὶ ἐπιγραφῶν καὶ

«Οὗτοι μὲν δὴ τὴν ἐκτὸς Σαγγαρίου χώραν ἔσχον, Ἄγκυραν πόλιν ἑλόντες Φρυγῶν, ἣν Μίδας ὁ Γορδίου πρότερον ᾤκησεν. Ἄγκυρα δέ, ἣν Μίδας ἀνεῦρεν, ἦν ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ ἐν ἱερῷ Διὸς καὶ κρήνη Μίδου καλουμένη. Ταύτην οἴνῳ κεράσαι Μίδαν φασὶ ἐπὶ τὴν θήραν τοῦ Σιληνοῦ».

Ἀλλ' ὁ Ἀπολλώνιος, ὁ συγγραφεὺς τῶν Καρικῶν λέγει ὅτι οἱ Γαλάται «ἐν συμμαχίᾳ Μιθριδάτου τοὺς ὑπὸ Πτολεμαίου σταλέντας Αἰγυπτίους ἄχρι θαλάσσης διώξαντες καὶ τὰς ἀγκύρας τῶν νεῶν αὐτῶν λαβόντες ἔκτισαν χώραν, ἣν ἔλαβον ὡς μισθὸν τῆς νίκης καὶ ὠνόμασαν οὕτω».

Ὁ γάλλος ἀρχαιολόγος Perrot, περὶ οὗ κατωτέρω ἐν τοῖς περὶ Αὐγουσταίου, θεωρεῖ τὴν πόλιν ὀνομασθεῖσαν οὕτω, οὐχὶ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως «ἄγκυρα», ἀλλ' ἐκ φρυγικῆς λέξεως ἐχούσης ρίζαν αγκ=κυρτότης, σανσκρ. ankas, ἑλληνιστὶ ἀγκος, ὅπερ ἴσως νὰ εἶναι ἡ ρίζα καὶ τοῦ ἄγκυρα.

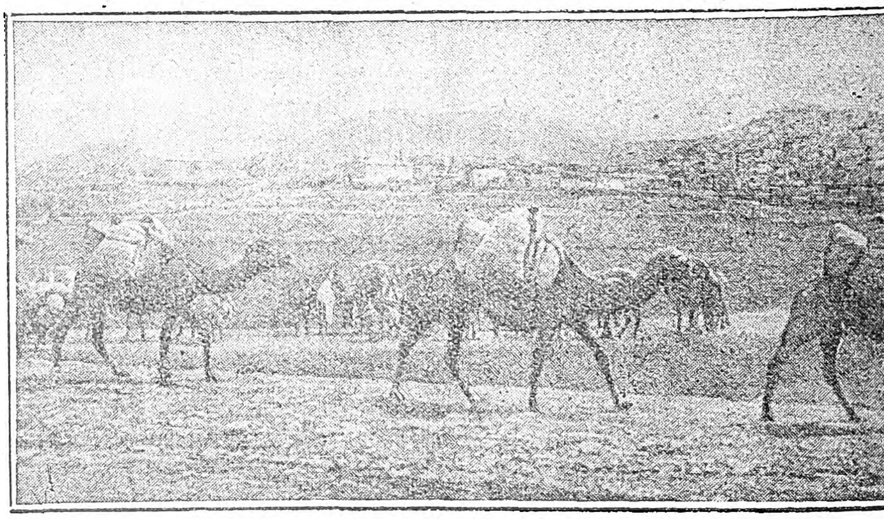

Ἄποψις τῆς Ἀγκύρας (κατὰ παλαιὰν φωτογραφίαν).

νομισμάτων, *Αγκυρα* (ἐπὶ νομισμάτων καὶ παρὰ Ἱεροκλεῖ), *Ἀγκυρα* (ἐπιγραφαὶ καὶ νομίσματα).— Λατινιστὶ δὲ ἐκτὸς τῆς γραφῆς Ancyra (παρὰ Τίτῳ Λιβίῳ, Πλινίῳ κ.λ.) ὑπάρχει καὶ ἡ παρεφθαρμένη Anchira.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ πόλις ἦτο διάσημος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνεξαρτήτου Φρυγίας. Τὰ περὶ τῆς ἐποχῆς τῆς ἱδρύσεως καὶ τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς χάνονται εἰς τὰς μυθικὰς παραδόσεις. Ὁ Παυσανίας ἀποδίδει τὴν ἵδρυσιν αὐτῆς εἰς τὸν Μίδαν, υἱὸν τοῦ Γορδίου, ἡ δὲ ἄγκυρα, εἰς ἣν ὀφείλεται καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως καὶ ἡ ὁποία ἐσώζετο ἐν τῷ ναῷ τοῦ Διὸς μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἕλληνος τούτου ἱστορικοῦ καὶ γεωγράφου, εἶχεν ἀνακαλυφθῇ ὑπὸ τοῦ Μίδα. Ἰδοὺ πῶς ἔχει τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Παυσανίου (Ι 4.35).

Μετὰ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κροίσου ἐπὶ τῆς Λυδίας, εἰς ἣν περιελαμβάνετο καὶ ἡ Ἄγκυρα, αὕτη ὑπετάγη εἰς τοὺς Πέρσας, ὑφ' οὓς διετέλεσε μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις συγκεντρώσας τὸ ἔαρ τοῦ 333 π. Χ. τὸν στρατόν του παρὰ τὸ ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου Γόρδιον, προήλασε κατ' ἀρχὰς καὶ ἐστάθμευσε πρὸ τῆς πόλεως Ἀγκύρας, ὅπως δεχθῇ τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντας πρέσβεις τῶν Παφλαγόνων. (Ἰδ. Ἀρριανοῦ, Ἀνάβασις, 2. 4, 10). Ἐπὶ τῶν Διαδόχων, ὁ Βασιλεὺς Ἀντίοχος Γ', ἔσχε τοὺς Γαλάτας ὡς συμμάχους εἰς τὴν κατὰ Σκηπίωνος τοῦ Ἀσιατικοῦ μάχην τῆς Μαγνησίας (190 π. Χ.) καθ' ἣν ἡττήθη, ἀρξαμένης οὕτω τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας.

Κατὰ τὰς ρωμαϊκὰς ἐκστρατείας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ Ἄγκυρα ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς πολέμους τοῦ ἀνθυπάτου Μανλίου. Ὁ Πομπήϊος ἔδωκε τὴν πόλιν εἰς τὸν σύμμαχον αὐτοῦ Δηιόταρον, μετὰ τὸν

Digitized by Google

θάνατον τοῦ ὁποίου ἔγινε βασιλεὺς αὐτῆς ὁ γραμματεὺς τοῦ Δηιοτάρου Ἀμύντας. Κατὰ τὸ 25 π. Χ. ἡ πόλις μεθ' ὅλης τῆς Γαλατίας ἐγένετο ρωμαϊκὴ ἐπαρχία λαβοῦσα παρὰ τοῦ Αὐγούστου, ὅστις ἐπεσκέφθη αὐτήν, καὶ τὸ ὄνομα Σεβαστή (augusta). Εὐγνωμονοῦντες οἱ κάτοικοι ἀνήγειρον τὸ λεγόμενον Αὐγουσταῖον, περὶ οὗ κατωτέρω. Ὅτε δὲ ἡ Γαλατία προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἡ Ἄγκυρα ἔγινε μητρόπολις τῆς πρώτης λεγομένης Γαλατίας, ἡ δὲ Πεσινοῦς τῆς δευτέρας. Βεβαιοῦται, ὅτι τὴν Ἄγκυραν ἐπεσκέφθη καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Πάντως ἡ χώρα θὰ ἦτο γνωστὴ εἰς αὐτόν, διότι εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀπευθύνεται ἡ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολή.

Ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωβιανὸς ἐστέφθη (ἢ μᾶλλον ἔλαβε τὴν καισαρικὴν πορφύραν) ἐν Ἀγκύρᾳ. Αὐτὸς δὲ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔστησε καὶ τὴν μέχρι πρό τινος σῳζομένην θριαμβευτικὴν στήλην.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρα-

Τὸ ἀνασκαφὲν Ἑλληνικὸν νεκροταφεῖον τῆς Ἀγκύρας.

κλείου ἡ Ἄγκυρα ἡλώθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας Χοσρόου (περσιστὶ *Χοσρόβ*) τὸ 619 μ. Χ. Ἀνακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἡλώθη μετά τινα καιρὸν καὶ ἐδῃώθη ὑπὸ τῶν Ἀράβων τοῦ Ἀαροὺν (Ἀαρών) Ἔλ-Ρασίτ, ὅστις, λέγεται, ὅτι ἀφήρεσε τὰς μεγάλας ὀρειχαλκίνους πύλας τοῦ Αὐγουσταίου (807 μ. Χ.). Μετὰ δὲ τὴν ἀποχώρησιν αὐτῶν διετέλεσεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Βυζαντινῶν. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφόρων ἡ Ἄγκυρα περιῆλθε μετὰ τὴν παρὰ τὸ Δορύλαιον μάχην εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Σταυροφόρων τοῦ Βοεμούνδου, ἡγεμόνος τῆς Ἀντιοχείας, κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν Φρειδερίκου τοῦ Βαρβαρόσα, τὸν ὁποῖον οἱ τοῦ Βοεμούνδου οὐδόλως ἐβοήθησαν.

Βραδύτερον ἡ Ἄγκυρα περιῆλθεν εἰς τοὺς Σελτζουκίδας Τούρκους. Μετὰ μακρὰν δὲ περίοδον ταραχῶν, τὰς ὁποίας δυσκόλως δύναται νὰ καθορίσῃ πλήρως ἡ ἱστορία, ἡ Ἄγκυρα ὑπετάγη τὸ 1362 ὑπὸ τοῦ Ὀσμανίδου Σουλτάνου Μουρὰτ Α'.

Παρὰ τὴν Ἄγκυραν, εἰς τὴν πεδιάδα Τσικποὺκ-ὀβᾶ (πεδιὰς τῶν Τσιμπουκίων), συνεκροτήθη ἡ λεγομένη μάχη τῆς Ἀγκύρας (2 Ἰουλίου 1402) μεταξὺ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ταμερλάνου (Τιμοὺρ-λὲνκ) καὶ τῶν στρατευμάτων τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζὴτ τοῦ Α'. τοῦ Κεραυνοῦ (Γιλδιρίμ).

Περὶ τῆς μάχης ταύτης, ἣν περιγράφει καὶ ὁ Χάμμερ, κατὰ διαφόρους τουρκικὰς πηγάς, ἀρυόμεθα ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ τουρκικοῦ πρωτοτύπου τῆς ἱστορίας τοῦ Ἀχμὲτ Ρασὶμ τὰ ἑξῆς:

«Ὁ Ταμερλάνος εἶχε στρατοπεδεύσει εἰς τὸ Τσιμποὺκ-ὀβά. Καὶ εἰς μὲν τὸ δεξιὸν τῆς παρατάξεως αὐτοῦ εὑρίσκετο ὁ υἱός του Μιρζᾶ-Σάχ, εἰς τὸ ἀριστερὸν ὁ ἄλλος υἱός του Μιρζᾶ Μεχμὲτ-Σουλτὰν μὲ 80 τάγματα φέροντα ὁμοιόμορφον καὶ ὁμοιόχρωμον στρατιωτικὴν στολὴν (ἡ πρώτη ὁμοιόμορφος στρατιωτικὴ στολή, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ἡ ἱστορία) καὶ ὁ Πὶρ-Μεχμέτ. Εἰς τὸ κέντρον ὑπῆρχον καὶ δύο σύνταγματα θωρακοφόρων ἱππέων. Εἰς τὸ μέτωπον τοῦτο ὑπῆρχον καὶ 32 ἐλέφαντες. Ὁ στρατὸς τοῦ Ταμερλάνου, τὸν ὁποῖον ἡ φήμη ἀνεβίβαζεν εἰς 1,840,000 ἄνδρας, φαίνεται νὰ ὑπερέβαινε τὰς 200,000.

«Ὁ Βαγιαζὴτ διέθετε περὶ τοὺς 120.000 ἄνδρας. Εἰς τὸ ἀριστερὸν εὑρίσκετο ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας Στέφανος Λαζάρ-ὀγλοὺ (Λαζάροβιτς), σύμμαχος καὶ κηδεστὴς τοῦ Βαγιαζήτ, μὲ 20.000 ἄνδρας. Εἰς τὸ δεξιὸν ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Βαγιαζὴτ Σουλεϋμὰν βέης μὲ στρατὸν ἐξ Ἀνατολιτῶν, ὧν οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον μεταστῇ εἰς τὸν Ταμερλᾶνον, ὡς καὶ ἐκ Τατάρων καὶ Τουρκομάνων. Εἰς τὸ δεξιὸν εὑρίσκετο ὁ Βαγιαζὴτ μὲ 10.000 περίπου Γενιτσάρους. Ἄλλος υἱὸς τοῦ Βαγιαζήτ, ὁ Μεχμὲτ Τσελεμπῆς, ἦτο ὄπισθεν ἐν ἐφεδρείᾳ.

«Αἱ δύο στρατιαὶ ἐπήλασαν ἐναντίον ἀλλήλων, τῶν μὲν Μογγόλων καὶ Τατάρων τοῦ Ταμερλάνου κραυγαζόντων τὸ σύνηθες αὐτοῖς «Σούρουν! Σούρουν!» (Ὠθήσατε! Ὠθήσατε! ἤτοι Ἐμπρός!) τῶν δὲ Τούρκων ἀλλαλαζόντων τὸ «Ἀλλάχ! Ἀλλάχ!».

«Ἡ πρώτη ἐπίθεσις τοῦ στρατοῦ τοῦ Ταμερλάνου ἀπεκρούσθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Βαγιαζήτ. Βεβαιοῦται ὅτι κατὰ τὴν μάχην ταύτην οἱ Γενίτσαροι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ ἐκ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τμήματος τῆς Τουρκίας Τοῦρκοι στρατιῶται ἐχρησιμοποίησαν καὶ πυροβόλα ὅπλα. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τάταροι ἐπετέθησαν κατ' ἀρχὰς ἐναντίον τῶν Σέρβων, ἐξετέθησαν εἰς τὸ σφοδρὸν πῦρ τῶν τελευταίων τούτων. Λέγεται μάλιστα ὅτι ὁ Ταμερλάνος ἀνεφώνησε: «Αὐτοὶ οἱ δερβίσαι πολεμοῦν ὡς λέοντες!». Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ὑστέρει ἀριθμητικῶς τοῦ ταταρικοῦ καί, ἀφ' ἑτέρου, οἱ βέηδες τῆς Ἀνατολῆς, οἵτινες εἶχον ἑνωθῆ μετὰ τοῦ Ταμερλάνου, εἰργάσθησαν, ὅπως παρακινήσουν τοὺς πρῴην στρατιώτας αὐτῶν εἰς λιποταξίαν, τὸ ὁποῖον καὶ κατώρθωσαν, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ, πάσχων ἄλλωστε ἐκ δίψης καὶ ἐκ τοῦ καύσωνος (συνεπείᾳ κακῆς στρατοπεδεύσεως). Κατ' ἀρχὰς ὑπεχώρησαν πρὸς Προῦσαν ὁ πρίγκηψ Σουλεϋμάν, ὁ μέγας Βεζύρης Ἀλῆ πασᾶς, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Γενιτσάρων Χασὰν ἀγᾶς καὶ ἄλλοι. Μετ' ὀλίγον ὑπεχώρησε καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Σέρβων προσποιηθείς, ὅτι θέλει νὰ κυκλώσῃ τοὺς φεύγοντας, ἐνῷ ὁ ἐν ἐφεδρείᾳ Μεχμὲτ Τσελεμπῆς παραλαβὼν τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἐτράπη πρὸς τὴν Ἀμάσειαν. Ἔμεινε λοιπὸν μόνος ὁ Σουλτάνος Βαγιαζὴτ μετὰ τῶν Γενιτσάρων τῆς ἰδιαιτέρας φρουρᾶς του (καποῦ-κουλοῦ). Εἶχεν ἤδη νυκτώσει. Ὁ Σουλτάνος βλέπων ἀδύνατον πᾶσαν ἀντίστασιν ἐκέντησε τὸν ἵππον του καὶ ἐτράπη εἰς φυγήν. Καταδιωχθεὶς ὅμως ὑπὸ τοῦ ταττάρου στρατηγοῦ Μαχμούτ-Χὰν ἐζωγρήθη, διότι ὁ ἵππος του ὀλισθήσας ἔπεσε».

Ὁ Ταμερλάνος ἐδέχθη τὸν Βαγιαζὴτ μετὰ μεγάλων τιμῶν, (ἐνῷ πρὸ τοῦ πολέμου εἶχον ἀνταλλάξει κατὰ τὰ παρ' Ἀσιάταις εἰωθότα ὑβριστικὰς ἐπιστολάς. Μετὰ τοῦ Βαγιαζὴτ ᾐχμαλωτίσθησαν καὶ πέντε τοῦρκοι πρίγκηπες.

Τὰ λεγόμενα περὶ ἐγκαθείρξεως τοῦ Βαγιαζὴτ ἐν κλωβῷ ἀνασκευάζει καὶ ὁ Χάμμερ ὡς προελθόντα ἐκ παρεξηγήσεως τῆς λέξεως «καφὲς» (κλωβός), σημαινούσης τὸ ἐν τοῖς ἀνακτόροις διαμέρισμα τῶν ὑπὸ ἐπιτήρησιν πριγκήπων. Οἱ τοῦρκοι ἱστορικοὶ ἀφηγοῦνται ὅτι ὁ Βαγιαζὴτ μετεφέρθη ἐντὸς φορείου, ὁμοίου πρὸς κλωβὸν καὶ φερομένου ὑπὸ δύο ἵππων. Βέβαιον εἶναι, ὅτι ἡ φρούρησις τοῦ Βαγιαζὴτ κατέστη αὐστηροτάτη συνεπείᾳ ἀποπείρας ἀποδράσεως.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ Ἄγκυρα κατελήφθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων. Λέγεται ὅτι ὁ Ταμερλάνος κατῴκησεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἀνεκτήθη ὅμως μετὰ μικρὸν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ὁποίων παρέμεινεν ἐκτὸς μικρᾶς διακοπῆς μέχρι τοῦ 1833, ὅτε κατελήφθη προσωρινῶς ὑπὸ τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆ πασᾶ, ἐπαναστατήσαντος, κατὰ τοῦ Σουτάνου Μαχμούτ. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ Μεχμὲτ Ἀλῆ ἐπεσκεύασε τὰ τείχη καὶ κτίριά τινα τῆς πόλεως.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐπεσκέφθη τὴν Ἄγκυραν καὶ ὁ Μόλτκε, ὁ βραδύτερον Γενικὸς Ἐπιτελάρχης τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ μετ' ἄλλων πρώσων ἀξιωματικῶν, ὁδηγούντων τὸν τουρκικὸν στρατὸν κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατησάντων Κούρδων ἐκστρατείαν. Ὁ Μόλτκε, ὅπως κατόπιν καὶ ὁ στρατηγὸς Γόλτζ, διέγνωσαν ἐγκαίρως τὴν στρατηγικὴν σπουδαιότητα τῆς Ἀγκύρας.

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ Ἄγκυρα, ἄλλοτε διάσημος, ἥτις κατὰ τοὺς Ἄραβας συγγραφεῖς ἐδέχθη ποτὲ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Ζηνοβίας καὶ τῆς βασιλίσσης τοῦ Σαβᾶ, ἔχασε τὴν σπουδαιότητά της, ἦτο δὲ μόνον γνωστὴ διὰ τὸ μαλλίον τῶν ἀγκυρανῶν αἰγῶν καὶ τὰ ὀπωρικά, ἰδίως τὰ ἀπίδια τῆς πεδιάδος της, τοῦ εἴδους «κουντοῦλες», ἀλλὰ πολὺ γλυκύτερα. Ἐν Εὐρώπῃ ἦσαν γνωσταὶ καὶ αἱ γαλαῖ τῆς Ἀγκύρας, ἃς ὅμως ἐν Ἀνατολῇ ὀνομάζουσι γάτους τοῦ Βὰν (Βάν-κεδησῆ) ἢ βανλίδικους.

Πρὸ δέκα καὶ πλέον ἐτῶν μέγα μέρος τῆς πόλεως ἀπετεφρώθη ἐκ μεγάλης πυρκαϊᾶς.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

Ἐκ τῶν πόλεων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἡ Ἄγκυρα ἔχει τὰ περισσότερα ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα. Σχεδὸν εἰς ὅλους τοὺς τοίχους τῶν παλαιῶν κτιρίων τῆς πόλεως, τοῦ φρουρίου καὶ τῶν τζαμίων ὑπάρχουσιν ἐντετειχισμένα ἀρχαῖα μάρμαρα μετ' ἐπιγραφῶν. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ἀρχαιολογικὸν μνημεῖον εἶναι τὸ Αὐγουσταῖον (Augustaeum), ἤτοι ὁ ναὸς τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς πόλεως Ρώμης, ἀμφοτέρων θεοποιηθέντων. Ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς προσόψεως τοῦ μνημείου στηρίζεται τὸ τέμενος τοῦ Χατζῆ Μπαϊράμ, κτισθὲν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Σουλτάνου Σουλεϊμὰν τοῦ Β'. τοῦ Νομοθέτου ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος ἀρχιτέκτονος Σινὰν-πασᾶ.

Κατὰ τὰς ἑορτάς, αἵτινες ὠργανώθησαν ὑπὸ τῶν Γαλατῶν ἡγεμόνων χάριν τῶν ἐγκαινίων τοῦ Αὐγουσταίου, ἑορτὰς τῶν ὁποίων τὴν ἀνάμνησιν διετήρησεν εἰδικὴ ἐπιγραφὴ μνημονεύουσα τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν συμμετασχόντων, ἀντεγράφη ἐπὶ τοῦ τοιχώματος τοῦ προνάου ἡ λεγομένη διαθήκη ἢ μᾶλλον αὐτοβιογραφία τοῦ Αὐγούστου ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστί.

Τὴν πολιτικὴν ταύτην διαθήκην ἔγραψεν ὁ Αὔγουστος ἐν ἡλικίᾳ 76 ἐτῶν. Ἐν ἀρχῇ ἀναφέρει ὅτι 19έτης ὢν ἐστρατολόγησεν ἰδίᾳ δαπάνῃ στρατόν, δι' οὗ ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Δημοκρατίαν, ὅτι διεξήγαγε πολέμους κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ὅτι διήλασεν ὡς νικητὴς δι' ὁλοκλήρου τοῦ κόσμου κτλ.

Ἰδοὺ τὰ κυριώτερα χωρία τοῦ κειμένου τῆς Ἑλληνικῆς μεταφράσεως, σῳζομένης ὡσαύτως ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ προνάου:

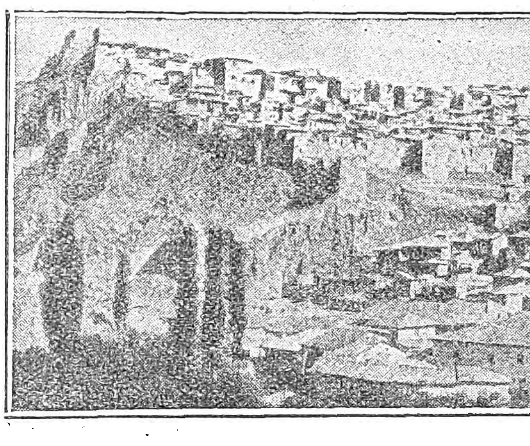

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Τουρκικῆς Δημοκρατίας

Μεθηρμηνευμέναι ὑπεγράφησαν πράξεις τε κα[ὶ] δωρεαὶ Σεβαστοῦ θεοῦ, ἃς ἀπέλιπεν ἐπὶ Ρώμης ἐνκεχαραγμέναις χαλκαῖς στήλαις δυσί.

C. 1 1,

1 Ἐτῶν δεκαε(ν)νέα ὢν τὸ στράτευμα ἐμῇ γνώμῃ καὶ
2 ἐμοῖς ἀν(αλ)ώμασιν ἡτοί(μασα), δι' οὗ τὰ κοινὰ [πρά-
3 γματα (ἐκ τῆ)ς τ(ῶ)ν συνο(μοσα)μένων δουλήας
4 (ἠλευ)θέ(ρωσα. Ἐφ' ο)ἷς ἡ σύνκλητος ἐπαινέ- [σασά
5 (με ψηφίσμασι) προσκατέλεξε τῇ βουλῇ Γαΐῳ [Πά(νσ)α
6 (Αὔλῳ Ἱρτίῳ ὑ)π(ά)το(ι)ς, ἐν τῇ τάξει τῶν ὑπα- [τ(ικῶ)ν
7 (ἅμα τ)ὸ σ(υμβου)λεύειν δοῦσα, ῥάβδου(ς) τ' [ἐμοὶ ἔδωκεν.
9 (Περ)ὶ τὰ δημόσια πράγματα μή τι βλαβῇ, [ἀντὶ στρατηγο(ῦ.)
10 (... Ὁ δ)ὲ δ(ῆ)μος τῷ αὐτῷ ἐνιαυτῷ, ἀμφοτέρων
11 (τῶν ὑπάτων π)ολέμῳ πεπτω(κ)ό(τ)ων, ἐμὲ ὕπα-
12 (τον ἀπέδειξ)εν καὶ τὴν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔχον-
13 (τα ἀρχὴν ἐπὶ) τῇ καταστάσει τῶν δ(η)μοσίων πρα-
14 (γμάτων) ε(ἵλ)ατ(ο).

C. 2

15 (Τοὺς τὸν πατέρα τὸν ἐμὸν φονεύ)σ(αν)τ(α)ς [ἐξώρισα κρί-
16 (σεσιν ἐνδί)κοις τειμω(ρ)ησάμε(ν)ος αὐτῶν τὸ
17 (ἀσέβημα κ)αὶ (με)τὰ ταῦτα αὐτοὺς πόλεμον ἐ-
18 (πιφέροντας τῇ πα)τ(ρ)ίδι δὶς ἐνείκησα παρατάξει.

C. 3

19 (Πολέμους καὶ κατὰ γῆν) καὶ κατὰ θάλασσαν]ἐμφυ-
20 (λίους καὶ ἐξωτικοὺς) ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ πολ-
21 (λοὺς ἀνεδεξάμην, νεικ)ήσας τε πάντων ἐφεισάμην
22 (τῶν περιόντων πολειτῶν τ)ὰ ἔθνη, οἷς ἀσφα- [λὲς ἦν συν-
23 (γνώμην ἔχειν, ἔσωσα μ)ᾶλ(λον) ἢ ἐξέκοψα.

2, [Μυριάδες

1 Ρωμαίων στρατ(εύ)σ(ασ)σαι ὑπ(ὸ τὸ)ν ὅρκον [τὸν ἐμὸν
2 ἐγένοντ(ο) ἐνγὺς π(εντήκ)ο(ντ)τ. (ἐ)ξ ὧν κα- [τή(γ)αγον εἰς
3 τὰ(ς) ἀπο(ι)κίας ἢ ἀ)πέπεμψα εἰς τὰς) πόλεις ἐκ-

Digitized by Google

4 (λυομένους) . . . .
5 . . . .
6 . . . .
7 . . . .
8 . . . .
C. 4
9 Δὶς ἐ(πὶ κέλητος ἐθριάμβευσα', τρὶς (ἐ)φ' ἅρ- [ματος. Εἰκο-
10 σά(κις καὶ ἅπαξ προσηγορεύθην αὐτο)κράτωρ.
C. 16
19 Χρήματα ἐν ὑπατείᾳ τετάρτῃ ἐμῇ κα(ὶ) μετὰ [ταῦτα ὑ-
20 πάτοις Μάρκῳ Κράσσῳ καὶ Ναίῳ Λέντλῳ αὔγου-
21 ρι ταῖς πόλεσιν ἠρίθμησα ὑπὲρ ἀγρῶν, οὓς [ἐμέρισα
22 τοῖς στρατ(ιώ)ταις.Κεφαλαίου ἐγένοντο ἐν Ἰταλίᾳ
23 μὲν μύριαι π(εντακι)σ(χ)ε(ίλιαι μυ)ριάδες, (τῶ)ν [(δὲ ἐ)παρ-
24 χειτικῶν ἀγρῶν (μ)υ(ριάδες ἑξακισχ(ί)λιαι πεν- [(τακό)σ(ιαι.)
9,
1 Τοῦτο πρῶτος καὶ μόνος ἁπάντων ἐπόησα τῶν
2 (κατα)γαγόντων ἀποικίας στρατιωτῶν ἐν Ἰτα-
3 λίᾳ ἢ ἐν ἐπαρχείαις μέχρι τῆς ἐμῆς ἡλικίας, καὶ
4 μετέπειτα Τιβερίῳ Νέρωνι καὶ Ναίῳ Πείσωνι [ὑπά-
5 τοις καὶ πάλιν Γαίῳ Ἀνθεστίῳ καὶ Δέκμῳ Λαι-
6 λίῳ ὑπάτοις καὶ Γαίῳ Καλουϊσίῳ καὶ Λευκίῳ
7 Πασσιηνῷ (ὑ)πάτο(ι)ς (καὶ Λ)ευκίῳ Λέντλῳ καὶ [Μάρ-
8 κῳ Μεσσάλ(ᾳ) ὑπάτοις κ(α)ὶ Λ)ευκίῳ Κανιν(ί)ῳ [(κ)αὶ
9 Κ)οίντῳ Φα(β)ρικίῳ ὑπάτοις στρατιώταις ἀπολυ-
10 ομένοις, οὓς κατήγαγον εἰς τὰς ἰδίας πό(λεις), [φιλαν-
11 θρώπου ὀνόματι ἔδωκα μ(υρ)ιάδας ἐγγὺς (μυ- [ρία)ς).
C. 19.
2 Βουλευτήρ(ιο)ν καὶ τὸ πλησίον αὐτῷ χαλκιδικόν,
3 ναόν τε Ἀπόλλωνος ἐν Παλατίῳ σὺν στοαῖς,
4 ναὸν θεοῦ (Ἰ)ουλίου, Πανὸς ἱερόν, στοὰν πρὸς ἱπ-
5 ποδρόμῳ τῷ προσαγομένῳ Φλαμινίῳ, ἣν
6 εἴασα προσαγορεύεσθαι ἐξ ὀνόματος ἐκείνου [Ὀκτα-
7 ουΐαν, ὅ(ς) πρῶτος αὐτὴν ἀνέστησεν, ναὸν πρὸς τῷ
8 μεγάλῳ ἱπποδρόμῳ, ( ) ναοὺς ἐν Καπιτωλίῳ
9 Διὸς τροπαιοφόρου καὶ Διὸς βροντησίου, ναὸν
10 Κυρεῖν(ο)υ, ( ) ναοὺς Ἀθηνᾶς καὶ Ἥρας βασι- [λίδος καὶ
11 Διὸς Ἐλευθερίου ἐν Ἀουεντίνῳ, ἡρώων πρὸς τῇ
12 ἱερᾷ ὁδῷ, θεῶν κατοικιδίων, ἐν Οὐρλίᾳ, ναὸν Νεό-
13 τητο)ς, να)ὸν μητρὸς θεῶν ἐν Παλατίῳ ἐπόησα.
C. 20
14 Καπιτώ(λιο)ν καὶ τὸ Πομπηίου θέατρον ἑκάτερον
15 τὸ ἔργον ἀναλώμασιν μεγίστοις ἐπεσκεύασα ἄ-
16 νευ ἐπιγραφῆς τοῦ ἐμοῦ ὀνόματος. Ἀγωγοὺς ὑ-
17 δάτω(ν ἐν πλεί)στοις τόποις τῇ παλαιότητι ὀλισ-
18 θάνον(τας ἐπ)εσκευασα[1]) καὶ ὕδωρ τὸ καλούμενον
19 Μάρ(κιον ἐπὶ)πλωσα πηγὴν νέαν εἰς τὸ ῥεῖθρον
20 (αὐτοῦ ἐποχετεύ)σας. Ἀγορὰν Ἰουλίαν καὶ βασι-
21 (λικὴν τὴν μεταξὺ τ)οῦ τε ναοῦ τῶν Διοσκό-
22 (ρων καὶ Κρόνου κατα)βεβλημένα ἔργα ὑπὸ τοῦ
23 (πατρὸς ἐτελείωσα κα(ὶ) τὴν αὐτὴν βασιλικὴν
24 (καυθεῖσαν ἐπὶ αὐξηθέντι) ἐδάφει αὐτῆς ἐξ ἐπι-
11,
1 γραφῆς ὀνόματος τῶν ἐμῶν υἱῶν ὑπ(ηρξάμη)ν
2 καὶ εἰ μὴ αὐτὸς τετελειώκ(ο)ι(μι,τ)ελε(ι)ω(θῆναι ὑπὸ
3 τῶν ἐμῶν κληρονόμων ἐπέταξα. Δ(ύο καὶ ὀγδο-)
4 ήκοντα ναοὺς ἐν τῇ πόλ(ει ἕκτ)ον ὑπ(ατος δόγμα-)
5 τι συνκ(λ)ήτου ἐπεσκεύασ(α) ο(ὐ)δένα π(ε)ριλ- [(πών, ὅς) 3)
6 ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ ἐπισκευῆς ἐδεῖτο. (Ὕ)πα(τος ἑ)
7 βδ(ο)μον ὁδὸν Φ(λαμινίαν ἀπὸ) Ῥώμης (Ἀρίμινον)
8 γ(εφ)ύρας τε τὰς ἐν αὐτῇ πάσας ἔξω δυεῖν τῶν μὴ
9 ἐπ(ι)δεομένων ἐ(π)ισκευῆς ἐπόησα.
23
21 Ν(αυμαχίας θέαν τῷ δήμῳ ἔδω)κα πέ(ρ)αν τοῦ Τι-
22 (βέριδος, ἐν ᾧ τόπῳ ἐστὶ νῦ(ν ἄλσος Καισά(ρω)ν,
23 ἐκκεχω(κὼς τὸ ἔδαφος)ε(ἰ)ς μῆκ(ο)ς χειλίων ὀκτα-
24 κοσίων ποδ(ῶν, εἰς π)λάτ(ο)ς χιλίων διακο(σ)ίων. [ἐν ᾗ
13,
1 τριάκο(ν)τα ναῦς ἔμβολα ἔχουσαι τριήρεις ἢ δί-
2 κροτ(οι, αἱ) δὲ ἥσσονες πλείους ἐναυμάχησαν.
3 Ἐν τ(ούτῳ) τῷ στόλῳ ἠγωνίσαντο ἔξω τῶν [ἐρετῶν
4 πρόσπ(ο)υ ἄνδρες τρ(ι)σχ(ε)ί(λ)ιοι.
C. 27 15,
1 Αἴγυπτον δήμου Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ προσέθηκα.
2 Ἀρμενίαν τὴν μ(ε)ίζονα ἀναιρεθέντος τοῦ βασιλέ-
3 ως[2]) δυνάμενος ἐπαρχείαν ποῆσαι μᾶλλον ἐβου-
4 λήθην κατὰ τὰ πάτρια ἡμῶν ἔθη βασιλείαν [Τιγρά-
5 νῃ Ἀρταουάσδου υἱῷ, υἱωνῷ δὲ Τιγράνου βασι-
6 λέως δ(ο)ῦν(α)ι διὰ Τιβερίου Νέρωνος, ὃς τότ' [ἐμοῦ
7 πρόγονος ἦν· καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος ἀφιστάμενον καὶ
8 ἀναπολεμοῦν δαμασθὲν ὑπὸ Γαΐου τοῦ υἱοῦ
9 μου βασιλεῖ Ἀριοβαρζάνει βασιλέως Μήδων [Ἀρτα-
10 βάζου υἱῷ παρέδωκα καὶ μετὰ τὸν ἐκείνου θάνα-
11 τον τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἀρταουάσδῃ οὗ ἀναιρεθέντος
12 Τιγράνην, ὃν ἦν ἐκ γένους Ἀρμενίου βασιλικοῦ, [εἰς
13 τὴν βασιλείαν ἔπεμψα. Ἐπαρχείας ἁπάσας, ὅσαι
14 πέραν τοῦ Ειονίου κόλπου διατείνουσι πρὸς ἀνα-
15 τολάς, Κυρήνην ἐκ μείζονος 3) μέρους ὑπὸ βασι-
16 λέων κατεσχημένας καὶ ἔμπροσθεν Σικελίαν καὶ [Σαρ-
17 δὼ προκατειλημένας 4) πολέμῳ δουλικῷ ἀνέ- [λαβον.
C. 28
18 Ἀποικίας ἐν Λιβύῃ Σικελίᾳ Μακεδονίᾳ ἐν ἑκατέ-
19 ρᾳ τε Ἰσπανίᾳ Ἀχαΐᾳ Ἀσίᾳ Συρίᾳ Γαλατίᾳ [τῇ πε-
20 ρὶ Νάρβωνα Πισιδίᾳ στρατιωτῶν κατήγαγον. [Ἰτα-
15,
21 λία δὲ εἴκοσι ὀκτὼ ἀποικίας ἔχει ὑπ' ἐμοῦ κα- [ταχθεί-
22 σας, αἳ ἐμοῦ περιόντος πληθύουσαι ἐτύνχανον.
C. 29
23 Σημέας στρατιωτικὰς(πλείους ὑ)πὸ ἄλλων ἡγεμό-
24 νων ἀποβεβλημένας (νικῶν τοὺ)ς πολεμίους
16,
1 ἀπέλαβον ἐξ Ἰσπανίας καὶ Γαλατία καὶ παρὰ

Παλαιὰ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία τὴν ὁποίαν μετέβαλαν εἰς Τζαμί.

2 Δαλματῶν. Πάρθους τριῶν στρατευμάτων Ῥω- [μαίων
3 σκῦλα καὶ σημέας ἀποδοῦναι ἐμοὶ ἱκέτας τε φι-
4 λίαν δήμου Ῥωμαίων ἀξιῶσαι ἠνάγκασα ( ) [ταύτας
5 δὲ τὸς σημέας ἐν τῷ Ἄρεως τοῦ Ἀμύντορος [ναοῦ ἀ-
6 δύτῳ ἀπεθέμην.
C. 30
7 Παννονίων ἔθνη, οἷς πρὸ ἐμοῦ ἡγεμόνος [στράτευ-
8 μα Ῥωμαίων οὐκ ἤγγισεν, ἡσσηθέντα ὑπὸ Τι- [βερίου
9 Νέρωνος, ὃς τότ' ἐμοῦ ἦν πρόγονος καὶ πρε- [σβευτής,
10 ἡγεμονίᾳ δήμου Ῥωμαίων ὑπέταξα ( ) τά τε [Ἰλλυρι-
11 κοῦ ὅρια μέχρι Ἴστρου ποταμοῦ προήγαγον· [οὗ ἐπει-
12 ταδε 1) Δάκων διαβᾶσα πολλὴ δύναμις ἐμοῖς [αἰσίοις
13 οἰωνοῖς κατεκόπη· καὶ ὕστερον μεταχθὲν τὸ [ἐμὸν στρά-
14 τευμα πέραν Ἴστρου τὰ Δάκων ἔθνη προστά- [γματα
15 δήμου Ῥωμαίων ὑπομένειν ἠνάγκασεν.
C. 31
16 Πρὸς ἐμὲ ἐξ Ἰνδίας βασιλέων πρεσβεῖαι πολ- [λάκις ἀπε-
17 στάλησαν, οὐδέποτε πρὸ τούτου χρόνου ὀφθεῖ- [σαι παρὰ
18 Ῥωμαίων ἡγεμόνι. Τὴν ἡμετέραν φιλίαν ἠξίωσαν
19 διὰ πρέσβεων Βαστάρναι καὶ Σκύθαι καὶ Σαρμα-
20 τῶν οἱ ἐπιτάδε ὄντες τοῦ Τανάιδος ποταμοῦ καὶ
21 οἱ πέραν δὲ βασιλεῖς, καὶ Ἀλβανῶν δὲ καὶ [Ἰβήρων
22 καὶ Μήδων βασιλεῖς 2).
C. 32
23 Πρὸς ἐμὲ ἱκέται κατέφυγον βασιλεῖς Πάρθων μὲν
24 Τειριδάτης καὶ μετέπειτα Φραάτης Βασιλέως
17,
1 Φράτου (υἱός, Μ)ήδ(ων) δὲ Ἀρταο(υάσδ)ης, [Ἀδιαβ(η-
2 νῶν (Ἀ)ρτα(ξάρης, Βριτα)ννῶν Δομνοελλαῦνος
3 καὶ Τ(ιμ. . . . ., Σο)υ(γ)άμβρων (Μ)αίλων, [Μαρκο-
4 μάνων (Σουήβων) . . . . ρος. Πρὸς ἐμὲ βασιλεῖς 3)
5 Πάρθων Φρα(άτης Ὠρώδου υἱὸ(ς υἱούς (αὐ- [τοῦ υἱω-
6 νούς τε πάντας ἔπεμψεν εἰς Ἰταλίαν, οὐ πολέμῳ
7 λειφθείς, ἀλλὰ τὴν ἡμ(ε)τέραν φιλίαν ἀξιῶν ἐπὶ τέ-
8 κνων ἐνεχύροις, πλεῖστά τε ἄλλα ἔθνη πεῖραν ἔλα-
9 βεν δήμου Ῥωμαίων πίστεως ἐπ' ἐμοῦ ἡγεμόνος,
10 οἷς τὸ πρὶν ἦν πρὸς δῆμον Ῥωμαίων π(ρε)σ-
11 βειῶν καὶ φιλίας κοινωνία.
C. 33
12 Παρ' ἐμοῦ ἔθνη Πάρθων καὶ Μήδων διὰ πρέ- [σβεων τῶν
13 παρ' αὐτοῖς πρώτων βασιλεῖς αἰτησάμενοι ἔλα- [β(ον)
14 Πάρθοι Οὐονώνην βασιλέως Φράτου υ(ἱ)όν, βα- [σιλ(έω)ς
15 Ὠρώδου υἱωνόν· Μῆδοι Ἀριοβαρζάνην βα(σι)- [λέως
16 Ἀρταβάζου υἱόν, βασιλέως Ἀριοβαρζά(ου υἱω)- [νόν
APP. 1,
17 Συγκεφαλαίωσις ( ) ἠριθμημένου χρήματος εἰς [τὸ αἰρά-
18 ριον ἢ τὸν δῆμον τῶν Ῥω(μαί)ων ἢ τοὺς ἀπολε-
19 λυμένους στρατιώτας ( ) : ἐξ μυριάδες μυριάδων.
APP. 2.
20 Ἔργα καινὰ ἐγένετο ὑπ' αὐτοῦ ναοὶ μὲν Ἄρε- [ως, Διὸς
21 βροντησίου καὶ τροπαιοφόρου, Πανός, Ἀπόλλω-
22 νος, ( ) θεοῦ Ἰουλίου, Κυρείνου, ( ) Ἀθη(νᾶς, [( ) Ἥρας βασιλί-
23 δος, ( ) Διὸς Ἐλευθερίου, ( ) ἡρώ(ων, θεῶν [π)ατρίων ( ), Νε-
24 ότητος, ( ) Μητρὸς θεῶν, ( ) β)ουλευτήριον) [σὺν χαλκι-
19,
1 δικῷ, ( ) ἀγορᾷ Σεβαστῇ 2) ( ), θέατρον Μαρ- [κέλλου, ( ) β(α)σι-
2 λικὴ Ἰουλία, ( ) ἄλσος Καισάρων, (στοαὶ ἐ(ν) [Παλατ(ί)ῳ,
3 στοὰ ἐν ἱπποδρόμῳ Φλαμινίῳ. Ἐπεσκευάσθ(η [τὸ Κα-
APP. 3
4 πιτώλιον, ( ) ναοὶ ὀγδοήκοντα δύο, ( ) θέ(ατ)- [ρον Π(ομ)-
5 πηίου, ( ) ὁδὸς Φλαμινία, ( ) ἀγωγοὶ ὑδάτων. [Δαπ)άναι δὲ
APP. 4
6 εἰς θέας καὶ μονομάχους καὶ ἀθλητὰς καὶ ναυμα-
7 χίαν καὶ θηρομαχίαν δωρεαί (τε) ἀποικίαις πό- [λεσιν
8 ἐν Ἰταλίᾳ, πόλεσιν ἐν ἐπαρχείαις ( ) σεισμῷ [κα(ὶ) ἐνπυ-
9 ρισμοῖς πεπονηκυίαις ἢ κατ' ἄνδρα φίλοις καὶ [συν-
10 κλητικοῖς, ὧν τὰς τειμήσεις προσεξεπλήρωσεν ἄ-
11 πειρον πλῆθος.

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ λατινικοῦ κειμένου:

Rerum gestarum divi Augusti quibus orbem terra (rum) imperio populi Romi subient et impensarum quas in rem publicam populumque Ro(ma)num fecit, incisarum in duabus aheneis pilis, quae s(u)nt Romae positae exemplum sub(i)ectum.

Annos undeviginti natus exercitum privato consilio et privata impensa comparavi.

Per quem rem publicam (do)minatione factionis oppressam in libertatem vindica (vi)...

καὶ κατωτέρω:

Dictaturam et apsenti et praesenti mihi datam .... a populo et senatu M. Marce)llo e(t) L. Ar (rumio)..

Σημειωτέον ὅτι τὸ dictaturam μεταφράζεται ἑλληνιστὶ «αὐτεξουσίαν ἀρχήν».

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη πολλάκις ἀντιγραφεῖσα καὶ κομισθεῖσα εἰς Εὐρώπην εἶναι τὸ λεγόμενον monumentum ancyranum (ἢ marmor ancyranum) ἤτοι ἀγκυρανὸν μνημεῖον ἢ μάρμαρον. Πρῶτος ἀντέγραψε καὶ ἔφερεν αὐτὴν εἰς Εὐρώπην ὁ ἐπίσκοπος Ἀγριῶς Ἀντώνιος Βράντσιος (Wrandis ἢ λατινιστὶ Vrantius ἢ Verantius) καὶ ὁ Αὐγέριος Γισλένιος Βουσβέκιος (Busbeck ἢ Busbequius) Ὁλλανδὸς τὸ γένος, ἀμφότεροι ἀποσταλέντες ὡς ἔκτακτοι πρέσβεις τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Φερδινάνδου τοῦ Β' πρὸς τὸν Σουλτᾶνον Σουλεϊμὰν Β' (1555) ἐκ Βιέννης εἰς Ἀμάσειαν καὶ ἐπισκεφθέντες τὴν Ἄγκυραν.

Μετὰ τούτους ἀπόγραφα ἔλαβον κατὰ διαφόρους ἐποχὰς οἱ ἑξῆς:

Ὁ ἐν Σμύρνῃ ἐγκατεστημένος Ὁλλανδὸς ἔμπορος Δανιὴλ Cosson (1689). Ὁ διάσημος γάλλος βοτανικὸς Τουρνεφόρτιος (Tournefort ἐν Voyage du

Digitized by Google

Levant, 3,315 ed. Lugdunum 1717) περιηγηθεὶς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἄγκυραν τὸ 1701. Ὁ Παῦλος Λουκᾶς, μεταβὰς εἰς Ἄγκυραν τὸ 1705, ὅπου ἀπεστάλη ἐπὶ τούτῳ ὑπό τινος Γάλλου ἐπισκόπου. Ὁ Ἄγγλος Kinner (Jouiney through Asia Minor, Λονδῖνον 1818, σελ. 70), ὁ Γάλλος

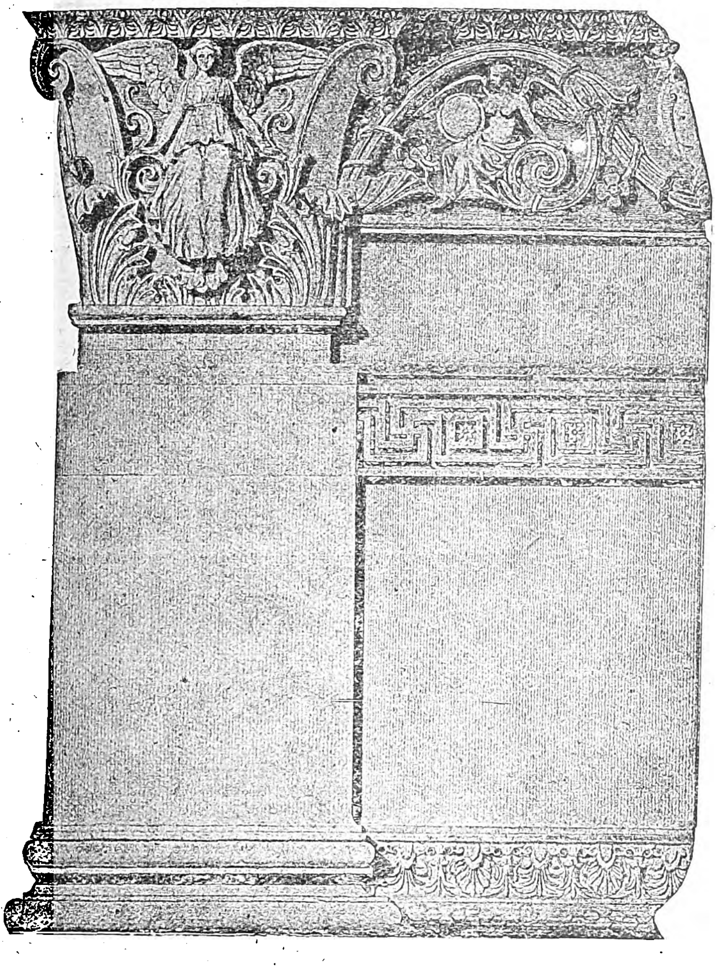

Παραστὰς καὶ μέρος τοῦ τοίχου τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ τῆς Ρώμης καὶ τοῦ Αὐγούστου ἐν Ἀγκύρᾳ (Ἀναπαράστασις Γκυγιώμ).

Texier (Description de l'Asie Mineure, Παρισίοις 1839, σ. 172) Ὁ Ἄγγλος W. Humilton (Researches in Asia Minor, Λονδίνῳ, 1842 σ. 420). Ὁ ἐξ Ἀμβούργου ὁρμώμενος καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐγκατεστημένος Γερμανὸς ἰατρὸς Mordtmann (1859). Οἱ Edmond Guillaume καὶ οἱ κατόπιν ἀσχοληθέντες ειδικώτερον Georges Perrot καὶ Jules Delbet (Exploration archéologique de la Galatie et de la Brithynie, d'une partie de la Mysie, de la Phrygie de la Cappadoce et du Pont, exécutée en 1861, Παρισίοις 1872, 2 Τομ. εἰς φύλλον μετὰ πινάκων), εἰς οὓς ἀνετέθη κυρίως ν' ἀποκαλύψωσι τὸ ἑλληνικὸν τμῆμα τῆς ἐπιγραφῆς καὶ φέρωσι πλῆρες ἀντίγραφον τοῦ τε ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ λατινικοῦ κειμένου.

Εἰς σχετικὸν σύγγραμμά του ὁ κ. Perrot ἐκθέτει τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας συνήντησε κατὰ τὴν μελέτην τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς ἐπιγραφῆς, τῆς ὁποίας μέγα μέρος ἐκαλύπτετο ὑπὸ τῶν παρακειμένων οἰκιῶν. Εἰς μίαν τούτων ὁ κ. Περρὸ κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ μόνον χάρις εἰς ἀσθένειαν τοῦ παιδίου τοῦ ἰδιοκτήτου, συνοδεύων καθ' ἑκάστην τὸν ἰατρόν. Καὶ πάλιν ὅμως ἐδέησε νὰ προστρέξῃ καὶ εἰς ἄλλα μέσα, ὡς χρηματικὰ δῶρα, ἐκφοβισμούς, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐργασθῇ. Εἰργάζετο δὲ ἐν τῷ σκότει φωτιζόμενος διὰ κηρίου. Ἡ συνέχεια τῆς ἐπιγραφῆς εὑρίσκετο εἰς τὸ παραπλεύρως κείμενον σαπωνοπωλεῖον. Ἐδέησε νὰ ἀπομακρυνθῶσι σωροὶ ὁλόκληροι σανοῦ, ἐνῷ ὁ κ. Περρὸ ἐργαζόμενος ὑπὸ τὸ φῶς κηρίου διέτρεχε τὸν κίνδυνον ἀναφλέξεως τοῦ σανοῦ. (Ἰδ. Georges Perrot: «Souvenirs d'un voyage en Asie Mineure, Paris, 1864, σ. 298—301). Τὸ 1882 ἔλαβεν ἔντυπα τῶν δύο ἐπιγραφῶν ἐπὶ γυψίνων ἐκμαγείων ὁ ὑπὸ τῆς Βερολινείου Ἀκαδημίας ἀποσταλεὶς Γερμανὸς ἀρχαιολόγος Χούμαν (Humann) βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ ἐκ Βιέννης Domaszewski. Εἰς 22 τετραγωνικὰ μέτρα ἀνέρχονται τὰ ἐκμαγεῖα τῆς λατινικῆς μόνον ἐπιγραφῆς ἀποτελοῦντα 30 πλάκας, ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιγραφὴ ἐπλήρωσεν 11 γυψίνους πλάκας.

Τὴν οὕτως ἐκτυπωθεῖσαν ἐπιγραφὴν ἐξέδωκεν καὶ ἐσχολίασεν ὁ διάσημος Th. Mommsen τὸ 1883 εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον Res gestae divi Augusti ἔργον του.

Ἡ ἔκδοσις αὐτὴ τῆς ἐπιγραφῆς ἀπετέλεσε σπουδαιότατον ἀρχαιολογικὸν γεγονός.

Ἤδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου οἱ παρὰ τὸ τζαμίον οἰκίσκοι κατεδαφίσθησαν, ἀπεκαλύφθη δὲ ὁλόκληρον τὸ ἑλληνικὸν κείμενον χάρις εἰς τὰς προσπαθείας τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος ἐφόρου τῶν τουρκικῶν ἀρχαιοτήτων Μακρίδου βέη.

Ἀντίγραφον τῆς διαθήκης τοῦ Αὐγούστου ἀπεκαλύφθη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Ράμσεϋ ἐν Ἀντιοχείᾳ.

Ἄλλη ἐπιγραφὴ πληροφορεῖ, ὅτι ὁ ναὸς τοῦ Αὐγούστου ἀνηγέρθη ἐπὶ χώρου, ὅστις ἐχρησίμευε προηγουμένως εἰς δημοσίας συναθροίσεις καὶ παρὰ τὸν ὁποῖον ὑπῆρχεν ὁ ἱππόδρομος, ὅτι δὲ τὸν ὅλον χῶρον εἶχεν καθιερώσει ὁ Πολαιμένης, υἱὸς τοῦ Ἀμύντου, τελευταίου βασιλέως τῆς Γαλατίας.

Τὸ Αὐγουστιαῖον, ὅπερ μετ' ἄλλων μνημείων εὑρίσκετο εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς πόλεως, τὸ κτισθὲν κατὴν ρωμαϊκὴν ἐποχήν, μετετράπη εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν κατὰ τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχε παύσει ἡ λατρεία τοῦ θεοποιηθέντος Ρωμαίου αὐτοκράτορος. Ἀναφέρεται ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἄγκυραν ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τῶν ἱερέων τοῦ Αὐγουσταίου ὡς ἀναστηλωτὴς τῆς ἀρχαίας πίστεως.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ μετὰ βεβαιότητος, ποῖον τμῆμα τοῦ ἱεροῦ κατεστράφη κατὰ τὴν εἰς ναὸν μετατροπήν. Ὁ Perrot θεωρεῖ ὡς πιθανόν, ὅτι κατεδαφίσθη μέρος τῶν προπυλαίων. Πάντως ἐδέησε νὰ ἐπεκταθῇ ὁ χῶρος τῆς ἐκκλησίας, ὅπως δύναται αὕτη νὰ περιλαμβάνῃ τὸ πλῆθος τῶν Χριστιανῶν, ἐνῷ, ὡς γνωστόν, ἐπὶ ἐθνικῶν, ὁ λαὸς δὲν εἰσήρχετο εἰς τὸν ναόν. Ὡς ἐκ τούτου ἐδέησε νὰ κατεδαφισθῇ ὁ ὀπίσθιος τοῖχος τοῦ προνάου ἀφαιρεθέντων καὶ πολλῶν κιόνων. Ὡσαύτως ἐχαμηλώθη τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ καὶ ἠνοίχθησαν τρία παράθυρα, ὅπως φωτίζεται τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ἀλλ' αἱ ἐργασίαι αὗται ἐξετελέσθησαν κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ μὴ πάθῃ ἡ στερεότης τοῦ κτιρίου.

Τοῦτο ἔμεινεν ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ὡς ναὸς μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἀράβων. Τότε ὅμως δὲν μετετράπη εἰς τέμενος διότι ἦτο πολὺ μικρόν, ἐδέησε δὲ νὰ κτισθῇ τζαμίον παραπλεύρως. Εἰς τὴν οἰκοδομὴν ταύτην δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν τμήματα ναοῦ.

Ὁ ναὸς ἦτο ἐκτισμένος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ὁμοίου πρὸς τὸ τῶν ἐρειπίων ἄλλης ἐν Φρυγίᾳ πόλεως, τῆς Πεσινοῦντος. Τὸ μάρμαρον τοῦτο δὲν ἔχει τὴν σκληρότητα καὶ λειότητα τοῦ πεντελησίου. Τὰ θεμέλια εἶναι ἐκ συνήθους λίθου. Ὀγκόλιθοί τινες ἔχουσι μῆκος 4 καὶ 5 μέτρων. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ τελεία σύνθεσις τῶν ὀγκολίθων ὑπενθυμίζουσα τὴν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐν Ἀγκύρᾳ ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ναοὶ κτισθέντες πρὸς τιμὴν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Νέρβα, τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τοῦ Καρακάλα. Εἰς τὸ ἀρμενικὸν νεκροταφεῖον ἐσώζετο μέχρις ἐσχάτων ἐπιγραφὴ προερχομένη ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀντωνίου.

Τὴν μελέτην τῶν ἀρχαιολογικῶν μνημείων ἀνέθεσεν ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας εἰς γερμανικὴν ἀρχαιολογικὴν ἀποστολήν.

Ἐκ τῶν χριστιανικῶν μνημείων τῆς πόλεως ἀξιολογωτάτη εἶναι ἡ θολωτὴ βασιλικὴ τοῦ Ἁγ. Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρείας, κτίσμα τοῦ 8ου αἰῶνος ὁμοιάζουσα κατὰ τὸ σχεδιάγραμμα πρὸς τὸν ἐν Νικαίᾳ ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Ἐν τῇ πόλει ὑπῆρχον 18 τζαμία, ὧν διασημότερον τὸ τοῦ Χατζῆ Μπαϊρὰμ (πολλὰ τούτων εἶναι ἠρειπωμένα), εἰς τεκκὲς (μονὴ δερβισῶν) τοῦ τάγματος τῶν μεβλεβήδων (Ἰκονίου), εἰς τεκκὲς τῶν *ταμπὶ-ετ-ντὶν* καὶ πέντε ἄλλοι μικροτέρας σπουδαιότητος.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ σουλτάνου Βαγιαζὴτ ὑπῆρχον ἐν τῇ πόλει 76 τεμένη καὶ 15 τεκκέδες, ὧν ὁ τοῦ Χατζῆ Μπαϊρὰμ ἐστέγαζε 3,000 δερβίσας. Ὁ πρὸ διακοσίων περίπου ἐτῶν ἐπισκεφθεὶς τὴν πόλιν Τοῦρκος δερβίσης καὶ περιηγητὴς Ἐβλιὰ-Τσελεμπῆ, συγγραφεὺς 6 τόμου «Ὁδοιπορικοῦ» (*Εβλιὰ Σσελεμπινὶν σεϊγιαχατναμεσῆ*) λέγει ὅτι ὑπῆρχον 200 λουτρῶνες, 3 αἴθουσαι πρὸς ἀνάγνωσιν Κορανίου, 70 παλάτια μετὰ κήπων, 6,600 οἰκίαι, 1 Βεζεστένιον καὶ πλῆθος ἄλλων ἀγορῶν. Αἱ ὁδοὶ καὶ αἱ πλατεῖαι ἦσαν ἐστρωμέναι διὰ λευκῶν λίθων, αἱ δὲ οἰκίαι ἐκτισμέναι δι' ὀπτῶν πλίνθων.

Αἱ μὴ μουσουλμανικαὶ κοινότητες εἶχον ἐν Ἀγκύρᾳ 4 ναοὺς τῶν Καθολικῶν Ἀρμενίων, 2 ἑλληνικοὺς ναούς, 2 τῶν Γρηγοριανῶν Ἀρμενίων, ἕνα τῶν Διαμαρτυρομένων Ἀρμενίων, 1 συναγωγήν, 2 μονὰς τῶν Ἀρμενοκαθολικῶν, ὧν μία γυναικεία, 1 μονὴν τῶν Γρηγ. Ἀρμενίων, 1 μονὴν τῶν Ὀρθοδόξων Ἑλλήνων.

Ὁ Γερμανὸς Friebrich Dernburg Aut Deutscher Bahn in Kleinasien σελὶς 81—82) περιγράφει τὸν ναὸν τῆς ἔξω τῆς πόλεως εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας κειμένης ἀρμενικῆς μονῆς ὡς λίαν ἀξιοσημείωτον. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ ὑπενθυμίζει τὴν Minerva medica τῆς Ρώμης. Οἱ τοῖχοι εἶναι ἐπικεκαλυμμένοι διὰ φαγεντιανῶν πλακῶν τῆς Κιουτάχειας, κυανῶν καὶ λευκῶν. Ἄξιαι μνείας εἶναι αἱ ἀργυραῖ κανδῆλαι καὶ αἱ διακοσμήσεις τῆς Ἁγ. Τραπέζης.

Κατά τινα παράδοσιν ὁ ναὸς καὶ ἡ μονὴ ἦσαν ἄλλοτε ἑλληνικαί, ἐπώλησε δὲ αὐτὰς εἷς Ἕλλην ἐπίσκοπος ἐν καταστάσει μέθης εἰς τοὺς Ἀρμενίους ἀντὶ ἑνὸς ποτηρίου οἴνου. Ἴσως τοῦτο νὰ ἀφηγοῦνται οἱ Τοῦρκοι ἐμπαικτικῶς. Γεγονὸς ὅμως εἶναι, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως τοῦ παρὰ τὴν μονὴν νεκροταφείου, ὅπερ δικαίωμα δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς παραμεῖναν ἐκ παλαιῶν σχέσεων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν μονήν, Λέγεται, ὅτι ἐκεῖ διέμεινεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος κατὰ τὴν εἰς Ἄγκυραν ἐπίσκεψίν του.

Περὶ Σχολῶν ἑλληνικῶν καὶ ἀρμενικῶν φυσικὰ δὲν δύναται νὰ γίνεται σήμερον λόγος. Πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς ὑπῆρχον 4 ἑλληνικαὶ (2 ἀρρένων, 2 θηλέων μετὰ 350 περίπου μαθητῶν) καὶ 7 ἀρμενικαὶ μετὰ ὑπερχιλίων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν.

Πρὸ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, ἥτις ὑπῆρξε καὶ ἡ λαμπροτέρα ἐποχὴ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, ἡ Ἄγκυρα κατεῖχε τὴν θέσιν τοῦ σήμερον σωζομένου ἀρχαίου φρουρίου, εἰς ὕψος 920 μ. Τὰ τείχη τοῦ ἀρχαίου φρουρίου κατήρχοντο μέχρι τῶν μέσων

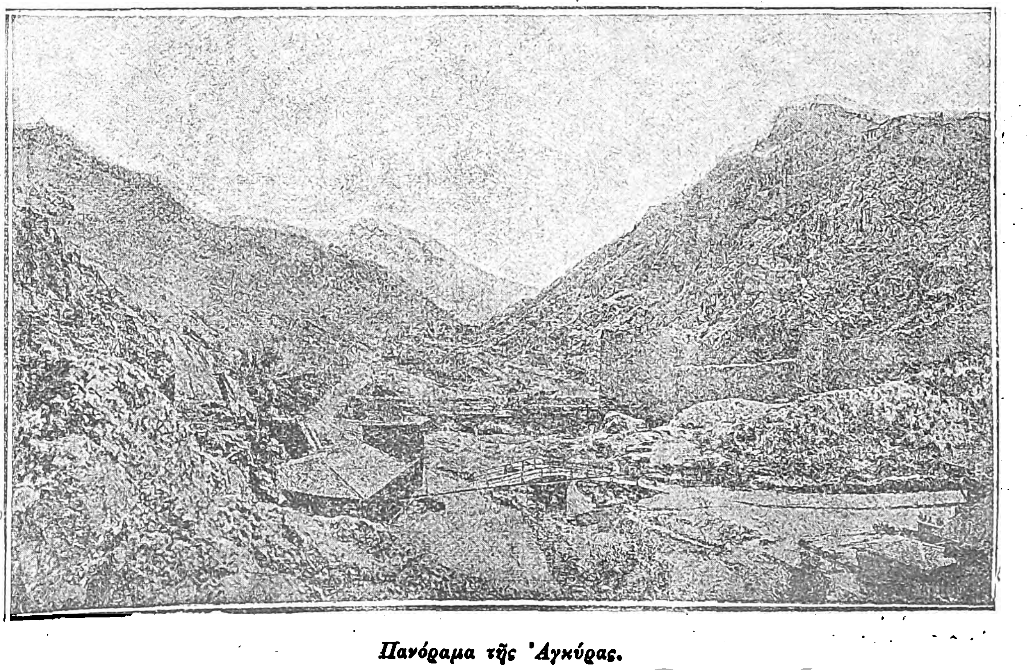

Πανόραμα τῆς Ἀγκύρας.

Digitized by Google

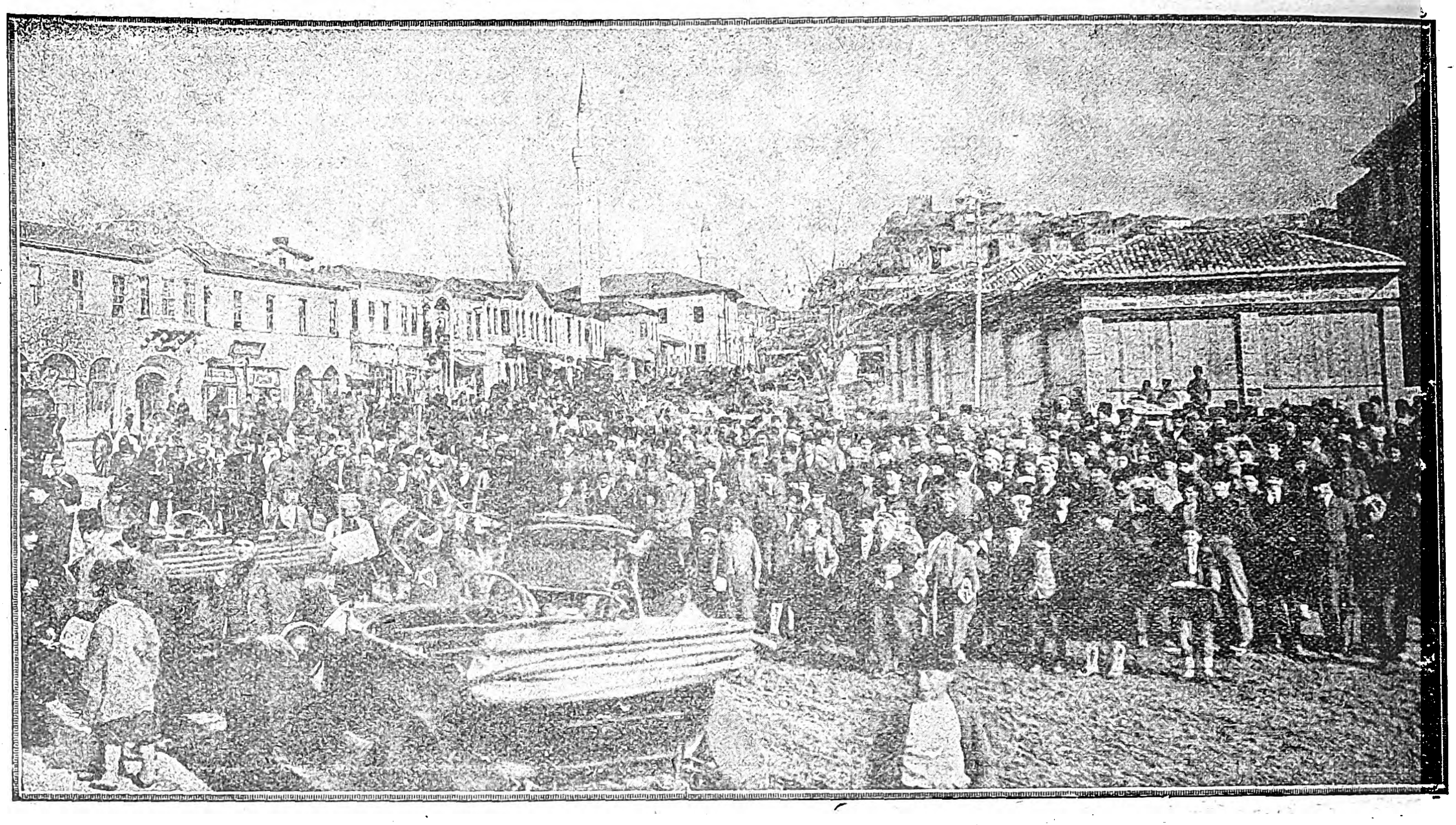

23 Φεβρουαρίου 1923. Ὁ λαὸς τῆς Ἀγκύρας συγκεντρωμένος ἔξωθι τῆς Βουλῆς ἀναμένει τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης μυστικῆς συνεδριάσεως τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως.

τῆς κλιτύος τοῦ βραχώδους βουνοῦ, ὅπερ ἐπροστάσευε πρὸς Β. ὁ ὁμώνυμος τῇ Ἀγκύρᾳ ποταμὸς (σήμερον Ἔγκουρου-σοῦ), ἐκβάλλων εἰς τὸν Σαγγάριον, εἰς ἀπόστασιν 80 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπεξέτειναν τὰ τείχη τῆς Ἀκροπόλεως μέχρι τῆς πεδιάδος μετατρέψαντες ὅλας τὰς ὑψηλὰς συνοικίας εἰς εὐρὺν περίβολον φρουρίου. Ἐντὸς τούτου οἱ χριστιανοὶ ἔκτισαν κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸν ἀνωτέρω ἀναφερόμενον ναὸν τοῦ Ἁγ. Κλήμεντος.

Τὸ ρωμαϊκὸν φρούριον ἀνῳκοδόμησαν οἱ Τοῦρκοι χρησιμοποιήσαντες μάρμαρα ἀρχαίων μνημείων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μάχης τῆς Ἀγκύρας, τὸ φρούριον, ὡς καὶ τὸ τοῦ ἐν Ἀρμενίᾳ Βάν, ἐθεωρεῖτο ὡς ἓν τῶν φοβερωτέρων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Βιβλιογραφία: Vital Cuinet: Géographie de la Turquie d'Asie. Paris 1891.—Th. Mommsen: Res gestae divi Augusti (Βερολῖνον 1883).

Μωϋσέως Μ. Μωϋσείδου, ἰατροῦ. Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς ἀνθυπατικῆς Γαλατίας, μονογραφία περὶ Ἀγκύρας δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ περιοδικὸν «Ξενοκράτης« (Ἀθῆναι, Τόμος Β', τεῦχος 3ον, 7ον, 8ον, 9ον, 10ον. 1905).—Georges Perrot: Souvenirs d'un voyage en Asie Mineure. Paris 1864.—Fr. Dernburg: Auf deuscher Bahn in Kleinosien κτλ.

Η ΑΓΚΥΡΑ ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ ΤΗΣ ΚΕΜΑΛΙΚΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Ἀπὸ πενταετίας ἡ Ἄγκυρα ἐγένετο παγκοσμίως γνωστὴ ὡς ἕδρα τοῦ ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶν κινήματος τῶν ἐθνικιστῶν Τούρκων ὑψωσάντων τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐναντίον τῶν περὶ Τουρκίας ἀποφάσεων τῶν Δυνάμεων μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, καὶ κατόπιν ὡς ἐπίσημος πρωτεύουσα τῆς ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ Τουρκικῆς Δημοκρατίας.

Ἡ σπουδαιότης τῆς Ἀγκύρας ἀνεγνωρίσθη κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν πρῶτον ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Κόλμαρ φὸν δὲρ Γκόλτζ πασᾶ, ἀρχηγοῦ τῆς πρώτης γερμανικῆς στρατιωτικῆς ὀργανωτικῆς ἀποστολῆς ἐν Τουρκίᾳ. Εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Anatolische Ausflüge, Reisebilder» (Ἀνατολικαὶ ἐκδρομαί, ταξειδιωτικαὶ εἰκόνες) σύγγραμμά του ὁ Γκόλτζ, ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἄγκυραν, γράφει (σελὶς 225|226):

«Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἡ Ἄγκυρα δὲν δύναται ν' ἀνακτήσῃ τὴν σπουδαιότητα τῆς Αὐγουστιανῆς ἐποχῆς, διότι ὁ κόσμος ἔγινεν εὐρύτερος, ἡ δὲ Πρόσθεν Ἀσία δὲν ἀποτελεῖ πλέον τὸ ἥμισυ αὐτοῦ. Ἀλλὰ νέα τις ἀκμὴ εἶναι πολὺ δυνατή. Πάντως δὲν εἶναι ὀρθὰ ὅσα ἤκουσα λεγόμενα ὡς τό: «C'est fini de la ville, c' est fini du commerce!» (πάει ἡ πόλις, πάει τὸ ἐμπόριον) κ. τ. λ. Καραβάνια πηγαινοερχόμενα καὶ σταθμεύοντα ἀπεδείκνυον ὅτι τὰ πράγματα δὲν εἶναι καὶ τόσον ἄσχημα».

Ταῦτα ἔγραφεν ὁ Γκόλτζ τὸ 1896. Βραδύτερον ὑπεστήριξεν, ἰδίᾳ εἰς ἓν ἄρθρον του ἐν τῷ βιενναίῳ «Νέῳ Ἐλευθέρῳ Τύπῳ» καὶ εἰς ὁμιλίας του, ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις, ἐκτεθειμένη εἰς ἐπιθέσεις ξένων στόλων, δὲν εἶναι κατάλληλος ὡς πρωτεύουσα τῆς Τουρκίας, ὑπεδείκνυε δὲ τὴν ἀνάγκην τῆς μεταφορᾶς τῆς ἕδρας τῶν Σουλτάνων εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας, εἰς Καισάρειαν, Δαμασκόν, Χαλέπιον ἢ Ἄγκυραν.

Τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξεν ὁ Γκόλτζ εἰς τὸ μετὸ τὸν πρῶτον βαλκανικὸν πόλεμον ὑπὸ

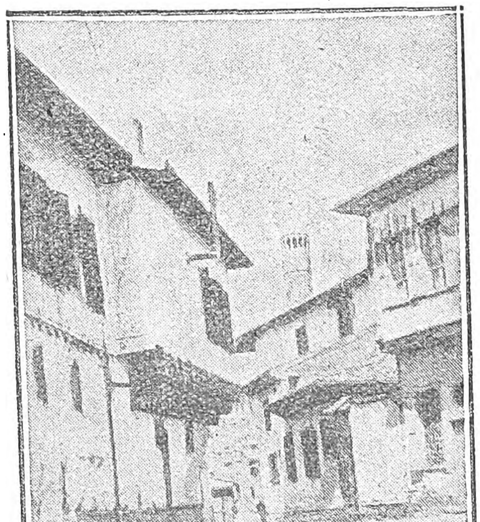

Γραφικὴ γωνία τῆς ἄλλοτε Ἑλληνικῆς συνοικίας τῆς Ἀγκύρας.

τὸν τίτλον «Der jungen Türkei Niederlage und die Möglichkeit ihrer Wiedererhebung» (ἡ ἧττα τῆς Νέας Τουρκίας καὶ ἡ δυνατότης τῆς ἐκ νέου ἀνορθώσεως αὐτῆς) ἐκδοθὲν ἔργον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετάζει τὰ αἴτια τῆς ἥττης τῶν Νεοτούρκων. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ τουρκικῆς πρωτευούσης (σελ. 59): «Πρὸς τοῦτο (πρὸς ἀνόρθωσιν δηλαδὴ τῆς Νέας Τουρκίας) θὰ ἦτο ἀπαραιτήτως ἀνάγκη νὰ μεταφερθῇ ἡ πρωτεύουσα. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἂς μείνῃ ἡ ἰσχυροτέρα ὡπλισμένη θέσις τῆς Τουρκίας διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὸν στόλον, ἐπίσης ἂς μείνῃ καὶ ὡς θερινὴ κατοικία τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλ' ἡ ἕδρα τῆς Κυβερνήσεως δέον νὰ μεταφερθῇ ἀλλαχοῦ. Διότι ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν εἶναι τόπος πρὸς ἐργασίαν. Ἡ ὡραία θέσις της παραπλανᾷ πολύ. Ἡ φύσις δεσπόζει ἐκεῖ πολὺ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ κυριαρχία αὕτη τῆς φύσεως οὐδεμίαν κυβέρνησιν ὠφέλησε μέχρι τοῦδε. Δρᾶσις σθεναρά, ὡς ἐκείνη τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ ἐκ νέου ἀνόρθωσις κράτους πεπτωκότος, δὲν ἐπήγασε ποτὲ ἐκ τοῦ Βυζαντίου. Ἀκόμη καὶ οἱ Φράγκοι, οἵτινες ἵδρυσαν τὸ 1204 τὴν λατινικὴν αὐτοκρατορίαν, ὑπέκυψαν εἰς τὴν μαγείαν τοῦ περιβάλλοντος. Ἐντὸς ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος αἰῶνος ἡ φυλὴ αὐτῶν ἐξεφυλίσθη τόσον, ὥστε Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἔθεσεν ἀκόπως τέρμα εἰς τὴν ἀθλίαν ὕπαρξίν των ἐπὶ κεφαλῆς 800 μόνον ἀνδρῶν».

Καὶ ὑπὸ τὸ κράτος τῆς τότε ριφθείσης ἰδέας μιᾶς δυαδικῆς τουρκο-αραβικῆς μοναρχίας, ὁ Γκόλτς προτείνει ὡς πρωτεύουσαν τὸ Χαλέπιον ἢ τὴν Δαμασκόν.

Ἄλλος Τοῦρκος στρατιωτικὸς συγγραφεύς, ὁ στρατηγὸς Μαχμοὺτ Μουχτὰρ πασᾶς, πρώην Ὑπουργὸς καὶ Πρεσβευτὴς ἐν Βερολίνῳ, ἀνέπτυσεν εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Quelques mots sur la défense de Constantinople du côté de la terre» ἔργον του, ὅτι οἱ Ρῶσοι θὰ ἠδύναντο μίαν ὡραίαν πρωΐαν ν' ἀποβιβασθῶσι μεταξὺ Καραμπουροὺν καὶ Τσίφτ-ἀλάν, εἰς ἀπόστασιν ὀλίγων μιλίων ἀπὸ τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου. Σημειωτέον ὅμως ὅτι τότε ἡ Τουρκία δὲν εἶχε στόλον ἄξιον λόγου, ἐνῷ ἡ τσαρικὴ Ρωσία διέθετεν ἰσχυρὸν τοιοῦτον εἰς τὸν Εὔξεινον.

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι τὴν ἰδέαν τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀνατολῆς υἱοθέτησαν μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ βιβλίου τοῦ Goltz καὶ Τοῦρκοι διανοούμενοι. Ὁ νῦν ἐν Παρισίοις πρεσβευτὴς τῆς Τουρκίας Φερὶτ βέης, πρώην ἀξιωματικὸς καὶ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου, ἐκδίδων τῷ 1913 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡμερήσιον φύλλον μετὰ τοῦ ἐπίσης πρώην ἀξιωματικοῦ καὶ βουλευτοῦ Φεζζὰν (Ἀφρικῆς) ἐν τῇ τουρκικῇ Βουλῇ Δζαμῆ βέη (τοῦ κατόπιν διευθυντοῦ τοῦ τουρκικοῦ Γραφείου Τύπου Σμύρνης) ὑπεστήριξε τὴν περὶ μεταφορᾶς τῆς Τουρκικῆς πρωτευούσης γνώμην τοῦ Γκόλτζ, ἀλλ' ὑπεδείκνυεν ὡς πρωτεύουσαν τὴν Ἄγκυραν, τὸ Ἰκόνιον ἢ τὴν Καισάρειαν. Ἀμφότεροι οἱ τὴν ἰδέαν ταύτην ὑποστηρίζοντες Νεότουρκοι ἦσαν Ἀνατολῖται, ὁ μὲν ἐξ Ἰκονίου (ὢν καὶ βουλευτὴς τῆς ὁμωνύμου περιφερείας), ὁ δὲ Καισαρεύς, ἐπινοήσας μάλιστα βραδύτερον καὶ τὴν γνωστὴν θεωρίαν τῶν Τουρκο-χριστιανῶν τοῦ Παπαευθύμη.

Οἱ ἰθύνοντες ὅμως νεοτουρκικοὶ κύκλοι δὲν ἐτόλμων νὰ υἱοθετήσωσι τὴν γνώμην ταύτην. Ἡ ἰδέα τῆς κατοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς συμβόλου τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἐν Εὐρώπῃ ἦτο ἐρριζωμένη βαθέως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ τουρκικοῦ λαοῦ. Καὶ κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ἂν καὶ τοσαῦτα ἐτόλμησαν οἱ Ταλαὰτ καὶ Σία, δὲν

Digitized by Google

ἐπεχείρησαν νὰ μεταφέρωσι τὴν πρωτεύουσάν των. Μόνον κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῶν ἐναντίον τῶν στενῶν ἀγγλογαλλικῶν ἐπιχειρήσεων διενοήθησαν νὰ μετακομίσωσιν εἰς Προῦσαν, Ἄγκυραν ἢ Ἰκόνιον.

Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου, ἀρξαμένης τῆς κινήσεως τῶν ἐθνικιστῶν, ἡ ἰδέα τῆς ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ἐγκαταστάσεως τῆς ἕδρας τοῦ κεμαλισμοῦ ἐκέρδισεν ἔδαφος ἕνεκα τῶν μυστικῶν διαπραγματεύσεων τοῦ Σουλτάνου Μεχμὲτ Βαχιδεδδίν. Ἔκτοτε τὸ κίνημα ἔλαβε χαρακτῆρα οὐ μόνον πατριωτικόν, ἀλλὰ καὶ ἀντισουλτανικὸν καὶ ἀντιμοναρχικόν. Καὶ ἐνῷ ὁ Βαχιδεδδὶν προέγραφε καὶ ἀφώριζε διὰ φετβᾶ (13 Ἀπριλίου 1920) τοῦ Σεϊχουλισλάμου τὸν Μουσταφᾶ Κεμὰλ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ὡς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος, οἱ Κεμαλικοὶ καὶ αὐτοὶ δι' ἄλλου φετβᾶ ἐκδοθέντος ὑπὸ Συνελεύσεως μουφτίδων ἐν Ἀγκύρᾳ ἐκήρυσσον τὸν ἱερὸν πόλεμον πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ Χαλίφου ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ὕψωνον τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας ἐναντίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν ὁποίαν κατηγόρουν ὡς ἔκφυλον καὶ φθίνουσαν ὑπὸ ἀτμόσφαιραν βυζαντινισμοῦ.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἡ Κωνσταντινούπολις ὡς πρωτεύουσα τῆς Τουρκίας ἦτο καταδεδικασμένη. Ἔμενε μόνον νὰ ἐκλεγῇ ἡ μέλλουσα πρωτεύουσα.

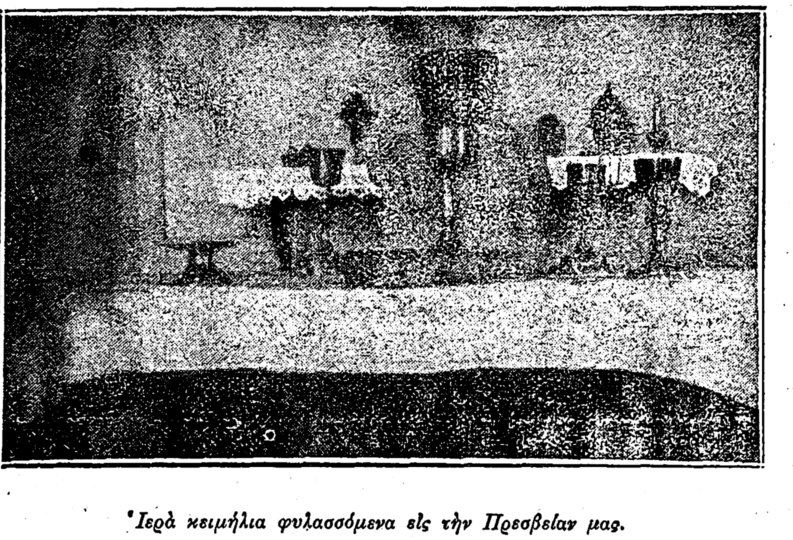

Ἱερὰ κειμήλια φυλασσόμενα εἰς τὴν Πρεσβείαν μας.

Φαίνεται ὅτι οἱ κεμαλικοὶ ἐδίστασαν ἐφ' ἱκανὸν διὰ τὴν ἐκλογήν. Ἡ Ἄγκυρα ὅμως εἵλκυε περισσότερον τὴν προσοχήν, διότι ἐξ ὅλης τῆς τότε ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτῶν χώρας ἡ πόλις αὕτη ἦτο τὸ στρατηγικώτερον σημεῖον. Ἐκεῖ διασταυροῦνται αἱ ὁδοὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Κιλικίαν, Συρίαν καὶ ἀνατολικῶς πρὸς τὴν Ἐρζερούμ (Θεοδοσιούπολιν ἢ Arx Romanorum) τῆς Ἀρμενίας καὶ εἰς Περσίαν. Ὑπῆρχεν ἀφ' ἑτέρου καὶ ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τῆς γραμμῆς, ἥτις ἐσχεδιάσθη ἀρχικῶς ὡς προοριζομένη νὰ ἐκταθῇ πρὸς τὴν Βαγδάτην, ἀλλ' ἐγκατελείφθη κατόπιν προτιμηθείσης τῆς δι' Ἰκόνιον καὶ Κιλικίας ὁδοῦ, ἀφότου ἡ γερμανικὴ διπλωματία ἐνόμισεν ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσεγγίσῃ πρὸς τὴν τότε σφαῖραν τῆς ρωσικῆς ἐπιρροῆς.

Πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Κεμαλικῶν εἰς Ἄγκυραν ἡ πρώτη αὐτῶν συνέλευσις (ἢ συνέδριον) ἐγένετο ἐν Ἐρζερούμ, οὐχὶ μακρὰν τῶν συνόρων τῆς σοβιετοκρατουμένης Ρωσίας. Ἐκεῖθεν ἐξεδόθησαν αἱ «ἀποφάσεις τῆς Ἀνατολικῆς Μικρᾶς Ἀσίας» τὴν 10)23 Ἰουλίου 1919, καθ' ἃς οἱ ἑπτὰ ἀνατολικοὶ νομοὶ (Ἐρζερούμ, Σεβαστείας, Διαρβεκίρ, Μααμουρέτ-ουλ-ἀζίζ, Βάν, Βιτλίς καὶ Τραπεζοῦντος) ἐκηρύσσοντο ἓν σύνολον ἀδιαίρετον «χάριν τῆς ἀμύνης τῆς χώρας ἐναντίον πάσης ἐγκαθιδρύσεως ἐν τῇ χώρᾳ ἑλληνικῆς ἢ ἀρμενικῆς ὀργανώσεως δυναμένης νὰ ἀπειλήσῃ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὰ δίκαια τῶν Μουσουλμάνων καὶ τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν».

Τὸν Αὔγουστον τοῦ 1919 ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶς ἀπελθὼν ἐξ Ἐρζεροὺμ ἦλθεν εἰς Σεβάστειαν (Σιβάς), ὅπου συνῆλθε νέον Συνέδριον τῶν νασιοναλιστῶν Τούρκων.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1920 ὁ Μουσταφᾶ Κεμὰλ διέταξε βουλευτικὰς ἐκλογὰς πρὸς καταρτισμὸν Μεγάλης Ἐθνοσυνελεύσεως, ἥτις θὰ συνήρχετο ἐν Ἀγκύρᾳ, ὅπου μετετίθετο συγχρόνως ἡ ἕδρα τῆς Ἐθνικῆς Ἐπιτροπῆς. Τὴν 23ην Ἀπριλίου 1920 ἡ Μεγάλη Ἐθνοσυνέλευσις συνήρχετο ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ κατήρτιζε τὸ «Μέγα Συμβούλιον τῆς Κυβερνήσεως», ὅπερ θὰ ἐχρησίμευεν ὡς ἐκτελεστικὸν ὄργανον τῆς κυριάρχου Ἐθνοσυνελεύσεως. Τοῦ Συμβουλίου μέλη ἦσαν ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὁ Δζελαλεδδὶν Ἀρίφ, ὁ Μέγας Τσελεπῆς (Ἀρχηγὸς τῶν δερβισῶν τοῦ τάγματος Μεβλεβῆ τοῦ Ἰκονίου) κ. ἄ.

Ἐξ Ἀγκύρας διηυθύνοντο πλέον αἱ πολεμικαὶ ἐνέργειαι κατὰ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ καὶ τῶν Ἄγγλων, ἐκεῖθεν δὲ καὶ αἱ διπλωματικαὶ μηχανογραφίαι.

Δυστυχῶς ἀπέτυχεν ἡ κατὰ τῆς Ἀγκύρας μικρασιατικὴ ἡμῶν ἐκστρατεία σταματήσασα εἰς τὴν Ἁλμυρὰν λεγομένην ἔρημον καὶ κατηντήσαμεν εἰς τὴν ἀνακωχὴν τῶν Μουδανίων καὶ εἰς τὴν Συνθήκην τῆς Λωζάννης, κατόπιν τῆς ὁποίας θριαμβεύσαντος τοῦ κεμαλισμοῦ ἐκηρύχθη ἡ Ἄγκυρα πρωτεύουσα τῆς Τουρκίας παρ' ὅλην τὴν ἀντίστασιν τῶν Δυνάμεων ἐναντίον τῆς μεταθέσεως τῶν Πρεσβειῶν αὐτῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀντιστάσεως, ἥτις ἐξακολουθεῖ (Ἰούνιος 1926) παρ' ὅλην τὴν ἀπειλὴν τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἀγκύρας νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ πλέον αὐτάς. Αἱ μόναι ἐν Ἀγκύρᾳ ἑδρεύουσαι Πρεσβεῖαι εἶναι ἡ ἑλληνική, ἡ τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας καὶ ἡ τοῦ Ἀφγανιστάν.

Ἡ πόλις τῆς Ἀγκύρας ἀπεῖχε καὶ ἀπέχει ἀκόμη πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰς ἀνάγκας μιᾶς πρωτευούσης. Στερουμένη κτιρίων καταλλήλων πρὸς στέγασιν Κοινοβουλίου, Ὑπουργείων καὶ δημοσίων ἐν γένει ἀρχῶν, Πρεσβειῶν, Τραπεζῶν καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν ἀπαραιτήτων διὰ μίαν πρωτεύουσαν, ἐθεωρεῖτο ἐπὶ πολὺ ὡς προσωρινὴ ἕδρα τῆς κεμαλικῆς Κυβερνήσεως. Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης αἱ Κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διαθέτουσαι διπλᾶ πολυτελῆ μέγαρα ἐν Κωνσταντινουπόλει, χειμερινὰ καὶ θερινά, ἐδοκίμασαν νὰ ἑλκύσωσι τοὺς κεμαλικοὺς εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Βοσπόρου διὰ τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως, καθ' ἣν ἂν μὲν ἐγκαθίστατο ἡ πρωτεύουσα εἰς Κωνσταντινούπολιν θὰ διετήρουν Πρεσβείας α' τάξεως (ambassades), ἂν δὲ ὡς ἕδρα τῆς κυβερνήσεως ἔμενεν ἡ Ἄγκυρα, θὰ ὑπεβίβαζον τὰς Πρεσβείας των εἰς β' τάξεως τοιαύτας (légations). Οἱ κεμαλικοὶ ὅμως ἔμειναν ἀκλόνητοι εἰς Ἄγκυραν. Μετέφεραν ὅλα τὰ Ὑπουργεῖα εἰς Ἄγκυραν, ἀφῆκαν δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν μόνον ἓν Γραφεῖον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν πρὸς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ξένων Πρεσβειῶν. Ὅσοι Πρέσβεις εἶχον νὰ συζητήσωσι περὶ σπουδαίων ζητημάτων μετέβαινον εἰς Ἄγκυραν ἀναγκαζόμενοι ἐλλείψει ξενοδοχείων καὶ καταλλήλων οἰκημάτων νὰ διανυκτερεύωσιν ἐντὸς σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων. Ἤδη ἡ κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας καταργεῖ καὶ τὸ Γραφεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ἀναγκάσῃ τὰς Πρεσβείας νὰ μετατεθῶσιν εἰς Ἄγκυραν.

Βαθμιαίως ἡ πόλις ἤρχισε νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς μετατροπῆς της εἰς πρωτεύουσαν. Κατά τινα σχετικὴν ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησιν ἀνακινηθέντος πάλιν τοῦ ζητήματος τῆς πρωτευούσης κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν πρὸς ἐξωραϊσμὸν τῆς Ἀγκύρας πιστώσεων, εἷς βουλευτὴς εἶπε: «Διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς Ἀγκύρας ἐνισχύεται ἡ ἄμυνα τῆς χώρας». Καὶ ἐπανελήφθη πάλιν τὸ ἐπανειλημμένως λεχθέν, ὅτι δηλαδὴ μέχρι τοῦδε ἡ Ἀνατολὴ εἰργάζετο καὶ ἐξηντλεῖτο διὰ νὰ θρέψῃ τὴν ἀργόμισθον Κωνσταντινούπολιν.

Συνεπείᾳ τῆς ἐπιμονῆς τῶν κεμαλικῶν νὰ μὴ ἐπανέλθωσιν εἰς Κων)πολιν, ὁ οἰκοδομικὸς ὀργασμὸς ἔλαβε σήμερον εἰς Ἄγκυραν μεγάλας διαστάσεις. Αἱ τιμαὶ τῶν οἰκοπέδων ὑψώθησαν κατὰ 100 μέχρι 1000 τοῖς ἑκατὸν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1920. Ἡ νέα πόλις ἐκτείνεται πρὸς τὸ ὕψωμα τοῦ Τσάν-καγιά, ὅπου καὶ ἡ βίλλα τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ.

Πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν κατεσκευάσθη εὐρεῖα λεωφόρος μήκους δύο χιλιομέτρων ἀποτελοῦσα προέκτασιν τῆς κυρίας ὁδοῦ τῆς πόλεως. Ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ ἐγείρονται νεώτεραι οἰκοδομαί: Τὸ νέον Βουλευτήριον, τὸ παλαιὸν τοιοῦτον, μετατραπὲν ἤδη εἰς λέσχην τοῦ Λαϊκοῦ Δημοκρατικοῦ κόμματος καὶ Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, ἓν ἀτελὲς εἰσέτι Ξενοδοχεῖον, τὸ Γενικὸν Λογιστήριον καί τινα Ὑπουργεῖα.

Εὐθὺς ὅμως μετὰ τὰς ἀτελεῖς εἰσέτι οἰκοδομὰς ἀρχίζει ἡ παλαιὰ πόλις, χωρὶς λιθόστρωτα, μὲ τὰ ἐρείπια τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς, τὰς ἐκ πηλοῦ μικροκατοικίας, τὴν ἐπὶ Σουλεϋμὰν τοῦ Β' ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος ἀρχιτέκτονος Σινὰν πασᾶ κτισθεῖσαν παλαιὰν ἀγορὰν κτλ.

Τὸ Τουρκικὸν Πανεπιστήμιον μένει εἰσέτι ἐν Κων)πόλει. Ἱδρύθη ὅμως ἐσχάτως ἐν Ἀγκύρᾳ Νομικὴ Σχολὴ μὲ πρόγραμμα σοβαρώτερον τοῦ τῆς «Μεκτεμπι—χουκοὺκ» τῆς Κων'πόλεως, ἀφοῦ εἰς τὴν ἐν Ἀγκύρᾳ διδάσκεται καὶ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, τὸ ὁποῖον ἠγνόει καθ' ὁλοκληρίαν ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς δὲ καὶ *Διπλωματικὴ Ἱστορία*. Τὸ πρῶτον ἔτος ἐνεγράφησαν 300 φοιτηταί.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀγκύρας ἀνήρχετο πρὸ ἑνὸς αἰῶνος εἰς 40—50000. Τὸ 1890 εἶχε κατέλθει εἰς 27000. Ἀφ' ὅτου ὅμως ἡ Ἄγκυρα ἔγινε πρωτεύουσα, ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ηὔξησε σημαντικῶς. Τὸ 1923 ὑπελογίζετο εἰς 65.000. Σήμερον πάντως θὰ ηὐξήθη διὰ τῶν ἐκ Καυκάσου, Ἑλλάδος καὶ ἀλλαχόθεν μετοίκων.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΓΚΥΡΑ (ΝΑΥΤΙΚΗ)

Κοινοβαρβαρικῶς *ἄγκουρα*, Γαλλιστὶ l'ancre, Ἀγγλιστὶ anchor.- Παντὸς πλοίου ἀπαραίτητον προσάρτημα, ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ ἐπιμελοῦς κατεργασίας κατεσκευασμένον, ὑποβληθὲν δὲ εἰς εἰδικὰς δοκιμάς, πρὸ τῆς παραδόσεώς του πρὸς χρησιμοποίησιν. Ἀφινομένη ἡ ἄγκυρα νὰ πέσῃ εἰς τὸν βυθόν, ἐμπήγνυται, ἢ ὅπως δήποτε *ἐμπλέκεται (πιάνει)* εἰς αὐτόν. Οὕτω διὰ τῆς ἁλύσεως, ἥτις τὴν συνδέει πρὸς τὸ πλοῖον, συγκρατεῖται τοῦτο, μὴ δυνάμενον νὰ ἀπομακρυνθῇ τοῦ σημείου, καθ' ὃ ἡ ἄγκυρα ἔχει πέσει, πέραν ἀποστάσεως κατά τι μικροτέρας τοῦ μήκους τῆς ἀπὸ τοῦ πλοίου *παρεαθείσης* ἁλύσεως (ὅρα λέξεις: παρεῶ, ἔκταμα, ἅλυσις).

Τὰ μεγάλα πλοῖα εἶναι ἐφωδιασμένα συνήθως, διὰ πέντε μεγάλων ἀγκυρῶν, διὰ τριῶν ἢ τεσσάρων μικροτέρων, καὶ διὰ τῶν πρὸς χρῆσιν τῶν λέμβων των ἀπαιτουμένων μικρῶν, μίαν τοὐλάχιστον δι' ἑκάστην τούτων. Ἔχουσι δὲ αἱ ἄγκυραι διαφόρους ὀνομασίας, ἀναλόγως τῆς μορφῆς των, τῆς χρήσεώς των, καὶ αὐτῆς ἔτι τῆς θέσεως ἐν ᾗ τοποθετοῦνται ἐπὶ τῶν πλοίων.

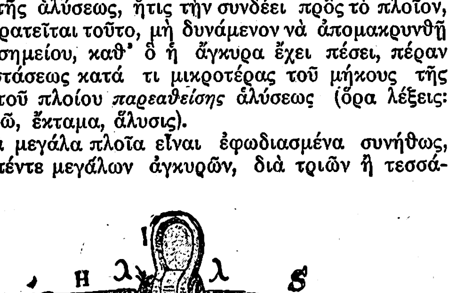

Σχ. 1

II. ΟΝΟΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΕΡΩΝ

Ἡ κλασικὴ ἐν τούτοις ἄγκυρα ἔχει τὴν ἐν σχήμασι 1 (ἀπεικόνισις τοῦ συνόλου) καὶ **1 δὶς** (ἀπεικόνισις τῶν λεπτομερειῶν) μορφήν, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀκολούθων μερῶν, ὧν ἡ ὀνοματολογία εἶναι κοινή, διὰ τὰ ἀντίστοιχα μέρη πάσης ἀγκύρας παντὸς τύπου: **1) τὴν ἄτρακτον A** (κοιν. *ἀδράχτι*, γαλ. la verge, ἀγγλ. chank) οὖσαν εὐθὺ ἐπίμηκες σῶμα. Ἡ ἐγκαρσία τομή της δ, εἶναι οἱονεὶ ὀρθογώνιον, τοῦ ὁποίου αἱ μεγάλαι πλευραὶ εἶναι εὐθεῖαι, αἱ δὲ μικραὶ τόξα κύκλου. Τὸ ἀνώτερον μέρος **J** τῆς ἀτράκτου, εἶναι εἰδικῶς διεσκευασμένον, καὶ φέρει *ὀπὴν* γ, (ἐν ᾗ κρικοῦται ὁ *δακτύλιος* ἢ τὸ *ἀγκύλιον* I (ὅρα κατωτέρω). Ὀλίγον κάτωθεν τῆς ὀπῆς, ἡ ἄτρακτος παρουσιάζει ὀρθογωνίου τομῆς ἀπόφυσιν **G**, ὀνομαζομένην *κεφαλὴ* (κοιν. τὸ *κεφάλι τῆς ἄγκουρας*, γαλλ. la tête ἢ le carré, ἀγγλ. square head ot the anchor) χρησιμεύουσαν διὰ τὴν στερέωσιν τοῦ *στύπους* **H** (ὅρα κατωτέρω).

Τέλος, τὸ κατώτερον μέρος τῆς ἀτράκτου, ὅσον καὶ αὐτῆς τῆς ἀγκύρας, τὸ καὶ ἰσχυρότερον, ὀνομάζεται *ἀγκὼν* (κοιν. *ἄγκωνας*, γαλ. le diamant, ἀγγλ. the crowm) καὶ κατ' αὐτὸ εἰσὶ συγκεκολλημένοι οἱ *βραχίονες* **B, B** πρὸς τὴν *ἄτρακτον* **A** — **2ον)** τοὺς βραχίονας **B, B** (κοιν. τὰ *μπράτσα τῆς ἄγκουρας*, γαλ. les bras ἢ pattes, ἀγγλ. arms ἢ palms) ὄντας δύο σιδηρᾶ τεμάχια, τομῆς ἐλλειψοειδοῦς **K**, ἰσχυρότατα, κυρτά, ἐπικολλημένα πρὸς τὴν ἄτρακτον καὶ ἑαυτὰ κατὰ τὸν *ἀγκῶνα* **F**, καὶ ἑκατέρωθεν τῆς *ἀτράκτου*, πρὸς ἣν στρέφουσι τὰ κοῖλα τῆς καμπυλότητός των ὀρθούμενα. — **3ον)** τοὺς **ὄνυχας** ἢ τὰ **πτερύγια C**, (κοιν. *λάφσαις*, γαλλ. les oreilles, ἀγγλ. flooks) τριγωνικοῦ σχήματος καὶ διατομῆς ὡς ἡ **X**, *προσθήκας σιδηρᾶς*, εἰς

Digitized by Google

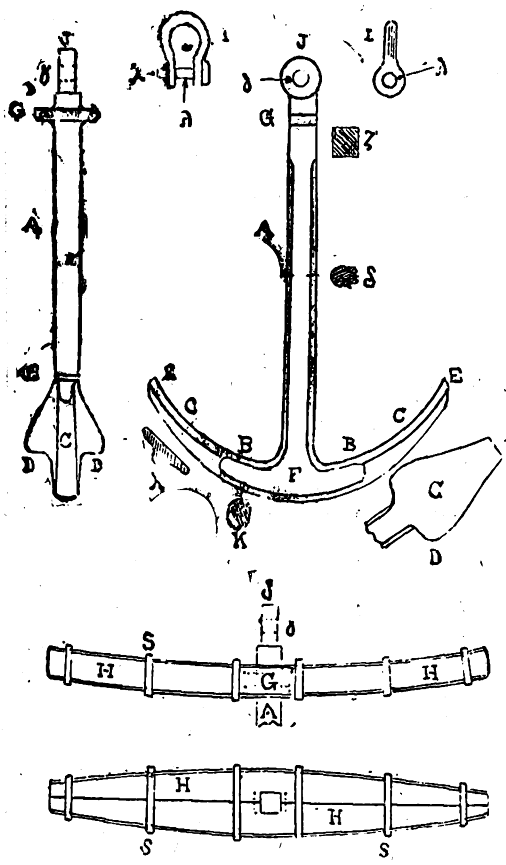

Σχ. 1 δίς.

ἑκάτερον τῶν ἐλευθέρων ἄκρων τῶν βραχιόνων. Ὁ ὄνυξ εἶναι ὁ εἰσδύων εἰς τὸν βυθὸν καὶ παρουσιάζων, διὰ τῆς μεγάλης του καὶ ἀντικρυζούσης τὴν ἄτρακτον ὁμαλῆς ἐπιφανείας του **C**, τὴν ἀντίστασιν εἰς τὴν τάσιν τοῦ πλοίου ὅπως παρασυρθῇ. Τὰ δύο παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ὄνυχος ἄκρα **D, D** ὀνομάζονται *ὠτία* (κοιν. *αὐτιά*, γαλλ. les oreillets, ἀγγλ. nuts), τὸ δὲ τρίτον ἄκρον **E** *ἀκρονύχιον* ἢ *στόμα* (κοιν. *δόντι*, γαλλ. bec, ἀγγλ. bill), εἶναι δὲ τοῦτο τὸ ὑποβοηθοῦν, λόγῳ τοῦ ὀξέος σχήματός του, τὴν εἴσδυσιν τοῦ ὄνυχος, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ βραχίονος ἐν τῷ βυθῷ. — **4ον) τὸ στύπος** ἢ τὸν στύπον **H**, (κοιν. ὁ *τσῖπος*, γαλλ. le jas, ἀγγλ. stock) τεῦχος ἐκ ξύλου πρόσθετον, προσηρμοσμένον κατ' ὀρθὴν γωνίαν ἐπὶ τῆς *ἀτράκτου* καὶ περὶ τὴν *κεφαλὴν* αὐτῆς **G**, καθέτως δὲ πρὸς τὸ νοητὸν ἐπίπεδον, τὸ ἀφοριζόμενον ὑπὸ τῆς *ἀτράκτου* καὶ τῶν *βραχιόνων*.

Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο, συνήθως, τεμαχίων ξυλίνων συνηνωμένων διὰ *σιδηρῶν στεφανῶν* **S** περισφιγγουσῶν αὐτὰ πρὸς τὴν *κεφαλὴν* **G** τῆς *ἀτράκτου* **A**, κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὸ συμπαγὲς τοῦ *στύπους* πρὸς τὸ λοιπὸν τῆς ἀγκύρας σῶμα. Ἡ χρησιμότης τοῦ *στύπους* εἶναι ἡ ἀκόλουθος: ἐὰν ἡ ἄγκυρα ἔτυχε νὰ πέσῃ ἀπ' εὐθείας μὲ τὸν *ὄνυχα* **C** (πρβλ. σχ. 15) πρὸς τὸν βυθόν, τότε τὸ μὲν *ἀκρονύχιον* **E** ἐμπήγνυται εὐθὺς ἀμέσως εἰς αὐτόν τὸ δὲ *στύπος* **H** ἐπακουμβοῦν, μὲ ὅλον του τὸ μῆκος, ἐπὶ τοῦ βυθοῦ, καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ἀπόσπασιν τοῦ *ὄνυχος*· ἀλλ' ἐὰν ἡ ἄγκυρα ἔτυχε νὰ εἶχεν ἀρχικῶς πέσει, μὲ τὸ *στύπος* ὀρθὸν ἐπὶ τοῦ βυθοῦ, τοὺς δὲ *βραχίονας* ἀμφοτέρους ἐπακουμβῶντας αὐτοῦ, τότε τὸ *στύπος*, ἔχον μῆκος μεῖζον τῆς ἀποστάσεως τῶν *ἀκρονυχίων* **E, E**, θὰ ἀναγκάσῃ τὴν ἄγκυραν νὰ ἀνατραπῇ καὶ νὰ λάβῃ νέαν θέσιν (Σχῆμα 15) μὲ τὸ στύπος μὲν ἐπακουμβοῦν δι' ὅλου τοῦ μήκους ἐπὶ τοῦ βυθοῦ τὸν δὲ ἕνα τῶν ὀνύχων ἕτοιμον πρὸς εἴσδυσιν ἐν αὐτῷ. — **5ον) τὸν δακτύλιον** (κοιν. *κουλοῦρι* ἢ *ἀνέλλο*, γαλλ. **la cigale** ἢ **l' organeau**, Ἀγγλ. **ring**) ἰσχυρὸν *ἀγκύλιον* **I** τοῦ ὁποίου ὁ *γόμφος* **λ** διαπερᾷ τὴν *ὀπὴν* γ τῆς *ἀτράκτου*. Εἰς τὸν *δακτύλιον* τῶν ἀγκυρῶν τῶν συγχρόνων πλοίων *καθάπτεται ἡ ἅλυσις*· εἰς δὲ τὸν *δακτύλιον* τῶν ἀγκυρῶν τοῦ «*Ἄλλοτε Ναυτικοῦ*», ὁ ὁποῖος εἶχε σχῆμα κρίκου, προσεδένετο ὁ *κάλως* (γούμενα) τῆς ἀγκυροβολίας.

III. ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΥΠΟΙ ΑΓΚΥΡΩΝ

Αἱ ἄγκυραι, ἀναλόγως τῆς μορφῆς των, ἔχουσι τὰς ἀκολούθους ὀνομασίας: 1) Ἄγκυραι **ἀμφίστομοι** (κοιν. *μὲ δυὸ νύχια*, γαλλ. **ancres a deux pattes**, Ἀγγλ. **anchor with two palms**): γενικὸς ὅρος, σημαίνων ἄγκυραν μετὰ δύο βραχιόνων, ἀνεξαρτήτως τοῦ τύπου τῆς ἀγκύρας.—2) Ἄγκυρα παλαιοῦ τύπου μετὰ **ξυλίνου στύπους**: Εἶναι ἡ προηγουμένως, ἐν παραγράφῳ **II**, περιγραφεῖσα. 3) ἄγκυρα τύπου **ἰσχάδος**: εἶναι ὁμοία τῷ προηγουγένῳ πλὴν τοῦ *στύπους*, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ σιδηροῦν, ἀλλὰ καὶ κινητόν, ὅταν τὸ θελήσωμεν τοιοῦτον. Διότι, ὅταν ἡ ἄγκυρα εἶναι ἑτοίμη πρὸς *πόντισιν*, (ὅρα VI, 1), τότε τὸ στύπος (**σχ. 2**) συγκρατεῖται εἰς τὴν θέσιν του διὰ τοῦ *ἀναστάλματος* **E** ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους τῆς ἀτράκτου **A'**, καὶ διὰ τῆς *ἐφηλίδος* (τζαβέτας) **C** ἀπὸ τοῦ ἑτέρου. Προκειμένης ὅμως *ἀποθέσεως ἔνδον* τοιαύτης ἀγκύρας, ἀφαιρεῖται ἡ *ἐφηλὶς* **C** καὶ ἕλκεται τὸ *στύπος* πρὸς τὸ μέρος τοῦ *ἀναστάλματός* του **E**, ὁπότε τὸ *κομβίον* **A** θὰ ἐπακουμβήσῃ εἰς τὴν πλευρὰν τῆς ἀτράκτου, τοῦ κυρτοῦ μέρους **D** εἰσερχομένου ἐντὸς τοῦ πάχους τῆς ἀτράκτου, τοῦ δὲ ὅλου

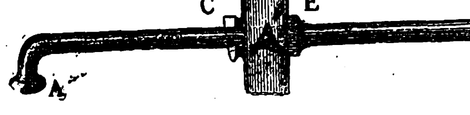

Σχ. 2.

στύπους ἐφαρμόσοντος κατὰ μῆκος αὐτῆς, πρὸς ἣν στερεοῦται προσδενόμενον διὰ *δετηριῶν* (ὅρα λέξιν). Τοιαύτην μορφὴν ἔχουσιν ἐπὶ τὸ πολύ, αἱ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν **ἰσχάδες** ἄγκυραι. Σιδηροῦς *δακτύλιος* (κοιν. *κολλάρο*) περιζωννύει τὴν ἄτρακτον τῶν τοιούτων ἀγκυρῶν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κέντρου τοῦ βάρους των, καὶ ἀπὸ τοῦ δακτυλίου τούτου *ἐνωτίζονται* δύο κρῖκοι ἑκατέρωθεν τῆς ἀτράκτου, διευκολύνοντες τοὺς χειρισμοὺς τῶν ἀγκυρῶν. **3α)** Παραλλαγὴ τοῦ τύπου *ἰσχάδων* εἶναι ὁ τύπος τῶν ἀγκυρῶν τοῦ ΠΝ τῆς Γαλλίας, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ στύπος δὲν ἔχει τὸ *ἀνάσταλμα* **E**, ἀλλὰ δευτέραν *ἐφηλίδα*, ὡς ἡ **C**, ἀντὶ τούτου· ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἄκρον **L** τοῦ *στύπους* εἶναι κυρτὸν ὅπως καὶ τὸ **A** (Πρβλ σχ. 2), εἰς τρόπον ὥστε νὰ δύναται νὰ ἀχθῇ τὸ *στύπος* εἴτε πρὸς τὴν μίαν εἴτε πρὸς τὴν ἑτέραν τῆς ἀτράκτου πλευράν, κατὰ τὸ δοκοῦν. **3β)** Αἱ ἄγκυραι πάλιν τοῦ Ἀγγλικοῦ ναυαρχείου εἶναι, ἐν τῇ γενικῇ αὐτῶν μορφῇ, τοῦ τύπου τῶν *ἰσχάδων*· εἶναι ὅμως βραχύτεραι, ἀλλὰ καὶ εὐρωστότεραι τῶν ἀγκυρῶν τοῦ Γαλλικοῦ Ναυτικοῦ, διότι οἱ Ἄγγλοι, βασιζόμενοι εἰς τὸ ὅτι αἱ ἁλύσεις κοπιάζουσι καὶ φθείρονται εὐκολώτερον ἢ αἱ ἄγκυραι, χρησιμοποιῶσι παχυτέρας ἁλύσεις καὶ μικροτέρας ἀγκύρας. **3γ)** Παραλλαγὴ τῶν ἀγκυρῶν τοῦ Βρεττανικοῦ Π. Ναυτικοῦ εἶναι καὶ ἡ τοῦ τύπου **Rodger** (σχῆμα 3) εἰς τὸν ὁποῖον ὁ *στύ-*

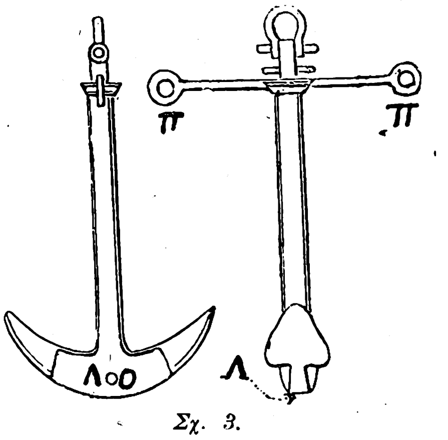

Σχ. 3.

πος εἶναι ὁριζόντιον ἔλασμα, ἀπολῆγον ἑκατέρωθεν εἰς δύο *πόρπας* (κοιν. *μάπαις*) χειρισμοῦ Π, Π, ὁ δὲ ἀγκὼν Λ φέρει ὀπὴν Ο δι' ἧς διαβάλλεται τὸ *ὁρμίδιον* (κοιν. ἁρμίδι) τοῦ *σημαντῆρος* τῆς ἀγκύρας (ὅρα λέξεις: πόρπη, διαβάλλω, ὁρμίδιον, ὡς καὶ VI, 18). 4) Ἄγκυραι **ἑτερόστομοι** (κοιν. *μὲ ἕνα νύχι*, Γαλλ. ancre borgne ἢ à une patte, Ἀγγλ. anchor with one flook). Εἶναι κατὰ κανόνα ὅμοιαι πρὸς τοὺς τύπους 2 καὶ 3 τῆς παρούσης παραγράφου, πλὴν τῆς διαφορᾶς ὅτι ὁ εἷς τῶν *βραχιόνων* ἐλλείπει (**σχ. 4**) ἢ ἐὰν ὑπάρχῃ εἶναι κεκαμμένος, ὥστε τὸ *ἀκρονύχιον* νὰ ἐγγίζῃ τῆς *ἀτράκτου* τὸ σῶμα. Αἱ τοιαῦται ἄγκυραι χρησιμοποιοῦνται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν πόντισιν *ναυδέτων*, ἐνίοτε δὲ καὶ *πυρσωρίδων* (ὅρα λέξεις), ἡ δὲ ἔλλειψις τοῦ ἑτέρου βραχίονος σκοπὸν ἔχει τὴν ἀποφυγὴν τῆς *ἀνασπάσεως* (ὅρα VI, 3) τῆς ἀγκύρας, ἕνεκεν ἐμπλοκῆς πρὸς τὸν βραχίονα τῆς εἰς τὸ ναύδετον ἀγούσης ἁλύσεως. Αἱ ἑτερόστομοι ἄγκυραι ποντίζονται βραδέως, *παρεωμένων ἐξ ἀπολαβῆς* (κοιν. *χέρι παρὰ χέρι*) τῆς τε ἁλύσεως ἥτις κρικοῦται εἰς τὸν *δακτύλιον* A, καὶ *κάλω* χειρισμοῦ ὅστις *διαβάλλεται* διὰ τοῦ *ἀγκυλίου* X, ἐνῷ δύτης, ἐν τῷ βυθῷ, ἀναμένει τὴν κάθοδον τῆς ἀγκύρας, ὅπως διὰ τῶν χειρῶν του καθοδηγήσῃ τὸν *βραχίονα*, ἵνα ὁ *ὄνυξ* Θ ἐμπαγῇ εἰς τὴν κατάλληλον θέσιν. — 5) Ἄγκυραι **ὀνυχάρθρωτοι** (κοινῶς *καβούρια*, γαλλ. ancres articulées ἢ à pattes mobiles, ἀγγλ. articulated anchors ἢ with moving palms), εἰς τὰς ὁποίας οἱ βραχίονες δὲν ἀποτελοῦσιν ἓν μετὰ τῆς ἀτράκτου σῶμα, ἀλλὰ εἶναι συνηρθρωμένοι πρὸς αὐτὴν καὶ κινοῦνται, μέχρις

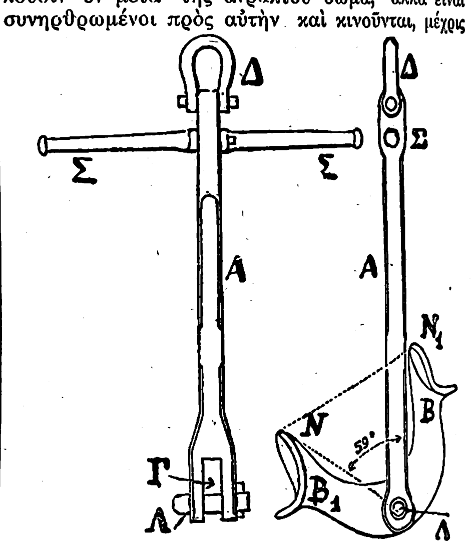

Σχ. 5. Τύπος Trotmann

ὡρισμένης γωνίας, περὶ ἄξονα. Τρεῖς τύποι τοιούτων ἀγκυρῶν εἶναι χαρακτηριστικοί: ὁ τύπος *Trotmann*, ὁ τύπος *Martin* καὶ ὁ τύπος *Marrel*.— **5α)** Ὁ τύπος *Trotmann* ἔχει τὸ *στύπος* Σ κάθετον

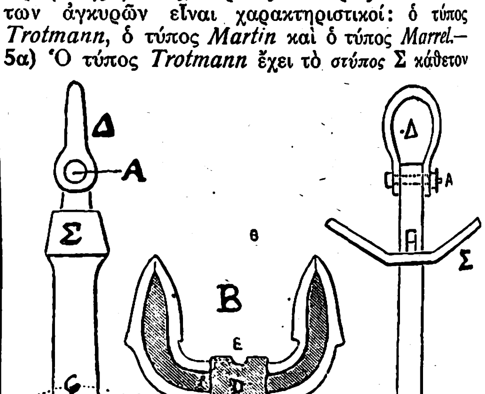

Σχ. 6. Τύπος Martin

εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς *ἀτράκτου* A καὶ τῶν *βραχιόνων* B, B_1· οἱ *βραχίονες* ὅμως B,B_1 δὲν εἶναι μονίμως συνηρμοσμένοι πρὸς τὸν *ἀγκῶνα* τῆς ἀτράκτου, ἀλλ' ἀποτελοῦσιν ἓν μηνοειδὲς σῶμα BB_1 εἰσχωροῦν διὰ τοῦ μέσου του ἐν τῇ *γνάθῳ* Γ τῆς ἀτράκτου, καὶ παρανεῦον περὶ ἰσχυρὸν *βλῆτρον* (μπουλίνι) Λ, ἕως ὅτου τὸ ἓν τῶν *ἀκρονυχίων*, εἴτε τὸ N εἴτε τὸ N_1, ἐπακουμβήσῃ εἰς τὴν ἀντικρύζουσαν αὐτῷ ἐπιφάνειαν τῆς ἀτράκτου. Οὕτως, ὅταν ὁ εἷς τῶν βραχιόνων, π. χ. ὁ B_1, εἰσδύσῃ εἰς τὸν βυθόν, ὁ βραχίων B καὶ ἡ ἄτρακτος A, ὑπὸ τῆς ἁλύσεως τὴν ἕλξιν, *φιλοῦσι* (κοινῶς *μπατζάρουν*, ἔρχονται εἰς ἐπαφήν).— **5β)** Εἰς τὴν ἄγκυραν τύπου *Martin* (**σχ. 6**), ἡ διάταξις τῶν βραχιόνων εἶναι τοιαύτη, ὥστε, ἀμφοτέρων αὐτῶν οἱ ὄνυχες, νὰ εἰσδύωσιν ἐν τῷ βυθῷ συγχρόνως. Πρὸς τοῦτο οἱ βραχίονες

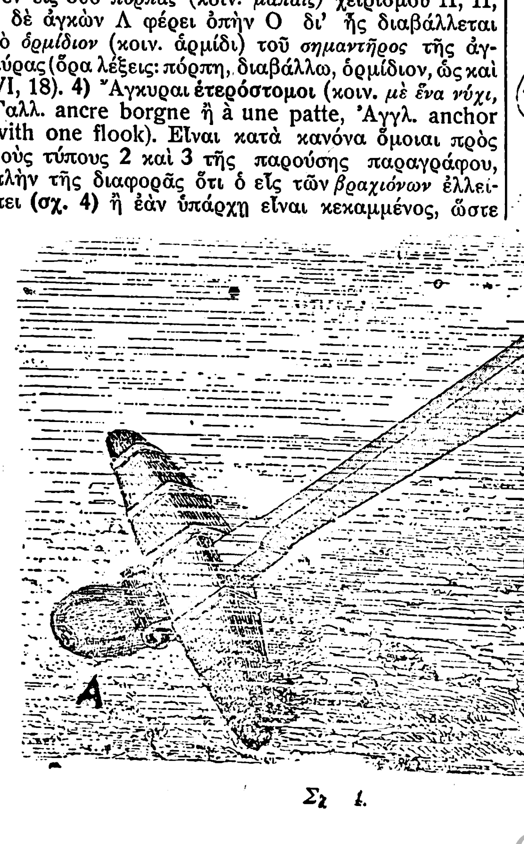

Σχ. 4.

Digitized by Google

ἀποτελοῦσιν ἓν σῶμα μηνοειδὲς B πεπλατυσμένον ἑκατέρωθεν τοῦ μέσου του D, τὸ ὁποῖον, μόνον, εἶναι κυλινδρικόν, διὰ νὰ δύναται νὰ στρέφηται ἐλευθέρως ἐν τῇ ἐξογκώσει F τῆς ἀτράκτου A. Λεπτυνόμενοι δὲ οἱ βραχίονες ἀπὸ τοῦ μέσου των D πρὸς τὰ ἄκρα, ἀπολήγουσιν εἰς ὄνυχας ὀξεῖς, δυναμένους εὐκολώτατα νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὸν βυθόν. Τὸ πλάτος τῶν ὀνύχων εἶναι ὀλίγον μικρότερον τῆς διαμέτρου τοῦ κυλινδρικοῦ μέρους D, ἵνα καθίσταται εὐχερὴς ἡ ἐξάρμοσις, ἡ ἐπιθεώρησις καὶ ἡ ἐκ νέου ἅρμοσις τοῦ τεμαχίου B ἐντὸς τῆς ὀπῆς F τῆς ἀτράκτου· ἰσχυρὸς δὲ *γόμφος* C, ἐν μέρει μὲν διαπερῶν τὸ ἐξόγκωμα F τῆς ἀτράκτου, ἐν μέρει δὲ ἁπτόμενος τῆς *γλυφῆς* E τοῦ κυλινδρικοῦ μέρους D, ἀφ' ἑνὸς μὲν συνέχει τὸ τεμάχιον τῶν βραχιόνων B πρὸς τὴν ἄτρακτον A, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπιτρέπει τὴν στροφὴν τῶν βραχιόνων περὶ τὸν ἄξονα τοῦ κυλινδρικοῦ μέρους D, μέχρι μεγίστης τινὸς γωνίας εἰσδύσεως φ. Τὸ στύπος τῶν ἀγκυρῶν τοῦ τύπου τούτου, ἔχει τὸ σχῆμα Σ, ὁ δακτύλιος τὸ σχῆμα Δ, ὑπάρχοντος ἅμα καὶ *ἀγκυλίου* M διὰ τοὺς χειρισμούς. Παραλλαγαὶ τοῦ τύπου τούτου εἶνε αἱ, μετὰ στύπους ἐπίσης, ἄγκυραι τύπου Ostheimer Swinbarn κτλ.- (5γ). Εἰς τὸν τύπον *Marrel* (σχ.7) τὸ στύπος ἔχει καταργηθῇ, τῆς εἰσδύσεως τῶν ὀνύχων ἐξασφαλιζομένης διὰ μεταλλικῶν ἀποφύσεων γγ, προεξεχουσῶν ἀφ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν τοῦ κάτω μέρους

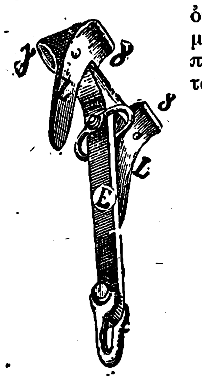

Σχ. 7.

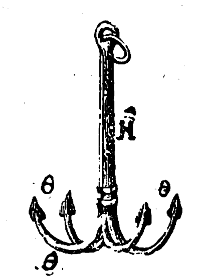

Σχ. 8.

τῶν βραχιόνων. Οὕτω, τῆς ἀγκύρας πιπτούσης, κατ' ἀνάγκην, ἐπὶ τοῦ βυθοῦ, κατὰ τὸ ἐπίπεδον *ἀτράκτου* E - *βραχιόνων* L, ἡ πρὸς τὸν βυθὸν *ἐξοχὴ* γ ἐμπήγνυται ἐν αὐτῷ· ἐντεινομένης δὲ τῆς ἀλύσεως, ἀναγκάζει, ἡ ἐκ τῆς ἐξοχῆς γ γενομένη ἀντίστασις, τὸ τεμάχιον τῶν βραχιόνων νὰ στραφῇ πρὸς τὰ κάτω καί, συνεπῶς, τοὺς ὄνυχας νὰ εἰσδύωσι καὶ νὰ ἀνθίστανται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Ἱκαναί, ἀλλὰ καὶ ἀσήμαντοι, τοῦ τύπου Marrel παραλλαγαί, ὑπάρχουσι. Προφανὲς δὲ εἶναι τὸ εὔχρηστον τῶν ἀγκυρῶν τούτων· διότι μὴ ὑπάρχοντος *στύπους*, δὲν ὑπάρχει καὶ ἀνάγκη *μασχαλισμοῦ* καὶ *ἐπωτισμοῦ* (ὅρα VI, 9 καὶ 10) τῆς ἀγκύρας, ἅτε τῆς ἀτράκτου της E εἰσελκομένης ἐν τῷ *στορεῖ* τοῦ *ὀφθαλμοῦ* τοῦ πλοίου (ὅρα λέξεις). Ἐν γένει αἱ ὀνυχάρθρωτοι ἄγκυραι παρουσιάζουσι πλεῖστα πλεονεκτήματα, λ. χ. μεγίστην ἀντοχὴν εἰς τὴν ἕλξιν, μεγίστην τῶν χειρισμῶν ἁπλοποίησιν, ἀποτροπὴν κινδύνου βλάβης τῶν ὑφάλων τοῦ πλοίου ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου τῆς ἀγκύρας του ὄνυχος ἐν *ρηχίᾳ* κτλ.· δὲν παρέχουσιν ὅμως, ἐν τούτοις, τόσην ἀσφάλειαν (ἰδίως αἱ τοῦ τύπου Marrel, λόγῳ τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως στύπους) ὅσον αἱ παλαιοῦ τύπου ἄγκυραι τοῦ *Ἄλλοτε Ναυτικοῦ*, πρὸ πάντων ὅταν πλοῖον *ἀνάπρωρον*, *ἀνεμίζῃ* ὑπὸ *σφοδρὸν ριπαῖον* καὶ ἀποτόμως *μεταπίπτοντα* ἄνεμον. Παρ' ὅλα ταῦτα ἐν τούτοις, ἡ χρῆσις τῶν ἀγκυρῶν τύπου Marrel θὰ γενικευθῇ.—**6) Οἱ κερκέται ἢ τὰ τετράχειλα (Σχ. 8**, κοιν. τὸ *ἀγκουρέτο* ἢ ὁ *τεσσαροχάλης* ἢ τὸ **σίδερο, Γαλλιστὶ** le grappin, Ἀγγλ. grapnel) μικρὰ ἄνευ στύπους ἄγκυρα, μετὰ 4 βραχιόνων Θ κατ' ὀρθὰς διατεθειμένων περὶ τὴν ἄτρακτον H, πρὸς χρῆσιν τῶν μικρῶν λέμβων τῶν πλοίων (τῶν μεγαλειτέρων λέμβων χρησιμοποιουσῶν μικρὰς *ἰσχάδας* ἢ *μικρὰς ὀνυχαρθρώτους* τύπου Martin) καὶ τῶν μικρῶν ἱστιοφόρων, τῶν ἁλιευτικῶν ἰδίᾳ. Οἱ *κερκέται* ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τὰς ναυμαχίας τοῦ Ἄλλοτε Ναυτικοῦ ὡς μέσον συγκρατήσεως τοῦ *πυρπολικοῦ* πρὸς τὸ προσβληθὲν παρὰ τοιούτου πλοῖον, ἢ διευκόλυνσιν τῆς

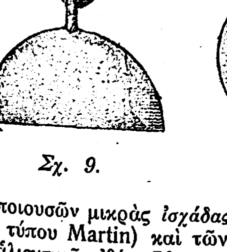

Σχ. 9.

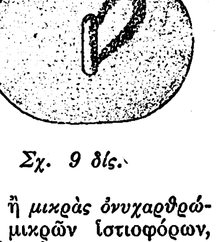

Σχ. 9 δίς.

εἰσβολῆς τῶν *ἀγημάτων τῆς ἐμβολῆς* (*ρεσάλτο*: ὅρα *ἐμβολή*) ὁπότε καὶ ἐκαλεῖτο *ἁρπάγη ἐμβολῆς* (grappin d'abordage, ἀγγλ. boarding grapnel). Μεταχειριζόμεθα ἐπίσης *κερκέτην* πρὸς *ἄγρευσιν* (pour accrocher, ὅρα VI, 16) τεμαχίου κάλω ἢ ἀλύσεως ἐπὶ τοῦ βυθοῦ κατακειμένου. Τοὺς πρὸς τοιαύτην δὲ χρῆσιν κερκέτας (ἢ *ἁρπάγας*), chattes οἱ Γάλλοι ἀποκαλοῦσι.—7) Εἰς τὰς ἀγκύρας δέον νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ τὰ μέσα, δι' ὧν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀγκυροβολῶνται *νάρκαι*, *σημαντῆρες φωτοβόλοι*, *σημαντῆρες ἡμέρας*, *πυρσωρῖδες*, σπανίως δὲ καὶ *ναύδετα* (ὅρα λέξεις)· εἶναι δὲ τὰ τοιαῦτα γνωστὰ ὑπὸ τὸ γενικὸν ὄνομα **ἀγκύρια** καὶ παρουσιάζουσι τοὺς ἀκολούθους τύπους : **7α)** Τὰ κυρίως *ἀγκύρια* ἔχοντα σχῆμα εἴτε ἡμισφαιρικὸν **(σχ. 9)** εἴτε ἡμιελλειψοειδὲς **(σχ. 9 δὶς)**· ἐκ σιδήρου χυτοῦ κατεσκευασμένα φέρουσι δακτύλιον διὰ τὴν πρόσδεσιν *πεισματίου* ἢ τὴν συγκρίκωσιν λεπτῆς ἀλύσεως. - **7 δὶς)** *τοὺς μήκυτας* (κοιν. *ὀμπρέλλαις* ἢ *μανιτάρια*, γαλλ. ancres champignons, ἀγγλ. mushrooms) ἔχοντα τὸ τοιοῦτον χαρακτηριστικὸν **(σχῆμα 10)** καὶ ἐκ σιδήρου χυτοῦ κατεσκευασμένα.-**7 τρὶς)** Τὰς *χελώνας* (κοιν. *χελῶναις*, crapauds pneumatiques, ἀγγλ. cast iron sinken) ἐχούσας τὴν ἐν σχήματι 11 διατομὴν καὶ κάτοψιν.

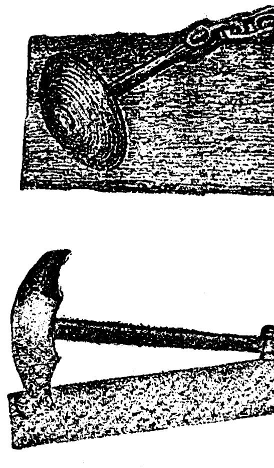

Σχ. 10.

Εἶναι ὡσαύτως ἐκ χυτοσιδήρου κατεσκευασμέναι καὶ φέρουσι σιδηροῦν δακτύλιον διὰ τὴν *ἀγκυροδέτησιν*· ἐπὶ πλέον εἶναι ὑποκάτωθεν κοῖλαι ὅπως συγκρατῶνται καλλίτερον ἐπὶ τοῦ βυθοῦ, συμβοηθούσης τῷ βάρει καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως.—**7 τετράκις)** Τὰς *εὐνάς*, ἤτοι βαρεῖς ὄγκους κανονικῶν πρισμάτων κατεσκευασμένους ἐκ μπετὸν ἐντὸς τῶν ὁποίων **(σχῆμα 12)** ἔχουσι συμπαγῆ *ἀρτάναι* (ὅρα λέξιν) ἀπολήγουσαι εἰς τὸν κρῖκον τῆς ἀγκυροδετήσεως. (*)

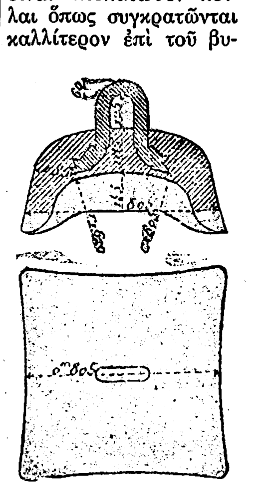

Σχ. 11.

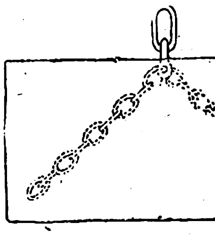

Σχ. 12.

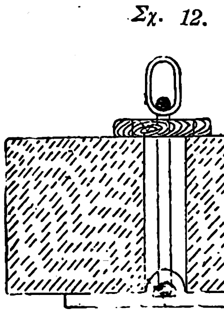

Σχ. 12 α.

IV.- ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΙ ΑΓΚΥΡΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΛΟΙΟΥ ΘΕΣΙΝ ΤΩΝ

Ἀναλόγως δὲ τῶν θέσεων εἰς ἃς ἐπὶ τοῦ πλοίου τοποθετοῦνται, λαμβάνουσιν αἱ ἄγκυραι τὰς ἀκολούθους ὀνομασίας: **1ον) ἐπωτίδιοι** (ἡ *δεξιὰ* καὶ ἡ *ἀριστερὰ*) ἄγκυραι (κοινῶς *ἄγκουραις τοῦ καπονιοῦ* Γαλλ. ancres de bossoir ἢ ancres de touée, ἀγγλ. bower anchors): Αἱ συνήθους χρήσεως, δύο μεγαλείτεραι, τοῦ πλοίου ἄγκυραι, οὕτω καλούμεναι, διότι εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Ἄλλοτε Ναυτικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ σύγχρονα ἱστιοφόρα καὶ εἰς ἔνια ἀτμόπλοια, ἡ τοποθέτησις τῶν τοιούτων ἀγκυρῶν (A εἰς σχ. 13) εἰς τὴν ἐν πλῷ θέσιν των, γίνεται τῇ βοηθείᾳ τῶν *ἐπωτίδων* E (ὅρα λέξιν καὶ **σχῆμα** 13: E).—**2ον) Ἔφεδροι** (κοιν. *ντζακλίδικες*, γαλλιστὶ ancres de veille, ἀγγλ. asheet nchors) δύο ἰσομεγέθεις τῶν ἐπωτιδίων ἢ κατά τι αὐτῶν μικροσωμότεραι, χρησιμοποιούμεναι δὲ ἐν ἀνάγκῃ ἀντὶ τῶν ἐπωτιδίων, ἢ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν ἐὰν τὸ πλοῖον λόγῳ τοῦ σφοδροῦ τῆς κακοκαιρίας *σύρῃ* (ὅρα VI, 11) τὰς ἀγκύρας του. Καὶ εἰς μὲν τὰ παλαιότερα πλοῖα παρεβάλλοντο ἐπὶ ἑκατέρου τῶν *παρεξαρτίων* τοῦ *ἀκατίου ἱστοῦ* (ὅρα λέξεις) εἰς δὲ τὰ σύγχρονα πλοῖα προσδένονται παράπλευρα τῶν ἐπωτιδίων.—**3ον Ἱερὰ** (κοιν. *σπεράντζα*, γαλλ. ancre de misericorde ἢ ancre maitresse, ἀγγλ. best bowr anchor)] Ἡ τελευταία τοῦ πλοίου μεγάλη ἄγκυρα, ἐσχάτη καταφυγή του, ὅταν ἀδυνατοῦν νὰ συγκρατηθῇ ὑπὸ τῶν *ἐπωτιδίων* καὶ τῶν *ἐφέδρων* ἀγκυρῶν του, φέρεται νὰ ἐξοκείλῃ· δι' ὃ καὶ ἡ τοσοῦτον παραστατική, εἰς πάσας τὰς γλώσσας, ὀνομασία της. Οὖσα συνήθως τοῦ τύπου τῶν *ἰσχάδων* (ὅρα III, 3), ἀλλὰ μεγαλοσωμοτέρα αὐτῶν καὶ βαρεῖα, ἐτοποθετεῖτο ἐπὶ τῶν παλαιοτέρων πλοίων εἴτε πρὸ τοῦ *μεγάλου καθέκτου* (ὅρα λέξιν (διὰ τοῦτο εὕρηται γαλλιστὶ καὶ ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν du grand panneau) εἴτε ὀρθία παρὰ τὴν *ἱστοπέδην* τοῦ *ἀκατίου* καὶ προσδεδεμένη εἰς τὴν στήλην (ὅρα λέξεις) αὐτοῦ.

4ον) Ἰσχάδες (κοινῶς *πινέλλα*, γαλλ. ancres à Jet, ἀγγλ. Kedge) ἄγκυραι τοῦ φερωνύμου τύπου (ὅρα III, 3) εἴτε ὀνυχάρθρωτοι μετὰ στύπους (ὅρα III, 5 β). Τίθενται ἀνὰ μία ἐπὶ ἑκάστου τῶν *παρεξαρτίων* τοῦ *μεγάλου ἱστοῦ* ἢ τοῦ *ἱστοῦ τοῦ ἐπιδρόμου*, εἴτε ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν *μεσοστέγων* ἢ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους. Εἶναι δὲ μικροῦ βάρους, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἐκτείνωνται ἀπὸ τοῦ πλοίου, διὰ *κανναβίνου κάλω* ἢ σπανίως διὰ *συρματοσχοίνου*, ὑπὸ τῶν *ἀκάτων* τοῦ πλοίου (ὅρα λέξεις). Χρησιμοποιοῦνται δὲ διὰ τὴν *πλαγιοδέτησιν* ἢ *προχώρησιν* ἠγκυροβολημένου πλοίου, ἢ βεβιασμένην ἐπὶ τόπου στροφὴν πλοίου ἀνασπάσαντος τὴν ἄγκυράν του. **5ον) ὑπόπρωρος** (κοιν. *τρατάδα*, γαλλ. ancre en galère, ἢ ancre de detroit, ἀγγλ. stem anchor). Τὸ ὄνομα τοῦτο λαμβάνει *ἐπωτίδιος ἔφεδρος* ἢ *ἱερά*, ἀλλὰ συνηθέστερον *ἰσχάς*, ὅταν ἀρτᾶται **(ὅρα σχῆμα 13)** ἀπὸ τοῦ *προβόλου* π διὰ *συσπάστου* σ, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου συνδέεται πρὸς τὸ πλοῖον διὰ κάλω *καθαπτομένου* εἰς τὸν *δακτύλιον* (ὅρα II, 5) καὶ *ἀπολαμβανομένου* διὰ τοῦ *ὀφθαλμοῦ* μ τῆς *ἐφέδρου ἀγκύρας*. Ἡ ἄγκυρα ποντίζεται ἀμέσως *παρεωμένου* τοῦ συσπάστου σ καὶ τοῦ κάλω κ, καὶ *ἀνασπᾶται* ἀμέσως ἑλκομένου τοῦ συσπάστου σ καὶ *συναγομένου* τοῦ κάλω κ (ὅρα λέξεις). Ἡ τοιαύτη διάταξις διευκολύνει ἱστιοφόρα ἢ μικρὰ ἀτμόπλοια διαπλέοντα στενὰ ἢ ποταμοὺς καὶ ὄντα εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀγκυροβολίας. — **6ον) Ὑπόπρυμνος** (γαλλ. ancre à croupière, ἀγγλ. stern-anchor) λέγεται ἡ *ἱερὰ* ἢ ἡ μεγαλυτέρα τῶν *ἰσχάδων*, ὅταν δι' εἰδικὴν ἀνάγκην, διατίθεται πρὸς πόντισιν ἀπὸ τῆς πρύμνης.

V.-ΠΛΩΤΗ ΑΓΚΥΡΑ
(Ancre flottante ἢ ancre de cape)

Τὸ ὄνομα τοῦτο δίδεται, μεταφορικῶς, εἰς σύσκευον ἀποτελούμενον ἀπὸ δύο σιδηρᾶς ράβδους μακράς, συνδεομένας διὰ περόνης εἰς τὸ μέσον των, καὶ ἀπὸ τετράγωνον *ὀθώνην* συρραπτομένην εἰς τὰς ράβδους ταύτας, αἱ ὁποῖαι εἶναι, τρόπον τινά, αἱ διαγώνιοί της. Ἀπὸ τὰ τέσσαρα ἄκρα τῶν ράβδων, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ κοινὸν τῶν ράβδων μέσον, ἀναχωροῦσι τέσσαρα συρματόσχοινα συνενούμενα καὶ τὰ πέντε εἰς μίαν *ἀγκύλην (γάσαν)* (ὅρα λέξιν *ναυτικοὶ κόμβοι)* καὶ ἀποτελοῦντα οὕτωσὶ *τετράχηλον*. Τὸ ἓν τῶν ἄκρων τῶν ράβδων συνδέεται πρὸς πλωτῆρα, διὰ σχοινίου τόσου μήκους, ὅσον εἶναι τὸ βάθος, εἰς τὸ ὁποῖον θέλομεν νὰ βυθισθῇ ἡ «*πλωτὴ ἄγκυρα*» ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἰσχυρὸς *κάλως* συνδέει τὴν *ἀγκύλην* πρὸς τὸ πλοῖον, ἐνῷ ἄλλο, λεπτότερον καννάβινον σχοινίον, ἀναχωροῦν ἀπὸ τοῦ πλοίου, καταλήγει εἰς τὸν πλωτῆρα εἰς ὃν προσδένεται.

Σκοπὸς τῆς πλωτῆς ἀγκύρας εἶναι ἡ συγκράτησις πλοίου *ἀντιμένοντος (τραβερσομένου)* ἀναπρώρου εἰς τὸ κῦμα, εἴτε ἡ ἀποφυγὴ ἐπικινδύνων *παροιακίσεων* εἰς πλοῖον *παραδεδομένον τῷ ἀνέμῳ*. Εἰς τὴν πρώτην περίστασιν ἡ πλωτὴ ἄγκυρα ποντίζεται ἐκ τῆς πρώρας, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἐκ τῆς πρύμνης. Πάντως ἡ λειτουργία της εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

Ὅταν ἡ πλωτὴ ἄγκυρα πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, θὰ σταθῇ εἰς τόσον βάθος, ὅσον εἶναι τὸ μῆκος

(*) Ὁ ναυτικὸς συγγραφεὺς ὑποναύαρχος κ. *Μιχ. Γούδας*, ἀξιεπαίνως ὅσον καὶ ἐπιτυχῶς, συνεχίσας τὸ μνημειῶδες ἔργον τῶν ἀοιδίμων *Φιλίππου Ἰωάννου* καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, *Λεωνίδα Παλάσκα* καὶ *Ἀνδρέου Κουμελᾶ* πλωταρχῶν, (ὅρα ἄρθρον *Ναυτικὸν ὀνοματολόγιον*) καὶ τοῦ *Ἠλία Φ. Κανελλοπούλου* ἀντιπλοιάρχου. τῶν μεγάλων τοῦ Ναυτικοῦ μας εὐεργετῶν, ἀνέσυρεν, ἀπὸ τῶν Ὁμηρικῶν ἐπῶν καὶ τῆς Λήθης, τὴν λέξιν *εὐνή*, καὶ καθιέρωσεν (*Ἐγχειρίδιον τοῦ χειριστοῦ* τομ II § 59) αὐτὴν ὡς ναυτικὸν ὅρον σημαίνοντα τὰ ἐκ χυτοσιδήρου ἀγκύρια. Δεδομένου ὅμως, ὅτι *εὐναὶ* ἢ *λογγῶνες* ἐκαλοῦντο, πρὸ τῆς ἐπινοήσεως τῶν σιδηρῶν ἀγκυρῶν, *λίθοι διάτρητοι* ἀπὸ τῆς πρώρας ποντιζόμενοι πρὸς συγκράτησιν τοῦ πλοίου, τῆς πρύμνης του προσδενομένης διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὴν ξηρὰν (ὅρα περισπούδαστον τοῦ Victor Berard σύγγραμμα «L'Odyssée et les Pheniciens», ἐνομίσαμεν μήτοι ὁ περιορισμὸς τοῦ ὅρου εὐνὴ εἰς τὴν ὀνομασίαν τῶν περὶ οὗ τὸ παρὸν ἐδάφιον εἰδικῶν ἀγκυρίων, ἤθελεν ἀνταποκρίνεσθαι ἀπολύτως εἰς τὴν ἀκρίβειαν. Σ. Ε. Λ.

Digitized by Google

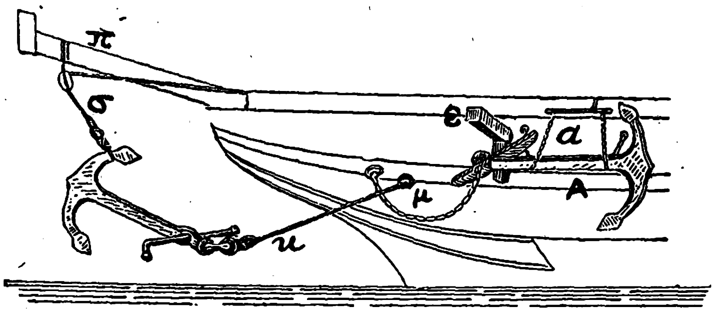

Σχ. 13.

τοῦ σχοινίου, τὸ ὁποῖον τὴν συνδέει πρὸς τὸν πλωτῆρα, συνήθως 3 - 4 μέτρα. Ἀφίνοντες ἐλεύθερα καὶ τὸν κάλω καὶ τὸ πρὸς τὸν πλωτῆρα λεπτότερον σχοινίον, παρεῶνται (καλουμάρονται) ἀμφότερα ταῦτα, διότι ἡ πλωτὴ ἄγκυρα, λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως τῆς ἐξ ὀθώνης ἐπιφανείας της, παραμένει σχεδὸν ἀμετακίνητος. Ὅταν ὅμως παρεμποδίσωμεν τὴν περαιτέρω *παρέασιν* τοῦ κάλω, ἐντείνεται οὗτος ὑπὸ τῆς πλωτῆς ἀγκύρας τὴν ἀντίστασιν καὶ τὸ πλοῖον στηρίζεται εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ κύματος καὶ τοῦ ἀνέμου, ὡσανεὶ ἦτο προσδεδεμένον εἰς σταθερὸν σημεῖον. Ἀντιστρόφως, διὰ νὰ ἐπιβιβάσωμεν ἔνδον ποντισμένην πλωτὴν ἄγκυραν, ἕλκομεν τὸ λεπτότερον σχοινίον, τὸ συνδέον τὸν πλωτῆρα πρὸς τὸ πλοῖον· τότε ἡ πλωτὴ ἄγκυρα, ἐκκλίνουσα, παύει νὰ παρουσιάζῃ μεγάλην ἀντίστασιν καὶ εἰσέλκεται εὐκόλως, συναγομένου ἐκ παραλλήλου καὶ τοῦ κάλω της.

VI.-ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΟΡΟΙ.

Οἱ ἀκόλουθοι ναυτικοὶ ὅροι εἶναι συναφεῖς πρὸς τοὺς συνηθεστέρους τῶν ἀγκυρῶν χειρισμούς: 1) **Ποντίζω ἄγκυραν** (κοιν. *φουντάρω τὴν ἄγκουρα*, γαλλ. mouiller une ancre, ἀγγλ. to let go ἢ to cast an anchor) = ἀφίνω τὴν ἄγκυραν νὰ πέσῃ εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως ὁ ὄνυξ της εἰσδύσῃ εἰς τὸν βυθὸν καὶ ἀντιτάξῃ τὴν πρέπουσαν ἀντίστασιν, ἵνα τὸ πλοῖον συγκρατηθῇ εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀγκυροβολίας. Ἡ *πόντισις* τῆς ἀγκύρας ἐπιτυγχάνεται ἀμέσως ἅμα τῷ κελεύσματι τοῦ κυβερνήτου «*πόντισον*» *(δεξιά ! ἢ ἀριστερά !)* τῇ βοηθείᾳ μηχανήματος, *ἀγκυροβόλου ἢ ἀγκυροβολέως* καλουμένου (ὅρα λέξιν).

2) **ἐκτείνω ἄγκυραν** (κοιν. *ξετονίζω*, γαλ. élonger, ἀγγλ. to lay out) = ποντίζω, πρὸς ὡρισμένην διεύθυνσιν, ἄγκυραν, διὰ λέμβου.

3) **Ἀνασπῶ ἄγκυραν** (κοιν. *σαλπάρω*, γαλλ. déraper l'ancre, ἀγγλ. to weigh the anchor) = Αἴρω διὰ τοῦ *βαρούλκου* ἢ τοῦ *ἐργάτου* τὴν ἄγκυραν, ὅπως καταλίπῃ αὕτη τὸν βυθόν. Ἡ *ἀνάσπασις* ἐκτελεῖται ἅμα τῷ κελεύσματι «*ἀνάσπα*» δεδομένῳ ὅταν ἡ ἄλυσις φθάσῃ «*κατὰ κάθετος*» (ὅρα ἄρθρον *Ἄλυσις: ναυτικοὶ ὅροι*). Ἡ ἄγκυρα ἔχει *ἀνασπασθῆ* ὅταν ἀποσπασθέντος τοῦ ὄνυχός της ἀπὸ τοῦ βυθοῦ, κρεμασθῇ αὕτη ἐκ τῆς ἁλύσεώς της. — 4) **Στυπόπλεκτος ἄγκυρα** (κοιν. τσιπάδα, γαλλ. ancre-sur jalée) = ἄγκυρα τῆς ὁποίας ἡ ἄλυσις εὑρίσκεται περιπεπλεγμένη εἰς τὸ *στύπος* κατὰ μίαν *στροφὴν* (*βόλταν*) ἢ πλειοτέρας. — 5) **Ὀνυχόπλεκτος ἄγκυρα** (κοιν. *πιασμένη ἀπὸ τὸ νύχι*, γαλλ. prise par la patte, ἀγγλ. foul of the palms) = ἄγκυρα εἰς τὸν ὄνυχα, ἢ τοὺς ὄνυχας τῆς ὁποίας ἔχει περιπλακῆ, κατὰ μίαν ἢ πλειοτέρας στροφὰς (βόλταις) ἡ ἄλυσίς της. — 6) **Εὐτρεπὴς ἄγκυρα** (κοιν. *νέτη*, γαλλ. nette, ἀγγλ. nett ἢ clear) = ἄγκυρα ἥτις *ἀνέδυσεν* (*'ξενέρισε*) ἐλευθέρα περιπλοκῆς τινος τῆς ἁλύσεώς της. — 7) **Εὐτρεπίζω ἄγκυραν** (κοιν. *νετάρω* γαλλ. degager les tours ἢ degager l' ancre, ἀγγλ. to clear the anchor) = ἀπαλλάσσω ἄγκυραν ἡ ὁποία *ἀνέδυσεν* (*ξενέρισε*) ὀνυχόπλεκτος εἴτε στυπόπλεκτος ἀπὸ τῶν στροφῶν τῆς ἁλύσεώς της.

Ἡ ἐργασία αὕτη πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ προηγηθῇ τοῦ *ἐπωτισμοῦ* (ὅρα λέξιν). — 8) **ἐκπλύνω ἄγκυραν** (κοινῶς *ξεπλύνω* ἢ *παστρεύω*, γαλλ. nettoyer l' ancre ἀγγλ. to clean the anchor) = ἐκπλύνω τῇ βοηθείᾳ προβολῆς ὕδατος ἀπὸ ἀκροσωληνίου ἀντλίας ἢ τοῦ *ἱππαρίου* (ὅρα λέξιν) τόσον τὴν ἄλυσιν ἐφ' ὅσον ἀνέλκηται ὅσον καὶ τὴν ἄγκυραν ὅταν ἀναδύσῃ (ξενερίσῃ) ἀπὸ τοῦ εἰς ταύτην ἐπικολλημένου βορβόρου (λάσπης) τοῦ βυθοῦ. 9ον) **Ἐπωτίζω ἄγκυραν** (κοιν. *καπονιάρω*, γαλλ. caponner l' ancre, ἀγγλ. to cat the anchor) = *ἐχμάζω* (δηλ. προσδένω, κοινῶς *μποτσάρω* (ὅρα λέξεις) τὴν ἄγκυραν πρὸς τὸ πλοῖον διὰ τοῦ *κεφαλοδέτου* τῇ βοηθείᾳ τοῦ *ἐπωτιδίου συσπάστου* (ὅρα λέξεις εἰς ἄρθρον *ἐπωτίς*. — 10ον) **Μασχαλίζω ἄγκυραν** (κοιν. τραβερσάρω ἄγκουρα, γαλλ. traverser l' ancre, ἀγγλ. to fish the anchor) = *ἐχμάζω* (δηλ. προσδένω στερεῶς, κοινῶς *μποτσάρω* — ὅρα λέξεις) τὴν ἄγκυραν πρὸς τὸ πλοῖον ἀπὸ τοῦ ἀγκῶνός της τῇ βοηθείᾳ τοῦ *μασχαλιστῆρος* (ὅρα λέξιν εἰς ἄρθρον *ἐπωτίς*). — 11) **Σύρει** (τὸ πλοῖον) **τὴν ἄγκυραν** (κοιν. *σέρνει*, γαλλ. chasser sur son ancre, ἀγγλ. to drag the anchor) = τῶν ἀγκυρῶν παυσασῶν, λόγῳ σφοδρότητος ἀνέμου εἴτε κυματισμοῦ εἴτε ρεύματος εἴτε συνεργείας πασῶν τῶν ἐναντιοτήτων τούτων, νὰ κρατῶσι τὸν βυθόν, τὸ πλοῖον ἀπωθεῖται παρασῦρον τὰς ἀγκύρας του. Κύριαι ἀφορμαί: βυθὸς *οὐχὶ ἐπίβολος* (de mauvaise tenue), ἄγκυραι οὐχὶ εὐτρεπεῖς, ἀνεπάρκεια παρεαθέντος ἐκτάματος. 12) **Ἰσχάζω ἄγκυραν** (κοιν. *πινελάρω*) γαλλ. empenneller l'ancre, ἀγγλ. to baek an anchor, = Προσδένω εἰς τὸν ἀγκῶνα δ (ὅρα σχῆμα 14) τῆς ἐπωτιδίου ἀγκύρας Α βραχὺν *τόνον* (σχοινίον ἰσχυρὸν) Σ, προσδενόμενον διὰ τοῦ ἑτέρου ἄκρου του εἰς τὸν δακτύλιον ε *ἰσχάδος* Λ, τὴν ὁποίαν ποντίζω εἰς βραχεῖαν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἀγκύρας Α, εἰς τρόπον ὥστε ὁ τόνος Σ ἐπέχει τόπον *κάλω* τῆς ἰσχάδος Λ. Οὕτω, ἐὰν τὸ πλοῖον *σύρῃ*, δι' οἱονδήποτε λόγον, τὴν ἄγκυράν του Α, ὁ *τόνος* Σ θὰ *ἐνταθῇ* καὶ ἡ ἄγκυρα Α θὰ κρατηθῇ ὑπὸ τῆς ἰσχάδος Λ, παύουσα οὕτω νὰ σύρηται.

13) **Ἄγκυρα ὡς βολὶς** (κοινῶς *ἄγκουρα ἅ λὰ σκανδάλιο*, γαλλ. ancre en plombe de sonde, ἀγγλ. anchor as a lead) = Προφύλαξις ἀπαραίτητος πλοίου ἀποφασίσαντος νὰ ὑποστῇ τὴν καταιγίδα ἐν τῷ ἀγκυροβολίῳ. Συνίσταται δὲ αὕτη, εἰς τὴν πόντισιν δευτέρας ἀγκύρας, κατὰ τὴν πρώτην παρουσιασθησομένην εὐκαιρίαν *παρεκκλίσεως* (*ἀνεμίσματος*) πρὸς τὴν ἀντίθετον πλευρὰν τῆς ἀρχικῶς ποντισθείσης ἀγκύρας, παρεκκλίσεως ἐπιτυγχανομένης καὶ δι' ἄρσεως τοῦ *ἀρτέμονος* (ὅρα λέξιν) *ποδουμένου* πρὸς τὴν πλευρὰν τῆς ἀρχικῶς ποντισθείσης ἀγκύρας. Τῆς κατόπιν ποντισθείσης ἀγκύρας ἀφίνεται ὁ *στραγγαλιστὴρ* (ὅρα λέξιν) ἀνοικτός, ἵνα ἡ ἄλυσίς της δύναται νὰ ἐκχυθῇ ἐλευθέρως. Ἐὰν λοιπὸν τὸ πλοῖον σύρῃ τὴν πρώτην ἄγκυράν του, εἰδοποιούμεθα περὶ τούτου ἐκ τοῦ κρότου τῆς ἐκχυνομένης (*παρεωμένης*) ἁλύσεως τῆς δευτέρας ἀγκύρας· ἀφοῦ λοιπὸν ἀφίσωμεν νὰ ἐκχυθῇ τὸ πρέπον *ἔκταμα*, κλείομεν τὸν *στραγγαλιστῆρα* καὶ τὸ πλοῖον εὑρίσκεται οὕτω ὡρμισμένον ἐπὶ δύο *ἐπικειμένων* ἀγκυρῶν.

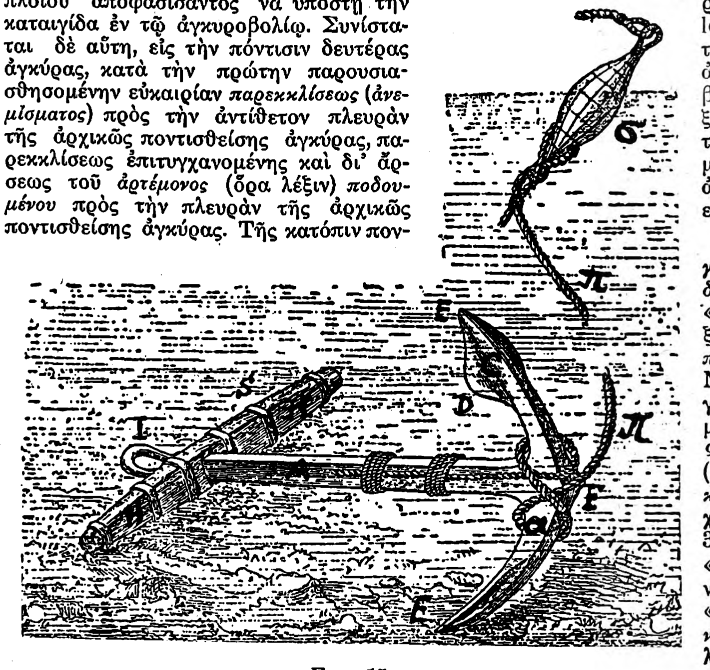

Σχ. 15.

14) **Ἐπικείμεναι ἄγκυραι** (κοιν. *ἐπαναραγμέναις* γαλλ. en barbe) = Αἱ δύο ἐπωτίδιοι ὅταν ποντίζωνται συγχρόνως, ἐκ φόβου μήπως τὸ πλοῖον δὲν δύναται νὰ κρατηθῇ εἰς τὴν μίαν καὶ ἀχθῇ πρὸς τὴν ἀκτήν. Ἄριστος τρόπος ἀγκυροβολίας, ὅπως ὑπομείνωμεν καταιγίδα, διότι ἀμφότεραι αἱ ἄγκυραι θὰ *πονοῦν* κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιφορᾶς της. Παρερχομένης ὅμως τῆς καταιγίδος, αἱ ἐπικείμεναι ἄγκυραι δέον νὰ *ἀνασπῶνται*, πρὸς ἀποφυγὴν συστροφῶν τῶν ἁλύσεών του μὲ τὰς *μεταπτώσεις* τοῦ ἀνέμου.

15) **ἐγκαταλείπω ἄγκυραν** (κοιν. *ἀμπαντονάρω* **ἄγκουρα**, Γαλλ. abandonner une ancre, Ἀγγλ. to abandon) = παραιτούμεθα τῆς ἀνασπάσεως, τῆς ἀνευρέσεως ἢ τῆς διασώσεως τῆς ἀγκύρας, ἕνεκα λόγων ἀνωτέρας βίας καὶ ἐγκαταλείπομεν αὐτήν. Ἐὰν ἡ ἄγκυρα, τὴν ὁποίαν ἀναγκαζόμεθα νὰ ἐγκαταλείπωμεν, εἶναι ἐκείνη ἐφ' ἧς τὸ πλοῖον ἐσάλευε, ἡ ἐγκατάλειψις γίνεται *ἀκραφειουμένης* (*μόλα πὲρ ὄκιο*) τῆς ἁλύσεως (ὅρα ἄρθρον «*Ἄλυσις, ναυτικοὶ ὅροι*»).-16) **Ἀγρεύω ἄγκυραν** (κοινῶς *Πεσκάρω* τὴν *ἄγκουρα*, Γαλ. repecher une ancre, Ἀγγλ. to fish the anchor) = Ἀναζητοῦμεν διὰ *κερκέτου* (ὅρα III, 9) ἄγκυραν ἐγκαταλειφθεῖσαν καὶ ἐφ' ἧς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ προσδέσωμεν σημαντῆρα, ἢ διὰ δύο λέμβων κωπηλατουμένων παραλλήλως καὶ εἰς ἀπόστασιν, ἐφελκουσῶν δὲ *ρυμάτιον* εἱρματισμένον διὰ βαρῶν καὶ σαρῶνον τὸν βυθόν. Ὅταν, εἴτε κερκέτης εἴτε ρυμάτιον, συναντήσῃ ἀντίστασιν, σημαίνει ὅτι ἡ ἄγκυρα ἀνευρέθη.-17) **Ἄγκυρα σεσημασμένη** (σχ. 15) = ἄγκυρα ἀπὸ τὸν *ἀγκῶνα* α τῆς ὁποίας ἀναχωρεῖ *πεισμάτιον* π ἀπολῆγον εἰς σημαντῆρα σ, διὰ τὴν εὐχερῆ *βρόχισιν* της, ἐν περιστώσει καθ' ἣν ἤθελε κοπῇ ἡ ἄλυσίς της.-18) **Βροχίζω ἄγκυραν** (κοιν. *Πιάνω μὲ οὐνάζα*, couler un maillon) = Βυθίζομεν περὶ τὸ πεισμάτιον τοῦ σημαντῆρος τῆς ἀγκύρας, μεγάλων διαστάσεων βρόχον, (ἀγκυρόδεσμον· ὅρα λέξιν) ὅπως συλλάβωμεν δι' αὐτοῦ τὸν ἐλεύθερον τῆς ἀγκύρας ὄνυχα, μεθ' ὃ σφίγγομεν τὸν βρόχον καὶ ἀνέλκομεν τὴν ἄγκυραν, διὰ τοῦ εἰς τὸν βρόχον ἀπολήγοντος κάλω.

Βιβλιογραφία (*Ἑλληνικῶν ἔργων*): *Φιλίππου Ἰωάννου, Λεωνίδα Παλάσκα* καὶ *Ἀνδρέου Κουμελᾶ* «**Ναυτικὸν Ὀνοματολόγιον**» (ἐξηντλημένον).—*Ἠλία Φ. Κανελλοπούλου* «**Μαθήματα καὶ πίνακες Ναυτικοῦ** ὀνοματολογίου» (λιθόγραφον Ναυτικῆς Σχολῆς Δοκίμων, ἐξηντλημένον). — *Breart, Η. Φ. Κανελλοπούλου* «Κυβερνητικὴ» (λίαν δυσεύρετον).—*Μιχαὴλ Γούδα καὶ Ματθαίου Ματθειοπούλου* «**Ἐγχειρίδιον τοῦ χειριστοῦ**» (τόμοι 3). — *Ἠλία Φ. Κανελλοπούλου* «**Ἐγχειρίδιον** θωρακίτου» (σπάνιον).— *Ἀλεξάνδρου Σακκελαρίου* «**Ἐγχειρίδιον** ἁρμενιστοῦ».—*Λεωνίδα Παλάσκα* «Γαλλοελληνικὸν **λεξικὸν** (ταξινομηθὲν καὶ συμπληρωθὲν ὑπὸ *Μιχαὴλ Γούδα*) **τῶν Ναυτικῶν** ὅρων».

ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π. Ν.

Ἄγκυρα (ὡρολογίου). Ὀνομάζεται οὕτω τεμάχιον τοῦ ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ.

Εἰς τὰ σταθερὰ ὡρολόγια τὸ ἐκκρεμὲς ταλαντούμενον μεταδίδει τὴν κίνησιν αὐτοῦ εἰς τὴν ἄγκυραν, ἧς τὰ σκέλη εὑρίσκονται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ὀδόντων τοῦ τροχοῦ ἀναστολῆς.

Εἰς ἑκάστην πλήρη ταλάντωσιν τοῦ ἐκκρεμοῦς ἐκφεύγει καὶ εἷς ὀδοὺς τοῦ τροχοῦ ἀναστολῆς, ὅστις ἰσοταχῶς στρεφόμενος μεταδίδει τὴν κίνησιν εἰς τοὺς λοιποὺς ὀδοντωτοὺς τροχοὺς τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ὡρολογίου. Οὕτω κατορθοῦται ἡ εἰς ἴσα χρονικὰ διαστήματα καὶ ἴσας γωνίας στροφὴ τῶν δεικτῶν. Ὁ ὀδοντωτὸς τροχὸς ἀναστολῆς

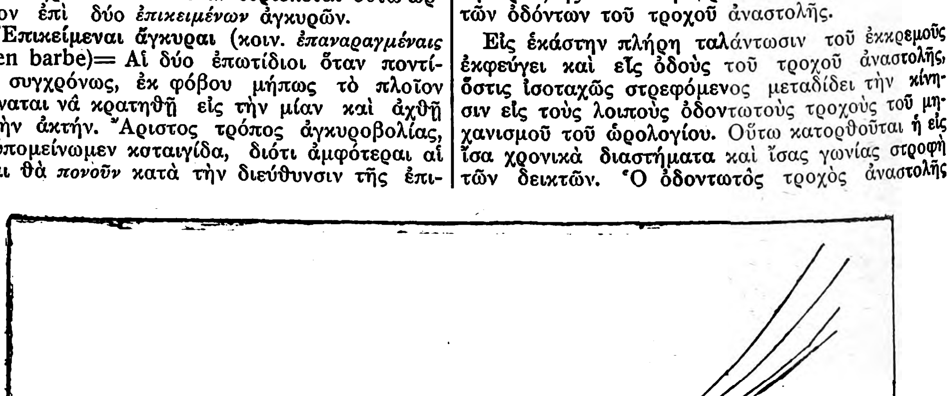

Σχ. 14.

Digitized by Google

λαμβάνει τὴν κίνησιν αὐτοῦ παρὰ κινητῆρος οἱασδήποτε μορφῆς καὶ τείνει πρὸς διαρκῆ περιστροφήν, ἀναστελλομένην παρὰ τῶν σκελῶν τῆς ἀγκύρας ἥτις ρυθμίζει τὴν ταχύτητα περιστροφῆς, ἐλευθεροῦσα εἰς ἑκάστην ταλάντωσιν τοῦ ἐκκρεμοῦς καὶ ἀνὰ ἕνα ὀδόντα.

Ἂν δι' οἱονδήποτε λόγον παύσῃ τὸ ἐκκρεμὲς ταλαντούμενον, τότε παύει καὶ ἡ ἄγκυρα ἐλευθεροῦσα τοὺς ὀδόντας τοῦ τροχοῦ καὶ ἑπομένως παύει καὶ τὸ ὡρολόγιον ἐργαζόμενον.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ρυθμίσεως ἐφηρμόσθη κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Huggeus οὗτινος τὸ ὄνομα φέρει.

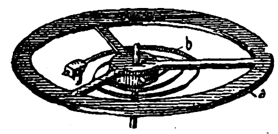

(Σχῆμ. 1.)

Εἰς τὰ συνήθη ὡρολόγια ὡς καὶ εἰς τὰ χρονόμετρα, ὁ τροχὸς ἀναστολῆς λαμβάνει τὴν κίνησιν αὐτοῦ παρὰ ἐλατηρίου μέσῳ συστήματος ὀδοντωτῶν τροχῶν. Ἡ ἰσόχρονος περιστροφικὴ κίνησις ρυθμίζεται ὡς καὶ εἰς τὰ δι' ἐκκρεμοῦς ὡρολόγια παρὰ τῆς ἀγκύρας, ἥτις παρακολουθεῖ τὴν κίνησιν μικροῦ σφονδύλου ἢ ταλαντώθρου (σχ. 1) περὶ τὸν ἄξονα τοῦ ὁποίου εἶνε περιελιγμένον ἑλικοειδὲς ἐλατήριον κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον σταθερόν.

Ὅταν τὸ σύστημα τοῦτο τεθῇ ἅπαξ εἰς κίνησιν ἐκτελεῖ ἰσοχρόνους ταλαντώσεις ὡς καὶ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἐκκρεμοῦς. Ἡ διάρκεια τῆς ταλαντώσεως τοῦ ταλαντώθρου δύναται νὰ ρυθμισθῇ διὰ μικρᾶς μεταβολῆς τοῦ μήκους τοῦ ἐλατηρίου· ὅσῳ τοῦτο βραχύτερον τόσῳ καὶ αἱ ταλαντώσεις ταχύτεραι.

Διάκρισις εἰς συστήματα. Διακρίνομεν τὴν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον ἐνέργειαν. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν κατατάσσομεν τὴν *ἤρεμον ἀναστολὴν* τῆς κινήσεως καὶ τὴν *μετ' ἀναδρομῆς ἀναστολήν*, εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν κατατάσσομεν τὴν *ἐλευθέραν ἀναστολὴν* τῆς κινήσεως. Εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἀμέσου ἐνεργείας ἡ ἄγκυρα εὑρίσκεται ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μετὰ τοῦ ταλαντώθρου ἢ ἐκκρεμοῦς, ὧν παρακολουθεῖ συνεχῶς τὰς ταλαντώσεις. Εἰς τὴν περίπτωσι τῆς ἐμμέσου ἐνεργείας μεταξὺ ἀγκύρας καὶ ταλαντώθρου παρεντίθεται ἐξάρτημά τι, οὗτινος σκοπὸς εἶναι νὰ ζευγνύῃ καὶ ἀποζευγνύῃ ἐναλλὰξ τὴν ἄγκυραν ἀπὸ τοῦ ταλαντώθρου κατὰ τὸ διάστημα μιᾶς ἑκάστης ταλαντώσεως.

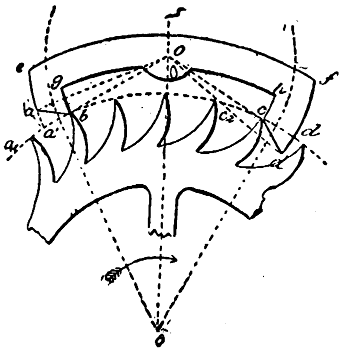

Σχῆμα 2.

Ἤρεμος ἀναστολή. Ἡ ἀναστολὴ αὕτη ἀπαντᾶται εἰς τὰ δι' ἐκκρεμοῦς ὡρολόγια.

Ἔστωσαν O ὁ ἄξων περιστροφῆς τοῦ τροχοῦ ἀναστολῆς, οὗτινος οἱ ὀδόντες κινοῦνται ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά, O′ ὁ ἄξων τῆς ἀγκύρας (*Σχ. 2*) b καὶ a′ δύο σημεῖα τῆς περιφερείας τῆς γραφομένης ὑπὸ τῶν ἄκρων τῶν ὀδόντων, λαμβανόμενα εἰς ἴσην ἑκατέρωθεν ἀπόστασιν τοῦ σημείου ἐπαφῆς τῆς ἐφαπτομένης τῆς ἀγομένης ἐκ τοῦ σημείου O′ πρὸς τὴν περιφέρειαν. Ὑποθέτομεν ὅτι τὸ τόξον a′b εἶναι ἀρκούντως μικρόν, ὥστε νὰ θεωρήσωμεν τοῦτο ὡς ἀποτελοῦν μέρος τῆς ἐφαπτομένης. Αἱ περιφέρειαι αἱ ἔχουσαι κέντρον τὸ O′ θέλουσι συναντήσει τὴν πρώτην περιφέρειαν O εἰς δύο νέα σημεῖα τὰ c καὶ d′, ἴσον ἐπίσης ἀπέχοντα τοῦ σημείου ἐπαφῆς τῆς ἐκ τοῦ O′ ἀγομένης δευτέρας ἐφαπτομένης πρὸς τὴν περιφέρειαν O. Χαράσσομεν τὰς γωνίας bo′a ἄνωθεν τῆς ἐφαπτομένης o′b καὶ co′d κάτωθεν τῆς ἐφαπτομένης o′c. Αἱ γωνίαι αὗται εἶναι ἴσαι πρὸς τὴν γωνίαν ἀνυψώσεως, ἥτις λαμβάνεται τὸ πολὺ ἴση πρὸς 5^0.

Ἔστωσαν a καὶ d τὰ σημεῖα τῶν εὐθειῶν o′a καὶ o′c τὰ ὁριζόμενα ὑπὸ τῶν περιφερειῶν τῶν ἐχουσῶν κέντρον o καὶ διερχομένων τῶν σημείων a′ καὶ d′. Τὰ χείλη ἐκφυγῆς ὁρίζονται ὑπὸ τῶν εὐθέων τμημάτων ad καὶ cd. Δύο τόξα κύκλων (ef καὶ gh) γραφομένων μὲ κέντρον τὸ σημεῖον ὄ, περιλαμβάνοντα μεταξύ των τὸ σημεῖον ὄ′ καὶ ἐκτεινόμενα μέχρι τῶν δύο προαναφερθεισῶν περιφερειῶν συμπληρώνουσι τὴν μορφὴν τῆς τομῆς τῆς ἀγκύρας, ἧς τὰ τμήματα ae καὶ ch καθορίζουσι τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν ἀναστολὴν τῆς κινήσεως.

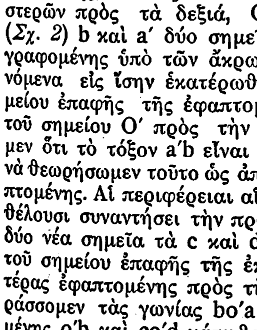

Σχῆμ. 3.

Τὸ *σχ. 3* δεικνύει τὴν θέσιν ἣν κατέχει ἡ ἄγκυρα καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ταλάντωθρον βάκτρον εὑρίσκεται εἰς τὴν κατακόρυφόν του θέσιν καὶ πρόκειται νὰ ἀρχίσῃ τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ ἀνύψωσιν.

Εἰς τὰς ἠρέμους ἀναστολὰς κατατάσσομεν τὴν κυρίως ἤρεμον ἀναστολὴν καὶ τὴν κυλινδρικὴν ἀναστολήν.

Κατὰ τὴν λειτουργίαν μιᾶς ἠρέμου ἀναστολῆς διακρίνομεν τρεῖς περιόδους τὴν τῆς ἠρεμίας, τὴν τῆς ἀνυψώσεως καὶ τὴν τῆς πτώσεως. Τὸ *σχ. 3* παριστᾷ διάταξιν τοῦ Graham δι' ἐκκρεμῆ ὡρολόγια. Ἡ ἄγκυρα φέρει δύο ὀδόντας τοὺς c καὶ d οἵτινες ἐμπλέκονται ἐντὸς τῶν διακένων τοῦ τροχοῦ ἀναστολῆς.

Κατ' ἀρχὰς ὀλισθαίνει ὁ ἀνερχόμενος ὀδοὺς α ἐπὶ τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας τοῦ ὀδόντος c τῆς ἀγκύρας· ἡ περίοδος αὕτη εἶναι ἡ πρώτη. Συνεχίζει εἶτα τὴν ὀλίσθησιν ἐπὶ τῆς κατωτέρας ἐπιφανείας τοῦ ὀδόντος τῆς ἀγκύρας καὶ ἐπιτυγχάνει οὕτω τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μοχλοβραχίονος ταύτης κατὰ τὸ ἓν ἄκρον (δευτέρα περίοδος). Εἰς τὴν τρίτην περίοδον καταλείπει τὸν ὀδόντα περιστρέφων κατὰ μικρὰν γωνίαν τὸν τροχὸν ἀναστολῆς.

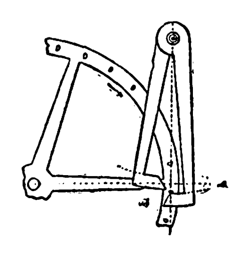

Σχῆμα 4.

Εἰς τὰ ὡρολόγια πύργων ἡ διάταξις λαμβάνει τὴν μορφὴν τὴν παριστωμένην εἰς τὸ *σχῆμα 4*, τῶν ὀδόντων τοῦ τροχοῦ ἀναστολῆς ἀντικαθιστωμένων ὑπὸ αἰχμῶν.

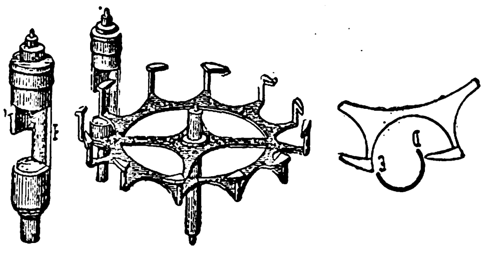

Σχῆμα 5, 6, 7.

Κυλινδρικὴ ἀναστολὴ (Σχ. 5, 6, 7,). Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ὅπερ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ φορητὰ ὡρολόγια, κύλινδρος *σχ. 6*, ἀντικαθιστᾷ τὴν ἄγκυραν καὶ εἶναι ἡνωμένος μετὰ τοῦ ταλαντώθρου. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς λειτουργίας ὁ κύλινδρος στρέφεται περὶ ἑαυτὸν παρουσιάζων πρὸς τὰς αἰχμὰς τοῦ τροχοῦ ἀναστολῆς ὁτὲ μὲν τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, ὁτὲ δὲ τὴν ἐξωτερικήν.

Ἀναστολὴ μετ' ἀναδρομῆς. Σκοπὸς τῆς ἀναστολῆς τοῦ εἴδους τούτου εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τῆς παύσεως τῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ ἕνεκα συμπλοκῆς τῶν ὀδόντων τῶν τροχῶν. Ἡ ἀναστολὴ αὕτη δὲν χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἐπιμεμελημένας χαράξεις.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην αἱ ἐπιφάνειαι τῶν ὀδόντων τῆς ἀγκύρας λαμβάνουσι τοιαύτην διαμόρφωσιν, ὥστε καθίσταται δυνατὴ μικρὰ πρὸς τὰ ὀπίσω μετατόπισις τοῦ τροχοῦ ἀναστολῆς περὶ τὸν ἄξονα αὐτοῦ.

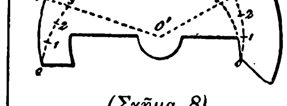

(Σχῆμα 8)

Τὴν διατομὴν τῶν ἐν λόγῳ ὀδόντων χαράσσομεν ὡς ἑξῆς. (*Σχ. 8*). Σημειοῦμεν δι' ἐστιγμένων τὰς ἀναστολὰς ἃς θέλομεν νὰ ἀντικαταστήσωμεν διὰ τοιούτων μετ' ἀναδρομῆς, ἀρχόμενοι δὲ ἀπὸ τοῦ ἄκρου 0 λαμβάνομεν τμήματα (0,1) (1,2) (2,3) ἴσα πρὸς τὸ πάχος e τοῦ σώματος τῆς ἀγκύρας τὸ μετρούμενον ἐπὶ τῆς ἀκτῖνος τῆς ἑνούσης τὸ κέντρον o′ πρὸς τὸ σημεῖον O· ἀκολούθως φέρομεν τὰς δύο ἀκτῖνας (o′,3) καὶ λαμβάνομεν ἐπ' αὐτῶν τὰ τμήματα (3,4) ἴσα πρὸς τὸ πάχος e καὶ πρὸς τὰ ἔξω ἢ ἔσω, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ θέσεως εἰσόδου ἢ ἐξόδου. Μετὰ ταῦτα χαράσσομεν τόξα κύκλου ἀκτῖνος τῆς αὐτῆς πρὸς τὴν τῆς ἀναστολῆς καὶ διερχόμενα διὰ τῶν σημείων o καὶ 4.

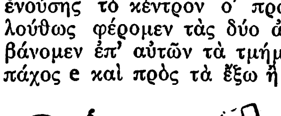

(Σχῆμα 9)

Ὁ μόνος περιορισμὸς ὁ ὑφιστάμενος διὰ τὴν χάραξιν ταύτην εἶναι ὅτι ἡ γωνία ἀνυψώσεως πρέπει νὰ εἶναι$=5^0$.

Ἐλευθέρα ἀναστολή. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ ρυθμιστὴς τῆς ταχύτητος (ταλάντωθρον) δὲν εἶναι στερεῶς συνδεδεμένος πρὸς τὴν ἄγκυραν, ἀλλ' ἀποτελεῖ τεμάχιον ἀνεξάρτητον ἐνεργοῦν κατὰ διαστήματα ἐπὶ τῆς ἀγκύρας. Τὸ (*Σχ. 9*) παριστᾷ τοιαύτην διάταξιν ἥτις χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ φορητὰ ὡρολόγια· ἡ ἄγκυρα εὑρίσκεται στερεῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς περόνης 7 f μεθ' ἧς πάλιν συμπλέκεται εἰς ὀδοὺς ἢ αἰχμὴ ἀνήκουσα εἰς δίσκον d προσηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ ταλαντώθρου. Ὁ ἐν λόγῳ ὀδοὺς ἐλευθεροῖ κατὰ διαστήματα τὴν ἄγκυραν, ἐξ ἧς πάλιν λαμβάνει τὴν ἀναγκαίαν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς αἰωρήσεως τοῦ ταλαντώθρου ὤθησιν.

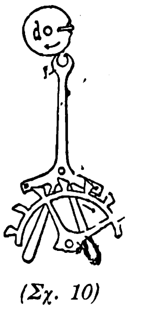

(Σχ. 10)

Τὸ *Σχ. 10* παριστᾷ ὁμοίαν διάταξιν, ἧς ὅμως χάριν ἁπλουστεύσεως οἱ ὀδόντες τῆς ἀγκύρας ἔχουσιν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ αἰχμῶν. Ἡ διάταξις αὕτη χρησιμοποιεῖται εἰς εὐθηνὰς κατασκευὰς ὡρολογίων.

Σ. ΣΑΠΗΡΑΣ

Ἄγκυρα (θρησκευτικὸν σύμβολον). Καθ' οὓς χρόνους οἱ διωγμοὶ ἠπείλουν νὰ καταποντίσουν τὸ χειμαζόμενον σκάφος τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἡ εἰς Θεὸν ἐλπὶς ἀπετέλει τὸ μόνον τῶν Χριστιανῶν καταφύγιον. Ἡ ἄγκυρα, προωρισμένη νὰ συγκρατῇ τὸ πλοῖον εἴτε ἐν τῷ λιμένι εἴτε ἐν ἀνοικτῷ πελάγει, ἀπέβη ἡ εἰκὼν τῆς τοιαύτης ἐλπίδος, ἀσφαλείας καὶ σωτηρίας. Καὶ εἰς τὰ μνημεῖα τῆς βεβήλου ἀρχαιότητος δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν τὴν ἄγκυραν, ἀλλ' ὡς ναυτικὸν ἔμβλημα μεταξὺ ἄλλων ὁμοίων τοιούτων καὶ ὡς ἔμβλημα σπουδαίων τινῶν λιμένων (Ἀλεξανδρείας κλπ.). Ἀλλ' ἀπαντᾷ ἡ ἄγκυρα καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιστρόφου ὄψεως ἐνίων νομισμάτων.

Ἐν τῷ θρησκευτικῷ συναισθήματι τῶν πρώτων Χριστιανῶν ἡ ἐλπὶς ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ σωτηρίαν καὶ ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ κατεῖχον εὐρεῖαν θέσιν. Ὁ Πέτρος ἐν τῇ Α′ ἐπιστολῇ του μᾶς ἀποκαλύπτει ὅλον τὸ πλάτος τῆς χριστιανικῆς ταύτης ἀρετῆς, τῆς ἐλπίδος· «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος ἀναγεννήσας ἡμᾶς εἰς ἐλπίδα ζῶσαν δι' ἀναστάσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκ νεκρῶν, εἰς κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον, τετηρημένην ἐν οὐρανοῖς εἰς ὑμᾶς τοὺς ἐν δυνάμει Θεοῦ φρουρουμένους διὰ πίστεως εἰς σωτηρίαν ἑτοίμην ἀποκαλυφθῆναι ἐν καιρῷ ἐσχάτῳ» (1, 3-5). Τοῦτ' αὐτὸ ἔπραξαν καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τοῦ 2ου αἰῶνος. Ὁ Παῦλος ἐν τῇ Α′ πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολῇ λέγει· «Παῦλος, ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ κατ' ἐπιταγὴν Θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τῆς ἐλπίδος ἡμῶν, κλπ.». Οἱ χριστιανοὶ ἱεροκήρυκες. ὁμιλοῦντες πρὸς τοὺς πιστοὺς περὶ ἐλπίδος ἐν Χριστῷ καὶ προσδοκίας τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, προπαρεσκεύαζον τὴν γνωστὴν ἀπεικόνισιν τῆς ἀγκύρας, ὡς συμβόλου τῆς ἐλπίδος. Ἤδη ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἑβραίους ἐπιστολῇ τοῦ Παύλου εὑρίσκομεν τὴν συμβολικὴν ταύτην ἔκφρασιν· «...Ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ, ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι Θεόν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ καταφυγόντες κρατῆσαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος· ἣν ὡς *ἄγκυραν* ἔχομεν τῆς ψυχῆς ἀσφαλῆ τε καὶ βεβαίαν κλπ.» (ς′ 18-20). Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὁ λιμήν· ἡ ἐλπίς, ἡ ἄγκυρα. Ἐπὶ τῶν ἐπιταφίων πλακῶν τοῦ 2ου αἰῶνος ἐν τῇ κατακόμβῃ τῆς Πρισκίλλης, ἀναγινώσκονται «Pax tecum» [=εἰρήνη μετὰ σοῦ], «Pax tibi» [=εἰρήνη σοι] καὶ παρ' αὐτὰ φαίνεται μοναδικὴ συμβολικὴ εἰκών, ἡ τῆς ἀγκύρας. Πολλάκις δὲ παρὰ τὴν ἄγκυραν ὑπάρχει ὡς ἐπεξήγησις καὶ ἡ λέξις «ἐλπὶς» ἢ «spes», ἀπὸ δὲ τοῦ 2ου αἰῶνος ἐμφανίζεται καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ μυστικοῦ ἰχθύος. Ἐν τῇ ὡς ἄνω κατακόμβῃ τῆς Πρισκίλλης ἀριθμοῦνται περὶ τὰς 70 ἐπιτάφιοι πλάκες, φέρουσαι τὴν ἄγκυραν, τὴν οὕτως εἰπεῖν ἱερογλυφικὴν ταύτην ἔκφρασιν τῆς χριστιανικῆς σκέψεως.

Ὁ συνήθης τύπος τῆς ἀγκύρας εἶναι ὁ ἑξῆς· ράβδος (ἢ ἄτρακτος) ἀπολήγουσα ἔνθεν μὲν εἰς δακτύλιον, ὑφ' ὃν ἄλλη μικροτέρα ἐγκαρσία ράβδος, (ὁ στύπος) ἔνθεν δὲ εἰς δύο βραχίονας εὐθεῖς ἢ κεκαμμένους, εἰς βέλος ἢ εἰς ὀξὺ καταλήγοντας· πολλάκις ὑπάρχει ἐκεῖ καὶ δεύτερος δακτύλιος ἀντιστοίχως πρὸς τὸν πρῶτον. Ὁ στύπος πολλάκις ἐλλείπει. Ἐπὶ μαρμάρου π. χ. τῆς κατακόμβης τῆς Πρισκίλλης ὑπάρχει ἡ ἑξῆς μετ' ἀγκύρας ἐπιγραφή:

ΤΗ CΕΜΝΟΤΑΤΗ ΚΑΙ ΓΛΥΚΥΤΗ
CΥΜΒΙΩ ΡΟΔΙΝΗ ΑΥΡ. ΔΙΟCΙΟ...
ΡΟC ΤΕΘΕΙΚΑ ↓ Ο ΚΥΡ ΜΕΤΑ CΟΥ

Ἀξία ἰδίας προσοχῆς εἶναι ἡ «σταυροειδὴς ἄγκυρα». Κατὰ τοὺς πρώτους 4 αἰῶνας ἀπὸ Χριστοῦ, σπανίως ἐπὶ τῶν μνημείων εὑρίσκεται ὁ σταυρός. Ὑπάρχουν ὅμως ἄλλαι συμβολικαὶ εἰκόνες, ὧν ἡ ἐξωτερικὴ μορφὴ ἔχει ἀναλογίας τινὰς πρὸς τὸν σταυρὸν καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἡ σταυροειδὴς ἄγκυρα, ὅταν ὁ στύπος αὐτῆς διασταυροῦται σχεδὸν κατὰ τὸ μέσον τῆς ἀτράκτου. Ἄλλοτε, καὶ δὴ κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους, ἡ ἄγκυρα παρίστατο διὰ τοῦ γράμματος T, ἐν ᾧ ἄλλοτε ἀντὶ τῆς ἀγκύρας

Digitized by Google

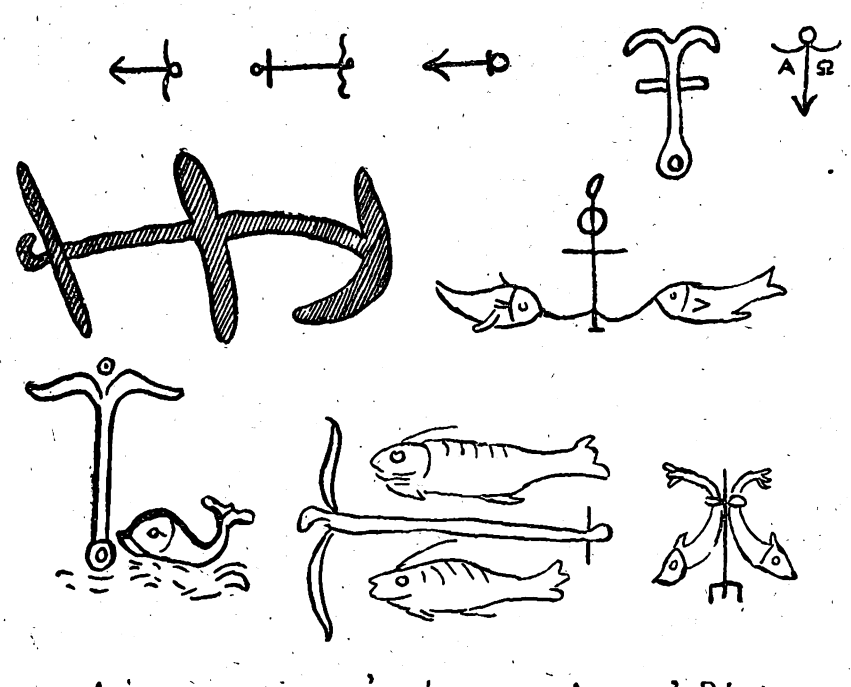

Διάφοροι τύποι ἀγκύρας μετὰ τοῦ ἰχθύος

ὑπάρχει τρίαινα. Τὴν τρίαιναν ὅμως ἐχάρασσον ἐπὶ τῶν μνημείων των καὶ οἱ ἐθνικοὶ ὡς ναυτικὸν σύμβολον, συνοδευομένην πολλάκις καὶ ὑπὸ δελφίνων κολυμβώντων ἐν ὕδατι, πρὸς συμβολισμὸν τοῦ ταξιδίου τῶν ψυχῶν πρὸς τὰς νήσους τῶν μακάρων.

Ἵνα ἡ ἀρχικὴ θρησκευτικὴ σκέψις ἐξελιχθῇ πληρεστέρα καὶ ἀναπτυχθῇ πλατύτερον, μετὰ τῆς ἀγκύρας εἰκονίζοντο καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ σύμβολα, οἷον ὁ ἰχθύς, ὁ φοῖνιξ, ὁ λέων, ἡ περιστερὰ φέρουσα κλῶνον ἢ ἱσταμένη ἐπὶ κλάδου, ὁ Καλὸς Ποιμὴν κλπ. Ὁ συμβολίζων τὴν νίκην φοῖνιξ συνδυάζεται μετὰ τῆς ἀγκύρας καὶ ἐπὶ δακτυλιολίθων. Ὁ ἰχθύς, ἀποτελούμενος ἐκ τῆς ἀκροστιχίδος τῶν λέξεων: Ἰησοῦς Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς Σωτήρ, συνεδυάζετο μετὰ τῆς ἀγκύρας ἀπὸ τῶν μέσων ἰδίως τοῦ 2ου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 3ου αἰῶνος. Δύο μεγάλαι μαρμάριναι πλάκες τάφου τοῦ ἐν Ῥώμῃ κοιμητηρίου τοῦ Ἁγίου Καλλίστου φέρουν τὸν ἰχθὺν ὁριζοντίως καὶ ἀπωτέρω τὴν ἄγκυραν ἅπαξ μὲν κατακόρυφον, ἅπαξ δὲ ὁριζοντίαν. Ἄλλοτε, παρὰ τὴν ἄγκυραν ἀπαντᾷ ὁ ἄρτος, σημαίνων τὸν ἄρτον τῆς εὐχαριστίας, ἢ ὁ ἄρτος καὶ ὁ ἰχθύς. Οὕτω σαρκοφάγος τῆς κατακόμβης τῆς Πρισκίλλης, χρονολογουμένη ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς 2ας ἑκατονταετηρίδος, φέρει ἀριστερόθεν μὲν τῆς ἐπιγραφῆς σταυροειδῆ ἄγκυραν εἰκονισμένην, δεξιόθεν δὲ 5 στρογγύλους ἄρτους. Εἰς δὲ τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούβρου ὑπάρχει μνημεῖον ἐκ τοῦ Βατικανοῦ προερχόμενον καὶ ἀνῆκον εἰς τὴν περίφημον σαρκοφάγον τῆς Livia Primitiva, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζονται ὁ Καλὸς ποιμὴν (συμβολίζων τὸν Χριστὸν) μὲ τρεῖς ἀμνούς, καὶ ἡ ἄγκυρα μὲ τὸν ἰχθύν. Ἄλλοτε τέλος παρὰ τὴν ἄγκυραν ὑπάρχουν τὰ μονογράμματα ΙΗ ΧΡ, δι᾽ ὧν σημαίνεται «Ἐλπὶς Ἰησοῦ Χριστῷ».

Ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἐκτὸς τῶν ἐπιταφίων πλακῶν, τὴν ἄγκυραν ἔφερον καὶ δακτυλιόλιθοι, δι᾽ ὧν οἱ πιστοὶ ἐκόσμουν τοὺς δακτυλίους των. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς συνίστα εἰς τοὺς πιστοὺς ἐμβλήματά τινα, ἅτινα κατὰ προτίμησιν ὤφειλον νὰ χαράττουν ἐπὶ τῶν δακτυλιολίθων των ἰδίως ὅμως τὴν ἄγκυραν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οἱ ἐθνικοὶ ἐκόσμουν δι᾽ ἀγκύρας τὰ μνημεῖά των, πολλοὶ χριστιανοὶ ἐχάρασσον ἐπὶ τοῦ λίθου πρὸς διάκρισιν καὶ λέξιν ΙΧΘΥΣ. Οἱ πλεῖστοι τῶν ὑπαρχόντων τοιούτων δακτυλιολίθων ἀνήκουν εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 4ου αἰῶνος χρόνους. Ἄγκυραι παρεστάθησαν, εἰ καὶ σπανίως, καὶ ἐπὶ λυχνιῶν ἐξ ὀπτῆς γῆς. Ἀλλὰ κατεσκευάσθησαν καὶ ἐκ μετάλλου μικραὶ πρὸς ἀνάρτησιν ἐκ τοῦ τραχήλου.

Τὰ πλεῖστα μνημεῖα, τὰ φέροντα τὴν συμβολικὴν ἄγκυραν, προέρχονται ἐκ Ῥώμης. Εὑρέθησαν ὅμως τοιαῦτα καὶ ἐν Γαλατίᾳ, ἐν Ἄρλαις (Arles), σπανιώτερον δὲ καὶ ἐν Ἀφρικῇ. Βεβαίως ἡ παράστασις δὲν ἦτο ἄγνωστος καὶ ἐν Ἀνατολῇ, ὡς ἐμφαίνεται καὶ ἔκ τινων δακτυλιολίθων τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, ἀνατολικῆς πιθανώτατα προελεύσεως. Ἡ ἄγκυρα διετηρήθη ὡς θρησκευτικὸν σύμβολον μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 4ης ἑκατονταετηρίδος. Ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 3ου αἰῶνος ἤρξατο μειουμένη ἡ χρῆσίς της μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου, ὁπότε ἡ ἄγκυρα ἐξηφανίσθη τέλεον πλέον ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν, διατηρηθεῖσα ἴσως ἐκτὸς τῆς Ῥώμης, μόνον εἰς δακτυλιολίθους μέχρι τῶν μέσων τοῦ 4ου αἰῶνος μ. Χ. ΣΤ. ΣΠΕΡ.

Ἀγκύραμος (Δημήτριος). Ἰατρὸς καὶ βοτανολόγος, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Εὐρώπῃ καὶ εἶτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του, ὅπου συνέστησε βοτανικὸν κῆπον. Ἀναφέρεται ὅτι συνέγραψεν ὀγκωδέστατον Βοτανικὸν Λεξικὸν εἰς ἑλληνικήν, λατινικήν, γαλλικήν, ἀραβικήν, περσικὴν καὶ τουρκικὴν γλῶσσαν.

Ἀγκύρας αἶγες ἢ Ἀγκυραναὶ αἶγες (καὶ αἶγες *κάμελ*) γερμανιστὶ Kamelziege, ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως *χάμελ*, ἣν κακῶς ἑρμηνεύει τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν τοῦ Brokhous ὡς σημαίνουσαν (λεπτὸς) ἐνῷ «χάμελ» σημαίνει ἀραβιστί, ὡς ἄλλως τε καὶ γερμανιστί, πρόβατον)· εἶδος κοινῆς αἰγὸς (Capra Hircus), λατινιστὶ Hircus angorensis μὲ μακρά, κρεμάμενα ὦτα καὶ μακρόν, λεπτὸν μεταξοειδὲς τρίχωμα. Τὸ χρῶμα τοῦ τριχώματος εἶναι συνήθως λευκόν, ἀλλ᾽ ὑπάρχουν καὶ μαῦραι, κασταναὶ ἢ διάστικτοι ἀγκυραναὶ αἶγες.

Αἱ αἶγες τῆς Ἀγκύρας εἶναι μεγαλύτεραι τῶν εὐρωπαϊκῶν. Ὁ ἀγκυρανὸς τράγος ἔχει ἰσχυρά, διπλῶς συνεστραμμένα κέρατα. Τὸ μαλλίον τῶν ἀγκυρανῶν αἰγῶν χρησιμεύει εἰς τὴν παρασκευὴν τοῦ λεγομένου τιφτικίου (mohair ἀγγλιστί, poil de chèvre γαλλιστί), ἐξ οὗ γίνονται εἰδικὰ μάλλινα νήματα καὶ ὑφάσματα.

Τὸ δέρμα τῶν ἀγκυρανῶν αἰγῶν κατεργάζεται ὅπως χρησιμεύσῃ εἰς παρασκευὴν δερματίνων εἰδῶν.

Ἀπόπειραι ἐκτροφῆς ἀγκυρανῶν αἰγῶν ἐν Εὐρώπῃ ἀπέτυχον. Μόνον ἐν Γαλλίᾳ κατωρθώθη τὸ 1818 καὶ 1820 ἡ διατήρησις τοιούτων αἰγῶν ἀλλ᾽ αὗται δίδουν ἔριον λεπτότερον.

Ἡ ἀγκυρανὴ αἶξ δίδει καθ᾽ ἑκάστην κουρὰν τὸ πολὺ ἓν καὶ ἥμισυ χιλιόγραμμα μαλλίου. Ἑκάστη θρὶξ τούτου ἔχει μῆκος 15-20, ἐνίοτε καὶ 30 ἑκατοστομέτρων ἢ καὶ πλειότερον. Τὸ γένος τῶν ἀγκυρανῶν αἰγῶν εἶχεν ἐφελκύσει ἀπὸ πολλοῦ τὴν προσοχὴν τῶν περιηγητῶν. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1854 ὁ Busbeeq πρεσβευτὴς τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας εἶχε προτείνει εἰς τὴν Κυβέρνησίν του νὰ ἀποστείλῃ εἰς Βιέννην αἶγας τινὰς τῆς Ἀγκύρας. Ὁ Τουρνεφόρτιος (Tournefort), ὁ πρῶτος δόσας τὴν εἰκόνα τῆς ἀγκυρανῆς αἰγὸς εἰς τὸ σύγγραμμά του (τομ. Β′ σ. 463), διατείνεται ὅτι ἡ λεπτότης καὶ ἡ μεταξώδης λάμψις τοῦ ἐρίου τῆς ἀγκυρανῆς αἰγὸς ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ λεπτὸν χόρτον τῶν χωρῶν τούτων.

Τύπος αἰγὸς τῆς Ἀγκύρας.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἰδίᾳ ὁ Στράβων καὶ ὁ Πλίνιος, δὲν γνωρίζουσι τὴν ἀγκυρανὴν αἶγα. Αὕτη μετηνέχθη μόλις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12ου αἰῶνος ὑπὸ τῶν Σελτζουκιδῶν εἰς τὴν μεταξὺ Ἀγκύρας καὶ Καισαρείας χώραν. Ὡς τόπος καταγωγῆς αὐτῆς φέρεται ἡ περὶ τὰ Ἀλτάϊα ὄρη χώρα, ἥτις θεωρεῖται καὶ ὡς κοιτὶς τῶν Τούρκων.

Ἀγκύρας Ἐκκλησία. Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς Ἀγκύρας εἶναι ἀρχαιοτάτη ἀναγομένη εἰς τοὺς πρώτους ἀποστολικοὺς χρόνους. Τὸ Εὐαγγέλιον ἐκήρυξαν ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ ἐν γένει ἐν τῇ ἀνθυπατικῇ Γαλατίᾳ οἱ ἀπόστολοι Πέτρος (Εὐσεβ. Ἐκκλ. Ἱστορία βιβλ. 3ον) καὶ Ἀνδρέας, ἰδίᾳ δὲ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅστις καὶ δὶς ἐπεσκέφθη τὴν πρώτην καὶ μεγίστην ταύτην τῶν Γαλατῶν πόλιν θεμελιώσας τὰς πρώτας ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ χριστιανικὰς ἐκκλησίας (Ἐπιστ. πρὸς Γαλάτας 1, 8, 4, 13, 19), ἐξ ἐθνικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καταρτισθείσας.

Ὁ Ἅγ. Παῦλος διῆλθε διὰ Γαλατίας διὰ πρώτην φορὰν τῷ 51 - 52 μ. Χ. μετὰ τοῦ Βαρνάβα («διῆλθον δὲ Φρυγίαν καὶ Γαλατικὴν χώραν», Πράξ. ιε′, 30 - ιη′ 1.) καὶ τῷ 54 - 55 μ. Χ. διὰ δευτέραν φορὰν («διερχόμενος καθεξῆς τὴν Γαλατικὴν χώραν καὶ Φρυγίαν καὶ στηρίζων πάντας τοὺς μαθητάς», Πράξ. ιη′, 23). Τὸν ἀπόστολον ὑπεδέχθησαν οἱ Γαλάται ὡς ἄγγελον Θεοῦ καὶ ἠσπάσθησαν τὸν χριστιανισμόν. Ἐπειδὴ μετά τινα ἔτη ἰουδαΐζοντές τινες Χριστιανοί, ἀρνούμενοι τὸ κῦρος τῆς ἀποστολῆς τοῦ Παύλου ἐκήρυττον τὴν ἰσχὺν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ὁ ἀπόστολος ἔγραψεν, ἐκ Κορίνθου πιθανῶς, τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν (57 μ. Χ.). Δὲν φαίνεται ὅμως ἀληθὲς τὸ λεχθέν, ὅτι ὑπῆρχον ἐν Γαλατίᾳ πολλοὶ ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοί.

Πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀγκύρας ὑπῆρξε φαίνεται ὁ ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀποσταλεὶς Κρήσκης, ὅστις εἶχεν ἤδη ἱδρύσει τὴν ἐπισκοπικὴν ἕδραν τῆς Βιέννης ἐν τῇ Γαλατίᾳ τῆς Δύσεως, τῇ σημερινῇ Γαλλίᾳ, ἂν καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν εἶναι γεγονὸς ἀναμφισβήτητον.

Λίαν ἐνωρὶς συνῆλθον ἐν Ἀγκύρᾳ διάφοροι τοπικαὶ σύνοδοι, ὧν αἱ μᾶλλον γνωσταὶ εἶναι αἱ τοῦ 273, 277 καὶ 314 μ. Χ. προηγηθεῖσαι τῆς ἐν Νικαίᾳ α′ Οἰκουμενικῆς. Ἡ Σύνοδος τοῦ 314 ἐθέσπισε κανόνας διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἐκείνους, οἵτινες μὴ ἐγκαρτεροῦντες εἰς τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς βασάνους τῶν Ἐθνικῶν ἔθυον πάλιν εἰς τὰ εἴδωλα, ἀλλὰ μετανοήσαντες ἐπανήρχοντο πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ αὐτὴ σύνοδος συνεζήτησε καὶ τὸ ζήτημα τοῦ γάμου τῶν κληρικῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν.

Τὸ 358 συνῆλθεν ἐν Ἀγκύρᾳ ἄλλη Σύνοδος καταδικάσασα τὸν ἀρειανισμόν, ἥτις ὅμως ἠσπάσθη τὸν ἡμιαρειανισμόν.

Ἄλλη τοπικὴ Σύνοδος συνεκροτήθη ἐν Ἀγκύρᾳ τὸ 371 μ. Χ. ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν.

Ἡ μητρόπολις Ἀγκύρας ἦτο τὸ 313 ιγ′ τὴν τάξιν, ἀνῆλθεν ὅμως μετὰ μικρὸν εἰς τὴν δ′ τάξιν. Ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου κατῆλθεν εἰς τὴν 6ην τάξιν.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1385 ὑπήχθη εἰς τὴν μητρόπολιν Γαγγρῶν (Τάγκιρι), μετὰ μικρὸν ὅμως ἐγένετο πάλιν μητρόπολις. Ἠρίθμει δὲ 7 καὶ κάποτε 8 ἐπισκοπάς: 1) Ἀταβίας (Ταβίας ἢ Ταονίας), τὸ σημερινὸν *Νεφέσκιοϊ* τῆς ὑποδιοικήσεως Ζούγγουρλου, 2) Ἡλιουπόλεως (ἢ Βασιλάκου ἢ Ἰουλιουπόλεως) σήμερον παρὰ τὸ Ναλλοῦ—Χάν, 3) Ἀσπόνης (Ἀσπῆνος ἢ Ἀσπῶνος) σήμερον Πασᾶ—Δᾶγ καὶ Σεδὶδ—Οὐγιούκ, 4) Βηρινουπόλεως (ἢ Σταυροῦ ἢ Μηρινουπόλεως) σήμερον Χερκανλί, 5) Μείζου (ἢ Μίζου ἢ Μνίζου) σήμερον Ἀγιὰς ἢ Ἰλίκ—Χάν, 6) Κίνης (Κιονιέως ἢ Κιέννης) σήμερον Ἰσχαννὰρ ἢ Γιαρασλῆ, 7) Ἀναστασιουπόλεως (ἢ Λαγάνεια ἢ Ρεγελαγανία ἢ Ρεγεναγάλια) σήμερον Βέη—Παζάρ, καὶ 8) Καλουμένης (Καλούμνης) ἀγνώστου τοποθεσίας.

Βιβλιογραφία: Μωϋσέως Μωϋσείδου, ἰατροῦ, «Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀνθυπατικῆς Γαλατίας», ἐν περιοδικῷ «Ξενοφάνης» Τόμ. Β′ τεῦχος 6ον, 8ον, 9ον καὶ 10ον, παραθέτοντος σειρὰν ὅλην Γάλλων καὶ Γερμανῶν συγγραφέων καὶ Ἐγκυκλοπαιδειῶν.

Ἀγκύρας νομὸς (βιλαέτιον).

Ἂν καὶ ἡ νέα διοικητικὴ διαίρεσις τῆς Τουρκίας, περιορίζει τὴν ἔκτασιν τῶν παλαιῶν βιλαετίων (νομῶν ἢ μᾶλλον Γενικῶν Διοικήσεων) διὰ τῆς ἀνυψώσεως πολλῶν Σαντζακίων (Διοικήσεων) εἰς Βιλαγιέτια, ἡμεῖς ἐνταῦθα θὰ περιγράψωμεν τὸ βιλαγιέτιον τῆς Ἀγκύρας ὡς εἶχεν ἀνέκαθεν.

ΕΚΤΑΣΙΣ - ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ πρὸς δυσμὰς κέντρον τῆς χερσονήσου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, μεταξὺ τῆς 28° 33′ καὶ 34° ἀνατολικοῦ μήκους καὶ 39° 75′ 41° 75′ βορείου πλάτους. Ὁρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κασταμονῆς, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Ἰκονίου (Κόνια), πρὸς Δ. ὑπὸ Ν. Προύσσης καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Ν. Σεβαστείας (Σιβάζ). Τὰ δυτικὰ αὐτοῦ σύνορα ἀπέχουσι 200 χιλιόμετρα ἀπὸ τῶν λιμένων Νικομηδείας, Μουδανίων καὶ Κίου, τὰ βόρεια 225 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Ἀμισοῦ (Σαμψοῦντος), τὰ δὲ νότια, 300 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς Μεσογείου (πρὸς τὸν Ἰσικὸν κόλπον) λιμένος τῆς Μερσίνης.

Τὸ ὅλον βιλαγιέτιον ἔχει ἐπιφάνειαν 83.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, ὧν 53000 καλλιεργούμενα ἢ καλλιεργήσιμα, 25000 τ. χιλ. βουνὰ καὶ βοσκαὶ καὶ 5000 τ. χιλ. δάση.

Τὸ βιλαγιέτιον Ἀγκύρας διαιρεῖται εἰς 4 σαν-

Digitized by Google

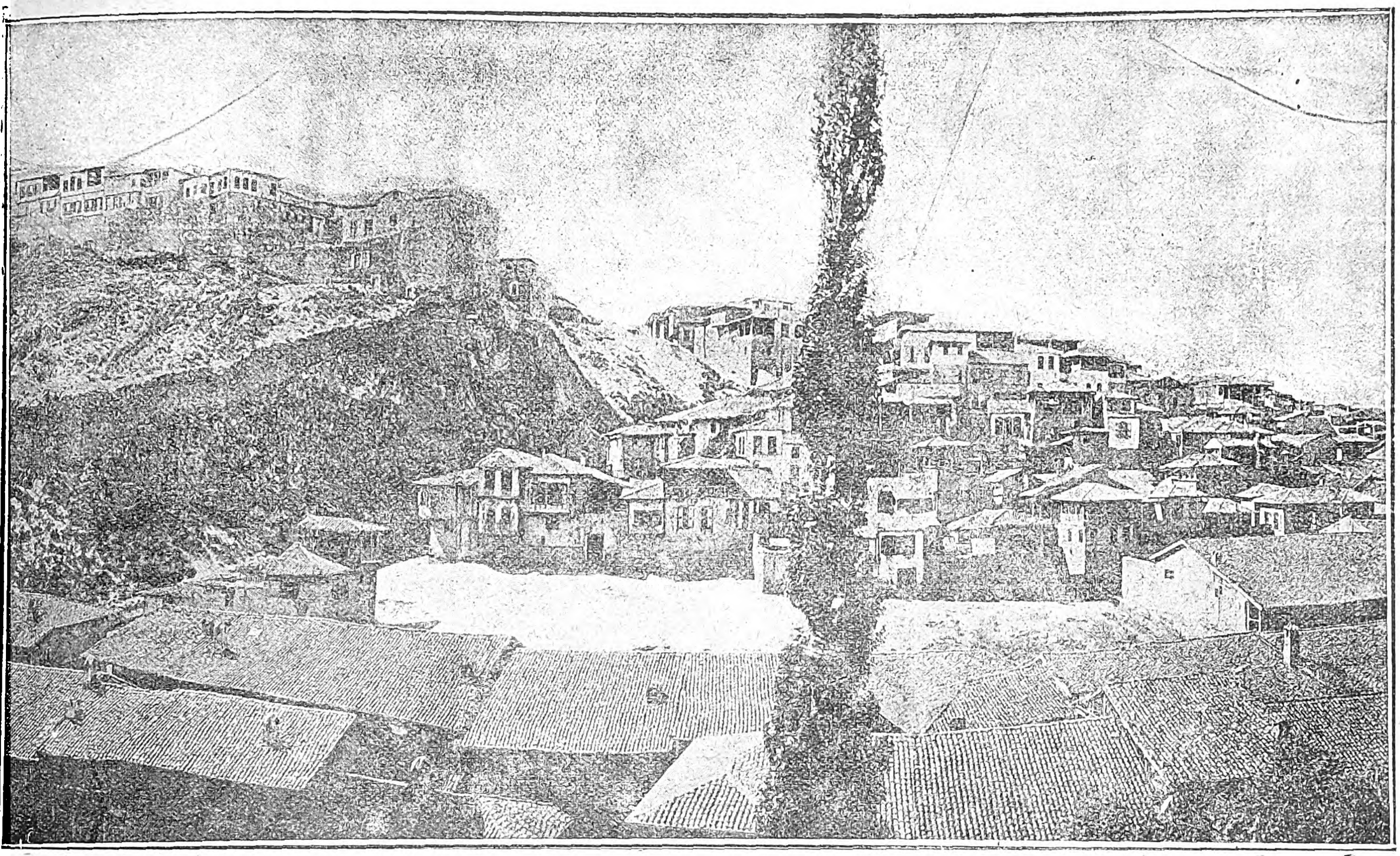

Πανόραμα τῆς Ἀγκύρας.

τζάκια (ἢ διοικήσεις): 1) Ἀγκύρας, 3) Ὑοσγάτης (Γιοζγὰτ τουρκιστί, Μιθριδατίου ἢ Κοντάσπου ἑλ ηνιστί), 3) Καισαρείας (Καϊσερὶ) καὶ 4) Κιρ-Σεχὶρ (Μωκισσοῦ), περιλαμβάνει δὲ 23 ἐν ὅλῳ ὑποδιοικήσεις (καζάδες), ὧν ἰδοὺ τὰ ὀνόματα μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν σχετικῶν σαντζακίων:

1) Ἀγκύρας, Τσιμποὺκ-Ἀμπὰτ (Πασσαλορυγχίου καὶ Καλούμπης), Κασαμπὰ-μπαλιᾶ (Βαλβάδου), Ἀγιὰς (Μείζου ἢ Μνίζου), Μπὲη-παζὰρ (Λαγανίας, Ἀναστασιουπόλεως), Ναλλοῦ-χὰν (Γορδίου, Ἰουλιουπόλεως, Ἡλιουπόλεως), Σιβρὶ-χισὰρ (Πεσσινοῦντος, Ἰουστιανουπόλεως), Μουχαλιτστζὶκ (Ὀρκιστοῦ), Χαϋμάνα (Ἀξύλου ἢ Χαμανηνῆς), Γιαμπὰν-ἀμπὰτ (Λωτίνου), Κασαμπὰ-ἱ-μπαλιᾶ (Βαλβάδου), Ζὶρ (ὑπόγειος, ὑποχθόνιος ἐπαρχία).

2) Νοσγάτης (Μιθριδατίου, Κοντάσπου, Τσορούμ (Πιμωλίσσης, Ἰβήρων), Σουγγουρλοῦ (Πτερίου, Ἱερακίου), Ἀκδὰγ-καδὲν (Ἀργυρίων), Μπογαζλαγιὰν (Ἀργουστάνων, Ἀργειουπόλεως).

3) Καισαρείας Ἰντζὲ-σοῦ (Σακαίνης ἢ Σοκαίνων ἢ Τετραπυργίας), Ντεβελλοῦ (Καμουλιανῶν).

4) Κεσκὶν (Κεσκισσοῦ), Μετζιδιγιὲ (Ναριάνδων), Ἀβανὸς (Βηνάσων).

Ὁ Vital Cuinet λέγει, ὅτι ὁ νομὸς Ἀγκύρας ἔχει 2971 χωρία.

Ὁ πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ, ἀνερχόμενος εἰς 892, 901 κατοίκους (τὸ 1890), κατενέμετο ὡς ἑξῆς:

Μουσουλμάνοι		763.119
Ἕλληνες (Ὀρθόδοξοι)		34.009
Ἀρμένιοι Γρηγοριανοὶ	83.063	
» Καθολικοὶ	8.784	
» Διαμαρτυρόμενοι	2.451	94.298
Ἑβραῖοι		478
Ἀθίγγανοι		997
		892.901

Ἐννοεῖται ὅτι ὁ πίναξ οὗτος ἔχει σήμερον ἱστορικὴν μόνον ἀξίαν, διότι Ἕλληνες μὲν δὲν ὑπελείφθησαν μετὰ τὴν ἀνταλλαγήν, τῶν δὲ Ἀρμενίων ἄγνωστος ὁ ἐλάχιστος ἀριθμὸς μετὰ τὰς σφαγὰς καὶ τοὺς ἐκτοπισμούς.

Ὑπολείπονται λοιπὸν ὡς πληθυσμὸς σχεδὸν ἀποκλειστικὸς οἱ Μουσουλμάνοι, οἵτινες δὲν εἶναι ὅλοι Τοῦρκοι. Μεταξὺ αὐτῶν ἐκτὸς τῶν Τούρκων ὑπάρχουν Κιρκάσιοι, Ἀλβανοί, καὶ διάφοροι ἄλλαι φυλαὶ (Ἐρυθῖνοι κ. λ. π.), περὶ τῶν ὁποίων κατωτέρω, πρὸς δὲ καὶ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Γαλατῶν, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Γάλλοι συγγραφεῖς ἀνευρίσκουν ὁμοιότητα χαρακτηριστικῶν πρὸς τοὺς σημερινοὺς Γάλλους.

Ἐκ τῶν Μουσουλμάνων, οἱ Τοῦρκοι κατέχουν κυρίως τὰς στρατιωτικὰς καὶ τὰς διοικητικὰς θέσεις, ἐνῷ οἱ ἰθαγενεῖς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν καὶ τὰς μικροβιομηχανίας. Οἱ Κιρκάσιοι μετηνάστευσαν ἐκ τοῦ Καυκάσου μετὰ τὸν κριμαϊκὸν πόλεμον καὶ κυρίως ἀπὸ τοῦ 1865.

Οἱ Κοῦρδοι διῃροῦντο εἰς πολλὰς φυλὰς ἢ πατριάς. Ἦλθον εἰς τὴν χώραν ὡς νομάδες, ἀλλὰ πολλοὶ ἐγκατεστάθησαν μονίμως, καλλιεργοῦντες τὴν γῆν ἢ ἀσχολούμενοι εἰς τὴν κτηνοτροφίαν (καμήλων, ἵππων, ἡμιόνων, βοῶν, ἀγελάδων, αἰγῶν καὶ προβάτων). Οἱ Κοῦρδοι ὁμιλοῦν τὴν κουρδικήν, ἀνάμικτον μετὰ τουρκικῶν λέξεων. Εἶναι Μουσουλμάνοι Σουννῖται.

Ἐκ τῶν ἄλλων, ὡς μουσουλμανικῶν θεωρουμένων φυλῶν, δέον νὰ σημειώσωμεν τοὺς Κιζιλμπάσηδες (Ἐρυθίνους ἢ Ἐρυθροκεφάλους), οἵτινες ἐξωτερικῶς μόνον ἐξασκοῦσι τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν, ἀλλὰ δὲν ἀγαπῶσι τὴν μετὰ τῶν ἄλλων Μουσουλμάνων ἀναστροφήν. Ἀφ' ἑτέρου σχεδὸν δὲν δεικνύουσιν ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Κατ' ἰδίαν δὲ καὶ ἐν κρυπτῷ διατηροῦσι θρησκευτικά τινα ἔθιμα, κυρίως δὲ προσευχάς, ἀπαγγελλομένας ὑπὸ τῶν ἱερέων αὐτῶν, τῶν καλουμένων δεδέδων (ντεντέ) πρὸς εὐλογίαν τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, τρωγομένου καὶ πινομένου κατόπιν μετὰ μεγάλου σεβασμοῦ καὶ μὲ μεγάλην προσοχὴν μήπως χυθῇ κανὲν ψιχίον ἢ καμμία ρανίς. Λέγεται ὅτι μεταξὺ τῶν ἱερωμένων τῶν Κιζιλ-μπάσηδων ὑπάρχουσι καὶ ἐπίσκοποι. Ὑποτίθεται ὅτι κατάγονται ἐκ Χριστιανῶν, ὀργανωθέντες βραδύτερον εἰς μυστικὴν ἑταιρίαν, πρεσβεύουσαν φαινομενικῶς τὸν ἰσλαμισμόν. Ὑπό τινων φρονεῖται ὅτι ἦλθον ἐκ Περσίας.

Ἡ παράδοσις ὅμως διέσωσε μέχρις ἡμῶν ὅτι οἱ Ἐρυθῖνοι (Κιζιλ-μπάσηδες) εἶναι ἀπόγονοι τῶν γηγενῶν ἐκείνων Ἑλλήνων οἵτινες ἀσπασθέντες ἐπὶ Βυζαντινῶν τὴν εἰκονομαχίαν καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν διδασκαλίαν τῶν Παυλικιανῶν, κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων καὶ προσέφυγον ὑπὸ τοὺς Ἕλληνας στρατηγοὺς Χαρβέαν καὶ Χρυσόχειρα, εἰς τὸν Ἐμίρην τῆς Μελιτικῆς (Μαλάτια). Ἐπανελθόντες δὲ βραδύτερον εἰς τὰς πατρίους χώρας συνεκρότησαν μετὰ τοῦ ἐναπομείναντος ἐπιχωρίου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ἀποκληθέντος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν *Ἀστάτου*, ὡς κυμαινομένου μεταξὺ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τῆς αἱρέσεως τῶν Παυλικιανῶν, τὴν πολιτείαν τῆς Τεφρικῆς. (Ἴδε: Γ. Κ. Σκαλιέρη: Λαοὶ καὶ φυλαὶ Μικρᾶς Ἀσίας, σελ. 194).

Οἱ Ἐρυθῖνοι τοῦ νομοῦ Ἀγκύρας ὑπολογίζονται εἰς 55.000, οἱ δὲ τῆς ὅλης Μικρᾶς Ἀσίας εἰς 300.000.

Οἱ Ἕλληνες, τουρκόφωνοι κατὰ μέγα μέρος, κατῴκουν κυρίως ἐν τῇ διοικήσει Καισαρείας, ὅπου ὑπῆρχον καί τινες κῶμαι, ἔνθα ὡμιλεῖτο ἡ Ἑλληνική, ὑπόλοιπα ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.-Ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ Καισαρείᾳ ἥδρευον Ἕλληνες Μητροπολῖται. Εἰς τὴν διοίκησιν Κὶρ-σεχὶρ ὑπῆρχον καὶ ὀρθόδοξοι Λαζοὶ διατηρήσαντες τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτῶν ποντικὴν διάλεκτον. Ἐκ τῶν ἐν τῷ νομῷ Ἀγκύρας ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων, σπουδαιότερον ἦτο ἡ παρὰ τὸ Ξιντζὶ-δερὲ (Φλαβιανὰ) τῆς Καππαδοκίας, ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐξαρτωμένη Ροδοκανάκειος Ἱερατικὴ Σχολὴ μετὰ πλήρους Γυμνασίου, ἱδρυθεῖσα τὸ 1882 δαπάνῃ τῶν ἁπανταχοῦ Καππαδοκῶν καὶ γενναίᾳ χορηγίᾳ τοῦ ἀοιδίμου Θ. Ροδοκανάκη. Ἐν τῇ μονῇ ἐλειτούργει καὶ Κεντρικὸν παρθεναγωγεῖον καὶ Καππαδοκικὰ ὀρφανοτροφεῖα.

Οἱ Γρηγοριανοὶ Ἀρμένιοι εἶχον τρεῖς ἐπισκόπους (μερχασᾶ), Ἀγκύρας, Καισαρείας καὶ Ὑοσκάτης, οἱ δὲ Καθολικοὶ 2 (Ἀγκύρας καὶ Καισαρείας). Οἱ διαμαρτυρόμενοι Ἀρμένιοι κατῴκουν ἰδίως ἐν Καισαρείᾳ.

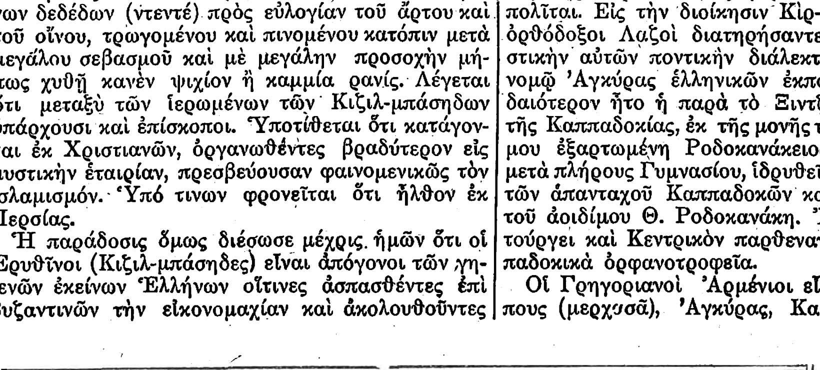

Γέφυρα ἐπὶ τοῦ Ἅλυος.

Ἱστορία. - Αἱ τὸ βιλαγιέτιον τῆς Ἀγκύρας ἀποτελοῦσαι χῶραι ἦσαν κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἄλλαι μὲν μέρος τῆς Φρυγίας καὶ κατόπιν τῆς Γαλατίας, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄγκυραν, ἄλλαι δὲ τῆς Ἀσσυρίας, τῆς Μηδίας καὶ Περσίας

Digitized by Google

καὶ τοῦ βασιλείου τῆς Καππαδοκίας. Ἡ χώρα, εἰς ἣν ἐδόθη τὸ ὄνομα Γαλατία (θέμα βυζαντινὸν Ἀγκύρας ἢ Βουκελλαρίων) ἀποτελεῖ τὰ τρία τέταρτα τοῦ νομοῦ, προῆλθε δὲ ἐκ τοῦ διαμελισμοῦ τοῦ Πόντου καὶ τῆς Βιθυνίας. Ὁ Νικομήδης βασιλεὺς τῆς Βιθυνίας, θέλων νὰ ἀμυνθῇ κατὰ τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου, συμμάχων τῆς ρωμαϊκῆς Δημοκρατίας, ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς Γαλάτας, τότε κατηυλισμένους παρὰ τὸ Βυζάντιον. Οἱ Γαλάται οὗτοι εἶναι αἱ κελτικαὶ ἐκεῖναι φυλαί, αἵτινες προερχόμεναι ἐκ Παννονίας καὶ Ἰλλυρίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον, καὶ δὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, περὶ τὰ τέλη τῆς ἐποχῆς τῶν Διαδόχων. Οὗτοι κληθέντες ὑπὸ Νικομήδους Α' βασιλέως τῆς Βιθυνίας (277 π. Χ.) διέβησαν τὸν Ἑλλήσποντον, ἀνερχόμενοι εἰς 20,000 περίπου πολεμιστάς. Ὁ στρατὸς αὐτῶν ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν κυρίως φυλῶν: τῶν Τεκτοσάγων, τῶν Τολιστοβοτανῶν καὶ τῶν Τροκμηνῶν.

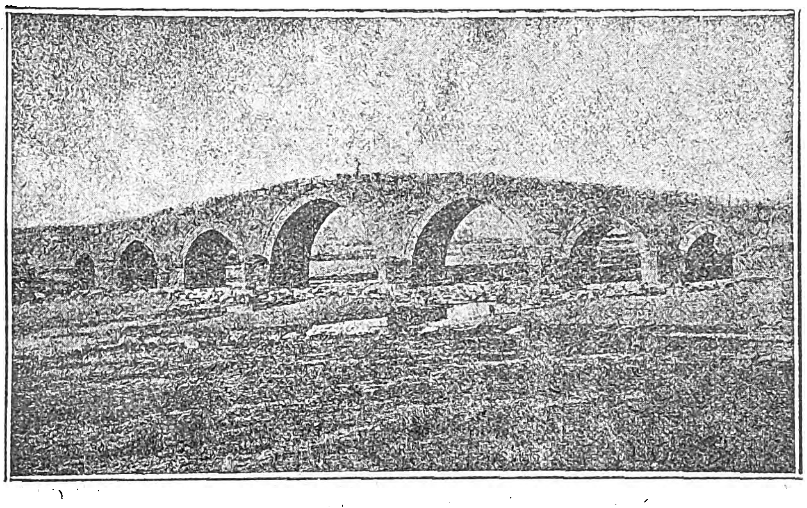

Ἀκ-Κιοπροῦ ἐπὶ τοῦ Τσιμποὺκ-Σοῦ παρὰ τὴν Ἄγκυραν.

Οἱ Γαλάται εἶχον φθάσει εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς ἐπὶ τῶν περιοίκων λαῶν κυριαρχίας, ὅτε οἱ Ρωμαῖοι διενοήθησαν νὰ ὑποτάξωσιν αὐτούς. Ἐξήγειραν ἐναντίον αὐτῶν τοὺς βασιλεῖς τῆς Βιθυνίας καὶ τῆς Φρυγίας. Ὁ Ἄτταλος, πατὴρ τοῦ Εὐμένους, ἐκήρυξε κατὰ τῶν Γαλατῶν τὸν πόλεμον καὶ ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ἀποχωρήσωσι πέραν τοῦ Σαγγαρίου. Ἦσαν ὅμως οἱ Γαλάται ἀκόμη ἰσχυροί. Μετ' ὀλίγον ἀπέστειλαν βοηθείας εἰς τὸν Ἀντίοχον τὸν Μέγαν, ἀλλ' ἡττηθέντος τούτου, οἱ Ρωμαῖοι ἐζήτησαν νὰ ἐκδικηθῶσι. Χωρὶς κἂν ν' ἀναμείνῃ ὁδηγίας ἐκ Ρώμης, ὁ ὕπατος Μάνλιος ἐξεστράτευσε κατ' αὐτῶν τὸ 189 π. Χ. Οἱ Γαλάται ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ Μανλίου βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῆς Περγάμου καὶ ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους ὑπὸ ὅρους ἱκανῶς εὐνοϊκούς, ἄνευ φόρου. Διετήρησαν δὲ σχετικὴν ἀνεξαρτησίαν ὡς δημοκρατία μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Μιθριδάτου, βασιλέως τοῦ Πόντου.

Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Πομπηΐου κατὰ τοῦ Μιθριδάτου, ὁ ἡγεμὼν τῶν Γαλατῶν Δηϊόταρος ἔλαβε τὸν τίτλον βασιλέως. Διάδοχος αὐτοῦ ἐγένετο ὁ γραμματεύς του, Ἀμύντας, βασιλεύσας 12 ἔτη, μεθ' ὃ ἡ Γαλατία μετετράπη εἰς ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου (23 π. Χ.). Ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν διῆλθε μακρὰν περίοδον εἰρήνης καὶ εὐημερίας. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἡσυχίαν ταύτην διεδόθη ἐν τῇ χώρᾳ καὶ ὁ Χριστιανισμός, κηρυχθεὶς ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγκύρας ἦτο μία τῶν πρώτων τῆς Ἀνατολῆς, οἱ δὲ ἐπίσκοποι αὐτῆς παρέστησαν εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους Νικαίας καὶ Χαλκηδόνος. Ἡ Γαλατία διῃρεῖτο εἰς 16 ἐπισκοπάς.

Κατόπιν ἐπῆλθεν ἡ μακρὰ περίοδος πολέμων περὶ ὧν ἐν τοῖς περὶ τῆς πόλεως Ἀγκύρας. Ἀλλὰ παρὰ τοὺς τόσους πολέμους καὶ τὰς βαρβαρικὰς εἰσβολὰς πολλοὶ φρονοῦσιν ὅτι ὁ ἀρχικὸς τύπος τῆς γαλατικῆς φυλῆς δὲν μετεβλήθη. Ἀπαντᾶται οὐχὶ μόνον εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πόλεις, ἰδίᾳ ἐν Ἀγκύρᾳ. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἡ μεγάλη μουσουλμανικὴ οἰκογένεια Χατζῆ Μπαϊρὰμ καυχᾶται, κατὰ τὸν Vital Cuinet, ὅτι κατάγεται ἐκ τῶν ἀρχαίων γαλατῶν ἡγεμόνων. Τὸν Γαλατικὸν τύπον πολλῶν Τούρκων τῆς Ἀγκύρας ἀναγνωρίζει καὶ ὁ Γερμανὸς Friedrich Dernburg (Auf deutscher Bahn in Kleinasien σελὶς 82).

ΚΛΙΜΑ, ΟΡΗ, ΠΟΤΑΜΟΙ.—ΠΡΟΪΟΝΤΑ.

Τὸ κλῖμα τοῦ νομοῦ Ἀγκύρας εἶναι ξηρὸν καὶ εὔκρατον, διότι αἱ ὀροσειραὶ τοῦ Ταύρου καὶ Ἀντιταύρου προστατεύουσιν αὐτὸν ἐναντίον τοῦ θερινοῦ καύσωνος.

Ὄρος ὑψηλότερον εἶναι ὁ Ἀργαῖος (Ἐρτζίς-δάγ), μία τῶν κορυφῶν τοῦ Ταύρου, ὕψους 4,000 μέτρων, ὁπόθεν, κατὰ τὸν Στράβωνα, δύναταί τις νὰ ἴδῃ τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ τὸ Ἰσικὸν πέλαγος. Εἰς τοὺς πρόποδας αὐτοῦ εἶναι ἐκτισμένη ἡ Καισάρεια. Τὰ ἄλλα ὑψηλὰ ὄρη, ἀνήκοντα εἰς τὸν Ἀντίταυρον εἶναι: τὸ Ἐλμά-δάγ, τὸ Τεκκέ-δὰγ καὶ τὸ Ἀγιάς-μπελῆ, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 30-40 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀγκύρας καὶ τὸ Γιαμπάν-ἀμπὰτ εἰς ἀπόστασιν 60 χιλιομ.

Ὑδρογραφικῶς ὁ νομὸς Ἀγκύρας ὑπάγεται εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Εὐξείνου διὰ τοῦ Ἅλυος (Κιζὶλ-Ἰρμὰκ) καὶ τοῦ Σαγγαρίου (Σακαριέ), ἐν μέρει δὲ καὶ διὰ τοῦ Ἴριδος (Γιεσὶλ-Ἰρμάκ).

Καὶ ὁ μὲν Σαγγάριος πηγάζει ἐκ τοῦ νομοῦ Προύσσης, εἰσέρχεται εἰς τὸν νομὸν Ἀγκύρας, ἔνθα εἰσδέχεται τὸν ἐπίσης ἐκ τῶν μικρασιατικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ γνωστὸν Πουρσάκ-σοῦ, τὸν ποταμὸν τῆς Ἀγκύρας (Ἔγκουρου-σοῦ) καὶ τοὺς παραποτάμους τούτου Τσιμπούκ-σοῦ, Μουράτ-σοῦ καὶ Κιρμιζῆ-σοῦ, διαγράφων δὲ ἡμικύκλιον, ρέει πρὸς τὸν Εὔξεινον διὰ τῶν νομῶν Προύσσης καὶ Κασταμονῆς. Ὁ δὲ Ἅλυς, πηγάζων ἐκ τοῦ νομοῦ Σεβαστείας εἰσέρχεται διὰ τῆς διοικήσεως Καισαρείας εἰς τὸν νομὸν Ἀγκύρας, ἔνθα εἰσδέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ὧν κυριώτερος ὁ Καρᾶ-σοῦ, μεθ' ὃ ρέει διὰ τῶν νομῶν Κασταμονῆς καὶ Σεβαστείας πρὸς τὸν Εὔξεινον.

Ἡ γῆ εἶναι εὔφορος, παράγουσα σῖτον, κριθήν, βρώμην, σίκκαλιν, ἀραβόσιτον, λαθούρια, κέγχρον, φασόλια, ρεβίθια, κυάμους, ὀρύζια, βάμβακα, κάνναβιν, σησάμιον, μηκωνόσπορον, καπνά, ὄπιον, κιτρινόσπορον (τζεχρῆ), σταφυλὰς καὶ πολλὰ ἄλλα ὀπωρικά. Ἡ καλλιέργεια τοῦ σίτου ἀπασχολεῖ 90 % τῶν γεωργῶν.

Ἡ κτηνοτροφία εἶναι λίαν προηγμένη. Ἐκτεταμέναι βοσκήσιμοι γαῖαι ἐπιτρέπουσι κυρίως τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀγκυρανῶν λεγομένων αἰγῶν, μοναδικῶν εἰς τὸ εἶδος των. Αὗται ὑπελογίζοντο εἰς ἓν ἑκατομμύριον ἐν ὅλῳ τῷ νομῷ. Πεφημισμένον εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Ἀγκύρας, λευκόν, εὔγευστον καὶ ἀρωματῶδες.

Τὰ κυριώτερα εἴδη τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου εἶναι τὰ ἑξῆς, μετὰ τῶν εἰς παλαιὰς στατιστικὰς σημειουμένων ἀριθμῶν:

Τιφτίκι (mohaïr) ἢ ἀγκυρανὸν ἔριον	1.500.000	χμ.
Μαλλίον σύνηθες	2.000.000	»
Ἔριον κοινῆς αἰγὸς	250.000	»
Βάμβαξ	60.000	»
Τραγάκανθος	180.000	»
Κιτρινόσπορος (τζεχρὴ)	600.000	»
Καπνὰ	125.000	»
Ὄπιον	40.000	»
Ρῦζι	800.000	»
Βούτυρον	300.000	»
Ὀπωρικὰ	5.000.000	»
Σταφυλαί (καὶ σταφίδες)	7.000.000	»
Δημητριακά (κυρίως σῖτος) . . .	222.500.000	»

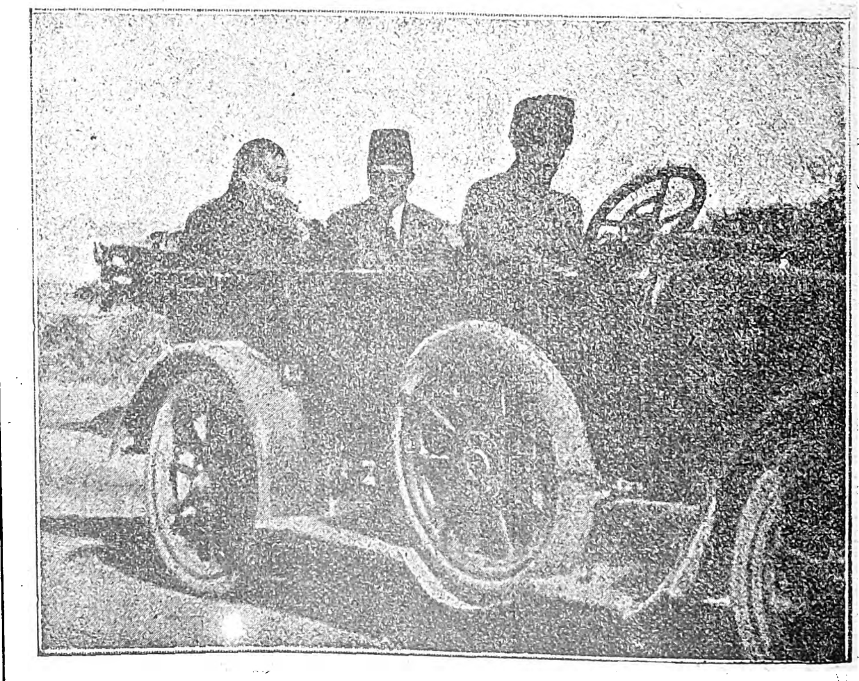

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν διαπραγματεύσεων. Ὁ Φραγκλῖνος-Μπουγιὸν συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Φετχὶ Μπέη.

Ἐξήγοντο ὡσαύτως 100.000 πρόβατα (σφαγείου), 200.000 αἰγοδέρματα, 2.000 βόεια δέρματα.

Κυριωτέρα βιομηχανία ἦτο ἡ κατεργασία τοῦ τιφτικίου, ἄλλοτε πλουσιωτάτη. Αἱ χονδραὶ μάλλιναι κάλτσαι τοῦ Σιβρῆ-Χισὰρ ἦσαν πεφημισμέναι. Ἄλλα προϊόντα ἦσαν ὁ παστουρμᾶς (κρέας ἀγελάδος εἰδικῶς ἀπεξηραμένον καὶ τεταριχευμένον) τῆς Καισαρείας, μεταφερθεὶς ἤδη καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, οἱ οἶνοι τῆς Ἀγκύρας καὶ τὸ οἰνόπνευμα.

Ὁ νομὸς ἔχει ἁλατωρυχεῖα καὶ πολλὰς τεχνητὰς πηγὰς ἅλατος. Ἐκ τῶν ἁλατωρυχείων σπουδαιότερον εἶναι τὸ τοῦ Χατζῆ Μπεκτάς, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 65 χμ. ΝΑ τῆς πόλεως Κὶρ-Σεχὶρ καὶ ἀπέχον 217 χμ. ἐκ τῆς Ἀγκύρας. Ἡ ἐτησία αὐτοῦ παραγωγὴ ἀνήρχετο εἰς 2 περίπου ἑκατομμύρια χιλιογρ. Εἰργάζοντο εἰς αὐτὸ ἀποκλειστικῶς οἱ κάτοικοι τοῦ Τούζ-κιοΐ (ἁλατοχῶρι).

Ὑπάρχουσιν ἐν τῷ νομῷ καὶ θερμαὶ πηγαὶ παρὰ τὰς ὁποίας καὶ ἐρείπια ἀρχαίων συνοικισμῶν. Λέγεται ὅτι τὰ μεταλλικὰ ὕδατα τῶν πηγῶν Τσορμπᾶ καὶ Γιαμπάν-Ἀμπὰτ ὁμοιάζουσι πρὸς τὰ τοῦ Βισύ.

Ὁ νομὸς Ἀγκύρας ἔχει διάσημα μεταλλεῖα ἀργυρούχου μολύβδου καὶ χαλκοῦ, ὡς τὸ Ἀκ-δαγμααδὲν (ἀργυρούχου μολύβδου) καὶ τὸ τοῦ Ἐλμαδὰγ (χαλκοῦ καὶ ἀργυρούχου μολύβδου). Πρὸ καιροῦ ἀνεκαλύφθη καὶ λιγνίτης.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀγκύρας συμφωνία. Οὕτω καλεῖται ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ, τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου 1921 ὑπὸ τοῦ Γάλλου γερουσιαστοῦ Φραγκλὲν Μπουγιόν, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Γαλλίας, καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Μεγάλης Ἐθνοσυνελεύσεως τῆς Τουρκίας Γιουσοὺφ Κεμὰλ βέη, διαρκούσης τῆς ἑλληνικῆς ἐκστρατείας, ὑπογραφεῖσα γαλλοτουρκικὴ συμφωνία, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ἀφετηρία νέας, ὀλεθρίας διὰ τὸν ἑλληνισμὸν ἐξελίξεως τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων.

Πρώτη ἡ κυβέρνησις τῆς σοβιετικῆς Ρωσίας εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν κεμαλικὴν κυβέρνησιν τῆς Ἀγκύρας, παρασχοῦσα εἰς αὐτὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν βοήθειαν καὶ ὑπογράψασα τὴν συνθήκην συμμαχίας τῆς 16ης Μαρτίου 1921, δι' ἧς ἡ Ρωσία ἀνεγνώριζε τὴν ἀκεραιότητα τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ἐθνικοῦ λεγομένου ὅρκου τῆς 20ῆς Ἰανουαρίου 1920, ἡ δὲ Τουρκία παρεχώρει τὸν λιμένα τοῦ Βατοὺμ εἰς τὴν μπολσεβικοποιηθεῖσαν Γεωργίαν.

Προηγουμένως ὅμως καὶ ἡ Γαλλία ἦλθεν ἐπισήμως εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς κεμαλικῆς Τουρκίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Συνδιασκέψεως τοῦ Λονδίνου τοῦ 1921, καθ' ἣν συνεζητεῖτο μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἡ τροποποίησις τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν τῆς 10 Αὐγούστου 1920. Πρὶν ἀκόμη λήξωσιν ἐπισήμως αἱ ἐργασίαι τῆς Συνδιασκέψεως ταύτης, ὑπεγράφη μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς κεμαλικῆς Τουρκίας Μπεκὶρ Σαμὴ βέη ἡ λεγομένη σύμβασις τοῦ Λονδίνου τῆς 9ης Μαρτίου 1921, ἀποτελοῦσα πρώτην ἀθέτησιν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν ὑπὸ μιᾶς τῶν Συμμάχων Δυνάμεων. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης ἡ Γαλλία ἀπέδιδεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν Κιλικίαν μετά τινων ἐγγυήσεων διὰ τὰς μειονότητας καὶ καθωρίζοντο τὰ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Συρίας μεθόρια. Ἡ ἐν λόγῳ ὅμως σύμβασις δὲν ἐφηρμόσθη, διότι ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῆς Ἀγκύρας ἀπέρριψεν αὐτήν, ὡς μὴ παραχωροῦσαν ἀρκετὰ εἰς τὴν Τουρκίαν. Οἱ ἐν Γαλλίᾳ ἐνόμισαν τότε, ὅτι προβαίνοντες εἰς νέας παραχωρήσεις πρὸς τοὺς τούρκους τῆς Ἀγκύρας θὰ ἐξησφάλιζον καλλίτερον τὰ ἐν Ἀνατολῇ γαλλικὰ συμφέροντα. Ἀπέστειλαν ὅθεν τὸν Φραγκλὲν Μπουγιὸν εἰς Ἄγκυραν, ὅστις διεπραγματεύθη καὶ ὑπέγραψε τὴν «Συμφωνίαν» (accord) τῆς Ἀγκύρας.

Τὸ κυριώτερον ἔγγραφον τῆς συμφωνίας ταύτης περι-

Digitized by Google

λαμβάνει 13 ἄρθρα. Ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ τὰ συμβαλλόμενα μέρη δηλοῦσιν, ὅτι παύει ἡ ἐμπόλεμος κατάστασις μεταξὺ αὐτῶν (ἐνῷ ἡ Ἑλλάς, ἡ Ἀγγλία καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι ἐξηκολούθουν διατελοῦντες ἐν πολέμῳ μετὰ τῆς Τουρκίας, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐξηκολούθει καὶ δυσχερῆ ἀγῶνα κατὰ τῶν Κεμαλικῶν).

Τὰ κατόπιν ἄρθρα κανονίζουσι τὰ τῆς ἐκκενώσεως τῶν εἰς τὰ δύο συμβαλλόμενα μέρη ὁριστικῶς ἀναγνωριζομένων ἐδαφῶν, τὰ τῆς ἀμνηστείας, τὰ τῶν δικαιωμάτων τῶν μειονοτήτων, ἅτινα δὲν ἐτηρήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, διότι οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἀρμένιοι τῆς Κιλικίας ἐκτεθέντες εἰς δεινὸν διωγμὸν ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀποτελέσαντες τὸ πρῶτον κῦμα τῶν προσφύγων.

Τὸ 7ον ἄρθρον προβλέπει εἰδικὸν καθεστὼς διὰ τὴν Ἀλεξανδρέτταν. Εἰδικὴ διάταξις ἐξασφαλίζει τὰ δικαιώματα τῶν ἐκεῖ Τούρκων. Τὰς διατάξεις ταύτας ἐτήρησεν ἡ Γαλλία εἰσαγαγοῦσα ἐσχάτως τὸ προβλεπόμενον εἰδικὸν καθεστώς.

Τὸ 8ον ἄρθρον περιγράφει τὴν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Συρίας μεθόριον γραμμήν.

Τὸ 9ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι ὁ ἐν Συρίᾳ ἐν τῇ θέσει Δζαμπὶρ-Καλεσῆ τάφος τοῦ Σουλεϋμὰν Σάχ, πάππου τοῦ Σουλτάνου Ὀσμάν, ἱδρυτοῦ τῆς Τουρκίας τῶν Ὀσμανιδῶν, ὅστις τάφος εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Τοὺρκ-μεζαρῆ (μνῆμα Τούρκου) παραμένει μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτοῦ ἰδιοκτησία τῆς Τουρκίας, ἥτις θὰ δύναται νὰ ὑψώνῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν τουρκικὴν σημαίαν καὶ νὰ διατηρῇ ἐκεῖ φρουρούς.

Ἡ μόνη παραχώρησις πρὸς τὴν Γαλλίαν εἶναι ἡ εἰς γαλλικὸν ὅμιλον ὑποδεικνυόμενον ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς κυβερνήσεως μεταβίβασις τοῦ προνομίου τοῦ μεταξὺ Μποζαντὶ καὶ Νουσεϊμπὶν τμήματος τοῦ (ἄλλοτε γερμανικοῦ) σιδηροδρόμου Βαγδάτης καὶ τῶν ἐν τῷ νομῷ Ἀδάνων διακλαδώσεων αὐτοῦ. Ἀλλὰ συμφωνεῖται, ὅτι ἡ Τουρκία θέλει ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διενεργῇ τὰς στρατιωτικὰς αὐτῆς μεταφορὰς διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ Μεϊντὰν-Ἐκμπὲζ εἰς Τσομπὰν-βέη, ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῆς Συρίας, ἡ δὲ Συρία θέλει ἔχει τὸ αὐτὸ δικαίωμα διὰ τοῦ διὰ τουρκικοῦ ἐδάφους διερχομένου τμήματος τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης.

Τῆς διατάξεως ταύτης ἐπωφελήθησαν τὸ 1925 οἱ Τοῦρκοι πρὸς μεταφορὰν στρατευμάτων εἰς τὰ μεθόρια τῆς Μοσούλης δημιουργήσαντες οὕτως ἀφορμὰς παραπόνων τῶν Ἄγγλων.

Τὴν Συμφωνίαν συνοδεύουσι διάφορα παραρτήματα καὶ ἐπιστολαί, ἀφορῶντα κυρίως τὴν ἐξασφάλισιν τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς Γαλλίας καὶ τῶν προνομίων τῶν διαφόρων γαλλικῶν σχολῶν, λαϊκῶν τε καὶ μή. Ἀλλ' αἱ ἐλπίδες αὗται τῆς Γαλλίας ἀπεδείχθησαν φροῦδαι, διότι, παρὰ τὴν διὰ τῆς συμφωνίας ταύτης καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων γεγονότων ἐξασφαλισθεῖσαν ἐνίσχυσιν τῆς κεμαλικῆς Τουρκίας, ἡ Γαλλία οὐδὲν ἠδυνήθη νὰ σώσῃ ἐκ τῶν παλαιῶν προνομίων της καὶ ἄλλων πλεονεκτημάτων κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης.

Καὶ ὅμως οἱ Γάλλοι, οὐχὶ μόνον ἐξετέλεσαν πιστῶς τὴν συμφωνίαν τῆς Ἀγκύρας, ἀλλὰ καὶ ἀφῆκαν εἰς τοὺς Τούρκους μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Κιλικίας:

1ον) 10 ἀεροπλάνα Bréguet μὲ 10 ἀνταλλακτικὰς μηχανὰς καὶ 10 σκηνὰς τῶν ἀεροπλάνων τούτων,

2ον) 10.000 ὅπλα Μάουζερ (τῆς χωροφυλακῆς Συρίας),

3ον) 2.000 ἵππους,

4ον) Πλήρες τὸ ὑλικὸν τοῦ σταθμοῦ ἀσυρμάτου Ἀδάνων,

5ον) 10.000 στρατιωτικὰς στολὰς χακῆ καινουργεῖς καὶ ἰσαρίθμους ἀρβύλας.

Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἀντιπροσωπεύουσι τὸ ὑλικόν, ὅπερ συνεφωνήθη νὰ παραδοθῇ. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν παρεδόθη πολὺ περισσότερον. Ἐν Ἀλεξανδρέττᾳ παρεδόθησαν εἰς τοὺς Τούρκους 100.000 ὅπλα Μάουζερ μετὰ 2.500 τόννων πυρομαχικῶν.

Τὰ ὅπλα ταῦτα εἶχον κυρίως ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τῶν Ἀράβων τῆς Συρίας. Ταῦτα ἀναγράφονται εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «D'Angora à Lausanne» ἔργον τῶν Γάλλων comte R. de Gontaut Biron καὶ L. Le Révérend, σελ. 98-99.

Ὁλόκληρον τὸ ὑλικὸν τοῦτο παρεδόθη εἰς τοὺς Τούρκους δωρεάν, χρησιμοποιηθὲν ἀμέσως κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐξακολουθοῦντος τότε νὰ ἀγωνίζεται ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ.

Δικαίως λοιπὸν ἡ Συμφωνία τῆς Ἀγκύρας κατεκρίθη πολλαχῶς καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀκόμη. Ἰδοὺ τί περὶ ταύτης γράφει ὁ Γάλλος συγγραφεὺς Edgar Pech ἐν τῷ ὑπὸ τὸν τίτλον «Les alliés et la Turquie. Paris 1925» ἔργῳ του (σελὶς 217):

«Ἡ Συμφωνία καθιστᾷ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Τουρκίαν σχεδὸν συμμάχους, διότι θέτει εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν διάθεσιν, πρὸς μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ των, σιδηρόδρομον, συνδέοντα αὐτὰς πρὸς ζώνην ἐπιρροῆς Δυνάμεως μεθ' ἧς ἡ μὲν Τουρκία εὑρίσκεται ἐν πολέμῳ ἡ δὲ Γαλλία εἶναι σύμμαχος. Ἀφίνει ἐλεύθερα τὰ κεμαλικὰ στρατεύματα τῆς Κιλικίας καὶ ἐπιτρέπει εἰς τὴν Ἄγκυραν νὰ διαθέτῃ αὐτὰ καθ' ὁλοκληρίαν ἐναντίον τῶν δυνάμεων κράτους συμμάχου τῆς Γαλλίας».

Σφοδρὸν κατηγορητήριον κατὰ τοῦ δημιουργήματος τούτου τοῦ κ. Φραγκλίνου Μπουγιὸν ἀποτελεῖ ὁλόκληρον τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον βιβλίον τῶν Gontaut Biron καὶ L. Le Révérend (σελίδες 230).

Καὶ ὅμως ἡ γαλλικὴ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία ἐνέκριναν τὴν Συμφωνίαν τῆς Ἀγκύρας.

Συμπληρωματικὴ ταύτης εἶναι ἡ τὴν 18 Φεβρουαρίου 1926 ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ πάλιν ὑπογραφεῖσα νέα γαλλοτουρκικὴ συμφωνία, ἣν ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας ὑπέγραψεν ὁ ἐν Συρίᾳ Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Γαλλίας κ. δὲ Ζουβνὲλ (de Jouvenel). Ἀλλὰ συνεπείᾳ τῆς ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐκ τῆς νέας ταύτης συμφωνίας προκληθείσης δυσαρεσκείας τὸ γαλλικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν πρόκειται νὰ ἐπιφέρῃ εἰς αὐτὴν (Μάρτιος 1926) οὐσιώδεις τινὰς τροποποιήσεις ἐξασφαλιζούσας τὴν ἔναντι τῆς Ἀγγλίας γαλλικὴν οὐδετερότητα.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀγκύρη. Ὄνομα δοθὲν εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν Βοτταίων, οἵτινες πρῶτον ἀπῴκισαν αὐτήν. (Στεφ. Βυζαντ.) (Ἴδε Νίκαια).

ἀγκυρίδα καὶ ἀγκερίδα· ράβδος ἔχουσα τὸ ἐπάνω μέρος ἀγκιστροειδὲς (παρὰ τὸ *ἄγκυρα*) καὶ μεταφορικῶς ὁ συγκύπτων, ὁ κυφός.

ἀγκυρίζω ναυτ. (κοτσάρω, γαντζόνω, crocher ἢ καὶ accrocher, to hook) ταυτόσημον τοῦ *ἐνάπτω*,

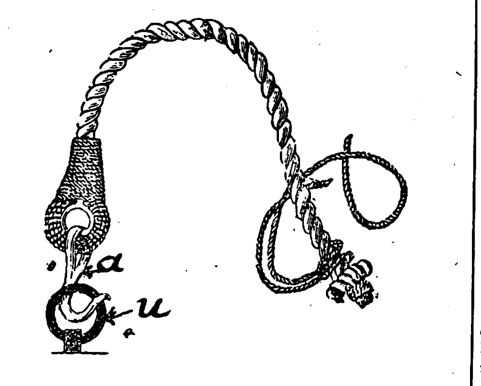

σημαίνει, διαπερῶ *κόρακα* ἢ *ἄγκιστρον* διὰ μέσου *κρίκου* ἢ *δακτυλίου* ἢ *ψελλίου*. Εἰς τὸ σχῆμα, παρίσταται τὸ ἄγκιστρον α ἔχον ἀγκυρισθῆ εἰς τὸν κρίκον κ.

Τὸ ἀντίθετον, «*ἀφάπτω*» ἢ *ἐξαγκυρίζω* (*ξεκοτσάρω, ξεγαντζόνω*, décrocher ἢ désaccrocher, to unhook)· σημαίνει δέ, ἀποζευγνύω κόρακα ἢ ἄγκιστρον, ἀπὸ κρίκον, ψελλίου ἢ δακτυλίου. Σ. Ε. Λ.

ἀγκυροβολία (ναυτ.). Τὸ σύνολον τῶν χειρισμῶν, οἱ ὁποῖοι προηγοῦνται, συγχρονίζονται, ἢ ἕπονται τῆς ποντίσεως τῆς ἀγκύρας, δηλαδὴ τῶν διαδοχικῶς ἐκτελουμένων, ἀφ' ἧς τὸ πλήρωμα τεθῇ *εἰς τάξιν ἀγκυροβολίας* (κέλευσμα: γαλλ. «aux postes de mouillage!»), μέχρι τῆς περατώσεως τῆς ὁρμίσεως. Ἔχει ἐν τούτοις περιπέσει ὁ ὅρος, ὀρθῶς δέ, εἰς τὴν σημασίαν τῆς πράξεως τοῦ ἀγκυροβολεῖν. ἤτοι τῆς ποντίσεως τῆς ἀγκύρας.

Σήματα ἀγκυροβολίας: αἱ σημάνσεις ἀπὸ πλοίου εἰς ἕτερον ἢ ἄλλα, αἱ δίδουσαι ὁδηγίας ἢ διαταγὰς περὶ τοῦ τρόπου ἢ τοῦ τόπου ἢ καὶ περὶ ἀμφοτέρων, τῆς ἀγκυροβολίας τοῦ πλοίου, πρὸς ὃ τὰ σήματα ταῦτα ἀπευθύνονται.

Σῆμα ἀγκυροβολίας: σῆμα (σινιάλο), ὅπερ ἐπαιρόμενον ἀπὸ καταπλεύσαντος πλοίου, γνωστοποιεῖ εἰς τὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἀγκυροβολίῳ καὶ ἐν ὄψει του πλοῖα, ὅτι ἡ ἄγκυρα ἐποντίσθη, ἢ ὅτι ἡ ὅρμισις ἐπερατώθη. Τὸ τοιοῦτον σῆμα τηρεῖται ἐπηρμένον καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν χειρισμῶν ἀπὸ τῆς ποντίσεως τῆς ἀγκύρας μέχρι τῆς ὁρμίσεως τοῦ πλοίου.

Τέλη ἀγκυροβολίας: πληρωμὴ καταβαλλομένη ὑπὸ πλοίου ὡς δικαίωμα ἀγκυροβολίας. Σ. Ε. Λ.

ἀγκυροβόλιον (ναυτ.) (κοιν. τὸ *ἄρασμα* ἢ τὸ *φουντάγιο*, γαλλ. le mouillage καὶ παλαιοτ. l' ancrage, Ἀγγλ. anchorage): παντοῦ ὅπου τὸ πλοῖον δύναται νὰ ποντίσῃ ἄγκυραν, ὅπως κρατηθῇ ἐπ' αὐτῆς. Τὰ κυριώτερα εἴδη ἀγκυροβολίων εἶναι τὰ ἀκόλουθα: 1) ὁ *λιμὴν* (κοιν. τὸ *λιμάνι* ἢ τὸ *πόρτο*, γαλλ. le port, Ἀγγλ. the port, ἰδίᾳ ἐπὶ φυσικῶν λιμένων. ἢ the harbour ἰδίως ἐπὶ τεχνητῶν λιμένων) εἴτε *φυσικὸς* εἶναι οὗτος (κοιν. *πόρτο*, π. χ. ὁ τῆς Μήλου) εἴτε *τεχνητὸς* δηλ. ἐφωδιασμένος, ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, διὰ λιμενικῶν ἔργων (κοιν. *λιμάνι*, π. χ. τοῦ Πειραιῶς) δυνάμενος δὲ νὰ παράσχῃ ἀσφαλῆ παραμονὴν εἰς παντὸς μεγέθους καὶ εἴδους πλοῖα ὑφ' ὅλας τὰς δυσμενεῖς καιρικὰς συνθήκας. 2ον) ὁ *σάλος* ἢ ὁ *ὅρμος* (κοιν. *σπάντζα*, γαλλ. rade foraine ἢ καὶ διὰ μεγαλειτέρους la baie, ἀγγλ. road ἢ road stead) ἔνθα ὑπὸ εἰδικὰς μόνον καιρικὰς συνθήκας δύνανται νὰ ναυλοχῶσι πλοῖα, π. χ. ὁ τῆς Κερκύρας, ὁ τοῦ Φαλήρου. 3ον) ὁ *καταβαθμός*, ἢ τὸ *ἐπίνειον* (κοιν. *σκάλα*, γαλλ. marine ἢ échelle) ἤτοι μέρος ἀλίμενον ἔνθα ἀγκυροβολοῦσι προσκαίρως τὰ, πρὸς ἀποβίβασιν ἢ ἐπιβίβασιν ἐμπορευμάτων ἢ ἐπιβατῶν, προσεγγίζοντα πλοῖα, π. χ. τὸ Ἄστρος. 4ον) *ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς* (κοιν. τὸ *ρεφούτζιο* ἢ καὶ *σταβέντο πόρτο*, γαλλ. mouillage de refuge, ἀγγλ. anchorage, ὅπου δύνανται οἱουδήποτε μεγέθους ἢ εἴδους χειμαζόμενα πλοῖα νὰ εὕρωσι καταφυγήν, τόσον διὰ τῶν ἀγκυροβολίων τούτων τὸ ἀνεμοσκεπές, ὅσον καὶ διὰ τὸ ἐπίβολον τοῦ βυθοῦ αὐτῶν ταῖς ἀγκύραις (νὰ πιάνουν καλὰ ἢ ἀγκουραις) π. χ. ἡ Περιβόλα τῆς Αἰγίνης, τὰ Βάτικα, ἡ Κάρυστος κτλ. 5ον) Ὁ *ὑφορμος* (κοιν. *καραβαστάσι*, καὶ διὰ τὸ μικρότερο *μανδράκι*, γαλλιστὶ calangue ἢ anse ἢ crique ἢ rédan, ἀγγλιστὶ small bay ἢ cove) ὅπου μικροῦ μεγέθους πλοῖα δύνανται νὰ καταφύγωσιν ὑπὸ ὡρισμένας καιρικὰς συνθήκας, π. χ. Πετρηαὶς τῆς Εὐβοίας. 6ον). Ἡ *ἀγκάλη* (ὅρα λέξιν).

II Συγγενεῖς πρὸς τὸ «ἀγκυροβόλιον» εἶναι οἱ ἀκόλουθοι κυριώτεροι ναυτικοὶ ὅροι: 1) *πλέειν πρὸς τὸ ἀγκυροβόλιον* (γαλλ. aller an mouillage, ἀγγλ. to go to an anchor): αὐτόδηλος.— 2) *Λαμβάνειν ἀγκυροβόλιον* (γαλ. prendre un mouillage, ἀγγλ. to get a berth) = ἐκλέγειν τὴν θέσιν (κοιν. τὸ πόστο) τῆς ἀγκυροβολίας καὶ καταλαμβάνειν ταύτην. 3) *Ἀγκυροβολεῖν* ἢ *ἀγκυροῖν* πλοῖον (κοιν. ἀράζω ἢ *φουντάρω*, γαλλ. mouiller, ἀγγλ. to cast anchor ἢ to let go) = ποντίζειν ἄγκυραν ἢ ἀγκύρας εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀγκυροβολίας, πρὸς συγκράτησιν τοῦ πλοίου ἀπ' αὐτῶν. 4) *Ὁρμίζειν πλοῖον* (κοιν. *ρεμιντζόρω*, γαλλ. amarrer un navire, ἀγγλ. to moor a ship) = προδένειν διὰ πρυμνησίων (ὅρα λέξιν) πλοῖον ἀγκυροβοληθέν.—5) *Ὁρμέειν* ἢ *ναυλοχεῖν* (κοιν. *μένω ἀραγμένος*) (γαλλ. être sur ses amarrees, être en rade, ἀγγλ. to ride, to be at anchor) = Παραμένειν εἰς τὸ ληφθὲν ἀγκυροβόλιον, εἴτε λιμὴν εἴτε ὅρμος εἶναι τοῦτο.—6) *Ἀποσαλεύειν* (κοιν. *μένω ά ρόδο*, rester en grande rade, ἀγγλ. to ride in the offing) = τυγχάνειν ἐπ' «ἀγκύρας» μακρὰν τῆς ξηρᾶς. 7) *Μεθορμίζεσθαι* (γαλλ. changer de mouillage, ἀγγλ. shiting berth) = ἀλλάσσειν τὴν θέσιν τῆς ἀγκυροβολίας· ἀγκυροβολεῖν ἀλλαχοῦ τοῦ αὐτοῦ λιμένος ἢ ὅρμου.—8) *Καταπλέειν* (κοιν. *ἀρριβάρω* γαλλ. venir au mouillage, ἀγγλ. to make anchorage): αὐτόδηλον.— 9) *Διαμαρτάνειν* ἢ *ἀποτυγχάνειν* τοῦ ὁρμίσματος (γαλλ. manquer son mouillage, ἀγγλ. miss her berth) = αὐτόδηλον. (Κατάλογον τῶν ἐπισημοτέρων ἀγκυροβολίων καταφυγῆς, ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις, ὅρα εἰς ἄρθρα ΙΟΝΙΟΝ-ΑΙΓΑΙΟΝ).

ΣΤΥΛ ΕΜΑΝ ΛΥΚΟΥΔΗΣ
ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π. Ν.

ἀγκυροβόλον μηχάνημα ἢ *ἀγκυροβολεύς*. (Ναυτ.) (κοινὴ ὀνομασία, τὸ κακόηχον *ἀγκυροβολέας*, διότι, ὅτε συνεπηγνύνετο, διὰ τῆς χρήσεως, τὸ κοινοβαρβαρικὸν ὀνοματολόγιον, τὸ μηχάνημα τοῦτο δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο. (Γαλλ. mouilleur, Ἀγγλ. anchor-crane). Μηχάνημα κείμενον μεταξὺ τῶν *ἐπωτίδων* (ὅρα λέξιν), ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ πλοίου, εἴτε καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ *προστέγου* (ὅρα λέξιν), ἐπιτρέπον δὲ τὴν ἄμεσον τῆς ἀγκύρας *πόντισιν* (ὅρα ἄγκυρα VI, 1), ἅμα τῷ κελεύσματι «πόντισον».

Ὁ τύπος τοῦ ἀγκυροβόλ(-ου,-έως), ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ τύπου τοῦ πλοίου καὶ τῶν εὐκολιῶν περὶ τὴν διάταξιν τῶν ἐπωτίδων του. Ὁ κλασικὸς ὅμως τύπος του, εἶναι (ὅρα σχῆμα) ὁ ἑξῆς: Ράβδος σιδηρᾶ ΤΤ' κυλινδρική, παρατίθεται τῇ πλευρᾷ τοῦ πλοίου ὁριζοντίως, στρέφουσα ἐλευθέρως ἐντὸς δύο *δακτυλίων* Ρ καὶ Ρ' εἰς οὓς ἀπολήγουν δύο *γόμφοι* (τζαβέταις) ἐμπεπηγμένοι εἰς τὸν *τοῖχον* τοῦ πλοίου. Ἡ ράβδος αὕτη ΤΤ' φέρει πρὸς μὲν τὰ

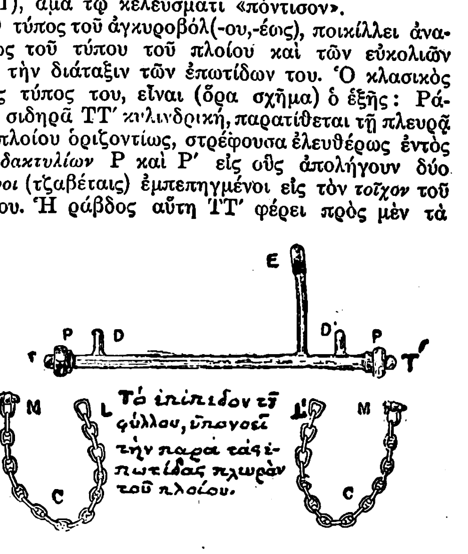

ἄκρα της δύο δακτύλους D καὶ D' μεταξὺ δὲ αὐτῶν *μοχλὸν χειρισμοῦ* Ε· ἡ ράβδος, ὁ μοχλός της καὶ οἱ δάκτυλοί της, εὑρίσκονται ἐν τῷ αὐτῷ, νοητῷ, ἐπιπέδῳ. Εἰς τὸν τοῖχον τοῦ πλοίου, ἀφ' ἑτέρου, εὑρίσκονται ἐμπεπηγμέναι δύο *πόρπαι* (*μάπαις*· ὅρα λέξιν) Μ καὶ Μ' ἀπὸ τὰς ὁποίας κρέμανται δύο τεμάχια ἁλύσεων C καὶ C', τὰ ὁποῖα ἀπολήγουν εἰς δύο μεγαλειτέρων διαστάσεων κρίκους L καὶ L'.

Ὅταν λοιπὸν πλησιάζῃ τὸ πλοῖον εἰς τὸ *ἀγκυροβόλιον* (ὅρα λέξιν) καὶ προετοιμάζεται ἡ ἄγκυρα πρὸς πόντισιν, συγκρατουμένη ὑπὸ τῶν *ἀγκυροδετῶν* (ὅρα λέξιν) εἰς ὁριζοντίαν περίπου θέσιν καὶ ἐπακουμβῶσα εἰς τὸν τοῖχον τοῦ πλοίου, στρέφομεν τὸν μοχλὸν Ε πρὸς τὰ κάτω, ὁπότε στρεφομέ-

Digitized by Google

νης καὶ τῆς ῥάβδου TT' θὰ στραφῶσι πρὸς τὰ κάτω καὶ οἱ δάκτυλοί της· ἀφοῦ δὲ φέρωμεν τὰς ἁλύσεις C καὶ C' ὑποκάτω τῆς *ἀτράκτου* (ὅρα ἄγκυρα II, 1) περῶμεν τοὺς δακτύλους D καὶ D' ἐντὸς τῶν κρίκων L καὶ L'. Ἀρκεῖ τότε νὰ στρέψωμεν τὸν μοχλὸν E πρὸς τὰ ἄνω καὶ νὰ στερεώσωμεν τὸ ἄκρον του, διὰ δεσμοῦ ἐκ σχοινίου, ἐν ἐπαφῇ πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου, διὰ νὰ ἐνταθῶσιν αἱ ἁλύσεις, ἕτοιμαι ὅπως ὑποβαστάξωσι, μόναι αὐταί, τὸ βάρος τῆς ἀγκύρας, ἐλευθερουμένης ἀπὸ τοὺς ἀγκυροδέτας της. Κτύπημα πελέκεως, ἅμα τῷ κελεύσματι «πόντισον», κατὰ τοῦ δεσμοῦ τοῦ ἀγκυροβόλου καταφερόμενον, θὰ ἀποκόψῃ αὐτὸν καί, ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ, ἡ ἄγκυρα θὰ ἐκφύγῃ πρὸς πόντισιν, διότι τὸ βάρος της θὰ παρασύρῃ βιαίως εἰς στροφὴν τὴν ῥάβδον TT', διὰ τῶν δακτύλων D καὶ D', ἕως ὅτου οἱ κρίκοι L καὶ L', ἕνεκα τῶν ὁποίων συνεκρατεῖτο ἡ ἄγκυρα, ἐκφύγωσιν ἐλευθεροῦντες αὐτήν. Τὸ σχ. 13 ἐν τῷ ἄρθρῳ ΑΓΚΥΡΑ, δεικνύει πῶς ἡ *ἐπωτίδιος* ἄγκυρα A εἶναι ἑτοίμη πρὸς πόντισιν, συγκρατουμένη μόνον ἀπὸ τὸν ἀγκυροβολέα **α**.

Σ. Ε. Λ.

ἀγκυροβολῶ ἢ *ἀγκυρῶ* πλοῖον: Ὅρα λέξεις *ἀγκυροβολία* καὶ *ἀγκυροβόλιον* (II, § 3).

ἀγκυρόδεσμος (ναυτ.) (κοιν. τὸ *κουλοῦρι*, Γαλλ. le noeud de bouline ἢ d'etalingure, Ἀγγλ. clinch) ὀνομάζεται *ναυτικὸς δεσμὸς* διὰ τοῦ ὁποίου προσεδένετο, εἰς τὸν *δακτύλιον* (*γέλλο*, ὅρα **ἄγκυρα, II, 5.**) τῆς ἀγκύρας πλοίου τοῦ Ἄλλοτε Ναυτικοῦ, ὁ *κάλως* (*γούμενα*, ὅρα λέξ. **σχοινία**), δι' οὗ τοῦτο συνεκρατεῖτο ἀπὸ τὴν ποντισμένην ἄγκυράν του. Ἀπετελεῖτο δέ, ἀπὸ μίαν τοῦ κάλωος στροφὴν (ἁπλοῦς ἀγκυρόδεσμος), εἴτε ἀπὸ δύο (διπλοῦς ἀγκυρόδεσμος), διαδενομένου πάντως τοῦ ἄκρου τοῦ κάλωος, καὶ κατ' ἐπανάληψιν καὶ στερεῶς, δι' ἰσχυροῦ βαθμιδοσχοίνου (ὅρα Σχοινία). Τὸ

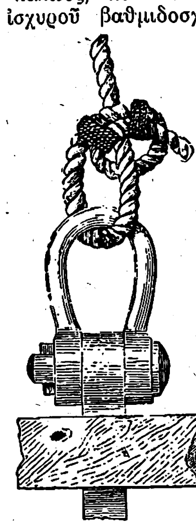

Σχῆμα 1.

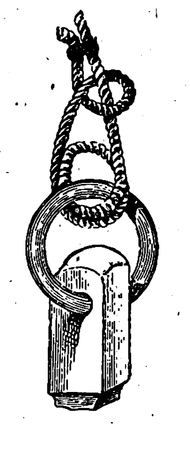

Σχῆμα 2.

σχῆμα 1 δεικνύει τὴν ἀγκυροδέτησιν ἀγκύρας ἐπωτιδίου παλαιοῦ μεγάλου πλοίου, τὸ δὲ σχ. 2 τοιαύτην μικροτέρου πλοίου. Κατὰ τὸν τελευταῖον τρόπον ἀγκυροδετοῦνται καὶ σήμερον ἔτι, αἱ διὰ τόνου (ὅρα Σχοινία) *ἐκτεινόμεναι ἰσχάδες* (ὅρα λέξεις **ἄγκυρα VI, 2'** καὶ **ἀγκυροδετῶ**). Σ. Ε. Λ.

ἀγκυροδέται (ναυτ.) (*Οἱ μπότσοι*, les bosses de l'ancre, the stoppers of anchor). Ὅταν, τοῦ πλοίου εὑρισκομένου ἐν πλῷ, δὲν προσδοκᾶται προσεχὴς ἡ ἀγκυροβολία του, τότε, χάριν μείζονος ἀσφαλείας, δὲν στερεοῦται ἡ ἄγκυρα διὰ τοῦ *ἀγκυροβόλου* της (ὅρα λέξιν), ἀλλὰ *ἐχμάζεται* (ὅρα λέξιν· κοιν. *μποτσάρεται* = προσδένεται στερεῶς) ἐπὶ τοῦ πλοίου, διὰ δύο τεμαχίων σχοινίου ἢ ἁλύσεως, ὀνομαζομένων *δετῶν*, τοῦ μὲν προσδένοντος τὴν *κεφαλὴν* (ὅρα **Ἄγκυρα II, 1**) καὶ καλουμένου διὰ τοῦτο *κεφαλοδέτου (μπότσος τοῦ καπονιοῦ*, la bosse de bout, head-stopper), τοῦ δὲ τοὺς ὄνυχας (ὅρα **Ἄγκυρα II, 3**) καὶ καλουμένου διὰ τοῦτο *ὀνυχοδέτου* (*μπότσος τῶν νυχιῶν*, la serre-bosse, shank-painter). Αἱ ἄνευ στύπους ὀνυχάρθρωτοι ἄγκυραι τύπου Marrel (ὅρα **Ἄγκυρα III, 5γ**), κατέστησαν ἁπλουστέρους τοὺς τρόπους τῆς στερεώσεως, κατὰ τὸν πλοῦν, τῶν ἀγκυρῶν. Εἰς τὸ σχῆμα, O εἶναι ὁ ὀνυχοδέτης, E ἡ «ἐπωτὶς» καὶ K ὁ κεφαλοδέτης, μίαν μόνον φορὰν διαβεβλημένοι καὶ χαλαροί, χάριν τοῦ εὐεξηγήτου τοῦ σχήματος. Ἐν τῇ πράξει ὅμως διαβάλλονται πλεονάκις (φέρνουν πολλαὶς βόλταις).

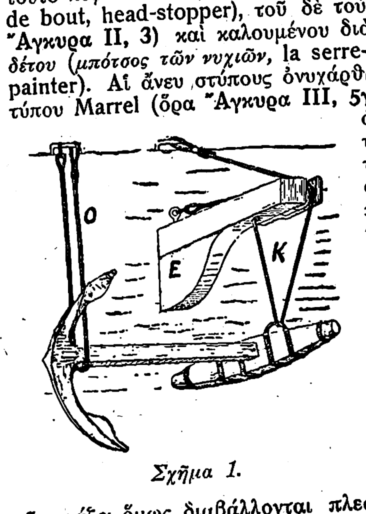

Σχῆμα 1.

Σ. Ε. Δ.

ἀγκυροδέτησις (ναυτ): 1) Στερεὰ πρόσδεσις τῆς ἀγκύρας, εἰς τὴν ἐν πλῷ θέσιν της (ὅρα **ἀγκυροδέται**). — 2) Συγκρίκωσις τῆς ἁλύσεως καὶ τῆς ἀγκύρας (ὅρα λέξιν **ἀγκυροδετῶ**).

ἀγκυροδετῶ (ναυτ.) (δένω 'ς τὴν ἄγκουρα, étalinguer, to clinch the cable) ἐσήμαινε τὴν πρόσδεσιν κάλω (γούμενας) εἰς τὸν δακτύλιον (ὅρα **Ἄγκυρα II, 5**) τῶν ἀγκυρῶν τοῦ Ἄλλοτε Ναυτικοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὑποκαταστασῶν τῶν *ἁλύσεων* ἀντὶ τῶν καλώων εἰς τὰ νεώτερα πλοῖα, ὁ ὅρος διετηρήθη, σημαίνων τὴν συγκρίκωσιν τῆς *ἁλύσεως* (ὅρα **ἁλυσὶς**) πρὸς τὸ *ἀγκύλιον* ἢ *δακτύλιον* τῆς

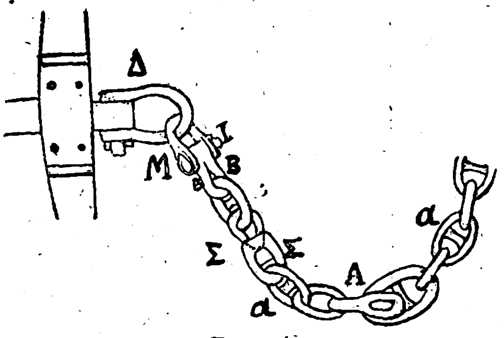

Σχῆμα 1.

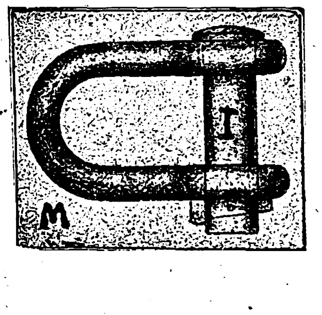

(Σχῆμα 2.)

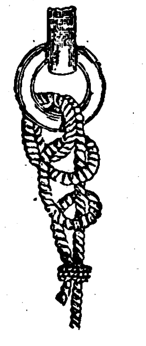

(Σχῆμα 3.)

ἀγκύρας (ὅρα **Ἄγκυρα II, 5**) τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ ἀγκυλίου (ὅρα σχ. 1 καὶ 2) M, καλουμένου *ἀγκυλίου ἀγκυροδετήσεως*. Τὸ σχῆμα 1 δεικνύει τὴν ἀπὸ ἁλύσεως ἀγκυροδέτησιν, τὸ δὲ σχῆμα 3, τὴν ἀπὸ κάλω ἀγκυροδέτησιν τῶν ἀγκυρῶν τοῦ Ἄλλοτε Ναυτικοῦ, (ὅρα καὶ *Ἀγκυρόδεσμος* σχ. 1 καὶ 2) διὰ τοῦ ὁποίου τρόπου ἀγκυροδετοῦνται καὶ σήμερον, οἱ κερκέται (ὅρα **Ἄγκυρα, III, 6**). Σ. Ε. Λ.

Ἀγκύωρ. Βασιλεὺς τῆς Ἀρκαδίας, υἱὸς τοῦ Λυκάονος, κεραυνοβοληθεὶς ὑπὸ τοῦ Διὸς μετὰ τῶν 49 ἀδελφῶν καὶ τοῦ πατρός του, διότι προσέφερον εἰς τὸν θεόν, ἐπισκεφθέντα αὐτούς, φαγητὸν ἐξ ἀνθρωπίνων σαρκῶν.

Ἀγκώ (μαντάμ)· λαϊκὸς τύπος εἰς τὴν Γαλλίαν, δημιουργηθεὶς πιθανῶς κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ γενικοῦ ἐλεγκτοῦ τῶν οἰκονομικῶν Λῶ (1720), ὁπότε διὰ τῶν δημοσιονομικῶν του νεωτερισμῶν, ἄλλοι μὲν ἐπλούτησαν ἐκ τοῦ μηδενός, ἄλλοι δὲ κατεστράφησαν. Ἡ μαντὰμ Ἀγκὼ εἶναι ὁ τύπος τῆς νεοπλούτου, ἡ ὁποία ἀποκτήσασα μέγαρα καὶ πολυτελεῖς ἐσθῆτας καὶ ἁμάξας καὶ ὅλην τὴν συμπαρομαρτοῦσαν εἰς τὸν πλοῦτον χλιδήν, διετήρησεν οὐχ ἧττον τοὺς τρόπους, τὴν διανοητικότητα καὶ τὴν φρασεολογίαν τῆς ταπεινῆς κοινωνικῆς τάξεως, ἐκ τῆς ὁποίας ἀνυψώθη ἀπροσδοκήτως. Τὸν κωμικὸν αὐτὸν τύπον ἐξεμεταλλεύθη ἐντατικῶς τὸ γαλλικὸν θέατρον. Πολυάριθμα θεατρικὰ ἔργα ἐγράφησαν μὲ ἡρωΐδα τὴν μαντὰμ Ἀγκώ. Τὸ 1795 ἐγράφη ἡ «*Νεόπλουτος*», ἥτις μετὰ διετίαν παρεστάθη ὑπὸ τὸν τίτλον «*Μαντάμ Ἀγκώ*». Ὁ συγγραφεὺς Ἐβ ἔδωκε κατόπιν τὴν «*Μετάνοιαν τῆς μαντάμ Ἀγκώ*» (1799) καὶ τὰς «*Τελευταίας τρέλας τῆς μαντὰμ Ἀγκώ*» (1803). Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπαίχθη εἰς τὸ Ἀμπιγκύ-Κομὶκ «*Ἡ μαντάμ Ἀγκὼ εἰς τὸ σεράγι τῆς Κωνσταντινουπόλεως*» τοῦ Ὤντ, τρίπρακτος ἱλαροτραγῳδία. Τὸ 1873, παρεστάθη ἡ ὀπερά-κομὶκ «*Ἡ κόρη τῆς μαντὰμ Ἀγκώ*» μὲ μουσικὴν τοῦ Λεκόκ. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ θεάτρου, καὶ οἱ λαϊκοὶ συγγραφεῖς ἠσχολήθησαν μὲ τὴν μαντὰμ Ἀγκώ, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἐκ τῶν ἐκδοθέντων ἔργων ἀναφέρομεν τὸ γνωστότερον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Λαϊκὴ ἱστορία τῆς μαντὰμ Ἀγκώ, βασιλίσσης τῆς λαχαναγορᾶς*».

Ἄγκω Μαχαλᾶ· χωρίον τῆς κοινότητος Κάτω Καμήλας τοῦ νομοῦ Σερρῶν· κάτοικοι 152.

Ἀγκών· χωρίον τῆς Κεφαλληνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Θηνέας (Πάλης) πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 478. Κεῖται ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῆς Βραξιᾶς, διαιρεῖται δὲ εἰς Ἄνω Ἀγκῶνα καὶ Κάτω. Διὰ τοῦ Κάτω διέρχεται ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς Ἀργοστολίου-Θηνέας-Ἐρίσσου, εἶναι δὲ ὁ πρῶτος σταθμὸς τῶν ἁμαξῶν, διὸ καὶ αὐτόθι ὑπάρχουν παρὰ τὴν ὁδὸν ξενοδοχεῖα καὶ καφενεῖα. Ἀπέχει ἀπὸ Καρδακάτην 1 ὥραν.

Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 691, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον *Νύφη* (κατ. 213).

ΑΓΚΩΝ (ANCONA)

Ἡ Ἑλληνὶς πόλις τῆς Ἰταλίας.

Ἀγκών (ἰταλιστὶ Ancona). Πόλις τῆς Ἰταλίας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας καὶ μέγας ὠχυρωμένος λιμὴν ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς. Ἔχει 69.164 κατοίκους. Ἱδρύθη ὑπὸ τῶν Δωριέων τῶν Συρακουσῶν τῷ 394 π. Χ. «*Ἀγκὼν* μὲν πόλις ἑλληνίς, Συρακουσίων κτίσμα τῶν φυγόντων τὴν Διονύσου τυραννίδα· κεῖται δ' ἐπ' ἄκρα μὲν λιμένα ἐμπεριλαμβανούσης τῇ πρὸς τὰς ἄρκτους ἐπιστροφῇς, σφόδρα δ' εὔοινός ἐστι καὶ πυροφόρος (=σιτοπαραγωγός) Στράβων βιβλ. ε', κεφ. δ', § 2.

Τὸ ὄνομά της ὀφείλει εἰς τὸ ἀγκωνοειδὲς σχῆμα τῆς παραλίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι ἐκτισμένη. Εἶναι ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους Κυμέρου (Conaro) ὕψους 750 μέτρων, ἡ δὲ μεγαλοπρεπὴς προκυμαία της κοσμεῖται ἀπὸ δύο θριαμβευτικὰς ἁψῖδας. Ἡ μία τούτων εἶναι ἐκ λευκοῦ μαρμάρου καὶ ἀνηγέρθη πρὸς τιμὴν τοῦ αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπανελθὼν νικητὴς ἐκ Δακίας ἔκτισε τὸν κυματοθραύστην τοῦ λιμένος καὶ πλείστας ἄλλας ἀγαθοεργίας ἐπεδαψίλευσεν εἰς

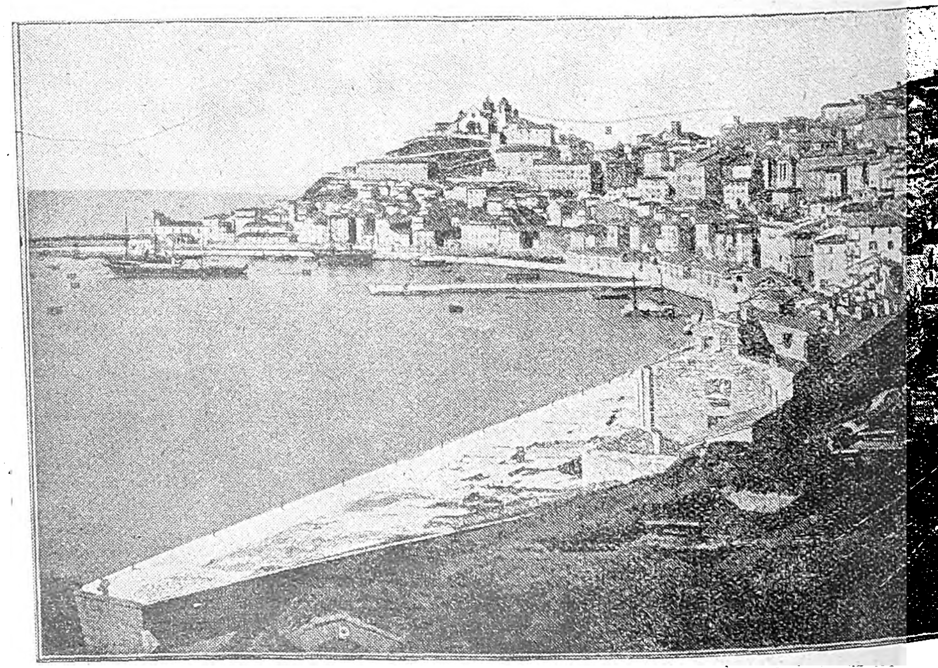

Ἄποψις Ἀγκῶνος.

Digitized by Google

τοὺς Ἀγκωνίτας. Ἡ δ' ἄλλη, Κλημέντειος ἁψὶς καλουμένη, δωρικοῦ ρυθμοῦ, καὶ εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀπόστασιν εὑρισκομένη, ἀνηγέρθη εἰς ἀνάμνησιν Κλήμεντος ΙΒ' (1730-1740), ὁ ὁποῖος ηὔρυνε τὴν προκυμαίαν καὶ ἐκήρυξε τὸν Ἀγκῶνα ἐλεύθερον λιμένα, ἐξωράϊσε δὲ καὶ τὴν πόλιν μὲ δημόσια κτίρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ περίβλεπτον λοιμοκαθαρτήριον. Ἀλλ' ἐὰν προχωρήσωμεν ἐκ τῆς προκυμαίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως, ἡ καλὴ ἐντύπωσις ἐξαφανίζεται. Οἱ δρόμοι της εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στενοὶ τόσον, ὥστε εἴς τινας συνοικίας οἱ κατέναντι γείτονες δύνανται ἐκ τῶν παραθύρων νὰ δίδουν τὰς χεῖρας. Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων κτιρίων εἶναι ἡ στοὰ τῶν Ἐμπόρων, μεγαλοπρεπέστατον οἰκοδόμημα μὲ δύο προσόψεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ κυρία κοσμεῖται μὲ ἀγάλματα, κτισθὲν τῷ 1350 καὶ χρησιμεῦον ὡς ἐντευκτήριον τῶν ἐμπόρων. Ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων οἰκοδομημάτων εἶναι καὶ τὸ Δημοτικὸν Μέγαρον, κτισθὲν κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπὸ τῆς θυγατρὸς Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, Γάλλας-Πλακιδίας τῷ 425 καὶ ὑπὸ ἕλληνος ἀρχιτέκτονος. Ἀποτεφρωθὲν ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἀνεσκευάσθη τῷ 1272 κατὰ τὸν ἑλληνικὸν ρυθμόν. Περιέχει ἀρχεῖον, συλλογὴν χρονικῶν τοῦ Ἀγκῶνος ἐξ 24 χειρογράφων τόμων, ὡς καὶ δημοσίαν βιβλιοθήκην. Εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Συμβουλίου εἶναι ἀνηρτημένος μέγας πίναξ τοῦ Ποδέστα «ὁ ὅρκος τῶν Ἀγκωνιτῶν», εἰς τὸν ὁποῖον παρίστανται οἱ Ἀγκωνῖται ὁρκιζόμενοι εἰς τὸν πρεσβευτὴν Ἐμμανουὴλ τὸν Κομνηνόν, ὅτι θὰ μείνουν πιστοὶ εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ἔμβλημα Ἀγκῶνος.

Κατὰ τὰ δύο τῆς πόλεως ἄκρα ὑψοῦνται ἐντεῦθεν μὲν ἡ ἀκρόπολις, ἐκεῖθεν δὲ ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ Ἁγίου Κυριακοῦ, ἀνεγερθεὶς ἐπὶ τῶν

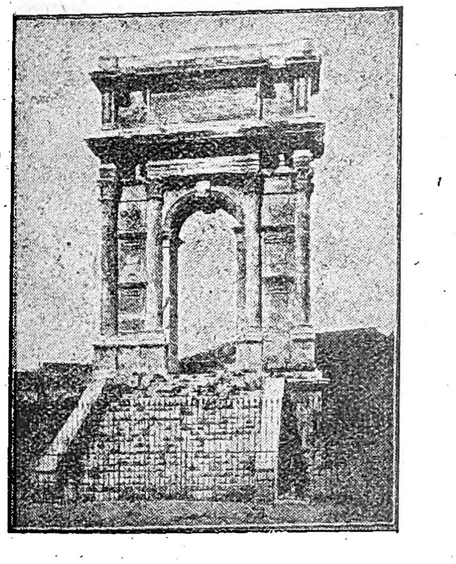

Ἀγκὼν: Ἡ ἁψὶς Τραϊανοῦ.

ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Εὐπλοίας Ἀφροδίτης, τοῦ ὁποίου διασώζονται εἰσέτι δέκα στῦλοι. Εἶναι ὁ δεύτερος χριστιανικὸς ναὸς οἰκοδομηθεὶς κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα. Ὁ πρῶτος ναὸς εἶναι ὁ τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἐπὶ τοῦ Ἀσκανίου λόφου (Capodimonte) ἀνεγερθεὶς ἢ κατ' ἄλλους ἐπισκευασθεὶς καὶ ὡραϊσθεὶς ὑπὸ τῆς Γάλλας-Πλακιδίας. Ὁ ναὸς οὗτος, πεφημισμένον τῶν χριστιανῶν προσκύνημα, ἦτο μνημεῖον κτισθὲν ἐπὶ λίθου ἐκ τῶν ριφθέντων κατὰ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου. Τὸν λίθον τοῦτον, κατὰ τὴν παράδοσιν, τῆς ὁποίας μνημονεύει καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος, μετέφερεν ἐξ Ἱερουσαλὴμ εὐσεβὴς ἄνθρωπος παραστὰς κατὰ τὸν λιθοβολισμόν, γενόμενος ἀπόστολος τοῦ χριστιανισμοῦ εἰς τὸν Ἀγκῶνα.

Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Στεφάνου ἦσαν τεθαμμένοι οἱ πολιοῦχοι τοῦ Ἀγκῶνος μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἅγιος Πριμιανός, ἐπίσκοπος τοῦ Ἀγκῶνος καὶ Ἕλλην τὸ γένος. Λόγῳ ὅμως τῶν λεηλασιῶν τὰς ὁποίας ὑφίστατο ὁ Ἅγιος Στέφανος ἐκ τῶν συχνῶν ἐπιδρομῶν, οἱ κάτοικοι μετέφερον τὰ ἱερὰ λείψανα ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ τὰ ἐνεταφίασαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Κυριακοῦ.

Ὁ Ἀγκὼν ἔχει πλῆθος ἐκκλησιῶν, ὅλαι δὲ κοσμοῦνται μὲ ἔργα μεγάλων καλλιτεχνῶν. Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Δομινίκου ὑπάρχουν οἱ τάφοι δύο ἐνδόξων Ἑλλήνων προσφύγων τῶν χρόνων τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ποιητοῦ Μαρούλου καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Ἰωάννου, ἀμφοτέρων ἐκ τοῦ οἴκου Ταρχανιώτου, καταγομένων κατά τινας μὲν ἐκ τῶν Γορδίων τῆς Ρώμης, κατ' ἄλλους δὲ ἐκ τῶν Παλαιολόγων τοῦ Βυζαντίου.

Ὁ Ἀγκὼν ἐλεηλατήθη τὸν μεσαίωνα ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν Γότθων, τῶν Λομβαρδῶν καὶ τῶν Σαρακηνῶν (839), ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἔξοχον θέσιν του ἀνέκτα ἑκάστοτε τὴν ἀνθηρότητά του. Βραδύτερον ἀνεκηρύχθη ἀνεξάρτητος δημοκρατία, τὸ δὲ 1532 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ πάπα Κλήμεντος τοῦ Ζ', ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ὑπερασπίσεώς του ἐναντίον τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παπικῆς κατοχῆς, ὁ Ἀγκὼν ἀνεδείχθη ἓν ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Ἀδριατικῆς. Τὸ 1797, ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος, δύο δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα παρεδόθη εἰς τοὺς Ρώσους. Τὸ 1814, ἀπεδόθη εἰς τὸν Πάπαν, ἀλλὰ περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Γάλλων ἀπὸ τοῦ 1832 μέχρι τοῦ 1838. Τέλος, τὸ 1860, ὁ Ἰταλὸς στρατηγὸς Φάντι κατέλαβε τὸν Ἀγκῶνα καὶ τὸν ἥνωσεν ὁριστικῶς μὲ τὸ ἰταλικὸν βασίλειον. Κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐβομβαρδίσθη ὑπὸ τῶν αὐστριακῶν.

Ὁ Ἀγκών, μετὰ τὴν Ἑνετίαν, ἀποτελεῖ τὸ μεγαλείτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς Ἀδριατικῆς. Ἔχει βιομηχανίαν σάπωνος, δερμάτων, καπνοῦ, ζακχάρεως (ἡ παλαιὰ ἀκρόπολις εἶνε σήμερον ἐργοστάσιον ζακχάρεως) καὶ ἐνεργεῖ ἐξαγωγὴν δερμάτων, κοραλλίων, ἀσφάλτου, συνδέεται δὲ σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Ρώμης (185 μίλια), Βολωνίας, Βρινδησίου, καὶ Ἑνετίας.

ΣΠ. ΦΙΛΙΠΠΑΣ

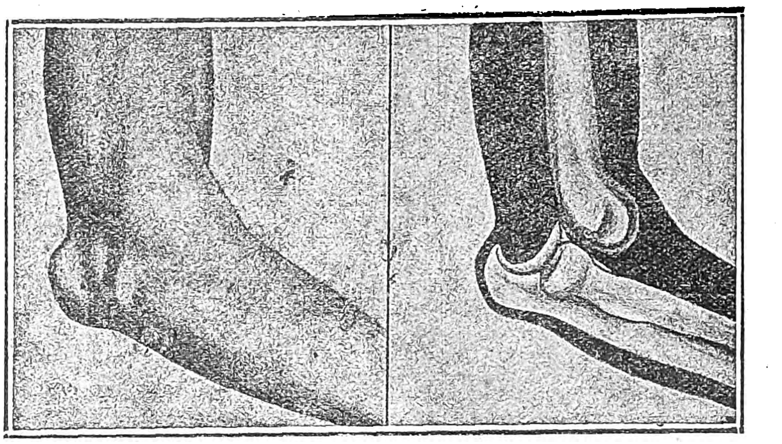

Ἐξάρθρημα ὀπίσθιον τοῦ ἀγκῶνος. Ἐπισκόπησις καὶ θέσις τῶν ἐξηρθρημένων ὀστῶν. (Lejars).

ἀγκών (ὁ), — ῶνος· ἡ καμπή, ἡ κλείδωσις, ὁ ἁρμὸς μεταξὺ βραχίονος καὶ ἀντιβραχίου, *ὁ ἄγκωνας, ἡ ἀγκώνα*: δειπνᾶν *ἐπ' ἀγκῶνος* = οἱ ἀρχαῖοι ἔτρωγον κατακεκλιμένοι, στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος· ἀπομύσσεσθαι *τῷ ἀγκῶνι* = ἡ μέχρι σήμερον κακὴ ἕξις τῶν ἀγροίκων καὶ τῶν κακοαναθρεμμένων παιδίων, νὰ σπογγίζουν τὴν μύτην των μὲ τὸν ἀγκῶνα. 2) κατ' ἐπέκτασιν ἡ ἀγκάλη. 3) ἡ καμπὴ εἰς τὰ σκέλη τῶν ζώων. 4) πᾶσα γωνία, ἡ καμπή, τὸ καντούνι, ἡ γωνία: — τείχους, — ποταμοῦ, — κόλπου. 5) ἀγκῶνες κιθάρας: οἱ πήχεις οἱ ὁποῖοι συγκρατοῦν τὰ κέρατα τῆς κιθάρας.— «γλυκὺς ἀγκὼν» = τὸ μπράτσο τῆς γυναίκας, καὶ ἀντιθέτως κατ' εἰρωνίαν = δυσχερὲς ἔργον: μανίκι, ὅπως λέγομεν σήμερον. — Ἐν συνθέσει: *μονάγκων, διάγκων, γαλιάγκων*, (= ὁ βραχεῖς ἔχων τοὺς ἀγκῶνας ὡς ἡ γαλῆ), *γονάγκων, ὀπισθάγκων, τεράγκων*.

ἀγκών. Διάρθρωσις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος σύνθετος καὶ τὴν ὁποίαν κοινὸς ἀρθρικὸς θύλακος περιβάλλει.

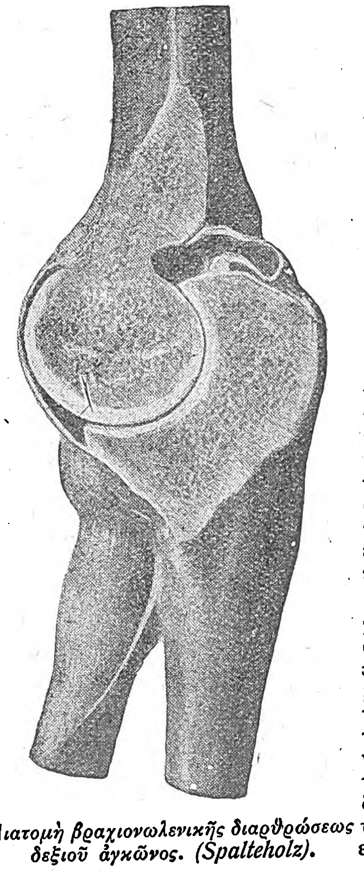

Διατομὴ βραχιονωλενικῆς διαρθρώσεως δεξιοῦ ἀγκῶνος. (Spalteholz).

Εἰς ταύτην διακρίνομεν τρεῖς διαρθρώσεις, ἤτοι: α) *Τὴν βραχιονωλενικὴν* β) *Τὴν βραχιονοκερκιδικὴν* καὶ γ) *Τὴν ἄνω κερκιδωλενικήν*· διὸ τῶν δύο πρώτων τελεῖται ἡ κάμψις καὶ ἡ ἔκτασις τοῦ πήχεως, διὰ δὲ τῆς τελευταίας ὁ πρηνισμὸς καὶ ὑπτιασμὸς πήχεως καὶ ἄκρας χειρός.

Εἰς τὴν βραχιονωλενικὴν αἱ ἀρθρικαὶ ἐπιφάνειαι σχηματίζονται ἐκ τῆς τροχιλίας τοῦ βραχιονίου καὶ ἐκ τῆς μηνοειδοῦς ἐντομῆς τῆς ὠλένης εἰς τὴν βραχιονοκερκιδικήν, ἐκ τοῦ κονδύλου τοῦ βραχιονίου ὀστοῦ καὶ ἐκ τῆς γλήνης τῆς κεφαλῆς τῆς κερκίδος· εἰς τὴν κερκιδωλενικὴν δὲ ἐκ τῆς περιφερείας τῆς κεφαλῆς τῆς κερκίδος καὶ ἐκ τῆς κερκιδικῆς ἐντομῆς τῆς ὠλένης. (Βλ. κερκίς, ὠλένη, βραχιόνιον).

Ὁ περιβάλλων ταύτας κοινὸς ἀρθρικὸς θύλακος προσφύεται, ἐπὶ μὲν τοῦ βραχιονίου, εἰς τὴν κυματοειδῆ γραμμὴν τῆς προσθίας ἐπιφανείας καὶ ὄπισθεν εἰς γραμμήν, ἥτις ἀρχομένη κάτωθεν τῆς παρακονδυλίου ἀποφύσεως καὶ φερομένη ὕπερθεν τοῦ ὠλεκρανικοῦ βάθρου τελευτᾷ εἰς τὴν παρατροχίλιον ἀπόφυσιν· ἐπὶ δὲ τῆς ὠλένης παρὰ τὸ χόνδρινον ἐπικάλυμμα τῆς μηνοειδοῦς καὶ τῆς κερκιδικῆς αὐτῆς ἐντομῆς· καὶ τέλος ἐπὶ τῆς κερκίδος ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ αὐχένος αὐτῆς.

Ὁ ἀρθρικὸς θύλακος ἐνισχύεται καὶ ὑπὸ ἐπικουρικῶν συνδέσμων, τοῦ ἔσω πλαγίου συνδέσμου, ὅστις ἐκφυόμενος ἐκ τῆς παρατροχιλίου ἀποφύσεως καταφύεται εἰς τὸ ἔσω χεῖλος τῆς μηνοειδοῦς ἐντομῆς τῆς ὠλένης καὶ ἐνεργεῖ παρακωλύων τὰς κινήσεις ταύτης πρὸς τὴν κερκίδα, καὶ τοῦ ἔξω πλαγίου, ὅστις ἐκφύεται ἐκ τῆς παρακονδυλίου ἀποφύσεως καὶ καταφύεται διὰ δύο σκελῶν, εἰς τὴν κερκιδικὴν ἐντομὴν τῆς ὠλένης (διὰ τοῦ ἑνὸς) εἰς τὸ ὀπίσθιον χεῖλος ταύτης (διὰ τοῦ ἑτέρου) καὶ ἐνεργεῖ συγκρατῶν τὴν κεφαλὴν τῆς κερκίδος ἐν τῇ κερκιδικῇ ἐντομῇ τῆς ὠλένης. Ἐνισχύεται δὲ προσέτι ἡ κερκιδωλενικὴ διὰ τοῦ μεσοστέου συνδέσμου καὶ τῆς λοξῆς χορδῆς.

Κινήσεις τῆς ἀρθρώσεως.—Ἥ τε κάμψις καὶ ἔκτασις τοῦ πήχεως ὡς καὶ ὁ πρηνισμὸς καὶ ὑπτιασμὸς τούτου ἐνεργεῖται διὰ τῆς δράσεως τῶν μυῶν δικεφάλου βραχιονίου, προσθίου βραχιονίου, ὀπισθίου βραχιονίου, ἀγκωνιαίου, στρογγύλου πρηνιστοῦ, βραχιονοκερκιδικοῦ, ὑπτιαστοῦ.

Ἀγγείωσις ἀγκῶνος.—Διὰ τὴν ἀγγείωσιν τοῦ ἀγκῶνος χρησιμεύει τὸ ἀρθρικὸν δίκτυον τούτου, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἐκ δύο στιβάδων ὧν ἡ μὲν ἐπιπολῆς ἐξαπλοῦται ἐπὶ τοῦ ὠλεκράνου καὶ τοῦ τένοντος τοῦ τρικεφάλου μυὸς ἀπὸ τῆς παρατροχιλίου μέχρι τῆς παρακονδυλίου ἀποφύσεως, ἡ δ' ἐν τῷ βάθει στιβὰς παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος τῆς κατ' ἀγκῶνα διαρθρώσεως καὶ τοῦ τένοντος τοῦ τρικεφάλου μυὸς καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἐκστομοῦνται ἐκ τῶν ἄνωθεν μὲν ἡ ἄνω καὶ ἡ κάτω παράπλευρος ὠλένιος (κλάδος τῆς βραχιονίου), ἡ μέση παράπλευρος καὶ ἡ κερκιδικὴ παράπλευρος (κλάδος τῆς ἐν τῷ βάθει), ἐκ τῶν κάτωθεν δὲ ἡ παλίνδρομος ὠλένιος, ἡ παλίνδρομος μεσόστεος (κλάδοι τῆς ὠλενίου) καὶ ἡ παλίνδρομος κερκιδικὴ (κλάδος τῆς κερκιδικῆς).

Λεμφογάγγλια ἀγκῶνος. Διακρίνομεν ὑποδόρια (τὸ ὑπερτροχίλιον) καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει, ἅτινα εἶναι μικρὰ καὶ δυσδιάκριτα καὶ κεῖνται ἀνωτέρω ἢ κατωτέρω τῆς ἀρθριτικῆς σχισμῆς.

Παθήσεις ἀγκῶνος. Εἶναι μία τῶν ἀρθρώσεων τῶν συνηθέστερον ὑποκειμένων εἰς κακώσεις καὶ παθολογικὰς ἐπεξεργασίας (Περὶ τῶν παθολογικῶν ἐπεξεργασιῶν οἷον φυματιάσεως, ἀρθρίτιδος κτλ., θέλει γίνει λόγος ἐν τοῖς οἰκείοις κεφαλαίοις).

Διάστρεμμα. Ἡ βιαία ὑπέρμετρος τάσις καὶ ρῆξις τοῦ ἀρθρικοῦ θυλάκου μετὰ ρήξεως τῶν συνδέσμων τῶν ἀρθρώσεων ἐπιφέρει τὸ διάστρεμμα. Ἡ διάγνωσις τούτου ἐπιτυγχάνεται ἐκ τῆς ἀποδείξεως τοῦ αἱμάρθρου, τῆς ἀδυναμίας πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἐνεργητικῶν κινήσεων, τῆς ἐνεδράσεως τοῦ ἄλγους καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν συνέβη τὸ ἀτύχημα. Ἡ δὲ θεραπεία ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐν νάρθηκι ἀκινησίας μέχρι παρελεύσεως τῆς ἐξοιδήσεως καὶ τοῦ ἄλγους, εἶτα δὲ μαλάξεως καὶ βαθμιαίων ἐνεργητικῶν καὶ παθητικῶν κινήσεων τῆς ἀρθρώσεως.

Ἐξάρθρημα. Ἡ βιαία τάσις καὶ ρῆξις τοῦ ἀρ

Digitized by Google

θρικοῦ θυλάκου καὶ τῶν συνδέσμων μετὰ παρεκτοπίσεως τῶν ἀρθρικῶν ἐπιφανειῶν ἑνὸς ἢ καὶ δύο τῶν διαρθρουμένων ὀστῶν ἐπιφέρουν τὸ ἐξάρθρημα τοῦ ἀγκῶνος. Ἀναλόγως δὲ τῆς θέσεως, ἣν λαμβάνουσιν ἐξαρθρούμενα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν διάρθρωσιν ὀστᾶ διακρίνομεν τὰ διάφορα εἴδη τοῦ ἐξαρθήματος τοῦ ἀγκῶνος:

Α. Ἐξάρθρημα ταυτόχρονον τῶν δύο ὀστῶν τοῦ ἀντιβραχίου· τοῦτο διαστέλλομεν:

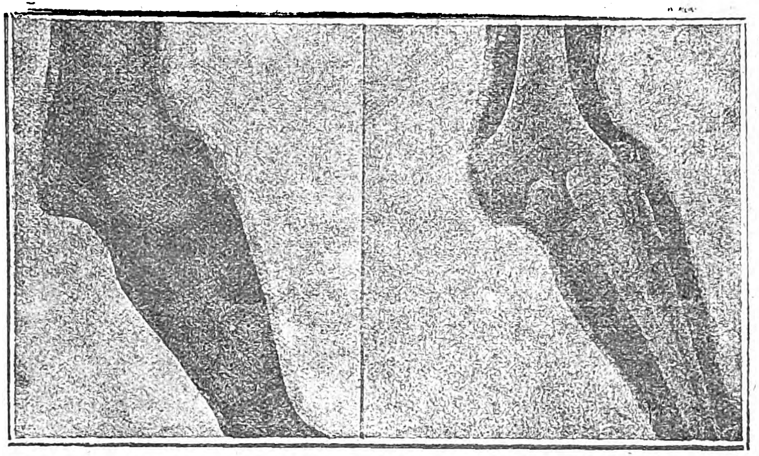

Ἔξω πλάγιον ἀτελὲς ἐξάρθρημα τοῦ ἀγκῶνος. Ἐπισκόπησις καὶ θέσις τῶν ἐξηρθρωμένων ὀστῶν. (Lejars).

α.) εἰς ἐξάρθρημα ὀπίσθιον, τὸ καὶ σύνηθες.

β.) εἰς ἐξάρθρημα πλάγιον (πρὸς τὰ ἔσω ἢ ἔξω πολὺ σπάνιον)

γ.) εἰς ἐξάρθρημα ἐμπρόσθιον (ὅπερ εἶναι καὶ ἐξαίρεσις).

Β. Ἐξάρθρημα μεμονωμένον, ἤτοι τοῦ ἑνὸς τῶν ὀστῶν τοῦ ἀντιβραχίου τοῦ ὁποίου καὶ διακρίνομεν:

α) Ἐξάρθρημα τῆς κερκίδος: πρὸς τὰ πρόσω καὶ πρὸς τὰ κάτω συνηθέστερον· πρὸς τὰ ὄπισθεν καὶ πρὸς τὰ ἔξω σπανιώτερον.

β.) Ἐξάρθρημα ὠλένης πρὸς τὰ ὀπίσω (περίπτωσις ἐξαιρετική).

Γ. Ἐξάρθρημα καθ' ὃ τὰ ὀστᾶ φέρονται διεστῶτα καὶ ἡ μὲν κερκὶς φέρεται πρὸς τὰ ὀπίσω, ἡ δὲ ὠλένη πρὸς τὰ πρόσω (περίπτωσις σπανιωτάτη).

Συμπτωματολογία καὶ διάγνωσις. Α'. *Ἐξάρθρημα ὀπίσθιον.*—Διὰ τῆς ἐπισκοπήσεως τὸ ἀντιβράχιον φορᾶται μικρὸν κεκαμμένον, σχηματίζον μετὰ τοῦ βραχίονος γωνίαν 120^{0}-135^{0}· διὰ τῆς ψηλαφήσεώς, τὸ ὠλέκρανον εὑρίσκεται σχηματίζον προεξοχήν, ἥτις ἐπὶ τῇ κάμψει τοῦ ἀντιβραχίου ὀξύνεται ἔτι μᾶλλον. Τὸ σημεῖον διασταυρώσεως τῶν δύο ἀξόνων τοῦ βραχίονος καὶ τοῦ ἀντιβραχίου εἶναι μετατοπισμένον.

Τὸ κάθετον νοητὸν ἐπίπεδον τὸ ὁποῖον διερχόμενον διὰ τῶν δύο ἀποφύσεων τοῦ βραχιονίου, ἅπτεται τῆς ὀπισθίας ἐπιφανείας τοῦ ὠλεκράνου, ἐπὶ ἐξαρθρήματος λαμβανόμενον, σημειοῖ τὸ ὠλέκρανον 1-2 δακτύλους ἀπομεμακρυσμένον τούτου (Σημεῖον Nelaton et Tillaux).

Ὁ τρόπος καθ' ὃν ὁ πάσχων τηρεῖ τὸ μέλος, καὶ ἡ κατάστασις τῆς κινητικότητος παρέχουν ἐπίσης διαγνωστικὰ σημεῖα.

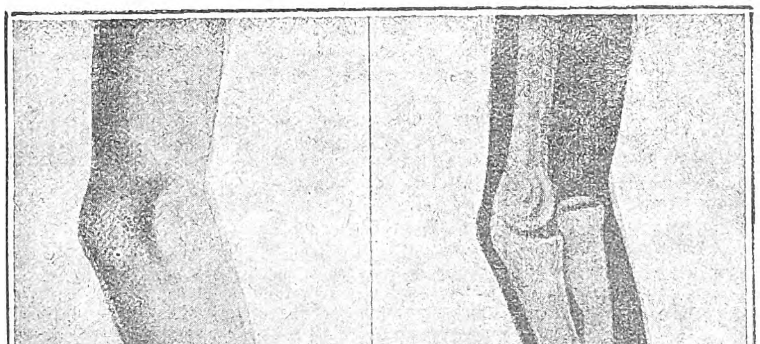

Πρόσθιον ἐξάρθρημα τῆς κερκίδος. Ἐπισκόπησις καὶ θέσις τῶν ἐξηρθρωμένων ὀστῶν. (Lejars).

Πάντως ἡ διάγνωσις, ὅταν περὶ τὸ ἐξάρθρημα ὑπάρχει ἐξοίδησις καὶ κακώσεις τῶν ἱστῶν, μεγάλως ἀποβαίνει δυσχερής, δι' ὃ καὶ ἀπαιτεῖται ἐπιμεμελημένη ἀναζήτησις τῶν διαφόρων σημείων, ἐν περιπτώσει δ' ἀμφιβολίας, δέον νὰ γίνεται διαφορικὴ διάγνωσις πρὸς τὰ κατάγματα τοῦ ὠλεκράνου καὶ τῶν ἀποφύσεων τοῦ βραχιονίου. Τὴν τοιαύτην δὲ διαφορικὴν διάγνωσιν σαφῶς καθορίζει ἡ διὰ τῶν ἀκτίνων Rontgen ἐξέτασις.

Β'. Ἐξάρθρημα πλάγιον. — Πλὴν τῶν γενικῶν φαινομένων τοῦ ἐξαρθρήματος παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀγκὼν εἶναι ἐγκαρσίως πεπλατυσμένος, καὶ ὁ πῆχυς ἔχει ἀντίστροφον διεύθυνσιν, ψηλαφοῦντες δὲ ἀναγνωρίζομεν τὴν ἐπιτροχίλιον καὶ τὴν τροχιλίαν, ἐπὶ τὰ ἐντός, τὴν κεφαλὴν τῆς κερκίδος σαφῶς ψηλαφουμένην πρὸς τὰς ἔξω, πρὸς δὲ τὰ ὀπίσω προβάλλουσαν τὴν προεξοχὴν τοῦ ὠλεκράνου τελείως ἔξω εὑρισκομένην. Ἐπὶ τελείου ἐξαρθρήματος ψηλαφεῖται τὸ ἄκρον τοῦ βραχιονίου ἀπογυμνωμένον, ἀναλόγως δὲ πρὸς τὰ ἔσω ἢ ἔξω, τὸ ἄκρον τοῦ ἀντιβραχίου.

Γ'. Ἐξάρθρημα μεμονωμένον τῆς κεφαλῆς τῆς κερκίδος. — Πρόκειται σχεδὸν πάντοτε δι' ἐξάρθρημα πρόσθιον. Διαγιγνώσκεται ἐκ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ ἄκρου τοῦ πήχεως, τὸ ὁποῖον ἐπὶ ἐξαρθρήματος φαίνεται βραχύτερον κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἄκρον αὐτοῦ, ἐκ τῆς ἐπικονδυλίου ἀποφύσεως, ἡ ὁποία εἶναι πρὸς τὰ ἐμπρὸς τῆς κεφαλῆς τῆς κερκίδος.

Διὰ τῆς ἀναζητήσεως καὶ τοῦ σαφοῦς καθορισμοῦ τῆς ἐπικονδυλίου ἐπιτυγχάνεται ἡ διάγνωσις καὶ τῶν λοιπῶν μεμονωμένων ἐξαρθρημάτων πρὸς τὰ κάτω, ὀπίσω καὶ ἔξω.

Θεραπεία ἐξαρθρημάτων ἀγκῶνος: *α) Ὀπισθίου.* Ἡ διὰ τῆς ἀνατάξεως ἐπαναφορὰ τῶν ἐξηρθρημένων ὀστῶν τοῦ ἀντιβραχίου διὰ τῆς σχηματισθείσης συνεπείᾳ τῆς ῥήξεως ὀπῆς τοῦ θυλάκου, εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν θέσιν.

Ἀνάταξις ὀπισθίου ἐξαρθρήματος τοῦ ἀγκῶνος κατὰ τὴν μέθοδον Ἄστλεϋ Κοῦπερ. (Lejars).

1ος τρόπος ἀνατάξεως. Ἀνεγείρομεν τὸν ἀγκῶνα καὶ συλλαμβάνομεν δι' ἄμφω τῶν χειρῶν τὸ κατώτερον τριτημόριον τοῦ βραχίονος, ἔχοντες τοὺς ἀντίχειρας πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ ἐνεργοῦντες δι' αὐτῶν ἐπὶ τῆς διογκώσεως τῆς προεξεχούσης ὑπὸ τὸ ὠλέκρανον. Προωθοῦμεν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ βοηθὸς ἕλκει ἠρέμα τὸν πῆχυν πρῶτον κατὰ τὸν ἐπιμήκη ἄξονα καὶ εἶτα ἐνεργεῖ τὴν κάμψιν τοῦ πήχεως μέχρις ὀρθῆς μετὰ τοῦ βραχίονος γωνίας καὶ ἔτι μικροτέρας. Διὰ τῆς διπλῆς ταύτης ἐνεργείας, ἤτοι τῆς προωθήσεως ἐκ τῶν ὀπίσω πρὸ τὰ πρόσω καὶ τῆς προοδευτικῆς ἕλξεως καὶ κάμψεως ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνάταξις.

Ἐνίοτε, μερικαὶ περιστροφικαὶ κινήσεις τοῦ πήχεως πρὸς τὰ ἔσω ἢ ἔξω ἢ καὶ πλάγια ἀκόμη εἶναι ὠφέλιμοι προκαταρκτικοὶ χειρισμοί.

2ος τρόπος. - Διὰ τῆς βιαίας ἐκτάσεως (μέθοδος τοῦ Pingaud), ἥτις ὅμως δέον νὰ ἐφαρμόζηται ἐπὶ νέων ἀτόμων, καθ' ὅσον ἐπὶ τούτων ἔχομεν εὐλυγίστους ἀρθρώσεις καὶ δύνανται νὰ ἀποφευχθοῦν τὰ δυσάρεστα ἀποτελέσματά της. Μέθοδος ὑπὸ ἐπιφύλαξιν.

3ος τρόπος. Ἡ μέθοδος τοῦ Astley Cooper. Κατ' αὐτὴν μεταχειρίζεταί τις ἓν τεμάχιον ξύλου περιβεβλημένον διὰ βάμβακος καὶ τὸ ὁποῖον τοποθετεῖ ἐπὶ τῆς πτυχῆς τοῦ ἀγκῶνος, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς στήριγμα τοῦ χειρισμοῦ. Δι' αὐτοῦ κρατουμένου καλῶς τοῦ βραχίονος, κάμπτεται σιγὰ-σιγὰ ὁ πῆχυς ἐπὶ τοῦ ὑπάρχοντος στηρίγματος βαθμηδὸν ἀνεγειρομένου· ὅσον ὀξύνεται ἡ γωνία τόσον ἀφίσταται τὸ ὠλέκρανον, μέχρις ὅτου ἐξακολουθούσης τῆς κάμψεως ἀπελευθερώνεται τοῦτο καὶ ἐπανέρχονται τὰ ἐξαρθρωθέντα εἰς τὴν θέσιν αὐτῶν.

4ος τρόπος τοῦ ἰδίου Astley Cooper, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ προηγουμένου μηχανισμοῦ, διαφέρων μόνον ὅτι ἀντὶ τοῦ τεμαχίου ξύλου χρησιμεύει τὸ γόνυ τοῦ ἀνατάσσοντος τὸ ἐξάρθρημα ἰατροῦ.

Πολλάκις ὅμως παρεμβάλλεται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀνατάξεως κώλυμα δυσυπέρβλητον, ἡ μυϊκὴ συντονία τοῦ ἀρρώστου καὶ ἣν δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ παρακάμψωμεν ἐὰν δὲν ναρκώσωμεν τὸν πάσχοντα.

Ἐπὶ ἐξαρθρημάτων ὀπίσω καὶ ἔξω, ὀπίσω καὶ ἔσω, ἀκολουθεῖ τις τὰς ἀναγραφείσας μεθόδους, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι δρᾷ προωθῶν ἐκ τῶν ὀπίσω πρὸς λοξὴν κατεύθυνσιν ἐπὶ τῶν ἐξηρθρημένων ἄκρων, κατὰ τρόπον ἀναφερόμενον καὶ ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους:

«Ἀγκῶνος δὲ ἄρθρον παραλλάξαν μὲν ἢ παραρθρῆσαν πρὸς πλευρὴν ἢ ἔξω μένοντος τοῦ ὀξέος ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ βραχίονος, εἰς εὐθὺ κατατείναντα, τὸ ἐξέχον ἀπωθεῖν ὀπίσω καὶ εἰς τὸ πλάγιον» (Περὶ ἄρθρων, 17). Ἀλλὰ καὶ τὴν μέθοδον τοῦ Astley Cooper δὲν ἀγνοεῖ ὁ Ἱπποκράτης: «Παλιγκοτώτατον δὲ ὁ ἀγκὼν πυρετοῖσι, ὀδύνῃ ἀπώδεϊ ἀκρητοχόλῳ, ἀγκῶνος δὲ μάλιστα τοὐπίσω διὰ τὸ ναρκῶδες, δεύτερον δὲ τοὔμπροσθεν· ἴησις δὲ ἡ αὐτή· ἐμβολαὶ δὲ τοῦ μὲν ὀπίσω ἐκτείναντα κατατεῖναι· σημεῖον δὲ οὐ γὰρ δύνανται ἐκτείνειν· τοῦ δὲ ἔμπροσθεν οὐ δύνανται συγκάπτειν· τουτέῳ δ' ἐνθέντα τι ξεινιλεγμένον σκληρόν, περὶ τοῦτο ξυγκάμψαι ἐξ ἐκτάσιος ἐξαίφνης» (Περὶ ἄρθρ. 19).

β) *Πλαγίου ἐξαρθρήματος.* Ἕλκεται ὁ πῆχυς κατὰ τὸν ἄξονα τοῦ ἐξαρθρήματος τῇ βοηθείᾳ ἑνὸς βοηθοῦ, ἐνῷ ὁ ἀνατάσσων ἔχεται στερρῶς δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τοῦ κατωτέρου τριτημορίου τοῦ βραχίονος καὶ ἀπωθεῖ διὰ τοῦ ἀντίχειρος βαθμιαίως πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰ ἔσω ἢ ἔξω τὸ ἄκρον τοῦ ἀντιβραχίου, μέχρις ὅτου τοῦτο πλησιάσῃ τὴν κανονικήν του θέσιν, ὁπότε κάμπτεται ὁ πῆχυς, ἐνεργουμένης συνάμα τῆς προωθήσεως διὰ τῶν δακτύλων· διὰ τῆς τελευταίας ταύτης κινήσεως συντελεῖται ἡ ἀνάταξις.

Ἐπὶ τῶν πλαγίων τελείων ἐξαρθρημάτων ἀναγράφει ὁ Ἱπποκράτης εἰς τὸ περὶ ἄρθρων ἐδ. 22:

«Ἀγκὼν δὲ ἢ ἔσω ἢ ἔξω ἐκβῇ κατάτασις μὲν ἐν σχήματι ἐγγωνίῳ τῷ πήχεϊ πρὸς βραχίονα· τὴν μὲν μασχάλην ἀναλαμβάνοντα ταινίῃ ἀνακρεμάσαι ἀγκῶνι δὲ ἄκρῳ ὑποτιθέντα τι παρὰ τὸ ἄρθρον βάρος, ἐκκρεμάσαι ἢ χερσὶ καταναγκάζειν· ὑπεραιωρηθέντος δὲ τοῦ ἄρθρου αἱ παραγωγαὶ τοῖσι θενάρσιν, ὡς τὰ ἐν χερσίν· ἐπίδεσις ἐν τουτέῳ τῷ σχήματι καὶ ἀνάληψις, καὶ θέσις».

γ) *Μεμονωμένου ἐξαρθρήματος τῆς κεφαλῆς τῆς κερκίδος.* Ἡ ἀνάταξις εἶναι ἐνίοτε δυσχερής· πολλάκις τότε θὰ καταφύγῃ τις εἰς τὴν διέκπρισιν τῆς ἐξηρθρημένης κεφαλῆς διὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνάταξιν· πάντως δέον νὰ ἐξαντλήσῃ τοὺς διαφόρους ἐνδεικνυομένους χειρισμοὺς καταφεύγων καὶ εἰς τὴν νάρκωσιν τοῦ ἀσθενοῦς, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται καὶ ἡ ἀκριβὴς διάγνωσις τοῦ ἐξαρθρήματος (πρόσθιον-κάτω, ὀπίσθιον-ἔξω). Πάντως ὑπτιάζοντες τὸν

Digitized by Google

πῆχυν τὸν ἐμπιστευόμεθα εἰς **βοηθόν, ὅστις τὸν ἐκτείνει** ἀναλόγως, ἡμεῖς δὲ **ὠθοῦμεν διὰ τῶν ἀντιχείρων** τὴν κεφαλὴν τῆς **κερκῖδος προσπαθοῦντες** νὰ τὴν ἐπανατάξωμεν.

Μετὰ τὴν ἀνάταξιν, δέον ὁ ἀγκὼν **νὰ παραμείνῃ ἐν ὀρθογωνίῳ** κάμψει μέχρι τῆς **ἐξαφανίσεως τοῦ ἄλγους καὶ** τῆς ἐξοιδήσεως (**μέχρι 2 ἑβδομάδων**), **ὁπότε** ἡ ἄρθρωσις ὑποβάλλεται **εἰς προσεκτικὴν καὶ** βαθμιαίαν παθητικὴν καὶ **ἐνεργητικὴν κινητοποίησιν** καὶ ἠπίαν μάλαξιν, **ἀποφευγομένης μόνον τῆς** κινήσεως τῆς ἀρθρώσεως **πρὸς τὴν διεύθυνσιν, ἐξ ἧς** ἐπισυνέβη τὸ ἐξάρθρωμα.

Ἡ ἀκινησία τοῦ ἀγκῶνος **ἐπιτυγχάνεται δι' ἀναρτήσεως** ἐντὸς τριγώνου ὀθωνίου. **Μονιμωτέρα δὲ καὶ ἀσφαλεστέρα** ἀκινησία, ὡς ἡ **ἀπαιτουμένη διὰ τὴν θεραπείαν** τῶν λευκῶν ὄγκων **καὶ τῶν καταγμάτων, ἐπιτυγχάνεται** διὰ τῆς ἐφαρμογῆς **γυψίνου νάρθηκος** (atelle). **Ὁ διὰ τὸν ἀγκῶνα τοιοῦτος, παρασκευάζεται** (βλ. **εἰκόνα) ἔχων μῆκος** μὲν τὸ ἀπὸ **τῆς παρυφῆς τῆς** μασχάλης **μέχρι τοῦ ὠλεκράνου καὶ** ἀπὸ **τοῦ ὠλεκράνου** μέχρι **τῆς ὠλενοκαρπικῆς, πλάτος δὲ κατὰ τὰ E-F, A-B, C-D**

Ὁ καθορισμὸς τῆς διαστάσεως ***καὶ ὁ τρόπος τῆς*** *ἐφαρμογῆς τοῦ ἐκ γύψου* ***νάρθηκος (attelle).***

Ἴσον πρὸς τὰς περιφερείας **τοῦ βραχίονος,** ἀγκῶνος **καὶ** ἀντιβραχίου, πρὸς τὰς **ὁποίας ἀντιστοιχοῦσι.** Ἐφαρμόζεται δὲ ὁ νάρθηξ, **τοῦ ἀντιβραχίου τοποθετημένου** εἰς ὀρθὴν γωνίαν **μετὰ τοῦ βραχίονος,** καὶ τῆς παλάμης **ἐστραμμένης πρὸς τὸν θώρακα.**

Βιβλιογραφία. Ἀνατομικὴ **Γ. Σκλαβούνου. Χειρουργικὴ** Παθολογία Κ. **Μέρμηγκα. Precis de Pathologie** Externe. E Forgue.**-Ghirourgie d' Urgence.** F. Lejars. Ed. **Masson-et-Cie.-Technique therapeutique** Chirurgical **(Bibliotheque Gilpert et** Carnot). Oeuvres d'Hippocrate-Des Articulations. E. Littre.

Α. ΡΑΜΜΟΣ

Ἀγκών. (Τακτική). Μέχρι **τοῦ 1915 ἐγένετο χρῆσις** τοῦ ὅρου «διάταξις τῶν **ἀνδρῶν τοῦ Πεζικοῦ κατ'** ἀγκῶνα ἐν τῇ μάχῃ», **ὅστις δὲν ἐσήμαινε τὴν καθ'** αὐτὸ κυριολεξίαν **τῆς ἐπαφῆς τῶν** ἀγκώνων, **ἀλλὰ** τὸν περίπου εὐθύγραμμον **σχηματισμὸν τοῦ πε**ζικοῦ ἐν τῇ **προχωρήσει τῆς ἐπιθέσεως. Σήμερον** ἡ τοιαύτη κατ' **ἀγκῶνα διάταξις ἐξέλιπε, καὶ ἀντ'** αὐτῆς γίνεται χρῆσις **μεταπολεμικῶς ὑπὸ πάσης** Πεζικῆς μονάδος, ἐλαστικοῦ **καὶ πλαστικοῦ τινος** σχηματισμοῦ, παρουσιάζοντος **ἐπιφάνειαν (ἐμβαδόν,** καὶ οὐχὶ γραμμήν, **δῆλα δὴ σχηματισμόν,** οὐχὶ ὁμοιομόρφως προχωροῦντα ὡς ἡ παλαιὰ γραμμή, ἀλλὰ δυνάμενον νὰ **προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς ἐχθρικὰς** ἀντιστάσεις, συνεπῶς **ποῦ μὲν συμπιεζόμενον** (παρουσιάζεται ἀντίστασις), **ποῦ δ' ἐπεκτεινόμενον** (δὲν παρουσιάζεται **ἀντίστασις) δίκην εὐπλάστου** ὕλης, δῆλα δὴ **ἐπιτρέποντα τὴν προχώρησιν** πρὸς τοὺς χώρους, **εἰς οὓς ἢ δὲν παρουσιάζεται** ἀντίστασις ἢ **παρουσιάζεται μικρὰ τοιαύτη.**

Ν. ΚΛΑΔΑΣ

Ἀγκών. (Ναυτ.). **Ξύλινον εἴτε σιδηροῦν τεῦχος, χρησιμεῦον** εἰς τὴν **στερέωσιν τῆς συμβολῆς δύο ἐπισήμων** τοῦ πλοίου **σιδηρῶν ἢ ξυλίνων κατα-**

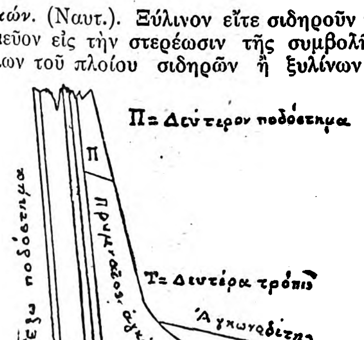

Σχ. 1.

σκευασμάτων, τὰ ὁποῖα συνενοῦνται κατὰ γωνίαν ἀμβλεῖαν ἀλλὰ μικρὸν τῆς ὀρθῆς γωνίας ἀπέχουσαν. Οὕτω: 1) ***Ἀγκὼν ὁ πρυμναῖος*** **(κοινοβαρβ. ἄγκωνας, γαλλ. la courbe de l'étambot, ἀγγλ. Knee of the stern-post) ἰσχυρὸν τεμάχιον ἐνδυναμοῦν** πρὸς τὰ ἔσω τὴν **συμβολὴν τῆς** τρόπιδος (ὅρα λέξιν) μετὰ τοῦ ποδοστήματος (ὅρα λέξιν), συνδέον δὲ ἅμα τὴν δευτέραν τρόπιδα πρὸς τὸ δεύτερον ποδόστημα (ὅρα λέξεις καὶ σχῆμα 1). Ὅταν δὲ ὁ πρυμναῖος ἀγκὼν ἀποτελῇ συνέχειαν τῆς δευτέρας τρόπιδος, τὸ ὁριζόντιον αὐτοῦ σκέλος ἐνδυναμοῦται ἄνωθεν δι' ἄλλου ξυλίνου τεύχους, ἀγκωνοδέτου (la massifarrière) καλουμένου. 2) *Ἀγκὼν τῆς ἀγκύρας* (ὅρα ἄρθρον Ἄγκυρα, II. 3) *Ἀγκὼν τῆς ἐπωτίδος* (κοινοβ. τὸ μπρατσόλι τοῦ καπονιοῦ, γαλ. le porte-bossoir, ἀγγλ. supporter of the cat -head) (σχ. 2), τεμάχιον ξύλινον Α ὑποστηρῖζον τὴν ἐπωτίδα (κοιν. καπόνι, ὅρα ἐπωτὶς (Ε πρὸς τὸ πλευρὸν Π τοῦ πλοίου. 4) *Ἀγκῶνες* (κοιν. τὰ μπρατσόλια, γαλλ. les courbes, ἀγγλ. the knees). Δίσκελα σιδηρᾶ κατασκευάσματα (σχ. 3), τὰ σκέλη τῶν ὁποίων ἔχουσιν ἄνοιγμα κατά τι τῆς ὀρθῆς γωνίας μεῖζον. Καὶ τὸ μὲν ὁριζόντιον σκέλος αὐτῶν ἐφηλοῦται ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας τῶν ζυγῶν (ὅρα λέξιν), τὸ δὲ κατιὸν ἐπὶ τῆς ἐντερονείας (ὅρα λέξιν) διὰ γόμφων (ὅρα λέξιν) διαπερόντων κατὰ βάθος τοὺς νομεῖς (ὅρα λέξιν). Χρησιμεύουσι δὲ οἱ ἀγκῶνες εἰς τὴν ἰσχυρὰν τοῦ σκελετοῦ τοῦ σκάφους σύνδεσιν, ἵνα μὴ παραλύῃ ἢ παραμορφοῦται τοῦτο κατὰ τὰς ἐγκλίσεις, τοὺς προνευστασμούς. ἢ τὰς διατοιχίσεις (ὅρα λέξεις). Εἰς τὰ σιδηρᾶ

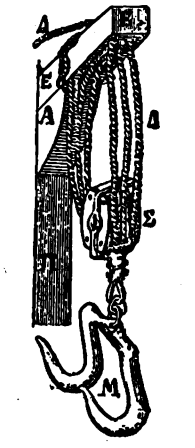

Σχ .2

Ε - Ἐπωτὶς — Δ - Ἀγκὼν ἐπωτίδος— Σ - Σύσπαστον μασχαλιστῆρα — Δ - Ἀγόμενον τοῦ σύσπαστος — Π - τὸ πλευρὸν τοῦ πλοίου.

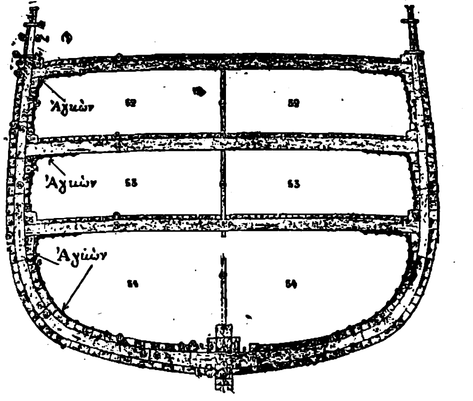

Σχ. 8.

πλοῖα ὁ ἀγκὼν εἶναι σιδηροῦν ἔλασμα, ἐφηλούμενον ἐπὶ τοῦ κατακορύφου πτερυγίου τῆς σιδηρογωνίας τοῦ ζυγοῦ καὶ τοῦ καθέτου πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ πλοίου πτερυγίου τῶν σιδηρογωνιῶν τοῦ νομέως.

Σ. Ε. Λ.

ἀγκωνάρι (τὸ) ἡ γωνιασμένη πέτρα ποῦ χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ κτίσιμο τῶν γωνιῶν (καντονάδων) τῆς οἰκοδομῆς, ὡς καὶ τῶν παρυφῶν τῶν ἀνοιγμάτων, θυρῶν καὶ παραθύρων. Λέγεται καὶ πελέκι ἐκ τοῦ ὅτι διὰ πελεκισμοῦ γωνιάζεται. Τὸ μῆκος του κυμαίνεται ἀπὸ 45-90 ἑκ. τοῦ μέτρου· τὸ κάτω τῶν 85 ἑκ. μ. καὶ μέχρις 20 ἑκ. καλεῖται *γλυφάρι* ἢ παράγκωνο, τὸ δ' ἄνω τῶν 90 *σκαλοπάτι.*

ἄγκωνας· ὅτι καὶ ὁ ἀγκών· ὁ τονισμὸς εἰς τὴν προπαραλήγουσαν ἀκανόνιστος, ἐτονίσθη δὲ οὕτω κατ' ἀναλογίαν τοῦ *ἄμβωνας, ἄμπωνας,* ὅστις ἐπίσης λέγεται παρετυμολογικῶς καὶ *ἄγκωνας* διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν καμπὴν *(ἀγκωνὴν)* τοῦ ἀριστεροῦ κλείτους τοῦ ναοῦ. Εὔχρηστος ἐπίσης ὁ κανονικῶς τονισμένος τύπος: ὁ *ἀγκώνας* καὶ θηλ. ἡ *ἀγκώνα* καὶ ἡ *ἀγκωνὴ* (βλέπε *ἀγκών*).

Μ. Φ.

ἄγκωνας (ναυτικὸς κοινοβαρβαρικὸς ὅρος): 1) *ἀγκὼν ὁ πρυμναῖος* (ὅρα λέξιν), 2) ὁ *ἀγκὼν τῆς ἀγκύρας* (ὅρα *ἄγκυρα*) 3) *ἀγκῶνες*, ὅρα λέξιν ἀγκὼν παράγρ. 4.

Σ.Ε.Λ.

ἀγκωνή· 1) ἡ ἐσωτερικὴ γωνία τῆς οἰκίας, 2) ἡ ἄκρα τοῦ ἄρτου, ἡ *ἀκρωβελιὰ* (Εὐστάθιος).

ἀγκωνοδέτης (ναυτ.): ὅρα λέξιν *ἀγκὼν* § 1.

Ἀγκώπ (Ἰωάννης)· (ὁ ἀρμενικὸς τύπος τοῦ ὀνόματος Ἰακώβ).

Ἀρμένιος ἱερεὺς καὶ σοφός, ἀκμάσας εἰς Ρώμην κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 17ου αἰῶνος. Μελετήσας ἐπὶ σειρὰν ὁλοκλήρων ἐτῶν τὴν ἱστορίαν τῆς γλώσσης του διὰ μέσου τῶν αἰώνων, συνέγραψε μίαν ἐξαίρετον «Γραμματικὴν τῆς Ἀρμενικῆς γλώσσης» (ἐκδοθεῖσαν εἰς Ρώμην, 1674), ἡ ὁποία καὶ σήμερον ἔτι δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρότυπον εἰς τὸ εἶδος της. Ἐξέδωκεν ἐπίσης καὶ μίαν Λατινικὴν γραμματικὴν εἰς Ἀρμενικὴν (Ρώμη, 1675), καθὼς καὶ μετάφρασιν εἰς Λατινικὴν τῆς ἀλληλογραφίας Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου καὶ Πάπα Συλβέστρου, μετὰ τοῦ Τιριδάτου, βασιλέως τῆς Ἀρμενίας.

Ἀγλάβ (ἀλ)-ἴβν-Σαλήμ. Διοικητὴς τῆς Ἀφρικῆς (766-768), ὅστις ἔδοσε τὸ ὄνομά του εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Ἰβραὴμ ἱδρυθεῖσαν δυναστείαν τῶν *Ἀγλαβιτῶν.* Ὁ Ἀγλὰβ ἐκλήθη κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ-ἴβν-Ἐλαχὰτς εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας Ζάβ, κατόπιν δὲ διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν θέσιν τοῦ διοικητοῦ τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ Ἀλ-Ἀγλὰβ ἐπάλαισεν ἐπὶ μακρὸν κατὰ τῶν ἐπαναστατημένων Βερβέρων καὶ εἴς τινα κατ' αὐτῶν μάχην ἐφονεύθη.

Ἀγλαβίστα· χωρίον τῆς Δωρίδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Κροκυλίου καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 213.

Ἀγλαβῖται. Ἀραβικὴ δυναστεία βασιλεύσασα ἀπὸ τοῦ 800 μέχρι τοῦ 909 ἐπὶ τοῦ μεγαλυτέρου τμήματος τῆς βορείου Ἀφρικῆς. Ὁ ἱδρυτὴς αὐτῆς Ἰβραὴμ-ἴβν-ἀλ Ἀγλάβ, ἀνεγνώρισε, καθὼς καὶ οἱ διάδοχοί του, τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Ἀββασιδῶν. Οἱ Ἀγλαβῖται κατέκτησαν τὴν Σικελίαν, ἡ δὲ δυναστεία των ἀπετελέσθη ἀπὸ ἕνδεκα ἐν ὅλῳ πρίγκηπας, τελευταῖος τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ Ζιαδέτ-Ἀλλὰχ ὁ Γ' (909).

Ἀγλαβίτου Ἀναστασία Φεοδώροβνα, πιθανῶς ἀδελφὴ ἢ νύμφη τῆς Μαρίτσας, γνωστὴ εἰς τὴν ρωσικὴν φιλολογίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀγκλάβιεφ, ὡς ποιήτρια ἐκλεκτῶν στίχων ἐμφορουμένων ἀπὸ τὸν σλαυικὸν νόστον καὶ τὴν μελαγχολίαν τῆς μοναξιᾶς (1778-1841).

Ἀγλαβίτου Μαρίτσα Φεοδώροβνα. Ἑλληνορωσὶς ἐκ Νίζνης, διάσημος διὰ τὴν ἱππευτικήν της δεινότητα καὶ τὰς ἐρωτικὰς περιπετείας, ἔζη περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος, καὶ διῃτᾶτο ὡς ἀληθὴς Ἀμαζών, τῶν ὁποίων τὰ ἔθιμα, ἐλέχθη ὅτι ἐπεζήτει ν' ἀναστήσῃ. Ἡ φήμη της ἔφθασε μέχρι τῆς Αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης τῆς Β', ἥτις περιώδευε τότε τὴν Κριμαίαν καὶ διέταξε τὴν Μαρίτσαν Φεοδώροβναν νὰ ἐκτελέσῃ ἐνώπιον τῆς αὐλῆς της διάφορα ἱππικὰ γυμνάσια. Ὁ πραγματευθεὶς τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα της ρῶσος συγγραφεὺς *Λέσκιν* ἀναφέρει πλεῖστα ὅσα κυνηγετικά της κατορθώματα, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τὸν παράδοξον τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπεδίωξε νὰ ὑπανδρευθῇ. Εἶχεν ἀγαπήσει τὸν Νικόλαον Ἀλεξίεβιτς Γράδιν, ἀλλ' ἐζητεῖτο ἀπὸ πλῆθος Κοζάκων εὐπατριδῶν τοῦ Δόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔζη περὶ τὸ 1792, καὶ διὰ ν' ἀποφύγῃ τὰς δυσαρεσκείας προέβαλεν ἱππικὸν ἀγῶνα, ὅστις διεξήχθη αἱματηρότατος, πολλῶν τραυματισθέντων κατ' αὐτόν, δύο δὲ φονευθέντων. Ἐπειδὴ ὅμως ἀντεπάθει πολὺ τὸν τελευταῖον νικητὴν Χέτμαν Γκρούϊτς ἠγωνίσθη μετ' αὐτοῦ, εἰς ἐπίμετρον, καὶ καταβαλοῦσα ὑπερανθρώπους προσπαθείας τὸν ἐνίκησεν. Ἀλλ' ὁ Γκρούϊτς, ἐκδικούμενος, ἐφόνευσε τὸν Γράδιν καὶ ἐξηφανίσθη. Ἔκτοτε, ἡ παράδοξος ἑλληνορωσὶς προετίμησε νὰ παραμείνῃ ἄγαμος, ἐπανελθοῦσα ὅμως εἰς τὴν ἐν Νίζνῃ οἰκογένειάν της, δὲν ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ ἐπὶ πολὺ καὶ ἐξηκολούθησε τὸν ἐλεύθερον καὶ πλάνητα βίον της. Ὁ Λέσκιν διηγεῖται ἐν τούτοις πλείστας ἐρωτικὰς περιπετείας τῆς Μαρίτσας Φεοδώροβνας, καὶ ἀναφέρει ὅτι ἐφονεύθη ἐξ ἀπελπισίας ἐρωτικῆς πεσοῦσα μετὰ τοῦ ἵππου της ἀπὸ ἑνὸς κρημνοῦ παρὰ τὸ Σαράτζκιοϊ, τῷ 1796.

Ἀγλαβυτζιά. Οὕτω ὀνομάζεται Φιλλυρέα ἡ μέση τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανῶν (Contortae).

ἀγλάγανα· ἐπίρρημα ἐν Πόντῳ σημαῖνον ἀραιά-ἀραιά: *ἀγλάγανα* καθίστε. Ἐτυμολ. *ἀγανά* - *'γανά* > *ἀγνάγανα* (βλέπε σελ. 2, στηλ. α') καὶ δι' ἀνομοίωσιν τοῦ πρώτου *ν* εἰς *λ*: *ἀγλάγανα.* Εἶτα ἐξ αὐτοῦ ὀπισθοδρομικῶς παρήχθη τὸ ἐπίθετον ἀγλάγανον = ἀγανόν, ὑπαγανόν, ἀβαθὲς ἄγγος, ρηχὸ πιάτο, παγανὸ σκουτέλι· βλέπε *ἀγανός.* Ἄλλα παραδείγματα ἀνομοιώσεως τῶν δύο εἰς ἀλλεπαλλήλους συλλαβὰς ν, εἰς *λ+ν* ἢ *ν+λ.*

ν+ν>*λ+ν*: ἀναχανιάζω>λαχανιάζω, ἀναμένω >ἀλαμένω (Δωδεκάνησα), ἀνασόνι>ἀλασόνι, ἀνυφαντὴς>ἀλυφαντής, ἀνωνίδα> ἀλωνίδα (ὄνωνις, φυτόν), νισαντίρι>ἀλισαντίρι, (σκνίπα): σκνιπούνι >σκλιπούνι (Κεφαλληνία), κανοναρχῶ>καλαναρχῶ (κνημία): κνημνιά>κλημνιά, νεγρόνι>λεγρόνι(= βαθύχρωμο γαρύφαλο negrone· Κεφαλληνία), μονοπονεμένο> μολοπονεμένο (αὐτόθι), τουρ. fendjan>φελτζάνι κτλ.

ν+ν>*ν+λ*: ἀνάχνοος>ἀνάχλος, ἐντρανίζομαι> ἀντραλίζομαι, ἀνδράχνη>ἀντράχλα κτλ.

Μ Φ.

Ἀγλάη, (ἡ) Πτηνὸν τῆς Τροπικῆς Ἀμερικῆς. Ὁμοιάζει πρὸς τὸ στρουθίον (σπουργίτην). Εἶναι ἐπιβλαβέστατον εἰς τὴν γεωργίαν, περιζήτητον δὲ διὰ τὸν λαμπρὸν χρωματισμὸν τοῦ πτερώματός του, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον διατηρεῖται ὡς καλλωπιστικὸν εἶδος εἰς τὰς αἰθούσας. Κυρίως ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν Βραζιλίαν.

ἀγλαΐα· 1) λαμπρότης, καλλονή, στολισμός, διάκοσμος, 2) πολυτέλεια, ἐπίδειξις: *ἀγλαΐας ἕνεκα*

Digitized by Google

κύνας κοσμοῦσιν, εἰς τὸν ἵππον ἢ χαίτη, 3) ἀλαζονεία, ὑπεροψία. 4) ξεφάντωμα: χοροὶ καὶ μοῦσαι καὶ ἀγλαΐα' ἡ λέξις εἶναι ποιητική' ἀφηρημένον τοῦ ἀγλαός.

Ἀγλαΐα', κύριον ὄνομα εἰς τὴν Νέαν Ἑλληνικὴν συχνότατον, παραληφθὲν μὲν ἐκ τοῦ σχολείου ὡς ὄνομα μιᾶς τῶν τριῶν χαρίτων, ἀλλὰ ἀρεστὸν γενόμενον καὶ ἐπιδῶσαν. Δημωδέστεροι τύποι τὸ Ἀγλαγιὸ>ἡ Ἀγλαγιὸ (Ἀρτάκη) καὶ κατὰ μετάθεσιν φθόγγων ἡ Ἀγαλιὸ (Σαρακηνα). Τὰ τοιαῦτα γινόμενα ἐκ τοῦ ὑποκοριστικοῦ οὐδετέρου τὸ Λενιὸ> ἡ Λενιό, τὸ Μαριγὸ>ἡ Μαριγὸ κλπ. κακῶς γράφονται μὲ -ω.

Ἀγλαΐα. Μία τῶν τριῶν χαρίτων, θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ὠκεανίδος Εὐρυνόμης. Ὁ Ἡσίοδος καλεῖ οὕτω τὴν νεωτέραν ἐξ αὐτῶν, τὴν παρουσιάζει δὲ ὡς σύζυγον τοῦ Ἡφαίστου. Ἡ Ἀγλαΐα ἀπεικονίζεται πάντοτε μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν της, Εὐφροσύνης καὶ Θαλείας, εἶναι δὲ ἡ προσωποποίησις τῆς εὐδαίμονος καὶ εὐθύμου ζωῆς. (Ἴδε Χάριτες).

Ἀγλαΐα ἢ Ὠκάλεια. Θυγάτηρ τοῦ Μαντινέως καὶ σύζυγος τοῦ Ἄβαντος, δωδεκάτου βασιλέως τοῦ Ἄργους καὶ ἐπωνύμου ἥρωος τῶν Ἀβάντων, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τοὺς διδύμους, Ἀκρίσιον καὶ Προῖτον, οἵτινες ἤρχισαν νὰ διαπληκτίζωνται, διὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου, ἀφ' ἧς ἀκόμη εὑρίσκοντο εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός των.

Ἀγλαΐα. Γυνὴ τοῦ Ἀμυθάοντος, μετὰ τοῦ ὁποίου ἐγέννησε τὸν περίφημον ὡς μάντιν καὶ ἰατρὸν Μελάμποδα καὶ τὸν Πύλιον ἥρωα Βίαν.

Ἀγλαΐα. Πλουσία Ρωμαία, ζήσασα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος. Περὶ αὐτῆς λέγεται ὅτι διῆγε βίον ἔκλυτον καὶ σπάταλον, εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμόν, ὥστε νὰ διοργανώνῃ ἰδίοις ἐξόδοις δημοσίους ἀγῶνας. Ὑπῆρξεν ἐρωμένη τοῦ ἐπιμελητοῦ καὶ διαχειριστοῦ τῆς περιουσίας της Βονιφατίου' ὅταν δὲ οὗτος ἐμαρτύρησεν ἀργότερα ἐν Ἀνατολῇ, ἐκόμισε τὸ σῶμα του εἰς Ρώμην καὶ τὸ ἔθαψε. Εἶτα ἔκτισεν ἀναχωρητήριον ἐν τῷ ὁποίῳ διῆλθε τὰ δέκα πέντε τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου της, προσευχομένη καὶ ὑποβάλλουσα ἑαυτὴν εἰς βασάνους μετανοίας. Μετὰ τὸν θάνατόν της ἔθαψαν αὐτὴν παρὰ τὸν Βονιφάτιον, τὸν ὁποῖον ἡ Ἐκκλησία ἀνεκήρυξεν ἀργότερα ἅγιον.

Ἀγλαΐα (τά). Γένος λεπιδοπτέρων ροπαλοκέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Νυμφαλιδῶν*. Τὸ ἄθροισμα τοῦτο περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ὧν κυριώτερον εἶναι τὸ εἶδος *Φανήεσσα* (vanessa). Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι ὡραῖαι πεταλοῦδαι μὲ δαιτελλωτὰ πτερὰ καὶ θαυμάσιον χρωματισμόν, μὲ κυριαρχοῦντα χρώματα τὸ φαιόν, τὸ κίτρινον καὶ τὸ ζωηρῶς πυρρόν. Αἱ κάμπαι των ζῶσιν ἐφ' ὅλων σχεδὸν τῶν φυτῶν.

Αἱ κυριώτεραι παραλλαγαὶ τοῦ ἀθροίσματος τούτου εἶναι: *Φανήεσσα ἡ σκολυμώδης* (vanessa cardui). Ἡ παραλλαγὴ αὐτὴ ἔχει τὴν μεγαλυτέραν γεωγραφικὴν ἐξάπλωσιν.

Φανήεσσα ἡ πολύχλωρος.

Φανήεσσα ἡ Ἀταλάντη (vanessa atalante). Ὁ χρωματισμός της εἶναι μελανὸς μὲ ζωηρὰς ἐρυθρὰς λωρίδας' ἡ κάμπη της ζῇ ἐπ' τῆς κνίδης (τσουκνίδας). Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Νότιον Γαλλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Φανήεσσα ἡ πολύχλωρος (vanessa polycloros). Ἔχει χρῶμα πυρρόν, διάστικτον μὲ φαιὰς κηλῖδας. Ἡ κάμπη της ζῇ ἐπὶ τῶν πτελεῶν (φτελιά) καὶ τῶν ἰτεῶν.

Φανήεσσα ἡ ταώς (vanessa io). Ἔχει χρῶμα πορφύρας καὶ μεγάλους ὀφθαλμοὺς χρώματος ἰώδους καὶ κιτρίνου' ἡ κάμπη της ζῇ ἐπὶ τῆς κνίδης.

Ἀγλαΐα (βοτ.)' δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν μελιΐδων, καλλιεργούμενον ἐν Κίνᾳ διὰ τὰ ἄνθη του, μὲ τὰ ὁποῖα ἀρωματίζουν τὸ τέϊον. Τὰ τρυφερὰ φύλλα του τρώγονται ἐπίσης ὑπὸ τῶν Κινέζων ὡς λαχανικά' γνωστὸν εἶδος **Aglaia odorata** Lour.

Ἀγλαΐα' πλανήτης τηλεσκοπικός, ἀνακαλυφθεὶς τὸ 1857.

ἀγλαΐζω' λαμπρύνω, καλλωπίζω, στολίζω, κοσμῶ, τιμῶ, κάμνω τι ἀγλαὸν (=φαεινόν). 2) καρυκεύω: ἐλαίῳ ῥάφανος ἠγλαϊσμένη (=κεκαρυκευμένη). Δὲν ἀπαντᾷ καθόλου εἰς τοὺς Ἀττικοὺς οὐδὲ πεζογράφους, οὐδὲ τραγικούς. Εἶναι λέξις ἀρχαία ἐπική, ἐν τούτοις εἰς τὴν σήμερον γραφομένην πολὺ συχνή.

Ἀγλαΐος, ἅγιος. Εἷς τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων, τῶν ἐν Σεβαστείᾳ τῇ πόλει μαρτυρησάντων τῷ 320 μ. Χρ., ἐπὶ τοῦ διώκτου τῶν Χριστιανῶν, αὐτοκράτορος Λικινίου. Οὗτος κατεδίκασε τοὺς 40 στρατιώτας, ὡς ὁμολογήσαντας τὸν Χριστόν, νὰ ριφθῶσι γυμνοὶ εἰς τὴν λίμνην ἐν καιρῷ νυκτός. Τούτων δὲ φύλαξ ἦτο ὁ Ἀγλάϊος, ὅστις ἰδὼν ἕνα ἐκ τῶν τεσσαράκοντα, μικροψυχήσαντα καὶ τούτου ἕνεκα τρέχοντα πρὸς τὸ ἐκεῖ θερμὸν λουτρόν, εἰσέρχεται ἑκουσίως μετὰ τῶν 39 εἰς τὴν λίμνην, ἵνα μαρτυρήσῃ ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ καὶ συγκατέλεξεν ἑαυτὸν μετὰ τῶν τεσσαράκοντα ἀθλητῶν. Παρεκινήθη δὲ εἰς τοῦτο, ὡς λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, ἐκ τοῦ ἑξῆς θείου θαύματος. Πρὶν ἡ μεταβῇ εἰς τὸ λουτρὸν ὁ λιποτάκτης ἐκ τῶν 40, εἶδεν ὁ φύλαξ Ἀγλάϊος δυνάμεις ἐξ οὐρανοῦ κατερχομένας, καὶ ὡς παρὰ τοῦ βασιλέως διανεμούσας εἰς τοὺς στρατιώτας δῶρα μεγάλα, τὰ ὁποῖα ἐδίδοντο εἰς πάντας πλὴν ἑνός, θεωρουμένου ἀναξίου τῶν οὐρανίων τιμῶν. Τοῦτο ἰδὼν ὁ μάρτυς Ἀγλάϊος ἐρρίφθη εἰς τὴν λίμνην μετὰ τῶν ἄλλων ἀθλητῶν καὶ ἐψύγη ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν πρωΐαν οἱ ἅγιοι ἦσαν λιπόθυμοι μέν, ἀλλ' ἔτι ζῶντες, ὑπέστη καὶ ὁ στεφανηφόρος μάρτυς Ἀγλάϊος, μετὰ τῶν συμμαρτύρων αὐτοῦ, θραῦσιν τῶν σκελῶν καὶ παρέδωκε τὸ πνεῦμα εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστόν. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη αὐτοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν μαρτύρων τὴν 9ην Μαρτίου.

Ἀγλάϊος ὁ Βυζαντῖνος. Ἕλλην ἰατρὸς τοῦ 1ου μ. Χ. αἰῶνος ὅστις συνέγραψε περίεργον θεραπευτικὴν εἰς στίχους.

Ἀγλαΐς. Θυγάτηρ Μεγακλέους τινὸς κατ' Αἰλιανόν. Ἀπολεσθέν τι ἐπίγραμμα τοῦ Πισειδίππου (Ἀθήν.) ἀναφέρει, ὅτι φέρουσα πομπικὴν στολὴν καὶ περικεφαλαίαν ἐσάλπιζε βαδίζουσα ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μυθωδῶς μεγαλειώδους ἐκείνης πομπῆς τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου (ἴδε λ.). Ὁ Ἀθήναιος ἀναφέρει, ὅτι ἦτο ἀδηφάγος «ἤσθιε κρεῶν μὲν λίτρας δώδεκα (3 ὀκάδας) ἄρτων δὲ χοίνικας τέσσαρας, (3 ὀκ. περίπου) καὶ ἔπινεν οἶνον χόα (2 1)2 ὀκ. περίπου)». Τὰ ἴδια ἀναφέρει καὶ ὁ Αἰλιανός.

Ἀγλάϊσμα' στολισμός, κόσμημα, τιμή, ἐγκαλλώπισμα. Οἱ τραγικοὶ Αἰσχύλος (ἐν Χοηφόροις 193) καὶ Σοφοκλῆς (ἐν Ἠλέκτρᾳ 908) ἀποκαλοῦσιν οὕτω τὴν κόμην τοῦ Ὀρέστου κατατιθεμένην ὡς ἀγλάϊσμα (=ἀνάθημα) ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πατρός του. Ἐπίσης ὁ Εὐριπίδης καλεῖ ἀγλάϊσμα τὴν σαρκοφάγον τοῦ Ἀγαμέμνονος (Ἠλ. 325). Ἡ λέξις παρ' ἀρχαίοις ἦτο μόνον ποιητική, ἐν τούτοις οἱ μεταγενέστεροι τὴν μετεχειρίσθησαν καὶ εἰς τὰ πεζά. Ὁ Ἀχιλλεὺς Τάτιος β', 1, λέγει διὰ τὸ ῥόδον: «γῆς ἐστι κόσμος, φυτῶν ἀγλάϊσμα, ὀφθαλμὸς ἀνθέων, λειμῶνος ἐρύθημα». Εἰς δὲ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γίνεται χρῆσις αὐτῆς κατὰ κόρον.

Ἀγλάϊσμα (τό)' γένος ἀκαληφῶν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὠκεανοῦ.

ἀγλαϊστός, -ή, -όν' ῥηματικὸν ἐπίθετον ἐκ τοῦ ἀγλαΐζω ὁ δὲ Ἰω. ὁ Χρυσόστομος ἔχει διὰ τὸ θηλ. τὸν τύπον μὲ -ος: «ἀγλαϊστὸς χώρα» (ζ', 313)' στολισμένος, καλλωπισμένος, λαμπρυσμένος, διακοσμημένος, ἠγλαϊσμένος.

Ἀγλαϊτάδας. Πέρσης τις παρὰ Ξενοφῶντι (Κύρου Παιδεία).

Ἀγλανδινιά καὶ Ἀγλανιδιά. Οὕτως ὀνομάζεται δ. Φιλλυρέα ἡ μέση φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae).

ἀγλαόδωρος' ὁ λαμπρὰ δῶρα παρέχων' οὕτως ὀνομάζεται ἡ Δημήτηρ ἐν τῷ σχετικῷ Ὁμηρικῷ ὕμνῳ.

ἀγλαοεργός' ὁ λαμπρὰ (ἔνδοξα) ἔργα κατορθώσας. Μάξιμος ὁ Σοφιστὴς «περὶ Καταρχῶν» 68.

ἀγλαόθρονος' ὁ ἐπὶ λαμπροῦ καθήμενος θρόνου. Οὕτω καλοῦνται αἱ Μοῦσαι ὑπὸ τοῦ Πινδάρου.

ἀγλαόθυμος' ὁ ἔχων ὑπέροχον τὴν ψυχήν, ὁ ἔχων εὐγενῆ τὴν καρδίαν, ὁ ἔχων ὑψηλὰ τὰ συναισθήματα.

ἀγλαόκαρπος' ὁ παρέχων ὡραίους καρπούς, ὁ παράγων χρησίμους ὀπώρας: μηλέαι ἀγλαόκαρποι (Ὅμηρος)' ἀγλαόκαρπος Σικελία (Πίνδαρος)' ἀγλαόκαρπος Δημήτηρ=ἡ ἀγλαοὺς δωρουμένη καρποὺς εἰς τοὺς ἀνθρώπους (Ὑμν. Ὁμηρικ. εἰς Δημ.)' καὶ τῆς Θέτιδος ὡς τεκούσης ἀγλαὰ τέκνα.

Ἀγλαοκρέων. Πολίτης τῆς νήσου Τενέδου, παρὰ Αἰσχίνῃ.

Ἀγλαόμορφον' (Aglaomorpha) (βοταν.) γένος πολυποδίων τῆς οἰκογενείας τῶν πτεριδωδῶν, περιλαμβάνον ὀλίγα εἴδη καὶ καταγόμενον ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ.

ἀγλαόμορφος (Ὁ ἔχων λαμπρὸν πρόσωπον). Ἐπώνυμον τοῦ Βάκχου καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Ἀγλαόνημον ἢ ἀγλαόνημα' (βοταν.) οἰκογένεια ἀροΐδων μὲ ἀρωματώδη φύλλα, φυομένων εἰς τὰς Ἰνδίας, τὸ Μαλαϊκὸν Ἀρχιπέλαγος καὶ τὰς Μολούκκας νήσους. Γνωστὰ εἴδη: *Agla onema sim plex* καὶ *Aglaonema oblongifolia.*

Ἀγλαόνημον τὸ ἁπλοῦν.

Ἀγλαονίκη' θυγάτηρ τοῦ Ἡγήτορος βασιλέως τῆς Θεσσαλίας, ἥτις, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, εἶχε τοιαύτας ἀστρονομικὰς γνώσεις, ὥστε προέλεγε τὰς ἐκλείψεις τῆς σελήνης.

Ἀγλαόπη. Μία τῶν Σειρήνων, θυγάτηρ τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ καὶ τῆς Μούσης Τερψιχόρης ἢ Μελπομένης. Κατῴκει μετὰ τῶν ἀδελφῶν της τὴν παραλίαν τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας. (Ἴδε Σειρῆνες).

Ἀγλαόπη (ἡ). Λεπιδόπτερα ἔντομα. Ὑπάγονται εἰς τὴν τάξιν τῶν τραχειωτῶν ἀρθρωτῶν. Φέρουσι τέσσαρας πτέρυγας κεκαλυμμένας ὑπὸ λεπίων (κελύφους). Ὑφίστανται ἀτελεῖς μεταμορφώσεις. Ἡ κεφαλή των εἶναι μικρά, οἱ ὀφθαλμοὶ σχετικῶς μεγάλοι, τὸ στόμα καταλήγει εἰς προβοσκίδα, ἡ κοιλία εἶναι μεγάλη. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι: *ἀγλαόπη ἡ θανάσιμος* (aglaope infausta). Ἡ κάμπη της ζῇ ἐπὶ τῶν ἀγριοδαμασκηνεῶν. Ἀπαντᾷ εἰς θερμὰ κλίματα.

Ἀγλαόπης, καὶ Ἀγλαὸς καὶ Αἰγλάηρ. Ἐπώνυμον τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἐν τῇ Λακωνικῇ, ἀπὸ τοῦ αἴγλη, τὸ ὁποῖον φέρεται καὶ ὡς ὄνομα τῆς μητρὸς καὶ τῆς θυγατρός του.

Ἀγλαός. Πτωχότατος γεωργὸς τῆς Ἀρκαδίας, τὸν ὁποῖον τὸ Δελφικὸν μαντεῖον ἐκήρυξεν εὐτυχέστερον αὐτοῦ τοῦ Κροίσου (τοῦ Γύγου κατ' ἄλλους) διότι ἔμενεν εὐχαριστημένος καίτοι μόνην εἶχε περιουσίαν, ἕνα, ἐκ πατρικῆς του κληρονομίας, ἀγρόν, ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ ὁποίου καὶ ἔζη, οὐδέποτε ἀπομακρυνθεὶς αὐτοῦ. (Ἀναχάρσ. περιηγ. 4).

ἀγλαός (ὁ)' θηλ. ἡ ἀγλαή καὶ ἀγλαός, — ὀν = λαμπρός, φαεινός, στιλπνός, ὡραῖος, περίφημος, εὐγενής' ἀγλαὸν ὕδωρ, — γυῖα (= μέλη), — μορία, «ἥβης ἀγλαὸν ἄνθος» = ἡ ὡραία ἐφηβικὴ ἡλικία (ὁ Τυρταῖος), ἀγλαὰ δῶρα = μεγαλοπρεπῆ. Τὸ πρῶτον ἀ-μακρὸν τὸ δεύτερον (γλα-) βραχύ. Λέξις ἀρχαιοτάτη ἄχρηστος παρὰ τοῖς ἀττικοῖς, ἀλλ' ὡς εὔηχος ἐξωοποιήθη ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων καὶ εἶναι εὔχρηστος καὶ σήμερον, μάλιστα δὲ ὡς πρῶτον συνθετικόν. Ἐπιρ. ἀγλαῶς = λαμπρῶς, περιφανῶς κτλ.

Ἀγλαοσθένης καὶ Ἀγλοσθένης καὶ Ἀγαθοσθένης. Συγγραφεὺς ἀστρονομικοῦ ποιήματος ἐπιγραφομένου «Ναξιακά». Διάφοροι γραμματικοὶ ἀναφέρουν περὶ αὐτοῦ, καθὼς καὶ ὁ Γερμανικός, ἐν τοῖς Ἀρατείοις (στ. 24).

Ἀγλαόφαμος' Κατὰ τὸν νεοπλατωνικὸν Ἰάμβλιχον (Πυθ. 28), ὁ μυήσας τὸν Πυθαγόραν εἰς τὰ Ὀρφικὰ μυστήρια' Ὁ Lobeck, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀγλαόφαμος, ἔγραψε δίτομον σύγγραμμα, ὅπου ἀνασκευάζει τὰς περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς θρησκείας θεωρίας τοῦ Kreuzer (Καίνιξβεργ, 1829).

Ἀγλαοφανῆ (τά). Γένος μαλακίων τῆς τάξεως τῶν *Κεφαλοπόδων*, τῆς ὑποταξίας τῶν *διβραγχιωτῶν* καὶ τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν *ὀκταπόδων*. Ἔχουσι σῶμα μαλακὸν καὶ τελείως διαφανὲς καὶ στεροῦνται ὀστράκου καὶ πτερυγίων. Φέρουσιν ἰσομήκεις βραχίονας συνημμένους διὰ μεμβράνης καὶ ἀμίσχους κοτυλιδόνας.

Ἀγλαοφήμη. Μία τῶν Σειρήνων, θυγάτηρ τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ καὶ τῆς μούσης Τερψιχόρης ἢ Μελπομένης.

Ἀγλαόφων, ἐκ Θάσου. Ἕλλην ζωγράφος, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου π. Χ. αἰῶνος. Ἦτο πατὴρ τοῦ διασήμου ζωγράφου Πολυγνώτου. Ὁ μεγαλύτερος τίτλος τιμῆς του εἶναι, ὅτι ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἐκείνων καλλιτεχνῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὴν ἔμπνευσιν ν' ἀπεικονίσουν τὴν Νίκην μὲ πτερά. Ὁ Μάρκιος Φάβιος Κουϊντιλιανὸς ὁ καλύτερος τῶν ρωμαίων διδασκάλων τῆς ρητορικῆς, ἐκφράζεται ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τοῦ ταλάντου τοῦ Ἀγλαόφοντος.

Ἀγλαόφων. Ζωγράφος, ἔγγονος τοῦ προηγουμένου, ἀκμάσας κατὰ τὰ τέλη τῆς 5ης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ὁ Αἰλιανὸς ἐξυμνεῖ, μεταξὺ ἄλλων ἔργων του, καὶ ἵππον τινά, ὅστις ἐθεωρεῖτο ἀριστούργημα.

Ἀγλαοφώτης' οὕτω ὀνομάζεται δ. Παιωνία ἡ φαρμακευτική, φυτὸν τῆς τάξεως Πολυκαρπικὰ (Polycarpicae) καὶ τῆς οἰκογενείας Ρανουγκουλιδῶν (Ranunculaeae).

Digitized by Google

Ἀγλασπίδαι· τμῆμα τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τῆς λαμπρότητος τῶν χαλκίνων ὅπλων του.

Ἀγλαυρίδες Παρθένοι· βλ. Ἄγλαυρος.

Ἄγλαυρος ἢ Ἄγραυλος. Ἦτο μία ἐκ τῶν τριῶν θυγατέρων τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἀττικῆς Κέκροπος καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀγραύλου, ἐξ ἧς καὶ Ἀγραυλὶς παρθένος ἀπεκαλεῖτο, ὅπως καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτῆς Ἕρση καὶ Πάνδροσος.

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἡ εὐγενὴς αὕτη Ἀθηναία προσέφερεν ἑαυτὴν ὁλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος χρημνισθεῖσα ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως, ἵνα λυτρώσῃ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἐχθρικήν τινα ἐπιδρομήν. Οἱ Ἀθηναῖοι εὐγνωμονοῦντες διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς πόλεως αὐτοθυσίαν τῆς θυγατρὸς τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἱδρυτοῦ τῶν Ἀθηνῶν Κέκροπος, ἵδρυσαν εἰς τὴν Ἄγλαυρον ἱερόν, ἀκριβῶς ἐν ᾗ θέσει ἐφονεύθη, κάτωθεν τοῦ βορείου τείχους, ὅπου ὁ βράχος τῆς Ἀκροπόλεως σχηματίζει σπήλαια πολλά, ὧν τὸ ἔσχατον πρὸς Α ἀφιερώθη εἰς ταύτην, ἐθέσπισαν δὲ ἵνα ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ σπηλαίῳ δίδεται ὑπὸ τῶν ἐφήβων ὁ ὡραῖος ὑπὲρ Πατρίδος ὅρκος, τῆς Ἀγλαύρου περιλαμβανομένης μεταξὺ τῶν θεῶν, ὅσοι προσεπικαλοῦντο Ἵστορες τοῦ ὅρκου. Κατὰ τοὺς Ἀττικοὺς μύθους ἡ Ἄγλαυρος ἐγέννησεν ἐκ τοῦ Ἄρεως τὴν Ἀλκίππην, ἣν προσέβαλεν ὁ υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος Ἀλιρρόθιος, ὅστις καὶ ἐπλήρωσε τὴν ὕβριν ταύτην φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρὸς τῆς κόρης Ἄρεως. Ἐπὶ τῷ φόνῳ τούτῳ λέγεται, ὅτι ἐγένετο ἡ πρώτη δίκη εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον μὲ δικαστὰς τοὺς δώδεκα θεούς. Εἰς τὴν μυθολογίαν, ἀναφέρεται ἐπίσης, ὅτι ἡ Ἀθηνᾶ παρέδωκε κάποτε εἰς αὐτὴν καὶ τὰς ἀδελφάς της κιβώτιον, (πυξίδα) ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχεν ἐγκλείσει τὸν Ἐριχθόνιον, μὲ τὴν παραγγελίαν νὰ μὴ τὸ ἀνοίξουν· ἐκεῖναι ὅμως ἀπειθήσασαι τὸ ἤνοιξαν ἐκ περιεργείας, δι' ὃ καὶ ὠργίσθη ἡ θεὰ καὶ ἐνέβαλεν εἰς αὐτὰς μανίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως. Κατὰ παραλλαγὴν τοῦ τελευταίου τούτου μύθου, τὸ ὡς ἄνω μνησθὲν κιβώτιον ἐδόθη ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς αὐτὴν μόνην τὴν Ἄγλαυρον μὲ τὴν ἰδίαν ἐντολὴν νὰ μὴ τὸ ἀνοίξῃ. Ἐπειδὴ δὲ ἐκείνη τὸ ἤνοιξεν ἀπὸ περιέργειαν, ἡ Ἀθηνᾶ τῆς ἐνέβαλε, μὲ σκοπὸν νὰ τὴν τιμωρήσῃ, μίαν φοβερὰν ἐρωτικὴν ζηλοτυπίαν πρὸς τὴν ἀδελφήν της Ἕρσην, τὴν ὁποίαν ἠγάπα ὁ θεὸς Ἑρμῆς. Ἀπὸ τὴν ζηλοτυπίαν αὐτὴν κατατρυχομένη ἡ δυστυχὴς Ἄγλαυρος παρεμπόδισε κάποτε τὸν Ἑρμῆν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς φίλης του Ἕρσης, ἕνεκα δὲ τούτου ὀργισθεὶς ὁ θεὸς μετεμόρφωσεν αὐτὴν εἰς σκόπελον.

Τὰ ὀνόματα τῶν ἀγραυλίδων παρθένων ἦσαν καὶ κοσμητικὰ ἐπίθετα τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, θεωρουμένης ὡς προστάτιδος τῆς γεωργίας, προσέλαβον δὲ ἀργότερον ἕκαστον τούτων ἰδίαν ὑπόστασιν, ἐξ ἧς διεπλάσθησαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς θεότητας, ὅπως συχνὰ παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀρχαίαν μυθολογίαν. (Ἀθηνᾶ Ὑγιεία, Ἀθηνᾶ Νίκη κλπ.). Ἡ τριὰς τῶν θεοτήτων τούτων εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς ἀττικῆς δρόσου, ὅπως τοὐλάχιστον φαίνεται ἐκ τῶν ὀνομάτων τῆς Ἕρσης καὶ τῆς Πανδρόσου. Εἰδικῶς ἡ θεὰ Ἄγλαυρος, φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς γονιμότητος τοῦ ἀττικοῦ ἐδάφους, καὶ τοῦ λαμπροῦ φωτὸς ὅπερ διαχέει τὴν ἀττικὴν ἀτμόσφαιραν. Ἐλατρεύετο κυρίως εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου.

Εἰς τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου ὑπῆρχε λαμπρὸς ναὸς πρὸς τιμήν της, ἑωρτάζετο δὲ κατὰ τρόπον ἀπάνθρωπον συμφώνως πρὸς παλαιὸν ἔθιμον. Κατὰ τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐθυσιάζετο κατ' ἔτος εἰς τὴν ἑορτὴν τῆς θεᾶς μία παρθένος πρὸς τιμὴν αὐτῆς· εὐτυχῶς διὰ τὰς παρθένους τῆς Κύπρου, ἐβασίλευσε κάποτε ἐκεῖ εἷς εὐγενὴς βασιλεύς, ὁ Δίφιλος, ὅστις διέταξε νὰ θυσιάζεται ἔκτοτε ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς θεᾶς ἀντὶ τῆς παρθένου μία δάμαλις.

Ἀγλάων. Ἕλλην ζωγράφος ζήσας κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ. Ἐξήσκησε τὴν τέχνην του ἐν Ἀθήναις. Ὁ Ἀθήναιος διηγεῖται, ὅτι ἀναλαβὼν νὰ παραστήσῃ τὴν νίκην τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὰ Νέμεα, ἐζωγράφισε τὸν διάσημον ἀθηναῖον ἔχοντα ἐπὶ τῶν γονάτων τὴν θεὰν Νίκην.

Ἀγλέουρας καὶ ἀγλεοῦρι. Οὕτως ὀνομάζεται δ. Εὐφόρβιον τὸ διτταδενῶδες, φυτὸν πυῶδες καὶ πικρόν, τῆς τάξεως Θυμελαιωδῶν (**Thymelaeinae**) καὶ τῆς οἰκογενείας Εὐφορβιδῶν (**Euphorbiaceae**).

ἀγλεουρίζω. (Ἐκ τοῦ φυτοῦ ἀγλέουρας)=*φλομώνω* τὰ νερὰ διὰ νὰ ζαλισθοῦν τὰ ψάρια· καὶ μεταφορικῶς: τὸ στόμα μου εἶναι ἀγλέουρας, τὸ γιατρικὸ εἴτανε πικρό, μοῦ *ἀγλεούρισε* τὰ σωθικά. 2) κάθε φαρμάκι, πᾶν δηλητήριον· κατάρα: κακὸς *ἀγλέουρας* νὰ σεύρῃ. Ἡ ἐτυμολογία του εἶναι τὸ *ἐλέβορος*>*ἐλέβορας* (σύγκρινε: *μάγειρος*>*μάγερας*)> *ἀλέβορας* (σύγκρ. *ἐμβόλιον* > *ἀμπόλι*) > *ἀβλέβορας* (σύγκρ. *ἀβάτσινα*>*βαβάτσινα*) καὶ κατ' ἀνομοίωσιν τοῦ πρώτου *β* εἰς *γ*: *ἀγλέβορας* καὶ μὲ τὸν ἐκπεσμὸν τοῦ β ἀνάμεσα δύο φωνηέντων: *ἀγλέουρας* (σύγκρ. *καβούνι* > *καούνι*). Ἡ καὶ μὲ μετάθεσιν: *ἀλέορας* > *ἀλέγουρας* (σύγκρ. *ἄωρος* > *ἄγουρος*) > *ἀγλέουρας*.

Ἄγλεϋ (Hagley). Πολίχνη τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομητείᾳ Βορτσεστερσάϊρ (Worcestershire) καὶ εἰς ἀπόστασιν 224 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Λονδίνου. Ἐμπόριον ἀνθράκων.

ἀγλευκής· ὁ οὐχὶ γλυκύς, ὁ ξινός, ὁ δριμὺς οἶνος *ἀγλευκὴς* (=μπροῦσκος) (ὁ Λουκιανός)· «*ἀγλευκὲς* τὸ ἀηδὲς Ξενοφῶν εἴρηκεν... καὶ *ἀγλευκέστερον* ἀντὶ τοῦ ἀηδέστερον» (ὁ Σουΐδας)· «*ἀγλευκής*· δοκεῖ ξενικὸν τὸ ὄνομα, Σικελικόν» (ὁ αὐτός)· «*ἀγλευκίτας*· ἄρτος ἄναλος» (ὁ Ἡσύχιος).

ἀγλήγορα. Τύπος τοῦ γρήγορα.

Ἀγλήγορη καὶ ἀγλήγορα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Θαψία τὸ Ἀσκληπιεῖον (Thapsia Asclepium) τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν (Umbelliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδανθῶν (Umbeliferae). Φημίζεται ὡς παρέχουσα ρητίνην πρὸς ἔμπλαστρα ἀποξηραίνουσαν ταχύτατα τὰς ἐκχυμώσεις τοῦ δέρματος. Ἐντεῦθεν δὲ βεβαίως τὸ δημῶδες ὄνομα αὐτῆς: ἀγλήγορα. Τὴν αὐτὴν δ' ὑποθέτω σημασίαν ἔχει καὶ τὸ δημῶδες γοργογιάνης (γοργὸς+γιαίνω οὐχὶ δὲ Γιάννης) ἢ ἄλλως ἀγιάνης, ὄνομα διαφόρων βοτάνων, ἐπουλωτικῶν πληγῶν ἢ σαρκοτρόφων, ἀποκαλουμένων δ' ἐντεῦθεν σαρκοτρόφια καὶ σπυρόχορτα καὶ λειόσπυρα ἢ διόσπυρα (λειώνοντα τὰ σπυριά). Οὕτω δὲ τὸ ὄνομα ἀγιάνης κατήντησεν ὄνομα δηλωτικὸν ὁμάδος βοτάνων, συνώνυμον πρὸς τὸ σκορπίδι, δηλοῦν καὶ τοῦτο πᾶν φυτὸν διαλῦον ἐξανθήματα, ἐπουλῶνον τραύματα, ἐξαφανίζον νόσους ἢ διῶκον κακὰ (Στεφανίδης).

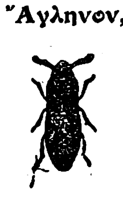

Ἄγληνον (7κις μεγαλύτερον τοῦ φυσικοῦ).

Ἄγληνον, (τό). (ἐκ τοῦ *α* στερητικοῦ καὶ γλήνη, τὸ στερούμενον κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ). Γένος κολεοπτέρων ροπαλοκεφάλων ἐντόμων μικροῦ μεγέθους καὶ τυφλῶν. Τὸ μοναδικὸν εἶδος εἶναι *ἄγληνον τὸ μελάγχρουν* (aglenus brunneus) καὶ ζῇ ὑπὸ σεσηπότα ξύλα.

ἀγλί· ὁ Κεφαλλήνιος τύπος τοῦ *ἀλί*= οἴμοι! ἐτυμολ. *ἆ ἠλί* (= ὦ Θεέ!) > *ἀλλί* > *ἀγλί*· βλέπε *ἀγνάντια*.

ἀγλιά· ἡ ἄγλις τῆς ἄγλιδος, ἡ σκορδοσκελίδα, ἡ ἀγλίδα τοῦ σκόρδου· εἰς τὴν Αἴγιναν: *ἡ πυρήνα* τοῦ σκόρδου·—ἑρμηνεία τοῦ τύπου: Ἀπὸ τὸν τύπον *ἀγελὰς* ἔγινε κανονικὰ *ἡ ἀγελάδα* καὶ παρ' αὐτὸ ταυτόσημον *ἡ ἀγελιὰ* ἐκ τοῦ: *ἀγελαία*· ἡ *ἀχρὰς*> ἡ *ἀχλάδα* καὶ ἡ *ἀχραδέα*> *ἡ ἀχλαδιά*· ἡ δαφνὶς> ἡ δαφνίδα καὶ ἡ δαφνιδέα> *ἡ δαφνιδιὰ* κτλ.· ἀπὸ τὰ τοιαῦτα λοιπὸν προήχθησαν οἱ λέγοντες εἰς τὸ νὰ πλάττουν διπλοῦς τύπους εἰς -δα καὶ -ιά καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχουν δύο πρωτότυπα· οὕτω ἐλέχθη: *ἡ κορασὶς*> *ἡ κορσίδα* καὶ *ἡ κορασιά, ἡ ἔχις, ἡ ἐχίδνα* καὶ *ἡ ἐχιὰ* καὶ *ὀχιὰ* ἀπὸ τὸ *ὄφις*> *ὀφιά*· *ἡ ἀκὶς*> *ἡ ἀγκίδα* καὶ *ἡ ἀγκιὰ* (Ἀραβαντινός). Οὕτω λοιπὸν *ἡ ἄγλις*> *ἡ ἀγλίδα* καὶ *ἡ ἀγλιά* (Αἰτωλία). Ἐκ τοῦ οὐδετέρου *ἀγλίον*> *γλὶ* παράγεται τὸ *γλὶ*> *γουλὶ* κατὰ τὸ σχῆμα *γδὶ*> *γουδί*· ἡ ἐτυμολογία, λίαν ὀρθὴ ἄλλως τε, εἶναι τοῦ Βασιλείου Φάβη.

Ἀγλίβωλος. Θεὸς λατρευόμενος ἐν Παλμύρᾳ. Κατὰ τὰς ἀνασκαφάς, αἵτινες ἔφεραν εἰς φῶς τὰ μεγαλοπρεπῆ κτίσματα τῆς πόλεως ταύτης, εὑρέθη ἐπιγραφὴ ἑλληνικὴ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ Ἀγλιβώλου καὶ ἑνὸς ἄλλου θεοῦ Μαλαχβήλου. Ἡ πλὰξ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς φυλάττεται ἐν Ρηγίῃ ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου. Ἴδε Boeckh, Corpus inscriptionum graecarum, no 6015, III, p. 824.

Ἀγλίδια· οὕτω ὀνομάζεται δ. Σκόροδον ἢ Ἄγλιον τὸ ἥμερον, φυτὸν τῆς τάξεως Λειλιανθῶν ἢ Λειριανθῶν (**Liliflorae**).

Ἀγλίε· πόλις τοῦ Τουρίνου τῆς Ἰταλίας· 3600 κάτοικοι. Εἰς τὸ διάσημον ἀρχαιολογικὸν μουσεῖόν της ἐκτίθενται αἱ ἐν Τουσκούλῳ ἀνευρεθεῖσαι ἀρχαιότητες. Οὐδεμίαν ἄλλην κέκτηται σπουδαιότητα, ὡς εὑρισκομένη μακρὰν τῶν δημοσίων ὁδῶν καὶ τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν.

Ἀγλίη (ἡ). Γένος λεπιδοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν ἑτεροκέρων. Τὸ μοναδικὸν εἶδος εἶναι: *ἀγλίη ἡ κοινή*. Ἡ κάμπη της ζῇ ἐπὶ τῶν δρυῶν, τῶν φυγῶν (ὀξυᾶ) καὶ φιλυρῶν (φλαμούρι). Ἡ πεταλοῦδα της ἔχει ὀρφνοκίτρινον χρῶμα· τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν της περιβάλλονται ὑπὸ μελανῆς ταινίας καὶ κοσμοῦνται περὶ τὸ μέσον των διὰ μιᾶς ὀφθαλμοειδοῦς μελανῆς κηλῖδος μὲ κυανᾶς ἀνταυγείας, τῆς ὁποίας τὸ κέντρον φέρει μικρὰν λευκὴν κηλῖδα. Αἱ κεραῖαι εἶναι βραχεῖαι, κτενοειδεῖς εἰς τὰς ἄρρενας, δαντελλωταὶ εἰς τὰς θήλεις. Αἱ ἄρρενες πετῶσι ταχύτατα, ἐνῷ αἱ θήλειαι μένουσιν ἀκίνηται ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων ἢ κατὰ γῆς ἐπὶ ξηρῶν φύλλων.

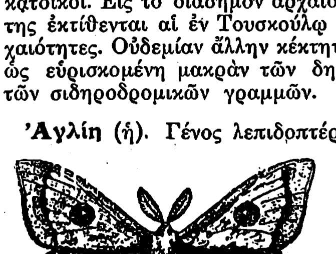

Ἀγλίη ἡ κοινή.

ἄγλις· (βλ. ἀγλιά.)

Ἀγλὺ (Agly)· μικρὸς ποταμὸς τῆς Γαλλίας, πηγάζων ἐκ τοῦ νομοῦ Ὠδ. Διασχίζει τὰς πόλεις Ἐσταζέλ, Ριβεζάλτ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἔχει μῆκος 80 χλμ. Ὀνομάζεται ὡσαύτως καὶ Λὰ Γλὺ (La Gly). Εἶναι ὡραιότατος καὶ γραφικώτατος ποταμός, αἱ ὄχθαι τοῦ ὁποίου παρουσιάζουν ἄπειρα θέλγητρα. Αἱ πηγαί του εὑρίσκονται εἰς ὕψος 1231 μέτρων.

ἀγλύκαντος· ὁ μὴ γλυκανθείς, ὁ ἀγλευκής: ζωὴ *ἀγλύκαντη πέρασα*=μὴ ἠδυνηθεῖσαν ὑπὸ εὐτυχίας, ὑπὸ ἀγαθῶν.

Ἀγλυκόρριζα· οὕτω ὀνομάζεται δ. Γλυκόρριζα ἡ λεία καὶ Γλυκόρριζα ἡ ἐχινώδης, φυτὰ τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (**Leguminosae**) τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν ἢ Κολοβονθῶν (**Papilionaceae**).

Ἀγλυφόδοντα, (τά). Ὑποδιαίρεσις τῶν ὀφιοειδῶν. Ἀμοιροῦσιν ἀγκιστροειδῶν καὶ σωληνοειδῶν ὀδόντων, ἀλλ' ἔχουσι σιελογόνους ἀδένας, ὧν, τὸ ἄνω καὶ ὀπίσθιον ἄκρον ἐκκρέει δηλητηριῶδες ὑγρόν. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο μεταβιβαζόμενον εἰς ἄλλα ζῷα ἐπιφέρει δηλητηριάσεις ἀναλόγους πρὸς τὰς τῆς Ἐχίδνης.

Ἄγλωσσα (τά). Ὑποταξία βατράχων τῆς τάξεως τῶν *ἀκέρκων*. Ταῦτα ἔχουσι στόμα ἄνευ γλώσσης καὶ στεγανοὺς ὀπισθίους πόδας· Τὸ περιεργότερον εἶδος εἶναι ἡ *Πίπα* (pipa). Τὸ μέγεθός της εἶναι μέγα· μὲ μικρὰν καὶ πεπλατυσμένην κεφαλὴν σχηματίζουσαν τρίγωνον. Τὸ σῶμά της εἶναι πεπλατυσμένον καὶ φθάνει τὰ 20 ἑκ. τοῦ μέτρου. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι μικρότατοι· τὸ στόμα περιβάλλεται ὑπὸ μικρῶν ἰνῶν καὶ στερεῖται ὀδόντων. Τὰ ἔμπρόσθια ἄκρα εἶναι ἀδύνατα καὶ φέρουσι τέσσαρας μακροὺς ὄνυχας, οἵτινες εἶναι ἀστεροειδῶς διατεταγμένοι καὶ φέρουσι σαρκώσεις. Τὰ ὀπίσθια ἄκρα εἶναι ὀγκώδη καὶ μυώδη μὲ πέντε μακροὺς δακτύλους συνηνωμένους κάτωθεν διὰ μεμβράνης. Ἀξιοπαρατήρητα εἶναι τὰ φαινόμενα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ. Ἡ γονιμοποίησις ἐξαιρετικῶς εἰς τὸ εἶδος τοῦτο —, εἶναι ἐσωτερική· κατὰ τὴν ὠοτοκίαν ἡ θήλεια ἐπιθέτει ἡ ἰδία ἐπὶ τῆς ῥάχεώς της τὰ ὠά της, τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ ὀργάνου σχήματος σάκκου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *ὠοθετήρ*, καὶ ἐκσφενδονίζεται πρὸς τὰ πρόσω· πρὸς τοῦτο τὸ δέρμα σχηματίζει συμπίεσιν ἄνωθεν ἑκάστου ὠοῦ, εἶτα ἀνορθοῦται καὶ σχηματίζει μεταξὺ τῶν ὠῶν μικρὰ διαφράγματα ἐν εἴδει κελίου, ὅπερ τὰ περικλείει. Εἰς ἕκαστον τῶν κελλίων τούτων γεννᾶται τὸ νεογνόν, τελειοποιεῖται, καὶ μόνον ὅταν δύναται νὰ ζήσῃ μόνον, ἐλευθεροῦται, ὁπότε καὶ ἡ ῥάχις τῆς μητρὸς λαμβάνει τὸ πρότερον κανονικὸν σχῆμά της. Ἡ Πίπα ζῇ εἰς τὰ τέλματα τῆς Βραζιλίας καὶ τῆς Γουϊάνας.

Πίπα.

Εἰς τὴν Ἀφρικὴν ζῶσι σπάνια εἴδη ἀγλώσσων, ἅτινα φέρουσιν ὀδόντας. Τὸ γνωστότερον εἶναι ὁ *Ξενόπους*, ὅστις φέρει ὀδόντας μόνον ἐπὶ τῆς ἄνω σιαγόνος. Οὗτος γεννᾷ τὰ ὠά του σποραδικῶς, καὶ τὰ νεογνά του εἶναι περιεργότατα τὴν ὄψιν.

ἀγλωσσία=ἔλλειψις ἢ στέρησις τῆς γλώσσης.

Ἄγλωσσον, (τό). Γένος ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Πυραλιδῶν*. Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει μικρὰς καὶ λεπτοτάτας πεταλούδας μὲ ἁπλᾶς κεραίας, μικροὺς πόδας καὶ ἐπίμηκες σῶμα. Πάντα εἶναι ἔντομα βλαβερά. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἶναι: *Ἄγλωσσον τὸ πιμελόβιον* (aglossa pinguinalis) τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ σὴς τῶν λιπαρῶν οὐσιῶν. Ἡ κάμπη του εἶναι ὑποφαίου χρώματος, ζῇ ἐντὸς τῶν ὀψοφυλακίων καὶ κατατρώγει πάντα τὰ λίπη. Διὰ νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν παρουσίαν τοῦ σκώληκος τούτου πρέπει νὰ διατηροῦμεν πάσας τὰς λιπαρὰς οὐσίας εἰς μέρος δροσερόν. Μεταμορφοῦται εἰς χρυσαλλίδα καὶ παράγει πεταλοῦδαν χρώματος ὑπερύθρου μὲ λευκὰς κηλῖδας. *Ἄγλωσσον τὸ χαλκόχρουν* (**aglossa cuprum**). Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰς βιβλιοθήκας, ὅπου ἐπιφέρει

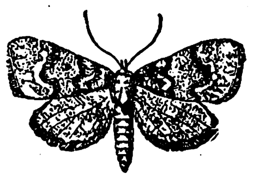

Ἄγλωσσον τὸ πιμελόβιον

Digitized by Google

ἀληθῆ καταστροφήν. Ἡ θήλεια, γεννᾷ, κατὰ προτίμησιν, τὰ ὠά της ἐπὶ τῶν καλυμμάτων τῶν βιβλίων. Ἕκαστον ὠὸν παράγει μικροτάτην κάμπην, ἥτις διὰ νὰ τραφῇ, διατρυπᾷ τὸ κάλυμμα καὶ εἶτα ὁλόκληρον τὸ βιβλίον. Τὰ τρήματα ἅτινα προξενεῖ, εἶναι κυλινδρικά, ἐντὸς δὲ αὐτῶν εὑρίσκεται ὁ μικρὸς λευκὸς σκώληξ τοῦ ἀγλώσσου. Πρὸς προφύλαξιν τῶν βιβλιοθηκῶν ἀπὸ τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου σκώληκος, πρέπει νὰ καθαρίζωνται συχνὰ καὶ καλῶς τὰ βιβλία, διότι ὁ κονιορτὸς ἐπιβοηθεῖ τὴν ἀνάπτυξίν του. Δ. Ν. Π.

Ἄγλωσσος· οὕτω ὀνομάζεται δ. Κυνόδοντον ὁ δάκτυλος· φυτὸν τῆς τάξεως Λεπυρονθῶν (Glamiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (Gramineae).

ἀγλωσσοστοματογραφία — περιγραφὴ στόματος ἄνευ γλώσσης· τίτλος διατριβῆς τοῦ Dr Roland χειρουργοῦ τοῦ Saumur.

ἀγλωσσόστομον· τερατογενὴς διάπλασις διακρινομένη ἐκ τῆς ἐλλείψεως γλώσσης ἐν τῷ στόματι.

ἄγμα 1) σύντριμμα, τσάκισμα, θραῦσμα κομμάτι σπασμένο. 2) ἀγμός, κάταγμα, σπάσιμο, θραῦσις

ἀγματολογία (ἐκ τοῦ ἄγμα-τος=κάταγμα, καὶ λόγος). Πραγματεία περὶ καταγμάτων.

ἀγμός· κάταγμα, θραῦσις ὀστοῦ, ὅθεν καὶ τὸ «Περὶ *ἀγμῶν*», σύγγραμμα τοῦ Ἱπποκράτους. 2) κοῖλον ρῆγμα βράχου, σπηλιά, βραχοκουφάλα. (Ὁ Εὐριπίδης καὶ ὁ Νίκανδρος).

ἀγμῶν. (Περὶ) Συγγραφὴ τοῦ Ἱπποκράτους (βλ. Ἱπποκράτης).

Ἄγν, Καρλόττα, *(Mme Charlotte de Hagn).* Περίφημος γερμανὶς ἠθοποιός, γεννηθεῖσα ἐν Μονάχῳ τῷ 1809 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1890. Ἦτο ἀπαράμιλλος «σουμπρέττα», τὸ δὲ στάδιόν της ὑπῆρξε μία διαδοχικὴ σειρὰ ἐπιτυχιῶν. Ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς νεαρωτάτην ἡλικίαν εἰς τὸ θέατρον τῆς γενετείρας της πόλεως, κατόπιν δὲ μετέβη εἰς Βιέννην, εἰς Δρέσδην καὶ εἰς Βουδαπέστην, ὅπου κατήγαγε ἀληθεῖς θριάμβους· τῷ 1833 εἰσῆλθεν εἰς τὸν θίασον τοῦ θεάτρου τῆς Αὐλῆς ἐν Βερολίνῳ, εἰς τὸ ὁποῖον κατεμάγευε τοὺς θεατὰς ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν καὶ ἐγένετο τὸ χαϊδεμένο παιδὶ τοῦ θεατρικοῦ κοινοῦ. Παρὰ ταῦτα τῷ 1846 ἀπεσύρθη ἐκ τοῦ θεάτρου.

Ἄγνα. Ὄνομα μεγάλης τινὸς θεότητος λατρευομένης ἐν Μεσσηνίᾳ. Τινὲς πιστεύουν ὅτι Ἄγνα εἶναι ἐπώνυμον τῆς Κόρης διότι ἀναφέρεται ἔν τινι ἐπιγραφῇ περὶ τῶν μυστηρίων τῆς Μεσσηνιακῆς πόλεως Ἀνδανίας.

Ἀγναδέλλο (Agnadello καὶ Agnadel), κοινότης τῆς Ἰταλίας ἐν Λομβαρδίᾳ, μεταξὺ τοῦ Ἄδδα καὶ τοῦ Λόριο. 2.500 κάτοικοι. Ἡ πολίχνη εἶναι περιώνυμος διὰ τὴν συντελεσθεῖσαν αὐτόθι κατατρόπωσιν τῶν Ἐνετικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τῶν συμμαχικῶν τοῦ Πάπα Ἰουλίου Β', τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ Α', τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου ΙΒ' καὶ ἄλλων, τῇ 14 Μαΐου 1509. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην, σπουδαῖον μέρος διεδραμάτισαν οἱ λεγόμενοι *Μακεδόνες* καὶ *Στρατιῶται*, σώματα ἑλληνικά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀποτελούμενα ἀπὸ ἐλαφροὺς ἱππεῖς, καὶ διοικούμενα ὑπὸ Ἠπειρωτῶν καὶ Μακεδόνων ἀρχόντων, οἵτινες κατὰ τὰ ἤθη τῆς ἐποχῆς ἐμισθοῦντο εἰς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας, μακρὰν τῆς πατρίδος. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ἀγναδέλλου, μετὰ τῶν Ἐνετῶν ἐπολέμησαν περὶ τοὺς τριακοσίας Μακεδόνες, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ *Μοροζίνη*, Ἐνετοῦ, μετὰ τῶν συμμάχων δὲ ὁ περίφημος *Μερκούριος Μπούας*, Ἠπειρώτης, ὁ διὰ τ' ἀνδραγαθήματά του πολλάκις καὶ πολυτρόπως ἀμειφθείς, γενόμενος δὲ καὶ Δοὺξ τοῦ *Ἀκίνου* καὶ τοῦ Ρόκκα-Σέκκα, ὡς καὶ Στρατηγὸς τοῦ ἐλαφροῦ Ἱππικοῦ τῆς Γαλλίας.

Τὰ εἰς τὴν μάχην ταύτην ἀνδραγαθήματα τοῦ Μερκουρίου Μπούα, ψάλλονται ὑπὸ τοῦ βιογράφου του *Τζάνε Κορωναίου*, εἰς τὸ φερώνυμον ποίημα τὸ ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Κ. Ν. Σάθα ἐν τῷ Α' τόμῳ τῶν «Ἑλληνικῶν Ἀνεκδότων», εἶναι δὲ χαρακτηριστικὰ τῶν ἠθῶν τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς δράσεως τῶν ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ πολεμούντων *Στρατιωτῶν*. Στίχους τινὰς παραθέτομεν ἐκ τῆς συνομιλίας του μὲ τὸν Βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκον ΙΒ':

Ὁ δὲ σινιὸρ Μερκούριος, ὁ ἐκλεκτός του φίλος
Ἀπούχε πάντας διαλεκτούς, πεντακοσίους στρα- [τιώτας,
Μὲ ἄλογα ἐκ τὸν Μοριάν, ὅλους *Μακεδονίτας*,
Ἀφοῦ μὲ φόβον τοῦ ρηγὸς τὸν ὁρισμὸν *ἐπῆκαν*
Καὶ ἅπαντες, στὰς τάξεις των, ὡς ἔπρεπε διαβῆκαν.
Εἶπεν:— «Ὦ Ρήγα μέγιστε, καλὰ μὲ ἐγνωρίζεις,
Καὶ τί χρήζω εἰς πόλεμον νὰ μάθῃς οὐδὲ χρήζεις.
Ἐγὼ τὸν πρῶτον πόλεμον βούλομαι διὰ νὰ *πήσω*,
Μετὰ τῆς συντροφίας μου, κι' ἐχθροὺς μας νὰ [νικήσω.
Ὅτ' ἡ ψυχή μου δὲν πορεῖ, νὰ στέκῃ νὰ 'πομένῃ,
Νὰ βλέπῃ ἄλλον νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ βαρυαναστένῃ.
Ὡς γὰρ λιοντάρι ποῦ 'τυχε νὰ ἔνε θυμωμένον,
Εἴς τινα νάλθῃ ἐναντίον, κι' εἶτα νάνε δεμένον,
Βοᾷ φωνὴν ἀνήφερτον ποῦ σ' οὐρανὸν παγαίνει,
Καὶ ἄνθρωπος οὐ δύναται ν' ἀκούῃ νὰ 'πομένῃ.
Οὕτω ψυχὴ τοῦ Μερκουρίου ὅταν ἐστὶ εἰς μάχη,
Βοᾷ νὰ πάγ' εἰς πόλεμον καὶ 'πομονὴν δὲν ἔχει.»
Ὁ ρήγας δ' ἀφοῦ 'γνώρισε τὴν πολλὴν προ- [θυμίαν
τοῦ θαυμαστοῦ Μερκούριου καὶ περισσὴν ἀνδρείαν,
»—Ἄπελθε, ὦ Μερκούριε, εἶπεν, ἐκλελεγμένε,
Κι' ἀπὸ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου πολλὰ χαριτωμένε,
Καὶ δεῖξαι τὴν ἀνδρείαν σου, ὡς ἔδειξας καὶ ἄλλοις,
Τοὺς ἐναντίους ἅπαντας χαμαὶ στὴν γῆν νὰ [βάλλῃς».
Τότ' ὁ σινιὸρ Μερκούριος μ' ὅλην τὴν στρατιάν του,
κατὰ ἐχθρῶν ὡρμήθηκεν, ὡς τό 'διδεν ἡ καρδιά [του,
Καὶ τὸ ποτάμι 'πέρασε, κι' εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἐσέβη.
Ὁ δὲ ἐπίλοιπος στρατός, ὀπισθέν του διέβη.
Κι' ἐνίκησε τὰ ἄλογα ἅπαντα τὰ *λιτζέρα*,
Πολὺ δὲ πλῆθος ἔκοψεν ἐκείνη τὴν ἡμέρα...
Τὸν πόλεμον δ' ὅπου 'πῆκαν οἱ δύο στρατοὶ ἐκεῖνοι,
Κόσμος ἀφοῦ ἐγένετο, ὡς 'κεῖνον δὲν ἐγίνη.
Μάλιστα δ' ὁ Μερκούριος πῶς ἔκβαινε κι' ἔμπαινε,
Κι' ἐσκότωνε κι' ἐλάβωνε, κι' αὐτὸς σῶος ἐβγαῖνε.

Κατὰ τὴν μάχην ταύτην διεκρίθη ἐπίσης καὶ ἕτερος Ἕλλην Καπετάνος, ὁ *Μουρίκης Κόκλας*, ὅστις εἴς τινα ἔφοδον ἥρπασε τὴν σημαίαν, τὴν ὁποίαν ἐκράτει ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐνετικῆς ὀπισθοφυλακῆς, ὁ περιώνυμος *Βαρθολομαῖος ὁ Ἀλβιάνος*. Ἐγένετο δὲ σὺν τοῖς ἄλλοις τὸ Ἀγναδέλλον ἀφορμὴ νὰ ἐπεκταθῇ ἡ δρᾶσις τοῦ Μερκουρίου Μπούα, εἰς τὸν ὁποῖον σπουδαίας πολεμικὰς ἀποστολὰς ἐνεπιστεύθησαν ἔκτοτε ὅ τε Αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς καὶ ὁ Βασιλεὺς Λουδοβῖκος.

Οἱ Ἐνετοί, διοικούμενοι ἀπὸ τὸν Ἀλβιάνο κατετροπώθησαν καὶ ἡ Βενετία ἠναγκάσθη νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας της.

Παρὰ τὸ Ἀγναδέλλον ἐπίσης ὁ δοὺξ τῆς Βανδόμης κατενίκησε τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον τῷ 1705.

Ἄγναθα (τό). (Τὰ στερούμενα γνάθων). Γένος κολεοπτέρων ἑτερομερῶν ἐντόμων.

ἀγναθία· (ἐκ τοῦ ἀ στ. καὶ γνάθος)· ἔλλειψις τῆς γνάθου, σιαγόνος. Εἶδος τερατομορφίας ἀναγομένης εἰς τὸ γένος τῶν Ὠτοκεφάλων.

Ἀγνάνθη (βοταν.) (Agnanthus Vailli)· δενδρύλλιον τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐερβενιδῶν, καλλιεργούμενον ἐν Εὐρώπῃ ἐντὸς θερμοκηπίων, καταγόμενον δὲ ἐξ Ἀντιλλῶν, ὅπου ἐξάγουν ἐκ τοῦ ξύλου του κιτρίνην βαφήν.

Ἀγνάνο (Agnano). Λίμνη τῆς Ἰταλίας, 6 χλμ. Δ τῆς Νεαπόλεως, κατέχουσα τὴν κοίτην ἑνὸς παλαιοῦ κρατῆρος ἡφαιστείου. Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν εὑρίσκονται τὸ σπήλαιον τοῦ Κυνὸς καὶ τὰ θειοῦχα λουτρὰ τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ. Ἐγένοντο ἔργα ἀποξηρανσεως εἰς τὴν λίμνην αὐτήν, ἡμιτελῆ ὅμως. Εἰς πλεῖστα σημεῖα ρέει ζέον ὕδωρ. Οἱ ἐλώδεις πυρετοὶ ὑπάρχουν πάντοτε. Ἡ εἴσοδος καὶ παραμονὴ εἰς τὸ Ἄντρον τοῦ Κυνὸς εἶναι ἐπικίνδυνος καὶ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον ἕνεκα τῶν ἀναθυμιάσεων ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Εἰς ἀπόστασιν 25 λεπτῶν εἶναι τὸ Πάρκον τοῦ Ἀστρόνι, δάσος λευκῶν καὶ δρυῶν ἐπὶ παλαιοῦ ἡφαιστείου, πέριξ μικρᾶς γραφικωτάτης λίμνης.

Ἄγναντα· χωρίον τοῦ νομοῦ Ἄρτης, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀγνάντων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτ. 1246. Κεῖται ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τῶν Τσουμέρκων, ἀπέχουν δὲ ἀπὸ Ἄρτης ὥρας 14 καὶ ἀπὸ Τραμάντων ὥρας 3. Χωρίζονται εἰς δύο συνοικίας ὑπὸ ρεύματος διερχομένου διὰ μέσου αὐτῶν, συγκοινωνούσας δὲ διὰ λιθοκτίστου γεφύρας. Ἔχουν εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον, ἑλληνικὸν σχολεῖον πλῆρες, δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, παράγουν δὲ ὄσπρια, ὀπώρας καὶ κτηνοτροφικά.

ἀγναντεύω· περισκοπῶ, περιβλέπω, παρατηρῶ, θεῶμαι μακρόθεν καὶ ἀπὸ περιόπτου, ἀντιῶ, ἀντικρύζω. Στὸ παραθύρι κάθεται τὰ πέλαγ' ἀγναντεύει. Ἀνέβηκα στὸν Ὄλυμπο κι' ἀγνάντευσα τριγύρω. ...ἀπὸ μιὰ στὴν ἄλλη πετάχτηκε στὶς κορυφές του (Ἑλικῶνα) ἀγναντεύοντας πάντα τὶς ὑψηλότερες. (Γ. Σωτ.).

Ἄγναντη· χωρίον τῆς Λοκρίδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Δαφνουσίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 346. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀταλάντης 4 ὥρας.

ἀγνάντια· ἐπιρ: ἀπέναντι, κατέναντι, ἀντίκρυ, (Σ'εἶδα καθισμένη ἀγνάντια μου ἔξαφνα... Κ. Παλ.) ἄντωποί, εἰς ὦπα, καταντίστην, ἐναντία.-Ἐτυμολ. τὰ *ἐνάντια>ταϊνάντια* (σύγκρινε: *κακοαίματος>κακόματος)>ταγνάντια.* Πολλάκις ἰδιωματικῶς ὁ ἡμίφωνος φθόγγος *ι* τῶν προφώνων νεοελληνικῶν διφθόγγων *(αἰ, οἰ, οὐί,)* ὅστις ἔχει καταντήσει εἰς ὑγροουρανικὸν **j** λατινογερμανικόν, ἀδρύνει εἰς ὑγρολαρυγγικὸν **γ** πρὸ τῶν ὀδοντικῶν δ, ι, λ, ν, μάλιστα ἐν Κεφαλληνίᾳ λ. χ. *ιλ>γλ*: (ἆ ἠλί = ὦ Θεέ): *ἀιλί>ἀγλί* (Κεφαλλην.), (τουρκ. beileri = τοὺς μπέϊδες): *ὁ μπεϊλερής>μπεγλερής*, (ὁ ἱλαρός): *ὁϊλαρος>ὁ γλαρὸς* καὶ ἀπ' αὐτὸ ἡ γλάρα.

ιδ>γδ (νὰ ἰδεῖς): *ναϊδεῖς>νἀγδεῖς* (Κεφαλ.) *Νεράϊδα>Νεράγδα* (Κρήτη), *παλιόβογδο, ρόγδι* κτλ. ἐν Κεφαλληνίᾳ.

ιτ>γτ: (ἀετός): *ἀϊτός>ἀγτός*. (Κεφαλ.).

ιν>γν: (ἀεινόν): *ἀϊνὸ>ἀγνὸ* (=παντοτεινὸ Μπλάτσι καὶ Βελβεντὸ Μακεδ.), (τὸ ὑννὶ): *τοϊνί>τὸ γνί* (=Αὐλωνάριον.· Φάβης). Οὕτω καὶ τὰ *ἐνάντια>ταϊνάντια>ταγνάντια*, εἶτα ἁπλοῦν *ἀγνάντια=ἐνάντια*. Μ. Φ.

ἀγναντιάζω· ἄλλος τύπος τοῦ *ἀγναντεύω*· (τὰ ἐνάντια > ταϊνάντια > ταγνάντια — ἐπιρ. *ἀγνάντια: ἀγναντιάζω* = ἀντιόω), ἀντικρύζω, ἀξ ἀπόπτου βλέπω. Διὰ τὴν διπλοτυπίαν *ἀγναντεύω* καὶ *ἀγναντιάζω* σύγκρινε: καταχωνεύω καὶ καταχωνιάζω, κουρεύω καὶ κουράζω, μεσημερεύω καὶ μεσημεριάζω, ξοδεύω καὶ ξοδιάζω, πομπεύω καὶ πομπιάζω, σοδεύω καὶ σοδιάζω, συμπεθερεύω καὶ συμπεθεριάζω, σωρεύω καὶ σωριάζω, φωλεύω καὶ φωλιάζω, ψεγαδεύω καὶ ψεγαδιάζω, γειτονεύω καὶ γειτονιάζω, συντροφεύω καὶ συντροφιάζω, τεμπελεύω καὶ τεμπελιάζω, καλοκαιρεύει καὶ καλοκαιριάζει, μεσημερεύει καὶ μεσημεριάζει, σκοτεινεύει καὶ σκοτεινιάζει κτλ. Μ ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἄγναπτος (ἐκ τοῦ *γνάφω*=λευκαίνω), ὁ μὴ ὑποστὰς τὴν διὰ γνάψεως κατεργασίαν· ἀλεύκαντος, ἀκάθαρτος, ἄγναφος. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἐναντίον = ὁ μὴ γναφεὶς (=πλυθεὶς) εἰσέτι, ἑπομένως ὁ ὅλως νέος, ὁ κατακαίνουργος, ὁ ὁλοκαίνουργος.

Ἀγνάρ· υἱὸς τοῦ Γέϊροδ, ἐν τῇ Σκανδιναυϊκῇ μυθολογίᾳ. Θεωρεῖται ὡς ἡ προσωποποίησις τοῦ θέρους.

ἀγνάρι· ὁ νησιωτικὸς τύπος τοῦ *ἀχνάρι*<*ἰχνάριον*<*ἴχνος*. Ἐν Κύπρῳ καὶ τοῖς Δωδεκανήσοις, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη τοῦ ἑλληνισμοῦ γίνεται συνήθως ἡ ἀφομοίωσις τῆς ἠχηρότητος δύο παρακειμένων φθόγγων· ἐπιβάλλουσι δηλ. οἱ χορδοηχηροὶ φθόγγοι (συνήθως οἱ ὑγροὶ ρ, λ, ν) τὴν χορδοηχηρότητα αὐτῶν εἰς τοὺς πρὸ αὐτῶν ἀχορδοήχους. Οὕτως ἔχομεν: *χν>γν*: *συχνὰ>συγνά*, *ἄχνα καὶ ἀχνιά>ἄγνα καὶ ἀγνιά, πάχνη>πάγνη, ρήχνω>ρήγνω, δείχνω>δείγνω*. Εἰς τὸν Σαχλήκην (Στίχοι καὶ ἑρμηνεῖαι) ὑπάρχει μία περίεργος λέξις:

«Τὴν ἀνεψιάν της ἔσυρνε τὴν *ἐγνιογαμημένην*» δηλ. τὴν γ. ἀπὸ τά: (*ἔθνη>ἔθνια)>ἔχνια>ἔγνια* (=τὰ ζῶα· σύγκρινε «*ἔθνεα*... μελισσάων ἀδινάων» (Ἰλιὰς Β. 87) ὥστε τὸ κείμενον τοῦ Σαχλήκη εἶναι ὀρθὸν καὶ οὐδεμίαν ἀπολύτως διόρθωσιν χρειάζεται, οὔτε κἂν τὴν προτεινομένην ὑπὸ τοῦ ὀρθῶς ἑρμηνεύσαντος Κουκουλὲ ἀντικατάστασιν τοῦ γ διὰ τοῦ χ. Μ. Φ

Ἀγνᾶς μάρτυς. Εἷς ἐκ τῶν εἴκοσιν ἓξ μαρτύρων, τῶν ἐν Γοτθίᾳ μαρτυρησάντων ὑπὸ τοῦ διώκτου τῶν χριστιανῶν βασιλέως τῆς Γοτθίας Ἰουγγουρίχου κατὰ τὸ ἔτος 376 μ. Χ. Οὗτος μαθών, ὅτι οἱ καλλίνικοι οὗτοι μάρτυρες εἰσῆλθον εἴς τινα κεκρυμμένον χριστιανικὸν ναόν, ἔνθα προσεφέρετο ἡ ἀναίμακτος θυσία, διέταξε καὶ ἐνέπρησαν τὸν ναόν, μετὰ τοῦ ὁποίου κατεκάησαν πάντες ζῶντες. Εἰσὶ δὲ οὗτοι οἱ ἑξῆς. Δύο πρεσβύτεροι Βαθοῦσις καὶ Οὐΐρκας μετὰ δύο υἱῶν αὐτοῦ καὶ τριῶν θυγατέρων, εἷς μοναχὸς Ἀρπύλλας, λαϊκοὶ Ἀγνᾶς, Ἀβήπας, Ρύαξ, Ἡγάθραξ, Ἡσκόος, Σύλας, Σίγητζας, Σουηρίλλας, Σεΐμβλας, Θέρμας, Φίλγας, γυναῖκες, Ἄννα, Ἀλλάς, Ἀνιμάϊς, Βάρις, Μωϊκώ, Μαμύκα, Οὐΐρκώ. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη αὐτῶν τὴν 26ην Μαρτίου. Π Ε. Σ.

ἄγναφος· νεώτερος τύπος τοῦ *ἄγναπτος* (γνάφω)· νέος, καινουργὴς Ματθ. Θ, 16 καὶ Μάρκ. β', 21. Ἔτι δὲ ἀλανάριστος, ἀλεύκαστος.

Ἀγνέεζενς· διάσημος Βέλγος ζωγράφος, γεννηθεὶς τὸ 1842 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1885. Ἡ τέχνη του, διακρινομένη διὰ τὴν θελκτικὴν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τὸ ἄψογον σχέδιον, ἠκολούθησε τὰ ἴχνη τῶν «παλαιῶν διδασκάλων», παρήγαγε δὲ ἀρκετὰ ἀριστουργήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἐξοχώτερον εἶναι ὁ *«Γλύπτης»*, εὑρισκόμενον εἰς τὸ μουσεῖον τῶν Βρυξελλῶν.

Ἀγνέζι (Marie Agnesi). Διάσημος Ἰταλὶς σοφός, γεννηθεῖσα εἰς Μιλᾶνον τὴν 16 Μαρτίου 1718 καὶ ἀποθανοῦσα τὴν 9 Ἰανουαρίου 1799. Παιδίσκη ἀκόμη, ἐγνώριζεν ἀρχαῖα ἑλληνικά, λατινικά, γαλλικά, γερμανικά, ἰσπανικὰ καὶ ὀλίγα ἑβραϊκά. Ἐκ παραλλήλου, αἱ ἐπιστημονικαί της γνώσεις ἦσαν εὐρύταται. Εἰς ἡλικίαν ἐννέα ἐτῶν συνέθεσε καὶ ἀπήγγειλεν ἕνα λόγον ὑπὸ τὸν τίτλον: Oratio qua ostenditur artium liberalium studia femineo sexu neutiquam abhorere... Αἱ πρόοδοί της εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν ὑπῆρξαν καταπληκτικαί, ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος. Ἀρχίζει εἶτα νὰ καταγίνεται μὲ τὰ μαθηματικά, εἰς τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύεται ἐξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα. Ὅταν ὁ πατήρ τις, καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν εἰς τὸ

Digitized by Google

πανεπιστήμιον τῆς Βολωνίας, ἠσθένησε τῷ 1750, ἡ Ἀγνέζι ἦτο εἰς θέσιν νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ προσωρινῶς εἰς τὴν ἕδραν του, καί, μετὰ τὸν θάνατόν του, μονίμως. Συνέγραψε «Ἐγχειρίδιον κωνικῶν τομῶν» καὶ «Institutions analytiques» ὅπου ἐφήρμοζε διὰ πρώτην φορὰν τὴν μέθοδον τοῦ Λέϊμπνιτζ εἰς τὰ μαθηματικά. Αἱ ἐργασίαι αὐταὶ προεκάλεσαν μέγαν θόρυβον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ἐξακολουθοῦν δέ, καὶ σήμερον, νὰ ἐκτιμῶνται.

Μαρία Γαετάνα Ἀγνέζι.

Ἀγνειά οὕτως ὀνομάζεται ὁ Ἀγνὸς ἡ κοινή· φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Ἱεροβοτανωδῶν.

ἁγνεία (ἀπὸ ρημ. *ἁγνεύω*=εἶμαι ἁγνός)· καθαρότης, σωφροσύνη: «*ἁγνείας* θησαύρισμα» λέγεται ἡ Θεοτόκος ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ὑμνογράφων. 2) ἡ κατάστασις τῆς ψυχικῆς καθαρότητος. 3) ἀποχὴ ἀπὸ τῶν ἀφροδισίων. 4) Ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἡ λέξις ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς σωφροσύνης, τῆς ἠθικῆς καθαρότητος τῆς ἀπηλλαγμένης τοῦ ῥύπου τῆς ἁμαρτίας. «Τύπος γίνου τῶν πιστῶν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν Πνεύματι, ἐν πίστει, ἐν *ἁγνείᾳ*» (Α' Τιμ. Δ', 12).

ἁγνεία (Κοινωνιολ.). Ἁγνεία ἡ ἁγνότης ἠθῶν ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν φύλων (chasteté) εἶναι ἡ κατάστασις τῆς ἐγκρατείας τοῦ ἀγάμου ἀνδρός, τῆς ἀπολύτου ἐγκρατείας τῆς ἀγάμου γυναικός, μακρὰν πάσης ἀσελγείας πρὸ τοῦ γάμου της τελούσης, ἡ τήρησις πίστεως μεταξὺ τῶν ἐγγάμων. Ἡ ἔκλυσις τῶν ἠθῶν εἶναι ἡ ἀντίθεσις τῆς ἁγνείας. Ἡ Ἁγνεία ὡς ἠθικὴ ἐπιταγὴ εἶναι κυρίως δίδαγμα τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις, ὄχι μόνον δὲν εὑρίσκομεν ἀναφερομένην τὴν ἁγνείαν ταύτην, ὡς ἠθικὸν καθῆκον, ἀλλὰ καὶ τὰς παλλακίδας εὑρίσκομεν παρὰ ταῖς συζύγοις, τὰς ἑταίρας δρώσας ἐν τῇ κοινωνίᾳ, τὴν Πάνδημον Ἀφροδίτην ἐνθουσιωδῶς ἑορταζομένην καὶ τὸ πορνικὸν τέλος ἱκανὰ πορίζον εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον. Παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, ὄχι μόνον ἀπαντᾶται (ἐν τῇ Γενέσει) ἡ πολυγαμία τῶν Πατριαρχῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιταγὴ τοῦ Δεκαλόγου «οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου» συνεκφραζομένη μετὰ τῆς ἐπιταγῆς «οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκην αὐτοῦ, οὔτε τοῦ βοὸς αὐτοῦ, οὔτε τοῦ ὑποζυγίου αὐτοῦ, οὔτε παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὔτε ὅσα τῷ πλησίον ἐστί», δεικνύει ὅτι τὸ καθῆκον τοῦτο εἶναι ἁπλῶς μία εὐρυτέρα ἔννοια τοῦ καθήκοντος «οὐ κλέψεις», τοῦ ἀσφαλίζοντος τὴν ἰδιοκτησίαν. Παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀρχαίοις λαοῖς ἀνάλογα παρατηροῦμεν (βλέπε *B. Mulon*: La morale sociale, Paris 1895). Οἱ καθυστερημένοι λαοὶ ἀγνοοῦσιν ἐντελῶς τὴν ἔννοιαν ταύτην τῆς ἁγνείας, ὡς ἀναφέρουσιν ἐθνογράφοι καὶ περιηγηταί (βλ. *Ch. Letourneau*: La sociologie d'après l'ethnographie. - Paris. - *H. Spencer*: Principly of ethies, - London 1892).

Ὁ Ἀσκητισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυτος ἁγνότης, ἣν διδάσκει ὁ Χριστιανισμὸς μέχρι τοῦ σημείου νὰ κηρύσσῃ τὸ δόγμα «ὃς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ καὶ γαμήσῃ ἄλλην μοιχᾶται καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται» (Ματθ. ΙΘ'. 9) εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπικρατήσεως τῶν πτωχοτέρων τάξεων, *διαλυομένου τοῦ διαφθαρέντος ἀρχαίου Κλασικοῦ Κόσμου*. Ὁ Νίτσε ἐν τῷ βαθεῖ του ἔργῳ «ἡ Γενεαλογία τῆς Ἠθικῆς» ἐρωτῶν ποῖον εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἀσκητισμοῦ ἀπαντᾷ: «Τὸ ἀσκητικὸν ἰδεῶδες ἔχει τὴν πηγήν του εἰς τὸ ἔνστικτον προφυλάξεως ἀπὸ τὴν διεφθαρμένην ζωήν, προφυλάξεως τῆς ζωῆς, ἥτις ζητεῖ νὰ θεραπευθῇ καὶ ἥτις μὲ ὅλα τὰ μέσα προσπαθεῖ νὰ συντηρηθῇ, ἀγωνίζεται διὰ τὴν ὕπαρξίν της. Εἶναι ἡ ἔνδειξις καταπτώσεως καὶ ἐξαντλήσεως, καθ' ὧν ἀγωνίζονται ἀδιακόπως τὰ βαθύτερα ἔνστικτα τῆς ζωῆς μὲ διαρκῶς νέα τεχνάσματα καὶ νέα μέσα. Καθὼς μᾶς δεικνύει ἡ ἱστορία, τὸ ἰδεῶδες τοῦτο ἐπικρατεῖ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ γίνεται κυρίαρχον αὐτοῦ, ἐκεῖ ὅπου ἐπικρατεῖ πολιτισμὸς καὶ ἐκδημοκράτησις. Εἶναι ἀντίστοιχον τοῦ ἀσθενικοῦ τύπου τοῦ ἀνθρώπου, οἷος ὑπῆρξε μέχρι τοῦδε, ἰδίως τοῦ ἀνθρώπου τοῦ καταπιεζομένου, τοῦ τιθασσευμένου (domestiqué), ὁ φυσιολογικὸς ἀγὼν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ θανάτου ἢ καλλίτερα κατὰ τῆς ἀηδίας τῆς ζωῆς, τῆς κοπώσεως, τῆς ἐπιθυμίας τοῦ τελευτᾶν».

Ἀλλὰ τὸ ἀσκητικὸν κήρυγμα τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν ζῇ περισσότερον τῶν πρώτων χριστιανικῶν κοινοτήτων. Ἡ ὑποκατάστασις τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ πῖπτον Ρωμαϊκὸν Κράτος, ἡ κάθοδος τῶν Γερμανῶν, ἡ διαμόρφωσις τῆς φεουδαλικῆς κοινωνίας καὶ τῆς φεουδαλικῆς ἐκκλησίας δημιουργεῖ ταύτην ἀλλοίωσιν τῶν ἠθῶν, ὥστε, ἐνῷ ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ νομοθεσία βρίθουσιν εἰς διατάξεις διὰ τὴν παραφυλακὴν τῆς ἁγνείας, ἡ δ' ἐκκλησία εὔχεται «τὰς τῆς σαρκὸς ἡμῶν ἐπαναστάσεις κατάστειλον καὶ πᾶν γαιῶδες καὶ ὑλικὸν ἡμῶν φρόνημα κοίμησον», παρὰ μὲν ταῖς πτωχοτέραις τάξεσιν ἐπικρατεῖ ἀναγκαστικὴ ἁγνότης ἢ ἐξ ἀμαθείας καὶ καθυστερήσεως ἐκφυλισμός, παρὰ δὲ ταῖς ἀνωτέραις τάξεσιν ἡγεμόνων, ἀρχόντων, Παπῶν καὶ Καρδιναλίων ἔκλυσις ἠθῶν ἀπερίγραπτος. Διάστασις πλήρης μεταξὺ τῆς διδασκομένης καὶ τῆς ἀσκουμένης ἠθικῆς. Ὁ νεώτερος πολιτισμὸς ἀπελευθερώνων τοὺς δουλοπαροίκους, ρίπτων

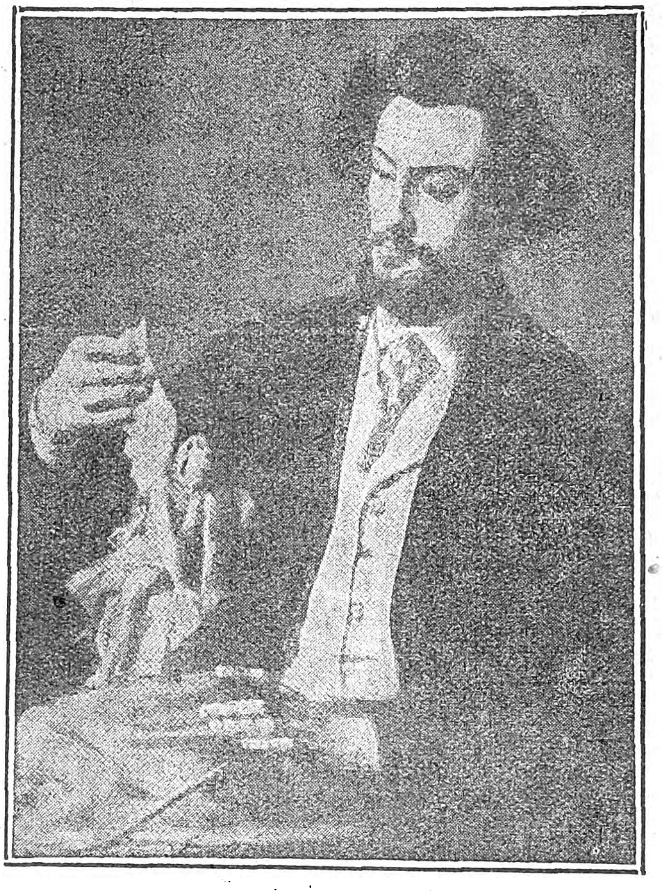

Ἀγνέλζενς — ὁ Γλύπτης.

ὅλα τὰ ἄτομα τῆς κοινωνίας εἰς ἐλεύθερον καὶ ἀπὸ παντὸς ἠθικοῦ καὶ ἄλλου δεσμοῦ ἀδέσμευτον ἀγῶνα διὰ τὸν πορισμὸν τῶν μέσων, τῆς ζωῆς, δίδων ἰσχυρὸν κτύπημα κατὰ τοῦ κύρους τῆς ἐκκλησίας διὰ τῆς ρασιοναλιστικῆς φιλοσοφίας τοῦ 18ου αἰῶνος, *στερεῖ τὸν κανονισμὸν τῶν σχέσεων τῶν φύλων παντὸς κριτηρίου*. Ἡ ἀσκουμένη ἠθικὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀγνοεῖ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἐκκλησίας. Οἱ νεώτεροι Ποινικοὶ Κώδικες οἱονεὶ ἀπηχοῦντες τὴν σεμνοτυφίαν τοῦ ἐπικρατήσαντος νεωτέρου ἀστισμοῦ, τὰς παραβάσεις κατὰ τῶν ἠθῶν περιορίζουσιν ἐκεῖ ὅπου γεννᾶται δημόσιον σκάνδαλον, τιμωροῦσι τὴν ἀσέλγειαν μόνον κατ' ἀνηλίκων καὶ μόνον κατ' αἴτησιν τῶν γονέων των, διώκουσι τὴν προαγωγὴν εἰς πορνείαν καὶ ἀνέχονται τὴν φανερὰν ἢ κεκαλυμμένην πορνείαν, τηροῦσι δὲ ἀνισότητα μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἐν τῇ τιμωρίᾳ τῆς μοιχείας. Ἀλλ' ἡ γυνὴ ἐν τῷ νεωτέρῳ πολιτισμῷ ἀκολουθοῦσα τὴν τύχην τοῦ προλεταρίου καὶ τελοῦσα ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἐξάρτησιν τοῦ ἀνδρὸς γίνεται ἀντικείμενον αὐστηρᾶς κρίσεως τῶν ἠθῶν αὐτῆς ἐκ μέρους τῆς νεωτέρας Κοινῆς Γνώμης, ἐπεχούσης πλέον θέσιν κυρώσεως τῆς Ἠθικῆς, ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Κοινὴ αὐτὴ Γνώμη, ἡ Κοινὴ Γνώμη τῶν ἀνδρῶν, σὺν τῇ ὁσημέραι διὰ τῆς ἐργασίας, εἰς ἣν φέρει τὴν γυναῖκα ὁ αὔξων βιομηχανισμός, αὐξανομένη οἰκονομικὴ ἀνεξαρτησίᾳ τῆς γυναικός, ἄγει τὰ ἤθη μακρὰν τῆς πάλαι ἁγνότητος, εἰς τὸν ἐλεύθερον ἔρωτα, εἰς τὸν εὐδιάλυτον γάμον.

Μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν ταύτην τοῦ κύρους τῆς ἐκκλησίας, μὲ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ κύρους τῆς Κοινῆς Γνώμης καὶ τὴν κρίσιν εἰς ἣν διατελεῖ ἡ σημερινὴ Ἠθική, ἔργον τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ θέσις κριτηρίου ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν φύλων.

Ἡ ἁγνότης εἶναι φυσιολογικὴ ἀνάγκη; Ἡ ἐπιστήμη δὲν ἀπαντᾷ καταφατικῶς. Ἴσως ἡ σχετικὴ ἐγκράτεια τοῦ ἀνδρὸς εἶναι βιολογικὴ ἀνάγκη ἐν τῷ συμφέροντι τοῦ εἴδους. Ἀλλ' ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις καθορίζει, καὶ συνεπῶς ἡ ἐπιστήμη τῆς Κοινωνιολογίας ὀφείλει νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα. Ἐφόσον ὁ γάμος καὶ ἡ οἰκογένεια ἔχουσι τὴν σημερινὴν μορφήν, ἐφόσον ἡ ἀβεβαιότης τῆς ἐργαζομένης γυναικὸς εἶναι διαρκὴς κίνδυνος τῇ ἀσφαλείᾳ της, ἐφόσον αἱ σχέσεις τῶν φύλων ἄγουσιν εἰς ἀποτελέσματα μεταβάλλοντα τὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ κατάστασιν αὐτῶν, γεννῶσιν ὑποχρεώσεις πρὸς τρίτους, πρὸς τὰ γεννώμενα τέκνα, ἡ ἐπιβαλλομένη ἠθικὴ δέον νὰ κινηθῇ, ἐντὸς τῶν ὅρων, οὓς ἐπιβάλλει ἡ οἰκονομικὴ συγκρότησις τῆς κοινωνίας μὲ τὰ συναφῆ οἰκονομικὰ ἐπὶ τῶν μελῶν της ἀποτελέσματα.

Ἡ εὐθύνη τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς γενετησίου δράσεως τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικός, αὐτὴ δέον νὰ καθορίσῃ τοὐλάχιστον τὸ μέτρον τῆς ἁγνότητος τῶν ἠθῶν, ἐν ἰσότητι τῶν δύο φύλων καὶ ἐν τῷ ὁμαδικῷ συμφέροντι τῶν κοινωνικῶν ὁμάδων.

Εἰς τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα κατέληξε τὸ ὀνομαστὸν ἐν τῇ Κοινωνιολογίᾳ τῶν ἠθῶν συνελθὸν ἐν Φλωρεντίᾳ κατὰ τὸ 1910 Συνέδριον, ὡς φαίνεται οὐχὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεών του, διότι ἀποφάσεις δὲν ἐλήφθησαν, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἀντιθέσεως τριῶν κυρίως γνωμῶν, τῆς κηρυχθείσης ὑπὲρ τοῦ δόγματος τῆς ἀπολύτου ἁγνότητος τῶν ἀγάμων ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ τῆς αὐστηρᾶς πίστεως τῶν ἐγγάμων διὰ λόγους βιολογικῆς ἀνάγκης καὶ κοινωνικῆς ἁρμονίας, τῆς ἄκρον ἀντιθέτου γνώμης, ἣν ὑπεστήριξαν κυρίως οἱ ἰατροί, οἵτινες διὰ στόματος τοῦ καθηγητοῦ τῆς Γυναικολογίας L. Bossi καὶ ἐν πνεύματι δαρβινισμοῦ κατεδίκασαν μὲ τὴν μεγαλυτέραν βιαιότητα πᾶσαν χρῆσιν τεχνικῶν μέσων διὰ τὴν πρόληψιν τῶν γεννήσεων, ὡς τοιούτων μέσων θεωρήσαντες καὶ τὴν ἁγνείαν, καὶ τρίτης τινὸς γνώμης συνηγορησάσης ἐν τῷ ἀνωτέρῳ πνεύματι τῆς κοινωνικῆς εὐθύνης τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν γενεσιακῶν σχέσεων τῶν φύλων. Α. Δ. ΣΙΔΕΡΙΣ

Βιβλιογραφία.
H. Spencer. Prinsiples of ethics-London 1892.
Robert Michels. Amour et chasteté-Paris 1914.
Abraham Flexner. La prostitution en Europe Paris 1919.
Hildebrand R. Recht und Sitte auf den verschiedenen wirtschaftlichen Kulturstufen.-Iena 1896.
Α. Μπέμπελ. Ἡ Γυνὴ καὶ ὁ Κοινωνισμός-ἑλλ. μετάφρασις Γ. Εὐαγγελίδου - Ἀθῆναι 1921.

ΑΓΝΕΙΑΣ ΠΕΙΡΑ

Ἡ ὀνομασία αὐτὴ ἡ σημαίνουσα δοκιμασίαν τῆς ἁγνότητος, πρέπει νὰ δοθῇ εἰς τὸν εὐρύτατον κύκλον τῶν δημωδῶν δοξασιῶν καὶ ἐθίμων, κατὰ τὰς ὁποίας εἶναι δυνατὸν διὰ μεγάλης τινὸς βασάνου καὶ μεγάλου ἐλέγχου καὶ δοκιμασθῇ καὶ ν' ἀναδειχθῇ ἡ ἀθωότης. Εἶναι δηλαδὴ αἱ δοξασίαι καὶ τὰ ἔθιμα ἐκεῖνα τῶν πρωτογενῶν, ἤτοι κατὰ φύσιν λαῶν, τὰ ὁποῖα μεταδοθέντα εἰς τὸν βάρβαρον Μεσαιῶνα ἀπετέλεσαν καὶ τὸν δικαστικὸν ἔλεγχον καὶ εἶναι γνωστὰ περισσότερον μὲ τὸ ὄνομα *θεοκρισίαι* καὶ τὸ ξενικὸν ὄνομα *ὀρδαλίαι*.

ΑΙ ΘΕΟΚΡΙΣΙΑΙ

Ἡ δοξασία καὶ τὰ συγγενῆ της ἔθιμα ταῦτα ὑπόκεινται εἰς τὴν ἑξῆς ἀντίληψιν. Μόνη ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ εἶναι δικαία. Εἶναι δὲ ἀδύνατον δι' ἀνθρωπίνων πράξεων νὰ εὑρεθῇ ἡ ἀλήθεια, ὅταν δὲν ὑπάρχουν μάρτυρες, ἢ εἶναι αἱ μαρτυρίαι ἀμφισβητούμεναι. Τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ζητηθῇ τοῦ Θεοῦ ἡ συνδρομή, νὰ ἐρωτηθῇ τὸ θεῖον. Ἡ δοξασία αὐτή, τὴν ὁποίαν ἑρμηνεύει οὕτως ὁ Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεύς, εἶναι δοξασία παγκόσμιος, ὑπάρχουσα εἰς πάντα χρόνον καὶ εἰς πάντα λαόν, εἶναι ἡ πίστις ἡ ἀκλόνητος πρὸς τὴν κρίσιν τοῦ θείου. Εἶναι, μὲ ἄλλους λόγους, ἡ ἔμφυτος πεποίθησις τοῦ κατὰ φύσιν ἀνθρώπου, ὅτι τὸ δίκαιον πραγματοποιεῖται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ θείου. Ἡ ἐπέμβασις δὲ αὐτὴ γίνεται μὲ *σημεῖον*, ἤτοι μὲ ὁρατὸν δεῖγμα, ἀποκαλύπτει τὸν ἔνοχον καὶ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν τὸν ἀθῶον. Ὁ Μεσαιών, καὶ δὴ ὁ Δυτικὸς Μεσαιών, ἦτο ἐποχὴ σκοτεινή, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ δίκαιον εὑρίσκετο πολὺ ὀπίσω, ἢ μᾶλλον, ἐκ τῆς ἀμαθείας οἱ ἄνθρωποι τῆς Δύσεως εἶχον πολὺ συγκεχυμένας ἰδέας περὶ τοῦ θείου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τῆς σκοτεινῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνίας ἦτο συνηθεστάτη ἡ τοιαύτη ἀπονομὴ τοῦ δικαίου, ἐκαλεῖτο δὲ Judicium Dei, ἤτοι *Θεοκρισία*. Συνηθεστάτη δὲ ἦτο καὶ ἡ λέξις Ordalium, ὀρδαλία, λέξις εἴτε Σαξονική, εἴτε ἀρχαία Φραγκική, ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται καὶ τὸ σημερινὸν γερμανικὸν urtheil (κρίσις).

Digitized by Google

Καὶ κατὰ μὲν τὸν βάρβαρον Μεσαιῶνα τῆς Δύσεως εἶχον ὑψωθῆ αἱ ὀρδαλίαι εἰς πραγματικὰ δικαστήρια. Αἱ ἐθνογραφικαὶ ὅμως ἔρευναι διδάσκουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει χώρα εἰς τὸν κόσμον, ἐκτὸς ἴσως τῆς Κίνας, οὐδὲ ὑπῆρξε χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἐπίστευσαν οἱ ἄνθρωποι ἀδιστάκτως, ὅτι διὰ ν' ἀποδείξουν τὴν ἀθῳότητά των πρέπει νὰ ὑποβληθοῦν εἰς μέγαν κίνδυνον. Ἂν εἶναι ἀθῷοι, ἡ δύναμις τοῦ θείου θὰ τοὺς προφυλάξῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον, ἂν εἶναι ἔνοχοι θὰ ὑποκύψουν εἰς αὐτά.

ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΓΡΙΟΙΣ

Ἤδη εἰς τὴν παλαιοτάτην νομοθεσίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἰς τὸν κώδικα τοῦ *Ἀμμουραβῆ* (περὶ τὰ 2100 π.Χ.) εὑρίσκομεν, ὅτι τελεῖται ἡ θεοκρισία εἰς τὰς χώρας τῆς Βαβυλῶνος. Ἄπειρα δ' εἶναι τὰ παραδείγματα εἰς τοὺς κατὰ φύσιν ζῶντας λαούς, καὶ ἀρχαίους καὶ νεωτέρους.

Οἱ συνηθέστατοι τρόποι ὀρδαλίας εἶναι ἡ *διὰ πυρὸς* καὶ διὰ τοῦ *ὕδατος δοκιμασία*. Τὸ πῦρ, καὶ δὴ ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος, εἶναι πρόχειρον, καὶ κινδυνωδέστατον συγχρόνως μαρτύριον τῆς κρίσεως. Ἂν ὁ κατηγορούμενος διέλθῃ ἀβλαβὴς *διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου*, τοῦτο εἶναι περίτρανος ἀπόδειξις τῆς σωτηρίας αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ θείου, ἑπομένως τῆς ἀθῳότητος αὐτοῦ. Ἄλλοτε ἤγγιζον διὰ τῆς γλώσσης πεπυρακτωμένον σίδηρον, ἄλλοτε ἐκράτουν εἰς τὰς χεῖρας *μύδρους*, δηλαδὴ σφαίρας ἢ ὄγκους σιδήρου, καὶ ἐβάδιζον, ἄλλοτε ἐπάτων ἢ ἐβάδιζον ἐπὶ ἀναμμένων ἀνθράκων. Ἐπίσης ἄλλοτε ὤφειλον νὰ διέλθουν διὰ πυρᾶς. Ἂν ὁ ὑφιστάμενος τὴν δοκιμασίαν ταύτην δὲν ἐπάθαινε τίποτε, σημαίνει ὅτι ὁ Θεὸς τὸν ἔσωσεν, ἦτο ἑπομένως φίλος εἰς τὸν Θεόν, ἄρα ἀθῷος. Εἰς τοὺς ἀγρίους εἶναι διαδεδομέναι καὶ αἱ θεοκρισίαι διὰ δηλητηρίου, περὶ τοῦ ὁποίου κατωτέρω.

Ο ΜΕΣΑΙΩΝ

Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, αἱ *θεοκρισίαι*, ἤτοι αἱ *ἀγνείας πεῖραι*, κατέστησαν ἡ κυρία ἐπὶ δικαστηρίου ἀπόδειξις, τὸ θεμέλιον πάσης δικαστικῆς πράξεως· εἰς τόσον βαθὺ σκότος ἀμαθείας καὶ προλήψεων εὑρίσκετο βυθισμένη ἡ Εὐρώπη. Ἡ κατ' ἐξοχὴν θεοκρισία ἦτο ἡ μάχη, ἡ μονομαχία, ἐκ τῆς συνηθείας δὲ ταύτης τῆς Μεσαιωνικῆς παρέμεινε μέχρις ἡμῶν τὸ βάρβαρον τοῦτο ἔθιμον. Ἀντὶ ν' ἀπολογηθῇ ὁ κατηγορούμενος, ζητεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ δικαιόν του διὰ μάχης καὶ προκαλεῖ τὸν κατήγορον ἢ τὸν μάρτυρα. Ἡ μονομαχία ἐγίνετο μεταξὺ εὐγενῶν ἐφ' ἵππου διὰ ξίφους, μεταξὺ τῶν ἀστῶν πεζῇ μὲ λόγχην, μάχαιραν, ἢ καὶ μὲ ῥάβδον μεταξὺ χωρικῶν. Οἱ ἱερωμένοι, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ἠδύναντο ν' ἀντικαταστήσουν ἑαυτοὺς ἐπὶ πληρωμῇ διὰ μαχητῶν. Ἂν ὁ μαχητής, ἡ ὑπερασπιστὴς αὐτῶν, ἡττᾶτο, ἦτο τὸ ἴδιον, ὡς ἐὰν εἶχον μονομαχήσει αὐτοὶ οἱ ἴδιοι. Ἀκόμη καὶ σήμερον εἰς τοὺς ὀρεσιβίους λαούς, ὡς εἰς τὰ Πυρηναῖα καὶ τοὺς Βάσκους τὰ ζητήματα ὕβρεως καὶ ζηλοτυπίας λύονται διὰ τοῦ ἐγχειριδίου ἢ διὰ τῆς ῥάβδου. Εἶναι δὲ ἄξιον νὰ μνημονευθῇ ἐνταῦθα, ὑπὸ ἔποψιν πολιτισμοῦ, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ οὐδέποτε ἐδέχθησαν τὰ δικαστικὰ ταῦτα ἔθιμα. Ὁ λεπτὸς πολιτισμός των ἀπέκρουεν αὐτὰ ὡς βάρβαρα ἔθιμα καὶ ἀνάξια πολιτισμένης κοινωνίας.

Πόσον ὅμως ἔμμονοι ὑπῆρξαν αἱ τοιαῦται δοξασίαι, ἰδίως εἰς φύσεις θρησκολήπτους, δεικνύουν παραδείγματα καὶ μορφωμένων ἀνδρῶν ἐποχῶν κοινωνικῆς ἀναπτύξεως. Λέγεται, ὅτι καὶ ὁ ἡμέτερος δογματικὸς Μακράκης εὑρισκόμενος τὸ 1869-1870 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξήτησε ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ θρησκεία ἡμῶν εἶναι ἀνωτέρα τῆς τοῦ Κορανίου. Ἐπρότεινε λοιπὸν νὰ διέλθῃ διὰ πυρᾶς κρατῶν Εὐαγγέλιον, νὰ διέλθῃ δὲ δι' αὐτῆς καὶ εἷς ἰμάμης κρατῶν τὸ Κοράνιον. Ἐκείνου ἡ θρησκεία θὰ ἦτο ἀνωτέρα, ὁ ὁποῖος θὰ διήρχετο τὴν δοκιμασίαν σῶος καὶ ἀβλαβής.

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ

Εἶχον καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὰς δοξασίας καὶ ἔθιμα ταῦτα, ἐννοεῖται ὄχι ἐν ταῖς ἀνεπτυγμέναις κοινωνίαις αὐτῶν, ἀλλ' ὡς ἔθιμα τῶν λαϊκῶν στρωμάτων. Εὑρίσκομεν δὲ συχνότατα παραδείγματα καὶ μνείαν εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Εἰς τὴν Ἀντιγόνην τοῦ Σοφοκλέους οἱ φύλακες, κατηγορούμενοι, ὅτι δὲν προεφύλαξαν τὸ πτῶμα τοῦ Πολυνείκους, λέγουν: «Εἴμεθα ἕτοιμοι καὶ *μύδρους* νὰ ὑψώσωμεν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ *διὰ τοῦ πυρὸς* νὰ διέλθωμεν, ὅτι οὔτε ἐπράξαμεν ἡμεῖς, οὔτε γνωρίζομεν ποῖος ἔπραξε τὸ πρᾶγμα» (στ. 264 ἑξ.). Παρατηρεῖ δὲ ὁ ἀρχαῖος Σχολιαστὴς τὰ ἑξῆς σπουδαιότατα: «Ἦσαν ἕτοιμοι νὰ ὑπομείνουν ὅλας τὰς βασάνους, πρὸς ἔλεγχον· συνηθίζουν δὲ οἱ ὀμνύοντες... *νὰ βαστάζουν μύδρους καὶ νὰ περνοῦν πυράν*. Διότι ἐνόμιζον ὅτι ὅσοι δὲν ἦσαν ἔνοχοι καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἀκόμη δὲν ὑπέφερον τίποτε».

Ἡ καθολικωτέρα ἔννοια, ἡ ὁποία ὑπῆρχεν εἰς τὴν *δοκιμασίαν τοῦ ἀγῶνος* εἶναι ὅτι τὸ θεῖον βοηθεῖ τὸν ἰσχυρότερον, τὸν *ἥρωα*. Οὗτος ἔχει τὸ δίκαιον, οὗτος εἶναι ὁ ἄξιος νὰ ἐπιτύχῃ τὰς πολυτιμοτάτας κτήσεις, δηλαδὴ τὴν *ἀρχὴν* ἢ τὴν *γυναῖκα*. Ὁ παλαιὸς τύπος ἀγῶνος διὰ τὴν γυναῖκα εἶναι ἡ μονομαχία τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Πάριδος πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ὡραίας Ἑλένης, τοῦ δὲ ἀγῶνος διὰ τὴν ἀρχὴν ἡ μονομαχία τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ Πολυνείκους. Τοιοῦτοι εἶναι καὶ οἱ ἥρωες τῶν ἀρχαίων μύθων, τοιοῦτοι ἀκόμη καὶ οἱ περιπλανώμενοι ἱππόται τοῦ Μεσαιῶνος, καὶ οἱ ἀνδρειωμένοι τῶν παραμυθιῶν μας. Ὅλοι αὐτοί, διὰ νὰ καταστοῦν ἄξιοι τῆς *ἀρχῆς* ἢ τῆς *ὡραίας* των (*τῆς Πεντάμορφης* τῶν παραμυθιῶν), ὀφείλουν νὰ ὑποστοῦν πολλὰς περιπετείας καὶ νὰ ἐκτελέσουν πολλοὺς ἄθλους.

Ὁ Θρόνος τοῦ Μαξιμιανοῦ.

Τοιουτοτρόπως παμπάλαιαι δοξασίαι διεσώθησαν ὑπὸ τύπον ἐξησθενημένον εἰς ἰδέας καὶ ἔθιμα μεταγενεστέρων χρόνων. Εἰς τὴν ἰδίαν ἀντίληψιν ὑπάγεται καὶ ἡ ἰδέα ὅτι ὁ *ἥρως*, ὁ ἄρχων, ἤτοι ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ, ὀφείλει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν δοκιμασίαν τοῦ γένους, δηλαδὴ πρέπει νὰ ἐξελεγχθῇ τὸ γένος του ἂν εἶναι καθαρόν. Τοῦτο δὲ ἐξελέγχεται διὰ τῆς ἐν πανηγυρικῇ ἱεροτελεστίᾳ ὑποβολῆς τῆς γυναικὸς εἰς δοκιμασίαν, ἡ ὁποία ν' ἀποδείξῃ τὴν καθαρότητα, τὴν ἁγνότητα αὐτῆς. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα ἐκείνη θεοκρισία, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ὀνομασθῇ *ἁγνείας πεῖρα*.

Η ΑΓΝΕΙΑ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ

Εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς ἡ πρὸς τὴν εὐγένειαν τοῦ αἵματος καὶ τοῦ γένους τιμὴ εἶναι ἔμφυτος. Ἐπακολούθημα δὲ εἶναι ἡ τιμὴ εἰς τὴν παρθενίαν τῆς κόρης καὶ εἰς τὴν ἁγνείαν τῆς γυναικός.

Ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς κόσμος, μεταξὺ ὅλων τῶν λαῶν, εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔφθασεν ἀβιάστως καὶ ἐν ἁρμονικῇ συνεχείᾳ ἀπὸ τὸν πρωτογενῆ βίον εἰς τὸ κάλλιστον ἄνθος τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Εἰς τοὺς ἀρχαίους λοιπὸν Ἕλληνας εὑρίσκομεν θαυμασίως τὴν ἐξέλιξιν τῶν ἐννοιῶν τούτων, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ εὐγένεια τοῦ αἵματος συνδέεται μὲ τὴν ἁγνείαν τῆς γυναικός. Οἱ Ἕλληνες, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλους λαοὺς καὶ ὑπὲρ πάντας τοὺς λαούς, διετήρησαν καὶ διεπλήρουν τὴν τιμὴν τῆς παρθενίας. Ἂς ἐνθυμηθῶμεν τὰς *ἁγνὰς παρθένους* θεὰς τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας. Εὗρε δὲ ἡ τιμὴ αὕτη λαμπρὰν διατύπωσιν εἰς τοὺς ὡραίους στίχους τοῦ Εὐριπίδου πρὸς τιμὴν τῆς ἁγνείας καὶ τῆς Ἀρτέμιδος (*Ἱππόλυτος*, στ. 70 ἑξ). Ἐπίσης καὶ ὁ Χριστιανὸς ποιητὴς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἔψαλε κατὰ μίμησιν εἰς ὡραίους στίχους τὴν ἁγνότητα τῆς Θεοτόκου. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονῶμεν καὶ τὰ κατανυκτικὰ ἐπίθετα καὶ τοὺς ὕμνους πρὸς τὴν Χριστιανὴν Παρθένον τῆς ποιητικωτάτης ὑμνογραφίας τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας.

Η ΥΠΟΠΤΟΣ ΓΥΝΗ

Ὅπως ἡ παρθένος, οὕτω τιμᾶται ἐξαιρετικῶς καὶ ἡ καθαρὰ γυνή, διότι καὶ ὁ καρπὸς αὐτῆς εἶναι καθαρός. Φυσικά, μόνον ἡ αὐτόφωρος σύλληψις γυναικὸς μοιχευομένης ἀποδεικνύει ἀναντιλέκτως τὴν ἐνοχὴν αὐτῆς. Ἄλλως τὸ μυστικὸν αὐτῆς τὸ φυλάττει ἡ ἰδία ἀγρίως, καὶ τὸ μυστήριον τοῦτο εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα, τὰ ὁποῖα ἐβασάνισαν τὴν πτωχὴν ἀνθρωπότητα ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν κατωτέρων βαθμίδων τῆς κοινωνίας. Τὸ μόνον, τὸ φυσικὸν μέσον, πρὸς ἔλεγχον τῆς ἁγνότητος, πρὸς *ἁγνείας πεῖραν* ἦτο ἡ προσφυγὴ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ θεοῦ, τὴν θεοκρισίαν. Εἶναι λοιπὸν πλήρης ὁ βίος τῶν κατὰ φύσιν λαῶν, πλήρης ἡ μυθολογικὴ παράδοσις, ἀκόμη καὶ ἡ μεσαιωνικὴ ἰδίως ἱστορία.

Πανηγυρικὴ καὶ ποιητικὴ εἶναι ἡ ἀπόδειξις τῆς ἁγνότητος τῆς Gudrun εἰς τὴν Ἔδδαν, τὸ βιβλίον τῆς Σκανδιναυικῆς μυθολογίας. Ἡ Γουδρούνη, ἡ ὁποία κατηγορήθη ἐπὶ ἀπιστίᾳ, ζητεῖ ἀγερώχως νὰ ὑποβληθῇ εἰς δοκιμασίαν. Ἐνώπιον 700 πολεμιστῶν βυθίζει τὴν χεῖρά της τὴν λευκὴν εἰς λέβητα ζέοντος ὕδατος καὶ τὴν ἐξάγει φέρουσαν τοὺς πολυτίμους λίθους, ὁμοίους μὲ τὴν κόρην τοῦ ὀφθαλμοῦ. «Βλέπετε, πολεμισταί, ἀνακράζει, ἡ ἀθῳότης μου ἀποδεικνύεται μὲ σημεῖα *ἱερὰ καὶ ἀσφαλῆ*».

Καὶ σήμερον ἀκόμη, εἰς τοὺς πρωτογενεῖς λαοὺς ἡ ὕποπτος γυνὴ ὑποβάλλεται εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ἁγνείας. Εἰς τὴν Β. Γουϊνέαν ὁ σύζυγος παρασκευάζει μῖγμα ὕδατος καὶ μαγικῶν χόρτων, συγχρόνως δὲ βράζει ἔλαιον εἰς ἀγγεῖον. Ἡ γυνὴ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ βυθίσῃ τὴν χεῖρα πρῶτον εἰς τὸ μῖγμα ἔπειτα εἰς τὸ ζέον ἔλαιον. Ὀλίγαι ἔνοχοι τολμοῦν νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν δοκιμασίαν ταύτην. Εἰς τὰς Ἰνδίας, ἀναφέρει εἷς ἱεραπόστολος, χριστιανὴ Ἰνδὴ κατηγορήθη δι' ἀπιστίαν ἐνώπιον τῆς φυλῆς αὐτῆς. Ἐνώπιον πάντων καταδικάζεται νὰ βαδίσῃ εἴκοσι βήματα, φέρουσα εἰς τὸ ἄκρον τοῦ πέπλου τῆς κεφαλῆς τριάκοντα ἄνθρακας· ἂν ὁ πέπλος ἐκαίετο, ἡ γυνὴ θὰ ἐκηρύσσετο ἔνοχος. Ἡ γυνὴ κάμνει τὰ εἴκοσι βήματα καὶ ῥίπτει κατὰ πρόσωπον τοῦ κατηγόρου τοὺς ἄνθρακας. Ἡ Ἰνδὴ αὕτη ἔφερε τοὺς φλέγοντας ἄνθρακας «ἐπὶ παρουσίᾳ διακοσίων μαρτύρων». Ἠρώτησα δὲ ἰδιαιτέρως, ἐξακολουθεῖ ὁ ἱεραπόστολος, τὴν γυναῖκα, ἡ ὁποία μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι δὲν ᾐσθάνθη πόνον. Ἀναρίθμητοι δὲ εἶναι οἱ ἥρωες τῆς ἀρχαίας μυθολογίας καὶ τῶν παραδόσεων πάντων τῶν λαῶν οἵτινες εἰσέρχονται εἰς τὸν βίον ἐκτιθέμενοι εἰς τὴν *δοκιμασίαν τοῦ γένους*. Τοιοῦτοι εἶναι ὁ Νηλεὺς καὶ Πηλεύς, ὁ Ρωμύλος καὶ Ρῶμος, ὁ Κῦρος, ὁ Χαλδαῖος βασιλεὺς Σάργων, αὐτὸς ἐπίσης ὁ Μωϋσῆς τῶν ὑδάτων. Τὸ ὂν τὸ ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον εἶναι ἄξιον τῆς ζωῆς, ἂν προέρχεται «*ἐκ λέχους ἁγνοῦ καὶ ἐκ σπέρματος καθαροῦ*», — εἶναι δὲ ἀνάξιον τῆς ζωῆς, ἂν προέρχεται «ἐκ γάμων νόθων». Ἡ καθαριότης τοῦ αἵματος ἀποτελεῖ τὴν *εὐγένειαν* τοῦ τέκνου, συγχρόνως τὴν ἁγνότητα τῆς γυναικός. Καὶ μάλιστα, ἂν τὸ τέκνον τοῦτο θεωρῆται ὡς υἱὸς θεοῦ. Πρὶν ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τοῦ κόσμου, πρέπει ν' ἀποδειχθῇ ἡ καθαρότης τοῦ γένους καὶ ἡ ἁγνεία τῆς μητρός. Εἰς τὴν καθολικὴν ταύτην ἔννοιαν ὑπόκειται ἡ ἀντίληψις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ μήτηρ τοῦ θείου ὄντος ὑποβάλλεται εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς ἁγνότητος, τὴν *ἁγνείας πεῖραν*. Εἰς τὴν τοιαύτην ἁγνείας πεῖραν ὑπεβλήθη κατὰ τὰς παραδόσεις, ἀκόμη καὶ τὰς ἐκκλησιαστικάς, ἡ Θεοτόκος, ἡ Χριστιανὴ Παρθένος διὰ ν' ἀποδειχθῇ λαμπρῶς ἡ ἐξ ἁγνῆς κοιλίας καὶ ἀσπόρου συλλήψεως γέννησις τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι δὲ σπουδαιοτάτη ἡ παράστασις αὕτη, διότι συνδέεται ὄχι μόνον μὲ τὰς παλαιοτάτας ἐκκλησιαστικάς, ἀλλ' ἀκόμη καὶ μὲ τὴν Βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν, ἡ ὁποία ἐξεικόνισεν εἰς διάφορα μνημεῖα τὴν περιεργοτάτην σκηνὴν ταύτην, ἡ ὁποία ἐθεωρήθη σκοτεινή, ἀλλ' ἑρμηνεύεται θαυμασίως μὲ τὰς παραδόσεις καὶ τὰ κείμενα ὡς δοκιμασία τῆς παρθενίας τῆς Θεοτόκου, *ἁγνείας πεῖρα*.

Ο ΜΩΣΑΪΚΟΣ ΝΟΜΟΣ

Ὁ Ἑβραϊκὸς λαὸς διετήρησεν ἐπὶ μακρὸν τὴν πρωτογενῆ πατριαρχικὴν αὐτοῦ σύστασιν. Ὁ γάμος ἦτο παρὰ τοῖς Ἑβραίοις νόμιμον θεῖον, ἡ δὲ γέννησις τέκνων εὐλογία τοῦ Θεοῦ. Τὸ σπέρμα ὅμως *Ἰσραὴλ* ἀνάγκη νὰ μὴ εἶναι νοθευμένον, ἀλλὰ σπέρμα γνήσιον, σπέρμα καθαρόν, τὸ ὁποῖον ἔχει εὐλογήσει ὁ Κύριος.

Πολὺ παλαιὸν κείμενον, αὐτὸς ὁ *Μωσαϊκός*, ἤτοι *Λευϊτικὸς* νόμος, ἀναγκάζει τὴν ὕποπτον γυναῖκα νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ διὰ ν' ἀποδειχθῇ ἡ ἁγνότης ἢ ἐνοχὴ αὐτῆς. Ὁ ἔλεγχος συνίσταται εἰς τὸ νὰ πίῃ τὸ *ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ* (τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλέγχου). Εἶναι δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο, ἢ μᾶλλον πρέπει νὰ ἦτο εἶδος *δηλητηρίου*, γνωρίζομεν δὲ ὅτι ἡ διὰ δηλητηρίου δοκιμασία ἦτο συνηθεστάτη καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ εἰς τοὺς κατὰ φύσιν λαούς, συνηθιζομένη εἴς τινας ἀκόμη καὶ σήμερον. Τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ εἶναι τὸ συνήθως λεγόμενον *πικρὸν ὕδωρ*.

Digitized by Google

Λέγει λοιπὸν ὁ Μωσαϊκὸς νόμος:

«Καὶ στήσει ὁ ἱερεὺς τὴν γυναῖκα ἔναντι Κυρίου... ἐν δὲ τῇ χειρὶ τοῦ ἱερέως ἔσται *τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ*...

Καὶ ὁρκιεῖ ὁ ἱερεὺς τὴν γυναῖκα...

Καὶ μετὰ ταῦτα ποτιεῖ τὴν γυναῖκα τὸ ὕδωρ».

(*Παλαιὰ Διαθήκη*, Ἀριθμῶν 5, 11 ἑξ.).

Τὴν ἐν ἱεροπρεπεῖ γλώσσῃ ἀφήγησιν ταύτην τῆς Π. Δ. εὑρίσκομεν νὰ ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ δύο σπουδαίων συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν περὶ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι δὲ οὗτοι ὁ Φίλων ὁ Ἀλεξανδρεὺς καὶ ὁ Φλάβιος ὁ Ἰώσηπος. Αἱ διηγήσεις τῶν δύο Ἑλληνιζόντων τούτων Ἰουδαίων εἶναι κατ' οὐσίαν ὅμοιαι πρὸς ἀλλήλας, ἔχουν δὲ ὡς κοινὴν πηγὴν τὴν Π. Διαθήκην.

ΤΑ ΑΠΟΚΡΥΦΑ

Ὁ ἀρχαῖος Λευϊτικὸς νόμος τῆς Π. Δ. ἐχρησίμευσεν ὡς πηγὴ τῶν παλαιῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι ἐφήρμοσαν αὐτὸν καὶ εἰς τὴν *ἁγνείας πεῖραν*, εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς ἁγνότητος τῆς Θεοτόκου. Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐκτὸς τῶν τεσσάρων κανονικῶν Εὐαγγελίων ὑπάρχουν καὶ πολλαὶ ἄλλαι διασκευαὶ τῆς ἱστορίας τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τὰ λεγόμενα Ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια, ἢ ἁπλῶς Ἀπόκρυφα. Τὰ Εὐαγγέλια ταῦτα τὰ Ἀπόκρυφα ἀπήλαυον μεγάλην τιμὴν εἰς τοὺς παλαιοὺς Χριστιανικοὺς χρόνους, εἶναι δὲ ἀξιολογώτατα καὶ περιεργότατα. «Κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, λέγει ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος τεχνοκρίτης Mâle, τὰ Ἀπόκρυφα ὑπῆρξαν πηγὴ ποιήσεως καὶ τέχνης, πηγὴ πλήρης ζωῆς. Χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν Ἀποκρύφων, ὁλόκληρος ὁ βίος τῆς Παρθένου, μέρος τοῦ βίου τοῦ Ἰ. Χριστοῦ, θὰ ἦσαν ἀκατανόητοι. Χωρὶς τὰ Ἀπόκρυφα τὸ ἥμισυ τοὐλάχιστον ἀπὸ τὰ Μεσαιωνικὰ ἔργα τέχνης θὰ ἦσαν δι' ἡμᾶς γράμμα κλειστόν». (L' Art religieux en France, 1902, σ. 305)

Τὸ σπουδαιότατον Ἀπόκρυφον Εὐαγγέλιον εἶναι τὸ λεγόμενον *Πρωτοευαγγέλιον* τοῦ Ἰακώβου, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ παλαιότερον καὶ διηγεῖται τὸν βίον τῆς Παρθένου. Εἰς τὸ Πρωτοευαγγέλιον γίνεται λόγος περὶ τῆς δοκιμασίας τῆς Θεοτόκου, ἐπαναλαμβάνεται δὲ ἡ διήγησις καὶ εἰς ἄλλο ἀπόκρυφον τὸ *Εὐαγγέλιον* τοῦ (Ψευδο) Ματθαίου. Τὸ πρῶτον εἶναι γεγραμμένον Ἑλληνιστί, τὸ δεύτερον ἐσώθη εἰς τὴν Λατινικὴν διασκευὴν (πολλὰ ἄλλα Ἀπόκρυφα εἶναι εἰς τὴν Συριακήν, Κοπτικὴν κ. λ.). Συνδυαζομένων τῶν κοινῶν σημείων τῶν δύο τούτων κειμένων, τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ (Ψευδο) Ματθαίου ἐξάγεται τοιαύτη ἀφήγησις ὡς πρὸς τὴν *πεῖραν* τῆς *ἁγνείας* τῆς Θεοτόκου:

«Ἡ Παρθένος ἐλεγχθεῖσα «ὠγκωμένη» καταμηνύεται εἰς τὸν ἀρχιερέα, ὅτι ἡμάρτησε μετὰ τοῦ Ἰωσήφ.—Ἀπάγονται ἀμφότεροι εἰς τὸ «κριτήριον».—Ἵνα πιστωθῇ ἡ ἀλήθεια ὑποβάλλονται «ἐνώπιον τοῦ Κυρίου» εἰς τὴν δοκιμασίαν τοῦ «Ὕδατος τῆς ἐλέγξεως».—Οὐδὲν κακὸν πάσχουσιν. Εἶναι δὲ τοῦτο σημεῖον λαμπρότατον ἀπὸ Θεοῦ τῆς ἁγνότητος αὐτῶν, ὅστις οὕτω πανηγυρικῶς δικαιώνει αὐτοὺς ἐνώπιον τῶν ἱερέων, τοῦ λαοῦ, τῶν παρθένων».

Συνέπεια: ἡ *ἁγνείας πεῖρα* ἀποδεικνύει λαμπρῶς καὶ πανηγυρικῶς ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου ὅτι τὸ τεχθὲν *ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς* εἶναι.

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐντελῶς νέον εἰς τὸν εὐρύτατον τοῦτον κύκλον παραδόσεων περὶ τῆς δοκιμασίας τῆς ἁγνότητος, ἔδειξεν ὁ καθηγητὴς κ. Ἀδ. Ἀδαμαντίου εἰς τὸ βιβλίον του *Ἁγνείας πεῖρα*. Εἶναι δὲ τοῦτο, ὅτι αἱ παραδόσεις αὗται περὶ τῆς δοκιμασίας τῆς Παρθένου, αἱ προερχόμεναι ἀπὸ τὸ *Πρωτοευαγγέλιον*, ἔδωκαν θέμα πρὸς ἐξεικόνισιν εἰς μνημεῖα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἑρμηνεύεται σειρὰ ὁλόκληρος μνημείων τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν ἄλλως δυσερμήνευτα, καὶ προστίθεται ἓν νέον εἰκονογραφικὸν θέμα εἰς τὴν τόσον πλουσίαν, τόσον πολυσήμαντον *Βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν*.

Τοιοῦτον θέμα εἰκονογραφικὸν δὲν ἔχομεν εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν τέχνην τῆς Δύσεως. «Οἱ καλλιτέχναι τῆς Δύσεως, λέγει ὁ Mâle (ἔνθα ἀνωτ. σ. 287) ἀπέρριψαν μὲ πολλὴν λεπτότητα ἐκ τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου μερικὰ περιστατικὰ ἰδιαζόντως ἀγαπητὰ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Οὕτω δὲν ὑπέπεσαν εἰς τὸ σφάλμα νὰ παραστήσουν τὴν δοκιμασίαν τοῦ *πικροῦ ὕδατος*. Θὰ ἦτο ἀπρεπὲς νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ Θεοτόκος, διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἁγνότητά της, εἶχεν ὑποχρεωθῇ νὰ πίῃ τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλέγχου». Ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἀπὸ τὸν 12ον αἰῶνα ἐγκατέλειψαν τὸ εἰκονογραφικὸν τοῦτο θέμα, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε καὶ πρωτύτερα ἦτο σπάνιον. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τὴν σπανιότητα καὶ τὴν πρωτοτυπίαν εἶναι σημαντικὴ ἡ περὶ τῶν ἔργων τούτων τέχνης ἔρευνα.

Τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν ἕως σήμερον καὶ παριστάνουν τὴν δοκιμασίαν τῆς Θεοτόκου, τὴν *ἁγνείας πεῖραν*, ἀνήκουν εἰς ποικίλα εἴδη τῆς τέχνης. Εἶναι γλυπτά, ψηφιδωτά, τοιχογραφίαι καὶ μικρογραφίαι χειρογράφων. Εἶναι λοιπὸν ποικίλαι αἱ παραστάσεις καὶ ἐπὶ ποικίλης ὕλης, τοῦτο δὲ αὐξάνει τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν. Διότι οὕτω παρέχεται συμβολὴ καλλίστη ὄχι μόνον εἰς τὴν *Βυζαντινὴν εἰκονογραφίαν*, δηλαδὴ εἰς τὸ σύστημα τῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν καθόλου τέχνην, καὶ ὑπὸ ἔποψιν τοῦ τρόπου παραστάσεως καὶ ὑπὸ ἔποψιν τεχνικῆς.

Ἡ παλαιοτάτη παράστασις, ἡ ἀπεικονίζουσα τὴν ἁγνείας πεῖραν τῆς Θεοτόκου εἶναι εἰς πολυτιμότατον μνημεῖον τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, εἰς τὴν λεγομένην Καθέδραν τοῦ Μαξιμιανοῦ. Συνδέεται δὲ ἡ παράστασις αὕτη μὲ σειρὰν ἄλλων μνημείων, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν πάντα τὴν *πρώτην*, τὴν παλαιοτέραν *περίοδον* τῆς ἀπεικονίσεως τοῦ θέματος

Ψηφιδωτὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου. (Εἰκ. β')

τούτου. Εἶναι δὲ τὰ μνημεῖα ταῦτα ποικίλα, καὶ εἶναι ὅλα ἐπὶ μιᾶς καὶ τῆς ἰδίας ὕλης, ἐπὶ ἐλεφαντίνου ὀστοῦ ἀνάγλυφα εἰς πλάκας εἴτε πινακίδας διακοσμητικάς, εἰς πυξίδας, ἤτοι μικρὰ κιβωτίδια, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὡς κομψοτεχνήματα, καὶ ἰδίως εἰς τὰ λεγόμενα δίπτυχα ἐπὶ ἐλεφαντοστοῦ. Εἶναι δὲ τὰ ἔργα ταῦτα σημαντικὰ διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς τέχνης, διότι προέρχονται ἀπὸ τὴν Ἑλληνιστικὴν τέχνην καὶ ἀνήκουν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Βυζαντινῆς (τὸν 5ον - 6ον αἰῶνα μ. Χ.).

Διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν δευτέραν σειρὰν τῶν παραστάσεων τῆς ἁγνείας πρέπει νὰ κατέλθωμεν μερικοὺς αἰῶνας, διότι εἶναι αὕτη τοῦ 10ου—12ου αἰῶνος. Τὰ μνημεῖα δὲ ταῦτα εἶναι τοιχογραφίαι, ψηφιδωτὰ καὶ μικρογραφίαι, ἀνήκουν δέ, ὡς δεικνύει ὁ χρόνος, εἰς τὴν περίοδον τῆς πλήρους μορφώσεως τῆς Βυζαντινῆς τέχνης.

Αἱ δύο λοιπὸν περίοδοι μᾶς φέρουν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὴν ὡριμότητα τῆς Βυζαντινῆς τέχνης, καὶ διέσωσαν ἔργα τέχνης ποικίλα, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνουν ἀξιόλογοι καὶ πολυειδεῖς παρατηρήσεις σχετικαὶ καὶ μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ εἰκονογραφικοῦ τούτου θέματος καὶ μὲ τὴν ὅλην Βυζαντινὴν τέχνην.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, τοῦ 5ου—6ου αἰῶνος, τὸ πρῶτον καὶ κάλλιστον μνημεῖον εἶναι ὡς εἶπον ἤδη ἡ πολύτιμος διὰ τὴν τέχνην Καθέδρα ἢ ὁ Θρόνος τοῦ Μαξιμιανοῦ. Εἶναι δὲ αὕτη θρόνος ἐπισκοπικὸς τοῦ ἐπισκόπου Μαξιμιανοῦ σωζομένου εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ραβέννας. Ὁ θρόνος οὗτος ἔχει εἰς τὰς ἐπιφανείας ἐπικολλήσεις ἐξ ἐλεφαντοστοῦ καὶ εἰς τὰς ἐλεφαντίνας ταύτας πλάκας εἶναι γεγλυμμέναι διάφοροι παραστάσεις διακοσμητικαὶ καὶ ἄλλαι. Τὸ ἔργον τοῦτο τέχνης ἔχει πολὺ μεγάλην σημασίαν, καὶ διότι εἶναι πολύτιμον καὶ διότι δεικνύει τὴν σχέσιν τῶν ἐλεφαντίνων αὐτῶν κομψοτεχνημάτων μὲ τὴν Ἑλληνιστικὴν τέχνην. Ὁ ἔλεγχος τῆς ἁγνείας τῆς Θεοτόκου εἰκονίζεται εἰς μίαν πλάκα τῆς ράχεως τοῦ θρόνου. Ὑπάρχει δὲ καὶ σειρὰ διπτύχων, δηλαδὴ πλακιδίων ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπεικονισμένη ἡ παράστασις αὕτη καὶ τὰ ὁποῖα συγκεντρώνονται παρὰ τὸν Θρόνον τοῦ Μαξιμιανοῦ. Ὅλαι αἱ παραστάσεις αὗται ἀνήκουν εἰς τὸν 5ον-6ον αἰῶνα, ὡς εἶπον, καὶ εἶναι τοῦ ἰδίου περίπου τύπου. Εἶναι δ' ἐν συνόλῳ τοιαύτη ἡ παράστασις, ὡς εἰκονίζεται εἰς τὴν α' δημοσιευομένην εἰκόνα.

Ἑκατέρωθεν φρέατος παριστάνεται δεξιά, (πρὸς τὸν βλέποντα) ἡ Θεοτόκος, ἀπέναντι δ' αὐτῆς ἀριστερά, εὑρίσκεται ὁ μέγας ἀρχιερεύς. Ἡ Θεοτόκος φέρει διὰ τῆς δεξιᾶς εἰς τὰ χείλη ἀγγεῖον πλῆρες μὲ τὸ *ὕδωρ τῆς ἐλέγξεως*. Ἡ θλῖψις εἶναι ἐπικεχυμένη εἰς τὸ πρόσωπόν της. Ὁ ἱερεὺς ὑψώνει ἠρέμα τὴν δεξιὰν καὶ δεικνύει εἰς τὴν Παρθένον τὸ ὕδωρ τῆς δοκιμασίας. Ὄπισθεν δὲ τῆς Θεοτόκου, ὡσεὶ σκέπων αὐτήν, εἰκονίζεται ἄγγελος, ὁ ὁποῖος στηρίζει τὸν πόδα ἐπὶ τοῦ φρέατος, καὶ ὑψώνει τὴν δεξιὰν εἰς εὐλογίαν. Μὲ τὴν στάσιν του φαίνεται ὡς νὰ εὐλογῇ τὴν πρᾶξιν, ἡ ὁποία θὰ δοξάσῃ τὴν Παρθένον.

Ἡ δευτέρα ἐποχὴ τῆς παραστάσεως εἶναι μετὰ τέσσαρας αἰῶνας, οἱ 10ος-12ος αἰῶνες. Περιεσώθησαν δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ ἑξῆς κατὰ συστήματα μνημεῖα.

1ον) Τοιχογραφίαι εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Εἰς βράχους καὶ σπήλαια τῆς Καππαδοκίας σώζονται ἐρημητήρια μοναχῶν, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν μοναχικὸν συνοικισμὸν τοῦ 1000 περίπου μ. Χ. Εἶναι ἀληθῶς χώρα «χιλίων καὶ μιᾶς ἐκκλησιῶν». Τὰ ἐρημητήρια ταῦτα εἶναι τοιχογραφημένα εἰς τοὺς βράχους, καὶ εἰς τὰς τοιχογραφίας ταύτας ἔχομεν σειρὰν παραστάσεων τῆς δοκιμασίας τῆς Θεοτόκου. Εἰς πολλὰς ἔχομεν τὴν ἐπιγραφήν: *«τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλεγμοῦ»*.

2ον) Ἀκόμη καὶ ψηφιδωτὰ ἐσώθησαν παριστάνοντα τὴν περίεργον ταύτην σκηνήν. Κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα εὑρίσκομεν τὴν παράστασιν εἰς τὸν λαμπρὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου ἐν Ἑνετίᾳ, ναὸν ἐντελῶς βυζαντινὸν καὶ κατὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ κατὰ τὸ μέγιστον μέρος τῆς διακοσμήσεως. Ἐπίσης, ἀργότερα ὀλίγον, καὶ εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Μονὴν Καχριὲ τζαμί, ἡ ὁποία διετήρησε τὰ περίφημα ψηφιδωτὰ τῆς τελευταίας ἀναγεννήσεως τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Εἰς τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν ἐνταῦθα (εἰκ. β) ὁ ἱερεὺς κρατεῖ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν ἀγγεῖον, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ *ὕδωρ τῆς ἐλέγξεως* καὶ παραδίδει αὐτὸ εἰς τὴν Θεοτόκον, ἡ ὁποία εὐλαβῶς τείνει τὰς χεῖρας διὰ νὰ τὸ λάβῃ. Ὄπισθεν αὐτῆς εἶναι ὁ Ἰωσὴφ καὶ δύο ἄλλαι μορφαί.

3ον) Τρίτη τέλος σειρὰ παραστάσεων τῆς περιόδου ταύτης εἶναι αἱ μικρογραφίαι, αἱ *ἱστορίαι* λεγόμεναι τῶν χειρογράφων. Γνωσταὶ δὲ εἶναι αἱ μικρογραφίαι τῶν ἱστορημένων χειρογράφων μιᾶς Ὀκτατεύχου τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ ἑνὸς σπουδαιοτάτου ἱστορημένου χειρογράφου τῆς ἰδίας ἐποχῆς, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται, ἀπὸ παλαιὰν ἐπιγραφὴν ἐπ' αὐτοῦ, εἰς μοναχόν τινα Ἰάκωβον ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Κοκκινοβάφου.

Τὸ χειρόγραφον τοῦ Κοκκινοβάφου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἱστορημένον μὲ σειρὰν εἰκόνων ἐκ τοῦ βίου τῆς Θεοτόκου, ἐξελισσομένου ὡς εἰς κινηματογραφικὴν ταινίαν, ἔχει δύο παραστάσεις, μίαν τῆς δοκιμασίας τῆς Θεοτόκου καὶ μίαν τῆς δοκιμασίας τοῦ Ἰωσήφ. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα. (εἰκ. γ) Ἡ σκηνὴ εἶναι πρὸ τοῦ ἱεροῦ. Τὸ μέσον τῆς σκηνῆς κατέχει ὅμιλος ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι παρατηροῦσι τὰ διαδραματιζόμενα. Δεξιὰ ἵσταται ὁ ἀρχιερεύς, ὁ ὁποῖος δίδει εἰς τὸν Ἰωσὴφ νὰ πίῃ τὸ πικρὸν ὕδωρ, τὸ ὁποῖον θ' ἀποδείξῃ τὴν ἀθωότητά του. Εἰς τὸ

Δοκιμασία τοῦ Ἰωσήφ. (Εἰκ. γ')

Digitized by Google

ἄλλο ἄκρον, τὸ ἀριστερόν, ὑπηρέτης ἀπάγει τὸν Ἰωσὴφ μετὰ τὴν δοκιμασίαν.

Τὸ εἰκονογραφικὸν τοῦτο θέμα τῆς δοκιμασίας τῆς ἁγνείας δὲν εὑρίσκεται μετὰ τὸν 12ον αἰῶνα, ὡς εἶπον, πλὴν εἰς τὸ ψηφιδωτὸν τοῦ Καχριὲ τζαμί. Ἐν γένει ἡ τοιαύτη παράστασις ἔχει συριακὴν καταγωγήν, διότι εἰς τὰς χώρας τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης διεμορφώθησαν αἱ παραδόσεις περὶ τῆς Θεοτόκου, ὡς καὶ ὁ εἰκονογραφικὸς κύκλος αὐτῆς. Τελειωτικῶς ὅμως ἡ παράστασις αὕτη δὲν ἀπετέλεσε μέρος τοῦ κύκλου τῶν εἰκονογραφικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν μεγάλην ἐποποιΐαν τῆς Βυζαντινῆς εἰκονογραφίας. Εἶναι ὅμως πολὺ σημαντικὴ ἡ παραβολὴ τῶν παραδόσεων καὶ τῶν κειμένων μὲ τὰς εἰκονογραφικὰς παραστάσεις. Ἰδίως δὲ λαμβάνει γενικωτέραν σημασίαν, ὅταν μελετῶνται ἐν σχέσει μὲ τὰς καθολικὰς δοξασίας τῶν κατὰ φύσιν ἀνθρώπων περὶ τῆς θεοκρισίας, δηλαδὴ τῆς ὑπὸ τοῦ θείου διὰ σημείου ἐμφανοῦς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης.

«ἁγνείας πεῖρα». Μονογραφία τοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ ἡμῶν Πανεπιστημίῳ καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς τέχνης κ. Ἀδομαντίου Ἀδαμαντίου περὶ τῆς εἰκονογραφίας τῆς δοκιμασίας τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν δημωδῶν δοξασιῶν τῶν σχετικῶν μὲ τὰς θεοκρισίας. Ἡ μονογραφία αὕτη, ἡ ὁποία ἔχει βραβευθῆ ὑπὸ τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Γραμμάτων, δὲν ἔχει κυκλοφορήσει εὐρέως, διότι ἀτυχῶς ἐδημοσιεύθη μόνον εἰς τεύχη τοῦ ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένου περιοδικοῦ *Λαογραφία*, Δελτίου τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἑταιρείας (τ. Α', 1910).

Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ κ. Ἀδσμαντίου ἐξετάζει τὸ θέμα εὐρύτατα καὶ ὑπὸ ὅλας τὰς ὄψεις αὐτοῦ. Δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν εἰκονογραφίαν, ἀλλ' ἐκτείνεται καὶ εἰς τὴν λαογραφικὴν ἔρευναν περὶ τῶν δοξοσιῶν τῶν σχετιζομένων μὲ τὰς θεοκρισίας, ἤτοι ὀρδαλίας, ὡς λέγονται εἰς τὴν Δύσιν. Ἡ μονογραφία διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: Α' τὸ Εἰκονογραφικόν,—Β' τὸ Ὑμνογραφικόν—Γ' τὸ Λαογραφικόν.

Εἰς τὸ Εἰκονογραφικὸν μέρος ἐξετάζονται ὅλα τὰ διασωθέντα μνημεῖα Βυζαντινῆς τέχνης, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς θέμα τὴν δοκιμασίαν τῆς Θεοτόκου πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἁγνότητος αὐτῆς. Ἡ ἔρευνα εἶναι λεπτομερεστάτη, τὰ σωθέντα ἔργα τέχνης, καθορίζονται, ἀναλύονται καὶ συγκρίνονται μεταξὺ αὐτῶν. Τὸ Ὑμνογραφικὸν μέρος ἐκθέτει τοὺς περὶ ἁγνείας τῆς Θεοτόκου θαυμασίους ὕμνους τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Ἐκ παραδόσεων τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ κόσμου τῆς Ἀνατολῆς ὡρμήθη ἡ ψυχὴ τῶν χριστιανῶν ποιητῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξύμνησαν εἰς ὑπερόχους ὕμνους τὸ ὕψιστον ἰδεῶδες τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν τὴν *Παρθένον*.

Ἐκτενέστερον ἀκόμη εἶναι τὸ Λαογραφικὸν μέρος. Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς παραθέτει τὰ ἀρχαῖα κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῶν Ἀποκρύφων Εὐαγγελίων, τὰ ὁποῖα διηγοῦνται τὴν *ἁγνείας πεῖραν*, δηλαδὴ τὴν δοκιμασίαν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἁγνότητος τῆς Θεοτόκου. Τὰ κείμενα ταῦτα ὑποβάλλονται εἰς κριτικὴν καὶ συγκριτικὴν ἀνάλυσιν καὶ ἔρευναν. Κατόπιν, διὰ νὰ καθολικεύσῃ τὴν μελέτην του, ὁ κ. Ἀδ. ἐρευνᾷ γενικῶς τὰς δοξασίας περὶ τῆς ἁγνότητος τῆς γυναικὸς εἰς τοὺς ἀρχαίους καὶ εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Ἐπεκτείνει δὲ τὸ θέμα του γενικώτερον ἀκόμη εἰς τὰς θεοκρισίας, καὶ ἀναφέρει περιεργότατα παραδείγματα αὐτῶν. Οὕτω διὰ τῶν παλαιῶν κειμένων, διὰ τῶν δημωδῶν δοξασιῶν καὶ ἐθίμων ἑρμηνεύονται καὶ φωτίζονται πληρέστατα αἱ δυσερμήνευτοι πρὶν παραστάσεις τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Σ. ΓΕΔΕΩΝ

Ἀγνέλ, (Στενὸν τοῦ Ἀγνέλ, Col d' Agnello). Στενωπὸς τῶν Ἄλπεων (2669 μ.) κειμένη μεταξὺ τῆς κορυφῆς «Παὶν ντὲ Σὺκρ» καὶ τοῦ ὄρους «Καραυάντραμ», εἰς τὰ γαλλοϊταλικὰ σύνορα. Κατὰ τὸ 1515 μέρος τῶν στρατευμάτων τοῦ Φραγκίσκου 1ου διῆλθεν ἐκ τῆς στενωποῦ ταύτης. Τῷ 1702 ὁ στρατάρχης τοῦ Βέρβικ διῆλθεν ἐξ αὐτῆς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δυνάμεών του.

Ἀγνένι (Eugenio Agneni). Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς εἰς Σοῦτρι πλησίον τῆς Ρώμης, τῷ 1819 καὶ ἀποθανὼν εἰς Φρασκάτι τὴν 25 Μαΐου 1878 Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ θρησκευτικὴν ζωγραφικήν, διακοσμήσας τῷ 1847 τὴν αἴθουσαν τοῦ θρόνου τοῦ Πίου Θ', εἰς τὸ Κυρηνάλιον, κατόπιν δὲ σκηνὰς μυθολογικὰς εἰς τὴν βίλλαν Μαρίνου Τορλόνια, ναυτικὰς διὰ τὸν πρίγκιπα Ἀλεξ. Τορλόνια καὶ δεκαὲξ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Βικεντίου Παύλου, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου ἐν Μόντε Σιτόριο. Ἔλαβεν ἐπίσης ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848, κατὰ τὸν χρόνον δὲ τῆς ὑπερασπίσεως τῆς Ρώμης ἐναντίον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ (1849) ἐπολέμει ἐπὶ κεφαλῆς τάγματος ἐθελοντῶν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἐζήτησε καταφύγιον εἰς Γένουαν, ὅπου ἀνέλαβε τὸν χρωστῆρά του. Τότε ἐδημιούργησε τοὺς πίνακας: «Ἓν ὑπόγειον τῆς Ἱερᾶς ἐξετάσεως». «Μία σκηνὴ τῆς Ἰδιωτικῆς ζωῆς, καὶ τὸ «πτῶμα τῆς Σαπφοῦς ἀνασυρόμενον ἐκ τῆς θαλάσσης». Τῷ 1853, ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Γένουαν προσκληθεὶς εἰς Παρισίους ὅπως λάβῃ μέρος εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ νέου περιπτέρου τοῦ Λούβρου, ἀλλὰ δὲν παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ ἐκεῖ καὶ μετέβη εἰς Λονδῖνον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔστειλε εἰς τὴν Παγκόσμιον Ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1855 ἕνα πίνακα: «Ἡ Εὔα κατεπτοημένη ἐκ τῆς θέας τοῦ ὄφεως ὅστις ὑπενθυμίζει αὐτῇ τὸ πρῶτον ἁμάρτημά της». Ἔστειλε ἐπίσης εἰς τὸ Σαλὸν τοῦ 1857, τὰς «Σκιὰς τῶν μεγάλων Φλωρεντινῶν ἀνδρῶν διαμαρτυρομένας κατὰ τῆς ξενικῆς κατοχῆς τῆς πόλεώς των», εὑρισκομένας νῦν εἰς τὸ Μουσεῖον Τουρίνου. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατήγαγε μεγάλους θριάμβους· ἔκαμε ὡραίους πίνακας διὰ τὴν αἴθουσαν τῆς Βασιλίσσης εἰς τὸ θέατρον τῆς Ὄπερας καὶ πολλὰς προσωπογραφίας μελῶν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Μετὰ τὸν πόλεμον (1859) ἐγκατεστάθη εἰς Φλωρεντίαν, ὅπου διεκόσμησε τὸ μέγαρον τῆς μεγάλης τραγῳδοῦ Ριστιόρι. Ἔλαβε μέρος μετὰ τοῦ Γαριβάλδη εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Τυρόλου (1866) καὶ μετὰ τρία ἔτη ἀνελάμβανε νὰ ἐκτελέσῃ τὰς τοιχογραφίας τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Φλωρεντίας.

Ἁγνὴ (ἁγία). Θεωρεῖται μία τῶν ἐπιφανεστέρων Ρωμαίων μαρτύρων, δι' ἣν μετ' ἰδιαιτέρας στοργῆς ἠσχολήθησαν οἱ συγγραφεῖς τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ δὴ ὁ ἅγ. Ἀμβρόσιος, ὁ ἅγ. Δαμάσιος καὶ ὁ ποιητὴς Prudence. Τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἑρμηνεῦον τὴν ἁγνότητα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἤθους φέρεται διαφοροτρόπως, ἰδίως δ' εἰς τὰ διάφορα ἀντικείμενα, ἐφ' ὧν ἡ μάρτυς ἀπεικονίζεται: Anne, Annes, Ane, Angne, Agne, Agna. Λέγεται, ὅτι κατήγετο ἐξ ἀριστοκρατικῆς ρωμαϊκῆς οἰκογενείας· οὐδὲν ὅμως περὶ τούτου εἶναι ἐξηκριβωμένον. Ἡ καλλονή της ἦτο ἀξιοσημείωτος κατὰ τὴν παράδοσιν.

Ἡ Ἁγία Ἁγνή, μὲ τὸν συμβολικὸν ἀμνὸν καὶ τὸν φοίνικα. Περικαλλὴς πίναξ τοῦ ζωγράφου Alonzo Cano, τοῦ ἐπικληθέντος Μιχαὴλ Ἀγγέλου τῆς Ἱσπανίας.

Πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς περὶ τοῦ μαρτυρίου τῆς Ἁγνῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, εἶναι ἀνάγκη νὰ συσχετίσῃ τις τὰ κυριώτατα σημεῖα τῶν περὶ αὐτῆς διηγήσεων τῶν ὡς ἄνω ἀναφερομένων συγγραφέων. Ἐκ τῆς μελέτης τῆς πραγματείας «De virginibus» τοῦ ἁγ. Ἀμβροσίου, ἥτις γραφεῖσα τῷ 377 ἐπέχει θέσιν πανηγυρικοῦ τῆς Ἁγίας, τρία τινὰ προκύπτουν ἀξιοπαρατήρητα· ἡ δωδεκαετὴς ἡλικία τῆς Ἁγνῆς, ἡ ἐπ' αὐτῆς ἀσκηθεῖσα πίεσις νὰ συγκατανεύσῃ εἰς γάμον τινὰ καὶ τὸ εἶδος τοῦ εἰς ὃν ὑπέκυψε θανάτου, ὁ ἀποκεφαλισμός. Ἐπὶ μαρμαρίνης πλακός, ἀνακαλυφθείσης τῷ 1728 ἐν βασιλικῇ τῆς Ἁγίας, ἀναγινώσκεται ἐπιγραφὴ ὀφειλομένη εἰς τὸν ποντίφηκα ποιητὴν Δαμάσιον καὶ ἀρχομένη οὕτω: «Fama refert sanctos dudum retulisse parentes κτλ.». Ἐκ τῶν στίχων τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης προκύπτει τὸ νεαρὸν τῆς ἡλικίας τῆς Ἁγνῆς, διότι ἀναφέρεται ὅτι αὕτη εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν τροφὸν αὐτῆς· ὡς γνωστὸν δέ, παρὰ τῇ ρωμαϊκῇ ἀριστοκρατίᾳ αἱ τροφοὶ παρέμενον ὑπηρετοῦσαι τὰς κόρας μέχρι τοῦ γάμου των καὶ ἔτι βραδύτερον. Δὲν προκύπτουσιν ὅμως ἐκ τῶν στίχων οὔτε ἡ ἄρνησις τοῦ γάμου οὔτε ὁ ἀποκεφαλισμός, διότι ἀναφέρεται μόνον, ὅτι ἡ Ἁγνὴ ἐτέθη ἐπὶ πυρᾶς γυμνή, καλυπτομένη διὰ τῆς πλουσίας κόμης της· Δὲν ἀπεκεφαλίσθη λοιπόν, ἤ, μετὰ τὸ διὰ τῆς πυρᾶς μαρτύριον, ὑπέστη καὶ τὸν ἀποκεφαλισμόν; Περὶ τούτου αἱ ἀμφισβητήσεις εἶναι ζωηραί, ἐφ' ὅσον ἀμφότεροι οἱ προηγηθέντες συγγραφεῖς ὑπῆρξαν σύγχρονοι τῇ Ἁγίᾳ. Τέλος ὁ Ἱσπανὸς ποιητὴς Prudence, ἀκμάσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ 4ου ἢ τὴν ἀρχὴν τοῦ 5ου αἰῶνος, ἐν τῇ XIV ᾠδῇ του «Peri Stephanôn», ἣν συνέθεσε κατὰ τὸ εἰς Ρώμην ταξίδιόν του, ὁπότε εἶδε καὶ τὸν τάφον τῆς Ἁγίας καὶ τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ Δαμασίου, ἐξύμνησε τὸ μαρτύριον τῆς Ἁγνῆς. Κατὰ τὸν ποιητὴν τοῦτον, ἡ Ἁγνὴ ἐμαρτύρησε δωδεκαέτις, ἀποκεφαλισθεῖσα, ἀφ' οὗ ἐξετέθη εἰς δημόσιον καταγώγιον κατὰ διαταγὴν τοῦ δικαστοῦ ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησε νὰ λατρεύσῃ τὴν Ἀθηνᾶν. Ἦτο ἄρά γε τὸ τελευταῖον τοῦτο ποιητικὴ ἐπινόησις τοῦ Prudence, ἢ πραγματικότης καὶ ἓν τῶν πολλῶν παραδειγμάτων τῆς τρομερᾶς ταύτης τιμωρίας, εἰς ἣν ἦτο σύνηθες τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ ὑποβάλλωνται αἱ μάρτυρες πρὸ τοῦ θανάτου των; Δὲν ἀναφέρει ὅμως ὁ ποιητής, ἂν ἡ Ἁγνὴ ἔφυγεν ἐκ τοῦ οἴκου της καὶ ἂν ὑπέστη τὸ μαρτύριον τῆς πυρᾶς. Συσχετίζοντες ἤδη πάντα τ' ἀνωτέρω ὑπὸ τῶν τριῶν συγγραφέων φερόμενα, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Ἁγνὴ ἐγκατέλιπε τὸν οἶκόν της δωδεκαέτις καὶ ἐπαρουσιάσθη αὐθορμήτως εἰς τὸ δικαστήριον, ὅτι ὁ δικαστὴς ἐπίεσεν αὐτὴν νὰ νυμφευθῇ καὶ τὴν ἠπείλησε διὰ πυρός, ἵνα δεχθῇ νὰ ἐξομόσῃ τὴν χριστιανικὴν πίστιν της, ὅτι δ' ἐπειδὴ ἐκείνη ἀντέταξεν ἐπιμονὴν εἰς τὰς πεποιθήσεις της, ὑπέβαλεν αὐτὴν εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν τοῦ καταγωγίου καὶ τέλος εἰς τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ θάνατον.

Κατ' ἄλλην ἐκδοχήν, στηριζομένην πάντοτε ἐπὶ τῶν ἀφηγήσεων, τῶν εἰρημένων τριῶν συγγραφέων, διατυπωθεῖσαν δ' ὑπό τινος ψευδωνύμου Ἀμβροσίου, ὁ ἀποκρουσθεὶς μνηστὴρ τῆς Ἁγνῆς ἦτο υἱὸς τοῦ Ἐπάρχου τῆς Ρώμης, ὃν μάλιστα Ἔπαρχον, ὁ συγγραφεὺς ὀνομάζει Σεμπρόνιον· ἀλλ' εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον, ὅτι οὐδεὶς Ἔπαρχος ἔφερε τοιοῦτον ὄνομα ἐν Ρώμῃ. Ἡ Ἁγνὴ μὴ δεχθεῖσα τὸν προταθέντα μνηστῆρα, ἀφῃρέθη βίᾳ τὰ ἱμάτια καὶ γυμνὴ ὡδηγήθη εἰς τὸ καταγώγιον· ἀλλ' ὡς ἐκ θαύματος ἄγγελος ἐπιστὰς περιέβαλε τὸ ἐξαίσιον σῶμα τῆς κόρης διὰ φωτεινοῦ μανδύου, ἐνῷ ἡ μακρὰ κόμη της συνετέλει ἐν μέρει καὶ αὐτὴ εἰς τὴν ἀπόκρυψιν τῶν ἀπογυμνωθέντων μελῶν της. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἐπάρχου θελήσας νὰ ἴδῃ οὕτω τὴν κόρην ἔπεσε νεκρός. Ὁ Ἔπαρχος, ἔσπευσε πλησίον τοῦ υἱοῦ του καταρώμενος. Ἀλλ' ἡ Ἁγνή, τῇ ἐπικλήσει τοῦ ἀγγέλου, ἀνέστησε τὸν νεκρόν, πρὸς ἔκπληξιν τοῦ παρεστῶτος ὄχλου, ὅστις ἐπίστευσεν εἰς μαγείας. Ὁ Ἔπαρχος, μὴ θέλων πλέον νὰ βλάψῃ τὴν Ἁγνήν, ἀφῆκε τὸν ἀναπληρωτήν του Ἀσπάσιον νὰ συνεχίσῃ τὴν διαδικασίαν· οὗτος δ' ἐπέβαλε τὸν διὰ πυρᾶς θάνατον. Ἀλλὰ πάλιν ἡ κόρη ἐσώθη ἀπὸ τὰς φλόγας· δι' ὃ καὶ ἀπεκεφαλίσθη.

Ἄλλη παράδοσις, δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Pio Franchi de Cavalieri καὶ στηριχθεῖσα ἐπὶ χειρογράφου τοῦ Βατικανοῦ καί τινος ἄλλου χειρογράφου τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἁγνὴ ἦτο ὥριμος παρθένος ὅτε ὡδηγήθη εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ὅτι ἐγυμνώθη ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ οὐχὶ ὅτε ἐσύρετο εἰς τὸ καταγώγιον, οὐδὲ δ' ἀναφέρει περὶ τοῦ θανάτου τοῦ μνηστῆρος.

Ἡ Ἁγνή, ἥτις φαίνεται, ὅτι ἐμαρτύρησε περὶ τὸ 257—259, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐθνικὴ ἁγία καὶ προστάτις τῆς Ρώμης. Ἐνεταφιάσθη παρὰ τὴν Via Nomentana τῆς Ρώμης, ἀριστερᾷ τῆς ὁδοῦ καὶ 2 χιλόμ. περίπου ἀπὸ τῆς Porta Pia, ὅπου βαθμηδὸν ἐσχηματίσθη κοιμητήριον τοῦ ὁποίου πολλαὶ στοαὶ κατεστράφησαν βραδύτερον, ἵνα οἰκοδομηθῇ ἡ κατὰ τὸ ἥμισυ ὑπόγειος βασιλικὴ τῆς ἁγίας, ἡ περιβάλλουσα τὸν τάφον αὐτῆς. Κατὰ τὸ Liber pontificalis, ἡ βασιλικὴ αὕτη ἱδρύθη πρὸ τοῦ 337, τῇ διαταγῇ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τῇ παρακλήσει τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Κωνσταντίνης, ἧς τὸ ὄνομα ὡς ἱδρυτρίας ἀνευρέθη ἐν ἀκροστιχίδι ἐγχαράκτῳ ἐπὶ τῆς ἁψῖδος τῆς βασιλικῆς κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα. Παρὰ τὴν βασιλικὴν σῴζεται ἔτι κομψὸν οἰκοδόμημα, μαυσώλειον ἅμα καὶ βαπτιστήριον, ἐν ᾧ ἡ Κωνσταντίνη ἐτάφη μετὰ τῆς ἀδελφῆς της Ἑλένης, συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου. Τῷ 1884 ἐν τῇ βασιλικῇ ἀνευρέθη μαρμαρίνη πλάξ, ἐφ' ἧς παρίσταται ἀνά-

Digitized by Google

γλυφος νεᾶνις, φέρουσα χιτῶνα μ' εὐρείας περιχειρίδας καὶ τὴν κόμην ἀναδεδεμένην εἰς τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς· περὶ τὴν κεφαλὴν διακρίνονται μὲ μικρὰ γράμματα αἱ λέξεις: Sca Agnes.

Εἰς τὰ μνημεῖα, συχνότατα παρίσταται ἡ Ἁγνή. Εἰς τὸν πυθμένα π. χ. κυπέλλου τινὸς φέρεται μετ' ἐσθῆτος ἐζωσμένης καὶ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς Angne, ὡς καὶ δύο περιστερῶν κρατουσῶν διὰ τοῦ ράμφους στέφανον. Ἐπὶ τῶν μωσαϊκῶν ἡ εἰκὼν τῆς Ἁγίας φιλοτεχνεῖται ἀπὸ τοῦ 6ου καὶ 7ου αἰῶνος. Οὕτω, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐν Ραβέννῃ, ἐν τῷ ἐσωνάρθηκι Ἁγ. Ἀπολλιναρίου τοῦ νεωτέρου, ὑπάρχει μωσαϊκὸν ἀπεικονίζον πομπὴν ἁγίων πλουσίως ἐνδεδυμένων, αἱ ὁποῖαι κρατοῦν στέμματα, ἵνα προσφέρουν αὐτὰ εἰς τὴν Μαρίαν· μεταξὺ αὐτῶν παρίσταται καὶ ἡ Ἁγνή, ἧς παρὰ τοὺς πόδας φαίνεται μικρὸς ἀμνὸς στρέφων τὴν κεφαλὴν πρὸς αὐτήν. Μετὰ ἕνα αἰῶνα, τῇ μερίμνῃ τοῦ Πάπα Ὀνωρίου, ἐκοσμήθη ἡ ἐν Ρώμῃ βασιλικὴ τῆς ἁγίας διὰ μωσαϊκοῦ, παριστῶντος τὴν Ἁγνὴν ὡς βυζαντίνην αὐτοκράτειραν, μὲ χιτῶνα, ἐφ' οὗ εἶναι κεντημένος φοῖνιξ, τὸ σύμβολον τῆς ἀθανασίας· πρὸ αὐτῆς παρίστανται δύο σφαιροειδεῖς φλόγες, ὑπαινιττόμεναι τὴν εἰς δύο μέρη χωρισθεῖσαν πυρὰν τοῦ Ἀσπασίου, ἥτις οὕτω δὲν ἤγγισε τὴν Ἁγίαν· ἐκεῖ δέ που παρίσταται καὶ ρομφαία, ὑπαινιττομένη τὴν τελικὴν ἀποκεφάλισιν.

Ἐν Ρώμῃ ἱδρύθησαν ἱκανοὶ ναοὶ ἐπ' ὀνόματι τῆς μάρτυρος. Πάντων πρωτεύει, ἐννοεῖται, ἡ θαυμασία βασιλική, ἥτις ἱδρυθεῖσα τὸν 4ον αἰῶνα καὶ ἐπισκευασθεῖσα τὸν 6ον καὶ εἶτα τὸν 7ον αἰῶνα, διατηρεῖται μέχρι σήμερον. Ἐκ τῶν ἄλλων ναῶν δύο, οἱ S. Agnes in Transtevere καὶ S. Agnese ad duo furna, κατεστράφησαν· διατηρεῖται ὅμως ὁ τῆς πλατείας Navare, S. Agnese in Agone, ὑψούμενος ἔνθα ὑψοῦντο ἄλλοτε αἱ ἁψῖδες τοῦ σταδίου τοῦ Δομιτιανοῦ.

Τὴν φύλαξιν τῆς βασιλικῆς καὶ τοῦ κοιμητηρίου τῆς via Nomentana ἔχουν οἱ κληρικοὶ τοῦ Latran, τῆς διασήμου ταύτης πλατείας, ἐν ᾗ ὑψοῦται μέγαρον καὶ βασιλική. Οὗτοι, ἐνεργήσαντες ἀνασκαφὰς τῷ 1901, ἀπεκάλυψαν τάφους τοῦ 4ου αἰῶνος, ὡς καὶ μίαν ἀργυρᾶν λάρνακα, ἐν ᾗ τῷ 1615 ὁ Πάπας Παῦλος ὁ Ε' εἶχεν ἀποθέσει ὀστᾶ, θεωρούμενα ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν Ἁγίαν Ἁγνὴν καί τινα ἄλλην ἁγίαν τὴν Émérentienne, ὁμογάλακτον, ὡς λέγεται, ἀδελφὴν τῆς πρώτης, ἐνταφιασθεῖσαν καὶ αὐτὴν ἡμέρας τινὰς μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἁγνῆς. Τὰ ὀστᾶ ταῦτα εἶχεν ἀνεύρει τῷ 1605 ὡς δύο αὐτοτελεῖς σκελετοὺς ἔν τινι κρύπτῃ ὁ καρδινάλιος Sfondrate. Ἀλλ' οὐδεμία ἐπιγραφὴ συνώδευε τότε τοὺς σκελετούς, δυναμένη νὰ πιστοποιήσῃ, ὅτι ὄντως ἀνῆκον εἰς τὰς εἰρημένας ἁγίας, καὶ νὰ διαλευκάνῃ τὸ ζήτημα, ἂν ἡ Ἁγνὴ ἀπέθανε διὰ ξίφους ἢ διὰ πυρός.

Ἄλλαι μαρτυρίαι βεβαιοῦσιν, ὅτι ἡ Ἁγνὴ ἔκειτο μόνη (Sola) ἐν τῷ τάφῳ της, ὃν ὁ πάπας Ὀνώριος (625-638) εἶχε πολυτελῶς διακοσμήσει, ἐπιγράψας «Virginis hoc Agnae clauduntur membra sepulcro» [=Ἐν τούτῳ τῷ τάφῳ ἐγκλείονται τὰ μέλη τῆς παρθένου Ἁγνῆς], ὅτι δ' ἡ ὁμογάλακτος ἀδελφή της ἔκειτο ἐν κρύπτῃ γειτονικοῦ κοιμητηρίου, ὁπόθεν μετεκομίσθη βραδύτερον, μετ' ἄλλων ἁγίων ὑπὸ πάπα Πασχαλίου τοῦ Α', (817-824), εἰς τὸν ναὸν τῆς S. Praxède. Ἐπὶ πάπα Ὀνωρίου τοῦ Γ' (1216-1227) κεφαλή τις θεωρουμένη ὡς ἀνήκουσα τῇ Ἁγνῇ ἐφυλάχθη ἐν ἀργυρᾷ θήκῃ, διατηρουμένη μέχρι τοῦδε ἐν τῷ ἁγίῳ βήματι παρὰ τὸ Latran. Ἀλλ' οἱ δύο σκελετοί, οἱ ἀνευρεθέντες ὑπὸ τοῦ Sfondrate, φαίνεται ὅτι εἶχον καὶ τὰ κρανία αὐτῶν. Ἐντεῦθεν, ἐκ τῆς συσχετίσεως πάντων τούτων, καθίσταται ἀληθῶς δυσχερές, μέχρι νεωτέρας τοὐλάχιστον ἐξετάσεως, νὰ παραδεχθῇ τις, ὅτι οἱ δύο οὗτοι σκελετοί, ἐπομένως καὶ τὰ ἐν τῇ ἀνευρεθείσῃ λάρνακι ὀστᾶ ἀνήκουν εἰς τὰς δύο εἰρημένας ἁγίας.

Ἡ μνήμη τῆς μάρτυρος ἑορτάζεται τῇ 21 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους. Ἐν τῷ Συναξαριστῇ ἀπαντῶσι καὶ οἱ ἑξῆς δύο στίχοι:

Θύρσος σὺν Ἁγνῇ Χριστὸν ἠγαπηκότες,
θάνατον ἠγάπησαν ἀσμένως πάνυ.

Τὸ μαρτύριον τῆς Ἁγνῆς ἐνέπνευσεν οὐχὶ σπανίως καὶ τὴν καλλιτεχνίαν. Δύο διάσημοι πίνακες ὀφείλονται εἰς τὸν χρωστῆρα τοῦ ἐκ Βενετίας θρησκευτικοῦ καὶ ἱστορικοῦ ζωγράφου J. Tintoret (1512-1594) καὶ τὸν τοῦ ἐκ Βολωνίας Z. Dominiquin (1581-1641). Ἄλλη περικαλλὴς εἰκὼν ὀφείλεται εἰς τὸν ἐκ Γρενάδης Alonzo Cano (1601-1667), τὸν ἐπικληθέντα ἱσπανὸν Μιχαὴλ Ἄγγελον.

Βιβλιογραφία. - Acta sanctorum Bolland, 1643. - Allard P. ἐν Λεξ. Χρ. Ἀρχ. καὶ Λειτ. τοῦ Cabrol. - Armellini, Il cimitero di S. Agnese nella via Nomentana, 1880. - Dufourcq, Étude sur les Gesta martyrum romains, 1900. - L. de Kerval, Sante Agnès dans la légende et dans l'histoire, 1901. - Martigny, Notice hist., liturg. et archéol. sur la culte de Sainte Agnès, Lyon, 1847. Pio Franchi de' Cavalieri, S. Agnese nella tradizione e nella legg enda, 1899. - Ruinart, Acta sinceras, Paris, 1689. - Tillement, Mémoires pour servir à l'histoire ecclés. des six premiers siècles, 1698.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἁγνὴ Ἀββέσσα τοῦ Κουέδλινβουργ ἀπὸ τοῦ 1184 μέχρι τοῦ 1205, θυγάτηρ τοῦ μαργράβου Ἀρνόλδου τοῦ Μάϊσεν. Ἀποδίδεται εἰς αὐτὴν ἡ κόσμησις ἑνὸς χειρογράφου τετραευαγγελίου, τὸ ὁποῖον ὅμως φαίνεται νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν 15ον αἰῶνα. Ἐπίσης λέγουν ὅτι αὐτὴ εἰργάσθη τὸν τάπητα, τοῦ ὁποίου τεμάχια φυλάττονται εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ πύργου τοῦ Κουέδλινβουργ, ἢ ὅτι τοὐλάχιστον αὐτὴ ἔδωσε τὸ σχέδιον.

Ὁ τάπης οὗτος εἶναι ἐκ τῶν σπανίων λειψάνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὸ τὴν διπλῆν του ἀξίαν, καλλιτεχνικὴν καὶ ἱστορικήν.

Ἁγνὴ ἡ Αὐστριακὴ (Agnès d'Autriche). Βασίλισσα τῆς Οὐγγαρίας (1281 - 1364). Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀλβέρτου τοῦ Α' καὶ τῆς Ἐλισάβετ τῆς Καρινθίας. Κατ' ἀρχὰς ἐμνηστεύθη τὸν ρωμαῖον πατρίκιον Φρειδερῖκον Κολόννα (Federigo Colonna), ἀλλ' ἀργότερα, διαλύσασα τὸν ἀρραβῶνά της, ἐνυμφεύθη τὴν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας Ἀνδρέαν τὸν Γ'. (1296). Ὁ μονάρχης οὗτος ἐδολοφονήθη τῷ 1301 ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Πατροκτόνου (Jean le Parricide), ὁ ὁποῖος εἶχε βλέψεις ἐπὶ τοῦ οὐγγρικοῦ θρόνου. Κατά τινα παράδοσιν, ἡ Ἁγνὴ ἐξεδικήθη σκληρότατα τοὺς δολοφόνους καὶ ἐγένετο πρόξενος τοῦ θανάτου χιλίων προσώπων. Κατόπιν, θελήσασα νὰ ἐξιλεωθῇ ἐνώπιον τοῦ θείου διὰ τὸν θάνατον τόσων ἀθώων ὑπάρξεων, ἵδρυσε, ἐν τῷ ἑλβετικῷ καντονίῳ τῆς Ἀργοβίας, τὸ ἀββαεῖον, τοῦ Κένιγστέλδεν, ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ ἀπέθανε τῷ 1364. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν καλυτέρων ἱστορικῶν, ὅλα αὐτὰ εἶναι θρῦλος στερούμενος ἱστορικῆς ὑποστάσεως.

Ἁγνὴ ἡ Φράγκα. Ὁ βίος τῆς κόρης ταύτης βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἡ ὁποία ἔγινεν Αὐτοκράτειρα τῶν Ρωμαίων, ἤτοι τῶν Βυζαντινῶν, ἀποτελεῖ μίαν ἀπὸ τὰς περιεργοτέρας σελίδας τῶν Μεσαιωνικῶν χρονικῶν. Ἡ *Ἁγνὴ ἡ Φράγκα* (Agnès de France) ἦτο δευτερότοκος θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου Ζ' (ἐγεννήθη τῷ 1171), ἦλθε δὲ νεωτάτη, παιδίον ἀκόμη, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ γίνῃ σύζυγος ἑνὸς πορφυρογεννήτου, δηλαδὴ Ἕλληνος ἡγεμονίδου, ὁ ὁποῖος ἔμελλε ν' ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὴν ἕνωσιν ταύτην μεταξὺ τῶν βασιλικῶν οἴκων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς Γαλλίας ἐπεδίωξεν ὁ λαμπρότατος Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος ἐπεδίωξε συμμαχίαν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας μετὰ τῆς Γαλλίας, Φραγκοβυζαντινὴν συμμαχίαν. Οἱ παλαιότεροι Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες δὲν κατεδέχοντο νὰ ἔρχωνται εἰς σχέσεις ἐπιγαμίας μὲ τοὺς τότε βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι ἦσαν πολὺ κατώτεροι αὐτῶν, δὲν ἦσαν μάλιστα βασιλεῖς, ἦσαν ἁπλῶς *ρῆγες*. Ἡ Βυζαντινὴ αὐλὴ πάντοτε εἶχεν ἀποκρούσει τὰς προτάσεις ἐπιγαμίας, αἱ ὁποῖαι ἤρχοντο ἀπὸ ξένας χώρας, διότι οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον πάντοτε εἰς περιφρόνησιν ὅλον τὸν ἄλλον κόσμον, διότι αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ μόνου ὑφισταμένου πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλ' ἀπὸ τὰς Σταυροφορίας, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 11ου αἰῶνος τὰ πράγματα ἤλλαξαν ὄψιν. Ἀπὸ τὸν χρόνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἡ πρώτη Σταυροφορία (1096) ἔβαλεν εἰς συνάφειαν στενωτέραν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν, ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἔγινε μία μεγάλη Εὐρωπαϊκὴ δύναμις. Ἀπὸ τὸν 12ον αἰῶνα τὸ Μεσαιωνικὸν Ἑλληνικὸν κράτος ἔπαυσε νὰ εἶναι Ἀνατολικὸν κράτος, ἠναγκάσθη νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν μόνωσίν του καὶ ν' ἀναμιγνύεται μὲ ὅλας τὰς μεγάλας ὑποθέσεις τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας. Ἰδιαιτέρως ὁ ἡρωϊκὸς Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ Κομνηνός, ὁ ὁποῖος ἠγάπα τοὺς Φράγκους διὰ τὴν ἀνδρείαν των, ἔστρεψε τὴν πολιτικήν του πρὸς τὴν Εὐρώπην. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο τὸ κέντρον τῆς διεθνοῦς πολιτικῆς ὅπως περίπου σήμερον εἶναι τὸ Λονδῖνον ἢ οἱ Παρίσιοι. Κατ' ἐκείνους λοιπὸν τοὺς χρόνους πολλαὶ ξέναι ἡγεμονίδες ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου. Μία ἀπὸ αὐτάς, καὶ ὄχι ἡ ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσα, εἶναι ἡ Ἁγνή, τῆς ὁποίας ὁ βίος εἶναι μία πολὺ ἑλκυστικὴ εἰκὼν τῆς πολυταράχου ἐκείνης ἐποχῆς.

Τὴν ἐπιγαμίαν ταύτην μεταξὺ τῶν δύο βασιλικῶν οἴκων τοῦ Βυζαντινοῦ καὶ τοῦ Γαλλικοῦ, ἐπεδίωξεν αὐτὸς ὁ Μανουὴλ ὁ Κομνηνός. Τοὐλάχιστον οὕτω διηγεῖται τὸ πρᾶγμα τὸ Γαλλικὸν χρονικὸν Ernoul. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἔστειλεν εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπεσταλμένους μὲ πολὺν χρυσὸν διὰ νὰ ζητήσουν τὴν κόρην τοῦ βασιλέως διὰ τὸν υἱόν του Ἀλέξιον, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου. «Ἀπὸ αὐτό, λέγει ὁ ἀφελὴς χρονογράφος, ὁ βασιλεύς, ηὐχαριστήθη καὶ ἐχάρη, διότι ἔβλεπεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τὴν ὑπανδρεύσῃ καλύτερα. Τὴν ἡτοίμασε λοιπὸν πολὺ μεγαλοπρεπῶς καὶ πολὺ πλουσίως (ὡς κόρην τόσον μεγάλου ἀνθρώπου, ὅπως ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας) καὶ τὴν ἐνεπιστεύθη εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους, καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὸν βασιλέα».

Ὅτε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1179 ἐπεβιβάσθη ἡ Ἁγνὴ ἐπὶ τῶν Γεννοατικῶν πλοίων διὰ ν' ἀποπλεύσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἦτο μόλις ὀκτὼ ἐτῶν. Εὐνόητον λοιπὸν εἶναι ὅτι ἡ τόσον μικρὰ Παρισινὴ πριγκήπισσα, ἔζησεν εἰς τὸ Βυζάντιον ὡς δενδρύλλιον, τὸ ὁποῖον μετεφυτεύθη εἰς ἄλλην χώραν καὶ καλῶς ἐνεκλιματίσθη εἰς αὐτήν. Ἔφθασε δὲ εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ λαμπρὰ βασιλεία τοῦ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ ἔβαινεν εἰς τὸ τέρμα καὶ ἠνοίγετο ἡ οἰκτρὰ τῶν διαδόχων του, δηλαδὴ εἰς ἐποχήν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀρχίζουν νὰ διαδραματίζωνται γεγονότα δραματικώτατα. Ἡ βιογραφία της λοιπόν, συμπλεκομένη μετ' αὐτῶν, ἀξίζει νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ ἱστορικοῦ.

Ἐν μέσῳ λαμπρῶν ἑορτῶν ἐπανηγυρίσθησαν τὴν 2 Μαρτίου τοῦ 1180 οἱ ἀρραβῶνες τῆς κόρης τοῦ Λουδοβίκου Ζ' μὲ τὸν Βυζαντινὸν πορφυρογέννητον, τὸν Ἀλέξιον, τὸν υἱὸν τοῦ Κομνηνοῦ. Ὁ μνηστὴρ εἶχεν ἡλικίαν ἕνδεκα ἐτῶν, ἡ νύμφη ἐννέα ἐτῶν, ἀνεβλήθησαν λοιπὸν οἱ γάμοι. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν στιγμὴν ταύτην ἡ μικρὰ μνηστὴ ἐθεωρεῖτο ὡς αὐτοκράτειρα, καὶ ἀφῆκε τὸ Γαλλικὸν ὄνομά της Ἁγνὴ διὰ νὰ λάβῃ τὸ Βυζαντινὸν Ἄννα.

Ὁ θάνατος τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἤργησε νὰ ἐπέλθῃ ἔρριψεν εἰς τὴν θύελλαν τὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ ἤνοιξε τραγικὰς ἡμέρας διὰ τὴν Ἁγνὴν τῆς Γαλλίας. Ταραχαὶ μεγάλαι καὶ σύγχυσις ἐπηκολούθησαν τὸν θάνατον τοῦ ἡρωϊκωτάτου Αὐτοκράτορος. Ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς τοῦ Μανουὴλ Ἀλέξιος «ὁ ὁποῖος ἀκόμη οὔτε ἔφηβος ἦτο, ἀλλ' εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ παιδαγωγούς». Εἰς πολὺ κακὴν λοιπὸν θέσιν εὑρίσκοντο τὰ πράγματα τῶν Βυζαντινῶν. Ἀμέσως ἤρχισαν αἱ ταραχαὶ καὶ αἱ στάσεις πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ παιδίου ἐκείνου καὶ κατάληψιν τοῦ θρόνου ὑπὸ διαφόρων φιλοδόξων. Τέλος ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ ὁ ἐξάδελφός του Ἀνδρόνικος Κομνηνός· ἔρχεται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐκβάλλει ἐκ τοῦ μέσου ὅλους τοὺς μνηστῆρας τοῦ θρόνου. Κατορθώνει δὲ νὰ στεφθῇ συμβασιλεὺς μὲ τὸν ἀνεψιόν του Ἀλέξιον, τὸν ὁποῖον μίαν ἡμέραν, ἐν μέσῳ τῶν ἀλαλαγμῶν τοῦ πλήθους, τὸν ἐσήκωσεν, παιδίον ὄντα, εἰς τοὺς ὤμους του καὶ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν διὰ νὰ στεφθῇ ἐπισήμως Αὐτοκράτωρ. Μόλις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀνδρόνικος, ἤρχισεν νὰ θανατώνῃ τὰ μέλη τοῦ βασιλικοῦ οἴκου διὰ νὰ εἶναι ἡσυχώτερος. «Ἔχαιρε, λέγει ὁ Νικήτας ὁ Χωνιάτης, διότι ἐξετρίβετο τὸ γένος τοῦ Μανουὴλ καὶ ἐδενδροτομεῖτο ὁ βασίλειος κῆπος, διὰ νὰ κατοικήσῃ μόνος τὴν χώραν τῶν Ρωμαίων καὶ νὰ κρατῇ ἀκινδύνως τὰ σκῆπτρα αὐτῶν». Τέλος ἐκβάλλει ἀπὸ τὸν θρόνον, ἀπαγχονίζει οἰκτρῶς καὶ ρίπτει εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὸν τὸν βασιλέα, τὸν ἀνεψιόν του Ἀλέξιον. Καὶ ἤδη εἶναι μόνος βασιλεὺς ὁ Ἀνδρόνικος. Εἶναι ὁ διαβόητος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ μᾶλλον ἀντίθετα ἔργα, κακουργίας, πονηρίας, ἀλλὰ καὶ γενναιότητα, κατέπληξε τὸ Βυζάντιον καὶ ἀφῆκεν μνήμην ἀληθινοῦ μυθιστορικοῦ ἥρωος.

Ὁ Ἀνδρόνικος δὲν εἶχεν οὔτε ἱερόν, οὔτε ὅσιον. Ἦτο περισσότερον ἀπὸ 60 ἐτῶν ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, εὕρισκε δὲ εἰς τὸ παλάτιον μίαν παιδίσκην μόλις 12 ἐτῶν, τὴν μνηστὴν τοῦ θύματός του, τὸ ὁποῖον ἦτο ὁ ἀνεψιός του. Εἶχεν ἀνάγκην νὰ στερεώσῃ τὸν θρόνον του. Δὲν ἐδίστασε νὰ νυμφευθῇ, γέρων αὐτός, τὴν παιδίσκην ἐκείνην, καὶ ὁ γάμος ἐτελέσθη μεγαλοπρεπῶς εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τὸ 1182. Τὸ πρᾶγμα διήγειρε σκάνδαλον μέγα, οὐδεὶς ὅμως ἐτόλμα νὰ διαμαρτυρηθῇ, καὶ μόνον εἰς τὸν σύγχρονον ἱστορικὸν Νικήταν Χωνιάτην εὑρίσκομεν τὴν ἠχὼ τῆς γενικῆς καταπλήξεως, ἐκφραζομένην μὲ πολὺ χαρακτηριστικὰς ἐκφράσεις, τὰς ὁποίας καὶ παραθέτω. «Καὶ δὲν ᾐσχύνετο ὁ Κρονίων (οὕτως ὀνομάζει τὸν Ἀνδρόνικον) ὁ ἀπόζων νὰ συγκατακλίνεται ἀθεμίτως μὲ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀνεψιοῦ του μιλτοπάρειον καὶ τρυφεράν, ἡ ὁποία δὲν εἶχεν ἀκόμη τελειώσει τὸ ἑνδέκατον ἔτος, καὶ ν' ἀγκαλιάζῃ ὁ ὥριμος τὴν ἄωρον, ὁ ἡλικιωμένος τὴν ὀρθότιτθον νεάνιδα, καὶ ὁ ζαρωμένος ἀπὸ τὸν χρόνον καὶ χαλαρὸς τὴν ροδοδάκτυλον κορίσκην, ἡ ὁποία ἔσταζε δρόσον ἔρωτος» (βασιλεία Ἀνδρονίκου τοῦ Κομνηνοῦ 1).

Ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς τοῦ Βυζαντινοῦ ἱστορικοῦ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὸ κάλλος τῆς ἐκβυζαντινισθείσης Γαλλίδος. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον φαίνεται ἐκπληκτικὸν εἶναι ὅτι ἡ ἰδία Ἁγνή, ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκράτειρα ἤδη Ἄννα, δὲν φαίνεται νὰ ἐστενοχωρήθη πολὺ μὲ τὴν κατάστασιν αὐτήν. Διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι καὶ ὁ Ἀνδρόνικος δὲν ἐστενοχώρει πολὺ τὴν νεαρὰν σύζυγόν του, διότι δὲν τοῦ ἔμενε καιρὸς μὲ τὰς συνεχεῖς διασκεδάσεις, τὰ κυνηγέσια καὶ τὰς πολυαρίθμους ἐρωμένας, τὰς ὁποίας εἶχεν.

Ὁ Ἀνδρόνικος, ἕνεκα τῆς ἀφροσύνης του κατεκρημνίσθη ἀπὸ τὸν θρόνον καὶ εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον ἀπὸ τὸν λαόν, ἀφοῦ ἐβασίλευσεν μόνον δύο ἔτη (1183-1185). Τί ἀπέγινεν ἡ νεαρὰ Αὐτοκράτειρα κατὰ τὰς θυελλώδεις ἐκείνας ἡμέρας δὲν γνωρίζομεν. Ἀλλὰ βεβαίως μετὰ τὴν πάροδον τῆς θυέλλης, ἡ Ἄννα ἡ ἐκ Γαλλίας, χήρα δύο Αὐτοκρατόρων, εὗρε καὶ πάλιν κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου ὅλας τὰς τιμὰς καὶ προνομίας, τὰς ὁποίας ἡ αὐλὴ τοῦ Βυζαντίου ἔδιδεν εἰς τὰς πρώην βασιλίσσας. Μετά τινα χρόνον εὑρίσκομεν

Digitized by Google

αὐτὴν συνδεδεμένην δι' ἔρωτος μὲ τὸν Βυζαντινὸν ἄρχοντα Θεόδωρον Βρανᾶν, ἀνήκοντα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀριστοκρατικὰς οἰκογενείας τοῦ Βυζαντίου. Ἡ μετὰ τοῦ Βρανᾶ ἕνωσις αὐτῆς εἶναι ἡ τελευταία περιπέτεια τῆς Ἄννας. Ὁ Βρανᾶς εἶχεν ὡς σύζυγον τὴν Ἄνναν, «ἀλλά, λέγει Δυτικὸς χρονογράφος, δὲν τὴν εἶχε νυμφευθῆ μὲ ἐπίσημον γάμον, διότι, κατὰ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, ὁ γάμος οὗτος θὰ τὸν ἐστέρει ἀπὸ τὰς βασιλικάς, δωρεάς» (τὴν σύνταξιν, ἄς εἴπωμεν).

Ὅταν οἱ Γάλλοι βαρῶνοι κατὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν εἰσῆλθον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εὑρίσκομεν τὴν Ἁγνὴν εἰς σχέσεις μὲ τοὺς συμπατριώτας της. Μεταξὺ τῶν Γάλλων εὐγενῶν ὑπῆρχον πολλοὶ συγγενεῖς αὐτῆς, ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ βασιλικοῦ οἴκου, ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ αὐτούς, ἐνθυμήθη ὅτι ἦτο Γαλλὶς καὶ φαίνεται ὅτι ἔπεισε καὶ τὸν ἐραστήν της Θεόδωρον Βρανᾶν νὰ εἶναι εὐνοϊκὸς πρὸς τοὺς Φράγκους. Ἀπὸ 24 ἔτη οἱ συγγενεῖς της τὴν εἶχον λησμονήσει. Δὲν ἐνδιεφέρετο λοιπὸν καὶ αὐτὴ παρὰ μόνον διὰ τὰ Βυζαντινὰ πράγματα. Τώρα ὅμως ἐπανήρχοντο εἰς αὐτὴν τὰ πρὸς τὴν πατρίδα αἰσθήματά της. Δὲν ἤργησεν ὅμως, μὴ λησμονοῦσα ὅτι ὑπῆρξε Βυζαντινὴ Αὐτοκράτειρα, νὰ διακόψῃ τὴν συμφιλίωσιν μὲ τοὺς συμπατριώτας της. Ὅταν οἱ Φράγκοι βαρῶνοι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διέπραξαν τὰ ἀκατανόμαστα αἴσχη ἐξηγέρθη ἡ ὑπερηφάνειά της ὡς Αὐτοκρατείρας καὶ ἔφυγε καὶ αὐτὴ μὲ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας καὶ ἀρχοντίσσας ἀπὸ τὴν πυρπολουμένην πόλιν.

Ἀλλ' οἱ Γάλλοι ἐστερεώθησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἵδρυσαν τὴν Λατινικὴν Αὐτοκρατορίαν. Τότε ἐπροσπάθησε πάλιν ἡ Ἁγνὴ νὰ συμφιλιώσῃ νικητὰς καὶ ἡττημένους. Κατώρθωσε δὲ πρῶτον μὲν νὰ νομιμοποιήσῃ τὴν μετ' αὐτῆς ἕνωσιν ὁ Βρανᾶς, ἔπειτα νὰ λάβῃ ὁ σύζυγός της τὸ φέουδον τῆς Θρακικῆς πόλεως Ἄπρου (ἡ ὁποία λέγεται καὶ Θεοδοσιούπολις, παρὰ τὸν Μέλανα ποταμόν). Ἀργότερα ἡ πόλις Ἄπρος κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, τότε δὲ ὁ Ἕλλην ἄρχων, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀγαπητὸς εἰς τὴν Θράκην, διότι κατήγετο ἐξ αὐτῆς, ἵδρυσεν εἰς τὴν χώραν ταύτην ἡγεμονίαν ὑποτελῆ εἰς τοὺς Γάλλους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Βρανᾶς καὶ ἡ Ἁγνὴ ἐκυβέρνων τὴν Θράκην σχεδὸν ὡς Βασιλεῖς. Ἠχηρὸς τίτλος ἐξύψωσε τὴν αἴγλην τοῦ ἄρχοντος, διότι εἰς τὴν ἐπίσημον πρᾶξιν τῆς ἀναθέσεως τῆς ἐξουσίας ὠνομάζετο «εὐγενὴς Καῖσαρ Θεόδωρος Βρανᾶς ὁ Κομνηνός». Εἰς τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ἡ κόρη τοῦ Γάλλου βασιλέως ἐξηκολούθησε νὰ βασιλεύῃ μεταξὺ τῶν ἀγαπητῶν της Ἑλλήνων ὡς γνησία Βυζαντινὴ βασίλισσα.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Ἁγνὴ ἡγουμένη, (Jeanne-Catherine-Agnès Arnauld, γνωστὴ ὡς Mère Agnès.) Ἐγεννήθη τὸ 1593 καὶ ἀπέθανε τὸ 1671. Μικροτέρα κατὰ δύο ἔτη ἀδελφὴ τῆς ἡγουμένης Ἀγγελικῆς (βλ. λ.), τῆς ὁποίας ὑπῆρξε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς της πιστὴ ὀπαδός. Τὸ 1599, εἰς ἡλικίαν ἓξ ἐτῶν ἦτο ἀββέσσα τοῦ Σαὶν-Σύρ, κατόπιν μοναχὴ εἰς τὸ Port-Royal, ὅταν τὸ μετερρύθμισεν ἡ ἀδελφή της, εἶτα βοηθός της τὸ 1620, ἀργότερον ἀββέσσα τοῦ Tard ἀπὸ τὸ 1630 ἕως τὸ 1636, καὶ τελευταῖον, ἀββέσσα τοῦ Port-Royal ἀπὸ τὸ 1636 ἕως τὸ 1642. Μολονότι ἡ ἔξαρσίς της δὲν ἔφθανε τὸ ὕψος τῆς ἀδελφῆς της, ἐν τούτοις ἦτο πλέον ἐπιεικὴς δι' ὅλους, πλέον συγκαταβατική. Ἡ καρδιά της ἦτο πλέον ταπεινὴ καὶ ἡ προσοχή της ὅλη ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῆς ψυχῆς της. Καὶ πιστεύει ἀπολύτως. Οὐδεμία ἀμφιβολία, οὐδεὶς τρόμος περὶ τοῦ πέραν τῆς ζωῆς μυστηρίου, ταράζουν τὴν σκέψιν της. Διακηρύττει ὅτι ὁ ζυγὸς τοῦ Κυρίου εἶναι γλυκὸς καὶ ὅτι «πρέπει ν' ἀπομακρύνωμεν διαρκῶς ἀφ' ἡμῶν τὴν ἀμφιβολίαν, ἐπειδὴ μᾶς παραπλανᾷ ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Θεοῦ».

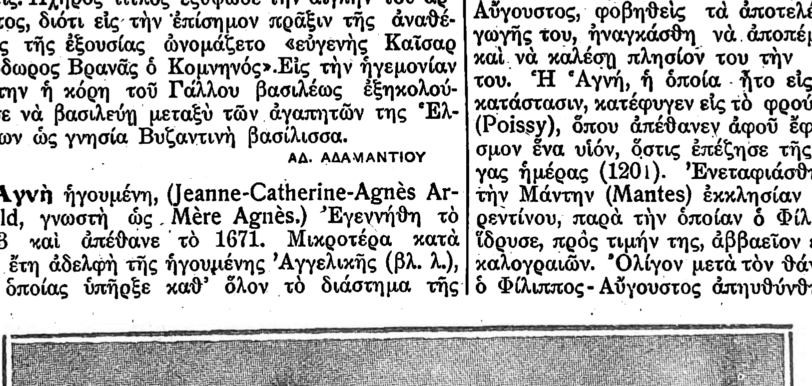

Ἡ μήτηρ Ἁγνὴ καὶ ἡ ἀδελφὴ Αἰκατερίνη τῆς Ἁγίας Σουζάνης, ἡ ὁποία πάσχουσα ἐκ παραλυσίας ἰάθη χάρις εἰς τὰς προσευχὰς τῆς μητρὸς Ἁγνῆς. (ὁ πίναξ εἶναι ἔργον τοῦ ζωγράφου Philippe de Champaigne πατρὸς τῆς Αἰκατερίνης.

Ἁγνὴ κόμησσα τῆς Ὀρλαμούνδης. Ἔζη κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν δουκῶν τοῦ Μεράν. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἔδωσε δείγματα τῆς κατ' ἐξοχὴν θερμῆς καὶ ὁρμητικῆς ἰδιοσυγκρασίας της. Ἐνυμφεύθη τὸν Ὄθωνα, κόμητα τῆς Ὀρλαμούνδης, ὁ ὁποῖος τὴν ἄφησε συντόμως χήραν μὲ δύο ὀρφανά. Οἱ χρονικογράφοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναφέρουν ὅτι ἡ Ἁγνὴ ᾐσθάνθη παράφορον ἐρωτικὸν πάθος διὰ τὸν Ἀλβρέχτον τὸν ὡραῖον, προεστῶτα τῆς Νυρεμβέργης. Μετεχειρίσθη πᾶν μέσον διὰ νὰ συγκινήσῃ τὴν καρδίαν του, ἀλλ' ἐκεῖνος δὲν ἔδιδεν οὐδεμίαν προσοχὴν εἰς τὰς παρακλήσεις της. Ἡ ψυχρότης του ἀπέναντί της τὴν ἔφερεν εἰς ἀπελπισίαν συγγενεύουσαν μὲ τὴν παραφροσύνην. Εἰς στιγμὰς δὲ ἐρωτικοῦ παραληρήματος, μὴ γνωρίζουσα πλέον τὶ νὰ κάμῃ, ἐφόνευσε τὰ δύο τέκνα της. Τὴν ἔρριψαν τότε εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ Χόφ, καὶ ἐκεῖ ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας της, βασανιζομένη φρικωδῶς ἀπὸ τύψεις συνειδήσεως καὶ ἀπὸ τὸ ἀνικανοποίητον πάθος της, ἐπειδὴ δὲν ἔπαυσεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ν' ἀγαπᾷ τὸν Ἀλβρέχτον. Μία λαϊκὴ παράδοσις, εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν παριστᾷ ὡς λευκοντυμένην γυναῖκα, τῆς ὁποίας ἡ ἐμφάνισις προεμήνυε κάποιαν δυστυχίαν διὰ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῆς Πρωσσίας.

Ἁγνὴ τῆς Μερανίας (Agnès de Méranie). Βασίλισσα τῆς Γαλλίας, γνωστὴ ἐπίσης ὑπὸ τὸ ὄνομα Μαρία. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Βερτόλδου, δουκὸς τῆς Μερανίας καὶ μαργράβου τῆς Ἰστρίας. Τῷ 1196 συνεζεύχθη τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Φίλιππον Αὔγουστον, ἀφοῦ οὗτος διεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Ἰγγεβούργ. Ἐπὶ τέσσαρα καὶ πλέον ἔτη, οὔτε αἱ ἀπειλαὶ τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Γ', οὔτε αἱ συμβουλαὶ τοῦ κλήρου, κατώρθωσαν νὰ ἀποσπάσουν τὸν γάλλον μονάρχην ἀπὸ τὴν Ἁγνήν· ὅταν ὅμως ὁ ποντίφηξ ἐκήρυξε τὴν Γαλλίαν εἰς ἀπαγόρευσιν, ὁ Φίλιππος-Αὔγουστος, φοβηθεὶς τὰ ἀποτελέσματα τῆς διαγωγῆς του, ἠναγκάσθη νὰ ἀποπέμψῃ τὴν Ἁγνὴν καὶ νὰ καλέσῃ πλησίον του τὴν νόμιμον σύζυγόν του. Ἡ Ἁγνή, ἡ ὁποία ἦτο εἰς ἐνδιαφέρουσαν κατάστασιν, κατέφυγεν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ποασσὺ (Poissy), ὅπου ἀπέθανεν ἀφοῦ ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον ἕνα υἱόν, ὅστις ἐπέζησε τῆς μητρός του ὀλίγας ἡμέρας (1201). Ἐνεταφιάσθη εἰς τὴν παρὰ τὴν Μάντην (Mantes) ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Κορεντίνου, παρὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φίλιππος Αὔγουστος ἵδρυσε, πρὸς τιμήν της, ἀββαεῖον ἐξ ἑκατὸν εἴκοσιν καλογραιῶν. Ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἁγνῆς, ὁ Φίλιππος-Αὔγουστος ἀπηυθύνθη εἰς τὸν πάπαν καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ κηρύξῃ νόμιμα τὰ δύο ἄλλα του ἐξ αὐτῆς τέκνα, τὸν Φίλιππον καὶ τὴν Μαρίαν. Ὁ Ἰννοκέντιος ὁ Γ' ἐδέχθη τὴν αἴτησιν ταύτην. Ἡ τραγικὴ ἱστορία τῆς Ἁγνῆς καὶ τοῦ βασιλέως Φιλίππου-Αὐγούστου ὑπῆρξε τὸ θέμα τῆς τραγῳδίας τοῦ Πονσὰρ (Ponsard) «Ἁγνὴ τῆς Μερανίας» καὶ τοῦ δράματος τοῦ Λεγκουβὲ (Legouvé) «Αἱ δύο βασίλισσαι».

Ἁγνὴ Σορὲλ ἢ Σορώ. Ἡ Ἁγνὴ Σορὲλ εἶναι ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι ἠγαπήθησαν αὗται ἀπὸ μεγάλους ἄνδρας. Γεννηθεῖσα ἐν Τρομαντὼ τῆς Γαλλίας τῷ 1422 περίπου, ὑπὸ γονέων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐγενῶν, εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀγαπηθῇ ἐμμανῶς ὑπὸ τοῦ Καρόλου Ζ', εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλει τὴν δόξαν της. Νεαρωτάτη ἀκόμη προσελήφθη εἰς τὴν αὐλὴν τῆς δουκίσσης Ἰσαβέλλας τῆς Λωραίνης, συζύγου τοῦ Ρενὲ δ' Ἀνζού, μεθ' ἧς καὶ συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας, ἀργότερον δέ, ὅτε ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ρενὲ Μαρία, δ' Ἀνζού, συνεζεύχθη τὸν Κάρολον Ζ', παρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου χρονολογεῖται ὁ ἔρως τοῦ ἄνακτος πρὸς αὐτήν, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἦτο μυστικός, ἀπὸ τοῦ 1444 ὅμως πασίγνωστος, καὶ ὁ ὁποῖος τὴν παρηκολούθησε μέχρι τοῦ τάφου. Ἡ Ἁγνὴ Σορὲλ κατὰ τοὺς συγχρόνους αὐτῆς χρονικογράφους ἦτο ὡραιοτάτη. Ὅ,τι τὴν καθίστα ὅμως ἐξαιρετικῶς συμπαθῆ ἦτο μία μεγάλη γλυκύτης, μία ὑπέροχος καλωσύνη ἐζωγραφισμένη εἰς τὰ χαρακτηριστικά της. Ἡ Ἁγνὴ ἦτο ἐπὶ πλέον καὶ ἐνάρετος. Ἐρασθεῖσα ἅπαξ τοῦ Καρόλου, τοῦ ἔμεινεν πάντοτε πιστή, ἡ εὐτυχία δὲ αὐτοῦ καὶ ἡ δόξα του ἦτο ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ζωῆς της. Λέγεται περὶ αὐτῆς, ὅτι, ὅτε ποτὲ ὁ βασιλεὺς τῆς ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ βασίλειόν του καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ μετ' αὐτῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, μετεχειρίσθη τὸ ἑξῆς τέχνασμα ἵνα τὸν κρατήσῃ εἰς τὸ καθῆκόν του, θυσιάζουσα οὕτω τὴν εὐτυχίαν της χάριν τῆς τιμῆς τοῦ ἐστεμμένου φίλου της. Εἰς συνέντευξιν τοῦ βασιλέως μετὰ περιφήμου τινὸς ἀστρονόμου τῆς ἐποχῆς, ἣν αὐτὴ ἡ ἰδία εἶχε σκηνοθετήσει, ὑπέβαλε εἰς τὸν τελευταῖον νὰ εἴπῃ, καθ' ἣν στιγμὴν οὗτος ἀπεκάλυπτε τὴν τύχην της, ὅτι ἦτο πεπρωμένον νὰ γίνῃ ἐρωμένη ἑνὸς μεγάλου βασιλέως. «Δὲν πιστεύω Μεγαλειότατε νὰ ἐπιτρέψητε νὰ γίνω φίλη τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας», εἶπεν ἡ Ἁγνή, «αἱ μέχρι τοῦδε σχέσεις μας δὲν κάνουν πιθανὴν μίαν τοιαύτην πρόβλεψιν». Καὶ ὁ βασιλεὺς παρέμεινε εἰς τὴν θέσιν του διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν Ἁγνὴν ἀποκλειστικῶς διὰ τὸν ἑαυτόν του.

Ἐπιτύμβιον ἄγαλμα τῆς Ἁγνῆς Σορέλ.

Ὅ,τι ἡ Ἁγνὴ Σορὲλ ἐπέδρασε σπουδαίως ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Καρόλου Ζ' εἶνε ἀναμφισβήτητον, ἐκεῖνο ὅμως, ὅπερ συζητεῖται μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν εἶνε ἂν ἡ πολιτικὴ αὐτοῦ ἦτο ἔργον της. Ἄλλοι παριστῶσιν αὐτὴν ὡς τὸν καλὸν δαίμονα τοῦ Γάλλου βασιλέως, ὡς τὸν ἄγγελον ὁδηγὸν πρὸς τὰς μεγάλας αὐτοῦ πράξεις, ὅπως π.χ. τὴν συνθήκην τοῦ Aras. Ἄλλοι πάλιν παραβάλλοντες τὴν χρονολογίαν τῆς πρώτης γνωριμίας τοῦ ἄνακτος μετ' αὐτῆς πρὸς ἐκείνας τῶν μεγάλων πολιτικῶν γεγονότων τῆς βασιλείας του, εὑρίσκουσιν ὅτι οὐδεμίαν ἐπιρροὴν ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐν προκειμένῳ ἡ Σορέλ. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ Κάρολος Ζ' εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ περιστοιχίζεται ἀπὸ συμβούλους πρώτης τάξεως, ὡς οἱ Richemont Pièrre de Brezé, Jacques Cœur, Etienne Chevalier κλπ., οἵτινες δὲν εἶναι δυνατὸν εἰμὴ νὰ συνέτειναν εἰς τὰς μεγάλας ἐπιτυχίας του· γεγονὸς ὅπερ δικαιολογεῖ τὴν ἐκδοχὴν ὅτι ἡ Σορὲλ δὲν ἔπαιξε σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ Καρόλου. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς ὅτι περιεστοιχίζετο οὗτος ἀπὸ τοιούτους ἄνδρας καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοὺς συνήθεις εὐνοουμένους τῶν γαλλικῶν αὐλῶν, δὲν ἀρκεῖ αὐτὸ καὶ μόνον, ἵνα πείσῃ πάντας, ὅτι ἡ Σορέλ, ἥτις ἂν δὲν ἐδημιούργησε, ὑπεστήριξε προφανῶς τὸν κύκλον τοῦτον, εἶχε ἓν πνεῦμα ἐξαιρετικῶς λεπτόν, μίαν σωφροσύνην σωτηρίαν διὰ τὸν ἐρωτευμένον βασιλέα;

Ἡ Ἁγνὴ Σορὲλ ἐχάρισεν εἰς τὸν Κάρολον Ζ' τέσσαρας θυγατέρας τὴν Μαρίαν ἢ Μαργαρίταν γεννηθεῖσαν τῷ 1443 καὶ ὑπανδρευθεῖσαν τῷ 1458, τὸν Olivier de Coêtivy ἀδελφὸν τοῦ ναυάρχου, τὴν Charlotte, ἥτις ἐγεννήθη περὶ τὸ 1444 καὶ ἐνυμφεύθη τὸν κόμητα Manlevrier Jacques de Brezé, τὴν Ἰωάνναν, γνωστὴν καὶ Jeanne de Valois, ἣν ἔλαβεν ὡς σύζυγον ὁ εὐνοούμενος τοῦ Λουδοβίκου ΙΑ' Antoine du Bueil, καὶ μίαν τετάρτην, ἥτις ἔζησεν μόνον ἓξ μῆνας. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν γέννησιν τῆς τελευταίας ταύτης θυγατρός της, ἀπέθανεν ἡ Ἁγνὴ Σορὲλ ἐν Andeville ἐξ αἰφνιδίου θανάτου ὀφειλομένου προφανῶς εἰς ὀξεῖαν δυσεντερίαν, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Καρόλου, εἰς ὃν πλεῖστοι ἱστορικοὶ ἀποδίδουσι τὸν θάνατον τοῦτον. Ἡ Ἁγνὴ Σορὲλ παρ' ὅλην τὴν πικρίαν τοῦ παρανόμου αὐτῆς ἔρωτος, ἐγνώρισε πολλὰς καλὰς ἡμέρας. Ἁπλῆ Δεσποινὶς τῆς τιμῆς τῆς Βασιλίσσης Μαρίας, ἀπήλαυε καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔρωτος αὐτῆς μετὰ τοῦ βασιλέως τὰς τιμὰς πριγκιπήσσης, εἶχε ὡραῖον ἀνάκτορον, μεγάλα κτήματα καὶ πύργους ὡς τὸ Chateau de Beauté sur Marne, ἐξ οὗ καὶ la dame de Beauté ἐκαλεῖτο, τὸ chateau d' Anneville καὶ ἄλλα· εἶχε μὲ ἄλλους λόγους, αὐτὴ παλλακὶς τοῦ βασιλέως ἓν εἶδος ἐπισήμου θέσεως ἐν τῇ αὐλῇ. Τὸ σῶμα τῆς Ἁγνῆς Σορὲλ μετεφέρθη εἰς Loches, εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ὁποίου καὶ ἐνεταφιάσθη· ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας ταύτης εὑρέθη ἐπιτύμβιον ἄγαλμα αὐτῆς, ὅπερ καταστραφὲν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐπανιδρύθη

Digitized by Google

κακῶς τὴν φορὰν ταύτην τῷ 1806. Ἡ δὲ καρδία αὐτῆς ἐνεταφιάσθη εἰς τὸ μοναστήριον τῆς Jumièges ὅπου καὶ ἱδρύθη μαυσωλεῖον καταστραφὲν κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Εἰκόνες τῆς Ἁγνῆς Σορὲλ διεσώθησαν ὀλίγαι, μεταξὺ αὐτῶν αἱ κυριώτεραι εἶναι τὸ ἐπιτύμβιον ἄγαλμα τοῦ Loches καὶ τὸ δίπτυχον τῆς Παναγίας τοῦ Melum διὰ τὸ ὁποῖον φαίνεται, ὅτι ἐποζάρισεν ἡ ἰδία.

Ἄγνι. Ἡ σπουδαιοτέρα θεότης τῆς βεδικῆς θρησκείας. Ὁ Ἄγνι, κατ' ἀρχάς, ἐξεπροσώπει τὸ πῦρ ὑπὸ τὰς ποικίλας αὐτοῦ ἐκδηλώσεις, τὴν φλόγα τῆς ἑστίας καὶ τοῦ βωμοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν ἥλιον εἰς τὸν οὐρανόν. Βραδύτερον ὅμως τὸ πῦρ τοῦ βωμοῦ θεωρεῖται ὡς ὁ κατ'ἐξοχὴν τύπος τοῦ Ἄγνι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀστραπή, ὡς καὶ ὁ ἥλιος, θεωρεῖται ὡς ἡ φλὸξ θυσίας προσφερομένης ὑπὸ τῶν σκιῶν τῶν νεκρῶν, πέραν δὲ τοῦ ὁρατοῦ ὁρίζοντος, φέρεται καὶ τρίτος Ἄγνι, ἡ φλὸξ τῆς ὑπὸ τῶν θεῶν προσφερομένης θυσίας πρὸς διατήρησιν τῆς κυριαρχίας των καὶ ἐξασφάλισιν τῆς ὑπάρξεως τῶν ὑπερτάτων νόμων τῆς φύσεως. Ἐνῷ οἱ ἄλλοι θεοὶ παραμένουν ἀφανεῖς, μόνος ὁ Ἄγνι ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ γίνεται οἰκεῖος καὶ σύντροφος τῶν θνητῶν. Θεωρεῖται ὡσαύτως ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν ποιητῶν, καθ' ὅσον ἡ φωνή του ἀκούεται ὡς σπινθηροβόλημα ἐπὶ τοῦ βωμοῦ καὶ ὡς βροντὴ ἐντὸς τῶν νεφῶν. Εἶναι ἀκόμη ὁ ἀγγελιαφόρος τῶν ἀνθρώπων, ὁ φέρων εἰς τὸν οὐρανὸν τὰς προσφορὰς καὶ τὰς δεήσεις των. Ἀναγνωρίζεται ὡς ἴσος, ἂν ὄχι ἀνώτερος τῶν μεγαλυτέρων θεῶν. Ἡ Ρίγ-Βέδα πιστοποιεῖ τοῦτο, καθόσον οἱ περισσότεροι ὕμνοι ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἄγνι ἢ τὸν Ἴνδρα, δι' ὕμνου δὲ πρὸς τὸν Ἄγνι ἀρχίζει ἕκαστον τῶν δέκα βιβλίων τῆς συλλογῆς ταύτης.

Ὁ Ἄγνι ἀποτελεῖ καὶ ἠθικὸν παράγοντα εἰς τὴν βεδικὴν θρησκείαν. Ὁ ἥλιος εἶναι «ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ μεγάλου νόμου», «ὁ κατάσκοπος τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων», «ὁ μυριόφθαλμος καὶ ἀδιάφθορος μάρτυς». Αὐτὸς καταγγέλλει τὸν ἁμαρτωλόν, ἀλλὰ καθὸ οἰκτείρμων συγχωρεῖ πολλάκις. Ἡ νεωτέρα μυθολογία, ἡ περιεχομένη εἰς τὰς Πουράνα, κατατάσσει τὸν Ἄγνι εἰς κατωτέραν θέσιν. Θεωρεῖται ὅμως ὑπ' αὐτῆς ὡς εἷς τῶν ὀκτὼ κυβερνητῶν τοῦ κόσμου. Ὁ Ἄγνι παρίσταται μὲ ἐρυθρὸν σῶμα, τρεῖς κνήμας, ἑπτὰ βραχίονας καὶ μαύρην κόμην καὶ ὀφρῦς, ἱππεύων κριόν. Διὰ μιᾶς χειρὸς κρατεῖ πέλεκυν, δι' ἄλλης τὸ κοχλιάριον τῶν σπονδῶν. Πλεῖσται γλῶσσαι ἐξέρχονται ἐκ τοῦ στόματός του, ἐκ δὲ τοῦ σώματός του ἐκπέμπονται ἑπτὰ ἀκτῖνες.

Ἀγνιάν· Κακὸν πνεῦμα εἰς τὰς βραζιλιανὰς παραδόσεις. Ἐπιστεύετο ὅτι ὁ Ἀγνιὰν ἐξέθαπτε καὶ ἥρπαζε τὰ πτώματα τῶν ἀποθανόντων, ἐὰν οἱ συγγενεῖς των δὲν ἔθετον τρόφιμα πέριξ τοῦ τάφου των.

Ἀγνίας. Υἱὸς τοῦ Πολέμωνος, περὶ τὴν κληρονομίαν τοῦ ὁποίου ἠσχολήθη ὁ περίφημος Ἀθηναῖος ῥήτωρ Ἰσαῖος.

Ὁ Ἀγνίας σταλεὶς ὡς πρεσβευτὴς παρὰ τῷ βασιλεῖ τῶν Περσῶν, ὀλίγον πρὸ τοῦ Κορινθιακοῦ πολέμου (396 π. Χ.) συνελήφθη μετὰ τῶν δύο ἑταίρων του ὑπὸ τοῦ Λακεδαιμονίου ναυάρχου Φάρακος, ἀπεστάλη εἰς Σπάρτην καὶ ἐκεῖ ἐφονεύθη. Ἰδού, κατὰ Ἰσαῖον, ἡ ὑπόθεσις τῆς κληρονομίας:

«Ἀγνίας τις εἶχεν ἀνεψιοὺς πολλούς: Θεόπομπον καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Στρατοκλέα καὶ Στρατιὸν καὶ Εὐβουλίδην. Οὗτος ἀποθνήσκων υἱοθέτησε θυγατέρα, διατάξας ἐν τῇ διαθήκῃ νὰ δοθῇ ἡ κληρονομία εἰς τὸν Γλαύκωνα ἂν ἤθελε πάθει τι ἡ θυγάτηρ. Ἀποθανόντος αὐτοῦ, ἡ νέα λαμβάνει τὴν κληρονομίαν καὶ ἀποθνήσκει. Ἀποθανόντος δὲ καὶ τοῦ Εὐβουλίδου, ἡ θυγάτηρ αὐτοῦ, τοῦ Εὐβουλίδου, ἤγειρεν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ Γλαύκωνος καὶ ἔλαβε τὴν περιουσίαν. Μετὰ ταῦτα, ἀποθανόντων καὶ τῶν ἄλλων δύο, τοῦ Στρατοκλέους καὶ Στρατίου, ὁ Θεόπομπος μόνος ἤγειρεν ἀγωγὴν κατ' αὐτῆς καὶ ἔλαβε τὴν κληρονομίαν. Ἐναντίον δὲ τούτου ἐγείρει τώρα, δι' ἐπιτρόπου, ἀγωγὴν ὁ υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Στρατοκλέους, λέγων ὅτι ἡ κληρονομία περιέρχεται ἐξ ἴσου εἰς τὸν Θεόπομπον καὶ εἰς τὸ παιδίον τοῦ ἀδελφοῦ του». (Ἰσαῖος: Περὶ τοῦ Ἀγνίου κλήρου).

ἁγνίζω· καθαρίζω δι' ὕδατος. «Τὸ πῦρ καθαίρει, τὸ ὕδωρ *ἁγνίζει*» (ὁ Πλούταρχος). 2) ἐν τῇ Γραφῇ=καθαγιάζω, ἀναμορφώνω.

Ἄγνιος. Ἓν τῶν ὀνομάτων τῶν διδομένων ὑπὸ τῶν μυθογράφων εἰς τὸν πατέρα τοῦ Τίφυος, τοῦ πλοηγοῦ τῶν Ἀργοναυτῶν. (Ἀπολλώνιος Ῥόδιος, Ἀργοναυτικά, I, 105).

ἁγνισμός. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τῆς μετὰ τῶν θεῶν κοινωνίας ἄξιοι ἦσαν μόνον οἱ καθαροὶ τῶν ἀνθρώπων, διὰ τοῦτο δὲ οἱ θέλοντες νὰ τελέσουν θυσίαν ἢ νὰ εἰσέλθουν εἰς ναὸν πρὸς προσευχήν, ὤφειλον νὰ καθαρίζωσι τὸ σῶμά των, τοῦτο δὲ ἦτο σύμβολον τῆς ἐξαγνίσεως τῆς ψυχῆς.

«Τηλέμαχος δ' ἀπάνευθε κιὼν ἐπὶ θῖνα θαλάσσης,
χεῖρας νιψάμενος πολιῆς ἁλὸς εὔχετ' Ἀθήνῃ.
(Ὀδυσσείας Β' 260 - 261)
ἡ δ ὑδρηναμένη, καθαρὰ χροῒ εἵμαθ' ἑλοῦσα
εἰς ὑπερῷ ἀνέβαινε σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶ
ἐν δ' ἔθετ' οὐλοχύτας κανέῳ, ἠρᾶτο δ' Ἀθήνῃ
. . . .
(Ὀδυσσείας Δ, 759—761)»

Πρὸς τοῦτο, παρὰ τὴν εἴσοδον τῶν ναῶν ὑπῆρχον περιρραντήρια, ἤτοι ἀγγεῖα περιέχοντα ὕδωρ πρὸς ῥαντισμόν. Διὰ νὰ ῥαντίζωνται οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο κλάδους ἐλαίας ἢ δάφνης· ἐπίσης ἀπέδιδον καθαρτήριον δύναμιν εἰς τὴν μύρτον, τὴν ἄρκευθον καὶ τὸ δενδρολίβανον. Ὁμοίως ὤφειλε νὰ καθαρθῇ πᾶς ὅστις ἐφήψατο νεκροῦ ἢ λεχοῦς, δι' ὃ καὶ πρὸ τῆς θύρας τοῦ κηδευομένου ἵστατο ἀγγεῖον ὕδατος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεπλύνετο πᾶς ὁ ἐξερχόμενος, μετὰ δὲ τὴν κηδείαν ἐξηγνίζοντο πάντες οἱ εἰς αὐτὴν παρευρεθέντες. Ἁγνισμὸς ἀπῃτεῖτο ἐπίσης καὶ ἐπὶ ἐγκλημάτων, μάλιστα δὲ φόνου, ἔστω καὶ ἂν οὗτος ἦτο ἀκούσιος· πολλάκις δὲ πόλεις ὁλόκληροι, στρατοὶ καὶ λαοὶ ὑπεβάλλοντο εἰς αὐτόν, ἵνα ἀποφευχθῇ θεομηνία ἐνσκήψασα διὰ παρανομίαν τινὰ αὐτῶν ἢ ἀτόμου τινὸς μεταξὺ αὐτῶν. Οὕτως ἀπελυμήναντο οἱ Ἀχαιοὶ ὅταν ὁ Ἀγαμέμνων παρώργισε τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ὁ Ἐπιμενίδης ἐκλήθη εἰς Ἀθήνας ἵνα ἐξαγνίσῃ αὐτὰς μετὰ τὸ Κυλώνιον ἄγος. Κατὰ τὴν ἔναρξιν ἑκάστης συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς ἐν Ἀθήναις περιεφέρετο τὸ *καθάρσιον ὕδωρ,* αἱ δὲ ἕδραι ἐρραντίζοντο δι' αἵματος θυσιασθέντων χοιριδίων καὶ διὰ θυμιάσεων.

Πολλάκις ἐτελοῦντο μετὰ τῶν καθαρτηρίων καὶ ἱλαστήριοι εὐχαὶ ἢ τελεταὶ πρὸς ἐξιλέωσιν τῆς ψυχῆς τοῦ θανατωθέντος, ἡ ὁποία ἦτο ἤδη δαίμων. Ἀντί, ὡς ὤφειλε, νὰ κατευνάσῃ ὁ φονεὺς τὴν ὀργὴν τῆς ψυχῆς τοῦ θύματός του καὶ τῶν θεῶν διὰ θυσίας τῆς ἰδίας του ζωῆς, ἔθυε συνήθως κριὸν καὶ οὕτω ἐξηγνίζετο. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους παρεδίδετο οὗτος εἰς δουλείαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐξηγοράζετο διὰ χρημάτων. Παρ' Ὁμήρῳ μάλιστα ἡ χρηματικὴ ποινὴ ἐπὶ φόνῳ ἦτο ἔθος καθιερωμένον.

.........δύο δ' ἄνδρες ἐνείκεον εἵνεκα ποινῆς.
ἀνδρὸς ἀποκταμένου ....
(Ἰλιάδος Σ, 498).

Εἰς χρόνους μεταγενεστέρους, ἡ κάθαρσις τοῦ φονέως, ἡ ἐπαναφέρουσα αὐτὸν εἰς σχέσιν μετὰ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐτελεῖτο διὰ θυσίας χοιριδίου, τὸ αἷμα τοῦ ὁποίου ἔρρεεν εἰς χεῖρας του.

Ἐπίσης ἁγνισμοὶ ἐτελοῦντο καὶ ἐν τοῖς μυστηρίοις, οἱ ὁποῖοι εἶχον σκοπὸν τὴν κάθαρσιν τῆς ψυχῆς τοῦ μυουμένου. Οὗτοι εἶχον εἰσαχθῇ ἐν Ἑλλάδι ἐκ ξένων θρησκευμάτων ὑπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν Ὀρφικῶν, μετεχειρίζοντο δὲ αὐτοὺς πρὸς θεραπείαν καὶ μαντείαν καὶ πρὸς πᾶν εἶδος ἀγυρτείας καὶ δεισιδαιμονίας.

Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον ἁγνισμός, καθαρμὸς καὶ ἱλασμὸς μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν.

Βιβλιογραφία καὶ πηγαί: Ἀ. Ραγκαβῆ, Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας (Ἀθῆναι 1888, Τόμοι 2).—Decharme La Mythologie Grecque.—Ménard-Sauvageot, Vie privée des anciens, Jnstitutions réligieuses.

Ἁγνοδίκη. Ἡ πρώτη μαῖα ἐν Ἀθήναις. Ἤκμασε τὸν 4ον αἰῶνα π. Χ. Ἠσθάνετο τόσην κλίσιν πρὸς τὰς ἰατρικὰς μελέτας ὥστε, τῆς ἰατρικῆς ἀπαγορευομένης εἰς τὰς γυναῖκας, ἐνεδύθη ἀνδρικὰ ἐνδύματα καὶ ὡς ἀνὴρ ἠκολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ ἰατροῦ Ἡροφίλου. Περατώσασα τὰς σπουδάς της ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῆς ἰατρικῆς, γενομένη εἰδικὴ εἰς τὴν γυναικολογίαν. Αἱ ἐπιτυχίαι της ἐντὸς ὀλίγου τὴν κατέστησαν διάσημον. Οἱ συνάδελφοί της ἄρρενες ζηλοτυποῦντες τὴν κατηγόρησαν ὅτι διαφθείρει τὰς γυναῖκας. Διὰ νὰ σωθῇ ἡ Ἁγνοδίκη ἠναγκάσθη νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ φῦλον της. Κατηγορήθη τότε ἐπὶ παραβάσει τοῦ νόμου τοῦ ἀπαγορεύοντος εἰς τὰς γυναῖκας τὴν ἐξάσκησιν ἀνδρικῶν ἐπαγγελμάτων, ἠθωώθη ὅμως ὑπὸ τῶν ἀθηναίων δικαστῶν.

Ἀγνοηταί. Μερὶς τῆς αἱρέσεως τῶν μονοφυσιτῶν. Ἤκμασαν οὗτοι περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος. Διετείνοντο ὅτι ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζει τὰ πάντα καὶ ὅτι ἀποκτᾷ σὺν τῷ χρόνῳ νέας γνώσεις. Οἱ ἀγνοηταὶ ἐκαλοῦντο καὶ Θεμιστιανοί, ἔκ τινος Θεμιστίου διακόνου, ὅστις συνεζήτει ἂν ὁ Χριστὸς ἐγνώριζε τὰ πάντα ἢ ἂν ὑπῆρχον καὶ πράγματα τὰ ὁποῖα ἠγνόει. Ἡ διδασκαλία τοῦ Θεμιστίου ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Τιμοθέου καὶ ὑπὸ τοῦ διαδόχου του Θεοδοσίου, ὅστις ἐθεώρησε πρέπον νὰ δοθῇ εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς αἱρέσεως ταύτης τὸ ὄνομα τῶν Ἀγνοητῶν, τουτέστι τῶν πιστευόντων εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἄγνοιαν ὡρισμένων πραγμάτων. Ὁ Γρηγόριος ὁ Μέγας (590-604) κατεδίκασε τὰ δόγματα τῶν Ἀγνοητῶν ὡς αἱρετικά.

Ἑτέρα αἵρεσις Ἀγνοητῶν ἐνεφανίσθη περὶ τὸ 535, οἱ ὀπαδοὶ τῆς ὁποίας ὑπεστήριζον ὅτι ὁ Χριστὸς ἠγνόει τὴν ἀκριβῆ χρονολογίαν τῆς Ἡμέρας τῆς Κρίσεως καὶ τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐνταφιασθῆ ὁ Λάζαρος.

ἄγνοια· ἔλλειψις γνώσεως ἢ νοήσεως, ἀμάθεια, ἀμαθία, ἀγνωσία, ἀνηξαιροσύνη. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀττικὴν ἔχει τὸ ληκτικὸν *α* μακρὸν καὶ συνεπῶς τονίζεται ἐπὶ τῆς παραληγούσης *ἀγνοία*.

Εἰς τὸν στρατόν, *ἄγνοια* λέγεται ἡ κατάστασις τοῦ στρατιωτικοῦ τοῦ παρανόμως ἀπουσιάζοντος ἐκ τῶν τάξεών του καὶ ὅστις δὲν ἔχει κηρυχθῆ ἀκόμη λιποτάκτης· ὁ δ' εἰς τοιαύτην κατάστασιν διατελῶν καλεῖται ἀγνοούμενος. *Εἰς ἄγνοιαν* κηρύσσεται ὁ στρατιωτικὸς ὅταν ἀπουσιάσῃ εἰς τρία συνεχῆ προσκλητήρια. Ἀγνοούμενος, μετὰ παρέλευσιν ἓξ ἡμερῶν ἀγνοίας κηρύσσεται λιποτάκτης. Ἐὰν ὅμως πρόκειται περὶ ἀγνοίας συνεπείᾳ παραβιάσεως ἀδείας, φύλλου πορείας κ.τ.τ., λιποτάκτης κηρύσσεται μετὰ παρέλευσιν 15 ἡμερῶν ἀγνοίας. Αἱ προθεσμίαι αὐταὶ εἰς περίπτωσιν πολέμου συντέμνονται εἰς τὸ ἥμισυ.—*Ἀγνοίας ἡμέραι*=αἱ ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας ὁ στρατιωτικὸς φέρεται εἰς τὰς καταστάσεις, ἀναφορὰς καὶ ἐν γένει τὰ βιβλία τοῦ σώματός του ὡς *ἀγνοούμενος*.—*Ἀγνοίας φύλλα*=τὰ ἔγγραφα τὰ ἀποστελλόμενα εἰς τὴν οἰκείαν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν ἢ φρουραρχεῖον διὰ τὴν καταδίωξιν *ἀγνοουμένου*.

ἄγνοια ἐν τῇ κανονικῇ ἐννοίᾳ λέγεται ἡ κατάστασις, εἰς ἣν διατελοῦσι δύο πρόσωπα ἰδίως συνάπτοντα γάμον κεκωλυμένον καὶ ὁ ἱερουργῶν αὐτὸν ἱερεύς, πεπεισμένα περὶ τῆς νομιμότητος τοῦ γάμου, καὶ ἀγνοοῦντα τὸ ὑπάρχον κώλυμα πρὸ τῆς συνάψεως αὐτοῦ, ἀποδειχθέντος ἐκ τῶν ὑστέρων *ἀθεμίτου*, matrimonium putativum). Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ τελεσθεὶς γάμος εἶναι ἄκυρος μὲν καθ' ἑαυτόν, ἀλλὰ παράγει τὰ ἀποτελέσματα νομίμου γάμου ὡς πρὸς τὰ τέκνα (Digest. XLVIII. 5.38.§7 —Βασ. Ξ. λζ', λθ') «ἐπὶ τοῦ ἐν ἀγνοίᾳ γενομένου ἀθεμίτου γάμου, δίδωσι συγγνώμην φύσις, ἡλικία, καὶ ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ ἁμαρτηθέντος· καὶ μάλιστα, εἰ μήπω τις αὐτῶν κατηγόρησεν» (παραβ. καὶ Digest. XXIII. 2'.57§ 1 καὶ Cod. V. 5. 4). Γνωσθέντος τοῦ ἀνατρεπτικοῦ κωλύματος τοῦ ἐν ἀγνοίᾳ τελεσθέντος γάμου, ἡ ἐκκλησία ἀπονέμει κατ' ἄκραν συγκατάβασιν πλήρη συγγνώμην, ἐὰν οἱ ἐλθόντες εἰς γάμου κοινωνίαν, πρὶν ἢ προσβληθῇ ὁ ἄκυρος γάμος, ἐξ οἰκείας προαιρέσεως, ἀποστῶσι τῆς ἀθέσμου γαμικῆς συναφείας «Ὁ ἀθέμιτος γάμος οὐ βεβαιοῦται· καὶ διὰ τοῦτο ἐὰν πρὸ κατηγορίας λυθῇ, συγχωρεῖται ἡ ποινή» (Βαλσαμὼν Σύνταγμα Ἱερῶν κανόνων τομ. Β' σελ.363), ἢ ἐπιβάλλει μέρος μόνον τῶν ἐπιτιμίων, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ΙΓ' κανόνος τοῦ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας (†412). «*Ἀγνοῶν* τοὺς τῆς ἐκκλησίας νόμους Μάξιμος, διισχυρίσατο παρανόμῳ συμβιώσει συνῆφθαι. Καὶ ἐπειδὴ θορυβεῖ αὐτὸν τὸ ἀσύνακτον εἶναι διεβεβαιώσατο, ἐπειδὴ *ἀγνοίᾳ* τὸ παράνομον ἔδρασεν ἐκ συμφώνου ἀπέχεσθαι τῆς παρανόμου συμβιώσεως, κἀκείνης ἀγαπώσης τοῦτο. Ἐὰν τοίνυν δοκιμάσῃς, ὅτι τοῦτο ποιοῦσιν ἐκ συμφώνου καὶ μὴ ἀπατῶσιν, ἐπειδὴ δεκαέτης ἐστὶ χρόνος, *εὖ σκοπεῖς μετὰ κατηχουμένων αὐτοὺς συνάγεσθαι τέως*, οὕτω διοίκησον. Εἰ δὲ συνορᾷς, ὅτι ἀπατῆσαι βούλονται, καὶ δεῖται τὰ κατ' αὐτοὺς ἔτι στύψεως, ὅπερ ὁ Θεὸς ὑποβάλλει σοι, τοῦτο ποίησον, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὁδηγούμενος· ἐπὶ γὰρ τῶν τόπων τυγχάνων, τὰς γνώμας αὐτῶν μᾶλλον εἰδέναι δύνασαι» (Σύνταγ. ἱερῶν κανόνων τόμ. Δ' σελ. 352). Ἡ συγγνώμη τῆς ἐκκλησίας πολλάκις ἐπεκτείνεται καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ τῶν λαϊκῶν ἐν ἀγνοίᾳ τελεσθέντος ἀκύρου γάμου, ἐφόσον χωρεῖ ἡ οἰκονομία. Ἐὰν δὲ ᾖ ἀδύνατος ἡ συγγνώμη, ὁ γάμος δὲν νομιμοποιεῖται, ἀλλὰ διαλύεται. (ς' Οἰκουμ. συν. καν. Νδ' — Νεοκαισαρείας Β'— Ἀγκύρας ΚΕ'—Βασιλείου τοῦ μεγάλου καν. ΚΓ' ΞΖ' ΞΗ' ΟΕ' Ος', ΟΗ', ΟΘ' — Τιμοθέου καν. ΙΑ').

Οἱ τῶν κληρικῶν ἐν ἀγνοίᾳ συναφθέντες ἄκυροι γάμοι. Ὡς πρὸς τοὺς ἐξ ἀγνοίας ἀθεμίτους γάμους τῶν κληρικῶν, κατὰ τὸ ἀρχαιότερον κανονικὸν δίκαιον, ἐὰν τὸ κώλυμα ἦτο πρὸ τῆς χειροτονίας ἄγνωστον καὶ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ χειροτονουμένῳ, ὁ γάμος ἐκηρύσσετο ἄκυρος, ὁ χειροτονηθεὶς καθῃρεῖτο, ἀλλ' ὁ χειροτονήσας ἐπίσκοπος οὐδεμίαν ὑπεῖχεν εὐθύνην. «Περὶ δὲ Πανοὺφ τοῦ καταστάντος διακόνου ἐν τῇ Λυκῷ, δεῖ ζητῆσαι· καὶ εἰ μὲν εὑρεθείη οὗτος ἔτι κατηχούμενος (δηλ. πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος) τυγχάνων, τὴν ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίαν δεξάμενος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα εἰς κλῆρον ἀχθείς, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ (διότι τὸ ἅγιον βάπτισμα ἐκάθαρε τὰ πρὸ τούτου ἁμαρτήματα), εἴ γε κεκοίμηται ἐκείνη καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐκοινώνησεν αὐτῇ. Εἰ δὲ πιστὸς τυγχάνων τὴν αὐτὴν ἀδελφιδῆν ἑαυτοῦ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐδέξατο, *ἔστω τοῦ κλήρου ἀλλότριος· οὐ γὰρ πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ φέρει Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας κατέστησεν αὐτὸν*» (Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας κανὼν Ε'). Ἀλλ' ἐν τῇ πράξει τῆς ἐκκλησίας ἐφηρμόσθη ἐπιεικέστερον δίκαιον, καθ' ὃ δὲν καθῃρεῖτο ὁ κληρικός, ὁ ἐν ἀγνοίᾳ συνάψας ἄθεσμον γάμον, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο τοῦ λοιποῦ νὰ ἱερουργῇ, ἐπιτρεπομένης αὐτῷ τῆς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων τιμητικῆς καθέδρας, ὡς καὶ τοῦ

Digitized by Google

κληρικοῦ σχήματος. Τὸ δίκαιον τοῦτο ἴσχυσε διὰ τοῦ ΚΖ΄ κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου, ἐπαναληφθὲν διὰ τοῦ Κς΄ τῆς ἐν Τρούλλῳ οἰκουμενικῆς συνόδου ἐφόσον ὁ κληρικὸς ἀφίστατο τοῦ παρανόμου γάμου, στερούμενος ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει καὶ τῆς τιμητικῆς καθέδρας καὶ ἀφοριζόμενος, τοῦ δὲ γάμου βίᾳ διαλυομένου ὑπὸ τῆς πολιτείας (Ζωναρ. εἰς ΚΣΤ΄ κανόνα συνόδ. Τρούλλου. Συνταγ. ἱερῶν κανόνων τομ. Β΄ σελ. 363). Περὶ τῆς παντελοῦς καθαιρέσεως ἢ μὴ ἀποφαίνεται ὁ ἐπίσκοπος μετ᾽ ἀκριβῆ καὶ ἐπισταμένην τῶν πραγματικῶν γεγονότων ἐξέτασιν, ἐὰν δηλαδὴ ὁ γάμος συνήφθη ἐν ἀγνοίᾳ ἢ οὐχὶ τοῦ ἀνατρεπτικοῦ κωλύματος (Βαλσαμ. εἰς ΚΖ΄ κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου. Σύνταγμα κ.τ.λ. τομ. Δ΄ σελ. 164). Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ ἱερουργῶν ἄκυρον γάμον ἱερεὺς ὑπόκειται εἰς κανονικὰς ποινάς, διότι ὤφειλε νὰ ἐξετάσῃ καλῶς τὰ περὶ τοῦ συναπτομένου γάμου, πρὸ τῆς ἐκδόσεως ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, τῆς παρὰ τοῦ ἱερέως αἰτουμένης ἀδείας γάμου. (Φωτίου τοῦ Μεγάλου ἐπιστολὴ Ε΄ (Actuar) ἔκδ. Montac.—Βαλσαμῶν ἐν ΞΔ΄ αὐτοῦ ἀποκρίσει. Σύνταγ. κτλ. τομ. Δ΄ σελ. 495), ἢ καὶ ἀπαλλάσσεται τελείως τῆς εὐθύνης.(Φωτ. Μ. ἐν ἀνωτ. ἐπιστ.)Π. Ε. Σ.

ἄγνοια ἐλέγχου. Ὅρος καθορίζων ἐκ τῶν ψευδῶν συλλογισμῶν ἐκεῖνον ὅστις σφάλλεται ἐν τῇ ἀποδείξει ἕνεκα λάθους περὶ τὴν ἔννοιαν τῶν πραγμάτων.

Ὑπάγεται εἰς τοὺς «ἔξω τῆς λέξεως» (extra dictionem) ψευδεῖς συλλογισμοὺς (Ἀριστοτέλους. Σοφιστικοὶ ἔλεγχοι) γίνεται δὲ ὅταν ἡ ἔννοια τοῦ ὑποκειμένου ἐν τοῖς προκειμένοις εἶναι διάφορος τῆς ἐν τῷ συμπεράσματι. Π. χ. Οἱ σοφοὶ λέγουν ὅτι οὐδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀπόλλυται. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ καὶ ὅμως ἀποθνήσκει. Ἆρα δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ γνώμη τῶν σοφῶν. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἄγνοια ἐλέγχου, διότι οἱ σοφοὶ λέγοντες «οὐδὲν» ἐννοοῦν τὴν ὕλην καὶ τὴν ἐνέργειαν ὑπὸ τὴν οἱανδήποτε τῶν ποικίλων μορφῶν, ὑφ᾽ ἃς ἐμφανίζεται, ἐν ᾧ ἐν τῷ συλλογισμῷ τὸ «οὐδὲν» τοῦτο ἐλήφθη ὡς ἀφορῶν τὰ ὄντα ὑπὸ τὰς συγκεκριμένας αὐτῶν μορφάς.

ἄγνοια νόμου. Παρὰ τὴν ὑφισταμένην διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς πλάνης, τῆς πρώτης δηλούσης τὴν ἔλλειψιν παραστάσεως ἐν τῇ συνειδήσει γεγονότος ἢ σχέσεως, τῆς δὲ δευτέρας τὴν ψευδῆ παράστασιν τοῦ ἀληθοῦς, ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι αὗται τὰς αὐτὰς ἔχουσι συνεπείας ἐν τῷ δικαίῳ.

Ἡ ἄγνοια τοῦ νόμου εἶναι κατ᾽ ἀρχὴν ἀσύγγνωστος, ἐνῷ ἡ ἄγνοια τοῦ πράγματος τυγχάνει κατ᾽ ἀρχὴν συγγνωστή. Ὁ κανὼν καθ᾽ ὃν «ἡ τοῦ δικαίου ἄγνοια βλάπτει, ἡ δὲ τοῦ γεγονότος δὲν βλάπτει» εἶναι παλαιὸς ὅσον καὶ αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ γραπτοῦ δικαίου. Καὶ τοῦτο, διότι τὸ μὲν δίκαιον εἶναι περιωρισμένον καὶ ἑπομένως προσιτὸν εἰς εἰς τὴν μάθησιν τοῦ ἀνθρώπου, τὰ δὲ πράγματα εἰσὶν ἄπειρα καὶ ἑπομένως φύσει ἀδύνατον νὰ τὰ περιλάβῃ ἀνθρωπίνη διάνοια. «Οὐχ᾽ ἡ αὐτὴ ἐστὶ τοῦ νόμου καὶ τοῦ φάκτου ἄγνοια· ὁ μὲν γὰρ νόμος ὥρισται, ἡ δὲ τοῦ φάκτου ἑρμηνεία καὶ τοῦ φρονίμους ἐπίπαν ἀπατᾶν» (Νομ. 2. Κώδ. 1. 18 Βασιλικὰ 2. 4. 2).

Κατ᾽ ἐξαίρεσιν ἐγένετο δεκτὸν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἑρμηνείας παλαιῶν διατάξεων, ὅτι ἡ ἄγνοια τοῦ δικαίου εἶναι συγγνωστὴ ὅπου δὲν εἶναι εὔκολος ἡ ἀνεύρεσις τοῦ νόμου ἢ πρόκειται διάταξις ἐπὶ τοσοῦτον ἀσαφής, ὥστε νὰ γεννᾶται εὔλογος ἀπορία περὶ τῆς ἀληθοῦς αὐτῆς ἐννοίας, ἐνῷ ἀντιθέτως ἡ ἄγνοια γεγονότων πασιγνώστων δέον νὰ θεωρῆται ἀσύγγνωστος. «Τὴν τοῦ φάκτου ἄγνοιαν τοῦ ἀπολλυμένου καὶ τοῦ λίαν ἀμελοῦς οὐ προσδεχόμεθα» (Βασιλ. 2-4-3).

Ὡς πρὸς τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἀγνοίας ἐπὶ τῶν δικαιοπραξιῶν παρατηρητέον ὅτι ἥ τε συγγνωστὴ καὶ ἡ ἀσύγγνωστος βλάπτει ἐπὶ παραβάσεως νόμων, ἀπόλυτον τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν διατασσόντων, οἷοι ἰδίως οἱ ἀναγκαστικοὶ νόμοι, ὠφελεῖ δὲ καὶ ἀσύγγνωστος ἐν οἷς θέμασιν ἡ γνῶσις ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ νόμου ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖον ἵνα ἐπέλθῃ δικανικόν τι ἀποτέλεσμα. Εἰς τὰς λοιπὰς περιπτώσεις ἡ μὲν συγγνωστὴ ἄγνοια εἶναι ἀζήμιος, ἡ δὲ ἀσύγγνωστος ἐπιζήμιος.

Τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀσυγγνώστου τῆς ἀγνοίας τοῦ νόμου καθίστα ἄκαμπτον ἡ ἁπλότης τοῦ παλαιοῦ δικαίου, ὅπερ εὐχερῶς ἐγίνετο κτῆμα τῶν πολιτῶν δυναμένων καὶ ν᾽ ἀπομνημονεύσωσι τὰς διατάξεις αὐτοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τὸ δίκαιον ἡ γενικὴ τῶν πολιτῶν θέλησις, κατὰ τῆς ὑπάρξεως τῆς ὁποίας ματαίως ἠδύνατο νὰ προβληθῇ ἡ ἀτομικὴ ἄγνοια. Τοῦτο δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Αἱ σχέσεις ἐπολλαπλασιάζοντο μετὰ ταχύτητος καὶ τὸ δίκαιον καθίστατο πολύπλοκον καὶ δὴ ὅταν ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἡ ὕπαρξις νομομαθῶν δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ ἄρῃ τὰς δυσχερείας τῆς ὑποταγῆς ἀπειρίας σχέσεων εἰς κειμένας διατάξεις. Τούτων ἕνεκα ἐκρίθη σύμφωνον πρὸς τὴν ἐπιείκειαν νὰ συγχωρηθῇ ἡ ἄγνοια τοῦ νόμου εἰς ὡρισμένα πρόσωπα περὶ τῶν ὁποίων ὡς ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων περιστάσεων, ὑφ᾽ ἃς διετέλουν, εὔλογος ἐγεννᾶτο ἡ πεποίθησις ὅτι ἦσαν θύματα πραγματικῆς ἀγνοίας τοῦ νόμου. Διατάξεις ἀφορῶσαι ἀτομικῶς ὡρισμένας περιστώσεις σὺν τῷ χρόνῳ ἐξειλίχθησαν εἰς γενικὰς περιλαβοῦσαι ὅλα τὰ ὅμοια θέματα. Ἐδημιουργήθησαν οὕτω τάξεις προσώπων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἄγνοια τοῦ νόμου συγχωρεῖται. Τὰ πρόσωπα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἀνήλικοι, ἄνηβοι ἢ ἔφηβοι ὑπὸ πατρικὴν τελοῦντες ἐξουσίαν ἢ ἐπιτροπείαν εἴτε οὔ, ἅτινα ἀποκαθίστανται εἰς ἀκέραιον κατὰ πάσης ἐκ πράξεως ἢ παραλείψεως αὐτῶν προσγενομένης ζημίας, κἂν ἔτι ἐξ ἀγνοίας τοῦ δικαίου ἐγένετο ἡ πρᾶξις ἢ παράλειψις. 2) Πρὸς τοὺς ἀνηλίκους ἐξωμοιοῦντο παλαιότατα καὶ αἱ γυναῖκες, ἀλλ᾽ ὁ αὐτακράτωρ Λέων ἐφάνη αὐστηρότερος πρὸς αὐτὰς μὴ συγχωρήσας τὴν ἄγνοιαν τοῦ νόμου, πλὴν ἐπὶ περιπτώσεων εἰδικῶς ὡρισμένων. «Ἐν οἷς αἱ γυναῖκες ἐκ τῶν παλαιῶν ἐβοηθοῦντο, κατὰ νόμου ἄγνοιαν βλαβεῖσαι ἐν αὐτοῖς καὶ νῦν βοηθείσθωσαν». Τοιαῦται εἰδικαὶ περιπτώσεις εἶναι, ὅταν ἐδέχθησαν ἐγγυητὴν δοῦλον, ὅταν μετὰ τῆς ἀγωγῆς παρέλειψαν τὴν ἐμφάνισιν δικαιογράφων, ὅταν ἡ ἐγκυμονοῦσα ἐξ ἀγνοίας τοῦ νόμου παρέλειψε τὰς πρὸς βεβαίωσιν τοῦ τοκετοῦ προφυλάξεις, ὅταν ἐξ ἀγνοίας τοῦ Βελλειανείου δόγματος κατέβαλε τὸ ἐγγυηθὲν χρέος. 3) Οἱ στρατιῶται, τῶν ὁποίων, κατὰ τὸν Ἰουστινιανόν, ἔργον εἶναι τὰ ὅπλα, οὐχὶ δὲ ἡ γνῶσις τῶν νόμων, ὠφελοῦνται ἐκ τῆς ἀγνοίας τοῦ νόμου, παραμελοῦντες τὴν πρὸς ὑπεισέλευσιν τῆς κληρονομίας ὑπὸ τοῦ διαθέτου τεταγμένην προθεσμίαν, παραμελοῦντες τὴν προθεσμίαν τῆς διακατοχῆς καὶ ἀποδεχόμενοι κληρονομίαν βεβαρυμένην διὰ δυσαναλόγων χρεῶν. Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ εὐεργετήματος τῆς ἀπογραφῆς ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀπέβη περιττὴ ἡ τελευταία ὑπὲρ αὐτῶν ἐξαίρεσις. 4) Οἱ ἀγροῖκοι, ἤτοι οἱ ἐστερημένοι ἀνατροφῆς, γνώσεων καὶ νοημοσύνης ἐσυγχωροῦντο ἐν τῇ περιπτώσει τῆς παραμελήσεως τῆς προθεσμίας διακατοχῆς. 5) Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Λαβείονος συγγινώσκεται ὁ μὴ ἰδίαν γνῶσιν ἔχων τοῦ νόμου, ἀπορῶν δ᾽ ἅμα συμβούλου πρὸς ἐξήγησιν αὐτοῦ.

Ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἀπαντῶνται ὅσον ἀφορᾷ τὴν νομικὴν ἐνέργειαν τῆς πλάνης τ᾽ ἀξιώματα «ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια τοὺς μὲν ἀπαιτοῦντας τὰ ἴδια οὐ βλάπτει, ἐπὶ δὲ κέρδους οὐ συμβάλλεται», ὡς ἐπίσης «ἡ τοῦ φάκτου ἄγνοια ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ βοηθεῖ ἐπὶ κέρδους καὶ ζημίας ἡ δὲ τοῦ νόμου ἄγνοια οὔτε γυναιξὶ βοηθεῖ, ἐπὶ δὲ ζημίας οὐδένα βλάπτει» καὶ τὸ «ἡ τοῦ νόμου ἄγνοια οὐ βοηθεῖ ταῖς γυναιξὶ βουλομέναις κερδάναι». Τὰ ἀξιώματα ταῦτα παρέσχον ἀφορμὴν πολλῶν συζητήσεων μεταξὺ τῶν συγγραφέων. Ἐκ τῶν ἡμετέρων, ὁ μὲν Καλλιγᾶς τάσσεται πρὸς τὴν ἑρμηνείαν, καθ᾽ ἣν τότε μόνον ὑπάρχει κατὰ στενωτέραν ἔννοιαν ζημία ὅταν ἡ πρᾶξις οὐδεμίαν ἄλλην ἔχει αἰτίαν καὶ ὑπόστασιν πλὴν τῆς ἀγνοίας τοῦ νόμου, ἐξ ἧς ἐδημιουργήθη. Ὁ Παπαρρηγόπουλος θεωρεῖ ὀρθοτέραν τὴν θεωρίαν, καθ᾽ ἣν ἡ ἄγνοια τοῦ πράγματος, ὅταν εἶναι συγγνωστή, καὶ ἐπὶ κέρδους καὶ ἐπὶ ζημίας δὲν βλάπτει, τοὐναντίον τὴν ἄγνοιαν τοῦ νόμου ἐπικαλεῖταί τις ἐν περιπτώσει ζημίας οὐχὶ δὲ ἐν περιπτώσει κέρδους. Κατὰ τὸν Κρασσᾶν τὰ ἀξιώματα ταῦτα οὕτως ἀπολύτως διατυπούμενα εἶναι ἐσφαλμένα καὶ οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐφαρμογήν.

Ἐν γένει δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι πᾶσαι αἱ ἀνωτέρω μνησθεῖσαι περιπτώσεις συγγνώμης τῆς ἀγνοίας τοῦ νόμου εἰς ὡρισμένα πρόσωπα ἔπαυσαν ἰσχύουσαι νῦν. Νεώτεροι νόμοι, ἄλλως ἐρρύθμισαν τὰς περὶ ὧν αὗται σχέσεις. Ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνου ἡ πάροδος μεταβαλοῦσα τὰς κοινωνικὰς συνθήκας καὶ ἀντιλήψεις ἐνέκρωσε τὰς διατάξεις ταύτας. Οὐδεὶς ἐπὶ παραδείγματι σήμερον παρὰ τὴν καταπληκτικὴν τῶν νόμων αὔξησιν δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἔλλειψιν νομομαθοῦς πρὸς λύσιν τῶν ἀποριῶν του. Οὐδὲ αἱ περὶ στρατιωτῶν διατάξεις, δι᾽ ὧν ἐπεδιώκετο νὰ προσελκύωνται ἐθελονταὶ εἰς τὰ στρατιωτικὰ σώματα δύνανται νὰ ἔχωσι σήμερον ἀξίαν μετὰ τὴν καθιέρωσιν τῆς ὑποχρεωτικῆς θητείας διὰ πάντας τοὺς πολίτας. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ Νόμου 3328, πᾶς ἕλλην ὀφείλει νὰ ὑπηρετήσῃ αὐτοπροσώπως ἐν τῷ στρατῷ.

Ἐὰν ἡ γνῶσις τῶν νόμων εἶναι ὑποχρεωτικὴ διὰ τοὺς πολίτας δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ διὰ τὰ τοπικὰ θέσμια, ἔθιμα, τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς ξένους νόμους. Ταῦτα ἐξομοιούμενα πρὸς πραγματικὰ γεγονότα εἶναι ἀντικείμενα τῆς περὶ τὴν ἀπόδειξιν διαδικασίας (Πολ. Δικον. ἄρθρ. 245 § 3).

Ἐν τῷ Ποινικῷ Δικαίῳ ἡ ἄγνοια τοῦ νόμου οὐδεμίαν δύναται ν᾽ ἀσκήσῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ὑποκειμενικῆς ὑπαιτιότητος εἴτε αὕτη ἀνάγεται εἰς τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ τοῦ νόμου εἴτε εἰς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀναγράφεται ἐν τῷ ἄρθρῳ 91, καθ᾽ ὃ μόνη τοῦ νόμου ἡ ἄγνοια δὲν ἀρκεῖ ν᾽ ἀποκλείσῃ τὸν καταλογισμόν.

(Οἰκονομίδου, Γ. Ἀρχαὶ § 43. Καλλιγᾶ Σύστημα Ρ.Δ. Τόμ. Α΄ § 210. Παπαρρηγοπούλου. Γ. Ἀρχαὶ § 260 καὶ ἑπόμ. Κρασσᾶ, Γεν. Ἀρχαὶ 145, Dernburg. Μετάφ. Διοβουνιώτου. Γεν Ἀρχαὶ § 87. Λεξικὸν Φλογαΐτου, Ζέπου Βασιλ. Τομ. Β΄ σελ. 129).

Σ. ΚΩΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ἀγνοϊσμός, ἀντὶ *ἀγνωστικισμός, ἀγνωσία.*

ἀγνοϊστής, ἀντὶ *ἀγνωστικός, ἀγνωστικιστής·* ὁ πρεσβεύων τὰ τοῦ *ἀγνωστικισμοῦ.* Τὸ ἐπίθετον «ἀγνοϊστής», ὡς καὶ τό, ἐπίσης γραφέν, συγγενὲς αὐτοῦ ἀφηρημμένον: «*ἀγνοϊσμός*», θεωροῦνται καὶ εἶναι ὅροι παντελῶς ἄστοχοι καὶ πλημμελεῖς, ἐννοιακῶς καὶ γραμματικῶς· τὸ μέν, διότι δὲν προῆλθεν ἡ σχετικὴ κατηγόρησις ἐκ τῶν περὶ ἀγνοίας ἢ γνώσεως ἀντιλήψεων, συζητήσεων καὶ γνωματεύσεων, ἀλλὰ τῶν περὶ τοῦ γνωστικοῦ, τῆς *γνωστικῆς δυνάμεως* τοῦ ἀνθρώπου, τῆς γνωστικῆς ἱκανότητος ἢ ἀνικανότητος αὐτοῦ, τῆς μερικῆς, σχετικῆς ἢ πλήρους, τῆς φυσικῆς ἢ μή· τὸ δὲ διότι, ὡς παρετηρήθη ἤδη, καὶ ὀρθῶς, ρῆμα «ἀγνοΐζω», ἐξ οὗ κανονικῶς θὰ προήρχοντο ἀμφότεροι οἱ ὅροι, δὲν ὑπάρχει.

Η. Ν. Α.

Ἄγνολος (Βάκιος-Baccio d' Agnolo)· διάσημος Φλωρεντῖνος ἀρχιτέκτων καὶ γλύπτης, γεννηθεὶς τὸ 1460 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1543. Ἐκτὸς ποικίλων ξυλογλυπτικῶν ἔργων του, ᾠκοδόμησεν εἰς Φλωρεντίαν τὰ ἀνάκτορα Μπαρτολίνι καὶ Ὀρσίνι, διηύθυνε τὰς διακοσμητικὰς ἐργασίας τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ Παλαιοῦ Ἀνακτόρου καὶ ἔγλυψεν ἰδιοχείρως τὸ θαυμάσιον πλαίσιον τοῦ ἐντὸς τοῦ ἀντακτόρου τούτου εὑρισκομένου πίνακος τοῦ Φρᾶ Μπαρτολομέο. Εἶναι ὁ πρῶτος εἰσαγαγὼν τὴν διακόσμησιν τῶν παραθύρων δι᾽ ἀετωμάτων καὶ τῶν θυρῶν διὰ κιόνων ὑποστηριζόντων ἐπιστύλιον, διάζωμα καὶ κορωνίδα. Τὸ ἐργαστήριόν του ἦτο τὸ ἐντευκτήριον τῶν καλλιτεχνῶν, ἐσύχναζον δὲ εἰς αὐτὸ ὁ Ραφαὴλ (νέος ἔτι), ὁ Ἀνδρέας Σανσοβῖνο, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος.

Ἀγνόνε (Agnone), πόλις τῆς Ἰταλίας, (εἰς τὸ ἀρχαῖον Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως), εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καμπομπάσσο. 11,000 κάτοικοι. Εἰς ἀπόστασιν 57 χλμ. ἀπὸ τῆς Ἰζέρνια. Μετεωρολογικὸς σταθμός. Σημαντικὴ κατασκευὴ χαλκίνων ἀντικειμένων. Πιστεύεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας Ἀκουϊλωνίας τῶν Σαμνιτῶν, καταστραφείσης τῷ 460 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης ὑπὸ τοῦ Παπιρίου Κούρσωρος. Πέριξ εὑρέθησαν πλεῖσται ἐπιγραφαί.

ἀγνοούμενος βλέπε εἰς ἄγνοιαν.

ἁγνός,-ή,-όν. (ἐκ τοῦ ἅγος=πᾶν ἀντικείμενον θρησκευτικῆς εὐλαβείας) συνώνυμον πρὸς τὸ *ἅγιος*· 1) καθαρός, ἀμίαντος, ἀμόλυντος, ἄχραντος, ἄσπιλος, ἄφθορος, ἀκήρατος, ἀκηλίδωτος, ἀθῷος: «*ἁγνὴ* παρθένε, θεόνυμφε Δέσποινα». *ἁγνὸς* γάμος, *ἁγνὴ* κλίνη κτλ. 2) ἀνόθευτος, ἀκίβδηλος, ἀκυβδήλευτος, ἄκρατος, ἀκραιφνής, ἀχάλαστος, ἄφθαρτος: *ἁγνὸ* βούτυρο, γάλα, κρασὶ κτλ. 3) ἀπονήρευτος, εἰλικρινής. 4) εἰς δὲ τὴν Οἰνόην τοῦ Πόντου σημαίνει περίεργος, παράξενος.

ἀγνὸς καὶ ἐν Κρήτῃ ἀγνὺς (σύγκρινε: *γλυκὸς* καὶ *γλυκύς, δριμὸς* καὶ *δριμύς, πικρὸς* καὶ *πικρύς*)· Ὁ Ξανθουδίδης (Ἐρωτοκρ. σελ. 602) τὸ ἐξηγεῖ: ἀραιός, μαλακός· εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τοῦτο τὸ *ἀγανὸς* ἀρχ. ἑλλ.=ἤπιος, πρᾷος, μαλακός, τρυφερὸς καὶ νεοελλ.=ἀραιός, μανός, τρυφερός, μαλακός, πλαδαρός, χαῦνος. οὕτω λοιπὸν *ἀγνὰ* (<ἀγανά, δηλ. μαλακὰ) λέγονται τὰ μαλάκια τῆς θαλάσσης· λέγονται δὲ καὶ *ἀγνικὰ* κατὰ τά: *ροῦχα* καὶ *ρουχικά, διαμάντια* καὶ *διαμαντικά, ἀσήμια* καὶ *ἀσημικά, χορτάρια* καὶ *χορταρικά, λάχανα* καὶ *λαχανικά, ψάρια* καὶ *ψαρικὰ* οὕτω καί: *ἀγνὰ* καὶ *ἀγνικὰ* (=διάφορα *ἀγνὰ* δηλαδή: ἀγανά).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἄγνος ἢ Λυγὸς ἢ κατὰ Μηλιαράκην Βίτιξ ὁ ἁγνός, (Vitex agnus castus) εἶναι φυτὸν γνωστὸν μὲ τὴν δ. ὀνομασίαν Ἄγνος ἢ λυγαριὰ ἢ λύγος ἢ καναπίτσα. Ὑπάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τὴν οἰκογένειαν τῶν Οὐερβενιδῶν (Verbenaceae). Τὸ φυτὸν τοῦτο εἶναι θάμνος ὄρθιος μέχρι 3 μέτρων ὕψους. Τὰ φύλλα ἔχουν διάταξιν σταυρωτὴν καὶ εἶναι παλαμοειδῆ σύνθετα ἀποτελούμενα ἐκ 5—7 λογχοειδῶν φυλλαρίων τῶν ὁποίων τὸ χεῖλος εἶναι λεῖον, τὸ δὲ κάτω μέρος λευκὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν, ἥτις εἶναι πρασινόφαιος. Τὰ ἄνθη εὑρίσκονται κατὰ ἐπακρίους βότρυς εἰς πυκνὰ κύματα καὶ εἶναι μικρὰ ἰόχροα ἀποκλίνοντα πρὸς τὸ κυανοῦν καὶ ἄλλοτε πρὸς τὸ ἐρυθρόν. Ὁ καρπὸς εἶναι σφαιρικὸς μὲ τετροσπέρμους πυρῆνας καὶ σχηματίζει τεφρόχρους ράγας, αἵτινες εἶναι ἀρωματικαί. Ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκεται αὐτοφυὴς ὁ Ἄγνος σχεδὸν εἰς ὅλα τὰ ἡλιαζόμενα μέρη, ἔνθα ὑπάρχει ἔδαφος πλούσιον μὲ ἀρκετὴν ὑγρασίαν. Οἱ βλαστοὶ τοῦ φυτοῦ εἶναι χρήσιμοι εἰς τὴν καλαθοπλεκτικήν, τὰ δὲ σπέρματα ἐχρησιμοποιοῦντο ἄλλοτε εἰς τὴν φαρμακευτικήν, ἰδίως ἐν Γερμανίᾳ ὡς καταπραϋντικὸν πάσης γεννενησίου ὁρμῆς (διὰ τοῦτο δὲ ὠνομάσθη ἡ Ἄγνος Kenschbaum = δένδρον τῆς παρθενίας)· ἐπίσης ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ σπέρματα κατὰ τῶν κρυολογημάτων, τῆς θέρμης καὶ κατὰ τῶν δειγμάτων τῶν ὄφεων, ἀλλὰ ἀπεδείχθη φάρμακον οὐχὶ ἀποτελεσματικὸν εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς περιπτώσεις

Digitized by Google

καὶ ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐγκατελείφθη. Κλάδους Ἄγνου μετεχειρίζοντο ὡς ὑπόστρωμα αἱ εἰς τὰ θεσμοφόρια ἁγνεύουσαι γυναῖκες. (Καὶ σήμερον ἔτι καλεῖται ἁγνεία). Ἐσχετίσθη, κακῶς, μὲ τὴν ἁγνείαν ἕνεκα τῆς ὁμοιότητος ἄγνος—ἁγνός. Εἰς τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Αἰσχύλου (396) εὑρίσκεται ἡ ἑξῆς παροιμιώδης φράσις: «ἥ τ'*ἄγνος* ἀνθεῖ χὼ βότρυς πεπαίνεται» = ἡ ἄνθησις τῆς *ἄγνου* εἶναι σύγχρονος πρὸς τὴν πέπανσιν (=ὡρίμανσιν) τοῦ βότρυος (=σταφυλιοῦ).

Ἄγνος· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Λύθρον τὸ ἰτεόφιλον τῆς τάξεως τῶν Μυρτανθῶν (Myrtiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀλοραγιδῶν (Aloragidaceae).

ἁγνότης ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ καλεῖται ἡ ἠθικὴ καθαρότης (Ἐν νηστείαις, ἐν ἁγνότητι Β' Κορινθ. ϛ', 6). Εἶναι λέξις τοῦ παρηκμακότος ἑλληνισμοῦ.

Ἁγνοῦ· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καρουζανῶν τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος (Κρήτης)· κάτοικοι 9.

Ἀγνοῦ κέρας. Ἀκρωτήριον ἐπὶ τοῦ Δέλτα τοῦ Νείλου εὑρισκόμενον μεταξὺ δύο στομάτων τοῦ Νείλου τοῦ Βολβιτινοῦ καὶ τοῦ Σεβεννυτικοῦ.

Ἁγνοῦς ἢ Ἀγνοῦς. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς τὴν Ἀκαμαντίδα φυλήν, ἀργότερον δὲ εἰς τὴν Δημητριάδα ἢ Ἀτταλύδα. Ἔκειτο, κατά τινας, μεταξὺ τῶν βορείων ὑπωρειῶν τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τῶν νοτίων τοῦ Πεντελικοῦ, παρὰ τὸ νῦν Χαρβάτι.

Ἀγνοῦσες· νησία παρὰ τὴν Χίον, αἱ ἀρχαῖαι *Οἰνοῦσαι*. Ὅπως εἶπαν: *ἀϊλὶ>ἀγλί, ἀϊτος>ἀγτὸς, νὰ-ἰδεῖς>νὰ γδεῖς, ταἰνάντια>ταγνάντια* κτλ. Οὕτως ἐλέχθη καί: *νὰ-Οἰνοῦσες>ν' Ἀγνοῦσες*. ἤ: *μιά-Οἰνοῦσα>μι' Ἀγνοῦσα*. Ὥστε ἔχει πληρέστατον δίκαιον ὁ Κοραῆς, ποὺ τὰς λέγει *Οἰνούσας* καὶ ὄχι ὁ Βυζάντιος ποὺ τὰς λέγει *Αἰγινούσας*. Τουρκιστὶ λέγονται: *κογιοὺν ἀντασή*, καὶ *ὀρὰκ ἀντασή*. Βλέπε ἄρα λέξιν Οἰνοῦσαι.

ἀγνοῶ (-έω)· εὑρίσκομαι ἐν ἀγνοίᾳ, δὲν ξαίρω, δὲν γνωρίζω, οὐκ' ἐπίσταμαι, οὐκ οἶδα, οὐ γιγνώσκω, ἀβακίζω, λανθάνω, ἀγνώσσω: *ἀγνοῶ* τί νὰ κάμω· ἀγνοεῖ τὴν ἑλληνικήν.

Ἀγνώ, οῦς. Νύμφη ἐν Ἀρκαδίᾳ καὶ μία τῶν τροφῶν τοῦ Διός. Ἐν Μεγαλοπόλει τὴν ἔβλεπέ τις ἀναπαριστωμένην μὲ ἕνα δοχεῖον πλῆρες ὕδατος εἰς τὴν χεῖρα. Μία πηγὴ ἐπὶ τοῦ Λυκαίου ὄρους ἔφερε τὸ ὄνομά της. Ὁ Παυσανίας διηγεῖται ὅτι ὅταν κάποτε ἡ Πελοπόννησος ἐμαστίζετο ὑπὸ μεγάλης ξηρότητος, ὁ ἱερεὺς τοῦ Λυκαίου Διὸς μετέβαινεν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν παρὰ τὴν πηγὴν τῆς Ἁγνοῦς καὶ ἔκαμνε θυσίας καὶ προσευχάς, εἶτα δὲ ἤγγιζε τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους μὲ ἕνα κλάδον δρυός. Τότε ἠγείρετο ἀπὸ τὴν πηγὴν μία πυκνὴ ὁμίχλη, ἡ ὁποία, μεταβαλλομένη εἰς νέφη, ἐπανέπιπτεν ὡς βροχὴ καὶ καθίστα τὴν χώραν εὔφορον.

Ἀγνώδη (βοταν). Βλέπε Ἱεροβοτανώδη.

ἀγνωμονῶ (-έω)· φέρομαι κακῶς, ἀδίκως, ἐνεργῶ ἄνευ ἀγαθῆς διαθέσεως. Εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν σημαίνει εἶμαι ἀχάριστος, ἀμνήμων τῆς εὐεργεσίας.

ἄγνωμος 1) ὁ μὴ ἔχων γνώμην, 2) ὁ μὴ ἔχων γνῶσιν, 3) ὁ κακόγνωμος, ὁ ἰδιότροπος: *ἄγνωμο* παιδί,- κορίτσι κτλ.

ἀγνωμοσύνη· 1) ἔλλειψις γνώσεων (=μαθήσεως, ἐπιστήμης), ἡ ἀμάθεια, ἡ ἀμαθία, 2) ἔλλειψις γνώμης (= φρονήσεως), ἀπερισκεψία, ἄνοια, ὑπεροψία, ἰσχυρογνωμοσύνη, 3) ἔλλειψις καλοῦ συναισθήματος, ἀνεπιείκεια, χαλεπότης, δυσμένεια: *ἡ ἀγνωμοσύνη* τῶν θεῶν, - τῆς τύχης, 4) παρανόησις, παρεξήγησις. Εἰς δὲ τὴν νέαν ἑλληνικὴν τὸ μεταχειριζόμεθα μόνον ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ: *ἀχάριστος*, ἀμνήμων τοῦ πρὸς αὐτὸν γενομένου ἀγαθοῦ.

ἀγνώμων (ὁ καὶ ἡ), οὐδέτ. τὸ *ἄγνωμον*, 1) ἄλογος, ἀνόητος, ἀλόγιστος, ἄβουλος, ἄκριτος, ἀναίσθητος, ἀστόχαστος. Ὁ Αἰσχίνης ὀνομάζει *ἀγνώμονα* καὶ ἄφωνα, τὰ ξύλα καὶ τοὺς λίθους καὶ τὸν σίδηρον (κατὰ Κτησιφ. 244), 2) ὁ μὴ ἔχων γνῶσιν, ἀνεπιστήμων, ἀμαθής, τὸ ἐναντίον: *ὁ πολυγνώμων* (=ὁ πολυμαθής), 3) ἐπίμονος, ἰσχυρογνώμων, ἀλαζών, 4) σκληρός, ἀνεπιεικής, ἀμείλικτος, 5) ἀχάριστος, ἀμνήμων τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγαθοποιΐας: «πονηροὶ καὶ *ἀγνώμονες* περὶ τὰς ἀποδόσεις (Λουκιαν. Ἑμότιμος 10)· ἡ σημασία αὐτὴ εἶναι μεταγενεστέρα καὶ ἡ μόνη νεοελληνική: μὴν εἶσαι *ἀγνώμων* πρὸς τοὺς εὐεργέτας σου· ἐπιρ. *ἀγνωμόνως*.

ἀγνώμων ἐπὶ ἵππων ὁ μὴ ἔχων τοὺς *γνώμονας* (=τοὺς ὀδόντας, ἐξ ὧν καταφαίνεται ἡ ἡλικία του).

Ἅγνων ὁ υἱὸς τοῦ Νικίου. Ἀθηναῖός τις, ὅστις συμμετέσχε μετὰ τοῦ Περικλέους εἰς τὴν κατὰ τῆς Σάμου ἐκστρατείαν καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Τῷ 437 ὁ Ἅγνων ἔκτισε καὶ ἀπῴκισε τὴν ἐπὶ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ πόλιν Ἀμφίπολιν, ἡ ὁποία ηὐδαιμόνησε καὶ ἐκαλλωπίσθη μὲ μνημεῖα ἱδρυθέντα πρὸς τιμὴν τοῦ οἰκιστοῦ της. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ οἱ κάτοικοί της προσεχώρησαν εἰς τὸν Σπαρτιάτην στρατηγὸν Βρασίδαν, ὅστις ἔπεσε πρὸ τῶν τειχῶν της, ὑπερασπίζων αὐτὴν κατὰ τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐτίμησαν αὐτὸν ὡς οἰκιστήν.

Τῷ 430, δηλαδὴ τὸ δεύτερον ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἔτος, ὁ Ἅγνων ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἀθηναϊκῆς ναυτικῆς μοίρας καὶ διετάχθη νὰ λεηλατήσῃ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου· μὲ τὸν στόλον αὐτὸν κατηυθύνθη ἀργότερα κατὰ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Ποτιδαίας καὶ ἐπολιόρκησεν αὐτήν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ πανώλης ἐμάστιζε τὰ πληρώματα, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ ἄπρακτος εἰς Ἀθήνας.

Ἅγνων. Ἀκαδημαϊκός, ἄγνωστον πότε ζήσας. Ὁ Κοϊντιλιανὸς (II, 17, 15) ἀποδίδει εἰς αὐτὸν σύγγραμμά τι περὶ ρητορικῆς.

Ἅγνων. Τήιος ἀξιωματικὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (Αἰλιαν.).

Ἁγνωνίδης· Ἀθηναῖος ρήτωρ καὶ συκοφάντης τοῦ 3ου αἰῶνος π. Χ. Κατηγόρησε τὸν Θεόφραστον ἐπὶ ἀσεβείᾳ, ἐκδιωχθεὶς δὲ ἐξ Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου, ὅτε οὗτος κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, κατώρθωσε νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν τῇ μεσολαβήσει τοῦ Φωκίωνος. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ εὐεργέτου του ἐστράφη ὁ Ἁγνωνίδης, συμμετασχὼν τῆς ἐναντίον του κατηγορίας ἐπὶ προδοσίᾳ. Οἱ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν τὸν Φωκίωνα νὰ πίῃ τὸ κώνειον, ἀλλὰ κατόπιν μετανοήσαντες ἀπέκτειναν τὸν συκοφάντην.

ἀγνώριστος· ἄγνωστος, ἄδηλος, ἀδόκιμος, ἀγνὼς -ἀγνῶτος, ἀσαφής, ἀκατασκόπητος, ἄδοξος, ἀκλεής. 2) ὁ μὴ ἀναγνωριζόμενος: καλέ, ἔγινες *ἀγνώριστος!*

ἀγνωσία· 1) τὸ μὴ γινώσκειν, τὸ μὴ εἰδέναι, τὸ νὰ μὴ ξαίρῃς, νὰ μὴ γνωρίζεις, ἄγνοια, ἀγνόησις, ἀγνόημα, ἀγνωμοσύνη, ἀνεπιστημοσύνη, ἀπειρία, ἔλλειψις γνώσεως. 2) τὸ νὰ εἶναί τις ἄγνωστος, ἀγνώριστος, ἡ ἀφάνεια. - Ἐν δὲ τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐννοιῶν προσέλαβε καὶ τὰς ἑξῆς: ἔλλειψις νοῦ, πνεύματος, μυαλοῦ, ἀμυαλιά, ἄνοια, ἀλογία, ἀφροσύνη, ἀνοησία, ἀπειρία, ἀτεχνία, ἀδμωλία, ἀφραδιά, ἀσυνεσία, ἀβελτερία, μωρία καὶ δημωδῶς: ἀμωρία, εὐήθεια, βλακεία, χαζωμάρα, τὸ νὰ μὴν ἔχεις γνώση. Μ. Φ

Ἡ λέξις προυτάθη εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ πράγματι κακῶς πεποιημένου ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ μετενεχθέντος εἰς τὴν νεοελληνικὴν ὅρου «*ἀγνωστικισμός*» προυτάθη δὲ διότι ἡ «ἀγνωσία» εὕρηται ὡς δόκιμος παρ' ἀρχαίοις καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ σημαίνῃ ὅ,τι συμβατικῶς ὁ «ἀγνωστικισμός», «κατὰ τὸ *ἀκοσμία*, ἀθεΐα» κτὅ. Ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ὅτι παραπλήσιοι ὅροι καὶ ὑπὸ ξένων καὶ ὑπὸ ἑλλήνων ἔχουσι πλασθῆ, ἴσως μάλιστα καὶ χείρονες τοῦ «ἀγνωστικισμοῦ», ὡς ὁ ὅρος «*ἀγνοϊσμό.*» διὰ νὰ σημάνῃ τὸ αὐτό, ἢ ὁ ὅρος «*ἀκοσμισμός*» (καὶ ὄχι «ἀκοσμία» καθ' ἣν προτείνεται ἡ «ἀγνωσία») δι' οὗ ἐχαρακτηρίσθη τὸ σύστημα τοῦ *Σπινόζα*, ἐκτὸς αὐτοῦ, ὁ ὅρος «ἀγνωστικισμός» ἐπεβλήθη ἤδη, ἔχει τὴν ἱστορίαν του, δὲν εἶναι δὲ καὶ ἐννοιακῶς πλέον ἀπρόσφορος τοῦ ἀντιπροταθέντος, λαμβανομένου ὑπ' ὄψει ὅτι παρὰ πᾶσι τοῖς δοκίμοις ἡ «ἀγνωσία», ἢ ταυτίζεται σημασιολογικῶς πρὸς τὴν «*ἀγνωρισίαν*» (ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως προτιμητέαν ὡς λέξιν), ἢ ἀντιτίθεται πρὸς τὴν «γνῶσιν», ὡς ἐν Πλάτωνι (Πολ. 477Α) καὶ Λουκιανῷ (Βίων, 14) βεβαιοῦντι ὅτι «τωὐτό ἐστι τέρψις ἀτερψίῃ· γνῶσις ἀγνωσίῃ». Μόνοι οἱ ἀπὸ στενῆς θρησκειολογικῆς ἢ θεοσοφικῆς ἀπόψεως κρίνοντες καὶ συμφωνοῦντες μὲ τὸν Χόξλεϋ (Huxley) εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἀνάγκην διακρίσεως ἀπὸ ἄλλων ἀγνωστικιστικῶν θεωριῶν, μὴ κηδομένων τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, θὰ ἐδικαιοῦντο ἴσως νὰ ὁρμηθοῦν ἐκ τῆς «τῶν ἀφρόνων ἀγνωσίας» τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου (Α', β', 15) καὶ τῆς «ἀγνωσίας Θεοῦ» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Κορ. Α', ιε', 34) εἰς τὴν υἱοθέτησιν, ὑπὸ εἰδικὴν σημασίαν, τοῦ ὅρου «ἀγνωσία». Η. Ν. Α.

ἀγνωσιακός, ἀντὶ *ἀγνωστικός, ἀγνωστικιστής.*

ἀγνωστικίζω, φίλα φρονῶ, συμπαθῶ, προσκλίνω ἀσυναισθήτως ἢ ἀνομολογήτως τῷ *ἀγνωστικισμῷ*.

ἀγνωστικισμός, agnosticismus, καλεῖται ἡ γνωσιολογικὴ ἐκείνη θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀδύνατος εἶναι ἡ γνῶσις τῆς πρώτης ἀρχῆς, τῆς οὐσίας, τοῦ ἀπολύτου.

Ὁρισμοὶ τοῦ ἀγνωστικισμοῦ ἔχουσι κατὰ καιροὺς ἐξενεχθῆ πολλοί, τόσον διαφέροντες μεταξύ των, ὅσον διαφέρουν αἱ ποικιλώταται δοξασίαι, αἱ οὖσαι ἢ θεωρούμεναι ἀγνωστικιστικαί. Ἐὰν ἐπιπροσθέτως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἀναπότρεπτος σχεδὸν ἀνάγκη παντὸς φιλοσοφοῦντος ὅπως εἰσέλθῃ εἰς κριτικὴν τῆς γνώσεως καὶ ἀποφανθῇ, οὕτως ἢ ἄλλως, ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς λειτουργικῆς τοῦ νοητικοῦ καθόλου, θὰ ἐννοηθῇ καλλίτερον διατὶ εἶναι τόσαι αἱ ἄμεσοι ἢ ἔμμεσοι ἀποφθέγξεις περὶ τοῦ ἀγνωστικισμοῦ. Πάντως ὅτι εἶναι «μία ἀπὸ τὰς σημαντικωτέρας ἐκφάνσεις τῆς συγχρόνου φιλοσοφικῆς σκέψεως», ὁμολογεῖται παρὰ πάντων· ἀπὸ δὲ τοὺς ἀνευρίσκοντας παλαιοτάτας τὰς ἀπαρχάς της, θεωρεῖται ὡς μία ἀπὸ τὰς πρώτας μορφὰς τῆς φιλοσοφούσης σκέψεως, ἐκφανεῖσα πρὸ δύο καὶ ἡμισείας χιλιετηρίδων.

Εἶπον ὅτι ἀγνωστικισμὸς εἶναι ἡ ἀπαισιόδοξος θεωρία περὶ τῆς γνωστικῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀνοικείου καὶ πεπερασμένης εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἐφικτὴ ἡ κατάληψις τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς οὐσίας τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν φαινομένων, ἡ γνῶσις τῶν ὄντων καθ' ἑαυτά. Εἶπον ὅτι ἀγνωστικισμὸς εἶναι ἡ δοξασία, καθ' ἣν τὸ ἀδιαγνώριστον, τὸ ἀνεπίστητον, τὸ ἄγνωστον, εἶναι μία πραγματικότης, - ἡ μόνη πραγματικότης ἡ ὑποπίπτουσα εἰς τὸ ὀρθόλογον πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου· ἐνῷ τὸ Ἀπόλυτον, εἶναι ἰδεασμός, εἶναι «πλατωνισμός τοῦ πνεύματος», εἶναι λογικὸν σχῆμα ἐξ ἀφαιρέσεως, εἶναί τι εὐάρεστον, ὠφέλιμον, ἀναγκαῖον ἴσως, ἀλλ' ὄχι τι τὸ ὑποστατὸν ἀντικειμενικῶς. Εἶπον ὅτι ἀγνωστικισμὸς εἶναι ἡ ἀπουσία πίστεως καὶ ἀπιστίας συγχρόνως, ὅτι εἶναι ἡ ἀπὸ γνωσιολογικοῦ ὁρμητηρίου ὑπερφαλάγγισις τῆς κοσμολογούσης μεταφυσικῆς, ὅτι εἶναι μυστικισμὸς φοβούμενος νὰ καταβιβάσῃ τὸν θεὸν μέχρι τῆς ἐπιλαβῆς μας, ὅτι εἶναι ἀποφυγή, ἡ μετάταξις, ἡ ἀντικατάστασις τῶν λημμάτων τοῦ διλήμματος: ἂν κατὰ τύχην ἢ κατὰ σχέδιον ἔγινεν ὁ κόσμος, ὅτι εἶναι τὸ προσωπεῖον ὄπισθεν τοῦ ὁποίου καλύπτεται γνωσιολογῶν ὁ ἀθεϊσμός, ὅτι, τέλος, εἶναι μία ἀπὸ τὰς λύσεις τοῦ προβλήματος τῶν σχέσεων θρησκείας καὶ ἐπιστήμης.

Ἐὰν ἡ πρόθεσις τοῦ πλάσαντος τὸν νεολογισμὸν «ἀγνωστικισμὸς» ἤρκει διὰ νὰ καθορισθῇ, διὰ νὰ «περιχαρακωθῇ», τρόπον τινά, ἅπαξ διὰ παντὸς ἡ σημασία τοῦ ὅρου καὶ ἡ ἔκτασις τῆς ἁρμοδιότητος αὐτοῦ, δὲν θὰ ἔπρεπεν ὁ «ἀγνωστικισμὸς» νὰ εἶχε θέσιν ἀλλαχοῦ εἰ μὴ εἰς τὴν θρησκειολογίαν καὶ ἐπιστημολογίαν, ὡς ὅρος δηλῶν ὡρισμένην θεωρητικὴν στάσιν εἰς τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων θρησκευτικῆς πίστεως, ἐπιστημονικῆς ἀληθείας καὶ λογικῆς. Διότι τὴν λέξιν «ἀγνωστικισμὸς» προέτεινε τῷ 1869 ἐν ὀλιγομελεῖ συγκεντρώσει ὁ ὀνομαστὸς ἄγγλος φυσιοδίφης Χόξλεϋ (T.-H.-Huxley), ἀναφερόμενος εἰς τὴν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους γνωστὴν ἐπίκλησιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Πράξ. ἀποστ. ιζ', 23), ἐντυχόντος ἕνα τῶν ἐν τῷ Ἄστει πολλῶν βωμῶν τῶν ἀφιερωμένων «τ ῷ ἀ γ ν ώ σ τ ῳ Θεῷ» καὶ εἰπόντος ὅτι αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ἐκεῖνοι, ηὐλαβοῦντο, θὰ εὐηγγελίζετο αὐτοῖς. Προέτεινε δὲ ὁ Χόξλεϋ τὸν ὅρον, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ, ὡς μαρτυρεῖται, τοῦ νὰ διαστείλῃ τὰς ἰδίας του ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς γνώσεως πεποιθήσεις, ἀπὸ τὰς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ προβλήματος ἐξενεχθείσας γνώμας πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων, ἰδίᾳ ὅμως τοῦ καντιανίζοντος Χάμιλτον (W. Hamilton) καὶ τοῦ ἐξελικτιστοῦ Σπένσερ (H. Spencer). Ἐν τούτοις τοῦ τελευταίου κυρίως τὸ σύστημα ἐκράτησε νὰ θεωρῆται ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀγνωστικιστικόν.

Ὁ ἀγνωστικισμός, «θεωρία, ἴσως, παλαιὰ ὅσον καὶ ὁ *σκεπτικισμός*», παρουσιάζεται ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπὸ ἄλλας ἄλλοτε μορφὰς (ὡς *κριτικισμός, θετικισμός, ἐξελικτισμός, σχετικισμὸς κτλ.),* ἀναλόγως τῶν ἱστορικῶν ὅρων καὶ τῶν περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἑκάστοτε ἐκτρέφεται· παραμένει οὐχ ἧττον πάντοτε κατὰ βάθος ἡ αὐτὴ ἑνιαία προσπάθεια γεφυρώσεως καὶ συνδιαλλαγῆς τοῦ συγκεκριμένου μὲ τὸ ἀφῃρημένον, τοῦ μερικοῦ μὲ τὸ καθολικόν, τοῦ πρακτικοῦ μὲ τὸ ἰδεαλιστικόν, τοῦ ὑλικοῦ μὲ τὸ πνευματικόν. Οὕτως, ὁ νεώτερος ἀγνωστικισμὸς παρουσιάζει δυνατὴν τὴν ἅρμωσιν ἐκείνην, ἥτις ἐπὶ μακρὸν ματαίως ἐπεζητεῖτο καὶ ἀνεπιτυχῶς ἐπεχειρεῖτο, μεταξὺ τοῦ πλέον ὑλόφρονος ἐμπειρισμοῦ καὶ τῆς μᾶλλον ἰδανιζούσης πνευματοδοξίας. Παρ' ὅλον ὅμως τόν, προφανῶς, συμβιβαστικὸν ἐν τούτῳ ρόλον του, δὲν παύει ὡς θεωρία νὰ εἶναι ἡ χαρακτηριστικώτατα καὶ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην στερουμένη εὐδοκίας πρὸς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, δηλαδὴ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, «κέντρον τοῦ παντός», «μετέχοντα τῆς θείας οὐσίας», «δι' ὅντινα τὰ πάντα ἐγένετο — ᾧτινι πάντα δέδοται»! Ὄχι· τὸ Ἀπόλυτον, ὥς τι διαπιστώσιμον, ἐπαληθεύσιμον ἐπὶ τῶν πραγμάτων, γνωρίσιμον, δὲν εἶναι, κατὰ τὸν ἀγνωστικισμόν, προσιτὸν τῷ ἀνθρώπῳ. Γινώσκειν σημαίνει συλλαμβάνειν σχέσεις. Ἀλλ' Ἀπόλυτον σημαίνει τὸ ἔξω πάσης σχέσεως, συσχέτισις δὲ τοῦ ἐξωσχετικοῦ ἀποτελεῖ τοῦτ' αὐτὸ ἀντινομίαν. Οὐδὲ δύναται τὸ μέρος νὰ συλλάβῃ τὸ ὅλον· Ἀπόλυτον δὲ εἶναι τὸ ὅλον. Ἐκτὸς πλέον ἂν Ἀπόλυτον σημαίνει τὸ μὴ δυνάμενον μέν, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεώς του, ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον γνώσεως, τὸ μὴ γνωρίσιμον μέν, πιστευτὸν δέ — ὁπότε οὐδεμίαν οὐδ' ὁ πλέον ἀδιάλλακτος ἀγνωστικισμὸς ἔχει ἀντίρρησιν. Δὲν εἶναι πάντως ὁ ἀγνωστικισμὸς σύμπας μορφὴ σχετικισμοῦ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀντιπροβάλλει τὸ Σχετικὸν εἰς τὸ Ἀπόλυτον, ὅπως ὁ «κοινωνιολογισμὸς» φερ' εἰπεῖν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ μὴ γνωρισίμου τῆς οὐσίας τῶν ὄντων, θετικὴ πλέον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος κατάκτησις, ὑπόκειται ὡς βάσις καὶ ἀφετηρία μόνιμος διὰ τὴν σχετικιστι-

Digitized by Google

κὴν μέν, ἀπολύτου δμως σημασίας ἀνθρωπίνην δημιουργίαν ἀξιῶν καὶ πίστεων. Ἡ σημασία τῶν ἀξιῶν καὶ τῶν πίστεων τούτων ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τὸ ὅτι, ἐκ τῆς πράξεως προελθοῦσαι, ἐν τῇ πράξει καὶ δικαιοῦνται, προσλαμβάνουσαι ὑστέρως τὴν μορφὴν *ἰδεῶν ἐμφύτων*, «ἀπορροῶν τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θείας οὐσίας».

Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις καὶ ἡ ἀπὸ πραγματιστικῆς σκοπιᾶς κριτικὴ τοῦ ἀγνωστικισμοῦ, διὰ τῶν ἰδίων του σχεδὸν λόγων.

Ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος ἀνάγει τὰ πάντα εἰς ἐκδηλώσεις τῆς δυνάμεως ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, θὰ μένῃ διαρκῶς καθυστερημένος, διότι οὐδὲν ἀπολύτως κατέχει οὐδὲ δύναται νὰ κατέχῃ περὶ τῆς δυνάμεως, τοῦ χώρου καὶ τοῦ χρόνου, τοῦ ἀπείρου καὶ τῶν ὁμοίων ἀφῃρημένων ἐννοιῶν. Ἄλλως τε, μόλις τις προχωρήσῃ ὀλίγον εἰς τὴν μελέτην τοῦ σύμπαντος εὑρίσκεται εὐθὺς ὄχι ἐνώπιον τῆς ὑποθετῆς ἀπουσίας, ἀλλὰ τῆς φανερᾶς παρουσίας ὡρισμένων ὁρίων, ὑπέρβασις τῶν ὁποίων εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος εἰς τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Καὶ ἐνδοσκοπούμενος ὅμως ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀργεῖ νὰ διαπιστώσῃ ὅτι τοῦ διαφεύγουν πάντοτε τὰ δύο ἄκρα τοῦ νήματος τῆς συνειδήσεώς του, ὅτι δὲν εἶναι ποτὲ κύριος τῶν δύο πυλῶν αὐτῆς: δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ στατικῶς, ἐν τῷ γίγνεσθαι, μίαν κατάστασιν συνειδήσεως, εἰ μὴ ἀφοῦ ἡ κατάστασις αὐτὴ παύσῃ ὑφισταμένη, ὅπως ἐπίσης δὲν δύναται νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἀπόσβεσιν συνειδητοῦ τινος ἐν τῷ ἀσυνειδῷ. Κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ οὐσία, τουτέστιν ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τῷ διαφεύγουν, διότι ἡ διάνοια «γεωμετρεῖ», δὲν νοεῖ ἐν χρόνῳ-διαρκείας. Ἀλλὰ μήπως σύμπασα ἡ ἐπιστήμη δι' ἣν ἐπαίρεται, καὶ δικαίως ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως, δὲν παραμένει διὰ τὸν ἄνθρωπον μυστήριον ἀδιαπέραστον καθ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς ἀσυλλήπτους ἀπαρχὰς καὶ τὰς ἀκροτάτας ἀπολήξεις αὐτῆς; Θεωρητικῶς ὁ ἀγνωστικισμὸς ὁρμᾶται βεβαίως ἐκ τῆς διακρίσεως μεταξὺ φαινομένου καὶ *νουμένου*. Ἀλλ' ἀναγνωρίζων τὴν ἀδυναμίαν ἀπολύτου διακρίσεως, τὴν ἀνυπαρξίαν σαφοῦς διαχωριστικῆς ζώνης μεταξὺ φαινομενικοῦ καὶ πραγματικοῦ, ὑποκειμενικοῦ καὶ ἀντικειμενικοῦ, δὲν θεωρεῖ ἐντελῶς γνωρίσιμον οὐδὲ τὸν κόσμον τῶν φαινομένων, εἰ μὴ μόνον μέχρι τοῦ σημείου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καθίσταται ἐφικτὴ ἡ ζωογόνος διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐπιλαβή των καὶ ἡ ἐμφανὴς ἀντιδιαστολή των πρὸς *τὰ πράγματα καθ' ἑαυτά*.

Διὰ τῆς ἐχέφρονος αὐτῆς ἐπιφυλακτικότητός του ὁ ἀγνωστικισμὸς καὶ ἀσκεῖ τὸ διαλλακτικὸν ἔργον, περὶ οὗ εἴπομεν ἐν ἀρχῇ, καὶ σχέσεις ἀποκαθιστᾷ μεταξὺ ἐπιστήμης καὶ θρησκείας, σχέσεις οὐδετερότητος, σχέσεις ὅμως πάντως, ἀφοῦ ἀμφότεραι, ὅταν τις ἐμβαθύνῃ εἰς τὰς ἀρχάς των, ἄγουν ἀναποτρέπτως εἰς τὴν παραδοχὴν τοῦ αὐτοῦ ἀδιανοήτου, ἀδιαγνωρίστου, ἀγνώστου, Ἀπολύτου —ἑνὸς Ἀπολύτου τὸ ὁποῖον εἶνε ἔστω τὸ *μηδέν*, εἶνε ἔστω *ἁπλῆ ἄρνησις*, ἁπλῆ συνείδησις ἀδυναμίας, γαληνεύουσα ὅμως, χωρὶς καὶ νὰ καταστέλλῃ τὸν πρὸς ἔρευναν πόθον. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶνε καὶ ἀληθὲς ὅτι ἡ πίστις εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀδιαγνωρίστου ἀποτελεῖ ὡς ἁπλῆ ἄρνησις τὴν ἀφετηρίαν παντὸς τοῦ ἀγνωστικισμοῦ τῶν νεωτέρων χρόνων, ὅπως ἐπίσης δὲν εἶνε ἀληθὲς ὅτι, καὶ ἐν τῇ ὡς ἄνω ἐκδοχῇ, ἰδιαζούσῃ εἰς τὸν ἀγνωστικισμὸν τοῦ Χάμιλτον καὶ τοῦ Κόντ (Comte), τὸ ὅλον πρόβλημα περιβάλλεται καθαρῶς ἀρνητικὸν χαρακτῆρα. Αὐτὸς ὁ Λιττρέ (Littré), ὁ μέγας μαθητὴς τοῦ ἀρχηγέτου τῆς θετικοδοξίας, ἑρμηνεύων τὸ inaccessible (τὸ ἀπαράδεκτον, τὸ ἀπρόσιτον εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα), ἔγραφεν ὅτι τοῦτο *δὲν ἐσήμαινε τὸ μηδὲν* ἢ τὸ ἀνύπαρκτον. Πρόκειται, προσέθετε, περὶ ὠκεανοῦ ὅστις πλήσσει τὴν ὄχθην μας καὶ δι' ὃν δὲν διαθέτομεν οὔτε λέμβον οὔτε πλοιάριον, ἀλλ' οὗτινος ἡ εὐκρινὴς θέα εἶνε τόσον εὐκρινής, τόσον λαμπρὰ ὅσον καὶ τρομερά. Διανοητὴς δ' ἀνεξάρτητος, ἐκ τῶν νεωτέρων, ὁ B. Groethuysen, ἔγραφε πρό τινος: Ἐννοῶ ἓν πρόβλημα σημαίνει ἐννοῶ ὅτι δὲν τὸ ἐννοῶ καί, ἀπὸ μιᾶς ἀπόψεως: γνωρίζω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζω. Προβληματολογικὴ γνῶσις εἶνε ἡ γνῶσις τῆς ἀγνωσίας (καὶ ἂς φαίνεται τοῦτο σοφιστικόν). Μὲ ἄλλους λόγους: οὐδέποτε ἓν πρόβλημα ἔχει καθαρῶς ἀρνητικὸν χαρακτῆρα. Καθορίζομεν κάτι τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν, τῷ δίδομεν ὁρισμόν, λέγομεν τί ἀκριβῶς εἶνε, τὸ συζητοῦμεν, τὸ ἐρευνῶμεν-κατὰ τρόπον ἀρνητικόν· ναί. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ, ἂς εἴπωμεν, ἀναγνώρισις τοῦ ἐδάφους καὶ ὁροθέτησις εἰς τὴν ὁποίαν προβαίνομεν, ἔχει θετικὸν χαρακτῆρα, ἀφοῦ δι' αὐτῆς θέτομεν τὸ ζήτημα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τάσιν τῶν ἐρευνητῶν, ὁ αὐτὸς διανοητὴς ἀναμιμνήσκεται τοῦ N. Hartmann παρατηροῦντος που ὅτι οἱ σημερινοὶ σοφοὶ ἀπέμαθαν τὴν τέχνην τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ ὁποία συνίστατο εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἐρεύνης τῶν προβλημάτων καὶ ὄχι εἰς τὴν θέλησιν τῆς ἀντὶ πάσης θυσίας ἐπιλύσεώς των-εἰς τὴν μεγάλην τέχνην τῆς *ἀπορητικῆς*, τῆς *ζητητικῆς*, ἥτις ἐκράτει ἄλλοτε τῆς φιλοσοφίας καὶ ἥτις δέον νὰ ἐπανακτηθῇ, δεδομένου ἄλλωστε ὅτι εἶνε καὶ ἡ μόνη ἁρμόζουσα εἰς τὸν σοφόν.

Ἡ κατηγορία τοῦ N. Hartmann ἐναντίον τῶν φιλοσόφων δὲν ἔχει θέσιν εἰ μή, ἴσως, ἀπευθυνομένη εἰς τοὺς συμπατριώτας του—μολονότι μεταξὺ αὐτῶν ἐγείρεται, παλαιότερα τὸ ἀνάστημα ἑνὸς Κάντ, ἑνὸς Σοπενάουερ, ἑνὸς Χάρτμαν (Edouard de Hartmann). Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους μας, ὄχι ὀλίγοι καὶ ἀσήμαντοι ἐκ τῶν φιλοσοφούντων ἐν τῇ πατρίδι τοῦ νεωτέρου Hartmann ἀγνωστικίζουν, ὀλίγον ἢ πολύ, ἀπὸ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς πλευρᾶς. Ὁ Ζίμμελ (G. Simmel) μεταξὺ τῶν πρώτων, καὶ ὁ Κασσίρερ (Ernst Cassirer). Ὁ τελευταῖος φρονεῖ ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἡ γνῶσις τῶν ἀντικειμένων, ἀλλ' ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ γνῶσις ἡ ἀντικειμενική, καθόσον προβαίνοντες εἰς τὴν ἐμπειρίαν θέτομεν ὅρια σταθερὰ καὶ καθιστῶμεν σχέσεις μονίμους. Ἐξ ἄλλου μὴ λησμονῶμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ γαλλικῆς καταγωγῆς Ντυμπουὰ Ραϋμόν (du Bois Reymond) μέχρι τοῦ ἰσραηλίτου Ἄϊνστάϊν περιέργως πως τὸ Βερολῖνον, καὶ ἡ Γερμανία καθόλου, ἐγέννα εἰς τοὺς ἀλλοεθνεῖς, οὓς ἐπολιτογράφει, ἀγνωστικιστικὰς τάσεις— πιθανῶς καὶ ἐξ ἀντιδράσεως πρὸς τὴν γύρω των μεταφυσικὴν πνιγηρότητα. Τὸ ἂν οὗτοι ἢ ἄλλοι ἐμφανίζονται ὡς ἀγνωστικοὶ ἢ ὄχι, τοῦτο δὲν εἶναι τὸ οὐσιῶδες, δεδομένου ὅτι ὁ ἀγνωστικισμὸς ἐν τῇ μακροτάτῃ ἱστορικῇ διαδρομῇ του προσέλαβεν, ὡς προείπομεν, μορφὰς διαφορωτάτας, ἰδεαλιστικὰς καὶ πραγματιστικάς, σκεπτικὰς καὶ δογματικάς, θεϊστικάς, πανθεϊστικὰς καὶ ἀθεϊστικάς, ὀρθολογιστικὰς καὶ μυστικιστικάς. Ἐπίσης μεγάλας συναντᾷ τις διαφορὰς εἰς τὸν τόνον, ἀπὸ τοῦ Σπένσερ, πιστεύοντος εἰς ἓν *ἀπόλυτον* ἄγνωστον, μέχρι τοῦ Φουγιὲ (A. Foullée), ἀντιπροβαλόντος εἰς τὸ *«ἀγνοήσωμεν»* ἓν *«ἐλπίσωμεν»* καὶ δεχθέντος ἓν *σχετικὸν* ἄγνωστον, ὁλοὲν μάλιστα περιοριζόμενον.

Ἐλέχθη ὅτι ὁ ἀγνωστικισμός, ὅπως τόσαι ἄλλαι, σχεδὸν ὅλαι, αἱ αἱρέσεις, ἐν Ἑλλάδι ἀνεφάνη τὸ πρῶτον. Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι εἰς τὴν μεταξὺ *Βούδδα* καὶ *Ζήνωνος* ἔριδα περὶ τῶν πρωτείων θὰ ἔμενέ τις ἀναποφάσιστος. Διότι, ναὶ μὲν προηγήθη ὀλίγον ὁ Βούδδας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχαιοτέρα περὶ τῆς διδασκαλίας του παράδοσις εἶναι μεταγενεστέρα κατὰ πολὺ τοῦ Ἐλεάτου. Τοῦτο ἴσως μόνον θὰ ἐβάρυνεν ὑπὲρ τοῦ Σάκυαμούνι: ὅτι τὸ ἀγνωστικιστικὸν στοιχεῖον παρ' αὐτῷ δὲν φαίνεται ἐπιγέννημα διαλεκτικῆς ὑφῆς, ἀλλὰ πηγαῖόν τι. Ἡ ἀγνωσία κατὰ τὸν Βούδδα εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ὑπάτη τοῦ κόσμου ἀρχή, ἡ ἀνυπέρβλητος καὶ ἀκατάληπτος τῷ ἀνθρώπῳ. Οὐδὲ δύναται νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα: πόθεν ἡ «ἀ β ί ν τ υ α», ἡ ἄγνοια· διότι καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ἐρώτημα καὶ μὲ τὴν οἱανδήποτε ἀπάντησιν εἰς αὐτό, δὲν κάμνομεν κατ' οὐσίαν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἐπαναθέτωμεν τὸ ζήτημα, οἱονεὶ ταυτολογοῦντες. Πῶς δὲ θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συνέβαινεν ἄλλως, ἀφοῦ ἡ «ἀβίντυα» εἶναι αὐθυπόλογος καὶ ἀρκεῖ εἰς ἑαυτήν; Διεισδύοντες καὶ ἐμβαθύνοντες εἰς τὴν ἄγνοιαν καταλήγομεν, συμφώνως τῇ βουδδιστικῇ δοξασίᾳ, τὸ πολὺ εἰς τὴν διακρίβωσιν τοῦ πολλοστημορίου ἀληθείας, τὸ ὁποῖον μᾶς εἶναι προσιτόν. Πέραν τούτου οὐδέν. Ἐκ τῆς ἀγνοίας ταύτης προέρχονται τὰ πάθη καὶ αἱ ἐνορμήσεις αἱ ἀνθρώπινοι, ἀρχικῶς δὲ ἡ *νιρβάνα* δὲν ἦτο ἄλλο τι παρὰ ἡ δι' ἀποπνευματώσεως καταπάτησις τοῦ κράτους τῆς ἀγνοίας καί, ἐν συνεπείᾳ ταύτης, κατάπαυσις τῆς ὀδύνης.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἀγνωστικὰς τάσεις, πλέον σαφεῖς καὶ συγκεκριμένας ἢ παρὰ Ζήνωνι, ἀνευρίσκομεν παρὰ *Πρωταγόρᾳ* καὶ δὴ παρὰ τῷ Λεοντίνῳ *Γοργίᾳ*. Γενικῶς ὅμως ἦσαν τόσον διάχυτοι, τόσον καθολικαί, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὥστε αὐτὸς ὁ Πλάτων δὲν ἐθεωρεῖτο ἄμοιρος τοιούτων, κατηγορηθεὶς παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς διαχωρίσας τὸν κόσμον εἰς αἰσθητὸν καὶ μή, νοητὸν καὶ ἀδιανόητον.

Μετὰ τὸν Γοργίαν ὁ ἀρχαιοελληνικὸς ἀγνωστικισμὸς πλησιάζει ἐμφανῶς τὸν βουδδιστικὸν διὰ τοῦ ἀκολουθήσαντος τὴν στρατείαν τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ μυηθέντος εἰς τὰ τῶν Ἰνδῶν *Πύρρωνος* τοῦ Ἠλείου, μολονότι περισσότερον «ἀμφιβολόγον» καὶ σκεπτικιστικὸν ἢ ἀγνωστικὸν φαίνεται τὸ *οὐ μᾶλλον ἔστιν ἢ οὐκ ἔστιν*. Ἐπὶ μακρὸν οὐχ ἧττον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὁ ἀγνωστικισμὸς ἐχαρακτηρίζετο ὡς *«πυρρωνισμὸς»* καὶ οἱ ἀγνωστικισταὶ ὡς *«πυρρωνισταί»*. Ὁπωσδήποτε δὲν θὰ ἦτο δίκαιον νὰ παρακάμψωμεν τὸν Σιλλογράφον *Τίμωνα* ἵνα ἀκροασθῶμεν ἐν τῇ Μέσῃ Ἀκαδημείᾳ τῆς διδασκαλίας τοῦ *Ἀρκεσιλάου*, τῆς πλέον ἀμιγῶς ἀγνωστικιστικῆς.

Πράγματι ὁ ἐκ Πιτάνης σοφὸς ἤγγισε, κατὰ τὴν πρώτην ἰδεολογικήν του περίοδον, τὰ ἀνώτατα τοῦ ἀγνωστικισμοῦ τῶν ἑλληνικῶν, ἑλληνιστικῶν καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων, ἴσως μέχρι τοῦ Κάντ. Ὁ σοφὸς πλέον δὲν *εἶχε πρὸς τὰ πράγματα ἐν ἀφασίᾳ καὶ ἀκαταληψίᾳ*, ἀλλ' ἐτέλει ἐν ἐπιγνώσει ὅτι οὐδὲν ἐγίνωσκεν, οὐδὲ τὸ ἓν οἶδε ὅ,τι οὐδὲν οἶδε. Ἀλλὰ περὶ τούτου καί, ἐν γένει, τῶν Ἑλλήνων ἀγνωστικῶν πάντων, θέλει γίνει ἱκανὸς λόγος εἰς τὰς οἰκείας θέσεις. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δέον νὰ τονίσωμεν ἐνταῦθα εἶνε ὅτι ἀποτελεῖ ἐξ ἴσου διὰ τὴν σκέψιν ὅσον διὰ τὴν ἱστορίαν σφάλμα μέγα νὰ πιστεύεται ὅτι ἐπαναλαμβάνει ὁμοιοτύπως ἢ ἐπανέρχεται κυκλικῶς εἰς ἑαυτήν. Ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει συμβαίνει τοῦτο. Δι' αὐτὸ καὶ εἶναι προτιμότερον νὰ ἐξετάζεται ὡς αὐθύπαρκτος μία φιλοσοφικὴ αἵρεσις τῶν νεωτέρων χρόνων, παρὰ νὰ σκοτίζεται λαμβανομένη δῆθεν ἱστοριοκριτικῶς ἀπὸ καταβολῆς κόσμου καὶ θεωρουμένη, βίᾳ, ὡς κανονικὴ καὶ ἀδιατάρακτος συνέχεια μιᾶς οἱασδήποτε ἀρχαίας, ἔστω καὶ τῆς μᾶλλον συγγενοῦς της.

Μὲ τὸν πυρρωνίζοντα κρῆτα *Αἰνησίδαμον* κλείει ἡ σειρὰ τῶν μεγάλων ἀγνωστικιστῶν τῆς προχριστιανικῆς περιόδου. Μετὰ δὲ καὶ τὰς «Πυρρωνείους ὑποτυπώσεις» *Σέξτου* τοῦ *Ἐμπειρικοῦ* ἀκολουθεῖ μακρὰ σκοτεινὴ περίοδος θεολογούσης παντογνωσίας. Ὁ ἀγνωστικισμὸς ἀναφαίνεται μόλις κατὰ τὴν χαραυγὴν τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ θέτει δειλὰ τὰς βάσεις τῆς νέας του ἐξορμήσεως μὲ τὴν docta ignorantia τοῦ Νικολάου *Κουζάνου* (Nicola de Cusa). Πολὺ βραδύτερον εἷς παραγνωρισμένος, ὡς ἔδειξεν ὁ F. Pillon, ὁ λεξικογράφος *Πέτρος Μπέλ* (P. Bayle), διήνοιξε τὴν ὁδὸν εἰς τὸν ἀγνωστικισμὸν τῶν Ἐγκυκλοπαιδιστῶν καὶ τῶν ἐπιστημολόγων τοῦ 18ου αἰῶνος. Ὡς πρὸς τοὺς τελευταίους εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ d'Alembert, μόνον τὸν ἀντικειμενικὸν κόσμον, τὴν φύσιν δηλονότι, ἐθεώρει ἀντιληπτήν, πρὸς ὅλα δὲ τ' ἄλλα διεπνέετο ἀπὸ ἕνα σκεπτικισμὸν βαθύτερον τὸν τοῦ *Βολταίρου*, ὅστις ἀπεφαίνετο ὅτι «ἡ φιλοσοφία συνίσταται ἀπὸ πράγματα τὰ ὁποῖα ὅλος ὁ κόσμος γνωρίζει καὶ ἀπὸ πράγματα τὰ ὁποῖα ποτὲ κανεὶς δὲν θὰ μάθῃ», εἰς δὲ τὸ ἄρθρον «Ψυχὴ» τοῦ *Φιλοσοφικοῦ* του *Λεξικοῦ* ἔγραφε τὸ ἀμίμητον ἐκεῖνο: «Αἶ ἄνθρωπε! Ὁ Θεὸς σοῦ ἔδοσε τὸ λογικὸν διὰ νὰ φέρεσαι φρόνιμα· ὄχι διὰ νὰ εἰσδύῃς εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἐκεῖνος ἐδημιούργησε!»

Μὲ τὸν *ὑλισμὸν* τοῦ 19ου αἰῶνος ὁ ἀγνωστικισμὸς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐφάνη ὑποχωρῶν διότι αἱ ἐργασίαι τοῦ Μπερτελὸ (M. Berthelot) ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ὀργανικῆς χημείας εἶχον γεννήσει ἄκρατον ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν χρυσῆν ἐλπίδα ὅτι ὁ νέος Βάγνερ θὰ συνελάμβανε τὴν Δημιουργίαν ἐπ' αὐτοφώρῳ ἐν τῷ ἔργῳ της καὶ θὰ μᾶς ἔδιδεν, ὑπὸ μαθηματικὸν ἢ φυσικοχημικὸν τύπον, τὴν οὐσίαν τῶν ὄντων. Ἀτυχῶς πάντα ταῦτα ἀπεδείχθησαν φροῦδα, ἐνῷ μέχρις ὥρας δὲν διεψεύσθη ἐκ τῶν πραγμάτων τὸ ignoramus et ignorabimus τοῦ Ντυμπουὰ Ραϋμόν, ὅσον καὶ ἂν ὑπῆρξε πάντοτε ἀσυμπαθὲς καί, ἂν πιστεύσωμεν τὸν Ὄσβαλδ (Ostwald), δὲν ἐγένετο ποτὲ πιστευτὸν ἀπὸ φυσικὸν ἢ φυσιοδίφην οἱονδήποτε. Γεγονὸς ἀναμφισβήτητον ἐπὶ πᾶσι τούτοις παραμένει ὅτι ἡ ἐπιστήμη σήμερον ἀπέχει καὶ διὰ τὰ ἴδια νὰ ὁμιλῇ περὶ «βεβαιοτήτων», ἀλλ' ἢ περὶ «δημιουργικῶν ὑποθέσεων» ἢ περὶ «καταληψίας τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ὡς τοῦ ἀνεφίκτου ἰδανικοῦ πρὸς ὃ τείνει εὐλόγως καὶ πρεπόντως ἀπὸ ἀπόψεως σκοπιμότητος». Οὕτω, διὰ τοῦ μᾶλλον θετικόφρονος ἐκ τῶν συγχρόνων ἐπιστημολόγων, τοῦ W. Wien, διαστοχάζεται ὡς ἑξῆς: «Ἡ ῥοπὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν ἔρευναν, ῥοπὴ ἥτις καὶ ἐδημιούργησε τὰς ἐπιστήμας, ἄγει εἰς τὴν *ὑπόθεσιν* τοῦ καταληπτοῦ τῆς φύσεως, τουτέστιν εἰς συμφωνίαν τῶν φυσικῶν φαινομένων καὶ τῶν ἀποφάνσεων τῶν λογικοῦ μας. Ἄρα καὶ ὁ φυσικὸς *δέον* νὰ δέχεται ὄχι μόνον ὡς ὑπαρκτὸν τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὡς προσιτὸν εἰς κατανόησιν ἀπὸ μέρους ἡμῶν».

Τοιαύτη τις δεοντολογία ἠχεῖ ὀλίγον παρατόνως μετὰ τὰς γνωσιολογικὰς καταλήξεις τῆς θαυμαστῆς τετρανδρίας Hobbes, Locke, Berkeley καὶ Hume-μάλιστα τοῦ τελευταίου εἰς ὃν καὶ ὀφείλομεν τὸν ἀγνωστικίζοντα κριτικισμὸν τοῦ *Κάντ*.

Εἰς τὸν φιλόσοφον τῆς Καινιξγέργης ἀνήκει, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ντὲ Ρομπέρτυ (E. de Roberty), ἡ τιμὴ ὅτι ἀνεκάθαρε τὸν ἀγνωστικισμὸν ἀπὸ προσμίξεις παλαιᾶς θεολογικῶν καὶ μεταφυσικῶν δοξασιῶν καὶ ὅτι διήνοιξε τὴν ὁδὸν εἰς τὸν Κόντ, τὸν Σπένσερ, τοὺς ὑλιστάς, τοὺς ἰδεαλιστάς, σύμπασαν τὴν φιλοσοφίαν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ἀληθῶς οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα· οὐδ' ἔρχεται εἰς ἐναντίωσιν, ἀλλ' εἰς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης ταύτης ἡ πικρόχολος βεβαίωσις ἑνὸς συμπολίτου τοῦ Κάντ, τοῦ μυστικιστοῦ ἐκείνου «μάγου τοῦ Βορρᾶ», τοῦ Χάμαν, ὅτι ἀπὸ τὸν Πρῶσσον Χιοὺμ προτιμᾷ ἐν πάσῃ περιπτώσει τὸν Ἄγγλον!

Εἰς τί, μᾶλλον συγκεκριμένως, συνίσταται ἡ συμβολὴ τοῦ *Κάντ*; Ἰδού.

Ἐν πρώτοις διερωτᾶται οὗτος: ὑπάρχουσι *πράγματα καθ' ἑαυτά*; διότι τοιοῦτόν τι δὲν προκύπτει ἐκ τῆς ἐμπειρίας ἀντικείμενον τῆς ὁποίας εἶναι πάντοτε καὶ μόνον τὸ φαινόμενον. Ἀλλ' ὑποτεθείσθω ὅτι ὑπάρχουσι: τὰ πράγματα ὅπως τὰ ἀντιλαμβανόμεθα, καὶ τὰ πράγματα καθ' ἑαυτά. Τότε θὰ πρέπει νὰ μὴ εἶναι καθ' ἑαυτὰ οἷα τὰ ἀντιλαμβανόμεθα, οὐδὲ αἱ σχέσεις αὐτῶν οἷαι προσπίπτουσιν εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν. Ἐὰν προβῶμεν εἰς ἀφαίρεσιν τοῦ ἡμετέρου ὑποκειμένου, ἢ ἔστω ἀποβάλωμεν ἁπλῶς τὸν ὑποκειμενικὸν χαρακτῆρα τοῦ ὀργανικοῦ συνόλου τῶν αἰσθήσεών μας, ὅλαι αἱ ἰδιότητες, ὅλαι αἱ σχέσεις τῶν ἀντικειμένων ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, αὐτὸς οὗτος ὁ χῶρος καὶ ὁ χρόνος, ἐξαλείφονται διὰ μιᾶς, διότι οὐδὲν ἐξ ὅλων τούτων δύναται ὡς φαινόμενον νὰ ὑπάρξῃ καθ' ἑαυτό, ἀλλὰ μόνον ἐν ἡμῖν. Ὅσον πάλιν ἀφορᾷ τὴν φύσιν τῶν ἀντικειμένων τῶν θεωρουμένων καθ' ἑαυτά, ἀνεξαρτήτως πάσης ἀντιληπτικότητος ἡμῶν αὕτη παραμένει καθολοκληρίαν ἄγνωστος.

Digitized by Google

Προσωπικῶς ὁ Κὰντ δὲν ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ πράγματος καθ' ἑαυτό. Τοὐναντίον ᾐσθάνετο τοῦτο νὰ τὸν περιορίζῃ πανταχόθεν. 'Αλλ' ὅ,τι ἐπίστευεν ἦτο ἄλλο καὶ ἄλλο ὅ,τι δὲν ἔβλεπε νὰ ὑποπίπτῃ εἰς τὸν κοινὸν νοῦν καὶ νὰ συνάγεται ἐκ τῆς καθαρᾶς ἐμπειρίας, ἄνευ παρεμβολῆς τῆς «ὑπερβατικῆς παραγωγῆς».

Εἰς εὐθεῖαν ἀπὸ τοῦ Κὰντ γραμμήν, μὲ κριτικὴν τουτέστιν ἀπόχρωσιν ἀγνωστικισμοῦ, συναντῶμεν τὸν *Α. Σοπενάουερ*, τὸν W. Hamilton, τὸν E. de Hartmann - ἐκ τῶν φιλοσόφων, τὸν *Λεοπάρδι*, τὸν *Καρλάϋλ* καὶ τὸν *Μὰξ Στίρνερ* ἐκ τῶν μεγάλων διανοητῶν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετίας. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ μὲν τοὺς δύο Γερμανοὺς φιλοσόφους τῆς ἀπαισιοδοξίας δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι, ὡς ἦτο ἑπόμενον, δὲν ἐθεωρήθη τυχαία, ἀλλὰ χαρακτηριστικῶς συμπτωματικὴ ἡ ἀγνωστικίζουσα τάσις τόσον αὐτῶν, ὅσον καὶ τοῦ πεισιθανάτου Ἰταλοῦ ποιητοῦ Τζιακόμο Λεοπάρδι· δι' ἕνα λοιπὸν λόγον ἐπὶ πλέον ὁ ἀγνωστικισμὸς ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν ἀπαισιόδοξος θεωρία τῆς γνώσεως.

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν κορυφαῖον τῆς σκωτικῆς φιλοσοφίας, οὗτος, προσπαθῶν νὰ διαλλάξῃ τὸν Ρήηδ (Reid) καὶ τὸν Κάντ, ἐπανήχθη εἰς τὴν docta ignorantia τοῦ Νικολάου Κουζάνου καὶ διέπλασσε τὴν θεωρίαν περὶ τοῦ καθωρισμένου καὶ τοῦ ἀκαθορίστου (conditioned > unconditioned). Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, σκέπτεσθαι ἴσον σχετικεύειν, θέτειν ὅρια, καθορίζειν συνθήκας, περιστάσεις. 'Εννοεῖται ἄρα οἴκοθεν ἡ παντελὴς ἀνικανότης καταλήψεως τοῦ ἀκαθορίστου, ἀφοῦ τοῦτο ὑπερβαίνει πᾶσαν δυνατὴν ἐμπειρίαν καὶ εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ καθιστὸν ὅρια, σχέσεις, μεταξὺ πάντων τῶν ἀντικειμένων.

'Απαισιοδοξία καὶ ρωμαντισμός, ἀπιστία καὶ ἡρωολατρεία διαπνέει τὸν *Καρλάϋλ*, οὗτινος αἱ περὶ τοῦ Hume καὶ τοῦ d'Alembert μονογραφίαι θεωροῦνται ὑποδειγματικαί. 'Αναφερόμενος εἰς μίαν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Γκαῖτε ὁ H. Höffding ἐπάγεται εὐστόχως τὸ ἑξῆς: «Ὅπως τὸν Φάουστ, οὕτω καὶ τὸν Καρλάϋλ ἡ 'Επιστήμη τὸν ἔκαμε νὰ χάσῃ τὴν ὑπομονήν.» Τῷ ἐφαίνετο γελοῖον νὰ ἀσχολῆται περὶ ἐπουσιώδη, καθ' ἣν στιγμὴν *ἑνὸς ἦν χρεία*. Γενικῶς εἰπεῖν ἀγνωστικισμὸς τοῦ Καρλάϋλ εἶναι ὁ σκεπτικισμὸς ἑνὸς ἰδεαλιστοῦ μὲ ἀπεξηραμένας τὰς ρίζας τῆς πίστεως.

Ὡς πρὸς τὸν φοβερὸν ἀρχηγὸν τοῦ *'Εγωτισμοῦ* τὸν *Μὰξ Στίρνερ*, οὗτος ὄχι ἁπλῶς τὴν δυνατότητα γνώσεως τῶν ὑπὲρ φύσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ φύσιν ἀρνεῖται. Πέραν τοῦ *'Εγὼ* καὶ τῆς ἰδικῆς του πραγματικότητος, οὐδὲν ὑπάρχει, πολὺ ὀλιγώτερον ἀλήθεια ἀντικειμενική. Μόνον ἀλήθειαι ὑπάρχουν, ἀλήθειαι εἰς τὸν πληθυντικόν, ἤτοι φράσεις, περιφράσεις καὶ «λόγια! λόγια! λόγια!» 'Εφ' ὅσον πιστεύει τις εἰς ἀλήθειαν ἐκτὸς ἑαυτοῦ, δὲν πιστεύει εἰς ἑαυτόν, ἄρα εἶναι δοῦλος. Μόνον ὁ πιστεύων εἰς ἑαυτόν, πιστεύει εἰς τὴν ἀλήθειαν, διότι ὁ ἑαυτός μας εἶνε ἡ μόνη ἀλήθεια, ἢ μᾶλλον εἶναί τι πλέον τῆς ἀληθείας, διότι ἄνευ αὐτοῦ ἐκείνη εἶναι μηδέν. (Τὸ κήρυγμα τοῦτο προεξαγγέλλει τοὺς νιτσεϊκοὺς καταιγισμοὺς κατὰ τῶν Φιλισταίων, ψευδοπροφητῶν τῆς ἀντικειμενικῆς ἀληθείας.)

Αἱ μετὰ τὴν «κριτικὴν» σημαντικώτεροι ἀγνωστικιστικαὶ αἱρέσεις εἶναι ἡ «θετικὴ» καὶ ἡ «ἐξελικτική».

Κατὰ τὸν Κὸντ οὐδὲν οὔτε γνωρίζομεν οὔτε ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ μάθωμεν περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς, τῆς οὐσίας καὶ τοῦ τέλους τῶν ὄντων. Εἰς τὴν λίαν σχετικὴν καὶ ἀπολύτως ὑποκειμενικὴν γνῶσιν ἡμῶν τὰ φαινόμενα μόνον καὶ αἱ σχέσεις αὐτῶν προσφέρονται, ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἰς βαθμὸν καὶ κατὰ τρόπον ὥστε οὔτε ἀπόλυτος ἐμπειρισμὸς νὰ εἶναι δυνατός. Πῶς τότε θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ γενίκευσις τὴν ὁποίαν, εἰς πεῖσμα τοῦ πεπερασμένου τῆς ἐμπειρίας, πειρᾶται ἡ μεταφυσική;

Μέγα λοιπόν, ἀνεξιχνίαστον καὶ ἀπρόσβατον ἐγείρεται πρὸ ἡμῶν τὸ κράτος τοῦ 'Αγνώστου. Τὸ λογικὸν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ τὸ προσαρτήσῃ εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, τὴν ἐπικράτειαν τοῦ ἐπιστητοῦ· ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ παρουσία ἐκείνου πείθει ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν διὰ τὸ μάταιον τοῦ ἐγχειρήματος. Μοὶ ἀρκεῖ νὰ θεωρῶ τὸ Ἄγνωστον τοῦτο ἐνθρονισμένον εἰς τὰ σκότια βασίλειά του, ἔγραφεν ὁ Λιττρέ, διὰ νὰ ἀπέχω παντὸς δογματισμοῦ, εἴτε πνευματοδόξου εἴτε ὑλίζοντος. 'Αρκετὰ διαφέρων ὁ ἀγνωστικισμὸς τοῦ Σπένσερ, προάγει τὸ ἀδιαγνώριστον εἰς ἓν ἄγνωστον, τόσον οὐσιῶδες, τόσον *συγκεκριμένον* θὰ ἐλέγομεν, (ἐὰν εἰδικῶς τὸν ἀντιφατικὸν αὐτὸν χαρακτηρισμὸν δὲν τὸν ἀπηγόρευε καὶ ὁ ἴδιος), ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ ἀναμνησθῶμεν τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου: «ἐπιστητὸν τὸ ἄγνωστον ὅτι ἄγνωστον»! Διότι ποῖον εἶναι τὸ ἀδιαγνώριστον, τὸ ὑπεραισθητόν; Τὸ 'Απόλυτον· ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κεῖται ὑπὲρ τὸ σχετικόν, ἐπέκεινα τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστήμης (ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν ὁποίων καὶ τὸ συνάγομεν, ὡς ἓν ὅριον a priori πλέον καὶ ὄχι a posteriori), ἐκεῖ ἔνθα κινοῦνται μεταφυσικαί, θρησκεῖαι κτλ. 'Αλλὰ διατί ὄχι ἐν μέρει καὶ ἡ 'Επιστήμη, ἀφοῦ καὶ εἰς αὐτῆς τὴν ἀπαρχὴν καὶ εἰς ὅλων τῶν πραγμάτων τὸ βάθος ἀνευρίσκομεν τὸ αὐτὸ Ἄγνωστον; Νὰ τὸ ἀπομακρύνωμεν ἢ νὰ καταπατήσωμεν τὸ κράτος του; 'Αδύνατον. Θὰ τὸ λάβωμεν λοιπὸν ὡς δεδομένον. Καὶ τὸ δεδομένον τοῦτο, τὸ ἄγνωστον τοῦτο, ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Μπουτροῦ (E. Boutroux) αὐτὴν ταύτην τὴν ψυχὴν τοῦ *ἐξελικτισμοῦ*.

'Απὸ τὸ 'Απόλυτον τοῦτο ὁ Σπένσερ δὲν λέγει, ὅπως ὁ Κόντ, ὅτι τίποτε δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρυσθῶμεν, τίποτε νὰ βεβαιώσωμεν. Μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων: τῆς πλήρους γνώσεως καὶ τῆς πλήρους ἀγνωσίας, ὑπάρχει θέσις διὰ τὴν σχετικὴν γνῶσιν, τὴν γνῶσιν τῆς ἀγνωσίας μας, ἀλλὰ καὶ τὴν γνῶσιν ἣν ἀποκομίζομεν ἐκ τῆς κριτικῆς ἐπισκοπήσεως παντὸς ὅ,τι ἐμφανίζει τὸ γενικὸν ὁ κόσμος τῶν φαινομένων.

'Εν τέλει ἂς σημειωθῇ ὅτι νέαν ἰσχυρὰν ὤθησιν εἰς τὸν ἀγνωστικισμὸν ἔδοσεν ὁ ἀπὸ τοῦ Πουανκαρὲ (H. Poincaré) ἀναληφθεὶς ἔλεγχος τῶν ἀξιωματικῶν ἀρχῶν τῆς 'Επιστήμης, ἡ ἀπὸ τοῦ Ρενουβιὲ μέχρι τοῦ Σεστὼφ ἀπηνὴς καὶ ἀδιάλειπτος ἀντιδογματικὴ κριτική, ὁ μυστικίζων πραγματισμὸς τοῦ Τζαίημς καὶ τοῦ Μπέρξον, ὁ ἀπὸ τοῦ Κουρνὸ (Cournot) καὶ τοῦ Μπράνλεϋ (Brandley) μέχρι τοῦ Κρεσσὸν (Cresson) καὶ τοῦ Ρέντσι (Rensi) αὔξων σκεπτικισμὸς καί, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο, *ἡ θεωρία τῆς σχετικότητος* καὶ ἡ ἐπὶ τῆς γνωσιολογίας παρέκτασις τῶν συμπερασμάτων αὐτῆς, δικαιούντων πλήρως τὰς ἀγνωστικιστικὰς ἀρχάς, ἐφ' ὅσον τὸ ἄπειρον τοῦ διαστήματος καὶ ὁ ἀπόλυτος χρόνος ἀπορρίπτονται πλέον θετικῶς καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐμπειρίας.

Βιβλιογραφία. — Πλουσιωτάτη εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφία. 'Εκτὸς τῶν ἔργων αὐτῶν τούτων τῶν ἀγνωστικιστῶν, ἢ τῶν ἀγνωστικιζόντων, καὶ τῶν αὐθεντικῶν περὶ τῶν δοξασιῶν των μαρτυριῶν, ὅπως αἱ ἀνευρισκόμεναι ἐν ταῖς βουδδικαῖς πηγαῖς, παρὰ Πλάτωνι, Διογ. Λαερτίῳ, Κικέρωνι, Σέξτῳ, 'Εμπειρικῷ κ.ἄ., δέον νὰ συμβουλευθῇ τις: τὴν Revue «La philosophie positive» τοῦ Littré, τὰ ἀγνοιολογικὰ τοῦ J. Fr. Ferrier καὶ τὰ ἐπιστημολογικὰ τοῦ W. Wien, τὸ «Essai sur les fondements de nos connaissances» τοῦ Cournot, τὰς πραγματείας τοῦ E. de Roberty: «L'Inconnaissable, sa métaphysique, sa psychologie»· τοῦ αὐτοῦ: «Agnosticisme, essai sur quelques théories pessimistes de la connaissance» (1893), L. Stephen: «An agnostic's Apology» (1895), F.-H. Brandley: «Appearance and reality» (1893), καὶ «Essays on truth and reality» (1914), J. Ward: «Naturalism and Agnosticism» (1899) καὶ δὴ τὴν σημαντικῶς ἐπηυξημένην ἔκδοσιν τοῦ 1903, τὸ ἐν Mind τοῦ 1900 κριτικὸν σημείωμα τοῦ A. E. Taylor περὶ τοῦ κλασικοῦ ἔργου τοῦ Ward, R. Flint: «Agnosticism» (1903), E. Boutroux: «Science et Religion dans la philosophie contemporaine» (1919), G. Rensi: «Lineamenti de Filosofia scettica» (1920), P. M. Oursel: «Esquisse d'une histoire de la philosophie Indienne» (1923) G.-E. Barié: «La posizione gnoseologica della Mathematica» (1924) κ. ἄ. Εἰς τὴν ἑλληνικήν, ἐκτὸς τῶν ἐν «'Ακαδημαϊκοῖς» Θ. Βορέα (1920) διαλαμβανομένων, οὐδὲν τὸ ἄξιον μνείας.

Η. Ν. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ἀγνωστικιστής, ὁ πρεσβεύων τὰ τοῦ *ἀγνωστικισμοῦ*.

ἀγνωστικιστικός, ὁ ἀνήκων, ὁ οἰκεῖος, ὁ προσιδιάζων τῷ *ἀγνωστικισμῷ* ἢ τοῖς ἀγνωστικισταῖς.

ἀγνωστικός, ὁ φρονῶν τὰ τοῦ *ἀγνωστικισμοῦ*, ὁ πιστεύων εἰς τὸ μὴ γνωρίσιμον τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς οὐσίας τῶν ὄντων. Πρῶτος διεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀγνωστικὸν ὁ μέγας *Δάρβιν*. Διδάσκαλος καὶ φίλος τοῦ φυσιοδίφου Χόξλεϋ (T.-H. Huxley), ὅστις προέτεινε τὸν ὅρον, ἔγραψε τῷ 1879 εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του ὅτι ἦτο ἀγνωστικός, τουτέστιν ἄνθρωπος ἔχων ἐπίγνωσιν τοῦ ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν δύναται νὰ ἐξιχθῇ, πέραν τῆς γνώσεως τῶν φαινομένων, εἰς κατάληψιν τῆς οὐσίας, τῶν πραγμάτων καθ' ἑαυτά. Περὶ τῶν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἀγνωστικῶν ἐν λέξει «ἀγνωστικισμός».

ἀγνωστισμός, ἀντὶ *ἀγνωστικισμός*.

ἄγνωστος καὶ *ἀνάγνωστος* ὁ δημώδης τύπος μὲ σχηματισμὸν καὶ σημασίαν διαφορετικὴν ἀπὸ τὸ ἀρχαῖον· ὁ μὴ ἔχων γνῶσιν, ἀβακήμων, ἀβαρής, ἀσύνετος, ἀβέλτερος, ἀβελτεροκόκκυξ, ἀβής, ἄβλας, ἀγλαρός, ἀγνόδικος, ἄγνωμος, ἀδαήμων, ἀνόητος, παγανός, ἰδιώτης, ἄφρων, ἀλαιός, ἄλογος, ἀνοήμων, ἀνόητος, ἄνους, δασινός, ἀφιλόσοφος, ἀφιλοσόφητος, ἀγνώς, ἀνεπιστήμων, ἀμαθής, ἀδαής, δοξόσοφος, ἀφραδής, ἀφράδμων, ἀγνοῶν, ἀπερίσκεπτος, ἀπροβούλευτος, ἀνοηταίνων, ἀθεάμων, ἄπειρος, ἄτεχνος, δοκησίσοφος, δοκησιδέξιος, ἄσοφος, ἀπαίδευτος, παρ. (καμιὰ φορὰ κιὸ ἄγνωστος φρόνιμη γνώμη δίνει). Μὲ τὴν σημασίαν αὐτὴν τὸ ἔχει καὶ ὁ Ἡσύχιος. Τὸ ἀρχαῖον *ἄγνωστος* εἰς τὴν δημώδη λέγεται: *ἀνέγνωρος*=ὁ μὴ γνώριμος.-Τὸ νεοελληνικὸν *ἄγνωστος* οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἀρχαῖον ταυτόφθογγον, μὲ τὸ ὁποῖον ὅλως κατὰ τύχην συνέπεσαν οἱ φθόγγοι του. Τὸ νεοελ. *ἄγνωστος* ἔγινεν ὡς ἑξῆς: ἐπειδὴ ὑπῆρχεν ἤδη τὸ ἐπίθετον *γνωστικός*=γεμάτος *γνῶσιν* δηλ. φρόνησιν, κατὰ τὸ σχῆμα: *κριτικὸς-ἄκριτος, λογικὸς-ἄλογος, βολικὸς-ἄβολος, παστρικὸς-ἄπαστρος, θωριακὸς-ἄθωρος* (=ἄχρωμος) κτλ. εἶπαν καί: *γνωστικὸς>ἄγνωστος*. Ὥστε τὸ νεοελλ. *ἄγνωστος* εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ γνωστικός· διὰ τοῦτο τὸ λέγομεν καὶ *ἀνάγνωστος* κατὰ τά: *ἀνάγροικος, ἀνάμυαλος, ἀνάμελος* κτλ. βλέπε τὴν ἑρμηνείαν τοῦ τύπου ἐν λέξει *ἀνάβαθος*. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν ταυτοφθόγγων, πρῶτος ἔκαμε λόγον περὶ αὐτῶν ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Μιχαὴλ Κ. Στεφανίδης ἐν λεξικογραφικῷ 'Αρχείῳ, τόμῳ α', σελίδι 225-6, ὀνομάσας αὐτὰ *ψευδομώνυμα*, ἅτινα κατήντησαν, λέγει πολὺ ὀρθῶς, ὁμοιόφθογγα [ὄχι ἀκριβολογημένως *ὁμοιόφθογγα*, ἀλλὰ *ταυτόφθογγα*=*ἰδιόφθογγα* νεοελληνιστί, ἔχοντα δηλ. καθ' ὁλοκληρίαν τοὺς ἰδίους φθόγγους] διὰ τῆς φθογγικῆς ἀλλοιώσεως διαφορετικῶν ἐτύμων, ὁποῖα τὰ ἑξῆς: *ἀφιόνι* (τουρκ. τὸ ὄπιον) καὶ *ἀφιόνι* (παρὰ τὸ ἀφριόνι) =ἡ ἄσβεστος, *ἀγριλίτσα*=ἡ μικρὰ ἀγριελαία καὶ *ἀγριλίτσα* (βεβαίως παρὰ τὸ *ἀγριλίζα* δηλ. *ἀγριορρίζα*)= τὸ ἀγριορρίζαρο (ριζάρι)· *ἀγριάχυρο*=ἄχυρο καὶ *ἀγρυάχυρο*=ἀγριοάρακο· *πορτοκαλιά*=τὸ δένδρον πορτοκαλέα καὶ *πορτοκαλιά*=ἡ σπορδακλιὰ (ἀσφόδελος)· *σμύρνα*=τὸ σμύρνιον φυτὸν καὶ *σμύρνα*= ἡ μύραινα ἰχθύς· *ἀρκουδάκι*=μικρὰ ἄρκτος καὶ *ἀρκουδάκι*=τὸ ἔντομον τριζόνι (=βεβαίως ἀκριδάκι, ἀκρίς). 'Ανάλογά τινα ψευδομώνυμα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὰ ἑξῆς: *λίψ*=σταγὼν (λιβὰς) καὶ *λίψ*= βράχος (λυσσὰς) καὶ *λίψ*=ἐπιθυμία (λίπτω λιμπίζομαι) κ. τ. λ. Τὴν ψευδομωνυμίαν πρέπει βεβαίως νὰ ἐνθυμώμεθα κατὰ τὴν πραγματολογικὴν ἑρμηνείαν ὀνομάτων δημωδῶν».

Παρὰ ταῦτα ἔστωσαν καὶ τὰ ἑξῆς νεοελληνικά: *Στραγάλια* = οἱ ἀστράγαλοι τῶν ποδῶν, talons, Πολυδεύκης β', 192: «παρὰ δὲ τὴν πέζαν (=πτέρναν) ἑκατέρωθεν προὔχουσιν *ἀστράγαλοι*, εἰς οὓς αἱ περόναι καταλήγουσιν», καὶ *στραγάλια* τὰ καπυρὰ ρεβίνθια καὶ τὰ λεμπλεμπιά· αὐτὰ συνήθως τὰ ἐτυμολογοῦν ἐκ τοῦ: *τρωγάλια* ἢ μᾶλλον *τραγάλια* ὡς τὰ λέγει ὁ Θεόγνωστος ὁ γραμματικὸς ἐν Κανον. 125 (Kramer 'Ανέκδοτα. Ὄξφορδ τομ. β'), τὰ ἄλλως τραγήματα. 'Εν τούτοις τὰ ἀρχαῖα *τρωγάλια* δὲν ἦσαν καθόλου τὰ ἡμέτερα: *στραγάλια*· καὶ μόνον ἐκ παρετυμολογίας ἐσχετίσθησαν ὑπὸ ἡμιμαθῶν λογίων (βλέπε *ἀγαναχτῶ*). Τὰ σημερινὰ *στραγάλια* εἶναι κυρίως, οἱ καρποὶ τοῦ astragalus cicer, τὰ ὁποῖα καβουρδίζουν καὶ νοθεύουν μὲ αὐτὰ τὸν καφέν, ὁμοιάζουν δὲ μὲ τὰ ρεβίνθια καὶ τρώγονται· λέγονται δὲ συνήθως γλυκόροβα, γλυκορόβυθα, ἀγριορόβυθα κτλ. Σύγκρινε καὶ τὰ ὅσα γράφει ὁ Διοσκουρίδης (δ', 62) «*ἀστράγαλος*... θάμνος ἐστὶ μικρός... φύλλοις καὶ κλωνίοις ὅμοιος ἐρεβίνθῳ». 'Απὸ αὐτὰ λοιπὸν *τἀστραγάλια* = τοὺς καρποὺς τοῦ *ἀστραγάλου*, εἶπαν κατόπιν *στραγάλια* καὶ τὰ καπυρὰ ἢ καβουρδισμένα ρεβίνθια. Καὶ τέλος ἕνεκα τῆς ὁμοιοφθογγίας, διδάσκαλοι μὴ ἔχοντες εἴδησιν βοτανικῆς καὶ ἀστραγάλου φυτοῦ ἀπὸ παρανόησιν τὰ ἐσχέτισαν πρὸς τὰ ἀρχαῖα *τρωγάλια* ἅτινα παρ' ἀρχαίοις ἐσήμαιναν σῦκα καὶ καρύδια. Ἄλλωστε ὅταν ἡμεῖς εἴπαμεν *στραγάλια* τὰ καπυρὰ ρεβύνθια καὶ τὰ λεμπλεμπιά, τὰ *τρωγάλια* ἢ τραγάλια ἦσαν ἀποθαμένα πρὸ πολλῶν αἰώνων, δηλ. ἦσαν ὅλως ἄχρηστα ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ. (Πρὶν φανεῖ ὁ Χατζηδάκης αὐτὰ τὰ πράγματα οὐδεὶς τὰ ἐπρόσεχεν ἐν Ἑλλάδι καὶ ἔλεγαν ὅ,τι κουταμάραν ἤθελεν ὁ καθένας)·—γνέμα=τὸ νεῦμα, τὸ γνέψιμο· καὶ *γνέμα*=τὸ γνέσιμο, τὸ ἀφῃρημένον τοῦ *γνέθω*=νήθω,—*καρτάλι*=εἶδος κοφινίου στενοῦ πρὸς τὰ κάτω hette, ἐκ τοῦ *κάρταλλος* τῆς Κοινῆς Σουΐδας: «κόφινος ὀξὺς τὰ κάτω». δ' Βασιλειῶν ι', 7 «καὶ ἔσφαξαν ἑβδομήκοντα ἄνδρας καὶ ἔθηκαν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐν *καρτάλλοις*». Ἡσύχιος! «κάρταλλον = πλεκτὸν ἀγγεῖον ἐν τοῖς ὀψαρτικοῖς»· καὶ *καρτάλι* = ὁ ἀετὸς ἐκ τοῦ τουρκικοῦ cartal. — *οὐριάζει* (τὸ σκυλὶ) = ὠρυάζει, ὠρύεται (λέγεται καὶ *οὐρλιάζει* ἐκ συμφυρμοῦ πρὸς τὸ ταυτοσήμαντον ourler)· καὶ οὐριάζει (τὸ αὐγό) = γίνεται οὔριον, κλουβιάζει (μεταφορικῶς καὶ ἐπὶ ἀνθρώπου γίνεται *οὔριος* ἀποβλακώνεται. — *παλαμίζω* = κτυπῶ παλαμάκια, χειροκροτῶ, ἔτι δίδω ὤθησιν μὲ τὰς δύο παλάμας εἰς τὸ ἀδράχτι διὰ νὰ περιστραφῇ· καὶ *παλαμίζω* πλοῖον = τὸ ἀλείφω μὲ ἄλειμμα διὰ νὰ γλυστρᾷ ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν, — *καμπανίζω* κτυπῶ καμπάναν καὶ μεταφορ. διασύρω· καὶ *καμπανίζω* (ἀπὸ τὸ καμπανὸς= καντάρι) ζυγίζω (Κοραῆ Ἄτακτα τομ. β', σελ. 177), — στάλαμα (ἐκ τοῦ σταλάσσω, σταλάζω) = στάξιμον, σταλαγμός· καὶ *στάλαμα* (ἐκ τοῦ Ἡσυχιανοῦ: *σταλαγεί*=μαρμαίρει, λάμπει) = μεσημέρι: «μέσ' στὸ *στάλαμα* τοῦ μεσημεριοῦ» κτλ. (βλέπε εἰς τὸ ἄρθρον *ἰδιόφθογγα* πλεῖστα ἄλλα παραδείγματα).

Μ. Φ.

ἄγνωστος· ὁ μὴ ὢν γνωστός, ὁ μὴ γνώριμος, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζει τις, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἔμαθέ τις, ἀγνώριστος, ἀγνώριμος, ἄδηλος, ἀγνοούμενος: *ἄγνωστος* χώρα,-ἄνθρωπος. *Ἄγνωστος* θεός: νὴ τὸν *Ἄγνωστον* (ὁ Λουκιανός). 'Επιρρ. *ἀγνώστως*· ἕτερος ποιητικὸς τύπος *ἄγνωτος* καὶ ἐπιρ. *ἀγνώτως*.

Ἄγνωστος (Incognito) *ἐν τῷ Διεθνεῖ Δικαίῳ*. Τῆς λέξεως «ἄγνωστος» - «incognito» γίνεται χρῆσις εἰς τὴν διεθνῆ γλῶσσαν, ὅπως δηλωθῇ ὅτι ὁ

Digitized by Google

Ἀρχηγὸς Κράτους τινὸς (Μονάρχης, Βασιλεύς, Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας κ.λ.π.), μετὰ ἢ ἄνευ τῆς οἰκογενείας του, ταξιδεύει ἢ παραμένει ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Πολιτείας του, ὑπὸ ξένον ὄνομα. Παρ' ἡμῖν δέ, κατὰ κανόνα, ἀντὶ τῆς ἀντιστοίχου ἑλληνικῆς λέξεως γίνεται καὶ ἐπισήμως χρῆσις τοῦ ξενικοῦ ὅρου, τῆς λέξεως incognito.

Ἡ λέξις ὅμως δὲν πρέπει καὶ ἐν τῇ πραγματικότητι νὰ λαμβάνεται ὑπὸ τὴν ὡς ἄνω ἔννοιαν—ὅτι πράγματι δηλαδὴ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος πρόσωπον παραμένει ἢ ταξιδεύει που incognito, καθόσον, πατὰ κανόνα τοὐλάχιστον, εἶναι, ἐπισήμως καὶ μή, γνωστὸν ποῖος ὑπὸ τὸ ψευδὲς ὄνομα κρύπτεται. Καὶ τοῦτο διότι κατὰ «πλᾶσμα» μόνον θεωρεῖται ὅτι ἡ ξένη Πολιτεία δὲν ἔχει γνῶσιν ὅτι τὸ ἐν λόγῳ πρόσωπον παραμένει εἰς τὴν χώραν της ἢ διέρχεται αὐτῆς.

Ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως ἡ σημασία τοῦ γεγονότος ὅτι Ἀρχηγὸς Κράτους τινὸς ταξιδεύει εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν incognito, θέλει νὰ σημάνῃ ὅτι οὗτος παραιτεῖται ὅλων τῶν εἰς τὸ πρόσωπόν του ἀνηκόντων δικαιωμάτων, ἢ ὀφειλομένων τιμητικῶν δεξιώσεων καὶ τῆς συνοδευούσης αὐτὸν πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἐπισημότητος. Ἐκ τούτου ἕπεται, ὅτι ὁ incognito ἔξω τοῦ Κράτους του εὑρισκόμενος Βασιλεὺς ἢ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἀγνοεῖ καὶ θέλει ν' ἀγνοοῦνται καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων, τὰ διάφορα ἀναγνωριζόμενα εἰς αὐτὸν προνόμια, ὡς τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου του καὶ τὸ προνόμιον τῆς ἑτεροδικίας.

Ὅπως καλυφθῇ ὅμως ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ incognito ὁ Ἀρχηγὸς ἑνὸς Κράτους εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συγκατάθεσις τῆς Πολιτείας, εἰς ἣν οὗτος θέλει παραμείνει, καθόσον πρόκειται κατὰ βάσιν περὶ παραγνωρίσεως πρὸς στιγμὴν τῶν νόμων τοῦ Κράτους τούτου. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Πολιτεία εἰς ἣν πρόκειται νὰ παραμείνῃ ὁ Βασιλεὺς ἢ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἄλλου κράτους incognito δὲν λάβῃ ἐπισήμως γνῶσιν τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας του, οὐδεμία σχετικὴ συνέπεια ἐκ τῆς τοιαύτης ἐκείνου μόνον θελήσεως δημιουργεῖται.

Ὁ incognito ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμένων δύναται ὁποτεδήποτε ν' ἀποβάλῃ τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἀλλὰ καὶ ὑποχρεοῦται εἰς τοῦτο, εὐθὺς ὡς ἡ Πολιτεία εἰς τὴν ὁποίαν διαμένει ἀρνηθῇ νὰ συγκατατεθῇ ὅπως οὗτος ἐξακολουθήσῃ παραμένων ἐν αὐτῇ incognito. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς δέ, καθ' ἣν ἤθελε παύσει νὰ κρύπτεται ὑπὸ ψευδὲς ὄνομα, ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Κράτους, ἔχει δικαίωμα ἐφ' ὅλων τῶν εἰς αὐτὸν ἀνηκουσῶν τιμῶν. Παύων κατὰ τύπους νὰ εἶναι «ἄγνωστος», ὡς κεφαλὴ τῆς Πολιτείας ἧς τυγχάνει Μονάρχης, Βασιλεύς, ἢ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ἀπολαύει ὅλων ἐκείνων τῶν προνομίων [κ]αὶ τιμῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὰ διεθνῆ νόμιμα ἀναγνωρίζονται εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Κρατῶν.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

Ἄγνωστος (Μαθηματικά). Ποσότης, ἥτις ζητεῖται νὰ προσδιορισθῇ εἰς πρόβλημά τι. Ἕκαστον πρόβλημα ἔχει ὡς δεδομένα γνωστὰς καὶ ἀγνώστους ποσότητας, ἡ λύσις δὲ αὐτοῦ συνίσταται εἰς τὴν κατάστρωσιν τῶν ἐξισώσεων καὶ ἀπομόνωσιν τῆς ἀγνώστου ἢ τῶν ἀγνώστων ποσοτήτων ἀπὸ τοὺς ἀλγεβρικοὺς τύπους, εἰς οὓς εὑρίσκονται αὗται περιπεπλεγμέναι.

Συνήθως πρὸς παράστασιν τῶν ἀγνώστων ποσοτήτων εἰς τὰ Μαθηματικὰ μεταχειρίζονται τὰ τελευταῖα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου χ, ψ, ζ, ω.

Παράδειγμα 1ον

ἐξίσωσις μὲ ἕνα ἄγνωστον. $\chi = \beta - \alpha$

Παράδειγμα 2ον

σύστημα ἐξισώσεων μὲ δύο ἀγνώστους.

$$\alpha\chi + \beta\psi = \gamma$$
$$\alpha_1\chi + \beta_1\psi = \gamma_1$$

ἡ λύσις τοῦ συστήματος συνίσταται εἰς τὸν προσδιορισμὸν τῶν τιμῶν τῶν ἀγνώστων ποσοτήτων χ καὶ ψ συναρτήσει τῶν γνωστῶν $\alpha, \beta, \gamma, \alpha_1, \beta_1, \gamma_1$. Λύοντες τὸ σύστημα λαμβάνομεν τὰς τιμὰς τῶν ἀγνώστων

$$\chi = \frac{\gamma\beta_1 - \gamma_1\beta}{\alpha\beta_1 - \alpha_1\beta} \text{ καὶ } \psi = \frac{\gamma_1\alpha - \gamma\alpha_1}{\alpha\beta_1 - \chi_1\beta}$$

Σ. Σ.

«Ἄγνωστος» (ὁ). Ἕνα ἀπὸ τὰ λυρικὰ δράματα—ὡς τὰ ὠνόμαζεν ὁ ἴδιος—τοῦ Παναγιώτου Σούτσου, τὸ ὁποῖον εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τῷ 1842, χωρὶς ὅμως νὰ ἴδῃ ποτὲ καὶ τὸ τοῦ προσκηνίου, λόγῳ τοῦ ἀχαλινώτου λυρισμοῦ καὶ ρωμαντισμοῦ του. Ὁ Ἄγνωστος, ὃν καὶ Νικήρατον ἐπονομάζει ὁ συγγραφεύς, φεύγων μετὰ τοῦ φίλου του Χαριδήμου, ἐπὶ ἑπτὰ ὅλους ἐνιαυτούς, ἄγνωστον ὅμως διὰ τίνας λόγους, τὸν ἡγεμόνα Παλάδιον, ἐπιστρέφει εἰς Κωνσταντινούπολιν.

«Ἔνθα γλυκεῖα σύντροφος καὶ φίλη κ' ἐρωμένη
τοῦ ἔαρός του ἡ πιστὴ τρυγὼν τὸν περιμένει.»

Πλὴν μόλις ὁ δυστυχὴς Νικήρατος ἐπάτησε τὸν πόδα του ἐπὶ τῆς Νέας Ρώμης καὶ ᾐσθάνθη «ἀκάθεκτον χαρὰν καὶ θυμηδίαν» διότι «μαγεύει ἔρως καὶ πατρὶς τὴν νέαν του καρδίαν», νέα καὶ ἀπροσδόκητος τὸν πλήσσει συμφορά.

«Εἰς ἄλσος μύρτων, φιλυρῶν, ροδωνιῶν εὐόσμων
μακρόθεν ἱερατικοὺς ψαλμοὺς ἀκούει· προχωρεῖ
[κ' εἰς τὰ πλευρά της θεωρεῖ
Νυμφίον της τὸν ἄσπονδον ἐχθρὸν τῆς γενεᾶς του·
κραυγὴν ἐκχύνει, καὶ ὁμοῦ τὰς φοβερὰς ἀράς του».

Ἀλλὰ καὶ ἡ Λυδία, ἡ φίλη κ' ἐρωμένη του, ἅμα τῇ θέᾳ τοῦ Νικηράτου χάνει τὰς φρένας της καὶ παράφρων τρέχει εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ψάλλει τοὺς παλαιούς της ἔρωτας. Μετ' ὀλίγον ὅμως, ἄγνωστον διὰ τίνος ποιητικῆς ἀδείας, ἀνακτᾷ τὸ λογικόν της καὶ ὅταν συναντᾶται μετὰ τοῦ *ἀπίστου*, κατάπληκτος παρ' αὐτοῦ μανθάνει, ὅτι οἱ γονεῖς της τὴν ἠπάτησαν ὅταν, διὰ νὰ συναινέσῃ εἰς τὸν μετὰ τοῦ Παλλαδίου γάμον, τὴν διεβεβαίωσαν, ὅτι τὴν ἐγκατέλιψε καὶ ἐνυμφεύθη ἄλλην.

Μετὰ τὰς ἀμοιβαίας αὐτὰς ἐξηγήσεις, ὁ Νικήρατος προτείνει εἰς τὴν Λυδίαν νὰ φύγουν, ἀλλ' αὕτη, θεωροῦσα ὅτι ἔχει καθῆκον πλέον νὰ μὴ χωρισθῇ ἐκείνου, μεθ' οὗ συνεδέθη διὰ τοῦ ὑμεναίου, ἐπαναλαμβάνει εἰς τὸν Νικήρατον ὅτι τὸν ἀγαπᾷ, πλὴν καὶ προσθέτει:

«Μὴ χαίρῃς ὅμως...τρέμε·
εἶμ' ἄλλου τὴν στιγμὴν αὐτὴν συμβία, φόνευσέ με!
Ναί, φόνευσέ με· ἀφοῦ σὲ δὲν δύναμαι ν' ἀφήσω,
καὶ ἄλλου σύζυγος, μὲ σὲ δὲν δύναμαι νὰ ζήσω...»

Καὶ φεύγουσα μακράν του τὸν ἀποχαιρετᾷ διὰ τοῦ τοσάκις παρῳδηθέντος ἔκτοτε διστίχου:

«Ἐνθυμοῦ τοὺς τελευταίους λόγους μας καὶ
[περιπάτους
ὑπὸ ταύτας τὰς φιλύρας, ὑπὸ ταύτας τὰς ἐλάτους!»

Ἐν τῷ μεταξύ, ὁ ἡγεμὼν Παλάδιος «εἶδε μακρόθεν τοὺς δύο ἐραστάς» καὶ πλήρης ὀργῆς ὀμνύει νὰ φονεύσῃ τὸν «ἄτιμον!»

«ὁπόσας τρίχας κεφαλῆς, ζωὰς ἂν τόσας ἔχῃ,
δὲν θέλει τὴν μανίαν μου μηδ' εἰς τὸν ᾅδην φύγει.»

Ἀλλὰ πρὶν φονεύσῃ τὸν ἐραστήν, διὰ συνοπτικῆς διαδικασίας, ἀποφασίζει τὸν θάνατον τῆς συζύγου του, τὴν ὁποίαν, λυπούμενος ὁ θαλαμηπόλος του Ἀνδρόνικος, ἀποφασίζει νὰ σώσῃ θέτων «ἐντὸς τοῦ ποτηρίου, ὑπνωτικὸν ἀντὶ πικροῦ κωνείου»(!) ὅπερ καὶ μετ' ὀλίγον προσφέρει εἰς τὴν δυστυχῆ Λυδίαν ὁ ἀπηνὴς σύζυγος. Ἐντεῦθεν ἀρχίζουν σκηναὶ ὁλόκληροι ἐκ τῆς Λουκρητίας Βοργία τοῦ Β. Οὐγκώ.

«Τί στέκεις;» λέγει πρὸς τὴν Λυδίαν ὁ ἡγεμών,
«τί καρτερεῖς; Ἰδοὺ κρατῶ εἰς μίαν τὴν φιάλην
«καὶ γυμνωμένον κ' ἕτοιμον τὸ ξῖφος εἰς τὴν ἄλλην.»

Πρὸ τῆς ἀπειλῆς αὐτῆς ἡ Λυδία, «λαμβάνουσα μετὰ φρίκης τὸ ποτήριον, τὸ ἐκκενώνει» καὶ πίπτει κατὰ γῆς, ἐνῷ ἔξωθεν ἀκούονται θρησκευτικὰ σήμαντρα, τὸ φῶς τῶν λύχνων ἀμαυροῦται καὶ μακρόθεν ἔρχεται φωνὴ ἱερέων ψαλλόντων.» Τ' ἀνωτέρω ἐπαναλαμβάνονται καὶ πάλιν, ὁπότε ἡ Λυδία «κλονουμένη ἀποσύρεται εἰς τὸ ἐγγὺς δωμάτιον». Μετ' ὀλίγον «τὸ λείψανον τῆς Λυδίας διέρχεται διὰ τῆς σκηνῆς, τῶν ἱερέων ψαλλόντων.»

Εἰς τὴν προτελευταίαν πρᾶξιν—τὸ ἔργον εἶναι πεντάπρακτον—«ἡ νεόταφος» Λυδία συναντᾶται μετὰ τοῦ Νικηράτου ὅστις, ἐκλαμβάνει αὐτὴν ὡς φάσμα, συνομιλεῖ μαζί της περὶ...μελλούσης ζωῆς καὶ ἐν τέλει ἀποκοιμᾶται. Ὅταν μετ' ὀλίγον ἔρχεται ὁ φίλος του Χαρίδημος διὰ νὰ τοῦ ἀναγγείλῃ, ὅτι τὰ πάντα εἶναι ἕτοιμα πρὸς ἀναχώρησίν των, ὁ Νικήρατος «ἀνακύπτων» τὸν ἐρωτᾷ:

«Τὴν εἶδες σύ; τὴν ἤκουσες; Ἐγὼ τὴν ἀτενίζω
καὶ τὴν ἀκούω...

—Ποίαν; τί; τί λέγεις, δὲν γνωρίζω.
—Πῶς! ἔχεις ὦτα, καὶ αὐτὰ ἡ λυπηρὴ φωνή της
δὲν κρούει;.. Πῶς καὶ σύ, καθὼς ἐγὼ δὲν φρίττεις;
Ἐφάνη τὴν στιγμὴν αὐτήν, ἡ δυστυχὴς ἐφάνη.
—Καὶ ποῖος ἄνθρωπος ποτὲ ἂν ἅπαξ ἀποθάνῃ
ἀναγεννᾶται;»

Ἀλλὰ πρὶν προφθάσῃ ὁ Νικήρατος ν' ἀπαντήσῃ, «ἐπαναφαίνεται καὶ πάλιν μακρόθεν ἡ νεόταφος Λυδία» ἣν σπεύδει καὶ προσφωνεῖ ὁ Χαρίδημος μὲ τὰς αὐτάς, *κατὰ σύμπτωσιν* βεβαίως, λέξεις, ἃς μεταχειρίζεται καὶ ὁ Ὁράτιος, προσφωνῶν τὸ φάσμα τοῦ πατρὸς τοῦ Ἄμλετ:

«Τίς εἶσαι σύ, τὸ εἰς τῆς νυκτὸς αὐτὴν τὴν ὥραν,
[σχῆμα
ἐράσμιον ἀνέλαβες, ἀφήσασα τὸ μνῆμα;»

Πλὴν τὸ φάσμα(;) προτιμᾷ ν' ἀποτείνῃ τὸν λόγον πρὸς τὸν Νικήρατον:

«Ὦ σύντροφε ἀχώριστε τῆς νηπιότητός μου!
Δὲν θέλει πλέον σὲ ἰδεῖ ὁ κλαίων ὀφθαλμός μου;
Παιδία, κλίνην εἴχαμεν τὴν κλίνην τὴν ἰδίαν·

Δὲν θέλομεν ἔχει νεκροὶ μαρμάρου πέτραν μίαν;

καὶ χωρὶς ν' ἀναμείνῃ ἀπάντησιν «γίνεται ἄφαντον», ἐνῷ εὐθὺς ἀμέσως εἰσέρχεται ἐν τῇ σκηνῇ ὁ Παλάδιος ὃν καὶ φονεύει ὁ Νικήρατος. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Παλλαδίου, ὁ Χαρίδημος συμβουλεύει τὸν Νικήρατον νὰ φύγουν εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' αὐτὸς ἐγκαταλείπων τὸν φίλον του, τοῦ λέγει:

«Ἐκεῖ, ἐὰν λιμενισθῇς, εἰπὲ τὴν τελευτήν μου,
Καὶ λάβε ὡς ὑστερινήν, αὐτὴν τὴν ἐντολήν μου.»

Εἰς τὴν τελευταίαν πρᾶξιν, ἀφοῦ εἰς μάτην ἀνεζήτησεν ὁ Νικήρατος ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν Λυδίαν του χωρὶς νὰ τὴν συναντήσῃ, ἀποφασίζει ν' αὐτοκτονήσῃ καὶ σκάπτει ὁ ἴδιος τὸν τάφον του, φιλοσοφῶν συγχρόνως, καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς, κατὰ σύμπτωσιν βεβαίως καὶ πάλιν, μὲ τὰς ἰδίας τοῦ Ἄμλετ λέξεις:

«Νὰ ζῇ τις; ἢ ν' ἀποθάνῃ: καὶ τὴν ἅλυσιν ἐν γένει
τῆς πηλίνης φυλακῆς της ἡ ψυχὴ νὰ ὑπομένῃ;..
Τί ὁ θάνατος ἢ ὕπνος; καὶ σειρὰν δεινῶν τοσούτων
κακὸν εἶναι ν' ἀποφύγῃ μὲ τὸν ὕπνον κανεὶς τοῦτον;
. . . .

Ἐνῷ δὲ «στρέφει καθ' ἑαυτοῦ τὸ ξῖφος, κεραυνὸς πίπτει πλησίον του καὶ τὸν φλέγει» καὶ ταυτοχρόνως ἔκ τινος «πλησίον μοναστηρίου ἐξέρχεται τὸ φάντασμα τῆς Λυδίας μ' ἐνδύματα ἀσκητικὰ καὶ τὸν κράζει μὲ φωνὴν θλιβεράν.». Ὁ Νικήρατος θέλει νὰ σπεύσῃ πρὸς αὐτό, ἀλλὰ τὸ φάντασμα «ἀναχωρεῖ μετὰ θρήνων» καὶ ὁ δυστυχὴς ἄγνωστος ἐκπνέει μόλις προφθάνων νὰ ἐκστομίσῃ τοὺς ἑξῆς ἀκροτελευταίους στίχους:

«Τὸ φῶς εἶσαι εἰς τὸ σκότος τοῦ θανάτου μου αὐτό...
Κ' εἰς τὴν φεύγουσαν ψυχήν μου ἄγγελος εἶσ' ἐνταυτῷ.
Καὶ γλυκεῖα ὑπεράνω
Ἀπὸ τὴν ζωὴν ἀκόμη...τὴν γλυκεῖαν...ὁποῦ χάνω...»

Ν. Ι. Λ.

«Ἄγνωστος» (ἡ).—Τὸ περιβόητον, ἀλλὰ καὶ *μοναδικὸν* δρᾶμα τοῦ πασιγνώστου γάλλου κωμῳδιογράφου Ἀλεξάνδρου Μπισσόν, ὅστις τὸ ἔγραψε κατόπιν στοιχήματος ὅπερ ἐτέθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἑταίρων τῆς ἑταιρίας τῶν Γάλλων δραματικῶν συγγραφέων. Μίαν ἑσπέραν, λόγου συμπεσόντος ἐν τοῖς γραφείοις τῆς ῥηθείσης ἑταιρίας, ἐὰν ἐν τῷ θεάτρῳ εὐκολώτερον προκαλοῦνται τὰ δάκρυα ἢ οἱ γέλωτες, ὁ Μπισσόν, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχε γράψει ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα ἐπιτυχεῖς κωμῳδίας, ὑπεστήριξεν ὅτι τὰ δάκρυα προκαλοῦνται εὐκολώτερον καὶ ὅτι ἑπομένως τὸ ἔργον τοῦ κωμῳδιογράφου εἶναι πολὺ δυσκολώτερον ἀπὸ τὸ τοῦ δραματογράφου. Ὡς ἦν ἑπόμενον, οἱ δραματογράφοι διϊσχυρίσθησαν τὸ ἐναντίον, ὅτε ὁ Μπισσὸν ἐδήλωσε σοβαρώτατα, ὅτι, καίτοι μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης οὐδέποτε ἐδοκίμασε νὰ προκαλέσῃ δάκρυα ἐν τῷ θεάτρῳ, οὐχ' ἧττον ἀναλαμβάνει, τόσον εὔκολον θεωρεῖ τὸ πρᾶγμα, ἐντὸς βραχέος μάλιστα διαστήματος, ν' ἀνοίξῃ τοὺς δακρυγόνους ἀδένας ὅλων τῶν ἀκροατηρίων τοῦ κόσμου καὶ ἐστοιχημάτισε νὰ γράψῃ ἐπὶ τούτῳ ἕνα δρᾶμα. Τὸ στοίχημα ἐγένετο δεκτὸν καὶ μετ' ὀλίγον παρουσίασε τὴν «Ἄγνωστόν» του, ὡς μετεφράσθη παρ' ἡμῖν «La femme X.» ἥτις καὶ πράγματι πανταχοῦ ὅπου ἐπαίχθη - καὶ ἐπαίχθη εἰς ὅλον ἐν γένει τὸν κόσμον - προεκάλεσεν ἀκατάσχετα τὰ δάκρυα τῶν ἀκροατῶν.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἡ Ζακελίνα, σύζυγος τοῦ ἀδεκάστου εἰσαγγελέως Φλεριώ, μοιραίως ἀπιστήσασα πρὸς τὸν σύζυγόν της, ἐγκαταλείπει τὴν συζυγικὴν στέγην καὶ φεύγει μετὰ τοῦ ἐραστοῦ της. Ἀλλά, μετὰ καιρόν, πληροφορηθεῖσα ὅτι ὁ μονάκριβος αὐτῆς υἱὸς Ραϋμόνδος ἀσθενεῖ βαρέως, ἐπανέρχεται συντετριμμένη καὶ ζητεῖ παρὰ τοῦ συζύγου της τὴν ἄδειαν νὰ ἐναγκαλισθῇ τὸ παιδί της. Ὁ Φλεριώ, ἄκαμπτος, τὴν ἀποπέμπει κακὴν κακῶς· Μεταπεισθεὶς ὅμως ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις δύο φίλων του, συναισθάνεται τὴν σκληρότητά του καὶ ἀναζητεῖ τὴν δυστυχῆ μητέρα. Ἀλλ' εἰς μάτην, ὅλαι του αἱ ἀναζητήσεις εἰς οὐδὲν κατέληξαν. Ἡ Ζακελίνα εἶχεν ἐξαφανισθῆ.

Παρέρχονται ἔκτοτε εἴκοσιν ὁλόκληρα ἔτη. Ἡ Ζακελίνα ἔχει ἐγκαταλειφθῆ πλέον ἀπὸ τὸν ἐραστήν της, καὶ ἀφοῦ ἐδοκίμασε κάθε εἴδους ἀθλιότητα, ἐξεπορνεύθη τέλος. Ἤδη συζῇ μ' ἕνα τυχοδιώκτην, τὸν Λαρώκ, ὃν ἐγνώρισεν ἐν Ἀμερικῇ καὶ μεθ' οὗ ἐπανῆλθεν ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου ὑπὸ τὸ κράτος τῆς μορφίνης καὶ τοῦ αἰθέρος, εἰς τὰ ὁποῖα ἔχει καταφύγει διὰ νὰ λησμονήσῃ τὸ παρελθόν της, ἀποκαλύπτει ἀκουσίως της μίαν πτυχὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Λαρώκ, ὅστις, συνεννοηθεὶς μὲ δύο ἄλλα ὑποκείμενα τοῦ φυράματός του, ἀποφασίζει νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἀκριτομυθίαν της αὐτὴν καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν πρώην σύζυγόν της τὴν προῖκά της τὴν ὁποίαν δὲν τῆς ἔχει ἀποδώσει ἐκεῖνος. Ἡ Ζακελίνα ἀντιλαμβάνεται τὰς προθέσεις τῶν κακούργων καὶ προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, διότι δὲν θέλει νὰ διαταραχθῇ ἡ ζωὴ τοῦ συζύγου της καὶ τοῦ υἱοῦ της. Ὁ Λαρὼκ ὅμως δὲν θέλει νὰ ἀκούσῃ τίποτ' ἀπ' αὐτά, τῆς ἐπιτίθεται, τὴν κτυπᾷ βαναύσως, ἀλλ' ἡ Ζικελίνα κατορθοῖ ἐπὶ τέλους καὶ τὸν φονεύει.

Ἡ φονεὺς συλλαμβάνεται καὶ ὑποβάλλεται εἰς ἐπανειλημμένας ἀνακρίσεις, ἀλλὰ δὲν ἐννοεῖ κατ' οὐδένα τρόπον ν' ἀποκαλύψῃ ὁποία τις εἶναι καὶ ἡ ἀνάκρισις, μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας της, δὲν κατορθοῖ νὰ μάθῃ τίποτε περὶ αὐτῆς. Ἡ ταυτότης τῆς φονέως παραμένει *ἄγνωστος*. Ἡ δικαιοσύνη δὲν ἔχει εἰς χεῖράς της παρὰ μίαν *γυναῖκα Χ.* Ἐν τούτοις ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀγνώστου φέρεται ἐνώπιον τοῦ κακουργοδικείου τῆς Βορδώ. Ἐκεῖ, μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν διαφόρων μαρτύρων καὶ τὴν ἀγόρευσιν τοῦ εἰσαγγελέως, ὁ πρόεδρος τῶν συνέδρων, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν συνήγορον τῆς κατηγο-

Digitized by Google

ρουμένης τοῦ λέγει: «Κύριε Ραϋμόνδε Φλεριώ, ἔχετε τὸν λόγον.» Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἡ Ζαχελίνα βάλλει κραυγήν. Ὁ συνήγορός της εἶναι τὸ παιδί της, ὁ υἱός της, τὸν ὁποῖον, πρώτην φορὰν παριστάμενον ἐπὶ δικαστηρίου ὡς συνήγορον, ἦλθε ν' ἀκούσῃ καὶ ὁ πατήρ του, ὃν

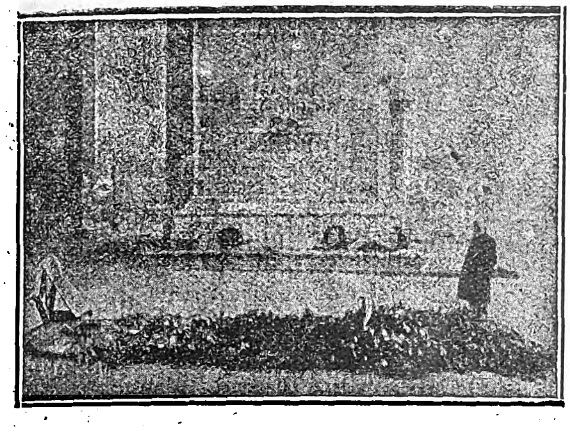

Ὁ τάφος τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου ὑπὸ τὴν ἁψῖδα τοῦ θριάμβου.

καὶ αὐτὸν ἀναγνωρίζει ἡ δυστυχισμένη ἡ Ζαχελίνα, καθήμενον ὄπισθεν τῶν ἑδρῶν τῶν συνέδρων. Φαντάζεται ἕκαστος τὴν θέσιν τῆς δυστυχοῦς συζύγου καὶ μητρός, ἥτις ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης δὲν κατορθοῖ νὰ περιστείλῃ τοὺς λυγμούς της. Ὁ συνήγορός της ἐν τῷ μεταξὺ ἀρχίζει τὴν ἀγόρευσίν του· εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἠννόησεν οὗτος ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συνήθους ὑποθέσεως. Ἀπὸ μερικὰς ἐνδείξεις ὑποπτεύει τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν τοῦ δράματος καὶ ὑποθετικῶς ἀναπαριστᾷ τὸ παρελθὸν καὶ δριμύτατα καυτηριάζει τὸν ἀνοικτίρμονα ἐκεῖνον ἄνθρωπον, τοῦ ὁποίου ἡ σκληρότης ἔρριψε μίαν ἐπὶ πλέον δυστυχῆ εἰς τὴν ἀτιμίαν. Ὁ ὄπισθεν τῶν δικαστῶν καθήμενος Φλεριώ, συντετριμμένος ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ υἱοῦ του κύπτει τὴν κεφαλήν. Τέλος, οἱ ἔνορκοι, ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς θαυμασίας ἀγορεύσεως τοῦ συνηγόρου, ἀπαλλάσσει τῆς κατηγορίας τὴν Ζαχελίναν ἥτις ὅμως, ὑπὸ τὸ βάρος τῶν τόσων συγκινήσεων της, ὑποκύπτει καὶ πίπτει νεκρὰ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ υἱοῦ της, ὅστις εἰς μάτην, ἀφοῦ ἔμαθε τὰ πάντα, τὴν ἀποκαλεῖ, «μητέρα» ἐκείνη δὲν τὸν ἀκούει!

Τοὺς κυριωτέρους ρόλους τοῦ δράματος ὑπεδύθησαν ἐν Παρισίοις τὸ πρῶτον ἡ Ζὰν Ἀντέν, ὁ Κοκλέν, ὁ Λαρός, ὁ Ντοριβάλ, καὶ ὁ Μοντέ. Ἐν Ἑλλάδι τὴν Ζαχελίναν ὑπεδύθη πρώτη ἡ κ. Κυβέλη Θεοδωρίδου. Ἔκτοτε, ὅλαι αἱ ἑλληνίδες ἠθοποιοί, πρωταγωνίστριαι καὶ μή, ἔπαιξαν τὸν ρόλον αὐτὸν εἰς πᾶσαν γῆς ἑλληνικὴν γωνίαν. Ν. Ι. Λ.

Ἄγνωστος θεός. Πρὸ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης οἱ Ἀθηναῖοι ἐπετιμήθησαν ὑπὸ τοῦ Πανός, διότι ἐνῷ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους θεοὺς εἶχον προσφέρει θυσίαν, αὐτὸν τὸν εἶχον λησμονήσει. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν νὰ ἐξιλεώσουν τὸν θεὸν καὶ φοβούμενοι μήπως ἐξοργίσωσι καὶ ἄλλον ἄγνωστον εἰς αὐτούς, ἔκτισαν βωμοὺς εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἔγραψαν «Ἀγνώστῳ Θεῷ».

Γνωρίζομεν ἀπὸ τὸν Παυσανίαν (Παυσ. Ε', ιδ', 6) ὅτι ὑπῆρχε τοιοῦτος βωμὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ, καθὼς καὶ ἐν Φαλήρῳ (Παυσ. Α', α', 4), μέχρι δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου (Α, 110) ἐσῴζοντο ἐν Ἀθήναις ἀνώνυμοι βωμοὶ πρὸς ἐξιλασμόν, κτισθέντες κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἐπιμενίδου, οἵτινες ὅμως δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν εἶχον τὴν ἀφιέρωσιν «Ἀγνώστῳ Θεῷ».

Ὅταν ὁ μέγας ἀπόστολος τῶν Ἐθνῶν Παῦλος κηρύττων τὸν Χριστὸν ἔφθασεν εἰς Ἀθήνας, εἶδεν ἐν τῇ ἀγορᾷ τὸν βωμὸν καὶ ὅταν συλληφθεὶς ὡδηγήθη πρὸ τοῦ Ἀρείου Πάγου, πολὺ εὐφυῶς ἐδικαιολογήθη λέγων, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν Ἄγνωστον Θεὸν κηρύττει (Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ιζ' 22): «Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κατὰ πάντα σᾶς βλέπω εἰς ἄκρον θεολάτρας. Διότι ἐνῷ διηρχόμην καὶ ἀνεθεώρουν τὰ σεβάσματά σας, εὗρον καὶ βωμόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι ἐπιγεγραμμένον, «Ἀγνώστῳ Θεῷ». Ἐκεῖνον λοιπὸν τὸν ὁποῖον ἀγνοοῦντες λατρεύετε, τοῦτον ἐγὼ κηρύττω πρὸς σᾶς».

Αἱ ἀνασκαφαὶ δὲν ἀπεκάλυψαν ἐρείπια ἢ ἐπιγραφὴν τοιούτου βωμοῦ, ψευδῆ δὲ ἀπεδείχθησαν τὰ ὑπὸ τῶν Καπουκίνων τὸν 17ον αἰῶνα λεγόμενα περὶ ὑπάρξεως τοιαύτης εἰς τὸν Παρθενῶνα.

Ἀγνώστου στρατιώτου *Τάφος*. Οὕτως ὀνομάζονται τ' ἀπέριττα μνημεῖα τ' ἀνεγερθέντα, μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον (1914—1918), εἰς Παρισίους, Λονδῖνον, Βρυξέλλας καὶ ἀλλαχοῦ, διότι περικλείονται ἐν ἑκάστῳ ἐξ αὐτῶν, τὰ ὀστᾶ ἑνὸς ἐκ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων, ἀπροσώπως ληφθέντος. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, σαφῶς καταφαίνεται ὅτι: ὁ Τάφος τοῦ ἀγνώστου στρατιώτου, μολονότι ἀποτελεῖ προσκύνημα ἐθνικόν, δὲν συνεχίζει, ἐν τῇ βαθυτέρᾳ ἐννοίᾳ του, τὴν ἐνυπάρχουσαν εἰς τὰ *Ἠρία τὰ Ἡρῷα, τὰ Κενοτάφια καὶ τοὺς Τύμβους*, ἔννοιαν, καθ' ὅσον σαφῶς, τὸν ἕνα καὶ μόνον, ἀλλ' ἄγνωστον, ἀνώνυμον καὶ ἀπρόσωπον μαχητὴν περιβάλλει διὰ τῶν ἀνωτάτων τιμῶν. Τοῦτο, ἐὰν δὲν εἶχε τὴν ἱστορίαν του καὶ τὸν ἀποχρῶντα λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθη, ἤθελεν εἶσθαι σόλοικον καὶ ἀνατρεπτικὸν τῆς μέχρι τοῦδε ἰσχυούσης ἐννοίας ὅτι: ἅπαντες οἱ ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν πεσόντες, τῶν αὐτῶν δικαιωμάτων εἶναι πρέπον ν' ἀπολαύουν.

Ἡ δημιουργήσασα τὸν Τάφον τοῦ ἀγνώστου στρατιώτου αἰτία καὶ ἀνάγκη δὲν ἀνάγεται εἰς τὸν κύκλον τῶν κατὰ τόπους ἀνεγερθέντων ἢ σχεδιαζομένων μνημείων, δι' ὧν ἐπεζητήθη ν' ἀποθανατισθῇ ὁ ἡρωϊσμός, ἡ αὐταπάρνησις καὶ ἐν γένει αἱ πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίαι. Ἐπρυτάνευσε κυρίως εἰς αὐτὴν τὸ πένθος, καὶ ἡ πικρία ἐκείνων τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες μετὰ τὴν ἀνακωχήν, ἐπείσθησαν ὅτι καὶ τὰ ἴχνη ἀκόμη τῶν προσφιλῶν των νεκρῶν ἀπώλεσαν. Σωροὶ ἀνώνυμοι κατέκειντο εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους χιλιάδες οἰκογενειῶν, καθ' ὅλον τὸ 1919 περιήρχοντο ζητοῦσαι νὰ ἐντοπισθοῦν, εἰς τὰ ἀνώνυμα λείψανα, καὶ ν' ἀνακαλύψουν τὸν ζητούμενον. Τότε, ἀπὸ τῶν οἰκογενειῶν ἐκείνων ἠγέρθησαν σφοδρόταται, ἀλλὰ καὶ ἄδικοι διαμαρτυρίαι, ὅσον ἀφορᾷ τὴν τηρηθεῖσαν ἐπιμέλειαν περὶ τὴν ταφὴν τῶν νεκρῶν. Καὶ ἡ διαμαρτυρία παρῆγεν ἀλγεινοτέραν τὴν ἐντύπωσιν μέσα εἰς τὴν γενικὴν χαράν, τὴν ἀλλοφροσύνην τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ὑπεδέχθησαν τοὺς ἐπανελθόντας νικητάς.

Τότε ὁ παρισινὸς «Ἀδιάλλακτος» ἔρριψε πρῶτος τὴν ἰδέαν: Ἀπὸ τοὺς κατακειμένους εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν σωροὺς νὰ μεταφερθῇ τὸ λείψανον ἑνὸς ἐκ τῶν πεσόντων καὶ νὰ ταφῇ ὑπὸ τὴν Ἁψῖδα τοῦ Θριάμβου μ' ἐξαιρετικὰς τιμάς, ἀκοίμητος δὲ ἡ λυχνία ὑπὲρ τὸν τάφον του νὰ καίῃ, ἀνέσπερον τὴν φλόγα τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης.

Τοιουτοτρόπως παρείχετο εἰς τὰς οἰκογενείας ἐκείνας ἡ ἀπατηλὴ παρηγορία ὅτι πιθανόν, ὁ ἄγνωστος στρατιώτης ἦτο ὁ προσφιλὴς των νεκρός, καὶ ὅτι ἂν δὲν τὸν ἐπανεῦρον διὰ νὰ τοῦ ἀποδώσουν τὰς δεούσας τιμὰς προσωπικῶς, τουλάχιστον εἶχαν τὴν πιθανότητα ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ ἀπροσώπως κατακείμενος εἰς τὸν ὑπὸ τῆς Πατρίδος ἀνεγερθέντα ἕνα καὶ μόνον Τάφον.

Ἡ ἰδέα αὐτὴ προεκάλεσεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ζωηροτάτην συγκίνησιν. Ὅλοι τὴν ἀπεδέχθησαν. Ὅλοι τὴν ἐνεστερνίσθησαν. Διότι κατενόησαν τὸ βαθύτατον πνεῦμα τὸ λανθάνον εἰς τὴν ἁπλότητα τοῦ μνημείου τούτου, ὅπερ, ἀκριβῶς διὰ τὸ μυστήριόν του, θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποκαταστήσῃ τελείως τοῦ Ἡρῴου τὴν ἀνάγκην. Εἰς τοῦτο μάλιστα δέον ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ ἀναστολὴ τῆς κατασκευῆς τῶν διαφόρων μνημείων ἅτινα, ἀμέσως μετὰ τὸ πέρας τοῦ πολέμου ἐσχεδιάσθησαν συναφῶς, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξετελέσθησαν, περιορισθείσης τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν Τάφον τοῦ ἀγνώστου στρατιώτου.

Αἱ λεπτομέρειαι τῆς πρώτης τελετῆς ὑπῆρξαν πολὺ συγκινητικαί. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ νεκροῦ, ἀπετέλεσε θέμα ἐξόχως συνταράξαν τὴν δημοσίαν

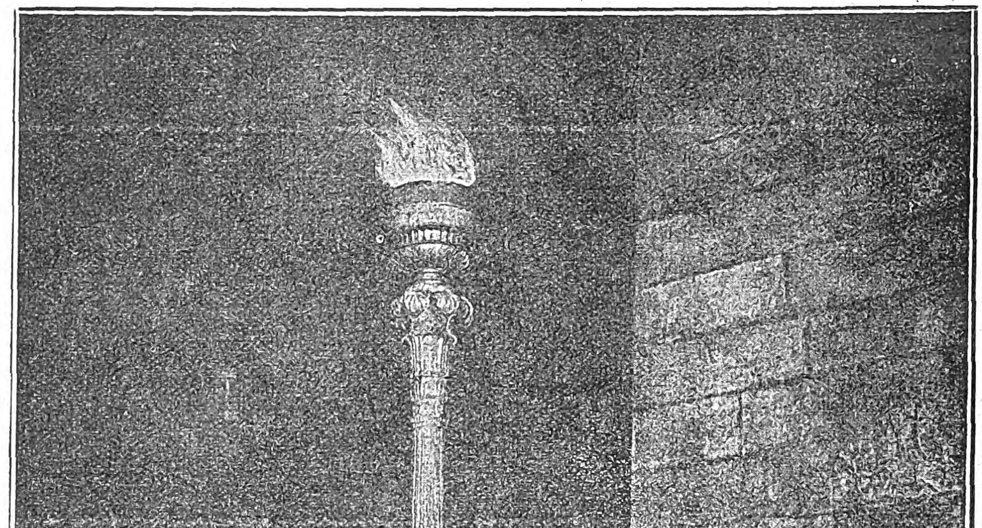

Η στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνήφθη ἡ μία τῶν δύο ἔκτοτε ἀσβέστων λυχνιῶν αἵτινες καίουν παρὰ τὸν ἐν Παρισίοις τάφον τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου.

Digitized by Google

γνώμην ἐν Γαλλίᾳ. Θὰ ἐξελέγετο ἀπὸ τὸ *Βερδὲν;* Ἀπὸ τὴν *Καμπανίαν;* Ἀπὸ τὴν *μάχην τοῦ Μάρνη;* Διατὶ ἐντεῦθεν καὶ ὄχι ἐκεῖθεν; Καὶ ἐφ' ὅσον ἦτο γνωστὴ ἡ προέλευσις τοῦ νεκροῦ, πῶς ἤθελε πληρωθῆ ἡ ὅλη ἔννοια τοῦ Ἀγνώστου Στρατιώτου, διὰ τὰς οἰκογενείας, αἵτινες ἐγνώριζαν εἰς ποῖον περίπου σημεῖον ἐμάχετο ὁ ζητούμενος; Διὰ τοῦτο ἐστάλησαν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἐπιτροπαί, καὶ ἀπὸ τοὺς κατακειμένους σωρούς, τυχαίως ἐπῆραν ἀνὰ ἕνα καὶ ἔφεραν τὸ λείψανον εἰς τὸ ταχθὲν μέρος τοῦ Βερδέν. Ἐκεῖ, τὴν τελευταίαν νύκτα, ἓξ λείψανα, ἀνώνυμα, ἀπετέθησαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἀπωλέσθη καὶ τῆς προελεύσεώς των ἡ ἔννοια. Εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν ἐξελέγη ὁ μεταξὺ ἀγνώστων Ἄγνωστος, καὶ μεταφερθεὶς ἐν Παρισίοις, ἐνεταφιάσθη, ὑπὸ τὴν *Θριαμβευτικὴν Ἁψῖδα,* τὴν 11 Νοεμβρίου 1919, ἤτοι τὴν πρώτην ἐπέτειον ἀπὸ τῆς *Ἀνακωχῆς.* Τέσσαρα ἔτη βραδύτερον ἡ πρόνοια καὶ πάλιν τοῦ «Ἀδιαλλάκτου», κατώρθωσεν ὥστε ν' ἀναφθῇ ἀκοίμητος καὶ ἀνέσπερος ἡ φλὸξ τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, πρὸς τὸν ἄγνωστον στρατιώτην, δι' ἀσβέστου λυχνίας. Ὁ Τάφος οὗτος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸν τῶν Γάλλων προσκύνημα, ὑπῆρξε δὲ καὶ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀνεγερθέντων παρομοίων Μνημείων εἰς ἄλλας πρωτευούσας, ὅπως ἐν Λονδίνῳ, ἔξωθι τοῦ Ναοῦ τοῦ Οὐεστμίνστερ, καί, διὰ τοὺς Ἀμερικανούς, εἰς τὸ Ἐθνικὸν Κοιμητήριον τοῦ Ἄρλιγκτον.

Παρόμοιον Μνημεῖον, ἐγένετο σκέψις ν' ἀνεγερθῇ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ πρὸ τῶν Παλαιῶν Ἀνακτόρων πλατείᾳ. Δὲν ἐλήφθη ὅμως εἰσέτι ὁριστικὴ ἀπόφασις. Ὁπωσδήποτε, διὰ τ' ἀποφασισθησόμενα θὰ πραγματευθῶμεν ἐν τῷ ἄρθρῳ *Στρατιώτης* (Ἄγνωστος), εἰς τὸ ὁποῖον καὶ παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην.

Ἀγνῶτες. Ἄγνωστος γαλατικὸς λαός. Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον, οἱ Ἀγνῶτες κατῴκουν «παρὰ τὸν Ὠκεανόν». Τινὲς τοὺς ταυτίζουν μὲ τοὺς Ἀναγνύτας Πλινίου τοῦ Πρεσβυτέρου (Hist. Nat. IV, XIX, 33).

Κατὰ τὸν δ' Ἀνβίλλ, ὁ ἐν τῷ «βίῳ τοῦ Ἁγίου Παύλου δὲ Λεὸν» ἀναφερόμενος λόφος Ἀγνένσιος ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῶν Ἀγνώτων τούτων.

Ἀγνωτίδια· εἶδος ἰχθύων παρ' Ἀθηναίῳ (γ', 118). Ὁ Κοραῆς φρονεῖ ὅτι εἶναι τὰ παρ' ἡμῖν λεγόμενα μυλοκόπια. (Σημ. εἰς Ξενοκρ. καὶ Γαλην. σ. 201).

ἄγξις (ἡ)· τὸ σφίξιμον τοῦ λαιμοῦ, ἡ πνιγμονή, ἡ ἀπαγχόνισις, ἡ ἀγχόνη (=ἡ πρᾶξις), ἡ ἀγκοῦσα (ἰταλ. angoscia, βενετ. angossa), φούρκισμα, στραγγαλισμός.

Ἀγοβάρδος (Agobard), Ἅγιος. Ἱερεὺς καὶ θεολόγος, γεννηθεὶς ἐν τῇ Ναρβωνικῇ Γαλατίᾳ κατὰ τὸ ἔτος 779 καὶ ἀποθανὼν τῷ 840. Εἰς ἡλικίαν εἴκοσιν ἐτῶν μετέβη εἰς Λυῶνα ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐχειροτονήθη ἱερεὺς καὶ τῆς ὁποίας ἐγένετο ἀργότερα ἐπίσκοπος (814)· Ὁ Ἀγοβάρδος ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας τῆς ἐποχῆς του καὶ ὑπερήσπισε τὸν Λοθάριον ἐν τῷ ἀγῶνι του κατὰ τοῦ πατρός του Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς (Louis le Pieux). Συνέγραψε μάλιστα καὶ βιβλίον τιτλοφορούμενον Liber apologeticus pro filiis Ludovici imperatoris adversus patrem, ἐν τῷ ὁποίῳ προσεπάθησε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν διαγωγὴν τοῦ πρίγκιπος τούτου. Ὅταν ὅμως ὁ Λουδοβῖκος ὁ Εὐσεβὴς ἀνέκτησε τὸν θρόνον του, ὁ Ἀγοβάρδος ἐπαύθη τῆς θέσεώς του, τὴν ὁποίαν ἀνέκτησε μόνον μετὰ δύο ἔτη (837). Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀγοβάρδου συμποσούμενα εἰς εἴκοσι δύο, περιλαμβάνουν: α) Περιέργους πραγματείας ἐναντίον τοῦ Φελὶξ δ' Οὐρζὲλ (Félix d'Urgel), τῶν αἱρετικῶν, τῆς μονομαχίας, τοῦ τρόπου καθ' ὃν διεξήγοντο αἱ δικαστικαὶ ἀποδείξεις, τῶν προλήψεων καὶ τῶν λατρευόντων τὰς εἰκόνας, β) πέντε ἐπιστολὰς καὶ λόγους ἐναντίον τῶν Ἑβραίων, γ) πολιτικὰ καὶ λειτουργικά τινα συγγράμματα καὶ ὀλίγα ποιήματα. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶχον ἀπολεσθῆ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ὅταν ὁ Πάπυρος Μασσὸν (Papyre Masson) τὰ ἀνεῦρε καὶ τὰ ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον Agobardi Opera (1605).

Ἄγο-Βασιάρης. Βλ. Βασιάρης.

ἀγογγυσία· τὸ νὰ μὴ γογγύζει (=νὰ μὴ παραπονῆται) τις· ἀποχὴ ἀπὸ παράπονα, ἔλλειψις ἀπὸ μουρμοῦρες, ὑπομονή: ὁ φιλόπατρις ἑλλ. λαὸς μετ' *ἀγογγυσίας* ὑφίσταται τὰς διαφόρους φορολογίας.

ἀγόγγυστος ὁ ἄνευ γογγυσμοῦ, ὁ μὴ γογγύζων, ποὺ δὲν μουρμουρίζει, ἀνέλεγκτος, ἀνυποψιθύριστος, ἀνεπονείδιστος, ἐπιρρ. *ἀγογγύστως,* χωρὶς παράπονον, ἄνευ διαμαρτυρίας.

ἀγοΐζω καὶ *γοΐζω*· ὀργίζομαι, μαίνομαι, κραυγάζω *γόι γούι* (=guai Ἰταλ.) ἐκ τούτου: *ἀγογιάρης* ὁ οὕτω κραυγάζων, ὁ μαινόμενος· κατὰ τὸ ἀφορμάρης (Κρήτη, Ξανθδ.)

ἀγόμενα τὰ *ναυτ:* 1) τὰ καὶ ἄλλως λεγόμενα ἡ *ἐπιχειρία* (κοινοβαρ. *τὰ περνάμενα,* γαλλ. les manœuvres dormantes, ἀγγλ. running-rigging)· διὰ τῆς γενικῆς ταύτης ὀνομασίας χαρακτηρίζονται, ἐκεῖνα τὰ σχοινία τοῦ ἐξαρτισμοῦ τοῦ πλοίου, τῶν ὁποίων μόνον τὸ ἓν ἄκρον εἶναι προσδεδεμένον μονίμως ὅπου δήποτε, ἐνῷ τὸ ἕτερον, συνήθως διὰ *τροχίλων* ἢ *ἐντρόχων* διερχόμενον, ἀπομένει ἐλεύθερον πρὸς χείρισιν, εἴτε διὰ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος, εἴτε διὰ μηχανικῆς δυνάμεως ἀπὸ *βαρούλκου* ἢ ἀπὸ τοῦ *ἐργάτου* (ὅρα λέξεις) τοῦ πλοίου. Διαφέρουσι δὲ τὰ *ἀγόμενα* τῶν λοιπῶν σχοινίων τῆς *ἐξαρτίας* (ὅρα λέξιν) κατὰ τὸ ὅτι τῶν τελευταίων τούτων, χρησιμευόντων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πρὸς στήριξιν τῶν *στηλῶν* καὶ τῶν *ἐπιστηλίων,* (ὅρα λέξεις) ἀμφότερα τὰ ἄκρα εἶναι προσδεδεμένα μονίμως εἰς σημεῖα σταθερά·—2ον) τὸ *ἀγόμενον συσπάστου* (κοινοβαρ. τὸ *σερνάμενο τοῦ παλάγκου):* τὸ σχοινίον Σ (ὅρα σχῆμα) τὸ ὁποῖον διαβάλλεται (διαπερᾶται) διὰ τῶν *τροχίλων* Τ καὶ Ρ τοῦ *συσπάστου* (ὅρα λέξεις)· καὶ ἡ μὲν μονίμως προσδεδεμένη ἄκρα **α** τοῦ *ἀγομένου* λέγεται *ἀρχὴ* (κοινοβαρ. *μάνα,* γαλλ. le dormant, ἀγγλ. standing part), ἡ δὲ ἐλευθέρα ἄκρα **π** ἁπλῶς *ἄκρα* ἢ καὶ *ἀγόμενον* (κοινοβαρ. *κάβος* ἢ *βέτα,* γαλλ. le bout, ἀγγλ. the end), καὶ τὸ διὰ τῶν τροχίλων διαπερώμενον τμῆμα τοῦ ἀγομένου μ, τὸ περιβάλλον τὰ *καρύλια,* καλεῖται *μέσον* (κοινοβ. *μπεντένι* ἢ *μέση,* γαλλ. le double, ἀγγλ. the bight)· ἡ χείρισις τοῦ συσπάστου γίνεται, ὡς εἰκός, ἑλκομένης τῆς ἄκρας **π** τοῦ *ἀγομένου* του, εἴτε διὰ μυϊκῆς εἴτε διὰ μηχανικῆς δυνάμεως.—3ον) *Τὰ ἀγόμενα!* (ἢ καὶ *τὰ καλώδια!* ἐπικρατέστερον δὲ τοῦτο): κέλευσμα τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ, εἰς ὃ ἐξυπακούεται «εὐθέτισον!» ἐπηκολούθει δὲ πάντοτε τὸ πέρας σημαίνοντος χειρισμοῦ, ὡς λ. χ. τῆς *ἀναστροφῆς* (ὅρα λέξιν) ἐπὶ τῷ τέλει τῆς τακτοποιήσεως τῶν *ἀγομένων,* τῶν ἀτάκτως ἐπὶ τοῦ καταστρώματος διακεχυμένων, λόγῳ τοῦ προηγηθέντος χειρισμοῦ.—4ον) *Τὰ ἀγόμενα!.. σύναγε!* Κέλευσμα προκαταρκτικὸν πρὸς ἀνακρέμασιν λέμβου, πρὸς ἔντασιν *(γιὰ νὰ παρθοῦν τὰ μπόσικα)* τῶν ἀγομένων τῶν ἐπωτιδίων συσπάστων, ἵνα ἅμα τῷ ἐπακολουθοῦντι κελεύσματι «αἶρε» ἄρξηται ἡ λέμβος αἰρομένη ἀπὸ τῆς θαλάσσης, διὰ τῆς ἕλξεως τοῦ ἀγομένου ὑπὸ τῶν κρατούντων αὐτὸ ἰσχυρῶς καὶ βάδην ἢ τροχάδην, χωρούντων ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος. Σ. Ε. Λ.

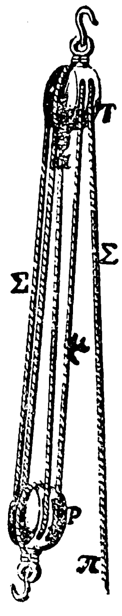

Ἀγόμενα.

ἀγομεντάρω (λατ. augmentum. Βενετ. augmentar)· βελτιῶ, καλυτερεύω, αὐξάνω καὶ ἐξ αὐτοῦ:

ἀγομέντο (τό)· βελτίωσις, αὔξησις κτήματος.

Ἄγο-Μουχουρδάρης· βλέπε *Βασιάρης.*

Ἄγομφα (τά). Λέγεται ἐπὶ ζῴων, ἅτινα στεροῦνται ὀδόντων καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν ἐγχυματικῶν καὶ τροχοφόρων ζῴων.

ἀγομφίασις ἡ ἀγόμφωσις. Ἡ κατάστασις τῶν ὀδόντων ὅταν οὗτοι κλονίζονται ἐντὸς τῶν φατνίων αὐτῶν.

ἀγόμφωτος· ὁ μὴ διὰ γόμφων (=ἥλων μεγάλων καὶ μάλιστα ξυλίνων) καρφωμένος, ὁ μὴ προπεπατταλευμένος, ὁ μὴ καθηλωμένος καὶ νεοελληνιστὶ *ἀγόφωτος* ἐπὶ σώματος = ἀξεκάρφωτος, κοὺ δὲν ἔχει *γόφους* ἢ *γοφούς.*

ἄγονα φυτά· ὀνομάζονται τὰ μὴ ἔχοντα σπόρους, ἢ ἔχοντα ἀτροφικοὺς τοιούτους καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγόνους. Τὰ φυτὰ ταῦτα, κατὰ κανόνα, εἶναι τὰ ἀπὸ μακροῦ χρόνου πολλαπλασιαζόμενα διὰ παραφυάδων καὶ κυρίως διὰ μοσχευμάτων, ὡς εἶναι τὸ ζακχαροκάλαμον, ἡ βανανέα, διαφοραί τινες ἀμπέλου, ὡς ἡ κορινθιακὴ καὶ ἡ σουλτανίνα, διαφοραί τινες ἑσπεριδοειδῶν, ὡς ἡ λεμονέα ἡ ἄσπερμος, πορτοκαλέα ἡ ἄσπερμος, πορτοκαλέα ἡ μορτόνειος κλπ. Ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα παράγουν καρποὺς ἄνευ σπερμάτων ἢ μετ' ἀτροφικῶν καὶ ἀγόνων τοιούτων, ὡς ἡ ἀπιδέα, ἡ μηλέα, ἡ ῥοδακινέα. Ἡ παρατήρησις αὕτη ἤγαγέ τινας, εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἰδίως, νὰ ἐπιζητήσουν τὴν δι' ἐπιλογῆς παραγωγὴν ὀπωροφόρων δένδρων παραγόντων ἀσπέρμους καρπούς. Πρὸς τὸ παρόν, ἐπετεύχθησαν διαφοραὶ τοιούτων δένδρων, φέρουσαι καρποὺς μὲ ἀτροφικὰ ἢ ὀλιγώτερα σπέρματα.

ἀγονία (ἐκ τοῦ ἀ, στερ. καὶ γονή -ῆς)· λέξις σημαίνουσα τὴν τελείαν ἔλλειψιν γονῆς ἢ γονιμοποιοῦ ἱκανότητος παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ. Ἡ κατάστασις αὕτη ὀφείλεται εἰς φυσικὴν περὶ τὴν διάπλασιν διαμαρτίαν τῶν παραγωγικῶν τῆς γονῆς δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἰς μὲν τὸν ἄνδρα ἐκδηλοῦται αὕτη διὰ τῆς παντελοῦς ἐνίοτε ἐλλείψεως τοῦ σπέρματος (ἀσπερμία), ὁπότε τὸ τοιοῦτον προέρχεται ἐκ παθήσεως τοῦ παραγωγοῦ τοῦ σπέρματος ὀργάνου, ἤτοι τοῦ ὄρχεως, κατ' ἀκολουθίαν εἴτε συγγενοῦς καταστάσεως (κρυψορχιδία, ἀνορχιδία, κλπ.), εἴτε νόσου αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀδένος (ὀρχῖτις, ἐπιδιδυμῖτις, κλπ.). Εἰς δὲ τὴν γυναῖκα, ἐμφαίνεται διὰ τῆς τελείας ἐκ γενετῆς ἐλλείψεως τῶν ᾠοθηκῶν, ὁπότε ἡ γυνὴ στερεῖται τελείως τῆς κανονικῆς αὐτῆς ἐμμηνορρυσίας (ἀμηνόρροια τελεία, γυνὴ ἄγονος), ἢ καὶ ἐκ παθήσεως τῶν ὀργάνων τούτων ὧν κατεστράφη ὁλοσχερῶς ἡ λειτουργία. Ἡ λέξις εἶναι συνώνυμος πρὸς τὴν ἀσπερμίαν. Μ. Ν. Κ.

ἄγονος· ἄτοκος, ἄσπερμος, τῆς γεννητικῆς δυνάμεως ἐστερημένος, βλέπε: *ἄβιος.*

Ἄγονος (agonus). Ἰχθὺς τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσπιδοφόρων. Τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα εἶναι: Σῶμα τεθωρακισμένον διὰ πλακῶν. Τὸ στόμα δὲν φέρει ὀδόντας εἰς τὴν ὕνιδα (ὀστοῦν χωρίζον τοὺς μυκτῆρας). Ἡ μεμβράνα τῶν βραγχίων καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἐπιφάνειαν φέρει λεπτὰς σαρκώδεις ἶνας. Τὸ στόμα εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὰ ἄνω.

Εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης εὑρίσκεται εἷς ἀντιπρόσωπος τοῦ γένους τούτου ὁ Cottus Cataphractus, ὅστις εἶναι μικρὸς ἰχθὺς δακτύλων τινῶν μήκους. Πρὸς βορρᾶν τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὠκεανοῦ ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη Ἀγόνων ὁμοιάζοντα καταπληκτικῶς πρὸς τὰ τῆς Εὐρώπης, ὡς:

Ὁ *Phalangist acipenserinus.* Οὗτοι ἔχουσι τὴν κάτω σιαγόνα πλέον προτεταμένην καὶ τὴν βραγχιοστεγῆ μεμβράναν των λείαν.

Ὁ *Cottus Japonicus.* Ἔχει τὰς σιαγόνας ἴσας.

Ὁ *Cottus monopterygius.* Φέρει ἕνα μόνον ῥαχιαῖον πτερύγιον. Εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν.

Ἀγόντας Ἀθανάσιος, ἀδελφὸς τοῦ Καπετὰν Μιχάλη Ἀγόντα, ὑπηρέτησεν ὑπ' αὐτόν, ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους μάχας καὶ διεκρίθη ὑπὸ τὸν *Καραϊσκάκην* εἰς τὴν μάχην τοῦ Διστόμου. Βίαιος καὶ ὠμὸς ἐθανάτωνεν ἀμειλίκτως τοὺς παρ' αὐτοῦ ζωγρουμένους Τούρκους, κατεδίωκε δὲ ἰδιαιτέρως τὰ μικρὰ τουρκόπουλα διὰ νὰ ἐξαλείψῃ «τὸ σπέρμα τῶν Ἀγαρηνῶν», καὶ ἐνέπρησε τὸν Τεκκὲν τῶν *Μπεκτασήδων* Δερβισσῶν, παρὰ τὴν Ναύπακτον ὅπου εἶχαν πολλὰ γυναικόπαιδα καταφύγει παρὰ τῷ Σὲχ-Μπαμπᾶ Ἰμπραήμ, ἐπ' ἐλπίδι σωτηρίας κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐφονεύθη ἔξωθι τῶν Ἀθηνῶν τῷ 1827. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Νικόλαος Ἀγόντας, ὑπηρέτησεν εἰς τὸν τακτικὸν στρατόν, προαχθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ λοχαγοῦ, χάρις εἰς διαφόρους ἀνδραγαθίας του κατὰ τὴν δίωξιν τῆς ἐπὶ τοῦ Βασιλέως Ὄθωνος λῃστείας.

Ἀγόντας Μιχαήλ. Στερεολλαδίτης *μπουλουκτσῆς,* γεννηθεὶς ἐν Ἀρτοτίνᾳ περὶ τὸ 1790 καὶ ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Δυοβουνιώτην. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην τῶν *Βασιλικῶν,* ἐφονεύθη δὲ κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ 1824, εἴς τινα συμπλοκὴν παρὰ τὰ Καλάβρυτα. Ὁ Καπετὰν-Μιχάλης, ὅπως ἐκαλεῖτο συνήθως, διεκρίνετο διὰ τὴν ὁρμητικότητά του.

Ἀγονυκλιτὴς (*α* στερ. *γονυ - κλίνω*). Ὀπαδὸς αἱρέσεως ἀναφανείσης περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος. Ἡ αἵρεσις αὕτη ἀπηγόρευσε τὴν ἐπὶ τῶν γονάτων προσευχήν. Οἱ ὀπαδοί της προσηύχοντο ὄρθιοι, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα.

Ἀγορά· ἀρχαία πόλις εἰς τὴν θρακικὴν χερσόννησον, παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου κατόπιν ἦτο ἡ Λυσιμάχεια. Διὰ τούτης διῆλθεν ὁ Ξέρξης μετὰ τῆς στρατιᾶς του, ὁδεύων κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἦτο δὲ τόση ἡ δίψα τῶν Περσῶν ὅτε ἔφθασαν ἐκεῖ, ὥστε δὲν ἐξήρκεσε τὸ ὕδωρ τοῦ παραρρέοντος Μέλανος ποταμοῦ διὰ νὰ τὴν κατασβέσῃ (Ἡρόδ. 7,58).

ΑΓΟΡΑ Η ΚΥΔΙΑΝΕΙΡΑ

Ἡ σημασία τῆς ἀγορᾶς παρ' Ἀρχαίοις. Ὁ χῶρος τῆς Ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ κοσμοῦντα τοῦτον κτίσματα καὶ ἀγάλματα·

ἀγορά· παρὰ τὸ ἀγείρω, ἤτοι συνάγω, συναθροίζω· εἰς τὴν ὁμηρικὴν ἰωνικὴν διάλεκτον ἀγορή, εἰς τὴν αἰολικὴν ἄγυρις (πρβλ. ἀγύρτης, κυρίως ὁ συλλέγων καὶ ἐπαιτῶν ὡς ἱερεὺς τῆς θεᾶς Μητρός, τῆς Κυβέλης, ἤτοι «μητραγύρτης», ὁ ἐπαίτης, πλάνης, «ἀγύρτης» ὡς καὶ σήμερον), διὸ ὁμήγυρις, οἷον θεῶν, καὶ ὁμηγερὴς πληθυντικὸς ὁμηγερέες, ὅλοι ὁμοῦ συνηθροισμένοι, καὶ ὁμηγυρίζεσθαι τὸ ὁμοῦ συναγαγεῖν, οἷον τοὺς Ἀχαιούς, εἰς ἀγορήν· ἐκ τοῦ ἀγορὰ καὶ τὸ ἀγοράζω, εἶμαι ἐν τῇ ἀγορᾷ, συχνάζω ἐκεῖ, καὶ τὸ ἀγορεύομαι ἢ ἀγορεύω, κυρίως μὲν λέγειν ἐν ἐκκλησίᾳ, δημηγορεῖν, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς λέγειν, ὅθεν πάλιν ἀγορητὴς ὁ δημηγόρος, καὶ ἡ ἀγορητύς, ἡ εὐγλωττία, καὶ ὑψαγόρης, ὁ μεγαλορρήμων, ἐν τῷ λέγειν ὑπερήφανος, καὶ λαβραγόρης ὁ λάβρος, ὁρμητικός, προπετὴς ἐν

Digitized by Google

τοῖς λόγοις. Ἀγορὴ παρ' Ὁμήρῳ καὶ ὁ τόπος, εἰς ὃν συνήθιζε νὰ συναθροίζεται, νὰ συνέρχεται ὁ λαός, ὡς ἐν Ὀδυσσείας θ 5 Φαιήκων ἀγορὴν δ' ἥ σφιν παρὰ νηυσὶ τέτυκτο» καὶ ζ 266, πέριξ ἱεροῦ τοῦ Ποσειδῶνος, ἔχουσα ἕδρας, ἑδώλια λίθινα, ὡς ζ 267 ρυτοῖσιν λάεσσι κατωρυχέεσσι ἀραρυῖα, «μὲ συρταῖς πέτρες, πῶχωσαν βαθειά, θεμελιωμένη» καὶ θ 6 καθῖζον ἐπὶ ξεστοῖσι λίθοισι — καὶ τὸ ἄθροισμα τοῦ λαοῦ, ἡ συνάθροισις, ἡ σύνοδος,

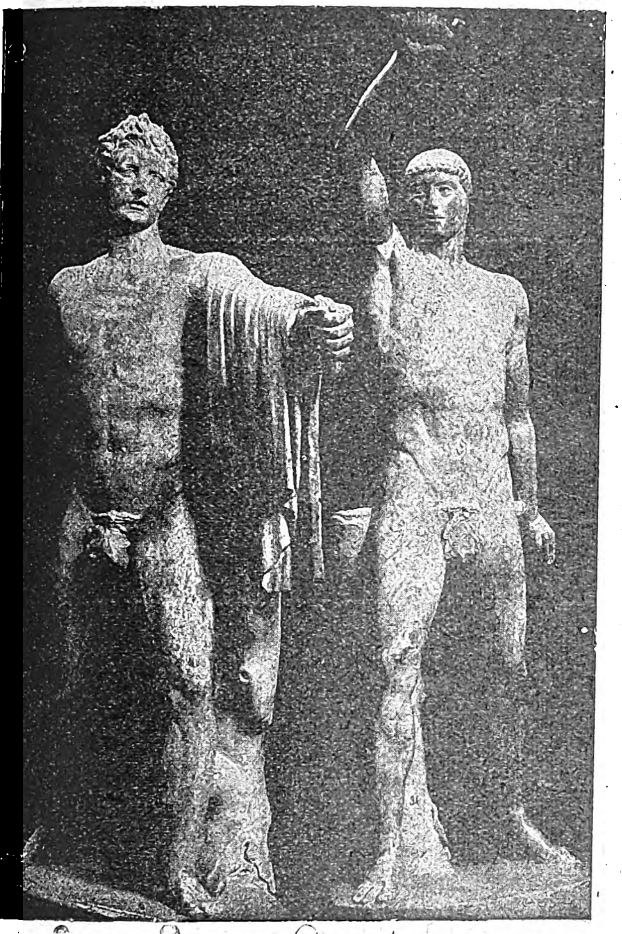

Οἱ ἀνδριάντες τῶν τυραννοκτόνων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος.

ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος, ἡ δημοσία ἀγόρευσις. Πολὺ πλῆθος συνηθροίζετο πάντοτε εἰς αὐτήν, διὸ Ὀδ. θ 16 «ἔμπληντο βροτῶν ἀγοραί'» ἄρα καὶ διάφορα τῆς ἀγορᾶς διαμερίσματα ὑπῆρχαν εἴτε μόνον ὡς σειραὶ διάφοροι καθισμάτων νοούμεναι, ὅπως Ὀδ. γ 7 διὰ διάφορα τμήματα τοῦ λαοῦ, εἴτε καὶ ὡς τοπικὰ διαχωρίσματα, ὅπου «τὰ ὤνια ἐπιπράσκετο», ὡς ἐξάγεται ἐξ ὁμηρικοῦ ἐπιγράμματος, ἀλλὰ καὶ «θέμιστες ἤην», Ἰλιάδ. Λ 807, ἤτοι «τὰ δικαστήρια ἐγίγνετο». Ὁ ξένος ἐκεῖ, ὡς εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, θὰ συνηντᾶτο διὰ τὰς ὑποθέσεις του μὲ ἄλλους, Ὀδυσ. ρ 72 ξένον ἄγων (ὁ δουρικλυτὸς Πείρατος) ἀγορήν δε διὰ πτόλιν. Καθὼς δὲ ὀρθοὶ ἐστέκοντο εἰς αὐτὴν οἱ περιφερόμενοι διὰ τὰς ἐργασίας των ἄνθρωποι, ἠμποροῦσαν ἀμέσως νὰ συγκροτηθοῦν καὶ εἰς συνέλευσιν, ἂν ἡ χρεία ἐκάλει, (Ἰλιάδος Σ 246· ὀρθῶν ἑσταότων ἀγορὴ γένετο)· ἄλλως συνεκαλοῦντο διὰ κηρύκων (Ἰλιάδος Β 51 κηρύσσειν ἀγορήνδε καρηκομόωντας Ἀχαιούς). Ἀφοῦ τοῦτο ἐγίνετο εἰς τὴν πόλιν τῶν τότε ἐξανθρωπισμένων καὶ προηγμένων Ἑλλήνων, ὅπου καὶ ἰδιαιτέρα βουλή, ἤτοι συμβούλιον τῶν ἀρχόντων τοῦ τόπου, συνήρχετο, ἡ ἔλλειψις «ἀγορῶν βουληφόρων» εἰς τὴν χώραν τῶν ὑπερφιάλων καὶ ἀθεμίτων, ἤτοι ἀνόμων, Κυκλώπων (Ὀδυσσ. ι, 105 ἑ.) δὲν ἠδύνατο νὰ εἶναι εἰμὴ σημεῖον βαρβαρότητος (σ 112· τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι οὔτε θέμιστες, ἤτοι θεσμοὶ δικαίου, προερχόμενοι ἐκ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ περιφρουρούμενοι). Εἰς τὸν Ὅμηρον μάλιστα ὑψώνεται ἡ σημασία τῆς ἀγορᾶς ὡς πολιτιστικοῦ θεσμοῦ τόσον ἐκλάμπρου, ὥστε ν' ἀποκαλέσῃ αὐτὴν «κυδιάνειραν» ἤτοι τὴν μεγάλους καὶ ἐνδόξους τοὺς ἄνδρας ποιοῦσαν, οἵτινες ἔξω αὐτῆς μόνον εἰς τὴν μάχην, «κυδιάνειραν» ἐπίσης, ἠδύναντο νὰ ζητήσουν δόξης στάδιον. Μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως ἀγορᾶς ὅλως συνεδέετο ἀργότερα εἰς τὴν κλασικὴν Ἑλλάδα ἡ τῆς τοῦ εἶναί τινα πολίτην, μέλος δηλονότι τῆς μόνης ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου πολιτικῆς κοινωνίας (πρβ. τὴν τοῦτο σημαίνουσαν φράσιν: εἰς ἀγορὰν ἐμβάλλειν), καθὼς ἐξ ἄλλου πάλιν καὶ τὸ φοιτᾶν συχνάκις εἰς αὐτὴν καὶ παραμένειν ἐπὶ μακρὸν ἐθεωρεῖτο ἀνάξιον τοῦ σπουδαίου ἀνθρώπου (πρβ. ὀλιγάκις ἀγορᾶς χραίνων κύκλον, ἤτοι ὀλίγον ἐγγίζων, Εὐριπ. Ὀρ. 909).

Ἡ ἀγορὰ μετά τινων ἄλλων στοιχείων ἀνωτέρας κοινωνικῆς καὶ ὄντως πολιτικῆς ζωῆς, ἦτο ἀπαραίτητος εἰς τὰς ἑλληνικὰς κλασικὰς πόλεις, διὰ νὰ θεωρηθοῦν αὗται ἄξιαι τούτου τοῦ ὀνόματος. Ὁ Παυσανίας (Χ, 4) διερχόμενος διὰ τοῦ Πανοπέως, πόλεως τῶν Φωκέων, μικρόν τι δυτικῶς τῆς Χαιρωνείας, προσεπιλέγει «εἴ γε ὀνομάσαι τις πόλιν καὶ τούτους (τοὺς Πανοπέας), οἷς γε οὐκ ἀρχεῖα (τῶν δημοσίων ἀρχῶν κτίσματα), οὐ γυμνάσιόν ἐστιν, οὐ θέατρον, οὐκ ἀγορὰν ἔχουσιν, οὐχ ὕδωρ κατερχόμενον εἰς κρήνην».

Η ΑΓΟΡΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Ὑπὸ τοῦ Παυσανίου, περιηγηθέντος τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος μετὰ Χριστόν, ἀναφέρονται καὶ περιγράφονται ἀρκετῶν πόλεων ἀγοραί, ὡς τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν, τῆς Σικυῶνος, τοῦ Ἄργους, τῆς Σπάρτης, τῆς Ἤλιδος, τῆς Τεγέας, τῆς Μεγαλοπόλεως. Αἱ οἰκοδομαὶ αἱ σχέσιν ἔχουσαι πρὸς αὐτὰς ἦσαν ναοὶ θεῶν καὶ ἱερὰ ἡρώων, στοαί, καὶ εἰς αὐτὰς ἢ παρ' αὐταῖς ἀγάλματα, βωμοί, εἰκόνες, ἀνδριάντες ἀνδρῶν ἐπιφανῶν καὶ ἄλλα καλλιτεχνικὰ ἔργα, ὡσαύτως βουλευτήρια, πρυτανεῖα καὶ τὰ τοιαῦτα ὅπου συνεδρίαζον αἱ ἀρχαὶ τῶν διαφόρων κατὰ πόλεις πολιτευμάτων, ἢ ἐφυλάττοντο τὰ δημόσια ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ ἰδιωτικά, ἢ ἦσαν ἐκτεθειμένοι οἱ νόμοι, ἢ κατῴκουν ἄρχοντες ἢ φύλακες, ἔτι δὲ γυμνάσια, ἤτοι παλαῖστραι, ἀλλὰ καὶ παιδευτήρια ἐνίοτε αἱ αὐταί, καὶ παρ' αὐταῖς ἢ εἰς ἄλλας θέσεις βιβλιοθῆκαι, βιβλιοπωλεῖα. Εἰς τὰ ὕπαιθρα αὐτῶν μέρη συνηθροίζοντο οἱ πολῖται καὶ διεξήγοντο ἐν ἐκκλησίᾳ πολιτικαὶ ὑποθέσεις, ἐτελοῦντο δημόσιαι ἑορταὶ καὶ χοροί, ὡς τῶν ἐφήβων ἐν Σπάρτῃ, ἢ συνεκροτοῦντο καὶ ἐξεκίνουν ἐντεῦθεν αἱ πομπαί, ὡς ἐν Ἀθήναις ἡ Παναθηναϊκὴ διὰ νὰ πορευθῇ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Ἐννοεῖται ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι ἐκ τούτων ἦσαν ὄχι ὁμοίως ᾠκοδομημέναι πρὸς τὰς νεωτέρας, τὰς μετὰ τὰ Μηδικὰ ἢ μετὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ κτισθείσας. Ἡ ὑπὸ Παυσανίου VI, 24, 2 ἑ. περιγραφομένη τῆς πόλεως Ἤλιδος εἶναι μία τῶν ἀρχαιοτέρων «οὐ κατὰ τὰς Ἰώνων καὶ ὅσαι πρὸς Ἰωνίᾳ πόλεις εἰσὶν Ἑλλήνων, τρόπῳ δὲ πεποίηται τῷ ἀρχαιοτέρῳ στοαῖς τε ἀπ' ἀλλήλων διεστώσαις καὶ ἀγυιαῖς δι' αὐτῶν. Ὄνομα δὲ τῇ ἀγορᾷ τὸ ἐφ' ἡμῶν ἐστιν Ἱππόδρομος, καὶ οἱ ἐπιχώριοι τοὺς ἵππους παιδεύουσιν ἐνταῦθα». Παρουσιάζεται δὲ αὕτη ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ Περιηγητοῦ μεγαλοπρεπεστάτη ἤδη καὶ πλήρης παντοίων κτισμάτων, ναῶν, ἀγαλμάτων, ἀναθημάτων, στοῶν, μιᾶς κατοικίας τῶν Ἑλλανοδικῶν (Ἑλλανοδικεῶνος) μετὰ στοᾶς, ἔνθα διημέρευον οὗτοι καὶ «ξοάνων ἐπιχρύσων τὰ ἐς ἐσθῆτα, ὡς τῶν Χαρίτων, πρόσωπα δὲ καὶ χεῖρας καὶ πόδας λίθου λευκοῦ». Ἀλλ' ὁ Μιλήσιος Ἱππόδαμος κατὰ τὰ μέσα τοῦ πέμπτου αἰῶνος εἰσήγαγε νέον τρόπον τοῦ οἰκοδομεῖν καὶ πόλεις καὶ ἀγοράς, ὅπως π. χ. τὴν ἐν Πειραιεῖ ἐξ αὐτοῦ Ἱπποδάμειαν κληθεῖσαν, κατὰ κανονικὸν ἀρχιτεκτονικὸν σχέδιον ἐπ' εὐθειῶν γραμμῶν κατ' ὀρθὴν γωνίαν τεμνομένων.

Ἡ τῶν Ἀθηνῶν, τῆς ἐνδοξοτάτης ἑλληνικῆς πόλεως, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τύπος ἐν γένει τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἀγορῶν, καθὼς περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Παυσανίου Ι 3, 4 ἑ. Ἐκ τῆς περιγραφῆς ταύτης, ὡς ηὐξήθησαν καὶ κατῳκήθησαν αἱ νεώτεραι Ἀθῆναι, δὲν εἶναι δυνατὸν βέβαια νὰ καταρτισθῇ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκριβὲς τοπογραφικὸν σχέδιον καὶ κατὰ τὰς κυριωτάτας του ἀκόμη γραμμάς. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε δυνάμεθα νὰ προσανατολισθῶμεν κατὰ τὰ γενικώτερα ἐκ τῶν λεγομένων ὑπὸ τοῦ Παυσανίου καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν ὁρμώμενοι· ἄλλως ἐν τάχει μέλλουν ν' ἀρχίσουν αἱ μόναι δυνάμεναι νὰ διαφωτίσουν τὸ ζήτημα ἀνασκαφαί, ὥστε κατὰ τὸ παρὸν νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς ὅ,τι ἁπλῶς ὡς συνολικὴν εἰκόνα τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς τῆς πόλεως δυνάμεθα κατὰ τὰς περὶ αὐτῆς πληροφορίας νὰ σχηματίσωμεν.

Ὁ «Δρόμος»

Ἀμέσως ἀπὸ τῆς κυριωτάτης εἰσόδου τοῦ περιτειχισμένου Ἄστεος, ἀπὸ τοῦ Διπύλου δηλονότι ἤτοι τῆς διπλῆς πύλης ἣν ἀπεκάλυψαν πρὸ πολλοῦ αἱ ἀνασκαφαὶ παρὰ τὴν ἁγίαν Τριάδα, ἤρχιζε πλατύτατος (περὶ τὰ τεσσαράκοντα μέτρα ὡς φαίνεται), εἰς τὸν «Κεραμεικὸν» φέρων δρόμος, τον ἔσωθεν τῶν πυλῶν, ἔνθα καὶ ἡ ἀγορὰ ἔκειτο, αὐτὸ τοῦτο «ὁ Δρόμος» τότε λεγόμενος, ὅστις κοσμούμενος ἑκατέρωθεν ἀπὸ στοὰς καὶ κτίσματα σπουδαῖα εἰσῆγεν εἰς τὸν μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλατυνόμενον ὕπαιθρον τόπον τῆς ἀγορᾶς, ὡς ἀνοικτῆς πλατείας ἐν μέρει καὶ ἐξ ἄλλου ὡς χώρου περιέχοντος παντοῖα κτίσματα, ἱερά, ναούς, στοάς, βωμούς, καὶ ὅ,τι λεπτομερῶς ὀνομάζει καὶ κατὰ σειρὰν ἀριθμεῖ ὁ Παυσανίας. Παρ' αὐτὴν τὴν πύλην ὁ εἰσερχόμενος ἔβλεπεν οἰκοδόμημα χρησιμοποιούμενον εἰς παρασκευὴν τῶν πομπῶν, ἐπομένως καὶ τῆς ἐπισημοτάτης πασῶν Παναθηναϊκῆς. Πλησίον δὲ ἠγείρετο ναὸς Δήμητρος, ἀγάλματα ἔχων τοῦ Πραξιτέλους. Ὄχι μακρὰν αὐτοῦ πάλιν ἵστατο Ποσειδῶν ἐφ' ἵππου, ἐνῷ καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ Δρόμου παρετείνοντο στοαὶ καὶ εἰκόνες χαλκαῖ, ἤτοι χαλκοῖ ἀνδριάντες γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν ἵσταντο πρὸ αὐτῶν. Ἡ ἑτέρα μάλιστα τῶν στοῶν τούτων περιέκλειε καὶ ἱερὰ θεῶν, ἔτι δὲ καὶ γυμνάσιον τοῦ Ἑρμοῦ καλούμενον. Ἀγάλματα ἄλλα συνείχοντο πρὸς ταῦτα, ἕνα τέμενος Διονύσου, ἀγάλματα ἔχον πήλινα.

Οἱ «Ἑρμαῖ»

Ὅταν δὲ ἐτελείωνεν, ὡς φαίνεται, πλέον ὁ Δρόμος καὶ ἤρχιζεν ὁ εὐρύτερος χῶρος, τότε ἐκ δεξιῶν μὲν ἔβλεπε κανεὶς τὴν Βασίλειον στοάν, ἕδραν τοῦ ἐνιαυσίου ἄρχοντος βασιλέως, τοῦ γενικοῦ ἐπόπτου τῶν θρησκευτικῶν πραγμάτων, ἤτοι ἑορτῶν, θρησκευτικῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν τοιούτων. Ἡ βασίλειος στοὰ θεωρεῖται τὸ πρωτότυπον τῆς ρωμαϊκῆς «Βασιλικῆς» (Basilica), τόπου καὶ περιπάτου καὶ συναθροίσεων καὶ δικαστηρίου. Ἐπὶ τῆς στέγης της ἠγείροντο ἀγάλματα πήλινα, πλησίον δὲ ἵσταντο ἀνδριάντες τοῦ Κόνωνος, τοῦ υἱοῦ τοῦ Τιμοθέου, ἐπιφανοῦς καὶ τούτου στρατηγοῦ, καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Κύπρου Εὐαγόρου. Εἰς τὴν Βασίλειον στοάν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην, τὴν τοῦ Διός, ἀνέκειντο πίνακες τῶν νόμων τῆς πόλεως. Εἰς τὴν αὐτὴν δὲ περίπου θέσιν ἵστατο καὶ ἄγαλμα Διὸς Ἐλευθερίου

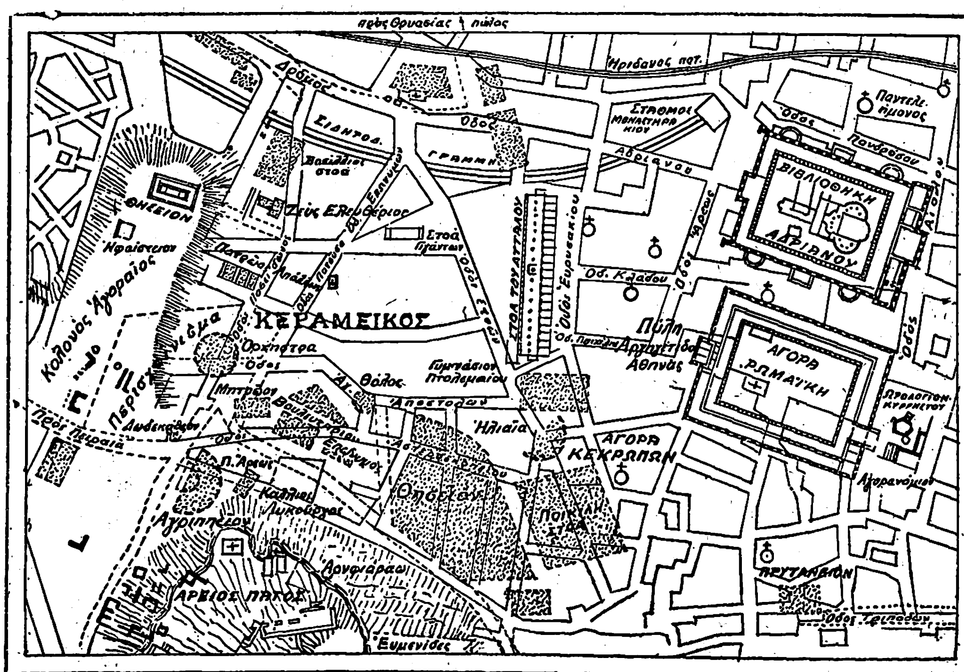

Κατὰ τον Judeich.

Ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς καὶ τῶν διαφόρων ἐν αὐτῇ κτισμάτων κατὰ Judeich.

Digitized by Google

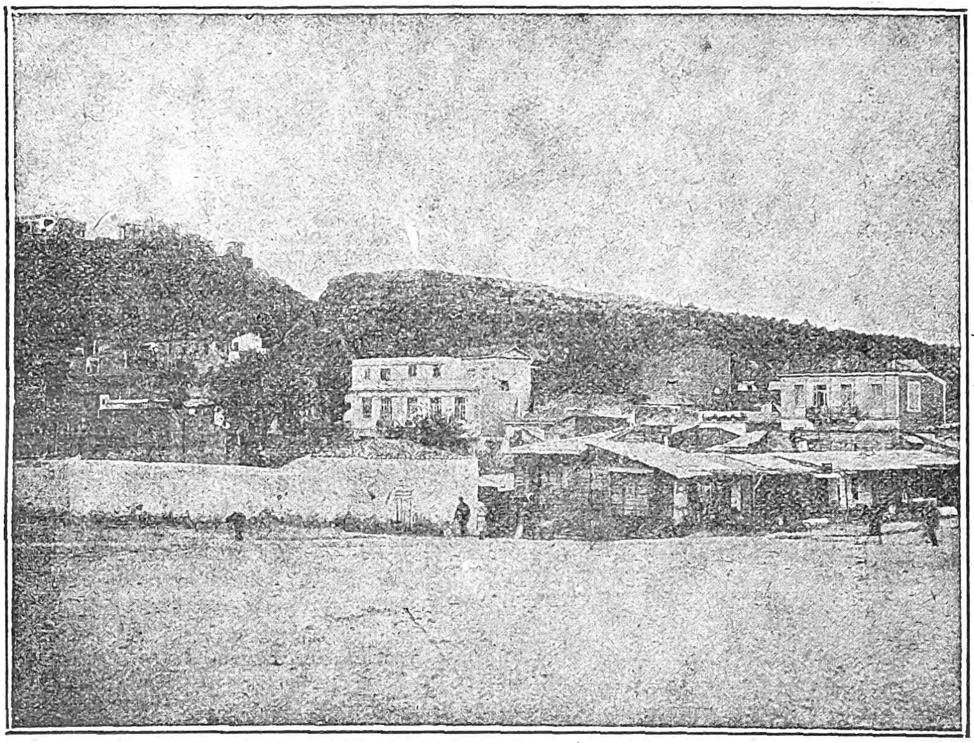

Ὁ Ἄρειος Πάγος.

καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, εὐεργέτου ἀποδειχθέντος μεγάλου τῶν Ἀθηνῶν. Ἐν τῇ τοῦ Διὸς Ἐλευθερίου Στοᾷ, κατὰ τὸν οἰκονομικὸν τοῦ Ξενοφῶντος VIII, ἀπαντᾷ ὁ Σωκράτης τὸν Ἰσχόμαχον, σχολάζοντα, καθὸ ξένους τινὰς ἐκεῖ ἀναμένοντα, καὶ οὕτω εὑρίσκει εὐκαιρίαν νὰ συνδιαλεχθῇ πρὸς αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ὄπισθεν ὑπῆρχεν ἄλλη μεγαλώνυμος στοά, μὲ περιφήμους τοιχογραφίας, τοῦ Πολυγνώτου, τοῦ Μίκωνος, ἡ Ποικίλη διὰ τοῦτο ὀνομαζομένη. Ἄλλος ναὸς πάλιν ἠκολούθει κατόπιν, τοῦ Ἀπόλλωνος Πατρῴου καὶ ἀγάλματα πρὸ αὐτοῦ.

Σειραὶ Ἑρμῶν, ἤτοι κεφαλαὶ ἐπὶ τετραγώνου πέτρας, ἡ τετράγωνος ἐργασία καθὼς λέγει ὁ Θουκυδίδης (VI 27, 1), παρετείνοντο κατόπιν πάλιν κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ἀγορᾶς διὰ τῆς πλατείας. Οἱ Ἑρμαῖ ἐν γένει ἦσαν πολλοὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν ἰδίοις προθύροις καὶ ἐν ἱεροῖς (Θουκυδ. ὡς ἀνωτέρω), καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς δὲ μεταξὺ τοῦ ἄστεως καὶ τῶν δήμων εἶχον στηθῇ ὑπὸ τοῦ φιλοκάλου καὶ φιλομούσου Πεισιστρατίδου Ἱππάρχου, ὡς παραδίδεται ἐν Πλάτωνος Ἱππάρχῳ 228 D, φέροντες ποιήματα μάλιστα αὐτοῦ ἀναγεγραμμένα καὶ ἐπιδείγματα τῆς σοφίας του. Περὶ τῆς θέσεως τῶν Ἑρμῶν τῆς ἀγορᾶς ἀναφέρεταί τι καὶ ἐν Ἱππαρχικῷ τοῦ Ξενοφῶντος III 2: «τὰς μὲν οὖν πομπὰς οἴομαι ἂν καὶ τοῖς θεοῖς κεχαρισμενωτάτας καὶ τοῖς θεαταῖς εἶναι, εἰ ὅσων ἱερὰ καὶ ἀγάλματα ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐστι, ταῦτα ἀρξάμενοι (οἱ ἱππεῖς) ἀπὸ τῶν Ἑρμῶν κύκλῳ περὶ τὴν ἀγορὰν καὶ τὰ ἱερὰ περιελαύνοιεν τιμῶντες τοὺς θεούς... Ἐπειδὰν δὲ πάλιν πρὸς τοῖς Ἑρμαῖς γένωνται περιεληλακότες, ἐντεῦθεν καλόν μοι δοκεῖ εἶνε κατὰ φυλὰς εἰς τάχος ἀνιέναι τοὺς ἵππους μέχρι τοῦ Ἐλευσινίου». Ἐκ τούτου δὲ φαίνεται πόσον εὐρὺς ἦτο ὁ χῶρος τῆς ἀγορᾶς καὶ πῶς θὰ ἦσαν διατεθειμένα τὰ κατὰ τὰ κτίσματα καὶ ἀγάλματα, ὥστε νὰ εἶναι δυναταὶ τοιαῦται τοῦ ἱππικοῦ τῶν Ἀθηναίων παρελάσεις καὶ γυμνάσια ταχύτητος αὐτοῦ. Ἐκ τῶν αὐτῶν τοῦ Ξενοφῶντος λεγομένων ὡσαύτως συνάγεται ὅτι τὸ δάπεδον τῆς ἀγορᾶς δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε πλακόστρωτον. Ἄλλως τὰ ὕπαιθρα αὐτῆς μᾶλλον μέρη ἦσαν καὶ δενδρόφυτα, καὶ ταῦτα ὄχι ἁπλῶς δι' ὀλίγων καὶ μεμονωμένων δένδρων, καθὼς φαίνεται ἐξ ἀποσπάσματος τοῦ Ἀριστοφάνους «ἐν ἀγορᾷ δ' αὖ πλάτανον εὖ διαφυτεύσομεν» καὶ ἐκ Πλουτάρχου Δημοσθένους 31, παρὰ τὴν χαλκῆν εἰκόνα τοῦ Δημοσθένους παραπέφυκεν οὐ. μεγάλη πλάτανος· διὸ περὶ τοῦ Κίμωνος λέγεται (Πλουτάρχου Κίμων XIII) ὅτι πλατάνοις τὴν ἀγορὰν κατεφύτευσεν, ὅπως καὶ τὴν Ἀκαδήμειαν, συσκίοις περιπάτοις ἐκόσμησε. Καὶ κρῆναι δὲ ἦσαν ὡς εἰκὸς παρ' αὐταῖς.

Ἄλλα κτίσματα καὶ ἀγάλματα

Ὁ Παυσανίας μετὰ τοὺς Ἑρμᾶς καὶ τὴν βασίλειον στοὰν προχωρῶν νοτιοδυτικῶς καὶ παρὰ τὴν στοὰν τοῦ Διὸς καὶ τὸν ναὸν Ἡφαίστου καὶ τὸν ναὸν Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ τετραγώνου περισχοινίσματος καὶ τῶν δώδεκα θεῶν τὰ ἀγάλματα, φθάνει δεξιόθεν τῶν Ἐπωνύμων καὶ τοῦ Δημοσθένους εἰς ὁδὸν φέρουσαν πλέον γύρω τῶν πλαγίων τοῦ λόφου τοῦ Ἀρείου πάγου, δεξιόθεν αὐτοῦ. Ἐξ ἑτέρου ὀνομάζει τὸ Μητρῷον, τὴν Ὀρχήστραν, τὸ Βουλευτήριον, τὴν Θόλον, τοὺς Ἐπωνύμους, τὸν Δημοσθένη, ναὸν Ἄρεως, παρ' αὐτοῖς ἀνδριάντας Καλλίου, Λυκούργου καὶ φθάνει οὕτω πάλιν δι' ἄλλης σειρᾶς μνημείων εἰς τὸν αὐτὸν λόφον τοῦ Ἀρείου Πάγου. Τὸ Μητρῷον ἦτο ἱερὸν τῆς Μητρὸς τῶν θεῶν, τῆς Ρέας, καὶ Κυβέλης μετὰ ταῦτα (ταύτης Λυδοφρυγικῆς θεότητος).

Ἡ Μήτηρ θεῶν ἦτο κατὰ τὴν Ὀρφικὴν Θεολογίαν «νοερῶν μακάρων πηγή τε ῥοή τε (διὸ Ῥέα παρὰ τὸ ῥέω) πάντων γὰρ πρώτη δυνάμει κόλποισιν ἀφράστοις δεξαμένη γενεὴν ἐπὶ πᾶν προχέει» κτέ., διὸ καὶ παμμήτειρα καὶ παμμήτωρ καὶ ἀρχιγένεθλος καὶ ἀρχέγονος καὶ θεομήτωρ καὶ θεητόκος ὠνομάσθη. Τὸ ἄγαλμα δὲ αὐτῆς ἐν τῷ Μητρῴῳ ἐποίησεν ὁ Φειδίας. Εἰς τὸ Μητρῷον ἐφυλάσσοντο τὰ σπουδαῖα ἔγγραφα τῆς πόλεως, οἱ πρωτότυποι πάπυροι τῶν ψηφισμάτων τῆς βουλῆς καὶ τοῦ Δήμου, καθὼς καὶ ἰδιωτικὰ συμβόλαια, καὶ ἐπίσημα ἀντίγραφα τῶν τραγῳδιῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, — ἐπόπτου καὶ κλειδούχου ἐπὶ πάντων ὄντος τοῦ «ἐπιστάτου» ἐκ τῶν πρυτάνεων, ἐκλεγομένου διὰ κλήρου δι' ἓν ἡμερονύκτιον, φύλακος δὲ καὶ τῆς σφραγῖδος τῆς Πολιτείας. Κάπου πλησίον τοῦ Μητρῴου ἦτο καὶ ὁ περίφημος πίθος τοῦ Διογένους. Πλησίον δὲ τοῦ Μητρῴου ἦτο τὸ βουλευτήριον διὰ τὴν βουλὴν τῶν πεντακοσίων, «οἳ βουλεύουσιν ἐνιαυτὸν Ἀθηναίοις», ἔκειτο δὲ ἐν αὐτῷ ξόανον Βουλαίου Διός, καὶ ἄλλα θεῶν ἀγάλματα καὶ τοιχογραφίαι ἐκόσμουν. Ἡ Θόλος μετ' αὐτὸ ἦτο τὸ οἴκημα, ἐν ᾧ ᾤκουν καὶ ἐσιτοῦντο οἱ πρυτάνεις. Ἡ Θόλος ὡς κυκλοτερὲς οἴκημα ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Ὅμηρον, κείμενον εἰς μίαν γωνίαν τῆς αὐλῆς, «εἰς ὃ τὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰς χρῆσιν πίπτοντα ἀπετίθεντο, οἷον κρατῆρες καὶ ἐκπώματα καὶ τὰ ὅμοια». Ἦτο δὲ κτίσμα εἰς ὀξὺ ἀπολήγουσαν ἔχον τὴν στέγην. (Πρβ. καὶ θολία ἤτοι κωνοειδὴς στρογγύλος πῖλος τῶν γυναικῶν μὲ πλατὺν γῦρον ἢ καὶ αὐτὸ τοῦτο ὡς τὸ σημερινὸν ἀλεξήλιον, ἢ σκιάδειον ἀρχαῖα). Θόλοι εἶναι γνωσταὶ καὶ ἐν Δελφοῖς καὶ ἐν Ἐπιδαύρῳ, λαμπρότατον αὐτὴ καὶ ἐν τοῖς λειψάνοις αὐτῆς κτίσμα. Εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν θόλον οἱ τριάκοντα προσέταξαν ἀγαγεῖν τὸν πλούσιον καὶ δημοκρατικὸν Λέοντα τὸν Σαλαμίνιον, ἀλλ' ὁ Σωκράτης, ᾧ θανάτου οὐδ' ὁτιοῦν ἔμελλε, ἀλλὰ μόνον τοῦ μηδὲν ἄδικον μηδ' ἀνόσιον ἐργάζεσθαι, δὲν ὑπήκουσε (Πλάτ. Ἀπολ. Σωκρ. XX 10). Ἐπώνυμοι ἦσαν οἱ ἀρχηγέται τῶν φυλῶν, ὡς ὁ Ἱπποθόων τῆς Ἱπποθοωντίδος, υἱὸς Ποσειδῶνος, ὁ Ἀντίοχος τῆς Ἀντιοχίδος, υἱὸς Ἡρακλέους, Αἴας τῆς Αἰαντίδος, υἱὸς Τελαμῶνος, καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Ὀρχήστρα δὲ ἦτο «τόπος ἐπιφανὴς εἰς πανήγυριν», κυκλικός, διὰ μουσικοὺς καὶ δραματικοὺς ἀγῶνας προωρισμένη, πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ μεγάλου Διονυσιακοῦ θεάτρου τοῦ ὑπὸ τὴν νοτίαν τῆς Ἀκροπόλεως κλιτύν. Εἰς ταύτην τὴν ὀρχήστραν ἀναφέρονται ἴσως καὶ τὰ ἴκρια, ἀφ' ὧν ἐθεῶντο τοὺς Διονυσιακοὺς ἀγῶνας· ἴσως ὅμως μᾶλλον εἰς τὸ Διονύσου θέατρον τὸ παλαιότερον, ὅπερ πολὺ ἀργότερα, τὸν τέταρτον αἰῶνα, μετεσκεύασεν ὁ Λυκοῦργος. Μεταξὺ Ἐπωνύμων καὶ ὀρχήστρας ἠγείροντο οἱ ἀνδριάντες τῶν τυραννοκτόνων Ἁρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος. Πλησίον δὲ τῆς Ὀρχήστρας, καθὼς μαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς τοῦ Πλάτωνος Ἀπολογίας Σωκράτους ἐπωλοῦντο ὑπὸ βιβλιοπωλῶν τὰ βιβλία. Ἐν τῷ Πρυτανείῳ, πλὴν τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῷ καὶ δημοσίᾳ δαπάνῃ σιτουμένων πρυτάνεων, ἤτοι προέδρων τῆς βουλῆς, καὶ τῶν ἐξόχων πολιτῶν, (πρβ. καὶ Πλουτ. Ἀριστείδην XXVII περὶ τῶν θυγατέρων τοῦ Ἀριστείδου) ἐφιλοξενοῦντο καὶ οἱ ξένοι πρέσβεις. Ἐν τῇ ἑστίᾳ τοῦ Πρυτανείου ἔκαιε διαρκῶς τὸ πῦρ. Οὕτως ὅ,τι ἦτο ἡ ἑστία τῆς οἰκίας διὰ πᾶσαν οἰκογένειαν, τοῦτο ἦτο διὰ τὴν πόλιν ὅλην τοῦ Πρυτανείου αὐτῆς ἡ ἑστία. Καὶ οἱ ἄξονες καὶ αἱ κύρβεις, ἐφ' ὧν ἦσαν γεγραμμένοι οἱ τοῦ Σόλωνος νόμοι (Πλουτ. Σόλων XXV) ἔκειντο ἐν τῷ Πρυτανείῳ (Παυσαν. I 18,3). Τὸ περισχοίνισμα τέλος ἦτο τόπος περιπεφραγμένος κύκλῳ δρυφάκτοις (μὲ κιγκλίδωμα), ὅπου ἔφεραν τὰ ὄστρακα οἱ ψηφοφόροι μὲ χαραγμένον π. χ. τὸ ὄνομα τοῦ ὡς ὀστρακιστέου θεωρουμένου.

Ἀλλ' ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης εἰκόνος τῆς ἀγορᾶς τῶν Ἀθηνῶν, ἥτις διὰ τῶν ἀρχαίων μαρτυριῶν ὑποβάλλεται εἰς τὸ πνεῦμά μας, τίποτε, ὡς εἴπομεν, δὲν δύναται νὰ γίνῃ κατὰ τοσοῦτον τοὐλάχιστον αἰσθητὸν κάπως σήμερα, καθ' ὅσον διὰ τοῦ προσδιορισμοῦ ἔστω καὶ τῶν θέσεων μόνον τῶν καλλιτεχνικῶν καὶ ἱστορικῶν μνημείων θὰ ἦτο τοῦτο ὁπωσδήποτε ἐφικτόν. Δὲν δυνάμεθα μάλιστα οὐδὲ τὰ ἔσχατα ὅρια τῆς ἀγοραίας περιοχῆς ἀκριβῶς νὰ χαράξωμεν, καὶ μόνον κατά τινα προσέγγισιν σήμερον ὡς ὁροθέσια ἐπιτρέπεται νὰ ὑποτεθῶσι τὰ ἑξῆς. Ἀνεφέραμεν τὴν ἐκ τοῦ Διπύλου, ἐκ τῆς βορείας ἑπομένως πλευρᾶς, εἴσοδον καὶ ὅ,τι ἀμέσως συνείχετο πρὸς αὐτήν, ὡς τὸ πομ-

Ἡ Στοὰ τοῦ Ἀττάλου. [Μ. Ε. Ε.]

Digitized by Google

κεῖον, τοῦ ὁποίου λείψανα εἶνε ὡς φαίνεται, τοῖχοι τινὲς δεξιόθεν τῷ διὰ τῆς ἐξωτερικῆς πύλης ἐκ τῶν τάφων εἰς τὸ ἄστυ εἰσερχομένῳ.

Ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου.

Ὡρισμένως μνημεῖον τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἀνατολικῶς καὶ ἡ στοὰ τοῦ Ἀττάλου Β' βασιλέως τῆς Περγάμου 159—138 π. Χ., παρὰ τὸν νῦν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Μοναστηράκι, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς κατάστασιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἐπὶ ἑλληνιστικῶν χρόνων προστεθὲν μέρος. Σώζονται ταύτης πάντως λείψανα ἱκανά, παρέχοντα τελείαν ἰδέαν τῆς μορφῆς της μὲ τὴν μακράν της στοάν, διώροφον προφανῶς, καὶ τὰ εἰς τὸν ἀνατολικόν της τοῖχον στηριζόμενα «ἐμπορικά» της καταστήματα. Ἀναφέρεται δὲ ἐπὶ τῶν Μιθριδατικῶν ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἐν Δειπνοσοφισταῖς V 212 ἑ. περὶ τὸ 88 πρὸ Χριστοῦ, μετ' ἀξιοσημειώτων τινῶν λεπτομερειῶν καὶ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τοῦ δράματος τῆς ἐν Ἀθήναις ἀναδείξεως ὡς τυράννου παρεγγράφου τινὸς πολίτου Ἀθηνίωνος καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συμβάντων, ἀλλὰ καὶ μετά τινων μικρῶν τοπογραφικῶν πληροφοριῶν περὶ τῆς στοᾶς καὶ τῆς ἀγορᾶς. Διότι πρὸ τῆς Ἀττάλου στοᾶς φέρεται «ᾠκοδομημένον τοῖς Ρωμαίοις στρατηγοῖς βῆμα ρητορικόν, πλήρης δὲ ἦτο ὁ Κεραμεικὸς ἀστῶν καὶ ξένων καὶ αὐτόκλητος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ὄχλων συνδρομή, ὅτε ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα ἐκεῖνο ἐδημηγόρησε πρὸς τὸ πλῆθος ὁ δημεγέρτης Ἀθηνίων, ὃν συλλαλήσαντες ἑαυτοῖς κατόπιν οἱ ὄχλοι καὶ εἰς τὸ θέατρον συνδραμόντες στρατηγὸν ἐπὶ τῶν ὅπλων εἵλοντο».

Πάντως λοιπὸν ὀλίγον δυτικώτερον τῆς στοᾶς ἦσαν τὰ ἀνατολικὰ τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς ὅρια, παρὰ τὰ ὁποῖα ἑπομένως ἐπίσης, ὄχι πλέον ἐν τῷ χώρῳ αὐτῆς, εὑρίσκετο καὶ τὸ «οὐ πολὺ τῆς ἀγορᾶς ἀπέχον» γυμνάσιον Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (285—247 π. Χ.), πλησίον πάλιν τοῦ ὁποίου ἀλλ' ἐντὸς τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς, καθὼς λέγει ὁ αὐτὸς Παυσανίας (Ι 17, 2), καὶ τὸ Θησέως ἱερὸν μετὰ τοιχογραφιῶν καὶ παρακείμενον πιθανῶς τὸ τῶν Διοσκούρων ἀρχαῖον ὡσαύτως ἱερὸν μετὰ τοιχογραφιῶν τοῦ Πολυγνώτου, καὶ πάλιν τὸ τῆς Ἀγλαύρου τέμενος, δι' οὗ πλησιάζομεν πλέον πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως.

Τὸ νῦν λεγόμενον Θησεῖον ἦτο ἐξάπαντος Ἡφαιστεῖον ἤτοι ναὸς Ἡφαίστου ἢ Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς, ὁ δὲ ἐφ' οὗ κεῖται τοῦτο λόφος ἐκαλεῖτο Κολωνὸς ἀγοραῖος. Ὥστε καὶ ἐνταῦθα εἶναι ὡρισμένα τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς τὰ ὅρια. Εἰς ποῖα ὅμως κτίσματα αὐτῆς ἀνήκουν τὰ ἀνατολικῶς τῆς εἰς τὸ πολὺ βαθύτερον κείμενον ἔδαφος τῆς ἀγορᾶς δι' ἀνασκαφῶν πρὸ ἐτῶν ἀποκαλυφθέντα ἐρείπια, εἶναι ὅλως ἄδηλον. Νοτιώτερα αὐτῶν εἰς τὴν αὐτὴν γραμμὴν θὰ ἔκειτο ὁ ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος πατρῴου καὶ ἔτι νοτιώτερα τὸ περισχοίνισμα, ἡ Ὀρχήστρα, τὸ Μητρῷον. Τοιουτοτρόπως ἐδῶ πάλιν εὑρισκόμεθα παρὰ τὴν κλιτὺν τοῦ λόφου τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅπου μάλιστα διὰ τοῦ Ἀμφιαράου, χθονίου θεοῦ, προσεγγίζομεν ἐκ τῆς ἄλλης πλευρᾶς, τῶν χθονίων ἐπίσης θεῶν Εὐμενίδων ἢ Ἐριννύων τὸ γνωστὸν βάραθρον.

Ἡ λεγομένη στοὰ Γιγάντων.

Τοὐναντίον ἡ σήμερον λεγομένη στοὰ τῶν Γιγάντων, σχεδὸν εἰς τὸ μέσον κειμένη μεταξὺ τῶν δυτικῶν στοῶν τῆς ἀρχαίας ἀγορᾶς καὶ τῆς στοᾶς Ἀττάλου, οὔτε τὸ ὄνομα τοῦτο ὀρθῶς φέρει οὔτε ἀνήκει εἰς τὰ ἀρχαῖα κτίσματα. Εἶναι ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ δὴ τῶν τοῦ Ἀδριανοῦ (117-138 μ. Χρ.) καὶ δὲν εἶναι Γίγαντες αἱ μορφαί της, ἀλλὰ μᾶλλον ἥρωες τῆς Ἀττικῆς.

Δυτικώτερον τοῦ γυμνασίου τοῦ Πτολεμαίου ἔκειτο ἡ ὑπὸ Καίσαρος καὶ Αὐγούστου προστεθεῖσα εἰς τὴν ἀρχαίαν, ρωμαϊκὴ ἀγορά, μέγα τετράγωνον ἐκτεινόμενον μέχρι τοῦ ὑδραυλικοῦ ὡρολογίου Ἀνδρονίκου τοῦ Κυρρήστου (κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα π. Χ.), ὅπου φαίνονται τὰ ἐρείπια στοῶν πέριξ αὐλῆς. Σώζεται δὲ καὶ τὸ πρόπυλον τῆς εἰσόδου, ἀλλὰ κατὰ τὴν βορείαν (βορειανατολικὴν) πλευράν, πλησίον σημερινῆς ἐκκλησίας, λεγόμενον ἄλλως καὶ πύλη τῆς Ἀρχηγέτιδος Ἀθηνᾶς ἕνεκα ἐπιγραφῆς τοῦ ἐπιστυλίου ἀφιερωτικῆς εἰς αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 12 πρὸ Χρ. καὶ 2 μετὰ Χριστὸν ὑπὸ τοῦ ἀθηναϊκοῦ δήμου, διὰ δαπάνης ὅμως τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Ὀλίγον περαιτέρω ἀνατολικῶς μέχρι τῆς νῦν ὁδοῦ Αἰόλου ἐξετείνετο τὸ μέγα κτίσμα τῆς Βιβλιοθήκης Ἀδριανοῦ, ἀνεσκαμμένον κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸ πολλῶν ἐτῶν.

Οἱ κύκλοι τῆς ἀγορᾶς.

Ἀλλ' ἡ ἀγορά, ἔνθα ἠγείροντο τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα καλλιπρεπῆ μνημεῖα, ἦτο συνάμα καὶ τόπος πωλήσεως ἐμπορευμάτων καὶ παντοίων ἐργαστηρίων, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεχωρίζετο ἀπ' αὐτῆς ἄλλη σημαντικὴ περιοχὴ διὰ τὰς τοιαύτας ἀνάγκας, ἥτις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συγχέεται πρὸς τὸ ἐπίσημον αὐτῆς τμῆμα, τὴν ἐλευθέραν ἀγορὰν τοῦ Ξενοφῶντος παρὰ Πέρσαις ἐν Κύρου Παιδείᾳ. Καὶ ἡ περιοχὴ δὲ αὕτη κατεμερίζετο εἰς τμήματα, ἤτοι

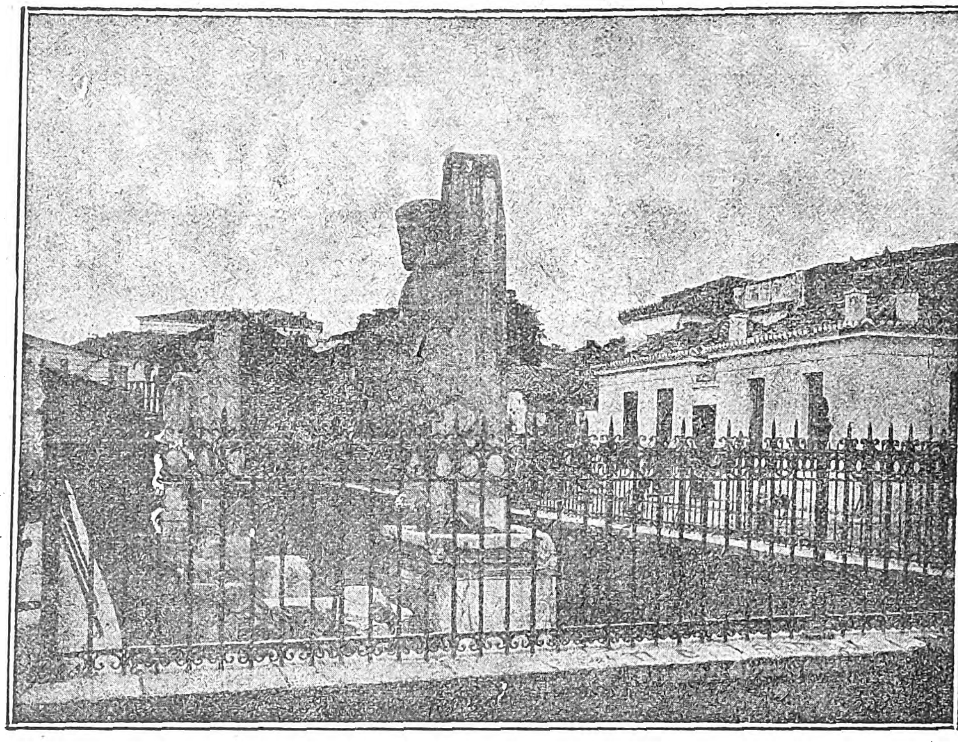

Η Στοὰ τῶν Γιγάντων. [Μ. Ε. Ε].

κύκλους, οἵτινες τὰ ὀνόματά των ἐλάμβανον ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς πωλουμένων ὠνίων. Τοιαῦτα ὀνόματα ἦσαν τὰ ἀνδράποδα, τὰ ἀρώματα, τὰ γέλγη ἤτοι τὰ ψιλικὰ σήμερον λεγόμενα, ἡ γυναικεία ἀγορὰ (πώλησις ἄρτου ὑπὸ γυναικῶν, παροιμιωδῶς λοιδόρων), αἱ μυρρίναι (πώλησις στεφάνων μυρτιᾶς καὶ ἀνθέων), τὸ ἔλαιον, οἱ θέρμοι, οἱ ἵπποι, αἱ ἰσχάδες (ξηρὰ σῦκα), οἱ ἰχθύες ἢ ἡ ἰχθυόπωλις ἀγορὰ (ἢ «εἰς τοὔψον», ὄψον, ὀψάριον), τὰ κάρυα, τὰ κρόμμυα, τὰ λάχανα, χλωρὸς τυρός, τὰ χαλκᾶ (ὅπου τὸ Ἡφαιστεῖον τὸ νῦν Θησεῖον ἠγείρετο), αἱ χύτραι (κεράμεια ἀγγεῖα, ἀμφορεῖς, εἴδους πωλουμένου χονδρικῶς, ὄχι λοιπὸν τὰ καπηλεῖα), ἡ ἱματιόπωλις ἀγορὰ (πώλησις παλαιῶν ἐνδυμάτων), αἱ τράπεζαι διὰ τοὺς τραπεζίτας πρὸς ἀλλαγὴν νομισμάτων καί τινας ἄλλας τραπεζιτικὰς ἐργασίας. Τὰ βιβλιοπωλεῖα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρῳ, ἀλλ' ἐν τῇ ἐπισήμῳ δημοσίᾳ ἀγορᾷ κείμενα· πρβλ. Πλάτωνος ἀπολογίαν Σωκράτους XIV, 5: τὰ Ἀναξαγόρου βιβλία, ἃ ἔξεστιν ἐνίοτε (διότι πάντοτε δὲν θὰ ἦσαν τόσον εὐθηνὰ) εἰ πάνυ πολλοῦ, δραχμῆς ἐκ τῆς Ὀρχήστρας πριαμένοις (τοῖς νέοις) κτέ. Ἐν τῇ τῶν ὠνίων ἀγορᾷ ὑπῆρχον καὶ πρόχειρα πωλητήρια ὑπὸ σκηνάς, ὡς σήμερον εἰς τὰς ὁδοὺς πόλεων καὶ εἰς τὰς πανηγύρεις.

Εἰς τὰς ἀγορὰς ταύτας τῶν ὠνίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν δημοσίαν καὶ ἐπίσημον, τὰ πλήθη συνέρρεον κυρίως πρὸ μεσημβρίας· ἐξ οὗ αἱ φράσεις πλήθουσα ἀγορά, περὶ πλήθουσαν ἀγοράν, πληθώρα ἀγορᾶς πρὸς προσδιορισμὸν τῶν ὡρῶν, καθ' ἃς ἡ συρροὴ τοῦ πλήθους ἦτο μεγίστη, ἤτοι μετὰ τὴν ὀγδόην περίπου πρωϊνὴν καὶ περὶ τὴν δεκάτην καὶ μέχρι μεσημβρίας περίπου. Ἀλλ' ἐφοίτων εἰς αὐτὴν οἱ ἄνθρωποι καὶ κατ' ἄλλας ἐννοεῖται ὥρας, καὶ εἰς τὴν ἐπίσημον ἰδίως περὶ τὴν ἑσπέραν πρὸς περίπατον. Οἱ Θεοὶ οἱ ἱδρυμένοι εἰς τὴν ἀγορὰν ἐλάμβανον τὴν ἐπωνυμίαν «ἀγοραῖοι», οἷον Ζεὺς ἀγοραῖος, Ἑρμῆς ἀγοραῖος, ἀλλὰ καὶ ἄρτος ἀγοραῖος καὶ ὄχλος ἀγοραῖος καὶ ἀγοραῖοι ἄνθρωποι οἱ συχνάζοντες καὶ διημερεύοντες εἰς τὴν ἀγοράν. Ἀγοραῖοι ὅμως κατὰ παρέκτασιν εὐνόητον τῆς ἐννοίας ἠδύναντο νὰ εἶναι καὶ οἱ εὐτελεῖς, οἱ πρόστυχοι, καὶ τ' ἀγοραῖα πράγματα, τὰ ταπεινὰ καὶ εὐτελῆ. Ἐκ τούτου καὶ τὰ ἀγοραίως λέγειν καὶ τὰ ἀγοραῖα σκώμματα καὶ νοῦς ἀγοραῖος· ἀλλ' ἀγοραῖος καὶ ὁ πεπειραμένος, ὁ ἱκανὸς εἰς τὸ δημοσίᾳ ἀγορεύειν.

Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

ἀγορὰ καλεῖται καὶ ἡ πρᾶξις τοῦ ἀγοράζειν. Αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ ἕτερον σκέλος τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐμπόρου, αἵτινες συνίστανται εἰς τὸ ἀγοράζειν καὶ πωλεῖν. Θεωρεῖται δὲ ὡς ἡ δυσκολωτέρα, ἀπαιτοῦσα ἀποφασιστικότητα, ἐνημερότητα, γνῶσιν τοῦ εἴδους καὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῆς πελατείας, γοῦστο, καὶ ἐν γένει αὐτοπεριορισμόν, ὥστε ὁ ἀγοράζων νὰ μὴ πείθεται εὐκόλως ἀπὸ τὴν κομπορρημοσύνην τοῦ πωλητοῦ. Διὰ τὸν τελευταῖον τοῦτον λόγον ὁ καλὸς πωλητὴς δὲν εἶναι πάντοτε καλὸς ἀγοραστής.

Ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν ἀγορὰν εἶναι τόσον ἀναγκαία, ὅσον καὶ ἡ ἐπιτυχία εἰς τὴν πώλησιν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῶν κερδῶν τοῦ ἐμπόρου. Παραμέλησις οἱασδήποτε τῶν λειτουργιῶν τούτων καταστρέφει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἑτέρας. Ἡ κακὴ δὲ ἀγορὰ δὲν δύναται νὰ θεραπευθῇ διὰ καλῆς πωλήσεως, διότι ὁ πελάτης οὐδέποτε θὰ πληρώσῃ ὑψηλὴν τιμὴν διὰ κατώτερον ἐμπόρευμα, ἁπλῶς διότι ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ ἐμπόρου ἀκριβά. Ἀντιθέτως ὅμως, ἂν ἡ ἀγορὰ ὑπῆρξεν ἐπιτυχής, ἡ πώλησις καθίσταται εὐκολωτάτη, διότι δύναται ὁ ἔμπορος νὰ προσφέρῃ ἐπικερδῶς τὸ ἐμπόρευμά του εἰς τιμὴν κατωτέραν ἢ οἱ συναγωνισταί του.

Ὁ ντὲ Μέντελσάϊμ, εἰς τοὺς «120 Χρυσοῦς Κανόνας» του διὰ τὸ ἐμπόριον, συμβουλεύει τὰ ἑξῆς προκειμένου περὶ ἀγορᾶς:

Συνδυάζετε τὰς ἀγοράς σας μὲ τὰς πωλήσεις σας ὥστε νὰ μὴ συσσωρεύητε ἀνωφελῶς ἐμπορεύματα ἀπαρχαιούμενα, ἀπαιτοῦντα περιποίησιν, ἐκτεθειμένα εἰς κινδύνους, δεσμεύοντα τὰ κεφάλαιά σας.

Ἀγοράζετε ὀλίγα κάθε φορὰν καὶ ἀγοράζετε συχνά. Γυρίζοντες συχνότερα τὰ κεφάλαιά σας ἐξασφαλίζετε μεγαλύτερα κέρδη.

Μὴ ἐξετάζετε μόνον τὰς ἀνάγκας τῆς πελατείας σας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγοραστικήν των δύναμιν. Πολλάκις χρειάζονται εἶδός τι, ἀλλὰ δὲν ἔχουν νὰ τὸ πληρώσουν.

Καλὸν ἐμπόρευμα, τὴν κατάλληλον στιγμήν, εἰς καλὴν τιμήν, εἶνε ἡ βάσις τοῦ κέρδους. Ἐπιδιώκετε τὰ τρία ταῦτα προσόντα ὅταν ἀγοράζετε.

Ἀγοράζετε μόνος σας τὰ ἐμπορεύματά σας. Οὕτω δύνασθε νὰ διακρίνητε τὴν κακὴν ἀγορὰν ἀπὸ τὴν ἀγορὰν εὐκαιρίας καὶ νὰ κανονίσητε ἀναλόγως τὰς τιμάς σας. Ὁ ὑπάλληλος ἔχει πάντοτε συμφέρον νὰ σᾶς παρουσιάσῃ τὰς ἀγοράς του ὡς εὐκαιρίας.

Μεταχειρίζεσθε τὴν πίστωσιν τῶν προμηθευτῶν σας, ἀλλὰ πάντοτε μὲ μέτρον. Ὁ προμηθευτής σας, χορηγῶν πιστώσεις, ὄχι μόνον θαὐξήσῃ τὰς τιμάς του, ἀλλὰ θὰ σᾶς δεσμεύσῃ νὰ προτιμᾶται αὐτὸν διαρκῶς.

Ἀγορὰ ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως εἶναι ἡ ἀπόκτησις ἀντικειμένου τινός, κατόπιν συμφωνίας γραπτῆς ἢ προφορικῆς, ἔναντι ὡρισμένου ἀντιτίμου. Τὰ κατ' αὐτὴν ἐξετάζονται εἰς τὴν λέξιν «ἀγοραπωλησία».

Παροιμίαι: *ἀγορὰ λύκειος.* Ἀγορὰ τοῦ λύκου, δηλαδὴ ταχεῖα, αὐθαίρετος, οἱονεὶ ἁρπακτικὴ ἀγορά. Ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ζῴου.

ἀγορὰ Κερκώπων. Λέγεται ἐπὶ τῶν πονηρῶν καὶ ἀπατεώνων. Οἱ Κέρκωπες ἦσαν κατὰ τὸν Διόδωρον, διαβόητοι λησταὶ τῆς Λυδίας, προσπαθήσαντες καὶ αὐτὸν τὸν Δία νὰ ἐξαπατήσωσι.

ἀγορὰ καλεῖται ἐπίσης καὶ ἡ συγκέντρωσις ἐμπόρων, ἡ ὀργανουμένη πρὸς τὸν σκοπὸν πωλήσεως τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν.

Ὑπὸ τὸν ἄνω ὁρισμόν, ἡ λέξις «ἀγορὰ» συμπίπτει μὲ τὴν «ἑορταγοράν», καὶ «ἐμποροπανήγυριν», ἀλλὰ αἱ τελευταῖαι χαρακτηρίζουν μᾶλλον τὰς κατὰ μεγαλυτέρας περιόδους μεγάλας συγκεντρώσεις εἰς σημαντικὰ ἐμπορικὰ κέντρα, ἐμπόρων καὶ βιομηχάνων διαφόρων πόλεων ἢ καὶ χωρῶν ἀκόμη, ἐνῷ «ἀγορὰς» λέγομεν τὰς συχνὰς καὶ τακτικὰς συγκεντρώσεις εἰς ἐπαρχιακὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῶν παραγωγῶν τῆς περιφερείας πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων των.

Ἡ συνήθεια τῶν ἀγορῶν εἶνε ἀρχαιοτάτη, χρονολογουμένη ἀφ' ἧς ἐποχῆς οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν παραγωγήν, ἀλλ' ἀνταλλάσσοντες τὰ προϊόντα των. Εἰς τὴν ἀρ-

Digitized by Google

Ἡ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀθηνᾶς πρόσοψις τῆς νέας ἀγορᾶς. [Μ. Ε. Ε.].

χαίαν Ἑλλάδα ἐγίνοντο ἀγοραὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν πανηγύρεων τῆς Δήλου, τῶν Δελφῶν καὶ ἄλλων.

Αἱ ἀγοραὶ ὅμως ἀνεπτύχθησαν κυρίως κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐν Εὐρώπῃ, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος καὶ ἐλάμβανον χώραν κατόπιν προνομίου, διδομένου ὑπὸ τοῦ Βασιλέως εἰς ὅμιλον τῶν ὑπηκόων του. Τὸ προνόμιον δὲ τοῦτο ἐθεωρεῖτο πολυτιμότατον καὶ διετηρεῖτο μὲ πεῖσμα ὑπὸ τῶν λαβόντων αὐτό, ἕνεκα τῆς μεγάλης προσόδου, ἣν ἀπέφερεν ἐφόσον ηὔξανεν ὁ πληθυσμὸς τῶν πόλεων. Ἀλλαχοῦ ὅμως τὸ δικαίωμα τῶν ἐμπόρων ὅπως συνέρχωνται εἰς ἀγορὰς προέκυπτεν ἀπὸ μακροχρόνιον ἔθιμον.

Τὸ ἀρχαιότερον προνόμιον ἐχορηγήθη ὑπὸ τοῦ φράγκου βασιλέως Δαγοβέρτου τῷ 642 μ. Χ. εἰς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου (St. Denis) εἰς Παρισίους. Ἐπειδὴ δὲ θρησκευτικαὶ συγκεντρώσεις ἔδιδον εὐκαιρίαν διὰ τὴν πώλησιν ἐμπορευμάτων, τὰ προνόμια «ἀγορῶν» ἐδίδοντο συνήθως εἰς ἐκκλησιαστικὰς ὀργανώσεις.

Αἱ ἀγοραὶ αὗται γίνονται εἰς ἀνοικτὸν χῶρον ἢ πλατεῖαν, συνήθως εἰς τὸ κέντρον τῆς πόλεως, ἥτις καὶ ἀποκαλεῖται «*ἀγορά*». Ἐκεῖ συνέρχονται οἱ παραγωγοὶ τῶν περιχώρων φέροντες τὰ προϊόντα των καὶ συρρέουν οἱ κάτοικοι διὰ νὰ ἀγοράσουν αὐτά.

Αἱ ἀγοραί, ἀλλαχοῦ μὲν εἶνε ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ δημάρχου, ἀλλαχοῦ δὲ ἀνάγονται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῆς ἀγορανομίας, ὅπου ὑπάρχει τοιαύτη.

Ἐν Ἑλλάδι τὰ τῶν ἀγορῶν κανονίζονται ὑπὸ τῶν δημοτικῶν ἀρχῶν, μόνον δὲ ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ ὑπὸ εἰδικῆς ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, τῆς ἀγορανομίας (ὅρα λέξιν).

Αἱ ἀρχαὶ αὗται φροντίζουν διὰ τὴν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τάξιν, ἰδίᾳ δὲ α) διὰ τὴν ἐπάρκειαν τῶν προμηθειῶν, β) διὰ τὴν προστασίαν τῶν καταναλωτῶν ἀπὸ τὴν μονοπώλησιν τῶν μεταπρατῶν, καὶ γ) διὰ τὴν καθαριότητα καὶ ἁγνότητα τῶν πωλουμένων εἰδῶν. Ἐνίοτε εἰσπράττουσι καὶ τέλη, «ἀγοραῖα τέλη» καλούμενα (ὅρα λέξιν).

Διὰ τῆς λέξεως **ἀγορὰ** νοοῦμεν προσέτι *τὸ σύνολον τῶν ἐμπόρων ἔν τινι πόλει*, ὡς: *ἡ ἀγορὰ τοῦ Λονδίνου διέρχεται κρίσιν*, ἢ *τὸ σύνολον τῶν ἐμπόρων τῶν ἀσχολουμένων μὲ εἶδός τι*, ὡς: *ἡ παγκόσμιος ἀγορὰ βάμβακος ἀνησυχεῖ διὰ τὸ μέλλον τῆς Παραγωγῆς*. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις, *ἀγορὰν* λέγομεν *τὴν κατάστασιν τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως εἴδους τινός*, ὡς: *ἡ παρακολούθησις τῆς ἀγορᾶς εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν ἔμπορον*, ἢ *τὴν θέσιν τῶν τιμῶν εἴδους τινός*, ὡς: *ἡ ἀγορὰ γαιάνθρακος παρουσιάζει ὑψωμόν*. Ὑπὸ τὴν τελευταίαν ταύτην ἔννοιαν μεταχειριζόμεθα τὴν λέξιν εἰς τὴν φράσιν: *ἔσπασε τὴν ἀγοράν* (ὤθησε τὰς τιμὰς πρὸς τὰ κάτω).

Ὁ ὅρος «*ἀγορὰ τοῖς μετρητοῖς*» ὑπὸ δύο ἐννοίας συναντᾶται: τὸ μέν, ὡς ἀγορὰ ἐπὶ ἀμέσῳ καταβολῇ τοῦ ἀντιτίμου, ὁπότε εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν «*ἀγορὰ ἐπὶ πιστώσει*»· τὸ δέ, ὡς ἀγορὰ ἐπὶ ἀμέσῳ παραδόσει τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν «*προαγοράν*».

Ἐλευθέρα ἀγορὰ καλεῖται ἡ ἐκτὸς περιορισμῶν ἀγορὰ καὶ πώλησις εἴδους τινός. Ὁ ὅρος κυρίως ἐπεκράτησεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, (εἰς τὴν ἀγορὰν συναλλάγματος). Ἐπειδὴ ἐν τῷ ἐπισήμῳ χρηματιστηρίῳ δὲν ἐγίνοντο πράξεις ἐπὶ συναλλάγματος, ὅταν ἤρχισαν αἱ διακυμάνσεις αὐτοῦ, οἱ χρηματισταί, οἱ μεσῖται καὶ οἱ παῖκται συνηθροίζοντο εἰς τὸ τρίστρατον τῶν ὁδῶν Σοφοκλέους, Πεσματζόγλου καὶ Ἀριστείδου, καὶ εἰς τὸ ἐντὸς τοῦ θεάτρου Κυβέλης καφενεῖον, ὅπου ἐνήργουν τὰς ἐπὶ συναλλάγματος πράξεις. Μὲ τὴν ἐποχὴν ὅμως τῆς ἀναπτύξεως τῆς κερδοσκοπίας ἐπὶ τῆς δραχμῆς συμπίπτει καὶ ἡ σύστασις τοῦ «Συνδικάτου Τραπεζῶν» (ὅρα λέξιν), ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐπωλεῖτο συνάλλαγμα εἰς ὡρισμένας τιμὰς καὶ ὡρισμένους πελάτας. Αἱ λοιπαὶ ἀγοραπωλησίαι ἐγίνοντο εἰς τιμὰς κυμαινομένας ἀναλόγως τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως εἰς τὴν «ἐλευθέραν ἀγοράν».

Διαλυθέντος τοῦ Συνδικάτου Τραπεζῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1922, ἡ «ἐλευθέρα ἀγορά» ἔμεινεν ἡ μόνη ἀγορὰ τοῦ συναλλάγματος, μὴ ἀναγνωριζομένη ἐπισήμως, παρὰ μόνον εἰς νόμους τινὰς καταδιώκοντας αὐτὴν ἀναφερομένη. Οἱ νόμοι αὐτοὶ ἐπανειλημμένως εἰσαχθέντες καὶ καταργηθέντες, ἀπηγόρευον τὴν διενέργειαν ἀγοραπωλησιῶν ἐπὶ ξένου συναλλάγματος, τοῦ ὁποίου τὸ μονοπώλιον ἐδίδετο εἰς διὰ διατάγματος ὁριζομένας Τραπέζας. Αἱ Τράπεζαι αὗται ἦσαν ὑποχρεωμέναι νὰ μὴ πωλοῦν παρὰ εἰς τοὺς κομίζοντας ὡρισμένα πιστοποιητικὰ ἐμπόρους.

Καταργηθέντων τέλος τῶν περιορισμῶν τούτων, ὠργανώθη ἡ «ἐλευθέρα ἀγορὰ» συναλλάγματος εἰς ἴδιον χῶρον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀριστείδου.

Π. Κ ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ

Νέα Ἀγορὰ ἐν Ἀθήναις καλεῖται ἡ Κεντρικὴ ἀγορά, ἡ ἀνεγερθεῖσα παρὰ τὴν ὁδὸν Ἀθηνᾶς καὶ ἀπέναντι τοῦ Βαρβακείου Λυκείου, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς *Παλαιᾶς Ἀγορᾶς*, περὶ ἧς κατωτέρω.

Ἡ ἀγορὰ αὕτη, ὑαλοσκεπής, μὲ ἄριστον ἀερισμὸν καὶ ἅπαντα τὰ ἐφόδια διὰ νὰ ἐκπληρώνῃ τὸν προορισμόν της, ἐπρόκειτο νὰ συμπληρωθῇ διὰ Ψυγείων, κατασκευαζομένων εἰς τὴν ἔναντι αὐτῆς Πλατεῖαν, ἐκρίνετο δὲ ἐπαρκὴς μέχρι τοῦ 1922. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ταύτην, ηὐξήθη ἀποτόμως ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν, μετετοπίσθησαν τὰ κέντρα, λόγω τῆς προσθήκης νέων συνοικιῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἡ Κεντρικὴ Ἀγορὰ ἔπαυσε νὰ ἐκπληρώνῃ τὸν παλαιόν της προορισμόν. Ἐντεῦθεν θὰ παραμείνῃ μὲν ὡς Ἀγορὰ ἐξυπηρετοῦσα τὰς γύρω συνοικίας, ἀλλὰ θὰ παύσῃ τροφοδοτοῦσα τὰς ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεγερθείσας πολυαρίθμους συνοικιακὰς Ἀγορὰς τῶν Ἀθηνῶν.

Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι, ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεώς της κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἡ Νέα Ἀγορά, ἀρξαμένη ἀπὸ τὴν ἐπίδειξιν ζωηροῦ δημοτικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τῶν ἐν αὐτῇ ἐργαζομένων, μικρὸν κατὰ μικρόν, ὠργανώθη πολιτικῶς, καὶ συνεπήχθη εἰς τὰς πρώτας Συντεχνίας, πολλὴν ἐπίδρασιν ἐχούσας κατὰ τὰς Δημοτικὰς καὶ τὰς Βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῶν τελευταίων χρόνων. Πᾶσα πολιτικὴ περιοδεία ἀνὰ τὰς Ἀθήνας, ἀπὸ τῆς Νέας Ἀγορᾶς ἤρχιζεν. Συχνὰ δὲ ἡ κοινὴ ἐν αὐτῇ γνώμη ἐγίνετο ἂν μὴ τὸ ἀσφαλὲς κριτήριον, πάντως ὅμως ἱκανός, πρὸς καθοδήγησιν, γνώμων.

Κατὰ τὰ ἄλλα δὲν διέφερεν ἀπὸ τὰς λοιπὰς Δημοτικὰς Ἀγοράς, ἀκολουθοῦσα τὸν ὀργανισμὸν αὐτῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐνοικίασιν τῶν ἐν αὐτῇ χώρων καὶ τὰ ἄλλα δικαιώματα.

Παλαιὰ Ἀγορά, ἢ *Μεγάλη Ἀγορά*, τὸ λεγόμενον ἐν Ἀθήναις *Πυζάρι*, *Ρωλόγι*, *Τσαρσί*, καὶ ἁπλῶς *Ἀγορά*. Κεῖται εἰς τοὺς βορεινοὺς πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν ὁδῶν Ἀδριανοῦ καὶ Αἰόλου, ὅπου σήμερον, παρὰ τὸ πυρποληθὲν παλαιὸν κτίριον, ἀνεγείρεται νέον καὶ χρησιμεύει ὡς τοπικὴ Ἀγορά, ἀπὸ τοῦ 1922 εἰδικῶς ἀφιερωθεῖσα εἰς τοὺς ἐκ Σμύρνης ἐγκατασταθέντας ἐν Ἀθήναις.

Ἡ Μεγάλη Ἀγορὰ ἐξετείνετο ἄλλοτε, καὶ μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄, ἀπὸ τοῦ ὑπὲρ τὴν Μητρόπολιν τμήματος τῆς ὁδοῦ Ἀδριανοῦ, κεντρικῆς τότε ἀρτηρίας τῆς πόλεως, μέχρι τῆς σωζομένης ἀρχαίας Πύλης τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀρχηγέτιδος Ἀθηνᾶς, τῆς καλουμένης καὶ *Πύλης τῆς Ἀγορᾶς*. Κατήρχετο δὲ μέχρι τῆς συνοικίας *Ψυρρῆ*, παρὰ τὰ *Γύφτικα*, περιελάμβανε τὰ μόνα ἐξ αὐτῆς πραγματικῶς σωζόμενα *Ἀμπατζίδικα*; ἔκαμπτε τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ μέχρι τῆς *Ὡραίας Ἑλλάδος* καὶ τοῦ Ναοῦ τῆς *Καπνικαρέας*, καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ *Εὐαγγελιστρίας* ἔφθανεν εἰς τοὺς *Ἀέρηδες*, τὸ *Ὡρολόγιον τοῦ Α. Κυρρήστου*, ὅπερ μέχρις ἐσχάτων ἐθεωρεῖτο ἐκ τῶν παρερμηνευμένων ἀναγλύφων του, ὡς Ναὸς τοῦ Αἰόλου. Τοιαύτην ἔκτασιν εἶχεν ἡ Μεγάλη Ἀγορά. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐλάχιστον αὐτῆς Τμῆμα καὶ μάλιστα μόνον τὸ καταλαμβανόμενον ἀπὸ τὴν νῦν λεγομένην Παλαιὰν Ἀγοράν, ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὰ τρόφιμα. Οἱ Ἀθηναῖοι

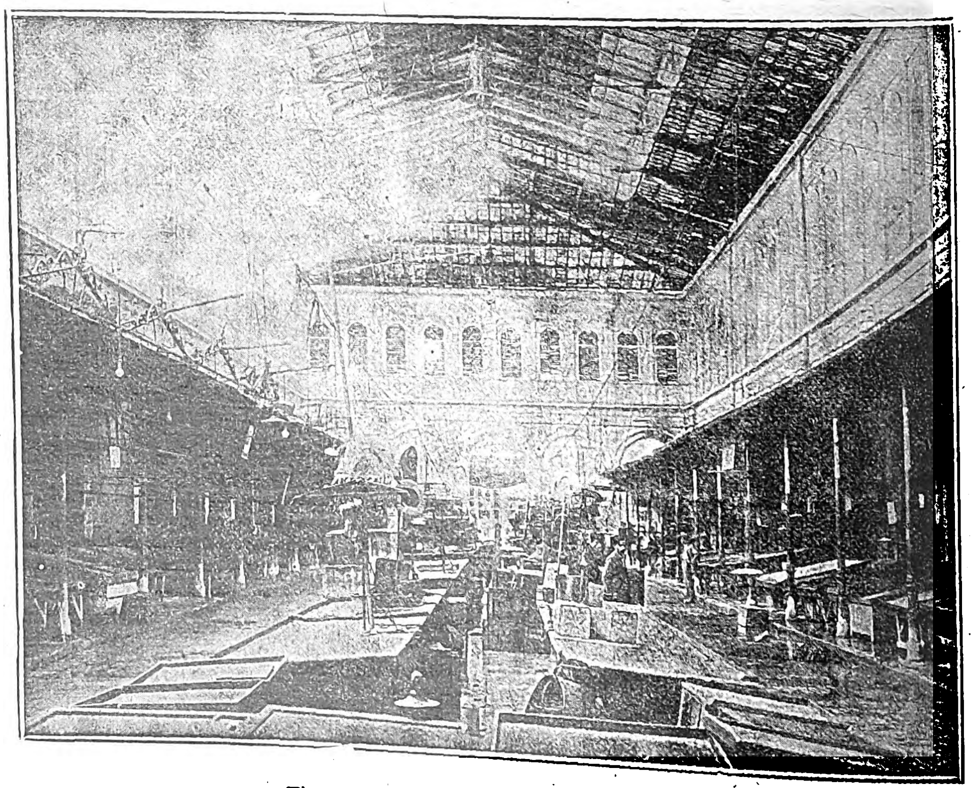

Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Νέας ἀγορᾶς. [Μ. Ε. Ε.].

Digitized by Google

ὅλα τὰ ἡτοίμαζαν εἰς τὰς οἰκίας των, τὰ λαχανικά των τὰ εἶχαν ἀπὸ τοὺς κήπους. Μόνον τὰ ψάρια, καί, κατὰ καιρούς, τὰ βόεια κρέατα ἀπετέλουν ἀντικείμενον τῆς Ἀγορᾶς τῶν τροφίμων. Συνεπῶς ἡ μεγάλη αὐτὴ ἔκτασις πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν κληρονομηθεῖσαν συνήθειαν τῆς ἐν

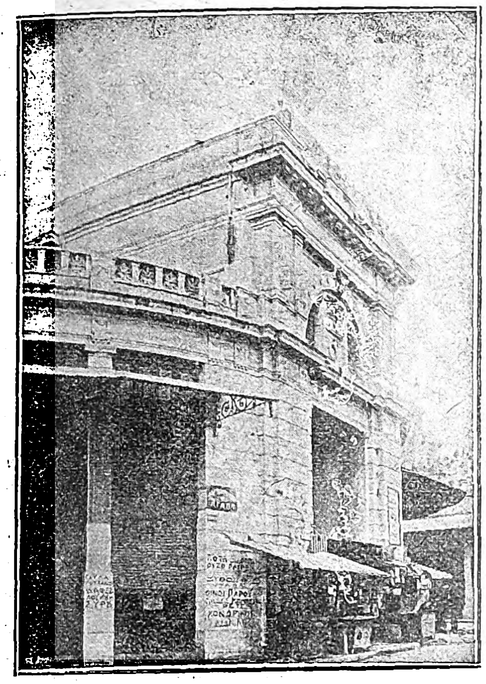

Ἡ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Αἰόλου πρόσοψις τῆς Παλαιᾶς Ἀγορᾶς.

τῇ ἀγορᾷ δημοσίας ζωῆς τῶν νεωτέρων Ἀθηναίων, συνήθειαν τὴν ὁποίαν εἶχαν μέχρι τῶν δυσμῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος καὶ ἐπέκεινα ἀκόμη. Διὰ νὰ κατανοηθῇ δὲ καλὰ ἡ κατάστασις τῆς Μεγάλης Ἀγορᾶς, παραθέτομεν τὴν εἰκόνα αὐτῆς ληφθεῖσαν κατὰ σχεδίασμα τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Προύστ. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι εἶναι μία γωνία τῶν Τουρκοκρατουμένων Ἀθηνῶν. Καὶ ὅμως πρόκειται περὶ τῆς συνολικῆς μορφῆς, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ παρὰ τὰ Ἀμπατζίδικα τμῆμα τῆς Μεγάλης Ἀγορᾶς κατὰ τὸ ἔτος 1857.

Πολλαὶ ἀπόπειραι ἔγιναν διὰ νὰ ἐξωραϊσθῇ τὸ μέρος. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁ *Λόρδος Ἔλγιν*, διὰ νὰ κολάσῃ τὴν ἁρπαγὴν τῶν *Ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος*, ἐδώρησεν εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν μέγα Ὡρολόγιον, ἔργον καλλιτεχνικώτατον καὶ χρησιμώτατον, τὸ ὁποῖον ἀναρτηθὲν εἰς τὸν ἐπὶ τούτῳ κτισθέντα πύργον τῆς Π. Α. εἰργάζετο μέχρι τοῦ 1885, ὁπότε κατεστράφη μετὰ τοῦ λοιποῦ κτιρίου κατὰ τὴν ἀποτεφρώσασαν τοῦτο πυρκαϊάν. Λείψανα τοῦ Ὡρολογίου τούτου ὑπάρχουν ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ἱστορ. καὶ Ἐθν. Ἑταιρίας.

ἀγοράζω· ὀψωνέω, ὠνέομαι, ἀντικαταλλάττομαι ἐκπρίαμαι, πρίημι, προμηθεύμαι κάτι ἀπὸ τὴν ἀγοράν· (βλ. ἀγοραπωλησία), ἐμπορεύομαι παροιμίαι: «αὐτὸς σὲ πουλεῖ καὶ *σἀγοράζει*».— «ἐμεῖς ψωμὶ δὲν ἔχουμε καὶ λάχανα *'γοράζουμε*». — «*ἀγοράζεις* ψάρια στὸ γιαλό». — «γάϊδαρο *ἀγοράζω*, γάϊδαρο πουλῶ».—«μὴν *ἀγοράζεις* τὸ σκοινὶ πριχοῦ πάρεις τὸ βόδι».—Εἰδικὴ φράσις: *ἀγοράζω λόγια*=ἵσταμαι σιωπηλός, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ὁμιλοῦν, καὶ προσποιούμενος τὸν ἀδιάφορον μετὰ προσοχῆς ἀκροάζομαι, ἴσως ἀκούσω τι τὸ ἐνδιαφέρον ἐμὲ ἢ ἄλλον, δι' ὃν ἐκτελῶ τὴν πρᾶξιν ταύτην.

ἀγοραῖα τέλη. Τέλη εἰσπραττόμενα ἐπὶ πάσης ἀγοραπωλησίας παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις, ἅτινα καὶ *ἀγοραστικὰ* ἐκαλοῦντο. Ταῦτα κυρίως εἰσεπράττοντο ἐν ταῖς ἀγοραῖς, ἀλλ' ἔπληττον ἐπίσης τὰς ἐκτὸς τῆς ἀγορᾶς γινομένας πράξεις, ὁπότε ἐκαλοῦντο *ἐπώνια*. Ὁ Θ. Ρέϊναχ μάλιστα προσθέτει ὅτι «τὸ φορολογητέον ἐμπόρευμα κατεδιώκετο μέχρι τῶν καταστημάτων καὶ τῶν οἰκιῶν ἀκόμη.»

Ἡ φορολογία αὕτη, ἐκ τοῦ ὅρου «ἑκατοστὴ» μεθ' οὗ ταυτίζεται ἐνίοτε, φαίνεται ὅτι ἀνήρχετο κατ' ἀρχὰς εἰς 1% ὁμοιομόρφως. Ἐκ διαφόρων ὅμως ἐπιγραφῶν προκύπτει ὅτι ἐποίκιλλεν ἀναλόγως τῆς φορολογητέας ὕλης καὶ τοῦ ποσοῦ αὐτῆς.

Τὰ ἀγοραῖα τέλη ἀναλογοῦν κάπως πρὸς τὴν σύγχρονον φορολογίαν τοῦ κύκλου τῶν ἐργασιῶν, ἥτις, ψηφισθεῖσα ἐν Γαλλίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν, δὲν ἐφηρμόσθη.

Π. Κ. Ρ.

Βιβλιογραφία. Α. Ἀνδρεάδη, - Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας.—Θ. Ρέϊναχ. - Ἐπιγραφὴ τῆς νήσου Κῶ. Lexicon Seguerianum.

ἀγοραία τιμή· ἡ ἐν τῇ ἀγορᾷ κρατοῦσα τιμὴ (ὅρα λέξιν) εἴδους τινὸς καθ' ὡρισμένην ἡμέραν. Ὁ ὅρος οὗτος χρησιμοποιεῖται ὅταν δὲν ὁρίζεται ἐκ τῶν προτέρων ἡ τιμὴ τοῦ πωλουμένου εἴδους, ἀλλ' ἀφίεται ὅπως κανονισθῇ κατὰ μελλοντικήν τινα ἐποχήν, ἰδίᾳ εἰς τὴν περίπτωσιν προαγορᾶς ἀπὸ γεωργοὺς ἔναντι προκαταβολῶν, ὁπότε ὁ δανειστὴς ἀγοράζει τὴν παραγωγὴν εἰς τὴν «ἀγοραίαν τιμὴν» τοῦ εἴδους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παραδόσεως.

Ἐπίσης γίνεται χρῆσις τοῦ ὅρου προκειμένου περὶ πωλήσεως γενομένης «ὑπὲρ τὴν ἀγοραίαν τιμὴν» ἢ «ὑπὸ τὴν ἀγοραίαν τιμήν». Π. Κ. Ρ.

Ἀγοραῖοι. Μὲ τὸ ἐπίθετον τοῦτο ἐκοσμοῦντο παρ' Ἕλλησι τὰ ὀνόματα τῶν προστατίδων τῆς ἀγορᾶς θεοτήτων. Προσιδιάζει κυρίως εἰς τὸν θεὸν τοῦ ἐμπορίου Ἑρμῆν, ὅστις ὡς Ἀγοραῖος παρίστατο εἰς τὰ ἀνὰ τὰς ἀγορὰς τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν πόλεων ἐγκατεσπαρμένα ὁμοιώματα αὐτοῦ. Ἀγοραῖοι ὅμως ἐκαλοῦντο συνήθως καὶ ὁ Ζεὺς μετὰ τῆς Θέμιδος. Ναοὶ τοῦ Ἀγοραίου Διὸς ὑπῆρχον εἰς τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Θήβας, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας καὶ Ὀλύμπιοι βωμοί. Ἡ θεὰ Ἄρτεμις ἐλατρεύετο ἐπίσης ὡς Ἀγοραία, εἶχε δὲ ναὸν περικαλλῆ ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ. Τέλος, Ἀγοραία ἐκαλεῖτο καὶ ἡ Ἀθηνᾶ, εἶχε δὲ ναὸν εἰς τὴν Σπάρτην.

Ἀγοραῖοι ἢ κάπηλοι, ἐκαλοῦντο εἰς τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς πόλεις οἱ μικρέμποροι καὶ λιανοπωληταί. Οὗτοι γενικῶς περιεφρονοῦντο, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς «ἐμπόρους» οἵτινες πολλῶν ἀπήλαυον τιμῶν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ξενοφῶντος, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους.

Ὁ Κικέρων, ὡς καὶ ὁ Πλάτων, ἐκφράζεται περιφρονητικῶς περὶ τῆς μικρεμπορίας, διὰ τὸν λόγον ὅτι αὕτη συνηθίζει εἰς τὴν ἀπάτην καὶ τὸ ψεῦδος. Ἡ περιφρόνησις αὕτη ἔχει ὡς ἀρχὴν τὴν γενικὴν περιφρόνησιν τῶν ἀρχαίων πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἣν δὲν ἐθεώρουν ἁρμόζουσαν εἰς πολίτας. Ἡ ἀνάγκη ὅμως τῆς κατανομῆς τῶν ἔργων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐμπορίας ἐπέβαλε τὴν ἐκτίμησιν τῶν μεγαλεμπόρων, καὶ ἡ περιφρόνησις περιωρίσθη εἰς τοὺς «φαύλους καὶ ἀγοραίους», ὡς καλεῖ τοὺς μικρεμπόρους ἐν «Πρωταγόρᾳ» (347 δ'). Π. Κ. Ρ.

Ἀγοραῖον τεῖχος. Πόλις Εὐρώπης ἐν Ἑλλησπόντῳ. Τὸ ἐθνικὸν Ἀγοραιοτειχίτης.

ἀγοραῖος (ὁ καὶ ἡ) καὶ πάλιν *ἡ ἀγοραία*, -ον· 1) ὁ συχνάζων, ὁ διαμένων, ὁ διημερεύων, ὁ ἀνήκων, ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὴν ἀγοράν· 2) ὁ πεπειραμένος, ὁ ἱκανός, τοῦ διαβόλου κάλτσα. 3) ὁ κοινὸς θνητός, ὁ τοῦ ὄχλου, ὁ πρόστυχος, φαῦλος, ταπεινός, χυδαῖος· 4) ὁ τῇ ἀγορᾷ προσήκων, ἁρμόζων: *ἀγοραία* τιμή, *ἀγοραία* ἕξις *ἀγοραῖοι* λόγοι, ἀγοραῖα φερσίματα, - συμπεριφορά, - διαγωγή.

Ἀγοράκριτος ἐκ Πάρου. Ἕλλην γλύπτης ἀκμάσας κατὰ τὴν 53ην Ὀλυμπιάδα 450 περίπου π. Χ. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πολλῶν μαθητῶν τοῦ Φειδίου, τοὺς ὁποίους ὁ μέγας διδάσκαλος εἶχε συγκεντρώσει καὶ καθοδηγήσει ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους. Εἰργάζετο συνεχῶς εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Φειδίου, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ὑπεραγαπᾶτο, ἐμιμεῖτο δέ, μάλιστα, τὴν τεχνοτροπίαν του εἰς βαθμὸν ὥστε πολλοὶ ἔκαμον σύγχυσιν μεταξὺ τῶν ἔργων τῶν δύο καλλιτεχνῶν. Ὑπάρχει πάντως καὶ ἡ ἐκδοχὴ ὅτι ὁ Φειδίας, χάριν εἰς τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν ἔτρεφε πρὸς τὸν μαθητήν του, ὄχι μόνον τὸν ὑπεβοήθει εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων του, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ παρουσιάζῃ ὡς ἴδιά του ἔργα τοῦ Διδασκάλου. Οὕτω μία «Μήτηρ τῶν Θεῶν» ἡ ὁποία εὑρίσκετο εἰς τὸ Μητρῷον τῶν Ἀθηνῶν, ἐθεωρεῖτο ὡς ἔργον τοῦ Φειδίου, ἐνῷ ἦτο τοῦ Ἀγορακρίτου ἢ καὶ τἀνάπαλιν. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, ἔκαμεν ἕνα Δία εἰς τὴν Κορωναίαν καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Κυβέλης εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τὸ ἀριστούργημά του εἶναι ἕνα κολοσσιαῖον ἄγαλμα ὕψους δέκα πήχεων, τὸ ὁποῖον παρουσίασεν ὡς Ἀφροδίτην εἰς ἕνα διαγωνισμὸν γλυπτικῆς. Ὅταν ὅμως τὸ βραβεῖον ἀπενεμήθη εἰς τὸν Ἀλκαμένην, ἕτερον μαθητὴν τοῦ Φειδίου, ὁ Ἀγοράκριτος προσεβλήθη τόσον, ὥστε ἐπώλησε τὸ ἔργον του εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Ραμνοῦντος λέγων ὅτι εἶναι ἡ Νέμεσις. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ἔδιδον ἐνίοτε τὴν προσωνυμίαν τῆς Ραμνουσίας εἰς τὴν θεὰν τῆς Ἐκδικήσεως. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἀπεικονίζεται, κατὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ἀρχαιολόγων, ἐπὶ ἑνὸς χρυσοῦ στατῆρος ἀνακαλυφθέντος εἰς Κύπρον. Εὗρῆκαν καὶ τὴν βάσιν του, παντελῶς ἠκρωτηριασμένην, καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας φαίνονται ἀμυδρῶς ἐγγεγλυμμέναι αἱ περιπέτειαι τῶν Ἀτρειδῶν καὶ τῶν Τυνδαριδῶν. Οὐδὲν ἔργον τοῦ Ἀγορακρίτου διεσώθη.

Ἀγόρανα· χωρίον τῆς κοινότητος Κορύτιανης τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, εἰς τὴν νότιον περιοχὴν τοῦ Σουλίου· κάτοικοι 195. Ἀπέχει ἀπὸ Πρεβέζης 9 ὥρας. Ἐνταῦθα λέγεται ὅτι ἔθαψε τοὺς θησαυρούς του ὁ Ἀλῆ πασᾶς.

Ἀγοράναξ. Ρόδιος δραματικὸς ποιητής. Ὁ Καλλίμαχος ἔχει γράψει ἐπίγραμμα διὰ τὸν Ἀγοράνακτα ἐπ' εὐκαιρίᾳ θεατρικῆς νίκης του (Καλλ. Ἐπιγρ. XLIX).

Ἀγόρανις ἢ *Γόγρας* (ἀρχαιολ.) ποταμὸς τῆς Ἰνδικῆς συμβάλλων εἰς τὸν Γάγγην (Ἀρριανός).

ἀγορανομία· ὁ κλάδος τῆς διοικήσεως ἢ τῆς δικαιοσύνης ὁ ἐντεταλμένος τὴν ἐπίβλεψιν ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς τάξεως, τῆς καθαριότητος, τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς νομιμότητος. Κατὰ τὴν νεωτέραν δὲ πρακτικήν, ὁ ὅρος ἀγορὰ λαμβάνεται ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτοῦ ἔννοιαν, περιλαμβάνων πᾶν μέρος ὅπου γίνεται ἐμπορία, ἤτοι καταστήματα κλπ.

Ἱστορικόν. Τὰ τῆς ἀγορανομικῆς ὑπηρεσίας καθήκοντα εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα. Τὸ πρῶτον ἐκανονίσθησαν ταῦτα διὰ τοῦ Βασιλικοῦ Διατάγματος τῆς 6 Ἀπριλίου 1835, διὰ τοῦ ὁποίου τ' ἀγορανομικὰ καθήκοντα ἀνετέθησαν εἰς τοὺς νομάρχας καὶ τοὺς δημάρχους.

Τὸ διάταγμα τοῦτο καθιέρωνε:

α) τὸ σύστημα τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ ἐν ταῖς ἀγοραῖς, ἐκτὸς περιορισμῶν τιθεμένων τυχὸν διὰ νόμου ἢ διατάγματος.

β) τὴν χρῆσιν ὡρισμένων μέτρων καὶ σταθμῶν.

γ) τὴν ἀνάγκην εἰδικῆς ἀδείας διὰ τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος ἀρτοποιοῦ καὶ κρεοπώλου.

δ) περιορισμούς τινας διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν τῆς πρὸς πώλησιν καυσίμου ὕλης.

Αἱ παραβάσεις τῶν ἀγορανομικῶν διατάξεων θεωροῦνται ὡς πταίσματα, καὶ ἡ τιμωρία αὐτῶν προβλέπεται ὑπὸ τῶν ἄρθρων 581—589 τοῦ ποινικοῦ νόμου (περὶ πταισμάτων ἀφορώντων εἰς τὰς ζωοτροφίας καὶ τὴν σιτοδείαν καὶ τὴν ἀνατίμησιν τῶν τροφίμων).

Αἱ πλεῖσται τῶν ὡς ἄνω διατάξεων ἔχουν ἀπαρχαιωθῆ καὶ τεθῆ ἐν ἀχρηστίᾳ.

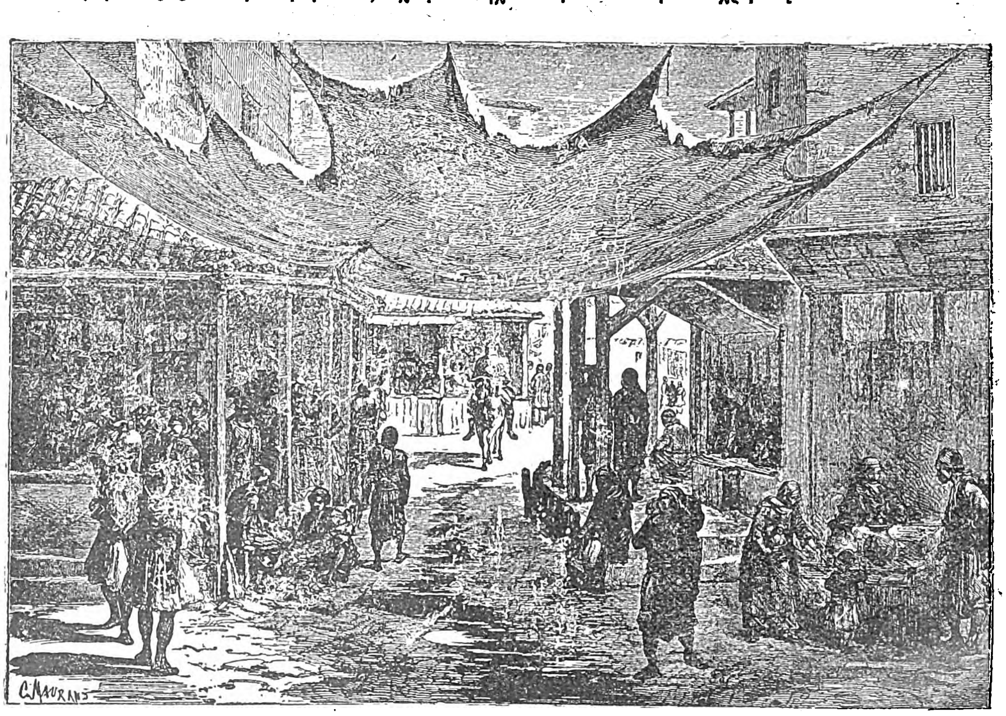

Η Μεγάλη Ἀγορὰ τῶν Ἀθηνῶν ὅπως παρέμεινεν ἀπὸ τῆς Τουρκοκρατίας μέχρι τοῦ 1857, ὁπότε ἐλήφθη τὸ σχεδιαγράφημα ὑπὸ τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Α. Proust.

Digitized by Google

Τὸ νῦν ἰσχῦον ἀγορανομικὸν καθεστώς, πολὺ εὐρύτερον εἰς δικαιοδοσίαν καὶ τελειότερον εἰς ὀργάνωσιν, συνέστη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1916, ὅτε διὰ τοῦ νόμου 702 τῆς 15 Φεβρουαρίου 1916 συνεστήθη ἐπιτροπὴ ἐν Ἀθήναις ὡς ἰδία ὑπηρεσία τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἧς σκοπὸς ἦτο ἡ κατὰ τὰς ἀνωμάλους περιστάσεις, λόγῳ ἐπιστρατεύσεως ἢ ἐξωτερικῶν πολέμων, ἐξασφάλισις τῆς προμηθείας καὶ διανομῆς ἐν τῇ χώρᾳ τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν καταναλώσεως, ἡ ὑπόδειξις εἰς τὰ ἁρμόδια ὑπουργεῖα τῶν ληπτέων μέτρων διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῆς παραγωγῆς, ἐργασίας καὶ καταναλώσεως, κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τελειότερον τὴν ἐπάρκειαν, καὶ ἡ λῆψις μέτρων πρὸς ἀποσόβησιν παντὸς κλονισμοῦ τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς χώρας.

Ἡ λῆψις ἐκτάκτων μέτρων ἐπεβάλλετο λόγῳ τῆς λίαν ἀνωμάλου καταστάσεως, ἣν ἐδημιούργει ὁ πόλεμος, δυσχεραίνων τὰς συγκοινωνίας καὶ τὴν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγήν, καὶ ἡ ἐπιστράτευσις, στεροῦσα τὴν χώραν τόσων ἐργατικῶν χειρῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ νόμος 702 εἶχε διάρκειαν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1917, ἀλλ' ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ παρετάθη διὰ τῶν νόμων 1252 τοῦ 1918 καὶ 2250 τοῦ 1920.

Ἀλλ' αἱ δυσχέρειαι ὁλονὲν ηὐξάνοντο καὶ ἡ ἀντιμετώπισις τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν τροφίμων κινδύνων ἐπέβαλον τὴν ἵδρυσιν εἰδικοῦ Ὑπουργείου Ἐπισιτισμοῦ (ὅρα λέξιν), διὰ Νομ. Διατάγματος τῆς 11 Φεβρουαρίου 1917, δι' οὗ καὶ κατηργήθη ἡ ὡς ἄνω ἐπιτροπή, ὑπαχθέντων εἰς τὸ νέον Ὑπουργεῖον τῶν καθηκόντων αὐτῆς.

Ὁ νέος ὀργανισμὸς τοῦ Ὑπουργείου τοῦ Ἐπισιτισμοῦ, ὁ εἰσαχθεὶς διὰ τοῦ νόμου 824 τῆς 2 Σεπτεμβρίου 1917, προέβλεπε τὴν σύστασιν παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ τούτῳ *Διευθύνσεως Ἀγορανομίας*, ἥτις συνεκέντρωσεν ἅπαντα τὰ ἀγορανομικὰ καθήκοντα. Πρὸς πληρεστέραν δὲ ἐξασφάλισιν τῆς δικαιοσύνης, ὑπήχθη εἰς τὴν Διεύθυνσιν ταύτην σῶμα Δικαστικῆς Ἐποπτείας, ἀποτελούμενον ἐξ ἀποσπωμένων δικαστῶν καὶ δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦ Ἐπισιτισμοῦ κατηργήθη διὰ τοῦ Νομοθ. Διατάγματος τῆς 11 Ἰουνίου 1923 καὶ ἡ Διεύθυνσις Ἀγορανομίας ὑπήχθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ὁπόθεν μετεφέρθη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐννόμου Τάξεως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1924 καί, διαλυθέντος καὶ τούτου μετά τινας μῆνας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη.

Ὀργάνωσις. Τῆς *Διευθύνσεως τῆς Ἀγορανομίας* προΐσταται Διευθυντής, λαμβανόμενος, ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἐφετῶν, ἀποσπώμενος δὲ πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς αὐτοῦ εὑρίσκονται ἓξ πρωτοδίκαι ἀποσπώμενοι ὁμοίως καὶ φέροντες τὸν τίτλον «Δικαστικῶν Ἐποπτῶν τῆς Ἀγορανομίας».

Τὸ «*Δικαστήριον τῆς Αἰσχροκερδείας*», εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ ὁποίου ὑπάγονται τὰ ἀδικήματα αἰσχροκερδείας, νοθείας κτλ. (ὡς καθορίζονται κατωτέρω), ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀγορανομίας ὡς πρόεδρον, ἢ τὸν πρὸς ἀναπλήρωσιν αὐτοῦ ἀπεσπασμένον πρόεδρον Πρωτοδικῶν, καὶ ἀπὸ δύο τῶν ὡς ἄνω ἐποπτῶν τῆς Ἀγορανομίας. Χρέη εἰσαγγελέως εἰς τὸ Δικαστήριον τοῦτο ἐκτελεῖ εἷς τῶν ἀντεισαγγελέων ἐφετῶν, πρὸς τοῦτο ἀποσπώμενος, ὡς ἀναπληρωταὶ δὲ αὐτοῦ δύνανται νὰ ἀποσπασθῶσι δύο ἀντεισαγγελεῖς Πρωτοδικῶν. Ἐπίσης ἀποσπῶνται δικαστικοὶ ὑπάλληλοι διὰ τὰ καθήκοντα γραμματέως καὶ γραφέων τοῦ «Δικαστηρίου Αἰσχροκερδείας».

Τὴν *διοικητικὴν ὑπηρεσίαν* τῆς Διευθύνσεως Ἀγορανομίας διεξάγει εἰσηγητὴς μετὰ τοῦ ἀναγκαιοῦντος βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, οἵτινες λαμβάνονται ἐκ τοῦ ὀργανικοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

Ἐπιτροπὴ διατιμήσεων, καταρτισθεῖσα διὰ τοῦ ἀπὸ 4 Αὐγούστου 1923 Νομοθ. Διατάγματος, ὡς τοῦτο ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ ἀπὸ 30 Σεπτεμβρίου 1924 Νομοθ. διατάγματος, σκοπὸν ἔχει τὸν κανονισμὸν τῶν διατιμήσεων (ὅρα λέξιν) ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τῶν ἀναγκῶν τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Αὕτη ἀπαρτίζεται ἐκ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς ἀγορανομίας ἐφέτου, τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ Δικαστηρίου αἰσχροκερδείας, ἑνὸς τῶν δικαστικῶν ἐποπτῶν τῆς ἀγορανομίας, τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κεντρικοῦ Χημείου, ἑνὸς ὑπαλλήλου τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων, τοῦ ἐπόπτου τῆς ἐφαρμογῆς τῶν διατιμήσεων, ἑνὸς ἀντιπροσώπου τοῦ Ἐμπορικοῦ καὶ Βιομηχανικοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἀθηνῶν, ἑνὸς ἀντιπροσώπου τῆς Ἐπαγγελματικῆς Συνομοσπονδίας καὶ ἑνὸς ἀντιπροσώπου τοῦ ἐργατικοῦ Κέντρου Ἀθηνῶν.

Τοιαῦται ἐπιτροπαὶ λειτουργοῦν καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας παρὰ τῇ ἕδρᾳ ἑκάστου Πρωτοδικείου, προεδρευόμεναι ὅπου μὲν ὑφίσταται ἐφετεῖον παρ' ἑνὸς ἐφέτου ὁριζομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, εἰς τὰς ἄλλας δὲ πόλεις ὑπὸ τοῦ οἰκείου προέδρου Πρωτοδικῶν.

Εἰδικὸν «*Τμῆμα Ἀγορανομίας*» λειτουργεῖ παρὰ τῇ ἀστυνομίᾳ πόλεων, ὑπαγόμενον εἰς τὴν Διεύθυνσιν Ἀγορανομίας τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, μὲ ἁρμοδιότητα τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀγορανομικῶν νόμων ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ, καὶ τὴν καταδίωξιν τῆς αἰσχροκερδείας, τῆς νοθείας καὶ τῆς ἀκαθαρσίας.

Χημικὰ ἐργαστήρια, συσταθέντα κατὰ τὸν νόμον 362, ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος τῆς 19 Ἀπριλίου 1926, ἐξετάζουν τὰ δι' εἰδικῶν ὑπαλλήλων λαμβανόμενα δείγματα, καὶ ἀποφαίνονται ἂν ὑπάρχῃ ἢ ὄχι περίπτωσις νοθείας.

Καθήκοντα. Ὡς εὐκόλως συνάγεται ἐκ τῆς ὡς ἄνω ὀργανώσεως, τὰ καθήκοντα τῆς ἀγορανομίας δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τρεῖς κατηγορίας:

α) *Κανονιστικά*. Τοιαῦτα εἶναι ὁ καθορισμὸς τῶν διατιμήσεων, αἱ ὁδηγίαι περὶ τῶν τηρητέων ὅρων καθαριότητος καὶ ἁγνότητος τῶν τροφίμων κτλ.

β) *Ἀστυνομικά*. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνάγεται ἡ ἐποπτεία τῶν καταστημάτων, ἡ ἐξέτασις τῶν πωλουμένων τροφίμων, ἡ ἐπιτήρησις ὅπως ἐφαρμόζωνται αἱ διατιμήσεις, ἡ ἐξέλεγξις τῶν χρησιμοποιουμένων μέτρων καὶ σταθμῶν κτλ.

γ) *Δικαστικά*. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀγορανομικῶν διατάξεων καὶ ἡ καταδίωξις τῶν παραβατῶν αὐτῶν ἔπρεπε νὰ συγκεντρώνῃ δύο πλεονεκτήματα: τὴν ταχεῖαν ἐκδίκασιν καὶ τὴν ἀμερόληπτον ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Πρὸς τοῦτο, τὰ ἐν λόγῳ ἀδικήματα ὑπήχθησαν εἰς τὰ εἰδικὰ «Δικαστήρια τῆς Αἰσχροκερδείας», ἅτινα συγκείμενα μὲν ἐξ ἀνωτέρων δικαστικῶν λειτουργῶν παρέχουν ἐγγύησιν ἀνεξαρτησίας καὶ ἀμεροληψίας, ἔχοντα δὲ ὡρισμένην ἁρμοδιότητα δύνανται νὰ δικάζουν ἀμέσως τὰ εἰς αὐτὰ ὑπαγόμενα ἀδικήματα.

Τὰ δὲ καταδιωκόμενα ἀδικήματα εἶναι·

1) *Ἡ αἰσχροκέρδεια* (ὅρα λέξιν), ὑφ' ὅλας τὰς μορφάς της, ἤτοι τεχνικὰς ἐλλείψεις, ἀθέμιτον κέρδος καὶ οἱονδήποτε ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ὄφελος ἀντιβαῖνον πρὸς τὸ θεμιτὸν ὅριον τοῦ ἐπαγγελματικοῦ ἢ ἐμπορικοῦ κέρδους, ὡς παραποίησις ποιότητος, ἐλλιπὴς ζύγισις κτλ.

Εἴδη ἐφ' ὧν δύναται νὰ χωρέσῃ αἰσχροκέρδεια εἶναι τὰ ἑξῆς:

Τρόφιμα παντὸς εἴδους. Καύσιμος ὕλη. Ψιλικά. Ὑαλικὰ καὶ πιατικά. Δέρματα. Πανικὰ ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα, ἐκτὸς τῶν πολυτελείας. Ὑφάσματα ἀνδρικὰ καὶ γυναικεῖα, ἐκτὸς τῶν πολυτελείας. Οἰκοδομήσιμος καὶ γραφικὴ ὕλη. Φάρμακα καὶ φαρμακευτικὰ εἴδη. Σπεσιαλιτὲ πλὴν τῶν καλλυντικῶν. Ἐγχώριοι ζῦθοι καὶ οἶνοι.

Τὰ περὶ αἰσχροκερδείας καθορίζονται διὰ τῶν νόμων 702 καὶ 703 καὶ αἱ τροποποιήσεις τοῦ ἀπὸ 21 Ὀκτωβρίου 1925 Νομοθ. Διατάγματος.

2) *Τὴν νοθείαν* (ὅρα λέξιν) ἰδίᾳ γάλακτος, ἐλαίου, ἀλεύρων καὶ ἐν γένει τροφίμων. Ἡ καταδίωξις τῆς νοθείας γίνεται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ὑπὸ εἰδικῶν ἀστυνομικῶν ὀργάνων, τῇ βοηθείᾳ τῶν Χημικῶν Ἐργαστηρίων. Τὰ περὶ νοθείας κανονίζονται ἀπὸ τὸν νόμον 362 καὶ τῆς τροποποιήσεως αὐτοῦ διὰ τοῦ ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1926 Προεδρικοῦ διατάγματος.

Π. Κ. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ

Βιβλιογραφία. — Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως· Κ. Σιαπκίδου. Τὸ ἀδίκημα τῆς Αἰσχροκερδείας. 1925.—Πληροφορίαι τῶν κ. κ. Κωνστ. Βρυάκου ἐφέτου, διευθυντοῦ τῆς Ἀγορανομίας καὶ Α. Ἀγγελίδη, ὑποδιοικητοῦ τοῦ Ἀγορανομ. Τμήματος τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων.

Ἀγορανόμιον (Ἀρχ.)· τὸ οἴκημα τοῦ ἀγορανόμου καὶ ὁ κατάλογος τῶν ἀγορανόμων.

Ἀγορανόμοι (Ἀρχαιολ.). Οἱ ἀγορανόμοι ἦσαν ἄρχοντες ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς εἰς πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐφορεύοντες εἰς τὴν τήρησιν τῶν περὶ τῆς ἀγορᾶς νόμων. Οἱ ἀγορανόμοι τῶν Ἀθηνῶν ἦσαν δέκα τὸ ἀριθμόν, πέντε διὰ τὸ Ἄστυ καὶ πέντε διὰ τὸν Πειραιᾶ, ἀνεδεικνύοντο δὲ διὰ κλήρου εἷς ἐξ ἑκάστης φυλῆς. Ἔργον αὐτῶν ἦτο νὰ ἐπιτηροῦν τὰ ἐν τῇ ἀγορᾷ πωλούμενα, πλὴν τοῦ σίτου, ὅστις ὑπήγετο εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν σιτοφυλάκων· νὰ ἐξελέγχουν τὴν καλὴν ποιότητα τῶν τροφίμων καὶ τὸ ἀκριβὲς ζύγισμα, νὰ συμβιβάζουν τὰς διαφορὰς μεταξὺ πωλητῶν καὶ ἀγοραστῶν, νὰ ἐπιμελοῦνται τῶν κατὰ τὴν ἀγορὰν ἱερῶν καὶ κρηνῶν, νὰ εἰσπράττουν φόρον ὑπὲρ τῆς πόλεως διὰ τὴν παραχωρουμένην εἰς τοὺς πωλητὰς θέσιν, ὡς καὶ τὸ ξενικὸν λεγόμενον τέλος, τὸ ὁποῖον κατέβαλλον οἱ ξένοι καὶ οἱ μέτοικοι διὰ νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἄδεια νὰ ἐκθέσουν εἰς τὴν ἀγορὰν τὸ ἐμπόρευμά των.

Οἱ ἀγορανόμοι ὥριζον τὴν τιμὴν καὶ τὸ ποσὸν τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν κομιζομένων τροφίμων καὶ ἐτιμώρουν τοὺς ἀπατεῶνας πωλητὰς ἢ ἀγοραστάς, ἰδίως δὲ τοὺς ψευδῆ μέτρα καὶ σταθμὰ ἔχοντας. Ἐτιμώρουν ἐπίσης τοὺς παραβαίνοντας τοὺς νόμους τῆς ἀγορᾶς, ἐπιβάλλοντες πρόστιμον μὲν εἰς τοὺς πολίτας, μαστιγοῦντες δὲ τοὺς δούλους ἢ ξένους διὰ τοῦ ὅπερ ἔφερον μαστιγίου. Ὅταν αἱ ἀναφυόμεναι εἰς τὴν ἀγορὰν διαφοραὶ ἦσαν σπουδαῖαι καταλήγουσαι εἰς δίκην, αὐτοὶ ἐνήργουν τὰς ἀνακρίσεις καὶ προήδρευον τοῦ δικαστηρίου. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἀγορανόμων ἦσαν καὶ αἱ ἑταῖραι, οὗτοι δὲ ὥριζον τὸ μίσθωμα τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ λαμβάνῃ ἑκάστη, εἰσπράττοντες συνάμα παρ' αὐτῶν καὶ ἀνάλογον φόρον.

Περὶ τῶν ἐν Σπάρτῃ ἀγορανόμων ὀλίγιστα εἶναι γνωστὰ καὶ ταῦτα πάντα σχεδὸν ἐξ ἐπιγραφῶν. Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς οἱ ἀγορανόμοι κατέλαβον τὴν θέσιν τῶν ἄλλοτε ἐμπελώρων καλουμένων, ἦσαν δὲ ἑπτὰ τῶν ἀριθμόν, συνιστῶντες συνέδριον (συναρχίαν), τοῦ ὁποίου ὁ πρόεδρος ἐκαλεῖτο πρέσβυς.

Ἀγορανόμοι (Aediles)· βοηθοὶ τῶν δημάρχων τῆς Ρώμης, ἐπιμελούμενοι τῶν ἱερῶν, τῶν δημοσίων τόπων καὶ τῶν κατὰ τὴν ἀγοράν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, παραπλησία πρὸς τὴν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀγορανόμων, κατεστάθη κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας, καὶ δὴ τὸ ἔτος 260 ἀπὸ κτίσεως Ρώμης (494 π. Χ.), ὁπότε οἱ πληβεῖοι ἀπέκτησαν δικαίωμα νὰ ἐκλέγουν δημάρχους (tribuni) καὶ δύο ὑφισταμένους αὐτῶν, τοὺς ἀγορανόμους (aediles). Ἡ ἐξουσία τῶν ἀγορανόμων ἐξετείνετο εἰς ἀπόστασιν χιλίων βημάτων ἀπὸ τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας τὰς συνοικίας διενέμοντο πρὸς ἀλλήλους διὰ κλήρου.

Τὸν 4ον αἰῶνα ἀπὸ κτίσεως Ρώμης δημιουργεῖται καὶ ἄλλη τάξις ἀγορανόμων, λαμβανομένων ἐκ τῶν πατρικίων. Οἱ ἀγορανόμοι αὐτοί, δύο τὸν ἀριθμόν, ἐπονομαζόμενοι *κουρούλιοι*, ἀνέλαβον ἀποκλειστικῶς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν δημοσίων ὁδῶν, τὴν κατασκευὴν ἢ ἐπισκευὴν τῶν ὑδραγωγείων, τῶν ἀμφιθεάτρων κλπ. ὡς καὶ τὰς δημοσίας προμηθείας, οἱ δὲ πληβεῖοι ἀγορανόμοι περιωρίσθησαν εἰς τὴν ἐποπτείαν τῆς ἀγορᾶς καὶ εἰς τὰ ἀστυνομικὰ καθήκοντα. Εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν κουρουλίων ὑπήγετο ἐπίσης ἡ διοργάνωσις τῶν θεαμάτων καὶ τῶν θηριομαχιῶν ἢ τῶν μονομαχιῶν, πρὸς τὰ ὁποῖα θεάματα ὁ λαὸς τῆς Ρώμης ἔτρεφεν ἀνέκαθεν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην. Οἱ κουρούλιοι, ἐκτὸς τῶν δημοσίων τούτων θεαμάτων, διωργάνουν καὶ ἄλλα δι' ἰδίων ἐξόδων, ἀποκτῶντες διὰ τοῦ μέσου τούτου μεγάλην δημοτικότητα, τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίουν διὰ νὰ ἀνέλθουν εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα τῆς Δημοκρατίας. Οἱ κουρούλιοι εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδίδουν ἔδικτα ἐπὶ τῶν εἰς τὴν ἁρμοδιότητά των ὑπαγομένων ἀντικειμένων. Βραδύτερον κουρούλιοι ἐξελέγοντο καὶ ἐκ τῆς τάξεως τῶν πληβείων.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου οἱ ἀγορανόμοι ἀρχίζουν νὰ περιπίπτουν εἰς ἀφάνειαν μέχρις οὗ ἐξέλιπον ἐντελῶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γορδιανοῦ, καθόσον τὰ μὲν ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἀνέλαβεν ὁ «πραίφεκτος» τῆς πόλεως, ἤτοι ὁ πολίαρχος, τὴν δὲ ἐπὶ τῶν ἑορτῶν καὶ ἀγώνων ἐπιστασίαν ὁ αὐτοκράτωρ.

Ἀγορανόμοι ὑπῆρχον καὶ ἐν Αἰγύπτῳ (2ον μ.Χ. αἰῶνα) ὡς δημόσιοι λειτουργοί, ἐνώπιον τῶν ὁποίων συνετάσσοντο τὰ ἀγορανομικὰ ἔγγραφα.

ΑΓΟΡΑΠΩΛΗΣΙΑ

Ἡ κυκλοφορία τῶν περιουσιακῶν στοιχείων γίνεται πρὸ παντὸς διὰ τῆς συμβάσεως τῆς ἀγοραπωλησίας, δι' ἧς ἐπέρχεται ἀνταλλαγὴ πράγματος διὰ χρημάτων. Ἂν γίνεται ἀνταλλαγὴ πράγματος διὰ πράγματος, τότε ὑπάρχει ἡ εἰδικῶς καλουμένη σύμβασις ἀνταλλαγῆς (Permutatio). Ἔχομεν δύο εἰδῶν ἀγοραπωλησίας ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ, τὴν ἀγοραπωλησίαν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου καὶ τὴν ἀγοραπωλησίαν τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου. Ἀτυχῶς ἡ ἡμετέρα νομοθεσία δὲν περιέχει διατάξεις εἰδικὰς περὶ τῆς ἐμπορικῆς ἀγοραπωλησίας. Αὕτη ἐπομένως διέπεται ὑπὸ τῶν διατάξεων αἱ ὁποῖαι ρυθμίζουσι τὴν ἀγοραπωλησίαν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, ἐξαιρέσει ἐντελῶς μερικῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς κυρίως λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν αἱ ἐμπορικαὶ συνήθειαι. Παρίσταται ἑπομένως ἀνάγκη ἀναλύσεως τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι κρατοῦσιν ἰδίως ἐπὶ ἀστικῆς ἀγοραπωλησίας.

Τὴν ἀγοραπωλησίαν καλεῖ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον **emptio venditio (ἀγορά, πώλησις)**.

Ἀναγκαῖα ***στοιχεῖα*** τῆς ἀγοραπωλησίας εἶναι τὸ ***πωλητέον*** πρᾶγμα καὶ τὸ *τίμημα* (pretium). ***Ἀντικείμενον*** τῆς ἀγοραπωλησίας εἶναι πᾶν πρᾶγμα ἔχον ἀξίαν καὶ δυνάμενον νὰ πωληθῇ. Δύνανται νὰ πωληθῶσιν ἐνσώματα πράγματα, κινητὰ καὶ ἀκίνητα. Ἐπίσης δὲ καὶ ἀσώματα πράγματα. Πωλοῦνται ἐνοχικὰ δικαιώματα. Πωλοῦνται ἐμπράγματα δικαιώματα. Δύνανται νὰ πωληθῶσι καὶ βιομηχανικὰ δικαιώματα, ἰδίως δὲ δικαιώματα εὑρεσιτεχνίας καὶ συγγραφικὰ τοιαῦτα. Πωλοῦνται ἐπίσης τίτλοι ἢ ἀξίαι, πωλεῖται ἐμπορικὸν κατάστημα, πελατεῖαι, ἑταιρικὴ ἐπωνυμία, μυστικὰ βιομηχανικά. Δύνανται νὰ πωληθῶσιν ἐπίσης καὶ ὁμάδες πραγμάτων, οἷον κληρονομία, βιβλιοθήκη. Ἐπίσης πωλοῦνται καὶ μέλλοντα πράγματα, ἰδίως δὲ μέλλοντες καρποί, ἀλλὰ τότε πληρώνεται τὸ τίμημα μόνον ἂν λάβωσιν ὕπαρξιν τὰ πράγματα ταῦτα. Ὡς πώλησις καὶ ἡ μέλλοντος πράγματος δύναται νὰ θεωρηθῇ

Digitized by Google

πώλησις τῶν μήπω ἀποκοπεισῶν πλεξίδων τῆς κόμης. Δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐξαναγκασθῇ εἰς τὴν ἀποκοπὴν αὐτῶν ὁ φέρων τὰς πλεξίδας, διότι δὲν δύναταί τις νὰ ὑποχρεωθῇ εἰς ζήτημα ἀφορῶν εἰς τὴν ἰδίαν του προσωπικότητα. Δὲν πρέπει νὰ συγχέῃ τις τὴν ἀγοραπωλησίαν μελλόντων πραγμάτων πρὸς ἐκείνην, δι' ἧς ἀγοράζεται καὶ πωλεῖται ἐλπίς. Ἀγοραπωλησία ἐλπίδος ὑπάρχει π. χ. ὅταν ἀγοράζῃ τις τοὺς μέλλοντας νὰ ἐξαχθῶσιν ἐκ τῆς θαλάσσης ἰχθῦς, ἢ τὰ συλληφθησόμενα διὰ τῆς παγίδος πτηνά. Ἡ σύμβασις αὕτη δὲν περιέχει αἵρεσιν, τὸ δὲ τίμημα ἐπ' αὐτῆς πρέπει νὰ πληρωθῇ καὶ ὅταν δὲν πραγματοποιηθῇ ἡ ἐλπίς.

Δύναταί τις νὰ πωλήσῃ καὶ ξένον πρᾶγμα. Ἐὰν ὁ πωλήσας δὲν κατορθώσῃ ν' ἀποκτήσῃ αὐτό, ὀφείλει νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν ἀγοραστήν, διότι δὲν ἐξετέλεσε τὴν ὑποχρέωσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἀγοραπωλησία πράγματος κλοπιμαίου εἶναι ἄκυρος, ἐὰν οἱ συμβαλλόμενοι γνωρίζωσιν ὅτι εἶναι κλοπιμαῖον.

Δύναταί τις νὰ πωλήσῃ πράγματα ὡρισμένα καὶ πράγματα κατὰ γένος ὁριζόμενα, π. χ. μέλι, καφέ, σταφίδα.

Στοιχεῖον τῆς ἀγοραπωλησίας εἴρηται ὅτι ἀποτελεῖ καὶ τὸ τίμημα. Τὸ τίμημα συνίσταται εἰς χρήματα. Ἀλλὰ δύνανται νὰ πωληθῶσι χρήματα, ὅτε καὶ πάλιν θὰ καταβληθῇ ὡς τίμημα ποσὸν χρημάτων. Τοῦτο συμβαίνει ἰδίως, ὅταν ἀγοράζῃ τις ξένα νομίσματα. Συνήθως λέγεται ἐπὶ ἀγοραπωλησίας ὅτι τὸ τίμημα πρέπει νὰ εἶναι ὡρισμένον, ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος καὶ ἀληθὲς (certum, justum, verum). Ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ κενὴν σημασίας φρασεολογίαν, διότι σήμερον γενικῶς ἐν ταῖς συναλλαγαῖς γίνεται δεκτὸν καὶ ἀκαθόριστον τίμημα. Ἐξ ἄλλου ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως δημιουργεῖ πολλάκις ἀνισότητα μεταξὺ τιμήματος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ πράγματος. Ἡ ἀνισότης αὕτη ἐξεδηλώθη λίαν ἔντονος μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ὅτε ἡ τιμὴ τῶν πραγμάτων ὑψώθη εἰς δυσθεώρητα ὕψη λόγῳ ποικίλων ἀφορμῶν. Ἐντεῦθεν ἐξηναγκάσθησαν τὰ κράτη, ἐπεμβαίνοντα καὶ ἐπὶ τῆς καταρτίσεως τῆς συμβάσεως τῆς ἀγοραπωλησίας, ἥτις διέπεται κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας τῆς βουλήσεως τῶν συμβαλλομένων, νὰ δημιουργήσωσι φραγμοὺς εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς τιμῆς διὰ *διατιμήσεων* τῶν πωλουμένων πραγμάτων. Ἡ παραβίασις τῶν διατιμήσεων τούτων εἴτε δημιουργεῖ ἀκυρότητα τῆς συμβάσεως εἴτε καὶ συνηθέστερον δημιουργεῖ ποινικὰς εὐθύνας εἰς βάρος τοῦ παραβάτου. Ἡ ἀρχὴ τῶν διατιμήσεων εἶναι προδήλως ἐναντία τοῦ νόμου τοῦ οἰκονομικοῦ τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, εἶναι δὲ μᾶλλον ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀνωμάλως ἐξελισσομένης κοινωνίας ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος διαδοχικῶς ἐπέβαλε τὸ σύστημα τῶν διατιμήσεων, ἀλλ' ἀπεδείχθη ὅτι οἱ νόμοι οἱ οἰκονομικοὶ εἶναι ἰσχυρότεροι καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ κράτους. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἀνεξαρτήτως τῆς συγχρόνου μεταπολεμικῆς περιόδου, ἡ φράσις, καθ' ἣν τὸ τίμημα πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογον πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος, ἀποδεικνύεται ἄνευ τινὸς πρακτικῆς σημασίας. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἑτέρα φράσις, καθ' ἣν τὸ τίμημα πρέπει νὰ εἶναι ἀληθὲς δὲν λέγει τίποτε τὸ εἰδικὸν ἐπὶ ἀγοραπωλησίας, ἀλλ' ἁπλῶς θέλει ν' ἀποκλείσῃ τὴν εἰκονικότητα τοῦ τιμήματος, ἀλλ' αὕτη διὰ τὴν ἰσχὺν τῆς συμβάσεως εἶναι ἀποκλειστέα καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων συμβάσεων. Καὶ ἐπὶ τῆς μισθώσεως τὸ μίσθωμα δέον νὰ εἶναι ἀληθὲς καὶ νὰ μὴ εἶναι εἰκονικόν.

Εἴδη ἀγοραπωλησίας.

Ὅταν ἡ ἀγοραπωλησία γίνεται τοῖς μετρητοῖς, πληρώνεται τὸ χρῆμα, καθ' ὃν χρόνον παραδίδεται τὸ πρᾶγμα. Ὅταν ὅμως πιστώνεται τὸ τίμημα, γίνεται λόγος περὶ ἀγοραπωλησίας ἐπὶ πιστώσει, ἥτις εἶναι συνηθεστάτη ἐπὶ ἐμπόρων. Ἐὰν παρέχεται προθεσμία εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ τιμήματος, τότε ἡ ἀγοραπωλησία καλεῖται ἐπὶ προθεσμίᾳ. Ἐὰν ἡ ἀγοραπωλησία ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ, ὑπάρχει ἡ λεγομένη ἀγοραπωλησία ἐπὶ δοκιμασίᾳ. Δύναται ἐπὶ τῆς ἀγοραπωλησίας ταύτης νὰ ὁρισθῇ προθεσμία, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὁ ἀγοραστὴς ὀφείλει νὰ δηλώσῃ, ἐὰν ἀρέσκῃ εἰς αὐτὸν τὸ πρᾶγμα ἢ ὄχι. Τοιαύτη προθεσμία δύναται νὰ ὁρίζεται καὶ ὑπὸ ἐθίμου. Ἐὰν δὲν δηλώσῃ ἐντὸς τῆς προθεσμίας ταύτης ὁ ἀγοραστής, θεωρεῖται ὡς ἐπιδοκιμάσας τὸ πρᾶγμα, ἐὰν εἶχε παραδοθῇ εἰς αὐτὸν τοῦτο, ἄλλως θεωρεῖται ὡς ἀποδοκιμάσας τοῦτο. Ἕτερον εἶδος ἀγοραπωλησίας εἶναι ἡ ἐπὶ δείγματι. Ὁ πωλητὴς ὑποχρεοῦται, ὅπως παραδώσῃ εἰς τὸν ἀγοραστὴν πρᾶγμα σύμφωνον πρὸς τὸ δεῖγμα. Ἐὰν ὁ ἀγοραστὴς ἰσχυρίζετο ὅτι τὸ πωληθὲν δὲν εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸ δεῖγμα, ὀφείλει νὰ προσκομίσῃ τὸ δεῖγμα.

Τελεία ἀγοραπωλησία.

Τελεία ἀγοραπωλησία (Perfecta) λέγεται ἡ ἀγοραπωλησία ἥτις κυρίως δὲν ἐξαρτᾶται ἐξ ἀναβλητικῆς αἱρέσεως. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι περιπτώσεις καθ' ἃς αὕτη δὲν λογίζεται τελεία. Ταύτας σημειοῦμεν κατωτέρω.

Ἐπὶ τῆς τελείας ἀγοραπωλησίας ὁ κίνδυνος τοῦ πράγματος μεταβαίνει εἰς τὸν ἀγοραστήν, ἀφ' ἧς κατηρτίσθη αὕτη. Ἐὰν ἀπὸ τῆς καταρτίσεως αὐτῆς τὸ πρᾶγμα κατεστράφη ἢ ἐβλάβη ἐκ τύχης, ἡ καταστροφὴ εἶνε εἰς βάρος τοῦ ἀγοραστοῦ. Περὶ τοῦ κανόνος, καθ' ὃν ἐπὶ τελείας ἀγοραπωλησίας τὸν κίνδυνον φέρει ὁ ἀγοραστής, πολλαὶ ἐδιδάχθησαν θεωρίαι. Ἀλλὰ περὶ τούτου δὲν δυνάμεθα νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐν προκειμένῳ. Πάντως ὁ κανὼν οὗτος δὲν ἐφαρμόζεται, ἐφ' ὅσον ἡ ἀγοραπωλησία δὲν εἶνε τελεία. Δὲν εἶνε δὲ τελεία, πρῶτον ὅταν ἡ σύμβασις τελῇ ὑπὸ αἵρεσιν ἀναβλητικήν. Ἐπὶ τοιαύτης ἀγοραπωλησίας ὁ κίνδυνος τοῦ πράγματος ἀφορᾷ τὸν πωλητήν, μόνον δὲ ἀπὸ τῆς πληρώσεως τῆς αἱρέσεως ἀφορᾷ τὸν ἀγοραστήν. Δεύτερον δὲν εἶνε τελεία, ὅταν γίνεται καθορισμὸς τοῦ τιμήματος κατὰ σταθμόν, μέτρον ἢ ἀριθμόν. Ἐφ' ὅσον δὲν ἐγένετο μέτρησις, τὸν κίνδυνον φέρει ὁ πωλητής. Δὲν εἶνε τελεία ἡ ἀγοραπωλησία, ὅταν πωλῆται ἔκ τινος ὁμάδος ὡρισμένος ἀριθμὸς τεμαχίων μήπω ἀποχωρισθέντων ἢ ὡρισμένον ποσὸν μονάδων μετρικῶν ἢ βάρους. Ὁρίζεται λ. χ. τόσας δραχμὰς δι' ἑκατὸν ὀκάδας οἴνου, ἐξαγομένας ἔκ τινος βυτίου.

Ὑποχρεώσεις τοῦ ἀγοραστοῦ καὶ τοῦ πωλητοῦ

Ὁ πωλητὴς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἀγοραστοῦ τὴν πληρωμὴν τοῦ συμφωνηθέντος τιμήματος, μεταβιβαζομένης τῆς κυριότητος αὐτοῦ εἰς τὸν πωλητήν. Τὸ καθυστερούμενον τίμημα φέρει τόκον ἀπὸ τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος, ἐκτὸς ἂν ἄλλως συνεφωνήθη. Ἐπὶ ἀγοραπωλησίας ὅμως ἐπὶ πιστώσει, καθ' ἣν χορηγεῖται προθεσμία πληρωμῆς τοῦ τιμήματος, τόκος πληρώνεται ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας, διότι κατὰ κανόνα ὑπολογίζεται διαρκούσης τῆς προθεσμίας ταύτης τόκος εἰς τὸ ἀρχικῶς συμφωνηθὲν τίμημα. Ὁ ἀγοραστὴς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παραλάβῃ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἂν δὲν τὸ παραλάβῃ ὀφείλει νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν πωλητὴν πᾶν ὅ,τι ἐξώδευσε πρὸς συντήρησιν τοῦ πράγματος. Ἐξ ἄλλου ὁ ἀγοραστὴς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ πωλητοῦ τὴν παράδοσιν τοῦ πράγματος, μεθ' ὅλων τῶν παρακολουθημάτων τὰ ὁποῖα εἶχε κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως. Πρέπει λ. χ. νὰ παραδώσῃ καὶ τὰς κλεῖδας τῆς οἰκίας. Πρέπει ἐπίσης νὰ παραδώσῃ καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν, ἡ ὁποία προέκυψεν ἐκ τοῦ πράγματος μετὰ τὴν σύναψιν τῆς συμβάσεως καὶ πρὸ τῆς παραδόσεως τοῦ πράγματος. Ὀφείλει λ. χ. νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀγοραστὴν πᾶσαν κανονικὴν πρόσοδον τοῦ πράγματος. Ἀλλὰ δὲν ὑποχρεοῦται ὁ πωλητὴς νὰ δώσῃ εἰς τὸν ἀγοραστὴν τὸ κέρδος, τὸ ὁποῖον ἐκερδήθη μὲν διὰ τοῦ πράγματος, δὲν ἀπέρρευσεν ὅμως ἐκ τοῦ πράγματος. Οὕτω δὲν ὀφείλει ὁ πωλητὴς νὰ δώσῃ τὸ κέρδος, τὸ ὁποῖον διὰ κληρώσεως ἐκέρδησεν ὁ ἀριθμὸς τῆς πωληθείσης ὁμολογίας.

Τὸ πρᾶγμα παραδίδεται κατὰ κανόνα, ἐφ' ὅσον εἶναι κατὰ εἶδος ὡρισμένον, εἰς τὸν τόπον, ὅπου εὑρίσκετο κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀγοραπωλησίας. Ἐπὶ ἐμπορικῶν ἀγοραπωλησιῶν παραδίδεται ἐκεῖ ὅπου ὁ πωλητὴς κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀγοραπωλησίας ἔχει τὸ κατάστημα αὐτοῦ, ἄλλως εἰς τὴν κατοικίαν του.

Ὁ πωλητὴς εὐθύνεται ἂν ἐκνικηθῇ τὸ πρᾶγμα παρὰ τρίτων.

Ἐκνίκησις.

Ὁ πωλητὴς ἐκπληροῖ πλήρως τὴν ὑποχρέωσιν αὐτοῦ, ἐὰν παραδώσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἀγοραστήν, κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε οὗτος ν' ἀποκτήσῃ τὴν λεγομένην *σχολαίαν νομήν*. Ἰδιαιτέρως σημειωτέον ὅτι ὁ ἀγοραστὴς δικαιοῦται νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ πωλητοῦ, ὅταν ἀφαιρεθῇ τὸ πρᾶγμα παρὰ τρίτου ἐπὶ τῇ βάσει τελεσιδίκου ἀποφάσεως. Ὁ ἀγοραστὴς δύναται νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ πωλητοῦ τὸ διαφέρον. Προϋπόθεσις ὅμως τοῦ δικαιώματας τούτου εἶναι ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶχε παραδοθῇ εἰς τὸν ἀγοραστὴν καὶ ὅτι ἀφῃρέθη πραγματικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τελεσιδίκου ἀποφάσεως. Ἀλλ' ὁ ἀγοραστὴς ὀφείλει τὸν μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ τρίτου ἐκνικῶντος τὸ πρᾶγμα δικαστικὸν ἀγῶνα ν' ἀναγγείλῃ εἰς τὸν πωλητήν, ἵνα μετάσχῃ ὁ πωλητὴς αὐτοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δικαίων του. Εἶναι ἀδιάφορον δὲ ἄν, γενομένης τῆς ἀνακοινώσεως τῆς δίκης, μετάσχῃ αὐτῆς ἢ μὴ ὁ πωλητής. Ἐὰν δὲν ἐγένετο ἀνακοίνωσις τῆς δίκης, ὁ πωλητὴς δὲν εὐθύνεται ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ἐκνικήσεως. Ἡ κατὰ τοῦ ἀγοραστοῦ ἐκνίκησις τοῦ τρίτου δύναται ν' ἀσκηθῇ δι' οἱασδήποτε ἀγωγῆς, λ. χ. διεκδικητικῆς, πουβλικιανῆς κλπ. Ἐὰν ὅμως ἐναντίον τοῦ ἀγοραστοῦ ἐγερθῇ ἀγωγὴ περὶ νομῆς καὶ ἀμφισβητηθῇ ἡ νομὴ τοῦ ἀγοραστοῦ, ἡττηθῇ δὲ ὁ ἀγοραστής, δὲν γίνεται λόγος περὶ ἐκνικήσεως. Μᾶλλον πρόκειται περὶ μὴ παραδόσεως τοῦ πράγματος ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ εἰς τὸν ἀγοραστήν. Ὁ ἀγοραστὴς τότε δικαιοῦται νὰ στραφῇ κατὰ τοῦ πωλητοῦ καὶ νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτοῦ, ὅπως τοῦ παραδώσῃ τὴν νομὴν καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου τῷ παράσχῃ πλήρη ἀποζημίωσιν.

Δύναται νὰ χωρήσῃ καὶ μερικὴ ἐκνίκησις κατὰ τοῦ ἀγοραστοῦ. Δύναται οὕτω νὰ ἐκνικηθῇ μέρος τοῦ πράγματος ἢ ἡ ἐπικαρπία αὐτοῦ. Δὲν ἀποτελεῖ ὅμως ἐκνίκησιν ἡ ὑπὲρ τοῦ τρίτου ἀναγνώρισις δουλείας ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου, ἐκτὸς ἐὰν ὁ πωλητὴς ὑπεσχέθη τὸ πρᾶγμα ἐλεύθερον πάσης δουλείας ἢ τελῇ ἐν δόλῳ. Ἐπίσης ὁ πωλητὴς δὲν εὐθύνεται λόγῳ ἐκνικήσεως, ἐὰν ὁ ἀγοραστὴς ἐγνώριζε τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκνικητοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς συνάψεως τῆς ἀγοραπωλησίας. Δὲν εὐθύνεται ἐπίσης ὁ πωλητὴς *ἐὰν ἀπηλλάγη* ἀπὸ τῆς εὐθύνης ἕνεκα ἐκνικήσεως διὰ συμφωνίας, ἐκτὸς ἂν τελῇ ἐν δόλῳ.

Ὁ ἀγοραστὴς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ πωλητοῦ ἕνεκα τῆς ἐκνικήσεως πλήρη ἀποζημίωσιν καὶ νομικώτερον, ὡς λέγεται, τὸ διαφέρον.

Ἀλλ' ὁ ἀγοραστὴς δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν οὐ μόνον ἕνεκα ἐκνικήσεως, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλους λόγους ἀκόμη. Οὕτω δικαιοῦται εἰς ἀποζημίωσιν, ἐάν, ἕνεκα τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ δικαιώματος τοῦ πωλητοῦ, ὑπέστη περιουσιακὰς βλάβας, ἰδίως ὅταν ἐκληροδοτήθη τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἀγοραστὴν ἢ ἐκληρονόμησε τὸν κύριον, διότι τότε ἔδωκε τὸ τίμημα ματαίως, ἢ ἐδωρήθη εἰς αὐτὸν ἢ ὅταν τὸ ἠγόρασε παρὰ τοῦ ἀληθοῦς κυρίου, ἵνα ἀποκρούσῃ τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ. Δικαιοῦται νὰ ζητήσῃ ἀποζημίωσιν ἐπίσης καὶ ὅταν ἔμαθε κατόπιν ὅτι τὸ πωληθὲν ἀνήκει εἰς τρίτον, οὕτως ὥστε ἀποβάλλει τὴν θέσιν τοῦ νομέως καλῆς πίστεως. Εἰς τὰ τοιαῦτα ὅμως θέματα πρέπει ν' ἀποδείξῃ ὁ ἀγοραστὴς ὅτι ὁ τρίτος εἶχεν ἰσχυρότερον δικαίωμα τοῦ δικαιώματος τοῦ πωλητοῦ.

Ἐλαττώματα τοῦ πράγματος.

Ὁ πωλητὴς εὐθύνεται καὶ ἕνεκα τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ πράγματος, τὰ ὁποῖα ἐγνώριζε μὲν κατὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀγοραπωλησίας, ἐσιώπησε δέ. Ἀλλ' ἐπίσης εὐθύνεται καὶ ἂν ὑπεσχέθη ὡρισμένας ἰδιότητας τοῦ πράγματος, ἃς δὲν ἔχει. Δηλώσεις τοῦ πωλητοῦ περὶ τοῦ ἐμβαδοῦ τοῦ πωλουμένου κτήματος κατὰ κανόνα πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ὑποσχεθεῖσα ἰδιότης τοῦ πράγματος. Ἰδίᾳ ὅμως εὐθύνεται διὰ τὰ μὴ δηλωθέντα ἐλαττώματα, ἤτοι διὰ τοιαύτας ἐλλείψεις ἀπὸ τῆς συνήθους ποιότητος τοῦ πωληθέντος πράγματος αἱ ὁποῖαι βλάπτουσι τὴν χρησιμότητα ἢ τὸ ἐμπορεύσιμον αὐτοῦ. Ἕνεκεν ὅμως φανερῶν ἐλαττωμάτων ὁ ἀγοραστὴς δὲν δικαιοῦται νὰ παραπονεθῇ, ἂν ἦτο τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν σύναψιν τῆς ἀγοραπωλησίας, παρὸν ἢ εἶχεν ὁ ἀγοραστὴς ἐπιθεωρήσει τοῦτο.

Ὁ πραίτωρ ὅμως ἔδωκεν εὐρυτέραν προστασίαν εἰς τὸν ἀγοραστήν, διότι οὗτος προστατεύεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀγορανομικῶν διατάξεων καὶ ἂν ὁ πωλητὴς ἠγνόει τὰ ἐλαττώματα ἢ ἠδύνατο νὰ τὰ γνωρίζῃ. Εὐθύνεται δηλαδὴ κατ' ἀρχὴν διὰ τὰ κρύφια ἐλαττώματα. Εὐθύνεται π. χ. ἐὰν τὸ πωλούμενον κτῆνος ἦτο ἀσθενὲς καὶ ἂν ἠγνόει τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀσθενείας. Αἱ ἀγορανομικαὶ ὅμως διατάξεις δὲν παρέχουσιν εἰς τὸν ἀγοραστὴν τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσῃ πλῆρες τὸ διαφέρον, ἀλλὰ μόνον τὴν διάλυσιν τῆς συμβάσεως εἴτε τὴν μείωσιν τοῦ τιμήματος.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀγορανομικοῦ ἐδίκτου ὁ ἀγοραστὴς ἔχει εἰς τὴν περίπτωσιν κεκρυμμένων ἐλαττωμάτων ἢ ψευδῶν δηλώσεων δύο ἀγωγάς: τὴν (actio redhibitoria) ἀγωγὴν περὶ ἀναστροφῆς τοῦ πωληθέντος ἢ τὴν (actio quanti minoris) ἀγωγὴν περὶ ἐλαττώσεως τοῦ τιμήματος.

Διὰ τῆς περὶ ἀναστροφῆς ἀγωγῆς ζητεῖται ἡ λύσις τῆς συμβάσεως. Ὁ ἀγοραστὴς ἀπαιτεῖ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ τιμήματος, ὑποχρεοῦται δὲ νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν πωλητὴν μεθ' ὅλων τῶν παρακολουθημάτων αὐτοῦ καὶ τῶν καρπῶν. Ἐὰν ὅμως τὸ πρᾶγμα ἀπωλέσθη τυχαίως παρὰ τῷ ἀγοραστῇ, ὁ πωλητὴς δὲν ἀπαλλάσσεται. Ὀφείλει νὰ ἐπιστρέψῃ τὸ τίμημα, ἐγερθείσης τῆς ἀγωγῆς ταύτης. Ἐὰν ἡ ἀγοραπωλησία ἔχῃ ὡς ἀντικείμενον ὁμάδα πραγμάτων, ἓν δ' ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐλαττωματικόν, ἡ ἀνατροφὴ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλα τὰ πράγματα, ἐὰν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν συναλλαγῶν εἴτε κατὰ τὴν εἰδικὴν συμφωνίαν τῶν μερῶν ἠγοράσθησαν τὰ πράγματα ταῦτα ὡς ὁμάς. Ἡ ἀγωγὴ περὶ ἀναστροφῆς παραγράφεται μετὰ ἓξ μῆνας. Ἐπὶ ἀγοραπωλησίας εὐτελῶν πραγμάτων δὲν χωρεῖ ἡ ἀγωγὴ περὶ ἀναστροφῆς.

Ἐκτὸς τῆς ἀγωγῆς ταύτης δίδεται εἰς τὸν ἀγοραστὴν καὶ ἡ περὶ ἐλαττώσεως τῆς τιμῆς ἀγωγὴ δι' ἧς ζητεῖται νὰ ἐλαττωθῇ τὸ τίμημα ἀναλόγως πρὸς τὴν σημασίαν τοῦ ἐλαττώματος. Ἐὰν ὑπάρχωσι πολλὰ ἐλαττώματα, δύναται νὰ ἐγερθῶσι πολλαὶ ἀγωγαὶ περὶ ἐλαττώσεως τοῦ τιμήματος. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐλάττωσις τῆς τιμῆς φθάνῃ μέχρι τοῦ μεγίστου, λόγῳ μεγίστου ἐλαττώματος, ἡ περὶ ἐλαττώσεως ἀγωγὴ καταλήγει εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ἡ περὶ ἀναστροφῆς ἀγωγή. Ἀλλὰ τότε ἐπιστρέφεται τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν πωλητήν, ὁλόκληρον δὲ τὸ τίμημα εἰς τὸν ἀγοραστήν. Ἡ ἀγωγὴ περὶ μειώσεως παραγράφεται μετὰ ἓν ἔτος.

Ὁ ἀγοραστὴς ἔχει ἐπιλογὴν μεταξὺ τῆς ἀγωγῆς περὶ ἀναστροφῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς περὶ μειώσεως τοῦ τιμήματος. Ἀλλ' ἂν ἐγείρῃ τὴν ἀγωγὴν περὶ μειώσεως δὲν δύναται πλέον νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀγωγὴν περὶ ἀναστροφῆς, διότι διὰ τῆς ἐγέρσεως τῆς ἀγωγῆς περὶ μειώσεως, ἐδήλωσεν, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ κρα-

Digitized by Google

τήση τὸ πρᾶγμα. Ἂν ὅμως ἤγειρε τὴν ἀγωγὴν περὶ ἀναστροφῆς, δύναται νὰ ζητήσῃ τὸ ὀλιγώτερον κατόπιν, δηλαδὴ δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀγωγὴν περὶ μειώσεως.

Ἀμφίβολον εἶνε ἂν αἱ ἀγωγαὶ αὗται ἐπιτρέπονται ὁσάκις ἐπωλήθησαν πράγματα κατὰ γένος ὡρισμένα, τὰ ὁποῖα ἀπεδείχθησαν ἐλαττωματικά.

Λύσις ἀγοραπωλησίας.

Ἡ ἀγοραπωλησία δύναται νὰ λυθῇ μονομερῶς ὑπὸ ἑνὸς ἐκ τῶν συμβαλλομένων ἰδίως ἕνεκα δόλου, βίας ἢ ἐλαττωμάτων τοῦ πωληθέντος πράγματος ἢ ὑπερόγκου βλάβης (laesio enormis).

Κατὰ τὸ διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, ὁ πωλητὴς ὁ ὁποῖος δὲν ἔλαβεν οὐδὲ τὸ ἥμισυ τῆς κοινῆς ἀξίας τοῦ πωληθέντος ὡς τίμημα, ἔχει δικαίωμα διαρρήξεως τῆς ἀγοραπωλησίας, ἀλλ' ὁ ἀγοραστὴς ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὴν διάρρηξιν τῆς συμβάσεως προσφέρων τὴν πλήρη κοινὴν ἀξίαν τοῦ πράγματος. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος, ἔχων ὑπ' ὄψιν του ὅτι πολλάκις ὁ πωλητὴς πιεζόμενος ἐκ τῆς ἀνάγκης ἠδύνατο νὰ πωλήσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς ἐξευτελιστικὴν τιμήν, ἠθέλησε νὰ προστατεύσῃ τοὺς πωλητὰς ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω προϋπόθεσιν. Ἀμφίβολον εἶναι, ἂν ἡ διάταξις αὕτη ἐφαρμόζεται ἀντιστρόφως, δηλαδὴ ἂν ὁ ἀγοραστής, ἀγοράσας τὸ πρᾶγμα εἰς τιμὴν ὑπὲρ διπλασίαν τῆς κοινῆς ἀξίας τοῦ πράγματος ἠδύνατο νὰ ζητήσῃ τὴν διάρρηξιν τῆς συμβάσεως λόγῳ ὑπερόγκου τιμήματος. Ἀμφίβολον ἐπίσης εἶνε, ἂν ἡ διάταξις χωρῇ μόνον ἐπὶ ἀγοραπωλησίας ἀκινήτων ἢ καὶ ἐπὶ κινητῶν, διότι τὸ γράμμα αὐτῆς ὁμιλεῖ περὶ ἀκινήτων. Παραίτησις ἀπὸ τῆς διαρρήξεως τῆς ἀγοραπωλησίας δι' ὑπέρογκον βλάβην εἶναι ἰσχυρά.

Διάρρηξις τῆς ἀγοραπωλησίας ἕνεκα ὑπερόγκου βλάβης ἐπὶ ἐμπορικῶν ἀγοραπωλησιῶν δὲν χωρεῖ.

ΕΜΠΟΡΙΚΑΙ ΑΓΟΡΑΠΩΛΗΣΙΑΙ

Καὶ αὗται κατ' ἀρχὴν διέπονται ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω σημειωθεισῶν ἀρχῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ παρεκκλίσεις εἴτε λόγῳ εἰδικῶν τινων διατάξεων εἴτε λόγῳ τοῦ γενικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον διέπει τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγάς.

Εἴρηται ὅτι ἡ κυρία ὑποχρέωσις τοῦ πωλητοῦ εἶναι νὰ παραδόσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν ἀγοραστήν, δηλαδὴ νὰ μεταβιβάσῃ αὐτὸ εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ κατοχὴν τοῦ ἀγοραστοῦ. Ἡ παράδοσις αὕτη κατὰ τὸ κοινὸν δίκαιον συντελεῖται συνήθως δι' ἐγχειρίσεως τοῦ πράγματος εἰς τὸν ἀγοραστήν, δι' ἐγχειρήσεως τῶν κλειδῶν τῆς πωληθείσης οἰκίας εἰς τὸν ἀγοραστὴν κλπ. Ἐν τῷ ἐμπορικῷ δικαίῳ ὑπάρχουσι καὶ εἰδικοί τινες τρόποι παραδόσεως. Ἡ μεταβίβασις τῆς φορτωτικῆς, ἥτις παριστᾷ τὸ ἐμπόρευμα, ὅπερ ἐπωλήθη εἰς τὸν ἀγοραστήν, ἀποτελεῖ παράδοσιν τοῦ ἐμπορεύματος. Ὁ πωλητής, ἔχων εἰς χεῖράς του τὴν φορτωτικὴν καὶ μεταβιβάζων αὐτὴν νομίμως εἰς τὸν ἀγοραστήν, λογίζεται παραδίδων τὸ ἐμπόρευμα.

Παράδοσις τοῦ πλοίου δὲν ἀπαιτεῖται διὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς κυριότητος τοῦ πλοίου (ἄρθ. 332 ἐμπορ. κώδικ.). Ἀλλ' ἡ συμβατικὴ πώλησις τοῦ πλοίου ἀπαιτεῖται νὰ γίνῃ ἐγγράφως. ἔχει δὲ αὕτη ἀποτελέσματα, ἀπέναντι τῶν τρίτων, ἂν περίληψις τοῦ ἐγγράφου τούτου καταχωρηθῇ εἰς τὸ νηολόγιον ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι καταγεγραμμένον τὸ πλοῖον.

Συνήθεις εἶναι ἐν τῷ ἐμπορίῳ αἱ προπωλήσεις ἢ προαγοραί. Ἡ προπώλησις ἢ ἡ προαγορὰ ἔχει ἐν τῷ ἐμπορίῳ μεγάλην χρησιμότητα. Ὁ ἔμπορος ἢ βιομήχανος προμηθεύεται τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ πράγματα ἐγκαίρως καὶ εἰς τιμὸς συμφερούσας ἢ ἐξασφαλίζει τὴν κατανάλωσιν τῶν προϊόντων αὐτοῦ εἰς τιμὰς ἱκανοποιητικὰς καὶ διὰ μέλλοντα χρόνον. Κατάχρησις ὅμως ἐν τῇ προπωλήσει ἢ προαγορᾷ δύναται νὰ δημιουργήσῃ καὶ ποινικὰς εὐθύνας (ἄρθρον 407 ποινικοῦ κώδικος).

Συνήθης εἶναι ἡ ἀγοραπωλησία ὑπὸ τὸ ὄνομα fob ἢ caf. Ἡ πώλησις fob σημαίνει ὅτι ὁ πωλητης εἶναι ὑπόχρεως νὰ παραδόσῃ τὸ ἐμπόρευμα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου καὶ ἐλεύθερον παντὸς δασμοῦ ἢ φόρου ἐξαγωγικοῦ. Ἡ τοιαύτη συμφωνία λαμβάνει χώραν εἰς τοὺς τόπους τοῦ ἀπόπλου. Ἡ πώλησις caf (coût, fret et assurances compris) σημαίνει ὅτι ἐν τῷ συμφωνηθέντι ἑνιαίῳ τιμήματι περιλαμβάνεται ἡ ἀξία τοῦ ἐμπορεύματος, ὁ ναῦλος καὶ τὰ ἀσφάλιστρα αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἑπομένως οἱ κίνδυνοι τοῦ ἐμπορεύματος εἶναι εἰς βάρος τοῦ ἀγοραστοῦ.

Συνήθης εἶναι καὶ ἡ ἀγοραπωλησία ἐμπορικοῦ καταστήματος. Ἐμπορικὸν κατάστημα ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῶν πραγμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐνασκεῖται ἡ ἐμπορία τινός. Μέρος τοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος ἀποτελεῖ ἡ ὑλικὴ ἐγκατάστασις τοῦ καταστήματος, ἡ πελατεία, ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ καταστήματος, τὸ δικαίωμα τῆς μισθώσεως, τὸ βιομηχανικὸν σῆμα. Τὸ ἐμπορικὸν κατάστημα ἐντεῦθεν ἀποτελεῖ σύνολον πραγμάτων, ὁμάδα (universitas). Ἀλλὰ δύναται νὰ πωληθῇ μόνη ἡ ἐγκατάστασις ἄνευ τῆς πελατείας ἢ ἡ πελατεία ἄνευ τῶν ἐμπορευμάτων ἢ νὰ πωληθῶσιν ὅλα ἐκτὸς τοῦ δικαιώματος τῆς μισθώσεως. Πάντως ὅμως, ἵνα ὑπάρξῃ πώλησις ἐμπορικοῦ καταστήματος, ἀπαιτεῖται νὰ πωληθῇ ἡ πελατεία, διότι τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ κύριον στοιχεῖον τοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος. Ἡ πώλησις λοιπὸν ἐμπορικοῦ καταστήματος ἄνευ ἄλλου τινὸς προσδιορισμοῦ περιλαμβάνει ἀναγκαίως τὴν πελατείαν. Δέχονται ὅμως ὅτι, ἐν ἐλλείψει ἄλλων εἰδῶν καθορισμοῦ περιλαμβάνεται σιωπηρῶς ἐν τῇ πωλήσει ἐμπορικοῦ καταστήματος καὶ τὸ βιομηχανικὸν σῆμα, διότι εἶναι ἀπαραίτητον παρακολούθημα καὶ χρησιμεύει πρὸς βεβαίωσιν τοῦ προϊόντος καὶ διευκόλυνσιν τῆς μεταβιβάσεως τῆς πελατείας. Δεν περιλαμβάνονται ὅμως αἱ ἀπαιτήσεις καὶ τὰ χρέη, διότι τὸ ἐμπορικὸν κατάστημα ἀποτελεῖ ὁμάδα πραγμάτων καὶ οὐχὶ δικαιωμάτων. Τῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα περιελήφθησαν ἐν τῇ πωλήσει τοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος, ὁ ἀγοραστὴς γίνεται κύριος κατὰ τοὺς γενικοὺς κανόνας δι' ἕκαστον πρᾶγμα ἰδιαιτέρως, διότι ἐπὶ ὁμάδος πραγμάτων ἡ νομὴ καὶ ἡ κυριότης ἑκάστου τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν πραγμάτων ἐξετάζεται ἰδιαιτέρως.

Τὸ ὄνομα ἢ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ πωλήσαντος δὲν δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὁ ἀγοραστής. Δύναται ὅμως νὰ γράψῃ, ὅτι εἶναι διάδοχος τοῦ πωλητοῦ.

Καὶ ἐπὶ τῆς ἀγοραπωλησίας ἐμπορικοῦ καταστήματος χωροῦσιν αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ περὶ ἀγοραπωλησίας καὶ ἑπομένως αἱ περὶ ἐκνικήσεως. Ὁ πωλητὴς ὀφείλει νὰ ἀπέχῃ πάσης πράξεως, δι' ἧς παρενοχλεῖται ἡ πωληθεῖσα πελατεία. Δὲν δύναται ν' ἀνοίξῃ νέον ἐμπορικὸν κατάστημα ὁμοίου εἴδους πρὸς τὸ πωληθέν. Δύναται ὅμως ν' ἀνοίξῃ ὅμοιον ἐμπορικὸν κατάστημα εἰς μέρος ἀπέχον πολὺ ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ πωληθέντος καταστήματος, ἢ μετὰ πολὺν χρόνον, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ κίνδυνος παραβλάψεως τοῦ ἀγοραστοῦ. Πάντοτε τὰ ζητήματα ταῦτα κανονίζονται δι' ἰδιαιτέρων συμφωνιῶν. Ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ γίνωσι συμφωνίαι, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιβάλλονται ἀπόλυτοι ἀπαγορεύσεις, εἴτε ὡς πρὸς τὸν χρόνον εἴτε ὡς πρὸς τὸν τόπον. Ἡ ἀπαγόρευσις δύναται ν' ἀφορᾷ εἰς ὡρισμένον χρόνον ἢ εἰς ὡρισμένον τόπον ἢ εἰς ὡρισμένον εἶδος ἐμπορίας. Ἐὰν ἀπηγορεύθη τὸ ἄνοιγμα νέου καταστήματος εἰς ὡρισμένην ἀπόστασιν, ὁ πωλητὴς δὲν δύναται νὰ παραβιάσῃ τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην, ὁ δὲ ἀγοραστὴς δύναται νὰ ζητήσῃ τὸ κλείσιμον τοῦ καταστήματος. Ἡ ἀπόστασις ἐξευρίσκεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προθέσεως τῶν συμβαλλομένων ἢ κατὰ τὰς τοπικὰς συνηθείας. Ἐὰν ἀπηγορεύθη τὸ ἄνοιγμα νέου καταστήματος ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ, οὗτος δὲν δύναται ν' ἀνοίξῃ νέον κατάστημα τοιούτου εἴδους οὕτως, ὥστε οἱ πελάται τοῦ παλαιοῦ καταστήματος νὰ δύνανται νὰ ἱκανοποιηθῶσι καὶ ἐν τῷ νέῳ καταστήματι. Ὑπαρχούσης τοιαύτης ἀπαγορεύσεως εἰς βάρος τοῦ πωλητοῦ, δὲν δύναται οὗτος νὰ δώσῃ τὴν ἄδειαν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ νὰ ἀνοίξῃ ὅμοιον κατάστημα, διότι ἀπαγορεύεται καὶ τὸ ἔμμεσον ἢ παρένθετον ἄνοιγμα καταστήματος. Δὲν δύναται ἐπίσης ὁ πωλήσας νὰ δώσῃ χρήματα εἰς τὸν υἱόν του νὰ ἀνοίξῃ νέον ὅμοιον κατάστημα. Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ὑπηρετῇ εἰς ὅμοιον κατάστημα ὡς μισθωτὸς ἢ νὰ ἀνοίξῃ ἄλλο κατάστημα ὑπὸ τὸ ὄνομα συγγενοῦς του ἐν ἄλλῳ τόπῳ κατοικοῦντος. Δύναται ὅμως νὰ ἐνοικιάσῃ τὸ ἀκίνητόν του δι' ὅμοιον κατάστημα χωρὶς νὰ συμμετέχῃ εἰς τοῦτο, δύναται νὰ δανείσῃ χρήματα εἰς ὅμοιον κατάστημα, χωρὶς ὅμως νὰ μετάσχῃ αὐτοῦ ὡς συμμέτοχος.

Τὰ δικαιώματα καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῆς τοιαύτης συμβάσεως μεταβαίνουσιν ἀκέραια εἰς τοὺς κληρονόμους τῶν συμβληθέντων, ἰδίᾳ δὲ ἡ ὑποχρέωσις περὶ μὴ ἀνοίγματος καταστήματος ὁμοίου πρὸς τὸ πωληθέν, ἐκτὸς ἐὰν οἱ κληρονόμοι φέρωσιν ἄλλο ὄνομα.

Σύμβασις μεταπωλήσεως.

Ἐπὶ συμβάσεως μεταπωλήσεως παραδίδεται τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν μεταπράτην πρὸς πώλησιν, διατετιμημένον ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ, ὅτι θέλει ἐπιστρέψει εἴτε τὸ πρᾶγμα εἴτε τὸ διατίμημα. Ἐὰν ὁ μεταπράτης πωλήσῃ τὸ πρᾶγμα εἰς ἀνωτέραν τιμήν, κερδαίνει αὐτὸς τὴν διαφοράν. Ἑπομένως συνενδιαφέρεται ἐν τῇ μεταπωλήσει. Δύναται ὅμως νὰ δοθῇ εἰς τὸν μεταπράτην παγία τις ἀμοιβή. Ὁ μεταπράτης δὲν καθίσταται κύριος τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἔχει τὴν πληρεξουσιότητα νὰ μεταβιβάσῃ τὴν κυριότητα εἴτε εἰς ἀγοραστὴν εἴτε εἰς ἑαυτὸν πληρώνων τὸ τίμημα. Κατ' ἀρχὴν τὰ τυχηρὰ εἶναι εἰς βάρος τοῦ παραδίδοντος τὸ πρᾶγμα πρὸς μεταπώλησιν. Ὁ δίδων πρὸς μεταπώλησιν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι κύριος. Ὁ μεταπράτης δὲν ὑποχρεοῦται νὰ καταγίνῃ πρὸς πώλησιν, ἐκτὸς ἐὰν ἰδιαιτέρως συνεφωνήθη τοῦτο. Ὁ κύριος δύναται νὰ ἐναγάγῃ τὸν μεταπράτην ἅμα τῇ πραγματοποιήσει τῆς πωλήσεως, ἢ ἂν δὲν ἐγένετο τοιαύτη μετὰ προθεσμίαν ὁρισθεῖσαν ἢ ἀνάλογον. Ἡ ἀγωγὴ τοῦ κυρίου ἀπαιτεῖ διαζευκτικῶς ἢ τὸ πρᾶγμα ἢ τὸ διατίμημα, ἐὰν ὁ μεταπράτης δὲν ἐπώλησε καὶ δὲν ἐδήλωσεν ὅτι κρατεῖ τὸ πρᾶγμα δι' ἑαυτόν. Ἐὰν ἐπώλησεν ἢ ἐδήλωσε, τότε ἐγείρεται ἀγωγὴ ἀπαιτοῦσα τὸ διατίμημα.

Ἰδιαίτερον εἶδος τῆς συμβάσεως ταύτης εἶναι ἡ βιβλιοπωλικὴ μεταπρασία, καθ' ἣν ὁ ἐκδότης μεταβιβάζει εἰς τὸν βιβλιοπώλην βιβλία ἐκδοθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει ὅπως ἢ ἐπιστρέψῃ ταῦτα μετὰ χρόνον ἢ πληρώσῃ τὴν ὁρισθεῖσαν τιμήν.

ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ

Ἡ ἀνταλλαγὴ ἔχει μεγάλην ὁμοιότητα μετὰ τῆς ἀγοραπωλησίας. Ἀμφότεραι συντελοῦσιν εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῶν ἀγαθῶν. Ἀλλ' ἡ μὲν ἀγοραπωλησία ἐναλλάσσει πρᾶγμα διὰ χρήματος, ἡ δὲ ἀνταλλαγὴ ἐναλλάσσει πρᾶγμα διὰ πράγματος. Καὶ ἐν τῷ ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἐχωρίσθη ἡ ἀνταλλαγὴ (permutatio) ἀπὸ τῆς ἀγοραπωλησίας (emptio venditio). Ἀλλ' ἡ ἀνταλλαγὴ ἀπετέλει ἀνώνυμον συνάλλαγμα, χωρούσης τῆς ἀγωγῆς περὶ προγεγραμμένων συμφώνων (actio prescriptis verbis). Μόνον ὁ καταβαλὼν τὸ καθ' ἑαυτὸν ἠδύνατο νὰ ἐναγάγῃ διὰ τὸ ἐναλλαχθὲν πρᾶγμα. Σήμερον ὅμως ἡ σύμβασις αὕτη εἶναι ἐπίσης ὑποχρεωτική, ὅπως καὶ ἡ σύμβασις τῆς ἀγοραπωλησίας, εἶναι δὲ αὕτη ἀμέσως ἀγώγιμος. Ἀμφότεροι οἱ συμβαλλόμενοι καὶ ἐπὶ τῆς συμβάσεως ταύτης ἔχουσι τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις του πωλητοῦ. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐκνίκησιν, τὰ ἐλαττώματα τοῦ πράγματος καὶ τὴν ὑπέρογκον βλάβην. Ἐν προκειμένῳ ὅμως, μὴ ὑπάρχοντος τιμήματος, δὲν χωρεῖ ἡ ἀγωγὴ περὶ ἐλαττώσεως τοῦ τιμήματος.

ΑΓΟΡΑΠΩΛΗΣΙΑΙ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΑΚΑΙ

Αὗται ἔχουσιν ἰδιορρυθμίας λόγῳ τοῦ ἐξαιρετικῶς ἐπικινδύνου, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὰς τοιαύτας ἀγοραπωλησίας. Διέπονται κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ νόμου 1308 καὶ τῶν συμπληρούντων αὐτὸν νόμων.

Ἀγοραπωλησίαι χρηματιστηριακαὶ γίνονται τοῖς μετρητοῖς ἢ ἐπὶ χρηματιστηριακῇ προθεσμίᾳ ἢ ἐπὶ δώρῳ. Ἐπίσης ἀγοραπωλησίαν χρηματιστηριακὴν ἀποτελεῖ καὶ ἡ μεταφορὰ (report).

Ἀντικείμενον τῶν συμβάσεων τούτων εἶναι τὰ χρηματιστηριακὰ πράγματα. Τοιαῦτα εἶνε τὰ ἑλληνικὰ δημόσια χρεώγραφα, τὰ ἀλλοδαπὰ δημόσια χρεώγραφα, τὰ ἑλληνικὰ χρεώγραφα δανείων, δήμων καὶ κοινοτήτων καὶ ἄλλων νομικῶν προσώπων δημοσίου δικαίου, αἱ μετοχαὶ καὶ αἱ ὁμολογίαι ἑλληνικῶν ἀνωνύμων ἑταιρειῶν, ὑπό τινας προϋποθέσεις εἰδικῶς ὁριζομένας ἐν τῷ νόμῳ. Ἐπίσης εἶναι αἱ μετοχαὶ καὶ αἱ ὁμολογίαι ἀλλοδαπῶν ἀνωνύμων ἑταιριῶν, ἐχουσῶν καταβεβλημένον μετοχικὸν κεφάλαιον πέντε ἑκατομμυρίων δραχμῶν καὶ δημοσιευσασῶν τρεῖς τοὐλάχιστον ἰσολογισμούς, ἐφ' ὅσον αὗται εἶναι εἰσηγμέναι εἰς τὸ χρηματιστήριον τοῦ κράτους, εἰς ὃ ἀνήκουσιν αἱ ἑταιρεῖαι αὗται. Ἐπίσης τὸ συνάλλαγμα ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, τὰ χρυσᾶ νομίσματα καὶ ὁ ἐν ράβδοις χρυσὸς καὶ ἄργυρος.

Τὰ χρεώγραφα καθίστανται ἀντικείμενον χρηματιστηριακῶν ἀγοραπωλησιῶν μόνον ὡς ἀνώνυμα.

Ἐπὶ ἀγοραπωλησίας τοῖς μετρητοῖς ἡ παράδοσις τοῦ πράγματος καὶ ἡ πληρωμὴ τοῦ τιμήματος γίνεται τὴν ἐπιοῦσαν ἐργάσιμον ἡμέραν. Εἰς ἀγοραπωλησίας ἐπὶ προθεσμίᾳ, ἡ παράδοσις τοῦ πράγματος καὶ ἡ πληρωμὴ τοῦ τιμήματος γίνεται κατὰ τὴν λῆξιν τῆς χρηματιστηριακῆς προθεσμίας. Ἐπὶ ἀγοραπωλησίας ἐπὶ δώρῳ ὁ ἀγοραστὴς δικαιοῦται διὰ δηλώσεως πρὸς τὸν πωλητὴν ἐντὸς τῆς συμβατικῆς ὡρισμένης προθεσμίας νὰ λύσῃ τὴν ἀγοραπωλησίαν ἐπὶ ἀπωλείᾳ μόνον τοῦ δώρου. Ἐπὶ τῆς συναλλαγῆς ταύτης τὸ δῶρον καταβάλλεται τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν τῆς συναλλαγῆς τοῖς μετρητοῖς ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ.

Πᾶσα χρηματιστηριακὴ ἀγοραπωλησία ἐπὶ προθεσμίᾳ ἢ ἐπὶ δώρῳ συναπτομένη ὑπὸ στρατιωτικοῦ τῆς ξηρᾶς ἢ τῆς θαλάσσης, ἢ ὑπὸ κληρικοῦ ἢ ὑπὸ ἐμμίσθου δημοσίου ὑπαλλήλου εἶναι ἄκυρος.

Ἡ σύμβασις τῆς μεταφορᾶς (report) συνάπτεται διὰ τῆς ταυτοχρόνως συνομολογουμένης ἀφ' ἑνὸς μὲν πωλήσεως (ἢ ἀντιστρόφως ἀγορᾶς) χρηματιστηριακῶν πραγμάτων τοῖς μετρητοῖς ὑπό τινος (μεταφερομένου) πρὸς ἕτερον (μεταφέρονται), ἀφ' ἑτέρου δ' ἐπαναγορᾶς (ἢ ἀντιστρόφως μεταπωλήσεως) ἐπὶ χρηματιστηριακῇ προθεσμίᾳ ἴσου ἀριθμοῦ χρηματιστηριακῶν πραγμάτων τοῦ αὐτοῦ εἴδους ὑπὸ τοῦ μεταφερομένου παρὰ τοῦ μεταφέροντος ἐπὶ τιμήματι ὑπ' αὐτῶν ὁριζομένῳ. Οἱ συμβαλλόμενοι δύνανται νὰ ὁρίσωσιν ἵνα ἡ μεταφορὰ παραταθῇ εἰς μίαν ἢ πλείονας διαδοχικὰς χρηματιστηριακὰς λήξεις.

Ὁ μεταφέρων καθίσταται κύριος τῶν χρεωγράφων, ἀλλ' ὑποχρεοῦται ἐνοχικῶς εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς συμβάσεως τῆς μεταφορᾶς. Ἐν ἐλλείψει ἄλλης συμφωνίας, ὁ μεταφέρων ὑποχρεοῦται ἐνοχικῶς νὰ ἀποδόσῃ εἰς τὸν μεταφερόμενον τὰ τῆς εἰς τὸ ἄρτιον ἢ μετὰ λαχνοῦ κληρώσεως κέρδη τῶν μεταφερομένων χρεωγράφων, τὰ μερίσματα καὶ τὰ τοκομερίδια. Ὁ μεταφερόμενος δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ μεταφέροντος παράδοσιν τῶν μεταφερθέντων χρεωγράφων πρὸ τῆς λήξεως τῆς χρηματιστηριακῆς προθεσμίας ἐπὶ ἀμέσῳ πληρωμῇ τοῦ συμπεφωνημένου τιμήματος.

Αἱ ἀνωτέρω πράξεις κατ' ἀρχὴν συνάπτονται μόνον διὰ χρηματιστῶν. Αἱ ἀνωτέρω πράξεις συνάπτονται κατ' ἀρχὴν ἐντὸς τοῦ χρηματιστηρίου μετά τινων διατυπώσεων, τὰς ὁποίας ὁρίζει ὁ νόμος δι' εἰδικῶν διατάξεων.

Digitized by Google

Αἱ ἀνωτέρω πράξεις συνάπτονται ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ ἀξιῶν. Καὶ παρ' ἡμῖν ὅμως ἐδημιουργήθη ἐσχάτως καὶ χρηματιστήριον ἐμπορευμάτων ἐν Πειραιεῖ. (Διάτ. 11 Ἰαν. 1923). Τὰ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ ἐμπορευμάτων ἀντικείμενα τῶν χρηματιστηριακῶν ἀγοραπωλησιῶν ὡρίσθησαν διὰ Διατάγματος τῆς 16 8]βρ. 1924 (ἐφ. Κυβερ. Α' ἀριθ. 264).

Ἡ ἐν τῷ χρηματιστηρίῳ ἐμπορευμάτων συναπτομένη ἀγοραπωλησία δύναται νὰ εἶναι ἄνευ προθεσμίας ἢ ὑπὸ προθεσμίαν. Ἡ ἄνευ προθεσμίας ἀγοραπωλησία συνάπτεται ἐπὶ ἀμέσῳ παραδόσει τοῦ ἐμπορεύματος. Ἡ παράδοσις δέον νὰ συντελῆται ἐντὸς τεσσαράκοντα ὀκτὼ ὡρῶν ἀπὸ τῆς συνάψεως, εἴτε ἀφορᾷ εἰς φορτίον ἐν πλῷ εἴτε εἰς φορτίον φορτωμένον εἴτε ὑπὸ φόρτωσιν. Δύναται ἡ ἀγοραπωλησία νὰ συναφθῇ καὶ ὑπὸ προθεσμίαν. Ἡ προθεσμία δύναται νὰ φθάνῃ μέχρις ἑνὸς ἔτους. Ἡ μακρὰ προθεσμία δικαιολογεῖται ἐκ τῆς ποικιλίας τοῦ χρόνου, καθ' ὃν δύναται νὰ παραδοθῇ ἢ νὰ παραχθῇ τὸ ἐμπόρευμα λ. χ. βούτυρον, χόρτον κλπ. Ἡ ὁριζομένη προθεσμία πρέπει νὰ τίθεται διὰ τὸ τέλος τοῦ μηνός. Ἡ παράδοσις τεκμαίρεται ὡς συμφωνηθεῖσα κατὰ τὴν λῆξιν τῆς χρηματιστηριακῆς προθεσμίας. Ὁ κανονισμὸς τοῦ χρηματιστηρίου τοῦ Πειραιῶς ὁρίζει, πότε λήγει ἡ προθεσμία αὕτη. Τὰς ἀγοραπωλησίας ἐπὶ προθεσμίᾳ δύνανται νὰ συνάπτωσιν ἔμποροι ἢ βιομήχανοι ὑπὸ ὡρισμένας ἐν τῷ νόμῳ ἰδιότητας (ἄρθ. νομοθ. Διατάγ.).

Αἱ χρηματιστηριακαὶ ἀγοραπωλησίαι τοῦ χρηματιστηρίου ἐμπορευμάτων καταρτίζονται ἀπὸ τῆς καταχωρήσεως. Ἡ καταχώρησις ἐνεργεῖται ἐν τοῖς γραφείοις τοῦ χρηματιστηρίου. Ἄνευ τῆς καταχωρήσεως ἡ πρᾶξις εἶναι ἄκυρος. Διὰ τῆς καταχωρήσεως λογίζεται ἡ πρᾶξις συναφθεῖσα χρηματιστηριακῶς, ἡ οὕτω δὲ καταρτισθεῖσα ἀποκλείει τὴν ἔνστασιν τῆς κυβείας καὶ ἂν δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὴν πραγματικὴν παράδοσιν τοῦ ἐμπορεύματος. Ὁ νόμος δὲν ὁμιλεῖ περὶ ἀγοραπωλησίας ἐπὶ δώρῳ ἐπὶ χρηματιστηρίου ἐμπορευμάτων. Οὐδεὶς ὅμως λόγος ἀποκλείει τὸ εἶδος τοῦτο τῶν συμβάσεων ἀπὸ τοῦ χρηματιστηρίου ἐμπορευμάτων.

Ἐν τῇ συνάψει τῶν χρηματιστηριακῶν ἀγοραπωλησιῶν τοῦ χρηματιστηρίου ἐμπορευμάτων ἔχει βεβαίως σημασίαν καὶ ὁ χρόνος καὶ ὁ τόπος τῆς παραδόσεως τοῦ ἐμπορεύματος, ἀλλ' ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ἡ ποιότης αὐτοῦ. Ἡ διαφορὰ ἐν τῇ ποιότητι εἶναι πολλάκις δυσδιάκριτος ἐν τῇ πράξει. Ἐν τοῖς χρηματιστηρίοις ὁρίζονται πολλάκις ὡρισμένοι τύποι ποιότητος τῶν ἐμπορευμάτων (Standardtyp). Πάντοτε προέκυψαν μεγάλαι δυσχέρειαι ἐν τῷ καθορισμῷ τύπων ποιότητος. Τούτου ἐπιτυγχανομένου, ἡ προσοχὴ τῶν συμβαλλομένων στρέφεται μόνον περὶ τὸν καθορισμὸν τῆς τιμῆς. Μερικαὶ παραλλαγαὶ τῆς ποιότητος εἶναι συγχωρητέαι. Ὡς πρὸς τοῦτο τηροῦνται αἱ γενικαὶ χρηματιστηριακαὶ συνήθειαι. Ἀλλὰ καὶ οἱ κανονισμοὶ τῶν χρηματιστηρίων ὁρίζουσιν ἰδιαιτέρως περὶ τῆς φύρας, περὶ τοῦ ἐπὶ πλέον καταβλητέου τιμήματος ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν τὸ ἐμπόρευμα εἶναι βαρύτερον κλπ.

Αἱ ἀγοραπωλησίαι τοῦ χρηματιστηρίου ἐμπορευμάτων συνάπτονται καὶ ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν συμβαλλομένων. Συνήθως ἡ σύναψις αὐτῶν γίνεται διὰ μεσιτῶν. Ἀλλ' ἡ παρέμβασις αὐτῶν δὲν εἶναι ὑποχρεωτική. ΗΛΙΑΣ Κ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ

Βιβλιογραφία. Εἰδικῶς περὶ ἀγοραπωλησίας ὑπάρχει μονογραφία τοῦ Η. Λιακοπούλου. Ἡ ἀγόρασις. Τὸ θέμα τῆς ἀγοραπωλησίας διαπραγματεύονται τὰ συστηματικὰ ἔργα τοῦ Καλλιγᾶ Ἐνοχικὸν Δίκαιον, τοῦ Παπαρηγοπούλου Ἐνοχικὸν Δίκαιον, τοῦ Dernburg Pandekten 2ος τόμος, τοῦ Windscheid Ἐνοχικὸν Δίκαιον. Ὡς πρὸς τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον ὅρα Κροκιδᾶ Ἐμπορικὸν Δίκαιον ἀριθ. 837 ἐφ. Περὶ χρηματιστηριακῶν πράξεων Ἀναστασιάδου Ἐμπορικὸν Δίκαιον § 181 ἐφ. Ὅρα ἐπίσης Mussbaum, Kommentar zum Börsengesetz, Lyon-Caen et Renault τόμ. III, Thaller Traité élém. de droit commercial.

ἀγοραπωλησία (Διεθνὲς Δίκαιον). Εἰς τοὺς παλαιοὺς καιροὺς ἐκράτει εἰς τοὺς δημοσιολόγους καὶ διεθνολόγους ἡ ἀντίληψις ὅτι ἡ χώρα ἐξ ἧς ἀποτελεῖται ὡρισμένη Πολιτεία εἶναι ἀντικείμενον ἐμπραγμάτου δικαιώματος τοῦ ἡγεμόνος, κατ' ἀνάλογον τρόπον ὅπως τις δύναται νὰ εἶναι κύριος ὡρισμένου κτήματος κλπ. Ἡ κατόπιν κρατήσασα γενικῶς θεωρία ὅτι τὸ κυριαρχικὸν ἐπὶ τὴν χώραν δικαίωμα δὲν εἶναι dominium ἀλλὰ imperium ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐπεκράτει δὲ ἡ ἀντίληψις ὅτι ἐπὶ κτήσεως ἢ ἀπωλείας χώρας πρόκειται περὶ κτήσεως ἢ ἀπωλείας ἐμπραγμάτου δικαιώματος, καὶ γενικώτερον, ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἐπ' αὐτῆς κατ' ἀνάλογον τρόπον, οἱ κανόνες τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, ἤτοι οἱ τῆς ἀγοραπωλησίας, τῆς δωρεᾶς ἐν ζωῇ καὶ αἰτίᾳ θανάτου κλπ.

Τὸ ὅτι ἡ Πολιτεία ὡς Fiskus δύναται τὰ συμβάλλεται μὲ οἱονδήποτε φυσικὸν ἢ νομικὸν πρόσωπον, ἢ μὲ ἄλλην Πολιτείαν, ν' ἀγοράζῃ, νὰ πωλῇ, νὰ κληρονομῇ κλπ., καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων δικαιοπραξιῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν κατ' ἀναλογίαν οἱ κανόνες τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου, δὲν σημαίνει ὅτι καὶ ἐπὶ παραχωρήσεως τμήματος χώρας μιᾶς Πολιτείας εἰς ἄλλην πρόκειται περὶ «ἀγορᾶς», περὶ κτήσεως κυριότητος δι' ἀγοραπωλησίας, ἀλλὰ περὶ ὑποχωρήσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας μιᾶς Πολιτείας ἀπὸ ἑνὸς ὁρίου καὶ ἐπεκτάσεως εἰς αὐτὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας τῆς ἄλλης. Συνεπῶς ὅ,τι συνήθως ἐν τῇ πράξει ἐκδηλοῦται διὰ τοῦ ὅρου «ἀγορὰ» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἢ «παραχώρησις χώρας».

Ἂν δὲ ἐνίοτε ἐν τῇ σχετικῇ περὶ ἀγορᾶς-«παραχωρήσεως χώρας» συνθήκῃ ἀναγράφεται ὡρισμένον ποσὸν τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ πληρώσῃ ἡ προσαρτῶσα εἰς τὴν Πολιτείαν ἐξ ἧς ἀποσπᾶται ἡ ἐν λόγῳ χώρα καὶ πάλιν τοῦτο οὐδόλως μεταβάλλει τὸ εἶδος τῆς συνθήκης. Τοιαύτας συνθήκας διὰ τῶν ὁποίων καθορίσθῃ ἡ παραχώρησις χώρας ὑπό τινος Πολιτείας εἰς ἄλλην, πλείστας ὅσας ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ὁ 19ος αἰών.

Λουϊζιάνα. Πρώτη τοιαύτη περὶ «ἀγορᾶς» χώρας συνθήκη εἶνε ἡ τοῦ 1803, δι' ἧς αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς «ἐξηγόρασαν» ἀπὸ τὴν Γαλλίαν τὴν Λουϊζιάναν. Ἐν τούτοις ἂν καὶ ἑκατέρωθεν, τουτέστιν τόσον ὑπὸ τῆς Γαλλίας, τῆς ἐκπροσωπουμένης τότε ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν Marbois, ὅσον καὶ ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἐγένετο λόγος περὶ «purchase» (ἀγορᾶς), αἱ δὲ διεξαγόμεναι διαπραγματεύσεις ἐσκόπουν κυρίως τὸν καθορισμὸν τοῦ ποσοῦ ἀπέναντι τοῦ ὁποίου αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι θὰ «ἐξηγόραζον» ἀπὸ τὴν Γαλλίαν-ἤτις κατ' ἀρχὰς ἐζήτει 100 ἑκατομμύρια φράγκα-τὴν Λουϊζιάναν, δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀγοραπωλησίας, ἀλλὰ περὶ παραχωρήσεως ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως χώρας ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Διότι αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι, ἀπὸ λόγους καθαρῶς πολιτικούς, ἤθελον νὰ προσαρτήσωσι τὴν Λουϊζιάναν, τὴν ὁποίαν διὰ τῆς ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1800 συνθήκης εἶχε προσαρτήσει ἡ Γαλλία ἀποσπάσασα αὐτὴν ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν. Εἶνε ὅμως ἀληθὲς ὅτι ἡ Γαλλία τοῦ Ναπολέοντος Α' ἤθελε πράγματι «νὰ πωλήσῃ» τὴν Λουϊζιάναν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὅπως ἐξοικονομήσῃ χρήματα διὰ τὸν κατὰ τῆς Ἀγγλίας πόλεμον, τὸν ὁποῖον διεξήγαγε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις κατηρτίσθη ἡ ἀπὸ 30 Ἀπριλίου 1803 συνθήκη τῶν Παρισίων διὰ τῆς ὁποίας ἡ Γαλλία *παρεχώρει* εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τὴν Λουϊζιάναν. Εἰς τὴν συνθήκην ταύτην προσετέθησαν δύο «συμφωνίαι», ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀφεώρα τὴν πληρωμὴν ἀπὸ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας εἰς τὴν Γαλλίαν 60 ἑκατομμυρίων γαλλικῶν φράγκων, ἡ δὲ δευτέρα τὴν καταβολὴν ὑπὸ τῆς Γαλλίας 20 ἑκατομμυρίων γαλλικῶν φράγκων, τὰ ὁποῖα αὕτη ὤφειλεν εἰς διαφόρους ἀμερικανούς. (Πρβλ. ἄρθ. 2 τῆς συνθήκης).

Οἱ διεθνολόγοι, ὅπως πείσουν ὅτι δὲν ἐπρόκειτο εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν περὶ «ἀγορᾶς», ἀλλὰ περὶ προσαρτήσεως, ἀναφέρονται εἰς τὴν «μεταβατικὴν πρᾶξιν» διὰ τῆς ὁποίας ὡρίσθη ὅτι ἡ παράδοσις τῶν κλειδῶν τῆς πόλεως Νέας Ὀρλεάνης θὰ γίνῃ ἐκ μέρους τοῦ Γάλλου εἰς τὸν ἀμερικανὸν ἀντιπρόσωπον καὶ διὰ τῆς ὁποίας οἱ πολῖται καὶ κάτοικοι τῆς Λουϊζιάνας ἀπηλλάσσοντο τοῦ ὅρκου των ἀπέναντι τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας.

Κούβα. Τὸ 1848 καὶ πάλιν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐζήτησαν νὰ προσαρτήσουν εἰς τὴν κυριαρχίαν των τὴν Κούβαν ἐξαγοράζουσαι αὐτὴν ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν. Ὁ τότε ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Buchanan ἔγραφε τὴν 17 Ἰουνίου 1848 πρὸς τὸν ἐν Μαδρίτῃ ἀμερικανὸν πρεσβευτὴν «ὅτι ὁ Πρόεδρος (τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν) θὰ ἔμενεν ἱκανοποιημένος ἐὰν ἐπήρχετο συμφωνία περὶ καταβολῆς 100 ἑκατομμυρίων δολλαρίων εἰς δέκα ἴσας ἐτησίας δόσεις ἔναντι (παραχωρήσεως) τῆς νήσου καὶ τῶν ἐξαρτημάτων της». Ἡ Ἱσπανία ὅμως ἀπέρριψε τὴν πρότασιν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ δὲ Clayton ὅστις διεδέχθη τὸν Buchanan εἰς τὴν θέσιν του ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ μὴ προβῇ εἰς παρομοίαν πρότασιν.

Ἀλάσκα. Διὰ τῆς ἀπὸ 30 Μαρτίου 1867 ἐν Οὐασιγκτῶνι συνομολογηθείσης συνθήκης, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς προσήρτησαν εἰς τὴν κυριαρχίαν των δι' «ἀγορᾶς» ἀπὸ τὴν Ρωσίαν τὴν νῆσον Ἀλάσκαν. Διὰ τοῦ 4 ἄρθρου τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης ὡρίζετο ὅτι ἡ παραχώρησις τῆς Ἀλάσκας θὰ ἐλάμβανε χώραν μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἐπικυρώσεων, εἰς δὲ τὸ ἄρθρον 6 περιείχετο ἡ διάταξις καθ' ἣν «εἰς τὴν Ρωσίαν ἔπρεπε νὰ καταβληθοῦν ὡς ἀποζημίωσις 7.200.000 δολλάρια». Ἡ συνθήκη ἐπεκυρώθη τὴν 26 Μαΐου 1867 ἡ δὲ τυπικὴ παράδοσις ὑπὸ τῆς Ρωσίας ἔλαβε χώραν εἰς Sitka τὴν 26 Ὀκτωβρίου 1867. Ὅτε ὅμως τὴν ἑπομένην σύνοδον (1868) ἦλθεν ὑπ' ὄψει τοῦ Κογκρέσσου τὸ ζήτημα τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης, ἔλαβον χώραν μακραὶ συζητήσεις διαρκέσασαι ἐπὶ δύο ὁλοκλήρους μῆνας (Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον). Πλεῖστοι ὅσοι ὑπεστήριξαν τὸ ἀσήμαντον τῆς ἀξίας τῆς προσαρτωμένης χώρας, πλὴν ὅμως ἐν τέλει ἡ πλειοψηφία ἀπεδέχθη τὴν συνθήκην ψηφίσασα ὑπὲρ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς.

Φιλιππῖναι νῆσοι. Διαρκουσῶν τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων ἐν Παρισίοις μετὰ τὸ τέλος τοῦ Ἱσπανοαμερικανικοῦ πολέμου, ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Hay an Day ἔγραφε πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς ἐν Παρισίοις ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς: «Σᾶς πληροφοροῦμεν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμείνετε ἐπὶ τῆς προσαρτήσεως τῶν Φιλιππίνων νήσων καὶ ἐν ἀνάγκῃ πληρώσατε 10—12 ἑκατομμύρια δολλάρια εἰς τὴν Ἱσπανίαν». Τὴν πρότασιν ταύτην περὶ παραχωρήσεως τῶν Φιλιππίνων νήσων, ἀπεδέχθη ἡ Ἱσπανία εἰς τὴν ὁποίαν καὶ κατεβλήθη τὴν 1 Μαΐου 1899 τὸ συμφωνηθὲν ποσόν. (Πρβλ. ἄρθ. 3 τῆς ἀπὸ 10 Δεκεμβρίου 1898 περὶ εἰρήνης συνθήκης τῶν Παρισίων).

Αἱ πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἰνδιῶν νῆσοι τῆς Δανίας (Μικραὶ Ἀντίλλαι). Ἀπὸ τοῦ 1865 χρονολογοῦνται αἱ προσπάθειαι τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Β. Ἀμερικῆς περὶ προσαρτήσεως τῶν πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἰνδιῶν εἰς τὴν Δανίαν ἀνηκουσῶν νήσων τοῦ Ἁγίου Θωμᾶ, τοῦ Ἁγίου Σταυροῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Τὴν 16 Ἰουλίου 1866 ὁ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸς Seward, προέτεινε εἰς τὸν πρεσβευτὴν τῆς Δανίας ἐν Οὐασιγκτῶνι, τὴν ἔναρξιν διαπραγματεύσεων διὰ τὴν ἀγορὰν τῶν ὡς ἄνω νήσων «ἀντὶ 5.000.000 χρυσῶν Δολλαρίων».

Αἱ διαπραγματεύσεις συνεχίσθησαν βραδύτερον εἰς Κοπεγχάγην προσκρούουσαι εἰς τὸ ζήτημα τοῦ καθορισμοῦ τῆς «τιμῆς», τοῦ τότε ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῆς Δανίας ἐπιδείξαντος ἐν προκειμένῳ ἐπιμονὴν περίεργον. Μετὰ παρέλευσιν ἔτους σχεδὸν κατωρθώθη νὰ ὑπογραφῇ τὴν 24 Ὀκτωβρίου 1867 ἐν Κοπεγχάγῃ ἡ ὁμώνυμος συνθήκη περὶ παραχωρήσεως τῶν νήσων Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Ἁγίου Θωμᾶ ἔναντι 7.500.000 δολλαρίων. Ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη ἐπεκυρώθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἑπομένου ἔτους ὑπὸ τῆς Δανικῆς Βουλῆς πλὴν ὅμως οὐχὶ καὶ ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Γερουσίας καὶ διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἴσχυσεν.

Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐτῶν ἤρχισαν πάλιν νέαι διαπραγματεύσεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Καὶ πράγματι, τὴν 24 Ἰανουαρίου 1902 ὑπεγράφη ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Hay καὶ τοῦ ἐκεῖ πρεσβευτοῦ τῆς Δανίας νέα συνθήκη περὶ παραχωρήσεως εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἀντὶ 5.000.000 δολλαρίων τῶν νήσων Ἁγίου Θωμᾶ, Ἁγίου Ἰωάννου καὶ Ἁγίου Σταυροῦ. Τὴν συνθήκην ταύτην ἐπεκύρωσε τὴν 17 Ἰουνίου 1902 ἡ Γερουσία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Πλὴν ὅμως, ἐπειδὴ ἡ Γερουσία (Landshlng) τῆς Δανίας ἠρνήθη νὰ τὴν ἐπικυρώσῃ ἂν καὶ ἡ Δανικὴ Βουλὴ εἶχεν ἤδη ἐπικυρώσει αὐτήν, ἡ ἐν λόγῳ συνθήκη, ὅπως καὶ ἡ πρώτη, οὐδέποτε ἴσχυσεν.

Κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἀνεκινήθη καὶ πάλιν τὸ ζήτημα τοῦτο, αἱ δὲ σχετικαὶ διαπραγματεύσεις ἔφερον εἰς τὴν ἀπὸ 3 Αὐγούστου 1916 συνθήκην τῆς Οὐασιγκτῶνος, τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν ἀφ' ἑνὸς ὁ ἐκεῖ πρεσβευτὴς τῆς Δανίας Brwn καὶ ὁ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργὸς τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Lansing, ὑπὸ τὴν ἐπιφύλαξιν τῆς ἐπικυρώσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς Γερουσίας καὶ τῶν δύο Πολιτειῶν.

Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συνθήκης καθωρίζετο ὁ τρόπος τῆς προσαρτήσεως τῶν ὡς ἄνω νήσων εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς καὶ ἀποσπάσεως αὐτῶν ἀπὸ τὴν Δανίαν, ἐπὶ ἀποζημιώσει 25.000.000 χρυσῶν δολλαρίων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν ὀλίγου δεῖν ἕνεκα τῆς στάσεως τῆς Δανικῆς Γερουσίας, νὰ ἐχάνετο ἡ εὐκαιρία. Ἐν τούτοις ὅμως ἐπετεύχθη τὴν 30 Νοεμβρίου 1916 ἡ σύστασις 30 μελοῦς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ἐκ δέκα πέντε μελῶν ἑκάστου Νομοθετικοῦ Σώματος, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη ἡ μελέτη τοῦ ζητήματος καὶ γενικώτερον τοῦ κειμένου τῆς συνθήκης. Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιτροπὴ τὴν 25 Δεκεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους κατέθεσε τὴν ἔκθεσίν της, καθ' ἧς μόνον 7 μέλη αὐτῆς ἀντετάχθησαν, προτείνουσα τὴν ἀποδοχὴν τῆς συνθήκης. Πράγματι τὴν 14 Δεκεμβρίου 1916 ἔλαβε χώραν δημοψήφισμα καθ' ὅλην τὴν Δανίαν ψηφισάντων 289694 ὑπὲρ καὶ 157596 κατὰ τῆς «πωλήσεως». Τὴν 21 Δεκεμβρίου τέλος καὶ ἡ Βουλὴ τῆς Δανίας ἐπεκύρωσε τὴν «πώλησιν» τῶν ἐν λόγῳ νήσων εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς.

Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἐπικυρώσεων ἔλαβε χώραν εἰς τὴν Οὐασιγκτῶνα τὴν 17 Ἰανουαρίου 1917. Τὴν δὲ 31 Μαρτίου 1917 κατεβιβάσθη εἰς τὰς νήσους ἡ δανικὴ σημαία, ἀνεπετάσθη δὲ ἡ ἀμερικανική. Τὴν αὐτὴν δὲ στιγμὴν ὁ Lansing ἐνεχείρισεν εἰς τὸν ἐν Οὐασιγκτῶνι δανὸν πρεσβευτὴν γραμμάτιον 25.000.000 δολλαρίων. Ἡ «πώλησις-προσάρτησις» ἔχει ἤδη καὶ τυπικῶς συντελεσθῆ.

Εἰς τὰς ὡς ἄνω περιπτώσεις περὶ προσαρτήσεως χώρας ὑπὸ τύπον «ἀγοραπωλησίας» κατὰ τὰς ὁποίας εἴδομεν «ἀγοραστὴς» ὑπῆρξαν πάντοτε αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Β. Ἀμερικῆς πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ ἑξῆς περιπτώσεις: Ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1861 γενομένη εἰς τὴν Γαλλίαν ἐκχώρησις τῶν περὶ τὸ Menton καὶ Roquebrune ἐδαφικῶν ἐκτά-

Digitized by Google

σεων ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μονακὸ ἀντὶ 4.000.000 γαλλικῶν φράγκων. Ἡ τὸ 1899 γενομένη ὑπὸ τῆς Ἱσπανίας εἰς τὴν Γερμανίαν παραχώρησις τῶν Καρολινῶν, Μαριανῶν καὶ τῶν νήσων τοῦ Palaos ἀντὶ 5,000,000 πετσετῶν. Καὶ ἡ γενομένη ὑπὸ τῆς Σουηδίας εἰς τὴν Γαλλίαν παραχώρησις τῆς νήσου «Ἅγιος Βαρθολομαῖος» διὰ τῆς ἀπὸ 18 Αὐγούστου 1877 συνθήκης ἀντὶ 80,000 φιορινίων.

Βιβλιογραφία. Οὐδεμία δυστυχῶς εἰδικὴ μελέτη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπάρχει. Αὐτὰ δὲ τὰ συστήματα τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ὀλίγας μόνον γραμμὰς ἀφιεροῦσιν εἰς τὸ τόσον σπουδαῖον αὐτὸ ζήτημα τοῦ Δ. Δ. Ἐξαίρεσιν πράγματι ἀποτελεῖ ἡ ἐξόχως ὡραία, ὅσον καὶ λίαν περιεκτική, μελέτη τοῦ Kunz («Kauf im Völkerrecht») ἐν τῷ Worterbuch des Volkerrechts und der Diplomatie τοῦ Strupp τ. I. σ. 627 ἑπ. ἣν κυρίως εἴχομεν καὶ ἡμεῖς ὑπ' ὄψιν.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

Ἀγοραπωλησία ἀνθρώπων.

Εἰς πᾶσαν σύγχρονον Πολιτείαν, ἀναγνωρίζεται εἰς πάντα ἄνθρωπον ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν ἐλευθέραν διάθεσιν αὐτοῦ. Ἀφαίρεσις τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας σημαίνει εἰς δύο λέξεις, τὴν μεταβολὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς πρᾶγμα, ἐφ' οὗ δύναται πᾶς τις νὰ ἐξουσιάζῃ κατὰ βούλησιν. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία τῶν πολιτῶν οἵτινες ἀποτελοῦν ὡρισμένην Πολιτείαν, εἶνε αὐτὸ τοῦτο τὸ βάθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου αὕτη σήμερον ἑδράζεται, εὔλογον εἶνε ὅτι ἀποκλείεται πᾶσα δυνατότης ὑπαγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἀντικείμενον ἀγοραπωλησίας.

Διὰ τοῦτο πάντα τὰ Συντάγματα, τὰ ὁποῖα καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως συνετάχθησαν παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844 καὶ τὸ τοῦ 1864, καὶ μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν αὐτοῦ ἐν ἔτει 1911, περιέλαβον εἰδικὴν ῥητὴν ἀπαγορευτικὴν διάταξιν. Οὕτω πρῶτον τὸ ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1822 προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον ἐψήφισεν ἡ ἐν Ἄστρει Β' Ἐθνικὴ Συνέλευσις, γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Νόμος τῆς Ἐπιδαύρου*» περιέλαβε διάταξιν ἐν ἄρθρῳ Θ' ἔχουσαν ὡς ἑξῆς:

«Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπικράτειαν οὔτε πωλεῖται, οὔτε ἀγοράζεται ἄνθρωπος· ἀργυρώνητος δὲ παντὸς γένους καὶ πάσης θρησκείας, ἅμα πατήσας τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος, εἶναι ἐλεύθερος καὶ ἀπὸ τὸν δεσπότην αὐτοῦ ἀκαταζήτητος».

Τὴν διάταξιν ταύτην ἐπανέλαβεν αὐτολεξεὶ ἐν ἄρθρῳ 21 τὸ «*Πολιτικὸν Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος*» τὸ ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελθούσης Γ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Τὴν διάταξιν ταύτην ἐπανέλαβεν ὀλίγον τροποποιημένην ὡς ἄρθρ. 9, τὸ ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ψηφισθὲν Σύνταγμα τῆς 18 Μαρτίου 1844. Τὸ σχετικὸν ἄρθρον εἶχεν ὡς ἑξῆς:

«Ἐν Ἑλλάδι οὔτε πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται ἄνθρωπος. Ἀργυρώνητος ἢ δοῦλος παντὸς γένους καὶ πάσης θρησκείας εἶνε ἐλεύθερος, ἅμα πατήσῃ ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους».

Ἡ διάταξις αὕτη ὡς εἶχε περιελήφθη αὐτολεξεὶ ὡς ἄρθρον 13 καὶ εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ψηφισθὲν Σύνταγμα τῆς 17 Νοεμβρίου 1864 καὶ παρέμεινεν ἐπίσης ἀμετάβλητον, πάλιν ὡς ἄρθρον 13, μετὰ τὴν ἀναθεώρησίν του τὸ 1911 ὑπὸ τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς.

Τοῦ ἄρθρου τούτου ἀπομίμησις ἦτο καὶ τὸ ἄρθρον 16 τοῦ Συντάγματος τῆς Κρητικῆς Πολιτείας τῆς 16 Ἀπριλίου 1899 ἔχον ὡς ἑξῆς:

«Ἡ σωματεμπορία ἀπαγορεύεται. Ἀργυρώνητος ἢ δοῦλος λογίζεται ἐλεύθερος, ἅμα πατήσας τὸ Κρητικὸν ἔδαφος».

Ἀνάλογος διάταξις πρὸς αὐτὴν τὴν ὁποίαν καθιέρωσαν τὰ διάφορα κατὰ καιροὺς ψηφισθέντα ἐν Ἑλλάδι Συντάγματα εἰς οὐδὲν ἀπολύτως ξένον Σύνταγμα ἀπαντᾶται. Ἂν δὲ ἡ ἀναγραφὴ τοιαύτης διατάξεως ἐν αὐτῷ τῷ Συντάγματι ἐδικαιολογεῖτο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ἴσως δὲ καὶ ἀφοῦ ἀνεκηρύχθη καὶ ἐπισήμως ἀνεγνωρίσθη ἡ Ἑλλὰς ὡς ἀνεξάρτητος, οὐδόλως δικαιολογεῖται ἡ ὕπαρξις αὐτῆς σήμερον, πολὺ δὲ περισσότερον ἐν τῷ μέλλοντι. Διὰ τοῦτο, τόσον τὸ ὑπὸ τῆς 30μελοῦς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς συσταθείσης δυνάμει τοῦ ἀπὸ 30 Ἰουνίου 1925 ψηφίσματος τῆς Δ' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως, καταρτισθὲν Σύνταγμα τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας τῆς 11 Σεπτεμβρίου 1925, ὅσον καὶ τὸ ἀπὸ 29 Σεπτεμβρίου 1925 (Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως, Α' ἀριθ. φύλ. 274) ὡς ἐτροποποιήθη κατὰ τὴν ΚΔ' συνεδρίασιν τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1925, τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, δικαίως ἠγνόησαν ἀνάλογον διάταξιν, ἡ ὁποία, οὕτως ἢ ἄλλως, ἦτο ἐντελῶς ἀνωφελής.

Βιβλιογραφία : Πρακτικὰ Α' ἐν Ἀθήναις Συνελεύσεως σ. 250. Κείμενα τῶν διαφόρων Συνταγμάτων Ἑλληνικοὶ Κώδικες Γ. Δυοβουνιώτου (Ἑλληνικὰ Συντάγματα). Πρβλ. καὶ Νόμον περὶ ἀπαγορεύσεως σωματεμπορίας τῆς 1 Μαρτίου 1841.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

Ἀγοραστή (ἡ)· ἀτομικὸν ὄνομα κύριον γυναικῶν ἐν Αἴνῳ καὶ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ. Ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀρχαῖον: *Πολυτίμη*. Δηλ. τοιαύτην γυναῖκα, ὡς ἡ φέρουσα τὸ ὄνομα, μόνον ἐξοδεύων τις πολλὰ χρήματα δύναται νὰ ἐπιτύχῃ. Φαίνεται δὲ ὅτι τοῦτο προῆλθεν ἐκ τῆς συνηθείας τῶν Μεγάλων Αὐθεντῶν Ἀγάδων, Μπέηδων, Πασάδων νὰ ἀγοράζωσι ἀντὶ ἁδρᾶς πληρωμῆς τὰς περικαλλεστάτας Κιρκασίας καὶ Καυκασίας κόρας, ἃς εἰσῆγον εἰς τὰ χαρέμιά των *ἀγοραστάς*. Ὥστε τὸ *Ἀγοραστὴ* ἴσον τῷ περικαλλεστάτῃ· ἄλλωστε ὑπάρχει καὶ ὄνομα: *Κερκέσα* δηλ. Κιρκασία (Τζερκὲζ)=ὄμορφη σὰν Κερκεσοπούλα.—Συγκεκομμένως ἐκ τοῦ *Ἀγοραστὴ* ὑποκορισμοῦ χάριν προέκυψεν: ἡ *Ἀγόρο* (βλέπε τὴν λέξιν). Μ. Φ.

ἀγοραστής· ὀψωνιστής, ἀγοράζων, πελάτης, μουστερής, ὀψωνάτωρ (Βυζαντ.). 2) ὁ ἐλευθέριος ὁ μὴ ἐντηρούμενος νὰ ἀγοράζει τὰ χρειώδη τοῦ οἴκου: ὁ ἄντρας μου εἶναι *ἀγοραστὴς* (=καλοψωνιστής). 3) παρ' ἀρχαίοις ἐσήμαινε τὸν δοῦλον τὸν ἀγοράζοντα τὰ διὰ τὸν οἶκον ἐπιτήδεια, τὸν οἰκονόμον οὕτως εἰπεῖν.

Ἀγοράστης· ὄνομα κύριον νεοελληνικὸν (ἐν Καρυαῖς τῆς ποτὲ βορείου Θράκης. Μ. Λουλουδόπουλος). Εἶναι ἐνδιαφέρον διὰ τὸν παρατονισμόν. Ἀνέκαθεν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κάμνει κύρια ἀπὸ ἐπίθετα καὶ ἀπὸ προσηγορικὰ οὐσιαστικὰ μὲ τὸν ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου.

Οὕτω λοιπὸν εἶπον οἱ ἀρχαῖοι: ἀγαθὸς>Ἄγαθος, Ἀγάθη, ἀργός>Ἄργος, Ἄργη, γλυκερά>Γλυκέρα, γοργός>Γόργος, Γόργη, ἐρυθρός>Ἔρυθρος, εὐανθής>Εὐάνθης, εὐμαθής>Εὐμάθης, εὐμειδής>Εὐμείδης, εὐμενής > Εὐμένης, εὐπειθής > Εὐπείθης, εὐσθενής>Εὐσθένης, εὐτυχής>Εὐτύχης εὐφαής>Εὐφάης, κυδνός>Κύδνος, λαμπρός>Λάμπρος, λευκός>Λεῦκος, Λεύκη, μακρά > Μάκρα, ξανθός>Ξάνθος, Ξάνθη, ὀρθή>Ὄρθη, περικλεής >Περικλέης, πολυνεικής>Πολυνείκης, τρυφερά>Τρυφέρα, χρηστός>Χρῆστος κτλ.

Καὶ ἐξ οὐσιαστικῶν: αὐγὴ> Αὔγη, ἀστακὸς> Ἄστακος, γραμμὴ> Γράμμη, κραυγὴ> Κραύγη, κορυφὴ> Κορύφη, τευθὶς> Τεῦθις, γαυλὸς> Γαῦλος, γλανὶς> Γλάνις, ἰχθύς> Ἴχθυς, σκιαθὶς> Σκιάθις, ῥοὴ > Ῥόη, φυὴ> Φύη, φυλακὴ> Φυλάκη, πιμελὴ> Πιμέλη, φασηλὶς> Φάσηλις κτλ.

Αὐτὴ ἡ τάσις εἶναι διαρκῶς ζῶσα καὶ ἐνεργὸς ἐν τῷ ὑποσυνειδήτῳ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μέχρι σήμερον· διότι ἐκτὸς τῶν ὅσων ἔχομεν ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἀρχαίων τῶν ὁποίων δηλ καὶ τὰ πρωτότυπα ἐπίθετα σώζονται, εἰς τὴν λαλουμένην σήμερον, ὡς εἶναι τὰ λαμπρὸς>Λάμπρος, ξανθὴ>Ξάνθη κτλ. ἔχομεν τοιαῦτα καὶ καθ' ὁλοκληρίαν νεοελληνιστὶ ἐσχηματισμένα λ. χ. κοντὸς> Κόντος, λυγερὸς> Λύγερος, Λύγερη (Χαράκι Κυζίκου), μακρὴ> Μάκρη, στερεὸς> Στέριος, φιλικὸς> Φίλικος, διαβατὴ> Διαβάτη, ἰταμὸς> Ἴταμος, ἑλλενικὸ> Ἑλλένικο, νησὶ> Νῆσι, σκοπιὰ> Σκόπια, σοφιὰ> Σόφια, σταυρὸς> Σταῦρος, νυφιὸς> Νύφιος, κουτάλι> Κούταλη, κουλούρι> Κούλουρη, χριστὸς> Χρῖστος κτλ. οὕτω λοιπὸν καὶ *ἀγοραστὴς*> *Ἀγοράστης*.—Πῶς τώρα προῆλθεν αὐτὴ ἡ τάσις; -- Εἰς πάντα τὸ ἔθνη καὶ εἰς πάσας τὰς ἐποχὰς συνηθίζουν οἱ ἄνθρωποι νὰ περικόπτουν θωπευτικῶς, ὑποκορισμοῦ ἕνεκεν, τὰ κύρια ὀνόματα εἴτε ἐξ ἀρχῆς εἴτε ἐκ τοῦ τέλους λ. χ. Ἀλέξανδρος> Ἄλεξις, Ἀμφιάραος> Ἄμφις, Δείναρχος> Δείνων, Εὔχρηστος >Εὔχρις κτλ.—Δημήτρης> Δῆμος, Κωσταντὴς> Κώστας, Μενέλαος> Μένος, Νικόλας>Νῖκος κλπ.

Πολυφράδμων> Φράδμων, Ἀτρόμητος> Τρόμης, Μνασιδίκα> Δίκα, Τιμοχάρης> Χάρης κτλ. —Πολυχρόνης> Χρόνης, Θανάσης> Νάσος, Χαραλάμπης> Λάμπης κτλ. κτλ. Ὁ λόγος τῆς συγκοπῆς ταύτης εἶναι ψυχολογικός: Ὅπως δηλ. τὸ κάθε μικρὸν εἶναι καὶ ἀξιαγάπητον, ἄξιον θωπειῶν, χαϊδευμένον, οὕτω καὶ τὸ ὄνομα γινόμενον μικρότερον κατὰ τὰς συλλαβὰς νομίζομεν ὅτι παριστᾷ καὶ ὑλικῶς τὴν ἠθικὴν θωπείαν ἐκ μέρους τοῦ λαλοῦντος πρὸς τὸ ὑποκοριστικῶς ὀνομαζόμενον ἄτομον. Τώρα ἀπὸ τὰ συγκεκομμένα αὐτὰ ὀνόματα συμβαίνει πολλάκις, ὅλως κατὰ τύχην, νὰ προκύπτουν τύποι, οἵτινες φθογγικῶς συμπίπτουν μὲ ἐπίθετα ἢ καὶ οὐσιαστικὰ εὔχρηστα μὲν ἐν τῇ γλώσσῃ, προπαρατονισμένα δὲ ἐν τῇ συγκοπῇ λ. χ. Ἀστόφιλος> θωπευτικῶς: Ἄστος, ὡσεὶ ἦτο παρατονισμένον τὸ *ἀστός*, Ἀγώνιππος> θωπευτικῶς: *ἄγων* ὡσεὶ ἦτο παρατονισμένον τὸ ἀγών, Ἀγαθόδωρος>Ἄγαθος(προπαρατονισμένον τὸ(:*ἀγαθός*), Ἀκεστόδωρος Ἀκέστης (:*ἀκεστής*), Ἀνυτόμαχος>Ἄνυτος (:*ἀνυτὸς*) Καιρογένης> Καῖρος (:*καιρός*), Θυμοχάρης> Θύμος (:*θυμός*), Στρατοκλῆς> Στράτος (:στρατός), Καρπόδωρος> Κάρπος (:*καρπός*), Ἱλαροκλῆς> Ἵλαρος (:ἱλαρός). Ἰσχομάχη> Ἴσχυς (:*ἰσχύς*), Σκαιοφόντης> Σκαῖος (:*σκαιός*), Λαοκόων> Λάος (:*λαός*), Ῥοδοφίλη> Ῥόδη (:*ῥοδῆ*), Φανοκόρος> Φᾶνος (:*φανός*), Βοηθοδαίμων> Βόηθος (:*βοηθός*), Βραγχοφόντης> Βράγχος (:*βραγχός*), Γλαυκῶπις> Γλαύκη (:*γλαυκῆ*), Κλειτοφῶν> Κλεῖτος (:*κλειτός*), Καινόφιλος> Καῖνος (:*καινός*), Ἁβροκόμη> Ἅβρα (:*ἁβρά*), Ἄλκυστις > Ἄλκη (:*ἀλκή*), Δημάρατος> Ἄρατος (:*ἀρατός*), Ἀλεξίκακος> Κάκος (:*κακός*), Θεόπομπος> Πόμπος (:*πομπός*), Εὐρυσθένης> Εὖρυς (:*εὐρύς*) κτλ.

Τοιαῦτα πανόμοια εἶναι τὰ νεοελληνικά: Σωσθένιον> Στένη (παρατονισμένον τό: *στενή*), Εὐγένιος>Εὐγένης (παρατονισμένον τὸ(:*εὐγενής*), Εὐλάμπιος> Εὐλάμπης (:εὐλαμπὴς) Ἀβλάβιος> Ἀβλάβης (:ἀβλαβής), Θεοφύλαχτος> Φύλαχτος (:φυλαχτός), Λάζαρος> Λάζος (:*λαζός*), Ἀρτεμισία> Ἀρτέμη (:*ἀρτεμή*). Οὕτω ἐρριζώθη εἰς τὴν ψυχὴν τῶν λαλούντων ὅτι πᾶν ἐπίθετον ἢ πᾶν προσηγορικὸν γενόμενον κύριον προπαρατονίζεται. (ὅρα καὶ Χατζηδ. Ἀκαδ. ἀναγν. α', 558). Σημασιολογικῶς δὲ τὸ Ἀγοράστης= ἀγοραστής, σημαίνει ὅτι ὁ δίδων τὸ ὄνομα ἀνάδοχος εὔχεται εἰς τὸν λαμβάνοντα νὰ γίνει ἐλευθέριος ἄνθρωπος, νὰ μὴ περπερεύεται εἰς τὰ τοῦ βίου, νὰ εἶναι καλοψωνιστής, *ἀγοραστὴς* τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸν βίον κτλ. Μ. Φ.

ἀγοραστικός· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ἀγοραστήν, ἢ εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀγοραστοῦ. 2) ὁ εἰς τὸ ἀγοράζειν ἐπιτήδειος: *ἡ ἀγοραστικὴ* τέχνη, ἡ *ἀγοραστικὴ* ἀξία· οὐδ. οὐσ. τὸ *ἀγοραστικὸν*=τὸ σωματεῖον τῶν ἀγοραστῶν.

ἀγοραστικὴ δύναμις χρήματος. Ὁ οἰκονομικὸς οὗτος ὅρος ἐμφαίνει ποσότητα Οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, ἥτις ἀγοράζεται διὰ χρηματικοῦ τινος ποσοῦ καθ' ὡρισμένην ἐποχήν.

Ἡ ἑκάστοτε ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ χρήματος ὑπολογίζεται διὰ τῶν τιμαρίθμων (ὅρα λέξιν). Π. χ. ἂν οἱ τιμάριθμοι εἶναι 150 ἐν παραβολῇ πρὸς τὸ 1913 (βασικὴ περίοδος=100), τοῦτο σημαίνει ὅτι σήμερον ἀπαιτοῦνται 50% περισσότερα χρήματα, ἵνα ἀγοράσωμεν τὰ αὐτὰ ἀγαθὰ ὡς τῷ 1913, ἤτοι ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ χρήματος ἐμειώθη κατὰ τὸ $1/3$.

ἀγορ. δύναμις τοῦ χρυσοῦ. Ὅταν ἡ νομισματικὴ βάσις εἶνε ὁ χρυσός, (ὅρα λέξιν) αἱ διακυμάνσεις τῆς ἀξίας τοῦ μετάλλου τούτου γίνονται αἰσθηταὶ μόνον διὰ τῆς αὐξομειώσεως τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος.

Πράγματι, αἱ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας διακυμάνσεις τοῦ γενικοῦ ἐπιπέδου τῶν τιμῶν ἀποδεικνύουν τὰς μεταβολὰς ἃς ὑπέστη ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ χρυσοῦ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς.

Οὕτω, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Ἀνδρεάδη (Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Δημοσίας Οἰκονομίας σελ. 409), ἡ ἐπιστήμη τείνει νὰ παραδεχθῇ ὅτι κατὰ τὴν κλασικὴν Ἑλληνικὴν περίοδον ἡ ἀναλογία τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὴν σύγχρονον (εἰκάζομεν ὅτι ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὴν καθ' ὁμαλὰς προπολεμικὰς ἐποχάς, καθότι τὸ ὡς ἄνω σύγγραμμά του ἐξεδόθη τῷ 1918) ἦτο 1 : 8, δηλ. ὅτι διὰ τοῦ αὐτοῦ ποσοῦ χρυσοῦ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους. ἠγόραζέ τις ὀκταπλάσια ἀντικείμενα ἢ πρὸ τοῦ πολέμου.

Διὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ἀναλογία αὕτη ὑπολογίζεται εἰς 1:5-6. (Ὁ Παπαρρηγόπουλος ὑπολογίζει αὐτὴν εἰς 1:5). Ἐν τούτοις πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι μετὰ τὴν μακραίωνα διάρκειαν τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ χρυσοῦ ἐκυμάνθη λόγῳ διαφόρων αἰτίων, ἰδίᾳ δὲ τῶν μεταβολῶν ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν χρυσοῦ.

Αἱ ἐν Εὐρώπῃ διακυμάνσεις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ δείκνυνται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

Τῷ	850	μ. Χ.	9
»	1375	»	3
»	1500	»	6
»	1600	»	$2\frac{1}{2}$
»	1750	»	3
»	1890	»	1

Ἀπὸ τοῦ πολέμου νέαι ῥιζικαὶ διακυμάνσεις ἐσημειώθησαν εἰς τοὺς τιμαρίθμους, προδίδουσαι νέας μεταβολὰς τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος, ὥστε τῷ 1917, αὕτη ἦτο μόλις τὰ 0,50 τῆς τοῦ 1913, τῷ 1920 τὰ 0,35, ἀπὸ δὲ τοῦ 1922 κυμαίνεται περὶ τὰ 0,65.

Ἡ παραγωγικὴ αἰτία τῶν διακυμάνσεων τούτων τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ εἶνε ἡ διά τινα λόγον μεταβολὴ τῆς ἀναλογίας τοῦ ὡς νόμισμα κυκλοφοροῦντος μετάλλου πρὸς τὰ ἀνταλλασσόμενα ἐμπορεύματα. Ἡ ἀπὸ τοῦ 1500 μ. Χ. σταθερὰ ἐλάττωσις τῆς ἀγορ. δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν μεγάλην παραγωγὴν αὐτοῦ, ἥτις ὅμως σημαντικώτατα ηὐξήθη κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα, ὁπότε θὰ εἴχομεν εὐρυτέρας ἔτι ὑποτιμήσεις τοῦ χρυσοῦ ἂν δὲν συνέπιπτε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κολοσσιαία ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ἀκόμη δὲ καὶ ἡ ἐγκατάλειψις τοῦ διμεταλλισμοῦ (ὅρα λέξιν) ὑπὸ πλείστων κρατῶν.

Ἀπὸ τοῦ πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἡ ἔκπτωσις τῆς ἀγορ. δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ ὑπῆρξεν ὀξεῖα, καίτοι ἡ παραγωγὴ αὐτοῦ μᾶλλον ἠλαττώθη, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ τῆς παραγωγῆς καὶ ἀνταλλαγῆς ἐμπορευμάτων, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ἐπιβολῆς τῆς καταναγκαστικῆς κυκλοφορίας χαρτονομίσματος εἰς πλείστας χώρας, οὗ ἕνεκεν μεγάλαι ποσότητες χρυσοῦ εἰσέρευσεν εἰς ὀλίγας χώρας (Ἀμερικὴν καὶ ἐν μέρει Ἀγγλίαν).

Ἐπίσης αἱ διακυμάνσεις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρυσοῦ ὀφείλονται εἰς τὴν ταχύτητα τῆς κυκλοφορίας (ὅρα λέξιν) τοῦ χρήματος.

Digitized by Google

ἀγορ. δύναμις χαρτονομίσματος. Ὅταν ὅμως χώρα τις διατελῇ ὑπὸ καθεστὼς καταναγκαστικῆς κυκλοφορίας (ἀκάλυπτον χαρτονόμισμα) αἱ διακυμάνσεις τῆς ἀξίας τοῦ χρήματος ἐκδηλοῦνται διττῶς:

α') διὰ τῶν αὐξομειώσεων τῆς τιμῆς τοῦ συναλλάγματος, ἐξ ὧν εὑρίσκομεν τὴν λεγομένην «ἐξωτερικὴν ἀξίαν τοῦ νομίσματος».

β') διὰ τῶν μεταβολῶν τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος, ἥτις καὶ «ἐσωτερικὴ ἀξία τοῦ νομίσματος» καλεῖται.

Αἱ ὡς ἄνω ἀξίαι τοῦ νομίσματος μόνον συμπτωματικῶς ἐξισοῦνται. Συνήθως ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις παρακολουθεῖ ἐξ ἀποστάσεως τὰς διακυμάνσεις τοῦ συναλλάγματος, ὡς δείκνυται ἐκ τοῦ κατωτέρω σχηματικοῦ πίνακος.

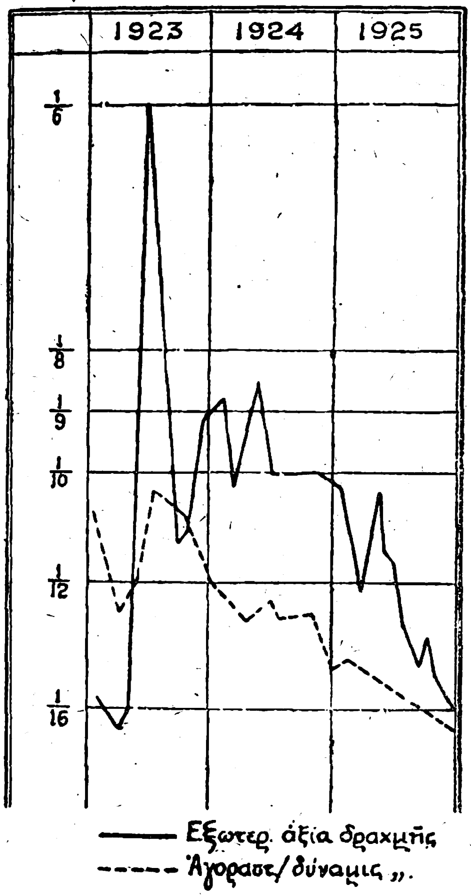

Οἱ λόγοι τῆς πραγματικῆς ταύτης διαφορᾶς μεταξὺ τῆς ἐξωτερικῆς ἀξίας καὶ τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος, εἶναι οἱ ἑξῆς:

α') Ὁ χρυσὸς (καὶ ἑπομένως τὸ ξένον συνάλλαγμα) δὲν ἀποτελεῖ πλέον βάσιν συναλλαγῶν παρὰ μόνον διὰ τὰ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγόμενα εἴδη, ὥστε ὑπόκειται ὡς ἐμπόρευμα εἰς τὰς πιέσεις τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως.

β') Οἱ παραγωγοί, ἀναλαμβάνοντες τὰς ὑποχρεώσεις των εἰς χαρτονόμισμα, εὑρίσκουν συμφέρον νὰ πωλήσουν ὑπολογίζοντες τοῦτο ὡς βάσιν τοῦ κόστους των, ἑπομένως δὲν αὐξάνουν τὰς τιμὰς ἀναλόγως τοῦ ὑψωμοῦ τοῦ συναλλάγματος. Ἀντιθέτως δέ, ἐκπίπτοντος τούτου, δὲν δύνανται νὰ προβοῦν εἰς ἀναλόγους ὑποτιμήσεις, καθόσον αἱ ὑποχρεώσεις των εἶναι ἀνειλημμέναι εἰς ἐγχώριον νόμισμα.

γ') Ὡς ἀποτέλεσμα τῶν ἀνωτέρω δημιουργεῖται ῥιζικὴ ἀνατροπὴ τῆς ἰσορροπίας τῶν τιμῶν ξένων καὶ ἐγχωρίων προϊόντων, ἐξ ὧν τὰ μὲν ὑπερτιμῶνται ἢ ὑποτιμῶνται ῥαγδαίως, τὰ δὲ βραδύτατα παρακολουθοῦν τὰς διακυμάνσεις ταύτας. Ἡ ἀγοραστικὴ δύναμις τοῦ χρήματος, ἀκολουθοῦσα τὸν μέσον ὅρον, βεβαίως πάντοτε ἀπέχει ἀπὸ τὰς ἀκρότητας τῶν συναλλαγματικῶν αὐξομειώσεων.

Ἡ σημασία τῶν διακυμάνσεων. Κατ' ἀρχὴν αἱ διακυμάνσεις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος εἶναι ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν. Τὸ χρῆμα, ἡ βάσις τῆς καταμετρήσεως τῶν ἀξιῶν, τὸ μέσον τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀγαθῶν, καὶ τὸ γενικὸν ἀντικείμενον τῆς ἀποταμιεύσεως, θὰ ἔπρεπεν, εἰ δυνατόν, νὰ εἶναι ἀπολύτως σταθερόν. Πᾶσα ὅθεν διακύμανσις αὐτοῦ εἶναι ἐπιβλαβής.

Καὶ πράγματι, ἐκπιπτούσης τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος κερδίζουν μὲν οἱ παραγωγοί, διότι πωλοῦν ἄνω τοῦ κόστους ἀλλὰ τὰ κέρδη ταῦτα ἀρύονται ἀπὸ ἄλλην μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ, χρησιμωτάτην, τοὺς κατόχους ἀποταμιεύσεων, ὑπὸ τύπον ὁμολογιῶν, τραπεζιτικῶν καταθέσεων κτλ. οἱ ὁποῖοι βλέπουν νὰ ἐξατμίζεται ἡ ἀξία τῶν οἰκονομιῶν των.

Ἀντιθέτως δέ, ἡ αὔξησις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος προκαλεῖ βιομηχανικὴν κρίσιν καὶ ἐν γένει ζημίας εἰς τὴν παραγωγήν.

Αἱ αὐξομειώσεις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως τοῦ χρήματος ἔχουν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς συναλλάγματος. (Ὅρα: Χρῆμα, Συνάλλαγμα), ὡς καὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας οἰκονομίας (ὅρα λέξιν).

Ἀνάλογοι ὅροι. Ὁ καθηγητὴς κ. Α. Ἀνδρεάδης μεταχειρίζεται διὰ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν τὸν ὅρον «κτητικὴ ἀξία τοῦ χρήματος». Προτιμῶμεν ὅμως τὸν ὅρον «ἀγοραστικὴ δύναμις», τὸ μὲν διότι, ἀντιστοιχεῖ ἀκριβέστερον πρὸς τοὺς διεθνῶς ἐν χρήσει pouvoir d'achat γαλλιστὶ καὶ buying power ἀγγλιστί, τὸ δὲ διότι ἡ ἔννοια τῆς κτήσεως εἶναι εὐρυτέρα τῆς τῆς ἀγορᾶς, καθότι δύναταί τις νὰ κτήσηται ἀντικείμενόν τι ἄνευ χρήματος, διὰ δωρεᾶς, καταλήψεως κτλ. μόνον δὲ τὴν στενὴν ταύτην ἔννοιαν τῆς δι' ἀγορᾶς κτήσεως ἐπὶ τοῦ προκειμένου νοοῦμεν. Π. Κ. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ

ἀγοραστικὸν (τέλος) ἐκαλεῖτο ἔνδημος φορολογία ἐπιβαλλομένη ἐπὶ τῶν ἀγοραπωλησιῶν, τῶν γινομένων ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν πόλεων (ὅρα: ἀγοραῖα τέλη).

Ἀγόρατος. Ἀθηναῖος τις κατὰ τοῦ ὁποίου στρέφεται ὁ 13ος λόγος τοῦ Λυσίου.

ἀγοραφοβία (σύνθετον ἐκ τοῦ ἀγορὰ καὶ φόβος) Παθολογικὸν σύνδρομον τὸ πρῶτον διευκρινισθὲν καὶ περιγραφὲν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Westphal τοῦ Βερολίνου κατὰ τὸ 1871. Ἐτυμολογικῶς σημαίνει τὸν φόβον τὸν ὁποῖον προκαλεῖ ἡ ἀγορά. Ἰδοὺ πῶς ἐκδηλοῦται διὰ πρώτην φορὰν αὐτὸς ὁ φόβος: Ἄτομόν τι τοῦ ὁποίου ἡ διανοητικὴ κατάστασις δὲν παρουσίασε μέχρι τῆς στιγμῆς καμμίαν ἀνωμαλίαν, εὑρίσκεται εἰς τὴν καμπὴν ἢ εἰς τὸ ἄκρον ἑνὸς δρόμου, ἀπέναντι μιᾶς διασταυρώσεως πολλῶν δρόμων ἢ μιᾶς πλατείας. Τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ διασχίσῃ τὴν πλατεῖαν αἰσθάνεται ἑαυτὸν νὰ καταλαμβάνεται αἰφνιδίως ὑπὸ ἑνὸς συναισθήματος ἀγωνίας συνοδευομένης ὑπὸ παλμῶν καὶ συνήθως ὑπὸ τρομωδῶν κινήσεων τῶν ἄκρων τὰ ὁποῖα δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ μετατοπισθῇ. Τοῦ φαίνεται συγχρόνως ὅτι τὸ διάστημα τὸ ὁποῖον ὀφείλει νὰ διέλθῃ εἶνε ὑπερβολικὸν καὶ ὅτι δὲν θὰ δυνηθῇ ποτὲ νὰ τὸ διατρέξῃ. Ὅπως ὅπως δοκιμάζει ἐν τούτοις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν χῶρον περὶ τοῦ ὁποίου πρόκειται, αἰσθάνεται ὅμως ἑαυτὸ ὑποχρεωμένον νὰ ὀπισθοχωρήσῃ, τόσον ἡ ὀχληρὰ αὐτὴ αἴσθησις πιέζει καὶ παραλύει τὴν θέλησίν του.

Τὸ στήριγμα ἐκ ῥάβδου, τὸ ἀλεξιβρόχιον καὶ τὰ τοιαῦτα δὲν τοῦ παρέχουσι καμμίαν συνδρομήν. Ἐὰν περνᾷ ὅμως καμμία ἅμαξα ἀπὸ ἐκεῖ πλησίον κατὰ τὴν διεύθυνσιν ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀνακτᾷ θάρρος καὶ ἀκολουθεῖ κατ' ὄπισθεν τὴν ἅμαξαν. Ἕκαστον πρόσωπον τὸ ὁποῖον περνᾷ πλησίον του τοῦ χρησιμεύει ὡς ἐνθάρρυνσις καὶ τὸ ἀκολουθεῖ μέχρι τῶν πρώτων οἰκιῶν. Μόνον τότε ὁ δυστυχὴς πάσχων ἐπανέρχεται εἰς ἑαυτὸν καὶ ἐπανευρίσκει τὴν γαλήνην του.

Ἡ ἀγοραφοβία αὐξάνει βαθμιαίως ὑπὸ ἔποψιν καὶ συχνότητος καὶ ἐντάσεως. Ἀργότερα καταντᾷ φόβος διὰ πάντα πλέον κενὸν χῶρον, εὐρὺν δρόμον, θέατρον κλπ. Ὁ πάσχων ἀγοραφοβίαν ἀποβαίνει πλέον ἀνίκανος νὰ κάμῃ τίποτε. Ἐν τούτοις ὅσον καὶ ἂν ἡ προκαλουμένη ψυχικὴ ἀγωνία του εἶναι μεγάλη, ἡ συνείδησις δὲν ἀδρανεῖ, καὶ ἡ θέλησις ὑφίσταται ἀκόμη, ἀφοῦ καὶ εἰς τὸν ἰσχυρότερον παροξυσμὸν τῆς ἀσθενείας ὁ πάσχων ἐπιχειρεῖ νὰ ἀλλάξῃ θέσιν καὶ νὰ ἀπασχολήσῃ τὸν νοῦν του δι' ἄλλης σκέψεως.

Ἀγόργιανη, (Δομοκοῦ). Κοινότης τοῦ τέως Δήμου Θαυμακῶν περιλαμβάνουσα ἔκτασιν 60 περίπου χιλιάδων στρεμμάτων τῶν ὁποίων αἱ 15 εἶναι ἔκτασις πεδινὴ καλλιεργήσιμος. Παράγει δημητριακοὺς καρποὺς καὶ μεγάλην ποσότητα ἐκλεκτοῦ καπνοῦ (75 χιλιάδας ὀκάδων ἐτησίως). Ἕδρα τῆς κοινότητος εἶναι τὸ χωρίον *Κάτω Ἀγόργιανη.* Κεῖται τοῦτο εἰς τὴν παρυφὴν τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Προφήτης Ἠλίας εἰς μιᾶς δὲ ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ ταύτης, εἰς ὕψος 700 μέτρων ἀπὸ τῆς στάθμης τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Προφήτου Ἠλία, κεῖται ἡ *Ἄνω Ἀγόργιανη* μὲ τὰς θαυμασίας πηγάς της. Ἀνατολικῶς τοῦ χωρίου Ἀγόργιανη εἰς ἀπόστασιν 25' πλησίον τῆς πηγῆς «Μάτι» (10' Α. ταύτης) εὑρίσκεται μνημεῖον ἐπὶ βράχου λαξευμένον μήκους 2 1/2 καὶ πλέον μέτρων, καλυπτόμενον ὑπὸ ὀγκολίθου, φέροντος δύο ὀπὰς διὰ τῶν ὁποίων δύναταί τις νὰ εἰσέλθῃ ἐπὶ τὰ ἐντός' παρὰ τὸ μνημεῖον εὑρίσκονται λαξευταὶ βαθμίδες καὶ ἕδρα. Εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου εὑρίσκεται ὁ λόφος «Κάστρον» τὸ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ὀροπέδιον περιβάλλουν ἐρείπια παναρχαίου τείχους ἐκ μεγάλων τετραγωνικῶν λίθων. Ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ πέριξ τούτου ἀνευρέθησαν, καὶ ἀνευρίσκονται εἰσέτι κατὰ καιρούς, ἀρχαῖα νομίσματα, «κοράτσες» ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καλούμενα, τὰ ὁποῖα καὶ περισυλλέγουν οἱ ἑκάστοτε ἐκ τοῦ χωρίου διερχόμενοι ἀρχαιολόγοι. Εἰς χῶρον ἐγγὺς τοῦ λόφου ἀνευρέθη μέχρι τῆς ὀσφῆς τμῆμα λιθίνου ἀγάλματος. Ἔν τινι τῶν μετὰ τοῦ ἀγάλματος ἀνασκαφέντων λίθων ἦτο κεχαραγμένη ἡ λέξις ΣΙΜΙΔΟΥΣ.

Δυτικῶς τοῦ χωρίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 20' ὑπάρχουν πηγαὶ ἰαματικαὶ ἀγνώστου συστάσεως καὶ ἀνεκμετάλλευτοι, ἀλλὰ μεγάλως ἐκτιμώμεναι ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος. Δύο τούτων εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς κοίτης τοῦ χειμάρρου «Πασαλόρεμμα» καὶ φημίζονται ὡς ὠφελοῦσαι εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ ῥευματισμῶν, ἑτέρα δὲ ἐντὸς τοῦ ῥυακίου «Τζαμί» καὶ θεωρεῖται ὡς ἰαματικὴ τῶν δερματικῶν νοσημάτων. Εἰς τὴν κοίτην τοῦ διὰ τῆς δυτικῆς παρυφῆς τοῦ χωρίου διερχομένου χειμάρρου «Κολοβοῦ» ὑπάρχουν ἐπίσης πηγαὶ ἀλλ' αἱ πλήμμυραι τούτου τὰς καθιστοῦν ἀκαταλλήλους πρὸς χρῆσιν.

Κάτοικοι 1500. Ἕδρα μονοταξίου Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ ἀρτισυστάτου γεωργικοῦ συνεταιρισμοῦ.

Εἰς ἀπόστασιν 25 λεπτῶν ἀπὸ τῆς κάτω Ἀγόργιανης διέρχεται ἡ γραμμὴ τοῦ Λαρισαϊκοῦ. (Πληροφορίαι εὐγενῶς παρασχεθεῖσαι ὑπὸ τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος κ. Χ. Καπνιᾶ).

Ἀγόργιανη χωρίον τῆς Λακεδαίμονος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Πελλάνης καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα' κάτοικοι 632. Ἀπέχει ἀπὸ Γεωργιτσίου ἡμίσειαν ὥραν, ἔχει δὲ δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων.

Ἀγόρδο (Agordo, πρόφ. Ἀγκόρντο). Πόλις τῆς βορείου Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Μπελλοῦνο (Belluno). Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Κορδέβολε καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 ἀγγλικῶν μιλίων βορειοδυτικῶς τοῦ Μπελλοῦνο. Τὸ Ἀγόρδο κατελήφθη κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1917 ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, διαρκούσης τῆς πρὸς τὸν ποταμὸν Πιάβε προελάσεως των. (3.560 κατ.). Ζυθοποιεῖον, βυρσοδεψεῖα, οἶνοι, λικὲρ καὶ πολλὰ ἄλλα προϊόντα.

Ἀγορέλιτζα· χωρίον τῆς Τριφυλίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Πλαταμώδους καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα' κάτοικοι 531. Ἀπέχει ἀπὸ Γαργαλιάνων 1.30' ὥραν.

ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ

Ὅπλον ἐν τῷ κοινοβουλευτικῷ ἀγῶνι, καὶ μέσον ἐπιβολῆς τῆς λογικῆς.
Ἱστορία - Κοινοβουλευτικαὶ διατάξεις—ἀνέκδοτα.

Εἶναι λέξις τοῦ μεταγενεστέρου ἑλληνισμοῦ κανονικῶς γενομένη ἀπὸ τὸ *ἀγορεύω* ἀπαντᾷ κατὰ πρῶτον παρὰ τῷ Εὐσταθίῳ (Ἰλιάδ. Μ. 211). Ὁμιλία ἐνώπιον ὁμάδος ἐκλεκτῶν πρὸς ὑποστήριξιν γνώμης τινὸς ἢ θέσεως (thèse). Ἡ λέξις ἐπεκράτησε νὰ σημαίνῃ κυρίως τὸν ἐν τῇ Βουλῇ ῥητορικὸν λόγον. Οὐχ' ἧττον ἐν τῇ καθ' ἡμέραν συνδιαλέξει χρησιμοποιεῖται πρὸς ἔνδειξιν καὶ τοῦ δικανικοῦ καὶ τοῦ παντὸς εἴδους ῥητορικοῦ λόγου. Μ.Φ.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Εἶναι εὔλογον ὅτι ἐκεῖ ἔνθα οἱ λαοὶ ἔχουσι πνευματικὴν ἀνάπτυξιν συνδέεται ὁ πολιτικὸς των βίος πρὸς ὅσα διὰ τοῦ λόγου διατυποῦνται αὐτοῖς. Εἰς τὰς λέξεις «ῥήτωρ» καὶ «ῥητορικὴ» θὰ παράσχωμεν πλήρη τὴν ἱστορικήν, ἐπιστημονικὴν καὶ τεχνικὴν ἐξέλιξιν τοῦ προφορικοῦ λόγου, ὡς μέσου ἁμίλλης τῶν φιλοδοξούντων νὰ δίδωσι τὴν κατεύθυνσιν καὶ νὰ ῥυθμίζωσι τὴν πορείαν μιᾶς Πολιτείας. Ἐνταῦθα περιοριζόμεθα εἰς ὅσα ἀφοροῦσι καὶ ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς δοθείσης εἰς τὴν λέξιν «ἀγόρευσις» ἐν διακρίσει πρὸς τὸν δικανικὸν λόγον, τὴν «ὁμιλίαν», τὴν «διάλεκτον» καὶ τὸν «λόγον».

Ἡ «ἀγόρευσις» εἶναι ἡ «δημηγορία» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Παρέχει δὲ ἡ ἀποδιδομένη σημασία εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀγορεύσεως καὶ τὸ μέτρον τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ἑνὸς λαοῦ. Διότι οἱ λαοὶ εἶναι ἀνεπτυγμένοι, ὅταν δὲν ὑποτάσσωνται τυφλῶς εἰς τὴν ἐπιταγὴν τῆς βίας τῶν κρατούντων, ἀλλ' εἰς τὴν δύναμιν τῆς λογικῆς. Ἐν τούτῳ οἱ Ἕλληνες δύνανται νὰ ἐπιδείξωσι μείζονα πνευματικὴν ἀνάπτυξιν παντὸς ἄλλου λαοῦ τῆς γῆς ἔχοντος καὶ ἀρχαιότερον ἢ ἐν Ἑλλάδι τὸν πολιτισμόν. Ἤδη ἀπὸ τῶν Ὁμηρικῶν Ἐπῶν ἐμφανίζεται ὁ «λιγὺς Πυλίων ἀγορητής». Ὁ ποιητὴς παρέχει εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀγορεύσεως τοῦ Νέστορος ἔπαινον ἴσον πρὸς πάντα ἄλλον ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ὑλικῆς δυνάμεως τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἦτο φυσικὸν νὰ ἐξελιχθῶσιν εἰς τὰ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι πολιτεύματα κατὰ τὸν σύγχρονον κοινοβουλευτικὸν βίον. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τῶν Ἀθηνῶν ἡ «δημηγορία», ἡ σημερινὴ δηλονότι «ἀγόρευσις», ἀπετέλει τὴν κινοῦσαν τὰ πάντα δύναμιν. Ὁ κῆρυξ ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Δήμου ἠρώτα: «Τίς ἀγορεύειν βούλεται». Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σόλωνος εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς ἀγορεύσεως μόνοι οἱ ὑπερβάντες τὸ 50ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των. Τοῦτο ὅμως τάχιστα κατηργήθη καὶ πᾶς πολίτης ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ παρί-

Digitized by Google

Δημοσθένης, ὁ μέγας ἀγορητὴς κρατῶν κύλινδρον χειρογράφου τοῦ ὁποίου τὸ περιεχόμενον ἀναιρεῖ ἀφ' οὗ πρῶτον τὸ ἀνέγνωσε. Τὸ παρὰ τοὺς πόδας του κιβώτιον εἶνε πλῆρες ἀπὸ κυλίνδρους βιβλίων.

σταται εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ λαοῦ εἶχε δικαίωμα νὰ λαμβάνῃ τὸν λόγον. Μόνον κώλυμα τοῦ «ἀγορεύειν» ἦτο ἡ ἀτιμία. Οἱ ἀγορεύοντες εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ἔφερον στέφανον μυρσίνης. Ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ περιορίζωνται εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα καὶ νὰ ὁμιλῶσιν ἅπαξ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ. Ἔπρεπε νὰ ἀποφεύγωσι πᾶσαν ὑβριστικὴν φράσιν καὶ ὑπαινιγμόν, ἀλλὰ συγχρόνως ἐφρουροῦντο ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ τῶν συζητήσεων κατὰ τῶν διακοπῶν ἢ τῆς παρεκτροπῆς τῶν μετεχόντων τῆς συζητήσεως. Ἦτο δὲ τοιαύτη ἡ περὶ τῆς εὐκοσμίας τῶν συζητήσεων μέριμνα, ὥστε οἱ ἑκάστοτε προεδρεύοντες εἶχον δικαίωμα, ἵνα καλῶσι τοὺς ἐπιτετραμμένους τὴν τήρησιν τῆς τάξεως Σκύθας τοξότας νὰ ἀπομακρύνωσι τοὺς θορυβοποιούς. Ἐνῷ ἠκούοντο κραυγαὶ ἐπιτιμήσεως πανταχόθεν: «Κάθησο-σίγα». Αἱ ἀγορεύσεις δὲν ἐρρυθμίζοντο ἐπὶ τῇ βάσει χρονικῶν ὁρίων. Τὰ συμφέροντα τῆς Πολιτείας ἀφίεντο εἰς μελέτην καὶ ἔρευναν ἄνευ οὐδενὸς περιορισμοῦ καὶ ὁ ἀγορητὴς ἠδύνατο νὰ διαφωτίζῃ, νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ πείθῃ κατανικῶν τὰς ἀντιρρήσεις, ὡς αὐτὸς ἔκρινε συμφερώτερον. Ἡ «κλεψύδρα» ἀφεώρα τὰς ἐν τοῖς δικαστηρίοις συζητήσεις κανονίζουσα τὸν χρόνον τὸν ἀνήκοντα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ δικανικοῦ ῥήτορος. Ὁ πολιτικὸς ἀγορητὴς ἐρχόμενος εἰς τὸ βῆμα, τὸ ὁποῖον καὶ «ἀγορητήριον» ἐκαλεῖτο, εἶχε δικαίωμα νὰ παραμείνῃ ἐπ' αὐτοῦ ἀγορεύων, ὅσον χρόνον ἔκρινεν ἐπαρκῆ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ θέματός του. Ἀλλ' οἱ ἀρχαῖοι πολιτικοὶ ῥήτορες καὶ ἰδίᾳ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐμακρηγόρουν. Ἡ συντομία διέκρινε τὰς δημηγορίας των. Εἶχον τὴν ἀρχήν, ἣν αἰῶνας ἀργότερον διετύπωσεν ὁ Βάκων, ὅτι αἱ μακραὶ ἀγορεύσεις δὲν ὑποβοηθοῦσι τὴν πρόοδον μιᾶς ὑποθέσεως, ὡς ἡ μακρὰ οὐρὰ γυναικείας ἐσθῆτος δὲν ὑποβοηθεῖ τὸ ταχὺ βάδισμα. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν μόνον σύντομοι αἱ δημηγορίαι. Οἱ ἀγορηταὶ ἐπεμελοῦντο τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ὕφους κατὰ τὴν ἀγόρευσίν των, οὔτε ἠνείχοντο οἱ ἀκροώμενοι γλωσσικὰ σφάλματα ἢ ἀτημελησίαν ὕφους. Τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Δημοσθένην ὡς μέσον ἵνα διὰ τῆς φωνῆς τῶν Ἀθηναίων ἀνακηρυχθῇ ὡς μισθωτὸς τοῦ Φιλίππου ὁ Αἰσχίνης. Ἀγορεύων

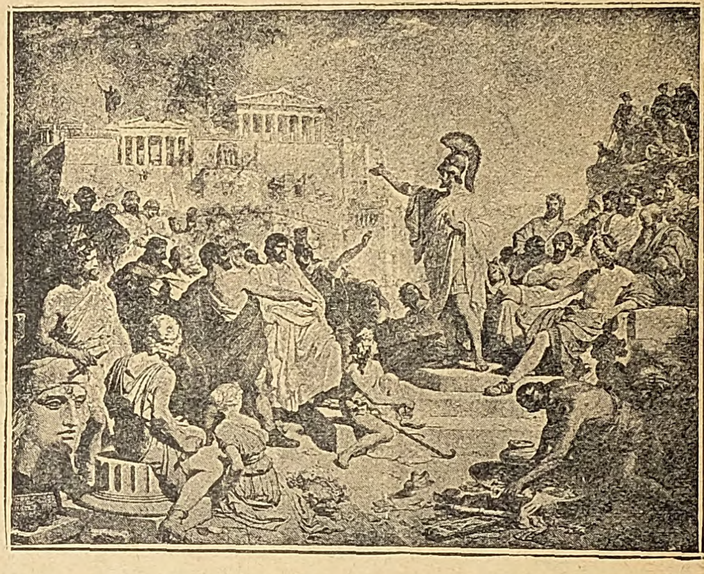

Ὁ Περικλῆς ἀγορεύων ἐπὶ τῆς Πνυκός.

ἐτόνισε τὴν λέξιν εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, οἱ δὲ ἀκροώμενοι ἔσπευσαν νὰ ἐπανορθώσουν τὸ λάθος ἀναφωνοῦντες «μισθωτός». Ὅτε ὁ Δημοσθένης στρεφόμενος πρὸς τὸν Αἰσχίνην τῷ ὑπέδειξεν ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Δήμου τὸν ἀνακηρύσσει ὡς μισθωτὸν τοῦ ἐπιβουλευομένου τὴν ἐλευθερίαν τῆς γενετείρας.

ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΩΣ

Ἐν τῷ κανονισμῷ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων γίνεται εἰς εἰδικὰ ἄρθρα αὐτοῦ μνεία περὶ τοῦ τρόπου, τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀγορεύσεων. Τὰ ἄρθρα ταῦτα τοῦ κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, παρ' ὅλας τὰς τροποποιήσεις ἃς ὑπέστη οὗτος ἀπὸ τοῦ 1909 καὶ ἐντεῦθεν, παρέμειναν σχεδὸν ὁμοιόμορφα ἐν τῇ καθαρῶς κοινοβουλευτικῇ ἐλευθερίᾳ τῶν συζητήσεων. Διὰ τῶν ἄρθρων τοῦ «Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων» καθορίζεται ὁ τρόπος τῶν ἀγορεύσεων 1) Τοῦ Προέδρου τῆς Βουλῆς. «Ὁ Πρόεδρος ἀπὸ τῆς ἕδρας του *ἀγορεύει* μόνον, ὁσάκις συζητοῦνται θέματα σχετιζόμενα πρὸς τὸν Κανονισμὸν ἢ διὰ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς ποίαν στάσιν εὑρίσκεται τὸ ζήτημα ἢ διὰ νὰ παράσχῃ ἀναγκαίας πληροφορίας ἢ νὰ ἐπαναγάγῃ εἰς τὸ θέμα τῆς συζητήσεως τοὺς ἀγορεύοντας ἢ τοὺς παρεκτρεπομένους εἰς τὴν τάξιν». 2) Τῶν βουλευτῶν: «Οὐδεὶς τῶν βουλευτῶν δύναται νὰ *ἀγορεύσῃ* πρὶν ἢ ζητήσῃ καὶ λάβῃ παρὰ τοῦ Προέδρου τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν.» «Ἡ συζήτησις δὲν περατοῦται πρὶν ἢ *ἀγορεύσωσι* πάντες οἱ ζητήσαντες τὸν λόγον, ἂν δὲν παραιτηθῶσιν αὐτοῦ.» «Τὸν *ἀγορεύοντα* διαδέχεται πάντοτε ὁ ἀντιλέγων» «Πᾶς βουλευτὴς δὶς μόνον *ἀγορεύει* ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος πλὴν ἂν ἡ Βουλὴ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν νὰ *ἀγορεύσῃ* ἐκ τρίτου.» Ὁμοίως ὅταν θελήσῃ νὰ *ἀγορεύσῃ* ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ζητήματος. «Οἱ λαβόντες τὸν λόγον *ἀγορεύουσιν* ἀπὸ τοῦ βήματος, ἀπὸ τῆς ἕδρας των δὲ μόνον τῇ συγκαταθέσει τοῦ Προέδρου.» «Ἅπαντες *ἀγορεύουσιν* ἱστάμενοι καὶ ἀσκεπεῖς.» Κατὰ τὸν αὐτὸν κανονισμὸν οἱ Ὑπουργοὶ λαμβάνουν τὸν λόγον ἄνευ περιορισμοῦ τινος. Ἀπαγορεύεται ὅμως γενικῶς ἡ ἀπὸ χειρογράφου ἀναγινωσκομένη *ἀγόρευσις*. «Διακοπαί, ἐπιτρέποντος τοῦ *ἀγορεύοντος*, εἶναι δυναταὶ μόνον τῇ συγκαταθέσει τοῦ Προέδρου». Οἱ ἀγορεύοντες ἀποτείνονται πρὸς τὴν Βουλήν, οὐχὶ δὲ πρὸς βουλευτὴν ἢ βουλευτάς. 3) Ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀσκεῖται τὸ δικαίωμα τῆς ἀγορεύσεως. Διότι κατὰ τοὺς ἀπὸ τοῦ 1909 καὶ ἐντεῦθεν κρατήσαντας κανονισμοὺς τῆς Βουλῆς, τὸ παραχωρούμενον εἰς ἕκαστον βουλευτὴν διάστημα διὰ τὴν ὑποβολὴν ἢ σύστασιν ἀναφορᾶς, ὅσον καὶ διὰ τὰς ἐπὶ τῶν «Ἐρωτήσεων» (ὅρα «ἐρώτησις») δηλώσεις δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 5 λεπτὰ τῆς ὥρας. Δὲν δύναται δὲ νὰ ἀγορεύσῃ βουλευτὴς ἐὰν ἀνακληθῇ εἰς τὴν τάξιν καὶ ἀναγραφῇ ἡ ἀνάκλησις εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς συνεδριάσεως, ἐὰν δὲν λήξῃ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ προκαλέσαντος τὴν εἰς τὴν τάξιν ἀνάκλησιν τοῦ παρεκτραπέντος βουλευτοῦ. Αἱ ἀγορεύσεις δημοσιεύονται ἐν περιλήψει εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Βουλῆς (ὅρα «Πρακτικά»). Ἀλλ' αἱ τηρούμεναι στενογραφικῶς *ἀγορεύσεις* μεταφράζονται ἀμέσως ὑπὸ τῶν ἰδίων στενογράφων. «Αἱ ἐστενογραφημέναι ἀγορεύσεις παραδίδονται ἐν ἀντιγράφῳ εἰς τοὺς ἀγορεύσαντας πρὸς θεώρησιν.» Ὁ ἀγορεύσας ὑποχρεοῦται ἐντὸς προθεσμίας τριῶν ἡμερῶν νὰ ἐπιστρέψῃ τὴν *ἀγόρευσίν* του τεθεωρημένην, ἄλλως ἡ Διεύθυνσις τῆς «Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς» δίδει τὸ ἕτερον τῶν ἐστενογραφημένων ἀντιγράφων, μετὰ θεώρησιν αὐτοῦ πρὸς τύπωσιν (ὅρα «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς»). Διαρκούσης ψηφοφορίας ἐν τῇ Βουλῇ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀγορεύσῃ.

Ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς «Κανονισμῶν τῆς Βουλῆς» καταφαίνεται, ὅτι ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου καθιεροῦται ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Κοινοβουλίῳ πληρεστέρα ἢ εἰς οἱανδήποτε ἄλλην Βουλήν. Πρὸ τοῦ 1909 ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ,

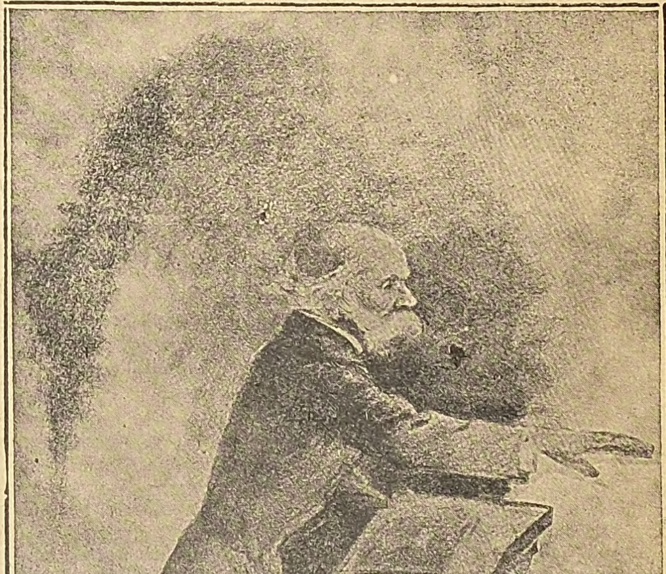

Ὁ Θ. Δηλιγιάννης ἀγορεύων.

Digitized by Google

ὅτι ἐν τῷ τρόπῳ τῆς συζητήσεως δὲν ὑφίστατο σχεδὸν κανονισμός. Ὥστε οὐχὶ σπανίως αἱ Βουλαὶ ἠδύνατουν νὰ ἐργασθῶσι. Ἕκαστος βουλευτὴς ἐζήτει καὶ ἐλάμβανε τὸν λόγον ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. Αἱ συνεδριάσεις ἤρχιζον πάντοτε διὰ τῶν ἐπερωτήσεων, ἤτοι τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου. Εἷς βουλευτὴς ἐκόμιζεν αἰφνιδιαστικῶς θέμα πρὸς ἔρευναν καὶ ἔλεγχον, ἤρχιζεν ἀμέσως ἡ συζήτησις καὶ ἤρκει νὰ εἴπῃ εἷς βουλευτὴς ὅτι θὰ ἠγόρευε «*ἐπὶ θέματος σχετικοῦ*» πρὸς τὸ εἰσαχθὲν εἰς συζήτησιν, ἵνα λάβῃ

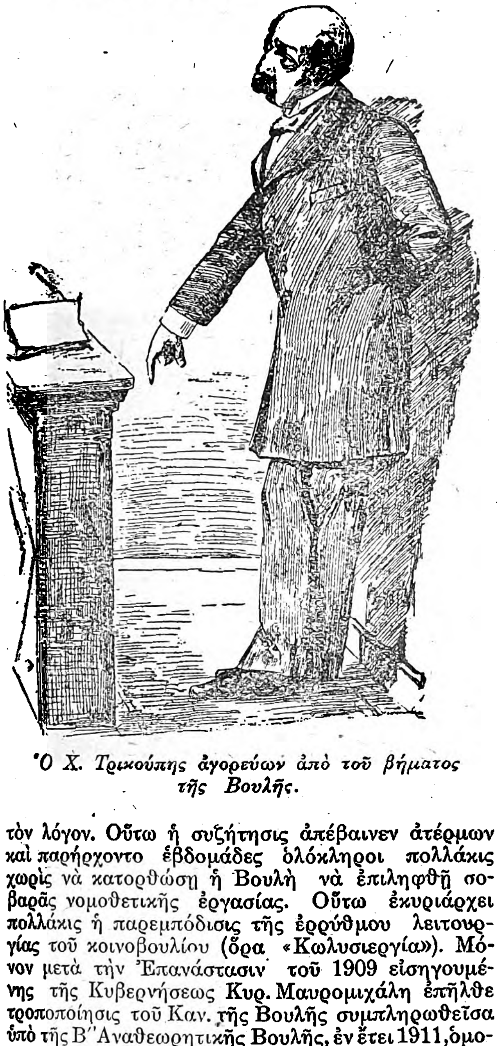

Ὁ Χ. Τρικούπης ἀγορεύων ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς.

τὸν λόγον. Οὕτω ἡ συζήτησις ἀπέβαινεν ἀτέρμων καὶ παρήρχοντο ἑβδομάδες ὁλόκληροι πολλάκις χωρὶς νὰ κατορθώσῃ ἡ Βουλὴ νὰ ἐπιληφθῇ σοβαρᾶς νομοθετικῆς ἐργασίας. Οὕτω ἐκυριάρχει πολλάκις ἡ παρεμπόδισις τῆς ἐρρύθμου λειτουργίας τοῦ κοινοβουλίου (ὅρα «Κωλυσιεργία»). Μόνον μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1909 εἰσηγουμένης τῆς Κυβερνήσεως Κυρ. Μαυρομιχάλη ἐπῆλθε τροποποίησις τοῦ Καν. τῆς Βουλῆς συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἐν ἔτει 1911, ὁμοφώνῳ ἐγκρίσει τῶν συγκροτούντων τὸ Σῶμα βουλευτῶν. Ἐν τῷ κανονισμῷ ἐκείνῳ, ψηφισθέντι τὴν 5ην Φεβρουαρίου τοῦ 1911, ὑπῆρχεν εἰδικὴ διάταξις ἀφορῶσα τὰς ἐργασίας τῆς Β' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Διπλῆς Βουλῆς οὐδεὶς βουλευτὴς ἠδύνατο νὰ ἀγορεύῃ ἐπὶ ἑκάστης προτάσεως, ἀφορώσης εἰς μεταρρύθμισιν ἢ προσθήκην συνταγματικῆς διατάξεως, πέραν τῆς ἡμισείας ὥρας, ἐκτὸς ἂν ἡ Βουλὴ ἄνευ συζητήσεως ἢ δι' ἀναστάσεως ἤθελε παράσχει τὴν σχετικὴν ἄδειαν. Μετὰ δωδεκάωρον δ' ἐν συνόλῳ συζήτησιν ὁ Πρόεδρος τῆς Διπλῆς ἐκείνης Βουλῆς,

Ὁ Δημ. Ράλλης ὅταν δὲν εἶχε τὰ νεῦρά του (Θέμος Ἄννινος) . . . Ἐπιτίθεται κατὰ τῶν κυβερνώντων μεθ' ὁρμῆς δυναμένης νὰ παραβληθῇ πρὸς ἔφοδον ἐμβολοφόρου θωρακωτοῦ (Ε. Δ. Ροΐδης)

ὀνομασθείσης οὕτω διότι συνεκροτεῖτο ἐκ διπλασίου ἀριθμοῦ βουλευτῶν τῶν κατὰ τὴν προηγουμένην βουλευτικὴν περίοδον ἐκλεγέντων, λαμβάνων τὴν ἔγκρισιν αὐτῆς ἀποφασιζομένην πάλιν δι' ἀναστάσεως καὶ ἄνευ συζητήσεως, ἔθετε χρονικὸν διάστημα 15 λεπτῶν τῆς ὥρας δι' ἑκάστην τῶν ἀκολούθων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος συζητήσεων. Τὸ χρονικὸν τοῦτο ὅριον ἴσχυεν ἐξ ἀρχῆς τῆς συζητήσεως διὰ τοὺς τυχὸν δευτερολογοῦντας. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ περιορισμοὶ οὗτοι ὡς καὶ πάντες οἱ σχετικοὶ περὶ ἀγορεύσεων δὲν ἰσχύουσι διὰ τοὺς Ὑπουργοὺς ἐν γένει, οἵτινες κατὰ τὸ Σύνταγμα «ἀκούονται ὁσάκις ζητήσωσι τὸν λόγον».

Ὁ κανονισμὸς τῆς Βουλῆς τοῦ 1844 ὥριζεν ἐν ἄρθρῳ 34ῳ ὅτι ἠδύνατο νὰ μὴ δοθῇ δικαίωμα ἀγορεύσεως εἰς βουλευτὰς ἐγγεγραμμένους νὰ ἀγορεύσωσιν ἐπὶ συζητουμένου θέματος, ἐὰν ἡ Βουλὴ ἀπεφάσιζεν, ὅτι «ἐφωτίσθη ἀρκούντως ἐκ τῆς γενομένης συζητήσεως». Καὶ ἔπαυεν αὕτη. Ἡ καθιέρωσις αὕτη τοῦ θεσμοῦ τῆς «περαιωθείσης συζητήσεως» (clôture) ἴσχυε καὶ κατὰ τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τοῦ 1864. Ἀλλὰ κατηργήθη εὐθὺς ἀμέσως διὰ τοῦ κανονισμοῦ τῆς α' ἀπὸ τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α' Βουλῆς.

ΞΕΝΑ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΑ

Περὶ τῶν κανονισμῶν τῶν Βουλῶν εἰς ἄλλα ξένα κράτη, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀγορεύσεις, ἐξ ὧν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλήφθησαν καὶ αἱ διατάξεις τῶν διαδεχθέντων ἀλλήλους ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου κανονισμῶν τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς, ἴδε κυρίως Duguit. Droit constitutionnel τ. 11,—1911, σελ. 354 καὶ ἑπ. Ὡσαύτως τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1902 σελ. 1067 τοῦ Pierre, Droit politique, électoral et parlementaire. Εὐρύτερον δὲ περὶ ξένων κανονισμῶν ἐν τῇ συλλογῇ τῶν Mureau καὶ Delpech, Les réglements des Assemblées Législatives. Εἰδικώτερον δὲ προκειμένου περὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου ἴδε καὶ W. Anson, The Law and Custom of the Constitution, ἐν τῷ α' τόμῳ.

ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀγορηταὶ οὔτε χειρονομίας διέπραττον ἀγορεύοντες, οὐδ' ἄλλους θεατρισμούς. Τὸ πρότυπον τοιαύτης ρητορικῆς ἦτο ὁ Περικλῆς, ἐξ οὗ καὶ «Ὀλύμπιος» ἀπεκλήθη ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου. Ὁ Κλέων ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καταλύσας τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ρητορικῆς. Ἐκραύγαζεν, ἀνετίνασσε τὸ ἔνδυμά του καὶ ἔφθανε μέχρι τοῦ σημείου νὰ κτυπᾷ τὰς παλάμας ἐπὶ τῶν μηρῶν, ὡς συμβαίνει μὲ πολλοὺς συγχρόνους ρήτορας γρονθοκοποῦντας τὸ πρὸ τοῦ βήματος ἀναλόγιον.

Ὑπῆρξεν ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ πρὸς μίαν ἀγόρευσιν ἐκτίμησις ἐκανονίζετο ἐκ τῆς ὥρας, ἣν κατηνάλισκεν ὁ ρήτωρ εἰς ἀνάπτυξιν τοῦ θέματός του. Ὁ βραχυλογώτερος τῶν συγχρόνων ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κοινοβουλίῳ πολιτευτῶν ἦτο ὁ Γ. Θεοτόκης.

Προκειμένου ἐν ἔτει 1901 νὰ ψηφισθῇ ἐν τῇ Βουλῇ ἡ σύμβασις περὶ μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων Στυμφαλίας ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας «ἐργοληψιῶν», ὡμίλησεν ὁ βουλευτὴς Ἀττικῆς Ν. Λεβίδης. Μετὰ πάροδον ἓξ ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεώς τῆς ἀγορεύσεώς του τὸν ἠρώτησεν ὁ τέως Πρωθυπουργὸς Γ. Θεοτόκης.

—Θὰ ὁμιλήσετε ἐπὶ πολὺ ἀκόμη;

—Εὑρίσκομαι εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἀγορεύσεώς μου! ἀπήντησεν.

Ὁ Γ. Θεοτόκης ἐδήλωσεν ἀμέσως ὅτι ἀποσύρει τὴν σύμβασιν, ἥτις καὶ δὲν ἐψηφίσθη οὕτω.

ΓΕΩΡΓ ΟΣ ΠΩΠ

ἀγορεύω 1) ὁμιλῶ ἐν τῇ ἀγορᾷ (=τῇ συνελεύσει), δημηγορῶ, ἀπαγγέλλω λόγον, λέγω δημοσίᾳ, ὁμιλῶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ πλῆθος. 2) δικαιολογῶ τι ἐνώπιον δικαστηρίου: σήμερον *ἠγόρευσαν* οἱ δικηγόροι τῆς ὑπερασπίσεως· 3) προκηρύττω, διακηρύττω, ὁρίζω: ὁ νόμος *ἀγορεύει* τάδε.

ἀγορηγὸς ὁλκάς, *ἀγορηγὸν* πλοῖον· «*ἀγορηγοὺς* ὁλκάδας τὰ ὤνια ἐπαγομένας» (τὸ Μέγα ἐτυμολογικόν)· ἡ σήμερον λεγομένη «*πλωτὴ ἔκθεσις*» δηλαδὴ πλοῖον ἐν ᾧ ἐκτίθενται διάφορα ἐμπορεύματα μεταβιβαζόμενα εἰς τὴν ξένην πρὸς ἐπίδειξιν καὶ πώλησιν.

Ἀγορησός· πόλις τῆς Καρίας κτισθεῖσα ὑπὸ Ἀργείων ἀποίκων. Τὸ ἐθνικὸν Ἀγορησεὺς (Ἑρ. Στεφ).

ἀγορητής· ὁ ὁμιλητής, ὁ ρήτωρ, ὁ ἀγορεύων, ὁ ποιούμενος διαλέξεις, ὁ ὁμιλῶν ἐνώπιον πλήθους: ποῖος εἶναι σήμερα ὁ *ἀγορητὴς* τῆς ἡμέρας;

Ἀγόριανη· ἀγροικία τῆς κοινότητος Κορωνείας τῆς Λεβαδείας· κάτοικοι 21. Τέως δῆμος Πέτρας.

Ἀγόριανη (*Ἄνω*)· χωρίον τῆς Παρνασσίδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Δωριέων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 574. Ἀπέχει ἀπὸ Γραβιᾶς 3 ὥρας καὶ ἀπὸ Ἀμφίσσης 5 ὥρας. Ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον. παράγει δὲ ὄσπρια, δημητριακὰ καὶ κτηνοτροφικά.

Ἀγόριανη (*Κάτω*) ἢ *Λίλαια*· χωρίον τῆς Παρνασσίδος ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Δωριέων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 613. Ἀπέχει ἀπὸ Γραβιᾶς 2, 15' ὥρας καὶ ἀπὸ Δαδίου 2 ὥρας. Ἔχει δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ ταχυδρομεῖον, παράγει δὲ δημητριακά, ὄσπρια, καπνὰ καὶ κτηνοτροφικά. Εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν νοτιοανατολικῶς τοῦ χωρίου εὑρίσκονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Λιλαίας, τὰ ἐπιβλητικὰ τείχη καὶ οἱ πύργοι τῆς ἀκροπόλεως, ὡς καὶ μικροτέρας σπουδαιότητος ἐρείπια τῆς κάτω πόλεως, ὅπου καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ Κηφισοῦ.

Ἀγοριανὸς Νικολάκης, παρεπονομαζόμενος οὕτω ἐκ τῆς πατρίδος του Ἀγόριανης, ἔμπορος ἐν Σμύρνῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ φυγὼν ἐκεῖθεν μετὰ τὸ *ρεμπελιόν*, ἀπὸ τὰς ταραχὰς τοῦ ὁποίου μετὰ βίας ἐσώθη. Καταφυγὼν τῷ 1800 ἐν Νίζνῃ τῆς Ρωσίας καὶ κατόπιν ἐν Μόσχᾳ ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ 1812· ἀκολουθήσας τὰ στρατεύματα τοῦ Ναπολέοντος, τῶν ὁποίων ἐγένετο τροφοδότης, παρέμεινεν ἐν Βιέννῃ, ὅπου ἐζήτησε ν' ἀνασυστήσῃ τὸ ἐμπορικὸν ὑποκατάστημα τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐκπεσόντων *Ἀμπελακίων* τῆς θεσσαλικῆς Ὄσσης, ἀλλ' ἀπέτυχεν. Ἐγκατασταθεὶς κατόπιν ἐν Οὐγγαρίᾳ εἰργάσθη εἰς διαφόρους αὐτῆς πόλεις, ἀπέκτησε σημαντικὴν περιουσίαν, ἀπέθανε δὲ βαθύγηρως περὶ τὸ 1840. Εἷς ἐκ τῶν υἱῶν του ἐφονεύθη εἰς τὴν οὐγγρικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1848 ἐν Πέστῃ.

Ἀγοριανοῦ Ἑλένη, θυγάτηρ τοῦ Νικολάου Ἀγοριανοῦ, λογισθεῖσα μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας νεάνιδας τῆς Μόσχας, καὶ τὴν ὁποίαν ἐζήτησε ν' ἀπαγάγῃ διὰ τῆς βίας ὁ Ρῶσος Πρίγκηψ Μιχαὴλ Δολγορούκη, ὁ μετ' ὀλίγον χρόνον ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἑλλάδα τῷ 1806 καὶ 1807. Ἡ Ἑλένη Ἀγοριανοῦ μετέβαινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅταν μία γραῖα τὴν ἐπλησίασε, τὴν παρεκάλεσε νὰ τὴν ὁδηγήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν πτωχῆς ἑλληνίδος, τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ βοηθήσῃ οἰκονομικῶς, καὶ εἰσαγαγοῦσα αὐτὴν ἐντὸς ἑλκύθρου τὴν ἔφερε πρὸς τὸν Πρίγκηπα. Τὸ σκάνδαλον διεμηνύθη εἰς τὴν κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εὑρισκομένην ἐν Πετρουπόλει Αὐτοκράτειραν Ἐλισάβετ, καὶ ὁ Πρίγκηψ ἠναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν νέαν καὶ ν' ἀποδημήσῃ εἰς μακρὸν ταξείδιον. Ὑπῆρξεν ὅμως δεινὸν τὸ πλῆγμα διὰ τὴν νεάνιδα καὶ μετ' ὀλίγον χρόνον εἰσῆλθεν ὡς καλογραῖα εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, παρὰ τὸ Καζάν, ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1809 ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς Εὐφρασίας.

Ἀγόρο (ἡ)· κύριον ὄνομα γυναικὸς ἐν διαφόροις ἑλληνικαῖς χώραις προελθὸν ἐκ περικοπῆς τοῦ τέλους ἀπὸ τὸν πλήρη τύπον *Ἀγοραστὴ* (ὅπερ ἰδέ).—Συνήθως τὸ γράφουν μὲ *ω*: *Ἀγόρω*, οὐχὶ ὀρθῶς. Ἡ ἱστορικὴ γραφὴ οὐδὲν τοιοῦτον παράδειγμα ἔχει, τὸ ὁποῖον ἀκολουθοῦντες νὰ γράφωμεν μὲ τελικὸν—*ω* τὰ ἐξ ὑποκορισμοῦ προερχόμενα θηλυκά, ὅταν μάλιστα δὲν τονίζωνται ἐπὶ τῆς ληγούσης. Διότι ὅσα ἀρχαῖα ἐκ τῶν τονιζομένων ἐπὶ τῆς ληγούσης εἰς—*ώ* διεσώθησαν μέχρι σήμερον εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν, ὅλα σχεδὸν τὰ ἔχει κάμει αὐτὴ εἰς—*ού* (ἐκ τοῦ Ἰωνικοῦ τύπου τοῦ συνήθους εἰς τὴν ἀρχ. Κοινὴν κατὰ τὸν W. Schulze): ἡ λεχὼ > ἡ λεχού, ἡ Γελλὼ > ἡ Γελλού, ἡ ἀλωπὼ (Ἡσύχιος) > ἡ ἀλωπού, ἡ μιμὼ > ἡ μαϊμού, ἡ Κλειὼ > ἡ Κλειοῦ (χωρίον ἐν Λέσβῳ). Καὶ τὰ Βυζαντινά: ἡ Κορυφὼ > ἡ Κορφοὺ (=ἡ Κέρκυρα), ἡ γλωσσὼ > ἡ γλωσσοὺ (Φιλήντα ΓΓΕ, α', 163), ἡ χρυσομαλλὼ > ἡ χρυσομαλλού, ἡ χειλὼ > ἡ χειλού, ἡ ὀδοντὼ > ἡ δοντοὺ κτλ. Μόνον λοιπὸν τὰ ἐπὶ τῆς ληγούσης τονιζόμενα εἴτε ἐκ τῆς παραδόσεως σωθέντα: *ἡ Θεοφανώ, ἡ Χρυσομαλλώ, ἡ κακαϊδὼ* κτλ. εἴτε ἐκ τῶν βιβλίων ληφθέντα *ἡ Κλειώ, ἡ Σαπφὼ* κτλ. γράφονται ὀρθῶς μὲ—*ω*, τὰ δὲ μὴ τονιζόμενα ἐπὶ τῆς ληγούσης ὡς μὴ ἔχοντα ἀρχαῖα πρότυπα μὲ—*ω*, εἶναι τελείως νεοελληνικοὶ σχηματισμοί. Ὅπως λοιπὸν γράφομεν, ἡ Νάξο, ἡ Πάρο, ἡ Σάμο, ἡ Θάσο, ἡ Τῆνο, ἡ Αἶνο κτλ. μὲ *ο*, οὕτω πρέπει νὰ γράφωμεν καὶ τὰ παροξύτονα κύρια θηλυκὰ ὀνόματα: ἡ Ἀγάλο (ὑποκορ. τοῦ *Ἀγλαΐα*, διὸ καὶ μὲ ἕνα *λ*), ἡ Ἀγγέλο, ἡ Ἄγγο, ἡ Ἀγόρο, ἡ Ἀγράφο, ἡ Ἀθάνο, Ἀκρίβο, Ἀλέξο, Ἀλεφάντο, Ἀλισάβο (=Ἐλισάβετ), Ἀμπέλο, Ἀνέζο, Ἀνθοῦλο, Ἀντριάνο, Ἀργέντο, Ἀργύρο, Ἀρέτο, Ἀρχόντο, Ἀσάνο, Ἄσημο, Ἀσπρούλο, Ἀστέρο, Ἀστρίνο, Ἀτλάζο, Αὐγέρο, Ἀφέντ(ρ)ο, Ἀφρόδο, Βαγγέλο, Βαγιοῦλο, Βαμπάκο, Βαρσάμο, Βάρσο, Βασίλο, Βάσο, Βγένο (Εὐγενία), Βελοῦδο, Βενέτο, Βέργο, Γαϊτάνο, Γαλάντο, Γάλο (=Ἀγάλο), Γαροῦφο, Γιάννο, Γαννίνο, Γιῶργο, Γκόλφο, Γλυκέρο, Γογγύλο, Γραμμάτο, Δάφνο, Δέσπο, Δημῆτρο, Δῆμο, Διαμάντο, Διάμο, Διόχνο (=δοκοῦσα, ὑπερήφανη), Δοξοῦλο, Δρόσο, Ἑλένκο, Ἐρῆνο, Εὐάνθο, Ζαφεῖρο, Ζαχάρο. Ζντοῦπο (=Συντίπο θηλ. τοῦ Συντίπας, μὲ τὴν βορείαν προφοράν: *συμπέθερος > ζμπέθερος*· ἡ ἑρμηνεία τοῦ Μπούτουρα ἐκ τοῦ κρότου πίπτοντος σώματος *ζντούπ, ζντούπ*, αὐτόχρημα κωμική), Ζιμποῦλο, Ζωγράφο, Ζώνιο, Θαλάσσο, Θανάσο, Θάνο, Θεοχάρο, Θόδο καὶ Θοδῶρο, Καλίνο, Κάλλιο, Καλοῦδο, Καλούσιο, Κανέλλο, Κάντιο, Κασσάντρο, Κατέρο, Κεράσο, Κερέκο (Κυριακή), Κοντύλο, Κρίνο (καὶ Κλίνο), Κρυστάλλο, Κύπρο, Κυράτσο, Κυριάκο, Κύρο, Λαλοῦδο (καὶ Λελοῦδο), Λάμπο, Λάμπρο, Λένκο, Λεμόνο, Λένο, Λέξο, Λεῦκο, Λευτέρο καὶ Λεῦτο, Λισάβο, Λίτο (=Πολίτο), Λουλοῦδο, Λυγέρο, Λύμπο, Μαγδάλο, Μαλᾶλο (=Σμαράγδο), Μαλάμο, Μάλτο, Μαροῦσο, Μάρτο, Μάρο, Μάτο (=Γραμμάτο, Σταμάτο κτλ.). Μελάχρο, Μελίτο, Μελίσσο, Μέλπο,

Μῆλο, Μῆτρο, Μονάχο, Μόρφο, Μπίλιο, Μυγδάλο, Μύρο, Νάγιο (Πανάγιο), Νάσιο, Νάστο, Νέζο, Νεράντζο, Νέστο, Νιάρχο, Νόνο, Νούσιο, Ξάνθο, Ξάντρο ('Αλεξάνδρα), Ξάφο, (=Χρυσάφο, 'Αρτάκη), Ξένιο, 'Ομόρφο, "Ονθο (ἐν Πελοπον. ἐκ τοῦ "Οθων), Παγόνο, Πανάγιο, Πανώριο, Παρθένο, Πενταῦγο, Περδίκο, Περιστέρο καὶ Πελιστέρο, Πέρσο (= Περσεφόνη), Πίνο (=Δέσποινα ἢ Πηνελόπη), Πιπέρο, Πλοῦμο, Πολίτο, Πολύζο, Πολύχρο, Πορφύρο, Ποτῆρο, Ρῆνο, Ρόδο καὶ Ροΐδο, Ρούσιο, Σάβο, Σάφο, Σγοῦρο, Σκεῦο, Σμαράγδο καὶ Σμάρο, Σοῦλτο, Σόφο, Σπάσο, Σταμάτο καὶ Στάμο, Στρατῆγο καὶ Στράτο. Σόρμο, Σωτῆρο, Τάρσο (= Ταρασία), Τάσιο, Τάτιο, (=Τατιανή), Τέρψο, Τρίσο, Τσηρύκο, Τούσιο ('Αρετούσα), Τσάνο, (Ροξάνα), Τσινάρο, Φάνιο, Φίλιο, Φιόρο, Φλόρο, Φράγκο, Φρόσο, Φρύδο, Φτέρπο, Φῶτο, Χαρίτο, Χιόνο, Χρυσάνθο, Χρυσάννο, Χρυσάφο, Χρύσο καὶ εἴ τι ἕτερον. Τὸ ὅτι αὐτὰ γραπτέα μὲ τελικὸν *-ο* φαίνεται ἐναργῶς ἀπὸ μερικὰ ἐξ αὐτῶν, ὡς εἶναι λ. χ. *ἡ Δρόσο, ἡ Κάντιο, ἡ Κύπρο, ἡ Μῆλο, ἡ Μύρο, ἡ Πανώριο, ἡ Ρόδο, ἡ Παρθένο, ἡ Φιόρο* ἅτινα θὰ ἦτο παράδοξον νὰ ἐγράφοντο μὲ *-ω*. 'Επίσης εἶναι κωμικὸς ὁ ἰσχυρισμὸς διότι τινὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι *μεγεθυντικά*: ἡ *Βασίλο*, ἡ Ποτῆρο, ἡ Κοντύλο, κτλ., πρέπει ἄρα νὰ γράφωνται μὲ *ω μέγα*.—'Απόλυτος κανὼν τῆς νεοελληνικῆς ὀρθογραφίας εἶναι: *"Οσα δὲν μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὴν γεραρὰν παράδοσιν, ἀλλ' εἶναι νεοελληνικοὶ σχηματισμοί, νὰ γράφωνται μὲ τὰ ἁπλούστερα γράμματα ι, ο, ε, γκ, μονὰ σύμφωνα, ὀξεῖα, ψιλή.*

Μ. Φ.

ἀγοροπωλῶ (—έω)· ἀγοράζω καὶ πωλῶ, καὶ ἐν τῇ δημώδει μὲ τὴν τροπὴν *ω > ου*: *ἀγοροπουλῶ* ἔχω *πάρε—δῶσε*, πράττω *ἀγοραπωλησίας*, ἢ *ἀγοραπωλησίας* ὡς τὸ συνηθίζουν ἐπὶ τὸ ἀρχαϊκώτερον, κάμνω ἀλισβερίσι.— "Οταν συντίθενται δύο ρήματα εἰς τὴν νέαν 'Ελληνικὴν καὶ τὸ πρῶτον ἐξ αὐτῶν ἔχει ἓν ἀπὸ τὰ συνήθη ρηματικὰ ἐπιθήματα: *-άζω, -ίζω, -εύω, -αίνω, -ώνω*, τότε αὐτὸ ἐν τῇ συνθέσει ἀποβάλλει τὸ ἐπίθημα καὶ γίνεται πρῶτον συνθετικὸν ἀπ' εὐθείας μὲ τὸ ἀρχικὸν θέμα ὡσεὶ ἦτο ὄνομα λ. χ.

-αζω: ἀγοράζω + πωλῶ > ἀγοροπωλῶ, ξερωγιάζω + παννίζω > ξερωγοπανίζω (=ἀφαιρῶ μὲ παννὶ τὶς *ρῶγες* δηλ. τὶς ἀράχνες. 'Ανατολ. Θράκη).

-ιζω: παννίζω + φουρνίζω > παννοφουρνίζω (= καθαρίζω τὸν φοῦρνον μὲ τὴν *πάνναν* καὶ εἶτα φουρνίζω).

-εύω: χορεύω + πηδῶ > χοροπηδῶ.

-αίνω: ἀνεβαίνω + καταιβαίνω > ἀνεβοκαταιβαίνω, διαβαίνω + περνῶ > διαβοπερνῶ.

-ωνω: σηκώνω + βροντῶ > σηκοβροντῶ, ζυμώνω + φουρνίζω > ζυμοφουρνίζω, ὀγκώνω + μάχομαι > ἀγκομαχῶ, ξημερώνει-βραδιάζει > ξημεροβραδιάζει.

Τὰ τοιαῦτα συνδετικὰ σύνθετα (dvanva) ρήματα εἶνε καθ' ὁλοκληρίαν νεοελληνικά· τοιαύτην χάριν δὲν τὴν εἶχεν ἡ ἀρχαία 'Ελληνική.

Λ. Χ. μπαίνω + βγαίνω > μπαινοβγαίνω, τρέμω + σβήνω > τρεμοσβήνω, ἀνοιγοκλείνω, ἀνοιγοσφαλῶ, τρωγοπίνω, κλωθογυρίζω, τσιμποφιλῶ, χασκογελῶ, γελοκλαίω, στριφογυρίζω, περνοδιαβαίνω, πασσαλείφω, παιζογελῶ, σουρνοσκοτίζομαι, σουρομαλλίζω.

Μ. Φ.

"Αγορος. "Αλλοτε μεγάλη πόλις τοῦ 'Ινδοστάν, εἰς τὸ βασίλειον τῆς Δελχῆς. Νῦν εἶναι κατηρειπωμένη.

ἄγος (τὸ)· «τὸ τίμιον καὶ ἄξιον σεβάσματος» (ὁ 'Ησύχιος). 1) πᾶν ἀντικείμενον θρησκευτικοῦ φόβου ἢ εὐλαβείας 2) σέβας, σέβασμα τιμή, εὐσέβεια, εὐλάβεια: «Θεῶν *ἄγος* (= ὁ φόβος πρὸς τοὺς Θεοὺς) ἰσχνάνει αὐδὴν» (=ἀδυνατίζει τὴν φωνήν), «ἄγεα=τεμένη» (ὁ 'Ησύχιος), «*ἄγη* = τὰ μυστήρια» 'Ανέκδοτα Βέκκερ (212,33). 'Η λέξις αὕτη μετὰ τῆς σημασίας αὐτῆς εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς ἑπομένης, μὲ τὴν ὁποίαν ἐσυγχίσθη, καὶ εἶναι συγγενὴς πρὸς τά: *ἅγιος, ἁγνός*, αγjομαι > ἅζομαι (= σέβομαι, φοβοῦμαι). 'Ινδικά: yagami (= λατρεύω), yagnam (=θυσία), yagja (= ἅγιος) κτλ. "Οταν λοιπὸν τὸ δασὺ πνεῦμα ἔπαυσε νὰ προφέρεται ἀντὶ hagos ἔλεγαν πλέον agos καὶ τότε ἐσυγχίσθη πρὸς τὸ ἑπόμενον:

ἄγος (τὸ)· μίασμα, μύσος, ἐνοχή, ἀρά, πᾶν ὅ,τι χρειάζεται ἁγνισμὸν πρβλ. «τὸ κυλώνειον *ἄγος*»· αὐτὸ εἶναι τὸ σύνηθες παρ' ἀττικοῖς καὶ γίνεται ἀπὸ ρίζαν ags 'Ινδικὸν agas (=ἐγκλήματα). 'Ως βλέπει τις, τοῦτο εἶναι σημασίας ἀντιθέτου πρὸς τὸ προηγούμενον καὶ διὰ τοῦτο ἀκριβῶς συνεφύρθη γραφικῶς πρὸς ἐκεῖνο, ὅθεν πολλάκις ἐδασύνθη μὲν καὶ τοῦτο, ἐψιλώθη δὲ καὶ ἐκεῖνο καὶ γενικῶς ἐθεωρήθη μία καὶ ἡ αὐτὴ λέξις. 'Εκ τῆς διασταυρώσεως ταύτης τῶν δύο προέκυψεν ἡ σημασία τοῦ: ἐξιλέωσις, ἐξάγνισις: λέγει δηλ. ὁ Κρέων (τῆς 'Αντιγόνης τοῦ Σοφοκλέους) ὅτι θὰ θάψῃ ζῶσαν τὴν 'Αντιγόνην μέσα εἰς «πετρώδη κατώρυχα (=σπήλαιον) προθεὶς (=καὶ θὰ τῆς παραθέσω) φορβῆς τοσοῦτον (τόσηδα μόνον τροφὴ—καὶ δείχνει μὲ τὰ δάκτυλά του) ὡς *ἄγος* μόνον (=ὡς ἐξάγνισιν μόνον), ὅπως μίασμα πᾶσα ὑπεκφύγῃ πόλις» (στιχ. 773-776). "Απορον πῶς τόσον ἐναργῆ διαφοράν, ἐτυμολογικήν τε καὶ σημασιολογικήν, παρεῖδον ὅλοι οἱ λεξικογράφοι καὶ θέτουν ὑπὸ τὸ αὐτὸ λῆμμα καὶ τὰς δύο λέξεις, *ἄγος* δι' ἑαυτούς. — Τοιαύτη τις σύγχυσις καὶ συμφυρμὸς ἐτυμολογικὸς καὶ σημασιολογικὸς ἔχει γίνει παρ' ἡμῖν σήμερον εἰς τὸ *θαρρῶ* καὶ *θαρῶ*. Τὸ μὲν πρῶτον εἶναι τὸ ἀρχαῖον *θαρρῶ* = ἔχω θάρρος, ὅπερ διεσώθη μὲ τὴν ἀρχικήν του σημασίαν εἰς τὴν δημώδη ποίησιν: «ἐγὼ σὲ σένανε *θαρρῶ*, σὲ σένα περφανεύω». Τὸ δὲ δεύτερον εἶναι τὸ *θωρῶ* ἐκ τοῦ *θεωρῶ* (σύγκρινε *Θόδωρος* ἐκ τοῦ *Θεόδωρος*), συμφυρθὲν δὲ πρὸς τὸ *θαρρῶ* τὸ ἀρχαῖον, διότι καὶ σημασιολογικῶς συγγενεύει, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ *α θαρῶ* = θεωρῶ, νομίζω, καὶ τότε ἐθεωρήθη καθ' ὁλοκληρίαν ὡς τὸ *θαρρῶ* καὶ ἐγράφη μὲ διπλοῦν *ρ*. "Οτι ὅμως δὲν εἶναι ἐκεῖνο, φαίνεται ἀπὸ τὴν προφορὰν τῶν Δωδεκανησίων. Εἶναι γνωστὸν δηλ. ὅτι εἰς τὰ Δωδεκάνησα ἀπαγγέλλουν ἀκόμη τὰ διπλᾶ σύμφωνα, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, λέγουν λόγου χάριν: *σύρριζα*, ξερόρραχη, τραχύρρω(γ)ος, *σύρρυπα* κτλ. μὲ δύο *ρρ*, ἐν τούτοις λέγουν: *θαρῶ* μὲ ἕνα *ρ*, ἐξ οὗ φαίνεται, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι τὸ ἀρχαῖον ἀλλ' εἶναι τὸ *θωρῶ* παρετυμολογηθέν. Σύγκρινε καὶ τὰ ἑξῆς: *κλαίω* καὶ *δέρνομαι* = ὀδύρομαι («θρηνῶ καὶ *ὀδύρομαι*»), θὰ σὲ παίξω = παίσω (οὕτως ἐν "Ανδρῳ· Κουκουλὲς εὗρε) ἔπειτα ἐσυγχίσθη μὲ τὸ *παίζω*, διὰ τοῦτο εἴπαμεν: «θὰ σοῦ τὶς *παίξω*» διὰ νὰ γίνῃ εὐνοητότερον συντακτικῶς· μοῦ *θέλεις* μιὰ δραχμὴ = μοῦ *ὀφέλεις* μοῦ *ὀφείλεις*· *ἔσωσα-σώνω* = φθάνω εἶναι τὸ *ἰσώνω* ὅπου ὁ ἀορ. *ἴσωσα* ἐθεωρήθη: *ἤσωσα* καὶ ἐκ τούτου *σώνω* ἄνευ τοῦ ἀρκτικοῦ *ἰ*· πλέω-ἔπλευσα > *ἔπλεψα* καὶ κατ' ἀνομοίωσιν ἕνεκα τῶν δύο *π*: *ἔπλεξα* καὶ ἐκ τούτου ἐνεστώς: *πλέκω* = *πλέω*: *πλέκει* μεσ' στὸ αἷμα· *στρατιώτης* καὶ *στρατιὰ* ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν strata «διαβάτες μου διαβαίνετε, *στρατιῶτες* περπατᾶτε» καὶ *στρατολάτες* = οἱ τὴν στράταν ἐλαύνοντες, ἅπερ ὅλως κατὰ τύχην συνέπεσαν φθογγικῶς (καὶ ὀλίγον τι σημασιολογικῶς) μὲ τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα.

Μ. Φ ΛΗΝΤΑΣ

ἄγος. (Τὸ Κυλώνειον). "Οτε ὁ Κύλων, ἐπωφελούμενος τῶν δυσαρεσκειῶν, ἃς εἶχεν ἐξεγείρῃ ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος, ἠθέλησε νὰ γίνῃ τύραννος τῶν 'Αθηνῶν καὶ κατέλαβε μετὰ τῶν ὀπαδῶν του τὴν 'Ακρόπολιν, οἱ εὐπατρίδαι καὶ πρὸ πάντων ἡ ἰσχυρὰ οἰκογένεια τῶν 'Αλκμαιωνιδῶν, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς Μεγακλῆς ἦτο τότε ἄρχων ἐπώνυμος, ἔσπευσαν καὶ τοὺς ἐπολιόρκησαν. 'Ο Κύλων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ, οἱ δὲ ὀπαδοί του, καταβληθέντες ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως τροφίμων καὶ ὕδατος, προσέφυγον ἱκέται εἰς τὸν βωμὸν τῆς 'Αθηνᾶς ἐν τῇ 'Ακροπόλει καὶ εἰς τοὺς ἐν τῇ πόλει βωμοὺς τῶν Εὐμενίδων. Οἱ περὶ τὸν Μεγακλέα δὲν ἐσεβάσθησαν οὔτε τὸν ἱερὸν χῶρον, οὔτε τοὺς ἀγράφους νόμους τοὺς ἀπαγορεύοντας νὰ κακοποιῆται ὁ καταφεύγων εἰς βωμὸν θεοῦ. Οἱ συνωμόται κατεσφάγησαν ἀνηλεῶς. Οἱ 'Αθηναῖοι, οἱ μέχρι τοῦδε θεωροῦντες ἀπαθῶς τὰ τῆς συνωμοσίας, ἔφριξαν διὰ τὸ μέγεθος τοῦ ἀνοσιουργήματος. Οἱ νικηταὶ ἐπέσυραν ἐναντίον των τὴν κοινὴν ἀποστροφήν. 'Η πρᾶξις, τὸ Κυλώνειον ἄγος ὡς ἐκλήθη, ἐπέφερε τὴν ἐξορίαν τῶν 'Αλκμαιωνιδῶν ἐξ 'Αθηνῶν, καὶ ἀμέριστον ἀπέσπασε τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς περὶ τὸν Κύλωνα. Καὶ ἐπέστρεψαν μὲν οἱ 'Αλκμαιωνίδαι, ἀλλὰ ὁ λαὸς τοὺς ἐθεώρει ἐναγεῖς καὶ αἱ στάσεις καὶ αἱ ταραχαὶ ἦσαν διαρκεῖς. ("Ιδε Κύλων).

Αἱ διενέξεις ἐξηκολούθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Περὶ τὸ 597 ὁ Σόλων ἠθέλησε νὰ συνδιαλλάξῃ τὰ διαμαχόμενα μέρη καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἐναγεῖς νὰ ὑποβάλωσιν ἑαυτοὺς εἰς τὴν ἀπόφασιν δικαστηρίου ἀποτελουμένου ἐκ τριακοσίων ἐπιφανῶν πολιτῶν. Κατηγοροῦντος Μύρωνος τοῦ Φλυέως, οἱ 'Αλκμαιωνίδαι κατεδικάσθησαν καὶ ἐστάλησαν εἰς ἐξορίαν. Καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ τῶν ἀποθανόντων ἐξετάφησαν καὶ ἐστάλησαν ἔξω τῆς πόλεως. 'Ολίγον ὕστερον λοιμὸς ἠρήμωνε τὰς 'Αθήνας. Φάσματα ἐφαίνοντο περιερχόμενα ἀνὰ τοὺς αἰθέρας καὶ ἡ ψυχὴ τῶν 'Αθηναίων κατείχετο ὑπὸ δεισιδαίμονος φόβου.

Τὸ μαντεῖον ἐρωτηθὲν διέταξε καθαρμὸν ἀπὸ τοῦ Κυλωνείου μιάσματος. "Οθεν ἐστάλη (596 π. Χ.) ὁ 'Αθηναῖος Νικίας εἰς Κρήτην καὶ προσεκάλεσε τὸν σοφὸν μάγον 'Επιμενίδην τὸν ἐκ Φαιστοῦ, νὰ ἔλθῃ εἰς 'Αθήνας καὶ ἀναλάβῃ τὸν ἁγνισμόν. 'Ο 'Επιμενίδης ἐδέχθη, καὶ ἐλθὼν εἰς 'Αθήνας διέταξε νὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι εἰς τὸν "Αρειον Πάγον κριοί, ἄλλοι λευκοὶ καὶ ἄλλοι μέλανες, νὰ ἱδρύεται δὲ βωμὸς καὶ προσφέρηται θυσία, ὅπου ἕκαστον τῶν ζώων τούτων ἤθελε καθίσῃ.

Προσέτι διέταξε καὶ τὴν ἀνέγερσιν ναοῦ εἰς τὴν 'Αναίδειαν καὶ τὴν "Υβριν, συμβολικὰς θεότητας προσωποποιήσεις τῆς ταυτοσήμου ἐννοίας.

Μετὰ τὸν ἁγνισμὸν ἢ κάθαρσιν οἱ θεοὶ ἐξιλεώθησαν καὶ ὁ λοιμὸς ἔπαυσεν. 'Ο 'Επιμενίδης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα του μὴ θελήσας νὰ δεχθῇ ἄλλην ἀμοιβὴν ἢ ἕνα κλάδον ἐκ τῆς ἱερᾶς ἐλαίας τῆς 'Αθηνᾶς ἐπὶ τῆς 'Ακροπόλεως. ("Ιδε 'Επιμενίδης).

ἀγός· ἀρχαῖον· ὁ ἀρχηγός, ὁ ἡγεμών, ὁ ἄρχων, ὁ ἄρχος, ὁ πρωτοστάτης, ὁ ὁδηγός· σύγκρινε: ξεναγός, λοχαγός. "Αλλος τύπος *ἀγήτωρ*.

ἀγός· κατὰ συλλαβικὴν ἀνομοίωσιν ἀντὶ *ἀγωγός*. πᾶσα αὖλαξ φυσικὴ ἢ τεχνητὴ δι' ἧς ρέει τὸ ὕδωρ. Περὶ τῆς συλλαβικῆς ἀνομοιώσεως βλέπε: *ἀγελάτης*· ἄλλα παραδείγματα ἐκπτώσεως τοῦ γ δι' ἀνομοίωσιν καὶ ἑνώσεως τῶν διεστώτων φωνηέντων: *γοργογόνατος > γοργόνατος > μυλαγωγὸς > μυλαγός*.

'Αγοστίνι (Λεονάρδος Agostini), 'Ιταλὸς ἀρχαιοδίφης τοῦ 17ου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἓν ἐξαιρετικῶς ἐκτιμώμενον ἔργον περὶ τῶν «'Αρχαίων λίθων» (1636). "Εδωκε μίαν νέαν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ Παρούτα «'Η Σικελία περιγραφομένη ἀπὸ τὰ μετάλλιά της». Εἶχε χρησιμοποιηθῆ ἐπ' ἀρκετὸν παρὰ τοῦ Καρδιναλίου Βαρβερίνι ὅπως συλλέξῃ ἔργα τέχνης διὰ τὸ 'Ανάκτορον Βαρβερίνι καὶ κατόπιν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα 'Αλεξάνδρου Ζ' ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων εἰς τὸ παπικὸν Κράτος.

'Αγόστο (Agosto)· πόλις καὶ λιμὴν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Σικελίας. Κτισμένη μεταξὺ δύο ὁρμίσκων καὶ ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ Φρειδερίκου τοῦ Β', ἡ πόλις αὕτη κατεστράφη τῷ 1693 ἀπὸ σεισμόν, ὁπότε καὶ τὸ ἓν τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ της ἀπωλέσθη. Σήμερον αἱ οἰκίαι της εἶναι χαμηλαί, διὰ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ τοὺς σεισμούς. 'Εμπόριον οἴνου, λίνου, ἐλαίου, ἅλατος καὶ σαρδελλῶν. 14.000 κάτοικοι.

"Αγουα. 'Ηφαίστειον τῆς Γουατεμάλας (Κεντρικὴ 'Αμερική). Εἰς ἀπόστασιν 25 χλμ. ΝΔ. τῆς πρωτευούσης τῆς Δημοκρατίας, ὕψος 4,438 μ. Κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ ἱστορικοῦ Γκάρσια Πέλερ, εἰς αὐτὸ τὸ ὄρος, ('Υ-χάτε-ζ-μαλ-α: ποὺ ρίχνει νερό), ὀφείλει ἡ Γουατεμάλα τ' ὄνομά της. 'Η πρωτεύουσα τῆς Γουατεμάλας εἶχε καταστραφῆ τῷ 1541 ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν βράχων οἵτινες εὑρίσκοντο γύρω τοῦ πεπληρωμένου ὕδατος κρατῆρος. Σήμερον ἡ "Αγουα ἐξάγει θερμὰ μεταλλικὰ ὕδατα καὶ τροφοδοτεῖ συνάμα τὴν πόλιν μὲ πάγον.

'Αγουαδίλα· παράλιος πόλις τῆς Πορτογαλλικῆς νήσου Πόρτο-Ρίκο τῶν 'Αντιλλῶν· κάτοικοι 14.000. 'Αποτελεῖ σπουδαῖον λιμένα ἐπὶ τῆς βορειοδυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου καὶ τοῦ ὁμωνύμου κόλπου. 'Η κοινότης ἔχει 16.140 κατοίκους, ἡ δὲ ὁμώνυμος ἐπαρχία 82.000.

'Αγουάδο (Alexandre-Marie Aguado)· διάσημος 'Ισπανὸς τραπεζίτης, ἰσραηλιτικῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ τῷ 1784 καὶ ἀποθανὼν ἐν Γκιζὸν τῆς 'Ισπανίας τῷ 1842. Καταταγεὶς εἰς τὸν στρατόν, προήχθη νεώτατος εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου (1810), κατόπιν διετέλεσεν ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Σούλτ, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1815 παρῃτήθη τῶν τάξεων τοῦ στρατοῦ καὶ μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεδόθη εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις. Δὲν ἐβράδυνε νὰ διαπρέψῃ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων τραπεζιτικῶν κύκλων, διορισθεὶς δὲ τῷ 1823 οἰκονομικὸς πράκτωρ τῆς 'Ισπανίας ἐν Παρισίοις, διεπραγματεύθη ὅλα τὰ συναφθέντα τότε ἰσπανικὰ δάνεια, ἐκ τοῦ ὀνόματός του δὲ τὰ ἰσπανικὰ χρεώγραφα ἐκλήθησαν ἀγουάδος. Οὗτος ἐξέδωκε καὶ τὸ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῶν τριῶν προστατίδων δυνάμεων χορηγηθὲν ἑλληνικὸν δάνειον τοῦ 1834. 'Αποθνήσκων ἀφῆκε περιουσίαν 60 ἑκατομμυρίων καὶ σπουδαιοτάτην συλλογὴν πινάκων.

'Αγούδαρο καὶ ἀγούδαρος· οὕτως ὀνομάζεται ἡ δ. τὸ φυτὸν 'Υπερικὸν τὸ οὖλον, τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Cistiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Υπερικιδῶν (Hypericaceae).

'Αγούδουρας· εἶνε ἡ δ. ὀνομασία (Κυκλάδες) τοῦ φυτοῦ 'Υπερικὸν τὸ οὖλον, τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Cistiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Υπερικιδῶν (Hypericaceae). Χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν σαρώθρων ἢ ὡς ὑπόστρωμα πρὸς ἀποξήρανσιν τῶν σύκων.

'Αγούδουρο εἶναι ἡ δ. ὀνομασία τοῦ φυτοῦ 'Ανδρόσαιμον τὸ τράγιον τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Cistiflorae).

'Αγουέδα (Agueda). Πόλις τῆς Πορτογαλλίας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 22 χιλιομέτρων ἀνατολικῶς τοῦ 'Αβέϊρο. Κάτοικοι 23,695. Σιδηροδρομικὸς σταθμός.

'Αγουέδα (Agueda). Παραπόταμος τοῦ ποταμοῦ τῆς Πορτογαλλίας Duero.

'Αγουέρο (Benoit Manuel Aguero). 'Ισπανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Μαδρίτῃ τὸ 1626 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τὸ 1670. "Εγινε διάσημος ἐκ τῶν πινάκων του, οἵτινες παριστοῦν μάχας καὶ τοπία. Τινὰ ἐκ τῶν ἔργων του εὑρίσκονται εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ 'Αρανγουὲζ καὶ τοῦ Βουὲν-Ρετίρο, διακρινόμενα διὰ τὴν τελειότητα τοῦ σχεδίου των.

'Αγουέρο (Βαρθολομαῖος). Χειρουργὸς ἰσπανὸς γεννηθεὶς ἐν Σεβίλλῃ τὸ 1531 καὶ ἀποθανὼν τὸ

Digitized by Google

1597. Ἠσχολεῖτο εἰδικῶς μὲ τὴν ἴασιν τῶν πληγῶν τῶν προερχομένων ἐκ πυροβόλων ὅπλων, ἔχαιρε δὲ τόσης φήμης ὥστε ἡ λαϊκὴ εὐπιστία τοῦ ἀπέδιδε δύναμιν ὑπερφυσικήν. Λέγεται μάλιστα ὅτι οἱ Σεβιλλιάνοι μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν, ἐπεκαλοῦντο τὸ ὄνομά του μετὰ τῶν ἄλλων ἁγίων διὰ τὴν ἴασιν τῶν πληγῶν αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ σώζονται τὰ Avisos de cirurgia» 1584 «Tesoro de la verdara cirurgia» (1594) καὶ ἄλλα.

Ἀγούζαρο εἶναι ἡ δ. ὀνομασία τοῦ φυτοῦ Ὑπερικὸν τὸ οὖλον, τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Cistiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ὑπερικιδῶν (Hypericaceae).

Ἀγουϊᾶνος. Θεότης τῆς Βραζιλιανῆς Μυθολογίας, παριστάνουσα τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ. Ἡ δύναμις τὴν ὁποίαν κατέχει εἶναι ἐξαιρετική: δύναται νὰ μεταμορφώσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς δαίμονας. Οἱ Βραζιλιανοὶ αἰσθάνονται θανάσιμον φόβον ἐπὶ τῷ ἀκούσματι καὶ μόνον τοῦ ὀνόματός του· αὐτὴν δὲ τὴν ἀδυναμίαν των, τὴν ἐκμεταλλεύονται καταλλήλως οἱ μάγοι οἵτινες, ἰσχυριζόμενοι ὅτι εὑρίσκονται εἰς ἐπικοινωνίαν μετ' αὐτοῦ, προλέγουν τὸ μέλλον καὶ ἰατρεύουν δῆθεν τὰς ἀσθενείας.

Ἀγουϊάρ (Θωμᾶς). Ἱσπανὸς ζωγράφος ἀκμάσας κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα. Ἦτο μαθητὴς τοῦ περιφήμου Βελασκέζ, οὗτινος ἠκολούθησε τὴν μέθοδον ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς ἐλαιογραφίας. Εἰργάσθη ἐν Μαδρίτῃ, ἠσχολήθη δὲ εἰδικῶς μὲ τὴν προσωπογραφίαν. Αἱ εἰκόνες του ἦσαν πάντοτε μικρῶν διαστάσεων, ἐφημίζοντο ὅμως διὰ τὴν ὁμοιότητα τῶν ἐν αὐταῖς ἀπεικονιζομένων προσώπων, καὶ τὴν λεπτότητα τῆς ἐπεξεργασίας. Λέγεται περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὅτε ποτὲ ἐφιλοτέχνησε τὴν προσωπογραφίαν τοῦ ποιητοῦ Ἀντώνιο Σόλις, τόσον ἐπέτυχεν εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ προσώπου του, ὥστε ἐνθουσιασθεὶς ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὴν τέχνην του, ἔγραψεν ἓν ὡραιότατον σονέττον ἐγκωμιάζων αὐτήν.

Ἀγουϊάρ-ντα-Μπέϊρα (Aguiar da Beira). Μικρὰ πόλις τῆς Πορτογαλλίας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 39 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Γουάρδας. Κάτοικοι 9.059. Σιδηροδρομικὸς σταθμός.

Ἀγουϊνάλδος (Aguinaldo) Αἰμίλιος. Εἷς τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τῆς ἐναντίον τῆς Ἱσπανικῆς κυριαρχίας ἐπαναστάσεως τῶν Φιλιππίνων νήσων (1896--1898). Κατὰ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ὑπῆρξε προστατευόμενος καὶ ὑπηρέτης ἑνὸς ἰησουΐτου τῆς Καβίτας, ὅστις ἐφρόντισε νὰ τὸν σπουδάσῃ. Εἰς ἡλικίαν δεκαπέντε ἐτῶν ἐγένετο φοιτητὴς τοῦ πανεπιστημίου τῆς πρωτευούσης τῶν Φιλιππίνων νήσων Μανίλλης, ἀργότερα δὲ ἐλεύθερος τέκτων. Ἐλθὼν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰς ἐγχωρίους Ἱσπανικὰς ἀρχάς, ἀνεχώρησε διὰ Χόγγ-Κόγγ, ὅπου ἠσχολήθη μὲ τὴν ἐκμάθησιν τῆς στρατιωτικῆς τέχνης. Ἐπανελθὼν εἰς τὰς Φιλιππίνας ἔλαβε μέρος εἰς τὰς προετοιμασίας διαφόρων μυστικῶν ἑταιριῶν πρὸς ἀπόσεισιν τοῦ ἰσπανικοῦ ζυγοῦ. Ὅταν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, (Αὔγουστος 1896) ὁ Ἀγουϊνάλδος ἐγένετο ἐκ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς.

Ἀγουϊνάλδο.

Ὁ ἀγὼν διήρκεσε πέραν τοῦ ἔτους. Μολονότι ἔσχον σοβαρὰς ἐπιτυχίας, οἱ Ἱσπανοὶ ἠθέλησαν νὰ προβοῦν εἰς διαπραγματεύσεις, ὁ δὲ Ἀγουϊνάλδος συνήνεσεν εἰς αὐτὰς (Νοέμβριος 1897) καὶ ἀπεσύρθη εἰς Χόγγ-Κόγγ. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγη ὁ Ἱσπανοαμερικανικὸς πόλεμος. Ὁ Ἀγουϊνάλδος συνωμολόγησε τότε μὲ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἀληθῆ συμμαχίαν καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὰς ὅπως ἐξεγείρῃ καὶ πάλιν τὸν λαὸν τῶν Φιλιππίνων, κατὰ τῶν Ἱσπανῶν. Εἰς ἀνταλλαγήν, αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι ὤφειλον νὰ ἐγγυηθῶσι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν νήσων καὶ νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς αὐτὰς ἰδίαν ἐθνικὴν κυβέρνησιν. Χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ πολεμᾷ τοὺς Ἱσπανοὺς καὶ νὰ βοηθῇ τοιουτοτρόπως τοὺς Ἀμερικανούς, ὁ Ἀγουϊνάλδος ὠργάνωσε παρ' ἑαυτῷ εἶδος ἐπαναστατικῆς κυβερνήσεως, τὴν δὲ 23ην Ἰουνίου 1898 ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν ἀρχιστράτηγον καὶ πρόεδρον. Ὅταν ὅμως οἱ Ἀμερικανοὶ ἠθέλησαν νὰ προσαρτήσουν τὸ ἀρχιπέλαγος εἰς τὴν χώραν των, ὁ Ἀγουϊνάλδος διεμαρτυρήθη σφοδρῶς κατὰ τῆς παραβάσεως τῶν ὑποσχέσεών των καὶ ἔστρεψε τὰ ὅπλα ἐναντίον των. (Ἰανουάριος 1899). Ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ὄτις, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας. Ἀργότερα (23 Μαρτίου 1900) συνελήφθη ἀπὸ ἀμερικανικὸν ἀπόσπασμα, χάρις εἰς τὴν προδοσίαν ἑνὸς τῶν ἀξιωματικῶν του. Ἀναγκασθεὶς νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν ἀνωτέραν βίαν, ὡρκίσθη ὑποταγὴν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Φιλιππίνων ὑπήχθη ὁριστικῶς εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας.

Ἀγουθοῦρα, ἀγουθοῦρος εἶναι ἡ δ. ὀνομασία τοῦ φυτοῦ Ὑπερικὸν τὸ οὖλον τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Cistiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὑπερικιδῶν (Hypericaceae)·

Ἀγούλαρο· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Σόργον τὸ κοινὸν τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (gramineae).

ἀγούλι πληθυν. *ταγούλια* <*τὰ γούλια*, τὰ οὖλα μὲ τὸ προθεματικὸν ἀ. ἔνουλα, βάβρηκες, βάρηκες, αἱ σάρκες αἱ περιβάλλουσαι τὰς ρίζας τῶν ὀδόντων· *μάτωσαν τἀγούλια μου* (βλ. οὖλα).

Ἀγουλινίτσα· πολίχνη τῆς Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Βώλακος καὶ ἀποτελοῦσα νῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 2328. Κεῖται ὄχι μακρὰν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ παρὰ τὴν ὁμώνυμον ἰχθυοτρόφον λίμνην, κατέχουσα πιθανῶς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Θρύου ἢ Θρυοέσσης, τῆς κατόπιν μετονομασθείσης Ἐπιταλίου. Ἔχει εἰρηνοδικεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, τηλεφωνεῖον, ἀποθήκην μονοπωλίων, Ἑλληνικὸν σχολεῖον, δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων. Παράγει κορινθιακὴν σταφίδα, οἶνον, δημητριακά, ὄσπρια καὶ ἔλαιον.

Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, πολλὰ καὶ κατ' ἐπανάληψιν ὑπέστη ἡ Ἀγουλινίτσα ὡς καὶ ὅλη ἡ περιοχὴ αὐτῆς. Δύο ὅμως ἐκστρατεῖαι, μία τὸ πρῶτον ἔτος ὑπὸ τῶν Λαλαίων Τουρκαλβανῶν, καὶ ἑτέρα τὴν ὁποίαν αὐτοπροσώπως διηύθυνεν ὁ Ἰμπραὴμ, ἐνέχουν χαρακτηριστικὴν σημασίαν. Οἱ Λαλαῖοι, περὶ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1821, ἐπιδραμόντες κατὰ τοῦ Πύργου τῆς Ἠλείας, ἐνίκησαν τοὺς αἰφνιδιασθέντας Ἕλληνας, ἐφόνευσαν πολλούς, λαφυραγωγήσαντες δὲ τὴν πόλιν καὶ ἀποκομίσαντες ἀπειρίαν ὑποζυγίων καὶ ἄλλων ζῴων, ἐπὶ ἡμέρας ἐπανηγύριζον τὴν νίκην, ἀλλὰ καὶ παρεσκευάζοντο διὰ μεγαλειτέραν ἐκστρατείαν τῆς ὁποίας τὸν σκοπὸν ἐτήρουν μυστικόν. Τοιουτοτρόπως τὴν 24 Ἀπριλίου ἐξεκίνησαν μετὰ μεγάλων δυνάμεων, κατῆλθον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ μετὰ πολλῆς ὁρμῆς ἐπετέθησαν κατὰ τῶν σχετικῶς ὀλίγων προμάχων τῆς Ἀγουλινίτσης. Πράγματι τῆς μὲν πόλεως ἠμύνοντο ὀλιγάριθμοι καὶ τελείως ἀπαράσκευοι ἐντόπιοι ὑπὸ τὸν ὁπλαρχηγὸν Μοσχούλαν, καὶ ὀλιγώτεροι Πύργιοι, τὴν δὲ δυσδιάβατον καὶ ὀχυρὰν θέσιν τοῦ Κλειδίου περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα μόλις Ἀρκαδινοὶ καὶ Φιλιατρινοὶ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Δημητρίου Κινᾶ καὶ Ἀναγνώστου Δονᾶ, ὡς καὶ ἰσάριθμοι Πύργιοι ὑπὸ τὸν Παπασταθόπουλον. Παρέκαμψαν ὅμως οἱ Λαλαῖοι τὸ κλειδί, καὶ διαβάντες ἀτουφέκιστοι τὸν Ἀλφειὸν ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς κωμοπόλεως ἀνθισταμένης καρτερικῶς. Τὴν ἐπίθεσιν ἀντελήφθησαν οἱ ἄνδρες τοῦ Παπασταθοπούλου, καὶ ὅλοι οἱ ἐν τῷ Κλειδίῳ, ἀκάθεκτοι δὲ ὥρμησαν νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐν Ἀγουλινίτσῃ. Τουρκαλβανοί τινες ὅμως σκοποί, εὑρισκόμενοι ἐπὶ τοῦ λόφου Δάρδιζα, τοὺς εἶδον ἐπερχομένους μὲ τόσην ὁρμήν, καὶ ἐξέλαβον αὐτοὺς ὡς Λάκωνας, διότι οἱ προηγούμενοι Ἀρκαδινοὶ ἔφερον μαύρην βράκαν καὶ δύο ἐρυθρὰς σημαίας. Τότε περίτρομοι καὶ δρομαῖοι κατῆλθον τοῦ λόφου καὶ ἐφώναζον εἰς τοὺς μαχομένους συντρόφους των: «Ἔρδε Μανιάτμπεν μὲ Μανιέτενε. Ἰκινι», δηλαδή: «Ἔρχεται ὁ ἀρχηγὸς τῆς Μάνης μὲ Μανιάτες. Φευγᾶτε». Καὶ ἐνέσπειραν τὸν πανικόν, τοῦ ὁποίου οἱ πολιορκούμενοι ἐπωφεληθέντες, ἐξῆλθον καὶ κατεδίωξαν τοὺς Λαλαίους, φονεύσαντες ἐννέα καὶ ζωγρήσαντες δεκατρεῖς. Διὰ πρώτην φορὰν οἱ ἀγέρωχοι ἐκεῖνοι Τουρκαλβανοὶ τῆς Πελοποννήσου ἡττήθησαν τότε, ἀποθαρρυνθέντες δέ, δὲν ἐβράδυναν νὰ καταστραφῶσιν εἰς τὴν μετά τινα καιρὸν γενομένην πολιορκίαν καὶ φυγὴν ἀπὸ τοῦ Λάλα.

Κατὰ τὸν Τρικούπην, ἡ ἐπίθεσις τοῦ Ἰμπραὴμ ἐναντίον τῆς Ἀγουλινίτσης, ἐγένετο περὶ τὰς ἀρχὰς Νοεμβρίου 1825, ὁπότε ἀπέστελλεν ἐκ Μεσσηνίας τὰς ἐνισχύσεις του εἰς τὴν τελικὴν τοῦ Μεσολογγίου πολιορκίαν. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται ἀκριβὲς ἂν καὶ βεβαιοῦται ἀπὸ τὸν εὑρισκόμενον τότε ἐν Ἀρκαδιᾷ (Κυπαρισσίᾳ) Φραντζῆν, ὅτι κατ' ἐπανάληψιν ἐπετέθη ἐναντίον τῶν λιμνοθαλασσῶν ὅπου ἐκρύπτοντο, λιμνόβιοι καταστάντες, οἱ ἐντόπιοι, ἀποτυχὼν ὅμως ἀπεχώρησεν ἄπρακτος. Ἡ περὶ ἧς πρόκειται ἐπίθεσις συνέβη περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου τοῦ 1826, ὁπότε ὁ Αἰγύπτιος ἐπιδρομεύς, αὐτοπροσώπως ἐνεργήσας νέαν κατὰ τῆς Ἤλιδος καὶ Ὀλυμπίας λεηλασίαν, ἐπανήρχετο νὰ διαχειμάσῃ εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Καθ' ὃν χρόνον διήρχετο τὸν Ἀλφειόν, ἐπληροφορήθη ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς κωμοπόλεως καὶ ἄλλων γύρω κωμῶν, ἀριθμούμενοι, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, εἰς ἑπτακισχιλίας ψυχάς, εἶχον καταφύγει εἰς τὰς μικρὰς νησῖδας τῶν λιμνοθαλασσῶν, καὶ, προφυλαττόμενοι ἀπὸ τοὺς πυκνοὺς καλαμιῶνας, ἀπροσίτους εἰς τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὰς διαβάσεις, ἐπίστευον ἐπ' αὐτούς, ὡς εἰς ἄλλα ξύλινα τείχη τῶν ποτε Ἀθηναίων. Τότε ὁ Ἰμπραὴμ ἐπεδόθη, ὄχι διὰ λόγους στρατηγικούς, ἀλλ' ἀπὸ καθαρὰν θηριωδίαν, εἰς θηριώδες ἀνθρωποκυνήγιον, τὸ ὁποῖον μάλιστα καὶ διηύθυνεν αὐτοπροσώπως, πολλάκις τὸν ἔσχατον διατρέξας κίνδυνον, χάριν αἱμοβόρου παιδιᾶς. Τὸ κυνήγιον αὐτὸ τοῦ ὑπενθύμιζε παλαιοὺς ἐν Ἀφρικῇ καὶ Ἀραβίᾳ θηρευτικοὺς ἄθλους κατ' ἀγρίων θηρίων, εἰς παρεμφερεῖς λειμῶνας, λέγεται δὲ ὅτι παρεκινήθη εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρνησιθρήσκου ἀξιωματικοῦ Λιβρόν, τοῦ ἐπονομαζομένου Μεχμὲτ-βέη. Αἱ λιμνοθάλασσαι αὗται ἔχουν τὰ ὕδατα πολὺ ἀβαθῆ καὶ ἐπικίνδυνον τὸν πυθμένα. Ἡ ἐπικοινωνία μόνον μὲ μονόξυλα εἶναι κατορθωτὴ καὶ διὰ μόνους τοὺς γνωρίζοντας τὰς πολυδαιδάλους μυστικὰς διαβάσεις. Ἐκεῖ λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ἐσκήνωσαν χωρὶς νὰ ἐξέρχωνται, ἐτρέφοντο δὲ μὲ τοὺς ἰχθῦς, εὑρισκομένους ἐν ἀφθονίᾳ.

Ἡ ἐπίθεσις διήρκεσε μίαν ὁλόκληρον ἡμέραν καὶ ἔσχε πολλὰς καὶ ποικίλας φάσεις. Ὁ Ἰμπραὴμ, ἄγνωστον πῶς κατώρθωσε νὰ εὕρῃ μίαν διάβασιν καὶ πρῶτος αὐτός, ἔφιππος καὶ παρακολουθούμενος ὑπὸ σώματος ἱππέων, εἰσήλασεν εἰς τὴν λίμνην, ἐνῷ τὸ πεζικὸν διετάχθη νὰ προχωρῇ ἐκ τοῦ ἀντιθέτου, πυρπολῶν ὅπου εὕρισκε ξηρὰ καλάμια, ὥστε νὰ προκαλέσῃ νέφη ἀποπνικτικοῦ καπνοῦ καὶ ἐξαναγκάσῃ τοὺς πολιορκουμένους εἰς ἔξοδον ἀπὸ τὰ βαθύτερα κρυσφύγετά των. Ἀλλ' αὐτοί, ἀντιληφθέντες τὸν κίνδυνον ἐγκαίρως, δὲν ἐξηκολούθησαν τὴν πρότερον ἀπραξίαν. Μὲ τὰ μονόξυλα προεχώρησαν ἐναντίον τῶν δύο μετώπων, καί, μέσα ἀπὸ τοὺς καλαμιῶνας, ἐμάχοντο πυροβολοῦντες καὶ πυροβολούμενοι, ἐνῷ αἱ κραυγαὶ μόναι τῶν μαχομένων ὡδήγουν τοὺς ἀντιπάλους εἰς τὴν κατεύθυνσίν των, τυφλὴν κατὰ τὰ ἄλλα. Ὁ ἀγὼν ἦτο φοβερός. Ὁ καπνὸς ἀπέπνιγε τοὺς μὲν καὶ τοὺς δέ. Πλεῖστοι ἱππεῖς ἀπωλέσθησαν διότι ἐτελματώθησαν οἱ ἵπποι των εἰς τὸν ἀκροσφαλῆ πυθμένα, αὐτὸς δὲ ὁ Ἰμπραὴμ ἐκινδύνευσεν ἐπανειλημμένως ἐκ τῆς τελματώσεως πολλῶν ἵππων του, καὶ μόλις κατώρθωνε νὰ σωθῇ διὰ τῆς ἀφοσιώσεως τῶν στρατιωτῶν του, θυσιαζομένων κυριολεκτικῶς διὰ νὰ τέρπεται εἰς τὸ φρικτὸν αὐτὸ καὶ ἄσκοπον ἀνθρωποκυνήγιον. Ἐν τῷ μεταξύ, φοβισμένα τὰ γυναικόπαιδα, εἶχαν καταφύγει καὶ συσπειρωθῆ εἰς τὰς κεντρικὰς νησῖδας, διὰ ν' ἀποφύγουν τὰς ἐχθρικὰς βολάς. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ὕστατα ταῦτα καταφύγια δὲν ἐπήρκουν δι' ὅλον τὸν κόσμον, ἦσαν δὲ ὀλισθηραί, ἀπὸ τὴν ἰλύν, αἱ ἄκραι, πολυάριθμα τῶν γυναικοπαίδων, εἴτε ὀλισθήσαντα, εἴτε ζαλισμένα ἀπὸ τὸν καπνόν, εἴτε καὶ ἐν τῇ ἀπογνώσει των, ἔπεσαν εἰς τὰς λιμνοθαλάσσας καί, οἰκτρῶς τελματωθέντα, ἀβοήθητα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς ἀλληλοφοσφαγίας, ἐπὶ ὥρας ἐπάλαιαν διὰ ν' ἀποπνιγοῦν ἐν τέλει. Τὴν ἀγρίαν ταύτην σκηνὴν ἀναφέρει εἰς τὰς ἐπιστολάς του ὁ Λιβρόν, ἐξ ὅλης δὲ τῆς θηριωδίας, αὐτὴ μόνον φαίνεται κινήσασα τὴν ἀγανάκτησίν του. Ὁπωσδήποτε, κατὰ τὸν Τρικούπην, εὑρέθησαν μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης 127 πτώματα Τουρκοαιγυπτίων καὶ 80 ἵππων, ἔλειψαν δὲ καὶ 140 Ἕλληνες, ἐξ ὧν οἱ μὲν ἐφονεύθησαν πολεμοῦντες, οἱ δὲ ᾐχμαλωτίσθησαν, πολλαὶ δὲ γυναῖκες καὶ παιδία ἔπεσαν εἰς τὴν λίμνην αὐθόρμητοι καὶ ἐπνίγησαν εἰς ἀποφυγὴν ἀτιμίας καὶ ἀλλαξοπιστίας.

Ἀντιθέτως, ὁ Φραντζῆς, τὴν μὲν πολιορκίαν ὁρίζει δεκαήμερον, τοὺς αἰχμαλώτους δὲν ἀναβιβάζει πλείονας τῶν δέκα, περιορίζει δὲ τὴν ζημίαν εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν ἑλληνικῶν ἀποσκευῶν τὰς ὁποίας δὲν ἐπρόφθασαν νὰ μετακομίσουν εἰς τὰ ἐνδότερα, διὰ ν' ἀποκρούουν ἀφ' ἑνὸς τοὺς ἐπιδρομεῖς, νὰ ἐντείνουν δὲ ἀφ' ἑτέρου τὰς προσπαθείας τῶν πρὸς διάσωσιν τῶν γυναικοπαίδων.

Ἀλλ' ὅτι ἐπρόκειτο περὶ εἰδεχθοῦς ἀνθρωποκυνηγίου, βεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ κατωτέρω χαρακτηριστικοῦ γεγονότος: Ὁ Ἰμπραὴμ ἀπερχόμενος διὰ τῆς παραλίου θέσεως Σάρεννας, ἀντελήφθη ὅτι εἰς τὰ ἐκεῖ πυκνότατα δάση, εἶχον καταφύγει χωρικοί, τῶν ὁποίων τὴν παρουσίαν διὰ τοῦ καπνοῦ ἀνεκάλυψεν. Μὴ δυνάμενος ὅμως, λόγῳ τῆς πυκνότητος τοῦ δάσους νὰ εἰσχωρήσῃ, ἐξαπέλυσε τὸ πλῆθος τῶν σκύλλων, τῶν παρακολουθούντων συνήθως τὰ στρατεύματά του, καὶ ὡδηγεῖτο ἀπὸ τὰς ὑλακὰς των διὰ ν' ἀνευρίσκῃ τὰ ταλαίπωρα θύματα τῆς τραγικῆς του θήρας. Κατόπιν δέ, καὶ ἀφοῦ ἐπὶ πολλὴν ὥραν διεσκέδασε, ταῦτα πράττων, ὁ ἀνθρωποκυνηγὸς ἐκεῖνος, ἔθεσε πῦρ εἰς διάφορα σημεῖα, καὶ ἐξηνάγκασεν οὕτω τοὺς χωρικοὺς νὰ ἐξέρχωνται ἀθρόοι ἀπὸ τὸ φλεγόμενον δάσος, τοὺς μὲν ἄνδρας φονεύων, τὰ δὲ γυναικόπαιδα ἀποκομίζων εἰς αἰχμαλωσίαν. Τοῦτο ἐν τούτοις τὸ περιστατικὸν δὲν ἀναφέρει ὁ Μεχμὲτ-βέης Λιβρόν, εἴτε ὡς συνήθες, εἴτε διότι, ἀπὸ τῆς Ἀγουλινίτσης χωρισθεὶς τοῦ Ἰμπραὴμ, δὲν παρέστη.

Ἀγουλονάρια· οὕτως ὀνομάζεται τὸ φυτὸν Εὐφόρβιον τὸ γεροδιανὸν τῆς τάξεως τῶν Θυμελαιωδῶν (thymelaeinae).

Ἀγούμαστος (ὁ)· οὕτως ἐν Κυζίκῳ καὶ Θράκῃ.

Digitized by Google

ουδετέρως δὲ τὸ *ἀγούμαστον* ἐν Κερκύρᾳ καὶ Λακεδαίμονι· ποικιλία ἀμπέλου τῆς Οἰνοφόρου· τάξις Φραγκουλωδῶν (Frangulinae), οἰκογένεια 'Αμπελωδῶν (Ampelidaceae), ὁ καρπός της ὁμοιάζει εἶδος σταφυλῆς μὲ ῥᾶγας ἐπιμήκεις ἐρυθρὰς ἢ λευκὰς ὀψίμως ὡριμαζούσης. Ἡ ἐτυμολογία του προέρχεται ἐκ συμφυρμοῦ (βλ. λέξιν) δύο λέξεων *ἄγουρος* + *αἰγόμαστος* > *ἀγούμαστος*.

ἀγουνίστρα ἐν Κερκύρᾳ ἡ ἑστία, ἡ γωνιὰ κοινῶς ὅπου ἀνάπτουν ξύλα καὶ θερμαίνονται τὸν χειμῶνα: ἄναψε τὴ στιὰ στὴν *ἀγουνίστρα*. Ἐτυμολ. *γωνιὰ* > *γωνίζω* > *γωνίστρα* καὶ μὲ τὸ πρόθεμ. *ἀ*: *ἀγωνίστρα* διὰ τὸ *γο* > *γου* βλέπε *ἄγουρος*.

'Αγουρᾶς Γεώργιος, καὶ κοινῶς 'Αγούρογλου, υἱὸς ἀγαθοῦ ἱερέως ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ ἐμπορευόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς 'Ελληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Διωχθεὶς μεταξὺ τῶν πρώτων, συνελήφθη ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του παρὰ τὸ 'Αβρὲτ-παζὰρ καὶ διαπομπευθεὶς ἐπὶ ὄνου ὑπὸ τούρκων καὶ ἑβραίων συντεχνιτῶν του παπλωματάδων, ὡδηγήθη εἰς τὸ 'Αχμὲτ-τζαμισὶ ἐνώπιον τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Μπενδερλῆ-'Αλῆ πασσᾶ, ὅστις τῷ ἐνεχείρισεν αὐτοπροσώπως τὸν *γιαφτᾶν* τῆς καταδίκης του. Κατόπιν ὡδηγήθη εἰς τὸ Μπαλοὺκ-παζάρ, ὅπου ἀγογγύστως ὑπέστη τὸ μαρτύριον τῆς ἀγχόνης μετ' ἄλλων 'Ελλήνων. Χαρακτηριστικὸν τοῦ θανάτου του εἶναι ὅτι ἀμύητος εἰς τὴν Φιλικήν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ ἀγνοῶν τὸ κίνημα τῶν ὁμοεθνῶν του, κατεδικάσθη οὐχὶ δι' αἰτίαν τινά, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς Ἕλλην καὶ μάλιστα τῇ ἐνεργείᾳ ἐμπορικῶν του ἀντιζήλων. 'Αγόμενος ὅμως εἰς τὸ μαρτύριον ηὐχήθη ὅπως τὸ ἀθῷόν του αἷμα χρησιμεύσῃ εἰς ἀνάστασιν τοῦ Γένους καὶ ἐνεθάρρυνε τὰ ἄλλα θύματα μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μελλούσης εὐδαιμονίας: «ἀφεύκτου δι' ἡμᾶς, ὦ ἀδελφοί, ὅπως καὶ διὰ τὸν Πατριάρχην μας». Τὸν 'Αγουρᾶν ἐπεζήτησαν νὰ σώσουν Γεννίτσαροί τινες, ἐπ' ἐλπίδι ἀμοιβῆς, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν, τῶν Μποσταντζήδων σπευσάντων νὰ ἐκτελέσουν τὴν εἰδικὴν ἐντολήν.

ἀγουρίδα· ἐκ τοῦ *ἄωρος*>*ἄγουρος* μὲ τὴν κατάληξιν *ίδα* σημαίνει εἰς τὴν νεοελλ. εἰδικῶς τὴν ἄωρον σταφυλήν, τοὺς ὄμφακας: «ἀγάλια γάλια γίνεται ἡ *ἀγουρίδα* μέλι». Ὁ Κορνάρος ἔχει τὸν τύπον *ἀγγουρίδα* Ἐρωτοκρ. β. 432, εἶναι ὁ καὶ σήμερον ἐν χρήσει Κρητικὸς τύπος κατὰ παρετυμολ. πρὸς τὸ *ἀγγούρι*, ἀναπτυχθέντος τοῦ ἐρρίνου.

ἀγουρίλα· ἡ ἰδιότης τοῦ ἀώρου, ἡ ἀωρότης, ἡ ἀγουράδα, τὸ ἄωρον· ἐπιρ. *ἀγουρίλας* μυρίζει: ἀναπέμπει τοῦ ἀώρου τὴν ὀσμήν.

ἀγουρογεράζω καὶ *ἀγουραγερνῶ*· πρόωρος γηράσκω, παρακαίρως ἡλικιοῦμαι: *μάγουρογέρασαν* οἱ καημοί.

ἀγουρόλαδο· ἀωρέλαιον, ἔλαιον ἐξαγόμενον ἀπὸ ἀώρους ἐλαίας, ὀμφάκινον ἔλαιον, ὠμοτριβὲς ἔλαιον.

ἀγουροξύπνημα· τὸ πρόωρον ἐξύπνημα, ἡ ἄωρος ἐξέγερσις ἐκ τοῦ ὕπνου, ἑπομένως κακοδιαθεσία, νευρικότης.

'Αγουρόπουλος *'Ιωάννης*, Πελοποννήσιος ἔμπορος ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυίας, ἄγνωστον πότε γεννηθείς, ἀλλ' ἀναμιχθεὶς μετὰ πολλοῦ ζήλου εἰς τὰς ἐν ταῖς παραδουναβίαις ἐπαρχίαις προσπαθείας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, εἰς τὸ μυστήριον τῆς ὁποίας κατηχήθη ὑπὸ τοῦ Γάτσου. Κινδυνεύσας σοβαρῶς ἕνεκα τῶν διωγμῶν τοῦ Μπερκόφτσαλη κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ διὰ τῆς Αὐστρίας, μετὰ πολλὰς δὲ περιπετείας κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα ὑπηρέτησε πολυτρόπως τὸν Ἀγῶνα καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος Ὀλυμπίας.

ἄγουρος· ἀκάμωτος, ἄμεστος, ἀγένωτος, ὠμός, ὄμφαξ, *ἄωρος* καὶ μὲ τὴν εὐφωνικὴν ἐπένθεσιν τοῦ συνοδίτου φθόγγου γ: *ἄγωρος*, σύγκρινε *ὕαινα* > *οὔγαινα* (εἶδος ἰχθύος) *κλαίω* > *κλαίγω*, *καίω* > *καίγω*, *ἀκούω* > *ἀκούγω*, *λούω* > *λούγω*, *κρούω* > *κρούγω*, *φταίω* > *φταίγω*, *νοῶ* > *νογῶ*, *μυῖα* > *μυῖγα*, *ἡ οὐγια* > *ἡ γούγια*, *μέλεος* > *μέλεγος* (φυτόν), *ἐπωάζω* > *πωγάζω* καὶ πλεῖστα ἄλλα μάλιστα ἰδιωματικά. Διὰ δὲ τὴν τροπὴν τοῦ *γο* εἰς *γου* σύγκρινε: *γομφάριον* > *γουφάρι*, *τραγωδῶ* > *τραγουδῶ*, *γώπα* > *γούπα*, *ὁ μανδραγόρας* > *ἡ μαντραγούρα* (Κύζικος), *γομάρι* > *γουμάρι*, *κατωσάγονο* > *κατασάγουνο* (Σύμη) κ.τ.λ.

ἄγουρος· ὡς οὐσιαστικὸν εἰς τὴν δημώδη λέγεται ὁ νεανίας, τὸ παλληκάρι. Δημ. τραγ.

«ἄγουρος ἐκατέβαινεν ἀπ' ἀψηλὴ ραχούλα
κεῖχε τὸ φέσι του στραβὰ καὶ τὸν περτσὲ στριμμένο».

Ὁ Κρητικὸς τύπος δι' ἀμφοτέρας τὰς σημασίας εἶναι μὲ τὴν παρεντιθεμένην ἀνάπτυξιν τοῦ ἐρρίνου *ἄγγουρος* (Ἐρωτόκρ. α, 9. γ, 1562) βλέπε καὶ **ἀγουρίδα**.

ἀγουροφά(γ)ος, *ἀγουροφά(η)ς* καὶ *ἀγουροφας*· ὁ τρώγων ἀώρους τοὺς καρπούς, ἑπομένως ὁ κλέπτων αὐτούς, διότι ὁ καὶ σπεύδει νὰ τοὺς φάγει ἀώρους διότι μόλις ὡριμάσουν θὰ τοὺς συνάξῃ ὁ ἰδιοκτήτης (ὁ ὡριμοφάγος): παροιμ. «*ὁ ἀγουροφάγος τἄφαγε κιώριμοφὰς* δὲν τἄβρε».

'Αγουρῶον καὶ *'Αγγουρῶον*, ἐκαλεῖτο ἐμπαικτικῶς ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ Ναυπλίου, τὸ ἔξωθι τῆς πόλεως καὶ πρὸς τὴν Πρόνοιαν ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῆς Βαυαρικῆς Ἀντιβασιλείας Ἡρῷον, τῶν παρὰ τὴν θέσιν ταύτην πεσόντων Γερμανῶν Φιλελλήνων, κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Ναυπλίου ἐπίθεσιν τοῦ Δεκεμβρίου 1821. Ἔλαβε δὲ τὴν ἐμπαικτικὴν ταύτην προσεπωνυμίαν, διότι ἐκεῖ, παρὰ τὰ παλαιὰ τουρκικὰ Μνηματάκια, ἐθάπτοντο καὶ οἱ ὁπλῖται τῆς Βαυαρικῆς φρουρᾶς θερισθέντες ὑπὸ τῆς λοιμικῆς νόσου τοῦ 1833. Ὁ Φωτάκος ἀναφέρει ὅτι τὸ Ἡρῷον «ἐσκαλίσθη ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας, οἱ δὲ Ἕλληνες ὠνόμασαν αὐτὸν τὸν λέοντα ἀγγουρῶον, διότι ἔθαπταν τοὺς ἀποθνήσκοντας Βαυαρούς, οἱ ὁποῖοι ἔτρωγαν τὰ παραγενόμενα κίτρινα ἀγγούρια, ἔτρωγαν τὰ κολοκύθια ἄβραστα καὶ τὰ πεπόνια βρασμένα, καθὼς καὶ τοὺς σκύλους, τὰς γάτες κ.τ.λ. Εἰς μνήμην δὲ τῶν ἀποθανόντων, ἐσκάλισαν εἰς τὸν βράχον τὸν ἄνωθεν τοῦ Νεκροταφείου τοῦτον λέοντα».

'Αγούστα καὶ *'Αγούστη*· νεοελλ. ἀτομικὸν γυναικεῖον ὄνομα. Ἀντὶ *Αὐγούστα*, ἐκ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατορισσῶν μεταδοθὲν εἰς τὸν λαὸν ὡς κύριον ὄνομα, ὅπως βραδύτερον καὶ τό: Σουλτάνα ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ παλατίου.

'Αγουστέλα: Οὕτω ὀνομάζεται ποικιλία τῆς Συκῆς, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Οὐρτικιδῶν ἢ Κνιδωδῶν (Urtiginae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μορεϊδῶν (Moraceae).

'Αγουστέλ(λ)α ἐπίσης ὀνομάζεται τὸ δεύτερον σῦκον τὸ κατὰ Αὔγουστον ὡριμάζον, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ πρῶτον, τὸ λεγόμενον *ἁγιγιαννίτικον* ὡς ὡριμάζον κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου, τὴν ἑορτὴν τῆς γεννήσεως τοῦ Προδρόμου.

'Αγουστῆς ἀντὶ *Αὐγουστῆς*, ἐκ τοῦ νεοελ. τύπου *Ἄγουστος*, κύριον ἀτομικὸν ὄνομα.

Ἄγουστος ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ *Αὔγουστος*. Ἐπειδὴ ἡ λέξις εἶναι Λατινικὴ Augustus καὶ ἡ Λατινικὴ δίφθογγος au ἐπροφέρετο *άου*, ὁ ἀσθενέστερος φθόγγος *ου* κατεπόθη ὑπὸ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἰσχυροτέρου *α* ἤδη κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας μ. Χ. *Ἀουγουστος* > *Ἄγουστος*, Φάουστος > Φάστος, Aufidius > Ἀφείδιος, Ἀουροῦγκοι > Ἀροῦγκοι κτλ.

'Αγούτι (τό). Γένος τρωκτικῶν θηλαστικῶν. Τὸ σῶμά του εἶναι μικροῦ μεγέθους. Φέρει ὀδόντας ἰδιαζούσης κατασκευῆς καὶ μὲ διακεκριμένας τὰς ῥίζας. Ἡ προσθία ἐπιφάνεια τῶν ὀδόντων του καλύπτεται ὑπὸ σκληρᾶς ἀδαμαντίνης οὐσίας, ξανθοῦ χρώματος. Φέρει τέσσαρας κοπτῆρας εἰς ἑκάστην σιαγόνα καὶ τέσσαρας τραπεζίτας. Στερεῖται κυνοδόντων. Ἡ κεφαλή του εἶναι μεγάλη καὶ σχετικῶς ὀγκώδης καὶ τὰ ὦτά του μικρά. Οἱ πόδες του εἶναι ἀρκετὰ μακροὶ καὶ φέρουσι τέσσαρας δακτύλους εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος καὶ τρεῖς εἰς τὸ ὀπίσθιον. Ἡ οὐρά του εἶναι βραχεῖα. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός του εἶναι καστανὸς καὶ τὸ δέρμα του στιλπνόν. Τὸ βάδισμά του εἶναι ταχὺ καὶ ἐλαφρόν. Ὁμοιάζει καταπληκτικῶς μὲ τὸν λαγωόν, ἀλλὰ ἔχει μικρότερα ὦτα καὶ σῶμα ἐπιμηκέστερον. Δισρκῶς νίπτεται καὶ καθαρίζεται ὡς ἡ γαλῆ καὶ διὰ τοῦτο τὸ δέρμα του διατηρεῖται πάντοτε καθαρὸν καὶ στιλπνόν. Ζῇ κατ' ἀγέλας εἰς τὰ δάση τῆς Τροπικῆς Ἀμερικῆς, τὴν Γουϊάναν καὶ τὰς πέριξ νήσους. Κατοικεῖ εἰς ὀπὰς πεπαλαιωμένων δένδρων, τὰ ὁποῖα κοιλαίνει διὰ τῶν ὀδόντων του διὰ νὰ καταστήσῃ πλέον εὐχάριστον τὴν διαμονήν του. Θηρεύεται ἀπλήστως διὰ τὸ ἐξαίρετον κρέας του. Τρέφεται κυρίως ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν, ῥιζῶν, φύλλων, κόκκων, ὀπωρῶν. Σπανίως μεταχειρίζεται τὰ ἐμπρόσθια ἄκρα ὡς συλληπτήρια ὄργανα. Τὰ Ἀγούτι ἐξημεροῦνται εὐκόλως. Τὸ δέρμα των εἰς τινα μέρη τῆς Ἀμερικῆς χρησιμοποιεῖται πρὸς κατασκευὴν ἐνδυμάτων. Ὑπάρχουν περὶ τὰ δέκα εἴδη τοῦ γένους τούτου, ἅτινα εἶναι διεσπαρμένα εἰς τὸ Μεξικόν, τὴν Παραγουάην, τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Βολιβίαν.

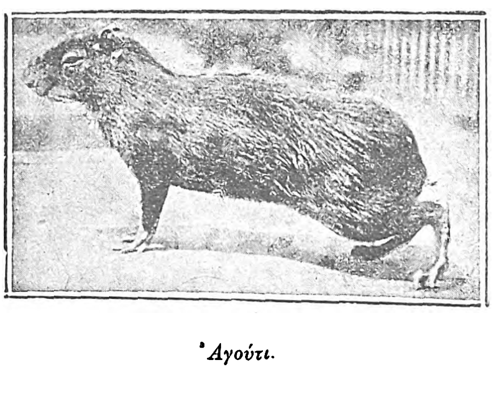

Ἀγούτι.

—αγρα· ἐπιτατικὴ κατάληξις ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ καὶ σημαίνει 1) ὅτι ἔχει τις ὡς πάθος τὸ ὑπὸ τοῦ θέματος σημαινόμενον λ. χ. *τυφλάγρα*, *κουφάγρα*, *κουτσάγρα*, *κουλάγρα*, *στραβάγρα* 2) ὡς ἐλάττωμα εἰς ἔντασιν: ἀμελάγρα, (= μεγάλη ἀμέλεια), ἀναφαγάγρα (= μεγάλη ἀναφαγιά), σκοτεινάγρα (= μεγάλη σκοτεινιά). Εἰς τὴν νεοελληνικὴν σημασίαν τῆς προήχθησαν οἱ λέγοντες ἀπὸ τὰς ἀρχαίας λέξεις *ποδάγρα* (= πιάσιμο τῶν ποδιῶν), *χειράγρα* (= πιάσιμο τῶν χεριῶν), αἵτινες καὶ τότε ἦσαν ἀσθένειαι, καὶ ἐπεξέτειναν αὐτὴν καὶ ἐπὶ ἄλλων τοιούτων (κατὰ Χατζηδάκην).

ἄγρα· ἡ θήρα, τὸ κυνηγέσιον, τὸ κυνήγιον, καὶ ἡ ἁλιεία, τὸ ψάρευμα· 2) τὸ θήραμα, πᾶν ὅ,τι ἠγρεύθη ἐν τῷ κυνηγεσίῳ καὶ τῇ ἁλιείᾳ 3) μεταφορικῶς πᾶν τὸ ἐπιτυγχανόμενον· παροιμιωδῶς ἐπὶ ἀποτυχίας ἐπιχειρήσεως λέγεται: «καὶ πάλιν πλοῖα καὶ δίκτυα καὶ *ἄγρα* οὐδαμοῦ» ἐκ τοῦ ἰ ἑωθινοῦ δοξαστικοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. — Ἐτυμολογία: παρὰ τὸ *ἄγω*, *ἀγὴ* (= κομιδή, φορά, ἀγωγή· ἐν ἐπιγραφῇ Χίου), προσθήκη τῆς παραγωγικῆς καταλήξεως -ρα· σύγκρινε: *ἀκή* + *-ρα* > *ἄκρα*.

Ἄγρα (τά). Γένος κολεοπτέρων σαρκοφάγων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Σκαραβαίων*. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες καὶ κομψόν. Ὁ χρωματισμός των κυανοῦς ἢ χρυσός. Τοῦ γένους τούτου ὑπάρχουσι περὶ τὰ 150 εἴδη, ἅτινα κατοικοῦσι τὴν Βόρειον Ἀμερικήν.

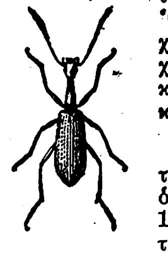

Ἄγρα (μεγ. φυσικόν)

Ἄγρα· χωρίον τῆς Μηθύμνης τοῦ νομοῦ Λέσβου, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 1247. Κεῖται βορειοανατολικῶς τοῦ Μεσοτόπου, ἔχει δὲ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων καὶ ταχυδρομεῖον. Ἡ κοινότης ἔχει κατοίκους 1305, περιλαμβάνουσα καὶ τὸ χωρίον *Ἀποθῆκαι* (κάτ. 58), παράγει δὲ ἄριστον τυρόν, σιτηρά, ἔλαιον, βούτυρον, μαλλιά, κουκούλια, ὄρνιθας.

Ἄγρα. Ἀρχαία πόλις καὶ πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου περιφερείας τῶν Ἡνωμένων Ἐπαρχιῶν τῶν Ἰνδιῶν. Εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τζέμνα (ἀγγλ. Jumna), ἀπέχει δὲ τῆς Καλκούτας 1346 χιλ. Εἶναι περίφημος διὰ τὰ σωζόμενα ἐν αὐτῇ ἄριστα μνημεῖα τῆς Μογγολικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τὴν δὲ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους σπουδαιότητά της ὀφείλει εἰς τὴν στρατηγικὴν καὶ ἐμπορικὴν ὑπεροχὴν τῆς τοποθεσίας της. Ὁ Τζέμνα, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς ἐχρησίμευε διὰ τὴν συγκοινωνίαν τῆς πόλεως μετὰ τοῦ δέλτα τῆς Βεγγάλης, ἀπετέλει ἐξ ἄλλου καὶ φυσικὸν ὅριον καὶ πρόχωμα ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων, οἵτινες κατῴκουν τὰ ὑψηλὰ μέρη τῶν Κεντρικῶν Ἰνδιῶν.

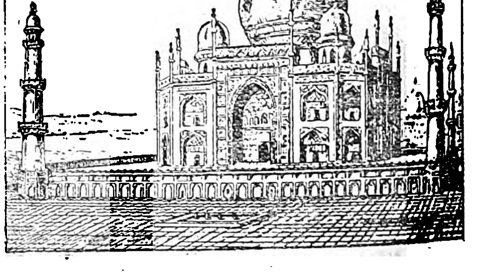

Ἄποψις τοῦ Τάζ-Μαχάλ.

Κατά τινας ἡ Ἄγρα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου ἀναφερομένη ἀρχαία πόλις Ἄγαρα, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀμφισβητήσιμον. Ὁ Τζεχαντζίρ, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀκμπάρ, λέγει ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, ὅτι πρὸ τῆς κτίσεως αὐτῆς τὸ νῦν σωζόμενον φρούριον, τὴν πόλιν ὑπερήσπιζεν ἄλλο ἀρχαιότατον. Ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας οἱ Ἀφγανοὶ καὶ ἄλλαι φυλαὶ κατήρχοντο ἐκ βορρᾶ καὶ ἵδρυον βασίλεια, κέντρα δὲ τῶν ἐνεργειῶν των ἦσαν τὸ Δελχὶ καὶ ἡ Ἄγρα. Τὸ 1500 μ. Χ. ὁ Σικανδάρ, ἐκ τῆς τελευταίας Ἀφγανικῆς δυναστείας τῶν Λοδί, μετέφερε τὴν ἕδραν τοῦ βασιλείου του εἰς τὴν Ἄγραν, κατανοήσας τὴν μεγάλην της στρατηγικὴν σπουδαιότητα. Ἀπὸ μικροῦ χωρίου ἡ Ἄγρα ἀνεπτύχθη τάχιστα εἰς πόλιν. Τὸ 1526 κατελήφθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βαβὲρ νικήσαντος τὸν Ἰβραχὶμ Κάν, μεταξὺ δὲ τῶν λαφύρων εὑρίσκετο καὶ ὁ περίφημος Κὸχ-ἰ-νούρ, ὁ μεγαλύτερος ἀδάμας τοῦ κόσμου. Τὸ 1566 ὁ ἔγγονος τοῦ Βαβέρ, Ἀκμπάρ, ἔκτισε τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποτα-

Digitized by Google

μοῦ μέγα φρούριον, τοῦ ὁποίου τὰ ἐξ ἐρυθροῦ ἀμμολίθου ὑψηλὰ καὶ ἰσχυρὰ τείχη ἔχουν περιφέρειαν 2 ½ χιλ., καὶ μετέφερεν ἐκεῖ τὴν ἕδραν τοῦ βασιλείου του ἐξ οὗ καὶ προῆλθε τὸ εἰς ἀχρηστίαν περιπεσὸν ὄνομα Ἀκμπὰρ — Ἀμπὰντ (κατοικία τοῦ Ἀκμπάρ). Τὸ φρούριον ἐπερατώθη τὸ 1665. Ἡ ἀχανὴς αὕτη ἀκρόπολις περιλαμβάνει πολλὰ μεγάλα κτίρια. Τὰ ἀνάκτορα ἐξ ἐρυθροῦ ἀμμολίθου, ἄριστον δεῖγμα καθαρᾶς Ἰνδικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὸ μεγαλοπρεπὲς τέμενος Μοτὶ-Μαστζὶντ (Μαργαριταρένιο Τζαμί), ἀριστούργημα Μωαμεθανικοῦ ρυθμοῦ, ἐκτισμένον ἐκ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ μαρμάρου. Τὴν μεγάλην ἐσωτερικὴν αὐλὴν τὴν περιστοιχιζομένην ὑπὸ ἀψιδωτῶν στοῶν.

Ἐπὶ τοῦ Ἀκμπὰρ καὶ τῶν διαδόχων του ἡ Ἄγρα ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν ἀπὸ τοῦ 1707 ὅμως, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀουραγγζέμπ, ἔγκαταλείφθη καὶ ἤρχισε παρακμάζουσα. Κατακτηθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἀνυψώθη καὶ πάλιν εἰς τὴν πρώτην της ἐμπορικὴν ἀκμήν.

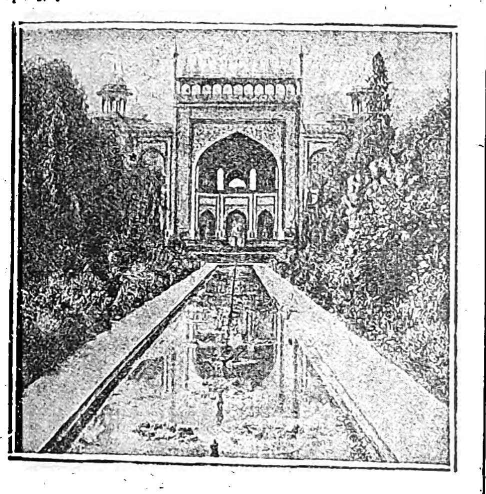

Ὁ πυλὼν τῆς εἰσόδου τοῦ Τὰζ - Μαχάλ.

Τὸ καύχημα τῆς Ἄγρας, τὸ ὡραιότερον μνημεῖον τῶν Ἰνδιῶν, καὶ ἓν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ κόσμου εἶνε τὸ Τὰτζ-Μαχὰλ (διάδημα τῆς Μαχάλ). Εἶναι τοῦτο μαυσωλεῖον κτισθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Σὰχ-Τζιχὰν διὰ νὰ ταφῇ ἐκεῖ ἡ εὐνοουμένη του σύζυγος Μουμτὰζ-Μαχὰλ (κατ' ἄλλους Νοὺρ-Τζιχάν). Εἶναι ἐκτισμένον ὁλόκληρον ἐκ λευκοῦ μαρμάρου. Εἰς τὸ κέντρον ὑψοῦται δόμος διαμέτρου 20 μέτρων περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τεσσάρων μικροτέρων. Εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας ὑψοῦνται μιναρέδες 40 μέτρων ὕψους. Ὁ Φέργκυσον, ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς» του γράφει:

Τὸ κτίριον τοῦτο εἶναι ἀρχαῖον δεῖγμα τῆς διὰ πολυτίμων λίθων διακοσμητικῆς, ἥτις ἐγένετο τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ Μογγολικοῦ ρυθμοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀκμπάρ. Ὅλαι αἱ πλευραί, ὅλαι αἱ γωνίαι τοῦ Τάτζ, καὶ αἱ σπουδαῖοι αι ἀρχιτεκτονικαὶ λεπτομέρειαι, γίνονται ἐντονώτεραι διακοσμούμεναι μὲ πολυτίμους λίθους, ὡς ἀχάτην, αἱματίτην, ἴασπιν καὶ ἄλλους. Οὗτος εἶναι διατεταγμένος εἰς ἡμιστεφάνους, ἑλικοειδῆ καὶ ἄλλα κοσμήματα, λεπτότατα κατὰ τὸ σχέδιον καὶ ὡραιότατα κατὰ τὸ χρῶμα, ἀναδεικνυόμενα δὲ ἐπὶ πλέον ὑπὸ τοῦ λευκοῦ μαρμάρου ἐν τῷ ὁποίῳ εἶναι ψηφοθετημένα, παρουσιάζονται ὡς ὁ ὡραιότερος καὶ πολυτιμότερος ρυθμὸς ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ. Ἡ διακόσμησις αὕτη χρησιμοποιεῖται ἀφειδῶς ἐπὶ τῶν τάφων.

Ὁ δὲ Lord Roberts λέγει: Οὔτε λέξεις οὔτε γραφὶς δύνανται νὰ δώσουν εἰς τὸν πλέον εὐφάνταστον ἀναγνώστην τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν τῆς πλήρως ἱκανοποιούσης ὡραιότητος καὶ διαυγείας τῆς μεγαλοπρεποῦς ταύτης συλλήψεως. Θὰ ἔλεγα εἰς ἐκείνους ποὺ δὲν τὸ εἶδαν ἀκόμη: «Πηγαίνετε εἰς τὰς Ἰνδίας. Τὸ Τὰτζ μόνον ἀξίζει τὸν κόπον τοῦ ταξιδίου». Εἰς δύο λέξεις, τὸ Τὰτζ - Μαχάλ, εἶναι ὄνειρον ἐν μαρμάρῳ, πλήρως δὲ ἐπιβεβαιοῖ τὸ λεγόμενον ὅτι οἱ Μογγόλοι ἐσχεδίαζον ὡς Τιτάνες, καὶ ἐτελειοποίουν ὡς χρυσοχόοι. Τὸ σχέδιον τοῦ κτιρίου ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Οὐστὰντ Ἰσᾶ, πιθανῶς Βυζαντινοῦ Τούρκου.

Ὁ τάφος τοῦ Σὰχ - Τζιχὰν εἶναι ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐστολισμένος διὰ γλυφῶν καὶ πολυτίμων λίθων ὅπως καὶ ὁ τῆς συζύγου του. Διὰ τὴν βασιλικὴν ταύτην ἰδιοτροπίαν ἐδαπανήθησαν περὶ τὰ 20 ἑκατομμύρια φράγκων, καὶ 20.000 ἐργάται ἐπὶ 20 ἔτη εἰργάσθησαν δι' αὐτό. Ἐπερατώθη τὸ 1652.

Ἡ Ἄγρα ἦτο πρωτεύουσα τῶν βορειοδυτικῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ ἀργότερον ἡ ἕδρα τοῦ διοικητοῦ μετεφέρθη εἰς Ἀλλαχαμπάντ. Εἶναι σπουδαῖος σιδηροδρομικὸς σταθμὸς καὶ ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν ὑποδημάτων, δαντελλῶν καὶ μωσαϊκῶν. Κτίρια ἀνήκοντα εἰς τοὺς Ἄγγλους εἶνε ἐν αὐτῇ τὸ Διοικητήριον, δύο Κολλέγια ἱεραποστόλων καὶ οἱ στρατῶνες.

Ὑπάρχουν ἐν Ἄγρᾳ ἐργοστάσια κατεργασίας βάμβακος, δερμάτων, καὶ μύλος. Κάτοικοι 200.000 τῆς πόλεως, 1,060,500 τῆς περιφερείας.

ἀγραβανί· χρῶμα βαθὺ ἐρυθρόν, μαυροκόκκινον, φοινικοῦν, οἰνωπόν, σκοῦρο κόκκινο, μούρτζινο, μοῦντο: *γραβανὶ σταφύλι*, εἶδος ἄνθους: ἑλίχρυσος ὁ *ἀμόργινος*. Αὐτὸ τὸ ἀμόργινος εἶναι τὸ νεολλ. *μούρτζινος* καὶ οὔτε ἀπὸ τὸ *μόρον* γίνεται οὔτε ἀπὸ τὸ *μύρτον*, ὡς ἀφελέστερον εἰκάσαν τινες. Εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν τὰ χρώματα τὰ δηλούμενα ἐξ οὐσιαστικοῦ τινος ταὐτοχρώμου ἔληξαν εἰς *-ί* τονούμενον (ἀκριβέστερον *-ύ*) δηλδ. τά: *ούράνιο* χρῶμα, *βύσσινο* χρῶμα, *θαλάσσιο*, *ψαρό* κτλ· ἐλέχθησαν: *ούρανί*, *βυσσινί*, *θαλασσί*, *ψαρί* κτλ. Προσέλαβον δηλ. τὴν κατάληξιν καὶ τὸν τόνον τοῦ *βαθύ*, λέξεως ἡ ὁποία συχνότατα συνοδεύει ὡς προσδιορισμὸς τὰ σημαίνοντα χρῶμα ἐπίθετα· εἶπαν δηλ. χρῶμα *βαθὺ βύσσινο*>*βαθὺ βυσσινί*, ἔπειτα καὶ μόνον *βυσσινί*· *βαθὺ οὐράνιο*>*βαθὺ οὐρανί*, κατόπιν καὶ μόνον *οὐρανί*, *κανελλί*, *χρυσαφί*, *μελί*, *ἀγραβανί*, τὸ ἔχον τὸ χρῶμα τῆς *ἀγραβανιᾶς* (βλέπε τὴν λέξιν). Σύγκρινε κάτι σχετικόν: *φαγὶ καὶ πιοτό*>*φαγὶ καὶ πιοτί*, *ψυχρὸν λοῦτρον* (αὐτὸς εἶναι ὁ ἀρχικός του τονισμός)>*ψυχρὸν λουτρόν*. Μ. Φ.

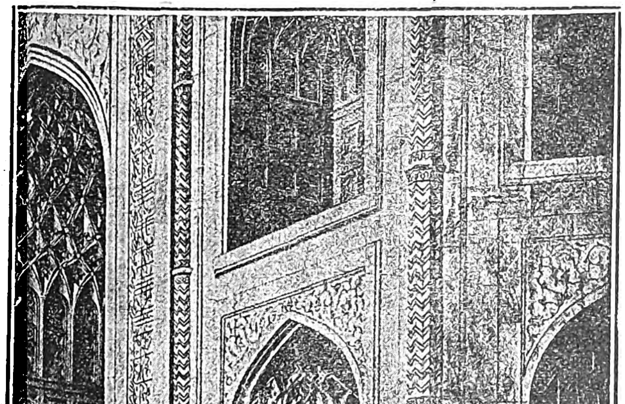

Αἱ λεπτομέρειαι τοῦ διακόσμου τῆς προσόψεως τοῦ Τὰζ - Μαχὰλ τῆς Ἄγρας (Κατὰ τὸν G. Le Bon).

Ἀγραβανιά καὶ *γραβανιά*· τὸ δημῶδες ὄνομα τοῦ φυτοῦ Physalis Alkekengi· εἶναι τὸ παρ' ἀρχαίοις λεγόμενον: *Ἀλικάκαβον* ἢ *Κύστιον* ἢ *Φυσαλίς*. Ἄλλο δημῶδες ὄνομα τοῦ αὐτοῦ φυτοῦ: κερασούλι, ἕνεκα τοῦ κερασοειδοῦς αὐτοῦ καρποῦ, ἐρυθροῦ τὸ χρῶμα.

ἀγραδίνα καὶ *γραδίνα*· (τὸ ἀ— προθεματικόν), εἶδος σταφυλῆς πρώϊμον καὶ γλυκύτατον· ἴσως νὰ εἶναι ἡ *ἀρχαία δακτυλῖτις* ἢ κατὰ τὸν Πλίνιον: δακτυλὶς (14, 3, 4), διότι τουρκιστὶ λέγεται παρμὰκ οὐζουμοῦ=δαχτυλοστάφυλο· βλέπε καὶ ἀετονύχι.

Ἄγραι (αἱ). Οὕτως ὠνομάζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ ἄνωθεν, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἰλισοῦ λοφοσειρά, ἡ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ παρὰ τὸ Στάδιον Ἀρδηττοῦ καὶ καταλήγουσα εἰς τὴν γέφυραν τοῦ Νεκροταφείου. Ἐπὶ ταύτης σήμερον εἶναι ἐκτισμένον τὸ γνωστὸν καὶ πεπαλαιωμένον ἤδη ξυθοπωλεῖον «*Μέτς*», τὸ δ' ἐπίλοιπον εἶναι πυκνοκατῳκημένον, ἀποτελοῦν ὁλόκληρον συνοικίαν τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑπῆρχον ἄλλοτε μερικοὶ ἀνεμόμυλοι. Ἡ λοφοσειρὰ αὕτη κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ἦτο κατάφυτος καὶ δρυμώδης, ὡς τοιαύτη δὲ ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν θεὰν τῆς κυνηγεσίας τὴν *Ἄρτεμιν*, ἥτις καὶ «*ἀγροτέρα*» ἐκαλεῖτο. Ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ περιοχὴ αὕτη ὠνομάσθη «Ἄγραι», τὰ κυνήγια δηλ. ἴσως διότι θὰ ἦτο θέσις περιζήτητος διὰ τοὺς θηρευτάς. Ἐν ταύτῃ ὑπῆρχε καὶ *ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος*, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια μέχρι τοῦδε δὲν ἀνεκαλύφθησαν. Φαίνεται δὲ ὅτι θὰ εὑρίσκετο πλησίον τοῦ Σταδίου. Ἀντιθέτως δέ, πρὸς τὰ δυτικὰ ἄκρα, παρὰ τὴν γέφυραν, ὅπου ἡ μικρὰ ἐκκλησία τῆς *Ἁγίας Φωτεινῆς*, ἄνωθεν τῆς περιφήμου πηγῆς τοῦ Ἰλισοῦ *Καλλιρρόης*, σώζονται ἔντομαὶ ἐν τῷ βράχῳ καὶ ἄλλα ἐρείπια, ἐξ οὗ εἰκάζεται ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχεν ὁ ναὸς τῆς Εἰλιθυίας. Ὀλίγον δὲ ὑψηλότερα, πρὸς τὸ Ν. Α. τῆς ὁδοῦ, σώζονται θεμέλια ἀρχαίου ναΐσκου (14 μ. 60 X 7 μ. 30), μετασχηματισθέντος εἰς χριστιανικὸν παρεκκλήσιον μετὰ νεκροταφείου, ὅστις εἶναι ὁ *ἰωνικὸς ἀμφιπρόστυλος*, ὡς ὁ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, *ναός*, τὸν ὁποῖον τῷ 1778 κατέστρεψαν οἱ Τοῦρκοι. Οὗτος ὑποτίθεται ὅτι ἦτο τὸ ἐν *Ἄγραις Μητρῷον*, ναὸς δηλ. τῆς μητρὸς Δήμητρος καὶ τῆς κόρης αὐτῆς Περσεφόνης. Ἐκεῖ ἐτελοῦντο κατ' ἔτος κατὰ τὸν μῆνα Ἀνθεστηριῶνα, περὶ τὸ ἔαρ, τὰ *Μικρὰ* καλούμενα *Μυστήρια*, ὧν πρῶτος μύστης ὑπῆρξεν ὁ Ἡρακλῆς τὰ μυστήρια ταῦτα ἦσαν ἡ «προμύησις» τῶν Μεγάλων. Εἰς ταῦτα βραδύτερον, ὡς συνέβη καὶ ἐν Ἐλευσῖνι, συμπεριελήφθη καὶ ὁ *Διόνυσος*. Ἐν Ἄγραις ὑπῆρχε καὶ ἱερὸν τῆς ἐν *Κήποις* καλουμένης *Ἀφροδίτης*, ἧς τὸ ἄγαλμα εἶχε κατασκευάσει ὁ ἐπιφανὴς μαθητὴς τοῦ Φειδίου *Ἀλκαμένης*· τὸ περίφημον τοῦτο ἄγαλμα ἐθαυμάζετο καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιότητα.

Ἀλλ' ἡ τοποθεσία αὕτη ἦτο ρομαντικωτάτη καὶ ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτῆς γοητείας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς παρ' αὐτὴν *Καλλιρρόης*, ἥτις ἦτο ἡ ἱερὰ πηγὴ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν. Ἐκεῖ δέ που πλησίον ἀναφέρεται καὶ τὸ περίφημον χωρίον τοῦ Πλάτωνος ἐκ τοῦ «Φαίδρου» του, ὅπου ὁ μέγας φιλόσοφος μᾶς παρέχει τὴν θελκτικωτέραν περιγραφὴν ποιητικοῦ τοπίου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Φαῖδρος μετὰ τοῦ Σωκράτους διελθόντες τὸ ἰσχνὸν ρεῦμα τοῦ Ἰλισοῦ, κατακλίνονται ἐπὶ τῆς ἔναντι ὄχθης: «Ἥ τε γὰρ πλάτανος αὕτη ἀμφιλαφής τε καὶ ὑψηλή, τοῦ τε ἄγνου τὸ ὕψος καὶ τὸ σύσκιον πάγκαλον καὶ ἀκμὴν ἔχει τῆς ἄνθης, ὡς ἂν εὐωδέστατα παρέχοι τὸν τόπον· ἥ τε αὖ πηγὴ χαριεστάτη ὑπὸ τῆς πλατάνου ρεῖ μάλα ψυχροῦ ὕδατος, ὥστε γε τῷ ποδὶ τεκμαίρεσθαι. Νυμφῶν τέ τινων καὶ Ἀχελῴου ἱερὸν ἀπὸ τῶν κορῶν τε καὶ ἀγαλμάτων ἔοικεν εἶναι. Εἰ δ' αὖ βούλει τὸ εὔπνουν τοῦ τόπου ὡς ἀγαπητὸν καὶ σφόδρα ἡδύ· θερινόν τε καὶ λιγυρὸν ὑπηχεῖ τῷ τῶν τεττίγων χορῷ. Πάντων δὲ κομψότατον τὸ τῆς πόας, ὅτι ἐν ἠρέμα προσάντη ἱκανὴ πέφυκε κατακλινέντι τὴν κεφαλὴν παγκάλως ἔχειν».

Πράγματι δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον ὁ παρὰ τὴν ἁγίαν Φωτεινὴν βράχος σώζει ἴχνη ἀναλλοίωτα παραμονῆς Νυμφῶν καὶ τοῦ ποταμοῦ ἴσως Ἀχελῴου. ΑΛΕΞ. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΥΣ

Ἀγραία. Ἐπίθετον τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος (Ἴδε Ἄγρα καὶ Ἀγροτέρα).

Ἀγραΐα ἡ Ἀγραΐς χώρα τῆς Αἰτωλίας διαρρεομένη ὑπὸ τοῦ Ἀχελῴου (βλ. Ἀγραῖοι).

Ἀγραῖοι: Λαὸς αἰτωλικὸς παρὰ τὴν Ἀκαρνανίαν οἰκῶν: «Οἱ μὲν οὖν μετ' Εὐρυλόχου Πελοποννήσιοι ὡς ᾔσθαντο . . . . καὶ ἐπέβησαν τῆς Ἀγραίων, οὐκέτι Ἀκαρνανίας, φιλίας δὲ σφίσι. Λαβόμενοι δὲ τοῦ Θυάμου ὄρους, ὅ ἐστιν Ἀγραϊκόν, ἐχώρουν δι' αὐτοῦ καὶ κατέβησαν εἰς τὴν Ἀργείων νυκτὸς ἤδη . . . . » (Θουκ. Βιβλ. III. Κεφ. 106 — 107).

Ἐπίσης παρὰ Θουκυδίδῃ (Βιβλ. III. Κεφ. 111 — 112) ἀναφέρονται οἱ Ἀγραῖοι ὅτε κατά τινα μάχην μεταξὺ Πελοποννησίων καὶ Ἀκαρνάνων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, οἱ Ἀκαρνᾶνες ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Μαντινέων καὶ Ἀμπρακιωτῶν. «τοὺς δ' Ἀμπρακιώτας ἔκτεινον. Καὶ ἦν πολλὴ ἔρις καὶ ἄγνοια εἴτε Ἀμπρακιώτης τίς ἐστιν εἴτε Πελοποννήσιος. Καὶ εἰς διακοσίους μέν τινας ἀπέκτειναν αὐτῶν. Οἱ δ' ἄλλοι διέφυγον εἰς τὴν Ἀγραΐδα, ὅμορον οὖσαν, καὶ Σαλύνθιος αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀγραίων, φίλος ὤν, ὑπεδέξατο». Καὶ κατωτέρω (βιβλ. III. Κεφ. 114. 2) «Ἀκαρνᾶνες δὲ καὶ Ἀμφίλοχοι ἀπελθόντων Ἀθηναίων καὶ Δημοσθένους τοῖς ὡς Σαλύνθιον καὶ Ἀγραίους καταφυγοῦσιν Ἀμπρακιώταις καὶ Πελοποννησίοις ἀναχώρησιν ἐσπείσαντο ἐξ Οἰνιαδῶν οἴπερ καὶ μετανέστησαν παρὰ Σαλυνθίου».

Καὶ ἐν βιβλ. Δ' Κεφ. 77. 2 ἀναγράφει ὁ Θουκυδίδης: «Καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης ἀφικόμενος, Οἰνιάδας δὲ ὑπό τε Ἀκαρνάνων πάντων κατηναγκασμένους καταλαβὼν εἰς τὴν Ἀθηναίων ξυμμαχίαν καὶ αὐτὸς ἀναστήσας τὸ ξυμμαχικὸν τὸ ἐκείνῃ πᾶν, ἐπὶ Σαλύνθιον καὶ Ἀγραίους στρατεύσας πρῶτον καὶ προσποιησάμενος, τἆλλα ἡτοιμάζετο ὡς ἐπὶ τὰς Σίφας, ὅταν δέῃ ἀπαντησόμενος».

Τοὺς Ἀγραίους ἀναφέρει καὶ ὁ Στράβων: «Ὁ δὲ Εὔηνος ποταμὸς ἄρχεται μὲν ἐκ Βωμιέων τῶν ἐν Ὀφιεῦσιν Αἰτωλικοῦ ἔθνους, καθάπερ καὶ οἱ Εὐρυτᾶνες καὶ *Ἀγραῖοι* καὶ Κουρῆτες καὶ ἄλλοι» (Β. Χ. = 451. 5.). Ἦτο λοιπὸν ἓν τῶν σημαντικωτέρων αἰτωλικῶν φύλων.

Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Digitized by Google

Ἀγραῖος ἢ Ἀγρεὺς ἢ Ἀγρευτής. Ἐπώνυμον τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ προστατεύοντος τοὺς ἀγροὺς ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία. Κατὰ τὸν Παυσανίαν εἰς τὰ Μέγαρα ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀγραίου Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀγροτέρας Ἀρτέμιδος. Ἀγρεὺς ὀνομάζεται καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκ τῆς νύμφης Κυρήνης, ὁ καὶ Ἀρισταῖος καλούμενος θεὸς τῆς γεωργίας.

Ἄγραμ (Οὑγγρ. Ζάγκραμπ, Κροατ. Ζόγκρεμπ) πόλις τῆς Γιουγκοσλαυΐας, καὶ πρωτεύουσα τῆς ἄλλοτε οὑγγρικῆς ἐπαρχίας Κρυατίας καὶ Σλαβονίας, κεῖται εἰς γραφικὴν θέσιν μεταξὺ τῆς βορείας ὄχθης τοῦ Σαύου καὶ τῶν ὀρέων ἅτινα ὑψοῦνται ἐν Sljeme (3396 ποδ.), ἀπέχει δὲ 187 μίλια Ν. τῆς Βιέννης μεθ' ἧς συνδέεται σιδηροδρομικῶς. Κάτοικοι 140.000.

Ἡ Ἄγραμ ἱδρύθη τὸ 1094 ὑπὸ τοῦ Λαδισλαύου Α' τῆς Οὑγγαρίας καὶ ἐγένετο ἕδρα ἐπισκόπου.

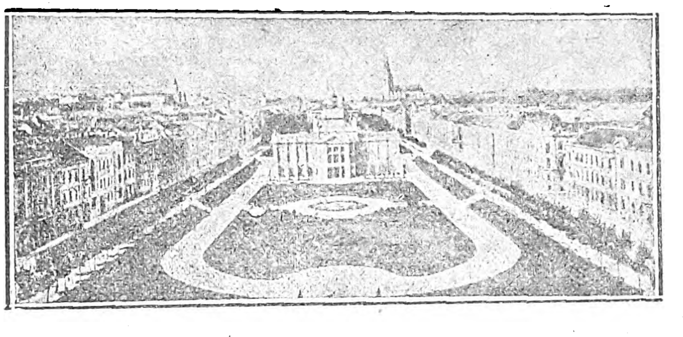

Ἄγραμ. Τὸ διανοητικὸν κέντρον τῆς Κροατίας.

Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν ἐκεῖθεν τῆς Μογγολικῆς ἀποικίας τὸ 1242, κατέστη ἐλευθέρα βασιλικὴ πόλις, τὸ δὲ 1867 ἀνεκηρύχθη πρωτεύουσα τῆς Κροατίας Σλοβονίας. Ὑπέστη μεγάλας βλάβας ὑπὸ τῶν σεισμῶν τοῦ 1880 καὶ 1901. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918, ὅτε ἡ Αὐστρουγγαρία κατέρρευσεν, εἰς τὴν Ἄγραμ ἐγκατεστάθη ἡ προσωρινὴ κροατικὴ κυβέρνησις. Ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον ἐν τῇ πολιτικῇ κατὰ τὰς παρελθούσας δεκαετηρίδας, διότι ἦτο τὸ κέντρον τῶν ἐθνικιστῶν καὶ διανοουμένων Σλαύων τῆς μεσημβρίας. Ἐκεῖ ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τοῦ «ἰλλυρισμοῦ» δηλαδὴ τῆς ἠθικῆς ἑνότητος τῶν μεσημβρινῶν Σλαύων. Ἐν Ἄγραμ ἱδρύθησαν ἐπίσης ἡ Matisa Croate (Ἑταιρεία λαϊκῆς λογοτεχνίας), ἡ Ἑταιρεία τῆς Ἱστορίας τῶν Βορείων Σλαύων, ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, ἡ Νοτιοσλαυϊκὴ Ἀκαδημία καὶ τὸ Κροατικὸν Πανεπιστήμιον. Διὰ πάντα ταῦτα τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα, ἡ Ἄγραμ ἀπετέλεσεν ἀνέκαθεν τὸ κέντρον τῆς διανοητικῆς κινήσεως τοῦ σερβικοῦ λαοῦ δι' ὃ καὶ ἐπωνομάσθη «Ἀθῆναι τῶν Σλαύων τοῦ Νότου».

Ἡ ὀνομασία Ἄγραμ (Agram) εἶναι γερμανικὴ καὶ θεωρεῖται παραφθορὰ τοῦ λατινικοῦ ὀνόματος Agranum, τὸ δὲ ὄνομα Ζάγκρεμπ εἶναι κροατοσερβικόν. Ἰταλιστὶ καλεῖται Ζαγκράμπια. Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς τρεῖς συνοικίας. Ἡ Kapitel-Staet, ἐνίοτε καλουμένη καὶ Πόλις τοῦ Ἐπισκόπου, ὅπου εὑρίσκεται τὸ μέγαρον τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, κεῖται ἀνατολικῶς τοῦ Medvesiak, ποταμίου χυνομένου εἰς τὸν Σαῦον. Ὁ Γοτθικὸς καθεδρικὸς ναός της κτισθεὶς κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, εἶναι ἓν τῶν πλέον ἐνδιαφερόντων μνημείων τῆς ἐν Γιουγκοσλαυΐᾳ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἡ ἄνω πόλις ἐκτισμένη ἐπὶ ὑψηλῆς θέσεως δυτικῶς τοῦ ποταμίου, περιλαμβάνει τὸ Μουσεῖον τῆς φυσικῆς ἱστορίας καὶ τὸ ἀνάκτορον ὅπου ἐπὶ αὐστριακῆς κατοχῆς ἔμενεν ὁ ἀντιβασιλεὺς τῆς Κροατίας-Σλαυονίας. Ἡ Κάτω πόλις χωρίζεται ἀπὸ τὰς ἄλλας συνοικίας ὑπὸ τῆς Ἰλίκας μεγάλης λεωφόρου, ἣν διασχίζει τροχιόδρομος. Ἐν αὐτῇ εὑρίσκονται τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ κέντρα, τὰ δικαστήρια, ἡ ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν μὲ πινακοθήκην, βιβλιοθήκην καὶ ἀρχαιολογικὴν συλλογήν, τὰ θέατρα, τὸ πανεπιστήμιον, ἡ συναγωγὴ καὶ ἡ μόνη Διαμαρτυρομένη ἐκκλησία, ἥτις χρονολογεῖται ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Ὑπάρχουν πλεῖσται Ρωμαιοκαθολικαὶ ἐκκλησίαι καὶ σχολεῖα. Ἐκτὸς τοῦ μεγάλου κήπου Μαξιμίρ, καὶ τῶν βοτανικῶν κήπων, πολλαὶ πλατεῖαι εἶναι κατάφυτοι δένδρων καὶ κοσμημέναι μὲ ἀγάλματα, ὅλη δὲ ἡ πόλις περιβάλλεται ὑπὸ ἀμπέλων καὶ ἐξοχικῶν οἰκιῶν.

Ἡ Ἄγραμ διενεργεῖ ἐμπόριον ξυλείας, δημητριακῶν, οἴνων, μέλιτος, κτηνῶν, μετάξης καὶ πορσελάνης. Βιομηχανία δερμάτων, ταπήτων, νημάτων, σιδηροδρομικῶν ὀχημάτων, πολεμοφοδίων.

ἀγραμματία· ἡ ἔλλειψις γνώσεως γραμμάτων, ἡ ἀγραμματωσύνη (ὁ Αἰλιανός).

ἀγραμματίκευτος· ὁ γραμματικῶς ἄπειρος, ὁ μὴ γνωρίζων γραμματικήν. (ὁ Εὐστάθιος).

ἀγραμμάτιστος· τὸ ἀντίθετον τοῦ γραμματισμένος· ὁ ἀγράμματος, ὁ ἀναλφάβητος, ὁ ξυλαπόστολος.

ἀγράμματος· ἀγελαῖος, ἀνουθέτητος, ἀπαίδευτος, ἄμουσος, ἰδιώτης, ἄγροῖκος, ἀμαθής, ἀνεπιστήμων, ἀπαιδοτρίβητος, ἄτριψ, ὁ ἀμόρφωτος, ὁ σκαιός, ὁ ἄναθρος. Ὁ ἀγνοῶν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν. Οὗτος θεωρεῖται περιφρονητέος, ἐξ' οὗ καὶ ἡ λαϊκὴ παροιμία «ἄνθρωπος ἀγράμματος, ξύλον ἀπελέκητον».

Σήμερον γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως καὶ διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας μόρφωσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν θέσιν ἣν κατέχουν, ὥστε πολλάκις λέγομεν ὅτι ὁ τάδε καθηγητὴς εἶναι «ἀγράμματος».

Ἐπίσης, λέγομεν συναφῶς ὅτι ὁ δεῖνα εἶναι τελείως ἀγράμματος εἰς τὴν τέχνην του, π. χ. τὴν ξυλουργικήν, ἐπιχειρήσας νὰ κατασκευάσῃ φέρ' εἰπεῖν, ἔπιπλον ἐκ τῶν ἁπλουστέρων τὸ ὁποῖον ὅμως ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ὑστέρων δεῖγμα κλασσικῆς ἀδεξιότητος τοῦ τεχνίτου.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγραμμάτων εἰς ἔθνος τι, θεωρεῖται ὡς μέτρον τοῦ πολιτισμοῦ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο αἱ Εὐρωπαϊκαὶ πολιτεῖαι ἐφρόντισαν διὰ τὸν περιορισμὸν τῆς ἀγραμματοσύνης, θεσπίζουσαι τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐκπαίδευσιν.

Κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον, δύνανται νὰ ὑπογράψωσιν ἐγκύρως διὰ τὸν ἀγράμματον δύο εὐυπόληπτοι πολῖται, ὅταν πρόκειται διὰ ποσὸν μέχρι 50 δραχμῶν. Δι' ἀνώτερον τούτου ποσὸν πρέπει νὰ ὑπογράψῃ εἴτε ὁ πληρεξούσιος αὐτοῦ δικηγόρος ἢ εἰδικὸς ἐπίτροπος διοριζόμενος διὰ συμβολαιογραφικῆς πράξεως.

ἀγραμματοσύνη· τὸ ἀφηρ. τοῦ ἀγράμματος ἡ ἀγραμματία, ἡ ἔλλειψις γνώσεως γραμμάτων.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἔλλειψις γνώσεως τῶν γραμμάτων συνεπάγεται πολλάκις καὶ τὴν ἔλλειψιν στοιχειωδῶν γνώσεων ἐπὶ πραγμάτων καὶ ἐννοιῶν, ἥτις ἔλλειψις εἶναι ἀφορμὴ ὥστε δυσκόλως νὰ γίνωνται ἀντιληπτὰ καὶ αὐτὰ ἐνίοτε ἁπλούστερα, ἐπεκράτησε νὰ χαρακτηρίζεται διὰ τῆς λέξεως ταύτης καὶ ἡ ἀνεπάρκεια περὶ τὴν κατανόησιν.

2) ὁ μὴ ἔχων γραμμάς, ὁ ἄνευ γραμμῶν· *ἄγραμμος* χάρτης = χωρὶς γραμμὰς ἀχαράκωτος, ὁλόλευκος.

ἄγραμμος· 1) ὁρμὴ ὢν ἐπὶ τῆς γραμμῆς *ἄγραμμα ἀφεῖται*· «τῇ τῶν βόλων παιδιᾷ οὕτως ἐλέγετο» (ὁ Ἡσύχιος) = *δὲν πιάνεται* ποὺ λέμε ἐμεῖς δηλ. δὲν ὑπολογίζεται. αὐτὸ πάει στὸ βρόντο, ρίξε

Ἀγράμπελα· χωρίον τῆς Βονίτσης, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀστακοῦ καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι περὶ τοὺς 420. Μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀστακοῦ 3 ½ ὥρας.

Ἀγράμπελη, ἀγριάμπελη καὶ ἀμπελίνη, ὀνομάζονται βοτανικῶς τὰ φυτὰ Κληματὶς ἡ φλογερὰ (ἢ τὸ φλογίδιον) καὶ Κληματὶς ἡ Κιρρώδης τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν οἰκογενείας τῶν Ρανωνκουλιδῶν. Καλεῖται ἐπίσης ἀγριάμπελο, ἡ ἀγριάμπελος, ἡ ἀγριαμπελιώνα, τὸ ἀμπελάγρι, ἡ ἀμπελίδα, ἡ ἀμπελίνα.

Ἄλλα ὀνόματα δημώδη τῶν ποικιλιῶν τοῦ φυτοῦ τούτου ἔχομεν τὰ ἑξῆς: *χελιδρονιά, κουρμπένια, χαλαδρομιά, κούλμπερη, μπλεζίνα, ἀλογόκι, γλυκίδι, σακαγιόχορτο, κληματσίδα, καλαμπελούδα, περιπλοκάδι*· ἐπειδὴ ὁ ἡμίφωνος ι̯ ὑποτακτικὸς τῶν νεοελληνικῶν μεταρρώνων διφθόγγων (*ι̯α, ι̯ο, ι̯ου*) παρὰ τὸ *ρ* λαμβάνων τὴν ἠχηρότητα τοῦ *ρ* γίνεται καθ' ὁλοκληρίαν ἠχηρὸν σύμφωνον *γι*, ὅταν τὸ *ρ* ἔχει πρὸ αὐτοῦ καὶ ἄλλο σύμφωνον καὶ οὕτω προκύπτουν τρία σύμφωνα, εἰς πολλοὺς τόπους αὐτὸ ι̯ = γι̯ ἀποσιωπᾶται (βλέπε τὴν αἰτίαν ἐν λέξει *ἀδιάρμιστος*) λ. χ. *τρι̯αντάφυλλο* > *τραντάφυλλο, βρυωνιὰ* > *ἀβρωνιά, ἀβρι̯αργὰ* > *ἀβραργά, τριακόσια* > *τρακόσια, κρυοντῆρι* > *κροντῆρι, σύγκριατος* > *σύγκρατος* (Ἐρωτόκρ. δ, 468) *γριὰ* > *γρὰ* (Ἐρωτ. β, 1500), *ἀγριόσκιλα* > *ἀγρόσκελα* (Σύμη), *Ἀλεξάντρεια* > *Ἀλεξάντρα, ράφτρια* > *ράφτρα, πράτρια* > *πλάτρα* καὶ ὅλαι αἱ καταλήξεις *τρία* > *-τρα* οὕτω καὶ *ἀγριάμπελη* > *ἀγράμπελη*.

Ἡ Ἀγράμπελη εἶνε φυτὸν τοῦ καλλωπισμοῦ, καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους πρὸς στολισμόν, ἐπειδὴ δὲ εἶνε φυτὸν ἀναρριχώμενον φυτεύεται πλησίον κιγκλιδωμάτων καὶ κιοσκίων, ἅτινα καταπρασινίζουν τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος, τὸ δὲ φθινόπωρον προτοῦ πέσουν τὰ φύλλα, ἀποκτᾶ ἕνα ὡραῖον ἐρυθρωπὸν χρῶμα, μὲ τὸ ὁποῖον στολίζουν τοὺς κήπους. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῆς ἀγράμπελης γίνεται διὰ σπερμάτων καὶ διὰ μοσχευμάτων, καὶ τὰ μὲν σπέρματα σπείρονται ἐπὶ τόπου ἐντὸς σπορείου κατὰ τὸ φθινόπωρον, τὰ δὲ μοσχεύματα φυτεύονται ὅλον τὸν χειμῶνα καὶ ἐνωρὶς τὴν ἄνοιξιν. Ὁ συνηθέστερος τρόπος εἶναι ὁ διὰ μοσχευμάτων πολλαπλασιασμός, διότι δι' αὐτοῦ ἀναπτύσσεται ταχέως. Πρακτικῶς ἐφαρμόζεται ὡς ἑξῆς: κόπτομεν κλάδους (Μοσχεύματα) ἀποψιλωμένους, μήκους 30-40 ἑκ. μ. τῶν ὁποίων ἡ τελευταία τομὴ νὰ ἔχῃ γίνει διὰ κηπουρικῆς ψαλίδος ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ ἐμφυτεύομεν λοξῶς παραχώνοντες ἐντὸς τῆς γῆς τὰ τρία τέταρτα τοῦ ὅλου μοσχεύματος καὶ πιέζομεν καλῶς ἄνωθεν ἀμέσως δὲ κατόπιν ποτίζομεν διὰ νὰ κατακαθήσῃ τὸ χῶμα. Ἡ ἐμφύτευσις γίνεται ἐντὸς πρασιῶν σκαφθέντων καλῶς καὶ λιπανθεισῶν διὰ χωνευμένης κόπρου. Ἐντὸς τῶν πρασιῶν τὰ μοσχεύματα φυτεύονται κατὰ γραμμὰς ἀπεχούσας 50-60 ἑκ. μ. καὶ ἐπὶ τῶν γραμμῶν 30-40 ἑ. μ. Ἐντὸς τῶν πρασιῶν τὰ φυτὰ βοτανίζονται καὶ σκαλίζονται, ποτίζονται δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ θέρους καὶ παραμένουν ἐπὶ ἔτος, κατὰ τὸ διάστημα δὲ τοῦ ἑπομένου χειμῶνος μεταφυτεύονται μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρας ρίζας ἐπὶ τῶν ὁριστικῶν των θέσεων.

Ἀγραμπελίτιν (ἀγρία ἄμπελος)· ὑψηλά, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτήριου τοῦ Πόντου *Ζέφυρος*, κεῖται χωρίον οὕτω καλούμενον, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἀρχαία τῶν Μοσσυνοίκων Μητρόπολις, ἡ ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Κύρου ἀναβάσει ἀναφερομένη «ἐπορεύοντο εὐθὺς πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπὶ χωρίον, ὃ ἐδόκει ἐπιμαχώτατον εἶναι· ᾤκεῖτο δὲ τοῦτο πρὸ τῆς πόλεως τῆς Μητροπόλεως καλουμένης αὐτοῖς καὶ ἐχούσης τὸ ἀκρότατον τῶν Μοσσυνοίκων». Ὁ δὲ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (ιδ', 30) λέγει «ἦν δὲ τὸ χωρίον τοῦτο Μητρόπολις τῶν ἄλλων ἐρυμάτων». Καὶ πράγματι σώζονται νῦν λείψανα τειχῶν, ἓν τῶν ὁποίων εἶναι χωρὶς ἀμμοκονίαν, ἐπὶ βράχου ἀποτόμου, τοῦτο δὲ ἐπροφύλαττε τὴν Μητρόπολιν. Οἱ πέριξ δὲ λόφοι εἶναι πλήρεις ἐρειπίων, ἅτινα ὑποτίθεται ὅτι εἶναι αἱ κῶμαι τῶν Μοσσυνοίκων αἱ ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ Ξενοφῶντος.

Παρὰ δὲ τὴν παραλίαν εὑρίσκονται πολλαὶ δεξαμεναὶ λαξευμέναι ἐντὸς τῶν βράχων διαφόρου χωρητικότητος δηλ. ἀπὸ 500 μέχρι 3000 ὀκάδων. Ὑπάρχει δὲ ἐκεῖ πλησίον καὶ χάσμα βαθύ, περὶ τοῦ ὁποίου φέρεται παράδοσις ὅτι ἐγκρύπτει θησαυροὺς ἀπροσπελάστους, ὑπὸ πνευμάτων *(τζίν)* φυλαττομένους, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Τοῦρκοι λέγουν: «ἂν καταστραφῇ ἡ Σταμποὺλ τὸ *Ἀγραμπελίτι* τὴν ξαναφτειάνει, ἀλλὰ ἂν καταστραφῇ τὸ *Ἀγραμπελίτι* ἡ Σταμποὺλ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ξαναφτειάσῃ». Ἐκεῖ πλησίον παρὰ τὴν δυτικὴν τοῦ ἀκρωτηρίου *Ζεφύρου* πλευράν, κεῖται σκόπελος, ἥτις εἶναι ἡ τῶν ἀρχαίων Φιλυρηίς, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁ Κρόνος ἔφερε τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἁρπαγεῖσαν Φίλυραν, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Χείρωνα. Ἀπολλώνιος ὁ Ρόδιος Ἀργοναυτικὰ στ. 1234 «νυκτὶ δ' ἐπιπλειμένῃ Φιλυρηίδα νῆσον ἄμειβον κτλ.» μέχρι τοῦ στίχου 1244. Ἐπίσης καὶ Πίνδαρος· Πύθια δ', 103 καὶ στ', 22 καὶ Νέμεα γ', 43.

ἀγρανάπαυσις καλεῖται ἡ ἐπί τι διάστημα μὴ καλλιέργεια τοῦ ἀγροῦ διὰ τῆς αὐτῆς φυτείας, ἵνα ἀνανεωθῶσι τὰ ἐκ ταύτης ἐξαντληθέντα στοιχεῖα αὐτοῦ καὶ προληφθῇ ἡ συναφὴς ἀνάπτυξις ζιζανίων καὶ παρασίτων.

Εἰς τὰς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας χώρας, οἱ ἀγροὶ μένουν ἀργοὶ ἀνὰ πᾶν δεύτερον ἢ τρίτον ἔτος, ἀροτριούμενοι δὲ καὶ βωλοκοπούμενοι ἀφίνονται ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ἀέρος ἵνα ἀνακτήσωσι τὰ ἐξαντληθέντα στοιχεῖα.

Σὺν τῇ προαγωγῇ ὅμως τῆς γεωργίας, καὶ τῇ ἐπιστημονικῇ ἀναπτύξει τῆς γεωπονικῆς, ἡ ἀγρανάπαυσις ἀντικαθίσταται διὰ τῆς καταλλήλου ἐναλλαγῆς τῶν φυτειῶν (Ἀμειψισποραὶ) καὶ τῆς χρήσεως τῶν καταλλήλων φυτικῶν ἢ χημικῶν λιπασμάτων.

Εἶναι εὐνόητος ἡ πλουτολογικὴ σημασία τῆς ἐφαρμογῆς ἐπιστημονικῶν μεθόδων καλλιεργείας, λόγῳ τῆς μεγάλης αὐξήσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἣν αὕτη συνεπάγεται. Π. χ. ἐν Αἰγύπτῳ ἔχει κατορθωθῇ ὅπως, διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν φυτειῶν καὶ τῆς καταλλήλου λιπάνσεως, οὐχὶ μόνον μὴ μένωσιν ἀργαὶ αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι, ἀλλὰ ὅπως λαμβάνωνται πέντε ἐσοδεῖαι κατὰ τριετίαν.

Ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατεῖ ἀκόμη τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐδαφῶν δι' ἀγραναπαύσεως. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο τῆς καλλιεργείας μόνον ἐλαττώματα παρουσιάζει· ἡ ὑπόθεσις ὅτι διὰ τῆς ἀγραναπαύσεως, ὁπότε ἀφήνονται ἀκαλλιέργητοι οἱ ἀγροὶ πρὸς βοσκὴν τῶν ζώων, ἀφ' ἑνὸς μὲν διευκολύνεται ἡ κτηνοτροφία, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀναπαύονται καὶ τονοῦνται ταυτοχρόνως οἱ ἀγροί, δὲν ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῆς πειραματικῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ἐν τῇ πραγματικότητι οὐδὲν τοιοῦτον συμβαίνει· ἀπ' ἐναντίας δὲ ἐμποδίζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ καλλιέργεια εἰδικῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς συστηματικῆς κτηνοτροφίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐξάντλησις τῶν ἐδαφῶν γίνεται βαθυτέρα, ἀπειλοῦσα νὰ καταστήσῃ τὰ ἐδάφη σὺν τῷ χρόνῳ τελείως ἄγονα. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο τῆς καλλιεργείας ὀφείλεται σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ ἔλλειψις γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων. Διὰ τῶν νεωτέρων συστημάτων καλλιεργείας καταργεῖται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἡ ἀγρανάπαυσις, καὶ ἐφαρμόζεται ἡ ἐντατικὴ καλλιέργεια, διὰ τῆς καλλιτέρας ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἐδαφῶν χωρὶς ν' ἀναπαύωνται ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἐξαντλῶνται. Τοῦτο δ' ἐπιτυγχάνεται κυρίως α) διὰ τῆς καλλιτέρας ἐπεξεργασίας τῶν ἐδαφῶν. διὰ νεωτέρων ἐργαλείων καὶ μηχανῶν, β) διὰ τῶν στενωτέρων συνδυασμῶν τῆς γεωργίας καὶ

Digitized by Google

κτηνοτροφίας, γ) διὰ τῆς συστηματικῆς χρησιμοποιήσεως ὅλων τῶν εἰδῶν λιπασμάτων καὶ δ) διὰ τῆς συστηματικῆς ἐφαρμογῆς Ἀμειψισποράς.

Ἀγράνια (τά)· ἑορτὴ ἀγομένη ἐν Ἄργει πρὸς τιμὴν (τῆς *Ἀγράνου;*) μιᾶς ἐκ τῶν θυγατέρων τοῦ Προίτου (Ἡσύχ).

Ἀγραπηδοχώρι· χωρίον τῆς Ἠλείας ἀποσπασθὲν ἐκ τῆς κοινότητος Λάλα, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 271. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπὸ τοῦ Πηνειοῦ, ἐπὶ καταφύτου λόφου, παρὰ τὸν ὁποῖον ῥέει ὁ Λάδων, χυνόμενος κατόπιν εἰς τὸν Πηνειόν. Παρὰ τὴν συμβολὴν τῶν δύο ποταμῶν, ὅπου διασώζονται ἀσθενῆ ἴχνη ἀρχαίας πόλεως, ἔκειτο πιθανῶς ἡ *Πύλος* τῆς Ἤλιδος. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Βάλμη* (κάτ. 120).

Ἀγραπηδιά· συνοικισμὸς τῆς Περατιᾶς τοῦ τέως δήμου Ἀνακτορίων· κάτοικοι 17.

Ἀγραπιδόκαμπος· εἶναι συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Μαμάκου Ναυπακτίας καὶ δὴ εἰς τὸ τμῆμα αὐτῆς τὸ ὀνομαζόμενον «Κάτω Βενέτικο», ἐκτισμένος εἰς κοιλάδα γέμουσαν ἀπὸ ἀγραπιδέας. Οἱ κάτοικοι αὐτοῦ ἀνέρχονται εἰς 110 καὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν ἀκμάζουσαν ἐνταῦθα ἕνεκα τῶν βοσκησίμων γαιῶν καὶ τῶν θαμνοσκεπάστων ἐκτάσεων, αἵτινες περιβάλλουσι τὸ χωρίον.

Ἀγραπιδοκάμπου ἰαματικὴ Πηγή, κειμένη μεταξὺ Μεσολογγίου καὶ Ναυπάκτου, τελείως ἀγνώστου φύσεως, οὐδεμιᾶς γενομένης ἀναλύσεως χημικῆς τοῦ ὕδατος αὐτῆς καὶ χρησιμοποιουμένης εἰς λουτροθεραπείαν ὑπὸ μόνον τῶν περιοίκων ἄνευ ἐγκαταστάσεώς τινος. Φ.

Ἀγραράχ (Hagrarah)· ὄνομα διδόμενον ἐν Ἰνδίαις εἰς τὰς γαίας, τὰς ὁποίας κατέχουν οἱ Βραχμᾶνες.

Ἄγρας (Καπετάν-). Ψευδώνυμον τοῦ ἐκ τῶν ἡρωϊκωτέρων ὁπλαρχηγῶν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος Τέλου Ἀγαπηνοῦ, ἀνθυπολοχαγοῦ τοῦ Πεζικοῦ, γενομένου πανελληνίως γνωστοῦ διὰ τὸν μαρτυρικὸν αὐτοῦ θάνατον.

Ὁ Ἀγαπηνός, ἐνθουσιώδης καὶ ἀνήσυχος φύσις, εὐθὺς ὡς ἀπεφοίτησε τοῦ Στρατιωτικοῦ Σχολείου τῶν Εὐελπίδων, δὲν ἠδύνατο ν' ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν «νεκρῶν λόχων» τοῦ στρατοῦ τῆς τότε ἐποχῆς καὶ ἠσπάσθη ἐξ ἀρχῆς τὴν ἰδέαν, ὅτι ἔπρεπε νὰ συντελέσῃ διὰ ν' ἀφυπνισθῇ ἡ Μακεδονικὴ ψυχὴ ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ τῆς ἀδρανείας, εἰς ἣν εὑρίσκετο, ἀφίνουσα τὸ βουλγαρικὸν κομιτάτον νὰ δρᾷ θορυβωδέστατα καὶ ὀλεθρίως διὰ τὸν ἑλληνισμὸν ἐν Μακεδονίᾳ, οὕτως ὥστε νὰ παρουσιάζηται αὕτη κατεχομένη καὶ κατοικουμένη μόνον ὑπὸ βουλγαρικῆς ἐθνότητος.

Πῶς ἡ δρᾶσις ἐκείνη ἐγένετο, μέχρι ποίου σημείου προυχώρησε καὶ πῶς ἀφύπνισεν ἐπὶ τέλους τὴν ἑλληνικὴν ἀντίδρασιν, βλέπε εἰς τὸ ἄρθρον «Μακεδονικὸς Ἀγών», ὁ ὁποῖος εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς ὄχι μόνον τοῦ νεωτάτου ἡμῶν ἐθνικοῦ βίου, ἀλλὰ καὶ νέας ὅλως φάσεως τοῦ λεγομένου «Ἀνατολικοῦ ζητήματος».

Ὁ Ἄγρας εἶχε τὴν κοινὴν μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν τότε ὁπλαρχηγῶν τῆς Μακεδονίας πεποίθησιν, ὅτι ἤρχεὶ καὶ ἡμεῖς νὰ φανῶμεν ἔνοπλοι προστάται τοῦ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν βουλγαρικῶν συμμοριῶν Μακεδονικοῦ λαοῦ, καὶ ἡ ἑλληνικὴ τῆς Μακεδονίας ψυχὴ θ' ἀφυπνίζετο, ἐνεργῶς ἀμυνομένη καὶ διαχηρύττουσα τὰ ἐπὶ τῆς ζωῆς δικαιώματα αὐτῆς, παρὰ τὴν ἰσχυρὰν πίεσιν τοῦ βουλγαρικοῦ ἐγχειριδίου καὶ τὰς ἰσχυροτάτας, ἀφορήτους καὶ σκανδαλώδεις ῥαδιουργίας τῆς ῥωσικῆς καὶ αὐστριακῆς διπλωματίας.

Ὡς ὁπλαρχηγὸς Βερμίου μετέσχεν ἐνεργῶς καὶ λίαν ἐπιτυχῶς τοῦ ἐν τῇ λίμνῃ τῶν Γιαννιτσῶν ἀγῶνος. Ἡ λεγομένη αὕτη λίμνη, οὖσα πράγματι ἀπέραντος σωρεία ἑλῶν ἀβάτων καλαμοσκεπῶν, ἐγένετο ἀπρόσβλητος φωλεὰ βουλγαρικῶν συμμοριῶν: αὗται ὠργάνωσαν διὰ μέσου τῶν ἑλῶν διαβάσεις στενάς, σκολιάς, βαλλομένας πλήρως ἀπὸ καταφύγια εἰδικὰ μετ' ἐπιχωμάτων (καλύβες) καὶ προσιτὰς μόνον εἰς ἀβαθῆ ἐγχώρια πορθμεῖα (μπλάβες). Οὐδ' αὐτὸς ὁ τουρκικὸς στρατός, ἐντὸς τοῦ Κράτους του ὤν, ἐτόλμα νὰ εἰσδύσῃ παρὰ τὰς φωλεὰς ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι προήσπιζον ὅλην τὴν βορειοτέραν χώραν ἀπὸ Γιαννιτσῶν μέχρι Τίκφεσι, κρατοῦσαι αὐτὴν ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν ἀπειλήν. Ὁσάκις δ' ἐπεχείρησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ μετὰ εἰδικῶν τεθωρακισμένων λέμβων καὶ πυροβόλων ἀκόμη νὰ εἰσχωρήσουν ἐν τῇ λίμνῃ, ἀπέτυχον.

Διὰ παρατόλμου ὅμως θάρρους κατώρθωσαν κατὰ μικρὸν νὰ εἰσδύσουν τὰ ἑλληνικὰ μικρὰ σώματα, καὶ νὰ καταλάβουν καλύβας τινὰς ὡς σταθερὰ ἐρείσματα, καὶ διὰ συνεχοῦς προωθήσεως, νὰ κατακτήσωσι καὶ ἐκκαθαρίσωσιν ἀπὸ τῶν βουλγάρων ὁλόκληρον τὴν λίμνην πολὺ πρὶν ἀνακηρυχθῇ τὸ τουρκικὸν σύνταγμα (Ἰούλιος 1908) καὶ παύσῃ ἡ πρώτη φάσις τοῦ Μακ. Ἀγῶνος.

Κατὰ τὴν σκληρὰν ἐκείνην πάλην ἄγνωστον τί ἦτο φονικώτερον, ἡ βουλγαρικὴ βολὶς ἢ χειροβομβίς, ἡ ὕπουλος ἀποπνίγουσα τὸν ἀπρόσεκτον ὁπλίτην ἰλὺς ἢ τὸ ἑλῶδες μίασμα· ἡ ἑλληνικὴ ὅμως ἐπιμονὴ ἐθριάμβευσε, παρὰ τὰ ἀπειράριθμα θύματα εἰς ὁπλαρχηγοὺς καὶ ὁπλίτας.

Μεταξὺ τῶν ἀποτελεσματικώτερον δρασάντων ἦτο καὶ ὁ τραυματίας ἐν τῷ ἀγῶνι τῆς λίμνης νεαρώτατος Ἄγρας. Προσβληθέντα δὲ καὶ ὑπὸ ἑλονοσίας, τὸ ἐξ Ἀθηνῶν διευθῦνον Κέντρον τοῦ Ἀγῶνος διέταξε νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ εἰς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βερμίου ὄρους, ὁ Δουμπιώτης.

Ἀλλ' ὁ Ἄγρας ἔβλεπε μὲ λύπην ἐπικειμένην τὴν ἀποχώρησίν του. Θέλων δὲ ν' ἀφήσῃ καθαρὸν τὸ ἔδαφος εἰς τὸν διάδοχόν του καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐργασίαν ἀνυπέρβλητον, ἐσκέφθη νὰ προσεταιρισθῇ ἀντὶ πάσης θυσίας τὰ δύο ἐναπομένοντα καὶ ἀποφεύγοντα τὴν μετ' αὐτοῦ σύγκρουσιν, βουλγαρικὰ σώματα ὑπὸ τοὺς βοεβόδας Κασάψεφ καὶ Ζλατάν, ἀνάμικτα ὄντα μετὰ ῥουμανιζόντων συμμοριτῶν, πρὶν ἢ φθάσῃ ὁ Δουμπιώτης.

Ἐζήτησε τότε ἐκ Νιαούσης συνέντευξιν μὲ τοὺς δύο βοεβόδας εἰς οὐδέτερον ἔδαφος. Ἐκεῖνοι δ' ἀπήτησαν νὰ προσέλθῃ μόνος ὁ Ἄγρας, ἄνευ συνοδείας. Οἱ πρόκριτοι Νιαουσαῖοι, πληροφορηθέντες ἐκ τῶν ἀπεσταλμένων τὸ διάβημά του, μάτην ἀπέτρεπον, μέχρι φορτικότητος συμβουλεύοντες, νὰ μὴ ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν λόγον τῶν βουλγάρων. Ἀλλ' ὁ Ἄγρας ἐπανέλαβε τὰς διαπραγματεύσεις, βασιζόμενος εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ ἐχθροῦ. Σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο, καθὼς λογικῶς δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, καὶ ὡς ἀφῆκε νὰ ὑπονοηθῇ, ἢ νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς βοεβόδας, ἢ νὰ ἐπιτύχῃ συνένωσιν προσπαθειῶν κατὰ τῶν ἀποθρασυνθέντων ἐκ τῶν διαιρέσεων τῶν χριστιανῶν, τούρκων καὶ εἶδος τι ἀμοιβαίας πρὸς τοῦτο ἀνοχῆς μεταξὺ τῶν βουλγαρικῶν καὶ ἑλληνικῶν σωμάτων. Ἐδέχθη δὲ ὄχι μόνον νὰ μεταβῇ ἄνευ συνοδείας, εἰμὴ μόνον μεθ' ἑνὸς ὁπλίτου, πρὸς τὰς δύο βουλγαρικὰς συμμορίας, συνενωθείσας, ἀλλὰ καὶ νὰ παραδώσῃ καὶ τὸ περίστροφον ἑαυτοῦ καὶ τοῦ συνοδοῦ του ὡς καὶ τὰς μαχαίρας των.

Αὐτοστιγμεὶ ὅμως οἱ βούλγαροι ἐπιπεσόντες κατὰ τῶν δύο ἑλλήνων τοὺς ἔδεσαν, ἀναίσθητοι εἰς τοὺς πικροὺς χλευασμοὺς τοῦ Ἄγρα. Περιέφερον δὲ αὐτοὺς δεσμίους ἀνὰ τὰ βουλγαρίζοντα καὶ ταλαντευόμενα χωρία τῆς Ἐδέσσης καὶ Καρατζόβας ἐπὶ ἑβδομάδα, μεγαλαχοῦντες, ὅτι τοὺς συνέλαβον ἐν συμπλοκῇ καὶ ἐπὶ τέλους ἀπηγχόνισαν αὐτοὺς ἀπὸ ὁριζοντίου τινὸς κλάδου μεγάλης καρυδιᾶς, κειμένης ἐπὶ τῆς μεταξὺ τοῦ χωρίου Τεχόβου καὶ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Βλαδόβου ἡμιονικῆς ὁδοῦ, ὅπου ἀνευρέθησαν τὴν ἑπομένην κρεμάμενα τὰ σώματα ἀνυπόδητα. Ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνακριτοῦ Ἐδέσσης Ἠ. Φιλιππίδου, ὄντος ἐν τῇ τουρκικῇ ὑπηρεσίᾳ, γενομένη αὐτοψία διεπίστωσεν, ὅτι ἀπηγχονίσθησαν (ζῶντες), ἄνευ ἄλλων σωματικῶν κακώσεων, παρὰ τὰ ἐπιμόνως περὶ τοῦ ἐναντίου γραφέντα.

Πιθανὸν ὁ Ζλατὰν νὰ μὴ ἤθελε φανῇ τόσον ἄνανδρος πρὸ τοῦ παρουσιασθέντος πρὸς αὐτὸν μετὰ τοιαύτης ἁπλοϊκότητος Ἄγρα· φαίνεται ὅμως, ὅτι τὸ βουλγαρικὸν κομιτᾶτον Ἐδέσσης, εἶχε λόγους νὰ ὑποπτεύηται τὸν Ζλατάν, καὶ ἀπέστειλε παρατηρητὴν κατὰ τὴν συνέντευξιν· οὕτω δ' ἐξηναγκάσθη αὐτὸς νὰ φανῇ ἀδιάλλακτος, πρὸς ἄρσιν τῶν κατ' αὐτοῦ ὑπονοιῶν.

Ὁ κλάδος τῆς καρυδιᾶς ἀφ' οὗ ἀπηγχονίσθη ὁ Ἄγρας, γνωστῆς ἀνὰ τὰ πέριξ ὡς καρυδιὰ τοῦ Τεχόβου, εὑρίσκεται ὡς ἱερὸν κειμήλιον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἐθνικωτάτης τὴν δρᾶσιν κατὰ τὸν Μακ. Ἀγῶνα Φιλοπτώχου Ἀδελφότητος Ἐδέσσης, ὁ δὲ τάφος τοῦ Ἄγρα ἐν τῷ νεκροταφείῳ Βλαδόβου, ὡς προσκύνημα τῶν περιοίκων, ἐνῷ ἰδιαίτερον κενοτάφιον ὑπάρχει ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ αὐτοῦ χωρίου.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀτυχοῦς ἀξιωματικοῦ, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἔντασιν τοῦ ἀντιβουλγαρικοῦ ἀγῶνος τοῦ Πανελληνίου, χρησιμεύσας ὡς δευτέρα ἔνεσις ἐνεργητικότητος μετὰ τὸν τοῦ Μελᾶ.

Ὁ δὲ Ζλατὰν ἐφονεύθη μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ τουρκικοῦ συντάγματος, ὑπὸ ἡμετέρου παρὰ τὴν Νιάουσαν καὶ παρὰ τὸ μέρος τῆς συλλήψεως τοῦ Ἄγρα. ΝΕ:Κ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Ἄγρας (Τέλλος). Τὸ φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ ποιητοῦ Ε. Γ. Ἰωάννου. Ἐγεννήθη τῷ 1899 καὶ εἶναι ἤδη διδάκτωρ τῆς Νομικῆς. Ἐξέδωκε μέχρι τοῦδε μετάφρασιν ἐμμέτρων τῶν «Στροφῶν» τοῦ ἑλληνογάλλου ποιητοῦ Ζὰν Μωρεὰς καὶ ἐπεμελήθη τῆς ἐκδόσεως ἐκλογῆς ἀπὸ τὸ ἔργον τῶν νέων ἑλλήνων ποιητῶν (1910 - 1920) ὑπὸ τὸν τίτλον οἱ «Νέοι». Συνεργαζόμενος εἰς τὰ διάφορα ἑλληνικὰ περιοδικά, ἐδημοσίευσε πρωτότυπα ποιήματα, ὡς καὶ μεταφράσεις ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Γάλλων ποιητῶν. Εὐχερῶς διακρίνονται εἰς τὰ ποιήματα τοῦ Ἄγρα τάσις καὶ νοσταλγία φυσιολατρικὴ καὶ ἱκανὴ ἐπιμέλεια τοῦ στίχου.

Ἀγραύλη· δῆμος καὶ χωρίον τῆς Ἀττικῆς, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἀνήκων εἰς τὴν Ἐρεχθηΐδα φυλήν. Ἐκλήθη οὕτως ἐκ τῆς Ἀγραύλου ἢ Ἀγλαύρου θυγατρὸς τοῦ Κέκροπος.

Ἀγραυλίς, (ἡ). Γένος νευροπτέρων ῥοπαλοκέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Νυμφαλιδῶν*. Εἶναι πάντα ὡραῖαι πεταλοῦδαι μὲ ζωηρὰ χρώματα. Αἱ πτέρυγές των εἶναι δαντελλωταί. Ζῶσιν εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Ἄγραυλος· θυγάτηρ τοῦ Ἀκταίου βασιλέως τῆς Ἀττικῆς, τὴν ὁποίαν ἐνυμφεύθη ὁ Κέκροψ καὶ ἐγέννησε μετ' αὐτῆς τὸν *Ἐρυσίχθονα* καὶ τρεῖς θυγατέρας, τὴν *Ἄγλαυρον*, τὴν *Ἔρσην* (ἢ Ἕρρην) καὶ τὴν *Πάνδροσον*.

ἀγραυλῶ· τὸ ῥῆμα τοῦτο παραγόμενον ἐκ τοῦ ἄγραυλος, εὑρίσκεται παρὰ Πλουτάρχῳ, Στράβωνι καὶ ἄλλοις μεταγενεστέροις, καὶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ (Λουκ. Β', 8) «Καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦντες», καὶ σημαίνει ἐν τῷ ἀγρῷ αὐλίζομαι, ἤτοι ἐν ὑπαίθρῳ διατρίβω καὶ ἰδίως διανυκτερεύω· ἐτέθη δ' ἐνταῦθα τὸ *ἦσαν ἀγραυλοῦντες*, πρὸς ἔνδειξιν τοῦ κατὰ συνέχειαν, ἤτοι διετέλουν μένοντες ἐν ὑπαίθρῳ καὶ φυλάσσοντες τὴν ποίμνην.

Ἄγραφα· (ἡ ἀρχαία Ἀγραῒς ἢ Ἀγραία ἡ αἰτωλική)· μέγα ὀρεινὸν τμῆμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, περιλαμβάνον ὁλόκληρον τὸ βορειοδυτικὸν μέρος τῆς τέως ἐπαρχίας Εὐρυτανίας καὶ μικρὸν μέρος τῆς τέως ἐπαρχίας Καρδίτσης, ἀποτελοῦν δὲ προέκτασιν πρὸς νότον τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου. Τὰ Ἄγραφα διαρρέονται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ Ἀγραφιώτικου, λεγομένου, ποταμοῦ, ὅστις διαιρεῖ τὴν χώραν εἰς ἀνατολικὰ καὶ δυτικὰ Ἄγραφα καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἀχελῷον. Ἡ χώρα εἶναι ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα, κόλασις ὀρέων, τὴν ὁποίαν μόνον ὅσοι ἐπεζοπόρησαν εἰς τοὺς δυσβάτους δρόμους των, δύνανται νὰ φαντασθοῦν. Καλύπτεται ὑπὸ πυκνοτάτων δασῶν καὶ διασχίζεται ἀπὸ βαθυτάτας χαράδρας, μεταβαλλομένας εἰς ὁρμητικοὺς χειμάρρους κατὰ τὸν χειμῶνα.

Τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῶν Ἀγράφων εἶναι πρὸς βορρᾶν ἡ Καράβα (ὕψ. 2144 μ.), πρὸς νότον ὁ Ἅγιος Ἠλίας (ὕψ. 2132 μ.) καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἡ Τσουρνάτα (ὕψ. 2168), διὰ τοῦ ὁποίου διήρχετο ἡ παλαιὰ ὁροθετικὴ γραμμή, ἥτις μέχρι τοῦ 1881 ἄφινε μέρος τῶν Ἀγράφων ἐκτὸς τῶν ἑλληνικῶν συνόρων.

Οἱ κάτοικοι τῶν 52 χωρίων τῶν Ἀγράφων, ὀρειμάνιοι καὶ μαχιμώτατοι, καταγίνονται κυρίως εἰς τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν γεωργίαν, πολλοὶ δὲ καὶ μεταναστεύουν εἰς Ἀμερικήν. Εἶναι ἀμιγεῖς Ἕλληνες, ἐκτὸς τῶν *Σαρακατσάνων*, σκηνιτῶν ποιμένων βλάχων, καὶ τῶν ἀλβανοβλάχων ἢ ἀρβανιτοβλάχων. Ἡ ζωοκλοπή, ἥτις ἐμάστιζεν ἄλλοτε τὴν περιοχὴν αὐτὴν τείνει νὰ ἐξαλειφθῇ. Σήμερον τὰ Ἄγραφα δὲν ἀποτελοῦν χωριστὴν διοικητικὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἓν τμῆμα αὐτῶν, τὸ βόρειον, ὑπάγεται εἰς τὴν πρώην ἐπαρχίαν Καρδίτσης, τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἰς τὴν πρώην ἐπαρχίαν Εὐρυτανίας.

Καθ' ὅλην τὴν Τουρκοκρατίαν, ἡ περιοχὴ τῶν Ἀγράφων, ὡς ὀρεινοτάτη, δύσβατος καὶ δασώδης, ὀλίγον κατ' ὀλίγον διεμορφώθη εἰς αὐτόνομον, οὕτως εἰπεῖν, σύστημα εἰς τὸ ὁποῖον ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἦτο ἀδύνατον νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ κατὰ μείζονα λόγον νὰ ἐγκαθιδρυθῇ. Καὶ μὲν δὲν παρετηρήθη εἰς τὰ Ἄγραφα προσπάθεια οἱαδήποτε πρὸς σχηματισμὸν πολιτείας, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἐγένετο εἰς τὸ Σοῦλι, ὅπερ ἐτέλει ὑπὸ παρομοίας σχεδὸν συνθήκας. Ἀλλὰ μόνον ἁρμονικὴ συμβίωσις μεταξὺ τῶν γειτόνων καὶ κοινὰ τὰ συμφέροντα καὶ τὰς πεποιθήσεις ἐχόντων χωρίων παρατηρεῖται, καὶ αὕτη εἰς τὴν τήρησιν τῶν παραδόσεων ὀφειλομένη. Καθ' ὅλον ὅμως τὸ διάστημα καθ' ὃ ἀνεπτύσσοντο σὺν τῷ χρόνῳ οἱ Κλέφται, τὰ Ἄγραφα ἐχρησίμευσαν ὡς ἀσφαλῆ αὐτῶν καταφύγια, σπανίως δὲ συνέβη νὰ γίνῃ δίωξις πρὸς αὐτά, τῶν Δερβεναγάδων καὶ ἄλλων διωκτῶν τῆς Κλεφτουργιᾶς μὴ τολμώντων νὰ πατήσουν τ' ἀπάτητα ἐκεῖνα καὶ πλήρη κινδύνων δύσβατα καὶ ἀπρόσιτα διαμερίσματα. Τόσον δὲ οἱ κάτοικοί των ἐπεδόθησαν εἰς τὸ σύστημα τοῦτο τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς κατὰ τῶν Τούρκων ἀμύνης, ὥστε ὡς εὐχὴ ὑπερήφανος ἐψάλλετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ τό:

—Νὰ γίνῃς Κλέφτης στ' Ἄγραφα, κι' Ἀρμα-
[τωλὸς στὸ Βάλτο».

δηλαδή, ν' ἀρχίσῃς ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου πρέπει ν' ἀρχίσῃς διὰ νὰ καταλήξῃς εἰς τὸ ὕπατον σημεῖον (λόγῳ μεγαλείων καὶ πολλῶν κερδῶν), ὅσα ἐξησφάλιζε τὸ περιλάλητον τότε ἁρματωλίκιον τοῦ Βάλτου.

Κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα δὲν ἀναφέρονται ὀνομαστὶ πολλοὶ Ἀγραφιῶται Κλεφτοκαπεταναῖοι, μολονότι τὰ Ἄγραφα καὶ τότε ἔπαιζαν σπουδαῖον ῥόλον εἰς τοὺς Τουρκοενετικοὺς ἀγῶνας τῶν ὁποίων οἱ ἀντίκτυποι εἰς πλεῖστα σημεῖα ἐγίνοντο αἰσθητοί. Μεταξὺ ἄλλων ὅμως ὀνομαστὶ ἀναφέρεται ὅτι περὶ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, καὶ καθ' ὃν χρόνον διεξήγετο ἡ περίφημος πολιορκία τοῦ ἐν Κρήτῃ Κάστρου (Ἡρακλείου), τῷ ἐξ Ἀγράφων Μικρὸν Χορμόπουλον μετὰ τοῦ Σουμίλα καὶ τοῦ Μεϊντάνη, ἐτέλουν ἐν ἐπαναστάσει καὶ ἐναντίον

Digitized by Google

τῶν Τούρκων καὶ ἐναντίον τῶν Ἐνετῶν, συλληφθέντες δὲ ὑπὸ τῶν τελευταίων διὰ δόλου καὶ φυλακισθέντες ἐν Ἑπτανήσῳ, ἀπηλευθερώθησαν μόνον διότι διέσωσαν ἐνετικὸν πλοῖον ἀπὸ πειρατικῆς ἐπιδρομῆς.

Ἐν τούτοις τὰ Ἄγραφα πρώτην φορὰν ὑπέφεραν περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, ὅταν ὁ *Ἀλῆ πασσᾶς Τεπελενλῆς*, ὁ μετέπειτα περιβόητος καταστὰς ὡς Σατράπης τῶν Ἰωαννίνων, διωρίσθη *Ντερβεντάτ-Ναζιρῆς*, Γενικὸς ἐπίτροπος τῶν Κλεισωρειῶν τῆς Ρούμελης, ὅπως ἐλέγετο ὅλη ἡ κάτω τοῦ Αἴμου χερσόνησος, διότι ἀπηνὴς ὑπῆρξε καὶ συστηματικώτατος ὁ διωγμὸς τῶν ὀργάνων του. Οὕτω ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὰ παλαιὰ σιωπηρῶς καὶ ἀπὸ αἰώνων καθιερωμένα προνόμια τῶν Ἀγράφων ἐκινδύνευσαν νὰ ἐκπνεύσουν. Μικρὸν ὅμως κατὰ μικρόν, ἀνέκτησαν τὴν προτέραν θέσιν των εἰς τρόπον, ὥστε κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Ἀγῶνος, πολλὰς καὶ ποικίλας ὑπηρεσίας παρέσχον εἰς αὐτόν, καὶ διὰ τῶν Ἀγωνιστῶν, τοὺς ὁποίους διέσπειραν εἰς ὅλην τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα καὶ ὡς καταφύγιον τῶν πολλάκις καταδιωχθέντων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παιδείαν παρέσχον τὰ Ἄγραφα καταφύγιον, κατὰ τοὺς φοβεροὺς τῆς δουλείας χρόνους. Σχολεῖα ἱδρύθησαν καὶ διδάσκαλοι τοῦ Γένους ἐδίδαξαν ἢ προῆλθον ἐξ αὐτῶν.

Οὕτω ὁ *Εὐγένιος Γιαννούλης* ὁ Αἰτωλὸς ἵδρυσε εἰς τὰ Βρανιανὰ τῶν Ἀγράφων (1650) σχολὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα «*Μουσεῖον Ἀγράφων*»· παρέμεινε δ' ἐκεῖ μέχρι τοῦ θανάτου του διδάσκων, μελετῶν καὶ συγγράφων· ὁ διδάσκαλος *Κωνστάντιος* ἵδρυσεν εἰς τὴν Καστανιὰν τῶν Ἀγράφων, ἑτέραν σχολήν, εἰς ἣν πολλοὶ ἐφοίτησαν καὶ ἐδιδάχθησαν, καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλα μέρη.

Ἀλλὰ καὶ λόγιοι καὶ συγγραφεῖς καὶ διδάσκαλοι τοῦ γένους προῆλθον ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, ὅπως εἶναι ὁ ἐξ Ἀγράφων *Ἰωάννης*, ὅστις ἐδίδαξεν ἐν τῇ σχολῇ Τυρνάβου· ὁ ἱερομόναχος *Θεοφάνης* ἐκ Φουρνᾶ καταγόμενος, ὅστις ὡσαύτως ἐδίδαξεν ἐν Τυρνάβῳ κατὰ τὰ μέσα τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος. ὁ ἐξ Ἀγράφων *Κύριλλος* ἱερομόναχος, ὅστις ἐδίδαξε κατὰ τὸ 1763—1769 ἐν Κοζάνῃ καὶ ἦτο «*εἰδήμων τῶν λογικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν*»· ὁ ἐξ Ἀγράφων *Ἰωάννης*, ὅστις ἐδίδαξεν ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐχρημάτισε διδάσκαλος τῶν τέκνων τοῦ Γρηγορίου Βόδα Γκίκα καὶ ὅστις ἀπησχολήθη μὲ τὴν μετάφρασιν τοῦ θησαυροῦ τῆς Ἑλλ. γλώσσης τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου. *Ἀναστάσιος Γόρδιος* ἐκ Βρανιανῶν τῶν Ἀγράφων τελειοποιηθεὶς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν πατρίδα του κατὰ τὸ 1711 ἐδίδασκε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξέδωκε διάφορα συγγράμματα τυπωθέντα εἰς Λειψίαν, Μοσχόπολιν καὶ ἀλλαχοῦ· ὁ *Νικόλαος Ἀγραφιώτης* συγγράψας «Ἑλλήνων ἰατρῶν παλαιῶν τε καὶ μεταγενεστέρων ἰατρικὴν ἐπιτομήν»· ὁ *Δημήτριος Χατζῆ Πολυζώης* ἐκ Βρανιανῶν τῶν Ἀγράφων, ἐκδώσας ἐν Πέστῃ κατὰ τὸ 1800 γραμματικήν· ὁ ἐκ Φουρνᾶ *Σέργιος Μακραῖος*, ὅστις διηύθυνε ἐπὶ 19 ἔτη τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἱδρυθεῖσαν κατὰ τὸ 1771 φιλοσοφικὴν σχολήν· ἦτο δεινότατος ἑλληνιστὴς γράψας Πινδαρικὴν ᾠδὴν εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλ. γλῶσσαν γλαφυροτάτην μὲν καὶ πλήρη ἐξάρσεων καὶ εἰκόνων, ἀλλ' ἄστοχον ἀναίρεσιν τοῦ συστήματος τοῦ Κοπερνίκου.

Τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως ὕψωσεν εἰς τὸ Κεράσοβον ὁ Κώστας Βελῆς, ἐκδώσας ταυτοχρόνως καὶ τὴν ἑξῆς προκήρυξιν:

Ἀδελφοί,

Ἦλθεν ἡ ὥρα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, νὰ ἐλευθερώσωμεν τὴν Πατρίδα ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν τυραννίαν· λοιπὸν ἅμα λάβετε τὸ παρόν μου νὰ λάβετε τὰ ἅρματά σας καὶ ἔλθετε ὅπου σᾶς περιμένω ἐδῶ, ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, διότι ὁ καιρὸς δὲν μᾶς περιμένει περισσότερον· νὰ εἴμαστε ἕτοιμοι διὰ νὰ κάμωμεν τὰ χρέη μας εἰς τὴν Πατρίδα.

Κεράσοβον 10 Μαΐου 1821

ὁ ἀδελφός σας
ΚΩΣΤΑΣ ΒΕΛΗΣ

Ἡ προκήρυξις αὐτὴ συνεκέντρωσε περὶ τὸν Βελῆν πολλούς, διότι εἰς αὐτὸν ὅλοι οἱ κάτοικοι εἶχον πεποίθησιν καὶ ἐμπιστοσύνην. Λαβὼν οὗτος τοὺς περὶ αὐτὸν ἄνδρας εἰσήλασε εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ συνεπλάκη μὲ τοὺς Τούρκους. Παντοῦ ὁ Βελῆς ἀνεδείχθη νικητής· καὶ εἰς τὸ Φανάρι καὶ εἰς τὰ Κανέλια καὶ ἀλλαχοῦ ἐπήνεγκε μεγάλην καταστροφὴν εἰς τοὺς στρατοὺς τῶν ἐχθρῶν. Ἀλλὰ κατόπιν περικυκλωθεὶς ἀπὸ ὑπερτέρας δυνάμεις πεζῶν καὶ ἱππέων, ἠναγκάσθη νὰ ὀπισθοχωρήσῃ εἰς τὰ Ἄγραφα καὶ στρατοπεδεύσῃ εἰς τὴν θέσιν Φωτιάναν, ἄνωθεν τῆς κωμοπόλεως Ρεντίνης· ἐκεῖ ὀχυρωθεὶς εἰς τὰ μέχρι σήμερον λεγόμενα «ταμπούρια τοῦ Βελῆ» περιέμενεν ἐπικουρίας διὰ νὰ συνάψῃ μάχην. Ἐπικουρίαι ὅμως δὲν ἦλθαν καὶ περικυκλωθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ μεταφερθεὶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐθανατώθη κατόπιν πολλῶν βασανισμῶν.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ἰουλίου οἱ κάτοικοι τοῦ βορείου τμήματος τῶν Ἀγράφων, ἐξοπλισθέντες καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν Σταμάτιον Γάτσον, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐξεδίωξαν τοὺς Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι ἐφρούρουν παρὰ τὴν Ρεντίναν, εἶτα δ' εἰσέβαλον πανστρατιᾷ εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Θεσσαλίαν· ἐκεῖ κατέστρεψαν τὰ χωρία τῶν κονιάρων, Φράγγον καὶ Λοξάδαν, ἅτινα ἔκειντο πρὸς δυσμὰς τῆς Καρδίτσης· ἀλλ' ἔπειτα θελήσαντες νὰ εἰσελάσουν καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Πηνειοῦ, ἀπεκρούσθησαν ἀπὸ τὰ ἐν Λαρίσῃ τουρκικὰ στρατεύματα καὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ παντοῦ. Οὕτω ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰ Ἄγραφα δὲν ἠδυνήθη νὰ ριζοβολήσῃ.

Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1822, τὰ Ἄγραφα συνηγωνίσθησαν μετὰ τοῦ Γ. Καραϊσκάκη κατὰ τοῦ Ὀμὲρ πασσᾶ *Βρυώνη* καὶ τοῦ *Κιουταχῆ* Μεμὲτ-Ρεσσὴτ πασσᾶ. Περὶ τὰ μέσα ὅμως τοῦ ἰδίου ἔτους δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν σφοδρὰν ἐπίθεσιν τοῦ *Μουσταῆ* πασσᾶ, καὶ πολλὰ ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς του ὑπέστησαν. Ἔκτοτε, ἀναγνωρισθέντος τοῦ ὁπλαρχηγοῦ Γιαννάκη Ράγκου, ὡς ἀρχηγοῦ τῶν Ἀγράφων, οἱ πολεμισταὶ τῆς ὅλης περιοχῆς ἠκολούθησαν τὰς τύχας του. Ἀλλ' ἄσμενοι πάλιν ἀπεδέχθησαν τὸν Καραϊσκάκην μετὰ τὰς ἐν Αἰτωλικῷ περιπετείας του, παρ' ὅλα δὲ ὅσα καὶ ἂν συνέβησαν, τὰ Ἄγραφα συνήργησαν ὥστε νὰ ἐξοικονομηθῇ ἡ κινδυνώδης διὰ τὸ ἔθνος περίστασις, διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Καραϊσκάκη ὡς Ἀρχηγοῦ καὶ τούτου τῶν Ἀγράφων μετὰ τοῦ Γιαννάκη Ράγκου

Ἐν γένει, μεγάλας τὰ τέκνα τῶν Ἀγράφων παρέσχον ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγῶνα, καὶ διὰ τὴν ἀπαράμιλλον εὐκινησίαν των καὶ διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν νοημοσύνην των κατὰ τὰς μάχας, τὰς ἐφόδους καὶ μάλιστα τὰς ὀρειβασίας και τὰς νυκτερινὰς ἐφορμήσεις, πλεονεκτήματα τὰ ὁποῖα ἀτυχῶς ἐπέδειξαν καὶ κατὰ τῶν Πελοποννησίων κατὰ τὸν δεύτερον ἐμφύλιον πόλεμον τοῦ 1825, ὅτε ὡδηγήθησαν ὑπὸ τοῦ Καραϊσκάκη εἰς κατάπνιξιν τῶν Ἀντικυβερνητικῶν.

[Τὰς πλείστας τῶν πληροφοριῶν ὀφείλομεν εἰς τὸν κ. Ν. ΓΚΙΝΟΠΟΥΛΟΝ.]

Ἄγραφα· χωρίον τῆς πρώην ἐπαρχίας Εὐρυτανίας, τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας· ἄλλοτε πρωτεύουσα δήμου καὶ νῦν κοινότης ἔχουσα περὶ τοὺς 700 κατοίκους. Κατέχει τὸ κέντρον τῆς περιοχῆς τῶν Ἀγράφων καὶ ἀπέχει ἀπὸ μὲν τὸ Καρπενήσιον ὥρας 20, ἀπὸ δὲ τὸ Κεράσοβον 9. Κεῖται παρὰ τὸ ὄρος Φτέρη (κ. Καλογάρος) ὕψους 2.000 μ. οὐχὶ δὲ μακρὰν τούτου ρέει ὁ Ἀγραφιώτης ποταμός. Μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον. Ἀστυνομικὸς σταθμός.

Ἄγραφα. Ἡ λέξις, καίτοι δὲν ἀναγράφεται ἀκόμη εἰς πολλὰ Λεξικὰ τῆς Γραφῆς, εἶναι ὅμως ἱκανῶς γνώριμος παρὰ τοῖς ἐνασχολουμένοις μὲ τὰς θρησκευτικὰς σπουδὰς καὶ μὲ τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν φιλολογίαν. «Ἄγραφα» ἐκλήθησαν οἱ λόγοι ἢ τὰ ἀποφθέγματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα, χωρὶς νὰ συμπεριλαμβάνωνται εἰς τὰ εὐαγγέλια, ἀποδίδονται ὡς αὐθεντικὰ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Θεωροῦνται δὲ ὡς αὐθεντικά, διότι οἱ ἐπ' αὐτῶν ἐγκύψαντες, διὰ κοινῆς συμφωνίας, ἐξωβέλισαν ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ των ὅσα παρελήφθησαν ἐκ τῶν Εὐαγγελίων ἢ ἄλλων ἀποκρύφων ἐγγράφων οὐδεμίαν ἐχόντων ἀξίαν. Τὰ γνωμικὰ ταῦτα ἐκλήθησαν καὶ «λόγια». Κλασσικὸν παράδειγμα εἶναι αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων.

Σοφοὶ ἄνδρες ἔχουν περισυλλέξει μέγαν ἀριθμὸν «λογίων», τὰ ὁποῖα, ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀπαντῶνται εἰς πολλοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἐκ τῶν τοιαύτης φύσεως ἐργασιῶν ἡ μᾶλλον ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ τοῦ A. Resch, ὁ ὁποῖος συνεκέντρωσε δι' αὐτῆς πλείονα τῶν 170 γνωμικῶν. Τῆς συλλογῆς ταύτης ἐγένετο κριτικὴ ἀναθεώρησις ὑπὸ τοῦ James Hardy Ropes, ὁ ὁποῖος ἐκ πάντων τῶν γνωμικῶν μόνον 14 διετήρησεν ὡς πράγματι γνήσια. Βεβαίως τὰ συμπεράσματα τοῦ Ropes δὲν ἐγένοντο παρὰ πᾶσιν ἀσπαστὰ καὶ διὰ τοῦτο ἡ περαιτέρω συζήτησις ἐπὶ τῆς ἐργασίας τοῦ Resch δὲν ἀποκλείεται. Μετὰ τὰς μελέτας ταύτας τῶν ἀνωτέρω δύο συγγραφέων, ἕτερον ἔργον, σημαντικῆς ἀξίας διὰ τὴν ἀποδιδομένην εἰς αὐτὸ αὐθεντικότητα, ἐκυκλοφόρησε τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Λόγια Ἰησοῦ», ἀνακαλυφθὲν ἐπὶ παπύρου καὶ δημοσιευθὲν ὑπὸ τῶν B. P. Grenfell and Arthur S. Hunt τῷ 1897.

Ἐκ τῶν Ἀγράφων ἀναφέρομέν τι ὡς παράδειγμα. Εἴς τινας τῶν ἀνατολικῶν λειτουργιῶν ἀπαντᾶται τὸ λόγιον. «Ὁσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο πίνητε, τὸν ἐμὸν θάνατον καταγγέλλετε» (Λειτουργ. Ἁγ. Βασιλ.). Τὸ ἴδιον λόγιον ἀναγράφει καὶ ἡ λειτουργία, ἡ τοῦ Ἁγίου Μάρκου λεγομένη, μὲ τὴν προσθήκην· «.... καταγγέλλετε, καὶ τὴν ἐμὴν ἀνάστασιν καὶ ἀνάληψιν ὁμολογεῖτε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθω». Ἦτο λίαν εὔχρηστος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκκλησιαστικοῖς συγγραφεῦσιν ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ συνδυασμοῦ ποικίλων χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς πρὸς εἰσαγωγὴν αὐτῶν εἰς πάσας σχεδὸν τὰς λειτουργίας.

Ἐνίοτε τὰ ἄγραφα παρουσιάζονται ὑπὸ ἄλλην μορφήν, ἤτοι λόγων, μάλιστα δὲ τῶν προφητῶν, οἱ ὁποῖοι τίθενται εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἰησοῦ. Ἔχομεν καὶ ἄλλους λόγους τοῦ Κυρίου, οἱ ὁποῖοι ἐγκατεσπαρμένοι εἰς τὰ λειτουργικὰ βιβλία, φαίνονται σαφῶς ἀνήκοντες εἰς τὴν ἀπόκρυφον φιλολογίαν. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι τὴν ἀδημοσίευτον καὶ ἀπόρρητον διδασκαλίαν, ἐτήρησαν ἐν σιγῇ, καλῶς δεδιδαγμένοι, ὅτι διὰ τῆς σιωπῆς διασώζεται ἡ σεμνότης τῶν μυστηρίων, δὲν ὤκνησαν ἐνίοτε νὰ κάμουν καὶ νύξιν αὐτῆς. Οὕτω Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγει. «Καὶ γὰρ τὸ ἄγραφον κήρυγμα Εὐαγγέλιον (ὁ Παῦλος) καλεῖ». Ὁ δὲ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἀναγράφει: «Οὐκ ἔγραφον δὲ οἱ πρεσβύτεροι, μήτε ἀπασχολεῖν βουλόμενοι τὴν διδασκαλικὴν τῆς παραδόσεως φροντίδα τῇ περὶ τὸ γράφειν ἄλλῃ φροντίδι, μηδὲ τὴν τοῦ τοῦ προσκέπτεσθαι τὰ λεχθησόμενα καιρὸν καταναλίσκοντες εἰς γραφήν». Καὶ ὁ Φώτιος· «Ἄγραφον ἐκκλησιαστικὸν ἔθος, ὡς νόμον δεῖ κρατεῖν καὶ φυλάττειν».

Βιβλιογραφία.—Bunsen, Analecta ante nicaena, Londres, 1856. — J. A. Fabricius, Codex apocryphus Novi Testamenti, Hamb. 1719. — Körner, De sermonibus Christi ἀγράφοις, Lips. 1776. — J. Lataix, Une nouvelle serie d'Agrapha, dans la Revue d'hist, et de littér. 1897. — Δωρ. Σχολαρίου, Ταμεῖον Πατρολογίας, Ἀθῆναι, 1883.

ΣΤΕΛ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀγραφία, ἐκ τοῦ γαλλικοῦ agraphie πεποιημένη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ α, στερητ. γράφειν. Δυσχέρεια περὶ τὸ γράφειν (τοῦ πρότερον καλῶς γνωρίζοντος νὰ γράφῃ) ἢ καὶ παντελὴς ἀδυναμία ἐγγράφου διατυπώσεως, ὀφειλομένη εἰς διαταραχὴν τῆς μεταξὺ τῶν ἐγκεφαλικῶν κέντρων σκέψεως, μνήμης καὶ γραπτῆς παραστάσεως τῶν λέξεων, ἁρμονικῆς συνεργασίας (βλ. καὶ λέξιν Ἐγκέφαλος).

ἀγραφίου γραφή. Κατὰ τὸ ἀττικὸν δίκαιον, δίκη κατὰ τῶν ὀφειλετῶν τοῦ δημοσίου, οἵτινες ἐξήλειφον ἐκ τοῦ πίνακος τῶν ὀφειλετῶν τὸ ὄνομά των, πρὶν ἢ ἐξοφλήσουν τὸ χρέος των.

Ὁ πίναξ οὗτος ἐτηρεῖτο εἰς τὸν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ἐξ οὗ καὶ ἡ φράσις «ἐγγεγραμμένοι ἐν τῇ Ἀκροπόλει» ἐσήμαινε τοὺς ὀφειλέτας τοῦ δημοσίου. Ἡ ἀγραφίου γραφὴ ὑπήγετο εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν θεσμοθετῶν.

Ἀγράφω· (ἡ) κύριον ἀτομικὸν γυναικεῖον ὄνομα· ὑποκοριστικὸς τύπος ἀντί: *Ἄγραφη*· ὄχι βέβαια ἀπ' τ' *Ἄγραφα* ὡς λίαν ἀφελῶς ἡρμηνεύθη, ἀλλά: ἡ τόσον ὡραία (ἢ ἐνάρετος), ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ *γραφῇ* δηλ. νὰ ζωγραφισθῇ, ἢ καὶ νὰ περιγραφῇ.

Ἀγραφοί· χωρίον τῆς Κερκύρας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀκρολοφιτῶν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 697. Ἀπέχει ἀπὸ Καρουσάδων ἡμίσειαν ὥραν, ἔχει δὲ δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ταχυδρομεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν. Ἐντὸς τῆς περιφερείας τῶν Ἀγραφῶν κεῖται καὶ ἡ μονὴ Λαμποβιτίσσης.

Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνεται καὶ τὸ χωρίον *Ἀντιπαρνοὶ* (κάτ. 213), παράγει δὲ ἔλαιον, σῖτον, ἀραβόσιτον, οἶνον καὶ καπνά.

ἄγραφοι νόμοι. Κανόνες δικαίου μὴ διατυπωμένοι ἐγγράφως, ἀλλ' ἐκ τῆς συνεχοῦς μακροχρονίου καὶ ὁμοιομόρφου ἐφαρμογῆς ἐπικρατήσαντες. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἔθιμα κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τοὺς γραπτοὺς νόμους, προερχομένους ἀπὸ πολιτειακὴν προσταγήν.

Ἀφ' ὅτου οἱ ἄνθρωποι ἤρχισαν συμβιοῦντες ἔστω καὶ εἰς στενωτάτας κοινωνίας, κατ' ἀνάγκην ἐκανόνιζον τὰς σχέσεις αὐτῶν ἐπὶ τῇ βάσει ἀρχῶν τινων, ἐμπνεομένων εἴτε ὑπὸ τοῦ πρὸς τὸ θεῖον φόβου, εἴτε ὑπὸ τῆς ἠθικῆς, ἢ καὶ ἐπιβαλλομένων ὑπὸ ἄρχοντός τινος. Αἱ ἀρχαὶ αὗται, ἐπὶ μακρὸν ἐπικρατήσασαι, ἔλαβον βαθμηδὸν σαφῆ μορφήν, ὥστε τινὲς αὐτῶν διετυπώθησαν ἐγγράφως, ἀποτελέσασαι τοὺς «γραπτοὺς νόμους», αἱ δὲ ὑπολειπόμεναι ἐξηκολούθησαν ἰσχύουσαι ὡς «ἄγραφοι νόμοι» ἢ ἔθιμα. Μόνον εἰς τὰ Ἀττικὰ δικαστήρια φαίνεται ὅτι ἀπηγορεύθη ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀγράφων νόμων, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἀνδοκίδης «Ἀγράφῳ δὲ νόμῳ τὰς ἀρχὰς μὴ χρῆσθαι μηδὲ περὶ ἑνός». Καὶ σήμερον ὑπάρχουσιν ἄγραφοι νόμοι, ἀναγνωριζόμενοι ὑπὸ πασῶν τῶν πολιτειῶν καὶ ἐφαρμοζόμενοι ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπερισχύοντες τῶν γραπτῶν νόμων ἢ καταργοῦντες αὐτούς.

Οὕτω, παρ' ἡμῖν, ὅτε εἰσήχθησαν ὡς ἀστικὸς νόμος τῆς Ἑλλάδος «αἱ διατάξεις τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων» ἐθεσπίσθη ὅπως κατισχύουσι τούτων «τὰ νεώτερα ἔθιμα ἂν καὶ ὅπου ἐπεκράτησαν».

Ὡς πρὸς τὸ παραγωγικὸν αἴτιον τῶν ἀγράφων νόμων, ὑπάρχουν δύο θεωρίαι. Ἡ θεωρία τοῦ φυσικοῦ δικαίου ἐξηγεῖ αὐτοὺς ὡς ἐκδηλώσεις ἀνωτέρων ἠθικῶν ἀρχῶν συνδεομένων μὲ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὴν θεωρίαν ταύτην συμφωνεῖ καὶ τὸ χωρίον τοῦ Σοφοκλέους, καθ' ὃ «ἄγραφα κἀσφαλῆ θεῶν νόμιμα ἀείποτε ζῶντα, ἅτινα οὐδεὶς οἶδεν ἐξ ὅτου φάνη» (Ἀντιγόνη, 450).

Ἡ δὲ ἱστορικὴ σχολὴ θεωρεῖ τοὺς ἀγράφους νόμους ὡς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐξελίξεως τῶν ἠθικῶν ἀντιλήψεων τῶν ἀνθρώπων, ἔχουσα ὡς βασιμώτατον ἐπιχείρημα τὴν διαρκῆ εἰσαγωγὴν νέων ἐθίμων καὶ κατάργησιν τῶν παλαιοτέρων. Πράγματι, ἡ ἐξέλιξις τῶν περὶ τῆς δουλείας «ἀγράφων

Digitized by Google

νομίμων» ἅτινα κατίσχυον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σοφοκλέους, ἀπέδειξεν ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι «ἀεί-ποτε ζῶντα».

Ὁ μᾶλλον ἐν χρήσει σήμερον ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ὅρος εἶναι τὸ «ἔθιμον» (ὅρα λέξιν). Π. Κ. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ

ἄγραφος, (ὁ) ὁ μὴ γεγραμμένος: ἄγραφο χαρτί· ὁ ἄγραφος νόμος· τὰ *ἄγραφα* = τὰ ἐκ παραδόσεως ἔθιμα· *ἄγραφα* ἀδικήματα = καθ' ὧν οὐδεὶς ἔχει γραφή νόμος· εἶν' ἀπ' *τἄγραφα* = ἀπὸ τὰ μὴ ἀναμενόμενα.

ἀγράφου μετάλλου (γραφή). Ἐν Ἀθήναις εἷς τῶν κυριωτέρων πόρων ἦσαν τὰ μέταλλα, ὡς ἐλέγοντο τὰ ἐν Λαυρίῳ ἀργυρωρυχεῖα. Οἱ ἰδιοκτῆται αὐτῶν ἢ οἱ ὑπὸ τοῦ δημοσίου τὴν ἄδειαν τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν λαμβάνοντες, ἀνώρυττον αὐτὰ διὰ δούλων καὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀποδίδωσιν εἰς τὴν πόλιν τὸ 1/24 τοῦ ὑπ' αὐτῶν ἐξορυττομένου μετάλλου ὡς φόρον, ὃν ἐξεμίσθου ἡ πόλις εἰς ἰδιώτας εἰσπράκτορας. Οἱ πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ φόρου τούτου μὴ ἀπογράφοντες τὰ μέταλλα, ἀλλὰ κρυφίως ἐξορύττοντες ταῦτα, κατηγγέλλοντο καὶ ἡ καταγγελία αὕτη ἐκαλεῖτο ἀγράφου μετάλλου γραφή, ἐγίνετο δὲ αὕτη πρὸς τοὺς θεσμοθέτας. Σ. Δ. Β.

Ἀγράφων τυρός: Εἶναι ἕνας τύπος ἑλληνικοῦ σκληροῦ τυροῦ (Κεφαλοτυριοῦ), κατασκευαζόμενος ὑπὸ ὡρισμένους ἐπιστημονικοὺς τυροκομικοὺς κανόνας, διαφέρει δὲ ἀπὸ τοὺς ἄλλους τύπους τοῦ κοινοῦ ἐγχωρίου κεφαλοτυριοῦ, διότι εἶναι γευστικώτερος, ἀρωματικώτερος, γλυκύτερος καὶ μαλακώτερος, ὁμοιάζων περισσότερον μὲ τοὺς ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς σκληροὺς τυρούς, τοὺς Ἐλβετικούς, Ὁλλανδικούς, Τσέστερ κτλ. Ἡ πρώτη κατασκευή του ὀφείλεται εἰς τὸν γεωπόνον Ραϊ-

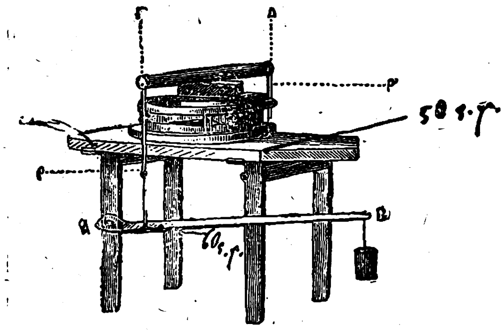

Τυροπιεστήριον συστήματος Δημητριάδου πρὸς κατασκευὴν τυροῦ Ἀγράφων.

νόλδον Δημητριάδην, ὅστις, ἐν τῇ προσπαθείᾳ του νὰ βελτιώσῃ τὴν ἑλληνικὴν κτηνοτροφίαν καὶ τυροκομίαν, κατώρθωσε κατὰ τὴν πειραματικὴν ἀπομίμησιν ἐλβετικοῦ τυροῦ, τὴν κατασκευὴν ἑνὸς τύπου σκληροῦ τυροῦ προσαρμοζομένου πρὸς τὴν ἑλληνικὴν κτηνοτροφίαν, τὴν γενικὴν γεωργικὴν πρόοδον καὶ συγκοινωνίαν καὶ πρὸς τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς κατασκευὴν βελτιωμένων σκληρῶν τυρῶν, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχῃ μόνιμον τυροκομεῖον, μὲ ὅλας τὰς ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν τήρησιν ἀπολύτου καθαριότητος, μὲ ἀποθήκην ποὺ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ τήρησις ὡρισμένης θερμοκρασίας. Ἡ ἑλληνικὴ μεγάλη νομαδικὴ αἰγοπροβατοτροφία μὲ τὴν μεταβατικήν της μορφὴν καὶ τὴν ἀκανόνιστον παραγωγὴν τοῦ γάλακτος, δὲν παρουσιάζει τὰς εὐκολίας ἐκείνας, ποὺ χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν ἐκλεκτῆς ποιότητος σκληρῶν τυρῶν, διὰ τοῦτο εἶναι καὶ περισσότερον ἀξιοθαύμαστος ὁ γεωπόνος Ρ. Δημητριάδης, ὅστις κατώρθωσε παρὰ τὰς δυσμενεῖς συνθήκας νὰ δημιουργήσῃ ἕνα τύπον σκληροῦ τυροῦ ἐκλεκτῆς ποιότητος. Τὸν τυρὸν τοῦτον κατεσκεύασε διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ ὄρη τῶν Ἀγράφων κατὰ τὸ ἔτος 1889, διὰ τοῦτο δὲ ἐδόθη καὶ τὸ ὄνομα τυρὸς Ἀγράφων καὶ ἐπεκράτησε καὶ θὰ ἐπικρατήσῃ τὸ ὄνομα, ὁ τύπος καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς του.

Γάλα κατάλληλον διὰ τὴν κατασκευὴν τυροῦ Ἀγράφων εἶναι τὸ πρόβειον, δύναται ὅμως μὲ θαυμάσια ἀποτελέσματα νὰ κατασκευασθῇ καὶ ἀπὸ ἀγελαδινὸν καὶ αἴγειον καὶ ἀπὸ γάλα τῆς βουβάλας. Τὸ ἀγελαδινὸν γάλα, ὅταν μάλιστα αἱ ἀγελάδες τρώγουν καὶ χλωρὸν χόρτον, δίδει τυρὸν ἐξαίρετον, θέλει μόνον ὀλίγον περισσοτέραν πυτιὰν καὶ ψήσιμον περισσοτέραν ὥραν. Τὸ γάλα τῆς αἰγὸς δίδει σκληρότερον τυρὶ καὶ μετὰ μακρὰν ἐναποθήκευσιν ἀποκτᾷ τοῦτο ὀσμήν τινα καὶ γεῦσιν πιπερίζουσαν· τὸ αἴγειον γάλα πρέπει νὰ πήζεται ὀλίγον ἀργότερα, καὶ νὰ ψήνεται ὀλιγοτέραν ὥραν. Σπουδαίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ τυροῦ ἔχει καὶ ἡ τροφὴ τῶν αἰγῶν. Ὅταν τὰ ζῶα, ἐλλείψει καλῶν λειβαδίων, παραμένουν εἰς πτωχὰ ἐδάφη καὶ τρώγουν δηλητηριώδη φυτά, ἢ τρέφονται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς μὲ πρίνα, ὁ παρασκευαζόμενος τυρὸς θὰ εἶναι κακῆς ποιότητος. Τῆς βουβάλας τὸ γάλα δίδει παχύτατον τυρὸν ἀλλὰ μὲ βαρεῖαν ὀσμήν, διὰ τοῦτο καὶ ἀποφεύγομεν τὸ γάλα αὐτό. Τὰ ἐλαττώματα τοῦ αἰγείου καὶ βουβαλίσιου γάλακτος τὰ διορθώνομεν δι' ἀναλόγου ἀναμίξεως μετὰ γάλακτος προβείου, ἡ δὲ ποσότης τοῦ προστιθεμένου προβείου γάλακτος κανονίζεται ἀναλόγως πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἐλαττωματικοῦ γάλακτος, κυρίως ὅμως μετὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πρώτων τυρῶν ἡ πεῖρα μᾶς δείχνει κατὰ πόσον πρέπει νὰ αὐξήσωμεν ἢ νὰ ἐλαττώσωμεν τὴν προσθήκην τοῦ προβείου γάλακτος. Ἀπὸ ὅλα τὰ εἴδη τοῦ γάλακτος τὸ ἀγελαδινὸν δίδει τὴν μικροτέραν ἀπόδοσιν τυροῦ (10% ὥριμον τυρόν.) Οἱονδήποτε καὶ ἐὰν εἶναι τὸ γάλα ἢ τὸ μῖγμα αὐτοῦ, πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν νωπότερον διὰ τὴν κατασκευὴν ἐκλεκτοῦ τυροῦ· ἐὰν δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ μεταφερθῇ εἰς ἀπόστασιν 4—6 ὡρῶν πρέπει ἀμέσως μετὰ τὸ ἄμελγμα νὰ σουρωθῇ, εἰ δυνατὸν ἀπὸ ειδικὸν σουρωτήριον τοῦ γάλακτος, καὶ κατὰ τὸ θέρος ἰδίως νὰ ψυχθῇ ἐμβαπτιζομένων τῶν δοχείων ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος καὶ κατόπιν νὰ μεταφερθῇ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐπεξεργασίας. Πρὸς κατασκευὴν ὁμοιομόρφου τυροῦ τοῦ αὐτοῦ τύπου Ἀγράφων, πρέπει μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβειαν νὰ τηρῶνται οἱ ἐπιστημονικοὶ κανόνες τοῦ πηξίματος, σπασίματος τῆς τυρομάζης, ψησίματος, καλουπιάσματος, πιέσεως, ἁλατίσματος καὶ ὡριμάνσεως, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει οἱ παραγόμενοι τυροὶ θὰ εἶναι διαφορετικῆς συστάσεως, γεύσεως καὶ ἐν γένει ποιότητος.

Τὸ Πήξιμον τοῦ γάλακτος. Τὸ διϋλυσμένον καθαρὸν καὶ νωπὸν γάλα τίθεται ἐντὸς τοῦ τυρολέβητος, καὶ θερμαίνεται εἰς τοὺς 33°C τὴν ἄνοιξιν, εἰς τοὺς 35°C. τὸν χειμῶνα καὶ εἰς τοὺς 30°C τὸ θέρος. Ἐπίσης ὅταν ἔχωμεν αἴγειον γάλα ἢ μῖγμα προβείου μετ' αἰγείου τηροῦμεν τοὺς χαμηλοὺς βαθμοὺς θερμότητος. Ὅταν φθάνῃ τὸ γάλα εἰς τὴν κατάλληλον θερμοκρασίαν τῆς πήξεως ρίπτομεν πρῶτα ὀλίγον χρῶμα ζαφορᾶς, ὅταν ἔχωμεν πρόβειον ἢ αἴγειον γάλα, διὰ νὰ χρωματισθῇ ὁ τυρὸς ὀλίγον κίτρινος, καὶ ἀμέσως κατόπιν ἐν διαλύσει τὴν πυτιάν, ρίπτομεν δὲ τόσην πυτιὰν ὥστε τὸ γάλα νὰ πήξῃ σὲ 25—30' λεπτὰ τῆς ὥρας. Μόνον ὅταν ἔχομεν αἴγειον γάλα τὸ πήξιμον γίνεται εἰς 35—40' λεπτὰ τῆς ὥρας. Ὡς πυτιὰν καλὸν εἶνε νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὴν εὐρωπαϊκὴν καλουμένην πυτιάν, εἰς κόνιν, τὴν ὁποίαν διαλύομεν ἐντὸς ὕδατος ὀλίγον πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως. Τὴν πυτιὰν αὐτὴν προτιμῶμεν διότι εἶνε πολὺ καθαρὴ καὶ ἀπηλλαγμένη ξένων οὐσιῶν δυναμένων νὰ βλάψωσιν τὴν ποιότητα τοῦ τυροῦ, καὶ δεύτερον προτιμῶμεν τὴν πυτιὰν αὐτὴν διότι ἕκαστον ἐργοστάσιον κατασκευῆς ἀναγράφει τὴν δύναμιν τῆς πυτιᾶς καὶ γνωρίζομεν ἀμέσως ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ γάλακτος, τὴν ποσότητα τῆς πυτιᾶς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ρίψωμεν εἰς τὸν γάλα διὰ νὰ πήξῃ εἰς ὡρισμένην ὥραν. Ὅταν μᾶς εἶνε ἀδύνατον νὰ εὕρωμεν τοιαύτην πυτιάν, χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἀκατέργαστον ἐγχώριον, ἀφοῦ πρότερον διαλύσωμεν τὸ περιεχόμενον τῶν ἀπεξηραμένων στομάχων ἐντὸς ὕδατος εἰς τὸ ὁποῖον προσθέτομεν καὶ μαγειρικὸν ἅλας διὰ νὰ μὴ χαλάσῃ. Τῆς διαλύσεως αὐτῆς ἐξετάζομεν τὴν δύναμιν πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως, ὥστε κατὰ τὸ πήξιμον νὰ χρησιμοποιήσωμεν ὡρισμένην ποσότητα καὶ τὸ γάλα νὰ πήξῃ εἰς τὴν ὡρισμένην ὥραν.

Τὸ σπάσιμον τοῦ πήγματος. Μετὰ τὸ πήξιμον σπάζεται ἡ πηγμένη μᾶζα ἢ στάλπη, εἰς ὁμοιόμορφα τεμάχια μεγέθους ὀρύζης, ἡ ἐργασία δ' αὕτη γίνεται διὰ τοῦ τυροτρίφτου χειροκινήτου ἢ μηχανοκινήτου εἰς τὰ μεγάλα μόνιμα τυροκομεῖα. Τὸ σπάσιμον πρέπει νὰ γίνεται μὲ τέχνην ὥστε ὁλόκληρος ἡ μᾶζα νὰ διαμοιρασθῇ ὁμοιομόρφως καὶ νὰ μὴν ἀπομείνουν μεγαλείτερα τεμάχια τὰ ὁποῖα δύνανται ἀργότερον κατὰ τὴν ὡρίμανσιν νὰ προκαλέσουν ἀνωμαλίας. Τὸ σπάσιμον διαρκεῖ 20—30' λεπτὰ τῆς ὥρας, ἀμέσως κατόπιν χωρὶς νὰ σταματίσῃ ἡ ἀνάδευσις θερμαίνεται ἐκ νέου ὁλόκληρος ἡ μᾶζα μὲ τὸ τυρόγαλον ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέχρι θερμοκρασίας 35—40° C. (ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν), ἡ ἐργασία δ' αὕτη λέγεται *ψήσιμον τοῦ τυροῦ.* Ὅταν ἔχωμεν ἀγελαδινὸν γάλα τὸ ψήσιμον γίνεται εἰς τοὺς 45° βαθμοὺς καὶ ὀλίγον περισσότερον τῆς ἡμισείας ὥρας, ὅταν τοὐναντίον ἔχωμεν αἴγειον γάλα ἢ γάλα ὀλίγον ὑπόξινον, ψήνομεν μόλις εἰς τοὺς 35° βαθμούς. Τὸ ψήσιμον εἶναι μία λεπτοτάτη ἐργασία, καὶ φροντίζομεν νὰ γίνεται εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν πάντοτε, ὁπότε ἐπιτυγχάνομεν ὁμοιόμορφον τυρόν, διότι τὸ ψήσιμον καθορίζει τὴν μαλακότητα, καὶ δίδει εἰς τὸν τυρὸν ὡρισμένας φυσικὰς καὶ χημικὰς ἰδιότητας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται ἡ γεῦσις καὶ τὸ ἄρωμα. Ὅταν τὸ θερμόμετρον μᾶς δείξῃ ὅτι τὸ τυρόγαλον ἔφθασεν εἰς τὸν ἀπαιτούμενον βαθμόν, ἀφαιροῦμεν τὴν φωτιὰν καὶ ἐξακολουθοῦμεν ἀναδεύοντες μέχρις συμπληρώσεως ἡμισείας ὥρας. Ἀμέσως δὲ κατόπιν ἀφήνομεν νὰ κατακαθήσῃ ἡ στάλπη ἐπὶ 5—10' λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ἀκολούθως ἐξάγομεν, ψαρεύομεν ὅπως λέγεται εἰς τὴν τυροκομίαν, τὴν τυρώδη μᾶζαν, ἥτις ἔχει κατακαθήσει καὶ ξεχωρισθῇ τελείως ἀπὸ τὸ τυρόγαλον. Τὴν τυρώδη δὲ ταύτην μᾶζαν θέτομεν εἰς τσαντίλαν καὶ τοποθετοῦμεν ἐντὸς τῶν καλουπίων. Ὡς καλούπια χρησιμοποιοῦμεν ξύλινα στεφάνια ὕψους 10—15 ἑ. μ. καὶ διαμέτρου ἀναλόγου πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ τυροῦ· συνήθως δὲ τὰ τυριὰ Ἀγράφων κατασκευάζονται 2—10 ὀκάδων βάρους ἕκαστον. Ὅταν εἶναι πολὺ ζέστη, τὸ θέρος, ἐντὸς τῶν καλουπίων ζυμώνομεν τὴν τυρομάζαν διὰ τῶν χειρῶν καὶ προσθέτομεν ὀλίγον ἁλάτι, ἕως ἕνα τοῖς ἑκατὸν ἰδίως ὅταν τυροκομοῦμεν γάλα ἀγελαδινὸ ἢ καθαρὸ πρόβειο, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀνωμαλίας κατὰ τὴν ὡρίμανσιν τῶν τυρῶν. Τὸ ζύμωμα πρέπει νὰ γίνεται μὲ ταχύτητα ὥστε ὁ τυρὸς νὰ μὴν προφθάσῃ νὰ κρυώσῃ, μετὰ τὸ καλούπιασμα δὲ ὁ τυρὸς τίθεται εἰς τὸ πιεστήριον, ἀφοῦ σκεπάσομεν τὸ καλοῦπι μὲ καλῶς ἐφαρμοζομένους ξυλίνους δίσκους. Ἡ πίεσις διαρκεῖ ἕνα εἰκοσιτετράωρον καὶ κατ' ἀρχὰς εἶναι μικρά, μετὰ παρέλευσιν ὅμως 3—4 ὡρῶν πρέπει νὰ φθάσῃ τὰς 16 ὀκάδας βάρους, δι' ἑκάστην ὀκᾶν κατασκευαζομένου τυροῦ. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τῆς πιέσεως ἀναστρέφομεν συχνὰ τὰ τυριά, ἀλλάζομεν δὲ καὶ 3—5 φορὰς τὴν τσαντίλαν μόλις ἀρχίσουν νὰ σφιγκτοδένουν τὰ κεφάλια.

Ὁ Ρ. Δημητριάδης κατεσκεύασεν διὰ τὰς Ἑλληνικὰς ἀνάγκας ξύλινον πιεστήριον (βλέπε Τυροκομικὰ ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα) τὸ ὁποῖον λυόμενον εὐκόλως δύναται νὰ μεταφερεται ὅπου ἡ νομαδικὴ κτηνοτροφία μας μᾶς ἐξαναγκάζει νὰ μεταφέρωμεν καὶ τὸ τυροκομεῖον μας, ἐν ἀνάγκῃ δὲ δύναται νὰ κατασκευασθῇ ἐπὶ τόπου. Σήμερον μὲ τὴν πρόοδον τῆς μηχανικῆς καὶ τὴν ἀνακάλυψιν τόσον νέων γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν, ὑπάρχουν τυροπιεστήρια ἐκ σιδήρου λυόμενα καὶ δυνάμενα θαυμάσια νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰς Ἑλληνικὰς ἀνάγκας. Μετὰ εἰκοσιτετράωρον ἐξάγονται ἐκ τοῦ πιεστηρίου οἱ τυροὶ καὶ μεταφέρονται εἰς ἀποθήκην εὐάερον μὲ μετρίαν ὑγρασίαν καὶ θερμοκρασίαν τὸν μὲν χειμῶνα 10-15 βαθμῶν, τὸ δὲ θέρος μὴ ὑπερβαίνουσαν τοὺς 20 βαθμούς. Ἐντὸς τῆς ἀποθήκης ἁλατίζονται καὶ ὡριμάζουν οἱ τυροί· τὸ ἁλάτισμα γίνεται μὲ χονδρὸν ἅλας τὸ ὁποῖον κοπανίζεται προηγουμένως· ἐπὶ ἑκάστης ὀκᾶς τυροῦ ὑπολογίζομεν 1/2 περίπου δράμιον ἅλατος τὸ ὁποῖον ρίπτομεν ἐπὶ τῆς ἐπάνω ἐπιφανείας τῶν τυρῶν καὶ μὲ τὰ δάκτυλα τρίβομεν τὸ ἅλας ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ τὴν ἑπομένην ἀναστρέφομεν τοὺς τυροὺς καὶ ἐπαναλαμβάνομεν ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐπιφάνειαν. Τὸ ἁλάτισμα τοῦτο γίνεται καθ' ἑκάστην ἐπὶ 15—20 ἡμέρας περισσότερον δὲ χρόνον εἰς μεγαλείτερα τυριά, οὕτως ὥστε τυριὰ τῶν 15 ὀκάδων ἁλατίζονται ἡμέραν παρ' ἡμέραν μέχρις δύο μηνῶν. Εἰς τὴν ἀποθήκην παραμένουν οἱ τυροὶ 4—5 μῆνες ὁπότε ἔχουν τελείως ὡριμάσει καὶ ἔχουν ἀποκτήσει ὅλην τὴν γεῦσιν καὶ τὸ ἄρωμά των. Μετὰ τὴν περίοδον αὐτὴν οἱ τυροὶ διὰ νὰ διατηρηθοῦν πρέπει νὰ μεταφερθοῦν εἰς ἀποθήκην μὲ πολὺ χαμηλοτέραν θερμοκρασίαν καὶ νὰ παραμείνουν ἐκεῖ μέχρις ὅτου καταναλωθοῦν ἢ ἐμπορευθοῦν.

Ι. Α. ΧΑΪΜΑΝ

Ἀγρέδα. Πόλις τῆς Ἱσπανίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Σορίας, κειμένη βορείως τοῦ Μονκαγιό, στρατηγικοῦ σημείου μεταξὺ Καστελλίας, Ἀραγώνης καὶ Καταλανίας. Κάτοικοι 3.094. Ἔχει πηγὰς θειούχου ὕδατος, σιδηρωρυχεῖα καὶ ἐργοστάσια κατασκευῆς ὑφασμάτων. Εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο σώζονται ἀρχαῖα ρωμαϊκὰ ἐρείπια, τὰ ὁποῖα δεικνύουν πιθανῶς τὴν τοποθεσίαν τῆς ἀρχαίας πόλεως Γραχχίδος, τὴν ὁποίαν ἵδρυσε ὁ Τιβέριος Σεμπρώνιος Γράκχος.

Ἀγρέδα (Marie d'Agreda). Μοναχὴ τοῦ τάγματος Ἁγίου Φραγκίσκου, ἡγουμένη τοῦ Μοναστηρίου τῆς Ἀχράντου Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου εἰς Ἀγρέδαν (Ἱσπανίας), γεννηθεῖσα εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τῷ 1602 καὶ ἀποθανοῦσα τῷ 1665. Κατήγετο ἀπὸ οἰκογένειαν θρησκομανῶν καὶ ἀνισορρόπων, ἡ ὁποία ἐφαντάζετο ὅτι βλέπει διαρκῶς ὁράματα. Ἡ κληρονομικὴ αὕτη ψυχοπάθεια ἐξεδηλώθη ἐντονώτερον εἰς τὴν Μαρίαν, ἡ ὁποία ἐφαντάσθη, μίαν ἡμέραν, ὅτι ἡ Παναγία τῆς ὑπηγόρευε τὴν ἐξιστόρησιν τῆς ζωῆς της. Καὶ ὑπὸ τὴν ὑπαγόρευσιν τῆς φωνῆς, τὴν ὁποίαν ἤκουε εὐκρινέστατα, ἐκάθισε καὶ ἔγραψε ἐν ὀγκῶδες βιβλίον ὑπὸ τὸν πομπώδη τίτλον: «Ἀπόκρυφοι ἐκμυστηρεύσεις τοῦ Θεοῦ. Τὸ θαῦμα τοῦ Παντοδυνάμου. Ἄβυσσος θείας χάριτος. Ἡ Θεϊκὴ Ἱστορία τῆς Παναχράντου Παναγίας Παρθένου, μητρὸς τοῦ Θεοῦ» κλπ. κλπ. Τὸ σύγγραμμα αὐτό, τὸ ὁποῖον ὁ Μποσυὲ κατέκρινε μετὰ δριμύτητος, ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον ἔτι ν' ἀναγιγνώσκεται ἀπλήστως, ὡς περιλαμβάνον ὑψηλὰ θρησκευτικὰ διδάγματα, ἐνῷ δὲν εἶναι παρὰ ἀποκύημα νοσούσης καὶ ἀχαλιναγωγήτου φαντασίας. Ἐν τούτοις, ἡ Μαρία ντ' Ἀγρέδα ἦτο, εἰς στιγμὰς νηφαλιότητος, μιὰ ἐξαιρετικὴ διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν εὐγένειαν γυναῖκα, ὅπως φαίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀλληλογραφίας της μετὰ τοῦ βασιλέως Φιλίππου Δ'.

ἄγρελος (ὁ)· δημώδης τύπος τοῦ μεταγενεστέρου: *ὁ ἀγριέλαιος* = ἡ ἀγρία ἐλαία > ἀγριολιὰ > ἀγρολιὰ > ἀγρελιὰ > ἀγριλιά.

Ἀγρελωπὸς· χωρίον τῆς κοινότητος Καμπῶν τῆς Χίου· κάτοικοι 36.

ἀγρέστρα· ἡ λοφία τῶν πτηνῶν εἰς τὰς Κυ-

Digitized by Google

κλώδας ἀπὸ τὸ Βενετικὸν agreste· ἡ κατάληξις —τα γίνεται — τρα συνήθως εἰς τὰ τοιαῦτα κατ' ἀναλογίαν τῶν πολλῶν τῶν ληγόντων εἰς — τρα λ. χ. μοδίστα > μοδίστρα (κατὰ τὸ ράφτρα) μετζάστα > μετζάστρα, φιλίντα > φιλίντρα, ξέστα > ξέστρα (= δοχεῖον), ἄφθα > ἄφτρα.

ἄγρευμα· 1) τὸ συλλαμβανόμενον ἐν ἄγρᾳ, θήρᾳ, κηνυγίῳ, τὸ θήραμα, τὸ λάφυρον, ἡ λεία, τὸ κυνήγι· 2) τὸ θηρευτικὸν μέσον, τὸ κυνηγετικὸν ὄργανον: «μόρσιμον *ἄγρευμα*» = τὸ δίκτυον τὸ ριφθὲν ἐπὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος (ὁ Αἰσχύλος).

Ἀγρεύς. Ὁ καὶ Νομεὺς καὶ Ἀρισταῖος παρὰ ποιηταῖς καλούμενος. Ἐγεννήθη ἐκ τῆς νύμφης Κυρήνης καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ Πίνδαρος, ὑμνῶν τὸν Πυθιονίκην Τελεσικράτην, ἀνατρέχει εἰς τοὺς θείους προγόνους του καὶ διηγεῖται μὲ πολλὴν χάριν τὸν σφοδρὸν ἔρωτα τοῦ Ἀπόλλωνος πρὸς τὴν κόρην ταύτην τῶν δασῶν. Θέτει εἰς τὰ χείλη τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ θεὸς εἶχε ζητήση πληροφορίας περὶ τῆς νύμφης, τὴν προφητείαν τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀγρέως.

«...Ἐκεῖ (ἐν Λιβύῃ) θὰ γεννήσῃ υἱὸν τὸν ὁποῖον ὁ ἔνδοξος Ἑρμῆς ἀφαιρέσας ἀπὸ τῆς προσφιλοῦς μητρὸς θὰ φέρῃ εἰς τὰς εὐθρόνους Ὥρας καὶ εἰς τὴν Γῆν. Αὗται θὰ θέσουν τὸ βρέφος ἐπὶ τῶν γονάτων των, θὰ στάξουν νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν ἐπὶ τῶν χειλέων του, καὶ θὰ τὸν καταστήσουν ἀθάνατον, καθὼς εἶναι ὁ Ζεὺς καὶ ὁ ἁγνὸς Ἀπόλλων, χάρμα εἰς τοὺς ἀγαπητούς του ἄνδρας καὶ ἄριστον βοσκόν. Θὰ κληθῇ ὑπό τινων Ἀγρεὺς ὑπ' ἄλλων Νομεὺς καὶ Ἀρισταῖος». (Πίνδ. IX 59-66).

Ἀγρεύς· Ἐπώνυμον τοῦ Ἀπόλλωνος (Αἰσχ. ἀποσπ. 379) τοῦ Βάκχου (Εὐριπ. Βάκχ. 1189) τοῦ Ποσειδῶνος (Λουκ. ἁλ. 47) Πτηνόν τι κατὰ τὸν Αἰλιανὸν (Ζ. Ἰ. 8, 24). Ὁ Πὰν παρ' Ἀθηναίοις ὡς θεὸς τῶν ἀγρῶν (Ἀπολλόδ. Ἡσύχιος).

ἀγρεύσιμος· 1) κατάλληλος πρὸς ἄγραν, πρὸς κυνήγιον, πρὸς θήραν· ὁ θηράσιμος, τὸ θρασίμι, 2) ἁλώσιμος, εὐκολόπιαστος, εὐκολοκυνήγητος, εὐκόλως ἀγρευόμενος, θηρώμενος.

ἄγρευσις (πεσκάρω, ντραγκάρω)· ὁ χειρισμὸς τὸν ὁποῖον ἐκτελοῦμεν ὅπως ἀναζητήσωμεν ἢ ἀνελκύσωμεν ἀντικείμενα βυθισμένα εἰς σχετικῶς μικρὸν βάθος θαλάσσης. Εἰς τὴν ἄγρευσιν καταφεύγομεν ὅταν ὑποπτευώμεθα ὅτι τὸ βυθισθὲν ἀντικείμενον δὲν ἐξέχει ἀπὸ τὸν βυθὸν ἢ ὅτι ἔχει βυθισθῇ εἰς τὸν βόρβορον τοῦ βυθοῦ, ὅπως παραδείγματος χάριν ὅταν ἔχει ἀποκοπεῖ ἡ ἅλυσις μετὰ τῆς ἀγκύρας ἑνὸς πλοίου ἢ τηλεγραφικὸν καλώδιον κ.λ.π. Πρόχειρον μέσον διὰ τοιοῦτον χειρισμὸν εἶναι ὁ κερκέτης ἢ τὸ τετράχειλον (ὅρα Ἄγκυρα II, 16) προσδεδεμένος εἰς τὴν ἄκραν ρυματίου ρυμουλκομένου ἀπὸ λέμβων. Ὅταν ὁ κερκέτης συρόμενος ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ βυθοῦ ἤθελε παρουσιάσει ἀντίστασιν εἰς τὴν πρόωσιν τῆς λέμβου, ἐννοοῦμεν ὅτι συνήντησεν οὗτος τὸ ἀναζητούμενον ἀντικείμενον καὶ ἂν μὲν τοῦτο εἶναι ἐλεύθερον καὶ δὲν ἔχει μέγα βάρος δυνάμεθα νὰ τὸ ἀνελκύσωμεν αἴροντες (βιράροντας) τὸ ρυμάτιον, ἐὰν ὅμως εἶναι βαρὺ τότε προσθέτομεν σημαντῆρα εἰς τὸ ρυμάτιον τοῦ κερκέτου καὶ εἴτε ἐπαναλαμβάνομεν τὴν δοκιμήν, ποντίζοντες εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο ἰσχάδα προσδεδεμένην εἰς ἰσχυρὸν τόνον (ὅρα σχοινία), εἴτε ἐν ἀποτυχίᾳ προσφεύγομεν εἰς χρησιμοποίησιν δύτου, ἐὰν τὸ βάθος δὲν εἶναι μεγαλύτερον τῶν 25 ὀργυιῶν. Ἀγρεύσεις γίνονται καὶ εἰς πολὺ μεγαλύτερα βάθη δι' ἁρπαγῶν εἰδικῆς κατασκευῆς δι' ὧν εἶναι ἐφωδιασμένα τὰ ναυαγοσωστικὰ πλοῖα καὶ τὰ τῶν μεγάλων τηλεγραφικῶν Ἑταιριῶν. Σ. Ε. Λ.

Ἀγρευτήρ, (ὁ). Γένος κολεοπτέρων πενταμερῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Σκαραβαίων*.

ἀγρευτής· κυνηγός, ἀγρεύς, θηρευτής, ἀναζητητής, καταδιώκτης· τὸ θηλ. ἡ ἀγρευτίς· ἄλλος τύπος *ἀγρευτήρ — ἀγρεύτρια*. 2) τὸ ὄργανον τοῦ ἀγρεύοντος, δίκτυον κτλ.

ἀγρεύω· συλλαμβάνω εἰς τὸ κυνήγιον ἢ εἰς τὴν ἁλιείαν, θηρεύω, ἁλιεύω, ψαρεύω, πιάνω, κυνηγῶ, πεσκάρω. 2) μεταφορ. ἐπιδιώκω. 3) παγιδεύω, τσακώνω.

ἀγρέω (=κυνηγῶ) *ὕπνον*.

ἄγρη «τοῦ λαγοῦ»· ἄγνωστον ἂν εἶναι οὐδέτ. πληθυν. *τὰ ἄγρη*, ἢ θηλ. ενικ. *ἡ ἄγρη*· μᾶλλον τὸ πρῶτον διότι σημαίνει τὰ στέρνα τοῦ λαγοῦ στιχ. δημ. τραγ. «νὰ φάῃ *ἄγρη* τοῦ λαγοῦ, νὰ φάῃ ὀφτὸν περδίκι»· *ὀφτὸν*=ὀπτόν, ψημένο.

Ἄγρηνον. Ἓν τῶν *ἐπιβλημάτων* τῶν ὑποκριτῶν τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ θεάτρου, ἰδίως τῶν μάντεων. Συνήθως ἦτο πλεκτὸν δικτυοειδὲς ἐκ μαλλίων.

Ἄγρια· ἀρχαία ὀνομασία τῆς οὐγγρικῆς πόλεως *Ἔγγερ* ἢ *Ἔρλαου* (ἴδε *Ἔγγερ*).

Ἀγριά· γραφικὸν χωρίον τοῦ Βόλου, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Νηλείας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 1004. Ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Βόλου 1.30' ὥραν καὶ ἀποτελεῖ σταθμὸν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βόλου — Μηλεῶν. Ἔχει δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, διαχείρισιν μονοπωλίων, ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, ὑποτελωνεῖον.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸν *ὅρμον Ἀγριᾶς* (κάτ. 25) καὶ τὰ *Καλύβια Ἀγριᾶς* (κάτ. 78), παράγει δὲ ἔλαιον καὶ ὑπὲρ τὰ 2 ἑκατομμύρια ὀκάδων ἐλαιῶν.

Ἀγριά· χωρίον τῆς κοινότητος Δρακείας τοῦ Βόλου· κάτοικοι 127· (ἡ ἀρχαία Νήλεια).

Ἀγριά· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κυνόδοντον* τὸ δάκτυλον τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστίδων (graminae).

ἄγρια ἀλισφοκιά· εἶναι τὸ δ. ὄνομα τοῦ φυτοῦ *Κίστος* ὁ ἐλελισφακόφυλλος τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Gistiflorae).

ἄγρια ἀνδράκλα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σέδον* ἢ Ἀείζωον τὸ ἀστερωτὸν τῆς τάξεως τῶν Σαξιφραγωδῶν (Saxifraginae).

ἄγρια βαφή· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ρεζεδὰς* τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρεζεδιδῶν (Resedaceae).

ἄγρια βελανιδιά· οὕτω ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *Δρῦς* ἡ χνοώδης, Δρῦς ἡ Κηρρὶς τῆς τάξεως τῶν Ἰουλοφόρων (Amentaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κυπελλοφόρων (Cupuliferae)

ἄγρια βρωμοῦσα οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Μορόδωνιὰ* ἡ ὀρθοφυὴς τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσκληπιαδίδων (Asclipiadaceae).

ἄγρια γαλιά· οὕτω ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: *Καμπανοῦλα* ἡ κλαδώδης τῆς τάξεως τῶν Καμπανουλωδῶν (Kimpanulinae), *Βουνιὰς* ἡ εὔζωμοειδὴς τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae).

ἄγρια γαρύφαλλα οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Καρυόφυλλος* ἢ Δίανθος ὁ δενδρώδης τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrosperma) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καρυοφυλλίδων (Caryophyllaceae).

Ἀγριαγγουριά. οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Ἐκβάλλιον τὸ *ἐλατήριον* τῆς τάξεως τῶν Κομπονυλωδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Κουκουρβοπίδαι ἢ Κολοκυνθίδαι (Curcubitoceae).

ἄγρια γερόκλαδα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Θυμελαία* ἡ δασύτριχος τῆς τάξεως τῶν Θυμελαιωδῶν (Thymelaeinae).

ἄγρια γιούλια· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Χιτὼν* ὁ χνοώδης τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrosperma) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Γαρυφαλλίδων (Caryophyllaceae).

Ἀγριάγκαθο· οὕτω ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *Νωτόβασις* ἡ συριακὴ τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agrecatae) καὶ Κίρσιον ἡ Ἄκορνα τῆς αὐτῆς τάξεως.

Ἀγριαγκυνάρα· εἶνε τὸ δ. ὄνομα τοῦ φυτοῦ *Κυνάρα* ἡ καρδούγκουλος τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agrecatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἄγρια Γραμβοῦσα· νῆσος ἀκατοίκητος τῆς Κρήτης πρὸς βορρᾶν τῆς Βούζης, ἀποτελοῦσα μετὰ τῆς κυρίας *Γραμβούσης* (ἴδε λέξιν) τὰς *Κωρυκίας* νήσους.

ἀγριάδα 1) ἡ ἀγριότης, ἡ ἰδιότης τοῦ ἀγρίου, τὸ ἄγριον 2) ἐρημία ἔρημος-τόπος, ἐρημικὸς ἐρημαῖος.

Ἀγριάδα· οὕτω ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά. 1) *ἀγρόπυρος* ὁ ἕρπων 2) *Κυνόδοντον* τὸ δάκτυλον. 3) *Πανικὸν* τὸ ἕρπον. 4) *Δακτυλοπόα* ἡ αἱμάσσουσα. 5) *Πόα ἡ μεγαλοστάχυς* καὶ τὰ πέντε φυτὰ τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἀγρωστίδων* (gramineae).

ἄγρια δαυκιά· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Δαῦκος* ὁ καρωτὸς τῆς τάξεως τῶν Σκιαδιανθῶν (Umbelliflorae).

ἄγρια δάφνη· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βιβοῦρνον* ἡ ψευδοδάφνη ἢ Οὐίβουρνον ὁ τῖνος τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν (Rubionae) καὶ τῆς οἰκογενείας Καπριφυλίδων (Caprifoliaceae).

ἄγρια δενδρομολόχα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Φλόμος* ἡ Θάψος τῆς τάξεως τῶν χειλανθῶν (Labiatiflorae).

Ἀγριάδες ἢ Ἀγρηστῖναι. Ἐπώνυμον τῶν νυμφῶν αἵτινες ἐπεστάτουν τοὺς ἀγρούς.

ἄγρια ἐντύβια· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κιχώριον* τὸ ἔντομον τῆς τάξεως τῶν συνανθήρων (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων (Compositae).

ἄγρια ζῷα. Ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως *ἄγρια ζῷα* ὅσα διατελοῦν ἐν τῇ φυσικῇ των ἐλευθερίᾳ, εἴτε χερσαῖα, εἴτε θαλάσσια, εἴτε ἐναέρια, εἶναι (quae cello, terra, marique capiuntur, ὅσα συλλαμβάνονται ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐν τῇ ξηρᾷ ἢ ἐν τῇ θαλάσσῃ). Κατὰ τὸν Παπούλια θεωρεῖται ἄγριον ζῶον ἐκεῖνο, ὅπερ εἶνε προωρισμένον νὰ ζῇ ἐν ἐλευθερίᾳ, ὡς ἐκ τοῦ γένους εἰς ὃ ἀνήκει. Ἀντιθέτως ἥμερα ζῷα καλοῦνται ὅσα εἶναι προωρισμένα νὰ ὑπόκεινται εἰς τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει σοβαρὰν σημασίαν διὰ τὸ δίκαιον. Τῶν μὲν ἀγρίων ζῴων ἀποκτᾷ τις τὴν κυριότητα ὡς ἐπὶ τῶν ἀδεσπότων πραγμάτων, δηλ. ὅταν ἀποκτήσῃ τὴν νομὴν αὐτῶν, ὅταν λάβῃ ταῦτα ὑπὸ τὴν κατοχήν του μὲ τὴν βούλησιν νὰ τὰ ἔχῃ ἰδικά του. Ἐνῷ ἀντιθέτως διὰ τὰ ἥμερα ἀπαιτεῖται ἀπόκτησις τῆς νομῆς μετὰ νομίμου τίτλου, πρὸς ἀπόκτησιν τῆς κυριότητος.

Ἐπὶ ἀγρίων ζῴων κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, ἀποκτᾷ τις τὴν κυριότητα ὡς ἀνωτέρω καὶ ἐὰν δὲν ἔχῃ δικαιώματα θήρας ἢ ἁλιείας, καὶ ἐὰν ἀκόμη συλλάβῃ αὐτὰ ἐντὸς κτήματος ἀλλοτρίου, ὁ κύριος τοῦ ὁποίου ἀπηγόρευσε τὴν ἐν τῷ κτήματι θήραν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ κύριος τοῦ κτήματος ἔχει μόνον τὴν περὶ ὕβρεως ἀγωγήν, οὐχὶ δὲ τὴν περὶ κλοπῆς ἀγωγὴν (condictio furtiva), διότι κλοπὴ ἀδεσπότου πράγματος εἶναι ἀδύνατος. Ὁ Ποινικὸς νόμος, τροποποιήσας τὸ Ρωμ. Δίκαιον, ἐπιβάλλει ποινὴν εἰς βαθμὸν πταίσματος ἢ πλημμελήματος ἐπὶ ἁλιείας, καὶ δήμευσιν τῶν ἐργαλείων (ἄρθρ. 652 καὶ 448, Διατάγμ. 18 Φεβρουαρίου 1833) εἰς τὸν θηρεύοντα ἄνευ ἀδείας ὁπλοφορίας ἢ ἁλιεύοντα εἰς ἰδιωτικὰς λίμνας.

Τὴν κυριότητα ἀγρίου ζῴου χάνει τις, μόλις χάσει τὴν νομήν του, δηλ. μόλις ἐκφύγῃ τῆς κατοχῆς αὐτοῦ. Ἂν δὲ μετὰ ταῦτα ἄλλος τις συλλάβῃ αὐτό, ἀποκτᾷ κυριότητα, ἐνῷ ἐπὶ ἡμέρων ζῴων ὁ κύριος δύναται νὰ διεκδικήσῃ διαφυγὸν καὶ εἰς χεῖρας ἄλλου περιελθὸν ζῷον.

Πλὴν τῶν ἀγρίων καὶ ἡμέρων ζῴων, ὑπάρχει καὶ τρίτη τάξις, ἡ τῶν ἡμεροβίων, τιθασσευμένων, ἐχόντων τὴν συνήθειαν τοῦ ἐπιστρέφειν (consuetudo revertendi), ὡς ἡ μέλισσα, ἡ περιστερά. Ἡ συνήθεια αὕτη παίζει πρωτεύοντα ρόλον διὰ τὸν νομικὸν χαρακτηρισμὸν αὐτῶν, καθότι, ἐφόσον διαρκεῖ ἡ ἕξις αὕτη θεωροῦνται ἥμερα καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ κυριότης αὐτῶν. Ὅταν ὅμως ἀπωλέσωσι τὴν συνήθειαν τοῦ ἐπιστρέφειν, θεωροῦνται ἄγρια καὶ ἀνήκουν εἰς ὄντινα ἤθελε συλλάβει αὐτά. Π. Κ. ΡΑΠΤΑΡΧΗΣ

ἄγρια καβαλλαριά· εἶνε τὸ δ. ὄνομα τοῦ φυτοῦ *Βῖκος* ὁ δασύκαρπος τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionoceae).

ἄγρια καρότα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Δαῦκος* ὁ στικτὸς τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν (Umbelliflorae).

ἄγρια καυκαλίθρα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σκάνδιξ* ἡ Κτεὶς τῆς Ἀφροδίτης τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν (Umbelliflorae).

ἄγρια κερασιά· εἶνε τὸ δ. ὄνομα τοῦ φυτοῦ *Προύμνη* ἢ Κέρυσος ἡ γλυκεῖα τῆς τάξεως τῶν ροδονθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμυγδαλιδῶν (Amygdalaceae).

ἄγρια κολοκυθιά· εἶνε τὸ δ. ὄνομα τοῦ φυτοῦ *Ἡράκλειον* τὸ πολλινιανὸν τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν (Umbelliflorae).

ἄγρια κουτσουπιά· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κερκὶς* κερωνιοειδὴς ἢ κοινὴ τῆς τάξεως τῶν Ἐλλοβοκάρπων (Leguminosae).

ἄγρια κυδωνιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Στύραξ* ὁ φαρμακευτικὸς τῆς τάξεως τῶν Διοσπυρωδῶν (Diospyrinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Στυρακιδῶν (Styraceae).

Ἀγριάκωνα· χωρίον τῆς κοινότητος Καλτεζῶν τῆς Μαντινείας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας· κάτοικ. 192. Ἀπέχει ἀπὸ Κολλινῶν τρεῖς ὥρας περίπου.

ἄγρια λάχανα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Λεπίδιον* τὸ λεπτόφυλλον τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Crueciferae).

ἄγρια λεβάντα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Βίτεξ ἡ *Λυγὸς* ὁ ἁγνὸς τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας Οὐερβεναδῶν (Verbenaceae).

ἄγρια μαργαρίτα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ἄνθεμις* ἡ χία τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agrecatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Digitized by Google

ἄγρια μουσκιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ροδὴ* ἡ ἀείζωος τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας Ροδιδῶν (Rosaceae).

Ἀγριάμπελο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ἄμπελος* ἡ οἰνοφόρος ἡ ἀγρία τῆς τάξεως τῶν Φραγκουλωδῶν (Frangulinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμπελωδῶν (Ambelidaceae).

ἄγρια μυρωδιά· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Τριγωνέλλη* ἡ κερατοειδὴς τῆς τάξεως τῶν Χεδρωπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν (Papilionaceae).

Ἀγριανὰ (Μετόχι)· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Χερσονήσου τῆς ἐπαρχίας Πεδιάδος τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου (Κρήτης)· κάτοικοι 13.

Ἀγριᾶνες. Λαὸς Παιονικὸς κατοικῶν τὴν περὶ τὴν Ροδόπην καὶ τὸν Στρυμόνα χώραν. Κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἐπολέμησαν ὑπὸ τὸν βασιλέα τῆς Θράκης Σιτάλκην, ἐναντίον τῶν Μακεδόνων. Ὑπετάγησαν εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ ὄντες ἄριστοι ἱππεῖς, διεκρίθησαν εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ στρατηλάτου τούτου.
Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει περὶ αὐτῶν (Ἡρ. V,16).

Ἀγριάνης. Παραπόταμος τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ τῆς Θράκης. Νῦν Ἔργινα ἢ Ἐργίνη. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει τὸν παραπόταμον τοῦτον, (Ἡρ, IV 90): «...Ἐκδιδιοῖ Τέαρος εἰς Κοντάδεσδον ποταμόν, ὁ δὲ Κοντάδεσδος εἰς τὸν Ἀγριάνην, ὁ δὲ Ἀγριάνης εἰς τὸν Ἕβρον, ὁ δὲ εἰς θάλασσαν τὴν παρ' Αἴνῳ πόλι...».

ἀγριάνθρωπος· ὁ μὴ ἐξημερωθείς, ὁ ἄγριος τῆς Ἀφρικῆς καὶ μεταφορικῶς ὁ μισάνθρωπος, ὁ μονοδίαιτος.

Ἀγριάνια. Ἑορτὴ τελουμένη ἐν Ἄργει πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου, ἀνάλογος πρὸς τὰ Ἀγριώνια τῆς Βοιωτίας (Ἴδε Ἀγριώνια).

Ἀγριάνιος· μὴν τῶν Ροδίων ἀντιστοιχῶν ἴσως πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς Νοέμβριον. Κατὰ τοῦτον φέρεται γεννηθεὶς ὁ Ἱπποκράτης.

Ἀγριανίτης Θεόδωρος. Πελοποννήσιος ἀγωνιστὴς ὑπηρετῶν ὑπὸ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην ὡς μπουλουκτσῆς, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος. Μετέσχε καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας διὰ τὴν ὁρμητικότητά του. Κατὰ τὴν γενομένην τὴν 14 Αὐγούστου 1825 πολιορκίαν τοῦ Παλαιοκάστρου παρὰ τὴν Δαβιὰν ἐν Ἀρκαδίᾳ, καθ' ἣν ἐπεδιώκετο ἡ ζώγρησις τοῦ Γάλλου ἐξωμότου *Σουλεϋμὰν βέη*, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς Στρατηγοὺς τοῦ Ἰμπραήμ, ὁ Καπετὰν Θεόδωρος Ἀγριανίτης, ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος πρὸς ἅλωσιν καὶ καταστροφὴν τῶν Μύλων τοῦ Κοτρώνη.

Ἀγριανίτης Φώτιος, κοινώτερον Παπαφώτης, ἱερομόναχος τῆς Μονῆς Σκαφιδιᾶς, ἠγωνίσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐφονεύθη πιθανῶς εἰς τὰς ἐξόδους τῶν Λαλαίων Τουρκαλβανῶν, τῷ 1821. Ὁ Παπαφώτης ἀντεφέρετο διὰ κτηματικοὺς λόγους, πρὸς τοὺς Λαλαίους καὶ ἦλθεν εἰς ἐπανειλημμένας ρήξεις πρὸς τὸν *Σαϊτάγαν* κατὰ τὰ ἔτη 1815 καὶ 1816 προφανῶς διὰ νὰ προστατεύσῃ μοναστηριακὰς ὑποθέσεις. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν δὲν ἔχαιρε πολλῶν συμπαθειῶν, ἐὰν πιστεύσωμεν τὸ ἀποδιδόμενον εἰς αὐτὸν λαϊκὸν δίστιχον, καθ' ὅ:

Παπαφώτης 'φώτησε
τὸ μουλάρι κλώτσισε . . .

παροιμίαν ὑπολειφθεῖσαν προφανῶς ἐξ ἐμμέτρου τινὸς παραλλαγῆς ἐξυμνούσης τίς οἶδε, ποίους ἄθλους του.

Ἀγριάνοι· χωρίον τῆς Λακεδαίμονος τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Θεραπνῶν, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 460. Ἀπέχει ἀπὸ Σπάρτης 3 ὥρας, ἔχει δὲ δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων.
Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Τζίτζινα* (κάτ. 61), παράγει δὲ δημητριακὰ καὶ κτηνοτροφικά.

Ἀγριαντζυνάρι· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κυνάρα* ἡ καρδούγκουλος τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριοντομάτα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σολανὸν* τὸ μέλαν τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογενείας Σολανίδων (Solaniceae).

ἄγρια ξυλοκερατιά· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κερκὶς* ἡ κερατώδης τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας Κοισαλπινίδων (Caesalpinaceae).

ἄγρια παπαροῦνα· οὕτω ὀνομάζονται τὰ φυτὰ *Ἀνεμώνη* ἡ στεφανωματική, Ἀνεμώνη ἡ λειμώνειος καὶ Ἀνεμώνη ἡ ταώνιος τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν (Policarpicae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλιδῶν (Ranunculioceae).

ἀγριαπιδιά· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ἄπιος* ἢ Πύρος ἡ ἀμυγδαλοειδὴς τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μηλεϊδῶν (Pomaceae). Ἀχρὰς ἡ Κορινθία (= Γκορτσιά), ἄχερδος, ἀχλαδιά, ὄχνη καὶ ὄγχνη = «κυρίως κατὰ τοὺς παλαιοὺς ἡ ἀγρία ἄπιος ἤτοι ἡ ἀχράς» (Εὐστάθιος).

ἄγρια πικραλίδα οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Πικρόδειον* τὸ πικροειδὲς τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

ἄγρια πιπούρα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Πολύγωνον* τὸ σαχολικὸν τῆς τάξεως τῶν Πολυγονωδῶν (Polygonniae) τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυγονίδων (Polygoniceae).

ἄγρια ροδερά· οὕτω ὀνομάζεται δ. *Ροδῆ* ἡ κυνόρροδος φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδιδῶν (Rósaceae).

Ἀγριᾶς (Καλύβια)· χωρίον τῆς κοινότ. Ἀγριᾶς τοῦ Βόλου· κάτοικοι 78.
Ἀγριᾶς (Ὅρμος)· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος *Ἀγριᾶς* τοῦ Βόλου κάτοικοι 25.

ἀγριάς, ἀγριάδος (ἡ) ἡ ἀγρία· παράδοξον θηλυκὸν τοῦ ἐπιθ. *ἄγριος*: ἄμπελον *ἀγριάδα* (ἡ Παλατινὴ Ἀνθολογία). Ἐκ τούτου ἀναμφιβόλως προέρχεται τὸ δημῶδες *ἀγριάδα* = ἡ ἄγρωστις.

ἄγρια σκύλλα· οὕτω ὀνομάζεται δ. *ὀρνιθόγαλον* τὸ Νορβονικὸν φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Λειλιειδῶν (Liliaceae).

Ἀγριάσπαι καὶ Ἀριάσπαι. Μικρὸς ἀρχαῖος λαὸς κατοικῶν τὴν ἐν τῇ Περσίᾳ Δραγγιανήν. Ὁ λαὸς οὗτος εἶνε γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐεργέται, δοθὲν εἰς αὐτὸν διότι ἔσωσεν ἐκ βεβαίου θανάτου τὸν στρατὸν τοῦ Κύρου, ὅτε περιεπλανᾶτο νῆστις εἰς τὴν ἔρημον. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἱστορικούς, Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας θαυμάσας τὸ σοφὸν πολίτευμα τῶν Εὐεργετῶν, τὸ ἐσεβάσθη.

ἄγρια σπανάκια· οὕτω ὀνομάζεται δ. *Ἀτρόπληκτος* ἡ κηπαία, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας Χηνοποδοειδῶν (Chenopodiaceae).

ἄγρια σταφίδα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Δελφίνιον* ἡ ἀγρία σταφὶς τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν (Polycarpicae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουνγκουλιδῶν (Ranunculoceae).

ἄγρια σφάκα· οὕτω ὀνομάζεται δ. *Μαρούβιον τὸ βελούδινον* τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλοστεφάνων ἢ Χειλωτῶν (Labiatae).

ἄγρια τρεντελίνα, οὕτω ὀνομάζεται δ. Μηδικὴ ἡ δρεπανωτή, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν ἢ Κολοβανθῶν (Papillonaceae), — Εἶναι ὅμοιον πρὸς τὴν τηντιλῖδα ἢ *τῆλι* (τὸ ἀρχαῖον *τῆλις* ἢ *βούκερας*). Ὅλα τὰ εἴδη τῶν τριφυλλίων «φέρουσι σπέρμα,.. ἐκ τοῦ ἑτέρου πέρατος ὥσπερ κεραίαν ἔχον» (Διοσκουρίδης γ', 113) ὅθεν βεβαίως ἡ ἀρχ. ὀνομασία *βούκερας τοῦ τήλεως* (προβλ. Ἡσυχ. «βούκερας· τὸ σπερμάτιον τῆλις»), καὶ ἡ δημώδης: *νυχάκια τῶν τριφυλλίων* — ἔπειτα δ' ἐντεῦθεν καὶ ἡ χρῆσις αὐτῶν πρὸς θεραπείαν τοῦ ὀνυχοπόνου.

ἄγρια τσουκνίδα, οὕτω ὀνομάζεται *Οὐρτικὴ* ἡ καυστικὴ τῆς τάξεως τῶν Οὐρτικαδῶν ἢ Κνιδωδῶν (Urticinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρτικιδῶν (Urticaceae).

Ἀγριαῦκος, οὕτω ὀνομάζεται δ. *λάθωρος* ὁ ὄχρος. φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Legouminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Panaceae).

ἄγρια φράουλα· οὕτω ὀνομάζεται δ. *Ποτεντίλλη* ἡ μικρανθὴς τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σπειροειδῶν (Spiraceae).

ἄγρια χαμάνδρυα· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βερβένα* ἡ φαρμακευτικὴ τῆς τάξεως τῶν Ἱεροβοτανιδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Βερβενιδῶν (Verbenaceae).

ἄγρια χαμομῆλα· οὕτω ὀνομάζεται δ. *Πουλικαρία* δυσεντερική, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων ἢ Συνονθήρων (Compositae).

Ἀγριαχλαδιά· οὕτω ὀνομάζεται δ. *Πύρος* ἢ Ἄπιος ὁ ἀμυγδαλοειδὴς τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μηλεϊδῶν (Pomaceae).

ἄγρια χόρτα. Παντοειδῆ αὐτοφυῆ φυτὰ τῆς Ἑλλάδος κατάλληλα διὰ μαγείρευμα. Ὁ Χελδράϊχ ἀπαριθμεῖ περὶ τὰ τεσσαράκοντα τοιαῦτα εἴδη ἐν τῇ περὶ «Ἐδωδίμων φυτῶν τῆς Ἑλλάδος» πραγματείᾳ του. Λέγονται καὶ ἄγρια λάχανα.

ἀγριαψιθιά· οὕτω ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *Ἀχιλλεία* ἡ μικρανθής, Ἀχιλλεία ἡ λιγυστικὴ καὶ Ἀρτεμισία ἡ δενδρώδης ἢ Ἀψίνθιον, τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agrecatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριδέϊκα· χωρίον τῆς Αἰγιαλείας τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Αἰγιέων· πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 232. Ἀπέχει ἀπὸ Αἰγίου ἡμίσειαν περίπου ὥραν. Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνεται καὶ τὸ χωρίον *Μεσορρουγιώτικα* (κάτοικοι 168).

Ἀγρίδι χωρίον τῆς κοινότητος Περιστέρας τῶν Καλαβρύτων, ἀπέχον ἀπὸ Ἀκράτας 5.30' ὥρας· κάτοικοι 25.
Ἀγρίδι· χωρίον τῶν Καλαβρύτων, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀροανείας καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτ. 266. Ἀπέχει ἀπὸ Σοπωτοῦ 2 ὥρας.
Ἀγρίδι ἢ Ἀλποχῶρι· χωρίον τῆς Ὀλυμπίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Βώλακος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 70. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀγουλινίτσης ἓν τέταρτον τῆς ὥρας.
Ἀγρίδι· χωρίον τῆς Γορτυνίας τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Κλείτορος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτ. 396. Ἀπέχει ἀπὸ Βαλτεσινίκου 2.30' ὥρας, ἔχει δὲ μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἀστυνομ. σταθμόν.

Ἀγρίδι τῆς Κλουκίνας. Ἱστορικὴ τοποθεσία τῆς περιοχῆς τῶν Καλαβρύτων, κειμένη παρὰ τὸν χείμαρρον Κρᾶθιν καὶ εἰς τὰ βορειανατολικὰ κράσπεδα τῶν Ἀροανίων, ἔνθα ἐσημειώθη τὸ πρῶτον πολεμικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Ἀγῶνος, τὴν 15 ἢ 16 Μαρτίου 1821: Μετὰ τὴν διάλυσιν τῶν Προκρίτων ἐκ τῆς ἐν Ἁγίᾳ Λαύρᾳ συνελεύσεως, καὶ ἐπὶ τῇ ἀναμονῇ τῆς ὁρισθείσης διὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως 25 Μαρτίου, ὁ *Νικόλαος Σολιώτης* μετὰ τοῦ *Ἀνδρέα Πετιμεζᾶ*, τοῦ *Ἀναγνώστου Καρδῆ* καὶ ἄλλων, ἐνήδρευσαν παρὰ τὸ Ἀγρίδι τῆς Κλουκίνας εἰς τὴν θέσιν Πόρταις, καὶ ἐφόνευσαν, κατὰ μὲν τὸν Φιλήμονα τοὺς λεγομένους «*γυφτοχαρατζῆδες*» καὶ τρεῖς Σπαχῆδες, γραμματοφόρους ἀπεσταλμένους ὑπὸ τοῦ Καϊμακάμη τῆς Τριπόλεως πρὸς τὸν ἐν Ἰωαννίνοις Χουρσὴτ πασσᾶν, κατὰ τὸν Φωτάκον μόνον τοὺς πρώτους, κατὰ δὲ τὸν Φραντζῆν τρεῖς Ὀθωμανούς. Τὸ γεγονὸς τοῦτο θεωρηθὲν ἐν ἀρχῇ ὡς καθαρῶς ληστρικὸν καὶ ἄσχετον πρὸς τὴν θρυλουμένην ἀνταρσίαν τῶν Ραγιάδων, δι' ὅπερ καὶ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν διαμαρτυρίαν τοῦ Καϊμακάμη Μεχμὲτ Σαλήχ, ποιουμένου μνείαν μόνον διὰ τὰ μεταγενέστερα ἐπεισόδια τῶν *Κατσανῶν*, κρίνεται ἀντιθέτως σήμερον ὡς ἀποτέλεσμα ἐνεργειῶν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου *Γρηγορίου Δικαίου* (τοῦ περιωνύμου Παπαφλέσσα), ὅστις φοβούμενος μήπως ματαιωθῇ ἡ ἐθνεγερσία ἀπὸ τὴν σπαρεῖσαν ἀνησυχίαν ὑπὸ τῆς *Προσκλήσεως τῶν Ἀρχιερέων* εἰς Τριπολιτζᾶν, ἔπεισε τὸν Σολιώτην, πιστόν του φίλον, νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐνέδραν ἐν Ἀγριδίῳ. Αἱ διαφωνίαι τὰς ὁποίας ἀνεφέραμεν εὐκόλως διευθετοῦνται, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κριτικῆς. Τρία ὑπῆρξαν καὶ ὄχι πλειότερα τὰ θύματα τῆς ἐνέδρας. Οἱ τρεῖς Σπαχῆδες, οἵτινες καὶ ὡς εἰσπράκτορες τοῦ χαρατζίου, περιφρονητικῶς ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ «γυφτοχαρατζῆδες». Δὲν ἐφονεύθησαν ὅμως ὑπὸ τὴν ἰδιότητά των αὐτήν, οὔτε διὰ προϋπάρχον μῖσος, ἀλλὰ ὡς γραμματοκομισταὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Καϊμακάμη καὶ Διοικητοῦ ἀλληλογραφίας, ὥστε νὰ περιπέσουν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων τὰ μεταξύ των διαμειβόμενα κατὰ τὰς κρισίμους ἐκείνας στιγμάς. Ἄλλωστε, τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν συνεχίζουν οἱ ἴδιοι, τὴν ἑπομένην εἰς τὰ Ἀρφαρά, ὀλίγον παρέκει, ἀλλὰ πάντοτε ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ διὰ τῆς ὁποίας καθημερινῶς ἐπεκοινώνει ὁ Χουρσὴτ μετὰ τοῦ Μεχμὲτ- Σαλήχ. Τοιοῦτο λοιπὸν ἐστάθη τὸ πρῶτον πολεμικὸν ἐπεισόδιον τοῦ Ἀγῶνος.

Ἀγρίδια· χωρίον τῆς κοινότητος Ἀσυρώτων τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης· κάτοικοι 110.

Ἀγρίδιον· χωρίον τοῦ Βάλτου τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἰδομένης. πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 134. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀμφιλοχίας περὶ τὰς 8 ὥρας. Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνονται καὶ τὰ χωρία *Δούνιτσα* (κάτ. 470), *Δρομίστα* (κάτ. 102) καὶ *Ἐμπεσὸς* (κάτ. 511). Παράγει δὲ δημητριακά, ὄσπρια, κτηνοτροφικὰ καὶ ὀλίγην ξυλείαν.
Ἀγρίδιον (Ἀγρίδι τοῦ Λάστα)· χωρίον τῆς κοινότητος Λάστας ἢ Καλυβίων (Λάστας) τῆς Γόρτυνος τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας· κάτοικοι 109. Ἐν αὐτῷ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1826 συνελήφθη καὶ ἐφονεύθη ὁ ἀνεψιὸς τοῦ *Ἰμπραήμ*, ὅστις κοινῶς ἀναφέρεται μὲ τὸ ὄνομα τὸ *Μπεόπουλον*. Εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἐπιδρομὴν τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τῆς Γορτυνίας, τὸ Μπεόπουλον εἶχε τεθῇ

Digitized by Google

ἐπὶ κεφαλῆς τριακοσίων τακτικῶν Ἀράβων, μὲ τοὺς ὁποίους ἐλεηλάτει τὰ ἐγκαταλελειμμένα χωρία καὶ τοὺς ἐρήμους ἀγρούς. Οἱ ταλαίπωροι κάτοικοι, μὴ ἔχοντες πλέον οὔτε ὅπλα, οὔτε πολεμοφόδια, εἶχαν ἀνέβει εἰς τὰ σπήλαια τῶν βουνῶν, καὶ ἐκεῖθεν, μὲ τὰ κοτρώνια, ὕστατα ὅπλα, ἠγωνίζοντο ν' ἀμυνθοῦν.

Ἡμέραν τινὰ τὸ Μπεόπουλον, ἀκολουθούμενον ἀπὸ μερικοὺς στρατιώτας, ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Λάστα, κείμενον εἰς θέσιν τερπνοτάτην τόσον διὰ τὰ πλήθη τῶν καρποφόρων δένδρων, ὅσον διὰ τὰ νερά του καὶ τὴν θαυμασίαν θέαν, ἥτις ἐκτείνεται γύρω. Διατάξας δὲ τοὺς ὁπλίτας νὰ μαζεύουν καρύδια ἀπὸ τὰς καταφόρτους καρυδέας, αὐτὸς ἐπέζευσεν, ἐξαπλωθεὶς δὲ ὑπὸ πλατύσκιον δένδρον, εἶχε διατάξει τὸν καφετζῆν του νὰ τοῦ παρασκευάσῃ τὸ πρόγευμα. Τὴν ὥραν ὅμως ἐκείνην ἐφάνη ἐρχόμενον τὸ σῶμα τοῦ Γεωργ. Μπούμπουλα, γνωστοτέρου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κοῦνα, καὶ ἐπειδὴ οἱ Ἄραβες πτοηθέντες ἀπὸ τὰς φωνὰς τῶν Ἑλλήνων διεσκορπίσθησαν, τὸ Μπεόπουλον ἔσπευσε νὰ ἱππεύσῃ, καὶ ἀκολουθούμενον ἀπὸ τὸν Ἄραβα σεΐζην του, ἐτράπη εἰς φυγὴν διὰ νὰ σωθῇ. Καταδιωκόμενον ὅμως ἀπὸ τὸν Κούναν καὶ περιπλακὲν εἰς τὰ λεγόμενα παλιάμπελα τοῦ Ἀγριδίου, συνελήφθη ὑπὸ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ. Ὁ Κούνας, ὅστις ἐγνώριζε τὴν τουρκικήν, τὴν ὁποίαν ἐλάλει καὶ τὸ Μπεόπουλον, συνήνεσεν εἰς τὴν παράκλησίν του, δηλαδὴ νὰ μὴ τὸν φονεύσῃ ἀφοῦ ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Ἰμπραήμ. Συνεφώνησαν δὲ μετὰ μακρὰν ὁμιλίαν, τῆς ὁποίας διετήρησε τὰς λεπτομερείας ὁ *Φωτάκος* εἰς τ' Ἀπομνημονεύματά του, νὰ ἀνταλλαγῇ μὲ διαφόρους σημαντικοὺς αἰχμαλώτους, χωριστὰ ἀπὸ τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα, ἔναντι τῆς σωτηρίας του, καὶ εἰς εὐγνωμοσύνην θὰ ἔδιδεν εἰς τὸν Κούναν τὸ Μπεόπουλον. Καθ' ὃν ὅμως χρόνον εἶχαν ἀποφασισθῇ μεθ' ὅρκου νὰ γίνουν τὰ ὑπεσχημένα, ἤρχισαν προσερχόμενοι διάφοροι Ἕλληνες ἀπὸ τὰ περίχωρα διὰ νὰ ἴδουν τοὺς αἰχμαλώτους. Ἕνας δ' ἐξ αὐτῶν ὁ Βυτινιώτης Γεώργιος Γιαννακόπουλος, ἀναγνωρίσας εἰς τὸ Μπεόπουλον ἕνα ἀπὸ τοὺς καθημερινῶς φθείροντας τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Κούναν καὶ ἀγνοῶν τὰς συμφωνίας καὶ τὰ προσδοκώμενα ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, ἐσκόπευσε τὸ Μπεόπουλον ἐκ τῶν ὄπισθεν καὶ πυροβολήσας, τὸ ἀφῆκεν ἄπνουν. Καὶ διὰ μὲν τὸν γενόμενον ἄστοχον φόνον συνέβη συμπλοκὴ μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν. Κατόπιν ὅμως ὁ νεκρὸς ἐσκυλεύθη. Ὁ δὲ Ἰμπραήμ, ὅστις ὑπερηγάπα τὸν ἀνεψιόν του, μαθὼν τὸν θάνατόν του, ἀφ' ἑνὸς μὲν διέταξε πενθηφορίαν εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡρκίσθη νὰ τὸν ἐκδικήσῃ, λεηλατῶν ἀγριώτερον ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς Καρυταίνης. Παράδοξόν τι συνέβη εἰς τὸν φονέα Γιαννακόπουλον. Εἶχε λάβει εἰς τὴν μοιρασιάν, τὸν ὡραῖον ἀραβικὸν ἵππον, τὸν ὁποῖον ἵππευε τὸ Μπεόπουλον. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Λάστα, εἰς τὴν ὁποίαν παρέστη, λυσσῶν ἐξ ὀργῆς ὁ Ἰμπραήμ, ἀφοῦ τὰ πάντα ἐξεθεμελιώθησαν, κουρασμένοι οἱ στρατιῶται ἐζήτησαν ν' ἀναπαυθοῦν. Τότε ἐδόθη εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ἡ διαταγὴ νὰ κτυπήσουν τοὺς ὁπλίτας των διὰ νὰ ἐπαναρχίσουν τὴν ἔφοδον, ὅλαι δὲ αἱ σάλπιγγες ἤχησαν τὸ παράγγελμα. Ὁ ἵππος καθὼς ἦτο συνειθισμένος εἰς τὸν ἦχον παρέσυρε τὸν ἀναβάτην του Γιαννακόπουλον, ἢ τὸν *Τσαγκῆν Γιαννάκον* κατὰ τὸν Φωτάκον, μολονότι προφανῶς πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, καὶ ἀποτινάξας αὐτόν, ἐκάλπασε χωρὶς ἀναβάτην πρὸς τὰς τάξεις τῶν Αἰγυπτίων. Συνεκίνησε δὲ τὸ θέαμα τοῦτο μέχρι βάθους ψυχῆς τὸν Ἰμπραήμ, ἐνῷ οἱ Ἕλληνες, ματαίως διὰ πολυαρίθμων τυφεκοβολισμῶν, προσεπάθησαν νὰ φονεύσουν τὸν ἀποδράσαντα εἰς τὸν ἦχον τῆς ἐχθρικῆς σάλπιγγος, ἵππον.

ἀγριέλαιος. Ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ φιλολογίᾳ λαμβάνεται ἡ λέξις αὕτη μεταφορικῶς εἰς δήλωσιν τῶν μὴ βεβαπτισμένων Ἰουδαίων καὶ ἐθνικῶν. Ὡς δηλαδὴ ἡ ἀγριέλαιος μὴ παράγουσα καρπούς, εἶναι ἀξία τοῦ πυρὸς καὶ ἐπομένως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐγκεντρωθῇ ἐν τῇ καλλιελαίῳ, οὕτω καὶ οἱ μὴ χριστιανοὶ δέον νὰ βαπτισθῶσιν, ἵνα σωθῶσι τοῦ αἰωνίου πυρός. «Ἐκκοπέντες ἐκ τῆς ἀγριελαίου, ἐνεκεντρίζεσθε εἰς τὴν καλλιέλαιον, καὶ κοινωνοὶ ἐγίνεσθε τῆς ποιότητος τῆς ἀληθινῆς ἐλαίας». Κυρίλλου Ἱεροσολύμων Κατήχησις Κ', γ').

ἀγριελαιῶν ἐγκέντρισις (νομοθεσία). Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παραγωγῆς καὶ ἐξημερώσεως τῶν ἐπὶ δημοσίων ἐκτάσεων ὑπαρχουσῶν ἀγριελαιῶν, εἰδικοὶ νόμοι ἵδρυσαν ἰδιώνυμον δικαίωμα ὑπὲρ τῶν προτιθεμένων νὰ ἐγκεντρίσωσι ταύτας. Ἡ σχετικὴ νομοθεσία εἶνε ἐν περιλήψει ἡ ἀκόλουθος: Κατὰ τὸν νόμον ΤϞΕ' τοῦ 1856 «ἐθνικαὶ ἀγριελαῖαι, ἐμπεριεχόμεναι εἰς ἀκαλλιεργήτους τόπους, κατὰ δέκα τοὐλάχιστον εἰς ἕκαστον Β. στρέμμα, παραχωροῦνται πρὸς ἐξημέρωσιν εἰς τὸν πρῶτον αἰτήσοντα». Ὁ ἐλάχιστος ὅρος τῶν παραχωρητέων ἀγριελαιῶν εἶναι 50, ὁ δὲ μέγιστος ὅρος 1000 δένδρα. Ὁ ἀναδεχόμενος τὴν ἐξημέρωσιν ὑποχρεοῦται νὰ ἐγκεντρίσῃ τὰς ἀγριελαίας, νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ δι' ἐμφυτεύσεως ἡμέρων δένδρων καὶ νὰ ἐκχερσώσῃ τὰς γαίας καὶ ἀποκιθάρῃ ἀπὸ τοὺς θάμνους, βάτους καὶ ἄλλα περιττὰ φυτά». Εἰς ἀντάλλαγμα τῶν ἐργασιῶν του τούτων, ἀποκτᾷ μετὰ πάροδον δωδεκαετίας, τὴν κυριότητα τοῦ ἡμίσεως τῆς ἐκτάσεως, διὰ κλήρου. Δύναται ὅμως ν' ἀποκτήσῃ τὴν κυριότητα καὶ τοῦ ἑτέρου ἡμίσεως, κατόπιν ἐγκρίσεως καὶ ἐκτιμήσεως τῆς ἀξίας ἐκ μέρους τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν.

Ὁ νόμος ΣΝΒ' τοῦ 1867 ἐπέτρεψε καὶ τὴν ἐκρίζωσιν τῶν ἐθνικῶν ἀγριελαιῶν, πρὸς τὸν σκοπὸν μεταφυτεύσεως καὶ ἐξημερώσεως, συμφώνως πρὸς εἰδικὴν διαδικασίαν, διεξαγομένην ἐνώπιον εἰδικῆς ἐπιτροπῆς, ὁριζομένης ὑπὸ τοῦ νόμου. Αἱ διατάξεις ἀμφοτέρων τῶν νόμων τούτων δέον νὰ θεωρηθῶσι σιωπηρῶς κατηργημέναι διὰ τοῦ νόμου ΔΝΖ' τοῦ 1910 «περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων» ἐν τῷ ἄρθρῳ 5 παρ. 6 τοῦ ὁποίου ὁρίζεται ὅτι «ἡ διαχείρησις καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς κοινότητος συστάδων ἐξ ἀγριελαιῶν καὶ ἡ παραχώρησις αὐτῶν εἰς δημότας πρὸς ἐγκέντρισιν, ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ κοινοτικοῦ συμβουλίου». Ἐν τῷ ἄρθρῳ 12 τοῦ αὐτοῦ νόμου, διὰ τοῦ ὁποίου παρεχωρήθησαν εἰς τὴν κυριότητα καὶ νομὴν τῶν κοινοτήτων οἱ ἐντὸς τῆς περιφερείας των κείμενοι βοσκήσιμοι τόποι, ὁρίζεται προσέτι (παραγ. 5) ὅτι «τὸ Δημόσιον διατηρεῖ τὴν κυριότητα καὶ νομὴν τῶν ἐντὸς τῶν βοσκησίμων τόπων κειμένων ἐθνικῶν δασῶν, πλὴν τῶν ἐξ ἀγριελαιῶν ἀποτελουμένων». Κατὰ ταῦτα, τὸ Δημόσιον δὲν διατηρεῖ τὴν κυριότητα καὶ νομὴν τῶν ἐξ ἀγριελαιῶν ἀποτελουμένων δασῶν, ἥτις περιέρχεται εἰς τὰς οἰκείας κοινότητας. Ἀντίθετος ἐκδοχὴ θὰ προσέκρουε καὶ εἰς τὸ ἀπὸ 5 Ἀπριλίου 1921 Διάταγμα, ἐν τῷ ὁποίῳ καθωρίσθησαν καὶ πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τῆς διαδικασίας καθ' ἣν αἱ κοινότητες προβαίνουσιν εἰς τὴν παραχώρησιν τῶν δασῶν τούτων πρὸς ἐγκέντρισιν. Τέλος, ὁ Δασικὸς Κῶδιξ (Νόμος 3077 τοῦ 1924) καθώρισε τὸν τρόπον τῆς παραχωρήσεως καὶ τῶν ὑπολειπομένων δασικῶν ἐκτάσεων τῶν καλυπτομένων «κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πυκνῶς ὑπὸ ἀγριελαιῶν», εἰς τοὺς βουλομένους νὰ ἐγκεντρίσωσι ταύτας. Ἡ παραχώρησις αὕτη γίνεται ὑπὸ αὐστηροτέρους ὅρους ἤδη καὶ διὰ δημοπρασίας.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιληπτικῆς ἐκθέσεως τῆς νομοθεσίας, καταφαίνεται σαφῶς ἡ διάθεσις τοῦ Δημοσίου ὅπως μὴ διατηρήσῃ εἰς τὴν κυριότητά του ἰδιοκτησίας, τῶν ὁποίων ἡ καλλιέργεια καὶ προαγωγή, θ' ἀπῄτει ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα ἰδιώτου ἰδιοκτήτου, ἥτις ἐλλείπει παρὰ τῷ ἰδιοκτήτῃ Δημοσίῳ λόγῳ ἀκριβῶς τῆς δημοσίας ἰδιότητος αὐτοῦ καὶ τῆς δι' ὀργάνων καὶ ὑπαλλήλων διαχειρίσεως τῆς ἰδιωτικῆς αὐτοῦ περιουσίας. Ἄλλως τε ἡ περὶ ἐγκεντρίσεως ἀγριελαιῶν νομοθεσία, ἀποτελεῖ μέρος τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κοινωνικῆς πολιτικῆς, ἣν τὸ Κράτος, λίαν ἐνωρίς, ἠκολούθησεν ἐν τῇ διαχειρίσει καὶ διαθέσει τῆς ἰδιωτικῆς του περιουσίας. (ἴδ. ἄρθρον «Δημόσια Κτήματα»). ΜΙΧ. Δ. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀγριεμάδης Μιχαήλ, Σμυρναῖος, ἢ κατ' ἄλλους Σάμιος, ὅστις τῷ 1715 ἀκολουθήσας τὰ εἰς Πελοπόννησον ἐκστρατεύσαντα στρατεύματα τοῦ Μ. Βεζύρου *Σελιχτὰρ-Ἀλῆ* πασσᾶ, ἐφονεύθη ἐν Κορίνθῳ κατὰ τὴν ἀνατίναξιν τῆς πυριτιδαποθήκης τῶν Βενετῶν, ὑπὸ τῶν τελευταίων τούτων εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένην. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀνατινάξεως ταύτης ὑπῆρξεν ὅτι οἱ Γενίτσαροι κατέσφαξαν καὶ τὴν φρουρὰν καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Κορίνθου, πρὸς μεγάλην λύπην τοῦ Σελιχτὰρ-Ἀλῆ, ἀπηνῶς τιμωρήσαντος τοὺς σφαγεῖς, διότι προηγουμένως εἶχεν ἐκδόσει ἐναντίαν διαταγήν, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἀναιμάκτως θὰ ἐκυρίευε τὸ *Ναύπλιον*, μὲ μόνην τὴν ἐμπιστοσύνην.

ἀγριεύω· ἀγριαίνω, ἀγριώνω, εἶμαι ἄγριος, γίνομαι ἄγριος, ἐξερεθίζομαι, ὀργίζομαι, ἐξαγριοῦμαι, ἐκραχύνομαι μαίνομαι, ἀλλὰ καὶ μεταβατικῶς κάμνω τινὰ ἄγριον, ἐξερεθίζω, ἐξοργίζω κτλ. Τὸ ῥῆμα δὲν φέρεται ὡς ἀρχαῖον· ὑπάρχει ὅμως παρ' Ἡσυχίῳ τὸ *ἀγριεὺς* = ἄγριος, ὅπερ προϋποθέτει τὸ *ἀγριεύω*.

Ἀγρικόλας. (Gnaeus, Julius Agricola). Ρωμαῖος πολιτικὸς καὶ στρατηγός, γεννηθεὶς τὴν 13ην Ἰουνίου τοῦ ἔτους 37 μ. Χ. ἐν τῇ πόλει Forum Julii τῆς Γαλατίας. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ εἶχε φονευθῇ κατὰ διαταγὴν τοῦ Καλιγούλα, ὁ δὲ μικρὸς Ἀγρικόλας ἀνετράφη ἐν Μασσαλίᾳ ὑπὸ τῆς μητρός του Ἰουλίας Προκίλλης (Julia Procilla). Ἐν ταῖς σχολαῖς τῆς ἑλληνικῆς ταύτης πόλεως ἐσπούδασε τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλειψεν αὐτὴν χάριν τοῦ στρατιωτικοῦ σταδίου. Τότε ὑπηρέτησεν (59) ἐν Βρεττανίᾳ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ Σουετωνίου Παυλίνου, μετὰ δὲ τὴν εἰς Ρώμην ἐπάνοδόν του, ἐνυμφεύθη τὴν Δομιτίαν Δεκινιανὴν (Domicia Deciniana), κόρην τῆς ἀνωτάτης ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας. Ἐν ἔτει 63 ἦτο quaestor ἐν Ἀσίᾳ, ἐν ἔτει 65 tribunus καὶ ἐν ἔτει 68 praetor, ὅταν δὲ ὁ Βεσπασιανὸς ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, ἀμέσως ἐδήλωσε πρὸς αὐτὸν φιλίαν καὶ ὑποστήριξιν. Τῷ 70 ὁ Ἀγρικόλας μετέβη καὶ πάλιν εἰς Βρεττανίαν ὡς διοικητὴς τῆς ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἑδρευούσης 20ῆς ρωμαϊκῆς λεγεῶνος, μετὰ δὲ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Ρώμην ἐγένετο censor, ἀνῆλθεν εἰς τὴν τάξιν τοῦ πατρικίου καὶ διωρίσθη διοικητὴς τοῦ Ἀκουϊτανίας (74-78). Τὸ ἑπόμενον ἔτος (79) ἐγένετο διοικητὴς τῆς ἐπαρχίας τῆς Βρεττανίας καὶ ἔδωκε τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον εἰς τὸν περίφημον ἱστορικὸν Τάκιτον. Ὡς διοικητὴς τῆς Βρεττανίας ὁ Ἀγρικόλας, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης μὲ τοὺς ρωμαίους κατακτητὰς καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Τὰ στρατιωτικὰ αὐτοῦ κατορθώματα ἦσαν ἐξ ἴσου λαμπρὰ ἐν Βρεττανίᾳ· ὑπέταξε πολλὰς ἀνυποτάκτους φυλὰς τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ ἐπροστάτευσεν αὐτὴν δι' ὀχυρωμάτων κατὰ τῶν ἐπιθέσεων τῶν βαρβάρων κατοίκων τῆς Καληδονίας (οὕτω ὠνομάζετο τότε ἡ Σκωτία). Μετὰ ταῦτα ἐξηρεύνησε τὰς ἀκτὰς τοῦ Φάϊφ καὶ τοῦ Φόρφαρ καὶ κατετρόπωσε τὸν ὑπὸ τὸν Γάλγακον καληδονιακὸν στρατόν. Τὰ κατορθώματα αὐτοῦ ταῦτα, προεκάλεσαν τὴν ζηλοτυπίαν καὶ τὰς ὑποψίας τοῦ Δομιτιανοῦ, ὅστις ἔσπευσε νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ εἰς Ρώμην. Ἔκτοτε ὁ Ἀγρικόλας ἀπεσύρθη τῆς τύρβης τοῦ κόσμου καὶ ἔζησε βίον μοναχικόν, τοῦτο δὲ διὰ νὰ μὴ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν τύραννον ὅπως τὸν ὑποψιασθῇ. Ἀπέθανε τῷ 94 δηλητηριασθείς, ὡς λέγεται, κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ Τάκιτος συνέγραψε «τὸν βίον τοῦ Ἀγρικόλα», ὅστις δὲν εἶναι εἰμὴ ἁπλοῦς πανηγυρικὸς ἢ ἐπικήδειος λόγος.

Ἀγρικόλας (Ἀλέξανδρος Agricola). Εἷς ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῆς βελγικῆς μουσικῆς σχολῆς (1466-1526, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα). Ὁ συνθέτης οὗτος εἶναι γνωστὸς μόνον ἀπὸ τὰ ἔργα του, διότι περὶ τοῦ βίου του καὶ τῆς καταγωγῆς του, ὡς μόνας πληροφορίας ἔχομεν λέξεις τινὰς ἀπὸ ἕνα ἐπικήδειον, ἐκφωνηθέντα κατὰ τὴν ταφήν του. Ὁ ἐπικήδειος οὗτος, (ἓν ἑξάστιχον), μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ἀγρικόλας ἦτο Βέλγος, ὅτι ὑπῆρξεν μουσικὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Φιλίππου, ἀρχιδουκὸς τῆς Αὐστρίας καὶ ἀργότερον βασιλέως τῆς Καστίλλης, ὅτι κατεῖχε τιμητικὴν θέσιν μεταξὺ τῶν καλλιτεχνῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ὅτι ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 70 ἐτῶν. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν ὁμοῦ μετὰ τῶν ἔργων τῶν μεγαλειτέρων διδασκάλων τοῦ 15ου, καὶ ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος. Ἐλάχισται ἐκδόσεις μουσικῶν ἔργων τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος ὑπάρχουν, χωρὶς νὰ περιέχουν συνθέσεις θρησκευτικὰς καὶ μὴ τοῦ εὐφυοῦς αὐτοῦ ἀντιστικτοῦ.

Ἀγρικόλας (Γεώργιος Landmann A. Agricola Bauer). Γερμανὸς μεταλλειολόγος (1490-1555). Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς φιλολογίαν, εἶτα δὲ ἰατρικήν, χημείαν καὶ φυσικὴν εἰς Λειψίαν. Διέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος, μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του δὲ εἰς Γερμανίαν ἐγκατεστάθη εἰς Ἰωακειμστάλ, ἐκεῖ δὲ ἐσπούδασε τὰ μέταλλα καὶ τὰς μεταλλουργικὰς μεθόδους, συνέκρινε ὅ,τι εἶδε πρὸς ὅ,τι ἀνέγνωσε καὶ ἐμόρφωσεν οὕτω ἓν ἰδικόν του σύστημα.

Τῷ 1528 ἐξέδωκε τὸ πρῶτον «περὶ μεταλλειολογίας ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος» σύγγραμμα. Τῷ 1530 ὠνομάσθη ἱστοριογράφος τοῦ πρίγκηπος ἐκλέκτορος Μόριτζ καὶ μετέβη εἰς Κέμνιτζ, ὅπου συνέγραψε διάφορα ἱστορικὰ ἔργα. Τῷ 1541 καὶ 1546 ἐξέδωκε δύο ἔργα πραγματευόμενα περὶ μετάλλων καὶ περικλείοντα τὴν πρώτην συστηματικὴν περιγραφὴν αὐτῶν. Ὁ Ἀγρικόλας διαιρεῖ τὰ μέταλλα ἀναλόγως τῶν ἐξωτερικῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν (χρώματος, διαφανείας, γεύσεως, ὀσμῆς, σκληρότητος, βάρους, ἐξωτερικοῦ σχήματος) καὶ ἀναλόγως τῶν χημικῶν καὶ φυσικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων εἰς μέταλλα ἁπλᾶ καὶ σύνθετα. Τὸ σύστημά του ἴσχυσεν ἐπ' ἀρκετὸν καί, μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος, ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς μέγαν ἀριθμὸν περιγραφῶν μετάλλων. Τὸ κύριον ἔργον του «De re metallica libri XII» ἦτο ἕτοιμον ἀπὸ τοῦ 1550, ἐξεδόθη ὅμως τῷ 1556 καὶ ἐπέφερε τότε πλήρη ἐπανάστασιν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων καὶ τὴν χρῆσιν τῶν μεταλλευμάτων.

Ἀγρικόλας· (Ἐδουάρδος Agricola), γερμανὸς τοπιογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1800. Ἀφοῦ ἤκουσεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη τὰ μαθήματα τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν, ἔκαμε ταξίδιον μελετῶν, καὶ ἐζωγράφισε ἐν Σαλζβούργῳ μίαν ἄποψιν τῆς πόλεως ληφθεῖσαν ἐκ τοῦ Καποντζίνεμπεργκ. Ὁ πίναξ οὗτος ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Μετέβη κατόπιν εἰς Ἰταλίαν ὅπου διέμεινεν ἐπὶ 18 ἔτη ἐκ διαλειμμάτων. Παρέμεινεν ἰδίως ἐν Ρώμῃ καὶ Νεαπόλει. Τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλεν εἰς τὰς ἐκθέσεις τοῦ Βερολίνου τῶν ἐτῶν 1832 καὶ 1838 κατέστησαν γνωστὸν τὸ ὄνομά του. Ἦσαν αὐτὰ ἰταλικὰ τοπία, ἐζωγραφημένα κατὰ τὸν τρόπον τῶν «ἱστορικῶν τοπίων». Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς Γερμανίαν, ὁ Ἀγρικόλας διέμεινεν ἀλληλοδιαδόχως ἐν Μονάχῳ, Βερολίνῳ καὶ ἀπεσύρθη ἐν τέλει εἰς Καρλσρούην, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Ἀγρικόλας (Ἰωάννης Schneider ἢ Schnitter, ἐπιλεγόμενος Agricola) διαμαρτυρόμενος θεολόγος, τὸν ὁποῖον οἱ σύγχρονοί του ἀπεκάλουν κατὰ προτίμησιν «Magister Islebius» (1491—1566). Διηύ-

Digitized by Google

θυνε μίαν σχολὴν εἰς τὸ Ἀϊσλίμπεν (1525), ἐδίδαξε τὴν θεολογίαν εἰς τὸ Βίττεμπεργκ (1537) καὶ συνεζήτησε κατ' ἀρχὰς μετὰ τοῦ Μελάγχθωνος (1527) καὶ ἀργότερον μετὰ τοῦ Λουθήρου (1537—1540) περὶ τοῦ «ἀντινομισμοῦ», μὲ τόσην ζωηρότητα, ὥστε ἠπειλήθη μὲ δίκην ἀτιμώσεως καὶ ἐξηναγκάσθη ν' ἀποκηρύξῃ τὰς πεποιθήσεις του, ἀφοῦ κατέφυγεν εἰς Βερολῖνον, ὅπου ὁ ἐκλέκτωρ Ἰωακεὶμ Β' τὸν εἶχεν ὀνομάσει ἱεροκήρυκα τῆς αὐλῆς. Μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Σμαλκάλδης, ἔλαβε μέρος εἰς τὴν σύνταξιν τῆς «Προσωρινῆς διοικήσεως τοῦ Ἄουγκζμπουργκ», τοῦτο δὲ προεκάλεσε τὴν εὔνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' καὶ ἐκίνησε τὸ μῖσος τῶν ὁμοθρήσκων του κατ' αὐτοῦ. Ὁ Ἀγρικόλας ἔγραψε, πλὴν θεολογικῶν πραγματειῶν καὶ τρεῖς περιεργοτάτας συλλογὰς γερμανικῶν παροιμιῶν. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Λουθήρου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπεχωρίσθη, ἱδρύσας τὴν αἵρεσιν τῶν ἀντινομιστῶν, (ἀποκληθεῖσαν οὕτω παρὰ τοῦ Λουθήρου), τὴν διδάσκουσαν διάφορα δόγματα περὶ τῆς ἀναλόγου θέσεως τῆς πίστεως καὶ τῆς μετανοίας.

Ἀγρικόλας (Ἰωάννης Agricola), ἐπονομασθεὶς Ἀμμώνιος, γερμανὸς ἰατρὸς (τέλη 15ου αἰῶνος—1570). Ἤρχισε τὰς σπουδάς του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἰλγολστάτης τῷ 1506 καὶ ὕστερον ἀπὸ πολλὰ ταξίδια ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γραμματολογίας καὶ τῷ 1513 τῆς ἰατρικῆς. Τὴν καθηγεσίαν τῆς τελευταίας διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Ἀγρικόλας θεωρεῖται ὡς εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους ἰατροὺς τῆς ἐποχῆς του. Προσέφερεν ἰδίως μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἰατρικὴν μὲ τὰ σοφὰ σχόλιά του εἰς τὰ ἔργα τοῦ Ἱπποκράτους, τοῦ Διοσκορίδου, τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ.

Ἀγρικόλας (Ἰωάννης - Φρειδερῖκος Agricola), γερμανὸς μουσικοσυνθέτης, γεννηθεὶς τὴν 4 Ἰαν. 1720 εἰς Ντάμπετσεν τοῦ δουκάτου τοῦ Γόθα, ἀποθανὼν ἐν Βερολίνῳ τὴν 12 Ν)βρίου 1774. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἐξιταλισθέντων γερμανῶν διδασκάλων, τοῦ ὁποίου ἐπὶ μακρὸν πρότυπον ἦτο ὁ Χάσσε (Hasse). Ἦτο μαθητὴς τοῦ μεγάλου Μπάχ. Ὁ Ἀγρικόλας δὲν θὰ ἦτο γνωστὸς σήμερον ἐκ τῶν ἔργων του, ἐὰν ὁ πόλεμος τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει κατὰ τοῦ περιφήμου θεωρητικοῦ Μαρπαρύ, δὲν εἶχε δώσει εἰς αὐτὸν κάποιαν φήμην ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Εἰς σειρὰν ἐπιστολῶν ἐπετέθη μετὰ σαρκασμοῦ (1749) κατὰ τοῦ Μαρπαρύ, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπήντησε τραχύτατα. Ὁ Ἀγρικόλας ἀνταπήντησε καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος ἡ ἔρις αὐτὴ ἀπησχόλει ὁλόκληρον τὴν Γαλλίαν. Χάρις εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγρικόλα διεσώθη ἐκ τῆς λήθης, μέσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἰταλογερμανῶν μουσικῶν τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ 18ου αἰῶνος. Ἐκτὸς ἀπὸ διαφόρους καντάτας καὶ μερικὰς συνθέσεις θρησκευτικάς, ὁ Ἀγρικόλας ἔγραψε καὶ μελοδράματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ὁ Ναὸς τοῦ Ἔρωτος» (1755), «Ὁ Ἀχιλλεὺς εἰς τὴν Σκῦρον» (1758), «ἡ Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις» (1765).

Ἀγρικόλας (Βενεδέττε-Αἰμφία Μολτένι, σύζυγος Agricola), περιώνυμος ἰταλὶς δραματικὴ ἀοιδός, σύζυγος τοῦ προηγουμένου, γεννηθεῖσα, ὡς πιστεύεται, περὶ τὸ 1720, ὑπῆρξε μαθήτρια τοῦ Πορπόρα, τοῦ Χάσσε καὶ τοῦ Σαλιμπένι. Ἡ φωνή της ἦτο θαυμασία καὶ συνεδύαζε τὴν δύναμιν πρὸς τὴν εὐκαμψίαν, εἶχε δὲ τόσην ἔκτασιν, ὥστε, ἐὰν πιστεύσωμεν τὸν διάσημον Ἄγγλον μουσικὸν ἱστορικὸν Μπάρνεϋ, διήνυε μὲ ἀφάνταστον δύναμιν καὶ διαύγειαν κλίμακα ἐκ δύο καὶ ἡμισείας ὀκταφωνιῶν (ἀπὸ τοῦ λὰ μέχρι τοῦ ρέ). Ἡ Μολτένι ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον τὸ ἔτος 1742 εἰς τὴν ὄπεραν τοῦ Βερολίνου, ὅπου ἐθριάμβευσεν. Ἐκεῖ ἐγνώρισε τὸν συνθέτην Ἰωάννην Φρειδερῖκον Ἀγρικόλα, τὸν ὁποῖον ἐνυμφεύθη μετά τινα ἔτη. Ὁ μουσικὸς οὗτος ἔγραψε διὰ τὴν σύζυγόν του τοὺς περισσοτέρους ρόλους τῶν μελοδραμάτων του. Ἡ φωνὴ καὶ τὸ τάλαντον τῆς ἀοιδοῦ αὐτῆς, διετηρήθησαν μέχρι τῆς γεροντικῆς της ἡλικίας καὶ βεβαιοῦται ὅτι εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα ἐτῶν ἡ Μολτένι ἦτο τόσον θαλερὰ καὶ τόσον ἀκμαία, ὥστε παρέμενεν ἡ δημοφιλεστέρα ἀοιδὸς ἐν Βερολίνῳ, εἰς τὴν Ὄπεραν τοῦ ὁποίου ἐκράτει πάντοτε τοὺς δυσκολωτέρους ρόλους.

Ἀγρικόλας (Κάρολος Ἰωσὴφ Agricola), γερμανὸς ζωγράφος μικρογραφιῶν καὶ χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Σέκιγκεν τοῦ Μεγ. Δουκάτου τῆς Βάδης τὴν 18ην Ὀκτωβ. 1779, ἀποθανὼν ἐν Βιέννῃ τῷ 1852. Ἔκαμε τὰς πρώτας καλλιτεχνικὰς σπουδάς του ἐν Καρλσρούῃ, ἐμαθήτευσε κατόπιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Βιέννης καὶ ἐξέλεξε τὴν πόλιν αὐτὴν ὡς τόπον διαμονῆς. Ἐζωγράφιζεν εἰς ἐλαιογραφίας καὶ ὑδατογραφίας μυθολογικὰς σκηνάς, ἐγένετο ὅμως γνωστὸς εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς αὐστριακῆς πρωτευούσης κυρίως ἀπὸ τὰς μικρογραφίας του. Ἐξ αὐτῶν ἐκτιμῶνται ἰδιαιτέρως ἡ «εἰκὼν τῆς οἰκογενείας τοῦ ζωγράφου» (1815) καὶ αἱ προσωπογραφίαι τοῦ δουκὸς τοῦ Ράϊχσταντ, τοῦ Τάλμπεργκ, τῶν αὐτοκρατόρων Ἀλεξάνδρου καὶ Φρειδερίκου Ι. Ἐζωγράφισε καὶ 41 πίνακας κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἔργων τοῦ Ἐλζχάϊμερ, Πουσέν, Ἀλμπόνε, Ραφαὴλ κλπ.

Ἀγρικόλας (Λουδοβίκος Agricola), ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 1750 ἐν Ρώμῃ, ὅπου ἀπέθανε τῷ 1821. Ἐζωγράφισε κυρίως ἐκκλησίας, ἢ τοπία μετ' ἐκκλησιῶν.

Ἀγρικόλας (Φίλιππος Agricola), υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γνωστότερος δὲ αὐτοῦ ὡς ζωγράφος, ἰδίως ἱστορικῶν θεμάτων καὶ προσωπογραφιῶν, γεννηθεὶς τῷ 1771 ἐν Οὐρβίνῃ, ἀποθανὼν τῷ 1857 ἐν Ρώμῃ. Κατὰ τὸ πρῶτον τρίτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων ζωγράφων τῆς Ἰταλίας καὶ διωρίσθη τῷ 1843 διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ ἐν Ρώμῃ. Ἀντέδρασε κατὰ τῆς τέχνης τῆς παρακμῆς, ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς διδασκάλους τοῦ 16 αἰῶνος καὶ τὴν ἀρχαιότητα, προσπαθῶν νὰ ἐπιτελέσῃ ἐν Ἰταλίᾳ ὅ,τι ὁ Δαυῒδ εἶχε πράξει ἐν Γαλλίᾳ. Ἐζωγράφισε θρησκευτικοὺς καὶ μυθολογικοὺς πίνακας. Αἱ προσωπογραφίαι τοῦ πρίγκηπος τῆς Δανίας (1822), τοῦ ποιητοῦ Μόντι καὶ τῆς κόρης τῆς κομήσσης Κορτικάρι ἀποτελοῦν τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ ἔργου του.

Ἀγρικόλας (Μαρτῖνος Agricola), Γερμανὸς συνθέτης (1486—1556). Ὑπῆρξεν οὐχὶ μόνον μουσικός, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀξιοσημείωτος θεωρητικός. Τὰ βιβλία του, εἶναι ἐξ ἐκείνων, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ἱστορικοὶ ἀνεῦρον τὰ πολυτιμότερα στοιχεῖα διὰ τὴν μουσικὴν θεωρίαν κατὰ τὸν Μεσαιῶνα. Ὁ Ἀγρικόλας ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος λουθηρανὸς ψάλτης τῆς μεγάλης καὶ διασήμου σχολῆς τοῦ Μαγδεμβούργου ἀπὸ τὸ 1524 μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἐκ τῶν πρώτων ἐγκατέλειψε τὸ γερμανικὸν μουσικὸν διάγραμμα καὶ ἐχρησιμοποίησε τὸ σύγχρονον. Δὲν ἔσχε διδάσκαλον καὶ ὅ,τι ἐγνώριζε, τὸ εἶχε μάθει μόνος. Γράφει καὶ ὁ ἴδιος: «Οὐδέποτε μοῦ ἔδωκε κανεὶς μαθήματα, εἴτε θεωρητικά, εἴτε πρακτικά, εἴτε ὀργανικῆς μουσικῆς· πᾶν ὅ,τι γνωρίζω, τὸ ὀφείλω πρῶτον εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος διανέμει τὰ δῶρά του ὅπως αὐτὸς θέλει· κατόπιν εἰς μίαν διηνεκῆ ἐργασίαν καὶ εἰς ἀκούραστον ζῆλον καὶ τέλος εἰς ἐμὲ μόνον, βοηθούμενον ἀπὸ τὴν θείαν χάριτα». Τὰ ἔργα τοῦ Ἀγρικόλα δύνανται νὰ διαιρεθοῦν εἰς θεωρητικὰ καὶ πρακτικά. Ὁ Ἀγρικόλας πρῶτος ἐνηρμόνισε τὸ περίφημον χορικὸν τοῦ Λουθήρου «Ein' feste Burg», τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησε τόσον ἐπιτυχῶς κατόπιν ὁ Μέγερμπερ εἰς τοὺς «Οὐγενότους».

Ἀγρικόλας (Ροδόλφος Agricola), ὀλλανδὸς φιλόσοφος, ζωγράφος, ποιητὴς καὶ μουσικὸς (1443 1485). Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο Ρολέφ, Οὔϋσμαν (Rolef Huysmann) κατὰ τοὺς μὲν καὶ Χάουσμαν (Hausmann) κατ' ἄλλους. Ἐσπούδασεν εἰς Λουβαίν, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Θωμᾶ ἁ Κεμπὶς καὶ εἰς Ἰταλίαν, ὑπὸ τὸν Θεόδωρον δὲ Γαζά. Μετὰ τὰ ταξίδιά του εἰς Ἰταλίαν, Ὀλλανδίαν καὶ Γερμανίαν, ἐπανῆλθεν εἰς Γρονίγγην, τῆς ὁποίας ἐγένετο σύνδικος. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην μετέβη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μαξιμιανοῦ. Τῷ 1482, τρία ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐδέχθη τὴν θέσιν καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ἀϊδελβέργης. Ἐδίδασκε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν ὁποίαν εἶχε σπουδάσει εἰς τὰ ἑλληνικὰ κείμενα καὶ εἰς τὰ μαθήματά του ἀπέκλειεν ἐπιμελῶς τὰ βάρβαρα λατινικὰ τῶν σχολαστικῶν.—Ὁ Ἀγρικόλα ἦτο ἐξ ἄλλου ζωγράφος, μουσικός, ποιητὴς καὶ φιλόλογος. Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ τοὺς τρόπους μεθοδικῆς διδασκαλίας ὁμιλίας εἰς τοὺς κωφαλάλους. Εἶναι ὁ πρῶτος συγγραφεύς, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ περὶ τούτου εἰς τὰ ἔργα του. Οἱ σύγχρονοί του ἐξετίμων πολὺ τὸ σύγγραμμά του «Περὶ διαλεκτικῶν ἐπινοήσεων», εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ἀγρικόλας ἀναπτύσσει τὴν μέθοδον συλλογισμοῦ τῶν φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος. Ὁ πολυμαθὴς αὐτὸς καλλιτέχνης συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων.

Ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ εἰς τὴν γενέτειράν του. Τῷ 1716 ἀπεκάλυψεν ἓν δῆθεν μυστικόν, ἀνευρεθὲν ὑπ' αὐτοῦ καὶ τὸ ὁποῖον ἐπέτρεπε, διὰ τοῦ πυρὸς καὶ ἑνὸς μέσου, τὸ ὁποῖον ὠνόμαζε «φυτικὴν μομίαν», τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν φυτῶν μὲ ταχύτητα θαύματος. Τὸ βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον περιέγραφε τὴν ἀνακάλυψίν του, ἐτιτλοφορεῖτο: «Δοκίμιον ἀνήκουστον καὶ μολαταῦτα βασιζόμενον ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ λογικοῦ, ἀφορῶν τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν δένδρων τῶν θάμνων καὶ τῶν φυτῶν «(1716—1717). Τὸ ἔργον τοῦτο, μεταφρασθὲν εἰς πλείστας γλώσσας, περιέχει, πλησίον παραλόγων καὶ ἐσφαλμένων προτάσεων καὶ γνωμῶν, μέγαν ἀριθμὸν παρατηρήσεων χρησίμων διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν φυτῶν, τὸν ἐμβολιασμὸν κλπ.

Ἀγρικόλας (Χριστόφορος - Λουδοβῖκος Agricola), γερμανὸς τοπιογράφος, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρατισβόννῃ (1667 - 1719). Διῆλθε τὸ μέγιστον μέρος τῆς ζωῆς του περιερχόμενος τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ὀλλανδίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὁ τόπος ὅμως διαμονῆς τῆς ἀρεσκείας του ὑπῆρξεν ἡ Νεάπολις. Εἰς τὴν ἐποχήν του εἶχεν ἀποκτήσει φήμην μεγάλου καλλιτέχνου, σήμερον ὅμως εἶναι σχεδὸν λησμονημένος. Τὸ τάλαντόν του ἐμορφώθη κυρίως ἐν Ἰταλίᾳ, εἰς τὸν τρόπον δὲ μὲ τὸν ὁποῖον ὁ ζωγράφος οὗτος κατασκευάζει καὶ φωτίζει τὰ τοπία του, ἀνευρίσκει τις, ὁμοῦ μὲ τὴν ἀνάμνησιν τῆς φύσεως τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν, τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Πουσὲν καὶ τοῦ Κλῶντ Λορραίν. Ὁ Ἀγρικόλας ἠρέσκετο νὰ ἐνδύῃ μὲ ἀνατολικὰ ἐνδύματα τὰ πρόσωπα τῶν ἔργων του. Τὰ κυριώτερα ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀρκετὴν ποίησιν καὶ ἄφθονον φῶς, εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Δρέσδης καὶ τῆς Βιέννης, ὡς καὶ τῆς Φλωρεντίας, Βολωνίας καὶ τῆς Νεαπόλεως. Ἐξετέλεσεν ὡσαύτως πολυαρίθμους προσωπογραφίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν ἰδικήν του καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἀγρικόλας (Γεώργιος - Ἀνδρέας Agricola) ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, γερμανὸς ἰατρὸς καὶ φυσιοδίφης, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Ρατισβόννῃ (1672 - 1738). Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Βυρτεμβέργην καὶ τὴν Χάλλην, ὅπου καὶ ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τῆς ἰατρικῆς (1697).

Ἀγριλαίας· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Πύργου (Οἰτύλου) τοῦ νομοῦ Λακωνίας· κάτοικοι 13.

Ἀγριλέζα· χωρίον τοῦ δήμου Λαυρεωτικῆς τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας· κάτοικοι 58.

Ἀγριλές· χωρίον τῆς κοινότητος Ραδοβανίου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτ., 161.

Ἀγριληά· χωρίον τοῦ δήμου Μεσολογγίου· κάτοικοι 353.

Ἀγριληές· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Καρύστου τοῦ νομοῦ Εὐβοίας· κάτοικοι 16.

Ἀγρίλι, ἀγριλιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. ἐλαία ἡ Εὐρωπαϊκὴ (ποικιλία ὁ κότινος) τῆς τάξεως Σρεψιανθῶν (Contortae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐλαιωδῶν (oleaceae).

Ἀγριλιὰ (λέγεται καὶ *Ἀριλιές*)· χωρίον τῆς κοινότητος Θηρασίας τῆς νησίδος Θηρασίας τῶν Κυκλάδων· κάτοικοι 137. Ἀπέχει ἀπὸ τῆς ἕδρας τῆς κοινότητος ἡμίσειαν ὥραν.

Ἀγριλιά· χωρίον τῆς Τριφυλίας τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Αὐλῶνος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 239. Ἀπέχει ἀπὸ Σιδηροκάστρου περὶ τὰς 2 ὥρας.

Ἀγριλίκι· ὄρος τῆς Ἀττικῆς, νοτιοδυτικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Μαραθῶνος. κατάφυτον ἐκ πεύκων, ὕψους 557 μέτρων.

Ἀγριλιός· χωρίον τῆς κοινότητος Τουλιάτων τῆς Σάμης (Κεφαλληνία). ἀπέχον 1 ὥραν ἀπὸ Φισκάρδου· κάτοικοι 127.

ἀγριλῖται (οἱ). Ὅρος, χρησιμοποιούμενος διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ὡρισμένων κολεοπτέρων ἐντόμων, ἅτινα φέρουσι μίαν ἐγκοπὴν εἰς τὴν ἄρθρωσιν τῶν ταρσῶν.

ἀγριλίτσα· οὕτω ὀνομάζεται δ. *Πουτορία* ἡ Καλαβρικὴ τῆς τάξεως Ρουβιωδῶν (Rubinae) τῆς οἰκογενείας τῶν Ρουβοειδῶν (Rubiaceae).

Ἀγριλίων μονή, ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, κειμένη εἰς τὴν περιφέρειαν Διχαλίων τῆς Κεφαλληνίας, βορειοανατολικῶς δὲ τοῦ Αἰγιαλοῦ· μοναχοὶ 8.

Ἀγριλοβοῦνι. Ὀχυρὰ θέσις τῆς Μεσσηνίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ διάσημος Κλεφτοκαπετάνιος καὶ Ἀρματωλὸς *Ζαχαριᾶς* ὁ Μπαρμπιτσιώτης, κατετρόπωσε τὰ στρατεύματα τοῦ Βαλῆ τῆς Πελοποννήσου τῷ 1787. Ἡ θέσις αὕτη κεῖται εἰς τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Μεσσηνίας, ὅπου, ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐξετείνοντο τὰ λεγόμενα Ἐμλάκικα χωριὰ ἢ καὶ ἁπλῶς *Ἐμλάκια* (δημόσια, βασιλικὰ κτήματα) ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ συγκεκριμένως ἀπὸ Φίλια μέχρις Ἀγρίλου, ἀντικρύζει δὲ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ νότια κράσπεδα τῶν Ἀρκαδικῶν ὀρέων παρὰ τὸ Τουρκολέκα καὶ τὴν Πολιανήν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν χαράδραν (Μπογάζι) ἥτις ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ταϋγέτου κατέρχεται διὰ Δυρραχίου καὶ Πολιανῆς διὰ νὰ ἐκχύσῃ τὰ ρεύματά της εἰς τὸν Πάμισσον.

Ἡ ὀχυρὰ θέσις τοῦ Ἀγριλοβουνίου, ἐξελέγη ἀπὸ τὸν Ζαχαριᾶν, ὡς τὸ προσφορώτερον μέρος διὰ νὰ συντρίψῃ τὰς δυνάμεις τοῦ *Μωραβαλεσσῆ*, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἀρτιπαγὴς *Ὁμοσπονδία τῶν Ἀρματωλῶν*, καταλλήλως ὁδηγηθεῖσα, θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῆς γυμνῆς δυνάμεων Τριπόλεως καί, ἐνσπείρουσα τὸν πανικόν, θὰ ἐπετύγχανε τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τοῦ ἐγχειρήματος, δηλαδὴ τὴν ἀναγνώρισίν της, ὡς ἐπικινδύνου καὶ συνεπῶς τὴν ἐπιβολήν της εἰς τὴν Τουρκικὴν Ἐξουσίαν. Σειρὰ γεγονότων προηγήθη τῆς μάχης ταύτης, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ἡ, κατὰ τὸ παλαιότατον σύστημα, πρόκλησις ἐκ μέρους τοῦ Ζαχαριᾶ πρὸς τὸν Βαλήν, καταλήγουσα εἰς τὴν ἑξῆς ἰδιόρ-

Digitized by Google

ρυθμὸν φρασεολογίαν: «Βεζύρη τοῦ Σουλτάνου. Τώρα σοῦ ζητῶ πόλεμον εἰς τὰ Ἐμλάκικα χωριά. «Ἢ Σύ, ἢ Ἐγώ». Τῶχω βαρεμένο (ἀποφασισμένον). Ἢ αἷμα, ἢ ἐλευθερία, ἢ θάνατος».

Ἅμα τῇ ἀποστολῇ τῆς προκλήσεως ταύτης, ὁ Ζαχαριᾶς συνέλεξε πολλοὺς ἐκ τῶν πλανωμένων Τουρκαλβανῶν Κλεφτῶν καὶ εἰδοποίησε τοὺς συνεργαζομένους μετ' αὐτοῦ Κλεφτοκαπεταναίους τοῦ Μωρέως, ὅπως αἰφνιδίως ἐπαναστατήσουν μόλις ὁ *Βεζύρης* ἀπομακρυνθῇ τῆς Τριπόλεως, εἰς τρόπον ὥστε, πολλαπλασιαζομένων τῶν ἐπαναστατικῶν ἑστιῶν, νὰ ἐκμηδενισθῇ πᾶσα Τουρκικὴ ἀντίδρασις. Προετοιμάσας δὲ καὶ σῶμα ἰδιαίτερον προοριζόμενον νὰ ἐπιτεθῇ αἰφνιδιαστικῶς κατὰ τῆς ἀνυπερασπίστου πλέον Τριπόλεως, ἐπὶ ἡμέρας πολλὰς κατέγινεν εἰς τὴν ὀχύρωσιν καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ζωαρκείας ἐν τῷ ἀπροσβάτῳ στρατοπέδῳ τοῦ Ἀγριλοβουνίου. Ἐπειδὴ ὅμως, παρὰ τὰς γενομένας παρασκευὰς ἐν Τριπόλει, ὁ Βεζύρης δὲν ἐξεστράτευεν, ὁ Ζαχαριᾶς ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὰς κεφαλὰς τῶν δύο Τουρκαλβανῶν Σούλφη καὶ Μουσταφᾶ, τοὺς ὁποίους εἶχε προαποστείλει ἐκεῖνος διὰ νὰ τὸν δολοφονήσουν. Τότε πλέον ἐξῆλθε τὸ τουρκικὸν στράτευμα, ὑπολογιζόμενον, μὲ τὰς βοηθείας τὰς σταλείσας ἀπὸ ὅλους τοὺς *Βοεβόδας* καὶ τοὺς *Μωραΐτας Σπαχῆδες*, εἰς ὀκτακισχιλίους ἄνδρας, καὶ ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ παρὰ τὸ Μπογάζι *Χάνι τῆς Τσακώνας*, ὁπόθεν ἤρχισε τακτικὴν τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀγριλοβουνίου, καὶ παρὰ τὴν θέσιν *Κόκκαλα*, οὕτως ὀνομασθεῖσαν ἔκτοτε, λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν ἐναπολειφθέντων ἐκ τῶν περιπετειῶν τῆς μάχης ταύτης, ἀνθρωπίνων καὶ ἄλλων ὀστῶν.

Κατὰ τὸν βιογράφον τοῦ Ζαχαριᾶ, ἡ μάχη ἤρχισεν ἡμέραν Τετάρτην, διαρκέσασα τριήμερον, μακρόθεν δὲ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου παρηκολούθει αὐτὴν ὁ Βεζύρης, καὶ ἔβλεπε τὴν μεγίστην φθορὰν ἥτις ἐγίνετο ἐκ μέρους μὲν τῶν Τουρκαλβανῶν Κλεφτῶν ἐναντίον τῶν ἱππέων του, ἐκ μέρους δὲ τῶν Μανιατῶν καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων κατὰ τῶν πεζικῶν του δυνάμεων. Τὴν ἐπομένην συγκαλέσας εἰς συμβούλιον τοὺς κορυφαίους τῶν Πελοποννησίων, οὓς εἶχεν ἀναγκάσει νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἀπεφάσισεν ὅπως τὴν τρίτην ἡμέραν, Παρασκευὴν τῆς ἑβδομάδος, μολονότι ἑορτάσιμον διὰ τοὺς Μουσουλμάνους, νὰ ἐκτελέσῃ γενικὴν ἔφοδον, συγκεντρωμένην ἐναντίον τοῦ προμαχῶνος τοῦ Ζαχαριᾶ. Τὴν ἀπόφασιν ὅμως ταύτην ἐγκαίρως πληροφορηθεὶς διὰ φίλων του ἐν τῷ τουρκικῷ στρατοπέδῳ ὁ Ζαχαριᾶς, ἐχάραξε διὰ νυκτὸς βαθεῖαν τάφρον τὴν ὁποίαν ἐπιμελῶς καλύψας κατέστησε τελείως ἀφανῆ. Οὕτω κατὰ τὴν γενομένην ὁρμητικὴν ἐπέλασιν τῶν ἱππέων εἰς τὰ κράσπεδα τοῦ Ἀγριλοβουνίου, πολυάριθμοι ἵπποι μετὰ τῶν ἀναβατῶν των ἔπεσαν ἐν αὐτῇ καὶ κατεστράφησαν. Ἡ ἧττα αὕτη κατετάραξε τὸν Βεζύρην ὅστις ἔστειλεν ἀμέσως *Τατάρους*, καλῶν εἰς βοήθειαν ὅλους τοὺς βοεβόδας τοῦ Μωρέως. Αὐτοὶ ὅμως εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐγνωστοποίησαν τὴν γενικὴν τῶν Κλεφτοκαπεταναίων ἀνταρσίαν ἕνεκα τῆς ὁποίας ἠδυνάτουν νὰ τοῦ στείλουν τὰς ζητουμένας ἐπικουρίας.

Οὕτως εἶχαν τὰ τῆς πολιορκίας, ὁπότε τὴν ἐνάτην αὐτῆς ἡμέραν, ἐλήφθη ἡ εἴδησις τῆς ἀφίξεως τοῦ Κλεφτοκαπετάνιου Μακρυγιάννη εἰς τὴν Τρίπολιν βεβαιοῦντος ὅτι ἔρχεται μὲ ἀγαθὰς προθέσεις διὰ τοὺς Ἀγάδες αὐτῆς, ὅτι δὲν θὰ πειράξῃ τὰς *Κανιοῦλες* (συζύγους αὐτῶν), ἀλλ' ὅτι πρὸς τοῦτο ζητεῖ παρ' αὐτῶν νὰ ἐξεγερθῶσι ἐναντίον τοῦ Βεζύρη.

Μόλις διεκοινώθη εἰς τὸ στρατόπεδον ἡ πληροφορία αὐτή, στηριζομένη, κατὰ τέχνασμα τοῦ Ζαχαριᾶ, εἰς τὴν πραγματικὴν ἐμφάνισιν τοῦ Μακρυγιάννη εἰς τὴν Τεγέαν, οἱ Τοῦρκοι τῆς Τριπόλεως ἤρχισαν ἄθρόοι νὰ λιποτακτοῦν ὅπως περισώσουν τὰ κινδυνεύοντα χαρέμια των, ἐπῆλθε δὲ τοσαύτη σύγχυσις, ὥστε τὸ στρατόπεδον διελύθη ἐγκαταλειφθέν, οἱ δὲ Τοῦρκοι, καταδιωκόμενοι κατὰ πόδας ὑπὸ τῶν ὁρμητικῶς ἐξελθόντων μαχητῶν τοῦ Ζαχαριᾶ, ὑπέστησαν μεγίστην φθοράν, ὀλίγων διασωθέντων εἰς τὴν Τρίπολιν μετὰ τοῦ κινδυνεύσαντος ἐπανειλημμένως Βεζύρου.

Τὸ ἐγχείρημα τοῦτο τοῦ Ζαχαριᾶ ἐπέτυχε, διότι μετὰ τινα χρόνον, καὶ συνεπείᾳ ἀναφορῶν σταλεισῶν πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην ἐκ μέρους χριστιανῶν καὶ Μουσουλμάνων Πελοποννησίων, ἐξεδόθη φιρμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ζαχαριᾶς ἀνεγνωρίσθη Δερβέναγας τοῦ Μωρέως ἢ κατὰ τὸν βιογράφον του *Μπασμπουγλης*, τοῦ Φιρμανίου ἐπιδοθέντος αὐτῷ εἰς Μπαρσινίκον τῆς Σπάρτης ὑπὸ δύο Ἰμάμηδων, ἐντὸς ταψίου στρωμένου μὲ περίχρυσον κάλυμμα. (Βιβλ. «Ὁ Ἀρματωλισμὸς τῆς Πελοποννήσου» ὑπὸ Τ. Κανδηλώρου. «Βιογραφία τοῦ Ζαχαριᾶ» ὑπὸ Δ. Γρ. Καμπουρογλου. «Ὁ «Κλέφτης Ζαχαριᾶς», ἐν ἐφημερίδι «Λακεδαίμων» 1909 ὑπὸ Γ. Ἀναστασοπούλου).

Ἀγριλόβουνον· χωρίον τῆς Μεσσηνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Αὐλῶνος καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 396. Ἀπέχει ἀπὸ Σιδηροκάστρου 3 ὥρας.

Ἀγριλόβουνον, ὀρεινὴ τοποθεσία παρὰ τὰ *Δερβενάκια* τῆς Κορινθίας καταστᾶσα ἱστορικὴ ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ *Δράμαλη* τῷ 1822. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ἀπὸ τῆς 25 Ἰουλίου, ἐξέλεξε τὸ ἀπότομον τοῦτο μέρος ὡς κέντρον τῆς ἀμύνης διὰ τὴν προβλεπομένην διάβασιν τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, διέταξε δὲ καὶ ἐκτίσθη ἰσχυρὸν *Ταμποῦρι*, τοῦ ὁποίου ἡ φύλαξις ἀνετέθη εἰς τὸν ἐξάδελφόν του Ἀντώνιον Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Ζέρβαν, Τζάκαν καὶ τὸν «δυνατώτερον καπετάνιον τῶν βουνῶν» Γεώργιον Δημητρακόπουλον. Τὴν πρωΐαν τῆς 26 Ἰουλίου, ἡμέρας καθ' ἣν ἐξεκίνησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Δράμαλη διὰ νὰ διέλθουν τὰ Δερβενάκια, ὁ Ἀρχιστράτηγος ἀνῆλθεν εἰς τὴν κορυφήν του καὶ κατώπτευε τὰς κινήσεις τοῦ ἐχθροῦ. Πρὸς μεγαλειτέραν δὲ ἀσφάλειαν, διέθεσεν εἰς τὰς παρειὰς τοῦ Ἀγριλοβούνου καταλλήλως διεσκευασμένα διάφορα Μπαϊράκια καὶ καππώτας ἐπάνω εἰς ξύλα, ὥστε μακρόθεν ὁρώμενα διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, νὰ ἐξαπατήσουν τὸν ἐχθρὸν καὶ νὰ τὸν κάμουν νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἰς τὸ μέρος τοῦτο ὑπάρχει μεγάλη δύναμις, ἀναμένουσα αὐτούς. Τὸ ταμποῦρι τοῦ Ἀγριλοβούνου, μετὰ τινα ὥραν ἠχρησιεύθη, λόγῳ τῆς ὑποχωρήσεως τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων καὶ τῆς διαβάσεως μέρους ἐξ αὐτῶν διὰ τῆς χαράδρας τοῦ Ἁγίου Σώστου. Πράγματι ἀμέσως ὁ Ἀντώνιος Κολοκοτρώνης διετάχθη νὰ παραλάβῃ τὸ σῶμά του, καὶ διὰ τοῦ Βουνοῦ Πανάγου, νὰ ἀποκλείσῃ τὴν δίοδον τῶν εἰσελθόντων εἰς τὴν χαράδραν. Ἴχνη τοῦ κτιστοῦ τούτου ταμπουρίου σώζονται εἰσέτι.

Ἄλλαι συμπλοκαὶ συνέβησαν εἰς τὸ Ἀγριλόβουνον ἐπὶ τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμπραήμ, κατὰ τὴν διασκόρπισιν τῶν Ἀράβων ἱππέων του εἰς τὴν Ἀργολίδα, τῷ 1825.

Βραδύτερον, ἐπὶ τῶν τελευταίων χρόνων τῆς λῃστείας, τὸ Ἀγριλόβουνον ἐχρησίμευσεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ὡς κρησφύγετον τοῦ λῃστοῦ *Λύγκου*.

Ἀγριλος· χωρίον τῶν Καλαμῶν τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀμφείας, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 321. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀρφαρῶν 1.30' ὥραν, ἔχει δὲ δημοτικὸν σχολεῖον ἀρρένων. Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Πήδημα* (κάτ. 270).

Ἀγρῖλος (ὁ). Γένος πενταμερῶν κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Βουπρηστιδῶν. Ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, εὐθύ, κεφαλὴν κατακόρυφον τοποθετημένην βαθέως ἐπὶ τοῦ προθώρακος, ὀφθαλμοὺς μεγάλους, ᾠοειδεῖς, κεραίας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον βραχείας μὲ βαθείας ἐγκοπάς. Ὁ προθώραξ εἶναι εὐρὺς καὶ βραχύς, σχηματίζων διπλῆν τρόπιδα (καρίνα). Τὰ ἔλυτρα εἶναι ἐπιμήκη, οἱ ταρσοὶ ἀρκετὰ μακροί. Ζῶσιν ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ τῶν σεσηπότων ξύλων. Ὁ χρωματισμός των εἶναι πράσινος, κυανοῦς ἢ χαλκόχροιος. Αἱ κάμπαι των ζῶσιν ἐπὶ τῶν κορμῶν ἢ τῶν κλάδων τῶν δένδρων καὶ ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ ὀπωροφόρα δένδρα. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 200 περίπου εἴδη διεσπαρμένα εἰς ἀμφότερα τὰ Ἡμισφαίρια. Τὸ κοινότερον ἐν Εὐρώπῃ εἶδος εἶναι: *ἀγρῖλος ὁ πράσινος* (agrilus riridis)· ὁ χρωματισμός του ποικίλλει ἀπὸ τοῦ μεταλλοπρασίνου πρὸς τὸ κυανοϊῶδες. Ἡ κάμπη του ζεῖ ἐπὶ τῶν δρυῶν καὶ τῶν φηγῶν (ὀξυά) καὶ ἐπιφέρει μεγάλας βλάβας. *Ἀγρῖλος τοῦ Γκοερίνι* (agrilus Guerinii)· φέρει κυανοῦν χρῶμα καὶ ἐπὶ τῶν ἐλύτρων του τέσσαρας λευκὰς κηλῖδας. Οἱ ἀγρῖλοι ἐμφανίζονται μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεγάλου καύσωνος.

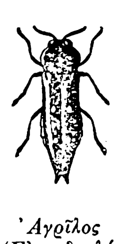

Ἀγρῖλος (Εἰς διπλάσιον μέγεθος τοῦ φυσικοῦ).

ἀγρίμι· ἀγρίδι, θηράσιμον, θηρίον, θὴρ κνώδαλον 1) πᾶν ἀγριμαῖον ζῶον: τὸν ἐφάγανε *τἀγρίμια* 2) εἰδικεύθη εἴς τινας τόπους καὶ σημαίνει τὸν *αἴγαγρον*, τὸ ἀγριοκάτσικο, τὴν ἀγριόγιδα ἐν δὲ τῇ Μήλῳ *ἀγρίμια* καλοῦνται καὶ αἱ ἥμεροι αἶγες, 3) μεταφορικῶς ὁ ἀχαλίνωτος παῖς: *ἀγρίμι* τὸ βλογημένο, δὲν πιάνεται, 4) ὁ ἀκοινώνητος ἄνθρωπος.

Ἀγριμία· οὕτω ὀνομάζεται δ. Ἀγριμονία ἡ εὐπατόριος φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας Ἀγριμονικρῶν (Agrimonieae).

Ἀγριμοκεφάλα· ὄρος τῆς Κρήτης ἐν Κισσάμῳ.

Ἀγριμονία· (βοτ.) εἶνε γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδιδῶν· (Rosaceae) καὶ τῆς ὑποοικογενείας τῶν ἀγριμονιηρῶν (Agrimonieae). Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς τρία γνωστὰ εἴδη 1ον) Ἀγριμόνιον τὸ Εὐπατώριον (Agrimonia Eupatoria) 2ον) Ἀγρ. τὸ εὔοσμον (Agr. odorata) καὶ 3ον Ἀγρ. τὸ νεπάλιον (Agr. nepaleusis). Τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον εἶδος χρήσιμα ὡς ἀνθοκομικὰ καὶ εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ὡς φαρμακευτικὰ (Herba Agrimoniae). Τὸ τρίτον εἶδος καλλιεργεῖται ἀποκλειστικῶς ὡς ἀνθοκομιακὸν φυτὸν ἐτήσιον, κάμνει μικρὰς ἀνθοστοιχείας βοστρυοειδεῖς μὲ ὡραῖα κιτρινωπὰ ἄνθη, σπείρεται τὸ φθινόπωρον εἰς σποραῖα καὶ μεταφυτεύεται περὶ τὰ τέλη τοῦ χειμῶνος εἰς τὸν κῆπον.-Τὸ Ἀγρ. τὸ εὐπατώριον εἶνε αὐτοφυὲς ἐν Ἑλλάδι καὶ ὀνομάζεται δημ. Φανόχορτο.

ἀγριμονιηρὰ (βοτ.) καλεῖται μία ὑποοικογένεια τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδιδῶν (Rosaceæ) ἐκ τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosaceæ). Διακρίνεται ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτηριστικοῦ τῶν ἀνθέων καὶ καρπῶν, τοῦ ὑπανθίου, ὅπερ εἶνε σχήματος κώδωνος ἢ στάμνας· τὸ ἄνω μέρος τούτου εἶνε σχεδὸν κλειστὸν παραμένει δὲ ξηρὸν καὶ περικλείει καρποὺς σχήματος μικροῦ καρύου.

Ἀγριμόχορτο· οὕτω ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Ποτεντίλλη ἡ ἕρπουσα τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Σπειραικρῶν (Spiræae).

ΑΓΡΙΝΙΟΝ (ΒΡΑΧΩΡΙ)

Η ΩΡΑΙΑ ΚΑΙ ΠΛΟΥΣΙΑ ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἀρχαία ἱστορία.—Δρᾶσις κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν.—Ἡ σύγχρονος πόλις.

Μία τῶν πλουσιωτέρων καὶ ἀκμαιοτέρων πόλεων τοῦ νομοῦ Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, πρωτεύουσα ἄλλοτε τῆς ἐπαρχίας Τριχωνίας καὶ ἤδη πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου δήμου· κεῖται εἰς τὸ βορειανατολικὸν ἄκρον εὐφόρου καὶ καπνοφύτου πεδιάδος, πλησίον ἀποτόμου βουνοῦ — ἑνὸς τῶν προπόδων τοῦ Παναιτωλικοῦ (κ. Ἀραποκέφαλα) καὶ ὄχι μακρὰν τῆς Τριχωνίδος λίμνης.

Ὁ σημερινὸς δῆμος Ἀγρινίου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πόλιν Ἀγρινίου καὶ ἀπό τινας πέριξ συνοικισμοὺς ἐγχωρίων καὶ προσφύγων· ἔχει δὲ ἤδη ἡ πόλις περὶ τὰς 20 χιλ. κατοίκων ἀσχολουμένους εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τὴν ἀμπελουργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, καὶ ἰδία εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν — τῶν περιφήμων καπνῶν Ἀγρινίου.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ ἀρχαία πόλις, ἡ ὁποία ἔφερε τὸ αὐτὸ ὄνομα δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν ποῦ ἔκειτο· διότι ἄλλοι μὲν ἰσχυρίζονται ὅτι ἔκειτο πλησίον τοῦ χωρίου Βλαχοῦ, ἔνθα σώζονται σπουδαῖα ἐρείπια καὶ τείχη, ἄλλοι δὲ ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀχελῴου ποταμοῦ καὶ ἀπέναντι τῆς περιωνύμου πόλεως τῶν Ἀκαρνάνων Στράτου — πόλεως (σημ. Σοροβίγλι) ἐναντίον τῆς ὁποίας τὸ Ἀγρίνιον κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς ἰδίως χρόνους διεξήγαγε πολέμους πολλοὺς καὶ μακρούς. Ἀλλ' ἡ νῦν ἐπικρατοῦσα γνώμη, ἥτις καὶ φαίνεται πιθανωτέρα, εἶναι ὅτι ἔκειτο παρὰ τὴν θέσιν «*Διαμαντέικα*», ἐντεῦθεν τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ Ἀγρινίου — Ἀμφιλοχίας, ὅπου διακρίνονται σπουδαῖα τείχη, ἀνευρέθησαν θραύσματα ἀγγείων, κιονοκράνων καὶ ἄλλα εὑρήματα· δὲν ἀποκλείεται ὅμως καὶ ἡ γνώμη αὕτη νὰ ἀνατραπῇ καὶ ἄλλη τις, ἂν μὴ ἡ ἰδία, κυρωθῇ δι' ἀνασκαφῶν ἐπισήμων καὶ εὑρημάτων ἀναμφισβητήτων. Ἐν πάσῃ περιπτώσει κανεὶς ἐκ τῶν ἀρχαίων δὲν ἀναφέρει τι περὶ τῆς πόλεως τοῦ Ἀγρινίου, ἐκτὸς τοῦ Στράβωνος καὶ τοῦ Διοδώρου. Ἐκ τούτου καταφαίνεται ὅτι αὕτη κατ' ἀρχὰς ἦτο μία πολίχνη τῶν Θεστιαίων ἀσήμαντος, κατέστη δὲ γνωστὴ καὶ ἀξία λόγου μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ Φιλίππου Γ' ἐρήμωσιν τοῦ Θέρμου, ἕνεκα τῶν πρὸς τοὺς Ἀκαρνᾶνας πολέμων τῶν Αἰτωλῶν. Τὸ ὄνομα ἔλαβεν ἐκ τοῦ Ἀγρίου, ἑνὸς τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ Πορθέως βασιλέως τῆς Καλυδῶνος:

Πορθεῖ γὰρ τρεῖς παῖδες ἀμύμονες ἐξεγένοντο,
Ὤκεον δ' ἐν πλευρῶνι καὶ αἰπεινῇ Καλυδῶνι
Ἄγριος ἠδὲ Μέλας, τρίτατος δ' ἦν ἱππότα Οἰνεύς
(Ὁμήρ. Ἰλιάδ. Ξ, 115 κ. ἑ)

Ἦτο δὲ ὁ Πορθεὺς οὗτος υἱὸς τοῦ Ἀγήνορος καὶ δισέγγονος τοῦ Αἰτωλοῦ — τοῦ πρώτου βασιλέως τῶν Αἰτωλῶν, ὅστις καταβαλὼν τοὺς Κουρῆτας, ὠνόμασε ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν Κουρῆτιν γῆν Αἰτωλίαν καὶ συνῴκισε τὰς αὐτόθι δέκα πόλεις.

Αἰτωλός ποτε τόνδε λιπὼν· αὐτόχθονα δῆμον
Κτήσατο Κουρῆτιν γῆν, δορὶ πολλὰ καμὼν
(Στράβ. 10, 3, 351)

Κατὰ τὸ 312 π. Χ. οἱ Ἀκαρνᾶνες ὑπείκοντες εἰς τὴν προτροπὴν τοῦ συμμάχου των Βασιλέως Κασσάνδρου, ὅστις εὑρίσκετο τότε ἐστρατοπεδευμένος παρὰ τὸν Καμπύλον ποταμὸν (σημερινὸν Ἀγαλιανὸν) ἀνεσυνέστησαν τὸ Ἀγρίνιον. Οἱ Αἰτωλεῖς ὅμως κατέλαβον καὶ κατέστρεψαν τοῦτο μετὰ διετίαν. Ἔκτοτε τὸ Ἀγρίνιον δὲν ἀναφέρεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ.

ΤΟ ΒΡΑΧΩΡΙ

Τὸ σημερινὸν Ἀγρίνιον φαίνεται οἰκισθὲν τὸ πρῶτον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 14ου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος ὑπὸ ποιμένων ἐκ Βλαχοῦ καὶ μὲ τὴν ὀνομασίαν Βραχῶρι, ἐκ τοῦ Βλοχοχῶρι κατὰ τοὺς μέν, κατ' ἄλλας δὲ ἐκ τοῦ Βλαχοχῶρι. Ὁ κ. Μ. Φιλήντας δίδει τὴν ἑξῆς τοῦ ὀνόματος ἐξήγησιν:

Digitized by Google

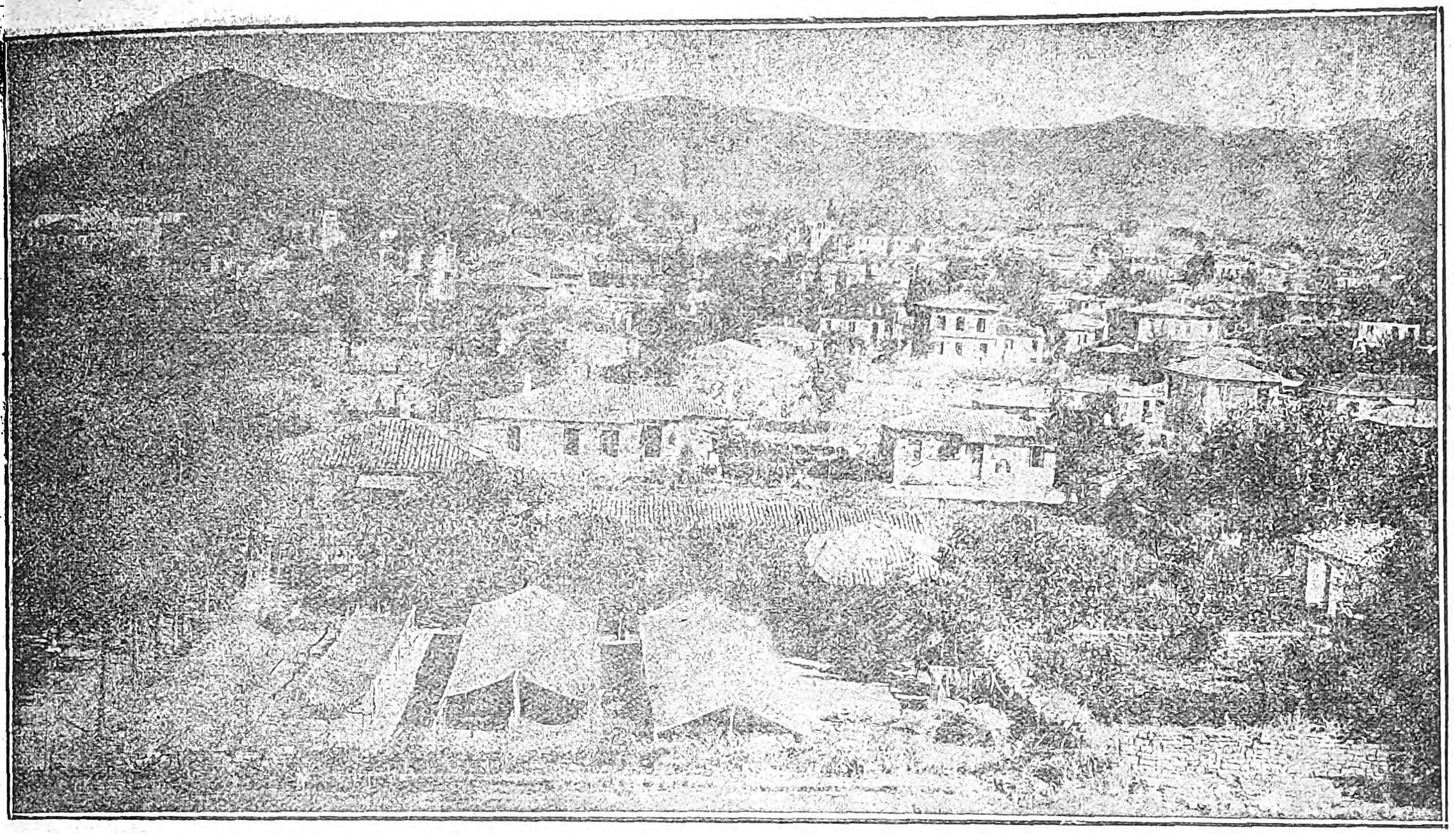

Γενικὴ ἄποψις Ἀγρινίου.

Ἐπειδὴ οἱ συνοικίσαντες τὸ νέον Ἀγρίνιον ὡρμῶντο ἐκ Βλοχοῦ, φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς ὠνομάσθη *Βλοχοχώρι*, τοῦτο ταχέως ἐκ παρετυμολογίας ἐγένετο *Βλαχοχώρι*, διότι οἱ κάτοικοί του ἦσαν ποιμένες, οἱ δὲ ποιμένες παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς ἀκόμη λέγονται *Βλάχοι*. Τὸ *Βλαχοχώρι* κατὰ τὴν λεγομένην ἁπλολογίαν ἕνεκα δύο ταὐτῶν ἀλλεπαλλήλων συλλαβῶν ἐνωρὶς ἤδη ἐλέχθη *Βλαχώρι* (βλέπε *ἀγός)* ὡς ἡ ἐπανωνομὴ>ἐπανομή, ὡς ὁ Στραβοβαγγέλης>Στραβαγγέλης κτλ. Τώρα τὸ *Βλαχώρι* εὐκόλως τρέπεται εἰς *Βραχώρι*, εἴτε ἐκ παρετυμολογίας πρὸς *βράχους* τινὰς παρακειμένους τῷ χωρίῳ, εἴτε καὶ ἐξ ἀφομοιώσεως τοῦ λ πρὸς τὸ ἀκόλουθον ρ· σύγκρινε: *Βούλγαρος*> *Βούργαρος*, *Ταλλαρὰς* > *Ταραρὰς* (οἰκογενειακὸν ὄνομα ἐν Ἀρτάκῃ), *πλοιάρι*>*προιάρι· καὶ τἀνάπαλιν*: cardellino>*καρδερίνα*, corsali>*κουρσάροι* κτλ.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος ὑποκατέστησε τὸν Ἀετὸν καὶ ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς περιοχῆς τοῦ *Κάρλελι*, ἐξέχουσαν ἔκτοτε θέσιν καταλαβοῦσα ἐν τῇ Αἰτωλοακαρνανίᾳ, διὰ τὴν θέσιν της ἐπὶ τοῦ συνδέοντος τὴν Ἄρταν πρὸς τὰς Πάτρας μεγάλου καὶ «ἀφεντικοῦ» δρόμου καὶ εἰς τὴν ὀχυρότητά της, ἕνεκα τῆς ὁποίας καὶ ἡ ὅλη περιοχή, ἀποτινάξασα τὸν διοικητικὸν ζυγὸν τοῦ Πασσᾶ τῆς Χαλκίδος, ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς δυτικῆς ἐσχατιᾶς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἐγένετο ἐξάρτημα τῶν Αὐτοκρατορικῶν Χαρεμίων, καὶ ἰδιαιτέρως τῆς ἑκάστοτε *Βαλιδὲ-Σουλτάνας*, διοριζούσης διὰ τοῦ *Κισλάραγα* τὸν *Μουσελίμην* καὶ τοὺς *Βοεβόδας* τῶν ἐπαρχιῶν αἵτινες τὴν συνεκρότουν.

Πράγματι, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης συνεκεντρώθησαν ἐν Ἀγρινίῳ, σπουδαῖαι Τουρκικαὶ οἰκογένειαι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα περισσώθησαν εἰς τὰ κατανεμημένα λείψανα τῶν μεγάλων κτημάτων των, ἐξαιρετικὴν δ' ἐμπορικὴν κίνησιν φαίνεται ἀναπτύξασα ἡ πόλις, καὶ ἐν πολλοῖς μεγαλοπρέπειαν βίου. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1770, τὴν ὑποκινηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ *Ὀρλώφ*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ παρονομάζεται, μετέσχε τοῦ θνησιγενοῦς ἐκείνου ὑπὲρ τῆς Ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος καὶ ἡ δυτικὴ Ἑλλάς, οἱ ἐπαναστάται δὲν ἐτόλμησαν κατ' ἀρχὰς νὰ κινητοποιήσουν τὴν περιοχὴν τοῦ Κάρλελι ἐν τῷ συνόλῳ της, ἕνεκα τοῦ μεγάλου καὶ ἀκμαίου τουρκικοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ εὑρισκομένου ἐν Ἀγρινίῳ, καὶ τῶν ἰσχυρῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων τὰς ὁποίας διέθετεν ἐν αὐτῷ ὁ Κάρλελι-Μουσελίμης. Ἀλλὰ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1770, ὁ ὁπλαρχηγὸς *Χρῆστος Γρίβας*, ἀκολουθούμενος ἀπὸ πλῆθος συγγενῶν του πολεμιστῶν, διαβὰς τὸν Ἀχελῷον, καὶ ἑνωθεὶς μετὰ τοῦ Αἰτωλοῦ ὁπλαρχηγοῦ *Γεωργίου Γουλιμῆ*, ἐπολιόρκησε τὸ Ἀγρίνιον, τὴν δὲ 21 τοῦ μηνὸς ἐκείνου ἐνήργησε σφοδρὰν κατὰ τῆς ὀχυρᾶς πόλεως ἔφοδον. Ἡ ἔφοδος ὅμως ἐκείνη ἀπεκρούσθη ἀπὸ τὸν Μουσελίμην Ἀχμέτ, τὸν μετέπειτα δράσαντα ἐπὶ τῆς Σατραπείας τοῦ *Ἀλῆ πασσᾶ Τεπελενλῆ*. Καταδιωχθέντες δὲ οἱ δύο ὁπλαρχηγοί, καὶ ἑνωθέντες μετὰ τοῦ *Τσέγιου Γρίβα*, ὅστις ἦλθεν εἰς βοήθειάν των, ἔπεσαν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι, εἰς τὴν θέσιν τὴν ἔκτοτε ὀνομασθεῖσαν «*τῶν Γριβαίων τὰ κόκκαλα*». Μετὰ τὴν νίκην του ταύτην, ὁ Μουσελίμης Ἀχμέτ, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ σώματα Τσάμηδων ἱππέων ὑπὸ τὸν *Σουλεϋμὰν-Τσαπάραν*, ἐδῄωσε τὸν τόπον καὶ μεγίστην φθορὰν ἐπήνεγκεν εἰς τὸ ὅλον Κάρλελι καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀγρινίου, τῆς ὁποίας οἱ Χριστιανοὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰ ὄρη τὰ γύρω τοῦ Ἀσπροποτάμου, ἐνῷ πολυάριθμα γυναικόπαιδα αἰχμαλωτισθέντα ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν Ἀλβανικῶν στιφῶν καὶ ἐπωλήθησαν εἰς τὰ *Σκλαβοπάζαρα*.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΕΝ ΑΓΡΙΝΙΩ

Τοιουτοτρόπως, εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος, τὸ Ἀγρίνιον θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῇ καθαρὰ τουρκόπολις. Τόσον οἱ χριστιανοὶ κάτοικοί του καὶ ὀλίγοι σχετικῶς ἦσαν καὶ ἀδύνατοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἰσχυρὰν φρουρὰν τὴν ὁποίαν πάντοτε διετήρει αὐτόθι ὁ Ἀλῆ πασσᾶς, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ἀπὸ τριακονταετίας σχεδὸν ὑπήγετο, καὶ πρὸς τὴν ἄλλην τουρκικὴν κοινωνίαν, ἥτις καὶ πλουσία ἐλογίζετο καὶ πάντοτε διετήρει ἐνόπλους σωματοφύλακας, κατὰ τὸ τοπικὸν ἔθος. Τούτου ἕνεκα καὶ ἡ *Φιλικὴ Ἑταιρία*, δὲν εἰργάσθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον, οὐδὲ ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸ Κατηχητάς, ἵνα μὴ ματαιοπονήσῃ. Ἄλλωστε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἤκμαζε μία ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας καὶ ἰσχυροτέρας *Ἰσραηλιτικὰς Κοινότητας* τῆς ἐποχῆς, τούτου δὲ δοθέντος, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ παρετηρήθη, δὲν ἐκρίθη φρόνιμον νὰ γίνῃ οἱαδήποτε ἐνέργεια, διὰ τὸν φόβον μήπως προδοθῇ. Πράγματι, κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ὀξύτατος διεξήγετο μεταξὺ Χριστιανῶν καὶ Ἰουδαίων ἀγὼν ἐν Τουρκίᾳ, ἑκατέρα δὲ μερὶς πάντα λίθον κατέβαλεν ἵνα ὑποσκελίσῃ τὴν ἄλλην.

Καθ' ὃν ὅμως χρόνον (1820) ὁ Σουλτάνος *Μαχμοὺτ* ὁ Β' ἐκήρυξε τὸν Ἀλῆ πασσᾶν *Φιρμανλῆν* (Ἀποστάτην) τὸ Ἀγρίνιον διοικούμενον ὑπὸ τοῦ περιφήμου Τουρκαλβανοῦ Ἐλμὰζ-βέη, ἑνὸς ἀπὸ τοὺς σημαντικοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, παρεσκευάσθη εἰς ἄμυναν ἐναντίον τῶν στελλομένων Σουλτανικῶν στρατευμάτων, ἀπεμονώθη δὲ ἐπὶ ἀρκετὸν χρόνον τῆς λοιπῆς περιοχῆς, ἥτις ἀμέσως ἐγκατέλειψε τὸν Τύραννον κι' ἐζήτησε νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὰ σουλτανικὰ κελεύσματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἤλπιζε βελτίωσιν τῆς θέσεώς της. Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους ἐκείνου ὁ *Πεχλιβὰν-πασσᾶς* διορισθεὶς Διοικητὴς τῆς Ναυπάκτου μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ καταλύσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀποστάτου, εἰσήλασεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα διὰ τῶν Θερμοπυλῶν, ἀποκρούσας δὲ τὸν *Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον*, εἰς μάχην φονικήν, προεχώρησε μέχρις Ἀγρινίου καὶ κατέλυσε τὸν Ἐλμὰζ βέην, ἀποδιώξας τοὺς Τσάμηδες αὐτοῦ. Ἀντιληφθεὶς δὲ τὸ ὀχυρὸν τῆς θέσεως, ὄχι μόνον ἐνίσχυσε διὰ σημαντικῆς φρουρᾶς τὸν νέον Μουσελίμην Ἀλλὰ-βέην, τὸν ὁποῖον ἐγκατέστησεν, ἀλλὰ καὶ διώρισε Δερβέναγαν τῆς περιοχῆς, τὸν περίφημον *Νούρκαν Σέρβανην*.

Η Δυτικὴ Ἑλλάς, παρὰ τοὺς μεμονωμένους ἀγῶνας τῶν Σουλιωτῶν, καὶ προφανῶς διότι ἐγγὺς αὐτῆς πολυάριθμα ὑπῆρχον τὰ ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ τουρκικὰ στρατεύματα, ἐβράδυνε σχετικῶς νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς Ἀνεξαρτησίας. Ἀφ' ἧς ὅμως, περὶ τὰ μέσα τοῦ 1821, ἐφάνησαν τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ἐπαναστατικὰ πλοῖα εἰς τὸν Κορινθιακὸν καὶ ἄλλα παρεμπεσόντα γεγονότα συνετελέσθησαν, οἱ μὲν Ἕλληνες ἤρξαντο τοῦ Ἀγῶνος μετὰ ζωηροῦ πράγματι ἐνδιαφέροντος, ὅπερ ἔμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐποποιείαν τοῦ Μεσολογγίου, οἱ δὲ Τοῦρκοι, περιδεεῖς γενόμενοι, ἤρχισαν νὰ συγκεντρώνωνται, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὸ ὀχυρὸν καὶ πολυφρούρητον Ἀγρίνιον, ἐγκαταλείψαντες πᾶσαν πόλιν καὶ ὅλα τὰ κτήματα. Πολλοὶ μάλιστα Πελοποννήσιοι Τοῦρκοι εἶχαν διαβῆ τὸν Κορινθιακὸν ἀπὸ μηνῶν, ἐκλείσθησαν δὲ καὶ οὗτοι εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἐλογίσθη ἡ Τουρκικὴ ἀκρόπολις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

Διὰ νὰ ἐνοηθῇ καλλίτερον τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ὑπομνήσωμεν, κατὰ Φιλήμονα, ὅτι ἑκάστη τῶν διωρόφων καὶ τριωρόφων τουρκικῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως ταύτης, περιεζώννυτο ὑπὸ διπλοῦ καὶ τριπλοῦ περιφράγματος, σχηματιζομένη οὕτως ἐν εἴδει φρουριδίου, ὡς μὴ συνεχομένη μετ' ἄλλων, καὶ φέρουσα δύο μὲν καὶ τρεῖς αὐλείους θύρας, μίαν δὲ μεταξὺ τῶν αὐλῶν. Μοναδικὸν καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα τὸ φαινόμενον αὐτὸ ἐβεβαίου ὄχι μόνον τὴν ἀγριωτέραν τυραννικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς φόβους τῶν Τούρκων, περικυκλουμένων ὑπὸ λαοῦ μὴ ἀποβαλόντος τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, πάντοτε δὲ ὁπλοφοροῦντος καὶ ἐνεργοῦντος τὰς ὑπαγορεύσεις γενναίας καρδίας.

Τὰς πρώτας ἀνησυχίας ᾐσθάνθησαν οἱ Τοῦρκοι τοῦ Ἀγρινίου, ὅταν πλὴν τῶν γύρωθεν καταφευγόντων ὁμοθρήσκων, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Νούρκα Σέρβανη προστασίανκαὶ ὁ *Ταχὴρ Παπούλιας*, Δερβέναγας τῶν *Γραββάρων*.

Πράγματι, ἡὕπαιθρος χώρα εἶχεν ἐγείρει τὰ ὅπλα. Ἡ πρώτη σύγκρουσις προεκλήθη ὑπὸ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ τοῦ Ζυγοῦ *Δημητρίου Μακρῆ* εἰς τὴν Σκάλαν τοῦ Μαυρομματίου. Ὁ ὁπλαρχηγὸς *Ἀλέξιος Βλαχόπουλος* εὑρίσκετο εἰς διαρκῆ συνενόησιν μετὰ τῶν ἐν τῇ πόλει χριστιανῶν καὶ συνενοήθη μετὰ τῶν λοιπῶν Καπετάνων τῆς Αἰτωλοακαρνανίας νὰ τὸν βοηθήσουν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἥτις ἐθεωρεῖτο τόσον σημαντικὴ ὑπὸ ἔποψιν ἀμύνης, ὅσον καὶ ἐν Πελοποννήσῳ ἡ Τρίπολις. Εἰς τὴν πρόσκλησιν δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως ὁ *Τσόγκας*, καταγινόμενος τότε εἰς τὰς ἐπιθέσεις του ἐναντίον τοῦ Τεκκὲ καὶ τῆς Πλαγιᾶς, ἀπέστειλεν ὅμως ἀπόσπασμα εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ Βλαχοπούλου ὅστις ἠδυνήθη τὴν 26 Μαΐου νὰ καταλάβῃ τὸ ὑπερκείμενον τοῦ Ἀγρινίου Παλαιόκαστρον. Τὴν 27 ἔφθασεν ὁ Δημήτριος Μακρῆςμετὰ ἑπτακοσίων ἀνδρῶν καὶ κατέλαβε τὰ λεγόμενα Γεφύρια τοῦ Ἀλλάμπεη. Τὸ ἴδιον ἑσπέρας εἰς τὸ Δαγρὶ συνηντήθησαν ὁ *Σαδήμας* καὶ ὁ *Θεόδωρος Γρίβας*, καταλαβόντες μετὰ τῶν ἑξακοσίων ἀνδρῶν των τὰς γύρω ἐπικαίρους θέσεις. Οἱ ἄλλοι ἔμελλον νὰ φθάσουν ἀργότερον, εἰς ἄλλα ἀσχολούμενοι κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας. Περὶ τὴν αὐγὴν λοιπὸν τῆς 28 Μαΐου, ὁ Βλαχόπουλος καὶ ὁ Μακρῆς, συνενοηθέντες διὰ πυρῶν ἐπροχώρησαν ἕκαστος ἀπὸ

Digitized by Google

τὸ μέρος του, καί, ἐν ἀλαλαγμοῖς αἰφνιδιαστικῶς ἐπέπεσαν ἐναντίον τῶν ἀποκέντρων τῆς πόλεως οἰκιῶν. Ἕνεκα τοῦ Ραμαζανίου οἱ Τοῦρκοι ἠγρύπνουν καὶ ἔτρωγαν τὰ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου φαγητά των. Ἔντρομοι ὅμως καὶ ἀπαράσκευοι κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα καὶ ἔσπευσαν νὰ συσπειρωθοῦν περὶ τὸ Σαράγιον. Τὴν σύγχυσιν ἐπέτειναν καὶ οἱ Ἀγρινιῶται Ἕλληνες οἵτινες ὁπλισθέντες καὶ ἐξελθόντες εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τὸ ἄκουσμα τῶν πρώτων πυροβολισμῶν, ἔσπευσαν εἰς τὰ δύο σημεῖα τῆς εἰσβολῆς, ὅπου ἐφαίνοντο αἱ πρῶται φλόγες. Πράγματι τὰ πολιορκητικὰ σώματα εἶχαν ἐντολὴν νὰ ἐμπρήσουν τὰς τουρκικὰς οἰκίας, εἰς τρόπον ὥστε ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ τρομοκρατηθοῦν οἱ Μουσουλμᾶνοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ μὴ προλάβουν οἱ ἐπαναστάται καὶ ἐπιδοθοῦν εἰς λεηλασίαν τῶν οἰκιῶν, ὁπότε θὰ ἐπήρχετο τελεία παράλυσις εἰς τὴν ἐπίθεσιν. Ὅθεν τὸ σῶμα τοῦ Μακρῆ, ἀφοῦ ἔφαγε τὰ εὑρεθέντα φαγητά, ἐπεδόθη εἰς τὴν πυρπόλησιν τῶν οἰκιῶν καθ' ὃν χρόνον ἀπὸ ἄλλης συνοικίας τὰ αὐτὰ ἔπραττε καὶ τὸ σῶμα τοῦ Βλαχοπούλου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ μάχη εἶχε γενικευθῇ εἰσβαλόντων καὶ τῶν ἄλλων ἐπαναστατῶν, οἱ δὲ Τοῦρκοι καὶ μάλιστα τὸ σῶμα τοῦ Δερβέναγα Νούρκα Σέρβανη, κρατερῶς, καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν ἠμύνθη εἰς τὸ Σαράγιον. Τὴν νύκτα ὅμως καὶ τοῦτο ἐγκατελείφθη ἐμπρησθὲν ὑπὸ τῶν πολιορκητῶν, οἱ δὲ Τοῦρκοι, μαχόμενοι ἀπεγνωσμένως, ἐκλείσθησαν εἴς τινας οἰκίας πολὺ ὀχυρὰς ἔνθα ἤλπιζον ν' ἀνθέξουν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Καὶ θὰ τὸ κατώρθωναν διότι ἐν τῷ μεταξὺ τὰ πολεμοφόδια τῶν ἐπαναστατῶν εἶχαν ἐξαντληθῆ. Τὴν ἑπομένην ὁ Νούρκας, διὰ νὰ χρονίσῃ ἕως ὅτου κατέλθουν βοήθειαι ἀπὸ τὸν ἐν Ἰωαννίνοις στρατὸν τοῦ Χουρσήτ, ἐπὶ τὰς ὁποίας ἤλπιζεν, ἀπέστειλε τὸν ἀνεψιόν του νὰ προβῆ εἰς συνεννοήσεις, παρέχων ἀμνηστείαν διὰ τὰ συμβάντα, νουθετῶν τοὺς Ἕλληνας ὅτι δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀνθέξουν μέχρι τέλους εἰς ἕνα πόλεμον ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου, καὶ ὑποσχόμενος πολλὰ ἐὰν οἱ πολιορκηταὶ ἀπεσύροντο. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἀπέκρουον ὑπερηφάνως τὰς προτάσεις ταύτας οἱ ὁπλαρχηγοί, ταυτοχρόνως ἔσπειρον τὰ ζιζάνια τῆς διχονοίας μεταξὺ τῶν πολεμίων. Πράγματι, διεμήνυσαν εἰς τὸν Νούρκαν ὅτι αὐτοὶ μόνον τοὺς Τούρκους τοὺς ἐντοπίους θέλουν νὰ διώξουν, καὶ ὅτι μὲ τοὺς Ἀρβανίτας δὲν ἔχουν πόλεμον. Συνεπῶς ὁ Νούρκας, ἐγκαταλείπων τοὺς ἐντοπίους, θὰ ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ τοὺς Τουρκαλβανοὺς του καὶ νὰ φύγῃ ἀνενόχλητος. Τοῦ ὑπισχνοῦντο δὲ νὰ τὸν προπέμψουν χάριν ἀσφαλείας μέχρι τοῦ Μακρυνόρους. Ἄλλως καὶ αὐτὸς θὰ μετενόει δι' ὅσα ἤθελον ἀκολουθήσει.

Οἱ Τοῦρκοι ἡτοιμάζοντο εἰς νέας ἀντεπιθέσεις τὴν 29 καὶ 30 Μαΐου, ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασαν νέα πολιορκητικὰ σώματα ὑπὸ τὸν *Γιώτην* καὶ τὸν *Γεώργιον Βαρνακιώτας*, καὶ τὸν Ἀνδρέαν Ἴσκον. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον τὰ ἑλληνικὰ σώματα ὁλονὲν αὐξανόμενα ἔφθαναν ἤδη τὰς τέσσαρας χιλιάδας, ἀντιθέτως ἡ ἔλλειψις τῶν πυρομαχικῶν εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον. Οὐδέποτε δὲ παρετηρήθη τὸ φαινόμενον τοῦτο εἰς τόσον μεγάλην κλίμακα. Τὴν 30 Μαΐου τὸ ἑσπέρας, δὲν ὑπῆρχε πυρῖτις οὐδὲ δι' ἕνα πυροβολισμόν. Κατὰ παράδοξον ὅμως σύμπτωσιν ἔφθασε τὰς ἡμέρας ἐκείνας εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ἀγγλικὸν ἐμπορικὸν πλοῖον τὸ ὁποῖον μετέφερε πυρίτιδα διὰ νὰ τὴν πωλήσῃ εἰς τοὺς ἐν Πάτραις Τούρκους. Ὁ πλοίαρχος *Χένδερσον*, μαθὼν τὰ τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν ἀπεφάσισε νὰ μὴ εἰσπλεύσῃ εἰς τὸν λιμένα τῶν Πατρῶν. Παρέπλεε δὲ τὸ Μεσολόγγιον μὴ γνωρίζων τί νὰ πράξῃ, ὅταν τυχαίως πληροφορηθεὶς τὰ τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀγρινίου, ἤκουσεν ὅτι διὰ τὴν σπάνιν τῶν πυρομαχικῶν, ἄπρακτοι οἱ Ἕλληνες ἐκινδύνευον νὰ τὴν λύσουν.

Τότε ἐνθουσιασθείς, καὶ λησμονήσας τοὺς ἐμπορικούς του σκοπούς, ἀπεβίβασε τὸ φορτίον του καί, προσωπικῶς μεριμνήσας διὰ τὴν μεταφοράν του, ἀνεζωπύρωσε τὰς ἐλπίδας τῶν πολιορκητῶν καὶ τοὺς ἐβοήθησε ν' ἀποπερατώσουν τὸ ἀρξάμενον ἔργον. Ὁ Χέντερσον μάλιστα μετέφερε καὶ τὸ μικρὸν τηλεβόλον μὲ τὸ ὁποῖον ἦτο ὡπλισμένον τὸ πλοῖόν του ἐναντίον τῶν πειρατῶν, ἐνεθουσιάσθη δὲ μεγάλως, διότι ὁ Βλαχόπουλος ὑπηρετήσας ἄλλοτε εἰς τὰ Ἑλληνικὰ τάγματα τῆς ἀγγλοκρατουμένης Ἑπτανήσου, ἐγνώριζε τὴν ἀγγλικὴν καὶ συνωμίλει μαζί του.

Τὸ μικρὸν τοῦτο ἐπεισόδιον ἤρκεσεν ὥστε ν' ἀναπτερώσῃ τὰ φρονήματα τῶν Ἑλλήνων καθ' ὃν χρόνον μεγίστη ἀπελπισία κατελάμβανε τοὺς Τούρκους, οὓς καὶ ἡ πεῖνα ἤρχιζε νὰ θερίζῃ. Ἐν τούτοις ἠμύνοντο κρατερῶς. Ἀλλὰ περὶ τὴν 5ην Ἰουνίου ὁ Νούρκας ἦλθεν εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν πολιορκητῶν διὰ νὰ ἐξέλθῃ ἀνενόχλητος μετὰ τῶν χιλίων περίπου ἀνδρῶν του. Παρεῖχε δὲ ὁμήρους τὸν υἱόν του καὶ ὀκτὼ τῶν ὀπαδῶν του. Οἱ πολιορκηταὶ συγκατετέθησαν, διότι οὕτω ἐξησθένιζε σημαντικῶς ἡ ἄμυνα τοῦ Ἀγρινίου. Ἀλλ' οἱ Τοῦρκοι δικαίως παραπονούμενοι κατ' αὐτοῦ διότι ἐπροδίδοντο ἐγκαταλιμπανόμενοι, καὶ μὴ δυνάμενοι ν' ἀνακόψουν τὴν ἀναχώρησίν του ὁρισθεῖσαν διὰ τὴν 8ην Μαΐου, ἐμήνυσαν διά

Ἡ γραφικὴ τοπικὴ ἐνδυμασία.

τινος Ἰσραηλίτου εἰς τὸν Βλαχόπουλον, ὅτι ὁ Νούρκας λεηλατεῖ τὰς οἰκίας των καὶ ὅτι ἀπερχόμενος θ' ἀποκομίσῃ ὅλας τὰς περιουσίας τῶν ἐντοπίων. Διὰ τούτου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἤλπιζαν νὰ δελεάσουν τοὺς πολιορκητὰς ὥστε νὰ παρασπονδίσουν διὰ ν' ἁρπάσουν ἀπὸ τοῦ Νούρκα τοὺς θησαυρούς, φονεύοντες ταυτοχρόνως αὐτόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τοὺς ὑπεδείκνυον ὅτι, ἀπερχομένου τοῦ Νούρκα πρὸ τῆς γενικῆς συνθηκολογήσεως διὰ τὴν ὁποίαν καὶ οἱ ἐντόπιοι ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς διαπραγματεύσεις, εἰσερχόμενοι εἰς τὴν πόλιν οὐδὲν τὸ ἀξιοσημείωτον ἤθελον εὕρει, οὐδὲ κερδίσει ἐκ τῆς συνθήκης, λόγῳ τῆς τοιαύτης ἀπογυμνώσεως τῶν ἐντοπίων.

Τότε οἱ πολιορκηταὶ ἀνήγγειλαν διὰ *Τελάληδων* καθ' ὅλην τὴν πόλιν ὅτι θὰ φονεύσουν πάντα Τουρκαλβανὸν ἀποκομίζοντα ξένην περιουσίαν. Ὁ Νούρκας ὅμως, ὑποκριθεὶς ὅτι θέλει ἀποδώσει τὰ ἁρπαγέντα, ἐπωφελήθη τῆς νυκτὸς καὶ παραλαβὼν μόνον ἑκατὸν πεντήκοντα ἐκ τῶν ἀνδρῶν του, τοὺς οἰκειοτάτους, ἐδραπέτευσε διαλαθὼν τὴν προσοχὴν τῶν πολιορκητῶν, πιθανῶς ἐπίτηδες, ἵνα εὐκολυνθῶσιν εἰς τὸ μελετώμενον. Πράγματι, μόλις εἰδοποιήθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους βέηδες διὰ τὴν ἀναχώρησιν, ἀπέστειλαν εἰς καταδίωξίν του πρὸς τὴν Ἄρταν, τὸν *Κωνσταντῖνον Βλαχόπουλον*. Εἰδοποίησαν δὲ τὸν ὁπλαρχηγὸν τῆς Εὐρυτανίας *Γιολδάσην*, ὅστις καιροφυλακτήσας παρὰ τὸ Καλλιδρόμιον ὄρος, κατέστρεψε τὸ σῶμα τοῦ Νούρκα, αὐτὸν δ' αἰχμαλωτισθέντα, συνέλαβε.

Τὴν 10 Ἰουνίου αἱ διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν ἐντοπίων ἐπερατώθησαν, ἀλλ' ὅταν τὴν ἑπομένην ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ παράδοσις διὰ τῆς συνθηκολογίας, ἄτακτοί τινες ἐπέπεσαν ἐναντίον τῶν Ἰσραηλιτῶν, τοὺς ὁποίους λαφυραγωγήσαντες, ἐφόνευσαν πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ ἱερέως Παπαλεξίου Δημάτα, τὸν ὁποῖον οὗτοι εἶχαν τυφλώσει δι' ἀκανθῶν καὶ ἐβασάνισαν μέχρι θανάτου. Τότε οἱ Τοῦρκοι βέηδες, φοβηθέντες παρασπονδίαν, ἐπανεκλείσθησαν εἰς τοὺς πύργους των καὶ ἤρχισαν ἐκ νέου τὴν μάχην. Ἀλλ' οἱ ὁπλαρχηγοὶ τοὺς ἔπεισαν ὅτι ἀναλαμβάνουν τὴν προσωπικὴν των σωτηρίαν ὑπὸ ἰδίαν των εὐθύνην, καὶ οὕτω περὶ τὸ δειλὶ τῆς 11 Ἰουνίου, ἔπεσεν τὸ Τουρκικὸν τοῦτο προπύργιον τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῶν διασωθέντων Μουσουλμάνων τὸν μὲν *Ἄγιαννην* τοῦ Βραχωρίου Ἀλλάβεην παρέλαβεν ὁ Βλαχόπουλος, ὡς καὶ τὸν Ταχὴρ Παπούλιαν, δι' αὐτῶν δὲ κατόπιν ἀντήλλαξε τὴν ἐν Πρεβέζῃ αἰχμαλωτισθεῖσαν οἰκογένειάν του. Ὁ δὲ Γεώργιος Βαρκανιώτης παρέλαβεν ὑπὲρ τὰς τριακοσίας ψυχὰς ἀνδρῶν γυναικῶν καὶ παίδων, τὰς ὁποίας διεφύλαξε σῶας εἰς Δραγαμέστον (Ἀστακόν). Οἱ λοιποί, τελείως ἐλεύθεροι κατὰ τὴν συμφωνίαν διεμοιράσθησαν εἰς διάφορα κτήματα ἔνθα, ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐργαζόμενοι, μετὰ καιρόν, εἴτε ἀνεχώρησαν διὰ τὴν Ἀλβανίαν, εἴτε καὶ ἀντηλλάγησαν πρὸς Ἕλληνας αἰχμαλώτους. Εἰς παρομοίαν ἀνταλλαγὴν ἐχρησίμευσε καὶ ὁ Νούρκας Σέρβανης, χρησιμεύσας πρὸς ἀπελευθέρωσιν ἑνὸς συγγενοῦς τοῦ Γιολδάση. Τὰς νίκας τοῦ Βραχοχωρίου καὶ Ζαπαντίου

βλ. λέξιν ἡ δημοτικὴ μοῦσα ἐξύμνησε μὲ τὸ ἑξῆς δημοτικὸ τραγούδι:

> Σ' ὅλον τὸν κόσμον ξεστεριά,
> Σ' ὅλον τὸν κόσμον ἥλιος,
> Καὶ στὸ Ζαπάντο-Βράχωρο
> Ὅλο καπνὸς κι ἀντάρα.
> Καπεταναῖοι τὄκαψαν,
> Καπεταναῖοι τὸ καῖνε....

Μετὰ τὰς νίκας ταύτας οἱ Ἕλληνες κατέλαβον καὶ τὴν στενὴν δίοδον τοῦ Μακρυνόρους καὶ οὕτως ἐξησφάλισαν τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν κατοχὴν τοῦ τόπου. Συνελθόντες δὲ εἰς συνέλευσιν ἐν Βραχωρίῳ συνέστησαν ἐν αὐτῷ προσωρινὴν διοίκησιν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν «*Γερουσίαν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος*»· μέλη αὐτῆς ἐξελέγησαν οἱ Γεώργιος Πραΐδης, Πάνος Γαλάνης ἡ Μεγαπάνος, Γεώργιος Μαυρομμάτης, Χρηστάκης Στάϊκος, Ἀναγνώστης Καραγιάννης, Ἰωάννης Τρικούπης, Ἀντώνιος Ἀναστασίου, Γεώργιος Κανναβὸς καὶ Ἀναγνώστης Ἀθανασίου· οὗτοι δὲ συγκατέλεξαν ὡς ἐπίτιμον μέλος τὸν Γεώργιον Βαρνακιώτην. Ἡ Γερουσία αὕτη ἐτακτοποίησε κάπως τὰ στρατιωτικὰ καὶ συνέστησε χιλιαρχίας· διώρισε δὲ χιλιάρχους μὲν τὸν Δημήτ. Μακρῆν, Ἀλέξ. Βλαχόπουλον, Ἀνδρ. Ἴσκον, Γ. Τσόγκαν, Ἰω. Ράγκον, Θ. Γρίβαν καὶ Γῶγον Βακόλαν, στρατηγὸν δὲ τὸν Γεώργιον Βαρνακιώτην. Ἀνέθεσε δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ παρακολουθοῦν καὶ ἐπιτηροῦν τὰς κινήσεις τῶν Τούρκων, οἵτινες συνηθροίζοντο εἰς τὴν Ἄρταν καὶ τὰ Ἰωάννινα. Διὰ τοῦτο ὅταν οἱ Τοῦρκοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, ἀπεκρούσθησαν πολλαχοῦ ὑπὸ τῶν ὁπλαρχηγῶν. Ἡ Γερουσία ὑποπτευθεῖσα κατόπιν τὴν εἰς Βραχῶρι εἰσβολὴν τῶν Τούρκων, ἐκάλεσεν ὅλους τοὺς προκρίτους εἰς κοινὸν συμβούλιον· ἀφοῦ δὲ συνεσκέφθησαν ὅλοι οἱ πρόκριτοι, ἔλαβον μίαν ὄντως ἡρωϊκὴν ἀπόφασιν—νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν καὶ νὰ πυρπολήσουν ἐξ ὁλοκλήρου αὐτήν, διὰ νὰ μὴ σταθμεύσῃ ἐκεῖ ὁ ἐχθρὸς εὑρίσκων τροφὰς καὶ οἰκήματα. Καὶ παρευθὺς ἐξετέλεσαν τὴν ἀπόφασίν των ἐκείνην—καίοντες ὁ εἷς τὴν οἰκίαν τοῦ ἄλλου. Μετὰ τοῦτο δὲ ὀλίγοι μὲν κατέφυγαν εἰς τὰς νησῖδας τῆς Λυσιμαχίας λίμνης, οἱ δὲ περισσότεροι διηυθύνθησαν εἰς τὴν Ἄρταν, διὰ νὰ κινήσουν εἰς ἐπανάστασιν καὶ τὰ μέρη ἐκεῖνα. Ἀλλ' ὁ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Ἄρταν ἐλθὼν Τουρκικὸς στρατὸς κατὰ τὰ μεσάνυχτα, εὑρίσκει τοὺς Ἕλληνας κοιμωμένους καὶ ἐφορμήσας ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν συνέλαβε ζῶντας, πλείστους ἐφόνευσε· οἱ δὲ λοιποὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν διασκορπισθέντες.

Τὸ ἑπόμενον ἔτος καὶ ἡ ἐν Ἀγρινίῳ συσταθεῖσα προσωρινὴ διοίκησις ἐπεσκιάσθη καὶ κατηργήθη, διότι ἀνεφάνη ἐν Μεσολογγίῳ νέα διοίκησις ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

Οἱ Ἀγρινιῶται πάντες ἐξηκολούθησαν ἐνεργῶς μετέχοντες εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἀναφέρονται ὡς λαβόντες μέρος εἰς τὴν παρὰ τὸ Κομπότι μάχην καὶ εἰς τὴν ἀτυχῆ μάχην τῆς Πλάκας, καθ' ἣν ἄλλοι μὲν ἐφονεύθησαν, ἄλλοι δὲ ἐξωγρήθησαν, ἀλλ' οἱ πλειότεροι διεσώθησαν εἰς τοὺς κρημνοὺς καὶ τὰς πέριξ φάραγγας.

Ἐπειδὴ δὲ ἀργότερον κατὰ τὸ 1825, ἦλθεν ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Κιουταχῆς διορισθεὶς ἀρχιστράτηγος, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν, οἱ κάτοικοι τοῦ Βραχωρίου μετὰ τῶν κατοίκων ἄλλων παρακειμέ-

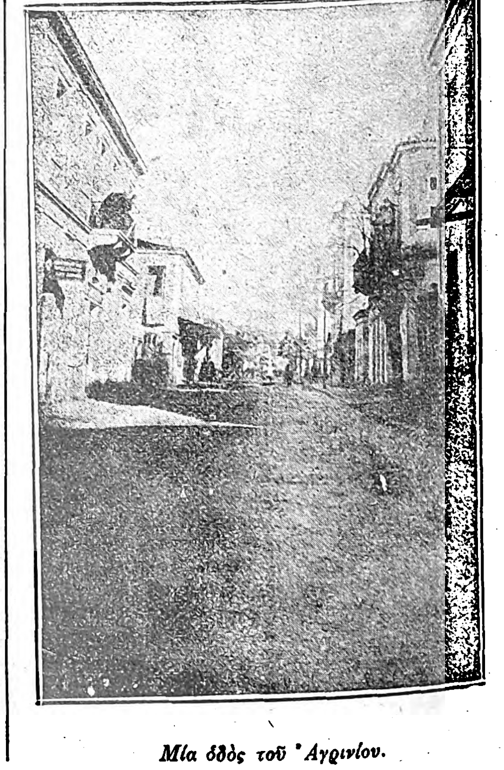

Μία ὁδὸς τοῦ Ἀγρινίου.

Digitized by Google

των μερῶν ἐγκαταλείψαντες πάλιν τὰς ἑστίας των ἔσπευσαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὰς οἰκογενείας των ἄλλοι μὲν εἰς Πεταλᾶν, Κάλαμον καὶ Ἰθάκην, ἄλλοι δὲ εἰς τὰ ὑψηλότερα τῆς Ναυπάκτου μέρη, τὰ ὁποῖα οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶχον πατήσει, καὶ ἄλλοι εἰς τὰς νησῖδας τῆς Λυσιμαχίας λίμνης· ἐκεῖ δ' ἐπὶ μακρὸν μὲν διέμενον ἄνευ τροφῶν, τέλος δὲ ἐτρέφοντο μὲ ληοκόκκι.

Ὁ Βελίαγας, ὅστις ἀπετέλει τὴν ἐμπροσθοφυλακὴν τῆς στρατιᾶς τοῦ Κιουταχῆ, κατεδίωξε καὶ ἐν τούτῃ τοὺς Βραχωρίτας, ἀλλ' ἀνεπιτυχῶς (βλ. λέξιν Λυσιμαχία).

Οἱ Βραχωρῖται δὲν ἔπαυσαν μετέχοντες τῶν ἐπαναστατικῶν ἐπιχειρήσεων (βλ. Ἀλάμπεη, Παναιτώλιον) μέχρι τοῦ τερματισμοῦ τούτων διὰ τῆς καθόδου τοῦ Καποδίστρια.

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΠΟΛΙΣ

Τὸ Βραχώρι, τὸ ὁποῖον τόσα συνεισέφερεν εἰς τὸν ἱερὸν τῆς Ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα καὶ τόσα ἔπαθε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ πολλάκις κατέπεσεν εἰς ἐρείπια, καὶ πλέον ἡ ἅπαξ μετεβλήθη εἰς τέφραν, μόλις ἤρχισεν ἡ νέα ζωὴ ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς ἐλευθερίας, ἤρχισε καὶ αὐτὸ νὰ ἀναδημιουργῆται, νὰ ἀναζῇ καὶ ν' ἀναθάλλῃ, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς λαμπρᾶς του τοποθεσίας, τὸ δὲ διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ἐξαιρετικὴν ἐν αὐτῷ εὐδοκίμησιν ἑνὸς πλουτοφόρου φυτοῦ—τοῦ καπνοῦ. Ἀλλ' ἀνακτισθὲν ὅπως καὶ ὅπου ἀ ἐκτίσθη, μὲ τὰς παλαιὰς συνηθείας καὶ τὰς παλαιὰς ἀντιλήψεις, δὲν ἦτο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἀκόμη δεκαετηρίδων, παρὰ μία κοινὴ ἐπαρχιακὴ πόλις μὲ σπίτια χαμηλὰ καὶ πτωχικά, χωρὶς πλατεῖαν καὶ ρυμοτομίαν, μὲ δρόμους στενοὺς καὶ λιθοστρώτους καὶ μὲ ἔλλειψιν κάθε κοσμικῆς καὶ ἐμπορικῆς κινήσεως καὶ ζωῆς—ἀληθινὴ τουρκόπολις! Ἀλλ' ηὐτύχησε νὰ ἀποκτήσῃ πρό τινων δεκαετηρίδων (1877—1885) ἕνα φιλόπολιν δήμαρχον, τὸν ἰατρὸν Μιχαὴλ Μπέλλον, ὅστις εἰργάσθη μὲ θέλησιν καὶ ὑπομονήν, μὲ στοργὴν καὶ αὐταπάρνησιν, καὶ μετέβαλε τὸ Βραχώρι εἰς τὸ σημερινὸν Ἀγρίνιον—μίαν νέαν καὶ κομψὴν πόλιν, μὲ ρυμοτομίαν καινοτομικήν, μὲ νοσοκομεῖα, Ἑλληνικὰ καὶ δημοτικὰ σχολεῖα, γυμνάσιον καὶ ἀγροτικὰς ὁδούς. Ἔκτοτε ἡ πρόοδος τοῦ Ἀγρινίου ὑπῆρξε μεγάλη, καταπληκτική· ὁ πληθυσμός της ἤδη ἔχει ὑπερτριπλασιασθῆ χάρις εἰς τοὺς ἐκεῖ ἐγκατασταθέντας πρόσφυγας· ἡ πόλις ἐπεξετάθη καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, ἀπέκτησε πλουσίας οἰκοδομάς, ἔχει ὡραίας πλατείας, ἐκ τῶν ὁποίων ὡραιοτέρα εἶναι ἡ δενδρόφυτος πλατεῖα Μπέλλου, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τὰς ἑορτὰς παιανίζει ἡ φιλαρμονικὴ Ἀγρινίου καὶ συγκεντροῦται ὅ,τι ἐκλεκτὸν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἡ πόλις· νέα μέγαρα καθ' ἑκάστην κτίζονται, κολοσσιαῖαι ἀποθῆκαι καπνῶν ἀνεγείρονται ἀξίας πολλῶν ἑκατομμυρίων.

Οὕτω τὸ Ἀγρίνιον σήμερον εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας, πλουσιωτέρας καὶ ἐμπορικωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, πόλις μὲ λαμπρὸν παρὸν καὶ μὲ εὐρύτερον καὶ λαμπρότερον μέλλον... Τὸ Ἀγρίνιον δὲν ἔχει *βιομηχανίαν* ἀξίαν λόγου, καίτοι παράγει ὑφάσματα στερεά, τάπητας ὡραίους καὶ λαμπρὰ χειροτεχνήματα.

Ἡ *γεωργία* της ὅμως εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, διότι παράγει δημητριακοὺς καρποὺς (500,000 ὀκ.), ἐλαίας βρωσίμους (500.000 ὀκάδ.), ἔλαιον (200,000 ὀκ.), οἶνον (300,000 ὀκ.), ἰδίως δὲ ἐκλεκτὰ καπνά. Ἡ καλλιέργεια τῶν καπνῶν, μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν ἰδίᾳ τῶν προσφύγων βαίνει προαγομένη ἁλματικῶς, ὡς ἐκ τῆς ἑξῆς ἐπισήμου στατιστικῆς καταφαίνεται: Εἰς τὸν δῆμον Ἀγρινίου κατὰ τὸ ἔτος 1922 ἐκαλλιεργήθησαν 3,600 στρέμματα τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ 1925 ἀνῆλθον εἰς 7,000 στρέμ., ἡ δὲ παραγωγὴ τοῦ καπνοῦ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον ἔτος ἀνῆλθεν εἰς 259.488 ὀκάδας, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον εἰς 500,000! Ἐκ τούτων τὸ 1/8 εἶναι ἀπὸ τὸ εἶδος τὸ λεγόμενον *τσεμπέλι*, τὸ ὁποῖον καταναλίσκεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, τὸ δὲ ὑπόλοιπον, ἤτοι τὰ 7/8, εἶναι τὰ λεγόμενα *μυρωδάτα*, τὰ ὁποῖα ἐξάγονται εἰς τὸ ἐξωτερικόν: τὴν Γερμανίαν, Ἀμερικὴν καὶ ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης.

Τὰ καπνὰ ἐξάγονται ἐξ Ἀγρινίου ἐπεξειργασμένα, ἐλάχιστα δὲ ἀνεπεξέργαστα· ἡ δὲ ἐπεξεργασία τῶν καπνῶν ἀπασχολεῖ 6000 ἐντοπίους καὶ 3000 πρόσφυγας ἐργάτας, ἤτοι σημαντικὴν ἐργατικὴν δύναμιν. Τὰ ἡμερομίσθια κυμαίνονται τῶν μὲν ἀνδρῶν ἀπὸ 45—75, τῶν δὲ γυναικῶν ἀπὸ 22—27 δραχμὰς τὴν ἡμέραν.

Μεγάλοι καπνεμπορικοὶ οἶκοι ἐν Ἀγρινίῳ ὑπάρχουν τῶν ἀδελφῶν Παπαστράτου, τῶν ἀδελφῶν Παπαπέτρου καὶ τῶν ἀδελφῶν Παναγοπούλου. Οἱ Οἶκοι οὗτοι ἔχουν ἱδρύσει καὶ τεραστίας καπναποθήκας. Οὕτω ἡ ἀποθήκη Παναγοπούλων εἰς τὴν συνοικίαν Καρυῶν ἔχει μῆκος 44 μέτρων καὶ πλάτος 22· εἶναι ἐκτισμένη ἐκ μπετὸν ἀρμὲ καὶ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ ὑπόγειον, τὸν δεύτερον καὶ τρίτον ὄροφον, τὰ γραφεῖα καὶ τὰς ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις. Ἡ ἀποθήκη Παπαστράτων ἔχει μῆκος 45 μέτρων καὶ 39 πλάτος περιλαμβάνει ὑπόγεια τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀποθῆκαι τῶν ἑτοίμων πρὸς πώλησιν καπνῶν, ἓν τεράστιον ἰσόγειον, τὸν μέσον ὄροφον καὶ τὸ ἀνώγειον· προσέτι ἰδιαίτερα γραφεῖα, ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις, αἴθουσαν φαγητοῦ καὶ καφφενεῖον ἐντὸς τῶν μεγάλων ἀποθηκῶν διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ ἰδιαίτερα δωμάτια διὰ τοὺς μονίμους ὑπαλλήλους καὶ τοὺς φύλακας. Εἰς τὴν ἀποθήκην Παπαστράτου ἀπασχολοῦνται 300 800 ἐργάται, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἀγοράζονται δὲ περὶ τὰ 1·2 ἑκατομμύρια ὀκάδες καπνῶν, τὰ ὁποῖα καταναλίσκονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ἢ ἐξάγονται, τὰ περισσότερα, εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ ἀποθήκη τῶν ἀδελφῶν Παπαπέτρου κεῖται ἄνωθεν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ ἔχει μῆκος 67 μέτρων καὶ πλάτος 37, περιλαμβάνει δὲ ἐν συνόλῳ πέντε τεραστίους ὀρόφους, γραφεῖα καὶ ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις.

Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων μεγάλων καπνεμπορικῶν οἴκων ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι σημαντικαὶ ἀποθῆκαι καὶ γραφεῖα ἄλλων καπνεμπόρων, ὡς τῶν κ. Ἀνδρικοπούλου, τῆς Ἀμερικανικῆς Ἑταιρείας τῶν ἀδελφῶν Σκαλίγκου, Ἐπ. Γιάγκα, Δ. Ἐξάρχου Σδράλη καὶ Μιχ. Γιάγκα, Ι. Κυλπάση, τῆς ἑταιρείας Otto Werder, τῆς Στάνταρ Κομπρέσιον, Ι. Μέξη, ἀδελφῶν Λέρτα κλπ.

Ἡ παραγωγὴ τῶν καπνῶν καὶ τὸ ἐμπόριον αὐτοῦ εἶναι σχεδὸν τὰ μόνα μέσα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πλουτισμοῦ τῶν κατοίκων Ἀγρινίου. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλοὶ ἄλλοι πλουτοπαραγωγικοὶ πόροι καὶ δυνάμεις, ὡς τῶν ὑδάτων κλπ., οἵτινες μένουν ἀνεκμετάλλευτοι καὶ οἱ ὁποῖοι ἐκμεταλλευόμενοι ἐπιστημονικῶς θὰ ὠθήσουν ἔτι πλέον πρὸς τὴν πρόοδον τὸ Ἀγρίνιον.

Τὸ Ἀγρίνιον ὑστερεῖ ὡς πρὸς τὴν *συγκοινωνίαν*· συνδέεται δι' ἁμαξιτῆς ὁδοῦ μετὰ τῆς Ἀμφιλοχίας (Καρβασαρᾶ) — Ἄρτης — Ἰωαννίνων καὶ δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ μετὰ τοῦ Καρπενησίου. Εἶναι πρὸς τούτοις ἀρχὴ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, ὅστις καταλήγει εἰς Κρυονέριον, ὁπόθεν διὰ πλοιαρίου τῆς ἑταιρείας μεταβιβάζεταί τις εἰς τὴν ἀπέναντι ἀκτήν, τὰς Πάτρας. Ἀλλ' ἡ συγκοινωνία αὕτη δὲν εἶναι ἤδη ἐπαρκὴς διὰ τὰς ἐμπορικὰς ἀνάγκας τοῦ Ἀγρινίου, αἱ ὁποῖαι ὁλονὲν αὐξάνονται· διότι εἶναι μεγάλαι αἱ δυσκολίαι καὶ μεγαλύτεραι αἱ ζημίαι, ἃς τὸ ἐμπόριον τῶν καπνῶν συναντᾷ καὶ ὑφίσταται ἀπὸ τὴν ἀτελῆ ταύτην συγκοινωνίαν.

Ἀλλὰ ἡ φύσις—μία φύσις γοητευτικὴ καὶ ὀνειρώδης — ἐξαιρετικὰ ηὐνόησε τὸ Ἀγρίνιον· διότι ἔχει περιπάτους ὡραίους, ὅπως εἶναι ὁ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ὁ πρὸς τὸ Εἰκόνισμα, ὁ τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου κλπ., ἐξοχὰς δὲ μαγευτικάς. Μία ἐκδρομὴ εἰς τὸν Ἀχελῷον ἢ τὸ δροσερὸν καὶ κατάρρυτον Κεφαλόβρυσον ἢ τὴν ὀνειρώδη Κλεισοῦραν, ἀφίνει τὰς πλέον ὡραίας καὶ ἀλησμονήτους ἐντυπώσεις καὶ ἀναμνήσεις.....

Ἀλλ' ἔχει καὶ ἱστορικοῦ καὶ ἀρχαιολογικοῦ ἐνδιαφέροντος μέρη τὸ Ἀγρίνιον, ὅπως εἶναι τὸ *Θέρμον* μὲ τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ μουσεῖόν του, ἡ περίφημος *Στράτα* μὲ τὸν ναὸν τοῦ Διὸς καὶ τὰ θαυμαστὰ φρούριά της καὶ τέλος τὸ ἀρχαῖον *Ἀγρίνιον*—μία κλειστὴ πινακοθήκη, ἡ ὁποία ἀναμένει ἀνυπόμονη τὴν σκαπάνην τοῦ ἀρχαιολόγου διὰ νὰ ἀποκαλυφθῇ καὶ ἀποκαλύψῃ τὰ μυστικά της καὶ τοὺς θησαυρούς της..

Ἔχει ἀκόμη καὶ ἱστορικὰ κειμήλια τὸ Ἀγρίνιον, καριοφίλια ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Ζαπαντίου ἢ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου, τουφέκια Σουλιώτικα ἢ τάσια ἀσημένια, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπιναν νερὸ ὁ Τζαβέλλας ἢ ὁ Σκαλτσοδῆμος ἢ ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Εἶναι πατρὶς τοῦ Πέτρου Βασιλικοῦ (Κωνσ. Χατζοπούλου), τοῦ Νικ. Παναγιώτου, ὅστις ἀνῆκεν εἰς τὸ ἀνταρτικὸν σῶμα τοῦ Καπετὰν Μητρούση, συνελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπηγχονίσθη κατὰ τὸ 1907· πρὸς τιμήν του ὁ δῆμος Ἀγρινίου ἀνήγειρε προτομήν, ἐφ' ἧς τὸ ἐπίγραμμα:

Κοίτα, διαβάτη πού περνᾷς,
Ἡ δόξα πού μὲ στάνει·
Γιὰ τὴν πατρίδα ὅποιος χαθῇ
Ποτέ του δὲν πεθαίνει...

τοῦ ἥρωος τοῦ Σκρᾶ Βασ. Παπαγιάννη, τοῦ Γ. Καζαντζῆ, τῶν ἰδίων τοῦ τραγικοῦ καὶ θρυλικοῦ πατέρα Κέντρου καὶ ἄλλων τῶν τελευταίων πολέμων ἀγωνιστῶν, τῶν ὁποίων ὁ ἡρωϊσμὸς καὶ ἡ ἀλησμόνητη θυσία προσέθεσαν τὰς πλέον λαμπρὰς σελίδας εἰς τὴν νεωτέραν τοῦ Ἀγρινίου ἱστορίαν...

Θαυμασία ἄποψις τοῦ Ἀγρινίου εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ ὑψώματος τοῦ Ἁγίου Χριστοφόρου.

[Τὰς πλείστας τῶν ἱστορικῶν καὶ στατιστικῶν πληροφοριῶν ὀφείλομεν εἰς τὸν ἐκλεκτὸν μας συνεργάτην κ. *Νικ. Σ. Γκινόπουλον*].

ἀγριοαβραμηλιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. *προύμνη* ἡ ἐξευγενισθεῖσα, τῆς τάξεως τῶν ροδανθῶν (Rosiflorae), τῆς οἰκογενείας τῶν ἀμυγδαλιδῶν (Amygdalaceae).

ἀγριοαγριάδα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *ἐρωτάγρωστις* ἡ μεγάσταχυς τῆς τάξεως τῶν λεπυρανθῶν (glumiflorae), τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστιδῶν (Gramineae).

ἀγριόαιρα· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *βραχυπόδιον* τὸ διστάχυον καὶ λόλιον τὸ πολυετές, ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν λεπυρανθῶν (glumiflorae), τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστιδῶν (gramineae). *ἀγριοαῖρα*· οὕτως ὀνομάζωνται δ. τὰ φυτὰ τοῦ γένους *φεστούκη*, φεστούκη ἡ ὑψηλή, φεστούκη ἡ λειμώνειος, φεστούκη ἡ γλαῦκος, ἅπαντα φυτὰ τῆς τάξεως τῶν λεπυρανθῶν (glumiflorae), τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστιδῶν (gramineae).

ἀγριοαμπέλι· οὕτως ὀνομάζεται δ. *κληματὶς* ἡ λευκάμπελος, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν πολυκαρπιδῶν (Polycarpicae), τῆς οἰκογενείας τῶν ρανουγκουλιδῶν (Ranunculaceae).

ἀγριοαπιδιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. *τιλία* ἡ κοινή, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν στυλοφόρων (Columniferae), τῆς οἰκογενείας τῶν τιλιδῶν (Tiliaceae).

ἀγριοαρακάς· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *βικίον* τὸ δασύκαρπον, τῆς τάξεως τῶν χεδροπῶν (Leguminosae), τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν (Papilionaceae).

ἀγριοάραχο· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *βικίον* τὸ κοινόν, βικίον τὸ ἥμερον, βικίον τὸ ἀρωματικὸν καὶ βικίον τὸ λεπτόφυλλον, ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν χεδροπῶν (gluminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν (Papilionaceae).

ἀγριοβαβούλι (Βοταν.) Δημώδης ὀνομασία *λαθύρου τῆς ἀφάκης* (Lathyrus aphaca, gallisti Pois de serpent) τῆς τάξεως τῶν χεδροπῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν. Εἶναι κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἡ ἀφάκη τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Διοσκορίδου. Λέγεται καὶ ἀγριολαθοῦρι.

ἀγριοβάλσαμος· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *μίνθη ἡ μακρόφυλλος* τῆς τάξεως τῶν χειλανθῶν τῆς οἰκογενείας τῶν χειλωτῶν (Labiatae).

ἀγριοβαμβακιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. ἀβούτυλον *τὸ ἀβικένειον*, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν στυλοφόρων (Columniflorae), τῆς οἰκογενείας τῶν μαλαχωδῶν (Malvaceae).

ἀγριοβάμβακο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *χρωματοφόρος* ἡ ῥαφική τῆς τάξεως τῶν τρικόκκων (Tricoccae), τῆς οἰκογενείας τῶν εὐφορβιδῶν (Euphorbiaceae).

ἀγριοβασιλικός οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *σάλβια* ἡ οὐερβενώδης τῆς τάξεως τῶν χειλανθῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν χειλωτῶν (Labiatae) καὶ *ἐλξίνη* ἡ παριεταρία ἡ ἰουδαϊκὴ τῆς τάξεως τῶν οὐρτικωδῶν ἢ κνιδωδῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν οὐρτικιδῶν (Urticaceae).

ἀγριόβατος· οὕτως ὀνομάζεται δ. *ροῦβος* ἡ βάτος ὁ πτελεόφυλλος καὶ ροῦβος ἡ βάτος πιλώδης, ἀμφότερα φυτὰ τῆς τάξεως τῶν ροδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ροδιδῶν (Rosaceae), τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν ρουβιηρῶν (Rubeae).

ἀγριοβαφή· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *ἐρυθρόδανον* ἡ ρουβία ἡ βαφικὴ τῆς τάξεως τῶν ρουβιδῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν ρουβιδῶν (Rubiaceae).

ἀγριοβάφιον· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *ἐρυθρόδανος* ἡ ρουβία ἡ βαφικὴ καὶ ἐρυθρ. ἡ ρουβ. ἡ ἐξωτική, τῆς τάξεως τῶν ρουβιιδῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν ρουβιδῶν (Rubiaceae).

ἀγριοβερικοκκιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. *προύμνη* ἡ ψευδοαρμενιακή, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν ροδανθῶν (Rosiflorae), τῆς οἰκογενείας ἀμυγδαλιδῶν (Amygdalaceae).

ἀγριόβικος· οὕτως ὀνομάζεται δ. *βικίον* τὸ σιπθόρπειον, βικίον τὸ ἑλληνικὸν καὶ βικίον τὸ ἄγριον, ἅπαντα φυτὰ τῆς τάξεως τῶν χεδροπῶν (Leguminosae), τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν (Papilionaceae).

ἀγριοβιολέττα· οὕτως ὀνομάζεται δ. *μαλκολμία* ἡ παράλιος, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν ροιαδωδῶν (Rhoadinae), τῆς οἰκογενείας τῶν σταυρανθῶν (Cruciferae).

ἀγριοβλάσταρα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν βουνιὰς ἡ ερουκοειδὴς τῆς τάξεως τῶν σκιαδιανθῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν σκιαδιοφόρων (Umbeliferae).

ἀγριόβλητο οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *ἀμάρανθον τὸ βλῆτον* καὶ ἀμάρανθον ἢ βλῆτον τὸ ὀπισθόστροφον τῆς τάξεως τῶν κεντροσπέρμων (Centrospermae), τῆς οἰκογενείας ἀμαρανθιδῶν (Amaranthaceae).

ἀγριοβλήτρα· οὕτως ὀνομάζεται δ. *ἀμάρανθον* ἢ βλῆτον τὸ ὀπισθόστροφον τῆς τάξεως τῶν κεντροσπερμων (Centrospermae), τῆς οἰκογενείας τῶν ἀμαρανθιδῶν (Amaranthaceae).

ἀγριοβότανον· χωρίον τοῦ Ξηροχωρίου τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἰστι-

Digitized by Google

αίων καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 335. Ἀπέχει ἀπὸ Ξηροχωρίου 4.30' ὥρας.

ἀγριόβρομη· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βρόμη* ἡ γενειοφόρος τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (gramineae).

ἀγριοβρόμι· οὕτως ὀνομάζεται δ. Ἀβένη ἡ ἀποστειρωμένη, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (gramineae).

ἀγριόβρομο· ἀγριόβρομος, οὕτω ὀνομάζονται τὰ φυτὰ *Βρόμη* ἡ ἀποστειρωμένη ἢ ἄγονος, Βρόμη ἡ ἄστατος, καὶ τὰ δύο τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (graminae).

ἀγριόβρουβα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Συσίβριον* τὸ φαρμακευτικὸν τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Phoaedinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Cruciferae).

ἀγριοβύζι· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κρηπὶς* ἡ γραμμωτή, τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριόγαλλος ὁ (Ὠτίς). Πτηνὸν τῆς τάξεως τῶν *Δρομέων*, τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν *Ἀμβλυπτερύγων* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *Ὠτιδιδῶν*. Ἡ τάξις αὕτη περιλαμβάνει μεγάλα πτηνὰ δυσκόλως ἱπτάμενα, ἀλλὰ ταχέως τρέχοντα διὰ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ὑψηλῶν ποδῶν των. Ἀπὸ τοὺς πόδας των ἐλλείπει ὁ ὀπίσθιος δάκτυλος. Κατοικοῦσι τὰ μεσημβρινὰ κλίματα τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Τὸ σῶμά των εἶναι εὔρωστον, τὸ ράμφος των πεπιεσμένον καὶ ἐπίμηκες ὅσον ἡ κεφαλή των. Οἱ πόδες των φέρουσι τρεῖς δακτύλους. Ὁ λαιμὸς εἶναι παχύς, αἱ πτέρυγες μεγάλαι. Τὰ νεογνά των τρέφονται ἐξ ἐντόμων. Τὰ μεγάλα πτηνὰ εἶναι κοκκοφάγα ἢ φυτοφάγα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Ὅταν βαδίζουσι μεταχειρίζονται ὡς βοηθητικὸν μέσον καὶ τὰ πτερά των. Ἐνδιαιτῶνται εἰς πετρώδεις πεδιάδας καὶ τίκτουσι τὰ ᾠά των εἰς τὰς ὀπὰς τῆς γῆς ἐν μέσῳ τῶν χόρτων.

Τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη. *Ὠτὶς ἡ βραδεῖα* (otis tarda) κ. *ἀγρία μισίρκα ἢ ἀγριόγαλλος*. Εἶναι τὸ μεγαλύτερον πτηνὸν τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἀνάστημά του φθάνει περίπου τὸ 1 μέτρον καὶ ζυγίζει περίπου 15 κιλά. Ἡ θήλεια εἶναι κατὰ τὸ 1/3 μικροτέρα τοῦ ἄρρενος. Τὸ πτέρωμά του εἶναι κίτρινον, διακοπτόμενον εἰς τὴν ράχιν ὑπὸ μελανῶν ραβδώσεων. Ἡ κεφαλή, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ στῆθος εἶναι ὑπόφαια. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ ἄρρενος εἶναι λαμπρότερος κατὰ τὸ ἔαρ. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ παρουσία ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος καὶ κατὰ τὴν βάσιν τριακοντάδος περίπου προτετμημένων (ψαλιδισμένων) πτερῶν σχηματιζόντων εἶδος γενειάδος. Ἄλλοτε εἶχε μεγάλην γεωγραφικὴν διασποράν· σήμερον εὑρίσκεται εἰς τὴν μέσην καὶ ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Κεντρικὴν καὶ Ἀνατολικὴν Ἀσίαν. Μεταναστεύει κατὰ πλήθη. Εὑρίσκεται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὅπου καὶ νεοττεύει ἐπὶ τῶν μεγάλων πεδιάδων τῶν Θηβῶν, τῆς Λεβαδείας, ἐν Σπερχειῷ, Εὐβοίᾳ καὶ Θεσσαλίᾳ. Ἡ θήλεια γεννᾷ 2—3 ᾠά. Εἶναι ἄγριον τὴν φύσιν, ἐξημεροῦται δυσκόλως καὶ θηρεύεται ἀπλήστως διὰ τὸ εὔγευστον κρέας του.

Ὁ Ζ. Ζέρμπ (Z. Gerbe), λέγει, ὅτι: «Κατὰ τὴν

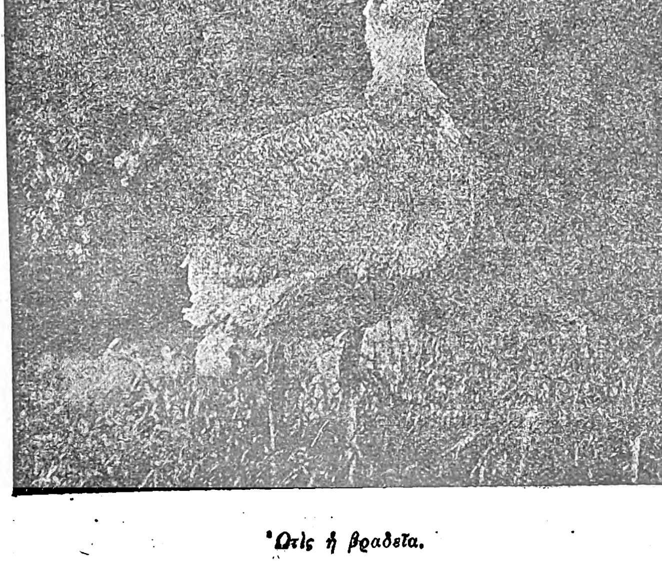

Ὠτὶς ἡ βραδεῖα.

ἐποχὴν τῶν ἐρώτων, ὁ ἄρρην ἐπιδεικνύει εἰς τὰς θηλείας τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς του καὶ τὰς πτέρυγάς του, καθὼς κάμει ὁ γάλλος καὶ ὁ ταὼς (παγῶνι). Διέρχεται πρὸ αὐτῶν, διογκοῦται (φουσκόνει), ὀργίζεται, ἐν μιᾷ λέξει κάνει τὸν *καμπόσο*, καθὼς λέγουν κοινῶς. Ὅταν πλησιάσῃ ἡ ἐποχὴ τῆς ᾠοτοκίας, ἡ θήλεια εὑρίσκει κατάλληλον μέρος ἐντὸς τῶν ἀγρῶν, ὅπου γεννᾷ 2—8 ᾠὰ χρώματος φαιοελαιώδους μὲ ἀνομοίας πυρροξάνθους καὶ φαιὰς κηλῖδας. Τὰ ᾠά της ἔχουσι μέγεθος ᾠῶν χήνας. Ἐκκολάπτονται εἰς τριάκοντα περίπου ἡμέρας».

Ὠτὶς ὁ Τέτραξ

Λέγεται, ὅτι ἡ θήλεια Ὠτίς, ὅταν ἀνακαλυφθῇ ἡ φωλεά της, θέτει τὰ ᾠὰ ἐπὶ τῶν πτερύγων της καὶ τὰ μεταφέρει εἰς ἄλλο μέρος. Πιθανότερον εἶναι, ὅτι τὰ μεταφέρει ἐντὸς τοῦ λάρυγγός της ὅπως κάμνει ὁ κόκκυξ (κοῦκος).

Ὠτὶς ὁ τέτραξ (otis tetrax). Τὸ μῆκός της εἶναι περίπου 45 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ ράμφος εἶναι μακρύτερον ἢ εἰς τὸ προηγούμενον εἶδος, δὲν φέρει πώγωνα καὶ τὰ πτερὰ τοῦ λαιμοῦ δύνανται νὰ ἀνορθοῦνται ἐν εἴδει περιτραχηλίου (τραχηλιᾶς). Ἔχει χρῶμα ἐρυθρωπόν, λευκὸν περιτραχήλιον μὲ μελανὰς κηλῖδας. Ἡ κοιλία εἶναι λευκή. Κατοικεῖ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Βορείαν Ἀμερικήν. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ἐν Λαμίᾳ καὶ εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χαμωτίδα*.

Κεφαλὴ ἄρρενος Ὠτίδος (τῆς Σιβηρικῆς.)

Ὠτὶς ἡ Σιβηρικὴ (otis Dybowskii), ἀπαντᾷ εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη καὶ τὴν Ἰαπωνίαν, διέρχεται τὸν χειμῶνα εἰς τὴν Κεντρῴαν Κίναν.

Τέτραξ ὁ τέτριξ (tetrax tetrix). Ἀπαντᾷ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Εὐρώπῃ, τῇ Βορείῳ Ἀμερικῇ καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀσίαν. Διέρχεται τὸν χειμῶνα εἰς τὰς Ἰνδίας. Οἱ ἄρρενες, ὅπως καὶ ἡ Ὠτὶς ἡ βραδεῖα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των, πηδῶσι χαριέντως καὶ ἐπιδεικνύονται διὰ νὰ προκαλέσωσι τὸν θαυμασμὸν τῶν θηλέων. Διογκοῦνται καὶ παλαίουσι μεταξύ των· ὁ νικητὴς μένει κύριος τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ τῶν θηλέων.

Εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν ὑπάγονται ἐπίσης:

Ἑτεροτέτραξ (Heterotetrax). Ζῇ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ κυρίως εἰς τὰ βόρεια ταύτης.

Ὠτὶς τῆς Νουβίας. Ἀπαντᾷ ἐν Σενεγαμβίᾳ.

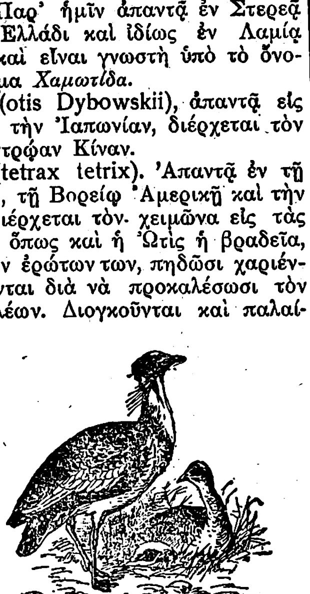

Ἄρρεν καὶ θῆλυ Ὠτίδος τῆς Σιβηρικῆς

Τραχιλωτὶς (trachelotis). Ἀφθονεῖ ἐν Ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ.

Τέτραξ ὁ ἀγριόρνις (tetrax urogallus). Ἀπαντᾷ εἰς τὰ μεγάλα δάση τῆς Ἀκαρνανίας.

Οὐμπάρα ἡ κυματοειδὴς (Houmbara undulata). Ἀπαντᾷ ἐν Ἀλγερίᾳ. Τὸ μῆκος της φθάνει τὰ 65 ἑκ. τοῦ μέτρου. Εἶναι ὡραιότατον πτηνόν. Φέρει λευκὸν λοφίον καὶ τράχηλον ἀνεμίζοντα λευκὸν καὶ μέλανα. Κτίζει τὴν φωλεάν της ἐπὶ ὑψηλῶν χόρτων. Σπανίως ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ.

Κυνήγιον. Θηρεύονται ἀπλήστως διὰ τὸ νόστιμον κρέας των.

Οἱ ἀγριόγαλλοι, εἶναι τόσον βαρεῖς, ὥστε δυσκόλως ἀνυψοῦνται ἀπὸ τῆς γῆς, ἀφοῦ τρέξουσιν ἐπ' ἀρκετὸν διάστημα μὲ ἀνεφγμένας τὰς πτέρυγας. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην καὶ προτοῦ ἀκόμη πετάξωσι δύναται γυμνασμένος κύων νὰ τοὺς συλλάβῃ, οὐχὶ καὶ μετὰ μεγάλης δυσκολίας. Τοῦτο κατορθοῦται κυρίως περὶ τὸ λυκαυγές, διότι τότε τὰ πτερά των εἶναι ὑγρὰ καὶ τὸ σῶμά των ἀδρανὲς λόγῳ τοῦ ψύχους, δυσκολώτατα δὲ ἀνεγείρονται.

Πλεῖστοι κυνηγοὶ καταδιώκουσιν ἔφιπποι τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐνῷ πετῶσι καὶ δὲν παραιτοῦνται τῆς θήρας των, παρὰ μόνον ὅταν φονεύσωσι ταῦτα. Τοῦτο γίνεται διὰ τοὺς μικροὺς ἀγριογάλλους, ἐνῷ οἱ μεγάλοι ἀποκάμωσιν ἀμέσως λόγῳ τοῦ βάρους τοῦ σώματός των καὶ θηρεύονται εὐκολώτερον.

Ἐπειδὴ τὰ πτηνὰ ταῦτα συχνάζουσιν εἰς γυμνὰς ἐκ φυτειῶν ἐκτάσεις, μακρὰν τῶν δένδρων καὶ τῶν θάμνων, εἶναι δυσκολώτατον νὰ τὰ πλησιάσῃ τις· καὶ ἐὰν συμβῇ τοῦτο, πάλιν πρέπει νὰ σκοπεύσῃ ὁ κυνηγὸς ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως.

Καθ' ὃν χρόνον τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀναζητοῦσι τὴν τροφήν των, οἱ κυνηγοὶ κατασκευάζουσι μικρὰν κρύπτην εἰς τὸ μέρος ὅπου συχνάζουσι τὰ πτηνά, τὴν καλύπτουσι διὰ λευκοῦ χονδροῦ ὑφάσματος ἢ καλύτερον διὰ χιόνος καὶ ἀναμένουσι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν πτηνῶν, ὁπότε καὶ πυροβολοῦσι διὰ τῶν ὀπῶν, τὰς ὁποίας ἀφίνουσιν εἰς τὸ ὕφασμα κατὰ διαστήματα. Ἡ κρύπτη πρέπει νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν χαμηλοτέρα, διὰ νὰ μὴ γίνηται ἀντιληπτὴ εἰς τὰ πτηνά.

Ἕτερος τρόπος κυνηγίου, εἶναι ὁ ἀκόλουθος. Ἐκλέγεται ἐπὶ τῶν ὀχθῶν ποταμοῦ ἢ τελμάτων σύδενδρον μέρος καὶ κατὰ μῆκος τούτου ἐμπηγνύονται χονδροὶ κάλαμοι ὕψους ὀκτὼ ποδῶν περίπου, ὁμοίως ἀπέχοντες ἀλλήλων, καὶ μὲ ἐλαφρὰν κλίσιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ ποταμοῦ. Προσδένονται ἐπὶ τούτων μακρὰ δίκτυα μήκους 50 ποδῶν ἕκαστον. Τὰ δίκτυα τοποθετοῦνται ἐπὶ μιᾶς σειρᾶς, ἀφινομένου μεταξύ των διαστήματος ἀρκετοῦ διὰ τὴν δίοδον ἐφίππου. Τὰ δίκτυα ἀφίνονται οὕτω χαλαρά, ὥστε νὰ σχηματίζωσι σάκκους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι εὔκολον νὰ περιπλεχθῇ τὸ πτηνόν.

Εἷς ἐκ τῶν κυνηγῶν ἐπικάθηται σχεδὸν πρηνὴς ἐπὶ τοῦ ἵππου του. Οἱ ἀγριόγαλλοι, οἵτινες ἀγαπῶσιν ἰδιαιτέρως τὸν ἵππον, ἀκολουθοῦσι τοῦτον ἀνοίγοντες τὰς πτέρυγάς των.

Ὁ ἵππος, περιστρεφόμενος ἡσύχως πάντοτε, ἀφίνει νὰ πλησιάσωσι τὰ πτηνά, εἶτα ἀποτόμως κάμνει ἡμίσειαν στροφὴν καὶ διευθύνεται πρὸς τὸ μέρος τῶν δικτύων. Συνήθως οἱ ἀγριόγαλλοι τὸν ἀκολουθοῦσι καὶ φθάνουσιν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν πρὸ τῶν δικτύων. Ὁ κυνηγὸς διέρχεται κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο μεταξὺ τῶν δικτύων κυκλοτερῶς, ἔπειτα κεντᾷ ἐλαφρῶς τὸν ἵππον του. Οἱ ἀγριόγαλλοι καταλαμβάνονται ὑπὸ φόβου καὶ περιπλέκονται εἰς τὰ δίκτυα. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην παρουσιάζονται καὶ οἱ ἄλλοι κυνηγοί, οἵτινες εἶναι κρυμμένοι εἰς τὰ πέριξ, καὶ μὲ ὅπλα, ξύλα κλπ. φονεύουσιν ἢ συλλαμβάνουσι τὴν λείαν των.

Μετὰ πτῶσιν χιόνος τὸ κυνήγιον γίνεται δι' ἀγκίστρων, εἰς τὰ ὁποῖα προσδένουσι μικρὰ τεμάχια γεωμήλου ἢ κρέατος. Οἱ ἀγριόγαλλοι, οἱ ὁποῖοι δυσκόλως εὑρίσκουσι κατὰ τὸν χειμῶνα τὴν τροφήν των, ἐπιπίπτουσιν εἰς τὸ δόλωμα, τὸ καταβρώχουσιν, ὁπότε καὶ συλλαμβάνονται ἐκ τοῦ ράμφους.

Τὸ κρέας τῶν νεαρῶν ἀγριογάλλων εἶναι τρυφερὸν καὶ νοστιμώτατον. Παρασκευάζεται ψητὸν ἢ καπαμᾶς· πάντοτε ὅμως πρέπει νὰ προστίθεται ἀρκετὴ ποσότης λαρδίου, διότι εἶναι φύσει πολὺ ξηρόν. Ἐπίσης καὶ εἰς τὸν ὀβελὸν (σοῦβλα) γίνεται ἐξαίρετον.

Δ. Ν. Π.

ἀγριογαρούφαλλο· οὕτως ὀνομάζεται δ. *Χιτὼν* ὁ βελούδινος φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καρυοφυλλίδων (Caryophyllaceae), καὶ ὁ Δίανθος ὁ ἰνόδωρος τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ οἰκογενείας.

Ἀγριόγατος, ὁ (Felis catus). Ζῷον θηλαστικὸν τῆς τάξεως τῶν *ἁρπακτικῶν* ἢ *σαρκοφάγων* τῆς οἰκογενείας τῶν *Γατιδῶν* ἢ *Αἰλουροειδῶν*.

Τὰ ζῷα τοῦ εἴδους τούτου εἶναι πάντα σαρκοφάγα καὶ τελειότατα ὡπλισμένα. Διακρίνονται εὐκόλως ἐκ τῶν ἰδιορρύθμων ὀδόντων καὶ τῶν ὀνύχων των. Φέρουσι τριάκοντα ὀδόντας. Ἑκάστη σιαγὼν φέρει 6 κοπτῆρας καὶ 2 μεγάλους κυνόδοντας· γομφίους δὲ ἡ μὲν ἄνω σιαγὼν 8, ἡ δὲ κάτω 6. Οἱ γόμφιοι ἢ τραπεζῖται εἶναι πεπιεσμένοι, κοπτεροὶ καὶ ὀδοντωτοὶ ὡς πρίονες. Οἱ γόμφιοι τῆς ἄνω σιαγόνος ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς τῆς κάτω οὐχὶ διὰ τῆς στεφάνης των, ἀλλὰ δι' ὁλοκλήρου τῆς ἐπιφανείας των, ὅπως αἱ λεπίδες τῆς ψαλίδος· διότι ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι εὐρυτέρα τῆς κάτω. Οἱ προγόμφιοι εἶναι λίαν μικροί. Οἱ κυρίως γόμφιοι εἶναι μεγαλύτεροι, μὲ τετραγωνικὴν στεφάνην καὶ περὶ τὸ μέσον αἰχμηροί. Οἱ πρῶτοι ὀπίσθιοι γόμφιοι ὀνομάζονται ἐπίσης ἀνώτεροι σαρκοβόροι καὶ εἶναι οἱ ἰσχυρότεροι ὅλων. Οἱ ὀδόντες οὗτοι εἶναι χαρακτηριστικώτατοι· φέρουσι κοπτερὰν αἰχμὴν μετὰ κωνικοῦ κατὰ τὸ ὀπίσθιον τῆς βάσεως, λοβοῦ. Οἱ δεύτεροι ὀπίσθιοι γόμφιοι εἶναι μικρότατοι· ἔχουσι πλαγίαν διάταξιν μὲ διλοβον στεφάνην.

Ἡ κάτω σιαγὼν ἔχει δύο κυρίους γομφίους καὶ τέσσαρας ὀπισθίους. Οἱ κυρίως γόμφιοι ἔχουσιν ἐλαφρῶς τριγωνικὸν σχῆμα καὶ εἶναι πεπιεσμένοι. Οἱ πρῶτοι ἐσωτερικοὶ γόμφιοι διαφέρουσιν ὀλίγον τῶν ἀντιστοίχων τῆς ἄνω, καὶ εἶναι μεγαλύτεροι. Οἱ δευτερεύοντες ἢ σαρκοβόροι γόμφιοι τῆς κάτω σιαγόνος εἶναι λεπτότατοι, ἀρκετὰ μεγάλοι, σχημα-

Digitized by Google

τίζοντες δύο κοπτεροὺς λοβούς, τοὺς ὁποίους χωρίζει βαθεῖα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐντομή. Αἱ σιαγόνες εἶναι βραχεῖαι καὶ ἐφωδιασμέναι δι' ἰσχυροτάτων μυῶν. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μυῶν τούτων καὶ τοῦ ζυγωματικοῦ τόξου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐκφύονται, ὀφείλεται ἡ χαρακτηριστικὴ εὐρύτης τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀγριογάτου.

Οἱ ὄνυχες τοῦ ζῴου ἀποτελοῦσιν ὅπλον ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς ὀδόντας φοβερόν. Ἰδιόρρυθμος μηχανι-

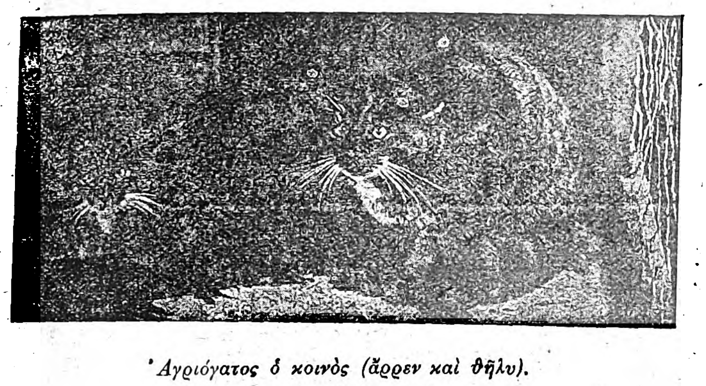

Ἀγριόγατος ὁ κοινὸς (ἄρρεν καὶ θῆλυ).

σμὸς προφυλάσσει τούτους καὶ τοὺς ἐμποδίζει νὰ λαμβάνωσι μέρος κατὰ τὴν βάδισιν. Πρὸς τοῦτο ἡ ὀνυχώδης φάλαγξ στρέφεται ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς προσθίας φάλαγγος· ἐκ ταύτης ἄρχεται ἰνώδης σύνδεσμος ἰσχυρότατος, ὅστις λόγῳ τῆς ἐλαστικότητός του, συγκρατεῖ ἀνωρθωμένην τὴν ὀνυχώδη φάλαγγα χωρὶς πρὸς τοῦτο νὰ καταβληθῇ οὐδεμία προσπάθεια ὑπὸ τοῦ ζῴου. Οἱ ὄνυχες προστατεύονται ἐπίσης καὶ ὑπὸ δερματικῆς πτυχώσεως. Ὅταν ὁ ἀγριόγατος θέλει νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ξεσχίσῃ τὴν λείαν του, συστέλλει τοὺς μῦς τῶν φαλάγγων του καὶ προτείνει τοὺς χαλυβώδεις ὄνυχάς του. Ὅταν ἡ ἑκουσία συστολὴ παύσῃ, οἱ ὄνυχες ἐπανέρχονται φυσικῶς εἰς τὴν προτέραν των θέσιν. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν ὀνύχων μόνον εἰς τὸ εἶδος τῶν ἀγριογάτων ἀπαντᾷ.

Τὸ πέλμα ἔχει ὑπόστρωμα ἐξ ὑμενώδους ἱστοῦ. Εἰς τοῦτο δὲ ὀφείλεται ἡ ἐξαιρετικὴ ἐλαστικότης καὶ τὸ ἀθόρυβον τοῦ βαδίσματός των. Χάρις εἰς τοῦτο, τὸ ζῶον κατορθώνει νὰ πηδᾷ ἀπὸ μεγάλου ὕψους χωρὶς νὰ πληγώνηται. Ἡ γλῶσσα εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ κερατοειδῶν θηλιδίων, ὧν αἱ αἰχμαὶ διευθύνονται πρὸς τὰ ὄπισθεν. Ἡ ῥὶς τελευτᾷ εἰς μικρὸν ῥύγχος, πλαγίως καὶ πρὸς τὰ ἄνω τοῦ ὁποίου διανοίγονται οἱ ῥώθωνες. Τὰ ὦτα εἶναι βραχέα, εὐθέα καὶ τριγωνικά. Οἱ μηροὶ εἶναι ἀρκετὰ βραχεῖς. Οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες φέρουσι 5 δακτύλους, οἱ ὀπίσθιοι 4. Οἱ ὄνυχες τῶν ὀπισθίων ποδῶν εἶναι ἐπιδεκτικώτεροι συστολῆς. Ἡ ἄκρα τοῦ μορίου τοῦ ἄρρενος εἶναι κεκαλυμμένη ὑπὸ μικρῶν κερατοειδῶν θηλιδίων· τοῦτο προξενεῖ μέγαν πόνον εἰς τὴν θήλειαν, καὶ οὕτως ἐξηγοῦνται καὶ αἱ ὀξεῖαι κραυγαί, τὰς ὁποίας ἐκβάλλουσιν αὗται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων των. Τὰ ἔντερα εἶναι βραχύτατα. Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι μικρός. Ἡ ὄσφρησις δὲν εἶναι τόσον ὀξεῖα ὅσον τοῦ κυνός. Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἀξιοσημείωτοι διὰ τὸ μέγεθός των καὶ τὴν εὐαισθησίαν τῆς ἴριδος. Ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι γραμμικὴ ἢ ἀπεστρογγυλωμένη. Βλέπει καλύτερον κατὰ τὴν νύκτα παρὰ κατὰ τὴν ἡμέραν. Ἡ γεῦσις φαίνεται ἀρκετὰ ἀμβλεῖα, ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα εἶναι ἐφωδιασμένη διὰ κερατοειδῶν θηλιδίων, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουν τὴν ἀντίληψιν τῶν γευστικῶν ἐρεθισμάτων. Τὸ αἰσθητήριον τῆς ἀκοῆς εἶναι λεπτότατον· ὀφείλεται τοῦτο εἰς τὸ ἐξαιρετικὸν πλάτος τοῦ τυμπάνου. Ἡ ἁφὴ

Ἀγριόγατος ἡ τίγρις.

ἑδρεύει κυρίως εἰς τοὺς μύστακας, οἵτινες περικυκλοῦσι τὸ στόμα, καὶ ὧν αἱ τρίχες εἶναι μακραὶ καὶ ἰσχυραί.

Ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος εἶναι ταχυτάτη. Ὅταν ἀπειλῆται, ἐκβάλλει ὀξεῖαν κραυγὴν καὶ δεικνύει τοὺς ὀδόντας του. Τὸ τρίχωμά του γενικῶς εἶναι μαλακὸν καὶ τὸ δέρμα του εἶναι περιζήτητον εἰς τὸ ἐμπόριον.

Τὰ ἤθη τοῦ ζῴου τούτου ἐμελετήθησαν ἐπισταμένως ἀπὸ πλείστους φυσιοδίφας. Ὁ Κυβιέρος λέγει, ὅτι: «Τὰ ζῷα ταῦτα εἶναι τὰ πλέον σαρκοφάγα πάντων τῶν θηλαστικῶν. Ἂν καὶ εὑρίσκονται σχεδὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, τὰ ἤθη των πανταχοῦ εἶναι σχεδὸν τὰ αὐτά. Προικισμένα μὲ μεγάλην δύναμιν καὶ ἐφωδιασμένα μὲ ἰσχυρὰ ὅπλα, σπανίως μ' ὅλα ταῦτα ἐπιτίθενται φανερῶς κατὰ τῶν ἄλλων ζῴων. Ἡ πανουργία καὶ ὁ δόλος διευθύνουν πάσας τὰς κινήσεις των. Βαδίζει ἀθορύβως διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑποθέτει ὅτι θὰ εὕρῃ τὴν λείαν του. Πλησιάζει τὸ θῦμά του ἕρπων καὶ ἀναμένει τὴν κατάλληλον στιγμὴν μετὰ θαυμαστῆς ὑπομονῆς. Εἶτα ἐπιπίπτει ἀποτόμως κατ' αὐτοῦ, τὸ ξεσχίζει μὲ τοὺς ὄνυχάς του καταπραΰνει διὰ τινας ὥρας τὴν δίψαν τοῦ αἵματος, ἥτις διαρκῶς τὸν κατέχει. Μετὰ τὸ κυνήγιον ἀποσύρεται εἰς τὴν κρύπτην του, ὅπου καὶ κοιμᾶται βαθέως μέχρις ὅτου ἡ ἀνάγκη τῆς πείνης τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἐξέλθῃ πρὸς νέαν θήραν. Τὸ ἐρωτικὸν αἴσθημα εἶναι ἐξ ἴσου ἰσχυρὸν ὅπως καὶ τὸ τῆς πείνης. Ὁ ἄρρην καὶ ἡ θήλεια προσκαλοῦν ἀλλήλους διὰ διαπεραστικῶν φωνῶν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἡ φυσική των ἀγριότης δὲν καταπραΰνεται οὐδὲ μετὰ τὴν συνουσίαν. Πλησιάζουσιν ἀλλήλους μετὰ δυσπιστίας, ἱκανοποιοῦσι τὴν ἐπιθυμίαν των ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀπειλῆς καὶ ἀποχωρίζονται πλήρεις ψυχρότητος. Ἀγάπην πρὸς τὰ τέκνα ἔχει μόνον ἡ θήλεια, ἐνῷ ὁ ἄρρην εἶναι ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρός των.

Οἱ ἀγριόγατοι πηδῶσι μετὰ θαυμαστῆς ἐλαφρότητος, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ τρέξωσι ταχέως. Κυρίως εἶναι ζῷα νυκτόβια καὶ ζῶσι κατὰ μόνας.

Οἱ ἀγριόγατοι συντελοῦσι τὴν τελείαν ἀνάπτυξίν των εἰς 18 περίπου μῆνας. Αἱ θήλειαι τεκνογονοῦσι καὶ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἔτους ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των καὶ συνευρίσκονται καθ' ὅλην τὴν ζωήν των, ἥτις δὲν παρατείνεται περισσότερον τῶν 9 ἢ 10 ἐτῶν. Ἐκτὸς τῆς ἐποχῆς τῶν ἐρώτων των οἱ ἄρρενες καὶ αἱ θήλειαι οὐδόλως ἢ σπανιώτατα πλησιάζουσιν ἀλλήλους. Ἡ ἐποχὴ τοῦ ὀργασμοῦ εἶναι ἡ τοῦ ἔαρος καὶ τοῦ φθινοπώρου. Ἡ ἐγκυμοσύνη διαρκεῖ 55-56 ἡμέρας καὶ εἰς ἕκαστον τοκετὸν γεννῶσιν 3-5 νεογνά. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τοκετοῦ κρύπτεται ἡ θήλεια, διότι ὁ ἄρρην στραγγαλίζει τοὺς ἀπογόνους του. Θηλάζει ἐπί τινας ἑβδομάδας τὰ μικρά της καὶ εἶτα τοὺς προσκομίζει μῦς, μικρὰ πτηνὰ κτλ. ὥστε νὰ συνηθίσῃ ταῦτα εἰς τὸ νὰ τρώγωσι κρέας.

Οἱ ἀγριόγατοι βραδέως καὶ δυσκόλως μασῶσι, διότι οἱ ὀδόντες των εἶναι μᾶλλον κατεσκευασμένοι διὰ νὰ ξεσχίζωσι καὶ οὐχὶ διὰ νὰ τρίβωσι· διὰ τοῦτον ἀκριβῶς τὸν λόγον προτιμῶσι τὰ μαλακὰ κρέατα. Ὁ ὕπνος των εἶναι ἐλαφρός, πολλάκις δὲ καὶ ὑποκρίνονται ὅτι κοιμῶνται.

Τῆς οἰκογενείας ταύτης ὑπάρχουσι πολλὰ εἴδη, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι:

Ἀγριόγατος ὁ κοινός (Felis catus). Τύπος ὀδόντων: $\frac{3}{3} \cdot \frac{1}{1} \cdot \frac{2}{2} \cdot \frac{1}{1} \cdot \frac{1}{0} = 30$ τὸ ὅλον εἰς ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας. Κεφαλὴ ἰσχυρά. Μέλη μετρίου μήκους. Εἶναι διάφορος τοῦ κατοικιδίου γάτου.

Διακρίνεται ἐκ τοῦ ἀναστήματός του, ὅπερ εἶναι κατὰ τὸ 1/3 μεγαλύτερον τοῦ κατοικιδίου γάτου, τὸ σῶμά του ὀγκωδέστερον, ἡ κεφαλή του ὀλιγώτερον πεπλατυσμένη, ἡ οὐρά του ὀλιγώτερον μακρὰ καὶ πλέον χονδρή. Ἔχει τὴν αὐτὴν διάμετρον καθ' ὅλον τὸ μῆκός της καὶ εἶναι ἀπεστρογγυλωμένη κατὰ τὸ ἄκρον. Εἶναι ἐπίσης καὶ πολὺ δυνατώτερος τοῦ κατοικιδίου.

Τὸ μῆκός του εἶναι 65-70 ἑκ. τοῦ μέτρου, τὸ ὕψος του ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου ποικίλλει μεταξὺ 38-44 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ οὐρά του εἶναι μακρὰ ὅσον τὸ ἥμισυ τοῦ σώματος· ἔχει μῆκος 32 ἑκ. τοῦ μέτρου περίπου. Ζυγίζει 15 περίπου λίτρας.

Ἡ κεφαλὴ εἶναι ὀγκώδης, βραχεῖα, ἀπεστρογγυλωμένη, τὸ ῥύγχος ἐλαφρῶς προέχον, ἀμβλὺ καὶ ἐφωδιασμένον μὲ πυκνοὺς μύστακας. Τὰ ὦτα εἶναι μεγάλα καὶ τριγωνικά. Ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι κάθετος καὶ ἐπιμήκης. Οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροὶ καὶ λίαν βραχεῖς.

Τὸ χρῶμά του εἶναι στιλπνόν· ἄνωθεν ἀνοικτὸν τεφρὸν καὶ ἀνοικτὸν κίτρινον κάτωθεν. Ὡραῖαι μελαναὶ ῥαβδώσεις κοσμοῦσι τὸ ἐπίλοιπον σῶμα· Τέσσαρες παράλληλοι λωρίδες διατρέχουσι τὸ μέτωπον καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ λαιμοῦ· αἱ δύο, αἱ περὶ τὸ μέσον εὑρισκόμεναι εὐρυνόμεναι, ἐπεκτείνονται μέχρι τῶν ὤμων, εἶτα συνενοῦνται εἰς μίαν διάμεσον καὶ καταλήγουσιν εἰς τὴν ῥάχιν. Ἐκ ταύτης κατέρχονται πολλαὶ πλάγιαι ῥαβδώσεις, αἵτινες περιβάλλουσι τὰς πλευράς. Ἡ οὐρά των εἶναι λευκὴ καὶ μελανὴ καὶ φέρει 6—8 μελανοὺς δακτυλίους, ὧν ὁ τελευταῖος περιβάλλει πάντοτε τὸ ἄκρον της.

Κατοικεῖ τὰ μεγάλα δάση καὶ ἐπιδιώκει πάντοτε νὰ μένῃ εἰς σκοτεινὰ καὶ ἀπόκρυφα μέρη. Συνήθως ζῇ κατὰ μόνας. Ἡ θήλεια κτίζει τὴν φω-

Ἀγριόγατος Ζαγκουαρόντι.

λεάν της εἰς ῥωγμὰς βράχων, ἢ δένδρα πυκνά. Ἐπὶ ὁλοκλήρους ὥρας ἵσταται ἀκίνητος ἐπὶ τῶν κλάδων ἐν ἀναμονῇ τῆς λείας. Τὴν νύκτα ἐξέρχεται εἰς κυνήγιον, ὁπότε καὶ ἐπιτυγχάνει διότι διακρίνει θαυμασίως εἰς τὸ σκότος. Ἀναρριχᾶται εὐχερῶς ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ συλλαμβάνει τὰ μικρὰ ἐντομοφάγα πτηνὰ καθ' ἣν ὥραν ἐπωάζουσι τὰ ᾠά των. Διὰ νὰ συλλάβῃ τὴν λείαν μεταχειρίζεται τὴν πανουργίαν.

Εἶναι ζῷον ἄγριον καὶ αἱμοχαρές. Καταδιώκει παντὸς εἴδους ζῷα, πτηνά, σκώληκας, ὄφεις καὶ κατέρχεται μέχρι τῶν ὀχθῶν τῶν ποταμῶν διὰ νὰ ἀλιεύσῃ ἰχθῦς, τοὺς ὁποίους ὑπεραγαπᾷ. Καταστρέφει ἀρουραίους, μῦς καὶ πάντα τὰ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν γεωργίαν ζῷα.

Εἶναι ζῷον ἐπικίνδυνον καὶ διὰ τοῦτο καταδιώκεται συστηματικῶς. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη παρατηρεῖται σπάνις τοῦ ζῴου τούτου ἐν Εὐρώπῃ καὶ μόνον εἰς τὸν Ἰόρα καὶ τὰ Πυρρηναῖα ἀπαντᾷ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τόσον συχνά.

Παρ' ἡμῖν, εὑρίσκεται εἰς τὰ δάση τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Θεσσαλίας, ἰδίως εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Τὰ γένη συνέρχονται ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου.

Τὰ θήλεα εἶναι μικρότερα τῶν ἀρρένων καὶ ὁ χρωματισμός των εἶναι ἀνοικτότερος. Ἡ ἐγκυμοσύνη των διαρκεῖ 63 ἡμέρας. Γεννῶσι 3-6 μικρά. Ζοῦν 12 περίπου ἔτη.

Τὸ κυνήγιόν των εἶναι ἐπικίνδυνον. Θηρεύονται μὲ ὅπλα ἢ παγίδας.

Ἀγριόγατος ὁ χειροκτιοφόρος (Felis maniculata). Εὑρίσκεται εἰς τὰ ἐρημικὰ δάση τῆς Κεντρῴας Ἀφρικῆς, καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ πρόγονος τῆς σημερινῆς κατοικιδίας γαλῆς.

Εἰς τὴν Ἀσίαν εὑρίσκονται πλεῖσται τούτου παραλλαγαί.

Ἀγριόγατος ἡ βιβερρίνα (Felis viverrina). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 80 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἐνδιαιτᾶται παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τρέφεται κυρίως ἐξ ἰχθύων, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων μικροτέρων θηλαστικῶν. Κατοικεῖ τὰς Ἰνδίας.

Ἀγριόγατος ὁ μαρμαρώδης (Felis marmorata). Εὑρίσκεται εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰς νήσους τῆς Μαλαισίας.

Ἀγριόγατος ἢ πάνθηρ ὁ νεφελώδης (Felis nebulosa). Κατοικεῖ τὰς Ἰνδίας καὶ εἶναι ὡραιότατον ζῷον.

Ἀγριόγατος τῶν πεδιάδων (Felis pajeros). Κατοικεῖ τὴν Παταγωνίαν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι τεφροαργυρὸς μὲ ὑπερύθρους κηλῖδας. Τρέφεται ἐξ ἀρουραίων.

Ἀγριόγατος ἡ Εὔρα.

Ἀγριόγατος ἡ τίγρις (Felis tigrina). Εὑρίσκεται εἰς τὴν Βραζιλίαν καὶ τὴν Γουϊάναν. Τὸ τρίχωμά του εἶναι λαμπρόν.

Ἀγριόγατος Ζαγκουαρόντι (Felis Jaguarondi). Ἔχει χρῶμα πρασινωπόν. Εὑρίσκεται εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ τὴν Παραγουάην.

Ἀγριόγατος ἡ Εὔρα (Felis Eyra). Κατοικεῖ τὰς περὶ τὸ Μεξικὸν χώρας. Τὸ τρίχωμά του λεῖον καὶ στιλπνόν.

Γενικὰ—Ἱστορικά. Ὁ ἀγριόγατος ἐξημερώθη τὸ πρῶτον, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐν Αἰγύπτῳ,

Digitized by Google

καὶ μόνον κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰσήχθη ἐν Εὐρώπῃ καὶ εἰς χώρας τινὰς τῆς Ἀσίας. Ὁ σημερινὸς κατοικίδιος γάτος λέγεται ὅτι εἶναι ἐκ τῶν χειροκτιοφόρων ἀγριογάτων (Felis maniculata) τῆς Νουβίας. Τοῦτο ὅμως δὲν φαίνεται πολὺ πιθανόν, διότι παρὰ τὸ Μοοσεντὸρφ (Moosseedorf, καντόνιον τῆς Βέρνης), εὑρέθησαν πρὸ ἐτῶν, εἰς τὰ ἐρείπια ἑνὸς παραλιμνίου οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐθεωρήθη ἀνῆκον εἰς τὴν λιθικὴν ἐποχήν, ὀστᾶ γάτων ἀνάμικτα μετὰ ὀστῶν κυνῶν, βοῶν, ἵππων, χοίρων, αἰγῶν καὶ προβάτων. Ὁ Πικτὲ (Pictet) ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ ἀγριόγατος ἐξημερώθη πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὰς Ἰνδίας, καὶ ὅτι οὗτος ἦτο διάφορος τοῦ ἀγριογάτου τῆς Νουβίας, καὶ ὅτι ὁ ἐξημερωθεὶς Ἰνδικὸς ἀγριόγατος εἶναι ὁ εἰσαχθεὶς εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ὁ ἀγριόγατος ἐν τῇ τέχνῃ. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων παραστάσεων, τὰς ὁποίας μᾶς προσφέρει ἡ νεωτέρα τέχνη σχετικῶς μὲ τὸ ζῶον τοῦτο, εἶναι:

Ὁ ἀγριογατος τίγρις ἐνεδρεύων ποντικόν, ἔργον τοῦ Ντὸβ (Dov) εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δρέσδης.

Συναυλία ἀγριογάτων καὶ πιθήκων, θαυμασία σύνθεσις τοῦ Τενιὲρ (Teniers) εὑρισκομένη εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Μονάχου.

Ὁ ἀετὸς καὶ ὁ ἀγριόγατος, ἰδιόρρυθμος πίναξ τοῦ ἄγγλου ζωγράφου Μπάρλοου (Barlow) παριστάνων ἐπεισόδιον, τοῦ ὁποίου αὐτόπτης μάρτυς ὑπῆρξεν ὁ καλλιτέχνης· εἰς τὴν Σκωτίαν εἷς ἀετὸς ἐτυφλώθη ὑπὸ ἀγριογάτου τινὸς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἁρπάσει καὶ πίπτει κατὰ γῆς μετ᾽ αὐτοῦ.

Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ καὶ εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν ζῴων, ὑπάρχουν πλεῖστα ὅσα καλλιτεχνήματα ἐξ ὀρειχάλκου, ἅτινα ἀναπαριστῶσιν εἰς διαφόρους ἐκφραστικὰς στάσεις τὸν ἀγριόγατον. Ἕνα ἀρχαῖον μωσαϊκὸν εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως τῆς Ἰταλίας παριστᾷ ἀγριόγατον κατατρώγοντα ὄρτυγα (ὀρτύκι). Δ. Ν. Π.

Ἀγριογέννημα· οὕτως ὀνομάζεται δ. *Βρόμη* ἡ κοινή, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (Gramineae).

Ἀγριογιάλπας· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βρόμη* ἡ γενειοφόρος καὶ Βρόμη ἡ εἰδική, καὶ τὰ δύο φυτὰ τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν (Gramineae) Ἀγρωστιδῶν.

Ἀγριόγιαννης, διάσημος κλέφτης περὶ τὰ τέλη τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Μάτεσι τῆς Ὀλυμπίας. Συνεργαζόμενος ἐπὶ μακρὸν μετὰ τῶν συνεπαρχιωτῶν του Ἀσημακαίων, κατήρτισε περὶ τὸ 1770 ἴδιον σῶμα τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις ἐποίκιλλε μεταξὺ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα ἀνδρῶν, καὶ εἶχεν ἴδιον μπαϊράκι, κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἐποχῆς. Ὡς καπετάνος συνειργάζετο εἰς τὴν ἁρματωλικὴν ὁμοσπονδίαν τοῦ Ζαχαριᾶ, ἰδίᾳ ὅμως κατέτρεχε τοὺς Λαλαίους Τουρκαλβανούς, τῶν ὁποίων εἶχε καταστῆ τὸ φόβητρον. Ἐφονεύθη εἴς τινα παρὰ τὸν Ἀλφειὸν μάχην, πιθανῶς τῷ 1789.

Ἀγριογούρουνο, βλέπε Ἀγριόχοιρος.

Ἀγριοδαμασκηνιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Προύμνη* ἡ ἐμβολιαζομένη τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμυγδαλωδῶν (Amygdalaceae).

Ἀγριόδενδρο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Γλαύκιον* τὸ ξανθὸν καὶ Γλαῦκος ὁ λειόκαρπος, ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μηκωνίδων (Papaveraceae).

Ἀγριόδυοσμος· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *Μίνθη* ἡ στρογγυλόφυλλος, Μίνθη ἡ μακρόφυλλος, τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

Ἀγριοελιά· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ Ἐλαία ἡ εὐρωπαϊκή, ποικ. ἐλαιοφόρος καὶ Λιγούστρον τὸ κοινόν, ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae) ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐλαιιδῶν (Oleaceae).

Ἄγριο ἔρι· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ἄγρωστις* ἢ Σῖτος ἡ Ἀγρόπυρος ὁ ἕρπων, τῆς τάξεως τῶν Λεπυροφόρων (glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (gramineae).

Ἀγριοζαμποῦκος (βοταν.). Δημώδης ὀνομασία τῆς Νάρδου τῆς κονδυλορρίζου.

Ἀγριοζαφαράνα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Κάρθαμος ὁ βαφικὸς τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

ἀγριόζουδο=ἄγριο ζούδι (=ζῴδιον)· τὸ ἀγρίμιον, τὸ ἀγριμαῖον, τὸ ἄγριον ζῶον θώς, ἀλώπηξ, λύκος, ὕαινα, αἴλουρος, ἄσβος καὶ τὰ ὅμοια.

Ἀγριοζοχὸς (βοταν.). Δημώδης ὀνομασία τῆς Ἑλμινθίας τῆς ἐχινοειδοῦς.

Ἀγριοῆρα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ Βραχυπόδιον τὸ διστάχυον τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (Glumiferae) τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (Gramineae).

Ἄγριο θερόκαλο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Θυμελαία* ἡ δασύτριχος τῆς τάξεως τῶν Θυμελαιωδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Θυμελαιιδῶν (Thymelaeaceae).

Ἀγριοθρούμπι· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Λωτὸς* ὁ κρητικὸς τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν ἢ Κολοβανθῶν (Papilionaceae).

Ἀγριοθροῦμπο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κίστος* ὁ σαλβιόφυλλος τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Cistiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κιστιδῶν.

ἀγριοθυμία (ἐκ τοῦ ἄγριος καὶ θυμός) = παραφροσύνη μανιώδης· ὅρος καθορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Sauvages.

ἀγριόθυμος· ὁ ἔχων ἀγρίαν ψυχὴν (θυμὸν) καὶ κατόπιν κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς λέξεως *θυμὸς*>ὀργή, ὁ ἔχων ἀγρίαν ὀργήν, ὁ ἀγρίως θυμώνων = ὀργιζόμενος.

ἀγριοθωρῶ· ἀγρίως θεωρῶ, ἄγρια βλέπω, ἀγριοκοιτάζω, βλεμεαίνω, ἀγριοβλέπω.

ΑΓΡΙΟΙ

Ἀνθρώπινα φῦλα ἄμοιρα πολιτισμοῦ καὶ ἀνίκανα πρὸς ἀπόκτησίν του. Ἡ γλῶσσα, ἡ ζωή, τὰ ἤθη, τὰ αἰσθήματα, ἡ διανόησις.

Ἡ λέξις ἄγριος ἀρχικῶς ἐσήμαινε τὸν διαιτώμενον εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἄγριος δὲ ἐκαλεῖτο καὶ ὁ Πὰν ὡς θεὸς τῶν ἀγρῶν καὶ διαιτώμενος ἐν αὐτοῖς. Κατόπιν μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀτιθάσου, τοῦ μὴ ἡμέρου, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τὴν μεταχειρίζεται ὁ Ἡρόδοτος (Δ. 191) περιγράφων τοὺς Λίβυας: «ἄγριοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἄγριαι».

Ἀγρίους καλοῦμεν τοὺς ἀμοίρους πολιτισμοῦ λαοὺς οἵτινες εὑρίσκονται διεσπαρμένοι εἰς διάφορα σημεῖα τῆς γῆς. Ἀκριβὴς ὁρισμὸς πρὸς διάκρισιν τούτων θὰ ἦτο δύσκολος, διότι δὲν ἔχει ἐπέλθει συμφωνία ὅσον ἀφορᾷ τὰ χαρακτηριστικὰ τούτων γνωρίσματα, ἅτινα θὰ ἠδύναντο νὰ χρησι-

Αὐτόχθων τῆς Αὐστραλίας.

μεύσωσιν ὡς διακριτικὰ τῶν ἀγρίων ἀπὸ τοὺς ἡμιαγρίους ἢ βαρβάρους. Ὁ ἄγγλος διεθνολόγος Λόριμερ διῄρεσε τὴν ἀνθρωπότητα ὑπὸ ἔποψιν πολιτισμοῦ εἰς τρεῖς κατηγορίας: α) τῶν πεπολιτισμένων· οἱ ἀνήκοντες εἰς τούτους ὀφείλουν νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς διεθνεῖς κανόνας εἰς τὰς μεταξὺ ἀλλήλων σχέσεις, β) τῶν ἡμιβαρβάρων (Τουρκία, Κίνα)· ἡ πλήρης ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου εἶναι παρὰ τούτοις ἀδύνατος, γ) τῶν ἀγρίων· αἱ πεπολιτισμέναι πολιτεῖαι οὐδεμίαν ἔχουσι πρὸς αὐτοὺς διεθνῆ ὑποχρέωσιν, καὶ ὑποχρεοῦνται μόνον νὰ τηρῶσιν ἀπέναντι τούτων τοὺς ὑπὸ τῆς γενικῆς ἠθικῆς ἐπιβαλλομένους κανόνας, ὡς τὸν σεβασμὸν τῆς ζωῆς, τῆς τιμῆς καὶ τῆς περιουσίας τῶν ἀγρίων. Ἀλλὰ ποία εἶναι ἡ γραμμὴ ἡ χωρίζουσα τοὺς ἀγρίους ἀπὸ τοὺς βαρβάρους; Ὁ Λούμποκ (Sir John Lubbock) ἐν τῷ συγγράμματί του «Ἀρχαὶ τοῦ πολιτισμοῦ» ὁρίζει διακρίσεις τινὰς αἱ ὁποῖαι ἂν καὶ ὄχι πλήρεις χωρίζουν τοὺς ἀγρίους ἀπὸ τοὺς ἡμιπολιτίστους. Οἱ μεταξὺ τούτων καὶ ἐκείνων εὑρισκόμενοι ὁτὲ μέν, θεωρούμενοι ἀπὸ ἀπόψεις τινάς, καλοῦνται βάρβαροι, ὁτὲ δέ, ἀπὸ ἄλλας ἀπόψεις, ἄγριοι. Κατὰ τὸν Lubbock λοιπόν, ἄγριοι εἶναι οἱ λαοί, α) οἱ μὴ ἔχοντες ἀγγειοπλαστικήν, διότι, λέγει, ἅπαξ γνωσθεῖσα ἡ τέχνη αὕτη οὐδέποτε λησμονεῖται β) οἱ μὴ ἔχοντες ἰδέαν θεότητος, παρὰ τοῖς ὁποίοις παντελῶς ἐλλείπουν οἱ θρησκευτικοὶ τύποι. Οὐδέποτε, λέγει ὁ Lubbock, διάνοια κατορθώσασα νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν Ἀνωτέρου Ὄντος τὴν ἀπέρριψε κατόπιν, γ) οἱ ἔχοντες πτωχότατον λεξιλόγιον, δ) οἱ μὴ ἔχοντες στοιχειώδεις γνώσεις ἀρχιτεκτονικῆς.

Ἡ θεωρία αὕτη τοῦ Lubbock περιορίζει εἰς τὸ ἐλάχιστον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγρίων, διότι ἂν τὸ πτωχὸν τῆς γλώσσης καὶ ἡ ἄγνοια ἀρχιτεκτονικῆς παρατηροῦνται εἰς πλείστας ἀγρίας φυλάς, ἡ ἰδέα τοῦ θείου ἐλλείπει μόνον ἀπὸ ἐλαχίστας, ἀριθμούσας ὀλίγας χιλιάδας προσώπων, καὶ αἱ ὁποῖαι ζῶσιν εἰς κατάστασιν πρωτόγονον, σχεδὸν κτηνώδη. Ἡ δὲ ἔλλειψις ἀγγειοπλαστικῆς δὲν δηλοῖ ἀκριβῶς ἀγρίαν κατάστασιν, διότι ὁ κάτοικος τῶν μερῶν ἐκείνων δυνατὸν νὰ ἀνεπλήρου δι᾽ ἄλλων μέσων τὴν ἔλλειψιν πηλίνων δοχείων, ὡς διὰ ξυλίνων κάδων ἢ καρπῶν μὲ σκληρὸν φλοιόν, κενῶν τοῦ περιεχομένου των. Αὐτὴ ἡ ἀνθρωποφαγία δὲν εἶνε ἀσφαλὲς τεκμήριον ἀγρίας καταστάσεως ἐφ᾽ ὅσον καὶ ἡμιπολίτιστοι λαοὶ ἀρέσκονται εἰς τὴν γεῦσιν τῆς ἀνθρωπίνης σαρκός, ἀκόμη δὲ καὶ πεπολιτισμένα ἄτομα. Οὕτω θὰ θεωρήσωμεν ἀγρίους τοὺς λαοὺς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται εἰς χαμηλοτάτην βαθμίδα ἀναπτύξεως ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀνεπτυγμένους, ἰδίως δὲ ἐκείνους οἵτινες δὲν ἔχουν παρελθόν, ἐφ᾽ ὅσον τοὐλάχιστον δὲν ἀποδεικνύεται τὸ ἐναντίον. Διότι οἱ ἄγριοι δὲν εἶνε ὑπολείμματα καταρρεύσαντος ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἀλλὰ ἀνήκουν εἰς κλάδον τῆς ἀνθρωπότητος μείναντα στάσιμον διὰ μέσου τῶν αἰώνων καθ᾽ ὃν χρόνον οἱ ἄλλοι ἀνεπτύσσοντο. Ἐν τούτοις εὔγλωττοι ἐν τῇ σιωπῇ των ἀνατροπεῖς τῆς θεωρίας ταύτης ἀπειλοῦν νὰ γίνουν τὰ ἴχνη κυκλωπείων τειχῶν ἐν Οὐαλὰν τῶν Καρολίνων νήσων, οἱ μεγάλοι τετραγωνικοὶ στῦλοι τῆς Τινιὰν τῶν Μαριαννῶν καὶ αἱ μεγάλαι ἐντὸς βράχων λαξευμέναι μορφαὶ τῆς νήσου τοῦ Πάσχα. Τίνος πολιτισμοῦ ἀρχαίου εἶνε ταῦτα ἴχνη; Οἱ Πολυνήσιοι φέρονται οἱ πιθανώτεροι ἀπόγονοί του, ἂν καὶ οὐδὲν μαρτυρεῖ ὅτι οἱ πρόγονοί των ὑπῆρξαν ποτὲ κάτοχοι καὶ τοῦ ἐλαχίστου πολιτισμοῦ. Αἱ ἐπὶ τῶν ξυλίνων πινακίδων ἐπιγραφαὶ μένουν ἀνερμήνευτοι, παρ᾽ ὅλας τὰς προσπαθείας τῶν εἰδικῶν, καὶ φυλάττουν ζηλοτύπως τὸ μυστικόν των.

Ἀλλὰ ἂν ἐξαιρέσωμεν τοὺς Πολυνησίους οἱ ἄλλοι ἀπολίτιστοι λαοὶ τῆς Ὠκεανίας δὲν φαίνονται νὰ ἔχουν παρελθὸν πολιτισμένον, ἀνθρωπολογικῶς δὲ ὁ σημερινὸς αὐτόχθων τῆς Αὐστραλίας παρουσιάζει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὸν προϊστορικόν, οἷος ὑποτίθεται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνευρεθέντος κρανίου. Ἡ ἄγνοια τῶν μετάλλων εἶναι ἄλλο χαρακτηριστικὸν ἀπολιτίστου καταστάσεως καὶ ἴσως τὸ ἀσφαλέστατον, ἂν καὶ φυλαί τινες τῆς Ἀφρικῆς δὲν παύουν νὰ θεωρῶνται ἄγριαι παρ᾽ ὅλην τὴν γνῶσιν τοῦ σιδήρου. Εἰς τί πρέπει νὰ ἀποδοθῇ ἡ σωματικὴ καὶ διανοητικὴ κατάπτωσις, ἢ ἡ ἐλλιπὴς ἐξέλιξις, ἢ ἡ στασιμότης των, ἅτινα τοὺς παρουσιάζουν ἀνικάνους νὰ ἐπιληφθῶσιν ἀνωτέρων πολιτιστικῶν ἔργων; Μέγαν λόγον βεβαίως ἔχουν οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι. Οὕτω οἱ νέγροι τῆς κεντρώας καὶ νοτίου Ἀφρικῆς θὰ ἠδύναντο νὰ αἰτιασθοῦν τὴν μεγάλην θερμότητα καὶ ὑγρασίαν τῶν δασῶν των. Τὸ κλῖμα καὶ τὸ περιβάλλον ἐπηρεάζουν ὄχι μόνον τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα. Οἱ ὑποστηρίζοντες τοῦτο φέρουν ὡς ἀπόδειξιν τῶν θεωριῶν των τοὺς Μαύρους τῆς Ἀμερικῆς οἵτινες ἀπεσπάσθησαν τῶν ἑστιῶν των διὰ νὰ πωληθοῦν δοῦλοι καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των ἐγκατεστάθησαν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις. Οἱ Μαῦροι οὗτοι δεικνύουν ὁσημέραι πρόοδόν τινα εἰς τὸν πολιτισμόν· τοῦτο δὲ ἀποδίδεται εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ κλίματος. Ἀλλὰ τότε τί θὰ λεχθῇ δι᾽ αὐτοὺς τοὺς αὐτόχθονας τῆς Ἀμερικῆς, τοὺς Ἐρυθροδέρμους, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὴν αὐτὴν ἴσως καὶ ἀνωτέραν πρόοδον, γινόμενοι συγγραφεῖς, μουσικοί, ζωγράφοι διάσημοι, χωρὶς νὰ ἐξέλθουν τῶν ὁρίων τῆς χώρας των, ἐξακολουθοῦντες νὰ ἀναπνέουν τὸν αὐτὸν ἀέρα καὶ νὰ τρέφωνται μὲ τὰ αὐτὰ προϊόντα τῆς γῆς ὡς καὶ πρότερον; Ἡ ἐθνολογία, ἡ ἀνθρωπολογία, ἡ κλιματολογία καὶ πᾶσαι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος ἐπιστῆμαι καλοῦνται νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα. Ἑκάστη προσάγει σωροὺς ὑποθέσεων. Αἱ ἰσχυρότεραι καταρρίπτουν τὰς ἀσθενεστέρας ἕως οὗ καὶ

Digitized by Google

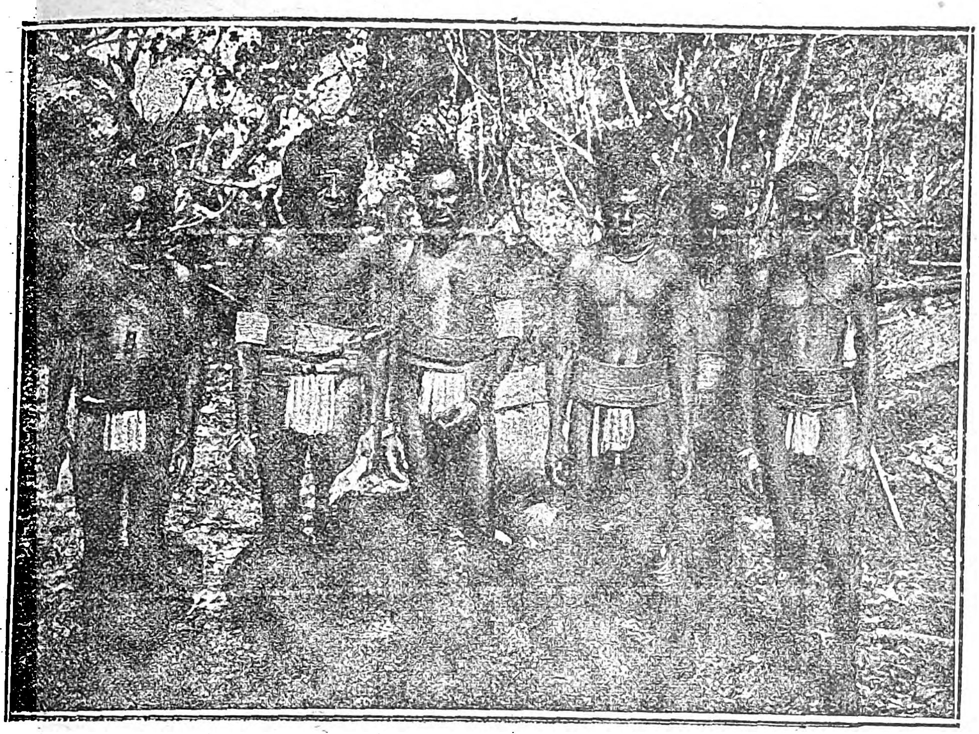

Αὐτόχθονες τῆς Νέας Καληδονίας. Κανάκαι (Μελανήσιοι), ἄλλοτε ἄγριοι ἀνθρωποφάγοι, θεωροῦνται ὡς ἐγκαταλείψαντες πλέον τὴν συνήθειαν αὐτήν.

αὐταὶ ὑποχωρήσουν πρὸ ἄλλων. Ἐν τῷ μεταξὺ αἱ πιθανώτεραι ἐπιβάλλονται.

Τὸ περιβάλλον ἔχει μεγάλον λόγον εἰς τὴν διάπλασιν τοῦ ἀγρίου. «Ἡ μεγαλυτέρα του ἐπίδρασις φαίνεται ὅτι ἐγένετο κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχήν, ὅτε αἱ γήιναι μεταβολαὶ ἦσαν ἀρκετὰ ἰσχυραί, καὶ εἶχον ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος σταθερὰν ἀντανάκλασιν» (Henri Berr). «Ἀναμφιβόλως δὲ ἡ ὑπερβολικὴ θερμότης καὶ ἡ ὑγρασία, ἅτινα χαρακτηρίζουν τὸ κλῖμα τῶν τροπικῶν χωρῶν ἔχουν ναρκώσει τὰς ἱκανότητάς των, ἔχουν ἀναπτύξει τὰ ἔνστικτα καὶ τὰς ὀρέξεις των εἰς βάρος τῆς διανοητικότητος καὶ αἰσθητικότητός των» (Henri Busson). Εἶναι γνῶμαι δύο ἐκ τῶν πολλῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, τῶν ὁποίων τὰ λεγόμενα συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς: Κατὰ ἀπομεμακρυσμένην τινὰ ἐποχήν, ἀφισταμένην κατὰ πολλὰς χιλιάδας ἐτῶν τῆς σημερινῆς, ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκετο εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Ἔζη εἰς δάση ἢ τρώγλας, ἐτρέφετο ἀπὸ καρποὺς ἢ σάρκας ἄλλων ζῴων ἢ καὶ ὁμοίων του. Ἡ ἐξωτερική του ἐμφάνισις ἦτο παρομοία, ὀλίγον καλυτέρα, τοῦ γορίλλα. Χάρις εἰς τὸ βάρος τοῦ ἐγκεφάλου του, ἀνώτερον παντὸς ἄλλου, (ἀνθρ. 1360 γραμμ., γορίλλα 360), ἠδυνήθη νὰ ἐξελιχθῇ καὶ ταχέως νὰ καταστῇ ἀνώτερος ὅλων τῶν ἄλλων δημιουργημάτων. Κλάδοι ὅμως τινὲς δὲν ἐξειλίχθησαν ὡς οἱ ἄλλοι. Αἴτια δὲ εἶνε οἱ κλιματολογικοὶ ὅροι. Κυριώτερος ὅμως λόγος φαίνεται ὅτι εἶναι, εἴτε ἡ μεγάλη ἀφθονία τῆς τροφῆς, ὅτε ὁ ἄνθρωπος, μὴ ἔχων ἀνάγκην νὰ ἐργασθῇ πρὸς αὐτοσυντήρησιν, δὲν εἶχεν εὐκαιρίαν νὰ ἀναπτύξῃ τὰς διανοητικάς του ἱκανότητας, εἴτε ἡ μεγάλη ἔλλειψις τροφῆς, ὁπότε οἱ ἄνθρωποι διαρκῶς ἠσχολοῦντο μὲ τὴν πλήρωσιν τοῦ στομάχου των καὶ μόνον μὲ αὐτήν. Αὕτη εἶναι ἡ θεωρία τῶν μονογενιστῶν, τῶν πιστευόντων δηλ. τὴν ἀνάπτυξιν ὅλων τῶν φυλῶν ἐξ ἑνὸς εἴδους ἢ ὁμάδος ἀνθρώπων.

Ὑπάρχει ἐν τούτοις καὶ ἄλλη θεωρία ὑποστηριζομένη ὑπὸ ἀρκετῶν ἀνθρωπολόγων, ἥτις παραδέχεται ὅτι αἱ διάφοροι φυλαὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους δὲν ἔχουν ἀναπτυχθῇ ἐκ μιᾶς ὁμάδος, ἀλλὰ ὅτι ἐνεφανίσθησαν συγχρόνως εἰς διάφορα μέρη τῆς γῆς. Εἶναι ἡ θεωρία τῶν πολυγενιστῶν. Φυλαί τινες, λέγουν, ἕνεκα τῶν κακῶν συνθηκῶν δὲν ἀνεπτύχθησαν. Αἱ συνθῆκαι αὗται — γεωλογικαὶ καὶ κλιματολογικαὶ μεταβολαί, καὶ διαρκὴς ἀπασχόλησις τῶν νοητικῶν δυνάμεων πρὸς πλήρωσιν τῶν στομαχικῶν ἀναγκῶν — ἔχουν βελτιωθῇ σήμερον, αἱ φυλαὶ ὅμως αὗται εὑρίσκονται εἰς τοιαύτην κατάπτωσιν, ὥστε εἶναι πλήρως ἀνίκανοι νὰ ἐκπολιτισθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Αἱ δύο αὗται θεωρίαι — τῶν μονογενιστῶν καὶ πολυγενιστῶν —, ἂν καὶ συγκρούονται εἰς πολλὰ σημεῖα, ἔχουν ὅμως καὶ πολλὰ τὰ κοινά, πρὸ παντὸς ὅσον ἀφορᾷ τὴν στασιμότητα εἰς τὴν ἐξέλιξιν. Παρουσιάζονται ὅμως ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω τὰ ἴχνη τῶν ἀρχαίων πολιτισμῶν εἰς αὐτὰς ταύτας τὸς χώρας ὅπου ζῶσι σήμερον αἱ ἀγριώτεραι φυλαί. Αὐτοὶ οὗτοι οἱ Πολυνήσιοι εἶναι οἱ ἐργάται τῶν ἀνευρεθέντων κολοσσῶν, ἢ προηγήθη τούτων ἄλλος λαός, ἐξαφανισθεὶς ἢ ἀναμιχθεὶς μετ' αὐτῶν, ὅταν οὗτοι εἰσέβαλον εἰς τὰς χώρας των; Ἂν ἐπαληθεύῃ ἡ δευτέρα θεωρία, τότε ὁ λαὸς οὗτος εὑρίσκεται εἰς μεγάλην κατάπτωσιν, ὧν τώρα ἐντελῶς ἀνίκανος νὰ ἐπιληφθῇ τοιούτων ἔργων, καὶ συνεπῶς παρασύρει καὶ τὰς ἄλλας θεωρίας περὶ στασιμότητος ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἀγρίων.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἀγρίων φυλῶν δὲν ἔχει ἐπέλθει συμφωνία. Τινὲς ἐπεκτείνουν τὴν χρῆσιν τῆς λέξεως, περιλαμβάνοντες εἰς αὐτὴν φυλὰς τῆς βορείου Εὐρώπης, τῆς Σιβηρίας, τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Ἀμερικῆς, ἐνῷ ἄλλοι περιορίζουν αὐτὴν μόνον εἰς φυλὰς τῆς Ὠκεανίας καὶ Αὐστραλίας (Αὐστραλιανούς, Πολυνησίους, Μελανησίους, Μαλαισίους) καὶ φυλάς τινας τῆς κεντρῴας Ἀφρικῆς (Μπαντού, Πυγμαίους) καὶ Ἀμερικῆς (Γῆς τοῦ Πυρός).

Βεβαίως ὁσημέραι ἐλαττοῦται ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγρίων. Ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ βαρβαρότης τῶν Εὐρωπαίων—χαρακτηριστικὰ ἀντιφατικά, ἀλλὰ δυστυχῶς συνυπάρχοντα — καταβάλλουν πᾶσαν πρὸς τοῦτο προσπάθειαν καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἀκόμη δεκαετηρίδων πιστεύεται ὅτι τὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ θὰ γίνουν ἀποδεκτὰ ὑφ' ὅλων τῶν ἀγρίων, ὅσοι ἐπιζήσουν τῆς βαρβάρου συμπεριφορᾶς τῶν ἐξηυγενισμένων λευκῶν ἀδελφῶν των. Διότι ὅ,τι δὲν κατώρθωσαν ἐπὶ αἰῶνας αἱ κακαὶ συνθῆκαι τοῦ βίου καὶ οἱ ἐξοντωτικοὶ μεταξὺ ἀλλήλων πόλεμοι πραγματοποιοῦν σήμερον οἱ φέροντες ὡς ἔμβλημα τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας λαοί. Ὁ εὐρωπαϊκὸς θάνατος, ἡ φθίσις, κάμνει θραῦσιν μεταξὺ τῶν δυστυχῶν τούτων, οἵτινες εἶχον ὑπερισχύσει τῶν πυρετῶν τῆς χώρας των. Πάμπολλοι δὲ εἶναι οἱ φονευόμενοι — ἐμμέσως ἢ ἀμέσως — κατ' ἔτος, πιεζόμενοι καὶ ἀπωθούμενοι εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας των, τὰ ὁποῖα δὲν ἐποφθαλμιᾷ ὁ εὐρωπαῖος διὰ τὸ ἀπρόσιτον καὶ ἄγονόν των, καὶ τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο θὰ γίνουν ὁ τάφος των. Φυλαί τινες ἔχουν σχεδὸν ἐκλείψει, ἄλλαι δὲ ἀριθμοῦν μόνον ὀλίγας χιλιάδας τάχιστα ἐλαττουμένας. Οἱ Τασμάνιοι ἔχουν ἐξαφανισθῆ ὁλοσχερῶς, ἐν Αὐστραλίᾳ δὲ ἐκ τῶν 200.000 περίπου ἰθαγενῶν τοῦ 1761, 60.000 μόνον ὑπῆρχον τῷ 1891 καὶ 30.000 ὑπελείποντο κατὰ τὸ 1911.

Η ΓΛΩΣΣΑ

Ἡ γλῶσσα εἶναι τὸ μέσον δι' οὗ ἐκφράζει τὰς ἰδέας του ὁ ἄνθρωπος ἔχων ὡς βοηθητικά: τὰς χειρονομίας, τὴν ἔκφρασιν καὶ τὰ ἐπιφωνήματα δι' ὧν συμπληροῖ τὴν ἔννοιαν τῶν λεγομένων του. «Γλῶσσα δὲν ὑφίσταται ἔξω τοῦ κύκλου τῶν σκεπτομένων καὶ ὁμιλούντων. Βυθίζει τὰς ῥίζας της εἰς τὰ βάθη τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως, ἐκεῖθεν δὲ ἀντλεῖ δυνάμεις διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἐπὶ τῶν χειλέων τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ ἡ ἀτομικὴ συνείδησις δὲν εἶναι ἢ ἓν τῶν στοιχείων τῆς ὁμαδικῆς συνειδήσεως ἥτις ἐπιβάλλει εἰς ἕνα ἕκαστον τοὺς νόμους της. Ἡ ἐξέλιξις λοιπὸν τῆς γλώσσης δὲν εἶναι παρὰ μία ἄποψις τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας» (J. Vendryes: Le Langage σ. 420-421). Εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας γραμμὰς περιέλαβεν ὁ γάλλος σοφὸς τὴν γενικῶς παραδεδεγμένην λύσιν τῶν γλωσσολογικῶν ζητημάτων. Ἐκ τῆς γλώσσης, τῶν ἤχων, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λέξεων, τῶν ποικιλιῶν τῆς ἐκφράσεως δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ζωῆς λαοῦ τινος. Συνήθως αἱ γλῶσσαι τῶν ἀγρίων εἶναι πτωχαί, δὲν ἔχουν δηλαδὴ ὅρους ἀρκετοὺς διὰ νὰ ἐκφράσουν πᾶν ὅ,τι αἰσθάνονται. Τὰς χαρακτηρίζει δὲ καὶ πληθώρα ὅρων συγκεκριμένων ἐννοιῶν ἐνῷ διὰ τὰς ἀφῃρημένας ἐννοίας δὲν ὑπάρχουν λέξεις. Οὕτω λαοί τινες, ὡς οἱ Μασάϊ τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, ἔχουν δύο ἢ τρεῖς ὅρους διὰ νὰ ὀνομάσουν τὴν οὐρὰν ζῴων τινῶν, ἐνῷ δὲν ἔχουν ὅρον διὰ τὴν ἔννοιαν «ἀγάπη» καὶ «θεός». Δὲν εἶναι ὀρθὴ ἡ θεωρία καθ' ἣν αἱ διάλεκτοι τῶν ἀγρίων παρουσιάζουν τὰς πρώτας φάσεις τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης, ὅπως ὁ πολιτισμός των εἶναι εἰκὼν τῶν πρώτων περιόδων τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ. Διάλεκτοί τινες συναγωνίζονται μὲ τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας εἰς τὴν ποικιλίαν καὶ πολύπλοκον σύνθεσιν καὶ ἔκφρασιν, ἐν τούτοις δὲν παύουσι νὰ εἶναι γλῶσσαι λαῶν μὴ ἀνεπτυγμένης διανοητικότητος. Δὲν εἶναι δυνατὸν δὲ νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι ἡ σημερινὴ γλῶσσα των εἶνε ὁμοία μὲ τὴν πρὸ χιλιάδων ἐτῶν λαλουμένην, καθ' ὅσον καὶ νέους ὅρους θὰ προσέλαβεν ἔκτοτε καὶ νέας συνθέσεις θὰ ἐξεῦρε, ἐνῶ δυνατὸν πολλαὶ ἄλλαι νὰ ἐλησμονήθησαν. Ὅ,τι διακρίνει τὰς γλώσσας τῶν πολιτισμένων λαῶν εἶνε ἡ εὐχέρεια εἰς τὴν ἔκφρασιν ἀνωτέρων ἀφῃρημένων ἐννοιῶν καὶ συναισθημάτων. Εἰς τὰς γλώσσας τῶν ἀγρίων δὲν ὑπάρχει ἡ εὐχέρεια αὕτη, διότι δὲν ὑπάρχουν οἱ ὅροι, δὲν ὑπάρχουν δὲ οἱ ὅροι διότι ἁπλούστατα οὔτε αἱ ἰδέαι οὔτε τὰ συναισθήματα ὑπάρχουν. Ὅρος «φίλημα» δὲν ὑπάρχει, διότι ἁπλούστατα δὲν φιλοῦν οἱ ἄγριοι, καὶ

Μασάϊ τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Ἐκ τῶν ἀγριωτέρων φυλῶν ἀγρίων. Ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν καραβανίων ἅτινα εἰσδύουν εἰς τὰ δάση των πρὸς ἀναζήτησιν ἐλεφαντοστοῦ.

Digitized by Google

ἡ μητέρα, ὅταν θέλῃ νὰ θωπεύσῃ τὸ τέκνον της, τὸ ὀσφραίνεται ἢ τρίβει τὴν παρειάν της ἐπ' αὐτοῦ. Οὕτω ἡ γλῶσσα εἶναι εἰκὼν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Θέλετε νὰ μάθετε τὰ τοῦ βίου, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων ἑνὸς λαοῦ; Μελετήσατε τὴν γλῶσσαν του. Ὅταν εἰς διαλέκτους τινὰς δὲν ὑπάρχει ἡ λέξις «ἔρως», δυνάμεθα νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι οὐδὲ τὸ αἴσθημα τοῦτο ὑπάρχει ἀνεπτυγμένον. Ὅταν λείπει ἡ λέξις «γάμος», γνωρίζομεν ὅτι πρόκειται περὶ λαοῦ

Μάγος εἰς τὸ Γαλλικὸν Κόγγον. Φέρει εἰς τὴν χεῖρα τὸ σκῆπτρον του: οὐρὰν ἐλέφαντος.

ὅστις οὐδεμίαν σημασίαν ἀποδίδει εἰς τὸν σταθμὸν τοῦτον ἐν τῷ βίῳ του. Ὑπάρχει ἀπ' ἐναντίας μεγάλη ποικιλία λέξεων διὰ τὰς ὀνομασίας ζώων καὶ τροφίμων: οἱ λαοὶ οὗτοι εἶνε κυνηγετικοὶ καὶ ἡ μόνη μέριμνά των εἶνε ἡ πλήρωσις τοῦ στομάχου. Πρὸ τῆς σπουδαιότητος τούτου πᾶσα ἄλλη ἀπαίτησις ὑποχωρεῖ καὶ πᾶς νόμος σιγᾷ. Ἄγριοί τινες δὲν ἔχουν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ θείου. Ἀντίστοιχος λέξις δὲν ὑπάρχει καθωρισμένη. Ἄλλοι ἄγριοι λαοὶ ἀποδίδουν εἰς ὑπερφυσικὴν δύναμιν πᾶν τὸ συμβαῖνον περὶ αὐτούς: γέννησιν, θάνατον, θύελλαν, κεραυνόν, σεισμόν, ἐπιδρομὰς θηρίων, ἐπιδημίας, ξηρασίαν κ.λ.π. Εἰς τοὺς λαοὺς τούτους τὸ θρησκευτικὸν λεξιλόγιον εἶνε πλῆρες, εἰς πολλοὺς δὲ ὑπάρχει καὶ ἰδιαιτέρα θρησκευτικὴ διάλεκτος χρησιμοποιουμένη ὅταν γίνεται λόγος περὶ ἀποθανόντων, ἀποθεωθέντων ἀρχηγῶν, ἱερῶν ἀντικειμένων καὶ ζώων. Φυλαί τινες ἔχουν συγχρόνως δύο γλώσσας: Τὴν μίαν ὁμιλοῦν οἱ ἄρρενες τὴν ἄλλην αἱ θήλειαι. Οὕτω οἱ Καραΐβαι ἄνδρες ὁμιλοῦν καραϊβικήν, ἐνῷ αἱ γυναῖκες ὁμιλοῦν ἀροβακικήν. Εἰς ἄλλας χώρας, ὡς εἰς τὴν Ἰάβαν, ὁ ἀρχηγὸς ὁμιλεῖ ἄλλην γλῶσσαν ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του. Οἱ ἡλικιωμένοι Μασάϊ (Ἀνατολικὴ Ἀφρικὴ) ὁμιλοῦν ἄλλην γλῶσσαν ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Εἰς τὴν Μαλαϊκὴν χερσόνησον ὑπάρχει ἰδιαιτέρα διάλεκτος διὰ τοὺς χρυσοθήρας καὶ ἄλλη διὰ τοὺς συλλέκτας τῆς καμφορᾶς. Ἀνέρχονται δὲ εἰς δεκάδας χιλιάδων αἱ λέξεις εἰς γλώσσας τινάς. Ἡ τῶν ἀγρίων τῆς Τιέρρα ντὲλ Φουέγκο ἔχει ἄνω τῶν 30,000. Ἀλλὰ ἡ πληθώρα αὐτὴ δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς ἄλλας τόσας χιλιάδας ἐννοιῶν, διότι πολλάκις δέκα καὶ εἴκοσι λέξεις ἀντιστοιχοῦν πρὸς μίαν ἔννοιαν. Εἶναι δὲ αἱ περισσότεραι ὀνομασίαι ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων, καὶ ὄχι ἰδεῶν, διότι τοιαῦται δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχουν χιλιάδες ἐντυπώσεων; Χιλιάδες λοιπὸν λέξεων. Καὶ ἂν παρουσιασθοῦν νέαι ἐντυπώσεις, νέαι λέξεις δημιουργοῦνται. Παραδείγματος χάριν, αἱ παραστάσεις: ὁ πατήρ μου, ὁ πατήρ σου, ὁ πατήρ της, ὁ πατήρ του, ὁ πατήρ των, ἐκφράζονται διὰ διαφόρων πολυσυλλάβων λέξεων οὐδὲν κοινὸν στοιχεῖον ἐχουσῶν. Ἡ ἔλλειψις ἀριθμητικῶν εἶναι μεγάλη. Κατὰ τοὺς ἐξερευνητάς, οἱ Bushmen τῆς Ἀφρικῆς δὲν ἔχουν λέξιν νὰ ἐκφράσουν τρία. Οἱ Αὐστραλιανοὶ μετροῦν οὕτω:

1 = ἕνα
2 = δύο
3 = ἕνα — δύο
4 = δύο — δύο
5 = ἕνα χέρι

Πέραν τοῦ πέντε εἶναι χάος, διότι τὰ δάκτυλα τῆς δεξιᾶς χειρὸς δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσουν πρὸς ἀρίθμησιν ἐφ' ὅσον εἶναι ἀπησχολημένα νὰ συγκρατοῦν κλεισμένα κατὰ τὴν ἀρίθμησιν τὰ δάκτυλα τῆς ἀριστερᾶς. Οἱ Ἐσκιμῶοι εἶναι ὀλίγον τι μαθηματικώτεροι. Ἐκτὸς τῶν δακτύλων τῆς δεξιᾶς λαμβάνουν βοηθητικὰ καὶ τὰ τῶν ποδῶν οὕτω:

10 = δυὸ χέρια
15 = χέρια — πόδι
20 = ἄνθρωπος

πέραν δὲ τούτου σύγχυσις. Ἐν τούτοις ἡ ἔλλειψις ἀριθμητικῶν δὲν σημαίνει πάντοτε τὴν ἔλλειψιν γνώσεως τῶν ἀριθμῶν. Ὁ Μάρρετ εἰς τὴν «Ἀνθρωπολογίαν» του διηγεῖται ὅτι διὰ νὰ κατορθώσῃ κάποιος ἀξιωματικὸς νὰ μάθῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν καλυβῶν χωρίου τινὸς ἀγρίων ἠναγκάσθη νὰ καλέσῃ τοὺς προύχοντας καὶ νὰ τοὺς εἴπῃ: «Βάζω ἐδῶ μιὰ πέτρα. Εἶνε τὸ καλύβι σου. Αὐτὴ ἐδῶ εἶναι τὸ δικό σου», εἶπεν εἰς ἄλλον. «Ποῦ εἶναι τὸ δικό σου;» ἠρώτησε τρίτον. Οἱ ἄγριοι ἐνόησαν τὶ ἐζητεῖτο ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἐντὸς ὀλιγίστου χρόνου πρὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ ἐσχηματίσθη διὰ λίθων ὁλόκληρον τὸ σχεδιάγραμμα τοῦ χωρίου ἀκριβέστατον καὶ γεωγραφικῶς καὶ ἀριθμητικῶς. Ὁ ἄγριος λοιπὸν σκέπτεται δι' ἀναπαραστάσεως ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων. Δὲν δύναται νὰ ἀναλύσῃ αὐτὰς εἰς τὰ στοιχεῖα των καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἡ γλῶσσα του εἶνε ὁλοφραστικὴ καὶ ὄχι ἀναλυτική. Ὅροι ἁπλῶν ἐννοιῶν δὲν ὑπάρχουν. Ἓν μέσον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοητικότητος τοῦ ἀγρίου θεωρεῖται ὑπὸ τῶν σοφῶν ὁ πλουτισμὸς τῆς γλώσσης του διὰ ὅρων ἁπλῶν ἐννοιῶν. «Δώσατέ του λέξεις διὰ νὰ τὰς ἀκολουθήσουν αἱ ἰδέαι» εἶναι τὸ ἀξίωμά των.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ.

Ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι τὸ μόνον καὶ ἀσφαλὲς μέσον διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς ἑνὸς λαοῦ. Ἀκριβὴς γνῶσις τοῦ βίου τῶν ἀγρίων ἐπιτυγχάνεται μόνον κατόπιν μελέτης τῆς κοινωνικῆς των ὀργανώσεως. Δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐξέτασις τοῦ ἀγρίου ὡς ἀτόμου, πρέπει νὰ ἐξετασθῇ οὗτος ὡς μέλος τῆς φυλῆς ἢ φατρίας εἰς ἣν ἀνήκει, τῆς ὁποίας συμμερίζεται τὰς τύχας, καὶ πρὸς τῆς ὁποίας τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα συμμορφοῦται. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν κοινωνικὸν δημιούργημα τῆς φύσεως. Ἀρέσκεται εἰς τὴν μετὰ τῶν ὁμοίων του συναναστροφὴν καὶ ἀπόδειξις οἱ ἀρχαιότατοι ἀνακαλυφθέντες συνοικισμοί, ἀνήκοντες εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος τρεφόμενος διὰ θηραμάτων καὶ καρπῶν οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστην ἀνάγκην εἶχεν γειτόνων ἢ συγκατοίκων. Καθ' ὅσον δὲ προώδευεν εἰς τὸν πολιτισμὸν κατὰ τοσοῦτον μεγαλύτεροι καὶ πυκνότεροι ἐγίνοντο οἱ συνοικισμοί του, ὥστε μερικοὶ ἀριθμοῦν σήμερον πολλὰ ἑκατομμύρια. Ἡ παράλληλος αὐτὴ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ συνοικισμοῦ ὤθησεν ἐπιστήμονάς τινας νὰ τὴν λάβουν ὡς βάσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἀγρίων φυλῶν ἀπὸ τῶν βαρβάρων καὶ τῶν πολιτισμένων. Οὕτω ὁ Σάδερλαντ *A. Sutherland:* Origin and growth of the Moral Instinct) διαιρεῖ εἰς τρεῖς τάξεις τοὺς ἀγρίους· α — τοὺς εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα ἀναπτύξεως (Βέντο τῆς Κεϋλάνης, Πυγμαῖοι τῆς Ἀφρικῆς κ. ἄ.) οἵτινες ζοῦν καθ' ὁμάδας ἐκ δέκα μέχρι τεσσαράκοντα προσώπων. β — τοὺς ὀλίγον ἀνωτέρους (Αὐστραλιανοὶ) τῶν ὁποίων αἱ ὁμάδες ἀποτελοῦνται ἐκ πεντήκοντα μέχρι διακοσίων ἀτόμων. γ — εἰς τὴν τρίτην τάξιν ἀνήκουν οἱ ἐρυθρόδερμοι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς εἰς τὰ χωρία τῶν ὁποίων ζοῦν περὶ τὰ πεντακόσια ἄτομα. Τοὺς ζῶντας εἰς πολυπληθεστέρους συνοικισμοὺς ὁ Σάδερλαντ παύει νὰ θεωρῇ ἀγρίους. Τοὺς καλεῖ βαρβάρους Τοιοῦτοι εἶναι οἱ Μαορὶ τῆς Πολυνησίας, οἱ κάτοικοι τῆς Δαχομέης κ. ἄ. Μὲ τὴν διαίρεσιν ταύτην τοῦ Σάνδερλαντ δὲν συμφωνοῦν οἱ ἄλλοι ἀνθρωπολόγοι. Εἶναι τοσοῦτον πολλὰ καὶ ποικίλα τὰ χαρακτηρίζοντα ἀγρίαν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ τόσον συγκεχυμένα, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ τεθῇ ὡρισμένη γραμμὴ διακριτικὴ ἀπὸ τῆς βαρβάρου.

Ἐπιπολαία ἐπισκόπησις φέρει τὸν γάμον ὡς τὸν πρῶτον κοινωνικὸν δεσμόν, τὴν ὀργάνωσιν δηλαδὴ οἰκογενείας. Πολὺ ὅμως πρὸ τῆς οἰκογενείας ὑφίστατο ὁ θεσμὸς τῶν φατριῶν ὑπὸ ἓν κοινὸν τότεμ, σύμβολον δηλαδή, συνήθως ζῶον ἢ φυτόν, θεωρούμενον ἱερὸν καὶ προστάτην τῆς φατρίας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἐθεωροῦντο συγγενεῖς καὶ δὲν ἐνυμφεύοντο ἀναμεταξύ των.

Ὁ τοτεμισμὸς ὑφίσταται σήμερον μεταξὺ πλείστων ἀγρίων φυλῶν τῆς Ἀμερικῆς, Αὐστραλίας, Ὠκεανίας, Ἀφρικῆς καὶ μερῶν τινων τῆς Ἀσίας. Ἰδοὺ πῶς ἐξηγεῖ τὸν τοτεμισμὸν ὁ Durkheim: «Ὅμιλος ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν ἑαυτοὺς συγγενεῖς ἀλλήλων, ἀποδίδουν ὅμως αὐτὴν τὴν συγγένειαν εἰς τὸ ἰδιαίτερον ἐκεῖνο σημεῖον τὸ ὁποῖον φέρουν, τὸ τότεμ. Τὸ τότεμ αὐτὸ εἶναι ὂν ἔμψυχον ἢ ἄψυχον, συνηθέστερον ζῷον ἢ φυτόν, ἐξ οὗ ὁ ὅμιλος κατάγεται καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμεύει συγχρόνως καὶ ὡς ἔμβλημα καὶ ὡς ἀθροιστικὸν ὄνομα. Ἂν τὸ τότεμ εἶναι λύκος, ὅλα τὰ μέλη τῆς φατρίας πιστεύουν ὅτι ἔχουν λύκον πρόγονον, καὶ συνεπῶς ὑπάρχει ἐντός των ἰδιάζον τι τοῦ λύκου. Διὰ τοῦτο καὶ προσλαμβάνουν τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην: Εἶναι λύκοι». Οὗτος εἶναι ὁ γενικὸς ὁρισμός, εἰς πολλὰ ὅμως σημεῖα διαφέρει ὁ τοτεμισμὸς μιᾶς χώρας ἀπὸ τὸν τοτεμισμὸν ἄλλης. Π. χ. τινὲς θεωροῦν ἱεροσυλίαν νὰ φάγουν τὸ τότεμ των, ἐνῷ ἄλλοι ἀπεναντίας, ὡς οἱ Ἀρούντα τῆς Κεντρικῆς Αὐστραλίας τὸ τρώγουν μετὰ πάσης εὐσεβείας, βέβαιοι ὄντες ὅτι ἡ ἰδιότης τῶν τότεμ γίνεται οὕτως ἰσχυροτέρα ἐντός των. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην οἱ Ἀρούντα καὶ οἱ Ἔντο καὶ ὀλίγαι ἀκόμη φυλαὶ ἀποτελοῦν ἐξαίρεσιν. Γενικῶς τὸ τότεμ δὲν πρέπει νὰ ἐγγίζηται, φονεύηται, τρώγηται. Εἰς τὰ τότεμ ταῦτα μετεμψυχοῦντο οἱ πρόγονοι τῶν ἀγρίων ὡς ἐκ τούτου πρέπει νὰ εἶναι καὶ σεβαστά, καλοῦνται δὲ ἀδελφοί, καὶ ὅταν ἓν ἀποθάνῃ θάπτεται μετὰ μεγάλων τιμῶν. Ἐξ ἄλλου πιστεύουν οἱ ἄγριοι ὅτι ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔχει καὶ τὸ τότεμ του, ὅταν δὲ πρόκειται νὰ γεννηθῇ παιδίον, τὸ πνεῦμα τοῦ τότεμ εἰσέρχεται εἰς τὸ σῶμα τῆς γυναικός.

Ὡς ἐλέχθη, οἱ ἔχοντες ἓν κοινὸν τότεμ θεωροῦνται ἀδελφοὶ καὶ διὰ τοῦτο ὁ γάμος μεταξύ των εἶναι ἀπηγορευμένος. Τοῦτο συνεπήγαγε τὴν ἐξωγαμίαν. Οἱ σύζυγοι δηλαδὴ καὶ αἱ σύζυγοι πρέπει νὰ εὑρεθοῦν ἐξ ἄλλης φατρίας. Ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἐνδογαμίαν, ἥτις εἶναι ἐν χρήσει εἰς τοὺς μὴ τοτεμικοὺς ἀγρίους. Ἡ ἐξωγαμία συνεπιφέρει καὶ τὸ ζήτημα τῆς γενεαλογίας. Εἰς ποῖον τότεμ θὰ ἀνήκει τὸ παιδίον δύο διαφόρων φα-

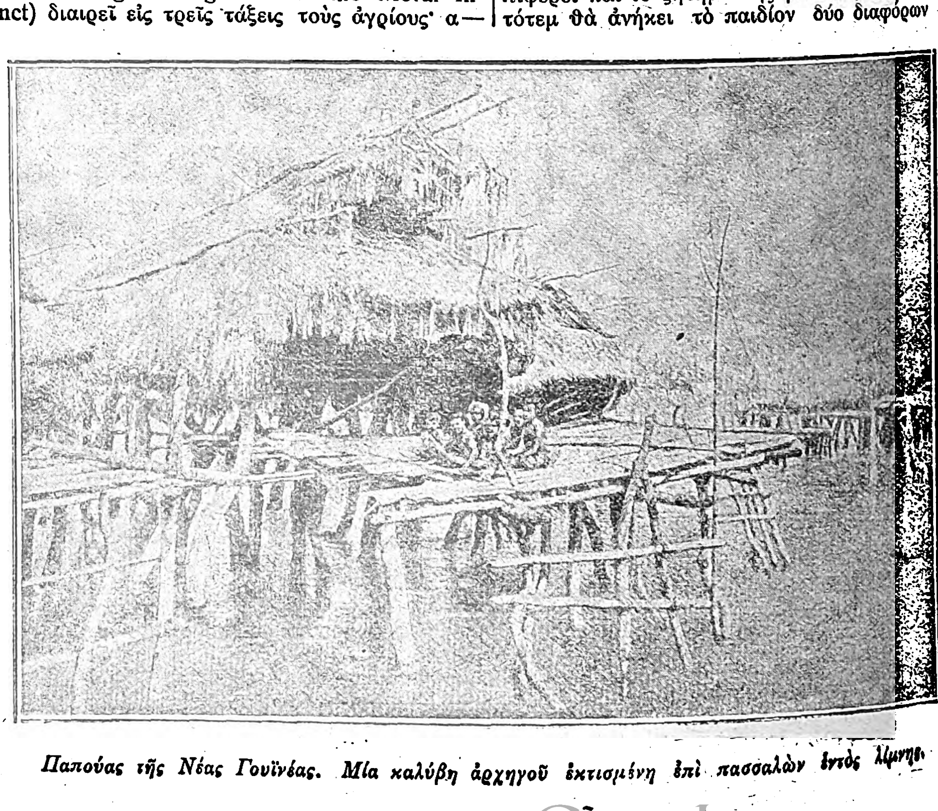

Παπούας τῆς Νέας Γουϊνέας. Μία καλύβη ἀρχηγοῦ ἐκτισμένη ἐπὶ πασσαλῶν ἐντὸς λίμνης.

Digitized by Google

τριών; Είναι τὸ ζήτημα τῆς ἐξ αἵματος συγγενείας. Εἰς τίνα ἀνήκει τὸ τέκνον; Εἰς τὴν μητέρα ἢ εἰς τὸν πατέρα; Εἰς πλείστους ἀγρίους ἐπικρατεῖ ἡ μητρογονία. Εἰς τοιαύτην δὲ περίπτωσιν, ἡ νύμφη δὲν μεταβαίνει εἰς τὸν συνοικισμὸν τοῦ συζύγου, ἀλλὰ ἐκεῖνος εἴτε ἐγκαθίσταται — πάντοτε ὡς κατώτερος — εἰς τὸν τῆς συζύγου του ἢ τὴν ἐπισκέπτεται ὅταν τὴν ἐπιθυμήσῃ. Τὰ γεννώμενα τέκνα μένουν μετὰ τῆς μητρός, ἔχουν τὸ τότεμ ἐκείνης, πολεμοῦν διὰ τὰ συμφέροντα τῆς φατρίας καὶ κληρονομοῦν τὰ ὅπλα καὶ τὰ κειμήλια τῶν θείων των, ἀδελφῶν τῆς μητρός των. Ὁ θεσμὸς τῆς μητρογονίας δὲν εἶναι γενικὸς καὶ παραλλάσσει μεγάλως παρὰ διαφόροις φυλαῖς. Οὕτω οἱ Λιμποῦ τῶν Ἰνδιῶν ἀγοράζουν ἀντὶ μεγάλης ἀμοιβῆς τὰ ἄρρενα τέκνα των ἀπὸ τὴν μητέρα των. Ἡ εὐγένεια κατέρχεται μητρόθεν, πρὸ πάντων ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ πολυανδρία. Διότι ἐνῷ εἴς τινας φυλὰς οἱ ἄνδρες ἔχουν πολλὰς γυναῖκας — ὁ βασιλεὺς τῆς Ashantee ἔχει 3.333 (Lubbock) — ἀλλοῦ αἱ γυναῖκες ἔχουν πολλοὺς συζύγους, ἢ μᾶλλον, δύο, τρεῖς, ἢ καὶ περισσότεραι γυναῖκες εἶναι κοιναὶ πολλῶν ἀνδρῶν, συνήθως ἀδελφῶν. Ἄλλαι φυλαί, ὡς εἰς τὴν Αὐστραλίαν, εἶναι διῃρημέναι εἰς δύο τοτεμικὰ τμήματα. Οὕτω ἐνῷ τὰ τμήματα ταῦτα εἶναι μεταξύ των ἐξώγαμα, τὸ χωρίον εἶναι ἐνδόγαμον. Φυλαὶ δέ τινες εἶναι διῃρημέναι εἰς τρεῖς καὶ τέσσαρας φατρίας.

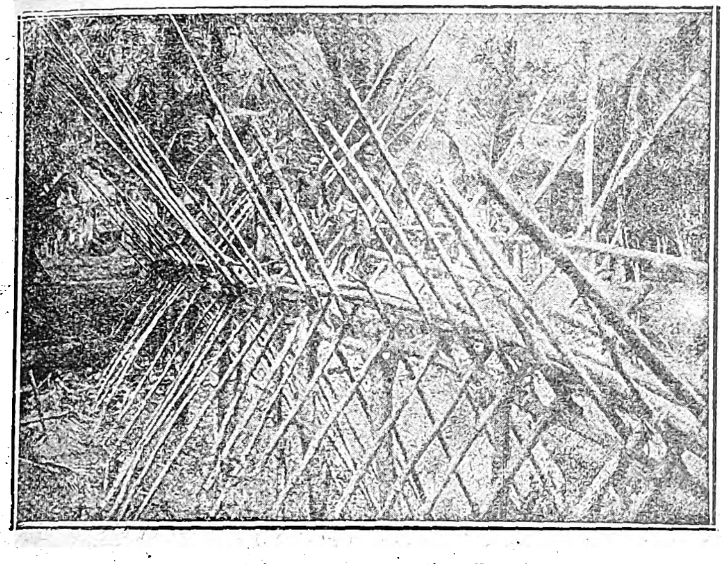

Γέφυρα ἐπὶ ποταμοῦ τῆς Νέας Γουϊνέας.

Τελετὴ γάμου, ὡς ἐννοεῖται παρ' ἡμῖν, δὲν ὑπάρχει. Ὁ ἀνὴρ συνήθως ἀπάγει διὰ τῆς βίας τὴν ἐκλεκτήν του, ἢ τὴν ἀγοράζει παρὰ τῶν συγγενῶν της ἢ πωλεῖται ὁ ἴδιος εἰς αὐτούς. Γενικῶς ἡ γυνὴ θεωρεῖται κατωτέρα τοῦ ἀνδρὸς καὶ εἰς πολλὰς φυλὰς ἔχει θέσιν ἁπλοῦ οἰκιακοῦ ζώου. Πρὸ τοῦ γάμου της ἀπολαύει πάσης ἐλευθερίας, ἡ δὲ παρθενία εἶνε ζήτημα ἐπουσιῶδες παρὰ τοῖς ἀγρίοις. Ὅταν ὅμως διὰ τοῦ γάμου—ἁρπαγῆς ἢ ἀγορᾶς—γίνῃ σύζυγος ἑνὸς προσώπου, καθίσταται ὑποτελὴς του, δούλη του, καὶ ὁ κύριος οὗτος δύναται να τὴν μεταχειρισθῇ κατὰ τὸν βαναυσότερον τρόπον, καὶ νὰ τὴν ἀποπέμψῃ ἐὰν τὸ θεωρήσῃ καλόν. Εἰς τὴν Αὐστραλίαν καὶ χώρας τινὰς τῆς Ἰνδικῆς ἐπικρατεῖ ἀκόμη τὸ σύστημα τοῦ ὁμαδικοῦ

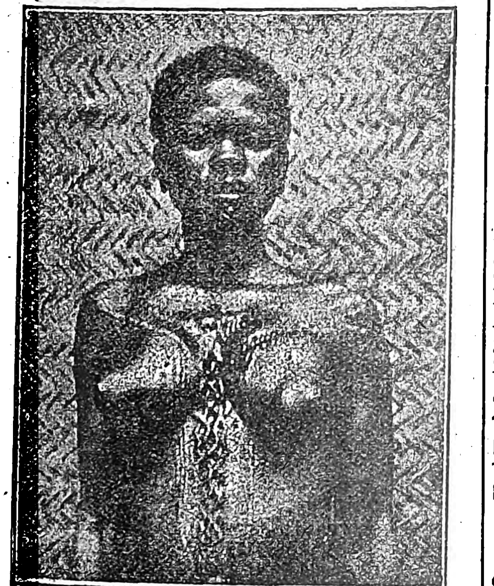

Γυνὴ ἐκ τῆς φυλῆς Μπαὶ τοῦ Κόγγου. Ἡ διακόσμησις τοῦ σώματός της ἐγένετο δι' ἐντομῶν.

γάμου. Ὅλαι δηλαδὴ αἱ μελλόνυμφοι καὶ ὅλοι οἱ ὑποψήφιοι γαμβροὶ τοῦ χωρίου λαμβάνουσι μέρος εἰς ἑορτήν, μετὰ τὸ πέρας τῆς ὁποίας ἕκαστος νέος ἁρπάζει τὴν ἐκλεκτήν του καὶ τὴν ἀπάγει εἰς τὴν καλύβην του. Ἡ πολυγαμία εἶνε ἡ ἐπικρατεστέρα μορφὴ τοῦ γάμου. Ἡ πολυανδρία ἐκλείπει ὁσημέραι, περιορίζεται δὲ σχεδὸν μόνον εἰς τὸ Θιβέτ. Ἡ μονογαμία, ἥτις εἶναι ἐν χρήσει εἰς τοὺς πολιτισμένους λαούς, ἐπικρατεῖ καὶ παρά τισιν εὑρισκομένοις εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα πολιτισμοῦ, ὡς εἰς τοὺς Βέντας τῆς Κεϋλάνης καὶ τοὺς Ἀνταμάν.

Τὰ τέκνα δὲν ἀπολαύουν μεγάλης ἐκτιμήσεως παρὰ τοῖς ἀγρίοις. Πολλὰ — πρὸ παντὸς θήλεα—φονεύονται ἅμα τῇ γεννήσει των. Τὰ προοριζόμενα διὰ ζωὴν ἀναπτύσσονται ὡς ὅλα τὰ νεογνὰ τῶν ἄλλων ζώων μεθ' ὧν οἱ ἄγριοι συμμερίζονται τὴν κυριαρχίαν τῶν δασῶν καὶ τῶν πεδιάδων. Τοῖς παρέχεται τροφή, περιποίησις, ὑπεράσπισις ἀπὸ κινδύνων, ὅ,τι δηλαδὴ παρέχεται καὶ εἰς τοὺς σκύμνους, τοὺς πιθηκίσκους, τοὺς ἀρκήλους καὶ ἀρκτύλους καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους υἱοὺς τῶν μοναρχῶν τοῦ δάσους, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι οἱ νέοι ἄγριοι φέρουν κρεμασμένα περὶ τὸν τράχηλόν των διάφορα φυλακτὰ ἀποτρεπτικὰ ἀοράτων κινδύνων ἢ ἑλκυστικὰ θείων εὐνοιῶν. Ὡσαύτως οἱ ἀγρίδεῖς ἔχουν τοῦτο τὸ πλεονέκτημα ἐπὶ τῶν πεπολιτισμένων ὁμηλίκων των, ὅτι ἐντρυφῶσιν εἰς τὸ μητρικὸν γάλα εἰς ἡλικίαν καθ' ἣν οἱ «ὠχροὶ» μικροὶ ἀδημονοῦσιν ἐπὶ τῶν θρανίων τοῦ σχολείου των καὶ κλίνουν: «Ὁ κόραξ, τοῦ κόρακος». Ὁ Δόκτωρ Γκρεβῶ (Grevaux) λέγει ὅτι εἶδεν εἰς τὴν Γουϊάναν καὶ εἰς τὴν Βραζιλίαν μικροὺς ἐρυθροδέρμους πέντε καὶ ἓξ ἐτῶν νὰ ἐγκαταλείπουν τὸ κάπνισμα διὰ νὰ θηλάσουν. Εἰς πολλὰς φυλὰς οἱ ἐνηλικιούμενοι νέοι ὑποβάλλονται εἰς τὴν τελετὴν τῆς «μυήσεως» δι' ἧς ἀποκαλύπτονται εἰς αὐτοὺς ὅλα ὅσα πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ ἀνήρ.

Τὸ γῆρας δὲν εἶναι ἀνεκτόν. Οἱ ἄγριοι, — ὅσοι πιστεύουν εἰς ζωὴν μετὰ θάνατον — εἶναι βέβαιοι ὅτι εἰς τὸν παράδεισόν των θὰ ὑπάρχουν ὑφ' οἵαν μορφὴν ἀπέθανον. Ἀγογγύστως λοιπόν, πολλάκις δὲ καὶ εὐχαρίστως, ὑποβάλλονται εἰς θάνατον διὰ χειρῶν αὐτῶν τῶν υἱῶν των. Οἱ ἄλλοι ἄγριοι, οἱ μὴ ἐνδιαφερόμενοι διὰ μέλλουσαν εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ βλέποντες εἰς τὸ γῆρας ἐπιδρομὴν ἀσθενειῶν καὶ ἀεργίας, ἀφίνουν τοὺς γέροντας νὰ ἀποθάνουν τῆς πείνης. Οὗτοι δὲ πολλάκις αὐτοκτονοῦν διὰ νὰ ἀποφύγουν τοιοῦτον μαρτυρικὸν θάνατον. Διὰ τοῦτο, λέγει κάποιος περιηγητής, σπανίως βλέπει τις γέροντας ἀγρίους. Ἡ ἐκδήλωσις τοῦ πένθους ἁμιλλᾶται εἰς πρωτοτυπίαν μὲ τὰ ἄλλα κοινωνικὰ ἔθιμα τῶν ἀγρίων. Εἰς ἔνδειξιν του οἱ Bushmen κόπτουν μίαν φάλαγγα τοῦ μικροῦ δακτύλου των. Οἱ Πολυνήσιοι ἐκριζώνουν ὀλίγους ὀδόντας. Οἱ Κανάκαι τῆς Καληδονίας καίουν μέρος τῆς ἐπιδερμίδος των. Οἱ Αὐστραλιανοὶ ἐκριζώνουν τρίχας τῆς γενειάδος των, καὶ ἄλλοι ἀλείφονται μὲ λάσπην. Ἡ πενθερὰ καὶ παρὰ τοῖς ἀγρίοις εἶναι ἀντικείμενον... σεβασμοῦ. Εἰς πολλὰς φυλὰς εἶναι ἀπηγορευμένον εἰς τὸν γαμβρὸν νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν πενθεράν του μέχρις οὗ γεννηθῇ τὸ πρῶτον του τέκνον, ἄλλοτε δὲ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σκεπάζῃ τὸ πρόσωπόν του ὅταν συνομιλοῦν. Ὅταν δὲ γεννηθῇ τέκνον, ὁ πατὴρ του σπεύδει να κατακλιθῇ καὶ ἐπὶ δύο τρεῖς ἡμέρας γίνεται ἀντικείμενον ἐξαιρετικῶν φροντίδων ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν καὶ φίλων του, ἐνῷ ἡ μήτηρ τοῦ νεογνοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὴν μαγειρικὴν καὶ μὲ τὰς ἄλλας οἰκιακὰς φροντίδας.

ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Οἱ ἄγριοι ἔχουν θρησκείαν ἢ ὄχι; Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ὁρισμὸν τῆς θρησκείας, τὸν ὁποῖον θὰ λάβωμεν ὡς βάσιν, ἡ θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος ἀπόφανσις. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς ὁρισμοὺς διαφόρων εἰδικῶν ἐπιστημόνων διαφωνούντων μόνον εἰς ἐπουσιώδη σημεῖα, ἔχομεν γενικὸν ὁρισμόν: «Θρησκεία εἶναι τὸ σύνολον τῶν ἐκδηλώσεων πίστεως εἰς ἀνωτέραν τινὰ καὶ πνευματικὴν ὕπαρξιν». Αἱ ἐκδηλώσεις ὅμως τῶν ἀγρίων δύνανται νὰ θεωρηθῶσι θρησκευτικαί, ἐφ' ὅσον εἶναι λίαν ἀμφίβολον ἂν ἡ πίστις των βασίζεται ἐπὶ καθαρᾶς ἀντιλήψεως τοῦ θείου, ἢ εἶναι ἀπόρροια τοῦ τοτεμισμοῦ καὶ τῆς λατρείας τῶν προγόνων; Διότι γενικῶς παρὰ τοῖς ἀγρίοις ἡ θρησκεία συνίσταται ἀπὸ σειρὰς δεισιδαιμονιῶν μᾶλλον ἢ ὡρισμένων δοξασιῶν. Ἡ ἰδέα το[ῦ] θείου, εἶναι συγκεχυμένη καὶ ἀκαθόριστος. Οὔτε εἶν[ε] ἡ αὐτὴ παρὰ πᾶσι. Ἄγριοί τινες βλέπουν εἰς τὴν [ἀνωτέ]ραν ταύτην ὕπαρξιν μόνον κακοποιόν τινα δύναμιν, ἥτις πρέπει νὰ ἐξιλεώνηται διαρκῶς καὶ νὰ ἐξευμενίζηται διὰ προσφορῶν καὶ θυσιῶν. Ἄλλαι φυλαὶ διακρίνουν καλὸν καὶ κακὸν πνεῦμα, τὰ ὁποῖα πολεμοῦν διαρκῶς καὶ πότε μὲν νικᾷ τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, ὅτε ἐπέρχονται λιμοὶ καὶ ἐπιδημίαι καὶ ἐπιδρομαὶ ἐχθρῶν, καὶ ἄλλοτε τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα, ὅτε τὰ δένδρα εἶναι εὔφορα καὶ κυνήγιον εὑρίσκεται ἄφθονον. Ἄλλαι φυλαὶ ἀγρίων εἶναι ἄθεοι. Ὄχι ὅτι ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν τοῦ θεοῦ! Ἁπλῶς δὲν ἔχουν τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν περὶ τοιαύτης τινὸς ὑπάρξεως. Κατὰ τὸν Lubbock τοιοῦτοι εἶναι οἱ Ἐσκιμῶοι, ἄγριοί τινες τοῦ Ἰνδοστὰν καὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς.

Οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὰ τῶν ἀγρίων ὑπάγουν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς θρησκείας πᾶσαν ἐκδήλωσιν σεβασμοῦ, φόβου, λατρείας εἰς δυνάμεις ἢ μορφὰς ἀοράτους προσωποποιημένας ἢ ὑλικάς, ἀκόμη καὶ πᾶσαν σχέσιν των μὲ αὐτάς. Διότι ὅταν ὁ ἄγριος δέρει ἢ καίει τὸ ξόανον ἢ ἄλλο ὁμοίωμα τοῦ θεοῦ του, διότι, δὲν εἰσηκούσθησαν αἱ προσευχαί του, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι θεωρεῖ τὸ θεῖον δύναμιν μὲ ἐνεργείας ὡρισμένης ὑπεροχῆς, ἐφ' ὅσον οὗτος πιστεύει ὅτι δύναται νὰ τῷ ἐπιβληθῇ. Ἐξ ἄλλου ὁ ἄγριος θεωρεῖ ὅτι ὑπάρχει μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ θεοῦ—ὑφ' οἵαν μορφὴν τὴν φαντάζεται — μία σύμβασις: ἐὰν δὲν παραβῇ τοὺς ὅρους της,—τοὺς κανόνας τῆς θρησκείας του,—οὐδὲ ὁ θεὸς θὰ τοὺς παραβῇ. Μόλις λοιπὸν θελήσωμεν νὰ μελετήσωμεν τὰ τῆς θρησκείας τῶν ἀγρίων, βλέπομεν ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπαγάγωμεν αὐτὴν ὑπὸ τὸν γενικὸν ὁρισμόν της, ὅσον καὶ ἂν ἐπεκτείνωμεν αὐτόν. Διότι καὶ τὸ ἄϋλον καὶ τὸ ἀόρατον, τὸ πανίσχυρον καὶ ἡ παντογνωσία τοῦ θείου πολλάκις εἶναι ἀμφίβολα. Ὅταν π. χ. ὁ ἄγριος τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς σκεπάζῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ εἰδώλου του διὰ νὰ μὴ τὸν ἴδῃ τοῦτο κλέπτοντα ἢ πράττοντα ἄλλο τι παρὰ τὸν κανόνα, ἡ παντογνωσία κλονίζεται ἐκ βάθρων. Διὰ τοῦτο οἱ εἰδικοὶ ὁρίζουν ἄλλως τὴν θρησκείαν τῶν ἀγρίων, χωρὶς νὰ παύσουν νὰ τὴν θεωροῦν τοιαύτην. Δεδομένου ὅτι αἱ δοξασίαι εἴτε ἀτομικαὶ εἴτε ὁμαδικαὶ ὑπόκεινται εἰς ἐξέλιξιν, καὶ αἱ δοξασίαι τῶν ἀγρίων περὶ θεοῦ βαίνουν παραλλήλως πρὸς τὴν ὅλην των ἀνάπτυξιν.

Ἂν δὲ συγκρινόμεναι μὲ τὸ ὕψος τῶν ἡμετέρων περὶ θείου ἰδεῶν φαίνονται γελοῖαι αἱ τῶν ἀγρίων, τοῦτο οὐδόλως ἐπηρεάζει τὸ κῦρος τοῦ ὁρισμοῦ, ἐφ' ὅσον τὸ πᾶν ἐν τῇ ἀναπτύξει του σημειοῖ βαθμίδας προόδου αἵτινες μόνον χάριν διακρίσεως φέρουν διάφορα ὀνόματα. Οὕτω καὶ τὸ σύνολον τῶν περὶ θεοῦ δοξασιῶν τῶν ἀγρίων—διότι δοξασίαι καὶ ἐκδηλώσεις παρ' αὐτοῖς εἶνε σχεδὸν ταυτόσημα—δυνάμεθα νὰ καλέσωμεν *προθρησκείαν* αὐτὴ παρουσιάζει παραλλαγὰς καὶ διαβαθμίσεις αἱ ἀνώτεραι τῶν ὁποίων φθάνουν τὰ ὅρια τῆς θρησκείας. Ὁ Δόκτωρ Ε. Τάϊλορ (*Dr. Tylor:* Primitive Culture) προτείνει ὡς ἐλάχιστον ὁρισμὸν «τὴν πίστιν εἰς πνευματικὰ ὄντα». Ὁ Δρ. Φρέϊζερ, (*J. Frager:* The golden Bough) λέγει ὅτι θρησκεία εἶνε παρὰ τοῖς ἀγρίοις «ἡ ἐξιλέωσις καὶ ἡ συνδιαλλαγὴ μετὰ δυνάμεων ἀνωτέρων τοῦ ἀνθρώπου αἵτινες πιστεύεται ὅτι διοικοῦν καὶ ὁρίζουν τὴν φύσιν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν». Ἀμφότεροι οἱ ὁρισμοὶ δὲν εἶνε πλήρεις, διότι ὁ μὲν Τάϊλορ δὲν κάμνει λόγον περὶ θρησκευτικῶν ἐκδηλώσεων

Μιὰ Μαορὶ μαμὰ μὲ τὸ μπεμπέ της. Ἡ ὡραία αὐτὴ φυλὴ πλησιάζει νὰ ἐκλείψῃ.

Digitized by Google

ὁ δὲ Φρέϊζερ μὲ τὴν φράσιν «δυνάμεων ἀνωτέρων
τοῦ ἀνθρώπου» παραγκωνίζει σειρὰν ὅλην σχέ-
σεων μετὰ τοῦ θείου, ὅπου, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνω-
τέρω, ἡ συμπεριφορὰ τοῦ πιστοῦ εἶνε συμπερι-
φορὰ ἴσου πρὸς ἴσον ἢ καὶ πρὸς ὑποτελῆ. Ὁ
Μαρρέττ (R. Marrett) θέλων νὰ ἀποφύγῃ τοὺς
σκοπέλους τούτους καὶ νὰ ὑποβάλῃ εἰς ἕνα ὁρι-
σμὸν ὅλας τὰς διϊσταμένας μορφὰς τῶν πρωτογό-
νων τούτων θρησκειῶν, ὁρίζει «τὸ θρησκευτικὸν
ἀντικείμενον ὡς ἱερόν, καὶ τὴν ἀντιστοιχοῦσαν
θρησκευτικὴν στάσιν ὡς συνισταμένην ἐκ τοιού-
των ἐκδηλώσεων αἰσθήματος, σκέψεως καὶ ἐνεργείας
ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἱερόν, οἷαι θεωροῦνται ὅτι δύναν-
ται νὰ συμβάλουν εἰς τὴν εὐημέριαν τῆς κοινότη-
τος ἢ εἰς τὴν τῶν ἀτόμων θεωρουμένων ὡς μέλη
τῆς κοινότητος». Οὕτω δὲ περιλαμβάνει ἐντὸς τοῦ
ὁρισμοῦ του καὶ τὴν μαγείαν ἥτις μόνον ὅταν ἀνε-
πτύχθη ἡ θρησκεία διεκρίθη ὡς κακή, ἄνομος
μορφὴ σχέσεων μετὰ τῶν ἀνωτέρων δυνάμεων,
ἀρχικῶς ὅμως ἦτο ἀδιάσπαστος ἀπὸ τῶν θρησκευ-
τικῶν ἐκδηλώσεων.

Πῶς λοιπὸν φαντάζονται τὸ θεῖον, τὸ ἱερόν των
κατὰ τὸν Μάρρετт οἱ ἄγριοι; Εἰς τὸ περὶ κοινω-
νικῶν ὀργανώσεων κεφάλαιον ἐξετέθη τὸ ἀρκετὰ
διαδεδομένον μεταξὺ τῶν ἀγρίων σύστημα, τοῦ
τοτεμισμοῦ. Τὸ σύστημα ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι
ἀμέτοχον θρησκευτικότητος. Ὅπως προϋπῆρξε
πάσης ἄλλης κοινωνικῆς ὀργανώσεως οὕτω ἦτο
καὶ πρόδρομος τῆς πρωτογόνου θρησκείας, ἡ πρώτη
βαθμὶς τῆς προθρησκείας. Τὰ τότεμ ἐνῷ κατ'
ἀρχὰς ἦσαν μόνον σεβαστά, ὕστερον προσέλαβον
καὶ ἀνωτέραν τινὰ δύναμιν: Εἰς τὰ τότεμ ἔζων οἱ
πρόγονοι τῶν ἀγρίων καὶ εἰς αὐτὰ μετέβαινον καὶ
τὰ πνεύματα τῶν ἀποθνησκόντων συγγενῶν, φίλων
καὶ γνωστῶν των. Τὰ ἀποθανόντα ταῦτα πρόσωπα
ἐπεσκέπτοντο τοὺς ζῶντας καθ' ὕπνον, ὑφ' οἵαν
μορφὴν ἔζων καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἔζων ἄρα κατά
τινα τρόπον χωρὶς νὰ ὑφίστανται τὰς ταλαιπω-
ρίας τῆς πραγματικῆς ζωῆς καὶ χωρὶς νὰ αἰσθά-
νωνται τὰς ἀνάγκας της, καὶ ὡς ἐκ τούτου θὰ
ἔπρεπε νὰ ἦσαν ὑπερφυσικὰ ὄντα. Ἡ λατρεία τῶν
προγόνων λοιπὸν ἦτο προηγμένη μορφὴ τοῦ θρη-
σκευτικοῦ τοτεμισμοῦ. Ἐλατρεύοντο δὲ οὗτοι ἐν
τῇ μορφῇ τῶν τότεμ ἑκάστης φατρίας. Ὀλίγον
κατ' ὀλίγον ἡνοποιήθη τὸ ὑπερφυσικὸν τῶν δια-
φόρων σεβαστῶν καὶ ἀνωτέρων ὑπάρξεων εἰς ἀό-
ριστόν τινα ἀπηλλαγμένον ἀτομικότητος τύπον, ὅσ-
τις δὲν εἶνε μὲν τὸ θεῖον εἶναι ὅμως συγκεχυμένη
τις ἀντίληψίς του, ἀκαθορίστων σχεδὸν ἐνεργειῶν
μὲ ἐξουσίαν ἐκτεινομένην καὶ ἐπὶ τῶν φυσικῶν φαι-
νομένων. Εἶναι τὸ ἱερόν. Τὸ θρησκευτικὸν τοῦτο
σύστημα εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀπαγορευτικόν. Δυνά-
μεθα μάλιστα νὰ εἴπωμεν ὅτι εἶναι σειρὰ ἀπαγο-
ρεύσεων, *ταμπού* εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Πολυνησίων
(= ἀπαγόρευσις). Ὁ πρῶτος νόμος τοῦ τοτεμισμοῦ
εἶναι ἡ ἐξωγαμία. Ἡ ἀπαγόρευσις δηλαδὴ τοῦ νυμ-
φεύεσθαι γυναῖκα τῆς αὐτῆς φατρίας. Ἀπαγορεύε-
ται νὰ τρώγηται τὸ τότεμ (ἂν καὶ ὄχι παντοῦ),

Ὁ Μαορὶ αὐτὸς ἀρχηγός, κάτοικος τῆς Νέας Ζηλανδίας εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὴν θαυμασίαν ταύτην διάστιξιν τοῦ προσώπου του.

νὰ ἐγγίζηται, νὰ κακοποιῆται. Ἀκολουθοῦν ἄλλαι
ἀπαγορεύσεις. Ὁ ἀπαγορευτικὸς τύπος δὲν περιω-
ρίσθη εἰς τὰς πρωτογόνους θρησκείας. Ὑφίστατο
καὶ εἰς ἔθνη ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμένα. Π. χ. ἐκ τῶν
δέκα ἐντολῶν ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ Μωϋσέως μόνον
μία — ἡ πέμπτη — δὲν ἔχει τὸ ἀπαγορευτικὸν μό-
ριον *οὐ*. Τόσον δὲ ἀπαγορευτικὸν εἶναι τὸ θρη-
σκευτικὸν σύστημα τῶν ἀγρίων ὥστε εἰς τὴν

Φάγγ ἢ Παχουῖνος τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Τὸ μειδίαμά του ἀποκαλύπτει τὸ καλλιτέχνημα τῶν ρινισμένων ὀδόντων του.

Πολυνησίαν ἡ λέξις *ταμπού* σημαίνει αὐτὴν τάύ-
την τὴν θρησκείαν.

Οἱ ἄγριοι εἶναι ἀνίκανοι νὰ συλλάβουν τὴν ἔν-
νοιαν τοῦ θείου ὡς ἀΰλου καὶ ἀοράτου. Γνωρί-
ζουν ὅτι εἶναι τι μυστηριῶδες καὶ ἀκατάληπτον.
Πιστεύουν ὅτι ὑπό τινα μορφὴν ὑπάρχει. Ἀναφέ-
ρεται ὅτι ὅτε ὁ Μπάρτον ὡμίλησεν εἰς τοὺς Νέ-
γρους τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς περὶ Θεοῦ, οὗτοι
τὸν ἠρώτησαν ποῦ θὰ ἠδύναντο νὰ τὸν εὕρουν
διὰ νὰ τὸν φονεύσουν «διότι» εἶπον, «φέρει τόσας
καταστροφὰς εἰς τὰ ζῶα μας, καὶ ρίπτει κεραυνοὺς
οἱ ὁποῖοι φονεύουν τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα μας»

Ἂν καὶ ἀνθρωπόμορφον κατὰ ὑπερφυσικόν τινα
τρόπον τὸ θεῖον τῶν ἀγρίων συγκεντροῖ ὅμως ἐν
ταυτῷ ὅλας τὰς ἐνεργείας ἢ ἱκανότητας αἵτινες εὑρί-
σκονται διαμοιρασμέναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐν
τούτοις αἱ ἱκανότητές του αὗται δὲν εἶναι ὡρισμέ-
ναι, οὔτε εἰς ἀριθμὸν οὔτε εἰς ποιόν. Αἱ ἱκανότη-
τες αὗται θεοποιοῦνται ἢ μᾶλλον λατρεύονται κε-
χωρισμένως, αἱ δὲ ἀπονεμόμεναι τιμαὶ διαφέρουν
ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τῆς ἱκανότητος. Ὁ
Δρ. Ρίβερς ἐξέθεσεν ἐν βιβλίῳ του «Οἱ Τόντα»
(Toda) τὰς διαβαθμίσεις τῆς ἱερότητος παρὰ τοῖς
ἀγρίοις τούτοις. Οὕτως αἱ θεότητες τῶν κορυφῶν
τῶν ὀρέων εἶναι πρῶται, οἱ βούβαλοι, τὸ γάλα, οἱ
κώδωνές των καὶ οἱ σταῦλοι εἶναι ὀλιγώτερον ἱε-
ροί, εἰς τὴν τρίτην δὲ τάξιν ἱερότητος ἔρχεται ὁ
κατασκευάζων τὸ βούτυρον ἐκ τοῦ γάλακτος ὅστις
δὲν μετέχει καὶ θεότητος. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν
ὅτι ὁλόκληρος ἡ ζωὴ τοῦ ἀγρίου εἶναι σειρὰ τε-
λετῶν. Ἡ γέννησις εἶναι φαινόμενον, θέλει ἄρα
τελετάς. Ἡ εἴσοδος εἰς τὴν ἐφηβικὴν καὶ ἀνδρι-
κὴν ἡλικίαν εἶναι σπουδαῖος σταθμὸς εἰς τὴν ζωήν:
τελεταί. Ὁ γάμος εἶναι ἄλλος σταθμός. Ἡ ἀσθέ-
νεια καὶ ὁ θάνατος ὑπὸ πολλῶν ἀγρίων δὲν θεω-
ροῦνται ὡς φυσικόν τι ἀλλὰ ἀποδίδονται εἰς μα-
γείαν: τελεταὶ λοιπὸν καὶ ἐξιλασμοί. Λιμός, λοι-
μός, θύελλα, κεραυνός; Τελεταί. Διότι τὸ θεῖον
δὲν θεωρεῖται ὑφ' ὅλων, ὡς ἐλέχθη, εὐεργετικὸν
πνεῦμα, ἀλλὰ εἶναι κάποτε καλὸν καὶ κάποτε κα-
κὸν ἀναλόγως τῆς πρὸ αὐτὸ συμπεριφορᾶς τοῦ ἀν-
θρώπου. Ἂν δυστυχία τις ἐπέλθῃ τοῦτο ὀφείλεται
εἰς παραβίασίν τινα τῶν κανόνων καὶ τῶν ταμπού.
Οὕτω ἡ θρησκεία τῶν ἀγρίων δὲν εἶναί τι ἀφηρη-
μένον παρ' ὅλον τὸ συγκεχυμένον καὶ ἀκαθόριστον
τοῦ λατρευομένου ὄντος.

Ὁ ἄγριος γενικῶς πιστεύει εἰς μέλλουσαν ζωήν,
ἀλλὰ ἡ ζωὴ αὕτη ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν τρόπον τοῦ
θανάτου. Ἐὰν ὁ Νεοζηλανδὸς φάγῃ τὸν ἐχθρόν
του τὸν ἐκμηδενίζει ψυχῇ τε καὶ σώματι, ἐνῷ ἐὰν
τὸν θάψῃ τὸ πνεῦμά του θὰ τὸν ἀνησυχῇ. Τοῦτο
δὲ εἶναι ἄλλη ἀπόδειξις τῆς βεβαιότητος τῶν
ἀγρίων ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄϋλον.
Καὶ αὐτῶν δὲ τῶν φονευομένων ζῴων ἐπιζῇ τι,
καὶ διὰ τοῦτο ἀφοῦ τὰ φονεύσουν οἱ ἄγριοι ζη-
τοῦν ἀπὸ τὰ πνεύματα τούτων νὰ τοὺς συγχωρήσουν.

Τὰ εἴδωλα δὲν ἀπαντῶνται παρ' ἅπασι τοῖς
ἀγρίοις. Εἶναι μᾶλλον ἴδιον τῶν ἐχόντων σχετικήν
τινα ἀνάπτυξιν. Οἱ μᾶλλον ἀπολίτιστοι λατρεύουν
τὰς διαφόρους δυνάμεις τῆς θεότητος εἰς βουβά-
λους (Κεϋλάνη), κροκοδείλους (Μαδαγασκάρη).
ἀράχνας (Μαορί), ὄφεις (Γουϊνέα), δένδρα. φυτά,
λίμνας, ὄρη, πῦρ, λευκοὺς ἀνθρώπους ἀκόμη τοὺς
ὁποίους οἱ Αὐστραλιανοὶ θεωροῦν ὡς ἀναστημέ-
νους μαύρους.

Ποῦ διαιτᾶται τὸ πνεῦμα τῶν ἀγρίων μετὰ θά-
νατον; Οἱ Φιτζὶ πιστεύουν μὲν εἰς ὡρισμένον ἐπὶ
τούτῳ τόπον, ἀλλὰ δὲν διακρίνουν ἰδιαίτερον διὰ
τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακούς. Ὁ τόπος εἶναι τὸ
Mbulu, καὶ ὁ θέλων νὰ μεταβῇ εἰς αὐτὸ πρέπει
νὰ ἀποθάνῃ ἐνόσῳ ἔχει ἀκόμη τὰς δυνάμεις του
ἀκμαίας, διότι τὸ Mbulu ἀπέχει πολὺ καὶ ὁ δρό-
μος εἶναι κουραστικός. Ἂν ὁ ἀποθανὼν εἶναι γέ-
ρων ὑπάρχει κίνδυνος νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ φθάσῃ εἰς
τὸ τέρμα τοῦ μεταθανατίου ταξειδίου του. Διὰ
τοῦτο οἱ Φιτζὶ φονεύουν τοὺς γονεῖς των πρὶν
γηράσουν πολὺ καὶ ἐξαντληθοῦν. Ὁ δὲ βασιλεὺς
τῆς Δαχομέης (Ἀφρική) ἔστελλεν εἰδήσεις εἰς
τὸν πατέρα του εἰς τὸν τόπον τῆς μακαριότητος
περὶ τῆς καλῆς του ὑγείας, διὰ μέσου δούλων φο-
νευομένων ἐπὶ τούτῳ, οἱ ὁποῖοι ὅμως ἐτρέφοντο
προηγουμένως δαψιλῶς διὰ νὰ φέρουν καλῶς εἰς
πέρας τὴν ἀποστολήν των.

Περὶ τοῦ ζητήματος τῆς δημιουργίας τοῦ κό-
σμου οὐδέποτε ἐβασάνισε τὸν νοῦν του ὁ ἄγριος.
Ὀλίγοι ἔχουν ἀμυδράς τινας θεωρίας. Οὕτω οἱ
Πολυνήσιοι πιστεύουν ὅτι ἡ γῆ ἦτο βυθισμένη
ὅλη ἐντὸς ὕδατος ὁ δὲ Mawe, ὁ θεός, τὴν ἀνέ-
συρε διὰ μαγικοῦ ἀγκίστρου. Ὁ νέγρος εἶναι βέ-
βαιος, ἂν τὸν ἐρωτήσετε, ὅτι οἱ πρόγονοί του
ἐδημιούργησαν τὸν κόσμον, ὅπως καὶ ἀποδίδει
εἰς αὐτοὺς πᾶν τὸ ὑπερφυσικόν, ἐφ' ὅσον μάλιστα
πολλάκις αὐτοὶ οἱ πρόγονοι εἶναι καὶ θεοί. Οἱ
περισσότεροι πιστεύουν ὅτι ὁ κόσμος ὑπῆρχε πάν-
τοτε. Τὸ αὐτὸ δὲ φρονοῦν καὶ διὰ τὴν δημιουρ-
γίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐκτὸς ὀλίγων πάλιν οἵτινες
τὴν ἀποδίδουν εἰς διαφόρους ἐξωφρενικὰς αἰτίας:
κατὰ τοὺς ἀγρίους τῆς Γουϊνέας τὸν ἄνθρωπον
ἐγέννησεν μία μεγάλη μαύρη ἀράχνη. Πλειότερα
περὶ τῆς θρησκείας τῶν ἀγρίων ἴδε εἰς τὰ ἄρθρα:
Εἴδωλα, Μαγεία, Τοτεμισμός, Θεοί, Θεότητες, κα-
θὼς καὶ εἰς τὰ περὶ τῶν κυριωτέρων ἀγρίων φυ-
λῶν *Μαορί, Κανάκων, Αὐστραλιανῶν, Μαλαισίων,
Νεγρίλλων, Πυγμαίων, Νέγρων, Μπαντού* κτλ.

ΤΕΧΝΗ ΠΑΡΑ ΤΟΙΣ ΑΓΡΙΟΙΣ

Ἓν τῶν χαρακτηριζόντων ἀγρίαν κατάστασιν
εἶνε ἀναμφισβητήτως ἡ ἔλλειψις τέχνης. Τοῦτο
τοὐλάχιστον ὑποστηρίζεται ὑπὸ πολλῶν. Ἀλλ'
ὅπως καὶ τῆς θρησκείας οὕτω καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς
τέχνης παρὰ τοῖς ἀγρίοις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὁρι-
σμοῦ ὃν δίδομεν εἰς τὴν λέξιν ταύτην. Τέχνη
εἶναι πᾶν τὸ μὴ κατὰ φύσιν. Εἶναι γενικὸς ὁρι-
σμός. Ἰδοὺ ὁ τοῦ Γαληνοῦ «Τέχνη ἐστὶ σύστημα
ἐγκαταλείψεων συγγεγυμνασμένων πρός τι τέλος
εὔχρηστον τῶν ἐν τῷ βίῳ». Περιληπτικώτατος δὲ καὶ
εὐρύτατος εἶναι ὁ τοῦ Sidney Coloin: «Τέχνη
εἶναι πᾶσα κανονισμένη ἐνέργεια ἢ δεξιότης, δι' ἧς
ὠργανωμένα ὄντα ἐπιδιώκουν σκοποὺς τοὺς ὁποίους
γνωρίζουν προηγουμένως, καθὼς καὶ τοὺς κανό-
νας καὶ τὸ ἀποτέλεσμα πάσης τοιαύτης ἐνεργείας ἢ

Ὁ χαιρετισμὸς διαφόρως ἀποτείνεται εἰς τὰς διαφόρους χώρας. Οἱ Μαορὶ τρίβουν τὴν μύτην των μὲ τὴν μύτην τοῦ προσώπου ποῦ χαιρετοῦν. Οἱ κάτοικοι τοῦ Θιβὲτ βγάζουν τὴν γλῶσσάν των.

δεξιότητος». Οὕτω ἀποκλείεται ἡ εἰς τὸ ἔνστικτον ὀ-
φειλομένη τέχνη τῶν ζῴων ὡς αἱ κωνικαὶ κατοικίαι
τῶν μυρμήκων τῆς Ἀφρικῆς, αἱ φωλεαὶ καὶ τὸ ᾆσμα
τῶν πτηνῶν κ. ἄ. Ἀλλὰ ὁ C. Coilins Baker καλεῖ τέ-
χνην τὴν ἐπὶ τῆς φαντασίας στηριζομένην ἐνέρ-
γειαν οὐχὶ δὲ τὴν ἐπὶ κανόνων καὶ ὑπολογισμῶν.
Κατὰ τοῦτον τέχνη εἶνε «ἡ ἀνθρωπίνη ἔκφρασις

Digitized by Google

τῆς πνευματικῆς συνειδήσεως ἢ ἀντιλήψεως ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν εἶνε ἔκφρασις τῆς ἐπιστήμης ἢ ἀποτέλεσμα μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν». Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁρισμῶν τούτων οἱ ἄγριοι τῶν κατωτάτων βαθμίδων δὲν ἔχουν τέχνην. Τοιοῦτοι π.χ. εἶνε οἱ Σεμὸγγ καὶ οἱ Σακάϊ αὐτόχθονες τῆς χερσονήσου τῆς Μαλάκκας. Οἱ πρῶτοι τρέφονται ἀπὸ ἀγρίας ὀπώρας καὶ κυνήγια ἀγρίων ζώων. Δὲν γνωρίζουν τὴν κατασκευὴν οἰκιῶν. Δὲν ἔχουν ἀγγεῖα, τὸ δὲ μπαμποῦ χρησιμεύει δι' ὅλας τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας. Οἱ Σακάϊ εἶνε ὀλίγον ἀνώτεροι. Καλλιεργοῦν τὴν ὄρυζαν, τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὸ κέγχρον. Κτίζουν μικρὰς καλύβας καὶ ἔχουν κατοικίδια ζῶα ὡς κύνας καὶ χοίρους. Ταῦτα ὅμως ὅλα τὰ ὑπαγορεύει εἴτε τὸ ἔνστικτον εἴτε ἡ ἀνάγκη. Ἡ διανοητικότης των εὑρίσκεται εἰς τὸν κατώτατον βαθμόν. Ἡ φαντασία ἄρα δὲν ἔχει λόγον ὑπάρξεως καὶ συνεπῶς οὔτε καὶ ἡ τέχνη. Ὑπάρχουν ὀλίγαι σχετικῶς φυλαὶ τοιαῦται ὅπως εἶνε ὀλίγαι καὶ αἱ ἄνευ θρησκευτικοῦ τινος συστήματος. Ἡ εἰς τοὺς ἄλλους ἀγρίους παρατηρουμένη φανερώνει τὴν στασιμότητά των. Διότι ἡ τέχνη των εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν τέχνην τῶν ἀνθρώπων τῆς Παλαιολιθικῆς καὶ Νεολιθικῆς ἐποχῆς, τὴν γνωστὴν ἐκ τῶν ἐν σπηλαίοις τοιχογραφιῶν καὶ τῶν δι' ἀνασκαφῶν ἀνευρεθέντων ἀντικειμένων της. Διὰ νὰ ἐξετάσωμεν δὲ καλύτερον τὴν τέχνην τῶν ἀγρίων δυνάμεθα νὰ χωρίσωμεν αὐτὴν εἰς δύο κατευθύνσεις.

α. — Τὴν θρησκευτικὴν τέχνην: Τὴν τέχνην δηλαδὴ ἐκείνην ἥτις ὡρμήθη ἀπὸ θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ τύπους.

β. — Τὴν διακοσμητικήν, ἐκείνην ἥτις ἔχει σκοπὸν ἁπλῶς διακοσμητικόν.

Ὁ τοτεμισμὸς ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ὤθησις εἰς τὴν τέχνην τῶν ἀγρίων. Οἱ Β. Σπένσερ καὶ Φ. Τζίλλεν εἰς τὸ βιβλίον των: «Ἰθαγενεῖς φυλαὶ τῆς Κεντρικῆς Αὐστραλίας» δίδουν μίαν ἰδέαν τῆς τέχνης ταύτης τῶν Ἀρούντα οἵτινες, τελείως ἀπομονωμένοι, ἔμειναν ἡ ἀμιγεστέρα καὶ συνεπῶς ἡ πλέον πρωτόγονος φυλή. Οἱ Ἀρούντα εἶναι τοτεμῖται ἀλλὰ ἐντελῶς διαφόρου τύπου τῶν ἄλλων. Τρώγουν τὸ τότεμ των φυτὸν ἢ ζῶον. Δὲν εἶναι ἐξώγαμοι. Ὁ δὲ τοτεμισμός των συνίσταται εἰς τὴν περιποίησιν τοῦ ἀνήκοντος εἰς ἑκάστην ὁμάδα τότεμ διὰ νὰ εὐημερήσῃ καὶ πολλαπλασιασθῇ καὶ φανῇ οὕτω χρήσιμον εἰς τὴν κατ' ἐξοχὴν ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως τροφῆς μαστιζομένην ταύτην φυλήν. Εἰς τὰς πρὸς τιμὴν τῶν τότεμ των καὶ τῶν προγόνων των τελετὰς οἱ Ἀρούντα ζωγραφίζουν τὸν βράχον, πρὸ τοῦ ὁποίου μυσταγωγοῦν, μὲ χρώματα σχετικὰ μὲ τὸν χρωματισμὸν τῶν τότεμ των. Ὁμοιάζει δὲ ἡ ζωγραφικὴ αὕτη μὲ τὴν τῶν ἀνθρώπων τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς, δείγματα τῆς ὁποίας ἀνεκαλύφθησαν εἰς σπήλαια τῆς Εὐρώπης. Ἐπίσης οἱ Bushmen τῆς Ἀφρικῆς καὶ οἱ Παπούαι ζωγραφίζουν ἐπὶ βράχων ἐπιπέδων σκηνὰς κυνηγίου καὶ μορφὰς ἀνθρωπίνας. Γενικῶς ἡ ζωγραφικὴ εἶναι πάντοτε ἡνωμένη μὲ θρησκευτισμόν, καὶ ὅταν ἀκόμη οἱ ἄγριοι ζωγραφίζουν τὰς ἀσπίδας των καὶ τὰ ὅπλα των, διότι πιστεύουν ὅτι οὕτω ἀποκτοῦν ταῦτα μαγικήν τινα δύναμιν ἀνάλογον μὲ τὴν ἐπ' αὐτῶν παράστασιν. Ἡ διάστιξις τοῦ σώματος ἔχει καὶ αὐτὴ θρησκευτικὸν χαρακτῆρα ὅταν κεντᾶται τὸ τότεμ. Ἐὰν λ. χ. ὁ ἔχων ὡς τότεμ τὴν ἀλώπεκα κεντήσῃ ἐπὶ τοῦ σώματός του τὴν εἰκόνα τοῦ ζώου τούτου, ὅλα τὰ ἰδιάζοντα εἰς αὐτὸ — πανουργία, εὐλυγισία, ταχύτης, — μεταδίδονται καὶ εἰς τὸν ἴδιον. Οἱ ἄγριοι δὲν ἀρέσκονται εἰς τὸ νὰ ζωγραφίζουν ὁμοίους των. Καὶ αὐτοὶ οἱ Νέγροι τῆς Ἀφρικῆς καὶ οἱ Αὐτόχθονες τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὰ ξύλινα ἀγαλμάτιά των παριστάνουν συνήθως θεότητας.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ τέχναι, ἔχουσαι ἁπλῶς διακοσμητικὸν σκοπόν. Τοιαῦται εἶναι ἡ διακοσμητικὴ τῶν ἀγγείων, ἡ ξυλογλυπτικὴ τῶν Μαορὶ καὶ τὸ ἐκ μαλακῶν φλοιῶν δένδρων κατασκευαζόμενον ὕφασμα ὑπὸ τῶν Μπαντοὺ τῆς Ἀφρικῆς, τῶν κατοίκων τῆς Νέας Γουϊνέας καὶ τῶν Πολυνησίων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι τὸ ἐπεξεργάζονται κάλλιστα καὶ ἀποτυπώνουν ἐπ' αὐτοῦ διὰ ξυλίνων τύπων χρωματιστὰ σχέδια. Παρετηρήθη ὅτι οἱ ἀπομονωμένοι λαοὶ δὲν ἔχουν ἀναπτύξει τέχνην ἐνῷ οἱ ὑποστάντες ἐπιδρομὰς ἄλλων λαῶν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς βαθμίδα τινὰ χάρις εἰς τὰ νέα στοιχεῖα, ἅτινα προσελάμβανον. Οἱ Πολυνήσιοι, ὑποστάντες τὴν ἐπίδρασιν τῶν Μελανησίων, ἔχουν τὴν καλύτερον ἀνεπτυγμένην ἀγρίαν τέχνην. Ἡ τέχνη τῶν Πολυνησίων εἶναι γεωμετρική. Ἡ τῶν Ἐσκιμώων εἶναι ὅλως ζωϊκή. Ἡ προοπτικὴ ἐλλείπει ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἀγρίους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἡμιβαρβάρους.

Εἰς ὅ,τι ὅμως ἐπέστησεν ὁ ἄγριος τὴν προσοχήν του καὶ ἠκόνισε τὴν μικρὰν φαντασίαν του εἶναι ἡ ἐξωτερική του ἐμφάνισις. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἡ γυνὴ οὐδόλως ὑστέρησεν εἰς τὸ ζωτικώτατον τοῦτο σημεῖον. Ἡ διάστιξις τοῦ σώματος εἶναι διαδεδομένη εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς ἀγρίους λαοὺς τοὺς περιφερομένους γυμνούς: Μαύρους, Νεοζηλανδούς, Πολυνησίους κτλ. Ζωγραφίζουν ἐπὶ τοῦ σώματος, τῶν βραχιόνων, τοῦ προσώπου των, διάφορα γεωμετρικὰ σχήματα ἢ μορφὰς ἀνθρωπίνας καὶ ζωϊκάς, διὰ νὰ τὰς καταστήσουν δὲ ἀνεξιτήλους ὑποβάλλονται εἰς ἀληθινὸν μαρτύριον: κεντοῦν τὸ χρῶμα ὑπὸ τὸ δέρμα δι' αἰχμηρῶν ἐργαλείων.

Ἄλλοι ἄγριοι — ὡς οἱ Μβάϊ τοῦ Κόγγου — κάμνουν σχήματα ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ προσώπου των δι' ἐντομῶν, τὰ χείλη τῶν ὁποίων δὲν ἀφήνουν νὰ ἑνωθοῦν διὰ νὰ φαίνωνται τὰ σχήματα ἐξέχοντα. Τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς καλαισθησίας, κατέχουν αἱ κυρίαι καὶ δεσποινίδες τῶν Φελατὰ τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς. Ἡ τουαλέττα των ἀρχίζει πολὺ ἐνωρὶς τὸ πρωΐ. Πρὶν ἐξημερώσει τυλίγουν τὰ δάκτυλα τῶν χειρῶν των μὲ φύλλα κίνας διὰ νὰ γίνουν ἐρυθρά. Βάφουν τοὺς ὀδόντας των τὸν ἕνα κυανοῦν, τὸν ἄλλον κίτρινον, τὸν ἄλλον ἐρυθρὸν κ. ἑ. ἀφήνουσαι ἕνα λευκὸν χάριν ποικιλίας. Διὰ νὰ μείνῃ δὲ ἡ βαφὴ περισσότερον χρόνον, ρινίζουν τὴν ἀδαμαντίνην. Τὰς βλεφαρίδας των βάφουν μελανὰς μὲ θειϊκὸν ἀντιμόνιον, τὴν δὲ κόμην των κυανῆν μὲ ἰνδικόν. Περὶ τὴν μεσημβρίαν τελειώνει ὁ καλλωπισμός. Οἱ ἄγριοι τῆς Σουμάτρας ρινίζουν τοὺς ὀδόντας των μέχρις οὗ τοὺς κάμουν ὀξεῖς, πολλοὶ δὲ πολλάκις μέχρι τῶν οὔλων. Ὁ Δόκτωρ Ντέϊβις εἶχε τὸ κρανίον ἑνὸς Ντυὰκ τοῦ ὁποίου οἱ ἐμπροσθινοὶ ὀδόντες ἦσαν τρυπημένοι καὶ ἔφερον μικρὰ καρφάκια μὲ χαλκίνην κεφαλὴν τὰ ὁποῖα βεβαίως θὰ ἤστραπτον ὅταν ὁ κάτοχός των ἐμειδία. Τὸ ρεκὸρ δὲ τῆς κομμώσεως ἔχουν ἀναμφιβόλως οἱ κάτοικοι τῶν νήσων Φιτζὶ οἵτινες κτενίζονται ἅπαξ τοῦ μηνός, ἀλλὰ ἡ κόμμωσίς των εἶναι ἀληθὲς μεγαλούργημα πολυχρωμίας, βοστρύχων, κρωβύλων καὶ πτερῶν. Τὰ ἐξαρτήματα εἶναι προσφιλέστατα εἰς τοὺς ἀγρίους. Ὅσον δὲ περισσότερα τόσον καὶ ὡραιότερος ὁ φέρων. Ὅθεν πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ φορεθῇ ὡς βραχιόλιον, περιδέραιον ἐνώτιον κτλ. ἔχει θέσιν εἰς τὰ κοσμήματά του.

Διὰ νὰ ἀναγγείλουν συμβάν τι εἰς μακρὰν εὑρισκομένους, οἱ ἄγριοι κτυποῦν τύμπανα.

Συνηθέστατα εἶναι τὰ ἐκ χαυλιοδόντων ἀγρίων θηρίων παριδέραια τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ὅτι ἔχουν καὶ μαγικήν τινα δύναμιν νὰ ἀποτρέπουν τοὺς κινδύνους. Κρῖκοι κρεμῶνται ὄχι μόνον εἰς τὰ ὦτα ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ρῖνα τὸν πώγωνα, τὰς παρειάς. Πολλοὶ δὲν θεωροῦν ὡραίαν τὴν στρογγύλην κεφαλήν. ἅμα τῇ γεννήσει του λοιπὸν τὸ παιδίον ἀποκτᾷ τῇ βοηθείᾳ μικρῶν σανίδων ὡραίαν τετραγωνικήν, ἡ ὁποία φυλάττει τὸ σχῆμα της καὶ ἀφοῦ ἀναπτυχθῇ σωματικῶς ὁ κάτοχός της.

Ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς εἶναι ἀλληλένδετα εἰς τὴν τέχνην τῶν ἀγρίων. Ὁ χορὸς πολλάκις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ προγράμματος θρησκευτικῶν τελετῶν, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ χοροὶ πολεμικοί, καθὼς καὶ χάριν ἀναψυχῆς, διαφέρει δὲ εἰς διαφόρους λαούς, ἀπὸ κυκλικῶν (Τουαρὲγγ) εἰς ἁπλᾶς κινήσεις τῶν βραχιόνων καὶ τοῦ κορμοῦ (Μαλαίσιαι).

ΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Ὡς ἐλέχθη, ἡ ἀφθονία τῆς τροφῆς καὶ ἡ ἔλλειψις ταύτης θεωροῦνται σήμερον τὰ κύρια αἴτια τῆς μὴ ἐξελίξεως τῶν ἀγρίων. Κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἔρχεται τὸ κλῖμα. Τὰ εἴδη τῆς τροφῆς φυσικῷ τῷ λόγῳ διαφέρουν ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ τῶν ἐθίμων. Οὕτω οἱ κάτοικοι τῆς Ὠκεανίας δὲν τρώγουν τὰ τότεμ των τρώγουν ὅμως τὰ τότεμ ἄλλων φυλῶν. Ἡ ἀνθρωποφαγία γενικῶς δὲν ἔχει ἐλατήριον τὴν ἀδηφαγίαν.

Οἱ περισσότεροι τρώγουν τοὺς ὁμοίους των πιεζόμενοι ὑπὸ τῆς πείνης. Ἄλλοι τρώγουν τοὺς ἐχθρούς των πιστεύοντες ὅτι οὕτω τοὺς ἐκμηδενίζουν, ἄλλοι δὲ διότι ἀποκτοῦν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἐχθροῦ τούτου. Ἀρέσκονται δὲ ἰδιαιτέρως νὰ τρώγουν τὴν καρδίαν, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸν μυελόν. Πολλοὶ ἄγριοι προτιμοῦν νὰ τρώγουν τοὺς ἀποθνήσκοντας συγγενεῖς των ἀντὶ νὰ τοὺς θάπτουν. Θεωρεῖται δὲ τοῦτο ἔνδειξις σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης. Οἱ Μποτοκοῦντοι τῆς Βραζιλίας τρώγουν ἀπὸ ἀγάπην τὰ τέκνα των. Κατὰ τοὺς εἰδικοὺς ἡ ἀνθρωποφαγία σήμερον εἶναι περιωρισμένη ἐντὸς ζώνης τοῦ Ἰσημερινοῦ 20° πλάτους, ἐν Ἀφρικῇ Μελανησίᾳ, καὶ Ἀμερικῇ καθὼς καὶ ἐν Αὐστραλίᾳ. Ἐκεῖ ἀπαγορεύεται νὰ φαγωθῇ συντοτεμίτης. Οὕτω Αὐστραλιανός τις δύναται νὰ φάγῃ τὴν σύζυγόν του τὴν ὁποίαν ὡς ἐξώγαμος ἔλαβεν ἀπὸ ἄλλην φατρίαν, δὲν δύναται ὅμως νὰ γευθῇ τῆς σαρκὸς τῆς ἀδελφῆς του διότι ἔχει τὸ αὐτὸ μὲ αὐτὸν τότεμ. Τὸ ἔθιμον τῆς ἀνθρωποφαγίας ὑφίσταται καὶ εἰς λαοὺς ἡμιβαρβάρους. Ἡ γεωφαγία εἶναι ἀρκετὰ διαδεδομένη. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἰάβας, τῆς Σενεγάλης, τῆς Νέας Καληδωνίας, τῆς Νέας Γουϊνέας, τοῦ Βόρνεο, τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, θεωροῦν τὸ χῶμα ὡς κατ' ἐξοχὴν εὔγευστον ἔδεσμα.. Ἡ ἄργιλος (Βόρειος Ἀμερικὴ) ἡ καολίνη (Ἰάβα) ὁ σαπωνόλιθος (Νέα Γουϊνέα) ἡ ὤχρα (Βόρνεο) τὸ σιδηρομαγγάνιον (Νέα Καληδωνία) καταβροχθίζονται, εἴτε ὑπὸ μορφὴν μικρῶν πλακούντων, εἴτε ἀγαλματίων παριστανόντων ἀνθρωπίσκους ἐφίππους, ζῷα, πτηνὰ κ.τ.λ. Οἱ Ἐρυθρόδερμοι ἀναμιγνύουν μετὰ τῆς ἀργίλου γεώμηλα. Ἄλλων ἀγρίων τροφὴ — ὡς τῶν Τόντα — εἶναι τὸ βούτυρον καὶ τὸ βουτυρόγαλα τὸ ὁποῖον ἐξάγουν ἀπὸ τὸ γάλα τῶν ἱερῶν των βουβάλων, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ πίουν ὑπὸ τὴν ἀρχικήν του μορφήν. Ἡ καλλιέργεια τῆς ὀρύζης καὶ ἄλλων σιτηρῶν εἶναι γνωστὴ εἰς τινας φυλάς. Τὸ κυνήγιον καὶ ἡ ἁλιεία εἶναι αἱ κύριαι μέθοδοι προμηθεύσεως τροφῆς. Οἱ καρποὶ τῶν δένδρων συμπληροῦν τὸ διαιτολόγιόν των. Ἕνεκα δυσμενῶν περιστάσεων, ἄγριοι μείναντες ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας νήστεις, εἶναι ἱκανοὶ εὐκαιρίας δοθείσης νὰ καταβροχθίσωσι ἀφαντάστους ποσότητας τροφῆς, μὲ μόνον δυσάρεστον ἀποτέλεσμα νυκτερινὰς ἐπισκέψεις τῶν προγόνων των. Λέγεται, ὅτι εἷς Νεγρίλλος Ἀφρικανός, ὕψους 1.30 μέτρων καταβροχθίζει εἰς ἓν γεῦμα μεγίστην ποσότητα κρέατος, καὶ ἑβδομήκοντα μπανάνας ἐκ τοῦ εἴδους τῶν μεγάλων.

Ἡ κατοικία ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ βίου τῶν ἀγρίων καὶ ἐκ τῶν ὑλικῶν τὰ ὁποῖα διαθέτουν πρὸς κατασκευήν της. Οἱ Ἐσκιμῶοι κτίζουν τὰς καλύβας των ἀπὸ τεμάχια πάγου. Οἱ Παποῦαι τῆς νέας Γουϊνέας ἔχουν τὰς ἀχυροκαλύβας των ἐκτισμένας ἐπὶ πασσάλων ἐντὸς λιμνῶν, ἀκριβῶς ὅπως πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ἦσαν οἱ πασσαλόκτιστοι λιμναῖοι συνοικισμοὶ ἐν Εὐρώπῃ. Αἱ νομαδικαὶ φυλαί, αἱ ζῶσαι ἐκ τοῦ κυνηγίου, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠναγκασμέναι νὰ μεταφέρωνται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ζῶσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς σκηνὰς ἢ εἰς καλύβας προχείρως κατασκευαζομένας ἐκ καλάμων καὶ ἀχύρων. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ Ἐρυθρόδερμοι τῆς Ἀμερικῆς καὶ οἱ Νέγροι τῶν παρθένων δασῶν τῆς Ἀφρικῆς. Οἱ ὅλως πρωτόγονοι ἄγριοι δὲν ἔχουν κατοικίας. Καταφύγιόν των εἶναι οἱ κλάδοι τῶν μεγάλων δένδρων, ἢ φράκτης κυκλικὸς ἐκ καλάμων καὶ ξύλων, ὅστις ἐμποδίζει τὴν εἴσοδον τῶν ἀγρίων θηρίων, στέγη των δὲ ὁ οὐρανὸς ἢ τὰ παχέα φυλλώματα τῶν δένδρων. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ Σεμάγγ, αὐτόχθονες τῆς Μαλαϊκῆς χερσονήσου.

Τὰ οἰκιακὰ σκεύη διαφέρουν καὶ αὐτὰ ἐξαρτώμενα ἐκ τῶν διατιθεμένων πρὸς κατασκευὴν τῶν ὑλικῶν. Οὕτω οἱ κάτοικοι τῆς Νέας Καληδωνίας, οἱ Κανάκαι δὲν ἐγνώριζον τὸν σίδηρον πρὸ τῆς ἀφίξεως ἐκεῖ τῶν εὐρωπαίων, ἀλλὰ κατεσκεύαζον κομψὰ σκεύη, ἐκ ξύλου καὶ ὀστοῦ. Οἱ Ἐσκιμῶοι κατασκευάζουν τὰς λυχνίας των ἐκ λίθου, οἱ δὲ Ἐρυθρόδερμοι γνωρίζουν τὴν ἀγγειοπλαστικήν.

ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Νόμος παρὰ τοῖς ἀγρίοις εἶναι τὸ ἔθιμον. Διατάξεις ὡρισμέναι περὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀτόμων μεταξύ των δὲν ὑπάρχουν, ἐκτὸς ἐὰν θεωρηθοῦν τοιαῦται τὰ ταμπού, ὅτε εἰσερχόμεθα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς θρησκείας. Δύσκολος δὲ θὰ ἦτο ἡ ἐξέτασις τῶν νόμων τῶν ἀπολιτίστων κεχωρισμένης τῆς θρησκευτικῆς ἐπιδράσεως, διότι εἶναι ἀλληλένδετα. Ἡ ἰδέα ἠθικῆς ὑποχρεώσεως, δυσκόλως καταληπτὴ καὶ εἰς ἀνεπτυγμένους ἀκόμη λαούς, δὲν ἔχει λόγον ὑποστάσεως παρὰ τοῖς ἀγρίοις. Πᾶσα ἄρα διάταξις διὰ νὰ ὑπακούηται πρέπει νὰ προέρχηται ἀπὸ ἀνωτέραν δύναμιν, ἥτις πρέπει νὰ ἔχῃ ἐν ἑαυτῇ τὴν ἐξουσίαν νὰ τιμωρῇ τοὺς παραβάτας. Ὁ φόβος δὲ τῆς τιμωρίας, ἐπερχομένης εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐμμέσως, ἐκανόνισε τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἀτόμου. Αἱ διατάξεις ἔγιναν ἔθιμα, ταῦτα δὲ τόσον μᾶλλον δὲν παραβαίνονται, καθ' ὅσον κτῆμα, ὄχι πλέον τοῦ θείου, ἀλλὰ τῆς φατρίας καὶ τῆς φυλῆς ἔχουν ὑπερασπιστάς, αὐτὰ τὰ μέλη της. Θὰ ἐξετάσωμεν λοιπὸν τοὺς νόμους τῶν ἀγρίων ὄχι πλέον ὡς διατάξεις-ταμπού, ἀλλ' ὡς ἔθιμα, ἔθιμα, παραβαινόμενα δέ, διότι τότε καταφαίνεται τὸ αἴσθημα τοῦ νόμου καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὁ ποινικὸς νόμος παρουσιάζεται πρῶτος. Καὶ τὸ πρῶτον ἀδίκημα εἶναι ὁ φόνος. Γενικῶς παρὰ τοῖς ἀγρίοις ὁ φονεὺς ἀφίεται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐξανεστάντων συγγενῶν καὶ φίλων τοῦ φονευθέντος. Συνήθως ὁ ἀδελφὸς ἢ ὁ υἱὸς εἶναι ὁ αἰτῶν ἐκδίκησιν. Ἂν ὁ φονεὺς λάβῃ ἐπαξίως τὸν μισθὸν

Digitized by Google

τῆς πράξεώς του οἱ συγγενεῖς του δὲν πρέπει νὰ ἐξεγερθοῦν. Ἡ ἐκδίκησις αὐτὴ τοῦ αἵματος εἶναι ἐκ τῶν πρώτων καθηκόντων τοῦ ἀγρίου. Πολλάκις μετὰ τοῦ κυρίου ἐκδικητοῦ ἑνοῦνται καὶ ἄλλα πρόσωπα τῆς φατρίας καὶ ἐξέρχονται τότε ὄχι μόνον ἐναντίον τοῦ φονέως, ἀλλ' ἐναντίον ὅλης τῆς φατρίας του. Τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰς τοτεμικὰς φυλάς. Διότι, ἀφοῦ ὅλοι οἱ συντοτεμῖται θεωροῦνται ἀδελφοί, βιαιοπραγία καθ' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν σημαίνει προσβολὴν καθ' ὁλοκλήρου τῆς φατρίας, καθὼς καὶ ἐπιβολὴν τιμωρίας εἰς τὴν φατρίαν τοῦ φονέως καὶ ὄχι εἰς τὸ ἄτομόν του. Τοιουτοτρόπως ὁ φόνος ἑνὸς οἱουδήποτε μέλους τῆς ἐχθρικῆς φατρίας θεωρεῖται πλήρης ἐκδίκησις. Διὰ παραβάσεις ἐλαφροτέρας τοῦ φόνου, ἐφαρμόζεται πάλιν τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ὁμαδικῆς ἀποτίσεως ποινῆς.

Συνήθως ἐπιβάλλεται πρόστιμον—ζῷα, ἢ ὅπλα, ἢ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα—καὶ ἡ φατρία τοῦ πταίστου εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ τὰ συλλέξῃ καὶ νὰ τὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς αἰτοῦντας. Τὸ ἔθιμον δὲν ὁρίζει τὴν μετέπειτα στάσιν τῶν ἀκουσίων τούτων πληρωτῶν ἀπέναντι τοῦ ὑπαιτίου τοῦ δυσαρέστου γεγονότος, ἀλλ' ἀναμφιβόλως θὰ εἶναι τοιαύτη, οἵα νὰ ἐμποδίζῃ τὴν εὔκολον ἐπανάληψιν τοῦ σφάλματος. Ἐὰν ἄτομόν τι προσβάλῃ τὴν ἰδικήν του φατρίαν, παραβῇ δηλαδὴ ἕνα τῶν κανόνων της—ὡς τὴν ἐξωγαμίαν—ὁλόκληρος ἡ φατρία ἀναλαμβάνει τὴν τιμωρίαν του. Τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ὁμαδικῆς ὑποχρεώσεως ἀπέναντι κακουργήματος ἑνὸς ἀτόμου δὲν συνεβιβάσθη μὲ τὴν ἀντίληψιν δικαιοσύνης τινῶν ἀγρίων: Εἰς τοὺς ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμένους βλέπομεν τὸν κακοῦργον συλλαμβανόμενον καὶ τιθέμενον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐκδικητῶν, οἵτινες ὅμως εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ συμπεριφερθοῦν πρὸς αὐτὸν συμφώνως ταῖς διατάξεσι. Π. χ. εἰς τὴν Αὐστραλίαν πολλαὶ φυλαὶ ὑποχρεώνουν τὸν φονέα νὰ ὑποστῇ, χωρὶς νὰ ὑπερασπίζηται ἑαυτόν, βροχὴν συγγενικῶν τοῦ φονευθέντος ἀκοντίων. Ἡ ἐκδίκησις λήγει ἐδῶ ἂν καὶ δυνατὸν νὰ μὴ ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ φονέως. Ἀλλὰ μήπως ἂν φονευθῇ θεωροῦν ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς οἱ ἐκδικηταί; Τί τοὺς ὑπόσχεται ὅτι φίλος του τις δὲν θὰ δοκιμάσῃ κρυφίως αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ τὸν ἐκδικηθῇ; Διὰ τοῦτο οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τοῦ πρώτου φονευθέντος ἀφήνουν εἰς τὸν στενώτερον συγγενῆ—ἀδελφὸν συνήθως ἢ υἱὸν—τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐκδικήσεως—καὶ τότε φθάνομεν εἰς τὴν μονομαχίαν. Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποινῆς ἐπικρατεῖ καὶ παρὰ τοῖς Αὐστραλιανοῖς καὶ παρὰ τοῖς Ἐσκιμώοις καὶ παρὰ τοῖς Ἐρυθροδέρμοις. Ὄχι ὅμως σπανίως ὁ φονεὺς λαμβάνει εἰς τὸ ἐνεργητικόν του καὶ τὸν φόνον τοῦ ἐκδικητοῦ, ἂν τύχῃ νὰ εἶναι ἰσχυρότερος ἢ ἐπιτηδειότερος. Τὸ νὰ ζητῇ τις ἐκδίκησιν εἶνε καλόν, ἀλλὰ ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ στοιχίσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ζωήν. Ὅθεν πολλάκις ἡ ἀναζήτησις τοῦ κακούργου γίνεται χαλαρά, δίδουσα καιρὸν εἰς αὐτὸν νὰ κρυφθῇ, ἢ ἡ ἀπότισις τῆς ποινῆς γίνεται διὰ προστίμου καὶ δώρων: Ὁ φονεὺς εἰς φυλήν τινα ἐρυθροδέρμων, ἀπαλλάσσεται τῆς κατηγορίας ἂν δώσῃ εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος ὄχι ὀλιγώτερα τῶν ἑξήκοντα δώρων. Καὶ ταῦτα μέν, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ἀνωτέρα τις ἀρχὴ θρησκευτική, ἢ βασιλικὴ μεταξὺ τῶν ἀγρίων. Ὅταν ὑπάρχῃ, ὡς μεταξὺ τῶν νέγρων τῆς Ἀφρικῆς, τὴν ἐκδίκησιν ἀναλαμβάνει ὁ βασιλεὺς ἢ ὁ ἄρχων, ἀλλὰ πάλιν διὰ μέσου τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος.

Παρὰ τοῖς ἀπολιτίστοις ἡ μοιχεία θεωρεῖται ἔγκλημα ὀλίγον κατώτερον τοῦ φόνου. Ὅπως καὶ κατ' αὐτόν, ἡ τιμωρία ποικίλλει, ἀπὸ φόνου τοῦ προσβάλλοντος, μέχρι προστίμου. Ἡ πεσοῦσα ἄγγελος τιμωρεῖται ἀναλόγως τῆς θέσεώς της. Ἂν μετὰ τὸν γάμον της ἐξακολουθῇ νὰ μένῃ μετὰ τῶν συγγενῶν της, ὁ σύζυγος σκέπτεται πολὺ τὰς συνεπείας τοῦ διαβήματός του, γνωρίζων ὅτι θὰ ἔχῃ κατ' αὐτοῦ ὅλους τοὺς συγγενεῖς της. Ἂν ὅμως ζῇ ὑπὸ τὴν σκηνήν του ἡ τιμωρία εἶναι συνήθως βαρεῖα, κυμαινομένη μεταξὺ φόνου καὶ ἀποπομπῆς. Ἡ κλοπή—τὸ ζήτημα τῆς ἀτομικῆς περιουσίας εἶναι τόσον ἐνδιαφέρον διὰ τὸν ἄγριον, ὅσον καὶ διὰ τὸν πολιτισμένον—ἡ κλοπή, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει τι κλοπιμαῖον, θεωρεῖται καὶ αὐτὴ πρώτου μεγέθους σφάλμα. Αἱ μικρότεραι παραβάσεις δύνανται νὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς θρησκείας, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν εἶναι πλήρως ἀμέτοχα καὶ τὰ μεγάλα. Ἡ παρανομία καὶ ἡ ἁμαρτία εἶναι συγκεχυμένα εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀγρίου καὶ δικαίως, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι καθωρισμένα οὔτε εἰς τὴν συνείδησιν πολλῶν πολιτισμένων ἀτόμων.

Βιβλιογραφία. R. Marrett: Anthropology. *E. Granger:* Les Races Humaines *A. Moret:* Des Clans aux Empires. *L. Febvre:* La Terre et l' Evolution Humaine. *E. Tylor:* Primitive Culture. *J. Vendryes:* Le Langage. *J. Frazer:* The Golden Bough. *Deniker* Les Races et peuples de la Terre. *B. Spencer-F. Gillen:* Native Tribes of Central Australia.

Ε. Σ.

Ἀγριοκαλάμι· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *Ἄγρωστις* ἡ λευκὴ καὶ Φραγμίτης ὁ κοινὸς τῆς τάξεως τῶν Λεπυροφόρων (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστωδῶν (Gramineae).

Ἀγριοκάλαμο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σόργον* τὸ Χαλέπιον τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστωδῶν (Gramineae).

Ἀγριοκάλαμος· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *Καλαμάγρωστις* ἡ ἐπίγειος καὶ *Φραγμίτης* ὁ κοινὸς ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Λεπυροφόρων (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστωδῶν.

Ἀγριοκαλογεράκι· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: *Ἀνθεμὶς* ἡ κοινὴ τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae), *Χλωρὰ* ἡ διάτρητος τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae) καὶ *Ὑπερικὸν* τὸ διάτρητον τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Cistiflorae).

Ἀγριοκάντζικα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σκάνδιξ* ἡ κτεὶς τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδοφόρων (Umbeliferae).

Ἀγριοκαπνός· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν. *Ἀστερίσκος* ὁ πάρυδρος τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν ἢ Κεφαλανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων ἢ Συνανθήρων (Compositae).

Ἀγριοκαππαριά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Μαρσδενία* ἡ ὀρθοφυὴς τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσκληπιαδιδῶν (Asclipiadaceae).

Ἀγριοκαρδαμούρα· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ 1) Καψάκιον τὸ βαλάντιον, τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν Rhoeadinae καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Cruciferae). 2) Λεπίδιον ἡ δράβη τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ οἰκογενείας.

Ἀγριοκαρυδιά· οὕτως ὀνομάζεται τὸ δ. φυτὸν *Αἴλανθος* ὁ ἀδενώδης τῆς τάξεως τῶν Τερεβινθωδῶν (Terebinthinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σιμαρυβιδῶν (Simarubaceae).

Ἀγριοκαστανιὰ ἢ Πικροκαστανιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Αἴσκουλος* ἢ Ἱπποκαστανέα ἢ Ἱπποκαστανέα ἡ κοινὴ ἐκ τῆς τάξεως τῶν Σαπινωδῶν (Sapindinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σαπινδιδῶν (Sapindaceae). Τὸ δένδρον τοῦτο εὑρίσκεται αὐτοφυὲς ἐν Ἑλλάδι ὡς δασικὸν καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν ὀρέων εἰς ὕψος χιλίων μέχρι χιλίων τριακοσίων μέτρων. Ἐπὶ τῆς Οἴτης, τοῦ Κούκκου, τοῦ Χελιδονίου, τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ τῆς Πίνδου ἀπαρτίζει μεγάλας συστάδας. Τὰ δένδρα φθάνουν μέχρις ὕψους 20 μ. καὶ διαμέτρου κορμοῦ μέχρις 90 ἑκ. μ. Σπανίως ὅμως φθάνουν τὰς διαστάσεις αὐτάς, διότι δὲν εὑρίσκουν πάντοτε τὸ κατάλληλον, δροσερὸν καὶ πλούσιον καὶ βαθὺ ἀμμοαργιλλῶδες ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δύνανται ἀνέτως νὰ ἀναπτυχθῶσιν. Ἡ ἀγριοκαστανιὰ (βλ. ἄνω εἰκ.) γίνεται δένδρον μὲ πυκνὴν ὡραίαν κορωννίδα χάρις εἰς τὸ πυκνὸν φύλλωμά της. Τὰ φύλλα εἶναι σύνθετα ἀποτελούμενα ἀπὸ 5 ἕως 7 φυλλάρια μεγάλα ἐν σχήματι ῥιπιδίου τοποθετημένα ἐπὶ μίσχου μήκους 20 ἑκ. μ. Τὰ φυλλάρια τοῦ φύλλου ἔχουν σχῆμα ᾠοειδὲς μὲ πριονωτὰ χείλη, καὶ τὴν μὲν πρὸς τὰ ἄνω ἐπιφάνειαν ἔχουσι λείαν καὶ ὡραίου βαθυπρασίνου χρώματος, τὴν δὲ πρὸς τὰ κάτω ἀνοικτοτέρου χρώματος καὶ ὀλίγον τριχωτήν. Τὰ ἄνθη εἶναι μεγάλα, τέλεια, χρώματος λευκοῦ σχηματίζουν δὲ ὀρθίους θυρσούς. Ἀνθίζουν δὲ τὸν Μάϊον καὶ ἐκ δευτέρου τὸν Σεπτέμβριον-Ὀκτώβριον. Ὁ καρπὸς εἶναι κάψα μὲ μαλακὰς ἀκάνθας φέρει δὲ ἕνα μεγάλο σπέρμα στιλπνὸν καστανοῦ χρώματος ὑπενθυμίζον τὸ κοινὸν κάστανον εἶνε πικρός, δύναται ὅμως νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς διατροφὴν τῶν αἰγοπροβάτων ὡς καὶ τῶν χοίρων ἐὰν ξεπικρισθῇ δι' ἁπλῆς θερμάνσεως ἐντὸς ζέοντος ὕδατος. Ὁ κορμὸς φέρει ξύλον μᾶλλον λευκόν, οὐχὶ ἐξαιρετικῆς ποιότητος, χρησιμεῦον διὰ τὰ ἐσωτερικὰ μέρη τῶν ἐπίπλων. Ὁ φλοιὸς τῆς Ἀγριοκαστανιᾶς κατ' ἀρχὰς εἶναι πράσινος καὶ φέρει κατὰ τοὺς βλαστοὺς βαθέως πρασίνην ἐπιδερμίδα, ὅταν ὅμως παρέλθουν ὀλίγα ἔτη δημιουργεῖται ἕνα λεπτὸν φελλόδερμα χρώματος τεφροῦ. Ὁ φελλώδης αὐτὸς φλοιὸς εἶναι χρήσιμος εἰς τὴν βυρσοδεψίαν, ὡς καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (Cortex Hippocastani). Ἐν Ἑλλάδι σπανίως χρησιμοποιεῖται ἡ Πικροκαστανιὰ ὡς δένδρον τοῦ καλλωπισμοῦ, εἰς ἄλλας ὅμως εὐρωπαϊκὰς χώρας εἶναι σύνηθες δένδρον τῶν κήπων καὶ πάρκων· ὁ πολλαπλασιασμὸς τῆς Ἀγριοκαστανιᾶς γίνεται διὰ τῶν σπερμάτων αὐτῆς κατὰ τὸ διάστημα τοῦ φθινοπώρου καὶ τῆς ἀνοίξεως, πρέπει ὅμως τὰ σπέρματα νὰ εἶναι τοῦ αὐτοῦ ἔτους καὶ τῆς προηγουμένης καρποφορίας, διότι δὲν διατηρεῖται ἡ βλαστικὴ δύναμις τοῦ σπέρματος πέραν τοῦ ἔτους. Συχνὰ πολλαπλασιάζομεν καὶ διὰ καταβολάδων. Ἀφθόνους καταβολάδας δημιουργοῦμεν ῥίπτοντες τὸ δένδρον πρὸς τὴν ἀνωφερικὴν κατεύθυνσιν χωρὶς νὰ ἀποκοποῦν τελείως αἱ ῥίζαι του, καὶ παραχώνοντες τοὺς ἀφθόνους βλαστούς· ὅταν δὲ ῥιζοβολήσουν οὗτοι, ἀποκόπτονται τοῦ μητρικοῦ φυτοῦ, ἐκριζώνονται καὶ μεταφυτεύονται κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως.

Ἀγριοκαστανιά, A τὸ ἄνθος, B, τομὴ τοῦ ἄνθους C καρπὸς D σπόρος.

Ἀγριοκάτσικο· ἀγριόγιδα, ἀγριόγιδο, ἀγριοκατσίκα, πλατώνι, αἴγαγρος, αἶξ ἡ ἀγρία (βλ. αἴγαγρος).

Ἀγριοκαυκαλίδα· οὕτως ὀνομάζεται δ. (Κεφ.) τὸ φυτὸν *Καυκαλὶς* ἡ μεγανθὴς τῆς τάξεως τῶν Σκιαδιανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae)

Ἀγριόκεδρο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ἰουνίπερος* ἢ *Ἄρκευθος* ἡ ὀξύκεδρος τῆς τάξεως τῶν Κωνοφόρων (Coniferae) καὶ τῆς οἰκογενείας Πιτυϊδῶν (Pinaceae).

Ἀγριοκερασιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Πρύμνη* ἡ ὀξύχυμος τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν Rosiflorae καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμυγδαλωδῶν (Amygdalaceae). βλ. Κερασιά.

Ἀγριοκερατιά· οὕτως ὀνομάζεται τὸ φυτὸν Κερατέα ἢ Κερωνία ἡ ἔλλοβος ἢ σκερατώδης τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καισαλπινιδῶν (Caesalpinaceae).

Ἄγριο κεχρί· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σόργον* τὸ χαλέπιον ἐκ τῆς τάξεως τῶν Λεπυροφόρων (Glumiferae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν.

Ἀγριόκισσος· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σμῖλαξ* ὁ ὀξὺς τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν ἢ Λειλιανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Λειλιιδῶν (Liliaceae).

Ἀγριόκλημα· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά:
1) *Ἄμπελος* ἡ οἰνοφόρος τῆς τάξεως τῶν Φραγκουλωδῶν (Frangulinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμπελιδῶν (Ampelidaceae).
2) *Λυκίσκος* τὸ Ζυθοβότανον ἢ Οὔμουλος ὁ Λυκίσκος τῆς τάξ. τῶν Κνιδωδῶν (urticinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καναβιδῶν (Canabinaceae).
3) *Λονικέρη* τὸ Αἰγόκλημα καὶ Λονικέρη ἡ περιελικτὴ τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν (Rubinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καπριφολιιδῶν (Caprifoliaceae).
4) *Βρυωνία* 4) ἡ δίοικος καὶ Βρυωνία ἡ Κρῆσσα τῆς τάξεως τῶν Καμπονουλωδῶν (Kampunulinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κολοκυνθιδῶν cucurbitaceae).

Ἀγριοκοιτάζω· ἀγριοβλέπω, ὁρῶ βλοσυρόν, δριμύ, δεινόν, τιτανῶδες, ἄγριον. ταυρηδὸν ὁρῶ, ὑπόδρα ὁρῶ, στραβοκοιτάζω. Διὰ τὴν ὀρθογραφίαν μὲ *οι* βλέπε ἄρθρον *κοιτάζω*.

Ἀγριοκοκκί· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Λούπινον τὸ ἐτήσιον ἐκ τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν Leguminosae καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).

Ἀγριοκοκκιά· οὕτως ὀνομάζονται τὰ φυτὰ δ.
1) *Ἀστράγαλος* ἰουσιτανικὸς τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).
2) *Ἀγρόστεμμα* τὸ κοινὸν τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καρυοφυλλιδῶν (Caryophyllaceae).

Ἀγριοκόκκορας· οὕτως ὀνομάζεται δ. (Ζακ.) τὸ φυτὸν Γλαδίολος ὁ τῶν σιτηρῶν καὶ Γλαδίολος ἢ Ξιφίον τὸ εἰδικὸν τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰριδανθῶν (iridaceae).

Ἀγριοκοκκόρου γουλιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Γλαδίολος* ἢ Ξιφίον τὸ εἰδικὸν τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰριδανθῶν (Iridaceae).

Ἀγριοκολλητσόχορτο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ἐλξίνη* ἢ Παριεταρία ἢ Ἰουδαϊκὴ τῆς τάξεως τῶν Οὐρτικωδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Οὐρτικιδῶν (Urticaceae).

Digitized by Google

'Αγριοκολοκυθιά· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) *Βρυωνία* ἡ δίοικος, 2) *Βρυωνία* ἡ Κρήσσα τῆς τάξεως τῶν Καμπονουλωδῶν (Campanulaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κολοκυνθιδῶν (Cucurlitaceae).

'Αγριοκομπιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *'Αστερίσκος* ὁ ὑδροχαρὴς τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν ἢ Κεφαλανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

'Αγριοκορομηλιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Προύμνη* ἡ ψευδοαρμενικὴ τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Αμυγδαλιδῶν (Amygdalaceae).

'Αγριοκούκκι· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) *Λάθυρος* ὁ ἐτήσιος, 2) *Βικίον* τὸ ναρβῶδες, 3) *Βικίον* τὸ ὑψηλὸν ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).

'Αγριοκουκκιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Βῖκος ὁ κοινὸς τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν (Papilionaceae).

'Αγριοκουκούτσα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Κυνάρα ἡ εἰδικὴ τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων ἢ Συνανθήρων (Compositae).

'Αγριοκουμαριά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *'Αρβουτος* ἡ 'Ανδράχνη τῆς τάξεως τῶν 'Ερεικωδῶν (Ericinae) καὶ τῆς οἰκογενείας 'Ερεικιδῶν (Ericaceae).

'Αγριοκουτσολάθρη· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Λάθυρος* ὁ ἀφάκας τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).

'Αγριοκουτσουνίδα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Καυκαλὶς* ἡ 'Ορλάϊα ἡ παράλιος τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae).

'Αγριοκουφίτης· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Φουμαρία* ἡ ὀδοντανθὴς τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Φουμαριδῶν (Fumariaceae).

'Αγριοκρανιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Κρανεία ἡ Κρανία ἢ Κρανέα ἡ θήλεια ἡ αἱματώδης τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν (Umbeliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κρανιδῶν (Cornaceae).

"Αγριο κρεμμύδι· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κρόμμυον* τὸ ροδανθὲς τῆς τάξεως τῶν Λειλιανθῶν ἢ Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιιδῶν (Liliaceae).

'Αγριόκρινος· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Ἶρις ἡ γερμανική, 2) Ἶρις ἡ Φλωρεντινή, 3) Ἶρις ὁ ψευδάκορος, 4) Σισυρίχιον ἢ Ἶρις τὸ Συρίγχιον, ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Ιριδιδῶν (Iridaceae).

'Αγριοκρέμμυδο, οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κρόμμυον* ἢ "Αλλιον τὸ νεαπολιτανικὸν τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιδῶν (Liliaceae).

'Αγριοκυδωνιά, οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σορβία* ἡ ἀρία ποικιλία ἡ κριτικὴ τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Αμυγδαλιδῶν (Amygdalaceae).

"Αγριο κύμινο, οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Νεγέλη ἡ σθεροφόρος τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν (Polycarpicae) ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουγκουλιδῶν) (Ranunculaceae), 2) Λαγοικία ἡ κυμινοειδὴς τῆς τάξεως τῶν Σκιαδιοφόρων ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδανθῶν (Umbelicaceae).

'Αγριοκυνάρα, οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Κυνάρα ἡ γαρδούνκουλος, 2) Κυνάρα ἡ σκώλυμος, 3) 'Ονόπορδον τὸ ἔλατον. "Απαντα φυτὰ τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων (Compositae).

'Αγριοκυπαρίσσι, οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν 'Ιουνίπερος ὁ φοινικώδης τῆς τάξεως τῶν Κωνοφόρων (Coniferae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Πυτιδῶν (Pinaceae).

'Αγριοκύπερι, οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτόν: *Κύπειρος* ὁ μακρὸς τῆς τάξεως τῶν Λεπυροφόρων ἢ Λεπυρανθῶν (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κυπειριδῶν (Cyperaceae).

'Αγριολαγκάδα· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Γυθείου τοῦ Νομοῦ Λακωνίας· κάτοικοι 17.

'Αγριολάδα ἢ **'Αγριολάδα τοῦ βουνοῦ,** οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Περιαλλόκαυλον ἢ Κομβόλβουλον τὸ Σήπιον τῆς τάξεως τῶν Σεληνανθῶν (Tubiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κομβολβολιδῶν (Combolvulaceae).

'Αγριολαθούρι. Οὕτως ὀνομάζονται διάφορα ἀγριόχορτα τοῦ γένους λαθύρου (τάξεως τῶν Χεδροπῶν ἐν οἷς ὁ Lathyirus aphaca, ἡ τῶν ἀρχαίων *ἀφάκη* τὸ ἄλλως ὀνομασθὲν *λαμπύρι* (δηλ. *λαθύρι*) ἢ *ἀγριοκουτσολάθρι*, ἐκ τῆς ὁμοιότητος βεβαίως τοῦ φυτοῦ πρὸς τὴν κουκιάν, ἢ *ἀγριοβαβούλι*, πιθανῶς ὡς φέρον τὰ σπέρματά του ἐντὸς θυλακίων χαρακτηριστικῶν ἢ *πνιγιὰ* ὡς ἔχον βεβαίως δηλητήρια τὰ σπέρματα· ὅθεν ἴσως καὶ ὁ τύπος *ἀγριοζαλούλι* (ἀντὶ ἀγριοβαβούλι) καὶ *σκυλοφύλλι* (οὐχὶ ἄρα σκαλοφύλι, ὡς φέρεται παρὰ Μηλιαρ. σελ. 29). Τοιαῦτα δὲ φαίνεται, κακοποιὰ φυτὰ καθὼς καὶ τὰ ἀγριωπά, δηλαδὴ τὰ ἄρκεια, δηλοῦνται καὶ διὰ τοῦ ά συνθετικοῦ *σκυλο* καθὼς *σκυλόβατος, σκυλοσέλινον* κτλ. (Στεφανίδης).

'Αγριολαλές· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Στερνβεργία* ἡ κιτρίνη τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιδῶν (Liliaceae).

Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς 'Αγίας Γραφῆς ἀναφερόμενον «Κρίνον τοῦ ἀγροῦ». Λέγεται καὶ ἀγριόκρινος.

'Αγριολάμποτο, οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *Χηνοπόδιον* τὸ λευκὸν καὶ Βέτη ἡ πολυετὴς ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χηνοποδιδῶν (Chenopodiaceae).

'Αγριολάπαθο, οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: Ρούμεξ ἢ *Λάπαθον* τὸ ὑδροχαρὲς—Ρ. τὸ ἑλληνικὸν Ρ. δοῦλος—Ρ. ὁ βουκεφαλοφόρος—Ρ. τὸ συνεσπειρωμένον. ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Πολυγονωδῶν (Polygoninae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυγονιδῶν (Polygonaceae).

'Αγριολάχανο, οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βράσκη* ἡ Κρητικὴ τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoedadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Cruciferae).

'Αγριολεβάντα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Λαβαντούλη* ἡ στοιχὰς τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae). Ἡ ἀγριολεβάντα ὀνομάζεται ἐπίσης κατὰ τόπους Χαμολίβανο, Μαυροκέφαλο καὶ Λαμπρὴ (διότι ἀνθίζει κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Πάσχα). Ἐν Κύπρῳ εἶναι ὡσαύτως κοινὴ καὶ ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἄνθος τοῦ 'Επιταφίου καὶ ὀνομάζεται Μυροφόρα.

'Αγριόλευκα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Λεύκη* ἡ Λευκὴ καὶ Λεύκη ἡ τρέμουσα τῆς τάξεως τῶν 'Ιουλοφόρων (Amentaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Ισεϊδῶν (Salicaceae). Ἡ ἀγριόλευκα εἶναι τὸ σπανιώτερον ἐκ τῶν ἐν 'Ελλάδι φυομένων εἰδῶν τῆς Λεύκης καὶ ἀπαντᾷ εἰς τόπους ὀρεινούς.

'Αγριολίβανο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *"Αζυγος* ἡ 'Αγυίας ἡ Χαμαιπίτυς τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

ἀγριολίβανος· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Χαμαιπεύκη μουτίκη τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων ἢ Συνανθήρων (Compositae).

'Αγριολίδης. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀναφέρεται ὁ τρομερὸς διὰ τὴν ὠμότητά του Καστρινὸς Τουρκοκρὴς 'Αγριαλῆς, ὅστις ἐγεννήθη ἐν 'Ηρακλείῳ τῆς Κρήτης περὶ τὸ 1785, ἐγένετο δὲ φανατικὸς διώκτης τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ 21, καὶ μὲ τὸ σῶμα τῶν ἐντοπίων Γενιτσάρων ὅπερ τοῦ ἐνεπιστεύθησαν οἱ Τοῦρκοι, πολλὰς ἐπήνεγκε καταστροφὰς καὶ ἰδίᾳ σφαγὰς γυναικοπαίδων, τόσον ἐν τῷ Μεγάλῳ Κάστρῳ, ὅσον καὶ εἰς τὰ περίχωρα τὰ ὁποῖα συχνάκις ἐπέτρεχε λεηλατῶν. "Οταν μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ραΐνεκ, τῷ 1828 οἱ Κρῆτες ἀνεθάρρησαν καὶ ἀνέλαβον ἐκ νέου ἐπιθετικὸν ἀγῶνα, ὁ 'Αγριολίδης ἐξῆλθεν εἰς τὴν Μεσσαρᾶν, ἀλλ' ἐμπεσὼν τὴν 13 Αὐγούστου εἰς ἐνέδραν, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες καὶ ἀπεκόμισαν τὴν κεφαλήν του, ὡς τρόπαιον καὶ πρὸς καθησύχασιν τῶν τρομοκρατουμένων καὶ ὑπὸ μόνου τοῦ ὀνόματός του. Ὁ φόνος ὅμως τοῦ 'Αγριολίδου ἔσχε δεινὸν τὸν ἀντίκτυπον ἐν 'Ηρακλείῳ. Οἱ Τοῦρκοι ἐξεμάνησαν ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ, ὅταν δὲ τὸ ἀκέφαλον πτῶμα του ἐκομίσθη ἐν κοπετοῖς, διὰ τὴν λογισθεῖσαν μεγάλην ἀπώλειαν, οἱ Γενίσταροι ἔδωσαν τὸ σύνθημα γενικῆς σφαγῆς. Πράγματι, ἔκλεισαν τὰς πύλας τῆς πόλεως, ἐπιπεσόντες δὲ ξιφήρεις ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν, ἄλλους μὲν κατέσφαξαν, ἄλλους κατεκρήμνιζαν εἰς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν τειχῶν, ἄλλους ἔρριπταν εἰς τὰ φρέατα, πολλοὺς δὲ καὶ ἐντὸς τῶν βόθρων. Τὰ πτώματα τῶν σφαγέντων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς 15 Αὐγούστου, ἅτινα ἐπὶ διήμερον ἔκειντο εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς ρύμας τῆς πόλεως ἀνῆλθον εἰς ἑπτακόσια πενήντα περίπου, κατὰ τὸ πλεῖστον γυναικόπαιδα. Μεταξὺ τῶν σωθέντων ἀπὸ Τούρκους, φιλανθρώπως προσενεχθέντας εἰς τὴν δεινὴν περίστασιν, ἀναφέρεται ὁ Μητροπολίτης, διασωθεὶς εἰς τὸ Κονάκιον τοῦ Πασσᾶ. Ἡ εἴδησις τῶν σφαγῶν τούτων, τὰς ὁποίας ἠκολούθησαν τὴν μεθεπομένην ἄλλαι ἐν Ρεθύμνῳ, πάντοτε ἐξ ἀφορμῆς τοῦ φόνου τοῦ 'Αγριολίδου, παρήγαγε δυσμενεστάτην τὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Διπλωματικοὺς κύκλους τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί, ὀλίγον ἔλειψε νὰ σημειώσῃ μετατροπὴν τῶν ἀποφάσεων τῶν 'Ανακτοβουλίων, διὰ τὴν ἀτυχῶς κριθεῖσαν ἔκτοτε τύχην τῆς Μεγαλονήσου.

'Αγριολίζα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βίγκα* ἡ ἐλάσσων τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Απικυνίδων (Apocynaceae).

'Αγριολινάρι· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Λῖνον τὸ πολυανθές.—2) Λῖνον τὸ στενόφυλλον τῆς τάξεως τῶν Γερανιωδῶν (Gruinales) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λινίδων (Linaceae) καὶ 3) τὸ φυτὸν Θήσεθον τὸ λινόφυλλον τῆς τάξεως τῶν 'Υστεροφύτων (Hysterophyta) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σανταλιδῶν (Santalaceae).

'Αγριολινάρι ἀπὸ τὸν τοῖχο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Λῖνον τὸ λιβουρνικὸν τῆς τάξεως τῶν Γερανιωδῶν (Gruinales) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λινίδων (Linaceae).

'Αγριολινάρι τοῦ βουνοῦ· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ *Δελφίνιον* τὸ τοῦ αἴαντος καὶ Δελφίνιον τὸ θυσανῶδες. ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν (Polycarpicae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουνκουλιδῶν (Ranunculaceae).

'Αγριολίτσα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βίγκα* ἡ ἐλάσσων τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Αποκυνίδων (Apocyniceae).

'Αγριολουβιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *'Εφέδρα* ἡ καμπυλόπους ἐκ τῆς τάξεως τῶν Γνητωδῶν (Gnetinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Γνητιδῶν (Gnetaceae).

'Αγριολούβινα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Λούπινον* ἢ Θέρμος ὁ εἰδικὸς τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).

'Αγριολούλουδο· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Βετονικὴ* ἡ γραμμωτὴ τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

'Αγριολούμπινα ἢ καὶ *'Αγριολουμπίνι·* οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Λούπινον* τὸ εἰδικόν, τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).

'Αγριολούπινα· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) 'Αστράγαλος ἰουσιτανικός.—2) Λούπινον τὸ στενόφυλλον.—3) Λούπινον τὸ τριχωτὸν καὶ τὰ τρία τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).

'Αγριόλουπον· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν 'Αβένη ἡ βρώμη ἡ γενειοφόρος τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Αγρωστωδῶν (Gramineae).

'Αγριόλυκος· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βελλαρδία* τὸ τρίχαγον τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκροφουλαριδῶν (Scrophulariaceae) καὶ τὸ φυτὸν *'Οροβάγχη* ἡ εἰδικὴ τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Γεσνεριδῶν (Gesneriaceae).

'Αγριομαϊδανός· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σέσσελι* τὸ ἐτήσιον, τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae).

'Αγριομαντηλίδα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Χρυσάνθεμον* τὸ στεφανωματικὸν καὶ Χρυσάνθεμον τὸ σιτόφιλον τῆς τάξεως τῶν Κεφαλλανθῶν ἢ Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Gompositae).

'Αγριομανῶ· ἐπὶ φυτῶν ἐχόντων ταχεῖαν, μεγάλην καὶ ἰσχυρὰν βλάστησιν *ὑλομανῶ*: *ἀγριομανάει* τὸ κλῆμά σας. "Αλλα σύνθετα μὲ β' συνθετικὸν τὸ *-μανῶ* ἔστωσαν τὰ ἑξῆς: *βροντομανῶ, βρυχομανῶ, καβλομανῶ*, λεχομανῶ (= ἀσθμαίνω: λαχανιάζω -μανῶ > λαχομανῶ > λεχομανῶ), λυσσομανῶ, φυσομανῶ, χολομανῶ.

'Αγριομαραθιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Φερουλάγινον* τὸ κομβῶδες τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν (Umbelliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae).

'Αγριομάραθο· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Φαινίκουλον τὸ τριχῶδες, 2) 'Αθαμάντιος ἡ Μακεδονικὴ ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν

Digitized by Google

(Umbeliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae).

Ἀγριομαρούλι· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ ἑξῆς φυτά: 1) Λακτούκη ἢ Θριδαξ ἡ βιμινέα, 2) Λακτούκη ἡ σκαριόλος, 3) Λακτούκη ἡ φαρμακευτική, ἐκ τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae) 4) Κρηπὶς ἡ ὠτιδιόφυλλος ἐκ τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ οἰκογενείας 5) Λεοντόδοντον ὁ ταραξόφυλλος τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ οἰκογενείας 6) Ταράξακον Χαουσηνέχτι καὶ Ταράξακον τὸ φαρμακευτικόν, ἀμφότερα τῆς αὐτῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν.

Ἀγριομαστίχες, *ἀγριομαστιχιά·* οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Καρλίνη* ἡ κομμεοφόρος τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογ. τῶν Συνθέτων (Compositae). Ὁ λαὸς ὠνόμασε τὸ φυτὸν τοῦτο τοιουτοτρόπως διὰ τὸν παρὰ τὰς ρίζας αὐτοῦ εὑρισκόμενον ἰξόν, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα αἱ γυναῖκες ἀντὶ μαστίχης. Ἡ σαρκώδης καὶ ὑπόγλυφος ρίζα του, ἐθεωρεῖτο ἀνέκαθεν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς φαρμακευτική. Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου ἐνέχουσι δραστικὴν τοξικὴν οὐσίαν, *ἀτρακτυλίνην* ὀνομαζομένην, συχνὰ ἡ βρῶσις αὐτῶν ἢ ἡ πόσις τοῦ ἀφεψήματός των γίνεται πρόξενος δηλητηριάσεων. Οὕτω τῷ 1905 ἐν Ἀμαρουσίῳ τρία παιδία προσβληθέντα ὑπὸ ἱλαρᾶς καὶ τῇ συμβουλῇ ποιμενίδος ποτισθέντα ὑπὸ τῆς μητρός των μὲ ἀφέψημα τῆς ρίζης τοῦ εἴδους τούτου τῆς Καρλινίας ἀπέθανον δηλητηριασθέντα, τῷ δὲ 1908 ἑτέρα δηλητηρίασις παίδων συνέβη ἐν Μηλεαῖς τοῦ Πηλίου ἐκ βρώσεως ὠμῶν κεφαλίων τοῦ ἰδίου φυτοῦ.

Ἄγριο μελιόνι· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Μελιττὶς τὸ μελισσόφυλλον τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

Ἀγριομέλισσα· βομβύλη, βομβυλιός, βόμβυξ, τενθρηδών, πεμφρηδών, αἰθρήνη, *σφήξ*, σφῆκα, λάρωνας καὶ σόρσωνα ἐν Αἰγίνῃ.

Ἀγριομελισσόχορτο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Βαλλωτὴ* ἡ μέλαινα τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλοστεφάνων ἢ Χειλωτῶν (Labiatae).

Ἀγριομερσίνη· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Ροῦσκος ὁ ὀξύφυλλος τῆς τάξεως τῶν Λειλιανθῶν ἢ Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιδῶν (Liliaceae), ἡ τῶν ἀρχαίων *ἀγρία μυρσίνη* (Διοσκ. δ. 144) μὲ *φύλλα* ὅμοια μυρσίνης, ἀκανθώδη, ὅθεν τὰ ἀρχαῖα της ὀνόματα *ὀξυμυρσίνη* καὶ *μυρτάκανθα* καὶ *κεντρομυρρίνη*, καὶ δημώδη *ἀγκελόνι* καὶ *πρινάρι*, μὲ καρπὸν ἐρυθρὸν σφαιροειδῆ, ὅθεν *λαγομηλιὰ* καὶ κουρελιὰ (κουρελὶ =τὸ ἐρυθρὸν κοράλιον), μ' ἐδωδίμους τοὺς τρυφερούς βλαστούς, διουρητικούς, ὅθεν *κατουρλιὰ* καὶ *νεροκαθουλήθρα*. Σημειωτέον δ' ὡσαύτως ὅτι ὁ Διοσκουρίδης ὀνομάζει τὸ φυτόν: *κατάγγελον* καὶ *ἀνάγγελον*, ἅπερ ὀνόματα πιθανῶς σχετίζονται μὲ τὸ ἀνωτέρω δημῶδες *ἀγγελόνι*. (Στεφανίδης).

Ἀγριομηλιά· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: Ἐριοβοτρύα ἡ Ἰαπωνική—Πῦρος ἢ Ἄπιος ἡ μηλέα Σορβία, ἡ οἰκιακὴ - Σορβία ἡ ἀρία, ποικ. ἡ κρητική, ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμυγδαλιδῶν (Amygdalaceae).

Ἀγριομολόχα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Μαλάχη ἡ στρογγυλόφυλλος τῆς τάξεως τῶν Στυλοφόρων (Columniferae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μαλαχιδῶν (Malvaceae) (καὶ Μολοχάνθη).

Ἀγριομοσκιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. (Ζακ.) τὸ φυτὸν Ροδῆ ἡ ἀειθαλὴς τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδιδῶν (Rosaceae).

Ἀγριομοσχοκαρφάκια· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Δίανθος* ὁ δενδρώδης τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καρυοφυλλίδων (Caryophyllaceae).

ἀγριομούτσουνο (τὸ) (ἄγριος+musona)· τὸ ἄγριον πρόσωπον, μετὰ περιφρονήσεως ἢ μετ' εἰρωνείας· καὶ μεγεθυντικόν: *ἀγριομουτσουνάρα*.

Ἀγριομπίζι· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: 1) Πίσον τὸ ἥμερον, ποικιλ. διπλανθὲς καὶ 2) Λάθυρος ὁ ὀρχεώδης, ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν ἢ Κολοβανθῶν Pahilionaceae).

Ἀγριαμυργιαλίδα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Σκάνδιξ* ὁ εἰδικὸς τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς ὁμωνύμου οἰκογενείας τῶν Σκιαδοφόρων (Umbeliferae).

Ἀγριομυρτιά, οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: *Φιλλυρέα* ἡ μεσαία, 2) Λιγούστρον τὸ κοινὸν—ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐλαιιδῶν (Oleaceae).

Ἄγριον. Ἀρχαία πόλις τῆς Κρήτης παρὰ τὸ σημερινὸν Ρέθυμνον. Ποῦ ἀκριβῶς ἔκειτο δὲν εἶναι γνωστόν· ἄλλοι τοποθετοῦσιν αὐτὴν παρὰ τὴν μονὴν Ἀρσανίου καὶ ἄλλοι παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον *Ὄρος*, συγχέοντες ἴσως τὸ Ἄγριον πρὸς τὸ Ὄριον, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι Ὄρειοι ἀναφέρονται, πολλαχοῦ συμμαχοῦντες μὲ τοὺς κατοίκους ἄλλων πόλεων (βλέπε Ὄριον). Κατ' ἄλλους ἔκειτο παρὰ τὸν ποταμὸν Σταυρωμένον μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Σκαλίτας καὶ τοῦ χωρίου Βεράν-Ἐπισκοπὴ (Ἔρημον Ἐπισκοπήν). καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τῆς μονῆς Ἀρσανίου καὶ εἶχεν ἐπίνειον τὸ Ρέθυμνον. Κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ὑπῆρξε ἕδρα Ἐπισκόπου Ἀγρίου, ἴσως τοῦ μετέπειτα Ρεθύμνης καὶ Αὐλοποτάμου, διότι μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων Κρήτης ἀναφέρεται καὶ ὁ τοῦ Ἀγρίου ἢ Ρεθύμνης (Flaon Cocn, Creta Sacra). Λέγεται ὅτι ὁ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα περίφημος ἐν τῇ Κρήτῃ Ἀριούσιος οἶνος εἶναι αὐτὸς ὁ Ἀγριούσιος, διότι καὶ σήμερον εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν παράγεται καλὸς οἶνος.

Ἄγριον, τό. Γένος ὀρθοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *Ψευδονευροπτέρων*. Ἔχουσι σῶμα ἐπίμηκες, τέσσαρας μεμβρανώδεις πτέρυγας, κεφαλὴν εὐκίνητον μετὰ μεγάλων ὀφθαλμῶν. Τὰ χείλη εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένα καὶ φέρουσι μικρὰς ἁρπάγας διὰ νὰ συλλαμβάνωσι τὰς τροφὰς καὶ νὰ τὰς φέρωσιν εἰς τὸ στόμα. Ἡ κοιλία ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 κρίκους καὶ τελευτᾷ εἰς λαβίδα εἰς τὰ ἄρρενα. Εἶναι σαρκοφάγα καὶ τρέφονται ἐξ ἐντόμων ἅτινα συλλαμβάνουν κατὰ τὴν πτῆσιν των. Κατὰ τὴν ὑπεράνω τῶν ὑδάτων πτῆσιν των ἀφήνουσι νὰ πέσωσι τὰ γονιμοποιημένα ᾠὰ των. Αἱ λάρβαι των ἀναπτύσσονται ἐντὸς τῶν ὑδάτων.

Εἴς τινα εἴδη, τὰ θήλεα γεννῶσι τὰ ᾠὰ εἰς ὀπάς, τὰς ὁποίας ἀνοίγωσιν εἰς τοὺς καλάμους. Τὸ νεογνόν, ἅμα τῇ γεννήσει του δὲν φέρει πτέρυγας καὶ ἔχει μακροὺς πόδας. Περὶ τὴν τελευτὴν τοῦ ἐντέρου του φέρει τραχειακὰ βράγχια· τὸ ὕδωρ εἰσέρχεται διὰ τῆς ἕδρας εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ σάκκου καὶ οὕτω διενεργεῖται ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ζῴου.

Ἄγριον ἡ δεσποινίς (εἰς τὸ τρίτον τοῦ φυσικοῦ).

Τὸ κάτω χεῖλός των εἶναι μετεσχηματισμένον εἰς εἶδος ἀγκίστρου, διὰ τοῦ ὁποίου συλλαμβάνουσι τὴν λείαν.

Αἱ πτέρυγες ἀναφαίνονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον μετὰ τὴν τρίτην πτερόρροιαν. Κατὰ τὴν δευτέραν πτερόρροιαν, ἡ λάρβη ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν φυτῶν καὶ μένει κρεμαμένη καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἀποξηράνσεως τοῦ δέρματός της. Μετὰ ταῦτα γίνεται ἐλευθέρα πλέον.

Ὁ χρωματισμός των εἶναι ζωηρός, ἡ πτῆσις των ἤρεμος. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη διεσπαρμένα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ Κόσμου. Ζῶσι κατὰ προτίμησιν πλησίον τῶν ὑδάτων καὶ εἰς ἑλώδη μέρη. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι: *Ἄγριον ἡ δεσποινὶς* (agrion puella): Ἔχει χρῶμα σκοτεινῶς κυανοῦν καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας φέρει χαλκοπρασίνους κηλῖδας διακοπτομένας ὑπὸ ἐγκαρσίων μελανῶν λωρίδων. Ἡ θήλεια διαφέρει τοῦ ἄρρενος διότι ἔχει χρῶμα καθ' ὁλοκληρίαν χαλκοκύανον, πλὴν τοῦ ἐμπροσθίου μέρους τῆς κοιλίας της, ὅπερ εἶναι σκοτεινῶς κυανοῦν.

Ἀγριονερατζιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. ποικιλία τις τοῦ φυτοῦ τῆς *Κιτρέας* τῆς Βιγαραδίου ἐκ τῆς τάξεως τῶν Τερεβινθωδῶν (Terebinthinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρυτιδῶν (Rutaceae).

Ἀγριοντοματιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Σολανὸν τὸ μέλαν τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανιδῶν (Solanaceae).

Ὁ τῶν ἀρχαίων στρύχνος ὁ κηπαῖος ἢ ἐδώδιμος, στύβνο, στύφνο, στύγνο, στύφνος (ἐκ παραφθορᾶς τοῦ στρύχνος) ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἀμπελουρίδα ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἀγριόχορτο πολλαχοῦ ὠνομάσθη καὶ *ἀγριοστάφυλλο, ἀμπελουρίδα*, καὶ *πομιλόχορτο* (Κύπρος) ἐκ τοῦ ραγώδους καρποῦ του: *κορφοί* (Θήρα) ὡς ἔχον κορυφὰς βλαστῶν ἐδωδίμους· *βρωμόχορτο* καὶ *βρωμοβότανο* ἐκ τῆς ὀσμῆς του, καὶ *μαυρόχορτο* ὡς φέρον φύλλα μέλανα (Στεφανίδης).

Ἀγριοπαπαρούνα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν 1) *Ἄδωνις* ὁ θερινὸς τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπίδων (Polycarpicae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουνκουλιδῶν (Ranunculaceae). 2) *Μήκων* ἡ ἀγρία τῆς τάξεως Ροιαδωδῶν (Rhoedineae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μηκωνίδων (Papaveraceae).

Ἀγριόπαππια. ἡ. (νῆσσα ἡ ἀγρία). Πτηνὰ τῆς τάξεως τῶν *Νηκτικῶν* τῆς οἰκογενείας τῶν *Νησσιδῶν*. Τὰ πτηνὰ τῆς οἰκογενείας ταύτης διακρίνονται διὰ τὸ ράμφος των, ὅπερ εἶναι ἐξ ἴσου πλατὺ εἰς τὴν βάσιν καὶ εἰς τὸ ἄκρον· τὸ μῆκός του εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μῆκος τῆς κεφαλῆς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ λεπτοῦ κηρώματος· εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ράμφους φέρουσιν ἀμβλὺν ὄνυχα καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τούτου κερατώδη πετάλια, ἢ πριονωτοὺς ὀδοντίσκους. Οἱ πόδες των εἶναι βραχεῖς. Κολυμβῶσιν εὐχερέστατα καὶ ἐνδιαιτῶνται κυρίως παρὰ τὰς λίμνας. Τρέφονται ἐκ φυτῶν καὶ ἐκ μικρῶν ζῴων.

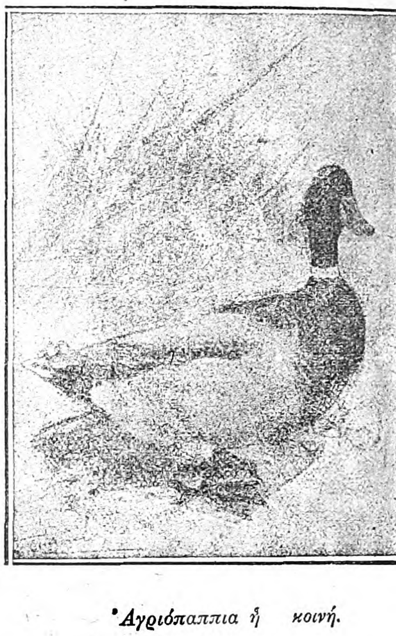

Ἀγριόπαππια ἡ κοινή.

Ὑπάρχουσιν ἀρκετὰ εἴδη τῆς οἰκογενείας ταύτης γνωστότερα τῶν ὁποίων εἶναι:

Ἀγριόπαππια ἡ κοινή, (anas boschas). Εἶναι πτηνὸν μεταναστευτικὸν καὶ μή. Τὸ πέταγμά της συνήθως σχηματίζει V καὶ σχεδὸν εἶναι ὁμοιόμορφον εἰς ὅλα τὰ πτηνὰ τοῦ εἴδους τούτου. Ἐνδιαιτᾶται εἰς τὰς λίμνας, τὰ τέλματα καὶ τὰ ἕλη, καὶ τρέφεται ἐκ μικρῶν ἰχθύων, ἐντόμων σκωλήκων καὶ ὑδροβίων φυτῶν (νεροκάρδαμα κυρίως). Θεωρεῖται ὡς ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν γεωργίαν. Ἀπαντᾷ εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Βόρειον καὶ Ἀνατολικὴν

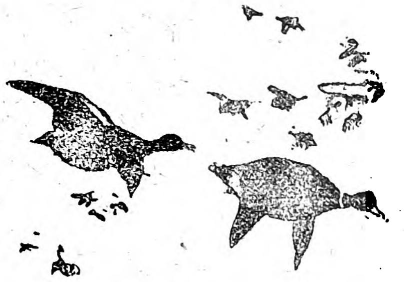

Ἡ πτῆσις τῆς Ἀγριόπαππιας.

Ἀσίαν, τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν καὶ τὴν Βόρειον Ἀμερικήν. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός της ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ γένους τῆς ἡλικίας καὶ τῆς ἐποχῆς. Αἱ θήλεις ἔχουσι χρῶμα ὑπόφαιον, ἐνῷ οἱ ἄρρενες εἶναι πράσινοι ἢ μεταλλικῶς ἐρυθροὶ μὲ φαιὰ ποικίλματα. Τὸ ράμφος εἶναι ὑπέρυθρον καὶ οἱ πόδες πορτοκαλιόχροι. Ἡ θήλεια γεννᾷ 8—14 ὑποπράσινα ᾠά, τὰ ὁποῖα ἐναποθέτει ἐν τῇ φωλεᾷ της, ἣν κατασκευάζει εἰς τοὺς ἀγρούς, παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ὑδάτων καὶ εἰς ὀπὰς δένδρων.

Τὸ γένος τοῦτο θεωρεῖται ὡς ὁ πρόγονος τῶν σημερινῶν κατοικιδίων νησσῶν. Βαδίζουσιν ἀδεξίως

Ἀγριόπαππια ἡ σπαθώδης.

Digitized by Google

καὶ βαρέως. Βυθίζουσι τὸ ἥμισυ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ σώματός των διὰ νὰ εὕρωσι τὴν τροφήν των. Ἐπίσης βυθίζονται διὰ νὰ ἀποφύγωσι τὸν κίνδυνον. Τὸ πέταγμά των εἶναι ταχύ· καὶ ὅταν πετῶσι τείνουσι τὸν λαιμὸν των πρὸς τὰ πρόσω καὶ τοὺς πόδας των πρὸς τὰ ὀπίσω. Πανταχοῦ ἀπαντῶσι τὰ πτηνὰ ταῦτα, ἀλλ' οὐδέποτε ἐπὶ πολὺ παραμένουσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος.

Ἀγριόπαππια ἡ σπαθώδης (spatula clypeata). Ἔχει εὐρὺ ῥάμφος ἐν εἴδει σπαθίδος (σπάτουλας). Ὁ ἄρρην ἔχει τὸ στῆθος λευκὸν καὶ τὴν κοιλίαν πυρράν. Μεταναστεύει κατὰ πλήθη περὶ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος. Τρέφεται ἐκ μικρῶν ζῴων. Δὲν εἶναι τόσον κοινὴ ὅσον ἡ προηγουμένη. Τὸ κρέας της εἶναι νόστιμον καὶ τρυφερόν.

Ἀγριόπαππια ἡ ὀξύρυγχος tadorna belonii. Ἔχει ῥάμφος κυρτόν, πόδας λίαν ἐπιμήκεις, οἵτινες κάνουν, ὥστε νὰ δίδη αὕτη τὴν ἐντύπωσιν χηνός. Ἔχει λευκὸν χρῶμα, κεφαλὴν πρασίνην, στῆθος

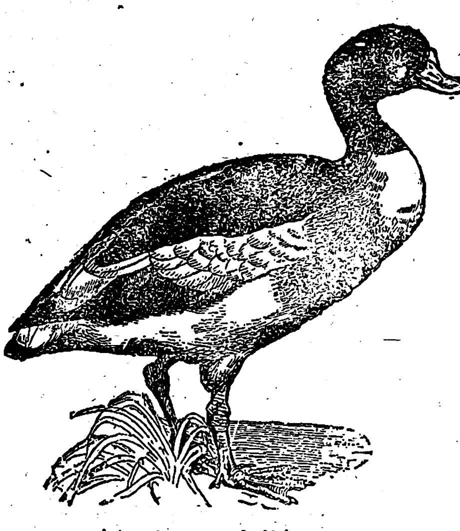

Ἀγριόπαππια ἡ ὀξύρυγχος.

ζωηρῶς πυρρὸν καὶ κοιλίαν μελανήν. Εἰς τὴν Εὐρώπην σπανίως ἀπαντᾶται.

Ἀγριόπαππια ἡ συριστική (mareca penelope). Ἔχει βραχὺ καὶ συνεσταλμένον κατὰ τὸ ἄκρον ῥάμφος. Ὁ λαιμὸς ἔχει πυρροκαστανὸν χρωματισμόν, καὶ ὁ θώραξ τεφρόν. Μεταναστεύει ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου καὶ κατὰ τὸν Φεβρουάριον. Ἐνίοτε γεννᾷ τὰ ᾠά της εἰς τὸ μέρος τῆς μεταναστεύσεως.

Ἀγριόπαππια ἡ Βόρειος (dafilaaicuta). Ἔχει ἐπιμήκη λαιμὸν καὶ μακρὰν οὐράν. Διέρχεται τὸν χειμῶνα εἰς τὰ μεσημβρινὰ κλίματα.

Ἀγριόπαππια ἡ κερκιθαλλίς (querquedula circia). Τὸ ἀνάστημά της εἶναι μικρότερον καὶ τὸ σῶμά της λεπτότερον τῶν προηγουμένων. Μεταναστεύει εἰς Εὐρώπην, ὅπου καὶ ἀναπαραγάγει. Κατασκευά-

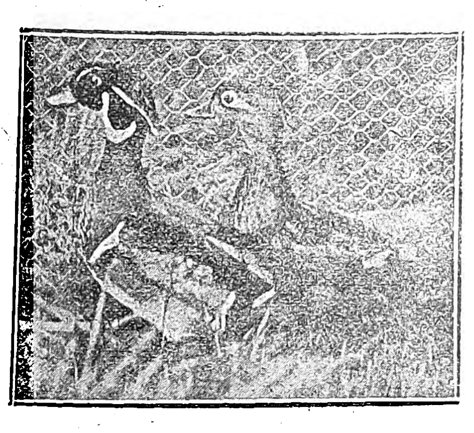

Ἀγριόπαππια ἡ Καρολίνειας.

ζει τὴν φωλεάν της εἰς μέρη ἑλώδη ὅπου γεννᾷ 4—8 ὑποκιτρινόλευκα ᾠά. Τρέφεται ἐκ φυτῶν καὶ μικρῶν ζῴων. Συλλαμβανομένη ἐξημεροῦται εὐκόλως. Τὸ κρέας της, ἰδίως κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι νοστιμώτατον.

Ἀγριόπαππια ἡ Καρολίνειος (anas sponsa). Εἶναι ὡραιότατον πτηνόν. Φέρει μεγαλοπρεπῆ λοφίον καὶ λαμπρὰ χρώματα. Εἶναι περιζήτητος διὰ τὸν στολισμὸν τῶν κήπων καὶ τῶν ἀλσῶν. Κατάγεται ἐκ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ μεταναστεύει εἰς τοὺς περὶ τὸ Μεξικὸν τόπους.

Ἀγριόπαππια ἡ Μανδαρίνειος (anas galericulata). Κατοικεῖ τὰ βόρεια μέρη τῆς Κίνας καὶ τῆς Ἰαπωνίας καὶ ἔχει λαμπρότερον χρωματισμὸν ἢ ἡ προηγουμένη.

Ἀγριόπαππια ἡ μοσχοφόρος (cairina moschata). Ζῇ εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν, ὅπου καὶ ἐξημερώθη. Τὸ μῆκος της φθάνει τὰ 75 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Χρησιμότης. Τὰ πτίλα των (πούπουλα) χρησιμεύουσι διὰ τὴν κατασκευὴν κλινοστρωμνῶν.

Κυνήγιον. Θηρεύουσι τὰς ἀγρίας νήσσας κατὰ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα. Εἶναι πονηρότατα πτηνὰ καὶ πρὸς θήραν των μεταχειρίζονται δόλον. Τὰς φονεύουσι διὰ κυνηγετικοῦ ὅπλου πεζῇ ἢ ἐπὶ πλοιαρίου, ἐντὸς τῶν καλαμώνων παρὰ τὰς λίμνας ἢ τὰ τέλματα. Ἐπί-

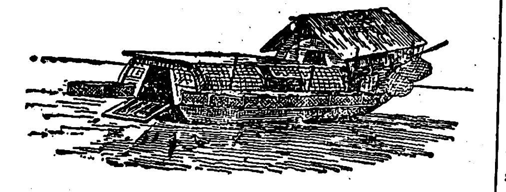

Πλοιάριον χρησιμοποιούμενον εἰς Κίναν διὰ τὸ κυνήγιον τῆς ἀγριόπαππιας.

σης τὰς θηρεύουσιν ἐνεδρεύοντες τὴν νύκτα ἢ κατὰ τὸ λυκόφως εἰς κρύπτας ἐκ κλάδων ἢ τὰς φέρουσι πλησίον των τῇ βοηθείᾳ ἰσχυροῦ προβολέως. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι τρόποι θήρας, ἀλλ' οἱ ἀνωτέρω εἶναι οἱ συνηθέστεροι. Δ. Ν. Π.

Ἀγριοπαστίνακα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Παστινάκα* ἢ Ἐλαφόβοσκον ἢ Λευκέδανον ἡ ὀπάκα τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae).

Ἀγριοπασχαλιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Μελία ἡ ἀξεδαράχη τῆς τάξεως τῶν Σαπινδωδῶν (Sapindinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μελιωδῶν (Meliaceae). Καλεῖται ἐπίσης *(ψευδο)μέλια* ὡς ὁμοία πρὸς τὸν *μελίον, λουλουδιὰ* ὡς παράγουσα ἄνθη ἄφθονα, (τοῦτο δηλοῖ συνήθως ἡ δημώδης λέξις: *λουλουδιά, πασχαλιά),* ὡς πρωΐμως ἀνθοῦσα, *μαυρομάτα* ὡς ἔχουσα πέταλα μαυρόστικτα, καὶ *μοσχοκαρφιὰ* ὡς ὀσμῆς γαρυφάλλου. [Στεφανίδης]

Ἀγριοπεριπλόκα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Κύναγχον* τὸ ὀξὺ τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Gontortae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀσκληπιαδιδῶν (Asclipiadaceae).

Ἀγριοπερίστερον· τὸ Πτηνὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Περιστεριδῶν τοῦ γένους τῆς περιστερᾶς (Columba).

Τὰ πτηνὰ ταῦτα εἶναι ὁ ἐνδιάμεσος τύπος μεταξὺ τῶν στρουθίων καὶ τῶν ἀλεκτοροειδῶν. Διαφέρει τῶν ἀλεκτοροειδῶν κατὰ τὸ ῥάμφος τὸ ὁποῖον εἶναι βραχύ, μεμβρανῶδες, εὐθὺ καὶ χονδρῶδες κατὰ τὸ ἄκρον. Ἔχουσι τρεῖς δακτύλους πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἕνα ὀπισθεν. Ἵπτανται εὐχερῶς καὶ ταχέως. Κτίζουσι τὴν φωλεάν των ἐπὶ δένδρων ἢ ἐπὶ τῆς γῆς. Τρέφονται ἐκ διαφόρων κόκκων. Γεννῶσι δύο μικρότατα ᾠά, μὲ λεπτότατον κέλυφος, τὰ ὁποῖα ἐπωάζει ἀλληλοδιαδόχως τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ. Ἡ ἐπώασις διαρκεῖ 21 ἡμέρας. Τὰ νεογνὰ εἶναι γυμνὰ καὶ τρέφονται ἐπί τινας ἡμέρας διὰ γαλακτώδους τινὸς ὑγροῦ, ὅπερ ἐκκρίνεται ἐκ τοῦ προλόβου των.

Κεφαλὴ καὶ πούς ἀγρίας περιστερᾶς

Εὑρίσκονται καὶ εἰς τὰ δύο ἡμισφαίρια. Ἀποτελοῦσιν πολυπληθεῖς ἀγέλας, αἵτινες συνήθως μεταναστεύουσι· ὀλίγα εἴδη εἶναι μὴ μεταναστευτικά, ἰδίως τὰ ἐνδιαιτώμενα εἰς θερμὰς χώρας.

Αἱ κυριώτεραι ποικιλίαι εἶναι:

Ἀγριοπερίστερον ἢ Φάττα (φάσσα. Columba palumbus). Ἔχει σῶμα εὔρωστον καὶ χρῶμα φαιοκυανίζον. Εἰς ἀμφότερα τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ φέρει ἀνὰ μίαν λευκὴν κηλῖδα. Τὸ μῆκος του φθάνει τὰ 45 ἑκ. τοῦ μέτρου. Κατὰ προτίμησιν ἐνδιαιτᾶται εἰς δάση ἐκ κωνοφόρων δένδρων καὶ τρέφεται ἐκ κόκκων, ἀλλὰ συχνὰ εὑρίσκεται καὶ

Ἀγριοπερίστερο (φάσσα).

εἰς τὰς πεδιάδας. Τὸ ἀγριοπερίστερο εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Εὐρώπην δὲν εἶναι μεταναστευτικόν. Ἐπίσης εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν βορείαν Ἀφρικὴν καὶ εἰς πλείστας χώρας τῆς Ἀσίας. Παρ' ἡμῖν εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς Θεσσαλικὰς καὶ Μακεδονικὰς πεδιάδας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεταναστεύσεως των θηρεύονται· συντελεῖται δὲ ἡ μετανάστευσις περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου. Διὰ τὸ κυνήγιον τῶν ἀγρίων περιστεριῶν χρησιμοποιοῦνται παμμέγιστα δίκτυα δι' ὧν φράσσονται αἱ δίοδοι καὶ αἱ χαράδραι, δι' ὧν διέρχονται μεταναστεύοντα. Οἱ κυνηγοὶ εἶναι κρυμμένοι ὄπισθεν ὑψηλῶν θάμνων. Ἐὰν τὸ σμῆνος τῶν ἀγριοπεριστεριῶν πετᾷ πολὺ ὑψηλὰ τότε εἰς ἐκ τῶν κυνηγῶν πετᾷ εἰς τὰ ὕψη εἶδος πυξίου (αλέττας) κατεσκευασμένης κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ φαίνηται ὡς ἁρπακτικὸν πτηνόν. Τὸ σμῆνος ἔντρομον ἀρχίζει νὰ κατέρχηται, προ-

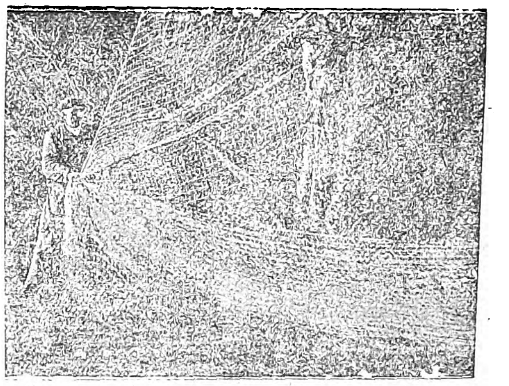

Δίκτυα διὰ τὴν θήραν τῶν ἀγρίων περιστερῶν.

σπαθεῖ νὰ κρυβῇ εἰς τὰς στενωπὰς διόδους, αἵτινες φράσσονται ἐκ τῶν πλαγίων καὶ ἐκ τῶν κάτω διὰ δικτύων, καὶ ἀναπαύεται ἐπί τι διάστημα ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου ὑπάρχουν τεχνητοὶ θάμνοι καὶ φύλλα, διὰ νὰ μὴ γίνηται ὁρατὸν τὸ ἐπεστρωμένον δίκτυον. Μόλις συμβῇ τοῦτο, κλείει τὸ ὑπεράνω, ἀνοικτὸν μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης τμῆμα τοῦ δικτύου, καὶ συλλαμβάνονται τὰ ἀγριοπερίστερα κατὰ ἑκατοντάδας. Ἕτερος τρόπος κυνηγίου εἶναι ὁ δι' ἐνέδρας. Ὁ κυνηγὸς ἀναμένει κρυμμένος εἰς τὸ «πέρασμα» καὶ φονεύει τὰ διερχόμενα πτηνὰ διὰ κυνηγετικοῦ ὅπλου.

Ἀγριοπερίστερον ἡ οἰνάς (Columba œnas). Τὸ μῆκος της εἶναι 35 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ ὁ χρωματισμὸς της ὁμοιος σχεδὸν πρὸς τὸν τοῦ προηγουμένου, ὁ πρόλοβος εἶναι ἐρυθρὸς καὶ ὁ λαιμὸς φέρει θαυμασίας μεταλλικὰς ἀναλαμπάς. Εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ἐνδιαιτῶνται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ δάση καὶ μόνον ὅταν θέλουσι νὰ ποικίλλωσι τὴν τροφήν των ἐξέρχονται εἰς τὰς πεδιάδας. Γεννῶσι τρὶς τοῦ ἔτους ἀνὰ δύο ᾠὰ ἑκάστην φοράν.

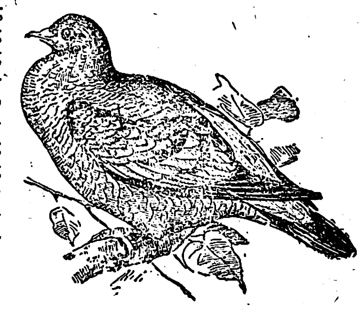

Ἀγριοπερίστερον ἡ οἰνάς.

Ἀγριοπερίστερον τὸ βραχοδίαιτον (Columba livia). Τὸ χρῶμά του εἶναι τεφροκύανον. Τὸ μῆκος του φθάνει τὰ 32 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ εἶδος τοῦτο ἐνδιαιτᾶται κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς βράχους. Εὑρίσκεται εἰς τὰς ἀποκρήμνους καὶ βραχώδεις παραλίας τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν. Ἐκ τοῦ βραχοδιαίτου κατάγονται πᾶσαι αἱ ἥμεραι περιστεραί.

Ἀγριοπετεινός· φυτὸν gladiolus segelum τὸ ἀρχαῖον *ξιφίον* (Διοσκ. δ. 20)— ὅθεν βεβαίως τὰ δημώδη του ὀνόματα *σπαθίνακας ἢ σπαθόχορτο* καὶ *ἀξιφάρα*— ὠνομάσθη καὶ *φοινίκι* ὡς ἔχον «ἄνθη πορφυρᾶ», ἅτινα δὲ στιχηδὸν «ἀπ' ἀλλήλων διεστῶτα»—ἔδωκαν εἰς τὸ φυτὸν καὶ τὴν ὀνομασίαν ἀγριοπετεινός. ΣΤΕΦ.

Ἀγριοπετεινός, ὁ ἔποψ, ἀγριοκόκορας, τσαλαπετεινός. Πτηνὸν τῆς τάξεως τῶν *Κεράκτων* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐποπιδῶν (Upupide).

Χαρακτηριστικά. Ῥάμφος μακρύτερον τῆς κεφαλῆς, πεπιεσμένον πλαγίως, λεπτόν, ὀλίγον κυρτόν. Ἡ ἄνω σιαγὼν μακρυτέρα τῆς κάτω. Αἱ ἐσωτερικαὶ σιαγόνες ἐφαρμόζονται ἐπ' ἀλλήλων δι' ἐπιπέδου ἐπιφανείας. Ἡ γλῶσσα εἶναι λίαν βραχεῖα καὶ τρίγωνος. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει λοφίον ἀποτελούμενον ἐκ δύο σειρῶν παραλλήλων πτερῶν. Τοῦτο ἀναπτύσσεται, κατὰ βούλησιν, ἐν εἴδει ῥιπιδίου. Οἱ ὄνυχές του εἶναι ἐλαφρῶς κυρτοί· ὁ

Digitized by Google

πρῶτος δάκτυλος σχεδὸν εὐθύς. Αἱ πτέρυγές του εἶναι ἐπιμήκεις καὶ ἀμβλεῖαι. Οὐρὰ σχεδὸν τετράγωνος ἀποτελουμένη ἐκ δέκα πτερῶν.

Ἔποψ ὁ γνήσιος (upupa epops). Ἔχει μῆκος 28-30 ἐκ. Εἶναι πτηνὸν ὡραιότατον· τὸ σῶμά του εἶναι εὐκίνητον καὶ λεπτόν. Ἡ κεφαλή του κοσμεῖται δι' ὡραίου καὶ μεγάλου λοφίου σχηματιζομένου ἐκ διπλῆς σειρᾶς 26 μακρῶν πτερῶν. Ὁ χρωματισμός του εἶναι ποικίλος. Κυρίως φέρει ἀνοικτὰ χρώματα ἁρμονικῶς συνδυαζόμενα μετὰ φαιοῦ πυρροῦ μετὰ μελανῶν καὶ λευκῶν κηλίδων. Τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματός του εἶναι φαιοϋπέρυθρα διακοπτόμενα πρὸς τὸ ὄπισθεν μέρος ὑπὸ λοξῶν μελανῶν καὶ λευκῶν λωρίδων· τὸ ἔμπροσθεν μέ-

Αγριοπετεινὸς ὁ γνήσιος.

ρος τοῦ λαιμοῦ, τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία εἶναι πυρρόφαια· τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ σώματός του λευκὸν μετ' ἐπιμήκων ὑπολεύκων κηλίδων ἐπὶ τῶν πλευρῶν. Αἱ πτέρυγες, φέρουσιν ὅπως καὶ ἡ ράχις ἐγκαρσίας λευκὰς καὶ μελανὰς ταινίας. Ἡ οὐρὰ εἶναι μελανὴ μετὰ λευκῆς εὐρείας ταινίας. Τὰ πτερά του εἶναι πυρρόξανθα καὶ ἕκαστον τελευτᾷ εἰς μελανὴν κηλῖδα, ἣν ἐπακολουθεῖ λευκὴ κηλίς.

Ὁ ἀγριοπετεινὸς εἶναι κοινότατος εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἶναι πτηνὸν μεταναστευτικόν· ἔρχεται ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου καὶ ἀπέρχεται περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου. Εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι γνωστότατον τὸ πτηνὸν τοῦτο.

Ὁ ἀγριοπετεινὸς εἶναι δειλὸν πτηνόν, καὶ ζῇ κατὰ μόνας εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ ἄκρα τῶν δασῶν· ἀρέσκεται πρὸ παντὸς νὰ ἐνδιαιτᾶται εἰς χαμηλοὺς καὶ ὑγροὺς τόπους. Εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς κήπους. Τρέφεται ἀπὸ παντὸς εἴδους ἔντομα (ἀκρίδας, γρύλλους, μύρμηκας, σκώληκας κτλ). Συλλαμβάνει τὴν λείαν του, τὴν ἐκτοξεύει ταχέως εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὴν ἐπανασυλλαμβάνει διὰ τοῦ μακροῦ ράμφους του. Σπανίως ἀναρριχᾶται ἐπὶ τῶν δένδρων, διότι οἱ πόδες του δὲν εἶναι κατάλληλοι πρὸς τοῦτο, συνήθως περιπατεῖ χαριέντως καὶ ἐλαφρῶς μὲ ὁμοιόμορφον πάντοτε βῆμα. Δὲν κελαϊδεῖ, ἀλλ' ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐκβάλλει διαφόρους φωνάς.

Κτίζει τὴν φωλεάν του εἰς τὰ κοῖλα τῶν δένδρων καὶ τὰς ὀπὰς τῶν τοίχων ἀπὸ σεσηπότα ξύλα, ἄχυρα καὶ βόειον κόπρον. Ἡ θήλεια γεννᾷ ἅπαξ τοῦ ἔτους, περὶ τὰ τέλη Μαΐου, 4-6 ὑποπράσινα ὠὰ μικρότατα (2, 6 χιλ. μῆκος, 1, 9 χιλ. πλάτος) μὲ λεπτὰ στίγματα ἅτινα ἐπωάζει 15-16 περίπου ἡμέρας. Τὰ νεογνὰ ἀνατρέφουσι μὲ πολὺν ζῆλον καὶ τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ. Ἡ φωλεὰ τοῦ ἀγριοπετεινοῦ εἶναι λίαν ἀκάθαρτος, διότι δὲν ἐξάγει τὰς ἀκαθαρσίας τῶν νεοσσῶν, ὅπως κάμνουσι πάντα σχεδὸν τὰ πτηνά, καὶ οἱ νεοσσοί του εἶναι χωμένοι εἰς τὴν κόπρον μέχρι τοῦ λαιμοῦ. Παρ' ὅλον τοῦτο τὸ κρέας του εἶναι νοστιμώτατον.

Οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ δὲν τρώγουσι τὸ κρέας τοῦ ἀγριοπετεινοῦ διότι θεωρεῖται ὡς ἀκάθαρτον.

Ὁ ἀγριοπετεινὸς εἶναι τόσον δειλὸν πτηνόν, ὥστε ἀρκεῖ νὰ τὸν φοβίσῃ τὸ πέταγμα μιᾶς χελιδόνος. Περισσότερον φοβεῖται τὴν γαλῆν. Ἐπὶ τῇ θέᾳ ταύτης, πίπτει κατὰ γῆς, ἀνοίγει τὰ πτερὰ καὶ τὴν οὐράν του, ἀνυψώνει τὸ ράμφος του καὶ μένει οὕτω ἀκίνητος μέχρις ἐξαφανίσεως τοῦ ἐχθροῦ του.

Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ εἰς μικρὰν καὶ εἰς μεγάλην ἡλικίαν, ὑπεραγαπᾷ ὡς ὁ κύων τὸν κύριόν του καὶ μανθάνει διάφορα γυμνάσια, ὥστε καθίσταται τὸ πλέον ἀγαπητὸν καὶ διασκεδαστικὸν τῶν πτηνῶν. Ὁ ἀγριοπετεινὸς ἐξημερωνόμενος τρέφεται μὲ νωπὸν κρέας κεκομμένον εἰς μικρὰ τεμάχια, μὲ κάμπας, μεταξοσκώληκας, μικροὺς ἰχθεῖς κ. τ. λ.

Ἀνέκδοτα. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐθεώρουν τὸν ἔποπα ὡς σύμβολον τῆς υἱικῆς στοργῆς, διὰ τὰς περιποιήσεις, ἃς ἐπεδαψίλευον εἰς τοὺς γέροντας γονεῖς των. Ἐπίσης ἐνόμιζον, ὅτι οὗτοι ἐγνώριζον ὡρισμένα φυτά, ἅτινα εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐξουδετερῶσι τὴν βασκανίαν (τὸ μάτι), νὰ δίδωσι τὴν ὅρασιν εἰς τοὺς τυφλοὺς κτλ. Ἐπίσης προεκάλουν τὸν ὕπνον καὶ ἠδύναντο νὰ δώσωσιν εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα ὄνειρα. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ πτηνοῦ τούτου εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως ἐσήμαινε μεγάλην εὐφορίαν.

Ὁ Γκυννώ, βοηθὸς τοῦ μεγάλου φυσιοδίφου Μπυφών, λέγει ὅτι: «Συνέλαβα ἕνα ἔποπα μεγάλης ἡλικίας καὶ ἀνέθεσα τὴν περιποίησίν του εἰς τὴν ὑπηρέτριάν μου. Τὸ πτηνὸν ἠγάπα ταύτην, τόσον, ὥστε ὠργίζετο ὁσάκις ἄλλος ἤθελε πλησιάσει τοῦτο, ἠνώρθει τὸ λοφίον του, εἰς σημεῖον δυσαρεσκείας καὶ ἀπεμακρύνετο εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς αἰθούσης. Εἶχε δύο φωνάς, πρὸς τὴν ἀγαπητήν του σύντροφον μετεχειρίζετο πάντοτε τὴν γλυκεῖαν καὶ χαμηλὴν καὶ πρὸς τοὺς ξένους τὴν δρυμεῖαν καὶ διαπεραστικὴν πρὸς ἐκδήλωσιν ὀργῆς καὶ φόβου. Οὐδέποτε ἔμενε κλειστὸς ἐν τῷ κλωβίῳ, ἀλλὰ ἐπέτα ἀπὸ τοῦ ἑνὸς θαλάμου εἰς τὸν ἕτερον χωρὶς ποτὲ νὰ διανοηθῇ νὰ δραπετεύσῃ ἂν καὶ πολλάκις τὰ παράθυρα ἦσαν ἀνοικτά.»

Ὠφελιμότης. Ὁ ἀγριοπετεινὸς ἐπιφέρει μεγίστας ὠφελείας εἰς τὴν γεωργίαν, διότι καταστρέφει κατ' ἔτος χιλιάδας ἐντόμων ἐπιβλαβῶν.

Διὰ τὸ εὔγευστον καὶ τρυφερὸν κρέας του θηρεύεται ἀπλήστως, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ προστατεύηται τὸ διαφοροτρόπως ὠφελιμώτατον τοῦτο πτηνόν.

Δ. Ν. Π.

Ἀγριόπευκο· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Πεύκη* ἢ Πίτυς ἡ κοινὴ τῆς τάξεως τῶν Κωνοφόρων (Coniferae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Πιτυιδῶν (Pinaceae).

Ἀγριοπήγανο· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Κορονίλλη ἡ ἀμεροϊδής, 2) Καλάγουσα ἢ Γαλάγουσα ἡ φαρμακευτική. Ἐκ τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae) καὶ 3) Ρυτὴ ἡ ὀρεινὴ ἐκ τῆς τάξεως τῶν Τερεβινθωδῶν (Therebintaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρυτιδῶν (Rutaceae).

Ἀγριοπιπεριά· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Καπσικὸν τὸ μεγάλον τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανιδῶν (Solanaceae), 2) Γεντιανὴ ἡ ἀσκληπιὰς τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Γεντιανιδῶν (Gentianiceae).

Ἀγριοπλάτανος· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) Σφένδαμνος ἢ Ἄκερ ὁ ψευδοπλάτανος 2) Σφένδαμνος ὁ ὀπτουσάτος τῆς τάξεως τῶν Σαπινδωδῶν (Sapindinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀκεριδῶν ἢ Σφενδαμνιδῶν (Aceraceae).

Ἀγριοπουλιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Λινικέρη τὸ περικλύμενον, τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καπριφολιιδῶν (Caprifoliaceae).

Ἀγριόπρα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Συσίμβριον* τὸ πολυκεράτιον τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Cruciferae).

Ἀγριοπρασιά· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτὰ Ἄλλιον τὸ μέλαν, Ἄλλιον τὸ σφαιροκέφαλον, Ἄλλιον τὸ δασὺ καὶ Ἄλλιον τὸ στρογγύλον, ὅλα τῆς τάξεως τῶν Λειλιανθῶν ἢ Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιιδῶν (Liliaceae).

Ἀγριοπρικάλιδα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Κιχώριον τὸ ἔντομον τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν ἢ Κεφαλανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων ἢ Συνανθήρων (Compositae).

Ἀγριοπρουνελιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Προύμνη ἡ οἰκιακὴ τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμυγδαλιδῶν (Amygdalaceae).

Ἀγριοπυξάρι· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Δάφνη ἡ ἐλαιώδης τῆς τάξεως τῶν Θυμελαιωδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Θυμελαιϊδῶν (Thymelaeaceae).

Ἀγριόρνις (ἡ). Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *Τυραννιδῶν*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ μακροῦ ράμφους, κεφαλῆς μακρᾶς, πεπιεσμένης εἰς τὰ πλάγια μέρη καὶ ὀγκώδους. Τὰ χείλη τοῦ ράμφους εἶναι ἀνθεκτικὰ καὶ κατάλληλα διὰ νὰ συλλαμβάνῃ τὸ πτηνὸν καὶ κατασπαράσσῃ τὰ ἔντομα. Αἱ ὀπαὶ τῶν ρωθώνων εἶναι κυλινδρικαὶ καὶ διανοίγονται ἀμέσως κάτωθεν τοῦ μετώπου. Οἱ ταρσοὶ εἶναι μακροὶ ἀρκετὰ χονδροὶ καὶ καλύπτονται ὑπὸ σκληροτάτων κερατοειδῶν πλακῶν, φέρουσι δὲ τρεῖς δακτύλους τελείως ἀνεξαρτήτους ἀπ' ἀλλήλων. Ἔχουσι μεγάλα πτερὰ καὶ οὐρὰν καταλήγουσαν εἰς τετράγωνον, παρομοίαν πρὸς τὴν τοῦ κοσσύφου, πρὸν τὸν ὁποῖον ὁμοιάζει ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὸν χρωματισμόν.

Ἀγριόρνις.

Τὸ γένος ἀγριόρνις περιλαμβάνει πλεῖστα εἴδη, ἅτινα ζῶσιν εἰς τὴν Παταγωνίαν, τὴν Βολιβίαν τὴν Χιλὴν καὶ τὸ Περοῦ.

Γνωστότερα εἴδη, εἶναι: *ἀγριόρνις ἡ θαλασσία* (agriornis maritima). Κατοικεῖ τὰς ἀκτὰς τῆς Παταγωνίας. Ἔχει περίπου μέγεθος κοσσύφου, ἀλλὰ μεγαλύτερον καὶ ἰσχυρότερον ράμφος. Ἡ ράχις εἶναι χρώματος καστανοῦ, ὁ λαιμὸς ὑπόλευκος μὲ φαιὰ στίγματα, τὰ πτερὰ εἶναι σκοτεινῶς φαιὰ μὲ λευκὰς παρυφὰς εἰς τὰ ἄκρα τῶν κυρίων πτερύγων. Ἡ οὐρὰ φαιὰ κατὰ τὸ μέσον καὶ λευκὴ κατὰ τὸ ἐπίλοιπον μέρος της. Τὸ ράμφος καὶ οἱ πόδες εἶναι ὑπομέλανες. Ζῇ κατὰ μόνας εἰς θάμνους καὶ τρέφεται ἐκ κολεοπτέρων ἐντόμων, ἅτινα συλλαμβάνει πετῶσα.

Ἀγριόρνις ἡ μικρόπτερος (agriornis micropterus). Διαφέρει τῆς προηγουμένης κατὰ τὸν χρωματισμόν, ὅστις εἶναι ἀνοικτότερος εἰς τὸ σῶμα καὶ σκοτεινότερος εἰς τὰς πτέρυγας τῆς οὐρᾶς. Ἔχει πάσας τὰς ἰδιότητας τῆς πρώτης καὶ ζῇ εἰς τὰ αὐτὰ μέρη.

Ἀγριορράδικα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν. Θρίγκιον ἢ Λεοντόδοντον τὸ κονδυλόρριζον τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Contortae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων ἢ Συνανθήρων (Compositae).

Ἀγριορραδίκια· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Κρηπὶς φυλλοσχιδὴς τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριορρέφκια· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Παστινάκη* ἢ Ἐλαφίβοσκον ἢ Πευκέδανον ἡ ὀπάκα τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae).

Ἀγριορρίγανη· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) Λαγοικία ἡ κυμινοειδὴς τῆς τάξεως τῶν Σκιαξανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae). — 2) Κολαμίνθη ἡ Νεπέτη. — 3) Μέντα ἢ Μίνθη ἡ μακρόφυλλος. — 4) Ὀρίγανον τὸ ἡρακλειωτικόν, ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν ἢ Χειλοστεφάνων (Labiatae).

Ἀγριορριζάρι· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: *Ρουβία* ἡ περεγρῖνος καὶ Ρουβία ἡ ἐλαιόχρωμος τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν (Rubinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρουβιιδῶν (Rubiaceae).

Ἀγριορρίζαρο· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) Γάλιον τὸ γνήσιον, 2) Γάλιον τὸ εἰδικόν, 3) Ποντορία ἡ Καλαβρικὴ τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν (Roubinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρουβιιδῶν (Rubiaceae), 4) Ροῦσκος ὁ ὀξύφυλλος τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιιδῶν (Liliaceae).

Ἀγριόρριζο· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Κοτυληδὼν* ὁ ὁριζόντιος τῆς τάξεως τῶν Σαξιφραγωδῶν (Saxifraginac) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Γρασσυλιδῶν (Grassulaceae).

Ἀγριορροδιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Ροδῆ* ἡ Κυνορροδῆ τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδιδῶν (Rosaceae).

Ἀγριόρροδον· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Ροδῆ ἡ ἀειθαλὴς τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδιδῶν (Rosaceae).

Ἀγριόρροκα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Ναστούρτιον* τὸ πηγαῖον τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Cruciferae).

Ἀγριορρωγδιά· οὕτως ὀνομάζεται δημωδῶς *Τέκομα* ἡ εἰδικὴ τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Βιγνονιιδῶν (Bignoniaceae).

Digitized by Google

Ἄγριος,-α,-ον· πᾶν ὅτι παράγεται ἐν τῷ ἀγρῷ «μέλι ἄγριον» εἶπαν οἱ Εὐαγγελισταί· καὶ «ποτὸν ἀκήρατον ἀπὸ μητρὸς ἀγρίας» (=τῆς ἐν ἀγρῷ δηλαδὴ ἀμπέλου) ὀνομάζει τὸν οἶνον ὁ Αἰσχύλος (Πέρσαι 617).

Εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἐναντίου πρὸς τὸ ἥμερος ἐξειλίχθη ἀπὸ τῶν φυτῶν ἀρχικῶς λ. χ. ἐλέχθη *ἄγριος ἡδύοσμος*= ὁ εἰς τὸν ἀγρὸν φυόμενος αὐτομάτως, ἀντιθέτως πρὸς τὸ *κηπευτός, ἄγρια λάχανα*, «*ἄγρια* δαμάσκηνα καὶ πικρὲς ἐλιές».—«ὁ ἀπαίδευτος (=ὁ μὴ ὑποστὰς ταλαιπωρίας) εἶναι σὰν *τἄγριο* τὸ δέντρο», κτλ. Οὕτω καὶ ὁ Μόσχος ὀνομάζει *ἄγριον* τὸν ἀγρότην, τὸν ἀγροδίαιτον.

Κατόπιν δὲ ἐπειδὴ τὰ ἐν τοῖς ἀγροῖς βιοῦντα ὄντα εἶναι ἀτίθασα, ἐλέχθη καὶ ἐπὶ τῶν ζώων τῶν μὴ συνανθρωπευομένων, τῶν μὴ οἰκιακῶν τῶν μὴ τιθασῶν, διότι τὰ τοιαῦτα ἐν τοῖς ἀγροῖς διαιτῶνται, διὰ νὰ σημάνῃ τὰς τῆς φύσεως αὐτῶν ἰδιότητας=ἄγροικος, ὑλαῖος, ἀγριόθυμος, ἀχειροήθης, ἀνήμερος, ὠμός, θηριώδης, ἄλκιμος, κορωνὸς κτλ. παροιμία «ὅσο *ἄγρια* εἶν' ἡ σκύλα, τόσο ἀγαπᾷ τὰ σκυλάκια της».

Ἐκ δὲ τῶν ζώων εὐκόλως βέβαια ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων πρὸς δήλωσιν ἀναλόγων ψυχικῶν ἰδιοτήτων καὶ σημαίνει=ἀπρόσιτος, δυσπρόσιτος, δυσπρόσοδος, ἀπλησίαστος, βάναυσος, αὐθάδης, θρασύς, τολμητίας, φρυαγματίας, τραχύς, σκληρός, χαλεπὸς κτλ. διὸ καὶ τὸ σύνθετον: *ἀγριάνθρωπος*. Ἐκ τούτων δὲ καὶ εἰς τὰ ἀνόργανα ἐπὶ τοῦ νοήματος τοῦ ἀπομεμακρυσμένου, δυσπροσίτου, φοβεροῦ, τρομεροῦ, πλήρους κακοποιῶν, πονηρῶν πνευμάτων κτλ. : *στἄγρια* ὄρη, *στἄγρια* βουνό, *στἄγρια* τὰ λαγκάδια, *ἡ ἀγρία* ἔρημος κτλ.

Πρὸς τούτοις *ἄγριον* λέγομεν καὶ τὸν ὑπερβολικόν, τὸν λυσσωδῶς ἐπιδιδόμενον εἰς μίαν ἕξιν, εἰς ἕνα πάθος. Ἤδη ὁ Μένανδρος ὀνομάζει «*ἄγριον* κυβευτὴν» τὸν μανιακὸν παίκτην, σύγκρινε: *ἄγριος* καπνιστής, τὸ θέατρον εἶχε *ἄγρια* πιένα κτλ. ἐπιρ. *ἀγρίως*: ἐπιτίθεται *ἀγρίως*, φωνάζεις *ἀγρίως*, πεινῶ *ἀγρίως* κτλ.

Ἄγριον ἕλκος= τὸ προξενηθὲν ὑπὸ ἀγρίου θηρίου: «*ἄγριον ἄγριον* ἕλκος ἔχει κατὰ μηρὸν Ἄδωνις» οὐχὶ ἕλκος κακόηθες, ἀνίατον ὡς τὸ ἐξηγοῦν συνήθως. Μ. Φ.

Ἄγριος ἁγιασμός, οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Μίνθη ἡ μακρόφυλλος* καὶ Μίνθη ἡ ἴβυρις τῆς τάξεως Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

Ἀγριοσάλακας, οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Ἀνεμώνη ἡ Στεφανωματικὴ τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν (Polycarpicae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουνκουλιδῶν (Ranunculaceae).

Ἄγριος ἀμάραντος, οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Τεύκριον τὸ πολιὸν τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

Ἀγριοσέλινο, οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) Ἄπιον τὸ βαρύοσμον, Ναστούριον τὸ πηγαῖον τὸ πρῶτον τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Σκιαδιοφόρων, τὸ δεύτερον τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Cruciferae).

Ἐπίσης ὀνομάζεται οὕτω καὶ τὸ φυτόν: Σμύρνιον τὸ περφοράτον, Σμύρνιον τοῦ Ὀρφανίδου καὶ Σμύρνιον τὸ Μελαλλάχανον, τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae). Οὕτω ἀκόμη ὀνομάζεται καὶ τὸ φυτὸν Ρανύλικη ἡ φλαβελάτος, τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν (Polycarpicae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουνκουλιδῶν (Ranunculicae).

Ἀγριοσέσκουλα, οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Βέτη ἡ πολυετὴς τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χηνοποδιδῶν (Chenopodiaceae).

Ἄγριο σεῦκλο· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *ἔμηξ* ὁ ἀκανθώδης, τῆς τάξεως τῶν Πολυγονωδῶν (Polygeninae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυγονιδῶν (Polygonaceae).

Ἄγριος Ζαμποῦκος· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Βαλλεριανὴ* ἡ Διοσκορίδειος τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν (Rubinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Βαλλεριανιδῶν (Vallerianaceae).

Ἄγρ.ος Ζωχός· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: *Ἐλμινθία* ἐχιδιοειδὴς καὶ Οὐρόσπερμα τὸ πικριδιοειδὲς τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν συνθέτων (Compositae).

Ἀγριοσίκαλη καὶ *ἀγριοσικαλιά*· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Αὐναλδία ἡ τριχωτὴ τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (Gramineae).

Ἀγριοσιναμική οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Κολουτέος ὁ δενδρώδης τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae),

Ἀγριοσινάπι· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σινάπι* τὸ ἀρουραῖον τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Roeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Cruciferae).

Ἀγριοσίταρο· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Αἰγίλωψ φοειδής, 2) Αἰγίλωψ ὁ κυλινδρικὸς ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (Gramineae).

Ἀγριοσιφωνάρι· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Ἀβήνη ἡ βρώμη ἡ φάτουα τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (Glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (Gramineae).

Ἄγριος καπνός· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Σενέκιον* τὸ φυλλοειδὲς τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριοσκάρφι· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) *Πουλικαρία* ἡ εὔοσμος, 2) *Ἰνούλη* τοῦ Χριστοῦ, ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae)· τὸ Ἀγριοσκάρφι καλλιεργεῖται εἰς τοὺς κήπους τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὡς διακοσμητικὸν φυτόν.

Ἀγριόσκιλλα· δημώδης ὀνομασία *Παγκρατίου* τοῦ παραλίου Pancratium).

Ἀγριόσκιοπα, οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Πουλικαρία* ἡ δυσεντερικὴ τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριοσκολύμπρι, οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν. *Κάρδος* ὁ πυκνοκέφαλος τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριοσκορδί· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Ἄλιον ἢ Σκόροδον τὸ εἰδικὸν τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιδῶν (Liliaceae).

Ἀγριόσκορδο, οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Ἄλιον ἢ Σκόροδον τὸ νεαπολιτανικὸν τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιδῶν (Liliaceae).

Ἀγριόσκουπα· (ναυτ. κοινοβαρβ.) μικρὰ δέματα ἐκ φρυγάνων, τὰ ὁποῖα ὠθοῦνται παλινδρομικῶς διὰ τῶν ποδῶν τῶν ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος, τριβόμενα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, πρὸς καθαρισμὸν αὐτοῦ τῇ βοηθείᾳ ἀφθόνως ἀντλουμένου θαλασσίου ὕδατος καὶ ἐπιπασσομένης λεπτῆς ἄμμου. Ἡ ἐργασία δὲ αὐτή, ἐν τῷ Κανονισμῷ τῆς ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ναυτικοῦ, λέγεται «πλύσις καταστρώματος».

Ἄγριος κρίνος· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) *Ἑρμοδάκτυλος* ὁ κονδυλόρριζος.—2) *Ὀρνιθόγαλον* τὸ πυρηναϊκόν.—3) *Μούσκαρι* τὸ εἰδικόν.—4) *Στερνβεργία* ἡ κιτρίνη καὶ τὰ τέσσαρα τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν ἢ Λειλιανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιδῶν (Liliaceae).

Ἄγριος Κρόκος· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Κρόκος ὁ λαεβικάτος τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰριδιδῶν (Iridaceae).

Ἀγριοσκύλλα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Ὀρνιθόγαλον τὸ κομβῶδες τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιδῶν (Liliaceae).

Ἄγριος Λαλές· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Ἀνεμώνη* ἡ στεφανωματικὴ τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν (Polycarpicae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουνκουλιδῶν (Ranunculaceae).

Ἀγριόσμερνο· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: *Σμύρνιον* τὸ μελαλλάχανον τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριοσουμάκι· οὕτως ὀνομάζεται τὸ φυτὸν *Γάλιον* τὸ ἐρυθρὸν καὶ Γάλιον τὸ τρικέρατον, ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρουβιιδῶν (Rubiaceae).

Ἀγριοσουτσουμίδα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Χρυσάνθεμον* τὸ στεφανωματικὸν τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν ἢ Συνανθήρων (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριοσπανάκια· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) *Χηνοπόδιον* τὸ λευκὸν—Χηνοπόδιον τὸ μουράλιον καὶ Χηνοπόδιον ὁ καλὸς ἐρῖκος, ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν κεντροσπέρμων (Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χηνοποδιδῶν (Chenopodiaceae).

Ἀγριοσπαράγγι· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Ἀσπάραγος* ὁ φολιδωτὸς τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Λειλιδῶν (Liliaceae).

Ἀγριοσπάρτι· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: Γυμνόγραμμον ἢ Κητεράχιον τὸ φαρμακευτικὸν ἢ Ξεδιράχιον τὸ τῶν Φαρμακείων τῆς τάξεως τῶν Πτεριδωδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Πολυποειδῶν. Ἀπεκλήθη καὶ χρυσόχορτο ὡς «βοηθοῦν εἰς τὸν ἴκτερον» (τὸν κοινῶς *χρυσὴν* καλούμενον) Διοσκ. γ. 141. Διάφορον τὸ *χρυσόχορτο*, ἡ θαψία, οὕτως ὀνομασθὲν ὡς παρέχον βαφὴν κιτρίνην δηλ. χρυσῆν.

Ἄγριο σπάρτο· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: *Ὄσυρις* ἡ λευκὴ τῆς τάξεως τῶν Ὑστεροφύτων (Hysterophyta) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σανταλιδῶν (Santalaceae).

Ἄγριος Πεῦκος· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: Πύτις ἡ μέλαινα τῆς τάξεως τῶν Κωνοφόρων (Coniferae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Πυτιιδῶν (Pinaceae).

Ἀγριόσπλονος· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: *Φλόμος* ἢ Φλωμὸς ὁ μέλας ἢ κιλωώδης—Φλ. ἡ Σίλφη καὶ Φλ. ὁ φοινικώδης, ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

Ἄγριος σόχος· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: Ἐλμινθία ἡ ἐχινοειδὴς τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀγριοστάθουρο· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Ἑλίχρυσον* τὸ σικελικὸν τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἄγριο στάρι· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) Αὐναλδία ἡ τριχωτή, 2) Αἰγίλωψ ὁ δασύς, 3) Σῖτος ἡ Σπέλτα, 4) Βουλπία ἡ βρωμοειδὴς ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Λεπυρυφόρων (glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (gramineae).

Ἀγριοσταφίδα· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) Δελφίνιον ἡ ἀγρία σταφὶς τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρανουνκουλιδῶν (Ranunculaceae), 2) Φυτολάκα δέκανδρος τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμαρανθιδῶν (Amaranthaceae).

Ἀγριοσταφυλιά· *ἀγριοστάφυλο*· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Ἄμπελος ἡ οἰνοφόρος τῆς τάξεως τῶν Φραγκουλωδῶν (Frangulinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμπελιδῶν (Ampelidaceae).

Ἀγριοστάχυς· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν Κριθὴ ἡ ἀγρία μουρίνος τῆς τάξεως τῶν Λεπυρανθῶν (glumiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστιδῶν (gramineae).

Ἀγριοσυκιά· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: 1) Φῖκος ὁ καρικὸς ἢ Συκῆ ἡ καρικὴ τῆς τάξεως τῶν Οὐρτικωδῶν ἢ Κνιδωδῶν (Urticinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μορεϊδῶν (Moraceae), 2) Ὀπουντία ὁ φῖκος ὁ ἰνδικὸς ἢ Ὀπουντία ἡ ἰνδικὴ συκῆ τῆς τάξεως τῶν Ὀπουντιιδῶν (Opuntinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κακτωδῶν (Cactaceae).

Ἀγριόσυκο· ἐρινός, ἐρινέος, ὄλυνθος, συκόλυνθος, ἀσ(υ)κόλυθος, ἀσκολύθι, τὸ ἀρσενικὸν σύκον, ὁ καρπὸς τῆς ἀγριοσυκιᾶς.

Ἀγριόσυκο· ἀπορρῶγες, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Κεφαλληνίας καὶ δὴ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς Σάμης, ἧς ἀκτῆς ἀποτελοῦσι τὴν βορειοανατολικὴν ἐσχατιάν, ἀπέχοντες δὲ 1½ μίλιον ΒΑ τῆς *Πυλάρου* (ἢ *Ἁγίας Εὐφημίας*) διακόπτονται ὑπὸ μικρῶν *ἀγκαλῶν* (ὅρα λέξιν) εἰς τὰς ὁποίας οἱ ἁλιεῖς, διὰ νὰ καταφεύγωσιν ἐν κακοκαιρίᾳ, ἔχουσι κατασκευάσει μικροὺς πρωτογενεῖς μώλους. Παραδόξως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν σύγχρονον τοπωνυμίαν, ἀναγινώσκομεν εἰς τοὺς ἀρχαίους «*περίπλους*» (Statiasmus Maris Magni — Geogr. Graec. Minor. I σελ. 432 – 438) «...ὄψει παρεμφαίνουσαν ἄκραν ὑψηλὴν καὶ μεγάλην, ἐκ δὲ τῶν εὐωνύμων χειροποίητος ὅρμος ἐστίν, ἔχει δὲ ὕδωρ ὑπὸ τὴν συκῆν, διὸ καὶ ὁ τόπος *Συκῆ* καλεῖται». Σ. Ε. Λ.

Ἀγριοσυννεφιασμένος· λέξις ἀπαντῶσα ἅπαξ ἐν τῷ Ἐρωτοκρίτῳ μεταφορικῶς (Β. 458). ὁ μὲ ἄγρια σύννεφα σκεπασμένος καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὁ κατηφής, ὁ συνωφρυωμένος, ὁ κατσούφης, ὁ κατσουφος, «κ' ἡ ὄψη μαυροπράσινη κι' *ἀγριοσυννεφιασμένη*».

Ἀγριοσφάκα· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν Στάχυς ὁ γερμανικὸς τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας των Χειλωτῶν (Labiatae).

Ἀγριότης, ἡ ἰδιότης τοῦ ἀγρίου, ἡ ἀγριωσύνη

Digitized by Google

ὠμότης, χαλεπότης, παροξυσμός, θηριωδία, θηριότης.

'Αγριόται, οἱ. Γένος κολεοπτέρων πενταμερῶν ἐντόμων. Ὁ χρωματισμός των εἶναι φαιὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Αἱ λάρβαι των ἐπιφέρουσι μεγάλας βλάβας εἰς τὰ δένδρα. Τὰ ἔντομα ταῦτα εἶναι διεσπαρμένα εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν 'Αμερικήν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὴν Μαλαισίαν.

'Αγριότης εἰς μέγεθος διπλάσιον τοῦ φυσικοῦ.

ἀγριοτόπι· τόπιον *ἄγριον* =ἀκαλλιέργητον, ἀποχερσωμένον, μὴ φυτευμένον, μὴ κηπευμένον, ἡ ἄλλως λεγομένη *ἀγριάδα* (Κρήτη). συνήθως ὀρεινόν, χρήσιμον πρὸς βοσκήν.

'Αγριοτριανταφυλλιά· οὕτως ὀνομάζονται δ. τὰ φυτά: *Ροδῆ* ἡ κυνοροδῆ καὶ Ροδῆ ἡ ἀειθαλὴς τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογ. τῶν Ροδιδῶν (Rosaceae).

'Αγριοτριφύλλι· οὕτως ὀνομάζονται δημ. τὰ φυτά: 1) Τριφύλλιον τὸ ἀστερωτὸν — 2) Τριγωνέλλα ἡ κερατοειδὴς — 3) Μηδικὴ ἡ κοινὴ — 4) Ψωραλέον τὸ 'Ασφάλτιον, ἅπαντα τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).

'Αγριοτρίφυλλο· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν, Λότος ὁ κερατοειδὴς τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papillonaceae).

"Αγριο τσάϊ· οὕτως ὀνομάζεται δημ. (Θήρα) τὸ φυτόν: 1) Πράσιον τὸ μεῖζον, 2) Μικρομερία ἡ 'Ιουλιανὴ ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae). Τὸ τελευταῖον τοῦτο βραζόμενον χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τείου· λέγεται καὶ ὕσσωπος (Κεφαλ.).

'Αγριοτσουκνίδα· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Καρπῖνος* ὁ βετουλοειδὴς τῆς τάξεως τῶν 'Ιουλοφόρων (Amentaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Κυπελλοφόρων καὶ τῆς ὑποοικογενείας τῶν Βετουλαρῶν (Betuloides).

'Αγριοτσιντζιφιά, οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *ἐλαίαγνος* ὁ ὀξύφυλλος τῆς τάξεως τῶν Θυμελαιωδῶν (Thymelacinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ἐλαιαγνιδῶν (Eleacagnaceae).

'Αγριότυπα, τά. Γένος ὑμενοπτέρων τρυπανωτῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *'Ιχνευμονιδῶν.* Αἱ λάρβαι των παρουσιάζουσι τὸ ἑξῆς περίεργον φαινόμενον. Φέρουσιν ἰδιόρρυθμον ἀναπνευστικὴν συσκευήν, ἥτις ἐπιτρέπει εἰς ταύτας νὰ ζῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σώματος τῶν θυμάτων των. Τὸ κοινότερον εἶδος εἶναι: *'Αγριότυπον τὸ ὡπλισμένον* (agriotypus armatus) τὸ ὁποῖον ζῇ παρὰ τοὺς ποταμοὺς τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Βοημίας καὶ εἶναι παράσιτον τῶν φρυγάνων.

'Αγριότυπον (τριπλάσιον τοῦ φυσικοῦ).

'Αγριοφασκιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν Χρωματοφόρος ἡ Κρότων ὁ βαφικὸς τῆς τάξεως τῶν Τρικόκκων (Tricoccae) καὶ τῆς οἰκογεν. Εὐφορβιδῶν (Euphorbiaceae).

'Αγριοφασκομηλιά· Οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: 1) Κίστος ὁ μικρανθής. 2) Κίστος ὁ ἐλελιφασκόφυλλος, ἀμφότερα τῆς τάξεως τῶν Κιστανθῶν (Cistiflorae) καὶ τῆς οἰκογ. τῶν Κιστιδῶν (Kistaceae).

'Αγριοφασκουμηλιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Φλωμὶς* ἡ Φλομὶς ἡ ὀζώδης τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογ. τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

'Αγριοφάσουλα. 'Αγριοφασουλιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: *'Ανάγυρις* ἡ δύσοσμος τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papillonaceae).

'Αγριοφλησκούνι· φυτόν, origanum dictamus τὸ δίκταμον μὲ «ἐριώδη ἐπίφυσιν» (Διοσκ. γ, 34) καλεῖται *μαλλιαρόχορτο,* χρήσιμον δὲ «πρὸς πόνον σπληνὸς» *στομαχόχορτο.* (Στεφανίδης).

'Αγριοφλουτουριά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Μαρρούβιον* τὸ κοινὸν τῆς τάξεως τῶν Χειλανθῶν (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Χειλωτῶν (Labiatae).

'Αγριοφοινίκι· οὕτως ὀνομάζεται δημ τὸ φυτόν *Γλαδίοδος* ὁ τῶν σιτηρῶν τῆς τάξεως τῶν Λειριανθῶν (Liliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Ιριδιδῶν (Iridaceae).

'Αγριοφουντουκιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *Κορυλὸς* ἡ Λεπτοκαρυὰ ἡ βυζάντιος τῆς τάξεως τῶν 'Ιουλοφόρων (Amentaceae) καὶ τῆς οἰκογ. Κυπελλοφόρων (Cupuliferae) καὶ τῆς ὑποοικογενείας τῶν Βετουληρῶν (Betuloideae).

'Αγριοφουσκούνι· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτὸν *'Αντίρρινον τὸ Μεῖζον* τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογ. Σηροφουλαρειδῶν (Serophulariaceae).

'Αγριοφραγκοστάφυλο· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Ριβήσιον* τὸ γνήσιον τῆς τάξεως τῶν Σαξιφραγωδῶν (Saxifragaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σαξιφραγιδῶν.

'Αγριοφράουλα· φυτόν: Potentilla reptens, μὲ ρίζαν φαρμακευτικὴν κατὰ πνευμονικῶν παθήσεων (Διοσκ. δ. 42) ἐκλήθη *ὀχτικόχορτο* (ὄχτικας = ἡ φθίσις). (Στεφανίδης).

ἀγριοφωνάρα· μεγάλη ἀγρία φωνή· συνηθέστερον εἰς τὸν πληθυντικὸν *ἀγριοφωνάρες: ἔμπηξε κάτι ἀγριοφωνάρες!* ἐπίσης λέγεται καὶ ὡς ἐπίκλησις εἰρωνικὴ τοῦ ἀγρίως ξεφωνίζοντος: *μπρὲ ἀγριοφωνάρα!*

"Αγριο χαμομῆλι· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *'Ανθεμὶς* ἡ κοτοῦλα ἡ ψωρόσπερμος τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (agregatae) καὶ τῆς οἰκογ. τῶν Συνθέτων (Compositae).

'Αγριοχελιδρονιά· οὕτως ὀνομάζεται δ. τὸ φυτὸν *Κληματὶς* τὸ φλογίδιον τῆς τάξεως τῶν Πολυκαρπικῶν (Polycarpicae) καὶ τῆς οἰκογ. Ρανουνκουλιδῶν (Ranunculaceae).

'Αγριόχηνα, ἡ. Πτηνὰ τῆς τάξεως τῶν *Νηκτικῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *Πλαλυρραμφῶν* τοῦ γένους τῶν *Χηνῶν* (anser). Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι σῶμα βαρύ, ράμφος βραχὺ καὶ λίαν ἀνεπτυγμένον κατὰ τὴν βάσιν, ταρσοὺς μεγάλους. Κολυμβῶσιν εὐχερῶς, δὲν μένουσιν ὅμως ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ οὐδέποτε βυθίζουσι τὴν κεφαλήν των ὅπως τὰ ἄλλα τῆς αὐτῆς οἰκογενείας πτηνὰ (κύκνοι, νῆσσαι). Κυρίως κολυμβῶσι μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τὸ πέταγμά των εἶναι ἐλαφρὸν καὶ συνεχές. Κατὰ τὴν πτῆσιν τὰ σμήνη τῶν ἀγριοχηνῶν σχηματίζουσι τρίγωνον. 'Ενδιαιτῶνται εἰς χαμηλά, ὑγρὰ καὶ ἑλώδη μέρη, ἅτινα δὲν ἐγκαταλείπουσι παρὰ μόνον ὅταν πρόκειται νὰ εὕρωσι τὴν τροφήν των εἰς ἐσπαρμένους ἀγρούς.

Εἶναι φύσει ἄγριαι καὶ δύσπιστοι διὰ τοῦτο καὶ οἱ κυνηγοὶ μετὰ πολλῶν προφυλάξεων πλησιάζουσι ταύτας διὰ νὰ τὰς φονεύσωσιν. Ἡ ἀκοή των εἶναι ὀξυτάτη καὶ ἡ ὅρασις των ἐξαίρετος. Εἰς τὴν παραμικρὰν φωνὴν μιᾶς ἀγριόχηνας, ὅλον τὸ σμῆνος πετᾷ μὲ παταγώδη κτυπήματα τῶν πτερῶν καὶ μὲ ἰδιάζουσαν διαπεραστικὴν φωνὴν (σημεῖον κινδύνου). Κοιμῶνται ἐλαφρότατα καὶ ὁ ἐλάχιστος κρότος τὰς ἀναγκάζει νὰ ἐξυπνήσωσιν ἔντρομοι.

Μεταναστεύουσι δύο φορὰς τὸ ἔτος, κατὰ τὸ φθινόπωρον, ὁπότε ἐκ τῶν ψυχρῶν μερῶν ἐπανέρχονται εἰς θερμότερα κλίματα καὶ κατὰ τὸ ἔαρ, ὁπότε ἐγκαταλείπουσι τὰ θερμὰ μέρη διὰ νὰ μεταβῶσιν εἰς ψυχρότερα, ὅπου καὶ φωτοκοῦσιν.

Κτίζουσι τὴν φωλεάν των ἐντὸς τῶν τελμάτων. Ἕκαστον ζεῦγος ἔχει ἰδίαν φωλεάν, τὴν ὁποίαν κατασκευάζει ἐκ ξηρῶν χόρτων καὶ σχοίνων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐνίοτε ἐναποθέτει καί τινα πτίλα. Γεννᾷ 6-12 ᾠὰ ἅτινα ἔχουσιν ὑποπράσινον ἢ ὑπόλευκον χρῶμα ἐπωάζονται μόνον ὑπὸ τῆς θηλείας καὶ ἐκκολάπτονται μετὰ 25—30 ἡμέρας. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐπωάσεως, ὁ ἄρρην ἵσταται παρὰ τὴν φωλεὰν καὶ ὑποστηρίζει τὴν θήλειαν κατὰ παντὸς τυχὸν κινδύνου. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκκόλαψιν ὁδηγοῦνται ὑπὸ τῶν γονέων των τὰ νεογνὰ πλησίον τῶν ὑδάτων, ὅπου μετὰ μικρὸν δισταγμὸν βυθίζονται καὶ κολυμβῶσι.

Τρέφονται ἐκ διαφόρων εἰδῶν κόκκων, ἐκ μαλακῶν ριζῶν καὶ ἐξ ἐντόμων.

Αἱ ἀγριόχηνες ἀλλάσσουσι δύο φορὰς τὸ ἔτος τὰ πτερὰ των τὸν 'Ιούνιον καὶ τὸν Νοέμβριον. Ἡ πτῆσις τῶν ἀγριοχηνῶν δὲν προξενεῖ τὸν ἐλάχιστον θόρυβον. Οἱ συνδυασμοὶ τοὺς ὁποίους ἀκολουθοῦν κατὰ τὴν μετανάστευσίν των εἶναι μαθηματικῆς ἀκριβείας. Συνήθως σχηματίζουσι δύο λοξὰς σειρὰς ἐν σχήματι τριγώνου, τὸ ὁποῖον ἀλλάσσει θέσιν ἀναλόγως τῶν ρευμάτων τοῦ ἀέρος, τὰ ὁποῖα συναντῶσι καὶ τοῦ πλήθους τῶν πτηνῶν. Ὅταν τὸ σμῆνος εἶναι μικρὸν τότε σχηματίζει κατὰ τὴν πτῆσιν μίαν μόνον σειράν.

'Υπάρχουσιν ὡρισμένα σημεῖα τῆς γῆς, ὅπου συναντῶνται τὰ πολυπληθῆ σμήνη τῶν ἀγριοχηνῶν καὶ ἐκεῖθεν διαμοιράζονται.

Ὁ τόπος τῆς γενικῆς συναντήσεως εἰς τὴν 'Ασίαν εἶναι τὸ ὄρος Ταῦρος καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Μέλας Δρυμός. 'Εκεῖθεν πάλιν διαχωρίζονται εἰς μικρότερα σμήνη ἐκ πεντακοσίων περίπου πτηνῶν ἕκαστον.

Εἴδη ἀγριοχηνῶν. *'Αγριόχηνα ἡ ἀγροδίαιτος* (anas segetum). Πτέρυγες ἐπιμηκέστεραι τῆς οὐρᾶς, ράμφος μακρὸν καὶ πεπιεσμένον ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, χρώματος ἐρυθρο-ὑπομελανίζοντος κατὰ τὴν βάσιν καὶ τὸ ἄκρον. Φέρει ἐπὶ τοῦ μετώπου λευκάς τινας κηλίδας. Τὸ ὀρροπύγιον (τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς ράχεως) ἔχει χρῶμα φαιὸν μελανίζον, τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν εἶναι λευκά, ὁ λαιμὸς καὶ ἡ κοιλία ἀνοικτῶς φαιοί, ἡ κοιλία καὶ ἡ οὐρὰ λευκαί. Οὐδόλως ἐξημεροῦται. Κατάγεται ἐκ τοῦ Βορρᾶ. Συχνάκις ἐγκαταλείπει τὰ βόρεια μέρη διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς μεσημβρινὰ κλίματα. Ἡ μετανάστευσις αὕτη γίνεται κατὰ τὸ φθινόπωρον. Μεταναστεύουσιν ἰδίως εἰς Γερμανίαν, Ὀλλανδίαν, 'Αγγλίαν, Γαλλίαν καὶ τὰς Ἑβρίδας νήσους. Τὸ μῆκός της φθάνει τὰ 82 ἑκ. τοῦ μέτρου.

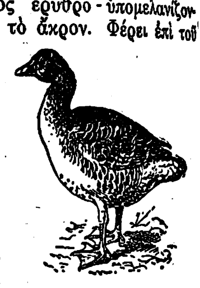

'Αγριόχηνα ἡ ἀγροδίαιτος.

'Αγριόχηνα ἡ ὑπερβόρειος (anas hyperborea). Ἔχει μῆκος 80 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ σῶμά της εἶναι λευκόν, τὰ κωπέα πτερὰ μελανὰ κατὰ τὸ ἄκρον των, τὸ μέτωπον ὑποκίτρινον καὶ λίαν ἀνεπτυγμένον, οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ οἱ πόδες ἐρυθροί, ἡ κάτω σιαγὼν ὑπόλευκος, οἱ ὄνυχες κυανοῖ. Κατοικεῖ τὰ βόρεια μέρη τῆς Εὐρώπης.

'Αγριόχηνα ἡ Αἰγυπτία (anas egyptiana). Ἔχει μῆκος 55 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματός της εἶναι τεφροϋπέρυθρον μετὰ κυματοειδῶν φαιῶν ταινιῶν, οἱ ὀφθαλμοὶ χρυσόστιλπνοι, ὁ λαιμὸς καί τινες πτέρυγες ἀνοικτῶς καστανόχροι. Αἱ λοιπαὶ πτέρυγες πράσινοι αἰολόστιλπνοι μετὰ μελανῶν ἄκρων. Ράμφος καὶ πόδες ὑπέρυθροι.

'Αγριόχηνα ἡ περιλαιμιοφόρος (anas canabensis). Ἔχει κεφαλὴν μικράν, λαιμὸν μακρὸν καὶ λεπτὸν φέροντα περιλαίμιον. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ σώματός της μελανός, τὸ μέσον τῆς κοιλίας ὡς καὶ τὰ πτερὰ τῆς οὐρᾶς τεφρόφαια.

'Αγριόχηνα ἀνταρκτικὴ (anas antarctica). Τὸ μῆκός της φθάνει 1 μέτρον. Εἶναι ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἀγριοχηνῶν. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμός της εἶναι λεύκός, τὸ ράμφος ἐρυθρόν, ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ της ὑπομέλανα καὶ χνοώδη. Κατοικεῖ τὴν Μεσημβρινὴν 'Αμερικήν.

'Αγριόχηνα τοῦ Μπέρινγ. (anas Behringii). Τὸ σῶμα της εἶναι λευκόν, αἱ πτέρυγές της μελαναί, τὸ ἄνω μέρος τοῦ λαιμοῦ ὑποκύανον, ἡ βάσις τοῦ ράμφους ὑποπράσινος. Φέρει ἀνὰ μίαν ὑποπράσινον κηλῖδα εἰς τὰ ὦτα. Κατοικεῖ τὴν χερσόνησον τῆς Καμτσιάκας.

'Αγριύχηνα ἡ ἐρυθρόλαιμος. Κατοικεῖ τὴν 'Ασίαν καὶ τὰ βόρεια μέρη τῆς Ρωσσίας. Ἡ κεφαλή, ὁ λαιμός, ἡ κοιλία καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι μελανοῦ χρώματος, τὸ ράμφος φαιόν. Πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλίας φέρει λευκὴν γραμμήν.

'Αγριόχηνα ἡ μελανή. Κεφαλὴ καὶ τὸ κάτωθεν μέρος τοῦ λαιμοῦ λευκά, σῶμα φαιὸν πεποικιλμένον διὰ λευκῶν, ἐρυθρῶν καὶ μελανῶν κηλίδων, ἔχει ράμφος μέγα, οὐρὰν μακράν, ἀνάστημα μέτριον, ἴσον σχεδὸν πρὸς τὸ τῆς νήσσης (πάπιας). Εὑρίσκεται ἐν Νέᾳ Ζηλανδίᾳ.

'Αγριόχηνα τῶν ὀρέων. Ἔχει μῆκος 1 μέτρον τὸ χρῶμα τοῦ σώματός της εἶναι φαιομελανόν, ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ λαιμὸς πράσινοι.

'Αγριόχηνα τῆς Γουϊνέας. Ἔχει φαιὸν χρωματισμὸν γενικῶς, τὸ ράμφος της εἶναι μέλαν, φέρον ἐρυθρὸν σάρκωμα. Οἱ πόδες της εἶναι ἐρυθρωποί.

'Αγριόχηνα ἡ ὀρειχαλκοειδής. Παρουσιάζει μελανὸν σάρκωμα μετὰ λειρίου κατὰ τὴν βάσιν τοῦ ράμφους της, ὅπερ εἶναι μελανόν. Ἡ ράχις, αἱ πτέρυγες καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι μελανοχαλκώδους χρώματος· τὸ ὑπόλοιπον τοῦ πτερώματος εἶναι λευκόν. 'Επὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς φέρει ἰώδη στίγματα. Εὑρίσκεται εἰς τὰς 'Ινδίας.

'Αγριόχηνα τῆς Μεσημβρινῆς 'Αμερικῆς. Ἔχει ράμφος καὶ πόδας ἐρυθρούς. 'Οφθαλμοὺς μελανούς.

'Αγριόχηνα ἡ κίσσα. Ἔχει ράχιν, πτέρυγας καὶ οὐρὰν μελανά, κοιλίαν λευκήν ράμφος κίτρινον κατὰ τὴν βάσιν. Ζῇ εἰς τὴν Αὐστραλίαν.

'Αγριόχηνα τῆς Σενεγάλης. Ἔχει κεφαλὴν μικράν, λαιμὸν μακρὸν καὶ λεπτόν, ὅστις φέρει ἡμιπεριλαίμιον λευκόν. Τὸ μέσον τῆς κοιλίας καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι τεφρόφαια, τὸ ὑπόλοιπον σῶμα μελανόν.

'Αγριόχηνα ἡ Σιβηρική. Κυριαρχῶν χρωματισμὸς εἶναι ὁ ἐρυθρός. Πτερά τινα τῶν πτερύγων λευκά, τὰ οὐρέα καὶ κωπέα πτερύγια μελανά. Τὸ ἄρρεν φέρει μελανὸν περιλαίμιον.

Κυνήγιον. Δύο εἶναι κατάλληλοι ἐποχαὶ πρὸς κυνήγιον τῶν ἀγριοχηνῶν, τὸ ἔαρ, ὁπότε τὰ πτηνὰ ταῦτα μεταναστεύουσιν εἰς ψυχρὰ κλίματα, καὶ τὸ φθινόπωρον ὁπότε ἐπανέρχονται ἐκ τῶν ψυχρῶν μερῶν εἰς τὰ θερμά. Τὸ κυνήγιόν των γίνεται συνήθως παρὰ τὰς λίμνας, καὶ τὰ τέλματα, ἔνθα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνδιαιτῶνται.

Οἱ κάτοικοι τῶν Ἑβρίδων νήσων συλλαμβάνουσι τὰς ἀγριοχήνας διὰ παγίδων, ἰδίως τὰς μικρὰς ἡλικίας, τῶν ὁποίων ἡ ἐξημέρωσις εἶναι

Digitized by Google

εὐκολωτέρα, διὰ νὰ πλουτίσωσι τὰ πτηνοτροφεῖά των. Τὸ κυνήγιον τοῦτο γίνεται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν χιόνων, διότι τότε εἶναι εὐκολώτερον νὰ τὰς πλησιάσῃ τις. Οἱ κυνηγοὶ στήνουσι τὰς παγίδας των εἰς τὸ μέρος τοῦ τέλματος ὅπου συνήθως ἐπιστρέφουσι τὰ πτηνὰ ταῦτα, ἵνα ἀναπαυθῶσιν. Ἐνίοτε αἱ παγίδες στήνονται καὶ ἐντὸς τοῦ τέλματος.

Ἐπίσης συλλαμβάνουσι τὰς ἀγριοχῆνας δι' ἰσχυρῶν δικτύων, ἀναλόγων ἐκείνων τὰ ὁποῖα μεταχειρίζονται εἰς τοὺς κορυδαλούς. Ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τείνουσι τὸ δίκτυον, τὸ καλύπτουσι δι' ἐλαφροῦ στρώματος χώματος καὶ τοποθετοῦσι παρὰ τοῦτο ἡμέρους τινὰς χῆνας ὡς «κράχτες». Τὰ σχοινία τοῦ δικτύου εὑρίσκονται 50 περίπου μέτρα μακράν. Ὁ κυνηγὸς κρύπτεται εἰς θάμνους ἢ ὄπισθεν τῶν καλάμων. Αἱ ἀγριόχηνες τὴν πρωΐαν ἐξυπνῶσιν ἀπὸ τὰς φωνὰς τῶν ἡμέρων χηνῶν, μετά τινας δισταγμοὺς τὰς πλησιάζουσιν, ὁπότε καὶ συλλαμβάνονται εἰς τὰ δίκτυα. Τὸ κυνήγιον τῶν ἀγριοχηνῶν γίνεται καὶ δι' ἐνέδρας, ὅπως τῶν ἀγριοπαπιῶν. Ὁ κυνηγὸς κατασκευάζει τεχνητὴν κρύπτην καὶ ἐκεῖθεν, κατὰ τὴν διάβασίν των, τὰς φονεύει.

Α. Ν. Π.

ΑΓΡΙΟΧΟΙΡΟΙ

Ἐπιζήμιοι εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐπιδρομεῖς. Γένη—Κυνήγιον—Τέχνη.

Οἰκογένεια τῆς ὑποταξίας τῶν Συϊδῶν. Εἶναι ἀρτιοδάκτυλα, ὀνυχώδη, φέροντα εἰς ἕκαστον ἄκρον δύο ἐμπροσθίας καὶ δύο ὀπισθίας χηλάς. Αἱ δεύτεραι εἶναι μικρότεραι καὶ ἀνωρθωμέναι καὶ δὲν ἐγγίζουσι τὴν γῆν παρὰ εἰς ὡρισμένας περιστάσεις, ὡς ὅταν βαδίζουσιν εἰς τελματώδη μέρη. Πόδες, γενικῶς βραχεῖς καὶ χονδροί. Σῶμα ὀγκῶδες, πεπιεσμένον ἐκ τῶν πλαγίων. Λαιμὸς βραχύτατος. Κεφαλὴ ἰσχυρά, κωνική. Ρύγχος ἐπίμηκες τελευτῶν εἰς ξέστρον κινητὸν ἐπιτήδειον πρὸς ὄρυξιν. Ὦτα λίαν ἀνεπτυγμένα. Οὐρὰ λεπτή, ἐπιμήκης, σπανίως βραχεῖα ἢ τελείως ἐλλείπουσα. Δέρμα παχὺ κεκαλυμμένον ὑπὸ σκληρῶν καὶ ἀραιῶν τριχῶν. Ὁ λαιμὸς καὶ ἡ ράχις φέρουν συνήθως χαίτην κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἐπιμήκη. Τραπεζῖται ὀγκώδεις (λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ ζῶα ταῦτα εἶναι παμφάγα). Στόμαχος ἁπλοῦς ἢ ἐλάχιστα περίπλοκος. Δὲν ἀναμηρυκῶσιν. Ἡ ὀδοντοφυΐα παρίσταται διὰ τοῦ ἑξῆς τύπου:

τομεῖς $\frac{3}{3}$, κυνόδοντες $\frac{1}{1}$, προγόμφιοι $\frac{4}{4}$ $\left(ἢ\ \frac{3}{3}\right)$,

γόμφιοι ἢ τραπεζῖται $\frac{3}{3} \times 2 = 44$ ἢ 40 ὀδόντες.

Οἱ κυνόδοντες εἶναι ἰσχυροί, πρισματικοί, τριγωνικοὶ καὶ εἰς τὰ ὡρίμου ἡλικίας ζῶα ἐπιμηκύνονται καὶ ἐξέρχονται τοῦ στόματος (χαυλιόδοντες) χρησιμεύοντες ὡς ὄργανα ἀμύνης. Οἱ ὀδόντες τῆς ἄνω σιαγόνος κυρτοῦνται πρὸς τὰ ἔξω καὶ αἱ ἀκμαὶ των διευθύνονται πρὸς τὰ ἄνω, παραλλήλως πρὸς τὰς αἰχμὰς τῶν ὀδόντων τῆς κάτω σιαγόνος.

Ὁ ξεστὴρ ἐνισχύεται δι' ἑνὸς ἐλευθέρου ὀστοῦ, μεμονωμένου ἐντὸς τῶν σαρκῶν, κινητοῦ καὶ συγκρατουμένου μεταξὺ τῶν σιαγόνων καὶ τῶν ρινικῶν ὀστῶν διὰ μυῶν καὶ χόνδρων· ὁ ξεστὴρ οὗτος τελευτᾷ πρὸς τὸ ἔμπροσθεν μέρος διὰ κυκλικῆς ἐπιφανείας, λείας, γυμνῆς τριχῶν, βριθούσης βλεννωδῶν ἀδένων καὶ ἐστερημένης παντελῶς ἀγγείων, εἶναι δὲ μεγάλης ἀκριβείας ἁπτικὸν ὄργανον καὶ χρησιμεύει εἰς τὸ ζῷον διὰ νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰς ρίζας καὶ τοὺς ὑπογείους βολβούς, οἵτινες χρησιμεύουσι πρὸς τροφήν του. Φέρει 8-10 μαστούς. Τὰ νεογνὰ φέρουσι δέρμα σκοτεινοῦ χρώματος μὲ κηλῖδας ἢ ραβδώσεις ὑποξάνθους.

Ἐξάπλωσις. Ὁ ἀγριόχοιρος ἀπὸ τῆς Ἀγγλίας ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, τὸ Τουρκεστάν, τὸ Βελουχιστάν, τὴν Περσίαν, τὸ Θιβὲτ καὶ ἔφθασε μέχρι καὶ τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾷ ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ ἰδίως ἐν Μακεδονίᾳ.

Τροφή. Τρέφεται κυρίως ἐκ βολβῶν, ἀγρίων ὀπωρῶν καὶ διαφόρων ριζῶν. Ἐνίοτε τρώγει σκώληκας καὶ ἐν ἐλλείψει καὶ σάρκας (λαγωῶν, κονίκλων, περδίκων κτλ.). Αἱ καταστροφαὶ τὰς ὁποίας προξενεῖ εἰς τοὺς ἀγρούς, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς, εἶναι ἀνυπολόγιστοι, διότι δύναται ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ νυκτὶ νὰ καταστρέψῃ ὁλόκληρον τὴν συγκομιδήν. Ἀνασκάπτει βαθέως τὴν γῆν καὶ κατ' εὐθεῖαν γραμμήν.

Ἡ οἰκογένεια αὕτη περιλαμβάνει τέσσαρα γένη:
1ον Γένος: *Ἀγριόχοιρος* (Sus).
2ον » : *Ἐλαφόχοιρος* (Babirssua).
3ον » : *Φακόχοιρος* (Phacochoerus).
4ον » : *Πέκαρις* (Dicotyles hapatus).

Οἱ ἀγριόχοιροι, ἐλαφόχοιροι καὶ φακόχοιροι εὑρίσκονται πανταχοῦ τοῦ παλαιοῦ Κόσμου. Ὁ Πέκαρις εὑρίσκεται μόνον ἐν Ἀμερικῇ.

1ον ΑΓΡΙΟΧΟΙΡΟΣ.

Οἱ προγόμφιοι ἢ ψευδογόμφιοι ὀδόντες εὑρίσκονται εἰς συνεχῆ σειρὰν μετὰ τῶν ἀληθῶν γομφίων. Φέρει πάντοτε 6 τομεῖς εἰς ἑκάστην σιαγόνα· οἱ κυνόδοντες εἶναι ἀσύμφωνοι, χονδροὶ καὶ ἰσχυροί· τὸ κενὸν ὅπερ τοὺς διαχωρίζει ἐκ τῶν γομφίων εἶναι ἐλάχιστον. Ἔχει τέσσαρα ζεύγη ψευδογομφίων (ψευδοτραπεζιτῶν) καὶ 3 ἀληθῶν γομφίων (τραπεζιτῶν) εἰς ἑκάστην σιαγόνα. Ὁ πρῶτος ψευδογόμφιος εἶναι μικρός, ἀφίσταται τῶν ἄλλων καὶ συνήθως εὑρίσκεται ἡνωμένος μετὰ τοῦ τελευταίου κυνόδοντος. Παραλλαγὴ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι καὶ ὁ *Ποταμόχοιρος*, ὅστις ἔχει τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα μὲ τὸν Ἀγριόχοιρον.

Οἱ ἀγριόχοιροι κατοικοῦσιν εἰς ὑδρηλὰ δάση, τέλματα καὶ τὰς πλησίον τῶν ποταμῶν καὶ χειμάρρων πεδιάδας τῶν παλαιῶν ἠπείρων καὶ ζῶσι κατὰ μικρὰς ἀγέλας ἀποτελουμένας ἐκ θηλειῶν ἀγριοχοίρων μετὰ τῶν μικρῶν των. Οἱ ἄρρενες ζῶσι κατὰ μόνας καὶ μόνον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναπαραγωγῆς πλησιάζουσι τὰς θηλείας. Τρέφονται ἀδιαφόρως ἐκ φυτικῶν οὐσιῶν (ὀπωρῶν, ριζῶν, βολβῶν) καὶ ἐκ σαρκῶν (μικρῶν ζῴων, πτωμάτων ἐν μεγάλῃ πείνῃ κτλ.).

Εἶναι ἄγρια καὶ βίαια ζῷα, καὶ ὅταν ὀργισθῶσιν ἐκδικοῦνται θανασίμως. Τὸ δέρμα των εἶναι σχεδὸν πάντοτε ρυπαρὸν ἐκ τῆς συνηθείας ἣν

Ἀγριόχοιρος (θήλεια μετὰ τῶν νεογνῶν της).

ἔχουσι νὰ σκάπτωσι τὸ χῶμα διὰ τοῦ ρύγχους των καὶ νὰ κυλίωνται εἰς τὸν βόρβορον.

Ἡ ὄσφρησις ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων αἰσθήσεων εἶναι ἡ μᾶλλον ἀνεπτυγμένη, λόγῳ τῆς εὐρύτητος τῶν ρινικῶν βοθρίων, ἅτινα προεκτείνονται πολὺ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν ἐντὸς τοῦ κρανίου, οὗ τὰ τοιχώματα παρουσιάζουσι πολυάριθμα κελλία ἅτινα συγκοινωνοῦσι μετὰ τῆς ὀσφραντικῆς συσκευῆς (ὀσφραντικοῦ νεύρου).

Ἀγριόχοιρος τῆς Εὐρώπης (Sus Scrofa). Ὗς ἢ Σῦς ὁ ἄγριος, Ἀγριογούρουνος. Μῆκος 1.60 τοῦ μέτρου μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς οὐρᾶς, ἥτις εἶναι 45 περίπου ἑκ. Ὕψος ἐκ τοῦ ἀκρωμίου 90 ἑκ. Τὸ δέρμα του καλύπτεται ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν, ὑστριχίδων καλουμένων. Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιὸς πρὸς τὸν ὑπομέλανα. Φέρουσι χαίτην, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τοῦ μετώπου καὶ τελευτᾷ περὶ τὸ μέσον τῆς ράχεως. Τὰ ὦτα εἶναι περιωρισμένα, λάσια καὶ μακρύτερα τοῦ $1/3$ τῆς κεφαλῆς. Ἡ οὐρὰ εἶναι λεπτὴ τελευτῶσα εἰς θύσανον ἐκ τριχῶν. Τὰ νεογνὰ ἔχουσι χρῶμα ποικίλλον ἀπὸ τοῦ λευκοῦ πρὸς τὸ φαιὸς ἐπίξανθον μὲ ἐπιμήκεις ραβδώσεις ἢ ται-

Ἀγριόχοιρος τῆς Εὐρώπης (Sus scrofa).

νίας ἀλληλοδιαδόχως ἀνοικτῶς ἐπιξάνθους καὶ φαιάς. Κατοικεῖ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην καὶ ἐξαπλοῦται πρὸς βορρᾶν μέχρι 35°, (τελευταίου ὁρίου τῶν ἐκ δρυῶν δασῶν), πρὸς ἀνατολὰς ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς Ἀσίας πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν Ἱμαλαΐων ὀρέων καὶ πρὸς νότον ἐφ' ὅλης τῆς Ἀφρικῆς τῆς πρὸς βορρᾶν τῆς Σαχάρας. Κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἐξωλοθρεύθη τελείως ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ὁ ἀγριόχοιρος διαμένει εἰς κρύπτας ἐντὸς τῶν δασῶν καὶ δὲν ἐξέρχεται παρὰ κατὰ τὴν νύκτα διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν τροφήν του. Προτιμᾷ τὰ σύδενδρα μέρη (ρουμάνια) τὰ κεκαλυμμένα ὑπὸ βάτων καὶ εὑρισκόμενα πλησίον καλλιεργημένων ἀγρῶν καὶ τελμάτων. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἀναπαύεται ἐν τῇ κρύπτῃ του, κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τοῦ καύσωνος κυλίεται εἰς τὰ τέλματα. Ὅταν πλησιάζῃ ἡ νύξ, ἀρχίζει νὰ ὀρύσσῃ τὴν γῆν μὲ τὸ ρύγχος του κατ' εὐθεῖαν διεύθυνσιν καὶ λίαν βαθέως. Τρέφεται ἀδιαφόρως ἐκ χόρτων, ριζῶν, βολβῶν, ἐντόμων, ἑρπετῶν, ᾠῶν πτηνῶν, ἀρουραίων, λαγωῶν, νεογνῶν ἐλάφων καὶ ἐκ θνησιμαίων ζῴων. Ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰς καλλιεργείας τῶν γεωμήλων καὶ τοῦ ἀραβοσίτου. Εἶναι ἄγριος τὴν φύσιν καὶ ἰσχυρὸς τὴν δύναμιν. Δὲν φοβεῖται οὐδὲν ἐκ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ζώντων σαρκοφάγων καὶ ἀντεπεξέρχεται κατὰ τῶν λύκων μετὰ τῆς αὐτῆς εὐκολίας μεθ' ὅσης καὶ κατὰ τῶν κυνῶν. Εἶναι ἐπικίνδυνος διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τοὺς ἵππους ὅταν καταδιώκηται ἢ προσβάλληται. Λόγῳ τῶν καταστροφῶν ἃς ἐπιφέρει θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν ἐπιβλαβεστέρων ζῴων. Διάγει πλάνητα ζωὴν μεταναστεύων ἐξ ἑνὸς τόπου εἰς ἄλλον, ἰδίως κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Οὕτω κατὰ τὸν Νοέμβριον ἀναφαίνεται εἰς τόπους πλησίον τῶν χωρίων. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀναπαραγωγῆς διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου, ὁπότε καὶ οἱ ἄρρενες ἐξαγριοῦνται καὶ ἐκτίθενται εἰς ἀπεγνωσμένους ἀγῶνας μεταξύ των. Μετὰ τέσσαρας μῆνας ἡ θήλεια γεννᾷ 3—10 ἅτινα θηλάζει ἐπὶ 3—4 μῆνας, ἀλλὰ παρακολουθεῖ ταῦτα καὶ βραδύτερον, σχεδὸν καὶ πέραν τῆς πρώτης ὀχείας των, ἥτις συνήθως τελεῖται κατὰ τὸ δεύτερον ἢ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

Οἱ ζωολόγοι διακρίνουσι διάφορα εἴδη ἢ παραλλαγὰς (ράτσες) ἀγριοχοίρων τῶν μεσημβρινῶν καὶ ἀνατολικῶν χωρῶν, ὧν ὁ καθορισμὸς εἶναι δυσκολώτατος. Αἱ παραλλαγαὶ αὗται δυνατὸν νὰ εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, ἥτις νὰ παρουσιάζῃ λεπτομερειακάς τινας διαφορὰς εἰς τὰ διάφορα ζῷα τοῦ εἴδους τούτου λόγῳ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διαπλάσεως, τῆς διαφορᾶς τῆς ἡλικίας, τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς, τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ ποσοῦ τῆς τροφῆς κ.τ.λ. Ἐν τῇ Μαλαισίᾳ, παραδείγματος χάριν, ἑκάστη νῆσος παρουσιάζει καὶ μίαν παραλλαγήν.

Κατὰ τὸν Forsysth Major, πᾶσαι αὗται αἱ μεσημβριναὶ παραλλαγαὶ προέρχονται ἀπὸ δύο εἴδη: τὸν *ἀγριόχοιρον τὸν ἀκροχορδόνιον* (sus verrucosus) καὶ *ἀγριόχοιρον ταινιοφόρον* (sus vittatus). Εἶναι δύσκολον, τοὐλάχιστον διά τινας τῶν παραλλαγῶν, νὰ καθορισθῇ, ἐὰν ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρῶτον ἢ τὸ δεύτερον εἶδος. Τοιαῦται εἶναι *ἀγριόχοιρος ὁ λιβυκὸς* (sus libycus) τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ *ἀγριόχοιρος ὁ σαρδήνιος* (sus sardus) τῆς νήσου Σαρδηνίας, ὅστις κατὰ τὸν Major εἶναι οὗτος ὁ *μεσημβρινὸς ἀγριόχοιρος* (sus scrofa meridionalis).

Ἀγριόχοιρος ὁ ταινιοφόρος (sus vittatus). Ἔχει ἐπίξανθον ἢ καστανὸν μέλαν χρῶμα μετὰ σχετικῆς ταινίας ἥτις ἄρχεται ἐκ τοῦ ἄκρου τῆς ρινὸς καὶ καταλήγει εἰς τὴν γωνίαν τῆς κάτω σιαγόνος. Τὰ ὦτα εἶναι μέτρια, σχεδὸν γυμνὰ τριχῶν. Τὸ δέρμα καλύπτεται ὑπὸ ἀραιῶν τριχῶν. Τὸ πρόσωπον φέρει ἀκροχορδόνιον προεξοχήν. Κατοικεῖ τὴν Ἰνδοκίναν, τὴν Μαλάκαν, τὴν Σουμάτραν, τὴν Ἰάβαν καὶ τὴν Βόρνεο. Οἱ Major καὶ Nehring, κατόπιν ἐπισταμένων κρανιολογικῶν παρατηρήσεων ἀπεφάνθησαν ὅτι τὰ ἀσιατικὰ καὶ μαλαισιακὰ εἴδη δὲν εἶναι ἢ παραλλαγαὶ *τοῦ ταινιοφόρου ἀγριοχοίρου*. Ἤτοι ὁ *ἰνδικὸς ἀγριόχοιρος* (sus indicus), ὅστις κατοικεῖ τὰ Ἱμαλάϊα καὶ ἐξαπλοῦται μέχρι τῆς Περσίας, *ἀγριόχοιρος ὁ λευκομύσταξ* (sus leucomystax), ὅστις κατοικεῖ τὴν Ἰαπωνίαν, *ἀγριόχοιρος ὁ κεϋλάνιος* (sus zeylanesis), ὁ κατοικῶν τὴν Κεϋλάνην, καὶ *ἀγριόχοιρος ὁ μέλας* (sus niger) τῆς Νέας Γουϊνέας.

Ἀγριόχοιρος ὁ ἀκροχορδόνιος (sus verrucosus). Οὗτος διακρίνεται τοῦ προηγουμένου (ἀγριοχοίρου τοῦ ταινιοφόρου) ἐκ τῶν τριῶν ζευγῶν τῶν ἀκροχορδόνων (σαρκωμάτων), ἅτινα φέρει εἰς τὰ πλάγια μέρη τοῦ προσώπου. Κατοικεῖ τὴν Ἰάβαν καὶ τὴν Βόρνεο. Παραλλαγαὶ τούτου θεωροῦνται οἱ: *ἀγριόχοιρος ὁ πωγωνοφόρος* (sus barbatus) τῆς Βόρνεο, *ἀγριόχοιρος ὁ φιλιππίνιος* (sus philippinesis) κατοικῶν τὰς Φιλιππίνας νήσους.

Ἀγριόχοιρος σαλβιάνα (porcula salviana). Εἶναι μικρότατον εἶδος ἀγριοχοίρου, τὸ ὁποῖον κατοικεῖ τὰ βόρεια μέρη τῆς Ἰνδοκίνας. Διαφέρει τοῦ προηγουμένου κατὰ τὴν οὐράν, ἥτις εἶναι βραχυτέρα. Οἱ κυνόδοντες εἶναι ὀλίγον ἀνεπτυγμένοι καὶ δὲν ἐξέρχονται τοῦ στόματος. Οἱ ἄνω ὀδόντες δὲν κυρτοῦνται πρὸς τὰ ἄνω. Προγομφίων ἔχει 4 ζεύγη εἰς τὴν ἄνω καὶ 4 εἰς τὴν

Ἀγριόχοιρος σαλβιάνα ἢ νάνος.

κάτω σιαγόνα. Ἔχει 44 ὀδόντας ὅπως καὶ ὁ κοινὸς ἀγριόχοιρος, καὶ παρὰ τὸ μικρὸν ἀνάστημά του παρουσιάζει πάντα τὰ χαρακτηριστικὰ καὶ ἔνστικτα τοῦ κοινοῦ ἀγριοχοίρου, τοῦ ὁποίου εἶναι ἁπλῆ παραλλαγή. Τὸ ἀνάστημά του δὲν ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ ἀνάστημα μεγάλου λαγωοῦ καὶ ὁμοιάζει καθ' ὅλα πρὸς νεογνὸν κοινοῦ ἀγριοχοίρου ἐκτὸς

Digitized by Google

τοῦ χρωματισμοῦ. Τὸ δέρμα εἶναι σκληρότατον πρὸς τὸ μέρος τῆς ράχεως χρώματος φαιοῦ-ἐπιξάνθου καὶ πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὸ λευκόφαιον. Ἡ κοιλία καὶ τὰ ὦτα δὲν φέρουσι τρίχας. Φέρει καὶ οὗτος εἰς τὴν ράχιν χαίτην. Κατοικεῖ τὰ ὀρεινὰ δάση καὶ ζῇ κατὰ πολυπληθεῖς ἀγέλας ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἑνὸς ἄρρενος. Ὁ τέταρτος δάκτυλος τῶν ὀπισθίων ποδῶν εἶναι ἀτροφικός.

Ποταμόχοιρος (Potamochoerus). Παρουσιάζει ὀστεώδη ἐξόγκωσιν εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη τοῦ κρανίου καὶ εἰς τὸ μεταξὺ τῆς ρινὸς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν διάστημα. Ἔχει ὦτα ἐπιμήκη τελευτῶντα εἰς χρωστῆρα (πινέλλο). Ἔχει 40 ὀδόντας.

Ποταμόχοιρος ὁ χρωστὴρ (Potamochoerus penicillatus). Ὁ χρωματισμός του ποικίλλει εἰς τὰ διάφορα ζῷα. Γενικῶς ἔχει χρῶμα πυρρὸν ζωηρὸν ἀνάμικτον μετὰ λευκοῦ καὶ μέλανος, κυρίως εἰς τὸ ὦτα τὰ ὁποῖα ἐσωτερικῶς εἶναι λευκὰ καὶ κατὰ τὴν περίμετρον μελανά. Ζῷα τινὰ τῆς παραλλαγῆς ταύτης εἶναι φαιὰ ἢ μελανά. Αἱ τρίχες τῆς ράχεως σχηματίζουσι βραχεῖαν χαίτην, ἀνοικτοῦ χρώματος ὅπως καὶ ἡ οὐρά. Οἱ κύκλοι τῶν ὀφθαλμικῶν κογχῶν καθὼς καὶ οἱ χρωστῆρες τῶν ὤτων εἶναι λευκοί. Κατοικεῖ τὴν Ἀφρικήν, κυρίως τὰ νότια τῆς Σαχάρας.

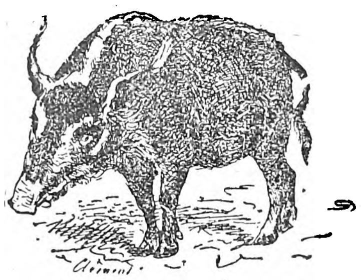

Ποταμόχοιρος ὁ χρωστήρ.

Ποταμόχοιρος τοῦ Edwars (Potamochoerus Edwardsii). Εὑρίσκεται μόνον εἰς τὴν Μαδαγασκάρην.

Ὑπάρχουσιν ἔτι καὶ ἄλλα εἴδη ποταμοχοίρων, ἀλλὰ σπανιώτερα.Οἱ ποταμόχοιροι κατοικοῦσι κατὰ πολυαρίθμους ἀγέλας εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν τῆς μεσημβρινῆς καὶ κεντρῴας Ἀφρικῆς. Τὰ ἤθη των ὁμοιάζουσι κατὰ πολὺ τῶν ἀγριοχοίρων τῆς Εὐρώπης.

2ον ΕΛΑΦΟΧΟΙΡΟΣ (Babirussa).

Διακρίνεται τῶν προηγουμένων ἐκ τῶν κοπτήρων οἵτινες ὑπάρχουσι μόνον εἰς τὴν ἄνω σιαγόνα καὶ εἶναι 4 τὸν ἀριθμὸν χωριζόμενοι ἐκ τῶν προγομφίων. Ὁ πρῶτος προγόμφιος εἶναι μικρὸς καὶ ἀτροφικός. Οἱ κυνόδοντες εἶναι μακροί, λεπτοί, ἀνωρθωμένοι καὶ παράλληλοι. Τὸ φατνεῖον τῶν ὀδόντων τῆς ἄνω σιαγόνος κυρτοῦται πρὸς τὰ ἄνω. Τὸ ἀνάστημά του εἶναι ὑψηλότερον τῶν ἄλλων ἀγριοχοίρων· ἔχει ἀνάστημα μικροῦ ὄνου. Οἱ πόδες καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι λεπτοί. Τὰ ὦτα ἀπεστρογγυλωμένα. Τὸ πρόσωπον στερεῖται ἀκροχορδόνων. Τὸ δέρμα ἔχει χρῶμα σκοτεινῶς φαιὸν καὶ φέρει ἀραιὰς τρίχας. Ἐπὶ τῆς ράχεως φέρει ραβδώσεις ὑποκιτρινόφαιον. Τὰ νεογνὰ δὲν φέρουσι ραβδώσεις. Οἱ κυνόδοντες τῆς ἄνω σιαγόνος μακρότατοι καὶ κυρτοὶ πρὸς τὰ ὀπίσθεν, συνήθως σπειροειδεῖς, διευθύνονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ὡς κέρατα ἐξ οὗ καὶ τὸ ζῷον ἔλαβε τὸ ὄνομα *ἀγριόχοιρος ὁ ἔλαφος*. Τὰ ἤθη του εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ τὸν ἀγριόχοιρον τὸν κοινόν. Τρέχει καὶ κολυμβᾷ θαυμασίως. Κατοικεῖ τὴν Βόρνεο, τὴν Ἰάβαν, τὴν Σουμάτραν,τὴν Νέαν Γουϊνέαν καὶ τὴν Νέαν Ἰρλανδίαν.

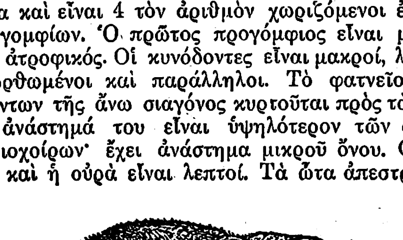

Ἐλαφόχοιρος.

3ον ΦΑΚΟΧΟΙΡΟΣ Ο ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΟΣ
(Phacochoerus aetiopicus).

Οὗτος εἶναι ὁ μόνος ὅστις ἐξ ὅλων τῶν παραλλαγῶν τῶν ἀρχαίων ἠπείρων ἀπομακρύνεται περισσότερον τοῦ κατοικιδίου χοίρου καὶ ἀποτελεῖ τὸν μεταβατικὸν οὕτως εἰπεῖν τύπον μεταξὺ ἀγριοχοίρου καὶ ἱπποποτάμου. Ἔχει ἀτροφικοὺς κυνόδοντας καὶ προγομφίους. Εἰς τὰ μεγάλης ἡλικίας ζῷα, οἱ προγόμφιοι ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῶν γομφίων, οἵτινες ἀναπτύσσονται ἐκ τῶν ἔμπροσθεν **πρὸς τὰ ὀπίσθεν,** ὅπως εἰς τὸν ἐλέφαντα. Εἶναι μακρότατοι, ἔχουσι πολλὰς ρίζας καὶ φέρουσιν ἐξογκώσεις. Σπανίως ἀπαντᾷ τελεία ὀδοντοφυΐα. Ὁ τελευταῖος γόμφιος ἀναπτύσσεται μόνον μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν προγομφίων. Οἱ κοπτῆρες εἶναι μικροὶ καὶ ἀτροφικοὶ καὶ εἶναι 6 εἰς ἑκάστην σιαγόνα. Ὁ τύπος τῆς ὀδοντοφυΐας εἶναι:

$$\text{κοπ. } \frac{3}{3}, \text{ κυν. } \frac{1}{1}, \text{ προγ. } \frac{3}{3}, \text{ γομ. } \frac{3}{3} \times 2 = 40 \text{ ὀδόντες.}$$

Οἱ νεαροὶ Φακόχοιροι ἔχουσι μόνον 36 ὀδόντας (διότι οἱ τελευταῖοι γόμφιοι δὲν ἔχουσιν ἔτι ἀναφανῆ), ἀλλ' ἰσχυροτάτους. Οἱ κυνόδοντες εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένοι ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀγριοχοίρους καὶ ἔχουσι τὴν αὐτὴν διάταξιν. Ὁ φακόχοιρος εἶναι ὁ πλέον παρηλλαγμένος τύπος τῆς ὑποοικογενείας τῶν ἀγριοχοίρων.

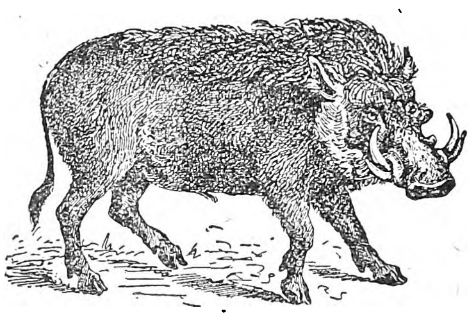

Φακόχοιρος ὁ Ἀφρικανικός.

Μία καὶ μόνη παραλλαγὴ ὑπάρχει: Φακόχοιρος ὁ Ἀφρικανικὸς (Phacochoerus æthiopicus). Ἔχει ἀνάστημα κοινοῦ χοίρου, ἀλλὰ κατὰ τι ὑψηλότερον ὅταν ἵσταται ἐπὶ τῶν δακτύλων. Ἡ κεφαλή του εἶναι μακρὰ καὶ ἐπιμήκης καὶ φέρει εἰς ἕκαστον γνάθον ἀκροχορδόνας σχεδὸν τετραγωνικούς. Τὸ δέρμα του εἶναι βραχύτριχον καὶ χρώματος φαιο-ὑπολεύκου. Φέρει παχεῖαν χαίτην ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἡ οὐρὰ εἶναι μακρὰ καὶ φέρει θύσανον ἐκ τριχῶν. Κατοικεῖ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἰδίως ἐνδιαιτᾶται εἰς τοὺς καλαμῶνας τῶν ποταμῶν καὶ τῶν λιμνῶν τῆς Σαχάρας. Εἶναι ζῷον ἀγριότατον καὶ πανίσχυρον, προξενοῦν πληγὰς βαθείας καὶ θανατηφόρους.

4ον ΠΕΚΑΡΙΣ Ο ΛΕΥΚΟΧΕΙΛΟΣ (Pecari dicotyles).

Οὗτος παρουσιάζει μεγάλας διαφορὰς ἀπὸ τοὺς ἀγριοχοίρους τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου. Λόγῳ τῆς διαπλάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ του καὶ ἰδίως τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ στομάχου του διαφέρει ὀλιγώτερον τῶν μηρυκαστικῶν ἢ οἱ λοιποὶ ἀγριόχοιροι. Ὁ στόμαχος εἶναι διῃρημένος εἰς τρία. Τὰ διάμεσα μεταταρσιακὰ ὀστᾶ συγκολλῶνται εἰς ἓν μόνον ὀστοῦν, καὶ ὁ ὀπισθιο-ἐξωτερικὸς δάκτυλος εἶναι ἀνανάπτυκτος καὶ δὲν φέρει περίβλημα. Ἔχει 38 ὀδόντας, ἐξ ὧν 4 κοπτῆρας. Οἱ γόμφιοι φέρουσι ὀλιγωτέρας ἐξογκώσεις ἢ εἰς τοὺς προαναφερθέντας ἀγριοχοίρους. Οἱ κυνόδοντες εἶναι ἰσχυροί, κοπτεροί, ἀλλὰ κανονικοί, καὶ δὲν ἐξέρχονται τοῦ στόματος. Οἱ πόδες εἶναι ὑψηλότεροι καὶ λεπτότεροι τῶν λοιπῶν ἀγριοχοίρων. Ἡ οὐρὰ εἶναι ὑποτυπώδης. Ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ κατὰ τὴν γένεσιν τῆς οὐρᾶς εὑρίσκεται ἀνεπτυγμένος δερματικὸς ἀδήν, ἐξ οὗ ρέει γαλακτῶδης τις οὐσία ἰσχυρᾶς καὶ ἀποπνικτικῆς ὀσμῆς, ἥτις μεταδίδεται εἰς ὅλον τὸ σῶμα, ἐὰν δὲν ληφθῇ ἡ πρόνοια νὰ ἀφαιρεθῇ εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν φόνον τοῦ ζῴου. Τὸ δέρμα φέρει μακρὰς τρίχας ἰδίως ἐπὶ τῆς ράχεως. Ἔχει τὰ αὐτὰ ἤθη μὲ τοὺς ἄλλους ἀγριοχοίρους, καὶ παρὰ τὴν διάφορον κατασκευὴν τοῦ στομάχου του εἶναι ζῷον παμφάγον. Ζῇ κατὰ μεγάλας ἀγέλας εἰς τὰ δάση καὶ δὲν ἀρέσκεται καὶ τόσον εἰς τὸ ὕδωρ ὅσον οἱ ἀγριόχοιροι τοῦ Παλαιοῦ Κόσμου. Διάγει πλάνητα βίον, διὰ νὰ εὑρίσκῃ εὐκολώτερον τὴν τροφήν του. Ἀμύνονται ἀποτελεσματικῶς κατὰ τῶν κυνῶν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ πάντοτε εὑρίσκονται συνηνωμένοι κατὰ πολυπληθεῖς ἀγέλας. Τὰ δήγματα τοῦ Πέκαρι εἶναι ἐπικίνδυνα καὶ ὀδυνηρά.

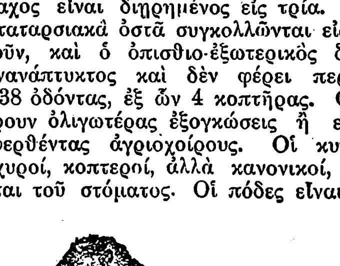

Πέκαρις ὁ λευκόχειλος.

Ὑπάρχουν δύο παραλλαγαὶ τοῦ εἴδους τούτου: ***Πέκαρις ὁ λευκόχειλος*** (Pecari dicotyles) καὶ ***Πέκαρις ὁ λευκόλαιμος*** (Pecari torquatus).

Ὁ πρῶτος ἔχει 1 μέτρου περίπου μῆκος. Τὸ χρῶμά του εἶναι φαιομέλαν πεποικιλμένον δι' ἐπιξάνθου. Ἡ κάτω σιαγὼν εἶναι λευκή. Κατοικεῖ τὴν Νότιον Ἀμερικὴν (Γουϊάναν, Βραζιλίαν, Παραγουάην, Περοῦ).Ὁ δεύτερος εἶναι κατὰ τὸ τρίτον μικρότερος καὶ διακρίνεται ἐκ τῆς λευκῆς ταινίας ἣν φέρει περὶ τὸν λαιμὸν ἐν εἴδει περιδεραίου. Εὑρίσκεται εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἀμερικήν, τὸ Μεξικὸν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας.

ΚΥΝΗΓΙΟΝ ΑΓΡΙΟΧΟΙΡΩΝ.

Ὁ ἀγριόχοιρος εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου λόγῳ τῶν μεγάλων καταστροφῶν τὰς ὁποίας ἐπιφέρει εἰς τὰς καλλιεργείας του, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ θηρεύηται ἐπιμόνως καὶ ὄχι χάριν τέρψεως μόνον.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, ὡς ἀναφέρουσι διάφοροι συγγραφεῖς, ὁ ἀγριόχοιρος κατεδιώκετο μέχρις ἐξοντώσεως. Οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ τῆς μυθικῆς ἐποχῆς ἀναφέρουσι πλείστας θήρας τοιούτου εἴδους. (Ὁ ἀγριόχοιρος τῆς Καλυδῶνος φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μελεάγρου· ὁ ἀγριόχοιρος τοῦ Ἐρυμάνθου φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους). Αἱ κατὰ τῶν ἀγριοχοίρων θῆραι προσείλκυον τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ κυνηγοῦ προεφέρετο μετὰ σεβασμοῦ.

Ὁ ἀγριόχοιρος ἦτο ἀφιερωμένος εἰς τὴν Ἀρτέμιδα (Κυνηγέτις Ἄρτεμις). Οἱ Ρωμαῖοι, μιμηταὶ τῶν Ἑλλήνων, ἐδημιούργησαν μὲ τὸν ἀγριόχοιρον, κατὰ τὸ ἥμισυ ἄγριον καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ ρυπαρόν, τοὺς «Αἰωνίους Ἀγῶνας», πανηγυριζομένους πρὸς τιμὴν τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο ἀφιερωμένος. Οἱ Βόρειοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπίσης ἔτρεφον μεγάλην ἐκτίμησιν εἰς τὸν ἀγριόχοιρον διὰ τὰ κακά, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐπροξένει. Πολλαὶ γαλατικαὶ φυλαὶ καὶ πολλὰ γερμανικὰ ἔθνη ἔφερον τὴν εἰκόνα τοῦ ἀγριοχοίρου εἰς τὸ ἄκρον τῶν ράβδων των· ἡ τοιαύτη ράβδος ἦτο σεβαστὴ καὶ ὅστις δὲν ἠκολούθει τὸν κρατοῦντα τὴν ράβδον ταύτην ἐθεωρεῖτο ἄτιμος.

Διὰ τὴν θήραν τῶν ἀγριοχοίρων μετεχειρίζονται συνήθως κύνας. Οἱ κυνηγοὶ παρηκολούθουν αὐτοὺς καὶ προσέβαλλον τὸν ἀγριόχοιρον μὲ ἀκόντια, ἢ μὲ δόρατα, ἢ μὲ τόξα· ὁ τρόπος οὗτος τοῦ κυνηγίου ἦτο μὲν ἐπικίνδυνος, ἀλλὰ ὁ καλύτερος καὶ ἐπιτυχέστερος.

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, τὸ κυνήγιον τῶν ἀγριοχοίρων ἦτο λίαν περιωρισμένον. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα, τόσος μέγας ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγριοχοίρων, ὥστε ἐσύχναζον καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ περίχωρα τοῦ Λονδίνου, ὅπου ἐπέφερον ἀνεπανορθώτους καταστροφάς. Εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν, οἱ ἀγριόχοιροι εἰσήρχοντο ἐνίοτε καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πόλεις καὶ χωρία καὶ ἐνέσπειρον τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἁπλοϊκοὺς κατοίκους, οἵτινες ἐθεώρουν τὸ ζῷον τοῦτο ὡς προσωποποίησιν τοῦ Διαβόλου. Ἐνίοτε, μοναχός τις ἀνελάμβανε νὰ ἐξοντώσῃ ἕνα ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ζῴων· ἐὰν ἐπετύγχανεν, ἀπήλαυε μεγάλων τιμῶν ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς καὶ ἀνεκηρύσσετο ἅγιος. Ἡ ἵδρυσις τοῦ «Μοναστηρίου τοῦ Στέμματος» εἰς τὴν Angoumois, ὀφείλεται εἴς τινα Λαμπὲρ (Lambert) ὀνόματι, ὅστις ἀπέκτησε φήμην κατόπιν νικηφόρων κατὰ τῶν ἀγριοχοίρων ἀγώνων.

Ἡ ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως ὑπῆρξεν ὀλεθρία διὰ τοὺς ἀγριοχοίρους, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐφεῦρε τὰς παγίδας καὶ τὰ ὅπλα, δι' ὧν εἶναι δυνατὸν ἀκινδύνως νὰ ἐκτελῇ τὴν θήραν τῶν ζῴων τούτων.

Τὸ κυνήγιον τῶν ἀγριοχοίρων γίνεται ἐπίσης καὶ δι' ἐνέδρας (καρτέρι), ἀλλὰ χρειάζεται μεγάλη ὑπομονή. Τοῦτο στηρίζεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι, οἱ ἀγριόχοιροι, οἵτινες εὗρον μίαν φορὰν καλὴν τροφὴν εἴς τινα ἀγρόν, ἐπανεπιστρέφουσι πάλιν ἀργὰ ἢ ταχέως, ὁπότε καὶ τοὺς φονεύουσιν οἱ κυνηγοὶ ἀπὸ τὰς κρύπτας των. Δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ ταλαιπωρηθῇ τις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἄνευ ἀποτελέσματος.

Σήμερον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸ κυνήγιον τῶν ἀγριοχοίρων γίνεται διὰ *βολῆς*, διὰ *διώξεως* ἢ δι' *ἰχνηλασίας* (παγανιά). Διὰ βολῆς κυνηγοῦσι τοὺς ἀγριοχοίρους ὁδηγούμενοι ἀπὸ τοὺς κύνας· τοῦτο καλεῖται *ἰχνηλάτησις τῶν ἀγριοχοίρων*.

Τὸ κυνήγιον τοῦτο δὲν εἶναι ἀμέτοχον κινδύνων, διότι τὰ δήγματα τὰ ὁποῖα προξενοῦσιν οἱ ἀγριόχοιροι εἰς τὰ λαγωνικὰ εἶναι θανάσιμα.

Ὁ Φουγιοὺ (Fouilloux) λέγει, ὅτι εὐκόλως ἀναγνωρίζεται ὁ ἄγριος ἢ μὴ χαρακτὴρ τοῦ ἀγριοχοίρου.

Ἄγριος εἶναι ὁ ἀγριόχοιρος, ὅστις ἐπιστρέφει εἰς τὴν κρύπτην του μόλις κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ διὰ τοῦ ρύγχους του κτυπᾷ τὰ δένδρα. Ἀπ' ἐναντίας ἡμερώτερος εἶναι ἐκεῖνος ὅστις πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου μεταβαίνει εἰς τὴν κρύπτην του, κυλίεται συχνὰ εἰς τὰ τέλματα καὶ ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν λαγωνικῶν τρέπεται εἰς φυγὴν ἄνευ ἀντιστάσεως. Ἐπικινδυνότατον εἶναι τὸ κυνήγιον τῶν ἀγριοχοίρων ἐντὸς τῶν κρυπτῶν των, διότι τὸ ζῷον τότε καθίσταται λυσσωδέστερον καὶ οὔτε πρὸ τῆς κάννης τοῦ ὅπλου, οὔτε πρὸ τῶν λαγωνικῶν δειλιᾷ, ἀλλ' ἐπιτίθεται ἀπεγνωσμένως κατὰ τοῦ κυνηγοῦ καὶ πολλάκις κατασπαράσσει τοῦτον. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον μόνον οἱ ἔμπειροι κυνηγοὶ ἐπιδίδονται εἰς τοῦτο τὸ εἶδος τοῦ κυνηγίου.

Digitized by Google

Τὸν νέον, μέχρις ἓξ μηνῶν, ἀγριόχοιρον τὸν ὀνομάζουσιν οἱ κυνηγοὶ *ἀγριοδελφάκι*, τὰ μέχρις ἑνὸς ἔτους ζῷα τὰ ὀνομάζουσι *κοκκινόζωα*· *ἀγελαῖα ζῷα* ὀνομάζουσι τοὺς μέχρι δύο ἐτῶν ἀγριοχοίρους· καὶ τοὺς μεγάλης ἡλικίας, τοὺς ἄνω τῶν πέντε ἐτῶν *ἀγριοχοίρους* ἢ *ἐρημίτας*.

Τὰ ἄνω τῶν δύο ἐτῶν ζῷα εἶναι κινδυνωδέστερα τοῦ μεγάλου ἀγριοχοίρου, διότι αἱ δυνάμεις των εἶναι ἀκμαιότεραι, ἂν καὶ ὁ τελευταῖος εἶναι, ἂν ὄχι ἰσχυρότερος, πάντως ὅμως ἀγριώτερος τῶν πρώτων.

Τὸ κυνήγιον τοῦ Μελεάγρου.

Τὸ ἀποτύπωμα ποὺ κάμνει ὁ ἀγριόχοιρος διὰ τοῦ ποδός του καλεῖται *πατημασιά*, ἥτις ὀλίγον διαφέρει τοῦ κατοικιδίου χοίρου, ἀλλ' ὁ τελευταῖος δὲν ἐναποθέτει τὴν τελευταίαν πατημασιὰν ἐπὶ τῆς προηγουμένης ὅπως κάμνει ὁ ἀγριόχοιρος. Οἱ πατημασιὲς τῶν θηλέων ἀγριοχοίρων εἶναι πλέον περιωρισμέναι τῶν ἀρρένων. Τοποθετοῦν τὸν ὀπίσθιον πόδα ἀκριβῶς ἐπὶ τῆς πατημασιᾶς τοῦ ἐμπροσθίου. Οἱ πατημασιὲς τῶν νεαρῶν ἀγριοχοίρων διακρίνονται, διότι εἶναι μικρότεραι καὶ πλέον ὀξεῖς κατὰ τὴν περιφέρειαν.

Τὸ μέγεθος τοῦ ζῴου καὶ ἡ ἡλικία του διακρίο..ται κατὰ προσέγγισιν ἐκ τῶν διαστάσεων τὰς ἀδελ.. ἔχει ἡ κρύπτη του, ἐκ τῶν διαστάσεων Διορ..ιένων διὰ τοῦ ρύγχους του τόπων κτλ., τὸ περίφη.τὸ ζῷον εἶναι μεγάλης ἡλικίας καὶ εὔὅμως αἱ σ.τε καὶ ἡ κρύπτη του θὰ εἶναι μεγάλη ψυχραίνοντ.ος καὶ ἡ ἐκσκαφὴ τῆς γῆς βαθεῖα καὶ οὗτος κατὰ καὶ δέχε.ιωτέρα ἐργασία εἰς τὸ κυνήγιον, εἶναι ν' δι' αὐτ.ρίση ὅσον τὸ δυνατὸν καλύτερον τὴν ἡλικίαν τοῦ ἀγριοχοίρου, τὸ γένος κτλ. Πολλάκις οἱ κυνηγοὶ ἐκλαμβάνουσι τὰ πατήματα κατοικιδίου χοίρου ὡς τοιαῦτα ἀγριοχοίρου, ἰδίως εἰς γειτνιάζοντα μὲ χωρία δάση, ὅπου βόσκοντες οἱ κατοικίδιοι χοῖροι προχωροῦσι. Τοῦτο διακρίνεται εὐκόλως, διότι, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, οἱ κατοικίδιοι χοῖροι οὐδέποτε θέτουσι τοὺς ὀπισθίους πόδας ἀκριβῶς ἐπὶ τῶν ἀποτυπωμάτων τῶν ἐμπροσθίων.

Αἱ ἐνσκαφαὶ τοῦ ἐδάφους εἶναι βαθύτεραι καὶ εὐρύτεραι, ὅταν πρόκειται περὶ ἀγριοχοίρου, καὶ βαίνουσι κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, ἐνῷ οἱ κατοικίδιοι χοῖροι σκάπτουν δεξιὰ καὶ ἀριστερά.

Οἱ καταδιωκόμενοι ἀγριόχοιροι πίπτουσιν ἐντὸς τῶν τελμάτων, τῶν ρυάκων καὶ τῶν ἀγρίων θάμνων, τοὺς ὁποίους συναντῶσι κατὰ τὴν φυγήν των. Ἐνίοτε ἐξέρχονται τῶν θάμνων καὶ εἰσέρχονται εἰς σύδενδρα μέρη (ρουμάνια), ὅπου καὶ καταδιώκονται. Κατόπιν πολυώρου καταδιώξεως καὶ ἀφοῦ καταβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ καμάτου οἱ ἀγριόχοιροι ἀποφασίζουσι νὰ ἀντιμετωπίσωσι τοὺς κύνας. Ἵστανται, κτυπῶσι τοὺς ὀδόντας των μετὰ λύσσης καὶ ἐξαπολύονται ἐναντίον των. Κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν οἱ κυνηγοὶ πρέπει νὰ σαλπίσωσι διὰ τῶν κεράτων, νὰ δημιουργήσωσι θόρυβον καὶ νὰ τρέξωσιν εἰς βοήθειαν τῶν λαγωνικῶν. Οἱ ἀγριόχοιροι γίνονται λυσσωδέστεροι ὅταν πληγωθῶσιν. Ἀντέχουσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον καταδιωκόμενοι καὶ μόνον μετὰ πάροδον 6-7 ὡρῶν ἀποκάμνουσι καὶ ἀντιμετωπίζουσι τὸν ἐχθρόν.

Συχνάκις οἱ ἀγριόχοιροι ἀλλάσσουσι διεύθυνσιν ἢ ἀναμιγνύονται μετ' ἄλλων ζῴων, ὅπως ἀπολέσωσι τὰ ἴχνη των οἱ κύνες, ἀλλὰ δυσκόλως ἐπιτυγχάνουσι νὰ ἐξαπατήσωσι τὰ λαγωνικά, διότι προδίδονται ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς ὀσμῆς ἣν ἐξαπολύουσι κατὰ τὴν φυγήν των.

Κατάλληλος στιγμὴ διὰ τυφεκισμὸν ἐναντίον ἀγριοχοίρου εἶναι ὅταν ὁ ἀγριόχοιρος, ἀφοῦ τρέξῃ ἐπί τινα χρόνον, ἵσταται εἶτα ἀσθμαίνων ἐν ἀναμονῇ τοῦ ἐχθροῦ του. Ἡ βολὴ πρέπει νὰ ριφθῇ κατὰ τῆς κεφαλῆς του ἤ, ἂν τὸ φονικὸν ὅπλον εἶναι μάχαιρα, πρέπει νὰ ἐμπήγνυται βαθέως καὶ ἀλλεπαλλήλως εἰς τὴν καρδίαν του.

Ὑπάρχουν παραδείγματα κυνηγῶν, οἵτινες ἀντεπεξέρχονται πρόσωπον πρὸς πρόσωπον κατὰ τῶν ἀγριοχοίρων.

Οὗτοι τοὺς συλλαμβάνουσιν ἐκ τῶν ποδῶν καὶ τοὺς ρίπτουσιν ὑπτίους κατὰ γῆς κόπτοντες διὰ μαχαίρας τὸν λαιμόν των. Τὰ παραδείγματα ταῦτα, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι ἐκ τῶν συνήθων κυνηγετικῶν τερατολογιῶν, εἶναι σπανιώτατα. Ὁπωσδήποτε οὐδέποτε οἱ ἔμπειροι κυνηγοὶ πλησιάζουσι τὸν ἀγριόχοιρον· καὶ ἂν ἀκόμη φαίνεται νεκρός, πρέπει πρῶτον νὰ ψαύσωμεν τὸ κάτω μέρος τῶν ποδῶν του, καὶ ὅταν τοῦτο ἀρχίζῃ νὰ ψύχεται, τότε εἶναι σημεῖον ὅτι ὁ ἀγριόχοιρος ἀπέθανεν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τοῦτο πρέπει νὰ γίνεται μετὰ μεγάλης προφυλάξεως, διότι τὸ ζῷον ἐφ' ὅσον δὲν τὸ ἔχουσιν ἐγκαταλείψει τελείως αἱ δυνάμεις του, δυνατὸν νὰ συσπειρωθῇ καὶ νὰ κτυπήσῃ διὰ τῶν ὀδόντων του τὸν κυνηγόν.

Ὅταν τὸ ζῷον φονευθῇ, τοῦ κόπτουσιν ἀμέσως τοὺς ὄρχεις, ἵνα μὴ πάρῃ κακὴν ὀσμὴν τὸ κρέας καὶ ἀφίνουσι τὰ λαγωνικὰ νὰ συναθροισθῶσι πέριξ τοῦ ζῴου. ἵνα καμαρώσωσι τὴν λείαν των, εἶτα δίδουσιν εἰς τοὺς κύνας τὴν καρδίαν, τὸ ἧπαρ καὶ τὸν σπλῆνα ἀφοῦ τὰ ἐμβαπτίσωσιν εἰς αἷμα,

Συγχρόνως τὰ κέρατα ἠχοῦσι τὸ *hallali* (τὸν ἀλαλαγμόν). Οἱ κυνηγοὶ πρέπει νὰ ἔχωσι πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν ἐπιδέσμους, μεγάλας βελόνας, κλωστάς, ποσότητα βάμματος, ἰωδίου, ἀλόην καὶ μικρὰ τεμάχια χοιρείου λίπους, διὰ τὴν παροχὴν βοηθείας εἰς τοὺς τραυματιζομένους κύνας. Ἐὰν τὰ ἐντόσθια λαγωνικοῦ τινος κρέμανται πρὸς τὰ ἔξω χωρὶς νὰ ἔχωσιν ἀποσπασθῇ, τότε τὰ ἐπαναθέτουσιν εἰς τὴν θέσιν των μετὰ προσοχῆς καὶ ράπτουσι τὴν προξενηθεῖσαν πληγήν. Ἐὰν τὸ τραῦμα εἶναι μικρὸν καὶ ἁπλοῦν, τότε ἐπιθέτουσιν ἐπ' αὐτοῦ τεμάχιον χοιρείου λίπους, ρίπτουσι σταγόνας τινὰς ἀλόης καὶ τὸ ράπτουσι μὲ διπλῆν κλωστήν. Εἰς ἑκάστην συναρμογὴν πρὸς συγκόλλησιν τῆς πληγῆς κάμνουσι καὶ ἀνὰ ἕνα δεσμὸν (κόμπο). Τὰ θεραπευθέντα ἐκ τῶν πληγῶν λαγωνικὰ γίνονται πλέον ὁρμητικὰ εἰς νέον κυνήγιον ἀγριοχοίρων, διότι οὐδέποτε λησμονοῦσι τὰς πληγάς των, τὰς ὁποίας ὑπ' αὐτῶν ὑπέστησαν.

Τὸν ἀγριόχοιρον πρέπει νὰ σκοπεύωσι κατὰ τῆς κεφαλῆς, διότι ἡ σφαῖρα ἥτις πίπτει ἐπὶ τῆς ράχεως, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ ζῴου εἶναι λίαν σκληρόν, ἢ δὲν διατρυπᾷ οὐδόλως τὸ σῶμά του, ἢ προξενεῖ τόσον ἐπιπόλαια τραύματα, ὥστε τὸ ζῷον ἐξακολουθεῖ τὴν φυγήν του. Ὁ Χάρτιγγ, λέγει, ὅτι: «τὸ ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ φονευθέντος ἀγριοχοίρου αἷμα ἔχει διαφόρους ἀποχρώσεις. Τὸ αἷμα τὸ ἐξερχόμενον ἐκ τῶν πνευμόνων εἶναι πορτοκαλλιόχρουν, τὸ ἐρυθρὸν αἷμα δεικνύει ὅτι τὸ ζῷον ἐτραυματίσθη εἰς τὴν καρδίαν, ἄφθονον αἷμα ἀλλὰ συνήθους χρώματος προδίδει τραυματισμὸν τοῦ λαιμοῦ, ὀλίγον αἷμα ὅπερ ἐπιχέεται μέχρι τοῦ ἄκρου ποδὸς ἐμφαίνει ὅτι ἡ πληγὴ εὑρίσκεται εἰς τὸν μηρόν. Ὅταν τέλος τὸ αἷμα περιβρέχῃ ὁλόκληρον τὸ σῶμα, τότε τὸ ζῷον ἔχει τραυματισθῇ εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματός του. Οἱ κύνες οἱ χρησιμοποιούμενοι διὰ τὸ κυνήγιον τῶν ἀγριοχοίρων πρέπει νὰ εἶναι ἐκλεκτῆς ράτσας καὶ νὰ ἐνδιαιτῶνται καλῶς. Καταλληλότεροι πρὸς τοῦτο εἶναι οἱ καθαροῦ ἀγγλικοῦ αἵματος κύνες, τῶν ὁποίων ἡ σημερινὴ ἀξία εἶναι παμμεγίστη.

Ο ΑΓΡΙΟΧΟΙΡΟΣ ΕΝ ΤΗ ΤΕΧΝΗ

Ὁ ἀγριόχοιρος «ἐκλαμβάνεται ὡς σύμβολον τῆς καρτεροψυχίας καὶ τοῦ θαυμαστοῦ θάρρους, διότι ἀντὶ νὰ τραπῇ εἰς φυγήν, ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν κυνῶν, ὅπως πράττει ἡ ἔλαφος, ἀναμένει τοὺς κύνας καὶ γενναίως ἐπιπίπτει κατ' αὐτῶν, ἀψηφῶν τὸν κίνδυνον...» Πολλοὶ μεγάλοι καλλιτέχναι, γλύπται, ζωγράφοι, διακοσμηταὶ ἐνεπνεύσθησαν ἐκ τούτου καὶ ἀναπαρέστησαν εἰς θαυμασίους πίνακας, μάρμαρα καὶ τοιχογραφίας πᾶν σχετικὸν μὲ τὸν ἀγριόχοιρον καὶ ἰδίως τὸ κυνήγιον τούτου, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται ὡς κινδυνωδέστερον, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ ὡς καὶ διασκεδαστικώτερον πάντων.

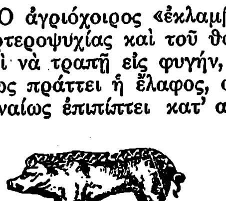

Ἀγριόχοιρος (τεχνόσημον)

Ἀναρίθμητοι εἶναι οἱ πίνακες, τὰ ἀνάγλυφα καὶ αἱ ἐπὶ μαρμάρου ἢ ὀρειχάλκου ἀναπαραστάσεις τοῦ ζῴου τούτου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τοὺς καλυτέρους εἰς ἔμπνευσιν καὶ πιστὴν ἀναπαράστασιν.

Ὁ Ἀγριόχοιρος τῆς Καλυδῶνος ἢ τὸ κυνήγιον τοῦ Μελεάγρου. Ἀνάγλυφον τοῦ Ρὶντ (Rude). Ὁ καλλιτέχνης ἀναπαριστᾷ τὸν Ἀγριόχοιρον τῆς Καλυδῶνος, καθ' ἣν στιγμὴν ὑποκύπτει εἰς τὰ κτυπήματα τῶν κυνηγῶν. Τὸ ζῷον ἐρεθισθὲν ὑπὸ τῶν κυνῶν ἐπιπίπτει κατὰ τῆς Ἀταλάντης (ἐρωμένης τοῦ Μελεάγρου), ἥτις ἦτο ἑτοίμη νὰ τοῦ καταφέρῃ τὸ πρῶτον θανάσιμον κτύπημα, ἐνῷ ὁ Μελέαγρος ἀνεγείρει τὴν λόγχην του. Ὄπισθεν τούτων καὶ πλαγίως διακρίνονται, ὁ Θησεύς, ὁ Λαέρτης, ὁ Πειρίθους, ὁ Ἰάσων, ὁ Πηλεύς, ὁ Τελαμών, ὁ Νέστωρ καὶ εἰς τὸ μέσον ὁ Κάστωρ καὶ ὁ Πολυδεύκης. Εἰς τὸ βάθος δεξιὰ οἱ ἀργοπορήσαντες ἱππεῖς, οἵτινες καλπάζουσιν ὅπως προφθάσωσι τὸ κυνήγιον. Πάντα τὰ πρόσωπα τοῦ ἀναγλύφου τούτου εὑρίσκονται, παρὰ τὴν ἀνομοιότητά των, ἐν θαυμαστῇ ἁρμονίᾳ καὶ πιστῇ ἀπεικονίσει κινήσεων καὶ ἀγωνίας, οὕτως ὥστε νὰ ἀποτελοῦν τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος.

Ἕκαστον πρόσωπον τῆς παραστάσεως ταύτης ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν εὐγενῆ ἀριστοκρατικὴν ἐμφάνισίν των. Ὁ Ρὶντ κατώρθωσε ν' ἀποδύσῃ πιστῶς πάσας τὰς λεπτομερείας τῆς μορφῆς τῶν γενναιοψύχων καὶ ἐξ εὐγενοῦς αἵματος ἡρώων τούτων. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ πρωτοτυπία του, διότι εἰς τὴν ἀρχαίαν ταύτην ἀναπαράστασιν ἔδωσε τὸ ὁμοίωμα τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐπεσφράγισε τοῦτο μὲ τὴν ἰδίαν του δεξιοτεχνίαν, οὕτως ὥστε ἀνενέωσε τὴν χρυσῆν ἅλυσιν τῆς παραδόσεως. Ὡς ἐκτέλεσις, τὸ *Κυνήγιον τοῦ Μελεάγρου*, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Ρὶντ εἶναι κάτοχος τῆς τέχνης του. Ἡ τεχνοτροπία του πλησιάζει πρὸς τὴν τοῦ *Ἀγελάδα*. Αἱ προσφύσεις εἶναι διακεκριμέναι, αἱ προσαρμογαὶ ἀκριβεῖς, ἡ καθ' ὅλου περιγραφὴ τῶν χαρακτήρων ἀξιοθαύμαστος. Τὰ ὀστᾶ καὶ οἱ τένοντες προδίδουν τελείας ἀνατομικὰς γνώσεις. Ὁ καλλιτέχνης ἐπεδόθη περισσότερον εἰς τὴν πιστότητα καὶ τὴν τόλμην τῆς ἐκτελέσεως παρὰ εἰς τὰς λεπτομερείας. Οἱ ἱππεῖς συγκρατοῦνται καλῶς ἐπὶ τῶν ἵππων των καὶ εἶναι πλήρεις ἐνεργητικότητος καὶ θάρρους. Οἱ ἵπποι εἶναι σφριγῶντες καὶ ταχεῖς. Τινὲς τούτων, ἰδίως κατὰ τὴν πλαγίαν κατατομήν, ἐνθυμίζουσι τὰς ἱππηλασίας τῶν Παναθηναίων· εἰς τὸ σημεῖον δὲ τοῦτο φαίνεται ὅτι ὁ καλλιτέχνης ἀντέγραψε τὸν Φειδίαν.

Τὸ ἀνάγλυφον τοῦτο εὑρίσκεται εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον τῆς Τερβερὲν ἐν Βελγίῳ.

Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Φλωρεντίας ὑπάρχει θαυμάσιος Ἀγριόχοιρος ἀρχαίας τέχνης ἐπὶ φαιοῦ μαρμάρου. Ἀντιγραφὴ τούτου, ἐπίσης ἀρχαία, ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ Λοῦβρον. Εἰς τὴν Νέαν Ἀγορὰν τῆς Φλωρεντίας ὑπάρχει ὡραιότατος ἀγριόχοιρος ἐξ ὀρειχάλκου, ἔργον τοῦ Πέτρου Τάκα (Pietro Tacca), ὅστις κοσμεῖ τὴν «Κρήνην τοῦ Νεαροῦ Ἀγριοχοίρου» (fontana del Porcellino). Ἀντίγραφον τοῦτο τοῦ Φοτζίνι (Foggini), ἐκόσμει ἄλλοτε τοὺς κήπους τῆς Μαρλύ (Marly). Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βατικανοῦ, ὑπάρχει ἀγριόχοιρος ἀρχαίας τέχνης, ὅστις χαρακτηρίζεται διὰ τὴν φυσικότητά του. Εἰς τὸ νέον Λοῦβρον, ἐν τῇ αὐλῇ τῶν σταύλων ὑπάρχει ὀρειχαλκίνη ἀναπαράστασις Ἀγριοχοίρου συλληφθέντος ὑπὸ κυνός, τοῦ Ρουγιὰρ (Rouillard). Εἰς τὴν Διεθνῆ ἔκθεσιν τοῦ 1855, ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἐκθέματα ἦτο τὸ ἐξ ὀρειχάλκου ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Γουλιέλμου Βόλφ (Guillaume Wolff): «Προσβολὴ καὶ περικύκλωσις Ἀγριοχοίρου ὑπὸ κυνῶν».

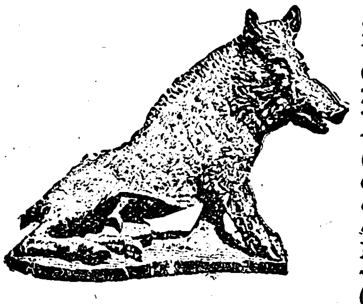

Ἀγριόχοιρος ἐξ ὀρειχάλκου (Pietro Tacca).

Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δρέσδης ὑπάρχει ὁ πίναξ: ***Κυνήγιον Ἀγριοχοίρου***, ἔργον τοῦ Σνύδερ (Snyders). Ὁ ἀγριόχοιρος εἶναι ζωγραφισμένος ἐκ τοῦ πλαγίου καὶ πατεῖ διὰ τῶν ποδῶν του τρεῖς κύνας τοὺς ὁποίους ἔχει διασπαράξει, ἐνῷ κατασυντρίβει τὸ ἀκόντιον τὸ ὁποῖον τοῦ ἔρριψεν ὁ κυνηγὸς ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. Ὄπισθεν τοῦ ζῴου ἐφορμῶσι τρεῖς κύνες, ἐξ ὧν ὁ εἷς τὸν δάκνει. Εἰς τὸ βάθος διακρίνονται δένδρα ἐκ τῶν ὁποίων πετῶσι τὰ πτηνὰ ἔντρομα.

Εἰς τὸ αὐτὸ μουσεῖον τῆς Δρέσδης ὑπάρχει καὶ ὁ περίφημος πίναξ τοῦ Ροῦμπενς (Rubens) ***Κυνήγιον Ἀγριοχοίρου***. Ὁ πίναξ οὗτος ἀναπαριστᾷ ἀνοικτὸν χῶρον διασχιζόμενον ὑπὸ χαράδρας τὴν ὁποίαν διαρρέει ρύαξ· πλαγίως τούτου εὑρίσκετα ἕνα ξερριζωμένον δένδρον· ὀλίγον μακρύτερα καὶ εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον ὁ ἀγριόχοιρος ἐξηγριω-

Digitized by Google

μένος ἀπὸ τοὺς κύνας, τινὲς τῶν ὁποίων ἔχουσι πληγωθῆ ἀπὸ τοὺς ὀδόντας του, διευθύνεται πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος ὅπου τὸν ἀναμένουσιν ἓξ κυνηγοὶ συγκεντρωμένοι περὶ τὸ ἐξεριζωμένον δένδρον· τέσσαρες φέρουσιν ἀκόντια, ὁ πέμπτος κρατεῖ δίκρανον καὶ ὁ τελευταῖος σαλπίζει διὰ τοῦ κέρατος. Δύο ἱππεῖς, κομψῶς ἐνδεδυμένοι, ἐφορμῶσιν ἐπὶ τοῦ ζῴου ὁ δὲ πλησιέστερος πρὸς αὐτὸ τὸ πλήττει διὰ μαχαίρας εἰς τὰ πλευρά. Πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὸ κάτω ἐπίπεδον ἕτεροι δύο ἱππεῖς καλπάζοντες ἔρχονται εἰς βοήθειαν τῶν πρώτων, ἐνῷ μακρύτερα ἀναφαίνονται δύο ἀγριόχοιροι καταδιωκόμενοι ὑπὸ κυνῶν καὶ κυνηγῶν. Ἀριστερὰ καὶ πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ πίνακος ὑπηρέτης κρατεῖ δι' ἀγωγέως (λυτάρι) πολλοὺς κύνας οἵτι-

Κυνήγιον ἀγριοχοίρου (Snyders)

νες τεντώνουσι τὸν ἀγωγέα διὰ νὰ λάβωσι μέρος εἰς τὴν μάχην. Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι 2 μέτρων μήκους καὶ 1.65 μ. ὕψους καὶ εἶναι ἀξιοθαύμαστος διὰ τὸ ἐπιτυχὲς χρῶμά του, τὴν τελειότητα τοῦ σχεδίου καὶ τὴν ἀπαράμιλλον λεπτομερειακὴν τεχνοτροπίαν του. Ὁ πίναξ οὗτος ἠγοράσθη ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν πινακοθήκην τῆς Πράγας ἀντὶ 800 φιορινίων. Ἀντίγραφον τούτου εὑρίσκετο ἄλλοτε εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας. Παρόμοιον ἀλλ' εἰς μεγαλύτερον μέγεθος ἔχει τὸ μουσεῖον τῆς Μασσαλίας.

Περὶ αὐτοῦ λέγει ὁ Hanfstangl: «Ἡ σύλληψις, ἡ σύνθεσις καὶ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ πίνακος τούτου φέρει περισσότερον παντὸς ἄλλου τὴν σφραγῖδα τῆς πρωτοτύπου καὶ τολμηρᾶς φαντασίας τοῦ μεγάλου διδασκάλου».

Εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Μονάχου, ὑπάρχει: «*Τὸ κυνήγιον τῶν Ἀγριοχοίρων*» ἔργον τοῦ Ἰωάν. Φὺτ (Jean Fyt), ὅπερ θαυμάζεται διὰ τὰς λεπτομερείας τῆς ἀπεικονίσεως καὶ τὴν φυσικότητά του.

«*Τὸ κυνήγιον τοῦ ἀγριοχοίρου*» ἔργον τοῦ Μπέργεμ (Berghem) κοσμεῖ τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου. Ὁ πίναξ οὗτος παριστᾷ ἕνα εὐγενῆ μετὰ τῆς γυναικός του οἵτινες ἐξέρχονται εἰς θήραν περικυκλούμενοι ὑπὸ πολυπληθοῦς ἀκολουθίας. Ὁ εὐγενὴς ἔχει ἱππεύσει ὀρφνότριχα ἵππον καὶ ἡ γυναῖκα του ὡραῖον λευκὸν τοιοῦτον. Ὁ κυνηγός, γονατιστὸς κατὰ γῆς, σκοπεύει ἕνα ἀγριόχοιρον, ὅστις στρέφεται διὰ νὰ ξεσχίσῃ τοὺς κύνας οἱ ὁποῖοι τὸν κυνηγοῦσιν· ἄλλος κυνηγὸς γεμίζει τὸ ὅπλον του, τρίτος ἔφιππος κρατῶν ἀκόντιον καταδιώκει καλπάζων τὸ ζῷον. Μακρύτερα καὶ δεξιά, δύο ἀγριόχοιροι συνωθοῦνται περὶ τὰς λόχμας καὶ προβάλλουσιν ἐξηγριωμένοι τὰς κεφαλὰς των πρὸς τοὺς κυνηγοὺς καὶ τοὺς κύνας, οἵτινες τους καταδιώκουσιν· Ἀριστερά, κυνηγοί, πληγωμένοι κύνες καὶ εἷς ἡμίονος φορτωμένος μὲ προμηθείας, ἵστανται ὑπὸ τὴν σκιὰν ὑψηλοῦ βράχου. Εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον ἀναφαίνεται μία δορκὰς φονευμένη καὶ ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῆς χλόης.

Ὁ Waagen, λέγει ὅτι: «ὁ πίναξ οὗτος, δεικνύει, ὅτι ὁ Berghem εἶναι ἱκανὸς νὰ ἀπεικονίζῃ τὰς ζωηροτέρας τῶν σκηνῶν· εἶναι ὑπόδειγμα ἀκριβείας καὶ κομψότητος, ἂν καὶ ὁ σκοτεινὸς κυανοῦς τόνος ὅστις δεσπόζει τοῦ ὅλου πίνακος, ὑποτιμᾷ, εἰς τὰ ὄμματα τοῦ καλλιτέχνου, τὸν ἐκτελεστήν του.»

Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Δρέσδης εὑρίσκεται ὁ περίφημος πίναξ τοῦ Οὔντρυ (Oudry): *Ἀγριόχοιρος θήλεια μετὰ τῶν νεογνῶν της*, καθ' ἣν στιγμὴν προσβάλλεται ὑπὸ λαγωνικῶν.

Εἰς τὸ ἐθνικὸν μουσεῖον τοῦ Λονδίνου ὑπάρχει τὸ ἀριστούργημα τοῦ Βελασκὲς (Velazquez), «*Φίλιππος ὁ Δ', κυνηγὸς ἀγριοχοίρου*». Ὁ Ζουὰν Ματθέος (Jouan Mateos), ὁ κυνηγεσιάρχης τοῦ Φιλίππου τῆς Ἱσπανίας, εἰς τὸ βιβλίον του «Ἀρχὴ καὶ ἀξία τοῦ κυνηγίου» (Origen et dignilad de la caça), τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη κατὰ τὸ ἔτος 1634 ἐν Μαδρίτῃ, ἀναφέρει, ὅτι ὁ πρίγκηψ οὗτος κυνηγῶν ἔφιππος ἐφόνευσεν, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ πατρός του καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας, τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ νυμφευθῇ, ἕνα ἀγριόχοιρον, τὸν ὁποῖον ἐπὶ πολὺ κατεδίωκεν εἰς μέρη ἀνώμαλα καὶ ἐπικίνδυνα. Τὸ θέμα τοῦτο ἔλαβε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ πίνακός του ὁ Βελασκές. Εἰς τὸ πάρκον τοῦ Πράντο καὶ εἰς τὸ μέσον μικρᾶς κοιλάδος διακοπτομένης ὑπὸ λοφίσκων καὶ μεγάλων δρυῶν, ὁ Φίλιππος ὁ 4ος καὶ τινες ἱππεῖς τῆς ἀκολουθίας του προσπαθοῦν νὰ φονεύσουν ἕνα ἀγριόχοιρον. Κυρίαι τῆς τιμῆς ἐπαναπαυόμεναι εἰς πολυτελεῖς κυανᾶς ἁμάξας, λαός, καὶ πολλοὶ χωρικοὶ συνηθροισμένοι ἐκτὸς τοῦ κυνηγετικοῦ πεδίου παρακολουθοῦσι περιέργως καὶ ἀνυπομόνως τὴν ἔκβασιν τοῦ βασιλικοῦ κυνηγίου.

Ὁ Φίλιππος ἔφιππος ὑποδέχεται τὸν ἀγριόχοιρον κρατῶν λόγχην. Πλησίον του καὶ ἀριστερά του ἔφιππος ἐπίσης ἵσταται ὁ κόμης Ὀλιβαρές, ὅστις, ὡς μέγας σταυλάρχης, δὲν ἀπομακρύνεται τοῦ βασιλέως. Ὄπισθεν τούτου ἵσταται ἐπὶ λευκοῦ ἵππου ὁ καρδινάλιος Δὸν-Φερντινάντο, πρωθιεράρχης τῆς Ἱσπανίας. Πρὸς τὸ βάθος, ἐπὶ λευκοῦ ἵππου, καὶ εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀναφαίνεται ὁ Ζουὰν Ματθέος, ὁ κυνηγεσιάρχης τοῦ βασιλέως. Περὶ τὸ κέντρον τοῦ πίνακος περιάγουσι τοὺς ἵππους ὅμιλοι ἱππέων, δεξιά. Ἕτεροι περικυκλοῦσιν ἕνα ἀγριόχοιρον, τὸν ὁποῖον ἔχουσι συλλάβει δύο κύνες, οἵτινες μόλις φαίνονται διὰ μέσου τοῦ κονιορτοῦ.

Ὁ Stirling εἰς τὸ κατὰ τὸ 1865 ἐκδοθὲν ἔργον του ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Ἱσπανοὶ καλλιτέχναι καὶ τὸ ἔργον των» γράφει, σχετικῶς πρὸς τὸν πίνακα τοῦτον: «Ὁ πίναξ οὗτος εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτερον ἔργον τοῦ Βελασκές. Τὰ συνηθροισμένα πρόσωπα πέριξ ἑνὸς φονευθέντος κυνός, οἱ φύλακες οἵτινες συγκρατοῦσι τοὺς ἀγωγεῖς τῶν κυνῶν καὶ τὰ κυνηγετικὰ σκεύη, εἷς γέρων χωρικὸς ἐνδεδυμένος μὲ χονδρὴν ἐγχώριον ἐνδυμασίαν καὶ μέγαν πλατύγυρον πῖλον, ὁ μελανείμων πρωθιερεύς, πάντα ταῦτα ἀποτελοῦσι σύνολον πλῆρες χρώματος, διαφορᾶς χαρακτήρων καὶ ζωῆς.

Ὁ Ἄγγλος ζωγράφος Sir Edwin Landseer, ὅστις περισσότερον παντὸς ἄλλου εἰσέδυσεν εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Βελασκές, γράφει: «Οὐδέποτε εἶδον εἰς ἔργον τέχνης τόσην ἔκτασιν ἀπεικονιζομένην εἰς τόσον περιωρισμένον χῶρον».

Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Μαδρίτης ὑπάρχει ἀρίστη ἀντιγραφὴ τοῦ θαυμαστοῦ τούτου πίνακος. Τὸ πρότυπον ἐδώρησεν ὁ Φίλιππος Ζ' εἰς τὸν πρωτελευταῖον λόρδον Cowley, ὅστις τὸ ἐπώλησεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Πινακοθήκην τοῦ Λονδίνου ἀντὶ 2.200 λιρῶν στερλινῶν. Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀγριόχορτο. Βλέπε Ἀγριοντοματιά.

Ἀγρίππα πίναξ. Οὕτως ἐκλήθη ὁ ἐν τῇ στοᾷ τῆς Παύλας, ἐν τῷ κατὰ τὴν Ῥώμην πεδίῳ τοῦ Ἄρεως, μέγας χωρογραφικὸς πίναξ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ὃν ἐσχεδίασεν ὁ στρατηγὸς Μάρκος Ἀγρίππας.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ πρὶν ἔτι ἀναπτυχθῇ ἡ μεταξὺ τῶν λαῶν τῆς γῆς ἐπικοινωνία, αἱ γεωγραφικαὶ γνώσεις ἑκάστου λαοῦ περιωρίζοντο, ὡς εἶναι εὐνόητον, εἰς τὴν χώραν, ἐν ᾗ οὗτος κατῴκει. Αἱ πρῶται γεωγραφικαὶ εἰδήσεις ἀπαντῶσιν ἤδη παρ' Ἑβραίοις ἐν τῇ Πεντατεύχῳ. Πιθανολογεῖται δ' ὅτι καὶ οἱ Αἰγύπτιοι ἔσχον γεωγραφικὰ βιβλία Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου. Οὐδεμία δ' ἀμφιβολία, ὅτι καὶ οἱ Φοίνικες, οἱ Βαβυλώνιοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι θὰ εἶχον ἱκανῶς εὐρείας γεωγραφικὰς γνώσεις, ἀλλ' οὐδὲν σχετικὸν περὶ τούτου μνημεῖον περιεσώθη μέχρις ἡμῶν.

Παρ' Ἕλλησιν αἱ πρῶται γεωγραφικαὶ εἰδήσεις ἀπαντῶσι παρ' Ὁμήρῳ, ὅστις τὸν Ὄλυμπον ἐθεώρησεν ὡς κέντρον τοῦ κόσμου, ὡς καὶ παρ' Ἡσιόδῳ, Κυκλικοῖς, Αἰσχύλῳ καὶ Πινδάρῳ. Τὰς γνώσεις ταύτας ἐπλούτισαν ἡ θαλασσοπλοΐα καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Οἱ Ἴωνες φιλόσοφοι ἠσχολήθησαν μὲ τὸ σχῆμα καὶ τὴν φύσιν τῆς γῆς, πρῶτον τοῦ Πυθαγόρα ἀποφηναμένου περὶ τοῦ σφαιροειδοῦς αὐτῆς (περὶ τὸ 548 π. Χ.). Ἤδη ἐπὶ τῶν λογογράφων Ἑκαταίου καὶ Ἑλλανίκου (540—411) ἅπασαι αἱ χῶραι ἀπὸ τῶν Ἡρακλείων στηλῶν μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου, συμπεριλαμβανομένων καὶ τοῦ Καυκάσου καὶ τοῦ Περσικοῦ κράτους, ἦσαν γνωσταί. Τὰς περὶ τῶν χωρῶν τούτων γνώσεις ἐπηύξησαν καὶ αἱ ἐξ αὐτοψίας περιγραφαὶ τῶν ἱστορικῶν Ἡροδότου, Θουκυδίδου, Ξενοφῶντος, Ἐφόρου, Θεοπόμπου κλπ.

Ἀλλ' ἡ γεωγραφικὴ ἐπιστήμη ἀνεπτύχθη εἰς ἔκτασιν καὶ μέγεθος ἰδίως κατὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ οἰκουμενικοῦ κράτους Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὁπότε παρεσχέθησαν πᾶσαι αἱ ἀναγκαῖαι πρὸς τὰς γεωγραφικὰς σπουδὰς ὑποθέσεις, τῇ ἀρωγῇ μετέπειτα καὶ τῆς μεγαλοδωρίας τῶν πτολεμαϊκῶν βασιλέων. Κατὰ τὴν γ' πρὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα ἀναφαίνεται Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος, ὁ πολυμαθέστατος συγγραφεὺς τῶν «Γεωγραφικῶν», εἶτα δὲ ὁ ἀστρονόμος Ἵππαρχος, συνδέσας τὴν γεωγραφίαν πρὸς τὴν ἀστρονομίαν (150), καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ποσειδώνιος, ὁ φίλος τοῦ Πομπηίου, συγγραφεὺς τῶν «Ἱστοριῶν» ἐκ 52 ἱστορικογεωγραφικῶν βιβλίων. Ἀλλὰ συστηματικώτατος πάντων ἀνεδείχθη ὁ Στράβων (67 π. Χ. —19 μ. Χ.), ὁ κατατασσόμενος εἰς τοὺς στωϊκοὺς φιλοσόφους, ἅτε ὁρίζων τὴν γεωγραφίαν, ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ βιβλίου του, ὡς ὑπαγομένην εἰς τὴν φιλοσοφίαν.

Τὸ μεγαλεῖον τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, περιλαμβάνοντος κατὰ τοὺς χρόνους τούτους πάσας σχεδὸν τὰς τότε γνωστὰς χώρας, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐσύντακτος αὐτοῦ κυβέρνησις, συνετέλεσαν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς γεωγραφικῆς ἐπιστήμης. Νέαι χῶραι τέως ἀπρόσιτοι, ἐγένοντο γνωσταὶ διὰ τῶν ρωμαϊκῶν ὅπλων καὶ πληροφορίαι ἐξ αὐτῶν ἠρύσθησαν πολλῷ τῶν προτέρων ἀκριβέστεραι. Εὐρύτατον σύμπλεγμα ὁδῶν ἐστρώθη καὶ αἱ κατὰ θάλασσαν συγκοινωνίαι ἐκανονίσθησαν ἀσφαλέστατα· ἐπὶ πλέον δὲ χῶραί τινες καὶ ἐπαρχίαι κατεμετρήθησαν μετ' ἀκριβείας. Πρὸς πάσας τὰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις ἐξερευνήσεως καὶ καταμετρήσεως τῆς τότε γνωστῆς γῆς ἡ Ἑλλὰς παρέσχε πάσας τὰς πνευματικὰς αὐτῆς δυνάμεις, ἐγκλειομένας εἰς μέγαν ἀριθμὸν γεωγραφικῶν συγγραμμάτων, ἐχόντων ὡμολογημένην ὑπεροχὴν μεταξὺ παρομοίων μὴ ἑλληνικῶν συγγραφῶν.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἐχαράχθη ὁ σπουδαιότατος χωρογραφικὸς πίναξ, περὶ οὗ ἐλέχθη ἀνωτέρω. Ὁ πίναξ οὗτος ἐσχεδιάσθη μὲν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Ἀγρίππα, ἐν τῇ Στοᾷ τῆς ἀδελφῆς του Παύλας, ἀλλ' ἐπερατώθη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ (τῷ 12 π. Χ.) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου. Ἦτο λίαν ἐκτεταμένος, ἀπεικονίζων τὴν οἰκουμένην, καὶ συνεπληροῦτο δι' ἑρμηνευτικῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἦσαν τὰ λεγόμενα Commentarii Agrippae, τὰ μνημονευόμενα ὑπὸ τοῦ Πλινίου (N. H. 3, 17), εἰς ἃ ἐπανειλημμένως καὶ ὁ Στράβων ἀναφέρεται. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων, πᾶς ὁ βουλόμενος ἐν Ῥώμῃ ἠδύνατο, περιπατῶν κατὰ τὸ πεδίον του Ἄρεως, νὰ βλέπῃ ἀνέτως καὶ νὰ διαμνημονεύῃ τὴν εἰκόνα τῆς τότε γνωστῆς οἰκουμένης καὶ τῶν ὁρίων τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους.

Βιβλιογραφία. Christ, Ἱστορ. Ἑλλην. Λογοτεχνίας. — Müllenhoff, Weltkarte und Chorographie des Kaisers Augustus, Kiel 1856 καὶ ἐν Hermes 1875. — Schweder, Ueder die Weltkarte und Chorographie des Kaisers Augustus ἐν Philologus, τ. 54, σελ. 319 κ. ἑ. τ. 56 σελ. 130 κ. ἑ.

ΣΤΕΛ. ΣΠΕΡ.

Ἀγρίππας· μάρτυς τυχὼν τοῦ μαρτυρίου ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ μετὰ τῶν συναθλητῶν Βικτωρίνου, Δωροθέου καὶ Θεοδούλου. Τούτους ἰδὼν σκληρῶς τιμωρουμένους διὰ τὴν ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ πίστιν ὁ ἅγιος Ἀγρίππας ὁ ὁμολογητής, εἶτα ἐπίσκοπος Σινάου, παρωρμήθη καὶ οὗτος εἰς τὸ μαρτύριον. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη αὐτοῦ τὴν 18ην Φεβρουαρίου.

Ἀγρίππας (Μενένιος). Ρωμαῖος γερ[illegible] ἀκμάσας κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα. [illegible] του ἀναφέρει ἡ ἱστορία ὅτι, ὅταν [illegible] ἀπεσύρθησαν τῷ 493 π. Χ. εἰς τὸν [illegible] ἀπέστειλαν αὐτὸν οἱ πατρίκιοι μετὰ [illegible] ὡς ἀντιπρόσωπον διὰ νὰ ἀκούσῃ τὰ αἰ[illegible]τῶν. Ἦτο δὲ τοσαύτη ἡ εὐφράδεια αὐτο[illegible] δημοτικότης, ὥστε ἔπεισε τοὺς πληβείους νὰ [illegible]τριάσουν τὰ αἰτήματα αὐτῶν. Εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ γερουσιαστοῦ τούτου ἀνήκει καὶ εἷς Μενένιος Ἀγρίππας ὕπαρχος (Tit. Liv IV 10) καὶ εἷς ἕτερος Ἀγρίππας Μενένιος Λαντᾶος χρηματίσας ὕπατος τῷ 439 π. Χ.

Ἀγρίππας (Μᾶρκος Βιψάνιος). Ρωμαῖος στρατηγὸς καὶ ἀνώτερος διοικητικὸς ἄρχων γεννηθεὶς τῷ 64 καὶ ἀποθανὼν τῷ 12 π. Χ. Κατήγετο ἐξ εὐτελοῦς οἰκογενείας, ἧς τὸ ἐπώνυμον μάλιστα ἐπεθύμει ν' ἀπαλειφθῇ ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του· αἱ περιστάσεις ὅμως συνέδεσαν αὐτὸν ἀπὸ πολὺ ἐνωρὶς μὲ τὸν ὁμήλικον αὐτοῦ Ὀκτάβιον Αὔγουστον, ὅστις τὸν ἐτίμησε μὲ τὴν φιλίαν του, τῷ ἀπένειμε δὲ διαδοχικῶς ὅλα τὰ ὕπατα ἀξιώματα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ὧν ἦτο ἄξιος λόγῳ τῶν σπανίων ἀρετῶν του. Μέγας στρατηγός, καὶ συγχρόνως διοικητὴς τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων τῆς χώρας του ἀπαράμιλλος, ἦτο διὰ τὸν Ὀκτάβιον οὐχὶ μόνον πολύτιμος φίλος, ἀλλὰ καὶ σύμβουλος καὶ συνεργάτης μοναδικός. Θὰ ἦτο περίπου 19 ἐτῶν, ὅτε ἔμαθεν ἐν Ἀπολλωνίᾳ μετὰ τοῦ τότε συμμαθητοῦ του Ὀκταβίου τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος (44 π. Χ.) ἐν τούτοις εἶχεν ὅλην τὴν ψυχικὴν ὡριμότητα καὶ δύναμιν, ἥτις ἤρκεσε διὰ νὰ πείσῃ τὸν φίλον του νὰ μεταβῇ παρὰ τὰς ἀποτρέψεις τῆς οἰκογενείας του εἰς τὴν Ῥώμην καὶ διεκδικήσῃ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Ἔκτοτε αἱ τύχαι τῶν δύο ἀνδρῶν

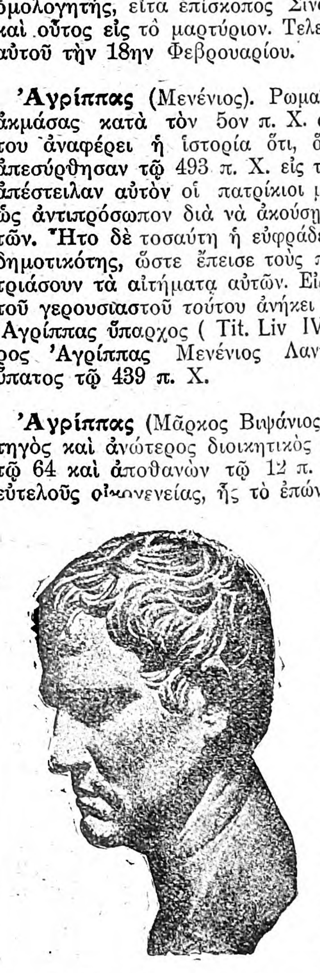

Ἀγρίππας Μᾶρκος Βιψάνιος.
(Προτομὴ ἐκ μαρμάρου.
Μουσ. Λούβρου.

Digitized by Google

γνώθησαν εἰς μίαν κοινὴν πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν ἀμφοτέρων.

Ὁ Ἀγρίππας ἕδρασε πρῶτον ὡς στρατηγός. Κατεδίωξε τὸν Κάσσιον ὡς δολοφόνον τοῦ Καίσαρος, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν μεταξὺ Ὀκταβίου καὶ Λουκίου πόλεμον καὶ ἐνέκλεισε τὸν τελευταῖον εἰς Περουζίαν, ἐξαναγκάσας τοιουτοτρόπως τοῦτον νὰ παραδοθῇ. Μετὰ ταῦτα ἀποστέλλεται εἰς Ἀκουϊτανίαν καὶ διέρχεται πρῶτος αὐτὸς μετὰ τὸν Καίσαρα τὸν Ρῆνον. Καταγαγὼν καὶ αὐτόθι θριάμβους ἐπιστρέφει εἰς Ρώμην διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στόλου κατὰ τὸν μεταξὺ Ὀκταβίου καὶ Σεξτίου Πομπηίου πόλεμον ἐν Σικελίᾳ, διαχειρίζεται δὲ ταύτην μὲ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ ἐχθρὸς ταχέως ἡττᾶται. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀγρίππας εἶχε τιμηθῇ διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ ὑπάτου, διὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας ἃς προσέφερεν εἰς τὸ κράτος. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς νίκας καὶ τὴν ὑπατίαν του, δέχεται χάριν τοῦ φίλου του Ὀκταβίου τὸ μέτριον ἀξίωμα τοῦ ἀγορανόμου, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν ἰδιοφυΐαν του ἀνήγαγεν εἰς περιωπήν. Ἀπὸ τὸ σημεῖον τοῦτο ἄρχεται τὸ διοικητικὸν αὐτοῦ ἔργον.

Ὁ Ἀγρίππας εἶχε πνεῦμα ἐξαιρετικῶς πρακτικόν· οἱ λόγοι αὐτοῦ καὶ αἱ πράξεις οὐδέποτε ἔμειναν κεχωρισμέναι, λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ ἱστορικὸς Βαλλέϊος Πατερκοῦλος. Μετὰ τοιούτων ἀρετῶν πεπροικισμένος δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ θριαμβεύσῃ εἰς τὴν διοίκησιν, ὅπως καὶ εἰς τὰς μάχας. Καταρτίσας τάγμα μηχανικῶν ἀπὸ δούλους, οὓς ἐκληροδότησεν ἀποθνήσκων εἰς τὸν Αὔγουστον, κατώρθωσεν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους νὰ κατασκευάσῃ ἐν Ρώμῃ δύο ὑδραγωγεῖα, ἓν ὁλόκληρον σύστημα ὀχετῶν, διώρυγας, δεξαμενάς, λουτρά, δημόσια ἱδρύματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Diribitorium· ἐστόλισε τὴν πόλιν μὲ μαρμαρίνας στήλας καὶ 300 ἀγάλματα, μεταβαλὼν οὕτω τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς του πόλιν τῶν κεράμων εἰς πόλιν τῶν μαρμάρων. Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ὁ Ἀγρίππας ἀσχολεῖται μὲ τὰ εἰρηνικὰ ταῦτα ἔργα, ἡ πατρὶς καλεῖ αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ καὶ πάλιν τὴν στρατηγίαν εἰς τὸν ἐκραγέντα ἐν τῷ μεταξὺ πόλεμον τοῦ φίλου του ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου. Ὁ Ἀγρίππας δέχεται προθύμως τὴν στρατηγίαν καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ νίκη τοῦ Ἀκτίου, ἥτις ὀφείλεται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος εἰς αὐτόν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς εἰσέρχεται εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν λαμβάνων ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα τῆς ἀδελφῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Ὀκταβίας, Μαρκέλλαν.

Διορίζεται διὰ τρίτην φορὰν ὕπατος καὶ ἱδρύει τὸ περίφημον Πάνθεον τῆς Ρώμης. Πρὸς στιγμὴν ὅμως αἱ σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ψυχραίνονται, διὰ κατηγορίαν τινὰ ἣν ἐπέρριψεν οὗτος κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του ἄνακτος Μαρκέλλου, καὶ δέχεται τὴν διοίκησιν τῆς Συρίας, ἥτις ἦτο δι' αὐτὸν μία ἔντιμος ἐξορία. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρκέλου, νομίμου διαδόχου τοῦ θρόνου, ὁ Ἀγρίππας ἐπιστρέφει (21 π. Χ.) εἰς τὴν Ρώμην καὶ λαμβάνει τὸν τίτλον τοῦ prefectus urbi ὅστις ἐδημιουργήθη δι' αὐτόν. Τότε ἀκριβῶς ὁ Ὀκτάβιος Αὔγουστος τὸν ἐτίμησε διὰ τῆς ὑπάτης τῶν τιμῶν, δώσας αὐτῷ ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα του καὶ χήραν τοῦ Μαρκέλλου Ἰουλίαν, δι' οὗ γά-

Μᾶρκος Ἀγρίππας ὕπατος.

μου καθίστα αὐτὸν νόμιμον διάδοχον τοῦ θρόνου. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀγρίππας λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐναντίον τῶν Γερμανῶν καὶ Κανταβρῶν ἐκστρατείαν ἐν Ἰσπανίᾳ, ἀμέσως δὲ κατόπιν ἐπισκέπτεται, κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος, τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους. Κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τούτων, διαρκέσασαν περὶ τὰ 4 ἔτη, κατώρθωσε τὴν ἕνωσιν τῶν κρατῶν τοῦ Πόντου καὶ Βοσπόρου, εἰργάσθη δὲ ὅσον ἠδύνατο διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκεραιότητος τοῦ κράτους. Ἐπιστρέψας εἰς Ρώμην ἐπεχείρησε καὶ ἑτέραν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῶν ἐπαναστατησάντων Πανόνων, ἐξ ἧς ὅμως δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἐπανέλθῃ ζῶν. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης εὗρεν αὐτὸν ὁ θάνατος ἐν Καμπανίᾳ καθ' ὃν χρόνον ἐπέστρεφεν οἴκαδε. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀγρίππα ἐλύπησε τὸν Ὀκτάβιον βαθύτατα. Ἔχανε δὲ οὕτω τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἦτο ἕτοιμος νὰ πράξῃ τὸ πᾶν δι' αὐτόν, ἐκεῖνον ἄνευ τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον του δὲν θὰ ἐλαμπρύνετο μὲ τοσαύτας ἐπιτυχίας. Ὁ Αὔγουστος ἐξεφώνησεν ὁ ἴδιος τὸν ἐπικήδειον λόγον τοῦ Ἀγρίππα, ἐνεταφίασε δὲ αὐτὸν μετὰ πλείστων τιμῶν εἰς τὸν τάφον ὃν προώριζε διὰ τὸν ἑαυτόν του.

Ὁ Ἀγρίππας ἀπέκτησεν ἐκ τῆς Ἰουλίας τὸν Γάϊον καὶ Λούκιον Καίσαρα καὶ Ἀγρίππαν τὸν ἔσχατον (Postumus), οἵτινες ἀπέθανον εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, καὶ τὴν Ἀγριππίναν τὴν λεγομένην πρεσβυτέραν, ἥτις κατόπιν ἐγένετο σύζυγος τοῦ Γερμανικοῦ.

Ἀγρίππας (Ἡρώδης) Α' καὶ Β' βλ. Ἡρώδης.

Ἀγρίππας· σκεπτικὸς φιλόσοφος γεννηθεὶς κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ τὰ τέλη τοῦ πρώτου μ. Χ. αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν περὶ τὰ μέσα τοῦ δευτέρου. Κατὰ τὸν Διογένην Λαέρτιον, ὁ Ἀγρίππας συνώψισεν εἰς πέντε *τρόπους* τοὺς λόγους τῆς *σκέψεως*, ἐνῷ οἱ προκάτοχοί του, ἐν οἷς καὶ ὁ Αἰνεσίδημος, διέκρινον δέκα.

Τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγρίππα δὲν ἀναφέρεται συχνὰ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, ὅστις εἶναι ὁ μόνος σχεδὸν ὅστις ἔγραψεν ἐν ἐκτάσει ἱστορίαν τοῦ σκεπτικισμοῦ καὶ ἐπέφερε κρίσεις ἐπ' αὐτῆς, οὐδὲ ἅπαξ ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγρίππα. Ἐκθέτων τοὺς πέντε τρόπους περὶ ὧν γράφει Διογένης ὁ Λαέρτιος, λέγει, γενικῶς, ὅτι εἶναι θεωρίαι τῶν σκεπτικῶν τῆς νέας σχολῆς. Οἱ πέντε *τρόποι* τοῦ Ἀγρίππα ὑφ' οὓς οὗτος ὑπάγει τὸ σύνολον τῶν σκεπτικῶν συλλογισμῶν εἶναι:

α'—ἡ ἀσυμφωνία· β'—ἡ πρόοδος εἰς τὸ ἄπειρον· γ'—ἡ ἀναφορὰ ἢ σχέσις· δ'—ἡ ὑπόθεσις· ε'—τὸ διάλληλον.

α'—*Ἡ ἀσυμφωνία*. Πᾶν πρᾶγμα εἶναι γνωστὸν εἴτε διὰ τῶν αἰσθήσεων εἴτε διὰ τοῦ νοῦ. Ὑπάρχουν ὅμως διαφωνίαι: Τινὲς πιστεύουν ὅτι μόνον τὰ διὰ τῶν αἰσθήσεων νοούμενα ὑφίστανται. Ἄλλοι πιστεύουν τοῦτο μόνον διὰ τὰς ἐννοίας. Ἄλλοι ἀκόμη, ἀποδίδουν ὁτὲ μὲν εἰς τὰ νοητά, ὁτὲ δὲ εἰς τὰ αἰσθητὰ τὴν ἀλήθειαν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ ὀρθὴ ἐκλογὴ μεταξὺ τόσον διαφωνουσῶν γνωμῶν. Ἀσφαλέστερον λοιπὸν εἶναι ἡ ἀμφιβολία, ἡ σκέψις.

β'—*Ἡ πρόοδος εἰς τὸ ἄπειρον*. Ἂν ἐν τούτοις υἱοθετήσωμεν μίαν τῶν γνωμῶν τούτων, θὰ πρέπῃ νὰ ἀποδείξωμεν τὴν ἀλήθειάν της: Τὸ αἰσθητὸν διὰ τοῦ αἰσθητοῦ, τὸ νοητὸν διὰ τοῦ νοητοῦ. Πᾶν ὅμως τὸ ἀγόμενον ὡς ἀπόδειξις πρέπει νὰ ἀποδειχθῇ ἀληθὲς δι' ἄλλου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἐπ' ἄπειρον.

γ'—*Ἡ σχέσις ἢ ἀναφορά*. Τὸ αἰσθητὸν σχετίζεται μὲ τὸ αἰσθανόμενον πρόσωπον, τὸ νοητὸν μὲ τὸ σκεπτόμενον. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ πᾶν εἶναι σχετικόν, οὐδενὸς πράγματος τὴν ἀλήθειαν δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν ἰδίων μας σκέψεων.

δ'—*Ἡ ὑπόθεσις*, Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν θεωριῶν μας κάμνομεν ὑποθέσεις φέροντες ὡς δεδομένας ἀρχάς τινας. Ἀλλ' ἐὰν αἱ ὑποθέσεις μας αὗται δὲν φανοῦν ἀρκούντως δικαιολογητικαί, αἱ ἀντίθετοί των δύνανται κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς ἀξιώματα ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων. Ποῖον θὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα, ὅταν αἱ ὑποθέσεις ἐφ' ὧν βασίζεται εἶναι ἀμφίβολοι;

ε'—*Τὸ διάλληλον*. Δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ αἰσθητὸν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ διὰ τοῦ νοητοῦ. Ἀλλὰ τὸ νοητὸν διὰ τίνος θὰ ἀποδειχθῇ; Ἐὰν διὰ τοῦ νοητοῦ, τότε ἐπανερχόμεθα εἰς τὴν πρόοδον πρὸς τὸ ἄπειρον. Ἐὰν διὰ τοῦ αἰσθητοῦ, εὑρισκόμεθα ἐν φαύλῳ κύκλῳ.

Πολλοὶ θεωροῦν τοὺς *τρόπους* τούτους τοῦ Ἀγρίππα ὡς ἁπλοποίησιν τῶν τοῦ Αἰνεσιδήμου. Ἐν τούτοις ἐξαιρέσει ὀλίγων ὁμοιοτήτων οἱ τρόποι τῶν δύο τούτων σκεπτικῶν διαφέρουν θεμελιωδῶς: Οἱ τρόποι τοῦ Ἀγρίππα παραδέχονται τὴν ἐκ τῶν αἰσθήσεων γνῶσιν, ἐνῷ ὁ Αἰνεσίδημος πιστεύει εἰς τὴν γνῶσιν τὴν ἐκ τοῦ λογικοῦ. Δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Ἀγρίππας, ὅστις δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀρχηγὸς τῆς νεωτέρας σχολῆς, διεπραγματεύθη τόσον καλῶς τὰ τοῦ σκεπτικισμοῦ, ὥστε οἱ διάδοχοί του, ἀρχαῖοι καὶ σύγχρονοι, δὲν εὗρον τὶ νὰ προσθέσουν ἢ νὰ ἀφαιρέσουν. Ὁ Montaigne καὶ ὁ Pascal υἱοθετήσαν τὰ ἐπιχειρήματά του χωρὶς νὰ ἐπιφέρουν μεταβολάς. Ἐπίσης δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀγρίππα εἶνε ἀκαταμάχητα. Πᾶσα συζήτησις ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τῶν συλλογισμῶν προσκρούει εἰς ἕνα τῶν πέντε του τρόπων. Διὰ δὲ τοῦ τετάρτου του τρόπου ὁ Ἀγρίππας ἀποκλείει καὶ αὐτὴν τὴν συζήτησιν καὶ διὰ τὰς θετικὰς ἀκόμη ἐπιστήμας, δεδομένου ὅτι καὶ αὗται στηρίζονται ἐπὶ συνθηκῶν καὶ ὑποθέσεων.

Ἀγρίππας (Ἐρρῖκος - Κορνήλιος Agrippa τοῦ Nettesheim). Γεννηθεὶς τὴν 14 Σεπτεμβρίου 1486, ἐν Κολωνίᾳ, ἀπὸ οἰκογένειαν μικρῶν εὐγενῶν, ὑπῆρξεν ἓν ἐκ τῶν ἐκπληκτικωτέρων πνευμάτων τοῦ ἐκπληκτικοῦ 16ου αἰῶνος. Ὁ ἀνὴρ οὗτος φαίνεται ἀντικατοπτρίζων τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς του, ἀλληλοδιαδόχως εὔπιστον καὶ σκεπτικόν, ἐνθουσιώδες καὶ δύσπιστον, ἐξ ἴσου ἀχαλίνωτον εἰς τὰς ἀρνήσεις καὶ εἰς τὴν πίστιν του. Τὰ δύο κυριώτερα ἔργα του ἀφιεροῦνται τὸ ἓν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς μαγείας καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν ἀπόδειξιν τῆς ματαιότητος τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ζωή του ὑπῆρξε περιπετειωδὴς εἰς τὸ ἔπακρον. Ὁ Ἀγρίππας διετέλεσε στρατιώτης, κατόπιν φοιτητὴς τῆς ἰατρικῆς, περιῆλθε τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, ἵδρυσε μυστικὰς ἑταιρίας, ἐξετέλεσεν ἀλχημιστικὰ πειράματα, ἐδίδαξε τὴν ἑβραϊκὴν εἰς Ντὸλ καὶ τῷ 1510 ἦτο καθηγητὴς τῆς θεολογίας εἰς τὴν Κολωνίαν. Ἀργότερον ἔδωκεν εἰς τὴν Παβίαν μαθήματα περὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου. Κατηγορηθεὶς ὡς μάγος καὶ ἐξαναγκασθεὶς εἰς φυγήν, ἀνευρίσκεται τῷ 1518 εἰς Μέτζ, ὅπου ἐξετέλεσε καθήκοντα συνδίκου καὶ δικηγόρου τῆς πόλεως. Κατηγορήθη ἐκ νέου ἐπὶ μαγείᾳ καὶ κατέφυγεν εἰς Γενεύην, ὅπου διωρίσθη ἰατρὸς τῆς Λουΐζας τῆς Σαβοΐας. Κατόπιν μετέβη εἰς Ἀμβέρσην, ὅπου ἐξέδωκε τῷ 1530 τὰ δύο μεγάλα ἔργα του «Περὶ τῆς ματαιότητος τῶν ἐπιστημῶν» καὶ «Περὶ τῆς ἀποκρύφου φιλοσοφίας». Ἡ ἔκδοσις τῶν βιβλίων αὐτῶν ἐστοίχισεν εἰς τὸν Ἀγρίππαν φυλάκισιν ἑνὸς ἔτους (1530 - 1531). Ἐτερμάτισε τέλος ὁ ἀνὴρ οὗτος τὸν μυθιστορηματικὸν βίον του εἰς Λυὼν κατὰ τοὺς μέν, εἰς Γρενόβλην κατὰ τοὺς ἄλλους, τῷ 1534 ἢ τῷ 1535.

Ἀγρίππας τοῦ Νεττεσχάϊμ.

Εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ τῆς ἀποκρύφου φιλοσοφίας» ὁ Ἀγρίππας προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ μαγεία εἶναι ἀληθὴς ἐπιστήμη, τὸ στεφάνωμα καὶ ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν ἄλλων. Μεταξὺ μαγείας καὶ θείας ἀποκαλύψεως οὐδεμία ἀντίθεσις ὑπάρχει. Ἡ μαγεία μᾶς ἀνυψώνει ἀπὸ τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως εἰς τὴν γνῶσιν τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι προκαλοῦν τὰ διάφορα φαινόμενα καὶ ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης εἰς τὴν γνῶσιν τῆς πρώτης ἀρχῆς τῶν πάντων, τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἀγρίππας, ὑπὸ διάφορον μορφήν, ἐπαναλαμβάνει τὴν θεωρίαν τῆς ἐκστάσεως τοῦ Πλωτίνου καὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς σχολῆς. Διαιρεῖ κατόπιν τὴν μαγείαν εἰς «φυσικήν», «οὐρανίαν» καὶ «θρησκευτικήν». Εἰς τὸ ἕτερον ἔργον του «Περὶ τῆς ἀβεβαιότητος καὶ ματαιότητος τῶν ἐπιστημῶν», ὁ Ἀγρίππας ὑποστηρίζει ὅτι ὅλαι αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι μάταιαι καὶ ἀβέβαιαι καὶ ἐπιτίθεται δριμύτατα κατ' αὐτῶν. Ἡ φιλοσοφία, ἡ θεολογία, ἡ ἰατρική, τὸ δίκαιον εἶναι μία σειρὰ σφαλμάτων καὶ παραδοξολογιῶν καὶ ἀντὶ νὰ ἀσχολούμεθα μὲ τὴν μελέτην αὐτῶν, εἶναι προτιμότερον, κατὰ τὸν Ἀγρίππαν, νὰ ἐπαφεθῶμεν εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ πρὸς ἡμᾶς διὰ τῶν Ἁγίων Γραφῶν.

Ἀγριππῖνα μάρτυς. Αὕτη ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη ἐν Ρώμῃ χριστιανικῶς ὑπὸ εὐσεβῶν καὶ ἐναρέτων γονέων. Συλληφθεῖσα δὲ ὡς χριστιανὴ ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν ὑπέστη ἀνδρείως πολλὰς κακώσεις καὶ μαρτύρια, ἀφοῦ πρότερον πρὸς χλεύην ἀφῃρέθησαν πάντα τὰ ἐνδύματα αὐτῆς. Συνετρίβησαν ὑπὸ τῶν διωκτῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως αἱ σιαγόνες αὐτῆς καὶ διεστρεβλώθησαν τὰ μέλη τοῦ σώματός της. Ἕνεκα δὲ τῶν βασάνων τούτων παρέδωκεν ἡ ἀοίδιμος τὴν ψυχὴν αὐτῆς εἰς τὸν νυμφίον Χριστόν, καὶ οὕτως ἔλαβε τὸν ἀμάραντον τῆς δόξης στέφανον. Τρεῖς δὲ γυναῖκες, ἡ Βάσσα, ἡ Παῦλα καὶ ἡ Ἀγαθονίκη λαβοῦσαι κρυφίως τὸ ἅγιον αὐτῆς σῶμα ἔφερον εἰς τὴν νῆσον Σικελίαν καὶ ἐναπέθεσαν αὐτὸ ἐκεῖ, ἱδρύθεντος καὶ ἱεροῦ ναοῦ πρὸς τιμὴν τῆς ἐνδόξου μάρτυρος, εἰς ὃν προσερχόμενοι μετὰ πίστεως οἱ ἀσθενοῦντες λαμβάνουσιν ἰάσεις. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη αὐτῆς τὴν 23ην Ἰουνίου.

Ἀγριππῖνα (ἡ πρεσβυτέρα). Ρωμαία δέσποινα περίφημος διὰ τὴν δύναμιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν σπανίαν ἐνεργητικότητα αὐτῆς. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Ἀγρίππα καὶ τῆς Ἰουλίας, τῆς γνωστῆς κόρης τοῦ Αὐγούστου, καὶ σύζυγος τοῦ στρατηγοῦ Γερμανικοῦ. Παρακολουθήσασα τὸν σύζυγον αὐτῆς εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς ἐκστρατείας του, συνέτεινε πολλάκις εἰς τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐπιτυχίας, παροτρύνουσα τοὺς στρατιώτας εἰς πόλεμον ἢ καὶ καταστέλλουσα ἐπαναστάσεις διὰ τῆς δημοτικότητος αὐτῆς, ὡς τὴν ἐκραγεῖσαν ἐν Γερμανίᾳ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου. Εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Συρίας ἡ Ἀγριππῖνα ὑπέστη θαρραλέως μετὰ τοῦ συζύγου της τὰς ραδιουργίας τοῦ Διοικητοῦ Πείσωνος καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Πλακκίας εἰς οὓς καὶ ὀφείλεται ἡ ἄδικος καταδίκη τοῦ στρατηγοῦ εἰς τὸν διὰ τοῦ κωνίου θάνατον. Ἡ Ἀγριππῖνα παρίστατο εἰς τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ συζύγου της, καύσασα δὲ τὸν νεκρὸν αὐτοῦ καὶ συλλέξασα μὲ τὰς ἰδίας αὐτῆς χεῖρας τὴν κόνιν του ἀνεχώρησε βαρυπενθοῦσα δι' Ἰταλίαν ὅπου ἐπίστευεν ὅτι θὰ ἐξεδικεῖτο τὸν Πείσωνα. Ἦτο δὲ τοσαύτη ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ὃν ἐγνώριζεν ἄλλως τε νὰ μεταχειρίζεται καλύτερον παντὸς ἄλλου κατὰ τὰς περιστάσεις, ὥστε ὁ Πείσων αἰσθανόμενος προσεγγίζον τὸ τέλος του ηὐτοκτόνησε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πείσωνος ἡ Ἀγριππῖνα θεωρήσασα ὡς τερματισθὲν τὸ πολιτικὸν αὐτῆς ἔργον ἀπεχώρησεν εἰς τὰ ἴδια μὲ σκοπὸν ν' ἀπα

Digitized by Google

σχοληθῇ τοῦ λοιποῦ ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ δὲν ἐπέπρωτο νὰ ἡσυχάσῃ. Ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος, μισήσας αὐτὴν ὄχι τόσον διὰ τὴν φοβεράν της ἐκδίκησιν, ὅσον διὰ τὸν ὑπερήφανον αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ τὴν δημοτικότητά της ἣν ἐφοβεῖτο, ἐξώρισεν αὐτὴν εἰς τὴν Πανδαταρίαν νῆσον (Ventotene) ὅπου καὶ ἀπέθανε μετὰ τετραετίαν ἑκούσιον δι' ἀσιτίας θάνατον (τῷ 33

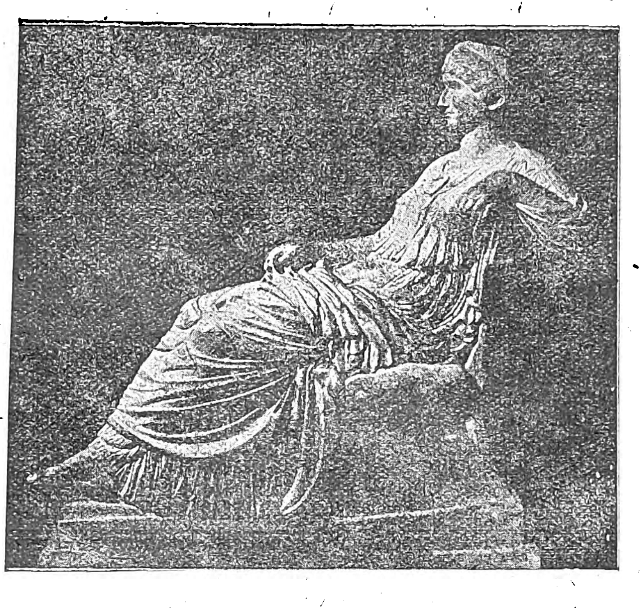

Ἀγριππῖνα ἡ πρεσβυτέρα. Ἄγαλμα εὑρισκόμενον ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Καπιτωλίου, ἐν Ῥώμῃ καὶ ὑποτιθέμενον ὡς παριστῶν τὴν μητέρα τοῦ Καλιγούλα.

μ. Χ.). Ἡ Ἀγριππῖνα ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ 9 τέκνα ἐξ ὧν τὰ δύο μόνον ἐπέζησαν, ἡ Ἀγριππῖνα ἡ καλουμένη νεωτέρα, περὶ ἧς κατωτέρω, καὶ ὁ Γάϊος Καῖσαρ ὅστις καὶ διεδέχθη τὸν Τιβέριον εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ὑπὸ τὸ ὄνομα Καλιγούλας. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἅμα τῇ ἀνακηρύξει του ὡς αὐτοκράτορος μετέφερε τὴν κόνιν τῆς μητρός του εἰς τὴν Ῥώμην ὅπου ἐκήδευσεν αὐτὴν μεγαλοπρεπῶς. Εἰς τὸ Καπιτώλιον τῆς πόλεως ταύτης ὑπάρχει ἄγαλμα τῆς Ἀγριππίνης, ὅπερ θεωρεῖται ὡς ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἔργα τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς.

Ἀγριππῖνα (ἡ νεωτέρα). Θυγάτηρ τῆς Ἀγριππίνης τῆς πρεσβυτέρας καὶ τοῦ Γερμανικοῦ, δὲν ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὴν μητέρα αὐτῆς ἡ τὴν δύναμιν

Χάλκινον μετάλλιον κοπὲν ὑπὸ τοῦ Καλιγούλα πρὸς τιμὴν τῆς Ἀγριππίνης καὶ εἰς μνήμην τῆς μεταφορᾶς τῆς σποδοῦ αὐτῆς εἰς Ῥώμην.

τῆς θελήσεως καὶ τὴν ὡραιότητα. Κατὰ τὰ ἄλλα σκληρὰ καθὼς ἦτο, ἀκόλαστος καὶ φιλόδοξος μέχρις ἐγκληματικότητος, ὄχι μόνον εἰς τὴν σεμνὴν μητέρα της δὲν ὡμοίασεν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ ὅλων τῶν ἄλλων γυναικῶν ἀπετέλεσεν ἐξαίρεσιν.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν παρὰ τὸν Ῥῆνον ποταμὸν Οὐβιένην, διαρκούσης τῆς ἐκστρατείας τοῦ πατρὸς αὐτῆς εἰς Γερμανίαν, ἐνυμφεύθη δὲ τὸ πρῶτον εἰς ἡλικίαν 12 ἐτῶν τὸν Γναῖον Δομίτιον Ἀενόβαρβον, ἐξ οὗ ἐγέννησε τὸν Λούκιον Δομίτιον Νέρωνα, τὸν γνωστὸν ῥωμαῖον αὐτοκράτορα. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς Καλιγούλα ἐξωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς Καμπανίαν διὰ τὸν ἀκόλαστον βίον αὐτῆς, ὅστις ἐσκανδάλιζε τὸν αὐτοκράτορα. Ἐπανακάμψασα μετὰ διετίαν ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ θείου αὐτῆς Κλαυδίου ὑπανδρεύθη τὸν Πασσιηνὸν Κρίσπον, ὅστις μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀποθάνει ἡ σύζυγος τοῦ θείου αὐτῆς Κλαυδίου Μεσσαλίνα, καὶ ἡ Ἀγριππῖνα ἥτις ὠνειρεύετο τὴν αὐτοκρατορίαν διὰ τὸν ἑαυτόν της δὲν ἤργησε νὰ περιπλέξῃ εἰς τὰ δίκτυά της τὸν γηραιὸν θεῖόν της καὶ νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ τὴν νυμφευθῇ. Ἀπὸ τότε ἀκριβῶς χρονολογεῖται ἡ περίφημος διάταξις τοῦ Κλαυδίου καθ' ἣν ἐπετρέπετο εἰς τοὺς θείους νὰ λαμβάνωσιν ὡς συζύγους τὰς θυγατέρας τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, ἥτις καὶ ἔκαμε τὴν Ἀγριππῖναν Αὐγοῦσταν. Ὡς αὐτοκράτειρα ἡ Ἀγριππῖνα ἔπραξε πᾶν ὅ,τι τὸ ἔνστικτον καὶ ἡ φοβερὰ αὐτῆς δοξομανία τῆς ὑπηγόρευσαν. Θανατώνει ἢ στέλλει εἰς τὴν ἐξορίαν ὅλας τὰς γυναῖκας τῶν ὁποίων ἡ καλλονὴ ἦτο ἐπικίνδυνος δι' αὐτήν, τίθεται ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ, δέχεται πρέσβεις, κατορθώνει ἐν τῷ μεταξὺ νὰ υἱοθετηθῇ ὁ υἱὸς αὐτῆς Νέρων ἀπὸ τὸν Κλαύδιον εἰς βάρος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ φυσικοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου, Βρεττανικοῦ, καὶ τέλος δηλητηριάζει τὸν αὐτοκράτορα, δὲν ἀφίνει δὲ νὰ γίνῃ γνωστὸς ὁ θάνατος αὐτοῦ, πρὶν ἢ ὁ υἱὸς αὐτῆς καταλάβῃ τὸν θρόνον του.

Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ υἱοῦ της ἡ Ἀγριππῖνα δὲν ἤλλαξε τακτικήν· προσεπάθει νὰ κάμῃ καὶ τὸν Νέρωνα ὑποχείριον τῶν ὀρέξεών της, ἐπεθύμει νὰ διοικῇ τὸ πᾶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τὸ κατώρθωσεν ἐν μέρει, διότι ὁ κακὸς υἱὸς ἦτο ὑποχρεωμένος εἰς τὴν κακὴν μητέρα, ὤφειλεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν. Ἀργότερον ὅμως αἱ ἐπεμβάσεις τῆς Ἀγριππίνας εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Νέρωνος ἐγένοντο ἀνυπόφοροι—δὲν ἐδίστασεν ἡ ἀπαισία αὕτη γυνὴ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γοητείαν της ἵνα προκαλέσῃ τὸν ἔρωτα τοῦ υἱοῦ της καὶ ἀποτρέψῃ οὕτως αὐτὸν ἀπὸ τὰς ἄλλας γυναῖκας, ἃς ἐφοβεῖτο— καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος Νέρων ἀρχίζει νὰ φοβῆται τὴν μητέρα του.

Τῇ ὑποδείξει τῆς ἐρωμένης αὐτοῦ Ποππαίας ὁ Νέρων ἀποφασίζει τὴν θανάτωσιν αὐτῆς. Ὁ θάνατος τῆς Ἀγριππίνης ἐπέπρωτο νὰ εἶναι τραγικός, ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐγκληματικότητα αὐτῆς. Μίαν ἡμέραν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβιβασθῇ πλοίου ἀπὸ τοῦ ὁποίου, κατὰ μυστικὴν διαταγὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, θὰ ἐρρίπτετο εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐκείνη ὅμως ἀντιληφθεῖσα ἐγκαίρως τὸ τέχνασμα κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν δημίων της καὶ νὰ διαπεραιωθῇ κολυμβῶσα εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου Βαίας. Ἐκεῖ ἡ Ἀγριππῖνα εὗρε τὸν θάνατον διὰ τῆς χειρὸς ἑνὸς ἀπεσταλμένου τοῦ Νέρωνος δολοφόνου. Λέγεται ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἐπετίθετο οὗτος ἐναντίον της, προσέταξεν αὐτὸν ἤρεμα: «Κτύπα εἰς τὴν κοιλίαν». Τραγικὴ εἰρωνεία, σημαίνουσα προφανῶς ὅτι ἐκείνη ἔπρεπε νὰ τιμωρηθῇ ἀφοῦ ἐγέννησεν ἓν τοιοῦτον τέρας ὡς ἦτο ὁ Νέρων. Τὸν παράδοξον χαρακτῆρα τῆς Ἀγριππίνης νεωτέρας, μὲ ὅλας αὐτοῦ τὰς ὁρμὰς καὶ ψυχικὰς ἀντιθέσεις παρέστησεν ὑπερόχως ὁ Ρακίνας εἰς τὴν γνωστὴν τραγῳδίαν αὐτοῦ «Britanicus» (Βρεττανικός).

Ἀγριππῖνοι ἢ Ἀγριππινιανοί· οὕτως ὀνομάζουν ὅσοι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων κατέγιναν λεπτομερῶς εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῆς πρώτης περιόδου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, τοὺς κατὰ τὸν 3ον αἰῶνα δράσαντας φανατικοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ἀγριππίνου, Ἐπισκόπου Καρχηδόνος. Ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἐδίδασκε, τῷ 217 μ. Χ., ὅτι πρέπει νὰ ἀναβαπτίζωνται ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι τὸ πρῶτον βάπτισμα τὸ ἐδέχθησαν ἀπὸ αἱρετικούς, διὰ νὰ γίνωνται δεκτοὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πρότασις αὕτη εὗρε μεγάλας ἀντιδράσεις, λόγῳ τοῦ δυσκόλου τῆς ἐφαρμογῆς της, ὁ δὲ Ἀγριππῖνος ἠναγκάσθη νὰ συγκαλέσῃ εἰς Καρχηδόνα σύνοδον, ἥτις καὶ ἀπεφάνθη ὁριστικῶς ὑπὲρ τοῦ ἀναβαπτίσματος. Ὅταν δὲ ὁ ἅγιος Κυπριανός, εἷς τῶν διαδόχων τοῦ Ἀγριππίνου, ἐζήτησε νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὴν ληφθεῖσαν αὐτὴν ἀπόφασιν, ὁ Ἰοβαϊανὸς ἠρνήθη νὰ ἐπιδοκιμάσῃ τὸ σχέδιον τοῦτο, λέγων ὅτι ἡ συνήθεια τοῦ ἀναβαπτίσματος ἦτο εἰλημμένη ἐκ τῶν αἱρετικῶν ἀφ' οὗ μόνον αὐτοὶ ἐβάπτιζον εἰς Ἀφρικὴν διὰ δευτέραν φοράν. Ὁ Κυπριανὸς προσεπάθησε τότε νὰ τὸν καταπείσῃ, μὲ τὰ ἐπιχειρήματα, ὅτι ἡ λογικὴ καὶ ἡ ἀλήθεια πρέπει νὰ προτιμῶνται πάντοτε ἀπὸ τὰς συνηθείας καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὴ μιμηθοῦν τοὺς αἱρετικοὺς προκειμένου περὶ μιᾶς ἀγαθῆς πράξεως. Ἀλλ' ἡ ἐπιμονή του δὲν ἴσχυσεν εἰς οὐδέν, καὶ ἡ ἰδέα περὶ ἀναβαπτίσματος ἀπερρίφθη.

Ἄγριππος ἢ ἡ *Ἄγριπος*· ἡ ἀγρία ἐλαία. «Λάκωνες γὰρ τὴν ἀγρίαν ἐλαίαν *ἄγριππον* καλοῦσι» κατὰ Ζηνόβιον (ἐν ἐπιτομῇ παροιμιῶν α, 60) ἔνθα φέρεται ἡ παροιμία «ἀκαρπότερος *ἀγρίππου*» ἐπὶ πάνυ μηδὲν παραγόντων, ὁ δὲ Σουΐδας: «ἐπὶ τῶν πάνυ πενομένων εἴρηται».

Ἀγρίς. Ἀρχαία πόλις τῆς Καραμανίας ἐν Ἀσίᾳ, παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Σάρου.

ἄγριτα (ἡ)· πληθυντ. *οἱ ἄγριτες*· ἀγριότης, ἔρις φιλονεικία κατὰ τὰ *ὄργιτα, μάνιτα, κάκιτα* κ.τ.λ. (Κρήτη. Ξανθδ.).

ἀγρίφη καὶ ἀγρίφα· κενοδοντίς, βωλοκόπος, χτένι, τζουγκράνα, ἐργαλεῖον γεωργικὸν μὲ ξυλίνους ἢ σιδηροῦς ὀδόντας προσηρμοσμένον εἰς τὸ ἄκρον στελεοῦ, μὲ τὸ ὁποῖον μαζεύουν τὸν σανὸν εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἐπίσης καθαρίζουν τοὺς δρόμους τῶν κήπων, ἰσοπεδώνουν τὸ σκαμμένον χῶμα, θραύοντες τοὺς βώλακας.

ἀγριωδῶς ἀντὶ ἀγρίως ἀπαντᾷ εἰς τὸν Ἀκρίταν τοῦ χειρογράφου τῆς Ἄνδρου στιχ. 1057 «*ἀπειλικῶς μὲ ἤλεγξαν, ἀγριωδῶς ἰδόντες*».

Ἀγριώνια. Ἑορτὴ νυκτερινὴ τελουμένη πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Βοιωτίας, πιθανῶς κατὰ Σεπτέμβριον ἢ Ὀκτώβριον. Ὁ Πλούταρχος εἶναι ὁ μόνος συγγραφεὺς ὅστις ἀναφέρει περὶ Ἀγριωνίων, περιγράφει δ' οὕτως ὁ γλαφυρὸς συγγραφεύς: Αἱ γυναῖκες τοῦ Ὀρχομενοῦ συνηθροίζοντο κατὰ τὴν νύκτα, ἐθυσίαζον εἰς τὸν θεὸν καὶ κατόπιν μαινόμεναι καὶ ὀργιάζουσαι ἐτρέποντο εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Διονύσου. Ἀφοῦ ἐπὶ μακρὸν περιέτρεχον ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, ἐπέστρεφον ἄπρακτοι λέγουσαι ὅτι ὁ θεὸς κατέφυγε παρὰ ταῖς Μούσαις. Κατόπιν παρεκάθηντο εἰς δεῖπνον, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὁποίου διεσκέδαζον λύουσαι αἰνίγματα καὶ γρίφους (Πλουταρχ. Συμπ.). Ἐκ τῆς ἑορτῆς ταύτης ἀπεκλείοντο αἱ ἀπόγονοι τοῦ Μινύου, βασιλέως τοῦ Ὀρχομενοῦ, διότι αἱ τρεῖς θυγατέρες του ἐνέπαιξαν ποτὲ τὰς ἄλλας γυναῖκας ὅτι ἐβάκχευον. Ὁ Διόνυσος ἐνέβαλεν εἰς αὐτὰς μανίαν καὶ ἀφοῦ κατεσπάραξαν καὶ κατεβρόχθισαν τὸν Ἵππασον, υἱὸν τῆς Μινυάδος Λευκίππης, περιέτρεχον τὰ ὄρη. Ὄχι δὲ μόνον ταῖς ἀπηγορεύετο ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰ Ἀγριώνια, ἀλλὰ καὶ ἐδιώκοντο ὑπὸ τῶν ἄλλων γυναικῶν, καὶ οἱ ἱερεῖς τοῦ Διονύσου εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ φονεύωσι τὴν συλληφθεῖσαν. Οἱ ἄρρενες ἀπόγονοι τοῦ Μινύου δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερασπίσωσι τὰς διωκομένας συγγενεῖς των, ἔμενον δὲ ἁπλοῖ θεαταί, σκυθρωποὶ καὶ πενιχρῶς ἐνδεδυμένοι, ἐξ οὗ καὶ ψοφόεις (ἀκάθαρτοι, ῥυπαροί), ἐκαλοῦντο. Τὸ ἔθιμον τοῦτο τῆς διώξεως ἐξηκολούθησε καὶ κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους, ἀλλὰ αἱ γυναῖκες (αἰολεῖαι ἢ ὀλεῖαι) δὲν ἐφονεύοντο. Διὰ τοῦτο ἐφάνη στυγερὰ ἡ πρᾶξις τοῦ Ζωΐλου ἱερέως τοῦ Διονύσου, ὅστις καταδιώκων νεάνιδά τινα καὶ συλλαβὼν αὐτὴν τὴν κατέσφαξεν. (Πλουτ. Ἑλλην. κεφ. 38). Οἱ Ῥωμαῖοι ἔκτοτε ἀπηγόρευσαν τὴν τελετὴν ταύτην καὶ ἐπέβαλον βαρὺ πρόστιμον εἰς τοὺς Ὀρχομενίους.

Ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀγριωνίων καὶ αἱ κατ' αὐτὴν τελεταὶ καὶ θυσίαι καὶ διώξεις καὶ σπαραξεις, ἀρχὴν ἔχουν τοὺς περὶ τὸν θεὸν Διόνυσον μύθους: Ὁ θεὸς οὗτος, προσωποποιήσις τῆς βλαστήσεως ἥτις τὸν χειμῶνα θνήσκει καὶ τὴν ἄνοιξιν ἀναζῇ, εἶχε κάποτε κατὰ τὴν μυθολογίαν κατασπαραχθῇ ὑπὸ τῶν Τιτάνων καὶ ἀναζήσῃ ὕστερον.

Ἡ καταφυγὴ τοῦ Διονύσου παρὰ ταῖς Μούσαις καὶ ἡ μετὰ τὸ δεῖπνον διασκέδασις μὲ αἰνίγματα καὶ γρίφους, δεικνύουν καὶ τὴν σχέσιν τοῦ θεοῦ τούτου πρὸς τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην. Ἴσως καὶ ἡ μετὰ τὸ δεῖπνον πνευματικὴ αὐτὴ ἐνασχόλησις νὰ εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ τῶν πρὸς τιμὴν τῶν Μουσῶν τελουμένων ἀργότερον ἀγώνων.

Τὸ ἔθιμον τῆς ἑορτῆς ταύτης μετεφέρθη ἐκ τῆς Βοιωτίας καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑλλάδος: Χίον, Λέσβον, Κρήτην, Τένεδον. Κατὰ τὸν Ἡσύχιον εἰς τὰς Θήβας ἐτελεῖτο ὁμοία ἑορτή, κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ συγγραφέα ἡ Ἀργεία ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν, Ἀγριώνια καλουμένη, κατήγετο ἐκ τῆς Βακχικῆς ἑορτῆς. Διότι καὶ ἐκεῖ ὡς καὶ ἐν Ὀρχομενῷ ἐπεκράτουν αἱ αὐταὶ συνήθειαι. Ἀντὶ τῶν Ὀρχομενίων Μινυάδων, αἱ θυγατέρες τοῦ Προίτου, βασιλέως τοῦ Ἄργους, ἀπεῖχον τῆς ἑορτῆς καὶ ἐπλανῶντο εἰς τὰ ὄρη μέχρις οὗ, κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον (Β', β' ζ), ἐθεραπεύθησαν ὑπὸ τοῦ Μελάμποδος. Τὸ ἔθιμον τοῦτο διετηρήθη μέχρι καὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων.

Ἀγριώνιος. Ἐπώνυμον τοῦ Βάκχου. (Ἴδε Ἀγριώνια).

Ἀγριωπόν, (τό). Γένος λεπιδοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν νυκτοβίων. Τὰ πτερά των εἶναι λεπτότατα, σχεδὸν διαφανῆ καὶ ὁ θώραξ τετραγωνικός. Αἱ κάμπαι των ἔχουσι λεπτὸν λεῖον δέρμα. Αἱ χρυσαλλίδες των ἔχουσι σῶμα ἀπεστρογγυλωμένον πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος καὶ κωνικὸν πρὸς τὰ ὄπισθεν. Κατοικεῖ τὴν Εὐρώπην.

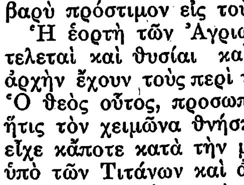

Ἀγριωπὸν (εἰς τὸ τρίτον τοῦ φυσικοῦ).

Ἀγριωπός (agriope ἐκ τοῦ: ἄγριον βλέμμα). Γένος ἀκανθοπτερυγίων ἰχθύων τῆς οἰκογενείας τῶν Τριγλιδῶν.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Κεφαλὴ ὑψηλὴ φέρουσα κυρτώσεις (λειοί) εἰς τὰ πλάγια. Ῥύγχος στενόν. Στόμα μικρὸν μὲ ὀλίγους ὀδόντας. Τὸ ραχιαῖον πτερύγιον ἄρχεται ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καὶ

Digitized by Google

εἶναι λίαν ὑψηλόν. Ἐλλείπει ἡ ὑποκογχικὴ ἄκανθα. Φθάνουσιν ἕως δύο ποδῶν μῆκος καὶ διακρίνονται διὰ τὸ περίεργον τῆς μορφῆς των.

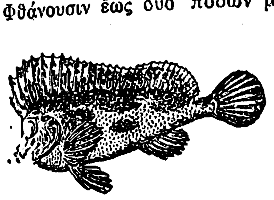

Ἀγριωπός.

Διαμονή. Κατοικοῦσιν εἰς τὰς θαλάσσας τοῦ Βορρᾶ καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Ἀγροβάτης, (ὁ.) Πτηνὰ ὁμοιάζοντα πρὸς τὰς ἀηδόνας. Αἱ πτέρυγές των εἶναι βραχεῖαι, ἡ οὐρά των μακρά. Τρέφονται ἐξ ἐντόμων. Τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ ἔχουσι τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ ἑνὸς μόνον εἴδους τοῦ *Ἀγροβάτου τοῦ ἰοχρώμου* (aedon galactotes). Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός του εἶναι φαιόπυρρον, τὸ δὲ κάτω ὑπόλευκον. Εὑρίσκονται εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀφρικήν.

ἀγρογείτων· 1) ὁ ἔχων ἀγρὸν γειτνιάζοντα πρὸς τὸν ἰδικόν μου εἶναι *ἀγρογείτων μου*: *ἀγρογείτονες*=τῶν ὁποίων οἱ ἀγροὶ παράκεινται=εἶναι κοντὰ κοντὰ καὶ κολλητά. 2) ὁ κατοικῶν πλησίον τῶν ἀγρῶν, τοῦ ὁποίου ἡ κατοικία γειτνιάζει (=γειτονεύει) πρὸς τοὺς ἀγροὺς ἢ πρὸς ἀγρόν.

ἀγρογεννής· ὁ ἐν ἀγρῷ γεννηθείς· ὁ χωρικός, ὁ κάτοικος τῆς ὑπαίθρου χώρας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἀστυγεννής*,=βυζαντινὰ ὁ χωραΐτης, δηλ. ὁ κάτοικος τῆς χώρας=τοῦ ἄστεως. Σικελιστὶ ἐλέγετο: *ἀγρωστῖνος* ἔτι δὲ *ἀγρωνεὺς* (ὁ Ἡσύχιος), *ἀγρώστης* (ὁ Θεόκριτος), *ἀγρώστωρ* (ὁ Νίκανδρος), *ἀγρωτὴρ* (Στέφανος ὁ Βυζάντιος).

ἀγροδεσπότης· ὁ κύριος ἀγροῦ, ὁ ἔχων δικαίωμα κυριότητος ἐπὶ ἀγροῦ τινος.

Ὁ τίτλος «ἀγροδεσπότης» συναντᾶται εἴς τινας χώρας ὑπὸ κάπως διάφορον ἔννοιαν, ὡς ἐν Ἀγγλίᾳ landlord (ἀγροδεσπότης) ἀντὶ τοῦ landonwer (κύριος τοῦ ἀγροῦ). Ἡ διαφορὰ αὕτη ἔμεινεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Κράτος ἐθεωρεῖτο ἔχον τὴν κυρίαν ἀλλὰ ψιλὴν κυριότητα ἐπὶ ὅλων τῶν ἐδαφῶν τῆς χώρας, ὁ ἰδιώτης δὲ μόνον τὴν ὠφέλιμον τοιαύτην (domaine utile). Σήμερον ὅμως ὁπότε τὸ δόγμα τοῦτο κατηργήθη (ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως), καὶ αἱ ὡς ἄνω λέξεις παραμένουν χρησιμοποιούμεναι ἀδιακρίτως.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὁ ἀγροδεσπότης εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του οὐχὶ μόνον τὸν ἀγρόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν προσκεκολλημένους δουλοπαροίκους. Σήμερον ὅμως οὗτος ἢ ἐκμεταλλεύεται τὰς γαίας του δι' ἴδιον λογαριασμόν, δι' ἐργατῶν, ἢ ἐκμισθοῖ αὐτὰς ἔναντι ὡρισμένου τιμήματος ἢ μέρους τῶν ἐσοδειῶν. Ὅρα ἀγρομίσθωσις ἀγροτικὸν ζήτημα).

Ἀγροδίαιτα, (τά). Γένος ἐντόμων τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν διπτέρων, παραπλήσια πρὸς τὰς μυίας. Κατοικοῦσι τὴν Εὐρώπην.

ἀγροδίαιτος· ὁ τρεφόμενος ἐκ τῶν ἀγρῶν, ὁ κάτοικος τῶν ἀγρῶν, ὁ εἰς αὐτοὺς διαιτώμενος.

Ἀγρόδρομα, (τά). Πτηνὰ τῆς τάξεως τῶν *ὀδοντορραμφῶν* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Παριδῶν. Τὰ ἀγρόδρομα ἔχουσι ράμφος μακρὸν ὅσον καὶ ἡ κεφαλή των, ἰσχυρόν, πεπιεσμένον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, εὐθὺ καὶ ἐσχισμένον κατὰ τὴν ἄκραν τῆς κάτω σιαγόνος. Οἱ ταρσοί των εἶναι ἰσχυροὶ καὶ μακροί. Φέρουσιν ὄνυχας βραχεῖς καὶ κεκαμμένους. Αἱ πτέρυγές των εἶναι ἐπιμήκεις καὶ ἐλαφρῶς ὀξεῖαι, ἡ δὲ οὐρά των μακρά, πλατεῖα καὶ διχαλωτή.

Τὸ ἀγρόδρομον.

Εἰς τὸ γένος τοῦτο ὑπάγεται τὸ Ἀγρόδρομον τὸ ἀγροτικὸν (agrodroma campestris). Ἔχει μῆκος περίπου 17 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ σῶμα ἐπίμηκες. Ὁ γενικὸς χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι ὑπόπυρρος (ξανθοκοκκινωπός). Τὸ ἄνω μέρος τῶν πτερῶν του εἶναι φαιοκάστανον ἀνάμικτον μὲ πυρρὸν καὶ τὸ κάτω μέρος λευκὸν μὲ ἀνοικτερύθρους ἀποχρώσεις. Πλατεῖα, κιτρινόφαιος λωρὶς περιβάλλει τοὺς ὀφθαλμούς του καὶ κασταναὶ κηλῖδες ἀναφαίνονται ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ στήθους. Αἱ πλευραὶ φέρουσιν ὑποκίτρινον χρωματισμόν· αἱ πτέρυγες εἶναι ὑπόφαιαι μὲ παρυφὰς ἀνοικτοῦ πυρροῦ. Ἡ οὐρὰ εἶναι μελανόφαιος μὲ λευκὰ στίγματα. Τὸ Ἀγρόδρομον εἶναι κοινότατον εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν εἶναι ἀποδημητικὸν πτηνὸν καὶ ζῇ ἢ μεμονωμένον ἢ κατὰ μικρὰς οἰκογενείας. Ἀρέσκεται νὰ ἐνδιαιτᾶται πλησίον τῶν ὑδάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἀκαλλιεργήτων ἀγρῶν. Σχεδὸν οὐδόλως ἵσταται ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ ἀρέσκεται νὰ βαδίζῃ μὲ πηδήματα κινοῦν χαριέντως τὴν οὐράν του. Κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ τῆς γῆς μεταξὺ τῶν χόρτων ἢ εἰς κοιλώματα γῆς καὶ γεννᾷ 4-6 ᾠὰ μικρότατα, ὑποπράσινα μὲ μικρὰς πυρρὰς κηλῖδας. Τρέφεται μὲ ἔντομα κυρίως νευρόπτερα.

Ἀγροζημία, καλεῖται κάθε καταστροφὴ ἥτις γίνεται ἐπὶ τῶν φυτῶν τῶν καλλιεργημένων ἀγρῶν· συνήθως ἡ ἀγροζημία γίνεται ὑπὸ τῶν χορτοφάγων ζῴων, εἶναι δὲ ἐν Ἑλλάδι συνηθεστάτη, εἰς σπανιωτάτας ὅμως περιπτώσεις γίνεται ἑκουσίως ὑπὸ τῶν βοσκῶν, ὅπως καὶ σπανιώτεραι εἶναι αἱ περιπτώσεις ἀγροζημιῶν ἐκ κακοβούλων προθέσεων, (ἀνασκαφή, ἐμπρησμός, τεχνητὴ πλήμμυρα κτλ. Ἡ κυριωτέρα αἰτία τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀγροζημιῶν εἶναι τὸ σύστημα τὸ πρωτόγονον τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ τῆς μεγάλης καὶ τῆς μικρᾶς Νομαδικῆς Κτηνοτροφίας. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁδηγήσωμεν μεγάλον ἀριθμὸν χορτοφάγων ζῴων καὶ ἰδίως αἰγοπρόβατα ἀπὸ στενόχωρα πολλάκις μέρη πλησίον τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι καλλιεργημένοι ἀγροί. Τὰ ζῷα μετὰ βουλιμίας ἐπιπίπτουν ἐπὶ τῶν σπαρτῶν, ἀμπελώνων κτλ. καὶ ἐπιφέρουν σημαντικὰς ἀγροζημίας, ἕως ὅτου ὁ βοσκὸς κατορθώσῃ νὰ προσπεράσῃ τὰ καλλιεργημένα μέρη. Ἡ θέσις τοῦ κτηνοτρόφου γίνεται ἀκόμη δυσκολωτέρα λόγῳ τοῦ τρομεροῦ τεμαχισμοῦ καὶ διασκορπισμοῦ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀγροτικῶν κτημάτων. Τὸ σύστημα τῆς προικοδοτήσεως τῶν κοριτσιῶν καὶ τὸ σύστημα τῶν κληρονομιῶν τῶν ἀγρῶν καταστρέφει τὸ μονοκόμματον τῶν ἀγροκτημάτων, καὶ οὕτω πλεῖστοι ἰδιοκτῆται, εὑρισκόμενοι πλησίον, καλλιεργοῦν διάφορα φυτὰ μὲ τὸ σύστημα τῆς ἀγραναπαύσεως, καὶ ὁ κτηνοτρόφος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ διέρχεται μὲ τὰ αἰγοπρόβατά του διὰ μέσου τῶν διαφόρων ἀγρῶν διὰ νὰ βοσκήσουν τὰ ζῷά του τοὺς ἐν ἀγραναπαύσει εὑρισκομένους ἀγρούς, τοὺς ὁποίους ἔχει ἐνοικιάσει ὡς λειβάδια. Διὰ τοῦτο παρατηρεῖται ἐν Ἑλλάδι διαρκῶς πόλεμος καὶ μῖσος ἄσπονδον μεταξὺ τῶν γεωργῶν καὶ τῶν κτηνοτρόφων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὴν ὅλην παραγωγήν. Ὁ διχασμὸς δὲ τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας εἶναι ὀλέθριος. Τὸ κακὸν τοῦτο θὰ σταματήσῃ ὅταν διαδοθῇ ἡ νέα λελογισμένη κτηνοτροφία, ἡ καλλιέργεια λειβαδίων καὶ κτηνοτροφικῶν φυτῶν, ἡ νέα ἐν γένει ἐπιστημονικὴ γεωπονία, ὁπόταν ὁ γεωργὸς γίνεται καὶ κτηνοτρόφος καὶ ὁ κτηνοτρόφος γεωργός, διότι εἶναι φύσει ἀδύνατον νὰ προοδεύσῃ ἡ γεωργία, χωρὶς παραπλεύρως αὐτῆς νὰ ἀκμάζῃ καὶ ἡ κτηνοτροφία. (Βλέπε καὶ ἀδικήματα).

ἀγροίκητος· 1) μὲ νόημα οὐδέτερον, δηλ. κατάστασιν σημαῖνον· ὁ μὴ γροικῶν, ὁ μὴ αἰσθανόμενος, ὁ μὴ ἐννοῶν: ἔπεσε ἄνοιωθος *κι' ἀγροίκητος*, 2) μὲ νόημα παθητικόν, ὁ μὴ ἐννοούμενος, ἀκατάληπτος, ἀδιάπυστος. Ἐπιρρ. *ἀγροίκητα* ἐτυμολ. βλ. *ἄγροικος*.

Ἀγροικία· οὕτω καλεῖται ἡ ἐν τῷ ἀγρῷ οἰκία, τὸ ἀγροτικὸ σπίτι, τὸ σπίτι τοῦ ἀγρότου, τοῦ γεωργοῦ, τοῦ χωρικοῦ. Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ τῆς ἑλληνικῆς ἀγροικίας εἶναι ἁπλουστάτη, καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτῆς συμβαδίζει μὲ τὸν ἐκπολιτισμὸν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, καὶ τὴν γενικὴν πρόοδον τῆς γεωργίας καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Ἡ ἑλληνικὴ ἀγροικία παρουσιάζει ἀρκετὰ μεγάλας διαφορὰς εἰς τὰ διάφορα μέρη. Εἰς τὰς νήσους ἐν γένει παρουσιάζεται ὁ τελειότερος τύπος τῆς ἀγροικίας μὲ κάποιον ρυθμὸν καὶ ἐσωτερικὴν διαρρύθμισιν ὅστις μαρτυρεῖ πολιτισμόν· ἐπικρατεῖ ὁ Αἰγαιοπελαγιτικὸς τύπος τῆς ἀγροικίας ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ τετράγωνον χῶρον, διῃρημένος εἰς τρία ἕως πέντε διαμερίσματα, καὶ μὲ αὐλὴν μικρὰν ἔμπροσθεν πρὸ τῆς κυρίας ὄψεως, οὐχὶ δὲ σπανίως ὑπάρχουν καὶ διόροφοι οἰκίαι. Οἱ δύο ὄροφοι συγκοινωνοῦν εἴτε ἐξωτερικῶς μὲ κτιστὴν σκάλαν ἢ ἐσωτερικῶς μὲ ξυλίνην σκάλαν ἢ ἀνεμόσκαλαν. Ὁ Αἰγαιοπελαγιτικὸς τύπος μὲ τινας παραλλαγὰς ἐπικρατεῖ παντοῦ σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἔχει πνεύσει ὀλίγος πολιτισμός. Ἡ στέγη εἰς πολλὰ μέρη εἶναι ταρατσωτὴ μὲ πλάκες ἢ ἐκ μίγματος ἀσβέστου καὶ ἀργίλλου ἢ θηραϊκῆς γῆς καὶ τσιμέντου, εἰς ἄλλα πάλιν μέρη ἐπικρατοῦν τὰ κοινὰ γερμανικὰ κεραμίδια. Ἀπαραίτητον ἐξάρτημα πάσης ἀγροικίας εἶναι ὁ κτιστὸς φοῦρνος πλησίον τῆς οἰκίας, πολλοὶ πρωτόγονοι, ἁπλοῖ, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ θαῦμα κατασκευῆς καὶ καλῆς χρησιμοποιήσεως τῆς θερμότητος. Εἰς τὰς μεγαλειτέρας ἀγροικίας ὑπάρχει ἰδιαιτέρα ἀποθήκη, κελάρι, καὶ ἰδιαίτερος σταῦλος διὰ τὰ κατοικίδια ζῷα. Δυστυχῶς εἰς πολλὰ ἀκόμη μέρη τῆς Ἑλλάδος λόγῳ τῆς ἐλλείψεως συγκοινωνίας, ἀγροτικῆς ἀσφαλείας, καὶ λόγῳ τῆς στασιμότητος εἰς τὴν γεωργίαν ἐπικρατεῖ ἡ πρωτόγονος ἀγροικία, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἕνα καὶ μόνον χῶρον τετράγωνον, κτιστόν, ἢ πλίνθινον ἢ χόρτινον (Χαμοκέλα, Καλύβη). Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χώρου μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειαν τοῦ ἀγρότου παραμένουν καὶ τὰ κατοικίδια ζῷα, ἅτινα χωρίζονται πολλάκις δι' ἁπλοῦ καλαμωτοῦ χωρίσματος, ἐνῷ εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον σχηματίζει ὑψηλότερον μέρος ὁ σοφᾶς ἢ τὸ πατάρι ἔνθα κοιμᾶται ἡ οἰκογένεια. Ἡ μία ἀγροικία εὑρίσκεται πλησίον τῆς ἄλλης, οἱ δὲ δρόμοι εἶναι στενώτατοι, τοῦτο δὲ γίνεται λόγῳ ἀσφαλείας.

Ἡ ἐσωτερικὴ διαρρύθμισις εἶναι ἁπλουστάτη. Τὰ χωρίσματα ἐὰν ὑπάρχουν εἶναι κτιστά, ξύλινα ἢ καλαμωτά, διαιροῦν δὲ τὸ ἐσωτερικὸν εἰς δύο, τέσσαρα ἢ καὶ πέντε μέρη. Ὑπάρχει καὶ αἴθουσα ὑποδοχῆς εἰς τὰς ἀγροικίας, μὲ τὰ πολλὰ διαμερίσματα, ὡς καὶ μαγειρεῖον καὶ τραπεζαρία· ἐπίσης ἡ Φουγοὺ ἢ τὸ Τζάκι ἀποτελεῖ σπουδαιότατον μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἀγροικίας· ἡ ἁπλουστέρα μορφὴ τοῦ Τζακιοῦ εἶναι σιδηροῦν τρίποδον τοποθετημένον εἰς τὸ μέσον ἢ εἰς τὸν τοῖχον τοῦ διαμερίσματος, κάτωθεν τοῦ ὁποίου καίονται τὰ ξύλα πρὸς θέρμανσιν καὶ μαγείρευμα, ὁ δὲ καπνὸς φεύγει ἀπὸ ὅλας τὰς χαραμάδας τῆς ὀροφῆς· ὑπάρχουν ὅμως καὶ πλεῖστα κτιστὰ τζάκια καὶ πολλὰ μὲ μεγάλην τέχνην κατεσκευασμένα καὶ μὲ κτιστὴν καπνοδόχον. Ἡ ὀροφὴ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ξύλινος ἄνευ σοβατισμένου ταβανίου, ἐπὶ τῶν δοκῶν δὲ τῆς ὀροφῆς κρεμοῦν διάφορα πράγματα πρὸς φύλαξιν, ρόδια, σταφύλια χειμωνιάτικα, μῆλα, ἀχλάδια, σκόρδα, κρομμύδια, καὶ πλεῖστα ἄλλα εἰς κρεμαστὰ ράφια καὶ καλάθια. Ἐπίσης Ντουλάπι χτισμένον εἰς τὸν τοῖχον εὑρίσκεται πάντοτε εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀγροικιῶν, ὡς καὶ τὸ χωνευμένον πολλάκις εἰς τὸν τοῖχον εἰκονοστάσιον, γύρω δὲ εἰς τοὺς τοίχους ὑπάρχουν πολλὰ ράφια.

Ἡ ἀγροτικὴ ἔπαυλις τοῦ Τσιφλικούχου, τοῦ Κυρίου, τοῦ Ἀφεντικοῦ, τοῦ Ἄρχοντα, πολλάκις μὲ δύο ἢ τρία πατώματα, κτισμένη μὲ ὅλους τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, μὲ ἰδιαίτερα διαμερίσματα, ἰδιαιτέρους σταύλους, ἀποθήκας, κελάρια, ὑποστατικά, κτλ. πολὺ βεβαίως διαφέρει τῆς ἀγροικίας τοῦ Σέμπρου, τοῦ Κολλήγου ἢ τοῦ Μορτίτη. Μαζὺ μὲ τὴν διάδοσιν τῆς νέας γεωπονίας, καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τελειοτέρων μεθόδων καλλιεργείας καὶ διατροφῆς τῶν ζώων, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει σήμερον τὸ Κράτος, ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ καὶ ἡ νεωτέρα γεωργικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ἥτις ἐξυπηρετεῖ τὸν πολιτισμένον καὶ προοδευτικὸν ἀγρότην.

Ἀγροικικαὶ Ἐπιστολαί. Αἱ «ἀγροικικαὶ ἐπιστολαί» εἶναι εἴκοσι τὸ ὅλον, φέρονται δὲ ὡς συγγραφεῖσαι παρὰ τοῦ «ποικιλογράφου» Κλαυδίου Αἰλιανοῦ, ἐκ Πραινεστοῦ, ἀκμάσαντος κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀσελγοῦς αὐτοκράτορος τῆς Ρώμης Ἡλιογαβάλου.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἶναι ἐρωτικῆς ὑποθέσεως, μεγάλην δ' ἔχουσι συγγένειαν μετὰ τῆς εἰδυλλιακῆς ποιήσεως. Διακρίνονται διὰ τὴν ὑπερβολικὴν αὐτῶν καλλιέπειαν περὶ τὴν φράσιν καὶ κομψότητα, ἥτις ἐμφαίνει μᾶλλον ἀττικὸν σοφιστὴν παρὰ ρωμαῖον λογοποιόν.

Ὁ L. de Stephani ὑποδεικνύει (studi italiani di filologia, 1901, τ. IX, σελ. 479-88) δύο ὑπάρχοντα νῦν χειρόγραφα τῶν «ἀγροικικῶν ἐπιστολῶν», ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἓν εὑρίσκεται εἰς Μαδρίτην, τὸ δ' ἕτερον καὶ καλύτερον εἰς Μιλᾶνον.

Ὁ Con. Gessner ἐξέδωκε τὰς «ἀγροικικὰς ἐπιστολὰς» τὸ πρῶτον ἐν Ζυρίχῃ τὸ 1556. Ὁ R. Hercher ἔκαμε τὸ 1858, ἐν Παρισίοις, κριτικὴν ἔκδοσιν αὐτῶν, ἀποδείξας συνάμα ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἀνήκουν ὄντως εἰς τὸν Αἰλιανόν, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀμφέβαλλον περὶ τούτου, λαβόντες ἀφορμὴν ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Σουΐδας ἀνεφέρει «ἀγροικικὰς ἐπιστολὰς» καὶ τῶν σοφιστῶν Ζωναίου καὶ Μελησέρμου.

ἄγροικος· παρ' ἀρχαίοις ἐσήμαινε τὸν ἐν τοῖς ἀγροῖς οἰκοῦντα καὶ ἐπειδὴ ὁ τοιοῦτος εἶναι ἄπειρος, ἀμαθὴς (σύγκρινε Ἀριστοφ. Νεφ. 646 «ὡς *ἄγροικος* εἶ καὶ δυσμαθής») εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν μετέπεσεν ἡ λέξις καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὸ νόημα τοῦτο, διότι τὸ ἀρχικὸν *α* ἀποτελοῦν τὴν προπαραλήγουσαν καὶ τονιζόμενον ἐξελήφθη ὡς στερητικὸν τῆς ἐννοίας τοῦ θέματος, ὅπως εἶναι λ. χ. τά: *ἄπατος, ἄψηφος, ἄβολος, ἄβρωμος, ἄγεννος, ἄδειπνος, ἄδιψος, ἄθωρος, ἄκρατος, ἄλαλος, ἄμαδος, ἄμετρος, ἄπονος, ἄτιμος, ἄτολμος, ἄτρυγος* κτλ. κτλ. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ἄρνησιν σημαίνοντα ταῦτα ἐπίθετα σχετίζονται ἕκαστον μὲ ἀντίστοιχον ρῆμα τὸ ὁποῖον φανερώνει θετικῶς τὸ νόημα τοῦ θέματος λ. χ. ἄπατος-πατῶ, ἄψηφος-ψηφῶ, ἄβολος-βολῶ, ἄδειπνος-δειπνῶ, ἄλαλος-λαλῶ, ἄμετρος-μετρῶ, ἄπονος-πονῶ κτλ. οὕτως ἐξελήφθη καὶ τὸ σύστοιχον τοῦ *ἄγροικος* ρῆμα *ἀγροικῶ* (=ἐν ἀγροῖς οἰκῶ) ὡς ἀντίστοιχον σημαῖνον τὸ θετικὸν νόημα τοῦ ἀρνητικοῦ ἐπιθέτου *ἄγροικος*, διὸ ἐλέχθη χωρὶς τὸ *α* δηλ. *γροικῶ*=ἐννοῶ, καταλαμβάνω, συνίημι, νοιώθω κτλ. ἔπειτα ἐκ τῶν ἐννοιῶν τούτων μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ *ἀκούω*, καὶ τότε κατ' ἀναλογίαν αὐτοῦ ἔλαβεν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ πάλιν *α*. Ὁ Χατζηδάκις εἶναι τῆς γνώμης ὅτι τὸ γροικῶ τοῦτο εἶναι ὅλως νέον ρῆμα, γενόμενον ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ *ἄγροικος*>*γροικῶ* κατὰ τὸ σχῆμα *ἄτιμος*>*τιμῶ*, *ἄτολμος*>*τολμῶ*, *ἄμαδος*>*μαδῶ* κτλ. ὅπερ οὐδόλως ἀποκλείεται. Ἀκόμη κατὰ τὸ σχῆμα ἄμετρος-*ἔμμετρος*, ἄδικος-*ἔνδικος*, ἄδακρυς-*ἔνδακρυς* ἐλέχθη καὶ ἐκ τοῦ: ἄγροικος>*ἔνγροικος* (σύγκρινε τὸ τῆς ἐπιγραφῆς Κρητῶν ἐν Δήλῳ: *ἔνγραφον*· Bulletin de correspondance hellenique τομ. 8

σελ. 293), τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐν τῷ χρονικῷ τοῦ Μωρέως στιχ. 1341 Η «ἂν εἶσαι γνωστικός... καὶ *ἔγροικος* εἰς τὴν γραφήν, τὰ λέγω νἀπεικάζῃς» (ἡ ἔκπτωσις τοῦ ἐρρίνου *ν* πρὸ τοῦ συνεχικοῦ *γ* εἶναι κανονικὴ ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ· πρβλ. *ἐγράμματος συγγραφέας* κτλ.). Τὸ *ἔγροικος* τοῦτο φαίνεται ἀρκούντως παρανοηθὲν ἐν ἐπετηρίδι Πανεπιστημίου τομ. Θ', 1912—13 σελ. 50. Μ. Φ.

***ἀγροῖκος*·** λέγεται συνηθέστατα εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν μὲ τὸ νόημα τοῦ ἄξεστος, χωριάτης, κακοαναθρεμμένος. Ὁ τονισμὸς εἶναι ἑλληνιστικῶς ἐσφαλμένος· σύγκρινε: *φερέοικος, χαλκίοικος, ὠλεσίοικος, γαστρίοικος, νέοικος, αὔτοικος, ἁμάξοικος, ἀλίοικος, ἀερίοικος,* οὕτω καὶ *ἄγροικος.*

***ἀγροικός εἰμι τὴν σκάφην σκάφην λέγων*»,** παροιμ. ἀρχ. στίχος τρίμετρος ἰαμβικὸς ἀρχαίου τινὸς κωμικοῦ γενομένη παροιμιώδης καὶ σημαίνει ὅτι οἱ μετὰ παρρησίας ἐλέγχοντες, ὑβρίζονται ὡς βάναυσοι καὶ ἄγροικοι.

ἀγροικόσοφος· λέξις τοῦ Φίλωνος (α', 448) συνθέσεως ὀξυμώρου, ἐκ τοῦ *ἄγροικος* καὶ *σοφός*· σημαίνουσα τὸν ἄξεστον τὸν ἀντιποιούμενον σοφίαν.

ἀγροικῶ· παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐσήμαινεν ἐν ἀγροῖς κατοικῶ, παρ' ἡμῖν ἐκ παρανοήσεως (βλέπε *ἄγροικος*) καὶ μὲ τὸν τύπον ἄνευ τοῦ *α* δηλ. μόνον *γροικῶ* μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν 1) τοῦ νοῶ, ἐννοῶ, συνίημι, αἰσθάνομαι, καταλαμβάνω, καταλαβαίνω, νιώθω, νιώνω, ἐπαΐω, εἰσαΐω: δὲ *γροικᾶς* τὶ σοῦ γίνεται. 2) ἀκούω, προσέχω, κλύω: *ἀγροίκα* τί θὰ σοῦ πῶ. Τὸ *γροικῶ* πρὸς τὸ *ἄγροικος* ἐσχέτισε πρῶτος ὁ Κοραῆς, δεύτερος ὁ Φάβης χωρὶς νὰ ἀναφέρῃ τὸν Κοραῆν, τρίτος ὁ Χατζηδάκις. Ἄλλα παραδείγματα παρανοήσεως παρετυμολογικῆς ἀπὸ λόγους φθογγικοὺς ἴδε ἐν λέξει: ἀγανακτῶ. Ἐνταῦθα δὲ ἔστωσαν τὰ ἑξῆς: Τὸ *ἀλαζονεύομαι* καὶ *ἀλαζονία* ἐν Ἠπείρῳ λέγονται μὲ τὸ νόημα τοῦ *ἀθυμῶ*, θλίβομαι, θλῖψις, παρανοημένα ἀπὸ τὸ «*ζώνομαι* στὰ φίδια». Τὸ *δοκήθηκα* (=ἐνόμισα) ἐν Μακεδονίᾳ τῇ Δυτικῇ κατήντησε νὰ σημαίνῃ ἀντελήφθην, παρετυμολογηθὲν πρὸς τὸ *ἔδωκα* προσοχήν. Τὸ δὲ *καταπατῶ* ἐσήμανε τὸ καιροφυλακτῶ, καραδοκῶ, σχετισθὲν ἴσως πρὸς τὸ *σιγοπατῶ*. *Γαυριάζω* (ἀρχ. γαυριῶ=ἐπαίρομαι) σημαίνει σήμερον τὸ ὀργᾶν πρὸς συνουσίαν παρανοηθὲν ἐκ τοῦ *γαμβριάζω* (=γίνομαι *γαμβρός*), ἢ *λαυριάζω* (=φλογίζομαι).

Ἀγροίτας. Ἀρχαῖος Ἕλλην συγγραφεὺς ἀγνώστου ἐποχῆς, ἀναφερόμενος ὑπὸ τοῦ σχολιαστοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Ροδίου ὡς συγγράψας «Σκυθικὰ» καὶ «Λιβυκά». Τὸ ὄνομα τοῦτο ἔφερε καὶ Ἕλλην ῥήτωρ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐγούστου.

Ἀγροιώ. Ὄνομα μαγίσσης κοσκινομάντιδος, τὴν ὁποίαν ὁ αἰπόλος Βάττος ἠρώτησεν ἂν ἡ λατρευτή του νύμφη Ἀμαρυλλὶς ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸν ἔρωτά του:

«Εἶπε καὶ Ἀγροιὼ τἀλαθέα κοσκινόμαντις,
ἁ πρὰν ποιολογεῦσα παραιβάτις, ὥνεκ ἐγὼ μὲν
τιν ὅλος ἔγκειμαι, τὺ δέ μευ λόγον οὐδένα ποιῇ».
(Θεοκρ. Εἰδ. Γ' 31).

Κατ' ἄλλους τὸ ὄνομα τῆς κοσκινομάντιδος εἶναι **Γ**ροιὼ — ἁ Γροιὼ= ἡ Γροιώ.

Ἀγροκήπιον· καλεῖται ὁ κῆπος ὁ εὑρισκόμενος εἰς ἀγροτικὸν συνοικισμὸν ἢ ὁπωσδήποτε εἰς ἀγροτικὸν κέντρον. Εἰς ὅλας τὰς χώρας πρὸς βελτίωσιν τῆς γεωργίας καὶ τῆς ζῳοτεχνίας ἱδρύθησαν ἀγροκήπια, ἔνθα ὑποδειγματικῶς καλλιεργοῦνται διάφορα φυτὰ καὶ διατρέφονται διάφορα ζῷα, ἵνα παρακολουθήσουν οἱ ἀγρόται τὰς προόδους τῆς γεωπονίας. Ἐν Ἑλλάδι ἐκτὸς τῶν γεωργικῶν σταθμῶν ἱδρύθησαν κατὰ καιροὺς ἀγροκήπια ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας, τοὺς δήμους καὶ κοινότητας, ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας (πρότυπα μοναστηριακὰ ἀγροκήπια) ὡς καὶ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν γεωργικὴν Ἑταιρείαν. Αἱ ἐργασίαι τῶν ἀγροκηπίων ὁρίζονται ἀναλόγως τοῦ μέρους ἔνθα εὑρίσκονται καὶ τῶν γεωπονικῶν κλάδων οὓς θέλομεν νὰ διαδόσωμεν. Ἐν γένει ὁ σκοπὸς τῶν ἀγροκηπίων δύναται νὰ εἶναι: 1ον) Ὁ πολλαπλασιασμός, ἡ ἐξευγένισις καὶ ἡ διάδοσις τῶν ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἡ διδασκαλία ἐν γένει τῆς δενδροκομίας. 2ον) Ἡ διάδοσις τῶν χημικῶν λιπασμάτων, καὶ ἡ λελογισμένη χρῆσις αὐτῶν ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ καὶ εἰς ἰδιωτικὰ κτήματα. 3ον Ἡ ἀνάπτυξις τῆς κτηνοτροφίας διὰ τῆς διατηρήσεως ἐκλεκτῶν ἐπιβητόρων ζῴων. 4ον) Ἡ καλλιέργεια ροδώνων καὶ ἡ διδασκαλία τῆς κατασκευῆς ροδελαίου. 5ον) Ἡ ἀκριβὴς τήρησις μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων. 6ον) Ἡ ἄνευ κέρδους προμήθεια εἰς τοὺς ἀγρότας, σπόρων, χημικῶν λιπασμάτων, ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων, φαρμάκων διὰ τὰς ἀσθενείας ζώων καὶ φυτῶν. 7ον) Ἡ μελέτη τῶν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν ἀναγκῶν τοῦ τόπου. 8ον) Ἡ διὰ διαλέξεων καὶ παροχῆς πληροφοριῶν διάδοσις νεωτέρων γεωπονικῶν γνώσεων. 9ον) Ἡ ἐν τῷ ἀγροκηπίῳ πρακτικὴ ἐξάσκησις τῶν προσερχομένων ἀγροτῶν καὶ δημοδιδασκάλων. 10ον) Ἡ διδασκαλία τῆς μελισσοκομίας καὶ τῆς σηροτροφίας. 11ον) Ἡ εἰσαγωγὴ καὶ διάδοσις νέων, τελειοτέρων γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ μηχανῶν. 12ον) Ἡ ὑποδειγματικὴ καλλιέργεια σιτηρῶν, ὀσπρίων, βιομηχανικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν φυτῶν.

Ἀγροκλίνιον ἢ Ἀκροκλίνιον εἶναι γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae). Τὸ εἶδος Ἀγροκλίνιον τὸ ροδανθὲς (acrocliinium roseum) ὡς καὶ πολλαὶ παραλλαγαὶ αὐτοῦ καλλιεργοῦνται ὡς ἀνθοκομικὰ φυτὰ ἐτήσια διὰ τὰ ὡραῖα ἐρυθρὰ ἄνθη των τὰ ὁποῖα δὲν μαραίνονται καὶ διατηροῦν πολὺν χρόνον τὸ χρῶμά των. Ὀνομάζονται κοινῶς ἀμάραντα, διότι ὁμοιάζουν κατά τι μὲ τὸ ἐν Ἑλλάδι αὐτοφυὲς ἀμάραντον (ξηράνθεμον). Οἱ κηπουροὶ πρὸς ἀπόκτησιν φυτῶν διὰ τοὺς ἀνθοκήπους, σπείρουν τὸν λεπτὸν σπόρον τὸν Φεβρουάριον, Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον ἐντὸς σπορείων καὶ ὅταν τὰ φυτὰ μεγαλώσουν καὶ ἀποκτήσουν 4-6 φύλλα μεταφυτεύονται εἰς τὴν ὁριστικήν των θέσιν εἰς ἀπόστασιν 10-15 τ. μ. Τὰ φυτὰ ἐπὶ τόπου βοτανίζονται, σκαλίζονται, καὶ ποτίζονται συχνὰ τὸ θέρος. Ἀπὸ τὰ ὡραιότερα καὶ μεγαλείτερα ἄνθη συλλέγομεν τὸν σπόρον κόπτοντες ταῦτα προτοῦ διασκορπισθῇ ὁ σπόρος των.

Ἀγρολέτειρα· (Ἡ τοὺς ἀγροὺς καταστρέφουσα). Ἐπώνυμον τῆς Ἀρτέμιδος κατὰ Ἡσύχιον καὶ Σουΐδαν.

Ἀγροληψία. Κατὰ τὸ Ρωμαϊκὸν δίκαιον, ἀγροληψία ἢ πάκτωσις εἶναι μίσθωσις ἀκινήτου ἀγροτικοῦ κτήματος, καθ' ἥν, ὡς μίσθωμα συμφωνεῖται μέρος τῶν παραγομένων καρπῶν. (Dernburg-Δυοβουνιώτου-Ἐνοχ. Δίκαιον § 111-Καλλιγᾶ Ἐνοχ. Δικ. § 284). Ὁ μισθωτὴς καλεῖται ἀγρολήπτης, παρ' ἡμῖν ἀναστάτης, ἡμισειαστής, Κολλήγας ἢ Κολλίγος, Σέμπρος ἢ Ζέμπρος. Παρὰ Ρωμαίοις ἐκαλεῖτο colonus pastiariu, παρὰ Βυζαντινοῖς δὲ ἐπίμορτος μισθωτὴς ἢ μορτίτης, ἡ δ' ἀγροληψία μορτή. Ἡ σχέσις αὕτη διέπεται ὑπὸ τῶν κανόνων τῆς μισθώσεως. Ὁ ἀγρολήπτης δικαίωμα χρήσεως ἔχει τοῦ κτήματος καὶ οὐδὲν δικαίωμα ἐμπράγματον ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ δὲ διάρκεια τῆς ἀγροληψίας δέον νὰ εἶναι κατὰ χρόνον ὡρισμένη. Καθυστερῶν τοὺς καρποὺς ἐξώνεται κατὰ τὸν νόμον περὶ ἐξώσεως δυστροπούντων μισθωτῶν. Ἡ σχέσις αὕτη προσομοιάζει πρὸς Ἑταιρίαν μεταξὺ κυρίου καὶ ἀγρολήπτου (βλ. Καλλιγᾶ, ἔνθ. ἀν.), ἀλλὰ δὲν εἶναι ἑταιρία καὶ κακῶς ἄλλοτε τὰ δικαστήρια, ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι ἐχαρακτήρισαν τὴν σχέσιν ταύτην ἑταιρίαν (βλ. Dernburg ἔνθ. ἀν. σημ. 4), ἵνα διὰ τὴν καθυστέρησιν τοῦ μισθώματος ἐπιτυγχάνωσιν οἱ κύριοι τῶν κτημάτων τὴν καταδίκην τῶν ἀγροληπτῶν ἐπὶ ὑφαιρέσει κοινοῦ πράγματος.

Οἱ μορτῖται τῆς Ἑλλάδος, τῆς Θεσσαλίας ἰδίως, εἶχον δυνάμει ἐθίμου ἀδιαπτώτως ἰσχύσαντος ἐπὶ Βυζαντίου καὶ Τουρκοκρατίας καὶ διὰ Σουλτανικῶν πράξεων ἀναγνωρισθέντος τὸ δικαίωμα νὰ μὴν ἐξώνωνται τοῦ κτήματος ποτέ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἕνωσιν τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῆς Ἑλλάδος τὰ δικαστήρια, ἀποφυγόντα τὴν διερεύνησιν τῆς ἰδιοτυπίας ταύτης τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ σχέσεως, ἐφήρμοσαν τοὺς κανόνας τῆς μισθώσεως καὶ διάφοροι ἀποφάσεις ἐξώσεως τῶν κολλήγων ὤξυναν οὕτω τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα τῆς Θεσσαλίας, ἕως ὅτου ὁ νόμος 138 τοῦ 1914 ἠναγκάσθη νὰ ἀναστείλῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τοιούτων ἀποφάσεων.

Ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ ἰδίᾳ ἐν Κερκύρα, ὁ θεσμὸς τῆς ἀγροληψίας διαφέρει ἱκανῶς τῆς ἐπιμόρτου μισθώσεως. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1627, τοῦ Ἰον. Ἀστ. Κωδ. «ἡ ἀγροληψία εἶναι συμβόλαιον, δι' οὗ ὁ κύριος ἀγροτικῶν κτημάτων οἱουδήποτε εἴδους διαπιστεύει τὴν καλλιέργειάν των εἴς τινα, ὅστις κρατεῖ διωρισμένον τι μέρος τῶν καρπῶν πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν κόπων του· καὶ *δύναται προσέτι νὰ ἀποκτήσῃ δικαίωμα κυριότητος ἐπὶ προσδιωρισμένου μέρους τῶν εἰρημένων κτημάτων*, ἂν τοῦτο συνομολογηθῇ ρητῶς.» Ἡ ἀγροληψία λέγεται κοινῶς ***πάχτο*** (τὸ ῥῆμα παχτώνω). Ὁ κύριος καλεῖται ἀγροδότης, ***ἀγρολήπτης*** δὲ (κολόνος, σέμπρος) ὁ λαμβάνων τὰ ἀγροτικὰ κτήματα διὰ νὰ τὰ καλλιεργῇ· τὰ εἰς ἀγροληψίαν δοθέντα ἀγροτικὰ κτήματα καλοῦνται ἀγροληπτικά, καὶ τὸ μέρος τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν ἀγροδότην καρπῶν καλεῖται μερίδια (ἄρθρ. 1628).

Ὁ θεσμὸς οὗτος τῆς ἀγροληψίας ἐμορφώθη διάφορός πως τοῦ Γαλλικοῦ τοιούτου, τοῦ ἐν τῷ Γαλλικῷ κώδικι, ἐξ οὗ παρελήφθη τὸ πλεῖστον τοῦ Ἰονίου Κώδικος, κυρίως δὲ διεσκευάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἰσχυόντων ἐν Ἑπτανήσῳ Ἑνετικῶν νόμων καὶ ἐθίμων.

Τοιοῦτος δ' οἷος ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἑπτανήσῳ συναντᾶται εἶναι ἀρχαιότατος συνυφαινόμενος μὲ τὸν Δυτικὸν Τιμαριωτισμόν. Ἐκ τοῦ droit Coutumier εἰσήχθη καὶ ἐν Γαλλίᾳ, (ἄρθρ. 1763 κ. ἐπ. Ἀστ. Κωδ.) καὶ καλεῖται metayage, συμπληρούμενως κυρίως ὑπὸ τῶν ἐθίμων μέχρι τοῦ 1889 ὅτε εἰδικὸς νόμος ἐψηφίσθη. Συναντᾶται καὶ ἐν Ἰταλίᾳ (ἄρθρ. 1647 Ἀστ. Κωδ.) καλούμενος mezzadria, ὁ δὲ ἀγρολήπτης mezzajuolo, mezzadra, massaro, colono.

Κατὰ τὸν Ἰον. Κωδ. αἱ ἀγροληψίαι δύνανται νὰ εἶναι διηνεκεῖς ἢ πρόσκαιροι. Τὸ διηνεκὲς τῆς ἀγροληψίας διακρίνει αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἐπίμορτον μίσθωσιν. Ἡ ἀγροληψία ἀποδεικνύεται μόνον διὰ δημοσίου ἐγγράφου. Τὸ μερίδιον τῶν εἰς τὸν ἀγρολήπτην ἀνηκόντων καρπῶν καὶ ἡ μερὶς τῆς κυριότητός του ἐπὶ τοῦ ἀγροληπτικοῦ κτήματος, ἐὰν αὕτη συνομολογηθῇ, δέον ρητῶς νὰ δηλωθῇ εἰς τὸ συμβόλαιον, (ἄρθρ. 1629-1631). Ὁ ἀγρολήπτης δὲν δύναται κατ' οὐδένα τρόπον νὰ μεταβιβάσῃ εἰς ἄλλον τὰ δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις του εἰ μὴ συναινέσει τοῦ ἀγροδότου, τὴν ἔλλειψιν τῆς ὁποίας ἀναπληροῖ ὁ δικαστής. Μόνον ἐν περιπτώσει προικίσεως τῶν θυγατέρων τοῦ ἀγρολήπτου δὲν χρειάζεται ἡ συναίνεσις αὕτη. Τὸ κτῆμα μεταβιβάζεται βεβαρημένον. Δύναται ὅμως ἄνευ συναινέσεως τοῦ ἀγροδότου νὰ μισθώσῃ τὸ ἀγροληπτικὸν κτῆμα ὁ ἀγρολήπτης ἢ νὰ συνάψῃ ὑπαγροληψίαν. Ὁ ἀγροδότης ὅμως δύναται νὰ ἀπαλλοτριώσῃ τὰ δικαιώματά του ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ἀγρολήπτου, (ἄρθρ. 1631-1635 Ἰον. Ἀστ. Κωδ. ὡς ἐτροποπ. ὑπὸ νεωτέρων πράξεων τοῦ Ἰον. Κοινοβουλίου καὶ ἡρμηνεύθησαν ὑπὸ τῆς Ἰονίου καὶ Ἑλληνικῆς Νομολογίας).

Διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ τρόπου τῆς ἐκτιμήσεως καὶ ἐξαιρέσεως τοῦ ἀναλόγου μεριδίου τῶν καρπῶν ἰσχύουν οἱ τοπικοὶ Ἰόνιοι κανονισμοὶ καὶ ἔθιμα. Εἰδικῶς περὶ καθορισμοῦ τῶν ἐπὶ ἀγροληπτικῶν κτημάτων ἐλαιῶν μεριδίων ἐψηφίσθη ἅμα τῇ Ἑνώσει ὁ ΣΞΖ' νόμος τῆς 5 Ὀκτωβρίου 1868 περὶ ἐκτιμήσεως ἐλαιοκάρπου ὅστις ὁρίζει τὴν διαδικασίαν, καθ' ἣν ὁ ἀγροδότης καὶ ἀγρολήπτης ἐκτιμῶσι τὸν ἠρτημένον ἐλαιόκαρπον καὶ καθορίζουν εἰς ἔλαιον τὴν ἀναλογοῦσαν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν συμβολαίων των, εἰς ἕκαστον μερίδα.

Τὰ πρὸς καλλιέργειαν τοῦ ἀγροληπτικοῦ κτήματος τακτικὰ ἔξοδα εἶναι εἰς βάρος τοῦ ἀγρολήπτου. Τὰ δ' ἔκτακτα ἔξοδα κανονίζονται κατὰ τὰς ἐπιτοπίους συνηθείας. Αἱ δ' ὁπωσδήποτε προξενηθεῖσαι ζημίαι εἰς τὸ ἀγροληπτικὸν κτῆμα ἢ εἰς τοὺς καρποὺς αὐτοῦ βαρύνουσι τὸν ἀγρολήπτην, πλὴν τῶν τυχαίων μεγάλων ζημιῶν, (χάλαζα, κεραυνός, πάγος κλπ.), αἵτινες κανονίζονται κατὰ τὰς ἀρχαιόθεν συνηθείας.

Ἐὰν ὁ ἀγρολήπτης δὲν καλλιεργῇ τὸ κτῆμα κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, ὀφείλει ἕνεκα τῆς κακογεωργησίας του ν' ἀποζημιώσῃ τὸν ἀγροδότην. Αἱ ἀγροληψίαι διαλύονται 1) παρελθόντος τοῦ χρόνου, ἐφ' ὃν ἐσυστήθησαν, 2) τῇ ἀμοιβαίᾳ συναινέσει τῶν μερῶν, 3) ἕνεκα ἀγεωργησίας τοῦ κτήματος, 4) ἕνεκα μεγάλης χειροτερεύσεως αὐτοῦ, 5) ἕνεκα ἀπαλλοτριώσεως γενομένης παρὰ τοῦ ἀγρολήπτου ἄνευ τῆς συναινέσεως τοῦ ἀγροδότου, 6) διὰ καθυστέρησιν τοῦ μεριδίου ἐπὶ τρεῖς ἐτησίας περιόδους ἢ δύο διετίας. Ὁ παραλαβὼν ἀγροληπτικόν τι κτῆμα χέρσον πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἐπὶ δύο συνεχῆ ἔτη μὴ ἐκτελέσας μηδεμίαν ἐργασίαν ἐκπίπτει παντὸς ἀγροληπτικοῦ δικαιώματος. (ἄρθρ. 1636-1650 Ἰον. Ἀστ. Κώδ.) Αἱ διατάξεις αὗται καθορίζουσι κυρίως τὰς μετὰ τὸν Ἰόνιον Κώδικα συσταθείσας ἀγροληψίας. Αἱ πρὸ αὐτοῦ, αἵτινες ἦσαν αἱ πλεῖσται διηνεκεῖς, ἐρρυθμίζοντο ἐν πολλοῖς ὑπὸ τῆς πρὸ τοῦ Κώδικος νομοθεσίας καὶ τῶν ἐθίμων. Οὕτω κατὰ δημοτικὸν νόμον (lege municipale) τοῦ 1729 τοῦ Προβλεπτοῦ Α. Loredan ἐπὶ διηνεκῶν ἀγροληψιῶν καὶ ἐὰν δὲν εἶχε συνομοληθῇ συγκυριότης δέον νὰ ἀναγνωρισθῇ αὕτη εἰς τὸν ἀγρολήπτην κατὰ τὴν λύσιν τῆς ἀγροληψίας ἀνάλογος πρὸς τὸ ποσοστὸν τῆς εἰσφορᾶς του.

Αἱ διατάξεις ὅμως αὗται ἀμφισβητηθεῖσαι πολλάκις, συμφυρθεῖσαι μὲ τὰς προηγουμένως ἰσχυσάσας συνηθείας, συνηθείας πηγαζούσας ἐκ τῶν Μεσαιωνικῶν Φεουδαλικῶν σχέσεων, πιεστικὰς διὰ τοὺς χωρικούς, συγκρινόμεναι μὲ τὰς διατάξεις τοῦ Κώδικος ἐγέννησαν ἀτελευτήτους διενέξεις, δίκας καὶ πιέσεις τῶν ἀγροτῶν. Ἐπίσης ἡ περὶ ἐκτιμήσεως παραγομένων καρπῶν διαδικασία, αἱ εὐθῦναι τοῦ χωρικοῦ διὰ τὴν ἀναγκαστικὴν πολλάκις, ἐλλείψει χρημάτων, ἀγεωργησίαν καὶ κακογεωργίαν, ἡ εὔκολος καὶ διὰ πολλοὺς λόγους λύσις τῆς ἀγροληψίας, ἀγροληψίας πολλάκις μακροτάτης, εἰς ἣν γενεαὶ ἀγροληπτῶν εἰργάσθησαν καὶ συνεδέθησαν μὲ τὸ κτῆμα, αἱ ἀμφισβητήσεις ἐπὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἐγκτητικῶν δικαιωμάτων τῶν ἀγροληπτῶν, ἡ ἐμπλοκὴ τῶν σχέσεων διὰ ὑπαγροληψιῶν, μισθώσεων, προικίσεων κλπ. ἡ ἀβεβαιότης τῆς ἐγγείου πίστεως προεκάλεσαν ὀξεῖς ἀγῶνας καὶ ἐγέννησαν τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα, ὅπερ καὶ ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας συνεκίνησε τὴν Κέρκυραν καὶ ἐθέρμανε τοὺς Ἑνωτικοὺς πόθους τῶν χωρικῶν μὲ τὴν Μητέρα Ἑλλάδα, πρὸς ἣν προσέβλεπον οἱ χωρικοί. Πράγματι μόλις ἐγένετο ἡ Ἕνωσις (1864), ἀμέσως ἐτέθη ἐπὶ τάπητος τὸ ζήτημα. Ἡ Ἑλληνικὴ Βουλὴ ἐψήφισε πλὴν ἄλλων καὶ τὸν ΣΜΔ' νόμον, δι' οὗ ἠκυρώθησαν αἱ καταχρηστικαὶ ἀγροληψίαι, ἀπηγορεύθη τοῦ λοιποῦ ἡ σύναψις διηνεκῶν ἀγροληψιῶν, αἱ δ' ὑπάρχουσαι τοιαῦται διαλύονται αἰτήσει τοῦ ἀγροδότου ἢ τοῦ ἀγρολήπτου, ἀποζημιουμένου ἑκάστου διὰ τὴν

Digitized by Google

μερίδα του. Ἐκανονίσθη τρόπος πληρωμῆς διὰ δόσεων τῶν καθυστερουμένων μεριδίων, ἐπετράπη εἰς τὸν ἀγρολήπτην ἡ μεταβίβασις τῶν δικαιωμάτων του ἄνευ συναινέσεως τοῦ ἀγροδότου καὶ κατηργήθησαν πᾶσαι αἱ δίκαι περὶ κακογεωργησίας ἢ ἀγεωργησίας.

Ὁ νόμος οὗτος ἔφερε ποιάν τινα ὕφεσιν εἰς τὰ πάθη. Ἀλλὰ ἐπὶ τῶν προσκαίρων μὲν ἀγροληψιῶν ὁ νόμος ΣΜΔ´ δὲν ἴσχυεν ἐκ δὲ τῶν διηνεκῶν ὀλίγαι ἐλύθησαν ἐλλείψει χρημάτων παρὰ τοῖς χωρικοῖς.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα ἀνέλαβε νὰ λύσῃ ὁ νόμος ΔΝΔ´ τοῦ 1912, τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ νόμου 423 τοῦ 1914. Κατ' αὐτοὺς συνιστᾶται Ἐπιτροπὴ ἐν Κερκύρᾳ, ἥτις θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκτίμησιν τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀγροδοτῶν ἀγροληψιῶν συνομολογηθεισῶν πρὸ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ εἰσαγωγῆς τοῦ Ἰον. Ἀστ. Κώδ. (1841) ἢ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Κώδικος, ἐφ' ὅσον ρητῶς συνωμολογήθη δικαίωμα συγκυριότητος τοῦ ἀγρολήπτου, ἐπὶ τῇ βάσει δηλώσεων τῶν ἀγροδοτῶν, ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας ὑποβαλλομένων, καὶ ἀποζημιώνει αὐτοὺς ἐκ τοπικοῦ Ταμείου, βασικὸν ἔχοντος πόρον φόρον ἐπὶ τῆς ἐκ Κερκύρας ἐξαγωγῆς τοῦ ἐλαίου. Αἱ μετὰ τὸ 1841 πρόσκαιροι ἀγροληψίαι θὰ καταγραφοῦν καὶ θὰ ἀποτελέσουν μόνιμον κατάστασιν τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τούτων ἠλευθερώθησαν πολλὰ κτήματα, ἀπεζημιώθησαν πολλοὶ ἀγροδόται καὶ ἐγένοντο πλήρεις κύριοι οἱ ἀγρολῆπται.

Τέλος διὰ τοῦ Ν. Δ. 11 Σεπτεμβρίου 1925 καθορίζεται ῥιζικωτέρα λύσις καὶ τῶν ἀπομεινασῶν ἀνεκκαθαρίστων καὶ τῶν προσκαίρων ἀγροληψιῶν, τῶν ἀγροληπτῶν ἐλευθερουμένων παντὸς βάρους πρὸ πάσης ἀποζημιώσεως τῶν ἀγροδοτῶν καὶ ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ διατάγματος τούτου.

Ἐν Ζακύνθῳ, καίτοι οὐχὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως ὡς ἐν Κερκύρᾳ, λόγῳ τῆς ὀλιγοχρονωτέρας ξενικῆς κατακτήσεως καὶ τῆς μικρότητος τῆς ἐκτάσεώς της, παρουσιάσθη τὸ αὐτὸ ζήτημα, τῶν ἀγροληπτῶν ζητούντων λύσιν τῶν διηνεκῶν ἀγροληψιῶν καὶ ἀποκατάστασιν αὐτῶν εἰς πλήρεις κυρίους. Μὴ ἰσχύσαντος ἐν Ζακύνθῳ τοῦ ἀνωτέρω δημοτικοῦ νόμου τοῦ 1729 ἡ ἀναγνώρισις δικαιωμάτων κυριότητος ὑπὲρ τῶν ἀγροληπτῶν ἐκ τῆς κειμένης νομοθεσίας (ἄρθρ. 1627 καὶ ἑπόμ. Ἰονίου Κώδικος) δὲν ἐδικαιολογεῖτο. Ἀκολουθηθείσης ὅμως τῆς γενικῆς ἀρχῆς τῆς ἀποκαταστάσεως ἐλευθέρων γεωργῶν, πολιτικῆς, ἥτις χαρακτηρίζει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν γεωργικὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐδημοσιεύθη τὸ ἀπὸ 19 Αὐγούστου 1925 Νομ. Διάταγμα, δι' οὗ ἀνεγνωρίσθησαν δικαιώματα συγκυριότητος ἀναλόγως τοῦ ποσοστοῦ τῆς εἰσφορᾶς ὑπὲρ τῶν ἀγροληπτῶν τῶν διηνεκῶν ἀγροληψιῶν καὶ ἐπὶ τῶν προσκαίρων ἐκεῖ ὅπου ὁ προσδιορισμὸς τῆς διανομῆς τῶν καρπῶν εἶχε γίνει κατὰ πέμπτα (ἀναπεντῆς), διετάχθη διαδικασία πραγματογνωμοσύνης καὶ διανομῆς, ἠκυρώθησαν πᾶσαι αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἰσχύος τοῦ διατάγματος τούτου μισθώσεις ἐπὶ ἀγροληπτικῶν κτημάτων καὶ ἀπηγορεύθη τοῦ λοιποῦ ἡ σύναψις διηνεκῶν ἀγροληψιῶν.

Α. Δ. ΣΙΔΕΡΙΣ

ἀγρομίσθωμα βλ. μίσθωσις.

ἀγρομίσθωσις βλ. μίσθωσις.

Ἀγρόμυζα, τά. Ἔντομα δίπτερα τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἀγρομυζιδῶν*. Πάντα εἶναι μικραὶ μυῖαι, αἵτινες ἀπαντῶσι συχνὰ ἐπὶ τῶν χόρτων τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν δασῶν. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη τοῦ γένους τούτου. Τὸ κοινότερον, εἶναι: *ἀγρόμυζον τὸ εὐκίνητον* (agomyzon mobilis). Ἔχει κατὰ μὲν τὸ σῶμα στίλβοντα μέλανα χρωματισμὸν τὰς δὲ πτέρυγας ὑποφαίους.

ἀγρονομία, καλεῖται ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξέτασις τῶν νόμων τῶν διεπόντων τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς πρὸς παραγωγὴν γεωργικῶν καὶ κτηνοτροφικῶν προϊόντων· (βλ. γεωπονία καὶ γεωπονικὴ ἐπιστήμη)· ἀκόμη ἐννοεῖται διὰ τῆς λέξεως τὸ σύνολον τῶν νόμων τῶν ἀφορώντων τοὺς ἀγροὺς (βλ. ἀγροτικὴ νομοθεσία).

Ἀγρονομικὸν Ἰνστιτοῦτον, καλεῖται τὸ ἐπιστημονικὸν ἵδρυμα τὸ ὁποῖον ἀσχολεῖται μὲ τὴν λύσιν διαφόρων προβλημάτων γεωργικῆς φύσεως, εἴτε τοπικῶν εἴτε καὶ διεθνῶν. Τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἔχοντα ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα ἐφόδια, ἤτοι προσωπικὸν εἰδικόν, μεγάλας ἐκτάσεις διὰ τὰς πειραματικὰς καλλιεργείας, ἐργαστήρια καὶ χημεῖα, ἀποθήκας καὶ σταύλους, ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα, δύνανται νὰ ἐπιλύσωσι διάφορα γεωργικὰ ζητήματα ὡς π. χ. τὸ ἁρμόζον καλλιεργητικὸν σύστημα ὡρισμένης περιφερείας, τὰ πλέον εὐδοκιμοῦντα εἴδη καὶ ποικιλίας τῶν καλλιεργουμένων φυτῶν, ὡς καὶ ἐκείνων ἅτινα εἰσήχθησαν καὶ ἐνεκλιματίσθησαν, τὰς ἀποδόσεις καὶ τὴν πρακτικότητα τῶν νεωτέρων ἐργαλείων καὶ μηχανῶν κ. ἐξ. Ἐπειδὴ δὲ ἕκαστον γεωργικὸν πρόβλημα εἶναι εὐρυτάτου ἐπιστημονικοῦ κύκλου καὶ πρὸς ἐπίλυσίν του ἀπαιτεῖται χρόνος πολὺς καὶ συγκριτικαὶ πειραματικαὶ ἐργασίαι, ἕκαστον Ἀγρονομικὸν Ἰνστιτοῦτον διαιρεῖται εἰς τμήματα ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων πρὸς λύσιν γεωργικῶν προβλημάτων.

Ἐν Ἑλλάδι ἱδρύθη παρὰ τῷ Πανεπιστημίῳ Θεσσαλονίκης Ἀγρονομικὸν Ἰνστιτοῦτον, σκοπὸς τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα θεμάτων ἀφορώντων εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν τῆς χώρας καὶ ἡ ἐξαγωγὴ σχετικῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ὑπηρεσιῶν τοῦ κράτους καὶ εὐρυτέραν διάδοσιν. Τὸ Ἑλλ. Ἀγροτ. Ἰνστιτοῦτον περιλαμβάνει ἓξ τμήματα 1ον) τμῆμα βελτιώσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι καλλιεργουμένων φυτῶν, 2ον) τμῆμα καπνοῦ, 3ον) τμῆμα γεωργικῆς ἐντομολογίας, 4ον) τμῆμα γεωργικῆς μυκητολογίας, 5ον) τμῆμα σηροτροφίας 6ον) τμῆμα ζωοτεχνίας.

Τὰ Ἀγρονομικὰ Ἰνστιτοῦτα εἶναι καὶ ἀνώτερα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα εἰς τὰ ὁποῖα οἱ διπλωματοῦχοι γεωπόνοι δύνανται νὰ τελειοποιηθοῦν καὶ νὰ εἰδικευθοῦν εἴς τινα γεωργικὸν κλάδον, καὶ νὰ μάθουν τὸν τρόπον τῆς βαθυτέρας μελέτης καὶ ἐρεύνης τῶν διαφόρων γεωπονικῶν ζητημάτων καὶ προβλημάτων.

Ι. Χ.

Ἀγρονόμοι (Ἀρχαιολ). Ἐκαλοῦντο οὕτως ἰδιαίτεροι τινὲς δικασταὶ οἵτινες εἶχον τὴν ἐπιστασίαν, φροντίδα καὶ διοίκησιν τῶν τῆς Πολιτείας ἀγρῶν, «Ἀγρονόμοι, οἱ τῶν περὶ τὰ ἔξω τοῦ ἄστεως χώρων ἄρχοντες» (Ἀριστοτ. Πολ. Ι. Ζ. ε´, 4.—Η´. ια´ 4). Οἱ ἀγρονόμοι ἀπετέλουν μέρος τῆς ἀστυνομίας, καὶ τὰ καθήκοντά των ἦσαν τὰ αὐτὰ πρὸς τὰ τῶν ὑλωρῶν. Δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον εἰς ποίαν πόλιν ὑπῆρχεν ἡ ἀρχὴ αὕτη. Πιθανώτατα εὑρίσκετο εἰς τὴν Ἀττικήν, διότι ὁ Πλάτων κάμνει συχνὰ λόγον περὶ Ἀγρονόμων (Νομ. στ´. 760, η´ 844, 848 κ.λ.). Οὐδεὶς ἄλλος συγγραφεὺς κάμνει μνείαν τούτων. Ὑπάρχει ἐπιγραφὴ τοῦ Δ´ αἰῶνος ἐν ᾗ ἀναφέρεται ὅτι καθίστανται κατ' ἐνιαυτὸν ἐπιμεληταί, τῶν ὁποίων καθῆκον ἦτο νὰ περιέρχωνται δὶς τοῦ ἔτους τοὺς ἀγροὺς καὶ νὰ ἐπιβλέπωσι «τά τε χωρία εἰ γεωργεῖται κατὰ τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρους εἰ ἐφεστήκασι κατὰ τὰ αὐτά»· Οἱ ἐν Σπάρτῃ πεδιανόμοι εἶχον ἔργα παραπλήσια πρὸς τὰ τῶν ἀγρονόμων (ἴδε ὑλωρός).

ἀγρονόμος· καλεῖται σήμερον ὁ εἰδικῶς περὶ τὰ γεωργικὰ ἀσχολούμενος, ὁ ἐξετάζων τοὺς νόμους καὶ τὰς μεθόδους τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀγρῶν, ὁ εἰδικῶς σπουδάσας τὴν γεωργίαν, ὁ ἐπιστήμων γεωργός, ὁ διπλωματοῦχος γεωργικῆς σχολῆς ἢ Ἀγρονομικοῦ Ἰνστιτούτου. 2) Βαθμοῦχος τῆς ὑπηρεσίας *ἀγροφυλακῆς*.

ἀγρόπολις. Τὸ πρόβλημα τῆς στέγης ἀνεφάνη ὀξύτατον, μετὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἀναμιχθείσας χώρας. Μεταξὺ τῶν διαφόρων τάσεων, αἵτινες ἐξεδηλώθησαν πρὸς λύσιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου προβλήματος, ἐξέχουσαν κατέχει θέσιν ἡ σημειωθεῖσα κίνησις πρὸς δημιουργίαν ἀγροπόλεων. Ἀγρόπολις δὲ εἶναι, κατὰ τὸν ὁρισμὸν τὸν ὁποῖον δίδει

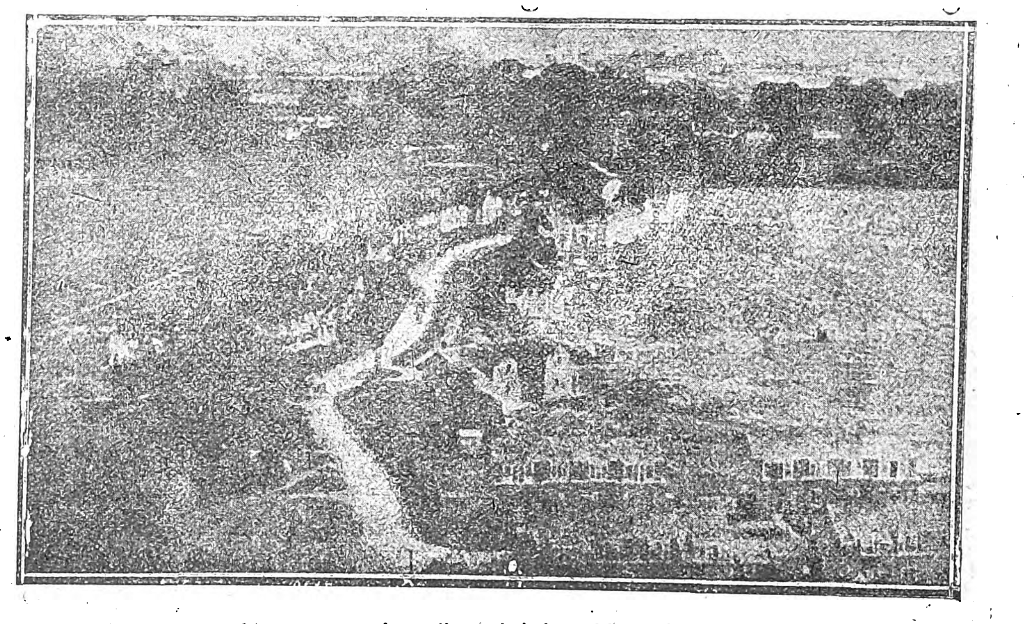

Αποψις Ἀμερικανικῆς ἀγροπόλεως ἀπὸ ἀεροπλάνου. (Ἐθν. Κῆρυξ).

τὸ καταστατικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Ἑταιρείας Ἀγροπόλεων, «πόλις αὐτοσυντήρητος, μέχρι 30.000 κατοίκων, ἐγειρομένη εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ πάσης ἄλλης πόλεως ὄχι μικροτέραν τῶν 20 χιλιομέτρων, περιβαλλομένη ὑπὸ γεωργικῆς ζώνης, ἔχουσα νέαν καὶ ἰδιάζουσαν ῥυμοτομικὴν διάταξιν ἐπιτρέπουσαν εὐρὺν χῶρον πέριξ πάσης κατοικίας, συνδυάζουσα (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς σημερινὰς πόλεις καὶ μεγαλοπόλεις) γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν, ἀστικὸν καὶ γεωργικὸν βίον, καὶ λειτουργοῦσα ὡς κοινωνικὸς ὀργανισμός, οἰκονομικὴ βάσις τοῦ ὁποίου εἶναι ὅτι τὸ ὅλον ἔδαφος, εἶναι ἰδιοκτησία τῆς ὁλότητος τῶν κατοίκων, πρὸς ὄφελος τῶν ὁποίων ἁπάντων ἀποβαίνει πᾶσα γένεσις καὶ ἐπαύξησις ἀξίας».

Τὸ σχέδιον τῆς ἀγροπόλεως προσαρμόζεται ἑκάστοτε πρὸς τὴν τοποθεσίαν καὶ τὰς τοπικὰς ἀνάγκας καὶ συνθήκας, ἀκολουθεῖ ὅμως κατὰ βάσιν τὸ ἀκτινωτὸν σύστημα: Πέντε κυκλοτερεῖς συγκεντρικαὶ λεωφόροι διατέμνονται ἐγκαρσίως ὑπὸ 6 ἢ 7 ὁδῶν βαινουσῶν κατ' ἀκτῖνα μέχρι τοῦ κέντρου, ἔνθα τὰ κοινοτικὰ καταστήματα, ἤτοι Δημαρχεῖον, Νοσοκομεῖον, Βιβλιοθήκη, Θέατρον, ἕκαστον περιβαλλόμενον ὑπὸ εὐρέος χώρου. Εἰς ἑκάστην οἰκίαν

Ὁδὸς ἀγροπόλεως. (Ἐθν. Κῆρυξ).

ἀναλογεῖ ὑπὲρ τὸ ἥμισυ στρέμμα γῆς χρησιμεῦον ὡς κῆπος, τὸ σύνολον δὲ τῶν οἰκοδομημάτων περιβάλλει ἐκτεταμένος δημοτικὸς κῆπος, (ἡ γεωργικὴ ζώνη) συνορεύων μὲ τὴν ἐμπορικὴν ζώνην. Μεταξὺ τῆς Ἕκτης λεωφόρου καὶ τῆς Γεωργικῆς ζώνης ὑπάρχει χῶρος δι' ἐργοστάσια, ἀποθήκας, ἀγοράς, γαλακτοκομεῖα κλπ.

Ἡ ἀγρόπολις ἀποβλέπει νὰ εἶναι οἰκονομικῶς αὐτάρκης, τοῦτο δ' ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, χάριν τῆς ὁποίας διατίθενται τὰ 60 ἑκατοστὰ τοῦ ἐδάφους τῆς ἀγροπόλεως κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ διὰ βιοτεχνιῶν καὶ βιομηχανιῶν, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν.

Οἱ οἰκισταὶ τῆς ἀγροπόλεως ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον συνεργατικὸν συνεταιρισμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ γῆ μὲ ὅλα τὰ ἐπάνω της ἀκίνητα, τὰ ὁποῖα ἐνοικιάζονται εἰς ἕκαστον μὲ μακροχρονίους μισθώσεις (ἕως 99 ἐτῶν). Τὰ περισσεύματα τῶν κερδῶν τὰ ὁποῖα συλλέγει ὁ συνεταιρισμὸς διατίθενται εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, βιοτεχνίας καὶ βιομηχανίας, ἀνηκούσας εἰς τὸν συνεργατικὸν συνεταιρισμὸν τῆς ἀγροπόλεως ἢ εἰς κοινοτικοὺς σκοπούς, δρόμους, δημοτικοὺς κήπους, φωτισμόν, φιλανθρωπικὰ ἢ ἐκπολιτιστικὰ ἱδρύματα. Λόγῳ τοῦ ἀναπαλλοτριώτου τῆς κοινοτικῆς γῆς, ἡ αὐτόματος ὑπερτίμησίς της δὲν δύναται νὰ πλουτίσῃ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον κάτοχόν της, ἀλλ' ὠφελεῖ τὸν συνεταιρισμόν, ἤτοι τὸ σύνολόν των.

Κατὰ ταῦτα ἡ ἀγρόπολις ὀργανοῦται ὄχι μόνον συμφώνως πρὸς ὡρισμένον οἰκοδομικὸν σχέδιον,

Digitized by Google

ἀλλὰ καὶ κοινωνικὸν καὶ οἰκονομικόν, ἐπιδιώκουσα τὴν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν μὲ βάσιν τὴν κοινότητα καὶ συνεργασίαν, χωρὶς νὰ καταπνίγεται ὁ χαρακτὴρ τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας.

Ἀγροπόλεις ἔχουν ἱδρυθῆ εἰς πολλὰ κράτη τῆς βορείου καὶ κεντρικῆς Εὐρώπης, καὶ εἰς τὴν βόρειον Ἀμερικήν, εἰς ὅλα δὲ τὰ πεπολιτισμένα κράτη παρατηρεῖται κίνησις ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ὑποστηριζομένη ἐνθέρμως ἀπὸ τὰ οἰκεῖα κράτη. Αἱ κατὰ ἔθνη ὠργανωμέναι ἑταιρεῖαι αὗται ἀποτελοῦν ἤδη διεθνῆ ὁμοσπονδίαν, ἥτις ἑδρεύει ἐν Λονδίνῳ καὶ συγκαλεῖ κατ' ἔτος συνέδρια.

Ἀγροπόλεις ὑπάρχουν ἐν Ἀγγλίᾳ τρεῖς πλήρεις, πρώτη δὲ ἡ ἀγγλικὴ νομοθεσία ἐνίσχυσε τὸ κίνημα οἰκονομικῶς, χορηγήσασα ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἀγροπόλεως ἥτις ἱδρύθη πρὸ ἑξαετίας ἄνω τῶν ἑκατὸν χιλιάδων λιρῶν. Ἐπίσης εἰς τὰ περίχωρα τῆς Βιέννης ἀνεφύησαν ἐντὸς τῆς τελευταίας πενταετίας ὀγδοήκοντα ἀγροπόλεις. Ἐν Ἑλλάδι ἱδρύθη τὸ 1924 ἡ «Ἑλληνικὴ ἑταιρεία Ἀγροπόλεων» ὑπὸ τοῦ κ. Πλάτωνος Δρακούλη, ἐργαζομένη ἀόκνως καὶ ἀναμένουσα τὴν δωρεὰν παραχώρησιν γαιῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀθηνῶν, πέραν τῆς ἀκτίνος τῶν 20 χιλιομέτρων, ὡς καὶ ἀνάλογον δάνειον μὲ μικρὸν τόκον, ἵνα προβῇ εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς πρώτης ἀγροπόλεως. **Σ. Φ.**

Ἀγρόπυρος ὁ ἕρπων (Agropyrus repens) εἶναι φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Λεπυροφόρων (Glumiferae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγροστιδῶν. Ἐν Ἑλλάδι εὑρίσκεται αὐτοφυές, σχεδὸν παντοῦ διεσπαρμένον καὶ ὀνομαζόμενον δ. Ἀγριάδα, εἶναι ὀχληρὸν ζιζάνιον εἰς τοὺς ἀνθοκήπους καὶ λαχανοκήπους. Εἰς τὰ λειβάδια εὑρίσκεται ἐπίσης καὶ τρώγεται ὑπὸ τῶν ζῴων, ἀλλὰ εἶναι κατωτέρας θρεπτικῆς ἀξίας καὶ διὰ τοῦτο δὲν καλλιεργεῖται εἰς τὰ τεχνητὰ λειβάδια οὔτε λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὡς καλλιεργήσιμον νομευτικὸν φυτόν, ἀπ' ἐναντίας δὲ θεωρεῖται ἐπιβλαβὲς καὶ ζιζάνιον, διότι πολλαπλασιάζεται διὰ τῶν ὑπογείων ριζωμάτων τόσον ταχέως ὥστε ἐξοντώνει ἄλλα χρήσιμα φυτά. Ἡ Ἀγριάδα ὑπὸ τοῦ κ. Π. Γενναδίου ἀναφέρεται ὡς Ἄγρωστις μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν ὅμως ὀνομασίαν Agropyrus alda. Ἄλλοι βοτανικοὶ δὲν ἀναγνωρίζουσιν τὸν Ἀγρόπυρον ὡς γένος, ἀλλὰ ἁπλῶς ὡς εἶδος ἀγρίου σίτου διὰ τοῦτο εἰς πλείστας περιπτώσεις ἀναφέρεται ὡς ἄγριος σῖτος ἕρπων (Tritieum repens L).

Ἀγρόπυρος ὁ ἕρπων.

Τὰ ριζώματα τοῦ Ἀγροπύρου (Radix graminis, Chiendent officinal, petit Chiendent· Γερμ. Quickgrass. Ἀγγλ. Neghil) χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ θεραπευτικῇ. Εἶναι ταῦτα λεπτά, ἐπιμήκη, ἀρθρωτά, λευκοκίτρινα, ἄοσμα, γεύσεως γλυκαζούσης. Περιέχουν ἐν σχετικῇ ἀφθονίᾳ ἅλατα καλίου, εἶναι δὲ διουρητικὸν θαυμάσιον διότι οὐδεμίαν ἔχουν ἐρεθιστικὴν ἐπὶ τῶν νεφρῶν ἐπίδρασιν, οὐδὲ παρέχουν κινδύνους δηλητηριάσεως.

Ἐνδείκνυται εἰς πᾶσαν περίπτωσιν καθ' ἣν παρίσταται ἀνάγκη προκλήσεως ἀφθόνου διουρήσεως (κυστῖτις, γον. οὐρηθρῖτις, ἐξυδρωματικὴ πλευρῖτις, ὀξεῖς ρευματισμοὶ τῶν ἄρθρων).

Δὲν ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις του εἰς τὰς θηλαζούσας. Χορηγεῖται τὸ ἀφέψημα ριζωμάτων ἀποφλοιωθέντων καὶ ἀφαιρεθέντων τὰς ἶνας εἰς ἀναλογίαν 20 : 1000 καὶ δόσιν 1 λίτρου δι' ἡμέρας.

Ἀγρός. Υἱὸς τῆς Ἴσιδος καὶ τοῦ Ὀσίριδος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Βουβάστιος, ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ μυθολογίᾳ, προστάτης τῆς Γεωργίας. Μυθολόγοι τινὲς ταυτίζουν αὐτὸν μὲ τὸν Ἀγρότην, θεότητα Φοινικήν.

Ἀγρός. Χωρίον τῆς Κερκύρας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἰστωναίων, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 299. Ἀπέχει ἀπὸ Ἀρκαδάδων 20' τῆς ὥρας, καὶ ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμὸν καὶ ταχυδρομεῖον.

Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνονται καὶ τὰ χωρία *Ἀθηνιοὶ* (κάτ. 69), *Ἀσπιωτάδες* (κάτ. 167), *Μανιατάδες* (κάτ. 106) καὶ *Ραφαλάδες* (κάτ. 65), ὡς καὶ ἡ μονὴ Παντοκράτορος, παράγει δὲ ἔλαιον, οἶνον καὶ ὄσπρια·

Ἀγρός. Χωρίον τῆς κοινότητος Πάγου τῆς Σύρου· κάτοικοι 81.

Ἀγρός. Ὅρμος ἐν Ἰθάκῃ, ὅπου κατὰ τὸν Ὅμηρον, ἀπεβιβάσθη ὁ Ὀδυσσεύς. παλιννοστῶν ἐκ τῆς μακρᾶς ἀνὰ τὰς θαλάσσας περιπλανήσεώς του. Σήμερον ὑπάρχει ἐν Ἰθάκῃ, εἰς τὸν ἰσθμὸν τὸν ἑνοῦντα τὴν Ἀνωὴν μετὰ τοῦ Παλαιοκάστρου, τοποθεσία ὀνομαζομένη Ἀγρός, διατηροῦσα πιθανῶς ἔκτοτε τὸ ὄνομα τοῦτο.

ἀγρός. Ἔκτασις γῆς ἐκτὸς τῶν πόλεων εὑρισκομένη, καλλιεργημένη δι' ἐτησίων φυτῶν (σιτηρῶν, κλωστικῶν, βιομηχανικῶν κτλ.) ἢ ἀκαλλιέργητος ἀλλ' ἐπιδεκτικὴ καλλιεργείας. Ἀποδίδει δῆλα δὴ ἡ λέξις δύο ἐννοίας. Τὴν εὐρυτέραν καθ' ἣν ἀγρὸς εἶναι τὸ τμῆμα γῆς ἐξοχικῆς (μὴ ἀστικῆς), καὶ τὴν στενωτέραν, ἀφορῶσαν τὸ εἶδος τῆς καλλιεργείας. Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ὁ ἀγρὸς καλλιεργεῖται διὰ μονοετῶν φυτειῶν, π. χ. διὰ σίτου, κριθῆς, καπνοῦ κτλ. ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἐκτάσεις φυτευομένας διὰ δένδρων (δάση, ἐλαιῶνες, δενδρόκηποι) ἢ διὰ μονίμων φυτειῶν (ἀμπελῶνες, ἀνθόκηποι κτλ.). Τὴν ἔκτασιν ταύτην ὁρίζουν ὅρια φυσικὰ (ρύακες, δέται, ποταμοὶ) ἢ τεχνητὰ (ξηρολιθιές, τάφροι, ὁρόσημα).

Οἱ ἀγρόται καθορίζουν διὰ ἰδιαιτέρων ὀνομάτων τὰ διάφορα μέρη τῶν ἀγρῶν ὡς λακκιά, καταιβασιά, ξερολιθιά, ποτιστικά, ξηρικά. Ἐπίσης καθορίζεται ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν καὶ ἡ ποιότης τῶν ἀγρῶν, ἀναλόγως δὲ τῆς γονιμότητος διαιροῦνται εἰς ἀγροὺς γονίμους, μετρίας γονιμότητος, ἀγόνους κτλ. (Βλέπε ἔδαφος, ἐδαφολογία, ἐδαφογνωσία). Ὁ ἀγρὸς ὀνομάζεται δημωδῶς καὶ χωράφι, ἐπιπροστίθεται δὲ πάντοτε καὶ ὀνομασία δηλωτικὴ τοῦ μέρους ἔνθα εὑρίσκεται καὶ τῆς ποιότητος αὐτοῦ ὡς λ. χ. χωράφι κατηφορικό, βορικό, ἀμμουδερό, πλούσιο, φτωχό, ποτιστικὸ κτλ. Τὸ μὲν φθινόπωρον ὅλοι οἱ ἀγροὶ παρουσιάζονται μὲ τὸ φαιὸν αὐτῶν χρῶμα, τὴν δὲ ἄνοιξιν εἶναι καταπράσινοι διακρινομένων μόνον τῶν ἐν ἀγραναπαύσει οἵτινες παραμένουσι μὲ τὸ φαιὸν αὐτῶν χρῶμα.

Παρ' Ὁμήρῳ συναντῶμεν τὴν λέξιν *ἀγρὸς* μὲ τὴν ἔννοιαν ἰδιωτικοῦ κτήματος τοῦ βασιλέως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ τέμενος (ὅρα λέξιν), ὅπερ κατεῖχε λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του. Οὕτως, ὁ Λαέρτης καίτοι παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου, καὶ ἑπομένως στερηθεὶς τοῦ τεμένους, εἶχεν ἀγρὸν ὡς φαίνεται ἐκ τῶν στ. 205-207 τοῦ Ω τῆς Ὀδυσσείας.

Ὡς δ' ἐπεὶ ἐκ πόλιος κατέβαν, τάχα δ' *ἀγρὸν* ἵκοντο
καλὸν Λαέρταο τετυγμένον, ὅν ῥά ποτ' *αὐτὸς*
Λαέρτης *κτεάτισσεν, ἐπεὶ μάλα πόλλ' ἐμόγησεν.*

Οἱ πλούσιοι εἶχον *ἄρουραν.*

Εἰς τὸν πληθυντικὸν ἡ λέξις *ἀγρὸς* σημαίνει ἐν γένει τὴν ὕπαιθρον χώραν. Περιεπάτουν *εἰς τοὺς ἀγρούς*. Ἡ ἐγκατάλειψις τῶν *ἀγρῶν*. Ἡ κίνησις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ *τῶν ἀγρῶν* πρὸς τὰς πόλεις: ἀγροφυγία.

ἀγρὸν ἠγόρασε· = ἔδειξεν ἀδιαφορίαν.

ἀγρὸς αἵματος. Τὸ ΝΔ τεῖχος τῆς Ἱερουσαλὴμ περιθέει ἡ κατηφορικὴ κοιλὰς Ἑνὼμ ἥτις Ν. τῆς πόλεως ἑνοῦται μετὰ τῆς Ἀν. κοιλάδος τῶν Κέδρων. Ἐκεῖ κατὰ τὴν συμβολήν των ἐπὶ τῆς Δυτ. κλιτύος τῆς Ἑνὼμ ὑψοῦται σήμερον ἡ μονὴ τοῦ Ἁγ. Ὀνουφρίου. Ὄπισθεν καὶ Δυτ. ταύτης κεῖται ἀγρὸς μικρᾶς ἐκτάσεως λεγόμενος *ἀγρὸς αἵματος* καὶ ἑβρ. *ἀκελδαμά*, διότι ἀνήκοντα εἰς κεραμέα τινὰ τὸν ἠγόρασαν οἱ ἱερεῖς διὰ τῶν 30 ἀργυρίων τὰ ὁποῖα τοῖς ἐπέστρεψεν ὁ Ἰσκαριώτης τυπτόμενος ὑπὸ τῶν ἐλέγχων. (Πράξ. Α'. 19. Ματθ. ΚΖ'. 4) Ἐπὶ τῶν πρώτων Χριστιανικῶν αἰώνων ἐθάπτοντο ἐκεῖ οἱ προσκυνηταὶ ἀκόμη δὲ μοναχοὶ καὶ μοναχαί, δι' ὃ ἐλέγετο καὶ *ταφὴ τῶν ξένων*. Παρετηρήθη ὅτι τὸ χῶμα αὐτοῦ διέλυε τὰ σώματα ἐντὸς δύο ἡμερῶν καὶ δι' αὐτὸ ἡ Ἁγ. Ἑλένη ἐφόρτωσεν ἐξ αὐτοῦ πολλὰ πλοῖα καὶ ἔστειλε τὸ χῶμα εἰς τὸ ἐν Ρώμῃ νεκροταφεῖον (campo sauvo). Σώζεται ἀκόμη τὸ κενοτάφιον τῶν μοναχῶν. Ἔχει τὴν βάσιν καὶ τὸ ἥμισυ γεγλυμμένον εἰς τὸν βράχον, εἶνε σκευασμένον κατὰ τὸ λοιπὸν ὑπὸ λιθίνου θόλου. Μήκους 9 καὶ πλάτους 6 μ. ἔχει ὕψος 10 μ. 60 Ἄνωθεν δι' ὀρύγματος βλέπει κανεὶς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ θόλου. Ἐντὸς ἐπὶ τῶν παρειῶν εἶναι *θῆκαι* νεκρῶν, ἤτοι ὀρθογωνικὰ ὀρύγματα. Αἱ θύραι εἶναι φραγμέναι ἐκ τῆς στέγης δὲ δι' ὀπῶν κατεβίβαζον τοὺς νεκρούς. Εἰς τὴν Δ. παρειὰν εἶναι γλυμμένοι σταυροὶ καὶ δυσδιάκριτοι ἀρμενικαὶ ὑπογραφαί.

ἀγρόσκυλος· ὁ Κοραῆς τὸ ἑρμηνεύει: ὁ σκύλος ὁ πρὸς φύλαξιν τοῦ ἀγροῦ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ *ἀγριόσκυλος* = ἄγριος σκύλος μὲ τὴν ἀποσιώπησιν τοῦ *ι* παρὰ τὸ *ρ* ὡς ἐν τοῖς *ἀγράμπελη τρακόσια, ῥάφτρα* κ.τ.λ.

Ἀγρόσπη· (ἀρχ·) πόλις τῆς Αἰθιοπίας ἐπὶ τοῦ Νείλου, κατὰ Πτολεμαῖον.

Ἀγρόστεμμα, εἶναι γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καρυοφυλλωδῶν (Caryophyllaceae). Τὸ γένος τοῦτο ἀντιπροσωπεύεται ἐν Ἑλλάδι διὰ τῶν αὐτοφυῶν εἰδῶν: *Ἀγρόστεμμα τὸ λεπτὸν* (Agrostemma gracile) καὶ *Ἀγροστ. τὸ κοινὸν* (Agrostemma gittago)· καὶ τὰ δύο εἴδη, ἰδίως ὅμως τὸ δεύτερον, φύονται ὡς ζιζάνια εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ὀνομάζονται δημ. *Γόγγολη Κόκκολη* ἢ *Ἀγροκουκιά* (Θήρα). Τὰ μικρὰ ὑποστρόγγυλα δριμείας γεύσεως καὶ φαιὰ σπέρματα τῶν φυτῶν τούτων τὰ εὑρίσκομεν ἀφθόνως μετὰ τὸ ἁλώνισμα τῶν σιτηρῶν, τὰ ἀποκρύνομεν δὲ ἐπιμελῶς διότι εἶναι δηλητηριώδη ἅτε περιέχοντα δηλητηριώδεις οὐσίας ἀγροστεμματίνην, ἀγροστεμμασαπωτοξίνην καὶ ἀγροστεμμαϊκὸν ὀξύ, τὰ ἀφίνομεν ὅμως εἰς τὰ σκύβαλα μὲ τὰ ὁποῖα τρέφομεν τὰ κατοικίδια πτηνὰ χωρὶς φόβον νὰ δηλητηριασθῶσι, διότι ταῦτα ἀποφεύγουσιν ἐπιμελῶς τοὺς σπόρους τοῦ ἀγροστέμματος. Ἐκτὸς τῶν δύο ἀνωτέρων εἰδῶν ὑπάρχουσι καὶ ἀνθοκομικὰ ἀγροστέμματα ὡς τὸ *Ἀγρόστεμμα τὸ ῥοδανθὲς* καὶ *Ἀγρ. τὸ ἄνθος τοῦ Διὸς* τὰ ὁποῖα κάμνουν ὡραῖα ἄνθη ἐρυθρὰ ἢ λευκὰ μὲ ἐρυθρὸν κέντρον (Agrostemma Coelirosa καὶ Agrostemma Flos-Jovis·) καὶ τὰ δύο εἴδη καλλιεργοῦνται πρὸς καλλωπισμὸν τῶν κήπων ἐντὸς τῶν παρτερίων καὶ ὡς ἀνθοκομικὰ διὰ παραγωγὴν ἀνθέων διὰ τὰς ἀνθοδέσμας. Σπείρονται δὲ τὸ φθινόπωρον ἐντὸς σπορείων ἢ ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ ὁριστικὸν μέρος διότι δὲν ἀνέχονται τὰς μεταφυτεύσεις. Δὲν ἀπαιτοῦσι πολλὰς περιποιήσεις· ἀρκεῖ τὸ ἔδαφος νὰ ἔχῃ λιπανθῇ μὲ χωνευμένην κόπρον καὶ νὰ ἔχῃ σκαφθῇ καλῶς. Τὰ σπειρόμενα φυτὰ ἀραιώνονται ὥστε νὰ ἀπέχῃ ἕκαστον 25 - 30 ἑκ. μ. εἰς τὴν θέσιν των, βοτανίζονται δὲ καὶ σκαλίζονται δύο ἕως τρεῖς φορὰς καὶ ποτίζονται ὅταν δὲν βρέχῃ. Μὲ τὰς ἁπλᾶς αὐτὰς περιποιήσεις τὰ φυτὰ ἀποκτοῦν θαμνώδη μορφὴν μὲ πολλὰς διακλαδώσεις 25 - 35 ἑκ. μ. μὲ ἄφθονα μικρὰ ὡραῖα ἄνθη. Ἐν Γαλλίᾳ ὀνομάζονται Coquelourde ἐν Γερμανίᾳ δὲ Hinimelrraschen.

Ἀγρόστεμμα.

ἀγροστεμμαϊκὸν ὀξύ. Ὁ χημικός του τύπος εἶναι $C_{114}H_{180}O_{60}$, ἀνήκει δὲ εἰς τὰ σασωνικὰ ὀξέα, τὰ ὁποῖα ὅμως φαίνονται ὅτι δὲν περιέχουσι τὸ καρβοξύλιον. Κόνις καστανόχρους διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ μετ' ὀξίνης ἀντιδράσεως, σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς τὸν αἰθέρα καὶ βενζόλιον. Ὑδρολύεται τῇ ἐπιδράσει ἀραιῶν ὀξέων πρὸς σάκχαρα ὡς ἡ γλυκόζη, ἀραβινόζη, πεντόζη καὶ σαπωγενίνη. Ἐνεργεῖ αἱμολυτικῶς καθ' ὅσον ἀποσπᾷ τὴν χρωστικὴν οὐσίαν τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων εἶναι ἄρα ἰσχυρὸν δηλητήριον.

ἀγροστεμμασαπωτοξίνη Ὁ χημικός της τύπος εἶναι $C_{76}H_{120}O_{40}$. Κόνις κιτρίνη, ἐξαγομένη ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ ἀγροστέμματος τοῦ κοινοῦ. Ἔχει ἐντόνους ἐμετοκαθαρτικὰς ἰδιότητας, ἡ δὲ εἰσπνοή της ἐπιφέρει ἀλλεπαλλήλους καὶ ἰσχυροτάτους πταρμούς. Ὑδρολύεται καθὼς τὸ ἀγροστεμμαϊκὸν ὀξὺ εἰς σάκχαρα καὶ σαπωγενίνας. Ἀπαιτεῖται προσοχὴ κατὰ τὴν βόσκησιν τῶν ζῴων εἰς μέρη ὅπου φύονται ἀγροστέμματα. Ἰδιαιτέρα ἐπίσης δέον νὰ καταβάλληται καὶ προσεκτικὴ φροντὶς ὅπως ἀποκαθαίρεται ὁ ἀλευροποιούμενος σῖτος ἀπὸ τῶν σπορίων τοῦ ἀγροστέμματος.

ἀγροστεμματίνη (ἀγροστεμμίνη, githagine). Ἀλκαλοειδές, ἐξαγόμενον ἐκ τῶν σπερμάτων τοῦ ἀγροστέμματος τοῦ κοινοῦ. Φυλλίδια κιτρινόχροα, ἀδιάλυτα εἰς τὸ ὕδωρ, διαλυτὰ εἰς ἀλκοόλην καὶ πυκνὸν θειικὸν ὀξύ. Σχηματίζει ἅλατα ἐνκρυσταλλωτα, τὰ δὲ διαλύματά της ἔχουν ἀλκοολικὴν ἀντίδρασιν.

Αγροστήρ, ὁ. Γένος λεπιδοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν νυκτοβίων.

Ἀγρόται, οἱ. Γένος λεπιδοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν *Ἑτεροκέρων* καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *Νυκτερίων ψυχῶν*. Τὰ πτερά των παρουσιάζουσι πλαγίως ἀναδίπλωσιν. Αἱ κεραῖαι εἶναι κτενοειδεῖς εἰς τοὺς ἄρρενας καὶ ἰνώδεις εἰς τὰς θηλείας. Οἱ πόδες εἶναι ἐπιμήκεις καὶ αἱ πτέρυγες προμήκεις, διακεκοσμημέναι μὲ ἁδρὰς γραμμὰς καὶ κηλίδας. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει μέγαν ἀριθμὸν εἰδῶν, λίαν βλαβερῶν εἰς τὴν

Digitized by Google

γεωργίαν. Αἱ κάμπαι των εἶναι ἐπιμήκεις, κυλινδρικαὶ καὶ ζῶσι περὶ τὰς ρίζας τῶν θάμνων καὶ τῶν φυτῶν· αἱ χρυσσαλλίδες των ζῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς. Εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ Κόσμου, ἰδίως ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικῇ. Τὸ γνωστότερον εἶδος εἶναι: *ἀγρότης ὁ θεριστής*, (agrotis regetum). Αἱ κάμπαι του σκωληκοειδεῖς τὴν ὄψιν,

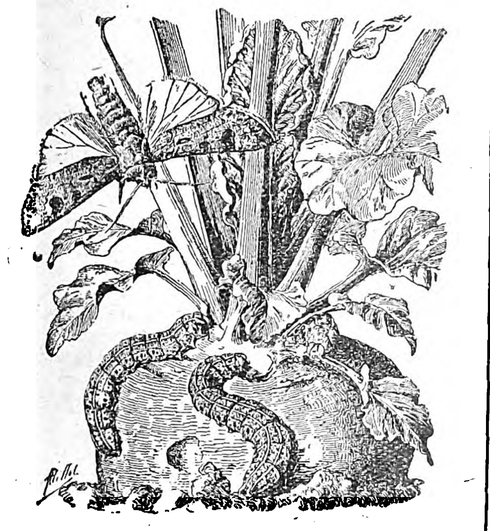

Ἀγρόται.

εἶναι γνωσταὶ εἰς τοὺς γεωργοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα, «*πράσινο σκουλῆκι*» καὶ ἐπιφέρουσι μεγάλας καταστροφὰς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τοὺς κήπους κατατρώγουσαι τὰς ρίζας τῶν λαχάνων καὶ τῶν θαμνοειδῶν φυτῶν, ἰδίως τῶν τεύτλων (κοκκινογούλια) καὶ τοῦ καπνοῦ.

Αἱ ψυχαί των χρώματος φαιοῦ μὲ λευκὸν τὸ ἐσωτερικὸν τῶν πτερυγίων των διακοπτόμενον ὑπὸ καστανῶν γραμμῶν. Γεννᾷ ἐπὶ τῶν τεύτλων καὶ τοῦ σίτου.

Ἀγροτέρα. Ἐπώνυμον τῆς Ἀρτέμιδος δοθὲν αὐτῇ εἴτε διότι εἶχε ναὸν ἐν τῷ παρὰ ταῖς Ἀθήναις χωρίῳ Ἄγρα (νῦν Βαθρακονῆσι) εἴτε διότι κατῴκει πάντοτε εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς ἀγρούς. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐθυσίαζον κατ' ἔτος τὴν 6ην τοῦ Βοηδρομιῶνος (Πλουτ. περὶ τῆς Ἡροδ. Κακοηθ. 26) 500 αἶγας εἰς τὴν Ἀγροτέραν, εἰς μνήμην τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης. Ὁ Ξενοφῶν διηγεῖται (Κ. Ἀνάβ. γ' 2, 12) ὅτι κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Περσῶν εἰς τὴν Ἀττικήν, οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τάξει εἰς τὴν θεὰν ὅτι ἂν ἐνίκων θὰ τῇ ἐθυσίαζον τόσας αἶγας, ὅσοι θὰ ἦσαν οἱ ἐχθροὶ τοὺς ὁποίους θὰ ἐφόνευον ἐν Μαραθῶνι· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μάχην τόσοι πολλοὶ Πέρσαι ἐφονεύθησαν, ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκπληρώσουν τὴν εὐχήν των χωρὶς νὰ ἐξαφασωσιν ὁλοσχερῶς ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς τὸ χρησιμώτατον τοῦτο ζῷον. Τότε ἡ Βουλὴ ἀνέλαβε νὰ διευθετήσῃ οὕτω τὸ ζήτημα ὥστε οὔτε οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ζημιωθῶσιν, οὔτε ἡ θεὰ νὰ ὀργισθῇ καὶ ἐψήφισε νὰ θυσιάζωνται εἰς τὴν θεὰν 500 αἶγες, κατ' ἔτος καὶ εἰς τὸ διηνεκές. Ἡ *Ἀγροτέρας θυσία* ἄλλως ἱστορεῖται παρ' ἄλλων. Εἰς Αἰλ. ΙΙ, ἱστ. β'. 25 ἀναφέρεται ὅτι ἡ θυσία ἐγένετο τὴν 6 Θαργηλιῶνος· εἰς Πλουτ. Πολ. Ἀθην. 7 ὅτι ἐθυσιάζοντο 300 αἶγες. Ὁ σχολιαστὴς πάλιν τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἱππ. 666) λέγει ὅτι βοῦς ὑπεσχέθησαν εἰς τὴν Θεὰν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐπειδὴ — κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην ἐποχὴν — δὲν ὑπῆρχον τόσοι βόες ἐν Ἀθήναις ἐθυσιάζοντο ἀντὶ βοῶν αἶγες.

Ἀγροτῆραι, οἱ. Γένος μικρολεπιδοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Πυραλιδῶν*. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει μικρὰς πεταλούδας ὁμοιαζούσας πρὸς τὸν σῆν (σκόρον). Κατοικοῦσι τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν βόρειον Ἀσίαν. Τὰ κυριώτερα εἴδη εἶναι: *ἀγροτὴρ τῶν δασῶν* (agrotera nemoralis), ὅστις κατοικεῖ ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, καὶ *ἀγροτὴρ ὁ ἐλαιόχρους* (agrotera olivacea) ὅστις κατοικεῖ τὴν Σιβηρίαν.

Ἀγρότης. Ὄνομα φοινικικῆς θεότητος προστάτιδος τῆς γεωργίας. Ταυτίζουν τινὲς τὸν Ἀγρότην μὲ τὸν Ἄγρον, ἄλλοι δὲ λέγουν αὐτὸν υἱὸν τοῦ τελευταίου τούτου.

Ἀγρότης. Ἐπώνυμον τοῦ Πανὸς καὶ τοῦ Ἑρμοῦ.

ἀγρότης, (ὁ) θηλ. ἡ ἀγρότης· λέξις ποιητικὴ ἄχρηστος παρ' ἀρχαίοις πεζοῖς· ἐν τῇ νέᾳ γλώσσῃ ἐπέδωκε καὶ εἶναι λίαν εὔχρηστος· ὁ κάτοικος τῶν ἀγρῶν, ὁ χωρικός, ὁ ἀγροδίαιτος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἀστὸς*=ὁ κάτοικος τῆς πόλεως.— Παρ' ἀρχαίοις κατὰ παρετυμολογικὴν παρανόησιν πρὸς τὸ *ἀγρέτης* (ἄγρα) ἐσήμαινε καὶ τὸν κυνηγόν.

Λέγοντες ὅμως ἀγρότης ἐννοοῦμεν ὄχι μόνον τὸν κάτοικον τῶν ἀγρῶν ἢ τῶν ἀγροτικῶν συνοικισμῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀσχολούμενον μὲ τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας. Ἐν Ἑλλάδι ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς εἶναι μεγαλύτερος τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ, οὐδεμία δὲ διαφορὰ ὑπάρχει ὡς πρὸς τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἀπολαυὰς μεταξὺ Ἑλλήνων πολιτῶν ἀγροτῶν καὶ ἀστῶν. Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει σήμερον τάσις τοῦ ἀγρότου πρὸς ἐγκατάστασιν εἰς ἀστικὰς περιφερείας, τὸ ἀκατάσχετον δὲ τοῦτο ρεῦμα πρὸς τὰς μεγάλας πόλεις (ἀστυφιλία) ὑποβοηθεῖ καὶ ἡ Ἀγρότις, διότι φαντάζεται ὅτι ὁ ἀστικὸς πληθυσμὸς ἀπολαμβάνει ἀκοπώτερον καὶ προνομιακῶς τὰ ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Μαικήνας διὰ νὰ ἀναστείλῃ μίαν τοιαύτην τάσιν τῶν ὑπηκόων τοῦ Αὐγούστου, ἐχρησιμοποίησε τὰ κατὰ παράκλησίν του γραφέντα ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου «Γεωργικά».

Ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀγρότου ὡς τὴν ἐφαντάσθη καὶ τὴν ἐπόθησεν ὁ ποιητὴς πρὶν γράψῃ τὸν στῖχον — O fortunatus nimium, sua si bona norint agricolas — δύναται καὶ πράγματι νὰ ἐπιτευχθῇ.

Ἡ ἐφαρμογὴ μιᾶς καλῆς Ἀγροτικῆς πολιτικῆς ἐκ μέρους τοῦ Κράτους θὰ ἀποσοβήσῃ τὸν κίνδυνον τῆς διαρροῆς τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν (ἀγροφυγία) καὶ τοῦ μαρασμοῦ τῆς Γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας. Ὅταν ἡ ἐπιστημονικὴ γεωπονία θὰ εἶναι κτῆμα τῶν ἀγροτῶν καὶ αἱ ἀγροτίδες θὰ δύνανται νὰ ἀσχολῶνται μὲ τοὺς γεωργικοὺς καὶ κτηνοτροφικοὺς γυναικείους κλάδους τῆς Γεωπονίας (μελισσοκομία, σηροτροφία, πτηνοτροφία, ἀνθοκομία, κονσερβοποιία κτλ.), τὰ καθαρὰ κέρδη τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας θὰ εἶναι πολλαπλάσια τῶν σημερινῶν καὶ θὰ ἐπιτευχθῇ ἡ οἰκονομικὴ ἄνεσις, ἄνευ τῆς ὁποίας οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι δὲν κατορθώνουν νὰ συναντήσωσι τὴν εὐτυχίαν.

ἀγροτικὴ νομοθεσία (Ἑλληνική). Ι. ***Παλαιοτέρα νομοθεσία.*** Ἡ παλαιοτέρα Ἑλληνικὴ ἀγροτικὴ Νομοθεσία ἄρχεται κυρίως ἀπὸ τοῦ Καποδίστρια. Ὀρθῶς ἐλέχθη ὅτι « τὴν σπουδαιότητα τῆς Γεωργίας εἷς καὶ μόνος ἐννόησεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν Παλλιγενεσίας, ὁ ἀοίδιμος Κυβερνήτης· μετ' αὐτὸν οὔτε ἡ Κυβέρνησις οὔτε τὸ Ἔθνος ἐννόησαν πῶς πρέπει νὰ κυβερνηθῇ ἡ χώρα. Ὅλοι μας μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι παρημελήσαμεν τὴν ὕλην καὶ ἐπεμελήθημεν ἀποκλειστικῶς τὸ πνεῦμα». Ὁ Καποδίστριας ἀπέβλεπε μετὰ μεγίστου ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν Γεωργίαν περιεργότατοι δὲ εἶναι οἱ εὐλαβεῖς χαρακτηρισμοὶ τοὺς ὁποίους ἀποδίδει οὗτος πρὸς τὴν τάξιν τῶν γεωργῶν. Καλεῖ αὐτὴν «ἀξιοσέβαστον, ἀξιότιμον ὅσον καὶ δυστυχῆ» τὴν δὲ γεωργίαν «σεμνὴν θεσμοφορίαν ἀπὸ τῆς ὁποίας θέλει ἀρχίσῃ ἡ πολιτεία μου» κτλ. Μετεκάλεσε ξένους καὶ Ἕλληνας γεωπόνους (Στήβενσων, Κονοφάον, Κρατερόν, Γρηγόριον Παλαιολόγον τὸν καὶ πρῶτον Διευθυντὴν τοῦ ἐν Τίρυνθι Γεωργικοῦ Σχολείου). Παρ' ὅλην ὅμως τὴν «ἀτέρμονα γεωργοφιλίαν» του δὲν κατώρθωσε καὶ οὗτος νὰ λύσῃ τὸ μεγαλύτερον καὶ ζωτικώτερον ζήτημα τῆς ἐποχῆς του, δηλαδὴ τὴν διανομὴν τῶν Ἐθνικῶν γαιῶν. «Τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἦτο μόνον γεωργικὸν ἀλλὰ καὶ οἰκονομικόν, κοινωνικόν, κρατικόν, καὶ ἡ διανομή, ἀπαλλοτρίωσις, ἐνοικίασις, ἐκποίησις καὶ ἡ ἐν γένει διάθεσίς των ἔθιγε συμφέροντα συγκρουόμενα καὶ ἀντιτιθέμενα, ἐτροφοδότει τάσεις ἀγρίας ἐκμεταλλεύσεως καὶ διαρπαγῆς, ὑπέκρυπτεν ἀδικίας καὶ αὐθαιρεσίας, ὑπέθαλπεν ἐλπίδας οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως καὶ πλουτισμοῦ τῶν ὀλίγων κλπ.

Ἤδη τῷ 1830 εἶχεν συναχθῇ ὑλικὸν κτηματογραφικὸν καὶ ἐπρόκειτο νὰ δοθοῦν εἰς ὅλους τοὺς ἀκτήμονας τῶν ἐπαρχιῶν μερικὰ στρέμματα γῆς. «Ἡ Γερουσία ἐξετάζει», γράφει ὁ Καποδίστριας. «τὰ σχέδια ἃ τῇ μετέδωκα, περὶ φρονίμου τινὸς διανομῆς μερικῶν ἑκατομμυρίων στρεμμάτων ἐθνικῆς γῆς εἰς τοὺς ἀκτήμονας χωρικούς. Διὰ τῆς διανομῆς θὰ ἀποκτήσῃ τὸ Δημόσιον εἰσόδημα ἐτήσιον ἀξιόλογον εἴτε δώσῃ τάς γαίας ἐπὶ φόρῳ διηνεκεῖ κατὰ τὴν ἀξίαν των εἴτε τὰς πωλήσῃ ἐπὶ πληρωμαῖς μακρυπροθέσμοις. Καὶ ταῦτα περὶ τῶν ἀργῶν ἢ κακῶς γεωργουμένων σήμερον χωραφίων. Περὶ δὲ τῶν κτημάτων δύναται νὰ τὰ πωλήσῃ ἐπὶ πληρωμῇ ἀμέσῳ».

Τέλος ψήφισμα τῆς 10 Φεβρουαρίου 1832 τῆς ἐν Ἄργει Ἐθνοσυνελεύσεως ἀκολουθούσης τὴν ὅλην γεωργικὴν πολιτικὴν τοῦ Κυβερνήτου ὁρίζει. «Εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τοῦ Κράτους νὰ διανεμηθῇ κατὰ πόλεις, κώμας καὶ χωρία μερὶς ἐθνικῆς γῆς εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους αὐτῶν καὶ αὐτόχθονας Ἕλληνας εἰς τοὺς συναγωνισθέντας μετὰ τῶν αὐτοχθόνων εἰς τὸ διάστημα τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ εἰς τοὺς δυστυχήσαντας προφανῶς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ὁμογενεῖς κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν αἱ ὁποῖαι ἔλαβον τὰ ὅπλα». Ὁ ἀγοραστὴς ὑπεχρεοῦτο νὰ πληρώσῃ 4 ο/ο τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος, ἡ δὲ ἐξόφλησις ἐγίνετο εἰς διάστημα 33 ἐτῶν, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἰδιοκτήτης ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ ὅπως ἐβούλετο τὸ ἀγορασθέν. Ἀλλὰ καὶ τὸ ψήφισμα τοῦτο παρέμεινεν ἀνεκτέλεστον καθόσον δὲν ἐξεδόθησαν οἱ προβλεπόμενοι πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ νόμοι. Τοιουτοτρόπως αἱ ἐθνικαὶ γαῖαι (περὶ τὰ 16 ἑκατομ. στρέμματα) ἐξηκολούθησαν νὰ ἀποτελοῦν λείαν τῶν καπετανέων, τῶν καταπατητῶν καὶ τῶν ἐπιτηδείων. Οὕτως «ἐδημιουργήθησαν ἀσυνείδητοι ἐκμεταλλεύσεις, διαρπαγαί, λεηλασίαι γῆς καὶ προεκλήθη σειρὰ σκανδαλωδῶν πράξεων, αἱ ὁποῖαι ἐβάρυνον ἐπὶ τοῦ δημοσίου βίου τόσον ἀνδρῶν τῆς ἐπαναστάσεως». Ἡ Γεωργία λοιπὸν δὲν προήγετο διότι αὕτη ὅπως ἔλεγεν ὁ Κυβερνήτης ἀπῄτει ἔννομον τάξιν.

Διὰ νόμου τῆς 26 Μαΐου 1835 περὶ προικοδοτήσεως τῶν Ἑλληνικῶν Οἰκογενειῶν ὡρίσθη ὅτι «Ὅλοι οἱ ἀρχηγέται ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἀποκτήσουν ὡς προικοδότημα ἕως δύο χιλιάδων δραχμῶν ἐθνικὰ κτήματα». Τὸν νόμον τοῦτον ἠκολούθησαν ἄλλοι σχετικοὶ ὡς τὸ Β. Δ. τῆς 28 Ἀπριλίου 1836 περὶ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν Νεοφύτων (βαπτισμένων Ὀθωμανῶν) ὡς πρὸς τὰ ἰδιόκτητα αὐτῶν κτήματα τὰ διατεθέντα ὑπὸ τοῦ Δημοσίου, ὁ νόμος τῆς 13 Νοεμβρίου 1836 περὶ τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, ὁ νόμος τῆς 15 Ἰανουαρίου 1837 δι' οὗ ἐλαμβάνετο ἐκ νέου πρόνοια ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν. Κατ' αὐτὸν «ὅλαι αἱ ἐπὶ ἐθνικῶν γαιῶν ἐμφυτεύσεις σταφιδαμπέλων καὶ ἀμπέλων, γενόμεναι ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως μέχρ τοῦδε εἴτε μὲ ἄδειαν εἴτε ἄνευ ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως, θέλουν διαμερισθῇ εἰς δύο ἴσας μερίδας ἐξ ὧν ἡ μὲν μία θέλει ἀφεθῇ εἰς τὸν ἐμφυτευτὴν ὡς ἰδιοκτησία του, ἡ δὲ θέλει μεταβῇ εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου».

Ὁ νόμος οὗτος περιελάμβανε καὶ ἄλλας διαρρυθμίσεις (ἐποχὴ διαμερισμοῦ, παραμέλησις ἐμφυτεύσεως, ἐμφυτεύσεις πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κλπ.). Ὁ νόμος τῆς 1ης Ἰανουαρίου 1838 περὶ παραχωρήσεως Ἐθνικῶν γαιῶν εἰς τοὺς Φαλαγγίτας καὶ τέλος ὁ νόμος τῆς 29 Φεβρ. 1848 περὶ χορηγήσεως ἑνὸς στρέμματος εἰς ἕνα ἕκαστον γεωργόν. Ὁ νόμος οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ βάσις τῆς ὅλης περὶ ἀπαλλοτριώσεως μετὰ ταῦτα νομοθεσίας. Κατ' αὐτὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας γεωργοὺς ὅσοι κατοικοῦν ἢ θελήσουν νὰ κατοικήσουν εἰς χωρία τῶν ὁποίων *αἱ γαῖαι ἀνήκουν καθολοκληρίαν ἢ ἐν μέρει εἰς τὸ δημόσιον*, ἐὰν δὲν ἔχωσιν ἰδιοκτήτους οἰκίας ἢ οἰκόπεδα, εἰς αὐτά, χορηγεῖται τὸ δικαίωμα νὰ λάβωσιν ἐκ τῶν ἐθνικῶν ἐρειπίων ἢ ἀγρῶν δωρεὰν ἓν βασιλικὸν στρέμμα, ἀποκλειστικῶς δι' οἰκοδομὴν οἰκίας, δι' αὐλὴν καὶ διὰ κῆπον, ἐντὸς ἢ πέριξ τοῦ χωρίου κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου».

Ἐν τῇ πράξει ὅμως οἱ πατρικοὶ ἀληθῶς οὗτοι νόμοι (βλ. π. χ. τοὺς περὶ συντάξεως τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φάλαγγος νόμον τοῦ 1853, τὸν νόμον περὶ ἀποικισμοῦ τῶν Κρητῶν τοῦ 1848, τὸ Β. Δ. τῆς 25 Μαρτιου 1842 περὶ χορηγήσεως γαιῶν εἰς τοὺς πυρπολητὰς ναύτας καὶ ναυκλήρους κατὰ τῷ 1822 κλπ,) ἀπέβησαν ὀλίγον καρποφόροι οὕτως ὥστε καὶ ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Ὄθωνος ἡ κατάστασις νὰ μὴ βελτιωθῇ οὐσιωδῶς,

Ἀφορμὴ τούτου ἦτο ἴσως ἡ ἔλλειψις συστήματος καὶ μεθόδου ἐν τῇ ἐργασίᾳ ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ τελείως πρωτόγονος κατάστασις τοῦ Ἕλληνος ἀγρότου ἀφ' ἑτέρου, μὴ ὄντος εἰς θέσιν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας νὰ ζητήσῃ τὰ στοιχειώδη δικαιώματα αὐτοῦ ἐνῷ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸ κράτας ὑποχρεώσεις αὐτοῦ εὐσυνειδήτως καὶ ἀνελλιπῶς ἐξεπλήρωνεν.

ΙΙ. ***Νεωτέρα Νομοθεσία.*** Διὰ τῶν νεωτέρων νόμων τῆς 16 Αὐγούστου 1861 περὶ διαθέσεως τῶν ἐθνικῶν ἐλαιώνων ἰδίως, τῆς 24 καὶ 25 Μαρτίου 1871 περὶ τῶν γενομένων ἐμφυτεύσεων ἐπὶ ἐθνικῶν, ἐπισκοπικῶν ἢ εἰς διαλελυμένας μονὰς ἀνηκουσῶν γαιῶν καὶ περὶ διανομῆς καὶ διαθέσεως τῆς ἐθνικῆς γῆς ἐπετεύχθη διανομὴ σημαντικωτέρας ἐκτάσεως ἐθνικῆς γῆς.

Κατὰ τὸν πρῶτον νόμον «οἱ μέχρι τέλους τοῦ 1870 ἐμφυτεύσαντες, ἀδείᾳ ἢ μὴ τῆς Κυβερνήσεως ἢ τῶν πρώην ἰδιοκτητῶν Ὀθωμανῶν, ἐπὶ γαιῶν ἐθνικῶν, ἐπισκοπικῶν ἢ διαλελυμένων μονῶν, ἀμπέλους, σταφιδαμπέλους, ἐλαίας, μωρέας, ὀπωροφόρα δένδρα, συκέας ἢ ἀναμὶξ κλήματα ἀμπέλου, σταφιδαμπέλου ὡς καὶ πᾶν εἶδος καρποφόρων δένδρων, ἀναγνωρίζονται ἰδιοκτῆται τῶν φυτειῶν ἐπὶ πληρωμῇ τῆς ἐνεστώσης ἀξίας τῆς πεφυτευμένης γῆς»· ὁ νόμος εἶτα ὥριζε τὰ τῆς πληρωμῆς τοῦ τιμήματος, τὰ τοῦ τρόπου τῆς παραχωρήσεως τῶν φυτειῶν κλπ. Ὁ δεύτερος, ὁ καὶ σπουδαιότερος νόμος, καταργῶν τοὺς περὶ προικοδοτήσεως τῶν Ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν κλπ. νόμους ὥριζε δικαίωμα μετοχῆς τῶν ἐθνικῶν γαιῶν εἰς πάντας τοὺς Ἕλληνας πολίτας κλπ. ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις ἰδίως ἐφ' ὅσον δὲν μετέσχον ἤδη τῶν διὰ τῶν προγενεστέρων νόμων εὐεργετημένων. Εἰς τὰς περαιτέρω λεπτομερείας του ὥριζεν ὁ νόμος τὰ τῶν διανεμητέων ἐθνικῶν γαιῶν, τὰ τῆς ἐκτιμήσεως, τοὺς ὅρους τῆς παραχωρήσεως εἰς κατόχους καὶ μὴ καὶ σχετικὰς μεταβατικὰς διατάξεις.

Ἡ νομοθετικὴ ρύθμισις τῶν ζητημάτων τούτων συνεχίσθη ἔκτοτε διὰ διαφόρων νόμων, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σπουδαιότεροι εἶναι ὁ τῆς 31 Ἰουλίου 1873 συμπληρωτικὸς νόμος περὶ διανομῆς καὶ διαθέσεως τῆς ἐθνικῆς γῆς, οἱ νόμοι τῆς 28 Μαρτίου 1880 καὶ 30 Δεκεμβρίου 1885 περὶ γαιῶν

Digitized by Google

καὶ φυτειῶν. Ὁ νόμος τῆς 18 Φεβρ. 1897 περὶ ὑποχρεώσεως τῶν καλλιεργούντων γαίας ἢ φυτείας ἐθνικὰς ἢ ἐκκλησιαστικὰς εἰς ἀπόκτησιν δικαιώματος ἐπικαρπίας, οἱ περὶ ἀγορᾶς τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ κτημάτων τοῦ Ἰωάν. Στεφάνοβικ Σκυλίτση τοῦ 1902)07 νόμοι, πρὸς δὲ καὶ σωρεία ἄλλη νόμων παρατεινόντων τὰς προθεσμίας πρὸς δήλωσιν γαιῶν, φυτειῶν κλπ. παρομοίων περίπου πρὸς τοὺς σημερινοὺς φορολογικοὺς νόμους τοὺς παρατείνοντας τὰς δηλώσεις τῶν διαφόρων φορολογιῶν.

II) Ἡ τελευταία φάσις. Ἡ τελευταία μεγάλη φάσις τῆς ἀγροτικῆς νομοθεσίας ἄρχεται μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γουδῆ (15 Αὐγούστου 1909). Ἡ ἐπανάστασίς ἵδρυσεν ἴδιον Ὑπουργεῖον Γεωργίας Ἐμπορίου καὶ Βιομηχανίας (Νόμος 3724 τοῦ 1910) τὸ σπουδαιότερον ὅμως πάντων ἐτροποποίησε τὸ ἄρθρον 17 τοῦ Συντάγματος 1864 ἐν τῷ ἀναθεωρηθέντι Συντάγματι τοῦ 1911. Ἡ διατύπωσις τοῦ 17 ἄρθρου περὶ στερήσεως τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἔλαβε φιλελευθερωτέραν μορφὴν ἐπιτρεπομένης τῆς ἀπαλλοτριώσεως ὄχι πλέον διὰ Δημοσίαν *ἀνάγκην* ἀλλὰ καὶ μόνον ὠφέλειαν. Ἡ αὐτὴ διατύπωσις μὲ ἀκριβεστέρους καθορισμοὺς παρέμεινε καὶ εἰς τὸ 19 ἄρθρον τοῦ μετὰ ταῦτα Δημοκρατικοῦ Συντάγματος τοῦ 1925. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνταγματικῆς ταύτης διατάξεως ἐξεδόθη ὁ νόμος 1072 τοῦ 1917 τὸν ὁποῖον ἀπήρτισαν πέντε ἐπαναστατικὰ νομοθετικὰ Διατάγματα ἐκδοθέντα ἐν Θεσσαλονίκῃ ὁ ὁποῖος ἐπεξέτεινε τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν εἰς μικροϊδιοκτήτας διὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως τσιφλικίων καὶ ἄλλων μεγάλων ἀγροκτημάτων *καθ' ἅπαν τὸ Κράτος* διότι μέχρι τότε καθ' ἑρμηνευτικὴν ἀπόφασιν τῆς διπλῆς Βουλῆς τοῦ 1911 ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἀφεώρα μόνον θεσσαλικὰ τσιφλίκια. Ὁ νόμος οὗτος Α. Μιχαλακοπούλου ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς νέας ἀγροτικῆς νομοθεσίας καὶ πολιτικῆς τοῦ Κράτους ἔναντι τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν, καίτοι ἔκτοτε πολλαχῶς ἐτροποποιήθη (Νόμος 2052 τοῦ 1919 Γ. Καφαντάρη, νόμος 2922 τοῦ 1922, Νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 15 Φεβρ. 1923 Γ. Σίδερη) τὸ ὁποῖον ἐν πολλοῖς ἐκαινοτόμησε καὶ ἔτι φιλελευθερώτερον διετύπωσε τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. (Νομοθετικὸν Διάταγμα τῆς 24 Νοεμβ. 1925). Τὸν βασικὸν τοῦτον νόμον συνεπλήρωσεν ὁ νόμος 2189 τοῦ 1920 περὶ ἐξαγορᾶς τῆς κυριότητος ἐμφυτευτικῶν κτημάτων καὶ συμπληρώσεως τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου συμπληρωθεὶς πολλαχῶς ἔκτοτε (Νόμος 2926/27 τοῦ 1922 Νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 13 Αὐγούστου 1923) μέχρι τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος τῆς 6 Φεβρ. 1926 περὶ τροποποιήσεως νέας αὐτοῦ.

Ἡ ἤδη ἐν ἰσχύϊ νομοθεσία εὕρηται ἐν τῷ Κωδικοποιημένῳ Ἀγροτικῷ Νόμῳ (Ἐπίσημος ἐφημερὶς Α 247 τοῦ 1914), τὰ κατ' αὐτὴν δὲ ἀναφέρονται εἰς τὸ περὶ Ἀγροτικοῦ ζητήματος ἄρθρον καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ ἰσχύουσα Νομοθεσία. Δ. Κ.

Ἀγροτικὴ πίστις. *Ἔννοια, ἐξέλιξις καὶ εἴδη αὐτῆς.* Μὲ τὴν οἰκονομικὴν συναλλαγὴν ἀναπτύσσεται ἀναγκαστικῶς καὶ ἡ πίστις. Ἄνευ πίστεως ἡ συναλλαγὴ θὰ ἦτό τι βραδυκίνητον· ἡ συναλλαγὴ χρειάζεται τρόπον τινὰ τὴν πτῆσιν τοῦ χρήματος καὶ ὅπως εἰς τὸ πτηνὸν ἀναπτύσσονται αἱ πτέρυγες μὲ τὴν ἐκ τοῦ ᾠοῦ ἔξοδόν του, οὕτω καὶ εἰς τὴν συναλλαγὴν ἡ πίστις.

Ἡ τοιαύτη πίστις προκειμένης τῆς οἰκονομικῆς καὶ παραγωγικῆς ἐξελίξεως τῆς ὑπαίθρου χώρας καλεῖται εἰδικώτερον ἀγροτικὴ ἢ καὶ γεωργικὴ πίστις, διακρίνεται δὲ ἀναλόγως τῆς ἀσφαλείας ἣν παρέχει ὁ δανειζόμενος πρὸς τὸν δανειστὴν (βλ. ἄρθρ. πίστις) εἰς προσωπικὴν πίστιν, καθ' ἣν ἀρκεῖται ὁ δανείζων εἰς τὴν ἀναληφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ὀφειλέτου ἢ καὶ τοῦ ἐγγυητοῦ αὐτοῦ ὑποχρέωσιν πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ δανείου, καὶ εἰς ἐμπράγματον, καθ' ἣν ἀσφαλίζει τὴν ὀφειλὴν αὐτοῦ τοῦτο τὸ πρᾶγμα. Ἡ ἐμπράγματος πίστις ὑποδιαιρεῖται πάλιν εἰς ἐμπράγματον πίστιν ἐπὶ κινητῶν (ἐνεχυρούχων) καὶ ἐπὶ ἀκινήτων ἀναλόγως τῆς διὰ κινητῶν (ἐνεχυρίασις ἢ ὑπεγγύησις γεωργικῶν προϊόντων) πραγμάτων ἢ διὰ ἀκινήτων (ὑποθηκική, κτηματικὴ ἀγροτικὴ πίστις) παρεχομένης ἀσφαλείας.

Ἀρχικῶς παρείχετο ἡ πίστις αὕτη ἀπὸ συγγενεῖς, γείτονας, ἀπὸ μικροὺς κεφαλαιούχους, ζωεμπόρους κτλ. κατόπιν καὶ ἀπὸ τοκογλύφους. Τὰ κακὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης ἀγροτικῆς πίστεως καὶ ἡ καθυποδούλωσις τῆς ὑπαίθρου χώρας εἰς τοὺς τοκογλύφους καὶ ἐκμεταλλευτὰς δὲν ἄργησαν νὰ ἐξαπλωθοῦν πανταχοῦ. Ἐπὶ μακρὸν ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὀργανωθοῦν μεγαλύτερα πιστωτικὰ πραγματικῶς οὐχὶ δὲ τοκογλυφικὰ ἱδρύματα. Πρῶτον διότι ἡ πίστις αὕτη παρουσίαζε πολλοὺς κινδύνους, ἡ διοίκησίς της ἦτο πολυδάπανος, πολλαχοῦ δὲ καὶ δυσφημισμένη, διότι τέλος τὸ ὑπάρχον κεφάλαιον εὕρισκεν εὐκολωτέραν, ἐπικερδεστέραν καὶ ἴσως ἀξιοπρεπεστέραν διάθεσιν. Τούτου ἕνεκα ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ Κράτος, αἱ κοινότητες, αἱ φιλανθρωπικαὶ ὀργανώσεις κλπ. ἀναλαμβάνουν νὰ ἱδρύσωσιν τοιαῦτα πιστωτικὰ ἱδρύματα ὅπου αἱ συνθῆκαι, λόγῳ τῆς κρατούσης τοκογλυφίας, ἐπέβαλον τοῦτο. Ἡ τοιαύτη ἐξέλιξις εἶναι διαφορετικὴ εἰς διαφόρους χώρας, διότι ἐνταῦθα δὲν ἔχομεν μόνον καθαρῶς οἰκονομικοὺς λόγους ἀλλὰ καὶ ἠθικοὺς καὶ κοινωνικούς. Τὸ κύριον ζήτημα δηλαδὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι νὰ ὀργανωθῶσιν ἱδρύματα τὰ ὁποῖα νὰ παρέχουν τὴν πίστιν ὑπὸ εὐνοϊκωτέρους ὅρους, ἀφ' οὓς τὰ διάφορα ἄτομα τὰ ὁποῖα ἐνίοτε ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν ἄλλων προσώπων ἐξωθεῖ εἰς αἰσχροκέρδειαν. Πάντως ὅμως καὶ τὰ ἱδρύματα ταῦτα πρέπει νὰ ἐργάζωνται μὲ κέρδος καίτοι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῶν.

Εἰς τὰ ἱδρύματα ταῦτα συναντᾶται ἡ προσφορὰ καὶ ἡ ζήτησις τῶν κεφαλαίων εὐκολώτερον διότι καὶ οἱ κεφαλαιοῦχοι ἐμπιστεύονται εἰς τὰ ἱδρύματα ταῦτα τὰ κεφάλαιά των εὐκολώτερον, καὶ οἱ ὀφειλέται δὲν ματαιοπονοῦν ἐν τῇ ἀναζητήσει τοῦ πιστωτοῦ των.

Ὑπὸ ποίαν μορφὴν θέλει παρασχεθῇ ἡ ἀγροτικὴ αὐτὴ πίστις καὶ ἀπὸ τίνος εἴδους ὄργανα θὰ ἐξυπηρετεῖται διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ ἐπιτυχῶς εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγρότου, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν σκοπὸν τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῆς. Ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως διακρίνομεν τρεῖς μεγάλας κατηγορίας: 1) πίστιν διὰ ἀπόκτησιν γῆς, 2) πίστιν διὰ ἀγροτικὰ ἔργα βελτιώσεως τοῦ ἐδάφους καὶ 3) πίστιν διὰ τὸ ἀναγκαιοῦν γεωργικὸν κεφάλαιον ἐκμεταλλεύσεως, πίστιν δηλαδὴ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τρεχουσῶν καλλιεργητικῶν ἀναγκῶν.

Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶδος τῆς ἀγροτικῆς πίστεως ὑπάγονται καὶ αἱ πιστώσεις διὰ καταναλωτικοὺς σκοποὺς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦ ἀγρότου προκειμένων θεομηνιῶν ἢ κακῶν ἐσοδειῶν, ὄχι ὅμως καὶ τὰ διαρκῆ τυχὸν ἐλλείμματα ἕνεκα μεγάλων δαπανῶν ἢ ἀνεπαρκῶν ἐσόδων.

Εἰδικώτερον εἰς τὸ πρῶτον εἶδος τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, τὴν πίστιν διὰ ἀπόκτησιν τμήματος γῆς, ὑπάγονται αἱ περιπτώσεις τῆς διὰ πιστώσεως ἀγορᾶς ἀγροτικῶν κτημάτων, τοῦ δανεισμοῦ χρημάτων διὰ πληρωμὴν τοῦ ἀντιτίμου τῆς ἀγορᾶς, τῆς ἀναλήψεως χρεῶν συνδεομένων μετὰ τοῦ ἀκινήτου.

Πάντως χαρακτηριστικὸν τοῦ εἴδους τούτου τῆς πίστεως εἶναι ὅτι τὰ ὀφειλόμενα (τοκοχρεωλύσιον) καταβάλλονται βαθμιαίως ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κτήματος, χωρὶς νὰ συντελῇ ἡ πίστις αὕτη (τὰ ὀφειλόμενα) εἰς τὴν ὕψωσιν τῶν ἐσόδων τούτων. Ἡ πίστις δηλαδὴ δι' ἀπόκτησιν τμήματός τινος γῆς δὲν ἔχει ἀναπαραγωγικὴν ἐπίδρασιν, ἀλλ' ὀφείλει ὁ ἰδιοκτήτης δι' οἰκονομικῆς χρήσεως τῶν ἐσόδων τοῦ κτήματος νὰ ἀναπληρώσῃ τὰ ὀφειλόμενα ποσά. Τούτου ἕνεκα αἱ ἐτήσιαι αὗται δόσεις πρέπει νὰ εἶναι μικραί, ἀφοῦ πρέπει καὶ νὰ συντηρηθῇ ὁ ὀφειλέτης ἐκ τοῦ εἰσοδήματος τοῦ κτήματος, καὶ νὰ ἐκτείνονται εἰς μακρὰς χρονικὰς περιόδους. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης πίστεως δύνανται νὰ ἐπιδράσουν σοβαρῶς αἱ αὐξομειώσεις τῶν τιμῶν. Αὔξησις τῆς ἀξίας τῆς προσόδου τοῦ κτήματος μειοῖ τὸ βάρος τῆς ὀφειλῆς καὶ ἀντιστρόφως. Σπουδαίαν δὲ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ εἴδους τούτου τῆς πίστεως ἐξασκεῖ καὶ ἡ συνεχὴς αὔξησις τῆς ἀξίας τοῦ ἐδάφους, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀξίας τῆς προσόδου του διότι εἰς αὔξησιν τῆς ἀξίας ταύτης συντελοῦν καὶ ἄλλοι λόγοι μὴ οἰκονομικοί. Τούτου ἕνεκα εἶναι ἐνταῦθα ἀναγκαία ἰδιαιτέρα ὀργάνωσις τῆς κτηματικῆς πίστεως ἡ ὁποία νὰ κρατῇ τὴν χρέωσιν τῆς ὑπαίθρου χώρας εἰς λογικὰ ὅρια καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ διευκολύνῃ τὴν μὴ ἄμεσον ἐξόφλησιν τῶν ἀπαιτήσεων ἢ νὰ ἐπιτρέπῃ τοὐλάχιστον τὴν καταγγελίαν αὐτῆς ἐκ μέρους μόνον τοῦ ὀφειλέτου.

Ἡ δι' ἀγροτικὰ ἔργα βελτιώσεως πίστις περιλαμβάνει βελτιώσεις ἐδαφικὰς καθὼς καὶ τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀποξηραντικὰ ἢ ἀρδευτικὰ ἔργα, ἐκχέρσωσιν γαιῶν κλπ. ὁ σκοπὸς ἑπομένως τῆς πίστεως ταύτης εἶναι αὔξησις τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους. Παρὰ ταῦτα ὅμως οὔτε ἐν προκειμένῳ πρέπει νὰ ἐπιζητήσωμεν τὴν ἄμεσον ἀπόδοσιν τοῦ διὰ τὰ ἔργα ταῦτα τῆς βελτιώσεως δαπανηθέντος ποσοῦ ἀλλὰ μόνον τὴν διὰ βαθμιαίων καὶ εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον ἀπωθουμένων τμηματικῶν καταβολῶν ἐκ τῆς ὑψουμένης ἀποδόσεως τοῦ κτήματος. Καὶ ἡ μὲν ἀνάγκη τῆς παροχῆς τοιούτων πιστώσεων βελτιώσεως εἶναι ἀναμφισβήτητος, ζήτημα μόνον εἶναι ὁ ὀρθὸς συσχετισμὸς τῆς ἐπιβαρύνσεως τοῦ κτήματος διὰ τῶν χρεῶν τούτων βελτιώσεως μὲ τὰς τυχὸν προϋπαρχούσας ἄλλας ὑποθηκικὰς ἐπιβαρύνσεις διὰ τὴν ἀπόκτησιν κλπ. αὐτοῦ.

Τέλος ἡ πίστις διὰ τὸ ἀναγκαιοῦν γεωργικὸν κεφάλαιον ἐκμεταλλεύσεως περιλαμβάνει τόσον τὴν κάλυψιν τῶν τρεχουμένων οἰκονομικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀγρότου ὡς: πληρωμὴν ἡμερομισθίων, ἀγορὰν σπόρων, λιπασμάτων, σανῶν, ἀντιμετώπισιν οἰκιακῶν δαπανῶν κ.λ.π. ὅσον καὶ τὴν κάλυψιν διαρκεστέρων πως ἀναγκῶν τοῦ ἀγρότου ὡς τὴν ἀγορὰν ζῴων, μηχανῶν, κατασκευὴν ἀποθηκῶν κλπ. Εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς πίστεως ταύτης ἡ ὁποία εἶναι ἀρκετὰ συνήθης ἀναγκάζεται ὁ γεωργὸς εἴτε ἐκ κακῶν ἐσοδειῶν, εἴτε ἐπιζωοτίας, εἴτε ἄλλων λόγων, καὶ εἶναι ἀνάγκη διά τε τὴν ἰδιωτικὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν νὰ ὑποστηριχθῇ ἐν τῇ δυσπραγίᾳ του ταύτῃ διὰ προεξοφλήσεως οὕτως εἰπεῖν τῆς προσεχοῦς ἐσοδείας του. Ἐνταῦθα σκοπὸς τῆς πίστεως ταύτης εἶναι εἴτε γενικῶς ἡ διευκόλυνσις τῆς παραγωγῆς εἴτε καὶ ἡ αὔξησις τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐδάφους· ὁ σκοπὸς λοιπὸν τῆς πίστεως ταύτης ἐκπληροῦται ταχέως, ἴσως εἰς μίαν καλλιεργητικὴν περίοδον, ἢ προκειμένων διαρκεστέρων πως ἀναγκῶν εἰς ὀλίγας τινάς. Πάντως καὶ ἐνταῦθα θὰ ἔχωμεν ὅρια τῆς πίστεως ταύτης νὰ ὁποῖα καθορίζονται συνήθως ἀπὸ τὴν ἔκβασιν τῆς συγκομιδῆς.

Ἡ διαγραφεῖσα διαφορὰ τοῦ σκοποῦ τῶν τριῶν εἰδῶν τῆς πίστεως ἀπαιτεῖ καὶ διαφόρους τρόπους καὶ ὅρους παροχῆς αὐτῆς. Διὰ τοὺς δύο πρώτους σκοποὺς ἕνεκα τῆς μακρᾶς προθεσμίας ἀποσβέσεως δὲν ἐξαρκεῖ ἡ προσωπικὴ πίστις, ἡ ὁποία, ὑποκειμένη εἰς μεταβολὰς μὲ τὴν πάροδον τοῦ μακροῦ χρόνου, προσαρμόζεται μόνον εἰς τὰ βραχυπρόθεσμα δάνεια. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν ἐμπράγματος ἀσφάλεια. Τὴν ἀσφάλειαν ταύτην δύναται εὐχερῶς νὰ παράσχῃ ὁ γεωργὸς δι' ὑποθηκεύσεως τοῦ ἀκινήτου, τὸ ὁποῖον αὐτὸς οὗτος περαιτέρω καλλιεργεῖ. Διὰ τὸν τρίτον ὅμως σκοπὸν ὑποθηκικὴ ἐπιβάρυνσις εἶναι δαπανηρὰ καὶ πολύπλοκος καὶ μόνον προσωπικὴ πίστις θὰ εἶχε τὴν θέσιν της. Ἡ προσωπικὴ ὅμως πίστις ἐνταῦθα ἀπήτησε ἰδιαιτέραν ρύθμισιν καὶ ἰδιαίτερα ἱδρύματα τὰ ὁποῖα νὰ ἀνταποκρίνωνται προσφορώτερον πρὸς τὰς γεωργικὰς ἀνάγκας. Τὰς ἀνάγκας ταύτας ἐκπληροῦν διαφοροτρόπως ποικίλα κατὰ χώρας γεωργικὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα (ἢ καὶ Ὑποθηκικαὶ Τράπεζαι) τὰ ὁποῖα εὑρισκόμενα πλησίον τῶν γεωργῶν γνωρίζουν τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν αὐτῶν καὶ ρυθμίζουν τὰς Τραπεζιτικάς των ἐργασίας κατὰ τρόπον προσφορώτερον (δάνεια ἐτήσια, διετῆ) διὰ τοὺς γεωργοὺς ἀπὸ τὰ συναφῆ ἐμπορικὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα μὲ τὰ βραχυπρόθεσμα (τρίμηνα) δάνειά των διὰ τοὺς ἐμπόρους. (Βλ. κατωτέρω τὰ ἐν Ἑλλάδι καθὼς καὶ τὰ ἄρθρα Πιστωτικοὶ συναιτερισμοί, ἐνεχυρόγραφον, Γεωργικαὶ Τράπεζαι).

II. *Ἡ Ἀγροτικὴ πίστις ἐν Ἑλλάδι.* Ὁ πρῶτος περὶ συστάσεως «Τραπέζης κτηματικῆς πίστεως» ἐν Ἑλλάδι νόμος χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1836. Ὁ νόμος ὅμως οὗτος δὲν ἐφηρμόσθη. Ὁ νόμος ὁ ἱδρυτικὸς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης (30/3/1841) ὥριζεν ὡς σκοπὸν αὐτῆς τὴν ὑποστήριξιν τῆς Γεωργίας, τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῆς Βιομηχανίας, μόνον ὅμως τῷ 1861 κατὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ προνομίου τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης προσετέθη εἰς τὰς ἐργασίας αὐτῆς καὶ ἡ ἐπὶ προσωπικῇ ἐγγυήσει εἰς μὴ ἐμπόρους κυρίως δὲ γεωργοὺς χρηματικὴ χορήγησις διὰ γραμματίων τριτεγγυημένων. Τῷ 1897 (Νόμος ΒΥΞΑ) ὡρίσθη ποσὸν 10 ἑκατομμυρίων δρ. διὰ γεωργοκτηματικὰς χορηγήσεις, ηὐξήθη δὲ κατόπιν τῷ 1903 εἰς 25 ἑκατομμύρια. Τέλος τῷ 1914 ἀνέλαβεν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα νέαν ὑποχρέωσιν παροχῆς ἀγροτικῆς πίστεως ἑτέρων 25 ἑκατομμυρίων δρ. Ἡ ἀγροτικὴ πίστις ὅμως ἔλαβε παρ' ἡμῖν σπουδαίαν ἀνάπτυξιν ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ περὶ συναιτερισμῶν νόμου 60231 Δεκεμβρίου 1914.

Διὰ τούτου κατωρθώθη ἡ συσσωμάτωσις καὶ ὀργάνωσις τοῦ ἀγροτικοῦ ἡμῶν κόσμου καὶ διευκολύνθη ἀφ' ἑτέρου τὸ ἔργον τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἡ ὁποία ἔκτοτε εἰς αὔξουσαν κλίμακα (βλ. κατωτέρω πίνακα) παρέχει ἀγροτικὰς πιστώσεις. Οὕτως ἐδημιουργήθη καὶ παρ' ἡμῖν ἡ βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας κατὰ τρόπον παραλλάσσοντα *τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον* ἐξηπλώθη εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν ὅλων τῶν Κρατῶν ἡ ἀγροτικὴ πίστις. Ἰδίως παρ' ἡμῖν ἡ ἀγροτικὴ πίστις ἐστράφη πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τῆς τρεχούσης καλλιεργείας. Βεβαίως τὰ δάνεια ταῦτα εἶναι ἀμεσωτέρας ἀνάγκης, τοιαύτη δὲ καθ' ὑπευθύνους δηλώσεις, πιέζει τοὺς ἀγρότας ἡμῶν διαθέτοντας τὸ πλεῖστον ἢ τὸ ὅλον πολλάκις τοῦ τιμήματος τῆς ἐσοδείας εἰς τὰς διαφόρους ὑποχρεώσεις των καὶ εὑρισκομένους ἐν ἀδυναμίᾳ καὶ ἀνεχείᾳ κατὰ τὸ νέον γεωργικὸν ἔτος ὅπως ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς ἀπαιτητικὰς ἀξιώσεις τῆς καλλιεργείας. Πάντως καὶ τὰ δάνεια βελτιώσεως δὲν παρημελήθησαν παντελῶς, ἂν δὲ ταῦτα δὲν ἔλαβον εἰσέτι τὴν δέουσαν ἀνάπτυξιν τοῦτο φαίνεται νὰ ὀφείλεται εἰς ὡρισμένους λόγους καὶ εἰδικὰς συνθήκας τῆς πολιτικῆς τῆς χώρας μας.

Τὰ ἀγροτικὰ δάνεια τῆς τρεχούσης καλλιεργείας δὲν περιωρίσθησαν μέχρι τοῦδε τοὐλάχιστον, ὑπὸ ὡρισμένου ὁρίου κεφαλαίων, ἀλλ' ἐκανονίσθησαν ὑπὸ τῆς ἐπαρκείας τῆς πίστεως τῶν αἰτουμένων τὴν ἀρωγὴν τῆς Τραπέζης ἀγροτῶν ἐν σοβαρᾷ αὐξήσει ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Οὕτω κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν ἀπὸ τοῦ 1915 μέχρι 1925 ἐχορηγήθησαν δάνεια πρός τε τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς μὴ συνεταιρισμένους παραγωγοὺς ἐν ἴσῃ σχεδὸν ἀναλογίᾳ (ὑπερτεροῦν πως τὰ πρὸς συνεταιρισμούς) εἰς τὰ ἑξῆς ποσά:

1915	Δρ.	4.685.159
1916	»	7.896.439
1917	»	8.291.512
1918	»	20.564.781
1919	»	27.274.362
1920	»	79.562.380
1921		72.240.759

Digitized by Google

1922	»	151.486.128
1923	»	220.219.362
1924	»	677.069.598
1925	»	942.459.754

Τὰ ποσὰ ταῦτα ἀποτελοῦσι τὰς καθ' ἕκαστον ἔτος νέας γεωργικὰς χορηγήσεις, ἀνεξαρτήτως τῶν ὀφειλομένων κατὰ τὰ αὐτὰ ἔτη δανείων ἐκ χορηγήσεων προηγουμένων ἐτῶν, εἴτε ἐκ μακροπροθέσμων μὲν δανείων εἴτε ἐκ βραχυπροθέσμων μὲν ἀλλὰ μήπω ληξάντων ἢ ἀνανεωθέντων ἢ καθυστερουμένων. Τὰ ποσὰ ταῦτα τὰ ὁποῖα ἐνισχύουν τὰς ἐτησίως νέας χορηγήσεις ἀνήρχοντο εἰς τὰ τέλη τοῦ 1925 κατὰ μέσον ὅρον εἰς 580 ἑκατομ. δραχμῶν καὶ πάλιν δὲ δὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι διὰ τῶν κεφαλαίων τούτων ἐξυπηρετήθησαν πλεῖσται εὔλογοι ἀνάγκαι τῆς καλλιεργείας παρ' ἡμῖν.

Μετὰ τὸ ζήτημα τῶν κεφαλαίων προκύπτει σοβαρώτατον τὸ ζήτημα τοῦ τόκου τῶν γεωργικῶν δανείων. Παρ' ἡμῖν ὁ τόκος τῶν ἐπὶ προσωπικῇ ἀσφαλείᾳ καὶ ὑποθήκῃ γεωργικῶν δανείων πρὸς ἰδιώτας ὑπῆρξεν ἀπὸ τοῦ 1903—1925 ἀμετάβλητος πρὸς 6 % ἐτησίως, τῶν δανείων δὲ πρὸς συνεταιρισμοὺς ἀδιαλείπτως ἀπὸ τοῦ 1915 ὅτε τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθησαν μέχρι τοῦ 1925 πρὸς 5 %, εἴτε ἡ χορήγησις γίνεται διὰ γραμματίων εἴτε διὰ συμβολαίων εἴτε διὰ ἐνεχυρογράφων (βλ. τὴν λέξιν καθὼς καὶ κατωτέρω). Τὰ πρὸς γεωργοὺς καὶ συνεταιρισμοὺς ἀφ' ἑτέρου δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων καὶ ἐπὶ πλασματικῷ ἐνεχύρῳ (βλ. τὴν λέξιν καθὼς καὶ κατωτέρω) ἐδανείζοντο πρὸς 8 % εἰς τοὺς γεωργοὺς καὶ 7 % εἰς τοὺς συνεταιρισμούς. Ἀπὸ τοῦ 1925 ὅμως καὶ ἑξῆς ἅπαντα τὰ ἐπιτόκια ταῦτα ηὐξήθησαν: τὰ ἐπὶ προσωπικῇ ἀσφαλείᾳ ἀπὸ 7—10 % (7 % εἰς ἑνώσεις συνεταιρισμῶν, 8 % εἰς συνεταιρισμούς, 10 % εἰς ἰδιώτας), τὰ ἐπὶ ὑποθήκῃ εἰς 9 %, τὸ ἐπὶ πλασματικῷ ἐνεχύρῳ (βλ. κατωτέρω) 8—9 % μετά τινος ὡσαύτως προμηθείας κλπ. Φαίνεται μάλιστα ὅτι θὰ αὐξηθοῦν ἔτι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 20 Ἀπριλίου 1926 «περὶ τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τοῦ συμβατικοῦ τόκου, τοῦ τόκου ὑπερημερίας καὶ τοῦ νομίμου» καὶ τὴν σχεδιαζομένην καὶ διὰ τοῦ συνεδρίου τῶν συνεταιριστῶν (16-20 Μαΐου 1925) ἐπιζητηθεῖσαν εἰσηγήσει τοῦ Ἀλ. Μυλωνᾶ ἀνάληψιν τῆς ἐποπτείας τῶν συνεταιρισμῶν ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Πλὴν τῆς ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης (ὡς κυριωτέρας χρηματοδοτρίας τῶν τε πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν καὶ ἀτομικῶς τῶν γεωργῶν) ἐνασκουμένης γεωργικῆς πίστεως λειτουργοῦν καὶ ἄλλα τινὰ κοινωφελῆ παλαιότερα καὶ νεώτερα πιστωτικὰ ἱδρύματα, ὅπως εἶναι τὸ «Κοινωφελὲς Ταμεῖον Κρήτης», ἡ «Τράπεζα Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου», ἡ «Τράπεζα τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου», τὰ «Ταμεῖα Ἀμύνης τῆς Οἰνοπαραγωγῆς» Λευκάδος, Θήρας καὶ Θηρεσίας, χορηγοῦντα δάνεια εἰς οἰνοπαραγωγοὺς καὶ συνεταιρισμοὺς ὑπ' ἐγγύησιν τῆς ἐσοδείας, καθὼς καὶ ὁ «Αὐτόνομος Σταφιδικὸς Ὀργανισμὸς» (βλ. τὴν λέξιν), παρέχων δάνεια εἰς σταφιδεμπόρους καὶ σταφιδοπαραγωγοὺς δι' ἐνεχυριάσεως τοῦ σταφιδοκάρπου.

Τὴν ἀγροτικὴν πίστιν ἐπεξέτειναν καὶ ἐνίσχυσαν καὶ δύο νεώτερα Νομοθετήματα: ὁ περὶ Γεωργικοῦ ἐνεχυρογράφου νόμος 2184 (1920) καὶ ὁ περὶ πλασματικοῦ ἐνεχύρου τῶν καπνῶν ἐν ταῖς Νέαις χώραις νόμος 1954 (1920). Διὰ τοῦ ἐνεχυρογράφου συνιστᾶται ἰδιότυπον δικαίωμα ἐνεχύρου ἐπὶ γεωργικῶν προϊόντων, ζῴων, ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων παραμενόντων εἰς χεῖρας τοῦ ὀφειλέτου ἀτόμου ἢ συνεταιρισμοῦ ὡς ἀπαραιτήτων εἰς τὴν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν, ἀντιθέτως πρὸς τὸ κοινὸν ἐνέχυρον, τὸ ὁποῖον παραδίδεται εἰς χεῖρας τοῦ δανειστοῦ ἢ τρίτου ὁριζομένου κοινῇ συναινέσει τῶν συμβαλλομένων. Ὑπὲρ τοῦ κομιστοῦ τοῦ ἐνεχυρογράφου ὑπάρχει προνόμιον ἐπὶ τοῦ ἐκπλειστηριάσματος ἑπόμενον τῶν ἐξόδων τῆς ἐκτελέσεως καὶ τοῦ προνομίου τοῦ ἐκμισθωτοῦ, πλὴν ἐφόσον ὁ ἐκμισθωτὴς συνῄνεσεν εἰς τὴν ἐνεχυρίασιν δι' ἐγγράφου δηλώσεώς του, ὁπότε ἕπεται οὗτος τοῦ προνομίου τοῦ κομιστοῦ τοῦ ἐνεχυρογράφου. Τὸ ἐνεχυρόγραφον τοῦτο ἐφηρμόσθη περισσότερον εἰς τὰς μετὰ τῶν συνεταιρισμῶν προσωπικὰς συναλλαγὰς καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ἀπ' εὐθείας δάνεια πρὸς παραγωγούς. Πάντως ἀτέλειαί τινες τοῦ σχετικοῦ νόμου (ὄχι καθ' ἕκαστον, ἀλλὰ συνολικὴ ἐνεχυρίασις πάσης τῆς ἐσοδείας τοῦ ἀτόμου εἰς μερικὰς ἐσοδείας—ἐλαίου π. χ. διετὴς ἢ καὶ μακροτέρα - πενταετὴς - διάρκεια αὐτοῦ) παρετηρήθησαν ἤδη καὶ χρήζουν τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως. Ὁ νόμος (1954) περὶ πλασματικοῦ ἐνεχύρου τῶν καπνῶν ἐν ταῖς Νέαις χώραις ὡς ἐτροποποιήθη (23' 9' 1925) καὶ ἐκωδικοποιήθη (Ἐπίσ. Ἐφημ. Α 378 τῆς 3' 12' 1925) καθορίζει τὰ αὐτὰ περίπου οἷα καὶ τὸ ἐνεχυρόγραφον μέ τινας εἰδικὰς διατάξεις διὰ τὸν καπνὸν καὶ ἰδιαίτερα προνόμια τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἥτις καὶ ἀνέλαβε τὴν παροχὴν τοῦ δανείου τούτου.

III. ***Ἡ ἀγροτικὴ πίστις ἐν τῇ Ἀλλοδαπῇ,*** ὅπου ἡ ἰδιωτικὴ ἀγροτικὴ προσωπικὴ καὶ ἐμπράγματος πίστις ἔλαβεν ἐξάπλωσίν τινα, ἐκεῖ κατεδείχθη ταχέως ἡ ἀνεπάρκειά της, μάλιστα ἡ ὑπ' αὐτῆς ἐξασκουμένη πίεσις, ἀβεβαιότης καὶ ἡ πολυδάπανος καὶ ἀκριβὴς παροχή της. Ἡ τε προσφορὰ καὶ ζήτησις αὐτῆς συναντῶνται δυσκόλως καὶ μόνον εἰς μεγάλα κέντρα ὅπου εὑρίσκονται αἱ ἀγοραὶ καὶ οἱ μεσῖται της. Διὰ τοὺς χρειαζομένους ὅμως κεφάλαια εἰς ἀπομεμακρυσμένα μέρη ἀπαιτοῦνται ἑβδομάδες, μῆνες ἀκόμη, διὰ τὴν ἐξεύρεσίν των καὶ ὅταν ἐξευρεθοῦν παρέχονται ὑπὸ ὅρους λίαν βαρεῖς. Εἰς ἐποχὰς κρίσεως καταγγέλλεται τὸ χρέος, οἱ δὲ ἀγρόται ὀφειλέται περιέρχονται εἰς δυσχερῆ θέσιν. Τούτου ἕνεκα εἰς ὅλα τὰ κράτη κατεβλήθη προσπάθεια τῆς ἱδρύσεως ἀγροτικῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων τὰ ὁποῖα νὰ παρέχουν εὐθηνὰ κεφάλαια, νὰ λαμβάνουν ταῦτα ὀπίσω εἰς μακροετεῖς τοκοχρεωλυτικὰς δόσεις, νὰ συγκεντρώνωσι δὲ ἀφ' ἑτέρου καὶ τὴν πίστιν τῶν κεφαλαιούχων ἐπὶ τῆς ἀσφαλοῦς καὶ λελογισμένης διαχειρίσεως αὐτῶν, ἐπὶ τῶν γνώσεών των καθ' ὅσον ἀφορᾷ τά τε πρόσωπα καὶ τοπικὴν κατάστασιν διὰ τοῦ ἐκτενοῦς ἀνὰ τὴν ὕπαιθρον χώραν δικτύου των. Πάντως τὰ ἀγροτικὰ ταῦτα πιστωτικὰ ἱδρύματα δὲν παρέχουν μεγάλα μερίσματα τόκου, τούτου δὲ ἕνεκα εἰς ἐποχὰς ἰδίως κρίσεων ἀκούονται συχνὰ ἀπαιτήσεις ἐθνικοποιήσεως αὐτῶν, παροχῆς προνομίων ἔναντι τοῦ ἀκαταγγέλτου τῶν ὑπ' αὐτῶν δανειζομένων ποσῶν, τοῦ χαμηλοῦ ἐπιτοκίου των. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι χρειάζονται ἀκόμη τὰ ἱδρύματα ταῦτα τελειοτέραν ὀργάνωσιν, ἐπέκτασιν τοπικήν, τὴν ἀνάληψιν εἰ δυνατὸν ὅλων τῶν ὑποθηκικῶν χρεῶν, τὴν δι' ἐτησίων τοκοχρεωλυτικῶν δόσεων ἀπόσβεσιν αὐτῶν καὶ τὴν ὀρθὴν συσχέτισιν τῆς προσωπικῆς καὶ ἐμπραγμάτου πίστεως καὶ τῶν ἄλλων κανόνων τῆς κοινωφελείας ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμπορικῆς διαχειρίσεως αὐτῶν.

Ἡ Γερμανία διεμόρφωσε τοιαῦτα κοινωφελῆ ἱδρύματα τὴν Preussische Zentralgenossenschafts-Kasse καθὼς καὶ ἄλλα τοπικὰ ἱδρύματα, ὅπως τὰς Landschaften, Landeskreditanstalten Rentenbanken κλπ. καθὼς καὶ τὴν σωρείαν τῶν ἐξ ἀτομικῆς πρωτοβουλίας πηγαζόντων πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν τοῦ τύπου Reiffeisen κλπ.

Ἡ Ἰταλία διεμόρφωσε καὶ αὕτη πιστωτικὰ ἱδρύματα τοπικῆς περιοχῆς ὡς τὴν Cassa di Risparmio del Banco di Napoli, τὸ (Sezione di) Credito agrario del banco di Sicilia, τὸ Instituto di Credito Agrario Vittorio Emmanuele III διὰ τὴν Καλαβρίαν. Καὶ ἐνταῦθα λειτουργοῦν πολλαχοῦ διεσπαρμέναι Casse rurali e agrarie κατὰ τὸ Γερμανικὸν ὑπόδειγμα τοῦ Reiffeisen ἀνερχόμεναι εἰς τὰς 3000 μὲ τάσεις θρησκευτικοπολιτικὰς ἢ καὶ καθαρῶς οἰκονομικὰς καὶ συσσωματοῦνται εἰς τὰς δύο συνομοσπονδίας Federazione Italiana delle Casse rurali» καὶ τῆς Federazione Nazionale delle Casse Rurali Italiane».

Ἐν Γαλλίᾳ ἡ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Crédit Foncier ἱδρυθεῖσα τῷ 1860 Société de Crédit Agricole διελύθη τῷ 1876. Ἔκτοτε πολλαὶ συζητήσεις καὶ σχέδια ἐπηκολούθησαν διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, μέχρις ὅτου καὶ ἐνταῦθα ὡς βάσις ἐχρησίμευσεν ἡ ἀτομικὴ συνεταιριστικὴ ὀργάνωσις διὰ τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς ἀγροτικῆς πίστεως. Ἱδρύθησαν λοιπὸν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1884 καὶ ἐφεξῆς πολλαχῶς ἔκτοτε καὶ ὑπὸ τοῦ Κράτους ὑποστηριχθεῖσαι τοπικαὶ Sociétés de Crédit agricole ἢ caisses locales de crédit agricole καὶ περιφερειακαὶ Caisses régionales de crédit agricole mutuel, παρέχουσαι δάνεια ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς πίστεως (crédit individuel, crédit collectif). Ἀνεξαρτήτως τῶν ταμείων τούτων ἔχει ἀναπτυχθῆ καὶ σοβαρὸς ἀριθμὸς συνεταιρισμῶν τύπου Reiffeisen (Caisses rurales Durand) ἐχόντων χροιὰν θρησκευτικὴν καθολικὴν καὶ μὴ συναλλασσομένων μὲ τὰς Caisses locales καὶ regionales. Ἀνεξαρτήτως ἐργάζονται καί τινες ἄλλοι συνεταιρισμοὶ τοῦ Centre Fédératif des Banques Populaires διεξάγοντες καὶ ἀγροτικὴν πίστιν (Caisses Cooperatives de crédit agricole).

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, Ὁλλανδίαν, Ἡνωμένας Πολιτείας κλπ. ἐλλείπουν τοιαῦται κοινωφελεῖς ἀγροτικαὶ πιστωτικαὶ ὀργανώσεις, διότι εἰς αὐτὰς ἐπικρατεῖ ὁ κεφαλαιοκρατικὸς κόσμος καὶ πολιτικὴ ὅλως ἰδιαιτέρα καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὴν ἀνεπηρέαστον ὑπαλληλίαν δὲν εἶναι ἀπεριόριστος.

Βιβλιογραφία. Λέοντος Μελᾶ, Συγκριτικὴ Μελέτη περὶ τῆς γεωργικῆς πίστεως 1902. Ἀλεξ. Μυλωνᾶ, Γεωργικὴ καὶ κτηματικὴ πίστις 1919. Σπ. Χασιώτη, Σχέδιον ὀργανισμοῦ Γεωργικῆς Τραπέζης, Νέα Γεωπονικὰ 1922. Α. Κοριζῆ, Ἡ ἀγροτικὴ πίστις καὶ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα 1925. Χρ. Εὐελπίδου, Ἀγροτικὸν πρόγραμμα 1923. «Handuorterbuch der Staatswissenschaften» Ἄρθρον Bauken, Bodenkredit institute κλπ. E. Philippovich Grundriss der Politischen Oekonomie 1923. G. Ichmoller Grundriss der allgemeinen Volus wirtschaftslebre 1923.

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ

Τὸ δυσεπίλυτον οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν πρόβλημα ὅλων τῶν αἰώνων.
Ἱστορία, ἐξέλιξις καὶ σημερινὴ θέσις τοῦ ζητήματος.
Τί ἔχει γίνει καὶ τί ἀπομένει νὰ γίνῃ.

Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἀποτελεῖ κυρίως ζήτημα ἰδιοκτησίας τῆς γῆς. Ἐνεφανίσθη εἰς τὰς ἐξελιγμένας ἀνθρωπίνους κοινωνίας μαζὶ μὲ τὸ στάδιον τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ὅταν δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀφῆκε τὸν νομαδικὸν βίον, ἐγκα εστάθη μονίμως εἰς μίαν περιφέρειαν καὶ ἡ κοινὴ γῆ ἐγένετο ἰδιοκτησία τῶν ἰσχυροτέρων.

Ἡ ἐξέλιξις αὕτη παρουσιάζεται καὶ εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Οἱ τοπικοὶ βασιλεῖς ἰδίως ἰδιοποιοῦνται τὰς κοινοχρήστους γαίας καὶ οἱ χωρικοὶ μετατρέπονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἐργάτας τῆς γῆς (*πελάται*) ἢ κολλήγους (*ἐκτήμοροι*). Φαίνεται ὅμως ὅτι, πλὴν τῶν δούλων, δὲν ὑπῆρχον δουλοπάροικοι, ἀλλ' ἐλεύθεροι πολῖται ἀκτήμονες μισθώνοντες τὴν γεωργικήν των ἐργασίαν εἰς τοὺς πλουσίους γαιοκτήμονας (εὐπατρίδας). Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦν οἱ εἵλωτες τῆς Σπάρτης, οἵτινες ἦσαν νομικῶς προσδεδεμένοι εἰς τὸ κτῆμα τὸ ὁποῖον ἐκαλλιέργουν πληρώνοντες εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ.

«*Ἥμισυ παντὸς ὅσον καρπὸν ἄρουρα φέρει*» (Τυρταῖος). Τότε ἐνεφανίσθησαν οἱ πρῶτοι ἀγροτομεταρρυθμισταί. Εἰς μὲν τὰς Ἀθήνας ὁ Σόλων, ὅστις διὰ τῆς *σεισαχθείας* ἐμετρίασε τὰ χρέη τῶν καλλιεργητῶν καὶ ἔλαβε μέτρα πρὸς περιορισμὸν τῆς ἐξαγορᾶς τῶν γαιῶν ἀπὸ τοὺς πλουσίους, πέραν ὡρισμένης ἐκτάσεως, ὥστε νὰ εὐνοήσῃ τὴν μικρὰν καὶ μέσην ἰδιοκτησίαν (Βλ. Ἀριστ. Πολιτεία σ. 1266 Β, 17 καὶ Πλουτάρχου Βίος Σόλωνος ΙΕ'.) Εἰς δὲ τὴν Σπάρτην ὁ Λυκοῦργος ὅστις διὰ τοῦ *ἀναδασμοῦ τῆς γῆς* καὶ τῶν ἄλλων νομοθετημάτων κατέστησε τοὺς πολίτας «ἰσοκλήρους τοῖς βίοις» καὶ τοὺς ἐξηνάγκασε ζῆν μετ' ἀλλήλων ἅπαντας ὁμαλῶς (Πλουτάρχου, Βίος Λυκούργου Η'). Σημειωτέον ὅμως ὅτι αἱ μεταρρυθμίσεις αὗται δὲν ἀφεώρων εἰ μὴ μόνον τοὺς ἐλευθέρους πολίτας, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς δούλους, εἵλωτας ἢ περιοίκους.

Εἰς τὴν Ἀρχαίαν Ρώμην, τὴν διανομὴν τῆς γῆς εἰς τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν πρῶτος ἐφήρμοσε ὁ Νουμᾶς «*τρέπων ἐπὶ γεωργίαν τὸν δῆμον ἅμα τῇ χώρᾳ συνεξημερούμενον*» (Πλουτάρχου, Βίος Νουμᾶ ΙΣΤ'). Ἀλλὰ διὰ τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς τοκογλυφίας ταχέως ἐδημιουργήθησαν δαπάναις τῶν ἀδυνατωτέρων καὶ τῶν πενεστέρων τὰ ἱστορικὰ διὰ τὴν ἀπέραντον ἔκτασίν των ρωμαϊκὰ μεγάλα κτήματα (latifundia), ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ὁποίων ηὔξανε πολλάκις εἰς βαθμὸν ἐπικίνδυνον τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀκτημόνων πολιτῶν, πρὸς οὓς ὁ Δῆμος διένεμε νέας γαίας. Ἀλλὰ καὶ αὗται βαθμηδὸν ἀπερροφῶντο ὑπὸ τῶν πλουσίων καὶ τῶν ἰσχυρῶν. Διὰ τοῦτο τὸ 367 π. Χ. οἱ δύο Δήμαρχοι Licinius Stolo καὶ Sextius Lateranus κατώρθωσαν, μετὰ δεκαετῆ ἀγῶνα, νὰ ψηφίσουν νόμον δι' οὗ οὐδεὶς ἐδικαιοῦτο νὰ κατέχῃ ἔκτασιν γῆς μείζονα τῶν πεντακοσίων πλέθρων (ne quis plus quingenta jugera agri possideret). Ἀλλ' ἡ διάταξις αὕτη προσωρινὴν μόνον ἀνακούφισιν τῶν ἀκτημόνων ἐπέφερε, διότι ταχέως οἱ πλούσιοι καὶ ἰσχυροὶ ἐξεδίωξαν τοὺς πένητας ἐκ τῶν κτημάτων αὐτῶν, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Τιβέριος Γράκχος, εὐθὺς ὡς ἀνεδείχθη δήμαρχος, ἔπεισε τὸν Δῆμον νὰ ψηφίσῃ τὸν ἀναδασμὸν τῆς γῆς, ἐπαναφέρων ἐν ἰσχύι τοὺς νόμους τοῦ Λικινίου καὶ τοῦ Σεξτίου (Leges Liciniae, Sextiae).

Τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐσυνέχισεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάϊος, ὅστις ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῶν Ρωμαίων ἀγροτομεταρρυθμιστῶν. Ἔκτοτε ἐπεκράτησεν ἐν Ἰταλίᾳ ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία, ἥτις κατὰ τὸν Πλίνιον ἐπέφερε τὴν ἀπώλειαν τῆς Ἰταλίας (Latifundia Italiam perdirere). Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἡ γῆ περιέρχεται εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν κλῆρον, οἱ δὲ καλλιεργηταί της ἀποτελοῦν νομικῶς ἀναπόσπαστον ἐξάρτημα αὐτῆς, μὴ δυνάμενοι ν' ἀπομακρυνθοῦν ἐκ τῆς γῆς μετὰ τῆς ὁποίας ἐπωλοῦντο καὶ μετεβιβάζοντο. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς δουλοπαροικίας, ἥτις ἄρχεται ἐξαφανιζομένη εἰς μὲν τὴν Δύσιν ἀπὸ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐνῷ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην διαρκεῖ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος. Παρὰ τοὺς δουλοπαροίκους ὑπῆρχον καὶ ἐλεύθεροι νομικῶς γεωργοί, τῶν ὁποίων ὅμως ἡ πραγματικὴ κατάστασις δὲν ἦτο καλυτέρα τῆς τῶν δουλοπαροίκων.

Ἐξέλιξις τῆς μεγάλης ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ καταμερισμὸς τῆς γῆς παρ' ἡμῖν εἰς μεγάλας ἰδιοκτησίας, ἀρχίσας ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς (ζευγηλατεῖα), ἐνετάθη κυρίως μὲ τὴν παρακμὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὁπότε οἱ διάφοροι Ἄρχοντες, ἐντεταλμένοι κυρίως τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων, προέβαινον εἰς σφετερισμὸν καὶ διαμοιρασμὸν τῆς γῆς. Τὴν τάσιν ταύτην καθιέρωσαν αἱ εἰς τὴν Δύσιν ἐπικρατήσασαι ἀρχαὶ τοῦ τιμαριωτισμοῦ καὶ ἰδίᾳ αἱ σταυροφορίαι τῶν Φράγκων καὶ ἡ ἐγκατάστασις πλείστων οἰκογενειῶν ἐξ

Digitized by Google

αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι, ἐνίσχυσαν δὲ αἱ διάφοροι ἐπιδρομαὶ Ἀλβανῶν καὶ Σλαύων, αἵτινες συνέτειναν εἰς τὴν ἀραίωσιν τοῦ πληθυσμοῦ. Οὕτω κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς τουρκικῆς κατακτήσεως, τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἰδίως δὲ αἱ πεδιναὶ χῶραι, ἀνῆκον εἰς τὸ Δημόσιον (Δεσποτᾶτα καὶ Βυζάντιον), εἰς τοὺς Ἄρχοντας καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (ἰδίως τὰς Μονάς). Οἱ ἀποτελοῦντες τὰ κτήματα ταῦτα ἀγροὶ ἐκαλλιεργοῦντο ὑπὸ γεωργῶν ὄχι ἐλευθέρων, ἀλλὰ δεσμευομένων εἰς τὴν γενέθλιον γῆν καὶ καλουμένων παροίκων ἢ προσκαθημένων. Οὗτοι δὲν ἐδικαιοῦντο, ἄνευ συναινέσεως τοῦ Κυρίου τοῦ κτήματος, νὰ ἐγκαταλείψουν αὐτό, οὐδὲ ν' ἀλλάξουν ἐπάγγελμα, ἀλλ' ἦσαν ὑποχρεωμένοι, αὐτοὶ καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν, νὰ μένωσι διὰ βίου εἰς τὸ κτῆμα ἔνθα ἐγεννήθησαν καὶ νὰ καλλιεργῶσιν αὐτὸ ἀπολαμβάνοντες μερίδιον ἐκ τῶν καρπῶν. Τοὺς φεύγοντας παροίκους ἐπανέφερον οἱ Δεσπόται εἰς τὰ κτήματα αὐτῶν διοικητικῶς καὶ ἄνευ διατυπώσεων, διότι ἦσαν καταγεγραμμένοι εἰς τὸ κτηματολόγιον καὶ εἰς τοὺς τίτλους ἑνὸς ἑκάστου κτήματος ὀνομαστί, ὁμοῦ μετὰ τῶν ἀγρῶν, ἀμπέλων, βοσκῶν καὶ λοιπῶν συστατικῶν τοῦ κτήματος. Οἱ πάροικοι συνεπωλοῦντο μετὰ τοῦ κτήματος, δὲν ἐπωλοῦντο ὅμως ἄνευ τούτου, ὅπως οἱ δοῦλοι.

Παρὰ τοὺς δουλοπαροίκους, ὑπῆρχον καὶ ἐλεύθεροι γεωργοί, ἰδίως εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, οἵτινες ὅμως ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦσαν ἐστερημένοι πάσης προστασίας τοῦ Δεσποτάτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐστέναζον ὑπὸ τὸ δυσβάστακτον βάρος τῶν παντοίων καὶ ποικιλωνύμων φόρων, οἵτινες ἄλλωστε ἐπίεζον καὶ τοὺς δουλοπαροίκους, πλὴν τῶν δουλευόντων εἰς τὰς Μονὰς καὶ τοὺς προνομιούχους ἰδιώτας (χρυσοβουλάτους καὶ ἐξκουσάτους).

Κατὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, κυρίως τὸ πλεῖστον τῆς ὑπαίθρου ὑπετάγη ἑκουσίως καὶ δὲν ὑπέστη τὰς δηώσεις καὶ τοὺς ἐξανδραποδισμοὺς τῶν ἀνθισταμένων πόλεων. Οἱ Τοῦρκοι ἐσεβάσθησαν τὴν ὑπάρχουσαν ἐν αὐτῇ κατάστασιν καὶ ἰδίως τὰς ἀγροτικὰς μικροϊδιοκτησίας. Αὗται ἐπεκυρώθησαν εἰς χεῖρας τῶν κατόχων αὐτῶν ὡς ὑποδημόσιαι γαῖαι (ἐραζὶ μιριέ), ἤτοι μετὰ περιορισμοῦ τῆς ἐπ' αὐτῶν κυριότητος, συνισταμένου κυρίως εἰς τὴν πληρωμὴν διπλοῦ φόρου δεκάτης.

Αἱ περιουσίαι τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ τῶν μὴ ὑποταχθέντων Ἀρχόντων περιῆλθον εἰς τὸ Τουρκικὸν Κράτος, συμφώνως πρὸς τὴν ῥῆσιν τοῦ Κορανίου ὅτι ὁ Καλίφης, ὡς σκιὰ καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, εἶναι ἀπόλυτος κύριος τῶν κατακτηθεισῶν χωρῶν καὶ γαιῶν, τὰς ὁποίας διαθέτει κατὰ βούλησιν μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ ἀπίστων δι' ἰδίων Διαταγμάτων. Κύριος τῶν γαιῶν τούτων ὁ Σουλτάνος παρεχώρει συνήθως ὡς τιμάρια (μούλκ) εἰς διαφόρους Τούρκους μπέηδες, διακριθέντας κατὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τὰς ὑποδημοσίους γαίας, τὴν εἴσπραξιν τῶν φόρων καὶ ἐπίβλεψιν ἐν γένει τῆς ἰδιοκτησίας καὶ καλλιεργείας ἀνελάμβανεν ὁ στρατιωτικὸς Διοικητὴς τῆς περιφερείας (σπαχῆς). Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἱερὸς Νόμος τῶν Τούρκων (Σερὶ) δὲν ἀναγνωρίζει τὴν δουλοπαροικίαν. Οἱ σπαχῆδες ὅμως, ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν φόρων, ἐπέβαλλον εἰς τοὺς γεωργοὺς καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅπως μὴ ἐγκαταλείπουν τὰ κτήματα εἰς ἃ ἐκαλλιέργουν.

Πολλοὶ σπαχῆδες καὶ σουμπασῆδες (ἐπιστάται), διὰ πιέσεων ἢ δανείζοντες ὑπὸ βαρεῖς ὅρους εἰς τοὺς γεωργοὺς χρήματα, κατώρθωσαν νὰ γίνουν κύριοι τῶν κτημάτων αὐτῶν.

Εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ Θεσσαλίαν ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων, διὰ ποικιλοτρόπων ἐκβιασμῶν, κατώρθωσε νὰ οἰκειοποιηθῇ ἀπεράντους ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι, μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ, περιῆλθον εἰς τὸ Τουρκικὸν Κράτος (Ἰμλάκια). Ἵνα ἀποφεύγωσι τὰς πιέσεις ταύτας καὶ τὴν βαρεῖαν φορολογίαν πολλοὶ ἀφιέρωνον τὰ κτήματα αὐτῶν εἰς τὰς Μονάς, κρατοῦντες μόνον τὴν ὠφέλιμον ἐπ' αὐτῶν κυριότητα (εἶδος ἐμφυτεύσεως), οὕτω δὲ κυρίως ἐδημιουργήθησαν τὰ ἀπέραντα παρ' ἡμῖν Μοναστηριακὰ κτήματα. Αἱ πιέσεις τῶν Τούρκων διήρκεσαν μέχρι τῶν τουρκικῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ 1832 (Τανζιμάτ). Ὁ περὶ Γαιῶν Τουρκικὸς Νόμος τῆς 7 Ραμαζὰν 1274 (καθ' ἡμᾶς 1856) τείνει νὰ ρυθμίσῃ τὰ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς μᾶλλον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιλήψεων τῆς Δύσεως περὶ ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, δεσμευομένης ὅμως πάντοτε ἀπὸ δύο κεφαλαιώδεις ἀρχάς: τὴν ὑποχρέωσιν τῆς καλλιεργείας καὶ τὴν μέριμναν ὑπὲρ τοῦ καλλιεργητοῦ.

Ὁ Νόμος οὗτος ἀπηγόρευσε καὶ τὴν μετατροπὴν τῶν ἰδιοκτήτων χωρίων (κεφαλοχωρίων) εἰς τσιφλίκια. (Ἄρθρον 130). Ἡ ὑπὲρ τῶν καλλιεργητῶν μέριμνα τοῦ Τουρκικοῦ Νόμου ἐμφαίνεται σαφῶς ἐκ τοῦ ἀπὸ 17 Ζιλκαδὲ 1278 (καθ' ἡμᾶς 1860) Αὐτοκρατορικοῦ Φιρμανίου, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἵνα ρυθμίσῃ τὰς σχέσεις τῶν μορτιτῶν καὶ τσιφλικιούχων ἐν Θεσσαλίᾳ. Δι' αὐτοῦ προστατεύεται ὁ κολλῆγος ἀπὸ τὰς τυχὸν ἁρπακτικὰς διαθέσεις τοῦ τσιφλικιούχου, ἡ δὲ λύσις πάσης μεταξὺ αὐτῶν διαφορᾶς ἀνατίθεται εἰς τὰ κατὰ τόπους γεωργικὰ συμβούλια, ἀποτελούμενα ἐκ δύο τσιφλικιούχων καὶ δύο γεωργῶν.

Ἡ μεγάλη καὶ ἡ μικρὰ καλλιέργεια.

Οἱ διάφοροι ὀρθόδοξοι οἰκονομολόγοι τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀδὰμ Σμίθ, ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας, ἡ ὁποία ἀποδίδει κατὰ στρέμμα μεγαλυτέραν ἀκαθάριστον πρόσοδον, ἄρα συμφέρει περισσότερον εἰς τὴν ἐν γένει ἐθνικὴν οἰκονομίαν Κράτους τινός. Ἀφίνομεν κατὰ μέρος τὴν κοινωνικὴν ἄποψιν, ἥτις βεβαίως εἶναι ὑπὲρ τοῦ μικροϊδιοκτήτου, ζῶντος ἐλευθέρου ἀπὸ πάσης ἐξαρτήσεως τοῦ κεφαλαιούχου γαιοκτήτου. Πρῶτος ὁ Κὰρλ Μὰρξ ὑπεστήριξεν ὅτι καὶ εἰς τὴν γεωργίαν παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς συγκεντρώσεως τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς, ἰδίᾳ διὰ τῆς γῆς, εἰς χεῖρας ὀλίγων, ὅπως ἄλλωστε γίνεται τοῦτο καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Τὴν ἄποψιν ταύτην ὑπεστήριξεν ἐπιστημονικώτερα ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Κάουτσκυ, εἰς τὸ βιβλίον του: «Τὸ Ἀγροτικὸν Ζήτημα».

Κατ' αὐτόν, ἡ μεγάλη καλλιέργεια παρουσιάζει τὰ ἑξῆς πλεονεκτήματα:

α) Διαθέτει περισσότερα κεφάλαια πρὸς ἔντασιν τῆς καλλιεργείας, ἥτις παύει πλέον νὰ εἶναι ἁπλῶς πόρος ζωῆς τοῦ καλλιεργοῦντος καὶ γίνεται ἐπιχείρησις.

β) Δύναται νὰ διαθέσῃ τεχνικὸν προσωπικόν, ἰδίως τεχνικὴν διεύθυνσιν ἐπιστήμονος γεωπόνου, καὶ νὰ κατανείμῃ περισσότερον τὰς ἐργασίας της κατ' εἰδικότητα ἐργατῶν.

γ) Χρησιμοποιεῖ μηχανήματα διὰ τὴν καλλιέργειαν, συντήρησιν καὶ συγκομιδήν, ἀκόμη δὲ καὶ μεταποίησιν τῆς ἐσοδείας.

δ) Ἐκτελεῖ εὐκολώτερον ἔργα ἐγγείων μονίμων βελτιώσεων.

ε) Χρησιμοποιεῖ οἰκονομικώτερον, εἰς μεγαλειτέραν ἔκτασιν, τὰ ἀροτριῶντα, ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα καὶ ἀπαιτεῖ σχετικῶς ὀλιγώτερα ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (κτίρια κλπ.) ἀπὸ τὴν μικρὰν καλλιέργειαν.

ς) Πωλεῖ τὰ προϊόντα αὐτῆς εἰς καλλιτέραν τιμὴν ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ μικρογεωργοῦ, διότι ἐκποιεῖ αὐτὰ χονδρικῶς ἢ καὶ ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς ἀγορὰς καταναλώσεως, ἀντιθέτως δὲ ἀγοράζει χονδρικῶς καὶ ἑπομένως εὐθηνότερα τὰ ἀναγκαῖα εἰς αὐτὴν εἴδη.

Τοῦτον ὅμως ἀντέκρουσαν οἱ Χέτς, Μπερνστάϊν καὶ ἰδίᾳ ὁ Ντάβις, ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ γεωργία ἀκολουθεῖ ἄλλους νόμους ἀπὸ τὴν βιομηχανίαν, νόμους ἰδίᾳ φυσιολογικοὺς καὶ ὄχι μηχανικούς, οἵτινες προσδίδουν μεγαλυτέραν σπουδαιότητα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην παρὰ εἰς τὴν μηχανικὴν ἐργασίαν. Ἡ σπουδαιότης αὕτη καθίσταται μεγαλυτέρα προκειμένου περὶ ἐντατικῶν καλλιεργειῶν, ὡς ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ δενδροκομία, ὅπου ἡ συμβολὴ τῶν μηχανῶν εἶναι μηδαμινή, ἐνῷ ἀντιθέτως ὁ μηχανικὸς παράγων ἐπικρατεῖ προκειμένου περὶ ἐκτατικῆς καλλιεργείας, ὡς ἡ τοῦ σίτου, ὅπου αἱ μηχαναὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτελέσουν τὰ 9/10 τῆς ὅλης ἐργασίας. Ἡ μεγάλη ὅμως καλλιέργεια παρουσιάζει τὰ ἑξῆς μειονεκτήματα:

α') Τῆς μὴ δυνατῆς ἐπιβλέψεως τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ καλλιεργητικοῦ προγράμματος ἐν ταῖς λεπτομερείαις.

β') Τῆς ἐπιβαρύνσεως αὐτῆς διὰ γενικῶν ἐξόδων, ἅτινα ἐλλείπουν εἰς τὴν μικρὰν καλλιέργειαν.

γ') Τῆς μὴ ἀντοχῆς αὐτῆς εἰς τὰς οἰκονομικὰς κρίσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ μικρὸς καλλιεργητὴς ἀντέχει δι' ἐντάσεως τῆς ἐργασίας του, ἀκόμη δὲ καὶ διὰ τοῦ ὑποσιτισμοῦ.

Δύναται ὅμως ἡ μικρὰ καλλιέργεια νὰ προσκτήσηται πολλὰ πλεονεκτήματα τῆς μεγάλης τοιαύτης διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ τῶν μικρῶν καλλιεργειῶν, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται κυρίως:

α') Ἡ ἐξεύρεσις τῶν ἀναγκαίων κεφαλαίων.

β') Ἡ χρῆσις κοινῶν μηχανῶν (σποροκαθαριστηρίων, ἀλωνιστικῶν, ἀκόμη δὲ βενζιναρότρων καὶ θεριστικῶν).

γ') Ἡ ἀπὸ κοινοῦ πώλησις τῶν προϊόντων καὶ ἀγορὰ τῶν ἀναγκαιούντων εἰδῶν.

Παρ' ἡμῖν ὅμως δὲν ἐπεκράτει, κατὰ κανόνα, ἡ μεγάλη καλλιέργεια καὶ ἐκεῖ ἔνθα ἐπεκράτει ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία. Γενικῶς αἱ μεγάλαι ἰδιοκτησίαι ἐκαλλιεργοῦντο διὰ μικρῶν κολληγικῶν ἐκμεταλλεύσεων, ὁ δὲ ρόλος τοῦ ἰδιοκτήτου συνίστατο εἰς τὴν εἴσπραξιν τοῦ γαιομόρου αὐτοῦ. Ἐξαίρεσιν ἀπετέλουν μερικὰ αὐτοκαλλιεργούμενα κτήματα, εὑρισκόμενα ἰδίᾳ εἰς τὴν περιφέρειαν Λαρίσης ἐλάχιστα μόνον τῶν ὁποίων ἐκαλλιεργοῦντο ὑποδειγματικῶς. Τὰ ἐπικρατοῦντα παρ' ἡμῖν κολληγικὰ συστήματα ἐποίκιλλον κατὰ περιφερείας, ἀναλόγως ἰδίᾳ τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους.

Ἦσαν δὲ ταῦτα: τὸ τριτάρικο, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ μὲν κολλῆγος καταβάλλει τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὁ δὲ γαιοκτήμων τὴν γῆν, ἀπολαμβάνων τὸ τρίτον τῆς ἐσοδείας (γαιόμορον). Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεκράτει ἰδίᾳ εἰς τὸν νομὸν Τρικκάλων.

Τὸ μεσακάρικο, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ γαιοκτήμων εἰσφέρει τὸν σπόρον καὶ ἄλλα τινὰ ἔξοδα, ἔχων δικαίωμα εἰς τὸ ἥμισυ τῆς ἐσοδείας. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπεκράτει ἰδίᾳ εἰς τὸν νομὸν Λαρίσης.

Τέλος εἰς πολλὰ ἀγονώτερα ἐδάφη τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος ἐπεκράτει τὸ σύστημα τοῦ ἀντισπόρου, καθ' ὃ ὁ ἰδιοκτήτης τῆς γῆς ἀπολαμβάνει ὡς ἐνοίκιον γῆς δικαίωμα εἰς εἶδος ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ σπειρομένου καρποῦ.

Ἡ μίσθωσις τῆς γῆς εἰς χρῆμα συναντᾶται ἐπίσης σποραδικῶς εἰς τὴν Παλ. Ἑλλάδα.

Γενικῶς ὁ τσιφλικιοῦχος ἀπετέλει ὑπὸ τὴν μεσαιωνικὴν οἰκονομίαν τὸν ἀστυνόμον, συχνὰ δὲ καὶ κεφαλαιοδότην τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως. Ὑπὸ τὸ σημερινὸν ὅμως οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστὼς ἔπαυσε πλέον νὰ ἐκτελῇ τὸν προορισμὸν τοῦτον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ θεωρῆται ἀπὸ πολλοὺς ὡς ἁπλοῦν παράσιτον τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἐνεφανίσθη ἐν Ἑλλάδι ἅμα τῇ ἀπελευθερώσει αὐτῆς. Καθότι ἀφ' ἑνὸς μὲν πλεῖστοι κατεστραμμένοι ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ἀκτήμονες γεωργοὶ καὶ πρόσφυγες ἐζήτουν γαίας πρὸς ἐγκατάστασιν αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ γαῖαι τῶν ἀναχωρησάντων ἢ φονευθέντων Τούρκων, τοῦ Τουρκικοῦ Δημοσίου καὶ τῶν τουρκικῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων (βακουφίων) περιῆλθον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον. Κατὰ τὴν Στατιστικὴν τοῦ Στρόγκ, ἡ ὅλη ἐν Ἑλλάδι καλλιεργήσιμος ἔκτασις ἀνήρχετο εἰς γαίας:

	Ἰδιοκτήτους	Ἐθνικὰς
Καλλιεργημένας	2,513.566	6,068,020
Ἀκαλλιεργήτους	3,006,188	10,040,000

Ἤτοι αἱ Ἐθνικαὶ γαῖαι ἀπετέλουν τὰ 2/3 τῶν καλλιεργημένων ἐν Ἑλλάδι ἐκτάσεων, τὸ δὲ Κράτος ἀπέβη κατ' οὐσίαν ὁ μεγαλύτερος τσιφλικιοῦχος.

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὰς δυνάμει τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου ἐλευθερωθείσας ἐπαρχίας Ἀττικῆς, Εὐβοίας καὶ Φθιώτιδος, ὁπόθεν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐξεδιώχθησαν βίᾳ, ἐπεκράτει ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία, δηλ. ἀπέμειναν τὰ τσιφλίκια.

Κυρίως ὅμως τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἔλαβεν ὀξεῖαν μορφὴν παρ' ἡμῖν ἅμα τῇ προσαρτήσει τῆς Θεσσαλίας (1882) ὅπου ἡ μεγάλη γαιοκτησία ἐπεκράτει ἀπολύτως. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ Ἀγροτικὸν ζήτημα ὠνομάζετο ἐπὶ μακρὸν ζήτημα Θεσσαλικόν.

Τέλος ἡ μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912 προσάρτησις τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου ὡς καὶ ἀργότερον τῆς Δυτικῆς Θράκης (1919), περιφερειῶν ἔνθα ὀλίγοι Τοῦρκοι μπέηδες προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐξουσίαζον τὸ πλεῖστον τῆς ἐκτάσεως, κατέστησε τὴν Ἑλλάδα χώραν ἔνθα ἐπεκράτει ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία τῆς γῆς καὶ ὅπου ἑπομένως ἐπεβάλλετο ἡ ἄσκησις ὡρισμένης ἀγροτικῆς πολιτικῆς.

Τρεῖς περιόδους δέον νὰ διακρίνωμεν εἰς τὴν Κρατικὴν ἐνέργειαν πρὸς λύσιν τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος.

1) Τὴν ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας, καθ' ἣν τὸ Κράτος ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς ἀποκαταστάσεως καλλιεργητῶν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν γαιῶν.

2) Τὴν ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως τῆς Θεσσαλίας καὶ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1917, καθ' ἣν τὸ Κράτος ἀκολουθεῖ τὴν τακτικὴν τῆς ἐξαγορᾶς καὶ διανομῆς ἰδιωτικῶν ἀγροκτημάτων.

3) Τέλος τῆς ἀπὸ τοῦ 1917 καὶ ἐντεῦθεν, καθ' ἣν ἐφαρμόζεται παρ' ἡμῖν ἡ ἀναγκαστικὴ τῶν κτημάτων ἀπαλλοτρίωσις πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν.

Τὴν πρώτην περίοδον δέον νὰ ὑποδιαιρέσωμεν εἰς τρεῖς ἐποχάς:

α) Τὴν μέχρι τοῦ 1834, καθ' ἣν τὸ Κράτος εἶχεν ὡς ἀρχὴν τὴν μὴ ἐκποίησιν τῶν ἐθνικῶν γαιῶν, ἀποβλέπον κυρίως εἰς τὴν σύναψιν ἐξωτερικοῦ δανείου ἐπὶ ὑποθήκῃ αὐτῶν.

β) Τὴν ἀπὸ τοῦ 1834 μέχρι τοῦ 1871, καθ' ἣν τὸ Κράτος παρεχώρει τὰς γαίας ταύτας, ἵνα ἀποζημιώσῃ τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, τοὺς ὁποίους δὲν ἦτο τότε εἰς θέσιν ν' ἀποζημιώσῃ δι' ἑτέρων μέσων.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην διετέθησαν αἱ κάτωθι ἐθνικαὶ γαῖαι:

α) Δυνάμει τοῦ περὶ προικοδοτήσεως τῶν Ἑλλήνων Β. Δ. τῆς 26 Μαΐου 1835	στρεμ. 105,836
β) Δυνάμει τοῦ περὶ προικοδοτήσεως τῶν φαλαγγιτῶν Νόμου τῆς 1 Ἰανουαρίου 1838	» 163,608
γ) Δυνάμει τοῦ περὶ μετατροπῆς τοῦ μισθοῦ τῶν διαθεσίμων ἀξιωματικῶν Ν. τῆς 5 Ἀπριλίου 1843	» 1,693
δ) Δυνάμει τοῦ περὶ προικίσεως ὀρφανῶν καὶ χηρῶν Ν. τῆς 12 Ἰουλίου 1843	» 9,618
Τὸ ὅλον στρέμματα	» 280,755

Σύνολον ἀξίας 11 ἑκατ. δρχ. ἤτοι 25,52 κατὰ στρέμμα.

γ) Τέλος τὴν ἀπὸ τοῦ 1871 καὶ ἐντεῦθεν, καθ'

Digitized by Google

ἣν τὸ Κράτος ἠκολούθησε τὴν πολιτικὴν τοῦ καταμερισμοῦ εἰς καλλιεργητὰς κτηματίας ἢ ἀκτήμονας.

Τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ τῆς ψηφίσεως ἐπὶ Κυβερνήσεως Α. Κουμουνδούρου τοῦ νόμου ΥΑΑ΄ περὶ διανομῆς καὶ διαθέσεως τῆς ἐθνικῆς γῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τούτου διετέθησαν 2.650.000 στρέμματα καθ᾽ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἤτοι ὅλαι σχεδὸν αἱ μὴ καταπατηθεῖσαι καλλιεργήσιμοι ἐθνικαὶ γαῖαι, οὕτω δὲ ἔληξεν οὐσιαστικῶς τὸ ζήτημα τῆς διανομῆς τῶν ἐθνικῶν γαιῶν.

Ἡ προσάρτησις τῆς Θεσσαλίας ἐπανέφερεν ὡς εἴδομεν τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἐπὶ τάπητος, τὸ ὁποῖον ὅμως αἱ διάφοροι Κυβερνήσεις προσπαθοῦν νὰ λύσουν δι᾽ ἡμιμέτρων.

Ἄξια μνείας εἶναι τὰ ἀγροτικὰ νομοσχέδια, ἅτινα παρουσίασε τῷ 1886 εἰς τὴν Βουλὴν ἡ κυβέρνησις Θ. Δεληγιάννη, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Περὶ παραχωρήσεως γαιῶν ταῖς ἐν Θεσσαλίᾳ γεωργικαῖς οἰκογενείαις.

β) Περὶ συστάσεως εἰδικοῦ Γεωργικοῦ Ταμείου.

γ Περὶ κανονισμοῦ τῶν μεταξὺ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἰδιοκτητῶν καὶ καλλιεργητῶν ὑφισταμένων σχέσεων.

Ἀλλ᾽ οὐδ᾽ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις ὑπεστήριξε τὴν ψήφισιν τούτων.

Ἐπίσης τῇ εἰσηγήσει τοῦ Χ. Τρικούπη ἐψηφίσθη τῷ 1890 ὁ νόμος ΑΩΝΒ΄ (τροποποιηθεὶς καὶ συμπληρωθεὶς διὰ τῶν νόμων ΑϠΟ΄ τοῦ 1891 καὶ ΒϠΞΑ΄ τοῦ 1903) περὶ ἐγγυήσεως τοῦ Κράτους εἰς ἐνυπόθηκα δάνεια γεωργοκτηματιῶν, ἀφορῶντα τὴν ἐκ μέρους καλλιεργητῶν ἢ κολλήγων ἐξαγορὰν ὁλοκλήρων τσιφλικίων. Ἡ ἐφαρμογὴ ὅμως τῶν εὐεργετικῶν διατάξεων τοῦ νόμου τούτου περιωρίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 10 Ὀκτωβρίου 1890 Β. Διατάγματος εἰς πέντε μόνον χωρία τῆς Ἀττικῆς.

Τέλος ἀρχὴ ἀποκαταστάσεως ἀκτημόνων καλλιεργητῶν εἰς τὴν Θεσσαλίαν γίνεται ἐπὶ Κυβερνήσεως Θεοτόκη διὰ τοῦ μέτρου περὶ διανομῆς τῶν Στεφανοβικείων κτημάτων, οἱ κληρονόμοι τοῦ ὁποίου ἐπώλησαν ταῦτα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν ἀντὶ εὐτελοῦς τιμήματος. Εἰς τὰ 26 ταῦτα κτήματα ἐγκατεστάθηταν οἱ ἐγκάτοικοι καὶ πρόσφυγες ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ τοῦ νόμου ΓΣΒ΄ τοῦ 1907, μεταρρυθμισθέντος καὶ συμπληρωθέντος διὰ τῶν νόμων ΓΤΘ΄ τοῦ 1908, ΓΤΚΘ΄ τοῦ 1909, ΓΦΚΑ΄ τοῦ 1910, ΓΩΠΓ΄ τοῦ 1911 καὶ ἄλλων βοηθητικῶν νόμων. Τὴν διανομὴν ταύτην ἀκολουθεῖ ἡ διανομὴ τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ Μουφτηείων κτημάτων, ψηφισθεῖσα διὰ τοῦ νόμου ΔΙΘ΄ τοῦ 1912, τροποποιηθέντος διὰ τοῦ νόμου 352 τοῦ 1919, ἐπίσης τῶν κτημάτων τοῦ Νακῆ Πασσᾶ, ἥτις ἐπετεύχθη διὰ τοῦ νόμου ΔΜΘ΄ τοῦ 1912. δι᾽ οὗ ἐξηγοράσθησαν καὶ διενεμήθησαν εἰς τοὺς καλλιεργητάς των 9 χωρία, ὡς καί τινων ἄλλων κτημάτων, δυνάμει εἰδικῶν νόμων.

Διὰ τῶν νόμων τούτων, τὸ Κράτος διένειμεν ἐν ὅλῳ ἀπὸ τοῦ 1907 μέχρι τοῦ 1914, 51 κτήματα 1.058.700 στρεμμάτων, ἤτοι:

Στεφανοβίκεια	στρέμματα	514.700
Μουφήτεια	»	80.000
Τοπάλεια καὶ Καρτάλεια	»	120.000
Ζάππεια	»	350.000

Ἐν αὐτοῖς ἐγκατεστάθησαν 4.398 οἰκογένειαι ἐγχωρίων καὶ 2.624 οἰκογένειαι προσφύγων. Ἡ ὁρισθεῖσα ἔκτασις κλήρου ἀνῆλθεν εἰς μὲν τὸν νομὸν Λαρίσης εἰς 150 στρέμματα, πλὴν τῆς ἐπαρχίας Ἁλμυροῦ, ὅπου ἐδόθησαν 60 στρέμματα, εἰς δὲ τὸν νομὸν Τρικκάλων εἰς 80 στρέμματα.

Ἀλλ᾽οἱ νόμοι οὗτοι, ἀφορῶντες, ὡς εἴπομεν, τὴν ἀποκατάστασιν τῶν χωρικῶν εἰς μερικὰ μόνον κτήματα, καθίστων αἰσθητοτέραν τὴν θέσιν τῶν χωρικῶν τῶν ἄλλων κτημάτων, δι᾽οὓς οὐδεμία ἐλαμβάνετο μέριμνα.

Ἐξέγερσις ὅμως τῶν Θεσσαλῶν χωρικῶν εἰς Κιλελέρ, ζητούντων τὴν διανομὴν τῆς γῆς εἰς τοὺς καλλιεργητάς της, ἐπνίγη εἰς τὸ αἷμα ἐπὶ Κυβερνήσεως Στ. Δραγούμη, τῷ 1909.

Οἱ νόμοι τῆς ἀπαλλοτριώσεως.

Τῷ 1919 ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τροποποιεῖ τὸ περὶ ἰδιοκτησίας ἄρθρον 17 τοῦ συντάγματος, ὁρίζουσα ὅτι ἀπαλλοτρίωσις ἰδιοκτησίας δύναται νὰ χωρήσῃ καὶ χάριν δημοσίας ὠφελείας. Ὡς τοιαύτη δὲ ἀνεγνωρίσθη δι᾽ ἑρμηνευτικῆς δηλώσεως— καταχωρηθείσης εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῆς 8ης Ἰανουαρίου 1911 — καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῶν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Οἱ ἐπακολουθήσαντες πόλεμοι καὶ ἰδίᾳ ἀντίδρασις τῶν ἰδιοκτητῶν δὲν ἐπέτρεψαν τὴν ἄμεσον πραγματοποίησιν τῆς διατάξεως αὐτῆς. Διὰ τοῦ Νόμου ὅμως ΓΩΝΣ΄ τοῦ 1911, τὸ δικαίωμα τῆς ἐξώσεως τῶν κολλήγων ἀπὸ τῶν τσιφλικίων περιωρίσθη, διὰ δὲ τῶν νόμων 138 τοῦ 1919 καὶ 670 τοῦ 1915 αὐτη ἀπηγορεύθη. Τέλος μόλις τῷ 1917 ἡ Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις Θεσσαλονίκης ἐρρύθμισε νομοθετικῶς τὰ τῆς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων, πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν. Τοῦτο ἐγένετο διὰ τῶν Διαταγμάτων 2466 περὶ παραχωρήσεως Κτημάτων τοῦ Κράτους εἰς καλλιεργητὰς πρὸς σχηματισμὸν μικρῶν ἰδιοκτησιῶν, 2467 περὶ παραχωρήσεως κτημάτων ἐν Μακεδονίᾳ εἰς τοὺς μετασχόντας τοῦ Ἐθνικοῦ ἀγῶνος, 2469 περὶ ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως ἀγροτικῶν ἀκινήτων καὶ 2470 περὶ τῶν ὁμολογιῶν τῶν ἐκδιδομένων διὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἀγροτικῶν κτημάτων.

Τὰ μέτρα ταῦτα ἐπεκταθέντα παρ᾽ ἡμῖν διὰ τοῦ Νόμου 1072 Α΄ Β΄ καὶ Ε΄ τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς ἀγροτικῆς μας Νομοθεσίας.

Ἀρχαὶ διέπουσαι τὸν νόμον τοῦτον εἶναι:

α΄) Ἡ διανομὴ τῆς γῆς εἰς τοὺς ἀκτήμονας γεωργοὺς πρὸς σχηματισμὸν μικροϊδιοκτησιῶν αὐτοκαλλιεργουμένων.

β΄) Καθορισμὸς κλήρου ἱκανοῦ νὰ ζήσῃ μίαν ἀγροτικὴν οἰκογένειαν, ἀναλόγως τῶν κατὰ τόπους συνθηκῶν.

γ΄) Ἡ ἀναγκαστικὴ συνένωσις τῶν ἀποκαθισταμένων γεωργῶν εἰς συνεταιρισμοὺς ἐνισχυομένους οἰκονομικῶς.

δ΄) Ἡ ἀναγκαστικὴ ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀπαλλοτρίωσις τοῦ μεγίστου μέρους τῶν τσιφλικίων καὶ πληρωμὴ τῶν ἰδιοκτητῶν εἰς κτηματικὰς μετοχάς.

ε΄) Ἡ περιφρούρησις τῆς συνιστωμένης μικροϊδιοκτησίας διὰ τοῦ ἀναπαλλοτριώτου καὶ ἀδιανεμήτου αὐτῆς.

Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι θεωρητικῶς ἄρισται. Ἐν τούτοις ὁ Νόμος οὗτος, ὀφειλόμενος κυρίως εἰς τὸν τότε Ὑπουργὸν Α. Μιχαλακόπουλον, ἐνεῖχε πλείστας πρακτικὰς ἀτελείας, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ ν᾽ ἀποβαίνῃ ἀδύνατος. Τὸ κύριον αὐτοῦ σφάλμα ὑπῆρξεν ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς συνταγματικοὺς φραγμοὺς (τοῦ ἄρθρου 17), οἵτινες ἐπέβαλλον σωρείαν ἀτελευτήτων διατυπώσεων καὶ ἡ μὴ ἐπαναστατικῷ Δικαίῳ διανομὴ τῆς γῆς εἰς τοὺς καλλιεργητάς της, ἄνευ τῶν περιοριστικῶν τούτων διατυπώσεων. Τὸν νόμον τοῦτον ἠκολούθησεν ἡ ψήφισις, τὸ 1919, τοῦ Νόμου 2052, ἐπὶ τῇ βάσει νομοσχεδίου τοῦ τότε Ὑπουργοῦ Γεωργίας κ. Γ. Καφαντάρη.

Ὁ Νόμος οὗτος ἑδράζεται ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἀρχῶν, ἐφ᾽ ὧν καὶ ὁ προγενέστερος. Καθορίζει ὅμως, συστηματοποιεῖ καὶ ἁπλοποιεῖ σχετικῶς τὴν ἀπαιτουμένην διαδικασίαν ἀπαλλοτριώσεως, ἐντὸς τῶν ὁρίων πάντοτε τοῦ συνταγματικοῦ μας πλαισίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τούτου ἐσταμάτησεν ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ, ἀνατραπείσης τῆς Κυβερνήσεως τῶν Φιλελευθέρων. Νέα ἀναστολὴ τῆς ἀγροτικῆς Νομοθεσίας ἀκολουθεῖ μέχρι ψηφίσεως τοῦ Νόμου 2922. Ὁ Νόμος οὗτος δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν προηγούμενον εἰμὴ κατὰ τὸ ὅτι καταργεῖ τοὺς συνεταιρισμοὺς καλλιεργητῶν καὶ θεσπίζει διαφόρους ἐξαιρέσεις ἀγροκτημάτων ἀπὸ τῆς ἀπαλλοτριώσεως, ἰδίᾳ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Παλ. Ἑλλάδα (ἐκτὸς τῆς Θεσσαλίας). Τοῦτον τέλος ἀκολουθεῖ τὸ Νομοθ. Διάταγμα τῆς 15 Φεβρουαρίου 1923, καταρτισθὲν εἰσηγήσει τοῦ τότε Ὑπουργοῦ Γεωργίας κ. Γ. Σίδερη, τὸ ὁποῖον καινοτομεῖ εἰς τὰς ἑξῆς ἀρχάς.

α) Διὰ τῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1922 ἡ καταβολὴ τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν γίνεται μετὰ τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τῶν κτημάτων των.

β) Διαστέλλονται ἀπὸ τὰς λοιπὰς ἐκτάσεις αἱ κολληγικῶς καλλιεργούμεναι, εἰς τὰς ὁποίας οἱ κολλῆγοι ἀποκαθίστανται ἀμέσως.

γ) Ἐξαιροῦνται τῆς ἀπαλλοτριώσεως αἱ αὐτοκαλλιέργειαι.

δ) Τὸ Κράτος ἀναλαμβάνει τὴν χορήγησιν προσθέτου ἀποζημιώσεως εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν ἀπαλλοτριουμένων κτημάτων.

Τὸ μεγαλύτερον ὅμως τρωτὸν τοῦ νομοθετήματος τούτου ἦτο ὅτι δὲν ἴσχυε δι᾽ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ᾽ ἐτίθετο εἰς ἐφαρμογὴν εἰς τὰς διαφόρους περιφερείας τοῦ Κράτους διὰ διαταγμάτων.

Τοῦτο ἀκολουθεῖ τὸ Νομοθετικὸν Διάταγμα τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1924, ἐκδοθὲν ἐπὶ ὑπουργείας τοῦ κ. Ἀλ. Μυλωνᾶ, διὰ τοῦ ὁποίου:

α) Περιορίζονται αἱ μεγάλαι αὐτοκαλλιέργειαι.

β) Καταργεῖται ἡ διαίρεσις μεταξὺ κολλήγων καὶ ἄλλων ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, ἀποκαθισταμένων συγχρόνως.

γ) Ὁρίζεται εἰς 50 % ἐπὶ τῆς προπολεμικῆς ἀξίας τῶν ἀπαλλοτριουμένων κτημάτων ἡ εἰσφορὰ τοῦ Κράτους πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἰδιοκτητῶν αὐτῶν.

Τέλος διὰ τοῦ Νομοθετικοῦ Διατάγματος τῆς 24 Νοεμβρίου 1925, ἐκδοθέντος εἰσηγήσει τοῦ τότε ὑπουργοῦ Γεωργίας κ. Κ. Σταμούλη, ἐπηνέχθησαν τροποποιήσεις τινὲς εἰς τὴν ἰσχύουσαν ἀγροτικὴν νομοθεσίαν. Ἰδίᾳ δὲ περιωρίσθη ἡ εναπομένουσα εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας ἔκτασις, αὐτοκαλλιεργουμένη ἢ μή, ἀγροτικῶν κτημάτων.

Ἰσχύουσα νομοθεσία.

Κατὰ τὴν σήμερον ἰσχύουσαν νομοθεσίαν, ὑπόκεινται εἰς ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν πρὸς διανομὴν εἰς ἀκτήμονας καλλιεργητὰς κτήματα ἀνήκοντα εἰς τὸ Κράτος, τοὺς δήμους, τὰς κοινότητας, ὡς καὶ εἰς ἕτερα φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα.

Ἐξαιροῦνται τῆς ἀπαλλοτριώσεως αἱ φυτεῖαι, αἱ βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις, τὰ δάση, αἱ ὀρειναὶ βοσκαί, ἡ κατοικία τοῦ ἰδιοκτήτου καὶ ἔκτασις 300 στρεμμάτων, πλὴν τῆς Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Θράκης, ὅπου ἡ ἀπομένουσα εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἔκτασις περιορίζεται κατὰ κανόνα εἰς ἕνα κλῆρον. Ἐκ τῶν αὐτοκαλλιεργουμένων κτημάτων ἀπαλλοτριοῦνται τὰ 2/3, τῆς ἐναπομενούσης εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἐκτάσεως μὴ δυναμένης νὰ ὑπερβῇ τὰ 2,000 στρέμματα.

Ἔχουν δικαίωμα ἀποκαταστάσεως, κατὰ σειρὰν προτιμήσεως: α΄) οἱ ἐν τῷ κτήματι κατοικοῦντες καλλιεργηταί· β΄) οἱ πρόσφυγες· γ΄) οἱ περίοικοι ἀκτήμονες.

Εἰς ἕκαστον καλλιεργητὴν παρέχεται γεωργικὸς κλῆρος ἐπαρκὴς πρὸς συντήρησιν μιᾶς οἰκογενείας. Εἰς τὰς χήρας καὶ τοὺς γέροντας τοὺς διαμένοντας ἐν τῷ κτήματι παρέχεται κλάσμα κλήρου, πρὸς συντήρησιν αὐτῶν. Τέλος εἰς τοὺς ἐπαγγελματίας παρέχεται ἔκτασις πρὸς ἐγκατάστασιν αὐτῶν μέχρι πέντε στρεμμάτων.

Τὰ κτήματα κηρύσσονται ἀπαλλοτριωτέα δι᾽ ἀποφάσεων τοῦ Ὑπουργοῦ Γεωργίας, παραδίδεται δὲ ἀμέσως ἡ νομὴ αὐτῶν εἰς τοὺς δικαιούχους καλλιεργητάς, συγκροτοῦντας ἀγροτικὸν συνεταιρισμόν. Μετὰ ἐπιτροπὴ ἀπαλλοτριώσεως, (ἑδρεύουσι τοιαῦται παρ᾽ ἑκάστῳ Πρωτοδικείῳ) ἀπαρτιζομένη ἐξ ἑνὸς δικαστοῦ καὶ δύο δημοσίων ὑπαλλήλων:

α΄) Καθορίζει ὁριστικῶς τοὺς δικαιουμένους, γεωργικοῦ ἢ ἐπαγγελματικοῦ κλήρου καὶ τοιούτου συντηρήσεως ἐν ἑκάστῳ κτήματι.

β΄) Ὁρίζει τὴν ἔκτασιν τῶν κλήρων τούτων.

γ΄) Προσδιορίζει τὴν ἐναπομένουσαν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἔκτασιν.

δ΄) Γνωμοδοτεῖ ἐπὶ τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἀποζημιώσεως.

ε΄) Ἀποφαίνεται ἐν γένει ἐπὶ παντὸς ζητήματος σχετικοῦ πρὸς τὴν ἀπαλλοτρίωσιν τοῦ κτήματος.

Ἡ καταβλητέα ὑπὸ τῶν ἀποκαθισταμένων ἀκτημόνων ἀποζημίωσις ὁρίζεται εἰς τὸ εἰκοσαπλάσιον τῆς προπολεμικῆς (1910-14) καθαρᾶς προσόδου κτήματός τινος, προσαυξανομένης κατὰ 20-40 %, ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν αὐτοῦ. Ἐπὶ πλέον τὸ Κράτος καταβάλλει εἰς τὸν ἰδιοκτήτην πρόσθετον προσαύξησιν ἴσην πρὸς 50 % ἐπὶ τῆς βασικῆς ἀποζημιώσεως. Ἐπὶ τῆς ἀποζημιώσεως ταύτης ἀποφαίνεται τελεσιδίκως τὸ Πρωτοδικεῖον τῆς περιφερείας, ἔνθα τὸ ἀπαλλοτριούμενον ἀγρόκτημα. Τὸ ὅλον ἐπιδικασθὲν τίμημα καταβάλλεται εἰς τὸν ἰδιοκτήτην εἰς ὁμολογίας ἀπαλλοτριώσεως, τοκοφόρους πρὸς 8 % καὶ ἐξοφλητέας ἐντὸς τριακονταετίας.

Τὶ ἐγένετο

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἑλλάδι τσιφλικίων ὑπελογίζετο πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν περὶ ἀπαλλοτριώσεων αὐτῶν νόμων εἰς 2259, κειμένων ὡς ἑξῆς:

Ἐν Μακεδονίᾳ	818
» Θεσσαλίᾳ (καὶ Ἄρτῃ)	584
» Ἠπείρῳ	410
» Ἀνατ. Θράκῃ	84
» Παλ. Ἑλλάδι	563

Τὰ τσιφλίκια ταῦτα ἐκάλυπτον τὸ ἥμισυ τοὐλάχιστον τῆς καλλιεργουμένης καὶ καλλιεργησίμου ἐν Ἑλλάδι ἐκτάσεως.

Ἐκ τούτων μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου ἐκηρύχθησαν ἀπαλλοτριωτέα 1441,

ἤτοι: δυνάμει τοῦ νόμου	1072	1
» » » »	2052	61
» » » »	2922	12
Δυνάμει τοῦ Νομοθ. Διατάγματος	1913	1011
» » » »	1924	309
» » » »	1925	47

Εἰδικώτερον κατὰ περιφερείας

Ἐν Μακεδονίᾳ	297
» Θεσσαλίᾳ (καὶ Ἄρτῃ)	561
» Ἠπείρῳ	382
» Θράκῃ	5
» Παλαιᾷ Ἑλλάδι	196

Ἐπ᾽ αὐτῶν ἐγκατεστάθησαν προσωρινῶς 45,000 οἰκογένειαι ἀκτημόνων καλλιεργητῶν μὴ ὑπολογιζομένων τῶν ἐπαγγελματιῶν (παρακεντέδων) καὶ ἄλλων ἀνικάνων πρὸς ἐργασίαν οἵτινες ἔλαβον τμῆμα κλήρου πρὸς συντήρησίν των. Ἐκ τῶν ἄνω κτημάτων αἱ ἐπιτροπαὶ ἀπαλλοτριώσεως ἐξεδίκασαν μέχρι τῆς ὡς ἄνω ἡμερομηνίας 264 κτήματα, συνολικῆς ἐκτάσεως 3,347,090 στρεμμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων περιῆλθον εἰς τοὺς ἀκτήμονας γεωργοὺς 2,262,936 στρέμματα περιλαμβάνοντα:

Γαίας καλλιεργησίμους	1,554,861	στρέμματα
Βοσκὰς	632,864	»
Δάση	56,757	»
Ἀμπέλους καὶ κήπους	2,944	»
Ἕλη	15,529	»

Ἐπὶ τῶν ἐκτάσεων τούτων διενεμήθησαν ὁριστικῶς

Κλῆροι	Γεωργικοὶ	20821
»	Ἐπαγγελματικοὶ	923
»	Συντηρήσεως	1567

Ἡ ἔκτασις τοῦ γεωργικοῦ κλήρου ἀνῆλθε κατὰ

Digitized by Google

μέσον ὅρον εἰς 71,5 στρέμματα. Εἰδικώτερον δὲ κατὰ περιφερείας:

Εἰς τὸν Νομὸν Τρικκάλων	48, 5	στρέμματα
» » Λαρίσης	132, 5	»
» » Ἰωαννίνων	34	»

Ἐνῷ ἡ μέση ἔκτασις τῶν ἐπαγγελματικῶν κλήρων ἀνῆλθεν εἰς 6,2 στρέμματα, ἡ δὲ τῶν κλήρων συντηρήσεως εἰς 13,8. Τέλος ἔκτασις 738,085 στρεμμάτων, ἰδία βοσκῶν, παρέμεινεν ἀδιανέμητος, δοθεῖσα εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς ὡς κοινόχρηστος.

Ἡ ὁρισθεῖσα κατὰ στρέμμα ἀξία γῆς ἀνέρχεται κατὰ νομοὺς

Τρικκάλων	Εἰς δρ.	35,85
Λαρίσης	» »	44,30
Ἀττικοβοιωτίας	» »	42,25
Ἰωαννίνων	» »	60,80

Ἡ τιμὴ αὕτη πλησιάζει πρὸς τὸ διπλάσιον τῆς προπολεμικῆς τοιαύτης.

Τὶ μένει νὰ γίνῃ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται ὅτι τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου, ἤτοι ἡ κήρυξις κτημάτων ἀπαλλοτριωτέων, προχωρεῖ ὁπωσδήποτε, ἂν καὶ βραδέως, ἰδίᾳ εἰς τὰς νέας Ἐπαρχίας ὅπου ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου περιεπλέχθη μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν προσφύγων.

Τὸ δεύτερον ὅμως στάδιον τῆς ἐκδικάσεως τῶν ἀπαλλοτριουμένων κτημάτων ὑπὸ τῶν ἐπιτροπῶν ἀπαλλοτριώσεων πρὸς καθορισμὸν τῶν ὁριστικῶν κληρούχων καὶ τῶν ἐναπομενουσῶν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας ἐκτάσεων βαίνει βραδύτατα, ἕνεκα τῶν ἑξῆς λόγων:

α) Τῆς συχνῆς τροποποιήσεως τῆς ἀγροτικῆς νομοθεσίας, προκαλούσης τὴν ἀναστολὴν τῶν ἐργασιῶν τῶν κατὰ τόπους ἐπιτροπῶν ἀπαλλοτριώσεως.

β) Τὴν ἔλλειψιν ἐπαρκοῦς προσωπικοῦ τοπογράφων πρὸς καταμέτρησιν τῶν ἀπαλλοτριουμένων κτημάτων.

γ) Τὴν ἔλλειψιν συστήματος ἐργασίας καὶ καταλλήλου χρησιμοποιήσεως τοῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ γεωπόνων διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν κτημάτων τούτων.

Ἕνεκα τῆς βραδύτητος ταύτης προκύπτει μία κατάστασις ἀβεβαιότητος τῆς ἰδιοκτησίας ἥτις ἐπιδρᾷ ὀλεθρίως ἐπὶ τῆς παραγωγῆς.

Ἀλλὰ τὸ στάδιον εἰς τὸ ὁποῖον ἡ ὑπηρεσία χωλαίνει ἐντελῶς εἶναι τὸ τῆς ὁριστικῆς διανομῆς τῶν ἀπαλλοτριωθεισῶν καὶ ἐπιδικασθεισῶν ἐκτάσεων. Μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1925 εἶχον διανεμηθῇ ὁριστικῶς μόνον 4 ἰδιοκτησίαι. Οὕτω δημιουργεῖται προσωρινῶς ἕνα εἶδος κομμουνισμοῦ τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιτρέπει οὔτε μονίμους βελτιώσεις οὔτε κἂν ἐντατικωτέραν καλλιέργειαν.

Ἐπίσης δέον νὰ ληφθῇ σοβαρὰ πρόνοια διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν ἀποκαθισταμένων ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἐφέδρων, διὰ τῶν ἀπαραιτήτων πρὸς καλλιέργειαν μέσων (ἀροτήρων, σπορᾶς, ἐργαλείων) καὶ ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῶν συνεταιρισμῶν ἀποκαταστάσεως τῶν τυχὸν παρεισφρησάντων καλλιεργητῶν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ παραμεληθῇ, ὡς γίνεται σήμερον, ἡ καθοδήγησις καὶ οἰκονομικὴ ἐνίσχυσις τῶν συνεταιρισμῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τοπικῶν ἔργων μονίμων βελτιώσεων (ἀποξήρανσις ἑλῶν, ἀποστράγγισις ὑγρῶν ἐδαφῶν, ἄρδευσις), ἀγορᾶς καὶ χρήσεως κοινοχρήστων μηχανῶν (ἀκονιστικῶν, σποροκαθαριστηρίων, ἐκσκαφέων) ἢ πρὸς τεχνικὴν μόρφωσιν τῶν μελῶν αὐτῶν (ἀποδεικτικοὶ καὶ πειραματικοὶ ἀγροί, φυτώρια, κλπ.)

Τέλος ἐπιβάλλεται ἡ λῆψις μέτρων πρὸς προστασίαν τῆς δημιουργηθείσης μικροϊδιοκτησίας, ἵνα μὴ εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν ἀντίξοον περίστασιν δημιουργηθοῦν καὶ πάλιν εἰς βάρος αὐτῶν τσιφλίκια.

Προστασία τῆς μικροϊδιοκτησίας.

Εἰς πολλὰ σύγχρονα Κράτη, ἐπεμβαίνοντα πρὸς ρύθμισιν τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς, ἐκρίθη ἀναγκαία ἡ νομοθετικὴ προστασία τῆς μικροϊδιοκτησίας ἀπὸ τῆς πιέσεως τοῦ κεφαλαίου καὶ ἀπὸ τῆς ἐλευθέρας διανομῆς αὐτῆς κάτω ἑνὸς ὁρίου, ἐξασφαλίζοντος ἐκ τῆς καλλιεργείας τὸ ἐλάχιστον συντηρήσεως τοῦ καλλιεργητοῦ. Πρὸς τοῦτο ἐφηρμόσθησαν αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἀκατασχέτου, ἀναπαλλοτριώτου καὶ ἀδιανεμήτου τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας.

Ὁ θεσμὸς τοῦ ἀκατασχέτου καὶ ἀναπαλλοτριώτου (homestead exemption) εἶναι ἀμερικανικῆς καταγωγῆς. Ἐφηρμόσθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Τέξας, τὸ 1839, καὶ ἐπεξετάθη ἀκολούθως εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Συνίσταται εἰς τὴν προστασίαν τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας, ἥτις δὲν δύναται οὔτε νὰ κατασχεθῇ ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἀπαλλοτριωθῇ ἢ ὑποθηκευθῇ ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς γυναικὸς καὶ τῶν τέκνων ἢ τῶν δικαστηρίων, ἂν τὰ τέκνα εἶναι ἀνήλικα. Ὁ θεσμὸς οὗτος εἰσήχθη, ἄνευ μεγάλης ἐπιτυχίας, εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ Νόμου τῆς 12ης Ἰουλίου 1909. Δι' αὐτοῦ ἐπιτρέπεται ἡ, διὰ δηλώσεως ἐνώπιον συμβολαιογράφου, σύστασις οἰκογενειακοῦ κλήρου (bien de famille insaisissable), ἡ ἀξία ὅμως τοῦ ὁποίου δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς 8000 φράγκων.

Τέλος εἰς πολλὰ Γερμανικὰ Κράτη ὑφίσταται ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ θεσμὸς τῆς μεταβιβάσεως τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἀδιανεμήτου εἰς ἕνα καὶ μόνον κληρονόμον, ὅστις ὑπεχρεοῦτο ν' ἀποζημιώσῃ τοὺς ἄλλους (Anerbeurecht). Ὁ θεσμὸς οὗτος οὐδαμοῦ πλέον ὑφίσταται ἀναγκαστικῶς. Ἀπὸ τοῦ 1870 ὅμως καὶ ἐντεῦθεν, εἰσήχθη εἰς τινας ἐπαρχίας τῆς Πρωσσίας καί τινας ἄλλας χώρας τῆς Γερμανικῆς Ἐπικρατείας ὑπὸ τύπον προαιρετικὸν (Hôferecht). Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ἀποφεύγεται ἡ διατάραξις τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐκ τῆς διανομῆς, ἡ ἀνάγκη νέων κεφαλαίων ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἰδίᾳ ὁ τεμαχισμὸς τῶν μικροϊδιοκτησιῶν. Τοὺς θεσμοὺς τούτους ἠθέλησε νὰ μεταφυτεύσῃ παρ' ἡμῖν ὁ Ἀγροτικὸς Νόμος 1072 καὶ ὁ ἀκολουθήσας αὐτὸν Νόμος 2052. Παρὰ τὰ θεωρητικὰ ὅμως πλεονεκτήματα αὐτῶν, εἶναι κατακριτέοι ἀπὸ τῶν ἑξῆς τεσσάρων ἀπόψεων:

α) Ἀπὸ ψυχολογικῆς, καθότι ἀντίκεινται εἰς τὴν παρὰ τῷ χωρικῷ ἐρριζωμένην ἀντίληψιν τῆς, κατὰ νόμον καὶ ἔθιμον, ἰσότητος τῶν κληρονομικῶν μερίδων.

β) Ἀπὸ κοινωνικῆς, διότι προσπαθοῦν νὰ διαφυλάξουν τὴν ἀγροτικὴν ἰδιοκτησίαν εἰς βάρος τῆς πλειονότητος τῶν ἀγροτῶν, ἔστω καὶ ἀδελφῶν ἢ γαμβρῶν τῶν κληρονόμων. Ἀντὶ λοιπὸν νὰ συγκρατοῦν τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν εἰς τοὺς ἀγρούς, ἐξωθοῦν τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτοῦ εἰς τὴν μετανάστευσιν καὶ κυρίως τὴν πρὸς τὰς πόλεις ἀποδημίαν.

γ) Ἀπὸ γεωργικῆς ἀπόψεως, καθότι ἐμποδίζουν τὴν ἅμιλλαν πρὸς καλυτέραν ἐκμετάλλευσιν καὶ μεγαλυτέραν ἐκ ταύτης παραγωγὴν τῆς γῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ κληρούχου ἀπὸ πάσης προσβολῆς τρίτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς δεσμεύσεως τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ τῆς ἐπιλογῆς.

δ) Τέλος καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, ὁ καθορισμὸς ὡρισμένου κλήρου ἀδιανεμήτου καὶ ἀναπαλλοτριώτου δὲν εἶναι ὀρθός, καθότι ἑκάστη οἰκογένεια ὑφίσταται σὺν τῷ χρόνῳ φυσιολογικῶς αὐξομειώσεις, αἱ ὁποῖαι μεταβάλλουν τὴν σύστασιν, ἑπομένως δὲ καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς. Ἐπὶ πλέον ὁ παραχωρούμενος εἰς αὐτὴν κλῆρος, καθοριζόμενος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημερινῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, πιθανὸν θὰ εἶναι πλεονάζων ἢ ἐλλιπὴς ὑπὸ τοὺς οἰκονομικοὺς ὅρους τῆς αὔριον.

Ὁ τεμαχισμὸς τῆς γῆς, ἀπὸ τοῦ ὁποίου θέλει νὰ προστατεύσῃ τὸν γεωργὸν ὁ θεσμὸς τοῦ ἀδιανεμήτου, δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ ἐπ' ἄπειρον καὶ μὲ τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν πύκνωσιν τοῦ πληθυσμοῦ γεωμετρικὴν πρόοδον.

Διότι ὑπάρχει ἓν οἰκονομικὸν ὅριον, πέραν τοῦ ὁποίου ἀποβαίνει ἀσύμφορος, περιοριζόμενος αὐτομάτως. Τὸ ὅριον τοῦτο εἶναι ἡ ἐπάρκεια τῆς γεωργικῆς οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς καλλιεργείας εἰς χεῖρας ἄλλου καλλιεργητοῦ, ἐὰν ἡ ἐξ αὐτοῦ πρόσοδος δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ ἐλάχιστον τῆς συντηρήσεως. Ἀπομένουν ὅμως δύο σοβαροὶ κίνδυνοι ἐξ ὧν ἤθελε νὰ διαφυλάξῃ τὴν γεωργίαν ἡμῶν ὁ θεσμὸς τοῦ ἀναπαλλοτριώτου καὶ ἀδιανεμήτου. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ κίνδυνος τοῦ νὰ περιέλθῃ ἡ γῆ εἰς χεῖρας μὴ αὐτοκαλλιεργούντων ἀλλὰ νεμομένων τὴν πρόσοδον αὐτῆς ξένων πρὸς τὴν γεωργίαν στοιχείων, ἐκμεταλλευομένων τὸν ἱδρῶτα τοῦ γεωργοῦ. Τοῦτο ὅμως ἀποφεύγεται διὰ τῆς καθιερώσεως, ὡς ἐν Βουλγαρίᾳ, τῆς ἐργασίας ὡς μόνης βάσεως τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας.

Μία τοιαύτη μεταρρύθμισις δύναται μάλιστα νὰ γίνῃ ἀντὶ οὐδεμιᾶς κοινωνικῆς ἀναστατώσεως. Ἀρκεῖ νὰ νομοθετηθῇ ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡ ὁπωσδήποτε μεταβίβασις τῆς γῆς εἰς μὴ καλλιεργητὴν αὐτῆς καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη ὅλη ἡ ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία θὰ περιέλθῃ βαθμηδὸν καὶ αὐτομάτως εἰς χεῖρας τῶν καλλιεργητῶν της.

Ὁ δεύτερος κίνδυνος συνίσταται εἰς τὸ κατατεμαχιστὸν τῆς μικροϊδιοκτησίας εἰς πολὺ μικρὰ τμήματα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ εἶνε πλέον δυνατὴ ἡ καλὴ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸν κίνδυνον τοῦτον δυνάμεθα νὰ καταπολεμήσωμεν διὰ τῆς περιοδικῆς ἀναγκαστικῆς συνενώσεως τῶν μικροϊδιοκτησιῶν.

ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΕΥΡΩΠΗ

Ἡ ἐπέμβασις τῆς πολιτείας πρὸς παραχώρησιν γαιῶν εἰς τοὺς ἀκτήμονας ἀγρότας δὲν εἶναι μονομερὴς παρ' ἡμῖν ἐνέργεια. Ἤδη, πρὸ τοῦ πολέμου, διάφορα Κράτη τῆς Εὐρώπης (Ἀγγλία, Γερμανία, Ρουμανία), ὅπως καὶ τῶν Νέων Ἠπείρων, ἔλαβον νομοθετικὰ μέτρα πρὸς σχηματισμὸν καὶ προστασίαν αὐτοκαλλιεργουμένων μικροϊδιοκτησιῶν. Τὰ μέτρα ὅμως κατέστησαν πολὺ ἐκτενέστερα καὶ ριζικώτερα, ἰδίᾳ μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Μία σύντομος ἐπισκόπησις τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν ἐπιβάλλεται. Θέλομεν ὅμως περιορίσει ταύτην εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ Κράτη, καθότι διάφοροι ἐντελῶς συνθῆκαι παρουσιάζονται εἰς τὰς νέας ἠπείρους. Ἄλλωστε εὑρίσκομεν εἰς αὐτὰς πληθώραν νόμων διεπόντων διαφοροτρόπως τὰ τῆς διανομῆς τῆς γῆς ἐν ἑκάστῃ τῶν ἀποτελουσῶν τὰ Κράτη τῆς Ἀμερικῆς καὶ Αὐστραλίας Πολιτειῶν.

Τρία εἶναι τὰ κύρια μέσα τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογὴν πρὸς παραχώρησιν γαιῶν εἰς τοὺς καλλιεργητάς των:

1) Ἡ χορήγησις εἰς αὐτοὺς μακροπροθέσμων τοκοχρεωλυτικῶν δανείων πρὸς ἐλευθέραν ἀγορὰν ἀγρῶν. Εἰς τοῦτο ἀφοροῦν οἱ Νόμοι *Δανίας* τῆς 22 Ἰουνίου 1917, συμπληρωθεὶς διὰ τῶν Νόμων τῆς 14 Ἀπριλίου 1920, 6 Μαΐου 1911 καὶ 29 Μαρτίου 1924, *Ὁλλανδίας* τῆς 20 Ἀπριλίου 1918, *Πορτογαλλίας* τῆς 10 Δεκεμβρίου 1921 καὶ *Νορβηγίας* τῆς 28 Ἰουλίου 1915, τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ νόμου τῆς 9 Αὐγούστου 1918.

2) Ἡ παραχώρησις Δημοσίων, κοινοτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐκτάσεων. Περὶ τούτου προβλέπουν οἱ Νόμοι *Δανίας* τῆς 4 Ὀκτωβρίου 1919 (τροποποιηθεὶς διὰ μεταγενεστέρων τῆς 21 Ἀπριλίου 1921), *Πορτογαλλίας* τῆς 17 Νοεμβρίου 1918 καὶ τὸ διάταγμα *Ἱσπανίας* τῆς 1 Δεκεμβρίου 1923.

3) Τέλος ἡ ἀγορὰ ἢ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις ἢ καὶ δήμευσις ἰδιωτικῶν ἀγροκτημάτων. Ἡ χρῆσις τῶν μέσων τούτων γίνεται δραστικωτέρα καὶ ριζοσπαστικωτέρα ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν ἐκ τῆς Δυτικῆς πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην ὅπου ἡ πρόσφατος σχετικῶς ἐξέλιξις πρὸς τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν τῆς γῆς δὲν περιβάλλει αὐτὴν διὰ τοῦ ἱστορικοῦ σεβασμοῦ, τὸν ὁποῖον συναντᾷ εἰς τὴν Δύσιν. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς πλεῖστα τῶν Ἀνατολικῶν Κρατῶν ἡ ἀγροτικὴ μεταρρύθμισις δὲν σκοπεύει μόνον τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ρύθμισιν τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς ἐπὶ τῇ βάσει νέων ὑγιεστέρων ἀρχῶν. Ἐὰν μάλιστα λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ὁρισθεῖσαν εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας ἀποζημίωσιν, ἥτις εἶναι κατωτέρα τῆς πραγματικῆς τῶν γαιῶν των ἀξίας, ἕνεκα ἰδίᾳ τῆς πτώσεως τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος τῶν Κρατῶν τούτων, ἢ ἐνίοτε καὶ τὴν ἄνευ ἀποζημιώσεως στέρησιν τῆς ἰδιοκτησίας τῶν γαιοκτημόνων, βλέπομεν ὅτι γενικώτερον ἡ ἀγροτικὴ μεταρρύθμισις τείνει εἰς αὐτὰ καὶ εἰς μίαν δικαιοτέραν κατανομὴν γενικῶς τοῦ πλούτου.

Ἐπὶ πλέον κατὰ παλαιὸν ἔθιμον οἱ στρατιῶται τοῦ μεγάλου πολέμου ἔκριναν, ὅτι ἐδικαιοῦντο νὰ λάβουν ἕνα μέρος τῆς διὰ τῶν κόπων των ἐλευθερωθείσης γῆς, τὰ δὲ Κράτη ἐξηντλημένα οἰκονομικῶς ἐκ τοῦ πολέμου ἠθέλησαν ν' ἀμείψουν διὰ τεμαχίου αὐτῆς τὰ θύματα (ἀναπήρους, χήρας, ὀρφανὰ) τῆς μεγάλης καταστροφῆς.

Τέλος εἰς πολλὰ Κράτη (Ἀγγλία, Γαλλία, Ἰταλία, Δανία κ.λ.π.) διάφοροι νόμοι ἐρρύθμισαν τὴν κολληγικὴν σχέσιν, τὰ ἐνοίκια τῶν γαιῶν καὶ περιώρισαν, πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ καλλιεργητοῦ, τὰ δικαιώματα τοῦ ἰδιοκτήτου. Θέλομεν ἀρχίσει τὴν ἐπισκόπησιν τῆς ἀγροτικῆς νομοθεσίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν ἐκ τῶν περισσότερον ἐξελιγμένων καὶ συντηρητικωτέρων δυτικῶν, βαίνοντες πρὸς τὰ μὴ δεσμευμένα ὑπὸ ἱστορικῶν προλήψεων ριζοσπαστικώτερα ἀνατολικὰ τοιαῦτα.

Μεγάλη Βρεττανία.

1) Ἡ Μεγάλη Βρεττανία εἶναι κλασσικὴ χώρα τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας ὀφειλομένης:

α) Εἰς τὴν κατοχὴν τῶν ἐλευθέρων ἐκτάσεων (Common) ὑπὸ ὀλίγων ἀριστοκρατῶν (landlords), δυνάμει τοῦ Νόμου περὶ ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας (inclosure act).

β) Εἰς τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος τῆς ἰδιοκτησίας.

γ) Εἰς τὸ προνόμιον τῆς κληρονομικῆς διαδοχῆς μόνον τοῦ πρεσβυτέρου τῶν ἀρρένων καὶ τὸ ἀδιανέμητον τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας (fidéicommis).

Κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ 1872, ἐπὶ συνολικῆς ἐκτάσεως τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου 310 ἑκατομ. στρεμμάτων ὑπῆρχον 1.171.000 ἰδιοκτῆται. Ἐκ τούτων ὅμως 850.000 κατεῖχον κάτω τῶν 4 ½ στρεμμάτων. Τὸ ἥμισυ τῆς Ἀγγλίας καὶ Οὐαλλίας ἀνήκει εἰς 4.500 ἄτομα, τὸ ἥμισυ τῆς Ἰρλανδίας εἰς 744 καὶ τὸ ἥμισυ τῆς Σκωτίας εἰς 70 ἄτομα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύστημα τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὑπῆρχον τὸ 1895 αἱ ἑξῆς γεωργικαὶ ἐπιχειρήσεις κατ' ἔκτασιν;

Ἀπὸ 4- 22 στρέμματα	1.362.929	ἤτοι	1,13 °/o
» 22- 100 »	6.748.633	»	5,12 »
» 100- 225 »	11.593.984	»	8.79 »
» 225- 450 »	19.769,439	»	15.00 »
» 450-1400 »	56.153.048	»	12.09 »
ἄνω τῶν 1400 »	36.085.238	»	27.37 »

Εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1918, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰδιοκτητῶν κατανέμετο ὡς ἑξῆς:

Ἀνεπαρκὴς ἰδιοκτησία κάτω τῶν 4,5 στρεμμάτων	115.000	ἰδιοκτῆται
Μικρὰ 4,5-250 »	336.000	»
Μέση 250 2200 »	89.000	»
Μεγάλη ἄνω τῶν 2200 »	2.000	»
Τὸ ὅλον	572.000	ἰδιοκτῆται

Ἡ πρώτη νομοθετικὴ μέριμνα τοῦ Κράτους ὑπὲρ τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας ἐξεδηλώθη διὰ τοῦ νόμου τῆς 1 Αὐγούστου τοῦ 1908, διὰ τοῦ ὁποίου

Digitized by Google

δίδεται εἰς τὰ τοπικὰ Συμβούλια τὸ δικαίωμα τῆς ἀγορᾶς ἢ καὶ ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως γαιῶν πρὸς σχηματισμὸν μικροϊδιοκτησιῶν, αἵτινες εἶναι δύο εἰδῶν. Οἱ ἐργατικοὶ κλῆροι (allotments) ἐκτάσεως 4 στρεμμάτων, ἐνοικιαζόμενοι εἰς ἐργάτας τῆς γῆς. Καὶ οἱ γεωργικοὶ κλῆροι (small holdings), ἐκτάσεως 40-200 στρεμμάτων πωλούμενοι ἢ ἐνοικιαζόμενοι εἰς γεωργοὺς αὐτοκαλλιεργοῦντας. Τὸ Κράτος βοηθεῖ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τούτου, παρέχον τὴν ὑλικὴν συνδρομήν του εἰς τὰ τοπικὰ Συμβούλια (County Councils), τὰ ὁποῖα προκαταβάλλουν εἰς τοὺς ἀπόρους γεωργοὺς μέχρι τῶν 4/5 τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος, τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ὁποίου πληρώνουν οὗτοι ὑποχρεωτικῶς εἰς 50 ἔτη. Ὁ Νόμος οὗτος ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη διὰ τοῦ Ν. τῆς 19 Αὐγούστου 1919, διευκολύνοντος τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν ἀγροκτημάτων πρὸς σχηματισμὸν μικροϊδιοκτησιῶν.

Εἰς τὴν Ἰρλανδίαν, ὅπου τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἔχει καὶ πολιτικὴν μορφήν, ὁ Νόμος τῆς 22 Αὐγούστου 1881 ἐρρύθμισε τὰ τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς, εἰς τρόπον ὥστε ὁ καλλιεργητὴς νὰ μὴ δύναται ν' ἀποβληθῇ ἐπὶ δεκαπενταετίαν τοῦ κτήματος τὸ ὁποῖον καλλιεργεῖ. Ὁ Νόμος τῆς 14 Αὐγούστου 1903 συνιστᾷ Ἀγροτικὴν Ἐπιτροπήν, σκοπὸν ἔχουσαν τὴν ἀγορὰν μεγάλων ἀγροκτημάτων πρὸς διανομὴν αὐτῶν καὶ πώλησιν εἰς καλλιεργητὰς καὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ παροχὴν εἰς αὐτοὺς δανείων.

Γαλλία.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ὑπάρχουσαν στατιστικὴν τοῦ 1892, ὑπῆρχον εἰς τὴν Γαλλίαν 5.702.752 ἀγροτικαὶ ἐκμεταλλεύσεις, ἐκτάσεως 431,529,000 στρεμμάτων κατανεμόμεναι κατὰ τὸν παρατιθέμενον πίνακα:

ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΙΣ			ΕΚΤΑΣΙΣ		
Κατηγορία	Ἀριθ.	Ἀναλ.%	Ὁλικὴ	Μέση	Ἀναλ.%
Κάτω τῶν 10 στρ	3235405	39,19	12432000	5,9	2,80
10 » 100 »	2617558	45,90	103833000	42,9	24,07
100 » 400 »	711118	12,48	129464000	201,3	30,00
Ἄνω τῶν 400 »	138671	2,43	185797000	1622,1	43,05

Σημειωτέον ὅμως ὅτι εἰς τὰς μεγάλας ἐκμεταλλεύσεις συμπεριλαμβάνονται οἱ λειμῶνες καὶ τὰ δάση. Ἐπίσης ὅτι ἡ ἄμπελος ἐπικρατεῖ εἰς τὰς μικρὰς τοιαύτας. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύστημα καλλιεργείας ἔχομεν κατὰ τὴν ἰδίαν στατιστικὴν τὰ ἐμφαινόμενα ἐν τῷ ἑξῆς πίνακι:

Κατηγορία	Ἀριθμὸς	Ἀναλ.%	Ὁλ. ἔκτασις	Ἀναλ.%
Αὐτοκαλλιεργ.	3387245	70 67	183244000	52,78
Ἐνοικιασταὶ	1061401	22,15	126288000	36,57
Μορτῖται	344168	7,18	37670000	10,65

Οἱ Νόμοι τῆς 10 Ἀπριλίου 1908 καὶ 16 Μαΐου 1910 ἐπέτρεπον ἤδη εἰς τὸ Κράτος τὴν χορήγησιν διὰ τοπικῶν πιστωτικῶν ὀργανισμῶν δανείων μὲ τόκον 2 %, ἐξοφλητέων ἐντὸς 15 ἐτῶν πρὸς ἀγορὰν ἀγροτικῶν μικροϊδιοκτησιῶν ἀξίας μέχρις 8.000 δραχ. Ὁ Νόμος τῆς 9 Ἀπριλίου 1918, τροποποιηθεὶς διὰ τοῦ Νόμου τῆς 5 Αὐγούστου 1920, εὐνοεῖ τὴν ἀποκατάστασιν εἰς μικρὰ ἀγροτικὰ κτήματα τραυματιῶν, ἀσθενῶν καὶ χηρῶν πολέμου, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑποβιβάζων τὸν τόκον εἰς 1 %, ἀφ' ἑτέρου δὲ αὐξάνων τὸν χρόνον τῆς ἀποπληρωμῆς εἰς 20ετίαν. Ὁ Νόμος τῆς 19ης Ἀπριλίου 1921 διευκολύνει ἔτι περισσότερον τὴν κτῆσιν μικροϊδιοκτησιῶν, τῶν ὁποίων ἀναβιβάζει τὴν ἀξίαν μέχρι 40,000 δρ. καὶ ἐπιτρέπει εἰς τὰς Ἑταιρίας τῆς Κτηματικῆς Πίστεως (Societés de crédit immobilier) νὰ χορηγοῦν δάνεια μέχρι τῶν 4/5 τῆς ἀξίας αὐτῶν, καὶ μὲ τόκον ἀνώτατον 3,5 %. Τέλος ὁ Νόμος τῆς 1ης Νοεμβρίου 1919, τροποποιηθεὶς ὑπὸ τῶν Νόμων τῆς 24ης Ὀκτωβρίου 1919 καὶ 2 Αὐγούστου 1923, ἐπιτρέπει εἰς τοὺς Νομοὺς καὶ τὰς κοινότητας ν' ἀγοράζουν ἀγροτικὰς ἰδιοκτησίας πρὸς τεμαχισμὸν καὶ διανομὴν αὐτῶν πρὸς σχηματισμὸν μικροϊδιοκτησιῶν.

Γερμανία.

Προπολεμικῶς ὑπῆρχον εἰς ὅλην τὴν Γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν 5.558.317 ἀγροτικαὶ ἐκμεταλλεύσεις κατέχουσαι ἔκτασιν 432.847.420 καλλιεργουμένων στρεμμάτων κατὰ τὰς ἐνδείξεις τοῦ ἑξῆς πίνακος:

Κατηγορία	Ἐκτάσεως	ἀρ. ἐκμ.	Ἀναλ. %	Ὁλικαὶ Ἐκτ.	Ἀναλ. %
Πολὺ μικρὰ καλ.	Κάτω τῶν 2 στρ	3236367	58,2	24159140	5,58
Μικρὰ »	10—50 »	1016318	18,3	41420710	9,57
Μέση »	50—200 »	998804	18,0	125376600	28,96
Μεγάλη »	200—1000 »	281767	5,0	131572010	30,40
Πολὺ μεγάλη »	ἄνω τῶν 1000 »	25061	0,5	110318980	25,49

Σημειωτέον ὅτι ἕνεκα τῆς ἐντατικῆς καλλιεργείας χαρακτηρίζεται ὡς μεγάλη ἡ παρ' ἡμῖν μέση τοιαύτη. Ἡ μικρὰ ἐκμετάλλευσις ἐπικρατεῖ εἰς τὴν Βάδην, Βυρτεμβέργην καὶ Ἔσσην. Ἡ μεγάλη εἰς τὸ Βραδεμβοῦργον, τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Πρωσσίαν, τὸ Χανόβερον, τὴν Σαξωνίαν καὶ τὴν Βεσφαλίαν. Ἡ πολὺ μεγάλη εἰς τὰ δύο Δουκᾶτα τοῦ Μεκλεμβούργου. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ σύστημα τῆς καλλιεργείας κατανέμεται ὡς ἑξῆς:

Εἶδος Καλλιεργείας	Ἐκτάσεις εἰς Στρέμματα	Ἀναλογία%
Αὐτοκαλλιέργεια	372,703.800	86,11
Μίσθωσις	53,600,410	12,38
Μορτὴ	487,350	0,11
Ἄλλα εἴδη	4,054,860	1,31

Τέλος κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1919 ὑπῆρχον ἐν Γερμανίᾳ:

Αὐτάρκεις γεωργοὶ	1.180,750
Ἡμιαυτάρκεις	1,275,500
Γεωργικοὶ ὑπάλληλοι	196,500
Ἐργάται τῆς γῆς	7,172,000

Σειρὰ Νόμων ἀπὸ τοῦ 1886 ἐβοήθησεν ἐν Γερμανίᾳ τὴν τεχνητὴν ἵδρυσιν μικροϊδιοκτησιῶν (Rentengüter) κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ λόγους πολιτικούς, ἰδίᾳ δὲ ἐποικισμοῦ τῶν Πολωνικῶν Ἐπαρχιῶν διὰ λόγους κοινωνικούς. Ὁ πρωσσικὸς Νόμος τῆς 26 Ἀπριλίου 1886 ἐπιτρέπει εἰς τὸ κράτος τὴν ἀγορὰν τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν τῶν εὐγενῶν ἐν Πολωνίᾳ καὶ τὴν διανομὴν αὐτῶν εἰς ἀποίκους Γερμανούς.

Ὁ Νόμος τῆς 27 Ἰουνίου 1890 ἐπεκτείνει τὴν νομοθεσίαν ταύτην εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολικὴν Πρωσσίαν, ἵνα ἐμποδίσῃ τὴν μετανάστευσιν τῶν γεωργῶν καὶ θεραπεύσῃ τὴν κρίσιν τῶν ἐργατῶν τῆς γῆς. Ὁ Νόμος τῆς 8 Ἰουνίου 1891 κανονίζει τὰ τῆς λειτουργίας εἰδικῶν Τραπεζῶν (Rentenbanken) ἐξαγορᾶς τῶν κτημάτων καὶ εἰσπράξεως αὐτῶν τοκοχρεωλυτικῶς ἀπὸ τοὺς καλλιεργητάς των. Οὗτοι ὑποχρεοῦνται νὰ πληρώσουν αὐτὴν ἐντὸς 60 ἐτῶν μὲ τόκον 3 1/2 - 4 %. Μέχρις ὅμως τῆς πληρωμῆς τῶν κλήρων των, δὲν εἶναι πλήρεις ἰδιοκτῆται αὐτῶν, καθότι δὲν δύνανται νὰ πωλήσουν ἢ νὰ ὑποθηκεύσουν αὐτούς. Δύνανται μάλιστα νὰ ἐξωσθῶσιν ἐν περιπτώσει κακῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν.

Τέλος ὁ Νόμος τῆς Γερμανικῆς Ἐπικρατείας τῆς 11 Αὐγούστου 1919 ὑποχρεοῖ τὰς Χώρας αὐτῆς νὰ συστήσουν ὑπηρεσίας πρὸς ἀγορὰν ἢ ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν γαιῶν, πρὸς τεμαχισμὸν καὶ διανομὴν αὐτῶν εἰς καλλιεργητάς. Εἰς τὰς ὑπηρεσίας ταύτας παραχωροῦνται αἱ δημόσιαι γαῖαι, παρέχεται δὲ δικαίωμα προτιμήσεως πρὸς ἀγορὰν πωλουμένων κτημάτων ἐκτάσεως ἄνω τῶν 250 στρεμμάτων, ἢ βαλτώδεις ἐκτάσεις τὰς ὁποίας ὁ ἰδιοκτήτης δὲν ἀναλαμβάνει νὰ βελτιώσῃ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας. Τέλος εἰς πολλὰς περιφερείας, ὅλοι οἱ μεγάλοι ἰδιοκτῆται ὑποχρεοῦνται νὰ ἑνωθοῦν εἰς συνδικᾶτα, ἵνα θέσουν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ὑπηρεσίας ἐποικισμοῦ μέρος τῶν γαιῶν των εἰς τιμὴν προπολεμικήν, πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων καλλιεργητῶν καὶ ἐργατῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν ἐπιτρέπεται καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἑταιρίας, θεωρουμένας ὡς ἱδρύματα δημοσίας ὠφελείας, ἡ πρόσκτησις ὑπὸ εὐνοϊκοὺς ὅρους ἀγροκτημάτων καὶ ἡ κατόπιν βελτιώσεως διανομὴ αὐτῶν εἰς ἐποίκους.

Ἰταλία.

Εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἀλλάζει μορφὴν κατὰ περιφερείας, ἐμφανιζόμενον ὑπὸ ὀξεῖαν μορφὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρώμης καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1912 ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἰταλίαν 4.931.000 ἰδιοκτῆται. Ἐκ τούτων ἐκέκτηντο:

Ἀνεπαρκῆ ἰδιοκτησ.	(κάτω τῶν 10 στρεμ.)		3.275.000
Πολὺ μικρὰν »	(10 - 20	»)	614.000
Μικρὰν »	(20 - 40	»)	450.000
Μέσην »			342.000
Μεγάλην »			250.000

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ρώμης, (κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1883) 249 ἰδιοκτῆται κατεῖχον 188 ἰδιοκτησίας ἄνω τῶν 10 000 στρεμμάτων ἑκάστην, συνολικῆς ἀξίας 105 ἑκατ. λιρεττῶν· ἐνῷ 172.692 ἰδιοκτῆται εἶχον 111.490 ἰδιοκτησίας ἀξίας 121 ἑκατ. λιρεττῶν.

Ἡ κατανομὴ τῆς ἰδιοκτησίας εἶχε κατὰ τὸν ἑξῆς πίνακα:

Μεγίστη ἰδιοκτ.	(ἄνω 10.000 στρεμ.)	249	ἰδιοκτ.
Μεγάλη »	(10.000-1000 »)	1700	»
Μέση »	(1000- 200 »)	2754	»
Μικρὰ »	(200- 110 »)	5554	»
Πολύμικρα »	(κάτω τῶν 110 »)	161.894	»

Εἰς τὴν Σικελίαν κατὰ τελευταίαν στατιστικὴν κατέχουν:

Ἔκτασις	Ἰδιοκτῆται	Συνολικὴ ἔκτασις
2.000— 9.990 στρεμ.	614	3.350,313 στρεμ.
10.000—19.900 »	103	1.404,488 »
20.000—39.990 »	51	1.324.443 »
40.000 καὶ ἄνω	19	1.097,595 »
Σύνολον	787	7.176.839 »

Ὁ νόμος τῆς 24 Ἰουνίου 1888 (συμπληρωθεὶς διὰ τοῦ Νόμου τῆς 2 Ἰουλίου 1891), καταργῶν τὰς δουλείας τῆς γῆς ἐμερίμνησε καὶ διὰ τὴν παροχὴν τμημάτων γῆς εἰς τοὺς καλλιεργητάς της, χωρὶς ὅμως νὰ δώσῃ σοβαρὰ ἀποτελέσματα, ἀνασταλεὶς ἄλλωστε εἰς τὰς οὐσιώδεις διατάξεις του διὰ τοῦ Νόμου τῆς 8 Μαρτίου 1908.

Μὲ τὴν λῆξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, σειρὰ Νομ. Διαταγμάτων ἐκανόνισε τὰ ζητήματα τῆς νομῆς τῆς γῆς. Πράγματι ὅμως τὰ Διατάγματα ταῦτα προσεπάθουν ἁπλῶς νὰ νομιμοποιήσουν μίαν πραγματικὴν κατάστασιν, δημιουργηθεῖσαν κατὰ τὸν πόλεμον καὶ μετὰ τὴν λῆξιν αὐτοῦ: τὴν βίᾳ κατοχὴν τῶν μεγάλων κτημάτων (latifundia) ὑπὸ τῶν κολλήγων των (mezzadri ἢ contadini) καὶ τῶν καλλιεργούντων αὐτὰ ἐργατῶν (braccianti). Τὸ διάταγμα τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1919 (γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ συντάκτου του Visocchi) ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς χωρικοὺς τὴν κατάληψιν ἀκαλλιεργήτων ἢ κακῶς καλλιεργουμένων ἀγροκτημάτων, εἴτε ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς, εἴτε ἁπλῶς τῆς ἐξευρέσεως ἐργασίας διὰ τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς περιφερείας. Τὸ διάταγμα Falcioni (22 Ἀπριλίου 1920) ὥρισεν ὅτι ἡ παραχώρησις γαιῶν δέον νὰ γίνηται μόνον εἰς ὀργανισμούς, ἰδίᾳ συνεταιρισμούς, ἱκανοὺς πρὸς καλλιέργειαν καὶ βελτίωσιν τῶν κτημάτων. Τὸ Διάταγμα Micheli (Νοέμβριος 1920) ὥρισεν ὅτι ἡ προσωρινὴ κατοχὴ τῶν χωρικῶν δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς διαρκῆ μετὰ παρέλευσιν διετίας, ἐφόσον οἱ καταλαβόντες τὸ κτῆμα ἐκαλλιέργουν αὐτό. Τέλος ὁ Ν. τῆς 14 Ἰουλίου τοῦ 1922, μὴ ἐφαρμοσθεὶς εἰσέτι, προβλέπει διὰ τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλοτρίωσιν κτημάτων ἐχόντων ἔκτασιν ἄνω τῶν 5,000 στρεμμάτων καὶ μὴ καλλιεργουμένων ἐντατικῶς. Ἡ παραχώρησίς των γίνεται πάντοτε εἰς ὀργανώσεις καλλιεργητῶν. Παραπλεύρως τῶν διαταγμάτων τούτων σειρὰ ἄλλη (Δ. 10 Δεκεμβρίου τοῦ 1917, Δ. 16 Ἰανουαρίου τοῦ 1919) παρεχώρησεν εἰς τὸ ἐθνικὸν ἔργον τῶν πολεμιστῶν (Opera Nazionale per i Combattenti), ἵδρυμα Δημοσίου δικαίου, ἄφθονα τὰ μέσα πρὸς ἀγορὰν ἢ ἀναγκαστικὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπαλλοτρίωσιν γαιῶν τοῦ Δημοσίου, τῶν Κοινοτήτων, τῶν εὐαγῶν ἱδρυμάτων, ἀκόμη δὲ καὶ ἰδιωτικῶν τοιούτων. Τὰς γαίας αὐτὰς παραχωρεῖ κατόπιν βελτιώσεως εἰς ἀπολυομένους πολεμιστάς, ἱκανοὺς πρὸς καλλιέργειαν αὐτῶν.

Τσεχοσλοβακία.

Εἰς τὰς πρώην αὐστριακὰς Ἐπαρχίας τῆς τσεχοσλοβακικῆς δημοκρατίας (Βοημίαν, Μοραβίαν καὶ Σιλεσίαν) ὑπῆρχε, κατὰ τὴν τελευταίαν ὑπάρχουσαν στατιστικὴν τοῦ 1896, ἡ κάτωθι κατανομὴ τῆς ἰδιοκτησίας:

Στρέμματα	Ἰδιοκτησίαι	Ἔκτασις
0— 5	667,526	1,022,320
5— 10	201,389	1,443,930
10— 20	180,542	2,566,840
20— 50	176,826	5,608,550
50— 100	64,960	13,546,880
100— 500	51,813	14,493,520
500— 1000	4,181	2,769,240
1000— 2000	1,126	1,519,840
2000— 5000	567	1,739,540
5000—10000	214	1,542,400
10000—20000	165	2,405,030
Ἄνω τῶν 20000	256	21,506,800

Ἤτοι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων ἀνεπαρκῆ ἰδιοκτησίαν (κάτω τῶν 20 στρεμμάτων) φθάνει τὰ 70,7 % τοῦ ὁλικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ μόλις τὸ 6,49 % τῆς ἐκτάσεως τῶν ἰδιοκτησιῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μικρῶν ἰδιοκτητῶν (ἐχόντων 20-10 στρέμματα) εἶναι 18,9 % ἐπὶ τοῦ συνόλου, κατέχων τὰ 16,82 % τῆς ἐκτάσεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μέσων ἰδιοκτησιῶν (100-1000 στρέμ.) εἶναι 10,2 % κατέχων 39,69 % τῆς ἐκτάσεως. Τέλος αἱ μεγάλαι ἰδιοκτησίαι (ἄνω τῶν 1000 στρεμμάτων) ἀντιπροσωπεύουν 0,18 % τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ 37 % τῆς ἐκτάσεως, ἤτοι πλέον τοῦ τρίτου αὐτῆς.

Τέλος εἰς τὰς ἄλλας δύο Ἐπαρχίας τῆς Δημοκρατίας, ἤτοι τὴν Σλοβακίαν καὶ Καρπαθικὴν Ρωσίαν ὑπερισχύει ἡ πολὺ μικρά, ἄρα ἀνεπαρκής, ἢ ἡ πολὺ μεγάλη ἰδιοκτησία. Οὕτω 935 μεγάλαι ἰδιοκτησίαι, ἄνω τῶν 5750 στρεμμάτων ἑκάστη, καλύπτουν τὰ 35 % τῆς ὅλης ἐκτάσεως αὐτῶν.

Ἤδη διὰ τοῦ νόμου τῆς 9 Νοεμβρίου 1918 ἀπηγορεύθη πᾶσα διανομὴ ἢ δικαιοπραξία ἐπὶ τῶν κτημάτων τῆς τέως Αὐστριακῆς Αὐτοκρατορίας. Ἡ διάταξις αὕτη ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν Σλοβακίαν διὰ τοῦ Νόμου τῆς 10 Δεκεμβρίου 1918.

Διὰ τοῦ Νόμου τῆς 16 Ἀπριλίου 1919, περιέρχονται αὐτοδικαίως εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Κράτους κτήματα ἐκτάσεως ἄνω τῶν 1500 καλλιεργησίμων ἢ 2500 ἐν ὅλῳ στρεμμάτων, ὄχι μόνον κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Νόμου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μέλλον. Κτήματα μικροτέρας ἐκτάσεως δύνανται ν' ἀπαλλοτριωθῶσιν ἐφ' ὅσον παρίσταται ἀνάγκη. Τὰ οὕτω εἰς τὸ Κράτος περιερχόμενα κτήματα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν σχηματισμὸν αὐτάρκων μικροϊδιοκτησιῶν, διὰ τὴν αὔξησιν τῶν ἐκτάσεων

Digitized by Google

τῶν ἐχόντων ἀνεπαρκῆ τοιαύτην μικροκαλλιεργητῶν, διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν συνεταιρισμῶν, διὰ διάφορα κοινωφελῆ ἔργα (Ν. 30 Ἰανουαρίου 1920). Ὁ Νόμος τῆς 8 Ἀπριλίου 1920 κανονίζει τὰ τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν. Αὕτη καθορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέσων τιμῶν τῶν ἀγοραπωλησιῶν μεγάλων ἀγροκτημάτων κατὰ τὰ ἔτη 1913 - 1915. Διὰ τὰ πολὺ μεγάλα κτήματα γίνεται κλιμακωτὴ ἔκπτωσις ἐπὶ τῆς τιμῆς αὐτῆς ἀπὸ 5 % (διὰ κτήματα ἄνω τῶν 10,000 στρεμμάτων) μέχρι 40 % δι' ἄνω τῶν 500,000 στρέμ. Ἐπίσης ἐὰν ἡ ἐκμετάλλευσις ἐγένετο ἐντατική, ἐπιτρέπεται αὔξησις τῆς βασικῆς τιμῆς μέχρι 30 % καὶ 50 % (ἐὰν ὑπάρχουν καὶ οἰκήματα), ἐνῷ γίνεται ἀνάλογος ἔκπτωσις εἰς τὰ πλημμελῶς καλλιεργούμενα κτήματα. Τέλος κατάσχονται ἄνευ ἀποζημιώσεως τὰ κτήματα τῶν ὑπηκόων ἐχθρικῶν δυνάμεων, τῶν μελῶν τῆς πεσούσης δυναστείας, τῶν εὐγενῶν, τῶν προδοτῶν τῆς πατρίδος κλπ. Ἡ ἀποζημίωσις καταβάλλεται ὑπὸ κτηματικῶν Τραπεζῶν χρεολυτικῶς πρὸς ½ % ἐτησίως καὶ μὲ τόκον ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου 3 %. Συμπληρωματικῶς διὰ τοῦ Νόμου τῆς 11 Μαρτίου 1920 παρέχεται πίστωσις εἰς τοὺς ἀπόρους γεωργοὺς διὰ τὴν ἀγορὰν μικροϊδιοκτησιῶν. Τέλος ὁ Νόμος τῆς 27 Μαΐου τοῦ 1919, τροποποιηθεὶς ὑπὸ τῶν Νόμων τῆς 6 καὶ 10 Ἀπριλίου τοῦ 1920 καὶ τοῦ Νόμου τῆς 1 Ἀπριλίου τοῦ 1921, ἐπιτρέπει εἰς τοὺς μικροκαλλιεργητὰς τοὺς ἀπὸ εἰκοσαετίας αὐτοπροσώπως καλλιεργοῦντας κτήματα τοῦ Δημοσίου ἢ περιελθόντα εἰς τὴν κατοχὴν αὐτῶν νὰ ζητήσουν τὴν παραχώρησιν εἰς αὐτοὺς τῶν κτημάτων τούτων ἐκτιμωμένων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀξίας των κατὰ τὸ ἔτος 1913.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Νόμου τῆς 16 Ἀπριλίου 1919 περιῆλθον εἰς τὸ Κράτος μέχρι τῆς 1ης Μαΐου 1923, 39.630.640 στρέμματα, ἤτοι 28,2 % τῆς ὅλης καλλιεργησίμου ἐκτάσεως.

Εἰδικώτερον κατὰ κατηγορίας γαιῶν:

Ἀγροί, ἄμπελοι καὶ κῆποι	10.282.430	στρέμ.
Λειβάδια καὶ βοσκαὶ	3.828.050	»
Δάση	24.534.650	»
Οἰκόπεδα κλπ.	985.510	»

Αἱ μεγάλαι ἰδιοκτησίαι αἱ περιελθοῦσαι εἰς τὸ Κράτος ἀνέρχονται εἰς 1.730 ὧν 786 εἰς τὰς πρώην χώρας τῆς Αὐστρίας καὶ 944 εἰς Σλοβακίαν καὶ Καρπαθιακὴν Ρωσίαν.

Ἡ διαχείρισις τῶν κτημάτων τούτων περιῆλθεν εἰς τὸν Ἔγγειον Ὀργανισμὸν τοῦ Κράτους, ὅστις μέχρι τέλους 1923 εἶχεν ἀποκαταστήσει 117,152 πρόσωπα, ἤτοι:

Καλλιεργητὰς	62.812
Ἀκτήμονας	21.635
Ἐπαγγελματίας	32.705

Βασίλειον τῶν Σέρβων, Κροατῶν, καὶ Σλοβένων.

Εἰς τὴν Παλαιὰν Σερβίαν, τὸ Μαυροβούνιον καὶ τὴν Δαλματίαν ἐπικρατεῖ ἡ μικρὰ ἰδιοκτησία. Εἰς τὴν Βοσνίαν εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἐπὶ τῆς αὐστριακῆς κατοχῆς ἡ ἀγορὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους Μπέηδες τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν καὶ ἡ διανομὴ αὐτῶν εἰς τοὺς καλλιεργητάς των. Ἀντιθέτως εἰς τὰς πρώην αὐστριακὰς χώρας ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία ἐκάλυπτεν ἐκτενεῖς γαίας, ἀφοῦ ὑπῆρχον: Εἰς τὴν Στυρίαν ἰδιοκτησίαι 1613 ἄνω τῶν 1000 στρεμμάτων καὶ 93 ἄνω τῶν 10.000 στρεμμάτων.

Εἰς τὴν Καρινθίαν ἰδιοκτησίαι 1095 ἄνω τῶν 1000 στρεμ. καὶ 64 ἄνω τῶν 10.000 στρεμμάτων.

Εἰς τὴν Καρνιόλην ἰδιοκτησίαι 334 ἄνω τῶν 1000 στρεμμάτων καὶ 38 ἄνω τῶν 10.000 στρεμμάτων.

Ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῶν κτημάτων τούτων ἐνεῖχε καὶ πολιτικὴν σημασίαν, καθότι οἱ ἰδιοκτῆται τούτων ἦσαν κατὰ κανόνα Αὐστριακοὶ καὶ Οὔγγροι.

Ὁ Νόμος τῆς 1 Φεβρουαρίου 1919 καταργεῖ τὰς τσιφλικιακὰς σχέσεις (Κμὲτ καὶ τεζιάκ), ἐν Βοσνίᾳ καὶ Ἐρζεγοβίνῃ ὡς καὶ ἐν Παλαιᾷ Σερβίᾳ καὶ ἀπαγορεύει τὴν ἐκ νέου δημιουργίαν τοιούτων σχέσεων. Ἐπίσης ἐπιτάσσει τὴν ἀναγκαστικὴν καθ' ὅλον τὸ Βασίλειον ἀπαλλοτρίωσιν ὅλων τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν (ἐκτάσεως 100—500 jourata καλλιεργησίμου γῆς, ἀναλόγως τῶν περιφερειῶν) ὡς καὶ τῶν κληρονομικῶς μεταβιβαζομένων εἰς ὁλόκληρον ἰδιοκτησιῶν (fidéicommis), ἐφ' ὅσον καλλιεργοῦνται κολληγικῶς ἢ μόνον μερικῶς. Αὗται παραχωροῦνται εἰς χωρικοὺς ἀκτήμονας ἢ ἔχοντας ἀνεπαρκῆ ἰδιοκτησίαν, προτιμωμένων τῶν παλαιῶν πολεμιστῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν ἢ χηρῶν τοῦ πολέμου. Ἀπαλλοτριοῦνται ἄνευ ἀποζημιώσεως τὰ ἀγροκτήματα τὰ ἀγορασθέντα κατὰ τὸν πόλεμον, διὰ τὰ ὁποῖα ὑφίστανται βάσιμοι ὑπόνοιαι ὅτι ἠγοράσθησαν ἀπὸ ἀδικαιολόγητα πολεμικὰ κέρδη. Ἡ ἀποζημίωσις ὑπολογίζεται ἐπὶ τῇ βάσει φθινούσης κλίμακος συντελεστῶν, ἐπὶ τοὺς ὁποίους πολλαπλασιάζεται ἡ ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου πληρωνομένη κατὰ τὸ κτηματολόγιον ἐτησία ἔγγειος φορολογία.

Ὁρίζονται 28 κατηγορίαι ἢ βαθμίδες ἰδιοκτητῶν, μὲ διαφόρους συντελεστάς. Οὕτως ἡ ἀποζημίωσις εἶναι ἴση μὲ τὸ γινόμενον τῆς ἐγγείου φορολογίας ἐπὶ 1600 εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα καὶ ἐπὶ 400 μόνον εἰς τὴν 28ην βαθμίδα. Εἰς τὴν 1ην ἀνήκουν ἰδιοκτῆται οἱ ὁποῖοι ἐπλήρωνον ἔγγειον φόρον ἐτησίως κατὰ τὸ κτηματολόγιον μέχρι 40 (προπολεμικῶν) κορωνῶν.

Εἰς τὴν 28ην βαθμίδα ἀνήκουν οἱ μεγάλοι τσιφλικιοῦχοι οἱ πληρώνοντες φόρον ἔγγειον ἄνω τῶν 6000 κορωνῶν ἐτησίως. Μεταξὺ τῆς 1ης καὶ τῆς 8ης κατηγορίας ὑπάρχει προοδευτικῶς κατιοῦσα κλῖμαξ συντελεστῶν.

Ρουμανία.

Ὁ Νόμος τῆς 15 Αὐγούστου 1864, καταργῶν τὴν δουλοπαροικίαν, κατέστησε συγχρόνως τοὺς μονίμους κολλήγους (clacachi poutachi) κυρίους μικρᾶς ἐκτάσεως 11, 7 ἢ 4 pogous δηλ. 55, 35 ἢ 20 στρεμμάτων, ἐφ' ὅσον οὗτοι ἦσαν κάτοχοι 4, 2 ἢ 1 βοῶν. Ἀποκατεστάθησαν οὕτω 512.896 οἰκογένειαι κολλήγων ἐπὶ 20.384.850 στρεμμάτων. Ἡ ὑπόλοιπος ἔκτασις παρέμεινεν εἰς τοὺς γαιοκτήμονας, ἐλευθέρα παντὸς ἐν αὐτῇ δικαιώματος καλλιεργείας τῶν κολλήγων. Ἡ ἀνεπαρκὴς πρὸς συντήρησιν γεωργικῆς οἰκογενείας ἔκτασις αὕτη κατενεμήθη περισσότερον σὺν τῷ χρόνῳ καὶ οὕτω οἱ γεωργοὶ καὶ οἱ υἱοί των ἠναγκάζοντο νὰ ἐργάζωνται ὡς κολλῆγοι ἢ ἐργάται εἰς τὰ γείτονα κτήματα. Σειρὰ νόμων (1866, 1872, 1879, 1882, 1908, 1910), ἐπεχείρησε νὰ βελτιώσῃ τὴν κατάστασιν ταύτην ἄνευ οὐσιώδους ἀποτελέσματος. Οὕτω προεκλήθησαν αἱ ἐπαναστάσεις τῶν χωρικῶν τοῦ 1889 καὶ 1907.

Πρὸ τοῦ μεγάλου πολέμου, ἡ κατανομὴ τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς εἰς τὸ Παλαιὸν Βασίλειον εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Ἰδιοκτησία ἐκτάσεως μέχρις

20 στρεμ.	3.352.120	στρεμ.	ἤτοι	4. 3 %
20 — 50	»	16.799.970	»	»	21. 3 %
50 — 100	»	11.374.360	»	»	14. 9 %
100 — 500	»	6.909.530	»	»	8. 9 %
500 — 1000	»	1.668.470	»	»	2. 1 %
1000 — 5000	»	8.163.850	»	»	10. 4 %
ἄνω τῶν 5000	»	29.939.660	»	»	38. 2 %

Ἡ δὲ κατανομὴ τῶν καλλιεργητῶν εἰς τὴν ἔκτασιν ταύτην ὡς ἑξῆς:

Καλ. 476.649	ἐκμ.	5.721690	στρ.	κατ.	μέσ.ὅρ.	12 %
441.336	»	15.463.110	»	»	»	35 »
161.550	»	11.184.090	»	»	»	69 »
50.247	»	9.224.840	»	»	»	183 »
2.377	»	5.875.490	»	»	»	2464 »
1.043	»	10.986.990	»	»	»	10.486 »

Ἐπίσης εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ εἰς τὴν Βουκοβίναν ὑπῆρχον πολλαὶ μεγάλαι ἰδιοκτησίαι, ἀνήκουσαι εἰς εὐγενεῖς μαγυάρους. Τέλος εἰς τὴν Βεσσαραβίαν ἐπεκράτει ἀπολύτως ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία. Σειρὰ νομοθετικῶν διαταγμάτων, ἀπὸ τῆς 28ης Δεκεμβρίου 1918, ἐμερίμνησε διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων ἢ ἐχόντων ἀνεπαρκῆ ἰδιοκτησίαν γεωργῶν, ἰδίᾳ δὲ τῶν μετασχόντων τοῦ πολέμου. Ἡ νομοθεσία αὕτη ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως ἑκάστην ἐπαρχίαν, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῆς νομικῆς καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐν ἑκάστῃ τούτων. Νόμοι διέποντες σήμερον τὰ τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Ρουμανίᾳ, οἵτινες ἀντικατέστησαν τὰ διάφορα νομοθετικὰ διατάγματα, εἶναι: 1) Ὁ νόμος περὶ ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Βεσσαραβίᾳ, τοῦ 1920. 2) Ὁ νόμος περὶ ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν τῷ ἀρχαίῳ βασιλείῳ (Μολδαυΐᾳ, Βλαχίᾳ, Ὀλτενίᾳ καὶ Δοβρουτζᾷ), τοῦ 1921. 3) Ὁ νόμος περὶ ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Τρανσυλβανίᾳ, τοῦ 1921 καὶ 4) Ὁ νόμος περὶ ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἐν Βουκοβίνᾳ, τοῦ 1921.

Εἰς τὴν Παλαιὰν Ρουμανίαν, ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῶν κτημάτων εἶναι ὁλοκληρωτικὴ διὰ τοὺς εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διαμένοντας Ρουμάνους, τοὺς ξένους, τὰ νομικὰ πρόσωπα, ὡς καὶ τοὺς ἔχοντας τὰ κτήματα αὐτῶν ὑπὸ μίσθωσιν ἐπὶ πλέον τῶν 10 ἐτῶν. Τὰ λοιπὰ ἰδιωτικὰ κτήματα ἀπαλλοτριοῦνται μερικῶς, ἐπὶ τῇ βάσει πινάκων συντεταγμένων ἀναλόγως τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ, τῶν ἐγκαταστάσεων καὶ βελτιώσεων τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἰδιοκτησιῶν. Παραμένει ἀναπαλλοτρίωτος ἔκτασις 1000 στρεμμάτων, εἰς οὐδένα ὅμως τῶν ἰδιοκτητῶν ἀφίεται ἔκτασις μεγαλυτέρα τῶν 5000 στρεμμάτων. Ἡ ἀξία τῶν ἀπαλλοτριουμένων ὁρίζεται τελικῶς ὑπὸ τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ τεσσαρακονταπλάσιον τοῦ μισθώματος κατὰ τὰ ἔτη 1917-1922, πληρώνεται δὲ εἰς χρεόγραφα τοῦ Κράτους, ἀποφέροντα 5 % ἐτησίως. Τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ τούτου καταβάλλει τὸ Κράτος. Ἡ διανομὴ τῶν κλήρων εἰς τοὺς γεωργοὺς γίνεται ἐπὶ βάσεως κοινωνικῆς μᾶλλον ἢ οἰκονομικῆς.

Εἰς τὴν Βεσσαραβίαν ἐξαιροῦνται τῆς ἀπαλλοτριώσεως αἱ ἄμπελοι καὶ φυτεῖαι, περιορίζεται ὅμως ἡ ἐναπομένουσα εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ἔκτασις εἰς 1000 στρέμματα. Ἐπὶ πλέον ἀπαλλοτριοῦνται ὑπὲρ τοῦ Κράτους τὰ δάση.

Εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν ἀπαλλοτριοῦνται ἐπὶ πλέον ὁλοκληρωτικῶς αἱ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πολέμου κτηθεῖσαι ἰδιοκτησίαι. Αἱ ἰδιωτικαὶ ἐκτάσεις ἀπαλλοτριοῦνται ἐπὶ τῇ βάσει κλιμάκων δι' ὧν ἀφίενται εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας 1140-1710 στρέμματα. Ἐπίσης λαμβάνεται πρόνοια διὰ τὴν σύστασιν ἀγροτικῶν μικροϊδιοκτησιῶν διὰ τοὺς ἐργάτας καὶ ὑπαλλήλους. Τέλος εἰς τὴν Βουκοβίναν ἡ ἀπαλλοτρίωσις ἀφίνει εἰς μὲν τοὺς ἰδιοκτήτας τοὺς ἔχοντας ἐγκαταστάσεις εἰς τὰ κτήματά των ἔκτασιν 1000-2500 στρεμμάτων ἀναλόγως τῆς περιφερείας, εἰς δὲ τοὺς μὴ ἔχοντας τοιαύτας ἔκτασιν 1000 στρεμμάτων.

Τὰ μέχρι τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1923 ἀποτελέσματα τῶν ἀγροτικῶν νόμων ἐμφαίνονται ἐκ τοῦ κάτωθι πίνακος:

Π. ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ	Βεσσαραβία	Τρανσυλβ.	Βουκοβίνα
Ἰδιοκτ. ἀπαλλοτρ. 5.372	4,271	6,682	1,047
Ὁλικὴ ἔκτ. τῶν ἰδιοκτησιῶν τούτων εἰς στρέμματα 37.678.480	18,290,460	24,630,150	4,516,970
Διαμοιρ. ἔκτασις 13.780.000	10,251,740	157,430	27,780
Ἀπαλλοτρ. » 25.413.030	14,886,130	13,150,760	675,730
Ἀποκατ. γεωργοί 390.646	303,707	10,928	3,408

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀνωτέρω νόμων καθυστερεῖ εἰς τὴν Τρανσυλβανίαν καὶ Βουκοβίναν.

Βουλγαρία.

Ἡ ἔκτασις τῶν ἀγρῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἀνέρχεται εἰς 35,446,850 στρέμματα κατανεμημένα εἰς 6.681.583 τμήματα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν γαιοκτημόνων ἀνήρχετο πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου Σταμπουλίσκυ εἰς 638.796, ἐξ ὧν:

α) Μικροϊδιοκτησίαι 5—50 στρεμ. 401.867 ἤτοι:

ἰδιοκτῆται	κάτω τῶν 5	»	62.409
»	5—10	»	57.011
»	10—30	»	166.185
»	30—50	»	116.262

β) Μέσοι ἰδιοκτῆται ἔχοντες 500—1000 στρέμματα 1.113.

γ) Μεγάλοι ἰδιοκτῆται ἔχοντες ἄνω τῶν 1000 στρεμμάτων 236, ἤτοι:

Ἰδιοκτῆται

1000—2000	στρεμ.	159	ἔχοντες	ἐκτ.	119.940 στρ.
2000—3000	»	39	»	»	94.800 »
3000—5000	»	26	»	»	77.320 »
ἄνω τῶν 5000	»	11	»	»	90.640 »
			Ἤτοι ἐν ὅλῳ	στρέμματα	382.700 »

Ὁ Νόμος τῆς 10 Μαΐου 1921 (συμπληρωθεὶς ὑπὸ τοῦ Ν. τῆς 12 Σεπτεμβρίου 1922) περιορίζει τὸ δικαίωμα τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας εἰς 300 στρέμματα καλλιεργησίμου γῆς κατ' οἰκογένειαν, ἐφ' ὅσον ἡ ἐκμετάλλευσις αὐτῆς ἐνασκεῖται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ ἰδιοκτήτου, ὑποβοηθουμένου κατ' ἐξαίρεσιν καὶ ὑπὸ μισθωτῶν ἐργασίας. Ὅταν ὅμως ὁ ἰδιοκτήτης δὲν καλλιεργῇ αὐτοπροσώπως τὴν καλλιεργήσιμον γῆν του, τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ ἐκταθῇ εἰς περισσότερα τῶν 40 στρεμμάτων, ἐὰν εἶναι μόνος, μέχρι δὲ 100, ἐὰν ἔχῃ καὶ οἰκογένειαν.

Πᾶσα ἐπὶ πλέον τῆς ἐκτάσεως ταύτης ἰδιοκτησία περιέρχεται εἰς τὴν ἄμεσον κατοχὴν τοῦ Δημοσίου, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου καὶ ἀπαλλοτριώνεται πρὸς σχηματισμὸν ἀποθέματος γῆς. Τοῦτο εἰδικὴ δημοτικὴ Ἐπιτροπὴ διανέμει εἰς ἀκτήμονας γεωργοὺς καλλιεργοῦντας ξένην γῆν, εἰς γεωργοὺς ἔχοντας ἀνεπαρκῆ ἰδιοκτησίαν γῆς, καθὼς καὶ εἰς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς πρὸς ὀργάνωσιν γεωργικῆς βιομηχανίας ἢ προτύπων κτημάτων.

Αἱ ἀπαλλοτριούμεναι γαῖαι γεωργῶν καὶ γαιοκτημόνων πληρώνονται εἰς τὴν μέσην ἀγοραίαν τιμὴν κατὰ τὰ ἔτη 1905—1915, ἐξ ἧς περικόπτονται, πρὸς ὄφελος τοῦ Ταμείου τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἐργασίας:

10 %	ἐπὶ τῆς ἀξίας ἀπαλλοτρ. γῆς	100— 300	στρεμ.
20 %	» » » »	500—1000	»
40 %	» » » »	1000—2000	»
50 %	» » » »	2000—καὶ ἄνω	»

Ὁ νέος ἰδιοκτήτης λαμβάνει τὸ κτῆμα εἰς τὴν τιμὴν ταύτην αὐξανομένην κατὰ 20 % πρὸς ὄφελος τοῦ Ταμείου τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ἐργασίας.

Ἡ πληρωμὴ τῶν ἀπαλλοτριωθέντων κτημάτων γίνεται ὑπὸ τῆς Βουλγαρικῆς Γεωργικῆς Τραπέζης δι' ἐνυποθήκων ὁμολογιῶν, ὁ δὲ νέος ἰδιοκτήτης ὀφείλει νὰ πληρώσῃ τὸ κτῆμα του ἐντὸς 30 ἐτῶν, ἢ ἐντὸς 50 ἐτῶν ἐὰν εἶναι μετανάστης (πρόσφυξ).

Πολωνία.

Εἰς τὰ ἐδάφη τὰ ἀποτελέσαντα τὴν Πολωνικὴν Δημοκρατίαν, ὑπῆρχεν ἡ ἑξῆς διανομὴ τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας:

Digitized by Google

Ἰδιοκτησίαι	Ἀρ ιθμ.	0/0	Ἔκτασις Ὁλ. στρ.	Μέση	0/0
κάτω τῶν 50 στρ.	1730793	61,3	43260240	25—	13,5
50—200 »	967605	34,3	98205830	101—	30,8
200—1000 »	102095	3,6	35712670	350	12,2
1000 καὶ ἄνω»	23125	0,8	142253160	6135	44,5
Σύνολον	2823678		319431900		

Διὰ τοῦ νόμου τῆς 10 Ἰουλίου 1919, συμπληρωθέντος διὰ τοῦ νόμου τῆς 15 Ἰουλίου 1920, διατίθενται διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἀκτημόνων ἢ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἐχόντων ἀνεπαρκῆ τοιαύτην γεωργῶν:

α) Αἱ γαῖαι τοῦ Δημοσίου, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Χωρικῆς Τραπέζης τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐποικισμοῦ τῆς Πρωσσίας.

β) Αἱ μὴ καλῶς ἐκμεταλλευόμεναι γαῖαι, καθὼς καὶ αἱ ἀγορασθεῖσαι διαρκοῦντος τοῦ πολέμου καὶ μὴ αὐτοκαλλιεργούμεναι.

γ) Γαῖαι ὑπερβαίνουσαι τὸ ἀνώτατον ἐκ τοῦ Νόμου ἐπιτρεπτὸν τῆς ἰδιοκτησίας, ἤτοι 1800 στρεμ.. ἐκτὸς τῶν βιομηχανικῶν περιφερειῶν, ὅπου τοῦτο ἐλαττοῦται εἰς 600 στρέμ., καὶ τῆς Ἀνατολ. Πολωνίας ὅπου αὐξάνεται εἰς 4000 στρέμματα.

Ἡ εἰς τὸν ἰδιοκτήτην καταβαλλομένη ἀποζημίωσις ὁρίζεται εἰς τὸ ἥμισυ τῆς μέσης εἰς τὴν περιφέρειαν ἀξίας κτημάτων. Ἀλλὰ διὰ διαφόρων ἐκπτώσεων περιορίζεται συχνὰ εἰς τὸ τρίτον τῆς ἀξίας αὐτῆς.

Μέχρι τέλους τοῦ 1922, εἶχον διαμοιρασθῆ 3522 ἰδιοκτησίαι, ἀνήκουσαι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ Κράτος, ἐκτάσεως 3.389.810 στρεμμάτων. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου προσκόπτει εἰς τὸ ὅτι μέγιστον μέρος τῶν ἰδιοκτησιῶν αὐτοκαλλιεργεῖται, ἰδίᾳ εἰς τὸ Παλαιὸν Βασίλειον (πρώην Ρωσικὴ Πολωνία). Ἑπομένως ἡ κατάτμησις οἰκονομικῶν μονάδων καὶ ἀποκατάστασις οὐχὶ κυρίως καλλιεργητῶν, ἀλλ' ἐργατῶν τῆς γῆς εἶναι δυσχερεστέρα. Ἀνεξαρτήτως τῶν ἀνωτέρω νόμων, ὁ Νόμος τῆς 17ης Δεκεμβρίου 1920 ἐπιτρέπει εἰς τὸ Κράτος τὴν πρόσκτησιν ἐδαφῶν εἰς τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, πρὸς διανομὴν εἰς τοὺς διακριθέντας στρατιώτας τοῦ πολωνικοῦ στρατοῦ καὶ πρὸς ἐποικισμόν. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τούτου ἀπηλλοτριώθησαν 3.890.090 στρέμματα, ὧν 1.050.000 δάση.

Ἐσθονία.

Εἰς τὴν Ἐσθονίαν, ἡ πρὸ τῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως ἰδιοκτησία εἶχεν ὡς ἑξῆς:

1.149 ἰδιοκτησίαι κατεῖχον 24.447.566 στρεμ. ἢ 58 0/0
50.961 » » 17.731.043 » ἢ 42 0/0

Διὰ τοῦ Νόμου τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1919, ἀπαλλοτριοῦνται ὑπὲρ τοῦ Κράτους ὅλαι αἱ ἄνω τῶν 3.300 στρεμμάτων (300 deciatines) ἰδιοκτησίαι, μεθ' ὅλων τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν κινητῶν. Τὰ κτήματα ταῦτα τεμαχίζονται διὰ κλήρων (δυναμένων νὰ καλλιεργηθῶσιν ὑπὸ μιᾶς οἰκογενείας καὶ ζεύγους ἵππων), ὧν παραχωρεῖται ἡ κληρονομικὴ νομὴ εἰς γεωργούς ἢ παραχωροῦνται εἰς συνεταιρισμοὺς ἢ συλλόγους ἐργατῶν ὡς κοινὴ ἰδιοκτησία.

Διὰ τοῦ Νόμου 1919 ἀπηλλοτριώθησαν ἀναγκαστικῶς:

Ἀνήκοντα εἰς ἰδιώτας 19.479.503 στρέμ. ἢ 82,5 0/0
» » νομ. πρόσωπ. 1.734.810 » » 7,3 0/0
τὸ Κράτος 2.411.629 » » 10,2 0/0

Εἰς διάστημα τριετίας ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου ἐσχηματίσθησαν 21,992 νέαι μικροϊδιοκτησίαι ἐκτάσεως 165-220 στρεμμάτων ἑκάστη.

Λεττονία.

Εἰς τὴν Λεττονίαν, ἡ μεγαλειτέρα ἔκτασις τῶν γαιῶν ἀνῆκεν εἰς Γερμανοὺς εὐγενεῖς ἀποτελοῦντας τὸ 1 0/0 τοῦ πληθυσμοῦ, ἐνῷ οἱ χωρικοὶ ἀπετέλουν τὰ 83 0/0 αὐτοῦ. Ἡ κατανομὴ τῆς γῆς εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λιβονίας (κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1897) ἐπὶ ὁλικῆς ἐκτάσεως 41.800.000 στρεμμάτων, ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία κατεῖχε 25.911.000 στρέμματα, ἤτοι 62 0/0 αὐτῆς, κατανεμόμενα εἰς 900 μόνον ἰδιοκτησίας.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κουρλανδίας (κατὰ στατιστικὰς τοῦ 1887) ἐπὶ ἐκτάσεως 26.707.270 στρεμμάτων κατεῖχον οἱ εὐγενεῖς 10.776.750 στρέμματα, ἀπαρτίζοντα 648 ἰδιοκτησίας, οἱ χωρικοὶ 9.880.728, τὸ Κράτος 5.778.498 καὶ διάφοροι ἄλλοι 267.993 στρέμματα.

Ὁ κάτωθι πίναξ δίδει εἰκόνα τῆς κτηματικῆς καταστάσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἐπαρχίαι	Ὁλικὸς ἀριθμὸς	Γεωργ. πληθυσμ.	Χωρικοὶ ἰδιοκτῆτ.	Εὐγεν. ἰδιοκτ.	Ἀκτήμ. χωρικ.
Λιβονία	1.299.365	918.584	181.783	800	650.000
Κουρλανδ.	673.399	518.273	107.557	648	377.000
Σύνολον	1.972.764	1.436.857	289.340	1.448	1.027000

Ὁ Νόμος τῆς 16 Σεπτεμβρίου 1920, συμπληρωθεὶς διὰ τῶν Ν. τῆς 17 Σεπτεμβρίου καὶ 21 Δεκεμβρίου 1921, κρατοποιεῖ ὅλας τὰς γαίας τὰς ὑπερβαινούσας μίαν μέσην γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν μετὰ τῶν ἐπ' αὐτῶν ζώων καὶ γεωργικῶν ἐργαλείων, πρὸς συμπλήρωσιν μέχρι 240 στρεμμάτων τῶν ὑπαρχουσῶν μικροϊδιοκτησιῶν καὶ πρὸς σχηματισμὸν νέων τοιούτων. Ἀποστερεῖ τοῦ δικαιώματος τῆς ἀποζημιώσεως ὅσους ἠγόρασαν ἰδιοκτησίας εἰς πρόσφατον ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου χρόνον καὶ εἰσέπραξαν τὴν ἀξίαν αὐτῶν μεταπωλοῦντες μέρος τῶν ἰδιοκτησιῶν τούτων.

Ἐπὶ ὁλικῆς καλλιεργησίμου ἐκτάσεως 48.781.490 στρεμμάτων τῆς Λεττονίας ἀπηλλοτριώθησαν 28.860.860 στρέμματα, ἤτοι 59 0/0.

Μέχρι τῆς 1 Ἰανουαρίου 1922, εἶχον διανεμηθῆ εἰς τοὺς ἀκτήμονας 1020 μεγάλαι ἰδιοκτησίαι, ἐκτάσεως 4.808.690 στρεμμάτων, διὰ τῶν ὁποίων ἐσχηματίσθησαν 27.857 μικροϊδιοκτησίαι.

Λιθουανία.

Ἐκ τῆς ὁλικῆς ἐκτάσεως τῶν γαιῶν τῆς Λιθουανίας:

Ἀνῆκεν εἰς τὸ Κράτος 10 0/0.

Τοὺς μεγάλους ἰδιοκτήτας ἔχοντας ἄνω τῶν 20.000 στρεμ. 36 0/0.

Ἡ ὑπόλοιπος κατενέμετο ὡς ἑξῆς:

Ἰδιοκτησίαι κάτω τῶν 1100 στρεμ. 60 0/0
» 1.100-11.000 » 18.4 0/0
» ἄνω τῶν 11.000 » 21.6 0/0

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐκμεταλλεύσεις αὗται κατενέμοντο ὡς ἑξῆς:

Κάτω τῶν 1.100 στρεμμάτων 98.4 0/0
1.100—11.000 » 1.5 0/0
Ἄνω τῶν 11.000 » 0.1 0/0

Τέλος ἐκ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν προσώπων, ἦσαν μικροκαλλιεργηταί, ἔχοντες ἀνεπαρκῆ γῆν (κάτω τῶν 33 στρεμμάτων), 28 0/0.

Ἐντελῶς ἀκτήμονες 15—20 0/0.

Διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 11 Δεκεμβρίου 1920, παραχωροῦνται τὰ Δημόσια καὶ ἄλλα ἀναγκαστικῶς ἀπαλλοτριούμενα κτήματα πρὸς σχηματισμὸν αὐτοκαλλιεργουμένων μικροϊδιοκτησιῶν ἢ συμπλήρωσιν τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἐχόντων ἀνεπαρκῆ τοιαύτην αὐτοκαλλιεργητῶν. Ἀπαλλοτριώνονται ἀναγκαστικῶς τὰ ἐκχερσωθέντα δάση, αἱ καλλιεργηταὶ ἐκτάσεις καὶ αἱ ἄνω ἐπιτρεπτοῦ ὁρίου μεγάλαι ἰδιοκτησίαι. Ἡ πληρωμὴ αὐτῶν γίνεται εἰς ὁμολογίας ἠγγυημένας ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ ἀποφερούσας τόκον 5 0/0. Τὸ Διάταγμα τῆς 6 Ἀπριλίου 1921 συμπληρώνει τὸ προηγούμενον, ὁρίζον βασικὴν τιμὴν γαιῶν κατὰ deciatine (11 στρέμματα) 100 πολωνικὰ μάρκα, πολλαπλασιαζομένην ἐπὶ ὡρισμένον συντελεστὴν κατὰ ποιότητα γαιῶν. Ὁ συντελεστὴς οὗτος διὰ μὲν τὰς καλλιεργησίμους γαίας κυμαίνεται ἀπὸ 200 (1η ποιότης) μέχρι 10 (6η ποιότης) μάρκα διὰ δὲ τὰ λειβάδια ἀπὸ 240—424.

Ὁ Ν. τῆς 15 Φεβρουαρίου 1922, ὁρίζει ὡς ἀνώτατον ἐπιτρεπτὸν ὅριον 800 στρέμματα διὰ τὰς διῃρημένας καὶ 1500 στρέμματα διὰ τὰς ἐξ ἀδιαιρέτου ἰδιοκτησίας. Τὸ ἐπὶ πλέον περιέρχεται εἰς τὸ Κράτος, τὸ ὁποῖον ἀποζημιώνει τὸν ἰδιοκτήτην πρὸς 48 μάρκα τὸ στρέμμα κατ' ἀνώτατον ὅριον, τοκοχρεωλυτικῶς εἰς 66 ἔτη. Ἀπαλλοτριώνονται ἄνευ ἀποζημιώσεως:

α) Γαῖαι ἀκαλλιέργητοι ἢ κακῶς ἐκμεταλλευόμεναι.

β) Γαῖαι παραχωρηθεῖσαι δι' εἰδικῶν νόμων εἰς ἀξιωματικοὺς ἢ ἀνήκουσαι εἰς πρόσωπα δράσαντα ἐναντίον τῆς αὐτονομίας τῆς Λιθουανίας.

Τοῦ νόμου τούτου ἐξαιροῦνται προσωρινῶς ἐπὶ τριετίαν αἱ εἰς ξένους ἀνήκουσαι ἰδιοκτησίαι. Αἱ οὕτω εἰς τὸ Κράτος περιερχόμεναι γαῖαι διαμοιράζονται ὡς πλήρης ἰδιοκτησία ἢ ἐπὶ ἐνοικίῳ εἰς τοὺς ἀκτήμονας (κατὰ προτίμησιν στρατιῶται) καὶ τοὺς ἔχοντας ἀνεπαρκῆ ἰδιοκτησίαν γῆς, εἰς τρόπον ὥστε αὕτη ν' ἀνέλθῃ εἰς 60—200 στρέμματα κατὰ οἰκογένειαν. Τὰ 9)10 τῆς ἀξίας τῶν κλήρων καταβάλλονται τοκοχρεωλυτικῶς εἰς 45 ἔτη.

Ρωσία.

Ἀπὸ τῆς καταργήσεως τῆς δουλοπαροικίας, ἥτις ἐγένετο τὴν 19 Φεβρουαρίου 1861 διὰ τοῦ περιφήμου διαγγέλματος τοῦ Τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Β', τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐφαίνετο λυθὲν θεωρητικῶς, παρέμεινεν ἐν τῇ πράξει ἓν τῶν πλέον σοβαρῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων τῆς Ρωσίας. Κατὰ τὴν διανομὴν ταύτην διετέθησαν εἰς 8,450 782 οἰκογενείας 1,227.913,000 στρέμματα καλλιεργησίμων γαιῶν, ἤτοι 133 στρέμμ. κατὰ οἰκογένειαν. Μὲ τὴν αὔξησιν ὅμως τοῦ πληθυσμοῦ, ὑπῆρχον ἤδη τῷ 1005 εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ρωσίαν 2,200,000 οἰκογένειαι ἀκτημόνων. Διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 9 Νοεμβρίου 1906, ὁ τότε πρωθυπουργὸς Στολυπὶν ἐπεδίωξε τὴν κατάργησιν τὴν συνιδιοκτησίας (μὶρ) τῶν κοινοτήτων καὶ τὴν διανομὴν αὐτῆς εἰς τοὺς χωρικούς· οὕτω μέχρι τοῦ μεγάλου πολέμου ἐδημιουργήθη περίπου ἓν ἑκατομμύριον μικροϊδιοκτησιῶν, αἵτινες ὅμως δὲν ἔλυσαν τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα.

Κατὰ στατιστικὴν τοῦ 1913 ὑπῆρχον εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ρωσίαν,

Γαῖαι ἀνήκ. εἰς ἰδιώτ.	1,119,088,773 στρ.	ἤτοι	25 8 0/0
Συνιδιοκτ. χωρ. (μὶρ)	1,526,443,457 »	»	31,1 0/0
Κτήματα τοῦ Στέμματος, τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαφόρων Νομικῶν προσώπων	1,601,584,643 »	»	31.1 0/0
Τὸ ὅλον	4,247,116,873 »	»	100,0/0

Ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν γαιῶν, τὰ 62 0/0 ἀνῆκον εἰς τοὺς εὐγενεῖς, εἰς δὲ τοὺς χωρικοὺς μόνον 15,4 0/0 ἤτοι ἐν ὅλῳ 145,354,275 στρέμματα, καίτοι οὗτοι ἀπετέλουν τὰ 86 0/0 τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρωσικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ἡ μπολσεβικικὴ Κυβέρνησις ἐδημοσίευσε τὴν 26 Ὀκτωβρίου (8 Νοεμβρίου) 1917 τὸ διάταγμα περὶ τῆς ἄνευ ἀποζημιώσεως καταργήσεως τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς, ἥτις περιέρχεται εἰς τὰ τοπικὰ σοβιέτ, πλὴν τῶν μικροϊδιοκτησιῶν τῶν χωρικῶν. Ὁ Νόμος τῆς 19 Φεβρουαρίου 1918 εἶναι ἀκόμη ριζικώτερος. Καταργεῖ καὶ τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν χωρικῶν, κοινωνιοποιεῖ τὴν γῆν τῆς ὁποίας τὴν νομὴν παραδίδει εἰς τοὺς αὐτοπροσώπως καλλιεργοῦντας αὐτήν, τοὺς ὁποίους κατατάσσει κατὰ ἐργατικὰς μονάδας, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ ἐν γένει τῆς πρὸς ἐργασίαν ἱκανότητος αὐτῶν.

Ὁ κανονισμὸς τῆς ἀγροτικῆς σοσιαλιστικῆς ὀργανώσεως τῆς γῆς, δημοσιευθεὶς τὴν 14 Φεβρουαρίου 1919, προσπαθεῖ νὰ ρυθμίσῃ τὴν νομὴν καὶ καλλιέργειαν αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κομμουνιστικῶν ἰδεωδῶν. Δημιουργεῖ πρὸς τοῦτο τὰς ἑξῆς μορφὰς γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων:

α') Τὰς κρατικὰς σοβιετικὰς ἐκμεταλλεύσεις (σοβχόζ) χρησιμευούσας ὡς πρότυπα καλλιεργείας.

β') Πρωτογενεῖς παραγωγικοὺς συνεταιρισμοὺς (ἀρτέλ).

γ') Ἑταιρείας διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀγρῶν.

δ') Ἀγροτικὰς κομμούνας, ἤτοι συνεργατικὰς ἀπὸ κοινοῦ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως τῶν προϊόντων, διὰ τῆς συνενώσεως τῶν μικροϊδιοκτησιῶν τῶν μελῶν αὐτῶν. Οὕτω μέχρι τέλους τοῦ 1911 συνέστησαν εἰς τὴν Ρωσίαν 15.819 ἀπὸ κοινοῦ ἐκμεταλλεύσεις τῆς γῆς, περιλαμβάνουσαι μέλη 1,015,125 μέλη καὶ κατέχουσαι 23,101 560 στρέμματα, ἤτοι 1,06 0/0 μόνον τῆς καλλιεργησίμου ἐκτάσεως. Ἡ ὑπόλοιπος ἔκτασις ἐξηκολούθει ἐκμεταλλευομένη ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς κατὰ τὸ σύστημα τῆς μικροκαλλιεργείας. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 ἡ κατανομὴ τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων εἶχεν ὡς ἑξῆς:

Ἄνευ σπορᾶς 6,5 0/0
σπορὰ 44 στρεμμάτων 74,0 0/0
» 44 - 88 » 16,4 0/0
» 88 - 133 » 2,2 0/0
» ἄνω τῶν 133 στρ. 0,9 0/0

Ἐπειδὴ ὅμως αἱ συχναὶ διανομαὶ τῆς γῆς ἐπέφεραν ἐλάττωσιν τῆς καλλιεργείας, αὗται ἀπηγορεύθησαν διὰ τοῦ Διατάγματος τῆς 30 Ἀπριλίου 1920. Ἀλλ' ἡ ἕνεκα τῆς ἀβεβαιότητος τῆς νομῆς τῆς γῆς καὶ τῶν δημευτικῶν κατὰ τοῦ πλεονάζοντος τῆς ἐσοδείας μέτρων προελθοῦσα μείωσις τῶν καλλιεργουμένων ἐκτάσεων ἔπεισε τὴν μπολσεβικικὴν κυβέρνησιν νὰ ἐφαρμόσῃ πρωτίστως εἰς τοὺς ἀγροὺς τὴν Νέαν οἰκονομικὴν Πολιτικὴν (ΝΕΡ). Οὕτω προῆλθεν ὁ Θεμελιώδης Νόμος τῆς χρήσεως τῆς γῆς ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν, δημοσιευθεὶς τὴν 22 Μαΐου 1922, τοῦτον δ' ἠκολούθησεν ὁ Ἀγροτικὸς Κῶδιξ τῆς 30 Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ἰσχύων δι' ὅλας τὰς ἀποτελούσας τὴν Σοβιετικὴν Ἕνωσιν Σοσιαλιστικὰς Δημοκρατίας.

Ἀρχαὶ διέπουσαι αὐτὸν εἶναι:

α') Ἡ κρατοποίησις ὅλων τῶν γαιῶν.

β') Τὸ δικαίωμα νομῆς αὐτῶν ὑπὸ τῶν καλλιεργητῶν, οἵτινες δύνανται νὰ νέμωνται τὰς ὑπ' αὐτῶν κατεχομένας γαίας, αὐτοὶ καὶ οἱ διάδοχοί των, ἐφ' ὅσον αὐτοπροσώπως καλλιεργοῦν αὐτάς. Δὲν ἔχουν ὅμως δικαίωμα διαθέσεως αὐτῶν.

γ') Διατηροῦνται ἐν ἰσχύϊ αἱ ἄνω μορφαὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ καλλιεργείας τῆς γῆς, κατ' ἐλευθέραν ἐκλογὴν τῶν μελῶν των.

δ') Ἐπιτρέπεται ἡ ἐκμίσθωσις τῆς νομῆς τῶν γαιῶν ὑπὸ τῶν κατόχων αὐτῶν μόνον εἰς αὐτοκαλλιεργητὰς καὶ διὰ περίοδον μὴ ὑπερβαίνουσαν τὸν κύκλον τῆς ἀμειψισπορᾶς.

ε') Ἐπιτρέπεται ἡ πρόσληψις ἡμερομισθίων ἐργατῶν τῆς γῆς.

στ') Ἡ ἐπικαρπία τοῦ οἰκογενειακοῦ κλήρου, ἀνήκει ὄχι μόνον εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς ἀγροτικῆς οἰκογενείας (ντβόρ), ἥτις ἀποτελεῖ οὕτω μίαν κομμούναν. Διανομὴ τῆς γῆς μεταξὺ τῶν μελῶν της δὲν ἐπιτρέπεται παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον δύνανται νὰ προέλθουν ἐξ αὐτῆς μικροεκμεταλλεύσεις.

Ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς ταύτης ὑπῆρξεν ἡ ἐνίσχυσις τῶν μικροεκμεταλλεύσεων καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν ἀπὸ κοινοῦ γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων παρὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς οἰκονομικὴν ἀγωγὴν τοῦ Κράτους.

Οὕτω κατὰ τὸ 1922 ὑπῆρχον εἰς τὴν Ρωσίαν

Digitized by Google

ἐν συνόλῳ 12.971 κοιναὶ ἐκμεταλλεύσεις, περιλαμβάνουσαι 687,759 ἑταίρους καὶ κατέχουσαι 10.629. 100 στρέμματα. Ἦτοι αἱ ἐκμεταλλεύσεις αὗται παρουσιάζουν ἐλάττωσιν ἐντὸς ἔτους μόνον 2.848, ἐνῷ ἡ ἔκτασίς των περιωρίσθη εἰς τὸ ἥμισυ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν των κατὰ τρίτον. Αἱ κρατικαὶ ἐκμεταλλεύσεις περιωρίσθησαν ἐπίσης εἰς 8.496 ἐκτάσεις 24.914.400 στρεμμάτων, ἔναντι 8915 κτημάτων ἐκτάσεως 45,538,900 στρεμμάτων κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1921.

Βιβλιογραφία. Γρ. Παλαιολόγου, Γεωργικὴ καὶ οἰκιακὴ οἰκονομία, τόμοι I - II, Ναύπλιον 1831. Δ. Κ. Τσοπωτοῦ, Ἱστορία τῶν γεωργῶν καὶ τῆς ἰδιοκτησίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι Τουρκοκρατίας, Βόλος 1896,— Τοῦ ἰδίου, Γῆ καὶ γεωργοὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, Βόλος 1912.—Σοφ. Τριανταφυλλίδου, Μελέτη περὶ Μορτῆς, Βόλος 1906.—Γ. Παχύ, Τὸ ἐν Ἠπείρῳ ἀγροτικὸν ζήτημα, Ἀθῆναι 1882.—Καλλιγᾶ, Δουλοπαροικία (Μελέται καὶ Λόγοι), Ἀθῆναι 1882.— Ν. Κολυβᾶ, Ἱστορικὸν σημείωμα ἐπὶ τῆς Νομοθεσίας τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, Ἀθῆναι 1922.— Ν. Δ. Πάππου, Ζητήματα ἀγροτικῆς οἰκονομίας ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἀθῆναι 1906.—Λ. Α. Χατζηγιάννη, Τὸ Ἀγροτικὸν πρόβλημα τῆς Θεσσαλίας, Ἀθῆναι 1910.—Γ. Χ. Ζωγράφου, Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἀθῆναι 1911. — Ἀλ. Παπαναστασίου, «Ἡ γῆ εἰς τοὺς καλλιεργητάς της» «Νέα Ἡμέρα» 13—31 Αὐγούστου 1912 (ἀναδημοσιευθὲν εἰς «Ἀγροτικὴν Ὀργάνωσιν» 1919). — Π. Γ. Γεννadίου, Ἡ ἀπαλλοτρίωσις τῶν τσιφλικίων καὶ ἡ διανομὴ αὐτῶν εἰς τοὺς ἀκτήμονας γεωργούς, Ἀθῆναι 1917. — Στεφ. Ἀναστασιάδου, Ἀγροτικὰ ζητήματα, Ἀθῆναι 1917. — Δ. Κ. Βογασλῆ, Τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα εἰς τὸν Νομὸν Τρικκάλων, Ἀθῆναι 1918.—Ἀλ. Σβώλου, Ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις πρὸς ἀποκατάστασιν ἀκτημόνων γεωργῶν, Ἀθῆναι 1918.—Κ. Ζαβιτσιάνου, Τὸ ἐν Ἑλλάδι ἀγροτικὸν ζήτημα, Ἀθῆναι 1918. Τοῦ ἰδίου, Ἀγόρευσις ἐπὶ τοῦ Νομοσχεδίου «Περὶ ἀγροτικοῦ Νόμου», Ἀθῆναι 1920.—Σπ. Χασιώτου, Ἐπὶ τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος, Ἀθῆναι 1921. — Ἀλ. Μυλωνᾶ, Ἡ ἀγροτικὴ νομοθεσία καὶ ἡ προταθεῖσα μεταρρύθμισίς της, Ἀθῆναι 1922. — Χρ. Εὐελπίδου, Ἀγροτικὸν πρόγραμμα, Ἀθῆναι 1923. —Δ. Ζωγράφου, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Γεωργίας, τόμοι 1-3, Ἀθῆναι 1921—4.—Ἠλ. Ἀναστασιάδου, Ἔκθεσις περὶ διαφόρων δημοσιονομικῶν ζητημάτων Βοσνίας, Ἐρζεγοβίνης καὶ Σερβίας, Ἀθῆναι 1914. — *E. Philippovich,* La politique agraire (tr. S. Boussy) Paris 1904. — *G. Gatti,* Socialisme et Agriculture, Paris 1901.— *K. Kautsky,* La question agraire (tr. Milhaud et Polack) Paris 1900.

E. Vandervelde. Le Socialisme agraire, Paris 1908. — *M. Augé - Laribé.* L' Évolution de la France Agricole.—*P. Caziot.* La terre à la famille paysanne, Paris 1919.—*Paul Roux.* La question agraire en Italie, Paris 1910.—*Ed. Lefébure.* La réforme agraire en Prusse, Paris 1902.—*H. Remizoff.* La question agraire en Russie, Lauzanne 1918.—*E. Schkaff.* La question agraire en Russie, Paris 1922.—*Raoul Labry.* Une législation communiste, Paris 1920.

N. Tcherkinsky. La Constitution agraire de la Russie des Soviets (Revue Int. Les Institutions Économiques et Sociales), Rome 1924.

Royaume de Roumanie. La Réforme agraire en Roumanie, Bucarest 1919. *Edouard Vondruskи.* La Réforme agraire en Tchécoslovaquie, Prague 1924. *G. Ionescu-Sisesti.* Spitino agraire A production agricole en Roumanie, Bucarest 1921. *Etienne Królikowski.* Etat de l' Agriculture en Pologne, Varsovie 1923. *Dr Joseph Macek.* La réforme agraire en Tchécoslovaquie (Bull. Mens. Les Institutions Économiques et Sociales. XII No 12, Rome 1921). *René Gonnard.* La Réforme agraire dans les pays de l' Europe Centrale (Revue Politique et parlementaire No 319), Paris 1921. A. M. Conacker (Rev. Int. Les Institutions Économiques et Sociales) Rome 1925. *Maurice Pernot.* L' expérience italienne (Revue des Deux Mondes, 15 Juin), Paris 1923. *Institution Sup. d'Agriculture.* Annuaire International de Legislation Agricole I—XIV, Rome 1911—24.

ΧΡ. ΕΥΕΛΠΙΔΗΣ

Ἀγροτικὸν ζήτημα Κερκύρας. Αἱ ἀγροτικαὶ σχέσεις ἐν Κερκύρᾳ, αἱ ἀντιθέσεις τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως ἡ ἀγροτικὴ κατάστασις ἐν Κερκύρᾳ μὲ τὰ βαρέα αὐτῆς οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ἀποτελέσματα, πάντα ταῦτα ἄτινα ἀποτελοῦσι τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα τῆς Κερκύρας, ὡς κοινωνικὸν ζήτημα καταπιέσεως καὶ ὑποτελείας τῶν ἀγροτῶν, συνυφαίνονται μετὰ τῆς μακραίωνος ἱστορίας τῆς Κερκύρας καὶ κυρίως τῆς ξενικῆς ἐπ' αὐτῆς κυριαρχίας. Ἀφ' ἧς μετὰ τὴν καταλύσασαν ὑπὸ τῶν Λατίνων τὸ Βυζαντιακὸν Κράτος τετάρτην Σταυροφορίαν ὑπήχθη καὶ ἡ Κέρκυρα ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν, διετέλεσεν ὑπ' αὐτὴν ἐπὶ ἓξ καὶ πλέον αἰῶνας. Ἀπὸ τῶν Βυζαντίνων περιελθοῦσα εἰς τοὺς Ἀνδεγαυοὺς, Γάλλους κατακτητὰς τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ τὸν Κάρολον Ἀνδηγαυὸν Carles D'Anjou) καὶ ἐκ τούτων εἰς τοὺς Ἐνετοὺς (13ος καὶ 14ος αἰὼν) μέχρι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως μετήλλαξε πάλιν κυριάρχους Γάλλους, Ρωσοτούρκους καὶ Ἄγγλους, ἀπελευθερωθεῖσα κατὰ τὸ 1864. Ἡ ἐποχὴ τῆς ἀκμῆς τοῦ Φεουδαλικοῦ πολιτισμοῦ εὑρίσκει τὴν Κέρκυραν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ξένων φεουδαρχῶν. Οὗτοι εὑρόντες εἰς Κέρκυραν φέουδά τινα, τιμάρια βυζαντιακῆς, κατά τινα γνώμην, προελεύσεως (ὑπὸ τὸ ὄνομα «πρόνοιαι») ηὔξησαν ταῦτα κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ φεουδαλικοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις ὢν σύστημα terrien et militaire, κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ Fustel de Coulanges, ἐστήριζε τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ ἐπὶ ἱεραρχίας γαιοκτημόνων γινομένων τοιούτων κατὰ παραχώρησιν τοῦ ἡγεμόνος καὶ προσφερόντων εἰς ἀντάλλαγμα εἰς αὐτὸν πίστιν καὶ στρατιωτικὴν εἰσφοράν.

Οἱ κατακτηταὶ παρεχώρησαν τὰ κτήματα τῶν ἀγροτῶν τῆς Κερκύρας, μέγα μέρος τῆς ὑπαίθρου αὐτῆς χώρας, εἰς τοὺς εὐγενεῖς φεουδάρχας των, οἵτινες προσέφερον τῷ Ἡγεμόνι αὐτῶν τὴν ἀναγκαίαν στρατιωτικὴν δύναμιν στρατολογοῦντες αὐτὴν παρὰ τῶν ὑποτελῶν των κατοίκων ὧν ἀπεμύζων τὰς προσόδους, δι' ὧν συνετήρουν τὸν ἱπποτικὸν καὶ ρωμαντικὸν αὐτῶν βίον. Ὁπωσδήποτε ὁ τιμαριωτισμὸς τῆς Κερκύρας φαίνεται ὅτι δὲν ἦτο τοσοῦτον βαρὺς ὡς ὁ ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ ἀκμάσας. Jus primae noctis δὲν ἴσχυεν, αἱ ἀγγαρεῖαι τῶν ὑποτελῶν ἦσαν ὀλιγώτεραι, ἡ στρατιωτικὴ εἰσφορὰ μικρά, ἀλλ' ἡ οἰκονομικὴ καταπίεσις μεγάλη. Οἱ πύργοι τῶν ἀρχόντων συνετηροῦντο μὲ τὸν ἱδρῶτα τοῦ ἀγρότου, ὅστις ἐστερημένος μέσων, καθυστερημένος καὶ ἀμαθής, κατ' ἀνάγκην φυγόπονος διὰ τὸ μάταιον τῆς ἀναπτύξεως ἐργατικότητος ἐπ' ὠφελείᾳ ἄλλων, ἀντεμετώπιζεν ὅλας τὰς δυσμενεῖς συνθήκας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Παρὰ ταῖς τιμαριωτικαῖς γεωργικαῖς σχέσεσιν, ἡ ἐμφύτευσις μὲ τὴν εὔκολον ἐπανέλευσιν τοῦ κτήματος εἰς τὸν κύριον ἐν περιπτώσει καθυστερήσεως τοῦ κανόνος, ἡ ἀγροληψία μὲ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀγρολήπτου νὰ μεταβιβάζῃ τὸ κτῆμα του, ἐδημιούργησαν βαρείας συνθήκας διὰ τὸν ἀγρότην, ὅστις ὑπὸ ξένην καὶ βαρεῖαν κυριαρχίαν τελῶν δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῇ. Ἀγροτικαὶ τινες ἐξεγέρσεις κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα πνίγονται εἰς τὸ αἷμα. Τὰ θεμέλια τῶν φεουδαρχικῶν πύργων στηρίζονται ἐπὶ σκελετῶν ἀγροτῶν ὑποτελῶν καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ὑποταγὴ ἀραιώνει τὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου.

Μόνον ἡ γαλλικὴ μεσαιωνικὴ παροιμία contentement passe richesse ἐξηγεῖ πῶς ὁ πληθυσμὸς οὗτος συνετηρήθη κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς αὐτοὺς χρόνους. Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις, ἐπεκτείνουσα τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς καὶ ἐπὶ τῆς Κερκύρας καταληφθείσης κατὰ τὸ 1797 ὑπὸ τῶν Γάλλων Δημοκρατικῶν, καίει ἐν μέσῳ ἑορτῶν τὴν Χρυσῆν Βίβλον (libro d'oro) ἐν ᾗ ἀνεγράφοντο οἱ τίτλοι τῶν εὐγενῶν. Ἀλλ' ἡ καμπὴ τοῦ Ναπολέοντος φέρει μετὰ τριετίαν τοὺς Ρώσους καὶ Τούρκους ἐν Κερκύρᾳ, οἵτινες ἀνιστῶσι πάλιν τοὺς τίτλους τῶν εὐγενῶν καὶ τὰ δικαιώματά των, τραπείσης μόνον εἰς φόρον πρὸς τὸ Δημόσιον τῆς πρώην πρὸς τὸν Κυριάρχην εἰσφορᾶς τῶν τιμαριούχων (1800). Ἔκτοτε ὁλόκληρος ἡ περίοδος τῆς Ἀγγλοκρατίας (1814-1864) εἶναι διαρκὴς ἀγὼν τῶν ἀγροτῶν πρὸς λύσιν τοῦ ἀγροτικοῦ των ζητήματος.

Ἀλλ' ἡ ἀριστοκρατίζουσα Ἰόνιος βουλὴ καὶ ἡ Ἀγγλικὴ προστασία εἶναι ἐμπόδιον εἰς τὴν λύσιν ταύτην. Ὁ ἀγροτικὸς λαὸς τῆς Κερκύρας κατανοεῖ ὅτι μόνον ἡ ἑλληνικὴ βουλὴ μὲ τὸ ἐλεύθερον ἔναντι τῆς Ἰονίου πολιτείας συνταγματικόν της πολίτευμα, τὴν ἰσοπολιτείαν καὶ τὴν καθολικὴν ψηφοφορίαν, τοὺς προοδευτικωτέρους νόμους της καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21 δύναται νὰ λύσῃ τὸ ζήτημά των. Εἰς τὸ ἐθνικὸν ὄνειρον τῆς ἑνώσεως σωματοῦται πλέον ἡ πραγματικότης τῆς οἰκονομικῆς τῶν ἀγροτῶν ἀπελευθερώσεως. Τὸν βασιλέα Γεώργιον, ἐπισκεφθέντα τὴν νῆσον ἅμα τῇ ἑνώσει, ὑποδέχονται οἱ ἀγρόται μὲ τὴν προσφώνησιν «Δικαιοσύνη— Ἀγροτικὴ Ἀπελευθέρωσις». Ὁ ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, εἰς ἀναπλήρωσιν τοῦ Ἄγγλου, Ὕπατος Ἕλλην Ἁρμοστὴς Θρασύβουλος Ζαΐμης ἀναθέτει ἀμέσως τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος εἰς τὸν ἀμερόληπτον καθηγητὴν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ νομοδιδάσκαλον Γ. Σαντόριν, ὅστις καίτοι συντηρητικῶν φρονημάτων κηρύσσεται ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ἀγροτῶν καὶ τῆς ἐξαγορᾶς τῶν βαρυνόντων τὰ κτήματα αὐτῶν βαρῶν. Προκηρύσσονται ἐκλογαὶ βουλευτῶν μὲ γενικὴν ψῆφον. Ἐνῷ οἱ ψηφοφόροι τῆς τελευταίας Ἰονίου Βουλῆς ἦσαν δι' ὅλην τὴν νῆσον 3.373, ἀνέρχονται διὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τῆς Α' μετὰ τὴν ἕνωσιν Βουλῆς εἰς 18.144, ὧν 13.000 ἀγροτικοὶ ψῆφοι. Καταρτίζεται ἀγροτικὸς συνδυασμὸς ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀγροτικοῦ ἡγέτου Πολυχρόνη Κωνσταντᾶ καὶ εἰσέρχονται εἰς τὴν Βουλὴν 5 ἀγρόται βουλευταί, οἵτινες καὶ θέτουσι πρὸ αὐτῆς ὁλόκληρον τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα.

Τοῦτο συνίστατο: Α') εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν τιμαριωτικῶν βαρῶν, βαρυνόντων ἀδίκως τοὺς χωρικούς, καλλιεργοῦντας τὰ κτήματά των μὲ δυσμενεστάτας συνθήκας, μὲ χρέη βαρύτατα ἐκ καθυστερουμένων παροχῶν ἢ τόκων, τοκογλυφικῶν δανείων πρὸς καλλιέργειαν. Β') Εἰς τὰ πρὸς τὴν Ἐγχώριον Διαχείρισιν βάρη, προερχόμενα ἐκ τιμαριωτικῆς καταγωγῆς, ἐκ τιμαρίων, ἅτινα δοθέντα εἰς Εὐαγῆ Ἱδρύματα τῆς Ὀρθοδόξου καὶ Λατινικῆς Ἐκκλησίας ἀνελήφθησαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, διὰ πράξεως (ἀρ. 32) τοῦ Α' Κοινοβουλίου (1820), ἀναλαβούσης αὐτῆς τὴν μισθοδοσίαν τοῦ κλήρου, καὶ ἐξεμισθοῦντο πρὸς σκληροτροπωτάτους ἐκλήπτορας, οἵτινες ἐπίεζον τοὺς ὑποτελεῖς ἀγρότας. Γ') Εἰς ἀγροληπτικὰς σχέσεις διηνεκῶν ἢ προσκαίρων ἀγροληψιῶν, ἀγροδοτῶν εὐγενῶν ἢ μή, πολλαὶ τῶν ὁποίων ἦσαν καταχρηστικαί, συσταθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἀγροληπτῶν πρὸς πληρωμὴν τόκων, εἴτε συμβατικῶς, εἴτε δι' εἰκονικῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως («προστυχίου»). Δ') Αἱ ἐμφυτεύσεις καὶ αἱ ἐδαφονομαί. Ε') Αἱ πιέσεις ἐκ τοῦ κατὰ παλαιὰς συνηθείας ἀδίκου συστήματος ἐκτιμήσεως τῶν προϊόντων τῶν ἀγροληπτικῶν κτημάτων, ἰδίως τῶν ἐλαιοδένδρων, ὅπου ἡ ἐκτίμησις γινομένη ὑπὸ τοῦ ἀγροδότου ἐπὶ ἠρτημένου καρποῦ καθίστατο ὑποχρεωτικὴ διὰ τὸν ἀγρολήπτην, βαρυνόμενον μὲ τὸν κίνδυνον τῆς χειροτερεύσεως τοῦ καρποῦ μέχρι τῆς συλλογῆς καὶ τῆς ἐκθλίψεως καὶ ΣΤ') Πλεῖστα ὅσα δεσμὰ τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας (καταπιστώματα, fedecommessi, δικαιώματα προτιμήσεως, ἄγραφοι ὑποθῆκαι, βαρεῖα ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις, ἐξευτελίζουσα τὸ πλειστηριαζόμενον κτῆμα, προσωπικὴ κράτησις, ἔλλειψις ἀγροτικῆς πίστεως, αἰσχροκέρδεια καὶ βαρεῖα τοκογλυφία).

Καὶ εἶχε μὲν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ἀγροτικῶν ταραχῶν ἐπιληφθῆ τοῦ ζητήματος καὶ ἡ Ἰόνιος Βουλὴ καὶ διὰ πράξεως (Atto 36) τοῦ Β' Κοινοβουλίου (1825) κατήργησε τὰ τιμάρια, τῶν μὲν τιμαριωτῶν ἀπαλλαγέντων παντὸς πρὸς τὸ Δημόσιον φόρου καὶ καταστάντων ἀπολύτων ἰδιοκτητῶν, τῶν δ' εἰσφορέων δικαιουμένων εἰς χρηματικὴν μετατροπὴν τῶν εἰς καρποὺς παροχῶν καὶ ἐξαγορὰν αὐτῶν, ἀλλ' ὁ νόμος οὗτος κατηργήθη βραδύτερον (1830), ἐπικρατησάντων ἐν τῇ Ἰονίῳ Βουλῇ τῶν Ἀριστοκρατικῶν, ἐπανελθὼν δ' ἐν ἰσχύϊ τῷ 1840 ἐλάχιστα ἀποτελέσματα ἔδωκεν, ἰδίως διὰ τὸ πλῆθος τῶν παρεπομένων παροχῶν δώρων (συγκράτειαι, κανίσκια κλπ.), καὶ τὴν ἀχρηματίαν τῶν ἀγροτῶν. Ὁμοίως διὰ πράξεως 24 τοῦ Γ' Κοινοβουλίου τοῦ 1830 ἐπετράπη εἰς τοὺς πρὸς τὴν ἐγχώριον διαχείρισιν συνεισφορεῖς νὰ μεταλλάξωσιν εἰς προσδιωρισμένον χρηματικὸν ποσὸν τὰς τῶν προϊόντων μερίδας καὶ ἠδύναντο καὶ ὁλοσχερῶς νὰ τὰς ἐξαγοράσωσι πληρώνοντες τὸ ἀντιστοιχοῦν κεφάλαιον. Καίτοι δὲ ἀπὸ τοῦ 1857 κατέστησαν διὰ Νόμου ὑποχρεωτικαὶ αἱ μεταλλαγαὶ αὗται, ὅμως δὲν ἐπραγματοποιήθησαν διὰ τὴν αὐτὴν ἀχρηματίαν.

Εἰς τὴν ἀπαίτησιν δὲ τῶν ἀγροτῶν ὅπως ἐπιτραπῇ αὐτοῖς ἡ ἐκποίησις τῶν ἀγροληπτικῶν των κτημάτων, ἰδίως τῶν διηνεκῶν ἀγροληψιῶν ὅπου οὗτοι εἶχον δικαίωμα συγκυριότητος μετὰ τῶν ἀγροδοτῶν, ἐψηφίσθη ὁ ἀπὸ 18 Φεβρουαρίου 1860 ὑπ' ἀριθμ. 32 τοῦ ΙΑ' Κοινοβουλίου νόμος ὅστις ὑπὸ ὅρους τινὰς ἐπέτρεψε τὴν τοιαύτην ἐκποίησιν, ἀλλ' ἐθέσπισεν ὅτι ὁ ἐκποιῶν ἀγρολήπτης καὶ πάντες γενικοὶ καὶ εἰδικοὶ διάδοχοι αὐτοῦ εἶναι ἀλληλέγγυοι πρὸς τὸν ἀγροδότην, πρᾶγμα ὅπερ ηὔρυνε τὸν κύκλον τῶν πρὸς τοὺς ἀγροδότας δεσμίων ἀγροτῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ βουλὴ ἐπιληφθεῖσα τοῦ ζητήματος ἐψήφισε διαφόρους νόμους, καὶ δὴ εἰσαχθέντος ἐν Ἑπτανήσῳ διὰ τοῦ Νόμου PNB τοῦ 1866 τοῦ συστήματος τῆς δημοσιότητος καὶ εἰδικότητος τῶν ὑποθηκῶν, ὅπερ ἰσχύει ἀπὸ τοῦ 1836 ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, διετάχθη ἡ ἐγγραφὴ τῶν ἀγράφων ὑποθηκῶν. Διὰ τοῦ Νόμου ΣΞΖ' τοῦ 1868 ὡρίσθη ἀσφαλεστέρα διὰ τὸν ἀγρολήπτην διαδικασία ἐκτιμήσεως τοῦ ἐλαιοκάρπου τῶν ἀγροληπτικῶν κτημάτων· διὰ δὲ τοῦ νόμου ΣΞΘ' ἐπιεικεστέρα διαδικασία ἀναγκαστικῆς ἐκτελέσεως.

Ὁ Νόμος τοῦ 1867 ΣΜΔ' ἀνέλαβε νὰ λύσῃ τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα Κερκύρας. Κατήργησε τὰ τιμάρια, πᾶσαν δὲ διηνεκῆ εἰς καρποὺς συνισταμένην πρόσοδον, πλὴν τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Συγκράτειαι καὶ Κανίσκια δώρων, μετέτρεψεν εἰς χρηματικὴν πρόσοδον, ἐπέτρεψε δὲ εἰς τὸν κτηματολήπτην νὰ ἐξαγοράσῃ αὐτὴν κατὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ὁρισθέντας προσδιορισμούς. Ὁμοίας διατάξεις ὥρισε καὶ διὰ τὰς πρὸς τὴν Ἐγχώριον Διαχείρισιν μεταλλαγάς. Ἐκήρυξεν ἀκύρους πάσας τὰς καταχρηστικὰς συμβάσεις ἀγροληψίας, ἐμφυτεύσεως, ἐδαφονομῆς τὰς ἀπὸ τοῦ 1797 ἢ γενησομένας τοιαύτας, ἀπηγόρευσε τοῦ λοιποῦ τὴν σύναψιν διηνεκῶν ἀγροληψιῶν, ἐμφυτεύσεων καὶ ἐδαφονομῶν, τῶν δὲ μέχρι τότε τοιούτων ἐπέτρεψε τὴν ἐξαγορὰν διὰ συντόμου διαδικασίας αἰτήσει τοῦ ἀγροδότου ἢ τοῦ ἀγρολήπτου ἢ τὴν διανομὴν τοῦ ἀγροληπτικοῦ κτήματος ἐκεῖ ὅπου ὑπῆρχε συγκυριότης μεταξὺ ἀγροδότου καὶ ἀγρολήπτου, ἐπέτρεψε τὴν ἄνευ συναινέσεως τοῦ κτηματοδότου μεταβίβασιν τοῦ βεβαρημένου κτήματος, ἐπὶ λύσεως δὲ τῆς ἀγροληψίας ἢ ἐπανελεύσεως τοῦ ἐμφυτευτικοῦ κτήματος εἰς τὸν κύριον ἀπέδωσεν εἰς τὸν ἐμφυτευτὴν ἀγρολήπτην ἢ ἐδαφονομέα τὴν ἐκ τῆς καλλιεργείας τοῦ κτήματος ἐπελθοῦσαν αὔξησιν τῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ κατήργησε

Digitized by Google

πάσας τὰς περὶ κακογεωργησίας ἢ ἀγεωργησίας δίκας. Οἱ Νόμοι οὗτοι ἔφερον μὲν ποιάν τινα ὕφεσιν ἐν τῇ ὀξύτητι τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων, ἀλλὰ δὲν ἔλυσαν ὁριστικῶς τὸ ζήτημα. Κατὰ τὸ 1894 ἐψηφίσθη ὁ ΒΣΙΓ′ Νόμος ὅστις ἐδημιούργησε πόρους τινὰς πρὸς ἐξαγορὰν τῶν τιμαριωτικῶν βαρῶν, ὑπὸ εἰδικοῦ ταμείου καὶ ὑπὲρ τῶν καταδιωκομένων ὀφειλετῶν ἀγροτῶν ὥρισεν ὅτι ἡ ἀναγκαστικὴ ἐκτέλεσις ἐπὶ ἐκποιήσεως λόγῳ χρεῶν εἶναι ἰσχυρὰ μόνον ἐφόσον κατὰ τὸν πλειστηριασμὸν ἤθελεν ἐπιτευχθῇ τίμημα τοῦ πλειστηριαζομένου κτήματος οὐχὶ μικρότερον τοῦ 1/4 τῆς πραγματικῆς του ἀξίας. Τέλος πρὸς ὁριστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου ἐψηφίσθησαν οἱ Νόμοι ΔΝΔ′ τοῦ 1912 καὶ 423 τοῦ 1924, τροποποιηθέντες ἔν τισι καὶ ὑπὸ νεωτέρων νόμων. Κατὰ τοὺς νόμους τούτους κατηργήθησαν ἄνευ ἀποζημιώσεως τὰ ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων τῆς νήσου Κερκύρας ὑφιστάμενα διηνεκῆ βάρη συνιστάμενα εἰς παροχὰς πρὸς τὴν Ἐγχώριον Διαχείρισιν Κερκύρας καὶ μετ' ἀποζημίωσιν τῶν ἐδαφοδοτῶν τὰ συνιστάμενα εἰς τιμαριωτικάς, ἐμφυτευτικάς, ἀγροληπτικὰς συνομολογηθείσας πρὸ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ ἐφαρμογῆς τοῦ Ἰονίου Κώδικος καὶ ἀγροληπτικὰς σχέσεις συναφθείσας μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ Ἰονίου Κώδικος, ἐφόσον ρητῶς συνωμολογήθη ἐν αὐταῖς τὸ δικαίωμα συγκυριότητος. Ὡρίσθη ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν τίτλων καὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἐδαφοδοτῶν, μετατροπὴν τῶν εἰς εἶδος παροχῶν εἰς χρῆμα καὶ ἐξεύρεσιν τοῦ ἀντιστοιχοῦντος εἰς αὐτὰς Κεφαλαίου ἐπὶ τῇ βάσει τόκου 6—10 %, ἔτι δὲ καὶ Ταμεῖον πρὸς πληρωμὴν αὐτῶν, πόροι τοῦ ὁποίου ὡρίσθησαν διάφοροι φόροι καὶ ἰδίως ἐξαγωγικὸς ἐπὶ τοῦ ἐλαίου. Διετηρήθησαν ἐν ἰσχύϊ αἱ πρόσκαιροι ἀγροληψίαι καὶ αἱ διηνεκεῖς αἱ συσταθεῖσαι μετὰ τὸν Ἰόνιον Κώδικα ἐφόσον δὲν συνωμολογήθη δικαίωμα συγκυριότητος. Αἱ τελευταίαι αὗται διέπονται ὑπὸ τοῦ Νόμου ΣΜΔ′.

Τέλος διὰ τοῦ Νομοθετ. Διατάγματος 11 Σεπτεμβρίου 1925 καθορίζεται ριζικωτέρα λύσις, καταργουμένων ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ Νόμου καὶ πρὸ πάσης ἀποζημιώσεως πάντων τῶν τὰ ἀγροτικὰ κτήματα βαρυνόντων βαρῶν διηνεκῶν καὶ προσκαίρων, τῶν ἐδαφοληπτῶν ἀποκαταστάντων εἰς ἐλευθέρους γεωργούς.

Διὰ τῶν νόμων τούτων ἐλαφρυνθέντων τῶν ἀκινήτων ἐκ πολλῶν βαρῶν, πολλῶν ἀγροτῶν καταστάντων ἰδίως διὰ τῆς βιοτεχνίας των ἐλευθέρων κυρίων ἀγροτικῶν κτημάτων ηὐξήθη ἡ ἀγροτικὴ πίστις. Σήμερον τὸ μέλλον τῶν ἀγροτῶν εἶναι συνυφασμένον μὲ τὴν πρόοδον καὶ τὴν εἰλικρινῆ ἐφαρμογὴν τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν. Ἐὰν παραλλήλως πρὸς τὴν βελτίωσιν τῶν ἀγροτικῶν συγκοινωνιῶν, τῆς ἀγροτικῆς ἐκπαιδεύσεως, τῆς κατασκευῆς τῶν ἀναγκαίων ἔργων ἀποξηράνσεως ἑλῶν, διοχετεύσεως ὑδάτων κλπ., ἔργων δικαίως ἀπαιτουμένων ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν ἐκ τοῦ Κράτους συμβαδίσῃ καὶ ἡ προαγωγὴ τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας τοῦ ἀγρότου ὡς παραγωγοῦ, πωλητοῦ τῶν προϊόντων του καὶ καταναλωτοῦ, ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς τῆς Κερκύρας βοηθούσης καὶ τῆς προσφόρου αὐτῆς φύσεως θέλει ἴδει καλλιτέρας ἡμέρας.

Α Δ. ΣΙΔΕΡΙΣ

Βιβλιογραφία: *Α. Μ. Ἰδρωμένου* — Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Κερκύρας — Κέρκυρα 1895. *Μ. Πολυλᾶ* — Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Τιμαριωτικῶν Κτημάτων — Κέρκυρα 1864. *Ι. Τυπάλδου* — Ἡ Φεουδοκρατία καὶ ἡ Γεωργία κατὰ τὰς Ἰονίους νήσους. — Ἀθῆναι 1864.

C. Santorio — Esposizione delle condizioni giuridiche della proprietà fondiaria nell' isola di Corfu — Corfu 1864. *Α. Δαμασκηνοῦ* — Τὸ ἐν Κερκύρᾳ Ἀγροτικὸν ζήτημα — Κέρκυρα 1864. *Ν. Γερακάρη* — Ἐπισκόπησις τῆς ἐν Κερκύρᾳ Ἰδιοκτησίας — Κέρκυρα 1911.

Ἀγροτικὸν Κόμμα. Μετὰ τὴν διὰ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως κατάρρευσιν τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος τοῦ μεσαίωνος καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν εἰς τὰ διάφορα Κράτη τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης κατάτμησιν τῶν μεγάλων φεούδων εἰς ἰδιοκτησίας μικροτέρας ἐκτάσεως ἐγεννήθη τὸ ζήτημα τῆς χειραφετήσεως τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δουλοπαροίκων καλλιεργητῶν τῆς γῆς.

Ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τὰ σπουδαιότερα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἰδίᾳ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἀλληλοδιαδόχως κατήργησαν τὴν μεγάλην ἰδιοκτησίαν τῆς γῆς συμφώνως πρὸς τὰς συγχρόνους οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀνάγκας των.

Τοιουτοτρόπως ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, εἰς ἣν καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1789 εἶχε ταχύτερον ἐπιφέρει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος τὰ Γερμανικὰ Κράτη καὶ ἡ Αὐστρία, οὐ μόνον προέβησαν εἰς τὴν διανομὴν τῆς γῆς μεταξὺ τῶν καλλιεργητῶν, ἀλλὰ καὶ δια τῆς πλήρους ἀναπτύξεως τῶν συγκοινωνιῶν καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως ὡς καὶ τῆς παρασχεθείσης ὑποστηρίξεως ἐκ μέρους τοῦ Κράτους εἰς τὰς μεγάλας ἀγροτικὰς μάζας, ἀνέπτυξαν τὰς καλλιεργητικὰς μεθόδους κατὰ τρόπον, ὥστε νὰ πραγματοποιηθῶσι πᾶσαι αἱ ἀξιώσεις τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ.

Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτὰς τὰ Κράτη τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης, εἰς τὰ ὁποῖα σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησεν ἀπολύτως ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή, αἱ μεγάλαι μᾶζαι τῆς ὑπαίθρου χώρας δὲν ἀπετέλεσαν ἰδίαν κοινωνικὴν τάξιν, ἀλλὰ προσεχώρησαν πρὸς τὰ λοιπὰ πολιτικὰ κόμματα ἐφ' ὧν εἰς τὰς χώρας ταύτας στηρίζεται τὸ σημερινὸν κοινωνικὸν καθεστώς.

Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπετεύχθη ἐκεῖ κατόπιν μικρῶν ἀγώνων τῆς ἀγροτικῆς τάξεως, χάρις εἰς τὴν προβλεπτικότητα καὶ τὸν ἀνώτερον βαθμὸν τοῦ πολιτισμοῦ, ὅστις διέκρινε τὰς Κυβερνήσεις τῶν Κρατῶν ἐκείνων.

Τὰ πράγματα ὅμως ἔλαβον διάφορον ἐξέλιξιν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην. Εἰς ταύτην μέχρις ἐσχάτων ἐκυριάρχουν δύο μεγάλαι αὐτοκρατορίαι ἡ Ρωσσικὴ καὶ ἡ Τουρκική.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὁ νεώτερος πολιτισμὸς δὲν κατώρθωσαν νὰ εἰσχωρήσουν μέχρις αὐτῶν, καὶ οὕτω ἐν πλήρει 19ῳ αἰῶνι ἐπεκράτουν εἰς αὐτὰς λίαν καθυστερημέναι ἀντιλήψεις εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ζωῆς.

Κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα διὰ διαφόρων ἐπαναστάσεων (τῆς ἀρχῆς γενομένης διὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821) ὁλόκληρος ἡ Βαλκανικὴ Χερσόνησος κατώρθωσε ν' ἀποτινάξῃ τὸν Τουρκικὸν ζυγόν, ἀνεπτύχθησαν δ' ἐν αὐτῇ τὰ διάφορα ἀνεξάρτητα Βαλκανικὰ Κράτη Ἑλλάδος, Σερβίας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Μαυροβουνίου καὶ Ἀλβανίας. Ὡσαύτως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος συνεπείᾳ τῆς μεγάλης Ρωσσικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1917 πλεῖστα μικρὰ Κράτη ἀποτελοῦντα ἄλλοτε τὰς Βαλτικὰς ἐπαρχίας τῆς ἀχανοῦς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ μεγάλου Εὐρωπαϊκοῦ Πολέμου, πλὴν τῆς Πολωνικῆς Δημοκρατίας, ἐδημιουργήθησαν καὶ ἄλλα μικρὰ Κράτη, ὡς ἡ Φιλλανδία, Ἐσθονία, Λεττονία κλπ. Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ Κράτη τῆς τε Βαλκανικῆς Χερσονήσου καὶ τῆς λοιπῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἐδημιουργήθη ἀπὸ κοινωνικῆς ἀπόψεως κατάστασις ὁμοία πρὸς τὴν γεννηθεῖσαν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην κατόπιν τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅσον ἀφορᾶ τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς.

Ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀπόψεως τὰ διάφορα ταῦτα ἔθνη ἦσαν ἀπολύτως καθυστερημένα. Αἱ μεγάλαι Βιομηχανικαὶ πρόοδοι τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης ἦσαν σχεδὸν ἐντελῶς ἄγνωστοι εἰς αὐτά. Ἡ κυρία βάσις τῆς ἐθνικῆς των οἰκονομίας ἦτο καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ἡ γεωργικὴ παραγωγή.

Κατὰ συνέπειαν τὸν πρωτεύοντα ρόλον εἰς αὐτά, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πληθυσμοῦ παίζουν, αἱ μεγάλαι μᾶζαι τῆς ὑπαίθρου χώρας.

Αἱ μᾶζαι ὅμως ἕνεκα τῆς κατωτάτης διανοητικῆς ἀναπτύξεώς των, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἔλλειψιν τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τῶν συγκοινωνιῶν, ἰδίᾳ εἰς τὰς χώρας τὰς προελθούσας ἐκ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν κατώρθωσαν ν' ἀποκτήσουν καὶ εἰς τὸ πολιτικὸν ἐπίπεδον τὴν θέσιν ἡ ὁποία λόγῳ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ των καὶ τῆς οἰκονομικῆς των συμβολῆς εἰς τὸν δημόσιον πλοῦτον τοῖς ἀνῆκεν.

Ἐπὶ μακρὰ ἔτη παρακολουθοῦντα τυφλῶς διάφορα πολιτικὰ κόμματα, ἐκπροσωποῦντα τὰ συμφέροντα ἄλλων κοινωνικῶν τάξεων, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἱκανοποίησιν στοιχειωδῶν ἀναγκῶν των. Πρὸς τοῦτο βεβαίως συνετέλεσε καὶ ἡ μυωπικὴ πολιτικὴ τῶν Κυβερνήσεων τῶν Κρατῶν τούτων, ἅτινα δὲν ἐξετίμησαν ἐπαρκῶς τὴν πολύτιμον κοινωνικὴν ὠφελιμότητα, τὴν ὁποίαν θὰ παρεῖχεν ἡ ἐκ παραλλήλου πρὸς τοὺς λοιποὺς κλάδους τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἀνάπτυξις καὶ προαγωγὴ τῶν ἀγροτικῶν συμφερόντων.

Τὸ παράδειγμα τῶν Κρατῶν τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Εὐρώπης ἐγκαίρως ἐπιληφθέντων τῆς λύσεως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ κοινωνικοῦ ζητήματος δὲν ἴσχυσε διὰ νὰ καθοδηγήσῃ τὴν πολιτικήν των. Ἡ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐγκαταλείψεως τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν ἀθλιότης μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἤρχισε νὰ διεγείρῃ τὴν προσοχὴν τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων ἐκ τῶν ἀγροτῶν, οὕτω δὲ ἀπό τινος χρόνου, μὴ ὑπερβαίνοντος τὴν εἰκοσαετίαν, ἤρξατο γενικὴ ζύμωσις εἰς τὰ Κράτη τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου πρὸς χειραφέτησιν τῆς ἀγροτικῆς τάξεως, εἰς τρόπον, ὥστε νὰ καταστῇ αὕτη ἱκανὴ ν' ἀναλάβῃ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν.

Εἰς τὴν κίνησιν ταύτην προηγήθη τῶν λοιπῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν ἡ Βουλγαρία, τῆς ὁποίας ἡ ἀγροτικὴ τάξις, ὀργανωθεῖσα εἰς ἰσχυρὸν πολιτικὸν κόμμα δι' ἐπαναστάσεως, κατέλαβε τὴν ἐξουσίαν μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ μεγάλου παγκοσμίου πολέμου.

Τὸ ἀγροτικὸν Κόμμα ἐν Βουλγαρίᾳ κυβερνῆσαν ἐπὶ πέντε σχεδὸν ἔτη ἀνετράπη τῆς ἐξουσίας δι' ἐπαναστάσεως, δημιουργηθείσης ἐκ τῆς ἀντιδράσεως, τὴν ὁποίαν ἐγέννησαν ὡρισμένα μέτρα τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Σταμπουλίσκυ.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀγροτικὴν τάξιν τῆς Βουλγαρίας ὠργανώθησαν εἰς πολιτικὰ κόμματα οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ τῶν λοιπῶν Βαλκανικῶν Κρατῶν, οὕτω δὲ σήμερον ὑπάρχουν ἰσχυρὰ ἀγροτικὰ Κόμματα εἰς τὴν Ρουμανίαν, Σερβίαν καὶ Ἑλλάδα.

Ὁμοίως ἕνεκα τῶν αὐτῶν λόγων ἐδημιουργήθησαν ἀγροτικὰ κόμματα εἰς Πολωνίαν καὶ εἰς τὰ διαδεχθέντα τὴν Αὐστροουγγρικὴν Μοναρχίαν διάφορα Κράτη.

Ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1922 καὶ ἐντεῦθεν ἤρξατο σημειουμένη ζωηρὰ κίνησις τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν ζητούντων ὅπως χειραφετηθῶσι καὶ ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν τάξεων ἡ μεγάλη συμβολή των εἰς τὴν Ἐθνικὴν δύναμιν καὶ τὸν δημόσιον πλοῦτον τῆς χώρας. Κατόπιν ἐπανειλημμένων Συνεδρίων ἀντιπροσώπων τῶν ἀγροτικῶν πληθυσμῶν γενομένων ἐν Ἀθήναις, Θεσσαλονίκῃ καὶ διαφόροις πόλεσι τῆς Θεσσαλίας κατὰ τὸ ἔτος 1922 καὶ 1923, ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ ἀγροτικὴ τάξις τῆς χώρας συγκροτηθῇ εἰς Πολιτικὸν Κόμμα καὶ διὰ τῆς ἀναδείξεως ἰδίων ἀντιπροσώπων ἐφαρμόσῃ πολιτικὸν πρόγραμμα προάγον ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἀγροτικῆς τάξεως.

Συνεπείᾳ τῶν ἀποφάσεων τῶν ἀγροτικῶν τούτων Συνεδρίων συνετάγη καταστατικὸν δι' οὗ ἱδρύθη ἐν Ἑλλάδι Πολιτικὴ Ἕνωσις τῶν ἀγροτῶν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγροτικὸν Κόμμα τῆς Ἑλλάδος». Ὑπὸ τὸν τίτλον δὲ τοῦτον ἔλαβε μέρος καὶ εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1923 ἐπιτυχὸν τέσσαρας ἕδρας εἰς τὴν Δ′ Ἐθνοσυνέλευσιν.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ταύτης, συνεπείᾳ διαφορᾶς ἀντιλήψεων μεταξὺ τῶν παραγόντων αὐτοῦ ἀνεσχηματίσθη, καὶ κατόπιν Γεν. Συνελεύσεως τῶν μελῶν αὐτοῦ συγκροτηθείσης ἐν Τρικκάλοις κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1925 μετωνομάσθη εἰς «Ἀγροτικὸν Ριζοσπαστικὸν κόμμα». Ὑπὸ τὸν τίτλον δὲ τοῦτον δρᾷ καὶ σήμερον ἐν Ἑλλάδι. Πλὴν τοῦ ἐπισήμου, οὕτως εἰπεῖν, τούτου Ἀγροτικοῦ Πολιτικοῦ κόμματος ὑφίστανται ἐν Ἑλλάδι καὶ διάφορα Σωματεῖα καὶ Πολιτικοὶ Σύλλογοι ὑπὸ διαφόρους ἀγροτικοὺς τίτλους, δρῶντες ἐντὸς τοῦ περιθωρίου τῶν ἰδίων σχεδὸν ἀρχῶν καὶ ἐπιδιώκοντες τὴν ἀφύπνισιν τῆς ἀγροτικῆς τάξεως. Ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ πολλάκις δημοσιευθέντος προγράμματός του, τὸ «Ἀγροτικὸν Ριζοσπαστικὸν Κόμμα» δρᾷ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ σημερινοῦ κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ καθεστῶτος, ἐπιδιώκει τὴν σύγχρονον προαγωγὴν ὅλων τῶν οἰκονομικῶν δυνάμεων τῆς χώρας καὶ ἀποκρούει τὴν δικτατορίαν τῆς ἀγροτικῆς τάξεως, ἣν ἐφήρμοσε τὸ Ἀγροτικὸν Βουλγαρικὸν Κόμμα. Εἰς γενικωτέρας γραμμὰς θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπιδιώκει τὴν μετατόπισιν τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας ἀπὸ τὰς πόλεις εἰς τὴν ὕπαιθρον χώραν.

ΓΡ. ΜΠΑΜΙΑΣ

Ἀγροτικὸν Ἰνστιτοῦτον (Διεθνές). Τῇ πρωτοβουλίᾳ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰταλίας Ἐμμανουὴλ Γ′ ἱδρύθη ἐν Ρώμῃ Διεθνὲς Ἀγροτικὸν Ἰνστιτοῦτον —τὸ ὁποῖον ἤρχισε τὰς ἐργασίας του τὸν Μάϊον τοῦ 1908—μὲ σκοπὸν τὴν μελέτην τῆς παγκοσμίου ἀγροτικῆς πολιτικῆς, ἀπὸ ἐπιστημονικῆς, τεχνικῆς, οἰκονομικῆς ἀπόψεως. Τὴν ἵδρυσιν τούτου εἶχε προβλέψει ἡ ἀπὸ 7 Ἰουνίου 1905 συνθήκη, ἡ ἰσχὺς τῆς ὁποίας παρετάθη διὰ τῶν διαφόρων μεταπολεμικῶν συνθηκῶν, ἤτοι τῆς τῶν Βερσαλλιῶν (ἄρθρ. 282), τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ (ἄρθρ. 234), τοῦ Τριανὸν (ἄρθρ. 217) τοῦ Νεϊγὺ (ἄρθρ. 162) καὶ τῆς Λωζάννης (ἄρθρ. 99).

Ἡ κυριαρχοῦσα ἰδέα τοῦ ἐν λόγῳ θεσμοῦ εἶναι «ἡ μέριμνα διὰ τὴν δικαίαν κατανομὴν καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς τιμῆς τῶν κυριωτέρων ἀγροτικῶν προϊόντων». Πρὸς τούτοις ὡρίσθη ὡς κυρία ἀποστολὴ αὐτοῦ «ἡ περισυλλογή, ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἡ κατὰ καιροὺς δημοσίευσις πάσης σοβαρᾶς, ἐπισήμου πληροφορίας σχετικῆς μὲ τὴν τιμὴν τῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἀγορᾷ ὑπαρχόντων ἀγροτικῶν προϊόντων». Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦ Διεθνοῦς Ἀγροτικοῦ Ἰνστιτούτου ἐκτείνεται καὶ ἔτι παραιτέρω: νὰ δίδῃ πληροφορίας περὶ τῆς συντελουμένης ἀγροτικοεπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς ἐργασίας, τῆς ἐξαπλώσεως τῶν φυτικῶν ἀσθενειῶν καὶ νὰ λαμβάνῃ τὰ κατάλληλα πρὸς καταπολέμησιν αὐτῶν μέτρα, νὰ φροντίζῃ διὰ τὴν δικαίαν ἀμοιβὴν τῶν ἀγροτοεργατῶν καὶ διὰ τὴν σύστασιν ὀργανώσεων πρὸς ἵδρυσιν ἀσφαλιστικῶν, πιστωτικῶν, ὡς καὶ ἄλλων ἱδρυμάτων ἀναλόγου φύσεως. Τὸ Ἰνστιτοῦτον ὅμως δὲν δύναται νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς ζητήματα ἀφορῶντα ἀποκλειστικῶς τὰ διάφορα Κράτη, ὡς εἰς τοὺς τελωνειακοὺς δασμούς, τὰς ἐμπορικὰς συνθήκας καὶ ἀπαγορευτικὰ ἢ προστατευτικὰ μέτρα τῆς ἐξαγωγῆς κλπ.

Τὸ Διεθνὲς Ἀγροτικὸν Ἰνστιτοῦτον, εἰς τὸ ὁποῖον λαμβάνουν μέρος τὰ διάφορα Κράτη (63 τὸν ἀριθμὸν) δι' ἀντιπροσώπων των, ἔχει δύο ὄργανα: τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν καὶ τὴν Μόνιμον Ἐπιτροπήν. Ἡ Γενικὴ Συνέλευσις ἀσκεῖ τὴν γενικὴν ἐποπτείαν, ψηφίζει τὸν προϋπολογισμὸν καὶ ἀποφασίζει ἐπὶ τῶν θεμάτων ἐκείνων ἐφ' ὧν προηγουμένως ἠσχολήθη ἡ Μόνιμος Ἐπιτροπή. Ἐκτε-

Digitized by Google

λεστικὸν ὄργανον τοῦ Διεθνοῦς Ἀγροτικοῦ Ἰνστιτούτου εἶναι ἡ Μόνιμος Ἐπιτροπή, ἥτις ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα μόνιμον ἀντιπρόσωπον τῶν Πολιτειῶν, αἵτινες ὑπέγραψαν τὴν ἀπὸ 7 Ἰουνίου 1905 συνθήκην. Ἡ Μόνιμος Ἐπιτροπὴ ἐπιβλέπει ἐπὶ τῶν ἐργατῶν καὶ ἐργάζεται κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως.

Τόσον εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν ὅσον καὶ εἰς τὴν Μόνιμον Ἐπιτροπὴν ἑκάστη Πολιτεία ἔχει τόσας ψήφους, ὅσαι ἀναλογοῦν εἰς τὸ ποσὸν τῆς συνεισφορᾶς της. Ἐφόσον ὅμως ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν τακτικῶν μελῶν δὲν εἶνε κατώτερος τῶν 15, εἶναι δυνατὸν ὅπως περισσότεραι Πολιτεῖαι ἀντιπροσωπεύωνται δι᾽ ἑνὸς ἀντιπροσώπου.

Οἱ οἰκονομικοὶ πόροι τοῦ Διεθνοῦς Ἀγροτικοῦ Ἰνστιτούτου ἀποτελοῦνται ἐκ τῶν συνεισφορῶν τῶν διαφόρων Πολιτειῶν. Μονὰς εἶναι τὸ ποσὸν τῶν 2500 γαλλικῶν φράγκων ἐτησίως. Αἱ Πολιτεῖαι αἱ ὁποῖαι συνεισφέρουσι μίαν μόνον μονάδα ἔχουν εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν καὶ τὴν Μόνιμον Ἐπιτροπὴν μίαν ψῆφον. Ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι συνεισφέρουσι δύο μονάδας ἐτησίως ἔχουσι 2 ψήφους, αἱ συνεισφέρουσαι 4 μονάδας ἐτησίως κέκτηνται 3 ψήφους, αἱ συνεισφέρουσαι 8 μονάδας ἐτησίως 4 ψήφους καὶ αἱ Πολιτεῖαι αἱ ὁποῖαι συνεισφέρουσι 16 μονάδας ἐτησίως ἔχουσι πέντε ψήφους.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1908 κατηρτίσθη ὁ Κανονισμὸς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἰνστιτούτου ὡς καὶ τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως καὶ τῆς Μονίμου Ἐπιτροπῆς, ὅστις προβλέπει καὶ διὰ τὸ προσωπικὸν τοῦ ἐν λόγῳ ἱδρύματος. Ἐπίσημος γλῶσσα εἶναι ἡ γαλλική. Ὁ Πρόεδρος τῆς Μονίμου Ἐπιτροπῆς εἶναι ταυτοχρόνως Πρόεδρος τοῦ Ἰνστιτούτου, ὅστις καὶ ἀντιπροσωπεύει τοῦτο εἰς πάσας τὰς ἐξωτερικὰς αὐτοῦ σχέσεις. Τούτου κωλυομένου ἢ ἀπουσιάζοντος τὸν ἀναπληροῖ ὁ Ἀντιπρόεδρος.

Ἡ Διαρκὴς Ἐπιτροπὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσαρας ὑποεπιτροπάς. Ὁ Πρόεδρος, ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ οἱ Πρόεδροι τῶν διαφόρων ὑποεπιτροπῶν ἀποτελοῦν τὴν Εἰδικὴν Ἐπιτροπήν, εἰς τὴν ὁποίαν συζητεῖται πᾶν ζήτημα ἐμπιστευτικῆς φύσεως.

Χρέη Γραμματέως εἰς τὴν Μόνιμον Ἐπιτροπὴν ἐκτελεῖ ὁ Γενικὸς Γραμματεύς, ὁ πρῶτος ὑπάλληλος τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ διευθυντὴς τῆς διοικητικῆς καὶ τεχνικῆς ὑπηρεσίας. Τὸ Ἰνστιτοῦτον διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τμήματα καὶ ἓν Γραφεῖον.

1. Ἡ Γενικὴ Γραμματεία διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ διὰ τὴν καθόλου βιβλιογραφικὴν ἐργασίαν.

2. Τὸ τμῆμα τῆς ἀγροτικῆς καὶ ἐμπορικῆς στατιστικῆς.

3. Τὸ ἀγροτικοεπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν τμῆμα καὶ ἓν γραφεῖον ἐπὶ τῶν φυτικῶν ἀσθενειῶν, καὶ 4. Τὸ ἀγροτικοοικονομικὸν καὶ κοινωνικὸν τμῆμα.

Ἐκ τῶν δημοσιεύσεων εἰς τὰς ὁποίας προέβη μέχρι σήμερον τὸ Διεθνὲς Ἀγροτικὸν Ἰνστιτοῦτον ἀναφέρομεν: Nachrichten zur Landwirt Raftlichen Statistik (ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα), Bulletin du bureau des institutions économiques et sociales (ἐκδιδόμενον κατὰ μῆνα), Annuaire international des statistiques agricoles, Die Wirksamkest des Internationalen Landwirtschaftinstitus auf dem Gebiccte des ländlichen Genossenschafts =Versicherungs = und Kreditwesens 1912.

Η. Κ.

Ἀγροτικὸς κομμουνισμὸς ἢ Κομμουνισμὸς τῶν ἀγρῶν (Agrar Kommunismus) εἶναι κατάστασις ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπέρασαν σχεδὸν ὅλα τὰ ἔθνη κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτῶν ἡλικίαν. Ἡ γῆ, κατ᾽ αὐτόν, δὲν εἶναι ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, ἀλλὰ ὁμαδικὴ κτῆσις τῆς φυλῆς ἢ τοῦ γένους. Αἱ διοικήσεις τῶν ἐθνογράφων περιγράφουν τὴν πρωτογενῆ κοινοκτημοσύνην τῶν καθυστερημένων ἀκόμη σήμερον λαῶν τῆς Κεντρώας Αὐστραλίας, Μελανησίας, τῶν μαύρων τῆς Ἀφρικῆς, Ἐσκιμώων κτλ., ὅπου ἡ κατεχομένη καὶ χρησιμοποιουμένη εἴτε πρὸς θήραν εἴτε πρὸς γεωργίαν γῆ ἀνήκει εἰς ὅλα τὰ μέλη τῆς φυλῆς μεριζόμενα τοὺς παραγομένους καρπούς. Αἱ παραδόσεις, ἃς συναντῶμεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις ἐν συναφείᾳ μὲ τοὺς μύθους αὐτῶν, ἐνδεικνύουσιν ἀρκούντως, ὅτι οἱ λαοὶ οὗτοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὸν πρωτόγονον Κομμουνισμόν, κατάστασιν ἀποκαλουμένην χρυσοῦν αἰῶνα παρὰ τῶν κλασσικῶν ποιητῶν. Σαφεῖς εἶναι οἱ περὶ τούτου ὑπαινιγμοὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ Πλάτωνος, τοῦ Ἡροδότου καὶ Παυσανίου περί τε τῶν Ἑλληνίδων πόλεων καὶ τῶν βαρβάρων. Οἱ στίχοι τοῦ Βιργιλίου καὶ τοῦ Τιβούλου [«ante jovem nulli subigebant arva coloni, ne signare quidem aut partiri limite campum fas erat» — Βιργιλίου Γεωργικὰ I, 125 καὶ ἑπόμ. — «Non domus ulla fores habuit; non fixus in agris qui regeret finibus arus, lapis» Τιβούλου - Ἐλεγειῶν βιβλ. I, 3] δὲν εἶναι μόνον ἁπλοῦν ποιητικὸν πλάσμα. Ἀπηχοῦσι κατάστασιν ἐν ᾗ ἔζησαν οἱ Ρωμαῖοι. Τὰ κοινὰ συσσίτια ἢ φειδίτια τῶν Σπαρτιατῶν, ὁ ἐπανειλημμένος ἀναδασμὸς τῆς γῆς εἶναι ὑπολείμματα καὶ ἀποτελέσματα τοῦ ἀρχεγόνου κομμουνισμοῦ, ὡς διέκριναν ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι ἱστορικοί. Ἡ Μὰρκ τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν καὶ Ἄλλμεντ τῶν Φράγκων, ἡ Μὶρ τῶν Σλαύων καὶ ἡ Zadruga τῶν Νοτιοσλαύων εἶναι μορφαὶ πρωτογόνου κοινοκτημοσύνης τῆς γῆς παράλληλοι πρὸς ὁμοίας καταστάσεις καὶ σήμερον ἔτι συναντωμένας ἐν Μεξικῷ, Ἰάβᾳ, Περού.

Ὅτι ἡ ἰδιοκτησία τῆς γῆς καὶ ἡ ἀγροτικὴ αὐτῆς ἐκμετάλλευσις ἀρχίζει σχεδὸν παντοῦ μὲ μορφὴν κομμουνιστικὴν εἶναι φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς μεταβάσεως τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς θηρευτικῆς περιόδου εἰς τὴν ποιμενικὴν καὶ γεωργικήν. Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἥτις ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Μόργκαν τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς ἀγρίας ἐποχῆς εἰς τὴν βάρβαρον καὶ ἀριθμεῖ πολλοὺς αἰῶνας τοῦ προϊστορικοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου, δὲν εἶναι μόνον ἡ γῆ κοινὸν κτῆμα. Ἡ κοινοκτημοσύνη συνοδεύεται συνήθως καὶ ὑπὸ τῆς κοινογαμίας καὶ τῆς κοινότητος τῶν τέκνων. Εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν πρωτογόνων λαῶν. Τὸ πᾶν εἶναι ἡ ὁμάς, τὰ ἄτομα δὲν ὑπάρχουν ἢ διὰ τὴν ὁμάδα.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς κοινοκτημοσύνης λαμβάνει διαφόρους μορφὰς ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως τῆς παραγωγικῆς δράσεως τῆς ὁμάδος, ἀπὸ τῆς ἁπλῆς κοινῆς ἐργασίας καὶ τῆς κατανομῆς τῶν παραγομένων προϊόντων, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν μελῶν τῆς κοινωνικῆς ὁμάδος, μέχρι τῆς κοινότητος ἐν τῇ κυριότητι μόνον τῆς γῆς, τῆς περιοδικῆς δὲ παραχωρήσεως τῆς κατοχῆς τεμαχίου τῆς εἰς ἑκάστην οἰκογένειαν πρὸς καλλιέργειαν. Τὴν ἐξέλιξιν τῶν μορφῶν τούτων ἰθύνουν λόγοι οἰκονομικοί, τεχνικοί, ἢ «καθαρῶς γεωργικοί», ἢ καὶ μὴ οἰκονομικοὶ τοιοῦτοι. Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ σλαυϊκῇ Μίρ, λόγου χάριν, βλέπομεν ὅτι ἡ καλλιεργουμένη γῆ τῆς κοινότητος διαιρεῖται εἰς τρεῖς συγκεντρικὰς ζώνας περὶ τὸ χωρίον. Αἱ τρεῖς αὗται ζῶναι χωρίζονται εἰς τρεῖς ἀγρούς διὰ τὴν τριετῆ ἐναλλαγὴν τῶν σπορῶν. Κάθε ζώνη χωρίζεται εἰς στενὰς λωρίδας πέντε ἕως δέκα μέτρων πλάτους καὶ διακοσίων ἕως ὀκτακοσίων μέτρων μήκους. Κατὰ χρονικὰς περιόδους συνέρχονται ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινότητος ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ προβαίνουσιν εἰς κλήρωσιν τῶν ζωνῶν τούτων. Ἕκαστος καλλιεργεῖ τὴν λαχοῦσαν αὐτῷ ζώνην καὶ ἀπολαύει τῶν προϊόντων αὐτῆς. Τὰ δάση καὶ αἱ βοσκαὶ εἶναι κοινόχρηστα. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ ἐν Ἰάβᾳ καὶ Περού. Ἀνάλογον συνέβαινε καὶ μὲ τὴν γερμανικὴν Μάρκ καὶ τὴν φραγκικὴν Ἄλλμεντ. Πρὸς τὴν περιοδικὴν κλήρωσιν τῶν μερίδων δὲν εἶναι ἄσχετος ἴσως καὶ ἡ γαλλικὴ λέξις lot (de terre), λέξις σημαίνουσα καὶ κλῆρον καὶ τεμάχιον γῆς.

Ἡ μετάβασις ἀπὸ τοῦ ἀρχεγόνου Κομμουνισμοῦ εἰς τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν εἶναι ἀποτέλεσμα οἰκονομικῶν λόγων. Ὄχι ὅμως ὀλίγον συνετέλεσε καὶ ἡ διαφορὰ τῆς δυνάμεως καὶ ἡ διαφοροποίησις τῶν μελῶν τῆς κοινοτικῆς ὁμάδος εἰς ἀρχηγοὺς καὶ ἀρχηγουμένους, ἣν ἐπροκάλεσεν ἡ πολεμικὴ ἀνάγκη ἐν τῇ συγκρούσει τῶν διαφόρων ὁμάδων. Ἡ δουλεία, αἰχμαλωσία ἐν πολέμῳ, ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον πλῆγμα κατὰ τοῦ ἀρχεγόνου κομμουνισμοῦ. Οἰκογένειαι μὲ δούλους εἶναι παραγωγικώτεραι ἐν τῇ ἐκμεταλλεύσει τῆς γῆς των ἀπὸ οἰκογενείας ἄνευ δούλων. Ὁ δοῦλος εἶναι τὸ πρῶτον τεχνικὸν μέσον, δι᾽ οὗ προάγεται ἡ παραγωγικότης τῶν γαιῶν. Ἀλλὰ καίτοι πληττόμενος ὁ ἀρχέγονος Κομμουνισμὸς τῆς γῆς, ὡς κοινοκτημοσύνη τῶν μελῶν τῆς φυλῆς, ἐξακολουθεῖ ὡς κοινοκτημοσύνη τῶν μελῶν τοῦ γένους (Gens), τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἀποκτώσης μορφὴν οἰκογενειακῆς ἰδιοκτησίας καὶ συντηρουμένης διὰ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου τῶν γεννητῶν (Gentiles). Τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν καὶ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον παρουσιάζει ἐμφανῆ τὴν εἰκόνα τῆς ὁμαδικῆς τοῦ γένους ἰδιοκτησίας. Ἡ διαφοροποίησις τῶν μελῶν τοῦ γένους καθιστᾷ ἀποκλειστικωτέραν τὴν ἀτομικὴν ἰδιοκτησίαν. Ἀπὸ τῆς διατάξεως τοῦ δωδεκαδέλτου Ρωμαϊκοῦ νόμου καθ᾽ ἣν τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας ἄνευ διαθήκης θνήσκοντα κληρονομοῦσιν οἱ γεννῆται μεταβαίνομεν εἰς τὴν ὑπὸ τῶν στενωτέρων συγγενῶν κληρονόμησιν ἐν ἀποκλειστικῇ μορφῇ ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, οἵα ἀπὸ τῶν κλασσικῶν χρόνων τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου μορφωθεῖσα ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον, ἀποτελοῦσα τὴν βάσιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ.

Α. Δ. ΣΙΔΕΡΙΣ

Βιβλιογραφία. *Κ. Bilcher,* Entstehug der Volkswirtschaft - Tübingen - 1898. — Φ. Ἔγκελς, Ἡ καταγωγὴ τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ Κράτους (Ἑλλ. μετάφρ. *Α. Δ. Σίδερι*—Κομμ. Ἐπιθεώρ. 1921, τεύχη 1 - 12).—Π. Λαφάργκ. Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἰδιοκτησίας, μετάφρ. Ν. Δροσοπούλου, Ἀθῆναι 1923. – *E. De Laveleye,* De la propriété et de ses formes primitives - Paris 1877. — *Ch. Letourneau,* La sociologie d' après l' Ethnographie Paris - Librairie Schleicher Frères — *G. Schmoller,* Principes d' Economie Politique (Γαλλ. μετάφρ. G. Platon) Paris 1905 Τόμ. II. — Λ. Στάϊν, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν μετάφρ. Γ. Π. Παπαϊωάννου — Ἀθῆναι ἔκδοσις Ἐλευθερουδάκη, τεῦχος I. — *Max Weber,* Wirtschaftsgeschichte - München 1923.

Ἀγροτικὸς σοσιαλισμός. Ὁ ἀγροτικὸς σοσιαλισμὸς εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σοσιαλισμοῦ (ἰδεολογίας πολιτικῆς) ἐπὶ τῶν ἀγρῶν, τῶν οἰκονομικῶν δηλ. καὶ κοινωνικῶν σχέσεων, ἃς γεννᾷ ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία. Ἡ ἀγροτικὴ παραγωγὴ καὶ ἡ κατανομὴ τοῦ παραγομένου ἐθνικοῦ πλούτου ἑλκύει, ὡς καὶ ἡ βιομηχανικὴ τοιαύτη, τὴν προσοχὴν τῆς πολιτικῆς, ὡς τέχνης ζητούσης νὰ στρέψῃ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Κράτους πρὸς ἐπίτευξιν ὡρισμένων σκοπῶν, ὧν εἷς ἡ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἀρνητικῶς ἢ θετικῶς (φιλελευθερισμὸς - ἐπεμβατισμός, interventionisme). Ἰδιαιτέρως δ᾽ ἐφελκύει τὴν προσοχὴν ταύτην ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία εἰς τὰς ἀγροτικὰς χώρας. Τὰ πολιτικὰ ὅθεν κόμματα διὰ τῆς ἀγροτικῆς των πολιτικῆς ἐνεργοῦν, ἵνα ἐπιτύχωσι τὴν διὰ τοῦ Κράτους ὑποστήριξιν τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ἰδεολογίας καὶ τῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων τῆς τάξεως, ἣν ἐκπροσωποῦσιν.

Ἰδιαίτατα δ᾽ ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία ἑλκύει τὴν προσοχὴν τῶν σοσιαλιστικῶν κομμάτων, ὄχι μόνον διότι ταῦτα ἀγωνίζονται διὰ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, τὴν ἰσότητα ἐν τῇ διανομῇ αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξασφάλισιν καθολικῆς εὐημερίας τῶν παραγωγικῶν τάξεων καὶ ἐπιζητοῦν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου πρὸς ῥύθμισιν, ὀργάνωσιν καὶ ἰσοδικαίαν ἐνέργειαν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἀλλὰ καὶ διότι κατ᾽ αὐτὰ ἡ κοινωνικὴ κατάστασις καὶ οἰκονομικὴ συγκρότησις τῆς ἀγροτικῆς κοινωνίας τῆς σήμερον ἐμφανίζει εἰκόνα σοβαρᾶς καθυστερήσεως, καὶ ἀθλιότητος τῶν καταπιεζομένων τάξεων τῶν ἀγρῶν, τῆς ἰδεολογίας καὶ τῶν συμφερόντων τῶν ὁποίων ἑρμηνευταὶ εἶναι τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ὅτε ὁ σοσιαλισμὸς ἐνεφανίζετο εὐγενὴς αἰσθηματολογία ἢ οὐτοπικὴ πολιτειολογία, ὁ δὲ προλεταριακὸς κόσμος οὐχὶ πολὺ ἀνεπτυγμένος τὸ κήρυγμα τῆς κοινοκτημοσύνης τῆς γῆς ἀπετέλει τὸ κέντρον τῆς διδασκαλίας του καὶ τῆς δράσεώς του. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῶν falaustéres τοῦ Φουριέ, τῆς «Ἰκαρίας» τοῦ Cabet, τῆς θεωρητικῆς κοινοκτημοσύνης τοῦ Colins, τοῦ Henry George. Ἀφ᾽ ἧς ὁ σοσιαλισμὸς ἐγένετο ρεαλιστικὸς μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν διατύπωσιν τοῦ Κάρλ Μάρξ, τὸ ζήτημα ἐτέθη ἐπὶ πραγματικωτέρου ἐπιπέδου. Τὰ ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Μάρξ ἀπορρεύσαντα Σοσιαλδημοκρατικὰ κόμματα καὶ ἡ εἰς Διεθνῆ αὐτῶν συγκρότησιν ὀργανωθεῖσα Β′ Διεθνὴς (1889) ἔθεσαν τὸ ζήτημα ἐπὶ τάπητος. Εἰς τὰ κόμματα ταῦτα ἐνεφανίσθησαν δύο γνῶμαι. Ἡ ὀρθόδοξος καὶ ἡ ὀνομασθεῖσα ρεφορμιστικὴ ἢ ρεβιζιονιστική. Ἡ πρώτη, καὶ τὴν γνώμην ταύτην ὑπεστήριξε καὶ ὁ Kautsky (La question agraire, Γαλλ. μετάφρασις, Paris 1900, καὶ La Politique agraire du Parti socialiste, Γαλλικὴ μετάφρ. Paris 1903) ἰσχυρίζεται ὅτι ναὶ μὲν ὁ Μάρξ καὶ μετ᾽ αὐτοῦ ὁ νεώτερος σοσιαλισμὸς θέτει ὡς σκοπὸν καὶ ἰδεῶδες αὐτοῦ τὴν ἐθνικοποίησιν ὅλων τῶν παραγωγικῶν μέσων καὶ συνεπῶς καὶ τῆς γῆς καὶ κατάργησιν πάσης ἰδιοκτησίας γῆς, ἀλλὰ τὸ σοσιαλιστικὸν κίνημα, ὂν κίνημα προλεταριακόν, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ συμφέροντα τῶν ἀγροτῶν καὶ νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα, ἅτινα γεννᾷ ἡ ἀγροτικὴ οἰκονομία, παρὰ μόνον μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς προλεταριακῆς δυνάμεως μετατροπὴν τῆς ἀστικῆς κοινωνίας εἰς κολλεκτιβιστικήν. Διὰ τοῦτο μόνον περὶ τῶν ἐργατῶν γῆς, ὡς προλεταρίων, δύναται νὰ ἐνδιαφερθῇ ὁ σοσιαλισμὸς καὶ νὰ ἐπιτύχῃ μέτρα ἀνάλογα πρὸς τὰ λαμβανόμενα διὰ τὴν σωματειακὴν ὀργάνωσιν καὶ δρᾶσιν τῶν ἐργατῶν τῶν πόλεων.

Περὶ τῶν ἀγροτικῶν συμφερόντων τῶν μέσων ἀγροτῶν, μικρῶν γεωργῶν, δὲν δύναται νὰ ἐνδιαφερθῇ. Ἀλλ᾽ ἡ γνώμη αὕτη δὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ σοσιαλδημοκρατίᾳ. Ἐκ τῆς μελέτης τῶν πραγμάτων προέκυψεν ὅτι ἡ τάσις πρὸς συγκέντρωσιν τῆς βιομηχανικῆς καπιταλιστικῆς ἰδιοκτησίας ὁλονὲν εἰς ὀλιγωτέρας χεῖρας δὲν ἐπαληθεύει καὶ διὰ τὴν γεωργίαν, τόσον διὰ λόγους ἱστορικοὺς καὶ οἰκονομικοὺς ὅσον καὶ διὰ λόγους καθαρῶς γεωργικούς. Ἡ γεωργικὴ οἰκονομία δρᾷ κυρίως ἐπὶ παραγωγῆς οὐχὶ μηχανικῆς, ἀλλὰ ὀργανικῆς, ὅπου ἡ ἀποδοτικότης τοῦ ἐδάφους δὲν εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν αὔξησιν τῶν εἰς αὐτὸ ἀσχολουμένων κεφαλαίων, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ βιομηχανίᾳ καὶ τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα τῶν ἀγρῶν ἔχουν ὡς ἐκ τούτου ἰδιοτυπίαν, ἥτις μονιμωτέραν καθιστᾷ τὴν διατήρησιν τῆς ἰδιοκτησίας. Εἶχεν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1895 παρατηρήσει ὁ Ἔγκελς (Die Banernfrage in frankreich und Deutschland Neu—Zeit 1895 No 10): «Ἐὰν αἱ δημόσιαι ἐξουσίαι περιήρχοντο εἰς χεῖράς μας, βεβαίως δὲν θὰ ἀφῃροῦμεν τὴν ἰδιοκτησίαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν μικρῶν γεωργῶν, ὡς θὰ ἐπράττομεν διὰ τοὺς μεγάλους ἰδιοκτήτας. Θὰ ὠθοῦμεν τούτους οὐχὶ διὰ τῆς βίας ἀλλὰ διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς βοηθείας τῶν δημοσίων ἐξουσιῶν νὰ μετατρέψουν τὰς ἀτομικάς των ἐπιχειρήσεις καὶ ἰδιοκτησίας εἰς γεωργικοὺς συνεταιρισμούς». Ἔκτοτε καθ᾽ ὅλην τὴν περίοδον τῆς Β′ Διεθνοῦς (1889–1914) τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα τὸ ἓν μετὰ τὸ ἄλλο, ἔχοντα ὑπ᾽ ὄψει τοὺς τοπικοὺς αὐτῶν ὅρους, κατήρτισαν τὰ ἀγροτικὰ σοσιαλιστικὰ προγράμματά των, ὑπὸ τοὺς θεωρητικοὺς ἀρχηγοὺς τῆς ρεβιζιο-

Digitized by Google

νιστικῆς τακτικῆς David, Yandervelde, Compère-Morel. Παρετήρησαν λοιπὸν τὰ κόμματα ταῦτα ὅτι πλὴν τοῦ ζητήματος, ὅπερ παρουσιάζει ἡ κατάστασις τῶν ἐργατῶν γῆς τῶν ἐργαζομένων εἰς μεγάλα κτήματα (Latifundia, Τσιφλίκια) καὶ ἡ θέσις τῶν ἀγροληπτῶν ἔτι δὲ καὶ τῶν μικρῶν γεωργῶν τῶν καλλιεργούντων ἰδίαις δαπάναις καὶ τῇ συνδρομῇ τῆς οἰκογενείας των τὸ μικρὸν τεμάχιόν των γῆς, ἦτο πολὺ μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ παρουσιάζῃ τὴν εἰδυλλιακὴν ἐκείνην κατάστασιν τοῦ πατριαρχικοῦ γεωργικοῦ βίου, ἣν συνήθως παρίστανεν ἡ ρωμαντικὴ φιλολογία. Προσεκτικὴ παρατήρησις ἔδειξεν ὅτι ἡ ἀγροτικὴ κοινωνία εὑρίσκετο εἰς πολὺ κρίσιμον καὶ διαρκῶς ἐπιδεινουμένην θέσιν, οἱ ἀγροτικοὶ πληθυσμοὶ εὑρίσκοντο εἰς διαρκῆ πενίαν καὶ ἀμάθειαν, διαρκῶς δὲ ἠλαττοῦντο ἐγκαταλείποντες τοὺς ἀγροὺς καὶ ἀποδημοῦντες ἢ μεταναστεύοντες εἰς τὰς πόλεις στρατολογούμενοι διὰ τὰς βιομηχανικὰς ἀνάγκας. Τὸ βαρύνον τὰ ἀκίνητα τῶν χωρικῶν ἐνυπόθηκον χρέος διαρκῶς ἐμεγεθύνετο, ἡ παραγωγὴ ὑστέρει, οἱ ἰδιοκτῆται μεγάλων ἰδιοκτησιῶν ἐγκαταλείποντες αὐτὰς εἰς ἐνοικιαστὰς ἢ ἐπιστάτας καλλιεργουμένας δι' ἐργατῶν γῆς καὶ συστηματικῶς ἀπουσιάζοντες ἐκ τῆς ἐξοχῆς (Abienteïsme) ἀφίνουσι τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτὰς προτιμῶντες νὰ διαθέτωσι τὰ κεφάλαια ἢ τὰ κέρδη αὐτῶν εἰς βιομηχανικάς, τραπεζικὰς ἢ χρηματιστικὰς ἐπιχειρήσεις πολὺ μᾶλλον κερδοφόρους, ἐνῷ ἐξ ἀντιθέτου ἐξασκοῦσι ὅλην τὴν πίεσιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐνοικιαστῶν των, δουλευόντων κυριολεκτικῶς εἰς αὐτοὺς καὶ διαρκῶς πενομένων, οἱ δὲ μικροϊδιοκτῆται χωρικοὶ διαρκῶς ζῶντες ἐπὶ δανείοις, ἀδυνατοῦντες δὲ νὰ πληρώσωσιν αὐτὰ διάγουσιν εἰς ἐσχάτην πενίαν πολὺ χειρότερον τῶν ἀκτημόνων προλεταρίων, νομικῶς μόνον ὄντες κύριοι τῆς ἰδιοκτησίας των, οἰκονομικῶς δὲ δοῦλοι, ἰδιοκτῆται *ἐπαιτούσης ἰδιοκτησίας* (proprieté mendiente) ὡς προσφυῶς ὠνόμασεν αὐτὴν ὁ Vandervelde. Τῶν δὲ πολιτικῶν ζητημάτων λυομένων κυρίως εἰς τὰς πόλεις καὶ κατὰ τὰ συμφέροντα τῶν ἀστῶν αἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἀγροτῶν (φορολογικαί, στρατιωτικαὶ κλπ.) ἀποβαίνουσι πολὺ βαρύτεραι διὰ τοὺς ἀγρότας, οἵτινες καὶ ἀνίσως ἀπολαύουσι τῶν ἐκ τῶν γενικῶν ἐσόδων δαπανωμένων διὰ γενικὰς ὑπηρεσίας δαπανῶν. Ἐντεῦθεν ἀθλιότης, διαρκὴς ἀμάθεια, σκότος, ὀπισθοδρομικότης, ἐγκατάλειψις τῆς παραγωγῆς, μοιρολατρεία. Οἱ χωρικοὶ δὲν ζῶσι εἰμὴ *ὑπο-καταναλίσκοντες* κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Kautcky.

Πρὸ τῆς καταστάσεως ταύτης τὰ σοσιαλιστικὰ κόμματα ἀντιμετωπίζοντα τὰς τρεῖς γεωργικὰς τάξεις, μεγάλους ἰδιοκτήτας, μικροὺς ἰδιοκτήτας (proprieté paysane) καὶ ἀγρολήπτας μισθωτὰς μεγάλων κτημάτων καὶ τοὺς ἐργάτας γῆς, διετύπωσαν κατὰ μέσον ὅρον (μὲ τὰς τοπικὰς βεβαίως παραλλαγάς του) τὸ ἑξῆς πρόγραμμα τακτικῆς, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσε τὸ ἀγροτικὸν σοσιαλιστικὸν πρόγραμμα:

1) Συντήρησις τῶν κοινοτικῶν κτημάτων, ἀγρῶν, βοσκῶν, λειβαδίων καὶ ἐκμετάλλευσις αὐτῶν ὑπὸ τῆς κοινότητος ἐπ' ὠφελείᾳ τῶν μελῶν της καὶ μὲ ἐργάτας καλῶς ἀμειβομένους 2) Ἀπόδοσις τῶν Κρατικῶν μεγάλων κτημάτων εἰς τὰς Κοινότητας καὶ ἀπαγόρευσις ἐκποιήσεως ἢ τεμαχισμοῦ αὐτῶν 3) Ἀπαλλοτρίωσις τῶν μεγάλων κτημάτων πρὸς ἀποκατάστασιν μικρῶν γεωργῶν 4) Ὑποστήριξις τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας, ἐθνικοποίησις τοῦ βαρύνοντος αὐτὴν ἐνυποθήκου χρέους, μέτρα κατὰ τοῦ τεμαχισμοῦ αὐτῆς διὰ τῶν κληρονομήσεων κλπ. καθορισμὸς κατωτάτου ὁρίου μισθοῦ ἐργατῶν γῆς, ὡς καὶ ὡρῶν ἐργασίας, παραχώρησις Κοινοτικῶν γαιῶν εἰς ἀκτήμονας ἐργάτας γῆς ὠργανωμένους εἰς συνεταιρισμούς, συντάξεις εἰς τοὺς γέροντας ἀγρότας τοὺς ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν διὰ φορολογίας τῶν μεγάλων ἰδιοκτησιῶν, ὑποστήριξις καὶ διάφοροι εὐκολίαι τῶν γεωργικῶν συνεταιρισμῶν, μείωσις τῶν ἐμμέσων φόρων, δημόσια ἔργα, ἀνάπτυξις τῆς γεωργικῆς ἐκπαιδεύσεως κλπ.

Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἀπὸ τῆς πρώτης διατυπώσεώς του, ὡς ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ Γαλλικοῦ Κόμματος ἐν τοῖς συνεδρίοις Μασσαλίας καὶ Νάντης (1892 καὶ 1894) μέχρι τοῦ 1914 ὑπέστη διαφόρους μεταβολὰς ἀναλόγως τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ πάντως δὲν ἐξετοπίσθη ἀπὸ τὴν ἀρχικήν του βάσιν ἤτοι τὴν διατήρησιν τῶν ὁμαδικῶν καλλιεργειῶν καὶ ἐκμεταλλεύσεων ὅπου αὗται εὑρίσκονται, τὴν ἐξομαδίκευσιν (socialisation) τῆς ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας ὡς οἰκονομικῆς ἐπιχειρήσεως καὶ οὐχὶ ἐδαφικῆς κυριαρχίας διὰ τῶν γενικῶν συνεταιρισμῶν καὶ ἡ χειραφέτησις τῶν ἐργατῶν γῆς.

Ἡ κρίσις τῆς Β' Διεθνοῦς κατὰ τὸ 1914, ὁ παγκόσμιος Εὐρωπαϊκὸς Πόλεμος, ἡ μετατόπισις τοῦ πλούτου, ἡ μεταβολὴ τῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος, εἰς ὃ εἶχον συναφθῆ τὰ βαρύνοντα τὴν ἀγροτικὴν ἰδιοκτησίαν ἐνυπόθηκα χρέη, ἡ ἀνατίμησις τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, πάντα ταῦτα ἴσως ἐπιφέρουν ἀλλοίωσίν τινα ἐν τῷ ἀνωτέρῳ προγράμματι. Ἡ κυριωτέρα ὅμως βάσις των, ἡ στήριξις τῆς μέσης ἀγροτικῆς ἰδιοκτησίας (Propriété paysane) παραμένει ἄθικτος, τοῦ ἐν Ρωσίᾳ Κομμουνιστικοῦ καθεστῶτος ἀκολουθήσαντος τὴν ἀνωτέρω διδασκαλίαν τοῦ Ἔγκελς καὶ στηριζομένου εἰς τὴν συνεταιριστικὴν γεωργικὴν οἰκονομίαν.

Βιβλιογραφία. *K. Kautsky.* La question Agraire Γαλλ. μεταφρ. Paris 1900. La politique Agraire du Parti socialiste. Γαλλ. μετάφρ. Paris 1903.—*Pavid.* Sozialismus und Laudwirtschaft -Berlin 1903.—*E. Vandervelde.* Le socialisme Agraire.- Paris 1908.—*G. Gatti.* Le socialisme et l'Agriculture.-Paris 1901.—*Daniel Zola.* L' Agriculture moderne.-Paris 1917.—*Compère-Morel.* La question Agraire.- Paris 1912.

Α. Δ. ΣΙΔΕΡΙΣ

Ἀγρουγκιά· οὕτως ὀνομάζεται δημ. τὸ φυτόν: *Κράτωγος* ὁ μονόγονος τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογ. τῶν Ἀμυγδαλωδῶν (Amygdalaceae).

Ἀγρούηρος· Φοινικικὴ θεότης. (Ἴδε Ἀγρός, Ἀγρότης).

Ἀγρουλιδές· χωρίον τῆς κοινότητος Ἀρωνίου τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας τῆς Κρήτης· κάτοικοι 47.

Ἀγρούσκελας· λέγεται ἐν Σύμῃ τὸ κυνόστομον, τὸ *ἀγκυνόστομο* (ὅπερ ἰδέ)· εἶναι δέ, ὡς ὀρθῶς εἴκασεν ὁ Κουκουλὲς τὸ *ἀδράσκελας* (=ἀδρασκελιὰ) κατ' ἀνομοίωσιν τῶν δύο ἀκρογλωσσικῶν *δρ* ὡς *γρ* (βλέπε *ἀγκλιά).* Τώρα πῶς ἡ *ἀδρασκελιὰ* νὰ σημαίνῃ τὸ *κυνόστομον* δηλ. τὴν ἀπὸ τοῦ ἄκρου λιχανοῦ μέχρι ἄκρου ἀντίχειρος, ἐντεταμένων, ἀπόστασιν, ἐννοοῦμεν, ὅταν σχετίσωμεν ἄλλην ὀνομασίαν τοῦ κυνόστομου: *ὀρνιθόσκελο·* ὥστε πρόκειται περὶ *ἀδρασκελιᾶς* ὄρνιθος καὶ ὄχι ἀνθρώπου· ἡ δὲ ἀδρασκελιὰ τῆς ὄρνιθος: *ὁ ἀγρούσκελας τῆς κόττας* εἶναι περίπου εἰς ἔκτασιν, εἰς μῆκος, εἰς ἄνοιγμα, ἴσος πρὸς τὸ κυνόστομον. Λέγεται δὲ ἐν Κυζίκῳ καὶ *φουρκί,* διότι δι' αὐτοῦ σφίγκων τις τὸν λαιμὸν *φουρκίζει* δηλ. πνίγει τινά.

Ἀγρόφιλα, (τά). Γένος λεπιδοπτέρων ἑτεροκέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν νυκτοβίων.

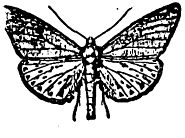

Ἀγρόφιλον φυσικὸν μέγεθος

Αἱ κάμπαι τῶν ἀγροφίλων εἶναι κροσσωταὶ καὶ ἄνευ δέρματος. Κατοικοῦσι τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν. Τὸ κοινότερον εἶδος ἐν Εὐρώπῃ εἶναι: *ἀγρόφιλον τὸ θειωμένον* (agrophila sulphurata). Τὸ χρῶμά του εἶναι κίτρινον καὶ ἀναφαίνεται ἰδίως κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον. Ἡ κάμπη του ζῇ ἐπὶ τῆς κισσαμπέλου (περικοκλάδας).

ἀγροφυλακή· εἶναι ὁ θεσμὸς ὁ προβλέπων τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ, ταὐτοχρόνως δὲ διὰ τῆς αὐτῆς λέξεως δηλοῦται τὸ σῶμα τὸ ἐκτελοῦν τὰ ἀστυνομικὰ καθήκοντα ἐν ταῖς ἀγροτικαῖς περιοχαῖς.

Ἱστορικόν. Ὁ θεσμὸς οὗτος, ὡς ἰσχύει παρ' ἡμῖν ἔχει ριζικὰς διαφορὰς τῶν λοιπῶν ἀστυνομικῶν θεσμῶν, ἀφ' ἑνὸς μὲν λόγῳ τοῦ ἀποκεντρωτικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ἀτομικῆς ἀστικῆς εὐθύνης, ἣν φέρουσι τὰ ὄργανά του διὰ τὰς ἐξ ἀδικημάτων ἐπιγινομένας εἰς τοὺς ἀγρότας ζημίας.

Τὸ πρῶτον ὠργανώθη ἐν Ἑλλάδι ἀγροφυλακὴ διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 31 Δεκεμβρίου 1836, ὅπερ ἐτροποποιήθη καὶ συνεπληρώθη διὰ Νόμου τῆς 15 Σεπτεμβρίου 1856. Οἱ ἀγροφύλακες ἐξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν κτημάτων ἑκάστης περιφερείας, διωρίζοντο ὑπὸ τοῦ δημάρχου καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ἐκ τοῦ δημοτικοῦ ταμείου. Ὑπεχρεοῦντο νὰ καταθέσωσιν ἐγγύησιν πρὸς ἀποζημίωσιν τῶν ἰδιοκτητῶν ἐν περιπτώσει ζημίας εἰς τὰ κτήματα αὐτῶν καὶ τῆς ὁποίας δὲν ἀνεκάλυπτον τὸν αὐτουργόν. Κατὰ τ' ἄλλα οἱ ἀγροφύλακες ἐξωμοιοῦντο σχεδὸν πρὸς τὰ λοιπὰ ἀστυνομικὰ ὄργανα, ἔχοντες τὸ δικαίωμα τοῦ ὁπλοφορεῖν καὶ ἐνεργεῖν ἀνακρίσεις.

Σημερινὴ ὀργάνωσις. Νεαρὸν νομοθετικὸν διάταγμα τῆς 2 Φεβρουαρίου 1923 ἐπέφερε νέας τροποποιήσεις εἰς τὸν θεσμὸν τῆς ἀγροφυλακῆς, τοῦ ὁποίου ὁ ὀργανισμὸς δύναται νὰ συνοψισθῇ σήμερον ὡς ἑξῆς:

Τὰ σώματα ἀγροφυλακῆς εἶναι ὠργανωμένα κατὰ περιφερείας πρωτοδικείων ὑπάγονται δὲ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας.

Τὰ καθήκοντα τῆς ἀγροφυλακῆς, ὡς ὁρίζονται ὑπὸ τοῦ διατάγματος τούτου εἶναι «*νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων καὶ διαταγῶν τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων, νὰ προλαμβάνῃ τὰς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τ' ἀγροτικὰ κτήματα γενομένας ζημίας, νὰ ἐξακριβώνῃ τὰ ἀγροτικὰ ἀδικήματα καὶ νὰ ἐπιδιώκῃ τὴν τιμωρίαν τῶν δραστῶν*». Ἐν ὀλίγοις εἰς τὴν ἀγροφυλακὴν ἀνετέθησαν καθήκοντα ἀστυνομίας τῆς ὑπαίθρου χώρας.

Διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἀγροφυλακῆς τὸ Κράτος διηρέθη εἰς «*Ἀγροτικὰς Περιφερείας*» (Περιφ. Πρωτοδικείου), αὗται εἰς «*Ἀγροτικὰ Διαμερίσματα*» (περιφ. Εἰρηνοδικείου) ταῦτα δὲ πάλιν εἰς «*Ἀγροτικὰς Περιοχάς*», δῆμοι ἢ Κοινότητες.

Ἑκάστης Περιφερείας προΐσταται εἷς «*Ἐπόπτης Ἀγροφυλακῆς*» φέρων βαθμὸν Εἰσηγητοῦ. Ὑπ' αὐτὸν ὑπηρετοῦσιν οἱ «*Ἀγρονόμοι*», οἵτινες προΐστανται ἀγροτικοῦ διαμερίσματος, καὶ ἐκτελοῦν ἐν αὐτῷ καὶ χρέη δημοσίου κατηγόρου σχετικῶς μὲ τὰ ἀγροτικὰ ἀδικήματα.

Ἐν ἑκάστῳ ἀγροτικῷ τμήματι ὑπηρετεῖ εἷς «*ἀρχιφύλαξ*» ὅστις προΐσταται μιᾶς ἐνωμοτίας «ἀγροφυλάκων».

Εὐθῦναι ἀγροφυλάκων. Οἱ ἀρχιφύλακες καὶ ἀγροφύλακες ἐκτὸς τῆς πειθαρχικῆς εὐθύνης, ἐὰν δὲν ἀνακαλυφθῇ ὁ δράστης ἢ ὑπεύθυνος ἀγροτικοῦ τινος ἀδικήματος, ὑπέχουσιν ἀστικὴν εὐθύνην ἔναντι τοῦ ζημιωθέντος μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς θετικῆς ζημίας, οὐχὶ δὲ πέραν τοῦ ποσοῦ τῆς ἐγγυήσεώς των. Τὰ περὶ τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ἀγροφύλακος ἀποφασίζει ὁ Εἰρηνοδίκης τελεσιδίκως.

Ἐποπτικὰ καὶ Γνωμοδοτικὰ συμβούλια. Ἐκτὸς τῶν ἄνω στελεχῶν λειτουργοῦσιν ἐν ἑκάστῃ περιοχῇ καὶ «*Ἀγροτικὰ Γνωμοδοτικὰ Συμβούλια*» ἀποτελούμενα ἀπὸ τὸν οἰκεῖον ἀγρονόμον ὡς πρόεδρον, τὸν δήμαρχον ἢ πρόεδρον τῆς Κοινότητος καὶ ἕνα τῶν συμβούλων αὐτοῦ, δύο ἀντιπροσώπους τῶν κτηματιῶν καὶ ἕνα τῶν κτηνοτρόφων τῆς περιοχῆς. Τὰ συμβούλια ταῦτα ἀποφασίζουν περὶ διαφόρων ζητημάτων σχετικῶν πρὸς τὴν βόσκησιν ἢ παραμονὴν ζώων εἰς τὴν περιοχὴν καὶ γνωμοδοτοῦσι περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροφυλάκων, τῶν ἐπιβλητέων ὑπὲρ τῆς ἀγροφυλακῆς φόρων, καὶ διαφόρων ἄλλων διατάξεων.

Παρὰ τῷ Πρωτοδικείῳ ἑκάστης ἀγροτικῆς περιφερείας ἑδρεύει «*Ἐποπτικὸν Συμβούλιον Ἀγροφυλακῆς*» ἀπαρτιζόμενον ἐκ τοῦ Εἰσαγγελέως τῶν Πρωτοδικῶν, ἑνὸς πρωτοδίκου, τοῦ οἰκείου νομογεωπόνου, τοῦ οἰκονομικοῦ ἐφόρου καὶ ταμίου καὶ δύο ἀντιπροσώπων τῶν κτηματιῶν καὶ ἑνὸς τῶν κτηνοτρόφων διαμενόντων μονίμως ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ Συμβουλίου. Ὡς εἰσηγητὴς συμμετέχει τοῦ Συμβουλίου ὁ Ἐπόπτης τῆς ἀγροφυλακῆς.

Τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ἔχει δικαιοδοσίαν:

α) νὰ διορίζῃ καὶ παύῃ τοὺς ἀγροφύλακας καὶ ἀρχιφύλακας καὶ καθορίζῃ τὸν μισθόν των.

β) νὰ ἐγκρίνῃ τὰς ἀποφάσεις τῶν Ἀγρ. Γνωμοδοτικῶν Συμβουλίων.

γ) ἐν γένει νὰ ἐξασκῇ τὴν διοίκησιν τοῦ σώματος καὶ ταμείου ἀγροφυλακῆς, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ πειθαρχικὴν ἐξουσίαν.

Ταμεῖα Ἀγροφυλακῆς καὶ πόροι αὐτῶν. Ἕκαστον σῶμα Ἀγροφυλακῆς συντηρεῖται ἐξ ἰδιαιτέρου ταμείου. Τοῦτο διοικεῖται μὲν ὑπὸ τοῦ οἰκείου Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου (ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Γεωργίας) ἀλλὰ τελεῖ ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τοῦ αὐτόθι δημοσίου Ταμείου.

Οἱ πόροι τῶν Ταμείων Ἀγροφυλακῆς εἶναι: *Τακτικοὶ* μέν, φορολογία ἐπὶ γεωργικῶν προϊόντων, τοῦ εἰσοδήματος γαιῶν, τῶν δασικῶν προϊόντων, καὶ ἰδιαιτέρως ἐπὶ τοῦ καπνοῦ, τῶν ἐλαιῶν, τῆς σταφίδος, τῶν σύκων, τοῦ οἴνου καὶ τῶν ζῴων. Εἰς ταῦτα προσθετέον ποσοστὸν ἐκ τῶν καταβαλλομένων ἀποζημιώσεων καὶ προστίμων, ὡς καὶ τὸ προϊὸν τῶν παραγραφομένων χρηματικῶν ἱκανοποιήσεων. *Ἔκτακτοι* δέ, πρόσθετοι εἰσφοραὶ κτηματιῶν, μισθώματα χορτονομῆς, ὑποχρεωτικαὶ εἰσφοραὶ τῆς Κοινότητος.

Τὰ τῆς λειτουργίας τῆς ἀγροφυλακῆς εὐρύτερον ὁρίζονται ὑπὸ τοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ὡς ἄνω νομοθ. διατάγματος Βασιλικοῦ διατάγματος τῆς 26 Ἀπριλίου 1923. (Ἐφημ. Κυβερνήσεως Τεῦχος Α ἀρ. 121 τοῦ 1923). Διὰ τοῦ αὐτοῦ διατάγματος κανονίζονται καὶ τὰ καθήκοντα τῶν *ὑδρονομέων* (ὅρα λέξιν).

Τὸ ὡς ἄνω νομοθετικὸν διάταγμα καθορίζει ὡρισμένα «*ἀγροτικὰ ἀδικήματα*» καὶ τὰς ἐπὶ τούτων ἐπιβαλλομένας ποινάς. Διὰ ταῦτα ὅρα «ἀδικήματα».

ἀγροφύλαξ· ὁ προσέχων τοὺς ἀγρούς, τοὺς κήπους, τὰς ἀμπέλους, τὰς ἐξοχάς· ὁ προφυλάττων τὰ προϊόντα των ἀπὸ τοὺς κλέπτας· ὁ δραγάτης ἢ δραγάτσης, ὁ μπεξῆς.—Τὸ δεύτερον συνθετικὸν ρηματικῆς φύσεως οὐσιαστικὸν εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ δρῶντος προσώπου· τὸ δὲ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι τὸ ἀντικείμενον εἰς ὃ μεταβαίνει ἡ δρᾶσις: ἀγροφύλαξ=ὁ φύλαξ τοῦ ἀγροῦ, ἔνθα ἡ γενικὴ *τοῦ ἀγροῦ* δὲν εἶναι κτητικὴ ἀλλ' ἀντικειμενικὴ=ὁ τὸν ἀγρὸν φυλάττων. Σύγκρινε: *ἀστυάναξ*=ὁ ἄναξ τοῦ ἄστεως=ὁ τοῦ ἄστεως ἀνάσσων· *ὑετομάντις*=ὁ μάντις τοῦ ὑετοῦ=ὁ τὸν ὑετὸν μαντεύων, γραμματοδιδάσκαλος=ὁ διδάσκαλος τῶν γραμμάτων=ὁ διδάσκων γράμματα. Ἄλλα σύνθετα μὲ β' συνθετικὸν τὸ *φύλαξ: θεματοφύλαξ, οἰκοφύλαξ, σωματοφύλαξ.* Τὰ τοιαῦτα λέγονται ἀντικειμενικὰ σύνθετα. Ἰδού τινα ἐκ τῆς νέας ἑλληνικῆς ἀντικειμενικὰ σύνθετα: *κατσικοκλέφτης* (=ὁ κλέπτων τὰς αἶγας), *μαχαιροβγάλτης* (= ὁ κάθε λίγο ἐκβάλλων τὴν μάχαιραν καὶ ἀπειλῶν δι' αὐτῆς), *μελισσοφάγος* (ὁ τρώγων τὰς μελίσσας· πτηνὸν) *καπελλοφόρος* (= ὁ φορῶν πῖλον), *ξενοδούλης* (= ὁ τοὺς ξένους δουλεύων) κτλ.

Μ. Φ

«ἄγρυκτα κἄλεκτα» (ἐννοεῖται· ἔπαθον) ἀρχαία παροιμιώδης φράσις=ἔπαθα πράγματα πού

Digitized by Google

ὄχι μόνον νὰ τὰ πῶ δὲν ἠμπορῶ, ἀλλὰ μήτε γρῦ νὰ βγάλω ἀπὸ τὸ στόμα μου.

Ἀγρυλὴ καὶ Ἀγρύλη. Δῆμος τῆς Ἀττικῆς ἀνήκων εἰς τὴν Ἐρεχθηΐδα φυλὴν διαιρούμενος κατ' ἐπιγραφὰς εἰς «ὑπένερθεν» (πρὸς τὸν Ὑμηττὸν) καὶ «καθύπερθεν» (πλησίον τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἰλισσοῦ). Ἡ Ἀγρυλὴ περιελάμβανε καὶ τὸ χωρίον Ἄγρα ὅπου ἦτο ὁ ναὸς τῆς Ἀγροτέρας Ἀρτέμιδος. (Ὁ δημότης Ἀγρυλεὺς καὶ Ἀγρυλῆθεν).

Ἄγρυπνα (τά). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἐλατεριδῶν*. Κατοικοῦσι τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἄγρυπνα (τά). Γένος νευροπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Φρυγανιδῶν*. Ἀπαντῶσι κυρίως ἐν Ἀγγλίᾳ.

ἀγρυπνᾶς (ὁ)· εἶναι λέξις παρετυμολογημένη ἀντὶ τοῦ *βαρυπνᾶς* σημαίνουσα τὸν καθ' ὕπνους ἐφιάλτην, ὅστις συνήθως λέγεται *βαρυχνᾶς* καὶ *βραχνᾶς* ἐξ ἄλλης παρετυμολογίας. Τὴν ὀρθὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος εὗρεν ὁ ἀείμνηστος Ν. Πολίτης, ὅστις λέγει: «εὔλογος θὰ ἦτο ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ *βραχνᾶς* σημαίνει τὸν προξενοῦντα *βράγχον* ἤτοι *βραχνάδαν*... ἀλλ' ὅτι τὸ ὄνομα ἐπλάσθη κατὰ παρετυμολογίαν πειθόμεθα διδασκόμενοι ἐκ βυζαντινῶν συγγραφέων, ὅτι παλαιότερον εἶναι τὸ ὄνομα *βαρυχνᾶς*... ἀλλὰ καὶ τοῦτο φαίνεται παραφθαρὲν ἐξ ἄλλου παλαιοτέρου, τοῦτο δὲ τὸ ἀκέραιον καὶ ἀδιάφθορον εὑρίσκεται ἐν Κύπρῳ, ὅπου ὁ ἐφιάλτης ὀνομάζεται: *βαρυπνᾶς* ἢ (κατ' ἄλλον τύπον) *γαρυπνᾶς* καὶ κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου τύπου *ἀγρυπνᾶς*. Εἶναι δὲ σαφὴς ἡ ἐτυμολογία καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ὀνόματος, συνθέτου ἀπὸ τὸ *βαρὺς* καὶ *ὕπνος* μετὰ τῆς καταλήξεως *-ας* τῆς σημαινούσης τὸν ἀπεργαζόμενον τὸ ὑπὸ τοῦ στελέχους τῆς λέξεως δηλούμενον, ὡς καὶ ἄλλα παραδείγματα διδάσκουσιν οἷον: *σχοινᾶς, κανατᾶς, βαρελᾶς*· ὅθεν *βαρυπνᾶς* εἶναι ὁ ἐπιφέρων βαρὺν ὕπνον, ὁ ἐν ὕπνῳ βαρεῖ ἐπιφαινόμενος δαίμων κατὰ τοὺς εἰς τὸν Μέγαν Βασίλειον ἀποδιδομένους ἐξορκισμούς»—.Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ὀρθὴ πράγματι ἐτυμολογία τῆς λέξεως πᾶσα δὲ ἄλλη παρέλκει. Καὶ θὰ μᾶς δοθῇ ἀφορμὴ καὶ εἰς τὴν λέξιν *ἀλίμονον* νὰ θαυμάσωμεν τὸ ἐτυμολογικὸν δαιμόνιον τοῦ ἀλήστου μνήμης καθηγητοῦ. Μόνον εἰς τοὺς μεταβεβλημένους τύπους *βαρυχνᾶς* καὶ *γαρυπνᾶς* δὲν πρόκειται βέβαια περὶ *παραφθορᾶς*, ὡς λέγει, διότι οὐδεμία παραφθορὰ γίνεται ποτὲ εἰς τὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ μεταβολαὶ κατὰ γλωσσικοὺς νόμους κανονικῶς λίαν ἑρμηνευομένους ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, πρόκειται λοιπὸν ἐνταῦθα περὶ κανονικῆς ἀνομοιώσεως τῶν δύο χειλικῶν β+π ὡς ἑξῆς.

β+π>β+χ: *βαρυπνᾶς>βαρυχνᾶς*, βάψη>βάξη (Θήρα) *β+π>γ+π* *βαρυπνᾶς>γαρυπνᾶς*, βούπα (δηλ. βοῶπα)>γούπα βλέπω>γλέπω, Ἔβριπο> Ἔγριπο, βούπατος>γούπατος. *π+β>π+γ*: περιπεριβόλι>περιγόλι (Ἰκαρία), ἀποβριμᾶται>ἀπογριμᾶται κτλ.

Ἀπὸ δὲ τοῦ τύπου *γαρυπνᾶς* γίνεται μετάθεσις ἕνεκα τοῦ ὑγροῦ μετὰ παρετυμολογικῆς ἐπιδράσεως τοῦ *ἀγρυπνῶ*. Ἐπειδὴ δηλ. εἰς τὰ καθ' ὁλοκληρίαν μηχανικὰ φαινόμενα τοῦ ὀργανισμοῦ μας ὑπολανθάνει πάντοτε ἡ ὑποσηνείδυτος ψυχικὴ ἐνέργεια ὑπάρχουν καὶ γλωσσικὰ φαινόμενα μηχανικά, δηλαδὴ φωνητικὰ ὅπου ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ τοῖς ἀρνηθῶμεν καὶ κάποιαν ὑποσυνείδητον ἢ καὶ ὅλως συνειδητὴν ψυχικὴν ἐνέργειαν. Εἰς τὴν ἀρχαίαν λόγου χάριν τὸ *Ἀρίαρτος* = πόλις ἡ πολὺν παρέχουσα ἄρτον ἔγινε κανονικὰ μὲ τὴν ἀνομοίωσιν τοῦ πρώτου *ρ* εἰς *λ* *Ἁλίαρτος*· ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἔχομεν εἰς αὐτὸ καὶ παρατυμολογικὴν ἐπίδρασιν τοῦ *ἅλς—ἁλὸς* καὶ φανερὰ δεικνύεται τοῦτο, ἐκ τοῦ ὅτι προσέλαβε τὴν δασεῖαν. Ὅμοια τοιαῦτα νεοελληνικὰ εἶναι τά: ἀγριόκλημα>ἁγιόκλημα ἀγριόρροδο>ἁγιόρροδο, ἀγριόρροκα>ἁγιόρροκα κτλ. εἰς τὰ ὁποῖα μαζὶ μὲ τὸν κανονικὸν ἐκπεσμὸν τοῦ *ρ* ἐξ ἀνομοιώσεως ἔχομεν καὶ ἐπίδρασιν παρετυμολογικὴν τοῦ *ἅγιος*, ὅθεν καί τινες δασύνουσιν αὐτά. Ἐκ δὲ μεταθέσεως καὶ παρετυμολογίας ὅπως εἶναι τὸ *γαρυπνᾶς*> *ἀγρυπνᾶς* ἔχομεν το: *φαλακρὸς*>*καραφλός*, ὅπου ἐκτὸς τῆς κανονικῆς φθογγικῆς μεταθέσεως τῶν ὑγρογλωσσικῶν *λ* καὶ *ρ* ὑπάρχει καὶ ἡ παρετυμολογικὴ ἐπίδρασις τοῦ *κάρα* διότι ἡ κεφαλὴ τοῦ *φαλακροῦ* εἶναι γυμνὴ ὡς *κόρα*, καὶ εἶναι γνωστὸν τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ψάλτου ἐκείνου, ὅστις εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς Τυρινῆς βλέπων ἔξαφνα ἕνα φαλακρὸν μόλις εἰσελθόντα εἰς τὸν ναὸν νὰ ἀποκαλύπτεται τὴν κεφαλήν, ἀντὶ νὰ εἰπῇ «Ἔλαμψεν ἡ χάρις σου Κύριε» εἶπεν «Ἔλαμπεν ἡ *κάρα* σου, κύριε».

Οὕτως ἔχομεν *παξιμάδι*>*καψιμάδι* διότι τὸ *ἔκαψαν* εἰς τὸν φοῦρνον, *σίφουνας*>*φύσουνας* ἀπὸ τὸ *φυσῶ*, duracina>*ροδάκινα* ἀπὸ τὸ *ρόδα*, *καμελλαύκι*>*καλυμαύκι* ἀπὸ τὸ *κάλυμμα*, *ὀρφὸς*>*ροφὸς* ἀπὸ τὸ *ροφῶ*, *ἀμνάρι*>*μανάρι* ἀπὸ τὸ *μάνα*, *ἀναξαπλάδι* καὶ *ἀναπλεξάδι*, τὰ ἀναρριχώμενα φυτὰ διότι *ἐξαπλώνονται* ἢ διότι *πλέκονται* πρὸς τὰ *ἄνω* χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν ἀληθῶς ποῖος εἶναι ὁ πρῶτος τύπος. Οὕτω καὶ τὸ πικρὸς>πρικὸς κατὰ τὸ *γλυκός*, *γαδοῦρι*>*γαροῦδι* κατὰ τὸ *ζοῦδι*, ποδάρια >πορά*δ*ια κατὰ τὸ ξεράδια (συγκρ. δημ. τραγ. «νὰ πλύνῃ τὰ *ποδάρια* της - τὰ *ξεράδια* της »), *ἀφοράδα*>*ἀφοδάρα* κατὰ τὸ *ἀλογάρα* (ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀρκτικὸν *ἀ*), *μπαλαίνα*>*μπανέλα* κατὰ τὸ *σαρδέλα* κτλ.

Μ. ΦΙ ΗΝΤΑΣ

ἀγρυπνία, ἀϋπνία, παννυχίς, ἐγρήγορσις, παννυχισμός, γρηγόρησις, ἔγρησις, ἔγρεσις, νῆψις, φυλακὴ τῆς νυκτός, νυκτερινὴ φρουρά, 2) παννύχιος θρησκευτικὴ ἀκολουθία, ὁλονυχτιά.

Ἀγρυπνίς. Ἑορτὴ πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου ἐν τῇ Σικελικῇ πόλει Ἀρβηγῇ, τελουμένη κατὰ τὴν νύκτα ὅπως καὶ ἐκ τοῦ ὀνόματος καταφαίνεται.

ἀγρυπνόκωμα (ἐκ τοῦ ἄγρυπνος καὶ κῶμα) ἀϋπνία παρακολουθουμένη ὑπὸ μεγάλης πρὸς ὕπνον ἐπιφορᾶς ἢ ἐπιθυμίας.

ἄγρυπνος· ὁ μὴ κοιμώμενος, ἄβρικτος, ἀκοίμητος, πάννυχος, ἔξυπνος, νήφων, νηφός, γνεφός, (Κύζικος) ἄϋπνος, ἀνεύναστος: Χθὲς ἔμεινα *ἄγρυπνος* ὅλην τὴν νύκτα. 2) προσεκτικός: νὰ εἶσαι *ἄγρυπνος* προκειμένου περὶ τοῦ προσώπου τούτου.

ἀγρυπνῶ· (-έω) μένω ἄϋπνος, νυκτερεύω, διανυκτερεύω, γρηγορῶ, νήφω, ἐγρήσσω, παννυχίζω, δὲν κοιμῶμαι. Ἐτυμολ. *ἀγρεύω ὕπνον*.

ἀγρυπνώδης· ὁ ἄνευ ὕπνου, ὁ ἐστερημένος ὕπνου· λέγεται δ' ἐπὶ πυρετοῦ: πυρετὸς ἀγρυπνώδης.

Ἄγρων. Υἱὸς τοῦ Πλευράτου, Βασιλεὺς τῆς Ἰλλυρίας. Ἐπὶ τῆς βασιλείας του τὸ κράτος ἔφθασεν εἰς τὴν μεγαλυτέραν του ἀνάπτυξιν ἀπὸ ναυτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἀπόψεως. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Δημήτριος κατώρθωσε διὰ χρημάτων νὰ τὸν ἐξεγείρῃ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, οἵτινες ἐπολιόρκουν τοὺς Μεδιωνίους, τοὺς ὁποίους καὶ ἐνίκησεν.

Ἀγρωστῖναι ἐλέγοντο παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις αἱ νηρηΐδες, αἱ νύμφαι τῶν ὀρέων, οἱ νεράϊδες, οἱ ξωθιὲς οἱ βουνήσιες· «*ἀγρωστῖναι*»· νύμφαι ὄρειοι», ὁ ἡσύχιος·

«Ἀγρωστῖνος»· οὕτως ὠνομάζετο μία ἐκ τῶν κωμῳδιῶν τοῦ Ἐπιχάρμου, μὴ σωζομένη, διότι *ἀγρωστῖνος* = ἀγροῖκος (βλέπε *ἀγρογενής*).

Ἄγρωστις ἡ λευκὴ (Agrostis alba) κτηνοτροφικὸν ἀγρωστῶδες, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται αὐτοφυὲς ἐν Ἑλλάδι εἰς τὰ πλεῖστα φυσικὰ λειβάδια, ζῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ πολλαπλασιάζεται διὰ τῶν ἀφθόνως παραγομένων σπερμάτων καὶ διὰ τῶν ὑπεργείων καὶ ὑπογείως ἑρπόντων βλαστῶν. Εἰς τοὺς κήπους καὶ τὰς εὐφόρους γαίας παρουσιάζεται ἐπίσης αὐτοφυὲς ὡς ζιζάνιον καταπνίγον πολλάκις ἄλλα τρυφερώτερα φυτά. Εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων νομευτικῶν φυτῶν διότι ἔχει μεγάλην θρεπτικὴν ἀξίαν τρωγόμενον ὑπὸ τῶν ζώων χλωρὸν ἢ ξηρόν. Εἰς τὴν συστηματικὴν γεωργίαν καὶ κτηνοτροφίαν μὲ τὴν κατάργησιν τῶν φυσικῶν λειβαδίων καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῶν τεχνητῶν πολυετῶν λειβαδίων ὡς καὶ τὴν καλλιέργειαν κτηνοτροφικῶν φυτῶν ἡ Ἄγρωστις λαμβάνει σπουδαῖον μέρος. Ὁ σπόρος τῆς Ἀγρώστιδος ἔρχεται εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ πωλεῖται καθαρός, ἀλλὰ οὐδέποτε σπείρεται ἡ ἄγρωστις μόνη εἰς τοὺς ἀγροὺς ἀλλὰ ἐν μίγματι μετ' ἄλλων ἀγροστωδῶν ἢ καὶ μετὰ ἄλλων ψυχανθῶν κτηνοτροφικῶν φυτῶν καὶ τοῦτο διότι ἡ παραγομένη τροφὴ ἐκ μίγματος διαφόρων κτηνοτροφικῶν φυτῶν εἶνε πάντοτε ἀνωτέρας θρεπτικῆς ἀξίας. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχεται σπόρος διαφόρων εἰδῶν ἀγρώστιδος, κυρίως ὅμως δὲν πρόκειται περὶ ἄλλων εἰδῶν ἀλλὰ περὶ παραλλαγῶν τῆς Λευκῆς Ἀγρώστιδος ὡς εἶναι π. χ. Ἄγρωστις ἡ ὑψηλή, Ἄγρωστις ἡ σφονδυλωτή. Ἕνα εἶδος τὸ ὁποῖον εὐδοκιμεῖ ἐξαιρετικῶς καὶ εἰς πολὺ ξηρὰ καὶ πτωχὰ ἐδάφη, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας Ἀγρώστιδας, εἶνε ἡ Ἄγρωστις ἡ κοινὴ (Agrostis vulgaris). Ὁ κ. Π. Γεννάδιος ἀναφέρει τὸ ἀνωτέρω νομευτικὸν φυτὸν ὡς ψευδάγρωστιν τὴν λευκήν, δίδων τὸ ὄνομα Ἄγρωστις εἰς τὸ ὡς γένος φυτῶν καταχωρηθὲν Ἀγρόπυρος.

Ι. Χ.

Ἀγρωστώδη (Cramineae) ἢ Ἀγρωστιδῶν οἰκογένεια. Πολυμελεστάτη οἰκογένεια τῆς τάξεως τῶν Λεπυροφόρων (glumiflorae) ἢ Λεπυρανθῶν. Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγρωστωδῶν καλοῦνται καὶ Σιτηρὰ ἢ Σιτώδη. Τὰ περισσότερα ἀγρωστώδη εἶναι ἐτήσια, ὀλίγα δὲ καὶ πολυετῆ. Ἡ ρίζα τῶν μονοετῶν εἶναι θυσσανώδης διότι ἡ κυρίως ρίζα καταστρέφεται ὀλίγον μετὰ τὴν βλάστησιν καὶ παραμένουν μόνον αἱ πλάγιαι ρίζαι, τὰ δὲ πολυετῆ ἀγρωστώδη ἔχουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ριζώματα πολλάκις ἕρποντα ὑπογείως. Ὁ βλαστὸς τῶν ἀγρωστωδῶν εἶναι κοῖλος, καλαμώδης καὶ φέρει κατὰ διαστήματα κόμβους, σπανίως διακλαδίζεται καὶ μόνον ἐκ τῆς βάσεως φύονται νέοι βλαστοί. Τὰ φύλλα εἶναι ἐπιμήκη λογχοειδῆ μὲ νεῦρα παράλληλα, ὁ δὲ κολεὸς εἶναι ἀνεῳγμένος περιβάλλων τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ κόμβου καὶ ὁλοκληρωτικῶς τὸν βλαστόν. Τὰ ἄνθη εἶναι διάφορα· φέρουν τρεῖς στήμονας καὶ ἕνα ὕπερον, σχηματίζουν δὲ βοτρυώδεις συνθέτους σταχυοειδεῖς ταξιανθίας, μετὰ παρανθίων φύλλων. Τὰ φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστωδῶν εἶναι διαδεδομένα εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς. Τὰ σήμερον γνωστὰ φθάνουν τὰ 320 γένει καὶ 3.600 περίπου εἴδη: Πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι χρήσιμα ὡς ἀρτοποιητικὰ (βλέπε Σιτηρά), ἄλλα ὡς Κτηνοτροφικὰ (βλέπε Ἀγρωστώδη κτηνοτροφικά), ἄλλα ὡς Ζαχαροῦχα καὶ Βιομηχανικὰ καὶ ἄλλα· ὡς φαρμακευτικά. Ἐν Ἑλλάδι καλλιεργοῦνται τὰ ἑξῆς ἀγρωστώδη, ἅτινα ἀποτελοῦν σπουδαίων πλουτοπαραγωγικὴν πηγὴν καὶ ἀντιπροσωπεύουν μέγα μέρος τῆς Ἑλληνικῆς γεωργίας: Ὁ Σῖτος, ἡ Κριθή, ἡ Βρώμη ἢ Ἀβένη, ἡ Σίκαλις, ὁ Ἀραβόσιτος, ἡ Ὄρυζα, τὸ Κεχρί, τὸ Σόργον, τὸ Καλάμι.

Ὡς αὐτοφυῆ δὲ φυτὰ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγρωστωδῶν ἀντιπροσωπεύονται ἐν Ἑλλάδι πολλὰ εἴδη ἐκ τῶν γενῶν: τῆς Πόας, τῆς Ἀγρώστιδος, τοῦ Ἀγροπύρου, τῆς Βρίζης, τῆς Βρόμης, τοῦ Λολίου, τοῦ Σόργου, τῆς Μελίκης, τῆς Φολορίδος, τοῦ Φρογμίτου, τοῦ Φλέου, τοῦ Κυνόδοντος, τοῦ Κυνοσούρου, τῆς Φεστώκης, τοῦ Βρόμου, τοῦ Αἰγίλωπος, τῆς Γυμνόθριγος, τοῦ Καλάμου, τοῦ Ἀλωπεκούρου, τῆς Δακτυλίδος, τῆς Καλαμαγρώστιδος.

Ἀγρωστώδη κτηνοτροφικά. Φυτὰ τῆς τάξεως τῶν ἀγρωστιδῶν εἰδικῶς καλλιεργούμενα διὰ τὴν παραγωγὴν χλωροῦ ἢ ξηροῦ χόρτου πρὸς διατροφὴν τῶν κατοικιδίων ζῴων, εἶναι δὲ τὰ ἑξῆς: Βρόμη ἡ ἥμερος, Βρόμη ἡ ἐρεθίζουσα, Κριθὴ ἡ ἑξάστοιχος, Ἀραβόσιτος ὁ κοινός, Κέγχρος ὁ ἰταλικός, Κέγχρος ὁ κοινός, Σόργον τὸ σάρωθρον, Λόλιον τὸ πολυετές, Λόλιον τὸ ἰταλικόν, Ἄγρωστις ἡ δακυλοειδής, Ἄγρωστις ἡ λευκή, Ἀβένη ἡ ὑψηλή, Ἀβένη ἡ χρυσῆ, Φλέος ὁ λειμώνιος, Φεστούκη ἡ λειμώνιος, Ἀλωπέκουρος ὁ λειμώνιος, Κυνόσουρος ὁ κτενοειδής, Πόα ἡ λειμώνιος, Μελιτόχορτον, Ἀνθόξανθον τὸ ἀρωματικόν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω εἰδικῶς καλλιεργουμένων ὑπάρχει καὶ μεγάλος ἀριθμὸς ἀγρωστωδῶν κτηνοτροφικῶν αὐτοφυῶν, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὰ λειβάδια καὶ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ζῴων. Ἀκριβὴς μελέτη τῶν ἀγρωστωδῶν αὐτοφυῶν φυτῶν τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος δὲν ἔχει γίνει· ἡ ἀνακάλυψις τῶν ἐχόντων θρεπτικὴν ἀξίαν αὐτοφυῶν κτηνοτροφικῶν ἀγρωστωδῶν καὶ ἡ ἰδιαιτέρα καλλιέργεια θὰ ἔδιδεν ὤθησιν σπουδαίαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν κτηνοτροφίαν. Ἐν γένει ἡ σημασία τῶν ἀγρωστωδῶν κτηνοτροφικῶν εἶναι μεγάλη εἰς τὴν νέαν γεωπονίαν, διότι διευκολύνουν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τεχνητῶν λειβαδίων δι' ἀναμίξεως μετ' ἄλλων ψυχανθῶν. Ἐπίσης ἡ καλλιέργειά των διευκολύνει τὴν ἀμειψισπορὰν καὶ τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν, πραγματοποιοῦν δὲ τὴν ταυτόχρονον ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας καὶ κτηνοτροφίας.

ἀγυάλιγος· ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ ἀγυάλιστος, ἀστίλβωτος, ἀλίστρωτος, ἄλαμπτος, ἀλούστρωτος, ἀκαθάριστος, ἀσκλίβωτος.

ἀγύγερτος· ἔχει τὴν λέξιν ὁ Γεράσιμος Βλάχος ὁ Κρής, μὲ ἑρμηνείαν: ἀνόστιμος, ἀναπόδοτος, ἀνόστητος. Φαίνεται ὅτι εἶναι ὁ πρῶτος τύπος τοῦ *ἀγιάγερτος*=ἀγύριστος, ἀνεπίστροφος. Ὁ Βλάχος οὗτος ἦτο σύγχρονος τοῦ Κορνάρου.

Ἀγυιά. Κωμόπολις παρὰ τὴν *Πάργαν* τῆς Ἠπείρου (Μαργαρίτιον Νομοῦ Πρεβέζης). Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας διετέλεσεν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἐν αὐτονόμῳ πολιτικῷ βίῳ, ὅπως πλεῖσται ἄλλαι Ἠπειρωτικαὶ περιοχαί. Ἐπὶ μακρόν, κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ - πασσᾶ Τεπελενλῆ, ἀκολουθοῦσα τὴν τύχην τῆς γειτονικῆς καὶ ὁμαίμονος Πάργας, προηγήθη ταύτης, κατὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν διασπορὰν τῶν κατοίκων. Ἀνήκουσα καὶ αὐτὴ εἰς τὰς ἐπὶ τῆς *Ἠπείρου Ἑνετικὰς κτήσεις*, ἠκολούθησε τὰς περιπετείας των, μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς Πολιτείας καὶ τὰς διακυμάνσεις τὰς ὁποίας ὑπέστησαν αὗται κατὰ τὸ διάστημα τῆς *Ναπολεοντείου Ἐποχῆς*. Ἐνῷ ὅμως τῷ 1814, τὸ φρούριον τῆς Πάργας κατείχετο ὑπὸ γαλλικῶν ἀποσπασμάτων, ἡ γειτονικὴ Ἀγυιά, ἀφρούρητος παρέμενε, καὶ κατὰ συνέπειαν, εὐκόλως ἡλώθη ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ *Μουχτὰρ* πασσᾶ, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποστείλει ὁ πατήρ του, διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν περιπόθητον Πάργαν. ἐπὶ τῇ ἰδέᾳ ὅτι ἔκλινεν ὁ ἀστὴρ τοῦ Ναπολέοντος, καὶ σπουδαία παρίστατο τότε ἡ εὐκαιρία πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀπὸ δεκαετηρίδων ποθουμένου ἐγχειρήματος. Διπλωματικώτατος ὁ Τύραννος τῶν Ἰωαννίνων εἶχε πείσει τὸν παρ' αὐτῷ Γάλλον Πρόξενον Πουκεβίλ, ὅτι οἱ Πάργιοι κρυφίως συνεννοοῦνται νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν εἰς τοὺς περιπλέοντας τὴν Ἠπειρωτικὴν ἀκτὴν Ἄγγλους, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν πείσῃ ὅπως διατάξῃ τὸν Φρούραχον Χατζηνικολῆν (τὸν Ἕλληνα Συνταγματάρχην τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ Nicole) νὰ τοῦ παραδώσῃ τὴν Πάργαν. Ἐστάλη λοιπὸν εἰς Κέρκυραν ὁ Γεώργιος Τουρτούρης, ἵνα λάβῃ τὴν ἀναγκαίαν πρὸς

Digitized by Google

Διάφορα φυτὰ τῆς οἰκογενείας τῶν 'Αγρωσίδων.
Εἰς τὴν ἄνω σειρὰν ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: 1ον) Φεστούκη ἡ λειμώνιος.—2ον) Κυνόσουρος ὁ λοφωτός.—3ον) Φαλαρὶς τῶν Καναρίων.—4ον) 'Ανθόξανθον τὸ μόσχισμον.—5ον) Μελίνη ἡ ὀφρυδωτή.—6ον) Ψευδόναρδος ἡ μικρά.—7ον) Κυνώδους ὁ Δάκτυλος.—8ον) Λόλιον ἢ Αἶρα ἡ μεθυστική.—9ον) Ψευδόβριζα ἡ μέση. (Οἱ ἀρ. 3, 4, 5, 6, 7 σημειοῦν τὰ ὑπὸ τὸ τόξον τῆς πτεροειδοῦς στύπης ἀντίστοιχα φυτά).
Εἰς τὴν κάτω σειράν: 1ον) Ὄρυζα ἡ κοινή.—2ον) 'Αλεποουρὰ ἢ 'Αλοπίκουρος ὁ λειμώνιος.—3ον) 'Απέρη ἡ σπίκα.—4ον) Βαμβούσα ἡ καλαμοειδής.—5ον) Γλυκέρια.—6ον) Στύπη ἡ πτεροειδής.

τοῦτο ἄδειαν τοῦ Γάλλου Διοικητοῦ Στρατηγοῦ Δονζελώ. 'Επειδὴ ὅμως ἐβράδυνε νὰ ἐπιστρέψη ὁ ἀπεσταλμένος, διετάχθη ἡ ἄμεσος ἐπίθεσις. 'Ελέγετο μάλιστα ὅτι ὁ 'Αλῆ-πασσᾶς εἶχεν ἔλθει εἰς συνεννοήσεις πρὸς τὸν ἕλληνα φρούραρχον καὶ ἐπείγετο νὰ ἐνεργήση πρὶν ἢ ἀποκαλυφθῇ καὶ ἀπολέση τὰ ἐκ τῆς συμφωνίας ὠφελήματα.

Οὕτω τὴν νύκτα τῆς 22 πρὸς τὴν 23 Φεβρουαρίου 1814, ὁ *'Ομὲρ βέης Βριώνης*, ὑπαρχηγὸς τῶν δυνάμεων, διέβη τὸ ὄρος Πεζόβολον, ὅπερ ἀπετέλει τὸ ὅριον τῆς Παργίας χώρας καὶ ἐλεηλάτησε τὴν 'Αγυιάν, ἀφρούρητον ὡς ἐσημειώθη, διότι οἱ κάτοικοί της ἀντιληφθέντες τὰ τεκταινόμενα εἶχαν καταφύγει ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Πάργας.

'Η ἀπόπειρα αὕτη, καίτοι ὑπῆρξεν αἱματηροτάτη διὰ τὰ στρατεύματα τοῦ Τυράννου ἀπέβη ἀτελεσφόρητος, ὅπως θέλομεν ἐξιστορήσει εἰς τὸ περὶ Πάργας εἰδικὸν ἄρθρον. Ἔσχεν ὅμως ἀντίθετα τ' ἀποτελέσματα, διότι οἱ Πάργιοι φοβούμενοι τὴν κατάκτησιν τοῦ 'Αλῆ πασσᾶ, ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον καὶ τὸ παρέδωκαν εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἀγνοοῦντες οἱ ἀτυχεῖς ὅτι ἁπλῶς ἀνέβαλον ἐπὶ πενταετίαν τὴν τελικήν των τραγωδίαν, διὰ τῆς ἀπονενοημένης ἐκείνης ἐνεργείας των. 'Ο Τύραννος ὅμως τόσον ἐξωργίσθη ἐκ τῆς ἀποτυχίας, ὥστε ἐκτοπίσας καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα τῶν κατοίκων τῆς 'Αγυιᾶς, συνῴκισε τὴν κωμόπολιν διὰ Τουρκαλβανῶν τοῦ παρακειμένου χωρίου Καρβονάρι. Τότε δὲ ἀνήγειρεν εἰς ὀχυροτάτην παρὰ τὴν 'Αγυιὰν θέσιν φρούριον, ἐπὶ ἔτη μακρὰ δι' αἰχμαλώτων κτιζόμενον ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Γενουαίου μηχανικοῦ *Σάντο δὶ Μοντελεόνι* καὶ δι' αὐτοῦ ἐδέσποζε τῆς ὀχυρᾶς Πάργας.

Εἰς τὸ φρούριον τῆς 'Αγυιᾶς εὑρίσκετο τῷ 1820 ὁ 'Αλῆ πασσᾶς, ὅταν ἔμαθε τὴν παρὰ τοῦ Σουλτάνου ἐπικήρυξίν του.

Τοῦτο τὸ φρούριον ὁ *Χριστόφορος Περραιβὸς* ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Τσάρον 'Αλέξανδρον τὸν Α', ν' ἀποκτήση ὡς ἔρεισμα διὰ τὴν μελετωμένην κατὰ τὸ 1817 'Αποστασίαν τῆς Δυτικῆς 'Ελλάδος, ἐν τῷ σχεδίῳ ὅπερ ὑπέβαλε πρὸς αὐτὸν (Φιλήμονος Δοκ. 'Ελλ. 'Επαναστάσεως Τόμ. Α, σελ. 134).

Εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος καὶ ἀριθμεῖ περὶ τοὺς 800 κατοίκους. Ἕδρα δημοτικοῦ σχολείου ἀρρένων, παρθεναγωγείου καὶ ἀγροτικοῦ Ταχυδρομείου. Κυριώτερον προϊὸν τῆς κοινότητος εἶναι τὸ ἔλαιον. Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνεται καὶ ἡ μονὴ τοῦ 'Αγίου 'Αθανασίου (κατ. 21).

'Αγυιά. Κωμόπολις τοῦ Νομοῦ Λαρίσσης, τέως πρωτεύουσα τοῦ καταργηθέντος δήμου Δωτίου, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 2,628. 'Η ἀκμαία αὕτη κωμόπολις κεῖται ἐντὸς καταφύτου καὶ πολυρρύτου πεδιάδος, τοῦ *Δωτίου πεδίου*, παρὰ τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ὄσσης (Κισσάβου), ἀπέχει δὲ ἐκ Λαρίσσης 30 χιλιόμετρα. Διὰ μέσου τῆς 'Αγυιᾶς διέρχεται ῥύαξ σχηματιζόμενος ἐκ πηγῆς ἀναβλυζούσης ἐκ τοῦ μέσου περίπου τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ὄσσης, ἐκ τούτου δὲ οἱ κάτοικοι ποτίζουν τὰ κτήματά των.

'Η 'Αγυιὰ ἔχει εἰρηνοδικεῖον, οἰκονομικὴν ἐφορείαν, ταμεῖον, τυχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, ἀποθήκην μονοπωλίων, ὑποδιοίκησιν ἀστυνομίας, ἑλληνικὸν σχολεῖον, δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, παράγει δὲ δημητριακά, ὄσπρια, οἶνον, ὀπώρας, κάστανα κουκούλια.

'Ετησία ἐμποροπανήγυρις ἀπὸ 9—12Σεπτεμβρίου καὶ ἑβδομαδιαία ἀγορὰ κατὰ Σάββατον. Εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς 'Αγυιᾶς ὑπάρχουν οἱ δύο λοφίσκοι Δέσιανη καὶ Τσιρίκη, οἱ ἀρχαῖοι *Δίδυμοι Κολωνοὶ* τοῦ Δωτίου. Εἰς τὴν 'Αγυιὰν ὑπάγονται καὶ αἱ μοναὶ 'Αγίων 'Αναργύρων καὶ 'Αγίου Παντελεήμονος.

***'Αγυιά*·** χωρίον τῆς κοινότητος Κυρτομάδου τῆς ἐπαρχίας Κυδωνίας (Κρήτη)· κάτοικοι 158.

***'Αγυιά*·** χωρίον τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου τοῦ νομοῦ Ρεθύμνης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 240.

ἀγυιά· ἡ μεγάλη ὁδός, ἡ λεωφόρος, ὁ μεγάλος δρόμος. 'Η καταλ. *υια*· τῆς μετοχῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ παρακειμένου προστιθεμένη εἰς θέματα οὐχὶ παρακειμενικὰ *μῆτερ* > μητρυιά, *πάτερ* > πατρυιὰ *ὄργος* > ὀργυιά, *ἄγω* > ἀγυιά, ἁρπάζω > *ἅρπυια*.

'Αγυιάτης. Ἐπώνυμον τοῦ 'Απόλλωνος τοῦ ἐφορῶντος τὰς ἀγυιὰς (Στ. Βιζ.) 'Ο 'Ερμὰν διώρθωσε τὸ παρ' Αἰσχ. 'Αγ. 1051 καὶ 1056 *ἀγυιεῦτ'* εἰς ἀγυιᾶτ'. Βλέπε 'Αγυιεύς

'Αγυιᾶτις-ιδος. Αἱ πρὸς τιμὴν τοῦ 'Απόλλωνος 'Αγυιέως λατρεῖαι (Εὐρ. 'Ι. 198.) 'Ο Πίνδαρος καλεῖ «'Ολυμπιάδα 'Αγυιᾶτιν» τὴν θυγατέρα τοῦ Κάδμου Σεμέλην (Πυθ. ΙΑ, Ι.). 'Η λέξις εἰς τὸν Πινδαρικὸν τοῦτον στῖχον σημαίνει γείτων, σύντροφος.

'Αγυιεύς. Οὕτω πως ἀπεκαλεῖτο ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ 'Απόλλων ὑπὸ τὴν ἰδιότητα αὐτοῦ ὡς προστάτου τῶν ἀγυιῶν, τῆς κατοικίας καὶ τῆς οἰκογενείας, ἐλατρεύετο δὲ ἐν 'Αττικῇ, ἐν Τεγέᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Πελοποννήσου. Σύμβολον αὐτοῦ ἦτο κατ' ἀρχὰς στήλη, ἀπολήγουσα εἰς ὀξύ, ὅπως φαίνεται ἐκ τῶν νομισμάτων τῆς 'Αμβρακίας, τοποθετουμένη ἐν ταῖς ἀγυιαῖς, ἢ καὶ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν, πρὸ τῆς ὁποίας ἐσυνήθιζον νὰ χύνουν ἔλαια ἀρωματώδη ἐν εἴδει θυσίας. 'Αργότερον αἱ στῆλαι αὗται ἱδρύοντο μικρότεραι εἰς ὕψος 1.25 μέτρου περίπου, ἦσαν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κυλινδρικαὶ φέρουσαι εἰς τὸ κέντρον ὀπὴν ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐχύνετο τὸ ἔλαιον. Ἕνα τοιοῦτον βωμόν, εὑρεθέντα ἐν 'Αττικῇ, περιγράφει ὁ Στούαρτ εἰς τὰς Antiquities of Athens. Εἰς τὸν βωμὸν τοῦτον ὁ 'Απόλλων παρίσταται γυμνὸς κρατῶν λύραν καὶ ἐρειδόμενος ἐπὶ κορμοῦ δένδρου· ἄνωθεν δὲ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὑπάρχει ἐπιγραφή, καθ' ἣν φέρεται οὗτος ὡς προστάτης τῶν ὁδῶν, τῆς κατοικίας, τῆς οἰκογενείας καὶ ὅλων τῶν αἰολικῶν λαῶν.

'Αγυιεὺς 'Απόλλων.

Digitized by Google

ἀγυιόπαις· παιδὶ τοῦ δρόμου, σοκακόπαιδο (ἐν Κων/πόλει), μαγκόπαιδο, ἀλήτης, ἀλανιάρικο ἀλάνης, ἀλάνι, γαυριᾶς. Ἐλέχθη εἰρωνικῶς εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν *ἁγιόπαιδο* ἀντὶ διαβολόπαιδο καί τις ἀρχαιόφιλος τὸ παρητυμολόγησε πρὸς τὸ *ἀγυιὰ* καὶ τὸ ἔγραψεν οὕτω, *ἀγυιόπαιδον ἀγυιόπαις*.

Ἄγυιος. Ὄνομα μηνὸς ἐν Κρήτῃ. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ Ἀγυιέως Ἀπόλλωνος (Ἡμερ. Φλωρ.).

Ἄγυλλα. Πόλις τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἐτρουρίαν ᾠκισθεῖσα ὑπὸ τῶν Πελασγῶν, ἡ ὕστερον Κεραία. Νῦν Cerveteri. Ὁ κάτοικος Ἀγυλλαῖος (Ἴδ. Ἡρ. Ι 167).

ἀγυμναστία· ἡ ἔλλειψις γυμνάσεως, τὸ μὴ γυμνάζεσθαι, τὸ μὴ γυμνασθῆναι· τύπος νεώτερος. Τὸ κλασικὸν εἶναι ἀγυμνασία. (ὁ Ἀριστοφάνης). Παρὰ δὲ τῷ Γαληνῷ ἀπαντᾷ: «δι' *ἀγυμνασίαν* καὶ βραδύτητα». Εἰς δὲ τὰ Βέκκερ ἀνέκδοτα: «*ἀκολασία* Θουκυδίδης ἔφη, *ἀκολαστία* δὲ Ἄλεξις» (ἐν Γαλατείᾳ α'. 6). Εἶναι ὅμως κανονικὸν· ὅπως δηλ. ἔχομεν τὰ κλασικά: *ἄπληστος*>*ἀπληστία*, *ἄχρηστος*>*ἀχρηστία* κτλ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον εἶπαν οἱ μεταγενέστεροι: *εὐάρεστος*>*εὐαρεστία*, *δυσάρεστος*>*δυσαρεστία* (τὰ κλασικὰ εἶναι: *εὐαρέστησις δυσαρέστησις*) *ἄμνηστος*>*ἀμνηστία* (μὲ *ι*)=συγχώρησις. (*ἀμνηστεία* δὲ μὲ *ει*=ἔλλειψις ἀρραβῶνος). *ἀπνευστία* (δόκιμ. ἄπνοια) *ἀγευστία*, ἀθαυμαστία κτλ.

Μ. Φ

ἀγύναικος καὶ *ἀγύναιξ*· ὁ μὴ ἔχων γυναῖκα, ὁ ἄνευ συζύγου, ὁ ἀγύναιος. ὁ ἀγύνης, ὁ ἄγυνος. Διὰ τὴν διπλοτυπίαν σύγκρινε: *γαμψώνυχος* καὶ *γαμψώνυξ*, *ἅρπαγος* καὶ *ἅρπαξ*, *πολυπλάταγος* καὶ *πολυπλάταξ* κτλ.

ἀγυόσμος· ὁ ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ *δυόσμος*. Εἶναι δὲ *ὁ δυόσμος*· μίνθη ἢ *ἡδύοσμος*, ὅπου παραλειφθέντος τοῦ οὐσιαστικοῦ ἔμεινε τὸ ἐπίθετον εἰς τὴν σημασίαν τοῦ οὐσιαστικοῦ. Σύγκρινε ὤκυμον τὸ βασιλικὸν καὶ κατόπιν μόνον *βασιλικό*, μῆλα τὰ μηδικὰ>*μηδικὰ* (=πορτοκάλια), ῥόδον τὸ τριαντάφυλλον>*τριαντάφυλλο*, mustum vinum (=νέο κρασὶ)>*μοῦστος*, στακτὴ κονία>*στάχτη*, πορφύριον ἀγγεῖον>*φουρφούρι*, ἑκτικὸς πυρετὸς>*ἔχτικας*, ἐξόδιος ὕμνος>*ξόδι* (=ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία), ἀγερικὸ δαιμόνιο>*ἀγερικό*, τὰ θερμὰ νερὰ>*τὰ θέρμα*, ἰσάλιον ἀκάτιον>*σάλιο* (Κουκουλές), σκαρπάθιο γαϊδούρι>*σκαρπάθιο* (Ψάλτης), καμιναία αἰθάλη (Ἔξοδος Θ', 8)>*καμινιά*, καλαμωτὴ σκάρα>*καλαμωτή*, μεσαία ζώνη>*μεσιὰ* (ἢ ἴγκλα), ἄσημος ἄργυρος>*ἀσήμι*, κολυμβὰς ἐλαία>*κολυμπάδα*, κεδρία πίσσα>*κεδριά*, στερεὰ γῆ>*στεριά*, εὐκτήριος οἶκος>*χτήριο* (Κοραῆ Ἄτακ. δ', 143), νεήλατα ἄλφιτα>*νεήλατα* (ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἄλφιτα· Ἀρποκρατίων), σηκωτὸν ἧπαρ>*σηκώτι*, πέπων σίκυς>*πεπόνι*, κίρκος ὁ ὀξύπτερος>*ξυφτέρι*, λευκίσκος ὁ ὀξύρυγχος>*ξυρίχι*, ἡλιακὸν δῶμα>*ἡλιακό*, βαρεῖα σφῦρα>*βαρειά*, προῦμνον τὸ δαμασκηνὸν>*δαμάσκηνο*, Κυδώνιον μῆλον>*κυδώνι*, Θάσια ἀμύγδαλα>*θάσια*, ἱλαρὰ νόσος>*ἱλαρά*, νηρὸν ὕδωρ>*νερό*, βάτινον μῶρον>*βάτσινο*, Φρύγιον λάχανον>*φρύο*, μῦς ὁ ποντικὸς>*ποντικός*, αὐτὸς οὗτος>*αὐτὸς* ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ οὗτος δηλ. δεικτικόν, ἐνῷ ἦτο ἐπαναληπτικόν.

Τὸ δυόσμος λοιπὸν μὲ τὴν κανονικὴν ἔκπτωσιν τοῦ ὀδοντικοῦ *δ* πρὸ τοῦ ὀδοντικοῦ *ζ* ἔγινε: *γυόσμος* (σύγκρινε: *καταδότης*>*καταότης*, *Μάδυτο*>*Μάϋτο* κτλ.).

Τὸ δὲ *γυόσμος* μὲ τὸ προθεματικὸν α ἐλέχθη ἀγυόσμος εἶτα παρετυμολογηθὲν πρὸς τὸ *ἁγιοζούμι*: *ἁγιόζουμος* (διότι αὐτὸ εἰς τὰ βόρεια ἑλληνικὰ κανονικῶς λέγεται *ἁγιόζμος*· ἀλλὰ παρετυμολογηθὲν καὶ πρὸς τὸ *ἅγια ζύμη* ἐλέχθη *ἁγιόζυμος* (οὕτως εὕρηται ἐν ἰατροσοφίῳ τοῦ ιη' αἰῶνος. Σάρρος ἐν Παλαιογραφικῷ ἐρευνητῇ, σελ. 84).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀγύρευτος· ἀζήτητος: *ἀγύρευτο* νἆναι (τὸ γιατρικό, τὸ κλύσμα κτλ.). ἀδιεξέτακτος ἀνεξιχνίαστος ἀνεξέταστος ἀδιερεύνητος, ἀνεκζήτητος καὶ ἐπιρ. ἀγύρευτα.

Ἀγύριον. Agira ἰταλιστὶ (Ἀτζίρα)· ἀρχαία πόλις τῆς Ἑλληνικῆς Ἰταλίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κατάνης τῆς Σικελίας παρὰ τὸν ποταμὸν Σάλσο. Κάτοικοι 13.700.

Ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ ἄρχοντος Ἀγύρεως, τυράννου τῶν Συρακουσῶν καὶ συμμάχου τοῦ Διονυσσίου κυβερνήσαντος αὐτὴν περὶ τὸ 404 π. Χ. Περὶ αὐτῆς λέγεται, ὅτι τὴν ἐπεσκέφθη κάποτε ὁ Ἑρμῆς, παράδοσις φυσική, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἐφορίαν τοῦ ἐδάφους της καὶ τὰς πλουσίας συγκομιδὰς σίτου καὶ καρπῶν.

Ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὴν ἱστορίαν ἐκ τοῦ Διοδώρου διατρίψαντος ἐν αὐτῇ ἐπὶ μακρὸν καὶ γνωρίσαντος τὰ κατ' αὐτὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν τοῦτον, ἡ περὶ ἧς πρόκειται πόλις ἤκμασεν ἐπὶ Ἀγύρεως, ὅστις διὰ τῆς ἐνεργητικότητος καὶ τῶν κατακτήσεων αὐτοῦ, ἐγένετο ὁ ἰσχυρότερος ἄρχων τῆς Σικελίας, μετὰ τὸν Διονύσιον. Ἐπ' αὐτοῦ τὸ Ἀγύριον ἠρίθμει 20.000 κατοίκους. Τῷ 392 ἡ πόλις τοῦ Ἀγυρίου ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Καρχηδονίων, ἀργότερον δὲ ὑπετάγη εἰς τὸν Φιντίαν βασιλέα τοῦ Ἀκράγαντος. Ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν τὸ Ἀγύριον ἦτο γνωστὸν διὰ τὴν πλουσίαν παραγωγὴν τοῦ ἐδάφους του, ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς Σικελίας. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὅμως εὑρίσκεται πλέον ἐν παρακμῇ, μὴ ἔχον νὰ ἐπιδείξῃ ἄλλο τι, ἢ τὴν ἐκκλησίαν του, τὸν Ἅγ. Φίλιππον, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ ἐγένετο προσκύνημα, καταστρεπτικὸν θὰ ἔλεγέ τις διὰ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ ἀφοῦ ἐξήλειψε καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ κάλλους: τὸ ὄνομά του. Ἤδη τὸ ἀρχαῖον Ἀγύριον καλεῖται San-Filippo d' Argiro.

ἀγύριστος· ὁ μὴ γυριστός, ὁ μὴ γυρίζων 1) ἄστροφος: μύλος *ἀγύριστος*. 2) ἀνεπίστροφος ἀνόστητος: ἔφυγε ἀγύριστος 3) τὸ μέρος ἐξ οὗ δὲν ἐπιστρέφουν, ὁ ἅδης: πῆγε στὸν *ἀγύριστο* (=ἀπέθανε). 4) ἄτρεπτος κανένας φθόγγος δὲν εἶναι *ἀγύριστος*. 5) ἄκαμπτος: *ἀγύριστο* βεργὶ 6) ἀνανάστρεπτος, φόρεμα *ἀγύριστο*, βρακκί. 7) ἀπαράτρεπτος: ποταμὸς ἀγύριστος, νερό. 8) ἀπαράπειστος ἀμετάπειστος, ἀμεταδίδακτος: κεφάλι *ἀγύριστο*, μυαλό—, γνώμη. 9) ἀπεριπλάνητος, ἀπεριήγητος: *ἀγύριστος* ἄνθρωπος. 10) ἀπερίστρεπτος: ἀνέμη *ἀγύριστη*, τροχός. 11) ἀκυβέρνητος: βασίλειο *ἀγύριστο*. 12) ἀνοικονόμητος: σπίτι ἀγύριστο 13) μὴ δυνάμενος νὰ προφέρῃ: ἡ γλῶσσά του εἶναι *ἀγύριστη*. 14) ἀναπόδοτος: δανεικὰ *κι' ἀγύριστα*.

ἀγυρμὸς ἢ ἀγερμός. Ἡ συλλογὴ χρημάτων διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῶν θεῶν. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ πολιτεία ὥριζεν ἀγερμοὺς κατά τινας δημοτελεῖς θυσίας, λέγεται δὲ ὅτι ἐν Δήλῳ αἱ γυναῖκες *ἤγειρον* χρήματα ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων, πρὸς τιμὴν τῶν ἰσοθέων ὑπερβορείων παρθένων Ἄργης καὶ Ὤπιδος. Κατὰ τὴν τελετὴν ταύτην ἔψαλλον ὕμνον τινὰ ποιηθέντα ὑπὸ Ὠλῆνος τοῦ Λυκίου. Ἐπώνυμον τῆς Ε' Βοηδρομιῶνος, πρώτης ἡμέρας τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐλευσινίων (βλ. εἰς ταῦτα).

Ἀγύρριος. Δημαγωγὸς ἀκμάσας ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος. Ἡ ἐπιρροὴ αὐτοῦ ἦτο μεγάλη ἐπὶ τοῦ Ἀθηναϊκοῦ λαοῦ κυρίως μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐξουσίας τῶν τριάκοντα τυράννων καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων· ὅ,τι κατέστησεν ὅμως αὐτὸν δημοτικώτατον, ἦτο ἡ πρότασις αὐτοῦ περὶ καθιερώσεως τοῦ θεωρικοῦ, τῆς γνωστῆς ἀποζημιώσεως ἥτις ἐδίδετο εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἵνα μεταβαίνωσιν εἰς τὸ θέατρον. Τῶν κωμικῶν ὅμως τὸν μισθὸν ἠλάττωσε καὶ ἐπέσυρε τὴν χλευάζουσαν ὀργὴν τούτων (Ἀριστ. Βάτρ. 360 Ἐκκ. 184). Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἐπίσης ἡ περὶ τὰ 394 π. Χ. καθιερωθεῖσα ἀποζημίωσις 3 ὀβολῶν (τριόβολον) εἰς τοὺς μετέχοντας τῆς ἐκκλησίας Ἀθηναίους.

Ἀγύρται· οἱ. Γένος καλεοπτέρων - ροπαλοκέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας *Συλφιδῶν*. Πάντα εἶναι μικροῦ μεγέθους καὶ ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν πετρῶν, τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων καὶ τῆς ἰλύος. Τὸ σῶμά των εἶναι ᾠοειδές, ἡ κεφαλὴ βαθέως τοποθετημένη ἐπὶ τοῦ προθώρακος, φέρει δύο βραχυτάτας κεραίας τελευτώσας εἰς ρόπαλον πολυαρθρωτόν. Οἱ πόδες εἶναι ἰσχυροί, πλατεῖς κατὰ τὰ ἄκρα των καὶ ἐλαφρῶς ἀγκιλωτοί. Ζῶσιν ἐν Εὐρώπῃ. Τὰ ἀξιολογώτερα εἴδη, εἶναι: *ἀγύρτης ὁ καστανόχρους* (agyrtes castaneus). Ἔχει καστανὸν χρῶμα καὶ ὑπέρυθρα ἔλυτρα. *Ὁ ἀγύρτης ὁ δίχρωμος* (agyrtes bicolor) εἶναι μελανὸς μὲ ἐρυθροὺς πόδας.

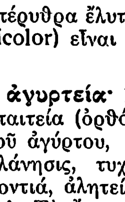

Ἀγύρτης (τριπλάσιος τοῦ φυσικοῦ).

Δ. Ν. Π.

ἀγυρτεία· 1) ἡ χάριν τῶν θεῶν (ἢ τῶν ἁγίων) ἐπαιτεία (ὀρθότερον ἐπαίτησις). 2) πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἀγύρτου, ἐπαιτεία, γυρολογία, ψευδομαντεία, πλάνησις, τυχοδιωκτισμός, τσαρλατανιά, μπαγαμποντιά, ἀλητεία, δημοκοπία, ἀπάτη, θυροκοπία, κτλ. Τὸ ὄνομα γίνεται ἀπὸ τὸ ῥῆμα *ἀγυρτεύω*, εὑρισκόμενον παρὰ Στράβωνι καὶ τῷ Νύσσης Γρηγορίῳ. Σύγκρινε: δραπετεύω>δραπετεία, πειρατεύω>πειρατεία, κτλ. (βλέπε καταληξιν —*εία*).

ἀγυρτεύω· εἶμαι ἀγύρτης, «ἰατροῦ τινος τῶν ἀγυρτευόντων) Γρηγ. ὁ Νύσσης. Ὁ Ὁμηρικὸς τύπος εἶναι *ἀγυρτάζω*=μπαγαμποντεύω, τσαρλατανεύω, ζητεύω, γελῶ, ἀπατῶ, δημοκοπῶ, θυροκοπῶ, πορτοδέρνω.

ἀγύρτης. Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ αἰολικοῦ τύπου *ἄγυρις*, ἥτις σημαίνει τὴν ἀγοράν, τὴν συνάθροισιν, ἐφ' ὅσον περὶ τοὺς ἀγύρτας συνηθροίζοντο πάντοτε οἱ τερπόμενοι ν' ἀκούουν προρρήσεις καὶ ἄλλα πλάνης καὶ δολιότητος μηχανορραφήματα. Τὸ θηλυκὸν ἡ *Ἀγυρτὶς* καὶ ἀγύρτρια ἐκ τοῦ τύπου: *ἀγυρτήρ*. Λέγει ἡ Κασσάνδρα δι' ἑαυτήν: «καλουμένη δὲ φοιτὰς (= δερνοθύρα, ζητιάνα) ὡς ἀγύρτρια, πτωχή, τάλαινα, λιμοθνὴς (= ψωφοπείνα) ἠνεσχόμην» Αἰσχ. Ἀγαμ. 1272. Ἡ παραγωγὴ εἶναι ἀπὸ τὸ θέμα *ἀγυρ*=*ἀγορ* ἐξ οὗ τὸ *ἀγορὰ* (ἀγείρω), τὸ δὲ *γυρ* εἶναι ἡ κλειστὴ προφορὰ τοῦ *γορ* ἕνεκα τοῦ λαρυγγικοῦ *γ*, διότι τὸ *υ* τότε ἐπροφέρετο u (σύγκρινε τὰ νεοελληνικά: γοργὰ>γουργά, γομάρι>γουμάρι κτλ.). Τὴν δὲ κλειστὴν ταύτην προφορὰν τοῦ *γο* ἐσυνήθιζεν ἡ Αἰολικὴ διάλεκτος, λέγουσα *ἄγυρις* ἀντὶ *ἄγορις* = ἀγορά. Κατὰ Ζωναρ. οἱ ἀγύρται ἦσαν «συρφετώδεις, ὀχλαγωγοί, χυδαῖοι, ψεῦσται, λωποδύται, ἐπαῖται, φιλοκερδεῖς». Πολλαχοῦ δὲ σχετίζονται πρὸς τοὺς γόητας, τοὺς θαυματοποιοὺς καὶ ψευδομάντεις (Πλάτ. Πολιτ. 364 Β). Πρβλ. Λυσιππ. ἐν «Βάκχαις» 6, ἔνθα κωμῳδεῖται Λάμπων ὁ μάντις. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης λοιδορεῖ καὶ ὁ Οἰδίπους τὸν Τειρεσίαν ἀποκαλῶν αὐτὸν «τοιόνδε μηχανορράφον, δόλιον ἀγύρτην» (Σοφ. Οἰδ. Τ. 388).

Ἀγυρτικὴ διαφήμησις σκευασίας ἐναντίας τῆς φαλακρότητος.

Ἀγύρται κυρίως ἐκαλοῦντό ποτε τάξις ἱερέων, οἵτινες περιήρχοντο τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ κώμας καὶ *ἠγύρταζον*, ἤτοι συνέλεγον ἐράνους πρὸς τιμὴν καὶ θεραπείαν τῶν θεῶν, εἰς ὧν τὴν λειτουργίαν διετέλουν. Οὗτοι κατήγοντο, ὡς φαίνεται, ἐξ Ἀνατολῶν καὶ ηὐδοκίμουν, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἑλληνικὴ θρησκεία εἶχε πλέον διαφθαρῇ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς λατρείας ξένων θεοτήτων τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἰδίως δὲ τῆς Ἴσιδος, τῆς Ὤπιδος καὶ τῆς Ἄργης (Ἡροδ. Δ. 35), ὧν τὰ ὁμοιώματα καὶ τὰ ἱερὰ ἔφερον ἐκεῖνοι μεθ' ἑαυτῶν ἐπ' ὤμου ἢ ἐπὶ φορτηγῶν ζῴων διατρέχοντες τὴν χώραν. Ἀναφέρονται καὶ γυναῖκες ἀγείρουσαι ἔκπαλαι ἐν Δήλῳ καὶ ψάλλουσαι κατὰ τὸν ἀγερμὸν ὕμνον ποιηθέντα ὑπὸ Ὠλῆνος τοῦ Λυκίου. Οἱ ἀγύρται ἦσαν καθόλου ποταποῦ καὶ εὐτελεστάτου χαρακτῆρος ἄνθρωποι, τυχοδιῶκται, δημοκόποι ἀπατῶντες καὶ πλανῶντες τὸν λαόν. Καρπούμενοι τὴν δεισιδαιμονίαν τοῦ ὄχλου, ἀνελάμβανον νὰ προλέγωσι μωρότατα τὸ μέλλον διὰ κύβων ἢ στίχων, οὓς ἔφερον ἐν κάλπῃ ἢ διὰ τοῦ λεγομένου ἀγυρτικοῦ πίνακος. Ἐδίδασκον ἐπῳδὰς καὶ φίλτρα καὶ καθαρμοὺς καὶ ὑπισχνοῦντο ἐπὶ μικρᾷ ἀμοιβῇ τὴν παρὰ τῶν θεῶν συγγνώμην τῶν ἀδικημάτων καὶ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ καταβάλλοντος ἢ τῶν προγόνων αὐτοῦ. Ἐπὶ πλέον ἀνελάμβανον νὰ ἐπιβάλουν διαφοροτρόπως βαρείας σωματικὰς ποινὰς εἰς τὸν ἐχθρὸν ἐκείνου, ὅστις ἐπλήρωνεν αὐτοὺς (Πλουτ. Δεισιδ. 3, Ζωσ. Α. 11, Ἀθην. ΣΤ' 267, Ὠριγ. κ. Κελσ. Α'. κλπ.).

Οἱ χείριστοι καὶ μιαρώτατοι τῶν ἀγυρτῶν ἦσαν οἱ *Μητραγύρται*, ἱερεῖς τῆς μεγάλης Μητρὸς τῶν θεῶν Κυβέλης. Ὁ Ἰφικράτης ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦτο εἰς τὸν Καλλίαν, ὅστις ἦτο πράγματι δαδοῦχος αὐτῆς (Ἀρισ. Ρητ. 3. 2, 10). Ὁ Ἀντιφάνης ἔγραψε κωμῳδίαν φέρουσαν τὸ ὄνομα τοῦτο καὶ μετεχειρίζετο ὡσαύτως τὸ ῥῆμα *μητραγυρτέω* ἐν «Μεσοπονήρῳ» 1. 8· (πρβλ. Διον. Ἀλ. 2, 19). Οἱ Μητραγύρται, περιφέροντες τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς ὠρχοῦντο μανιακῶς πέριξ αὐτοῦ ὑπὸ θορυβώδεις κρότους τυμπάνων καὶ ἤχους αὐλῶν καὶ ἐτέμνοντο διὰ ξιφῶν, μετὰ δὲ τὸ πέρας τῆς ὀρχήσεως αἱμόφυρτοι συνέλεγον ἐκ τῶν περιεστώτων εὐπίστων θεατῶν χρήματα καὶ τρόφιμα.

Οἱ ἀγύρται βαθμηδόν, λόγῳ τῆς φαυλότητος αὐτῶν, κατέστησαν μισητοὶ καὶ ἄξιοι καταφρονήσεως καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐκτρέφοντος αὐτοὺς δεισιδαίμονος ὄχλου. Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον πότε οἱ ἐπαῖται οὗτοι ἱερεῖς μετέβησαν μετὰ τῶν θεῶν αὐτῶν καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἶναι γνωστόν, ὅτι οἱ Ἐτροῦσκοι γόητες ἐθεράπευον πᾶσαν πληγὴν καὶ νόσον δι' ᾀσμάτων καὶ χορῶν. Ἡ τοιαύτη θεραπεία ἐκ τῆς Ἐτρουρίας διεδόθη καὶ εἰς Ρώμην. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι οἱ Ρωμαῖοι εἶχον περιορίσει τὴν ἐμφάνισιν τῶν γοήτων εἰς ῥητὰς ἡμέρας (Cic. de leg. II. Heindorf ad Hor. Serm. I. II. 2). Ὁ Κάτων διέσωσεν ἕνα τῶν στίχων, δι' ὧν ἐθεραπεύοντο τὰ ἐξαρθρήματα τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν (βλ. De re rustica 160.)

Ἐὰν τὸ ὄνομα τῶν ἀγυρτῶν ἐν ἀρχῇ καθώριζε τὴν ἀνωτέρω ῥηθεῖσαν τάξιν τῶν ἐπαιτῶν καὶ θυροκόπων ἱερέων, βραδύτερον συμπεριέλαβε καὶ

Digitized by Google

πάντας ἐν γένει τοὺς ὁπωσδήποτε δι' ὡραιοφανῶν λόγων καὶ πράξεων πλανῶντας τὸν εὔπλαστον ὄχλον. Τοιοῦτοι ἀπατεῶνες καὶ ἐκμεταλλευταὶ τῆς λαϊκῆς εὐπιστίας οὐδέποτε βεβαίως ἔλειψαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀλλ' οὐδὲ θὰ λείψουν μέχρι συντελείας αὐτοῦ ἐν πάσῃ τέχνῃ ἢ ἐπιστήμῃ, εἰς πᾶσαν χώραν καὶ κατὰ πᾶσαν ἐποχήν.

'Ορθῶς ἔλεγέ τις, ὅτι ὁ ἀγύρτης εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ Διαβόλου καὶ ὅτι πρῶτος ἀγύρτης ἀνεδείχθη αὐτὸς ὁ Σατάν, ὁ κατὰ τὴν γραφὴν ἐξαπατήσας τοὺς πρωτοπλάστους. Πέντε κυρίως ἰδιότητες χαρακτηρίζουν τοὺς ἀγύρτας· εἰς τὰς ἰδιότητας δὲ ταύτας οὐδαμῶς ὑστέρησε καὶ ὁ Σατάν: 1) Ὁ ἀγύρτης ἐμφανίζεται μετημφιεσμένος· ἀλλὰ καὶ ὁ Διάβολος ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Εὔαν μεταμορφωθεὶς εἰς ὄφιν. 2) Ὁ ἀγύρτης, ὅταν ὁμιλῇ, συνηθίζει ν' ἀνέρχηται ἐπὶ ὑψηλοῦ μέρους, οἷον ἑδωλίου, τραπέζης κλπ.· καὶ ὁ Διάβολος ὅμως ἀνῆλθεν ἐπὶ δένδρου. 3) Ὁ ἀγύρτης λέγει καὶ διηγεῖται ψευδῆ· ἀλλὰ καὶ ὁ Διάβολος ὅμοια ψεύδη ἐσύριξεν εἰς τὸ οὖς τῶν πρωτοπλάστων. 4) Ὁ ἀγύρτης χλευάζει τὴν ἁπλοϊκότητα τοῦ ὄχλου· ἀλλὰ καὶ ὁ Σατὰν ἐχλεύασε τὴν ἁπλοϊκότητα τῶν προπατόρων ἡμῶν, εἰπὼν αὐτοῖς, ὅτι θὰ γίνωσιν ὅμοιοι τῷ Θεῷ. 5) Τέλος ὁ ἀγύρτης πωλεῖ πάντοτε ἢ προσφέρει τι εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοῦ σαγηνευθέντας· ἀλλὰ καὶ ὁ Σατὰν προσέφερε τὸ μῆλον εἰς τὴν Εὔαν καὶ εἰς τὸν 'Αδάμ.

Ὡς ἀγύρτας τοῦ εἴδους τούτου ἀναφέρει ἡ ἱστορία σὺν ἄλλοις τὸν Εὔδαμον, λαχανοπώλην καὶ βοτανολόγον, ὅστις δι' ἐπῳδῶν καὶ ἄλλων μαγειῶν ἀπεδίωκεν, ὡς ἔλεγε, τὰ πονηρὰ δαιμόνια καὶ προεφύλαττε τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὰ φαρμακερὰ δήγματα τῶν ὄφεων καὶ ἀπὸ ἄλλα τοιαῦτα ἐπιβλαβῆ καὶ ἀπροσδόκητα συμβάντα (Σχολ. 'Αριστ. 5 πλ.)· ἐπίσης τὸν Χαρίτωνα, ὅστις ἐπώλει φάρμακα κατὰ τῆς ἐπιληψίας. Τοιοῦτοι ἀγύρται, ἐπιχειροῦντες τὴν θεραπείαν διαφόρων νοσημάτων δι' ἐπῳδῶν, ἤτοι μαγικῶν ᾀσμάτων, ἐκαλοῦντο τότε ἄλλως καὶ *ἐπῳδοί*. Λέγει ὁ Σοφοκλῆς ἐν «Αἴαντι» (στ. 579): «Οὐ πρὸς ἰατροῦ σοφοῦ θρηνεῖν ἐπῳδὰς πρὸς τομῶντι πήματι» καὶ ἐν «Τραχινίαις» (στ. 1001) «Τίς γὰρ ἀοιδός, τίς ὁ χειροτέχνης ἰατορίας, ὃς τήνδ' ἄτην καταχηλήσει;» 'Επῳδαί, γητέματα ἢ ξόρκια διασώζονται μέχρι σήμερον καὶ παρ' ἡμῖν. Σήμερον εἶναι γνωστοὶ οἱ τύποι ἐκεῖνοι τῶν πλατειῶν ἢ τῆς ἀγορᾶς, οἵτινες ἐφ' ἁμάξης ἢ ἐπὶ καθίσματος ἀνερχόμενοι, δημηγοροῦσι κατὰ τρόπον κωμικὸν καὶ συναθροίζουσι κύκλῳ τὸν ὄχλον, διαφημίζοντες ἢ τὰς ἰδιότητάς των π. χ. ὡς ἐκριζωτῶν ὀδόντων ἢ τὰ ἐμπορεύματά των, σπάνια δῆθεν καὶ δυσεύρετα καὶ θαυματουργά, οἷον κόνεις εἰδικὰς κατὰ τῆς φυματιάσεως, ἔμπλαστρα ἢ φυράματα διὰ τὴν ριζικὴν θεραπείαν τῶν κάλων, διαλύσεις διὰ τὸ τριχωτὸν τῆς κεφαλῆς κλπ. Λέγει ὁ ἰατρὸς Evrot, ὅτι «ὁ πρῶτος γενόμενος βασιλεὺς ὑπῆρξε τυχηρός τις στρατιώτης, ὁ πρῶτος δὲ ὀδοντίατρος ὑπῆρξεν ἀγύρτης τις, ὅπως καὶ ὁ πρῶτος χειρουργὸς ὑπῆρξε κουρεύς». 'Αλλὰ μὴ καὶ οἱ πλειότεροι τῶν δημαγωγῶν δὲν εἶναι ἀγύρται; Καὶ κατὰ τί διαφέρει ὁ ἀγύρτης τῆς πλατείας ἀπὸ τὰ μεγαλώνυμα ἐκεῖνα καταστήματα, ἅτινα διαφημίζουσι κατὰ παραπλήσιον τρόπον καὶ ἐπιβάλλουσιν εἰς τὸ δημόσιον εἰδικά τινα προϊόντα, μικρὰν ἢ οὐδεμίαν προσπορίζοντα ὠφέλειαν εἰς τοὺς καταναλωτάς;

'Ονομαστοὶ ἐγένοντο ἐν Γαλλίᾳ οἱ ἀγύρται περὶ τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνος, οἵτινες φέροντες πολύχρωμον ἐκκεντρικὴν περιβολὴν καὶ ἀποσκευὰς ἐπὶ τῶν ὤμων, περιήρχοντο τὰς πόλεις συνοδευόμενοι ὑπὸ μουσικῶν καὶ ἄλλων σαλτιμπάγκων καὶ ὑπὸ ἤχους σαλπίγγων, βιολίου ἢ κιθάρας ἢ διὰ ταχυδακτυλουργιῶν καὶ ἄλλων θεατρικῶν παιγνίων συνεκάλουν καὶ προσεῖλκον εἰς τὰς πλατείας τὰ πλήθη καὶ ἐπώλουν ἐκθειάζοντες τὰ διάφορα ἐμπορεύματα καὶ τὰ φάρμακά των. Περὶ τούτων ὁ γάλλος συγγραφεὺς V. Fournel λέγει λίαν ἐπιτυχῶς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Les spectacles populaires et les artistes des rues, Paris, 1863», ὅτι «περιῆγον ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν καὶ ἀπὸ συνοικίας εἰς συνοικίαν τὴν θείαν τοῦ 'Ασκληπιοῦ τέχνην ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ ἅρματος τῆς Θέσπιδος». Οἱ τοιοῦτοι ἀγύρται διετυμπάνιζον, ὅτι εἶχον ἀσκήσει τὴν τέχνην αὐτῶν πλησίον ἡγεμόνων μεμακρυσμένων χωρῶν καὶ ἐπαρουσίαζον διάφορα σχετικὰ δῆθεν ἔγγραφα καὶ πιστοποιητικά. Καλοῦντες τοὺς βουλομένους νὰ δοκιμάσουν τὰ φάρμακά των, ἔλεγον: «Ἡ δοκιμὴ δὲν στοιχίζει τίποτε». Τέλος προσήρχετο δυστυχής τις ἀσθενής. Αἴφνης ὁ ἀγύρτης κατελαμβάνετο ὑπὸ νευρικῆς ἀνησυχίας· ἐκάλει τοὺς παρισταμένους εἰς βοήθειαν, διότι ὁ ἄρρωστος ἐκινδύνευε, δὲν εἶχε σφυγμόν. Ὁ πρῶτος, ὅστις ἔσπευδεν εἰς βοήθειαν, τὸ ἀντελαμβάνετο. Ὁ θαυματουργὸς ἐπεδίδετο ἀμέσως εἰς τὸ ἔργον· δι' ὀλίγων σταγόνων φαρμάκου ἐπανέφερεν ἐν βραχεῖ τὸν σφυγμὸν τοῦ ἀρρώστου, ἐνῷ ὁ ὄχλος ἔκθαμβος διηρώτα, τίς ἦτο ὁ νέος ἐκεῖνος Μεσσίας; Τί ὄντως εἶχε συμβῆ; Ὑπὸ τὴν περιχειρίδα τοῦ δῆθεν ἀρρώστου, μεθ' οὗ ὁ ἀγύρτης εὑρίσκετο ἐν προσυνεννοήσει, ἐθραύετο δι' ἰσχυρᾶς πιέσεως βραχιόλιόν τι καὶ οὕτως ἡ προσωρινῶς διακοπεῖσα κυκλοφορία τῆς χειρὸς ἐπανήρχετο ζωηρά.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην οἱ ἀγύρται εἶχον καταλάβει ἐν Παρισίοις τὴν Pont-Neuf καὶ τὴν πλατεῖαν Dauphine, ὅπου ἰδίως εἶχε στήσει τὸν θρόνον του ὁ βασιλεὺς τῶν ἀγυρτῶν Φίλιππος Ζιράρ, ὁ ἐπιλεγόμενος Mondor, ἔχων συμβοηθόν του τὸν διάσημον Tabarin (1584—1633), ὅστις παρέμεινε τὸ πρότυπον τῶν γελωτοποιῶν καὶ ἀπατεώνων τοῦ εἴδους του. Μετὰ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνας, καὶ δὴ κατὰ τὸ 1793, οἱ ἀγύρται διήρχοντο τὴν εὐτυχεστέραν τῶν ἐποχῶν των. Αἱ ἰατρικαὶ σχολαὶ οὐδὲν ἴσχυον, ἐφ' ὅσον εἶχεν ἐπιτραπῇ εἰς πάντα δυνάμενον ν' ἀσκῇ τὴν θεραπευτικὴν τέχνην. Καὶ ὁ ἀγύρτης διετυμπάνιζε· «Θεραπεύω τὸν ἄρρωστον, χωρὶς νὰ ἐξετάσω αὐτόν, χωρὶς νὰ παρατηρήσω τον σφυγμόν, τὴν γλῶσσάν του, χωρὶς κἂν νὰ ἐρωτήσω τὸ ὄνομά του ἢ νὰ ἴδω αὐτόν· κατὰ τοῦτο διαφέρω τοῦ ἰατροῦ». Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Γαλλ. 'Επαναστάσεως καὶ τοῦ Διευθυντηρίου οἱ πλεῖστοι τῶν ἀγυρτῶν διέτριβον ἔτι ἐν Παρισίοις πωλοῦντες ὑπὸ τοὺς ἤχους ἐκκωφαντικῆς μουσικῆς εἰδικὰς ἀντισυφιλιδικὰς σκευασίας.

Τῷ 1815 ὁ dottor napolitano ἐθριάμβευεν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Λούβρου, φέρων λευκὴν πουδραρισμένην φενάκην, περιβεβλημένος πολυποίκιλτον ἐνδυμασίαν καὶ κεκοσμημένος τὰς χεῖρας μὲ πλῆθος δακτυλίων. Δὲν διεκρίνετο διὰ τὴν εὐγλωττίαν του, ἀλλ' ἔλεγε· «Κυρίαι καὶ Κύριοι· ἰδοὺ τὸ κρανίον τοῦ διασήμου Mandrin ἐν ἡλικίᾳ 15 ἐτῶν· ἰδοὺ τὸ κρανίον τοῦ ἰδίου καὶ ἐν ἡλικίᾳ 20 ἐτῶν· ἰδοὺ τέλος αὐτὸ καὶ ἐν ἡλικίᾳ 30 ἐτῶν, ὅτε ὁ μέγας οὗτος ἐγκληματίας ὑπέστη τὸν διὰ τοῦ στρεβλωτικοῦ τροχοῦ θάνατον». Ἄλλος ὅμως εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ μὲ τὴν ἀκατάσχετον φλυαρίαν του καὶ πλῆθος μεταλλίων ἀπονεμηθέντων αὐτῷ ὑπὸ τῶν 'Ακαδημιῶν τοῦ.... Τομπουκτοῦ καὶ τῆς Τσανδερναγόρης. Βαθμηδὸν οἱ ἀγύρται, οἱ *τσαρλατάνοι* (ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ ciarlare=ὁμιλεῖν πολύ), ἀπέβαλλον τὰς πεποικιλμένας καὶ περιχρύσους στολὰς καὶ περιεβάλλοντο διὰ τὸ σοβαρώτερον τὴν ρεδιγκόταν καὶ τὴν μέλαιναν ἐν γένει ἐνδυμασίαν, δεχόμενοι τὴν πελατείαν οὐχὶ ἐν πλατείαις πλέον, ἀλλ' ὑπὸ στέγην, εἰς μεγαλοπρεπῆ διαμερίσματα, δημοσιεύοντες καὶ ἀγγελίας εἰς τὰς ἐφημερίδας.

Ἤδη, τρεῖς αἰῶνας μετὰ τὸ μεσουράνημα τοῦ Mondor καὶ τοῦ Tabarin, ὁ τύπος τοῦ ἀγύρτου ἐξεφυλίσθη, ἐνοθεύθη καὶ νοθεύεται ὁσημέραι, μέλλων ἐντὸς ὀλίγου νὰ ἐκλίπῃ, ἵν' ἀντικατασταθῇ ὑπ' ἄλλου μᾶλλον συγχρονισμένου ἀγυρτικοῦ τύπου. Πρὶν ἢ μεσολαβήσῃ ἡ ἐπέμβασις τῆς ἀστυνομίας, ὁ Mengin, ὁ πωλῶν τὰ περιώνυμα μολυβδοκόνδυλά του, ἐγένετο ὁ ὕστατος ἀληθῶς νόμιμος διάδοχος τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ζῇ ἔτι εἰς τὴν μνήμην παντὸς Παρισινοῦ.

Ὁ *ἀγύρτης ἰατρός*, ἀποτελεῖ ἴδιον τύπον ἀγύρτου, γνωστότατον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Ἤδη ὁ Ἱπποκράτης πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ μνημονεύει τῶν ἀγυρτῶν ἰατρῶν καὶ τῶν ἀγυρτικῶν αὐτῶν μεθόδων, ἀποκαλῶν αὐτοὺς ἀλαζόνας. Ὑπογραμμὸς τῶν τοιούτων ἰατρῶν, τῶν μετ' ἀγυρτείας ἀσκησάντων τὴν ἐπιστήμην, ὑπῆρξε κατὰ τὴν πρώτην μ. Χ, ἑκατονταετηρίδα ὁ 'Ασκληπιάδης, ὅστις τὴν μεγάλην αὐτοῦ παρὰ τῷ λαῷ φήμην ἐκτήσατο διαβάλλων καὶ κατηγορῶν ὡς ἀμαθεῖς πάντας τοὺς ἄλλους συναδέλφους του. Δικαίως ὅθεν περὶ αὐτοῦ ὁ Πλίνιος ὁμιλεῖ μετ' ἀγανακτήσεως.

'Εὰν «ἡ ἰατρική», κατὰ Combal, «εἶναι ἱερωσύνη» καὶ ἐὰν ἡ θεραπευτικὴ εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν ἐνδείξεων, ὁ ἀληθὴς ἰατρὸς δέον νὰ θέτῃ ὡς μόνον τέλος τὴν σωτηρίαν τῶν αὐτῷ ἐμπιστευομένων τὴν ζωήν των ἀρρώστων καὶ νὰ καταλογίζῃ τὴν χρηματικὴν ἀμοιβὴν εἰς δευτέραν μοῖραν. «Ὡμολόγηται γάρ, λέγει καὶ ὁ θεῖος Πλάτων, ὁ ἀκριβὴς ἰατρὸς σωμάτων εἶναι ἄρχων, ἀλλ' οὐ χρηματιστής». 'Αλλ' ὁ ἀγύρτης ἰατρός, ἀποβλέπων μᾶλλον εἰς τὴν ἀργυρολογίαν καὶ ἀποπνίγων ἐν ἑαυτῷ πᾶν συναίσθημα φιλανθρωπίας, δὲν ὀκνεῖ νὰ ὑπισχνῆται τὴν ἐντὸς τεταγμένης διορίας ἴασιν παντὸς νοσήματος καὶ αὐτοῦ τοῦ μᾶλλον ἀνιάτου, ἀπαιτῶν πάντοτε πρὸς τοῦτο προκαταβολικῶς ὑπέρογκα ἢ δυσανάλογα ποσὰ καὶ προσπαθῶν νὰ ἑλκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ τε ἀσθενοῦς καὶ τῶν οἰκείων του διὰ πολλῶν λόγων, ἐν οἷς πρωτεύουσιν ὁ ἑαυτοῦ ἔπαινος καὶ ἡ διαβολὴ τῶν ἄλλων ἰατρῶν ἐπὶ ἀμαθείᾳ. Μηκύνων δὲ προσέτι σκοπίμως τὴν θεραπείαν, ἵνα οὕτω ἐκμυζᾷ τὸ βαλάντιον τοῦ πάσχοντος, συντελεῖ πολλάκις εἰς τὴν ἀπώλειαν χρόνου πολυτιμοτάτου πρὸς ἐπέμβασιν καὶ σωτηρίαν αὐτοῦ, λησμονῶν τὸ ἱπποκρατικὸν ὅτι «ὁ καιρὸς ὀξύς», ὅτι δῆλα δὴ ἡ εὐκαιρία πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀρρώστου εἶναι φευγαλέα καὶ δὲν διαρκεῖ πολὺν χρόνον.

Οἱ σύγχρονοι ἀγύρται ἰατροὶ καλύπτουν μὲ θορυβώδεις διαφημίσεις ὁλοκλήρους τοίχους, ὑπισχνούμενοι θαύματα καὶ σημεῖα. Ὁ μὲν ἐγγυᾶται τὴν ἐντὸς ἡμέρας ἴασιν δυσιάτου νοσήματος, ὁ δὲ διαφημίζει τὸ ἐλιξίριον τῆς νεότητος ἢ τοὺς εἰδικοὺς ἐλαστικοὺς κηλεπιδέσμους του. Ταὐτὸ πράττουν καὶ διάφορα καταστήματα, ἕλκοντα πελατείαν διὰ τῶν λεγομένων «μοναδικῶν εὐκαιριῶν». Οἱ μᾶλλον εὐήθεις τῶν πολιτῶν εἶναι καὶ οἱ μᾶλλον εὐάλωτοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μᾶλλον **ἀτυχεῖς**. Ὁ Jules Romains ἐν τῇ κωμῳδίᾳ του «Knock» παρουσιάζει ἰατρόν, ὅστις διὰ τῶν ἀγυρτικῶν διαφημίσεων καὶ μεθόδων του κατορθοῖ ν' ἀγρεύσῃ εὐρυτάτην πελατείαν, ἐμπνέων τεχνηέντως εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πολίχνης του καὶ τῶν περιχώρων, ὅτι ἐν ἑκάστῳ ὑγιεῖ ἀνθρώπῳ ὑπολανθάνει ἀγνοούμενον νόσημα.

Φύσει αἱ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ πεποιθήσεις ἔχουν ἀνάγκην ὑποστηρίξεως. Καὶ τὴν ἀνάγκην ταύτην μόνον ἡ ἀγυρτεία κατορθοῖ νὰ πληρώσῃ ἱκανοποιητικώτερον. Ὁ Anatole France ἐν τῷ «Jardin d'Epicure» λέγει περὶ τοῦ ἀγύρτου. «Ὁ ἄνθρωπος οὗτος θὰ ἔχῃ πάντοτε τὸ πλῆθος μαζί του· εἶναι βέβαιος περὶ αὐτοῦ, καθὼς περὶ τοῦ σύμπαντος. Ὅ,τι εὐχαριστεῖ τὸν ὄχλον εἶναι τοῦτο· ζητεῖ διαβεβαιώσεις καὶ οὐχὶ ἀποδείξεις. Αἱ ἀποδείξεις τὸν ταράσσουν καὶ τὸν ἐνοχλοῦν· εἶναι ἁπλοϊκὸς καὶ ἐννοεῖ μόνον τὴν ἁπλότητα. Δὲν πρέπει νὰ τῷ λέγῃ τις οὔτε πῶς, οὔτε τίνι τρόπῳ, ἀλλὰ μόνον ναὶ ἢ ὄχι». Ἡ ψυχικὴ ἐντύπωσις, ἡ χαρὰ τῆς εὐκαιρίας, ἡ ἀνάγκη τῆς διαβεβαιώσεως, ἰδοὺ οἱ λόγοι οἱ συμβάλλοντες εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῆς ἀγυρτείας. 'Εντεῦθεν προκύπτει, ὅτι δέον νὰ δυσπιστῶμεν πρὸς πάντα φλύαρον, πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους, οἵτινες τὰ πάντα θεραπεύουσι· μὴ λησμονῶμεν, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἐπιστήμη δὲν ἐξίκετο ἀκόμη εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο. Ὁ ἰατρὸς Evrot λέγει· «Ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη βαδίζει ἀθορύβως· εἶναι μία μεγάλη δέσποινα μᾶλλον μετριόφρων. Ἴσως ἔχομεν καὶ ἄδικον ἡμεῖς οἱ ἰατροὶ μεταφέροντες συνεχῶς εἰς τὰς ἐφημερίδας τὰς ἰατρικὰς ἡμῶν συζητήσεις καὶ τὰς ἐφημέρους ἡμῶν θεωρίας. Τὸ κοινὸν ἔχει ἀνάγκην διαβεβαιώσεως».

Πρὶν ἢ περατώσωμεν τὸ ἄρθρον τοῦτο, θ' ἀναφέρωμεν δύο σχετικὰ ἀνέκδοτα.

Διηγοῦνται, ὅτι ἐν Περσίᾳ ἐφημίζετό ποτε ἀγύρτης ἰατρός. Ὁ Σάχης, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς ἔπασχεν ἐξ ἐντόνου μελαγχολίας, ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ τῷ εἶπεν· «Ἔχεις τὴν φήμην μεγάλου θεραπευτοῦ· δύνασαι νὰ θεραπεύσῃς τὸν πρίγκηπα;» Ὁ ἀγύρτης, μὴ θέλων νὰ ἐκτεθῇ, ἀπήντησε. «Δύναμαι, Μεγαλειότατε». Ὁ Σάχης προσέθηκε: «Πρόσεξε· θὰ σοὶ ἐμπιστευθῶ τὸν υἱόν μου, μόνον ἂν κατορθώσῃς νὰ θεραπεύσῃς εἴκοσιν ἄλλους διαφόρους ἀρρώστους, τοὺς ὁποίους θὰ σοὶ παραδώσω· ἂν δὲν κατορθώσῃς τοῦτο, θὰ ὑποστῇς τὸν σκληρότερον τῶν θανάτων ἐν δημοσίᾳ πλατείᾳ. Δέχεσαι;» 'Εκτεθειμένος ὁ ἀγύρτης καὶ φοβούμενος τὴν ὀργὴν τοῦ Σάχου, ἐδέχθη. Οἱ εἴκοσιν ἄρρωστοι συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν ἀνακτόρων καὶ ὁ ἀγύρτης ἰατρὸς εἰσῆλθεν ἵνα τοὺς ἐξετάσῃ. Περιέφερεν ἓν βλέμμα ἐπ' αὐτῶν. Τὸ πρόσωπόν του ἦτο ὠχρὸν ἐξ ἀμηχανίας. Αἴφνης ὅμως ἐπ' αὐτοῦ διεχύθη λάμψις ἐμπνεύσεως. «Θὰ σᾶς προτείνω, εἶπε, κύριοι, πρότασιν σκληρὰν μὲν ἴσως, ἀλλ' ἀναγκαίαν καὶ ἀλάνθαστον ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμά της. Εἷς ἐξ ὑμῶν πρέπει νὰ δεχθῇ νὰ τεμαχισθῇ, ἵνα τὰ τεμάχια τοῦ σώματός του χρησιμεύσουν πρὸς θεραπείαν τῶν λοιπῶν ἀρρώστων». Τίς θὰ ἐδέχετο νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν αὐτοθυσίαν ταύτην; Πάντες ἐταράχθησαν καὶ ἕκαστος ἤνοιγε τὴν θύραν τῆς αἰθούσης καὶ ἀπήρχετο ψιθυρίζων εἰς τὸν ἀγύρτην· «'Εγὼ εἶμαι ἐντελῶς ὑγιής». Οὕτως ἐκενώθη ἡ αἴθουσα. 'Αλλ' ὁ πρίγκηψ, ὅστις παρηκολούθει ἐκ τοῦ διαδρόμου τὴν ἀραίωσιν τῶν ἀρρώστων, περίεργος ἐν τέλει νὰ μάθῃ τί συνέβαινε, συνέλαβε τὸν τελευταῖον ἀπερχόμενον καὶ τὸν ἠρώτησε σχετικῶς. Ὅτε δ' ἐπληροφορήθη τὴν εὐφυᾶ ἐπινόησιν τοῦ ἀγύρτου, κατελήφθη ὑπὸ τόσῳ σφοδροῦ γέλωτος, ὥστε ἐπὶ ὥραν ἐκυλίετο ἐπὶ τοῦ διβανίου. Ὁ Σάχης πλήρης χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης συνεχάρη τὸν ἀγύρτην, θεραπεύσαντα ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τὸν διάδοχον ἐκ τῆς μελαγχολίας.

'Επίσης διηγοῦνται, ὅτι Ἄγγλος λόρδος πλουσιώτατος, πάσχων ἐξ οὐρικῆς ἀρθρίτιδος, εἶχε καλέσει παρὰ τὴν κλίνην του διάσημον ἰατρόν, φημιζόμενον ὅτι ἐγνώριζε θαυμάσιον φάρμακον κατὰ τοῦ νοσήματος τούτου. Ὅτε δὲ τῷ ἀνηγγέλθη ἡ ἄφιξις τοῦ ἰατροῦ, ἠρώτησε τοὺς ὑπηρέτας. «Ἦλθε πεζῇ ἢ δι' ἁμάξης ὁ ἰατρός;» «Πεζῇ» ἀπήντησαν οἱ ὑπηρέται. «Τότε», ἀνέκραξεν ὁ ἄρρωστος, «πηγαίνετε νὰ εἴπητε εἰς τὸν κατεργάρην αὐτὸν νὰ φύγῃ τὸ ταχύτερον. Διότι, ἐὰν ὄντως οὗτος διέθετε τὸ φάρμακον, ὅπερ διατείνεται ὅτι γνωρίζει, θὰ εἶχεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του πολυτελέστατον ὄχημα. 'Επὶ πλέον δὲν θὰ ἤρχετο αὐτὸς πρός με, ἀλλὰ θ' ἀπῄτει νὰ μετέβαινον ἐγὼ πρὸς συνάντησίν του, ἵνα τῷ προσφέρω τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας μου πρὸς ἀμοιβὴν διὰ τὴν θεραπείαν».

Αἱ καλαὶ τέχναι δὲν ὑστέρησαν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐννοίας τοῦ ἀγύρτου, ἰδίως ἡ ποίησις, ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ζωγραφική. Οὕτως ὁ Gerard Dov ἔγραψε τῷ 1652 πίνακα περίφημον, εὑρισκόμενον ἤδη ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Μονάχου, ὅστις παριστᾷ ἐν πλατείᾳ ἀγύρτην ἐνδεδυμένον μὲ ἱσπανικά, ἐν ᾧ ἀπό τινος παραθύρου πρὸς τὸ βάθος δεξιᾷ, προβάλλει καὶ διὰ τοῦ βλέμματος παρακολουθεῖ τὸν ἀγύρτην αὐτὸς ὁ ζωγράφος μὲ τὴν παλέτταν ἀνὰ χεῖρας. Πολλοὺς πίνακας παριστῶντας ἀγύρτας ἔγραψε καὶ ὁ Karel du Jardin. Τῷ 1756 παρεστάθη καὶ δίπρακτον κωμικὸν μελόδραμα ὑπὸ τὸν τίτλον «Charlatan» οὗτινος τὸ

Digitized by Google

μὲν κείμενον ἀνήκει εἰς τὸν Lacombe, ἡ δὲ μουσικὴ εἰς τὸν Sodi. Ἐπίσης ὁ μὲν Sauvage ἐποίησεν, ὁ δὲ Grisar ἐμουσούργησε τὸ «Eau merveilleuse» ἐν ᾧ διακρίνεται τὸ «ᾆσμα τοῦ ἀγύρτου» ἀρχόμενον οὕτω:

À moi, messieurs, venez à moi!
Car des docteurs je suis le roi.
Prenez, prenez mon spécifique.
Il est divin, il est unique.

Ἤτοι:

Κράζω μεγάλους καὶ μικρούς!
Ἐδῶ· εἰμ' ὁ πρῶτος στοὺς ἰατρούς.
Πάρτε ἀπὸ μένα γιατρικό,
γιατ' εἶναι θεῖο, μοναδικό.

Παρ' ἡμῖν τοὺς ἀγύρτας ἰατροὺς διεκωμῴδησεν ὁ Ζακύνθιος ἰατρὸς Ι. Καντούδης, λήγοντος τοῦ 18ου αἰῶνος, συγγράψας κωμῳδίαν «Οἱ Γιαννιῶται». Διὰ τοῦ τίτλου τούτου ἐσημαίνοντο οἱ ἐξ Ἰωαννίνων εἰς Ζάκυνθον μεταβαίνοντες τότε ἐμπειρικοὶ ἰατροί, ἴσως δ' ἐκ τούτου νὰ ἐπλάσθη καὶ ἡ λέξις *«κομπογιαννίτης»*.

Ὁ ἡμέτερος Ποινικὸς Νόμος χαρακτηρίζει ὡς ἀγύρτας τοὺς μὴ ἔχοντας ὡρισμένην ἢ μόνιμον κατοικίαν, οὐδὲ συγκεχωρημένην τινὰ ἀσχολίαν ἢ μέσον διατροφῆς καὶ περιπλανωμένους ἀνὰ τὴν χώραν. Οὗτοι τιμωροῦνται μὲ κράτησιν, ὅσοι δ' εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐπικίνδυνοι ἢ ὕποπτοι, φυλάττονται εἰς ἀστυνομικὸν κατάστημα (Ἄρθρον 664).

Βιβλιογραφία: Θεατρικὸν Λεξικὸν Λάσκαρη εἰς λέξεις Charlatane καὶ Mire. V. Fournel, Les spectacles populaires et les artistes des rues. Paris. 1863. ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἄγυψος καὶ ἀγύψωτος· ὁ ἄνευ γύψου: οἶνος *ἄγυψος* = ἀγύψωτος (Ἀλεξ. Τραλλειανός).

Ἄγχαλτ. Δουκᾶτον τῆς κεντρῴας Γερμανίας, κείμενον μεταξὺ τῶν πρωσσικῶν ἐπαρχιῶν Βρανδεμβούργου, Σαξωνίας καὶ Βρουνσβικ. Ἔχει ἔκτασιν 2.299 τετραγ. χιλιομ. καὶ 331.128 κατοίκους, διαμαρτυρομένους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Χώρα γενικῶς πεδινή, κεκαλυμμένη ὑπὸ ἐκτεταμένων δρυμῶν, ὅπου ἀφθονεῖ ἡ ἔλαφος, διασχίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἔλβα, διαιρεῖται δὲ εἰς πέντε περιφερείας ἢ κύκλους: Καΐθεν, Βέρνβουργ, Δεσάου καὶ Ζέρβστ, εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, καὶ Βάλλενστετ, εἰς τὸ δυτικόν. Τὸ ἔδαφος τοῦ Ἄγχαλτ εἶναι γόνιμον, παράγει δὲ σῖτον, δημητριακοὺς καρπούς, καπνὸν κλπ. Ἔχει ἀνεπτυγμένην κτηνοτροφίαν, ἀνθρακωρυχεῖα, ἐργοστάσια σακχάρεως, ζύθου κλπ. Πρωτεύουσαν ἔχει τὸ Δεσάου.

Προπάτωρ τῆς δυναστείας τοῦ Ἄγχαλτ ὑπῆρξεν ὁ κόμης Ἔσικος τῆς Βάλλενστετ (περὶ τὸ 1030). Διαιρεθὲν ἀπὸ τοῦ 1603 εἰς τὰς ἡγεμονίας Δεσάου, Βέρνβουργ, Ζέρβστ καὶ Καΐθεν, ἡνώθη πάλιν τὸ 1863 ὑπὸ τὸν Λεοπόλδον τοῦ Ἄγχαλτ-Δεσάου εἰς ἓν μόνον δουκᾶτον· Προσχωρῆσαν εἰς τὴν Πρωσσίαν τὸ 1866, προσεχώρησε τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς τὴν βόρειον γερμανικὴν συμμαχίαν, καὶ τὸ 1871 περιελήφθη εἰς τὴν νέαν γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν. Τελευταῖος δοὺξ τοῦ Ἄγχαλτ ὑπῆρξεν ὁ Λεοπόλδος, ὀλίγον μόνον βασιλεύσας καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ παραιτηθῇ τοῦ θρόνου κατόπιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Νοεμβρίου 1918.

Ἄγχαλτ· δυναστικὸς οἶκος τῆς Γερμανίας, τοῦ ὁποίου γενάρχης ὑπῆρξεν ὁ Ἑρρῖκος, ἔγγονος Ἀλβέρτου τοῦ Ἄρκτου (ἀποθανὼν τὸ 1251). Ὁ οἶκος, ἀπὸ τοῦ 1251 ἕως τὸ 1570, διῃρέθη εἰς πολλοὺς κλάδους, οἵτινες κατὰ τὸ 1603 ἀπετέλεσαν τοὺς ἑξῆς τέσσαρας: *Ἄγχαλτ-Δεσάου*, ὅστις ὑφίσταται μέχρι σήμερον, *Ἄγχαλτ-Βερνβουργ*, σβεσθεὶς τὸ 1863, *Ἄγχαλτ-Καΐθεν*, σβεσθεὶς τὸ 1853, καὶ *Ἄγχαλτ-Ζέρβστ*, σβεσθεὶς τὸ 1793.

Τὰ διασημότερα μέλη τῶν διαφόρων τούτων κλάδων ὑπῆρξαν: Ὁ *Χριστιανὸς 1ος*, πρίγκηψ τοῦ Ἄγχαλτ-Βέρνβουργ (1568-1630), ὁ ὁποῖος διῴκει κατὰ τὸ 1591 τὸ σῶμα στρατοῦ τὸ ὁποῖον οἱ Γερμανοὶ πρίγκηπες εἶχον ἀποστείλει πρὸς βοήθειαν τοῦ Ἑρρίκου Δ', κατόπιν δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Βοημίας καὶ ἔχασε τὴν μάχην τῆς Πράγας τὸ 1620. Ὁ *Λουδοβῖκος*, πρίγκηψ τοῦ Ἄγχαλτ-Καΐθεν (1579-1650), ὅστις ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὁ *Λεοπόλδος Α'*, πρίγκηψ τοῦ Ἄγχαλτ-Δεσάου (1699-1747), ὅστις ὡς στρατάρχης τῆς Πρωσσίας ὑπερήσπισε τὸ Μαγδεμβοῦργον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σιλεσίας ἐπὶ Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου καὶ διὰ τῆς λαμπρᾶς νίκης του εἰς τὸ Κέσσελσδορφ κατὰ τῶν Σαξόνων καὶ τῶν Αὐστριακῶν (1744) ἐπετάχυνε τὴν σύναψιν τῆς εἰρήνης τῆς Δρέσδης. Ὁ *Χριστιανὸς-Αὔγουστος*, πρίγκηψ τοῦ Ἄγχαλτ-Ζέρβστ, στρατάρχης τοῦ πρωσσικοῦ στρατοῦ, ἀποθανὼν τὸ 1747, τοῦ ὁποίου ἡ κόρη Σοφία-Φρειδερίκη-Αὐγούστα ἔγινεν αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας ὑπὸ τὸ ὄνομα «Αἰκατερίνη Β'».

ΑΓΧΕΜΑΧΑ ΟΠΛΑ

Καλοῦνται οὕτω τὰ ἐκ τῶν ἐπιθετικῶν ὅπλων ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἀνδρὸς χειριζόμενα καὶ διὰ μόνης τῆς μυϊκῆς δυνάμεως τιθέμενα εἰς ἐνέργειαν, χρησιμοποιούμενα δὲ κατὰ τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα.

Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας αὐτῶν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπιδιωκομένου καταστρεπτικοῦ ἢ φονικοῦ ἀποτελέσματος, διακρίνονται εἰς:

α) *Κρουστικά*, ἐνεργοῦντα δι' ἁπλῆς ἐπικρούσεως.

β) *Τμητικά*, διατέμνοντα καὶ εἰσδύοντα ἐν τῷ προσβαλλομένῳ ἀντικειμένῳ.

γ) *Νυκτικά*, ἁπλῶς εἰσδύοντα εἰς κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλείτερον βάθος.

Λίαν συνήθης εἶναι ὁ συνδυασμὸς τῶν ὡς ἄνω τρόπων ἐνεργείας διὰ τὸ αὐτὸ ἀγχ. ὅπλον, ἵνα ἀποκτήσῃ τοῦτο μεγαλειτέραν δραστικότητα καὶ εὐρυτέραν χρησιμοποίησιν.

Α — Κρουστικὰ ἀγχ. ὅπλα.

Ὁ θεμελιώδης τύπος αὐτῶν εἶναι τὸ *ρόπαλον*. Εἶναι τὰ στοιχειωδέστερα καὶ τὰ πρῶτα χρησιμοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ὡς δυνάμενα νὰ κατασκευασθῶσιν ἐκ τῶν μᾶλλον προχείρων ὑλικῶν (ξύλου, λίθου κτλ.) καὶ διὰ τῶν μᾶλλον ἀρχεγόνων μέσων τέχνης.

Ὡς ἐνεργοῦντα διὰ μόνης τῆς ρώμης ἀπαραίτητον εἶναι τὸ διὰ τὴν ἐπίκρουσιν τμῆμα, νὰ ἔχῃ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλείτερον βάρος καὶ σκληρότητα.

Β — Τμητικὰ ἀγχ. ὅπλα.

Γενικαὶ παρατηρήσεις. — Οἱ κύριοι τύποι τούτων εἶναι *ἡ σπάθη* καὶ *ὁ πέλεκυς*. Τὸ διὰ τὴν διάτμησιν χρησιμεῦον τμῆμα εἶναι τὸ *ἔλασμα*, διὰ τὴν πρώτην καὶ *ἡ γνάθος*, διὰ τὸν δεύτερον. Ἀμφοτέρων τούτων τὸ κοπτερὸν μέρος καλεῖται στόμα, ἡ δὲ ἀκμὴ τούτου, *ἀθήρ*.

Οὐσιῶδες στοιχεῖον τῆς διαμορφώσεως αὐτῶν, εἶναι ἡ *κατατομὴ* τοῦ ἐλάσματος ἢ τῆς γνάθου, τῆς ὁποίας τὸ σχῆμα δέον νὰ εἶναι πρόσφορον διὰ τὴν εἴσδυσιν καὶ, συγχρόνως, νὰ ἐξασφαλίζῃ στερεότητα καὶ ἀκαμψίαν εἰς τὸ ὅπλον, πρὸς δέ, νὰ παρέχῃ στόμα ἀνθεκτικὸν καὶ κεκτημένον τὴν ἀπαιτουμένην ὀξύτητα, διὰ τὴν εὐχερῆ διάτμησιν, ἀναλόγως τῆς σκληρότητος τῶν σωμάτων ἐναντίον τῶν ὁποίων εἶναι προωρισμένα νὰ ἐνεργῶσι.

Ἡ ἁπλῆ *τριγωνικὴ κατατομὴ* (σχ. 1) εἶναι ἐφαρμόσιμος μόνον εἰς ὅπλα μετὰ βραχέος ἐλάσματος, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν *γωνία στόματος*, διατηρουμένη ἐντὸς τῶν καταλλήλων διὰ τὴν ἀνθεκτικότητα ὁρίων ὀξύτητος νὰ συνδυασθῇ μετὰ βάρους ἐλάσματος μὴ ὑπερβαίνοντος παραδεδεγμένον ἐν τῇ πράξει ὅριον.

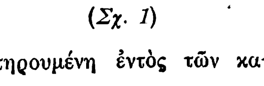

(Σχ. 1)

[Ἡ γωνία στόματος τῶν τμητικῶν, γενικῶς, ὀργάνων αὐξάνει μετὰ τῆς σκληρότητος τῶν πρὸς τμῆσιν σωμάτων. Οὕτω διὰ μὲν τὰς σάρκας ποικίλλει μεταξὺ 8° καὶ 20°· διὰ τὸ ξύλον μεταξὺ 25° καὶ 35°· διὰ τὰ ὀστᾶ φθάνει εἰς 40° ἕως 50° καὶ διὰ τὰ μέταλλα μέχρις τῶν 90°].

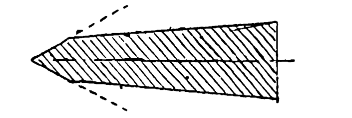

(Σχ. 2).

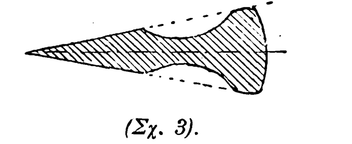

(Σχ. 3).

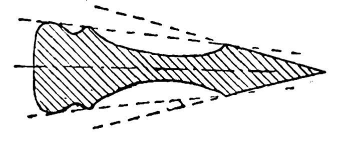

(Σχ. 4).

Συνήθως τὸ μὲν στόμα σχηματίζεται διὰ λοξοτομιῶν (σχ. 2 καὶ 4) οὕτως ὥστε νὰ δοθῇ εἰς αὐτὸ ἡ ἁρμόζουσα εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὅπλου γωνία στόματος, τὸ δὲ ἔλασμα καθίσταται ἐλαφρότερον καὶ συγχρόνως ἀνθεκτικώτερον εἰς τὴν κάμψιν ἢ στρέβλωσιν, διὰ τῆς κατασκευῆς κατὰ μῆκος τῶν πλαγίων ἑδρῶν αὐτῶν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρέων *κοιλασμάτων* ἢ μικροῦ πλάτους *αὐλακίων* (σχ. 3 καὶ 4).

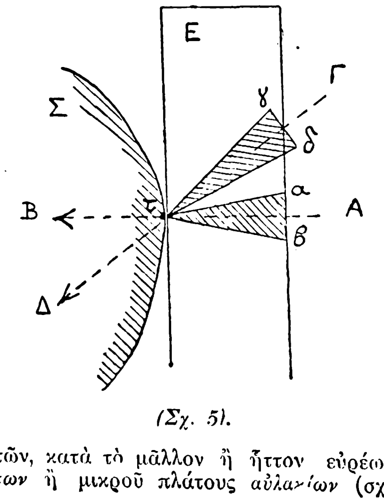

(Σχ. 5).

Ἡ τμητικότης ἐξαρτᾶται ἀκόμη ἔκ τε τοῦ τρόπου τῆς ἐνεργείας καὶ ἐκ τοῦ γενικοῦ σχήματος τοῦ στόματος.

Πράγματι, ληφθήτω ὑπ' ὄψει (σχ. 5), ἔλασμα τριγωνικῆς κατατομῆς μετὰ εὐθέως στόματος Ε, δι' οὗ ἐπιζητεῖται ἡ διάτμησις σώματός τινος Σ, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἐνεργεῖ τις καθέτως κατὰ τὴν διεύθυνσιν ΑΒ. Εἶναι φανερὸν ὅτι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἡ εὐκολία καὶ τὸ μέγεθος τῆς εἰσδύσεως θὰ ἐξαρτηθῶσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς ὀξύτητος τοῦ στόματος καὶ ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἐνεργούσης δυνάμεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν εἴσδυσιν τοῦ προσβαλλομένου σώματος.

Ἀλλὰ διὰ τῆς καθέτου ταύτης ἐνεργείας, προκειμένου περὶ μαλακῶν σωμάτων (σάρκες) καὶ ἐὰν ταῦτα ἐπὶ πλέον ἐπικαλύπτονται ὑπὸ ἄλλων μαλακῶν καὶ εὐκάμπτων διαστρώσεων (ἐνδύματα κτλ.), αἱ πρῶται προσβαλλόμεναι διαστρώσεις, εἴτε ἁπλῶς συμπιέζονται καὶ συνεχόμεναι ὑπὸ τῶν ἀμέσως ἀμέσως ὑποκειμένων, ἀντιδρῶσι μεγάλως εἰς τὴν εἴσδυσιν, εἴτε μὴ διατεμνόμεναι εὐθὺς ἀμέσως, συντρεχούσης μάλιστα τῆς περιπτώσεως ἐλλείψεως σταθεροῦ ὑποστηρίγματος, συμπαρασύρονται καὶ προσκολλῶνται ἐπὶ τοῦ στόματος, μειουμένης οὕτως ἔτι μᾶλλον, μέχρις ἐκμηδενίσεως ἐνίοτε, τῆς περαιτέρω διατομῆς καὶ εἰσδύσεως.

Ἐὰν ὅμως ἡ διεύθυνσις τῆς πλήξεως εἶναι λοξή, κατὰ τὴν ΓΔ, π. χ., τὸ στόμα θὰ ἐνεργῇ διὰ γωνίας μικροτέρας, καὶ ἐπὶ τοσοῦτο μᾶλλον, ἐφόσον ἡ λοξότης εἶναι μεγαλειτέρα. Τοῦτο εἶναι φανερόν, διότι εἰς τὴν ἀντιστοιχοῦσαν λοξὴν κατατομὴν τοῦ στόματος, ἡ γωνία τῆς κορυφῆς τοῦ τριγώνου καθίσταται μικροτέρα ὡς αὐξανομένου τοῦ ὕψους του, ἐνῷ ἡ βάσις γδ παραμένει πάντοτε ἡ αὐτὴ καὶ ἴση πρὸς αβ.

Ἐκτὸς τούτου ὅμως, ἐν τῇ πράξει, ἡ τμητικὴ ἐνέργεια καθίσταται ἔτι μᾶλλον μεγαλειτέρα, ὡς ἐκ τῆς ἐπακολουθούσης, ἕνεκα τῆς λοξῆς πλήξεως, κατὰ μῆκος κινήσεως τοῦ στόματος, ἥτις προκαλεῖ εἶδός τι πριονισμοῦ, διευκολύνοντος μεγάλως τὴν διαδοχικὴν διάτμησιν τῶν διαστρώσεων τοῦ πρὸς τμῆσιν σώματος.

(Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι γνωστὸν καὶ ἐκ τῆς καθημερινῆς πείρας. Οὕτω, κατὰ τὴν χρῆσιν μαχαιρίου, μετὰ τῆς ἐνεργουμένης πιέσεως ἐπὶ τούτου, μεταδίδεται συγχρόνως αὐτῷ καὶ παλινδρομικὴ κίνησις).

Ἐὰν ἤδη ληφθῇ ὑπ' ὄψει καμπύλον στόμα, καὶ ἔστω τοιοῦτον κυρτὸν (σχ. 6) τὸ Ε, περιστρεφόμενον περὶ τὸ σημεῖον Ο, εἶναι φανερὸν ὅτι ἡ διεύθυνσις τῆς πλήξεως ΑΒ εἶναι λοξὴ ὡς πρὸς τὸ στόμα, καὶ τοσοῦτο μᾶλλον λοξοτέρα, ἐφόσον τὸ σημεῖον τ, τῆς πρώτης ἐπαφῆς μετὰ τοῦ πρὸς διάτμησιν σώματος Σ, εἶναι μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένον τοῦ Ο.

Ἀνάλογον εἶναι τὸ παραγόμενον ἀποτέλεσμα διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως κοίλου στόματος.

Ἡ κυρτότης τοῦ στόματος, συνεπάγει καὶ τὸν ἑξῆς ἰδιάζοντα τρόπον χειρισμοῦ τοῦ τμητικοῦ ὀργάνου. Ὡς, ἄνευ ἄλλης ἐπεξηγήσεως, καταφαίνεται ἐκ τοῦ σχετικοῦ σχήματος (σχ. 5), τοῦ στόματος εὑρισκομένου ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ πρὸς διάτμησιν ἀντικειμένου, ἀρκεῖ διὰ τὴν περαιτέρω εἴσδυσιν καὶ διατομήν, ἡ ὤθησις μόνον τοῦ ἐλάσματος, καταλλήλως συγχρόνως ὑποστηριζομένου, πρὸς ἐκμηδένισιν τῆς τάσεως πρὸς ἀνύψωσιν.

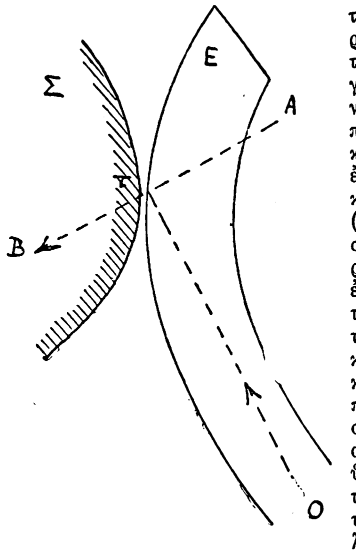

(Σχ. 6).

Διὰ κοῖλον στόμα, ἀντὶ ὠθήσεως δέον νὰ ἐπακολουθήσῃ ἕλξις (ἐνέργεια κοινοῦ δρεπάνου).

Παρατηρητέον προσέτι, προκειμένου εἰδικῶς διὰ τὸ κυρτὸν στομα, ὅτι ἡ διατμητικὴ αὐτοῦ ἱκανότης εἶναι μεγαλειτέρα, διὰ τὴν αὐτὴν καταβαλλομένην δύναμιν, διότι αὕτη ἐνεργεῖ κατὰ τὴν πρώτην ἐπαφὴν διὰ μικροῦ μόνον καὶ περιωρισμένου τμήματος τῆς κόψεως.

Εἰδικὴ διασκευή.—Διὰ τὴν *σπάθην*, τὸ ἔλασμα προσαρμόζεται εἰς τὴν *κώπην*, ἥτις περιλαμβάνει *τὴν λαβὴν* διὰ τὴν ἀσφαλῆ λῆψιν καὶ τὸν εὐχερῆ χειρισμόν, καὶ ἀποτελῆ πρὸς τούτοις *φυλακτῆρα*, πρὸς προστασίαν τῆς χειρὸς ἐκ τῶν πληγμάτων τοῦ ἀντιπάλου.

Τὸ μῆκος τοῦ ἐλάσματος τῆς σπάθης, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ προορισμοῦ τῆς χρήσεως αὐτῆς. Διὰ τὴν

Digitized by Google

σπάθην τῶν ἐφίππων, περιλαμβάνεται συνήθως μεταξὺ 80 καὶ 95 ἑκατ. ἵνα ὁ ἀπὸ τοῦ ἵππου ἀγὼν ἐναντίον ἐπίσης ἐφίππου ἢ πεζοῦ ἀντιπάλου, διεξάγεται ὑπὸ εὐνοϊκὰς συνθήκας ἀποστάσεως, πρὸς δὲ ἵνα καθίσταται ἐφικτὴ ἡ προσβολὴ ἀντιπάλου εὑρισκομένου χαμηλότερον πρὸς τὸ ἔδαφος (γονυπετὼς ἢ πρηνηδόν). Διὰ τὰ λοιπὰ εἴδη τῶν σπαθῶν, διὰ τὰ ὁποῖα δέον νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει καὶ ἄλλαι εἰδικαὶ συνθῆκαι ὡς π. χ. ἡ εὐχέρεια τοῦ φέρειν, ἡ χρησιμοποίησις δι' ἔργα στρατοπεδείας κτλ. τὸ μῆκος ἐλάσματος κυμαίνεται συνήθως ἀπὸ 45 ἕως 80 περίπου ἑκατοστά.

Ὡς ἐκ τοῦ γενικοῦ σχήματος τοῦ ἐλάσματος διακρίνονται οἱ ἑξῆς τύποι σπάθης:

1ον) *Ἡ εὐθεῖα*, ἡ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, εἶτα δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, χρησιμοποιηθεῖσα, μετὰ ἐλάσματος σχετικῶς βραχέος καὶ ἰσχυροῦ.

2ον) *Ἡ κυρτή*, ἡ καλουμένη *Τουρκική*, ἀποκλειστικῆς χρήσεως κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς.

3ον) *Ἡ κοίλη*, ἡ ἐπονομαζομένη καὶ *Ἀραβική*, γνωστὴ δὲ κοινῶς, ὑπὸ τὸ ὄνομα *γιαταγάνι*.

Ἐξαιρέσει εἰδικῶν τινων τύπων, τὸ ἔλασμα καταλήγει εἰς *αἰχμήν*, δυναμένης οὕτω τῆς σπάθης νὰ χρησιμοποιεῖται συγχρόνως καὶ ὡς νυκτικὸν ὅπλον.

Κατόπιν τῶν ἐν τοῖς προηγουμένοις λεχθέντων, προκύπτουσιν αἱ ἑξῆς χαρακτηριστικαὶ ἰδιότητες δι' ἕκαστον τῶν ὡς ἄνω τύπων.

Ἡ εὐθεῖα σπάθη, ὡς ἐνεργοῦσα διὰ μόνης τῆς ἰσχύος τῆς κρούσεως, ἀπαιτεῖ κατὰ τὴν χρῆσιν την καταβολὴν οὐσιώδους μυϊκῆς δυνάμεως. Ἵνα δὲ ἐπιτευχθῇ τὸ μέγιστον δυνατὸν διατμητικὸν ἀποτέλεσμα, δέον ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἐκζητεῖται ἡ ἐνέργεια διὰ τοῦ πρὸς τὴν αἰχμὴν τμήματος τοῦ στόματος, ὡς ἔχοντος τὴν μεγαλειτέραν ταχύτητα κατὰ τὴν περιστροφικὴν κίνησιν, ἥτις μεταδίδεται αὐτῇ κατὰ τὴν πλῆξιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ κρατεῖται τοιουτοτρόπως, ὥστε τὸ στόμα νὰ πλήσσῃ λοξῶς, μεταδιδομένης συγχρόνως εἰς αὐτό, παλινδρομικῆς τινὸς κινήσεως.

Διὰ τῆς καμπύλης σπάθης, ἐπιτυγχάνεται, τοὐναντίον, ἕνεκα τῆς συμφυοῦς πρὸς τὸ σχῆμα τούτο λοξότητος τῆς πλήξεως, τὸ μέγιστον διατμητικὸν ἀποτέλεσμα διὰ τῆς μικροτέρας καταβαλλομένης δυνάμεως.

Πρὸς τούτοις ἕνεκα τῆς αὐτῆς λοξότητος, ἐπέρχεται κατὰ τὴν πλῆξιν, ὅλως αὐτομάτως, μία ἐπὶ πλέον ὀλίσθησις τοῦ στόματος ἐν τῷ τραύματι, ἐξ οὗ ὄχι μόνον εὐνοεῖται ἡ περαιτέρω εἴσοδος ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπερχομένη ἀντίδρασις διὰ τῆς κρούσεως εἰς τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς καθίσταται μαλακοτέρα καὶ μάλιστα κατὰ τὴν τυχὸν συνάντησιν μερῶν σκληροτέρας συστάσεως ἐντὸς τοῦ προσβαλλομένου σώματος.

Ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ ἐλάσματος, προκύπτουσι προσέτι αἱ ἑξῆς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν διαφόρων τύπων σπάθης.

Κατὰ τὴν καταφορὰν τὸ ἔλασμα τῆς εὐρείας σπάθης δυνατὸν νὰ προσκρούσῃ ἐπὶ ἐξεχόντων μερῶν τοῦ προσβαλλομένου σώματος ἢ ἐπὶ ἄλλων προσθέτων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σκληρῶν ἀντικειμένων (εἴδη ὁπλισμοῦ ἢ ἐξαρτήσεως κτλ). Ἀπαιτεῖται ὅθεν κατὰ τὴν χρῆσιν αὐτῆς ταχεῖα καὶ ἀκριβὴς ἀντίληψις καὶ ἐκλογὴ τοῦ καταλληλοτέρου σημείου πρὸς πλῆξιν καὶ τῆς εὐνοϊκωτέρας διὰ τὴν ἐνέργειαν ἀποστάσεως.

Τὸ κέντρον βάρους διὰ τὸ εὐθὺ ἔλασμα, εὑρίσκεται πάντοτε ἄνωθεν τοῦ πλήσσοντος ἀθέρος ἐξ οὗ κατὰ τὴν πρώτην πρόσκρουσιν γεννᾶται τάσις πρὸς περιστροφὴν καὶ πλαγιασμὸν τοῦ ἐλάσματος, ἐναντίον τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖται ἰδιαιτέρα ἀντίδρασις ὑπὸ τοῦ χειριζομένου καὶ συνεπῶς ἐπιτηδειότης τούτου.

Γενικῶς ὅθεν ἡ χρησιμοποίησις τῆς καμπύλης σπάθης εἶναι εὐχερεστέρα, δὲν ἀπαιτεῖ δέ, ὡς διὰ τὴν εὐθεῖαν, εἰδικὴν ἐξάσκησιν καὶ ἐπιτηδειότητα διὰ τοὺς χειρισμούς.

Ἡ μετὰ κυρτοῦ στόματος σπάθη ἐνδείκνυται διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ ἵππου χρῆσιν, πρὸς καθαρῶς τμητικὴν ἐνέργειαν, καθ' ὅσον ἡ ἐκ τῆς πρὸς τὰ ἐμπρὸς κινήσεως τοῦ ἵππου συνεπαγομένη ὤθησις τῆς σπάθης, συντρέχει μεγάλως, ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐλέχθη, εἰς τὴν διάτμησιν καὶ εἴσδυσιν ἄνευ δραστικῆς ἐνεργείας διὰ καταφορᾶς.

Ἡ κοίλη σπάθη, ἀποτελεῖ τοὐναντίον τμητικὸν ὄργανον ἰδιαζόντως κατάλληλον διὰ τὸν πεζόν, ὡς συνέχουσα καὶ συγκρατοῦσα τὸ προσβαλλόμενον σῶμα ἢ ἀντικείμενον κατὰ τὴν διάτμησιν μετὰ συνδυαζομένης ἰσχυρᾶς ἕλξεως. Οὕτω διὰ τῆς σπάθης ταύτης εὐχερῶς ἐπιτυγχάνονται βαθεῖαι ἐντομαὶ μέχρι τελείας διατομῆς (ἀποκοπὴ μέλους ἢ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀντιπάλου, κοπὴ ξύλων κτλ.)

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς συγχρόνου χρήσεως τῆς σπάθης ὡς νυκτικοῦ ὅπλου, ἐνδείκνυται ἀποκλειστικῶς ἡ εὐθεῖα, ὡς πληροῦσα τὰς ἐν τοῖς ἑπομένοις ἀναφερθησομένας συνθήκας τῶν νυκτικῶν ὅπλων.

Τὸ βάρος τοῦ ἐλάσματος, ὡς ἐκ τοῦ τρόπου ἐνεργείας τούτου, δέον νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλείτερον· περιορίζεται ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐκ τῆς πείρας ἐνδεικνυμένου καταλληλοτέρου ὁλικοῦ βάρους τῆς σπάθης, ἵνα δύναται ἀνὴρ μέσης σωματικῆς ἰσχύος, νὰ χειρίζηται ταύτην εὐχερῶς ἐπὶ μακρότερον κατὰ τὸ δυνατὸν χρονικὸν διάστημα. Τὸ μέσον συνήθως παραδεκτὸν ὁλικὸν βάρος τῆς σπάθης εἶναι 1 χιλγρ., πάντως δὲ οὐδέποτε ἀνώτερον τοῦ 1.2 χιλγρ. Ἡ στερεότης καὶ ἀκαμψία τοῦ ἐλάσματος, ἐξασφαλίζονται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ οὕτω προκύπτοντος βάρους, διὰ τῆς καταλλήλου ἐκλογῆς τῆς κατατομῆς σχ. 1,3 καὶ 4.

Διὰ τὸ αὐτὸ ὁλικὸν βάρος, *ἡ θέσις τοῦ κέντρου βάρους*, καθὼς καὶ ἡ σχετικὴ ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο *διανομὴ τῆς ὕλης*, ἐπιδρῶσιν οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς τε δραστικότητος τῆς ἐνεργείας καὶ ἐπὶ τῆς εὐχερείας καὶ σταθερότητος τῶν χειρισμῶν. Πράγματι δέ, ἐφ' ὅσον τὸ κέντρον βάρους εἶναι μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένον τῆς λαβῆς, καθίσταται μὲν ἡ ἰσχὺς τῆς πλήξεως μεγαλειτέρα ἀλλ' ὁ χειριζόμενος τὴν σπάθην εἶναι ὀλιγώτερον κύριος τῆς μετ' ἀκριβείας καὶ ταχύτητος ἐκτελέσεως τοῦ ἀπαιτουμένου χειρισμοῦ.

Ὡς ἐκ τῆς πείρας προκύπτει, ἡ καταλληλοτέρα θέσις τοῦ κέντρου βάρους εἶναι εἰς τὸ $^1/_3$ τοῦ ὁλικοῦ μήκους, ἀπὸ τοῦ τελευταίου ἄκρου τῆς λαβῆς.

Ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν συγκέντρωσις τῆς ὕλης, πρὸς ἀμφότερα τὰ ἄκρα τῆς σπάθης, πρός τε τὴν λαβὴν καὶ τὴν αἰχμήν, συμβάλλει εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἰσχύος τῆς πλήξεως, ἄνευ μεταβολῆς τῆς θέσεως κέντρου βάρους.

[Ἡ ἰσχὺς τῆς πλήξεως, θεωρητικῶς καὶ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Μηχανικῆς ἐξεταζομένου τοῦ ζητήματος, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς *ῥοπῆς ἀδρανείας*, ἣν κέκτηται ἡ σπάθη, ὡς πρὸς τὸν ἄξονα περιστροφῆς αὐτῆς, τὸν διερχόμενον διὰ τῆς λαβῆς.

Ἡ ῥοπὴ αὕτη ἀδρανείας Ρ, ἐὰν Μ ἡ μᾶζα τῆς σπάθης καὶ α ἡ *ἀκτὶς περιφορᾶς*, εἶναι: $P=M\alpha^2$ ἐὰν ὁ ἄξων περιστροφῆς διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου βάρους, ἤ: $P=M(\alpha^2+\delta^2)$, ἐὰν ὁ ἄξων εὑρίσκεται εἰς δ ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ κέντρου τούτου.

Ἐκ τῶν ἰσοτήτων τούτων προκύπτει, τὸ μέγεθος τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταξὺ λαβῆς καὶ κέντρου βάρους ἀποστάσεως, καθὼς καὶ ἡ σημασία τῆς αὐξήσεως τῆς *ἀκτῖνος περιφορᾶς* ἐξαρτωμένης ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς πρὸς τὴν περιφέρειαν μεγαλειτέρας συγκεντρώσεως τῆς ὕλης.]

Ἡ *λαβὴ* τῆς σπάθης, δέον νὰ εἶναι καταλλήλως ἐσχηματισμένη ὥστε νὰ κρατῆται ἀσφαλῶς ἐν τῇ χειρί. Πρὸς τοῦτο, εἶναι συνήθως πεπλατυσμένη, κατὰ τὸ ἐπίπεδον τοῦ ἐλάσματος, καὶ λεπτοτέρα πρὸς ἀμφότερα τὰ ἄκρα, ὥστε καὶ τὸ ἔλασμα νὰ διατηρεῖται σταθερῶς εἰς τὴν ἁρμόζουσαν κατεύθυνσιν καὶ ἡ ἐκ τῆς φυγοκέντρου ἰδίως δυνάμεως ὀλίσθησις ἐν τῇ χειρὶ νὰ καθίσταται ἀδύνατος. Ἐν τῷ συνόλῳ, δέον ἡ κώπη νὰ εἶναι ἐντελῶς συμμετρικὴ ὑπὸ ἔποψιν βάρους, ἵνα μὴ κατὰ τὴν πλῆξιν γεννᾶται τάσις πρὸς πλαγιασμὸν τοῦ ἐλάσματος.

Ἡ σπάθη παρακολουθεῖται πάντοτε ὑπὸ τοῦ *κολεοῦ*, χρησιμεύοντος διὰ τὴν ἀπόθεσιν καὶ προφύλαξιν τοῦ ἐλάσματος, ὅταν ἡ σπάθη δὲν χρησιμοποιεῖται, καθὼς κατὰ τὴν μεταφορὰν ταύτης δι' ἐξαρτήσεως.

Ὁ *πέλεκυς*, ἀποτελεῖται ἐκ τῆς *κεφαλῆς* μετὰ τῆς *γνάθου* καὶ τοῦ διὰ τὴν λῆψιν καὶ τοὺς χειρισμοὺς χρησιμεύοντος *στειλεοῦ*. Ἔχων ἅπασαν σχεδὸν τὴν μᾶζαν συγκεντρωμένην εἰς τὸ πλῆσσον μέρος αὐτοῦ, εἶναι ἐνδεδειγμένος δι' ἰσχυρὰν ἐνέργειαν διατμήσεως σωμάτων κεκτημένων μεγάλην συνεκτικότητα καὶ οὐσιώδη σκληρότητα.

Ἡ *κατατομὴ* τῆς γνάθου, εἶναι κατ' ἀρχὴν τριγωνική, ἥτις προσαρμόζεται καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ βάρους καὶ διὰ τὸν σχηματισμόν, διὰ λοτομιῶν, στόματος λίαν ἀνθεκτικοῦ μετὰ ἁρμοζούσης γωνίας.

Τὸ γενικὸν σχῆμα τοῦ στόματος, εἶναι κατ' ἀρχὴν κυρτόν, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διατμήσεως κατὰ τὴν καθετον πλῆξιν, συμφώνως πρὸς τὰ λεχθέντα προκειμένου διὰ τὴν σπάθην.

Γ.—Νυκτικὰ ἀγχ. ὅπλα.

Γενικαὶ παρατηρήσεις. Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι τὸ *ξίφος*, μετὰ ἐλαφροῦ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακροῦ ἐλάσματος, διασκευαζομένου ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν ἐνέργειαν νύξεως, *τὸ ἐγχειρίδιον*, μετὰ βραχέος καὶ ἰσχυροῦ ἐλάσματος, προωρισμένον μόνον διὰ τὴν σῶμα πρὸς σῶμα πάλην, ἐξ' ἀποστάσεως μὴ ὑπερβαινούσης τὸ μῆκος τοῦ βραχίονος, *ἡ λόγχη*, μετὰ βραχέος μὲν ἐπίσης καὶ λίαν ἰσχυροῦ τμήματος διὰ τὴν νύξιν καὶ εἴσδυσιν, ἀλλὰ μετὰ μακροῦ *ξυστοῦ*, τοῦ συνόλου καθισταμένου οὕτω καταλλήλου διὰ τὸν ἀπὸ μεγαλειτέρας σχετικῶς ἀποστάσεως ἢ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα, καὶ τέλος ἡ *βαϊονίς*, μετὰ ἰσχυροῦ ἐλάσματος ἥτις προσαρμοζομένη ἐπὶ τοῦ τυφεκίου τοῦ πεζικοῦ ἢ καὶ ἐπὶ τῆς ἀραβίδος, μετατρέπει ταῦτα εἰς νυκτικὰ ὅπλα κατάλληλα διὰ τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα.

Τὸ κυρίως **διὰ τὴν** *ἐνέργειαν* τμῆμα τοῦ νυκτικοῦ ὅπλου, διαμορφοῦται πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς εὐχεροῦς καὶ ἀσφαλοῦς εἰσδύσεως, εἰς *αἰχμήν*, ἧς ἡ κατὰ μῆκος τομὴ σχηματίζεται ἐκ δύο τεμνομένων πρὸς τὴν κορυφὴν ὑπὸ ὀξεῖαν γωνίαν τόξων (σχ. 7). Τὸ σχῆμα τοῦτο ἐξασφαλίζει εἰς ταύτην τήν τε ἀπαιτουμένην ὀξύτητα καὶ τὴν προσήκουσαν στερεότητα.

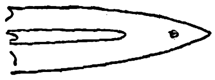

(Σχ. 7).

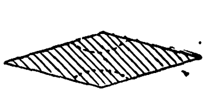

(Σχ. 8).

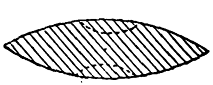

(Σχ. 9).

Ἡ *κατατομὴ* τοῦ ἐλάσματος, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς αἰχμῆς, εἶναι συνήθως *ῥομβοειδὴς* (σχ. 8) ἢ *φακοειδὴς* (σχ. 9)· πρὸς περιορισμὸν δὲ τοῦ βάρους καί, συγχρόνως, πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλειτέρας ἀκαμψίας καὶ ἀντοχῆς, κατασκευάζονται ἑκατέρωθεν καὶ κατὰ μῆκος *κοιλάσματα* ἢ *αὐλάκια*. Ἐπίσης λίαν πρόσφορος πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἶναι ἡ *τριγωνικὴ* (σχ. 10), ἡ *τετραγωνικὴ* (σχ. 11) καὶ ἐν σχήματι Τ (σχ. 12) κατατομή.

Κατ' ἀρχήν, πάντα τὰ ὁπωσδήποτε σχηματιζόμενα κοιλάσματα ἢ ῥαβδώσεις, ἀποσβέννυνται βαθμιαίως πρὸς τὸ ὀξὺ τῆς αἰχμῆς, αἱ δὲ ἐξέχουσαι ἀκμαί, ἀπολεπτύνονται, ὥστε νὰ καταστῶσι κοπτεραί.

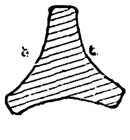

(Σχ. 10).

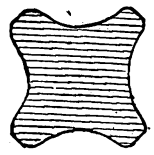

(Σχ. 11).

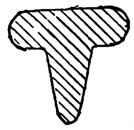

(Σχ. 12).

Κατὰ γενικὸν κανόνα, διὰ τὴν ἀσφαλῆ κατεύθυνσιν τῆς νύξεως καὶ τὴν καλλιτέραν ἀπόδοσιν τῆς καταβαλλομένης δυνάμεως, δέον, τὸ κέντρον βάρους τοῦ ὅπλου καὶ τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς τῆς δυνάμεως, νὰ εὑρίσκωνται ἐπὶ τῆς προεκτάσεως του ἄξονος συμμετρίας τῆς αἰχμῆς· δέον συνεπῶς τὸ ἔλασμα ἢ τὸ ξυστὸν νὰ ὦσιν ἐντελῶς εὐθέα.

Τὸ κέντρον βάρους, δέον νὰ εὑρίσκηται κατὰ τὸ δυνατὸν πλησιέστερον πρὸς τὸ μέρος, ἐξ οὗ δράττεται διὰ τῆς χειρὸς τὸ ὅπλον· ἐφ' ὅσον τὸ κέντρον τοῦτο ἀπομακρύνεται πρὸς τὴν αἰχμήν, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπαιτεῖται μεγαλειτέρα δύναμις, ἵνα τηρηθῇ τὸ ὅπλον εἰς τὴν ἁρμόζουσαν διὰ τὴν νύξιν κατεύθυνσιν, ἐξ οὗ ὄχι μόνον ἡ δραστικότης τῆς ἐνεργείας ἐλαττοῦται ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπὶ σχετικῶς μακρὸν χρόνον, ὡς ἐκ τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀγῶνος, συνεχὴς χρησιμοποίησις καθίσταται ὑπερβαλλόντως κοπιώδης.

Διὰ τὰ νυκτικὰ ὅπλα τὰ δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν χειριζόμενα (τυφέκιον μετὰ βαϊονίδος), τὸ κέντρον βάρους δέον νὰ εὑρίσκεται ἐν τῷ μεταξὺ τῶν χειρῶν περιλαμβανομένῳ τμήματι.

Εἰδικὴ διασκευή.— *Τὸ ξίφος*, χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιπτώσεις τοῦ ἀγῶνος ὡς καὶ ἡ σπάθη, ἔχει τὸ αὐτὸ μέν, ὡς αὕτη, μῆκος, ἀλλὰ βάρος μικρότερον.

Ἐπίσης ἡ *κώπη*, διαμορφοῦται, ὡς καὶ ἡ τῆς σπάθης, διὰ τὴν εὐχέρειαν τῶν χειρισμῶν, τὴν ἀσφαλῆ λῆψιν καὶ τὴν προστασίαν τῆς χειρός.

Τὸ ξίφος παρακολουθεῖται ὁμοίως ὑπὸ τοῦ κολεοῦ, καταρτιζομένου ὡς καὶ τοῦ τῆς σπάθης.

Τὸ μῆκος τοῦ ἐλάσματος τοῦ ἐγχειριδίου, εἶναι περίπου 30 ἑκ. *Ἡ κώπη* αὐτοῦ, ἐκτὸς τῆς λαβῆς φέρει εἶδος ὑποφυλακτῆρος, χρησιμεύοντος χυρίως, διὰ τὴν στήριξιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς χειρὸς κατὰ τὴν καταφορὰν διὰ τὴν νύξιν.

Ἐπίσης παρακολουθεῖται ὑπὸ κολεοῦ πρὸς προφύλαξιν τοῦ ἐλάσματος καὶ τῆς αἰχμῆς, ὅταν δὲν χρησιμοποιεῖται, καταρτιζομένου συνήθως καὶ διὰ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ ὅπλου.

Ἡ λόγχη, προωρισμένη διὰ τὴν προσβολὴν τοῦ ἀντιπάλου, ἐξ ἀποστάσεως καθιστώσης ἀκίνδυνον τὴν χρῆσιν τῶν λοιπῶν συνήθων βραχέων ἀγχεμάχων ὅπλων, ἔχει μῆκος περιλαμβανόμενον συνήθως μεταξὺ 2.6 καὶ 3.0 μ. Εἰς τὴν αἰχμήν, δίδεται μῆκος 20 ἕως 26 ἑκ. περίπου, ἀρκετὸν νὰ ἐπιφέρῃ λίαν βαθέα καὶ ἀσφαλῶς θανατηφόρα τραύματα εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα.

Τὸ βάρος τῆς λόγχης, εἶναι περίπου 1.5 ἕως 2 χιλιογράμμων.

Ἡ λόγχη φέρει κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ξυστοῦ, πρὸς προφύλαξιν αὐτοῦ τὸν *σταυρωτῆρα*.

Τὸ μῆκος τῆς βαϊονίδος, ἀπορρέει ἐκ τοῦ μήκους τοῦ τυφεκίου, ἐφ' οὗ προσαρμόζεται, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν πιθανῶν περιπτώσεων τοῦ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνος. Οὕτω, προκειμένου ν' ἀγωνισθῇ ὁ πεζὸς ἐναντίον ἐφίππου, ὡπλισμένου διὰ λόγχης, δέον τὸ ὁλικὸν μῆκος τοῦ τυφεκίου μετὰ βαϊονίδος νὰ εἶναι περίπου 1.80, μ. ἐνῷ διὰ τὰς λοιπὰς περιστάσεις τὸ μῆκος τοῦτο δύναται ἄνευ ἄλλου μειονεκτήματος νὰ εἶναι μικρότερον.

Παρατηρητέον ἐξ ἄλλου ὅμως, ὅτι τὸ μέγα μῆκος βαϊονίδος, ὅταν αὕτη φέρηται εἰς τὸ πλευρὸν ἢ καὶ ὁ κενὸς κολεὸς αὐτῆς μόνον, προκαλεῖ μεγάλας δυσχερείας καὶ ἐνοχλήσεις εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινήσεων τοῦ πεζοῦ κατὰ τὰς πορείας,

Digitized by Google

κατὰ τὰς διαφόρους θέσεις τοῦ πυροβολοῦντος κτλ. πρὸς δὲ ὅτι μετὰ τοῦ μήκους αὐξάνεται καὶ τὸ μέγεθος τῆς πρὸς τὰ ἐμπρὸς μεταθέσεως τοῦ κέντρου βάρους τοῦ τυφεκίου, τοῦθ' ὅπερ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν πυρὸς μετὰ προσηρμοσμένης βαϊονίδος ἐπιδρᾷ λίαν μειονεκτικῶς ἐπὶ τῆς ἀκριβείας βολῆς.

Συνεπείᾳ τούτων καὶ ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἐπικρατουσῶν γνωμῶν ἐπὶ τοῦ εἴδους καὶ τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς τοῦ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνος, τὸ παραδεκτὸν μῆκος τῆς βαϊονίδος κυμαίνεται μεταξὺ λίαν σχετικῶς εὐρέων ὁρίων, ἀπὸ 26 μέχρις 60 ἑκατ.

Τὸ βάρος τῆς βαϊονίδος, ἐξαρτᾶται ὁμοίως ἐκ τοῦ βάρους τοῦ συνόλου, τυφεκίου καὶ βαϊονίδος, τοῦθ' ὅπερ δέον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ 5 χ.γρ.

Ἡ προσαρμογὴ τῆς βαϊονίδος ἐπὶ τοῦ τυφεκίου, δέον νὰ εἶναι εὐχερής, ὑφ' ὅλας τὰς παρουσιαζομένας περιστάσεις, ἀσφαλὴς καὶ νὰ μὴ παρακωλύῃ τὴν χρῆσιν τοῦ πυροβόλου ὅπλου διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς βολῆς. Ὅρος ἀπαραίτητος διὰ τὴν σταθερότητα καὶ τὴν δραστικότητα τῆς νύξεως, εἶναι τὸ νὰ διέρχηται ἡ προέκτασις τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ ἐλάσματος ἢ τοῦ πρὸς τὴν αἰχμὴν τμήματος αὐτοῦ, διὰ τῆς λαβῆς τοῦ κοντακίου τοῦ τυφεκίου.

Ἡ βαϊονὶς προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς κάννης τοῦ τυφεκίου εἴτε δι' ἁπλοῦ *αὐλοῦ*, ὃν φέρει, ὡς εἰς τὰ παλαιὰ ὑποδείγματα αὐτῆς, εἴτε διὰ τῆς *κώπης*. Ἡ τελευταία αὕτη περιλαμβάνει τὴν *λαβήν*, διὰ τοὺς χειρισμοὺς κατά τε τὴν πολεμικὴν χρῆσιν καὶ τὴν χρησιμοποίησιν δι' ἔργα στρατοπεδείας, καταρτισμένην δὲ καταλλήλως διὰ τὴν ἀσφαλῆ καὶ σταθερὰν τοποθέτησιν ἐπὶ τῆς κάννης, καὶ τὸν *ἐκνευτῆρα*. ὅστις φέρει ὀπήν, *τὸν αὐλόν* ἐν τῷ ὁποίῳ προσαρμόζεται τὸ ἄκρον τῆς κάννης. Συνήθως ὁ ἐκνευτήρ, κατὰ τὸ ἕτερον αὐτοῦ ἄκρον, διαμορφοῦται εἰς *ἄγγιστρον*, πρὸς σχηματισμὸν πυραμίδων.

Διὰ τὴν ἀπόθεσιν καὶ τὴν προφύλαξιν τοῦ ἐλάσματος, ἡ βαϊονὶς παρακολουθεῖται, ὡς καὶ ἡ σπάθη, ὑπὸ τοῦ κολεοῦ.

II ΥΛΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

Τὸ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν τμητικῶν καὶ νυκτικῶν ὅπλων μέταλλον, δέον νὰ κατέχῃ τὰς ἑξῆς ἰδιότητας:

Μεγάλην ἀνθεκτικότητα (μέγα φορτίον θραύσεως), ἵνα ἀντέχῃ εἰς τὰς κατὰ τὴν πλῆξιν ἢ τὴν νύξιν, καθὼς καὶ διὰ τὰς ἀποκρούσεις, ἐπερχομένας κοπώσεις.

Σχετικὴν σκληρότητα, ἵνα μὴ ἐπέρχωνται παραμορφώσεις εἰς τὸ ἐν γένει σχῆμα τοῦ ἐνεργοῦντος μέρους, παραβλάπτουσαι τὴν εἴσδυσιν, πρὸς δε, ἵνα διατηρεῖται ἡ ὀξύτης τοῦ στόματος ἢ τῆς αἰχμῆς, κατὰ τὰς συνήθεις περιπτώσεις τῆς χρήσεως ὡς καὶ κατὰ τυχαίαν πρόσκρουσιν ἐπὶ ἀντικειμένου παρουσιάζοντος μεγαλειτέραν ἀντοχὴν ἢ σκληρότητα.

Κατάλληλον *ἐλαστικότητα* καὶ *συνεκτικότητα*, (ὅριον τῶν ἀναλόγων ἐπιμηκύνσεων) ἵνα ὦσιν δυναταί, ἄνευ περαιτέρω βλάβης, μικραὶ καὶ παροδικαὶ παραμορφώσεις, ἀμβλύνουσαι τὴν ἰσχὺν τῆς ἀντιδράσεως κατὰ τὴν ἐνέργειαν ἐπὶ ἀνθεκτικῶν σωμάτων, ἐν περιπτώσει δὲ ἰσχυρᾶς κρούσεως, ἵνα μὴ τὸ ὅπλον θραύηται ἢ ὑφίσταται τοπικὰς βλάβας, ἰδίως δι' ἀπολεπίνσεως τοῦ στόματος ἢ τῆς αἰχμῆς.

Τὸ κατὰ ταῦτα προσφορώτερον μέταλλον διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἐνεργοῦ μέρους τῶν ἀγχ. ὅπλων εἶναι ὁ *χάλυψ*, ὅστις συνενοῖ ἐν καταλλήλῳ μέτρῳ καὶ εἰς μέγαν βαθμόν, τὰς ἄνω ἰδιότητας, καὶ εἶναι ἐπιδεκτικὸς συγχρόνως, διὰ καταλλήλως κανονιζομένης βαφῆς καὶ ἀναπτήσεως, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀναλόγως τοῦ εἰς ἕκαστον μέρος ἐπικρατοῦντος εἴδους κοπώσεως, ἀντιστοίχως ἁρμόζουσαν ἰδιότητα.

III ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΙΣ ΕΝ ΤΗ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Τὰ ἀρχικῶς χρησιμοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου ὅπλα, ἦσαν τὰ εἰς τὴν κατηγορίαν *τῶν βραχέων* ἀνήκοντα, κατασκευαζόμενα ἐκ ξύλου, ὀστῶν ζώων ἢ λίθων, διαμορφούμενα χονδροειδῶς εἴτε κατὰ τὸν τύπον τῶν κρουστικῶν εἴτε, ἀτελῶς ἀκονιζόμενα, κατὰ τὸν τύπον τῶν τμητικῶν, ἢ καὶ τῶν νυκτικῶν. Τοιαῦτα καὶ σήμερον ἔτι ἐξακολουθοῦν ὑφιστάμενα εἴς τινας ἀπολιτίστους λαοὺς ἢ ἀγρίας φυλάς.

Τὰ πρῶτα κυρίως ἀγχέμαχα ὅπλα, ἐνεφανίσθησαν ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρξατο ἡ χρησιμοποίησις καὶ κατεργασία τῶν μετάλλων.

Παρὰ τοῖς Ἕλλησι κατ' ἀρχάς, καὶ εἶτα παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, τὰ ἐν χρήσει ἀγχέμαχα ὅπλα εἶναι ἡ σπάθη, τὸ δόρυ ἢ ἡ λόγχη, τὸ ἀκόντιον καὶ ὁ πέλεκυς.

Ἡ Ἑλληνικὴ σπάθη, εὐθεῖα, μετ' ἀμφιστόμου ἐλάσματος, ρομβοειδοῦς κατατομῆς, ἦτο κατ' ἀρχὰς μᾶλλον μακρά, ἐβραχύνθη δὲ κατόπιν κατὰ τὸν τύπον τῆς Περσικῆς σπάθης, τὸν *ἀκινάκην*.

Ἡ Ρωμαϊκὴ σπάθη, ἦτο ἐπίσης ἀμφίστομος, καὶ κατ' ἀρχάς, ἄνευ αἰχμῆς, εἶτα δέ, μετὰ τὸν 2ον Καρχηδονικὸν πόλεμον, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ *φασγάνου*, ἔχοντος βραχὺ καὶ ἰσχυρὸν ἔλασμα ἐκ χάλυβος, μετὰ αἰχμῆς, ἐνεργοῦντος τοιουτοτρόπως καὶ ὡς τμητικὸν καὶ ὡς νυκτικὸν ὅπλον.

Τὸ δόρυ, ἀπετελεῖτο ἐκ μακρᾶς ῥάβδου μετὰ μεταλλικῆς αἰχμῆς. Τὸ ἐν χρήσει εἰς τὴν Μακεδονικὴν Φάλαγγα, ἐκαλεῖτο *σάρισα*, καὶ εἶχε μῆκος πλέον τῶν 5 μ. ἐξικνούμενον συνήθως μέχρι τῶν 7 μέτρων.

Τὸ δόρυ τῶν Ρωμαίων, ἦτο ὅμοιον ἀλλὰ βραχύ. *Τὸ ἀκόντιον* ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὡς ἀγχέμαχον καὶ ὡς ἑκηβόλον, ἦτο δὲ βραχύτερον τοῦ δόρατος. Τὸ ἀκόντιον τοῦ πεζοῦ, εἶχε μῆκος περὶ τὰ 0.25 μ. μετὰ λίαν ὀξείας καὶ συνεπῶς ἀσθενοῦς αἰχμῆς.

Ὁ πέλεκυς ἐχρησιμοποιεῖτο κατὰ τὴν σῶμα πρὸς σῶμα συμπλοκήν.

Τὰ ὅπλα ταῦτα, κατ' ἀρχὰς κατεσκευάζοντο εἴτε ἐξ ἀμιγοῦς χαλκοῦ εἴτε ἐκ κράματος τούτου μετὰ κασσιτέρου μὲν ἢ μολύβδου παρὰ τοῖς Ἕλλησι, μετὰ ψευδαργύρου δὲ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις.

Ὁ σίδηρος καὶ εἶτα ὁ χάλυψ ἐχρησιμοποιήθησαν ἀρχαιότερον μὲν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, κατόπιν δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, καὶ τελευταῖον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Παρὰ τούτοις, εἰσήχθη, ὡς φαίνεται, ὁ σίδηρος περὶ τὸν 8ον π. Χ. αἰῶνα, ἐγενικεύθη δὲ καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς βορείους λαοὺς τῆς Εὐρώπης μόλις κατὰ τὸν 9ον μ. Χ. αἰῶνα.

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ἐξηκολούθουν ὑφιστάμενοι οἱ αὐτοὶ τύποι ἀγχέμαχων ὅπλων· ὑπέστησαν δὲ ταῦτα μεταβολὰς μόνον ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῶν συνθηκῶν τοῦ ἀγῶνος καὶ τῶν προόδων τῆς τέχνης.

Τὸ ξίφος τῆς ἐποχῆς ταύτης (τὸ schwert τῶν γερμανῶν) ἦτο τὸ κύριον ὅπλον διά τε τοὺς πεζοὺς καὶ ἐφίππους πολεμιστάς. Τὸ ἀμφίστομον ἔλασμα, μήκους 70 ἑκ. μερίπου, ἦτο πλατύτερον πρὸς τὴν λαβὴν καὶ κατέληγεν εἰς ὀξεῖαν αἰχμὴν πρὸς τὰ ἐμπρός. Κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα, τὸ ξίφος τοῦτο κατέστη λίαν ἐπίμηκες, μετὰ ἐλάσματος μέχρι 1.40 μέτρων καὶ ἐχειρίζετο δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν.

Συγχρόνως διεπλάσθη καὶ ὁ καθαρὸς τύπος τοῦ νυκτικοῦ ξίφους (τὸ Degen τῶν Γερμανῶν), μετὰ στενωτέρου ἐλάσματος, καὶ τὸ μετὰ ἐλάσματος τριγωνικῆς κατατομῆς (τὸ Ἱσπανικὸν Rapiere). Τὸ τελευταῖον τοῦτο, ἐν μεγίστῃ χρήσει μετὰ τὰ μέσα τοῦ 16ου αἰῶνος, ἐν Ἱσπανίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ὡς ὅπλον τῶν πόλεων μᾶλλον, διετηρήθη μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος περίπου ὡς ὅπλον μονομαχίας, καθ' ὅσον τὸ ἀσθενὲς τοῦ ἐλάσματος, τὸ καθίστα ἀκατάλληλον διὰ κυρίως πολεμικὴν χρῆσιν.

Κατὰ τὸν 15ον καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 16ου αἰῶνος, ἐχρησιμοποιήθησαν εὐρύτατα τὰ κρουστικὰ ἀγχ. ὅπλα, τὸ *ρόπαλον* καθὼς καὶ αἱ διάφοροι παραλλαγαὶ τούτου, ὡς *ὁ κόπανος, ἡ σφῦρα, ἡ τυπὰς* κτλ., διὰ τὴν προσβολὴν τῶν καταφράκτων πολεμιστῶν, ἔναντιον τῶν ὁποίων τὰ λοιπὰ νυκτικὰ καὶ τμητικὰ ὅπλα ἦσαν ἄνευ ἀποτελέσματος. Ταχέως ὅμως περιέπεσαν ἐν ἀχρηστίᾳ, ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν πυροβόλων ὅπλων, ὧν τὸ βλῆμα ἐνήργει δραστικώτατα καὶ ὧν ἡ χρῆσις οὐδεμίαν ἔκτακτον ρώμην ἢ ἰδιάζουσαν ἐπιτηδειότητα ἀπῄτει.

Ὁ πέλεκυς μετὰ ἁπλῆς γνάθου, ἔφερε συνήθως πρὸς τὸ ἕτερον μέρος τοῦ κορμοῦ αἰχμὴν ἢ ἐνίοτε καὶ σφῦραν. Ὁ πέλεκυς τῶν Φράγκων, ἦτο ἀμφίγναθος.

Ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν καταφράκτων ἐφίππων πολεμιστῶν τοῦ Μεσαιῶνος ἦτο ἐκτὸς τοῦ πελέκεως καὶ τὸ *ἐγχειρίδιον*, προωρισμένον κυρίως διὰ τὸ *κτύπημα τῆς εὐσπλαγχνίας* πρὸς τὸν ἀνατραπέντα ἀντίπαλον.

Κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα καὶ μέχρι τοῦ 16ου αἰῶνος τὸ ἐγχειρίδιον ἔλαβεν ὅλως ἰδιάζουσαν καλλιτεχνικὴν διαμόρφωσιν, μετατραπὲν ὅμως ὀλίγον κατ' ὀλίγον, ἐφ' ὅσον τὰ βραχέα ἀγχ. ὅπλα καθίσταντο ὀλιγώτερον χρήσιμα, εἰς μάχαιραν, καὶ παρέμειναν ἐπὶ μακρὸν ἔτι ἐν χρήσει εἰς τοὺς ἀτάκτους στρατούς. Κατὰ τὸν 16ον καὶ 17ον αἰῶνα ἐχρησιμοποιεῖτο προσέτι ὡς ἐπικουρικὸν ὅπλον κατὰ τὰς διὰ τοῦ ξίφους συμπλοκὰς καὶ μονομαχίας, διὰ τὰς ἀποκρούσεις καὶ πρὸς δέσμευσιν τοῦ ἀντιπάλου ξίφους.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῶν πυροβόλων ὅπλων ἐπέφερε μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἀγχ. ὅπλων Ἡ σπάθη ἢ τὸ ξίφος καὶ ἡ λόγχη, ἐξηκολούθησαν νὰ ὦσι τὰ κύρια ὅπλα τῶν ἐφίππων πολεμιστῶν ἢ σωμάτων, ἀλλὰ τὰ βραχέα περιέπεσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς πλήρη ἀχρηστίαν, ἐξαφανισθέντα τελείως καὶ διὰ τοὺς πεζοὺς εἰσέτι, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς βαϊονίδος.

Ἐν τῷ ναυτικῷ *ὁ ναύμαχος πέλεκυς* καὶ τὸ ἐγχειρίδιον, ὑφίσταντο εἰσέτι μέχρι τῶν ἀρχῶν ἔτι τοῦ τοῦ 19ου αἰῶνος, ὡς κανονικὰ ὅπλα ὑπηρεσίας, χρησιμοποιούμενα κατὰ τὸν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἐκ τοῦ συστάδην, μετὰ τὴν σύρραξιν τῶν πλοίων ἀγῶνα (ἐν Γαλλίᾳ ἐγχειρίδιον ὑπόδ. 1837).

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχήν, τὰ ἀγχέμαχα ὅπλα, ἐπικληθέντα καὶ *λευκά*, πρὸς διάκρισιν ἐκ τῶν μακροῦ βεληνεκοῦς πυροβόλων ὅπλων, εἶναι ἡ *σπάθη*, τμητικὸν καὶ νυκτικὸν συγχρόνως ὅπλον, *ἡ λόγχη* καὶ ἡ *βαϊονίς*.

Ἐν τούτοις κατὰ τὸν τελευταῖον μεγάλον πόλεμον, ἐχρησιμοποιήθη καὶ αὖθις, ἐν περιωρισμένῃ κλίμακι, τὸ ἐγχειρίδιον, κατὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν καταλαμβανομένων χαρακωμάτων.

Σπάθη.—Ἡ ἐν Εὐρώπῃ χρησιμοποίησις σπάθης, ὅπλου καθαρῶς τμητικοῦ, ἐνεργοῦντος διὰ καταφορᾶς, ἐγένετο κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπὸ τῶν Οὔγγρων καὶ Πολωνῶν πολεμιστῶν, εἶτα δέ, κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σταυροφοριῶν. καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς. Ὁ τύπος οὗτος, προελθὼν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, εἶχεν ἔλασμα κυρτόν, καταλῆγον εἰς λοξότμητον αἰχμήν, πλάτους αὐξανομένου πρὸς ταύτην, ἀπεκαλεῖτο ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ Cimiterre, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ Scymitar, ἐκ τῆς Περσικῆς chimichir.

Ἡ σπάθη αὕτη, ἦτο λίαν κατάλληλος διὰ τὴν ἐκ τοῦ συστάδην συμπλοκήν, παρεῖχε μεγίστην εὐκολίαν εἰς τοὺς χειρισμούς, μὴ ἐμπλεκομένη καὶ διατέμνουσα εὐχερῶς καὶ ἀσφαλῶς τὰ κυμαινόμενα ὑφάσματα τῆς περιβολῆς τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, προσεφέρετο εὐνοϊκῶς διὰ τοὺς σπαθισμοὺς τῶν ἱππέων ἐνεργούντων ἐν διεσπαρμένῃ τάξει.

Ὑστέρει ὅμως ἀπέναντι τοῦ ξίφους, μετὰ εὐθέος ἐλάσματος, ὅπερ ἀπῄτει μὲν μεγαλειτέραν ἐξάσκησιν καὶ ἐπιτηδειότητα, ἀλλὰ ἦτο πρόσφορον διὰ τὰς ἀποκρούσεις, καὶ ἐν συνδυασμῷ τῆς διὰ νύξεως ἐνεργείας, κατάλληλον νὰ διαπερᾷ εὐκόλως ἢ νὰ διέρχηται εὐχερῶς μεταξὺ τῶν προστατευόντων τὸν ἀντίπαλον μερῶν τοῦ ἀμυντηρίου αὐτοῦ ὁπλισμοῦ ἢ ἄλλων ἀντικειμένων ἐξαρτήσεως κτλ. καὶ προσηρμόζετο τελείως διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἱππικοῦ εἰς πυκνοὺς σχηματισμούς.

Ἡ *σπάθη* ὅθεν *τοῦ ἱππικοῦ*, ὡς εἰδικὸν ὅπλον αὐτοῦ, διεμορφοῦτο κατὰ τὸ παρελθόν, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε τάσεων πρὸς ἐπικράτησιν τῆς τμητικῆς ἢ νυκτικῆς ἰδιότητος καὶ τῶν ἐκ παραλλήλου, ἀντιλήψεων ὡς πρὸς τὴν τακτικὴν ἐνέργειαν τοῦ ἱππικοῦ. Ἐκ τούτου, προῆλθον οἱ διάφοροι τύποι αὐτῆς.

Ἡ σπάθη τῶν δραγόνων, τῶν καραβινοφόρων, καὶ τῶν θωρσκοφόρων, ἦτο μετὰ εὐθέος ἐλάσματος· ἡ τῶν κυνηγῶν μετὰ μικρᾶς καμπυλότητος (διὰ μῆκος 0.975 μ., βέλος 24.8 χιλιοστά)· ἡ σπάθη τῶν οὐσσάρων, μᾶλλον βραχεῖα ἀλλὰ μετὰ μεγαλειτέρας σχετικῶς καμπυλότητος (μῆκος 0.812 μ., βέλος 58.7 χιλ.).

Ὁ ἐπικρατήσας ἐν τῷ ἐγγὺς παρελθόντι τύπος σπάθης ἱππικοῦ ἦτο ὁ μετὰ μᾶλλον εὐθέος ἐλάσματος μήκους 1 μ. καὶ βάρους μὴ ὑπερβαίνοντος τὸ 1 χ. γρ. (ἐν Γαλλίᾳ σπάθη ὑποδ. 1896, μήκους διὰ μὲν τοὺς θωρακοφόρους καὶ δραγόνους 0.95 μ., διὰ δὲ τοὺς κυνηγοὺς καὶ οὐσσάρους 0.92 μ.· ἐν Γερμανίᾳ ἀνέκαθεν ὑπὲρ τῆς μετὰ ἐλαφρᾶς καμπυλότητος σπάθης, ὑποδ. 89).

Λόγχη. Ἡ λόγχη ἐγκαταλειφθεῖσα σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ὡς ὅπλον τῶν τε πεζῶν καὶ ἱππέων, μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν πυροβόλων ὅπλων, ἀνεφάνη καὶ πάλιν, ὡς ὅπλον τοῦ ἱππικοῦ, χρησιμοποιηθὲν λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν Πολωνῶν ἱππέων καὶ εἰσήχθη ἐν περιωρισμένῃ κλίμακι κατ' ἀρχὰς ἐν Πρωσσίᾳ (Βόσνιοι ἱππεῖς τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου), Αὐστρίᾳ (οὐλάνοι) καὶ Γαλλίᾳ (λογχοφόροι) κατὰ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος.

Ἀργότερον, ὁ ἐξοπλισμὸς τοῦ ἱππικοῦ διὰ πυροβόλων ὅπλων, καὶ δὴ διὰ τῆς ἀραβίδος, ἐπέφερεν εἰς τοὺς διαφόρους εὐρωπαϊκοὺς στρατοὺς εἴτε τὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀποκλεισμὸν τῆς λόγχης (ἐν Αὐστρίᾳ ἀπὸ τοῦ 1884), εἴτε τὸν περιορισμὸν διὰ σώματά τινα μόνον ἱππικοῦ.

Παρ' ἡμῖν, ἡ λόγχη εἰσαχθεῖσα διὰ τὸ ἱππικὸν ἀπὸ τοῦ 1833, κατηργήθη τὸ 1866, μετατρατείσης τῆς τότε Ἱππαρχίας λογχοφόρων εἰς Ἱππαρχίαν ἀκροβολιστῶν μετ' ἀραβίδος (Β. Δ. τῆς 18 Νοεμβρίου, 1866).

Ἡ λίαν ἐπιτυχὴς χρησιμοποίησις τῆς λόγχης ὑπὸ τῶν Πρώσσων οὐλάνων κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870/71, ἐπανέφερε καὶ πάλιν τὸ ζήτημα τῆς εἰσαγωγῆς τῆς λόγχης καὶ οὕτω μέχρι τοῦ 1914, ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ἱππικοῦ ἦτο ἐξωπλισμένον διὰ τῆς λόγχης ἀπὸ τοῦ 1889 (μῆκος 3.52 μ. μετὰ ξυστοῦ εἴτε ἐκ ξύλου εἴτε ἐκ χαλυβικοῦ σωλῆνος), ἐν δὲ τῇ Γαλλίᾳ, κατ' ἀκολουθίαν τούτου, ἐδόθη, κατὰ τὸ αὐτὸ περίπου ἔτος, εἰς τὰ συντάγματα τῶν Δραγόνων, τῶν ἀποτελούντων μέρος τῶν μεραρχιῶν ἱππικοῦ. Ἐπίσης μερικῶς καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Εὐρωπαϊκοὺς στρατούς, ἐξαιρέσει τῆς Αὐστρίας καὶ Ἑλλάδος, καὶ ἐν Τουρκίᾳ.

Εἰς τὴν λόγχην ἀπεδίδετο τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀποκτήσεως ὑπεροχῆς, ὑπό τε ἠθικὴν καὶ οὐσιαστικὴν ἔποψιν ἀπέναντι τοῦ μόνον διὰ σπάθης ὡπλισμένου ἀντιπάλου· πρὸς δὲ ἐθεωρεῖτο, τὸ ὅπλον τοῦτο, ὡς τὸ μᾶλλον προσαρμοζόμενον εἰς ἱππικὸν ἐμφορούμενον ὑπὸ ἰσχυροῦ ἐπιθετικοῦ πνεύματος. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἀνεγνωρίζετο, ὅτι ἀπῄτει μεγάλην ἐξάσκησιν τοῦ ἱππέως, ἐπεβάρυνε μεγάλως τὸν ἵππον καὶ ἐπέδρα μειονεκτικῶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν κινήσεων τοῦ ἱππέως.

Βαϊονίς.—Ἡ βαϊονίς, ἐμφανισθεῖσα διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, ἀποτελεῖται ἐξ ἐλάσματος αἰχμηροῦ, καταλήγοντος εἰς κυλινδρικὴν λαβήν, ἥτις εἰσήγετο ἐν τῇ κάννῃ

Digitized by Google

τοῦ τυφεκίου διὰ τοῦ στόματος. Ἡ διάταξις αὕτη μετέβαλλε τὸ τυφέκιον εἰς ἀγχέμαχον μὲν ὅπλον, ἀλλὰ καθίστα ἐντελῶς ἀδύνατον τὴν χρῆσίν του ὡς πυροβόλου ὅπλου.

Ἡ πρώτη τελειοποίησις, πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀτόπου τούτου, ὑπῆρξεν ἡ προσαρμογὴ αὐτῆς πλαγίως καὶ ἐκτὸς τοῦ ἄξονος τῆς κάννης, δι' αὐλοῦ, περιβάλλοντος τὸ ἄκρον ταύτης, καὶ ἑνουμένου μετὰ τοῦ ἐλάσματος διὰ μικροῦ ἐγκαρσίου βραχίονος. Τὸ μῆκος τούτου, εἰς τὰ τότε ἐμπροσθογεμῆ τυφέκια, ἔδει νὰ ἔχῃ μῆκός τι, ἀρκετόν, ὅπως μὴ δυσχεραίνηται ἡ γόμωσις· τὸ ἔλασμα διετίθετο μετὰ λοξότητος, οὕτως ὥστε ἡ προέκτασις αὐτοῦ νὰ διέρχηται διὰ τῆς λαβῆς τοῦ κοπάνου.

Εἰς τὰ κατόπιν ὀπισθογεμῆ τυφέκια ἡ ἰσχυρῶς ἔκκεντρος αὕτη διάθεσις, ἐμειώθη, ἀποκτήσαντος οὕτω τοῦ συνόλου μεγαλειτέραν συμμετρίαν ἐπ' ὠφελείᾳ καὶ τῆς δραστικότητος τῆς νύξεως καὶ τῆς μειονεκτικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς βολῆς.

Ἡ διαμόρφωσις τῆς βαϋονίδος, παρουσιάζει μεγάλας ποικιλίας, ὡς πρὸς τὸ γενικὸν σχῆμα, τὸ μῆκος καὶ βάρος. Τὸ ἔλασμα κατασκευάζεται κατ' ἀρχήν, πρὸς αὔξησιν τῆς ἀνθεκτικότητος ἄνευ αὐξήσεως καὶ τοῦ βάρους, μετὰ κοιλασμάτων ἢ αὐλακίων.

Τὸ κατ' ἀρχὰς δοθὲν εἰς τὴν βαϋονίδα ἔλασμα, ἦτο εὐθύ, μετὰ λίαν ὀξείας αἰχμῆς καὶ τριγωνικῆς ἢ ἐν σχήματι σταυροῦ κατατομῆς, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν διὰ τὴν βαϋονίδα τοῦ ἐμπροσθογεμοῦς τυφεκίου. ὑποδ. 1857.

Ἡ σπαθοβαϋονίς, εἶχεν ἔλασμα ὅμοιον κατὰ τὸ σχῆμα πρὸς τῆς βραχείας συνήθους σπάθης ἢ πρὸς τοῦ γιαταγανίου. Ἡ διαμόρφωσις αὕτη ἐκρίνετο ὡς πρακτικὴ λύσις, τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς βαϋονίδος καὶ δι' ἄλλας χρήσεις, ὡς π. χ. ἔργα στρατοπεδίας κτλ. ἀφ' οὗ, ἕνεκα τῆς προϊούσης βραχύνσεως τῶν τυφεκίων καθὼς καὶ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν ἀραβίδων τὸ μῆκος τῆς βαϋονίδος ἔδει κατ' ἀνάγκην νὰ αὐξηθῇ, καὶ συνεπῶς νὰ ἀποτελέσῃ ὄργανον στερεὸν καὶ βαρύ.

Ἄλλως τε ἕνεκα τοῦ μεγάλου βάρους, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ προσαρμόζηται ἐπὶ τοῦ τυφεκίου παρὰ μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς τῆς χρήσεως της ὡς ὅπλου, παρέμενε δ' οὕτω ἐν ἀργίᾳ σχεδὸν διαρκῶς.

Συμφώνως πρὸς τὰς σκέψεις ταύτας, ἦτο διεσκευασμένη καὶ ἡ παρ' ἡμῖν ἐν ὑπηρεσίᾳ σπαθοβαϋονὶς διὰ τὸ τυφέκιον ὑποδ. 1866, καθὼς καὶ κατόπιν διὰ τὴν ὁμοίαν τῆς ἀραβίδος ὑποδ. 1874.

Ἀργότερον ὅμως, καταδειχθείσης τῆς ἀνάγκης τῆς ἐπὶ μακρὸν διατηρήσεως τῆς βαϋονίδος προσηρμοσμένης ἐπὶ τοῦ τυφεκίου, καὶ τοῦ νὰ εἶναι δυνατὴ συγχρόνως, ἡ ἐκτέλεσις τῶν πυρῶν, ἄνευ οὐσιώδους διαταράξεως τῶν συνθηκῶν βολῆς, ἐπανῆλθον εἰς τὴν ἐλαφροτέραν εὐθεῖαν βαϋονίδα μετ' ἐλάσματος προσομοιάζοντος πρὸς τὸ τοῦ ξίφους.

Οὕτω εἰς τὸ τυφέκιον ὑποδ. 1874, ἐδόθη ἡ ***ξιφοβαϋονίς,*** διατηρηθείσης ὅμως τῆς σπαθοβαϋονίδος διὰ τὴν ἀραβίδα τοῦ αὐτοῦ ὑποδείγματος.

Ἡ μείωσις τοῦ μήκους καὶ βάρους τῆς βαϋονίδος, εἴς τινας τῶν Εὐρωπαϊκῶν στρατῶν, ἤχθη μετέπειτα ἔτι παραιτέρω, ἐξ οὗ προέκυψεν ἡ ***μαχαιροβαϋονίς,*** ὡς καὶ διὰ τὸ ἡμέτερον τυφέκιον ὑποδ. 1903.

Ἡ ὑπερμέτρως οὕτω βραχυνθεῖσα βαϋονίς, εἶναι προωρισμένη, νὰ χρησιμοποιεῖται ἀντὶ μαχαίρας ὡς καὶ ἡ σπαθοβαϋονίς, καὶ εἰς ἄλλας ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας ἐκτὸς τῆς καθαρῶς πολεμικῆς.

IY ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Αἱ ἕνεκα τῆς διαρκοῦς τελειοποιήσεως τῶν πυροβόλων ὅπλων ἐπερχόμεναι διαρκεῖς μεταβολαὶ εἰς τοὺς ὅρους τῆς διεξαγωγῆς τοῦ ἀγῶνος ἐν πολέμῳ, ἡ μαχητικὴ ἀξία τῶν ἀγχ. ὅπλων, ὑπέστη ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου οὐσιώδη μείωσιν. Ἐν τούτοις εἶναι βέβαιον, ὅτι τὰ ὅπλα ταῦτα οὐδέποτε θὰ παύσωσι νὰ ἀποτελῶσιν ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τοῦ ὁπλισμοῦ τῶν στρατῶν, ὄχι μόνον διότι οὐδέποτε θὰ λείψωσιν αἱ περιστάσεις, αἱ καθιστῶσαι ἀναπόφευκτον τελειωτικὴν ἐκ τοῦ συστάδην ὁμαδικὴν διενέργειαν, εἰς ὅσην δήποτε τελειότητα καὶ ἀνάπτυξιν καὶ ἂν ἀχθῶσι τὰ πολεμικὰ μέσα, ἀλλὰ καὶ διότι θὰ σχηματίζωσι πάντοτε ἓν σοβαρὸν ἠθικὸν στήριγμα τοῦ στρατιώτου καὶ θὰ παρέχωσιν εἰς αὐτὸν τὸ μέσον ἀσφαλοῦς ἀτομικῆς ἐνεργείας καὶ ἀμύνης, δι' ὀργάνου, στενῶς συνδεδεμένου πρὸς τὸ ἄτομόν του καὶ ἀπηλλαγμένου τῶν ἀτελειῶν λειτουργίας τῶν συναφῶν πρὸς πᾶν ἄλλο μηχανικόν, ὅσον δήποτε τέλειον καὶ ἂν εἶναι.

Τὰ διὰ τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων προξενούμενα τραύματα εἶναι γενικῶς μᾶλλον θανατηφόρα, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἐκ τῶν πυροβόλων ὅπλων.

Τὰ διὰ νύξεως, ἐξ ἄλλου, εἶναι βαθύτερα καὶ κατ' ἀρχὴν σοβαρώτερα, ἐν ᾧ τὰ διὰ διατμήσεως ἐκ καταφορᾶς εἶναι μὲν εἰδεχθέστερα τὴν ἐξωτερικὴν μορφὴν καὶ προξενοῦσιν ἰσχυροτέραν ἐντύπωσιν, ἀλλὰ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιπόλαια. (Βλέπε τραύματα)

Ἐκ τῶν στατιστικῶν ἀπωλειῶν τῶν διαφόρων πολέμων ὑπάρχουσιν αἱ ἑξῆς πληροφορίαι:

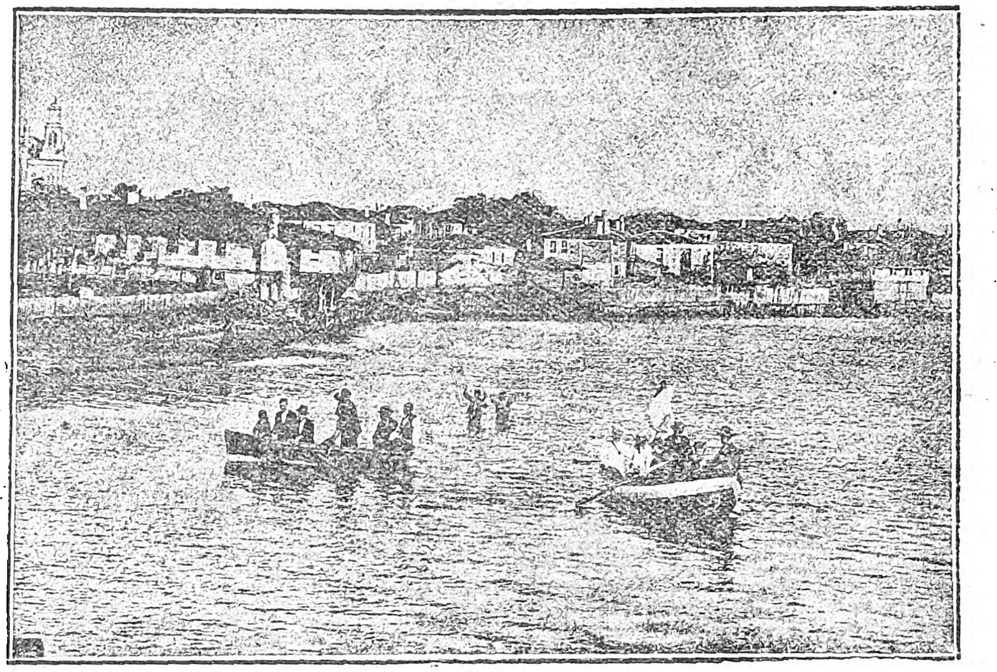

Ἄποψις Ἀγχιάλου.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1859, καθ' ὃν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκ τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων ἀπωλειῶν ἦτο μέγας μεταξὺ 12689 τραυματιῶν ἀμφοτέρωθεν (ἐκ τῶν χειρουργείων Μιλάνου, Μπρίσκιας, Παβίας κτλ.) 2100 ἦσαν διὰ λόγχης, σπάθης καὶ βαϋονίδος, τουτέστι 16.7 %. Τουναντίον κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1864, πρὸς τὸ μέρος τῶν Δανῶν αἱ ἀπώλειαι ἐκ τῶν ἀγχεμάχων καὶ πυροβόλων ὅπλων τοῦ ἱππικοῦ ἀνῆλθον μόνον εἰς 4 %.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1866, αἱ ἀπώλειαι τοῦ μὲν βορείου αὐστριακοῦ στρατοῦ ἐκ τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων ἀνῆλθον ἐπίσης μόνον εἰς 4 %, τοῦ δὲ Πρωσσικοῦ στρατοῦ ἐν Βοημίᾳ 5 % ἐκ σπάθης καὶ λόγχης καὶ 0. 4 % διὰ βαϋονίδος.

Εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Πριβάτου (S. Privat-la-montagne) τῆς 18 Αὐγούστου 1870, αἱ ἀπώλειαι τῶν Γερμανῶν ἀνῆλθον εἰς 1 %. Αἱ τῶν Γάλλων, ὑπῆρξαν κατ' ἐκτίμησιν αἱ αὐταί.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1877/78, κατ' ἐκτίμησιν ἀμερικανοῦ ἀξιωματικοῦ παρὰ τῷ Ρωσικῷ Γενικῷ Ἐπιτελείῳ, μεταξὺ τῶν 90000 νεκρῶν καὶ τραυματιῶν τῆς ὅλης ἐκστρατείας, αἱ διὰ τῶν ἀγχεμάχων ὅπλων ἦσαν μεταξὺ 700 καὶ 1000, καὶ συνεπῶς 0.9 % περίπου.

Ἐπίσης καίτοι ἐλλείπουσιν ἀκριβῆ διδόμενα, αἱ ἐκ τῶν πολέμων τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ τοῦ 1897, τοῦ Ἰσπανοαμερικανικοῦ τοῦ 1898, καθὼς καὶ τοῦ μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Μπόερς ἐν τῇ Ν. Ἀφρικῇ, προκύπτουσαι γενικαὶ πληροφορίαι, δὲν ὑπῆρξαν εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀγχ. ὅπλων.

Κ. ΔΙΓΕΝΗΣ

Ἀγχεσμός. Λόφος τῆς Ἀττικῆς, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸν Παυσανίαν εὑρίσκετο ἄγαλμα τοῦ Ἀγχεσμίου Διός· πιθανῶς τὸ σημερινὸν Τουρκοβοῦνι παρὰ τὰ Πατήσια.

ἄγχι· ἐπιρ. α') τοπικὸν=κοντά, πλησίον, ἐγγύς. Οἱ τύποι τῶν ἄλλων βαθμῶν συγκρ. *ἆσσον, ἀσσοτέρω, ἀγχοτέρω*=πλησιέστερον, ὑπερθ. *ἄγχιστα, ἄσσιστα, ἀγχοτάτω, ἀγχότατα*=ἐγγύτατα· ἐπιθ. *ἀγχότερος*=πλησιέστερος, *ἄγχιστος*=ἐγγύτατος. β') χρονικὸν=ἀμέσως, ταχέως. γ') τὸ *ἄγχιστα* ὁμοιοματικὸν ἐπὶ μεγάλης ὁμοιότητος=ὁμοιότατα.

Ἀγχιάλη. Ἀρχαία πόλις τῆς Κιλικίας τῆς Μ. Ἀσίας παρὰ τὴν Ταρσὸν ἐπὶ τοῦ Κύδνου ποταμοῦ, κτισθεῖσα, κατὰ τὴν παράδοσιν, ὑπὸ τοῦ Σαρδαναπάλου, τοῦ ὁποίου καὶ ἐπεδεικνύετο ὁ τάφος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἔλαβε τὸ ὄνομα ἐκ τῆς νύμφης Ἀγχιάλης, κόρης τοῦ Ἰαπετοῦ.

Ἀγχιαλεύς· ποταμὸς τῆς Κιλικίας παρὰ τὴν πόλιν Ἀγχιάλην.

ἀγχίαλος· ὁ παρὰ τὴν θάλασσαν κείμενος (καταλ. -αλος τὸ α βραχύ) ἰδίᾳ ἐπὶ πόλεων, ὁ παράλιος· ὑπάρχει καὶ τύπος ἡ *ἀγχιάλη* καὶ ἡ *ἀγχιάλεια.*

Ἀγχίαλος· Εὐλίμενος καὶ ἐμπορικὴ πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τοῦ διαμερίσματος Πύργου (Βουλγαρία), ἐπὶ τῆς θρακικῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου καὶ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τοῦ Πύργου. Ἔχει 4,655 κατοίκους, ἀσχολουμένους κυρίως εἰς τὴν ἁλιείαν καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐκεῖ ἁλυκῶν. Εἰς ἀπόστασιν τετάρτου τῆς ὥρας βορειοδυτικῶς ἔκειτο ἡ ἀρχαία Ἀγχίαλος πλησίον τῆς θαλάσσης, καλουμένη καὶ Ἀγχιαλὸς ἢ Ἀγχιάλη ἢ Ἀγχιάλεια, ἔτι δὲ καὶ Ἀπολλωνία, συνοικισθεῖσα κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 6ης π. χ. ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ πολιτῶν τῆς γειτονικῆς Ἀπολλωνίας (Σωζουπόλεως). Βραδύτερον, ἐπὶ Τραϊανοῦ (98-117 μ. Χ.) ὑποτάξαντος τὴν Δακίαν, ἡ Ἀγχίαλος ἐπωνομάσθη πρὸς τιμήν του Οὐλπία ἢ Οὐλπιανή, παρὰ δὲ τοῖς Βυζαντινοῖς χρονογράφοις ἀναφέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀχελῶος, Ἀχελῶ ἢ Ἀχελού.

Ἡ Ἀγχίαλος κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἦτο τετειχισμένη διετήρησε δὲ τὴν ἀνεξαρτησίαν της μέχρι τοῦ 450, ὁπότε ὑπετάγη εἰς τοὺς περὶ τὸν Ἕβρον κατοικοῦντας Ὀδρύσας. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος περιῆλθεν εἰς τὸν ἐκ τῶν διαδόχων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Λυσίμαχον, παρέμεινε δὲ ὑπὸ τοὺς Μακεδόνας μέχρι τοῦ 280 π. Χ., ὁπότε ἀνέκτησε τὴν αὐτονομίαν της, ἀλλ' ὑπετάγη πάλιν εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸ 15 μ. Χ. Ἀπὸ τοῦ 330 μ. Χ. ἦτο ὑπόφορος εἰς τὸ Βυζάντιον μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ἐξόχως ὠχυρωμένη, καθόσον ἐχρησίμευεν ὡς πολεμικὸν ὁρμητήριον τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐχθρῶν, παρ' αὐτὴν δὲ πολλαὶ συνήφθησαν πρὸς βαρβάρους μάχαι, χωρὶς ποτὲ ν' ἁλωθῇ μέχρι τοῦ 811. Ὁ Ἰουστινιανός, συμπληρώσας τὰ ὀχυρώματά της, περιέλαβεν ἐντὸς αὐτῶν καὶ τὰς θερμοπηγάς της, αἵτινες, Λίτζα καλούμεναι σήμερον, ἀπέχουν 4 ὥρας περίπου ἀπὸ τῆς πόλεως. Τὸ 582, ὁ εἰς τὴν Θράκην εἰσβαλὼν Χαγᾶνος τῶν Ἀβάρων δὲν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ τὴν Ἀγχίαλον διὰ τὸ δυσπόρθητον τῶν τειχῶν της. Τὸ 740 σεισμὸς ἐπισυμβὰς εἰς Θράκην ἀνέτρεψε πλείστας πόλεις καὶ χωρία, εἰκάζεται δὲ ὅτι μεταξὺ τούτων ἦτο καὶ ἡ Ἀγχίαλος· διότι οἱ Βυζαντῖνοι χρονογράφοι ἀναφέρουν ὅτι ἡ πόλις ἐκτίσθη τὸ 746 ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Εἰρήνης, περιβληθεῖσα καὶ πάλιν μὲ τείχη κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησίν της. Ἐπὶ τῶν βουλγαρικῶν πολέμων, ἡ Ἀγχίαλος τρὶς ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (811, 917 καὶ 976) καὶ τρὶς ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (814, 965 ἢ 971 καὶ 1019), τῆς Βουλγαρίας ἐν τέλει καταστάσης βυζαντινῆς ἐπαρχίας (1019).

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰσαακίου (1185-1195) οἱ Βλαχοβούλγαροι ἐπαναστατήσαντες κατέλαβον τὴν Ἀγχίαλον, ἀλλ' ἐξεβλήθησαν τὸ 1190 ὑπὸ τοῦ Ἰσαακίου, ὅστις προσέθεσε καὶ πύργους εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως. Μετὰ 16 ἐτῶν ἡσυχίαν, ὁ αὐτοκράτωρ τῶν Φράγκων Ἐρρῖκος, μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) εἰσήλασεν εἰς τὴν Ἀγχίαλον, τὴν ὁποίαν, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Φράγκων ἐντὸς τοῦ ἰδίου ἔτους, κατέλαβον οἱ Βούλγαροι. Περιελθοῦσα κατόπιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἀνακτήσαντας τὸ 1261 τὸ Βυζάντιον, κατελήφθη τὸ 1366 ὑπὸ τοῦ Ἀμεδαίου τῆς Σαβοΐας καὶ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (1453) κατελήφθη ὁριστικῶς ὑπὸ τούτων, παραμείνασα ὑπὸ τὴν κυχιαρχίαν των μέχρι τοῦ 1878, ὁπότε διὰ τῆς Βερολινίου συνθήκης ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ὑπήχθη ὑπὸ τὴν Βουλγαρίαν.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ 1906. Ἀλλ' ἡ πολυπαθὴς αὕτη πόλις δὲν ἐπέπρωτο νὰ παραμείνῃ ἐπὶ πολὺ ἥσυχος ὑπὸ τοὺς ἑλληνοδιώκτας νέους κυρίους της. Οἱ Βούλγαροι, ἔχοντες πολιτικόν των πρόγραμμα τὴν ἐξόντωσιν τοῦ ἐν Βουλγαρίᾳ ἑλληνισμοῦ καὶ δὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὁ ὁποῖος ἀπὸ 25 ὁλοκλήρων ἑκατονταετηρίδων κατοικεῖ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ὅτε ἦλθεν ἡ στιγμὴ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματός των, δὲν ἠδύναντο νὰ παραβλέψουν τὴν ἑλληνικωτάτην Ἀγχίαλον, τὴν ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν ὑπὸ Ἑλλήνων κατοι-

Digitized by Google

κουμένην. Τὸ 1905, ἡ ἐξόντωσις τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Βουλγαρίας διὰ βιαίου κινήματος εἶχεν ἀποφασισθῆ ὑπὸ τῆς βουλγαρικῆς κυβερνήσεως. Ἀπὸ τῆς 10ης Ἀπριλίου 1905 οἱ Βούλγαροι τοῦ διαμερίσματος Πύργου ἐκίνουν σταυροφορίαν πρὸς κατάληψιν τῆς ἐν Ἀγχιάλῳ Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, κτισθείσης τὸ 1858 παρ' Ἑλλήνων Ἀγχιαλιτῶν καὶ ἀνηκούσης εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινότητα. Ἔκτοτε ὀγκοῦται τὸ ἀνθελληνικὸν κίνημα, ἐκδηλούμενον εἰς δηώσεις, διαρπαγὴν καὶ καταστροφὴν παντὸς ἑλληνικοῦ ἐν Φιλιππουπόλει, Πύργῳ, Ἂκ-Βουνάρ, Παζαρτζηκίῳ, Περιστερᾷ, Στενημάχῳ, διὰ νὰ καταλήξῃ τὴν 30ὴν Ἰουλίου 1906 εἰς τὴν φρικώδη πανωλεθρίαν καὶ τὸν ἐμπρησμὸν τῆς Ἀγχιάλου. Ἰδοὺ πῶς ἐκθέτει τὰ τῆς καταστροφῆς περιληπτικὴ ἔκθεσις, δημοσιευθεῖσα τότε εἰς τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

«Τὴν Κυριακήν, 30ὴν Ἰουλίου στίφη Βουλγάρων ἐκ Πύργου καὶ τῶν περιχώρων ὥρμησαν, ἵνα καὶ ἐν Ἀγχιάλῳ καταστρέψωσι, διαρπάσωσιν, ἐξυβρίσωσι καὶ οἰκειοποιηθῶσι τὰ κοινὰ κτήματα, δηλαδὴ ἐκκλησίας καὶ σχολεῖα. Ἐκτὸς τῆς Ἀγχιάλου, ἕως 15 λεπτά, ὑπάρχει ἡ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἣν κατέχοντες οἱ Ἀγχιαλῖται ἦτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶσι καὶ παραδοθῶσι καὶ καταστραφῶσιν ὑπὸ τῶν ἀτάκτων στιφῶν, χρησιμευούσης τῆς Μονῆς ὡς προπυργείου τῆς Ἀγχιάλου. Τοῦτο κατανοήσασαι αἱ ἀρχαὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τοὺς Ἀγχιαλίτας καὶ τὴν παρέδωκαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων.

Ἀφαιρεθέντος λοιπὸν τοῦ προπυργείου καὶ τῶν πλείστων ὅπλων καὶ τῶν πολεμοφοδίων ἐκ τῶν Ἀγχιαλιτῶν, ἔμειναν οὗτοι ἀνυπεράσπιστοι. Προσέτι δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ὀργάνων τῆς ἀστυνομίας ἀπείργοντο τῆς καταλήψεως ἐπικαίρων θέσεων. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἦλθον τὰ ἄτακτα στίφη ἐν καιρῷ νυκτός, ὑποβοηθούμενα καὶ ὑπὸ τῆς ἀστυνομίας. Τὴν πρωΐαν τῆς Κυριακῆς ὥρμησαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸ σχολεῖον· ἀλλ' εὗρον ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν Ἀγχιαλιτῶν. Ὅθεν ἤρξατο κρατερὰ μάχη, ὀχυρωθέντων τῶν μὲν Βουλγάρων ἐν τῷ τουρκικῷ τζαμίῳ, τῷ μιναρέ, τῷ τελωνείῳ κλπ., τῶν δὲ Ἑλλήνων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καί τισιν οἰκίαις.

Ἡ μάχη ἐγίγετο ἰσόπαλος, καίτοι ἀθρόαι προσήρχοντο ἐπικουρίαι τοῖς Βουλγάροις ἐκ τῶν περιχώρων, σπευδόντων χάριν λείας καὶ ἁρπαγῆς, καὶ ἐκ Πύργου, ὁπόθεν διαρκῶς ἐζητοῦντο ἐπικουρίαι τοῖς Βουλγάροις τηλεγραφικῶς καὶ ὅπου ἀπὸ πρωΐας ἐκρούοντο οἱ κώδωνες πρὸς συναγερμὸν καὶ ἀποστολὴν ἐπικουρίας, ὅπλων, πολεμεφοδίων καὶ βομβῶν δυναμίτιδος. Περὶ τὴν μεσημβρίαν καταφθάνει ἔφιππος χωροφυλακή, ἥτις επεμβαίνει μεταξὺ τῶν μαχομένων, διὸ ἐχαλαρώθησαν οἱ πυροβολισμοί. Τότε οἱ Βούλγαροι ἐνθαρρυνθέντες ἤρξαντο τὸ πυρπολητικόν των ἔργον. Ἤρχισαν λοιπὸν διὰ πετρελαίου καὶ βομβῶν νὰ καίωσιν οἰκίας καὶ καταστήματα. Οἱ δυστυχεῖς Ἀγχιαλῖται, ἐνῷ ἤλπιζον, κατόπιν τῆς ἀφίξεως τῆς χωροφυλακῆς, κατάπαυσιν τῆς μάχης, αἴφνης βλέπουσιν αὐτοὺς περικεκυκλωμένους πανταχόθεν ὑπὸ φλογῶν. Τότε πλέον ἕκαστος ἔσπευσεν, ὅπως σώσῃ ἐκ τῶν φλογῶν τὰ τέκνα του καὶ τοὺς γέροντας γονεῖς του καὶ τὴν σύζυγόν του. Ὁποία φρίκη, ὁποῖοι κλαυθμοί, ὁποῖοι θρῆνοι! Αἱ φωναὶ παίδων, γυναικῶν, γερόντων καὶ κτηνῶν, ἤτοι ἵππων, κυνῶν, ἡμιόνων, χοίρων καὶ ἀγελάδων, ἀπετέλουν ἀληθῆ κοιλάδα κλαθμῶνος. Πάντες οἰμώζουσι, τρέχουσι γυμνόποδες, μὲ τὰ νυκτικά των μόνον, ἄλλοι καυθέντες τὰ μέλη τρέχουσι πρὸς τὴν παραλίαν. Τὸ πῦρ ὑπὸ μὲν τῶν Βουλγάρων ὠθεῖται πρὸς ἀνατολὰς ὅπως ἀποτεφρώσῃ ὁλόκληρον τὴν Ἀγχίαλον, ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ὅμως ὠθεῖται καὶ πρὸς δυσμάς, ὅπου καίονται καί τινα κυβερνητικὰ καταστήματα, ἤτοι ἡ βουλγαρικὴ σχολή, τὸ τηλεγραφεῖον κτλ. Πολλοὶ ἐκάησαν ζῶντες ἐντὸς τῆς Παναγίας καὶ ἐν πολλαῖς οἰκίαις. Τὸ πῦρ κατέπαυσε μόλις μετὰ τὰ μεσάνυχτα,μὴ ἔχον πλέον κατάλληλον τροφήν.

Τὰ σωθέντα γυναικόπαιδα κατέφυγον εἰς τὴν παραλίαν μετὰ τῶν ὀλίγων περισωθέντων ἐνδυμάτων των. Ἐνταῦθα νήστεις ἀπὸ τῆς πρωΐας τρέμουσιν ὡς κορυδαλοὶ ὑπὸ τὴν παγίδα τοῦ ϑηρευτοῦ. Ἐνταῦθα ἄρχεται ἄλλη θηριωδία... Ἔρχονται εἰς τὴν παραλίαν τὰ κτήνη νὰ εὐχαριστήσωσι καὶ ἑτέραν κτηνώδη ὁρμήν: τὸν βιασμόν, τὴν ἀτίμωσιν, φεῦ! Δι' ἀπειλῶν ποτίζουσι ρακί, οἶνον ἢ μπίραν τὰς πειναλέας καὶ πεφοβισμένας κόρας καὶ γυναῖκας, ὅπως τὰς ἔχωσιν εὐαγωγοτέρας πρὸς κορεσμὸν τῆς κτηνώδους ὁρμῆς».

Αἱ 1200 ἑλληνικαὶ οἰκίαι καὶ καταστήματα τῆς Ἀγχιάλου ἔγιναν παρανάλωμα τοῦ πυρός, πλὴν 36 ξυλίνων παλαιοσπίτων καὶ τῆς μικρᾶς ἐκκλησίας «Χριστός».

Ἐκ τῆς μεγαλοπρεποῦς μητροπόλεως ἀπέμειναν μόνον οἱ τέσσαρες τοῖχοι, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ σχολείου. Ἡ βουλγαρικὴ συνοικία, περιλαμβάνουσα 110 οἰκίας καὶ καταστήματα καὶ μίαν ἐκκλησίαν, παρέμεινεν ἄθικτος. Ἐκάη ἐπίσης καὶ τὸ τουρκικὸν τέμενος. Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνερχομένου εἰς ἑξακισχιλίας ψυχάς, ἀπέμειναν δισχίλιοι μόνον.

Τὰ διασωθέντα θύματα τῆς πρωτοφανοῦς ταύτης καταστροφῆς κατέφυγον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὸ κράτος παρέσχεν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν περίθαλψιν, ἐγκαταστῆσαν αὐτοὺς εἰς τὴν χάριν αὐτῶν κτισθεῖσαν παρὰ τὸν Ἀλμυρὸν τῆς Λαρίσσης Νέαν Ἀγχίαλον.

Ἀγχίαλος *(Νέα)*· παράλιος κωμόπολις τοῦ Ἀλμυροῦ τοῦ νομοῦ Λαρίσσης, ἀποσπασθεῖσα ἐκ τοῦ δήμου Ἀλμυροῦ, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 1.975. Ἡ κωμόπολις, ἀπέχουσα τοῦ Βόλου 2.30' ὥρας ἀτμοπλοϊκῶς καὶ 4 πεζῇ, ἔχει καλὴν ρυμοτομίαν, δημοτικὰ σχολεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, κατοικεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ἐξ Ἀγχιάλου ἐλθόντων πρὸ 15ετίας προσφύγων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις παρεχώρησεν, ἐκτὸς τῶν οἰκιῶν, καλλιεργησίμους γαίας, γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ χρηματικὰ ποσά. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ καπνοφυτείαν.

Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνονται καὶ οἱ συνοικισμοὶ *Δημητριὰς* (κάτ. 4), *Καντίρρεμμα* (κάτ. 14), *Καραμπάσι* (κάτ. 34), *Κοκκινόπετρα* (κάτ. 16) καὶ *Χιλόπετρα* (κάτ. 9).

Ἀγχίασμος ἢ *Ὄγχησμος*. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἠπείρου ἀκμάσασα κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Γότθων τὸ 552. Ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο ἐπὶ τῆς θέσεως τῶν *Ἁγίων Σαράντα* (ἴδε λέξιν).

Ἀγχιμάχη. Μία τῶν Ἀμαζόνων, θυγάτηρ τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἁρμονίας (ἴδε Ἀμαζόνες).

Ἀγχίμολος. Στρατηγὸς Λακεδαιμόνιος ἀποσταλεὶς διὰ θαλάσσης ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ διὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πεισιστρατίδας. Ἐνικήθη καὶ ἐφονεύθη χάρις εἰς τοὺς χιλίους ἄνδρας οἵτινες ἦλθον ὑπὸ τὸν Κινέαν τὸν Θεσσαλὸν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἱππίου (Ἀριστ. Ἀθηναίων Πολιτ. VIII 3).

ἀγχίνοια· ἑτοιμότης πνεύματος, εὐφυΐα, κρίσις, ὀξύνοια, ταχύνοια, ἐξυπνάδα, γρηγοράδα τοῦ νοῦ, ἡ γοργάδα τοῦ μυαλοῦ, ἡ καπατσοσύνη.

2) Παρὰ Βυζαντινοῖς τιμητικὸς τίτλος προσαγορεύσεως: «τῇ σῇ *ἀγχινοίᾳ*» (σύγκρινε τὰ σημερινά: *ἡ ἐλλογιμότης σου, ἡ εὐγενία σου.* κτλ.).

ἀγχίνους· ὁ ταχέως νοῶν, ὁ ὀξὺς τὸν νοῦν, «ταχὺς περὶ τὸ νοῆσαι» (Σχολιαστής), αὐτολεξεὶ ὁ ὢν ἄγχι τοῦ νοῦ ἑτέρου = ὁ ἐμβαίνων ταχέως εἰς τὸ νόημα τοῦ ἄλλου, ὁ ταχέΐαν ἔχων τὴν ἀντίληψιν, συγκρ. *ἀγχινούστερος*, ὑπερθ. *ἀγχινούστατος*, ἐπιρ. *ἀγχίνως*.

Ἀγχίνωψ — ωπος· εἶδος λεπτοῦ καλαμοειδοῦς φυτοῦ ὅπερ τὰ μὲν φύλλα ἔχει ὅμοια πρὸς κριθὴν ἀλλὰ κοντότερα καὶ στενώτερα τὸν δὲ στάχυν ὅμοιον πρὸς τὸν τῆς αἴρας, κύκλῳ δὲ τῆς ῥίζης κλώνους ἑξαδακτύλους, φυτρώνει δὲ καὶ ἐπάνω εἰς τοίχους. Ἴσως εἶναι τὸ *ἀγχίνωψ* ἄλλος τύπος τοῦ *αἰγίλωψ*. Ἡ λέξις εἶναι τοῦ Διοσκουρίδου ἐν λέξει «φοίνιξ».

Ἀγχιρρόη (Ἀγχινόη κατὰ τὸν Ἀπολλόδωρον, Ἀγχιρόα παρὰ Ἀντωνίνῳ Λιβεράλῃ, Ἀρχιρόη παρὰ Παυσανίᾳ). Νύμφη τῶν ῥεόντων ὑδάτων.

1) Θυγάτηρ τοῦ ποταμοῦ Νείλου, σύζυγος τοῦ Βήλου καὶ μήτηρ τοῦ Αἰγύπτου καὶ τοῦ Δαναοῦ. Ἡ πλουσιωτέρα μάμμη τοῦ κόσμου ἀπὸ ἀπόψεως ἐγγόνων. Εἶχε 60 ἐγγόνους υἱοὺς τοῦ Αἰγύπτου καὶ 50 ἐγγονὰς θυγατέρας τοῦ Δαναοῦ.

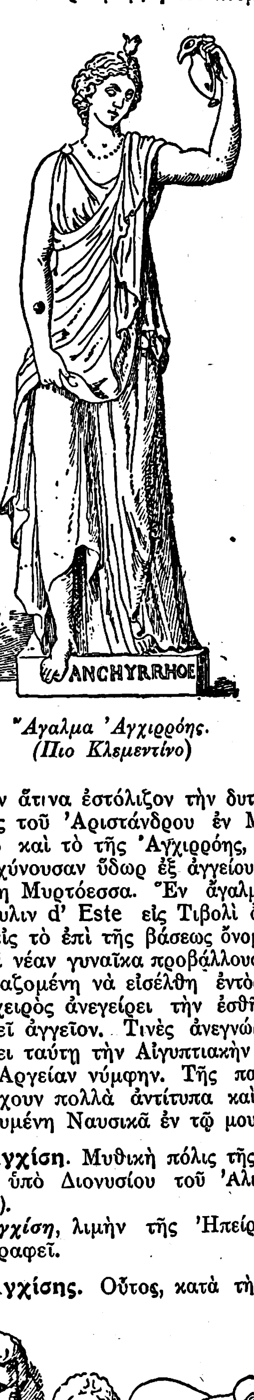

Ἄγαλμα Ἀγχιρρόης.
(Πιο Κλεμεντίνο)

2) Θυγάτηρ τοῦ Χρεμέτου ποταμοῦ τῆς Λιβύης, κατὰ Νόννον.

3) Μία τῶν θυγατέρων τοῦ Ἐρασίνου ἀδελφὴ τῆς Βύζης τῆς Μελίτης καὶ τῆς Μοίρας (Ἀντ. Λιβερ.), εἰς τὸν οἶκον τῶν ὁποίων κατέλυσεν ἡ φίλη καὶ συνοδὸς τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος νύμφη Βριτόμαρτις κατὰ τὸ ταξείδιόν της ἐκ Φοινίκης εἰς Κεφαλληνίαν. Κατά τινας ἡ ἐπισκέπτρια ἦτο αὐτὴ ἡ Ἄρτεμις ἥτις ἐπωνομάζετο καὶ Βριτόμαρτις.

Ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι μεταξὺ τῶν ἀγαλμάτων ἅτινα ἐστόλιζον τὴν δυτικὴν πρόσοψιν τῆς οἰκίας τοῦ Ἀριστάνδρου ἐν Μεγαλουπόλει εὑρίσκετο καὶ τὸ τῆς Ἀγχιρρόης, παριστῶν τὴν νύμφην χύνουσαν ὕδωρ ἐξ ἀγγείου, καθὼς ἡ λυβικὴ νύμφη Μυρτόεσσα. Ἓν ἄγαλμα εὑρεθὲν εἰς τὴν Ἔπαυλιν d' Este εἰς Τιβολὶ ὀφείλει τὴν φήμην του εἰς τὸ ἐπὶ τῆς βάσεως ὄνομα. Ἀγχυρρόη. Παριστᾷ νέαν γυναῖκα προβάλλουσαν τὸν πόδα ὡς εἰ ἑτοιμαζομένη νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς ὕδατος, ἐνῷ διὰ τῆς χειρὸς ἀνεγείρει τὴν ἐσθῆτα. Διὰ τῆς ἄλλης κρατεῖ ἀγγεῖον. Τινὲς ἀνεγνώρισαν ἐν τῇ παραστάσει ταύτῃ τὴν Αἰγυπτιακὴν θεότητα, καὶ ἄλλοι τὴν Ἀργείαν νύμφην. Τῆς παραστάσεως ταύτης ὑπάρχουν πολλὰ ἀντίτυπα καὶ παραλλαγαί, ὡς ἡ καλουμένη Ναυσικᾶ ἐν τῷ μουσείῳ τοῦ Λούβρου.

Ἀγχίση. Μυθικὴ πόλις τῆς Ἰταλίας ἀναφερομένη ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως (Ἀρχ. I, 73).

Ἀγχίση, λιμὴν τῆς Ἠπείρου παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ.

Ἀγχίσης. Οὗτος, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἦτο

Οἱ ἔρωτες τοῦ Ἀγχίσου καὶ τῆς Ἀφροδίτης (κατὰ χαλκογραφίαν εὑρεθεῖσαν ἐν Ἠπείρῳ).

Digitized by Google

υἱὸς τοῦ Κάπυος καὶ τῆς Θέμιδος, θυγατρὸς τοῦ Ἴλου, συγγενὴς δὲ τοῦ Πριάμου καὶ ἄρχων ἐν Δαρδανίᾳ ἐπὶ τοῦ Τρωϊκοῦ ὄρους τῆς Ἴδης. Ὁ Ὅμηρος (ἐν Ἰλ. Υ 215-240) ἀναγράφει λεπτομερῶς καὶ ἐν ἐκτάσει τὰ τῆς μυθικῆς γενεαλογίας του, ἥτις ἔχει οὕτως: ὁ Δάρδανος, ἱδρυτὴς τῆς Δαρδανίας, ἦν υἱὸς τοῦ Διός, τούτου ὁ Ἐριχθόνιος καὶ τοῦ Ἐριχθονίου ὁ Τρώς, ἔχων δύο υἱούς, τὸν Ἀσσάρακον καὶ τὸν Ἶλον. Καὶ ἐκ μὲν τοῦ Ἀσσαράκου ἐγεννήθη ὁ Κάπυς, πατὴρ τοῦ Ἀγχίσου, ἐκ δὲ τοῦ Ἴλου ἡ μήτηρ του Θέμις.

Τὸν θεόμορφον τοῦτον ἄνδρα ἠγάπησε σφόδρα διὰ τὸ κάλλος του ἡ θεὰ Ἀφροδίτη, ἥτις συνελθοῦσα μετ' αὐτοῦ, κατὰ βουλὴν τοῦ Διός, ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Αἰνείαν καὶ τὸν Λύρον, ὅστις ἀπέθανε χωρὶς νὰ ἀφήσῃ υἱούς. Τὸν ἔρωτα τοῦτον τῆς θεᾶς πρὸς τὸν Ἀγχίσην περιέγραψε γλαφυρώτατα ὁ θεῖος ποιητὴς Ὅμηρος εἰς τὸν «Ὕμνον εἰς Ἀφροδίτην». Ἐκ τοῦ ἔρωτος δὲ τούτου πρὸς τὸν Ἀγχίσην ἡ Ἀφροδίτη ὀνομάζεται καὶ Ἀγχιστάς. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Ἀγχίσης, παρὰ τὴν ἐντολὴν τῆς Ἀφροδίτης νὰ τηρήσῃ μυστικὴν τὴν ἐξ αὐτῆς γέννησιν τοῦ Αἰνείου, ἐκαυχήθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν ἔρωτα τῆς ὡραιοτέρας θεᾶς, ὁ Ζεὺς ἐξωργίσθη κατ' αὐτοῦ καὶ κατ' ἄλλους μὲν μύθους τὸν ἐκεραύνωσε, κατ' ἄλλους δὲ τὸν κατέστησε χωλὸν ἢ καὶ τὸν ἐφόνευσε καὶ κατ' ἄλλους τὸν ἐτύφλωσεν.

Ὅταν βραδύτερον πολιορκηθεῖσα ἡ Τροία ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἡλώθη, ὁ Ἀγχίσης γέρων πλέον καὶ ἀνίκανος νὰ φύγῃ, ἐσώθη ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς υἱοῦ τοῦ Αἰνείου, ὅστις θέσας αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὤμων του τὸν ἔφερεν ἔξω τῆς πορθουμένης πόλεως (Αἰνειάδος Β. 707). Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀγχίσης ἠκολούθησε τὸν υἱόν του εἰς Ἰταλίαν συμβουλεύων καὶ ὁδηγῶν αὐτὸν κατὰ τὰς περιπλανήσεις του. Αἱ περὶ τοῦ τόπου τοῦ θανάτου του μυθικαὶ διηγήσεις καὶ πολλαὶ εἶναι καὶ ἄκρως ἀντιτίθενται πρὸς ἀλλήλας. Κατ' ἄλλους μύθους ἀπέθανεν ἐν Δρεπάνῳ τῆς Σικελίας καὶ ἐτάφη ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἔρυκος (Αἰνειάδος Γ. 710), κατ' ἄλλους δὲ ἀπέθανεν εἰς τὸ Τρωϊκὸν ὄρος τῆς Ἴδης καὶ κατ' ἄλλους παρὰ τὸ ἐν Ἀρκαδίᾳ μεταξὺ Ὀρχομενοῦ καὶ Μαντινείας ὄρος Ἀγχισία ἢ ἐν τῇ χερσονήσῳ Παλήνῃ ἢ ἐν Ἀγχίσῳ τῆς Ἠπείρου ἢ ἐν τῇ Νοτίῳ Ἰταλίᾳ ἢ ἐν Λατίῳ.

Περὶ τοῦ Ἀγχίσου ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω ἀναφερομένων χωρίων πραγματεύονται καὶ τὰ ἑξῆς: Ἰλιάδ. Β. 820, Ε 247, Υ. 208, Ἡσιόδ. Θεογον. 1008, Θεοκρίτου Α 106, Αἰνειάδος 617 καὶ Ἀπολλοδ. Γ. 12.

ΣΓ. Δ. ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀγχίσης Πατὴρ τοῦ Ἐχεπόλου τοῦ Σικυωνίου (Ἰλιάς, ψ, 296) υἱὸς τοῦ Κλεωνύμου, θεῖος τοῦ Πέλοπος, τοῦ Ἀκουσιλάου καὶ τοῦ Φερεκύδου.

Ἀγχίσης. Οὕτως ὠνομάζετο τὸ αὐστριακὴν φέρον σημαίαν ἐμπορικὸν πλοῖον τοῦ Δαλματοῦ Ἰωσὴφ Γ. Πέτριτζ, ὅπερ μετὰ τοῦ ἑτέρου αὐστριακοῦ πλοίου «Ριστόρο» τοῦ πλοιάρχου Λουκᾶ Μαρινόβικ, συνελήφθη κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1825 ὑπὸ Σπετζιωτικῶν πλοίων. Ἡ σύλληψις αὕτη προεκάλεσε σφοδρὰς διαμαρτυρίας τοῦ Διοικητοῦ τοῦ ἐν τῷ Αἰγαίῳ περιπλέοντος καὶ τόσας ἀνωμαλίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν παρεμβάλλοντος ἑκάστοτε Αὐστριακοῦ Στόλου. Τὸ πλοῖον τοῦτο ὁδηγηθὲν εἰς Σπέτσας, ἤρχισεν ἐκφορτωνόμενον, παρὰ τὰ εἰωθότα, ἐνῷ ἔδει νὰ ὁδηγηθῇ εἰς Ναύπλιον καὶ κριθῇ ἀπὸ τὸ λειοδικεῖον τὸ καλούμενον *Θαλάσσιον Κριτήριον*. Διημείφθη ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου ταύτου ὁλόκληρος ἀλληλογραφία, ἀποτέλεσμα δ' αὐτῆς ὑπῆρξεν ἡ ἱκανοποίησις τοῦ Αὐστριακοῦ Ναυάρχου διὰ τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ πλοιάρχου. Τοῦτο ὅμως ἐγένετο ἀφετηρία καλλιτέρου ἐν τῷ μέλλοντι διακανονισμοῦ τῶν θαλασσίων λειῶν, εἰσακουσθεισῶν τῶν εἰσηγήσεων τῆς Τριμελοῦς Ἐπιτροπῆς τοῦ *Φ. Δ. Βούλγαρη, Ἰωάννου Ν. Λαζάρου* καὶ *Χ. Ἀνδρέου Ἀργύρη*, οἵτινες ἀπετέλουν τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν τῆς *Προσωρινῆς Διοικήσεως* τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ «Ἀγχίσης», κατεσχέθη διότι μετέφερε ζωοτροφίας εἰς τὰ Τουρκοαιγυπτιακὰ στρατεύματα, συμφώνως πρὸς τὸ ἀναγνωρισθὲν ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων δικαίωμα τῶν ἐμπολέμων.

ἀγχιστεία, παρ' Ἕλλησι καλεῖται ἡ ἐξ αἵματος συγγένεια. Ἐν τῇ νεοελληνικῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ ὁ ὅρος ἀγχιστεία καθιερώθη διὰ τὴν ἐκ γάμου συγγένειαν, παρὰ Ρωμαίοις affinitas, καὶ ἣν οἱ Ἕλληνες ἐκάλουν κηδεστίαν. Ἀγχιστεία λοιπὸν ἐν τῇ σημερινῇ νομικῇ γλώσσῃ εἶναι ἡ συγγένεια ἡ γεννωμένη ἐκ τοῦ γάμου, μεταξὺ τοῦ ἑνὸς τῶν συζύγων πρὸς τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἑτέρου (ἀγχιστεῖς). Κατὰ ταῦτα ἡ συγγένεια αὕτη δὲν ἔχει βάσιν τὴν γέννησιν, ὡς ἡ ἐξ αἵματος συγγένεια (cognatio), ἀλλὰ τὸν γάμον. Οἱ σύζυγοι μεταξύ των κατὰ νομικὴν ἀκρίβειαν δὲν εἶναι ἀγχιστεῖς, ἂν καὶ οἱ Ρωμαῖοι ὀνομάζουσι καὶ τούτους ἀγχιστεῖς, οὔτε οἱ συγγενεῖς τῶν συζύγων μεταξύ των. Ἡ ἀγχιστεία ἐξετάζεται ἐν τῷ Δικαίῳ, λόγῳ τῶν ἐξ αὐτῆς προκυπτόντων κωλυμάτων γάμου. Δὲν ὑπάρχουσι βεβαίως καθ' ἑαυτοὺς βαθμοὶ συγγενείας ἐξ ἀγχιστείας, ἀλλ' ὡς τοιοῦτοι θεωροῦνται οἱ ἐξ αἵματος βαθμοὶ συγγενείας πρὸς τοὺς συγγενεῖς ἐξ αἵματος ἑκάστου συζύγου, πρὸς οὓς κατὰ τοὺς αὐτοὺς βαθμοὺς εἶναι συγγενὴς ἐξ ἀγχιστείας ὁ ἕτερος τῶν συζύγων λ. χ. ὁ ἀδελφός μου συγγενὴς ἐξ αἵματός μου ἐν δευτέρῳ βαθμῷ εἶναι συγγενὴς δευτέρου βαθμοῦ πρὸς τὴν σύζυγόν μου, ὁ ἀνεψιός μου τρίτου βαθμοῦ πρὸς αὐτήν, ὁ ἐξάδελφός μου τετάρτου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς καὶ τἀνάπαλιν οἱ συγγενεῖς τῆς συζύγου μου μετ' ἐμοῦ.

Ἡ ἀγχιστεία προϋποθέτει ἔγκυρον γάμον. Ἀμφίβολον εἶναι ἐὰν διατηρεῖται ἡ συγγένεια αὕτη καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ ἀποτελέσματα, λυθέντος τοῦ γάμου θανάτῳ ἢ διαζυγίῳ, ἢ μόνον διατηρεῖται ἐν σχέσει πρὸς τὰ κωλύματα γάμου, ἢ αἴρεται γενικῶς διὰ τῆς τοιαύτης λύσεως τοῦ γάμου. Ὑπάρχουσι διάφοροι γνῶμαι παρὰ τοῖς ἑρμηνευταῖς τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, προκύπτουσαι ἐκ διαφόρου ἑρμηνείας τῶν πηγῶν (βλέπε Κρασσᾶ Οἰκογενειακὸν Δίκαιον, Deruburg — Δυοβουνιώτου, Οἰκογενειακὸν Δίκαιον).

Ἐξ ἀγχιστείας ὑπάρχουσι τὰ ἑξῆς κωλύματα γάμου. Ἐν εὐθείᾳ μὲν γραμμῇ, ἤτοι μεταξὺ ἀνιόντων καὶ κατιόντων ἐξ ἀγχιστείας ὁ γάμος κωλύεται ἐπ' ἄπειρον. Τὸ κώλυμα τοῦτο ἀναφαίνεται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου, διότι συνεστῶτος τούτου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λάβῃ τις συγχρόνως σύζυγον τὴν μητέρα τῆς συζύγου του. Ἐκ πλαγίου δὲ κωλύεται ὁ γάμος ἐν δευτέρῳ βαθμῷ. Καὶ τὸ κώλυμα τοῦτο ἀναφαίνεται μετὰ τὴν λύσιν τοῦ γάμου. Παρὰ Ρωμαίοις δὲν ὑπῆρχε κώλυμα γάμου μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς προαποβιωσάσης συζύγου. Παρ' ἡμῖν τὸ κώλυμα τοῦτο εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Α' (384 μ. Χ.). Πέραν τοῦ δευτέρου βαθμοῦ οἱ Ρωμαῖοι οὐδὲν ἀνεγνώριζον κώλυμα γάμου. Τὸ κώλυμα τοῦτο μεταξὺ συγγενῶν ἐξ ἀγχιστείας πέραν τοῦ δευτέρου βαθμοῦ εἰσήγαγεν ἡ Ἐκκλησία ἐπεκτείνουσα αὐτὸ μέχρι τοῦ ἑβδόμου βαθμοῦ ἐξ ἀγχιστείας. Ἀλλὰ τὴν πρᾶξιν ταύτην τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἐνέκρινεν ἡ Πολιτεία περιορίσασα τὴν ἀπαγόρευσιν μέχρι τοῦ τετάρτου βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου. Ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν ἰσχύουν αἱ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου διατάξεις τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων αἱ περιεχόμεναι ἐν τῇ ἑξαβίβλῳ τοῦ Ἀρμενοπούλου, (Β. Δ. 23 Φεβρουαρίου 1835), διὰ τὴν ἀστικὴν νομοθεσίαν μας, μόνον μέχρι τοῦ τετάρτου βαθμοῦ ἐξ ἀγχιστείας ὑπάρχει κώλυμα. Ἀπὸ ἀπόψεως ὅμως Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ὑπάρχουσι καὶ τὰ λοιπὰ κωλύματα, ἅτινα ὅμως σήμερον καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας σχεδὸν ἐγκατελείφθησαν.

Ἡ ἀνωτέρω αὕτη συγγένεια ἡ συνάπτουσα διὰ γάμου δύο γένη ἐκλήθη διγένεια. Παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀνεγνωρίσθη καὶ κώλυμα γάμου ἐξ ἀγχιστείας ἐκ τριγενείας ἤτοι συγγενείας τρίτου γένους συγγενοῦς ἐκ γάμου πρὸς ἕνα τῶν ἄλλων δύο γενῶν. Ἀλλὰ τὸ κώλυμα τοῦτο ἀργεῖ σήμερον.

Α. Δ. Σ.

ἀγχίστροφος. ὁ ταχέως στρεφόμενος, μεταστρεφόμενος, μεταβαλλόμενος, ὁ εὐμετάβλητος, ὁ εὐμετάβολος: *ἀγχίστροφος* τύχη,

Ἀγχιτεία καὶ κατ' ἄλλους Ἀλκιθία σύζυγος τοῦ Κλεομβρότου καὶ μήτηρ τοῦ Παυσανίου τοῦ νικήσαντος ἐν τῇ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν. Ὅτε ὁ τελευταῖος οὗτος αἰσχρῶς ἐπρόδωσε τὴν πατρίδα του ἡ Ἀγχιτεία ἦτο ἡ πρώτη καταδικάσασα αὐτὸν καίτοι υἱόν της, εἰς θάνατον.

ἀγχίτοκος· ἡ ἑτοιμόγεννος, ἡ ἑτοιμογέννητη· *ἀγχίτοκοι* ὠδῖνες=οἱ πόνοι τῆς γέννας. αἱ ὠδῖνες τοῦ τοκετοῦ.

Ἄγχολτ· δανικὴ νησὶς εἰς τὸν Κατεγάτην ἐνέχουσα μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν μεταξὺ τῆς Βορείου θαλάσσης καὶ τῆς Βαλτικῆς· δεσπόζει τῶν πρὸς βορρᾶν ἐκβολῶν τοῦ Σούνδου, τοῦ μικροῦ Βέλτου καὶ τοῦ μεγάλου Βέλτου. Ἔχει ἐμβαδὸν 755 τετρ. χιλιόμετρα, κατοίκους δὲ 200 περίπου, καταγινομένους εἰς τὴν ἁλιείαν. Ἡ Ἄγχολτ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων μετὰ τὸν βομβαρδισμὸν τῆς Κοπεγχάγης (1807) καὶ κατείχετο ὑπὸ τούτων μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου 1914.

ἀγχόνη. Ὄργανον ἐκτελέσεως θανατικῆς ποινῆς, συνιστάμενον συνήθως ἐκ δύο καθέτων δοκῶν συνενουμένων εἰς τὰ ἄνω διὰ διαστύλου ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται βρόχος. Κάτωθι τούτου ὑπάρχει κινητὸν βάθρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνέρχεται ὁ κατάδικος· ἀφοῦ δὲ ὁ δήμιος περιβάλῃ τὸν λαιμόν του διὰ τοῦ βρόχου ἀπωθεῖ τὸ βάθρον καὶ οὕτως ὁ κατάδικος μεταιωριζόμενος ἀποπνίγεται, ἐπερχομένου ἀκαριαίως τοῦ θανάτου (βλ. Θάνατος βίαιος).

Ἀγχόνη ἐστημένη πλησίον δημοσίας Ἀγγλικῆς ὁδοῦ, χρησιμοποιουμένη ἄλλοτε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ληστῶν.

Ἀλλ' εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ἐκτὸς τῆς προχείρου ἀγχόνης τὴν ὁποίαν προσέφερον οἱ κλάδοι τῶν δένδρων, ἐσυνηθίζετο ἄλλος τύπος ἀγχόνης, ἐν χρήσει διατελῶν μέχρι σήμερον, συνιστάμενος ἐκ στύλου, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἦτο προσηρμοσμένη δοκὸς σχηματίζουσα μετὰ τοῦ στύλου ὀρθὴν γωνίαν. Ἀντὶ τοῦ κινητοῦ βάθρου, ἐπίσης, ἐχρησιμοποιεῖτο κάρρον, τὸ ὁποῖον ἀπεσύρετο ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ καταδίκου, ἢ ὑπεχρεοῦτο ὁ κατάδικος νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ ὑψηλὰ κρεμαμένου βρόχου διὰ κινητῆς κλίμακος, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἀπέσυρεν ὁ δήμιος. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν, μέχρι τοῦ 1832, ὁ κατάδικος ἀνεσύρετο ἐκ τοῦ ἐδάφους διὰ μεγάλου βάρους προσδεδεμένου εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ σχοινίου. Κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὑπῆρχον καὶ ἀγχόναι ἀποτελοῦσαι τετράγωνα ἰκριώματα, ἐκ τῶν ὁριζοντίων δοκῶν τῶν ὁποίων ἐκρέμαντο οἱ κατάδικοι. Τοιοῦτον ἰκρίωμα, διάσημον καταστάν, ὑπῆρχεν εἰς τὸ Μονφοκόν, πλησίον τῶν Παρισίων.

Ὁ ἀγχονισμός, (δι' ἀγχόνης θανάτωσις) ἦτο ἐν χρήσει εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς καὶ εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς λαούς, ἀπὸ δὲ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου ἀντικατέστησεν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν νομοθεσίαν τὸν διὰ σταυροῦ θάνατον. Εἰς τὴν Γαλλίαν ἐφηρμόζετο μόνον ἐπὶ τοῦ κοινοῦ κόσμου, οἱ δὲ εὐγενεῖς ἀπήλαυον τοῦ προνομίου νὰ καρατομῶνται.

Οἱ ἀπαγχονισμοί, κατὰ τὸν μεσαίωνα, ἐξετελοῦντο εἰς δημόσια κέντρα, πλησίον πολυσυχνάστων δημοσίων ὁδῶν — προκειμένου ἰδίως περὶ ληστῶν — ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς λόφων, τὰ δὲ πτώματα παρέμενον κρεμάμενα ἐπὶ ἡμέρας χάριν παραδειγματισμοῦ, ἀλειφόμενα διὰ πίσσης πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἀποσυνθέσεως. Σήμερον ὅμως τὰ πτώματα παραδίδονται ἀμέσως πρὸς ταφήν, εἰς δὲ τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τοῦ 1868 οἱ ἀπαγχονισμοὶ ἐκτελοῦνται ἐντὸς τῆς φυλακῆς καὶ εἰς ἐπὶ τούτῳ δωμάτιον.

Ἡ ἀγχόνη εἶναι εἰσέτι ἐν χρήσει παρὰ διαφόροις λαοῖς, καὶ δὴ ἐν Ἀγγλίᾳ, Ρωσίᾳ, Τουρκίᾳ καὶ Ἑλλάδι.

Ἡ ἀγχόνη ἐν Ἑλλάδι. Ὁ δι' ἀγχόνης θάνατος ἐθεσπίσθη τὸ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι, ὡς ποινή, κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος. Τὸ Ν. Δ. τῆς 20 Ἰουλίου 1925

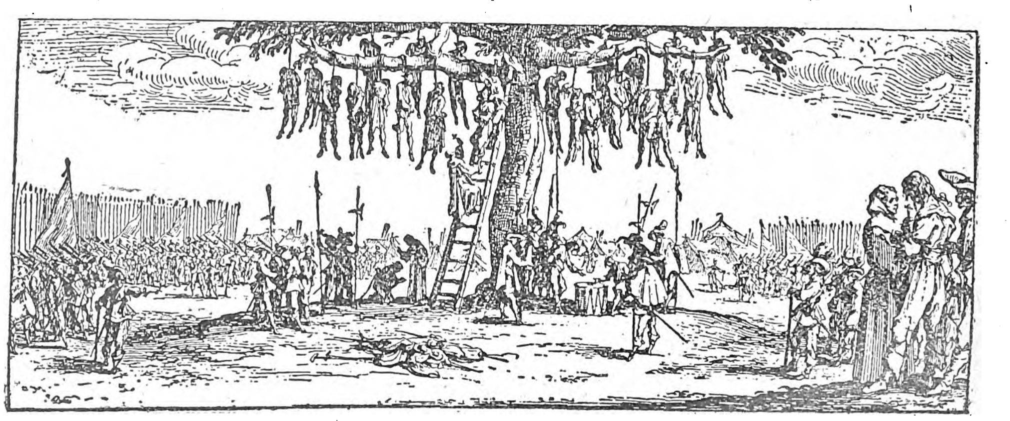

Ἡ κρεμάλα. (Σχεδιασμα τοῦ Καλλό).

Digitized by Google

«περὶ ὑπαγωγῆς ἀδικημάτων τινῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Στρατιωτικῶν Δικαστηρίων» ὥρισε μεταξὺ ἄλλων ἐν τῷ 1ῳ ἄρθρῳ αὐτοῦ ὅτι «τὰ διὰ τοῦ ἀπὸ 29 Δεκεμβρίου 1924 ψηφίσματα περὶ ἀνακρίσεως καὶ ἐκδικάσεως ἀδικημάτων τινῶν ὑπὸ τῶν ἐφετῶν» καὶ τὰ διὰ τοῦ συμπληρώσαντος αὐτὸ ὁμοίου τῆς 11 Ἰουνίου 1925 εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ἐφετείων ὑπαχθέντα ἀδικήματα, ἔτι δὲ τὰ ἀδικήματα τὰ προβλεπόμενα ὑπὸ τῶν ἄρθρων 450 ἕως 460 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου καὶ 255 τῆς Στρατιωτικῆς Ποινικῆς Νομοθεσίας δύνανται, ἐν ὅσῳ δὲν ἐξεδόθη εἰσέτι ὁριστικὴ περὶ αὐτῶν ἀπόφασις,

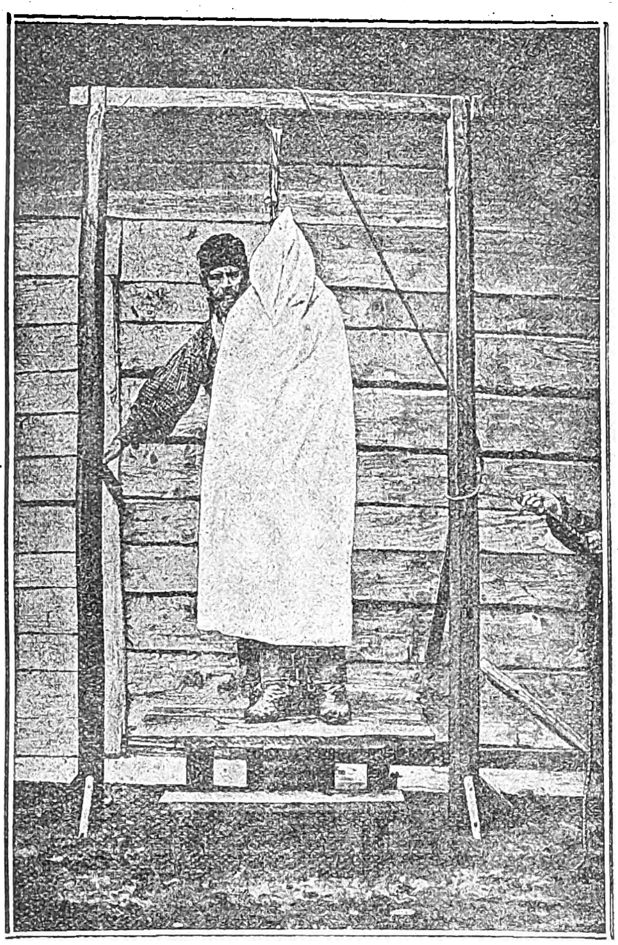

Ἐκτέλεσις καταδίκου ἐν Ρωσίᾳ — ὁ εἰς θάνατον καταδικασθεὶς ἀπαγχονίζεται, ἀφ' οὗ πρότερον τὸν περιτυλίξουν ἐντὸς λευκοῦ σάκκου.

νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Διαρκῶν Στρατοδικείων, διὰ πράξεως τῶν παρ' αὐτοῖς ἀσκούντων τὴν ποινικὴν ἀγωγήν, ἰδίᾳ ἐκδιδομένη δι' ἑκάστην ὑπόθεσιν, οἱοιδήποτε καὶ ἂν ὦσιν οἱ αὐτουργοὶ καὶ οἱ συναίτιοι, εἴτε πολῖται μόνον εἴτε στρατιωτικοί. Τὸ ἐν λόγῳ Ν. Δ. ἀφεώρα κυρίως τοὺς καταχραστὰς τοῦ Δημοσίου ἐκ τῶν ὁποίων ἐπρόκειτο μετά τινα χρόνον νὰ δικασθῇ ἡ σπεῖρα Δρακάτου-Φαρδέλλου. Ρητῶς ἄλλως τε ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ ἐδηλώθη τοῦτο διὰ τῶν ἑξῆς: «κρίνοντες ὑφισταμένην ἐξαιρετικῶς ἐπείγουσαν ἀνάγκην ταχείας καταστολῆς τῶν διαπραττομένων καταχρήσεων τοῦ δημοσίου χρήματος». Συμφώνως πρὸς τὸ ἀνωτέρω Ν. Δ. αἱ Δικαστικαὶ Ἀρχαί, παρ' αἷς εὑρίσκετο ἐκκρεμὴς τοιαύτης φύσεως ὑπόθεσις, ὤφειλον, ἅμα τῇ κοινοποιήσει τῆς πράξεως ταύτης, νὰ διαβιβάσωσιν ἄνευ ἄλλης διαδικασίας τὴν σχετικὴν δικογραφίαν εἰς τὴν ἐκδοῦσαν τὴν πρᾶξιν Στρατιωτικὴν Δικαστικὴν Ἀρχήν. Αἱ μέχρι τῆς τοιαύτης εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Στρατοδικείων ὑπαγωγῆς τῆς ὑποθέσεως ἐνεργηθεῖσαι ἀνακριτικαὶ πράξεις, ὡς καὶ τὸ τυχὸν ἐκδοθὲν παραπεμπτικὸν βούλευμα, διετήρουν τὸ κῦρός των. Ἐπὶ τῶν τοιούτων ἀδικημάτων τὰ Στρατοδικεῖα δικάζουσι δι' εἰδικοῦ ἑπταμελοῦς τμήματος αὐτῶν συντιθεμένου ἐκ τοῦ Προέδρου τοῦ Στρατοδικείου, τεσσάρων ἀξιωματικῶν οἱουδήποτε βαθμοῦ καὶ ὅπλου (καὶ ἂν οἱ κατηγορούμενοι ὦσι στρατιωτικοί) καὶ δύο πολιτῶν. Ὁ ἀσκῶν τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν διορίζει τὰ μέλη τοῦ Δικαστηρίου ἐκλέγων τοὺς δύο πολίτας ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐνόρκων τῆς περιφερείας τοῦ Πρωτοδικείου, ἐν τῇ ἕδρᾳ τοῦ ὁποίου ἑδρεύει τὸ δικάσον Στρατοδικεῖον. Οἱ δύο οὗτοι ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς συνεδριάσεως δίδουσιν ὅρκον ἀπὸ τῆς ἕδρας ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου περὶ τιμίας καὶ εὐσυνειδήτου ἐκπληρώσεως τῶν δικαστικῶν των καθηκόντων. Διαδικασία ὁρίζεται ἡ συνήθης τῶν Στρατοδικείων μέ τινας τροποποιήσεις μὴ ἀφορώσης τὸ προκείμενον θέμα. Εἰς τοὺς ἐνόχους τῶν ἐν τῷ 1ῳ ἄρθρῳ ἀναφερομένων ἀδικημάτων, τὸ Δικαστήριον δύναται ἀντὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ ἀναγραφομένων ποινῶν νὰ ἐπιβάλλῃ: 1) ἀντὶ τῶν προσκαίρων δεσμῶν τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Διὰ τοῦ 6ου ἄρθρου τοῦ αὐτοῦ Ν. Δ. ὁρίζεται ὅτι ἡ οὕτω ἐπιβαλλομένη θανατικὴ ποινὴ ἐκτελεῖται δι' ἀπαγχονισμοῦ.

Πῶς ἐκτελεῖται ἡ ποινή. Ἐὰν ὁ καταδικασθεὶς πρόκειται νὰ ὑποστῇ τὴν θανατικὴν ποινὴν ἡ ἐκτέλεσις γίνεται ὡς ἑξῆς:

Μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς περὶ ἐκτελέσεως τῆς ἀποφάσεως διαταγῆς τοῦ ἁρμοδίου Διοικητοῦ Σώματος Στρατοῦ, ὁ Κυβερνητικὸς Ἐπίτροπος τοῦ ἁρμοδίου Στρατοδικείου ἢ τούτου νομίμως κωλυομένου ὁ Κυβερνητικὸς Ἀντεπίτροπος ἢ ὁ Φρούραρχος εἰς ὃν ἔχει ἀποσταλῇ ἡ σχετικὴ ἀλληλογραφία εἰδοποιεῖ τὸ Φρουραρχεῖον καὶ τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου ἔνθα θὰ λάβῃ χώραν ἡ θανατικὴ καταδίκη, προσκαλεῖ δὲ τὸν ἁρμόδιον δεσμοφύλακα νὰ παραδώσῃ τὸν κατάδικον εἰς τὴν ἔνοπλον δύναμιν ἥτις μέλλει νὰ συνοδεύσῃ τοῦτον. Ὁ Φρούραρχος αἰτεῖται παρὰ τῆς χωροφυλακῆς τὸν διορισμὸν τοῦ ἀναγκαίου ἀποσπάσματος πρὸς συνοδείαν τοῦ καταδίκου ἢ τῶν καταδίκων ἐὰν εἶναι πλείονες τοῦ ἑνός, καὶ ἀναλόγου ἀριθμοῦ ἀνδρῶν διὰ τὴν ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐκτελέσεως τήρησιν τῆς τάξεως. Οἱ κατάδικοι μεταφέρονται διὰ καταλλήλου αὐτοκινήτου εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως. Εἷς τῶν ἱερέων τῆς Φρουρᾶς κατ' ἐντολὴν τοῦ Φρουράρχου συνοδεύει τὸν κατάδικον, μεταγόμενον ἐκ τῆς φυλακῆς μέχρι τοῦ τόπου τῆς ἐκτελέσεως, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σχετικῶν καθηκόντων.

Ἡ ἐκτέλεσις, προκειμένου περὶ στρατιωτικῶν καταδίκων, γίνεται ἐνώπιον στρατευμάτων τῆς ἐν τῇ πόλει φρουρᾶς, κατὰ τὰ ἐν τῷ κανονισμῷ τῆς ἐν ταῖς πόλεσι καὶ φρουρίοις ὑπηρεσίας τῶν στρατευμάτων καθοριζόμενα. Ὁ φρούραρχος ὁρίζει διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἕνα ἀνθυπασπιστήν, ἕνα δεκανέα καὶ τέσσαρας στρατιώτας λαμβανομένους ἐξ ἑνὸς τῶν εἰς τὴν φρουρὰν ἀνηκόντων στρατευμάτων ὑπὸ τοῦ φρουράρχου καθοριζομένου. Μετὰ τοῦ δεκανέως καὶ ὡς βοηθὸς τούτου, δύναται διὰ διαταγῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Σρατιωτικῶν ὁριζόμενος νὰ συμπαρίσταται καὶ ἰδιώτης. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἰδιώτου βοηθοῦ ὁρίζεται εἰς 500 δραχμὰς δι' ἑκάστην ἐκτέλεσιν. Ὁ φρούραρχος μεριμνᾷ ὡσαύτως καταλλήλως διὰ τὴν ἔγκαιρον τοποθέτησιν εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἰκριώματος τῆς ἀγχόνης μετὰ τῶν ἐξαρτημάτων της, διὰ ἐπὶ τούτῳ ὁριζομένης ἀγγαρείας. Ὁ Κυβερνητικὸς Ἐπίτροπος τοῦ Στρατοδικείου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐδικάσθη ὁ κατάδικος, ἢ τούτου κωλυομένου ὁ Ἀντεπίτροπος ἢ ὁ Φρούραρχος, παρίσταται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν, ἀκολουθούμενος παρὰ τοῦ γραμματέως τοῦ Στρατοδικείου ὅστις ἀναγινώσκει τὴν ἀπόφασιν καὶ συντάσσει τὸ πρακτικὸν τῆς ἐκτελέσεως, ἐπισυναπτόμενον μετὰ ταῦτα ἐν τῷ φακέλλῳ τῶν ἐγγράφων τῆς σχετικῆς ποινικῆς δικογραφίας.

Τοῦ καταδίκου προσαχθέντος ὑπὸ τοῦ ἀποσπάσματος, ἐὰν οὗτος εἶναι στρατιωτικὸς τὸ στράτευμα ἐκτελεῖ «παρουσιάσατε» καὶ ἀναγινώσκεται ἡ ἀπόφασις, μεθ' ὃ ἐνεργεῖται ἡ στρατιωτικὴ καθαίρεσις τοῦ καταδίκου κατὰ τὰ διατεταγμένα ἐν τῷ κανονισμῷ τῆς ἐν ταῖς πόλεσι καὶ φρουρίοις ὑπηρεσίας τῶν στρατευμάτων. Μετὰ τὴν διενέργειαν τῆς καθαιρέσεως προκειμένου περὶ στρατιωτικοῦ, καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἀποφάσεως, προκειμένου περὶ ἰδιώτου, ὁ κατάδικος μὲ τὰς χεῖρας δεδεμένας ὄπισθεν, ὁδηγεῖται καὶ τάσσεται ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὸ ἰκρίωμα καὶ ἀκριβῶς κάτωθεν τοῦ βρόχου τῆς ἀγχόνης εὑρισκομένου ἀναβάθρου. Ὁ ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως δεκανεύς, ἅμα τῇ διαταγῇ τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀποσπάσματος ἀνθυπασπιστοῦ, ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ ἀναβάθρου καὶ ἱστάμενος ὄπισθεν ἀκριβῶς τοῦ καταδίκου, περιβάλλει τὸν τράχηλον τούτου διὰ τοῦ βρόχου μεριμνῶν ὅπως ταυτοχρόνως καλυφθοῦν ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ὦμοι τοῦ καταδίκου, διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ βρόχου προσδεδεμένης καλύπτρας μεθ' ὃ κατέρχεται τοῦ ἀναβάθρου καὶ τάσσεται δεξιὰ τοῦ ἰκριώματος. Ἅμα τῇ καθόδῳ τοῦ δεκανέως οἱ τέσσαρες ὑπόλοιποι ἄνδρες τοῦ ἀποσπάσματος ἀναλαμβάνουν ἀνὰ δύο τὰς δύο σειράδας τοῦ ἀναβάθρου καὶ ἀναμένουν παρὰ τοῦ ἐπὶ κεφαλῆς ἀνθυπασπιστοῦ τὸ παράγγελμα «σύρατε» τοῦ ἀποσπάσματος λαβόντος τὴν ἀνωτέρω θέσιν ὁ ἀνθυπασπιστὴς παραγγέλλει «σύρατε», τὸ παράγγελμα δὲ τοῦτο ἀκολουθεῖ ἀκαριαίως ἡ ἐκτέλεσις δι' ἀποτόμου καὶ ἰσχυρᾶς ἀνελκύσεως τοῦ ἀναβάθρου ἐφ' οὗ ἵσταται ὁ κατάδικος. Ἰατρὸς ἐπὶ τούτῳ ὁριζόμενος ἐπιβεβαιοῖ τὸν θάνατον τοῦ ἐκτελεσθέντος.

Πλείονες τῆς μιᾶς θανατικαὶ ἐκτελέσεις ἐκτελοῦνται ταὐτοχρόνως. Οἱ κατάδικοι τάσσονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς, ἕκαστος ἔμπροσθεν τῆς δι' αὐτὸν τεταγμένης ἀγχόνης χωριζομένων τούτων δι' ἀποστάσεως ἑνὸς μέτρου.

Τὸ ἐπὶ τῆς ἐκτελέσεως ἀπόσπασμα μεταβαίνει εἰς τὸν τόπον αὐτῆς ἄνευ ὅπλων. Ταύτης περατωθείσης τὰ στρατεύματα παρελαύνουσι πρὸ τοῦ νεκροῦ προκειμένου περὶ στρατιωτικοῦ καταδίκου καὶ ἐπανέρχονται εἰς τοὺς στρατῶνάς των. Οἱ ἐκτελεσθέντες παραδίδονται εἰς τοὺς οἰκείους των, ἄλλως λαμβάνει ὁ φρούραρχος τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἐνταφιασμόν.

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον ἐγένετο τὴν 26ην Νοεμβρίου π. ἔτους εἰς τὴν θέσιν «Τσακὸς» παρὰ τὸ Γουδὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τῶν εἰς θάνατον καταδικασθέντων καταχραστῶν Δ. Δρακάτου καὶ Γ. Ζαριφοπούλου, ἀμφοτέρων ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν. Τὸ ἰκρίωμα εἶχε σχῆμα Π, ὁ δὲ ἐκτελέσας χρέη ἀγχονιστοῦ ἰδιώτης, ἀντὶ τοῦ δεκανέως, ὠνομάζετο Κοτρονᾶρος καταγόμενος ἐκ Λακωνίας, τραυματίας τοῦ Μικρασιατικοῦ πολέμου.

ἀγχονίζω· φονεύω δι' ἀγχόνης, ἀπαγχονίζω κρεμνῶ.

ἄγχος· παθολογικὸν σύνδρομον συνιστάμενον εἰς δυσχέρειαν τῆς ἀναπνοῆς συνοδευομένην ὑπὸ αἰσθήματος βάρους κατὰ τὸ ἐπιγάστριον. Ὁ πάσχων γίνεται κάτωχρος, ὁ σφυγμός του εἶναι ἀνώμαλος καὶ ἡ φωνή του ἐξησθενημένη, ψύχονται τὰ ἄκρα του, καταλαμβάνεται ἐνίοτε ὑπὸ ναυτίας καὶ ἐμέτου καὶ ἐν τέλει αἰσθάνεται τὴν ἀσυγκράτητον ἀνάγκην ἀφθόνου οὐρήσεως. Ἡ κατάστασις αὕτη τρομάζει τὸν πάσχοντα, ὅστις κυριεύεται ὑπὸ ἐντόνου στενοχωρίας, ὑφίσταται γενικὴν κατάπτωσιν, ψυχικὴν καὶ σωματικήν, ἡ διάνοιά του συσκοτίζεται καὶ ἡ βούλησίς του σχεδὸν ἐκμηδενίζεται.

Προέρχεται ὁτὲ μὲν ἀπὸ εὔλογον φόβον κινδύνου τινὸς σωματικοῦ, πνευματικοῦ ἢ ἠθικοῦ (τοιοῦτον εἶνε καὶ τὸ *πολεμικὸν ἄγχος* ὡς ὠνόμασεν ὁ Γάλλος ἰατρὸς Ρενὸν τὰς παρατηρηθείσας διαρκοῦντος τοῦ πολέμου διαταραχὰς ἐπὶ ἀτόμων ἀστρατεύτων ὡς κατάπτωσιν σωματικὴν καὶ ψυχικήν, ἐπιπλεκομένην ὑπὸ ἐπιμόνου ἀϋπνίας, ἀνησυχίας, ἀνορεξίας καὶ δυσκοιλιότητος) ἀλλὰ κυρίως, εἶναι ἀποτέλεσμα νευρώσεων καὶ ψυχώσεων (ὑστερίας, ἐπιληψίας, νευρασθενείας, μανίας καὶ μελαγχολίας), βρογχοκήλης, ἀλλοιώσεων τῆς γεφύρας τοῦ ἐγκεφάλου (bulbe), μιασματικῶν νόσων, δηλητηριάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, νόσων τῆς καρδίας ἢ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Κατὰ τὸ *προκάρδιον ἄγχος*, ἡ αἴσθησις τοῦ βάρους φαίνεται ἔχουσα τὸ κέντρον της εἰς τὴν καρδιακὴν χώραν.

Ἀναλόγως τῶν αἰτίων, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὸ ἄγχος, ποικίλλει καὶ ἡ θεραπεία. Εἰς τὸν ὑπὸ ἄγχους πάσχοντα ψυχοπαθῆ θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ θεραπεία τοῦ φρενικοῦ νοσήματος, τοῦ ὁποίου ἐκδήλωσιν ἀποτελεῖ τὸ ἄγχος, ἐνῷ ἐπὶ ἄλλων περιπτώσεων τὰ θεραπευτικὰ μέσα θὰ στραφοῦν κατὰ τῶν ὀργανικῶν διαταραχῶν αἵτινες προκαλοῦν τοῦτο. Σημειωτέον ὅτι, εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν τὸ ἄγχος δὲν ἐξαλείφεται ἐντελῶς, ἀλλ' ἐπανέρχεται περιοδικῶς, καθόσον γενικῶς ἡ ὀργανικὴ ἀλλοίωσις ἢ διαταραχὴ προσκαίρως μόνον ὑποχωρεῖ, (ὡς λ. χ. εἰς τὰς καρδιακὰς παθήσεις).

Ἄγχουρος (Μυθ.) Πλησίον τῶν Κελαινῶν τῆς Φρυγίας ἠνοίχθη χάσμα ἐκτεινόμενον εἰς μεγαλύτερον μῆκος καὶ βάθος καθ' ἡμέραν καὶ ἀπειλοῦν νὰ καταποντίσῃ τὴν χώραν. Τὸ Μαντεῖον ἐρωτηθὲν εἶπεν ὅτι τότε μόνον θὰ κλείσῃ τὸ χάσμα ὅτε εἷς ἐκ τῶν νέων τῆς Φρυγίας ἑκουσίως ἤθελε ῥιφθῇ ἐντὸς αὐτοῦ. Ὁ Ἄγχουρος, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς χώρας Μίδα, μαθὼν τὸν χρησμὸν καὶ θέλων νὰ σώσῃ τὴν χώραν του ἐπήδησεν ἐντὸς τῆς ἀβύσσου ἡ ὁποία ἔκλεισεν ἀμέσως ὑπεράνω του.

Ἀγχοῦρος· ἐλέγετο παρὰ Κυπρίοις ὁ πλανήτης Ἀφροδίτη, ὅταν ἀνατέλλῃ τὴν αὐγήν, ὁ ἄλλως λεγόμενος ἑωσφόρος ἢ φωσφόρος δηλ. ὁ φέρων τὴν ἕω (=τὴν αὐγήν), ἢ τὸ φῶς, «ἀγχοῦρος, ὀρθὸς ἢ φωσφόρος καὶ ὁμοίως οἱ σὺν αὐτῷ ἀστέρες» (Ἡσύχιος κατὰ ἀνάγνωσιν Ὄθωνος Ὄφμαν).

Ἀγχοῦς (=γόης ὄφεων). Βασιλεὺς τῶν Φιλισταίων παρὰ τῷ ὁποίῳ κατέφυγεν ὁ Δαβὶδ διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Σαούλ. Οἱ δοῦλοι τοῦ Ἀγχοῦς ἐγνώρισαν τὸν Δαβὶδ καὶ ἀνήγγειλαν τὸ πρᾶγμα εἰς τὸν βασιλέα των. Ὁ Δαβὶδ φοβηθεὶς προσεποιήθη τὸν φρενοβλαβῆ καὶ οὕτως ἠδυνήθη νὰ φύγῃ σῶος (Α. Σαμ. κα, 10-15).

Ἄγχουσα. Ἀναφέρονται ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο (ὡς καὶ ἔγχουσα) παρ' ἀρχαίοις Ἀλκάννα (ἢ καὶ ἄγχουσα) ἡ βαφικὴ (ἄγχουσα πρώτη τοῦ Διοσκουρίδου)· ἔχιον τὸ πολύκλωνον (ἄγχουσα δευτέρα τοῦ Διοσκ.) καὶ εἶδός τι λιθοσπέρμου (ἄγχουσα

Digitized by Google

τρίτη τοῦ Διοσκ.). Ὁ Ἡσύχιος λέγει «ἄγχουσα ρίζα τις, ᾗ παρειὰς ἐρυθραίνουσιν αἱ γυναῖκες» καὶ ἀκόμη «ἀγχουσίζεται= ἐντρίβεται τὰς παρειὰς οἱονεὶ φυκάριον». Καὶ ὁ Θεόφραστος ἀναφέρει ὡς ἄγχουσαν Ἀλκάννην τὴν βυφικήν («χρωματίζουσι δὲ τὰ μῦρα ἐρυθρὰ τῇ ἀγχούσῃ» Ι περὶ ὀσμῶν 31). Ἐπίσης καὶ ὁ Ἀριστοφάνης εἰς Λυσιστρ. 47 καὶ Ἐκκλησ. 929).

Νῦν ὑπὸ τὴν σημασίαν Ἄγχουσα φέρεται γένος τῆς οἰκογενείας τῶν Βοραγινιδῶν (Boraginacae) τῆς τάξεως τῶν Σωληνανθῶν (tubiflorae), τὸ βούγλωσσον τῶν παλαιοτέρων Βοτανικῶν καὶ κοινῶς βοϊδόγλωσσα, περιλαμβάνον φυτὰ ποώδη, ἐτήσια, διετῆ ἢ καὶ πολυετῆ μὲ φύλλα τραχέα καὶ ἄνθη μελιγόνα. Ἐκ τῶν 30 περίπου εἰδῶν τοῦ γένους τούτου 16 ἀπαντῶνται καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ χλωρίδι. Κυριώτερα τούτων εἶναι: Ἄγχουσα ἡ ἰταλικὴ (κ. Βουδόγλωσσο, Μουδόγλωσσο, Μουχλοῦτσι), τὸ Βούγλωσσον τοῦ Διοσκουρίδου, ἄλλοτε φαρμακευτικόν, Ἄγχουσα ἡ Ἀγάρδειος καὶ Ἄγχουσα ἡ ἀκρωτηριανή.

ἀγχουσίνη· (βλ. ἀλκαννίνη).

ἄγχω· πιέζω ἰσχυρῶς μάλιστα τὸν λαιμόν, στραγγαλίζω, πνίγω, ἀγχονίζω, ἀπαγχονίζω, φουρκίζω, 2) μεταφορικῶς στενοχωρῶ, πιέζω, μάλιστα ἐπὶ δανειστῶν.

ἄγω, παρατ. *ἦγον*, μελ. *ἄξω*, ἀόρ. *ἤγαγον* καὶ σπανιώτερος *ἦξα* παρακείμ. παλαιὸς *ἀγήγοχα* ἐν ἐπιγραφῇ Θήρας. Καὶ μὲ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ δευτέρου γ. ἕνεκα ἀνομοιώσεως: *ἀγήοχα* (σύγκρινε: *γίγνομαι* > *γίνομαι*, *γιγνώσκω* > *γινώσκω* κτλ. καὶ τὰ νεοελλην: *Γεωργίτσης* > *Γιωρίτσης*, *γλήγορα* > *λήγορα* κτλ.). Μεσ. μέλ. *ἄξομαι* ἀόρ. *ἠγαγόμην* καὶ παθ. *ἤχθην* καὶ παρακ. *ἦγμαι*. Ὁ ὑπερσυντ. περιφρ. *ἠγμένοι ἦσαν* (ὁ Θουκιδίδης ς′ 100). Σημασίαι: 1) ὁδηγῶ, ἐπὶ ἐμψύχων: «*ἄγομεν* τοὺς κάμνοντας», (ὁ Πλάτων), ἄγω γυναῖκα, - βοῦν, - ἵππον κτλ. διότι ἐπὶ ἀψύχων συνηθίζεται τὸ *φέρω*. Τοῦτο φαίνεται ἐναργῶς εἰς τὸ ψ τῆς Ἰλιάδος (στιχ. 512) ὅπου γίνεται ἀγὼν ἁρματοδρομίας καὶ ἐλθόντος πρώτου τοῦ Διομήδους τῇ τῆς Ἀθηνᾶς βοηθείᾳ ὁ Σθένελος τοῦ Καπανέως, πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Διομήδους ἐπῆρε τὰ βραβεῖα, τὴν νεάνιδα καὶ τὸν τρίποδα, καί: «δῶκε δ' *ἄγειν* ἑτάροισι *γυναῖκα*, καὶ *τρίποδα φέρειν*» δηλ. τὴν ἔμψυχον γυναῖκα νὰ *ἄγουν*, καὶ τὸν ἄψυχον τρίποδα νὰ *φέρουν*. Εἰς τὴν σημερινὴν λαϊκὴν γλῶσσαν ἐπεξετάθη τὸ *φέρω* ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν σημασιῶν, τὸ δὲ *ἄγω* μόνον μετὰ τῆς ὑπὸ σύνθετον: *(ὑ)πάγω* (ἐμαυτὸν ἐννοεῖται, δηλ. ὁδηγῶ τὸν ἑαυτόν μου) ἔμεινε ἐπὶ ἀμεταβάτου σημασίας, ἀποσιωπηθέντος τοῦ αὐτοπαθοῦς ἀντικειμένου. Σύγκρινε: *πρόσεχε* (τὸν νοῦν ἐννοεῖται) *ἔλα* (= ἔλαυνε σαυτὸν ἐννοεῖται) κτλ.

Ἡ ἐκ τοῦ μεταβατικοῦ εἰς τὸ ἀμετάβατον νόημα κατάντησις τοῦ ῥήματος *ἄγω* ἤρξατο παρ' ἀρχαίοις ἐν πρώτοις εἰς τὴν στρατιωτικὴν γλῶσσαν. Κατ' ἀρχάς: *ἄξει τὸν λόχον* (ὁ λοχαγὸς ἐννοεῖται) καὶ εἶτα μὴ νοουμένη ἡ αἰτιατικὴ ἄνευ τοῦ ὑποκειμένου ἐτράπη εἰς ὀνομαστικὴν γενομένη αὐτὴ αὕτη ὑποκείμενον: *ἄξει ὁ λόχος* (ἑαυτὸν ἐννοεῖται) Ξενοφ. Κυρ. Ἀναβ, Δ′, η′. 12. οὕτως ὥστε εἰς τὴν Κοινὴν ἐπέρασε φυσικὰ αὐτὴ ἡ ἀμετάβατος σημασία μάλιστα εἰς τὸν πληθυντικὸν *ἄγωμεν* (= πᾶμε, allons!): «ἐγείρεσθε, *ἄγωμεν* ἐντεῦθεν» Ματθ. κστ′ 46. Μαρκ. ιδ′, 42, Ἰω. ιδ′. 31 καὶ πολλαχοῦ τῆς Γραφῆς.—2) παίρνω: στῆσε δ' *ἄγων* (= τὸ πῆρε καὶ τὄστησε) Β, 558. «ἄξει σὺν αὐτῷ» (= θὰ τοὺς πάρει μαζί του) α′ Θεσσαλονικεῖς δ′, 14. «ἄγε μετὰ σεαυτοῦ» (= πάρε μαζί σου) Τιτ. δ′, 11— 3) Συνήθης εἶναι σήμερον ἡ φράσις *ἄγει καὶ φέρει*· ἢ τὸν *ἄγει* καὶ τὸν *φέρει*· ὁ Π. σήμερον *ἄγει καὶ φέρει* τὴν Ἑλλάδα. —ἡ γυναῖκα του τὸν ἄγει καὶ τὸν φέρει. Τοῦτο προῆλθε ἐπίσης ἐκ τῆς στρατιωτικῆς γλώσσης τῶν ἀρχαίων: λεηλατεῖν χώραν τινὰ καὶ *ἄγειν* πᾶν ἔμψυχον καὶ *φέρειν* πᾶν ἄψυχον» (Ε 484) ἐξ ἧς ἐλέχθη ἔπειτα ὡς καὶ σήμερον: «τὴν ποίησιν *φέρειν* τε καὶ *ἄγειν*» (ὁ Πλάτων Φαιδρ. 2796)· «*ἔφερε* καὶ *ἦγε* πάντας» (ὁ Ἡρόδοτος γ′, 39. 4). «*φέρων* καὶ *ἄγων* τὴν Βιθυνίδα» (ὁ Ξενοφῶν, Ἑλλ. Γ′, β′, 2) παράβαλε καὶ τὸ ταυτόσημον λατινικόν: agere et ferre. — 4) ἀνατρέφω, παιδεύω (Πλάτων ἐν Νόμοις 782 D κτλ.), ὅθεν ἡ *ἀγωγὴ* τῶν παίδων, ἡ παιδαγωγία. 5) τραβῶ κατὰ μῆκος: γραμμὴν *ἄγω*, τεῖχος *ἄγω* κτλ. 6) ἑορτάζω: Ὀλύμπια *ἄγωμεν*. 7) διέρχομαι: *ἄγω* βίον, *ἄγω* ζωήν, *ἄγει* τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του— Μέσον: *ἄγομαι*=λαμβάνω δι' ἐμαυτόν: γυναῖκα *ἄγομαι*, δῶρον *ἄγομαι*, εἰς χεῖρας *ἄγομαι* (=ἀναλαμβάνω, ἐπιχειρῶ). Ἄλλας δευτερευούσας ἀποχρώσεις εἶχε πλείστας παρ' ἀρχαίοις βλέπε τὸν θησαυρὸν τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου. Ἡμεῖς ἐδῶ κατελογίσαμεν μόνον τὰς ὁπωσδήποτε σχετιζομένας μὲ τὴν γραφομένην νεοελληνικήν. — Ἡ δὲ προστακτική: *ἄγε*, *ἄγετε* κατήντησεν ἐπίρρημα = ἐμπρός, ἄιντε· καὶ μετὰ τοῦ *δή*: ἀγεδή=ἐμπρὸς λοιπόν· ἀπολέσαν τὴν προσωπικὴν σημασίαν. Κάτι ἀνάλογον συνέβη εἰς τὸ νεοελληνικὸν *ἄγωμεν* > *ἄωμε* > *ἄμε*· ἀπώλεσε τὴν σημασίαν τοῦ πληθυντικοῦ καὶ σημαίνει πήγαινε: *ἄμε* στὸ καλό. Ἐκ τούτου δ' ἐσχηματίσθη νέος πληθυντικός: *ἄμετε* ἢ *ἀμέτε*=ὑπάγετε, πηγαίνετε, Allez.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

***ἄγωμε*·** ἐξ αὐτοῦ τὸ κοινὸν *ἄμε*· πήγαινε, ὕπαγε, ἄϊντε, μπρός. Ὁ πλήρης οὗτος τύπος εἰς τινας ἐπαρχίας τῆς Κρήτης θεωρεῖται εὐγενέστερος κάπως καὶ λέγεται ὅταν ἀποτείνῃ τις προσταγὴν εἰς πρόσωπον ὁπωσδήποτε σεβαστόν. (Ξανθδ).

ἀγωγεύς· 1) ὁ κατήγορος, ὁ ἐνάγων. 2) ὁ ἕλκων, ὁ σύρων. 3) ἱμάς, λωρίον, ῥυτήρ, καπίστρι, δι' οὗ σύρει τις τὸ ὑποζύγιον — σύνθετον νέον: *καραγωγεὺς*=ὁ ὁδηγῶν κάρον,

ἀγωγεῖον· οἶκος ἀνοχῆς, πορνεῖον, μπορντέλλο. οἰκία μαστρωποῦ.

ἀγωγή. Ἡ διάλυσις τῶν ἰδιωτικῶν διαφορῶν ἐπιτυγχάνεται διὰ κοινῆς ἐξωδίκου συμφωνίας, διὰ τῆς αὐτοδυνάμου ἐνεργείας τοῦ δικαιούχου καὶ διὰ τῆς προσφυγῆς εἰς τὰ δικαστήρια.

Ἡ δι' οἰκείας δυνάμεως ἱκανοποίησις τῶν δικαίων ἀποτελοῦσα ἄρνησιν τῆς ἐννόμου τάξεως καὶ μετάγουσα εἰς τὴν πρωτόγονον ἐποχὴν τῆς βίας καὶ αὐθαιρεσίας εἶναι ἀπηγορευμένη. Ἐπιτρέπεται δὲ μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις τῆς ἀμύνης, τῆς καταστάσεως τῆς ἀνάγκης καὶ ἐκεῖ ἔνθα συνεχωρήθη δυνάμει τῆς συμβάσεως (Π. Νομ. ἄρθρ. 99—107. Νόμ. 3 Κωδ. 8. 13, Νόμ. 9. Πανδ. 20, 2 Κρητικὸς Ἀστ. Κώδιξ).

Ἡ δικαστικὴ τῆς Πολιτείας ἐξουσία δὲν κινεῖται αὐτεπαγγέλτως πρὸς προστασίαν τῶν ἰδιωτικῶν δικαίων ἐφ' ὅσον ὁ δικαιοῦχος σιωπᾷ. Εἶναι τοῦτο ἀρχὴ τοῦ δημοσίου δικαίου. Ἀλλ' ἡ ἐπίκλησις τῆς δικαιοσύνης ἀναγνωρίζεται πανταχοῦ καὶ πάντοτε ὡς πολύτιμον δικαίωμα τοῦ πολίτου ἀσφαλιζόμενον ὑφ' ὅλων τῶν καταστατικῶν νόμων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν. Ἐξ ὅλων τῶν νεωτέρων συνταγμάτων ὀξύτερον διατυποῖ τὴν ἀρχὴν ταύτην τὸ Σύνταγμα τῆς Πολωνικῆς Δημοκρατίας κατὰ τὸ ἄρθρον 95 τοῦ ὁποίου «Ἡ Πολωνικὴ Δημοκρατία ἐξασφαλίζει ἐντὸς τοῦ ἐδάφους αὐτῆς τὴν πλήρη προστασίαν τῆς ζωῆς, ἐλευθερίας καὶ περιουσίας ὅλων τῶν κατοίκων αὐτῆς ἀδιακρίτως προελεύσεως ἐθνικότητος, γλώσσης, φυλῆς ἢ θρησκεύματος».

Ἡ παρέμβασις τῆς Πολιτείας ἐν τῇ διαφορᾷ τῇ αἰτήσει ἑνὸς τῶν διαφερομένων μερῶν συνεπάγεται τὴν συνεργασίαν τοῦ δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἥτις ἐκδηλοῦται εἰς σειρὰν πράξεων ἀναγκαίων πρὸς ἀκριβῆ καὶ ὀρθὴν διάγνωσιν αὐτῆς. Μία τῶν πράξεων τούτων τυγχάνει ἡ ἀγωγὴ διὰ τῆς ὁποίας ἐπιστρατεύεται τὸ δίκαιον καὶ ἄρχεται ὁ δικαστικὸς ἀγὼν «ἀγομένων τοῦ ἀδικήσαντος καὶ τῆς διαφορᾶς εἰς τὸ δικαστήριον». Ἀπὸ τῶν ἀπόψεων τούτων ἡ ἀγωγὴ παρίσταται ὡς τὸ ἔνδικον μέσον ὅπερ ἔχει ὁ δικαιοῦχος ἵνα ἐπικαλεσθῇ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ προσβληθέντος ἰδιωτικοῦ αὐτοῦ δικαίου· ἀλλὰ καὶ ἡ ὑλικὴ πρᾶξις ἤτοι τὸ δικόγραφον ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκτίθεται ἡ διαφορὰ φέρει τὸ ὄνομα τῆς ἀγωγῆς. Ἔτι δὲ πλέον ἐνίοτε ἡ λέξις δηλοῖ καὶ τὸ δίκαιον αὐτὸ ἐν συνόλῳ τὸ διὰ τῆς ἀγωγῆς ἐπιδιωκόμενον. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην κεῖνται αἱ φράσεις «ἡ ἀγωγὴ δίδεται εἰς τοὺς κληρονόμους καὶ κατὰ τῶν κληρονόμων».

Κατὰ κανόνα ὁ ἔχων δικαίωμα ἔχει καὶ ἀγωγὴν ἥτις δανείζεται ἐξ αὐτοῦ τὸ ὄνομά της. Δικαίωμα μὴ ἀγώγιμον ἀποτελεῖ ἐξαίρεσιν ὑπάρχουσαν μόνον ὅπου κυροῦται ὑπὸ τοῦ νόμου. Τοιαύτη ἐξαίρεσις ὑπάρχει ἐπὶ τῶν δικαίων τῶν πηγαζόντων ἐκ τῶν φυσικῶν ἐνοχῶν ἐν ταῖς ὁποίαις ὁ δικαιοῦχος ἀπεψιλώθη τῆς δυνάμεως τοῦ προβάλλειν τὸ δικαίωμα αὐτοῦ κατ' ἐπίθεσιν προστατευόμενος μόνον κατ' ἔνστασιν.

Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐννοίας τῆς ἀγωγῆς συνάγεται ὅτι ἄγεται διὰ ταύτης ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου καὶ καθίσταται ἀντικείμενον τῆς δίκης οὐχὶ πᾶσα διαφορὰ ἐκ παντὸς δικαίου ἀπορρέουσα, ἀλλὰ μόνον αἱ διαφοραὶ τοῦ *ἰδιωτικοῦ* δικαίου, ὅπερ αὖθις πρέπει νὰ εἶναι *κεκτημένον*, *ἀπαιτητόν*, *ἀμφισβητούμενον* καὶ *προσβεβλημένον*.

(Πολ. Δικονομ. ἄρθρ. 1)

Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις διαφοραὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου αἵτινες ἐξῃρέθησαν τῆς ἁρμοδιότητος τῶν τακτικῶν δικαστηρίων χαρακτηρισθεῖσαι ὡς ὑποθέσεις τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ ὑπὸ εἰδικῶν νόμων. Τοιαῦται εἶναι αἱ περὶ φόρου οἰκοδομῶν καὶ ἐπιτηδευμάτων, αἱ περὶ φορολογίας καθαρῶν κερδῶν, κληρονομιῶν, δωρεῶν, χαρτοσήμου, λαθρεμπορίων καὶ παντὸς ἐμμέσου φόρου κ.τ.λ.

Κεκτημένον εἶναι τὸ δικαίωμα ὅταν κατὰ τὴν κάταρξιν τῆς δίκης συντρέχωσιν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ἐνάγοντος αἱ προϋποθέσεις ἐκεῖναι δυνάμει τῶν ὁποίων δικαιοῦται νὰ ὀνομάσῃ ἴδιον τὸ δικαίωμα.

Ἀπαιτητὸν εἶναι τὸ δικαίωμα ὅταν ἡ ἐπιδίωξις τῆς πραγματοποιήσεως αὐτοῦ δὲν ἐξαρτᾶται ἐξ οὐδενὸς περιορισμοῦ, προθεσμίας ἢ αἱρέσεως. Τὸ πρόωρον ἢ μὴ τῆς ἀγωγῆς ἐπὶ ἀπαιτήσεων ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν κρίνεται οὐχὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιδόσεως αὐτῆς ἀλλὰ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδικάσεως ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου, ἄρα ἐὰν ἡ αἵρεσις ἢ προθεσμία ἐξέλθῃ μέχρι τῆς ἀποφάσεως τοῦ πρώτου βαθμοῦ ἡ ἀγωγὴ δὲν ἀπορρίπτεται. Ὁ κεκτημένος δικαίωμα μὴ ἀπαιτητὸν δικαιοῦται μόνον νὰ λάβῃ συντηρητικὰ μέτρα πρὸς ἀσφάλειαν αὐτοῦ (Πολ. Δικονομ. ἄρθρ. 1025). Ἐξαιρετικῶς καθίστανται ἀπαιτητὰ τὰ χρέη τοῦ πτωχεύσαντος (Ἐμποριχ. Νομ. ἄρθρ. 535) καὶ ἀπαιτήσεις δι' ἃς ἔχει ἐγγραφῇ ὑποθήκη ἐπὶ οἰκοδομῆς ἠσφαλισμένης παρὰ πυρασφαλιστικῇ ἑταιρείᾳ ἐὰν παύσῃ ἡ ἀσφάλεια.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἀνωτέρω κατὰ τὴν κρητικὴν Πολιτ. Δικονομίαν (ἄρθρ. 2 καὶ 3) ἐὰν ἡ ἐπιδίωξις χρηματικῆς ἀπαιτήσεως μὴ ἐξηρτημένης ἀπὸ ἀντιπαροχῆς ἢ ἡ ἐπιδίωξις ἀξιώσεως πρὸς ἐκκένωσιν ἀγροτικοῦ ἢ ἀστικοῦ κτήματος, συνδέωνται πρὸς ὡρισμένην ἡμέραν τοῦ ἡμερολογίου δύναται νὰ ἐγερθῇ ἀγωγὴ διὰ μέλλουσαν πληρωμὴν ἢ ἐκκένωσιν. Ἐπὶ περιοδικῶν δὲ παροχῶν δύναται νὰ ἐγερθῇ ἀγωγὴ καὶ διὰ μελλούσας παροχὰς αἵτινες πρόκειται νὰ γίνωσι ληξιπρόθεσμοι μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ὁριστικῆς ἀποφάσεως.

Ἐπὶ μὴ ἀμφισβητουμένων ὑποθέσεων δὲν χωρεῖ ἀγωγὴ διότι αὗται διεξάγονται κατὰ τὸ ἄρθρον 127 τῆς Πολ. Δικονομίας ἄνευ τῆς συμπράξεως δικαστικοῦ ὑπαλλήλου παρ' αὐτῶν τῶν διαφερομένων. Μόνον ὅταν συμβῇ διαφορὰ μεταξὺ αὐτῶν γίνονται ἁρμόδια τὰ δικαστήρια ἐκτὸς ἐὰν ὁ νόμος διατάσσει ῥητῶς τὸ ἐναντίον.

Πρὸς τὴν ἀγωγὴν συνδέεται ἡ προσβολὴ τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου οὐχὶ ὡς γεννεσιουργὸς αὐτῆς αἰτία ἀλλ' ὡς θέτουσα αὐτήν, ὑπάρχουσαν, εἰς κίνησιν διὰ τῆς προκαλουμένης ἔριδος. Πράγματι ἡ ἀγωγὴ γεννᾶται ἅμα τῇ γενέσει τοῦ δικαίου. Οὕτω ἐπὶ ἐνοχῶν ἐνεστῶσαν παραγουσῶν ἀπαίτησιν ἡ ἀγωγὴ συγγεννᾶται τῷ δικαίῳ, ἐπὶ ἐνοχῶν ὑπὸ αἵρεσιν ἢ προθεσμίαν ἅμα τῇ ἐκπληρώσει τούτων. Ἐπὶ ἐμπραγμάτων δικαίων ἡ ἀγωγὴ γεννᾶται ἀφ' ἧς παρήχθη καθ' ὡρισμένου προσώπου ὑποχρέωσις πρὸς ἐπιχείρησιν ὡρισμένων πράξεων.

Ὡς δικόγραφον ἡ ἀγωγὴ πρέπει κατὰ τὰ ἄρθρα 136 καὶ 533 τῆς Πολ. Δικονομίας 1) νὰ διαλαμβάνῃ ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ τὴν κατοικίαν τοῦ ἐνάγοντος καὶ τοῦ ἐναγομένου τὴν ὀνομασίαν τοῦ δικαστηρίου ἐνώπιον τοῦ ὁποίου διεξάγεται ἡ ὑπόθεσις, τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον τῆς συντάξεως αὐτῆς καὶ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐνάγοντος ἢ τοῦ πληρεξουσίου αὐτοῦ. 2) Μνείαν τοῦ δικαιώματος τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ ἐνάγων νὰ κάμῃ τὴν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ἐναγομένου καὶ τῶν περιστατικῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζει τὰς ἀξιώσεις του καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ προτείνῃ αὐτὰ κατὰ τοῦ ἐναγομένου τούτου. Ἐν τῇ ἀναφορᾷ τῶν γεγονότων τούτων στηρίζεται ἡ ἐνεργητικὴ καὶ παθητικὴ νομιμοποίησις τῆς ἀγωγῆς ἤτοι ἡ δικαιολογία ὅτι τὸ μὲν δικαίωμα ἀνήκει εἰς τὸν ἐνάγοντα ἡ δὲ ὑποχρέωσις εἰς τὸν ἐναγόμενον. 3) Τὴν ἱστορικὴν βάσιν καὶ τὸν νόμιμον λόγον. Καὶ τῆς μὲν προσωπικῆς ἀγωγῆς ἱστορικὴν βάσιν ἀποτελεῖ ἡ νομικὴ πρᾶξις ἐξ ἧς ἀπορρέει ἡ ὑποχρέωσις τοῦ ἐναγομένου, τῆς δὲ πραγματικῆς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα ἐξ ὧν περιῆλθεν εἰς τὸν ἐνάγοντα τὸ διὰ τῆς ἀγωγῆς διεκδικούμενον πραγματικὸν δικαίωμα. 4) Ἀκριβῆ περιγραφὴν τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς αἰτήσεως τὴν ὁποίαν ἀπευθύνει πρὸς τὸν ἐναγόμενον. 5) Ἐπὶ τῶν πραγματικῶν καὶ μικτῶν ἀγωγῶν καὶ ἀκριβῆ προσέτι περιγραφὴν τῆς ἰδιότητος καὶ τῆς στάσεως τοῦ ἀκινήτου ἀναφερομένου καὶ τοῦ δήμου ἐν ᾧ κεῖται.

Κατὰ τὸ ἄρθρον 462 τῆς Κρητικῆς Πολ Δικονομίας ἐπέρχεται ἀκυρότης τοῦ δικογράφου τῆς ἀγωγῆς μόνον ὅταν ἐκ τῆς μὴ τηρήσεως τῶν ἀνωτέρω διατάξεων, αἱ ὁποῖαι ὁμοίως διατυποῦνται καὶ ἐν αὐτῇ, προκύπτει κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου ἀπόλυτος ἀσάφεια περὶ τῶν προσώπων τῶν διαδίκων τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαφορᾶς, τῆς θέσεως τοῦ ἀκινήτου ἢ τοῦ δικαστηρίου ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐγείρεται ἡ ἀγωγή.

Κατὰ τὴν πρώτην τὸ βραδύτερον ἐπ' ἀκροατηρίου συνεδρίασιν δύναται ὁ ἐνάγων νὰ συμπληρώσῃ καὶ βελτιώσῃ τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ διὰ νέων προτάσεων καθ' ὅσον αὗται περιείχοντο τοὐλάχιστον σιωπηλῶς ἢ ἐκ πλαγίου εἰς τὴν προκαταρκτικὴν αἴτησιν ἢ εἶναι ἁπλῶς ἐπιβοηθητικαί. Ἐπ' οὐδενὶ ἐν τούτοις λόγῳ ἐπιτρέπεται ὑποβολὴ νέου ἰσχυρισμοῦ διὰ τοῦ ὁποίου μεταβάλλεται ἡ βάσις τῆς ἀγωγῆς.

Ἐν τῷ αὐτῷ δικογράφῳ δύνανται νὰ ἑνωθῶσι πολλαὶ ἀγωγαὶ εἴτε πλείονες ἀπαιτήσεις τοῦ αὐτοῦ ἐνάγοντος κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐναγομένου εἴτε δυνάμει τῆς αὐτῆς βάσεως εἴτε δυνάμει ἄλλης. Ἡ τοιαύτη ἕνωσις τῶν ἀγωγῶν καλεῖται *σώρευσις* ἀγωγῶν ἐξ ἀντικειμένου. Τοιαύτη σώρευσις ἐπιτρέπεται ὅταν αἱ ἀγωγαὶ δὲν ἀντιφάσκουσι πρὸς ἀλλήλας καὶ ὑπάγονται πᾶσαι εἰς τὴν αὐτὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἁρμοδιότητα. Ὡσαύτως δύνανται νὰ ἑνωθῶσι ἐν τῷ αὐτῷ δικογράφῳ αἰτήσεις πολλῶν ἐναγόντων κατὰ τοῦ αὐτοῦ ἐναγομένου ἢ ἑνὸς ἐνάγοντος κατὰ πολλῶν ἐναγομένων ὅταν συντρέχῃ περίπτωσις ὁμοδικίας· ἀλλ' ἐὰν τοῦτο προκαλῇ σύγχυσιν δύναται νὰ διαταχθῇ ὁ χωρισμὸς ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Ἀκύρωσις τοῦ δι-

Digitized by Google

κογράφου τῆς ἀγωγῆς καὶ ὄχι χωρισμός ἐπέρχεται ὅταν δύο ἢ πλείονα πρόσωπα συνενάγωνται ἐπὶ τῇ βάσει πολλῶν ἀπαιτήσεων μὴ κοινῶν εἰς πάντας. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει ἐὰν συνενάγωσι δύο ἢ πλείονες μὴ συνδεόμενοι διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ὁμοδικίας (Πολ. Δικ. 535, 537).

Σημειωτέον ὅτι ὁ ἐξωτερικὸς τύπος τοῦ δικογράφου τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἔγγραφος (Πολ. Δικον. ἄρθ. 132). Ἐπιτρέπεται ἐν τούτοις κατὰ τὸν νέον νόμον 1699 εἰς τὸν παθόντα νὰ παραστῇ ἄνευ ἐγγράφου προδικασίας τὸ πρῶτον ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου τοῦ ποινικοῦ δικαστηρίου νὰ ζητήσῃ χρηματικὴν ἱκανοποίησιν παρὰ τοῦ κατηγορουμένου, δι' ἣν ὑπέστη ψυχικὴν ὀδύνην ἐκ τοῦ ἀδικήματος.

Ἀποτελέσματα τῆς ἀγωγῆς. Διὰ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς ἐπέρχονται τ' ἀκόλουθα ἀποτελέσματα: 1) διακόπτεται ἡ παραγραφή, 2) τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς καθίσταται ἐπίδικον ἀπαγορευομένης ἐπ' αὐτοῦ πάσης καινοτομίας καὶ μεταβολῆς, 3) καθίστανται τοκοφόροι αἱ χρεαπαιτήσεις καὶ ὁ ἐναγόμενος κακῆς πίστεως νομεὺς (Π. Δ. 156).

Διὰ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὸ πινάκιον ἡ ἀγωγὴ ἐπιφέρει τὴν προτίμησιν μεταξὺ πολλῶν ἐξ ἴσου ἁρμοδίων δικαστηρίων, τὸ ἀμετάβλητον τῆς ἁρμοδιότητος καὶ ἐὰν ὁ ἐναγόμενος διαρκούσης τῆς δίκης μεταβάλῃ κατοικίαν ὡς καὶ τὴν μεταβίβασιν τῶν δικαιωμάτων εἰς τοὺς κληρονόμους πλὴν τῶν καθαρῶς προσωπικῶν (Πολ. Δικ. 575).

Τ' ἀνωτέρω ἀποτελέσματα παύουν ὅταν ἡ ἀγωγὴ ἀπορριφθῇ ὡς ἀπαράδεκτος ἢ ἀνυποστήρικτος, ὁ ἐνάγων παραιτηθῇ αὐτῆς ἢ περατωθῇ ἡ δίκη ἐξ ἄλλης αἰτίας (Πολ. Δικ. 157).

Ἀπόσβεσις ἀγωγῆς. Αἱ ἀγωγαὶ καταλύονται ὅταν καταλυθῇ καὶ τὸ δίκαιον οὗτινος εἰσὶ συνακόλουθοι. Ἐνίοτε ὅμως ἡ καταλυτικὴ αἰτία ἀποχωρίζει τὴν ἀγωγὴν τοῦ δικαιώματος ἐπηρεάζουσα ἐκείνην οὐχὶ ὅμως τοῦτο καὶ ἐπάγεται ἀποτέλεσμα α) Ἀφαιρεῖ τοῦ δικαίου τὴν ἐναγωγὴν ὅτε τοῦτο ὑφίσταται ἀλλ' ἐστερημένον τοῦ μέσου τῆς δικαστικῆς ἐπιδιώξεως ὡς λ. χ. ὅταν ἡ ἐνοχικὴ σχέσις καθίσταται φυσικὴ ἐνοχὴ β) Καθιστᾷ ἀδρανῆ τὴν ἀγωγὴν ἐμμέσως δὲ καὶ τὸ δίκαιον. Τοιαύτην δὲ δύναμιν ἔχει ἡ παραγραφὴ καὶ αἱ ἀνατρεπτικαὶ ἐνστάσεις γ) Καταργεῖ τὴν συγκεκριμένην καὶ καθ' ὡρισμένου προσώπου γεννηθεῖσαν ἀξίωσιν. Οὕτω ἐπὶ ἐμπραγμάτων ἀγωγῶν οἵα ἡ διεκδικητικὴ καὶ ἡ περὶ κληρονομίας ἅμα ὁ κατέχων τὸ πρᾶγμα παύσῃ τοῦ κατέχειν αὐτὸ μεταβῇ δὲ τοῦτο εἰς τὴν κατοχὴν ἄλλου, ἀποσβέννυται ἡ κατὰ τοῦ πρώτου ὑφισταμένη ἀξίωσις περὶ ἀποδόσεως τοῦ πράγματος. Ὁ θάνατος ἐπάγεται ἀπώλειαν τοῦ δικαίου ἑπομένως καὶ τῆς ἀγωγῆς. Ἐπὶ περιουσιακῶν δικαίων κρατεῖ ὁ κανὼν ὅτι αἱ ἀγωγαὶ δίδονται κληρονόμοις καὶ κατὸ τῶν κληρονόμων. Τοῦ κανόνος τούτου ὑπάρχουσιν αἱ ἀκόλουθοι ἐξαιρέσεις. Δὲν μεταβαίνουσιν εἰς τοὺς κληρονόμους αἱ δημοτικαὶ ἀγωγαὶ ὡς ποινικαί, αἱ ἀγωγαὶ φιλοτιμίας εἰς ἃς ἀνήκουσι ἡ μέμψις διαθήκης ἢ δωρεᾶς καὶ ἡ ἀνάκλησις δωρεᾶς λόγῳ ἀχαριστίας, ἡ ἀγωγὴ ὕβρεως, ἡ ἀγωγὴ περὶ τῶν ὑπαιτίου διαζυγίου κερδῶν, ἡ περὶ προσβολῆς μνήματος, ἡ ἀγωγὴ κατᾶ τοῦ ἐμποδίζοντος τὸν ἐνταφιασμὸν νεκροῦ, ἡ ἀγωγὴ περὶ τῶν ἐκχυθέντων ἕνεκα τοῦ ἐκ χύσεως τραυματισμοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου, ἡ ἀγωγὴ κατὰ τοῦ λαβόντος τι ἵνα κακοβούλως ἐγείρῃ ἢ μὴ ἐναντίον τινὸς δίκην. (Βασιλικὰ (28-815) (39-1-6, 7, 12 37) (41-4-9) (59-1-9) 60-23-6) (60-31-5) (66-21. 13 καὶ 27).

Κατὰ τῶν κληρονόμων τοῦ διαπράξαντος ἀδίκημα δὲν κινοῦνται ποινικαι ἀγωγαὶ οὐδὲ αὐταὶ αἱ διώκουσαι χρηματικὴν ποινήν, ἀλλὰ κινοῦνται καὶ κατ' αὐτῶν αἱ σκοποῦσαι τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἐκ τοῦ ἀδικήματος ζημιῶν. Ὑποχρεοῦνται ὡσαύτως οἱ κληρονόμοι εἰς τὴν καταβολὴν τῶν ἐναντίον τοῦ κληρονομηθέντος κατεψηφισμένων χρηματικῶν ποινῶν, προστίμων καὶ δικαστικῶν ἐξόδων. (Ποιν. Δικονομ. ἄρθρ. 548).

Αἱ ἐκ συμβάσεων ἢ οἱονεὶ συμβάσεων ἀγωγαὶ αἱ στηριζόμεναι ἐπὶ δόλου τοῦ κληρονομηθέντος δύνανται νὰ ἐγερθῶσι κατὰ τῶν κληρονόμων περὶ τοῦ ὅλου καὶ ὄχι μόνον εἰς τὸ περιελθόν.

Διαίρεσις τῶν ἀγωγῶν. Ὡς ἐκ τοῦ δικαίου ἐξ οὗ παράγονται αἱ ἀγωγαὶ διαιροῦνται εἰς προσωπικὰς καὶ ἀπροσώπους. Αἱ προσωπικαὶ ἀγωγαὶ στηρίζονται ἐπὶ νομικῶν σχέσεων αἵτινες σκοποῦσι μόνον τὴν παροχὴν ὑπὸ προσώπου καὶ ἐξαντλοῦνται ἅμα τῇ παροχῇ. Κατὰ κανόνα ἡ πρᾶξις τῆς συστάσεως τοῦ δικαιώματος ὁρίζει ὀνομαστὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἐναγομένου.

Πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀγωγαὶ αἱ ἔχουσαι βάσιν δίκαιον ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ἀσχέτως πρὸς τὸ πρόσωπον ὑπάρχον εἰσὶν ἀπρόσωποι περιλαμβάνουσαι οὐ μόνον τὰς πραγματικὰς ἀγωγὰς ἀλλὰ καὶ τὰς τῆς προσωπικῆς καταστάσεως. Αἱ ἀπρόσωποι (in rem) εἰσὶ πᾶσαι αἱ μὴ ἐνοχικαὶ ἀγωγαί. Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ὑπάγονται 1) αἱ ἐμπράγματοι ἀγωγαὶ διὰ τῶν ὁποίων προστατεύονται τὰ ἐμπράγματα δίκαια τῆς κυριότητος, τῶν δουλειῶν, τοῦ ἐνεχύρου, τῆς ἐμφυτεύσεως καὶ τῆς ἐπιφανείας. 2) Ἡ περὶ κληρονομίας ἀγωγὴ ἥτις λόγῳ τοῦ ὅτι ἔχει ἀντικείμενον ὁμάδα πραγμάτων εἶναι γενικὴ ἐμπράγματος ἀγωγή. 3) Αἱ προκριματικαὶ ἀγωγαὶ διὰ τῶν ὁποίων προστατεύεται πρὸ πάντων ἡ προσωπικὴ τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις, ἐλευθερία, πατρικὴ ἰδιότης, συζυγικὴ ἰδιότης κτλ. Σημειωτέον ἐν τούτοις ὅτι ὑπάρχουσι προσωπικαὶ ἀγωγαὶ ἔχουσαι ἀόριστον ἐν ἀρχῇ τὸν ἐναγόμενον, οὗ ἕνεκα ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν actiones ni rem sriptae. Εἰς ταύτας ὑπάγονται ἡ ἀγωγὴ τοῦ φόβου, ἡ περὶ ἐπιδείξεως ἢ παραστάσεως, ἡ περὶ πλησμονῆς ὀμβρίου ὕδατος, τὸ κατὰ βίαν ἢ λάθρα παράγγελμα καὶ ἡ περὶ κλοπιμαίων ἀγωγή. Καὶ ἀντιθέτως ὑπάρχουσιν ἀπρόσωποι ἀγωγαὶ ἔχουσαι ὡρισμένον τὸν ἐναγόμενον. Τοιαῦται ἀγωγαὶ εἶναι ἡ περὶ κληρονομίας καθ' ὃ ἁρμόζουσα μόνον κατ' ἐκείνου ὅστις κατέχει κληρονομικὰ πράγματα pro herede ἢ pro possessore καὶ ἡ παυλιανὴ ἀγωγὴ ἥτις δίδεται εἰς τὸν δανειστὴν κατὰ τοῦ λαβόντος τὸ πρᾶγμα ὑπὸ ὀφειλέτου πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πληρωμῆς.

Ὑπάρχουσιν ἀγωγαὶ αἵτινες μετέχουσι τοῦ τε προσωπικοῦ καὶ ἐμπραγμάτου στοιχείου καλούμεναι διὰ τοῦτο μικταί. Τοιαῦται εἶναι ἡ περὶ διαιρέσεως κοινοῦ πράγματος, ἡ περὶ ὁροθεσίων, ἡ περὶ διανομῆς κληρονομίας καὶ τὸ παράγγελμα uti possidetis. Ὡς ἐκ τοῦ ἀντικειμένου περὶ τὸ ὁποῖον στρέφεται ὁ δικαστικὸς ἀγὼν αἱ ἀγωγαὶ διακρίνονται εἰς διατηρητικὰς καὶ αὐξητικάς, εἰς εὐθείας καὶ ἀντιστρόφους, εἰς κινητὰς καὶ ἀκινήτους εἰς actiones possessoriae καὶ actiones petitoriae καὶ εἰς δημοτικάς.

Ὡς ἐκ τῆς νομοθετικῆς αὐτῶν πηγῆς αἱ ἀγωγαὶ διακρίνονται εἰς ἀστικὰς (civiles) actiones honorariae, actiones utiles καὶ condictiones ex lege.

Ἡ διάκρισις τῶν ἀγωγῶν εἰς actiones ordinariae, extraordinariae, interdicta, actiones vulgares, actiones stricti juris, actiones bonae fidei καὶ actiones arbitrariae ἀνήκει εἰς τὴν δικονομίαν τῶν Ρωμαίων.

Αἱ ἀγωγαὶ αὗται ἔλαβον τὸ ὄνομα ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς διαδικασίας καθ' ἣν ἑκάστη αὐτῶν ἐδικάζετο καὶ ἥτις διεκρίνετο εἰς τακτικὴν (ordinaria) καὶ ἔκτακτον (extraordinaria). Ἡ τακτικὴ δίκη παρὰ ρωμαίοις διῃρεῖτο μέχρι τέλους τῶν ἐθνικῶν αὐτοκρατόρων εἰς δύο στάδια. Τὸ πρῶτον περιελάμβανε τὴν διαδικασίαν ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος (in jure), τὸ δεύτερον τὴν διαδικασίαν ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ. Ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος ἐγίνετο ἡ ἐξακρίβωσις τῆς διαφορᾶς καὶ ἐπήρχετο συμφωνία μεταξὺ τῶν διαδίκων περὶ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ δικαστοῦ ἥτις ἐκυροῦτο ὑπ' αὐτοῦ. Ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ ἐγίνετο ἡ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀνάκρισις τῆς ὑποθέσεως καὶ ἡ ἔκδοσις τῆς ἀποφάσεως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποδείξεων. Ὁ ἐνάγων ἐκάλει αὐτοπροσώπως τὸν ἀντίδικον νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τοῦ ἄρχοντος διὰ τῆς ρητῶς καθιερωμένης φράσεως «πορεύου εἰς τὸ δικαστήριον — age in jus» εἰς τὴν ὁποίαν ἀπήντα οὗτος «ἐπὶ τίνι με προσκαλεῖς εἰς τὸ δικαστήριον—Qui me in jus vocas» εἰς τὴν ὁποίαν ἀνταπήντα ὁ ἐνάγων «ἐκεῖ πρὸ τοῦ πραίτωρος θὰ σοῦ εἴπω, ἀλλ' ἐγὼ σὲ προσκαλῶ εἰς τὸ δικαστήριον». Ἐὰν ὁ ἐναγόμενος δὲν ὑπήκουεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην ἢ ἀπεπειρᾶτο νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν ἐπετρέπετο εἰς τὸν ἐνάγοντα νὰ συλλάβῃ αὐτὸν ἐκ τοῦ τραχήλου καὶ διὰ βίας νὰ τὸν σύρῃ πρὸς τὸν πραίτωρα. Τῆς βιαίας ταύτης προσαγωγῆς ἠδύνατο ν' ἀπαλλαγῇ ὁ ἐναγόμενος διὰ τῆς παροχῆς ἐγγυήσεως ὅτι θὰ προσέλθῃ κατὰ τὴν τακτὴν ἡμέραν. Ἐὰν προέβαλεν ἀσθένειαν ἢ ἀδυναμίαν λόγῳ γήρατος ὁ ἐνάγων ὤφειλε νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν ὑποζύγιον ὄχι ὅμως καὶ ἅμαξαν.

Κατὰ τὴν πρὸς ἐμφάνισιν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν ὁ πραίτωρ ἠκροᾶτο τῶν διαδίκων καὶ ἐὰν ὁ ἐναγόμενος ὡμολόγει τὰς ἀξιώσεις τοῦ ἐνάγοντος ἐπερατοῦτο ἡ διαφορὰ ἐὰν ὅμως ἠρνεῖτο τὴν πραγματικὴν βάσιν τῆς ἀγωγῆς ἢ ἀντέτασσε κατ' αὐτῆς ἐνστάσεις συνετάσσετο ὑπὸ τοῦ πραίτορος καὶ παρεδίδετο εἰς τὸν ἐνάγοντα διαταγὴ (formula) περιέχουσα τὴν ἔνδειξιν τῆς ἐπιδίκου διαφορᾶς (demonstratio), τὴν ἔνδειξιν τῆς νομίμου αἰτίας τῆς ἀγωγῆς (intentio) πολλάκις τὴν παραγγελίαν πρὸς τὸν δικαστὴν νὰ καταδικάσῃ ἢ ν' ἀθωώσῃ (condamnatio) καὶ ἐνίοτε τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταβιβάσῃ τὴν κυριότητα ἢ ἐμπράγματα δικαιώματα (adjudicatio). Οὕτω ἐπερατοῦτο ἡ ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος διαδικασία καὶ ἤρχετο ἡ ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ.

Ἡ διαδικασία αὕτη καθ' ὃ ἀποτελοῦσα τὸν κανόνα καθ' ὃν ἡ δίκη διεξήγετο ἐκαλεῖτο τακτικὴ αἱ δὲ κατ' αὐτὴν δικαζόμεναι ἀγωγαὶ actiones ordinariae. Ἐνίοτε ἐν τούτοις ὁ ἄρχων ἀντὶ νὰ παραπέμψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν δικαστὴν ἐκράτει αὐτὴν καὶ τὴν ἐξεδίκαζεν ὁριστικῶς. Ἡ διαδικασία αὕτη ἦτο ἔκτακτος καὶ αἱ κατ' αὐτὴν δικαζόμεναι ἀγωγαὶ ὠνομάζοντο extra ordinariae actiones. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ ἐξαίρεσις μετετράπη εἰς κανόνα καὶ οἱ ἄρχοντες ἀπέβησαν οἱ κύριοι παράγοντες τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης.

Ἡ κατὰ τὸν ἄνω τρόπον κλῆσις τοῦ ἐναγομένου ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος διήρκεσε μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου ὅτε εἰσήχθη ἡ διαδικασία τῆς ἀνακοινώσεως τῆς δίκης (Litis denuntiatio). Κατ' αὐτὴν αὐτὸς ὁ ἐνάγων ἐνώπιον μαρτύρων ἀνεκοίνου πρὸς τὸν ἐναγόμενον τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης καὶ ἔταττε τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὤφειλε νὰ προσέλθῃ ἐνώπιον τοῦ πραίτωρος. Ἡ τοιαύτη κατὰ τοιοῦτον τρόπον γενομένη ἀνακοίνωσις ἐστέρει τὸν ἐναγόμενον τῆς ἐνστάσεως τῆς ἀναβολῆς τῆς συζητήσεως δι' ἄλλην δικάσιμον.

Τόσον ἡ κλῆσις ὅσον καὶ ἡ ἀνεκοίνωσις τῆς δίκης ἐγένοντο αὐτοπροσώπως καὶ προφορικῶς ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος ἄνευ τῆς μετοχῆς δημοσίου τινὸς λειτουργοῦ καὶ ἀπετέλουν πράξεις ὅλως ἰδιωτικῆς φύσεως. Πρῶτος ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος διὰ *κελεύσεως* αὐτοῦ διέταξε νὰ γίνεται δι' ἐκθέσεως συντασσομένης ἐνώπιον δημοσίου λειτουργοῦ καὶ τῆς ὁποίας ἀντίγραφον ἐπεδίδετο εἰς τὸν ἐναγόμενον.

Κατὰ τὴν κρατήσασαν διαδικασίαν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπεβλήθη ὡς ὑποχρέωσις τοῦ ἐνάγοντος νὰ προσάγῃ ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος δικόγραφον ἀγωγῆς, *βιβλίον αἰτιάσεως* καλούμενον, τὸ ὁποῖον περιεῖχε τὴν αἰτίαν τῆς ἀγωγῆς καὶ ὑπεγράφετο ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος ἢ τοῦ *ταβουλαρίου.* Τῇ αἰτήσει τοῦ ἐνάγοντος ὁ δικαστὴς ἐξέδιδεν ἀπόφασιν, *διαλαλιὰν* λεγομένην, διὰ τῆς ὁποίας ἐκλητεύετο ὁ ἐναγόμενος καὶ διετάσσετο ἡ πρὸς αὐτὸν ἐπίδοσις τοῦ *βιβλίου αἰτιάσεως.* Ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς τοιαύτης κοινοποιήσεως ἀποδεικνυομένης διὰ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ἐναγομένου τιθεμένης ἐν *ἀντιβίβλῳ* ὤφειλεν οὗτος νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου.

Καὶ ἐν τῷ παλαιῷ ἀττικῷ δικαίῳ ἡ προδικασία διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς δίκης ἦτο ἔγγραφος. Τὸ δικόγραφον τῆς ἀγωγῆς ὀνομαζόμενον *λῆξις* ἢ *ἔγκλημα δίκης* ἢ ἁπλῶς *ἔγκλημα* κατετίθετο ἐνώπιον τοῦ ἄρχοντος ὅστις ἐνήργει τὴν ἀνάκρισιν τῆς ὑποθέσεως πρὸ τῆς παραπομπῆς αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ. Παρ' αὐτῷ προσερχόμενος ὁ ἐναγόμενος ἠδύνατο νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν λεπτομερειῶν τῆς ὑποθέσεως δι' ἣν ἐνήγαγεν αὐτὸν ὁ ἐνάγων.

(Γενικαὶ Ἀρχαὶ Οἰκονομίδου § 80. Γ. Ἀρ. Παπαρρηγοπούλου § 412. Γ. Ἀρ. Καλλιγᾶ § 237. Γ. Ἀρ. Dernburg § 127. Φλεγαΐτου Λεξικὸν Νομικῆς Πολ. Δικονομ. Οἰκονομίδου - Λιβαδᾶ. Πολ. Δικον. Δυοβουνιώτου. Βασιλικά, ἔκδοσις Ι. Ζέπου. Κωνσταντοπούλου Ἑρ. Π. Δικονομίας § 90. Ἱστορία καὶ εἰσηγήσεις τοῦ Δημαρᾶ).

Σ. ΚΩΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΓΩΓΗ (ΕΝ ΤΗι ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗι)

Ι. Ἔννοια. Ἐκ πάντων τῶν ζώντων ὄντων ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἀτελέστατον κατὰ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως. Αἱ ὁρμαὶ καὶ τὰ ἔνστικτα αὐτοῦ δὲν εἶναι οὔτε τόσον πολλά, οὔτε τόσον σαφῶς ὡρισμένα, ὅσον εἰς τὰ λοιπὰ ζῷα. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ὑπὲρ πᾶν ζῷον ἔχει ἀνάγκην τῆς πολυμερεστάτης καὶ μακροτάτης φροντίδος τῶν ἐνηλίκων. Οὕτω τὸ καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου κεκυρωμένον συμπέρασμα, ὅτι οὗτος εἶναι ζῷον κοινωνικὸν (πολιτικὸν κατ' Ἀριστοτέλη), ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὡς ἄτομον, ἤτοι ἔξω πάσης μικροτέρας ἢ μεγαλυτέρας κοινωνίας, οὐδέποτε φαίνεται ὑπάρξας, φαίνεται κυρούμενον καὶ ἐκ τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης τῆς βοηθείας τῶν ἐνηλίκων, τὴν ὁποίαν ἔχει ὁ ἀνήλικος. Ἡ δὲ βοηθεία αὕτη φαίνεται μὲν ἐκ πρώτης ὄψεως ἀναφερομένη κυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν καὶ δὴ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡλικίας καὶ κατὰ τὰς πρώτας περιόδους τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ὅμως οὐκ ὀλίγον ἐπιδρᾷ *ἀνέκαθεν* ὁ ἐνήλικος καὶ ἐπὶ τῆς ψυχικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνηλίκου. Διότι πᾶς ἄνθρωπος οἱοσδήποτε συναναστρεφόμενος μὲ παιδιά, χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώκῃ καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἐννοῇ, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχῆς αὐτῶν ἐπ' ἀγαθῷ ἢ ἐπὶ κακῷ δι' αὐτῆς ταύτης τῆς παρουσίας του, διὰ τῆς συναναστροφῆς, διὰ τοῦ παραδείγματος. Ὑφίσταται λοιπὸν ἡ ψυχὴ τοῦ παιδὸς τὴν ἐπίδρασιν τῶν γονέων, τῶν ἀδελφῶν, τῶν ὑπηρετῶν, τῶν συμπαικτόρων, τῶν γειτόνων, τῶν βιβλίων, τῶν ἐφημερίδων, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκει κτλ.

Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τοῦ παιδὸς τελεῖται καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν περιστοιχιζόντων ζῴων, τῶν φυτῶν, τῶν ἔργων τῆς ἀνθρωπίνης ἐργασίας, τοῦ κλίματος, τοῦ ἐδάφους καὶ παντὸς ἀψύχου ὄντος. Μεγαλυτέρα δὲ εἶναι ἡ ἐπίδρασις ἡ ἐκ τῶν ζῴων καὶ δὴ ἡ ἐκ τῶν οἰκειοτέρων, παρὰ ἡ ἐκ τῶν φυτῶν καὶ ἡ ἐκ τῶν ἀψύχων προερχομένη· τὰ κινούμενα δὲ πάλιν ἐπιδρῶσι πολὺ περισσότερον ἢ τὰ μὴ κινούμενα.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁλόκληρον τό τε ἔμψυχον καὶ τὸ ἄψυχον περιβάλλον ἀσκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ δὲ τὰς πρώτας περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος ἡ ἐπίδρασις αὕτη τοῦ τε ἐμψύχου καὶ ἀψύχου περιβάλλοντος τελεῖται ὅλως ἀσυνειδήτως, ἄνευ δηλ. σχεδίου καὶ σκοποῦ τινος. Ἀλλ' εἰς ἀνωτέρας βαθμίδας τοῦ πολιτισμοῦ οἱ ἐνήλικοι διανοοῦνται πῶς πρέπει νὰ ρυθμίσωσι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνηλίκων, ἡ πεπολιτισμένη ἀνθρωπότης ὑποβοηθεῖ καὶ συνειδητῶς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων, χωρὶς βέβαια τὰ δύναται νὰ ἐξοβελίσῃ τὴν ἀκουσίαν καὶ ἀσυνείδητον ἐκείνην ἐπίδρασιν, περὶ τῆς ὁποίας ἀνωτέρω

Digitized by Google

εἴπομεν καὶ ἥτις καὶ εἰς κοινωνίας τὰ μάλιστα προηγμένας ἀποτελεῖ σπουδαιότατον καὶ τὸν διαρκέστατον παράγοντα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ ταῦτα ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρώπου τελεῖται τὸ μὲν ὑπὸ τὴν ἀκουσίαν ἐπίδρασιν τῶν ἐνηλίκων καὶ τοῦ λοιποῦ ἐμψύχου καὶ ἀψύχου περιβάλλοντος, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ τὴν συνειδητὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐνηλίκων, οἱ ὁποῖοι ἔν τινι μέτρῳ δύνανται νὰ ρυθμίζωσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν βούλησιν καὶ τὴν ἐκ τοῦ λοιποῦ περιβάλλοντος ἐπίδρασιν. Ἐκ τῆς διττῆς ταύτης ἐπιδράσεως μόνον τὴν ἑκουσίαν, τὴν συνειδητήν, τὴν συστηματικὴν τῶν ἐνηλίκων ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνηλίκων καλοῦμεν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ *Ἀγωγήν*.

Ἡ λέξις ἀγωγὴ σημαίνει ἐνταῦθα, ὅτι ὑπάρχον τι ἐν τῷ παιδί, ὡς ἐν σπέρματι, πρέπει νὰ ἀχθῇ εἰς φῶς διὰ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως. Ἐκφράζει λοιπὸν ἄριστα τὴν σύγχρονον ὀρθὴν θεωρίαν τῆς ἀγωγῆς, οἵα αὕτη θέλει ἀναπτυχθῇ ὑφ' ἡμῶν ἐν τοῖς ἑξῆς.

II. ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἐπικρατεῖ ἀνέκαθεν μεγάλη ἀσυμφωνία.

Οὕτω λ. χ. ἐνῷ ἡ κλασσικὴ ἀρχαιότης ἐπεδίωκε τὴν μόρφωσιν ἀγαθῶν πολιτῶν (ἐκ τῶν νεωτέρων ἀξιοῖ τοῦτο κυρίως ὁ Κερσενστάϊνερ), ὁ μέσος αἰὼν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς ἔθετε τὴν θρησκευτικὴν μόρφωσιν. Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἐπικρατεῖ ὡς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς κατ' ἀρχὰς μὲν ἕνεκα τῆς ἀναβιώσεως τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων κλασσικῶν συγγραφέων ἡ μόρφωσις τῶν νέων κατὰ πρότυπον τῶν ἀρχαίων, τοὺς ὁποίους ὑπελάμβανον ὡς τοὺς τελειωτάτους ἀνθρώπους (μόρφωσις ἀνθρωπιστική). Βραδύτερον δὲ ἡ μεγάλη ἀνάπτυξις των φυσικῶν ἐπιστημῶν δημιουργεῖ παρὰ πολλοῖς ὡς σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς τὴν γένεσιν ἀνθρώπων δυναμένων νὰ ἐπιδιώκουν μετ' ἐπιτυχίας τὸ χρήσιμον ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ, τὴν ὑλικὴν ὠφέλειαν. Ἀλλὰ καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν μόρφωσιν τινὲς ἔθεσαν νεωστὶ μονομερῶς ὡς σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς. Τέλος δὲ ὑπὸ πολλῶν, κυρίως ὑπὸ τοῦ Ἕρβάρτου καὶ τῆς Σχολῆς αὐτοῦ, τίθεται σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ὁ ἰσχυρὸς ἠθικὸς χαρακτήρ.

Ἐν μέσῳ τῆς συγχύσεως ταύτης τῶν περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς γνωμῶν, τῆς ὁποίας εἰκόνα παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστορία καὶ ἡ νῦν κατάστασις τῆς παιδαγωγικῆς, νομίζομεν, ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν ἔννοιάν τινα, ὑπὸ τὴν ὁποίαν νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐσωτερική, ὀργανικὴ ὑπαγωγὴ παντὸς ὅ,τι ὑγιὲς ἐνέχει ἕκαστος τῶν εἰρημένων μονομερῶν σκοπῶν τῆς ἀγωγῆς, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων αὐτὸν καθ' ἑαυτὸν μονομερῶς δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν. Ἡ ἔννοια αὕτη εἶναι καθ' ἡμᾶς *ἡ τῆς προσωπικότητος*.

Περὶ δὲ ταύτης ὡς τῆς κυρίας ἐν τῇ παιδαγωγικῇ καθ' ὅλου ἐννοίας ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ἐκτενέστερον ἐνταῦθα.

Πᾶς ἄνθρωπος ὡς ἄτομον ἢ κάλλιον εἰπεῖν πᾶν πρόσωπον, εἶναι τι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πολύπλοκον, σύνθετον, ἀλλὰ καὶ μονοειδὲς καὶ ἑνιαῖον· σύγκειται μέν, ἐκ πλήθους πολλῶν μερῶν καὶ ὀργάνων καὶ πολλῶν ἐπὶ μέρους ἐνεργειῶν, ἀλλ' ὅμως πάντα ταῦτα εἶναι πρὸς ἄλληλα ὀργανικῶς συνηνωμένα εἰς ἄρρηκτον ἑνότητα ἰδιαζούσης φύσεως καὶ ἰδιαιτέρας ἀξίας. Τὸ πρόσωπον, (προτιμῶμεν τὴν λέξιν ταύτην κατὰ Στὲρν ἀντὶ τῆς λέξεως ἄτομον), χαρακτηρίζεται διὰ τούτου, ὅτι κατορθώνει παρὰ τὰς πολλὰς ἐπὶ μέρους ἐνεργείας νὰ διατηρῇ ἑνιαίαν, σκόπιμον αὐτενέργειαν. Τὸ πρόσωπον διαφέρει κατὰ ταῦτα τοῦ πράγματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ὄν τι συγκείμενον μὲν ἐκ πολλῶν μερῶν, ἀλλ' ἐστερημένων ἑνότητος ἐχούσης ἰδιάζουσαν φύσιν καὶ ἰδιαιτέραν ἀξίαν. Τὸ πρᾶγμα ὑποκείμενον εἰς πολλὰς ἐπὶ μέρους ἐνεργείας στερεῖται ἑνιαίας σκοπίμου αὐτενεργείας.

Παρὰ τὴν ἑνιαίαν ἰδιάζουσαν αὐτῷ σκόπιμον αὐτενέργειαν τοῦ προσώπου, ἤτοι τοῦ ἀνθρώπου λαμβανομένου καθ' ἑαυτὸν ὡς ἄτομον, περιλαμβάνονται κατὰ κανόνα εἰς αὐτὸ ἅπασαι αἱ γενικαὶ ἀνθρώπινοι σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ λειτουργίαι· ἀλλ' ἡ ἰδιάζουσα ἑκάστου προσώπου, ἡ διακρίνουσα αὐτὸν παντὸς ἄλλου, φύσις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν εἶναι συντεθειμέναι ἐν αὐτῷ αἱ λειτουργίαι αὗται. Τὰ πρόσωπα διαφέρουν ἀλλήλων, καθ' ὅσον, παρὰ τούτῳ μὲν προέχει αὕτη ἢ αὗται, παρ' ἐκείνῳ δὲ ἐκείνη ἢ ἐκεῖναι, παρὰ τρίτῳ δέ τινι ἄλλαι λειτουργίαι.

Ἡ ἰδιάζουσα λοιπὸν ἑκάστου προσώπου φύσις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἐπικρατήσεώς τινος ἢ τινων λειτουργιῶν, περὶ τὰς ὁποίας συγκεντροῦνται εἰς ἑνότητα ἅπασαι αἱ λοιπαί, καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἰσχύος ἑκάστης αὐτῶν. Χάριν διασαφήσεως ἂς παραθέσωμεν παράδειγμά τι. Ὁ Ὅμηρος ἐνεῖχεν ἁπάσας τὰ ψυχικὰς (καὶ τὰς σωματικάς, ἃς ὅμως ἐν τοῖς ἑξῆς ἐν παρόδῳ μόνον λαμβάνομεν πρὸ ὀφθαλμῶν) λειτουργίας ἤτοι ἀντίληψιν κατ' αἴσθησιν, λογικὴν διανόησιν, παντὸς εἴδους συναισθήματα καὶ βουλήματα, ἀλλ' ὅπερ διέκρινεν αὐτὸν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἦτο ἐκτάκτως ἀνεπτυγμένη φαντασία καὶ συναίσθημα ἰδίᾳ τοῦ κατ' αἴσθησιν καλοῦ· περὶ δὲ τὰς κυρίας ταύτας ἰδιότητας συνηνοῦντο ἐν αὐτῷ ὀργανικῶς εἰς ὅλον τι ἑνιαῖον ἅπασαι αἱ λοιπαὶ διὰ τὸν Ὅμηρον δευτερευούσης σημασίας ψυχικαὶ λειτουργίαι.

Τὸ οὐσιωδέστατον ἐν τῷ Ἀρχιμήδῃ τοὐναντίον ἦτο ὑπέροχος λογικὴ μαθηματικὴ διανόησις, περὶ τὴν ὁποίαν συνεκεντροῦντο ὡς ὅλον τι ἅπασαι αἱ λοιπαὶ ψυχικαὶ ἐνέργειαι.

Πᾶς λοιπὸν ἄνθρωπος εἶναι καθ' ἑαυτόν, καθὼς εἴπομεν, ἰδιαίτερον, μονοειδὲς πρὸς οὐδὲν ἕτερον συμπῖπτον πρόσωπον. Ἀλλὰ πᾶν πρόσωπον δὲν εἶναι συγχρόνως καὶ προσωπικότης. Διότι πρόσωπόν τι δύναται νὰ ἀπαιτήσῃ τὸν τίτλον τῆς προσωπικότητος, ἐὰν διὰ τῆς πραγματικῆς αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ διαπλάσεως σαφῶς καταφαίνεται ὁ ἰδιαίτερος, ἐνδόμυχος αὐτοῦ προορισμός, ἐὰν δηλ. ἐν τῇ πραγματικῇ ζωῇ ἐκδηλοῦνται ἀναμφίλεκτοι αἱ κύριαι, οὐσιώδεις, ἰδιότητες αὐτοῦ συνημμέναι μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀσθενεστέρων εἰς ἑνότητα ἀδιάσπαστον καὶ ἐὰν παραμένῃ συνεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος ἡ τάσις εἰς περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς ἑνότητος ταύτης κατά τε τὸ βάθος καὶ πλάτος αὐτῆς. Ἡ προσωπικότης τείνει τὰς οὐσιωδεστάτας καὶ κυρίως χαρακτηριζούσας πρόσωπόν τι ἰδιότητας εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν τῆς ἰσχύος νὰ ἀναπτύξῃ, ἀλλὰ μετ' αὐτῶν καὶ ἁπάσας τὰς λοιπὰς τὰς διὰ τὴν ὡρισμένην ταύτην προσωπικότητα ἐξ ἀρχῆς δευτερευούσας ἐν ἀδιαλείπτῳ ἑνότητι μετ' ἐκείνων ὡσαύτως εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν ἐν ἑαυτῇ νὰ ἀνελίσσῃ.

Ἡ ἀπόλυτος προσωπικότης κατὰ ταῦτα εἶναι ἰδέα, οὐδέποτε ὑπ' οὐδενὸς δυναμένη ἐν τῷ βίῳ ἐξ ὁλοκλήρου νὰ πραγματοποιηθῇ. Εἰς τὴν πραγματικὴν ζωὴν μόλα ταῦτα ἐπιτρέπεται νὰ καλῶμεν προσωπικότητα τὸν συνεχῶς βαδίζοντα τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ἀπόλυτον ἰδέαν τῆς προσωπικότητος· τὴν ὁδὸν δὲ ταύτην δὲν βαδίζει οὔτε ὁ ἄνθρωπος ὁ ἐστερημένος ἑνότητος οὔτε ὁ αὐθαιρέτως πραγματοποιῶν ἐξ ἑαυτοῦ ὁτὲ μὲν τοῦτο, ὁτὲ δὲ ἐκεῖνο, ἄλλοτε δὲ ἄλλο τι, οὔτε ὁ ἄνθρωπος ὁ περιφρονῶν τὰς ἀντικειμενικάς, τὰς ὑπεράνω παντὸς ἀτόμου κειμένας ἀξίας, ἤτοι τὴν φιλαλήθειαν, τὴν φιλανθρωπίαν, τὸ ἄρχειν ἑαυτοῦ κλπ.

Ἀλλ' ὅμως τὸ ἔντιμον τοῦτο ὄνομα «προσωπικότης» δὲν δύναται νὰ ἀξιώσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ οὔτε ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑποκύπτει εἰς τὰς γενικὰς ταύτας ἀξίας δουλικῶς, ἄνευ σοβαροῦ ἐλέγχου καὶ ἄνευ τῆς κατόπιν αὐτοῦ τοιαύτης προσλήψεως αὐτῶν εἰς ἑαυτόν, ὥστε ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον, ἀξίαι ὑποκειμενικαὶ καὶ ἀξίαι ἀντικειμενικαὶ νὰ συγχωνεύωνται εἰς ἓν τοιοῦτον ὅλον, ἐν τῷ ὁποίῳ οὐδὲν νὰ φαίνεται ἔξωθεν καταγόμενον. Οὔτε ἡ ἄτακτος αὐθαιρεσία λοιπόν, οὔτε ἡ ἑτερονομία εἶναι γνωρίσματα τοῦ βαίνοντος τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς προσωπικότητος. Αὐτῶν τῶν μεγάλων πραγματικῶν προσωπικοτήτων αἱ ὁποῖαι καταπλήττουν διὰ τῆς καινοτομίας των (ἵνα ἐν παραδείγματι διασαφήσωμεν τὸ πρᾶγμα) κύριον γνώρισμα εἶναι οὐχὶ ἡ αὐθαιρεσία, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ἡ εἰς ἑαυτοὺς ἀπόλυτος συγχώνευσις τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν, κατόπιν δὲ πέραν τούτων ἡ δημιουργία νέων ὑψηλοτέρων καὶ εὐρυτέρων.

Διότι τῷ ὄντι «μόνον ὁ δυνάμενος νὰ τηρῇ τὸν νόμον δύναται καὶ νὰ θραύῃ αὐτόν». Οὕτω λ. χ. ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπερέβη καὶ κατώρθωσε νὰ εὑρύνῃ ἐπιτυχῶς τὸν Ἰουδαϊκὸν νόμον καὶ νὰ τάμῃ νέας ὁδοὺς ἐν τῇ ἠθικῇ ἀντιλήψει τῶν ἀνθρώπων, οὐχὶ ὅμως ἐξ ἀδυναμίας περὶ τὴν τήρησιν τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ἀλλ' ὅλως τοὐναντίον, διότι πρῶτον προσέλαβε τοῦτον εἰς ἑαυτὸν καὶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον Ἰουδαῖον ἀμέμπτως ἐτήρησεν αὐτόν. Ἐντεῦθεν δὲ ἔπειτα ἠδυνήθη νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω εἰς τὴν δημιουργίαν νέας ἠθικῆς ἐν τῷ κόσμῳ τάξεως, φερούσης τὴν σφραγῖδα τῆς μεγάλης Αὐτοῦ προσωπικότητος.

Ὅσῳ μεγαλυτέρα δὲ ἡ προσωπικότης, τόσῳ μεγαλύτερον, ὡς εἴπομεν, τὸ πλῆθος τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν, αἵτινες προσλαμβάνονται ὑπ' αὐτῆς καὶ ἀφομοιοῦνται μετὰ τῶν πρωταρχικῶν καὶ τόσῳ γονιμωτέρα ἡ δημιουργικότης αὐτῆς. Οὕτως ἡ ἰδεώδης προσωπικότης εἶναι ἀδιαλείπτως ἀναπτυσσομένη ὀργανικὴ ἑνότης περιλαμβάνουσα ἐν ἑαυτῇ εἰς σύστημα κατατεταγμένας ἁπάσας τὰς ἀξίας, ἤτοι ὡρισμένον τι ἐπάγγελμα, τὰς ὑπεράνω παντὸς ἀτόμου ἠθικὰς ἀρχὰς κατὰ τὴν στενοτέραν τῆς λέξεως σημασίαν ἤτοι π. χ. τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, τὴν δικαιοσύνην, τὴν πρὸς τὸ θεῖον εὐλάβειαν, τὴν τάσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ πρὸς πλουτισμὸν τῆς ψυχῆς διὰ τοῦ καλοῦ, τὴν ὑγιεινὴν διατήρησιν τοῦ σώματος καὶ τὸν ἐξευγενισμὸν τῶν δι' αὐτοῦ γινομένων ἐκδηλώσεων τοῦ ἐγὼ κ.λ.π.

Οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶναι δυνατόν, ὡς ἤδη ὑπεδηλώθη νὰ πραγματοποιήσῃ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ἐξ ὁλοκλήρου τὴν ἰδέαν τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ· ἀλλὰ πᾶς ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ βαδίζῃ τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ἰδέαν ταύτην, πᾶν πρόσωπον ὀφείλει δι' ὅλου τοῦ βίου νὰ πραγματοποιῇ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἐκ τῆς ἰδέας αὐτοῦ, νὰ ἀποβαίνῃ σὺν τῷ χρόνῳ περισσότερον προσωπικότης. Οὕτως ἐκ τῶν λεχθέντων περὶ τῆς ἐννοίας τῆς προσωπικότητος συνάγεται νῦν εὐκόλως ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, ὅστις λοιπὸν καθ' ἡμᾶς εἶναι νὰ βοηθῇ ὁ ἐνήλικος τῶν ἀνήλικον οὕτως ὥστε οὗτος νὰ ἀνεύρῃ διὰ τῶν ἰδικῶν του δυνάμεων καὶ διὰ αὐτενεργείας τὸν ἰδιαίτερον αὐτοῦ προορισμόν, καὶ βαίνων ἀόκνως πρὸς αὐτόν, ἤτοι εἰς τὴν ἀπόλυτον ἰδέαν τῆς ἑαυτοῦ προσωπικότητος, νὰ ἀξιοῦται σὺν τῷ χρόνῳ δικαιότερον τοῦ ὀνόματος τούτου.—Ἀλλὰ διὰ τίνων μέσων δύναται ἡ ἀγωγὴ νὰ ἐπιδιώξῃ τὸν σκοπὸν τοῦτον;

III. ΜΕΣΑ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀγωγὴ δύναται νὰ ὁδηγῇ τὴν νεολαίαν εἰς τὴν ὁδὸν τὴν ἄγουσαν εἰς τὴν ἰδέαν τῆς προσωπικότητος, εἶναι πάντα τὰ μέχρι τοῦδε δημιουργημένα ἀγαθὰ (ἤτοι δόκιμα προϊόντα) τοῦ πολιτισμοῦ, δηλαδὴ πᾶσα ἐπιστήμη καὶ πᾶσα τέχνη, ἡ θρησκεία, ἡ πολιτεία, αἱ νομικαὶ διατάξεις, τὰ τῆς οἰκονομίας κτλ. Ἵνα δὲ ἡ χρῆσις τῶν μέσων τούτων ἀποβῇ τῷ ὄντι τελεσφόρος, ἀνάγκη νὰ προσάγωνται ταῦτα εἰς τὸν παῖδα κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε οὗτος μὲ πλήρη αὐτενέργειαν νὰ προσλαμβάνῃ ὅ,τι συγγενὲς μὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ὅπερ οὕτω μεταβαλλόμενον εἰς σάρκα ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων νὰ ὠθῇ εἰς ἔτι περαιτέρω ἐνέργειαν καὶ ἀφομοίωσιν ἀεὶ ὑψηλοτέρων καὶ περισσοτέρων νέων στοιχείων καὶ εἰς τὴν ἀεὶ σαφεστέραν ἐπίγνωσιν τοῦ οἰκείου ἐγώ, εἰς τὴν αὐτοσυνειδησίαν. Οὕτω δ' ἔπειτα κατὰ τὸν μετασχολικὸν βίον καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν νέων ἀντικειμενικῶν ἀγαθῶν. Πρὸς κατόρθωσιν τούτου ἡ ἀγωγὴ ὀφείλει νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει· ἔπειτα δὲ νὰ διακρίνῃ ἐντὸς τῆς γενικῆς ταύτης πορείας τῆς ἀναπτύξεως χαρακτῆρας (τὴν λέξιν ταύτην νοοῦμεν ἐνταῦθα οὐχὶ ἠθικῶς, ἀλλὰ ψυχολογικῶς), ἀνθρωπίνους, εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάγεται μεγάλη τις ὁμὰς προσώπων διακρινομένων διά τινων κοινῶν γνωρισμάτων ἀπὸ τῶν ἄλλων ὁμάδων· ἔπειτα δ' ἐντὸς ἑκάστου τοιούτου χαρακτῆρος καθορίσται ἰδίᾳ ἐν τῇ πράξει αἱ ἰδιαίτεραι ἰδιότητες αἱ διακρίνουσαι ἀπ' ἀλλήλων τὰ ἐπὶ μέρους πρόσωπα. Πλὴν τούτου ὅμως ὀφείλει ἡ ἀγωγὴ χάριν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς νὰ ἐρευνήσῃ κατὰ τὰς ψυχικὰς λειτουργίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπέρρευσαν, τὰ ὑπάρχοντα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ· ἔχουσα δὲ ὑπ' ὄψιν, ὅτι οὐδὲν τούτων ὑπάρχει καθ' ἑαυτό, μεμονωμένον, τοὐναντίον δὲ ὅτι ἕκαστον συνδέεται ἐσωτερικῶς πρὸς τὰ λοιπὰ πάντα, ὀφείλει νὰ ἀνεύρῃ τὴν ἐσωτερικὴν ταύτην συγγένειαν καὶ πάσας τὰς δυνατὰς μεταβάσεις ἐξ ἑκάστου αὐτῶν εἰς πάντα τὰ λοιπά, οὕτω δὲ νὰ καταρτίσῃ σύστημά τι πλῆρες καὶ ἑνιαῖον ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ἀγωγὴ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ καταρτίσῃ τοιοῦτον σύστημα τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, πρὸς δὲ τούτοις καὶ νὰ καθορίσῃ, ὡς εἴπομεν, τήν τε γενικὴν πορείαν τῆς ἀνελίξεως καὶ τοὺς δυνατοὺς μερικωτέρους ἀνθρωπίνους ψυχολογικοὺς χαρακτῆρας, θὰ δύναται ἔπειτα ἐν τῇ πράξει νὰ παρακολουθῇ τὴν ἰδιαιτέραν ἑνὸς ἑκάστου ἀνάπτυξιν καὶ νὰ βοηθῇ ἐπιτυχῶς ἕκαστον παῖδα εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ οἰκείου ἐγώ. Διότι ἐκ τοῦ μεγάλου πλήθους τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκλέγωνται πρὸς χρῆσιν σχολικὴν ἑκάστοτε ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι δημιουργηθῇ ὑπὸ ψυχῆς συγγενοῦς πρὸς τὴν τῶν ἐν ἑκάστῳ εἴδει σχολείου παιδευομένων, δι' ὧν μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ προαχθῇ τις καὶ ἐξ ὧν μόνον ὁρμώμενος εἶναι δυνατὸν ὁ παιδευόμενος ἄνθρωπος μετ' ἐπιτυχίας νὰ προσλαμβάνῃ βραδύτερον ἕτερα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν ἠδύναντο νὰ εὕρουν ἠχὼ ἐν τῇ ψυχῇ. Μὲ ἄλλους λόγους μόνον οὕτω δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ τὸ παιδαγωγικὸν ἀξίωμα: «Τὸ πρόσωπον μορφοῦται μόνον δι' ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ἡ πνευματικὴ τῶν ὁποίων ὑφὴ ἀντιστοιχεῖ ὅλως ἢ ἐν μέρει πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς τοῦ παιδευομένου».

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν μέσα τῆς ἀγωγῆς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν α') Τὰ μέχρι τοῦδε δημιουργηθέντα ἀγαθὰ τοῦ πολιτισμοῦ, β') Μεθοδολογία καθορίζουσα τήν τε ἀντικειμενικὴν-λογικὴν τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ σημασίαν καὶ τὴν ὑποκειμενικὴν τῶν ψυχικῶν διαθέσεων καὶ ἀναγκῶν, γ') Σχολικὴ ὀργάνωσις, δι' ἧς ἡ ἀγωγὴ ζητεῖ νὰ προσαρμόζῃ ἑκάστοτε ὀρθῶς τὴν ἀντικειμενικὴν ταύτην σημασίαν τῶν ἀγαθῶν τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τῆς ὑποκειμενικῆς τῶν ψυχικῶν διαθέσεων.

δ') Ὑπὲρ πᾶν ὅμως ἄλλο μέσον τῆς ἀγωγῆς κεῖται τέλος ἡ προσωπικότης τοῦ παιδαγωγοῦ. Διότι μόνον ὁ συντόνως καὶ ἀδιαλείπτως τείνων εἰς τὴν ἰδέαν τῆς προσωπικότητος δύναται νὰ παιδαγωγῇ ἄλλους εἰς τὴν κατόρθωσιν τοῦ ἀνωτέρω ἐκτεθέντος σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς. Ἐὰν δὲ ποτε παρὰ τὸν ἀνάξιον παιδαγωγὸν ἐμφανίζονται μόλα ταῦτα καὶ σπουδαῖοι τινὲς νέοι, τοῦτο ἀποδοτέον οὐχὶ εἰς τὸν παιδαγωγὸν τοῦτον, ἀλλ' εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς παράγοντας τῆς ἀγωγῆς.

Ἀλλ' ἔλθωμεν τέλος εἰς τὸ ζήτημα, ἐὰν ἡ ἀγωγὴ ἀσκῇ πράγματι ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τῆς ἀναπτύ-

Digitized by Google

ξεως τῶν ἀνθρώπων καὶ δὴ ἐπὶ τῆς διαπλάσεως τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν.

IV. Η ΔΥΝΑΜΙΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος οἱ ἄνθρωποι οὐδαμῶς ἀμφέβαλλον περὶ τῆς μορφωτικῆς δυνάμεως τῆς ἀγωγῆς. Ἡ κλασσικὴ Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης (Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης κλπ), οἱ Ἰουδαῖοι, ὁ μέσος αἰὼν ἐπίστευον ἀδιστάκτως, ὅτι διὰ τῆς ἀγωγῆς κυρίως ὁ ἄνθρωπος γίνεται βελτίων ἑαυτοῦ. Ἀλλ' ἡ πίστις αὕτη εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀγωγῆς ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα. Διασήμων ἀνδρῶν λόγοι δεικνύουσι λαμπρῶς τὸ μέγεθος τῆς πίστεως ταύτης· οὕτω λ. χ. ὁ μέγας γάλλος πολιτικὸς Turgot ἐν ὑπομνήματι πρὸς τὸν Βασιλέα αὐτοῦ (1775) ἔγραφεν, ὅτι, ἐὰν γίνῃ ἀποδεκτὸν τὸ σχέδιόν του περὶ ὀργανώσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, «θὰ ἐγεννᾶτο μετὰ 10 ἔτη νέα Γαλλία, ἥτις διὰ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεώς της, διὰ τῆς ἐθελοθυσίας της, διὰ τῶν καλῶν ἠθῶν της, διὰ τῆς φιλοπατρίας, θὰ ἦτο ὁ πρῶτος λαὸς τῆς οἰκουμένης». Ὁ δὲ φιλόσοφος Λεϊβνίτιος φέρεται εἰπών· «δώσατε εἰς ἡμᾶς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ θὰ μεταβάλωμεν τὸν χαρακτῆρα τῆς Εὐρώπης εἰς διάστημα μικρότερον τοῦ αἰῶνος». Καὶ πάμπολλοι δὲ ἄλλοι ὅμοια περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀγωγῆς εἶπον.

Αἱ πρῶται κατὰ τῆς δυνάμεως τῆς ἀγωγῆς φωναὶ ἠγέρθησαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἀνθρώπου, λέγει ὁ Σοπεγχάουερ, εἶναι ἔμφυτος καὶ ἀναλλοίωτος. Ὁ κακός, ὁ ἐγωϊστὴς διὰ τῆς ἀγωγῆς γίνεται μόνον προσεκτικώτερος καὶ ἐφευρετικώτερος περὶ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκει τὴν πλήρωσιν τῶν κακῶν αὐτοῦ ὁρμῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ καλύτερος. Ὁ δὲ ἀγαθὸς διὰ τῶν κακῶν παραδειγμάτων καὶ διὰ τῆς κακῆς διδασκαλίας δὲν διαφθείρεται. Μόνον βαθύταται ψυχικαὶ ταραχαὶ δύνανται, κατὰ Σοπεγχάουερ, νὰ μεταβάλλωσι τὸν χαρακτῆρα· ἀλλ' ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ πρόκειται περὶ ῥιζικῆς, ὁλικῆς ψυχικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἀνθρώπου. Πλὴν τοῦ φιλοσόφου τούτου τὴν πίστιν εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀγωγῆς ἐκλόνισε καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Δαρβίνου καθ' ὑπερβολὴν ἐξαρθεῖσα ἔννοια τῆς κληρονομικότητος. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ ταύτην τῆς Δαρβινίου θεωρίας καὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Σοπεγχάουερ διατελοῦντες ποιηταὶ καὶ μυθιστοριογράφοι. λ. χ. Ἴψεν καὶ Ζολά, τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν εὐρεῖαν διάδοσιν τῆς πίστεως εἰς τὸ ἀλάθητον τῆς κληρονομικότητος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀγωγῆς. Ἀλλ' ὅμως μετ' οὐ πολὺ οἱ φυσιοδῖφαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τοῦ Δαρβίνου εἰς τὸν Λαμάρκ, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἀνευρίσκεται πλὴν τῆς κληρονομικότητος ὡς παράγων τῆς ἀναπτύξεως τῶν ὄντων καὶ ἡ προσαρμογὴ πρὸς τὸ περιβάλλον.

Ἡ δὲ φυσιολογία πρὸς τούτοις προσάγει κατὰ τῆς μοιρολατρείας τῶν περὶ τῆς κληρονομικότητος θεωριῶν ὅπλον σπουδαιότατον τὴν ἔννοιαν τῆς ὑποβολῆς, ἥτις ἐμφανίζεται ὄχι μόνον εἰς νοσηρὰς καταστάσεις ἀλλὰ καὶ ἐν πλήρει ὑγείᾳ κατὰ τὴν καλουμένην μίμησιν.

Οὕτω κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἀποκατέστη πάλιν ἡ εἰς τὴν δύναμιν τῆς ἀγωγῆς πίστις, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου δὲν ἠδυνήθη νὰ διασείσῃ οὔτε ἡ πρόσφατος θεωρία τοῦ Μένδελ, ἡ προσκαίρως ἀπειλήσασα ἐπάνοδον εἰς τὴν μοιρολατρείαν τῆς κληρονομικότητος.

Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης ἱστορικῆς ἀνασκοπήσεως τῶν περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀγωγῆς κρατουσῶν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον γνωμῶν κατανοεῖ τις, ὅτι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τῶν ζητημάτων, τὸ ὁποῖον κεῖται ὡς βάσις πάσης ἐπιστήμης ἀσχολουμένης περὶ τὰ ἀνθρώπινα ἤτοι: *περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους σχέσεως τῶν ἐσωτερικῶν* (ἐμφύτων, ἐκ κληρονομίας προερχομένων) *καὶ τῶν ἐξωτερικῶν* (ἐκ τοῦ περιβάλλοντος προερχομένων) *ὅρων, ἐφ' οἷς ὑπάρχει καὶ ζῇ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐφ' οἷς τελεῖται πᾶσα ἐπὶ μέρους πρᾶξις.* Εἰς δὲ τὴν παιδαγωγικὴν τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι τὸ πάντων κυριώτατον καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσωμεν ἐκτενέστερόν πως περὶ αὐτοῦ, πῶς ἔχει σήμερον ἐν τῇ καθόλου ἐπιστήμῃ, ὁπόθεν εὐκόλως συνάγονται τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν παιδαγωγικὴν πορίσματα.

Ἡ ἱστορικὴ ἡμῶν ἀνασκόπησις σαφῶς δεικνύει, ὅτι ἐν τῷ περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀγωγῆς ζητήματι ἀνταγωνίζονται δύο ἐναντίαι πρὸς ἀλλήλας θεωρίαι «ἡ περὶ τοῦ ἐμφύτου» (Nativismus) καὶ «ἡ τῶν ἐμπειρικῶν» (Empirismus).

Οἱ τὴν θεωρίαν περὶ τοῦ ἐμφύτου ἀσπαζόμενοι πιστεύουσιν, ὅτι μεγίστη μὲν εἶναι ἡ δύναμις τῶν ἐμφύτων κληρονομικῶν διαθέσεων, ἐλαχίστη δὲ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος. Οἱ δὲ ἐμπειρικοὶ στρέφουν τὴν προσοχὴν μονομερῶς εἰς ἐκεῖνα τὰ φαινόμενα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τὰ ὁποῖα σαφέστερον φαίνονται, ὅτι εἶναι προϊόντα τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων καὶ περιορίζουν εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν ἀντίστασιν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐσωτερικῶν δυνάμεων. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη μεταξὺ τῶν θεωριῶν τούτων, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦται εἰς πᾶσαν περὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπιστήμην, εἰς τὴν θεωρίαν τῆς γνώσεως, εἰς τὴν ψυχολογίαν, εἰς τὴν βιολογίαν, εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰς τὴν παθολογίαν καὶ τὴν ἐγκληματολογίαν, εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ κοινωνιολογίαν, εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν παιδαγωγικήν, κέκτηται τεραστίαν σημασίαν κυρίως κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὴν πρακτικὴν ζωήν. Ὁ πρακτικὸς ὀπαδὸς τῆς θεωρίας τοῦ ἐμφύτου ὑπερτιμῶν σφόδρα τὴν δύναμιν τῆς κληρονομικότητος ῥέπει ἰσχυρῶς εἰς ἀδράνειάν τινα καὶ μοιρολατρείαν περιοριζόμενος τὸ πολὺ-πολὺ ἐν τῇ πράξει εἰς τὸ νὰ προφυλάσσῃ ἀπὸ καταστροφῆς τὰς ἐμφύτους προδιαθέσεις, ἐφ' ὅσον αὗται εἶναι καλαὶ (παράδειγμα ὁ Rousseau) νὰ ἐμποδίσῃ δὲ τὴν ἐξ αὐτῶν βλάβην τῶν ἄλλων, ἐὰν αὗται εἶνα. κακαὶ (Lombroso).

Ἡ μόνη δυνατὴ θετικὴ ἐνέργεια τοῦ πρακτικοῦ ὀπαδοῦ τῆς περὶ τοῦ ἐμφύτου θεωρίας εἶναι ἡ λῆψις τῶν ἀναγκαίων μέτρων, ὥστε μόνον οἱ ἀγαθὰς ἐμφύτους ἰδιότητας ἔχοντες νὰ γεννῶσι τέκνα, οἱ δὲ κακοὶ νὰ ἐμποδίζωνται ἀπὸ τῆς τεκνογονίας (Galton, Nietzsche), Τοὐναντίον ὁ πρακτικὸς ἐμπειρικὸς πάσχει ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἐκτίμησιν πρὸς τὰς ἔξωθεν, πρὸς τὸς ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ἐπιδράσεις. Πάσχοντες οὗτοι ὑπερβολικὴν αἰσιοδοξίαν νομίζουσιν, ὅτι μόνον διὰ τῆς διδαχῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς (λ. χ. ὁ Locke, ὁ Herbart καὶ ἡ σχολὴ αὐτοῦ κ. λ. π.) διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὡρισμένων πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν καὶ ὑγειολογικῶν θεσμῶν δύνανται νὰ καταστήσουν τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχεῖς καὶ ἐναρέτους, ὑγιεῖς καὶ δυνατοὺς (παράδειγμα ὁ σοσιαλισμός). Ὁ ἐμπειρικὸς ἐν τῇ πράξει ὑποβιβάζει εὐκόλως τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, περὶ οὓς ἀσχολεῖται εἰς ἄψυχα πράγματα, ὅλως παθητικῶς κείμενα πρὸ ἑαυτοῦ ἀπεριορίστως ἐνεργοῦντος, ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται οὗτος νὰ δρᾷ αὐθαιρέτως (παράδειγμα αἱ βιοπραγίαι τῶν κομμουνιστῶν).

Ἡ ἔρις μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεωρειῶν δὲν δύναται νὰ λυθῇ δι' ἀποφάνσεως ῥητῆς ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ ὑπὲρ τῆς ἑτέρας. Διότι τὰ πορίσματα, τὰ ὁποῖα προσάγουσι σήμερον αἱ φυσικαὶ καὶ αἱ τοῦ πολιτισμοῦ ἐπιστῆμαι περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἐμφύτου δὲν δύνανται βέβαια νὰ παραγνωρισθῶσιν· ἀλλ' ὅμως ὡσαύτως ὀφείλει τις νὰ ἀποδεχθῇ καὶ ὅσα περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων ἔφερεν εἰς φῶς ἡ περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος θεωρία. Ἡ μεταξὺ τῶν θεωριῶν τούτων ἀντίθεσις αἴρεται μόνον, ἐὰν τις ἀποστρέφων τὸν νοῦν ἀπὸ τῆς ματαίας ζητήσεως τοῦ ποσοῦ, καθ' ὃ [illegible]ετέχει εἰς τὴν γένεσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἕκαστος ἐκ τῶν δύο παραγόντων διΐδῃ, ὅτι οὗτοι συμπληροῦσιν ἀλλήλους συνενούμενοι ἑκάστοτε ποιοτικῶς εἰς γεγονὸς ἐσωτερικὴν σκόπιμον ἑνότητα ἀποτελοῦν. Εἰς πᾶσαν πραγματικὴν ὕπαρξιν καὶ πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ προσώπου μετέχουν συγχρόνως καὶ ἔμφυτοι προδιαθέσεις καὶ τὸ περιβάλλον. Δὲν ὑπάρχει ἀνθρωπίνη ἰδιότης, ἀνθρωπίνη πρᾶξις, φαινόμενον, γνώρισμα ψυχικὸν καὶ φυσικόν, περὶ τοῦ ὁποίου νὰ δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι εἶναι μόνον ἔμφυτον ἢ μόνον ἐπίκτητον. Διὰ τοῦτο ἅπαξ διὰ παντὸς ὀφείλομεν νὰ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὸ ἐρώτημα «ἔμφυτον ἢ ἐπίκτητον εἶναι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ γνώρισμα;». Διότι ἀντὶ αὐτοῦ τίθεται σήμερον τὸ ὀρθόν: «τὶ ἐκ τοῦ γνωρίσματος τούτου εἶναι ἔμφυτον, τὶ δὲ ἐπίκτητον:» Τὸ «ἢ - ἢ» εἶναι πάντοτε πλημμελές, τὸ καὶ-καὶ εἶναι πάντοτε ὀρθόν (Stern).

Καὶ δύναται μὲν βεβαίως ἔν τινι πράξει ἢ ἔν τινι ἰδιότητι νὰ φαίνηται ἐπικρατοῦν μᾶλλον τὸ ἔμφυτον ἢ μᾶλλον τὸ ἐπίκτητον. Τὸ οὐσιῶδες ὅμως εἶναι ἐν τῷ καθόλου ζητήματι ἡμῶν, ὅτι ἡ ὕπαρξις ἀνθρώπου τινὸς εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος ἄνευ τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἑτέρου τῶν δύο τούτων παραγόντων. Ἀλλ' ἐν ταῖς ζητήσεσιν ἡμῶν περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἐγένετο λόγος εὐρὺς περὶ τῆς ἐννοίας τῆς προσωπικότητος.

Θὰ ἠδύνατό τις λοιπὸν νὰ ἐρωτήσῃ ἐνταῦθα, τὶς τῶν παραγόντων τούτων ἐπικρατεῖ εἰς τὰς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐμφανιζομένας μεγάλας προσωπικότητας; Ἡ ὀρθὴ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ἡ ἑξῆς: Οὐδ' ἡ μεγίστη πραγματικὴ προσωπικότης δύναται νὰ ὑπάρχῃ καὶ νὰ ἀναπτύσσηται ἄνευ τοῦ ἑτέρου τῶν παραγόντων τούτων. Ἀλλ' ὅμως ἡ μεγάλη προσωπικότης διακρίνεται τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων διὰ τοῦ ὅτι αἱ ἔξωθεν ἐπιδράσεις ἀφομοιοῦνται ἐξ ὁλοκλήρου καὶ προσλαμβάνουν παρ' αὐτῇ σαφεστέραν τὴν μορφὴν ὅλως ἰδιαιτέρων καὶ καινοφανῶν ἰδιοτήτων, ὁ ἔξω κόσμος διαπλάσσεται ὑπὸ τῆς μεγάλης προσωπικότητος ἐλευθερώτερον καὶ αὐτενεργότερον ἢ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων· ἐν τῇ ἀδιασπάστῳ ἑνότητι τῇ ἀποτελουμένῃ ἀναγκαίως ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ παράγοντος ὁ τελευταῖος οὗτος χάνει τὸ μέγιστον μέρος τῆς αὐτοτελείας αὐτοῦ καὶ ἐμφανίζεται ἐκδηλότερος ὁ ἐσωτερικός, ἀμφότεροι ἑνοῦνται εἰς ἕν, ἐφ' οὗ ἐπικάθηται σαφὴς νέα ὅλως καινοφανὴς σφραγίς· ἐνῷ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις εὐκολώτερον διακρίνονται τὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τοῦ περιβάλλοντος παρὰ τῇ προσωπικότητι ταῦτα ἐξαφανίζονται, οὕτω δὲ γεννᾶται εὐκόλως ἡ ψευδὴς δοξασία, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐπικρατεῖ ἀπόλυτος προσωπικὴ δημιουργία.

Ἡ συνεργασία δὲ αὕτη τῶν δύο τούτων παραγόντων τελεῖται οὐχὶ μόνον εἰς πᾶσαν ἐπὶ μέρους πρᾶξιν ἀνεξαιρέτως ἀλλὰ καὶ πᾶσα μόνιμος κατάστασις τοῦ προσώπου εἶναι προϊὸν τῶν δύο τούτων παραγόντων. Καὶ αἱ διαθέσεις λοιπὸν ἤτοι αἱ γενικαὶ καὶ μόνιμοι ἰδιότητες, αἱ ὁποῖαι, προϊόντως τοῦ βίου ἐκδηλοῦνται παρ' ἑκάστῳ προσώπῳ ἀεὶ σαφέστεραι, ὑπόκεινται πάντοτε εἰς τὴν ἐπίδρασιν ἀμφοτέρων τῶν παραγόντων. Κληροδοτοῦνται ὅθεν ἑκάστοτε εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεὰν οὐχὶ ὅλως πάγιαι καὶ ἀμετάβλητοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ βίου ἑκάστου προσώπου ἔν τινι μέτρῳ μεταβεβλημέναι ἰδιότητες. Οὕτω δὲ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀδιάλειπτος ἀνάπτυξις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Τὸ ἔργον λοιπὸν τῆς ἀγωγῆς δὲν εἶναι μάταιον· ἡ δὲ πίστις εἰς τὴν μορφωτικὴν δύναμιν αὐτῆς καθῆκον παντὸς παιδαγωγοῦ καὶ παντὸς ἀνθρώπου ἐν γένει. Ἀλλ' ἡ πίστις αὕτη εἰς τὴν μορφωτικὴν δύναμις τῆς ἀγωγῆς δὲν δύναται νὰ εἶναι ὡς ἐδείχθη, ἡ ἀπεριόριστος τῶν ἐμπειρικῶν πίστις, καθὼς ἀφ' ἑτέρου ἡ μοιρολατρεία τῶν ἀποδεχομένων μονομερῶς τὴν θεωρίαν τοῦ ἐμφύτου οὐδεμίαν θέσιν ἔχει ἐν τῇ συγχρόνῳ θεωρίᾳ τῆς ἀγωγῆς· διότι ὁ ἄνθρωπος, ἵνα συνοψίσωμεν τὰ εἰρημένα, εἶναι προϊὸν καὶ τῶν κληρονομουμένων προδιαθέσεων καὶ τῶν ἔξωθεν ἐπιδράσεων. Παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ αἱ κληρονομούμεναι ἐκ τῶν προηγουμένων γενεῶν προδιαθέσεις εἶναι πολὺ ἀσταθέστεραι καὶ μᾶλλον ἀκαθόριστοι ἢ εἰς τὸ ζῶον. Ἡ δὲ ἱκανότης εἰς τὴν αὐτοσυντηρησίαν παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι ἀρχῆθεν τόσον ἀτελής, ὥστε ἡ σωματικὴ καὶ ἡ ψυχικὴ βοήθεια τῶν ἐνηλίκων εἶναι καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς παιδικῆς ἡλικίας ἀναγκαία πρὸς διαφύλαξιν αὐτῆς ταύτης τῆς ζωῆς. Ἀντὶ τούτου ὅμως παραμένει εἰς αὐτὸν μεγάλη ἐλευθερία, ὥστε νὰ δύναται νὰ προσδίδῃ νέαν, οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ὑπάρξασαν μορφήν, εἰς τὰς κατὰ τὴν γέννησιν ἀκαθορίστους εἰσέτι προδιαθέσεις του, ἵνα διαπλάσῃ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἐν τῇ ὕλῃ ἣν παρέχει τοῦτο κατ' ἴδιον νέον τρόπον τὸ ἀδιάπλαστον, τὸ ἀτελές, ὅπερ ἐκ κληρονομίας ἔλαβε παρὰ τῶν προγόνων, ἵνα ἀνυψοῦται ὑπεράνω τῶν δεδομένων καὶ δημιουργῇ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα νέους νόμους τῆς ζωῆς.

Βιβλιογραφία. W. Stern, System des Kritischen Personalismus, τόμοι 3.—H. Gaudig, Die Schule im Dienste der nerdenden Persönlichkait. Pers onlichkeit,--Ed. Spranger, Lebensformen.— G. Kerschensteiner, Das Grundaxions des bilduugs prozesses. —N. Ἐξαρχοπούλου: Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Παιδαγωγικήν.=Σ. Καλλιάφα: Ἡ περὶ τῆς ἀγωγῆς νεωτέρα θεωρία κλπ. διατριβὴ δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἐκπαιδ. Ἐπιθεώρησις», εἰς τρία τεύχη, Ἰανουαρίου, Φεβρουαρίου καὶ Μαρτίου τοῦ 1920.

Σ. Μ. ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ.

ἀγωγιάτης· (Ἐμπορ. Δίκ.) ὁ ἀναλαμβάνων ἐπὶ ἀμοιβῇ τὴν διὰ γῆς ἢ ὕδατος μετακόμισιν πραγμάτων ἢ προσώπων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταξὺ διαφόρων πόλεων ἢ καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως. Τὸν ὅρον ἀγωγιάτης μεταχειρίζεται ὁ Ἐμπορικὸς νόμος (ἄρθρ. 103 κ. ἐπ.). Ἡ σύμβασις καλεῖται σύμβασις μεταφορᾶς, τὸ δ' ἔγγραφον ἀγωγιαστήριον ἔγγραφον. Περὶ τούτου ἰσχύουσι γενικῶς τὰ ἑξῆς: ὁ ἀγωγιάτης εἶναι ἐγγυητὴς ὅτι τὰ ἐμπορεύματα θέλουν φθάσει ἐντὸς τῆς εἰς τὸ ἀγωγιαστήριον ἔγγραφον ὡρισμένης προθεσμίας, ἐκτὸς ἂν νομίμως ἀποδείξῃ ὅτι ἠμποδίσθη ἐξ ἀκαταμαχήτου δυνάμεως. Εἶναι ὑπεύθυνος περὶ πάσης ἀβαρίας ἢ φθορᾶς τῶν μετακομιζομένων πραγμάτων, ἂν εἰς τὸ ἀγωγιαστήριον ἔγγραφον δὲν συνωμολογήθη τὸ ἐναντίον ἢ ἂν δὲν ὑπῆρξεν ἀκαταμάχητος δύναμις. Τὰ ἐμπορεύματα, ἀφοῦ ἐξέλθουν ἀπὸ τὴν ἀποθήκην τοῦ πωλητοῦ ἢ τοῦ ἀποστολέως ὁδεύουν, ἂν δὲν συνεφωνήθη τὸ ἐναντίον, ὑπὸ κίνδυνον ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν, φυλαττομένου εἰς τοῦτον τοῦ δικαιώματος τῆς ἀγωγῆς κατὰ τοῦ ἀγωγιάτου. Ἐκ τῶν ὅρων ἑκάστης συμβάσεως μεταξὺ ἀποστολέως καὶ παραλήπτου κρίνεται εἰς τίνα ἀνήκει τὸ μεταφερόμενον. Τὸ ἀγωγιαστήριον πρέπει νὰ εἶναι χρονολογημένον καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὸ εἶδος καὶ τὸ βάρος τῶν μετακομιζομένων πραγμάτων, ὡς καὶ τὴν προθεσμίαν ἐντὸς τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ μετακομιδή. Ἐπίσης τὰ ὀνόματα ἀποστολέως, παραλήπτου καὶ ἀγωγιάτου ὡς καὶ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ, ἔτι δὲ τὴν τιμὴν τοῦ ἀγωγίου καὶ τὴν ἕνεκα ἀργοπορίας ὀφειλομένην ἀποζημίωσιν. Φέρει δὲ εἰς τὸ περιθώριον τὰ σημεῖα καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν πρὸς μετακομιδὴν πραγμάτων.

Ὁ ἀγωγιάτης εἶναι ὑπεύθυνος περὶ τῆς ἀπωλείας τῶν μετακομιζομένων πραγμάτων, ἐκτὸς ἐὰν τοῦτο συμβῇ ἐξ ἀκαταμαχήτου δυνάμεως. Εἶναι ἐπίσης ὑπεύθυνος περὶ πάσης ἀβαρίας, ἐκτὸς ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ ἴδιον τοῦ πράγματος ἐλάττωμα ἢ ἐξ ἀκαταμαχήτου δυνάμεως. Ἂν ἐξ ἀκαταμαχήτου δυνάμεως ἡ μετακομιδὴ δὲν ἔγινε κατὰ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον, ὁ ἀγωγιάτης δὲν χρεω-

Digitized by Google

στεῖ ἀποζημίωσιν ἕνεκα ἀργοπορίας. Ἡ παραλαβὴ τῶν μετακομιζομένων πραγμάτων καὶ ἡ πληρωμὴ τοῦ ἀγωγίου παραγράφουν πᾶσαν κατὰ τοῦ ἀγωγιάτου ἀγωγήν. Πᾶσα κατὰ τοῦ ἀγωγιάτου ἀγωγὴ περὶ ἀπωλείας ἢ ἀβαρίας παραγράφεται μετὰ ἓξ μῆνας ἢ ἔτος ἐπὶ τῶν ἐκτὸς τοῦ Κράτους μετακομιδῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς παραδόσεως.

Τὰς διατάξεις ταύτας ὁ Ἐμπορικὸς νόμος παρέλαβεν ἀπὸ τὸν Γαλλ. Ἐμπ. Κώδ. (ἄρθρ. 103 κ. ἑ.).

Πλὴν τῶν γενικῶν τούτων διατάξεων ἰσχύουσι καὶ εἰδικαὶ διατάξεις περὶ μεταφορᾶς διὰ Σιδηροδρόμων, ὅπου λ. χ. οἱ ὅροι τῆς μεταφορᾶς δὲν κανονίζονται μεταξὺ Σιδηρ. Ἑταιρειῶν καὶ ἀποστολέως ἢ ἐπιβάτου, ἀλλὰ ἐκεῖναι ἔχουσι δημοσιεύσει κανονισμούς, ὑπὸ τοὺς ὅρους τῶν ὁποίων ἀναλαμβάνουσι μεταφοράς, οἱ δὲ ἀποστολεῖς συμβαλλόμενοι μετ' αὐτῶν ἀποδέχονται τούτους. Τὰ ἄρθρα δὲ 368 - 406 Ἐμπορ. Νόμου περὶ μεταφορᾶς διὰ θαλάσσης καὶ διὰ πλοίων οὐχὶ πλοιαρίων ἢ λέμβων, ὁπότε ἰσχύουν αἱ ἄνω διατάξεις. Τὸ ἀγωγιαστήριον ἔγγραφον καλεῖται τότε φορτωτική, ἡ δὲ σύμβασις μεταφορᾶς διὰ θαλάσσης καλεῖται ναύλωσις. Α. Δ. Σ.

ἀγώγιμος· εὔκολος νὰ ἄγεται, εὐκολόφερτος, εὐκολοδήγητος, εὐάγωγος: τὰ *ἀγώγιμα* = τὰ εὐμετακόμιστα, 2) ὁ δυνάμενος νὰ ἐναχθῇ εἰς δίκην, 3) παρ' ἀρχαίοις καὶ ὁ καταδικασμένος, προγεγραμμένος, παραδοτέος εἰς δουλείαν, καὶ ἐπὶ πραγμάτων τὰ κατασχέσιμα.

ἀγώγιμος ἐνοχὴ καὶ ὑποχρέωσις πρός τινα καὶ τούτου ἀντιστοίχως *ἀγώγιμον δικαίωμα καὶ ἀπαίτησις* εἶναι ἡ ἐνοχὴ ἢ ἀπαίτησις, αἱ δυνάμεναι νὰ ἐκβιασθῶσι δικαστικῶς δι' ἀγωγῆς. Ἡ ἔννοια αὕτη τῶν ἀγωγίμων ἐνοχῶν προέκυψεν ἐκ τῆς ὑπάρξεως φυσικῶν ἐνοχῶν (obligatis naturalis), ἃς ἀναγνωρίζει τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον καὶ αἵτινες συνεπῶς ἰσχύουσι καὶ παρ' ἡμῖν, ὅπου ἰσχύει τὸ Ρ. Δ. Ἐν Ρώμῃ, αἱ ἐνοχαὶ αὗται προέκυψαν ἐκ τῆς συναλλαγῆς προσώπων, ὡς οἱ δοῦλοι, οἱ ὑπεξούσιοι, οἱ ἄνηβοι, οἵτινες μὴ ἀναγνωριζόμενοι ἢ μὴ ἀναγνωριζόμενοι πλήρως ὑπὸ τοῦ δικαίου, ὡς πρόσωπα δὲν ἠδύναντο νὰ ὑποχρεωθῶσι κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον (ius civile). Πλεῖστα εἶναι τὰ θέματα, ἅτινα ἀναφέρει τὸ Ρ. Δ. ὅπου γεννῶνται φυσικαὶ ἐνοχαί. Παρ' ἡμῖν τὰ περισσότερα τῶν θεμάτων τούτων ἀργοῦσι, λόγῳ νεωτέρων νόμων. Ἐν τούτοις θεωροῦνται ἀκόμη φυσικαὶ ἐνοχαὶ αἱ γεννώμεναι ἐκ δικαιωμάτων, ἀπολεσάντων τὸ ἀγώγιμον αὐτῶν· λ. χ. ἡ ἐνοχὴ μετὰ τὴν παραγραφήν της καταλείπει φυσικὴν ἐνοχήν. Ἐνοχικαὶ συμβάσεις στερούμεναι τοῦ νομίμου τύπου παράγουσι φυσικὰς ἐνοχάς, ἐὰν ὑφίσταται ἡ ὡρισμένη βούλησις πρὸς ὑποχρέωσιν κλπ. Περὶ τῶν ἐνοχῶν τούτων ἀσχολεῖται τὸ δίκαιον, διότι αὗται καίτοι μὴ ἀγώγιμοι ἔχουσι νομικὴν σημασίαν. Καὶ δὴ παροχὴ γενομένη εἰς ἐκπλήρωσιν μὴ ἀγωγίμου ἐνοχῆς λογίζεται καταβολὴ καὶ οὐχὶ δωρεά, ἡ δ' ἐκ πλάνης ἢ ἀγνοίας τοῦ ἀγωγίμου μεταβολὴ δὲν δύναται νὰ ἀναζητηθῇ διὰ τῆς περὶ ἀχρεωστήτου ἀγωγῆς (condictio indebiti). Ἡ φυσικὴ ἐνοχὴ χρησιμεύει, ὡς βάσις ἀνανεώσεως καὶ ἀντιφωνήσεως, ἐξασφαλίζεται ἐγκύρως δι' ἐγγυήσεως καὶ δι' ἐνεχύρου, προτείνεται δ' ἐγκύρως εἰς συμψηφισμόν.

Οἱ νεώτεροι κώδικες δὲν ἀναγνωρίζουν φυσικὰς ἐνοχάς, ἀλλὰ μόνον ἀγωγίμους. Α. Δ. Σ.

ἀγωγιμότης ἠλεκτρικὴ λέγεται ἡ ἰδιότης, τὴν ὁποίαν ἔχουσι τὰ διάφορα σώματα νὰ ἄγωσι τὸν ἠλεκτρισμόν, ἤτοι νὰ ἐπιτρέπωσι τὴν δι' αὐτῶν δίοδον τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπινοήσεως τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἡ ἰδιότης αὕτη τῶν σωμάτων ἦτο ἄγνωστος, ἀνεκαλύφθη δὲ μετὰ ταῦτα καὶ δή, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰς πλείστας τῶν ἐφευρέσεων ὅλως τυχαίως.

Τῷ ὄντι τῷ 1727 ὁ Ἄγγλος φυσικὸς Gray εἶχεν ἠλεκτρίσει ἕνα ὑάλινον σωλῆνα ἀνοικτὸν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ἄκρων, κατόπιν ἔκλεισε τὰ ἄκρα αὐτὰ διὰ πώματος ἐκ φελλοῦ καὶ ἠθέλησε νὰ δοκιμάσῃ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ποῖα ἠλεκτρικὰ ἀποτελέσματα θὰ παρουσιάζοντο. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ ἐπιστήμη ἦτο τόσον ὀλίγον προηγμένη, ὥστε τὰ πάντα ἐδοκιμάζοντο εἰς τὴν τύχην. Ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ Gray ἐξετέλει τὸ πείραμα αὐτὸ παρετήρησε μετὰ μεγάλης του ἐκπλήξεως, ὅτι ὁ ἠλεκτρισμὸς τῆς ὑαλίνου ράβδου μετεδόθη καὶ εἰς τὰ πώματα ἐκ φελλοῦ. Καὶ ὅμως μέχρι τότε ἦτο γνωστὸν ὅτι ὁ φελλός, ὁσάκις ἐδοκιμάζετο πρὸς ἠλέκτρισιν διὰ τῆς μεθόδου ἐπὶ παραδείγματι τῆς τριβῆς, οὐδέποτε ἠλεκτρίζετο. Μετὰ τὸ παράδοξον αὐτὸ ἀποτέλεσμα ὁ Gray ἐνέπηξεν ἐπὶ τοῦ φελλοῦ μίαν μεταλλικὴν καρφίδα καὶ παρετήρησεν, ὅτι μετεδόθη καὶ εἰς αὐτὴν ὁ ἠλεκτρισμὸς τῆς ὑαλίνης ράβδου. Μετὰ ταῦτα ἔθεσε μεγαλειτέραν καρφίδα ἡ ὁποία καὶ αὕτη ἠλεκτρίσθη καὶ ὁ σοφὸς παρατηρητὴς ἐξηκολούθησε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ τὰ τόσον αὐτὰ περίεργα διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην πειράματα. Βλέπων, ὅτι ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ του δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθῇ θέτων καρφίδας μεταλλικὰς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπιμηκεστέρας, ἐσκέφθη νὰ ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ πρώτου πατώματος καὶ ἀνήρτησεν ἀπὸ τοῦ ἠλεκτρισμένου του σωλῆνος σύρμα μεταλλικὸν φθάνον μέχρι τοῦ ἐδάφους. Προστρίβει τὸν ὑάλινον σωλῆνα καὶ εἷς τῶν φίλων του παρουσιάζει ἐλαφρὰ τεμάχια χάρτου εἰς τὸ ἀπομεμακρυσμένον ἄκρον τοῦ σύρματος· ὁποία ἔκπληξις! τὰ ἐλαφρὰ τεμάχια χάρτου εἵλκοντο ζωηρῶς ὑπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ σύρματος. Ἐπαναλαμβάνει τὸ πείραμα καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου πατώματος χρησιμοποιῶν κατὰ συνέπειαν σύρματα ἀκόμη μεγαλειτέρου μήκους καὶ παρατηρεῖ πάντοτε τὰ αὐτὰ ἠλεκτρικὰ ἀποτελέσματα. Τὰ μέταλλα λοιπὸν εἶχον τὴν ἰδιότητα νὰ ἄγωσι τὸν ἠλεκτρισμόν.

Τὰ σώματα τὰ ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ ἄγωσι τὸν ἠλεκτρισμὸν καλοῦνται ***καλοὶ ἀγωγοί***· τὰ δὲ σώματα τὰ στερούμενα τῆς ἰδιότητος αὐτῆς λέγονται ***κακοὶ ἀγωγοί***.

Εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν καλῶν ἀγωγῶν ἀνήκουσι τὰ μέταλλα, ὁ ἄνθραξ, αἱ διαλύσεις τῶν ἁλάτων καὶ ὀξέων, οἱ ζωϊκοὶ ἱστοὶ κ.λ.π., εἰς τὴν κατηγορίαν δὲ τῶν κακῶν ἀγωγῶν ἡ ὕαλος, ἡ ρητίνη, τὸ θεῖον, ἡ πορσελάνη, ἡ γουταπέρκα, ὁ ἐβονίτης, ἡ μέταξα, ὁ χάρτης, ὁ ξηρὸς ἀὴρ κ.λ.π.

Ἡ ἰδιότης τῶν καλῶν ἀγωγῶν, καθ' ἣν μετ' εὐχερείας ἐπιτρέπουσι τὴν δι' αὐτῶν δίοδον τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὑπῆρξεν ἡ αἰτία ἕνεκα τῆς ὁποίας ἐνόμιζον κατ' ἀρχὰς ὅτι τὰ σώματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς δὲν ἠλεκτρίζοντο. Καὶ πράγματι ὁσάκις ἐδοκιμάζετο νὰ ἠλεκτρισθῇ διὰ τριβῆς μία μεταλλικὴ ἐπὶ παραδείγματι, ράβδος, κρατουμένη ὅπως ἦτο φυσικὸν διὰ τῆς χειρός, ἡ ράβδος αὕτη δὲν παρουσίαζεν οὐδὲν φαινόμενον ἠλεκτρίσεως καὶ ἑπομένως τὰ μέταλλα ἐθεωροῦντο ὡς σώματα μὴ ἠλεκτριζόμενα. Τὸ πρᾶγμα ὅμως δὲν εἶχεν οὕτω· ἡ μεταλλικὴ ράβδος ἐν τῇ πραγματικότητι προστριβομένη ἠλεκτρίζετο, ἀλλ' ὁ παραγόμενος εἰς εἰς αὐτὴν ἠλεκτρισμὸς διωχετεύετο ἀπὸ τοῦ ἑνὸς αὐτῆς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο, καθ' ὅσον αὕτη ἀνήκει εἰς τὰ σώματα τῆς κατηγορίας τῶν καλῶν ἀγωγῶν, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῆς γυμνῆς χειρὸς καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος ὄντος ἐπίσης καλοῦ ἀγωγοῦ διεχέετο πρὸς τὴν γῆν καὶ ἑπομένως εἰς τὴν μεταλλικὴν ράβδον δὲν παρέμενεν ἠλεκτρισμὸς τοῦ ὁποίου τὰ φαινόμενα νὰ δύνανται νὰ ἐκδηλωθῶσι.

Τὸ ὅτι δὲ οὕτω συμβαίνει ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι, ἐὰν τὴν ἰδίαν μεταλλικὴν ράβδον κρατήσωμεν οὐχὶ διὰ γυμνῆς χειρός, ἀλλὰ τῇ βοηθείᾳ χειροκτίου ἐπὶ παραδείγματι ἐκ καουτσούκ, καὶ προστρίψωμεν κατόπιν αὐτήν, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ράβδος παρουσιάζεται ἠλεκτρισμένη καὶ δὴ οὐχὶ εἰς τὸ σημεῖον μόνον τῆς προστριβῆς ἀλλὰ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν. Πράγματι ὁ ἠλεκτρισμὸς ὁ ἐπὶ τῆς ράβδου ἀναπτυχθεὶς διαχέεται λόγῳ τῆς καλῆς ἀγωγιμότητός της καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν, ἀλλ' ἀναχαιτίζεται εἰς τὴν περαιτέρω πρός τὴν χεῖρα καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν γῆν πορείαν του ὑπὸ τοῦ χειροκτίου ἐκ καουτσούκ, ὅπερ εἶναι σῶμα ἀνῆκον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κακῶν ἀγωγῶν καὶ ἑπομένως μὴ ἐπιτρέπον τὴν δι' αὐτοῦ δίοδον τοῦ ἠλεκτρισμοῦ.

Τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα θὰ παρατηρήσωμεν καὶ ἐὰν ἀντὶ τοῦ χειροκτίου ἐκ καουτσοὺκ παρεντεθῇ μεταξὺ τῆς ράβδου καὶ τῆς χειρὸς καὶ οἱονδήποτε ἄλλο σῶμα κακοῦ ἀγωγοῦ ἐπὶ παραδείγματι ράβδος ἐξ ὑάλου, τεμάχιον μεταξωτοῦ ἢ βαμβακεροῦ ὑφάσματος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτὸν ἐπειδὴ οἱ κακοὶ ἀγωγοὶ χρησιμεύουσιν ἵνα ἀπομονώνουν ἓν ἀγωγὸν σῶμα ἀπο ἓν ἄλλο καλοῦνται καὶ *μονωταί*.

Ὡς πρὸς τὴν ἠλέκτρισιν τῶν κακῶν ἀγωγῶν εἶναι εὐνόητον, ὅτι τὰ σώματα τῆς κατηγορίας αὐτῆς ἦσαν τὰ μόνα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἀρχὴν ἐθεωροῦντο, ὅτι ἠλεκτρίζοντο. Καὶ πράγματι ὁ παραγόμενος εἰς αὐτὰ διὰ τριβῆς ἐπὶ παραδείγματι ἠλεκτρισμὸς δὲν διεχέετο διὰ τῆς χειρὸς πρὸς τὴν γῆν, ἀλλὰ συνεκρατεῖτο εἰς αὐτὰ καθ' ὅσον ἦσαν κακοὶ ἀγωγοὶ καὶ ἑπομένως ἐξεδηλοῦντο καὶ τὰ φαινόμενα τῶν ἕλξεων, τὰ χαρακτηρίζοντα τὰ ἠλεκτρισμένα σώματα.

Εὐρυτάτη εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ἐν ταῖς διαφόροις ἐφαρμογαῖς τῆς ἠλεκτροτεχνίας τοῦ συντητος καὶ τῆς μονώσεως, ἢ τῆς καλῆς καὶ τῆς κακῆς οὕτως εἰπεῖν ἀγωγιμότητος τῶν διαφόρων σωμάτων. Οὕτω ὅταν ἀναρτῶμεν ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἓν σῦρμα γυμνόν, ἤτοι καλὸν ἀγωγόν, διὰ νὰ μεταφέρωμεν τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα ἀπὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἐργοστασίου εἰς τὰ σημεῖα καταναλώσεως, στηρίζομεν αὐτὸ ἐπὶ τῶν λεγομένων μονωτήρων ἐκ πυρσελάνης, ἵνα παρεμποδίζωμεν τὴν μετάβασιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἀπὸ τοῦ σύρματος πρὸς τὴν γῆν εἰς ἃ σημεῖα τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τῶν στύλων.

Ἐπίσης τὰ σύρματα τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ τῶν ἐσωτερικῶν διαμερισμάτων τὰ στηριζόμενα ἐπὶ τῶν τοίχων, εἶναι ὅπως λέγονται μεμονωμένα σύρματα, δηλαδὴ περιβάλλονται διὰ στρώματος ἐκ καουτσοὺκ καὶ πλέγματος ἐκ βάμβακος, ἤτοι διὰ μονωτικῶν σωμάτων, ἵνα παρεμποδίζηται ἡ μετάβασις τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἀπὸ τοῦ σύρματος εἰς τὸν τοῖχον καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν γῆν, ἢ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς σύρματος πρὸς τὸ δεύτερον σῦρμα μεθ' οὗ ἐνδεχομένως εὑρίσκεται συμπεπλεγμένον.

Ἐκ τῶν ἐν τῇ φύσει σωμάτων ἀπολύτως καλοὶ ἀγωγοὶ καὶ ἀπολύτως κακοὶ ἀγωγοὶ ἢ μονωταὶ δὲν ὑπάρχουσιν, ἤτοι οὐδὲν σῶμα ἐπιτρέπει τελείως τὴν ἀκώλυτον διὰ τῆς μάζης του διάβασιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὅπως ἐπίσης οὐδὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ συγκρατήσῃ αὐτὸν ἀπολύτως. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ἀγωγῶν ὑπάρχει τόσον μεγάλη διαφορὰ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀγωγιμότητός των, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ποιῶμεν διάκρισιν τῶν σωμάτων εἰς τὰς δύο αὐτὰς κατηγορίας καὶ νὰ θεωρῶμεν ἐν τῇ πράξει, ὅτι οἱ μὲν καλοὶ ἀγωγοὶ ἄγουσι τὸν ἠλεκτρισμόν, οἱ δὲ κακοὶ ἀγωγοὶ ἐμποδίζουσι τὴν διὰ τῆς μάζης των διάβασιν αὐτοῦ.

Καὶ μεταξύ των πάλιν τὰ διάφορα ἀγωγὰ σώματα δὲν εἶναι ἴσης μονωτικῆς ἱκανότητος, ὅπως ἐπίσης ὑπάρχουσι καὶ σώματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι οὔτε καλοὶ οὔτε κακοὶ ἀγωγοί, ἀλλὰ δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς μίαν κατηγορίαν ἐνδιαμέσων οὕτως εἰπεῖν ἀγωγῶν.

Τὰ μέταλλα εἶναι τὰ μᾶλλον ἀγώγιμα ἐκ τῶν καλῶν ἀγωγῶν σωμάτων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ταῦτα μεταξύ των ἔχουσι διάφορον ἀγωγιμότητα. Τὸ ἀγωγιμώτερον μέταλλον εἶναι ὁ ἄργυρος, τὸ δὲ ὀλιγώτερον ἀγώγιμον εἶναι ὁ ὑδράργυρος.

Ὁ παρατιθέμενος πίναξ δεικνύει τὴν σύγκρισιν τῆς ἀγωγιμότητος τῶν διαφόρων μετάλλων λαμβανομένης ὡς μονάδος συγκρίσεως τῆς ἀγωγιμότητος τοῦ ὑδραργύρου.

Ἡ ἀγωγιμότης τῶν διαφόρων σωμάτων ἐπηρεά-

ΠΙΝΑΞ

τῆς ἠλεκτρικῆς ἀγωγιμότητος τῶν μετάλλων (ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ὑδράργυρον εἰς θερμοκρ. 0°)

Μέταλλον	Ἀγωγιμότης	Μέταλλον	Ἀγωγιμότης
Ἄργυρος	56,252	Σίδηρος	9,685
Χαλκὸς	45,74	Κασσίτερος	9,346
Χρυσὸς μαλακὸς	44,62	Χάλυψ πυρακτωθεὶς	8,704
Χρυσὸς σκληρὸς	43,84	Λευκόχρυσος	8,257
Ἀργύλλιον	31,726	Νικέλιον	7,374
Μαγνήσιον	14,33	Παλλάδιον	7,11
Νάτριον	14,06	Χάλυψ ὑπεξηνθρακωμένος	6,803
Κάδμιον	13,96	Θάλλιον	5,225
Ἀσβέστιον	12,46	Μόλυβδος	4,99
Ἴνδιον	11,23	Στρόντιον	3.774
Λίθιον	10,69	Ἀρσενικὸν	2,679
Κάλλιον	10,69	Ἀντιμόνιον	2,413
Κοβάλτιον	9,685	Ὑδράργυρος	1

δυασμοῦ τῶν δύο αὐτῶν κατηγοριῶν τῆς ἀγωγιμό-ζεται καὶ ἀπὸ διαφόρους ἐξωτερικὰς αἰτίας, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ θερμότης καὶ ἡ ὑγρασία.

Οὕτως εἰς τὰ μέταλλα ἡ ἀγωγιμότης ἐλαττοῦται αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας των, εἰς τὰ κράματα δὲ τῶν μετάλλων εἰς τὸν ἄνθρακα καὶ τὰς διαλύσεις τῶν ἁλάτων ἡ ἀγωγιμότης αὐξάνει, ἐφ' ὅσον αὐξάνει καὶ ἡ θερμοκρασία.

Εἰς τὰ μονωτικὰ σώματα ἡ ἐπίδρασις τῆς θερμοκρασίας εἶναι ἀκόμη αἰσθητοτέρα. Οὕτως ἡ συνήθης ὕαλος ὑπὸ θερμοκρασίαν —17° εἶναι 100 περίπου φορὰς ὀλιγώτερον ἀγώγιμος καὶ ἑπομένως περισσότερον μονωτικὴ ἀπὸ τὴν ὕαλον ὑπὸ θερμοκρασίαν +20° καὶ 8000 φορὰς ἀπὸ τὴν ὕαλον ὑπὸ θερμοκρασίαν +60°. Τὸ καουτσοὺκ εἰς θερμοκρασίαν 24° εἶναι 5 φορὰς ἀγωγιμώτερον καὶ ἑπομένως ὀλιγώτερον μονωτικὸν ἢ ὑπὸ τὴν θερμοκρασίαν τῶν 0°. Ὁ ἀὴρ ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν εἶναι ὁ καλλίτερος μονωτὴς θερμαινόμενος ὅμως καθίσταται ἀγώγιμος.

Ἡ ὑγρασία ἐπίσης ἔχει μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀγωγιμότητος ἐνίων σωμάτων. Οὕτως ὁ χάρτης, ὁ βάμβαξ καὶ ἄλλα ὑγροσκοπικὰ σώματα ἐνῷ εἶναι μονωταὶ καθίστανται ἀγώγιμα, ὅταν ὑγρανθῶσιν.

Ἡ μοριακὴ ἐπίσης σύστασις τῶν σωμάτων ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀγωγιμότητός των. Οὕτω τὸ κρύσταλ-

Digitized by Google

λον εἶναι 1000 ἕως 1500 φορὰς περισσότερον μονωτὴς τῆς στηνήθους ὑάλου. Ὁ πάγος εἶναι μονωτής, ἐνῷ τὸ ὕδωρ εἶναι ὁπωσδήποτε ἀγώγιμον.

Ἐπίσης καὶ τὸ φῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀγωγιμότητος μερικῶν σωμάτων. Οὕτω τὸ σελήνιον καθίσταται κατὰ τοσοῦτον ἀγωγιμώτερον, ἐφόσον προσπίπτουσιν εἰς αὐτὸ φωτεινότεραι ἀκτίνες.

Εἰς τὰς διαφόρους ἐφαρμογὰς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ παρίσταται πολλάκις ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ μεγέθους τῆς ἀγωγιμότητος τῶν διαφόρων σωμάτων. Ἐν τούτοις κατὰ γενικὸν σχεδὸν κανόνα χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ τιμὴ οὐχὶ τῆς ἀγωγιμότητος, ἀλλὰ τῆς λεγομένης ἠλεκτρικῆς ἀντιστάσεως, ἥτις εἶναι ἡ ἀντίστροφος ἔννοια τῆς ἀγωγιμότητος καὶ ἡ ὁποία θὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τὴν οἰκίαν λέξιν.

ΠΕΡ. ΜΕ Ι'ΝΤΑΝΗΣ

ἀγώγιον· εἶναι τὸ ἀντάλλαγμα, ἡ ἀμοιβὴ τῆς μεταφορᾶς καὶ μετακομίσεως ἐν συμβάσει μεταφορᾶς, τὸ καταβαλλόμενον εἰς τὸν ἀγωγιάτην (βλ. λέξιν) διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀναλαμβανομένην μεταφορὰν πραγμάτων ἢ προσώπων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν τῷ ἄρθρῳ 941 § 7 Πολιτ. Δικον., ὅπου καθορίζεται ὅτι μεταξὺ τῶν προνομιακῶς κατατασσομένων ἀπαιτήσεων εἶναι: «ἔξοδα καὶ ἀγώγια παραγγελιοδόχου, ἀποστολέως, πλοιάρχου, ἁμαξηλάτου, ὡς πρὸς τὰ κατὰ παραγγελίαν εἰλημμένα ἢ πρὸς μετακόμισιν διαπεπιστευμένα καὶ παρ' αὐτοῖς εἰσέτι εὑρισκόμενα ἐμπορεύματα, προκειμένου πλειστηριασμοῦ τῶν ἐμπορευμάτων τούτων. Συνήθως ἀγώγιον καλεῖται καὶ τὸ φορτίον ὁλόκληρον.

Τὴν λέξιν ἀναφέρει ἅπαξ ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν Κύρου Παιδείαν ς', 1,54)=φορτίον ἁμάξης. Δημ. τύπος ἀγώγι.

ἀγώγι τῆς χώρας· ὁ *γονικάρης* (=ὁ καλλιεργητὴς φεουδαρχικοῦ κτήματος) εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παρέχῃ κατ' ἔτος εἰς τὸν φεουδάρχην ἐν *ζευγαρικὸν* (=μιᾶς ἡμέρας ἐργασίαν ζεύγους βοῶν) καὶ τὰ *ἄχυρα* (=ἕνα τῶν μικροτέρων φεουδαρχικῶν φόρων)· τοῦτο ἐλέγετο *ἀγώγι τῆς χώρας* (=πρωτευούσης πόλεως). Ξανθουδίδης Στέφανος ὁ Κρὴς λέγει ταῦτα.

ἀγωγός· σωλήν, ὀχετός, ἀπόρυξ, ὑδρηγός, ὑδραγωγός, ἁμάρα, γοργώρα, ὑδραγωγεῖον, λείβηθρον. 2) ὁδηγὸς ρεύματος ἠλεκτρικοῦ, (βλ. ἀγωγιμότης) θερμαντικοῦ κτλ.

Ἀγών. (Θεότης). Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ὁ Ἀγὼν ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ ἀγῶνος, καθ' ὃν τρόπον ἡ θεὰ Νίκη ἦτο ἡ προσωποποίησις τῆς νίκης. Οἱ καλλιτέχναι παρίστων συνήθως αὐτὸν ὡς ἀγωνιστήν. Οὕτω, κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὑπῆρχεν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ Ἀγῶνος ἀφιερωθὲν ὑπὸ τινος Μικύθου, ἐπὶ δὲ τῶν νομισμάτων τῆς ἐν Βιθυνίᾳ πόλεως Νικαίας ὁ Ἀγὼν ἀναπαρίσταται ὡς ἀθλητής, ὁ ὁποῖος στέφει ἑαυτὸν

Ἕνος τῶν πολλῶν τύπων ὑφ' οὓς παρίστατο ὁ Ἀγών.

διὰ τῆς μιᾶς χειρός, ἐνῷ διὰ τῆς ἄλλης κρατεῖ κλάδον φοίνικος. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ τέχνη δὲν ἔδωκεν εἰς τὸν Ἀγῶνα ἕνα ἀμετάβλητον καὶ ὡρισμένον τύπον· ὅπως οἱ Ἔρωτες καὶ αἱ Νῖκαι, οὕτω καὶ οἱ Ἀγῶνες ποικίλλουν κατὰ μορφὴν ἀναλόγως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς φαντασίας τῶν καλλιτεχνῶν καὶ ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον ἐπροσωποποίουν. Ὁ θεὸς Ἀγών, ὁ προσωποποιῶν τὴν ἀλεκτρομαχίαν, ἀναπαρίσταται εἰς τὰ ἀνάγλυφα τοῦ καθίσματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκάθητο ἐν τῷ θεάτρῳ ὁ μέγας ἱερεὺς τοῦ Διονύσου, ὡς παροξύνων δύο ἀλέκτορας εἰς φιλονεικίαν. Εἰς τὰς ρωμαϊκὰς σαρκοφάγους, ὑπάρχουν ἐπίσης πολλὰ ἀνάγλυφα παριστῶντα «πνεύματα» διαφόρων ἀγώνων, περὶ τῶν ὁποίων ὁ Λουκιανὸς λέγει ὅτι ὁμοιάζουν πρὸς μικροὺς ἔρωτας.

ἀγών· (ὁ) πάλη ὑπέρ τινος: ὁ περὶ ἀνεξαρτησίας *ἀγών*, ὁ περὶ ὑπάρξεως ἀγών· ἀγῶνας, ἆθλος, ἄεθλος ἅμιλλα, ἀεθλοσύνη, ἁμίλλημα,πάλαισμα. 2) ὁ συναγωνισμός, ὁ διαγωνισμός. 3) κάθε προσπάθεια: θὰ καταβάλω *ἀγῶνα* διὰ νὰ τὸ ἐπιτύχω. 4) ἡ ἀγωνία, ἡ ἀγωνία τοῦ ἀσθενοῦς. 5) ὁ πόλεμος, ἡ *μάχη*: *ἀγὼν* πυροβολικοῦ.

«Ἀγὼν οὐ δέχεται σκήψεις» = εἰς τὸν ἀγῶνα δὲν ἔχουν πέραση αἱ προφάσεις· ἀρχ. παροιμ. λεγομένη ἐπὶ τῶν προσπαθούντων νὰ εὕρουν αἰτιολογίαν διὰ τὰς ἀποτυχίας των.

«Ἀγὼν πρόφασιν οὐκ ἐπιδέχεται, οὐδὲ φιλία». ἀρχ. παρ. ὁμοία πρὸς τὴν ἄλλην *«ἀγὼν οὐ δέχεται σκήψεις»* — σύγκρινε καί: ἀγὼν γὰρ ἄνδρας οὐ μένει λελειμμένους» (Αἰσχύλος) καί: ἀγὼν οὐ μέλλοντος ἀθλητοῦ μένει ἀλκήν»· ἅπασαι σημαίνουσιν ὅτι πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς ἕτοιμος καθ' ὅλα τὴν στιγμὴν τοῦ ἀγῶνος· ἀλλὰ κατ' ἐπέκτασιν καὶ κατὰ τὰς δεινὰς περιστάσεις τοῦ βίου.

Μ. Φ

Ἀγών. (Τακτική). Ἀπὸ γενικῆς τακτικῆς ἀπόψεως ἀγὼν καλεῖται πᾶσα σύρραξις μικρά, δηλαδὴ ἐκείνη καθ' ἣν ἀνεπτύχθησαν ὀλίγαι ἑκατέρωθεν ἀντίπαλοι δυνάμεις, καὶ ἰδίως ἡ αἱματοχυσία ἦτο ὀλίγη· χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ βαρύνῃ ἐπὶ τοῦ ἂν σύρραξίς τις θὰ κληθῇ ἀγὼν ἐκ τῆς ἐδαφικῆς ἐκτάσεως, ἐφ' ἧς ἐξειλίχθη ἡ σύρραξις αὐτή, διότι ἐνίοτε δυνατὸν σύρραξίς τις νὰ ἐξελιχθῇ μὲν ἐπὶ στενῆς μετωπικῆς ἐκτάσεως, οὐχ ἧττον ἡ ἀνάπτυξις δυνάμεων νὰ εἶναι ἐπίσης μεγάλη καὶ ἡ αἱματοχυσία νὰ εἶναι ἐπίσης μεγάλη, ὁπότε ἡ σύρραξις αὐτὴ δὲν καλεῖται ἀγών, ἀλλὰ μάχη. (Ἰδὲ μάχη). Π. χ. Ἀγῶνες καλοῦνται. Αἱ συρράξεις τοῦ Nachod καὶ τοῦ Trautenau τὴν 27 Ἰουνίου 1866, κατὰ τὸν Αὐστρο-Πρωσσικὸν πόλεμον. Αἱ συρράξεις τοῦ Sarrebrück τὴν 2 Αὐγούστου 1870, τοῦ Wissembourg τὴν 4 Αὐγούστου 1870, τῆς Noisseville τὴν 31 Αὐγούστου 1870, κατὰ τὸν Γαλλο-Γερμανικὸν πόλεμον 1870. Αἱ συρράξεις κατὰ τὰς ὀρεινὰς διαβάσεις Montienling, Chin Kouilling, Si Kouyang κτλ. τὸν Ἰούνιον - Ἰούλιον 1904, καὶ αἱ κατὰ τὴν μάχην τῆς Moukden διάφοροι συρράξεις ἐπὶ τῶν λόφων Poutilow καὶ Novogorod τὴν 27 - 28 Φεβρουαρίου 1905, κατὰ τὸν Ρωσο - Ἰαπωνικὸν πόλεμον 1904 - 1905. Αἱ συρράξεις τῆς V Ἑλληνικῆς Μεραρχίας εἰς Λαζαράδες τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1912, τῆς VI Ἑλληνικῆς Μεραρχίας εἰς στενωπὸν Γκορνίτσοβο τῆς 6 Νοεμβρίου 1912, τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατεύματος Ἠπείρου εἰς στενωπὸν Κουμουτζάδες τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1912, καὶ εἰς Νικόπολιν τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1912, κατὰ τὸν Ἑλληνο - Τουρκικὸν πόλεμον 1912. Αἱ συρράξεις τῆς X Ἑλληνικῆς Μεραρχίας εἰς τὴν διάβασιν Καλίνοβο, τὴν 21 Ἰουνίου 1913, καὶ τῆς VII Ἑλληνικῆς Μεραρχίας εἰς αὐχένα Πρέδελ-χὰν τὴν 17 Ἰουλίου 1913 κατὰ τὸν Ἑλληνο - βουλγαρικὸν πόλεμον 1913. Αἱ συρράξεις τῆς ΙιΙ Ἑλληνικῆς Μεραρχίας περὶ τὸ Μιχαλίτσι καὶ κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Πουρσὰκ καὶ Σαγγαρίου χῶρον τὰς 30 καὶ 31 Ἰουλίου 1921 κατὰ τὰς Μικρασιατικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ θέρους 1921.

ἀγὼν πυροβολικοῦ καλεῖται ἡ κατὰ τὴν μάχην προσπάθεια ἑκατέρου τῶν ἀντιπάλων πυροβολικῶν ὅπως ἐπικρατήσῃ (ἀπόκτησις ὑπεροχῆς πυρὸς) ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου πυροβολικοῦ. Τὸ ὑπὸ ἑκατέρου τῶν ἀντιπάλων χρησιμοποιούμενον διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον Πυροβολικὸν καλεῖται Ἀντιπυροβολικὸν (ἰδὲ Ἀντιπυροβολικόν). Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς (πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου, ἤτοι πρὸ τοῦ 1900), ὁ ἀγὼν τοῦ Πυροβολικοῦ ἀπετέλει ἰδίαν καὶ χωριστὴν φάσιν τῆς μάχης, προηγουμένην πάσης δράσεως τοῦ φιλίου του Πεζικοῦ· ἀλλ' ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ταχυβόλου πυροβόλου, ἀφ' ἧς τὸ Πυροβολικὸν δὲν καταστρέφεται εὐκόλως, ἅτε τασσόμενον συνήθως προκεκαλυμμένον ἐδαφικῶς καὶ ἔχον ἀσπίδα, ἁπλῶς δὲ μόνον ὑφίσταται ἐξουδετέρωσιν, δῆλα δὴ μείωσιν τῆς δραστικότητός του, ὁ ἀγὼν τοῦ Πυροβολικοῦ δὲν ἀποτελεῖ ἰδίαν καὶ χωριστὴν φάσιν τῆς μάχης, ἀλλ' ἐπεισόδιον τῆς μάχης, ἐπαναλαμβανόμενον ἑκάστοτε διαρκούσης τῆς μάχης, ὁπότε δήποτε ἡ ἀνάγκη ἤθελε τὸ καλέσῃ.

ἀγὼν ἱππικοῦ καλεῖται εἰδικῶς πᾶσα σύρραξις ἀντιπάλων Ἱππικῶν ἐφίππων.

ἀγὼν ἀεροπορίας καλεῖται ἡ προσπάθεια ἑκατέρας τῶν ἀντιπάλων Ἀεροποριῶν, ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀέρος. Ἡ κυριαρχία τοῦ ἀέρος δὲν δύναται νὰ εἶναι ὁριστικὴ καὶ διαρκής, καθ' ὅσον αὐτὴ παύει ὑφισταμένη, ἅμα ὡς τὰ ἀποκτήσαντα τὴν κυριαρχίαν ἀεροπορικὰ ὄργανα παύσωσι περιϊπτάμενα· ὡς γνωστὸν δι' ἣ πτῆσις αὐτῶν εἶναι χρονικῆς διαρκείας ὀλίγων ἑκάστοτε ὡρῶν. Συνεπῶς ἡ κυριαρχία τοῦ ἀέρος πρέπει ν' ἀποκτᾶται ἑκάστοτε, ὅταν ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλῃ τοῦτο.

Ἡ παρ' ἑκατέρου τῶν ἀντιπάλων χρησιμοποιουμένη διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦτον Ἀεροπορία εἶναι οἱ στολίσκοι καταδιώξεως (ἰδὲ Ἀεροπορία).

Ν. ΚΛΑΔΑΣ

ἀγών (σκηνικὸς ἢ δραματικὸς) ἐκαλεῖτο ἡ μεταξὺ δραματικῶν συγγραφέων, τραγικῶν καὶ κωμικῶν, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἅμιλλα διὰ τῆς διδασκαλίας σκηνικῶν ἔργων κατὰ τὰς τρεῖς μεγάλας Διονυσιακὰς ἑορτάς. Οἱ δραματικοὶ ἢ σκηνικοὶ ἀγῶνες ἦσαν δύο εἰδῶν, τραγικοὶ καὶ κωμικοί, εἰσαχθέντες κατὰ τὰς ρηθείσας τρεῖς ἑορτὰς ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς γενέσεως τῆς τραγῳδίας. Ἀλλὰ κατὰ τίνα ἀκριβῶς ἐποχὴν καὶ κατὰ τίνα τῶν τριῶν ἑορτῶν εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον οἱ δραματικοὶ ἀγῶνες, οἱ ἄλλως Διονυσιακοὶ καλούμενοι δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ εἴπωμεν. Οὐχ ἧττον βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν ἐλαχίστων ἐπὶ τοῦ προκειμένου μαρτυριῶν θὰ ἐλέγομεν, ὅτι οἱ δραματικοὶ ἀγῶνες *τραγικοί* τε καὶ *κωμικοί*, εἰσήχθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὰ μεγάλα Διονύσια. Καὶ διὰ μὲν τοὺς πρώτους, τοὺς τραγικούς, ἐξάγομεν τοῦτο ἐκ τοῦ Χρονικοῦ τῆς Πάρου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἤρξαντο οὗτοι τελούμενοι κατὰ τὴν *ἑξηκοστὴν πρώτην* Ὀλυμπιάδα (536—533), τοῦ Θέσπιδος πρώτου διδάξαντος τραγῳδίαν *«ἐν ἄστει»*, ὅπερ, κατὰ πάντα τὰ κείμενά τῶν διδασκαλιῶν σημαίνει: κατὰ τὰ ἐν Ἄστει Διονύσια, τὰ Ἀστικά, τὰ Μεγάλα τοιαῦτα.

Διὰ δὲ τοὺς δευτέρους, τοὺς κωμικούς, ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, καθ' ἣν πολὺ μετὰ τὴν εὕρεσιν τῆς κωμῳδίας, εἰσήχθη αὕτη εἰς *ἐπίσημον ἀγῶνα* (πρὸ τούτου, ἡ κωμῳδία ἐδιδάσκετο ἀνεπισήμως ὑπὸ *ἐθελοντῶν*) τοῦ πρώτου κωμικοῦ χοροῦ δοθέντος ὑπὸ τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος. Γνωστοῦ δὲ ὄντος, ὅτι ὁ *ἐπώνυμος ἄρχων* προήδρευε τῶν Μεγάλων Διονυσίων, βεβαιούμεθα ἐξ αὐτοῦ, ὅτι κατ' αὐτά ἐγένετο καὶ ὁ πρῶτος ἀγὼν κωμῳδίας. Πότε ἀκριβῶς συνέβη τοῦτο δὲν εἶναι γνωστόν, πάντως ὅμως πρὸ τοῦ 472 ὑφίσταντο κωμικοὶ ἀγῶνες κατὰ τὰ Μεγάλα Διονύσια, ὡς ἐξάγεται τοῦτο ἔκ τινος ἐπιγραφῆς (GIA, 971 α).

Αἱ ἑορταὶ καθ' ἃς ἐτελοῦντο δραματικοὶ ἀγῶνες ἦσαν τρεῖς: Τὰ κατ' ἀγροὺς ἢ μικρὰ Διονύσια, τὰ Λήναια ἢ Ἀνθεστήρια καὶ τὰ ἐν Ἄστει ἢ Μεγάλα Διονύσια. Κατὰ τὰ κατ' ἀγροὺς Διονύσια, κυρίως εἰπεῖν, ἐδίδοντο μόνον *ἐπαναλήψεις* (αἱ σημεριναὶ reprises) παλαιῶν ἔργων, οὐχ ἧττον, κατ' ἐξαίρεσιν, εὑρίσκομεν κατ' αὐτὰ παραστάσεις *νέων* ἔργων ἐν Πειραιεῖ, ὅπερ βεβαιούμεθα ἐκ τῶν σωζομένων ἐπιγραφῶν, ἐν αἷς αἱ ἐν Πειραιεῖ δοθεῖσαι παραστάσεις καλοῦνται *«ἀγῶνες»*, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔκ τινος μαρτυρίας τοῦ Αἰλιανοῦ (Ποικ. ἱστορ. II, 13.) ὅστις, ἀναφέρων ὅτι ὁ Σωκράτης σπανίως μετέβαινεν εἰς τὸ θέατρον, ἰδίᾳ ὁσάκις ἠγωνίζετο ὁ Εὐριπίδης διὰ *νέων* τραγῳδιῶν, προσθέτει ὅτι κσὶ εἰς Πειραιᾶ ἀκόμη κατήρχετο ὁσάκις ἐδιδάσκετο ἔργον τοῦ Εὐριπίδου, ὅπερ σημαίνει ὅτι τὸ διδασκόμενον ἔργον ἦτο νέον καὶ οὐχὶ ἐπανάληψις παλαιοῦ, ὅτε θὰ τὸ εἶχον ἀκούσει ἐν Ἀθήναις, ὁπότε ἐπερίττευεν ἡ εἰς Πειραιᾶ κάθοδος. Ἐκτὸς τοῦ Πειραιῶς δραματικοὺς *ἀγῶνας* ἀνευρίσκομεν εἰς Ἐλευσῖνα (CIA, I. 574), εἰς ἕνα ἄλλον ἄγνωστον δῆμον (CIA, I. 576) καὶ εἰς μίαν τῶν δύο πόλεων τῆς Λήμνου, τὴν Ἡφαιστίαν. (CIA, I. 592).

Πότε εἰσήχθησαν οἱ δραματικοὶ *ἀγῶνες* κατὰ τὰ Λήναια δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν. Ἡ ἀρχαιοτέρα μαρτυρία σχετικῶς πρὸς τοὺς τραγικοὺς ἀγῶνας, ἀναφέρεται εἰς τὸ 416, ὅτε, κατὰ τὸν Ἀθήναιον (V. 217. A) ὁ τραγικὸς Ἀγάθων κατήγαγε τὴν πρώτην του νίκην. Ὡς πρὸς τοὺς κωμικοὺς *ἀγῶνας*, ἔχομεν τὴν διδασκαλίαν τῶν «Ἀχαρνέων» τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐξ ἧς φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ 425 εἶχον ἤδη εἰσαχθῆ οἱ τοιοῦτοι ἀγῶνες. Πρὸ πόσου ὅμως καιροῦ εἶχε γίνῃ τοῦτο παραμένει ἄγνωστον.

Κατὰ τὰ μεγάλα Διονύσια, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἡ κυρίως *θεατρικὴ σαιζόν*, ἵνα ἐπὶ τὸ νεωτεριστικώτερον εἴπωμεν, ἐτελοῦντο διπλοῖ *ἀγῶνες*, καὶ τραγικοὶ καὶ κωμικοί. Καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν πέμπτον αἰῶνα, εἰς ἀμφοτέρους τοὺς τραγικοὺς ἀγῶνας, τῶν τε Ληναίων δηλονότι καὶ τῶν Μεγάλων Διονυσίων, τρεῖς μόνον ποιηταὶ ἐλάμβανον μέρος, παρουσιάζοντες ἕκαστος τέσσαρα συγχρόνως ἔργα, τρεῖς τραγῳδίας καὶ ἕνα σατυρικὸν δρᾶμα, μίαν τουτέστι *τετραλογίαν*. Κατὰ τὸν ἑπόμενον αἰῶνα, τὸν τέταρτον, τὸ σύστημα καθ' ὃ ἕκαστος τῶν τριῶν ποιητῶν ὤφειλε νὰ διδάξῃ καὶ ἓν σατυρικὸν δρᾶμα ἐγκατελείφθη, διδασκομένου ἑνὸς τοιούτου μόνον (CIA, II, 973) κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος. Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ποιητῶν, οὗτος παρέμεινεν ὁ αὐτός, ἠλαττώθη ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν ἔργων, ὅστις ἐποίκιλλεν ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος. Οὕτω, κατὰ μὲν τὸ 341 ἕκαστος ποιητὴς ἐδίδασκε τρεῖς τραγῳδίας, κατὰ δὲ τὸ 340 δύο. Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα οἱ τραγικοὶ ἀγῶνες ἐξηκολούθησαν ὑπὸ τὰς αὐτὰς ὡς ἄνω συνθήκας. Τί ἐγίνετο ὅμως μεταγενεστέρως εἶναι ἄγνωστον. Βέβαιον οὐχ ἧττον εἶναι, ὅτι τὰ κατ' Ἄστυ Διονύσια ἐξηκολούθουν τελούμενα καὶ κατὰ τὸν πρῶτον μετὰ Χριστὸν αἰῶνα, ὅτε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐδιδάσκοντο παλαιὰ πλέον ἔργα.

Ὅ,τι ἐλέχθη περὶ τῶν τραγικῶν ἀγώνων, ἐφηρμόζετο καὶ ἐπὶ τῶν κωμικῶν τοιούτων μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι ἕκαστος τῶν τριῶν συναγωνιστῶν παρουσίαζεν ἀνὰ μίαν κωμῳδίαν καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος, λόγῳ τῆς καταργήσεως τοῦ χοροῦ καὶ τῆς ἐλαττώσεως ἑπομένως τοῦ χρόνου τῆς παραστάσεως, ὁ ἀριθμὸς τῶν ποιητῶν ηὐξήθη εἰς πέντε, ὅπερ βεβαιούμεθα διὰ μὲν τὸ 368 διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ «Πλούτου» τοῦ Ἀριστοφάνους, διὰ δὲ τὰ ἔτη 354 καὶ 353 δι' ἄλλων διδασκαλιῶν (CIA, II, 972 - 9/5). Κατ' ἐξαίρεσιν, κατὰ μὲν τὸν 5ον αἰῶνα, ἀντὶ τῶν τριῶν ποιητῶν διηγωνίζοντο ἐνίοτε δύο, ἀπὸ δὲ τοῦ 4ου ἀντὶ τῶν πέντε τέσσαρες. Τοῦτο δὲ συνέβαινε, διότι ποιητής τις παρουσίαζε δύο κωμῳδίας, αἵτινες ὅμως ἐκρίνοντο χωριστὰ ὡς ἂν ἦσαν ἔργα δύο διαφόρων ποιητῶν.

Οἱ δραματικοὶ ἀγῶνες εἶναι ἐξηκριβωμένον ὅτι διήρκουν τρεῖς ἡμέρας. Κατὰ τίνα ὅμως τάξιν ἐδιδάσκοντο κατ' αὐτοὺς τὰ δράματα, ἂν δηλονότι ἐδιδάσκοντο πρῶτα αἱ τραγῳδίαι ἢ αἱ κωμῳδίαι, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν σαφῆ ἰδέαν, καθ' ὅσον καὶ τ' ἀρχαῖα ἐπὶ τοῦ προκειμένου κείμενα συγκρούονται πρὸς ἄλληλα καὶ αἱ γνῶμαι τῶν νεωτέρων, ὡς συνήθως, συγκρούονται. Κατὰ τὸν Μύλλερ, (ἱστορ. τῆς Ἑλλην. Φιλολογ. μετάφρ. Κυπριανοῦ, σελ. 491—2), λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ πρῶτα αὐτο-

Digitized by Google

σχεδιάσματα τῆς τραγῳδίας ἀναφέρονται εἰς τὰ Λήναια, διότι κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην ἐθρήνουν τὰ πάθη τοῦ Διονύσου, ὅτε κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους εἰσήχθησαν καὶ κατὰ τὰς τρεῖς τοῦ Διονύσου ἑορτὰς οἱ δραματικοὶ ἀγῶνες, αἱ τραγῳδίαι ἐδιδάσκοντο κατὰ τὰ Λήναια πρὸ τῶν κωμῳδιῶν, εὐθὺς μετὰ τὴν ἱερὰν πομπήν, ἐνῷ κατὰ τὰ μικρὰ καὶ μεγάλα Διονύσια ἐπεκράτει συνήθεια αἱ κωμῳδίαι νὰ διδάσκωνται πρὸ τῶν τραγῳδιῶν. Τὴν γνώμην του δὲ ταύτην στηρίζει ἐπὶ τοῦ τόμου τοῦ Εὐηγόρου, ἐν ᾧ περὶ μὲν τῶν Ληναίων λέγεται: «ἡ ἐπὶ Ληναίῳ πομπὴ καὶ οἱ τραγωδοὶ καὶ οἱ κωμῳδοί», περὶ δὲ τῶν Μεγάλων Διονυσίων: «Τοῖς ἐν ἄστει Διονυσίοις ἡ πομπὴ καὶ οἱ παῖδες καὶ ὁ κῶμος καὶ οἱ κωμῳδοὶ καὶ οἱ τραγῳδοί». Ἐξ ἀντιθέτου, ὁ Sauppe καὶ ὁ Mommsen φρονοῦν, ὅτι κατὰ τὰς τρεῖς ἡμέρας τῶν ἀγώνων, τὴν μὲν πρωΐαν ἐδιδάσκοντο αἱ τραγῳδίαι μετὰ τῶν σατυρικῶν δραμάτων, τὸ δὲ ἀπόγευμα αἱ κωμῳδίαι. Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶναι καὶ ὁ Haigh (the Attic Theatre, σελ. 23—4), φέρων πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς τοὺς ἑξῆς στίχους ἐκ τῶν «Ὀρνίθων» τοῦ Ἀριστοφάνους:

«Τί γλυκὸ καὶ τί ὡραῖον τὸ νὰ ἔχωμεν πτερά!
Θεαταί, ἂν μεταξύ σας κανεὶς ἦτο πτερωτὸς
κ' ἐβαρύνετο πεινάσας τοὺς χοροὺς τῶν τραγῳδῶν
εἰς τὸν οἶκον θὰ ἐπέτα καὶ θὰ ἐγευμάτιζε,
χορτασθεὶς δ' ὀπίσω πάλιν θὰ ἐπέτα *πρὸς ἡμᾶς*».

Οἱ δραματικοὶ ἀγῶνες μετὰ τῶν τελετῶν αἵτινες προηγοῦντο αὐτῶν, τοῦ *καθαρμοῦ* τουτέστιν (ἴδε λέξιν), τῶν πρὸς τὸν Διόνυσον θυσιῶν καὶ τῶν ἄλλων νενομισμένων σπονδῶν ἐξ ἐκείνων ἃς περιγράφει ὁ Πλούταρχος (β. Κίμων, VIII), ἤρχιζαν ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, γεγονὸς ὅπερ μανθάνομεν καὶ παρὰ τοῦ Αἰσχίνου (κ. Κτησιφ. 76) καὶ παρὸ τοῦ Δημοσθένους (κ. Μειδ. 74) καὶ παρὰ τοῦ Ξενοφῶντος (Οἰκονομ. ΙΙΙ. 7) καὶ παρὰ τοῦ Πλουτάρχου (ὅτι οὐδ' ἡδέως ζῆν ἔστι κατ' Ἐπίκουρον. 1905). Οἱ νεώτεροι ἐν τούτοις, οἵτινες ζητοῦν νὰ εὑρίσκουν πράγματα πρὸς ἐπίδειξιν σοφίας καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχουν τοιαῦτα, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὰς ῥητὰς μαρτυρίας τῶν ἀνωτέρω, μᾶς λέγουν, ὅτι ἡ «ἕωθεν» ἔναρξις τῶν δραματικῶν ἀγώνων μαρτυρεῖται κυρίως ἐκ πολλῶν τραγωδιῶν καὶ δὴ ἐκ τῆς Σοφοκλείου Ἀντιγόνης, τῆς ὁποίας ὁ χορὸς ἅμα τῇ εἰσόδῳ του ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ προσαγορεύει τὸν Ἥλιον (στ. 101 καὶ ἐφ). «Πολλὴν δὲ θὰ εἶχον ταῦτα χάριν, προσθέτει ὁ ἡμέτερος Σεμιτέλος (εἰς ἑρμην. Ἀντιγ. σ. 122) καὶ ἐν τῷ θεάτρῳ κατ' αὐτὴν τὴν τοῦ ἡλίου ἀνατολὴν ᾀδόμενα, ὥστε νὰ συμφωνῶσι τὰ λεγόμενα πρὸς τὸ πρᾶγμα». (Βλ. καὶ Ν. Παπαγεωργίου, εἰς Ἠλέκτραν.) Ἐννοεῖται, ὅτι πάντα ταῦτα εἶναι ποιητικὰ ἀερολογήματα οὐδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὴν πραγματικότητα, καθόσον, ὡς ἐλέχθη, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ διδασκαλία τοῦ πρώτου δράματος, προηγοῦντο ἄλλαι τελεταί, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων ὁ ἀνατείλας Ἥλιος, μὴ ὑπάρχοντος κανενὸς ἄλλου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ διὰ νὰ τὸν σταματήσῃ, εἶχεν ἀνέλθει πολὺ ὑψηλά, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ χαιρετήσουν πλέον τὴν ἀνατολήν του, οὔτε οἱ χορευταὶ τῆς Ἀντιγόνης, ἀλλ' οὐδὲ καὶ τῶν Τραχινίων, ἐὰν *ὑποτεθῇ*, ὅτι κατὰ σύμπτωσιν ἡ παράστασις ἤρχιζε διὰ μιᾶς ἐκ τῶν δύο αὐτῶν τραγωδιῶν!

ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

ΑΓΩΝ

Ο ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΑΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ 1821

Τὸ ἱστορικὸν τῆς ὀνομασίας, τῆς ἐνάρξεως καὶ τοῦ τέρματος τοῦ ἀγῶνος.—Σύμβολα. - Ἀριστεῖον.

Μία ἀπὸ τὰς χαρακτηριστικὰς ὀνομασίας αἵτινες ἐδόθησαν εἰς τὴν *Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821*, αὐτὴν καὶ μόνην ὑποδηλοῦσα, ὁσάκις ἀπαντᾶται ὑπὸ τὴν συγκεκριμένην μορφήν: «ὁ Ἀγών». Διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου ὑπονοεῖται ὁ συχνάκις ἀπαντώμενος τύπος: «Ὁ Ἀγὼν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους». — «Ὁ Ἱερὸς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος Ἀγών». — «Ὁ Ἱερὸς ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν Ἀγών».—«Ὁ Ἑλληνικὸς Ἀγών». «Ὁ ἀπελευθερωτικὸς Ἀγών». — Κατ' ἐπέκτασιν πάλιν ἡ ἔννοια αὐτὴ διῃρέθη εἰς τά: «Ὁ κατὰ ξηρὰν Ἀγών». — «Ὁ κατὰ θάλασαν Ἀγών».

Ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Ἐπαναστάσεως ὡς *Ἀγῶνος* δὲν ὑπῆρξε γενικὸς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς. Εἶναι πολὺ μεταγενέστερος, καίτοι αἱ φράσεις αἵτινες τὸν ἀναφέρουν, ἀνάγονται καὶ εἰς αὐτὰς τὰς προκηρύξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου. Ἀπαντῶνται δηλαδὴ ἐν αὐταῖς, ὡς καὶ εἰς τὰς προτρεπτικὰς πρὸς τοὺς κατεσπαρμένους Ἑταίρους ἐπιστολάς, συχνότατα αἱ φράσεις «οἱ προπατορικοὶ ἀγῶνες», «ἡρωϊκοὶ ἀγῶνες τῶν πατέρων μας», καὶ ἄλλαι παρεμφερεῖς, ἀλλὰ εἰς τὴν περίφημον προκήρυξιν τῆς 24 Φεβρουαρίου, τῆς ὁποίας τὸ πραγματικὸν κείμενον δημοσιεύεται μόνον ὑπὸ τοῦ Ι. Φιλήμονος (Δοκ. Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐπαν. Τόμ. 2-σελ. 79) παρεμπιπτόντως ἀναφέρει ὅτι: «Αὐτὴ (ἡ νίκη) θέλει στεφανώσει μὲ δάφνας ἀειθαλεῖς τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγῶνας μας». Ἄρα δὲν φαίνεται ἐκ τῆς προκηρύξεως ταύτης ὅτι ἔκτοτε ἀπεδίδετο εἰς τὸ ἐπὶ σκοπὸν κίνημα ἡ ἔννοια τοῦ κατ' ἐξοχὴν Ἀγῶνος, ἥτις μεταγενεστέρως τῷ ἐδόθη. Πρέπει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῇ ὅτι ἀκριβῶς τὴν ἑπομένην τῆς ἀνωτέρω προκηρύξεως, τῆς ἀποδιδομένης εἰς τὸν κάλαμον τοῦ Γεωργίου Κοζάκη Τυπάλδου, ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐξέδωκεν ἑτέραν, περιωρισμένης μὲν ἀποστολῆς, ἀλλὰ μείζονος σημασίας. Καὶ ἐν αὐτῇ διὰ πρώτην φορὰν ἡ ἐπικειμένη ἐπανάστασις σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως κατονομάζεται «ὁ Ἱερὸς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος Ἀγών». Ἡ προκήρυξις αὕτη τοῦ Ἀ. Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Ἕλληνας τοὺς ὑπηρετοῦντας τοὺς Μολδοβλάχους ἄρχοντας, χαρακτηριστικὴ διὰ τὴν τοῦ Ἀγῶνος ἔννοιαν, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Αἱ πολυχρόνιοι τῆς Ἑλλάδος δυστυχίαι ἐβίασαν πολλοὺς τῶν πιστῶν αὐτῆς υἱῶν, ν' ἀφήσωσι τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο ἔδαφος καὶ νὰ περιπλανῶνται εἰς ξένους τόπους, ζητοῦντες τύχην καλλιτέραν. Σεῖς, φίλοι μου συμπατριῶται, ὅσους ἡ τύχη ἔσυρεν εἰς τὰς ἐπαρχίας Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας, ἐβιάσθητε ἐκ τῶν ἐναντίων περιστάσεων νὰ καταντήσετε, ὥστε νὰ στέκεσθε καὶ ὀπίσω τῶν ὀχημάτων τῶν ἐντοπίων ἀρχόντων. Περιφρόνησις καὶ ὕβρις εἰσέτι ἀνήκουστος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἑλλάδος γῆς. *Ἰδοὺ λοιπὸν σᾶς ἀνοίγεται στάδιον λαμπρόν, ὁ ὑπὲρ πατρίδος καὶ πίστεως ἱερὸς ἀγών.* Σπεύσατε ν' ἀποπλύνετε τὴν ἀκούσιον ταύτην ὕβριν, καταγραφόμενοι εἰς τὰς σημαίας τῆς ἐλευθερίας, κ.τ.λ. (*Ἐν. ἀν. σελ. 291*).

Ἐπίσης ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἰς τὴν ἀπὸ 12 Ἰουνίου 1821 ἐξ Ὕδρας προκήρυξίν του μεταχειρίζεται τὸν ὅρον «ἱερὸν ἀγῶνα» διὰ τὴν ἀρξαμένην ἐπανάστασιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ποικίλαι ὀνομασίαι ἐδόθησαν εἰς τὸ Κίνημα τῶν Ἑλλήνων, τόσον ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους, ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ξένους. Εἰς τὰ ἐπίσημα τουρκικὰ ἔγγραφα ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ ἀναφέρεται ὑπὸ τὸν χαρακτηρισμὸν «Χαϊνὶ - Ζορμπαλὶκ» (κακόπιστος Ἀποστασία) καὶ «Ἀνταρσία τῶν Ραγιάδων» καὶ «Ἀπιστία κατὰ τοῦ ἐνδόξου Ἰσλαμισμοῦ», ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἄλλας ἐπαναστάσεις κοινῶς ὀνομασθείσας ἄλλοτε μὲν «Χαρμπεντὲ» (1769 ἐν Μωρέᾳ καὶ Δυτ. Ἑλλάδι), ἄλλοτε δὲ μὲ τὸ φράγκικον «Ρεμπελλιὸ» (Σμύρνη 1798), καὶ ἄλλοτε ἄλλως.

Οἱ ξένοι πάλιν ἀπὸ τῶν ἰδίων διαθέσεων ἐπωνόμασαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Καὶ ἄλλοι μὲν τὴν ἐβάπτισαν «Παλιγγενεσίαν» (Régénération) ἄλλοι Insurrection, ἤτοι Ἀποστασίαν, κατὰ τὸν Θουκυδίδειον ὁρισμὸν (Γ' Ξυγγρ. περὶ Μυτιλ. Δημηγ. Κλέωνος), ὃν καὶ ὁ ἡμέτερος *Φραντζῆς* ἀπεδέχθη διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς Ἱστορίας του, ἄλλοι *Ἀνταρσίαν* (κατὰ τοῦ Κυριάρχου), χαρακτηρισμὸν τὸν ὁποῖον οἱ ἡμέτεροι ἐχρησιμοποίησαν κατὰ τὸν ἐμφύλιον σπαραγμόν, ἄλλοι «Ὅπλων ἔγερσιν», ἢ «Κίνημα κατὰ τῶν Καθεστώτων ἐν Τουρκίᾳ» καὶ ἄλλοι τέλος «ἀγῶνα ἢ πόλεμον ὑπὲρ *ἐλευθερίας* καὶ ὑπὲρ *ἀνεξαρτησίας*».

Ἡ φράσις «Ἱερὸς ἀγών», μετὰ παρέλευσιν πολυμήνου σιωπῆς εἰς τὰ ἔγγραφα, ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου εἰς τὰς προοιμιακὰς διαμάχας τοῦ Βουλευτικοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ.

«Ἄνδρες Ἕλληνες, γράφει ἐκ Κρανιδίου (Ἑρμιόνης) ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ, ἅγιος Βρεσθένης Θεοδώρητος. Ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι ἠξεύρετε τὸν μέγαν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐμβήκαμεν εἰς αὐτὸν τὸν *ἱερὸν καὶ πολυπαθῆ ἀγῶνα*».

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης, ὡς ἐὰν ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς κατέδειξε τὴν ἱερότητα τοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων Ἀγῶνος, καὶ ἔτι μᾶλλον ὡς ἐὰν ἀπέδειξεν ὅτι ἄλλος πλὴν ἐκείνου Ἀγὼν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὁ ὅρος «Ἀγών», μετὰ συναφῶν ἐπιθέτων (Ἀπελευθερωτικός, Ἑλληνικός, Ἱερός), γενικεύεται τόσον εἰς τὰ ἔγγραφα ὅσον καὶ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν ὅλης τῆς συνολικῆς τοῦ πολέμου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας κινήσεως. Εἰς τοῦτο κυρίως συνετέλεσε τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκρίνετο ἀπαραίτητος ἀνάγκη ἡ ἐν παντὶ μεγαληγορία καὶ ἡ διὰ πάντα τὰ πράγματα χρησιμοποίησις πομπωδῶν φράσεων καὶ λέξεων καὶ ὀνομασιῶν καὶ ἐν γένει ὅρων, μόνον διὰ τῆς μεθόδου ταύτης πιστευομένου ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ παραχθῇ ἡ εὐκταία ἐντύπωσις. Μόλις λοιπὸν ἀνεπήδησεν ἡ φράσις ἡ ἀποκαλοῦσα τὰς πολεμικὰς ἐνεργείας ὡς Ἱερὸν Ἀγῶνα, ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῆται μετὰ τόσης ἐντάσεως, ὥστε ἔκτοτε, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 1824, αὐτὸς ὁ ὅρος ἐγένετο ἡ ἐπίσημος οὕτως εἰπεῖν ὀνομασία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Πάντα τὰ ἄλλα ὀνόματα: Ἀποστασία, Κίνημα, Πόλεμος πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τῆς τυραννίας, εἰς τὴν πολεμικήν των ἔννοιαν ὑποκατεστάθησαν ὁριστικῶς μὲ τὸ ὄνομα τὸ συγκεκριμένον «ὁ Ἀγών». Ἔπαυσε δηλαδὴ ἡ λέξις αὐτὴ νὰ σημαίνῃ μίαν οἱανδήποτε ἀφῃρημένην προσπάθειαν, ἐγκλείουσαν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀγῶνος, καὶ ἐνετοπίσθη εἰς τὴν συγκεκριμένην ἔννοιαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, τὴν ὁποίαν καὶ παρελάβομεν ὑπὸ αὐτὸ καὶ μόνον τὸ πνεῦμα.

Μολαταῦτα, δὲν ἐπαύσαμεν ἔκτοτε νὰ χρησιμοποιοῦμεν τὴν λέξιν «Ἀγὼν» μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπαναστάσεως δι' ὡρισμένας ἐπαρχίας τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας, τῶν ὁποίων τὰ τοπικὰ ὀνόματα προτάσσομεν. Λ. Χ. *Κρητικὸς Ἀγών*, ὀνομάζεται κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐπανάστασις τῆς Μεγαλονήσου κατὰ τὸ 1867. *Μακεδονικὸς Ἀγών*, θεωρεῖται ἡ μακρὰ περιπέτεια τῆς Μακεδονίας ἡ σημειώσασα τὴν ἔναρξίν της τῷ 1903. *Μικρασιατικὸς Ἀγών*, εἶναι ἡ ἀπὸ 1919 μέχρι τοῦ 1922 ἐκστρατεία, μολονότι πρόκειται περὶ πολέμου. *Ἠπειρωτικοὶ Ἀγῶνες* λογίζονται ὅλοι οἱ ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος μέχρι τῶν γεγονότων τῆς *Βορείου Ἠπείρου*, κατὰ τὴν δευτέραν δεκαετίαν τοῦ Κ' αἰῶνος (βλ. λέξεις Κρήτη, Μακεδονικὸς ἀγών, Ἤπειρος, Μικρὰ Ἀσία).

ΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΘΑΛΑΣΣΑΝ

Αἱ ἑλληνικαὶ ναυτικαὶ δυνάμεις ἐπανειλημμένως προέβησαν εἰς τὸν ἀποκλεισμόν, ὄχι μόνον *τουρκικῶν φρουρίων*, ὅπως συνέβη εἰς τὸ *Ναύπλιον, τὴν Μονεμβασίαν, τὸ Ἀντίρριον, τὴν Κάρυστον* καὶ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ ὁλοκλήρων περιφερειῶν, ὅπως συνέβη μὲ τὰς *ἠπειρωτικὰς ἀκτάς*, μὲ τὸν *Ἀμβρακικόν*, μὲ τὴν *Ἀσιατικὴν παραλίαν* καὶ εἰδικώτερον μὲ πᾶσαν περιοχὴν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε βάσιν τινὰ ἡ τουρκοαιγυπτιακὴ στρατιὰ τοῦ *Ἰμπραήμ*.

Δὲν σημαίνει ὅμως ὅτι καὶ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος ἐκυριαρχούσαμεν τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν, ἢ ὅτι πάντοτε ἐπεκρατήσαμεν εἰς τοὺς κατὰ θάλασσαν ἀγῶνας. Ἄλλωστε ὁ ἀγὼν οὗτος δὲν διεξήχθη κατὰ μόνας μεταξὺ τοῦ τουρκικοῦ στόλου καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ, ὁπότε πιθανὸν ἡ ἔκβασίς του πολὺ ταχυτέρα θ' ἀπέβαινε καὶ ἀναμφιβόλως ὑπὲρ τῶν ἑλληνικῶν ὅπλων.

Ὁ στόλος τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων ἦτο τριπλοῦς, ὅπως καὶ ὁ ἑλληνικός, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι, καθ' ὃν χρόνον τὸν ἡμέτερον ἀπετέλουν τὰ τέως ἐμπορικὰ καὶ φορτηγὰ σκάφη τῶν *Νήσων Ὕδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρρῶν*, τὸν ἐναντίον στόλον ἀπετέλουν πολεμικὰ σκάφη, ἤτοι Τρίκροτα καὶ Δίκροτα πλοῖα τῆς γραμμῆς, πολεμικαὶ φεργάδαι καὶ ἄλλα παντοῖα καράβια τριῶν ἐκτεταμένων χωρῶν: τῆς Τουρκίας, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Βαρβαρίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἑνοοῦντο τὰ *Νταηλίκια* τῆς *Ἀλγερίας* καὶ τῆς *Τύνιδος*, τὰ ὑποκείμενα εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἔχοντα ὄχι μόνον ἰδίαν πολιτικὴν ὀντότητα, ἀλλὰ καὶ πειρατικὴν ἱκανότητα, ἐπὶ αἰῶνας καταταράττουσαν τοὺς εὐρωπαϊκοὺς στόλους καὶ τὸ ἐμπόριον τῆς Δύσεως.

Εἰς τοὺς στολίσκους τῶν *τριῶν Νήσων*, τοὺς κατηρτισμένους καὶ ἀποτελοῦντας ἑνιαῖα συγκροτήματα, δέον νὰ προστεθοῦν καὶ ἄλλων νήσων ἢ παραλίων πόλεων στολίσκοι, ὡς τοῦ *Μεσολογγίου, τοῦ Γαλαξειδίου, τοῦ Σοφικοῦ, τῆς Σαλαμῖνος, τῆς Αἰγίνης* καὶ διαφόρων νήσων τοῦ *Αἰγαίου* καὶ *Ἰονίου* πελάγους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι στολίσκοι δὲν ἐπρόλαβαν νὰ δράσουν, καταστραφέντες ἐνωρὶς κατὰ τὸ πλεῖστον, ἢ καὶ συγχωνευθέντες εἰς τοὺς τρεῖς κυριωτάτους τῶν τριῶν Νήσων.

Ποίας ὑπηρεσίας προσέφεραν εἰς τὸν Ἀγῶνα οἱ *στόλοι* οὗτοι ἀναγράφουν λεπτομερῶς τὰ ἐκδοθέντα *Ἀρχεῖα τῶν Νήσων*.

Λεπτομερῶς δι' ἕνα ἕκαστον θέλομεν πραγματευθῆ εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν, ἤτοι εἰς τὰ θέματα: *Σπετσῶν στόλος.—Ὕδρας στόλος.—Ψαρῶν στόλος.*

Διὸ δὲ τοὺς ἐχθρικούς, εἰς τὰ θέματα: *Ἀλγερινὸς στόλος.— Μεχμὲτ-Ἀλῆ στόλος.— Τουρκικὸς στόλος.—Τύνιδος στόλος.*

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ὅμως ἔδρασαν καὶ ἄλλοι στόλοι ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς θαλάσσαις, κατὰ τὸ ὀκταετὲς διάστημα τῆς Ἐπαναστάσεως. Πλὴν τῶν *Τριῶν Στόλων*, τῶν μετασχόντων τῆς *Ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου* ὑπὸ τοὺς Ναυάρχους *Κόδριγκτων, Δὲ Ριγνὺ καὶ Χέϋδεν*, καθ' ὅλον τὸν Ἀγῶνα, καὶ παρακολουθοῦντα αὐτὸν διάφορα πολεμικὰ πλοῖα τῆς *Μεγάλης Βρετανίας* ὑπὸ τὸν *Κομμόδορον* Γ. Ο. *Ἅμιλτον*, τῆς Γαλλίας ὑπὸ τὸν Πλοίαρχον *Δὲ Βιελλὰ* καὶ ἄλλους, μεταγενεστέρως δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Ναύαρχον *Δὲ Ριγνύ*, ἀλλὰ πρὸ πάντων τῆς Αὐστρίας ὑπὸ τοὺς Ναυάρχους *Ἀκκούρτην, Παυλούτσι* καὶ *Δάνδολο*, διέπλεον τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐξασφαλίσεως *ἐλευθέρας ναυσιπλοΐας* εἰς τὰ ὑπὸ *οὐδετέραν σημαίαν πλοῖα*. Ποίαν στάσιν ἐτήρησαν τὰ πλοῖα ταῦτα ὡς πρὸς τοὺς ἐμπολέμους καὶ ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν Χριστιανικὸν Ἀγῶνα, θέλομεν εἰδικῶς περιλάβει εἰς τὰ θέματα: *Αὐστριακὸς στόλος.— Βρετανικὸς στόλος.— Γαλλικὸς στόλος. Ρωσικὸς στόλος*, ὡς καὶ εἰς τὴν βιογραφίαν τῶν Ναυάρχων αὐτῶν, μὲ τὸ ἔργον τῶν ὁποίων ἄλλωστε ἀρρήκτως συνδέεται ἡ κατὰ τὸν Ἀγῶνα δρᾶσις τῶν στόλων τούτων.

Ἰδιαιτέρως ὅμως θέλομεν παραθέσει καὶ πολλῶν πλοίων τὴν ἱστορίαν παρέχουσαν ἐξαίρετον ἐνδιαφέρον διὰ τὰς χαρακτηριστικάς των περιπετείας καὶ τὴν ὁποίαν ὁ ἀναγνώστης θὰ συναντήσῃ εἰς τὰ τῶν πλοίων ὀνόματα.

Η ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Πολλαὶ ἠγέρθησαν ἀμφισβητήσεις κατὰ καιροὺς

Digitized by Google

περὶ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος καὶ τῆς πραγματικῆς ἡμερομηνίας, καθ' ἣν δέον νὰ λογίζεται ὡς ἀρξάμενος. Ἐπισήμως ἐκανονίσθη ἤδη ἡ 25 Μαρτίου 1821, διότι αὐτὴ εἶχε ταχθῆ ὑπὸ τῆς *Ἀρχῆς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας*, καὶ αὐτὴ ἀπεφασίσθη ἐν τῇ *Μονῇ τῆς Ἁγίας Λαύρας*, ὅταν μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ *Ἀγριδίου*, τῶν *Ἀρφαρῶν* καὶ τῆς γεφύρας τοῦ *Ἀμπίγαγα* ὁ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ οἱ Προεστοὶ τῆς Ἀχαΐας ὕψωσαν *τὸ Λάβαρον* τὴν 23ην Μαρτίου 1821.

Ἐν τούτοις ταῦτα θεωροῦνται ὡς ἡ ἔναρξις τοῦ Ἀγῶνος κατὰ τὸ ἔκτοτε ἐλευθερωθὲν τμῆμα τῆς ὅλης Ἑλλάδος. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῆται ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐσχατιᾷ τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου Ἀγὼν ἔσχε σπουδαίους βοηθούς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν *ἔξοδον* τοῦ *Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου* εἰς τὴν Μολδαυΐαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἐν Ἰωαννίνοις πολιορκίαν τοῦ *Ἀλῆ πασσᾶ*.

Τὰ δύο ταῦτα γεγονότα, κακῶς χωριζόμενα ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, διότι ἐν μέρει μόνον συνδέονται μὲ αὐτήν, εἶναι πράγματι ἀναπόσπαστα, διότι ὄχι μόνον τὴν ἐβοήθησαν νὰ παρασκευασθῇ καὶ νὰ ὁπλισθῇ κυρίως, ἐνῷ ἦτο ἕως τότε πάντη ἄοπλος καὶ τελείως ἀπαράσκευος, ἐξαιρέσει τοῦ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῶν ἀνυπολογίστων ἐλπίδων, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἀλληλένδετα πρὸς αὐτὴν ἐστάθησαν, ὡς προμεμελετημένα, οὕτως εἰπεῖν, προεόρτια.

Πράγματι ὁ ἐναντίον τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ πόλεμος φέρει πρώτους ἐξ ὅλων τῶν Ἑλλήνων τοὺς *Σουλιώτας* εἰς τὴν πολεμικὴν κονίστραν. Πλὴν τούτου καὶ χάρις εἰς αὐτούς, ἀμβλύνει τὰ κατὰ τοῦ ἐπικειμένου Ἀγῶνος ὅπλα τῶν *Τουρκαλβανῶν μπέηδων*, πρὸς τοὺς ὁποίους οἱ Σουλιῶται συνάπτουν τὴν περίφημον *Συνθήκην τῆς Γλυκῆς*. Δὲν δυνάμεθα συνεπῶς νὰ διαχωρίσωμεν τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ πόλεμον ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, μὲ τὴν ὁποίαν ἄλλωστε καὶ δι' ἄλλων πλείστων σημείων ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν καὶ ἐκ παραλλήλου πολλάκις ἐβάδισεν. Οὗτος δέ, ὁλόκληρον ἔτος προηγήθη τῆς 25ης Μαρτίου 1821.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἔξοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἡ τόσον κατηγορηθεῖσα, ὥστε ἐπὶ πολλὰ ἔτη πολλοὶ ἠγωνίσθησαν νὰ τὴν ἀπαλείψουν ἀπὸ τοῦ πίνακος τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος, εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον ἀξιομνημόνευτα γεγονότα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἄνευ δ' αὐτῆς ζήτημα ἀποβαίνει ἐὰν καὶ ἡ ἐντεῦθεν τοῦ Ἰσθμοῦ θὰ ἐξερρήγνυτο. Αὕτη δὲ ἐσημειώθη τὴν 24ην Φεβρουαρίου 1821, ἤτοι ἕνα καὶ πλέον μῆνα πρὸ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἐκραγείσης. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου πολυτίμους πληροφορίας μᾶς παρέχει ὁ *Ἰωάννης Φιλήμων, ἐν τῷ Ἱστορικῷ* Δοκιμίῳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ δὲ *Πρωτοσύγγελος Ἀμβρόσιος Φραντζῆς*, ἐν τῇ Ἐπιτομῇ τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, μᾶς συνεκέντρωσεν ἐπακριβῶς τὰς ἐποχὰς καθ' ἃς ὑψώθη ἡ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς ἑκάστην ἐπαρχίαν τῆς Πελοποννήσου. Οὕτως εἰς Καλάμας διὰ τοῦ *Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη* καὶ λοιπῶν ἀρχηγῶν (ἀκολουθοῦντος καὶ τοῦ *Θ. Κολοκοτρώνη*) ὑψώθη ἡ Ἑλληνικὴ σημαία τὴν 22αν Μαρτίου.

Εἰς Κορώνην, διὰ τοῦ *Ἀντωνίου Μαυρομιχάλη* καὶ λοιπῶν ὁπλαρχηγῶν τὴν 27ην Μαρτίου.

Εἰς τὸ θέμα *Σουλιμᾶ* τῆς Τριφυλίας, διὰ τοῦ *Παππατζώρη* καὶ λοιπῶν ὁπλαρχηγῶν τὴν 25ην Μαρτίου.

Εἰς τὸ θέμα *Ζούρτζας* τῆς Τριφυλίας, διὰ τοῦ *Α. Γρηγοριάδου* καὶ *Κ. Πελοπίδα* τὴν 25 Μαρτίου.

Εἰς τὴν *Ἀρκαδιὰν* (Κυπαρισσίαν) πρωτεύουσαν τῆς Τριφυλίας, διὰ τῶν προκρίτων τὴν 27 Μαρτίου.

Εἰς τὴν Πύλον (Νεόκαστρον) καὶ Μεθώνην, διὰ τοῦ Ἐπισκόπου Μεθώνης *Γρηγορίου* καὶ τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Τριφυλίας τὴν 29 Μαρτίου.

Εἰς τὸν Πύργον τῆς Ἤλιδος, διὰ τοῦ *Χαραλάμπους Βιλαέτου* τὴν 28 Μαρτίου.

Εἰς τὴν Γαστούνην τῆς Ἤλιδος, διὰ τῶν *Γεωργίου* καὶ *Ἰωάννου Σισίνη* τὴν 29 Μαρτίου.

Εἰς τὰς Πάτρας, διὰ τοῦ Μητροπολίτου *Π. Πατρῶν Γερμανοῦ, Ἀνδρέα Λόντου, Ἀνδρέα Ζαΐμη* καὶ λοιπῶν τὴν 25 Μαρτίου (ὀρθότερον 23 Μαρτίου).

Εἰς τὸ Αἴγιον (Βοστίτζαν), διὰ τοῦ *Μελετοπούλου* τὴν 26 Μαρτίου.

Εἰς τὴν Κόρινθον, διὰ τῶν προκρίτων της καὶ τῶν *Γ. Δασκαλοπούλου, Ἀμβροσίου Σιναΐτου, Γ. Χελιώτου* καὶ λοιπῶν τὴν 29 Μαρτίου.

Εἰς τὸ Ἄργος, διὰ τῶν προκρίτων τὴν 28 Μαρτίου.

Εἰς Ἅγιον Πέτρον τῆς Κυνουρίας, διὰ τῶν *Α. Κονδάκη, Πάνου Σαρῆγιαννη* καὶ λοιπῶν τὴν 27 Μαρτίου.

Εἰς Μονεμβασίαν, διὰ τῶν Μανιατῶν καὶ τοῦ *Γ. Μιχαλάκη* τὴν 28 Μαρτίου.

Εἰς Μιστρᾶν (Σπάρτην), διὰ τοῦ ἐπισκόπου *Βρεσθένης Θεοδωρήτου, τοῦ Π. Κρεββατᾶ, Π. Γιατράκου, Π. Κουμουστιώτου, Δ. Νικολοπούλου* καὶ λοιπῶν προκρίτων τὴν 25 Μαρτίου.

Εἰς Μπέτζι (κώμην τῆς Καρυταίνης), διὰ τῶν *Γ. καὶ Δ. Πλαπούτα* τῶν λεγομένων καὶ *Κολιοπούλων*, τὴν 24 Μαρτίου.

Εἰς τὰ Λαγκάδια τῆς Γορτυνίας, διὰ τοῦ *Κανέλλου Δεληγιάννη*, τὴν 25 Μαρτίου.

Εἰς Ἅγιον Ἀθανάσιον (ἀντικρὺ τῆς Καρυταίνης), διὰ τοῦ *Θεοδώρου Κολοκοτρώνη* καὶ τῶν ἀκολουθούντων αὐτὸν Μανιατῶν τὴν 27 Μαρτίου.

Εἰς τὸ Φανάρι τῆς Ὀλυμπίας, διὰ τῶν προκρίτων τῆς Ἀνδριτσαίνης τὴν 29 Μαρτίου.

Εἰς Πολιανὴν τῆς Μεγαλοπόλεως, διὰ τῶν προκρίτων τὴν 29 Μαρτίου.

Εἰς Καλάβρυτα, διὰ τῶν προκρίτων καὶ τῶν στρατιωτικῶν *Πετμεζαίων* τὴν 24 Μαρτίου.

Εἰς τῆς Κλουκίνες *(Ἀγρίδι τῆς Κλουκίνας)* τῶν Καλαβρύτων, διὰ τῶν προκρίτων τὴν 24 Μαρτίου.

Εἰς τὴν Κερασιὰν τῆς Τριπόλεως, διὰ τοῦ *Κυριακούλη Μαυρομιχάλη* καὶ τοῦ αὐτόθι φονευθέντος *Ἀντωνίου Νικολοπούλου* τὴν 31 Μαρτίου.

Εἰς τὸ Βαλτέτζι τῆς Τριπόλεως, διὰ τῶν ὁπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου τὴν 15 Ἀπριλίου.

Ἐκ δὲ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πρώτη ἡ Ἄμφισσα (Σάλωνα) διὰ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ *Πανουργιᾶ* ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς Ἀνεξαρτησίας, τὴν 27 Μαρτίου μετὰ τοῦ Γαλαξειδίου.

Εἰς τὴν Δωρίδα (Ἀρτοτίναν) ὁ *Δῆμος Σκαλτσᾶς* μετὰ τοῦ *Ἀναγνώστου Λιδωρίκη* καὶ τοῦ *Παπαγεωργίου Πολίτη* ὕψωσαν τὴν σημαίαν τὴν 28 Μαρτίου.

Εἰς τὴν Λεβαδείαν διὰ τοῦ *Ἀθανασίου Διάκου*, ἀπὸ τῆς 29 Μαρτίου ἀγωνιζομένου μετὰ τῶν προκρίτων, ὑψώθη ἡ σημαία τὴν 1 Ἀπριλίου, ἐγένετο δὲ ἐν Ἁγίᾳ Παρασκευῇ μία ἀπὸ τὰς κατανυκτικωτέρας ἐθνικὰς ἑορτάς.

Εἰς τὴν Λαμίαν, διὰ τοῦ *Δυοβουνιώτου* καὶ Διάκου τὴν 8 Ἀπριλίου.

Εἰς τὴν Μποδονίτσαν, αὐθημερόν, διὰ τοῦ *Κομνᾶ Τράκα*.

Εἰς τὴν Ὑπάτην, διὰ τοῦ Διάκου, Πανουργιᾶ, Δυοβουνιώτου καὶ τοῦ *Δημητρίου Κοντογιάννη* τὴν 18 Ἀπριλίου.

Εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἔκτακτα μέτρα εἶχαν λάβει ἀπὸ ἐνωρὶς οἱ Μουσουλμάνοι, μόνον τὴν 25 πρὸς τὴν 26 Ἀπριλίου διὰ τοῦ *Χατζημελέτη* καὶ τοῦ Λεβαδείτου *Δήμου Ἀντωνίου*.

Ἡ Θεσσαλομαγνησία καὶ κυρίως τὸ Πήλιον διὰ τοῦ *Ἀνθίμου Γαζῆ* καὶ τοῦ ὁπλαρχηγοῦ *Μπασδέκη* ἐπαναστάτησε τὴν 7 Μαΐου.

Ἡ Εὔβοια πολλὰ ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς παθοῦσα, οὐχ ἧττον ἐπαναστάτησεν ἀπὸ τῶν μέσων Ἀπριλίου.

Ἡ Χαλκιδικὴ καὶ ἄλλα τῆς Μακεδονίας μέρη ἐπαναστάτησαν ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Μαΐου, ἂν καὶ ἀπὸ τῆς 23 Μαρτίου ἐφωδιάσθη τὸ Ἅγιον Ὄρος διὰ πολεμεφοδίων.

Ἡ Δυτικὴ Ἑλλὰς διὰ τοῦ *Δημητρίου Μακρῆ* καὶ τῶν ἄλλων ὁπλαρχηγῶν ἐπαναστάτησε τὴν 26 Μαΐου. Τὴν ἰδίαν ἡμέραν ἐπαναστάτησαν τὸ Ξηρόμερον διὰ τοῦ *Βαρνακιώτου* καὶ τὸ Μεσολόγγιον, τὴν δὲ 28 Μαΐου τὸ Ἀγρίνιον, διὰ τοῦ *Βλαχοπούλου*, ἡ Βόνιτσα διὰ τοῦ *Τσόγκα* καὶ τὸ Καρπενήσιον διὰ τῶν *Γιολδασαίων*.

Ἐκ τῶν νήσων αἱ Σπέτσαι ὕψωσαν πρῶται τὴν σημαίαν ἐν μεγάλῃ ἐθνικῇ ἑορτῇ τὴν 3 Ἀπριλίου, διὰ τοῦ *Γεωργίου Πάνου, Ἀναστασίου Πάνου* καὶ *Παναγιώτου Μπότση*.

Εἰς τὰ Ψαρὰ ὑψώθη ἡ σημαία τὴν 6 Ἀπριλίου διὰ μεγάλης κ' ἐπισήμου ἱεροπραξίας.

Ἐπίσης διὰ μεγάλης ἑορτῆς, ἀλλ' ἀφοῦ προηγήθη ἐπανάστασις τῆς δημοκρατικῆς μερίδος ὑπὸ τὸν Ἀντώνιον Οἰκονόμου, τὴν 16 Ἀπριλίου ὑψώθη ἐν Ὕδρᾳ ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως.

Τὴν 17 Ἀπριλίου ἐπαναστάτησεν ἡ Σάμος διὰ τοῦ *Λυκούργου (Γεωργίου Λογοθέτου)*, μετ' αὐτὴν δέ, πάντοτε δι' ἱεροπραξίας, αἱ νῆσοι Κάσσος, Κάρπαθος, Χάλκη, Δῆλος, Νίσυρος, Κάλυμνος, Λέρος, Πάτμος καὶ Ἀστυπάλαια.

Ἐβράδυνεν ἐπίσης νὰ ἐπαναστατήσῃ ἡ Κρήτη, εὑρισκομένη ὑπὸ τρομερὰς ὄντως συνθήκας ἕνεκα τοῦ πλήθους καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν ἐν αὐτῇ Μουσουλμάνων, ἀνεπέτασε δὲ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως περὶ μῆνα Μάϊον 1821.

ΤΟ ΤΕΡΜΑ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Ἐν τῇ Συνελεύσει τοῦ 1843, σχετικῶς πρὸς τὸ ἀνακινηθὲν ζήτημα τῶν *Αὐτοχθόνων* καὶ *Ἑτεροχθόνων* ἀνεφύη καὶ ἕτερον πρόβλημα προκαλέσαν σφοδρὰς καὶ μακρὰς συζητήσεις. Τὸ ζήτημα δηλονότι: Ποῖον ἔτος πρέπει νὰ λογισθῇ ὡς τερματίζον τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τοῦ 1821. Τὸ ἔτος 1827 διὰ τὴν κατ' αὐτὸ συγκροτηθεῖσαν *Ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου*, τῆς ὁποίας ἀπότοκος ἐθεωρήθη ἡ ἀναγνώρισις τῆς *Ἀνεξαρτησίας* καὶ ἡ κάθοδος τῆς πρώτης νομίμου ἐξουσίας διὰ τοῦ *Κυβερνήτου Καποδίστρια*, ἢ τὸ ἔτος 1829, δεδομένου ὅτι μέχρι τοῦ ἔτους τούτου αἱ πολεμικαὶ ἐνέργειαι ἐξηκολούθησαν ἐν Στερεᾷ Ἑλλάδι καὶ ἐν γένει ἐξηκολούθει ἡ ἐμπόλεμος πρὸς τὴν Τουρκίαν κατάστασις. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι ἐπὶ τῆς προκειμένης ἀποφάσεως δύο ἐκδοχὰς ἀποδέχεται ἡ τῆς Γ' Σεπτεμβρίου 1843 Ἐθνικὴ Συνέλευσις ὡς πρὸς τὸ τέρμα τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος. Διότι εἰς μὲν τὸ περὶ ἀποζημιώσεων Ε' Ψήφισμά της ρητῶς ἀναφέρει τοὺς ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1827 ἀγωνισθέντας, ἐνῷ εἰς τὸ Η' Ψήφισμά της περὶ Ἀριστείου τοῦ Ἀγῶνος ὁρίζει, ὅπως τοῦτο διανεμηθῇ εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε μετασχόντας τοῦ Ἀγῶνος μέχρι τοῦ 1829.

Κατ' οὐσίαν ὁ *Ἱερὸς Ἀγὼν* οὐδὲ καὶ σήμερον ἀκόμη δύναται νὰ θεωρηθῇ λήξας. Διὰ τὴν συγκεκριμένην ὅμως ἐπαναστατικὴν περίοδον τοῦ 1821, τὸ ἔτος 1829 εἶναι τὸ πλέον ἐνδεδειγμένον ἐκ τῶν δύο, καὶ κατ' αὐτὸ δέον νὰ θεωρῆται ὅτι ἐτερματίσθη ἡ *Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις*.

ΑΓΩΝΟΣ ΣΥΜΒΟΛΑ

Ὡς εἰκός, κατὰ τὸν Ἀγῶνα, οἱ ἀρχηγοὶ ἀκολουθοῦντες τὴν μακρὰν ἑλληνικὴν καὶ βυζαντινὴν παράδοσιν, ὕψωσαν, ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς ἐπαναστάσεως, σύμβολα συμβολίζοντα τὴν ἱερότητα τοῦ ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον ἀνελάμβανον κατὰ τοῦ δυνάστου. Τὰ σύμβολα ταῦτα ἦσαν κυρίως σημαῖαι, τὰς ὁποίας καὶ *φλάμπουρα* ἢ *παντιέρες* ἢ *μπαϊράκια* κοινῶς οἱ ἀγωνισταὶ ἀπεκάλουν. Λόγῳ ὅμως τοῦ ὅτι δὲν εἶχε καθορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων ἓν ἑνιαῖον σύμβολον τοῦ Ἀγῶνος—ὁ Ρήγας Φεραῖος εἶχε προσχεδιάσει σημαίαν ἐρυθράν, λευκὴν καὶ μέλαιναν, φέρουσαν τὸ ρόπαλον τοῦ Ἡρακλέους καὶ τρεῖς σταυρούς—τὰ κατὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ἐπαναστάσεως ὑψωθέντα σύμβολα ἦσαν διάφορα εἰς τὰ σημεῖα ὅπου ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις, ἀναλόγως τῆς φαντασίας ἑνὸς ἑκάστου ἀρχηγοῦ, τῶν ἱστορικῶν του γνώσεων, τῆς θρησκευτικῆς του εὐλαβείας, τῶν οἰκογενειακῶν του παραδόσεων. Ἤδη, πρὸ τῆς ἐπισήμως καθορισθείσης ὡς ἡμέρας κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως, τῆς 25ης Μαρτίου 1821, εἰς τὴν Ἤπειρον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πολιορκίας τοῦ Ἀλῆ-Πασσᾶ, καὶ εἰς τὴν Μολδαυΐαν κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Ὑψηλάντου, ὑψώθησαν διάφορα ἐντελῶς σύμβολα τοῦ κατόπιν ἐπικρατήσαντος.

Πρῶτος ὁ Μάρκος Μπότσαρης ὕψωσε τὴν 26ην Ὀκτωβρίου 1820 ἐπὶ τῶν βράχων τοῦ Σουλίου ὡς σύμβολον τοῦ ἀγῶνος τῶν Σουλιωτῶν σημαίαν *ὁλόλευκον*, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀπεικονίζετο ἡ εἰκὼν τοῦ *Ἁγίου Γεωργίου* καὶ *Σταυρὸς* πλαισιούμενος ὑπὸ *δάφνης* μὲ τὰς λέξεις «*Ἐλευθερία, Θρησκεία, Πατρίς*».

Τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ὕψωσεν ἐν τῇ παρὰ τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαυΐας Μονῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Μητροπολίτου Βενιαμίν, σημαίαν *τρίχρωμον*, ἤτοι *λευκήν, ἐρυθρὰν* καὶ *μέλαιναν*, καὶ φέρουσαν ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς ὄψεως τὰς εἰκόνας τῶν *Ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης*, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας *Φοίνικα* μὲ τὸ ρητὸν «*ἐκ τῆς κόνεώς μου ἀναγεννῶμαι*». Ὑπὸ τὴν σημαίαν ταύτην ἔπεσαν μέχρις ἑνὸς οἱ Ἱερολοχῖται ἐν Δραγατσανίῳ καὶ ἐτάφη ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ κωδωνοστασίου τῆς Μονῆς τοῦ Σέκου ὁ Γεώργιος Ὀλύμπιος. Τὰ τρία χρώματα τῆς σημαίας ταύτης τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου,—ἡ ὁποία, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὡρίσθη τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου Ὑψηλάντου, ὅστις καθορίζει τὴν σημαίαν ταύτην (ἴδε Σημαία) εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ὑποβληθέντα πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀλέξανδρον, ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἐπαναστάσεως, στρατιωτικὸν ὀργανισμὸν τῇ 31 Δεκεμβρίου 1820,—εἶχον τὴν ἑξῆς σημασίαν: Τὸ λευκὸν σημαίνει τὸ δίκαιον τοῦ κατὰ τῶν τυράννων ἀναληφθέντος ἀγῶνος· τὸ ἐρυθρὸν τὸ αὐτεξούσιον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν· τὸ δὲ μέλαν τὸν ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας θάνατον. Τὰ χρώματα ταῦτα ἀπετέλεσαν καὶ τὸ σῆμα τῶν Ἱερολοχιτῶν, οἱ ὁποῖοι τὰ ἔφερον εἰς τὸν πῖλον των, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπιπροσθέτως ἀπεικονίζετο, κατὰ τὸ μέτωπον, καὶ κρανίον ἐπὶ δύο ὀστῶν ἐν χιαστῷ σχήματι, ἐπὶ τούτο δὲ ἡ φράσις «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Τὸ πρῶτον ἐν Πελοποννήσῳ σύμβολον τοῦ Ἀγῶνος εἶναι τὸ Λάβαρον τῆς Ἁγίας Λαύρας, τὸ ὁποῖον ὕψωσεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς (ἴδε *Ἁγία Λαύρα*). Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως τοῦ πενθημέρου ἀπὸ 21ης-25ης Μαρτίου, κατὰ τὸ ὁποῖον διήρκεσεν ἡ πολιορκία τῶν Τριῶν Πύργων τῶν Καλαβρύτων, ὑψώθησαν ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἄλλαι σημαῖαι, ὡς σύμβολα τοῦ Ἀγῶνος. Οὕτως, ὡς ἀναφέρει χειρόγραφον φυλαττόμενον ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ, ὁ Νικόλαος Σολιώτης, εἷς τῶν πολιορκητῶν τῶν Καλαβρύτων, τὴν 21 Μαρτίου ἐνεδρεύων, συνεπλάκη πρὸς 60 Ἀλβανοὺς μετὰ δύο μπουλουκπασίδων καὶ ἐφόνευσε περὶ τοὺς 20 πλησίον τοῦ χωρίου Βαρσοβᾶ, ἔχων ἀναπεπταμένην σημαίαν, ἥτις ἔφερεν ἄνωθεν Σταυρὸν μὲ 16 γραμμὰς καὶ κάτωθεν αὐτοῦ τὸ σύνθημα τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν καὶ ἐπιγραφὴν «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος». Κατόπιν ὁ Σολιώτης ἔλαβε τὴν προσφερθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Λαύρας Χρυσοκέντητον ἐπὶ τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων Σημαίαν, φέρουσαν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μὲν μέρους τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου τὸν Ἅγιον Γεώργιον.

Τὴν 21ην Μαρτίου ἐπίσης ὁ Ἀνδρέας Λόντος ὕψωσεν ἐν Πάτραις σημαίαν αὐτοσχέδιον καὶ ἀρκετὰ περίεργον, ἡ ὁποία ἐκ τῶν ὑστέρων κατεδείχθη ὡς εὐφυεστάτη ἐπινόησις τοῦ πολυπείρου ἀνδρός. Ἡ σημαία αὕτη ἦτο ἐξ ὁλοκλήρου ἐρυθρὰ καὶ εἶχεν εἰς τὸ μέσον καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνον ὄψεως Σταυρὸν μέλανα. Χάρις εἰς τὴν σημαίαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ Πατρῶν ὠχυρωμένοι Τοῦρκοι ἐξέλαβον ὡς ἐκ τοῦ χρώματός της ὡς ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Λαλιώτας Τούρκους, οἱ ἐπαναστάται κατώρθωσαν νὰ πλη-

Digitized by Google

σιάσουν ἀνενόχλητοι τὸ φρούριον καὶ νὰ καταλάβουν αὐτό. Τὴν ἐρυθρὰν ταύτην σημαίαν εὐλόγησεν ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, μετὰ τὴν εὐλογίαν δὲ διενεμήθησαν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας ἐθνόσημα ἐρυθρὰ καὶ μέλανα ἤ, κατὰ τὸν Πουκεβὶλ (τόμος Β΄ σελ. 122), κυανᾶ καὶ λευκά. Κατ' ἔμπνευσιν ἐπίσης τοῦ Γερμανοῦ παρηγγέλθησαν καὶ σημαῖαι λευκαὶ καὶ μὲ σύμβολα τὸ Ἐφοδιαστικὸν τῶν Ἱερέων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς παραλληλογράμμου τετραγώνου, φέροντος ἔσω 16 στήλας συνδεδεμένας μὲ δύο γραμμὰς χιαστοῦ σχήματος. Ἄνωθεν ἐφέρετο κατὰ κάθετον μὲν ὁ Σταυρὸς πεφραγμένος μὲ κλάδον ἐλαίας, εἰς δὲ τὰς πλευράς, ἐξεχούσας κατὰ πλαγίαν γωνίαν, δύο λογχοφόροι σημαῖαι μὲ τὰς λέξεις ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς Ἐλευθερία, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας Θάνατος, γεγραμμένας διὰ μόνον τῶν στοιχείων Η ΕΛ. Η ΘΣ. Πλὴν τῆς σημαίας ταύτης τοῦ Λόντου ὑψώθη καὶ ἑτέρα τοιαύτη ἐν Πάτραις τὴν 22αν Ἀπριλίου 1821, ὁμοία πρὸς τὴν ἐμπνευσθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἐπὶ τοῦ λευκοῦ ἐπιπέδου τῆς σημαίας ὑπῆρχε σφραγὶς κεκοσμημένη διὰ τοῦ σχήματος τοῦ Σταυροῦ, φέρουσα κυκλικῶς κλάδον δάφνης καὶ τὴν ἐπιγραφὴν «Σφραγὶς—Ἐλευθερία». Ἐν Ὕδρᾳ ὑψώθη σημαία κυανῆ μετ' ἐρυθροῦ πλαισίου, ἔχουσα ἐν τῷ μέσῳ ἡμισέληνον λευκὴν ἀνεστραμμένην, ἄνωθεν αὐτῆς Σταυρὸν λευκόν, ἐξ ἀριστερῶν τούτου ἄγκυραν ὀρθίαν, ἐπὶ τῆς ὁποίας περιετυλίσσετο ὄφις χρώματος πρασίνου, φέρων εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ γλαῦκα μὲ τὰς πτέρυγας ἀνοικτὰς καὶ ἐκ δεξιῶν κοντὸν πρασινωπὸν μετὰ λόγχης εὐθείας ἐρυθρᾶς καὶ ἐρυθρᾶς σημαίας. Κάτωθεν τοῦ Σταυροῦ ὑπῆρχεν ἡ φράσις «Ἢ ΤΑΝ Ἢ ΕΠΙ ΤΑΣ 1821». Εἰς τὸ κάτω ἥμισυ τοῦ τετραγώνου ἔφερε κεφαλὴν τοῦ Ἄρεως μετὰ κράνους χρυσίζοντος, εἰς δὲ τὴν ἄνω πρὸς τὸν κοντὸν γωνίαν τοῦ κυανοῦ ἐπιπέδου, ἡ ὁποία ἦτο ἡμικυκλική, μέλανα ὀφθαλμὸν καὶ πρὸς τὰ κάτω κροσσούς. Ἐν Σπέτσαις ὑψώθη σημαία λευκοκίτρινος, πλαισιουμένη ὑπὸ λευκοῦ καὶ ἐρυθροῦ πλαισίου, εἶχε δ' ἐν τῷ μέσῳ πρηνῆ ἡμισέληνον ἐρυθράν, ἄνωθεν αὐτῆς Σταυρὸν ἐρυθρόν, δεξιόθεν τοῦ Σταυροῦ ἄγκυραν ὀρθίαν φαιοῦ χρώματος καὶ ἐπ' αὐτῆς περιτυλισσόμενον ὄφιν πράσινον μετὰ μελανῶν στιγμῶν, τὴν κεφαλὴν τοῦ ὁποίου ἐφαίνετο κτυπῶσα διὰ τοῦ ράμφους της γλαὺξ χρυσίζουσα, ἀριστερόθεν δὲ λόγχην ἐπὶ λευκοῦ ἀκοντίου καὶ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὰς λέξεις Ἐλευθερία ἢ Θάνατος. Εἰς τὰ Ψαρὰ ὑψώθη σημαία ὁμοία κατὰ τὸν χρωματισμὸν πρὸς τὴν τῶν Σπετσῶν, ἀλλὰ μεγαλυτέρα κατά τι ταύτης.

Ἐν Κρήτῃ ὁ Κουρμούλης καὶ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ ὕψωσαν σημαίας μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἀποστόλου Τίτου. Ἐν Σάμῳ ὑψώθη σημαία λευκὴ μετὰ *κυανοῦ σταυροῦ*. Λευκὴ μετὰ κυανοῦ σταυροῦ ἦτο καὶ ἡ σημαία τῶν ὑπὸ τὸν Χατζηγεώργιον Κυπρίων ἀγωνιστῶν. Ἐπίσης αἱ λοιπαὶ νῆσοι ὕψωσαν σημαίας διαφόρους, *κυανᾶς* ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μετ' ἐρυθρῶν πλαισίων καὶ Σταυροῦ. Ἰδίαν, ἕκαστος, σημαίαν μετεχειρίσθησαν καὶ πάντες οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ Στερεᾶς. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ σταυρὸς ἦτο κυανοῦς καὶ ἄλλοτε μὲν ἐστηρίζετο ἐπὶ ἡμισελήνου ἀνεστραμμένης, ἄλλοτε δὲ ἐκοσμεῖτο ὑπὸ κλάδου δάφνης. Ὁ Πλαπούτας ὕψωσε λευκὴν σημαίαν μετὰ κυανοῦ Σταυροῦ καὶ μὲ τὰ γράμματα Ι. Χ. Ν. Κ. σημαίνοντα τὸ «Ἰησοῦς Χριστὸς Νικᾷ». Ὁ Ἄγγελος Κουμανιώτης λευκὴν σημαίαν μετὰ Σταυροῦ ἐπὶ κοντοῦ. Ὁ Παπαφλέσσας ἀντὶ σημαίας ὕψωσε μέγαν Σταυρόν, τὸν ὁποῖον ἔφερε προπορευόμενος τοῦ Σώματός του ὁ μοναχὸς Παπα-Τσόρτας. Ὁ Κολοκοτρώνης λευκὴν σημαίαν μετὰ κυανοῦ σταυροῦ. Κυανόλευκος ἦτο καὶ ἡ σημαία τοῦ Κανάρη. Οἱ Μαυρομιχάλαι εἶχον ἐπίσης λευκὴν σημαίαν μετὰ κυανοῦ σταυροῦ, κατά τινα δὲ παράδοσιν οἱ Μανιάται ἀπεικόνιζον ἐπὶ τῶν σημαιῶν των καὶ τὸν ἀναγεννώμενον ἐκ τῆς τέφρας του Φοίνικα μετὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν λέξεων «Ἐλευθερία ἢ Θάνατος» ἢ τὸ «Ι.Χ.Ν.Κ.». Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος εἶχε λευκὴν σημαίαν μὲ τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ μὲ τὰς λέξεις «Ἐλευθερία ἢ θάνατος». Ὁ Ἅγιος Γεώργιος ἀπεικονίζετο καὶ εἰς τὰς σημαίας τοῦ Ἐμ. Παπᾶ, Χάμψα, Λιακοπούλου, Μπίνα, Ζαφειράκη, Λογοθέτη, Καρατάσου, Γάτου κλπ.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ σημαῖαι, αἱ ὑψωθεῖσαι ὡς σύμβολα τοῦ Ἀγῶνος κατὰ τὴν ἔναρξιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν πρώτην μεγάλην νίκην τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἅλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, οἱ νικηταὶ κρημνίσαντες ἐκ τοῦ Διοικητηρίου τὴν τουρκικὴν σημαίαν ὕψωσαν τὴν ἑλληνικήν, ἡ ὁποία, ὡς λέγεται, κατεσκευάσθη ἐκ τοῦ προχείρου ὡς ἑξῆς: Ὁ Παπαφλέσσας ἐσχημάτισεν ἐκ τοῦ ἐσωρράσου του, τὸ ὁποῖον ἦτο κυανοῦν, ἓν τετράγωνον σχῆμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ ἀγωνιστὴς Κεφάλας σχίσας ἀπὸ τὴν λευκὴν φουστανέλλαν του δύο λωρίδας προσήρμοσεν αὐτὰς ἐν σχήματι σταυροῦ. Οὕτω ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ προχείρου σημαία κυανῆ μὲ λευκὸν σταυρόν (βλέπε λέξιν *Σημαία*).

ΤΟ ΑΡΙΣΤΕΙΟΝ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ

Μεταξὺ τῶν πρώτων μελημάτων τῆς ἐπὶ *Ὄθωνος Ἀντιβασιλείας*, ὑπῆρξεν ἡ τακτοποίησις τοῦ ζητήματος τῶν *ἀγωνιστῶν*, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς παροχῆς εἰς αὐτοὺς ἀποζημιώσεως (βλ. ἀγωνιστῶν ἀμοιβαί), ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἀπονομῆς εἰς αὐτοὺς Ἀριστείου, τόσῳ περισσότερον καθ' ὅσον ἠπείγετο ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν τοὺς στρατιωτικοὺς βαθμοὺς τοὺς ὁποίους εἶχαν ἀπονείμῃ εἰς αὐτοὺς αἱ κατὰ καιροὺς Ἐπαναστατικαὶ Κυβερνήσεις.

Ἐξεδόθη ὅθεν, τὴν 20 Ἰουνίου 1834, Βασιλικὸν Διάταγμα διὰ τοῦ ὁποίου συνεστήθη πρὸς διανομὴν μεταξὺ τῶν μετασχόντων τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος, Ἀριστεῖον, διαιρούμενον εἰς τρεῖς κατηγορίας, τὸ Ἀργυροῦν, τὸ Χάλκινον καὶ τὸ Σιδηροῦν, ἀναλόγως τῶν προσφερθεισῶν ὑπὸ ἑνὸς ἑκάστου ὑπηρεσιῶν. Ἐξεδόθη δὲ τὸ Β. Δ. τοῦτο εἰς ἐκτέλεσιν εὐχῶν διατυπωθεισῶν εἰς Εἰδικὰ Ψηφίσματα τῶν διαφόρων Συνελεύσεων, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ ψηφισθέντος κατὰ τὴν ἐν Τροιζῆνι Συνέλευσιν.

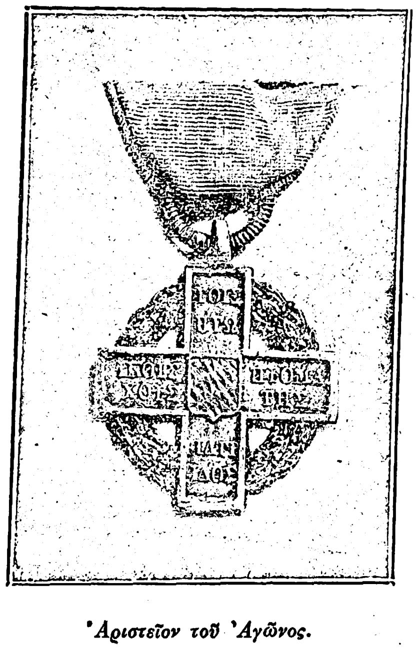

Ἀριστεῖον τοῦ Ἀγῶνος.

Τὸ Ἀριστεῖον ἤρχισε νὰ διανέμεται ἀπὸ τοῦ ἐπιόντος ἔτους, κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπὶ τῇ βάσει ἀποδείξεων κανονικῶν. Κατόπιν ὅμως, καθ' ἃ βραδύτερον διεπιστώθη, ἤρχισε νὰ γίνεται ἀντικείμενον ἀπροσέκτου διανομῆς, εἰς τρόπον ὥστε πολλοὶ δικαιούμενοι δὲν τὸ ἐλάμβανον, ἐνῷ ἀντιθέτως ἔτυχον τοῦ Ἀριστείου ἄνδρες οἵτινες κατὰ τὸν Ἀγῶνα ἦσαν πολὺ μικροὶ τὴν ἡλικίαν, καὶ ἂν μή τι δι' ἄλλο, διὰ τοῦτο ὅμως ἀπεδεικνύοντο ξένοι πρὸς τὰς περιπετείας αὐτοῦ.

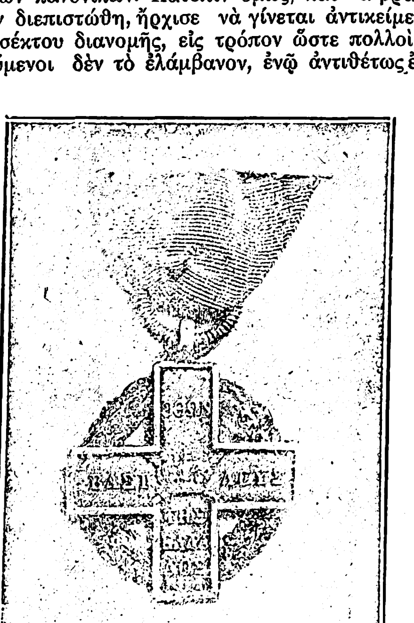

Ἀριστεῖον τοῦ Ἀγῶνος.

Ἡ γενομένη ἐν Ἀθήναις *Συνέλευσις τοῦ 1843*, μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς *Γ΄ Σεπτεμβρίου*, λαβοῦσα ὑπ' ὄψει διαφόρους διαμαρτυρίας σχετικὰς πρὸς τὸ Ἀριστεῖον, συνέστησεν Ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν πληρεξουσίων *Α. Μεταξᾶ*, Π. Ροδίου, Σ. Κοπανίτζα, Α. Φαρμάκη καὶ Δ. Παπανικολῆ, ἵνα ἐφαρμόσῃ τὸ ὑπ' Η΄ Ψήφισμα αὐτῆς ἀπὸ 29 Φεβρουαρίου 1844, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐξετάζουσα ἀκριβῶς τὰς περὶ ἀργυροῦ καὶ χαλκίνου Ἀριστείου διατάξεις, θὰ προέτεινεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀπονομὴν τοῦ Ἀριστείου εἰς τοὺς παραλειφθέντας ἕως τότε, τὴν ἀφαίρεσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κακῶς λαβόντων, καὶ τὴν βεβαίωσιν τῶν καλῶς κατεχόντων αὐτό. Ἐπίσης δὲ ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διανείμῃ τὸ Σιδηροῦν Ἀριστεῖον εἰς τοὺς μέχρι τοῦ 1843 ἔχοντας συμπεπληρωμένον τὸ 30ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ λαβόντας ὁπωσδήποτε μέρος εἰς τὸν Ἀγῶνα μέχρι τοῦ 1829. Οὐδενὶ δὲ νεωτέρῳ ἐπετράπη τὸ Ἀριστεῖον.

Ἀγὼν τῶν τάξεων. (Οἰκ. Κοινωνιολ.) Ὅταν οἱ ἄνθρωποι μετὰ τὴν θηρευτικὴν καὶ ποιμενικὴν περίοδον, ἐγκαταλείψαντες τὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πλάνητα βίον ἐμονιμοποιήθησαν ἐπὶ ὡρισμένων ἐδαφῶν, ἀσχολούμενοι κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, τότε ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, αὐξάνουσα τὸν ὄγκον καὶ τὴν πυκνότητα ἑκάστης κοινότητος, προεκάλεσε τὴν ἔναρξιν τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων διὰ τῆς ἐπιδόσεως εἰς ἀσχολίας κοινὰς μέν, πλὴν λόγῳ διαφορᾶς ἐδάφους ποικιλλούσας πως. Ἀλλὰ τὸν καταμερισμὸν τοῦτον ἐνέτεινεν ἡ ἐμφάνισις τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ἐπὶ τῶν ἐργαλείων καὶ τῆς γῆς, ὅταν διελύθη ὁ πρωτόγονος ἀγροτικὸς κομμουνισμὸς (βλέπε λέξιν). Ὁ ἐνταθεὶς οὗτος καταμερισμὸς τῶν ἔργων, ἡ διαφοροποιηθεῖσα οἰκονομικὴ δρᾶσις, ἡ βελτίωσις τῶν οἰκονομικῶν μέσων καὶ ἡ εἰδίκευσις ἐπ' αὐτῶν, πάντα ταῦτα ἐπὶ καθεστῶτος ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἀνίσου κατανομῆς τῶν παραγωγικῶν μέσων ἐν μακραίωνι ἐξελίξει ἀνισότητος, ἣν ἐπροκάλεσαν τεχνικοί, οἰκονομικοὶ καὶ πολιτικοὶ λόγοι, ἐγέννησαν ἀγῶνας πτωχῶν κατὰ πλουσίων καὶ διέκριναν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ὡς ἀνοργανώτους ἢ ὠργανωμένας, ρευστὰς ἢ αὐστηρῶς συγκεκροτημένας κοινωνικὰς ὁμάδας ἐντὸς τῆς κοινότητος, ὁ ἑνωτικὸς μεταξὺ τῶν ὁποίων δεσμὸς καθωρίζετο ἐκ τῶν οἰκονομικῶν των ἀσχολιῶν ἢ τῶν οἰκονομικῶν των τάσεων καὶ ἐπιδιώξεων. Οὕτως ἐγεννήθησαν αἱ *κοινωνικαὶ τάξεις*. Καὶ εἰς ἀρχαιοτέραν μὲν ἐποχὴν ἡ συγκρότησις αὐτῶν ἦτο περισσότερον καθωρισμένη καὶ εὐκρινῶς διακεκριμένη. Ἡ θρησκεία ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Ἰνδίαις, ἡ πολιτικὴ ἐν Ἑλλάδι καὶ Ρώμῃ, ὁ τιμαριωτισμὸς ἐν τῷ Μεσαίωνι τὰς κοινωνικὰς τάξεις, κυρίως καὶ πάντοτε ἐκ τῆς οἰκονομικῆς των ἀποστολῆς καθοριζομένας, εἶχε περιβάλει μὲ σταθερὰ διακριτικὰ ὅρια, ἅτινα τὴν διάκρισιν τῶν τάξεων ἐνεφάνιζον στηριζομένην ἐπὶ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν αἰτίων. Ἡ οὐσιαστικὴ ὅμως διάκρισις παρέμεινεν οἰκονομική, ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀπασχολήσεως, ἐκ τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως, ἐκ τῆς σχέσεως πρὸς τὰ παραγωγικὰ μέσα καὶ τὴν κατανομὴν τοῦ παραγομένου πλούτου, ἐκ τῶν οἰκονομικῶν τάσεων τῶν μελῶν ἑκάστης τάξεως. Σήμερον ὅτε ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις καὶ ἐν τῇ ἐσωτερικῇ της διαπλάσει ἀπεγυμνώθη ἐκ τῶν παλαιῶν τεχνητῶν διακρίσεων καὶ ὀνομασιῶν, αἱ κοινωνικαὶ τάξεις ὀλιγώτερον ὀργανωμέναι καὶ μὴ διακρινόμεναι μὲ θρησκευτικὰς ἢ πολιτικὰς διακρίσεις, ὁμάδες εὔπλαστοι μὲ εὔκολον καὶ διαρκῆ αὐξομείωσιν τῶν μελῶν αὐτῶν, συγκροτοῦνται ἐμφανῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οἰκονομικῆς ἐν τῇ Κοινωνίᾳ δράσεως αὐτῶν.

Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κατανομῆς τοῦ παραγομένου ἐθνικοῦ πλούτου καθορίζει καὶ τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν ἑκάστῃ δεδομένῃ ἐποχῇ καὶ κοινωνίᾳ κοινωνικῶν τάξεων. Οἱ κατέχοντες τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς, γῆν ἢ τεχνικὰ μέσα, βιομηχανίαν ἐν τῷ νεωτέρῳ πολιτισμῷ, κεφάλαια καὶ κινητὸν πλοῦτον (χρῆμα) ἀποτελοῦσι τὴν κοινωνικὴν τάξιν τῶν ἰδιοκτητῶν παραγωγῶν. Ὁ τρόπος τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν των ἰδιοκτησιῶν καθορίζει τὴν ἑτέραν τάξιν. Ὅταν ἐν τῷ προκαπιταλιστικῷ καθεστῶτι ἡ ἐκμετάλλευσις αὕτη ἐγίνετο διὰ προσώπων οἱονεὶ συνεταιριζομένων ἐν τῇ παραγωγῇ, ἰδίως τῇ γεωργικῇ, δι' ἀγροληπτῶν καὶ δουλοπαροίκων, οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀποτελοῦσι τὴν ἑτέραν κοινωνικὴν τάξιν, μεταξὺ τῆς ὁποίας καὶ τῆς προηγουμένης οἱ μικροκάτοχοι παραγωγικῶν μέσων, ἰδίως τεχνικῶν ἐργαλείων (βιοτέχναι, τεχνῖται), καὶ οἱ διάμεσοι ἐν τῇ ἀνταλλαγῇ καὶ τῇ κυκλοφορίᾳ τοῦ παραγομένου πλούτου μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἀποτελοῦσι μίαν τρίτην κοινωνικὴν τάξιν. Οὔτε οἱ παραγωγοὶ ὡς παραγωγοί, οὔτε οἱ καταναλωταὶ ὡς καταναλωταὶ ἀποτελοῦσι τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Ἀλλ' οἱ παραγωγοὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς παραγωγῆς των καὶ τῆς διαθέσεως αὐτῆς, οἱ δὲ διάμεσοι μεταξὺ παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸν ρόλον τῆς διαμέσου ταύτης οἰκονομικῆς δράσεως μορφοῦσι τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Ἡ διαφοροποίησις βεβαίως αὕτη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταστῇ σημαντικὴ καὶ νὰ δημιουργήσῃ τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἐὰν ἡ ἐθνικὴ οἰκονομία δὲν μετέβαινεν ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς πρωτογόνου παραγωγικῆς οἰκονομίας (παραγωγὴ πρὸς κατανάλωσιν) εἰς τὴν ἀνταλλακτικὴν οἰκονομίαν, ἤτοι παραγωγὴν πρὸς κατανάλωσιν καὶ ἀνταλλαγὴν τοῦ περισσεύματος, εἶτα δὲ παραγωγὴν πρὸς ἀνταλλαγήν. Σήμερον, ἐφόσον πάντα τὰ προηγούμενα συστήματα παραγωγῆς καὶ ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν

Digitized by Google

μέσων ἀντικατέστησεν ἡ μισθαρνία (salariat), ἤτοι ἐκμετάλλευσις τῶν παραγωγικῶν μέσων (ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας τῶν παραγωγῶν) δι' ἀκτημόνων πολιτῶν, ἐργατῶν, προλεταρίων, μισθούντων τὴν ἐργασίαν των, τὴν μόνην περιουσίαν των, πρὸς παραγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, ἀμειβομένην δὲ κατὰ τὴν θέλησιν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐλευθερίαν τῶν χρησιμοποιούντων τὴν ἐργασίαν των ταύτην, ὁλόκληρος ἡ κοινωνικοοικονομικὴ συγκρότησις παρουσιάζεται μὲ δύο χωριστὰς κοινωνικὰς τάξεις, τὴν τῶν ἰδιοκτητῶν ἀστῶν καὶ τὴν τῶν ἀκτημόνων προλεταρίων. Ἡ μεσαία μεταξὺ τούτων τάξις, ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ παραγωγοὺς ἰδιοκτήτας μὴ χρησιμοποιοῦντας μισθωτοὺς ἐργάτας διὰ τὴν ἐργασίαν των (μικρογεωργοί, μικροπαραγωγοὶ) ἢ ἀπὸ ἐργάτας μὴ ἐκμισθοῦντας τὴν ἐργασίαν των, ἀλλὰ κυρίους μικρῶν τεχνικῶν μέσων, παράγοντας διὰ τούτων καὶ τῆς ἐργασίας των ἀπ' εὐθείας διὰ τὴν κατανάλωσιν (βιοτέχναι, τεχνῖται) ἡ μεσαία αὐτὴ τάξις σήμερον βαίνει ἐλαττουμένη ὡς καὶ ἡ τάξις τῶν μικρεμπόρων, συνθλιβόμεναι μεταξὺ τῶν οἰκονομικῶν ὅρων, οὓς δημιουργεῖ ἡ μεγάλη ἀντίθεσις τῶν ἀστῶν παραγωγῶν πρὸς τοὺς ἀκτήμονας προλεταρίους, ὁ ἐμπορικὸς συναγωνισμός, αἱ χρηματικαὶ ἀνάγκαι, ἡ κινητοποίησις τοῦ ἀκινήτου πλούτου, ἡ αὔξησις τῶν τεχνικῶν καὶ μηχανικῶν μέσων καὶ ἡ τεραστία αὔξησις τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἀμβλύνεται καὶ ἡ ἐντὸς τῶν ἄνω δύο κοινωνικῶν τάξεων ὑποδιαίρεσις εἰς ἀστοὺς ἰδιοκτήτας γῆς (γαιοκτήμονας), ἰδιοκτήτας μηχανικῶν καὶ τεχνικῶν μέσων (βιομηχάνους, ἐφοπλιστάς), ἀστοὺς κατόχους κεφαλαίων, χρηματικῶν μέσων ἀναγκαίων διὰ τὴν κίνησιν τῆς παραγωγῆς ἢ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἀνταλλαγῆς καὶ κυκλοφορίας τοῦ πλούτου (τραπεζίτας, ἐμπόρους), ὡς καὶ ἐν τῇ τάξει τῶν μισθάρνων (salariés) ὑποδιαίρεσις εἰς πνευματικοὺς ἐργάτας (ὑπαλλήλους), εἰδικομορφωμένους ἐργάτας (skilled) καὶ ἁπλοῦς ἄνευ εἰδικοποιήσεως φορεῖς ἐργατικῆς δυνάμεως, ἀδιαφοροποιήτου ἐργασίας προλεταρίους (lumpenproletariat).

Ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις τῶν τάξεων τούτων καὶ νῦν καὶ εἰς τὸ παρελθὸν ἐδημιούργησε συνεχῶς ἀντιθέσεις καὶ ἀγῶνας μεταξὺ τῶν τάξεων τούτων, ἀγῶνας οἰκονομικούς, ἀγῶνας κοινωνικοὺς καὶ ἀγῶνας πολιτικοὺς μεταξὺ τῶν κατόχων τῶν παραγωγικῶν μέσων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἀκτημόνων τῶν δουλευόντων εἰς αὐτοὺς ἀφ' ἑτέρου, ἀγῶνας πρὸς διατήρησιν τῶν οἰκονομικῶν προνομίων ἢ πρὸς ἀνατροπὴν ἢ σφετερισμὸν αὐτῶν, οἵτινες ὄχι μόνον τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν πολιτικὴν συγκρότησιν τῆς κοινωνίας ἐπηρέασαν.

Κατὰ τὴν ἱστορικοϋλιστικὴν κοινωνιολογικὴν θεωρίαν, οἱ ἀγῶνες οὗτοι κυρίως ἀποτελοῦσι τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὄχι μόνον ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἱστορία, ἀλλὰ καὶ αἱ πολιτικαὶ τύχαι τῶν Ἐθνῶν, ἀκόμη δὲ καὶ ὁλόκληρος ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ κίνησις τῶν ἠθικῶν καὶ φιλοσοφικῶν ἰδεῶν εἶναι, κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγῶνος τῶν κοινωνικῶν τάξεων. «Ὅλη ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἕως σήμερα», εἶπεν ὁ Μάρξ «εἶναι μία ἱστορία πάλης τάξεων. Ἐλεύθερος καὶ σκλάβος, πατρίκιος καὶ πληβεῖος, βαρῶνος καὶ δουλοπάροικος, μάστορας καὶ κάλφας,— μὲ μία λέξι καταπιεσταὶ καὶ καταπιεζόμενοι, ὁρμῶνται ὁ ἕνας κατὰ τοῦ ἄλλου μέσα σὲ μίαν ἀδιάκοπη σύγκρουση, διεξάγουν μίαν πάλην πότε σκεπασμένην πότε φανερήν, μία πάλη ποῦ πάντοτε κατέληξε εἴτε σὲ μίαν ἐπαναστατικὴ ἀνατροπὴ ὁλόκληρης τῆς κοινωνίας, εἴτε στὴν καταστροφὴ τῶν δύο συγκρουομένων τάξεων. Στὶς περασμένες ἐποχὲς τῆς ἱστορίας, βλέπουμε σχεδὸν παντοῦ τὴν κοινωνία νὰ παρουσιάζῃ μίαν πολύπλοκη ὀργάνωση μὲ ξεχωριστὲς τάξεις καὶ βρίσκουμε μίαν ἱεραρχία τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων. Στὴν ἀρχαία Ρώμη ἔχουμε τοὺς πατρικίους, τοὺς ἱππεῖς, τοὺς πληβείους, τοὺς σκλάβους· στὸ μεσαίωνα τοὺς κυρίους, τοὺς ἄρχοντες, τοὺς μαστόρους, τοὺς καλφάδες, τοὺς δουλοπαροίκους καὶ σχεδὸν καθεμιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς τάξεις ἔχει μία ἰδιαίτερη ἐσωτερικὴ ἱεραρχία. Ἡ νεώτερη κοινωνία, ἡ ἀστικὴ κοινωνία ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ πέσιμο τῆς φεουδαρχικῆς κοινωνίας δὲν κατήργησε τοὺς ἀνταγωνισμοὺς τῶν τάξεων. Ἔφερε μόνο στὴ θέση τῶν παλιῶν, νέες τάξεις, νέους τρόπους καταπιέσεως, νέες μορφὲς πάλης. Ἡ ἐποχή μας, ἡ ἐποχὴ τῆς ἀστικῆς τάξεως, ἔχει μολαταῦτα ἕνα ξεχωριστὸ γνώρισμα: ἔχει ἁπλοποιήσει τοὺς ἀνταγωνισμοὺς τῶν τάξεων. Ὁλοένα ἡ κοινωνία ὁλόκληρη διαιρεῖται σὲ δυὸ μεγάλα ἐχθρικὰ στρατόπεδα, σὲ δυὸ μεγάλες τάξεις κατ' εὐθεῖαν ἀντιμέτωπες: τὴν ἀστικὴ τάξη καὶ τὸ προλεταριᾶτο». (Κ. Μάρξ-Φ. Ἔγκελς—Τὸ Κομμουνιστικὸ Μανιφέστο, Ἑλλην. Μετάφρασις, Ἀθῆ. 1919).

Ὁ ἀγὼν οὗτος, ἡ πάλη τῶν τάξεων (lutte des classes), προκληθεῖσα ἐκ τῆς κοινωνικῆς διαφοροποιήσεως, τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, τῆς οἰκονομικῆς ἀνισότητος, τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ ῥόλου τοῦ Κράτους, πρὸς ἅλωσιν ἢ εὐμενῆ τοῦ ὁποίου χρησιμοποίησιν ἀγωνίζονται αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, ἰθύνεται κυρίως ἐξ οἰκονομικῶν λόγων. Ἡ σὺν τῇ ἀναπτύξει τῆς μηχανικῆς διαρκὴς μεταβολὴ τῶν τεχνικῶν μέσων τῆς παραγωγῆς προκαλεῖ βαθείας οἰκονομικὰς μεταβολάς, καθόσον τροποποιεῖ τὸν τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν παραγωγικῶν μέσων, αὐξάνει ἢ ἐλαττώνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐργατῶν, δεσμεύει ἢ ἐλευθερώνει τούτους, τροποποιεῖ τὰς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ ἐργοδότου σχέσεις. Ἐμμέσως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ πλούτου, ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων τῶν παραγωγῶν καὶ καταναλωτῶν, ἐπὶ τῶν σχέσεων τῶν τοπικῶν ἀγορῶν ἐπὶ τῆς διεθνοῦς ἀγορᾶς. Ἀλλὰ καὶ αἱ δημιουργούμεναι αὗται οἰκονομικαὶ ἐπιδράσεις δημιουργοῦσιν ἄλλας οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικάς, μετατοπίζουν τὸ βάρος τῆς οἰκονομικῆς κυριαρχίας ἐν τῇ κοινωνίᾳ, προκαλοῦν πολιτικὰ μέτρα, ἅτινα ἐπίσης ἐπιδροῦν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τῶν τάξεων.

Ὁ ἀγὼν οὗτος εἶναι διαρκὴς καὶ ὁσημέραι ἐντατικώτερος. Εἰς τὸ παρελθὸν οἱ ἀγῶνες οὗτοι, οὔτε τόσον συνεχεῖς ἦσαν οὔτε καὶ τόσον ὀξεῖς. Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀκτημόνων, οἵτινες ἐπροκάλεσαν τὴν νομοθεσίαν τοῦ Λυκούργου ἐν Σπάρτῃ, τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος ἐν Ἀθήναις καὶ τὸν παρὰ τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ εἰσαχθέντα, ὡς τεχνητὸν μέσον διατηρήσεως τῆς οἰκονομικῆς ἰσορροπίας, περιοδικὸν ἀναδασμὸν τῆς γῆς, οἱ ἀγῶνες τῶν πληβείων κατὰ τῶν πατρικίων ἐν Ρώμῃ, ἡ πολιτικὴ δρᾶσις τῶν Γράκχων, αἱ στάσεις τῶν δούλων καὶ τὸ κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ χριστιανισμοῦ κίνημα τοῦ Σπαρτάκου, ἡ παρὰ ταῖς λαϊκαῖς μάζαις ἀποδοχὴ τοῦ χριστιανισμοῦ, οὗτινος κύριον ἔμβλημα ἦτο «μακάριοι οἱ πτωχοὶ» καὶ ἡ καταδίωξις αὐτοῦ παρὰ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν πατρικίων, οἱ ἀγῶνες τῶν δουλοπαροίκων κατὰ τὸν Μεσαίωνα, ὁ πόλεμος τῶν χωρικῶν (10ος αἰών), τέλος ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις οὐδὲν ἄλλο ἦσαν εἰς τὸ βάθος παρὰ οἰκονομικοὶ ἀγῶνες, πάλη τῶν τάξεων, μὲ οἰκονομικὸν περιεχόμενον, ὑπὸ κοινωνικά, θρησκευτικὰ ἢ πολιτικὰ ἐμβλήματα. Ἀλλὰ δὲν ἦσαν τόσον ἀναγκαστικῶς συνεχεῖς ὅσον εἶναι σήμερον οἱ ἀγῶνες τῶν κοινωνικῶν τάξεων ἐν τῷ νεωτέρῳ ἀστικῷ καπιταλιστικῷ καθεστῶτι. Σήμερον ἡ οἰκονομικὴ ἀβεβαιότης τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας εἶναι τόσον μεγάλη ἐν τῇ ἀναρχίᾳ τῆς παραγωγῆς ἐν τῇ διεθνεῖ ἀγορᾷ, τὴν ἀβεβαιότητα δὲ ταύτην αἰσθάνονται βεβαίως περισσότερον οἱ ἀκτήμονες, καθημερινῶς πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν ἐπισφαλῆ αὔριον, ἡ οἰκονομικὴ ἀνισότης εἶναι τόσον πολὺ μεγαλυτέρα, ἡ πολύπλοκος οἰκονομικὴ σύνθεσις τῆς σημερινῆς κοινωνίας εἶναι τόσον εὐπαθὴς καὶ ὁ ἀντίκτυπος καὶ τῆς παραμικροτέρας μεταβολῆς (τεχνικῆς, βιομηχανικῆς, ἐμπορικῆς, πιστωτικῆς, οἰκονομικῆς) εἶναι τόσον γενικῶς αἰσθητός, ἡ οἰκονομικὴ δρᾶσις τοῦ Κράτους τόσον ἄμεσος, ἡ ἀλλοίωσις ἐν τῇ διαμορφώσει τῶν διεθνῶν σχέσεων τόσον ἐνεργός, ὥστε ἡ τύχη τῶν ἀσθενεστέρων οἰκονομικῶς πολιτῶν εἶναι διαρκῶς ἀκροσφαλὴς καὶ συνεπῶς ὁ ἀγὼν τῶν κοινωνικῶν τάξεων κατ' ἀνάγκην ἀδιάκοπος, ἂν λάβωμεν μάλιστα ὑπ' ὄψιν τὴν παρατηρουμένην ἐν τῷ σημερινῷ καθεστῶτι ἐκ τῆς αὐξούσης συγκεντρώσεως τοῦ πλούτου διαρκῆ «*ἐξαθλίωσιν*» (verelendung) τῶν προλεταριακῶν μαζῶν.

Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, καθὼς συμβαίνει εἰς πᾶσαν ὁμαδικὴν δρᾶσιν ἐκ τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν δρώντων, τῶν ἀνακυπτόντων κοινῶν αἰσθημάτων, τῶν κοινῶν συμφερόντων καὶ τῆς κοινότητος τοῦ σκοποῦ, δημιουργεῖται πνεῦμα τάξεως, ὅπερ διαμορφωθὲν διαμορφώνει περαιτέρω καὶ τὰ μέλη καὶ τὸν ἀγῶνα ἑκάστης τάξεως. Τοσοῦτον δὲ διαχωρίζει τὰς τάξεις ταύτας, ὥστε, ὡς ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους παρετηρήθη, οὐχὶ ἓν ἀλλὰ δύο ἔθνη ζῶσιν ἐντὸς τῆς αὐτῆς χώρας, μὲ διάφορον ἕκαστον ἰδεολογίαν, συμφέροντα, ἰδεώδη. Οὕτω διάφορος εἶναι ἡ νοοτροπία ἑκάστης τάξεως, διάφοροι αἱ ἠθικαὶ ἀντιλήψεις της καὶ οἱ πολιτικοί της σκοποί. Τὸ χωρίζον τὰς κοινωνικὰς τάξεις, ἰδίᾳ σήμερον, μῖσος εἶναι τοιοῦτον, ὥστε, ἐὰν ἡ φυσικὴ κοινωνικότης τοῦ ἀνθρώπου δὲν συνετήρει τὴν κοινωνίαν, ἐν τῷ αὐξανομένῳ μάλιστα ἀτομισμῷ, αὕτη θὰ διελύετο.

Ἐρωτᾶται: Ὁ ἀγὼν οὗτος τῶν τάξεων δὲν ἔχει τέρμα; Ἐν ὅσῳ οἱ δημιουργοῦντες τὸν ἀγῶνα τοῦτον λόγοι ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενοι καὶ μάλιστα ἐπιτεινόμενοι, ὁ ἀγὼν οὗτος δὲν δύναται νὰ τερματισθῇ. Κοινωνιολόγοι καὶ πολιτευταί, ἀπηχοῦντες μᾶλλον τὴν ἰδεολογίαν τῶν μεσαίων τάξεων, προσεπάθησαν παρενθέτοντες τὸ Κράτος μεταξὺ τῶν διαμαχομένων τάξεων νὰ ὑποκαταστήσωσιν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον «τὴν ἁρμονίαν τῶν τάξεων», τὴν ἁρμονίαν μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας. Οὕτω προέκυψεν ἡ Κοινωνικὴ Πολιτικὴ «Sozialpolitik) καὶ ὁ ἀποκληθεὶς ἀπὸ καθέδρας σοσιαλισμὸς ἢ σοσιαλισμὸς τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ πλέον τοῦ ἡμίσεος αἰῶνος πεῖρα δὲν ἐδικαίωσε τὰς ἐλπίδας τῶν εἰσηγησαμένων ταῦτα. Ἀπέναντι τῶν σοσιαλιστῶν τοῦ Κράτους οἱ σοσιαλδημοκράται καὶ κομμουνισταὶ τὸν ἀγῶνα τῶν τάξεων θεωροῦν ὄχι μόνον ἀναπόφευκτον, ἀλλὰ καὶ ἡρωϊκὸν φάρμακον δυνάμενον νὰ ὀξύνῃ τὴν κοινωνικὴν κρίσιν καὶ καταλῦον τὰς κοινωνικὰς τάξεις νὰ θεραπεύσῃ τὴν κοινωνικὴν νόσον τῆς ἀνισότητος καὶ γενικῆς ἀβεβαιότητος διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως εἰς τὸ σημερινὸν καθεστὼς ὁμαδικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ὠργανωμένης παραγωγῆς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὁποῖον σημαντικὸν ῥόλον ἔπαιξεν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ ὁ ἀγὼν τῶν κοινωνικῶν τάξεων, πῶς ἰθύνεται οὗτος καὶ ποῖοι φόβοι ἢ ποῖαι προσδοκίαι ἀποδίδονται εἰς αὐτόν.

Α. Δ. ΣΙΔΕΡΙΣ

Βιβλιογραφία: E. Durkheim—De la division du travail social, Paris 1922.—G. Schmoller — Principes d'Économie Politique, Γαλλ. μετάφρ. Paris 1905. — A. Bauer — Les classes sociales, Paris 1902. — E. Herkner — Τὸ Ἐργατικὸν ζήτημα, Ἑλλην. μετάφρασις Δ. Καλιτσουνάκι, Ἀθῆναι 1920 — Α. Δ. Σίδερι — Ὁ ἱστορικὸς ὑλισμός, Ἀθῆναι 1925. — F. Oppenheimer —Die Soziale Frage, Jena 1925.—E. Schwiedland — Économie Sociologique, Γαλλ. μετάφρ. Paris 1925.

ἀγωναλεῖς (λατ. agonales)· (ἀρχ.) σωματεῖον Σαλίων ἱερέων ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ, ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ τρίτου βασιλέως τῆς Ρώμης Τύλλου Ὁστιλίου, προωρισμένον δὲ διὰ τὴν λατρείαν τοῦ Φόβου καὶ τῆς Ἀνδρείας. Τὸ ἱερὸν αὐτῶν εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου (ἴδε *Σάλιοι*).

ἀγωνάλια· (ἀρχ.) ἑορταὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ρώμῃ, τὰς ὁποίας ἦγον οἱ Ρωμαῖοι κατὰ Ἰανουάριον, Μάρτιον καὶ Δεκέμβριον, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἰανοῦ. Κατὰ ταύτας, ἱερεύς τις, καλούμενος βασιλεὺς τῆς θυσίας, ἐθυσίαζε τράγον εἰς τὸν Ἰανόν.

«Ἀγῶνας τῆς Γυναίκας». Μηνιαῖον δελτίον, ἐκδιδόμενον ὑπὸ τοῦ «Συνδέσμου τῶν Ἑλληνίδων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν δικαιωμάτων τῆς Γυναικός». Ἱδρύθη τὸ 1923 καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἐξασφάλισιν διὰ τὴν γυναῖκα ἴσων πρὸς τὸν ἄνδρα δικαιωμάτων πολιτικῶν, ἀστικῶν καὶ οἰκονομικῶν (ἴδε *Φεμινισμός*).

Ἀγῶνες (Ἀθλητικοί). Δημόσιον θέαμα ἀποτελούμενον ἐκ διαφόρων ἀθλητικῶν γυμνασμάτων, καθ' ὃ οἱ ἀθληταὶ διαμφισβητοῦν μεταξύ των τὸ γέρας.

Ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς οἱ ἀγῶνες ἀπετέλουν ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ προγράμματος διαφόρων τελετῶν, ἰδίως δὲ θρησκευτικῶν. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι μάλιστα ἀπέκτησαν τοιαύτην σημασίαν, ὥστε γενικῶς νὰ ἀναγνωρίζεται ὅτι μεγίστην ἐξήσκησαν ἐπίδρασιν ἐπί τε τῆς μορφώσεως ἐθνικοῦ φρονήματος ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ἀναδείξεως τοῦ μοναδικοῦ ἐκείνου τύπου φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ κάλλους τὸν ὁποῖον ἀνευρίσκομεν σήμερον εἰς τὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης καὶ φιλολογίας.

Οἱ ἀγῶνες ἐχρησίμευον πάντοτε ὡς ἑνωτικοὶ δεσμοὶ μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Φυλῆς.

Ἀρχαία Ἑλλάς. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἀνευρίσκει τις τὴν πρώτην μορφὴν τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ τὴν μέχρι τελειότητος σὺν τῷ χρόνῳ ἀνάπτυξιν αὐτῶν.

Οἱ πρῶτοι ἀγῶνες τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν εἶναι οἱ ἀναφερόμενοι εἰς τὴν Ἰλιάδα καὶ τελεσθέντες κατὰ τὴν ταφὴν τοῦ Πατρόκλου. Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦσαν στενῶς συνδεδεμένοι μὲ τὴν θρησκείαν. Καὶ ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν νεκροῦ τινος ἢ πρὸς τιμὴν θεοῦ. Οἱ ἀγῶνες ἐπεῖχον ἐπίσης θέσιν εὐχαριστηρίων ἐπὶ τῇ ἐπιτεύξει νίκης κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἐνίοτε ἐτελοῦντο καὶ πρὸς ἐξιλασμόν. Ἀργότερον οἱ ἀγῶνες ἐτελοῦντο καὶ πρὸς τιμὴν μεγάλων ἀνδρῶν.

Τὰ ἀγωνίσματα ἦσαν σχεδὸν τὰ αὐτὰ οἷα καὶ σήμερον παρ' ὅλην τὴν πάροδον τῶν αἰώνων. Κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους οἱ ἀθληταὶ συνηγωνίζοντο εἰς τὴν πυγμαχίαν, τὴν πάλην, τὸν δίσκον, τὸν ἀκοντισμόν, τὴν ἄρσιν βαρῶν, τὸν δρόμον καὶ τὴν ἁρματοδρομίαν (βλέπε λέξεις.)

Οἱ ἀρχαιότεροι ἐκ τῶν δημοσίων ἀγώνων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦσαν τὰ *Ὀλύμπια* τελούμενα εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, τὰ *Πύθια* εἰς τοὺς Δελφούς, τὰ *Νέμεα* εἰς τὸ Ἄργος καὶ τὰ *Ἴσθμια* εἰς τὸν Ἰσθμὸν Κορίνθου (βλέπε λέξεις).

Οἱ Ἕλληνες ἀπέδιδον τόσην σημασίαν εἰς τοὺς ἀγῶνας, ὥστε πολυπληθῆ γυμνάσια ἁπανταχοῦ τῆς χώρας ἐχρησίμευον πρὸς ἄσκησιν τῶν ἐφήβων. Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἀθλητικῶν ἀγωνισμάτων εἰς τοὺς ἀγῶνας περιελαμβάνοντο συνήθως καὶ διαγωνισμοὶ ᾄσματος, ποιήσεως καὶ δραμάτων ἢ κωμῳδιῶν, ἀποδεικνυομένου οὕτως ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες συνεταύτιζον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος μὲ τὴν τοῦ πνεύματος.

Ἀρχαία Ρώμη. Καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἐπίσης οἱ ἀγῶνες ἦσαν συνδεδεμένοι κατ' ἀρχὰς μὲ τὴν θρησκείαν. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἑκάστου ἐνιαυτοῦ οἱ ὕπατοι προεκήρυσσον πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν ἀγῶνας ὧν ἡ δαπάνη ἐβάρυνε τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ἀργότερον οἱ ἀγῶνες ἐγενικεύθησαν καὶ πολλάκις οἱ διάφοροι ἄρχοντες παρεῖχον δι' ἰδίων ἐξόδων παρόμοια θεάματα εἰς τὸν λαὸν διὰ νὰ προσεταιρισθῶσιν αὐτὸν εἰς ἰδίους πολιτικοὺς σκοπούς.

Digitized by Google

Ἐπέδρασαν καὶ ἐδῶ βεβαίως οἱ ἀγῶνες ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ βίου τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀντίθετον τοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι. Οἱ ρωμαϊκοὶ ἀγῶνες τῶν *ἱπποδρομίων* καὶ τῶν *ἀμφιθεάτρων* (βλέπε λέξεις) δὲν ἦσαν ἢ ὠχραὶ ἀπομιμήσεις τῶν Ὀλυμπίων καὶ τῶν Ἰσθμίων. Διέφθειρον δὲ τελείως τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν ἀντὶ νὰ τὸν διαπαιδαγωγήσουν. Τοῦτο συνέβη κυρίως διότι εἰς τοὺς ἀγῶνας οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἀπέδοσαν μορφωτικὴν δύναμιν. Τοὺς ἐχρησιμοποίησαν μόνον ὡς μέσον διασκεδάσεως καὶ ἐξυπηρετήσεως κτηνωδῶν ἐνστίκτων. Καὶ ἐνῷ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐλάμβανον ἐνεργὸν μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας ὡς ἀθληταί, οἱ Ρωμαῖοι παρίσταντο ἁπλῶς ὡς θεαταί. Πᾶς Ἕλλην ἐθεώρει τιμήν του νὰ κατέλθῃ εἰς τοὺς ἀγῶνας. Ἀντιθέτως οἱ Ρωμαῖοι καὶ δὴ οἱ πατρίκιοι ἐθεώρουν ὡς καταισχύνην νὰ μετέχουν ἐνεργῶς εἰς ἀγῶνας.

Οὕτω σὺν τῷ χρόνῳ τὰ ρωμαϊκὰ ἱπποδρόμια ἢ ἀμφιθέατρα κατέστησαν λέσχαι πολιτικαὶ καὶ κέντρα κοσμικὰ διαφθορᾶς καὶ κραιπάλης.

Διὰ τοῦτο καὶ ἀνηγείροντο πελώρια δυνάμενα νὰ περιλάβουν ὅπως ὁ Ἱππόδρομος Maximus ἐν Ρώμῃ 350 χιλιάδας θεατῶν.

Οἱ κυριώτεροι τῶν ρωμαϊκῶν ἀγώνων ἦσαν οἱ Ludi Magni ἀφιερωμένοι κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Δία τὸν Καπιτώλιον. Κατ' αὐτοὺς ἐτελοῦντο ἁρματοδρομίαι, διάφοροι ἀθλητικαὶ παιδιαὶ καὶ στρατιωτικαὶ ἐπιδείξεις.

Σὺν τῷ χρόνῳ οἱ ἀγῶνες ἐν Ρώμῃ ἐξέπεσαν εἰς θεάματα μὲ ποικίλον πρόγραμμα εἰς τὸ ὁποῖον περιελαμβάνοντο θηριομαχίαι καὶ μονομαχίαι δι' ἃς ἐχρησιμοποιοῦντο κυρίως αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι. Αἱ ρωμαϊκαὶ ἀποικίαι παρεῖχον ἄφθονα τὰ ἀναγκαιοῦντα διὰ τὰ θεάματα ταῦτα ζῷα καὶ ἀνθρώπους ἀκόμη. Κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ Κολοσσαίου παρήλασαν εἰς τὸν στίβον ὅπου καὶ ἐφονεύθησαν 5000 ἄγρια θηρία καὶ 4000 ἥμερα ζῷα. Αἱμοχαρεῖς τινες αὐτοκράτορες εἰσήγαγον μετ' ὀλίγον εἰς τὸ πρόγραμμα καὶ τὰς ναυμαχίας, μετατρέποντες τὸν στίβον εἰς τεχνητὴν λίμνην. (Βλέπε: Θηριομαχίαι, Ἀμφιθέατρα, Μονομάχοι, Ἱππόδρομοι.)

Μεσαίων. Κατὰ τὸν μεσαίωνα τόσον εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ὅσον καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον οἱ ἀγῶνες ἐξηκολούθησαν ἀποτελοῦντες τὰ ἀπαραίτητα δημόσια θεάματα. Εἰς τὰ διάφορα ἀγωνίσματα προσετέθησαν τότε καὶ αἱ *Ἱππομαχίαι* καὶ *Κονταρομαχίαι* (βλέπε λέξεις).

Νεώτεροι χρόνοι. Σὺν τῷ χρόνῳ ἐν τούτοις ἐπανήλθομεν καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀθλητικοὺς ἀγῶνας εἰς τοὺς ὁποίους ἔχουν προστεθῆ καὶ σύγχρονα κατ' ἄτομον ἢ ὁμαδικὰ ἀθλητικὰ ἀγωνίσματα, *ποδόσφαιρον, ἀντισφαίρισις, κρίκετ, γκόλφ* κ.τ.λ. Ἡ ἀναβίωσις δὲ τῶν *Ὀλυμπιακῶν* ἀγώνων συνέτεινεν εἰς τὴν ἐκ νέου ἐξάπλωσιν τοῦ ἀθλητισμοῦ, κατὰ τρόπον ὥστε σήμερον ἁπανταχοῦ τῆς γῆς νὰ τελοῦνται ἀγῶνες ἐθνικοὶ ἢ διεθνεῖς προκαλοῦντες τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον καὶ τὴν εὐγενῆ μεταξὺ τῶν λαῶν ἅμιλλαν.

Ἀγῶνες χύτρινοι. (θεατρ.) Ἀγῶνες τελούμενοι κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῶν Ἀνθεστηρίων, τὴν καλουμένην *Χύτροι*, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία των *Χύτρινοι*. Κατ' αὐτοὺς ἠγωνίζοντο μεταξύ των οἱ κωμικοὶ ὑποκριταί, οἱ νικηταὶ τῶν ὁποίων ἐλάμβανον κατόπιν μέρος εἰς τὰς διδομένας μετὰ ἕνα μῆνα παραστάσεις κατὰ τὰ Μεγάλα Διονύσια. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν εἶναι ἐντελῶς ἐξηκριβωμένον. Ἡ μόνη σωζομένη ἐπὶ τοῦ προκειμένου μαρτυρία, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ λίαν ἀσαφής, εἶναι ἡ τοῦ Πλουτάρχου (Βίοι τῶν δέκα ρητόρων, 841. F.) λέγοντος σχετικῶς μὲ τὸν ρήτορα Λυκοῦργον, ὅτι «εἰσήνεγκε νόμους, τὸν μὲν περὶ τῶν κωμωδιῶν, ἀγῶνα τοῖς Χύτροις ἐπιτελεῖν ἐφάμιλλον ἐν τῷ θεάτρῳ, καὶ τὸν νικήσαντα εἰς ἄστυ καταλέγεσθαι, πρότερον οὐκ ἐξόν, ἀναλαμβάνων τὸν ἀγῶνα ἐκλελοιπότα». (Βλ. καὶ Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Βατράχ. στ. 220 καὶ Nilsson, Studia de Dionysiis Atticis, σελ. 57).

Ν. Ι. Α.

Ἀγώνια (τά). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Σκαραβαίων*. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη διεσπαρμένα εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον καὶ διακρίνονται διὰ τὸν στίλβοντα μελανὸν χρωματισμόν των. Πάντα εἶναι ἔντομα μικρότατα καὶ ζῶσιν ὑπὸ τὰς πέτρας εἰς μέρη ὑγρά. Τὰ ἀγώνια χαρακτηρίζονται κυρίως ἐκ τοῦ προθώρακός των, ὅστις εἶναι κυκλικὸς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ σχηματίζει ἀπεστρογγυλωμένας ἐσωτερικὰς γωνίας. Κυριώτερα εἴδη, εἶναι: *ἀγώνιον τὸ ὀφρυῶδες* (agonum marginatum) ἀπαντᾷ εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην καὶ εὑρίσκεται πλησίον τῶν ἐκβολῶν τῶν ὑδάτων καὶ εἰς ἑλώδεις τόπους. Φέρει λαμπρὰ χρώματα, ἐξ ὧν κυριαρχεῖ τὸ στιλπνὸν

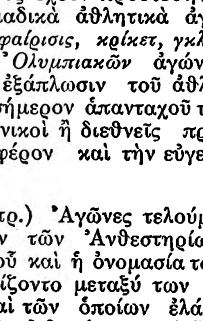

Ἀγώνιον (διπλάσιον τοῦ φυσικοῦ)

πράσινον· τὰ ἔλυτρά του περιβάλλονται ὑπὸ ὀρφνοκιτρίνου χρώματος. *Ἀγώνιον τὸ ἑξάστικτον* (agonum sexpunctatum). Φέρει λαμπρὸν μεταλλοπράσινον χρωματισμόν· τὰ ἔλυτρά του εἶναι ἀπαστράπτοντος χαλκερύθρου χρώματος. Ἀπαντᾷ σχεδὸν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς τελματώδη μέρη.

ἀγωνία (ἐκ τοῦ ἀγὼν - ῶνος). Εἶναι ἡ τελικὴ πάλη τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ κατὰ τοῦ θανάτου· χαρακτηρίζεται δ' ἐν πρώτοις ὑπὸ βαθείας ἀλλοιώσεως τῆς φυσιογνωμίας. Κατ' αὐτὴν ἐπέρχεται βαθμηδὸν ἡ κατάργησις τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς κινήσεως, παρατηρεῖται δὲ ἀφωνία καὶ ξηρασία ἢ πελιδνότης τῆς γλώσσης, ἀκούονται βορβορυγμοὶ ὑγρῶν ἐν τῷ οἰσοφάγῳ καὶ ἐπακολουθεῖ εἶτα ὁ ρόγχος. Ὁ σφυγμὸς εἶναι μικρός, ἀσθενής, νηματοειδής, μετὰ διαλείψεων· εἶτα, μικρὸν κατὰ μικρόν, τὰ χείλη ὠχριῶσιν, ἡ ψῦξις τῆς ρινός, τῶν ποδῶν καὶ τῶν χειρῶν ἐπεκτείνεται προϊόντως εἰς τὸν κορμὸν καὶ εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἡ αἴσθησις καὶ ἡ κίνησις καταπαύουσι.

Ἡ διάνοια καὶ ἡ αἴσθησις παραμένουσιν εἰς τινας περιπτώσεις μέχρι τῆς καταπαύσεως τῆς ζωῆς· συνηθέστατα ὅμως, ἡ προσήλωσις τοῦ βλέμματος, ἡ ἔλλειψις ἐκφράσεως τῶν χαρακτηριστικῶν, ὁ θορυβώδης ρόγχος ὁ καθιστῶν ἀκατόρθωτον τὸν λόγον, ὁ μικρὸς καὶ διαλείπων σφυγμός, πάντα ταῦτα φαίνονται ἐπιμαρτυροῦντα ὅτι μόναι αἱ φυσικαὶ λειτουργίαι τοῦ ὀργανισμοῦ ὑφίστανται.

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐπισυμβαίνει εἰς τὰς νόσους ἐκείνας, καθ' ἃς ἡ ζωὴ σβέννυται μικρὸν κατὰ μικρόν, προηγεῖται δὲ τοῦ θανάτου, ὅστις ἐπέρχεται μοιραίως μετά τινα χρόνον, οὗτινος ἡ διάρκεια εἶναι ποικίλη, ἀλλ' οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὸ εἰκοσιτετράωρον ἢ τὸ τεσσαρακοντοακτάωρον.

Κατὰ τὴν ἀγωνίαν δὲ τῶν πυρετικῶν νόσων, ἡ θερμοκρασία τῆς μασχάλης παραμένει πάντοτε λίαν ὑψωμένη καί, εἰς τινας περιπτώσεις καὶ μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον, ἀνέρχεται αὕτη μέχρι καὶ 1° βαθμοῦ.

Ἡ ἀγωνία εἶναι πολλάκις μακρὰ εἰς τινας νόσους τῆς καρδίας καὶ τῶν πνευμόνων· δυνατὸν μάλιστα, εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς ἀορτῆς, νὰ ἐπέλθῃ εἶδός τι ἐπισχέσεως τῆς ζωῆς, καθόσον ὁ σφυγμὸς ἐν αὐτῇ ἀποβαίνει λίαν σπάνιος καὶ σχεδὸν ἀνεπαίσθητος· εἶτα μικρὸν κατὰ μικρὸν αἱ σφύξεις ἐπαναλαμβάνονται καὶ ὁ πάσχων ἐξέρχεται ἐκ τῆς νάρκης ταύτης ἵνα ἐπιζήσῃ ἐπί τινας εἰσέτι ὥρας, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπί τινας ἡμέρας.

Τηρητέα ἀγωγὴ ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος τοῦ ἐν ἐπιθανατίῳ ἀγωνίᾳ εὑρισκομένου. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι, παρ' ὅλην τὴν φαινομενικὴν κατάστασιν, ὁ ἐπιθανάτιος δύναται νὰ ἀκούῃ τελείως τὰ πέριξ αὐτοῦ λεγόμενα· ἐὰν δὲ ἡ γεῦσις, ἡ ὄσφρησις καὶ ἡ ὅρασις αὐτοῦ ἐξησθένησαν ἢ κατηργήθησαν, διατηρεῖ οὗτος πολλάκις μέχρι τέλους τῆς ζωῆς μεγάλην ὀξύτητα τῆς ἀκοῆς· ἡ ἀκοὴ εἶναι ἡ τελευταῖον πασῶν τῶν αἰσθήσεων καταργουμένη. Ὅθεν δὲν πρέπει νὰ προφέρωμεν περὶ τὸν ἑτοιμοθάνατον οὐδένα ἀσύνετον λόγον· ἀλλ' ἐὰν οὗτος φαίνεται ὅτι ἀκούει πρέπει νὰ ἐνισχύωμεν αὐτὸν διὰ διαφόρων ἐνθαρρυντικῶν λόγων. Δὲν πρέπει νὰ καλύπτωμεν αὐτὸν διὰ βαρέων καλυμμάτων, ἐὰν εὑρίσκεται ἐν ἐφιδρώσει· ἀφ' ἑτέρου ὅμως δέον νὰ προσπαθῶμεν πῶς νὰ ἀποφύγῃ οὗτος τὴν ψῦξιν. Ὀφείλομεν νὰ σπογγίζωμεν τὰ χείλη αὐτοῦ διὰ λεπτοῦ μανδηλίου ἢ διὰ τολυπίου βάμβακος ἐμβεβρεγμένου εἰς δροσερὸν ὑγρὸν (ὕδωρ κοινόν, λεμονάδαν κτλ.), καὶ νὰ ἀπαλλάσσωμεν τὸ στόμα αὐτοῦ ἀπὸ τῶν βλεννῶν αἵτινες δυσχεραίνουσι τὴν ἀναπνοήν. Νὰ δίδωμεν εἰς αὐτὸν νὰ πίνῃ διὰ κοχλιαρίου τῆς τραπέζης τοῦ καφέ, διότι, ὅταν τὸ χορηγούμενον ὑγρὸν εἶναι ἀφθονώτερον, δυνατὸν νὰ πέσῃ ἐντὸς τοῦ λάρυγγος καὶ νὰ καταπνίξῃ τὸν ἀγωνιῶντα.

Ἐὰν δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν τὴν εἰς τὴν ζωὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐν ἀγωνίᾳ εὑρισκομένου, ἐφαρμόζομεν τὰ ἐπισπαστικὰ ἐν γένει (σιναπισμοὺς ἰδίως εἰς τὰ κάτω ἄκρα, κνήμας, ἐνέσεις αἰθέρος, καμφορούχου ἐλαίου κλπ.)· ἀλλ' ἐὰν ὁ ἰατρὸς ἀπεφάνθη ὅτι πᾶσα ἐλπὶς διασώσεως αὐτοῦ ἐξέλιπε, δὲν πρέπει νὰ ἐνοχλῶμεν τὸν ἐπιθανάτιον διὰ προσκαίρων φαρμακευτικῶν ἐνεργειῶν.

«Τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν» λέγει ὁ Ν. Γ. Πολίτης, «φαντάζεται ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὡς πάλην τοῦ θνήσκοντος πρὸς τὸν Χάρον, ἐξ οὗ καὶ αἱ φράσεις *παλεύει μὲ τὸ Χάρο, χαροπαλεύει, εἶναι στὸ χαροπάλεμα* ἐπὶ τοῦ ψυχορραγοῦντος. Παραπλήσιαι φράσεις φέρονται καὶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, ἀλλ' ἐν ᾧ ἐν ταύταις ἔχουν ἁπλῶς τροπικὴν σημασίαν, ἐν τῇ ἑλληνικῇ διατηρεῖται ὁπωσδήποτε καὶ ἡ μυθολογικὴ παράστασις, συνυπονοουμένης ἀληθοῦς σωματικῆς πάλης. Ἡ ἔκβασις τοῦ τοιούτου ἀγῶνος δὲν εἶναι ἀμφίβολος. Ἐν τῇ πάλῃ πρὸς τὸν δαίμονα τοῦ θανάτου ὑποκύπτει μοιραίως καὶ ὁ ἀνδρειότατος τῶν θνητῶν. Οὕτω καταπαλαισθεὶς ὑπὸ τοῦ Χάρου ἀπέθανε καὶ ὁ Διγενής, τὸ δὲ περὶ τούτου ᾆσμα εἶναι τὸ πρότυπον, πρὸς τὸ ὁποῖον προσηρμόσθησαν τὰ λοιπὰ περὶ τῆς πάλης ἄλλων ἀνθρώπων πρὸς τὸν Χάρον».

Ἡ ἐπιθανάτιος ἀγωνία ἐνδιαφέρει ἐπίσης τὸν δικαστήν, τὸν συμβολαιογράφον, τὸν ἰατρὸν καὶ τὸν ψυχολόγον. Ὁ Γερμανὸς ἰατρὸς Καῖτσερ ἐν τῷ βιβλίῳ του «Περὶ τῆς συνειδήσεως, τῶν ἀνωμαλιῶν της καὶ τῆς νομικῆς σημασίας αὐτῶν» φρονεῖ, ὅτι πᾶσα ἐκδήλωσις θελήσεως ἑτοιμοθανάτου πρέπει μετ' ἐπιφυλάξεως νὰ γίνηται δεκτή· διότι καὶ αὐτὴ ἡ ὑπνηλία δύναται νὰ προκαλέσῃ συσκότισιν τῆς συνειδήσεως. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μετ' ἀγωνίας θάνατον, ὁπότε ἡ συνείδησις διατηρεῖται ἐπὶ μακρόν, δυνατόν, λόγῳ τῆς ἐξασθενήσεως τῆς εἰσέτι ἀπομενούσης ἐκφραστικῆς ἱκανότητος, νὰ προέλθουν παρεξηγήσεις καί, λόγῳ τῆς ἐλαττώσεως τῆς ἱκανότητος πρὸς ἀντίστασιν κατὰ τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων, νὰ ἐκφρασθοῦν ὑπὸ τοῦ θνήσκοντος θελήσεις μὴ ἀνήκουσαι πράγματι εἰς αὐτόν, ἀλλ' ὑποβληθεῖσαι παρὰ τῶν ἐνδιαφερομένων. Δυστυχῶς πολὺ σπανίως ὑπάρχουν φιλαλήθεις μάρτυρες διὰ τὰς τοιαύτας περιπτώσεις καὶ εἶναι πάντοτε κακόν, ὅταν κατὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου δὲν παρευρίσκεται ἰατρός.

Ἀνέκδοτα. Εἷς τοκογλύφος εὑρίσκετο εἰς ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν. Ὁ παρευρισκόμενος ἱερεύς, ἀφοῦ τὸν μετέλαβε τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, τοῦ ἔτεινε ἕνα ἀργυροῦν ἐσταυρωμένον, διὰ νὰ τὸν ἀσπασθῇ. Ὁ τοκογλύφος τὸν ἐπῆρε εἰς τὰ χέρια του, ὑπελόγισε τὸ βάρος του καὶ εἶπε: «Δὲν μπορῶ, δυστυχῶς, νὰ σοῦ δανείσω πολλὰ χρήματα γι' αὐτὸν τὸν σταυρόν».

Ὁ μεγάλος ζωγράφος Λαντάρα δὲν ἐφρόντιζε καθόλου διὰ τὴν ὑγείαν του. Ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀδιαφορίας ἦτο νὰ τὸν μεταφέρουν μίαν ἡμέραν, ἑτοιμοθάνατον σχεδόν, εἰς τὸ νοσοκομεῖον. Ἀφοῦ τὸν ἐξωμολόγησε ὁ ἱερεύς, τοῦ εἶπε: «Τί εὐτυχὴς ποὺ εἶσαι, τέκνον μου· ἐντὸς ὀλίγου πρόκειται νὰ βλέπῃς αἰωνίως κατὰ πρόσωπον τὴν μορφὴν τοῦ Θεοῦ.» — «Καλά, πάτερ μου, δὲν θὰ τὴν ἰδῶ ποτὲ καὶ προφίλ;» ἠρώτησε ὁ ἀδιόρθωτος καλλιτέχνης.

Ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια παρευρίσκεται εἰς τὴν ἐπιθανάτιον ἀγωνίαν μιᾶς νεαρᾶς κόρης. Ἡ μητέρα της ἀναφωνεῖ, τέλος, εἰς στιγμὴν ἀπελπισίας: «Ὤ! Θεέ μου, πάρε μου ὅλα τὰ παιδιά μου καὶ ἄφησέ μου τὸ κορίτσι μου»! Ἕνας ἀπὸ τοὺς παρόντας γαμβρούς, τὴν ἐρωτᾷ τότε ἀπαθέστατος: «Στὰ παιδιά σας συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ γαμβροί;» Ὁ τόνος μὲ τὸν ὁποῖον ἐλέχθη αὐτὴ ἡ φράσις ἔκαμε καὶ τὴν ἑτοιμοθάνατον ἀκόμη νὰ καταληφθῇ ὑπὸ ἀκατασχέτου γέλωτος. Αὐτὴ δὲ ἡ ἔκρηξις τοῦ γέλωτος ἐστάθη καὶ ἡ σωτηρία της, διότι ἐπροκάλεσε τὴν αὐτόματον διάνοιξιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀποστήματος, ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἀπέθνησκε.

Μοναδικὸν παράδειγμα ψυχραιμίας κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἐπιθανατίου ἀγωνίας, μᾶς δίδει ὁ σοφὸς Χάλερ, ὁ ὁποῖος ἔψαυε τὸν σφυγμόν του καὶ ἔλεγε μετὰ στωϊκωτάτης γαλήνης: «Ἡ ἀρτηρία κτυπᾷ .... ἡ ἀρτηρία κτυπᾷ ἀκόμη .... ἡ ἀρτηρία ἀρχίζει νὰ μὴ κτυπᾷ... δὲν κτυπᾷ πλέον... » — καὶ ἐξεψύχησε.

Ἀγωνίας· (ἰταλ. Agognia ἢ Gognia)· ποταμὸς τῆς Ἰταλίας συμβάλλων εἰς τὸν Πάδον. Εἶναι μήκους 120 χιλιομέτρων περίπου, ἀρδεύει δὲ τὴν Νοβάραν καὶ τὴν Μορτάραν. Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποταμοῦ ὠνομάσθη ἐπὶ Ναπολέοντος καὶ νομὸς τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου ἔχων πρωτεύουσαν τὴν Νοβάραν.

ἀγωνίζομαι· ἁμιλλῶμαι περὶ βραβείου, εἰς δημοσίους ἀγῶνας, ἐπὶ σκηνῆς ἢ ὡς συγγραφεὺς ἢ ὡς ἠθοποιός· 2) ἀγορεύω δημοσίᾳ πρὸς ὑπεράσπισιν θέσεώς τινος (these)· 3) ὑπερασπίζω ὑπόθεσιν ἐν δικαστηρίῳ· 4) προσπαθῶ, καταγίνομαι, κοπιάζω, βάζω τὰ δυνατά μου.

ἀγωνικόν· ἆθλον, βραβεῖον, ἔπαθλον, στεφανηφορία, στέφανος.

Ἀγωνιόδεμα (τά). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Σκαραβαίων*. Κατοικοῦσι τὴν Μέσην, τὴν Ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ τὰ περὶ τὸν Καύκασον μέρη. Τὸ σῶμά των εἶναι λεπτὸν καὶ πεπλατυσμένον· ὁ χρωματισμός των καστανός. Ζῶσιν εἰς τελματώδη μέρη.

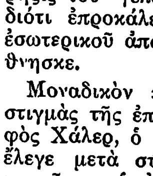

Ἀγωνιόδεμον (μέγ. φυσ.)

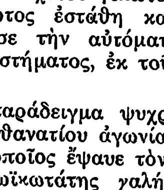

Ἀγωνιόδερον (διπλ. τοῦ φυσ.)

Ἀγωνιόδερα (τά). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Σκαραβαίων*. Τὸ σῶμά των εἶναι ἐπίμηκες καὶ ὁ χρωματισμός των ποικίλος· κυριαρχεῖ τὸ κίτρινον καὶ τὸ ὑπέρυθρον. Ἀπαντῶσι σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Βόρειον Ἀμερικήν.

Ἀγωνιόνευρα (τά). Γένος ὑμενοπτέρων ἐντόμων. Τὸ μέγεθός των εἶναι μικρότατον καὶ εὑρίσκονται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς

Digitized by Google

Ἀμερικῆς. Διατρυπῶσι τὰ φύλλα καὶ ἐκεῖ καταθέτουσι τὰ ὠά των. Τρέφονται ἐκ φυτοφθειρῶν.

ἀγώνιος· ὁ χωρὶς γωνίαν. Θεόφρ. «ἀγώνιον σχῆμα».

Ἀγώνιος. Προστάτης τοῦ ἀγῶνος, ἐπίθετον ἀποδιδόμενον κυρίως εἰς τὸν Δία καὶ τὸν Ἑρμῆν. «Ἀγώνιοι θεοὶ» οἱ 12 μεγάλοι Θεοὶ τοῦ ἑλληνικοῦ πανθέου.

Ἀγωνιόσωμα (τά). Γένος πενταμερῶν ἡμιπτέρων ἐντόμων ἀπαντώντων εἰς τὰς Ἀνατολικὰς Ἰνδίας.

ἀγώνισμα· πάλη, ἅμιλλα, ἀγών, διαγώνισμα, διαγωνισμός, ἐν τῷ πληθυντικῷ γενναῖαι πράξεις, ἐπιτυχεῖς ἐπιδείξεις, ἆθλοι, 2) κατόρθωμά τινος ἐφ' ᾧ δύναται νὰ σεμνύνεται, 3) τὸ ἀντικείμενον ἐφ' ᾧ τις ἁμιλλᾶται, τὸ βραβεῖον, τὸ ἆθλον, τὸ ἔπαθλον, 4) εἶδος ἀθλήσεως: ἀγώνισμα πάλης, ἀγώνισμα δρόμου κλπ.

ἀγωνισμός· ἡ ἅμιλλα, διαγωνισμός, συναγωνισμός, τὸ νὰ παραβγαίνει κανεὶς μὲ ἄλλους, δι' ἀξίαν τινά.

ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ

Οἱ μαχηταὶ τοῦ ἀγῶνος τῆς ἀπελευθερώσεως. Μᾶς παρέδοσαν ἐλευθέραν Πατρίδα, ἐδημιούργησαν τὸ Κράτος, προητοίμασαν τὸ ἔδαφος δι' ἕνα νέον ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ ἀπέθανον πένητες, παραγκωνιζόμενοι, ἀγνοούμενοι.

Ὑπὸ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἀγωνιστοῦ νοοῦμεν πάντας τοὺς μετασχόντας, ἕλληνας καὶ φιλέλληνας, τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος, κατὰ τὸ 1821. Τὸν παλαιότερον χαρακτηρισμὸν τοῦ Ἀγωνιστοῦ παρέχει ἡμῖν ὁ *Νικόλαος Δραγούμης* εἰς τ' Ἀπομνημονεύματά του (σελ. 66), γράφων τ' ἀκόλουθα ἐξ ἀφορμῆς τοῦ *Γεωργίου Τισσαμενοῦ Καραγιαννοπούλου.* «Ἀπέθανε δὲ ὅπως ἔζησεν, ἀκέραιος δηλονότι ἀγωνιστής. Ἐπειδὴ δ' ἐχλευάσθη ὑπὸ τῶν *νεωτεριζόντων* καὶ αὐτὴ τοῦ ἀγωνιστοῦ ἡ ἐπωνυμία, δίκαιον κρίνω νὰ ἑρμηνεύσω τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως. Ἀγωνιστὴς ἐλέγετο ὁ προθύμως, ἀπροφασίστως καὶ ἀφιλοκερδῶς ὑπηρετῶν τὸν ἀγῶνα, ὁ ἀγογγύστως ὑποβάλλων ἑαυτὸν εἰς πᾶσαν κακουχίαν, ὁ πεινῶν, ὁ γυμνητεύων, ὁ περιπλανώμενος εἰς ὄρη καὶ σπήλαια, ὁ φειδόμενος τῶν δημοσίων, ὁ μὴ ἀποβλέπων εἰς τίτλους, βαθμούς, σταυροὺς ἢ ἄλλας τιμάς, ὁ δυνάμενος νὰ ζήσῃ ἐν εὐπαθείᾳ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅμως προτιμῶν νὰ δεινοπαθῇ ἐν αὐτῇ, ἑνὶ λόγῳ ὁ τιθέμενος ὑπεράνω τοῦ ἰδίου συμφέροντος τὸ κοινόν, καὶ ἀποθνήσκων ὑπὲρ πατρίδος. Πολλοὶ τῶν Ἀγωνιστῶν, ὑπάρξαντες εὔποροι ἢ καὶ πλούσιοι πρὸ τοῦ Ἀγῶνος, ἀπέθανον πένητες μετ' αὐτόν. Οὕτω πένητες θὰ καταλύσωσι τὸν βίον καὶ οἱ εὐάριθμοι ἐπιζῶντες Ἀγωνισταί».

Δύσκολος ἀποβαίνει ὁ πραγματικὸς ὁρισμὸς τῆς λέξεως *Ἀγωνιστής,* μόλις θελήσωμεν νὰ ἐρευνήσωμεν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν γενικωτάτην εἰκόνα, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέσχεν ὁ Ν. Δραγούμης. Πρόκειται περὶ μόνων τῶν πολεμιστῶν; Καὶ ἀπὸ ποίου, μέχρι ποίου βαθμοῦ; Πρόκειται περὶ τῶν ὁπωσδήποτε μετασχόντων τοῦ Ἀγῶνος; Ἀλλὰ τότε οἱ ἄλλοι οἱ ὁπωσδήποτε ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ ὑποστάντες τοιαύτας ζημίας, λόγῳ τοῦ Ἀγῶνος, δὲν θὰ λογισθῶσι μεταξὺ τῶν Ἀγωνιστῶν; Δὲν θὰ περιληφθῶσιν εἰς τὸν κύκλον ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίχθη ἡ ἐλευθερία τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων;

Ἐνώπιον τοῦ προβλήματος αὐτοῦ, ἐμφανὲς εἶναι ὅτι ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς εὑρέθησαν αἱ Ἐθνικαὶ Συνελεύσεις, ὅσαι κατεῖδαν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναγνωρίσουν διαφόρους ἀμοιβὰς εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος ἀγωνιζομένους, χωρὶς ὅμως καὶ διὰ τῶν ψηφισμάτων των νὰ καθορίζουν εὐκρινῶς τὰ ὅρια. Ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν ὄχι μόνον σοβαραὶ ἀμφιβολίαι, ἀλλὰ καὶ ἀντιγνωμίαι σπουδαῖαι, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ὑπῆρξε πάντοτε ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐπιλύσεως τῶν ἀναφυομένων ζητημάτων, ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀσθενεστέρων, καὶ πρὸς μείζονα εὐκολίαν τῶν ἰσχυρῶν, οἵτινες εἰς τὰς ἀνωμαλίας ταύτας εὑρίσκοντες εἶδος διεξόδου, καὶ ἄλλα μὲν δικαιώματα ἔσπευδαν ν' ἀποκτήσουν ἀντὶ τῶν ἀμφισβητηθέντων, καὶ τῶν τελευταίων τούτων δὲν παρῃτοῦντο, διπλᾶ ἐν τέλει ἀπολαύοντες.

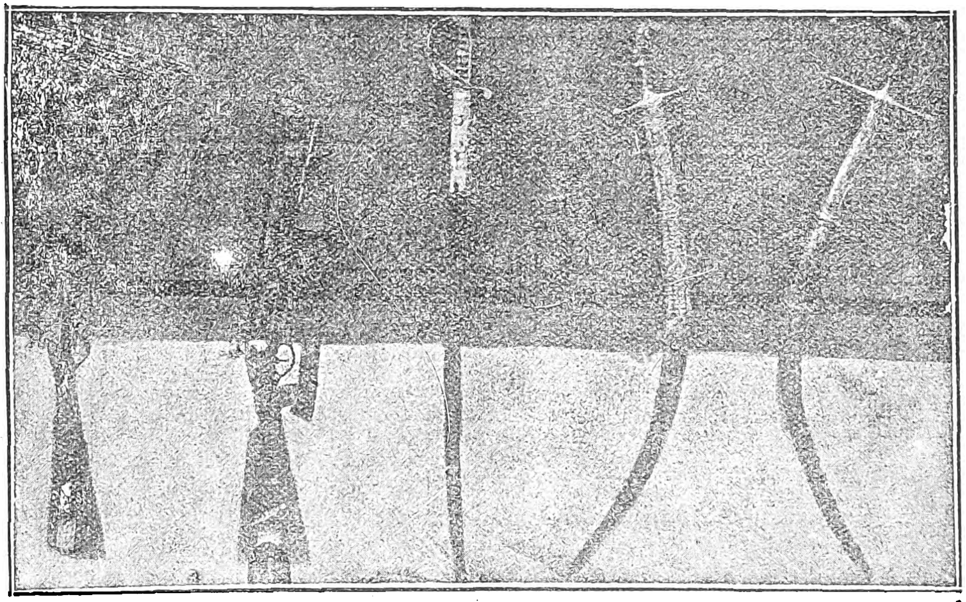

Ὅπλα Ἀγωνιστῶν.

Ἡ λέξις *Ἀγωνιστὴς* ἐχρησιμοποιήθη πολὺ βραδύτερον ἀφ' ὅ,τι κοινῶς πιστεύεται. Πρὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὰ δημόσια ἔγγραφα, ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ μετέχοντος εἰς τὸ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἑλληνικὸν κίνημα. Οἱ καταδιωκόμενοι τότε ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὠνομάσθησαν *Ἀντάρται,* γενικῶς, εἴτε ἡγοῦντο τοῦ ἀντικυβερνητικοῦ κινήματος, εἴτε ἦσαν ἁπλοῖ ὀπαδοί. *Ἀποστάτης,* κατ' ἐξαίρεσιν, ἀποκαλεῖται μόνος ὁ *Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.* Φαίνεται δὲ ὅτι πρὸς ἀντιδιαστολὴν τούτων, οἱ τοὺς Κυβερνητικοὺς ὑποστηρίζοντες, Ἀγωνιστὰς ἑαυτοὺς ἐπωνόμαζον. Τοῦτο δύναται νὰ ἐξαχθῇ ὡς συμπέρασμα, διότι εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μερίδα ταύτην, ὅπως τὰ τοῦ *Βρεσθένης Θεοδωρήτου, τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτου, Σκανδαλίδου* καὶ λοιπῶν, γίνεται χρῆσις τῆς λέξεως «Ἀγών». Μολαταῦτα, διαρκοῦντος τοῦ ἐπαναστατικοῦ Κινήματος, χρῆσις τῆς λέξεως δὲν γίνεται πρὸς καθορισμὸν αὐτῶν. Δὲν ἐπεκράτησεν ἀκόμη ἡ ἀρχή, ὅτι συνολικῶς δέον ν' ἀποκτήσουν μίαν κοινὴν ὀνομασίαν, καθ' ὃν χρόνον ἐπικρατεῖ ἡ πεποίθησις ὅτι συνολικῶς δικαιοῦνται ν' ἀμειφθοῦν, καὶ ἐνῷ, δι' ὡρισμένας πράξεις, αἱ Συνελεύσεις ἐκδίδουν εἰδικὰ ψηφίσματα. Λ. χ. τὸ Ψήφισμα τῆς Τρίτης Ἐθνικῆς ἐν Τροιζῆνι Συνελεύσεως τῇ 3ῃ Μαΐου 1827, προκειμένου διὰ τὴν φρουρὰν τῆς Ἀκροπόλεως, δὲν ἀναφέρει ποσῶς τὸν ὅρον τοῦ Ἀγωνιστοῦ. Ἐπίσης λέγει ῥητῶς: «Θεωροῦσα ὅτι, κατ' ὀφειλὴν δικαιοσύνης, ὀφείλει νὰ περιθάλψῃ τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ τῶν *ἐνδόξως πεσόντων* . . . .» Ἀρχίζει δηλονότι νὰ ἐξυπακούεται ὁ μετέπειτα κοινὸς καταστὰς τύπος τοῦ «Ἀγωνιστοῦ».

Σχεδὸν μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ *Κυβερνήτου Ι. Καποδίστρια,* σημαντικὴ ἐπεκράτει σύγχυσις, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τίτλους τοὺς ὁποίους εἶχον οἱ Ἀγωνισταί. Ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ τὸν ὁποῖον εἴτε ἐδέχοντο προσφερόμενον εἴτε καὶ αὐθαιρέτως ἐλάμβανον, διὰ τὴν ἀπερίγραπτον καὶ ἀκαταδάμαστον ἀνάγκην τῆς διακρίσεως καὶ τῆς μεταξὺ ἀλλήλων ὑπεροχῆς, οἱ τίμιοι ἐκεῖνοι ἐργάται τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ἠρέσκοντο νὰ καταπλήσσουν, διὰ τίτλων ὁπωσδήποτε πομπωδῶν. Ψυχολογικῶς τοῦτο ἐξεταζόμενον, φέρει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἀπετέλει ἀνάγκην ἀποβλέπουσαν εἰς λόγους πειθαρχικούς, καὶ οὐχὶ εἰς ἁπλῆν ματαιοδοξίαν. Διαφορετικὰ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξοικονομηθοῦν μετὰ σπινθηροβόλου πράγματι πνεύματος, ὀνομασίαι κακόζηλοι διὰ τοὺς ἀείποτε πυρρωνίζοντας ἕλληνας, ὅπως ἡ τοῦ *Γκενεράλ,* τοῦ *Κολονέλ,* τοῦ *Μαγγιόρ,* καὶ ἄλλαι παραμφερεῖς φραγκικαί, ἀπὸ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ ὑπηρεσίας ἀπομείνασαι, ἢ καὶ ἀπὸ τῆς ἐν Ρωσίᾳ τοιαύτης. Ἐξ ἄλλου, οἱ κατώτεροι Ἀγωνισταὶ δὲν ἠρκοῦντο εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς χαρακτηρισμοὺς τοῦ Ἀρχηγοῦ, Ὁπλαρχηγοῦ, Ὑποδιοικητοῦ κτλ. ἀλλ' ἐξηκολούθουν νὰ θεωροῦνται ὡς Μπιμπασῆδες, Ντελημπασῆδες, Μπουλουκτσῆδες, Ντερέδες, Καπονταῆδες, Ἀρκαντάσηδες, Τσιράκια, ψυχογυιοὶ καὶ πρωτοπαλλήκαρα. Ἀλλ' ἀφ' ὅτου ὁ αὐστηρὸς Κερκυραῖος ἔφθασεν εἰς Ναύπλιον καὶ πρὸς στιγμὴν ἐκινδύνευσε νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πρώτην μὲ τοὺς Ἀγωνιστὰς τῆς πόλεως σύγκρουσιν, ἡ πειθαρχία τὴν ὁποίαν ἐζήτησε νὰ ἐπιβάλῃ, ἂν δὲν ἔγινεν ἀσμένως δεκτή, πάντως ὅμως ἐπέφερε κάποιαν ἔννοιαν τάξεως. Καὶ ἀκριβῶς τότε διὰ πρώτην φορὰν ἀκούεται ὅτι «*Ἐπιτροπὴ ἀγωνιστῶν ζητεῖ νὰ τὸν ἴδῃ*».

Ἔκτοτε ἡ λέξις εἰσέρχεται εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν. Γίνεται ἄλλωστε πολὺ ἀφῃρημένη, πολὺ γενική. Περιλαμβάνει πλείστας ὅσας κατηγορίας ἀνθρώπων καὶ μάλιστα πλείστας ὅσας κατηγορίας δικαιωμάτων. Ἐντεῦθεν μεγάλη ἐπέρχεται ἡ σύγχυσις. Διάφορα δικαιώματα ἀρχίζουν νὰ συγκρούωνται καί, ἐπεκτεινομένης τῆς ἀντιγνωμίας κατὰ μάζας συμφερόντων, ἀρχίζουν μεγάλαι πράγματι ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι, πυρῆνα ἔχουσαι τοὺς ἀδικουμένους ὁπωσδήποτε μεταξὺ τῶν Ἀγωνιστῶν.

Ἐπὶ τῆς *Ἀντιβασιλείας,* μέγα τὸ χάσμα ἀνοίγεται λόγῳ τῆς ἐπιτακτικῆς ἀνάγκης ὅπως ἐπιβληθῇ ἡ τάξις. Γίνεται ὅμως τοῦτο κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀψυχολόγητον. Καὶ οἱ Ἀγωνισταί, οἱ δημιουργήσαντες τὸ Κράτος, χωριζόμενοι ἀπ' αὐτοῦ, ἀποσύρονται ὡς ἀπὸ ξένου σώματος, καὶ ζῶσιν εἰς ἄλλην ἀτμόσφαιραν, σχεδὸν ἐχθρικήν. Τὰ *Βαυαρικὰ στρατεύματα,* ἐὰν ἐπειθάρχουν ἀντὶ νὰ περιφρονοῦν, ἐὰν ἐξετέλουν τὰ λεπτὰ καθήκοντα ἅτινα τὸ Κράτος ἐνεπιστεύθη αὐτοῖς, ἀντὶ νὰ περιπαίζουν τὴν γυμνητεύουσαν ὑπερηφάνειαν τοῦ ἀπολέσαντος τὰ πάντα Ἀγωνιστοῦ, ἐὰν τέλος ἐζήτουν νὰ τὸν πείσουν εἰς τὰ ἀγαθὰ τῆς τάξεως, ἀντὶ νὰ τὸ ἐπιδιώκουν διὰ τῆς βίας ἀκριβῶς ἐκείνης, καθ' ἧς ἐπὶ ἐννεαετίαν ὅλην καρτερικῶς εἶχον ἀγωνισθῆ, ἀναμφισβήτητον εἶναι ὅτι ἀλλοία θὰ ἦτο ἡ ἔκτοτε μορφὴ τῆς Ἑλλάδος, πλεῖστα στάδια μεταβατικὰ θ' ἀπετρέποντο, ὡς ἡ πρόωρος ἀξίωσις πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, ἡ λῃστεία καὶ ἡ ἐν γένει ἀπραξία πάσης πρὸς παραγωγὴν δυνάμεως, ἀπὸ τῆς ὁποίας κυρίως ἀπέρρευσαν πάντα τὰ ἀκολουθήσαντα εἰς τὴν Ἑλλάδα κακά.

Ἀλλ' οἱ Ἀγωνισταὶ ἔπαθαν ὅ,τι καὶ οἱ ἐν Ἱσπανίᾳ *Ἰδαλγοί.* Καταθέσαντες τὸ ὅπλον δὲν ἀνέλαβον τὴν ἀξίνην. Καταδικάζοντες δὲ διὰ τῶν Συνελεύσεων πάσας τὰς διακρίσεις, νέαν διάκρισιν ἐδημιούργησαν, τὴν τοῦ Ἀγωνιστοῦ. Ἐπειδὴ δέ, ὡς προανεφέραμεν, εἰς τὸν ὅρον τοῦτον δὲν ὑπῆρχεν ἐντοπισμός, ἀποτέλεσμα παρατηροῦμεν τοῦτο κυρίως: Δυσαναλογίαν ἀφόρητον δικαιωμάτων πρὸς ὑποχρεώσεις. Ἀπαιτήσεων πλῆθος ἀναρίθμητον, ἔναντι ἀπολύτου πρὸς ἐκπλήρωσιν ἀδυναμίας. Ἐντεῦθεν ἀρχίζει ἡ τραγῳδία τῶν Ἀγωνιστῶν, οἵτινες, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, μέχρι τέλους τοῦ βίου ἐδικαιολόγησαν τὸν προαναφερθέντα ὁρισμὸν τοῦ Ν. Δραγούμη.

ΟΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΑΙ

Ἡ ἠθικὴ καὶ ὑλικὴ δύναμις τὴν ὁποίαν ἤντλησεν ὁ Ἀγὼν ἀπὸ τοὺς ἀκραιφνεῖς *Φιλέλληνας,* τοὺς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς, ἢ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ διὰ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν συντελεσθέντων ἔργων καὶ τῆς μοναδικῆς καρτερίας, ἀποκτηθέντας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν, ὑπῆρξε μεγάλη, ὅπως θὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰ διάφορα θέματα τ' ἀποτελοῦντα τὸ ὄντως σπουδαῖον καὶ συντελεστικώτατον τῆς Παλιγγενεσίας κεφάλαιον τοῦτο. Οἱ *λεγεῶνες* οἵτινες, σχηματισθέντες καὶ ἐφοδιασθέντες ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ Εὐρώπῃ στρατοῦ, παρὰ τὴν μικράν των δύναμιν, ἠγωνίσθησαν μετ' αὐταπαρνήσεως ἀπαραμίλλου, ἔχουν χωριστὴν ἕκαστος ἱστορίαν. Διότι ναὶ μὲν συνειργάσθησαν μετὰ τοῦ *Τακτικοῦ στρατοῦ,* ἀλλὰ δὲν ἀπετέλεσαν ἀναπόσπαστον αὐτοῦ μέρος. Ἐὰν δὲ ἄλλη εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ *Βαλλέστα,* ἄλλη τοῦ *Νόρμαν,* ἄλλη τοῦ *Γκουβερνάτις,* πῶς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ χωρίσωμεν ἀπ' ἀλλήλων τὰς προσπαθείας τοῦ *Φαβιέρου* ἢ τοῦ *Ροζαλώφ,* τοῦ *Βουτιὲ* ἢ τοῦ *Περσᾶ,* τοῦ *Πίσσα* ἢ τοῦ *Σέρβεϋ,* καὶ κατὰ μείζονα λόγον τοῦ *Βύρωνος,* τοῦ *Στάνχωπ,* τοῦ *Γόρδωνος* καὶ τῶν ἄλλων;

Μήπως τὰ γενόμενα *Δάνεια* ἐν Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, μικρότερα καὶ ἀσημαντότερα ἀλλ' οὐχὶ καὶ διὰ τοῦτο ἀνάξια λόγου, δὲν θὰ εὕρουν τὴν θέσιν των εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον, εἴτε ἀπὸ τῆς τοπικῆς των ἐννοίας, εἴτε ἀπὸ τῆς ὀνομασίας τοῦ ἐνεργοῦντος αὐτά, *Ἠπίτου, Λουριώτου* ἢ *Ὀρλάνδου,* ἢ *Ἰγνατίου,* ἢ *Εὐνάρδου,* ἢ τῶν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος συσταθεισῶν τότε ποικιλωνύμων *Ἑταιριῶν;*

Ἐπίσης καὶ τὰ διάφορα *διπλωματικὰ ἔγγραφα* τῆς Ἐπαναστάσεως, τὰ μετὰ τόσης ἀκριβείας παριστάνοντα τὴν ἔξω τῶν πολεμικῶν πεδίων ἀνέλιξιν αὐτῆς, θὰ εὕρουν οἱ ἀναγνῶσται ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χαρακτηριστικοῦ των γνωρίσματος καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ εἰς τὰ θέματα

Digitized by Google

Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις καὶ Παλλιγγενεσία, Εὑρετηρίου.

Η ΣΤΟΛΗ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

Μόνον ὁ *Τακτικὸς Στρατὸς* εἶχεν ἰδίαν στολὴν καὶ ἴδιον ὁπλισμόν, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἀγωνισταὶ ἔφερον ὅ,τι ἕκαστος ἠδύνατο. Φυσικῶς ἐπεκράτει ἡ φουστανέλλα, πολύπτυχος διὰ τοὺς ἀνωτέρους, ἁπλῆ ὡς «πουκαμίσα» διὰ τοὺς ὑποδεεστέρους. Συνήθως ἔφερον τὴς *φλοκάτες* αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἀπεκάλουν *Καπότες*, χρησιμευούσας ὅπως αἱ ποιμενικαὶ *Κάππαι*, εἰς πᾶσαν ἐποχὴν καὶ διὰ πᾶσαν περίστασιν. Ἐν τούτοις, εἰς τὰς περιόδους τῆς γαλήνης, οἱ Ἀγωνισταὶ ἠρέσκοντο νὰ στολίζωνται μὲ τὰ πλούσια ὅπλα, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησαν ἐν τῷ μεταξὺ διὰ τοῦ πολέμου, ἕκαστος δὲ ἐφιλοτιμεῖτο νὰ φέρῃ τὰ πλουσιώτερα *Τσαπράζια*, εἰς ἔνδειξιν μεγαλοπρεπείας, καὶ ἄλλα στολίσματα.

Ὡς κάλυμμα ἔφερον συνήθως ἕνα *μανδῆλι*, τυλιγμένον περὶ τὴν κεφαλήν, ἐνίοτε δὲ τὸ ἑορτάσιμον *φέσι*, ἐλάχιστοι δὲ *περικεφαλαίαν*. Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ *Θεόδωρος Κολοκοτρώνης*, ὅστις ἔφερε τὴν περικεφαλαίαν καὶ τὴν ἐρυθρὰν στολήν, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ προτέρας στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας του, καὶ ὁ *Γρηγόριος Δικαῖος* (*Παπαφλέσσας*). Περικεφαλαίαν ἔφερεν ἐπίσης καὶ ὁ πρὸς στιγμὴν γενόμενος φρούραρχος Ἀκροκορίνθου *Θεοδωρίδης*, ὁ ἐπιλεγόμενος *Ἀχιλλεύς*, ἀλλ' ἀπὸ ταύτης κυρίως ἐγένετο καταγέλαστος μεταξὺ τῶν σκωπτικῶν Ἀγωνιστῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπόδησιν, οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀγωνιστῶν ἦσαν ἀνυπόδητοι κατ' ἀρχάς, ἢ ἔφερον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τὰ λεγόμενα «γουρουνοτσάρουχα», ἄλλοι δὲ τὰ τουρκικὰ *μέστια*. Ἡ ὑπόδησις ἦτο κατ' ἐξοχὴν ἁπλῆ. Τόσον ἁπλῆ, ὥστε μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ναυπλίου, ὅπως γράφει ὁ *Φωτᾶκος*, ὅταν ὁ *Ἀλῆ πασσᾶς ὁ Ναυπλιώτης* εἶδε τὸν Κολοκοτρώνην φοροῦντα τὴν κάππαν καὶ τὰ τσαρούχια του, εἶπε: «Τώρα πιστεύω ὅτι θὰ χαθῇ ὁ σουλτᾶνος, ἐν ὅσῳ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων φοροῦν τοιαῦτα ἐνδύματα καὶ εἶναι μονοιασμένοι».

Οἱ *προεστοί*, οἱ *γραμματικοί*, οἱ κληρικοί, ἐφόρουν τοὺς λεγομένους *τζουμπέδες*, τὰ *ἀντεριὰ* καὶ τὰ ἄλλα ἀνατολικῆς προελεύσεως φαρδιὰ ἐνδύματα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς *φραγκοφορεμένους*, τῶν ὁποίων τὰ *στενὰ ἐνδύματα* ἐγίνοντο ἐντικείμενον ἐμπαιγμοῦ, καὶ τοὺς ὁποίους, ὡς ἐξ αὐτῶν, ἀπεκάλουν «ψαλλιδοκέρια« ἢ σπληνάντερα».

Ἐξαιρέτως οἱ νησιῶται ἔφερον τὰς λεγομένας *βράκας*, ἄλλοτε μεγάλας, ἄλλοτε μικράς, καὶ διαφερούσας ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἰδίως δὲ μεταξὺ νήσων ἀλβανοφώνων καὶ ἄλλων ἔνθα δὲν ὑπῆρχον ἀλβανόφωνοι. Συχνάκις τὸ *κοντοβράκι*, ἀπετέλει, μὲ τὸ *γελέκι*, συνήθη ἐνδυμασίαν εἰς παράλια μέρη. Τοὺς φέροντας ὅμως μεγάλας βράκας, οἱ λοιποὶ Ἕλληνες περιέπαιζαν ἀποκαλοῦντες αὐτοὺς «*ντουντούμηδες*» καὶ «*χαλντούπηδες*» ὡς ὁμοιάζοντας δῆθεν πρὸς τοὺς ἐξ Ἀνατολῆς Τούρκους καὶ μάλιστα τοὺς Σύρους.

Ἡ ἐπίλοιπος σκευὴ τῶν Ἀγωνιστῶν ὑπῆρχεν ἀνάλογος. Λιτὴ εἰς τὸ ἔπακρον καὶ ἡ κατασκήνωσις, διὰ τὴν ἔλλειψιν σκηνῶν καὶ ἄλλων τοιούτων ἐφοδίων. Πλὴν ἐλαχίστων στρατηγῶν καὶ τούτων σπανίως ποιουμένων χρῆσιν τῶν σκηνῶν των, οὐδεὶς μετεχειρίζετο ἄλλο τι ἐν τῇ ὑπαίθρῳ εἰμὴ τὰ πυκνὰ τῶν δένδρων φυλλώματα καὶ τῶν ἐξωκκλησίων τὴν πρόχειρον στέγην.

Ἐκ τῶν λαφύρων τῶν τουρκικῶν οἰκιῶν, ἐλάχιστα διεσώθησαν οἰκιακὰ ἀντικείμενα καὶ μάλιστα εἴδη ρουχισμοῦ, τῶν πλείστων καταστρεφομένων εἰς τὰς πυρκαϊάς. Ἐντεῦθεν ἐλάχιστα διεσώθησαν ἐκ τῶν ἁλωθεισῶν πόλεων ὅπου ἤκμαζον πλουσιώταται οἰκογένειαι. Μόνον δὲ τὰ σιδηρικὰ διεσώζοντο, τῶν ὁποίων τὴν περισυλλογὴν ἀνελάμβανον τὰ λεγόμενα *Κακαβούλια τῆς Μάνης*, κατὰ τρόπον ἰδιόρρυθμον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ θέλομεν ἀφηγηθῆ.

ΟΠΛΙΣΜΟΣ

Ὁ ὁπλισμὸς τῶν Ἀγωνιστῶν ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ Ἀγῶνος ἕνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα προβλήματα, ἰδίως δὲ ἀπὸ τὰ πλέον δυσεπίλυτα. Ἡ *Φιλικὴ Ἑταιρία*, παρασκευάσασα τὰς ψυχάς, δὲν προέλαβε νὰ ὁπλίσῃ καὶ τὰ σώματα τῶν Ἑλλήνων. Συνέλεξε μὲν ἀρκετὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ποσά, δὲν ἠδυνήθη ὅμως νὰ διαθέσῃ πρὸς ἐξοπλισμὸν τῶν ἐπαναστατῶν, διὰ λόγους ποικίλους, κυριώτατος τῶν ὁποίων ἦτο τὸ ἀσήμαντον τῆς ἑκάστοτε διαθεσίμου ποσότητος, χρησιμοποιουμένης ἑκάστοτε εἰς ἀνάγκας ἐπιτακτικωτέρας καὶ σχετικὰς μὲ τὴν κίνησιν τῆς προπαρασκευῆς τοῦ Ἀγῶνος. Τοιουτοτρόπως, ἐνῷ ἡ *Κατήχησις* τῶν *Ἀδελφοποιητῶν* καὶ τῶν ἄλλων *Ἑταίρων* ἀπῄτει τὴν ἐξόφλισιν αὐτῶν, ὥστε νὰ εἶναι ἕτοιμοι εἰς τὸ προσκλητήριον τοῦ Ἀγῶνος, οὐδέποτε ἢ σπανιώτατα ἐτηρήθη ὁ θεμελιώδης οὗτος ὅρος τῆς παρασκευῆς. Ὅτι δὲ ἐκρίνετο παρὰ πάντων ἀπαραίτητος ἡ μέριμνα περὶ τοῦ ὁπλισμοῦ δῆλον γίνεται ἀπὸ τὴν ἀμοιβαίαν ἀπάτην τῆς ἐν Ρωσίᾳ ἀοράτου *Ἀρχῆς* καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, καθ' ἣν αὐτὴ μὲν ἐβεβαίου τοὺς ἐν Ἑλλάδι ὅτι μέγισται παρασκευαὶ διεξάγονται διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν τῆς ἐπαναστάσεως, ταῦτα δὲ ὅτι ἀπειρία ὅπλων ὑπάρχει ἐξασφαλίζουσα τοὺς καθ' ὅλα ἑτοιμοπολέμους Ἕλληνας.

Ἀτυχῶς, πλὴν ἐλαχίστων ὅπλων ἅτινα εἰσεκομίσθησαν διὰ τοῦ Ἄγγλου συνταγματάρχου *Γόρδωνος* διὰ τῶν ἐν Ρωσίᾳ ἀδελφῶν *Καλλέργη*, διὰ τοῦ *Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου* καὶ τῶν ἐκ *Πίσσης* καὶ *Ἀγκῶνος* καὶ *Τεργέστης* σταλέντων ὑπὸ τοῦ *Μητροπολίτου Ἰγνατίου*, τοῦ *Ἀντωνοπούλου* καὶ ἄλλων, εἰδικῶς ἀσχοληθέντων περὶ τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ζήτημα, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις διεξήχθη διὰ τῶν ὅπλων τὰ ὁποῖα ὁ κάθε Ἀγωνιστὴς ἐκυρίευσεν ἀπὸ τὸν ἐχθρόν.

Ἐντεῦθεν, ἐξηκριβωμένον εἶναι ὅτι, πλὴν τῶν ὅπλων ὅσα εἶχον οἱ ὁπλαρχηγοὶ μὲ τὰ παλληκάρια των, οἱ φύλακες τῶν προεστῶν, καὶ οἱ φύλακες τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων, οὐδεὶς ἄλλος ἐκ τῶν Ἑλλήνων εἶχεν ὅπλον πυροβόλον, ἐλάχιστοι δὲ μαχαίρας τὰς λεγομένας «σουρανιὰ» ἢ τὰ «γιαταγάνια», «χαντζάρια» καὶ ἄλλα ἀγχέμαχα ὅπλα

Χαρακτηριστικὸν ὅθεν τῆς καταστάσεως αὐτῆς εἶναι ὅτι ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου διεξήχθη μὲ γεωργικὰ ἐργαλεῖα ἐναντίον τῶν Τούρκων τῶν ὁποίων, σκυλλευθέντων, τὰ ὅπλα ἐχρησίμευσαν ἔκτοτε εἰς τὰ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην σώματα. Μεταξὺ δέκα Ἀγωνιστῶν, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος, εἷς καὶ μόνος ὑπελογίζετο ὡς καλῶς ὡπλισμένος. Τὸ δὲ δεύτερον ἔτος, ἡ ἀναλογία ἀνῆλθεν εἰς τοὺς ἡμίσεις τῶν Ἀγωνιστῶν. Καὶ μόνον μετὰ τὸ τρίτον, διὰ τῶν συχνῶν ἐξ Ἑπτανήσου καὶ Εὐρώπης ἀποστολῶν, ἰδίως ὅμως ἐκ τῶν αἰχμαλωτιζομένων τουρκικῶν πλοίων ἢ καὶ εὐρωπαϊκῶν φορτηγῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν τουρκικὴν ὑπηρεσίαν, δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ βεβαιότητος ὅτι ἕκαστος Ἀγωνιστὴς εἶχε τ' ἀπαιτούμενα ὅπλα. Τοιουτοτρόπως οἱ ἐπαναστάται μέγιστον συμφέρον εἶχον νὰ φονεύσουν ἕνα ἐχθρόν, ὄχι μόνον ἐκ τοῦ προαιωνίου φυλετικοῦ μίσους, ὄχι μόνον ἐκ προσωπικῆς ἐκδικήσεως πρὸς τὸν μέχρι τῆς χθὲς ἀνηλεῆ τύραννον, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην, διὰ νὰ τὸν σκυλλεύσῃ, καὶ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν ἐν τῷ μέλλοντι διὰ πραγματικοῦ ὁπλισμοῦ.

Ὡς χαρακτηριστικὸν ἀναφέρεται τὸ ἀκόλουθον συμβὰν κατὰ τὴν μάχην τῶν Δερβενακίων (26 Ἰουλίου 1822): Κατὰ τὴν φυγὴν τῶν Τούρκων πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην ἕνας εὔσωμος τσοπάνης περιχαρὴς ἐδόξαζε τὸν Θεόν. — «Βρὲ Ἕλληνα, τοῦ ἐφώναξεν ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, τί στέκεις ἔτσι καὶ δὲν πᾶς νὰ σκοτώσῃς Τούρκους;» — «Δὲν ἔχω ἄρματα, καπετάνιε» τοῦ ἀπήντησε λυπημένος.— «Μὲ τὸ ραβδί σου σκότωσε ἕνα Τοῦρκο, ἐφώναξεν ὁ Κολοκοτρώνης, πᾶρε τ' ἄρματά του κι' ἔπειτα σκότωνε ἀράδα....»

Ἡ συμβουλὴ εἰσηκούσθη καὶ τὴν ἰδίαν ἑσπέραν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπανεῖδε τὸν τσοπάνην πάνοπλον μὲ σκυλλευμένων Τούρκων τὰ ὅπλα.

Ἕτερον πρόβλημα ἡ πυρῖτις, ὁ μόλυβδος, ἡ τσακμακόπετρα καὶ ἐν γένει ἡ *πυριτιδοβολή*. Κατὰ τὸν Φιλήμονα, οἱ κατηχημένοι εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρίαν ἐλάμβανον τὰ μέτρα των καὶ τὰ δύο τελευταῖα πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ἔτη συνέλεγον καὶ ἀποταμίευον πυρίτιδα διὰ τῶν κομιζόντων αὐτὴν εἰς τὸ ἐμπόριον εὐρωπαϊκῶν πλοίων. Ἂν ἡ πληροφορία αὕτη δὲν ἀφορᾷ μερικὰ γεγονότα καὶ ὡρισμένα περιστατικά, πάντως δὲν παρέχει τὴν εἰκόνα ὅτι ἡ οὕτω πως ἀποταμιευομένη πυρῖτις ἦτο ἐπαρκὴς διὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ὅλας της τὰς ἀνάγκας, ὑπολογιζομένας φυσικῶς ἑκατονταπλασίας τῶν τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Ἐν τούτοις, συγκεκριμένα περιστατικὰ ὡς τὸ τοῦ πλοιάρχου *Χένδερσον*, πείθουν ὅτι ἐν Πάτραις τοὐλάχιστον διεξήγετο ἐμπόριον πυρίτιδος ὑπὸ συνθήκας ἀσυνήθεις.

Ὑπῆρχον ὅμως καὶ *πυριτιδόμυλοι* ἐν Ἑλλάδι, ὡς οἱ τῶν *ἀδελφῶν Σπηλιωτοπούλων*, ἐν *Δημητσάνῃ* τῆς Γορτυνίας. Δύο τὸν ἀριθμὸν κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, ηὐξήθησαν εἰς δέκα τέσσαρας, ἐπλουτίσθησαν μὲ τοὺς ἀναγκαίους τεχνίτας, καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐξήρκουν εἰς τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ἀγῶνος. Τὴν περίεργον ἱστορίαν των ἀναφέρομεν εἰς τὸ ἄρθρον *πυριτιδόμυλοι Δημητσάνης*.

Διὰ τὴν εἰς μόλυβδον ἐπάρκειαν ἐχρησιμοποιήθησαν ὅλα μὲν τὰ μολύβδινα σκεύη, ὅπου καὶ ἂν εὑρίσκοντο, εἴτε διὰ προσφορᾶς εἴτε διὰ κατασχέσεως, ἐξαιρέτως δὲ αἱ μολύβδιναι στέγαι ὅλων τῶν μουσουλμανικῶν κτιρίων. Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικαὶ τοῦ πράγματος εἶναι αἱ περιπέτειαι τῆς μολυβδίνης στέγης τοῦ *Μενδρεσὲ τοῦ Ἄργους*, μεταβληθείσης εἰς σφαίρας κατὰ ποικίλους καὶ περιέργους τρόπους.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀπαραίτητον χάρτην διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν πυριτιδοβολῶν, ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιήθη ὅσος ὑπῆρχεν ἐν τῇ χώρᾳ, καὶ ὅσος ἐπετράπη κατ' ἀρχὰς νὰ εἰσάγεται ἐκ Ζακύνθου εἰς Πελοπόννησον, μετὰ ταῦτα ἐστείρευσε πᾶσα πηγή. Ἕνεκα τούτου ἤρχισαν χρησιμοποιούμενα τὰ ἔντυπα τῶν βιβλιοθηκῶν, τὰ παλαιὰ χειρόγραφα καὶ ἄλλα κειμήλια, καταστραφεισῶν οὕτω τῶν περιφήμων *Βιβλιοθηκῶν* τῆς *Δημητσάνης*, τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἄλλων τόπων.

Χαρακτηριστικὸν ἐπίσης τῆς ἀγωνιώδους προσπαθείας πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀναγκαίων εἰς ἕκαστον συγκρότημα πολεμοφοδίων εἶναι καὶ τοῦτο τὸ γεγονός· ὅτι πολλάκις οἱ μὲν εἶχον πυρίτιδα, ἐστεροῦντο ὅμως μολύβδου, ἐνῷ οἱ δὲ εἶχον μόλυβδον καὶ ἐστεροῦντο πυρίτιδος. Ἐντεῦθεν ὁλόκληροι πρεσβεῖαι ἐστέλλοντο διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀπαραιτήτων ἀμφοτέροις, ἀξία δὲ προσοχῆς μεγάλης εἶναι ἡ προσπάθεια τῆς ἀποκτήσεως τοιούτων ἐφοδίων ἀπὸ τὰς Σπέτσας, αἵτινες, χάρις εἰς τὴν μεθοδικὴν καὶ ἀποταμιευτικὴν τάξιν τὴν ὁποίαν ἐτήρουν εἰς τὰ αἰχμαλωτιζόμενα ἐχθικὰ πλοῖα, ἐγένοτο ἀληθὴς παρακαταθήκη ἐφοδίων, πολλὰ κενὰ πληρώσασαι ἐν καιρῷ.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐγένοντο πειράματα νέου εἴδους πυροτεχνικῶν ὅλμων, ἀλλ' οἰκτρῶς ἀπέτυχον. Ἕνα ἐξ αὐτῶν ἐδοκίμασε τότε, ἄγνωστος ἀκόμη εἰς τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον, ὁ συνταγματάρχης *Φαβιέρος*, ἐλθὼν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ὡς ἰδιώτης παρατηρητής.

ΑΜΟΙΒΑΙ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ

Ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαῖα προβλήματα τοῦ *Ἱεροῦ Ἀγῶνος*, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐχθροπραξιῶν, ὑπῆρξεν ἡ ἀμοιβὴ ἡ ὀφειλομένη εἰς τοὺς Ἀγωνιστάς. Δὲν πρόκειται περὶ τῆς ταπεινῆς ἐννοίας τῆς πληρωμῆς κόπων εἰς τοὺς ἔχοντας προσφέρει οἱανδήποτε ὑπηρεσίαν. Πρόκειται περὶ τῆς ἀποζημιώσεως διὰ τὰς ἐπελθούσας εἰς τὴν κοινωνικὴν ἑνὸς ἑκάστου κατάστασιν καταστροφάς, καὶ μάλιστα περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Συνόλου εἰς ἕνα ἕκαστον τῶν Συναγωνιστῶν ἀρωγῆς, ὅπως συνεχίσῃ τὸν ἄλλον ἀγῶνα, τὸν ἀγῶνα τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, εἰς τὸν ὁποῖον μετὰ τὸ πέρας τοῦ Ἱεροῦ ἀνέστιος καὶ ἄοπλος καὶ ἀπροστάτευτος παρεδόθη. Παρὰ τοὺς ἀρτισκαφεῖς τάφους τῶν ἡρωϊκῶν θυμάτων, γυμνοὶ καὶ τετραχηλισμένοι οἱ Ἀγωνισταὶ ἐσύροντο κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ὑπερτάτης ἀγωνίας, τὰ ἔτη τὰ φρικτὰ τοῦ *Προσκυνήματος*, παλαίοντες μεταξὺ σφύρας καὶ ἄκμονος, μεταξὺ τῶν ἀφορισμῶν τοῦ *Κολοκοτρώνη* καὶ τῶν παραπειστικῶν νουθεσιῶν τοῦ *Νενέκου*. Τρεφόμενοι μὲ ρίζας καὶ ἀγωνιζόμενοι νὰ ἐξασφαλίσουν τὸν ἐπιούσιον εἰς τὰς περιπλανωμένας ἀνὰ τὰ ὄρη οἰκογενείας των, φυσικὸν ἦτο νὰ αἰσθανθοῦν ὄχι μόνον ἁπλῆν ἀνακούφισιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποστηρίξουν τὰ δικαιώματά των πάσῃ δυνάμει, μόλις ἠκούσθη ἡ πρώτη περὶ ἀμοιβῶν καὶ ἀποζημιώσεων εἰς τοὺς Ἀγωνιστάς, δικαία καὶ πρέπουσα ἰδέα Περὶ τούτου ποικίλα τῶν κατὰ καιροὺς *Ἐθνικῶν συνελεύσεων* ψηφίσματα εἶχον ἤδη μεριμνήσει. Ἐλλείψει ὅμως μέσων τὰ ψηφίσματα εἶχον παραμείνει ἀτελεσφόρητα, καί, κατ' οὐσίαν, δὲν ἐπιστεύοντο ὡς δυνάμενα σοβαρῶς νὰ ἐπουλώσουν τὰς χαινούσας πληγὰς ἃ εἶχαν κληθῆ νὰ καταπραΰνουν. Ἐντεῦθεν καὶ τὰ ψηφισμένα διὰ τὰς καταστραφείσας ἐν τῷ μεταξὺ Πόλεις καὶ Νήσους παρέμειναν σχεδὸν νεκρὰ γράμματα, πλὴν τῶν ἀφορώντων τὴν *διανομὴν τῶν ἐθνικῶν γαιῶν*, ἀποτελούντων ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δῶρα ἄδωρα. Τέλος ἡ Δ' ἐν Ἄργει Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἔλαβε τὸ πρῶτον σοβαρὸν ἐπὶ τοῦ προκειμένου μέτρον διὰ τοῦ ἀφορῶντος τὰς *Στρατιωτικὰς Ἀμοιβὰς Ψηφίσματος*. Τὸ Ψήφισμα τοῦτο, μετὰ τῶν ἄλλων τῶν ἐκδοθέντων δι' εἰδικὰς περιπτώσεις (διὰ τὰς *Πολιορκίας Μεσολογγίου* καὶ *Ἀθηνῶν*), ἀπετέλεσε τὴν βάσιν τῆς ἐγέρσεως ἀξιώσεων, ἔναντι τῶν ὁποίων εἰς τόσον ἀδυναμίαν εὑρέθη ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία, καὶ πιθανῶς εἰς τόσην ἀνικανότητα οἱ ἀναλαβόντες τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὄντως λεπτοτάτης ταύτης ὑποθέσεως, ὥστε τὸ ζήτημα τῶν ἀποζημιώσεων καὶ τῆς ἀμοιβῆς τῶν Ἀγωνιστῶν καὶ τῶν κληρονόμων αὐτῶν οὐδὲ κατὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1863 δὲν εἶχεν εἰσέτι λυθῆ, ἀνενεώθη δὲ τότε ἡ συζήτησις ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἐν τῇ ἐσχάτῃ πενίᾳ *Χριστοφόρου Περραιβοῦ*, ὅστις, ζητήσας νὰ μὴ τῷ ἀφαιρεθοῦν οἱ μισθοὶ τοῦ Γερουσιαστοῦ λόγῳ τῆς ἐπελθούσης *Ἐξώσεως τοῦ Ὄθωνος*, ἀπεβίωσεν ἐν τῇ ἀναμονῇ τῆς ἀποφάσεως, ἀναβαλλομένης ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Αὐτὸ δύναται νὰ μᾶς παράσχῃ πραγματικὴν εἰκόνα τῆς λησμοσύνης εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσαν οἱ πλεῖστοι τῶν προσενεγκόντων ἐθνικὰς ὑπηρεσίας, καὶ νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι δὲν ὑπῆρξε φήμη ἁπλῆ ὅτι ὁ μὲν *Τσαμαδὸς* ηὐτοκτόνησεν ἀδυνατῶν νὰ βαστάσῃ ἐπὶ πλέον τὴν πενίαν, ἄλλοι δὲ Ἀγωνισταί, ὡς ὁ *Φωτήλας*, ὁ *Μαυρομμάτης*, ὁ *Χριστακόπουλος*, ἀπέθανον πράγματι καὶ κυριολεκτικῶς ἐκ τῆς πείνης.

Ἐν τούτοις, διὰ τῶν Παραγράφων ρζ', ρη', ρθ', πστ', πθ' καὶ ρ' τῶν *Προσωρινῶν Πολιτευμάτων* τῶν ἐν *Ἐπιδαύρῳ* καὶ *Ἄστρει Ἐθνικῶν Συνελεύσεων*, ὡς καὶ τῶν ἄρθρων 147 καὶ 148 τοῦ πολιτικοῦ Συντάγματος τῆς ἐν *Τροιζῆνι* Ἐθν. Συνελεύσεως, ἐπεβλήθη οὕτως εἰπεῖν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν τὸ χρέος νὰ φροντίσῃ διὰ νὰ ἐξευρεθῇ σταθερὸς πόρος ζωῆς εἰς τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πεσόντων στρατιωτῶν, ν' ἀντιβραβεύσῃ δὲ μετὰ τὴν *Ἀποκατάστασιν* τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ὅλους ὅσοι συνεισέφεραν εἰς θεραπείαν τῶν χρηματικῶν χρεῶν τῆς

Digitized by Google

Ἑλλάδος καὶ ν' ἀνταμείψῃ τοὺς προφανῶς δυστυχήσαντας.

Ἀλλὰ τὰ μέτρα ταῦτα, τόσον ἐπὶ τοῦ *Κυβερνήτου Καποδίστρια*, ὅσον καὶ κατὰ τὴν *Ἀντιβασιλείαν* τοῦ *Ὄθωνος*, ὁπότε ἤρχισαν κανονιζόμενα ἐπὶ τὸ οὐσιαστικώτερον, προέβλεπαν μίαν ὑποχρέωσιν ἐξευτελιστικήν, ἕνεκα τῆς ὁποίας οἱ ὑπερήφανοι Ἀγωνισταὶ προετίμων νὰ μὴ διεκδικῶσι τὰ δικαιώματά των, ἀπέμενον δὲ ἐπὶ μᾶλλον οἱ προσενεγκόντες τὰς μικροτέρας ὑπηρεσίας καὶ οἱ ὀλιγώτερον ἐρυθριῶντες διὰ τὰ ζητούμενα. Ἡ ὑποχρέωσις αὐτὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν κατέτασσε πάντας τοὺς ὁπωσδήποτε ἀγωνισθέντας εἰς μίαν ἀπρόσωπον οὕτως εἰπεῖν *Φάλαγγα*, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπέβαλλεν εἰς αὐτοὺς νὰ προσκομίζωσι πιστοποιητικὸν Ἀπορίας «διὰ τὴν βαθμολογίαν καὶ ἀποζημίωσιν οἱουδήποτε Ἀγωνιστοῦ».

Ἐπίσης μεγίστην ἀνωμαλίαν εἰς τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀμοιβῆς ἐπέφεραν τὰ *Γραμμάτια τῆς ἀντιμισθίας*, εἰσαχθέντα τῷ 1838 διὰ πολυπλόκου ὀργανισμοῦ ἀποβλέποντος εἰς τὴν ἀνάλογον πρὸς αὐτά, κατ' ἀκολουθίαν δὲ πρὸς τὰς ὑπηρεσίας ἑνὸς ἑκάστου, διανομὴν τῶν *Ἐθνικῶν Γαιῶν*, διότι καὶ πολλαὶ καταχρήσεις δι' αὐτῶν ἐγένοντο, καὶ πολλαὶ ἀδικίαι, διότι οἱ μὲν ἀληθεῖς Ἀγωνισταὶ ἀδυνατοῦντες νὰ περιμένουν τὴν πραγματοποίησίν των τὰ προεξώφλουν εἰς ἐξηυτελισμένας τιμάς, ἄλλοι δέ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τοκογλύφοι, ἐκαρποῦντο αὐτῶν καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ηὔξησαν τὸν ἀθέμιτον πλοῦτον.

Οὕτως εἶχαν τὰ πράγματα, ὅτε ἡ τῆς Γ' Σεπτεμβρίου (1843) ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ Συνέλευσις, μετὰ διαφόρους συζητήσεις εἰς ἐπανειλημμένας συνεδριάσεις, ἐχώρισε μὲν τοὺς στρατιωτικῶς ἀγωνισθέντας, καὶ τὰς οἰκογενείας αὐτῶν, ἀπὸ τῶν πολιτικῶς ἀγωνισθέντων, ἐξέδωκε δὲ ὑπὲρ ἀμφοτέρων τῶν κατηγοριῶν τὰ ὑπ' ἀρ. Ι' καὶ ΙΑ' ψηφίσματα ἔχοντα ὡς ἑξῆς:

Ψήφισμα Ι.' Ἡ τῆς Γ' Σεπτεμβρίου ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσις, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν ὅτι πολλοὶ τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν *στρατιωτικῶς* ὑπηρετησάντων κατὰ τὸν ἀγῶνα, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα κατετάχθησαν εἰς τὰ περὶ *βαθμολογίας* διάφορα *Μητρῷα* παρὰ τῶν διαφόρων ἐπὶ τῆς ἐξε ἀσεως τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἐκδουλεύσεων ἐπιτροπῶν, δὲν ἔλαβαν τὸν ἀνήκοντα εἰς ἕκαστον τούτων στρατιωτικὸν βαθμόν, καὶ ἑπομένως οὔτε τὰ *γραμμάτια ἀντιμισθίας* ἐδόθησαν εἰς αὐτούς. Θεωροῦσα ὅτι τὸ ἐπαχθὲς τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ κατὰ τὸ 1834 Νόμου περὶ *στρατιωτικῆς προικοδοτήσεως* δὲν συμβιβάζεται μὲ τὸ ὑπαγορεῦσαν τὸν νομοθέτην πνεῦμα, Ψηφίζει:

Α) Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει ἄνευ ἀναβολῆς, μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ Συντάγματος, ν' ἀποδώσῃ τὸν ἀνήκοντα καὶ προσδιορισθέντα βαθμὸν ἑκάστου κατὰ τὰ διάφορα μητρῷα, καθὼς καὶ τὰ γραμμάτια τῆς ἀνηκούσης μισθοδοσίας των ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀπὸ 20 Μαΐου (1 Ἰουνίου) 1838, Υ. Β. Διατάγματος χωρὶς νὰ εἶναι ὑπόχρεοι νὰ παρουσιάσωσιν *ἐνδεικτικὰ πενίας*.

Β) Ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἀπέθαναν καὶ ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα των εἰς ὁποιονδήποτε ἐκ τῶν εἰρημένων μητρῴων, νὰ δοθῇ εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτῶν, ἐννοουμένους κατὰ τὴν περὶ τούτου ἀπόφασιν τῆς Συνελεύσεως κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 28 Φεβρουαρίου (1844), τὸ γραμμάτιον τῆς ἀντιμισθίας τῶν βαθμῶν των, ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ζώντων.

Γ) Εἰς ὅσους ἐκ τῶν βαθμολογηθέντων ἐδόθησαν μέχρι τοῦδε γραμμάτια ἀπέναντι τοῦ βαθμοῦ των κατὰ τὸν Νόμον τοῦ 1834, νὰ ὑπαχθῶσι καὶ οὗτοι εἰς τὴν κατηγορίαν τοῦ πρώτου παραγράφου τοῦ παρόντος ψηφίσματος.

Δ) Ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία θέλει λάβει κατὰ τὴν πρώτην Βουλευτικὴν Σύνοδον τὸν κατὰ τὸ 1834 Νόμον περὶ στρατιωτικῆς προικοδοτήσεως καὶ θέλει τὸν τροπολογήσει καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπαχθεῖς ἐν αὐτῷ ὑποχρεώσεις.

Παρόμοιον καὶ τὸ ΙΑ' Ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τοὺς «πολιτικῶς ἀγωνισθέντας ἐν καιρῷ τοῦ μακροχρονίου ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος».

Ὅλαι ὅμως αἱ ἀποφάσεις αὗται, καὶ μάλιστα αἱ συζητήσεις, διεξήχθησαν ἐν τῇ συνελεύσει τοῦ 1843 ἐν μέσῳ τῆς σημαντικῆς θυέλλης, τὴν ὁποίαν ἤγειρε τὸ ζήτημα τῶν *Αὐτοχθόνων* καὶ *Ἑτεροχθόνων*, ἀπὸ τοῦ ὁποίου πλεῖστα ὅσα καὶ ἐξηρτήθησαν καὶ ἐκανονίσθησαν, διότι κακῶς συνεδέθησαν τὰ δύο ζητήματα.

Ἡ μετὰ τὸ 1844 Νομοθετικὴ ἐξουσία ἐπανειλημμένως ἐνησχολήθη μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀμοιβῆς τῶν Ἀγωνιστῶν. Ἀλλ' ὅπως γίνεται φανερόν, ἡ κάθε παρερχομένη ἡμέρα τὴν ἀπεμάκρυνεν ὁλονὲν πλειότερον τῶν ἐχόντων τ' ἀληθινὰ δικαιώματα, πᾶν δὲ τὸ συντελούμενον σὺν τῷ χρόνῳ σπανίως ἐβράβευε τὸ κεκτημένον λόγῳ ἀγῶνος δίκαιον, συνήθως δὲ ἀντήμειβε τὴν καιροσκοποῦσαν ἐκμετάλλευσιν. Δύναται δὲ νὰ λεχθῇ δι' ὅλα τὰ γραμμάτια καὶ ὅλας τὰς ἀμοιβὰς τῶν ὁμοιάζουν καταπληκτικῶς μὲ τὰ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας *Γραμμάτια τῶν Νήσων*, ὧν τὸ μέγιστον μέρος εὑρίσκεται, λόγῳ ἀνάγκης, εἰς χεῖρας ἀναμφισβητήτως ξένας πρὸς τοὺς γόνους τῶν Ὑδραίων, τῶν Σπετσιωτῶν, καὶ τῶν Ψαριανῶν. Οὕτω λοιπὸν κακῶς ἠμείφθησαν οἱ ὁπωσδήποτε ἀγωνισθέντες, τὰ πάντα θυσιάσαντες καὶ τοῦ ἐπιουσίου ἀκόμη ἄρτου στερηθέντες Ἀγωνισταί, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων.

Γ. Δ ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

ἀγωνιστήριον· ὁ τόπος ἐν ᾧ ἀγωνίζονται· γυμναστήριον, στάδιον, ἁμιλλητήριον, ἀποδυτήριον, γυμνάσιον, παλαίστρα, κονίστρα, ἀλλὰ καὶ ὅ,τι τοὺς ἀγῶνας ἀφορᾷ: ἀγωνιστήριον ἔπαθλον, βραβεῖον· ἀγωνιστήριος σάλπιγξ.

ἀγωνιστής (ὁ)· ὁ συμμετέχων εἰς ἕνα ἀγῶνα, ὁ ἀθλητής, ὁ μαχητής, ὁ πολεμιστής, ὁ πρόμαχος, ὁ ὑπερασπιστής. Ἐν τῷ θεάτρῳ: ὁ ὑποκριτής, ὁ ἠθοποιός. Ἐπὶ δικαστηρίῳ: ὁ ῥήτωρ, ὁ ἐπίτροπος ὑποθέσεώς τινος, ὁ δικηγόρος.

Ἀγωνισταὶ εἰδικῶς: οἱ πολεμισταὶ τοῦ 1821 (ἴδε Ἀγὼν καὶ Ἀγωνισταί.)

ἀγωνιστικός, ή-όν· κατάλληλος ἢ ἐπιτήδειος πρὸς οἱονδήποτε ἀγῶνα· 2) ἱκανός, γενναῖος, τολμηρός, πρὸς νίκην ἀφορῶν· 3) ἐριστικός, καυγατζῆς, φιλόνεικος· οὐσιαστ. ἡ *ἀγωνιστική*=ἡ τέχνη τῶν ἀγώνων· ἐπιρρ. ἀγωνιστικῶς· «ἀγωνιστικὸν ὕδωρ» παρὰ Παύλῳ Αἰγ. τὸ δυναμωτικὸν ὕδωρ. «Ψυχρῷ χρηστέον ἀγωνιστικῶς» παρ' Ἀετίῳ, τολμηρῶς.

ἀγωνιῶ (άω)· παλαίω, προσπαθῶ, ἀνησυχῶ, φοβοῦμαι, εὑρίσκομαι ἐν *ἀγωνίᾳ*, εἶμαι τεθλιμμένος, λυπημένος, ἀσθμαίνω, πνευστιῶ, ἀγκομαχῶ, ἀσκομαχῶ, ἀδημονῶ. Εἰς τὰ ἀρχαῖα λεξικὰ ἀπαντᾷ καὶ ὁ τύπος ἀγωνιάζω· ἐκ τούτου γίνεται τὸ νεοελληνικὸν γανιάζω (=ἀγωνιῶ) ὅπερ τινὲς συγχέουσι πρὸς τὸ γάνα<γανώνω.

ἀγωνιώδης· πλήρης ἀγωνίας: *ἀγωνιώδης* προσδοκία, πλήρης ἀδημονίας· ἐπιρρ. ἀγωνιωδῶς.

ἀγωνοθεσία, ἡ ἀθλοθεσία, τὸ ἔργον ἢ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀγωνοθέτου, 2) ἡ καθίδρυσις διαγωνισμοῦ.

ἀγωνοθέτης. Κυρίως οὕτως ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων ὁ *θέτων ἀγῶνα*, ὁ ὁρίζων καὶ ἀπονέμων βραβεῖα εἰς τοὺς νικητάς, μεταγενεστέρως δέ, κατὰ τοὺς μεγάλους τῶν Ἑλλήνων ἀγῶνας, ὁ ἔχων τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν αὐτῶν.Τέλος, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ τρίτου αἰῶνος, ὅτε κατηργήθη ἡ διὰ τοὺς δραματικοὺς ἀγῶνας *χορηγία* (ἴδ. λέξιν) καὶ ἀνέλαβε τὰς δαπάνας τῶν δραματικῶν χορῶν ὁ Δῆμος, *ἀγωνοθέται* ἐκαλοῦντο οἱ εἰδικοὶ τοῦ Δήμου ἀντιπρόσωποι (Müller, Bühnenalter, 339—Köhler, Ath. Mitt. III, 229, καὶ ἑπ.), οἵτινες κατ' ἔτος ἐκλεγόμενοι ἀνελάμβανον, πολλάκις καὶ δι' ἰδίων των ἐξόδων, τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν λυρικῶν καὶ δραματικῶν χορῶν τοῦ ἔτους καθ' ὃ ἐξελέγησαν. Ἔκτοτε καὶ ἡ ἐν χορηγικαῖς ἐπιγραφαῖς μνεία τοῦ χορηγοῦ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς φράσεως: «ὁ δῆμος ἐχορήγει». Μία τοιαύτη ἐπιγραφὴ εἶναι ἡ ἑξῆς:

Ἀγωνοθέτης προσφέρων τὸ βραβεῖον εἰς τὸν νικητήν.

«Ὁ Δῆμος ἐ[χορήγει ἐπὶ Ἀναξι]κράτους ἄρχοντος ἀγωνοθέ[της Ξενοκλῆς Ξ]είνιδος Σφήττιος κτλ. (CIA II 1285. Capps, Amer. Journ. Arch. IV σ. 76).

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐντολῆς των οἱ ἀγωνοθέται ἔδιδον λόγον τῆς διαχειρίσεώς των, συνήθως δὲ ἀντημείβοντο διὰ τιμητικοῦ ψηφίσματος ἐγκωμιάζοντος τὴν ἐλευθεριότητά των (Köhler, αὐτόθι). Οἱ ἀγωνοθέται ὠνομάζοντο καὶ αἰσυμνῆται, ἀγωνάρχαι, ἀγωνοδίκαι, ἀθλοθέται, ῥαβδοῦχοι ἢ ῥαβδονόμοι καὶ βραβεῖς ἢ βραβευταί.

Ν. Ι. Λ.

ἀγωνοθετῶ· εἶμαι ἀγωνοθέτης, 1) συγκροτῶ ἀγῶνα, 2) διευθύνω τοὺς ἀγῶνας, προΐσταμαι τῶν ἀγώνων, προτείνω ἢ ἀπονέμω βραβεῖα εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους, ἐγκρίνω ὡς ἀγωνοδίκης, ὡς ἀγωνοθέτης.

Ἀγώρας (ὁ)· κύριον νεοελ. ὄνομα ἀτομικὸν ἐν τῇ δυτικῇ Μακεδονίᾳ, ἐκ τοῦ *ἀγώρι*. Πιθανὸν ὅμως καὶ νὰ ἔχῃ σχέσιν πρὸς τὸ *ἀγορά* κατ' ἀρχὴν (βλέπε *Ἀγοράστης* καὶ *Ἀγοραστής*) καὶ κατόπιν ἐσυγχίσθη πρὸς τὸ *ἀγώρι*.

ἀγώρι· ἄρρεν παιδίον, ἀρσενικὸν τέκνον· αὐτὴ εἶναι ἡ ὀρθὴ γραφή, διὰ τοῦ ω, ἐπειδὴ εἶναι ἀσφαλῶς τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦ *ἄγωρος* = ἄωρος εἰδικῶς ἐπὶ τῶν νεανιῶν, δηλ. τῶν μὴ ὡρίμων εἰσέτι, τῶν μὴ μεστωθέντων εἰς ἄνδρας· ἄλλοι τύποι *ἄγουρος*, *ἀγοῦρι* = παλληκάρι, ἔφηβος. Ὁ Κοραῆς παρενόησε τὴν ἁπλουστάτην ἄλλως τε ἐτυμολογίαν του καὶ τὸ παράγει ἀπὸ τὸ *κοῦ ος*· ἀλλ' ἡ λέξις αὐτὴ οὔτε εἰς τοὺς ἀττικοὺς κἂν ἦτο συνήθης, ἀλλ' ἔκτοτε ἀπηρχαιωμένη, πολλῷ δ' ἧσσον ὅταν ἐφάνη ἡ νεοελληνικὴ λέξις ἀγώρι· ἐκ τῆς παρενοήσεως ταύτης ἐγράφη κατὰ λάθος *ἀγόρι* μὲ ο. Τὸν Κοραῆν τὸν ἐπῆρεν εἰς τὸν λαιμόν του ὁ Εὐστάθιος ὁ ὁποῖος γράφει «Ἀχαιοὶ δὲ *κούρους* (τοὺς ἐφήβους καλοῦσι), Θρᾶκες δὲ «ἀγούρους», σχετίζων τὸ πανάρχαιον μὲ τὸ νεώτατον. Πρὶν φανῇ ὁ Χατζηδάκης, αὐτὰ τὰ πράγματα οὕτω φρικωδῶς συνεχέοντο μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

ἀγωράκι ὑποκορ. τοῦ *ἀγώρι*· θωπευτικὴ ἐπίκλησις γονέων καὶ δὴ μητρὸς πρὸς ἄρρεν τέκνον: ἔλα, *ἀγωράκι* μου = τέκνον μου, παιδί μου, φίλτατον τρέφος, γλυκερὸν τέκος κτλ.

Μ. Φ.

ἄγωρος, ἐκ τοῦ ἄωρος κατὰ μετάπτωσιν ἐννοίας· ὁ μὴ ὡριμάσας εἰσέτι νεανίας, ὁ πρόσηβος, ὁ μελλέφηβος, πάλληξ (=παλληκάρι). ἀντίπαις, βούπαις, εἶτα κατ' ἐπέκτασιν ὁ ἔφηβος, τρικάδιος ἐν Κυρήνῃ, ἀπόδρομος ἐν Κρήτῃ, «διὰ τὸ μήπω τῶν κοινῶν δρόμων μετέχειν», ἔτι δὲ *κοῦρος* Ἰωνικὸν—Ὁμηρικόν, *κῶρος* Δωρικόν, *κόρος* παρὰ τραγικοῖς μόνον, (ἐνῷ τὸ θηλ. *κόρη* κοινὸν μέχρι σήμερον). Ἡ ἐπένθεσις τοῦ γ μεταξὺ δύο φωνηέντων πρὸς ἀποφυγὴν τῆς χασμῳδίας συνήθης ἐν τῇ δημώδει: ἀκούγω, λούγω, φταίγω, καίγω, κλαίγω, κρούγω, νογῶ, φιλάγω, ζῶγο, μῦγα (ἐ)πωγάζω, Θεγός, ἔκαιγα, ἄκουγα κτλ. ἐλεγοῦσα, ὑπάκουγος, λαγὸς (=λαός), τὰ γοῦλα, τὸ γοῦριο κτλ. οὕτω καὶ *ἄωρος*> *ἄγωρος* καὶ τροπῇ τοῦ ω> ου παρὰ τὸ λαρυγγικόν: ἄγουρος, *ἀγουρίτσης* (=παλληκαράκι). Ὁ Πτωχοπρόδρομος

Μ.Φ

Ἄδ. Βλ. Ἀδῖται.

-αδα, ἡ νεοελληνικὴ παραγωγικὴ κατάληξις· ἔχει τρεῖς διαφόρους προελεύσεις.

Πρῶτον προέρχεται ἀπὸ ἀρχαῖα θηλυκὰ οὐσιαστικὰ εἰς *-ας, -αδος: μονάς: μονάδος, λαμπάς: λαμπάδος*, καὶ σημαίνει 1) ἀφῃρημένα ἀριθμητικά: λ. χ. *μονάδα, Τριάδα* (ὅταν φανερώνῃ τὴν Θεότητα), *δωδεκάδα* (ὅταν φανερώνῃ τὰ σημαντικὰ πρόσωπα μιᾶς Κοινότητος), *χιλιάδα* καὶ *μυριάδα*. Εἰς τὴν αὐστηρῶς λαϊκὴν γλῶσσαν μόνον αὐτὰ τὰ ἀριθμητικὰ λήγουν εἰς *-αδα*, τὰ δὲ ἄλλα εἰς *-αρα: δεκάρα, ἑκατοστάρα* κτλ. Ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶχον μὲ τὴν κατάληξιν *-τυς* μόνον τὰ ἑξῆς ἓξ μὲ εἰδικὰς σημασίας: *τριτὺς* (=τὸ 1/3 τῆς φυλῆς), *τετρακτὺς* (=φιλοσοφικὸς ὅρος τῶν Πυθαγορείων) καί: *πεντηκοστύς, ἑκατοστύς, χιλιοσιύς, μυριοστὺς* (=τμῆμα στρατοῦ ἐκ 50, 100, 1000, 10000 ἀνδρῶν). 2) σημαίνει παντὸς εἴδους συγκεκριμένα δηλ. φανερωμένα οὐσιαστικὰ λ. χ. *(ἀ)βολάδα* (=βολὰς ὁ βράχος ἐν Νάξῳ), ἀγελάδα, ἁμάδα, ἀμνάδα, ἀρνάδα, ἀσκάδα (=ἰσχάς), βερνιγάδα (=στρογγύλη σκάφη), καταβολάδα, κολυμπάδα (ἐλιά), κουράδα, λαμπάδα, ὁμάδα, πεδιάδα, περιπλοκάδα, περκνάδα (ἐφηλίς), πλαγιάδα (Κρήτη), πουλάδα, προσκεφαλάδα, πυκνάδα (=πικνὸ κόσκινο), σκαλινάδα (=σκαλοπάτι), σκλητάδα (=ἡ γενιά), σχολάδα (=ἡ παύσασα νὰ γεννᾷ), σουριστάδα (=πτηνὸν συρίζον), σουσουράδα, σπιλάδα, συννυφάδα, φιληνάδα (ἐκ τοῦ *φιλαινίς*), φοράδα, φυκιάδα (=φυκοβριθὴς τόπος, Νάξος), φυλλάδα, χαμάδα (=ἐλαία ὥριμος πίπτουσα χαμαὶ ἀφ' ἑαυτῆς, ἡ δρυπεπὴς ἢ δρυπετής), χαραμάδα, χειμωνάδα (=ὁ χειμώνας), χεράδα (=τὸ χερόβολο) κτλ.

Δεύτερον προέρχεται ἀπὸ τὸν πληθυντικὸν οὕτω πως: Ὅπως εἶπαν: *οἱ μάννες* καὶ *οἱ μαννάδες, οἱ νύφες* καὶ *οἱ νυφάδες, οἱ ἀδερφὲς* καὶ *οἱ ἀδερφάδες*, ὁμοίως εἶπαν: *ἡ ζάλη - οἱ ζάλες* καὶ *οἱ ζαλάδες* καὶ ἀπὸ τοῦτο ὀπισθοδρομικῶς εἰς τὸν ἑνικόν: *ἡ ζαλάδα*, ἡ γλύκα—οἱ γλύκες καὶ οἱ γλυκάδες> ἡ γλυκάδα, *οἱ πίκρες* καὶ *οἱ πικράδες*> *ἡ πικράδα, ἡ ξέρη*> *ἡ ξεράδα, ἡ στέγνη*>*ἡ στεγνάδα, ἡ χλώρη*> *ἡ χλωράδα, ἡ λόξα*>*ἡ λοξάδα*, ἡ μαλάκα> ἡ μαλακάδα, ἡ φοβέρα> ἡ φοβεράδα, ἡ ψύχρα> ἡ ψυχράδα, ἡ γλίστρα> ἡ γλιστράδα, ἡ ζούρα> ἡ ζουράδα κτλ. Ἀπὸ αὐτὰ ἐπεξετάθη τὸ ἐπίθημα *-άδα* εἰς κάθε εἴδους ἀφῃρημένα· λ.χ. ἀγριάδα, ἀγγελοπετράδα (=ἐρωτοληψία, Νίσυρος), ἀναπινάδα, ἀξιάδα, ἁπαλάδα, ἀσπράδα, ἀχνάδα, ἀψάδα, βραχνάδα, βρωμάδα, γανάδα, γεράδα, γρηγοράδα, γλυφάδα, ζωεράδα, ἱστάδα, καπυράδα (=ἡ πύρη τοῦ φούρνου. Μυτιλήνη) κιτρινάδα, κοκκινάδα, κουζουλάδα, κρυάδα, λαμπράδα, λιακάδα, λιγνάδα, μελανάδα, μοσκοβολητάδα, νηστικάδα, νοστιμάδα· ξυνάδα, ξυπνάδα, ὀμορφάδα, παχάδα, πικράδα, πρασινάδα, σκληράδα, στυφάδα, ταγκάδα, φρονιμάδα, γλωμάδα, χερσάδα κτλ. Ἀκόμα προστίθεται καὶ εἰς τὰ λήγοντα εἰς -μα ἤ-μος: λ.χ. ζουρλαμὸς>ζουρλαμάδα, ἴσωμα>ἰσωμάδα, κάμα>καμάδα, ξεσυρμὸς>ξεσυρμάδα κτλ.

Τρίτον προέρχεται ἀπὸ τὴν Βενετικὴν κατάληξιν —ada. (Ἰταλ.—ata), διότι οἱ Βενετοὶ προφέρουν τὸ d ὡς τὸ ἡμέτερον νεοελληνικὸν δ. Ἐκ τῶν λέξεων δηλ. αἵτινες ἐπέρασαν ἐκ τῆς Βενετικῆς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λ. χ. armada>ἀρμάδα, fregada>φρεγάδα, matinata>ματινάδα καὶ πατι-

Digitized by Google

νάδα, μπροσκάδα (=ἐνέδρα) καμινάδα, κονιάδα, καντονάδα (=ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος), κατσάδα, μπουγάδα, τζοργάδα, καντάδα, πομάδα, σομάδα, λεμονάδα, σπιανάδα (=πλατεῖα), ἐλήφθη τὸ -αδα καὶ προσετέθη καὶ εἰς λέξεις ἑλληνικάς: βυσσινάδα, πορτοκαλάδα, σαπουνάδα.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἄδα. Θυγάτηρ τοῦ Ἑκατόμνου, βασιλέως τῆς Καρίας, βασίλισσα τῆς χώρας ταύτης διαδεχθεῖσα τὸν σύζυγον καὶ ἀδελφόν της Ἱδριέα, ὅστις εἶχε βασιλεύσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Μαυσώλου. Ὁ Ὀθοντόπατος, γαμβρὸς τοῦ Πιξωδάρου, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Μαυσώλου, ἤγειρεν ἀξιώσεις ἐπὶ τῆς βασιλείας καὶ τὴν ἐξεθρόνισεν. Ἡ Ἄδα κατέφυγεν εἰς τὴν Ἄλινδα ἥτις μόνη τῆς εἶχεν ἀπομείνει. Ὅτε τὸ 334 π. Χ. ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Καρίαν, ἡ Ἄδα ἐξῆλθεν εἰς προϋπάντησίν του φέρουσα καὶ τὰς κλεῖδας τῆς πόλεώς της καὶ τῷ ἐπρότεινε νὰ τὸν υἱοθετήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἐβοήθησε νὰ ἀνακτήσῃ τὸν θρόνον της καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὰ ὅρια τοῦ κράτους της. (Ἀρριαν. Ἀναβ. α', 23).

Ἄδα (Ada), κόρη τοῦ Βύρωνος, ἀπαθανατισθεῖσα εἰς τὰ ποιήματα τοῦ μεγάλου βάρδου. Ἐγεννήθη ἐκ τοῦ γάμου τοῦ Βύρωνος μετὰ τῆς κόρης τοῦ σὲρ Ράλφ Μίλμπανφ—Νοέλ, δὲν ἐγνώριζε δὲ τὸν πατέρα της, ὁ ὁποῖος ᾐσθάνετο πραγματικὴν λατρείαν δι' αὐτήν.

Ἄδα. Γένος φυτῶν (Ada) τῆς τάξεως τῶν Γυνανδρῶν (Gynandrae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀρχεϊδῶν (Orchidaceae) καὶ τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν Σαρκανθῶν (Sarcanthées). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν κορμῶν δένδρων εἰς τὰ δάση τῶν μεσοτροπικῶν ζωνῶν.

Ἄδα (Ada). Πόλις τῆς Οὐγγαρίας, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Τίσζα, εἰς ἀπόστασιν 34 μιλίων Ν.Α. τῆς Σαβάδειας εἰς τὴν κομητείαν Μπάξ—Μποδρόγ. Εἶναι γεωργικὸν κέντρον εἰς τὸ Ἄλφολδ. Τὰ 80 % τῶν κατοίκων τῆς πόλεως εἶναι καθολικοὶ Μαγυάροι, τὰ δὲ 20 % ὀρθόδοξοι Σέρβοι. Ἐμπόριον δημητριακῶν καὶ κτηνῶν. 12.500 κάτοικοι.

Ἀδά, ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων ἡ Ἥρα κατὰ τὸν Ἡσύχιον. Ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Τύρου ἀδὰ ἐλέγετο ἡ ἰτέα κατὰ τὸν αὐτὸν Ἡσύχιον, σημαίνει δὲ ἀκόμη: ἡ πηγή, ἔτι δέ: ἡ ἡδονή.

Ἄδαβα. Ἀρχαία πόλις τῆς Μηδίας τῆς ὁποίας ὅμως ἡ θέσις δὲν εἶνε γνωστὴ σήμερον.

Ἀδαβάσκα· (Athabasca). Φυλὴ Ἰνδῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, οἵτινες ἀποκαλοῦν ἑαυτοὺς Τιννέ. Κατοικεῖ εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Τσάρτσιλλ (Churchill), τῆς λίμνης Ἀδαβάσκας καὶ τοῦ Κόππερμιν καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς κυρίως Ἀδαβάσκας καὶ τοὺς Κενάϊ, τοὺς ὁποίους ἀνευρίσκει τις καὶ μέχρι αὐτῆς τῆς Ἀλάσκας. Οἱ Ἀδαβάσκα εἶναι κυνηγοὶ καὶ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῶν Ἐσκιμώων, μετὰ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται εἰς ἀέναον σχεδὸν ἐμπόλεμον κατάστασιν.

Ἀδαβάσκα (Athabasca). Τέως διαμέρισμα τῶν βορειοδυτικῶν τοπαρχιῶν τοῦ Καναδᾶ, μεταξὺ τοῦ τέως διαμερίσματος τοῦ Μάκενζη, τοῦ διαμερίσματος τῆς Ἀλβέρτας καὶ τοῦ Σασκατσεβάν, τοῦ τέως διαμερίσματος τῆς Κηουέτιν καὶ τῆς Ἀγγλικῆς Κολομβίας. Ἀπὸ τοῦ 1905, τὸ μὲν δυτικὸν μέρος ὑπήχθη διοικητικῶς εἰς τὴν νέαν ἐπαρχίαν Ἀλβέρτας, τὸ δὲ ἀνατολικὸν ἡνώθη μετὰ τοῦ διαμερίσματος Σασκατσεβάν, ἀποτελέσαν μετ' αὐτοῦ τὴν νέαν ἐπαρχίαν Σασκατσεβάν. Τὸ ὑπόλοιπον περιελήφθη εἰς τὰς νεοσυσταθείσας βορειοδυτικὰς τοπαρχίας καὶ τὸ 1912 ὑπήχθη εἰς τὴν Μανιτόμπαν. Ἡ Ἀδαβάσκα διαρρέεται ὑπὸ τῶν ποταμῶν Ἀδαβάσκα, Πῆς, Ρέϊνδηρ καὶ ἄλλων, ἔχει δὲ ἔκτασιν 415 τετρ. χιλιομέτρων.

Ἀδαβάσκα· (Athabasca). Ποταμὸς τοῦ Καναδᾶ (Β. Ἀμερικῆ), κείμενος ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὅρμου τοῦ Οὔδσωνος (Hudson's Bay). Πηγάζει παρὰ τὴν 53° βορείου πλάτους, δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Πιμπίνα (Pimbina), στρέφεται κατ' ἀρχὰς νοτιοδυτικῶς, εἶτα διευθύνεται πρὸς βορρᾶν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν ὁμώνυμον λίμνην μετὰ ροῦν 580 χιλιομέτρων. Ἡ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ περιοχὴ ὀνομάζεται ἐπίσης Ἀδαβάσκα καὶ κατοικεῖται ἀπὸ Ἰνδοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν φυλὴν Kuistenous.

Ἀδαβάσκα· (Athabasca). Λίμνη τοῦ Καναδᾶ (Β. Ἀμερικῆ), κειμένη παρὰ τὸν ὅρμον τοῦ Οὔδσωνος (Hudson's Bay) καὶ φημιζομένη διὰ τοὺς πολυαρίθμους της ἰχθεῖς. Ἔχει μῆκος 200 καὶ πλάτος 20 χιλιομέτρων ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν αὐτῆς ὄχθην χύνεται ὁ ὁμώνυμος ποταμός, ἡ δὲ ἀνατολικὴ της ὄχθη συγκοινωνεῖ μὲ τὴν γειτονικὴν λίμνην Βόλλαστον. Αἱ ἀγγλικαὶ ἑταιρεῖαι τοῦ ὅρμου Οὔδσωνος ἔκτισαν παρὰ τὰς ὄχθας αὐτῆς δύο φρούρια πρὸς προστασίαν τῶν ἐκεῖ εὑρισκομένων ἐγκαταστάσεων των. Ἡ λίμνη Ἀδαβάσκα εἶναι τὸ ὑπόλειμμα μιᾶς ἀπεράντου θαλάσσης, ἥτις ἐκάλυπτεν ἄλλοτε τὴν περιοχὴν ἐκείνην τοῦ Καναδᾶ.

Ἀδάγια (Adaja). Ποταμὸς τῆς Ἰσπανίας χυνόμενος εἰς τὸν Δοῦρον, ἐν τῷ νομῷ τοῦ Βαλλαδολίδ.

Adagio. Λέξις ἰταλικὴ σημαίνουσα «μὲ τὴν ἡσυχίαν» ἢ «βραδέως», ἡ ὁποία τίθεται εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ εἰς τὸ μέσον μουσικῆς συνθέσεως πρὸς δήλωσιν λίαν βραδείας ρυθμικῆς ἀγωγῆς (ἴδε ρυθμικὴ ἀγωγή). Παράδειγμα:

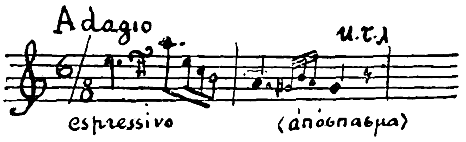

Πολλάκις ἡ λέξις adagio ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὰς λέξεις patetico (παθητικὸν) ἢ non troppo (ὄχι καὶ τόσον) ἢ ἄλλας ἀναλόγους, λ. χ.

Ἐνίοτε καλοῦμεν adagio καὶ ὁλόκληρον τὴν μουσικὴν σύνθεσιν, π. χ. «ἔπαιξε ἕνα ὡραῖο adagio», «ὁ Μπετόβεν ἔγραψε ὑπέροχα adagio», «αὐτὸ τὸ adagio μ' ἀρέσει πολύ» κτλ.

Τὸ ἀντίθετον τοῦ adagio εἶναι allegro, presto, prestissimo.

ἀδάγκαστος· ὁ μὴ δαγκαμένος (=δεδηγμένος), ὁ μὴ δαγκασθείς (δηχθείς), ἄδηκτος (δάκνω) ἀδάγκωτος (δαγκώνω).

Ἀδάγκμε (Adangme). Νέγροι κατοικοῦντες τὴν πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ ποταμοῦ Βόλτα παραλιακὴν χώραν εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουϊνέας ἐν Ἀφρικῇ. Ἡ διάλεκτός των ἀνήκει εἰς τὴν γνωστὴν ὡς Ἄκκρα γλῶσσαν, ὁμιλεῖται δὲ ὑπὸ 40.000 περίπου κατοίκων τῆς χώρας των, ἥτις καλεῖται Ἀδάγκμε ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς φυλῆς.

Ἀδάδ (Adad). Θεὸς τῆς θυέλλης ἐν τῇ μυθολογίᾳ τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων, γνωστὸς ἐπίσης ὡς Ραμμὰν (ὁ κεραυνοβολῶν). Τὸ διπλοῦν τοῦτο ὄνομα δὲν ἐξηγήθη εἰσέτι. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὁ θεὸς οὗτος ἐκαλεῖτο ἐν μὲν τῇ Βαβυλωνίᾳ Ραμμάν, ἐν δὲ τῇ Ἀσσυρίᾳ Ἀδάδ. Ὁ Ἀδὰδ οὗτος ταυτίζεται μὲ τὸν Χαδὰδ (Hadad), μεγάλην θεότητα τῆς ἀρχαίας Συρίας. Καταδεικνύει τοῦτο τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεοῦ τούτου εἰς Ἀσσυρίαν ἐξ ἀραμαϊκῶν χωρῶν. Δὲν δύναται νὰ λεχθῇ μετὰ τῆς αὐτῆς βεβαιότητος, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι ὁ Ραμμὰν ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἐν τῇ Π. Διαθήκῃ ἀναφερόμενον θεὸν τῆς Δαμασκοῦ Ριμμών. Ὁ Βαβυλώνιος θεὸς τῆς θυέλλης παρουσιάζεται ὑπὸ δύο τύπους εἰς τοὺς ὕμνους, τὰς ψαλμῳδίας καὶ τὰς ἐπιγραφάς. Εἶναι ὁ θεὸς ὅστις φέρει τὴν βροχὴν ἐν καταλλήλῳ καιρῷ καὶ γονιμοποιεῖ τὴν γῆν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἐκεῖνος ὅστις ἐξαποστέλλει τὰς καταστρεπτικὰς θυέλλας. Παρίσταται ἐπὶ μνημείων καὶ σφραγίδων φέρων τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν κεραυνόν· εἰς τοὺς ὕμνους του κυριαρχοῦν τὰ σκυθρωπὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ θεοῦ. Ἐν Συρίᾳ ὁ Χαδὰδ δυσκόλως διακρίνεται ἀπὸ τῆς ἡλιακῆς θεότητος, ἐν δὲ τῇ Βαβυλωνίᾳ ἕνεκα τῆς σχέσεως τῶν θεοτήτων τοῦ ἡλίου καὶ τῆς θυέλλης, αἵτινες κυριαρχοῦν ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τῆς φύσεως, ὁ Ἀδὰδ τείνει νὰ λάβῃ ἰδιότητάς τινας τοῦ Σαμμάς, θεοῦ τοῦ ἡλίου. Δὲν ἐταυτίσθησαν ὁλοσχερῶς ὅπως ἐν Συρίᾳ, ἀλλὰ ἡ λατρεία των ἔχει ἑνωθῇ, οὕτω δὲ εἰς τοὺς χρησμοὺς καὶ τὰς ἱεροτελεστίας ὁ Ἀδὰδ καὶ ὁ Σαμμὰς παρακαλοῦνται νὰ χορηγήσουν τὴν εὔνοιάν των. Ἐπίσης εἰς τὰ χρονικὰ καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τῶν βασιλέων ὅταν πρόκειται περὶ χρησμῶν, ὁ Ἀδὰδ καὶ ὁ Σαμμὰς καλοῦνται ὁμοῦ μὲ τὸν τίτλον «bele biri», κύριοι τῆς μαντικῆς. Σύζυγος τοῦ Ἀδὰδ-Ραμμὰν εἶναι ἡ Σαλά (Shala).

Ἀδάδ. Βασιλεὺς τῆς Ἰδουμαίας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ. Ἐνίκησε τοὺς Μαδιανίτας εἰς τὴν πεδιάδα τὴν καλουμένην «Ἀγρὸν τοῦ Μωάβ». Ὑπάρχει καὶ ἄλλος Ἀδάδ, Ἰδουμαῖος πρίγκιψ, ὁ ὁποῖος διέφυγεν ἀπὸ τὴν σφαγὴν τοῦ ἄρρενος πληθυσμοῦ τῆς χώρας, κατὰ τὴν κατάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἰωάβ, στρατηγοῦ τοῦ Δαυίδ, καὶ μετέβη εἰς Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἐνυμφεύθη πριγκίπισσαν ἐκ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας, καὶ ὅταν ὁ Σολομὼν διεδέχθη τὸν πατέρα του, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰδουμαίαν, ὅπου ἐξήγειρε τοὺς συμπατριώτας του κατὰ τοῦ ζυγοῦ τῶν ξένων.

Ἀδαδάτη. Ἀρχαία πόλις τῆς Πισιδίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (παρὰ Στράβωνι).

Ἀδὰδ Ἐδωλάχ (καὶ μὲ τὸ πραγματικόν του ὄνομα Φανὰ Χοσρού). Ἡγεμὼν τμήματος τῆς Περσίας, ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Βουϊδῶν, γεννηθεὶς εἰς Ἰσπαχὰν τὸ 936 καὶ ἀποθανὼν τὸ 983. Εἰς τὸν θρόνον ἀνῆλθεν εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν, κατόπιν τοῦ θανάτου τοῦ θείου του Ἰμὰδ Ἐδωλάχ. Ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Μανσοὺρ Α', τῆς δυναστείας τῶν Σασανιδῶν, τὸν ἐνίκησε καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ζητήσῃ εἰρήνην, μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ὁποίας τοῦ ἔδωκε σύζυγον τὴν θυγατέρα του. Μετ' ὀλίγον ὅταν ὁ ἐξάδελφός του ἐξεθρονίσθη ἀπὸ τὴν Βαγδάτην, ἐξεστράτευσε ἐναντίον τῶν ἐπαναστατῶν τοὺς ὁποίους καὶ κατετρόπωσε. Ἀλλ' ἡ πόλις ἐκείνη ἡ ὁποία ἦτο τόπος διαμονῆς τῶν χαλιφῶν, τοῦ ἐνεποίησεν ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν καὶ παρεκάλεσε τὸν ἐξάδελφόν του Ἄζ Ἐδωλὰχ νὰ παραιτηθῇ χάριν αὐτοῦ τῆς κυριαρχίας της. Ἐννοεῖται ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἐδέχθη· ἡ ἄρνησις αὐτὴ ἐξώργισε τὸν Ἀδὰδ Ἐδωλάχ, ὅστις ὀλίγα ἔτη ἀργότερον (994) τοῦ ἐπετέθη καὶ ἐγένετο κύριος τῆς Βαγδάτης, θανατώσας τὸν ἐξάδελφόν του. Ἡ νίκη αὐτὴ τὸν κατέστησε παντοδύναμον· ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ πρίγκιψ τῆς Ὑεμένης καὶ ὁ Χαλίφης Θαγὴ ἐζήτουν τὴν συμμαχίαν του, ὁ τελευταῖος δὲ τοῦ ἔδωκε σύζυγον τὴν θυγατέρα του. Τὸ ὄνομά του ἀνεφέρετο πρῶτον, μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ χαλίφου, εἰς τὰς δημοσίας προσευχάς. Ἡ αὐλή του ἔγινε τόπος συνεντεύξεως ποιητῶν καὶ σοφῶν, ἀπέναντι τῶν ὁποίων συμπεριεφέρετο γενναιοφρόνως. Τέλος, ὑπεστήριξε παντοιοτρόπως τὰς χήρας καὶ τὰ ὀρφανὰ τοῦ κράτους του, ἔκτισεν εἰς Βαγδάτην τεμένη καὶ νοσοκομεῖα, ἐξωράϊσε τὴν Μοσσούλην, διέταξε νὰ ὀχυρώσουν τὴν Μεδίναν καὶ ἀνήγειρε τὸ περίφημον ὑδατόφραγμα, Μπένδ-Ἐμὶρ καλούμενον. Ἀπέθανε κατόπιν συνεχῶν κρίσεων ἐπιληψίας ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας εἶχεν ἀπολέσει καὶ τὸ μνημονικόν του. Μετὰ τὸν θάνατόν του, οἱ τέσσαρες υἱοί του διεμοιράσθησαν τὸ Κράτος του.

Ἀδαδέζερ, ἢ καὶ Ἀδαρέζερ. Ἰσχυρὸς βασιλεὺς τῆς Σωβά, ἐν Συρίᾳ, καὶ τῶν πέριξ χωρῶν μέχρι τοῦ Εὐφράτου, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δαβίδ, (Γ' Βασ. ιά, 14) ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατετροπώθη τρίς.

Ἀδὰδ-νιραρὶ Α' (Adad-nirari καὶ Hadad-nirari). Βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας (1330-1290 π. Χ.), υἱὸς τοῦ Ἀρὶκ-δὲν-Ἰλού. Ἐπολέμησεν ἐναντίον τῶν Βαβυλώνος εἰς ἣν καὶ ἐπέβαλε διευθέτησιν τῶν συνόρων. Ἀνεκαίνισε τὰ ἀνάκτορα καὶ ἔκτισε διάφορα μνημεῖα ἐν Νινευὶ καὶ Ἀσσούρ.

Ἀδὰδ-νιραρὶ Β' (910-890). Βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας πολεμήσας ἐπιτυχῶς κατὰ τῆς Βαβυλῶνος καὶ ἀναστηλώσας τὸ κλονισθὲν γόητρον τῆς χώρας του.

Ἀδὰδ-νιραρὶ Γ' (810-782). Βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας υἱὸς τοῦ Ἀσσοὺρ-δάν, ἐξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους του μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ Ἐλὰμ καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐρήμου.

Ἀδὰδ-νιραρὶ Δ' (754-746). Βασιλεὺς τῆς Ἀσσυρίας, υἱὸς τοῦ Ἀσσοὺρ-δὰν Γ'. Τὰ πρῶτα τέσσαρα ἔτη τῆς βασιλείας τούτου διῆλθον ἐν εἰρήνῃ. Τῷ 749 καὶ 748 ἐπολέμησεν ἐναντίον τοῦ Ναμρί. Ἐξεβλήθη τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Πουλού, πιθανῶς ἀδελφοῦ του, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὴν καταστολὴν στάσεώς τινος. Ὁ Πουλοὺ ἐβασίλευσεν ὑπὸ τὸ ὄνομα Θεγλὰθ-πιλεσὲρ Γ'.

ἄδαδος (δαΐς>δᾶς)· ὁ ἄνευ δαδός, ὁ μὴ κρατῶν δᾶδα· χωρὶς λαμπάδα, ἄνευ πυρσοῦ. — Εἰς τὴν νεοελλ. *ἄδαδος* = χωρὶς δαδί, χωρὶς προσάναμμα.

ἀδαδούχητος· ὁ ἄνευ δαδουχίας· ἄνευ φωτισμοῦ, κρύφιος, λαθραῖος: *«ἀδαδούχητοι γάμοι»* (ὁ Ἀπίων παρ' Εὐσταθίῳ).

Ἀδὰδ-Ριμμών. Πόλις ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Μεγιδδὼ τῆς φυλῆς Μανασσῆ λαβοῦσα τὸ ὄνομα ἐκ δύο ἀσσυριακῶν εἰδώλων τοῦ Ἀδὰδ καὶ τοῦ Ριμμών. Ἐκεῖ τῷ 608 π. Χ. ἐφονεύθη ὁ ἀγαθὸς βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλὴμ Ἰωσίας κατὰ τινα μάχην ἐναντίον τοῦ Φαραὼ Νεχαὼ ὅστις εἶχεν ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῆς Ἀσσυρίας (Δ. Βασ. κγ'. 29). Ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας ἡ πόλις ὠνομάσθη Μαξιμιανούπολις, ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μαξιμιανοῦ.

Ἀδαεὶ· μὴν παρὰ Χαλδαίοις, (ὁ Ἡσύχιος).

ἀδαήμων καὶ *ἀδαής*· ἀνεπιτήδειος, ἀνίκανος, ἄπειρος μάχης: *ἀδαήμονι* φωτὶ (=ἀνδρί), Ἰλ. Ε, 634· εἶναι *ἀδαήμων* τῶν μυστηρίων τῆς πολιτικῆς· ἀφηρ. *ἀδαημονία καὶ ἀδαημοσύνη*· ἀμάθεια, ἀπειρία εἰς τὸ πράττειν, ἀτζαμοσύνη, ἔλλειψις γνώσεως.

Ἄδαι· μικρὰ ἀρχαία πόλις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Αἰολίδος, ὄχι μακρὰν τῆς Κύμης.

Ἄδαι· ἀρχαῖον ὄνομα χώρας τῆς Βορείας Ἀφρικῆς παρὰ τὴν Καρχηδόνα. Ἐκεῖ τὸ 256 π. Χ. ὁ Ρωμαῖος ὕπατος καὶ ἀρχηγὸς τοῦ ρωμαϊκοῦ

Digitized by Google

στόλου Ρηγοῦλος Ἀττίλιος ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους.

—άδαινα. Νεοελληνικὴ συζυγωνυμικὴ κατάληξις τιθεμένη ἰδίως εἰς τὰ ἐπαγγελματικὰ τὰ λήγοντα εἰς—ᾶς καὶ σχηματίζουσα τὴν σύζυγον τοῦ ὑπὸ τοῦ θέματος σημαινομένου ἐπαγγελματίου. λ. χ. ἀμαξάδαινα=ἡ σύζυγος τοῦ *ἀμαξᾶ*(=ἁμαξηλάτου), ἀσβεστάδαινα, βαμπακάδαινα, βαρελάδαινα, βουτσινάδαινα, βουτυράδαινα, γαλατάδαινα, γανωματάδαινα, γιαουρτάδαινα, δερματάδαινα, ζευγάδαινα (*ζευγᾶς* — ζευγηλάτης) καθρεφτάδαινα, καλιγάδαινα (καλιγᾶς=πεταλωτής), κανατάδαινα καπνάδαινα, καρεγκλάδαινα, κεραμιδάδαινα, λαγηνάδαινα, λαδάδαινα, μαρμαράδαινα, μεταξάδαινα, μπαλωματάδαινα, νερουλάδαινα, ξιδάδαινα, σαμαράδαινα, σανιδάδαινα, σιταράδαινα, σκοινάδαινα, σφουγγαράδαινα, τυράδαινα, χαλκωματάδαινα, ψαράδαινα, ψωμάδαινα, ὡρολογάδαινα κτλ. (Τινὰ τούτων προσλαμβάνουν συνηθέστερον τὴν κατάληξιν *—ου*: *κοσκινοῦ, μυλωνοῦ* κτλ.).—Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐπαγγελματικὰ ταῦτα χρησιμεύουν καὶ ὡς οἰκογενειακά, ἐπέρασεν ἡ κατάληξις αὕτη πρὸς δήλωσιν τῆς συζύγου παντὸς κυρίου ὀνόματος λήγοντος εἰς ᾶς: λ. χ. Μηνᾶς>Μηνάδαινα, Κοσμᾶς> Κοσμάδαινα, Τσιροπινᾶς> Τσιροπινάδαινα, Μελᾶς>Μελάδαινα κτλ. Καθαυτὸ εἶναι ἡ ἀρχαία κατάληξις *—αινα* μὲ τὸ σύμφυμα *—αδ* ἐκ τῆς πληθυντικῆς καταλήξεως *—άδες* τῶν περιττοσυλλάβων τῆς πρώτης κλίσεως: σαπουνᾶς—σαπουνᾶδ(ες)+ - *αινα*>σαπουνάδαινα κτλ. Μ. Φ.

Ἀδαῖος. Εἷς τῶν ἐπιγραμματοποιῶν τῆς Ἀνθολογίας, καταγόμενος ἐκ Μακεδονίας. Κατά τινας ἤκμασεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, κατ' ἄλλους δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀττάλου Α', βασιλέως τῆς Περγάμου.

Ἀδαῖος. Ἕλλην συγγραφεὺς ἐκ Μυτιλήνης ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ τρίτου π.χ. αἰῶνος. Ἔγραψε «περὶ ἀγαλματοποιῶν», ἔργον σφοδρῶς πολεμηθὲν ὑπὸ Πολέμωνος τοῦ Περιηγητοῦ καὶ «περὶ διαθέσεων». Ἀμφότερα *ἀπωλέσθησαν*. Ἅπαξ μόνον ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Ἀδαίου μετὰ τῆς λέξεως «Μυτιληναῖος». Πανταχοῦ δ' ἀλλοῦ γράφεται Ἀδαῖος ἐκ Μακεδονίας. Διὰ τοῦτο τὰ ἐν τῇ Ἀνθολογίᾳ σωζόμενα ἐπιγράμματα Ἀδαίου δὲν εἶνε βέβαιον ἂν ἀνήκουν εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἢ ἂν ἐγράφησαν ὑπὸ δύο συγγραφέων ὁμωνύμων.

Ἀδαῖος καὶ Ἀδδαῖος. Μακεδών, ἀρχηγὸς τῶν μισθωτῶν τοῦ Φιλίππου.

Ἀδαῖος. Χιλίαρχος ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (Ἀρριαν.)

Ἀδαΐ Σέρ. Συροχαλδαῖος ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Σέρτ, Νεστοριανὸς τὸ δόγμα, θανατωθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τοὺς διωγμούς των ἐναντίον τῶν Συροχαλδαίων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Μεγάλου πολέμου. Συνέγραψε τρίτομον ἱστορίαν Χαλδείας καὶ Ἀσσυρίας.

Ἀδᾶ - καλέ. Νησὶς ἐν τῷ Δουνάβει, (*Ἀδᾶ-καλὲ* σημαίνει τουρκιστὶ Φρούριον τῆς νήσου) παρὰ τὸ σημεῖον τῆς συναντήσεως τῶν παλαιῶν συνόρων Οὐγγαρίας, Ρουμανίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, ἀπέναντι τῆς τέως οὐγγρικῆς, ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Δουνάβεως κειμένης πόλεως Ὄρσοβας (παλαιᾶς Ὄρσοβας). Οὐγγριστὶ ἡ νῆσος καλεῖται Νέα - Ὄρσοβα.

Ἡ νησὶς ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ τὰς κατακτητικὰς αὐτῶν ἐπιδρομάς. Τὸ 1716 ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, εἰς οὓς καὶ παρεχωρήθη διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1718. Τότε δὲ ὠχυρώθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Λεοπόλδου τοῦ Α', ὅστις ἀνήγειρεν ἐπὶ τῆς νησίδος φρούριον ἐνισχυθὲν ἐπὶ Καρόλου τοῦ ΣΤ'. Τὸ 1738 οἱ Τοῦρκοι ἐπολιόρκησαν ἐπὶ ἑβδομάδας τὴν νῆσον, παραδοθεῖσαν τὴν 15 Αὐγούστου διὰ συνθηκολογήσεως. Τὸ 1790 ἀνεκτήθη ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης τοῦ Σιστοβίου τὸ Ἀδᾶ - καλὲ παρεχωρήθη ἐκ νέου εἰς τοὺς Τούρκους.

Κατὰ πληροφορίας ἀναφερομένας ὑπὸ Τούρκων ἱστορικῶν, οἱ Σέρβοι ἐφόνευσαν τὸν Τοῦρκον φρούραρχον τῆς νήσου κατὰ τὴν σερβικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1816. Ὁ ἀδελφός του ὅμως κλεισθεὶς ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς νήσου ἀντέστη καὶ κατώρθωσε μάλιστα νὰ καταλάβῃ ἐπικαίρους θέσεις τῶν περιχώρων. Βραδύτερον ὁ ἴδιος Τοῦρκος στρατιωτικὸς ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου, ἀλλὰ τῇ μεσολαβήσει τοῦ Βελῆ πασσᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ Τεπελενλῆ (ὀρθότερον *Τεπεδελενλῆ*), ἀποσταλέντος τότε εἰς Σερβίαν, ἐδήλωσεν ὑποταγήν. Ἔκτοτε ἡ νῆσος παρέμεινεν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ὑπαγομένη ὡς δῆμος εἰς τὴν διοίκησιν Βιδδινίου (σήμερον βουλγαρικοῦ).

Τὸ 1867, ὅτε ἡ Σερβία, ἐπωφελουμένη τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Κρήτης, ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε τὴν ἐκκένωσιν ὅλων τῶν ὑπὸ τουρκικῶν φρουρῶν κατεχομένων φρουρίων, ἡ Τουρκία κατώρθωσε τῇ συγκαταθέσει τῆς Αὐστρίας νὰ διατηρήσῃ τὴν τουρκικὴν φρουρὰν καὶ κυριαρχίαν εἰς Ἀδᾶ-καλέ.

Μετὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877—78 ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου (ἄρθρον 3ον) τῆς 3ης Μαρτίου 1878 ὥριζεν, ὅτι τὸ Ἀδᾶ-καλὲ θέλει ἐκκενωθῆ καὶ κατεδαφισθῆ. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐπακολουθησάσῃ Βερολινείῳ συνθήκῃ ἐλησμονήθη νὰ γίνῃ μνεία τοῦ Ἀδᾶ - καλέ, οὕτως ὥστε σιωπηρῶς ἀποκατέστη ἐπὶ τῆς νήσου ἡ τουρκικὴ κυριαρχία, ἂν καὶ οἱ Οὖγγροι βαθμιαίως ἤρχισαν νὰ θεωρῶσιν αὐτὴν Οὐγγρικήν. Τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν τοῦ Μπροκχάους ἀναφέρει τὸ Ἀδὰ - καλὲ ὡς Οὐγγρικόν. Εἰς τὴν ἐπίσημον ὅμως ἐπετηρίδα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐσημειοῦτο πάντοτε τὸ ὄνομα Τούρκου ὑποδιοικητοῦ (καϊμακάμη τοῦ Ἀδᾶ - καλέ).

Τὸ 1908, κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος, οἱ Νεότουρκοι, θέλοντες νὰ ἐπιδείξουν ἔτι μᾶλλον τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Τουρκίας ἐπὶ τῆς ἐν τῷ Δουνάβει πολὺ μακρὰν τῶν συνόρων αὐτῆς μεμονωμένης νησῖδος, εἰσήγαγον πρωτοβάθμιον ἐκλογέα ἐκ τοῦ *δήμου* Ἀδᾶ - καλὲ εἰς τὴν ἐκλογικὴν περιφέρειαν Κωνσταντινουπόλεως. Τοῦτο ἀπήρεσεν εἰς τὴν Αὐστρουγγαρίαν, ἥτις ἔκτοτε ἐκαραδόκει εὐκαιρίαν πρὸς ὁριστικὴν κατάληψιν τῆς νήσου. Τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ὅτε ἡ μὲν Τουρκία, βασιζομένη ἐπὶ τῶν μετὰ τῆς Αὐστροουγγαρίας συμμαχικῶν δεσμῶν, ἐπεχείρησε ν' ἀποστείλῃ εἰς Ἀδᾶ - καλὲ δήμαρχον, ἡ δὲ Οὐγγαρία ἀπέστειλεν εἰς τὴν νῆσον μικρὸν στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα καὶ κατέλαβεν αὐτὴν ἐκδιώξασα τὸν ἐκεῖ εὑρεθέντα Τοῦρκον δημαρχιακὸν πάρεδρον καὶ ἀπαγορεύσασα τὴν εἴσοδον τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀποσταλέντος τούρκου δημάρχου. Ἔκτοτε τὸ ζήτημα τῆς νήσου παρέμενεν ἐκκρεμές, τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἀντιποιουμένης τὴν κυριαρχίαν τῆς νήσου ἔστω καὶ ὡς ἁπλῆς ἀναμνήσεως τῶν παλαιῶν μεγαλείων της.

Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Γερμανίας καὶ τῶν συμμάχων της τὴν νῆσον διεξεδίκησαν οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ρουμάνοι. Σήμερον ἡ νῆσος εἶναι ρουμανική.

Ἔχει 3,000 περίπου κατοίκους, ὧν τινες Τοῦρκοι, καὶ ἐχρησίμευεν ὡς τόπος ἀναψυχῆς καὶ ἐκδρομῶν ἐκ τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, κυρίως δὲ ὡς κέντρον λαθρεμπορίου καπνοῦ. Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἀδάκτυλος· ὁ στερούμενος δακτύλων. Λέγεται ἐπὶ ζῴων ἐστερημένων δακτύλων (ἀδάκτυλα) καὶ ἐνίων μαλακοστράκων, ὧν αἱ ὀπίσθιαι ἀποφύσεις ἀμοιροῦσιν ἀκρονυχίων.

ἄδακρυς, καὶ ἀδάκρυτος· 1) ὁ μὴ δακρύων, ὁ μὴ χύνων δάκρυα, ὁ μὴ κλαίων· *ἀδάκρυτα* βλέφαρα· ἔμεινε *ἀδάκρυτος* στὸ θάνατο τῆς γυναίκας του· — ὄμματα. 2) ὁ μὴ κλαιόμενος: «*ἀδάκρυτος* πότμος = θάνατος (Σοφοκλ. Ἀντιγ. 881) διὰ τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἐδάκρυσε: *ἀδάκρυτος* συμφορὰ κτλ. 3) ὁ μὴ προξενῶν δάκρυα: —πόλεμος, —νίκη κτλ. ***Ἄδακρυς πόλεμος***· ἀρχαία παροιμία λεγομένη ἐπὶ ἀνθρώπων ἐπιτυγχανόντων τι ἀκόπως καὶ οἱονεὶ «*ἀβρόχοις ποσί*», ἀντιστοιχεῖ δὲ πρὸς τὸ δημῶδες «καὶ τὴν πίττα ὁλάκερη καὶ τὸ σκύλο χορτᾶτο».—Ἐπιρρήματα. ***ἀδακρύτως, ἀδακρύως, ἀδάκρυτα, ἀδακρυτί,***=ἀθρηνί, ἀνοιμωκτί, ἀκλαυστί, ἄνευ δακρύων, χωρὶς δάκρυα, ἄκλαυτα.

Ἀδάλ. Χώρα τῆς ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, μεταξὺ τῆς Ἀβησσυνίας καὶ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἐκτεινομένη πέραν καὶ νοτίως τῆς Μασσάουας μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Γουαρδαφουΐ. Ἡ χώρα αὕτη δὲν ἔχει ἐξερευνηθῆ ἐπαρκῶς, καὶ ὅμως τυγχάνει ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα ἀπὸ γεωλογικῆς ἀπόψεως λόγῳ τοῦ ἡφαιστειογενοῦς ἐδάφους της. Καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀδάλ, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν, τὸ ἔδαφος ἔχει ὑποστῆ μεγάλην καθίζησιν, κατελθὸν εἴς τινα μέρη κάτω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Γερμανὸς περιηγητής, ὁ δρ Σρίμπερ, ἐπισκεφθεὶς τὸ Ἀδὰλ περιέγραψε περίεργόν τι φαινόμενον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν. Κῶνοι ἀπὸ λάσπην ἀνακύπτουν εἰς ὕψος μέχρι τριῶν μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἐκπέμποντες ἐκ τῆς κορυφῆς καπνὸν καὶ ἐνίοτε φλόγας καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι τὸ ἔδαφος βράζει. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξακολουθεῖ μέχρις ὅτου ἡ πεδιὰς καλυφθῇ ἐντελῶς ὑπὸ τῶν ὑδάτων. Μετὰ τὴν περίοδον τῶν βροχῶν τὸ ὕδωρ ἐξατμίζεται καὶ ἀφίνει ἐπὶ τοῦ ἐδάφους στρῶμα πάχους πολλῶν ἑκατοστομέτρων ἐκ σκληροῦ σπυρωτοῦ ἅλατος.

Τὸ Ἀδὰλ κατοικεῖται ὑπὸ τριῶν φυλῶν, τῶν Δανακίλ, τῶν Ταλτὰλ καὶ τῶν Σόχος, νομάδων κατὰ τὸ πλεῖστον, αἵτινες ἀποζοῦν ἐκ τῆς ἁλιείας καὶ τῆς κτηνοτροφίας. Ἡ Ἄουσα εἶνε ἡ μόνη ἀξιόλογος μεσογειακὴ πόλις, ὡς εὑρισκομένη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν διασχίζουν τὰ καραβάνια. Τὸ Ἀδὰλ εἶχεν ἀποκτήσει σχετικὴν σπουδαιότητα κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα, ὁπότε οἱ Ἄραβες κατέστησαν τὴν χώραν αὐτοκρατορίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ζεϊλά. Ἡ αὐτοκρατορία αὐτὴ κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ἀβησσυνῶν τῇ συνδρομῇ τῶν Πορτογάλλων. Ἡ ὁμιλουμένη εἰς τὸ Ἀδὰλ γλῶσσα εἶνε μῖγμα ποικίλων ἰδιωμάτων εἰς τὸ ὁποῖον ἐπικρατεῖ ἡ ἀραβική.

Ἀδαλάρδος, Ἀββᾶς. (Adalhard). Περίφημος φράγκος μοναχός, ἀνεψιὸς τοῦ Πιπίνου τοῦ Μικροῦ (Pépin le Bréf) καὶ ἐξάδελφος τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὅστις τὸν διώρισεν ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὴν ἐν Ρώμῃ ἐν ἔτει 809 συνελθοῦσαν Σύνοδον. Ὁ Ἀδαλάρδος συνέγραψε πεντήκοντα δύο «Θρησκευτικὰς ὁμιλίας», εἰς τὰς ὁποίας διεκήρυττεν ὅτι εὐγενεῖς καὶ ὄχλος ὤφειλον νὰ ὑπακούουν ἐξ ἴσου εἰς τοὺς νόμους. Αὐτὸ ἦτο ἐξαιρετικὴ τόλμη διὰ τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ φεουδαρχισμὸς διεῖπε τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα. Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ὁ Εὐήθης (le Débonnaire) ἐξώρισε τὸν Ἀδαλάρδον, ἀλλὰ μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐκ νέου εἰς τὴν αὐλήν του. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀδαλάρδου μόνον ἀποσπάσματά τινα σώζονται.

Ἀδαλβερόν, ὁ ἐξ Ἀρδεννῶν (Adalbéron d'Ardenne). Ἀρχιεπίσκοπος τῶν Ρημῶν τῆς Γαλλίας καὶ καγκελλάριος ἐπὶ Λοθαρίου καὶ Λουδοβίκου 5ου, ἀποθανὼν τὴν 23 Ἰανουαρίου 988 ἢ 989. Ἐπηύξησε καὶ ἐκαλλώπισε τὴν μητρόπολιν, ἐπέβαλε τὴν κοινοβιακὴν ζωὴν εἰς τὰς καλογραίας καὶ μετερρύθμισε τὰ ἀββαεῖα. Ἔστεψε τὸν Οὔγον Καπέτον τὸν Ἰούνιον ἢ Ἰούλιον τοῦ 987 καὶ τὸν υἱόν του Ροβέρτον τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους.

Ἀδαλβερόν, ἢ Ἀσκελέν. (Adalbéron ou Ascelin). Ἐπίσκοπος τοῦ Λάν (Laon) τῆς Γαλλίας καὶ ποιητής, ἀποθανὼν τὴν 19 Ἰουλίου 1030 ἢ 1031. Κατηγορηθεὶς ὅτι εἶχεν ἀθεμίτους σχέσεις μὲ τὴν βασίλισσαν τῆς Γαλλίας Ἔμμαν, ἐκλήθη καὶ ἐλογοδότησεν ἐνώπιον τῆς συνόδου τὴν Ἁγίας Μάκρης. Διεσώθη σατυρικόν τι ποίημά του.

Ἀδαλβέρτος (Adalbert). Βασιλεὺς τῆς Ἰταλίας γεννηθεὶς περὶ τὸ 930 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 968. Ὅτε τὸ 950 ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων Α εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὁ Ἀδαλβέρτος ἐστάλη μετὰ στρατοῦ ἐναντίον του ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ συμβασιλέως του Βερανζέρου Β' (Berenger)· Νικηθεὶς καὶ ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν του κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Φωκᾷ ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Ἀδαλβέρτος, ὁ ἅγιος. (Τὸ ὄνομά του εἰς τὴν Γερμανικὴν σημαίνει εὐγενής). Ἐπίσκοπος τῆς Πράγας. Ἐγεννήθη περὶ τὸ 958 καὶ ἀπέθανε δολοφονηθεὶς τὸ 997. Ὁ πατήρ του ἦτο πρίγκηψ τῆς Βοημίας καὶ ὁ Ἀδαλβέρτος ἔλαβε κατὰ τὴν γέννησίν του τὸ τσεχικὸν ὄνομα Βόγτεχ, ἀλλ' ὅταν τὸ 972, καὶ ἀφ' οὗ ἐσπούδασε ἐν Μαγδεβούργῳ τὴν θεολογίαν, ἐχειροτονήθη ἱερεύς, ἤλλαξε τὸ ὄνομά του λαβὼν τὸ τοῦ φίλου του ἀρχιεπισκόπου Ἀδαλβέρτου, ὅστις καὶ τὸν ἐχειροτόνησε. Ἐπιστρέψας εἰς Βοημίαν ἐγένετο ἐπίσκοπος τῆς χώρας ταύτης. Ἦτο ἀγαθὸς καὶ φιλόπτωχος. Ἔγινε δημοφιλὴς εἰς τὴν Βοημίαν καὶ Οὐγγαρίαν ὅπου περιώδευε κηρύττων τὸ Εὐαγγέλιον. Κατά τινα τῶν περιοδειῶν του ἐβάπτισε τὸν υἱὸν τοῦ πρώτου χριστιανοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Στεφάνου, (984) ὅστις καὶ ἀνηγορεύθη μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ πρῶτος ἅγιος τῶν Βασιλέων.

Ἀπέκτησε πολλοὺς ἐχθροὺς προσπαθῶν νὰ ἐξαλείψῃ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς ἀθεΐας ἐκ τῆς χώρας του. Εἰς Πρωσσίαν τὸ κήρυγμά του συνήντησε μεγάλην ἀντίστασιν ἐκ μέρους τῶν εἰδωλολατρῶν, καὶ τὸ 997 ἐφονεύθη ὑπὸ ἱερέων τῆς εἰδωλολατρείας, ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλσους τῆς Ρομόβ. Ὁ φίλος του βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Βολεσλαῦος ἀπήτησε τὸ σῶμα του καὶ τὸ ἐνεταφίασε μετὰ μεγάλων τιμῶν ἐν τῷ καθεδρικῷ ναῷ τοῦ Γνιέζνο. Ὁ τάφος του ἐγένετο προσκύνημα καὶ ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἀνεκήρυξε τοῦτον ἅγιον. Ἡ μνήμη του τιμᾶται παρὰ τῶν Καθολικῶν τὴν 23 Ἀπριλίου.

Ἀδαλβέρτος ὁ Α' (Adalbert). Μαρκήσιος τῆς Λούκας καὶ δοὺξ τῆς Τοσκάνης ἀπὸ τοῦ 847 μέχρι τοῦ 890. Ὑπερήσπισε τὸν Καρλομᾶνον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ.

Ἀδαλβέρτος Β' (Adalbert). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου καὶ δοὺξ τῆς Τοσκάνης ἀπὸ τοῦ 890 μέχρι τοῦ 917. Διεξήγαγε μακροὺς ἀγῶνας κατὰ τοῦ δουκὸς τοῦ Σπολέτου Γουΐδου καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Γερμανίας Ἀρνόλφου.

Ἀδαλβέρτος (Adalbert) Ἐρρῖκος,—Γουλιέλμος. Πρῶσσος πρίγκιψ, γεννηθεὶς τῷ 1811 καὶ θανὼν τῷ 1873. Ἦτο υἱὸς τοῦ πρίγκηπος Φρειδερίκου—Γουλιέλμου— Καρόλου καὶ πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ αὐτοκράτορος Γουλιέλμου τοῦ 1ου. Τῷ 1843 ἀπέκτησε τὸν βαθμὸν τοῦ ναυάρχου ἀφοῦ προηγουμένως ἐταξείδευσε πολύ. Ἔκτοτε ἠσχολήθη μὲ τὸ πρωσσικὸν ναυτικόν, ἀλλὰ δὲν ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τοὺς πολέμους οὓς διεξήγαγεν ἡ πατρίς του κατὰ τῆς Δανίας καὶ τῆς Αὐστρίας.

Ἀδαλβέρτος (Adalbert). Μαρκήσιος τῆς Ἰβρίας ἀποθανὼν τῷ 925. Ἐκάλεσε δὶς τοὺς Γάλλους εἰς Ἰταλίαν, τῷ 899 καὶ τῷ 921, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ καταβάλῃ τὸν Βασιλέα τῆς Ἰταλίας Βερανζέρον τὸν Αον, τὸν ὁποῖον διεδέχθη ὁ υἱός του Ἀδαλβέρτου καὶ τῆς Γιβέλας Ἀδαλβέρτος ὁ Βος.

Ἀδαλβέρτος. Ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἀμβούργου

Digitized by Google

καὶ τῆς Βρέμης κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα, γεννηθεὶς περὶ τὸ ἔτος 1000 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὸ Γοσλὰρ τῷ 1072. Κατήγετο ἀπὸ παλαιὰν ἀριστοκρατικὴν οἰκογένειαν τῆς Σαξωνίας. Τῷ 1045 ὁ αὐτοκράτωρ Ἐρρῖκος ὁ Γ' τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Ἀμβούργου, ἡ ὁποία περιελάμβανε τότε ὅλην τὴν βόρειον Εὐρώπην. Ὁ Πάπας Λέων Θ', πλησίον τοῦ ὁποίου εἶχε συνοδεύσει τὸν Ἐρρῖκον Γ', τὸν διώρισεν ἔξαρχον τοῦ Βορρᾶ (1053). Μετ' οὐ πολὺ ὁ Ἀδαλβέρτος ἀπέκτησε τοιαύτην ἰσχύν, ὥστε τοῦ ἀπεδόθη τὸ σχέδιον τῆς ἀποσπάσεως ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας μιᾶς εὐρείας ἐκκλησιαστικῆς περιφερείας τοῦ Βορρᾶ, τῆς ὁποίας θὰ ἀνεκηρύσσετο πατριάρχης, ἀλλὰ τὸν ἠμπόδισαν οἱ Σκανδιναυοί. Τῷ 1063 ἀνέλαβε τὴν κηδεμονίαν τοῦ νεαροῦ Ἐρρίκου Δ' καὶ κατέστη ὁ πραγματικὸς ἡγεμὼν τῆς Γερμανίας. Διὰ νὰ ἑδραιώσῃ ἔτι πλέον τὴν ἰσχύν του, ἀνεκήρυξεν ἐνήλικον τὸν νέον πρίγκηπα εἰς τὸ Βόρμς, τῷ 1065. Ἀλλ' οἱ ἐπίσκοποι τῆς Μαγεντίας καὶ τῆς Κολωνίας, ἐξεγείραντες καὶ τοὺς Γερμανοὺς ἡγεμόνας, ἐπέτυχον τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἐκ τῆς αὐλῆς (1066). Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ἀμβοῦργον ἡ πόλις εἶχεν ἤδη καεῖ ὑπὸ τῶν Βένδων Σλαύων, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἐπανέλθει εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν. Τῷ 1069 κατώρθωσε νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Δ' ἐπιρροήν του καὶ ἦτο πανίσχυρος ὅτε ἀπέθανε κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῆς Γερμανίας

Ἀδαλβέρτος. Ἐπίσκοπος τῆς Μαγεντίας, ἀποθανὼν τὸ 1137. Ἐξ εὐγενῶν ἕλκων τὸ γένος, ἀπήλαυε τῆς εὐνοίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου τοῦ Β'. Ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἔλαβε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Μαγεντίας καὶ τὸ τοῦ ἀρχικαγκελλαρίου τῆς ἐπικρατείας, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πάπα καὶ ἐναντίον τοῦ Αὐτοκράτορος. Συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν συμβιβαστικὴν λύσιν τῆς μεταξὺ τοῦ πάπα καὶ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος διαφορᾶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀπονομῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωμάτων. Ἀλλὰ δὲν ἔμεινεν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς ἐπελθούσης συμφωνίας, ὅτε δὲ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ Λοθάριος, μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τούτου μεγαλειτέρας παραχωρήσεις, προσεπάθησε νὰ διεγείρῃ ἐμφύλιον πόλεμον, ἀλλ' ἀπέτυχε.

Ἀδαλγίζ (Adalgise). Υἱὸς τοῦ Διδιέ, βασιλεὺς τῶν Νορμανδῶν. Ὁ Καρλομάγνος κατέλαβε τὸ 774 τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του Παυίαν. Ὁ Ἀδαλγὶζ κατέφυγε τότε παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι τοῦ Βυζαντίου Λέοντι τῷ Ἰσαύρῳ ὅστις τὸν ὑπεδέχθη καὶ τῷ ἀπένειμε τὸν τίτλον πατρικίου καὶ βασιλέως. Εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης ὁ Ἀδαλγὶζ ἤλλαξε τὸ ὄνομά του καὶ ἐκλήθη Θεόδοτος. Ὁ Λέων ἐφάνη πρόθυμος νὰ ὑποστηρίξῃ τὸν προστατευόμενόν του εἰς ἀνάκτησιν τοῦ θρόνου του. Συμμαχήσας μετὰ τῶν Ἰταλῶν ἡγεμόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀδαλγίζ, ἔστειλε στρατεύματα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τελευταίου ἐναντίον τοῦ Καρλομάγνου. Ἀλλ' οὗτος, εἰδοποιηθεὶς ἐγκαίρως ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ περὶ τῆς συναφθείσης συμμαχίας καὶ προετοιμασθεὶς ἀντιμετώπισε ταύτην ἐπιτυχῶς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος, ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ΣΤ', εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Καρλομάγνος εἶχεν ἀρνηθῆ τὴν χεῖρα τῆς θυγατρός του Ροθρούδης, ἔστειλε πάλιν τὸν ἔκπτωτον βασιλέα ἐναντίον τῆς Ἰταλίας. Εἰς τὴν μάχην τὴν συναφθεῖσαν ἐν τῇ Βορείῳ Ἰταλίᾳ ὁ Ἀδαλγὶζ ἐφονεύθη καὶ ὁ στρατός του ἐνικήθη.

Ἀδαλῆ. Χωρίον τῆς κοινότητος Ζουμπάτων τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης· κάτοικοι 477.

Ἀδαλῖται. Λέξις ἀραβικὴ σημαίνουσα ὀπαδὸς τοῦ δικαίου. Ἐν τῇ μωαμεθανικῇ ἱστορίᾳ ὄνομα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀλῆ.

Ἀδαλοάλδ (Adaloald). Λομβαρδὸς Βασιλεὺς γεννηθεὶς τὸ 603 μ. Χ. καὶ ἀποθανὼν τὸ 629. Καίτοι, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν παρατιθεμένων χρονολογιῶν, ἔζησε πολὺ ὀλίγον, τοῦ ἐδόθη εὐκαιρία νὰ βασιλεύσῃ ἐπ' ἀρκετόν, διότι ζῶντος τοῦ πατρός του ἐβασίλευσε μετ' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβασίλευσε μόνος ἐπὶ 11 ὁλόκληρα ἔτη. Φύσει ὅμως ἄβουλος καὶ ἐπιπόλαιος ὄχι μόνον δὲν ἔπραξεν ἀξιόλογόν τι διαρκούσης τῆς βασιλείας του, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐκυβέρνησε τὴν χώραν του τόσον ἀδεξίως, ὥστε ἐγένετο πρόξενος ἐμφυλίων σπαραγμῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του, καὶ πρὸ τῆς ἐνηλικιώσεως αὐτοῦ, ἐβασίλευσεν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῆς μητρός του Θεοδελίνδης. Ἡ τελευταία αὕτη ἦτο καθολική, εἶχε δὲ ἐνισχύσει δι' ὅλης τῆς ἐπιρροῆς της τοὺς μοναχούς, τὰς μονὰς καὶ τὰς καθολικὰς οἰκογενείας πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τῶν κυριωτέρων Λομβαρδῶν ἀρχηγῶν οἵτινες εἶχον ἀσπασθῆ τὸν ἀριανισμόν. Ὅταν ἀπέθανεν ἡ Θεοδελίνδη, οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι ἐστασίασαν κατὰ τοῦ Ἀδαλοάλδ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀκολουθήσει τὴν αὐτὴν μὲ τὴν μητέρα του τακτικήν, μετὰ μεγαλυτέρας μάλιστα φανατικότητος. Πρὸς καταστολὴν τῆς στάσεως ταύτης ὁ Ἀδαλοάλδ ἐθανάτωσε δώδεκα ἐκ τῶν ἐπαναστατησάντων ἀρχηγῶν, ἀλλὰ τοῦτο ἐξώργισε τόσον πολὺ τοὺς ἐπιζήσαντας, ὥστε ἐξεθρόνισαν αὐτόν, ἀνεκήρυξαν δὲ ὡς βασιλέα τὸν Ἀριβάλδον, σύζυγον τῆς ἀδελφῆς του καὶ ἀριανόν. Ὁ ἔξαρχος τῆς Ραβέννης Ἰσαὰκ ἐπεχείρησε νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀδαλοάλδ, ἀλλ' ὁ θάνατος τούτου, πρὸ πολλοῦ ἤδη παράφρονος, ἔθεσε τέρμα εἰς τὸν πόλεμον, καὶ βασιλεὺς τῶν Λομβαρδῶν ἐξηκολούθησε νὰ μένῃ ὁ Ἀριβάλδος.

Ἀδαλσένδη, Ἁγία (Adalseinde. Λέξις ἡ ὁποία εἰς τὴν σκανδιναυϊκὴν γλῶσσαν σημαίνει: εὐγενικὴ νεᾶνις.) Παρθένος, ἀκμάσασα κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα καὶ τῆς ὁποίας τὴν μνήμην τιμοῦν ἐν Ὁλλανδίᾳ τὴν 24 Δεκεμβρίου.

ΑΔΑΜ Ο ΠΡΩΤΟΠΛΑΣΤΟΣ

Γραφαὶ καὶ Παραδόσεις.

Κατὰ τὰς Γραφὰς ἡ ὀνομασία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου. Σημαίνει γήϊνος κατὰ Φίλωνα, γηγενὴς κατὰ Εὐσέβιον, κατὰ δὲ τὸν Ἰώσηπον (Ἄδαμος-ου)=«... πυρρός· ἐπειδήπερ ἀπὸ τῆς πυρρᾶς γῆς φυραθείσης ἐγεγόνει» (Ἰωσ. Ἀρχ. I. 34). Ἡ θεωρία δὲ αὕτη συμφωνεῖ πρὸς τὸ 7ον ἐδάφιον τοῦ β' κεφαλαίου τῆς Γενέσεως «καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς». Adamah σημαίνει εἰς τὴν ἑβραϊκὴν χῶμα· ἀλλὰ καὶ adom ἢ edom σημαίνει ἐρυθρός, ὁ δὲ Gesenius ὑποστηρίζει τὴν γνώμην τοῦ Ἰωσήπου φέρων ὡς ἐπιχείρημα ὅτι οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ αἰγυπτιακὰ μνημεῖα εἶναι χρωματισμένοι ἐρυθροί. Ἡ λέξις εὑρίσκεται καὶ εἰς τὴν ἀραβικήν, τὴν αἰθιοπικὴν καὶ ἴσως εἰς τὴν ἀσσυριακήν, τείνει δὲ νὰ καταδείξῃ ὅτι ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἐκ λαοῦ ἐρυθροδέρμου. Πιθανὸν ὅτι ἡ λέξις adom ἢ edom εἶναι ἄλλος τύπος τῆς λέξεως adam· ἡ θεωρία ὅμως τοῦ Ἰωσήπου καὶ τοῦ Gesenius γενικῶς δὲν εἶναι παραδεκτή, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ὑπάρχουν ἱκανὰ στοιχεῖα πρὸς ἀπόκρουσίν της. Ὁ Dillmann σχετίζει τὴν λέξιν adam πρὸς αἰθιοπικὴν ρίζαν σημαίνουσαν εὐχάριστος, ἢ πρὸς ἀραβικὴν σημαίνουσαν κοινωνικός. Κατὰ τὸν Nöldeke, adam παρουσιάζεται εἰς τὴν ἀραβικὴν ὡς anam. Ὁ Fried Delitzsch λέγει ὅτι καὶ αἱ δύο λέξεις περιέχουν τὴν ἰδέαν τῆς γεωργίας. Ἡ ἐξήγησις εἶναι ἀμφίβολος, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀνάρμοστος, διότι περιέχει τὴν ἰδέαν τῆς γῆς ἐξ ἧς ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπος, καὶ εἰς ἣν ἐπιστρέφει, θνήσκων. Κατ' ἄλλην γνώμην, adam παράγεται ἐκ τῆς αὐτῆς ρίζης μὲ τὸ ἀσσυριακὸν adamu καὶ σημαίνει δημιούργημα, πλάσμα, ἢ ἴσως καὶ πλάστης ἢ δημιουργός.

Τὸ ὄνομα Ἀδὰμ δὲν ἦτο ἀρχικῶς κύριον ὄνομα ἀλλὰ προσηγορικόν, δηλοῦν εἴτε γενικῶς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἢ κάποτε τὸν ἄνδρα πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῆς γυναικός, ἢ καὶ ἁπλῶς ἀνθρώπινον ὄν. Εἰς τὸ Γεν. δ': 25 καὶ ε': 3-5 παρουσιάζεται ὡς κύριον ὄνομα, εἰς δὲ τὸ γ': 22 «καὶ ἔκαμε κύριος ὁ Θεὸς εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ εἰς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ χιτῶνας δερματίνους» τὸ adam τοῦ πρωτοτύπου πρέπει, κατὰ τὸν Μπέννετ, νὰ μεταφρασθῇ *εἰς τὸν ἄνθρωπον* καὶ ὄχι *εἰς τὸν Ἀδάμ*, καθὼς καὶ εἰς τὰ ἐδάφια τὰ διηγούμενα τὰ τῆς δημιουργίας καὶ πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ δημιουργία

Ἀδὰμ λοιπὸν εἶναι κατὰ τὰς Γραφὰς ὁ πρῶτος δημιουργηθεὶς ἄνθρωπος. Εἰς τὴν Γένεσιν γίνεται ἀφήγησις τῆς πλάσεώς του κατὰ δύο τρόπους σχεδὸν ριζικῶς διαφέροντας. Εἰς τὸ α' κεφάλαιον ἐδημιούργησεν ὁ Θεὸς μετὰ τὸ φῶς, τὸ στερέωμα, ξηρὰν καὶ θάλασσαν, φυτά, οὐράνια σώματα, ἰχθῦς καὶ πτηνά, ζῶα, τελευταῖον δὲ ὅλων ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπον: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν πτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἑρπετῶν τῶν ἑρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς» (Γεν. α' 26—27). Κατὰ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται τελευταῖος, εἶναι ἡ συμπλήρωσις τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὸ ὁποῖον οὗτος ἀνεπαύθη. Ἡ ἀφήγησις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶναι μεμετρημένη, ξηρὰ σχεδόν, παρατάσσουσα ἁπλῶς κατὰ σειρὰν τὰ γεγονότα τῆς κοσμογονίας. Ἡ εἰς τὸ β' κεφάλαιον ἀφήγησις ἔχει ἄλλην ὅλως μορφήν. Ἐδῶ ἡ προσοχὴ ἐφιστᾶται ἐπὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τάξις δὲ τῆς ὅλης κοσμογονίας οὐδόλως συμφωνεῖ μὲ τὴν τοῦ πρώτου κεφαλαίου. Ἐδῶ μετὰ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν δημιουργεῖται ὁ ἄνθρωπος καὶ κατόπιν τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα καὶ τελευταῖον ἡ γυνή: «ᾗ ἡμέρᾳ ἐποίησε κύριος ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι. οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι αὐτήν, πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν· καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολὰς καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον ὃν ἔπλασε» (Γεν. β' 46—8.)

Εἶναι καταφανέστατον ὅτι ὁ ἀφηγούμενος δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν τοῦ πρώτου κεφαλαίου. Διαφέρουν κατὰ τὸ ὕφος — τοῦ δευτέρου εἶναι ποιητικώτατον, ἐλαφρόν, ἀφελὲς — διαφέρουν εἰς τὴν ἔκφρασιν, καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν σειρὰν τῆς κοσμογονίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μορφὴν ἣν εἶχον τὰ ὄντα. Ὁ πρῶτος λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα αὐτοῦ. Ὁ δεύτερος δὲν ἀναφέρει τοιοῦτόν τι, ἀλλὰ φέρει τὸν Θεὸν πλάττοντα ἐκ χώματος τὸν ἄνθρωπον καὶ μετ' αὐτὸν τὰ ζῷα. Ταῦτα δέ, κατὰ περιεργοτάτην ὅλως καὶ ἀφελεστάτην γνώμην, ἐδημιουργήθησαν διὰ νὰ γίνουν σύντροφοι τοῦ ἀνδρός: «Καὶ εἶπε κύριος ὁ Θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν. καὶ ἔπλασεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά. καὶ πᾶν ὃ ἂν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ. καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ, τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὑρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ». (Γεν. β', 18-20). Καὶ τότε ὁ Θεὸς ἔπλασεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ, ἀφοῦ ἐπέβαλεν εἰς αὐτὸν ἔκστασιν, τὴν γυναῖκα «καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ. καὶ εἶπεν Ἀδάμ, τοῦτο νῦν ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου. αὕτη κληθήσεται γυνὴ (ἀνδρὶς) ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὕτη ἐλήφθη». (Ἡ ἑβραϊκὴ λέξις isha, τὸ θηλυκὸν τοῦ ish, ἀνήρ, δὲν ἀποδίδεται μὲ τὴν λέξιν *γυνή*· διὰ τοῦτο ὁ Σύμμαχος εἰς τὴν μετάφρασίν του, ἔχει σχηματίσει τὴν λέξιν *ἀνδρίς*, ἡ Βουλγάτα γράφει virago ἐκ τοῦ vir, ὁ δὲ Λούθηρος Männin ἐκ τοῦ Man). Ἡ ἀναφώνησις τοῦ Ἀδάμ: «τοῦτο νῦν...» δεικνύει τὴν εὐχαρίστησίν του ἐπὶ τῇ εὑρέσει τῆς καταλλήλου δι' αὐτὸν συντρόφου, διότι μεταξὺ τῶν ζῴων δὲν εἶχεν εὑρεθῆ. Τὸ ἀναφερόμενον ἐν τῇ βαβυλωνιακῇ περὶ κοσμογονίας παραδόσει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπί τινα καιρὸν ἔζη συνουσιαζόμενος μὲ ζῷα δὲν εὑρίσκει ὑποστήριξιν εἰς τὴν ἑβραϊ-

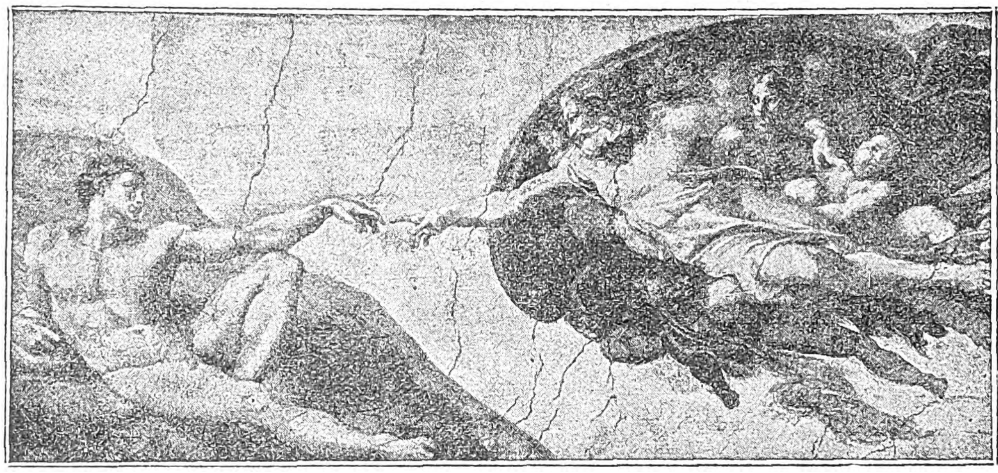

Ὁ πρωτόπλαστος. Ἔργον τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου.

Digitized by Google

κήν· μάλιστα καὶ αὐτὴ ἡ ἰδέα εἶναι ἀποκρουστική. (Λευϊτ. αη΄ 23).

Ἐπίσης δὲν φαίνεται ὅτι ἐγένετο παραδεκτὸν τὸ βαβυλωνιακόν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' ἀρχὰς διφυὴς καὶ ἀργότερον διεκρίθησαν τὰ φῦλα: «Γενέσθαι φησὶ χρόνον ἐν ᾧ τὸ πᾶν σκότος καὶ ὕδωρ εἶναι καὶ ἐν τούτοις ζῶα τερατώδη καὶ ἰδιοφυεῖς τὰς ἰδέας ἔχοντα ζωογονεῖσθαι· ἀνθρώπους γὰρ διπτέρους γεννηθῆναι, ἐνίοτε δὲ καὶ τετραπτέρους καὶ διπροσώπους, καὶ σῶμα μὲν ἔχοντας ἕν, κεφαλὰς δὲ δύο, ἀνδρείαν τε καὶ γυναικείαν καὶ αἰδοῖα δὲ δισσά, ἄρρεν καὶ θῆλυ». (Βηρωσσός· ἐν Müller, Fragmenta Hist Graec. II 497). Ἐν τούτοις ὁ Rashi (Rabbi Shelomoh Yizhaki) ἀναφέρει ὅτι ἡ ἰδέα αὐτὴ εὑρίσκετο ἐν τῇ Ἀγαδά, πρό τινων δὲ ἐτῶν τὸ ζήτημα ἀνεκινήθη ὑπὸ τοῦ Schwally (Archiv für Religionswissenschaft). Στηρίζουν δὲ τὴν ἰδέαν των ταύτην ἐπὶ τοῦ α΄: 27 τῆς Γενέσεως: «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς». Ὁ γράψας ὅμως τὸ πρῶτον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως δὲν φαίνεται ὅτι ἠδύνατο νὰ παραδεχθῇ ἀνεξελέγκτους τὰς παραδόσεις, ὅπως δὲ δὲν ἀναφέρει τὸ χῶμα ἐξ οὗ ἐπλάσθη ὁ Ἀδάμ, τὴν πλευρὰν ἐξ ἧς ἐπλάσθη ἡ γυνή, τὸν κῆπον τῆς Ἐδέμ, τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν καὶ τὸν ὄφιν, οὕτω παρέλιπε ἢ τοὐλάχιστον δὲν ὑπεστήριξε τὸ διφυὲς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν παράδοσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν συνεβιβάζετο οὔτε μὲ τὴν σοβαρότητα καὶ ἐπιστημονικότητα τοῦ ὅλου κεφαλαίου οὔτε μὲ τὰ προηγουμένως λεχθέντα περὶ δημιουργίας τῶν ζώων. Τὸ δὲ «κατ' εἰκόνα ἡμετέραν [καὶ] καθ' ὁμοίωσιν» ἐξηγοῦν διαφοροτρόπως. Ὁ Σύμμαχος οὕτω ἐξηγεῖ τὴν φράσιν: «ἐν εἰκόνι διαφόρῳ ὄρθιον ὁ Θεὸς ἔκτισεν αὐτόν». Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι γνώμη καὶ ἄλλων ἐκτὸς τῆς ἑβραϊκῆς παραδόσεως.

..Pronaque quum spectent animalia caetera terram,
Os homini sublime dedit; caelumque videre
Iussit, et erectos ad sidera tollere vultus».

(Ὀβιδ. Μεταμ. I 77 καὶ ἑξ.)

(καὶ ἐνῷ τὰ λοιπὰ ζῷα βλέπουν πρηνῆ τὴν γῆν, εἰς τὸν ἄνθρωπον ἔδωκε πρόσωπον ὑψηλὸν· εἰς τὸν οὐρανὸν νὰ βλέπῃ διέταξε, καὶ ὄρθιος πρὸς τὰ ἄστρα νὰ αἴρῃ τὴν ὄψιν.)

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Γρηγόριος ὁ Νύσσης καὶ πολλοὶ τῶν συγχρόνων ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θεῖον συνίσταται εἰς τὴν ἐπὶ τῶν ζῴων κυριαρχίαν του, ἀλλὰ ὁ Skinner νομίζει ὅτι ἡ φράσις δὲν ἐννοεῖ τοῦτο, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον καθ' ὁμοίωσίν του, ὅμως ἔδωσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπὶ τῶν ζώων κυριαρχίαν δι' ἰδιαιτέρας εὐλογίας, καὶ ὅτι ἡ «*εἰκὼν*» συνίσταται εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων ἥτις τὸν καθιστᾷ καὶ ἀνώτερον των. Καταφαίνεται δὲ τοῦτο εἰς τὸν 8ον ψαλμὸν ἐδ. 5—6:

ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' ἀγγέλους
δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσας αὐτὸν
καὶ κατέστησας αὐτὸν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου
πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ.

Καθὼς καὶ εἰς τὴν Σοφίαν Σειρὰχ ιζ: 3-4 «Καθ' ἑαυτοὺς ἐνέδυσεν αὐτοὺς ἰσχύν, καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἔθηκε τὸν φόβον αὐτοῦ ἐπὶ πάσης σαρκός, καὶ κατακυριεύειν θηρίων καὶ πετεινῶν». Ὁ δὲ Dillman πιστεύει μὲν ὅτι ἡ διαφορὰ ἐννοεῖται πνευματική, ἀλλὰ παραδέχεται ὅτι δυνατὸν νὰ ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ σῶμα, ἐφόσον τοῦτο εἶναι ἡ ἔκφρασις καὶ τὸ ὄργανον τῆς διανοίας καὶ ἀχώριστον ἀπὸ τὰς πνευματικὰς ἰδιότητας. Συμφωνεῖ δὲ κατὰ τοῦτο μὲ τὸν Αὐγουστῖνον: «Jta intelligitur per animum maxime, attestante etiam erecta corporis forma, homo factus ad imaginem et similitudinem Dei» (De gen. cont. Man. I. 17) (Οὕτως ἐννοεῖται μάλιστα διὰ τῆς ψυχῆς, μαρτυρούσης ἐπίσης καὶ τῆς ὀρθίας στάσεως τοῦ σώματος, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ). Οἱ πλεῖστοι τῶν Πατέρων διαστέλλουν *εἰκόνα* καὶ *ὁμοίωσιν*, ἀναφέρουν δὲ τὴν μὲν εἰκόνα εἰς τὴν νοητικὴν καὶ ἠθικὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν δὲ ὁμοίωσιν παραδέχονται ὡς τὸ τέλος, εἰς τὸ ὁποῖον σπεύδει ὁ ἄνθρωπος ἀναπτυσσόμενος καὶ τελειοποιούμενος. «Τὸ μὲν κατ' εἰκόνα τὸ νοερὸν δηλοῖ καὶ αὐτεξούσιον, τὸ δὲ καθ' ὁμοίωσιν τὴν τῆς ἀρετῆς κατὰ τὸ δυνατὸν ὁμοίωσιν» (Ἰω. Δαμασκηνός).

Τὸ πρῶτον πληθυντικὸν πρόσωπον εἰς ὁποῖον ὁμιλεῖ ὁ Θεὸς «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ εἰκόνα ἡμετέραν» ἐγένετο καὶ αὐτὸ θέμα συζητήσεων. Ὁ συγγραφεὺς φέρει τὸν Θεὸν συνεννοούμενον μετ' ἄλλων περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ τελευταίου τῶν ἔργων του, ἐνῷ εἰς τὰ προηγούμενα φαίνεται ἐνεργῶν ὡς ἀπόλυτος κύριος. Ἡ Ἀγαδά, καὶ ἐκ τῶν μεταγενεστέρων ἰδίως ὁ Delitzsch, πιστεύουν ὅτι διὰ τὴν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐζήτησεν ὁ Θεὸς τὴν γνώμην τῆς οὐρανίου του αὐλῆς. Ὁ τελευταῖος μάλιστα νομίζει ὅτι ὄχι ἡ συνεργασία τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ ἡ εὔνοια καὶ συμπάθειά των ζητεῖται. Οἱ Πατέρες βλέπουν ἐν τῷ πληθυντικῷ τούτῳ τὴν ἔκφρασιν τῆς Ἁγίας Τριάδος. Εἰς τὴν ἑβραϊκὴν ὅμως ἡ λέξις Ἐλωΐμ (Θεὸς) εἶναι γενικῶς πληθυντική, ὅθεν ὁ Dillmann καὶ ὁ Perowne ἔχουν τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Θεὸς μέλλων νὰ δημιουργήσῃ τὸ τελειότατον τῶν ἔργων του κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσίν του, μετεχειρίσθη τὸν μεγαλειώδη τοῦτον τρόπον ἐκφράσεως.

Ὁ παράδεισος ἐν Ἐδέμ.

Ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἔθεσεν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, τὸν ὁποῖον εἶχε φυτεύσει ἐν Ἐδὲμ κατ' ἀνατολὰς (τῆς Παλαιστίνης). Τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον τῆς Γενέσεως. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ πρώτου κεφαλαίου φαίνεται ὅτι ἀγνοεῖ τὴν οὐσιώδη ταύτην λεπτομέρειαν. Ὁ Θεὸς εἰς τὸ β΄ 16 δίδει εἰς τὸν Ἀδὰμ τὴν ἄδειαν νὰ φάγῃ ἀπὸ παντὸς δένδρου *ἐν τῷ παραδείσῳ*, ἐκτὸς τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν. Εἰς τὸ α΄ δὲν ὑπάρχουν περιορισμοί, «ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὅ ἐστιν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν» (ἐδ. 29). Ὁ κῆπος οὗτος ἐφυτεύθη μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἀνθρώπου. Ἔκειτο δὲ ἐν Ἐδέμ. Τὸ ὄνομα

Ἀδάμ (Albert Dürer).

καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς θέσεως «κατὰ ἀνατολάς», ὑποδεικνύουν τὴν καταγωγὴν τῆς παραδόσεως ἀνατολικῶς τῆς Παλαιστίνης. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα *Ἐδὲμ* σχετίζεται μὲ τὴν Σουμεριακὴν λέξιν edim σημαίνουσαν πεδιάδα, ἔρημον, καὶ οὕτω ὁρίζεται ἡ μεταξὺ Τίγρητος καὶ Εὐφράτου πεδιὰς ὡς ἡ πρώτη κατοικία τοῦ Ἀδάμ. (Πλειότερα ἴδε εἰς *Ἐδέμ, Παράδεισος*). Αἱ ἄλλαι ἐν τῇ Γραφῇ ἀναφοραὶ τοῦ κήπου τούτου φαίνονται ὅτι στηρίζονται ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῆς Γενέσεως ἐκτὸς τοῦ Ἐζεκιὴλ (κη΄ 13, 14), ὅπου διακρίνονται ἴχνη καὶ ἄλλων μυθολογικῶν παραδόσεων. Ἐπίσης κατὰ τὸν Cheyne παρουσιάζονται τρία αἰνίγματα ἐν τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ τῆς Ἐδέμ: α — ἡ ἀρχικὴ ἱστορία ἀνέφερε δύο δένδρα ἢ ἓν μὲ ἀπηγορευμένον καρπόν; Διότι εἰς τὸ β΄ 9 ἀναφέρονται δύο δένδρα «τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ Παραδείσου, καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι, γνωστὸν καλοῦ καὶ κακοῦ», ἐπίσης εἰς τὸ γ: 22 «καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν· καὶ νῦν μήποτε ἐκτείνῃ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα».

Ἐξ ἄλλου ὅμως τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ φαίνεται ὅτι ἔχει ἰδιότητας δένδρου ζωῆς: «καὶ ἐνετείλατο κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ Παραδείσῳ βρώσει φαγῇ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ᾗ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε, ἀπ' αὐτοῦ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε» (β΄: 17). Κατὰ τὸν Cheyne τὸ ἐδάφιον τοῦτο εἶναι ἀπάντησις τῆς ἐρωτήσεως. Ἓν μόνον δένδρον ὑπῆρχε μὲ ἀπηγορευμένον καρπόν, δύναται δὲ νὰ κληθῇ εἴτε δένδρον τῆς ζωῆς, εἴτε δένδρον τῆς γνώσεως. Αἱ λέξεις «ζωή» καὶ «γνῶσις» (=σοφία) ἔχουν τὴν αὐτὴν σημασίαν διὰ τὸν πρωτόγονον ἄνθρωπον, διότι ἐπίστευεν ὅτι ἡ πλήρης γνῶσις καθίστα τινὰ ἱκανὸν νὰ ἀποφύγῃ τὸν θάνατον: «μῆκος γὰρ βίου καὶ ἔτη ζωῆς ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτῆς (τῆς σοφίας)...ξύλον ζωῆς ἐστι πᾶσι τοῖς ἀντεχομένοις αὐτῆς... (Παρ. γ΄: 16.). Ὁ Skinner ὅμως καὶ ἄλλοι, ὡς ὁ Budde, πιστεύουν ὅτι ἡ περὶ τοῦ Παραδείσου διήγησις εἶχε δύο ἐκδόσεις· τὸ ἐν τῇ πρώτῃ ἀναφερόμενον δένδρον ἦτο τὸ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὸ δὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς ἢ καὶ ἀμφότερα. Ἀργότερον αἱ δύο διηγήσεις συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν. Ἡ πρώτη εὑρίσκεται σχεδὸν πλήρης ἐν τῇ Γενέσει, τῆς δευτέρας ὅμως μόνον ἀποσπάσματα ἄνευ δυνατῆς συνεχείας εἰσέφρησαν. Ἡ διήγησις ἕλκει τὴν καταγωγὴν ἐκ Βαβυλωνίας. Ὁποῖος ἦτο ὁ ἀρχικὸς μῦθος εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορισθῇ. Ὁ Gressmann εὑρίσκει ἐν τῇ περικοπῇ ταύτῃ τρεῖς διαφόρους ἀρχικὰς ἰδέας: α) τὸ δένδρον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ καρπὸς μεταδίδει τὴν γνῶσιν τῆς μαγείας, τὴν μόνην γνῶσιν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ἡ ὁποία κάμνει τὸν ἄνθρωπον ἴσον καὶ ἀντίπαλον τῆς θεότητος· β) τὸ δένδρον τῆς γνώσεως, ὁ καρπὸς τοῦ ὁποίου ἐξεγείρει τὰς σαρκικὰς ὀρέξεις καὶ καταστρέφει τὴν παιδικὴν ἀθωότητα καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ γ΄: 7 «καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν» καὶ γ) τὸ δένδρον τῆς ζωῆς τοῦ ὁποίου ὁ καρπὸς προσφέρει ἀθανασίαν (γ΄: 22) Εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν ὁ ἄνθρωπος τρώγει πρὸς βλάβην του ἐκ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως· εἰς τὴν δευτέραν εἶναι τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἔχει φάγει ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἔχει φάγει μόνον ἀπὸ τὸ τῆς γνώσεως.

Ἐξ ἄλλου μόνον εἰς τὴν δευτέραν εἰς ἣν ἀνήκει τὸ γ΄ 22 ἡ γνῶσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ φέρει ἰσότητα πρὸς τὸν Θεόν· εἰς τὴν πρώτην ἀφήγησιν φέρεται ὑπόθεσις ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἀπέκτησαν τὴν γνῶσιν, ἀπατηθέντες ὑπὸ τοῦ ὄφεως, ἀλλ' ἔχασαν τὴν πρώτην των ἀθωότητα. Δευτέρα ἐρώτησις τοῦ Cheyne εἶναι: Ποῖον τῶν δένδρων ἐθεωρεῖτο δένδρον ζωῆς; Οἱ Σημῖται εἶχον διάφορα ἱερὰ δένδρα, ἓν τῶν ὁποίων ἦτο ἡ συκῆ. Ἀλλὰ τὸ δένδρον μὲ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν ἦτο πλέον ἢ ἱερόν· ὁ καρπὸς θὰ εἶχε ναρκωτικὴν ἢ μεθυστικὴν ἐνέργειαν. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἰρὰκ εἶχον τὴν Γασκεράναν, μυθικὸν φυτὸν παρέχον ἀθανασίαν καὶ ἀντιστοιχοῦν πρὸς τὸ asclepias acida τῶν Ἀρίων Ἰνδῶν. Ἡ ἑβραϊκὴ ὅμως παράδοσις περὶ τῶν δένδρων τῆς ζωῆς προῆλθεν ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν καὶ Βαβυλωνίαν, τὰς χώρας τοῦ φοίνικος, ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ὁποίου παρεσκευάζετο μεθυστικόν τι ποτόν. Τελευταία δὲ ἀπορία τοῦ Cheyne: Διατὶ ὄχι «πηγὴ τῆς ζωῆς»; Ἡ ὕπαρξις τῆς ἐκφράσεως ἐν ταῖς Παροιμίαις «νόμος σοφοῦ πηγὴ ζωῆς» (ιγ΄ 14) καὶ ἀλλαχοῦ ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη δὲν ἦτο ἄγνωστος. Φέρει ὡς ἐπιχείρημα τὸ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει κβ΄ 1 «καθαρὸν ποταμὸν ὕδατος τῆς ζωῆς λαμπρὸν ὡς κρύσταλλον ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἀρνίου». Ὁ ὄφις, ἐξ ἄλλου ἐν τῇ μυθολογίᾳ εἶνε σύμβολον τοῦ ὕδατος. Εἶνε πιθανὸν ὅτι ἡ διήγησις παραληφθεῖσα ἀπὸ τὰς βαβυλωνιακὰς παραδόσεις ὑπέστη μεταβολὰς διὰ νὰ ἐξαλειφθοῦν τὰ ἴχνη τῆς μυθολογίας.

Ὁ ὄφις.

«Ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε κύριος ὁ Θεός» (γ΄ 1). Ἦτο λοιπὸν ὁ ὄφις ἐκ τῶν ζώων τὰ ὁποῖα ἔπλασεν ὁ Θεὸς συντρόφους εἰς τὸν Ἀδάμ, καὶ τὰ ὁποῖα αὐτὸς ὁ Ἀδὰμ εἶχεν ὀνομάσει. Πῶς τότε παρουσιάζεται ἔχων τοσαῦτα προτερήματα καὶ γνώσεις ἀνωτέρας τῶν τοῦ ἀνθρώπου; Προσέτι ἔχει καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου καὶ ὅπερ παραδοξότερον διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Θεόν. Κρύπτεται λοιπὸν ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ὄφεως δαίμων τις, τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, ὁ αἰώνιος ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ. τοῦ καλοῦ πνεύματος, ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται εἰς πλείστας ἀρχαίας θρησκείας. Διατί δὲ ἐξελέγη ὁ ὄφις ὡς σκήνωμα τοῦ δαίμονος τούτου; Τὸ παράδοξον τῆς μορφῆς του, ἡ ἔλλειψις ποδῶν, ἡ εὐκινησία του, τὸ θανατηφόρον δῆγμα του, ἐξηγοῦν τὴν ὑπερφυσικὴν ἰδέαν ἣν εἶχον δι' αὐτὸν οἱ λαοί. Ὁ Σαγχωνιάθων οὕτω τὸ ἐξηγεῖ «πνευματικώτατον γὰρ τὸ ζῶον πάντων τῶν ἑρπετῶν καὶ πυρῶδες ὑπ' αὐτοῦ παρεδόθη, παρ' ὃ καὶ τάχος ἀνυπέρβλητον διὰ τοῦ πνεύματος παρίστησι, χωρὶς ποδῶν τε καὶ χειρῶν, ἢ ἄλλου τινὸς τῶν ἔξωθεν ἐξ ὧν τὰ λοιπὰ ζῶα τὰς κινήσεις ποιεῖται

Digitized by Google

καὶ ποικίλων σχημάτων τύπους ἀποτελεῖ καὶ κατὰ τὴν πορείαν ἑλικοειδεῖς ἔχει τὰς ὁρμάς, ἐφ' ὃ βούλεται τάχος· καὶ πολυχρονιώτατον δὲ ἐστίν, οὐ μόνον τῷ ἐκδυόμενον τὸ γῆρας νεάζειν, ἀλλὰ καὶ αὔξησιν ἐπιδέχεσθαι μείζονα πέφυκε.... Διὸ καὶ ἐν ἱεροῖς τοῦτο τὸ ζῶον καὶ ἐν μυστηρίοις συμπαρείληπται (ἐν Εὐσεβ. Εὐαγγ. προπ. Ι. 10). Ἡ καταγωγὴ τῆς παραδόσεως εἶνε πολυθεϊστική. Εἰσελθοῦσα εἰς τὴν ἑβραϊκὴν θρησκείαν ὑπέστη τὰς

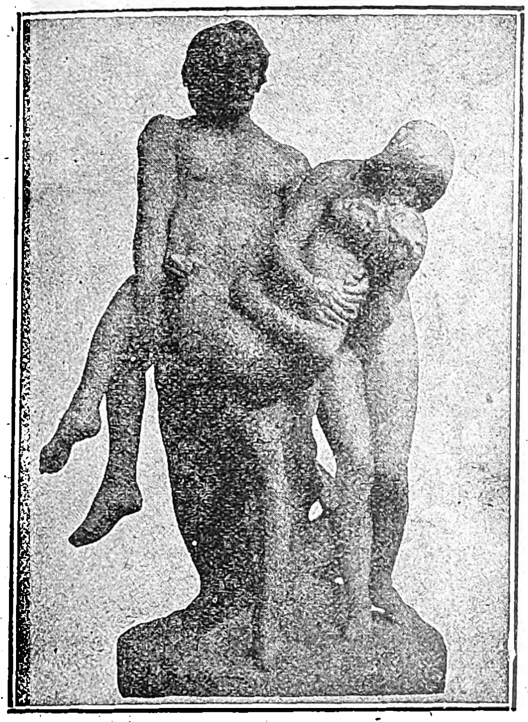

Ἡ πρώτη κηδεία. Ἔργον τοῦ Γάλλου γλύπτου E. Barrias.

ἀναγκαίας μεταβολὰς καὶ ἐλαττώσεις. Εἰς ταύτας δὲ ὀφείλει τὸ ὀλίγον σκοτεινόν της. Εἰς τὴν περσικὴν μυθολογίαν ὁ ὄφις Δαχακά, εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ὁποίου ὑποκύπτει ὁ ἄρχων τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος Γίμα, εἶνε πλάσμα καὶ ἐνσάρκωσις τοῦ κακοῦ πνεύματος Ἄγγρο—Μαίνιυ. Ὁ ὄφις ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως δὲν εἶνε ἐνσάρκωσις ἢ κατοικία προσωρινὴ τοῦ δαίμονος, ἀλλὰ ζῶον ἁπλοῦν μὲ ἀνωτέρας ἱκανότητας. Ἀργότερον οἱ Ἰουδαῖοι θρησκευτικοὶ συγγραφεῖς καθώρισαν ὅτι ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ διαβόλου.

Ὁ ὄφις παρουσιάσθη πρῶτον εἰς τὴν Εὔαν — ἥτις εἰρήσθω δὲν εἶχεν ἀκούσει τὴν ἀπαγόρευσιν ὡς τεθεῖσαν πρὸ τῆς δημιουργίας της (β: 16) — καὶ τὴν κατέπεισε νὰ φάγῃ, αὕτη δὲ «ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς καὶ ἔφαγον» λαβοῦσα ἀπέναντι αὐτοῦ τὴν θέσιν τοῦ ὄφεως. Ὁ Ἀβραὰμ ἴβν Ἔζρα, τὸ Μιδρὰς Βερεσὶθ Ραββά, αὐτὸς ὁ Μίλτων καὶ ἄλλοι πιστεύουν ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἔφαγεν ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ ὄχι διότι ἐπίστευσεν εἰς τοὺς λόγους τῆς Εὔας καὶ τοῦ ὄφεως, ἀλλὰ διότι δὲν ἤθελε νὰ ἀποχωρισθῇ τῆς γυναικός του ὅταν θὰ ἐπήρχετο ἡ τιμωρία. Ὑφ' οἱανδήποτε ἔποψιν, ὁ Ἀδὰμ ἔφαγεν ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ ἐν γνώσει τῆς ἁμαρτίας ἣν διέπραττε. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἀκαριαῖον, ἀλλὰ περιεργότατον καὶ ἀπροσδόκητον καὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐλαφρόν: «καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα» (γ' 7). Εἶχεν ἀνακαλυφθῇ ἡ διάκρισις τῶν δύο φύλων (Cheyne). Εἶχε γίνει συσχέτισις τῆς αἰδοῦς τοῦ φύλου καὶ τῆς ἁμαρτίας (Dillmann). Αἱ γνῶμαι τῶν δύο τούτων θεολόγων συμφωνοῦν μὲ τὰς θεωρίας τῶν Πατέρων τῆς ἐκκλησίας ὅτι ἀποτέλεσμα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἦτο «ἡ διηνεκὴς πρὸς τὸ κακὸν ῥοπὴ τῆς ἄλλως ἐλευθέρας βουλήσεως, τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς σαρκὸς τῇ καλουμένῃ concupiscentia» (Ἀνδρ. Δογμ. σ. 152). «Πιστεύομεν τὸν ἄνθρωπον κατολισθήσαντα τῇ παραβάσει παρασυμβληθῆναι καὶ ὁμοιωθῆναι τοῖς κτήνεσι, τοῦτ' ἔστι ἀμαυρωθῆναι καὶ τῆς τελειότητος καὶ ἀπαθείας ἐκπεσεῖν οὐ μὴν καὶ τῆς ἧς ἔτυχε παρὰ τοῦ ἄκρως ἀγαθοῦ Θεοῦ φύσεως καὶ ἐνεργείας ἐξεστηκέναι (Ὁμολ. Δοσιθέου Kimmel I, 446).

Εἶναι ὅμως ὀλίγον βεβιασμένον νὰ ὑποθέσωμεν ἐκ τῆς Γενέσεως ὅτι ὁ ἀπηγορευμένος καρπὸς εἶχεν ἀφροδισιακὰς ἰδιότητας, ὡς ὑποστηρίζουν ὁ Barton καὶ ὁ Gressmann. Ὁ συγγραφεὺς θέλει νὰ καταδείξῃ τὴν γνῶσιν ἣν ἀπέκτησαν τρώγοντες ἐκ τοῦ καρποῦ χωρὶς νὰ δόσῃ ἐπεξηγήσεις ἢ νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομερείας. Ἐπηκολούθησεν ἡ ἀνακάλυψις τῆς παραβάσεως κατ' αὐτὴν τὴν πρώτην συνάντησιν τῶν πρωτοπλάστων μετὰ τοῦ Θεοῦ· «καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ Παραδείσῳ τὸ δειλινόν. καὶ ἐκρύβησαν ὅ τε Ἀδὰμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ Παραδείσου» (γ: 8). Καὶ ὁ Θεὸς μὴ συναντήσας τὸν Ἀδάμ, ὅπως φαίνεται ἐγίνετο κατὰ τοὺς προηγουμένους περιπάτους, τὸν ἐκάλεσε· «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;» καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν ἡμιαποκαλύπτων ἀσυναισθήτως τὴν ἀλήθειαν· «Τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ Παραδείσῳ καὶ ἐφοβήθην ὅτι γυμνὸς εἰμὶ καὶ ἐκρύβην». Ἀλλὰ ἡ γνῶσις τῆς γυμνότητός του δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ μόνη, «καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ ϑεός· τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνὸς εἶ εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες;» Ὁ Ἀδὰμ ἔφερε δικαιολογίας ἐπιρρίπτων τὸ σφάλμα εἰς τὴν γυναῖκά του καὶ ἐμμέσως εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν «ἡ γυνὴ ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοὶ ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου καὶ ἔφαγον.» Ἡ γυνὴ ἐπέρριψε τὸ σφάλμα εἰς τὸν ὄφιν. Ἀπαγγέλλεται ἡ καταδίκη χωρὶς νὰ ἐρωτηθῇ ὁ ὄφις, διότι εἶχον κατανοηθῇ αἱ κακαί του προθέσεις. Ὁ Καλβῖνος εἶπε· «Τὸ *ζῷον* δὲν εἶχεν αἴσθησιν τῆς ἁμαρτίας. καὶ ὁ *διάβολος* δὲν εἶχεν ἐλπίδα συγγνώμης.» Τὸ ζῷον ὅμως τοῦτο ἐν ᾧ ἐνεφώλευσεν ὁ διάβολος ἔλαβε κατάραν παρὰ τοῦ Θεοῦ, νὰ πορεύηται ἐπὶ τῆς κοιλίας του, νὰ τρώγῃ χῶμα καὶ νὰ ὑπάρχῃ διαρκὴς ἔχθρα μεταξὺ τῆς γυναικὸς καὶ αὐτοῦ, τῶν ἀπογόνων της καὶ τῶν ἀπογόνων του. Τελευταία ἦλθεν ἡ καταδίκη τοῦ Ἀδάμ. Ὁ ἀπειληθεὶς θάνατος δὲν ἐπῆλθεν ὅπως ὑπετίθετο, καὶ ἀντὶ τοῦ Ἀδὰμ ἡ γῆ τὴν ὁποίαν θὰ ἐργάζεται οὗτος λαμβάνει τὴν κατάραν· «ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἐν λύπαις φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.» Ὁ Παράδεισος ὅμως ἦτο ὁ τόπος τῆς εὐφορίας. Ὅθεν ὁ Θεὸς ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ αὐτοῦ «καὶ κατῴκησεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ Παραδείσου τῆς τρυφῆς, καὶ ἔταξε τὰ χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς». Διότι ἂν ἔμενεν ἐντὸς τοῦ Παραδείσου θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὴν ἀθανασίαν τρώγων ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς.

Ποία ἡ πατρὶς τοῦ Ἀδάμ;

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀδὰμ ἕλκει τὴν καταγωγὴν ἐκ βαβυλωνιακῶν παραδόσεων, ἔχει ὅμως καὶ ἴχνη ἀραβικά, πάντα ταῦτα διαμορφωμένα συμφώνως πρὸς τὰς θρησκευτικὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἑβραίων. Ἐν τῇ βαβυλωνιακῇ παραδόσει ὑπάρχουν τὰ ἀντίστοιχα τοῦ ἑβραϊκοῦ Παραδείσου καὶ τοῦ δένδρου μὲ τὴν μαγικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τι παράλληλον πρὸς τὴν δημιουργίαν τῆς Εὔας ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδὰμ ἢ πρὸς τὴν κακὴν διαγωγὴν τοῦ ὄφεως. Ἡ ἑβραϊκὴ περὶ Ἀδὰμ παράδοσις φαίνεται ἀπόρροια τεσσάρων βαβυλωνιακῶν. Ἡ πρώτη, ἀναφερθεῖσα καὶ ἀνωτέρω, εἶναι ἡ περιεχομένη εἰς τὸ διασωθὲν ἀπόσπασμα τοῦ Βηρωσσοῦ, ἐπιβεβαιωθεῖσα καὶ ὑπὸ τῆς ἐν τῷ ἀνακτόρῳ τοῦ Ἀσσουρβανιπὰλ ἀνακαλυφθείσης ἐπὶ πινακίδων ἱστορίας τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Κατὰ τοῦτον ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ἐκ πηλοῦ καὶ αἵματος τὸ ὁποῖον ἔρρευσεν ἀπὸ τῆς ἀποκοπείσης κεφαλῆς τοῦ Θεοῦ Βήλου, τῇ διαταγῇ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἰδοὺ τὸ σχετικὸν ἀπόσπασμα τοῦ Βηρωσσοῦ: «Ἰδόντα δὲ τὸν Βῆλον χώραν ἔρημον καὶ ἀκαρπόφορον κελεῦσαι ἑνὶ τῶν θεῶν τὴν κεφαλὴν ἀφελόντι ἑαυτοῦ τῷ ἀπορρυέντι αἵματι φυρᾶσαι τὴν γῆν καὶ διαπλάσαι ἀνθρώπους καὶ θηρία τὰ δυνάμενα τὸν ἀέρα φέρειν»· καὶ ὀλίγον κατωτέρω: «ταῦτα φησὶν ὁ πολυΐστωρ Ἀλέξανδρος, τὸν Βηρωσσὸν ἐν τῇ πρώτῃ φάσκειν, τοῦτον τὸν Θεὸν ἀφελεῖν τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν καὶ τὸ ῥυὲν αἷμα τοὺς ἄλλους θεοὺς φυρᾶσαι τῇ γῇ, καὶ διαπλάσαι τοὺς ἀνθρώπους· διὸ νοερούς τε καὶ φρονήσεως θείας μετέχειν». Τὸ δὲ «Ἐνουμαελίς», τὸ βαβυλωνιακὸν ἔπος τῆς δημιουργίας, οὕτω περιγράφει τὴν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου:

Ὅταν ὁ Μαρδοὺκ ἄκουσε τὰ λόγια τῶν θεῶν,
Ἡ καρδιά του τὸν ἔσπρωξε καὶ σκέφθηκε ἕνα ἔξυπνο σχέδιο. Ἄνοιξε τὸ στόμα του καὶ στὸν Ἔα μίλησε. Ὅ,τι στὴν καρδιά του σχεδίασε τοῦ τὤπε:

«Θὰ πάρω τὸ αἷμα μου καὶ κόκκαλα θὰ σχηματίσω. Θὰ φτιάξω ἄνθρωπο...
Θὰ πλάσω ἄνθρωπο ποὺ θὰ κατοικήσῃ τὴ γῆ,
Γιὰ νὰ ἱδρυθῇ ἡ λατρεία τῶν θεῶν καὶ γιὰ νὰ κτισθοῦν οἱ βωμοί των.

Δευτέρα, εἶναι ὁ μῦθος τοῦ Adapa (ἢ κατὰ τὸν Fossey, Adamu) καὶ τοῦ Νότου. Ὁ Adapa αὐτὸς δὲν ἦτο ὁ γενάρχης τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἦτο ἐκ τῶν πρώτων ἐκείνων ἀνθρώπων τῶν προικισμένων μὲ πολλὰ χαρίσματα. Ὁ Adapa ἢ Adamu ἔλαβε παρὰ τοῦ πατρός του θεοῦ Ἔα τὴν θείαν σοφίαν, ἀλλὰ ὄχι καὶ αἰωνίαν ζωήν· λέγει ὁ Ἔα:

«Σοφίαν τοῦ ἔδωκα, ἀθανασίαν δὲν τοῦ ἔδωκα». Ἐνῷ ἐψάρευεν ἡμέραν τινὰ ὁ Ἀδαπὰ εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον, ὁ Νότος ἀνέτρεψε τὸ πλοιάριόν του, πρὸς ἐκδίκησιν δὲ ὁ Ἀδαπὰ συνέτριψε τὰς πτέρυγάς του. Διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Ἀνοῦ νὰ παρουσιασθῇ πρὸ τοῦ συνεδρίου τῶν θεῶν διὰ νὰ ἀπολογηθῇ. Ὁ Ἔα συνεβούλευσε τὸν υἱόν του πῶς νὰ καταπραΰνῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀνοῦ. Οἱ θεοὶ ἐθαύμασαν διὰ τὴν σοφίαν τοῦ Ἀδαπὰ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν κάμουν ἕνα ἐξ αὐτῶν χαρίζοντες εἰς αὐτὸν καὶ τὴν ἀθανασίαν· ἀλλὰ ὁ Ἔα εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς τὸν υἱόν του νὰ ἐγγίσῃ ἐκ τῶν φαγητῶν καὶ ποτῶν τῶν θεῶν ἅτινα θὰ τῷ ἔδιδον τὴν ἀθανασίαν, λέγων ὅτι μόλις ἤθελε φάγῃ τι θὰ ἀπέθνησκεν ἀμέσως. Ἠρνήθη λοιπὸν καὶ ἔχασε τὴν ἀθανασίαν. Ὁ Ἀνοῦ τὸν ἐρωτᾷ ἔκπληκτος:

«Πῶς, Ἀδαπά! Γιατὶ δὲν ἤπιες, δὲν ἔφαγες
Γιὰ νὰ ζήσῃς...;» «Ἄρχοντά μου, ὁ Ἔα
Διάταξε, «Μὴ φᾶς καὶ μὴ πιῇς.
«Πάρτε τον νὰ πάῃ πίσω στὴ γῆ του».

Ἡ τρίτη εἶναι τοῦ Ἐαμπανὶ εὑρισκομένη ἐν τῷ ἔπει τοῦ Γιλγαμές. — Ὁ Ἐαμπανὶ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τῆς θεᾶς Aruru ἐκ πηλοῦ, ἀντίπαλος πρὸς τὸν Γιλγαμές. Ὁ πρῶτος οὗτος ἄνθρωπος εἶχε γιγαντιαίαν δύναμιν, ἔζη δὲ κυνηγῶν καὶ συναναστρεφόμενος μὲ τὰ θηρία. Ὁ Γιλγαμὲς ἤθελε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ καὶ πρὸς τοῦτο ἔστειλεν εἰς αὐτὸν μίαν πόρνην ἥτις διὰ τῶν θελγήτρων της παρέσυρε τὸν Ἐαμπανὶ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ πολιτισμοῦ διότι:

«Ὅταν μιλεῖ τὰ λόγια της τοῦ ἀρέσουν,
Κάποιον ποὺ ξέρει τὴν καρδιά του ζητεῖ, ἕνα φίλο»

Ἀργότερον ἡ γυνὴ αὐτὴ γίνεται αἰτία τῆς δυστυχίας τοῦ Ἐαμπανὶ ὅστις καὶ τὴν καταρᾶται.

Ἡ τετάρτη εἶνε τοῦ Ἐτάνα ὅστις ἠθέλησε τῇ προτροπῇ καὶ βοηθείᾳ ἀετοῦ νὰ ὑψωθῇ εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ λάβῃ δῶρόν τι παρὰ τῆς θεᾶς Ἰστὰρ ἀλλὰ φοβηθεὶς ἐνῷ εἶχεν ἤδη φθάσει πλησίον τῶν πυλῶν, κατέπεσεν εἰς τὸν κάτω κόσμον. Κατὰ τὸν Jastrow ἡ προσπάθεια αὕτη πρὸς ἀνύψωσιν μέχρι τοῦ οὐρανοῦ ἦτο προσβολὴ κατὰ τῶν θεῶν καὶ ὡς τοιαύτη ἐτιμωρήθη. Τί ἠρύσθη ἐξ ὅλων τούτων τῶν μύθων ἡ Ἑβραϊκὴ παράδοσις; α'—Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἐκ πηλοῦ (Βηρωσσός, Ἐτάνα). β'— ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε σοφίαν ἀλλὰ ὄχι ἀθανασίαν (Ἀδαπᾶ). Ἡ ὁμοιότης ὅμως μεταξὺ τῶν δύο εἶναι περίεργος. Ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων ἀπηγόρευσεν εἰς τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως καὶ τὸν τῆς ζωῆς. Ὁ Ἔα ἔδωσεν εἰς τὸν υἱόν του σοφίαν ἀλλὰ ὄχι καὶ ἀθανασίαν, ἐνῷ ὁ Ἀνοῦ προσέφερε καὶ τὰ δύο. Ὑπάρχει ὅμως τοῦτο τὸ κοινὸν στοιχεῖον ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς παραδόσεις ἡ σοφία καὶ ἡ ἀθανασία ἡνωμένα φέρουν ἰσότητα πρὸς τὸν Θεόν. γ'— Ὁ ἄνθρωπος ἔζη κατ' ἀρχὰς μόνος μετὰ τῶν θηρίων, ἀργότερον δὲ παρουσιάσθη ἡ γυνὴ (Ἐαμπανί). Ἀλλὰ τὸ ὑπονοούμενον ἀηδὲς ἐν τῷ θρύλῳ τοῦ Ἐαμπανὶ περὶ συνουσιασμοῦ τούτου μετὰ τῶν ζώων οὐδόλως εὑρίσκει ἀπήχησιν ἐν τῇ ἑβραϊκῇ παραδόσει. δ'— ἡ γυνὴ ἐγένετο πρόξενος τῆς δυστυχίας τοῦ ἀνδρὸς καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (Ἐαμπανί). ε'— Ἡ ἐκδίωξις ἕνεκα σφάλματος, ἐκ τῆς πλουσίας γῆς (Ἐτάνα).

Ἡ παράδοσις ἔφθασε μέχρι τῶν Ἰσραηλιτῶν διὰ μέσου τῶν Χαναναίων καὶ τῶν κατοίκων τῆς Βο-

Ἡ Εὔα δίδουσα εἰς τὸν Ἀδὰμ ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ. Ἔργον τοῦ Ραφαὴλ ἐν τῷ Βατικανῷ.

Digitized by Google

ρείου 'Αραβίας. Εἰς τὰ βιβλία τῆς Π. Διαθήκης τὰ γραφέντα πρὸ τῆς μετοικεσίας, ἐλαχίστη μνεία γίνεται τοῦ 'Αδὰμ καὶ τοῦ Παραδείσου. Οἱ συγγραφεῖς πιθανῶς δὲν ἠρέσκοντο εἰς τὸ ξενικὸν τῆς προελεύσεως. Μετὰ τὴν μετοικεσίαν ὅμως ξέναι παραδόσεις ηὐνοήθησαν, πρὸ πάντων ὡς θρησκευτικοὶ συμβολισμοί.

'Ο 'Αδάμ, ὡς ἱστορικὸν πρόσωπον, ἀναφέρεται μόνον δὶς εἰς τὴν Ν. Διαθήκην (Λουκ. γ'. 38, 'Ιούδα ε' 14). 'Επίσης δὶς γίνεται μνεία του ὡς πρώτου ἀνθρώπου (Α' Κορ. ια'. 9, Τιμ. β'. 13). Κυρίως ὅμως ἀναφέρεται ὁ 'Αδὰμ ὑπὸ τοῦ 'Αποστόλου Παύλου ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Χριστὸν (Ρωμ. ε'. 12 κ. ἕ., Α' Κορ. ιε'. 22) καὶ καλεῖται πρῶτος 'Αδάμ, ὁ δὲ Χριστὸς ἔσχατος: «'Ο πρῶτος ἄνθρωπος 'Αδὰμ ἔγινεν εἰς ψυχὴν ζῶσαν, ὁ ἔσχατος 'Αδὰμ εἰς πνεῦμα ζωοποιοῦν (Α. Κορ. ιε' 45). 'Η ἰδέα αὕτη ὑπῆρχε καὶ εἰς τοὺς Ραββίνους: Adamus postremus est Messias. 'Ο 'Αδὰμ κατὰ τοὺς Πατέρας ἐσώθη ἀπὸ τοῦ αἰωνίου θανάτου, διότι λέγουν, ἔπρεπε νὰ σωθῇ ἐκεῖνος εἰς ὃν εὐηγγελίσθη ἡ σωτηρία. Συμφωνεῖ δὲ καὶ ἡ Σοφία Σολομῶντος. «Αὕτη (ἡ Σοφία) πρωτόπλαστον πατέρα κόσμου μόνον κτισθέντα διεφύλαξε καὶ ἐξείλατο αὐτόν, ἐκ παραπτώματος ἰδίου.» 'Επίσης κατὰ τοὺς 'Ωριγένην, 'Αθανάσιον, Κυπριανὸν κ. ἄ., ὁ 'Αδὰμ ἀπηλλάγη τῆς τιμωρίας ἐν "Αδη ἐπανελθὼν μετὰ τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, ὅτε ὁ Σωτὴρ κατῆλθεν ἐκεῖ μετὰ τὴν σταύρωσίν του.

'Ο 'Αδὰμ ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ ἐννεακοσίων τριάκοντα ἐτῶν, ἀφοῦ ἀπέκτησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας ἐκ τῶν ὁποίων μόνον τριῶν ὀνόματα ἀναφέρονται: Κάϊν, "Αβελ, Σήθ.

Βιβλιογραφία: S. R. Driver: The Book of Genesis (1920). — J. Skinner: Genesis (1912). — F. Delitzsch: Neuer Commentar über die Genesis (1887). — Dillmann: Die Genesis (1892). — T. K. Cheyne: Traditions and Beliefs of ancient Israel (1907). — M. Jastrow: The Religion of Babylonia and Assyria (1898). — Malan: Book of Adam. — Χ. 'Ανδρούτσου: Δογματικὴ τῆς 'Ορθ. 'Ανατ. 'Εκκλησίας. — J. Hastings: Dictionary of the Bible.

Ε. ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΑΔΑΜ ΕΝ ΤΗ ΕΒΡΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙ

'Η 'Αγαδὰ ἔπλασε γύρω ἀπὸ τὴν ἐν τῷ Κόσμῳ ἐμφάνισιν τοῦ 'Αδάμ, τὴν ἐν τῷ Παραδείσῳ διαμονήν του, τὸν ἐκεῖθεν ἐκδιωγμόν του, τὴν πτῶσιν του καὶ τὸν θάνατόν του, ἕνα σωρὸ μυθεύματα πρωτοτύπου ἐμπνεύσεως τὰ ὁποῖα ἄλλα μὲν ζητοῦσι νὰ συμπληρώσωσι τὰ χάσματα τοῦ Βιβλικοῦ κειμένου, ἄλλα δὲ νὰ ἑρμηνεύσωσιν ὡρισμένα ἐδάφια αὐτοῦ.

'Υπῆρξε δὲ τόση ἡ ἐπίδρασις τῶν περὶ τὸ πρόσωπον τοῦ 'Αδὰμ δημιουργηθέντων θρύλων, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ Κοράνιον βρίθει παρομοίων ἀγαδικῶν πληροφοριῶν αἱ ὁποῖαι δὲν εἶνε ἄλλο τι εἰμὴ ταλμουδικὰ συναξάρια ἐπὶ τὸ μωαμεθανικώτερον μεταποιηθέντα. 'Ιδοὺ τὰ κυριώτερα τῶν ὅσων ἀναφέρουν ἐν σχέσει μὲ τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ 'Αδὰμ 'Αρισιὼν (='Αδὰμ τοῦ Πρώτου) αἱ διάφοροι πηγαὶ τῶν 'Αγαδικῶν αὐτῶν ἱστορημάτων, ἤτοι τὸ Ταλμοὺδ καὶ τὰ Μιδρασὴμ (Βλ. Ταλμούδ. Μιδράς).

'Η λέξις 'Αδάμ, ἡ ὁποία πιθανῶς νὰ σχετίζεται ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογικὴν αὐτῆς προέλευσιν μὲ τὸ ἐπίθετον *'Αδὼμ* ἤτοι *Κόκκινος* (δηλ. τὸ χρῶμα τοῦ πηλοῦ ἐκ τοῦ ὁποίου ἐλήφθη), περιέχει κατὰ τὸ Ταλμοὺδ τρεῖς ἐννοίας, ἐκ τῶν τριῶν συμφώνων ἅτινα τὴν ἀποτελοῦσι· τουτέστι: *"Αλεφ* 'Αδαμὰ=γῆ, χῶμα, *Δάλεθ* ἢ καὶ *Ντάλεθ*, Ντὰμ=αἷμα, *Μέμ*, Μαρὰ=ἀπείθεια (Ταλμ. Σωτὰ 5.)

'Ο πηλὸς διὰ τοῦ ὁποίου ἐσχηματίσθη τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐλήφθη ἀπὸ διάφορα σημεῖα τῆς γῆς, 1) 'Εκ τῆς Βαβυλῶνος διὰ τὸ σῶμα του. 2) 'Εκ τῆς Παλαιστίνης διὰ τὴν κεφαλήν του καὶ ἐκ διαφόρων ἄλλων χωρῶν διὰ τὰ μέλη του. (Ταλ. Σανεδρὶν 38). 'Η σωματικὴ αὐτοῦ διάπλασις, προτοῦ ἀρχίσῃ ἁμαρτάνων, παρουσίαζε, κατὰ τοὺς 'Αγαδιστάς, κάτι τὸ ἐντελῶς παράδοξον. Εἶχε δύο ὄψεις (*ντοῦ παρτσουφὶν* ἀραμαϊστί), ἐκ τῆς μιᾶς δὲ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὴν Εὔαν (Ταλ. Μπεραχὼθ 61. 'Ιρουβὶν 18.) 'Η μορφὴ τοῦ προσώπου του ἀκτινοβολοῦσε ὡς ἡ λάμψις τοῦ ἡλίου, οἱ δὲ πόδες αὐτοῦ ὡμοίαζον μὲ δύο οὐρανίους σφαίρας. (Ταλ. Μπαμπὰ Μπαθρὰ 58...)

Τὸ ἀνάστημά του ἦτο κυκλώπειον ἀλλ' ἐσμικρύνθη ἐν καιρῷ ὑπὸ τῆς πλαστουργοῦ χειρὸς τοῦ Ποιητοῦ (Ταλ. Χαγκιγκὰ 61 — 'Ιρουβὶν 18). 'Εν τῷ Παραδείσῳ ὅπου, κατὰ τὸ πρῶτον βιβλίον τῆς 'Εξατεύχου, τῷ παρεσχέθη πᾶσα δικαιοδοσία ἐφ' ὅλων τῶν φυτῶν καὶ καρπῶν τοῦ κήπου κλ. δὲν τοῦ ἐπετράπη ἡ κρεοφαγία (Ταλ. Σανεδρὶν 59). 'Αφ' ἧς στιγμῆς ἐγεύθη ὁ 'Αδὰμ τὸν καρπὸν τῆς γνώσεως κλ. ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ κρίσις καὶ ἀντίληψις αὐτοῦ ν' ἀναπτύσσωνται καὶ ὀξύνωνται καί, κατὰ τὴν νύκτα τοῦ Σαββάτου, ἐξέπεμψεν ὁ Κύριος φώτισιν ἐξ οὐρανοῦ, ὁ δὲ λαβὼν δύο πέτρας παρήγαγε φῶς διὰ τῆς συνθλίψεως αὐτῶν (Πεσαχὴμ 54).

Πολὺ δὲ ἐμόχθησε καὶ ἐκοπίασε μέχρις ὅτου ἐξεύρῃ τροφὴν διὰ τὴν συντήρησίν του (Ταλ. Μπεραχὼθ 58).

"Οτε ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε: «καὶ ἀκάνθας καὶ τριβόλους θέλει βλαστάνει εἰς σὲ» (Γένεσις γ. 19) ἐγέμισαν τὰ βλέφαρά του δακρύων καὶ εἶπε: "Ω Κύριε πάσης Οἰκουμένης: 'Εγὼ θὰ συντρώγω ἐν τῇ αὐτῇ φάτνῃ μετὰ τοῦ ὄνου μου; Μόλις δὲ ὁ Θεὸς τοῦ ἀπήντησε: «ἐν τῷ ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου θέλεις τρώγει τὸν ἄρτον σου» καθησύχασεν ὁ 'Αδὰμ (Ι Πεσαχὴμ 118).

'Αλλὰ κατὰ τὸν Ραμπῆ Σαλωμὼν μπὲν Λακής, ἀντιληφθεὶς ὁ 'Αδὰμ ὅτι ἐν τῇ πολλῇ ὑπερηφανείᾳ του ἔσφαλεν ἔναντι τῆς Φύσεως προσέθεσε μεταμεληθείς: Καλότυχοι ἂν ἐτρώγαμε εἰς τὴν ἰδίαν φάτνην μὲ τὰ ζῷα. 'Εν τούτοις ἡ καλὴ διάθεσις τῆς φύσεως ἀπέναντί μας ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη, ἀφοῦ ἀκόμη μᾶς παρέχει χόρτα τὰ ὁποῖα τρώγομεν ὡς τὰ ζῷα, ἀπαρασκεύαστα (Μπερεσὴθ Ραμπά).

'Η ἐνδυμασία τοῦ 'Αδάμ, μετὰ τὸ ἁμάρτημα, ὡμοίαζεν ὡς φανός: ἦτο εὐρύχωρος πρὸς τὰ ἄνω

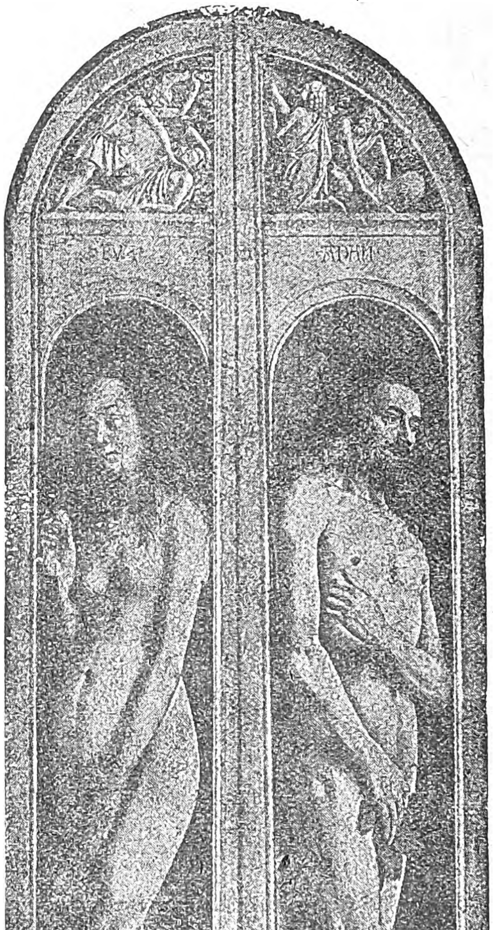

'Αδὰμ καὶ Εὔα (J. Van Eyck)

καὶ στενόχωρος πρὸς τὰ κάτω. Τετεμαχισμένη δὲ ὡς οἱ ὄνυχες καὶ εὐπαρουσίαστος ὡς μαργαριτάρια (Μπερεσὴθ Ραμπά). 'Εν τῇ Ταλμουδικῇ δὲ πραγματείᾳ «'Αβοντὰ Ζαρά, 11» ἀναφέρεται ὅτι συμφώνως πρὸς ἕνα θρῦλον οἱ Ρωμαῖοι κατὰ μίαν ὡρισμένην ἑορτὴν ἥτις ἐλάμβανε χώραν κάθε ἑβδομήντα χρόνια, ἔφερον ἄνθρωπον ἄνευ οὐδενὸς σωματικοῦ ἐλαττώματος καὶ περιβεβλημένον διὰ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ 'Αδὰμ 'Αρισιὼν (τοῦ Πρώτου δηλ.) τὸν ὁποῖον ἐκαβαλλίκευον ἐπὶ ἑνὸς τυφλοῦ. 'Ο 'Αδὰμ ὑπῆρξεν ἐκ τῶν δέκα συνεργατῶν τοῦ Δαβὶδ εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ψαλμῶν (Μπαμπὰ Μπαθρά, 14). Οἱ δὲ Καββαλισταὶ τοῦ ἀπέδοσαν τὴν συγγραφὴν διαφόρων μυστικιστικῶν ἔργων μεταγενεστέρας προελεύσεως.

"Οσον ἀφορᾷ τὸν θάνατον τοῦ 'Αδὰμ ἡ Μιντρὰς Ραμπᾶ ἀναφέρει τὸ ἑξῆς:

'Εὰν σοῦ εἴπῃ τις ὅτι ἐν περιπτώσει καθ' ἣν δὲν ἔτρωγεν ὁ 'Αδὰμ ἐκ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως κλ. δὲν θὰ ἐγνώριζε τὸν θάνατον ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀπάντησέ του: 'Ιδοὺ καὶ ὁ 'Ηλίας ὁ Προφήτης, μεταγενέστερος τοῦ 'Αδάμ, μηδέποτε πταίσας πρὸ τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐγνώρισε καὶ αὐτὸς τὸν θάνατον (Μπερεσὴθ Ραμπᾶ κ.λ.)

Διάφοροι ἄλλοι θρῦλοι. — Εἶπεν ὁ Ραμπῆ 'Ιούδας ἐν ὀνόματι τοῦ Ράμπ: καθ' ἣν στιγμὴν διενοήθη ὁ Θεὸς νὰ πλάσῃ τὸν 'Αδὰμ εἶχεν ἤδη δημιουργήσει ἕνα τάγμα 'Αγγέλων. Στραφεὶς πρὸς αὐτοὺς λέγει: δὲν θὰ ἠθέλατε νὰ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμῶν; Οἱ δὲ τὸν ἠρώτησαν: ποῖαι θὰ ὦσιν αἱ πράξεις αὐτοῦ; 'Ο δὲ Κύριος τοὺς τὸ ἐπεξήγησε κλ. Τότε οἱ "Αγγελοι τοῦ ἀπαντοῦν:

Τὶ εἶνε ὁ ἄνθρωπος ὥστε νὰ ἐνθυμῆσαι αὐτόν,
'Ο δὲ υἱὸς θνητοῦ ὥστε νὰ ἐνδιαφέρεσαι δι' αὐτόν;
(Ψαλ. Η. (8) ἐδ. 5.—ἑβρ. κείμ.)

ὁ δὲ Θεὸς ἐκτείνας τὸν μικρὸν αὐτοῦ δάκτυλον κατέκαυσεν αὐτοὺς (Ταλ. Σανεδρὶν 38).

'Ο Ραμπὴ Σιμὼν λέγει: καθ' ἣν στιγμὴν διενοήθη ὁ Θεὸς νὰ πλάσῃ τὸν 'Αδὰμ προσῆλθον οἱ "Αγγελοι κατὰ παρατάξεις καὶ καθ' ὁμάδας. Οἱ μὲν ἔλεγον: Δημιούργησε αὐτόν, οἱ δὲ ἐφώναζον: Μὴ δημιουργήσῃς αὐτόν. Τὸ "Ελεος ἔλεγεν: "ς δημιουργηθῇ, ἀφοῦ πρόκειται νὰ πράξῃ ἀγαθοεργοὺς σκοπούς. 'Η δὲ 'Αλήθεια ἔλεγεν: "Ας μὴ δημιουργηθῇ ἀφοῦ πρόκειται νὰ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ προσωποποίησις τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης. 'Η Δικαιοσύνη ἔλεγε: Ναί, ἀφοῦ πρόκειται νὰ πράξῃ τὸ δίκαιον. 'Η δὲ Εἰρήνη ἐφώναξεν: "Οχι, διότι θὰ ἔχῃ κλίσιν πρὸς τὴν διχόνοιαν καὶ τὰς ἔριδας. Τί ἔκαμε τότε ὁ Πλάστης; 'Εστράφη πρὸς τὴν 'Αλήθειαν καὶ τὴν ἔρριψεν ἐπὶ τῆς γῆς ἵνα βασιλεύσῃ ἐκεῖ αἰωνίως (Μπερεσὴθ Ραμπά).

Εἶπεν ὁ Ραμπὴ 'Αχά: Καθ' ἣν στιγμὴν διενοήθη ὁ Κύριος νὰ δημιουργήσῃ τὸν 'Αδάμ, ἦτο βασιλεὺς καὶ ἐξουσιαστὴς ἐπὶ τῶν Οὐρανίων 'Αγγέλων. Στραφεὶς πρὸς αὐτοὺς λέγει: "Ας ποιήσωμεν ἄνθρωπον. Οἱ μὲν τὸν ἐρωτοῦν: Ποία θὰ εἶναι ἡ φύσις αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου; 'Ο δὲ ἀπαντᾷ: Θὰ εἶναι σοφώτερος ἀπὸ Σᾶς. Καὶ ἔφερε πρὸ αὐτῶν τὰ ζῷα, τὰ θηρία καὶ τὰ πτηνά. Τοὺς ἐρωτᾷ: Πῶς ὀνομάζεται τὸ καθένα; 'Αλλ' οὐδεὶς ἠδυνήθη ν' ἀπαντήσῃ. 'Ενῷ ὁ 'Αδὰμ μόλις παρήλασαν ἔμπροσθέν του, εἶπε: Οὗτος μὲν εἶναι κριός, ἐκεῖνος ὄνος, ὁ ἄλλος ἵππος κτλ. (Μπερεσὴθ Ραμπά).

'Ο Ραμπὴ 'Ωσιαγιὰ εἶπεν: ὅταν ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν 'Αδάμ, ἠθέλησαν οἱ "Αγγελοι, ἐν τῇ πλάνῃ αὐτῶν, νὰ τὸν ἀποκαλέσωσιν *"Αγιον*. Τί ἔκαμεν ὁ Κύριος πάσης οἰκουμένης; 'Επέβαλεν ἐπὶ τὸν 'Αδὰμ λήθαργον καὶ πάντες ἀντελήφθησαν ὅτι ἦτο θνητὸς (Μπερ. Ραμπᾶ 8 9).

'Ο 'Αδὰμ ἐπλάσθη μόνος καὶ μεμονωμένος, ἵνα μὴ καυχηθῶσιν οἱ δίκαιοι ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τοῦ Δικαίου, οἱ δὲ κακοὶ παραπονεθῶσι διότι εἶναι τέκνα τοῦ 'Ασεβοῦς. 'Ετέρα ἑρμηνεία: διὰ νὰ μὴ ὑπερηφανεύωνται καὶ ἀλληλοσπαράσσωνται αἱ φυλαὶ ὡς ἐκ τῆς εὐγενοῦς αὐτῶν καταγωγῆς (Ταλ. Τοσσεφτά, Σανεδρὶν 88). 'Επίσης ἐπλάσθη μόνος καὶ μεμονωμένος, ἵνα πᾶς ὁ φονεύων ἄνθρωπον θεωρῆται ὡς ὁ ἐξωμότης ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (Σανεδρίν, Γκεμαρά. 37).

'Ο 'Αδὰμ ἀπεβίωσε κατὰ τὸ ἔτος 930 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, 126 ἔτη πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Νῶε, ἐτάφη δὲ ἐν τῷ διπλῷ σπηλαίῳ ὅπου καὶ ὁ 'Αβραὰμ ἀργότερον (Σανεδρίν. 58).

'Ιδοὺ ἐν συντόμῳ ἐλάχιστοι ἐκ τῶν διεσπαρμένων θρύλων καὶ πληροφοριῶν ἐν τῇ 'Απεράντῳ Ταλμουδικῇ 'Εγκυκλοπαιδείᾳ καὶ τὰ Μιδρασήμ, καὶ ἀναγόμενοι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ 'Αδάμ. Εἶναι καταφανὴς ἡ διαφορά, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ ἀντίθεσις τῶν διαφόρων μυθολογικῶν αὐτῶν ἱστορημάτων. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν λαϊκὴν φαντασίαν τῶν 'Αγαδιστῶν καὶ εἰς τὰς προσωπικὰς ἑκάστου προτιμήσεις καὶ ὀρέξεις. Παντοῦ ὅμως διαλάμπει μία πνευματώδης διάθεσις καὶ μία πρωτότυπος φαντασία.

Εἶναι ἐπίσης καταφανὴς ἡ ἐπίδρασις τοῦ φιλολογικοῦ αὐτοῦ εἴδους ἐπὶ τοῦ Κορανίου. Τινὲς μάλιστα βλέπουν καταφανῆ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀγαδικῆς παραδόσεως καὶ ἐπὶ τῶν Εὐαγγελίων.

Βιβλιογραφία. Schürer, Gesch. 3 ed. III. 288 et seq; Malan, Book of Adam & Eve. London, 1882; Grümbaum, Newe Beitraege, zur Semitischen Sapenkunde, pp. 45, 79. Geiger, Was hat Mohammed aus dem Judenthum genommen? p. p. 100 et seq.; Tabari, Annales 1.115 et seq; Wal, Biblische Legenden der Muselmaenner p. p. 12 et seq. κτλ. κτλ.

ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

ΑΡΑΒΙΚΑΙ ΚΑΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

'Ο κατὰ τὰς θρησκευτικὰς παραδόσεις πρωτόπλαστος ἄνθρωπος θεωρεῖται παρὰ Μουσουλμάνοις ὡς εἷς τῶν πρὸ τοῦ Μωάμεθ προφητῶν, διὰ τοῦτο δὲ τὸ ὄνομά του συνοδεύεται ὑπὸ τῆς φράσεως «ἀλέϊχ-ισ-σελάμ», ἤτοι ἡ «σωτηρία μετ' αὐτοῦ». Κατὰ τὰς ἀραβικὰς καὶ μουσουλμανικὰς μυθολογικὰς παραδόσεις, αἵτινες φαίνονται ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν ἐξ 'Ινδιῶν, ὁ Θεός, ἀφοῦ ἔπλασε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, συνέλεξε διὰ τοῦ ἀγγέλου Γαβριὴλ χῶμα ἀνάμικτον ἐξ ὅλων τῶν εἰδῶν, ἐκ τοῦ ὁποίου ἔπλασεν ὁμοίωμα ἀνθρώπου, διατηρήσας τοῦτο τεσσαράκοντα νύκτας, ἢ κατ' ἄλλην παράδοσιν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη, εἰς τὴν κατάστασιν ταύτην, μεθ' ὃ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτὸ τὴν θείαν πνοὴν καὶ ἔπλασεν οὕτω τὸν 'Αδάμ. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, πρὸ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώ-

Digitized by Google

που ἔζων ἐπὶ τῆς γῆς μόνον οἱ δαίμονες (*τζίν*), ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἔπαυον φιλονεικοῦντες καὶ ἀλληλοσπαρασσόμενοι, ὁ Θεὸς προειδοποίησεν αὐτούς, ὅτι θὰ πλάσῃ τὸν ἄνθρωπον. Οἱ ἄγγελοι ἀντεῖπον, παρατηρήσαντες εἰς τὸν Θεὸν ὅτι θὰ δημιουργήσῃ οὕτω καὶ ἄλλο πλάσμα, τὸ ὁποῖον ἄλλο δὲν θὰ κάμῃ παρὰ μόνον νὰ διαιωνίσῃ τὰς φιλονεικίας καὶ τὰς διαμάχας ἐπὶ τῆς γῆς, ἐνῷ θὰ ἠδύνατο νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τοὺς ἀγγέλους, ἀληθῶς λατρεύοντας αὐτόν. Ὁ Θεὸς ὅμως ἀπήντησεν: «Ἐγὼ γνωρίζω, ὅ,τι δὲν γνωρίζετε σεῖς!» Οἱ ἄγγελοι τότε ἐσιώπησαν καὶ προσεκύνησαν τὸν Θεόν, ὅταν ἐνεφύσησεν εἰς τὸν ἄνθρωπον πνοὴν ζωῆς. Μόνος ὁ Διάβολος, (*Ἰμπλίς*), ὅστις ἦτο ὁ ταμίας τοῦ παραδείσου (περσιστὶ φιρδέβς, ἐξ οὗ ἡ λέξις παράδεισος), δὲν ἠθέλησε νὰ προσκυνήσῃ. Θυμωθεὶς τότε ὁ Θεὸς κατηράσθη τὸν Διάβολον καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ὁ Ἀδὰμ κατῴκησε κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν Παράδεισον, βραδύτερον δὲ ἐπλάσθη ἐκ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ἡ Εὔα. Τὸ ζεῦγος τῶν πρωτοπλάστων ἔζη ἐν τῷ Παραδείσῳ τρῶγον ἐξ ὅλων τῶν καρπῶν πλὴν τοῦ ἀπηγορευμένου, ὅστις ἦτο ὁ σῖτος. Τότε ὁ Διάβολος ἀπεφάσισε νὰ παραπλανήσῃ τὴν Εὔαν, ἐπειδὴ ὅμως οἱ πρωτόπλαστοι δὲν ἤνοιξαν τὴν θύραν τοῦ Παραδείσου, ὁ Διάβολος ἀπεφάσισε νὰ εἰσέλθῃ διὰ δόλου. Πρὸς τοῦτο ἀπηυθύνθη εἰς τὰ ζῶα τοῦ Παραδείσου, ἀλλ' ὅλα ἠρνήθησαν νὰ τὸν διευκολύνωσι. Μόνος ὁ ὄφις ἐδέχθη. Ἔκρυψε τὸν Διάβολον μεταξὺ τῶν ὀδόντων του καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν οὕτω κρυφίως. Εὐθὺς ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν Παράδεισον ὁ Διάβολος ἤρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ ὀδύρεται. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας διατὶ κλαίει, ἀπήντησε: «Κλαίω διότι ἡ ζωή σας εἶναι πρόσκαιρος καὶ διότι θὰ ἀποθάνετε ταχέως. Ἂν ὅμως θέλετε νὰ ζήσετε αἰωνίως, πρέπει νὰ φάγετε ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ». Οἱ πρωτόπλαστοι ἔφαγον τότε ἐκ τούτου. Ὁ δὲ Θεὸς ὀργισθεὶς ἐδίωξεν αὐτοὺς ἐκ τοῦ Παραδείσου καὶ ἔρριψεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν μετὰ τοῦ ὄφεως καὶ τοῦ Διαβόλου εἰπών: «Νὰ ἦσθε αἰωνίως ἐχθροί!»

Πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ ὄφις εἶχε καὶ πόδας. Ἔκτοτε ὁ μὲν ὄφις ἔχασε τοὺς πόδας του καὶ κατεδικάσθη νὰ ἕρπῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ δὲ ἄνθρωπος νὰ κερδίζῃ μὲ κόπον τὸν ἄρτον του. Ἀφ' ἑτέρου ἡ Εὔα κατεδικάσθη εἰς τὸ νὰ γεννᾷ τὰ τέκνα της μὲ ὠδῖνας καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἔμμηνον ῥύσιν.

Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Παραδείσου ἐκδίωξιν ὁ μὲν Ἀδὰμ ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κεϋλάνῃ ὄρους «Νούτ», ἡ δὲ Εὔα παρὰ τὴν Δζέδδαν τῆς Χετζάζης (Ἀραβίας). Ἀφοῦ δὲ ἔζησαν ἐπὶ πολὺν καιρὸν χωρισμένοι, ὁ Ἀδὰμ ἦλθεν εἰς τὴν Χετζάζην (τόπον προσκυνήσεως τῶν Μουσουλμάνων), ὅπου συνήντησε τὴν Εὔαν. Τότε οἱ πρωτόπλαστοι ἠξιώθησαν τῆς συγγνώμης τοῦ Θεοῦ καὶ ἐτεκνοποίησαν. Κατά τινα μῦθον, ὁ Ἀδὰμ ἔκτισε τότε τὸν «Οἶκον τοῦ Θεοῦ», ἤτοι τὸ μέγα ἱερὸν τῶν Ἀράβων (τῶν βραδύτερον Μουσουλμάνων), ἤτοι τὴν Κααβὰν (Κιαμπέ). Κατ' ἄλλην παράδοσιν ἡ Κάαβα ἦτο μέγας πολύτιμος κυβικὸς (ἡ λέξις *κιαμπὲ* παράγεται ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ *κιούμπ*, ὅπερ σημαίνει κύβος, καὶ εἶναι αὐτὴ αὐτὴ ἡ λέξις CUBE καὶ *κύβος*), μονόλιθος (ρουβίνιον) οὐρανοπετής, ἤτοι πεσὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ὁ δὲ Ἀδὰμ ἔλαβε τὴν ἐντολὴν νὰ μεταβαίνῃ διηνεκῶς εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ. Λέγεται ὅτι ὁ Ἀδὰμ τεσσαρακοντάκις μετέβη πεζῇ ἐξ Ἰνδιῶν εἰς τὴν Χετζάζην πρὸς προσκύνησιν τῆς Κάαβας. Κατ' ἄλλον τινὰ μῦθον, ὅταν ὁ Ἀδὰμ ὡδοιπόρει ἐκ Κεϋλάνης εἰς Ἀραβίαν πρὸς ἀναζήτησιν τῆς Εὔας, ἕκαστον σημεῖον τῆς γῆς, ὅπερ ἔθιξαν οἱ πόδες του, ἔγινε καὶ μία πόλις, ὁλόκληρον δὲ τὸ μεταξὺ τῶν πόλεων διάστημα ἐπληρώθη διὰ χωρίων. Δὲν ἀναφέρει ὅμως ὁ μῦθος πῶς εὑρέθησαν οἱ κάτοικοι ὅλων τούτων τῶν συνοικισμῶν, οὔτε πόσον ὑψηλὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ πρωτόπλαστος διὰ νὰ ἀπέχῃ μίλλια ὁλόκληρα τὸ ἓν βῆμα του ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Κατὰ τὰ μουσουλμανικὰ μυθεύματα ὁ Ἀδὰμ ἔσχεν εἴκοσι ζεύγη τέκνων. Ἐκ τῶν υἱῶν του ὅμως ἀναφέρονται ὡς γνωστότεροι μόνον οἱ τρεῖς τῆς Γραφῆς, ὁ Σήθ, ὅστις καὶ θεωρεῖται παρὰ Μουσουλμάνοις ὡς εἷς τῶν προφητῶν, ὁ Κάϊν καὶ ὁ Ἄβελ (ὀνομαζόμενοι ἀραβιστὶ *Καμπὶλ* καὶ *Χαμπὶλ*). Ὡς αἴτιον τοῦ φόνου τοῦ Ἄβελ ὑπὸ τοῦ Κάϊν φέρεται τὸ ὅτι οὗτος δὲν συγκατετίθετο εἰς τὸν γάμον τῶν τέκνων του μετὰ τῶν τοῦ Ἄβελ, νομίζων ὅτι τὰ ἰδικά του ἦσαν ὡραιότερα. Ὁ φόνος τοῦ Ἄβελ ὑπὸ τοῦ Κάϊν ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπὶ τῆς γῆς ἀνθρωποκτονία.

Κατὰ τὰς αὐτὰς ἀραβοϊνδικὰς καὶ μουσουλμανικὰς παραδόσεις, ὁ Ἀδὰμ ἀπερχόμενος τοῦ Παραδείσου, ὅπου εἶχε διδαχθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἀγγέλων τὰς τέχνας τῆς γεωργίας, τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ὑφαντικῆς, ἀπεκόμισε σπόρους φυτῶν καὶ κλάδους δένδρων, τὰ ὁποῖα ἐφύτευσε καὶ ἐκαλλιέργησεν εἰς τὰς Ἰνδίας. Λέγεται δὲ ὅτι κατέπεσαν ἐξ οὐρανοῦ δέκα πίνακες ἢ βιβλία περιέχοντα γεωργικὰς ὁδηγίας.

Τέλος κατὰ τοὺς αὐτοὺς μύθους, ὁ μὲν Ἀδὰμ ἀπέθανεν ἐν *Σερεντὶπ*, ἤτοι ἐν Κεϋλάνῃ (κατὰ τὸν Τοῦρκον λεξικογράφον Σεμσεδδὶν Σαμῆ, *ντὶπ* σημαίνει ἐν τῇ ἰνδικῇ γλώσσῃ *νῆσος*, ἐνῷ τὸ *σερὲν* παρεφθάρη ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων εἰς Σελὲν καὶ Σεϋλάν, ἀγγλιστὶ (CEYLON γαλλιστὶ CEYLAN), ἡ δὲ Εὔα ἐν Χετζάζῃ (Ἀραβίᾳ). Κατ' ἄλλον μῦθον, ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα ἀπέθανον εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ταφέντες εἰς ἓν σπήλαιον, ἀλλ' ἡ Εὔα ἐτελεύτησεν ἓν ἔτος μετὰ τὸν Ἀδάμ.

Τὴν λέξιν Ἀδὰμ (ἀντὰμ) παράγουσιν οἱ Ἄραβες ἐκ τῆς συγγενοῦς πρὸ τὸ ἀραβικὸν ἑβραϊκῆς λέξεως *ἀντὶμ* (*ἀδὶμ*), ἥτις σημαίνει χοῦς, χῶμα, τὸ δὲ *Χαβὰ* (ὅπερ εἶναι τὸ ἀραβικὸν τοῦ Εὔα) ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ «*χῆ*», ὅπερ σημαίνει ζῶν, ζῶσα, διότι ἐπλάσθη ἐξ ὄντος ζῶντος, τοῦ Ἀδάμ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀδὰμ (Βιβλία τοῦ) Οἱ Ἰουδαῖοι καὶ Χριστιανοὶ συγγραφεῖς ἠσχολήθησαν διὰ μακρῶν μὲ τὸν Ἀδάμ. Ἤδη τὸ Ταλμοὺδ ἀναφέρει Βιβλίον τοῦ Ἀδάμ, ἐπὶ τοιούτων δὲ θρύλων ἐστηρίχθη καὶ ὁ Μωαμεθανισμός. Ὁ Ἐπιφάνιος ὁμιλεῖ δι' ἓν Γνωστικὸν βιβλίον «Ἀποκάλυψις Ἀδάμ.» Ὁ Σύγκελλος ζήσας κατὰ τὸν 8ον μ. Χ. αἰῶνα γράφει ἀποφθέγματα ἀπὸ ἕνα «Βίον Ἀδάμ». Τὸ Ἰουδαϊκὸν «Βιβλίον τοῦ Ἀδὰμ» ἔχει ἀπολεσθῆ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι τὸ ἐχρησιμοποίησαν ὡς πηγὴν πληροφοριῶν τὰ ἑξῆς σωζόμενα βιβλία.

1. Τὸ αἰθιοπικὸν βιβλίον τοῦ Ἀδάμ. Ἐξεδόθη ἐν Γοτίγγῃ ὑπὸ τοῦ Dillmann τὸ 1853. Μετεφράσθη εἰς τὴν Ἀγγλικὴν ὑπὸ τοῦ Μάλαν (1882).
2. Συριακὸν ἔργον ὁμοιάζον μὲ τὸ προηγούμενον ἐπιγραφόμενον τὸ Σπήλαιον τοῦ Θησαυροῦ ἐξεδόθη ἐν Λειψίᾳ ὑπὸ τοῦ Bezold τὸ 1883.
3. Ἡ «διήγησις καὶ πολιτεία Ἀδὰμ καὶ Εὔας» ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Tischendorf τὸ 1866.
4. «Βίος Ἀδὰμ καὶ Εὔας» λατινιστί, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Meyer τὸ 1878.
5. Ἡ «διαθήκη τοῦ Ἀδὰμ» ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Ρενὰν Συριακὸν κείμενον καὶ γαλλικὴ μετάφρασις ἐν τῇ «Ἀσιατικῇ Ἐφημερίδι» τὸ 1853.
6. Τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Μανδαίων, καλούμενον βιβλίον τοῦ Ἀδάμ. Ἐξεδόθη ἐν Βερολίνῳ τὸ 1867 ὑπὸ τοῦ Πέτερμαν, τὸ 1815 ὑπὸ τοῦ Νόρμπεργκ.

Ἀδάμ. (Τὸ Μυστήριον ἢ ἡ *παράστασις* τοῦ). Ἔμμετρον θρησκευτικὸν γαλλικὸν θεατρικὸν ἔργον τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος, παρ' ἀγνώστου γραφὲν (τινὲς θέλουν ὡς συγγραφέα αὐτοῦ τὸν Robert Wace) καὶ ἀνευρεθὲν ἐν χειρογράφῳ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Τούρ, ἐξ οὗ πρῶτος τὸ ἐδημοσίευσε τῷ 1854 ὁ Victor Luzarche.

Ἡ παράστασις τοῦ Ἀδὰμ (Representacio Ade, κατὰ τὸ χειρόγραφον) εἶναι εἶδος τριλογίας, ἢ ὅπως εὐφυῶς τὴν ὀνομάζει γάλλος κριτικός, *δραματικὸν τρίπτυχον* ἐκ τριῶν εἰκόνων ἀποτελούμενον. Ἡ πρώτη εἰκὼν (στ. 1-589) περιλαμβάνει τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ἡ δευτέρα (στ. 590-743) τὸν φόνον τοῦ Ἄβελ καὶ ἡ τρίτη (στ. 744-943) διαφόρους προφητείας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος. Τοῦ πρώτου μέρους τέσσαρα εἶναι τὰ πρόσωπα: ὁ Ἀδάμ, ἡ Εὔα, ὁ Σατανᾶς ἢ Diabolus καὶ ὁ Θεὸς ὅστις μυστηριωδῶς καλεῖται *Σύμβολον* (Figura) διὰ νὰ συμβολίσῃ τρόπον τινά, ὡς παρατηρεῖ ὁ E. Lintilhac (Le théâtre sérieux du moyen-age, σελ. 87.) τὸν Λόγον ὅστις θὰ γίνῃ σάρξ.

Ἐν τῇ πρώτῃ εἰκόνι καὶ ἐν τῇ *ἐκθέσει*, ὡς λέγεται ἐν τῇ δραματουργίᾳ, ὁ Θεὸς συνιστᾷ εἰς τὸν Ἀδὰμ ὑπακοήν, τοῦ ὑπενθυμίζει τὰ πρὸς αὐτὸν εὐεργετήματά του καὶ ἰδίως τὸ ἐξαιρετικὸν δῶρον *τῆς συντρόφου* ἣν πρέπει νὰ περιποιῆται καὶ ἀγαπᾷ. Εἰς τὴν Εὔαν συνιστᾷ ἐπίσης ὑπακοὴν εἰς τὸν Δημιουργόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν σύζυγόν της, κατόπιν δὲ εἰσάγει ἀμφοτέρους εἰς τὸν Παράδεισον, μὲ τὴν ῥητὴν διαταγὴν νὰ μὴ φάγωσιν ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ. Μετὰ τὴν *ἔκθεσιν*, ὁ ὄφις, ὅστις κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ χειρογράφου πρέπει νὰ εἶναι artificiose compositus, ἢ ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον κατὰ τὴν γαλλικὴν θεατρικὴν διάλεκτον: truqué, ἀφοῦ περιτυλιχθῇ ἐπὶ δένδρου, ἐπιχειρεῖ νὰ κινήσῃ εἰς πειρασμόν, οὐχὶ τὴν Εὔαν, ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ Γενέσει, ἀλλὰ τὸν Ἀδάμ. Πλὴν μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας του ἀποτυγχάνει, ὁπότε στρέφεται πρὸς τὴν Εὔαν, τὴν ὁποίαν *μὲ γλυκὰ καὶ κολακευτικὰ λόγια* (leto vultu blandiens, κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ χειρογράφου) πείθει νὰ γευθῇ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ, ἐξ οὗ δίδει καὶ εἰς τὸν σύζυγόν της, ὅστις ὅμως εὐθὺς ἀμέσως μεταμελεῖται, καταρᾶται τὴν γεννήσασαν τὸν καὶ ἀλλόφρων κραυγάζει: «Ἡ πλευρά ἐπρόδωσεν ὁλόκληρον τὸ σῶμα!» (La coste ad tut le cors trai). Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ἀδάμ, κατ' ἄλλην σημείωσιν τοῦ χειρογράφου, «πρέπει νὰ κύψῃ καί, χωρὶς νὰ φαίνεται ἀπὸ τὸ κοινόν, ν' ἀφαιρέσῃ τὰ ἐνδύματά του καὶ νὰ τὰ ἀντικαταστήσῃ διὰ φυλλωμάτων», μεθ' ὃ ἐπακολουθεῖ ἡ ἐκ τοῦ Παραδείσου δίωξις ἀμφοτέρων τῶν ἐνόχων, μεσολαβούντων καὶ διαφόρων διαβόλων, οἵτινες ἁλυσοδέτους τοὺς σύρουν εἰς τὴν Κόλασιν, ὁπόθεν ἀκούονται οἱ κρότοι τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων ὑποχθονίων λεβήτων καὶ χυτρῶν, (Collident caldaria et lebetes suos) καὶ τὸ πρῶτον μέρος περατοῦται διὰ τῶν ἑξῆς τοῦ Θεοῦ τριῶν στίχων, ἐξ ὧν, ὡς ἐξ ἀπόπτου, φαίνεται ἡ μέλλουσα Ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους:

Nest hom que vus en face aie,
Par cui soiez vus ja rescos,
Se moi nen prent pité de vus,

ὅ ἐστί: «οὐδεμία ἀνθρωπίνη βοήθεια θὰ σᾶς ἀπαλλάξῃ τῆς τιμωρίας, ἂν μὴ ἐγὼ σᾶς εὐσπλαγχνισθῶ».

Ἐν τῇ δευτέρᾳ εἰκόνι, ἁπλουστέρᾳ κατὰ πολὺ τῆς πρώτης, ἐκτυλίσσονται ἄνευ ἐπεισοδίων ἢ ἄλλων δραματικῶν ἐξάρσεων τὰ τοῦ φόνου τοῦ Ἄβελ ὑπὸ τοῦ Κάϊν ὅπως ἀναφέρονται ταῦτα ἐν τῇ Γραφῇ· ἐπακολουθεῖ ἡ θεϊκὴ κατάρα μεθ' ἣν ἄρχεται τὸ τρίτον μέρος τοῦ ἔργου, ἐντελῶς ἄσχετον πρὸς τὰ δύο ἄλλα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ῥητορικὸν παρὰ θεατρικόν, καθόσον κατ' αὐτό, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης δράσεως, παρελαύνουν διαδοχικῶς οἱ προφῆται, προλέγοντες κατ' ἴδιον ἕκαστος τρόπον τὴν μέλλουσαν τοῦ Σωτῆρος ἔλευσιν καὶ τὴν δι' αὐτῆς ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς ἁμαρτίας.

Οὕτως ἔχει τὸ θεατρικὸν αὐτὸ ἔργον σπουδαιότατον αὐτὸ καθ' ἑαυτό, καθόσον ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι τὸ *πρῶτον* ἔργον τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου ὅπερ ἐγράφη εἰς τὴν ὁμιλουμένην τότε γλῶσσαν καὶ οὐχὶ τὴν λατινικὴν ἥτις ἦτο τότε ἐν χρήσει ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ, παρουσιάζει καὶ δραματικὰ προτερήματα οὐχὶ ἀσήμαντα διὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγράφη, πρὸς δὲ καὶ διατύπωσιν χαρακτήρων ἥτις σπανιώτατα ἀπαντᾶται εἰς τὰ μετ' αὐτὸ γραφέντα ὁμοιοειδῆ ἔργα. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον πάντων εἶναι, ὅτι ἐξ αὐτοῦ μανθάνομεν ὅτι εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ θρησκευτικοῦ δράματος ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ ἐδίδετο μεγίστη προσοχὴ περὶ τὴν σκηνοθεσίαν ἣν περὶ πολλοῦ ποιεῖται καὶ ὁ ἄγνωστος τοῦ Ἀδὰμ συγγραφεὺς ὅστις, εἰς μίαν τῶν κυριωτέρων ὁδηγιῶν αἵτινες περιέχονται εἰς τῷ ἔργῳ του, τὴν ἐπιγραφομένην: ordo representationis Ade (αἱ ὁδηγίαι πᾶσαι εἶναι γραμμέναι λατινιστὶ) καθορίζει μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅτι ὁ Παράδεισος πρέπει νὰ εἶναι εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον τῶν ἄλλων μερῶν τῆς σκηνῆς καὶ νὰ κλείεται διὰ μεταξίνων παραπετασμάτων. Ἡ σκηνὴ νὰ εἶναι στολισμένη δι' ἀνθέων καὶ καρποφόρων δένδρων, ὁ Θεὸς νὰ φέρῃ Δαλματικὴν ἐσθῆτα (ἔνδυμα δηλ. μὲ μακρὰς χειρίδας), ὁ Ἀδὰμ ἐρυθρὸν χιτῶνα καὶ ἡ Εὔα λευκὴν ἐσθῆτα καὶ πέπλον τοῦ αὐτοῦ χρώματος. Ὁ Ἀδὰμ νὰ δίδῃ μεγάλην προσοχὴν εἰς τὰς ἀπαντήσεις του, χωρὶς νὰ βιάζεται, ἀλλ' οὔτε καὶ ν' ἀργῇ (Ad respondendum nimis sit velox haut nimis tardus). Οἱ λοιποὶ ἠθοποιοὶ νὰ ὁμιλῶσι κανονικῶς, νὰ χειρονομῶσιν ἀναλόγως τῶν ὅσων λέγουν καὶ νὰ μὴ προσθέτουν, οὔτε νὰ παραλείπουν συλλαβὰς εἰς τοὺς στίχους.

Πρόδρομος ἐν τούτοις τοῦ *γαλλικοῦ* Ἀδάμ, εἶναι ὁ τρεῖς ὅλους αἰῶνας πρὸ αὐτοῦ γραφεὶς *ἑλληνικὸς* ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Νικαίας Ἰγνατίου ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Στίχοι εἰς τὸν Ἀδάμ*», ἐξ 143 τριμέτρων ἀποτελούμενος καὶ ὑπόθεσιν ἔχων καὶ αὐτὸς τὴν ὑπὸ τοῦ ὄφεως ἐξαπάτησιν τῶν πρωτοπλάστων καὶ τὴν ἐκ τοῦ Παραδείσου ἔξωσιν αὐτῶν. Τὸ ἔργον τοῦ Ἰγνατίου ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ F. Boissonade, Anecd. gr. I. (1829) 436-444 καὶ ἀνετυπώθη παρὰ Migne Patr. Gr. 117, 1164-1174). Πιθανώτατα μάλιστα ὁ γαλλικὸς Ἀδὰμ νὰ εἶναι μίμησις τοῦ ἑλληνικοῦ, καθόσον τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἐγράφη ἡ representation d'Adam, συναντῶμεν καὶ ἄλλα ἔργα τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ἐν Ἰταλίᾳ τὸν Adamo, sacra rapresantatione τοῦ Giobattista Andreino καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν τοῖς Chester Plays, ἔκδοσις Wright, Shakespeare Society, 1843—7. Ὁ ἀνωτέρω ἐν τούτοις μνημονευθεὶς Γάλλος κριτικὸς καὶ ἱστορικὸς Lintilhac, θέλων νὰ πιστεύῃ, ὅτι τὸ νεώτερον θέατρον ἀφυπνίσθη ἐκ τοῦ ληθάργου του *τὸ πρῶτον* ἐν Γαλλίᾳ, παρουσιάζει τὸν γαλλικὸν Ἀδὰμ ὡς τὸ *πρῶτον* θρησκευτικὸν θεατρικὸν ἔργον ὅπερ ἐγράφη κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, διότι, λέγει, δὲν πρέπει ν' ἀναζητήσωμεν τὴν πηγὴν τῶν ἀναλόγων μὲ τὰς τοῦ γαλλικοῦ Ἀδὰμ δραματικῶν σκηνῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ γαλλικοῦ θεάτρου ἐν τῷ ἑλληνικῷ Ἀδάμ, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον διότι αἱ ἀπόπειραι τοῦ ἕλληνος συγγραφέως καὶ πάντων τῶν λοιπῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς δραματοποίησιν βιβλικῶν ὑποθέσεων ἀπέτυχον! Τὸ χριστιανικὸν δρᾶμα, προσθέτει, ἐγεννήθη ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῆς Δύσεως, τὸ μὲν διὰ τῆς ἐν αὐταῖς εἰσαγωγῆς τῶν ἀντιφώνων ᾀσμάτων, τὸ δὲ διὰ τῆς κατὰ τὸν ἕνδεκατον αἰῶνα ἀρξαμένης ἀνοικοδομήσεως μεγαλοπρεπεστάτων ἐκκλησιῶν αἵτινες παρέσχον εὐθὺς ἀμέσως αἴθουσαν θεάτρου, ἀλλὰ καὶ σκηνὴν ἑτοίμην, μεγαλειώδεις ἀμφοτέρας καὶ προσφόρους τόσον εἰς τὴν ἀκουστικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν θέαν καὶ τὴν φαντασίωσιν τῶν θεατῶν. Πλὴν τὸ ἐπιχείρημα τοῦ γάλλου ἱστορικοῦ εἶναι ἥκιστα εὐτυχές.

Ἂν τὸ μεγαλειῶδες τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως εἶναι μία τῶν ἀφορμῶν τῆς γενέσεως τοῦ θρησκευτικοῦ δράματος, κατὰ τί ὑστέρησαν ὡς πρὸς τοῦτο αἱ τῆς Ἀνατολῆς ἐκκλησίαι καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐν Κ]πόλει περικαλλεστάτη τοιαύτη τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ἐν ᾗ, ἄλλως τε, εἶναι βεβαιωμένον ὅτι πολὺ πρὶν ἀρχίσουν αἱ ἐν τῇ Δύσει θεατρικαὶ παραστάσεις ἐδίδοντο τοιαῦται ἐν αὐτῇ; Ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον ἐπιχείρημα τοῦ γάλλου ἱστορικοῦ, ὅτι

Digitized by Google

διὰ τῆς ἐν ταῖς Δυτικαῖς ἐκκλησίαις εἰσαγωγῆς τῶν ἀντιφώνων ᾀσμάτων παρήχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ λειτουργικὸν δρᾶμα δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀτυχὲς τοῦ δευτέρου, καθόσον τὰ ἀντίφωνα ᾄσματα εἰσήχθησαν πολλοὺς αἰῶνας πρότερον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον οἱ Γάλλοι μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Lintilhac οἵτινες διεκδικοῦσι διὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔθνος τὴν τιμήν, ὅτι ἐν αὐτῷ τὸ πρῶτον ἀφυπνίσθη ἡ πρὸς τὸ θέατρον τῶν ὁμοφύλων των κλίσις καὶ ἀποδίδουσιν εἰς ἕνα ἐξ αὐτῶν τὸ ἀρχαιότερον τῶν νεωτέρων χρόνων θεατρικὸν ἔργον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἱστορικοὶ τῶν νεωτέρων θεάτρων Ἄγγλοι (Collier, History of English dramatic Poetry, Τόμ. III. σ. 1.), Ἰταλοὶ (Riccoboni, Histoire du th. italien depuis la décadence de la comédie latine) Γερμανοὶ (G. A. Henrich, Histoire de la Litter. Allemande, τόμ. I. σελ. 321) τὸ αὐτὸ πράττουσι. Μόνον ἡ φωνὴ τῶν ἐχόντων δικαίωμα νὰ ὁμιλήσωσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν ἠκούσθη. Ἐννοῶ τοὺς Ἕλληνας. Πάντες οἱ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι, διεκδικοῦντες δι' ἑαυτοὺς τὴν τιμὴν τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ θεάτρου, πρὸ τῆς ἀφασίας ἡμῶν, ἐνόμισαν ὅτι εὐχερέστερον θὰ κατέπνιγον τὰ δικαιώματά μας καὶ ὅπου τὰ συνήντησαν, ἀκαταμάχητα καὶ ἀναφαίρετα, μὴ δυνάμενοι νὰ τὰ ἐξαφανίσωσι τελείως, τὰ παρεχάραξαν προμελετημένως καὶ ἐξ ἰδιοτελείας τὰ παρουσίασαν πρὸ τῆς ἱστορίας κυριολεκτικῶς ὡς δείγματα ἄνευ ἀξίας! Καὶ ὅμως, παντοῦ, ὅπου τὸ ὑπνῶττον καὶ οὐχὶ ἐξαφανισθὲν θέατρον ἀφυπνίσθη, παντοῦ ἄνευ ἐξαιρέσεως ἔλαβεν ὡς ὑπόδειγμα τὸ ἑλληνικὸν τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον *οὐδέποτε* ἔπαυσεν ὑπάρχον, ζῆσαν, εἶναι ἀληθές, ὁτὲ μὲν ἐν τῇ πορφύρᾳ, ὁτὲ δὲ ρακένδυτον καὶ ἐλεεινόν.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

***Ἀδὰμ** (τὸ ἄγαλμα τοῦ)*. Ἔργον τοῦ Περρὼ (ἐκτεθὲν τὸ πρῶτον εἰς τὴν διεθνῆ ἔκθεσιν τοῦ 1855). Ὁ γλύπτης ἀπεικόνισε τὸν πρωτόπλαστον καθήμενον ἐπὶ βράχου, μὲ τὸ ἄροτρον μεταξὺ τῶν σκελῶν του καὶ σκεπτόμενον ἐπὶ τῶν πενθίμων αὐτῶν λόγων: «Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου θέλεις φαγεῖν τὸν ἄρτον σου». Ἡ μεγαλυτέρα ἐπιτυχία τοῦ ἀγάλματος τούτου ἔγκειται εἰς τὴν ἀγωνιώδη ἔκφρασιν τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀδὰμ καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν λείπει οὔτε ἡ ὑπερήφανος στωϊκότης οὔτε καὶ ἡ ἀνδροπρεπὴς ἐγκαρτέρησις.

Ἀδάμ. Εἰς πλεῖστα ὅσα γράμματα διαμειβόμενα κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 21 συναντᾶται τὸ ὄνομα *Ἀδὰμ* καὶ *Κ. Ἀδάμ*. Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ βαπτιστικόν, ὑπονοεῖται πολλάκις ὁ *Ἀδὰμ Δούκας*, (βλέπε λέξιν *Δούκας Ἀδάμ)*.

Ἀδὰμ Ἀλέξανδρος· Θεσσαλὸς ἔμπορος ἐν *Ἰασίῳ* ἔνθα ἐκατηχήθη τῷ 1819 εἰς τὴν *Φιλικὴν Ἑταιρίαν*. Ἐνθουσιασθεὶς διὰ τὴν ἰδέαν τῆς Παλιγγενεσίας, εἰργάσθη ἀόκνως εἰς κατήχησιν καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἐν Μολδαβίᾳ καθ' ὅλον τὸ ἔτος 1820· ἀσθενήσας ὅμως βαρέως καὶ αἰσθανθεὶς ἐγγίζον τὸ τέλος του, κατέλιπεν ὑπὲρ τοῦ ἐπικειμένου Ἀγῶνος ὅλην τὴν περιουσίαν του τὴν ὁποίαν διὰ διαθήκης ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὸν Ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας *Μιχάλβοδαν* τὸν *Σοῦτζον*. Ἑταῖρον καὶ τοῦτον τῆς Φιλικῆς. Τὰ τῆς ἐπικαίρου ταύτης κληρονομίας ὁ Μιχάλβοδας ὡς ἑξῆς ἀνήγγειλεν εἰς τὸν *Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην* δι' ἐπιστολῆς του χρονολογουμένης ἀπὸ 24 Ἰανουαρίου 1821:

«...Ἡ ἐνέργεια τῆς συνδρομῆς τῶν συναδελφῶν δὲν ἔπαυσε. Γίνεται καὶ γενήσεται. Μάλιστα ἔχω ἀνὰ χεῖρας καὶ μίαν περιουσίαν ἑνὸς ἀποθανόντος Ἀδάμ, καὶ ἐκείνη ἐλπίζω νὰ δώσῃ εἰς τὴν ἐφορείαν μίαν ἱκανὴν ποσότητα...»

Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀδὰμ διεσώθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν. Χαρακτηρίζουν τὴν ἀφέλειαν τῆς ἐποχῆς καὶ τὴν ἄδολον πίστιν ἐπὶ τὸ μελετώμενον ἐγχείρημα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους διὰ τῆς εὐρείας διαπαιδαγωγήσεώς του. Σημειωτέον ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἐγνώριζεν ἐλάχιστα γράμματα, ἕνεκα δὲ τούτου καὶ αἱ ἐπιστολαί του εἶναι ἔτι συγκινητικώτεραι διὰ τὴν ἐθνικὴν πνοὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν φαίνονται μυρωμέναι.

Ἀδάμ. Ἀββᾶς, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐπισκοπῆς τοῦ Μὰνς (Perseingue) ζήσας περὶ τὸ ἔτος 1180. Μετέβη εἰς Ρώμην, ἐπανῆλθε δὲ ἐκεῖθεν ἔνθερμος ζηλωτὴς τοῦ Παπισμοῦ. Ἐβοήθησε κατὰ τὸ κήρυγμα τῆς Τετάρτης Σταυροφορίας τὸν Φοὺλκ, ἐφημέριον τοῦ Νεγὺ-σὺρ-Μάρν, ὅταν οὗτος εἶχε λάβει τὴν σχετικὴν ἐντολὴν ἀπὸ τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον Γ'.

Ἡ Τετάρτη Σταυροφορία, ὡς γνωστόν, ἀπελήξεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1204) ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τὴν ἵδρυσιν τῆς ἐφημέρου ἐκεῖ λατινικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἀδὰμ ἀφῆκεν ἐπιστολάς, περιεχούσας λίαν ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐποχῆς του καὶ περὶ τὰς διακοσίας ὁμιλίας καὶ κηρύγματα. Μέρος αὐτῶν ἐξεδόθη.

Ἀδάμ, (Adam) Ἀλέξανδρος. Σκῶτος γραμματικός, καὶ καθηγητής, γεννηθεὶς εἰς τὴν κομητείαν Μούρρεϊ τῷ 1741, ἀποθανὼν τῷ 1809. Ἐσπούδασε καὶ χάρις εἰς τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὰς προσπαθείας του, κατώρθωσε νὰ διορισθῇ εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου (Χάϊ Σκοὺλ) τοῦ Ἐδιμβούργου. Διετέλεσε πρύτανις μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἔγραψε πλεῖστα συγγράμματα ἱστορικά, γραμματικὰ καὶ ἀρχαιολογικά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι μία ἔξοχος «Λατινικὴ Γραμματικὴ» (1772) καὶ μία «Σύνοψις τῶν ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων». Ὁ Ἀδὰμ ἀπέθανε κατόπιν πενθημέρου ἀσθενείας, εἰς δὲ τὸν πυρετὸν τὸν ἐνόμιζεν ὅτι ἐργάζεται πάντοτε. Αἱ τελευταῖαι λέξεις του ἦσαν: «Ἀλλὰ σκοτεινιάζει· ἠμπορεῖτε νὰ φύγετε». Μαθηταὶ αὐτοῦ ὑπῆρξαν ὁ σὲρ Οὐῶλτερ Σκώττ, ὁ λόρδος Μπρούχαμ, ὁ Τζέφφρεϋ καὶ πολλοὶ ἄλλοι διάσημοι ἄνδρες, τοὺς ὁποίους προσείλκυεν ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ φήμη τοῦ ἀνδρὸς ὡς μεγάλου καθηγητοῦ καὶ βαθέος γνώστου τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος.

Ἀδάμ. (Adam), Ἀντώνιος-Ἐδμόνδος, Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1816, ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1877. Συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Νασιονάλ», ἐγένετο τῷ 1848 βοηθὸς δήμαρχος Παρισίων, γενικὸς γραμματεὺς τῆς νομαρχίας Σηκουάνα καὶ κρατικὸς σύμβουλος. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωήν, ἵδρυσε μετὰ τοῦ Πινὰρ τὴν Τράπεζαν Προεξοφλήσεως, τῆς ὁποίας ἐγένετο γενικὸς γραμματεὺς (1853). Διορισθείς, τὴν 11ην Ὀκτωβρίου 1870 διευθυντὴς τῆς ἀστυνομίας, παρῃτήθη συνεπείᾳ τοῦ κινήματος τῆς 31 ἰδίου μηνός. Ἐξελέγη βουλευτὴς τῷ 1871 καὶ γερουσιαστὴς τῷ 1875. Μετὰ τὴν καταδίκην τοῦ Ἑρρίκου Ροσφὸρ τῷ 1871, ἐχρημάτισε κηδεμὼν τῶν τέκνων του καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν δραπέτευσιν αὐτοῦ ἐκ Νέας Καληδονίας, διὰ τῆς παροχῆς τῶν χρηματικῶν μέσων. Εἶχε νυμφευθῆ τὴν χήραν κ. Λὰ Μεσσίν, δηλαδὴ τὴν Ἰουλιέτταν Λαμπὲρ-Ἀδάμ, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐκληροδότησε τὴν περιουσίαν του.

Ἀδὰμ *Λαμπέρ*. (Ἰουλιέτττα Lamber, κυρία La Messine, εἶτα κυρία Edmond Adam), Γαλλὶς συγγραφεὺς καὶ λογία, γεννηθεῖσα εἰς Βερμπερὶ

Ἰουλιέτται Ἀδάμ.

τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1836. Κόρη ἰατροῦ, διῆλθε μέρος τῆς παιδικῆς της ἡλικίας εἰς Ριμπεκοὺρ καὶ Σωνὺ καὶ ἠσχολήθη μὲ τὰ γράμματα μόνον μετὰ τὸν πρῶτον γάμον της (1858). Ἔγραφεν ἄλλοτε μὲ τὸ πατρικόν της ὄνομα καὶ ἄλλοτε μὲ τὸ ὄνομα τοῦ συζύγου της. Εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὸν δικηγόρον Λὰ Μεσσίν. Τὸ πρῶτον της ἔργον ἦτο μία συλλογὴ διηγημάτων (Λευκὴ ντὲ Κουσή, Παιδικὴ Ἡλικία). Κατόπιν ἔδωκεν ἕνα τόμον πολὺ σοβαρώτερον (Ἀντιπρουδόνειαι ἰδέαι περὶ τοῦ ἔρωτος, τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ γάμου), εἰς τὸν ὁποῖον διεκρίνετο δύναμις καὶ ζωηρότης ἐπιχειρημάτων οὐχὶ συνήθεις εἰς γυναῖκα. Μετὰ τὴν χηρείαν της, ὑπανδρεύθη εἰς δεύτερον γάμον τὸν γερουσιαστὴν Ἐδμόνδον Ἀδὰμ (1868), ἀποθανόντα τῷ 1877. Εἶχεν ὑπογράψει μὲ τὸ οἰκογενειακόν της ὄνομα Ἰουλιέττα Λαμπὲρ ὅλα τὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐξέδιδεν ἀλληλοδιαδόχως:

«Τὸ χωριό μου» (1860), συλλογὴν σκίτσων, πλήρη τοπικοῦ χρώματος καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδεῶν. «Ἀφηγήσεις μιᾶς χωρικῆς» (1862), σειρὰν ἀφελῶν καὶ συγκινητικῶν ἱστοριῶν, γραμμένων μὲ πολλὴν γοητείαν. «Ταξεῖδι πέριξ τοῦ Γκρὰν-Πὲν» (1863), γραφικὴν ἀφήγησιν, ἔχουσαν ὡς πλαίσιον τὴν Κυανῆν Ἀκτήν, ὅπου ἡ συγγραφεὺς εἶχε μεταβῆ διὰ λόγους ὑγείας.

«Εἰς τὰς Ἄλπεις», θελκτικαὶ ταξειδιωτικαὶ ἐντυπώσεις (1867). «Ἡ ἀγωγὴ τῆς Λάουρας» (1868). «Σῶα καὶ ἀσφαλὴς» (1870), ὡραῖα μυθιστορήματα. Ἐπηκολούθησαν μὲ τὴν ὑπογραφὴν Ἰουλιέττα Ἀδάμ, τὰ ἑξῆς ἔργα: «Ἡ πολιορκία τῶν Παρισίων, ἡμερολόγιον μιᾶς Παρισινῆς» (1873). «Ἀφηγήσεις ἐκ τοῦ Κόλπου Ζουὰν» (1873) συλλογὴ πέντε διηγημάτων. «Ἰωάννης καὶ Πασχάλης» (1876). «Ἄσχημη» (1876). «Ἑλληνὶς» (1877), «Εἰδωλολάτρις» (1883). Ἔργα τὰ ὁποῖα ἐστερέωσαν τὴν φήμην της. Τὸ σαλόνι τῆς Ἰουλιέττας Ἀδὰμ ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ ἐντευκτήριον τῶν κυριωτέρων προσωπικοτήτων τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Ἔκτοτε καὶ μετὰ τὴν δευτέραν χηρείαν της (1877) ἡ κ. Ἀδὰμ ἀνεμίχθη ἐνεργότερον εἰς τὴν πολιτικήν. Ἵδρυσε τῷ 1879 τὴν «Νέαν Ἐπιθεώρησιν». Ἔγραψεν αὐτὴ τὸν πρόλογον εἰς τὸν ὁποῖον ἐξέθετε τὰς πολιτικάς, φιλοσοφικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀπόψεις, τὰς ὁποίας ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸ νέον αὐτὸ περιοδικόν. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ 1899 συνέτασσε τὸ δελτίον τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς «Νέας Ἐπιθεωρήσεως». Εἰργάσθη μὲ ἀξιοθαύμαστον θέρμην ὑπὲρ τῆς γαλλορρωσικῆς συμμαχίας. Ἡ κ. Ἰουλιέττα Ἀδὰμ ἐξέδωκε μίαν σειρὰν μελετῶν περὶ τῶν «Συγχρόνων Ἑλλήνων ποιητῶν» καὶ διεσκεύασε διὰ τὸ γαλλικὸν θέατρον τὴν «Γαλάτειαν» τοῦ Σπ. Βασιλειάδου παιχθεῖσαν εἰς τὸ θέατρον τῶν Ἐθνῶν τὴν 22 Δεκεμβρίου 1880. Ἔγραψε κατόπιν ἓν εἶδος πεζοῦ ποιήματος, τὸ «Τραγοῦδι τῶν Νεονύμφων» (1882) καὶ τὴν «Οὐγγρικὴν Πατρίδα» (1884). Κατόπιν ἔκαμε διάφορα ταξείδια εἰς Ρωσσίαν, Αὐστρίαν καὶ Οὐγγαρίαν καὶ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς φιλανθρωπικὰς ἑορτάς, αἱ ὁποῖαι ὠργανώθησαν ὑπὲρ τῶν πλημμυροπαθῶν τῆς Μουρκίας καὶ τοῦ Ζεγεδίνου καὶ τῶν θυμάτων τῆς πυρκαϊᾶς τοῦ Μπουργκτεάτερ τῆς Βιέννης. Ἀργότερον ἔγραψε τὸν «Στρατηγὸν Σκόμπελεφ» (1886), τὸ «Ὄνειρον τοῦ θείου» (1888), τὴν «Ἁγίαν Ρωσσίαν» (1899), τὴν «Πορτογαλλικὴν Πατρίδα» (1896), τὰ «Ἀπομνημονεύματά» της. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Κόμης Παῦλος Βασίλης ἔγραψεν ἀπειρίαν ἔργων ποιητικῶν, ταξειδιωτικῶν, διηγηματικῶν, κριτικῶν, πολιτικῶν, βιογραφικῶν καὶ θεατρικῶν.

Εἰργάσθη πολὺ ὅπως διατηρήσῃ ἀκμαῖον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Γάλλων τὸ αἴσθημα τῆς ἐκδικήσεως (τὴν revanche) μετὰ τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τοῦ 1870, ἦτο δὲ θερμῶν δημοκρατικῶν φρονημάτων. Τὸ σαλόνι της ἐπωνομάσθη «φάτνη τῆς Τρίτης Δημοκρατίας». Ἡ κυρία Ἰουλιέττα Ἀδὰμ εἶναι ἡ κυριωτέρα γυναικεία φιλολογικὴ μορφὴ ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὴν τελευταίαν ἑξηκονταετίαν, ὄχι τόσον διὰ τὴν λογοτεχνικὴν παραγωγήν της, τεραστίαν εἰς ποσότητα, ἀλλὰ μετρίαν εἰς ποιότητα, ὅσον διὰ τὴν φιλολογικήν, κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν δρᾶσίν της. Ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς περισσότερον μορφωμένας, προοδευτικὰς καὶ πολεμικὰς γυναῖκας τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων. Ἐκ τῶν ἔργων της τὸ ἀρτιώτερον παραμένει ἡ «Εἰδωλολάτρις» (1883). Ὁ κ. Οὐΐνιφρεδ Στέφενς ἀφιέρωσε τῷ 1917 ἕνα τόμον εἰς τὴν γυναῖκα αὐτήν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ κυρία Ἀδάμ, ἡ Μεγάλη Γαλλίς».

Ἀδάμ. (Adam) Γαβριὴλ—Ἀντώνιος. Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς τὴν 28 Ἰαν. 1800, ἀποθανὼν τὴν 5 Αὐγ. 1885. Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν Παρισίοις. Διετέλεσε δήμαρχος τοῦ Κλισὺ-Λα-Γκαρέν, κατόπιν δὲ ἐξελέγη γερουσιαστὴς (1876). Ἐπανεξελέγη τῷ 1882 καὶ διεκρίθη ὡς θερμὸς κῆρυξ τῶν δημοκρατικῶν ἰδεῶν.

Ἀδὰμ-*δὲ-λὰ-Χὰλλ* (Adam de la Halle). Τροβαδοῦρος τοῦ 13ου αἰῶνος. Μερικοὶ συγγραφεῖς λέγουν ὅτι ἦτο κυφός, διὰ τοῦτο δὲ ἀπεκλήθη καὶ Ἀδὰμ ὁ Καμπούρης. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἀδὰμ ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους ἀστοὺς τοῦ Ἀρρὰς καὶ πολὺ φιλάργυρος, ἐὰν πρέπει νὰ πιστεύσῃ τις τὸν υἱόν του, ὅστις συχνὰ ποιεῖται λόγον εἰς τὰ ποιήματά του περὶ τοῦ πατρικοῦ τούτου ἐλαττώματος. Νέος ὢν ὁ Ἀδάμ, παρέμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸ περίφημον ἀββαεῖον τοῦ Βωσὲλ (Vaucelles), ἐν τῷ ὁποίῳ συνεπλήρωσε τὰς μουσικάς του σπουδάς. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀρρὰς ἐνυμφεύθη μίαν κόρην τῆς πόλεως ταύτης, ὀνόματι Μαρίαν, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει συχνὰ εἰς τοὺς στίχους του, ἄλλοτε μὲν ἐπαινῶν, ἄλλοτε δὲ εἰρωνευόμενος ἢ ἐπιτιμῶν αὐτήν, ἀναλόγως τῆς ἑκάστοτε καταστάσεως τῶν συζυγικῶν των σχέσεων.

Δὲν εἶναι γνωστὸν ἐὰν ὁ Ἀδὰμ μετέβη εἰς Παρισίους, ἀλλ' εἶναι βέβαιον ὅτι διετέλεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κόμητος Ροβέρτου Β', ἀνεψιοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ἁγίου Λουδοβίκου. Ἀργότερον ἐταξείδευσεν εἰς Αἴγυπτον, Συρίαν, Παλαιστίνην καὶ Ἰταλίαν, τὸ δὲ ἀριστούργημά του Jeu de Robin et de Marion ἐγράφη ἐν Νεαπόλει. Ἀλλ' ὁ Ἀδὰμ διέπρεψε περισσότερον ὡς μουσικὸς παρὰ ὡς ποιητὴς καὶ ἄφησε πλῆθος τραγουδιῶν καὶ χορῶν, οἱ ὁποῖοι διακρίνονται διὰ τὴν χάριν καὶ ἁπλότητά των. Ἡ ἁρμονία του εἶναι ἀκόμη βάρβαρος, ὅπως ὅλων τῶν τραγουδιστῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλὰ πάντως δεικνύει ὅτι ὁ συνθέτης ἔκαμε πολὺ καλὰς σπουδάς. Ὁ Ἀδὰμ ἀπέθανε περὶ τὸ 1285. Τὰ ἔργα του (μουσικὴ καὶ ποιήματα) ἐξεδόθησαν τῷ 1872 ὑπὸ τοῦ E. de Coussemaker ὑπὸ τὸν τίτλον Œuvres complètes du trouvère Adam de la Halle.

Ἀδὰμ *δὲ Ρὸς* (Adam de Ros). Ἀγγλονορμανδὸς τρουβαδοῦρος. Ἦτο κατὰ πᾶσαν πιθ-

Digitized by Google

νότητα, μέλος μιᾶς νορμανδικῆς οἰκογενείας, ἐγκατεστημένης ἐν Γιόρκσαϊρ καὶ Κέντ. Ἔγραψε ποίημά τι περιγράφον τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν Κόλασιν, μὲ ὁδηγὸν τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ. Ὁ Ρωμποθὰμ (Rowbotham) λέγει ὅτι «εἰς τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ποίημα σχεδιάζεται καὶ προϋπάρχει ὁλόκληρος ἡ Θεία Κωμῳδία τοῦ Δάντη». Τὸ ποίημα εὑρίσκεται χειρόγραφον εἰς τὸ Βρετανικὸν Μουσεῖον.

Ἀδὰμ δ' Ὄρλετον. Ἄγγλος ἱεράρχης γεννηθεὶς ἐν Ἕρεφορ (Herefort) τὸ 1285, ἀποθανὼν τὸ 1375. Ὑπῆρξε διαδοχικῶς ἐπίσκοπος τῆς πατρίδος του, τοῦ Οὐόρτσεστερ καὶ τέλος τοῦ Οὐίντσεστερ. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ταραχὰς αἵτινες διεσάλευον τὸν θρόνον τοῦ Ἐδουάρδου Β', καὶ ἀπέθανε τυφλός. Οἱ ἱστορικοὶ ἀναφέρουν χαρακτηριστικώτατον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνέκδοτόν του, ὑπενθυμίζον τὸν περίφημον χρησμὸν τῆς Σιβύλλης εἰς τὸν Πύρρον: Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ ὀργάνων τῆς φιλοδόξου καὶ σκληρᾶς βασιλίσσης Ἰσαβέλλας, τῆς συζύγου τοῦ Ἐδουάρδου, ἂν ἐσύμφερε νὰ φονευθῇ ὁ δυστυχὴς οὗτος βασιλεύς, ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἔδωσε τὴν ἑξῆς ἀμφίβολον ἀπάντησιν: «Edwardum occidere nolite timere bonum est», ἥτις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ κατὰ δύο τρόπους, ἀναλόγως τῆς πρὸ ἢ μετὰ τὸ timere τοποθετήσεως κόμματος. «Μὴ φονεύσετε τὸν Ἐδουάρδον, καλὸν εἶνε νὰ φοβῆσθε» καὶ «Μὴ φοβῆσθε νὰ φονεύσετε τὸν Ἐδουάρδον, εἶναι καλόν».

Ἀδὰμ (Adam) Ἰακώβ· Γερμανὸς χαλκογράφος, γεννηθεὶς ἐν Βιέννῃ τῷ 1748 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1808. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν ἐν Βιέννῃ Ἀκαδημίαν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Τὰ καλύτερα τῶν ἔργων του εἶναι τὸ πορτραῖτο τῆς ἀρχιδουκίσσης Μαρίας Χριστίνας, τῆς Μαρίας Θηρεσίας, δευτέρας συζύγου τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Β' καὶ τῆς Μαρίας Κλημεντίνης, συζύγου τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Φραγκίσκου. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι τὸ ἀριστούργημά του.

Ἀδὰμ (Adam) Ἰάκωβος· Ἄγγλος ἀρχιτέκτων νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ Ροβέρτου Ἀδάμ, συνειργάσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν πολλῶν κτιρίων ἐν Λονδίνῳ καὶ τὴν χάραξιν πολλῶν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ὁδῶν τοῦ Ἄστεως. Αὐτὸς λέγεται ὅτι ἐσχεδίασε τὴν Πλατεῖαν Πόρτλανδ. Ἀπέθανεν ἐν Λονδίνῳ τὴν 20 Μαρτίου 1794.

Ἀδὰμ Ἰάκωβος Σιγκισμπέρ, (Jacob Sigisbert Adam). Γάλλος γλύπτης (1657—1747) καὶ υἱὸς τοῦ Λαμπὲρτ Ἀδάμ. Ἐξετέλεσε πλῆθος ἀγαλμάτων καὶ προτομῶν ἐξ ὀρειχάλκου, ἐκ μολύβδου, ἐκ μαρμάρου, ἰδίᾳ δὲ ἐξ ὀπτῆς γῆς. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν μεγάλην του παραγωγικότητα, ὁ Ἰάκωβος Σιγισβὲρ θὰ εἶχε σήμερον λησμονηθῆ, ἂν δὲν ὑπῆρχον οἱ υἱοί του καὶ οἱ μαθηταί του, οἱ ὁποῖοι διεφύλαξαν τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὴν λήθην.

Ἀδὰμ Λαμπὲρ Σιγκισμπὲρ (Lambert Sigisbert Adam). Γάλλος γλύπτης καὶ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ προηγουμένου (1700—1759). Ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν πατέρα του τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς γλυπτικῆς, ἀργότερον δὲ μετέβη εἰς Παρισίους πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του. Τῷ 1723 ἔλαβε τὸ Μέγα Βραβεῖον καὶ ἀνεχώρησε διὰ Ρώμην, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1733. Μεταξὺ τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐκτελεσθέντων ἔργων του εἶναι ἕνας «Ποσειδῶν» καὶ μία «Ἀμφιτρίτη». Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1730, ὁ πάπας Κλήμης ὁ ΙΒ' θελήσας νὰ ἀπαθανατισθῇ μὲ τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς σπουδαίου ἔργου, προεκήρυξε διαγωνισμὸν διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς κρήνης τοῦ Τρέβι.

Ἡ γῆ. Ἔργον τοῦ Λαμπὲρ Σιγκισμπὲρ Ἀδάμ.

Δεκαεπτὰ καλλιτέχναι, γλύπται καὶ ἀρχιτέκτονες, ἔλαβον μέρος εἰς αὐτόν, ὁ δὲ Λαμπὲρ ἔλαβε τὸ πρῶτον βραβεῖον. Ἀλλ' οἱ ἀντίπαλοί του, ἐξερεθισθέντες διότι ἕνα τόσον σπουδαῖον μνημεῖον ἐνεπιστεύθη εἰς ἕνα ξένον, κατώρθωσαν νὰ πείσουν τὸν Πάπαν ὅπως ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσιν. Ὁ ποντίφιξ, διὰ νὰ ἀποζημιώσῃ τὸν Λαμπέρ, τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐκτέλεσιν ἑνὸς ἀναγλύφου διὰ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Λατεράνου. Τὸ σχέδιον τοῦ ἀναγλύφου τούτου παρίστα τὴν Ἐμφάνισιν τῆς Παναγίας εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν Κορσίνι καὶ ἦτο ἀληθινὸν ἀριστούργημα. Διὰ τοῦτο ἡ νέα ἐπιτυχία τοῦ Ἀδὰμ τὸν κατέστησεν ἀκόμη περισσότερον τὸ ἀντικείμενον τῆς ζηλοτυπίας τῶν συναδέλφων του.

Ἀλλ' αὐτὴν τὴν φορὰν τὸ ζήτημα θὰ ἐλύετο ὑπὲρ τοῦ Γάλλου καλλιτέχνου, ἂν δὲν ἐπενέβαινεν ὁ δοὺξ δ' Ἀντὲν (d'Antin), ὅστις διετέλει τότε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας. Οὗτος, φοβηθεὶς μήπως ὁ Ἀδὰμ ἐγκαθίστατο ὁριστικῶς εἰς Ρώμην ἐπὶ βλάβῃ τῆς Γαλλίας, κατώρθωσε νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του. Μόλις ἐπανῆλθεν εἰς Παρισίους (1733), ὁ Ἀδὰμ εὗρεν ἀμέσως ἐργασίαν. Τῷ 1734 ἐξετέλεσε σύμπλεγμα δύο προσώπων, τὸ ὁποῖον παρίστα τὴν «Ἕνωσιν τοῦ Σηκουάνα καὶ τοῦ Μάρνη» καὶ τὸ ὁποῖον ἐτοποθετήθη εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ καταρράκτου τοῦ Σαὶν Κλού.

Λαμπὲρ - Σιγκισμπὲρ Ἀδάμ.

Μετὰ τοῦτο ἐπιτυχὼν ἐν τῷ ἐπὶ τούτῳ προκηρυχθέντι διαγωνισμῷ, ἐξετέλεσε τὸ κεντρικὸν σύμπλεγμα τῆς μικρᾶς λίμνης τοῦ Ποσειδῶνος ἐν Βερσαλλίαις. Ὁ Λαμπὲρ Ἀδὰμ ἐξετέλεσε καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα, ἐν οἷς τὸ ἄγαλμα τοῦ πάπα Ἁγίου Γρηγορίου, τὸ σύμπλεγμα τῆς Ἁλιείας, τὸν Κυνηγὸν συλλαμβάνοντα ἕνα λέοντα εἰς τὰ δίκτυά του, τὴν Θήραν, τὸν Ποσειδῶνα καταπραΰνοντα τὰ κύματα, χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἐγένετο τῷ 1737 μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας, καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Ἀδάμ. Νικόλαος-Σεβαστιανός, (Nicolas-Sebastien Adam). Γάλλος γλύπτης (1704-1778). Ἦτο δεύτερος υἱὸς τοῦ Ἰακώβου Σιγκισβὲρ Ἀδὰμ καὶ ἀδελφὸς τοῦ Λαμπὲρ Σιγκισβὲρ Ἀδάμ. Εἶναι γνωστὸς διὰ τὸν «Προμηθέα» του καὶ διὰ τὸ «Μαυσωλεῖον» τῆς βασιλίσσης τῆς Πολωνίας καὶ συζύγου τοῦ Στανισλάου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν παρὰ τὸ Νανσὺ ἐκκλησίαν τῆς Θείας Βοηθείας (église du Bon Secours).

Ἀδάμ (Adam) Ἰωάννης-Λουδοβῖκος· Γάλλος πιανίστας καὶ συνθέτης (1760-1848). Ἔμαθε τὴν μουσικὴν ἄνευ διδασκάλου καὶ διεκρίθη διὰ τὴν χάριν τῶν συνθέσεών του. Τῷ 1797 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων καὶ ἐδίδαξε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς μετέπειτα διακριθέντας μουσικούς. Ἔγραψε μέθοδον τοῦ πιάνου. Ὁ Ἰωάννης-Λουδοβῖκος Ἀδὰμ εἶναι ὁ πατὴρ τοῦ περιφήμου Ἀδόλφου-Καρόλου Ἀδάμ, τοῦ συνθέτου τῆς «Κούκλας τῆς Νυρεμβέργης» καὶ τοῦ «Ἐὰν ἤμην βασιλεύς».

Ἀδὰμ (Adam) Ἀδόλφος-Κάρολος· περίφημος γάλλος μουσικοσυνθέτης καὶ υἱὸς τοῦ Λουδοβίκου Ἀδὰμ (1803-1856). Τὸ μουσικὸν τάλαντον τοῦ Ἀδὰμ ἐξεδηλώθη πολὺ ἐνωρίς, διότι, παιδίον ἀκόμη ὤν, συνέθετεν ἐκ τοῦ προχείρου χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὴν ἁρμονίαν καὶ τοὺς κανόνας τοῦ σολφέζ. Ἐν τούτοις, εἴτε ἐξ ὀκνηρίας, εἴτε ἐκ κακῆς καθοδηγήσεως εἰς τὰς σπουδάς του, δὲν ἔδειξεν οὐδένα ἐν τῇ νεότητί του ζῆλον διὰ τὴν τέχνην, τὴν ὁποίαν ἔμελλεν ἀργότερα μὲ τόσον ἔρωτα νὰ καλλιεργήσῃ. Μόνον ὅταν ὑπερέβη τὸ δέκατον ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὁ μέλλων συνθέτης τοῦ «Ἐὰν ἤμην βασιλεὺς» ἤρχισε νὰ μελετᾷ σοβαρῶς τὴν μουσικὴν καὶ νὰ παραμελῇ χάριν τῆς ἁρμονίας τὰς κλασσικάς του σπουδάς. Ἔκτοτε ἤρχισε νὰ ἐκδηλοῦται ἡ μεγάλη πρὸς τὸ συνθέτειν ἰδιοφυΐα του. Εἰς τὴν ἀντίστιξιν καὶ τὴν φυγὴν ἔσχε διδασκάλους τὸν Ἕλερ καὶ τὸν Reutra, ἀργότερον δὲ ὁ Βοαλδιὲ (Boieldieu) ὑπῆρξε διδάσκαλός του εἰς τὴν σύνθεσιν ἐν τῷ Ὠδείῳ τῶν Παρισίων. Αἱ συμβουλαὶ τοῦ μεγάλου τούτου συνθέτου ὑπῆρξαν διὰ τὸν Ἀδὰμ ἀληθὴς φωτεινὸς ὁδηγὸς λύχνος, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐνδόξου του σταδίου. Ὁ Ἀδὰμ ἐγκατέλειψε τὸ ᾠδεῖον τῷ 1824, ἀφοῦ ἔλαβε τὸ Δεύτερον Μέγα Βραβεῖον τῆς Ρώμης. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἠσχολήθη μὲ τὸ θέατρον, γράψας μετὰ δειλίας μερικὰ ᾄσματα διὰ τὰ κωμειδύλλια. Ἡ ἐπιτυχία του εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἤνοιξε τὰς πύλας τοῦ Κωμικοῦ Μελοδράματος (Opéra Comique) τῶν Παρισίων, ἐν τῷ ὁποίῳ παρέστησε διὰ πρώτην φορὰν τὸ δίπρακτον δρᾶμά του «Πέτρος καὶ Αἰκατερίνη» (Pierre et Catherine). Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1829) δὲν ἔπαυσε νὰ συνθέτῃ μετὰ μεγάλης γονιμότητος.

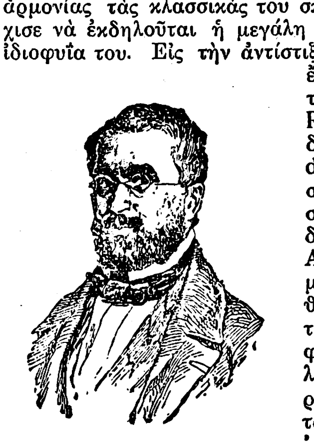
Ἀδόλφος Ἀδάμ.

Ἐπὶ πολλὰ ἔτη δὲν ἠκούοντο ἐν Παρισίοις εἰμὴ αἱ συνθέσεις τοῦ Ἀδάμ. Συνέθετεν ἀκαταπαύστως ὕμνους, τραγουδάκια, ἐκκλησιαστικὰς λειτουργίας καὶ παντὸς εἴδους μουσικήν. Τὸ Σαλὲ (Chalet), ὁ Ταχυδρόμος τοῦ Λονζυμὼ (Postillon de Lonjumeau), ὁ Ζυθοποιὸς τοῦ Πρεστὸν (le Brasseur de Preston), ἡ Μιᾶς Ἡμέρας Βασίλισσα (la Reine d'un jour), ὁ Βασιλεὺς τοῦ Ὑβελὼ (le Roi d' Yvelot), ἔσχον πανταχοῦ μεγίστην ἐπιτυχίαν.

Τῷ 1847 ἤνοιξεν ἕνα τρίτον λυρικὸν θέατρον, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἐθνικὸν Μελόδραμα (Opéra National), ἀλλ' ἡ ἐπιχείρησις αὐτὴ ἐναυάγησε λόγῳ τῶν ἐν Παρισίοις τῷ 1848 διαδραματισθέντων γεγονότων. Εἰς τὴν δύσκολον αὐτὴν περίστασιν, ὁ Ἀδὰμ ἔδειξε δύναμιν θελήσεως ἀληθῶς ὑπέροχον· διότι, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὸ νὰ θυσιάσῃ τὴν προσωπικήν του περιουσίαν, ἐγκατέλειψεν εἰς τοὺς δανειστάς του ὅλα τὰ συγγραφικά του δικαιώματα μέχρι τελείας ἀποπληρωμῆς τῶν χρεῶν του καὶ δὲν ἐκράτησε διὰ τὸν ἑαυτόν του εἰμὴ ἑκατὸν φράγκα μηνιαίως, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανεν ὡς μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου. Ὀλίγον μετὰ ταῦτα διωρίσθη καθηγητὴς τῆς συνθέσεως εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων καὶ ἀνέλαβε νὰ γίνῃ μουσικὸς συντάκτης καὶ κριτικὸς τῶν ἐφημερίδων «Συνταγματικὸς» καὶ «Ἐθνικὴ Συνέλευσις». Μὲ τὰ εἰσοδήματα αὐτὰ καὶ μόνον, ἤτοι μὲ 400 περίπου φράγκα μηνιαίως, ὁ Ἀδὰμ ἐπέρασε μέχρι τοῦ 1853, καθ' ἣν δηλαδὴ ἐποχὴν τὰ χρέη του ἔσβησαν ὁριστικῶς. Ἡ τελευταία αὐτὴ περίοδος τῆς ζωῆς του ὑπῆρξεν, ἂν ὄχι τόσον εὐτυχής, τοὐλάχιστον ἐπίσης γόνιμος εἰς ἐπιτυχίας ὅπως ἡ πρώτη. Κατ' αὐτὴν παρῄχθη ὁ Ταυρομάχος (Le toréador, 1849), ἡ Ζιράλδα ἢ ἡ Νέα Ψυχὴ (Giralda ou la Nouvelle Psyché, 1850). Τὰ ἔργα αὐτὰ ἐπαίχθησαν εἰς τὸ Κωμικὸν Μελόδραμα, ἀλλὰ συγχρόνως τὸ Λυρικὸν Θέατρον ἀνέκυψεν ἐκ τῆς καταστροφῆς ὑπὸ ἄλλην διεύθυνσιν, ὁ δὲ Ἀδὰμ ἐπανεῦρε τὰς παλαιάς εὐτυχεῖς του ἡμέρας. Ἐκεῖ ἐπαίχθη ἡ Κοῦκλα τῆς Νυρεμβέργης (La Poupée de Nuremberg, εἰς μίαν πρᾶξιν, 1852), Ἂν ἤμουν Βασιλεὺς (Si j'étais Roi, εἰς τρεῖς πράξεις, 1853), τὸ Χαμένο Κόσμημα (Le bijou perdu, τρεῖς πράξεις, 1853). Ταυτοχρόνως ἐπαίζοντο εἰς τὸ Κωμικὸν Μελόδραμα, ὁ Κωφὸς (Le Sourd, τρεῖς πράξεις, 1853) καὶ ὁ Καλικάντζαρος (Le Farfadet, εἰς πρᾶξιν μίαν, 1852).

Ἀλλὰ τὸ εἶδος εἰς τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν διέπρεψεν ὁ Ἀδάμ, εἶναι τὰ χοροδράματα, τὰ κοινῶς «μπαλέττα» καλούμενα. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὁ Γάλλος μουσικοσυνθέτης ἀνέπτυσσε χάριν, κομψότητα, ἀκόμη δὲ καὶ εὐρύτητα ἰδεῶν, τὰς ὁποίας εἰς μάτην θὰ ἀνεζήτει τις εἰς τὰ ἄλλα του ἔργα. Τὰ κυριώτερα χοροδράματά του εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ Ὡραία Κόρη τῆς Γάνδης (la Jolie fille de Gand, 1842), ὁ Χαλασμὸς Κόσμου (le Diable à Quatre), ὁ Κουρσάρος (le Corsaire, 1856) καὶ ἰδίως ἡ Ζιζὲλ (Giselle, 1841), τὸ ἀριστούργημά του εἰς τὸ χαρίεν τοῦτο εἶδος. Τέλος ὁ Ἀδὰμ ἐνωρχήστρωσεν ἐκ νέου ὀκτὼ μελοδράματα τῆς ἀρχαίας γαλλικῆς σχολῆς, ἐν οἷς ὁ Ριχάρδος ὁ Λεοντόκαρδος (Richard Coeur de Lion), ὁ Ζεμὶρ καὶ ἡ Ἀζόρα (Zémir et Azore) τοῦ Γρετρὺ κ.τ.λ. Ὁ Ἀδὰμ ἄφησεν ἐπίσης ὡς συγγραφεύς, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς δύο τόμους, τοὺς ὁποίους ἀναφέρομεν ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ, μέγαν ἀριθμὸν ἄρθρων δημοσιευθέντων εἰς διαφόρους μουσικὰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, αἱ δὲ μουσικαί του κριτικαὶ εἶναι ἀπὸ τὰς καλλίτερας τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ Ἀδὰμ εἶχε τὸ χάρισμα νὰ ἐργάζεται ταχύτατα καὶ νὰ παράγῃ μετ' ἐξαιρετικῆς εὐκολίας, διὰ τοῦτο δὲ πολλοὶ ἐμέμφθησαν αὐτὸν ὡς μὴ δίδοντα τὴν δέουσαν προσοχὴν εἰς τὴν ἐργασίαν του καὶ ὡς ἐργαζόμενον ὅπως ὅπως. Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰς αἰτιάσεις αὐτὰς ἔδωκεν ὁ ἴδιος. «Ἐνοχλοῦμαι πολὺ μὲ τὰς ἐναντίον μου κριτικάς· ὅλοι σχεδὸν μὲ κατηγοροῦν ὅτι ἐργάζομαι ὑπὸ τὸ δέον γρήγορα καὶ μὲ ἐπιτιμοῦν συχνὰ ὅτι ἡ ἐργασία μου δὲν εἶναι τόσο καλή, ὅπως εἰς μερικὰ ἄλλα μου ἔργα, τὰ ὁποῖα μοῦ ἀναφέρουν· καὶ ὅμως τὰ ἔργα μου αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔγραψα μὲ τὴν μεγαλυτέραν ταχύτητα. Συνέθεσα τὸ Σαλὲ ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν, τὸν Ταυρομάχον ἐντὸς ὀκτὼ ἡμερῶν, τὴν Ζιζὲλ ἐντὸς τριῶν ἑβδομάδων καὶ τὸ Ἐὰν ἤμην Βασιλεὺς ἐντὸς δύο μηνῶν· αὐτὰ εἶναι λοιπὸν τὰ ἀδυνατώτερα ἔργα μου;.. Γράφω τὰς ἰδέας αἱ ὁποῖαι μοῦ ἔρχονται εἰς τὴν κεφαλήν καί, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἔρχονται πάντοτε τὰ ἀγαπημένα μου κορίτσια! Καὶ ἐνῷ βιάζονται τόσο πολὺ καὶ κινδυνεύουν νὰ χαλάσουν τὴν τουαλέττα τους, δὲν παύουν ἀπὸ τοῦ νὰ μοῦ μειδιοῦν».

Ἀδάμ. (Adam) Ἰωάννης-Βίκτωρ· Γάλλος ζωγράφος καὶ λιθογράφος, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὴν 28 Ἰαν. 1801 καὶ ἀποθανὼν τὴν 1ην Ἰαν. 1867. Τὸ λιθογραφικὸν ἔργον τοῦ καλλιτέχνου αὐτοῦ εἶναι λίαν ἀξιόλογον. Ἡ παραγωγή του ἦτο ἀφθονωτάτη καὶ περιελάμβανεν ὅλα τὰ εἴδη τὰ εὐγε-

Digitized by Google

νέστερα καὶ τὰ ταπεινότερα. Τὸ κοινὸν ἐκπλαγὲν ἀπὸ τὴν γονιμότητα τοῦ Ἀδάμ, τὸν περιέβαλε μὲ ἰδιαιτέραν εὔνοιαν καὶ τὸν κατέστησεν εἰς τὴν ἐποχήν του δημοφιλέστερον πολλῶν ἀσυγκρίτως ἀνωτέρων καλλιτεχνῶν. Σήμερον ἡ φήμη αὐτὴ ἔχει σβήσει. Ὁ πατήρ του Ἰωάννης Ἀδὰμ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ὡς διδασκάλους ἀλληλοδιαδόχως τὸν Μεννιὲ καὶ τὸν Ρενιὼ καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν κατὰ τὰ ἔτη 1814—1818. Ὁ Ἀδάμ, πλὴν τοῦ τεραστίου εἰς ὄγκον λιθογραφικοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἀφῆκε καὶ μέγαν ἀριθμὸν πινάκων ζωγραφικῆς, ἰδίως μαχῶν καὶ ἵππων. Οἱ πίνακες οὗτοι ἔχουν σήμερον σχεδὸν ἐντελῶς λησμονηθῆ.

Ἀδάμ (Adam) Κάρολος. Γάλλος φιλόσοφος, γεννηθεὶς ἐν Σαρλεβὶλ (Charleville) τῷ 1857. Ὑπῆρξεν ὑφηγητὴς τῆς φιλοσοφίας, καθηγητὴς τῆς φιλολογικῆς σχολῆς τοῦ Διζὸν (1885), κοσμήτωρ τῆς ἰδίας σχολῆς (1895), πρύτανις τῶν ἀκαδημιῶν τοῦ Διζὸν (1898) καὶ τοῦ Νανσὺ (1902), τέλος δὲ ἀντεπιστέλλον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν ἐπιστημῶν (1897). Εἰς τὸν Ἀδὰμ ὀφείλονται τὰ ἑξῆς συγγράμματα: ἡ Φιλοσοφία τοῦ Φραγκίσκου Μπέϊκον (1890), ἡ Φιλοσοφία ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα (1894), τὰ Ἔργα τοῦ Δεκὰρτ (1897—1905, 8 τόμοι).

Ἀδάμ (Adam) Λουκιανός, Γάλλος διοικητικὸς ὑπάλληλος καὶ φιλόλογος, γεννηθεὶς εἰς Νανσὺ τῷ 1833. Εἶναι ἰδίως γνωστὸς ἐκ τῶν μελετῶν του περὶ διαφόρων ἰδιωμάτων. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του τὸ κυριώτερα εἶναι: Γραμματικὴ τῆς γλώσσης μανδσοῦ (1873). Γραμματικὴ τῆς τσιγγουζικῆς γλώσσης (1874). Συγκριτικὴ γραμματικὴ ἐξέτασις δεκαὲξ ἀμερικανικῶν γλωσσῶν (1878). Νεγροαριανὰ καὶ μαλεσαριανὰ ἰδιώματα (1883). Τῷ 1873 ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Στανισλάου. Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ πολιτικὰ ἔργα, ὡς «Τὸ ἀμερικανικὸν ζήτημα, ἡ κατάργησις τῆς δουλείας» (1861) καὶ Μεταρρύθμισις καὶ ἐλευθερία τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως (1870).

Ἀδάμ (Adam) Μελχιόρ, Γερμανὸς θεολόγος καὶ βιογράφος, γεννηθεὶς εἰς Γκρότκαβ τῆς Σιλεσίας μετὰ τὸ 1550, ἐσπούδασεν εἰς τὸ Κολλέγιον τοῦ Μπρὶγκ, ὅπου ἐγένετο διαμαρτυρόμενος. Ἠδυνήθη νὰ συνεχίσῃ ἐκεῖ τὰς σπουδάς του χάρις εἰς τὴν γενναιοδωρίαν ἑνὸς εὐπατρίδου, ὑποστηρίζοντος τοὺς φιλομαθεῖς νέους. Τῷ 1568 μετέβη εἰς Ἀϊδελβέργην, ὅπου κατέλαβεν ἀνωτάτας ἐκπαιδευτικὰς θέσεις. Τῷ 1615 ἐδημοσίευσε τὸν πρῶτον τόμον τῶν «Βίων Γερμανῶν φιλοσόφων». Ἐπηκολούθησαν ἄλλοι τρεῖς τόμοι, περιέχοντες βίους θεολόγων (1619), νομομαθῶν (1620) καὶ φυσιοδιφῶν (1620). Οἱ τέσσαρες αὐτοὶ τόμοι περιέχουν τοὺς βίους ὅλων τῶν Γερμανῶν καὶ Φλαμανδῶν σοφῶν καὶ πολυμαθῶν, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν κατὰ τὸν 16ον καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 17ου αἰῶνος. Ὁ Ἀδὰμ εἶχεν ἐκδόσει τῷ 1618 εἰς χωριστὸν τόμον τοὺς βίους 20 διαμαρτυρομένων θεολόγων. Ὁ Μπάϋλ (Bayle) ἀναγνωρίζει τὴν ἀξίαν τοῦ Ἀδὰμ ὡς βιογράφου καὶ τὰς πρὸς αὐτὸν ὑποχρεώσεις του. Ἀπέθανε τῷ 1622.

Ἀδὰμ *Μπιγιὼ* (Adam Billaut, γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Maitre Adam). Γάλλος ποιητής, γεννηθεὶς εἰς Νεβὲρ τὴν 31 Ἰαν. 1602 καὶ ἀποθανὼν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν τὴν 19 Μαΐου 1662. Ἐξήσκει τὸ ἐπάγγελμα τοῦ λεπτουργοῦ καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του διεσκέδαζε γράφων στίχους. Τὰ μικρά του ποιήματα, ζωντανὰ καὶ δηκτικά, συχνὰ πνευματώδη, ἐνίοτε ἐλαφρὰ καὶ ἐλευθερόστομα, τὸν κατέστησαν γνωστόν. Ἦτο ἄλλωστε ἡ ἐποχὴ τῶν πειρακτικῶν ποιηματίων. Ὁ Μπιγιὼ εἶχε πνεῦμα ἄφθονον, ἀλλ' ἦτο ἀμόρφωτος. Ἐν τούτοις ἡ πρωτοτυπία του, ἡ εἰλικρινὴς καὶ ἀβίαστος εὐθυμία τῶν ᾠδῶν του, ὁ οἶστρος καὶ ἡ φυσικότης του ἦσαν ἀξιόλογοι. Ἡ φήμη του λεπτουργοῦ — ποιητοῦ δὲν ἔσβησεν ἀκόμη. Ὁ Ρισελιὲ τὸν εἶχε λάβει ὑπὸ τὴν προστασίαν του, ὁ Μέγας Κονδὲ τὸν ἐβοήθησεν, ὁ Κορνήλιος τὸν ἐξύμνησε καὶ ὁ Βολταῖρος τὸν ἐτοποθέτησε μεταξὺ τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου 14ου. Ὁ Μπιγιώ, προστατευόμενος τῶν πριγκηπισσῶν Ἄννης καὶ Μαρίας ντὲ Γκονζάγκ καὶ τοῦ πατρὸς των δουκὸς τοῦ Νεβέρ, μετέβη εἰς Παρισίους (1637), ὅπου ταχέως κατέστη τοῦ συρμοῦ. Ἐγένετο τὸ «χαϊδευμένο παιδί» τῶν σαλονιῶν καὶ τῆς Αὐλῆς καὶ μετ' ὀλίγον, ἀηδιάσας καὶ τὴν δόξαν καὶ τὰ ὄργια

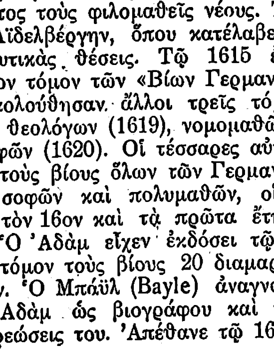

Ἀδὰμ Μπιγιώ.

εἰς τὰ ὁποῖα οἱ μεγιστᾶνες τὸν ἔρριπτον διὰ νὰ προκαλέσουν τὸν οἶστρόν του ἐπέστρεψεν εἰς Νεβέρ, ὅπου ἐπανέλαβε τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός του χωρὶς νὰ λησμονήσῃ ὅμως καὶ τὴν ποίησιν. Εἶχεν ἐπονομασθῆ «Βιργίλιος τῆς ρυκάνης». Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἀνευρίσκεται περισσότερον ὁ ξυλουργὸς εἰς τὸν ποιητήν, παρὰ ὁ ποιητὴς εἰς τὸν ξυλουργόν. Τῷ 1648 ἐτόλμησε νὰ στιχουργήσῃ ἓν ἐπίγραμμα κατὰ τῆς ἐπιβολῆς νέας φορολογίας ἐπὶ τοῦ οἴνου. Θὰ κατεδιώκετο, ἐὰν δὲν ἐπενέβαινεν αὐτοπροσώπως ὁ καγκελλάριος Σεγκιέ. Ὁ Μπιγιὼ ἐξέδωκε τὰ ποιήματά του εἰς δύο συλλογάς, ὑπάρχει δὲ καὶ ἔκδοσις τῶν «Ἁπάντων» του (Νεβέρ, 1844). Ἐν τούτοις μία τρίτη συλλογή, ἡ «Ρυκάνη», οὐδέποτε ἐξεδόθη, διότι τὸ χειρόγραφον αὐτῆς, ἀπολεσθέν, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἀνευρεθῇ.

Ἀδὰμ (Adam) Νικόλαος, Γάλλος παιδαγωγὸς (1716-1792), μεταφράσας τὸν Ὁράτιον καὶ τὸν Φαῖδρον καὶ συγγράψας πραγματείαν περὶ τοῦ «Πῶς μανθάνεται μία ξένη γλῶσσα, νεκρὰ ἢ ζῶσα, μέσῳ τῆς γαλλικῆς γλώσσης».

Ἀδὰμ (οἰκογένεια Βαυαρῶν ζωγράφων). Ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς *Ἀλβέρτος Ἀδὰμ* ἐγεννήθη ἐν Νόρδλιγκεν τὴν 16 Ἀπριλίου 1786, καὶ ἀπέθανεν ἐν Μονάχῳ τὴν 28 Αὐγ. 1862. Υἱὸς ζαχαροπλάστου καὶ προοριζόμενος κατ' ἀρχὰς νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ πατρικὸν ἐπάγγελμα, ἐπέδειξεν ἐνωρὶς τὴν πρὸς τὴν ζωγραφικὴν κλίσιν αὐτοῦ. Ἐσχεδίαζε διαρκῶς καὶ ἰδίως ἵππους. Τῷ 1804 μετέβη εἰς Νυρεμβέργην, ὅπου ἐγένετο εὐμενῶς δεκτὸς ἀπὸ τὸν διευθυντὴν τῆς Ἀκαδημίας καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν ζωγραφικήν. Ἐκέρδιζε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐργαζόμενος ὡς χαράκτης καὶ προσωπογράφος. Τῷ 1806 εἰς τὴν Ἀουγκσβούργην ἀφιερώθη εἰς τὴν στρατιωτικὴν ζωγραφικήν, μαθητεύσας παρὰ τῷ Ρουγκεντάς. Τῷ 1807 ἐγκατεστάθη εἰς Μόναχον καὶ τῷ 1809 ἐπέτυχε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν στρατὸν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Αὐστρίας. Ἐζωγράφισε τότε πολυαρίθμους πολεμικοὺς πίνακας, ἐπεισόδια μαχῶν, προσωπογραφίας ἀξιωματικῶν, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ Εὐγενίου Βωαρναί, ὁ ὁποῖος τὸν διώρισε ζωγράφον τῆς αὐλῆς εἰς τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς Ἰταλίας. Ὁ Ἀδὰμ ἠκολούθησε τὸν πρίγκιπα εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐζωγράφισε (ἐν Μιλάνῳ 1811) τὸν πίνακα τῆς μάχης τοῦ Λέομπεν, καὶ τῷ 1812 εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσίας. Παρέστη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς μάχας καὶ εἶδε τὴν πυρκαϊὰν τῆς Μόσχας. Ἐζωγράφισεν εἰς λεύκωμα ἐξ 85 φύλλων τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρωσίας, κατόπιν δὲ (1812-1815) συνώδευσε τὸν πρίγκηπα Εὐγένιον εἰς Ἰταλίαν, μεθ' ὃ ἐξέδωκε δεύτερον λεύκωμα ἐξ 120 φύλλων. Μετέβη τῷ 1815 εἰς Μόναχον, μέχρι τοῦ θανάτου του δὲ διέμενεν εἰς τὰς αὐλὰς τῆς Βαυαρίας καὶ τῆς Βιέννης ζωγραφίζων πάντοτε πολεμικοὺς πίνακας. Τῷ 1853 ἠκολούθησε τὸν Ραδέτσκι εἰς Οὐγγαρίαν. Ὡς πολεμικὸς ζωγράφος ὁ Ἀδὰμ εἶναι ἀνεξάντλητος. Εἶδε καὶ ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον τὸν στρατιώτην, θαυμασίως δὲ τὸν ἵππον.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης τὸν εἶχε κρατήσει κάποτε ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος πλησίον του (1829) διὰ νὰ ζωγραφίσῃ μόνον ἵππους. Οἱ πίνακες τοῦ Ἀδάμ, πλήρεις ζωῆς καὶ κινήσεως, παρουσιάζουν ἀπειρίαν ἐπεισοδίων, θεωροῦνται δὲ ἀπὸ τοὺς καλυτέρους πολεμικοὺς πίνακας τῆς γερμανικῆς ζωγραφικῆς. Ὁ Ἀδόλφος Ἀδὰμ ἔσχε πολλοὺς υἱούς: τὸν *Μπέννο* (1812-1892) ζωγράφον ζώων. — Τὸν *Φραγκῖσκον* (1815-1886) ζωγράφον πολεμικῶν πινάκων καὶ ζώων, τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ ὁποίου εἶναι «Ἡ μάχη τοῦ Σολφερίνο», «Ἐπεισόδιον τῆς μάχης τοῦ Σεδάν» (1879). Οὗτος ὑπῆρξε μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου καὶ εἶχε λάβει ἐν Βερολίνῳ, τῷ 1877, τὸ μέγα χρυσοῦν μετάλλιον. — Τὸν *Εὐγένιον* (1817-1880), ζωγράφον πολεμικῶν πινάκων. — Ὁ υἱὸς τοῦ Μπέννο, *Αἰμίλιος Ἀδὰμ* ἐγεννήθη τῷ 1843 ἐν Μονάχῳ. Ἦτο ἀξιόλογος καλλιτέχνης. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι: «Σκηνὴ αὐστριακοῦ στρατοπέδου» (1861), «Ἐπάνοδος ἐκ τῆς βοσκῆς ἀραβικῶν φορβάδων» (1863), «Οὐγγρικοὶ ἵπποι κατὰ τὴν πλήμμυραν».

Ἀδὰμ (Adam) Οὐΐλλιαμ. Ἄγγλος πολιτικός, ἀνεψιὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος Ροβέρτου Ἀδάμ, γεννηθεὶς τὴν 2 Αὐγούστου 1751, καὶ ἀποθανὼν ἐν Ἐδιμβούργῳ τὴν 17ην Φεβρουαρίου 1839. Ἐσπούδασε τὴν νομικὴν εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Ἐδιμβούργου καὶ τῆς Γλασκώβης. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν τῷ 1774, ἀπεσύρθη τῷ 1795, ἐξελέγη ἐκ νέου τῷ 1806 καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1811. Δημοφιλής, μολονότι ὄχι εὐγλωττος ῥήτωρ, κατέλαβε ταχέως ἐξέχουσαν θέσιν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων εἰς τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων. Ἐμονομάχησε τῷ 1779 μετὰ τοῦ Φόξ, τὸν ὁποῖον ἐτραυμάτισεν ἐλαφρῶς, χωρὶς ὅμως νὰ διακόψῃ τὴν πρὸς αὐτὸν στενὴν φιλίαν του. Διεκρίθη καὶ ὡς δικηγόρος καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν περίφημον δίκην τοῦ Οὐάρρεν Χάστιγξ. Ὑπηρέτησε τὸν πρῶτον λόρδον Μέλβιλλ, ὅτε ἦτο ἀκόμη κ. Δούνδας. Κατέλαβεν ἀργότερον μεγάλα ἀξιώματα.

Ἀδὰμ (Adam) Οὐΐλλιαμ Πάτρικ. Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1823 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1881. Ἐξήσκησε τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα ἐν Λονδίνῳ, ἐξελέγη τῷ 1859 μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων, ὅπου προσεχώρησεν εἰς τοὺς φιλελευθέρους. Διετέλεσε λόρδος Θησαυροφύλαξ ἀπὸ 1865 μέχρι 1866 καὶ ἀπὸ 1868 μέχρι 1873 καὶ δὶς ὑπουργὸς τῶν δημοσίων ἔργων εἰς τὴν κυβέρνησιν Γλάδστωνος τῷ 1873—1874 καὶ τῷ 1880.

Ἀδὰμ Παῦλος (Paul Adam). Γάλλος λογοτέχνης, γεννηθεὶς εἰς Παρισίους τὴν 7 Δεκεμβρίου 1862 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τὴν 2 Ἰανουαρίου 1920. Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἐδείκνυεν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην διὰ τὰς περιηγήσεις καὶ τὰ μακρυνὰ ταξείδια, ἀλλ' ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ πατρός του τὸν ἠνάγκασε νὰ παραμείνῃ πλησίον τῆς οἰκογενείας του — ἡ ὁποία αὐτὸν μόνον εἶχε προστάτην — καὶ νὰ ἐπιδοθῇ μετὰ ζήλου εἰς τὸ στάδιον τῶν γραμμάτων.

Παῦλος Ἀδάμ.

Ἤρχισε δὲ νὰ γράφῃ ὄχι ἁπλῶς μετὰ ζήλου, ἀλλὰ μανιωδῶς σχεδόν, ἀκαταπαύστως, καταγινόμενος μὲ ὅλα σχεδὸν τὰ θέματα τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκμεταλλευθῇ μυθιστοριογράφος.

Διὰ τὸν ὄγκον τῆς ἐργασίας του καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν θεμάτων του, μόνον μὲ τὸν Μπαλζὰκ δύναται νὰ συγκριθῇ. Πνεῦμα κατ' ἐξοχὴν ἀνήσυχον, δὲν ἠδύνατο ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον νὰ δουλεύῃ εἰς μίαν φιλολογικὴν σχολήν. Ἦτο ἀπὸ τὰς ἐξαιρετικὰς ἐκείνας φύσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναζητοῦν πάντοτε τὸ νέον καὶ εὑρίσκονται εἰς διηνεκῆ ἀνησυχίαν. Τὸ ὕφος του ἐξ ἄλλου—βαρύ, βιαστικόν, ὀλίγον ἀκατάστατον καὶ ἀτημέλητον—μαρτυρεῖ περὶ τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς συνέγραφε. Διότι ὁ Παῦλος Ἀδάμ, συγγραφεὺς μὲ ἐγκυκλοπαιδικὴν μόρφωσιν καὶ ἀνικανοποίητον πάντοτε περιέργειαν, ἤθελε νὰ εἶναι ἐν γνώσει ὅλων: καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ περιέργειά του, ἡ ἀπότομος μετάβασίς του ἀπὸ τὴν μελέτην ἑνὸς θέματος εἰς ἄλλο παντελῶς διαφορετικόν, τὸν ἠμπόδιζε νὰ καταγίνῃ ἐμπεριστατωμένως εἰς ἕνα καὶ μόνον κλάδον τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων καὶ νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς αὐτόν. Αἱ πηγαί του, λοιπόν, δὲν εἶναι πάντοτε αὐθεντικαί, καὶ προχείρους πληροφορίας μᾶς δίδει περὶ ἐπιστημονικῶν ζητημάτων, ὁσάκις καταγίνεται μὲ τοιαῦτα.

Αἱ ἐλλείψεις ὅμως αὗται οὐδόλως μειώνουν τὴν μεγάλην ἀξίαν του ὡς μυθιστοριογράφου. Διότι, καὶ ἔτσι ὅπως παρουσιάζεται τὸ ἔργον του, φανερώνει μεγάλην γονιμότητα φαντασίας, ἐξαιρετικὴν ἱκανότητα σκέψεως, πλουσίαν καὶ αὐθόρμητον λυρικὴν διάθεσιν. Ἂν καὶ τὰ βιβλία του δὲν διακρίνονται διὰ χάριν καὶ συναρπάζουσαν γοητείαν, ποτὲ ἐν τούτοις δὲν ὁμιλοῦν περὶ κοινῶν ἢ ἀναξίων λόγου πραγμάτων.

Ἐξ ἄλλου, τὸ ἔργον τοῦ Παύλου Ἀδὰμ ἔχει καὶ μίαν ἄλλην σημασίαν, σπουδαιοτάτην: Οἱ μελλοντικοὶ κριτικοί, ἐπαναγινώσκοντες τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ μυθιστοριογραφικὸν ἔργον του ἑξήκοντα τόμους, θὰ εὕρουν εἰς αὐτοὺς πλήρη εἰκόνα τῶν τάσεων τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ σημερινοῦ, ὡς καὶ τῶν διαφόρων σχολῶν ἃς διήνυσεν αὕτη ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ νατουραλισμοῦ μέχρι τῆς σημερινῆς μορφῆς τοῦ σοσιαλιστικοῦ μυθιστορήματος.

Τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Παῦλος Ἀδὰμ ἐνεφανίσθη εἰς τὸν φιλολογικὸν ὁρίζοντα τῆς πατρίδος του, τὰ σκῆπτρα εἰς τὴν λογοτεχνίαν κατεῖχεν ἡ νατουραλιστικὴ σχολή, μὲ τὸν Αἰμίλιον Ζολᾶ ἐπὶ κεφαλῆς. Ὁ νεαρὸς συγγραφεὺς ἀσπάζεται ἀδιστάκτως τὰ δόγματα αὐτῆς. Δημοσιεύει τὸ πρῶτον του μυθιστόρημα «Chaire molle» (1885). Ζητήσας ὅμως νὰ ὑπερβάλῃ εἰς ρεαλισμὸν τὸν διδάσκαλόν του, ὡδηγήθη κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ δικαστήριον, ἐπὶ προσβολῇ τῶν δημοσίων ἠθῶν. Ἀλλά, μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὸν δημιουργηθέντα γύρω ἀπὸ τ' ὄνομά του θόρυβον—ὡς θὰ ἔπραττε πᾶς τις ἄλλος εἰς τὴν θέσιν του—καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ γράφων ρεαλιστικὰ μυθιστορήματα, ἐτράπη πρὸς τὸν συμβολισμόν, τὴν ἀρχίσασαν τότε νὰ ἐπικρατῇ φιλολογικὴν σχολήν. Προσχωρεῖ εἰς τὸν ὅμιλον τοῦ Μωρεὰς (Ἰω. Παπαδιαμαντοπούλου) καὶ δημοσιεύει τὸ «Τσάϊ τῆς Μιράντας» (1887), συλλογὴν διηγημάτων γραμμένων εἰς ὕφος θεληματικῶς ἐξεζητημένον, μὲ σκοπὸν ν' ἀντιδράσῃ κατὰ τοῦ

Digitized by Google

ζοτάτου» ὕφους τῶν νατουραλιστῶν. Ἀλλ' ὁ ἄκρατος συμβολισμός του ἔφερεν αὐτὸν εἰς τὸ νὰ καταγίνῃ μὲ τὴν μελέτην τῶν ἀποκρύφων ἐπιστημῶν, νὰ ἐμβαθύνῃ ὁπωσδήποτε εἰς τὸ μυστήριόν των καὶ νὰ γράψῃ σειρὰν τριῶν μυθιστορημάτων, μὲ τὸν γενικὸν τίτλον: «Θαυμαστὲς δυνάμεις.» Κατόπιν ἐγκαινιάζει νέαν σειρὰν νατουραλιστικῶν μυθιστορημάτων—«ἡ Ἐποχὴ»—περιγράφων τὸν κόσμον τῶν δικαστῶν, τῶν καλλιτεχνῶν μποὲμ καὶ τῶν ἰατρῶν. Τὸ 1893 ἐκδίδει ἕνα περίεργον βιβλίον: «Αἰσθηματικὲς εἰκόνες», σειρὰν μικρῶν φανταστικῶν καὶ μακαβρίων σκηνῶν, καὶ τὸ 1894 τὴν «Parade Amoureuse» μυθιστόρημα ὀλίγον ἀκατάληπτον ἐν τῷ συνόλῳ του. Τὰ δύο αὐτὰ ἔργα δεικνύουν τὴν προσπάθειαν τοῦ Παύλου Ἀδὰμ ὅπως συνδυάσῃ δύο ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους σχολάς: τὴν νατουραλιστικὴν καὶ τὴν συμβολικήν. Ἡ «φόρμα» αὐτὴ θὰ τοῦ ἤρεσε, διότι ἐξηκολούθησεν ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον νὰ παράγῃ μυθιστορήματα (συνδυάζοντα τὰ κυριώτερα γνωρίσματα τῶν δύο αὐτῶν σχολῶν) καὶ ἀναγόμενα ἄλλα εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχήν μας—«Τὸ μυστήριον τῶν μαζῶν» (1895), «Καινούργιες καρδιές» (1896)—ἄλλα εἰς παρῳχημένους χρόνους — «Βυζαντινὲς πριγκήπισσες» (1893), «Βασίλειος καὶ Σοφία» (1899)—καὶ ἄλλα τέλος εἰς τοὺς μελλοντικοὺς αἰῶνας: «Γράμματα ἀπὸ τὴν Μαλαισίαν» (1897).

Μετὰ τὴν ἐκλογικὴν ἀποτυχίαν του ἐν Λωραίνῃ, ὁ Παῦλος Ἀδὰμ ἔστρεψε τὰ μάτια του εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν μνήμην του τοὺς ἀποθανόντας ἰδικούς του. Καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν στρατιωτικῶν προγόνων του εὗρεν ὑλικὸν διὰ μίαν σειρὰν μυθιστορημάτων. — «Ἡ Δύναμις», «τὸ Παιδὶ τοῦ Ἄουστερλιτζ», ἡ «Πονηρία», ὁ «Χρόνος καὶ ἡ ζωή»— τὰ ὁποῖα εἶναι μία ἐποποιία τοῦ γαλλικοῦ ἐλευθεροφρονισμοῦ καὶ ἐξιστοροῦν τὴν «ἱστορίαν ἑνὸς ἰδανικοῦ» διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης (1900), ὁ κοινωνιολόγος συγγραφεὺς μετατρέπεται εἰς ὑπέρμαχον τοῦ λατινικοῦ πνεύματος, διὰ νὰ φθάσῃ ἀργότερον (1910) εἰς τὸ «Τράστ», μυθιστόρημα πολυσύνθετον καὶ μὲ κινηματογραφικὴν σχεδὸν πλοκήν, τοῦ ὁποίου ἡ δρᾶσις ἐξελίσσεται εἰς τὴν Ἀμερικήν, τὰς Ἀντίλλας νήσους καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἐνθουσιώδη ὕμνον πρὸς τὴν σύγχρονον μεγαλοβιομηχανίαν. Τὸ τελευταῖον μυθιστόρημά του «Στεφανία», (1913), μία ψυχολογικὴ ἀνάλυσις, ἐγράφη μετὰ μεγάλης προσοχῆς καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς κλασσικῆς τέχνης, ἐπειδὴ ὁ Παῦλος Ἀδὰμ ἐσκόπευε πλέον νὰ ὑποβάλῃ ὑποψηφιότητα διὰ τὴν Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν — χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐκλεγῇ μέλος της. Ἔκτοτε δέ, μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ θανάτου του, δὲν ἔγραψε τίποτε ἄλλο.

Ἀδὰμ (Adam) Πέτρος. Γάλλος χαράκτης, γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τῷ 1799, ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Γκερὲν καὶ τοῦ Ὀορτεμάν. Ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ Ἰωάννου Ἀδάμ, χαράκτου ἀφιερωθέντος εἰς τὴν εἰδικότητα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Πέτρου Ἀδὰμ κατέστησαν λαϊκά, ὡς «ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' ἐλεῶν τοὺς πτωχοὺς κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1788» καὶ «Ἡ ἀσθένεια τοῦ Λά Κάςζας». Ἡ Αὐτοκρατορία, μὲ τὴν πομπὴν τῶν νέων προσώπων της καὶ τὴν σειρὰν τῶν νικῶν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, εἵλκυσε τὸν Ἀδάμ. Ἐχάραξε τότε τὴν «Διάβασιν τοῦ Βερεζίνα» καὶ τὴν «Μάχην τοῦ Βάγραμ». Ὁ Ἀδὰμ διετέλεσεν ἐπὶ ὀκτὼ ἔτη καθηγητὴς τῆς χαρακτικῆς εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Καφαλάλων.

Ἄδαμ (Adam) Ροβέρτος, Σκῶτος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς τῷ 1728 εἰς Κίρκαλδυ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1792. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἐπίσης ἀρχιτέκτονος Οὐϊλλιαμ Ἀδάμ, εἰς τὸν ὁποῖον ὀφείλονται πολλὰ ἀξιόλογα κτίρια, ἐν οἷς τὸ Hopetown House καὶ τὸ Βασιλικὸν Νοσοκομεῖον τοῦ Ἐδιμβούργου. Ὁ Ροβέρτος ἤρχισε σπουδάζων ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ πατρός του, ἡ δὲ ἐξαιρετική του ἰδιοφυΐα ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἥτις τὸν ἔστειλεν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Εὐρώπην διὰ νὰ τελειώσῃ, ὡς ὑπότροφος αὐτῆς, τὰς καλλιτεχνικάς του σπουδάς. Τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα τῆς Ἰταλίας ἀπέσπασαν ἰδίως τὴν προσοχὴν τοῦ νεαροῦ καλλιτέχνου, ὁ δὲ ἐνθουσιασμὸς τὸν ὁποῖον ἐπέδειξε διὰ τὴν θέαν τῶν ἐρειπίων τῶν Θερμῶν τοῦ Διοκλητιανοῦ, τὸν ἔκαμε νὰ ἀποφασίσῃ ὅπως μεταβῇ εἰς τὸ Σπαλάτρο (Spalatro) τῆς Δαλματίας διὰ νὰ μελετήσῃ ἐπιτοπίως τὰ ἐρείπια τῶν μεγάλων ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν εὐνοουμένην διαμονὴν τοῦ μεγάλου τούτου αὐτοκράτορος. Μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα του ἐπάνοδον, δὲν ἤργησε νὰ ἀναφανῇ ἡ δικαία ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων του, διότι τῷ 1762 διωρίσθη ἀρχιτέκτων τοῦ βασιλέως, τῷ δὲ 1768 ἐξελέγη ἀντιπρόσωπος τῆς κομητείας τοῦ Κίνρος (Kinross) εἰς τὸ κοινοβούλιον. Ὁ Ροβέρτος δὲν ἐγκατέλειψε τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῆς τέχνης του, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη τὸν τίτλον τὸν ὁποῖον εὐηρεστήθη νὰ τοῦ δόσῃ ὁ βασιλεύς. Εἰς τὸν Ροβέρτον Ἀδὰμ ὀφείλονται πολλὰ κτίρια ἐν Ἐδιμβούργῳ καὶ ἐν Λονδίνῳ, ἰδίᾳ δὲ τὰ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ταμέσεως κτίρια, ἅτινα εἶναι γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα Adelphi. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται ἐπίσης πολυάριθμα εἰκονογραφημένα συγγράμματα ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: Ἡμερολόγιον τοῦ ταξειδίου μου εἰς Ἰταλίαν (1760). Τὰ ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων τοῦ Διοκλητιανοῦ (1764). Δύο τόμοι περιέχοντες εἰκόνας καὶ ἰχνογραφήματα τῶν ἔργων του (1778).

Ροβέρτος Ἀδάμ.

Ἀδὰμ *Σαλομὼν* (Adam Salomon), Γάλλος γλύπτης, γεννηθεὶς τῷ 1818 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1881. Κάποιος Ἰταλός, ὀνόματι Βερτσέλλι, ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς τέχνας καὶ τοῦ ἔδωκε μαθήματα. Εἰς ἡλικίαν 20 ἐτῶν ὁ Ἀδὰμ Σαλομὼν κατέστη γνωστὸς μὲ τὸ μετάλλιόν του «Βερανζέρος». Ἡ φυσιογνωμία τοῦ διασήμου ποιητοῦ εἶχεν ἀποδοθῆ μὲ τόσην ἀλήθειαν, ὥστε ὁ νεαρὸς γλύπτης κατέστη ἀμέσως διάσημος. Εἰς τὴν ἔκθεσιν (Salon) ἀπέστειλε διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1844 ἓν μετάλλιον τοῦ «Νικολάου Κοπερνίκου». Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔδωκε μέγαν ἀριθμὸν προτομῶν, εἰς τὰς ὁποίας προσεπάθησε νὰ ἀπόδοσῃ τὸν χαρακτῆρα τῶν προτύπων. Ἐκ τῶν ἔργων του κυριώτερα εἶναι τὸ μετάλλιον τῆς Καρλότας Κορδαί, τὸ καὶ γνωστότερον ὅλων, αἱ προτομαὶ τοῦ Λαμαρτίνου, τοῦ Λιττρέ, τοῦ Ροσσίνι, τοῦ Δρος Ἀμυσσὰ (εἰς τὴν Ἰατρικὴν Ἀκαδημίαν), τοῦ Λεοπόλδου Ρομπὲρ (εἰς τὸ Λοῦβρον), τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας καὶ ὁ Τάφος τοῦ Δουκὸς τῆς Παδούης εἰς τὸ Ἄσυλον τῶν Ἀπομάχων. Τῷ 1870 εἰς τὸν Ἀδὰμ Σαλομὼν ἀπενεμήθη τὸ παράσημον τῆς Λεγεῶνος τῆς Τιμῆς. Ὁ γλύπτης οὗτος ἠσχολήθη πολὺ καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν φωτογραφικήν. Τῷ 1850 ἐνυμφεύθη τὴν δίδα Γεωργίαν-Κορνηλίαν Κοντελλιέ, μαθήτριάν του, ἡ ὁποία ἐπεδόθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν γλυπτικὴν καὶ εἶτα εἰς τὴν φιλολογίαν, ἀπέθανε δὲ τῷ 1878.

Ἀδὰμ Σκῶτος (Adam Scotus), θεολόγος καὶ συγγραφεύς, καλούμενος καὶ Ἀδὰμ Ἀγγλικὸς ἢ Ἀγγλοσκῶτος, γεννηθεὶς εἰς τὴν νότιον Σκωτίαν κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς 12ης ἑκατονταετηρίδος. Τὸ 1170 διωρίσθη ἐπίσκοπος τῆς Candida Casa. Ἔγινε γνωστότατος ἐν Εὐρώπῃ διὰ τὰ συγγράμματά του ἅτινα ἔχουν μορφὴν μυστικοασκητικήν. Μεταξὺ τούτων εἶναι συλλογὴ κηρυγμάτων καὶ «Soliloquia de instructione discipuli», ἐπὶ πολὺ ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν σύγχρονόν του Ἀδὰμ τοῦ Ἁγίου Βίκτωρος.

Ἀδὰμ *τῆς Βρέμης* (Adam de Brême). Γερμανὸς χρονικογράφος καὶ γεωγράφος τοῦ 11ου αἰῶνος, γεννηθεὶς τῷ 1045 εἰς τὴν ἄνω Σαξωνίαν. Μετέβη εἰς Βρέμην τῷ 1067 καὶ διετέλεσε δόκιμος ἱερεὺς καὶ εἶτα διευθυντὴς τῆς σχολῆς. Ὡς τοιοῦτος συνέγραψε μίαν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν εἰς τέσσαρα βιβλία, εἰς τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται μὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὴν διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἰς τὰς βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἰδίως τὴν Βρέμην καὶ τὸ Ἀμβοῦργον, ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Καρλομάγνου μέχρι τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Δ'. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ἔχει ὡς προσθήκην μικρὸν ἐγχειρίδιον πραγματευόμενον περὶ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τῆς Δανίας καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν. Ὁ Ἀδὰμ ὁμιλεῖ ἐκεῖ περὶ τῆς φύσεως τῆς χώρας, τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἠθῶν τῶν κατοίκων. Τὰ δύο αὐτὰ ἔργα εἶναι πλήρη περιεργοτάτων λεπτομερειῶν, ἐνίοτε ὅμως ἐσφαλμένων, διότι ὁ Ἀδὰμ δὲν ἐγνώριζε τὰς χώρας τὰς ὁποίας περιέγραφεν, ἀλλὰ συνέλεγε πληροφορίας ἀπὸ ἄλλους. Πάντως ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τοῦ Ἀδὰμ (Gesta Hammaburgensis Ecclesiæ Pontificum) παραμένει ἡ κυρία πηγὴ πληροφοριῶν διὰ τὴν κατάστασιν τῶν χωρῶν τῆς Β. Εὐρώπης κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ 788 μέχρι 1072, ἔτους θανάτου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀδαλβέρτου. Τὸ ἔργον εἶναι ἐνδιαφέρον καὶ εἰς ὕφος σαφές, μολονότι κάπως πολύλογον. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἐγένετο ἐν Κοπεγχάγῃ τῷ 1579 καὶ τοῦ γεωγραφικοῦ ἐγχειριδίου τῷ 1615 ἐν Στοκχόλμῃ.

Ἄδαμ *Φρειδερῖκος* (1781-1853). Ἄγγλος Στρατηγός, υἱὸς τοῦ Ἀντιβασιλέως τοῦ Κινροσάϊρ Ἀδὰμ Μπλαὶρ-Ἀδάμ, καὶ ὅστις ἐμμέσως ἀνεμίχθη εἰς τὸν Ἱερὸν ἡμῶν Ἀγῶνα, κατὰ τὴν μακρὰν ἐν τῇ Ἑπτανήσῳ καὶ σπουδαίαν ὑπηρεσίαν του, εἴτε ὡς ἀνωτέρου ἀξιωματικοῦ, εἴτε καὶ ὡς Ἁρμοστοῦ τῆς *Ἰονίου Πολιτείας*. Δεκαοκταετὴς ἦτο μόλις, ὅτε κατετάγη ὡς σημαιοφόρος, ὑπηρετήσας δὲ εἰς τὸ σῶμα τοῦ Κολνστρὴμ ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ τὴν περίοδον τῶν μαχῶν ἐναντίον τῶν στρατευμάτων τοῦ *Βοναπάρτου*, τοῦ *Κλεμπὲρ καὶ τοῦ Μενοῦ*, προήχθη εἰς λοχαγὸν τῷ 1801. Τῷ 1805 ἐξηγόρασε τοὺς διαμέσους βαθμούς, κατὰ τὸ κρατοῦν τότε σύστημα, καὶ προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Συνταγματάρχου μὲ τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε τὸ 21 Σύνταγμα πεζικοῦ. **Ὡς διοικητὴς τοῦ Συντάγματος** τούτου ὑπηρέτησεν εἰς τὴν Μεσόγειον, μετασχὼν διαφόρων μαχῶν. Τῷ 1813 συνώδευσε τὸ εἰς Καταλωνίαν σταλὲν ἀγγλικὸν σῶμα, διεκρίθη δὲ εἰς Βιὰρ τὴν 12 Ἀπριλίου 1813, ἀλλὰ τραυματισθεὶς σοβαρῶς κατὰ τὴν μάχην τῆς Ὀρδὰς ἐπέστρεψεν εἰς Ἀγγλίαν ὅπου προήχθη εἰς Ἀντιστράτηγον ἐπ' ἀνδραγαθίᾳ. Μὲ τὸν βαθμὸν τοῦτον μετέσχε καὶ τῆς μάχης τοῦ *Βατερλώ*, κατὰ τὴν ὁποίαν διεκρίθη ἐπὶ τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντός του.

Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν μακρὰν μεταναπολεόντειον εἰρηνικὴν περίοδον, ὁ Φρειδερῖκος Ἄδαμ ἐχρησιμοποιήθη λίαν ἐπιτυχῶς διὰ τὴν *ἀνατολικὴν πολιτικὴν* τῆς Ἀγγλίας ἐν *Μελίτῃ* καὶ τῇ Ἰονίῳ Πολιτείᾳ, εἰς τὴν ὁποίαν ἐστάλη τῷ 1815, ὅπως ἀντικαταστήσῃ τὸν Στρατηγὸν Κάμπελ.

Ὁ *Κάμπελ* οὗτος, παραλαβὼν ἀπὸ τῶν Γάλλων τὴν Ἑπτάνησον, τῇ συστάσει τοῦ Στρατηγοῦ *Δανζελὸ* διετήρησε δύο χιλιάδας *Σουλιωτῶν* καὶ ἄλλων Ἑλλήνων στρατιωτῶν τοὺς ὁποίους εἶχαν οἱ Γάλλοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των, τοὺς ἐκράτησεν ὅμως οὐχὶ ἐν ἀπολύτῳ ἐνεργείᾳ ἀλλὰ μόνον ἐπὶ σιτηρεσίῳ μέχρι τῆς ἐξόδου τοῦ *Ναπολέοντος* ἐκ τῆς νήσου *Ἔλβας*. Τότε διαταχθεὶς ὁ Κάμπελ ἐκστράτευσε δέκα λόχους εἰς ἐνέργειαν, ὑπεσχέθη δὲ εἰς τοὺς σχηματίσαντας αὐτοὺς Σουλιώτας καὶ ἄλλους Ἕλληνας, ὅτι ἡ Μεγάλη Βρετανία θέλει διατηρήσει τοὺς λόχους τούτους ὡς διαρκῆ ἐπιτόπιον στρατόν. Τὴν ῥητὴν ταύτην ὑπόσχεσιν διαταχθεὶς ὁ Κάμπελ νὰ ἀνακαλέσῃ δὲν ἔστερξεν, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ ἀντιστρατήγου Ἄδαμ.

Διὰ τὸν Ἄδαμ ἐλέχθη τότε τὸ ἀκόλουθον ἐν σχέσει πρὸς τὴν διάλυσιν τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων τῆς Ἑπτανήσου. Περὶ τὸ 1816 ὁ Ἄδαμ ἐξῆλθεν εἰς τὴν Ἤπειρον περὶ τὸ Βουθρωτὸν καὶ ἠνταμώθη μετὰ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Οὗτος ὡμίλησεν ἐναντίον τῶν Σουλιωτῶν, τοὺς παρέστησε μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα καὶ παρέστησεν εἰς τὸν Ἄγγλον στρατηγὸν ὅτι, ὠργανωμένοι στρατιωτικῶς, ἀπετέλουν κίνδυνον καὶ διὰ τὴν Σατραπείαν τῆς Ἠπείρου καὶ διὰ τὴν ἀγγλικὴν κατοχὴν τῶν Ἰονίων Νήσων, διότι θὰ τῇ παρεῖχον καθημερινῶς πράγματα μὲ τὰς ἀνοικονομήτους καὶ ὁλονὲν αὐξανομένας ἀξιώσεις των. Τέλος τῷ συνέστησε νὰ προβῇ εἰς τὴν ἄμεσον διάλυσιν τῶν λόχων τούτων. Ὁ Ἄδαμ δὲν ἐγνώριζε προφανῶς τὴν πανουργίαν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ. Φαίνεται ὅμως πιθανώτερον καὶ τὸ ἕτερον γεγονός: Ὅτι δηλαδὴ συμφέρον εἶχεν ἡ Μεγάλη Βρετανία νὰ μὴ διατηρῇ ἐν ὥρᾳ εἰρήνης στρατὸν τοιοῦτον. Ὅτι δὲ δὲν διεπνέετο ὑπὸ κακῶν αἰσθημάτων πρὸς τοὺς Σουλιώτας ὁ Ἄδαμ δῆλον γίνεται ἐκ τῆς προσπαθείας τὴν ὁποίαν κατέβαλεν, ὅπως τοὺς εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Τὰς διαπραγματεύσεις διεξῆγον ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Ἄδαμ ὁ ἐν τῷ ἐπιτελείῳ τῶν λόχων τούτων ὑπηρετῶν Ταγματάρχης τότε *Θεόδωρος Κολοκοτρώνης*, καὶ ὁ τότε εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ *Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως* ὑπηρετῶν *Ριχάρδος Τζὸρτζ*, ὁ μετέπειτα Ἀρχιστράτηγος τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων, καὶ ὅστις ὑπῆρξεν ὁ θεμελιωτὴς οὕτως εἰπεῖν τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ νέων ἀγγλοελληνικῶν ἐκείνων λόχων. Οἱ λόχοι ἐν τούτοις διελύθησαν. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως ἤθελε μὲν τοὺς Σουλιώτας ὡς ὁπλίτας, δὲν ἔστεργεν ὅμως νὰ παραλάβῃ καὶ τοὺς ἀξιωματικούς των ὡς μὴ γυμνασμένους σύμφωνα μὲ τὴν νεωτέραν πολεμικὴν ἐπιστήμην. Ὡς ἐκ τούτου ἐναυάγησε πᾶσα προσπάθεια τοῦ Τζὸρτζ, μηδὲ τοῦ Κολοκοτρώνη δεχθέντος νὰ μεταβῇ αὐτὸς μόνος εἰς τὴν ξένην ἐκείνην ὑπηρεσίαν. Ἄλλωστε οἱ *ἑλληνικοὶ λόχοι τῆς Ἑπτανήσου* εἶχαν εἰδικὸν λόγον ὑπάρξεως, μὴ ἐκπληρούμενον διὰ τῆς ἀπομακρύνσεως αὐτῶν.

Ἡ ἔναντι τῶν Ἑλλήνων διαγωγὴ τοῦ Φρειδερίκου Ἄδαμ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἀπὸ τῆς συμπεριφορᾶς πρὸς αὐτοὺς τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Μισέλλην ἐφ' ὅσον ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐστρέφετο ἐναντίον ἡμῶν, μετεβλήθη εἰς φιλέλληνα ἀφ' ἧς ὁ Γεώργιος Κάνιγκ μετέτρεψεν αὐτὴν εἰς τὸ φιλελληνικόν, φυσικῶς διότι συνεταυτίζοντο τὰ βρετανικὰ συμφέροντα. Κατὰ τοῦτο μάλιστα δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ὁ Ἄδαμ ὑπῆρξεν ἀληθὴς βαρόμετρον τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς.

Τῆς μισελληνικῆς διαγωγῆς του κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως πλεῖστα ὅσα παρέσχε δείγματα, ἰδίως δὲ κατὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ *Λαγανᾶ*, ἐν Ζακύνθῳ, τοῦ ὁποίου τὰς λεπτομερείας, ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ θέλομεν διαλάβει. Συνοπτικῶς ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἁρμοστοῦ *Μαίτλανδ* νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον, ὅπως θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ὑποτιθεμένην στάσιν, κατέφθασε μὲ ἀξιοσέβαστον ναυτικὴν καὶ στρατιωτικὴν δύναμιν, ἐκήρυξεν εἰς κατάστασιν πολιορκίας πρῶτον μὲν τὴν νῆσον τῆς Ζακύνθου, ἔπειτα δὲ τὰς νήσους ὅλας, προέβη εἰς τὴν ἄθρόαν φυλάκισιν φιλησύχων πολιτῶν καὶ τέλος ἠγωνίσθη νὰ δημιουργήσῃ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πραγματικὴν στάσιν, ἵνα, κατὰ τινα ὁμολογίαν Ἄγγλου ἀξιωματικοῦ, δοθῇ ἡ εὐκαιρία τῆς ἐκτελέσεως ὡρισμένων μέτρων τὰ ὁποῖα μόνη ἡ ὑπὲρ τῶν καθεστώτων ἄμυνα θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ.

Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τοῦ Νοεμβρίου 1821 ὁ Φρειδερῖκος Ἄδαμ ἐφάνη τό-

Digitized by Google

σον σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος πρὸς τοὺς Ζακυνθίους ἐξαιρέτως, διότι εἶχε προσωπικοὺς λόγους ἐναντίον πλείστων ἐξ αὐτῶν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συνέβη ἐν Κερκύρᾳ οἰκογενειακὸν σκάνδαλον τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἀσύνετος ἥρως, παρὰ τὰς προσπαθείας τῆς Ἁρμοστείας, ὅπως ἀποτρέψῃ τὰς συνεπείας τοῦ γεγονότος. Παρέσυρε δηλονότι τὴν σύζυγον εὐυπολήπτου Κερκυραίου πολίτου, ὀνομαζομένου Κ. Παλατιανοῦ, καὶ τὴν ἀπήγαγε πρὸς κατάπληξιν τῆς κοινωνίας, ἥκιστα συνηθισμένης εἰς τοιοῦτο θέαμα. Οἱ ἐν Κερκύρᾳ Ζακυνθινοὶ ἔσκωψαν δριμύτατα τὸν Ἄδαμ διὰ τὸ γεγονός, τὰ σκώμματά των δὲ ἐγένοντο αἰτία ὥστε ἡ Ἁρμοστεία ν' ἀξιώσῃ τὸν διακανονισμὸν τῆς οἰκογενειακῆς ταύτης ὑποθέσεως. Πράγματι, διὰ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτοῦ Λόρδου Στράγκφορτ, ἐζητήθη ἡ ἄδεια τοῦ Πατριάρχου Εὐγενίου τοῦ ἀπὸ Πισιδίας, καὶ παρασχεθεῖσα ἄνευ δυσκολίας ἐβοήθησε τὸ τέρμα τοῦ σκανδάλου. Καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς Ἄδαμ ἐνυμφεύθη τὴν Κερκυραίαν δέσποιναν μετὰ τῆς ὁποίας εὐτυχὴς ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἀλλὰ δοθείσης εὐκαιρίας ἐξεδικήθη τοὺς Ζακυνθίους διὰ τὰ κατ' αὐτοῦ σκώμματα, τόσον σκαιῶς καὶ βαναύσως, ὥστε, διὰ λόγους σκοπιμότητος, ὁ Μαῖτλανδ ἠναγκάσθη νὰ μεταβῇ αὐτοπροσώπως εἰς τὴν πολυστένακτον νῆσον καὶ νὰ προβῇ εἰς τὰς δεούσας ἀνακρίσεις, ὥστε νὰ μετριάσῃ ὁπωσοῦν τὴν δημιουργηθεῖσαν κακίστην ἐντύπωσιν.

Ὁ Μαῖτλανδ, ὁ καταλιπὼν τὴν μισελληνικωτέραν μνήμην, οὐχὶ δι' ἄλλον τινά, καθ' ἡμᾶς, λόγον, ἀλλὰ διότι ἀπέθανε πρὸ τῆς μεταστροφῆς τῆς βρετανικῆς πολιτικῆς ἐπὶ τὸ φιλελληνικόν, ἠναγκάσθη, διὰ λόγους ὀρθοφροσύνης στοιχειώδους, νὰ προβῇ εἰς ἐνέργειαν ἀποδοκιμάζουσαν σιωπηρῶς μὲν ἀλλ' ἀναφανδὸν τὰς ἕως τότε ἐνεργείας τοῦ Ἄδαμ. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀπηλευθέρωσεν ὅλους ὅσους ὁ στρατηγὸς εἶχε φυλακίσει, τοὺς ἐκάλεσεν εἰς γεῦμα, καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Ἄδαμ τὸν ἠρώτησε πῶς ἠδυνήθη, παρεξηγῶν βέβαια τὰ πράγματα, νὰ μεταχειρισθῇ οἷα μετεχειρίσθη μέτρα ἐναντίον φιλησύχων πολιτῶν καὶ μάλιστα ἀφωσιωμένων εἰς τὴν βρετανικὴν ἰδέαν, ὁποῖοι ἦσαν οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀποφυλακισθέντες. Τότε ὁ Ἄδαμ ἐπέρριψεν ὅλην τὴν εὐθύνην εἰς τὸν ἀστυνόμον *Ζέν*, καὶ τοιουτοτρόπως οὐδεὶς ἔδοσε λόγον τῶν πράξεων διὰ τὸ *ἐπεισόδιον τοῦ Λαγανᾶ*.

Ὁ ἱστορικὸς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος *Γερβῖνος*, ἀναφέρων τὴν μεταβολήν, ἥτις ἐπῆλθε τῷ 1824, ὁπότε ἀπέθανεν ὁ Ἁρμοστὴς τῶν Ἰονίων νήσων λόρδος *Μαῖτλανδ*, ἐπάγεται τ' ἀκόλουθα: «Εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ἐνδιάμεσον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀγγλίας τόπον, τὰ πάντα εἶχον μεταβληθῆ ἀφ' ὅτου τὸν Μαῖτλανδ, τὸν μυσαρώτερον τῶν ἀνδρῶν, διεδέχθη ὁ εὐγενὴς σὲρ Φρειδερῖκος Ἄδαμ, ὅστις νυμφευμένος μετὰ Κερκυραίας δεσποίνης ἐγκαρδίως εἶχε τὴν ἑλληνικὴν ὑπόθεσιν». Λόγοι κακῶς παριστῶντες τὴν πραγματικότητα, ἥτις εἰς μόνην τὴν μεταστροφὴν τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἔδει ν' ἀποδοθῇ καὶ οὐχὶ εἰς ἄλλα προσωπικὰ ζητήματα.

Μεταξὺ τῶν πρώτων μελημάτων τοῦ νέου Ἁρμοστοῦ Φρειδερίκου Ἄδαμ ἀδιαφιλονεικήτως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰδική του πρωτοβουλία τὸ περίφημον πρωτόκολλον διὰ τοῦ ὁποίου ἐζητεῖτο ἡ ἀποκλειστικὴ τῆς Μεγάλης Βρετανίας προστασία εἰς τὸ χειμαζόμενον καὶ παραπαῖον τότε Γένος. Κατὰ τὸν Κολοκοτρώνην δὲν ἦτο τὸ πρῶτον. Καὶ ἄλλο παρόμοιον, πολὺ πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως, εἶχε σταλῆ ὑπὸ τῶν ἐν Ἑπτανήσῳ ἑλληνικῶν λόχων, μετὰ σχεδίου πρὸς ὑποκίνησιν κινήματος ἐναντίον τῆς Τουρκίας καὶ μάλιστα τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον παρέμεινεν ἀχρησιμοποίητον, ὡς εἰκός, ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀγγλίας. Μολαταῦτα ἐνῷ μετεχειρίσθη πρὸς τοῦτο τὸν Στέφανον Ρώμαν, ἓν ἐκ τῶν θυμάτων του κατὰ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Λαγανᾶ, ὁ Ἄδαμ δὲν ἐφάνη φιλελληνικώτερος κατὰ τὸ ζήτημα τῆς παροχῆς ἀδείας διὰ τὸ κομισθὲν ὑπὸ τοῦ *Βλακιέρου δάνειον*, εἰς διαταγὴν Ζακυνθίων τραπεζιτῶν, τοῦ Σπυρίδωνος Λογοθέτου καὶ *Σαμουὴλ Βάρφυ*. Ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι ἡ Ἰόνιος Κυβέρνησις ἐπρέσβευεν οὐδετερότητα, ὁ Ἁρμοστὴς Ἄδαμ ἐθεώρησεν ὡς ἀντιβαίνουσαν πρὸς τὰς ἀρχὰς ταύτας τὴν κατάθεσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Δανείου ἐντὸς τῆς Ἰονίου Πολιτείας ἐπὶ χρήσει ἑνὸς τῶν διαμαχομένων, καὶ ἐξέδωκε, κατὰ τὸν Τρικούπην, τὴν 7 Ἰουνίου 1824 διάταγμα ἀπαγορεῦον αὐστηρῶς τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ἐπὶ ἀπειλῇ ἐξορίσεως τῶν παραβατῶν καὶ δημεύσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἐπέδειξεν ἐπὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως ἐξαιρετικὴν αὐστηρότητα ὁ Ἄδαμ, ὅτε δὲ περὶ τὰ μέσα Ἰουλίου ἔφθασαν ἐκ Λονδίνου αἱ ἀναμενόμεναι ὁδηγίαι, ὅλα τὰ ἐν Ζακύνθῳ κατατεθειμένα χρήματα ἐστάλησαν εἰς Ναύπλιον πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, οὐδεὶς δ' ἐξωρίσθη καὶ οὐδεμία ἐδημεύθη περιουσία.

Ἐπὶ τῶν δεινῶν χρόνων τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἰμπραὴμ ἐν Πελοποννήσῳ ὁ Ἄδαμ ἐπέτρεψε πλείστας εὐκολίας εἰς τοὺς προσφεύγοντας εἰς τὸ Ἰόνιον κράτος. Πλὴν τούτου σιωπηρῶς ἀφῆκε τὸν *Κάλαμον* νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀσφαλὲς καταφύγιον τῶν ἐκ τῆς Ἀκαρνανίας καταφευγόντων. Εἰς δὲ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων πολὺ συνετέλεσε καὶ προσωπικῶς καὶ δι' ἀπεσταλμένων αὐτοῦ. Πλεῖστα ὅμως παραμένουν ἄγνωστα ἐκ τῶν ὅσα προσεπάθησε, διότι ἐγίνοντο μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Κομμοδόρου *Χάμιλτον*, σπουδαιότατον ρόλον παίξαντος κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἰδίως ἀφ' ὅτου διωρίσθη Ἁρμοστὴς τῶν Ἰονίων ὁ Φρειδερῖκος Ἄδαμ.

Τῷ 1831, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων ἐζήτησε τὴν ἀπομάκρυνσίν του, τῷ δὲ 1832 διωρίσθη Διοικητὴς τοῦ Μαδρὰς ἐν Ἰνδίαις, ὅπου παρέμεινε μέχρι τοῦ 1837. Στρατηγὸς προήχθη τῷ 1846, ἀπεβίωσε δὲ ἐξ ἀποπληξίας τὸν Αὔγουστον τοῦ 1853.

Ἀδὰμ ἢ ***Οὐὰ-Ποὺ*** ἢ ***Ρόα Πούα***. Γαλλικὴ νῆσος τῆς Ὠκεανίας, ἐν τῷ ἀρχιπελάγει τῶν Μαρκησίων καὶ εἰς ἀπόστασιν 9° 25' νοτίου πλάτους καὶ 137° 44' ἀνατολικοῦ μήκους. Ἡ νῆσος Ἀδὰμ ἡ ὁποία ἔχει σχῆμα τριγώνου, ἀπέχει 43 χιλιόμετρα νοτίως τῆς νήσου Νούκα-Χίβα καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῶν καλουμένων «Νήσων τῆς Ἐπαναστάσεως ἢ νήσων Οὐάσιγκτων». (Iles de la Révolution ou iles de Washigton). Εἶναι ἡφαιστειογενοῦς καταγωγῆς καὶ ἔχει ὄρη πανύψηλα, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουν μακρόθεν μὲ ἀπειράριθμα κωδωνοστάσια. Ἡ ὑψηλοτέρα κορυφὴ αὐτῶν εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον τῆς νήσου καὶ φθάνει τὰ 1.900 μέτρα. Ἡ θάλασσα εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τὰς ἀκτάς της καὶ σχηματίζει ἀπειρίαν κολπίσκων καὶ ἀκρωτηρίων, οἱ ὁποῖοι ὑπενθυμίζουν κάπως τὰς ἀκτὰς τῆς δυτικῆς Σκωτίας. Ἡ βλάστησις εἶναι τροπική, ἀλλὰ μᾶλλον πτωχὴ εἰς ποικιλίαν εἰδῶν. Ἡ νῆσος ἔχει κλῖμα θερμὸν καὶ ὑγρόν· τὸ θερμότερον δεικνύει συχνὰ τὸ καλοκαῖρι 33° ὑπὲρ τὸ μηδὲν ἐν σκιᾷ. Συχνάζεται μόνον ἀπὸ ἀμερικανικὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα ἄφιναν ἄλλοτε ἐν αὐτῇ πολυαρίθμους λιποτάκτας. Ἀνήκει εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ 1842, ὁπότε ὁ Dupetit—Thouars ὕψωσε τὴν γαλλικὴν σημαίαν εἰς τὰς Μαρκησίας νήσους.

Ἀδάμ. Χωρίον τοῦ Λαγκαδᾶ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 747. Κεῖται ἐντὸς καταφύτου περιοχῆς, ἀπέχει δὲ ἐκ Βασιλικῶν ὥρας 3 βορειανατολικῶς. Εἰς τὴν κοινότητα περιλαμβάνονται καὶ τὰ χωρία *Γκιρὲν* (κατ. 149), ***Καργῆ-Γκιὸλ*** (κατ. 326) καὶ *Σοβουλὰρ* (κατ. 183).

Ἀδάμ. Μικρὸν χωρίον τῆς Ἰουδαίας πλησίον τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, ἐκεῖ ὅπου ἐκβάλλει ὁ Ἰορδάνης ποταμός. Ἐκεῖ κατὰ τὰς Γραφὰς διεχωρίσθησαν τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ διὰ νὰ διέλθωσιν οἱ Ἰσραηλῖται πρὸς πολιορκίαν τῆς Ἰεριχώ: «καὶ καθὼς ἦλθον οἱ βαστάζοντες τὴν κιβωτὸν ἕως τοῦ Ἰορδάνου καὶ οἱ πόδες τῶν ἱερέων... ἐβράχησαν κατὰ τὸ χεῖλος τοῦ ὕδατος, (διότι ὁ Ἰορδάνης πλημμυρεῖ καθ' ὅλας τὰς ὄχθας αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας τοῦ θερισμοῦ), ἐστάθησαν τὰ ὕδατα τὰ καταβαίνοντα ἄνωθεν καὶ ὑψώθησαν εἰς ἕνα σωρὸν πολὺ μακρὰν ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀδὰμ ἥτις εἶναι εἰς τὰ πλάγια τῆς Ζαρετάν· τὰ δὲ καταβαίνοντα κάτω πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς πεδιάδος, τὴν ἁλμυρὰν θάλασσαν, ἀποκοπέντα ἐξέλιπον· καὶ ὁ λαὸς ἐπέρασε κατέναντι τῆς Ἰεριχὼ (Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ γ' 15—16).

Ἀδάμ. (κορυφή), ὄρος τῆς νήσου Κεϋλάνης. Ὕψος 2.250 μέτρα. Εἶναι εἷς ἀπὸ τοὺς περιφημοτέρους τόπους προσκυνήματος τῶν βουδδιστῶν, οἱ ὁποῖοι συρρέουν ἀθρόοι ἐκεῖ, διὰ νὰ παρατηρήσουν τὸ ἀποτύπωμα τοῦ πέλματος τοῦ Βούδδα. Ἡ κωνικὴ κορυφὴ τοῦ ὄρους ἀπολήγει εἰς ἐπίμηκες ἐπίπεδον μήκους 74 καὶ πλάτους 24 ποδῶν, ἐπ' αὐτοῦ δὲ εἶναι τὸ ἀποτύπωμα τοῦ πέλματος τοῦ Βούδδα, δηλαδὴ μία ὀπὴ μήκους 5 ποδῶν καὶ 6 ἰντσῶν καὶ πλάτους 2 ποδῶν καὶ 6 ἰντσῶν. Ξύλινον ὑπόστεγον προφυλάσσει τὸ ἱερὸν αὐτὸ τῶν Βουδδιστῶν ἀπὸ τὴν κακοκαιρίαν, ἡ δὲ ὀπὴ εἶναι πλήρης πολυτίμων λίθων, ἀναθημάτων τῶν προσκυνητῶν. Ἐκεῖ — ὁπόθεν ἡ θέα εἶναι ἀπαραμίλλως ὡραία — διαμένει εἷς ἱερεὺς διὰ νὰ δέχεται τὰ δῶρα τῶν πιστῶν καὶ νὰ τοὺς εὐλογῇ κατὰ τὴν ἀναχώρησίν των. Οἱ Μωαμεθανοὶ ἀντιθέτως πιστεύουν ὅτι ἡ ὀπὴ αὕτη δὲν εἶναι ἀποτύπωμα τοῦ πέλματος τοῦ Βούδδα, ἀλλὰ τοῦ Ἀδάμ, ὁ ὁποῖος ἐκεῖ ἀπέτισε ποινὴν χιλίων ἐτῶν. Οἱ Ἰνδοὶ τέλος πιστεύουν ὅτι πρόκειται περὶ ἀποτυπώματος τοῦ πέλματος τοῦ ἰδικοῦ των θεοῦ Σίβα. Ἡ παράδοσις τοῦ ἀποτυπώματος τούτου, τοῦ «Σκριπάδα», εὑρίσκεται εἰς ὅλας τὰς θρησκείας σχεδόν, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Πορτογάλλοι ἐπίστευσαν ὅτι ὁ ἅγιος Θωμᾶς ἐπάτησεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους καὶ ἀφῆκε τὰ ἴχνη τοῦ ποδός του. Ἐκεῖ πλησίον ὑπάρχει μικρὰ λίμνη, τὴν ὁποίαν ἡ μουσουλμανικὴ παράδοσις πιστεύει ὅτι ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὰ δάκρυα μεταμελείας τοῦ Ἀδάμ, κλαίοντος διὰ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα καὶ τὴν ἔξωσίν του ἐκ τοῦ Παραδείσου. Οἱ προσκυνηταὶ πίνουν καὶ σήμερον ἀκόμη ἐκ τοῦ ὕδατος τῆς λίμνης αὐτῆς, πιστεύοντες ὅτι τοῦτο θεραπεύει πάντα πόνον. Ἡ μουσουλμανικὴ παράδοσις προσθέτει ὅτι, ἐνῷ ὁ Ἀδὰμ ὡδηγήθη ὑφ' ἑνὸς ἀγγέλου πρὸς τιμωρίαν ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῆς, ἡ Εὔα ὡδηγήθη ὑπ' ἄλλου ἀγγέλου εἰς τὴν μοναχικὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Ἀραφὰτ εἰς τὴν Ἀραβίαν.

Ἀδὰμ (Γέφυρα) ἢ Γέφυρα τοῦ Ραμᾶ. Ὕφαλοι καὶ σύρτεις, αἱ ὁποῖαι συνδέουν, εἰς τὴν θάλασσαν τῶν Ἰνδιῶν, τὴν νῆσον Κεϋλάνην μὲ τὴν ξηρὰν καὶ χωρίζουν τὸν ὅρμον Πάλκ, πρὸς Β., ἀπὸ τὸν κόλπον Μαναάρ, πρὸς Ν. Ἡ γέφυρα τοῦ Ἀδὰμ ἔχει μῆκος 30 μιλίων καὶ ἀποτελεῖ σοβαρὸν πρόσκομμα διὰ τὴν ναυτιλίαν. Τὸ βάθος τῶν ὑδάτων δὲν ὑπερβαίνει γενικῶς τοὺς 3-4 πόδας. Μόνον εἰς μερικὰ σημεῖα εἶναι ἀνώτερον, ἐκεῖθεν δὲ διέρχονται μικρὰ πλοῖα.

Ἀδὰμ *(μῆλον τοῦ)*· προεξοχὴ ἔμπροσθεν τοῦ λαιμοῦ, τῶν ἀνδρῶν κυρίως, σχηματιζομένη ἐκ τοῦ θυρεοειδοῦς χόνδρου τοῦ λάρυγγος. Ὠνομάσθη οὕτω, διότι, κατά τινα θρῦλον, τεμάχιον τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ, τὸν ὁποῖον ἔφαγεν ὁ Ἀδάμ, τοῦ ἐκάθισεν εἰς τὸν λαιμόν. Κοινῶς λέγεται *καρύδι*. Τὸ «μῆλον τοῦ Ἀδάμ» εἰς τὴν ἰαπωνικὴν πάλην, τὴν καλουμένην Ζιοὺ-ζιτσοὺ (ἴδε λέξιν), ἀποτελεῖ ἓν ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα σημεῖα ἐπιθέσεως.

Ἀδαμά. Μία ἐκ τῶν πέντε πόλεων αἱ ὁποῖαι ἐκάησαν μετὰ τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρων. Τὸ 1850 ἀνεκαλύφθη παρὰ τοῦ Γάλλου ἀρχαιολόγου Σωλσύ, ὅστις μετέβη εἰς Παλαιστίνην καὶ ἐξηρεύνησε τὴν περιφέρειαν τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης τῇ ὑποστηρίξει τοῦ δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης. Πολλοὶ ὅμως σοφοὶ ἀμφισβητοῦν τὸ βάσιμον τῶν ἰσχυρισμῶν τοῦ Σωλσὺ ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν τῆς πόλεως.

ἀδαμάντινος· ὁ ἔχων τὴν σκληρότητα ἢ τὴν λάμψιν τοῦ ἀδάμαντος. 2) ὁ κατεσκευασμένος ἐκ τοῦ σκληροτέρου μετάλλου. 3) μεταφορικῶς, σκληρός, στερεός, ἄκαμπτος «οὐδεὶς ἂν γένοιτο... οὕτως *ἀδαμάντινος*, ὃς ἂν...» Πλάτων ἐν Πολιτείᾳ 360 Β.—*ἀδαμάντινος* χαρακτήρ, ἀρετὴ ἀδαμάντινος. 4) ὁ δι' ἀδαμάντων κεκοσμημένος. 5) τυπογραφικὸς ὅρος: ἔκδοσις *ἀδαμαντίνη*=ἔκδοσις βιβλίου μὲ λεπτότατα στοιχεῖα τῶν 4 στιγμῶν. 6) ἀδαμαντίνη ὀδόντων (βλ. τούτους).

ἀδαμάντινοι γάμοι. Καλεῖται οὕτως ἡ ἑβδομηκοστὴ πέμπτη ἐπέτειος τοῦ γάμου ζώντων ἔτι ἀμφοτέρων τῶν συζύγων. Πολλάκις ἀντὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς πέμπτης ἑορτάζεται ἡ ἑξηκοστὴ ἐπέτειος τοῦ γάμου.

ἀδαμαντίνωμα ἢ ἀδαμαντινοβλάστημα (Adamantinom). Ὄγκος ἀνήκων εἰς τὰς καλοήθεις ἐπιθηλιακὰς νεοπλασίας, ὅστις ἀναπτύσσεται ἄνευ γνωστῆς αἰτιολογίας εἰς τοὺς ὀδόντας καὶ τὰς γνάθους, ἐξ ὑπολειμμάτων ἀδαμαντίνης οὐσίας, τουτέστιν ἐξ ἐπιθηλιακῶν βλαστικῶν κυττάρων, ἅτινα σχηματίζουσι τὴν ἀδαμαντίνην οὐσίαν τῶν ὀδόντων, ἐξ οὗ καὶ καλεῖται *ἀδαμαντίνωμα*. Τὰ ἀδαμαντινώματα δύνανται νὰ ἑδράζωνται ἐντὸς τῶν ὀδόντων, νὰ προέχωσιν ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τούτων ἢ καὶ νὰ βλαστάνωσιν ἐντὸς τῶν φατνίων καὶ νὰ ἐπιφέρωσι καταστροφὰς οὐ μόνον τῶν ὀδόντων καὶ φατνίων, ἀλλὰ ἔτι περαιτέρω ἐπεκτεινόμενα καὶ αὐτῆς τῆς γνάθου.

Τὰ ἀδαμαντινώματα ἐμφανίζονται κυρίως κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μετέπειτα χρόνον. Μικροσκοπικῶς ἀποτελοῦνται ἐξ ἐπιθηλίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγκεντρικῶς διατεθειμένων καὶ περιφερικῶς μὲν τῶν συγκεντρικῶν τούτων σφαιρῶν κεῖνται κυλινδροειδῆ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα κατὰ δύο στιβάδας διατεταγμένα, ἐσωτερικῶς δὲ αὐτῶν ἀτρακτοειδῆ κύτταρα, κεντρικώτερον δέ, ἀτρακτοειδῆ, ἐνίοτε κερατοπεποιημένα, ἐν τῷ κέντρῳ δ' ἀστεροειδῆ κύτταρα, ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τήκονται, σχηματιζομένων οὕτω κενῶν χώρων μεγάλων καὶ πολλαπλῶν δίκην κύστεων. Τούτου ἕνεκα ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων τὰ ἀδαμαντινώματα ἐκαλοῦντο ἀδαμαντινικὰ κυσταδενώματα.

Θεραπευτικῶς συνιστᾶται ἡ διὰ χειρουργικῆς ὁδοῦ ὁλική των ἐξαίρεσις.

Β. Φ.

Ἀδαμάντιος. Ὡς λέγει ὁ Εὐσέβιος «καὶ τοῦτο ἦν τῷ Ὠριγένει ὄνομα»· φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ἦτο τὸ πραγματικὸν ὄνομα τοῦ Ὠριγένους, ἀλλ' ἀπεδόθη ὡς ἐπωνύμιον· εἰς τὸν μέγαν ἐκεῖνον Ἀλεξανδρινὸν ἐκκλησιαστικὸν συγγραφέα τοῦ τρίτου αἰῶνος. Ἤδη ὁ Πάμφιλος καὶ ὁ Εὐσέβιος, ἀρχομένου τοῦ 4ου αἰῶνος, καλοῦν τὸν Ὠριγένη ἀδαμάντιον διὰ τὴν διαύγειαν τῶν συλλογισμῶν του, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Ἐπιφάνιος, ὡς καὶ ὁ Ἱερώνυμος, ὅστις καλεῖ αὐτὸν ἀδαμάντιον καὶ χαλκέντερον διὰ τὴν ἀκαταπόνητον φιλεργίαν του.

Ἀδαμάντιος. Ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀδαμαντίου τινὸς φέρεται «διάλογος περὶ τῆς εἰς Θεὸν ὀρθῆς πίστεως»· ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὠριγένης ἐλέγετο καὶ Ἀδαμάντιος, ἐπῆλθε σύγχυσις καὶ ἐνομίσθη ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου, Μεγάλου Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ καὶ ἄλλων πατέρων καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ὅτι ὁ διάλογος οὗτος εἶναι ἔργον τοῦ Ὠριγένους, ὡς καὶ εἰς τὰ σωζόμενα χειρόγραφα φέρεται. Εἶναι ὅμως φανερὸν ὅτι τὸ ἔργον δὲν

Digitized by Google

ἐγράφη παρὰ τοῦ Ὠριγένους, διότι περιέχει περὶ ἀναστάσεως διδασκαλίαν ἀντιωριγενικὴν καὶ ἔχει ὑπ' ὄψει συγγράμματα τοῦ ἀντιωριγενιστοῦ Μεθοδίου, ἐπισκόπου ἐν Λυκίᾳ, ὅστις ἔγραψε περὶ τὸ 300. Λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ διάλογος αὐτὸς ἐγράφη καθ' ὃν χρόνον ἐξηκολούθουν οἱ διωγμοί, εἶναι φανερὸν ὅτι ἐγράφη πρὸ τοῦ 313, ὅτε ἔθεσε τέρμα εἰς αὐτοὺς τὸ διάταγμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Τὸ ἔργον διεσώθη ἑλληνιστὶ εἰς 10 χειρόγραφα, τῶν ὁποίων τὸ ἀρχαιότερον εἶναι τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ ἐξεδόθη τὸ πρῶτον τῷ 1674· σώζεται δὲ καὶ λατινικὴ μετάφρασις γενομένη τὸν 4ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου. Ποῖος εἶναι ὁ ἀρχικὸς τίτλος τοῦ διαλόγου δὲν γνωρίζομεν· ὁ συνήθης τίτλος «περὶ τῆς εἰς Θεὸν ὀρθῆς πίστεως» («de recta in Deum fide») ἐλήφθη ἐκ προλόγου εὑρισκομένου εἰς τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα, ὅστις δὲν ἐγράφη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Ὁ διάλογος αὐτὸς διαιρεῖται πραγματικῶς εἰς δύο μέρη· καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος συζητεῖ ὁ ὀρθόδοξος Ἀδαμάντιος μὲ ὀπαδοὺς τοῦ αἱρετικοῦ Μαρκίωνος, τὸν Μεγέθιον καὶ τὸν Μᾶρκον· ὁ Μεγέθιος ἐδίδασκε τρεῖς ἀρχὰς τῶν ὄντων, τὸν ἀγαθὸν Θεόν, ὅστις εἶναι καὶ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν, τὸν μεσάζοντα δημιουργὸν Θεόν, ὅστις εἶναι ὁ Θεὸς τῶν Ἑβραίων, καὶ τὸν κακὸν Θεὸν ἢ διάβολον, τὸν ὁποῖον εἶχον ὡς Θεὸν οἱ εἰδωλολάτραι. Ὁ Μᾶρκος ἀπεδέχετο δύο Θεούς, τὸν ἀγαθὸν καὶ τὸν κακόν, ὅστις εἶναι καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος ὁ Μαρῖνος, ὀπαδὸς τοῦ αἱρετικοῦ Βαρδεσάνου, ὑποστηρίζει ὅτι πρέπει νὰ ἀποδεχθῶμεν ἀρχὴν τοῦ κακοῦ ἀΐδιον, διότι ἄλλως παραδεχόμεθα τὸν Θεὸν αἴτιον τοῦ κακοῦ καὶ ὅτι ἡ ἀνάστασις τῶν σωμάτων καὶ ἡ ἐνανθρώπισις τοῦ Λόγου εἶναι ἀδύνατος. Ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ὀπαδοὶ τοῦ αἱρετικοῦ Βαλεντίνου Δροσέριος καὶ Οὐάλης ζητοῦν νὰ καταδείξουν ἀΐδιον ἀρχὴν τοῦ κακοῦ. Πάντας τούτους ἀποκρούει ὁ Ἀδαμάντιος, τὸν ὁποῖον κηρύττει ὡς νικητὴν ὁ παριστάμενος ὡς διαιτητὴς ἐθνικὸς Εὐτρόπιος, ὅστις καὶ ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν του νὰ γίνῃ μέλος τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ συγγραφεὺς δεικνύει διαλεκτικὴν δεξιότητα καὶ θεολογικὴν μόρφωσιν, ὑστερεῖ ὅμως πολὺ εἰς τὴν τεχνοτροπίαν καὶ τὸ συγγραφικὸν ὕφος, ὡς καὶ εἰς τὴν πρωτοτυπίαν, καθόσον ἐνιαχοῦ ἀκολουθεῖ κατὰ πόδας τὸν Τερτυλλιανὸν καὶ μάλιστα τὸν Μεθόδιον. Ποῖος εἶναι ὁ συγγραφεὺς ἄγνωστον. Ἀδαμάντιος εἶναι τὸ κύριον πρόσωπον τοῦ διαλόγου, καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρήθη καὶ ὡς συγγραφεὺς τοῦ ἔργου. Πιθανώτατα δὲ τὸ ἔργον νὰ ἐγράφη ἐν Συρίᾳ περὶ τὸ 300 μ.Χ. Ἀρίστη ἔκδοσις τοῦ διαλόγου τούτου, τόσον ἑλληνιστὶ ὅσον καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ Ρουφίνου, εἶναι ἡ ὑπὸ W. H. van de Sande Bakhuyzen (Λειψία 1901). **M.**

Ἀδαμάντιος. Περίφημος ἰατρὸς καὶ φυσιογνωμιστὴς τῶν ἀρχῶν τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἦτο, ὡς φαίνεται, καταγωγῆς ἑβραϊκῆς, καὶ ἔζη εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν· ἔγραψε δὲ διάφορα ἰατρικὰ ἔργα, σώζονται μόνον τὰ *Φυσιογνωμονικὰ* αὐτοῦ. Εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην σώζεται ἀρχέτυπον τοῦ συγγραμματίου τούτου τοῦ ἔτους 1540. Ἡ ἐπιγραφὴ εἶναι «*Ἀδαμαντίου σοφιστοῦ Φυσιογνωμονικά*».

Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἀδαμαντίου ὑπάρχει σπουδαιότατον κεφάλαιον «*περὶ εἴδους ἑλληνικοῦ*». Εἰς τὴν περιγραφὴν ταύτην τοῦ ἐξωτερικοῦ ἑλληνικοῦ τύπου θαυμάζει τις τὴν ἀκρίβειαν, ἡ ὁποία ἐπιβάλλει ἐμπιστοσύνην, βλέπομεν δὲ τὸ πραγματικὸν κάλλος τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, «ὅπου τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐφυλάχθη καθαρῶς», ὡς λέγει ὁ ἴδιος ὁ Ἀδαμάντιος. Ἡ περικοπὴ αὐτὴ τοῦ διασήμου τούτου ἑλληνίζοντος ἰατροῦ εἶναι σπουδαιοτάτη, διότι δεικνύει τὴν διὰ μέσου μακρῶν αἰώνων διατήρησιν τοῦ τύπου τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, τὴν ὁποίαν, ὅπου διετηρήθη καθαρῶς, βλέπομεν μὲ τὰ ἴδια ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ὁμήρου καὶ εἰς τοὺς ἰδικούς μας. Πρέπει δὲ νὰ δεχθῶμεν ὡς ἀμφορολήπτον καὶ ἀκριβῆ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἀδαμαντίου. Σημειωτέον ὅτι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης εἶχε γράψει «Φυσιογνωμονικά».

Ἰδοὺ τί λέγει ὁ σύγχρονος αὐτοῦ ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας Σωκράτης ὁ Σχολαστικός: «Ἀδαμάντιος δὲ ἰατρικῶν λόγων σοφιστὴς ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ὁρμήσας... αὖθις ὕστερῷ χρόνῳ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ᾤκησεν» (7,13). Ἔγραψε καὶ «Περὶ ἀνέμων» ἐκδοθὲν τῷ 1864 ὑπὸ τοῦ Rose. **ΑΔ.**

Ἀδαμάντιος. Τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰῶνος μ. Χ. ἤκμασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπίλεκτος Βυζαντινὸς ἄρχων ὀνομαζόμενος Ἀδαμάντιος. Ἦτο πατρίκιος, ἀνεβιβάσθη δὲ καὶ εἰς τὴν «τιμὴν ὑπατικήν», τὴν ἀνωτάτην τιμήν, καὶ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ζήνωνος αὐτοκράτωρ πρεσβευτὴς πρὸς τοὺς Γότθους. Ἡ πρεσβεία αὕτη ἦτο σπουδαιοτάτη, διότι κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους οἱ Γότθοι εἶχον καταστῆ σημαντικὸς κίνδυνος διὰ τὸ κράτος, κατερχόμενοι πρὸς Νότον ἀπὸ τὰς εἰς τὴν Παννονίαν (τὴν σημερινὴν Οὐγγαρίαν) οἰκήσεις αὐτῶν. Ὁ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Μάλχος διηγεῖται διὰ μακρῶν τὰ τῆς πρεσβείας τοῦ Ἀδαμαντίου εἰς τοὺς Γότθους καὶ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διῆλθε διερχόμενος βαρβάρους χώρας (Historici Graeci minores, ἐκδ. Dindorf, τ. I, σ. 410-419). Συνετέλεσε δὲ βεβαίως ἡ πρεσβεία τοῦ Ἀδαμαντίου εἰς τὸ ν' ἀποτραπῇ ὁ κίνδυνος τῶν Γότθων καὶ ὁ μέγας αὐτῶν βασιλεὺς Θεοδώριχος νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Ἰταλίαν ὅπου ἵδρυσε τὸ περίφημον Ὀστρογοτθικὸν βασίλειον, τὸ ὁποῖον κατέλυσεν ὁ Ἰουστινιανός. **ΑΔ**

Ἀδαμάντιος *Μαρτύριος*. Γραμματικὸς Λατῖνος τοῦ 5 μ. Χ. αἰῶνος. Εἶναι γνωστὸς ἔκ τινος πραγματείας του, ἀποτελουμένης ἐκ τεσσάρων κεφαλαίων, ὅπου δίδει κανόνας περὶ τῆς ὀρθῆς χρήσεως τῶν γραμμάτων b καὶ v τὰ ὁποῖα πολλάκις οἱ ἀντιγραφεῖς συνέχεον. Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς πραγματείας ταύτης ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει ὅτι ἐκθέτει θεωρίας τοῦ πατρός του Ἀδαμαντίου. Ὑπάρχουν πλεῖστα χειρόγραφα τοῦ ἔργου τούτου. Ἓν τούτων εὑρίσκεται εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην τῆς Νεαπόλεως καὶ ἄλλο εἰς τὴν τοῦ Μονάχου.

Ὁ Κασσιόδωρος ἐν τῇ «περὶ ὀρθογραφίας» πραγματείᾳ του τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ἐν ἡλικίᾳ 93 ἐτῶν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν μοναχῶν ἀντιγράφει σχεδὸν κατὰ λέξιν ὅλον τὸ βιβλίον τοῦ Ἀδαμαντίου.

Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Βλ. Κοραῆς.

Ἀδαμαντίου. (Ἀδαμάντιος Ἰω). Τακτικὸς Καθηγητὴς ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου, διδάσκων ἀπὸ τοῦ 1912 *Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης*, ἐπίσης καὶ γενικώτερον Ἱστορίαν τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Εἶναι Μεσσήνιος τὴν καταγωγήν, ἐγεννήθη δ' ἐν Ἀθήναις τὸ 1875 καὶ διήκουσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα εἰς Σῦρον. Ἤρχισε νὰ γράφῃ ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν χρόνων, ὅτε ἔγραψε *Τοπογραφίαν τῆς ἐν Σαλαμῖνι Ναυμαχίας* (τὴν ὁποίαν κατόπιν ἔδωκεν ὡς ἐναίσιμον διατριβήν), τὴν *Ὄρχησιν παρὰ τοῖς παλαιοῖς*, (δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ περιοδικὸν «Παρνασσός», τὸ 1894, σελ. 308 ἑξ. 462 ἑξ. 551 ἑξ.). Μόλις δ' ἔλαβε τὸ δίπλωμα μετέβη μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Σπ. Λάμπρου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου συνειργάσθη μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν Χειρογράφων τῶν Μονῶν.

Ἀφοῦ διήνυσε τὰ σχολαρχικὰ ἔτη, μετέβη εἰς τὸ Ταϊγάνιον ὡς διευθυντὴς τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, καὶ ἔλαβεν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσῃ τὰς ἐν Μόσχᾳ καὶ Πετρουπόλει βιβλιοθήκας καὶ μουσεῖα. Κατόπιν ἐστάλη τῷ 1900 ὡς ὑπότροφος τοῦ Κράτους εἰς τὴν περίφημον ἐν Παρισίοις Ecole Normale Supérieure, ὅπου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐπιφανοῦς διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς G. Perrot καὶ τῶν διασημοτέρων Γάλλων ἱστορικῶν καὶ Βυζαντινολόγων ἐπεδόθη εἰς τὰς βυζαντινολογικὰς μελέτας. Ἐν Παρισίοις ἔγραψε γαλλιστὶ ἐργασίαν Imberios et Margarona, la légende de l'oiseau ravisseur, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξετάζει μὲ τὴν μέθοδον τῆς συγκριτικῆς λογοτεχνίας τὸ εὐρύτατον λογοτεχνικὸν θέμα τῶν *χωριζομένων ἐραστῶν*, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ θέμα τῶν ἀλεξανδρινῶν, τῶν βυζαντινῶν, ἔπειτα γαλλικῶν ἱπποτικῶν μυθιστορημάτων, καὶ τέλος τοῦ χαριεστάτου ἑλληνικοῦ ἐπυλλίου τοῦ ΙΔ'—ΙΕ' αἰῶνος Ἰμπέριος καὶ Μαργαρῶνα.

Ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ κ. Ἀδαμαντίου διωρίσθη τὸ 1908 *Ἔφορος Ἀρχαιοτήτων τοῦ Χριστιανικοῦ καὶ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ*. Ἐκτελῶν τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἐπεθεώρησε καὶ ἔλαβε μέτρα πρὸς συντήρησιν τῶν πλείστων βυζαντινῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος, ὡς τῶν Μετεώρων, τοῦ Δαφνίου κ.λ. Ἰδίως ὅμως ἀπὸ τὸ 1906, καὶ πρὸ τοῦ διορισμοῦ του ὡς ἐφόρου, ἐστάλη εἰς τὸν Μυστρᾶν πρὸς συντήρησιν καὶ εὐπρέπειαν τῶν περικαλλῶν μνημείων τῆς βυζαντινῆς νεκροπόλεως. Ἔκτοτε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν μετέβαινε πρὸς ἐργασίας καὶ μελέτας εἰς τὸν Μυστρᾶν, περιήρχετο δ' ἑκάστοτε πρὸς ἐρεύνας καὶ τὴν λοιπὴν Λακωνίαν.

Ὁ κ. Ἀδαμαντίου ἔχει δημοσιεύσει πολλὰς διατριβὰς καὶ μελέτας εἰς διάφορα περιοδικὰ (τὰ *Πρακτικὰ* τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, τὸ *Δελτίον* τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς, τὴν *Λαογραφίαν* κλ.) Μεγαλυτέρας δ' ἐργασίας ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ Δελτίον (ς' τόμον, 1906) τὰ *Χρονικὰ τοῦ Μορέως*, καὶ εἰς τὴν Λαογραφίαν (Α' τόμον, 1910) *Αἱ παραδόσεις ἐν τῇ χριστιανικῇ εἰκονογραφίᾳ*. *Ἁγνείας πεῖρα*. Εἰς τὸ πρῶτον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας, ἐξετάζονται οἱ Φραγκοβυζαντινοὶ θεσμοὶ τοῦ Πριγκιπάτου τῆς Ἀχαΐας, εἰς δὲ τὴν *Ἁγνείας πεῖραν* ὅλος ὁ κύκλος τῶν ἔργων τῆς βυζαντινῆς τέχνης καὶ τῶν παραδόσεων, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ λαογραφικὸν θέμα τῆς δοκιμασίας τῆς Θεοτόκου καὶ κατ' ἐπέκτασιν τῶν λεγομένων θεοκρισιῶν (ὀρδαλιῶν). Τὸ ἔργον τοῦτο ἐβραβεύθη ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου.

Ἐπὶ μακρὸν εἰργάσθη ὁ κ. Ἀδαμαντίου εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, μεταβὰς εἰς αὐτὴν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, πρὸς μελέτην τῶν περιφήμων βυζαντινῶν μνημείων. Ὡς ἀπαρχὴν δὲ μεγαλυτέρου ἔργου ἔγραψε τὴν *Βυζαντινὴν Θεσσαλονίκην* (1914). Ἐσχάτως δὲ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκδοθὲν Πασχαλινὸν λεύκωμα (1926) μελέτη αὐτοῦ *Ἀλεξανδρινὸς Ἑλληνισμός*, ἀπόσπασμα ἐκ μεγάλου ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένου ἔργου *Ἱστορία τοῦ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ καὶ τέχνης*. **Σ. ΓΕΔΕΩΝ**

Ἀδαμαντὶς (ἡ)· ὄνομα βοτάνης μαγικῆς ἀναφερομένης ὑπὸ τοῦ Πλινίου h. n. 24, 102 Adamantis. Φέρεται φυομένη εἰς Ἀρμενίαν καὶ Καππαδοκίαν καὶ ὡς ἔχουσα τὴν ἰδιότητα νὰ δαμάζῃ τοὺς λέοντας.

ἀδαμαντόδετος· εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἐσήμαινε τὸν διὰ χάλυβος (=*ἀδάμαντος*) δηλ. διὰ δεσμῶν χαλυβδίνων δεμένον. Οὕτως ὁ Αἰσχύλος λέγει περὶ τοῦ Προμηθέως (στ. 155): «δέμας πέτραις προσαναινόμενον ταῖς δ' *ἀδαμαντοδέτοισι λύμαις*»=σῶμα ἀναινόμενον (=μαραινόμενον) πρὸς ταῖς δὲ πέτραις δι' *ἀδαμαντίνων* (=χαλυβδίνων) λυμαντήρων δεσμῶν. Σήμερον σημαίνει δακτυλίδιον ἀδαμαντοκόλλητον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀδάμαντες εἶναι προσδεδεμένοι. Οὕτω μὲ πρῶτον συνθετικὸν τὸ *ἀδάμας* ἐπλάσθησαν καὶ πλάττονται ἀκολάστως ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ πλεῖσται ὅσαι λέξεις κανονικαὶ καὶ ἀκανόνιστοι, ἐξ ὧν παραθέτομεν ἐνταῦθα τὰς ὁπωσδήποτε καθιερωθείσας· λ. χ. *ἀδαμαντογλύφος*· ὁ τεχνίτης τῆς ***ἀδαμαντογλυπτικῆς*** τέχνης δι' ἧς γλύφονται, λειοῦνται καὶ στιλβοῦνται οἱ ἀδάμαντες διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν κόνεως. —***ἀδαμαντοθήκη***· κυτίον ἐν ᾧ ἐγκλείοντες προφυλάττουν τοὺς ἀδάμαντας, ἢ τὰ ἀδαμαντοποίκιλτα κοσμήματα· κοσμηματοθήκη. — ***ἀδαμαντοθήρας***, καὶ *ἀδαμαντοθηρευτής*· ὁ θηρεύων, ὁ ζητῶν ἀδάμαντας. 2) ὁ τρέχων εἰς τὰς ἀδαμαντοφόρους χώρας πρὸς ἄγραν ἀδαμάντων καὶ κατόπιν ὁ τυχοδιώκτης.—***ἀδαμαντοκέντητος*** ἐσθής=ἡ δι' ἀδαμάντων κεντημένη, στολισμένη· ἔνδυμα *ἀδαμαντοκέντητον*.—***ἀδαμαντόκονις***= ἡ κόνις τῶν ἀδαμάντων δι' ἧς καθαρίζονται τοὺς ἀδάμαντας οἱ ἀδαμαντογλύφοι. — ***ἀδαμαντοκόποι*** καὶ *ἀδαμαντοκόπται* =οἱ κόπτοντες, οἱ ἀποχωρίζοντες τοὺς ἀδάμαντας ἀπὸ τὰ ἄλλα ὀρυκτὰ μεθ' ὧν εἶναι κολλημένοι.—***ἀδαμαντόλιθοι*** ὠνομάσθησαν οἱ ἀδάμαντες κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ δημώδους: *διαμαντόπετρες*=πολύτιμοι λίθοι. 2) οἱ λίθοι οἱ περιέχοντες ἐν ἑαυτοῖς ἀδάμαντας, *ἀδαμαντόπετραι*. ***ἀδαμαντοπαραγωγικὸν*** πείραμα = πείραμα πρὸς παραγωγὴν τεχνητῶν ἀδαμάντων (βλ. ἀδάμας).

ἀδαμαντόπλεκτον στέμμα· πλεκτὸν στέμμα ἐκ χρυσοῦ σύρματος δι' ἀδαμάντων κεκοσμημένον.

ἀδαμαντοπέδιλος· ἐλέχθη παρ' ἀρχαίοις μεταφορικῶς ἐπὶ στύλου: κίων *ἀδαμαντοπέδιλος* = ὁ ἔχων τὴν βάσιν στερεὰν (ὡσεὶ ἐφόρει πέδιλα=παπούτσια ἐξ ἀδάμαντος = χάλυβος κατεσκευασμένα (ὁ Πίνδαρος). — ***ἀδαμαντοπεπασμένη*** μελάνη. Ἐνῷ ἡ μελάνη τῆς γραφῆς εἶναι ἀκόμη νωπὴ πάσσεται διὰ λεπτοτάτης ἀδαμαντοκόνεως ἢ ψευδαδαμαντοκόνεως καὶ λάμπει εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτός. — ***ἀδαμαντοποίκιλτος*** = ὁ μὲ ἀδάμαντας πεποικιλμένος, κεκοσμημένος, ὁ ἀδαμαντοστόλιστος, ὁ ἀδάμασι πεπαρμένος δακτύλιος καὶ ἔτι ἕτερον.— ***ἀδαμαντοπώλης*** = ὁ πωλῶν ἀδάμαντας καὶ κατ' ἐπέκτασιν ὁ κοσμηματοπώλης καὶ *ἀδαμαντοπωλεῖον* τὸ κατάστημά του. — ***ἀδαμαντορυχεῖον*** = τὸ ὀρυχεῖον ἀδαμάντων, μέρος ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξορύσσουν ἀδάμαντας (βλ. ἀδάμας).

ἀδαμαντόστικτος· ὁ δι' ἀδαμάντων ὡς διὰ λαμπρῶν στιγμάτων ἐστολισμένος: — μίτρα,—μανδύας κτλ. τὰ ὑποδήματα τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων ἦσαν *ἀδαμαντόστικτα*· οὕτω καί: *ἀδαμαντοβριθής*, *ἀδαμαντόσπαρτος*, *ἀδαμαντόπλεκτος*, *ἀδαμαντοσύνθετος*, *ἀδαμαντοστόλιστος*, *ἀδαμαντόφορτος* κτλ. ἔτι δέ: *ἀδαμαντουργία*.— ***ἀδαμαντουργήματα***· κοσμήματα τεχνηέντως δι' ἀδαμάντων ἐστολισμένα.

ἀδαμαντοφόρος = ὁ περιέχων, ὁ περιλαμβάνων ἀδάμαντας: ἄμμος *ἀδαμαντοφόρος*, μέταλλον *ἀδαμαντοφόρον*, γῆ, 2) κοσμητικόν: γυνή — στέμμα κτλ. — *ἀδαμαντόφωνος* = ὁ ἀκούραστος τὴν φωνήν.

ἀδαμαντοφώτιστος = ὁ φωτιζόμενος ἐκ τῶν ἀντανακλάσεων τῶν ἀδαμάντων, ἀπὸ τὰ ἀντιφεγγίσματα τῶν διαμαντιῶν: αἴθουσα *ἀδαμαντοφώτιστος*.

Ἀδαμαούχ. Χώρα τοῦ κεντρικοῦ Σουδάν, Φουμπίνα καλουμένη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν, κειμένη Νοτίως τῆς λίμνης Τσάδ, ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Μπενουέ. Ἐμβαδὸν 250.000 τετραγων. χιλιόμετρα. Διασχίζεται ὑπὸ ὀροσειρᾶς τῆς ὁποίας ἡ ὑψηλοτέρα κορυφή, ἡ Ἀλαντίκα, ἔχει ὕψος 1810 μέτρων. Ἡ Ἀδαμαούα καλύπτεται ἀπὸ πυκνοτάτην βλάστησιν. Τὸ ἀνατολικὸν μέρος αὐτῆς καλύπτεται ἀπὸ καταπράσινα λιβάδια, τὸ δὲ ὑπόλοιπον ἀπὸ πυκνότατα δάση, ἐντὸς τῶν ὁποίων κατοικοῦν μεγάλα κοπάδια ἐλεφάντων. Οἱ ρινόκερω καὶ οἱ κροκόδειλοι εἶναι ἐπίσης ἀφθονώτατοι εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Μπενουὲ καὶ τῶν παραποτάμων του. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἡ χώρα διαβρέχεται καλῶς ὑπὸ τῶν παραποτάμων τοῦ Νίγηρος, τοῦ Σανάγκα, τοῦ Κόγκου καὶ τοῦ Χαρί, ἀλλὰ τὸ ἔαρ, ὅταν ἀρχίζῃ νὰ

Digitized by Google

πνέουν οἱ ἐτήσιοι ἄνεμοι ἀπὸ τῆς ἐρήμου, ἐπέρχεται ξηρασία. Τὸ κλῖμα τῆς Ἀδαμαούας, ὅπως γενικῶς καὶ τοῦ ὅλου Σουδάν, ποικίλλει. Αἱ ἡμέραι εἶναι συνήθως θερμαί, ἀλλ' αἱ νύκτες δροσεραὶ καὶ ἐν γένει ἡ ἐκεῖ διαμονὴ εὐχάριστος διὰ τοὺς Εὐρωπαίους οἵτινες εὑρίσκουν ἐκεῖ χάρις εἰς τὴν θερμοκρασίαν ταύτην μεγάλην ποικιλίαν καρπῶν καὶ λαχανικῶν καὶ τὰ αὐτὰ μὲ τὰ τῆς Εὐρώπης κατοικίδια ζῶα.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀδαμαούας ἀνέρχεται εἰς 4 περίπου ἑκατομμύρια κατοίκων, ἐκ τῶν ὁποίων μόνον 100.000 εἶναι Φουλάχοι, καὶ 200.000 Σουδαναῖοι· τὸ ὑπόλοιπον εἶναι Νέγροι.

Ὁ Σουλτάνος τῆς Γιόλας ἐν Νιγερίᾳ εἶναι ὁ ἀνώτατος ἄρχων τῆς χώρας. Κυριώτεραι πόλεις ἡ Γιαλό, ἡ Τιμπατὶ (20.000 κατ.), ἡ Γκαούνδερε (30.000 κατ.). Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον εἶναι ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένα. Τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον εὑρίσκεται εἰς χεῖρας τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Εὐρωπαίων.

Τὸ 1894 ἡ χώρα αὕτη διενεμήθη μεταξὺ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Γερμανίας. Κατὰ τὸν Πανευρωπαϊκὸν πόλεμον ἡ Γερμανικὴ Ἀδαμάουα περιῆλθεν εἰς τοὺς Ἄγγλους.

Προϊόντα: δημητριακά, βάμβαξ, λαχανικά, φοίνικες, βανάναι, ἐλεφαντόδοντες καὶ καουτσούκ.

Ἀδαμὰρ (Hadamard), Αὔγουστος. Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς τῷ 1823 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1886 ἐν Παρισίοις. Τὰ κυριώτερα ἔργα του εἶναι: Τὸ Ἑβραϊκὸν Πάσχα, ἡ Γερμανία, τὸ Βραδυνὸ τραγοῦδι, ὁ 17ος αἰών, ἡ Ἐκπαίδευσις τοῦ Ἀζὸρ καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποία διακρίνονται διὰ τὴν μεγάλην των χάριν. Ὁ Ἀδαμὰρ ἐχρημάτισεν ἐπίσης σκιτσογράφος καὶ σχεδιαστὴς τῶν διαφόρων περιοδικῶν τῆς ἐποχῆς του.

Ἀδαμὰρ (Zelie Hadamard). Γαλλὶς ἠθοποιός, γεννηθεῖσα τῷ 1849 εἰς τὸ Ὀρὰν τῆς Ἀλγερίας. Ὁ πατήρ της ἦτο καθηγητὴς τῆς ἀραβικῆς καὶ διερμηνεὺς τοῦ ἐν Ἀφρικῇ γαλλικοῦ στρατοῦ.

Ἡ Ἀδαμὰρ ἔπαιζεν ἰδίως εἰς τὸ ἐν Παρισίοις Ὠδεῖον καὶ εἰς τὰς Βρυξέλλας καὶ ἡρμήνευσε μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπιτυχίας διαφόρους ρόλους τῆς κλασσικῆς τραγῳδίας.

Ἀδαμὰρ (Jacques Hadamard). Γάλλος μαθηματικός, γεννηθεὶς εἰς Βερσαλλίας τὴν 5 Δεκεμβρίου 1865, ἐκλεγεὶς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τὴν 9 Δεκεμβρίου 1912, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἑρρίκου Πουανκαρὲ (βλ. λ.) καθηγητὴς εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς Γαλλίας καὶ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον. Αἱ μαθηματικαὶ ἐργασίαι του, ἐξαιρετικῶς σπουδαῖαι, εἶναι πολυποίκιλοι, ἁπτόμεναι ὅλων τῶν ἀπασχολούντων τὴν ἐπιστήμην ταύτην ζητημάτων. Ἀναφέρονται εἰς τὴν θεωρίαν τῶν συναρτήσεων καὶ εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν καθὼς καὶ εἰς τὴν ὁλοκλήρωσιν τῶν διαφορικῶν ἐξισώσεων τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς φυσικῆς. Ἔδωκε πλήρη λύσιν εἰς ἐρώτημα σχετικὸν μὲ μίαν ἐφαρμογὴν τῆς σειρᾶς τοῦ Τέϊλορ, τὸ ὁποῖον ὁ μηχανικὸς Λεκορνὺ ἔθεσε διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1887.

Ἀδαμὰρ (Hadamar)· πόλις τῆς Γερμανίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἔσσης-Νασσάου, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Βέστερβαλδ· 3.000 κάτοικοι. Ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Ἀλτκίρχεν εἰς Λίμπουργκ. Σιδηρουργεῖο. Ἀρχαῖος πύργος τῶν πριγκίπων τοῦ Νασσάου. Ἐργοστάσιον καπνῶν, εἰδῶν ἐκ φαγεντιανῆς γῆς (faïence), χρωμάτων κ.τ.λ.

Ἀδάμας· εἷς τῶν ἐπισήμων Τρώων, υἱὸς τοῦ Ἀσίου, προσπαθήσας νὰ φονεύσῃ κατὰ τὴν μάχην τὸν υἱὸν τοῦ Νέστορος Ἀντίοχον καὶ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μηριόνου. (Ἰλ. Ν. 560). 2) Ποταμὸς τῆς Ἰνδικῆς (Πτολ.).

Ἀδάμας. Ἐπίνειον τῆς Μήλου εἰς τὸν Β. Α. μυχὸν τοῦ φερωνύμου τῆς νήσου Μήλου μεγίστου λιμένος. Ἀποσπασθεὶς τοῦ τέως δήμου Ἀδάμαντος ἀποτελεῖ ἤδη ἰδίαν κοινότητα ἀριθμοῦσαν περὶ τοὺς 600 κατοίκους, ἀπογόνους ἀποίκων Κρητῶν οἵτινες συνέπηξαν τὸν συνοικισμὸν τοῦτον τὸ 1844, δι' ὃ καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀδάμαντος ἀκόμη καὶ σήμερον καλοῦνται Μηλοκρητικοί. Συνδέεται πρὸς τὴν πόλιν τῆς Μήλου ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀπέχει περὶ τὰ 3/4 τῆς ὥρας, δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ. Ἔχει μικτὸν δημοτικὸν σχολεῖον, λιμεναρχεῖον, ἀστυνομικὸν σταθμόν, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον. Παρὰ τὴν νοτίαν ἀκτὴν ὑπάρχει σπήλαιον, ὅπου ἄλλοτε ναός, εἰς δὲ τοὺς ἀπορρῶγας *Βομβάρδα* ναυτικὸς φανὸς ἐρυθροῦ σταθεροῦ φωτὸς 5 μιλλίων καὶ παρ' αὐτὸν νεκροταφεῖον τῶν Ἀγγλογάλλων τῶν πεσόντων κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον. Εἰς βάθος 30 μέτρων ἐντὸς τῆς θαλάσσης ὑπάρχει κτιστὸς κλίβανος, διακρίνεται δὲ καὶ τοῖχος εἰς τὸν πυθμένα, ἐξ οὗ ἐμφαίνεται ὅτι ἔχει γίνει καθίζησις, ἄγνωστον εἰς ποίαν ἐποχήν, παρασύρασα εἰς τὰ βάθη τὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκείνου συνοικισμόν.

Εἰς τὴν θέσιν *Προβάτα* ἀναβλύζει ἰαματικὴ πηγή. Τὸ ὕδωρ της εἶναι θειοῦχον, χλωριονατριοῦχον, θερμοκρασίας ἄνω τῶν 32^{0}. Ἐλάχιστοι κατ' ἔτος λούονται αὐτόθι ἐκ τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος, πάσχοντες κυρίως ἐκ χρονίων ρευματισμῶν, ἐν τῇ πηγῇ μὴ ὑπαρχόντων λουτήρων, οὐδ' οἰκημάτων διὰ τοὺς λουομένους. Δὲν ἐγένετο λεπτομερὴς χημικὴ ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος τούτου. (Φουστ.)

Ὁ Ἀδάμας ἀπὸ τοῦ 1917—1919 ἐχρησίμευσεν ὡς ὁρμητήριον τοῦ γαλλικοῦ στόλου, ὅστις εἰς ἀνάμνησιν ἔστησεν ἐκεῖ μνημεῖον ἐκ τσιμέντου. Εἰς τὸν ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ χωρίου ναὸν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ὑπάρχουν ἁγιογραφίαι ἐξόχου βυζαντινῆς τεχνοτροπίας.

Ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ τὸ χωρίον *Νεοχῶρι* (κάτ. 55), παράγει δὲ σιτηρά, λαχανικά, καρπούς, ὡς καὶ ἐγχώρια ὑφάσματα καὶ δαντέλλας ἐξαγόμενα εἰς Ἀθήνας.

ΑΔΑΜΑΣ ΤΟ ΣΚΛΗΡΟΤΑΤΟΝ ΤΩΝ ΟΡΥΚΤΩΝ

Πολύτιμος λίθος ὡς κόσμημα καὶ ἔτι πολυτιμότερος διὰ τὰς πολλαπλᾶς βιομηχανικὰς χρησιμοποιήσεις του. — Ἱστορία. — Ἐπιστημονικὰ χαρακτηριστικά. — Ἀδαμαντωρυχεῖα Κατεργασία, ἱστορικοὶ ἀδάμαντες, τιμαί, τεχνητοὶ ἀδάμαντες.

Ὁ κρυσταλλόμορφος ἄνθραξ, ὁ ἐπικληθεὶς ἀδάμας λόγῳ τῆς σκληρότητος καὶ λάμψεώς του ὡς καὶ τῆς ἰδιότητος ἣν ἔχει ν' ἀποσυνθέτῃ τὸ φῶς εἰς τὰ διάφορα χρώματά του, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐλάχιστα πεπολιτισμένων ἀρχαιοτάτων κατοίκων τῆς γῆς. Αἱ Βέδαι καὶ τὰ ἰνδικὰ ποιήματα Ραμαγιάνα καὶ Μαχαραβάτα μαρτυροῦσιν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς των ὁ ἀδάμας ἦτο γνωστὸς καὶ ἀνευρίσκετο εἰς τὰς προσχώσεις τῶν ἰνδικῶν ποταμῶν.

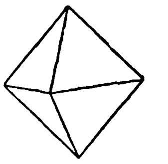
(Σχ. 1.)

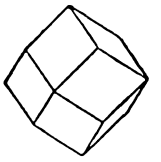
(Σχ. 2.)

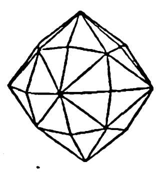
(Σχ. 3.)

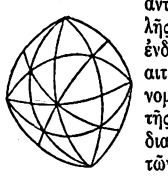
(Σχ. 4)

Τὸ ὄνομα Ἀδάμας (=ἀδάμαστος, ἀνίκητος, ἀκατάβλητος) ἀναφέρεται μὲν παρ' ἀρχαίοις «Χρυσοῦ δὲ ὄζος διὰ πυκνότητα σκληρότατον ὂν καὶ μελανθέν, ἀδάμας ἐκλήθη» Πλ. Τίμ. Ρ. 59. Β], ἀμφίβολον ὅμως ἂν πρὸς δήλωσιν καὶ τοῦ σήμερον καλουμένου ἀδάμαντος, διότι βέβαιον εἶναι ὅτι καὶ τὸν χάλυβα ἀδάμαντα ἐκάλουν (Ἡσιόδ. Θεογ. 161), ἴσως δὲ καὶ ἄλλους σκληροὺς λίθους ὡς τὴν σμύριδα. Κατὰ τὸν Κάρολον Οὐΐλλιαμ Κὶγγ ἡ πρώτη ἀναμφισβήτητος χρῆσις τοῦ ὀνόματος ἀδάμας διὰ τὸν οὕτω σήμερον καλούμενον λίθον εὑρίσκεται εἰς τὸν Μανίλιον (16 μ. Χ.) «sic Adamas, punctum lapidis, pretiosior auro».

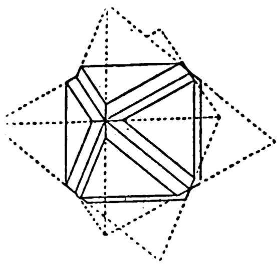
(Σχ. 5.)

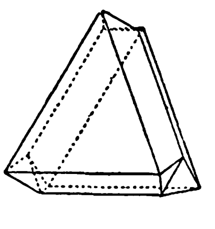
(Σχ. 6.)

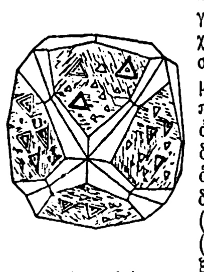
(Σχ. 7.)

Ὁ Πλίνιος (100 μ. Χ.) ὁμιλεῖ διὰ τὴν σπάνιν τοῦ λίθου: «Τὸ πολυτιμότατον τῶν κοσμημάτων γνωστὸν μόνον εἰς τοὺς βασιλεῖς». Ὁ Πλίνιος περιέγραψεν ἓξ παραλλαγὰς μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν Ἰνδικόν, ἔχοντα ἓξ ὀξείας γωνίας καὶ ὁμοιάζοντα πρὸς δύο μικρὰς πυραμίδας ἐχούσας κοινὴν βάσιν. Τὸ σχῆμα τοῦτο εἶνε πιθανῶς τὸ αὐτὸ μὲ τὸ κοινὸν ὀκτάεδρον κρύσταλλον (σχ. I). Ὁ «ἀδάμας» (Γιαχαλὸμ) εἰς τὸ περιστήθιον τοῦ ἀρχιερέως τῶν Ἑβραίων (Ἔξ. II) ἦτο ἀναμφιβόλως ἄλλος τις λίθος, διότι ἔφερεν ἐγκεχαραγμένον τὸ ὄνομα μιᾶς τῶν 12 φυλῶν, μέθοδοι δὲ πρὸς χάραξιν τοῦ ἀδάμαντος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦσαν τόσον ἐνωρὶς γνωσταί. Ὁ λίθος ἦτο ὀλίγον γνωστὸς εἰς τοὺς Ρωμαίους πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς του ἐξ Ἰνδιῶν. Ἀλλὰ ἡ μία τῶν ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἀναφερομένων παραλλαγῶν (ὁ Μακεδονικός, ὁ Ἀραβικός, ὁ Κυπριακὸς κ.ἄ.) δυνατὸν νὰ εἶνε ὁ ἀληθὴς ἀδάμας, ὁ περιζήτητος διὰ τὸ ἐργαλεῖον τοῦ χαράκτου πολυτίμων λίθων. Μεταγενέστεροι τοῦ Πλινίου Ρωμαῖοι συγγραφεῖς ἀνέφερον διαφόρους ποταμοὺς τῶν Ἰνδιῶν ὡς κρύπτοντας ἐντὸς τῆς ἄμμου των «ἀδάμαντας».

Μόλις κατὰ τὸν 2ον ἢ 3ον π. Χ. αἰῶνα μετὰ τὰς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τοῦ Σελεύκου, ἐγένετο γνωστὸς καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐξ Ἀνατολῆς ὁ πολύτιμος οὗτος λίθος. Ἀλλ' ὁ ἀδάμας παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ στόλισμα μόνον τῶν βασιλέων, διότι λόγῳ τῆς σπανιότητός του, ἡ ὑψηλὴ αὐτοῦ τιμὴ ἦτο ἀπρόσιτος εἰς τοὺς κοινοὺς θνητούς. Κατὰ τὸ 1720—1730, ὅταν δηλαδὴ ἀνεκαλύφθησαν αἱ ἀδαμαντοφόροι περιοχαὶ τῆς Βραζιλίας, βλέπομεν τὴν χρῆσιν αὐτοῦ διαδιδομένην ὀλίγον κατ' ὀλίγον πανταχοῦ. Ἰδίως ὅμως ἀπὸ τεσσαρακονταετίας ἡ χρῆσις τοῦ λαμπροτέρου τῶν πολυτίμων λίθων ἐπεξετάθη εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις.

Ὅπως εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους πολυτίμους λίθους, καὶ εἰς τὸν ἀδάμαντα ἀπεδίδοντο πολλαὶ θαυμασταὶ ἰδιότητες, μεταξὺ ἄλλων ἡ δύναμις τοῦ ἀποτρέπειν τὴν φρενοβλάβειαν καὶ τοῦ καθιστάναι ἀκίνδυνα τὰ δηλητήρια. Κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο γνωστὸς ὡς «pietra della reconcziliaione» λίθος τῆς συνδιαλλαγῆς, ὁ εἰρηνοποιὸς μεταξὺ συζύγων.

Bort ἢ Boart εἶναι τὸ ὄνομα τὸ διδόμενον εἰς ἀκαθάρτους ἀδάμαντας ἢ θραύσματα ἄχρηστα διὰ κοσμήματα (συντετηγμένος ἀδάμας). Carbonado ἢ μαῦρος ἀδάμας εὑρίσκεται εἰς Bahia (καὶ ἐσχάτως εἰς τὰς Minas Geraes). Αἱ δύο αὗται μὴ κρυσταλλικαὶ μορφαὶ δὲν ἔχουσι τὰς πολυτίμους ἰδιότητας τοῦ κρυσταλλικοῦ ἀδάμαντος καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον χρησιμοποιοῦνται μόνον εἰς τὴν βιομηχανίαν.

ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ

Αἱ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἰδιότητες ἐγένοντο ἀντικείμενον πολλῆς μελέτης καὶ ἐνδιαφέρουν ἰδιαιτέρως, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐξαιρετικῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν φυσικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ ἀδάμαντος καὶ τῶν τοῦ γραφίτου ἢ τοῦ ἄνθρακος μετὰ τῶν ὁποίων χημικῶς εἶναι ἀπαράλλακτος καὶ εἰς οὓς δύναται νὰ μεταβληθῇ διὰ τῆς ἐπενεργείας θερμότητος ἢ ἠλεκτρισμοῦ.

Κρυσταλλικὸν σύστημα. Ἡ κρυσταλλικὴ μορφὴ τῶν ἀδαμάντων εἶναι γενικῶς ἡ τοῦ κυβικοῦ συστήματος.

Προσλαμβάνουν συνήθως σχῆμα ὀκταέδρου (σχ. 1) ἀλλὰ δύνανται, συμφώνως πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς κρυσταλλογραφίας νὰ ἔχωσι καὶ ἄλλα σχήματα συμμετρικῶς προερχόμενα ἀπὸ τὸ ὀκτάεδρον, ὡς π. χ. ὁ κύβος, τὸ δωδεκάεδρον (ρομβικὸν) (σχ. 2) ἢ τὸ ἑξάκις ὀκτάεδρον (σχ. 3) ἢ συνδυασμὸν τούτων. Αἱ ἕδραι ἐπὶ μὲν τῶν ὀκταέδρων εἶναι συνήθως λεῖαι, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων καμπύλαι (σχ. 4). Ὁ κύβος κάποτε εὑρίσκεται εἰς Βραζιλίαν, ἀλλὰ εἶναι σπανιώτατος μεταξὺ τῶν λίθων τῶν προερχομένων ἐκ Ν. Ἀφρικῆς· τὸ δωδεκάεδρον εἶναι ἴσως κοινότερον ἐν Βραζιλίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ. Συχνὰ αἱ δίεδροι τῶν ὀκταέδρων ἢ τῶν κύβων φέρουσι κατὰ μῆκος αὐλακώσεις, καὶ τοῦτο δεικνύει ὅτι ὁ φαινομενικῶς ἁπλοῦς κρύσταλλος πολὺ πιθανὸν νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ ὀκτὼ ἰδιαιτέρους, τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ συμπίπτουν ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ἀπὸ δύο ὑπεισδύοντας εἰς ἀλλήλους, τῶν ὁποίων ἑκάτερος ἐξέχει ἐν μέρει τοῦ ἄλλου. Ἂν οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, τὸ βασικὸν σχῆμα κρυσταλλώσεως τοῦ ἀδάμαντος εἶναι τὸ τετράεδρον (καὶ τὰ διάφορα ἄλλα προέκυψαν συμμετρικῶς ἀπ' αὐτοῦ) καὶ ὄχι τὸ ὀκτάεδρον. Τὸ σχ. 5 δεικνύει πῶς τὸ ὀκτάεδρον μὲ αὐλακωμένους διέδρους δύναται νὰ κατασκευασθῇ ἀπὸ δύο τετράεδρα ὑπεισδύοντα εἰς ἄλληλα (τὰ διὰ στιγμῶν ὑποδεικνυόμενα). Τοιαῦται κανονικαὶ ὑπεισδύσεις εἶναι γνωσταὶ εἰς τὴν κρυσταλλογραφίαν ὡς «δίδυμοι». Ὑπάρχουν ἐπίσης δίδυμα ἀδαμάντων, εἰς τὰ ὁποῖα δύο ὀκτάεδρα (σχ. 6) εἶναι ἡνωμένα δι' ἐπαφῆς ἐπιφανειῶν. Οἱ κρύστατα λλοι συχνὰ παρουσιάζουν ἐπὶ τῶν ὀκταέδρων ἐπιφανειῶν τριγωνικὰς ἐξοχὰς ἢ κοιλότητας. Αἱ τελευταῖαι ἰδίως ἔχουν καλῶς καθορισθῇ. Εἶναι σχήματος ἰσοπλεύρου τριγώνου καὶ ὅμοιαι πρὸς τὰ ἐγχάρακτα σχήματα τὰ παραγόμενα ἐπὶ τῆς ὀκταέδρου στυπτηρίας, κατόπιν διαβροχῆς ταύτης. Παρήχθησαν δὲ διὰ τῆς ἐπιδράσεως διαλυτικοῦ τινος (σχ. 7). Διαφορετικαὶ κάπως κοιλάνσεις παράγονται διὰ τῆς μερικῆς καύσεως τοῦ ἀδάμαντος ἐν ὀξυγόνῳ.

Χρωματισμοί. Ὁ ἀδάμας ἔχει τὴν λαμπρὰν «ἀδαμαντίνην» στιλπνότητα. Ἡ ἐπιφάνεια τῶν φυσικῶν λίθων (ἀκατεργάστων) εἶναι λιπαρά πως καὶ δίδει εἰς τοὺς ἀπεστρογγυλωμένους κρυστάλλους τὴν ὄψιν σταγόνων κόμμεως. Ἀπολύτως ἄχροοι λίθοι δὲν εἶναι τόσον κοινοὶ ὅσον οἱ θολοὶ καὶ ἐλαφρῶς χρωματισμένοι. Τὰ συνήθη χρώματα εἶναι φαιόν, τεφρόν, κίτρινον καὶ λευκόν· σπανίως εὑρίσκονται, ἐρυθροί, πράσινοι, κυανοῖ καὶ μέλανες

Digitized by Google

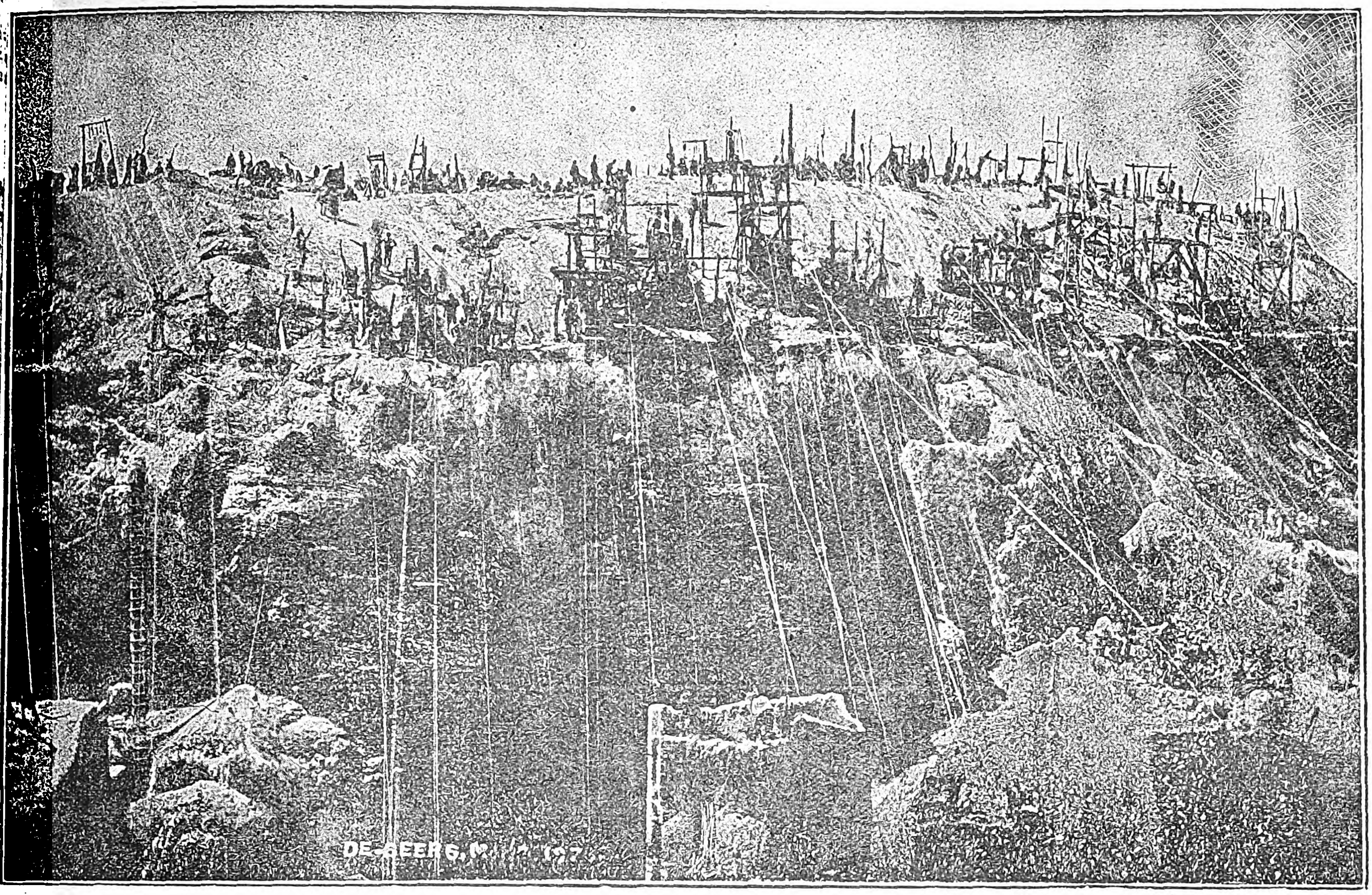

Τὸ ὀρυχεῖον Ντὲ Μπὲερς.

λίθοι. Τὸ χρῶμα κάποτε δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ ἢ ἀλλαχθῇ δι' ὑποβολῆς εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, ἀλλὰ γενικῶς ἐπανέρχεται κατὰ τὴν ψῦξιν. Ὅθεν ὀφείλεται μᾶλλον εἰς μεταλλικὰ ὀξείδια ἢ εἰς ὑδατάνθρακας. Ἐν τούτοις ὁ Σὲρ Οὐΐλλιαμ Κροὺξ ἤλλαξε τὸ χρῶμα ἀνοικτοῦ κιτρίνου ἀδάμαντος εἰς κυανοπράσινον, ὑποβαλὼν αὐτὸν ἐπὶ ἕνδεκα ἑβδομάδας εἰς τὴν ἐπίδρασιν βρωμιούχου ραδίου. Ὁ σκοτεινὸς χρωματισμὸς ὁ ἐπιτευχθεὶς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, ὅπως ἐπίσης διὰ ἠλεκτρικοῦ καταιωνισμοῦ ἐντὸς κενοῦ σωλῆνος, φαίνεται ὅτι ὀφείλεται εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ στρώματος τῆς ἐπιφανείας εἰς γραφίτην.

Ὁ δείκτης τῆς διαθλάσεως τοῦ ἀδάμαντος εἶναι μέγας (2,417). Αἱ προσπίπτουσαι ἄρα ἐπ' αὐτοῦ ἀκτῖνες ὑφίστανται μέγαν διασκεδασμόν· εἰς τοῦτο δ' ὀφείλει τὴν ἐξαιρετικήν του λαμπρότητα· διότι φῶς προσπίπτον ἐπὶ ἀδάμαντος ὑπὸ γωνίαν μεγαλυτέραν $24^{1}/_{2}{}^{0}$ ἀντανακλᾶται ἀντὶ νὰ διέλθῃ δι' αὐτοῦ· ἡ ἀντίστοιχος γωνία διὰ τὴν ὕαλον εἶναι $40^{1}/_{2}{}^{0}$ Ἡ μεγάλη διασπορὰ (δείκτης δι' ἐρυθρὸν φῶς=2.402, διὰ κυανοῦν φῶς=2.460) τῷ προσδίδει τὴν θουμασίαν ἀναλαμπὴν «πυρὸς» ἢ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν χρωμάτων τοῦ φάσματος. Ἀντιθέτως πρὸς ἄλλους κυβικοὺς κρυστάλλους, ὁ ἀδάμας ὑφίσταται ἐλάττωσιν τοῦ δείκτου διαθλάσεως καθ' ὅσον αὐξάνει ἡ θερμοκρασία. Εἶναι πολὺ διαφανὴς ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ραΐντγκεν ἐνῷ αἱ ἀπομιμήσεις του μένουν σκοτειναί. Εἶναι καλὸς ἀγωγὸς θερμότητος, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ψυχρότερος εἰς τὴν ἁφὴν ἀπὸ τὴν ὕαλον καὶ τὰς ἀπομιμήσεις. Ἐπίσης ὁ ἀδάμας δίδει τι τὸ κολλῶδες εἰς τὴν ἁφήν.

Ὁ ἀδάμας συχνὰ παρουσιάζει διπλῆν διάθλασιν. Αὐτόματος ἔκρηξις τῶν ἀδαμάντων πολλάκις παρετηρήθη. Ὁ ἀδάμας διαφέρει τοῦ γραφίτου, ὢν κακὸς ἀγωγὸς τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ἠλεκτρίζεται θετικῶς διὰ προστριβῆς. Ἡ ἠλεκτρικὴ ἀντίστασις εἶναι περίπου ἡ αὐτὴ μὲ τὴν τῆς κοινῆς ὑάλου. Ὁ φωσφορισμὸς ὃν παράγει διὰ προστριβῆς εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ροβέρτου Μπόϋλ (1663). Ὁ ἀδάμας γίνεται φωτεινὸς ἐν σκοτεινῷ δωματίῳ, ἐὰν προηγουμένως ἐκτεθῇ εἰς ἡλιακὸν φῶς ἢ εἰς ράδιον, καὶ πολλοὶ ἀδάμαντες ἔχουν ὡραῖον φωσφορισμὸν (συνήθως μὲ ἐλαφρὸν πράσινον φῶς) ὅταν ὑποβληθοῦν εἰς ἠλεκτρικὸν καταιωνισμὸν ἐν κενῷ ἀέρος σωλῆνι. Μερικοὶ ἀδάμαντες φωσφορίζουν περισσότερον ἄλλων καὶ διάφοροι ἕδραι δυνατὸν νὰ παρουσιάζουν διαφόρους χρωματισμούς.

Τὸ *εἰδικὸν βάρος* τοῦ ἀδάμαντος εἶναι κατὰ μέσον ὅρον 3,52, ἀλλὰ κυμαίνεται κατὰ ποικιλίας. Εἰς τοὺς καλυτέρους λίθους εἶναι 3,517-3,521, εὑρέθησαν ὅμως ἐπὶ δειγμάτων carbonado (μέλας ἀδάμας) πυκνότητες 3,293, ἔτι δὲ καὶ 3,151.

Χημικαὶ ἰδιότητες. Ὁ ἀδάμας δὲν προσβάλλεται ἐν ψυχρῷ ὑπὸ οὐδενὸς σώματος, οὐδ' αὐτοῦ τοῦ φθορίου. Εἶναι ἀπρόσβλητος ἐπίσης ὑπὸ τῶν συνήθων διαλυτικῶν μέσων, μὴ ὀξειδούμενος ὑπὸ μίγματος νιτρικοῦ ὀξέος καὶ χλωρικοῦ καλίου. Ὀξειδοῦται ὅμως θερμαινόμενος μετὰ διχρωμικοῦ καλίου καὶ θειϊκοῦ ὀξέος.

Ὁ ἀδάμας καίεται ἐπὶ παρουσίᾳ ὀξυγόνου εἰς 850⁰ περίπου, ἐν ἀπουσίᾳ δὲ τούτου μεταβάλλεται κατ' ἐπιφάνειαν εἰς γραφίτην.

Σκληρότης. Ὁ ἀδάμας εἶναι τὸ σκληρότερον τῶν γνωστῶν σωμάτων καὶ κατέχει ὡς ἐκ τούτου μόνος τὸ ἀνώτατον ὅριον (10) τῆς σκληρομετρικῆς κλίμακος τοῦ Mohr. Χαράσσει ὅλα τὰ γνωστὰ ὀρυκτὰ χωρὶς νὰ χαράσσεται παρ' οὐδενὸς ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ σκληρότης αὕτη δὲν εἶναι ὁμοία δι' ὅλους τοὺς ἀδάμαντας, οὔτε καὶ δι' ὅλας τὰς ἕδρας τοῦ ἰδίου ἀδάμαντος. Οἱ ἀδάμαντες τῆς Βραζιλίας π. χ. εἶναι σκληρότεροι τῶν τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι πάλιν δὲν ἔχουσιν ὅλοι μεταξύ των τὴν αὐτὴν σκληρότητα.

ΑΔΑΜΑΝΤΟΦΟΡΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ

Ἀδάμαντες ἔχουν ἀνακαλυφθῆ εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου: εἰς Αὐστραλίαν, Ἡνωμένας Πολιτείας, Βόρνεον, Οὐράλια κλπ. Ἀλλ' αἱ σπουδαιότεραι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην χῶραι εἶναι αἱ Ἰνδίαι, ἡ Βραζιλία, καὶ ἡ νότιος Ἀφρική, ἐκ τούτων δὲ ἡ τελευταία σήμερον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι κατέχει τὸ μονοπώλιον τῶν ἀδαμάντων.

Ἰνδίαι. Τὰ ὀρυχεῖα τοῦ ἀδάμαντος εἰς τὰς Ἰνδίας εὑρίσκονται εἰς μέρη ἀπομεμακρυσμένα τὰ μὲν τῶν δὲ ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους τοῦ Δέχαν καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀμαρακαντόκα. Διαιροῦνται δὲ εἰς πέντε ὁμάδας: 1) Βορείως τοῦ ποταμοῦ Πενὰρ παρατηροῦνται εἰς Καδδόπαν παρὰ τὸ ὄρος στρώματα λεπτῆς ἄμμου πάχους $1^{1}/_{2}$ ποδός, κατόπιν ἓν ἀμμόστρωμα 4 ποδῶν πάχους ὑπὸ μορφὴν στερεοποιημένου πηλοῦ, χρώματος κυανομέλανος, τέλος στρῶμα συγκείμενον ἐξ ἀμμοκονίας, ἐξ ἡμισείας ἀσβεστούχου καὶ ἀργιλλούχου, ὅπερ ἀποτελεῖ συμπαγῆ μᾶζαν μετὰ τῶν χαλίκων, τοῦ πυρίτου λίθους ἰάσπιδος, κορίνθου κτλ. Εἶναι τὸ ἀδαμαντοφόρον στρῶμα πάχους ὀλίγον πλέον τῶν 2 ποδῶν.

Εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Πενὰρ ἐξεμεταλλεύθησαν ἀρκετὸν ἀριθμὸν μεταλλείων ὡς καὶ εἰς τὴν Ὀβαλουμπάλλην εἰς ὀρύγματα 16 μέτρων βάθους.

2) 15 μίλια βορείως τῶν προηγουμένων εἶναι τὰ ὀρυχεῖα τοῦ Ναντιάλ. Ἐκεῖ εὑρίσκεται ἡ ἀδαμαντοφόρος περιοχὴ τοῦ Baeganpatly. Ἐκεῖ οἱ ἀδάμαντες ἔχουσιν ὀκτάεδρον ἢ δωδεκάεδρον σχῆμα μὲ ἕδρας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον φακοειδεῖς.

3) Εἰς τὰ ἤδη ἐγκαταλελειμμένα ὀρυχεῖα τῆς Κίστνας εἰς Ραολκόνδην, δυτικῶς τῆς Γολκόνδης, ἦσαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν πλούσια ὀρυχεῖα. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἐξερευνητοῦ Ταβερνιὲ ἐλειτούργει τὸ περιφημότερον ἀδαμαντωρυχεῖον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κίστνας, εἰς τὰ βορειοδυτικὰ τοῦ Μασουλιπατάμ. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀρυχείου ἐξήχθησαν περίφημοι ἀδάμαντες ὡς ὁ «Μέγας Μογγόλος,» ὅστις ἐζύγιζε $297^{3}/_{10}$ καράτια. Κατὰ τὸν Ταβερνιέ, εἰς τὸ ὀρυχεῖον τοῦτο εἰργάζοντο περίπου 60,000 ἐργάται καὶ τῶν δύο φύλων. Τὰ σημερινὰ ὀρυχεῖα τῆς περιοχῆς εὑρίσκονται Δ. Ν. Δ. τοῦ Ellore.

4) Εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Sumbhoulpour ἐκτείνεται ἐπὶ πεδιάδος 385 πόδας ἄνω τῆς θαλάσσης ἕτερον ὀρυχεῖον διασχιζόμενον ὑπὸ ρύακος ὀνομαζομένου «ρύακος τῶν Ἀδαμάντων».

5) Μεταξὺ τοῦ Gange καὶ Yamuna εἰς τὴν ἐκτεινομένην ἅλυσον τῶν ὀρέων ἐξορύσσουσιν ἀπὸ αἰώνων τὸν ἀδάμαντα. Κατὰ τοὺς γεωλόγους, εὑρίσκεται εἰς στρώματα μὲ κατεύθυνσιν ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἤτοι γρανίτης, σχιστόλιθος καὶ τὸ στρῶμα τὸ περιέχον σίδηρον καὶ ἀδάμαντα. Οὕτω τὸ ἀδαμαντοφόρον στρῶμα ὁμοῦ μετὰ ἰάσπιδος εὑρίσκεται ἐντὸς ἐρυθρᾶς σιδηρούχου ἀργίλλου. Ὡς ἑξῆς τὸ περιγράφει ὁ Rousselet. «Μετὰ πορείαν 20 λεπτῶν φθάνομεν εἰς πεδιάδα ἀνθόσπαρτον ἐξ ἴων. Ὀλίγον περαιτέρω φρουροῦσιν ὀλίγοι στρατιῶται. Εἰς τὰ χείλη ἑνὸς κρημνοῦ ὀλίγον περαιτέρω ὑπάρχει βατὴ ὁδός. Ἐκεῖ εἶναι τὸ ἀδαμαντοφόρον στρῶμα, περίφημον εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τὸ σῶμα τοῦ ὀρυχείου εἶναι στρογγύλον φρέαρ 12 μέτρων διαμέτρου καὶ βάθους 20 μέτρων μέχρι τοῦ ἀδαμαντοφόρου στρώματος. Ἐπειδὴ εἰσχωρεῖ τὸ ὕδωρ εἰς τὸ στρῶμα τοῦτο, ὁ ἐργάτης καταβιβάζεται ἐντὸς κοφίνου. Μόλις ἐξαγάγῃ τὸ μετάλλευμα ἀντικαθίσταται ὑπὸ ἄλλου. Ἡ ἐτησία παραγωγὴ τῶν ὀρυχείων τούτων (Panna) ἦτο προπολεμικῶς 2.000.000 φρ. χρυσῶν. Οἱ ἀδάμαντες τοῦ ὀρυχείου τούτου εἶναι οἱ μᾶλλον ἐκτιμώμενοι τῶν Ἰνδιῶν, συνεπῶς ὅλου τοῦ κόσμου. Πωλούμενοι εἰς τὰς Ἰνδικὰς ἀγορὰς ἔχουσιν ἀνωτέραν ἀξίαν παρὰ εἰς τὰς εὐρωπαϊκάς. Ἡ κυρία ἀγορὰ ἀδαμάντων τῶν Ἰνδιῶν εἶναι εἰς Βεναρές, ἀλλ' ἡ παραγωγὴ δὲν ὑπερβαίνει τὴν ἐν Ἰνδίαις ζήτησιν.

Βραζιλία. Ὁ πρῶτος ἀδάμας ἀνεκαλύφθη εἰς Βραζιλίαν τῷ 1725. Οἱ ἀδαμαντοπῶλαι προσέφερον τοὺς ἀδάμαντας τούτους ὡς ἀδάμαντας τῶν Ἰνδιῶν, ἀλλ' ἡ πληθώρα αὐτῶν κατέστη τοιαύτη ὥστε νὰ τοὺς διαψεύδῃ. Εἷς καλόγηρος γνωρίζων ἐκ ταξιδίων τὰς Ἰνδίας ἀπέστειλεν εἰς Λισσαβῶνα μερικὰ δείγματα βραζιλιανῶν ἀδαμάντων ὡς

Digitized by Google

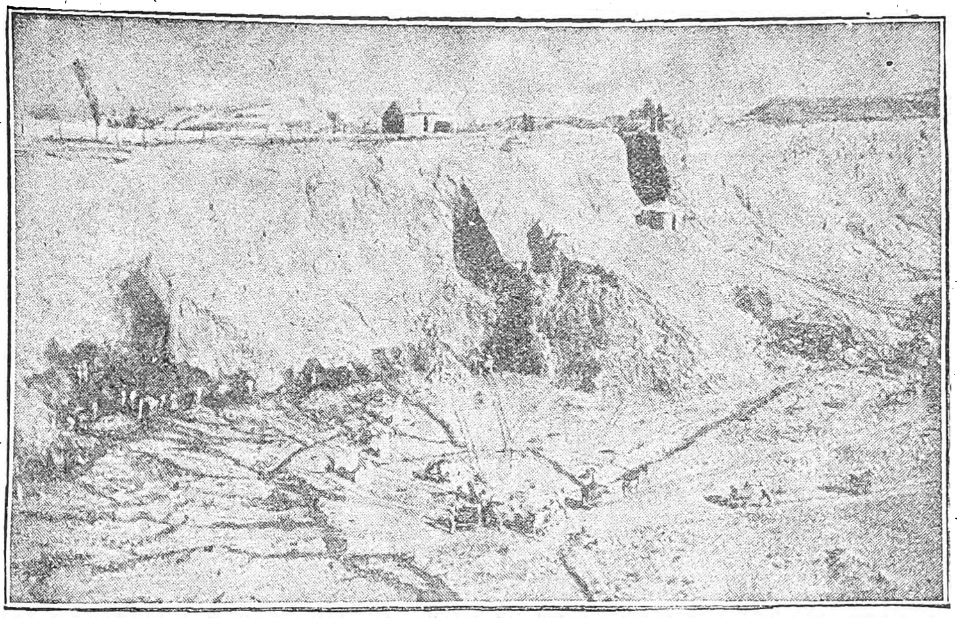

'Αδαμαντωρυχεῖον τῆς περιφερείας Κίμβερλεῦ.

Ινδικῶν. 'Εκ Λισσαβῶνος ἀπεστάλησαν εἰς Ἄμστερδαμ—τὴν πρώτην τότε ἀγορὰν πολυτίμων λίθων.— Οἱ εἰδικοὶ ἀπεφάνθησαν ὅτι πρόκειται περὶ ἐξαιρετικῆς ποιότητος. Τότε ἀνεκαλύφθησαν τὰ ὀρυχεῖα τοῦ Σέρρο ντὲ Φρίο καὶ τοῦ Μάττε Γρόσσο. Τέλος κατὰ τὸ 1729 ἡ ἱσπανικὴ Αὐλὴ ἐβεβαίωσεν ἐπισήμως τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἀδάμαντος ἐν Βραζιλίᾳ. Διὰ Διατάγματος τῆς 8ης Φεβρουαρίου 1730 οἱ ἀδάμαντες τῆς Βραζιλίας ἀνεγνωρίσθησαν ὡς βασιλικὴ ἰδιοκτησία. Μετὰ δύο ἔτη ἡ τιμὴ τῶν ἀδαμάντων ἐν Εὐρώπῃ ἐμειώθη εἰς τὸ ἕν τέταρτον. Τὸ 1735 ἡ κυβέρνησις ἐξεμίσθωσε τὰ ὀρυχεῖα ἀντὶ 862.000 φρ. ἐτησίως. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν πλειοδοτῶν κατέκλεψαν τὴν ἐπιχείρησιν, ἀνέλαβεν ἡ ἰδία κυβέρνησις τὴν ἐκμετάλλευσιν, πλὴν καὶ αὐτὴ λόγῳ πλημμελοῦς ἐκμεταλλεύσεως ὄχι μόνον ἐπέφερε ζημίας εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλὰ καὶ κατεβίβασε τὴν τιμὴν τῶν ἀδαμάντων εἰς 41,80 φράγκα τὸ καράτιον. Τότε ὁ Οἶκος Hope Co τοῦ Ἄμστερδαμ ὑπέγραψε συμβόλαιον μετὰ τῆς ἱσπανικῆς Αὐλῆς, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἡ τελευταία αὐτὴ ὑπεχρεοῦτο νὰ πωλῇ εἰς τὴν ἑταιρίαν τὸν ἀκατέργαστον ἀδάμαντα πρὸς 45 φρ. τὸ καράτιον, ἡ δὲ ἑταιρία τὸν μετεπώλει κατειργασμένον πρὸς 159 φράγκα. Κατόπιν τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Βραζιλίας, ἡ ἐκχώρησις τῶν ἀδαμαντωρυχείων γίνεται διὰ δημοπρασιῶν καὶ μὲ δικαιώματα τοῦ Κράτους ἐπὶ τῶν κερδῶν.

Νότιος 'Αφρική. Ἡ πρώτη ἀνακάλυψις ἐγένετο τὸ 1867 ὑπὸ τινος κυνηγοῦ στρουθοκαμήλων ὀνόματι Ὀρεγύ, ὁ ὁποῖος διασχίζων τὴν Ὀράγγην παρετήρησεν εἰς χεῖρας Ὁλλανδῆς παιδίσκης λίθον ἐξαιρετικῆς λάμψεως, τὸν ὁποῖον καὶ ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν πατέρα της. Ἦτο ὁ πρῶτος ἀνακαλυφθεὶς εἰς Νότιον Ἀφρικὴν ἀδάμας, πωληθεὶς κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ὀρεγὺ εἰς τὸν διοικητὴν τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος ἀντὶ 12.500 φράγκων.

Τὸ 1869 ἕτερος ζυγίζων 83 ½ καράτια εὑρέθη παρὰ τὸν ποταμὸν Ὀράγγην· οὗτος ἀγορασθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου κόμητος Δούδλεϋ ἀντὶ 25.000 λιρῶν στερλινῶν κατέστη ὀνομαστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀστὴρ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς».

Εὐθὺς ὡς διεδόθη ἡ φήμη περὶ τῶν ἀνακαλύψεων τούτων, σμήνη τυχοδιωκτῶν ἔσπευσαν ἀμέσως πρὸς τὰ ἀδαμαντοφόρα ἐκεῖνα πεδία. Ἐντὸς μικροῦ διαστήματος δεκακισχίλιοι λευκοὶ ἀνέσκαπτον τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν Ὀράγγη καὶ Βάαλ, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξώρυσσον τὴν ἄμμον καὶ ὑπέβαλλον εἰς κατεργασίαν διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν ἀδαμαντοφόρων χαλίκων μὲ ἱκανοποιητικώτατα ἀποτελέσματα.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1870 εὑρέθησαν λίθοι εἰς Ζαγκερσφονταῖν καὶ εἰς Δυτόϊσπαν, εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Βάαλ. Νέα ἐπιδρομὴ τυχοδιωκτῶν ἐσημειώθη, ἰδίᾳ δὲ εἰς Δυτόϊσπαν, καὶ κατὰ τὸ 1871 εἰς τὸ ὀρυχεῖον τοῦ Κιμβερλεῦ πλησίον τοῦ τελευταίου. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπιστεύθη ὅτι τὰ ἀδαμαντοφόρα ταῦτα στρώματα προήρχοντο ἐκ ποταμίων προσχώσεων, κατόπιν ὅμως ἀνεκαλύφθη ὅτι κάτωθι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ὑπῆρχον ἀδάμαντες ἐντὸς στρώματος κιτρινωποῦ πηλοῦ, καλουμένου «κιτρίνου χώματος» πάχους 50 ποδῶν, κάτωθι δὲ τούτου πάλιν ἔκειτο κυανοπράσινος βράχος, τὸ «κυανοῦν χῶμα», ἐντὸς τοῦ ὁποίου περιείχοντο ἀδάμαντες. Τὸ κίτρινον χῶμα εἶνε ἁπλῶς ἀποσυντεθειμένον κυανοῦν χῶμα.

Βραδύτερον ἀνεκαλύφθη ὅτι ἕκαστον ὀρυχεῖον ἦτο κολοσσιαῖος κρατὴρ κατερχόμενος εἰς ἄγνωστον βάθος καὶ πλήρης ἀδαμαντοφόρου κυανοῦ χώματος.

Συνήθως τὰ ἀδαμαντοφόρα ταῦτα στρώματα, ἔχοντα μῆκος ἑκατοντάδων τινῶν μέτρων σχηματίζουν ἐλαφρὸν ὕψωμα ὑπὲρ τὸ ἔδαφος, καλούμενον *κόπζε* (μικρὰ κεφαλή).

Εἰς τὰ ξηρὰ ταῦτα, ὡς λέγονται, ὀρυχεῖα ἐφήρμοσαν τὰς αὐτὰς μεθόδους οἵας καὶ εἰς τὰ ὀρυχεῖα τῶν ποταμῶν. Ἕκαστος ἐξερευνητής, ἀφοῦ ἐξέλεγε τὸ κατὰ τὴν γνώμην του κατάλληλον μέρος, διεχώριζε τὸ «κλαίημ» του, τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτὸν τεμάχιον γῆς, σχήματος τετραγώνου ἔχοντος πλευρὰν 9 μέτρων 45. Κατόπιν ἀνέσκαπτε τὸ ἔδαφος καὶ ὅταν τὸ ἐξήντλει ἠδύνατο νὰ ἐκλέξῃ ἄλλο μέρος. Εἰς τὰ καλὰ στρώματα συναντᾶται ἀδάμας εἰς ἀναλογίαν ἑνὸς γραμμαρίου ἐπὶ πέντε κυβικῶν μέτρων χώματος.

Ὁ ζῆλος τῶν ἀδαμαντοθηρῶν εἶχε στραφῆ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ὀρυχεῖον τοῦ Κιμβερλεῦ, τὸ καὶ πλουσιώτερον, ἐγκαταλειφθείσης τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἄλλων μέχρι τοῦ 1880. Ἑκατοντάδες «κλαίημ», χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων διὰ στενῆς λωρίδος γῆς ἀνεσκάφησαν βαθμηδὸν εἰς μέγα βάθος, καὶ τὸ ὀρυχεῖον ἐνεφάνιζεν ὄψιν κυψέλης, εὐκόλως δὲ φαντάζεταί τις τὰς ἔριδας καὶ τὰς συμπλοκὰς αἵτινες ἐσημειοῦντο διηνεκῶς μεταξὺ τῶν ἀγρίων ἐκείνων ἀδαμαντοθηρῶν, ἠναγκασμένων, διὰ νὰ μεταφέρουν τὸ πρὸς ἀποκάθαρσιν χῶμα, νὰ διέρχωνται διὰ μέσου τῶν γειτονικῶν τετραγώνων. Βραδύτερον ὅμως ἐγκατέστησαν τεταμένα συρματόσχοινα, διήκοντα ἀπὸ τὸν ἀνώτερον ὄχθον τοῦ ὀρυχείου μέχρι τοῦ πυθμένος ἑκάστης τῶν ἐκσκαφῶν. Τοιαῦτα σχοινία ἐτοποθετήθησαν περὶ τὰ 1500 ἢ 1600, πρὸς μεταφορὰν τοῦ χώματος διὰ κάδων.

Ἀλλ' ἡ κατ' ἄτομον ἐκμετάλλευσις ἐφάνη διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου ὡς ἐλλιπὴς καὶ στοιχειώδης. Τὸ 1876, ἐπετράπη εἰς ἕνα ἰδιοκτήτην νὰ κατέχῃ πλείονα «κλαίημ», σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἱδρύθησαν ἑταιρίαι μὲ κολοσσιαῖα κεφάλαια διὰ τὴν τελειοτέραν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὀρυχείου, τὸ ὁποῖον, κατὰ τὸ 1879, εἶχεν ἐξορυχθῆ εἰς βάθος 90 μέτρων. Αἱ ἑταιρίαι αὗται, ἐνεργείαις τοῦ Σέσιλ Ρόδς, διευθύνοντος τὸ ὀρυχεῖον τοῦ Ντὲ Μπέερς, συνεχωνεύθησαν εἰς μίαν τὸ 1889. Ἡ νέα ἑταιρία, ὀνομασθεῖσα «De Beers Consolidated limited», μὲ κεφάλαιον 4.00.000 λιρῶν στερλινῶν ἔδωκε μεγίστην ὤθησιν εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ὀρυχείου διὰ τῆς ἀνορύξεως ὑπογείων στοῶν, ἀγοράσασα δὲ ἢ ἐνοικιάσασα τὰ συναγωνιζόμενα ταύτην ἄλλα ὀρυχεῖα, πλὴν τοῦ ὀρυχείου Ζαγκερσφονταῖν, κατέστη κυρία τῆς ἀγορᾶς τοῦ ἀδάμαντος. Διὰ νὰ περιορίσῃ δὲ τὴν παραγωγὴν εἰς 200.000 καράτια μηνιαίως, ἠρκέσθη εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν μόνον τῶν ὀρυχείων τοῦ Κιμβερλεῦ καὶ τοῦ Ντὲ Μπέερς.

Ἐν τῷ μεταξὺ νέα ἀδαμαντοφόρα στρώματα ἀνεκαλύφθησαν. Ἐκ τούτων τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πρῶτος Ἀδάμας» ὀρυχεῖον, κείμενον εἰς ἀπόστασιν 20 μιλλίων ἀνατολικῶς τῆς Πραιτωρίας, συνεστήθη εἰς ἑταιρίαν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1902 μὲ κεφάλαιον 80.000 λιρῶν στερλινῶν καὶ συναγωνίζεται σφόδρα τὴν ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Ρὸδς ἑταιρίαν.

Καίτοι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἑταιρίαι, ὡς ἡ «Robert Victor», ἡ «New Vaal River» κλπ., ἐν τούτοις δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι σήμερον ὁλόκληρος ἡ παραγωγὴ τῆς νοτίου Ἀφρικῆς προέρχεται ἐκ τῶν τριῶν ἑταιριῶν, τῆς Ντὲ Μπέερς, τοῦ «Πρώτου Ἀδάμαντος» καὶ τῆς Ζαγκερσφονταῖν. Πράγματι δὲ κατὰ τὸ 1901—1902 ἡ Ντὲ Μπέερς ἔπλυνεν 6,270.151 *λὼδς* κυανοῦ χώματος, ἡ Ζαγκερσφονταῖν 3.798.831 καὶ ὁ Πρῶτος Ἀδάμας 9.707.098. Εἶναι δὲ *λὼδς* τὰ πλήρη ἀδαμαντοφόρου χώματος βαγονίδια, περιεχομένου 16 κυβικῶν ποδῶν καὶ βάρους 726 χιλιογρ. 400.

ΤΟ ΠΛΥΣΙΜΟΝ ΤΟΥ ΧΩΜΑΤΟΣ

Οἱ πρῶτοι ἀδαμαντοθῆραι περιωρίζοντο ἁπλῶς νὰ συντρίβουν τὸν βράχον τοῦ ὀρυχείου διὰ πρωτογόνων ξυλίνων σφυρῶν, ἀλλὰ σήμερον αἱ ἑταιρίαι μεταχειρίζονται ἰσχυρὰς μηχανάς.

Τὸ ἐντὸς τῶν ὀρυχείων ἀδαμαντοφόρον χῶμα παρουσιάζει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὄψιν κιτρίνην· εἶναι τὸ «κίτρινον χῶμα», εὔθρυπτον καταστὰν ἐκ τῶν βροχῶν, κάτωθι τοῦ ὁποίου εὑρίσκεται τὸ «κυανοῦν χῶμα». Τοῦτο ἐξάγεται ἐκ τῶν ὑπογείων στοῶν διὰ δυναμίτιδος καὶ ἐκτίθεται ἐπὶ ἑξάμηνον καὶ πλέον εἰς εὐρέα ἁλώνια, ὅπου διαθρύπτεται ἐκ τῶν βροχῶν. Ὅταν προχωρήσῃ ἐπαρκῶς ἡ διάθρυψις, γίνεται ἡ πρώτη διαλογὴ πρὸς ἀποχωρισμὸν τῶν σκληρῶν λίθων, οἵτινες μεταφέρονται εἰς τὸ ἐργοστάσιον πρὸς λέανσιν, καὶ τοῦ λεπτοῦ χώματος τὸ ὁποῖον εἶναι ἤδη ἕτοιμον πρὸς ἐπεξεργασίαν.

Τὸ χῶμα τοῦτο, μεταφερόμενον εἰς τὸ ἐργοστάσιον, διέρχεται διὰ τῶν σιαγόνων τῶν μηχανῶν ὑπὸ τὴν ῥοὴν ἀφθόνων ὑδάτων καὶ ἐκλεπτύνεται περισσότερον, κατόπιν δὲ κοσκινίζεται, καὶ ἀπορρίπτονται μὲν οἱ ἐλαφροὶ λίθοι, οἱ δὲ βαρεῖς, οἱ περιέχοντες τὸ πολύτιμον ὀρυκτόν, φυλάσσονται κατὰ μέρος.

Οὕτω τὸ χῶμα, ἀφοῦ λεανθῇ, πλυθῇ καὶ ἐλαττωθῇ εἰς τὰ 3/100 τῆς ἐπεξεργασθείσης ποσότητος, μεταφέρεται ἐπὶ τῶν τραπεζῶν τῶν διαλογέων, ὅπου ὑφίσταται λεπτολόγον ἐξέτασιν.

Φαντάζεταί τις εὐκόλως, τώρα, ὁποῖαι προφυλάξεις λαμβάνονται καὶ ὁποία ἐπίβλεψις ἐξασκεῖται πρὸς ἀποφυγὴν τῶν κλοπῶν, ἐν τῷ μέτρῳ τοῦ δυνατοῦ, ἐκ μέρους τῶν μαύρων ἐργατῶν. Εἶναι δὲ οἱ μαῦροι πολὺ περισσότεροι τῶν λευκῶν, διότι οἱ τελευταῖοι στοιχίζουν ἀκριβά.

Οἱ ἐργάται οὗτοι, ἐξερχόμενοι τῶν ὀρυχείων ὑποβάλλονται εἰς αὐστηρὰν σωματικὴν ἔρευναν, ἀφίνουν δὲ τὰ ἐνδύματά των, τὰ ὁποῖα ἐπανευρίσκουν τὴν ἑπομένην μετὰ τὴν δέουσαν ἐξέτασιν,

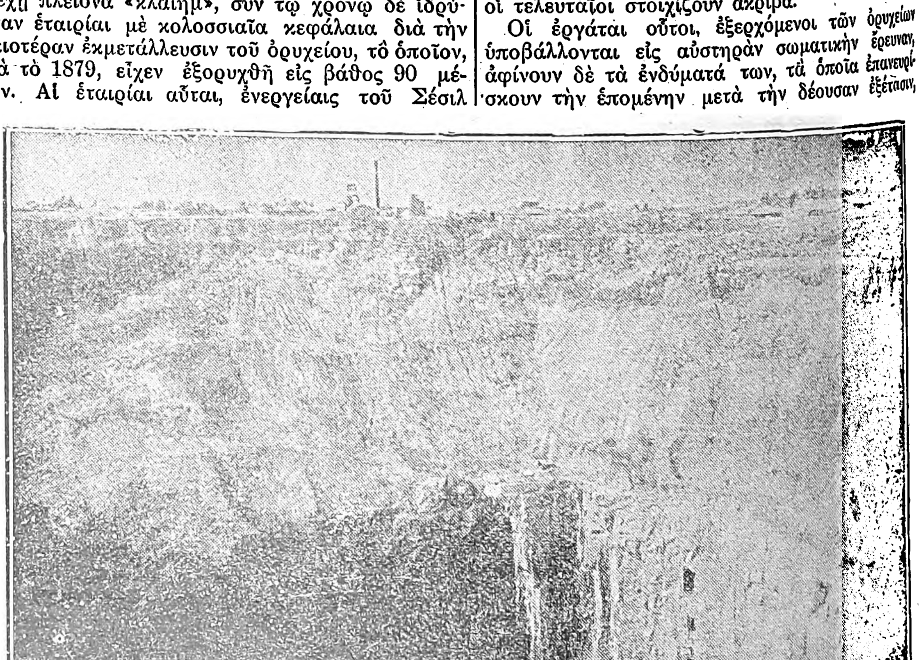

Τὸ ὀρυχεῖον Κιμβερλεῦ.

Digitized by Google

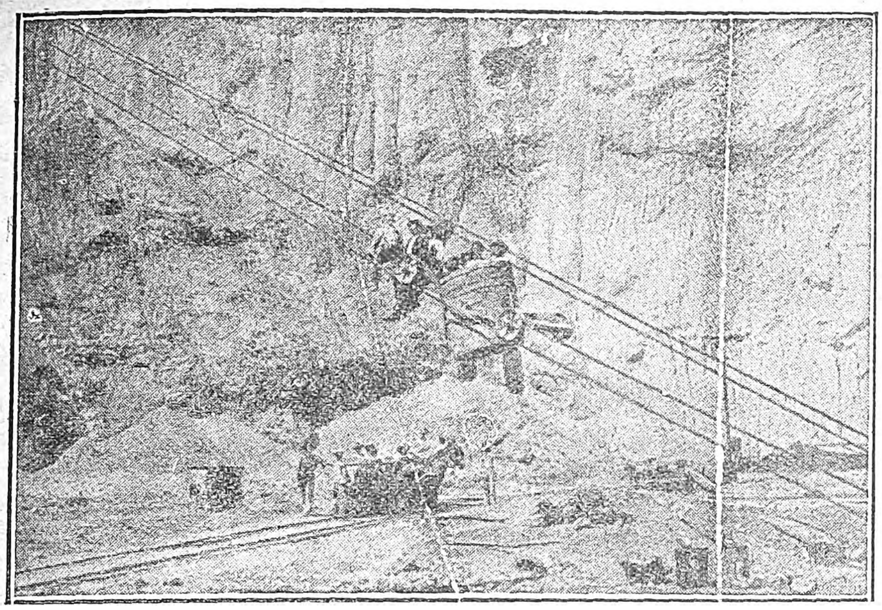

Ἀδαμαντωρυχεῖα τοῦ Μπουλτφοντάϊν. Ἐναέριος μεταφορά.

Ὅταν δὲν ἐργάζονται, ζοῦν ἐγκάθειρκτοι εἰς εὐρέα μονώροφα κτίρια μὲ κεντρικὴν αὐλήν, ὅπου στεγάζονται περὶ τοὺς χιλίους μαύρους. Τὰ κτίρια ταῦτα περιβάλλονται ὑπὸ διπλοῦ περιτειχίσματος καὶ ἐξωτερικοῦ κιγκλιδώματος, σκοποὶ δὲ καὶ περίπολοι ἔνοπλοι κυκλοφοροῦν πέριξ τοῦ περιβόλου ὑπὸ τὸ φῶς ἠλεκτρικῶν προβολέων. Ἡ ἐγκάθειρξις διαρκεῖ ὅσον καὶ ἡ ἀναληφθεῖσα ὑποχρέωσις ἐργασίας, μὴ ὑπερβαίνουσα γενικῶς τοὺς τρεῖς μῆνας. Οἱ μαῦροι οἵτινες ἐργάζονται ἐντὸς τῶν ὀρυχείων δὲν ἐπικοινωνοῦν μετὰ τῶν ἐργαζομένων εἰς τὰ ἐργαστήρια. Τὰ χρειώδη των προμηθεύονται ἐκ καταστήματος πωλοῦντος ἀπὸ ὅλα, ἐνῷ καπηλεῖον, ὡς τὰ εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς καταυλισμοὺς συναντώμενα, παρέχει εἰς αὐτοὺς παντὸς εἴδους ἀναψυκτικά, ἐξαιρέσει τῶν ἀλκοολικῶν. Οἱ μαῦροι, ἀφοῦ ἐργασθοῦν μῆνας τινὰς καὶ συγκεντρώσουν χρηματικόν τι ποσόν, ἐπιστρέφουν εἰς τὰς οἰκογενείας των καὶ ἐπανέρχονται πάλιν εἰς τὰ ὀρυχεῖα ὅταν τοὺς πιέσῃ ἡ χρεία. Περιττὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ θύρα τῆς φυλακῆς ἀνοίγεται μόνον κατόπιν λεπτομεροῦς σωματικῆς ἐπιθεωρήσεως. Τινές, πράγματι, ἀποκρύπτουν τοὺς ἀδάμαντας εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, ἐντὸς τῶν ρωθώνων, τῶν ὤτων καὶ οἱασδήποτε ἄλλης σωματικῆς κοιλότητος, ἢ καὶ τοὺς καταπίνουν. Ἀναφέρεται δὲ καὶ ἡ περίπτωσις μαύρου τινός, ὅστις ἤνοιξεν ὀπὴν εἰς τὸν μηρόν του, διὰ νὰ κρύψῃ ἀδάμαντας.

Παρ᾽ ὅλας ὅμως τὰς προφυλάξεις, αἱ κλοπαὶ δὲν ἀποφεύγονται ἐξ ὁλοκλήρου, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀνέρχονται πλέον εἰς 20 ἢ 25 ἑκατομμύρια φράγκων ἐτησίως, ὡς συνέβαινε τὸν παρελθόντα αἰῶνα. Ἄλλως τε καὶ ἡ αὐστηρὰ νομοθεσία καθιστᾷ δυσχερῆ τὴν κλοπήν, ἀφοῦ ὁ πωλῶν ἀδάμαντα ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας — ἥτις στοιχίζει ἀκριβά,—ὑπόκειται, ἐν Κιμβερλέϋ, εἰς τριῶν ἐτῶν φυλάκισιν.

Ὁ εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν ἐξαγόμενος ἀδάμας εἶναι συνήθως κατωτέρας ποιότητος τοῦ τῆς Βραζιλίας. Οἱ χονδροὶ ἀδάμαντες ἔχουν συχνότατα κιτρινωπὸν χρωματισμόν, ὅστις μειώνει τὴν ἀξίαν των κατὰ πολύ.

Ὑπελογίσθη ὅτι οἱ ἀδάμαντες οἱ εὑρισκόμενοι εἰς χεῖρας τῶν ἀνθρώπων ἀνὰ τὴν ὑφήλιον ἀντιπροσωπεύουν ἀξίαν 6 δισεκατομμυρίων προπολεμικῶν φράγκων, πωλοῦνται δὲ ἀδάμαντες κατ᾽ ἔτος ἀξίας 200 ἑκατομμυρίων.

ΚΑΤΕΡΓΑΣΙΑ ΑΔΑΜΑΝΤΩΝ

Ἄλλοτε ὁ ἀδάμας παρέμενεν ἀκατέργαστος. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα μόλις ἐγνώριζον νὰ τὸν ἐκλεπτύνουν, διότι ἡ σκληρότης αὐτοῦ καθίστα δύσκολον τὴν κατεργασίαν. Ἡ τέχνη τῆς κατεργασίας τῶν ἀδαμάντων χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, ἡ δὲ ἐπινόησις αὐτῆς ὀφείλεται εἰς ἕνα τεχνίτην τῆς πόλεως Bruges, τὸν Λουδοβῖκον Βερκὲμ (1476), ὅστις πρῶτος ἐφαντάσθη νὰ χρησιμοποιήσῃ διὰ τὴν κατεργασίαν καὶ λέανσιν τοῦ ἀδάμαντος τὴν ἰδίαν τούτου κόνιν. Ἡ πραγματικὴ δὲ λαμπρότης τοῦ λίθου καταφαίνεται μόνον μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν του, δι᾽ ἧς οὗτος ἀποκτᾷ πολύεδρον ἐπιφάνειαν.

Ἡ κατεργασία περιλαμβάνει τρεῖς διακεκριμένας ἐργασίας, αἵτινες εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δύσκολοι, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως καὶ τῆς παραλλαγῆς τοῦ ἀδάμαντος. Συχνὰ εἰς τὸν ἴδιον ἀδάμαντα μερικαὶ ἕδραι παρουσιάζουσι μεγαλυτέρας δυσκολίας εἰς τὴν κατεργασίαν ἀπὸ ἄλλας. Ἡ κατεργασία γίνεται ὡς ἑξῆς:

Ἀφαιρεῖται ἀπὸ τοῦ ἀδάμαντος τὸ περιβάλλον αὐτὸν σκληρὸν ἐξωτερικὸν στρῶμα. Πρὸς τοῦτο στερεώνεται ὁ πρὸς καθαρισμὸν ἀδάμας δι᾽ ἑνὸς κολλητικοῦ μέσου ἐντὸς χαλκίνης θήκης εὑρισκομένης εἰς τὸ ἄκρον ξυλίνου βραχίονος. Δεύτερος ξύλινος βραχίων φέρει συνεσφιγμένον ἀδάμαντα κεκαθαρμένον καὶ λελαξευμένον. Μέσῳ ἑνὸς ὀργάνου καλουμένου λεαντῆρος (égrisoir) καὶ περιέχοντος κόνιν ἀδάμαντος προστρίβεται ὁ λελαξευμένος ἀδάμας ἐπὶ τοῦ ἀκαθάρτου τοιούτου. Τὸ περιβάλλον αὐτὸν σκληρὸν ἐξωτερικὸν στρῶμα ἀφαιρεῖται διαδοχικῶς ἐξ ὅλων τῶν πλευρῶν του. Τότε ὁ τεχνίτης χρησιμοποιεῖ κωνικὸν σφυρίον, ὀνομαζόμενον τυπίς (masse), καὶ ἓν ἔλασμα περιβεβλημένον διὰ χάλυβος. Κτυπᾷ ἐπὶ τοῦ ἀδάμαντος διὰ μικρῶν ξηρῶν πληγμάτων καὶ τὸν λαξεύει συμφώνως μὲ τὰς ὄψεις τῶν φυσικῶν του συμβολῶν.

Κατόπιν ὁ ἀδάμας μεταβιβάζεται εἰς ἕτερον τεχνίτην, ὅστις, ἀφοῦ προσαρμόσῃ στερεῶς δύο ἀδάμαντας τοῦ αὐτοῦ περίπου πάχους εἰς τὰ ἄκρα δύο βραχιόνων, προστρίβει διὰ τοῦ λεαντῆρος τὸν ἕνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου ἕως ὅτου τοὺς δώσῃ τὴν μορφὴν τὴν ὁποίαν θέλει.

Ὁ οὕτω κατειργασμένος ἀδάμας στερεώνεται κατόπιν ἐντὸς εἴδους χαλκίνης κόγχης δι᾽ ἑνὸς πολὺ εὐτήκτου μεταλλικοῦ κράματος καὶ ἀφίνεται νὰ προεξέχῃ μόνον τὸ πρὸς στίλβωσιν μέρος, τὸ ὁποῖον ὁ τεχνίτης θέτει εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ἀκόνην. Αὐτὴ ἡ πολὺ λεπτὴ ἐργασία τῆς στιλβώσεως ἐπαναλαμβάνεται πολλάκις μέχρις οὗ ὅλαι αἱ ὄψεις τοῦ ἀδάμαντος διέλθωσι διὰ τῆς ἀκόνης.

Τὸ σπουδαιότερον εἶδος λεάνσεως τοῦ ἀδάμαντος εἶναι τὸ ἐπινοηθὲν ἐν Γαλλίᾳ ἐπὶ καρδιναλίου Μαζαρίνου, διὰ τοῦ ὁποίου γίνονται οἱ *αἰγληφόροι* (κοινῶς μπριλλάντια, brillants). Τὸ σχῆμα τούτων συνίσταται ἐκ δύο κολοβῶν πυραμίδων συνηνωμένων διὰ τῶν βάσεων αὐτῶν. Ἡ μὲν ἀνωτέρα (κορωνὶς) καταλαμβάνει τὸ 1/3, ἡ δὲ κατωτέρα (οὐρανίσκος) τὰ 2/3 τοῦ συνόλου ὕψους. Ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σειρῶν τῶν ἑδρῶν, τῶν περιλαμβανομένων μεταξὺ τῆς ἀνωτέρας τραπεζοειδοῦς ἕδρας ἢ τραπέζης καὶ τῆς κατωτέρας, ἥτις θὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ μετάλλου, τῆς ζώνης καλουμένης, οἱ αἰγληφόροι ἀδάμαντες διαιροῦνται εἰς διπλοῦς, τριπλοῦς ἢ πολλαπλοῦς.

Τὰ σπουδαιότερα ἀδαμαντογλυφεῖα εὑρίσκονται εἰς Ἄμστερδαμ καὶ Ἀμβέρσαν. Ἐπίσης τοιαῦτα ὑπάρχουν ἐν Παρισίοις, Γερμανίᾳ, Ἡνωμέναις Πολιτείαις κλπ.

ΕΓΧΑΡΑΚΤΟΙ ΑΔΑΜΑΝΤΕΣ

Ἐκτὸς τῶν γλυπτῶν ἀδαμάντων ὑπάρχουν καί τινες ἐγχάρακτοι. Τοιοῦτος ἀδάμας ἐξετέθη εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1867· ἐπίσης ἕτερος ἀδάμας ἐκτεθεὶς τῷ 1878 ἔφερεν ἐγχάρακτον τὴν προσωπογραφίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ὁλλανδίας. Ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι ὅμοιοι ἀδάμαντες, ἀλλὰ περιλαμβάνονται πλέον μεταξὺ τῶν περιέργων, καθόσον σήμερον ἔχει ἐγκαταλειφθῆ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς κατεργασίας.

ΤΙΜΑΙ ΑΔΑΜΑΝΤΩΝ

Ἡ τιμὴ τῶν γεγλυμμένων ἀδαμάντων διαφέρει κατὰ πολὺ τῆς τῶν ἀκατεργάστων, καθόσον διὰ τῆς γλυφῆς ὁ ἀδάμας σμικρύνεται κατὰ τὸ ἥμισυ ἢ καὶ περισσότερον.

Ἐξ ἄλλου αἱ τιμαὶ αὗται ποικίλλουν εἰς μέγαν βαθμὸν ἀναλόγως τῶν ἐποχῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἢ οἰκονομικῶν γεγονότων. Ὅτε ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἀδαμαντοφόρα στρώματα τῆς Βραζιλίας, αἱ τιμαὶ κατέπεσαν μεγάλως, οἱ δὲ Εὐρωπαῖοι ἀδαμαντοπῶλαι πρὸς ἀποτροπὴν τῆς κρίσεως διέδοσαν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀπατηλῆς εἰδήσεως, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε ν᾽ ἀποκαλυφθῇ ἡ ἀλήθεια.

Νέα ἔκπτωσις ἐσημειώθη ἅμα τῇ εὑρέσει ἀδαμάντων εἰς τὴν νότιον Ἀφρικήν, ἐπιδεινωθεῖσα κατὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον τοῦ 1870-1871. Ἐπίσης κατὰ τὸ 1907—1908 ἡ μαστίζουσα τὴν Ἀμερικὴν οἰκονομικὴ κρίσις ἔσχε σοβαρὸν ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς τιμῆς τοῦ ἀδάμαντος. Καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ συμβῇ ἄλλως, διότι οἱ Ἀμερικανοὶ ἀγαποῦν ἐξόχως τοὺς ἀδάμαντας, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν ἀρίστην ποιότητα ἀπορροφᾷ κατὰ μέγα μέρος ἡ βόρειος Ἀμερική, ἐνῷ εἰς τὴν νότιον Ἀμερικὴν ἐξοδεύεται κυρίως ἡ κατωτέρα ποιότης. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ νέου κόσμου ἐνδιαφέρει ἐξόχως τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν ἀδαμαντορυχείων.

Ἀλλὰ τὰς τιμὰς τοῦ ἀδάμαντος ἐνίοτε κανονίζει ἐμμέσως καὶ ἡ κερδοσκοπία διὰ τῆς ἀνατιμήσεως ἢ ἐκπτώσεως τῶν μετοχῶν τῶν ἀδαμαντωρυχείων.

Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὴν τιμὴν τοῦ καρατίου τοῦ ἀκατεργάστου ἀδάμαντος τοῦ Ντὲ Μπέερς ἥτις, διὰ διαφόρους λόγους, ἀνῆλθεν ἐκ 19 σελλινίων κατὰ Μάρτιον τοῦ 1889 εἰς 32 τὸ 1890, εἰς 35.10 τὸ 1900, καὶ εἰς 64.9 τὸ 1907, κατόπιν δὲ ἔπεσεν εἰς 46.7 τὸ 1909 καὶ ἀνῆλθε πάλιν εἰς 47.9 τὸ 1910, εἰς 51.6 τὸ 1911 καὶ εἰς 53.11 τὸν Ἰούνιον τοῦ 1912.

Διὰ τοῦτο οἱ ἰδιοκτῆται ἀδαμαντωρυχείων προσπαθοῦν νὰ κανονίσουν τὴν παραγωγὴν συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀγορᾶς, περιορίζοντες ἢ ἀναπτύσσοντες αὐτὴν ἀναλόγως τῆς ζητήσεως.

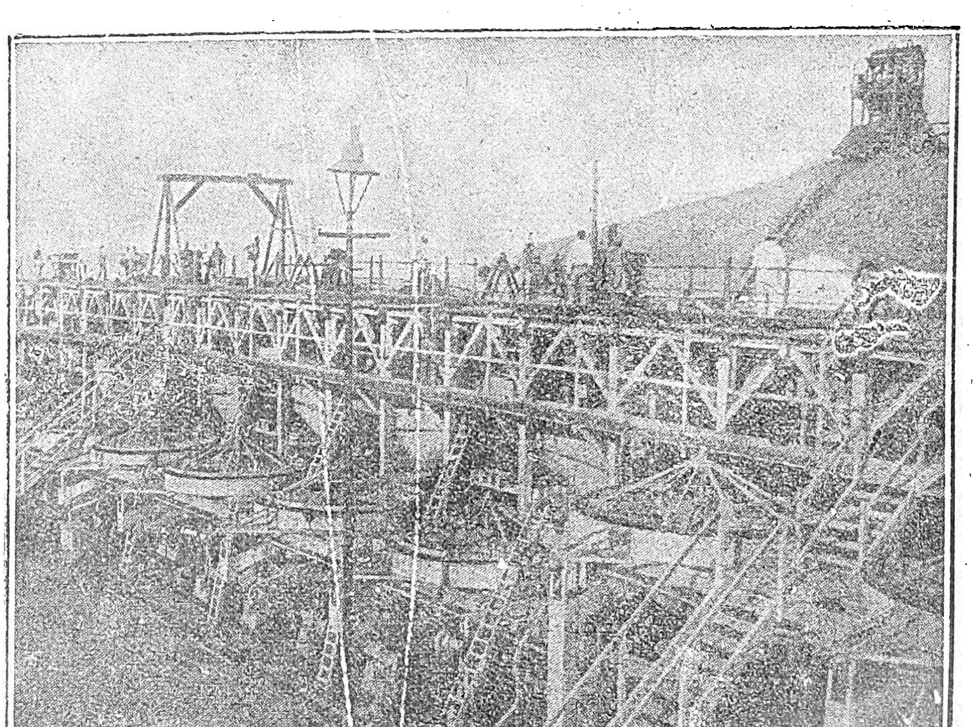

Τὸ πλύσιμον τοῦ ἀδαμαντοφόρου χώματος.

Digitized by Google

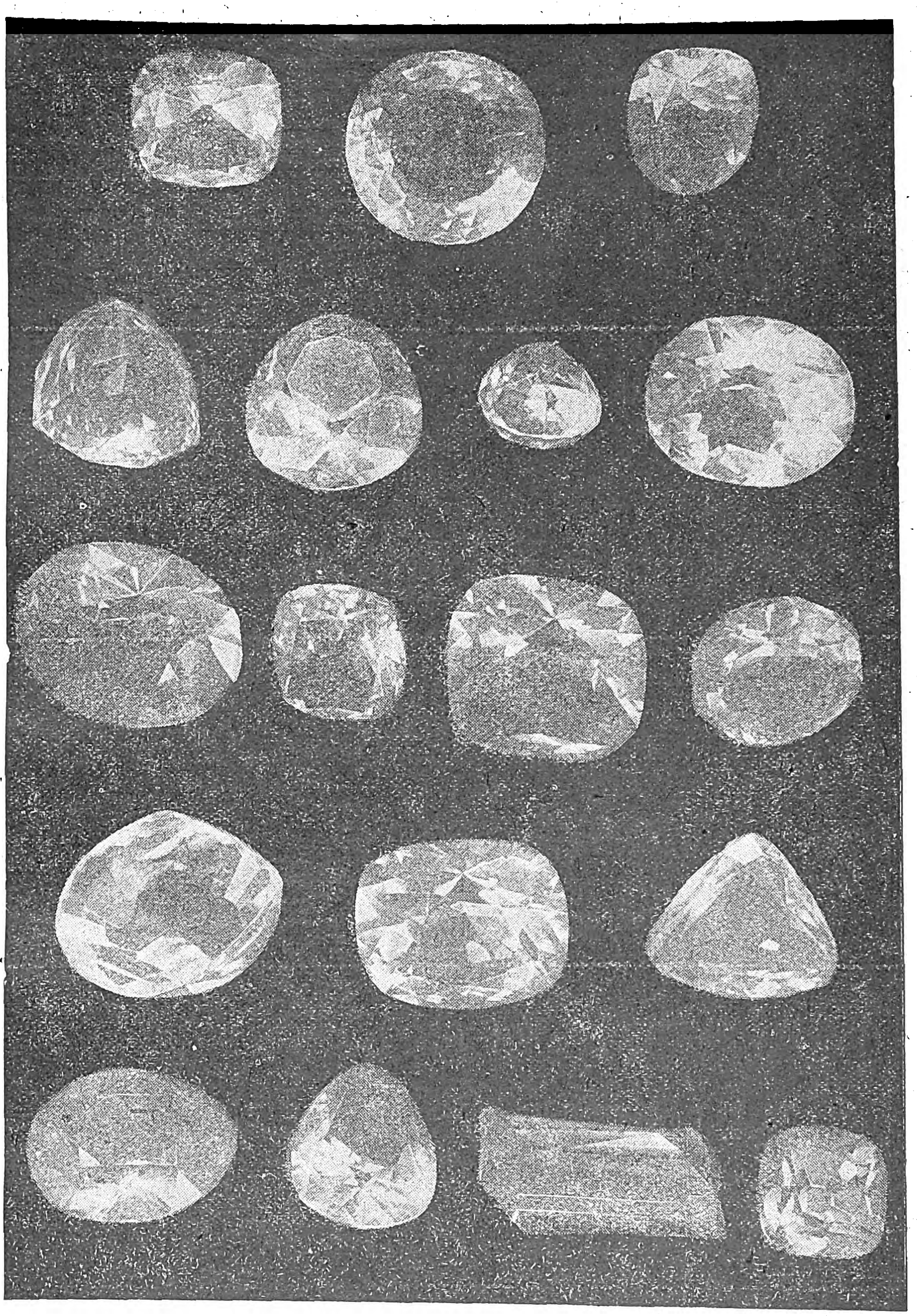

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἀδάμαντας τοῦ κόσμου εἰς τὸ φυσικὸν αὐτῶν μέγεθος. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. 1 σειρά: Κυανῆ Ἐλπὶς (Hope)—Ὀρλὼφ—Αὐτοκράτ. Εὐγενία. 2 σειρά: Φλωρεντινὸς—Ἀδάμας Δρέσδεν—Ἀστὴρ Ν. Ἀφρικῆς—Κοχινούρ. 3 σειρά: Στούαρτ—Πολικὸς Ἀστὴρ—Ἀντιβασιλεὺς—Πασσᾶς τῆς Αἰγύπτου. 4 σειρά: Κοχινοὺρ—Ἀστὴρ τοῦ Νότου—Νασσάκ. 5 σειρά: Πιγκὸτ—Σανσὺ—Σάχης—Ἀστὴρ τοῦ Este.

ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ

Ἡ χρῆσις τοῦ ἀδάμαντος δι' ἄλλους σκοποὺς πλὴν τοῦ διακοσμητικοῦ ὀφείλεται εἰς τὴν μοναδικὴν σκληρότητά του. Οἱ ἀδάμαντες τώρα χρησιμοποιοῦνται ὄχι μόνον πρὸς κατεργασίαν πολυτίμων λίθων, ἀλλὰ καὶ διὰ κόψιμον καὶ τρύπημα ὑάλου, πορσελάνης κτλ., διὰ λεπτὴν ἐγχάραξιν, εἰς ἐργαλεῖα τῆς ὀδοντιατρικῆς κτλ. Διὰ τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα ὁ λίθος λαμβάνει τὸ καταλληλότερον σχῆμα καὶ ἐπαργυροῦται δι' ἠλεκτρισμοῦ πρὶν δεθῇ μετὰ τοῦ μετάλλου διὰ νὰ ἔχῃ σταθερώτερον δέσιμον. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ εἰς τὴν ὡρολογοποιΐαν. Οἱ ἀδάμαντες τοῦ ὑαλουργοῦ ἐκλέγονται μεταξὺ κρυστάλλων ἐχόντων φυσικὴν ἐστρογγυλωμένην ἄκραν. Διὰ τρύπημα βράχων, διὰ κόψιμον λίθων, γεωτρύπανα κλπ. χρησιμοποιεῖται ἀδάμας ἢ bort ἢ carbonado. Τὸ τρύπημα τῶν βράχων εἶνε ἡ σπουδαιοτέρα βιομηχανικὴ ἐφαρμογή, καὶ διὰ τοῦτο χάρις εἰς τὸ μὴ σχιστόν του, τὸ carbonado ἔχει μεγαλυτέραν τιμὴν ἀπὸ τὸν ἀδάμαντα. Θραύεται εἰς τεμάχια ζυγίζοντα ἕκαστον περὶ τὰ τρία καράτια, καὶ τὸ 1905 ἡ τιμὴ τοῦ carbonado δὲν ἦτο μικροτέρα τῶν £ 10 μέχρι £ 14 κατὰ καράτιον. Ἀνεκαλύφθη ὅτι οἱ carbonado εἰς τὰ τρύπανα δύνανται ἀσφαλῶς νὰ ὑποβληθοῦν εἰς πίεσιν ἄνω τῶν 60 χιλγρ. κατὰ τετραγωνικὸν χιλιοστόμετρον ἐπὶ ταχύτητος 25 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Ἐσχάτως ἐχρησιμοποιήθη ὁ ἀδάμας εἰς τὴν κατασκευὴν συρμάτων. Ὀπὴ στενουμένη πρὸς τὸ κέντρον ἀνοίγεται διὰ μέσου ἀδάμαντος καὶ τὸ μέταλλον σύρεται δι' αὐτῆς. Οὐδὲν ἄλλο ἐργαλεῖον ἔχει τοσαύτην ἀντοχὴν ἢ δίδει τοιαύτην ὁμοιομορφίαν εἰς τὸ σύρμα.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Φαίνεται ὅτι ὅλοι οἱ περίφημοι ἀδάμαντες τῆς ἀρχαιότητος ἦσαν ἰνδικοί. Ὁ πρῶτος συγγραφεὺς ὁ ὁποῖος περιέγραψε τὰ ἰνδικὰ ὀρυχεῖα πλήρως ἦτο ὁ Πορτογάλλος Γκάρτσια ντὲ Ὄρτα (1565) ὅστις ἦτο ἰατρὸς τοῦ ἀντιβασιλέως τοῦ Γκόα. Πρὸ τούτου μόνον μυθικαὶ ἀφηγήσεις ὑπῆρχον, ὡς ἡ κοιλὰς τῶν ἀδαμάντων Σεβὰχ τοῦ θαλασσινοῦ ἢ ὁ μῦθος περὶ λίθων εὑρεθέντων εἰς τὸν ἐγκέφαλον ὄφεων. Ὁ Β. Μπὸλ πιστεύει ὅτι ὁ πρῶτος μῦθος ἔλαβε τὴν ἀρχήν του ἐκ τῆς συνηθείας ἣν εἶχον οἱ Ἰνδοὶ νὰ θυσιάζουν ζῶα εἰς τὰ κακὰ πνεύματα ὁσάκις ἠνοίγετο νέον ἀδαμαντωρυχεῖον. Ἁρπακτικὰ πτηνὰ τότε θὰ ἀπεγύμνωνον τῶν κρεάτων τὰ ὀστᾶ καὶ τοῦτο πιθανῶς μετετράπη εἰς ἀετοὺς μεταφέροντας ἀδάμαντας.

Οἱ κάτωθι εἶναι τινὲς τῶν διασημοτέρων ἀδαμάντων τοῦ κόσμου.

Ὁ εὑρεθεὶς εἰς τὰ ὀρυχεῖα τῆς Γολκόνδης λέγεται ὅτι ἐζύγιζεν 787 καράτια πρὶν ἡ κατεργασθῇ ὑπὸ Βενετοῦ τινος ἀδαμαντογλύφου. Ὁ Ταβερνιὲ τὸν εἶδεν εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Ἀουραγγζὲβ τὸ 1665 καὶ ὑπελόγισε τὸ βάρος του μετὰ τὴν κατεργασίαν εἰς 280 καράτια. Εἰς τὸν λίθον τοῦτον ἔχει δοθῆ τὸ ὄνομα «*Μεγάλος Μογγόλος*». Ὁ Ταβερνιὲ λέγει ὅτι ἦτο ὁ περίφημος ἀδάμας ὁ δοθεὶς εἰς τὸν Σὰχ Τζαχὰν ὑπὸ τοῦ ἐμίρου Τζούμλα.

Ὁ *Ὀρλώφ*, κλαπεὶς ὑπὸ ἑνὸς Γάλλου στρατιώτου ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸν ἑνὸς εἰδώλου βραχμανικοῦ ναοῦ, κλαπεὶς ἀπ' αὐτοῦ ὑπό τινος πλοιάρχου, ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ πρίγκηπος Ὀρλὼφ ἀντὶ 90.000 στερλινῶν καὶ ἐδωρήθη εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην Β'. Ζυγίζει 194 3/4 καράτια, ἔχει ἐλαφρῶς κιτρινωπὸν χρῶμα καὶ εὑρίσκετο μεταξὺ τῶν κειμηλίων τοῦ ρωσικοῦ στέμματος. Ὁ *Κὸχ-ἰ-νοὺρ* (= ὄρος φωτὸς) ὅστις εὑρίσκετο τὸ 1739 εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Ναδὶρ Σάχ, τοῦ Πέρσου κατακτητοῦ, καὶ τὸ 1813 εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ρατζιᾶ τῆς Λαχώρης, περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῆς Ἑταιρίας τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ ἐδωρήθη ὑπ' αὐτῆς εἰς τὴν Βασίλισσαν Βικτωρίαν τὸ 1850. Ἐζύγιζε τότε 186 1/16 καράτια, ἀλλὰ κατόπιν δευτέρας κατεργασίας ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ ἐργατῶν ἐξ Ἄμστερδαμ ἠλαττώθη εἰς 106 1/16 καράτια.

Ἡ πιθανότης ὅτι ὁ λίθος οὗτος καὶ ὁ Ὀρλὼφ εἶναι ἀμφότεροι θραύσματα τοῦ Μεγάλου Μογγόλου, εὗρε πολλοὺς ὑποστηρικτάς. Ὁ Μογγόλος Βαβὴρ εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του (1526) διηγεῖται πῶς κατὰ τὴν κατάκτησιν ὑπ' αὐτοῦ τῶν Ἰνδιῶν ἀνεῦρεν ἐν Ἄγρᾳ τὸν μέγαν λίθον ζυγίζοντα 8 μισκάλς ἢ 320 ρατίς, ἅτινα εἶναι περίπου 187 καράτια.

Ὁ Κὸχ-ἰ-νοὺρ ἐταυτίσθη ὑπό τινων συγγραφέων μὲ τὸν λίθον τοῦτον, ὑπὸ ἄλλων δὲ μὲ τὸν λίθον τοῦ Ταβερνιέ. Ὁ Ταβερνιὲ ἐν τούτοις περιέγραψε καὶ ἐσχεδίασε τὸν ἀδάμαντα ὃν εἶδεν ὡς ἔχοντα σχῆμα ἡμίσεος ᾠοῦ, ἐντελῶς ἄρα διαφόρου τοῦ Κὸχ-ἰ-νούρ. Ὁ Νέβιλ Σ. Μάσκελυν πιστεύει ὅτι ὁ ἀδάμας ὃν εἶδεν ὁ Ταβερνιὲ ἦτο πράγματι ὁ Κὸχ-ἰ-νοὺρ καὶ ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν λίθον τοῦ Βαβὴρ καὶ ὅτι τὰ 280 καράτια τοῦ Ταβερνιὲ εἶναι λάθος τι εἰς τοὺς ὑπολογισμούς του τῶν ἰνδικῶν βαρῶν. Νομίζει ὅτι ὁ ἄλλος καὶ μεγαλύτερος ἀδάμας τῆς ἀρχαιότητος ὁ δοθεὶς εἰς τὸν Σὰχ Τζαχὰν εἶναι ὁ εὑρισκόμενος τώρα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς Τεχεράνης καὶ ὅτι οὗτος εἶναι ὁ Μέγας Μογγόλος.

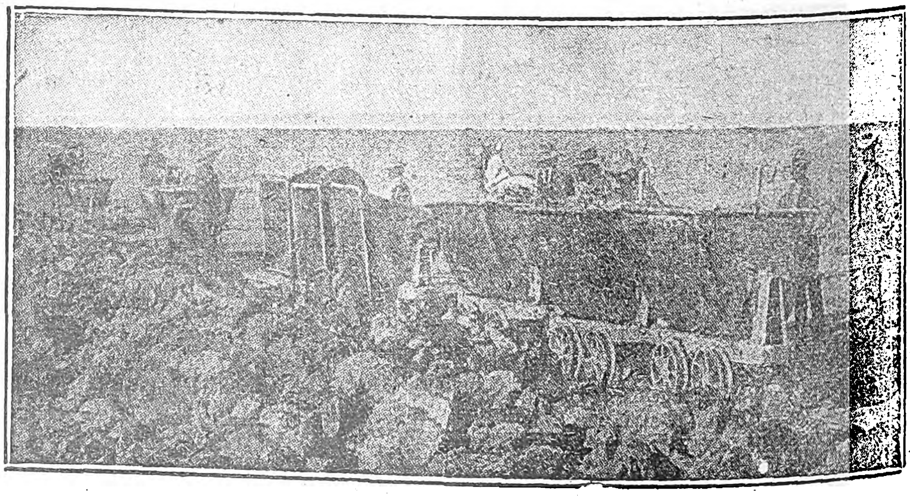

Η μεταφορὰ τοῦ ὀρυττομένου χώματος.

Digitized by Google

Ὁ *Ἀντιβασιλεὺς* ἢ Πὶττ (Regent) εἶναι θαυμάσιος ἀδάμας ἀνακαλυφθεὶς εἴτε εἰς τὰς Ἰνδίας, εἴτε εἰς τὸ Βόρνεο. Ἐζύγιζε 410 καράτια καὶ ἠγοράσθη ἀντὶ £ 20.000 ὑπὸ τοῦ Πὶττ τοῦ διοικητοῦ τῆς Μαδρὰς. Τὸ 1717 ἠγοράσθη ἀντὶ £ 80.000 ἢ κατ' ἄλλας πηγὰς £ 135.000 ὑπὸ τοῦ Δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, ἀντιβασιλέως τῆς Γαλλίας. Μετὰ τὴν κατεργασίαν του ἐζύγιζεν 136 14/16 καράτια. Ἐκλάπη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως μετὰ τῶν ἄλλων κειμηλίων τοῦ στέμματος, ἀλλ' ἐπανευρέθη καὶ εὑρίσκεται ἀκόμη ἐν Γαλλίᾳ.

Ὁ Ἀκβὰρ Σὰχ ἦτο ἀρχικῶς λίθος 116 καρατίων βάρους μὲ ἐγκεχαραγμένας ἀραβικὰς ἐπιγραφάς. Ἐλαττωθεὶς εἰς 71 καράτια ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Γκάικβαρ τῆς Βαρόδας ἀντὶ Λιρ. Στερλ. 35.000. Ὁ *Νιζάμ*, εὑρισκόμενος νῦν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Νιζὰμ τῆς Χωδεραβάτ, ὑποτίθεται ὅτι ζυγίζει 277 καράτια, ἀλλ' εἶναι μόνον μέρος λίθου, ὅστις λέγεται ὅτι ἐζύγιζε 440 καράτια πρὶν θραυσθῇ.

Ἡ *Μεγάλη Τράπεζα*, ὀρθογώνιος λίθος τὸν ὁποῖον εἶδεν ὁ Ταβερνιὲ τὸ 1642 ἐν Γολκόνδη ἐζύγιζε κατ' αὐτὸν 242 3/16 καράτια. Ὁ Μάσκελυν τον ταυτίζει μὲ τὸν *Δάρυα-ἰ-νοὺρ* ὅστις εἶναι ἐπίσης ὀρθογώνιος λίθος ζυγίζων 186 καράτια, εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Σάχου τῆς Περσίας.

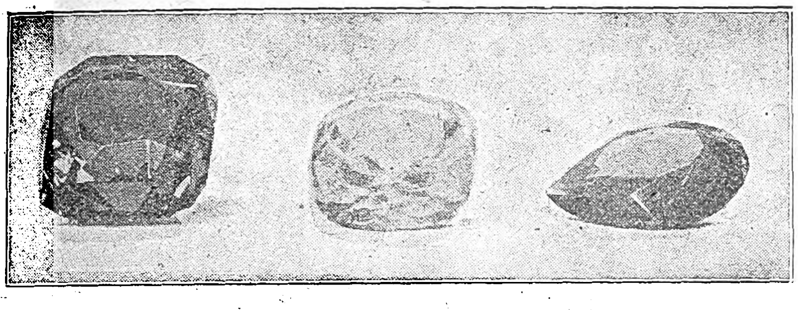

Χρωματιστοὶ ἀδάμαντες. Ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά: 1—Τίφφανη (Πορτοκαλλόχρους). 2—Πράσινος ἀδάμας Δρέσδεν. 3—Κυανῆ Ἐλπὶς (Hope).

Ὁ *Τὰτζ-ἐ-μὰχ* ἀνήκων εἰς τὸν Σάχην εἶναι ὠχρὸς ρόδινος ἀπιδιόσχημος λίθος καὶ λέγεται ὅτι ζυγίζει 146 καράτια.

Ἄλλοι περίφημοι ἰνδικοὶ ἀδάμαντες εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ *Σανσὺ* ζυγίζων 53 12/16 καράτια ὅστις λέγεται ὅτι ὑπῆρξε διαδοχικῶς εἰς τὴν κατοχὴν Καρόλου τοῦ Τολμηροῦ, τοῦ δὲ Σανσύ, τῆς Βασιλίσσης Ἐλισσάβετ, τῆς Ἐρριέττας Μαρίας, τοῦ καρδιναλίου Μαζαρίνου, τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ὅτι ἐκλάπη μετὰ τοῦ *Ἀντιβασιλέως* κατὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, περιῆλθεν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Βασιλέως τῆς Ἰσπανίας, τοῦ πρίγκιπος Δεμιδὼφ καὶ ἑνὸς Ἰνδοῦ πρίγκιπος.

Ὁ *Νασσάκ*, 78 5/8 καρατίων, ἀνήκει εἰς τὸν δοῦκα τοῦ Οὐεστμίνστερ.

Ἡ *αὐτοκράτειρα Εὐγενία*, 51 καρατίων, εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Γκαίκβαρ τῆς Βαρόδας. Ὁ *Πιγκὸτ* (Pigott), 49 καρατίων, τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν εὑρίσκονται τὰ ἴχνη. Ὁ *Πασσᾶς*, 40 καρατίων. Ὁ *Λευκὸς Σάξων*, 48 3/4. Ὁ *Ἀστὴρ τοῦ Ἔστε*, 25 13/32 καρατίων.

Μεγάλοι χρωματιστοὶ ἰνδικοὶ ἀδάμαντες εἶναι σπάνιοι. Οἱ περιφημότεροι εἶναι: Ὁ ὡραῖος κυανοῦς, 67 2/16 καρ., ὅστις ἐκόπη ἀπὸ λίθον ζυγίζοντα 112 3/16 καρ. καὶ ἐκομίσθη εἰς Εὐρώπην ὑπὸ τοῦ Ταβερνιέ. Ἐκλάπη ἀπὸ τὰ κειμήλια τοῦ γαλλικοῦ στέμματος μετὰ τοῦ Ἀντιβασιλέως καὶ οὐδέποτε ἐπανευρέθη. Ἡ *Ἐλπίς*, 44 1/4 καρ. ἔχει τὸ αὐτὸ χρῶμα καὶ εἶναι πιθανῶς μέρος τοῦ ἀπολεσθέντος λίθου: ἐκλήθη οὕτω διότι ἀπετέλει μέρος τῆς συλλογῆς τοῦ H. T. Hope (=ἐλπίς) ἀγορασθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ ἀντὶ £. 18.000 καὶ πωληθεῖσα πάλιν τὸ 1906 καὶ τὸ 1909. Δύο ἄλλοι κυανοὶ ἀδάμαντες εἶναι γνωστοί, ζυγίζοντες 13 3/4 καὶ 1 3/4 καρ. οἵτινες δυνατὸν ἐπίσης νὰ εἶναι θραύσματα τοῦ γαλλικοῦ ἀδάμαντος. Ὁ *Ντρέσντεν*, ἐκ τῶν κειμηλίων τοῦ σαξωνικοῦ στέμματος, 40 καρατίων, ἔχει ὡραιότατον πράσινον χρῶμα. Ὁ *Φλωρεντινός*, 133 1/5 καρατίων, ἐκ τῶν κειμηλίων τοῦ αὐστριακοῦ στέμματος, εἶναι ἀνοικτοῦ κιτρίνου χρώματος.

Οἱ περιφημότεροι βραζιλιανοὶ λίθοι εἶναι οἱ ἑξῆς: Ὁ *Ἀστὴρ τοῦ Νότου* (Μεσημβρινὸς Ἀστὴρ) εὑρεθεὶς τὸ 1853, ὅτε ἐζύγιζε 254 1/2 καράτια καὶ πωληθεὶς ἀντὶ £ 40.000. Μετὰ τὴν κατεργασίαν ἐζύγιζεν 125 καράτια καὶ ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Γκάικβαρ τῆς Βαρόδας ἀντὶ £ 80.000. Ἐπίσης ἕτερος ἀδάμας ἀνήκων εἰς τὸν κ. Ντρέσντεν, 119 καρατίων ἀρχικῶς καὶ 76 1/2 καρατίων μετὰ τὴν κατεργασίαν.

Πλεῖστοι μεγάλοι λίθοι εὑρέθησαν εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικήν. Τινὲς εἶναι κίτρινοι, ἀλλὰ ἄλλοι εἶναι ἀχρωμάτιστοι ὡς οἱ ἄριστοι ἰνδικοὶ ἢ βραζιλιανοὶ ἀδάμαντες. Διασημότεροι εἶναι οἱ ἑπόμενοι. *Ὁ Ἀστὴρ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς* ἢ *Dudley*, 83 1/2 καρ. ἀκατέργαστος, 46 1/2 μετὰ τὴν κατεργασίαν. Ὁ *Στούαρτ*, 288 3/4 καρ. ἀκατέργαστος, 128 κατειργασμένος. Ἀμφότεροι εὑρέθησαν εἰς ἀνασκαφὰς ποταμῶν. Ἡ *Βικτωρία*, 180 καρατίων, ἐκόπη ἀπὸ ὀκτάεδρον ζυγίζον 457 1/2 καράτια καὶ ἐπωλήθη εἰς τὸν Νιζὰμ τῆς Χυδεραβάδ. Ὁ *Τίφφανη*, μεγαλοπρεπέστατος πορτοκαλλοκίτρινος ἀδάμας, ζυγίζει 125 1/2 καράτια κατειργασμένος. Κιτρινωπὸς ὀκτάεδρος εὑρεθεὶς εἰς Ντὲ Μπέερς ἐζύγιζε 428 1/2 καρ. Τώρα εἶναι μπριλλάντι 288 1/2 καρατίων. Τινὲς τῶν ὡραιοτέρων καὶ μεγαλυτέρων λίθων ἀνεκαλύφθησαν εἰς τὰ ὀρυχεῖα τοῦ Ζαγκερσφοντάϊν. Εἷς, ὁ *Ἰωβηλαῖος*, εὑρεθεὶς τὸ 1895, ἐζύγιζεν 640 καράτια ἀκατέργαστος καὶ 239 κατειργασμένος. Μέχρι τοῦ 1905 ὁ μέγιστος γνωστὸς ἀδάμας τοῦ κόσμου ἦτο ὁ *Ἐξέλσιορ*, εὑρεθεὶς τὸ 1893 ἐν Ζαγκερσφοντάϊν ὑπὸ ἑνὸς αὐτόχθονος ἐνῷ ἐφόρτωνεν ἓν ἁμάξιον. Ἐζύγιζεν 971 καράτια, καὶ τέλος ἐκόπη εἰς 10 λίθους ζυγίζοντας ἀπὸ 68-13 καράτια. Ἀλλὰ ὅλους ὑπερέβη τὸ 1905 ὁ θαυμασιώτατος λίθος ζυγίζων τρεῖς φορὰς ὅσον ὁ μέγιστος γνωστός. Εὑρέθη ἐν Τράνσβααλ εἰς τὸ τότε ἀνακαλυφθὲν ὀρυχεῖον Premier. Ὁ ἐξαιρετικὸς οὗτος ἀδάμας ἐζύγιζε 3025 3/4 καράτια καὶ ἦτο καθαρώτατος λευκός. Ἦτο γνωστὸς ὡς Cullinan Diamond. Ὁ λίθος οὗτος ἠγοράσθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως τοῦ Τράνσβααλ τὸ 1907 καὶ ἐδωρήθη εἰς τὸν Βασιλέα Ἐδουάρδον Ζ' τῆς Ἀγγλίας. Ἐστάλη εἰς Ἄμστερδαμ καὶ τὸ 1908 διῃρέθη εἰς 9 μεγάλους λίθους καὶ ἀριθμὸν μικρῶν μπριλλαντιῶν. Οἱ τέσσαρες μεγαλύτεροι λίθοι ζυγίζουν 516 1/2 καράτια, 309 3/16, 92 καὶ 42 καράτια. Ἐκ τούτων ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ὑπάρχοντες ἀδάμαντες. Ὅλοι οἱ λίθοι εἶναι ἀκέραιοι καὶ ἀρίστης ποιότητος.

ΤΕΧΝΗΤΟΙ ΑΔΑΜΑΝΤΕΣ

Τὸ πρόβλημα τῆς μετατροπῆς τοῦ ἀμόρφου ἄνθρακος εἰς ἄνθρακα ἁγνὸν καὶ κρυσταλλικὸν (ἀδάμαντα), ἀπὸ μακροῦ βασανίζει τοὺς χημικούς. Μετὰ τὰς ματαίας προσπαθείας τῶν Γκανάλ, Ντεσπρέ,

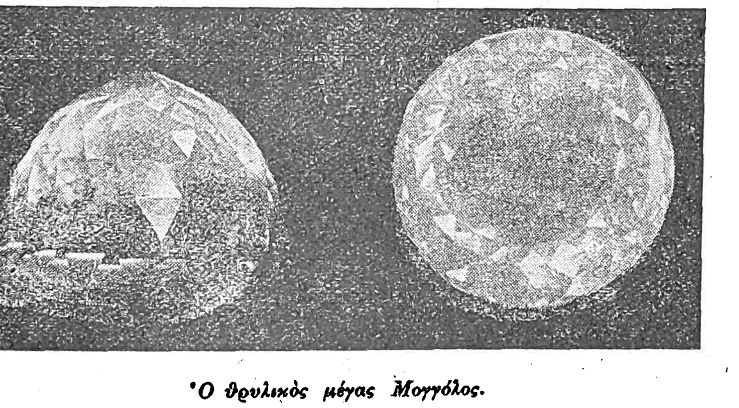

Ὁ θρυλικὸς μέγας Μογγόλος.

Λοννέ, Ἀννέϊ καὶ τοῦ Μαρσντὲν (1881), κατορθώσαντος τὴν παρασκευὴν μικροσκοπικῶν τινων κρυσταλλίων μέλανος ἀδάμαντος, ὁ Μοασὰν (1894-1905) ἐπαναλαμβάνων τὰ πειράματα τούτων ἐπέτυχε τὴν παρασκευὴν μικροσκοπικῶν ἀλλὰ διαφανῶν τεμαχίων τοῦ πολυτίμου κρυστάλλου.

Ἀπὸ πολλὰς παρατηρήσεις ὁ Μοασὰν ἐπείσθη ὅτι πᾶσα χημικὴ ἀντίδρασις καθ' ἣν ἐλευθεροῦται ἄνθραξ δίδει, ἐφ' ὅσον μὲν διεξάγεται εἰς χαμηλὴν θερμοκρασίαν, ἄμορφον ἄνθρακα, ἐφ' ὅσον δ' εἰς ὑψηλήν, γραφίτην· εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἡ πίεσις ὑφ' ἣν συντελεῖται ἡ ἀντίδρασις εἶναι μικρά. Ὑπέθεσεν ἐκ τούτων ὅτι ὁ ἄνθραξ διὰ νὰ κρυσταλλωθῇ εἰς ἀδάμαντα θὰ ἔπρεπε νὰ ὑγροποιηθῇ ὑπὸ μεγάλην πίεσιν. Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐνίσχυε τὸ γεγονὸς ὅτι μικρὰ κρυστάλλια ἀδάμαντος ἅτινα περιεῖχεν ἐντὸς τῆς ἐκ σιδήρου μάζης του ὁ μετεωρίτης τῆς Ἀριζόνας δὲν ἦτο δυνατὸν ἄλλως νὰ παραχθῆσαν παρὰ διὰ ταυτοχρόνου ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ ἀντιστοιχοῦντος ἄνθρακος ὑψηλῆς θερμοκρασίας καὶ ἀσθενοῦς πιέσεως καὶ τῆς κατόπιν ἐξ οἱασδήποτε αἰτίας ἀποτόμου ἀποψύξεως τοῦ σιδήρου ὡς ἐξ ἧς ὑπέστη οὗτος ἰσχυρὰν καὶ ἀπότομον συστολὴν ἥτις εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μεταποίησιν τοῦ ἄνθρακος πυκνότητος 2, εἰς ἄνθρακα πυκνότητος 3,5, δῆλα δὴ ἀδάμαντα.

Ἔμενε τώρα νὰ ἐπιτευχθῶσιν ἐν Ἐργαστηρίῳ αἱ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην φυσικῶς ὑπάρξασαι συνθῆκαι. Ἡ πρὸς ἐπίτευξιν τοιούτων ἐργασία τοῦ Μοασὰν συνοψίζεται εἰς τὰ ἑξῆς:

Πρὸς κορεσμὸν τοῦ σιδήρου δι' ἄνθρακος ἐχρησιμοποίησε τὸ ἠλεκτρικὸν τόξον (350 ἀμπέρ, 50 βόλτ) εἰς τὸ ὁποῖον ἐθέρμαινεν ἐπὶ 3-6 λεπτὰ 200 γραμμάρια σιδήρου Σουηδίας κεκαλυμμένου ὑπὸ ἄνθρακος (ἐκ ζαχχάρεως). Ἡ περιέχουσα ταῦτα εἰδικὴ κάψα ἐκρατεῖτο διὰ λαβίδων ὑπὸ τοῦ καταλλήλως προφυλασσομένου πειραματιστοῦ καὶ ἐβυθίζετο μετὰ τὴν θέρμανσιν ἀποτόμως εἰς ψυχρὸν ὕδωρ. Ἡ ἐπιφάνεια καὶ τὸ πρὸς τὰ τοιχώματα στρῶμα τῆς ὑγρᾶς μάζης τοῦ δι' ἄνθρακος κεκορεσμένου (8π 100) σιδήρου ταχέως μεταπίπτει ἐν τῷ ὑδρολούτρῳ εἰς στερεὰν κατάστασιν· τὸ κέντρον ὅμως εἶναι ἀκόμη εἰς ὑγρὰν κατάστασιν καὶ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν καὶ μεταπίπτον βραδέως ἀπὸ ταύτης εἰς στερεὰν κατάστασιν αὐξάνει τὸν ὄγκον ὑφιστάμενον οὕτω ἰσχυροτάτην ἐντὸς τῆς ἐξωτερικῆς καὶ στερεοποιηθείσης μάζης πίεσιν: Ὑπὸ τὴν πίεσιν ταύτην ὁ ἄνθραξ κρυσταλλοῦται εἰς ἀδάμαντα.

Διὰ νὰ ἀπομονωθῶσι τὰ μικροσκοπικὰ κρυστάλλια τοῦ οὕτω πως σχηματισθέντος ἀδάμαντος, διαλύεται τὸ σιδηροῦν περίβλημα εἰς ζέον ὑδροχλωρικὸν ὀξύ· τὸ ὑπόλειμμα κατεργάζεται ἐν θερμῷ διὰ θειικοῦ ὀξέος καὶ νιτρικοῦ καλίου καὶ κατόπιν ἀλληλοδιαδόχως διὰ φλυορυδρικοῦ καὶ ζέοντος θειικοῦ ὀξέος· τέλος τὸ νέον ὑπόλειμμα κατεργάζεται διὰ πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος καὶ χλωρικοῦ καλίου καὶ πλύνεται καθ' ὃν τρόπον καὶ προηγουμένως διὰ φλυορυδρικοῦ καὶ θειικοῦ ὀξέος· ἐπιχύνεται ὕστερον ἐπὶ τοῦ ὑπολείμματος ἰωδιούχου τοῦ μεθυλενίου (πυκνότητος 3,4)· τὰ μικροσκοπικὰ τεμάχια ἀδάμαντος καθιζάνουν εἰς τὸν βυθόν, αἱ δὲ λοιπαὶ οὐσίαι ὡς ἐλαφρότεραι παραμένουν ἐν αἰωρήσει.

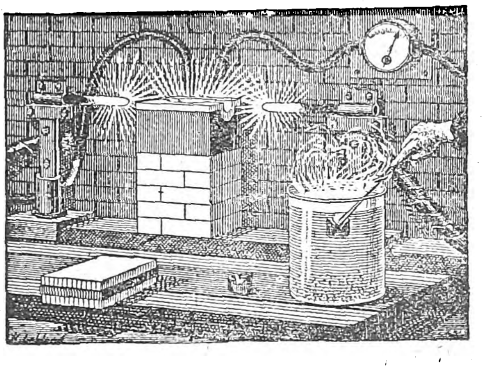

Παρασκευὴ τεχνητῶν ἀδαμάντων.

Τὰ μεγαλύτερα τεμάχια τῶν διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτευχθέντων ἀδαμάντων φθάνουν τὰ 7/10 τοῦ χιλιοστομέτρου, παρουσιάζουν ὅμως πάσας τὰς ἰδιότητας τοῦ φυσικοῦ ἀδάμαντος.

Μάτην ὅμως ὁ Μοσσὰν προσεπάθησε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν παρασκευὴν ἀδαμάντων μεγαλυτέρου ὄγκου. Τὰ πειράματά του, τῶν ὁποίων τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως ἐπιτυχές, ἐπεβεβαίωσαν οἱ Κρούκ, Μαζοράνα, Λοὺντβιγκ, δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἐν τῷ Ἐργαστηρίῳ παραγωγὴν τεχνητῶν ἀδαμάντων καὶ ἐχρησίμευσαν μόνον εἰς τὸ νὰ δόσουν μίαν μεγάλην ὤθησιν εἰς τὴν εὐρυτέραν χρησιμοποίησιν τῆς ἠλεκτρικῆς καμίνου.

Ἀδαμᾶς, **Ἀδάμης**, **Ἀδάμος**, **Ἀδαμάκης**, **Ἀδαμάκος**· διάφοροι νεοελληνικοὶ τύποι τοῦ ὀνόματος τῆς Γραφῆς *Ἀδὰμ* διδόμενοι ὡς ἀτομικὸν ὄνομα.

ἀδαμαστί· ἐπιρρ. ἀκαταπονήτως, ἀδαμάστως, ἀδάμαστα, ἀκατανίκητα.

Ἀδάμαστος. Ἰθακήσιος, πατὴρ τοῦ Ἀχαιμενίδου.

ἀδάμαστος· ὅστις δὲν δαμάζεται, δὲν ἡμερώνεται· ταῦρος *ἀδάμαστος*, χαρακτὴρ *ἀδάμαστος*.

ἀδαμάστωρ· ἐπίθετον τῆς Ἑκάτης ἐν Ὕμνῳ ἐκδοθέντι ὑπὸ E. Miller ἐν Mélanges de Att. gr. σ. 442· ἀντὶ τοῦ *ἀδάμαστος*, ἡ μὴ δαμαζομένη, ἡ ἀνυπότακτος.

Ἄδαμεκ (Adamek) Κάρολος· Τσέχος δημοσιογράφος, γεννηθεὶς τὸ 1840. Συνειργάσθη εἰς πολλὰς τσεχικὰς καὶ μοραβικὰς ἐφημερίδας, ἔγραψε πολλὰ πολιτικῆς φύσεως φυλλάδια καὶ μετέφρασεν εἰς τὴν μητρικήν του γλῶσσαν τὸ Κοινωνικὸν Συμβόλαιον τοῦ Ρουσσώ.

Digitized by Google

Ἀδαμέλλο (Adamello). Ὀρεινὸς ὄγκος τῶν Ἄλπεων τοῦ Τρεντίνου, πρὸς Ν. τῆς στενωποῦ τοῦ Τονάλε (Λομβαρδία καὶ Τυρόλον), μεταξὺ τοῦ Βὰλ Καμόνικα καὶ τοῦ Βὰλ Ρεντάνα. Ὕψος 3.557 μέτρων, εἰς τὸ σημεῖον Πρεσανέλλα. Καλύπτεται ἀπὸ παγῶνας. Εἰς τὴν κυρίαν κορυφὴν τοῦ ὀρεινοῦ αὐτοῦ ὄγκου, πρὸς Δ. τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀντίτζε, πρῶτος ἀνῆλθε τῷ 1864 ὁ Ἰούλιος Πάγιερ. Ἡ κορυφὴ αὕτη εἶνε περιώνυμος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἰταλῶν κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1916. Ἡ κορυφὴ τοῦ παγῶνος κατείχετο ἀπὸ τοὺς Αὐστριακούς, οἱ δὲ Ἰταλοὶ εὑρίσκοντο πολὺ χαμηλά, εἰς τὰς κλιτῦς. Τὴν νύκτα τῆς 11 Ἀπριλίου 300 Ἀλπινισταὶ ἐξεκίνησαν μὲ σκὶ καὶ ἀνῆλθον εἰς τὸν παγῶνα. Εὑρίσκοντο εἰς ὕψος 10.000 ποδῶν, τὸ ψῦχος ἦτο δριμύτατον καὶ ἡ χιονοθύελλα ἐμαίνετο. Οἱ Ἀλπινισταὶ διεσκορπίσθησαν καὶ μόνον μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου κατώρθωσαν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ καταλάβουν μερικὰς ἀπὸ τὰς θέσεις τῶν Αὐστριακῶν. Ἐν τούτοις ὁ διοικητὴς τοῦ ἰταλικοῦ τομέως Τζιορντάνα ἤθελε νὰ εὐρύνῃ τὴν τοπικὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν. Τὴν νύκτα τῆς 29 Ἀπριλίου 2.000 Ἀλπινισταὶ ἀνερριχήθησαν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τὸν παγῶνα καὶ ἐπετέθησαν, διῃρημένοι εἰς τρεῖς φάλαγγας, κατὰ τῶν Αὐστριακῶν, οἱ ὁποῖοι ἐφονεύθησαν ἢ ᾐχμαλωτίσθησαν. Εἰς τὸ κατόρθωμα αὐτὸ οἱ Ἰταλοὶ ὑπεστηρίχθησαν ἀπὸ μίαν πυροβολαρχίαν ὀρεινῶν τηλεβόλων τῶν 6 ἰντσῶν, συρθέντων εἰς τὸν παγῶνα. Κατὰ τὰς μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἑβδομάδας, οἱ Ἰταλοὶ κατέλαβον τὰς ὑποκειμένας κοιλάδας μέχρι τοῦ Βὰλ Τζιουντικάρια.

Ἀδάμης Ἰωάννης. Λόγιος ἰατρὸς ἐξ Ἠπείρου, ἀκμάσας κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ 18ου αἰῶνος. Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν ἐγκυκλίων μαθημάτων του ἐν τῇ πατρίδι του, μετέβη εἰς Γερμανίαν καὶ ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν τῷ διασήμῳ Πανεπιστημίῳ τῆς Χάλλης ἐν Σαξονίᾳ. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1772 «Σύντομος ἑρμηνεία περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ ὠφελείας μερικῶν ἐκλεκτῶν καὶ δοκιμασμένων ἰατρικῶν, ὁποῦ πιστῶς καὶ εὐστόχως συσκευάζονται,... παρὰ τοῦ ἐξοχωτάτου ἐν ἰατροῖς καὶ ἐπιφανεστάτου Κυρίου Δαβὶδ Σαμουὴλ Μαδάϊ, ἀρχιάτρου καὶ αὐλικοῦ συμβουλάτορος... μὲ τὰ ὁποῖα ἰατρικά, κατὰ τὴν πολλὴν πρᾶξιν καὶ δοκιμήν, οὐ μόνον αἱ ἐλαφραῖς, ἀλλὰ καὶ αἱ βαρύτεραις ἀσθένειαις, σὺν Θεῷ εὐτυχῶς θεραπεύονται· μεταφρασθεῖσα ἀπὸ τὸ Λατινικὸν εἰς τὴν ἁπλῆν τῶν σημερινῶν Γραικῶν διάλεκτον παρὰ τοῦ ἐλαχίστου ἐν σπουδαίοις Ἰωάννου Ἀδάμη.»

Ἀδάμι. Χωρίον τῆς Ναυπλίας, ἀποσπασθὲν ἐκ τοῦ δήμου Ἀσκληπιείου καὶ ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 431. Ἀπέχει ἀπὸ Λυγουριοῦ 1.30', οἰκεῖται δὲ ὑπὸ γεωργῶν καὶ ποιμένων.

Ἀδάμι (Λεονάρδος) Ἰταλὸς φιλόλογος γεννηθεὶς ἐν Τοσκάνῃ τὸ 1691. Ἐσπούδασεν ἐν Ῥώμῃ ἔνθα καὶ ἐξέμαθε μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα τὴν ἑλληνικήν, ἑβραϊκήν, ἀραβικήν, καὶ συριακήν. Εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν διωρίσθη βιβλιοθηκάριος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ καρδιναλίου Τεμπεριάλι, ἔγραψε δὲ πλεῖστα συγγράμματα, ἅτινα ὅμως παρέμειναν ἀνέκδοτα, διότι ὁ θάνατος δὲν ἤργησε νὰ τὸν ἁρπάσῃ· ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν μόλις 27 ἐτῶν. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του ἓν μόνον ἐξεδόθη, ἡ ἱστορία τῆς Ἀρκαδίας μέχρι τῆς βασιλείας τοῦ Ἀριστοκράτου. Τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι σοφώτατον, πλεῖστοι δὲ νεώτεροι συγγραφεῖς ἀναφέρονται εἰς αὐτό.

Ἀδάμι (Adami), Ἀντώνιος-Φίλιππος· Ἰταλὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ περὶ τὸ 1720, ἀποθανὼν τῷ 1761. Καταγόμενος ἀπὸ οἰκογένειαν πατρικίων, ἠκολούθησε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον καὶ κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς ἠσχολεῖτο μὲ τὰ γράμματα. Ἔγραψε πάμπολλα ἔργα ἐπὶ διαφορωτάτων θεμάτων. Ἐκ τῶν ἔργων του, εἰς πεζὸν ἢ εἰς ἔμμετρον λόγον, τὰ κυριώτερα εἶναι ἡ μετάφρασις εἰς τοσκανικοὺς στίχους τῶν ψαλμῶν τῆς Ἁγ. Γραφῆς, «Ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ» (1753), «Πανηγυρικαὶ ᾠδαὶ πρὸς τὸν Καίσαρα» (1755), «Ποιήματα» (1755). Εἴς τι δοκίμιόν του προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς ἰταλικῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς γαλλικῆς. Μετέφρασε τὸ «Δοκίμιον ἐπὶ τοῦ Ἀνθρώπου» τοῦ Ἄγγλου ποιητοῦ Πὸπ (1756).

Ἀδάμι (Adami) Φρειδερῖκος Γουλιέλμος· Γερμανὸς φιλόλογος, γεννηθεὶς εἰς Ζοὺλ τῆς Σαξονίας τῷ 1816. Κατέστη γνωστὸς ἰδίως μὲ τὰ θεατρικὰ ἔργα: «Εἷς γερμανὸς ὑφαντής», «Ταραχαὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν», «Ἡ ἰδιοτροπία τῆς ἡμέρας» (1848), κωμῳδίας αἱ ὁποῖαι ἔσχον ζωηροτάτην ἐπιτυχίαν καὶ μὲ διάφορα πατριωτικὰ δράματα. Ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Παῦλος Φρόμπεργκ (Paul Frohberg) ἐδημοσίευσε μίαν σειρὰν ἱστορικῶν σκηνῶν, τιτλοφορουμένων: «Εἰκόνες τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας» καὶ ἓν βιβλίον, καταστὰν δημοφιλές, τὴν ἱστορίαν τῆς βασιλίσσης Λουΐζης τῆς Πρωσσίας. Ἔγραψεν ἐπίσης πολλὰ μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, διακρινόμενα διὰ τὴν διαύγειαν τοῦ ὕφους καὶ τὴν τέχνην, μὲ τὴν ὁποίαν συνεγράφησαν. Ἐξ αὐτῶν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν, κατὰ τὰς σημειώσεις ἑνὸς αὐτόπτου μάρτυρος» (1863). «Κατὰ τὸν καιρὸν τῶν δύο βασιλέων» (1869). «Ὁ Μικρὸς Κόσμος καὶ ὁ Μεγάλος Κόσμος» (1870). «Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου» (1879).

Ἀδαμία (Adamia). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Σαξιφραγωδῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σαξιφραγωδῶν (Saxifragaceae). Εἴδη τινὰ τοῦ γένους τούτου, ὡς Adamia versicolor, καλλιεργοῦνται χάριν τῶν ἐρυθρῶν καὶ κυανῶν ἀνθέων ὡς φυτὰ καλλωπιστικά.

Ἀδαμίδης Ἀντώνιος. Χῖος ἔμπορος ἐν *Γαλαζίῳ* μέλος τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρίας*, ὅστις ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ὀργανωσάντων τὴν διὰ δόλου ἅλωσιν τῆς *Ἰμβραΐλας*. Μετέσχε τῶν ἀγώνων τοῦ *Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου*, μετὰ ταῦτα δὲ κατῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

ἀδαμικὴ γῆ. Εἶδος ἰλύος ἁλατούχου καὶ γλοιώδους εὑρισκομένη εἰς τοὺς διὰ τῆς ἀμπώτιδος ἀποκαλυπτομένους βυθούς. Ἐκλήθη οὕτω διότι κατά τινα παράδοσιν ἐξ αὐτῆς ὁ Θεὸς ἔπλασε τὸν προπάτορα Ἀδάμ.

ἀδαμικὴ φυλή. Ἡ πρώτη ἀνθρωπίνη φυλὴ ἥτις ἐνεφανίσθη εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑποτίθεται ὅτι ἔζησεν ὁ Ἀδάμ. Καλεῖται οὕτω πολλάκις ἡ Καυκασία φυλή, ἡ ὡραιοτέρα ὅλων τῶν ἄλλων, ἥτις εὑρίσκεται ἐγγύτερον τοῦ μέρους ὅπου κατὰ τὰς ὑποδείξεις τοῦ Μωϋσέως εὑρίσκεται ὁ ἐπίγειος παράδεισος.

Ἀδαμίνης· (ὀρυκτὸν) βλ. ὀξυφωσφορώματα.

Ἀδαμῖται ἢ Ἀδαμισταί· αἱρετικοὶ ἀποβλέποντες νὰ ἀνανεώσουν τὴν ἀθωότητα τῶν πρωτοπλάστων. Ἡ αἵρεσις ἀνεφάνη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Βόρειον Ἀφρικὴν κατὰ τὸν 2ον ἢ 3ον αἰῶνα, ὁ ἀρχηγὸς δὲ αὐτῆς, ἄγνωστος ὑπὸ τὸ πραγματικόν του ὄνομα, ἐπωνομάζετο Ἀδὰμ ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του. Οὗτοι ἐπέβαλλον ἀπόλυτον ἁγνότητα, ἀπέρριπτον τὸν γάμον ὡς πηγὴν πάσης ἁμαρτίας, προσήρχοντο εἰς τὴν ἐκκλησίαν των, ἣν ἐκάλουν παράδεισον, γυμνοί, (ὡς ἐκ τούτου δ' ἴσως καὶ ἔλαβον τὸ ὄνομα), δὲν εἶχον δὲ νόμους, πιστεύοντες ὅτι αἱ πράξεις των δὲν ἦσαν οὔτε καλαὶ οὔτε κακαί. [Κλημ. Ἀλεξ. Στρωμ. 3, 2.—Θεοδ. αἱρετ. κακομυθίας Α, 6.—Φιλ. Βαφείδου Ἐκλ. Ἱστορία. τομ. Α', σελ. 95]. Ὁ Ἐπιφάνιος καλεῖ τούτους Ἀδαμιανοὺς (αἱρ. ΝΒ, Migne 41,953). Αἱ θεωρίαι αὗται, ἐκλιποῦσαι μετὰ βραχὺν ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς των χρόνον, ἀνέζησαν κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα, υἱοθετηθεῖσαι ὑπὸ τῆς αἱρέσεως τῶν «ἀδελφῶν καὶ ἀδελφῶν τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος» καὶ διαδοθεῖσαι εἰς Γαλλίαν, Ἀγγλίαν καὶ Ἰταλίαν. Ὡς βάσιν εἶχον τὸν πανθεϊσμόν: Ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἐνυπάρχει ἐν παντί, ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται ν' ἁμαρτήσῃ ἀκολουθῶν τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ὑπείκων εἰς τὰς ὁρμὰς καὶ τὰ ἔνστικτα, ἔργα καὶ αὐτὰ τοῦ Θεοῦ.

Εἶχον ὅλα κοινά, ἔτι δὲ καὶ τὰς γυναῖκας. Τὴν διδασκαλίαν ταύτην διέδωκεν εἰς τὴν Βοημίαν χωρικός τις ὀνόματι Νικόλαος, ἐξ οὗ καὶ οἱ ὀπαδοί του ἐπωνομάσθησαν ἐν ἀρχῇ Νικολαϊσταί. Οὗτοι ἐπίστευον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὔτε Θεὸς οὔτε διάβολος, ὅτι τὰ βιβλία εἶναι περιττὰ καὶ ὁ νόμος ἐγκεχαραγμένος εἰς τὴν καρδίαν ἑκάστου. Εἶχον κοινὰς τὰς γυναῖκας καὶ εἰς τὰς συναθροίσεις των, εἰς τὰς ὁποίας προσήρχοντο γυμνοί, παρεδίδοντο εἰς ἀκατονόμαστα ὄργια. Τὸ κύριον κέντρον τῆς αἱρέσεως εὑρίσκετο εἰς νῆσον τοῦ ποταμοῦ Νεζάρκα, ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Βοημίας καὶ τῆς Μοραβίας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1421 ὁ ἀρχηγὸς τῶν Οὐσιτῶν Ζίσκα (Zizka) τοὺς ἐξωλόθρευσεν, ἀποστείλας πλείστους ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πυράν. Κατὰ τὸ 1849 ὑπῆρχον εἰσέτι ἀδαμῖται εἴς τι διαμέρισμα τῆς Αὐστρίας, ὀλίγοι ὅμως τὸν ἀριθμὸν καὶ ἀσκοῦντες κρύφα τὰ τῆς αἱρέσεώς των.

Ἀδαμίτης (Γεώργιος Τραπεζούντιος). Ἕλλην σοφὸς τοῦ 18ου αἰῶνος, μέγας διδάσκαλος τῶν ἐπιστημονικῶν μαθημάτων τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ αὐθεντικῆς σχολῆς. Ἔγραψε «Διάλογον ἁμαρτωλοῦ πρὸς τὴν Θεοτόκον καὶ τῆς Θεοτόκου πρὸς τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν», ὡς καὶ κανόνα κατὰ τῶν αἱρετικῶν. Ὁ διάλογος καὶ τροπάρια ἐκ τοῦ κανόνος εὑρίσκονται εἰς τοὺς κώδικας τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς.

Ἀδάμκιεβιτς (Adamkiewicz) Ἀλβέρτος, Γερμανὸς ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1850 ἐν τῇ πόλει Zerkov (ἐπαρχία τοῦ Πόζεν). Ἐδημοσίευσε: «Μέσα πρὸς σταμάτημα τοῦ αἵματος εἰς τὰς πληγωμένας ἀρτηρίας» (βραβευθέν), «Ἡ ἔκκρισις τοῦ ἱδρῶτος» κτλ.

ἀδαμνὴς *καὶ ἄδαμνος*=ἀδάμαστος» ὁ Ἡσύχιος· ἄλλα τοιαῦτα ἀρχαῖα διπλότυπα, δηλ. τριτόκλιτα ὀξύτονα καὶ δευτερόκλιτα προπαροξύτονα, βλέπε ἐν τῇ λέξει *ἄβαθος*, σελ. 9, στηλ. 3· πρόσθες εἰς ταῦτα: *ἀελπτὴς καὶ ἄελπτος*.

Ἄδαμοβ (Adamov)· χωρίον τῆς Τσεχοσλοβακίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μπρνό· 1000 κάτοικοι. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Μηχανουργεῖα. Μηχανικὰ πριονιστήρια. Ἐργοστάσια φωσφορούχων λιπασμάτων. Ξενοδοχεῖα.

Ἀδάμοβιτς (Σέργιος). Ρῶσος στρατιωτικὸς καὶ συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Κιέβῳ τῷ 1745, ἐσπούδασεν εἰς τὴν Στρατιωτικὴν σχολὴν τῆς Πετρουπόλεως (Λένινγραδ) καὶ κατετάχθη εἰς τὸ πεζικόν, ἀπέθανε δὲ ἐν Πετρουπόλει τὸν Αὔγουστον τοῦ 1807. Ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τῆς πολιτικῆς τῆς αὐτοκρατείρας Αἰκατερίνης Β', ἥτις ἐπεδίωκε τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν χριστιανικῶν λαῶν, ἐζήτησε νὰ μετάσχῃ τῆς Πελοποννησιακῆς ἐκστρατείας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πρίγκιπος Θεοδώρου Ὀρλώφ, φέρων τὸν βαθμὸν τοῦ ὑπολοχαγοῦ. Μετέσχε τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Σπάρτης καὶ ἠκολούθησε τὸ ἑλληνορωσικὸν σῶμα τὸ προελάσαν κατὰ τῆς πρωτευούσης τῆς Πελοποννήσου Τριπολιτσᾶς. Ἡ προέλασις ἐκείνη, γενομένη ἄνευ γνώσεως τῆς χώρας καὶ ἄνευ ὑπολογισμοῦ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ἀπέβη ὀλεθρία. Ἅμα τῇ πρώτῃ συγκρούσει τὸ εὐάριθμον ἐκεῖνο σῶμα, ἀπόλεμον καὶ ἄοπλον κατὰ τὸ πλεῖστον, εὑρέθη ἀπέναντι πολυαρίθμου ἐχθρικοῦ στρατοῦ καὶ διελύθη· οἱ ἀπομείναντες ὁπλῖται μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ των ἐκυκλώθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐφονεύθησαν ἅπαντες, πλὴν ὀκτώ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ ὑπολοχαγὸς Σέργιος Ἀδάμοβιτς. Οὗτοι διεσώθησαν διὰ μέσου τῶν ἀποτόμων βράχων εἰς Λεοντάριον, κομίζοντες ἀναίσθητον ἐκ τῶν πληγῶν τὸν ἀρχηγόν των. Ὁ Ἀδάμοβιτς ἐξηκολούθησε μετέχων τῆς ἐκστρατείας, μετὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ρωσοτουρκικῆς εἰρήνης ἐπανέκαμψεν εἰς Ρωσίαν, φέρων δύο τραύματα καὶ τὸν βαθμὸν τοῦ ταγματάρχου. Βραδύτερον ἔλαβε μέρος εἰς διαφόρους πολέμους καὶ ἀπέθανε προαχθεὶς κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ὑποστρατήγου. Ἔγραψε μακρὸν καὶ λεπτομερὲς «Ἡμερολόγιον τῆς ρωσικῆς ἐκστρατείας τοῦ Αἰγαίου Πελάγους», διαφωτίσας πλεῖστα σημεῖα τῆς θλιβερᾶς ἐκείνης ἱστορίας, τὰ ὁποῖα ἀπὸ σκοποῦ παρέμενον εἰς τὸ σκότος ἐπὶ ἕνα καὶ ἥμισυν αἰῶνα.

Ὡς γνωστὸν ἡ ἐπιπολαίως παρασκευασθεῖσα ἐκστρατεία ἐκείνη, ἡ ἐξεγείρασα μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐγένετο ἀφορμή, ὄχι μόνον μεγάλων καταστροφῶν καὶ ὁμαδικῶν σφαγῶν εἰς διάφορα διαμερίσματα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ διέσυρε καὶ τὴν ὑπόληψιν τῶν Ἑλλήνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων προσεπάθησαν νὰ ρίψουν ἐν Ρωσίᾳ τὰς εὐθύνας τῆς ἀποτυχίας, παριστάνοντες αὐτοὺς ὡς ἀπολέσαντας τὴν αἴσθησιν τῆς ἐλευθερίας καὶ ὡς δειλούς. Ὁ Σέργιος Ἀδάμοβιτς, αὐτόπτης μάρτυς τῶν συμβάντων, ἔγραψεν εἰς τὸ «Ἡμερολόγιον» αὐτοῦ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀνέφερε τοὺς λόγους τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκείνης, οἵτινες ὀφείλονται εἰς τὸ ἀπαράσκευον αὐτῆς. Οἱ Ρῶσοι, καταπλεύσαντες εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσημβρινῆς Πελοποννήσου, οὔτε ὅπλα, οὔτε πολεμεφόδια ἐκόμισαν, ὅπως ἐξοπλίσουν τὸν ἐπαναστατήσαντα λαόν. Ταῦτα πάντα ἐξέθεσεν ἐν τῷ «Ἡμερολογίῳ» του μετὰ πάσης φιλαληθείας ὁ Ἀδάμοβιτς, ἕνεκα δὲ τούτου ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη παρέμεινε τεθαμμένον τοῦτο εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ρωσικοῦ κράτους. Τὰς ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων συκοφαντίας ἀνήρεσε μὲν τότε ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴς τῆς Γαλλίας κόμης Σουαζὲλ Γκουφριὲ εἰς τὸ περίφημον σύγγραμμά του «Περιήγησις γραφικὴ ἐν Ἑλλάδι», ἀλλ' οὐδεὶς Ρῶσος ἱστορικὸς ἔγραψεν οὐδέποτε τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν ἐκείνων γεγονότων. Ἐδημοσιεύθησαν μόνον αἱ ἐπίσημοι ἐκθέσεις πρὸς δικαιολογίαν τῶν ἀσυνέτων πράξεων τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐκστρατείας καὶ ἀπηγορεύθη ὑπὸ τῆς λογοκρισίας πᾶσα ἄλλη ἱστορικὴ ὕλη εἰκονίζουσα τὰ πράγματα ὑπὸ τὴν ἀληθῆ αὐτῶν ὄψιν. Ὅτε ἐπεκράτησαν ἄλλαι ἰδέαι παρὰ τῇ ρωσικῇ Κυβερνήσει, ἀπεφασίσθη ἡ δημοσίευσις παντὸς ἐγγράφου σχετιζομένου μὲ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Θεοδώρου Ὀρλώφ, οὕτω δὲ μετὰ ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη εἶδον τὸ φῶς τὰ ἀποσπάσματα τοῦ «Ἡμερολογίου» τοῦ Σεργίου Ἀδάμοβιτς εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν ὁ «Πολεμικὸς Συλλέκτης». Διὰ τῶν ἀποσπασμάτων τούτων ἐπανορθοῦται ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια καὶ ἀποδίδεται δικαιοσύνη εἰς ἕνα κατασυκοφαντηθέντα λαόν, ὅστις παραπεισθεὶς ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν τῆς Ρωσίδος Αὐτοκρατείρας, ἐξηγέρθη ἀνέτοιμος κατὰ τῶν δυναστῶν του καὶ ἀφέθη εἶτα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν σφαγέων του.

Ὁ Σέργιος Ἀδάμοβιτς συνέγραψε καὶ ἕτερον βιβλίον περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι καταστάσεως κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος. Ἀλλὰ καὶ τοῦ βιβλίου τούτου ἀπηγόρευσεν ἡ λογοκρισία τὴν ἔκδοσιν, διότι ἀνέλυε τὴν ἐν γένει πολιτικὴν τῆς Ρωσίας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἄγνωστον δὲ εἶναι ἂν διεσώθη ἀντίγραφον τούτου εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ ρωσικοῦ κράτους. Θ. Β.

Ἀδάμοβιτς. Πολωνὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Βίλνᾳ τῷ 1802, ἀποθανὼν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν τῷ 1881. Ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1834 εἰς τὴν Ἰατροχει-

Digitized by Google

ρουργικὴν Ἀκαδημίαν τῆς Βίλνας τὴν συγκριτικὴν ἀνατομίαν, τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς καὶ τὴν κτηνιατρικήν. Ἀφῆκε μέγαν ἀριθμὸν συγγραμμάτων περὶ τοῦ ἵππου, περὶ τῆς ἰατροδικαστικῆς, τῆς ἐπιδημιολογίας, τῆς παθολογίας, τῆς παλαιοντολογίας κλπ., ἓν ἀξιόλογον ἔργον περὶ τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἀνατομίας ἐν Πολωνίᾳ καὶ Λιθουανίᾳ» καὶ μελέτας περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Βίλνας.

Ἀδαμοδάνα, δηλ. Adamodana, πόλιν Μικρασιατικὴν ἀναφέρει κάποιος Βιλλεβράνδος ἐξ Ὀλδεμβούργου (Willebrandus ab Oldemborg) προσκυνητὴς γενόμενος τῶν Ἁγίων Τόπων κατὰ τὸ 1211 καὶ συγγράψας λατινιστὶ τὸ ταξίδιόν του σωζόμενον εἰς τὰ Ἀλλατίου Σύμμικτα μέρος α' σελ. 122-152. Οὗτος μεταβαίνων, λέγει, εἰς Ἱεροσόλυμα ἐπέρασεν εἰς τὴν *Ἀδαμοδάναν*. Ἐκεῖ, λέγει, κατὰ τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων, καὶ μάλιστα τρεῖς ἡμέρας πρὸ αὐτῆς καὶ τρεῖς μετ' αὐτήν, ὁ παρ' αὐτὴν ποταμὸς ἀνέδιδε τόσον πλῆθος ἰχθύων, ὥστε οἱ κάτοικοι καὶ οἱ περίοικοι τοὺς μετεκόμιζον δι' ἁμαξῶν· ὁ Κοραῆς ὁ ἀναγράφων τὰ παράδοξα ταῦτα ὑποθέτει ὅτι *Ἀδαμοδάνα* εἶναι ἡ πόλις τῆς Κιλικίας *Ἄδανα*.

Ἀδαμόλι (Adamoli) Ἰούλιος· Ἰταλὸς μηχανικὸς καὶ περιηγητής, γεννηθεὶς ἐν Λομβαρδίᾳ τὸ 1840. Ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν καὶ τὸ Μαρόκον. Ἐγένετο μέλος τῆς Ἰταλικῆς Γεωγραφικῆς Ἑταιρίας καὶ βουλευτὴς ἐν τῇ ἰταλικῇ βουλῇ. Ἔφερεν ἐκ Σαμαρκάνδης τεμάχια μαρμάρου ἀποσπασθέντα ἐκ τοῦ τάφου τοῦ περιφήμου Μογγόλου κατακτητοῦ Ταμερλάνου, ἐπὶ τῶν ὁποίων εὑρίσκονται ἐπιτύμβιοι ἐπιγραφαὶ εἰς ἀραβικὴν γλῶσσαν. Ὁ Ἀδαμόλι ἔγραψε τὰ ἑξῆς βιβλία: Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ ταξειδιόν μου εἰς τὰς στέππας τῶν Κιρκασίων καὶ τοῦ Τουρκεστὰν (1872), Ἐκδρομὴ εἰς Χοκὰνδ (1873), Στρατιωτικὴ ἀποστολὴ εἰς τὴν Κεντρικὴν Ἀσίαν (1873), Ταξίδιον εἰς τὸ Μαρόκον (1877). Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ἀληθὲς ἀριστούργημα καὶ περιέχει ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ τοῦ βίου τῶν κατοίκων τοῦ Μαρόκου.

Ἀδαμολὶ Πέτρος· Γάλλος ἀρχαιολόγος γεννηθεὶς ἐν Λυὼν τὸ 1707 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1769. Ἦτο μανιώδης συλλέκτης ἀντικειμένων ἀρχαιολογικῆς ἀξίας, ἐξ ὧν ἐσχημάτισε πολύτιμον συλλογήν. Τὴν συλλογὴν ταύτην συγκειμένην ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ χειρογράφων βιβλίων καὶ μεταλλίων ἐκληροδότησεν ἀποθνήσκων εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν καὶ Καλῶν Τεχνῶν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μένῃ ἀνοικτὴ διὰ τὸ κοινόν. Ὁ Ἀδαμολὶ συνέστησε καὶ δύο βραβεῖα διὰ τῆς διαθήκης του, ἅτινα ὥρισε νὰ ἀπονέμωνται εἰς διαγωνισμοὺς πραγματειῶν ἐπὶ θεμάτων εἰλημμένων ἐκ τῆς φυσικῆς ἱστορίας ἢ τῆς ἱστορίας τῆς γεωργίας.

Ἀδαμόπουλος Παντελεήμων· Πελοποννήσιος καὶ ναυτικὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρίας*, μὲ τὴν λεπτομέρειαν ὅτι κατηχήθη ὑπὸ τοῦ Α. Τσούνη ἐν Νικολαουπόλει καὶ ὅτι καταβαλὼν 25 ρούβλια ὑπεσχέθη νὰ διαθέσῃ καὶ 500 γρόσια ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος.

Ἀδάμος Ζαπέκος. Διδάσκαλος τοῦ Γένους ἐκ Μετσόβου, μαθητὴς τῆς ἐν Ἰωαννίνοις σχολῆς τῶν Μπαλάνων ἀκμάσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος. Ἐδίδαξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Φιλιππουπόλει καὶ Μελενίκῳ.

Ἀδαμοῦτσι (Adamucci), Ἰταλὸς ἰατρός, γεννηθεὶς εἰς Νεάπολιν περὶ τὰ 1750, ἀποθανὼν εἰς Παρισίους τὴν 24ην Ἰουλίου 1827. Ἡ τυραννία ἡ ὁποία ἐβάρυνεν ἐπὶ τῆς πατρίδος του, τὸν ἠνάγκασε νὰ καταφύγῃ εἰς Παρισίους, ἔνθα παρέμεινεν ἐφ' ὅρου ζωῆς. Τὸ 1803 ἐδημοσίευσεν ἓν σημαντικὸν σύγγραμμα, ὑπὸ τὸν τίτλον: *Μηχανικὸν σύστημα τῶν νευρικῶν λειτουργιῶν*, εἰς τὸ ὁποῖον, προτιθέμενος νὰ μελετήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἔκαμε τὴν ἑξῆς λεπτοτάτην διάκρισιν: ἔθεσεν ὁλοσχερῶς κατὰ μέρος τὴν ἄϋλον ψυχήν, ἡ ὁποία δὲν ὑποτάσσεται εἰς οὐδεμίαν ἐπίδρασιν τῆς ἐπιστήμης, κατόπιν δὲ ἀπασχολεῖται μὲ τὴν φυσικὴν ἢ αἰσθανομένην, ὡς τὴν λέγει, ψυχήν, ἐξ ἧς ἀπορρέουν ὅλοι οἱ παλμοί. Φθάνει δὲ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ψυχὴ αὕτη δὲν εἶναι τι ἄλλο, εἰμὴ τὸ ἀποτέλεσμα λειτουργιῶν τῶν νεύρων. Διὰ τοῦτο ἡ θεωρία αὐτὴ ὑπεστηρίχθη φανατικῶς παρὰ τῶν ὑλιστῶν φιλοσόφων.

Ἀδαμόχρηστος. Ἀρχιποιμὴν ἐκ Φωκίδος σπουδαίως συντελέσας τῷ 1829 εἰς τὴν ἀναίμακτον παράδοσιν τῶν φρουρίων τοῦ *Ἀντιρρίου* καὶ τῆς *Ναυπάκτου* εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἀναλαβὼν νὰ διαβιβάσῃ εἰς τοὺς καλῶς ὠχυρωμένους Τούρκους τὰς παραπειστικὰς ἐπιστολὰς τοῦ *Ἰωάννου Παπαρρηγοπούλου*, ἐξεπλήρωσε μετὰ πολλῆς εὐφυΐας τὸ δυσχερὲς ἔργον του καὶ μεγάλως διηυκόλυνε τὴν πραγματοποίησιν τοῦ παρατόλμου ἐγχειρήματος. Ὁ Ἀδαμόχρηστος, ὡς καὶ ὁ υἱός του, ἀντημείφθησαν μεταγενέστερον ὑπὸ τοῦ *Ἰωάννου Καποδίστρια*.

Γ. Δ. Κ.

Ἄδαμς — *Ἄκτον* Ἰωάννης (Adams — Acton), Ἄγγλος γλύπτης, γεννηθεὶς εἰς Ἄκτον τῷ 1833, μαθητὴς τοῦ Γκίμπσον (ἐν Ρώμῃ). Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται ἀγάλματα, προτομαί, ἀλληγορικαὶ μορφαὶ καὶ ἐπιτύμβια μνημεῖα. Ὁ Ἄδαμς ἔγλυψε τὸ ἄγαλμα τοῦ Γλάδστωνος ἐν Λίβερπουλ καὶ τοῦ στρατηγοῦ Ναπιὲρ ἐν Λονδίνῳ, τὸ μαυσωλεῖον τῶν Ἰωάννου καὶ Καρόλου Οὐέσλεϋ εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Οὐεστμίνστερ, τὸ μνημεῖον τοῦ ἐπισκόπου Οὐωλδγκρεΐβ εἰς Καρλάϊλ. Ἐκ τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀλληγορικὴν καὶ μυθολογικὴν σημασίαν, ἀξιολογώτερα εἶναι ὁ «Ἄγγελος τῆς Ἀναστάσεως» καὶ ὁ «Ἔρως καὶ Ψυχή».

Ἄδαμς Ἑρβέρτος Βάλτερ· (1850—1901). Ἀμερικανὸς ἱστορικὸς καὶ παιδαγωγός, ἐγεννήθη ἐν Shutesburg Mass, τὴν 16 Ἀπριλίου 1850. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Amherst καὶ ἐτελειοφοίτησε τὸ 1872 ἐλθὼν πρῶτος μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του. Ἀπὸ τοῦ 1873 μέχρι τοῦ 1876 ἐσπούδασε πολιτικὰς ἐπιστήμας, ἱστορίαν καὶ οἰκονομικὰ εἰς Γοττίγγην, Βερολῖνον καὶ Ἀϊδελβέργην. Εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς τελευταίας ταύτης πόλεως ἀνηγορεύθη διδάκτωρ της Φιλοσοφίας τὸ 1876 μετὰ τῶν ἀνωτάτων τιμῶν (summa cum laude). Τὸ 1891 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον Τζὼν Χόπκινς τῆς Βαλτιμόρης. Τὸ 1884 ἦτο εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῆς «Ἀμερικανικῆς Ἱστορικῆς Ἑνώσεως» τῆς ὁποίας ἦτο γραμματεὺς μέχρι τοῦ 1900. Τὸ 1882 ἵδρυσε τὰς Μελέτας Ἱστορικῶν καὶ Πολιτικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου Τζὼν Χόπκινς καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του ἐξέδωκε περὶ τοὺς 40 τόμους. Μετὰ τὸ 1887 ἐξέδωκεν ἐπίσης διὰ τὸ Γραφεῖον τῆς Παιδείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν σειρὰν μονογραφιῶν ἐπιγραφομένων «Συμβολαὶ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀμερικανικῆς Παιδείας.» Ὡς διδάσκαλος ὁ Ἄδαμς προσέφερε πολυτίμους ὑπηρεσίας, πλεῖστοι δὲ διακεκριμένοι Ἀμερικανοὶ ἱστορικοὶ ὀφείλουν τὴν ἐκπαίδευσίν των καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὸ ἔργον των εἰς αὐτόν.

Ὁ Ἄδαμς ἀπέθανεν ἐν Amherst Mass, τὴν 30 Ἰουλίου 1901.

Ἔργα του κυριώτερα: Μέθοδοι Ἱστορικῶν Μελετῶν (1884). Ζωὴ καὶ συγγράμματα τοῦ Jared Sparks (2 τόμοι, 1893).

Ἄδαμς Ἐρρῖκος Κάρτερ· Ἀμερικανὸς οἰκονομολόγος γεννηθεὶς ἐν Davenport Iowa, τὴν 31 Δεκ. 1852. Ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ Κολλέγιον τῆς πατρίδος του καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Τζὼν Χόπκινς. Τὸ 1887 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας καὶ δημοσιονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Michigan. Ἐπίσης διωρίσθη στατιστικὸς εἰς τὴν Διαπολιτειακὴν Ἐπιτροπὴν Ἐμπορίου καὶ διηύθυνε τὸ τμῆμα μεταφορῶν κατὰ τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ 1900. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶνε «Φορολογία εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας 1787—1816» (1884), «Δημόσια Χρέη» (1887)—«Ἡ ἐπιστήμη τῆς Δημοσιονομίας» (1888), «Οἰκονομικὰ καὶ Νομικά» (1897).

Ἄδαμς Θωμᾶς (Adams). «Ὁ εἰς πεζὸν Σαίξπηρ τῶν πουριτανῶν θεολόγων», ὡς ἀπεκλήθη ὑπὸ τοῦ Σώθεϋ. Ἐλάχιστα ἴχνη τοῦ βίου του κατέλιπεν. Ἀπὸ τὰ συγγράμματά του μόνον πληροφορούμεθα ὅτι τῷ 1617 ἐκήρυσσε τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὸ Οὐΐλλιγκτον τοῦ Μπεντφορδσάϊρ, ὅπου διαμένει μέχρι τοῦ 1614 καὶ γράφει τὰ ἔργα του «Συμφιλίωσις Οὐρανοῦ καὶ Γῆς», «Τὸ Συμπόσιον τοῦ Διαβόλου». Κατὰ τὰ ἔτη 1614—15 εὑρίσκεται ὡς ἐφημέριος εἰς Οὐΐγκρεϊβ (Μπουκιγχαμσάϊρ) καὶ γράφει ἐντατικῶς. Κατὰ τὸ 1618 εἶναι ἱεροκήρυξ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου ἐν Λονδίνῳ καὶ πνευματικὸς τοῦ σὲρ Χένρυ Μόνταγκιου, Λόρδου Ἀρχιδικαστοῦ τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ διετέλει εἰς στενὰς σχέσεις μετὰ τῶν περιφημοτέρων ἀνδρῶν τῆς χώρας. Ἀπέθανε πάντως πρὸ τοῦ 1660. Εἶναι ὁ μεγαλείτερος ἱεροκήρυξ τῆς Ἀγγλίας, ὑπερέχων καὶ αὐτῶν τῶν Ἱερεμίου Τέϋλορ καὶ Θωμᾶ Φοῦλλερ. Τὰ πολυάριθμα ἔργα του μαρτυροῦν μεγάλην μάθησιν, εἶναι δὲ μοναδικὰ εἰς ἀφθονίαν ἱστοριῶν, ἀνεκδότων, ἀφορισμῶν καὶ λογοπαιγνίων.

Ἄδαμς Σαμουήλ· Ἀμερικανὸς πολιτικός, εἷς τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀνεξαρτησίας, γεννηθεὶς εἰς Βοστώνην τῷ 1722 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1803. Κατ' ἀρχὰς ἐσπούδασε νομικά, ἐνωρὶς ὅμως ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν σταδιοδρομίαν, ὅπου καὶ διέπρεψε. Μόλις ἤρχισαν νὰ γίνωνται καταφανῆ τὰ σημεῖα τῆς κρίσεως, ἥτις προηγήθη τῶν προσπαθειῶν δι' ἀποτίναξιν τοῦ ἀγγλικοῦ ζυγοῦ, ἐρρίφθη εἰς τὸν ἀγῶνα μετὰ τῶν φίλων του Φραγκλίνου καὶ Τζέφφερσον, διακριθεὶς διὰ τὴν σθεναρότητα, μεθ' ἧς ὑπεστήριζε τὰ δίκαια τοῦ τόπου του. Ἐπὶ τῇ βάσει ἰδικῶν του ὑποδείξεων ὠργανώθησαν αἱ «Λαϊκαὶ Ἑταιρίαι». Ἀργότερον ἐκλεγεὶς βουλευτὴς τῆς Μασαχουσέτης, ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν ἀναστήλωσιν τοῦ Κράτους ἐπὶ νέων στερεῶν βάθρων. Ἐφημίζετο διὰ τὴν λιτότητα καὶ τὴν οἰκονομίαν του, δι' ὃ καὶ Κάτων ἐπωνομάσθη παρὰ τῶν συμπολιτῶν του. Ὁ Σαμουὴλ Ἄδαμς ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων Ἀμερικανῶν πολιτικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐτόλμησαν νὰ ἀτενίσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας των ὡς κάτι δυνατὸν καὶ ἀπαραίτητον συνάμα, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα οἱ πλεῖστοι τῶν συναδέλφων του —καὶ οἱ πλέον ἐνθουσιώδεις ἀκόμη—ἐθεώρουν ὡς ἅπαντον ἐλευθερίας τὴν ἀπόκτησιν μερικῶν πλεονεκτημάτων ἐκ μέρους τῆς ἀγγλικῆς Διοικήσεως.

Ἄδαμς Τζὼν (John Adams, 1735-1826). Ὁ δεύτερος πρόεδρος τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν. Ἐγεννήθη τὴν 30ὴν Ὀκτωβ. 1735 ἐν Baintree Mass. καὶ ἐσπούδασε τὰ νομικὰ εἰς τὸ Κολλέγιον Χάρβαρδ ὁπόθεν ἔλαβε τὸ δίπλωμα δικηγόρου. Θερμὸς ὑπερασπιστὴς τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀποικιῶν, διεμαρτυρήθη τῷ 1765 ἐναντίον τῶν καταπιεστικῶν μέτρων, ἅτινα ἐλάμβανεν ἡ βρετανικὴ Κυβέρνησις κατὰ τῶν ἀποίκων. Ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Μασαχουσέτης ἔλαβε μέρος εἰς τὸ συνέδριον τῆς Φιλαδελφείας τῷ 1776 καὶ ἐπρότεινεν ὅπως ἀπὸ τοῦδε αἱ ἀποικίαι κυβερνήσωσιν ἑαυτάς. Ἐβοήθησεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Ἀνακηρύξεως τῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ ἦτο πρόεδρος τοῦ πολεμικοῦ συμβουλίου εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Οὐάσιγκτων.

Τζὼν Ἄδαμς

Ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Κογκρέσσου ὁ Ἄδαμς ἐπανειλημμένως ἐπεσκέφθη τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ὁλλανδίαν καὶ ἦτο μέλος τῆς ὁμάδος, ἥτις συνῆψε τὴν συνθήκην μεταξὺ τῆς Μ. Βρετανίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν. Δύο ἔτη ἀργότερον διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Μεγάλην Βρετανίαν καὶ τῷ 1796 ἐγένετο ὑποψήφιος διὰ τὴν προεδρείαν. Εἶχεν ὡς ἀντίπαλον εἰς τὰς ἐκλογὰς τὸν Θωμᾶν Τζέφφερσον. Ὁ Ἄδαμς ἐξελέγη πρόεδρος. Τῷ 1800 οἱ δύο οὗτοι ἦσαν πάλιν ὑποψήφιοι διὰ τὴν προεδρείαν. Τὴν φορὰν ταύτην ἐνίκησεν ὁ Τζέφφερσον. Ὁ Ἄδαμς ἀπεσύρθη εἰς τὴν πατρίδα του ὅπου ἀπέθανε τὴν 4ην Ἰουλίου 1826. Κατὰ τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ διαμονήν του ὁ Ἄδαμς ἐδημοσίευσε τὴν «Ὑπεράσπισιν» τοῦ Συντάγματος τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν (1787).

Ἄδαμς Τζὼν Κουΐνσυ (John Quincy Adams). Ἀμερικανὸς πολιτικός, υἱὸς τοῦ Τζὼν Ἄδαμς. Ἐγεννήθη εἰς Μασαχουσέτην τὴν 11 Ἰουλίου 1767 καὶ ἀπέθανεν εἰς Οὐασιγκτῶνα τὴν 23 Φεβρουαρίου 1848. Τὸ 1800 διωρίσθη πληρεξούσιος ὑπουργὸς εἰς Βερολῖνον· ἓν ἔτος, ὅμως, ἀργότερον, ὁ Τζέφφερσον, γενόμενος Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, τὸν ἔπαυσεν. Ὁ Ἄδαμς ἐπανῆλθεν εἰς Ἀμερικὴν καὶ ὠνομάσθη καθηγητὴς εἰς τὸ Κολλέγγιον τοῦ Χάρβαρδ. Κατόπιν ἡ Μασαχουσέτη τὸν ὑπέδειξεν ἵνα ἐκλεγῇ μέλος τῆς Γερουσίας. Ὀλίγον ἀργότερον, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Τζέϊμς Μάδισον, ὁ Ἄδαμς διωρίσθη πρεσβευτὴς εἰς Ρωσίαν, εἶτα εἰς Βιένννην καὶ τέλος εἰς Λονδῖνον (1815). Τὸ 1817, ἀνακαλεῖται εἰς Οὐασιγκτῶνα καὶ τῷ ἀνατίθενται καθήκοντα γραμματέως τοῦ Κράτους ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑποθέσεων. Τὴν 4 Μαρτίου 1825 ἐκλέγεται Πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ἕκτος κατὰ χρονολογικὴν σειράν, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Τζέϊμς Μόνροε. Ἐπὶ προεδρείας του ἐψηφίσθη ὁ νόμος περὶ «τιμολογίων» (1828), ὅστις ὅμως ἔφερε πλείστας πολιτικὰς περιπλοκάς, καταπολεμηθεὶς ἀνηλεῶς. Ὁ Ἄδαμς κατηγορήθη τότε ὡς ἐπιδείξας πολιτικὴν συγκαταβατικὴν ἔναντι τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας. Κατὰ τὰς προεδρικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1829 δὲν ἐξελέγη καὶ πάλιν Πρόεδρος, τὸν ἀντικατέστησε δὲ ὁ Τζάκσων. Ὁ Ἄδαμς ἀπεσύρθη τότε εἰς ἓν κτῆμα τὸ ὁποῖον εἶχε πλησίον τῆς Βοστώνης. Ὅταν τῷ 1830 ἐξελέγη πάλιν μέλος τοῦ Κογκρέσσου, διεκρίθη διὰ τὸν βίαιον κατὰ τῆς δουλείας ἀγῶνά του.

Τζὼν Κουΐνση Ἄδαμς

Ἄδαμς (Κάρολος - Φράνσις Adams). Ἀμερικανὸς διπλωμάτης, υἱὸς τοῦ Τζὼν Κουΐνσυ Ἄδαμς,

Digitized by Google

γεννηθεὶς ἐν Βοστώνῃ τῷ 1807, ἀποθανὼν τῷ 1886. Μέλος τῆς Βουλῆς τῆς Μασαχουσέτης τῷ 1841, γερουσιαστὴς τῆς ἰδίας Πολιτείας τῷ 1848, διεκρίθη ὡς εἷς ἐκ τῶν κεκηρυγμένων ἀντιπάλων τῆς δουλείας καὶ τῷ 1861 διωρίσθη ἀπὸ τὸν Λίνκολν πρεσβευτὴς εἰς τὸ Λονδῖνον. Εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, ἐξαιρετικῶς δυσχερῆ καὶ λεπτὴν κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ Χωρισμοῦ, ὁ Ἄδαμς ἐπέδειξε πολλὴν σταθερότητα καὶ ἱκανότητα. Ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας τῷ 1868. Ἀπετέλεσε μέλος τῷ 1871 τοῦ διαιτητικοῦ δικαστηρίου τῆς Γενεύης εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς «Ἀλαμπάμα» καὶ εἶτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀμερικήν, ὅπου ἔζησε μέχρι τοῦ 1876 μακρὰν τοῦ δημοσίου βίου. Εἰς τὸν Ἄδαμς ὀφείλεται ἡ ἔκδοσις τῶν «Ἐπιστολῶν τοῦ Τζὼν Ἄδαμς πρὸς τὴν σύζυγόν του» (1842) καὶ τῶν «Ἔργων τοῦ Τζὼν Ἄδαμς» (1851-53), συνοδευομένων ὑπὸ ἀξιολόγου βιογραφίας τοῦ πάππου του καὶ τῶν «Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Τζὼν Κουΐνσυ Ἄδαμς» (1874). Ὁ υἱός του Κάρολος-Φράνσις Ἄδαμς, γεννηθεὶς τῷ 1835, κατέστη γνωστὸς κυρίως ὡς οἰκονομολόγος. Ἔγραψε, σχετικῶς μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀμερικανικῶν σιδηροδρόμων, μίαν ἀξιόλογον μελέτην, ὑπὸ τὸν τίτλον «Σιδηρόδρομοι· ἀρχὴ καὶ προβλήματα» (1878).

Ἄδαμς Ἰωάννης (Couch Adams)· Ἄγγλος ἀστρονόμος, γεννηθεὶς εἰς Λήνηστ (κομητείαν Κορνουάλλης) τῷ 1819, ἀποθανὼν τὴν 21 Ἰανουαρίου 1892. Ἀνεζήτησε τὰ αἴτια τῶν ἀνωμαλιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον παρατηρηθῆ καὶ θεωρητικῶς μελετηθῆ ἀπὸ τὸν Γάλλον ἀστρονόμον Μπονβάρ, εἰς τὴν περιστροφικὴν κίνησιν τοῦ πλανήτου Οὐρανοῦ καὶ ἐδημοσίευσε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ὑπολογισμῶν του τῷ 1846 εἰς ὑπόμνημα τιτλοφορούμενον: «Ἐπεξήγησις τῶν παρατηρουμένων εἰς τὰς κινήσεις τοῦ Οὐρανοῦ ἀνωμαλιῶν». Ἀπεδείκνυεν εἰς τὸ ὑπόμνημα τοῦτο τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς πλανήτου (τοῦ Ποσειδῶνος), παραμένοντος ἀοράτου. Ἤδη ὅμως ὁ Γάλλος ἀστρονόμος Λεβερριὲ εἶχεν ἀναγγείλει εἰς τὸ Ἰνστιστοῦτον τῆς Γαλλίας (τὴν 31 Αὐγούστου 1846) ὅτι εἶχε περατώσει τοὺς σχετικοὺς πρὸς τὰς διαταραχὰς τοῦ Οὐρανοῦ ὑπολογισμοὺς καὶ ὅτι ἡ θεωρία του καθίστα ἀναμφίβολον τὴν ὕπαρξιν ἑνὸς νέου πλανήτου (τοῦ Ποσειδῶνος). Οἱ δύο σοφοί, ὁ Ἄδαμς καὶ ὁ Λεβερριέ, εἶχον διαπιστώσει ἕκαστος ἰδιαιτέρως, διὰ τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ὑπολογισμῶν των, τὸ αὐτὸ γεγονός.

Ἡ κοινὴ γνώμη τῶν ἑκατέρωθεν τῆς Μάγχης χωρῶν δὲν ἤθελε νὰ πιστεύσῃ τὴν τυχαίαν σύμπτωσιν τοῦ ἀποτελέσματος τῶν ἐργασιῶν τῶν δύο σοφῶν καὶ διημφεσβήτουν, ὑπὲρ τοῦ ὁμοεθνοῦς ἑκάστη, τὸ γέρας τῆς ἀνακαλύψεως. Τὸ ἀγγλικὸν Punch ἐδημοσίευσε σατυρικὸν σχέδιασμα δι' οὗ παρουσιάζετο ἐπὶ μὲν τῆς ἀγγλικῆς ἀκτῆς ὁ Ἄδαμς ἐξερευνῶν τὸν Οὐρανὸν διὰ τηλεσκοπίου καὶ καταγράφων ἐπὶ πινακίδος τὰς παρατηρήσεις του, ἐπὶ δὲ τῆς ἀντιπέραν γαλλικῆς ὁ Λεβερριὲ κατοπτεύων τηλεσκοπικῶς τὴν πινακίδα τοῦ Ἄδαμς.

Ἡ Ἀστρονομικὴ Ἑταιρία τοῦ Λονδίνου κατένειμε τὸ ἐτήσιον βραβεῖον της καὶ εἰς τοὺς δύο. Τῷ 1848 ἡ Βασιλικὴ Ἑταιρία τοῦ Λονδίνου ἀπένειμε τὸ μετάλλιον Κόπλεϋ εἰς τὸν Ἄδαμς, ὁ ὁποῖος τῷ 1851 ἐγένετο πρόεδρος τῆς Ἀστρονομικῆς Ἑταιρίας καὶ τῷ 1860 καθηγητὴς τῆς ἀστρονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καίμπριτζ.

Ὁ πλανήτης Ποσειδῶν ἀνεκαλύφθη τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1846 ἀπὸ τὸν Γερμανὸν ἀστρονόμον Γκάλλε, εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποδείξει ὁ Λεβερριέ, παρετηρήθη δὲ μετὰ ἓξ ἡμέρας καὶ ἀπὸ τὸ τηλεσκόπιον τοῦ Καίμπριτζ. Ὁ Ἄδαμς διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Ἀστεροσκοπείου τοῦ Καίμπριτζ ἀπὸ τοῦ 1860 μέχρι τοῦ θανάτου του. Ἔγραψε σοφὰ «Ἀπομνημονεύματα» καὶ ἓν ἀξιόλογον ἔργον «περὶ τῶν κινήσεων τῆς Σελήνης.»

Ἄδαμς Ἰωσήφ. Ἄγγλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1756, ἀποθανὼν τῷ 1817. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Τζὼν Χοῦντερ τοῦ ὁποίου τὰς θεωρίας ὑπεστήριξεν εἰς τὸ βιβλίον του: «Μελέται ἐπὶ τῶν θανατηφόρων δηλητηρίων, φαγεδαίνης καὶ καρκίνου (Λονδ. 1807). Ὅτε ἔλαβε τὸ δίπλωμα τοῦ ἰατροῦ, ἐστάλη εἰς Μαδέραν διὰ νὰ μελετήσῃ τὰς εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἀναπτυσσομένας νόσους, ὁπόθεν ἐπιστρέψας τὸ 1805 διωρίσθη ἰατρὸς τοῦ νοσοκομείου εὐλογιώντων. Ἔγραψε διάφορα ἰατρικὰ συγγράμματα, μεταξὺ ἄλλων καὶ περὶ δαμαλίδος (1805), ἐπιδημιῶν (1814) καὶ κληρονομικότητος.

Ἄδαμς Κάρολος (Kendall Adams)· Ἀμερικανὸς ἱστορικός, γεννηθεὶς τῷ 1835 εἰς Δέρβυ (Βέρμουτ), ἀποθανὼν τῷ 1902. Καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μίσιγκαν, πρύτανις τῶν Πανεπιστημίων τῆς Ἰθάκης καὶ τοῦ Μάδισον, ἔγραψε πολυάριθμα ἱστορικὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἡ Δημοκρατία καὶ ἡ Μοναρχία ἐν Γαλλίᾳ» (1874), ἔργον ἀξιόλογον διὰ τὴν ἀμεροληψίαν του. «Ἐπίδρασις τῆς ἀνωτέρας ἐκπαιδεύσεως ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς εὐημερίας» (1877), ἔργον εἰς τὸ ὁποῖον ἀποκαλύπτεται βαθὺς στοχαστὴς καὶ ἠθικολόγος. «Ἐγχειρίδιον ἱστορικῆς φιλολογίας» (1882) καὶ «Χριστόφορος Κολόμβος» (1892).

Ἄδαμς Μώδη (Kiskaddem Adams), Ἀμερικανὶς ἠθοποιός, γεννηθεῖσα εἰς τὴν Σώλτ Λέϊκ Σίτυ τὴν 11 Ν/βρίου 1872. Οἱ γονεῖς της ἦσαν ἀμφότεροι ἠθοποιοὶ καὶ ἡ Μώδη ἐνεφανίσθη ἀπὸ σκηνῆς πολὺ μικρά, παίζουσα παιδικοὺς ρόλους. Ἐδιδάχθη ἀπὸ τοὺς Ε. Α. Σόθερν, Κ. Φρόμαν καὶ Ἰωάννην Δριοῦ καὶ ἀφοῦ ἀπέκτησεν ἀρκετὴν πεῖραν ἐνεφανίσθη μὲ θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν «Χορὸν Μετημφιεσμένων», τῷ 1892. Ἦτο μόλις 20 ἐτῶν. Ἐπηκολούθησαν αἱ ἐπιτυχίαι εἰς τὸν «Μικρὸν Ὑπουργὸν» (1898), τὴν «Ἰουλιέτταν» (1899), τὸν «Ἀετιδέα» (1900), τὸ «Ὅπως ἀγαπᾶτε» (1910), τὸν «Σαντεκλὲρ» (1911), τὸ «Ὁ θρῦλος τῆς Λεονώρας» (1914). Ἡ δὶς Μώδη Ἄδαμς θεωρεῖται ὡς μία ἐκ τῶν καλυτέρων Ἀμερικανίδων ἠθοποιῶν διὰ τὰ κλασσικὰ ἔργα.

Ἄδαμς Οὐΐλλιαμ (Adams). Ἀμερικανὸς συγγραφεύς, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ὄλιβερ Ὄπτιχ (Oliver Optic), ἐγεννήθη εἰς Μέδσνεϊ τῆς Μασαχουσέτης τῷ 1822. Κατ' ἀρχὰς διδάσκαλος εἰς Βοστώνην, ἀφιερώθη κατόπιν εἰς τὴν συγγραφὴν ἔργων διὰ τὴν νεολαίαν, τὰ ὁποῖα ἔσχον θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν: «Μέσα στὸ Σπίτι καὶ στὸ Ὕπαιθρον» (σειρὰν τόμων, διὰ παιδιὰ ὀκτὼ ἐτῶν), «Ὁ Στρατὸς καὶ ὁ Στόλος», «Ἡ νέα Ἀμερική», «Ἡ ἀστερόεσσα» κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1867 διηύθυνε τὸ λίαν ἐκτιμώμενον καὶ ἔχον μεγάλην κυκλοφορίαν φύλλον «Τὰ ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια μας».

Ἄδαμς Οὐΐλλιαμ (Adams). Ἄγγλος ναυτικὸς καὶ ὁ πρῶτος Βρετανός, ὁ ὁποῖος ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ἰαπωνίαν. Γεννηθεὶς τῷ 1575 εἰς Γκίλλιγκαμ (ἐν Κέντ) καὶ ταξιδεύων ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας, ἐπεβιβάσθη ἑνὸς ὀλλανδικοῦ πλοίου, ἀποπλέοντος διὰ τὰς ἀκτὰς τῶν Ἰνδιῶν (1598). Τὸ πλοῖον παρεξέκλινε τῆς ὁδοῦ του καὶ ὕστερον ἀπὸ συνταρακτικὰς περιπετείας εὑρέθη εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Χιλῆς. Διέπλευσε τότε τὸν Εἰρηνικὸν καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰαπωνίας τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1600. Ὁ Ἄδαμς ἀπεβιβάσθη εἰς Ὀσάκα, ὅπου ἐπεσκέφθη τὸν διοικητὴν τῆς περιφερείας. Οὗτος ἐκράτησε τὸν Ἄγγλον ναυτικὸν εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν μίαν ἐπαρχίαν καὶ ἐτήσιον εἰσόδημα. Ὁ Ἄδαμς ἐνυμφεύθη καὶ εἰργάσθη διὰ τὴν ἵδρυσιν ἀγγλικῆς ἀποικίας εἰς τὴν νῆσον Χιράδο. Ἀπέθανε τὴν 16ην Μαΐου 1620. Τὸν Μάϊον τοῦ 1918 ἐγένοντο ἐν Γιοκοσούκᾳ τῆς Ἰαπωνίας τὰ ἀποκαλυπτήρια μνημείου, ἀνεγερθέντος πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Ὁ Δάλτον ἔγραψε τῷ 1861 τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἄγγλου ναυτικοῦ: «Οὐΐλ Ἄδαμς, ὁ πρῶτος Ἄγγλος ἐν Ἰαπωνίᾳ.»

Ἄδαμς Οὐΐλλιαμ Ἐρρῖκος (Davenport Adams), Ἄγγλος συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ 1828, ἀποθανὼν τῷ 1891. Ἔγραψε μέγαν ἀριθμὸν ἔργων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Περίφημοι Καλλοναὶ καὶ Ἱστορικαὶ Γυναῖκες», «Ἀνέκδοτα Ἀπομνημονεύματα Ἄγγλων πριγκίπων», «Μαγεία καὶ μάγοι», «Ἡ Βενετία εἰς τὸ παρελθὸν καὶ εἰς τὸ παρόν», «Αἱ θαμμέναι πόλεις τῆς Καμπανίας», «Αἱ ἀξιομνημόνευτοι μάχαι», «Δραματικαὶ σκηναὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἱστορίας», «Ἀναμνήσεις εὐγενικῶν βίων» κλπ. Προικισμένος μὲ ἀστείρευτον γονιμότητα, ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐφρόντισε νὰ ἐκλαϊκεύσῃ τὴν ἐπιστήμην, μεταφράζων εἰς τὴν ἀγγλικὴν τὰ ἔργα τοῦ Λουδ. Φεγκιὲ καὶ τοῦ Ἀρθ. Μανζέν. Ἐπίσης ἐφιλοτέχνησε καὶ κομψὰς μεταφράσεις καὶ ἄλλων γαλλικῶν ἔργων, ὡς τοῦ Μισελὲ («Τὸ Πτηνόν», «Ἡ Θάλασσα») κλπ.

Ἄδαμς Οὐΐλλιαμ (Sir William Adams)· Ἄγγλος ὀφθαλμίατρος, γεννηθεὶς εἰς Κορνουάλλην τῷ 1760 καὶ ἀποθανὼν εἰς Λονδῖνον τῷ 1829. Ἐσπούδασεν ὀφθαλμιατρικὴν ἐν Λονδίνῳ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ διασήμου ὀφθαλμιάτρου Σάουντερς, καὶ κατόπιν τῷ 1809, μετέβη πρῶτον εἰς Ἔξετερ καὶ ὕστερον εἰς Βάθ, ἱδρύσας ἐκεῖ ὀφθαλμολογικὴν κλινικήν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ αἰγυπτιακὴ ὀφθαλμία ἐμάστιζε τὸν ἀγγλικὸν στρατόν. Ὁ Ἄδαμς συνέγραψε τότε μίαν μελέτην περὶ θεραπείας τῆς ἀσθενείας ταύτης. Ἀλλὰ τὸ σύγγραμμα αὐτὸ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ περιέλθῃ εἰς ἐπιστημονικὴν συζήτησιν μετὰ τοῦ πρώην καθηγητοῦ του Σάουντερς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Ἄδαμς θὰ ἐξῆλθε νικητής, καθὼς φαίνεται, διότι ἀργότερον ἠξιώθη μεγάλων τιμῶν παρὰ τοῦ ἐξασκοῦντος τὴν ἀντιβασιλείαν πρίγκιπος, γενόμενος ὀφθαλμολόγος αὐτοῦ καὶ ἀξιωθεὶς τιμητικῶν τίτλων εὐγενείας. Ἡ Κυβέρνησις μάλιστα, καλέσασα αὐτόν, ἐπίτηδες δι' αὐτόν, νέαν θέσιν: τὴν τοῦ ὀφθαλμιάτρου τῶν στρατιωτῶν, ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ἡ προτίμησις ὅμως αὐτὴ προεκάλεσε τὴν μῆνιν καὶ ζηλοφθονίαν τῶν ἄλλων στρατιωτικῶν ἰατρῶν, οἵτινες καὶ ἀπήτησαν τὴν ἐκ τοῦ στρατεύματος ἀποχώρησίν του. Κατωρθώθη τοῦτο, ἀφοῦ ὅμως ὁ Ἄδαμς ἔλαβε γενναίαν χρηματικὴν ἀποζημίωσιν. Ἐγκατασταθεὶς εἰς Ἀλβερμάλ, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ἄδαμς Ρόουσον, παρέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ θανάτου του. Συνέγραψε πλεῖστα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων «Περὶ Αἰγυπτιακῆς Ὀφθαλμίας», περὶ «Ἐγχειρήσεως τοῦ Καταρράκτου», κ. ἄ.

Ἄδαμς Ροβέρτος (Adams)· Ἐπιφανὴς Ἰρλανδὸς χειρουργὸς γεννηθεὶς τὸ 1791. Τῇ συνεργασίᾳ δύο ἄλλων συναδέλφων του ἵδρυσε τὴν ἰατρικὴν σχολὴν τοῦ Πῆτερ Στρήτ. Ἐπίσης συνέγραψεν «Ἐγχειρίδιον χρονίας ἀρθρίτιδος» καὶ ἐχρημάτισε τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Δουβλίνου.

Ἄδαμς Φράνκ (Dawson Adams), Καναδὸς γεωλόγος, γεννηθεὶς ἐν Μοντρεάλῃ τὴν 17 Σεπτεμβρίου 1859. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἀνωτέραν Σχολὴν καὶ τὸ Πανεπιστήμιον Μὰκ Γκίλλ καὶ κατόπιν εἰς Γέϊλ καὶ Ἁϊδελβέργην. Εἰδικεύθη εἰς τὴν γεωλογίαν καὶ ἐγένετο μέλος τῆς Γεωλογικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Καναδᾶ, τῷ 1880, καὶ ὁμιλητὴς περὶ γεωλογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μὰκ Γκὶλλ τῷ 1889. Τῷ 1894 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς γεωλογίας εἰς τὸ Λόγκαν καὶ κοσμήτωρ τῆς σχολῆς τῶν ἐφηρμοσμένων ἐπιστημῶν. Ἔχει γράψει πλεῖστα ἀξιόλογα ἔργα περὶ γεωλογίας.

Ἄδαμς Φράνσις (Adams)· Ἄγγλος ἰατρὸς γεννηθεὶς τὸ 1794. Ἠσχολήθη ἰδίως μὲ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ἰατρικὴν φιλολογίαν, ἔγραψε «Περὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος κατὰ τὸν Γαληνὸν καὶ ἄλλους ἀρχαίους συγγραφεῖς» καὶ μετέφρασε τὸν Ἱπποκράτην εἰς τὴν ἀγγλικήν.

Ἄδαμς Φράνσις (Adams), Ἄγγλος ἐπαναστατικὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Μάλτᾳ τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1862, ἀποθανὼν τὴν 4 Σεπτεμβρίου 1893 ἐν Μαργκέϊτ. Ἦτο υἱὸς τοῦ καθηγητοῦ Λέϊθ Ἄδαμς, Σκώτου ἐπιστήμονος καὶ στρατιωτικοῦ χειρουργοῦ. Ἐσπατάλησε τὸν σύντομον, δυστυχῆ βίον του εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ τὸν Καναδᾶν, καταδιωκόμενος ἀπὸ σωματικὰς ἀσθενείας καὶ πενίαν. Ἀνῆκεν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ «Κυριακάτικου Δελτίου», ὅπου ἐδημοσίευσε τοὺς περισσοτέρους στίχους του.

Ἄδαμς (Adams), ὄνομα 8 κομητειῶν εἰς τὰς Ἡν. Πολιτείας. *I.* Πρὸς Ν. τῆς Πολιτείας Πενσυλβανίας, 1.526 τετρ. χλμ., ἐπὶ τῶν συνόρων τοῦ Μαίρυλανδ. Εἰς τὸ νότιον τμῆμα ὑψοῦνται τὰ Ὄρη τοῦ Νότου, ὅπου εὑρίσκονται τὰ μεταλλεῖα χαλκοῦ καὶ τὰ λατομεῖα μαρμάρου τοῦ Πότομακ. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Γκέττυσμπουργκ, περίφημος διὰ τὴν μεγάλην μάχην τῆς 1-3 Ἰουλίου 1863.

II. Πρὸς Ν. Δ. τῆς Πολιτείας Μισσισιπῆ, κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ, ἔναντι τῆς Λουϊζιάνας, 1.267 τετρ. χλμ. Παραγωγὴ βάμβακος. Ἐκ τῶν κατοίκων πολλοὶ εἶναι νέγροι. Πρωτεύουσα: Νατσέζ.

III. Πρὸς Β. Α. τοῦ Ὀχάϊο, κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν Πολιτείαν Κέντονην, 1.440 τετρ. χλμ. Τὸ ἔδαφος εἶναι εὔφορον. Κῆποι, δημητριακά, ποίμνια προβάτων καὶ ἀγέλαι χοίρων. Λατομεῖα, μεταλλεῖα σιδήρου. Πρωτεύουσα: Οὐέστ-Γιούνιον.

IV. Πρὸς Α. τῆς Πολιτείας Ἰνδιάνας, ἐπὶ τῶν συνόρων τοῦ Ὀχάϊο, 933 τετρ. χλμ. Δύο ποταμοί: Οὐάμπας καὶ Σαὶντ-Μαίρη. Δάση. Τὸ ἔδαφος εἶναι εὔφορον. Ἄφθονα ποίμνια, τὸ γάλα τῶν ὁποίων γίνεται τυρὸς καὶ βούτυρον. Πρωτεύουσα: Ντεκάτουρ.

V. Πρὸς Δ. τῆς Πολιτείας Ἰλλινόϊς, κατὰ μῆκος τοῦ Μισσισιπῆ, ἔναντι τῆς Πολιτείας Μισσουρί, 2.188 τετρ. χλμ. Εἶναι μία ἀπὸ τὰς ὡραιοτέρας κομητείας τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, μὲ ἄφθονα ὕδατα, πλήρη συγκοινωνίαν, δάση, ἔδαφος εὔφορον καὶ καλῶς καλλιεργημένον, ποίμνια προβάτων, ἀνθοῦσαν βιομηχανίαν καὶ μέγαν φυσικὸν πλοῦτον. Πρωτ.: Κουΐνσυ.

VI. Πρὸς Β. Δ. τῆς Ἀϊόβας, 1.244 τετρ. χλμ. Εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Νοντοουέϊ, ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ Εἰρηνικοῦ. Κομητεία μὲ εὐρύτατον μέλλον. Πρωτεύουσα: Λόμιγκ.

VII. Εἰς τὸ κέντρον τῆς Οὐΐσκονσιν, κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ, 1872 τετρ. χλμ. Μὲ ἄφθονα ὕδατα, ἐκαλύπτετο ἀπὸ δάση, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχεδὸν ἀποψιλωθῆ. Πρωτεύουσα: Φρένδσηπ.

VIII. Εἰς τὴν Νεβράσκαν, 1.440 τετρ. χλμ, πρὸς Ν. τοῦ ποταμοῦ Πλάττ. Πρωτεύουσα Χάστουγξ.

Ἄδαμς (Adams), ὄνομα πλείστων μικρῶν πόλεων τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ κυριωτέρα εὑρίσκεται εἰς τὴν Πολιτείαν Μασαχουσέτης καὶ ἔχει 14.000 κατοίκους. Κεῖται ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ Χόοσακ.

Ἄδαμς. Ὄρος τῆς Ἁλύσεως τῶν Καταρρακτῶν εἰς τὰ Βραχώδη Ὄρη. Ἔχει ὕψος 12.500 ποδῶν, κεῖται εἰς τὴν Πολιτείαν τῆς Οὐάσιγκτων καὶ δεσπόζει τοῦ ποταμοῦ Κολούμπια.

Ἄδαμς (Adams). Λίμνη τοῦ δυτικοῦ Καναδᾶ (Βρεττανικὴ Κολομβία), κειμένη ἐν ταῖς περιφερείαις Yale καὶ Caribou. Ἔχει πλάτος 13.000 περίπου τετραγωνικῶν ἑκταρίων καὶ ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, παραφυάδα τοῦ ποταμοῦ Θόμσων.

Ἀδαμσζέφσκυ. Πολωνὸς φιλόλογος (1763-1812) ἀπεσπασμένος εἰς τὸ συμβούλιον τοῦ Κράτους τοῦ

Digitized by Google

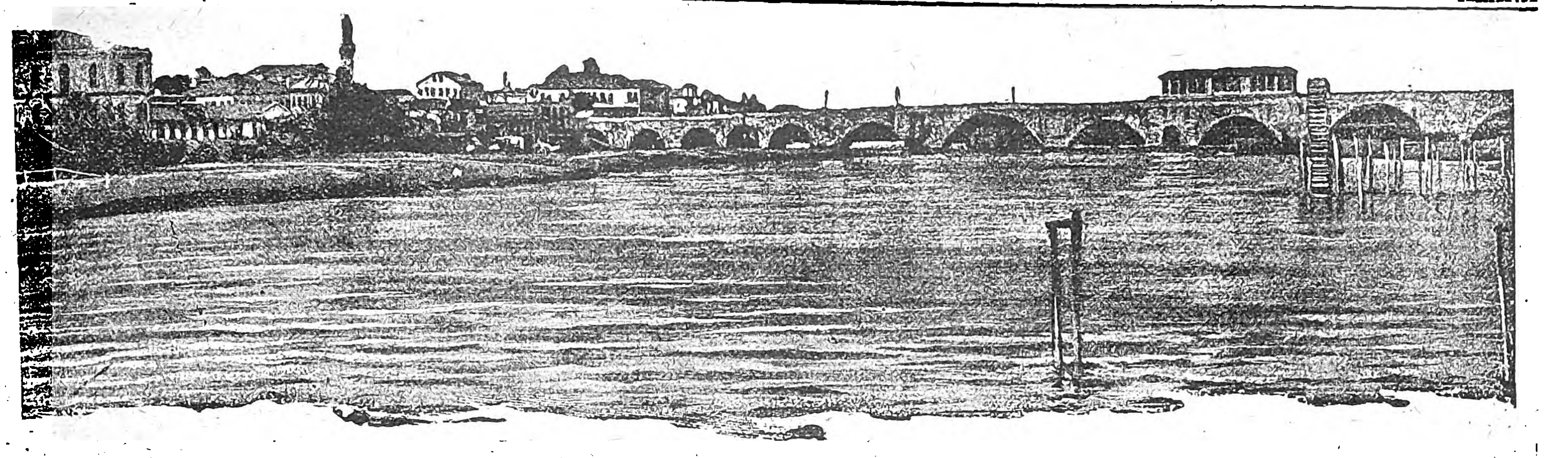

Αποψις τῆς πόλεως Ἀδάνων καὶ τοῦ Σάρου.

μεγάλου δουκὸς τῆς Βαρσοβίας. Κατέγινεν ἐπιμελῶς εἰς τὴν περισυλλογὴν διεσκορπισμένων ἔργων συμπατριωτῶν του λογοτεχνῶν, ἐκδόσας ἀπὸ τὸ 1801-1805, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Μοστόβσκυ: «Συλλογὴν Πολωνῶν συγγραφέων». Ὅτε διετέλει μέλος τῆς διευθύνσεως τοῦ ἐθνικοῦ θεάτρου, ἐπλούτισε τὸ ρεπερτόριον αὐτοῦ διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ διασκευῶν ἢ μιμήσεων ἐκ ξένων ἔργων. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης πλεῖστα μυθιστορήματα καὶ ταξιδιωτικὰς ἐντυπώσεις.

Ἄδαμσον Οὐΐλλιαμ (Adamson). Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς τῷ 1863. Ἤρχισε τὴν ζωήν του ὡς πτωχὸς γαιανθρακωρύχος εἰς τὸ Φαϊφσάϊρ καὶ ἐπὶ 27 ἔτη εἰργάσθη εἰς τὰ διάφορα ὀρυχεῖα καὶ μεταλλεῖα. Τῷ 1902 ἐγένετο βοηθὸς γραμματεὺς μιᾶς ἐκ τῶν ἑνώσεων τῶν Σκώτων γαιανθρακωρύχων καὶ τῷ 1908 γενικὸς γραμματεὺς αὐτῆς. Κατὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1910 ἀπέτυχεν, ἀλλ' ἐξελέγη κατὰ τὰς ἀναπληρωματικὰς ἐκλογὰς τῆς περιφερείας Φάϊφ τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους. Τῷ 1917 ἐξελέγη γραμματεὺς τῆς κοινοβουλευτικῆς ὁμάδος τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος καὶ τῷ 1918 διωρίσθη μέλος τοῦ Ἰδιαιτέρου Συμβουλίου. Αἱ βουλευτικαὶ ἐκλογαὶ τοῦ 1918 τὸν ἔφερον ὡς ἕνα ἐκ τῶν ἡγετῶν τοῦ Ἐργατικοῦ Κόμματος. Ὁ Ἄδαμσον εἶναι ἀξιόλογον παράδειγμα αὐτοδημιουργίας.

Ἄδαμσον Πάτρικ (Adamson). Σκῶτος κληρικός. Ἐγεννήθη τῷ 1537 ἐν Πέρθῃ καὶ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη ἐχρησιμοποίει δι' ἑαυτὸν διάφορα ὀνόματα: Constyne, Constean, Consteane, Conston, Κωνστάντιος καὶ Κωνσταντῖνος. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα καὶ τῷ 1566 μετέβη εἰς Γαλλίαν ὡς παιδαγωγός, ὅπου ἐφυλακίσθη, διότι περιέγραψεν εἰς ἓν λατινικὸν ποίημα τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας, βασιλίσσης τῆς Σκωτίας, ὡς αὐθέντην τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας. Ἐδραπέτευσεν ὅμως, ἐκρύβη ἐπὶ ἑπτὰ μῆνας καὶ κατόπιν, ἐπωφελούμενος τῆς ἀνωμάλου πολιτικῆς καταστάσεως, διέφυγε καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Σκωτίαν, ὅπου διωρίσθη πρωθιερεὺς εἰς τὸ Πραίσλεϋ καὶ τῷ 1576 ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα. Ὕστερον ἀπὸ μακρὰν ἔριδα πρὸς τοὺς πρεσβυτεριανούς, ἀνεθεματίσθη τῷ 1586 καὶ τῷ 1588 καὶ ἀπέθανε τῷ 1592 πάμπτωχος.

Ἄδαμσον Ροβέρτος. Σκῶτος φιλόσοφος γεννηθεὶς ἐν Ἐδιμβούργῳ τὴν 19ην Ἰανουαρίου 1852. Τῷ 1855 ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρός. Μεταξὺ τῶν ἓξ τέκνων ὁ Ροβέρτος ἀνεδείχθη. Εἰς ἡλικίαν 14 ἐτῶν εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Ἐδιμβούργου καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη ἀπεφοίτησεν ἀναδειχθεὶς εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς τέχνας. Τῷ 1871 ἦλθεν εἰς Ἀϊδελβέργην ὅπου ἤρχισε τὰς μελέτας του ἐπὶ τῆς γερμανικῆς φιλοσοφίας καὶ κατόπιν βραχυχρονίου διαμονῆς ἐκεῖ ἐπέστρεψεν εἰς Ἐδιμβοῦργον ὡς βοηθὸς κατ' ἀρχὰς μὲν τοῦ Ἐρρίκου Κάλδεργουδ καὶ ἔπειτα τοῦ Α. Κ. Φρέϊζερ. Συνειργάσθη εἰς τὴν 9ην ἔκδοσιν τῆς Βρετανικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας (1874), καὶ τῷ 1876 ἦλθεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὡς διάδοχος τοῦ W. Jevons εἰς τὴν ἕδραν τῆς λογικῆς καὶ φιλοσοφίας εἰς τὸ Κολλέγιον Owens τοῦ Μάντσεστερ. Τῷ 1893 μετέβη εἰς Ἀβερδὴν καὶ τέλος τῷ 1895 κατέλαβε τὴν ἕδραν τῆς λογικῆς ἐν Γλασκώβῃ ἣν ἐκράτησε μέχρι τοῦ θανάτου του ἐπισυμβάντος τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1902. Δυστυχῶς ὁ Ἄδαμσον δὲν κατέλιπε μεγάλα συγγράμματα ἀλλὰ μόνον βραχέα ἄρθρα εἰς τὴν Βρετανικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν καὶ εἰς τὸν «Νοῦν» (Mind), ἕνα τόμον περὶ Κὰντ καὶ ἄλλον περὶ Φίχτε. Ἀφῆκεν ἡμιτελὲς ἔργον ἐπιγραφόμενον «Ἱστορία τῆς ψυχολογίας» καὶ ἐσκέπτετο νὰ συγγράψῃ ἄλλο «Ὁ Κὰντ καὶ οἱ νεώτεροι Νατουραλισταί». Τὰ 1903 ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀνάπτυξις τῆς νεωτέρας Φιλοσοφίας καὶ ἄλλαι πραγματεῖαι» αἱ σπουδαιότεραι τῶν διαλέξεών του μὲ βιογραφικὸν σημείωμα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Sorley τοῦ πανεπιστημίου Καϊμπριτζ. Τὸ 1906 ἐξεδόθη τὸ ἔργον του «Ἀνάπτυξις τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας.»

Ἄδαμς-Στὸκ (Adams - Stokcs) βλ. βραδυκαρδία.

Ἀδὰν (Λουδοβῖκος - Αἰμίλιος). Γάλλος ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Παρισίοις τὸν Μάρτιον τοῦ 1839. Ἦτο μαθητὴς τοῦ Πικὼ καὶ τοῦ Καμπανέλ, ἔγινε δὲ γνωστὸς εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν κόσμον μὲ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔργα «ἡ Ἄνοιξις» καὶ «ὁ Στρατιώτης τοῦ Βαρύ», ἐκτεθέντα εἰς τὸ Σαλὸν τῶν Παρισίων τῷ 1864. Μεταβὰς εἰς Ἰταλίαν ἐμελέτησε τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἰταλικῆς τέχνης τῆς Ἀναγεννήσεως, ἠσχολήθη δὲ εἰδικῶς μὲ τὴν ζωγραφικὴν τῶν ἐσωτερικῶν ἀπόψεων ἔργων ἀρχιτεκτονικῆς. Οὕτω παρουσίασε μετ' ὀλίγα ἔτη εἰς τὸ Παρισινὸν Σαλὸν τὸ «Κήρυγμα ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας Bocca della venta», τὸ «Δειλινὸν εἰς τὸ παρεκκλήσιον τῆς Σιξτίνας», τὴν «Λιτανείαν εἰσερχομένην εἰς τὸν Ἅγ. Πέτρον τῆς Ρώμης» καὶ ἄλλα. Ὅ,τι ὅμως ἀνέδειξε τὸ καλλιτεχνικὸν τάλαντον τοῦ Ἀδὰν καὶ προσέδωκεν εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐντελῶς προσωπικόν, ἦτο ἡ ἐπίδοσίς του εἰς τὴν ἀναπαράστασιν σκηνῶν εἰλημμένων ἀπὸ τὴν ζωήν, ἃς ἔβλεπε μὲ ὅλως ἰδιαίτερον τρόπον, ἀπέδιδε δὲ φυσικώτατα. «Περιμένουν τὸν νουνόν», τὸ «Μάθημα τοῦ χοροῦ», ἡ «Ἄφιξις εἰς τὸν πύργον», εἶναι ἔργα τόσον ἀληθινά, ἔχουν τόσην ποίησιν παρ' ὅλην τὴν ἁπλότητα αὐτῶν, ὥστε διακρίνουν τὸν δημιουργόν των ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του, τὸν καθιστῶσι φυσιογνωμίαν ἐξέχουσαν. Μὲ ἔργα τοιαύτης φύσεως ἠσχολήθη ὁ Ἀδὰν καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν τελευταίων ἐτῶν τῆς ζωῆς του, εἰς αὐτὰ δὲ ὤφειλε τὰς περισσοτέρας ἐπιτυχίας αὐτοῦ, ἴσως διότι ἦτο ποιητὴς συγχρόνως καὶ ζωγράφος. Τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν ἦσαν «ἡ Τελευταία ἡμέρα τῆς ἀγορᾶς», ὅπερ καὶ τοῦ ἔδωκεν ἓν μετάλλιον, «τὸ Δειλινὸν τοῦ φθινοπώρου», ὅπερ τὸ διακρίνει μελαγχολία πολὺ συγκινητική, καὶ τὸ ὁποῖον τοῦ ἔδωκεν ἐπίσης μετάλλιον, ἡ «Κόρη τοῦ διαβάτου», ἥτις εἶχε μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς τὸ Σαλὸν τῷ 1883, τὸ «Τέλος τῆς ἡμέρας», «Καθὼς πλησιάζει ὁ χειμὼν» καὶ ἄλλα.

Ἄδανα. Ἕδρα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ (Γενικῆς Διοικήσεως) διοικήσεως καὶ ὑποδιοικήσεως ὡς καὶ τῆς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας ὑπαγομένης μητροπόλεως Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνων.

Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σάρου (τουρκιστὶ *Σεϋχούν)*, ἢ κατὰ Ξενοφῶντα Ψάρου, ἐν μέσῳ μεγάλης πεδιάδος, εἰς ὕψος 20 μόνον μέτρων καὶ ἀπόστασιν 45 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς θαλάσσης, 38 δὲ χιλιομέτρων Α. τῆς Ταρσοῦ, ὑπὸ 32⁰ 47′ 50″ Ἀν. μήκους καὶ 36⁰ 58′ 8″ Β. πλάτους.

Ὁ μόνιμος πληθυσμὸς τῆς πόλεως δὲν ὑπερέβαινε πρὸ τοῦ πολέμου τὰς 70.000, ὧν 25.000 Μουσουλμᾶνοι κατὰ τὸ πλεῖστον Ἄραβες, περὶ τὰς 30.000 (πρὸ τοῦ 1909) Ἀρμένιοι, περὶ τὰς 10.000 Ἕλληνες καὶ διάφοροι ἄλλοι μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ πολλοὶ σχετικῶς Πέρσαι. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ κυμαινόμενος πληθυσμὸς 15.000 περίπου ἐργατῶν ἐρχομένων εἰς Ἄδανα διὰ δύο ἢ τρεῖς μόνον μῆνας κατ' ἔτος χάριν τῶν ἐργασιῶν τῆς συγκομιδῆς τοῦ σίτου καὶ τοῦ βάμβακος οὗτινος ἡ βιομηχανία εὑρίσκετο πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἡ θέσις τῶν Ἀδάνων εἶναι λαμπρά, τὸ δὲ κλῖμα μᾶλλον ξηρόν. Ἀλλὰ τὸ θέρος ἐπικρατεῖ καύσων ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων παραθερίζουσιν εἰς ὀρεινὰς τοποθεσίας ὅπως ἀποφύγωσι τὴν ἐκ τῶν τελμάτων ἑλονοσίαν.

Τὰ κυριώτερα κτίρια τῶν Ἀδάνων εἶναι αἱ ὑπόστεγοι ἀγοραὶ (παζάρια), τὸ βεζεστένιον (ἀγορά), τὸ διοικητήριον καὶ ἄλλα. Ὑπῆρχον εἰς τὰ Ἄδανα περὶ τὰ 10 τζαμία, ὧν ἀρχαιότερον τὸ *Οὐλοῦ τζαμὶ* (ἤτοι μέγα τζαμίον), οὗτινος ὁ μιναρὲς καὶ ἡ πύλη εἶναι ἐκ μαρμάρου λευκοῦ καὶ μαύρου, 37 μεδρεσέδες (σχολαὶ ἱερωμένων), 8 τεκέδες (δηλ. μοναὶ δερβισῶν), 1 ἑλληνικὸς (μητροπολιτικὸς) ναός, δύο ἀρμενικαὶ ἐκκλησίαι, 1 λατινική, 1 τῶν διαμαρτυρομένων, ὀλίγαι τινὲς τουρκικαὶ σχολαὶ τῆς πρωτοβαθμίου ἐκπαιδεύσεως, 1 σχολὴ ρουσδιὲ (σχολαρχεῖον) καὶ ἓν λύκειον (Σουλτανιέ). Ἑλληνικαὶ σχολαὶ ὑπῆρχον πρὸ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν 3, ἀρμενικαὶ δὲ 1 τῶν γρηγοριανῶν καὶ 2 τῶν καθολικῶν. Λειτουργεῖ ὡσαύτως καὶ 1 σχολὴ τῶν Ἰησουϊτῶν ὡς καὶ μία τῆς ἀμερικανικῆς ἀποστολῆς. Ἡ ἑλληνικὴ Κοινότης Ἀδάνων ἦτο λίαν ἀκμάζουσα. Εἶχε δύο λέσχας, ἴδιον κινηματογράφον καὶ κοινοτικὰ κτήματα.

Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετηρίδα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τὰς πρώτας τοῦ παρόντος κατεβλήθησαν προσπάθειαί τινες πρὸς ἐξωραϊσμὸν τῆς πόλεως ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Σάρου, ὅπου ἐκτίσθησαν κρηπιδώματα καὶ ἐφυτεύθη δημαρχιακὸς κῆπος.

Ἤρχισε δὲ κυρίως ν' ἀναπτύσσεται ἡ πόλις ἀφ' ὅτου διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τῆς Βαγδάτης ἐπρόκειτο νὰ ἔχῃ ἄμεσον συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Μεσοποταμίας, ἔχουσα ἤδη τοιαύτην καὶ μετὰ τῆς θαλάσσης διὰ τῆς γραμμῆς Μερσίνης-Ταρσοῦ-Ἀδάνων. Οὖσα δὲ κέντρον τῆς παραγωγῆς καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ βάμβακος ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν Γερμανῶν, οἵτινες εἶχον μεγάλα σχέδια πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῆς Κιλικίας. Ἡ Γερμανο-Λεβαντινικὴ Ἑταιρία τοῦ βάμβακος (Deutsche Levantinische Baumwollengesellschaft) εἶχεν ἐγκαταστήσει ἐργοστάσια ἐν τῇ πόλει καὶ βαμβακοφυτείας εἰς τὴν πεδιάδα, ταῦτα ὅμως ἐγκατελείφθησαν μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, μεταβιβασθέντα εἰς ἄλλους.

Ὁ ποταμὸς Σάρος δὲν εἶναι πολὺ βαθύς, ἐπιτρέπει δὲ τὸν πλοῦν φορτηγίδων μέχρις Ἀδάνων.

Εἰς Ἄδανα ὑπάρχουσι Προξενεῖα Περσίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἀγγλίας.

Ἱστορία. Ἡ ἵδρυσις τῆς πόλεως τῶν Ἀδάνων ἀνάγεται εἰς τοὺς μυθικοὺς χρόνους. Ὁ Στράβων καὶ ἄλλοι γεωγράφοι ἀναφέρουσιν αὐτὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Βάτναι*. Κατὰ Στέφανον τὸν Βυζάντιον, δύο ἀδελφοί, ὁ Ἄδσνος καὶ ὁ Σάρος, υἱοὶ τοῦ Οὐρανοῦ, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν χώραν ταύτην δόσαντες τὸ ὄνομα αὐτῶν ὁ μὲν εἰς τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ἔκτισαν ἀμφότεροι, ὁ δὲ εἰς τὸν ἀρδεύοντα ταύτην ποταμόν. Τῆς πόλεως μνημονεύει καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ Ἀναβάσει.

Ἀλλ' ἡ ἐπέκτασις καὶ εὐημερία τῶν Ἀδάνων ὀφείλεται εἰς τοὺς Ρωμαίους. Ὁ Πομπήϊος κατέστησεν αὐτὴν κέντρον τῶν ἀποικιῶν τῶν καταδίκων, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισε διὰ τῶν ὑπολειμμάτων τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταστραφεισῶν πειρατικῶν συμμοριῶν. Τὴν πόλιν ἐπεσκέφθησαν διάφοροι Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνήγειρεν ἐν αὐτῇ διάφορα δημόσια κτίρια καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ Σάρου γέφυραν, σωζομένην μέχρι σήμερον. Ἡ γέφυρα αὕτη κατεσκευάσθη ἐκτραπέντος τοῦ ροῦ τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐπαναφερθέντος εἰς τὴν προτέραν κοίτην μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὅλου ἔργου. Οἱ τότε ἀρχιτέκτονες ἐθεώρουν ὅτι οὕτω κτιζομένη ἡ γέφυρα θὰ ἦτο πολὺ στερεωτέρα.

Ἓν τῶν μαρμάρων τῆς γεφύρας ταύτης, φέρον ἐπιγραφὴν σχετικὴν πρὸς τὴν ζεῦξιν τῆς γεφύρας, ἦτο ἡ πλὰξ τῆς Ἁγίας Τραπέζης τοῦ ναοῦ τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος Ἀδάνων. Τὸ μάρμαρον τοῦτο ἠθέλησαν οἱ ὁμογενεῖς Ἀδάνων νὰ μεταφέρωσιν εἰς Ἑλλάδα τῷ 1924 κατὰ τὴν ὁμαδικὴν αὐτῶν ἀναχώρησιν, ἀλλ' αἱ τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατεκράτησαν αὐτό.

Κατὰ τοὺς τελευταίους μεσαιωνικοὺς χρόνους ἡ πόλις ἐχρησίμευσεν ὡς ἕδρα τῶν βασιλέων τῆς Μικρᾶς λεγομένης Ἀρμενίας, περὶ ὧν ἴδε κατωτέρω εἰς τὰ περὶ νομοῦ Ἀδάνων.

Μέχρι τοῦ 1836 ἐσώζετο ἐπὶ τοῦ δεσπόζοντος τῆς πόλεως μικροῦ ὑψώματος παλαιὸν βυζαντινὸν φρούριον, καταστραφὲν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ Ἀλῆ, κατὰ τὴν ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου Μαχμοὺτ ἐκστρατείαν του.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ἀδανὰ λέγουν ἐν Χίῳ ἀντὶ τοῦ *ἤδη* τώρα.

Digitized by Google

τώρα δά, μόλις. Εἶναι τὸ ἀρχαῖον *δὴ* τὸ ὁποῖον λαμβάνον τὴν ἐπιρρηματικὴν κατάληξιν ἐλέχθη νεοελληνιστὶ *δά*. Σύγκρινε: *ἠνὶ*>*νὰ* τὸ δεικτικόν, *ἀνμὴ*>*ἀμμὴ*>*ἀμμά*, *ταχὺ*>*ταχιά*, *ἐκεῖ*>*ἐκειά*, *ἀλὶ*>*ἀλιά*, *οὑτωσὶ*>*οὑτ(ου)σὶ*>*ἐτσά*, *πῆ*>*ἐπά*, *δὴ*>*ἐδά*. Τὸ προθεματικὸν *ἐ* ἀπὸ τὸ *ἐκεῖ*, ἔπειτα τὸ *ἐδὰ*>*ἀδὰ* κατ' ἀφομοίωσιν φωνηέντων (σύγκρινε: *ἐντάμα*>*ἀντάμα*, *ἐλαφρὸς*>*ἀλαφρός*, *αἰθάλη*>*ἀθάλη*, *ἐνάμισυ*>*ἀνάμισυ* κτλ. Βλέπε καὶ λέξιν *ἀετόνυχο)*.

Τέλος τὸ *νὰ* εἶναι εἶδος προσχηματισμοῦ δεικτικοῦ: *ἐδῶ*, *νὰ*>*ἐδωνά*, *ἐκεῖ*, *νὰ*>*ἐκεινά*, *ἀδά*, *νὰ* (= ἰδοὺ) > *ἀδανὰ* (=τώρα-νά). Μ. Φ

ἀδάνειστος· 1) ὁ μὴ δανεισθείς, 2) ὁ μὴ δανεισμένος, ὁ μὴ δανείζων καὶ τὸ μὴ δανειζόμενον: ἔχει τὰ χρήματά του *ἀδάνειστα*. Τύπος Λακωνικός, ἀδάνειγος: ἀδάνειγο πρᾶμα.

'Αδάνι· οὕτως ὀνομάζεται δ. ποικιλία τῆς ἀμπέλου, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Φραγκουλωδῶν (Frangulinae) τῆς οἰκογενείας τῶν 'Αμπελιδῶν (Ampelidaceae). Ἐν Κρήτῃ καὶ τὸ εἶδος σταφυλῆς: ἀδάνι κλῆμα, ἀδάνι σταφύλι. Ὁ Ἡσύχιος ἔχει: *ἐδάνη*· εἶδος ἀμπέλου, πρὸς τὸ ὁποῖον λίαν ὀρθῶς τὸ σχετίζει ὁ Βογιατζίδης ἐν λεξικογραφικῷ ἀρχείῳ, β', 127.

'Αδανσὼν (Michel Adanson), Γάλλος βοτανολόγος, γεννηθεὶς εἰς Αἲξ τῆς Προβηγκίας τὴν 7ην 'Απριλίου 1727 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὴν 3 Αὐγούστου 1806. Ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν σκωτικῆς καταγωγῆς. Κατ' ἀρχὰς ἐμελέτησε τὴν φιλοσοφίαν τῶν ἀρχαίων καί, ἰδιαιτέρως, τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ 'Αριστοτέλους, ἐπειδὴ εἶχε τὴν φιλοδοξίαν νὰ δημιουργήσῃ, μὲ τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἐργασίας τῶν προαναφερθέντων σοφῶν, ἓν ἁρμονικὸν σύνολον. Πρὸς τελειοτέραν συμπλήρωσιν τῶν μελετῶν του, μετέβη δι' ἐξόδων του εἰς Σενεγάλην, τὴν ὁποίαν περιηγήθη ἐπὶ ὁλόκληρον πενταετίαν, ἐν μέσῳ μυρίων κινδύνων, συλλέγων διαρκῶς ἄπειρα εἴδη φυτῶν. Τῷ 1759, ἐξελέγη μέλος τῆς 'Ακαδημίας τῶν 'Επιστημῶν. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην συλλαμβάνει τὸ σχέδιον μιᾶς γιγαντιαίας ἐγκυκλοπαιδείας, ἀφιερωμένης εἰς τὴν μεθοδικὴν περιγραφὴν τῶν διαφόρων φυτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐπισυμβᾶσα ἐπανάστασις τὸν ἠνάγκασε νὰ διακόψῃ τὰς ἐργασίας του, ὅταν δὲ ἐστερήθη καὶ τῆς συντάξεώς του, περιῆλθεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἔνδειαν, χωρὶς ὅμως νὰ παύσῃ νὰ καταγίνεται μὲ τὴν περισυλλογὴν ὑλικοῦ διὰ τὴν μεγάλην ἐγκυκλοπαιδείαν του. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως, ἡ 'Ακαδημία ἤρχισε καὶ αὖθις τὰς ἐργασίας της καὶ τὸν ἐκάλεσε νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰς συνεδριάσεις της. Ἀλλ' ὁ διάσημος σοφὸς ἀπήντησεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ὑποδήματα νὰ φορέσῃ. Τὸ Διευθυντήριον ἐψήφισε τότε εἰδικὴν σύνταξιν δι' αὐτόν, ἥτις τῷ ἐξησφάλισε κἄποιαν ἄνεσιν εἰς τὰ γηρατειά του.

Μιχαὴλ 'Αδανσών.

Τῷ 1763 ἐξεδόθη τὸ βιβλίον τὸ ὁποῖον τὸν ἔκαμε διάσημον, «Αἱ Οἰκογένειαι τῶν Φυτῶν». Ἐν τούτοις ἡ μεγαλυτέρα ἀξία αὐτοῦ τοῦ ἔργου εἶναι ὅτι ἐχρησίμευσεν ὡς βάσις εἰς μεταγενεστέρας ἀνακαλύψεις, διότι ὁ 'Αδανσὼν περιορίζεται ἁπλῶς εἰς τὸ ν' ἀναφέρῃ τὰ εἴδη τῶν φυτῶν, χωρὶς νὰ συγκρίνῃ τὸ ἓν μετὰ τοῦ ἄλλου, οὔτε καὶ νὰ ὑπολογίζῃ τὸν βαθμὸν τῆς χρησιμότητός των.

'Αδανσωνία (Adansonia). Καλεῖται οὕτω γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Στυλοφόρων (Columniferae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μαλαχιδῶν (Malvaceae) περιλαμβάνον δύο εἴδη τεραστίων διαστάσεων δένδρων, ἤτοι τὴν *'Αδανσωνίαν τὴν γρηγόρειον* (Adansonia gregorii, ἀγγλιστὶ Goutystem tree, καὶ τὴν *'Αδανσωνίαν τὴν δακτυλωτὴν* (Adansonia digitata), ἥτις εἶναι γνωστὴ καὶ ὑπὸ τὸ ἰθαγενές της ὄνομα βαοβάβ. Τὸ πρῶτον τῶν εἰδῶν τούτων ἀπαντᾷ ὡς ἰθαγενὲς ἐν τῇ βορείῳ Αὐστραλίᾳ, τὸ δὲ δεύτερον ἐν 'Αφρικῇ καὶ δὴ ἐν Σουδάν, Δαρφούρ, 'Αβησσυνίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς 'Αφρικῆς ἀπὸ τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου μέχρι τοῦ Κόγγου. Τὸ βαοβὰβ ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ὡς ὁ γίγας τοῦ φυτικοῦ βασιλείου. Ἀλλὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξεθρονίσθη, λόγῳ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν γιγαντιαίων κωνοφόρων τῆς Καλιφορνίας, τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα μαμμοὺθ (sequoïa). Τὸ βαοβάβ, τοῦ ὁποίου τὸ ὕψος δὲν ὑπερβαίνει τὰ δέκα μέτρα, προσλαμβάνει τεραστίας διαστάσεις ὅσον ἀφορᾷ τὸ πλάτος τοῦ κορμοῦ του, ἡ περιφέρεια τοῦ ὁποίου ὑπερβαίνει συχνὰ τὰ τριάκοντα μέτρα. Ὁ γιγαντιαῖος οὗτος ὄγκος στεφανοῦται ἀπὸ κλάδους ἐπίσης γιγαντιαίους, τὸ μῆκος τῶν ὁποίων φθάνει τὰ εἴκοσι καὶ εἰκοσιπέντε μέτρα.

Ἡ 'Αδανσωνία εἶναι τὸ ἱερὸν δένδρον τῶν ἀγρίων τῆς 'Αφρικῆς.

Τὸ βάρος τῶν κλάδων τούτων τοὺς κάμνει νὰ κλίνουν πρὸς τὸ ἔδαφος, οὕτως ὥστε ὁ μακρόθεν ἐρχόμενος νὰ νομίζῃ ὅτι βλέπει ἕνα τεράστιον καταπράσινον θόλον. Αἱ ρίζαι τοῦ βαοβὰβ ἔχουσι διαστάσεις ἀναλόγους καὶ ἕρπουν πέριξ τοῦ δένδρου, κατ' ἀρχὰς ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, εἶτα δὲ ὑπογείως. Ὁ φλοιός των ἔχει τὸ χρῶμα τῆς σκουριᾶς, ἐνῷ ὁ φλοιὸς τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν χονδρῶν κλάδων εἶναι μᾶλλον φαιός, τῶν δὲ λεπτῶν κλάδων πράσινος. Τὰ φύλλα εἶναι σύνθετα ἐκ πέντε ἕως ἑπτὰ φυλλαρίων καὶ ὑπενθυμίζουν τὰ φύλλα τῆς μεγάλης καστανέας τῶν 'Ινδιῶν.

Τὰ ἄνθη του εἶναι πολὺ μεγάλα 15 ἑκ. μ. καὶ φέρουν μίσχον μήκους ἑνὸς μέτρου. Οἱ καρποὶ τοῦ βαοβὰβ εἶναι μήκους 30 ἑ. μ., ἔχουν γεῦσιν ὑπόξινον καὶ εἶναι θρεπτικώτατοι. Ἐν Εὐρώπῃ εἶναι γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «ψωμὶ τοῦ πιθήκου» (ἀγγλιστὶ monkey-bread, γαλλιστὶ pain de singe).

Τὸ βαοβὰβ χρησιμοποιεῖται πρὸς πολλοὺς σκοπούς. Ἐν πρώτοις ἐκ τῶν φύλλων καὶ τοῦ φλοιοῦ του κατασκευάζεται εἶδός τι μαλακτικοῦ ζωμοῦ, τὰ δὲ φύλλα του ξηραινόμενα εἰς τὴν σκιὰν μεταβάλλονται εἰς κόνιν, τὴν ὁποίαν οἱ ἰθαγενεῖς καλοῦν «λάλο» καὶ τὴν ἀναμιγνύουν μὲ τὰ φαγητά των. Ὁ ζωμὸς τῶν καρπῶν του χρησιμεύει πρὸς παρασκευὴν πόματος, ἐνδεικνυομένου κατὰ τοῦ πυρετοῦ. Ὅταν ὁ καρπὸς σαπίζει χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν σάπωνος.

«Μέσα στὸν κολοσσιαῖον κορμὸν τῆς 'Αδανσωνίας τῆς δακτυλωτῆς — γράφει ὁ κ. Κλαβὲ — οἱ

'Αδανσωνία (Baobab) Μαδαγασκάρης.

ἰθαγενεῖς τῆς Σενεγάλης θάπτουν τὰ σώματα τῶν «γκυριώ» των. Εἶναι δὲ οὗτοι εἶδος ποιητῶν - μουσικῶν οἱ ὁποῖοι προεδρεύουν εἰς τὰς ἑορτὰς τὰς ὁποίας δίδει ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας καὶ οἱ ὁποῖοι, θεωρούμενοι ὡς μάγοι, εἶναι, ἐφ' ὅσον ζοῦν τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν των θεωροῦνται κατηραμένοι καὶ ἀποκλείονται τῆς κοινῆς ταφῆς. Μέσα εἰς τὸν κορμὸν τῆς 'Αδανσωνίας λαξεύονται εἰδικὰ διαμερίσματα, ἐντὸς τῶν ὁποίων κρεμοῦν τὰ σώματα τῶν ἀτυχῶν αὐτῶν, τὰ ὁποῖα, ἄνευ οὐδεμιᾶς καταλλήλου παρασκευῆς, ἀποξηραίνονται καὶ διατηροῦνται ὡς ἀληθεῖς μούμιαι».

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον κάμνει μεγαλειτέραν ἐντύπωσιν, εἶναι ἡ μακροβιότης τοῦ βαοβάβ. Εἴς τινας περιοχὰς τῆς 'Αφρικῆς τὸ βαοβὰβ φέρει

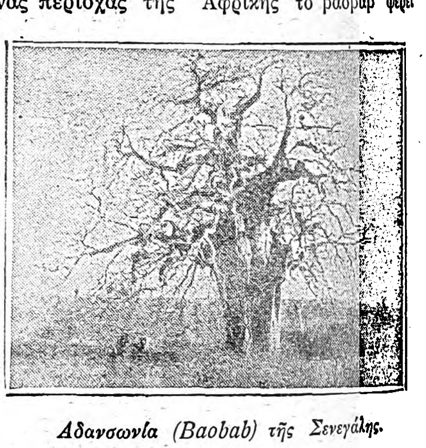

Αδανσωνία (Baobab) τῆς Σενεγάλης.

ὄνομα, τὸ ὁποῖον σημαίνει «τὸ δένδρον τῶν χιλίων ἐτῶν». Ἀντιθέτως ὅμως πρὸς ὅ,τι συμβαίνει κατὰ κανόνα, τὸ ὄνομα τοῦτο δὲν δίδει τὴν πραγματικὴν ἰδέαν περὶ τῆς διαρκείας τοῦ βίου του. Διότι, σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ 'Αδανσών, τὸ βαοβὰβ ἔχει ἀνάγκην τοὐλάχιστον ἑξακισχιλίων ἐτῶν, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τελειότερον σημεῖον τῆς ἀναπτύξεώς του.

Φυτὸν τὸ ὁποῖον διακρίνεται μὲ τόσον ἐξαιρετικὰ χαρακτηριστικὰ δὲν ἠδύνατο εἰμὴ νὰ εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας τῶν ἀμαθῶν καὶ δεισιδαιμόνων κατοίκων οἱ ὁποῖοι εὑρίσκουν καταφύγιον ὑπὸ τὴν σκιάν του καὶ ἐντὸς τῶν εὐρυχώρων δωματίων ἅτινα σχηματίζει τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κορμοῦ του. Οὕτως, οἱ κάτοικοι τῆς Σενεγάλης τὸ ἔχουν θεοποιήσει καὶ ἐκτελοῦν, πρὸς τιμήν του, διαφόρους θρησκευτικὰς τελετάς.

Ὅπως ἐλέχθη ἀνωτέρω, τὸ βαοβὰβ ζῇ εἰς ὡρισμένας περιοχὰς τῆς 'Αφρικῆς. Ἐν τούτοις ἠδυνήθησαν νὰ τὸ ἐγκλιματίσουν εἴς τινα μέρη τῆς νοτίου 'Αμερικῆς, ἀλλὰ ἐπειδὴ καλλιεργεῖται μέσα εἰς σέρρας, μεταβάλλεται εἰς νάνον.

Τὸ ἐπιστημονικὸν ὄνομα 'Αδανσωνία ἐδόθη εἰς τὸ βαοβὰβ πρὸς τιμὴν τοῦ μεγάλου Γάλλου φυσιοδίφου Μιχαὴλ 'Αδανσὼν (1727-1806), ὅστις πρῶτος περιέγραψεν αὐτό.

'Αδάνων νῆσοι. Ἀρχαῖον ὄνομα νησίδων κειμένων ἐν τῇ 'Ερυθρᾷ Θαλάσσῃ παρὰ τὸ στενὸν τοῦ Βαβὲλ-Μανδέβ.

ΑΔΑΝΩΝ ΝΟΜΟΣ

Ἱστορία — Περιγραφὴ — 'Εγχώρια προϊόντα κ.τ.λ.

Νομὸς (Γενικὴ Διοίκησις). Τὸ ἐπὶ Βυζαντινῶν θέμα Κιλικίας. Κεῖται εἰς τὰ νοτιοανατολικὰ τῆς Μικρᾶς 'Ασίας μεταξὺ τοῦ ὄρους Ταύρου καὶ τῆς Μεσογείου, τῆς Συρίας καὶ τῆς 'Ανατολίας. Ὁρίζεται δὲ πρὸς Β. μὲν ὑπὸ τῶν νομῶν Σεβαστείας καὶ 'Αγκύρας, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Μεσογείου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Χαλεπίου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ νομοῦ 'Ικονίου.

Ἡ ἐπιφάνεια αὐτοῦ εἶναι 52.432.000 στρεμμάτων ἢ 40.000 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων περίπου, ὧν 20.000.000 στρέμματα καλλιεργησίμων γαιῶν, 31.500.000 στρ. ὀρειναὶ καὶ 900.000 στρέμματα βαλτώδεις ἐκτάσεις. Διοικητικῶς διῃρεῖτο ἄλλοτε εἰς 4 σαντζάκια (διοικήσεις), ὧν τὰ τρία ἔγιναν ἤδη νομοί, καὶ 19 καζάδες (ὑποδιοικήσεις).

Ἰδοὺ τὰ σαντζάκια μετὰ τῶν καζάδων ἑκάστου

Digitized by Google

ἐν παρενθέσει καὶ τῶν ἀντιστοίχων ἑλληνικῶν ὀνομάτων.

1) *Ἀδάνων* (Ἀδάνων, Ταρσοῦ, Κορᾶ-Ἰσαλοῦ ἢ Μόψου, Κρήνης, Μερσίνης ἢ Ζεφυρίου).

2) *Ἴτς-Ἴλ* (Σελέφκε ἢ Σελευκείας, Ἑρμενὰκ ἢ Γερμανικουπόλεως, Μοὺθ ἢ Κλαυδιουπόλεως, Γκιουλνάρ, Ἀναμοὺρ ἢ Ἀνεμουρίου).

3) *Κοζάν*, οὕτως ἀποκληθὲν ἀπὸ τοῦ Τούρκου φυλάρχου Κοζάν, ἐγκαταστάντος ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ τοῦ Α΄ (Σὶς ἢ Μόψου Ἑστίας, Κὰρς ἢ Καβήσου, Χατζὶν ἢ Πλασταιντίας, Φέκκε ἢ Λαμπροῦ).

4) *Δζεμπὲλ-ι-Μπερεκὲτ* ἢ Ἀμανοῦ Ὄρους (Γιαρπούτ, Ὀσμανιὲ ἢ Πινδενισοῦ, Ἰσλαχιὲ ἢ Νικοπόλεως, Χασσᾶ ἢ Καβησοῦ ἄλλως Κάσσα, Μπουλανὶκ ἢ Θερμαί, Παγιὰς ἢ Βαιῶν).

Κατὰ τὴν νέαν διοικητικὴν διαίρεσιν τὰ σαντζάκια Ἀδάνων, Κοζάν, καὶ Δζέμπελ-ι-Μπερεκὲτ προήχθησαν εἰς νομούς, ἐσχηματίσθη δὲ καὶ νομὸς Μερσίνης.

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ - ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Περὶ τοῦ ἀκριβοῦς πληθυσμοῦ τῆς χώρας ἐλλείπουσι σήμερον ἀκριβεῖς πληροφορίαι μετὰ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ἐκτοπισμὸν τῶν Ἀρμενίων καὶ κατόπιν τῆς ὁμαδικῆς ἐξόδου τῶν Ἑλλήνων συνεπείᾳ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν. Κατὰ τὰς προηγουμένας στατιστικὰς ὁ νομὸς ἠρίθμει 158.000 Μουσουλμάνους, (ἤτοι Τούρκους, Κιρκασίους, Κούρδους ἢ Τουρκομάνους, Ἄραβας καὶ Σύρους) 72.000 ἀκαθορίστου θρησκεύματος (Φελλάχους, Ἀνσαριέ, Κιζιλμπάσιδες, Ταχτατζῆδες ἢ Νουσαϊρῆ, Ἀθιγγάνους) καὶ 173.389 Χριστιανούς, ὧν

46.200	Ὀρθόδοξοι (Ἕλληνες)
20.900	» Σῦροι
69.300	Γρηγοριανοὶ Ἀρμένιοι
11.550	Ἀρμενοκαθολικοὶ
16.600	Ἀρμένιοι Διαμαρτυρόμενοι.
4.539	Καθολικοὶ Μαρωνῖται
4.400	Διάφοροι Χριστιανοὶ ἐκ Περσίας κλ.

Ὁ ὁλικὸς πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ ἀνήρχετο εἰς 403.439.

Οἱ κυρίως *Ὀθωμανοὶ (Τοῦρκοι)* κατεῖχον τὰς διαφόρους θέσεις τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς διοικήσεως. Ὀλίγοι μόνον ἐκ τῶν Τούρκων ἦσαν ἰδιοκτῆται ἐκτεταμένων γαιῶν, τὰς ὁποίας ἐξεμεταλλεύοντο. Τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν εἶναι τὰ τῶν λοιπῶν Τούρκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Οἱ *Κιρκάσιοι*, καταγόμενοι ἐκ τοῦ Καυκάσου, μετηνάστευσαν εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ὡς πρόσφυγες μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1854/6), ἰδίᾳ δὲ τὸ 1865, ἐγκατασταθέντες κυρίως εἰς τὰς διοικήσεις (σαντζάκια) Ἀδάνων, Κοζὰν καὶ Δζεμπὲλ-ι-Μπερεκέτ, ὅπου ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς γαίας. Δὲν ἤργησαν νὰ ἱδρύσωσιν ἰδιαίτερα χωρία, ὄντες δὲ εὐφυεῖς καὶ ἐργατικοὶ προώδευσαν ταχέως χάρις εἰς τὴν γεωργίαν. Τὰ χωρία αὐτῶν διακρίνονται διὰ τὴν τάξιν, οἱ δὲ ἀγροί των καλλιεργοῦνται συστηματικῶς. Κυρίως ἐπεδόθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν—καὶ τὸ λαθρεμπόριον—τοῦ καπνοῦ ἐν τῇ διοικήσει Δζεμπέλ-ι-Μπερεκέτ.

Οἱ Κιρκάσιοι, λαὸς ἀνήκων εἰς τὴν ἀρίαν φυλὴν (ἴδε λέξιν Κιρκάσιοι), περιφρονοῦσι τοὺς μογγόλους τὴν καταγωγὴν Τούρκους, συμπαθοῦσι δὲ πρὸς τοὺς Ἕλληνας, μεθ' ὧν θεωροῦσιν ἑαυτοὺς συγγενεῖς, κατά τινας δὲ καὶ πρὸς τὸν χριστιανισμὸν ἐν κρυπτῷ. Τὰς συμπαθείας αὐτῶν ταύτας ἀπέδειξαν οἱ ἐν τοῖς νομοῖς Σμύρνης καὶ Προύσης Κιρκάσιοι κατὰ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν, πολεμήσαντες ἐθελοντικῶς εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐναντίον τῶν Τούρκων νασιοναλιστῶν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ.

Οἱ ***Κοῦρδοι*** (κοινῶς *Κιούρτηδες* καὶ οὐχὶ Κιουρτζῆδες ἢ Γκιουρτζῆδες, ὡς γράφουσί τινες τῶν ἡμετέρων, διότι Γκιουρτζῆδες ἢ τουρκιστὶ Γκιουρτζῆ εἶναι οἱ Γεωργιανοὶ ἢ Ἴβηρες) καὶ οἱ *Τουρκομάνοι* εἶναι δύο φυλαὶ ὁμοιάζουσαι πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὰ ἤθη, διὸ καὶ ὑπὸ πολλῶν συγχέονται. Εἶναι καταγωγῆς διαφόρου, διότι οἱ μὲν Κοῦρδοι, οἱ Καρδοῦχοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἶναι λαὸς ἰθαγενὴς τῆς Ἀνατολικῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς δυτικῆς Περσίας, ἀνήκων εἰς τὴν ἀρίαν φυλήν, ἐνῷ οἱ κυρίως Τουρκομάνοι (Τουρκμὲν) θεωροῦνται ὡς συγγενεῖς τῶν Τούρκων, ἄρα ὡς ἀνήκοντες εἰς τὴν τουρκικὴν (κιτρίνην) φυλήν, ὡς οἱ σελτζουκίδαι καὶ οἱ ὀσμανίδαι Τοῦρκοι. Πιστεύεται ὑπὸ πολλῶν, ἐν οἷς καὶ ὑπὸ τοῦ V. Cuinet, συγγραφέως τῆς μεγάλης Γεωγραφίας τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας, ὅτι καὶ οἱ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Τουρκομάνοι γνωστοὶ πληθυσμοὶ ἦλθον κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐκ τοῦ Τουρκεστάν.

Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ πληθυσμοὶ οὗτοι εἶναι οἱ Τροκμηνοὶ (Τροκμοὶ ἢ Τρογμοὶ) τῶν Βυζαντινῶν, οἵτινες δὲν εἶναι οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς κυρίως Τουρκομάνους, ἀλλὰ γηγενεῖς κάτοικοι προερχόμενοι ἐκ τῆς Τροκμάδος ἢ Τρογμάδος, χώρας μετὰ ὁμωνύμου πρωτευούσης, ἥτις ἦτο κωμόπολις κειμένη παρὰ τὴν σημερινὴν Τουρκμέν, ἐπονομασθεῖσα οὕτως ὑπὸ τῶν Τούρκων κατὰ παραφθορὰν τοῦ Τροκμάς. Ἡ χώρα αὕτη ἔκειτο ἐν μέρει μὲν εἰς τὴν σημερινὴν διοίκησιν Ὑοσγάτης (Κορνιάσπη), ἐν μέρει δὲ εἰς τὴν διοίκησιν Κὶρ-Σεχὶρ (Μωκισσοῦ) τοῦ νομοῦ Ἀγκύρας. Οἱ Τροκμηνοὶ οὗτοι θεωροῦνται ὑπό τινων ἐκ τῶν ἡμετέρων ὡς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Καππαδοκῶν, ὧν πολλοί, διωκόμενοι κατὰ τοὺς χριστιανικοὺς χρόνους ὡς αἱρετικοί, κατέφευγον μεταξὺ τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων καὶ τῶν Τούρκων, συμπράττοντες μάλιστα ἐνίοτε μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων. Ἄξιον σημειώσεως, ὅτι τὰ ὄρη, εἰς τὰ ὁποῖα οἰκοῦσιν ἐν Περσίᾳ οἱ Τροκμηνοὶ (Τουρκμὲν) καλοῦνται Κιαφὶρ-Καλὲ (φρούριον τῶν ἀπίστων), ὅτι δὲ αἱ γυναῖκες αὐτῶν φέρουσι κάλυμμα ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν γυναικῶν τῆς καππαδοκικῆς πολίχνης Ἀνακοὺς (Ἐνεγῆ), τῆς διοικήσεως Νίγδης (νομοῦ Ἰκονίου).

Ὁ Georges Samné λέγει περὶ τούτων ἐν τῷ περὶ Συρίας (La Syrié, Paris, 1921, σελὶς 304) ἔργῳ του ὅτι εἶναι ἴσως στοιχεῖον ἑλληνικὸν ἐξωθηθὲν πρὸς τὰ νότια, ἀφοῦ κατῴκησεν ἐπί τινας αἰῶνας ὁμοῦ μετὰ τῶν Τούρκων.

Πάντως εἶναι γεγονός, ὅτι οἱ Κοῦρδοι καὶ οἱ Τουρκομάνοι οὗτοι ἢ Τροκμηνοὶ συναναφύρονται ἐν τῷ νομῷ Ἀδάνων, ἀποτελοῦντες νομαδικὰς πατριὰς (ἀσιρέτ, achiret), ὧν αἱ κυριώτεραι εἶναι οἱ Μπερκμές, οἱ Τουρκμὲν-Σιρκιντιλῆ, οἱ Δζιρὶτ-Κιούρτ, οἱ Καρσάντ, οἱ Μενεμεντζῆ κλ. ἐξηπλωμένοι εἰς τὰ περίχωρα τῶν Ἀδάνων καὶ εἰς τὰ σαντζάκια Δζεμπὲλ-ι-Μπερεκὲτ καὶ Κοζὰν (ἢ Χοζάν).

Οἱ Κοῦρδοι οὗτοι καὶ οἱ Τροκμηνοὶ εἶναι κυρίως ποιμένες ὁδηγοῦντες τὰ ποίμνιά των τὸ μὲν θέρος εἰς τὰς θερινὰς βοσκὰς (γιαϊλᾶ) τὸν δὲ χειμῶνα εἰς τὰ χειμάδια (κισλᾶ, kichla ἢ κισλὰκ) τῶν πεδιάδων.

Πρὸ ἡμίσεως ἀκόμη αἰῶνος αἱ διάφοροι αὗται νομαδικαὶ πατριαί, ὁμοιάζουσαι πρὸς τοὺς ἡμετέρους Βλάχους, ἦσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι μὴ ἀναγνωρίζοντες ἄλλην ἀρχὴν εἰ μὴ μόνον τοὺς φυλάρχους αὐτῶν, οἵτινες ἐτιτλοφοροῦντο *βέηδες*. Ἀλλὰ τῷ 1865 ἡ τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐπωφελουμένη τῆς χολέρας ἥτις τοὺς ἐδεκάτισεν, ἠνάγκασεν αὐτοὺς νὰ ὑποταγῶσι καὶ ἐγκατασταθῶσι μονίμως. Τοῦτο ὅμως δὲν συνετελέσθη ἄνευ ἀντιστάσεως. Ὁ Κοζὰν-ὀγλοῦ καὶ ὁ Κιουτσοὺκ-Ἀλῆ-ὀγλοῦ, οἱ δύο ἰσχυρότεροι βέηδες, ἠρνοῦντο ἐπὶ πολὺ νὰ ὑποταγῶσιν, ἐδέησε δὲ ν' ἀποσταλῇ ἐναντίον αὐτῶν τακτικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Δζεβδὲτ-πασᾶν, ὅστις μετὰ πεισματώδεις μάχας κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τοὺς δύο ἀρχηγούς, τοὺς ὁποίους ἡ κυβέρνησις ἐξώρισεν.

Ἔκτοτε αἱ κουρδικαὶ πατριαὶ ὑπετάγησαν μὲν εἰς τοὺς τουρκικοὺς νόμους, ἀλλ' ἐξηκολούθουν τὸν νομαδικὸν αὐτῶν βίον, ἂν καὶ αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί, ὅπως δύνανται νὰ φορολογῶσιν αὐτοὺς εὐκόλως, τοὺς ἐξηνάγκαζον νὰ κτίζωσι κατοικίας καὶ σταύλους. Ἐκεῖνοι ὅμως δὲν ἔπαυσαν διαιτώμενοι ὑπὸ σκηνὰς ἐκ πιλήματος τῆς ἰδικῆς των κατασκευῆς. Οἱ ἴδιοι Κοῦρδοι ὑφαίνουσι καὶ τάπητας τοῦ εἴδους *κιλίμ*.

Οἱ Γιουροῦκοι (ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως *γιουρούκ*, ὅπερ ἐκ τοῦ *γιουρουμὲκ*=βαδίζειν, οἱ διηνεκῶς ὁδοιποροῦντες, πλάνητες, νομάδες) ὡς ***οἱ Ἀθίγγανοι*** (Γύφτοι, ὅπερ ἐκ τοῦ Αἰγύπτιοι) οἵτινες ἀπαντῶσιν εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς μικρασιατικοὺς νομούς, εἶναι πολὺ διαδεδομένοι εἰς τὸ βιλαέτιον Ἀδάνων καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸ σαντζάκιον Ἴτς—Ἴλ. Εἶναι σκηνῖται, διῃρημένοι εἰς μικρὰς πατριάς, μὴ καλλιεργοῦντες τὴν γῆν, ἀλλ' ἀσχολούμενοι, ὡς καὶ οἱ παρ' ἡμῖν ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὴν ἀρχέγονον καὶ στοιχειώδη σιδηρουργικήν, γανωτικήν, καλαθοπλεκτικήν, πολλάκις δὲ συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐπαιτείαν κ.τ.τ. Δέον ὅμως νὰ γίνεται διάκρισις μεταξὺ τῶν κυρίως Ἀθιγγάνων *(Γύφτων ἢ Τσιγκιανέδων*, Τσιγκάνηδων ἢ Τσιγκούνηδων) καὶ τῶν Γιουρούκων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, οἵτινες εἶναι ἴσως ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Φρυγῶν ἢ καὶ ἄλλων γηγενῶν πληθυσμῶν, πιθανῶς δὲ οἱ «Ἄστατοι» τῶν Βυζαντινῶν. Καίτοι δὲ οἱ Γιουροῦκοι οὗτοι προσποιοῦνται ἐν τῷ φανερῷ ὅτι πρεσβεύουσι τὴν μουσουλμανικὴν θρησκείαν, φαίνεται, ὅτι εἶναι ἁπλῶς μουσουλμανοφανεῖς, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα ἀνήκουσιν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν Κρυπτοχριστιανῶν. Ἴσως νὰ ἐδιώχθησαν ἐπὶ Βυζαντινῶν ὡς αἱρετικοὶ καὶ εἰκονοκλάσται. Πάντως περιφρονοῦσι τοὺς Τούρκους τοὺς ὁποίους καλοῦσιν ὑβριστικῶς «Τοὺρκ-ὀγλοῦ Τούρκ!», οἵτινες ἐπίσης ὑβρίζοντες αὐτοὺς ὀνομάζουσι *κιοπὲκ* (σκύλλοι) καὶ τὰ χωρία αὐτῶν *κιοπέκκιοϊ* (σκυλλοχώρια ἢ κυνοχώρια ἐξ οὗ καὶ οἱ κάτοικοι Κυνοχωρῖται). Γεγονὸς εἶναι ὅτι αἱ γυναῖκες αὐτῶν ἐξέρχονται ἀκάλυπτοι, ὁμοιάζουσαι κατὰ τὸν Perrot τὰς ποιμενίδας τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν τῆς Σμύρνης ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐν Ἁγίῳ Γεωργίῳ (Βακχείῳ), οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως Σμύρνης οἰκούντων Γιουρούκων, ἐπισκεφθεὶς τὸν Ὕπατον Ἁρμοστὴν τῆς Ἑλλάδος, ἐδήλωσεν ὅτι οἱ Γιουροῦκοι οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχουσι πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ ἐζήτησε ν' ἀναγνωρισθῇ ἐπισήμως ἡ ἰδιότης του ὡς ἀρχηγοῦ τῶν Γιουρούκων. Ἀλλ' ὁ Ἁρμοστὴς (Στεργιάδης) ἀνέβαλε πᾶσαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀπόφασιν, ἵνα μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς Τούρκους.

Τύπος Ερυθίνου (Κιζιλμπάση).

Οἱ ***Φελλάχοι*** (ἴσως ἡ λέξις συγγενεύει πρὸς τὸ *Βλάχοι* καὶ τὸ *Λέχοι*=Πολωνοὶ) τοῦ νομοῦ Ἀδάνων, καίπερ φερόμενοι ἐπισήμως ὡς Μουσουλμάνοι, δὲν πρεσβεύουσιν, οὐδὲ λατρεύουσιν ἐξωτερικῶς τὸν ἰσλαμισμόν. Ὑπ' αὐτῶν τῶν Τούρκων θεωροῦνται ὡς εἰδωλολάτραι. Οἱ ἴδιοι ὅμως ἐκδηλοῦσι συμπάθειαν πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Αἱ θρησκευτικαὶ αὐτῶν δοξασίαι τηροῦνται μυστικαί. Εἶναι μόνον γνωστὸν ὅτι πιστεύουσιν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν.

Καὶ οἱ Φελλάχοι, οἵτινες οἰκοῦσι κυρίως εἰς τὰ σαντζάκια Ἀδάνων καὶ Δζεμπὲλ-ι-Μπερεκέτ, πρέπει νὰ θεωροῦνται ὡς ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Συρίας. Δεικνύουσι πολλὴν ἀλληλεγγύην μεταξύ των. Εἶναι δὲ λίαν πρᾶοι καὶ ἥμεροι, φιλόξενοι καὶ φιλόπονοι, ἀσχολούμενοι κυρίως εἰς τὴν κηπουρικήν.

Οἱ ***Ταχτατζῆδες*** ἢ ***Νουσαϊριέ*** εἶναι φυλὴ ὁμοιάζουσα τοὺς Φελλάχους. Ὠνομάσθησαν ταχτατζῆδες (σανιδοποιοί, ἐκ τοῦ *ταχτᾶ*=σανίς, ἢ *ὑλοτόμοι*, ξυλοκόποι) ὡς ἐργαζόμενοι κυρίως εἰς τὴν παραγωγὴν ξυλείας (πριονισταί), εἰς τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν ξυλουργικήν. Φαίνονται ὅμως διάφοροι τῶν Φελλάχων ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν των, περὶ τῆς ὁποίας ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Λέγεται, ὅτι λατρεύουσι τὰ δένδρα, τῶν ὁποίων πολλὰ θεωροῦσιν ἱερά, προσέχοντες μὴ κοπῇ κανεὶς κλάδος αὐτῶν, νομίζουσι δὲ ὅτι ὁ ἔνοχος τοιαύτης ἱεροσυλίας θὰ τιμωρηθῇ αὐστηρότατα. Δὲν συχνάζουσιν εἰς τὰ μουσουλμανικὰ τεμένη οὐδὲ καὶ εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ναούς. Κατά τινας φήμας, σέβονται τὰ μέγιστα τὰ γεννητικὰ μόρια τῆς γυναικός, ἔχουσι δὲ ὡς θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν *μεγάλην ἱέρειαν* ἥτις συναθροίζει αὐτοὺς ἅπαξ τοῦ ἔτους εἰς μέρη μεμονωμένα ἐντὸς πυκνῶν δασῶν, ὅπου δῆθεν ἐπιδίδονται εἰς ἀφροδισίους τελετάς, ὑπενθυμιζούσας τὰς τῆς Λέσβου καὶ ἄλλας, ἀλλὰ ταῦτα ἴσως νὰ εἶναι ἐπινοήματα τῶν Τούρκων.

Οἱ ***Ἕλληνες*** τοῦ νομοῦ Ἀδάνων ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον μέτοικοι ἐκ Καππαδοκίας, ἰδίᾳ δὲ ἐκ Καισαρείας καὶ Νίγδης, ἀλλὰ καὶ ἐκ Χίου, Κύπρου καὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Σήμερον, ἐκτὸς τῆς ἐν Μερσίνῃ ἑλληνικῆς παροικίας (ἐξ Ἑλλήνων ὑπηκόων) καὶ ἄλλων τινῶν Ἑλλήνων πολιτῶν διεσπαρμένων εἰς τινας πόλεις, δὲν ὑπάρχουσιν Ἕλληνες ὀρθόδοξοι ἐν τῷ νομῷ Ἀδάνων. Ἡ περὶ ὑποχρεωτικῆς ἀνταλλαγῆς ἑλληνοτουρκικὴ σύμβασις μετέφερε καὶ τούτους εἰς Ἑλλάδα ὡς πρόσφυγας.

Ἐκκλησιαστικῶς οἱ Ἕλληνες τοῦ βιλαετίου Ἀδάνων ὑπήγοντο εἰς τὸν Μητροπολίτην Ταρσοῦ

Digitized by Google

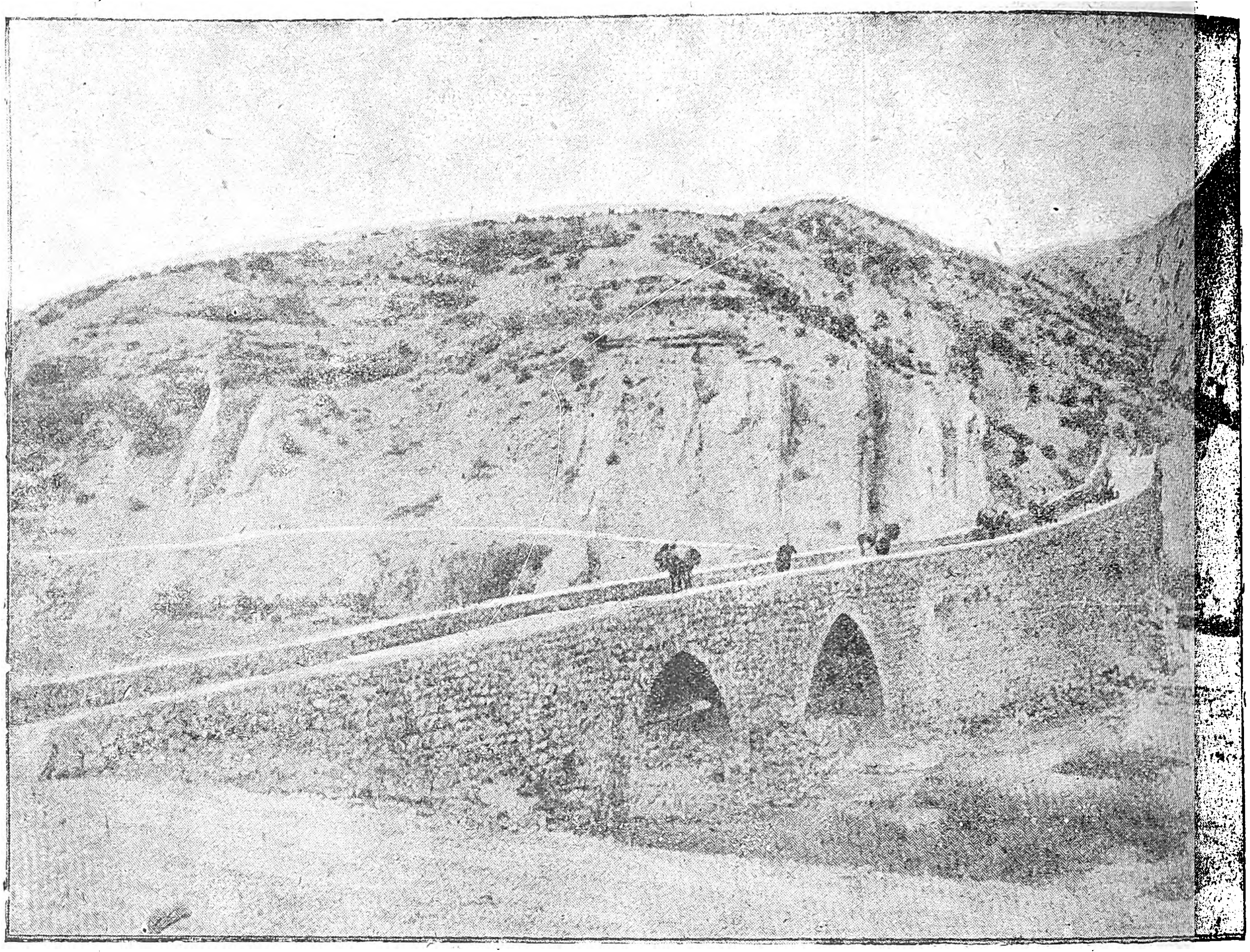

Γέφυρα ἐπὶ τοῦ Δζιχὰν (Πυράμου).

καὶ Ἀδάνων ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Ἀλλὰ μετὰ τὴν συνεπείᾳ ἐνεργειῶν τῶν Ρώσων γενομένην ἐκλογὴν Ἀραβοφώνου Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ὁ μητροπολίτης Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνων μὴ ἀναγνωρίσας τὰ γενόμενα μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐζήτησε τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἔκτοτε ἡ μητροπολιτικὴ ἕδρα Ταρσοῦ καὶ Ἀδάνων ἔμενε κενή.

Ἐν τῷ νομῷ ὑπάρχουσι καί τινες ἀραβόφωνοι ὀρθόδοξοι, ἰδίᾳ ἐν Ταρσῷ καὶ Μερσίνῃ.

Ἀρμένιοι φαίνεται νὰ ὑπελείφθησαν ἐλάχιστοι μετὰ τὴν σφαγὴν τοῦ 1909, τοὺς ἐκτοπισμοὺς καὶ τὰς σφαγὰς τοῦ 1915-16 καὶ τὴν ὁμαδικὴν φυγήν, τὴν ὁποίαν προὐκάλεσεν ἡ ὑπὸ τῶν Γάλλων συνεπείᾳ τῆς συμφωνίας τῆς Ἀγκύρας (1921) ἐκκένωσις τῆς Κιλικίας.

Ἐν Ἀδάνοις ἥδρευε καὶ ὁ *Καθολικὸς* (Κατογιγκὸς) ἢ Πατριάρχης τῶν Ἀρμενίων τῆς Κιλικίας καὶ Συρίας προσονομαζόμενος ἐκ τῆς παλαιᾶς αὐτοῦ ἕδρας, τοῦ Σίς. Ἀλλὰ τὴν ἕδραν ταύτην μετέφερεν ἡ νεοτουρκικὴ Κυβέρνησις διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος εἰς Ἱεροσόλυμα (διατελοῦντα τότε ἀκόμη ὑπὸ τὴν Τουρκίαν), ἀνακηρύξασα τὸν Καθολικὸν τοῦτον θρησκευτικὸν ἀρχηγὸν ὅλων τῶν ἐν Τουρκίᾳ Ἀρμενίων, ἐνῷ τοιοῦτος ἦτο μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Καθολικὸς τοῦ Ἐτσμιατζὶν (Καυκάσου). Ἄγνωστον τί γενήσεται ἤδη μετὰ τὴν διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς ἐπελθοῦσαν ἀναστάτωσιν.

Ὀλίγοι εἶναι καὶ οἱ ***Καθολικοὶ Μαρωνῖται*** κυρίως. Εὐρωπαῖοι ἐπίσης ὀλίγοι. Πρὸ τοῦ πολέμου εἶχον συγκεντρωθῆ ἀρκετοὶ Γερμανοὶ χάριν ἐμπορίου, βιομηχανίας καὶ διὰ τὰς ἐργασίας τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου Βαγδάτης.

Οἱ *Ἰσραηλῖται*, τῶν ὁποίων ἡ «Παγκόσμιος ἰσραηλιτικὴ ἕνωσις» προσεπάθησε καὶ προσπαθεῖ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμόν, εἶναι ὡσαύτως ἐλάχιστοι.

Περισσότεροι εἶναι οἱ Πέρσαι, οἰκοῦντες ὁλόκληρα χωρία παρὰ τὸν Σάρον.

ΣΧΟΛΑΙ

Ἐκτὸς τῶν μουσουλμανικῶν ὑπῆρχον 8 ἑλληνικαὶ σχολαὶ ἐν Ἀδάνοις, 2 ἐν Μερσίνῃ, 3 ἐν Ταρσῷ καὶ πολλαὶ ἀρμενικαὶ καθ' ὅλον τὸν νομόν.

ΚΛΙΜΑ, ΓΕΩΛΟΓΙΑ, ΓΕΩΡΓΙΑ

Τὸ κλῖμα τοῦ νομοῦ Ἀδάνων εἶναι θερμὸν καὶ ὑγρὸν τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας, αἵτινες εἶναι βαλτώδεις καὶ μαστίζονται ὑπὸ τῆς ἑλονοσίας. Τῶν ὑψηλῶν ὅμως μερῶν ἡ θερμοκρασία εἶναι κατὰ τὸ θέρος ὑγιεινὴ καὶ εὔκρατος. Ὡς ἐκ τούτου ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ Νοεμβρίου ὁ νομαδικὸς πληθυσμὸς ἀποσύρεται ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ Ταύρου ὅπου ἔχουσι θερινὰ ἐνδιαιτήματα καὶ αἱ εὔποροι τάξεις. Τοὐναντίον ὁ χειμὼν εἶναι γλυκὺς εἰς τὰς πεδιάδας, ὅπου τὸ θερμόμετρον κατέρχεται σπανίως εἰς τὸ 0, ἡ δὲ χιὼν εἶναι ἄγνωστος, καίτοι αἱ κορυφαὶ τῶν πέριξ ὀρέων εἶναι σχεδὸν διηνεκῶς χιονοσκεπεῖς.

Ὁ νομὸς Ἀδάνων διαιρεῖται οὕτως εἰς δύο ζώνας λίαν διαφόρους, τὴν ὀρεινὴν καὶ τὴν πεδινήν. Ἡ πρώτη καλύπτει σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα τοῦ ὅλου ἐδάφους, ἀποτελουμένη ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς τοῦ Ταύρου (Μπουγᾶ-δάγ), βραχώδους, ἀποκρήμνου, ἥκιστα καλλιεργημένης, καλυπτομένης δὲ ὑπὸ λίαν ἐκτεταμένων δασῶν ἐκ πευκῶν καὶ δρυῶν. Ἡ δὲ πεδινή, ἐκτεινομένη ἀπὸ τῆς θαλάσσης μέχρι τῶν Ἀδάνων καὶ τοῦ Κοζάν, εἶναι λίαν εὔφορος παράγουσα ἀφθόνως δημητριακὰ καὶ βάμβακα. Ἀρδεύεται ὑπὸ τριῶν μεγάλων ποταμῶν, τοῦ Κύδνου, τοῦ Σάρου καὶ τοῦ Πυράμου καὶ διαφόρων ἄλλων μικροτέρων τροφοδοτουμένων διὰ τῶν ἐκ τῆς τήξεως τῶν χιόνων τοῦ Ταύρου σχηματιζομένων ὑδάτων.

Τὰ βαλτώδη μέρη ἔχουσιν ἐπιφάνειαν 900.000 στρεμμάτων ἐκτεινόμενα κυρίως εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Τὰ ἕλη ταῦτα ἐπρόκειτο νὰ ἀποξηρανθῶσιν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἀλλ' ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ἀνέτρεψε τὰ σχέδια ταῦτα.

Ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν καὶ τοῦ βάμβακος εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀδάνων καλλιεργοῦνται ὄπιον, ἄμπελος, ἑσπεριδοειδῆ, ζαχαροκάλαμον, χαρούπια, ἐλαιώδεις σπόροι κτλ., ἐκ δὲ τῶν ὀπωροφόρων εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη, ἡ κερασέα, ἡ μηλέα, ἡ ροδακινέα, ἡ καρυὰ κ.λ.π.

Τὰ νεώτερα μέσα τῆς καλλιεργείας ἤρχισαν τώρα μόλις τελειοποιούμενα, ἀλλὰ τοὺς γεωργοὺς ἐκμεταλλεύεται οἰκτρῶς ἡ τοκογλυφία, κατὰ τῆς ὁποίας ἐλάχιστα ἀντενήργησεν ἡ ἀπὸ τοῦ 1888 ἱδρυθεῖσα τουρκικὴ Γεωργικὴ Τράπεζα.

Τὰ μᾶλλον διαδεδομένα ζῷα κτηνοτροφίας εἶναι ὁ βοῦς, ἡ ἀγελάς, ὁ βούβαλος, ὁ ἵππος, ὁ ὄνος, ἡ κάμηλος καὶ τὰ αἰγοπρόβατα.

Τὸ ὑπέδαφος τοῦ νομοῦ Ἀδάνων εἶναι πλούσιον εἰς μέταλλα. Ὁ σίδηρος, ὁ χαλκός, ὁ μόλυβδος, ὁ ἄργυρος ἀπαντῶσι συχνότατα, παρετηρήθησαν δὲ καὶ ἀνθρακοφόρα στρώματα φθάνοντα μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Ἐξ ὅλου ὅμως τοῦ μεταλλικοῦ τούτου πλούτου ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐξεμεταλλεύετο δι' Ἑλλήνων μεταλλευτῶν, καταγομένων ἐκ τοῦ Πόντου, μόνον τὸ μεταλλεῖον ἀργυρούχου γαληνίτου τοῦ Μπερεκετλῆ-Μααδὲν καὶ ἓν μεταλλεῖον χρυσούχου ἀργύρου εἰς τὸ λεγόμενον *Μπουλγάρ-μαδὲν* (ὀρθῶς *Μπουγᾶ-μαδέν*). Τὰ κυριώτερα ὅμως μεταλλεῖα τοῦ Ταύρου εὑρίσκονται πρὸς τὸ μέρος τοῦ νομοῦ Ἰκονίου, ἐν τῷ σαντζακίῳ Νίγδης.

Τὰ δάση τοῦ νομοῦ καλύπτουσι μέγα μέρος τῶν ὀρεινῶν αὐτοῦ ἐκτάσεων ἔχοντα ἔκτασιν 500.000 περίπου ἑκταρίων (περὶ τὰ 2 ἑκατομμύρια στρεμμάτων). Εἰς ταῦτα κυριαρχοῦσιν ἡ πεύκη, ἡ ἐλάτη, ἡ δρῦς, ἡ κυπάρισσος, ἡ σημύδα, ἡ καρυά, ἡ χαρουπιά, φύονται δὲ καὶ ἡ μωρέα, ἡ κέδρος, ἡ πύξος κτλ. Ἐκ τῶν δασῶν ἐξάγονται ξυλεία οἰκοδομήσιμος καὶ καυσόξυλα.

Τὰ ἐλαιόδενδρα εἶναι ἄφθονα ἀποτελοῦντα κυρίως δύο μεγάλους ἐλαιῶνας, τὸ λεγόμενον Ζεϊτουνλοὺκ ἢ Ζεϊτινλὶκ (ὅπερ σημαίνει ἐλαιών), ἐπιφανείας 40.000 στρεμμάτων, ἐκτεινόμενον βορείως τοῦ κόλπου τῆς Ἀλεξανδρέττας ἀπὸ Παγιὰς εἰς Καρανλὶκ-Καποῦ, καὶ τὸ Μπὸζ-ἀγὰτς (σταχτὶ δένδρο) ἀνάμικτον μετὰ μωρεώνων, μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Δζιχάν, τῆς λίμνης Μπεϋλῆ καὶ τῆς Μεσογείου. Τὸ ἀπέραντον τοῦτο κτῆμα ἀνήκει εἰς τὸ τουρκικὸν δημόσιον. Ἀλλ' ὅλα ταῦτα τὰ ἐλαιόδενδρα, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιεργοῦντο ἐπὶ Βυζαντινῶν εἶναι σήμερον ἐγκαταλελειμμένα εἰς κατάστασιν ἀγριελαιῶν.

Ἐκ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου ἀπαντῶσι λεοπαρδάλεις, πάνθηρες, ἄρκτοι, λύκοι, ὕαιναι, θῶες (τσακάλια), αἴλουροι, ἀγριόχοιροι, γαζέλλαι, αἴγαγροι κ.λ.π.

ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

Ὁδοὶ ὑπάρχουσιν ἀρκεταὶ εἰς τὴν παραλίαν. Ἡ ἐκ Μερσίνης διὰ Ταρσοῦ εἰς Ἄδανα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σὶς καὶ Μισίς, ἡ ἐκ Μερσίνης εἰς Σελεύκειαν, ἡ ἐκ Ταρσοῦ εἰς τὸν νομὸν Ἰκονίου ἄγουσα ὁδὸς τοῦ Κιουλὲκ-Μπογὰζ διὰ τῶν λεγομένων Κιλικίων Πυλῶν κ. ἄ.

Ὁ σιδηρόδρομος Μερσίνης-Ταρσοῦ-Ἀδάνων, οὗτινος ἡ κατασκευὴ καὶ ἐκμετάλλευσις ἐξεχωρήθη προνομιακῶς τῷ 1883 εἰς τὸν ὁμογενῆ Κωστάκην Θεοδωρίδην καὶ εἰς τὸν Τοῦρκον Μεχμὲτ Ναχὶτ βέην δι' 99 ἔτη, παρεχωρήθη ὑπὸ τούτων εἰς τὸν Γάλλον βαρῶνον Βανδέβρ (Évain de Vendeuvre), ὅστις συνέστησεν ἀνώνυμον ὀθωμανικὴν ἑταιρίαν. Ἤρχισε νὰ λειτουργῇ ἀπὸ τοῦ 1886. Σήμερον θεωρεῖται ὡς ἁπλῆ διακλάδωσις τῆς μεγάλης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Βαγδάτης. Ταύτης

Digitized by Google

τὸ ἐν τῷ νομῷ Ἀδάνων τμῆμα περιλαμβάνον καὶ τὰς σήραγγας τοῦ Ταύρου ἀπεπερατώθη κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον.

Λιμένες δὲν ὑπάρχουσιν ἄλλοι ἐκτὸς τοῦ τῆς Μερσίνης, ὅστις, ὢν φυσικός, ἄνευ λιμενικῶν ἔργων, θεωρεῖται σήμερον ὡς ὁ τρίτος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς Τουρκίας (μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν Σμύρνην), ἔχων ὡς ἐνδόχωραν ἐκτὸς τοῦ νομοῦ Ἀδάνων τὸ βιλαέτιον τοῦ Ἰκονίου, μέγα μέρος τοῦ νομοῦ Ἀγκύρας καὶ μέρος τοῦ βιλαετίου Σεβαστείας. Ἀγκυροβόλια ὅμως ὑπάρχουσι πολλά, εἰς δὲ τὸν κόλπον τῆς Ἀλεξανδρέττας ὁ μέγας φυσικὸς ὅρμος τοῦ Γιουμουρταλήκ, εἷς τῶν ὡραιοτέρων τῆς Μεσογείου δυνάμενος νὰ περιλάβῃ στόλους ὁλοκλήρους μεγάλων σκαφῶν. Ἐλλείψει ὅμως ὁδῶν αἱ ἐπὶ τῆς παραλίας αὐτοῦ κῶμαι Γιουμουρταλήκ καὶ Ἀγιάς εἶναι ἀσήμαντα χωρία. Πρὸ ἐτῶν ἐλέγετο ὅτι εἰς Γιουμουρταλὴκ θὰ κατέληγε σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τέμνουσα τὴν Μ. Ἀσίαν σχεδὸν καθέτως ἐκ Σαμψοῦντος διὰ Σεβαστείας, Καισαρείας, Νίγδης καὶ Ἀδάνων.

ΠΟΤΑΜΟΙ, ΛΙΜΝΑΙ, ΕΛΗ

Ὁ νομὸς Ἀδάνων ἀρδεύεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ὧν οἱ κυριώτεροι εἶναι: 1) ὁ **Καλύκαδνος** (Γκιόκ-σοῦ) πηγάζων παρὰ τὸ Νεβαχὶ τοῦ νομοῦ Ἰκονίου, διαρρέων τὰ Ἰτς-Ἲλ, Ἐρμενέκ, τὴν Σελεύκειαν καὶ ἐκβάλλων παρὰ τὴν χερσόννησον Λισὰν-ἐλ-καμπέ. Εἶναι πλεύσιμος. 2) Ὁ **Κύδνος** (Ταρσοὺς-τσάϊ ἢ Ταρσούς-ἰρμάκ) (ἰρμὰκ καὶ τσάϊ σημαίνουσι τουρκιστὶ ποταμός), πηγάζων ἐκ τοῦ Ταύρου καὶ χυνόμενος παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Σάρου. 3) Ὁ **Σάρος** καὶ κατὰ Ξενοφῶντα (Ἀνάβασις) Ψάρος (Σεϋχοὺν) πηγάζων ἐκ τοῦ νομοῦ Σεβαστείας, διαρρέων τὴν πόλιν τῶν Ἀδάνων καὶ χυνόμενος δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου Καράτς. Εἶναι πλωτὸς διὰ λέμβους καὶ φορτηγίδας μέχρις Ἀδάνων, ἔχει δὲ πολλοὺς παραποτάμους. 4) Ὁ **Πύραμος** (Δζιχὰν) πηγάζων ἐκ τοῦ ὄρους Γκιουμούς-Δὰγ τοῦ νομοῦ Σεβαστείας καὶ χυνόμενος παρὰ τὸν κόλπον τοῦ Γιουμουρταλήκ. Εἶναι πλωτὸς διὰ λέμβους καὶ φορτηγίδας μέχρι τοῦ Μισίς.

Μεταξὺ τοῦ Σάρου καὶ τοῦ Πυράμου ὑπάρχουσιν ἕλη, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ὡς ἁλυκαί. Ἀπὸ ἐτῶν διάφοροι ἑταιρίαι ἐμελέτησαν τὴν ἀποξήρανσιν αὐτῶν.

ΟΡΗ

Ἡ κυριωτέρα ὀροσειρὰ εἶναι ἡ τοῦ Ταύρου (*Μπουγᾶ-Δὰγ* καὶ οὐχὶ Μπουλγὰρ-Δάγ, ὡς κοινῶς λέγεται, διότι *Μπουγᾶ* σημαίνει τουρκιστὶ *ταῦρος*, ἐκ τούτου δὲ κατὰ παραφθορὰν κατήντησε νὰ λέγεται τὸ ὄρος Μπουλγὰρ-Δάγ, ἤτοι βουλγαρικὸν ὄρος). Ἡ ὀνομασία Ταῦρος παράγεται κατά τινας ἐκ τῆς συριακῆς λέξεως *τώρ*, σημαινούσης ὄρος. Αἱ διάφοροι αὐτοῦ διακλαδώσεις, ὧν αἱ ὑπώρειαι καταλήγουσιν εἰς τὴν θάλασσαν, καλοῦνται *Ἀλά-Δάγ, Δουμπελέκ, Μπουκλούκ, Γκιοζλέρ, Γκιὸκ-Τεπὲ* καὶ τὸ κυρίως *Μπουλγὰρ-Δάγ*, ὁ τῶν ἀρχαίων *Ἴμβαρος*.

Εἰς τὴν διοίκησιν Κοζάν, βορείως τοῦ Χατζὶν ἐκτείνεται τὸ Μπακὶρ-Δὰγ (ὄρος χαλκοῦ), νοτίως δὲ τὸ *Ἐλμᾶ-Δὰγ* (ὄρος μηλέας), ὁ Ἀμανὸς τῶν ἀρχαίων, καὶ τὸ Γκιαοὺρ-Δάγ.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ, ΕΜΠΟΡΙΟΝ, ΠΡΟΪΟΝΤΑ

Ἡ βιομηχανία τοῦ νομοῦ Ἀδάνων ἦτο ἄλλοτε ἀσήμαντος περιοριζομένη εἰς τὴν κατασκευὴν διαφόρων χονδροειδῶν ὑφασμάτων, πιλημάτων, ταπήτων τοῦ εἴδους κιλίμ, δερμάτων κλπ. μὴ ἐπαρκούντων οὐδὲ εἰς τὴν ἐπιτόπιον κατανάλωσιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη εἶχεν ἀναπτυχθῆ σημαντικῶς χάρις εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐπιδοθέντας ἰδίως εἰς τὴν ὑφαντουργίαν.

Ὁ νομὸς ἐξάγει σῖτον σκληρὸν καὶ μαλακόν, ἐλαιούχους σπόρους, κηκίδιον διὰ βαφήν, μαλλιά, ξυλείαν, δέρματα καὶ σφάγια. Ὁ βάμβαξ τῶν Ἀδάνων εἶναι λίαν πεφημισμένος ἐν Εὐρώπῃ. Ἄριστα ἀποτελέσματα δίδει καὶ ἡ βομβυκοτροφία. Τὰ κυριώτερα ἐξαγωγικὰ εἴδη διευθύνονται διὰ τοῦ λιμένος τῆς Μερσίνης εἰς Μασσαλίαν, Λιβερπούλην καὶ Τεργέστην. Ἡ παραγωγὴ τοῦ βάμβακος ἀνήρχετο πρὸ τοῦ πολέμου εἰς 170,000 δέματα. Ἐφέτος ὅμως κατῆλθεν εἰς 72,000 δέματα.

Εἰς τὸν νομὸν ὑπάρχουσι πολλαὶ ἁλυκαί, ἀλλὰ μόνον ἡ τῶν Ἀδάνων διατελεῖ ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν. Αὕτη κεῖται μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Σεϋχοὺν καὶ Δζιχάν, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ τριῶν κυρίως μεγάλων λιμνῶν ἢ λιμνοθαλασσῶν (Ἀκτσὲ-Δενίζ, Χασὰν-Δεδὲ καὶ Μπεμπελῆ). Ἡ ἐτησία παραγωγὴ ἀνέρχεται εἰς 2 μέχρι 2 ½ ἑκατομμυρίων χιλιογράμμων κατὰ μέσον ὅρον, ἐπαρκούντων διὰ τὴν κατανάλωσιν εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τοῦ νομοῦ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Ὁ νομὸς Ἀδάνων, ἤτοι ἡ Κιλικία, ἔχει πολλὰς πόλεις διασήμους ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Τοιαῦται εἶναι:

Ἡ Μαλλός, (καὶ ἡ χώρα αὐτῆς Μαλλεῶτις χώρα, σήμερον Καρατάς, (κτισθεῖσα ὑπὸ τῶν Μόψου (υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μαντοῦς) καὶ Ἀμφιλόχου μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Τροίας εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πυράμου, αἵτινες εὑρίσκοντο τότε παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Καρατάς. Ἐρείπιά τινα λίαν ἀραιὰ τῆς ἀρχαίας πόλεως φαίνονται ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου.

Ἡ Μαγαρσὸς ἢ Μάγαρσα, ἀπέναντι τῆς Μαλλοῦ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πυράμου, ὅπου ἐδεικνύετο ὁ τάφος τοῦ Ἀμφιλόχου, φονευθέντος ἐν μονομαχίᾳ μετὰ τοῦ Μόψου. Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας διευθυνόμενος εἰς Ἰσσὸν διὰ τοῦ Ἀληΐου πεδίου ἐσταμάτησεν εἰς Μαγαρσόν, ὅπου ἔθυσεν εἰς τὴν Μαγαρσίδα Ἀθηνᾶν (Ἀρριανοῦ 2, 5, 9). Ἡ Μαγαρσὸς θεωρεῖται ἀπολεσθεῖσα ἴσως συνεπείᾳ τῆς γεωλογικῆς ἀναστατώσεως, ἥτις ἐξέτρεψε τὸν ῥοῦν τοῦ ποταμοῦ Πυράμου, οὕτινος ἡ ἐκβολὴ εὑρίσκεται σήμερον εἰς ἀπόστασιν ἓξ ὡρῶν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου Καρατάς, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Γιουμουρταλήκ. Ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, ἴσως τῆς Μαγαρσοῦ, ἀνεκαλύφθησαν παρὰ τὴν λίμνην Χασὰν-Δεδέ.

Μισίς, ἡ ἀρχαία Μοψουεστία (Μόψου Ἑστία) διάσημος κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὑπὸ τὸ ὄνομα Μάλμιστρα. Ἀφοῦ κατεκτήθη τῷ 950 μ. Χ. ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀνεκτήθη τῷ 964 ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν καὶ ἡλώθη τῷ 1097 ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τοῦ Γοδεφρείδου Μπουγιών, προσητήθη εἰς τὸ βασίλειον τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας καὶ κατόπιν περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Μουσουλμάνων. Παρὰ τὴν Μισὶς δεικνύονται τὰ ἐρείπια τοῦ Σαχμιριὰμ-Καλεσὶ ἢ Σαμιρὰμ-Καλεσὶ (φρουρίου τῆς Σεμιράμιδος),ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ ἀσσυριακὰ μνημεῖα τοῦ Γιλὰν-Καλεσὶ (φρουρίου τοῦ ὄφεως), ὅπου κατὰ τὴν παράδοσιν ὑπῆρξε γιγαντιαῖος ὄφις.

Ἡ Ταρσός, ἐπὶ τοῦ Κύδνου, ἱδρυθεῖσα, ὡς λέγεται, ὑπὸ Ἀργείων ἀποίκων, κατ' ἄλλους δὲ ὑπὸ τοῦ Σαρδαναπάλου, ὅστις κατὰ τὸν Ἀρριανὸν ἔκτισε καὶ τὴν ἐγγὺς κειμένην *Ἀγχίαλον* ἢ κατὰ Στράβωνα Ἀγχιάλην.

Ἰδοὺ τί λέγει σχετικῶς ὁ Ἀρριανός:

«Ταύτην δὲ (τὴν Ἀγχίαλον) Σαρδανάπαλον κτίσαι τὸν Ἀσσύριον λόγοι. Καὶ τῷ περιβόλῳ δὲ καὶ τοῖς θεμελίοις τῶν τειχῶν δήλη ἐστὶ μεγάλη τε πόλις κτισθεῖσα καὶ ἐπὶ μέγα ἐλθοῦσα δυνάμεως. Καὶ τὸ μνῆμα τοῦ Σαρδαναπάλου ἐγγὺς ἦν τῶν τειχῶν τῆς Ἀγχιάλου καὶ αὐτὸς ἐφειστήκει ἐπ' αὐτῷ Σαρδανάπαλος συμβεβληκὼς τὰς χεῖρας ἀλλήλαις ὡς μάλιστα ἐς κρότον συμβάλλονται, καὶ ἐπίγραμμα ἐπεγέγραπτο αὐτῷ Ἀσσύρια γράμματα. Οἱ μὲν Ἀσσύριοι καὶ μέτρον ἔφασκον ἐπεῖναι τῷ ἐπιγράμματι, ὁ δὲ νοῦς ἦν αὐτῷ ὃν ἔφραζε τὰ ἔπη, ὅτι Σαρδανάπαλος ὁ Ἀνακυνδαράξου παῖς Ἀγχίαλον καὶ Ταρσὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἐδείματο(=ἔκτισε), σὺ δέ, ὦ ξένε, ἔσθιε καὶ πῖνε καὶ παῖζε, ὡς τἆλλα τὰ ἀνθρώπινα οὐκ ὄντα τούτου ἄξια». Τὸ ἐπίγραμμα τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ Στράβων.

Πιθανώτερον φαίνεται ὅτι τὴν Ταρσὸν ἵδρυσαν οἱ Φοίνικες. Σήμερον οὔτε φοινικικά, οὔτε ἀσσυριακά, οὔτε ἑλληνικὰ μνημεῖα ἀκέραια σώζονται ἐν Ταρσῷ. Ὑπάρχει μόνον τὸ «μνημεῖον τῆς Ταρσοῦ», παμμέγιστον κτίσμα τετράγωνον ὅπερ παραμένει ἀρχαιολογικὸν αἴνιγμα. Κατά τινας εἶναι κτίσμα ἀσσυριακόν, ὅπερ ὅμως ἀπίθανον. Αἱ ἐντὸς τοῦ περιβόλου αὐτοῦ γενόμεναι ἀνασκαφαὶ ἀπεκάλυψαν μόνον παμμέγιστον μαρμάρινον δάκτυλον ῥωμαϊκῆς τινος κατασκευῆς.

Ἐν Ταρσῷ ἐγεννήθη ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Σαοὺλ) ἐκ γονέων Ἑβραίων, πολιτῶν Ῥωμαίων.

Μποζαντί, ἡ ἀρχαία Ποταντὸς (ἢ τὸ Ποταντὸν) παρὰ τὸ ὁμώνυμον στενόν. Τὴν λέξιν Μποζαντὶ θεωρεῖ ὁ Παῦλος Καρολίδης ὡς συγγενεύουσαν πρὸς τὸ «Βυζάντιον», ὅπερ ἐπὶ τοῦ στενοῦ τοῦ Βοσπόρου.

Μερσίνα, ἡ ἄλλοτε ὀνομαζομένη Ζεφύριον, ὀφείλουσα τὸ σημερινόν της ὄνομα εἰς τὴν ἀφθονίαν τῶν παρ' αὐτὴν φυομένων μυρσινῶν. Σήμερον ὁ τρίτος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς Τουρκίας.

Ἡ Σόλος ἢ οἱ Σόλοι ἢ ἡ Σώλεια, πόλις παρὰ τὴν Ταρσόν, κτίσμα, ὡς λέγεται, τῶν Ἀχαιῶν, τῶν Ἀργείων ἢ τῶν Ῥοδίων (τῆς Λίνδου). Ταύτης οἱ κάτοικοι ἦσαν διάσημοι διὰ τὰ γλωσσικὰ αὐτῶν ἁμαρτήματα, ἐξ οὗ καὶ ἡ λέξις *σολοικισμὸς* σημαίνουσα πᾶσαν παράβασιν οὐχὶ μόνον τῶν κανόνων τῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς (σόλοικος=ἀπαίδευτος καὶ χωριάτης). Ἄλλοι θέλουσι τὴν λέξιν σόλοικος καὶ σολοικισμοὶ παραγομένην ἐκ τῆς πόλεως «Σόλοι» τῆς ἐν Σικελίᾳ ἀποικίας τῶν Ἀθηναίων, ἧς οἱ κάτοικοι ἐλησμόνησαν τὴν διάλεκτον τῆς μητροπόλεως.

Οἱ κάτοικοι τῶν Σόλων τῆς Κιλικίας ἐπέρσιζον ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅστις (Ἀρριανὸς 2,5) φρουρὰς εἰσήγαγεν εἰς Σόλους καὶ ἐπέβαλεν αὐτοῖς τάλαντα ἀργυρίου διακόσια ζημίαν, ὅτι πρὸς τοὺς Πέρσας μᾶλλον τι τὸν νοῦν εἶχον.

Τοὺς Σόλους καταστραφέντας ὑπὸ Τιγράνου τοῦ βασιλέως τῆς Ἀρμενίας ἀνῳκοδόμησεν ὁ Πομπήϊος εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς πόλεως ἀπόστασιν παρὰ τὸν ποταμίσκον Λίπαριν μετονομάσας εἰς Πομπηϊούπολιν. Διογένης ὁ Λαέρτιος καὶ ὁ Εὐφορίων ἐνόμιζον ὅτι τὴν πόλιν τῶν Σολίων ἵδρυσεν ὁ Σόλων. Ἐπὶ νομισμάτων ἀρχαίων ἑλληνικῶν τῆς πόλεως ταύτης εἰκονίζεται ἡ Παλλὰς μετὰ γλαυκός, τρίποδος καὶ τῆς λέξεως ΣΟΛΕΩΝ, ἐνῷ ἐπὶ τῆς ἑτέρας ὄψεως παρίσταται κεφαλὴ μετὰ ἀκτινοβόλου φωτοστεφάνου (ὁ Φοῖβος Ἀπόλλων, θεὸς τῶν Ῥοδίων). Εἰς μακρὰν ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τῆς Πομπηϊουπόλεως ἀπόστασιν σώζεται ἀρχαῖον κτίριον τετράγωνον (4×6 μ.) ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἀνεστραμμένη σαρκοφάγος, τὴν ὁποίαν Πομπώνιος ὁ Μέλας θεωρεῖ ὡς τὸν τάφον τοῦ ἐν τῇ αὐλῇ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ ζήσαντος ποιητοῦ Ἀράτου. Εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Σόλεων ὑπάρχει παράδοξον ἀρχαῖον μνημεῖον καλούμενον ὑπὸ τῶν Τούρκων *Ντιρὲκ-Τὰς* (λίθος ὀρθός). Εἶναι βράχος λελαξευμένος εἰς σχῆμα ὀρθογωνίου τετραπλεύρου ὕψους 15 περίπου μέτρων, πλάτους 4 καὶ πάχους 2 μ. Ἡ βάσις ὅμως τοῦ βράχου τούτου ἐφθάρη ἐκ τῆς τριβῆς τῶν διερχομένων ἁμαξίων καὶ καμήλων, οὕτως ὥστε σήμερον ὁμοιάζει πρὸς ἀνεστραμμένην κόλουρον πυραμίδα. Ἴσως νὰ εἶναι ἀναμνηστική τις στήλη. Οὐδεμίαν ὅμως φέρει ἐπιγραφήν.

Ἡ Σελεύκεια (Τουρκιστὶ Σελέφκε), κτισθεῖσα ὑπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος, ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας τῶν Σελευκειδῶν. Τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως, ἐκτεινόμενα εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Καλυκάδνου, καλύπτουσι μεγάλην ἔκτασιν. Ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ παρακειμένου ὄρους ὑπάρχουσι τὰ ἐρείπια ἀρχαίου θεάτρου, πυλῶνες, ὑδραγωγεῖον μετὰ δεξαμενῆς λελαξευμένης εἰς τὸν βράχον, εἰς τὴν ὁποίαν κατέρχεταί τις διὰ κλίμακος ἑλικοειδοῦς ἐξ εἴκοσι πέντε βαθμίδων, τέλος δὲ νεκρόπολις ἔχουσα πολλὰς σαρκοφάγους μετ' ἐπιγραφῶν ἐφθαρμένων. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους ὑπῆρχε φρούριον ὀχυρότατον ἐπὶ τῶν Ἀρμενίων βασιλέων τῆς δυναστείας τῶν Ρουπηνιδῶν, οἵτινες ἠθέλησαν διὰ τοῦ φρουρίου τούτου νὰ προστατεύσωσι τὴν χώραν αὐτῶν κατὰ τῶν εἰσβολῶν τῶν Σελτζουκιδῶν Τούρκων τοῦ Ἰκονίου. Φαίνεται ὅτι τὸ ἀρμενικὸν φρούριον ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων φρουρίου βυζαντινοῦ τοιούτου, διότι ἀνευρίσκονται καὶ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφαί. Σώζεται εἰς ἀρκετὰ καλὴν κατάστασιν μετὰ τείχους ἐρυμνοῦ ἔχοντος καὶ πύργους. Ἐπὶ τῆς πύλης τῆς εἰσόδου σώζεται ἀρμενικὴ ἐπιγραφή, ἄνωθεν τῆς ὁποίας ὑπάρχει σταυρὸς ὅμοιος πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Ἀρμενίων βασιλέων τῆς δυναστείας τῶν Λυσιγνάνων. Τὸ φρούριον τοῦτο μετὰ τῆς πόλεως Σελευκείας, καλουμένης τότε *Σελέφ*, ἐδώρησεν ὁ Ἀρμένιος βασιλεὺς Λέων ὁ Β' εἰς τοὺς Ἰωαννίτας Ἱππότας (ὁσπιταλαρίους). Εἰς τὸ αὐτὸ φρούριον κατέφυγεν ἡ Ζαμπὲλ (Ἰσαβέλλα) θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τούτου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου συζύγου της. Ἀλλ' οἱ Ἀρμένιοι ἐκλέξαντες βασιλέα τὸν Λεθοῦν, υἱὸν τοῦ κοντοσταύλου Κωνσταντίνου Παρτζερμπὲρτ ἠνάγκασαν αὐτὴν νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ καταφυγίου της καὶ νυμφευθῇ τὸν νέον βασιλέα.

Ἡ Κώρυκος, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα παράγουσί τινες ἐκ τοῦ *κρόκος*, τοῦ γνωστοῦ φυτοῦ, ὅπερ ἐφύετο ἐν Κιλικίᾳ (Κωρύκιον ἄντρον, ἐν ᾧ ἡ ἀρίστη κρόκος φύεται, λέγει ὁ Στράβων, ὁ δὲ Ἀπολλώνιος ὁ Ῥόδιος ἀναφέρει «κωρύκιον κρόκον»). Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην εἰς ἀπόστασιν 15 περίπου χιλιομέτρων ἔκειτο τὸ λεγόμενον *κωρύκιον ἄντρον* (ἄλλο παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Παρνασσοῦ σπήλαιον σταλακτιτῶν.) Τὸ *κωρύκιον* τοῦτο ἄντρον (τὸ τῆς Κιλικίας) εἶναι σπήλαιον μέγα, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ὁποίου φύεται πολὺς κρόκος.

Εἰς ἀπόστασιν 120 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Σελευκείας, κεῖται ἡ πόλις Ἐρμενὲκ ἢ *Γερμανικούπολις*, πρωτεύουσα τῆς Ἰσαυρίας, ὅτε αὕτη ἐξετείνετο καθ' ὅλην τὴν Τραχεῶτιδα. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν διαβόητοι πειραταὶ κρύπτοντες τὴν λείαν αὐτῶν εἰς τὰ σπήλαια τοῦ Ταύρου. Ἐκ τινος ἐπιγραφῆς ἐξάγεται ὅτι τὴν πόλιν ἵδρυσεν ὁ Γερμανικός, υἱὸς τοῦ Αὐγούστου, τῷ 17 μ.Χ., ὅτε ἀπεστάλη κατὰ τῶν Ἀρμενίων. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην κατέφυγον 700 Σταυροφόροι φεύγοντες τὴν σφαγὴν τοῦ Σελτζουκίδου ἡγεμόνος Κιλὶτς-Ἀρσλάν. Εἰς τὰ πέριξ τοῦ Ἐρμενέκ, εἰς μέρη ἀπρόσιτα τῶν βράχων ὑπάρχουσι λελαξευμένα σπήλαια χρησιμεύσαντα ποτὲ ὡς καταφύγιον πολεμιστῶν ἢ καὶ χριστιανῶν κατοίκων τῆς χώρας καταδιωκομένων ὑπὸ τῶν κατακτητῶν. Πρὸ ἱκανῶν ἐτῶν, Τοῦρκος διοικητικὸς ὑπάλληλος ἔπεισε δύο Ἀθιγγάνους νὰ εἰσέλθωσιν εἰς ἓν τῶν σπηλαίων τούτων. Λέγεται, ὅτι οὗτοι εὗρον θάλαμον λελαξευμένον ἐν τῷ βράχῳ, εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ ὁποίου ἐσῴζοντο, οἱονεὶ φρουροί, σιδηρόφρακτα πτώματα. Εἰς τὸ βάθος ὑπῆρχον οἱ νεκροὶ γυναικοπαίδων καὶ γερόντων. Τὰ πτώματα ταῦτα μετετράπησαν αὐτοστιγμεὶ εἰς κόνιν εὐθὺς ὡς εἰσῆλθεν εἰς τὸν θάλαμον ἀήρ. Ἀνευρέθησαν ἐν αὐτῷ πανοπλίαι, περικεφαλαῖαι, ὅπλα, μεταξωταὶ ἐσθῆτες, κοσμήματα, δακτυλίδια, νομίσματα κλ.

Τοιαῦτα σπήλαια μετὰ πολλῶν θαλάμων ὑπάρχουσι πολλὰ ἐν Γαλατίᾳ καὶ Κιλικίᾳ. Εἰς ταῦτα ἐκρύπτοντο (ἐν ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς) οἱ κάτοικοι, γνωρίζοντες τὴν μόνην ἴσως μυστικὴν εἴσοδον αὐτῶν.

Ἡ Μούθ, παρὰ τὰ ἐρείπια ἀρχαίας πόλεως, πιθανῶς τῆς Κλαυδιουπόλεως ἢ τῆς Ὄλβης. Τὴν τελευταίαν ταύτην ἔκτισε κατὰ τὴν παράδοσιν Αἴας ὁ τοῦ Τεύκρου. Ἐν αὐτῇ ὑπῆρχε καὶ ναὸς τοῦ Διός, οὕτινος οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἐπὶ

Digitized by Google

Μάρκου 'Αντωνίου ἀκόμη οἱ ἀληθεῖς κύριοι τῆς Τραχεώτιδος Κιλικίας. Γνωστὸν ἀφ' ἑτέρου ὅτι τὴν Κλαυδιούπολιν ἵδρυσεν ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Κλαύδιος.

Ἡ *Κιλινδὶρ* (ἡ Κελένδερις τῶν ἀρχαίων) οἰκουμένη μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν ὑπὸ Ἑλλήνων ὁρμωμένων ἐκ Κύπρου καὶ ἀλλαχόθεν. Λέγεται ὅτι τὴν Κελένδεριν ἵδρυσαν οἱ Φοίνικες. Κατ' ἄλλους ἡ πόλις ὑφίστατο ἀπὸ τῶν μυθολογικῶν χρόνων.

Ἡ '*Αρσινόη*, εἰς ἀπόστασιν δύο μιλλίων βορείως τῆς *Κιλινδίρ*.

Ἡ '*Ανάζαρβος*, εἰς ἀπόστασιν 25 χμ. ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ Σίς. Κατὰ τοὺς ἀσιανολόγους τὸ ὄνομα τῆς πόλεως εἶναι σημιτικῆς προελεύσεως: "Αϊν-Ζαρμπᾶ (κιτρίνη πηγή). Σήμερον σώζονται μόνον τὰ τείχη τῆς πόλεως ἔχοντα τέσσαρας πύλας. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν ὑπάρχει κολοσσιαία θριαμβευτικὴ ἁψὶς ὡς καὶ ἐρείπια οἰκιῶν, ἀνακτόρων, κίονες, τάφοι, ἀνάγλυφα, δύο ἐκκλησίαι διατηρούμεναι ἀρκετὰ καλῶς, ἓν φρούριον κτισθὲν ὑπὸ 'Αρμενίου ἡγεμόνος. Ἡ πόλις, ἥτις ἐδέσποζε τῆς κοιλάδος τοῦ Πυράμου, ἐκυριεύθη τὸν 12ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν.

'Εν τῇ ὑποδιοικήσει Χατζὶν σώζονται ἐρείπια πόλεως καὶ φρουρίου ὀνομαζόμενα Σὲρτ-Καλὲ (Chert K.) Ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τὰ Κόμανα. Εἰς ἀπόστασιν 15 χιλιομέτρων ἔκειτο ἡ ἀρχαία ***Κουκουσὸς*** ὅπου διῆλθεν ἐν ἐξορίᾳ τρία ἔτη (404-407) ὁ ἅγιος 'Ιωάννης ὁ Χρυσόστομος. Εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν ***Παγιὰς*** ὑπάρχει ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἣν θεωροῦσι τινὲς ὡς κτισθεῖσαν εἰς τὴν θέσιν τῆς 'Ισσοῦ, γνωστῆς ἐκ τῆς μεγάλης νίκης τοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου ἐναντίον Δαρείου τοῦ Κοδομανοῦ (333 π. Χ.), τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Σεπτιμίου Σεβήρου κατὰ τοῦ Πεσκενίου (194 μ. Χ.) καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου κατὰ τοῦ Χοσρόου, βασιλέως τῶν Περσῶν (622). Νεώτεραι ὅμως μελέται βεβαιοῦσιν ὅτι ἡ 'Ισσὸς ἔκειτο εἰς ἀπόστασιν 30 χμ. ΒΔ. τοῦ Παγιάς, εἰς τὸ βάθος τοῦ 'Ισσικοῦ κόλπου.

ΙΣΤΟΡΙΑ

'Εκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται ὅτι ὀλίγων ἴσως μικρασιατικῶν νομῶν ἡ ἱστορία εἶναι τόσον συνυφασμένη μετὰ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ὅσον ἡ τοῦ νομοῦ 'Αδάνων, ὅστις κατέχει σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν θέσιν τῆς Κιλικίας. Αὕτη διῃρεῖτο εἰς δύο ἐπαρχίας, τὴν πεδινὴν ἢ πεδιάδα (Cilicia campestris), χώραν εὔφορον καὶ δασώδη (πόλεις: Ταρσός, Σόλος ἢ Σόλοι, Μαλλός, 'Ισσός, 'Ανάζαρβος), καὶ τὴν Τραχεῖαν ἢ Τραχεώτιδα, χώραν ὀρεινήν, ψυχρὰν καὶ δασώδη (πόλεις: Σελεύκεια, Σελινοῦς, Κελένδερις). 'Εν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὁ Ταῦρος ἀποτελεῖ σχεδὸν συνεχῆ φυσικὸν φραγμόν, διακοπτόμενον ὑπὸ πολλῶν βαθέων στενῶν τῶν λεγομένων «πυλῶν» ὧν κυριώτεραι αἱ Κιλίκιαι (Κιουλὲκ-Μπογάζ).

Ἡ πεδιὰς Κιλικία (σαντζάκιον 'Αδάνων), τὸ ἄλλως 'Αλήϊον πεδίον (Τσουκοὺρ-ὀβᾶ,) διαρρέεται ὑπὸ πολλῶν ποταμῶν, ὧν ἡ ἰλὺς προεκτείνει αὐτὴν πρὸς τὴν θάλασσαν. Κατὰ τὸν 1ον μ. Χ. αἰῶνα σύγχρονός τις συγγραφεὺς παρετήρει ὅτι ἡ πόλις Ταρσὸς ἔκειτο πλησίον λίμνης, ἥτις εἶχε συγκοινωνίαν μετὰ τῆς θαλάσσης καὶ ἐχρησίμευεν ὡς λιμήν. Σήμερον ἡ πόλις αὕτη εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 25 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς παραλίας. Τὸ δέλτα τοῦ Σάρου καὶ τοῦ Πυράμου μεταβάλλει διαρκῶς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς παραλίας, τόσον ὥστε κάποιος παλαιὸς χρησμὸς ἔλεγεν ὅτι μὲ τὸν καιρὸν αὕτη θὰ φθάσῃ μέχρι Κύπρου. 'Ιδοὺ τὸ κείμενον τοῦ χρησμοῦ τούτου κατὰ Στράβωνα:

"Εσσεται ἐσσομένοις ὅτε Πύραμος εὐρυδίνης ἠιόνα προχέων, ἱερὴν ἐς Κύπρον ἵκηται.

Ἡ ἀρχαία Κιλικία κατῳκεῖτο κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τῶν Φοινίκων. Κατά τινα παράδοσιν τὸ ὄνομα Κιλικία παράγεται ἐκ τοῦ Κίλικος, υἱοῦ τοῦ 'Αγήνορος, πρώτου οἰκιστοῦ τῆς χώρας. Κατ' ἄλλους ὅμως ἡ λέξις παράγεται ἐκ τῆς σημιτικῆς (ἑβραϊκῆς) λέξεως *κεχλὲκ* (πέτρα, *χάλιξ*, χαλίκι) χαρακτηριζούσης τὸ πετρῶδες μέρος τῆς Κιλικίας, τὴν λεγομένην Τραχείαν ἢ Τραχεώτιδα.

Ἡ ἀρχαιοτέρα ἐν τῇ χώρᾳ ὁμιλουμένη γλῶσσα φαίνεται ὅτι ἦτο φοινικικῆς προελεύσεως, ὡσαύτως δὲ φοινικικαὶ λέξεις καὶ σύμβολα τῆς Φοινίκης ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων μεταλλίων.

Ἡ Κιλικία οὐδέποτε ἀπετέλεσεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, κυρίως εἰπεῖν, βασίλειον, οὐδὲ κατῳκήθη ὑπὸ ἔθνους μεγάλου. 'Απετέλεσε πάντοτε μικρὰς δημοκρατίας ἢ ὁμοσπονδίας. "Επαιξεν ὅμως σπουδαῖον πρόσωπον εἰς ὅλα τὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα, χρησιμεύσασα ὡς θέατρον πλείστων ὅσων σπουδαίων γεγονότων ἐν τῇ ἀρχαιότητι, καὶ κατὰ τὸν Μεσαίωνα ὅσον καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους. 'Αποτελοῦσα τὴν μόνην ταπείνωσιν τοῦ ἐδάφους μεταξὺ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ μικρασιατικοῦ ὑψιπέδου τῶν ὀρέων Ταύρου, 'Αντιταύρου καὶ 'Αμανοῦ παρέσχε διὰ τῶν στενοποριῶν τῆς ὀρεινῆς ταύτης ἁλύσεως, ἤτοι τῶν Κιλικίων Πυλῶν, ἀπὸ τῶν Κιλικίων, τῶν 'Αμανίδων ἢ 'Αμανικῶν Πυλῶν καὶ τῶν τῆς Συρίας, τὴν μόνην δίοδον, δι' ἧς **διῆλθον τόσον πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς Μικρὰν 'Ασίαν** οἱ ἐξ 'Ασίας (Νεμρώδ, Σάχ-Μιριάμ ἢ Σαμουραμὰτ ἢ ἄλλως Σεμίραμις, Δαρεῖος ὁ Κοδαμανὸς) ὅσον καὶ οἱ πρὸς τὴν 'Ασίαν ἐξ Εὐρώπης ἢ ἀλλαχόθεν εἰς 'Ασίαν (Περσίαν καὶ 'Ινδικὴν) κατακτηταὶ καὶ στρατηλάται (Σέσωστρις, 'Αλέξανδρος ὁ Μέγας, Πομπήϊος, Μωαβίας, Χαροὺν-ελ-Ρασίτ, Σταυροφόροι, 'Ιβραχὴμ πασᾶς τῆς Αἰγύπτου). Ὡσαύτως διὰ τῆς Κιλικίας, ἤτοι διὰ τοῦ νομοῦ 'Αδάνων, διήρχετο καὶ ἡ πρὸς τὴν Περσίαν καὶ λοιπὴν 'Ασίαν ἐμπορικὴ ὁδός, διέρχεται δὲ καὶ σήμερον ἡ πρὸς πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν κατάκτησιν τῆς 'Ασιατικῆς Τουρκίας καὶ τῆς Περσίας ὑπὸ τῶν Γερμανῶν προορισθεῖσα σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῆς Βαγδάτης.

Μεταξὺ τῶν πρώτων κατοίκων τῆς παραλίας ἀναφέρονται οἱ Πελασγοὶ φθάσαντες εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ Ταύρου μετὰ τὸν Τριπτόλεμον καὶ τὸν Περσέα, εἰς οὓς ἱστορικοί τινες ἀποδίδουσι τὴν ἵδρυσιν τῆς Ταρσοῦ. 'Αφοῦ ἔμεινε κατόπιν ἐπὶ πολὺ ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν 'Ασσυρίων, ἡ Κιλικία ὑπέκυψεν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Μήδων περιληφθεῖσα εἰς τὰς σατραπείας τῆς μηδοπερσικῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλὰ διατηρήσασα τὴν αὐτονομίαν της. Οἱ κάτοικοι τῆς Κιλικίας ἐπρομήθευσαν ἑκατὸν νῆας εἰς τὸν Ξέρξην κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν. Ὅτε δὲ Κῦρος ὁ Νεώτερος ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ 'Αρταξέρξου, ἡ γυνὴ τοῦ Συνέσιος, σατράπου τῆς Κιλικίας, ἔφερεν εἰς τὸν μνηστῆρα τοῦ περσικοῦ θρόνου μέγα χρηματικὸν ποσόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπληρώθη τὸ στράτευμα. Ἡ διὰ τῆς Κιλικίας πορεία τοῦ Κύρου ὑπῆρξε θριαμβευτική. Εἰσελθὼν διὰ τῶν Κιλικίων Πυλῶν ὁ Κῦρος ἐστάθμευσεν εἰς Ταρσόν, "Αδανα, Μισὶς καὶ 'Ισσόν, ὅπου ἔμεινε τρεῖς ἡμέρας, μεθ' ὃ εἰσῆλθεν εἰς Συρίαν διὰ τῶν ὁμωνύμων Πυλῶν.

Τὴν νικηφόρον ταύτην πορείαν ἐπανέλαβεν 'Αλέξανδρος ὁ Μέγας, ὅστις καὶ κατήγαγε τὴν δευτέραν αὐτοῦ μεγάλην νίκην κατὰ τοῦ Δαρείου εἰς τὴν πεδιάδα τῆς 'Ισσοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Ἑλληνομακεδόνος κατακτητοῦ, ἡ Κιλικία ὑπέστη τὴν τύχην τῶν ἄλλων κατακτηθεισῶν χωρῶν, περιελθοῦσα τέλος εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν Σελευκιδῶν. Οἱ κάτοικοι ὅμως αὐτῆς, ἀποκαμόντες ἐκ τῶν μακρῶν πολέμων, ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν τὸν Τιγράνην (Ντικράν), βασιλέα τῆς 'Αρμενίας. Οὗτος ὅμως τοὺς ἐγκατέλειψεν ὅταν ἐπετέθη ἐναντίον αὐτοῦ ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Λούκουλλος. Τότε δὲ ἀκριβῶς ἀρχίζει καὶ ἡ σπουδαιοτέρα περίοδος τῆς ἱστορίας τῆς Κιλικίας. Ἡ Ρώμη εἶχε καταστρέψει τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὅλων τῶν ὑπ' αὐτῆς κατακτηθεισῶν χωρῶν. Στερηθεῖσα τελείως ναυτικῆς δυνάμεως ἡ Κιλικία ἐγένετο ἕρμαιον τῶν πειρατῶν. Διόδωρος ὁ Τρύφων, διάσημος ἀρχιπειρατής, ἔκτισε φρούριον εἰς τὸ Κορακήσιον ἀκρωτήριον, θέσιν ὑψηλὴν καὶ μεμονωμένην, ὅπως κρύπτῃ ἐκεῖ τὴν πειρατικήν του λείαν. Τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἐμιμήθησαν καὶ ἄλλοι ἀρχιπειραταί, οὕτως ὥστε ἡ παραλία τῆς Κιλικίας ἔβριθε τοιούτων φρουρίων, ἅτινα ἀπέβησαν τὰ ἀπόρθητα κρησφύγετα τῶν πειρατῶν. Οὗτοι ἐσταμάτων τὰ πλοῖα, διήρπαζον τὰ φορτία των καὶ μετέφερον τὰ πληρώματα εἰς Δῆλον, ὅπου τὰ ἐπώλουν εἰς τὴν αὐτόθι μεγάλην δουλεμπορικὴν ἀγοράν.

Ἡ Ρωμαϊκὴ Δημοκρατία πολλὰς ἀνέλαβεν ἀνωφελεῖς ἐκστρατείας κατὰ τῶν πειρατῶν τούτων, οἵτινες ἐληΐζοντο ὁλόκληρον τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Μεσογείου. Μόνος ὅμως ὁ Πομπήϊος κατώρθωσε νὰ θραύσῃ τὴν δύναμιν τῶν πειρατῶν τῆς Κιλικίας, τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ λοιποὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ρωμαϊκὰς ἀποικίας. Οὕτως ἀνῳκοδομήθη ἡ Σόλος ἢ Σόλοι τῆς Κιλικίας, τὴν ὁποίαν εἶχε σχεδὸν καταστρέψει τελείως ὁ βασιλεὺς Τιγράνης τῆς 'Αρμενίας, μετονομασθεῖσα εἰς Πομπηϊούπολιν.

Ὅταν ἐξερράγη ὁ μεταξὺ Καίσαρος καὶ Πομπηίου πόλεμος, οἱ Κίλικες παρέσχον εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον ἀξιόλογον δύναμιν εἰς πλοῖα καὶ ἄνδρας.

'Εν Κιλικίᾳ διέτριψε καὶ ὁ Κικέρων ὡς ἀνθύπατος, ἐκεῖθεν δὲ ἔγραψε καὶ τὰς πρὸς Πομπώνιον ἐπιστολάς.

Ὁ δὲ 'Ιούλιος Καῖσαρ, καταδιώκων Φαρνάκην τὸν Β', δευτερότοκον υἱὸν τοῦ Μιθριδάτου τοῦ Μεγάλου καὶ βασιλέα τοῦ Βοσπόρου (τοῦ Κιμμερίου, ἤτοι τῆς Κριμαίας), τέως φίλον καὶ σύμμαχον τῶν Ρωμαίων, ἐπαναστατήσαντα ὅμως περὶ τὸ 47 π. Χ., ἐστάθμευσεν ἐν Σόλῳ ὅπου καὶ συνεκάλεσε τοὺς κυριωτέρους ἄρχοντας. Ὡς γνωστὸν δὲ ὁ Καῖσαρ, νικήσας κατὰ κράτος τὸν Φαρνάκην παρὰ τὴν Ζῆλαν (τοῦ Πόντου, σήμερον Ζίλε), τὴν 2 Αὐγούστου 47, ἀνήγγειλεν εἰς Ρώμην τὴν νίκην του διὰ τοῦ διασήμου ἐκείνου λακωνικοῦ ἀγγέλματος εἰς ἕνα τῶν φίλων του: «veni, vidi, vici! (ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα).

Μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασίου εἰς τὴν μάχην τῶν Φιλίππων ἡ τριανδρία ἐπηνώρθωσε κατὰ τὸ δυνατὸν τὰς εἰς τὴν Κιλικίαν προξενηθείσας καταστροφάς. 'Αναφέρεται ὅτι βραδύτερον ὁ 'Αντώνιος παρεχώρησεν εἰς τὴν Κλεοπάτραν τὰ παρὰ τὸ **Κορακήσιον ἀκρωτήριον χωρία,** «ἐπιτήδεια ὄντα πρὸς τὰς τῶν στόλων κατασκευὰς» (Στράβων Δ', 5, 3).

Τὴν χώραν διετήρησαν κατόπιν ὡς ἴδιον αὐτῶν κτῆμα οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες διοικοῦντες αὐτὴν διὰ δουκῶν καὶ κομήτων.

Κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰσέβαλον εἰς τὴν Κιλικίαν οἱ "Αραβες ὑπὸ τὸν Μωαβίαν (648 μ. Χ.), ὅστις διέβη τὸν 'Αμανὸν καὶ ἀπήγαγε 5.000 αἰχμαλώτους. Βραδύτερον ὁ Χαλίφης 'Αροὺν-ελ-Ρασὶτ κατέλαβε πόλεις τινὰς τῆς Κιλικίας, αἵτινες ἔμειναν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν 'Αράβων μέχρι τοῦ 935 μ. Χ. ὅτε οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἀνέκτησαν τὴν Κιλικίαν διατηρήσαντες αὐτὴν ἐπὶ ἕνα αἰῶνα καθ' ὃν ἔγινε θέατρον τῶν ἐναντίον τῶν 'Αράβων ἀκριτικῶν καὶ ἀπελατικῶν ἀγώνων.

Τῷ 1079 οἱ Σελτζουκίδαι Τοῦρκοι κατέλαβον τὴν Πεδιάδα. Βραδύτερον ταύτην κατέκτησαν οἱ Σταυροφόροι ὑπὸ τὸν Βαλδουῖνον καὶ τὸν Ταγκρέδον. Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν οἱ ἐν Καππαδοκίᾳ ὑπὸ τοὺς Βαγρατίδας (Παγρατουνὶ) ἡγεμόνας ἐγκαταστάντες 'Αρμένιοι, φεύγοντες ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἕνεκα τῶν μετὰ τῶν ὀρθοδόξων κατοίκων διαφορῶν, διέβησαν τὸν Κιλίκιον Ταῦρον καὶ καταλαβόντες τὴν Κιλικίαν ἵδρυσαν ὑπὸ τὸν Βαγρατίδην Ρουπῆνον (Ρουπὲν ἢ Οὐρουπὲν) τὸ 'Αρμενικὸν κράτος τῶν Βαγρατιδῶν, εἰς ὅπερ ἔδωκαν τὸ ὄνομα «Μικρὰ 'Αρμενία», τὸ ὁποῖον ἔφερε καὶ κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἡ Κιλικία κατέστη βασίλειον εὐημεροῦν, ἰδίᾳ ὑπὸ τὸν 'Αρμένιον ἡγεμόνα ἢ βασιλέα Λέοντα τὸν Β' ἀγωνιζόμενον κατὰ τῶν 'Αράβων.

Οἱ 'Αρμένιοι ἡγεμόνες τῆς Κιλικίας ἐδέχθησαν τοὺς Σταυροφόρους ὡς ἐλευθερωτὰς καὶ ἠγωνίσθησαν μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων. Οὔγων ὁ μέγας, ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἀπέθανεν ἐν Ταρσῷ κατὰ τὴν πρώτην σταυροφορίαν. 'Εν Κιλικίᾳ ἀπέθανε κατὰ τὴν Γ' Σταυροφορίαν καὶ ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτωρ Φρειδερῖκος ὁ Βαρβαρόσας πνιγεὶς ἐν τῷ Καλυκάδνῳ.

Οἱ 'Αρμένιοι οὗτοι ἡγεμόνες ἐβασίλευσαν μέχρι τοῦ 1375, ὅτε ὁ τελευταῖος ἡγεμὼν Λέων ὁ ΣΤ', καταγόμενος ἐκ θηλυγονίας μὲν ἐκ τῶν Βαγρατιδῶν, ἐξ ἀρρενογονίας δὲ ἐκ τοῦ ἐν Κύπρῳ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῶν Λυσιγνάνων (Λουζινιὰν) ᾐχμαλωτίσθη ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων καί, ἀφεθεὶς κατόπιν ἐλεύθερος, ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν (1393). Οἱ ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα Σαμπὰν Μαμελοῦκοι τῆς Αἰγύπτου κατέλαβον τότε μέγα μέρος τῆς Κιλικίας, διανεμηθέντες αὐτὴν μετὰ τῶν Τουρκομάνων καὶ διατηρήσαντες αὐτὴν μέχρι τῆς ἐμφανίσεως τῶν 'Οσμανιδῶν κατακτητῶν, οἵτινες κατέκτησαν τὴν χώραν ὁριστικῶς ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Α', νεμόμενοι αὐτὴν ἐν εἰρήνῃ μέχρι τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ σατράπου τῆς Αἰγύπτου Μεχμὲτ 'Αλῆ πασᾶ. Ὁ υἱὸς τούτου, ὁ γνωστὸς ἡμῖν 'Ιβραχὶμ πασᾶς, κατέλαβε μετὰ τῆς Συρίας καὶ τὴν Κιλικίαν, παραμείνας ἐν αὐτῇ μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου (1841), ὁπότε οἱ Αἰγύπτιοι ἐξεκένωσαν τὴν Κιλικίαν, διοικηθεῖσαν ἔκτοτε ὡς τουρκικὸν πασαλίκιον, βραδύτερον ἐγιαλέτιον καὶ κατόπιν βιλαέτιον.

ΑΙ ΣΦΑΓΑΙ ΤΩΝ ΑΔΑΝΩΝ.

Κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν τὰ "Αδανα καὶ ὁλόκληρος ἡ Κιλικία κατέστησαν ἀπαισίως διάσημα ὡς ἐκ τῶν ἐκεῖ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ 'Απριλίου τοῦ 1909 διαπραχθεισῶν ὁμαδικῶν σφαγῶν τῶν 'Αρμενίων.

"Αν καὶ τὰ ἀρμενικὰ ἐπαναστατικὰ κομιτᾶτα εἶχον συμπράξει κατὰ τὴν χαμιτικὴν περίοδον μετὰ τῶν Νεοτούρκων, ἐπιχειρήσαντα μάλιστα καὶ τοῦ Σουλτάνου Χαμὶτ τὴν δολοφονίαν διὰ τῆς δυναμιτιστικῆς ἀποπείρας τῆς 8/21 'Ιουλίου 1905, ἐν τούτοις οἱ Νεότουρκοι, μετὰ τὰς πρώτας ἀπατηλὰς περιποιήσεις πρὸς τοὺς τέως συνεργούς, ἐξεδήλωσαν τὰς προθέσεις αὐτῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἐξόντωσιν ὅλων τῶν μὴ τουρκικῶν πληθυσμῶν τῆς Τουρκίας. Καὶ ἠθέλησαν μὲν οἱ Νεότουρκοι νὰ ἐπιρρίψωσι τὴν εὐθύνην τῶν σφαγῶν τῶν 'Αδάνων εἰς τὸ χαμιτικὸν καθεστώς, διανύον τότε τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ὑπάρξεώς του, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως καὶ νὰ τὸ ἀποδείξωσι, διότι αἱ αἱματηραὶ αὗται σφαγαὶ ἐπανελήφθησαν δίς. Καὶ αἱ μὲν πρῶται, αἱ ἀπὸ τῆς 1ης μέχρι τῆς 3ης 'Απριλίου, ἴσως θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ καταλογισθῶσιν εἰς βάρος τῆς χαμιτικῆς Τουρκίας. 'Αλλ' αἱ δεύτεραι ἤρχισαν τὴν 12ην 'Απριλίου, ἤτοι μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀντικινήματος τῶν Νεοτούρκων καὶ τὴν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἴσοδον τοῦ ἐκ Θεσσαλονίκης ἐπελάσαντος νεοτουρκικοῦ στρατοῦ, ἔλαβον δὲ μέρος εἰς ταύτας καὶ αἱ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως σταλεῖσαι στρατιωτικαὶ δυνάμεις. Τὴν συμμετοχὴν ταύτην διέψευσε μὲν ἡ ὑπὸ Μέγαν Βεζύρην τὸν Χουσεῒν Χιλμὴ πασᾶν νεοτουρκικὴ Κυβέρνησις, ἐπεβεβαίωσεν ὅμως ὁ Ὑπουργὸς τῶν 'Εξωτερικῶν τῆς Γαλλίας κ. Πισὸν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς γαλλικῆς Βουλῆς.

Αἱ σφαγαὶ ἤρχισαν τὴν 1ην 'Απριλίου ἐν τῇ πόλει τῶν 'Αδάνων, ὅπου οἱ 'Αρμένιοι, βασιζόμενοι εἰς τὰς περὶ ἐλευθερίας νεοτουρκικὰς ὑποσχέσεις, **εἶχον ἀρχίσει ἔντονον ἐθνικὴν προπαγάνδαν**

Digitized by Google

προκαλέσασαν σφοδρὰν πολεμικὴν μεταξὺ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐκδιδομένων ἀρμενικῶν καὶ τουρκικῶν ἐφημερίδων.

Ἡ πολεμικὴ αὕτη ἐπέφερεν ἔξαψιν τῶν πνευμάτων καὶ ἐρεθισμὸν τῶν φανατικῶν μουσουλμάνων ἀπολήξαντα εἰς τὰ πρῶτα ἐπεισόδια, ἐπεκταθέντα αὐτοστιγμεὶ εἰς σφαγὰς εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰς κυριωτέρας ὑπὸ Ἀρμενίων οἰκουμένας πόλεις τῆς Κιλικίας, ὡς τὸ Ντὸρτ-Γιόλ, τὸ Μπαγτσὲ καὶ ἄλλας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σφαγέντων Ἀρμενίων ὑπελογίσθη εἰς 20.000. Μετ' αὐτῶν συνεσφάγησαν καὶ 1000 περίπου Ἕλληνες.

Αἱ γνωσθεῖσαι λεπτομέρειαι κατέδειξαν καὶ πάλιν τὰ ἄγρια καὶ αἱμοβόρα ἔνστικτα τῆς τουρκικῆς φυλῆς, τῶν ὁποίων τοσάκις ἔλαβον πεῖραν οἱ ὑπ' αὐτῆς κατακτηθέντες λαοί. Ἀναφέρεται ὅτι εἰς μίαν ἔπαυλιν ὕπανδρος Ἀρμενία ἐκαρφώθη κυριολεκτικῶς διὰ μεγάλων καρφίων εἰς τὸν τοῖχον, ἐνῷ οἱ στρατιῶται ἐζωγράφιζον διὰ μαχαιρῶν ἐπὶ τῆς κοιλίας της τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ κατόπιν ἔκαυσαν ὁλόκληρον διὰ πετρελαίου ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῆς τὸν σύζυγόν της, χορεύοντες παρὰ τὴν ἀποτρόπαιον καὶ φρικιαστικὴν ταύτην σκηνήν. Μετὰ ταῦτα ἔκοψαν τοὺς μαστοὺς τῆς δυστήνου γυναικός, ἔδωκαν τὰς αἱμασσούσας σάρκας εἰς τὰ παιδιά της διὰ νὰ τὰς θηλάσωσιν, ἀπέσπασαν τοὺς ὄνυχάς της καὶ ἀπέκοψαν τὴν ῥῖνα καὶ τοὺς δακτύλους της. Ἄλλοι στρατιῶται ἀπέκοψαν τὴν κεφαλὴν τῶν παιδίων της διὰ πρίονος, ἐβίασαν τὸ μικρὸν κοράσιόν της, ἀφαιρέσαντες δὲ τὴν καρδίαν καὶ τὸ ἧπαρ τῶν παιδίων εἰσήγαγον τὰ τεμάχια διὰ τῆς βίας εἰς τὸ στόμα τῆς δυστήνου μητρός, ἐνῷ ἀκόμη ἔζη, ὑβρίζοντες τὴν Θεοτόκον.

Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ οἱ Ἀρμένιοι τῶν Ἀδάνων ὑπέστησαν τὴν τύχην τῶν ὁμοεθνῶν των μεταφερθέντες εἰς Μεσοποταμίαν, καὶ κατὰ μέγα μέρος σφαγέντες καθ' ὁδόν.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΑΓΚΥΡΑΣ

Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Τουρκίας καὶ τὴν κατάληψιν τῆς Κιλικίας ὑπὸ γαλλικῶν στρατευμάτων, οἱ χριστιανικοὶ πληθυσμοὶ ἐνόμισαν ὅτι ἀπηλευθερώθησαν ὁριστικῶς ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ καὶ ἡτοιμάζοντο ν' ἀπολαύσωσι τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξησφάλιζεν εἰς αὐτοὺς ἡ νίκη τῶν συμμάχων καὶ εἰδικῶς ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς πολιτικῆς τῶν συμμάχων, ἡ Γαλλία συνῆψε μετὰ τῶν Τούρκων τῆς Ἀγκύρας τὴν φερώνυμον Συμφωνίαν τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1921 (ἰδ. *Ἀγκύρας Συμφωνία*). Δυνάμει τοῦ 3ου καὶ 4ου ἄρθρου τῆς συμφωνίας ταύτης τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἐξεκένωσαν καὶ τὸν νομὸν Ἀδάνων (τὴν Κιλικίαν). Τὸ 5ον ἄρθρον τῆς αὐτῆς συμφωνίας ὑπέσχετο εἰς τὰς μειονότητας, ἤτοι τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς, ἀμνηστείαν, διὰ δὲ τοῦ 6ου ἄρθρου ἀνεγνωρίζοντο τὰ δικαιώματα αὐτῶν.

Ἡ εἴδησις τῆς ἐπικειμένης ἐκκενώσεως τῆς Κιλικίας ἐνέσπειρε τὴν ἀνησυχίαν καὶ τὸν πανικὸν εἰς τοὺς χριστιανικοὺς πληθυσμούς, ἰδίᾳ τοὺς ἀρμενικοὺς καὶ τοὺς ἑλληνικούς. Χιλιάδες οἰκογενειῶν ἐτράπησαν πρὸς τὴν παραλίαν, ζητοῦσαι πλοῖα ὅπως ἐγκαταλείψωσι τὴν εἰς τὸν βάρβαρον καὶ αἱματηρὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων ἀποδιδομένην χώραν. Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις (Ὑπουργεῖον Γούναρη), συγκινηθεῖσα ἐκ τῆς ἀπελπιστικῆς θέσεως τῶν πληθυσμῶν τούτων, ἀπέστειλε πλοῖα πρὸς παραλαβὴν αὐτῶν. Μετεφέρθησαν οὕτως ἐν ἀθλίᾳ καὶ ἐλεεινῇ καταστάσει οἱ πρῶτοι πρόσφυγες κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς Κύπρον. Ἡ Ἑλλάς, ἥτις διεξῆγεν ἀκόμη τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν καὶ εἶχε νὰ παλαίσῃ κατὰ τοσούτων δυσχερειῶν, ἐπροθυμοποιήθη τότε νὰ παράσχῃ ἄσυλον εἰς χιλιάδας Ἀρμενίων, τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι καὶ σήμερον ἀκόμη (Ἰούλιος 1926) προτιμῶσι νὰ μένωσιν εἰς τὸ φιλόξενον αὐτῆς ἔδαφος.

Κατὰ τὴν ἐκκένωσιν τῆς Κιλικίας, ἤτοι κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Δεκεμβρίου 1921, ὁ τὴν συμφωνίαν ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας ὑπογράψας Φραγκλῖνος Μπουγιὼν ὁμοῦ μετὰ τῶν Τούρκων Χαμὶτ βὲη καὶ στρατηγοῦ Μουχιδδὶν πασᾶ ἐξέδιδον προκήρυξιν (1 Δεκεμβρίου 1921) εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγον ὅτι ἡ Γαλλία καὶ ἡ Τουρκία, ἐπιθυμοῦσαι ἐξ ἴσου νὰ καταστήσωσι σεβαστὰ τὰ δικαιώματα τῶν μειονοτήτων, καθώρισαν σειρὰν ὅλην ἐγγυήσεων ἐν τῇ συμφωνίᾳ τῆς Ἀγκύρας, ὅτι ἑπομένως δὲν ἔπρεπεν οἱ χριστιανοὶ ν' ἀνησυχῶσιν ἐκ τῆς συστηματικῆς ἐκστρατείας τὴν ὁποίαν ὠργάνωσαν οἱ «ἐχθροὶ τῆς εἰρήνης» (ἐννοοῦντες ἴσως ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας) διὰ νὰ ἐνσπείρωσι τὴν ἀνησυχίαν μεταξὺ τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Κιλικίας καὶ ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν χώραν (ὡσὰν νὰ εἶχεν ἡ Ἑλλὰς συμφέρον νὰ κατακλυσθῇ ἐξ Ἀρμενίων προσφύγων!) Καὶ ἐξηκολούθει ὁ Φραγκλῖνος Μπουγιών, ὁμοῦ μετὰ τῶν δύο Τούρκων, λέγων τὰ ἑξῆς:

«Χριστιανοὶ τῆς Κιλικίας!

«Σᾶς εἶπαν, ὅτι ἡ ἀμνηστεία θὰ μείνῃ ἄνευ ἰσχύος. Εἶναι ψεῦμα! Ἡ ἀμνηστεία εἶναι ὁλοκληρωτικὴ καὶ ἄμεσος. Τὸ παρελθὸν ἀπέθανε καὶ ἐλησμονήθη. Κανείς, ἀπολύτως κανεὶς δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀνησυχηθῇ.

«Σᾶς εἶπαν, ὅτι δὲν θὰ δύνασθε πλέον νὰ μετακινῆσθε ἐλευθέρως. Εἶναι ψεῦμα! Ἡ Συμφωνία σᾶς ἐξασφαλίζει τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου σας ὡς ἐπίσης καὶ τὸν σεβασμὸν τῶν περιουσιῶν σας. Ἄλλως τε ὅλοι ἐλάβατε διαβατήρια τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν. Ἡ Κυβέρνησις τῆς Ἀγκύρας θὰ σεβασθῇ ἀπολύτως τὰ διαβατήρια ταῦτα.

«Σᾶς εἶπαν ὅτι ὁ νόμος θὰ σᾶς ἀφαιρέσῃ ἀμέσως δι' ἐπιτάξεως 40 τοῖς ἑκατὸν τῶν περιουσιῶν σας. Εἶναι ψεῦμα!»

Καὶ ἐξηκολούθει ἡ προκήρυξις ἀπαριθμοῦσα τοὺς φόβους καὶ τὰς διαδόσεις, αἵτινες ἔτρεπον τὸν κόσμον εἰς φυγήν, καὶ προσθέτουσα: «Εἶναι ψεῦμα!»

Τὸ ψεῦμα ὅμως ἔγινεν ἀλήθεια! Δύο Γάλλοι συγγραφεῖς οἱ Gontaut Biron καὶ Le Révérend, εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «D'Angora à Lausanne» βιβλίον των, ἀφιεροῦσιν ὁλόκληρον κεφάλαιον (σελ. 73-102) εἰς τὰς ἀληθείας ταύτας. Οἱ πλεῖστοι τῶν χριστιανῶν δὲν ἐπίστευσαν εἰς τὰς γαλλοτουρκικὰς ἐπαγγελίας τῶν Φραγκλίνων καὶ τῶν Χαμὶτ βέηδων. Ἐνεθυμοῦντο τὰς ἐπὶ Σουλτάνου Χαμὶτ καὶ ἐπὶ Νεοτούρκων σφαγάς, δὲν ἐλησμόνουν τὰς ἐξοντωτικὰς μεθόδους τοῦ 1915 καὶ εἶχον προσφάτους εἰς τὴν μνήμην των τὰς ὠμότητας, τὰς ὁποίας διέπραξαν αἱ κεμαλικαὶ ὀρδαὶ εὐθὺς ὡς κατέλαβον ἐδάφη ἐκκενωθέντα ὑπὸ τῶν Γάλλων, τὸ Μποζαντὶ καὶ τὸ Μαρὰς (ἐν τῷ νομῷ Χαλεπίου). Ὁ Φραγκλῖνος Μπουγιὼν ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως ἐν Κιλικίᾳ, ὅπως καθησυχάσῃ τὸν κόσμον. Ἐδημοσίευσε καθησυχαστικὰς διαβεβαιώσεις εἰς τὴν ἐφημερίδα «Courrier d'Adana» (Ταχυδρόμος Ἀδάνων).

Ἀλλ' αἱ τουρκικαὶ ἀρχαί, καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ ἀναμείνωσι τὴν ἀναχώρησιν τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἤρχισαν νὰ παραβιάζωσι τὴν περίπυστον Συμφωνίαν τῆς Ἀγκύρας. Οὐχὶ μόνον τὴν ἀμνηστείαν δὲν ἐφήρμοσαν, ἀλλὰ παύσασαι τοὺς ὑπὸ τῶν Γάλλων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς διορισθέντας Τούρκους ὑπαλλήλους, ἤρχισαν τὰς ἀντεκδικήσεις ἀκόμη καὶ κατὰ Τούρκων. Εἰς μάτην ὁ Φραγκλῖνος προσπαθεῖ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς ἐπὶ τῆς προκυμαίας τῆς Μερσίνης καὶ εἰς τοὺς λασπώδεις αὐτῆς δρόμους κατηυλισμένους πρόσφυγας. Εἰς μάτην συντάσσει καὶ ὑπογράφει μετὰ τῶν Τούρκων καθησυχαστικὰ πρακτικά. Εἷς Ἀρμένιος ἐπίσκοπος λέγει πρὸς τὸν Φραγκλῖνον:

«Εὐχαριστοῦμεν τὴν Ἐξοχότητά Σας διὰ τὰς διαβεβαιώσεις, τὰς ὁποίας εὐηρεστήθη νὰ μᾶς δώσῃ. Ἀλλ' ἂς μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν πιστεύομεν πλέον εἰς τὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν.... Διὰ τοῦτο νομίζομεν φρονιμώτερον νὰ μὴ ἀκολουθῶμεν εἰς τὸ μέλλον παρὰ μόνον τὰς συμβουλάς, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει ἡ ἀλγεινὴ ἡμῶν πεῖρα!»

Καὶ ἡ ὁμαδικὴ ἔξοδος ἐξηκολούθησεν. Ἀνεχώρησαν χριστιανοὶ περὶ τοὺς 70.000. Τὴν 1ην Φεβρουαρίου 1922 ἔμενον ἐν Κιλικίᾳ περὶ τὰς 10.000 κυρίως Ἕλληνες. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἦλθον εἰς Ἑλλάδα συνεπείᾳ τῆς περὶ ἀνταλλαγῆς συμβάσεως. Σήμερον δὲν ὑπάρχουσιν Ἕλληνες ἐν Κιλικίᾳ, ὅπου ἔζων ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων.

Ἀλλ' αἱ ἀπαίσιαι συνέπειαι τῆς ἐκκενώσεως τῆς Κιλικίας ὑπὸ τῶν Γάλλων δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς τὴν φυγὴν τῶν χριστιανῶν. Οὗτοι ἐπιέσθησαν, ἐστρατολογήθησαν ἀμέσως, παρὰ τὴν ῥητὴν σχετικὴν διάταξιν τῆς Συμφωνίας τοῦ Μπουγιών, καὶ κατετάχθησαν εἰς τὰ διαβόητα ἐργατικὰ τάγματα, ὡς βεβαιοῦσι καὶ οἱ δύο ἀνωτέρω ἀναφερόμενοι Γάλλοι συγγραφεῖς. Αἱ ἰδιοκτησίαι τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Χριστιανῶν ἐν γένει κατεσχέθησαν, ἐδημεύθησαν, διηρπάγησαν ἢ περιῆλθον παρανόμως εἰς τὴν κατοχὴν Τούρκων. Εἰς τὰ δικαστήρια ὑπεβλήθησαν 7.000 μηνύσεις ἐπὶ ψευδομαρτυρίᾳ!

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅσοι ἐκ τῶν Χριστιανῶν δὲν ἔφυγον μόνοι ἐξεδιώκοντο. Ἡ ἐφημερὶς «*Τζετετούτ*» (Ἀνακαίνισις) ἐδημοσίευεν ἄρθρα κατὰ τῶν Χριστιανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἓν ὑπὸ τὸν τίτλον «Νὰ φύγετε!» ἐνέπνευσε φοβερὸν πανικὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἀρμενίους, οἵτινες ἤρχισαν πάλιν νὰ φεύγωσιν ὁμαδικῶς. Τὸ φοβερώτερον ὅμως ἦσαν αἱ σφαγαί, στολίσασαι ἰδίως τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Μουσταφᾶ Κεμὰλ πασᾶ εἰς Κιλικίαν. Εἰς Φέκκε, κώμην τῆς Ἄνω Κιλικίας μὲ πληθυσμὸν μικτόν, Τοῦρκος ἀξιωματικὸς συνήθροισεν εἰς τὸν ναὸν ὅλους τοὺς Ἕλληνας περὶ τὸν ἱερέα, κλείσας δὲ τὴν εἴσοδον ἔθεσε τὸ πῦρ ἀφοῦ ἔχυσε πετρέλαιον. Ὀγδοήκοντα περίπου Ἕλληνες ἀπηνθρακώθησαν, ἐνῷ συγχρόνως ὅλαι αἱ ἑλληνίδες κόραι ἠτιμάζοντο. Ὀλίγοι γέροντες καὶ μερικὰ γυναικόπαιδα κατώρθωσαν νὰ φύγωσι διὰ τῶν ὀρέων καὶ νὰ φθάσωσιν εἰς Καισάρειαν μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις καὶ ἀνεκδιηγήτους στερήσεις!

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ τῶν δυστήνων χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς Κιλικίας, τῶν ὁποίων ἡ τύχη ἐπεσφραγίσθη διὰ τῆς ἀτυχοῦς Συνθήκης τῆς Λωζάννης.

Βιβλιογραφία. Preuss: De Cilicia Romanorum Provincia (Königsberg 1859). — *Hartung:* De Cilicia Romanorum Provincia (1869).— *V. Cuinet:* Geographie de la Turquie d'Asie, Τομ. 2ος.— *J. T. Bent:* A journey in Cilicia Tracheia.—*E. C. Hicks:* Inscriptions from Western Cilicia, δύο μελέται ἀναδημοσιευθεῖσαι ἐκ τῆς «Journal of Hellenic Studies Vol XII, 1891, περιέχουσαι ἰδίᾳ ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς σαρκοφάγων καὶ ἄλλων τῆς ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς.— *Hugo Grothe:* Meine Vorderasien-Expedition 1906 und 1907 T. I, Leipzig 1911, ἰδίᾳ περὶ Ἀντιταύρου.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀδάουκτος. Ἅγιος. Οὕτω καλεῖται ἄγνωστός τις μάρτυς, ὅστις ἐφονεύθη τὸν 3ον αἰῶνα μαζὺ μὲ τὸν Ἅγιον Εὐτύχιον. Ἐπειδὴ τὸ πραγματικόν του ὄνομα παρέμεινεν ἄγνωστον, ἡ ἐκκλησία ἐχρησιμοποίησε πρὸς διατήρησιν τῆς μνήμης του τὴν ὀνομασίαν Ἀδάουκτος, ἡ ὁποία δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ λατινικὴ λέξις adauctus=προστεθειμένος.

Ἀδᾶ-Παζάρ. Πόλις τῆς Μ. Ἀσίας ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σαγγαρίου ἀπέχουσα τῆς Νικομηδείας περὶ τὰ 40 χιλιόμετρα. (Ἀδᾶ=νῆσος· Παζὰρ δὲ ἀγορά). Ἀπεδόθη δ' εἰς τὴν πόλιν τὸ ὄνομα, διότι αὕτη περιβρεχομένη ὑπὸ τοῦ Σαγγαρίου καὶ τοῦ παραποτάμου του Τσὰρκ-Σοῦ προσομοιάζει πρὸς νησίδα.

Ὡς κτίτωρ τῆς πόλεως ἀναφέρεται ὁ Σουλτάνος Ὀρχάν, ὁμώνυμον τοῦ ὁποίου τζαμίον ὑφίσταται εἰσέτι ἐν αὐτῇ.

Τὸ Ἀδᾶ-Παζάρ, ἕδρα Καζᾶ, εἶχε μέχρι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου περὶ τὰ 30.000 κατοίκων ἐκ τῶν ὁποίων περὶ τὰς 2.000 Ἕλληνες, περὶ τὰς 5,000 Ἀρμένιοι, ἀρκετοὶ Πέρσαι, Ἀλβανοί, Κιρκάσιοι, Βόσνιοι, Κοῦρδοι, Ἑβραῖοι καὶ οἱ λοιποὶ Τοῦρκοι.

Τὸ Ἀδᾶ-Παζὰρ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῷ 1921, ἀπετέλει δὲ πρὸ τῆς καταλήψεως τοῦ Ἐσκὴ Σεχὴρ τὸ ἀκρότατον πρὸς ἀνατολὰς σημεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου. Κατὰ τὴν κατάληψίν του οἱ πλεῖστοι Τοῦρκοι ἔφυγον ἀπὸ τὴν πόλιν, ὁ δὲ ἑλληνικὸς στρατός, εὗρε ταύτην κατὰ τὸ ἥμισυ ἔρημον κατοίκων.

Μέχρι τῆς καταλήψεώς του τὸ Ἀδᾶ-Παζὰρ ἦτο ἓν ἀπὸ τὰ κυριώτερα κεμαλικὰ κέντρα, ἐντεῦθεν δὲ ἐξεπορεύοντο πλεῖσται διαταγαὶ τῆς ἐξοντώσεως τῶν χριστιανικῶν πληθυσμῶν τῆς περιφερείας Ἀδᾶ-Παζάρ, Γκέϊβε, Ντοῦσε, Μπόλου, Χέντεκ, Ἀκ-Ἰσσάρ, Χουδί, Σαπάντζας, Χιλῆς. Εἰς τὸ Ἀδᾶ-Παζὰρ καὶ εἰς τὰ πέριξ μέχρι τῆς Νικομηδείας ἔδρασεν ὁ φρικώδης κεμαλικὸς Τοῦρκος κακοῦργος Γκιαοὺρ Ἀλῆς, ὁ ἐκ Σερίντερε τοῦ Μπαχτζεζὶκ καταγόμενος. Ἀπὸ τοῦ 1918 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου τοῦ 1920 ὁπότε ἐφονεύθη εἰς Ἀδᾶ-Παζὰρ ὁ Γκιαοὺρ Ἀλῆς εἶχε κατορθώσει νὰ καταστρέψῃ, νὰ καύσῃ, νὰ σφαγιάσῃ, τοὺς πληθυσμοὺς τῶν χριστιανικῶν περιφερειῶν Ἀδᾶ-Πα-

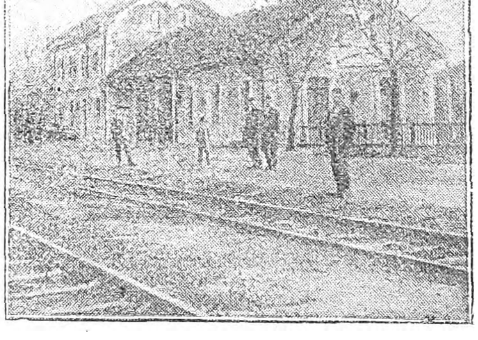

Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς Ἀδᾶ-Παζάρ.

ζὰρ—Νικομηδείας, φονεύσας ὁ ἴδιος κατὰ τὸν ἀγριώτερον τρόπον πολλὰς ἑκατοντάδας Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων. Τὸ Ἀδᾶ-Παζὰρ πρὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἦτο σημαντικώτατον κέντρον παραγωγῆς καὶ ἐμπορίου πατάτας, μετάξης, δερμάτων, δημητριακῶν, βάμβακος, κτηνοτροφικῶν προϊόντων, ὀπωρῶν, ὀρνίθων, αὐγῶν καὶ καπνοῦ. Ἡ εὐφορωτάτη καὶ περίρρυτος πεδιὰς τοῦ Ἀδᾶ-Παζὰρ ἀπὸ τὰς πλουσιωτέρας πεδιάδας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔδιδε τὴν ἀφθονίαν τῶν προϊόντων τούτων, τῶν ὁποίων πλεῖστα μετεφέροντο εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς γραμμῆς τῆς Βαγδάτης, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τὸν σπουδαιότερον, διὰ τὸ ἀπὸ Κ)πόλεως μέχρις Ἐσκῆ-Σεχὴρ τμῆμα, σταθμόν. Τὸ Ἀδᾶ-Παζὰρ ἐξεκενώθη ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὑπὸ τῶν τμημάτων τῆς ἑνδεκάτης Μεραρχίας ἀκριβῶς εἰπεῖν, τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1921, ἐγκαταλειψάσης τῆς XI Μεραρχίας κατόπιν σχεδίου τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς τὸν τομέα τῆς Νικομηδείας, διὰ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν κατὰ τοῦ Ἐσκῆ-Σεχὴρ ἐπίθεσιν.

Αἱ τουρκικαὶ δυνάμεις τοῦ Κεμὰλ ἀνακατέλαβον τὸ Ἀδᾶ-Παζὰρ ἀμέσως τότε ἀμαχητί. Μὲ τὴν ἐκκένωσιν τοῦ Ἀδᾶ-Παζὰρ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ

Digitized by Google

στρατεύματα ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἀδᾶ-Παζάρ, οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Κιρκάσιοι καὶ οἱ πρόσφυγες Ἕλληνες, Ἀρμένιοι καὶ Κιρκάσιοι οἱ συγκεντρωμένοι ἐκ τῶν πέριξ καταστραφέντων ὑπὸ τῶν κεμαλικῶν ὀρδῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων εἰς Ἀδᾶ Παζάρ. Ὁ ἀκολουθήσας τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν χριστιανικὸς καὶ κιρκασιακὸς πληθυσμὸς ἀνήρχετο τὰς 6—7 χιλιάδας.

Σήμερον τὸ Ἀδᾶ-Παζὰρ ἔχει χάσει τὴν ἐμπορικὴν σημασίαν του τῆς ἄλλοτε, λόγῳ τῆς ἐρημώσεως τῆς περιφερείας Νικομηδείας—Ἀδᾶ Παζὰρ ἀπὸ τὸ χριστιανικὸν καὶ κιρκασιακὸν στοιχεῖον. Ἡ γεωργική του παραγωγὴ περιωρίσθη, ἀλλὰ κυρίως ἠλαττώθη ἡ ἐμπορικὴ σημασία του· ἐν τούτοις τὸ Ἀδᾶ-Παζὰρ λόγῳ τῆς θέσεώς του καὶ λόγῳ τοῦ εὐφόρου τῆς πεδιάδος του ἀρχίζει γεωργικῶς καὶ ἐμπορικῶς νὰ ἀναθάλῃ, ἀναπληρωθέντος τοῦ ἐλαττωθέντος πληθυσμοῦ του ὑπὸ Μουσουλμάνων τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας οἵτινες δυνάμει τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης τοῦ 1923 περὶ ἀνταλλαγῆς τῶν ἑλληνικῶν καὶ μουσουλμανικῶν πληθυσμῶν ἐγκατέλειψαν τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος.

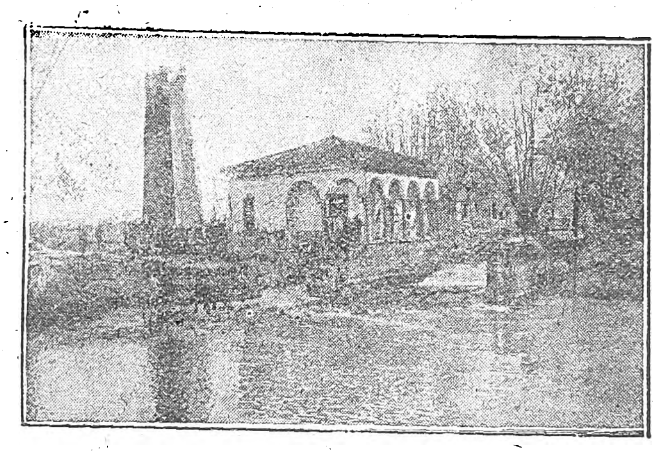

Τσὰρκ-Σοῦ καὶ τὸ κτίριον διοχετεύσεως ὕδατος.

Αἱ βιομηχανικαὶ διὰ τὴν συσκευασίαν τῆς μετάξης ἐγκαταστάσεις ὅσαι ἄλλοτε ὑπῆρχον παραμένουν ἐν ἀχρηστίᾳ, διότι τοσοῦτον εὐδοκιμεῖ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἀδᾶ-Παζὰρ ἡ πατάτα, ὥστε χάριν τῆς καλλιεργείας ταύτης ἐξερριζώθησαν αἱ μωρέαι καὶ ἐγκατελείφθη ἡ σηροτροφία.

Μόναι βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις παραμένουν ἤδη αἱ τῆς Ἀνωνύμου Ἑταιρίας παραγωγῆς Ἀδᾶ-Παζάρ, αἵτινες χρονολογούμεναι ἀπὸ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὸν τελευταῖον Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον διὰ τὴν κατασκευὴν πολεμικῶν εἰδῶν.

Περὶ τὰ 4 χιλιόμετρα ἀπὸ τῆς πόλεως εὑρίσκεται ἡ λιθίνη γέφυρα, τῆς ὁποίας ἡ κατασκευὴ ἀνάγεται εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Ἰουστινιάνειος Γέφυρα καὶ Τουρκ: Μπὲς-Κιουπροῦ= Πέντε γέφυραι, κατὰ παραφθορὰν ἴσως τοῦ ὀνόματος Πόντου Γέφυρα ὅπερ ἐπίσης ἐδίδετο εἰς ταύτην). Ἔχει μῆκος περὶ τὸ χιλιόμετρον, πλάτος 5—6 μέτρων καὶ ὕψος 7—8 μ., ἀπαρτίζεται δὲ ἐκ δώδεκα καὶ πλέον ἀψίδων. Διὰ τῶν δύο διέρχεται ὁ Τσαρκ-Σοῦ ὅστις πηγάζων ἐκ τῆς λίμνης Σαπάντζας ἐκβάλλει εἰς Σαγγάριον, εἰς τρίωρον ἀπὸ τοῦ Ἀδᾶ-Παζὰρ ἀπόστασιν.

Ἡ Ἑταιρία Ἀνατολικῶν Σιδηροδρόμων πρὸ τεσσαρακονταετίας, ὁπότε ἐπεξέτεινε τὴν γραμμήν της μέχρις Ἀδᾶ-Παζάρ, εὗρεν ὡς ἐμπόδιον τὴν ἐν λόγῳ γέφυραν, ἀλλ' ἐσεβάσθη τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸ κάλλος ταύτης καὶ ἀντὶ νὰ τὴν κατεδαφίσῃ προσέθεσε μίαν ἔτι ἀψῖδα ἄνωθεν τῆς ὁποίας διέρχεται σήμερον ὁ σιδηρόδρομος. Κ. ΦΑΛΤΑΪΤΣ

ἀδαπανησία (νεολογισμός)· τὸ ἀδάπανον, ἡ ἔλλειψις δαπάνης, ἡ ἀποφυγὴ δαπάνης, ἡ ἀξοδεψιά, τὸ ἀνέξοδον, τὸ μὴ ἐξοδεύειν.

ἀδαπανητί· ἐπίρρ., ἀδαπανήτως, ἄνευ δαπάνης, ἀνεξόδως, χωρὶς ἔξοδα: Ἐταξιδεύσαμεν *ἀδαπανητί*. Ἡ γραφὴ μὲ *ει* *ἀδαπανητεὶ* εἶναι λανθασμένη, πρβλ. *ἀπονητί, ἀκονιτὶ* κτλ.

ἀδαπάνητος· 1) ὁ μὴ δαπανηθείς, ἐξοδευθείς, 2) ὁ μὴ δαπανώμενος: σακκούλι *ἀδαπάνητο*. 3) ἀνεξάντλητος: πουγγὶ *ἀδαπάνητο*.

ἀδάπανος· ὁ ἄνευ δαπάνης: σπουδὴ *ἀδάπανος*, 2) ὁ μηδεμίαν ἔχων τιμήν, ἀξίαν: περιβολὴ *ἀδάπανος*, 3) ὁ μηδεμίαν ἀπαιτῶν δαπάνην: ἐκδρομὴ *ἀδάπανος*, κατ' ἐπέκτασιν, ὁ εὐθηνός: ἐπιχείρησις *ἀδάπανος*, ἐπίρ. *ἀδαπάνως*: *ἀδαπάνως* ἐταξιδεύσαμεν.

ἀδάπανον ἐλέγετο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μεταφορικῶς τὸ ὕδωρ, ὡς ὂν τὸ μόνον ἐκ τῶν ἀγαθῶν τοῦ βίου ἄνευ δαπάνης προσκτώμενον. Σήμερον βέβαια, εἰς τὰς πόλεις τοὐλάχιστον, δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὸ ὀνομάσωμεν τοιουτοτρόπως. Τὸ πολὺ πολὺ θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ τὸ εἴπουμεν: *ὀλιγοδάπανον*.

Ἄδαρ καὶ Ἀδάρ. Ὁ δωδέκατος μὴν παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Φεβρουάριον-Μάρτιον, ἐν τῷ ἡμερολογίῳ ὃ παρέλαβον παρὰ τῶν Ἀσσυρίων κατὰ τὴν εἰς Βαβυλῶνα ἐξορίαν των. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀδὰρ ἢ Ἀδδὰρ καὶ ὁρίζεται ὡς μὴν τοῦ σίτου. Τὸ ὄνομα Ἀδὰρ καθὼς καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἄλλων μηνῶν δὲν εἶναι σημιτικό, ἡ δὲ σημασία των εἶναι ἄγνωστος. Πιθανὸν νὰ εἶναι τὰ ὀνόματα θεοτήτων. Πράγματι ὑπάρχει εἰς τὸ ἀσσυριακὸν Πάνθεον θεότης ἀναφερομένη ἐν τῇ Βίβλῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀδραμέλεχ, πρὸς τιμὴν τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι τοῦ Σεπφαουραῒμ ἔκαιον τὰ τέκνα των. Ἀλλ' ἀμφισβητεῖται ἡ ὕπαρξις θεοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄδαρ.

Ἐπειδὴ ἡ ἰουδαϊκὴ χρονολογία ἔβαινεν ἐπὶ τῆς πορείας τῆς σελήνης καὶ διὰ τοῦτο ὑπελείπετο κατ' ἔτος ἕνδεκα ἡμέρας, προσετίθετο κατὰ τριετίαν μετὰ τὸν Ἄδαρ καὶ δέκατος τρίτος μὴν καλούμενος ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων Βὲ-Ἀδάρ.

Ἀδαράχ. Ἀκατοίκητοι νησίδες παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Ἀδάρε (Adare), χωρίον τῆς Ἰρλανδίας, εἰς τὴν κομητείαν Λίμερικ τῆς ἐπαρχίας Μοῦνστερ· 500 κάτοικοι. Σιδηροδρομικὸς σταθμὸς ἐπὶ τῆς γραμμῆς Λίμερικ-Τράλκ. Γαλακτοκομία.

ἀδάρκης (ὁ) καὶ ἡ *ἀδάρκη*· ἁλμυρὸν παράσιτον ἐπάνθισμα ἐπὶ τῶν φυτῶν τῶν ἑλῶν καὶ ἐπὶ τῶν βρύων, καλαμάχνη: «*ἀδάρκη* οἷον ἀφρός τίς ἐστιν ὕδατος ἁλμυροῦ περιπεπηγὼς φορυτοῖς τε (=ξυλαράκια) καὶ καλάμοις» (Παῦλος Αἰγινήτης). Ἄλλος τύπος: *ἄδαρκος*. Σύγκρινε: *ἀδολέσχης* καὶ *ἀδόλεσχος*.—Καὶ τὰ νεοελληνικά: *ἀκαμάτης* καὶ *ἀκάματος*, *ἀδούλης* καὶ *ἄδουλος*, *συνήθης* καὶ *σύνηθος*. Καὶ ὑποκοριστικὸν *ἀδάρκιον*. Εἶναι τοῦ γένους τῶν λεγομένων *ἀνθοζώων*, ὡς εἶναι καὶ τὸ *ἀλκυόνιον* (ὅπερ ἐν Ἀρτάκῃ καλεῖται *σφοῦγγος*, ἢ μᾶλλον *σφοῦγκος*, διότι ὑποθέτω γίνεται ἀπὸ τὸ *φῦκος* καὶ ὄχι ἀπὸ τὸ *σπόγγος*).

Ἀδαρκόν· πληθ. Ἀδαρκονὶμ ἢ καὶ Δαρκεμόν. Ἀρχαῖον χρυσοῦν νόμισμα τῶν Ἑβραίων (ΙΙ Ἔσδρα β: 69). Ὑποτίθεται ὅτι ἦτο περσικῆς καταγωγῆς καὶ ὅτι παράγεται τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸ περσικὸν *δαρεικός*.

Ἀδὰρ Μπουρνοῦ· (γεωγρ.) ἄκρα ἀφορίζουσα τὸν ἐν Προποντίδι λιμένα *Ἐρεκλὶ* (ἀρχ. *Ἡράκλεια* καὶ παλαιότερον *Πέρινθος*) καὶ ἀφ' ἧς ἐκτείνεται, ἐπὶ 250 μέτρα, ὁ ἀρχαῖος κυματοθραύστης τοῦ λιμένος, σωζόμενος ἔτι.

Ἀδαρόπολις. Πόλις ἀναφερομένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων γεωγράφων, κειμένη ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου, ἔχουσα καὶ λιμένα. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἦτο σημαντικωτάτη πόλις.

ἄδαρτος· 1) ὁ μὴ γδαρμένος, ὁ ἄγδαρτος: τράγος—, 2) ὁ ἀμαστίγωτος, ὁ μὴ δαρείς: *ἄδαρτος* κλαίει· καὶ ἐπὶ γάλακτος: *ἄδαρτο* γάλα = τὸ μὴ κτυπηθὲν πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ βουτύρου του.

Ἀδασά. Τόπος ἐν Παλαιστίνῃ παρὰ τὸν ὁποῖον Ἰούδας ὁ Μακκαβαῖος συνῆψε κρατερὰν μάχην μετὰ τοῦ Νικάνορος, ἀρχιστρατήγου τῆς Συρίας, τὸν ὁποῖον καὶ κατετρόπωσε φονεύσας 35,000 ἐκ τοῦ στρατοῦ του. Κατὰ τὸν Ἅγιον Ἱερώνυμον ὁ τόπος οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὴν φυλὴν Ἐφραΐμ. (Α' Μακκ. ζ' 40, 45· Ἰώσ. Ἀρχ. ΙΒ' 10: 5).

ἀδασκάλευτος. ποὺ δὲν *ἐδασκαλεύτηκε*, δὲν ἐδιδάχθη, δὲν ὡδηγήθη, δὲν τῷ ἐδόθη συμβουλή τις ἢ ὁδηγία, ἢ νουθεσία· ὁ ἀνουθέτητος, ὁ ἀνοδήγητος, ὁ ἀσυμβούλευτος, ὁ ἀδίδακτος, ὁ ἄμαθος: φαίνεται πὼς εἶναι ὁλότελα *ἀδασκάλευτος*· 2) ὁ αὐτοδίδακτος, ὁ ἀφ' ἑαυτοῦ μαθών, ἢ ἐκ φύσεως, ἐξ ὁρμεμφύτου, ἐκ ψυχορμήτου γινώσκων τι: κιὄλα τοῦτα, ποὺ λές, τὰ ξαίρει *ἀδασκάλευτος*· ἐπιρ. *ἀδασκάλευτα*=ἄνευ διδασκάλου, ἢ διδασκαλίας.

ἀδασμολόγητος· ὁ μὴ δασμολογηθείς, ὁ μὴ φορολογηθείς, ὁ ἀφορολόγητος, ὁ ἀσύδοτος :ἐπέρασεν *ἀδασμολόγητον*. Τὴν δημοσιονομικὴν ἄποψιν βλ. εἰς δασμολόγιον.

ἄδασμος· οὐδένα δασμὸν ἀποτίων, κανένα φόρον μὴ πληρώνων, ἀφορολόγητος.

Ἀδάσπιοι. Ἀρχαῖον ἔθνος τοῦ Καυκάσου τὸ ὁποῖον καθυπέταξεν ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

Ἀδασσά. Ἑβραϊκὸν ὄνομα τῆς Ἐσθήρ, συζύγου τοῦ Ἀσσουήρου.

Ἄδατις. Ἀρχαία πόλις ἐν Πισιδίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας (Στράβ).

Ἀδατόδη· (Adhatoda) Βλέπε Ἰουστικία.

Ἀδάτσεφ Ἀλέξιος (Adascheff). Ρῶσος πολιτικὸς τοῦ 16ου αἰῶνος. Ὑπῆρξε κηδεμὼν τοῦ Τσάρου Ἰβὰν τοῦ Δ', εἶτα δὲ ὑπουργὸς αὐτοῦ. Ὁ Ἀδάτσεφ ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας, τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ προσείλκυσεν εἰς τὴν Μόσχαν πολλοὺς Γερμανοὺς σοφούς. Συνώδευσε τὸν Ἰβὰν εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Καζὰν καὶ δὲν ἔπαυσε ποτὲ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν βελτίωσιν τῆς διοικήσεως καὶ τὴν μεγέθυνσιν τῆς αὐτοκρατορίας. Παρ' ὅλα ταῦτα ἐπέσυρεν ἐν τέλει ἐναντίον του τὴν δυσμένειαν τοῦ Τσάρου καὶ ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας του ἔν τινι εἱρκτῇ τοῦ Δορπάτ.

Ἀδαφουδία (Adafudia), πόλις τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς, εἰς τὴν χώραν τῶν Φελλετάχων, εἰς ἀπόστασιν 400 μιλίων ἀπὸ τοῦ Τιμβουκτοῦ. Περιβάλλεται ἀπὸ τείχη ἐκ πηλοῦ. Ἡ πέριξ χώρα εἶναι πλουσία καὶ εὔφορος. Διενηργεῖτο ἄλλοτε μέγα ἐμπόριον δούλων. 24,000 κάτοικοι.

Ἀδαφτέμο (Hadaftémo). Ὀροσειρὰ τῆς Σομάλης (Ἀνατολικὴ Ἀφρικὴ), περιλαμβανομένη μεταξὺ τῶν ὀρέων Ἀλμέδυ καὶ Καρκὰρ μὴ ἐξερευνηθεῖσα δὲ καλῶς εἰσέτι. Ἐν αὐτῇ πηγάζει ὁ μέγας ποταμὸς Δάρροου (Darrow), ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἰνδικὸν Ὠκεανὸν καὶ εἰς ἀπόστασιν 140 χιλιομέτρων νοτίως τοῦ Ἀκρωτηρίου Γουαρδαφουΐ.

Ἀδβενιὲ-Φοντενὶλ (Advenier-Fontenille) Ἱππόλυτος-Ἀντώνιος· Γάλλος κωμειδυλλιογράφος (1773-1827). Διετέλεσεν ἀξιωματικὸς τοῦ μηχανικοῦ ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ καὶ ἀνώτερος ὑπάλληλος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Ἀλλ' αἱ θέσεις αὗται τοῦ ἄφηναν τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον ὅπως ἀσχολῆται μὲ τὸ θέατρον. Τὰ καλύτερα κωμειδύλλιά του εἶναι: «*Ἡ πρωτότοκος καὶ ἡ δευτερότοκος*», «*Ἡ ὑποτιθεμένη ὁμολογία*», «*Ὁ νεαρὸς θεῖος*» κτλ. Ὁ Ἀδβενιὲ δὲν ἦτο φανατικὸς εἰς τὰς πολιτικάς του πεποιθήσεις, διότι, ἐνῷ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐλάμβανε θορυβωδῶς μέρος εἰς ὅλας τὰς δημοκρατικὰς ἑορτάς, ἀργότερα ἐχαιρέτησε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ΙΗ' δι' ἑνὸς κωμειδυλλίου τιτλοφορουμένου «Ἡ τρίτη Μαΐου».

Ἀδβέντιος (Adventius, Advence). Ἐπίσκοπος τῆς ἐν Λωρραίνῃ πόλεως Μέτς, ἀποθανὼν τῷ 875 ἢ κατ' ἄλλους, μεταξὺ τοῦ 872 καὶ 876. Ἦτο Σάξων τὴν καταγωγὴν καὶ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἐφημέριος τοῦ ἐν Μέτς καθεδρικοῦ ναοῦ, εἶτα δέ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπισκόπου Δρόγωνος, ἐπίσκοπος τοῦ Μέτς (855). Ὁ Ἀδβέντιος ἐβοήθησε τὸν Λοθάριον ὅπως διαζευχθῇ τὴν σύζυγόν του Θεοδελίνδαν καὶ ὅπως νυμφευθῇ τὴν Ὀδαλδράδην, τῆς νομίμου συζύγου ἐγκλεισθείσης διὰ τῆς βίας εἰς μοναστήριον. Διὰ τὴν εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο διαγωγήν του, ὁ Ἀδβέντιος καθῃρέθη κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ ἐπὶ τούτῳ καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Νικολάου τοῦ Α' συγκληθέντος συμβουλίου (863). Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἠδυνήθη, χάρις εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐπισκοπικήν του ἕδραν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λοθαρίου καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ Φαλακροῦ κατάληψιν τῆς Λωρραίνης, ὁ Ἀδβέντιος ἐγένετο ὁ εὐνοούμενός του σύμβουλος καὶ προήδρευσε τῆς τελετῆς τῆς στέψεώς του, ἥτις ἔλαβε χώραν τῷ 869 ἐν Μέτς. Ὁ Ἀδβέντιος συνέθεσε μερικὰ ποιήματα τὰ ὁποῖα ἀπωλέσθησαν.

Ἀδβεντισταί.— βλ. Χιλιασταί.

Ἀδβέντσια (τὸ δ ἐλαφρῶς ἀποκλῖνον πρὸς τὸ ντ) μπάνκ. (Ναυτ. Γεωγρ.) «Adventure» bank, ἔξαρσις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ τῆς Μεσογείου, μεταξὺ τοῦ Τυνησιακοῦ ἀκρωτηρίου *Κὰπ Μπόν* (Cap Bon) καὶ τοῦ Σικελικοῦ Γκρανιτόλα (Granitola), εἰς 20 δὲ μίλλια βορείως τῆς νήσου *Παντελλαρία* (Pantellaria) κειμένη. Ἐκτεινομένη εἰς 37 μίλλια κατὰ μῆκος καὶ 24 κατὰ πλάτος, ἔχει τὰ ὑπὲρ αὐτὴν βολίσματα εἰς 50 ἕως 35 ὀργυιάς, ἀποδεικνύοντα ὅτι πρόκειται περὶ νήσου ποτὲ μεγάλης πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων βυθισθείσης, ὅπως τὸ αὐτὸ ἔχει συμβῆ καὶ μὲ τὰς παρακειμένας ἐξάρσεις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ τὰς γνωστὰς ὑπὸ τὰς ὀνομασίας *Γκράχαμ Τάλμποτ, Σκέρκι* καὶ *Ἑκάτη*. Ἡ ἔξαρσις ὅμως αὕτη *Ἀδβέντσια*, φερώνυμος τοῦ ὑδρογραφήσαντος αὐτὴν Βρετανικοῦ Πολεμικοῦ «Adventure», παρουσιάζει δύο κορυφάς, ὑπεράνω τῶν ὁποίων τὰ βολίσματα εἶναι μόλις 7 εἰς τὴν μίαν καὶ 5 εἰς τὴν ἄλλην ὀργυιῶν, αἵτινες ὅμως δὲν ἀποτελοῦν κίνδυνον διὰ τὰ συνήθους βυθίσματος πλοῖα ἐν γαλήνῃ. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς ἐξάρσεως ταύτης καὶ τῶν ὡς ἄνω μνησθεισῶν παρακειμένων αὐτῇ, βρίθει σπόγγων τοῦ εἴδους *λαγόφυτα* (oreilles d'éléphants) *Λαμπηδιανά, Χονδρά, Παντελλαρίας* καὶ *Σκάρτα*. Ἄλλοτε, ὅταν οἱ δῦται ἦσαν εὐρωστότεροι καὶ ἐμπειρότεροι, οἱ Αἰγινῆται δῦται ἔκαμαν σπουδαίαν συγκομιδὴν σπόγγων

Digitized by Google

ἰδίως τῷ 1902-1903 ἀπὸ τὰς ἐξάρσεις ταύτας καὶ τὰς παρακειμένας Τυνησιακὰς ἀκτάς. Σ. Ε. Λ.

Ἀδβιὲλ Βίκτωρ (Advielle). Γάλλος φιλόλογος, γεννηθεὶς ἐν Ἀρρὰς τῷ 1833 καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1903. Διῆλθε τὸν βίον του γράφων ἱστορικὰ καὶ βιογραφικὰ συγγράμματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων: Τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου (1880), ἡ Ἀρτεσιανὴ διάλεκτος καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀρρὰς (1882), Ἱστορία τῆς πόλεως Sceaux (1883)· καὶ διάφοροι μελέται ἐφ' ὅλων τῶν κλάδων τῆς τέχνης.

Ἀδβοκέϊτ-Χάρβορ (Advocate — Harbour). Πολίχνη τῆς κομητείας τῆς Κουμβερλάνδης ἐν Καναδᾷ (856 κατ.).

Ἀδγεβάρ. Ὄνομα δέκα Ἰνδῶν ποιητῶν, οἵτινες συνέθεσαν 4.000 ποιημάτων, 400 ἕκαστος πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Βισνοῦ. Οἱ δέκα οὗτοι ποιηταὶ θεωροῦνται ἐνσαρκώσεις τῶν θεῶν.

Ἄδδα (Girolamo d' Adda), Μαρκήσιος, Ἰταλὸς ἐπιστήμων καὶ βιβλιόφιλος, γεννηθεὶς τῷ 1815 ἐν Μιλάνῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1881 αὐτόθι. Κατήγετο ἐκ τοῦ μεγάλου ἀνθρωπιστοῦ τοῦ 16ου αἰῶνος Φερδινάνδου δ' Ἄδδα πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδούης καὶ τοῦ ὁποίου συλλογὴν λατινικῶν ἐπιγραμμάτων ἐξέδωκε τῷ 1546 ὁ Paul Manuce. Ὁ Ἄδδα ἐταξίδευσε πολὺ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀνατολήν, εἶτα δὲ ἐνυμφεύθη καὶ ἔζησε μακρὰν τοῦ κόσμου ἀσχολούμενος μὲ τὴν συλλογὴν βιβλίων, σπανίων χειρογράφων καὶ ἱστορικῶν ἐγγράφων. Εἰς τὸν Ἄδδα ὀφείλονται πολλὰ φιλολογικῆς φύσεως συγγράμματα καὶ πολλὰ ἄρθρα εἰς τὸ «Ἱστορικὸν ἀρχεῖον τοῦ Μιλάνου», εἰς τὸ ὁποῖον ἐδημοσίευσεν ἐπίσης θαυμασίαν συλλογὴν ἰταλικῶν δημοτικῶν ᾀσμάτων.

Ἄδδα. Μικρὰ πόλις τῆς Ἄνω Γουϊνέας (Ἀφρική), παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Βόλτα, κτισθεῖσα καὶ ἀποικισθεῖσα ὑπὸ τῶν Δανῶν καὶ περιλαμβανομένη σήμερον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς ἀγγλικῆς ἀποικίας τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς (Gold Coast). Ἔχει 3,500 κατοίκους καὶ διεξάγει ζωηρὸν ἐμπόριον διαφόρων προϊόντων τοῦ ποταμοῦ Βόλτα.

Ἄδδα (ἀρχαῖος Ἀδδούας). Ποταμὸς τῆς Λομβαρδίας ἐν Ἰταλίᾳ συμβάλλων εἰς τὸν Πάδον. Πηγάζει ἐκ τῶν Ραιτικῶν Ἄλπεων, διέρχεται διὰ τῆς λίμνης τοῦ Κόμε καὶ ἀφοῦ ἑνώσῃ μὲ τὰ ἰδικά του τὰ ὕδατα τοῦ Μπρέμπο καὶ τοῦ Σέριο διέρχεται διὰ τοῦ Κασσάνο, Λόντι καὶ Πιτσιγεττόνε, καὶ χύνεται ἐντὸς τοῦ Πάδου μεταξὺ Πλακεντίας καὶ Κρεμόνας μετὰ ροῦν 300 χιλιομέτρων.

Πολλαὶ μάχαι διεξήχθησαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἄδδα. Ἐκεῖ ὁ ὕπατος Φλαμίνιος ἐνίκησε τῷ 223 π. Χ. τοὺς Γαλάτας. Ἐκεῖ τῷ 490 μ. Χ. ὁ Ὀδόακρος ἡττήθη ὑπὸ τοῦ Θεοδωρίχου. Τῷ 1796 διῆλθε διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Λόδι ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης. Κατὰ τὴν ἐποχὴν Ναπολέοντος τοῦ 1ου ὁ Ἄδδα ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς ἓν διαμέρισμα τοῦ βασιλείου τῆς Ἰταλίας.

Ἀδδάϊ βλ. Ἄβγαρος «αἱ πηγαί».

Ἀδδαία, ἀρχαία πόλις τῆς Μεσοποταμίας.

Ἀδδάϊγια. Ναυτ. Γεωγρ. (Addhaya ἢ καὶ Addaya) νησίδες ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς τῆς νήσου *Μινόρκα* τῶν Βαλεαρίδων (Ἱσπανία). Ἡ μεγαλειτέρα τούτων ἔχει ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς *Κάλα Ἀδδάϊγια* (Calla Addaya) καλούμενον εἰς 3 ½ δυτικῶς τοῦ ἀκρωτηρίου *Φαβαρίτζ* τῆς Μινόρκα. Σ. Ε. Λ.

Ἄδδαμς Ἰωάννα (Addams), Ἀμερικανὶς κοινωνιολόγος, γεννηθεῖσα τὴν 6 Σ)βρίου 1860 εἰς Σέδαρβιλ τῆς πολιτείας Ἰλλινόϊς. Διέμεινεν ἐπὶ δύο ἔτη ἐν Εὐρώπῃ καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδόν της εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ἐγένετο ἐργάτις ἐν μέσῳ τῶν πτωχῶν. Τῷ 1889, ὁμοῦ μὲ τὴν Ἔλλεν Γκέϊτς Στάρρ, εἰργάσθη διὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Χοὺλλ Χάουζ, κοινωνικοῦ καθιδρύματος ἐν Σικάγῳ, τοῦ ὁποίου ἐγένετο πρόεδρος. Γνωστοτάτη ὡς ὁμιλήτρια καὶ συγγραφεύς, ἔγραψε διάφορα βιβλία, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα εἶναι: «Δημοκρατία καὶ Κοινωνικὴ ἠθική» (1902), «Μία νέα Συνείδησις καὶ ἓν παλαιὸν Κακόν» (1912). «Ἡ μακρὰ ὁδὸς τῆς γυναικείας μνήμης» (1916).

Ἄδδαν (Haddan). Ἄγγλος δημοσιολόγος (1814-1873). Ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ ἵδρυσε τὴν ἐφημερίδα «ὁ Φρουρός» (The Guardian), ἡ ὁποία ἔσχε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης δικηγόρος καὶ ἔγραψε νομικά τινα συγγράμματα.

Ἄδδαν (Haddan). Ἄγγλος ἱστορικὸς καὶ ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου (1816 - 1873). Ὅπως ὁ ἀδελφός του, ἐσπούδασεν ἐν Ὀξφόρδῃ καὶ διεκρίθη διὰ τὰς θεολογικάς του μελέτας. Περιβληθεὶς τὸ ἱερατικὸν σχῆμα, ἐγένετο πρύτανις τοῦ κολλεγίου τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ὑπερήσπισε τῷ 1847 τὴν πολιτικὴν τοῦ Γλάδστωνος. Τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα εὕρηνται κυρίως ὑπὸ τὴν μορφὴν ἄρθρων εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ἱδρυθεῖσαν ἐφημερίδα «ὁ Φρουρὸς» (The Guardian).

Ἄδδαξ ἡ Γένος ἀντιλόπης. Φέρει ἑλικοειδῆ, σπειροειδῆ κέρατα ἐν σχήματι λύρας. Κατοικεῖ τὴν Νουβίαν καὶ τὰ βόρεια μέρη τῆς Σαχάρας. Κυριώτερα εἴδη εἶναι:

Ἄδδαξ.

Ἄδδαξ ἡ ἀντιλόπη ἡ στικτὴ (addax nansomaculata). Ἐνδιαιτᾶται κατ' ἀγέλας εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Σαχάρας. Τὸ ἀνάστημά της εἶναι ὑψηλόν. Καὶ τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ φέρουσι σπειροειδῆ κέρατα.

Ἄδδαξ ἡ στρεψίκερως, τοῦ Πλινίου. Εἶναι ζῷον ὡραιότατον καὶ διακρίνεται ἐκ τῆς χαρακτηριστικῆς λευκῆς ταινίας, τὴν ὁποίαν φέρει ἐπὶ τοῦ προσώπου.

Ἄδδαχ (Addah), πόλις τῆς ἀγγλικῆς ἀποικίας τῆς Χρυσῆς Ἀκτῆς, κειμένη παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Βόλτα. 3,500 κάτοικοι. Ζωηρὸν ἐμπόριον, ἰδίως δὲ ἐξαγωγὴ τῶν προϊόντων τῆς χώρας τοῦ Ἄνω Βόλτα. Ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία μετὰ τῆς Εὐρώπης.

Ἀδ-δεμιρὶ (Μωάμεθ-ἴβν-Μουρά), ὁ ἐπονομαζόμενος Κεμαλοὺ 'δδιν, Ἄραψ συγγραφεὺς γεννηθεὶς ἐν Δεμὶρ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἀποθανὼν τῷ 1406. Τὸ κυριώτερον τῶν ἔργων του εἶναι λεξικὸν ἐπιγραφόμενον Χαγιατοὺλ-Χαγιουὰν (=Ἡ ζωὴ τῶν ἐμψύχων ὄντων). Τὸ ἔργον τοῦτο ἐκτὸς τῆς φυσικῆς ἱστορίας περιέχει καὶ πλείστας ἱστορικὰς καὶ βιογραφικὰς σημειώσεις.

Ἄδδιγκτων (Haddington). Πόλις τῆς Σκωτίας, ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τάϋν· 5,600 κάτοικοι. Ἡ κυριωτέρα πόλις τῆς ἐπαρχίας Ἀδδιγκτωνσάϊρ, εἰς ἀπόστασιν 17 μιλλίων Α. τοῦ Ἐδιμβούργου. Διυλιστήρια, ζυθοποιεῖα, ἐριουργεῖα. Διασώζεται ἐκκλησία τῆς Παναγίας, τοῦ 13ου αἰῶνος, μουσεῖον, σχολὴ καλῶν τεχνῶν. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπάρχει ὁ τάφος τῆς Ἰωάννας Οὐέλς, συζύγου τοῦ Θωμᾶ Καρλάϋλ. Ἄλλοτε τόπος βασιλικῆς διαμονῆς καὶ γενέτειρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Β'.

Ἄδδιγκτων (Addington). Κομητεία τοῦ Καναδᾶ (ἐπαρχία Ὀντάριο). Ἔχει ἔκτασιν 5.327 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ 24.000 κατοίκους· τῶν ὁποίων οἱ 1.300 εἶναι Γαλλοκαναδοί. Ὁ πληθυσμὸς εἶναι μόνιμος.

Ἄδδιγκτων (κόμητες Haddington). Σκωτικὸς τίτλος, τὸν ὁποῖον φέρει ἀπὸ τοῦ 1627 ἡ οἰκογένεια Ἅμιλτων. Ὁ σὲρ Θωμᾶς Ἅμιλτων, ὁ ὁποῖος κατέλαβε πλεῖστα ἀνώτατα ἀξιώματα εἰς τὴν Σκωτίαν ἐπὶ Ἰακώβου Στ' (ὑπουργός, σφραγιδοφύλαξ, πρόεδρος τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου) ἐγένετο βαρῶνος τῷ 1616 καὶ κόμης τοῦ Μελρὸζ τῷ 1619. Τῷ 1627 ἀντήλλαξε τὸν τίτλον Μελρὸζ ἀντὶ τοῦ Ἄδδιγκτων. Ὁ υἱός του, ὁ 2ος κόμης, ἔπαιξε σημαντικὸν πολιτικὸν ρόλον. Ὁ Κάρολος 5ος, κόμης, ἐνυμφεύθη τῷ 1674 τὴν Μαργαρίταν Λέσλι, ἡ ὁποία ἐγένετο κόμησσα τοῦ Ρόδς (Rothes). Κατόπιν συμφωνίας, ὁ τίτλος της μετεβιβάσθη εἰς τὸν πρωτότοκον υἱόν των, κόμης δὲ Ἄδδιγκτων ἐγένετο ὁ δευτερότοκος Θωμᾶς. Ὁ τελευταῖος κατέστη κληρονομικὸς ἰδιοκτήτης τοῦ Χόλυρουδ. Δὲν ἀφῆκε τέκνα καὶ οἱ τίτλοι του μετεβιβάσθησαν εἰς ἕνα ἐξάδελφον, τὸν Γεώργιον Μπαίλλι (Baillie), ὁ ὁποῖος προσέθεσε καὶ τὸ ὄνομα Ἅμιλτων. Τῷ 1843 ὁ 9ος κόμης παρεχώρησε τὸ Χόλυρουδ ἀντὶ 40.000 λιρῶν. Τῷ 1917 ὁ Γεώργιος Ἄδδιγκτων, 11ος κόμης, ἀπέθανε, τὸν διεδέχθη δὲ ὡς 12ος κόμης ὁ ἔγγονός του Γεώργιος. Ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ τελευταίου φέρει τὸν τίτλον λόρδος Μπίννιγκ.

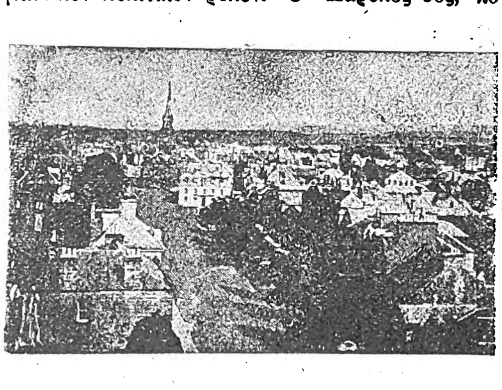

Ἄδδιγκτον, Σκωτίας: Ἄποψις τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ πύργου τῆς Ἡνωμένης Ἐλευθέρας Ἐκκλησίας.

Ἄδδιγκτων Ἐρρῖκος. Ἄγγλος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Ρήδιγγ τὴν 30 Μαΐου 1757, ἀποθανὼν τὴν 15 Φεβρουαρίου 1844. Ἐκλεγεὶς μέλος τῆς Βουλῆς τῶν Κοινοτήτων τῷ 1784, ὑπῆρξεν ὀπαδὸς τοῦ Πίτ, τῇ ὑποστηρίξει τοῦ ὁποίου ἐξελέγη τῷ 1789 πρόεδρος τῆς Βουλῆς (speaker of the house). Τῷ 1801 διεδέχθη τὸν Πὶτ ὡς πρωθυπουργὸς καὶ ὑπουργὸς τοῦ Θησαυροφυλακίου, λόγῳ ὅμως τῆς χλιαρᾶς του στάσεως ἔναντι τοῦ Ναπολέοντος (ἴδε εἰς ἄρθρον Ἀγγλία, πρωθυπουργία Ἄδδιγκτων) ἐξηναγκάσθη εἰς παραίτησιν τὴν 26 Ἀπριλίου 1804, ἀναλαβόντος τὴν ἀρχὴν τοῦ Πὶτ (Μάϊος 1804). Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἔγινεν ὁμότιμος, μετέσχε κατόπιν τῶν ὑπουργείων Πὶτ (1805), Φὸξ καὶ Γκρενβὶλ (1807) καὶ Λίβερπουλ (1812)· παρέμεινε δὲ ὑπουργὸς μέχρι τοῦ 1824.

Ἄδδιγκτων (Θωμᾶς Ἅμιλτων κόμης)· Ἄγγλος πολιτικὸς σκωτικῆς καταγωγῆς (1780-1858). Τὸ 1818 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Ρότσεστερ, ὡς ὀπαδὸς δὲ τοῦ κόμματος τῶν τόρεων ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἀντίδρασιν κατὰ τῶν ἰδεῶν τῆς κοινοβουλευτικῆς μεταρρυθμίσεως, αἵτινες ὅμως ἐπεκράτησαν ἐν τέλει μετά τινα ἔτη. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του (1828) εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Λόρδων καὶ τῷ 1834 διωρίσθη διοικητὴς τῆς Ἰρλανδίας, παραμείνας εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἀπὸ τοῦ 1841-1846 διετέλεσε πρῶτος λόρδος τοῦ ναυαρχείου.

Ἀδδιγκτωνσάϊρ (Haddingtonshire ἢ East Lothian, κομητεία τοῦ Ἄδδιγκτων), παράλιος κομητεία τῆς Σκωτίας, ἐκτάσεως 725 τετρ. χιλιομέτρων. Τὰ παράλιά της ἔχουν μῆκος 40 μιλλίων, κατὰ μῆκος δὲ αὐτῶν ὑψοῦνται οἱ λόφοι Λαμμερμοὺρ (Lammer Law, 1733 ποδῶν ὕψος), ὁπόθεν ἡ ἀκτὴ κατέρχεται ἀποτόμως. Ὁ κυριώτερος ποταμὸς τῆς κομητείας εἶναι ὁ Τάϋν, ρέων Β. Α. πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἡ κομητεία κεῖται πρὸς Ν. τοῦ κόλπου τοῦ Φὸρθ καὶ ἔχει 43.500 κατοίκους. Ἡ γεωργία καὶ ἡ κτηνοτροφία ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους πόρους αὐτῆς, ὁμοῦ μὲ τὴν ἁλιείαν. Αἱ γαῖαι τοῦ Δουμπὰρ εἶναι ἐξαιρετικῶς εὔφοροι. Ὑπάρχουν σημαντικὰ κοιτάσματα γαιάνθρακος, ἀλλ' ἡ βιομηχανία δὲν ἔχει ἀναπτυχθῆ. Αἱ κυριώτεραι πόλεις εἶναι: Ἄδδιγκτων, Δουμπὰρ καὶ Νὸρθ Βέρβικ. Ἡ πρώτη καὶ ἡ τρίτη ἀποστέλλουν ἕνα βουλευτὴν εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Κοινοτήτων.

Ἄδδιγχαμ (Addingham), πόλις τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν κομητείαν Ὑόρκης, ἀπέχουσα 326 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Λονδῖνον. Ταχυδρομεῖον. Τηλεγραφεῖον. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. 2.300 κάτοικοι.

Ἀδδιδὰ (Addus ὑπὸ Λουθήρου). Κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, πόλις τῆς Παλαιστίνης ἀνήκουσα εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἐφραΐμ κατά τινας συγγραφεῖς, εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα κατ' ἄλλους. Ἐν Ἀδδιδᾷ ἐστρατοπέδευσεν ὁ Σίμων ὁ Μακκαβαῖος διὰ νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν εἴσοδον ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Τρύφωνος (Ι Μακκ. 12, 38 καὶ 13, 13).

Ἄδδικ (Haddik) Ἀνδρέας, κόμης τοῦ Ἄδδικ. Οὗγγρος στρατηγὸς (1710-1790). Διεκρίθη κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Τούρκων πόλεμον καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τῆς διαδοχῆς εἰς τὸν αὐστριακὸν θρόνον. Γενόμενος ὑποστράτηγος, ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον εἰς τὸν ἑπταετῆ πόλεμον. Τῷ 1757, ἡγούμενος ἑνὸς σώματος ἱππέων, ἐξηνάγκασε τὴν πρωσσικὴν πρωτεύουσαν νὰ τοῦ πληρώνῃ πολεμικὸν φόρον. Αἱ ἐπιτυχίαι του διήρκεσαν μέχρι τοῦ 1762, καθ' ὃ δηλαδὴ ἔτος ὁ πρίγκηψ Ἐρρῖκος τὸν ἐνίκησε κατὰ κράτος ἐν Φράϊβεργ. Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ὁ κόμης Ἄδδικ ἐγένετο διοικητὴς τῆς Τρανσυλβανίας, ἀπὸ δὲ τοῦ 1773 διοικητὴς τῶν εἰς τὴν Αὐστρίαν ἐπιδικασθεισῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πολωνίας. Ἀπὸ τοῦ 1776 ἐγένετο πρόεδρος τοῦ ἐν Βιέννῃ Ἀνωτάτου Συμβουλίου Πολέμου, τῷ δὲ 1789 συμμετέσχεν εἰς τὸν τουρκοαυστριακὸν πόλεμον. Ὁ κόμης Ἄδδικ ἄφησε λίαν ἐνδιαφερούσας σημειώσεις ἐπὶ τῶν πολεμικῶν γεγονότων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεμίχθη.

Ἄδδισον (Ἰωσήφ). Ἄγγλος διατριβογράφος καὶ ποιητής, πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Λάνσελοτ Ἄδδισον ἱερέως μὲ εὐρυτάτην μόρφωσιν. Ἐγεννήθη ἐν Μίλστον τοῦ Οὐϊλτσάϊρ τὴν 1ην Μαΐου 1672. Ἐφοίτησεν εἰς διαφόρους σχολὰς καὶ τέλος εἰσήχθη εἰς τὸ περίφημον Chasterhouse School τοῦ Λονδίνου, ὁπόθεν δεκαπενταετὴς μόλις μετέβη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ὄξφορδ. Ἐκεῖ ταχέως διεκρίθη διὰ τὸν χαρακτῆρα του καὶ τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὰς φιλολογικὰς μελέτας, καθὼς καὶ διὰ τὴν εὐχέρειαν εἰς τὴν σύνθεσιν λατινικῶν ποιημάτων. Ἐτελειοφοίτησε τῷ 1693 καὶ μέχρι τοῦ 1711 ἐλάμβανεν ἐπίδομα τοῦ Πανεπιστημίου τούτου. Κατ' ἀρχὰς ἡ πρόθεσίς του ἦτο νὰ γίνῃ ἱερωμένος, ἀλλ' εὐκόλως μετεπείσθη ὑπὸ τῶν φίλων του καὶ ἀνεμίχθη εἰς τὰ πολιτικά. Ὑπῆρξε διπλωματικό-

Digitized by Google

τατος. Ἀντὶ νὰ καταφέρεται μὲ πάθος ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων του καὶ τῶν ἀνωτέρων του, προσεπάθει νὰ κατακτήσῃ τὴν εὔνοιαν προσώπων κατεχόντων ἐξεχούσας θέσεις ἐν τῇ πολιτικῇ. Αἱ πρῶται του φιλολογικαὶ ἀπόπειραι ἦσαν λατινικοὶ στίχοι, πολλοὶ τῶν ὁποίων σώζονται ἐν τῇ Musae Anglicanae (1671—1699). Ἀλλ' ὅ,τι τὸν κατέστησε γνωστὸν καὶ ὑπῆρξε πρόδρομος τῶν ἐπιτυχιῶν του ἦτο ποίημα πρὸς τὸν Ντράϋντεν, ἐξασφαλίσαν τὴν εὔνοιαν τῆς τότε φιλολογικῆς κορυφῆς. Ἐγνωρίσθη τότε μὲ τὸν Τόνσον, τὸν βιβλιοπώλην, καὶ πιθανῶς δι' αὐτοῦ μὲ τὸν Λόρδον Σόμερς καὶ τὸν Κάρολον Μονταγκιού. Ἓν ἐκ τῶν ποιημάτων του ἐπιγραφόμενον «Pax Gulielmi» ἢ «ἡ Εἰρήνη τοῦ Ρύσβικ (1697) τὸν εἰσήγαγεν εἰς τὸν κύκλον τῶν πολιτικῶν. Ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος εὐχαριστηθεὶς τῷ ὥρισεν ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν ἐκ τριακοσίων λιρῶν στερλινῶν, μὲ τὴν προτροπὴν ὅπως ταξιδεύσῃ καὶ καλλιεργήσῃ τὴν τέχνην τῆς διπλωματίας. Ὁ Ἄδδισον εὐχαρίστως ἐδέχθη τὴν ἐπιχορήγησιν καὶ ὑπήκουσεν εἰς τὴν προτροπήν, ἵνα γίνῃ ἱκανός, ὅπως εἶπε ποτέ, νὰ ὑπηρετήσῃ ἀξίως τὴν Α. Μεγαλειότητα. Τὸ θέρος τοῦ 1699 ἦλθεν εἰς Γαλλίαν, ὅπου διέμεινε μέχρι τέλους τοῦ 1700 μελετῶν τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου καὶ κατόπιν ἦλθεν εἰς Ἰταλίαν καὶ Ἑλβετίαν. Ὁ θάνατος ὅμως τοῦ

Ἰωσὴφ Ἄδδισον.

βασιλέως Γουλιέλμου ἔθεσε τέρμα εἰς τὴν ἐπιχορήγησιν. Τῷ 1703 διὰ τῆς Ὁλλανδίας ὁ Ἄδδισον ἦλθεν εἰς Ἀγγλίαν. Ὅ,τι συνέγραψε κατὰ τὰ ταξίδιά του δεικνύουν ἤδη τὴν ὡριμότητα τοῦ πνεύματός του. Ἐπιστρέψας ὅμως εἰς Ἀγγλίαν εὑρέθη εἰς οἰκονομικὰς στενοχωρίας καὶ ἐπί τινα χρόνον ἔζησεν ἐν μεγίστῃ πενίᾳ καὶ ἀφανείᾳ. Εἶχε συγγράψει μέχρι τοῦδε μεταξὺ ἄλλων καὶ «Διατριβὴν περὶ τῶν μεγαλυτέρων Ἄγγλων ποιητῶν» (1693). Ὁ Ντράϋντεν ἀποθαυμάζεται, ὁ Σπένσερ ὑποβιβάζεται, περὶ δὲ Σαικσπήρου οὐδὲ μνεία γίνεται. Ὁ Ἄδδισον ὅμως ἔκρινε συμφώνως πρὸς τοὺς «κλασσικοὺς» κανόνας τοῦ Boileau. Πιστεύεται ὅτι κατὰ μέγα μέρος ἡ περίφημος τραγωδία του «Κάτων» ἐγράφη ὅτε ὁ Ἄδδισον εὑρίσκετο ἐν Γαλλίᾳ, ὅτε δηλαδὴ ἦτο 28 ἐτῶν. Τὸν χειμῶνα τοῦ 1701 συνέγραψε τὴν ἔμμετρον «ἐπιστολὴν ἐξ Ἰταλίας» πρὸς τὸν Κάρολον Μονταγκιού. Αἱ περιγραφαὶ ἐν αὐτῇ εἶναι ὡραιόταται. Τῷ 1705 ἔγραψε «Παρατηρήσεις ἐπὶ διαφόρων μερῶν τῆς Ἰταλίας».

Ἡ τύχη δὲν τῷ ἐφάνη δυσμενὴς ἐπὶ πολύ. Ὀλίγον μετὰ τὴν μεγάλην νίκην τοῦ Μάρλμπορω ἐν Μπλένχαιμ λέγεται ὅτι ὁ Γκόντολφιν, ὁ λόρδος θησαυροφύλαξ, ἐξέφρασεν εἰς τὸν λόρδον Χάλιφαξ τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως ἡ δόξα αὕτη τοῦ δουκὸς διαιωνισθῇ διὰ στίχων. Ὁ Χάλιφαξ ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας, ὅπως συστήσῃ τὸν Ἄδδισον ὡς τὸ καταλληλότατον πρὸς τοῦτο πρόσωπον. Τὸ ἐπὶ παραγγελίᾳ τοῦτο ποίημα «Campaign» (ἐκστρατεία) ἐξεδόθη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1704 καὶ ἐγένετο δεκτὸν μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἂν καὶ δὲν εἶνε γεγραμμένον μετὰ προσοχῆς καὶ ὀλίγιστα σημεῖα διαπνέονται ὑπὸ φαντασίας. Ἐγένετο ὅμως αἰτία νὰ καταλάβῃ ὁ ποιητὴς τὴν κενὴν ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ John Locke κυβερνητικὴν θέσιν. Φαίνεται ὅτι δὲν ἐπεμελεῖτο πολὺ τῶν καθηκόντων του, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἠμπόδισε τὴν προαγωγήν του ἀπὸ ἀξιώματος εἰς ἀξίωμα μέχρις οὗ ἐγένετο Γραμματεὺς τοῦ Κράτους. Τῷ 1708 εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βουλήν. Ἐδῶ ἀπέτυχε μετὰ πατάγου. Ἦτο πάντοτε σιωπηλός, ἅπαξ δὲ μόνον προσπαθήσας νὰ ὁμιλήσῃ ἐπανεκάθησε συγχυσμένος. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἐλαχίστη εἶναι ἡ φιλολογικὴ παραγωγή του. Ἔγραψε τὸν πρόλογον εἰς τὴν κωμωδίαν τοῦ Στὴλ (Steele) «ὁ Τρυφερὸς σύζυγος» (1705), ἐξέδωκε φυλλάδιον ἀνωνύμως, ἐπιγραφόμενον «ἡ παροῦσα κατάστασις τοῦ πολέμου» (1707) καὶ ἐκολάκευσε τὸν Μάρλμπορω ἐν τῇ «Ρόζαμόντ» του.

Ἤρχισε νὰ συγγράφῃ διὰ τὸν «Φλύαρον» (The Tatler) τοῦ Στὴλ τὰς περιφήμους μέχρι σήμερον πραγματείας τὸ τελευταῖον ἔτος τῶν εἰς τὸ Κράτος ὑπηρεσιῶν του. Κληρονομήσας μεγάλην περιουσίαν παρ' ἀποθανόντος ἐν Μαδρὰς νεωτέρου ἀδελφοῦ του ἐγένετο ὑλικῶς ἀνεξάρτητος. Τῷ 1711 ἠγόρασεν ἀντὶ 10.000 λιρῶν στερλινῶν τὸ κτῆμα τοῦ Bilton παρὰ τὸ Rugby. Ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1710 μέχρι τέλους τοῦ 1714 ἠσχολήθη μὲ τὴν συγγραφὴν τῶν πραγματειῶν του τούτων. Ἔπαυσεν ὁ «Φλύαρος» τῷ 1711, ἀλλ' ἠκολούθησεν ὁ «Θεατὴς» (The Spectator) τὴν πρώτην Μαρτίου, καὶ ἐξεδόθη ἑβδομαδιαῖος μέχρι τῆς 6ης Δεκεμβρίου 1712, ὅτε συνεπληρώθησαν 555 ἀριθμοί. Ἐκ τούτων ὁ Ἄδδισον συνέγραψε τὰ 274, ὁ δὲ Στὴλ τὰ 236. Ὁ «Θεατὴς» ὀφείλει εἰς τὸν Ἄδδισον τὰς λεπτὰς ἐκείνας καὶ φυσικὰς χιουμοριστικὰς περιγραφὰς τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτῆρος καὶ τῶν κοινωνικῶν ἐκκεντρικοτήτων, τὰς σατύρας διὰ τοὺς τρόπους καὶ τὰς ἀρεσκείας τῶν ἀνωτέρων καλουμένων τάξεων. Ὅ,τι ὅμως κατέστησε τὸν Ἄδδισον διάσημον εἶναι ἡ κλασσικὴ τραγωδία του «Κάτων», σχεδὸν λησμονημένη σήμερον. Ἐδιδάχθη ἀπὸ σκηνῆς τὸ πρῶτον τῷ 1713. Ἡ ἐπιτυχία του ἦτο μεγίστη, ἀλλὰ τοῦτο ὠφείλετο κυρίως εἰς τὸ ἐνδιαφέρον ὃ ἔδειξαν δι' αὐτὸ οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν δύο μεγάλων ἀντιπάλων μερίδων Οὐΐγων καὶ Τόρεων. Οἱ Οὐΐγοι τὸ ἐθεώρησαν ὡς θαυμασίαν ὑποστήριξιν τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν. Οἱ Τόρεις ἐπίσης εἶδον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος παράλληλον πρὸς τὸν τρομερὸν δοῦκα τοῦ Μάρλμπορω. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ «Κάτων» δὲν θὰ εἶχε τὴν μεγάλην ταύτην ἐπιτυχίαν, ἂν δὲν παρουσιάζετο εἰς ἐποχὴν δραματικοῦ ληθάργου. Εἶναι πτωχὸν ἔργον, ἀξιοσημείωτον μόνον διὰ τὴν λεπτότητα καὶ εὐγένειαν τοῦ ὕφους καὶ τῆς γλώσσης. Τὸ φιλολογικὸν στάδιον τοῦ Ἄδδισον ἔληξε μὲ τὸν θάνατον τῆς βασιλίσσης Ἄννης τῷ 1714, ὅτε ὁ ποιητὴς ἦγε τὸ 42 ἔτος τῆς ἡλικίας του.

Τῷ 1716 ἐνυμφεύθη τὴν χήραν κόμησσαν τοῦ Οὐῶρικ καὶ κατῴκησε μετ' αὐτῆς εἰς τὸ διάσημον κτῆμα της Holland House. Ὁ ἔγγαμος βίος του ὑπῆρξε βραχύς, μόλις τριῶν ἐτῶν, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὄχι πολὺ εὐτυχής. Ἔγραφε πάντοτε περὶ τῶν γυναικῶν μὲ λεπτοτάτην σάτυραν, οὐδὲ κατώρθωσεν ἡ σύζυγός του νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὴν προσφιλῆ λέσχην του καὶ τὰ καφενεῖα τοῦ Λονδίνου τῶν ὁποίων ἐγένετο τακτικώτατος θαμών. Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐφιλονείκησε πρῶτον μὲ τὸν Πὸπ ὅστις πάντοτε ὑπῆρξε φιλολογικὸς του ἀντίπαλος, ὕστερον μὲ τὸν Σουΐφτ καὶ τέλος μὲ τὸν ἐπιστήθιον φίλον του Στήλ. Πολιτικαὶ διαφωνίαι ἦσαν ἡ αἰτία τῆς ἔριδος μὲ τοὺς δύο τελευταίους. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1718 ὑπέβαλεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν παραίτησίν του ὡς Γραμματέως τοῦ Κράτους, ἀξίωμα εἰς ὃ εἶχε προβιβασθῇ μόλις πρὸ 11 μηνῶν. Ὡς αἰτίαν ἔφερε τὴν κατάπτωσιν τῆς ὑγείας του. Ἡ παραίτησίς του ἐγένετο δεκτὴ καὶ τῷ ἐχορηγήθη σύνταξις 1500 λιρῶν στερλινῶν κατ' ἔτος.

Ἡ ἀσθένεια ἐξ ἧς ἔπασχεν ὁ Ἄδδισον φαίνεται ὅτι ἦτο ἄσθμα. Μετὰ δὲ τὴν παραίτησίν του προσετέθη ὑδρωπικία. Ἀπέθανε 47 ἐτῶν τὴν 17ην Ἰουνίου 1719 ἐν Holland House. Αἱ τελευταῖαι λέξεις του ἦσαν «Βλέπε ἐν ποίᾳ εἰρήνῃ δύναται νὰ ἀποθάνῃ ὁ χριστιανός». Ἐτάφη ἐν Westminster Alley, τῷ δὲ 1809 ἱδρύθη εἰς αὐτὸν μνημεῖον. Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς κομήσσης τοῦ Οὐῶρικ κατέλιπε θυγατέρα, Καρλότταν ὀνόματι, ἀποθανοῦσαν ἄγαμον.

Ὡς πολιτικὸς ὁ Ἄδδισον ὑπῆρξε νουνεχής, ψύχραιμος, ἄμεμπτος, σταθερῶν ἀρχῶν. Ὡς συγγραφεὺς ὑπῆρξεν ἐκ τῶν σκαπανέων τοῦ ἀγγλικοῦ πεζοῦ λόγου, αἱ δὲ μελέται του ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος εἰς τὸν «Θεατὴν» προανήγγειλαν τὸ ἀγγλικὸν μυθιστόρημα. Ἦτο ἀκλονήτων θρησκευτικῶν ἀρχῶν καὶ βαθὺς μελετητὴς τῶν προβλημάτων τῆς θεολογίας. Ἔγραψε πλείστους ὕμνους, εὑρισκομένους σήμερον εἰς τὸ ἀγγλικὸν ὑμνολόγιον, ὁ δὲ μονόλογος τοῦ Κάτωνος εἰς τὴν πέμπτην πρᾶξιν τῆς ὁμωνύμου τραγωδίας ἀπηχεῖ τὰς σκέψεις τοῦ συγγραφέως καὶ τῆς συγχρόνου του ἐποχῆς περὶ τοῦ αἰωνίου προβλήματος τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Λέγει ὁ Κάτων ἐνῷ κρατεῖ εἰς τὴν χεῖρα τὸ περὶ τοῦ θέματος τούτου βιβλίον τοῦ Πλάτωνος καὶ ἔχει πρὸ αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς τραπέζης, ξίφος γυμνόν.

«Ἔτσι θὰ εἶναι, Πλάτων, τὸ σκέφθηκες καλά. Ἀλλιῶς ἀπὸ ποῦ ἔρχεται αὐτὴ ἡ εὐχάριστη ἐλπίδα, αὐτὴ ἡ βαθειὰ ἐπιθυμία, αὐτὴ ἡ δίψα γιὰ ἀθανασία; Ἢ ἀπὸ ποῦ αὐτὸς ὁ κρύφιος φόβος, κ' ἡ ἐνδόμυχος φρίκη τῆς πτώσεως στὴν ἀφάνεια; Γιατὶ τραβιέται ἡ ψυχὴ στὸν ἑαυτό της καὶ ξαφνιάζεται στὴν καταστροφή; Εἶναι ἡ θεότης ποὺ ζῇ μέσα μας, εἶναι αὐτὸς ὁ οὐρανὸς ποὺ δείχνει στὰ ἔξω καὶ στὰ μετέπειτα καὶ ἀναγγέλλει στὸν ἄνθρωπο τὴν αἰωνιότητα».

Ὁ Τζόνσον εἶπεν: «Ὁ ἐπιθυμῶν ν' ἀποκτήσῃ ἀγγλικὸν ὕφος, οἰκεῖον ἀλλ' ὄχι τραχύ, λεπτὸν ἀλλ' ὄχι ἐπιδεικτικόν, πρέπει ν' ἀφιερώσῃ νύκτας καὶ ἡμέρας εἰς τὴν μελέτην τῶν τόμων τοῦ Ἄδδισον». Καὶ πάλιν: «Δόσε ἡμέρας καὶ νύκτας, κύριε, εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἄδδισον ἂν θέλῃς νὰ γίνῃς καλὸς συγγραφεύς, ἢ μᾶλλον, τίμιος ἄνθρωπος».

Βιβλιογραφία: E. Legouis. Histoire de la Litterature Anglaise σ. 757-763. — Long. English Litterature. — Addison's Works, Bohn, 1856. — W. J. Courthope. Men of Letters, 1884.

Ἄδδισον Θωμᾶς (Addison Thomas). Ἰατρὸς Ἄγγλος, γεννηθεὶς εἰς Long-Benton πλησίον τῆς Newcastle-on-Tyne, τῷ 1793, ἀποθανὼν εἰς Brighton τῷ 1860. Ἐγένετο καθηγητὴς τῆς θεραπευτικῆς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1827 καὶ εἶτα καθηγητὴς τῆς κλινικῆς παθολογίας συγχρόνως μετὰ τοῦ Bright. Συγγράμματα ἐδημοσίευσε τὰ ἑξῆς: *Στοιχεῖα Πρακτικῆς Ἰατρικῆς* τῷ 1839. *Ἀποτελέσματα διαθεσικὰ καὶ τοπικὰ τῆς νόσου τῆς θήκης τῶν νεφρῶν* τῷ 1855. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σύγγραμμα κατέστησεν αὐτὸν διάσημον, καὶ ἡ ἐν αὐτῷ περιγραφομένη νόσος ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως (Νόσος τοῦ Ἄδδισον). Αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ συνελέγησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν πᾶσαι ὁμοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: *Συλλογὴ τῶν δημοσιευθεισῶν συγγραφῶν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Θωμᾶ Ἀδδίσων* (1868).

Μ. Ν. Κ.

Ἄδδισον Χριστόφορος. (Addison), Ἄγγλος πολιτικὸς καὶ χειρουργός. Ἐγεννήθη τὴν 19 Ἰουνίου εἰς Χόγκσθορπ (Λινκολνσάϊρ), ἐσπούδασεν εἰς Ἀρρογκέϊτ καὶ εἰς τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἁγ. Βαρθολομαίου, ἐν Λονδίνῳ. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀνατομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σέφφηλδ καὶ ἐξέδιδε τὴν «Τριμηνιαίαν Ἰατρικὴν Ἐπιθεώρησιν». Τῷ 1910 εἰσῆλθεν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτής, τῷ 1914 ἐγένετο κοινοβουλευτικὸς ὑφυπουργὸς τῆς Παιδείας. Συνειργάσθη στενώτατα μὲ τὸν Λόϋδ Τζώρτζ, ὁ ὁποῖος τὸν διώρισε πρῶτον ὑπουργὸν τοῦ νεοσυσταθέντος τῷ 1915 ὑπουργείου τῶν Πολεμεφοδίων. Τῷ 1917 ὁ Δρ Ἀδδίσων ἐγένετο ὑπουργὸς τῆς Ἀνοικοδομήσεως καὶ τῷ 1919 ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τῆς Ὑγιεινῆς.

Ἀδδισώνειος νόσος (Maladie d'Addison) ἡ χαλκόχρους νόσος τοῦ Ἄδδισων. Νόσος περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἰατροῦ Thomas Addison, ἐξ οὗ ἐδόθη καὶ τὸ ὄνομα εἰς ταύτην. Ἡ νόσος αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ τῶν ἑξῆς:

α') Ὑπὸ *εἰδικῆς ἐξασθενήσεως* (ἀδδισωνείου ἐξασθενήσεως), μεγίστης ἀτονίας, μυϊκῆς κοπώσεως καθιστώσης ἀδύνατον πᾶσαν πρὸς ἐργασίαν προσπάθειαν· ὁ ἄρρωστος αἰσθάνεται ἑαυτὸν ὡσεὶ κατακερματισμένον καὶ ὅτι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ τὸν ἐγκαταλείπουσι, πᾶσα κίνησις τρομάζει αὐτόν, κατακλίνεται δὲ διὰ νὰ μὴ κινῆται. Ἡ ἀδδισώνειος αὕτη μυϊκὴ ἐξασθένησις ὀφείλεται εἰς τὴν κατάργησιν τῆς λειτουργίας τῶν ἐπινεφριδείων ἀδένων.

β') Ὑπὸ *πόνων*. Τὰ ἀδδισώνεια ἄλγη ἑδράζονται πρὸς τὸ ἐπιγάστριον, τὰς λαγόνας, τὴν νεφρικὴν χώραν, τὸ ὑποχόνδριον, τὰ ἄκρα, τοὺς μῦς καὶ τὰς ἀρθρώσεις. Εἶναι πολλάκις ἐντονώτατα, νύσσοντα, ἐμφανίζονται δὲ μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐξασθενήσεως, ἐνίοτε ὅμως εἶναι ταῦτα καὶ τὸ πρῶτον σύμπτωμα τῆς νόσου.

γ') Ὑπὸ *γαστρεντερικῶν διαταραχῶν*. Ἡ ἀνορεξία, οἱ ἔμετοι καὶ ἡ διάρροια ἐμφανίζονται εἴτε ἐν τῇ ἐνάρξει εἴτε κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς νόσου· οἱ ἔμετοι εἶναι πρωινοὶ συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ γαστραλγίας, ἡ διάρροια διαρκεῖ πολλάκις πολλὰς κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἢ καὶ ἑβδομάδας, ἐξαντλοῦσα τὸν πάσχοντα εἰς μέγαν βαθμόν.

δ') Ὑπὸ *μελανοδερμίας*. Συνήθως τῆς μελανοδερμίας ἢ μελαγχρωμίας προηγοῦνται τὰ ἀσθενικὰ συμπτώματα, τὰ ἄλγη καὶ αἱ γαστρεντερικαὶ διαταραχαί· ἡ δὲ ἐμφάνισις τῆς μελανοδερμίας ἐπιβεβαιοῖ τὴν τέως δυσχερῆ καὶ κυμαινομένην διάγνωσιν. Ἐμφανίζεται δ' ἡ μελαγχρωμία ἐν πρώτοις ἐπὶ τῶν ἐκτεθειμένων εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς μερῶν, ἤτοι: εἰς τὸ πρόσωπον, εἰς τὸν τράχηλον, εἰς τὰ ἀντιβράχια, εἰς τὴν ραχιαίαν τῆς χειρὸς καὶ τοῦ καρποῦ ἐπιφάνειαν· ἀκολούθως δὲ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ἅτινα φυσικῶς ἔχουσιν ὑπομέλαιναν τὴν χροιάν, ἤτοι: τὰς θηλὰς τῶν μαστῶν, τὰ γεννητικὰ ὄργανα (βάλανος, μικρὰ χείλη), τὰς βουβωνικὰς πτυχὰς καὶ τὰς μασχάλας. Ἐν ἀρχῇ τὸ δέρμα δὲν εἶναι εἰσέτι χαλκόχρουν, ἀλλ' ἔχει ἐλαφρὰν χροιὰν σχιστολίθου, εἶναι λιγνυῶδες καὶ ὡσεὶ ἀκάθαρτον, βραδύτερον δὲ λαμβάνει τὴν χροιὰν μιγάδος. Ἡ χαλκόχρους αὕτη τοῦ δέρματος χροιά, ἀποτελεῖται ἐν ἀρχῇ ὑπὸ κηλίδων ὑποφαίων, εἶτα δὲ γενικεύεται σχεδὸν ὁμοιομόρφως· ἐνίοτε, ἰσχυρότερον κεχρωσμέναι κηλῖδες διαγράφονται ἐπὶ βυθοῦ ὁμοιομόρφως χαλκόχρου, ἄλλοτε δὲ ὑπάρχουσι χῶραι ἐν αἷς ἡ μελαγχρωμία ἐλλείπει τελείως (δίκην χλοάσματος). Ἡ μελαγχρωμία προσβάλλει καί τινας βλεννογόνους, ἤτοι: τὰ χείλη, τὰ οὖλα· ἡ δὲ γλῶσσα ἡ ὑπερῴα καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια τῶν παρειῶν εἶναι κατάστικτοι ὑπὸ μελανῶν κηλίδων ὑπομιμνησκουσῶν τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ στόματος κυνῶν τινων.

Ἐξέλιξις τῆς νόσου. Ἡ ἔναρξις ταύτης ἐκδηλοῦται ὑπὸ καθολικῆς ἀδιαθεσίας, ἐξασθενήσεως τῶν φυσικῶν καὶ ἠθικῶν δυνάμεων τοῦ πάσχοντος, πραγματικῆς καταστάσεως χαυνότητος. Ἡ ὄρεξις ἐλαττοῦται· ἡ πέψις διαταράσσεται ὑπὸ ἐμέτων ἀνεπισχέτων πολλάκις, ἅμα δὲ ἐμφανίζονται γαστρικὰ καὶ ὀσφυοκοιλιακὰ ἄλγη καὶ εἶτα ἡ χρῶσις τοῦ δέρματος, ἥτις σὺν τῇ προόδῳ τῆς νόσου καθίσταται καταδηλοτέρα. Προϊούσης τῆς νόσου παρασκευάζεται καὶ ἡ καχεξία, μεγίστη δὲ κατάπτωσις τῶν δυνάμεων ἐπακολουθεῖ. Ὁ πάσχων μένει καθειργμένος ἐν τῇ κλίνῃ αὐτοῦ, ἀποφεύγων πᾶσαν κίνησιν, ἀρνούμενος πᾶσαν τροφήν· καταλαμβάνεται δὲ ὑπὸ ἀκατασχέτων ἐμέτων καὶ ὑπὸ συνεχοῦς διαρροίας, ἔχει τὴν αἴσθησιν ἰλίγγου, μεγάλης ἐκλύσεως καὶ συγκοπῆς, αἰτιᾶται ψῦξιν τῶν ἄκρων, ἐπιμένουσαν παρὰ πάντα τὰ ἐν χρήσει κατ' αὐτῆς μέσα, καὶ ἀποθνήσκει εἰς τὸν τελευταῖον βαθμὸν τῆς ἐξαντλήσεως ἐν μαρασμῷ ἢ ἐν κώματι. **Πάντοτε δὲ ἡ νόσος αὕτη μετὰ** παρέλευσιν κατὰ

Digitized by Google

τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακράν, ἀπολήγει εἰς τὸν θάνατον, πολλάκις δὲ ὁ θάνατος εἶναι ὅλως αἰφνίδιος (καὶ ἐπὶ ἀτύπου ἔτι μορφῆς τῆς νόσου).

Αἰτιολογία - Παθογονία.— Ἡ χαλκόχρους νόσος ἐμφανίζεται ἐπὶ ἀτόμων μεταξὺ 20 καὶ 45 ἐτῶν ἡλικίας· ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παιδικὴν ἔτι ἡλικίαν ἀπαντᾷ αὕτη. Προέρχεται δὲ ἢ ἐκ φυματιώδους ἀλλοιώσεως τῶν ἐπινεφριδίων, ἢ ἐξ ἀνεπαρκείας ἢ καταργήσεως τῆς ἐπινεφριδείου λειτουργίας, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας συσσωρεύεται ἐν τῷ αἵματι τοξίνη τις δρῶσα δηλητηριωδῶς, ὥσπερ τὸ κουράριον. Ἡ δὲ μελανοδερμία ὀφείλεται εἰς τὰς νευρικὰς ἀλλοιώσεις τοῦ περιβάλλοντος τὰ ἐπινεφρίδια νευρικοῦ πλέγματος.

Θεραπεία.—Πρωτίστως ὑγιεινή, συνισταμένη εἰς τὴν ἐντελῆ ἀνάπαυσιν πρὸς ἀναζωογόνησιν τοῦ ἐξηντλημένου τελείως ἀρρώστου. Δίαιτα αὐστηρὰ διὰ τροφῆς ἐλαφρᾶς καὶ ἀναληπτικῆς· φάρμακα τονωτικὰ ἐν γένει (ἀρσενικόν, σίδηρος, κίνα, κλπ.). Ἀλλ' ἡ ἀποτελεσματικωτέρα θεραπεία εἶναι ἡ ἐπινεφρίδειος ὀποθεραπεία, τοῦτ' ἔστιν ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἐπινεφριδείων ἀδένων ὑπὸ μορφὴν αὐτῶν τούτων τῶν ἀδένων, προβάτων ἢ μόσχων, ἐν προσφάτῳ καταστάσει λαμβανομένων καθημερινῶς ἀπὸ τοῦ στόματος, εἴτε εἰς ὑποδερμικὰς ἐνέσεις ὑπὸ μορφὴν γλυκερινούχων ἐπινεφριδείων ἐκχυλισμάτων πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς ἐπινεφριδείου ἀνεπαρκείας. Χρησιμοποιεῖται ὡσαύτως ἡ ἐπινεφριδίνη (adrénaline) εἰς ὑποδερμικὰς ἐνέσεις ἀνὰ πᾶσαν 8ην ἡμέραν ἐπαναλαμβανομένας εἰς τὴν δόσιν τοῦ 1/3 μέχρι 1/2 χιλιοστογράμμου, οὐχὶ δὲ εἰς μεγαλυτέραν ποσότητα διὰ τὸν κίνδυνον τῆς ἀποτόμου παύσεως τῆς λειτουργίας τῆς καρδίας.

Βιβλιογραφία. Recueil des écrits publiés par feu Thomas Addison.—Traité de Médecine par P. Brouardel et A. Gilbert. — Trousseau: Clinique médicale. — Saccoud: Leçons cliniques de l'Hopital Pitié. — G. Dieulafoy Manuel de Pathologie interne.—Hiller: La maladie d'Addison. —Chauffard: la maladie des capsules surrénales. —Lettule: L'insuffisance surrénale et la maladie d'Addison.— Langlois: Physiologie des capsules surrénales, κλπ. Μ. Ν. Κ.

ἀδδισωνισμός· ὄνομα προταθὲν παρὰ τοῦ Boinet (1904) πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐξησθενημένης συνδρομῆς τῆς νόσου τοῦ Ἄδδισων. Ἡ συνδρομὴ αὕτη ἀπαντᾷ ἐνίοτε κατὰ τὴν διαδρομὴν καθολικῶν τινων νοσημάτων (τῆς φυματιάσεως, τοῦ καρκίνου, τῆς συφίλιδος, τῆς ἀρτηριοσκληρίας κλπ.), ὅταν ἡ νοσηρὰ ἐπεξεργασία προσβάλλει δευτεροπαθῶς τὰ ἐπινεφρίδια. Μ. Ν. Κ

Ἄδδλεστον (Addlestone). Πόλις τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν κομητείαν Σύρρεϋ, εἰς ἀπόστασιν 33 χλμ. ἀπὸ τοῦ Λονδίνου. Σιδ]κὸς σταθμός. 5.200 κάτοικοι. Τράπεζαι, Ξενοδοχεῖα.

Ἄδδο ἢ Ὀκεαδάν. Πόλις τῆς Ἀφρικῆς παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Γουϊνέας, εἰς ἀπόστασιν πεντήκοντα χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Ἀβεοκούτας. Ἀνήκει εἰς τοὺς Ἄγγλους (30.000 κατ.)

Ἄδδον Οὐώτερ (Haddon). Ἄγγλος φιλόλογος (1516—1571). Ἐφοίτησεν εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ὀξφόρδης καὶ τοῦ Καῖμπριτζ καὶ διεκρίθη διὰ τὴν ἐξαιρετικήν του ἑλληνομάθειαν καὶ διὰ τὴν εὐχέρειαν μὲ τὴν ὁποίαν ἔγραφε τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Ὁ Ἄδδον ὑπῆρξεν εἷς τῶν πρώτων θρησκευτικῶν μεταρρυθμιστῶν τῆς Ἀγγλίας. Βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Cheke καὶ ἀπὸ τὸν μετέπειτα ἐπὶ τῆς πυρᾶς ἀποθανόντα Cranmer, ἐγένετο ὁ ὑπεύθυνος συντάκτης τῶν περιφήμων ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἐδουάρδου ἐκδοθέντων θρησκευτικῶν νόμων. Κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τῆς καθολικῆς βασιλίσσης Μαρίας, ὁ Ἄδδον ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πανεπιστημιακὴν ἕδραν εἰς τὴν ὁποίαν ἐδίδασκεν Ἀστικὸν Δίκαιον. Ἀργότερον ἐγένετο μέλος τῆς Βουλῆς καὶ ἐπανέκτησε τὰ δικαιώματά του μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τῆς Ἐλισάβετ, ἡ ὁποία ἦτο θερμὴ ὀπαδὸς τῆς μεταρρυθμίσεως. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ συντάξας τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸν Πορτογάλλον ἱερέα Ἱερώνυμον Osario da Fouseca, ὅστις ἔγραψε τῷ 1563 εἰς τὴν βασίλισσαν ἐξορκίζων αὐτὴν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν. Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἄδδον, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἐγράφησαν εἰς λατινικὴν γλῶσσαν, τὸν κατέστησαν περίφημον. Ἐν τούτοις ὁ Ἄλλαν (Hallan) ἠμφισβήτησε τὴν ἀξίαν τοῦ λατινικοῦ του ὕφους, εἰπὼν ὅτι τοῦτο, μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπενθυμίζῃ τὸν Κικέρωνα, ὁμοιάζει μὲ τὰ πομπώδη καὶ ἡμιποιητικὰ λατινικὰ συγγράμματα τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος.

Ἄδδον Ἀλφρέδος Κὸρτ (Haddon). Ἄγγλος ἀνθρωπολόγος καὶ ζωολόγος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Λονδῖνον τὴν 24 Μαΐου 1855· ἐσπούδασεν εἰς Καῖμπριτζ, διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ζωολογίας εἰς τὸ Βασιλικὸν Κολλέγιον τῶν Ἐπιστημῶν ἐν Δουβλίνῳ (1880—91), ἐγένετο ὁμιλητὴς τῆς ἐθνολογίας εἰς τὸ Καῖμπριτζ (1900—9) καὶ εἰς τὸ Λονδῖνον (1904-9) καὶ ἔπειτα καθηγητὴς τῆς ἐθνολογίας εἰς τὸ Καῖμπριτζ. Ὑπῆρξε πρόεδρος τοῦ Βασιλικοῦ Ἀνθρωπολογικοῦ Ἰνστιτούτου (1901 - 2). Ἔγραψε πλείστας μελέτας καὶ πολυάριθμα ἄρθρα. Ἐκ τῶν βιβλίων του δὲ τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἡ ἐξέλιξις εἰς τὴν Τέχνην» (1895). «Μελέτη τοῦ ἀνθρώπου» (1898). «Φυλαὶ τῶν Ἀνθρώπων» (1909). «Ἱστορία τῆς Ἀνθρωπολογίας» (1910).

Ἀδδοῦ (Addu). Θεότης τῆς θυέλλης ἢ καὶ τῆς βροχῆς, καὶ συνεπῶς τῆς εὐφορίας τῆς γῆς. Ἐλατρεύετο ἐν Αἰγύπτῳ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς 19ης καὶ 20ῆς δυναστείας, προσωποποιήσίς του δὲ ἦτο ὁ Φαραώ. Ἡ καταγωγή του ὅμως εἶναι Δυτικὴ Ἀσιατικὴ καὶ δύναται νὰ ταυτισθῇ μὲ τὸν Χαδὰδ καὶ Ραμμὰν (ἴδε Ἀδάδ). Εἶναι πιθανῶς ὁ Βάαλ, ὅστις σχετίζεται μὲ τὴν ἀστραπὴν καὶ τὸν κεραυνόν, καθὼς καὶ μὲ τὸν βοῦν.

Ἀδέα· ἡ καὶ ἄλλως Εὐρυδίκη καλουμένη, θυγάτηρ τοῦ Ἀμύντα καὶ σύζυγος Φιλίππου τοῦ Ἀρριδαίου.

Ἀδεγέμ (Adegem). Πόλις τοῦ Βελγίου εἰς τὴν ἀνατολικὴν Φλάνδραν, εἰς ἀπόστασιν 25 χιλμ. ἀπὸ τῆς Γάνδης. Σιδ]κὸς σταθμός, 4.300 κάτοικοι. Ἐμπόριον ᾠῶν. Μηχανικὰ πριονιστήρια.

ἀδεής, ές, (ἀ+δέος=φόβος)· 1) ὁ ἄφοβος· *ἀδεὴς* θανάτου = ὁ μὴ φοβούμενος τὸν θάνατον, 2) ὁ παράλογος: «δέος *ἀδεὲς* δεδιέναι» (Πλατ. συμποσ. 198Α), φόβον παράλογον φοβεῖσθαι (ἐνῷ δηλ. αἰτία φόβου δὲν ὑπάρχει).

ἀδεής· (ἀ+δέον=ἀνάγκη) ὁ μὴ ἔχων ἀνάγκην τινός, ὁ μὴ *δεόμενος* τινός: *ἀδεὴς* ἄρτου (=ποὺ δὲν τοῦ χρειάζεται ψωμί). Ἐκ τούτου γίνεται τὸ νεοελληνικὸν *ἄδιος* κατὰ τὸν τύπον *ἀβαθὴς* καὶ *ἄβαθος*: *ἀδεὴς* καὶ *ἄδεος*>*ἄδιος* καὶ σημαίνει α' τὸν κενὸν καὶ β' τὸν μὴ ἔχοντα ἐργασίαν, καὶ ἐκ τούτου τὸ *ἄδιος* γίνεται τὸ *ἀδιά*=εὐκαιρία καὶ διασταυρώνεται νοηματικῶς πρὸς τὸ *ἄδεια*.

ἀδεής· (ἐκ τοῦ *ἀ*+*δέομαι* = ἔχω ἀνάγκην· διάφορον τοῦ *ἀδεὴς* ἐκ τοῦ *ἀ*+*δέος*=φόβος)· ὁ μὴ ἐν ἐνδείᾳ εὑρισκόμενος, ὁ μὴ ὢν ἐν ἀνάγκῃ, ὁ κυβερνημένος, ὁ αὐτάρκης.

ἄδεια (ἐκ τοῦ *ἀδεής*=ἄφοβος)· 1) ἀφοβία, ἀσφάλεια (ἰδίᾳ ἐπὶ προσώπου): «τοῖς ἄλλοις *ἄδειαν* δεδώκατε εἰπεῖν τὴν σφετέραν» (Ἀντιφῶν 138. 24). 2) ἐλευθερία: ἔχω τὴν *ἄδειαν* νὰ πράττω κατὰ τὴν ἀρέσκειάν μου. Δίδω *ἄδειαν* (=ἐπιτρέπω, συγχωρῶ), παρέχω *ἄδειαν*: χωρὶς τὴν *ἄδειάν* μου, δότε μοι τὴν *ἄδειάν* σας· *ἄδεια* γραπτὴ=ἔγγραφος *ἄδεια* χορηγουμένη ὑπὸ μιᾶς ἁρμοδίας ἀρχῆς ἀναλόγως τῶν περιστάσεων· μὲ τὴν *ἄδειαν* τῆς κυβερνήσεως=μὲ τὴν ἔγκρισιν τῆς κυβερνήσεως· *ἄδεια* διαχειρίσεως χρημάτων = ἔγγραφον *ἀδείας* ἐκδιδόμενον παρὰ τοῦ δικαστηρίου πρὸς γυναῖκα, ὅπως διοικήσῃ τὴν περιουσίαν αὐτῆς ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ ἀνδρός· *ἄδεια* μετακομιστική=*ἄδεια* μετακομίσεως ἐμπορευμάτων ὀλιγωτέρας ἀξίας τῆς τῶν ὑποκειμένων εἰς ὑπέγγυον πληρωμήν· *ἄδεια* ποιητική=ὡρισμένα δικαιώματα τὰ ὁποῖα παρέχονται εἰς τοὺς ποιητὰς εἰς βάρος τοῦ τυπικοῦ καὶ τοῦ συντακτικοῦ τῆς γλώσσης· 3) ὄνεσις, εὐκαιρία: δὲν ἔχω *ἄδεια* νὰ σκοτίζωμαι μὲ σένα. Ὁ δημώδης τύπος δισύλλαβος: *ἄδεια* καὶ *ἀδειά*=1) ἐπικαιρία, παρρησία, σχολή, ἀργία, ἀπραξία, ἐκεχειρία, ἄφεσις, ἀτέλεια, ὥρα, εὐκαιρία, καιρός, 2) κενὸς χῶρος, εὐρυχωρία.

ἄδεια συλήσεως ἢ καὶ *ἄδεια σύλης* = ἔγγραφος ἄδεια διδομένη πρὸς ἐκτέλεσιν ἐχθροπραξιῶν ἐκτὸς τῶν τοῦ κράτους ὁρίων, π. χ. καταδρομῆς πλοίων.

Ἀρχαιολ. Ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις οἱ εἰς ἀτιμίαν καταδεδικασμένοι, ὡσαύτως δὲ οἱ μὴ ἀπολαύοντες τελείως τῶν δικαιωμάτων τοῦ πολίτου Ἀθηναίου, λ. χ. οἱ ξένοι ἢ οἱ δοῦλοι, ὅταν ἤθελον νὰ κατηγορήσουν τινὰ ὡς ἀδικοῦντα τὸν δῆμον, ὤφειλον νὰ λάβουν προηγουμένως ἄδειαν παρὰ τοῦ δήμου ὅπως πράξουν τοῦτο. Κανεὶς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα ὅπως ζητήσῃ παρὰ τοῦ δήμου τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀτίμου ἢ τὴν ἄφεσιν τῶν χρεῶν τοῦ ὀφείλοντος ἄνευ ἀδείας χορηγουμένης διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου, κρύβδην ἑξακισχιλίων ἀνδρῶν ψῆφον φερόντων.

(ὅρα: Πλουτάρχου Περικλῆς 31 καὶ Φωκίων 26. Δημοσθένους κατὰ Τιμοκράτου 715).

ἄδεια γάμου. Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου τελεῖται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ὑπὸ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ὅστις λαμβάνει τὴν ἐξουσίαν αὐτὴν διὰ τῆς χειροτονίας καὶ δὲν χρειάζεται εἰδικὴν ἐξουσιοδότησιν τοῦ ἐπισκόπου. Τοῦτο προκύπτει καὶ ἐμμέσως ἐκ τῆς ἐνδεκάτης κανονικῆς ἀποκρίσεως Τιμοθέου τοῦ Ἀλεξανδρείας (Σύνταγμα Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ Δ' 337, ΣΤ' 168) καὶ ῥητῶς δὲ ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου ἀνεγνωρίσθη διὰ Νεαρᾶς τοῦ Ἀνδρονίκου (Μάϊος 1306) ὁριζούσης ἐν παραγράφῳ ἀκυρότητα «τοὺς συνιστᾶναι θέλοντας συνοικέσια μὴ τῆς βουλῆς ἄνευ τοῦ *ἱερέως*, παρ' ᾧ καὶ ἐκκλησιάζονται». Ἐν τούτοις διὰ λόγους διοικητικῆς τάξεως τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ἀντικανονικῶς ἠξίωσεν ἄδειαν τοῦ ἐπισκόπου διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ἱερέως τέλεσιν γάμου (Γράμμα Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ ἀπὸ Σερρῶν τῆς 31 Δεκεμβρίου 1835, βασιζόμενον εἰς ἐσφαλμένην ἑρμηνείαν τοῦ καν. 39 Ἀποστόλων, Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἐγκύκλιος τῆς 21 Σεπτεμβρίου 1893), κριθέντος ἐν τούτοις ὅτι οἱ ἄνευ ἀδείας τελεσθέντες γάμοι εἶναι ἔγκυροι (ἀποφ. Ι. Σ. Κωνσταντινουπόλεως 48/86 καὶ 82/89 παρὰ Θεοτοκᾷ, Νομολογία σελ. 179, 180). Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, μιμουμένη τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ νὰ μὴ συνάπτωνται ἀπηγορευμένοι γάμοι, ἠξίωσε τὸ πρῶτον διὰ τῆς ἀπὸ 31 Μαρτίου 1834 ἐγκυκλίου της (Συλλογὴ Γιαννοπούλου σελ. 454) «κανεὶς γάμος νὰ μὴ γίνηται ἄνευ προηγουμένης ἐγγράφου ἀδείας τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ ἐπιτρόπου αὐτοῦ». Ἐπειδὴ ὅμως, παρὰ τὴν ἐγκύκλιον ταύτην, «πολλοὶ πρεσβύτεροι, παρεκτρεπόμενοι, μὴ θέλοντες νὰ συμμορφωθῶσι πρὸς τὰ διατεταγμένα» ηὐλόγουν γάμους χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἀδείας, τοῦθ' ὅπερ «ἀντέκειτο εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Συνόδου, προσπαθούσης τὴν εὐταξίαν τοῦ κλήρου καὶ τὴν ἐπὶ τὸ βέλτιον πρόοδον αὐτοῦ», ἐγνωμοδότησε πρὸς τὴν Γραμματείαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, ὅπως ἀπαιτῆται ἡ ἐπισκοπικὴ ἄδεια ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως τοῦ ἱερέως καὶ ἀκυρότητος τοῦ γάμου, ἀφοῦ δὲ ἡ Γραμματεία αὕτη (ὡς ὠνομάζετο τότε τὸ Ὑπουργεῖον) ἀπήντησεν, ὅτι «ἡ περὶ καθηκόντων τῶν ἱερέων ὡς πρὸς τοὺς γάμους πρότασίς σας ἐνεκρίθη καὶ θέλει δημοσιευθῇ διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως», ἡ Σύνοδος ἐξέδωκε τὴν περιώνυμον καταστᾶσαν ἀπὸ 2 Ἀπριλίου 1835 ὑπ' ἀριθ. πρωτ. 2728 ἐγκύκλιόν της, δημοσιευθεῖσαν διὰ τῆς Ἐφημ. Κυβερνήσεως ἑλληνιστὶ καὶ γερμανιστὶ (σελ. 72, φύλ. 12 τῆς 5 Ἀπριλίου 1835), δι' ἧς ἐθέσπιζε τὰ ἀνωτέρω. Τὸ κῦρος τῆς ἐγκυκλίου ταύτης καθ' ὃ μέρος ἀπήγγελλεν ἀκυρότητα τοῦ γάμου διημφισβητήθη καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ νομολογίᾳ. Ταχέως ὅμως ἐπεκράτησεν ἡ ὑπὲρ τοῦ κύρους ἄποψις διὰ πολλὰς παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου νομολογίας, εἰς ἣν περιέργως ἐνέμεινεν ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ ὅταν κατεδείχθη, ὅτι ἵνα ἔχῃ κῦρος ἡ ἐγκύκλιος καθ' ὅσον ἔθιγε τὸν θεσμὸν τοῦ γάμου, ἀνήκοντα οὐχὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ τὴν εὐταξίαν τοῦ κλήρου, ἀλλ' εἰς τὰ «συμμίκτου εἴδους ἀντικείμενα», ἔχρῃζε τῆς βασιλικῆς ἐγκρίσεως εἰς τὸ καθαρὸν τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως (ἄρθρ. 13 καὶ 14 ἐδ. 9 τῆς Διακηρύξεως περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας καὶ ἄρθρ. 1 τοῦ Β. Δ. 15 Αὐγούστου 1833 περὶ τοῦ τρόπου τῶν ἐργασιῶν τῆς Ι. Συνόδου), δηλ. οὐσιαστικῆς νομοθετικῆς ἐγκρίσεως, ἀφοῦ τότε ὁ Βασιλεὺς ἦτο ἀπόλυτος Μονάρχης, ἐνῷ ἡ συνοδικὴ αὕτη ἐγκύκλιος, θεωρηθεῖσα ὡς ἐσωτερικῆς φύσεως, ἐνεκρίθη μόνον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ ἐπὶ τῇ προφανῶς ἀσυστάτῳ δικαιολογίᾳ ὅτι τὸ Διάταγμα τοῦ 1833 ἦτο ἁπλῶς ἐκτελεστικόν, ἐνῷ διακριτικὸν μὲν γνώρισμα τῶν Διαταγμάτων τότε δὲν ὑφίστατο, καὶ ὡς ἐκτελεστικὸν δὲ ἔτι ἠδύνατο νὰ καθορίσῃ τὰς διατυπώσεις τῆς ἀπαραιτήτου κρατικῆς ἐγκρίσεως (Α. Π. 66/1917). Παρὰ τὴν γνώμην ὅμως ταύτην τοῦ Ἀρείου Πάγου, ὅστις κατὰ τὰ ἄλλα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἀρχῶν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἐθεώρει ὡς ἐγκύρους τοὺς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἄνευ ἀδείας τελουμένους γάμους (Α. Π. 133/1921), τὰ Ἐφετεῖα, προοδευτικώτερα, ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου ὀρθῆς ἐκδοχῆς (π. χ. Ἐφ. Ἀθ. 250/1923, μειοψ. 413/1924 Ἐφ. Πατρ. 30/1922), ἕως οὗ τὸ διὰ τῆς ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1923 Ἐπαναστατικῆς ἀποφάσεως ἐγκριθὲν Καταστατικὸν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἔλυσεν ὁριστικῶς τὸ ζήτημα, ἀπαγγεῖλαν μόνον ποινὴν κατὰ τοῦ ἄνευ ἀδείας ἱερολογήσαντος γάμον ἱερέως, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀκυρότητα τοῦ ἄνευ ἀδείας τελεσθέντος γάμου (ἄρθρ. 66, 68, 69). Τὴν γνώμην ταύτην ἐκύρωσε καὶ ῥητῶς πλέον τὸ ἄρθρ. 2 ἐδ. 5 τοῦ νόμου 3222, ὁρίσαν, ὅτι «ἡ ἔλλειψις ἐπισκοπικῆς ἀδείας δὲν γεννᾷ λόγον ἀκυρότητος τοῦ γάμου, ἐφ' ὅσον συντρέχουν αἱ λοιπαὶ προϋποθέσεις τῆς νομίμου τελέσεως αὐτοῦ» καὶ ἰσχύον κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην καὶ διὰ τοὺς πρὸ τοῦ νόμου τούτου τελεσθέντας γάμους.

Πλὴν τῆς ἐπισκοπικῆς ἀδείας γάμου, ἡ νομοθεσία ἡμῶν γνωρίζει τὴν ἄδειαν τῆς προϊσταμένης ἀρχῆς διὰ τοὺς γάμους τῶν στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἀδείας ταύτης καθιερώθη διὰ Β. Δ. 7/19 Ἰανουαρίου 1834 ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀπὸ 24 Ἰανουαρίου 1834 δηλοποίησιν τῆς ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματείας (ὡς ὠνομάζετο τότε τὸ Ὑπουργεῖον) ἐσκόπει δὲ τὸν ἔλεγχον τῆς περιουσιακῆς καταστάσεως τῶν εἰς γάμου κοινωνίαν ἐρχομένων ἀξιωματικῶν πρὸς ἐξασφάλισιν κυρίως τῆς εὐπροσώπου παραστάσεως τοῦ σώματος (βλ. Β. Δ. 14 Αὐγούστου 1861 ἄρθρ. 53) καὶ εἶχε μόνον διοικητικὰς συνεπείας ἐν περιπτώσει μὴ τηρήσεως τῆς διατυπώσεως ταύτης ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὴν σύνταξιν, οὐχὶ ὅμως τὴν συνέπειαν τῆς ἀκυρότητος τοῦ γάμου (Ἐφ. Ἀθ. 742/1924). Ὡς ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τῶν σχετικῶν διατάξεων ἐξεδόθησαν νόμοι ἐπιεικεῖς ἀναγνωρίζοντες γάμους ἄνευ τῆς ἀδείας ταύτης τελεσθέντας, ὡς ὁ νόμος 1248, ὁ νόμος 2583 (ἄρθρ. 2 ἐδ. 4) καὶ ὁ νόμος 3271 διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς καὶ ὁ νόμος

Digitized by Google

2126 (ἄρθρ. 15) καὶ τὸ Νομοθ. Διάταγμα 22/31 Μαΐου 1923 διὰ τοὺς ναυτικούς. Τέλος ὡς πρὸς τὸν τύπον τῆς ἀδείας ταύτης ὁ νόμος 3339 ὥρισεν ὅπως ἀντὶ τοῦ πρότερον ἀπαιτουμένου Διατάγματος διὰ τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ ἀνθυπασπιστὰς καὶ διαταγῆς τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν διὰ τοὺς ὁπλίτας, αἱ ἄδειαι γάμων ἀξιωματικῶν, ἀνθυπασπιστῶν καὶ τῶν τούτοις ἐξομοιουμένων στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων παρέχονται παρὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ἁρμοδίου καὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν ὑστέρων ἔγκρισιν γάμων τῶν προσώπων τούτων ἢ καὶ ὁπλιτῶν τελεσθέντων ἄνευ ἀδείας, αἱ δὲ ἄδειαι γάμου ὁπλιτῶν παρέχονται παρὰ τῶν Διοικητῶν Σωμάτων Στρατοῦ πλὴν τῶν ὑπαγομένων ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον δι' οὓς τὴν ἄδειαν παρέχει ὁ Ὑπουργός.

Βιβλιογραφία. *Ἱδρωμένου,* Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι μικτῶν γάμων (1890) Ν. Πανδ. Γ'. 107—109, *Φραγκιᾶ,* Περὶ τῆς πρὸς τέλεσιν γάμου ἐπισκοπικῆς ἀδείας (1891) αὐτ. 150—167, Κρασσα Οἰκογ. Δ. § 51 καὶ § 22, *Βαμβέτσου,* Ἡ ἄδεια γάμου ἐν Θέμιδε ΚΣΤ 310—312 καὶ Διατριβαὶ Ἐκκλ. δικαίου σελ. 10—15. *Ἰδίου,* Θέμις ΛΔ' 608, *Φραγκιᾶ* Περὶ κεκωλυμένων γάμων τελεσθέντων ἐπισκοπικῇ ἀδείᾳ «Δικαιοσύνη» Γ'. 14—16, *Ἀγγ. Σταυροπούλου,* Γάμοι ἄνευ ἐπισκοπικῆς ἀδείας, αὐτ. 16—17.

ἄδεια· (Διοικητικὸν Δίκαιον) καλεῖται ἐν τῷ ὑπαλληλικῷ δικαίῳ ἡ παρεχομένη εἰς τὸν ὑπάλληλον ἐλευθερία, ὅπως ἀπόσχῃ προσωρινῶς τῆς ἐνεργοῦ ὑπηρεσίας. Ἡ *χορήγησις* τῆς ἀδείας δυνατὸν νὰ ᾖ εἴτε *ὑποχρεωτικὴ* εἴτε *δυνητική*· ὁσάκις τὸ κράτος ὑποχρεοῦται εἰς παροχὴν τῆς ἀδείας ὑφίσταται ἀντίστοιχον δημόσιον δικαίωμα τοῦ ὑπαλλήλου προστατευόμενον δι' ἱεραρχικῆς προσφυγῆς ἢ καὶ ἐνδεχομένως δι' αἰτήσεως δικαστικῆς ἀκυρώσεως, οὐχὶ ὅμως καὶ δι' ἀρωγῆς περὶ ἀποζημιώσεως.

Ἡ *χρῆσις* τῆς χορηγηθείσης ἀδείας εἶναι *διὰ τὸν ὑπάλληλον προαιρετική*. καὶ ἡ ἅπαξ δ' ἀρξαμένη χρῆσις δύναται νὰ διακοπῇ κατὰ βούλησιν ἁπλῶς αὐτοῦ· ἡ μετὰ διακοπὴν ὅμως συνέχισις τῆς χρήσεως αὐτοβούλως ὑπὸ τοῦ ὑπαλλήλου δέον νὰ θεωρηθῇ κατ' ἀρχὴν ὡς μὴ ἐπιτρεπομένη.

Τὰ κύρια *εἴδη* ἀδείας εἶναι δύο· ἡ *κανονικὴ* καὶ ἡ *ἀναρρωτική*. Κανονικὴ μὲν νοεῖται συνήθως ἡ δι' ἣν δὲν ἀπαιτεῖται αἰτιολογία· ἀναρρωτικὴ δὲ ἡ διὰ λόγους ὑγείας χορηγουμένη. Ἕτεραι μεταξὺ τῶν δύο εἰδῶν διαφοραὶ ἀφορῶσιν εἰς τὴν διάρκειαν τῆς ἀδείας, τὴν διαδικασίαν χορηγήσεως καὶ τὰς ἐπὶ τῶν ἀποδοχῶν συνεπείας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς μετ' ἀποδοχῶν ἀδείας ὁ Λογιστικὸς νόμος ΣΙΒ τοῦ 1852 [60] ἄρθρ. 31 ἐπέτρεπε τὴν χορήγησιν κανονικῆς μὲν ἀδείας ἑνὸς μηνὸς μετὰ τοῦ ἡμίσεος τοῦ *μισθοῦ*· ἀναρρωτικῆς δ' ἀδείας τριῶν μηνῶν μετὰ τοῦ ἡμίσεος ὡσαύτως μισθοῦ, πλὴν ἐὰν διὰ Δ. ἐνεκρίνετο ἡ παροχὴ τοῦ μισθοῦ ὁλοκλήρου. Ὁ νόμος ΓΣΔ τοῦ 1905 [124] ἐπέτρεψε κανονικὴν ἄδειαν ἀπουσίας ἑνὸς μηνὸς κατ' ἔτος μὲ «*πλήρεις ἀποδοχάς*»· τὴν ἀναρρωτικὴν ὥρισεν ὡς καὶ ὁ ΣΙΒ τρίμηνον, μεθ' ὁλοκλήρου ὅμως τοῦ μισθοῦ κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα τοῦ ἡμίσεος δὲ κατὰ τοὺς λοιποὺς δύο Ὁ δὲ νόμος 2494 τοῦ 1920 [208] ἄρθρ. 12.1 ἐπέτρεψεν ἀναρρωτικὴν ἄδειαν ἔτους μετὰ πλήρων μὲν *ἀποδοχῶν* κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας, τῶν ¾ δὲ τοῦ *μισθοῦ* κατὰ τοὺς τρεῖς ἑπομένους, καὶ τοῦ ½ τοῦ μισθοῦ κατὰ τοὺς ὑπολοίπους ἓξ μῆνας.

Αἱ νῦν ἰσχύουσαι γενικαὶ περὶ ἀδειῶν διατάξεις εἶναι αἱ τοῦ Δ. τοῦ 1923 [209.1] ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ Δ. τοῦ 1925 [278.2]:

Κατὰ τὰ Δ. ταῦτα «εἰς τοὺς *τακτικοὺς* δημοσίους *πολιτικοὺς* ὑπαλλήλους καὶ ὑπηρέτας πλὴν τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπηρετούντων διπλωματικῶν καὶ προξενικῶν ὑπαλλήλων, διεπομένων ὑπὸ εἰδικῶν διατάξεων, *δύναται* νὰ χορηγηθῇ, τῇ *αἰτήσει* των, ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ καὶ ἐφ' ὅσον αἱ ἀνάγκαι τῆς ὑπηρεσίας τὸ ἐπιτρέπουσι, *κανονικὴ* ἄδεια ἀπουσίας μέχρις ἑνὸς μηνός, καθ' ἕκαστον πολιτικὸν ἔτος μὲ πλήρεις ἀποδοχάς. Ἡ κανονικὴ ἄδεια δύναται νὰ παραταθῇ ἐπὶ ἕνα μῆνα εἰσέτι δι' ἐξαιρετικοὺς ὅλως λόγους, ἀλλ, ἄνευ ἀποδοχῶν». Ἄδειαι παρεχόμεναι διαδοχικῶς εἰς τὸν ὑπάλληλον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἢ διαφόρων ὀργάνων συνυπολογίζονται πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ ἐπιτρεπομένου ἀνωτάτου ὁρίου διαρκείας τῆς ἀδείας. Ἡ ἔναρξις χρήσεως τῆς ἀδείας δέον νὰ γίνῃ ἐντὸς 10 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεως τοῦ περὶ χορηγήσεως ἐγγράφου καὶ μετὰ προειδοποίησιν ὑπὸ τοῦ ἀδειούχου πρὸς τὸν ἄμεσον προϊστάμενον αὐτοῦ· ἀναβολὴ ἐνάρξεως τῆς χρήσεως τῆς ἀδείας χρήζει τῆς συναινέσεως τοῦ προϊσταμένου.

Ἀναρρωτικὴ δὲ ἄδεια χορηγεῖται μέχρι τριῶν ἐτῶν, ἐξ ὧν οἱ ἓξ πρῶτοι μῆνες τῆς ἀδείας παρέχουσι δικαίωμα ἐπὶ πλήρων ἀποδοχῶν. Ἡ κατάστασις ὑγείας τοῦ αἰτοῦντος δέον νὰ πιστοποιῆται δι' ἰατρικῶν ἐκθέσεων. Πέραν ὅμως τῶν ἓξ μηνῶν ἀναρρωτικὴ ἄδεια δὲν παρέχεται ἂν μὴ ἑκάστοτε ἐπιτροπὴ ἐξ ἑνὸς ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ οἰκείου Ὑπουργείου καὶ δύο ἰατρῶν γνωμοδοτήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἰασίμου τοῦ ὑπαλλήλου.

Πλὴν τῶν ἑξαμηνιαίων ἀποδοχῶν *δύνανται* νὰ **παρασχεθῶσιν εἰς τὸν ἀσθενοῦντα ὑπάλληλον καὶ** τὰ *ἔξοδα νοσηλείας* αὐτοῦ ὑπὸ τοὺς ἑξῆς περιορισμούς:

1) Ὑπάλληλοι δυνάμενοι νὰ τύχωσι τοῦ εὐεργετήματος εἶναι οἱ συμπληρώσαντες *πενταετῆ ὑπηρεσίαν,* ἀσθενοῦντες δὲ *βαρέως* καὶ *ἄνευ ἰδίας ὑπαιτιότητος*.

2) Ἡ νοσηλεία δέον νὰ γίνῃ εἴτε κατ' οἶκον εἴτε ἔν τινι τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου περιοριστικῶς ἀπαριθμουμένων καταστημάτων προσδιοριζομένῳ ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, ὅστις καὶ ὁρίζει τὴν θέσιν, εἰς ἣν θὰ εἰσαχθῇ ὁ ὑπάλληλος, καὶ τὴν διάρκειαν τῆς παραμονῆς οὐχὶ ἀνωτέραν τοῦ διμήνου. Καὶ

3) Ἡ δαπάνη νοσηλείας περιλαμβάνει *τῆς μὲν κατ' οἶκον* τὴν κατὰ τὴν ἐπίσημον διατίμησιν καταβληθεῖσαν ἀμοιβὴν ἑνὸς θεράποντος ἰατροῦ δι' ἐπισκέψεις οὐχὶ πλείονας τῆς μιᾶς καθ' ἑκάστην, καὶ τὸ ἀντίτιμον τῶν καταναλωθέντων φαρμάκων καὶ λοιπῶν ἀπαραιτήτων εἰδῶν διὰ τὴν νοσηλείαν, οὐχὶ δὲ καὶ ἀρρωσιν· *τῆς δ' ἐν καταστήματι* δημοσίῳ μέν, ὁλόκληρον τὴν δαπάνην, ἰδιωτικῷ δὲ τὰ ¾ αὐτῆς· πάντως ὅμως τὸ σύνολον τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους καταβαλλομένης δαπάνης δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ πολιτικοῦ ἔτους ποσὸν ἴσον πρὸς τὰς ἀποδοχὰς μηνὸς τοῦ νοσηλευομένου.

θ. γ. α.

ἄδειαι Στρατιωτικῶν. Ι. *Ἀπουσίας* 1) *Ἡμερήσιαι καὶ μέχρι τεσσάρων ἡμερῶν.* Τοιαῦται χορηγοῦνται εἰς τοὺς Ἀξ)κούς, Ἀνθ)στάς, μονίμους καὶ ἀνακατεταγμένους ὁπλίτας καὶ μουσικούς, τῇ αἰτήσει των καὶ παρὰ τῶν προϊσταμένων αὐτῶν. Διὰ πάντας τοὺς λοιποὺς χορηγοῦνται τοιαῦται μέχρι δύο ἡμερῶν.

2) *Κανονικαί*. α) διὰ τὴν ἡμεδαπήν. Τοιαῦται χορηγοῦνται εἰς μὲν τοὺς ἀξ)κούς, ἐφόσον αἱ ἀνάγκαι τῆς ὑπηρεσίας ἐπιτρέπουσι τοῦτο, εἰς δὲ τοὺς ὁπλίτας ἐφόσον ἔχουσι συμπληρώσει ὀκτάμηνον ὑπηρεσίαν.

Δικαίωμα χορηγήσεως κανονικῆς ἀδείας ἔχει, ὁ Διοικητὴς αὐτοτελοῦς Σώματος, μέχρι 30 ἡμερῶν διὰ τοὺς ἀξ)κοὺς καὶ ὁπλίτας, ὁ Διοικητὴς Μεραρχίας, μέχρι 30 ἡμερῶν διὰ τοὺς ὑπ' αὐτὸν Σωματάρχας καὶ 40 ἡμερῶν διὰ τοὺς λοιποὺς ἀξ)κοὺς καὶ ὁπλίτας, ὁ δὲ Διοικητὴς Σώματος Στρατοῦ, μέχρι 30 ἡμερῶν διὰ τοὺς ὑπ' αὐτὸν Μεράρχους καὶ 60 ἡμερῶν διὰ τοὺς λοιποὺς ἀξ)κοὺς καὶ ὁπλίτας.

Πᾶσα ἄδεια ὑπερβαίνουσα τὴν ἄνω δικαιοδοσίαν τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Σώματος Στρατοῦ, χορηγεῖται τῇ προτάσει αὐτοῦ, ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν. β) διὰ τὴν ἀλλοδαπήν. Τοιαῦται χορηγοῦνται διὰ Π. διατάγματος, προκαλουμένου ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργοῦ καὶ κατόπιν σχετικῆς προτάσεως τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Σώματος Στρατοῦ.

3) *Ἀναρρωτικαὶ ἢ πρὸς χρῆσιν ἰαματικῶν λουτρῶν*. Τοιαῦται χορηγοῦνται εἰς τοὺς ἀξ)κοὺς καὶ ὁπλίτας ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, κατόπιν σχετικῆς αἰτήσεως καὶ γνωματεύσεως τῆς Εἰδικῆς Ὑγειονομικῆς Ἐπιτροπῆς.

4) *Λόγῳ ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν ἀλλοδαπήν*. Τοιαῦται χορηγοῦνται εἰς τοὺς ἀξ)κοὺς διὰ Π. Διατάγματος, προτάσει τοῦ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Ὑπουργοῦ.

5) *Ἄδειαι παραμονῆς ἐκτὸς Στρατῶνος ἐπὶ δίωρον*. Τοιαῦται χορηγοῦνται εἰς τοὺς ὑπαξ)κούς, μονίμους, ἀνακατατεταγμένους, ἐθελοντὰς καὶ εἰς τοὺς ὁπλίτας τοὺς τετιμημένους διὰ τοῦ παρασήμου τοῦ Τάγματος τοῦ Σωτῆρος, τῇ αἰτήσει των καὶ ὑπὸ τῶν ἀμέσως προϊσταμένων των.

6) *Ἄδειαι διανυκτερεύσεως οἴκοι*. Τοιαῦται χορηγοῦνται εἰς ἅπαντας τοὺς ὁπλίτας ἐν ἀναλογίᾳ μὴ ὑπερβαινούσῃ τὸ πέμπτον τῆς παρούσης δυνάμεως. Ὑπέρβασις τῆς ἀναλογίας ταύτης ἐπιτρέπεται μόνον κατὰ τὰς ἐπισήμους ἡμέρας καὶ ἑορτάς.

Γενικαὶ διατάξεις. Ἄδειαι ἀπουσίας, χορηγοῦνται εἰς Ἀξ/κοὺς καὶ ὁπλίτας, ἐφόσον αἱ ἀνάγκαι τῆς Ὑπηρεσίας ἐπιτρέπουσι τοῦτο.

Πᾶς στρατιωτικός, τυχὼν ἀδείας, παρουσιάζεται ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς λήψεώς της εἰς τὸ Φρουραρχεῖον τῆς ἕδρας τοῦ Σώματός του καὶ ὑποβάλλει ταύτην πρὸς θεώρησιν.

Ἀφικνούμενος εἰς τὸν τόπον δι' ὃν ἔλαβε τὴν ἄδειαν, παρουσιάζεται εἰς τὸ Φρουραρχεῖον αὐτοῦ ἢ τοιούτου μὴ ὑπάρχοντος εἰς τὸν προϊστάμενον τῆς χωροφυλακῆς καὶ καταθέτει ταύτην. Ληξάσης τῆς ἀδείας του, ὁ στρατιωτικὸς παρουσιάζεται εἰς τὴν Στρατ. Ἀρχὴν εἰς ἣν κατέθεσε ταύτην ἣν καὶ λαμβάνει θεωρημένην διὰ τὴν ἀναχώρησίν του καὶ ἀναχωρεῖ διὰ τὸ Σῶμά του εἰς ὃ δέον νὰ παρουσιασθῇ ἐντὸς 24 ὡρῶν ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς του εἰς τὴν ἕδραν αὐτοῦ.

Πᾶς στρατιωτικός, διατελῶν ἐν ἀδείᾳ καὶ μὴ δυνάμενος, λόγῳ ἀσθενείας ν' ἀναχωρήσῃ, ζητεῖ τὴν παρὰ τοῦ Ὑγειονομικοῦ Ἀξ/κοῦ τοῦ Φρουραρχείου, ἐὰν ὑπάρχῃ, ἐξέτασιν καὶ σχετικὴν γνωμάτευσιν πρὸς δικαιολόγησιν τῆς καθυστερήσεώς του. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δὲν ὑπάρχει Φρουραρχεῖον, ἐὰν μὲν εἶναι ἀξ/κὸς ζητεῖ τὴν παρ' ἑνὸς ἰδιώτου ἰατροῦ ἐξέτασιν καὶ γνωμάτευσιν, ἐὰν δὲ εἶναι ὁπλίτης, παραμένει, νοσηλευόμενος οἴκοι ὑπὸ δύο ἰδιωτῶν ἰατρῶν οἵτινες καὶ συντάσσουσι ἐπίσημον σχετικὸν πιστοποιητικόν.

Πᾶς στρατιωτικὸς διατελῶν ἐν ἀδείᾳ καὶ ἔχων ἀνάγκην παρατάσεως αὐτῆς, ὑποβάλλει σχετικὴν αἴτησιν εἰς τὸ Φρουραρχεῖον, ἐγγράφως ἐὰν εἶναι ἀξ/κός, ἄλλως προφορικῶς, ἐγκαίρως καὶ πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἀδείας του εἰς τρόπον ὥστε ἐν περιπτώσει ἀπορρίψεως τῆς αἰτήσεώς του ταύτης ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τοῦ Σώματός του· ἐγκαίρως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰς τάξεις του.

Πᾶσα ὑπέρβασις ἀδείας μὴ ἀρκούντως δεδικαιολογημένη, τιμωρεῖται πειθαρχικῶς, ἐὰν αὕτη δὲν ὑπερβαίνει τὴν ὑπὸ τῆς Στρατ. Ποινικῆς Νομοθεσίας προβλεπομένην προθεσμίαν, ἄλλως παραπέμπεται εἰς δίκην καὶ διὰ παράνομον ἀπουσίαν ἐὰν εἶναι ἀξ/κὸς ἢ διὰ λιποταξίαν ἐὰν εἶναι ὁπλίτης.

ΙΙ ***Εἰδικὴ ἄδεια νυμφεύσεως*** (*Βλ.* "*Ἄδεια **Γάμου).***

ἀδειάζω· ρῆμα νεοελλ. ἐκ τοῦ ἄδεια, ἀπαντῶν κατὰ πρῶτον παρ' Εὐσταθίῳ μὲ τὸ νόημα τοῦ ἡσυχάζω· 1) οὐδετέρως: ἔχω ἄδειαν, εὐκαιρῶ, εἶμαι ἄνετος, ἑορτάζω, ἐπιθειάζω, σχολὴν ἄγω, ἡσυχίαν ἄγω, σχολάζω: σήμερα δὲν *ἀδειάζω*. 2) μεταβατικῶς: κενῶ, ἐκκενῶ, κενώνω, φκαιρώνω, ἐξαντλῶ, κάμνω τόπον: *ἄδειασε* τὴ στάμνα μέσ' στὸ πιθάρι, ἄδειασέ μας τὴ γωνιὰ =φύγε, — *ἀδειάζω* ὅπλον: 1) πυροβολῶ: ἄδειασα τὸ πιστόλι μου ἀπάνω του. 2) ἀφαιρῶ τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅπλου, πυρίτιδα ἢ φυσίγγια, ἔτι δὲ καὶ μὲ σημασίαν ἀμετάβατον: ἄδειασε τὸ θέατρο,—ἡ πλατεῖα,— ἡ αἴθουσα κτλ.

ἀδειάζω (Ναυτ. κοινοβαρβ). 1) *Κενόω-ῶ τὸ σκάφος*. (Γαλ. vider, Ἀγγλ. to bale the boat) = Ἀφαιρεῖν τὸ φορτίον, πᾶν βαρὺ ἀντικείμενον, ἢ καὶ αὐτὸ τὸ *ἕρμα* (τὴν *σαβούρα*, le lest, the ballast ὅρα λέξιν *ἕρμα*) ὅπως τὸ πλοῖον *κουφισθῇ* (*ξαλαφρώσῃ*, alleger, to lighten)· ἰδίως, ὅταν τὸ πλοῖον ἔχει *καθίσῃ* (*καθίσῃ*, s' echouer, to run a ground) ἐπὶ ἀβαθῶν, ὁπότε διὰ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἐπιδιώκομεν νὰ τὸ *ἐκκαθίσωμεν* (*ξεκαθίζω*, desechouer, to float a vessel) καὶ νὰ ἐπιπλεύσῃ. 2) *Ἀπαντλέω-ῶ* τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἔχει κατακλύσει διαμέρισμά τι τοῦ πλοίου (γαλλ. vider, Ἀγγλ. to pump out the water. Τῆς ἐργασίας ταύτης προηγεῖται, ὡς εἰκός, ἡ κατὰ τὸ δυνατὸν ἔμφραξις τῶν *διαρροῶν* (voies d' eau, leak), εἰς τρόπον ὥστε τὸ ποσὸν τοῦ ἀντλουμένου ὕδατος, νὰ εἶναι μεγαλείτερον τοῦ ποσοῦ τοῦ εἰσρέοντος. Ὅταν ὅμως συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, λέγομεν, ὅτι τὸ πλοῖον *ὑπεραντλεῖται* (κοιν. *δὲν προφθάνει τὰ νερά*, ne pouvoir franchir les pompes, to be gained by the water).

Σ. Ε. Λ.

ἀδειάζω τὴν σεντίνα ἢ *ταῖς κούτσαις* (Ναυτικ. Κοινοβαρ.)=Ἀντλεῖν διὰ τῶν *ἀντλιῶν τοῦ κύτους* τὰ ρυπαρὰ ὕδατα τὰ ἐν τῷ κύτει τοῦ πλοίου λιμνάζοντα, ἕνεκα τῆς μικρᾶς μὲν ἀλλὰ συνεχοῦς διαρροῆς τῶν *ἐπηγκενίδων* (μαδεριῶν) ἢ δι' οἱονδήποτε ἄλλον λόγον.

Θεωροῦμεν εὐτυχῆ εὐκαιρίαν, ὅπως διὰ τῆς «*Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας*» ὑποβάλωμεν εἰς τὴν εὐμενῆ κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν της «*ἀνασκευὴν παρερμηνείας ὁμηρικοῦ τινος στίχου*» ἣν ἀνασκευὴν ἀνεκοινώσαμεν διὰ τῆς «*Ναυτικῆς Ἐπιθεωρήσεως*» (*1917: ἱστορικὸν περὶ τῶν φάρων τῶν Ἑλληνικῶν ἀκτῶν*). Ἐγράφομεν δὲ τότε:

Ἐν τῇ μελέτῃ ἡμῶν πρὸς περισυλλογὴν εἰδήσεων ἀφορωσῶν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φάρου τῆς Ἀλεξανδρείας, εὑρέθημεν ἔναντι θέματος πρὸς μὲν τὸν σκοπὸν αὐτῆς ἀμέσως καὶ ἀπ' εὐθείας ἄσχετου, ἀλλ' εἰς τοῦ ὁποίου τὸν προσδιορισμὸν ἀκατανίκητος ἔφεσις μᾶς παρασύρει. Ἐλπίζομεν δέ, ὅτι δὲν θέλομεν κριθῇ οὔτε ἀδικαιολόγητοι οὔτε ματαιόσχολοι, προκειμένου περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας στίχου τῆς Ὀδυσσείας. Ὄντως δὲν εἶναι ἀνάξιον θέμα, ἡ ἐπανόρθωσις πλάνης ἐξαιρετικῶς παχυλῆς, εἰς ἣν ἐν τούτοις περιέπεσαν πάντες καὶ οἱ «Ὁμηρικώτεροι» ἔτι, ἑρμηνευταὶ καὶ σχολιασταὶ παντὸς ἔθνους καὶ πάσης ἐποχῆς. Ἡ πλάνη αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι, τῶν μὲν δεινῶν ἑρμηνευτῶν τὴν σοφίαν δὲν παρηκολούθουν εἰδικαὶ τῶν ναυτικῶν πραγμάτων γνώσεις, ἀφ' ἑτέρου δὲ οὐδενὸς εἰδικοῦ περὶ τὰ ναυτικὰ ἔτυχε νὰ προσηλωθῇ ποτε ἡ προσοχὴ ἐπὶ τῆς λεπτομερείας ταύτης.

Τοὺς στίχους (*Ὀδυσ*. δ, 358):

ἐν δὲ λιμὴν εὔορμος ὅθεν τ' ἀπὸ νῆας ἐίσας
ἐς πόντον βάλλουσιν, ἀφυσσάμενοι μέλαν ὕδωρ.

οὓς ὁ Ὅμηρος ἀφιεροῖ εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ λιμένος, ὃν ἡ Φάρος μετὰ τῆς Ἀλεξανδρειανῆς ἀκτῆς ἀφορίζει, ἅπαντες ἑρμήνευσαν: *ἐκεῖ ὑπάρχει λιμὴν ἀσφαλής, ἀφ' οὗ τὰ πλοῖα ἰσόζυγα* (δηλαδὴ μὴ παρουσιάζοντα κλίσιν πρὸς τὴν πλευρὰν) *ἀνάγονται εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος* (τινὲς μάλιστα σφαλερῶς ἑρμηνεύουσι: *καθέλκουσιν εἰς τὴν θάλασσαν*) *ἀφοῦ ὑδρεύσωσι μέλαν ὕδωρ* (;) κατά τινας, κατ' ἄλλους δὲ *ἀφοῦ ἀντλήσωσιν ὕδωρ ἐκ βαθείας πηγῆς*.

Ὄντως δὲ δεδομένου ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γεωγράφοι ρητῶς ἐξαίρουσιν ὅτι ἡ νῆσος Φάρος ἦτο τελείως ἄνυδρος, ὅτι δὲ οἱ κάτοικοι ἐν ἀρχῇ μὲν ὑδρεύοντο

Digitized by Google

ἀπὸ τῆς ἐπὶ τῆς ἔναντι ἀκτῆς *Μαρείας λίμνης* (Σκυλακος Καρυανδέως «περίπλους» Graec. Geog. Minor ἐκδ. Didot σελ. 44 § 107) κατόπιν δέ, ὅταν διὰ τοῦ «*ἑπτασταδίου*» ἡ νῆσος ἡνώθη πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρειαν δι' ὑδραγωγείου (Στραβ. ἐκδ. Didot σελ. 673 στ. 33), οἱ σχολιασταὶ διέβλεπον ἀσυνήθη εἰς τὸν Ὅμηρον ἀνακρίβειαν καὶ διηρωτῶντο διὰ τοῦ κορυφαίου τῶν Γεωγράφων:

Πῶς οὖν καὶ ἄνυδρον οὖσαν φησὶν (ὁ Ὅμηρος) *ὕδωρ ἔχειν;*

Καὶ ὅμως πρόκειται περὶ παρερμηνείας ὄντως κωμικῆς. Ὁ Ὅμηρος, ἐν τῇ χαρακτηριζούσῃ αὐτὸν ἀκριβολογίᾳ καὶ σαφηνείᾳ, λέγει ὅτι τὰ πλοῖα ἀνήγοντο εἰς τὸ πέλαγος, ἀφοῦ πρότερον ἤντλουν τὰ *ῥυπαρὰ ὕδατα* τὰ ἐν τῷ κύτει τοῦ πλοίου λιμνάζοντα ἕνεκα τῆς μικρᾶς μὲν ἀλλὰ συνεχοῦς διαρροῆς τῶν ἐπηγκενίδων, ἀφοῦ *ἀδειάσουν τὴν σεντίνα, τρουμπάρουν τὰ βρώμικα νερὰ τῆς κούτσας*, ὅπως λέγουσι τοῦτο εἰς τὴν σύγχρονον κοινοβαρβαρικὴν ναυτικὴν γλῶσσαν.

Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην νομίζομεν προφανοῦς ὀρθότητος, διότι ἄλλως τε ἡ παρ' Ὁμήρῳ σημασία τοῦ *μέλαν* (ὅρος, ὃν ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει οἱ πλεῖστοι τῶν ἑρμηνευτῶν ἢ σχολιαστῶν ἀπέφυγαν νὰ θίξωσιν) εἶναι ἢ τοῦ *ἐνδότερον*, τοῦ *ἐκ τοῦ βάθους* καὶ ἐνίοτε ἡ τοῦ *σκοτεινὸν* ἀμφοτέρων τῶν ἑρμηνειῶν προσαρμοζουσῶν εἰς τὴν ἑρμηνείαν ἡμῶν, ἣν καὶ ἡ στοιχειώδης λογική, καίτοι ἄνευ ἀνάγκης, στηρίζει, διότι βεβαίως μὲ «μέλαν ὕδωρ» δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πληρῶσι τὰ βυτία των οἱ ἀποπλέοντες ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Ὅμηρος, ὁσάκις θέλει νὰ χαρακτηρίσῃ ὑγρὸν ὡς «μέλαν», ὑφ' ἣν ἔννοιαν ἐννοοῦμεν σήμερον τὴν λέξιν, μεταχειρίζεται τὴν λέξιν «*δνοφερόν*». Οἱ ὡραῖοι στίχοι ἄλλως τε, δι' ὧν ὁ μέγας τῆς Ἰωνίας ἀοιδὸς παριστᾷ τὴν κατατρύχουσαν τὴν ψυχὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος ὀδύνην (Ἰλιάς Ι, 15.—Πρβλ. *Ἐρρ. Στεφ.* λεξ. *δνοφερός*).

........*Ἂν δ' Ἀγαμέμνων*
ἵστατο δακρυ χέων ὥς τε κρήνη μελάνυδρος,
ἥτε κατ' αἰγίλιπος πέτρης δνοφερὸν χέει ὕδωρ

ἀποδίδουσιν εἰς ἕκαστον τῶν ὅρων *μέλας* καὶ *δνοφερὸς* τὴν ὀρθὴν αὐτῶν παρ' Ὁμήρῳ σημασίαν.

Ἐν τέλει δὲ καὶ ὡς ἐκ περισσοῦ, ὑπομιμνήσκομεν, διὰ τὸν μὴ ναυτικὸν ἀναγνώστην, ὅτι ἡ προφύλαξις περὶ ἧς κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὁμιλεῖ ὁ Ὅμηρος, ἐξετελεῖτο πάντοτε καὶ ἐκτελεῖται εἰσέτι παρ' ὅλων τῶν πλοίων, ἀπὸ τοῦ μεγαλειτέρου θωρηκτοῦ μέχρι τῆς μικροτέρας *βρατσέρας*. (Πρβλ. *Κανονισμὸς καθηκόντων προσωπικοῦ μηχανῶν ἐπὶ τῶν Π. πλοίων*, 1914, ἄρθρ. 26 «.... ὁ ἀξιωματικὸς μηχανικὸς ὀφείλει νὰ βεβαιοῦται συνεχῶς ὅτι αἱ ἀντλίαι τοῦ κύτους ἐργάζονται καλῶς. Τὸ βάθος τοῦ ἐν τῷ κύτει ὕδατος... σημειοῦται εἰς τὸ πρόχειρον ἡμερολόγιον τῆς μηχανῆς, ἀνὰ πᾶσαν φυλακήν». *Κανονισμὸς τῆς ἐπὶ τῶν Β. πλοίων ἐσωτερικῆς ὑπηρεσίας*, 1889, ἄρθρ. 255: ὁμοία διάταξις. *Κανονισμὸς τῆς ἐπὶ τῶν Π. πλοίων ὑπηρεσίας*, 1879, ἄρθρ. 577: ὁμοία διάταξις. *E. Breart - Ἠλία Φ. Κανελλοπούλου*: «Ἐγχειρίδιον ἐξαρτισμοῦ καὶ χειρισμοῦ», 1870, σελ. 298-300.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ
ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π. Ν.—ΕΤ. Γ. ΕΤ.

ἀδειάζω τὸ καζάνι. (Ναυτ. ἀτμολ. κοινοβαρ. γαλ. vider les chaudières, ἀγγλ. to blow out the boilers): *Κενόω-ῶ, τὸν ἀτμολέβητα* = ἐξάγω τὸ ὕδωρ τοῦ ἀτμολέβητος. Ἡ τοιαύτη ἐργασία ἐπιβάλλεται α) ὅταν τὸ ἐν τῷ λέβητι ὕδωρ ἔχει καταστῇ ἀκάθαρτον, β) πρὸς καθαρισμὸν τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ λέβητος ἐπιφανειῶν ἀπὸ τῶν σχηματισθεισῶν ἰδίως ἀπολιθοτικῶς, ἐναποθέσεων θειικῆς ἀσβέστου, χλωριούχου νατρίου καὶ ἁλάτων μαγνησίου, συστατικῶν τούτων τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολτωδῶν λιπαρῶν οὐσιῶν, προερχομένων ἀπὸ τὴν λίπανσιν τῶν *κυλίνδρων* ἢ τῶν *ἀτμοσυρτῶν* καὶ παρασυρθεισῶν ἐντὸς τοῦ ἀτμολέβητος κατὰ τὰς ἀπὸ τοῦ *ψυγείου* τροφοδοτήσεις του· σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ περισσότεραι βλάβαι τῶν *κλιβάνων* τῶν ναυτικῶν λεβήτων, ὀφείλονται εἰς λεπτὰ ἀνθρακικὰ ἀποθέματα προελθόντα ἀπὸ λιπαρὰς ὕλας αἱ ὁποῖαι ἐπεκάθισαν ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν κλιβάνων. γ) Πρὸς ἐνέργειαν ἐπιθεωρήσεως τῆς καταστάσεως συντηρήσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀτμολέβητος, δ) δι' ἐκτέλεσιν ἐπισκευῶν.

Ἐκτελεῖται δὲ ἡ ἐκκένωσις τοῦ λέβητος α) διὰ τῆς *πιέσεως* τοῦ ἐν τῷ ἀτμοθαλάμῳ αὐτῶν ἀτμοῦ, ἐὰν τοιαύτη ὑπάρχῃ ἴση τουλάχιστον ἀλλ' οὐχὶ καὶ ποτὲ μεγαλειτέρα τῆς διδομένης διὰ τῶν ἁπλῶν τύπων:

$\Pi = 0{,}1\,H + 0{,}6$ καὶ $\Pi' = \frac{H}{5}$ ὅστις εἶναι περισσότερον ἐν χρήσει καί, ἔνθα Π καὶ Π' εἶναι ἡ ἀναγκαία πίεσις εἰς ἀτμοσφαίρας καὶ H ἡ νατακόρυφος ἀπόστασις, ἐκπεφρασμένη εἰς μέτρα, τοῦ κέντρου τοῦ *ἐκκενωτικοῦ κρουνοῦ* κάτωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, δηλαδὴ τὸ ὕψος τῆς ὑδατίνης στήλης τὴν ὁποίαν ἡ πίεσις τοῦ λέβητος πρέπει νὰ ὑπερνικήσῃ, διότι, ὡς γνωστόν, μία ἀτμόσφαιρα ἰσορροπεῖ στήλην ὑδατίνην 10 μέτρων, ὁπότε στήλη ὑδατίνη H μέτρων πρὸς πίεσιν 0,1. H ἀτμοσφαιρῶν· ἡ προσθήκη δὲ 0,6 ἀτμοσφαίρας τίθεται, ὅπως τὸ ὕδωρ τοῦ λέβητος, ὑπὸ τὴν κατάθλιψιν τῆς ἐν αὐτῷ *πιέσεως* τοῦ ἀτμοῦ, ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ κρουνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, μετὰ ποιᾶς τινος ταχύτητος. Ὁ τοιοῦτος τρόπος ἐκκενώσεως ὅμως, δὲν συνιστᾶται, ἢ μᾶλλον ἀπαγορεύεται, ὑπὸ συνήθεις περιστάσεις, ὡς ἐπιβλαβέστατος εἰς τὴν διάρκειαν τῆς «Ζωῆς» τῶν λεβήτων, ὑφισταμένων μεγίστην κόπωσιν, ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τῶν δονήσεων αἵτινες παράγονται κατὰ τὴν τοιαύτην ἐκκένωσιν, καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ἀποτόμου συστολῆς τῶν ἐλασμάτων των, ἐξ αἰτίας τῆς ταχείας ψύξεως τῶν τοιχωμάτων των· ὅταν ὅμως ἀναπόδραστος ἀνάγκη ἐπιβάλῃ τὸν τοιοῦτον τρόπον ἐκκενώσεως, πρέπει νὰ προσέξωμεν, ὅπως ἡ πίεσις εἶναι ἐλάχιστα διάφορος τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω ἁπλοῦ τύπου διδομένης, πρὸ παντὸς δὲ χειρισμοῦ τοῦ κρουνοῦ τῆς ἐκκενώσεως νὰ ἔχωσι προηγηθῇ ἐντελὴς κατάσβεσις τῶν πυρῶν καὶ ἐξαγωγὴ αὐτῶν ἀπὸ πασῶν τοῦ λέβητος τῶν *ἑστιῶν* ἅμα δὲ καὶ ἑρμητικὸν κλείσιμον τῶν θυρῶν τῶν *τεφροδοχῶν* καὶ τῶν *κλιβάνων* ὡς καὶ τῆς *καπνοδόχου* τοποθετουμένου τοῦ καλύμματός της, ἐὰν ἀνήκει αὕτη ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν κενούμενον λέβητα. β) Δι' ἠρέμου μετοχετεύσεως τοῦ ὕδατος εἴτε ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν θάλασσαν δι' ἀντλήσεως, εἴτε εἰς τὸ *κῦτος* τοῦ πλοίου ἀνοιγομένης τῆς κατωτάτης *θυρίδος* τοῦ λέβητος, ἢ τοῦ *ἐκκενωτικοῦ κρουνοῦ*, ὁπότε τὸ ἐν τῷ κύτει ἐκχυθὲν ὕδωρ τοῦ λέβητος, θὰ ἀντλήσωμεν κατόπιν εἰς τὴν θάλασσαν (ὅρα *ἀδειάζω τὴν σεντίνα).*

Ἡ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον κένωσις τῶν λεβήτων, ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνεται τὴν μεθεπομένην τῆς σβέσεως τῶν πυρῶν, ὅπως καὶ ἡ πίεσις ἔχει κατασέσει τελείως καὶ τὸ ὕδωρ ψυχρανθῇ ἀρκούντως, συνιστᾶται ἀπολύτως, διότι τῆς ψύξεως τοῦ λέβητος χωρούσης ὁμαλῶς καὶ ἡ συστολὴ τῶν ἐλασμάτων του εἶναι βραδεῖα καὶ ὁμοιόμορφος, τοῦθ' ὅπερ σπουδαιότατον διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ λέβητος.

Πρέπει ὅμως ἡ ἐκκένωσις τοῦ λέβητος νὰ μὴ γίνεται συχνὰ καὶ ἄνευ λόγου, διότι τὸ νέον καὶ μήπω βράσαν ὕδωρ περιέχει ἀέρα, ὁ ὁποῖος κατὰ κανόνα προσβάλλει τὰ ἐλάσματα τῶν λεβήτων.

ΘΕΟΔ. Δ. ΔΑΝΙΗΛ
ΑΡΧΜ/ΓΟΣ Α' Τ. Π. Ν., ΤΕΧΝ. ΥΠΟΔ/ΣΙΣ ΤΩΝ ΦΑΡΩΝ

ἀδειανός· ἀνα(πε)παυμένος, ἐπίκαιρος, ἀργῶν, σχολάζων, 2) κενός, ἄπληρος, ἀπλήρωτος, ἄδειος.

Παροιμ. «*ἀδειανὰ* τὰ χέρια σου, κακὸ τὸ ποδιακό σου»=ὅταν πηγαίνεις μὲ ἀδειανὰ χέρια εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἄρχοντος δὲν θὰ ἐπιτύχῃς τοῦ ποθουμένου, θὰ σὲ διώξουν ὡσεὶ εἶχες *κακορρίζικο ποδιακό*, ὡς διώκουν τὸν φέροντα τὴν δυστυχίαν, τὸν γρουσούζην. Ὑπόκειται εἰς τόνδε τὸν μῦθον: Ἄρχων τις εἶχε φίλον χωρικὸν ὅστις ὁσάκις τὸν ἐπεσκέπτετο ἤρχετο μὲ χεῖρας πλήρεις δώρων· ὅτε ὅμως ἡμέραν τινὰ τὸν εἶδεν ὁ ἄρχων ἐρχόμενον μὲ κενὰς χεῖρας δὲν τοῦ ἤνοιξε τὴν θύραν εἰπὼν τὴν ἀνωτέρω παροιμίαν. Ἡ φράσις «μὲ ἀδειανὰ χέρια» εἶναι ἀρχαιοτάτη. Ὁ Ὅμηρος ἤδη (κ. 42) εἶπεν «*οἴκαδε νισσόμεθα κενέας σὺν χεῖρας ἔχοντες*» ἐπίσης ὁ Ἡρόδοτος «*νοστήσαντας δὲ αὐτοὺς κεινῇσι χερσί*». Καὶ ὁ Πλούταρχος (Ἀλκιβιάδ. 27) «Ὤετο δεῖν μὴ κεναῖς χερσὶ....κατελθεῖν». Ἄλλαι παροιμίαι: «*ἀδειανὸ* βαρέλι φίλο δὲν πιάνει» ὁμοία τῇ ἀνωτέρω· σύγκρινε τὴν τουρκικὴν: boch torba ilé at toutoulmaz=μὲ ἄδειο σακκὶ ὀρβὰ ἄλογο δὲν πιάνεται.—«*Γ' ἀδειανὸ τουφέκι φοβερίζει δυό*» δηλ. τὸν ἔχοντα, διότι ἐν καιρῷ κινδύνου εἶναι ἄχρηστον καὶ τὸν ἀπειλούμενον διότι τὸ νομίζει γεμάτο.

ἀδειασμα· τὸ ἀφῃρημένον ῥηματικὸν τοῦ *ἀδειάζω*· κένωσις, ἐκφόρτωσις, ἐκροή, ἐκκένωσις.

Ἄδειατα. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ποσειδωνίας τῆς Σύρου· κάτοικοι 12.

ἀδειχτος καὶ δημώδ. ἄδειχτος· 1) ὁ μὴ δειχθεὶς 2) ὁ μὴ δυνάμενος νὰ δειχθῇ, ἄγνωστος, ἄδηλος· 3) ὁ ἀνεπίδεικτος.

ἀδειλία· ἡ μὴ δειλία, ἀφοβία: ἡ ἀδειλία του τὸν ἔκαμε νὰ ἀναδειχθῇ.

ἄδειλος (καὶ *ἀδειλίατος*)· ὁ μὴ δειλός, ἀπτόητος. ἄφοβος: *ἄδειλος* χαρακτὴρ τὰ πάντα ὑποτάσσει.

ἀδείμαντος· (παρὰ τὸ δειμαίνω = φοβοῦμαι). ἄφοβος, ἀπτόητος, ὁ οὐ δειμαίνων (=φοβούμενος), ἐπιρ. ἀδειμάντως=ἀφόβως κτλ.

Ἀδείμαντος. Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀκύτου, στρατηγὸς τῶν Κορινθίων κατὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν. Οὗτος κατά τινα θορυβώδη σύσκεψιν πρὸ τῆς μάχης, ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς ἠγωνίζετο νὰ καταπείσῃ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας νὰ μείνωσι καὶ ἀντιμετωπίσωσι τὸν Περσικὸν στόλον ἐν Σαλαμῖνι, διέταξε τὸν Ἀθηναῖον πολιτικὸν νὰ σιωπήσῃ διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ δικαίωμα ψήφου αὐτὸς ὁ μὴ ἔχων πατρίδα. Τὴν παρελθοῦσαν ἡμέραν αἱ Ἀθῆναι εἶχον καταστραφῆ καὶ τὰ καπνίζοντα ἐρείπια ὑπενθύμιζον εἰς τοὺς κατοίκους της τοὺς προσφυγόντας μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων των εἰς τὰς νήσους τοῦ Σαρωνικοῦ, ὅτι ἡ ἀπώλεια τῆς πατρίδος, ἠδύνατο νὰ συνεπιφέρῃ καὶ ἀμφισβήτησιν τῶν δικαιωμάτων των ὡς ἐλευθέρων πολιτῶν. Ἡ ψυχὴ τοῦ Θεμιστοκλέους ἐπληρώθη πικρίας, ἀλλὰ ἀπήντησε σταθερῶς: «Ἔχομεν ἡμεῖς καὶ πόλιν καὶ γῆν μεγαλυτέραν ἢ σεῖς, ἐφ' ὅσον ἔχομεν διακοσίας νῆας πεπληρωμένας, διότι οὐδεμία πόλις Ἑλληνικὴ θὰ μᾶς ἀποκρούσῃ ἐπερχομένους».

Ἀδείμαντος. Υἱὸς τοῦ Λευκοφίδου, στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ζήσας κατὰ τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα. Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅτε δὲ ὁ Φιλοκλῆς ἐπρότεινε νὰ κόπτωνται οἱ ἀντίχειρες τῶν Λακεδαιμονίων αἰχμαλώτων ἵνα γίνωνται οἱ ἄνδρες ἀνίκανοι πρὸς πόλεμον, ὁ Ἀδείμαντος ἦτο ὁ μόνος ἐκ τῶν Ἀθηναίων, ὅστις ἀντέστη εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀπανθρώπου πράξεως. Μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς νίκην των οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐνεθυμήθησαν τὴν διαγωγὴν ταύτην τοῦ Ἀδειμάντου, καὶ ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων μόνον αὐτὸν δὲν κατεδίκασαν εἰς θάνατον (Ξεν. Ἑλλ. Β', 4,—Ἀριστ. Βατρ. 1513).

Ἀδείμαντος. Βασιλεὺς τῶν Φλιασίων, ἐν Πελοποννήσῳ. Κατὰ τὸν Ὀβίδιον ἀρνούμενος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῶν θεῶν, θυσιάζων εἰς αὑτούς, ἐκεραυνοβολήθη ὑπὸ τοῦ Διός.

Ἀδείμαντος. Ἄρχων ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν 75ην Ὀλυμπιάδα (Σίμ. ἐπ. 52).

Ἀδείμαντος. Υἱὸς τοῦ Κήπιδος ἐξ Ἀθηνῶν (Πλάτ. Πρωταγ. σ. 315).

Ἀδείμαντος. Υἱὸς τοῦ Ἀρίστωνος καὶ τῆς Περικτιόνης, ἀδελφὸς τοῦ φιλοσόφου Πλάτωνος (Πλατ. Πολ.).

ἄδειος. 1) ὁ μὴ ἔχων ἐργασίαν, ὁ ἄεργος, ἀργός, ἀεργής, ἄπρακτος, ἀπράγμων, σχολάζων, σχολαῖος. 2) ὁ μὴ ὢν πλήρης, ὁ ὑπὸ μηδενὸς σώματος κατεχόμενος, ὁ ἄνευ περιεχομένου, κενός, κενεός, εὔκαιρος, ἀδειανός, ἐστερημένος, κοῦφος, ἐλαφρός, μάταιος, ἄκαρπος, ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἐτυμολ. γίνεται ἀπὸ τό: ἀδεής—ἄδεος > *ἄδιος* διὰ τοῦτο τὸ ὀρθὸν εἶναι νὰ γράφεται μὲ *ι*.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν δύο *ἀδεὴς* ἕνα ἀπὸ τὸ *δέος*= φόβος καὶ ἕνα ἀπὸ τὸ *δέον*=ἀνάγκη. Τὸ ἡμέτερον *ἄδιος* φαίνεται εἶναι τὸ δεύτερον τοῦτο ὅπερ καὶ μεταγενέστερον: *ἀδεὴς* (=ὁ μὴ ὢν εἰς ἔνδειαν= ἀνάγκην) καὶ *ἄδεος* (βλ. *ἄβαθος*). Ἐπίσης καὶ τὸ νεοελ. *ἄδεια*=εὐκαιρία ἐκ τοῦ δευτέρου τούτου γίνεται. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ φόβος (*δέος*) καὶ ἡ ἀνάγκη (*δέον*) εἶναι ἔννοιαι συγγενεῖς, ὁ λαὸς συμφύρει τὰ δύο ταυτόφθογγα καὶ τὰ θεωρεῖ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν λέξιν, ὅπως *ἄγος* καὶ *ἄγος* (βλέπε σελ. 450), *ἀρκτοῦρος* (=ὁ ἔχων οὐρὰν ἄρκτου) καὶ *ἀρκτοῦρος* (=ὁ φυλάττων τὴν ἄρκτον=τὸν βορρᾶν, ἀντὶ *ἀρκτουρὸς* σύγκρινε: *κηπουρός*), *ἄγχουσα* (=ἡ πνίγουσα) καὶ *ἄγχουσα* (=ῥίζα ᾗ φυκοῦνται=φτειασιδώνονται γύναια, Ἡσύχιος ἀντὶ *ἔγχουσα*) Βλέπε *ἄγνωστος*, σελ. 433.

ἀδείπνητος· ὁ ἄδειπνος, ὁ μὴ δειπνήσας, ὁ μὴ δειπνῶν, ὁ μὴ φαγὼν τὸ ἑσπέρας, ἀδείπνηγος ὁ Ἰδ. τύπος Πελ. καὶ Ἑπταν.

ἀδειπνία· ἔλλειψις δείπνου (Ἀνωνύμου περὶ διαίτης)

ἄδειπνος· ὁ μὴ φαγὼν τὴν ἑσπέραν, ὁ μὴ δειπνήσας, ἀπόδειπνος, ἀδείπνητος ἀδείπνιστος, ἀφάγωτος, 2) γενικῶς ὁ μηδὲν φαγών: ἄδειπνος ἐπῆγα εἰς τὸ γραφεῖον· 3) ὁ μὴ ἔχων νὰ φάγῃ: περιφέρεται ἄδειπνος=νῆστις, νηστικός.

ἀδεισιβόας· ὁ μὴ φοβούμενος (*δεδιὼς*) τὴν βοὴν (*βοάν*) τοῦ πολέμου ἐννοεῖται: «*ἀδεισιβόαν* Ἀμφιτρύωνος παῖδα» Βακχυλίδης ε" 155· συνώνυμα: ἀδεής, ἀδείμαντος, ἄφοβος, ἀπτόητος, ἀτρόμητος.

ἀδεισιδαιμονία· ἔλλειψις δεισιδαιμονίας, ἐλευθέρα σκέψις, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν ἄλογον φόβον τὸν ὑπὸ τὴν πέραν· ἔχει τὴν λέξιν ὁ Ἱπποκράτης κγ', 37.

ἀδεισιδαίμων· ὁ ἀπηλλαγμένος δεισιδαιμονιῶν (Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεύς)· ἐπιρ. *ἀδυσιδαιμόνως* (Διόδωρος ὁ Σικελιώτης).

ἀδέκαστος· ὁ μὴ δεκαζόμενος, διαφθειρόμενος, δελεαζόμενος· ἀδωροδόκητος, ἀδιάφθορος, ἀκέραιος, ἀδελέαστος: ὑπάλληλος *ἀδέκαστος* 2) ἀμερόληπτος: *ἀδέκαστος* δικαστής 3) εἶναι ἐντελῶς *ἀδέκαστος*=εἶναι λίαν χρηστὸς 4) οὐσιαστ. τὸ *ἀδέκαστον* τοῦ χαρακτῆρος: τὸ ἀδωροδόκητον καὶ ἀδιάφθορον τοῦ—. Ἐπίρ. *ἀδεκάστως*.

ἀδεκάτευτος· ὁ ἀδεκάτιστος, ὁ μὴ δεκατιζόμενος, ὁ μὴ ἀποδεκατισθείς, τοῦ ὁποίου δὲν ἐλήφθη τὸ δέκατον, ἡ δεκάτη. Οὕτως ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τοὺς Ἱππεῖς παρουσιάζει τὸν Παφλαγόνα ἀπειλοῦντα τὸν Ἀλαντοπώλην ὅτι θὰ τὸν καταγγείλει εἰς τοὺς πρυτάνεις: «*ἀδεκατεύτους* τῶν Θεῶν ἱρὰς ἔχοντα κοιλίας» = ὅτι πωλεῖ κοιλίας ὧν δὲν ἐπληρώθη ἡ δεκάτη, καὶ ἐπομένως ἀνηκούσας εἰς τοὺς Θεούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐδίδετο τὸ δέκατον τῶν θυομένων· βλέπε *ἀδεκάτιστος*.

Digitized by Google

ἀδεκάτιστος· ὁ ἀδεκάτευτος, ὁ μὴ δεκατευθεὶς: ἀγρὸς *ἀδεκάτιστος* 2) ὁ μὴ τὴν δεκάτην πληρώνων: οἱ *ἀδεκάτιστοι* Ἰσραηλῖται ἐτιμωροῦντο ὑπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου· 3) ὁ ἐξαιρούμενος τῆς δεκάτης, ἀφορολόγητος: οἱ πτωχοὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἰουδαίᾳ ἦσαν *ἀδεκάτιστοι*. (Βλ. δεκάτη).

ἄδεκτος· ὁ μὴ δεκτός, ἀπαράδεκτος: κατέστη *ἄδεκτος* διὰ τῆς διαγωγῆς του· 2) ὁ μὴ δεχόμενος, ὁ ἀκατάδεκτος· 3) ὁ μὴ ἐπιδεκτικός: *ἄδεκτος* μαθήσεως.

Ἀδέλα (Adela). Χωρίον τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Βουένος-Ἄϊρες (εἰς ἀπόστασιν 129 χιλιομ. ἀπὸ τῆς πρωτευούσης). Σιδ)κὸς σταθμός. 800 κάτοικοι. Κτηνοτροφία.

Ἀδελαὰρ ἢ **Ἀδελαέρ** (Κούρτ Σίβερτσεν Adelaar ἢ Adelaer). Περίφημος Σκανδιναυὸς ναυτικός, γεννηθεὶς εἰς Μπρέβιγκ τῆς Νορβηγίας τῷ 1662, ἀποθανὼν ἐν Κοπεγχάγῃ τὴν 5 Ν)βρίου 1675. Δεκαπενταετὴς εἰσῆλθεν εἰς τὸ ὀλλανδικὸν Ναυτικὸν καὶ ταχέως διεκρίθη διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐνεργητικότητά του. Ἀργότερον ὑπηρέτησεν εἰς τὸ ναυτικὸν τῆς Ἑνετίας εὑρισκομένης τότε ἐν πολέμῳ ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Τὴν 16 Μαΐου 1654 κατήγαγε περιφανῆ νίκην κατὰ τοῦ τουρκικοῦ ναυτικοῦ. Μὲ ἓν μόνον πλοῖον διέσπασε τὴν γραμμὴν ἑξήκοντα πέντε γαλερῶν, ἐβύθισεν ἐξ αὐτῶν δέκα πέντε, ἐπυρπόλησε μερικὰς ἄλλας καὶ προὐξένησεν εἰς τὸν ἐχθρὸν ἀπωλείας ἀνερχομένας εἰς 5.000 νεκρούς! Ἡ νίκη αὕτη κατήχθη ἔξωθεν τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν κατάληψιν τῆς Τενέδου. Ὁ ἀντίκτυπός της ὑπῆρξε τοιοῦτος, ὥστε ὁ Βασιλεὺς τῆς Δανίας Φρειδερῖκος Γ΄ προσέφερεν εἰς τὸν ἡρωϊκὸν ναύτην τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δανικοῦ στόλου. Ὁ Ἀδελαὰρ ἀπεδέχθη τὴν πρότασιν καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του ναύαρχος τῆς Δανίας. Ὁ Δανὸς Μπρούουν ἀφιέρωσε λαμπρὰν μονογραφίαν εἰς τὸν ἔνδοξον ναυτικόν (1871).

Ἀδελαΐς (ἁγία). Θυγάτηρ τοῦ Ροδόλφου Β΄ τῆς Βουργουνδίας, γεννηθεῖσα τῷ 931 μ. Χ. Ἐνυμφεύθη τὸ πρῶτον εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν τὸν βασιλέα τῆς Ἰταλίας Λοθάριον, ὅστις ὅμως ἀπέθανε δύο ἔτη μετὰ τὸν γάμον (949) ἀφήσας αὐτὴν ἄνευ τέκνου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της ἡ Ἀδελαΐς ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, ὅπου δὲν ἦτο συμπαθὴς λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῆς, ὅστις ἔρρεπε πρὸς τὴν ἁγιωσύνην. Εὑρεθεῖσα ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ κράτους της κατέφυγεν εἰς τὸν Ὄθωνα Α΄ βασιλέα τῆς Γερμανίας, ὅστις περιέθαλψεν αὐτήν, μετὰ δύο δὲ ἔτη ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς της τὴν ἐνυμφεύθη. Ἡ Ἀδελαΐς ὅμως ὑπῆρξε δυστυχὴς καὶ εἰς τὸν δεύτερον αὐτῆς γάμον. Ἀποθανόντος τοῦ συζύγου αὐτῆς, τὴν ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ βασιλείου ὁ ἴδιος αὐτῆς υἱὸς Ὄθων Β΄. Ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν τοῦτον, μετανοήσαντα ἀργότερον διὰ τὸ ἔγκλημα ὅπερ διέπραξεν ἐναντίον τῆς μητρός του, ἀπώλεσεν ἡ δυστυχὴς Ἀδελαΐς, ἵνα ὑποστῇ ἕτερα δεινὰ ἐκ μέρους τῆς χήρας αὐτοῦ Θεοφανείας. Ἡ τελευταία αὕτη, ἔχουσα εἰς χεῖράς της τὴν ἐξουσίαν, ὡς κηδεμὼν τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της καὶ διαδόχου τοῦ θρόνου Ὄθωνος Γ΄, ἐκδιώκει αὐτὴν διὰ τρίτην φορὰν ἀπὸ τοῦ βασιλείου. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἡ Θεοφανεία ἀπέθανεν, ἐπειδὴ δὲ ὁ Ὄθων Γ΄ ἦτο ἀκόμη ἀνήλικος ἐκλήθη εἰς τὸν θρόνον ἡ Ἀδελαΐς. Ἡ βιογραφία τῆς ἁγίας ταύτης ἐγράφη ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ὀδιλὸν τοῦ Κλυνύ.

Ἀδελαΐς. Θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Ροβέρτου καὶ σύζυγος τοῦ Ρενὼ τοῦ Α΄ κόμητος τῆς Ὠζέρης καὶ τῆς Νοβέρης ἀπέθανε τῷ 1063.

Ἀδελαΐς Εὐγενία Λουΐζα. Πριγκήπισσα τῆς Ὀρλεάνης, θυγάτηρ τοῦ Λουδοβίκου-Φιλίππου-Ἰωσήφ, δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης καὶ τῆς Λουΐζης-Μαρίας-Ἀδελαΐδος, γεννηθεῖσα ἐν Παρισίοις τὸν Αὔγουστον τοῦ 1777. Ἦτο εὐφυής, σώφρων, λογική, καὶ ἐπὶ πλέον μορφωμένη ὅσον ὀλίγαι γυναῖκες τῆς ἐποχῆς της· εἶχεν ὅμως τὴν ἀτυχίαν νὰ διέλθῃ τὰ καλύτερα ἔτη τῆς ζωῆς αὐτῆς ἐκτὸς τῆς Γαλλίας, ὡς ἐξόριστος, ὅπου ἡ ἀξία της ἐπέπρωτο νὰ μείνῃ ἀπαρατήρητος. Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς αὐτοκρατορίας διέμενε διαδοχικῶς εἰς Ἑλβετίαν, Ἱσπανίαν, Μάλταν καὶ Σικελίαν, ἐπέστρεψε δὲ εἰς Γαλλίαν μόνον κατὰ τὴν παλινόρθωσιν. Αὐτόθι ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰουλίου, διέπρεψε δὲ ὡς σύμβουλος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς δουκὸς τοῦ Σάρτρ, ὅστις οὐδέποτε ἔπραξε σπουδαῖόν τι πρὶν ἢ ζητήσῃ τὴν πολύτιμον αὐτῆς γνώμην. Ἡ Ἀδελαΐς-Εὐγενία-Λουΐζα ἀπέθανεν ἐν Παρισίοις τῷ 1847.

Ἀδελαΐς τῆς Ὀρλεάνης.

Ἀδελαΐς (Madame). Ἡ νεωτέρα, εὐφυεστέρα καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα θυγάτηρ τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ΄. Ἐγεννήθη ἐν Βερσαλλίαις τῷ 1732, ἔτυχε δὲ ἐξαιρετικῆς μορφώσεως λόγῳ τῶν σπανίων αὐτῆς πνευματικῶν προτερημάτων καὶ τῆς ἰδιαιτέρας συμπαθείας ἣν ἔτρεφε δι' αὐτὴν ὁ πατήρ της. Ἡ δρᾶσις αὐτῆς ἄρχεται μὲ ἐχθροπραξίας τινὰς ἐναντίον τῆς κ. Πομπαδούρ· ὅ,τι ὅμως ἔκαμεν αἰσθητὴν τὴν ἐπιρροήν της καὶ εἰς τὸν ἐκτὸς τῶν ἀνακτόρων κόσμον, διὰ πρώτην φοράν, ἦτο ὁ ρόλος ὃν ἔπαιξεν εἰς τὴν γνωστὴν ἑταιρίαν, ἧς φαινομενικὸς ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Dauphin, πραγματικοὶ δὲ οἱ Ἰησουῖται. Ἀργότερον καταγγέλλει τὸν Βολταῖρον εἰς τὸν Λουδοβῖκον ΙΕ΄, μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Aix-la-Chapelle, καὶ κατορθώνει τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς αὐλῆς. Εἰς αὐτὴν ὀφείλεται ἐπίσης ἡ ἐξορία τοῦ μεγάλου οἰκονομολόγου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Machault, οὗτινος τὸ οἰκονομικὸν πρόγραμμα δὲν ἐνέκρινε. Θανόντος τοῦ πατρὸς αὐτῆς καὶ ἀναλαβόντος τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτῆς Λουδοβίκου ΙΣΤ΄, ἡ Ἀδελαΐς, ἢ καλλίτερον ἡ Madame Ἀδελαΐς, ὅπως ἀπεκάλουν αὐτὴν οἱ σύγχρονοί της, ἐξηκολούθησε νὰ ἐξασκῇ μεγάλην ἐπιρροὴν τόσον εἰς τὸν βασιλικὸν οἶκον, ὅσον καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Δραστηρία καὶ παράφορος καθὼς ἦτο ἔδιδεν εἰς τὰ ὑπ' αὐτῆς διαχειριζόμενα πράγματα τὴν ῥοπὴν ἣν αὐτὴ μόνη ἤθελε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐσκανδάλιζε τοὺς συγχρόνους, ἐδημιούργει δὲ λόγους διὰ ποικίλας συκοφαντίας.

Ὁ Michelet ἔγραφε σατυρικὰ ποιήματα εἰς βάρος της, δὲν ἐδίστασε μάλιστα νὰ κάμῃ ὑπαινιγμοὺς δι' ἔρωτά τινα, ὃν διεδίδετο ὅτι εἶχεν ἐμπνεύσει αὕτη εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς καὶ ὅστις, συμφώνως πρὸς τὰς αὐτὰς διαδόσεις, εἶχε καταλήξει εἰς αἱμομιξίαν. Ὅτι αἱ συκοφαντίαι αὗται εἴχοντο ἀληθείας οὐδεὶς δύναται ν' ἀποδείξῃ, ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ εἶναι βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ Ἀδελαΐς κατώρθωσε νὰ ἀποσοβήσῃ ἐγκυμοσύνην, ἧς ἀγνοεῖται ὁ δράστης.

Μετὰ τὸν Γαλλοαμερικανικὸν πόλεμον ὁ ἀστὴρ τῆς Ἀδελαΐδος ἀρχίζει νὰ δύῃ. Ἡ Μαρία Ἀντουανέττα, κατακτῶσα ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν μεγαλυτέρας συμπαθείας, κατώρθωσε νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου ἐπιρροὴν τοσαύτην, ὥστε ἡ Ἀδελαΐς ὑπεχώρησεν. Ἔκτοτε ἡ τελευταία αὕτη ἀσχολεῖται μόνον μὲ τὴν ἐπίδειξιν καὶ τὰ πολυτελῆ ταξίδια, σκανδαλίζουσα μὲ τὸν τρόπον τοῦτον, ἀφοῦ δὲν ἠδύνατο ἄλλως, ὅσους ἐξηκολούθουν νὰ τὴν προσέχουν. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν παρὰ τοῦ βασιλέως κύρωσιν τοῦ συντάγματος, ἡ Ἀδελαΐς μετὰ τῆς συνοδείας της ἀποφασίζει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Γαλλίαν· μόλις δὲ τῷ 1796 κατορθώνει κατόπιν πολλῶν ταλαιπωριῶν, νὰ φθάσῃ εἰς Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας, ὁ βασιλεὺς τῆς ὁποίας τὴν ἐφιλοξένησε προθύμως. Ὅταν τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γάλλων, ἡ Madame Adelaïde κατέφυγεν εἰς Τεργέστην ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1808.

Ἀδελαΐς τῆς Ἔσσης. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ δουκὸς τῆς Ἔσσης Ἐρρίκου τοῦ Σιδηροῦ καὶ δευτέρα σύζυγος τοῦ Καζιμὶρ τοῦ Μεγάλου. Εἶχε πολλὰς ἀρετάς, ἀλλ' ἦτο δύσμορφος, ἕνεκα δὲ τούτου ἐκίνησε τὴν ἀντιπάθειαν τοῦ συζύγου της, ὅστις καὶ τὴν ἐξώρισεν εἰς Ζάρνοβιτς τῆς Πολωνίας. Μετὰ δέκα πέντε ἐτῶν ἐξορίαν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πατρίδα της καὶ ἀπέθανε πρὶν λάβῃ τὸ διαζύγιον.

Ἀδελαΐς (Βασίλισσα τῆς Γαλλίας). Ταύτην ἐνυμφεύθη ὁ Λουδοβῖκος ὁ Τραυλὸς ἀφοῦ διεζεύχθη τὴν Ἀνσγάρδην. Ὁ Πάπας ὅμως Ἰωάννης Η΄, ἐλθὼν εἰς Γαλλίαν ἵνα προεδρεύσῃ τῆς συνόδου τῆς Τροά, ἠρνήθη νὰ τὴν στέψῃ. Ἐκ τοῦ γάμου αὐτῆς μετὰ τοῦ Λουδοβίκου ἐγεννήθη τῷ 879 μ. χ. ὁ Κάρολος ὁ ἐπονομασθεὶς Ἁπλοῦς.

Ἀδελαΐς (τῆς Σαβοΐας). Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Οὐμβέρτου Β΄, κόμητος τῆς Μωριέννης, καὶ τῆς Γκιζέλας τῆς Βουργουνδίας ἀνεψιᾶς τοῦ Πάπα Καλίξτου τοῦ Β΄. Ὑπανδρεύθη τῷ 1115 μ. Χ. τὸν Λουδοβῖκον ΣΤ΄ ἐξ οὗ ἐγέννησεν ἕνα υἱὸν καὶ μίαν θυγατέρα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λουδοβίκου ἦλθεν εἰς δεύτερον γάμον μὲ τὸν στρατηγὸν Ματθαῖον Μοντμερανόν. Ἐν ἔτει 1133 ἵδρυσε τὸ μοναστήριον τῆς Μοντμάρτρης, ὅπου καὶ διῆλθε τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς της.

Ἀδελαΐς. Πρωτεύουσα τῆς ἐν Νοτίῳ Αὐστραλίᾳ ἀγγλικῆς ἀποικίας. Εὑρίσκεται εἰς τὸ κέντρον μιᾶς εὐφόρου πεδιάδος, ἣν περιβάλλει ἡ περίφημος ὀροσειρὰ Loftu Range (ὄρη ὑπέροχα), διαρρέει δὲ ὁ ποταμὸς Τόρρενς, ὅστις καὶ διέρχεται διὰ τῆς Ἀδελαΐδος καὶ διαιρεῖ αὐτὴν εἰς δύο μέρη, τὸ βόρειον καὶ νότιον. Ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπέχει ἐννέα μόνον χιλιόμετρα, ἔχει δὲ ἐπίνειον

Ἀδελαΐς τῆς Σαβοΐας. (Ἔργον Cousevox).

τὸ Saint-Nazaire. Ἡ Ἀδελαΐς ἐκτίσθη ὑπὸ ἀποίκων, ἀπεσταλμένων ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς Ἀγγλίας τῷ 1836, ἔλαβε δὲ τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, συζύγου τοῦ Γουλιέλμου Δ΄. Κατέστη πλουσία σὺν τῷ χρόνῳ ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα αὐτῆς, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἰδίως τὴν γεωργίαν, καίτοι διῆλθε μεγάλας οἰκονομικὰς κρίσεις, ὡς ἐκείνην ἥτις εἶχεν ὡς ἀφορμὴν τὴν ἀνακάλυψιν μεταλλείων χρυσοῦ εἰς τὴν ἀποικίαν τῆς Βικτωρίας. Ἤδη ἡ Ἀδελαΐς ἀριθμεῖ περὶ τὰς 31,000 κατοίκων, ἐμποιεῖ δὲ τὴν ἐντύπωσιν μεγαλοπόλεως.

Ἡ κεντρικὴ αὐτῆς ὁδὸς King-Willian Street δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὰς ὡραιοτέρας λεωφόρους πολλῶν εὐρωπαϊκῶν πρωτευουσῶν, ὁ δὲ βοτανικὸς αὐτῆς κῆπος θεωρεῖται ὡς ὁ ὡραιότερος τῆς Αὐστραλίας. Ἔχει μεγάλα κτίρια μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται τὸ Ἐμπορικὸν Ἐπιμελητήριον, τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἐλέγχου καὶ οἱ ναοί της. Ὅ,τι ὅμως χαρακτηρίζει πρὸ πάντων τὴν Ἀδελαΐδα εἶναι ἡ μεγάλη αὐτῆς ἐμπορικὴ κίνησις· ἔχει περὶ τοὺς δέκα μεγάλους ἐμπορικοὺς οἴκους καὶ ὀκτὼ τραπέζας, αἵτινες ἐξυπηρετοῦσιν ὁλόκληρον τὴν περιοχήν.

Ἀδελαΐς (Adelaide). Πόλις τῆς Ν. Ἀφρικῆς (χώρα τοῦ Ἀκρωτηρίου). Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Κοονάπ, εἰς ἀπόστασιν 90 μιλλίων σιδ/κῶς ἀπὸ τὴν Κίγκ Οὐΐλλιαμς Τόουν (Πόλιν τοῦ Βασιλέως Ἐδουάρδου), εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ ὀρεινῆς τοποθεσίας καὶ ἀποτελεῖ ἀκμάζον ἐμπορικὸν κέντρον. Ἡ πέριξ χώρα εἶναι περίφημος διὰ τὰ ἔριά της. 2 600 κάτοικοι. Εἰς ἀπόστασιν 20 μιλλίων πρὸς Β. ὑψοῦται τὸ Μέγα Βίντερμπεργκ (6,819 πόδες ὕψος).

Ἀδελαΐς. Σύμπλεγμα νήσων εὑρισκομένων εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Μαγελλάνου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐννέα μεγάλας νήσους καὶ ὀλίγας τινὰς μικροτέρας. Αἱ ἀκταὶ τῶν νήσων τούτων εἶναι ἀπότομοι καὶ ὑψηλαί, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον δὲν ἔχουσι ἐξερευνηθῇ ἐπαρκῶς· οἱ μόνοι ἐπισκέπται αὐτῶν εἶναι ἁλιεῖς τινες φωκῶν, ἢ καὶ ἀτμόπλοια καταφεύγοντα αὐτόθι ἐν καιρῷ τρικυμίας. Κατοικοῦνται ἀραιῶς ὑπὸ Ἰνδῶν εὑρισκομένων εἰς κατάστασιν ἡμιαγρίαν· ἔχουσι δὲ κλῖμα ψυχρόν, ὑγρὸν καὶ ἀνεμῶδες. Καθ' ὅλην σχεδὸν τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους βρέχει, δὲν ἐλλείπουσι δὲ καὶ αἱ χιόνες αἵτινες πίπτουν πολλάκις καὶ ἐν μέσῳ Ἰουνίῳ. Ἕνεκα τῶν συχνῶν βροχῶν ὑπάρχει πλουσία βλάστησις εἰς τὰς νήσους τῆς Ἀδελαΐδος· ἡ ὀξυὰ ἀναπτύσσεται ἐκεῖ εὐκόλως, ἀποτελεῖ δὲ δάση ἀπέραντα.

Ἀδελαΐς. Νῆσος τῶν ἀρκτικῶν χωρῶν εὑρισκομένη εἰς τὸ τέλος τῆς Ἀμερικανικῆς ἠπείρου ἀπέναντι ἀκριβῶς τῆς νήσου τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου.

Digitized by Google

Ἀδελαΐς. Νῆσο στοῦ Ἀνταρκτικοῦ ὠκεανοῦ πλησίον τῆς χώρας τοῦ Graham. Ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Biscoe τῷ 1832.

Ἀδελαΐς. Ποταμὸς τῆς Αὐστραλίας. Διατρέχει τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν τῆς ἠπείρου, ἐκβάλλει δὲ εἰς τὸν κολπίσκον τοῦ Ἀδάμ, εἰς ἀπόστασιν 114 χιλιομέτρων νοτιοδυτικῶς τοῦ Port—Essington. Εἶναι πλωτὸς εἰς μῆκος 80 χιλιομέτρων, διὰ πλοῖα ὅμως μικρᾶς χωρητικότητος. Αἱ πηγαὶ τοῦ ποταμοῦ τούτου ἀνεκαλύφθησαν παρά τινος Wickam du Beagle τῷ 1839.

Ἀδελάου (τὸ δ ἐλαφρῶς ἀποκλῖνον εἰς d= Adelau), ναυτ. γεωγρ. Ἀκρωτήριον τοῦ *Μαρόκου* (Πλ. 35° 31'—Μῆκος=5° 11' *Δυτ*) ἐν τῷ ἀνοικτῷ ὅρμῳ τοῦ *Τετουάν*, ἐν τῷ στενῷ τοῦ *Γιβραλτὰρ* καὶ κατέναντι πρὸς νότον τοῦ φερωνύμου φρουρίου.
Σ. Ε. Λ.

Ἀδελὰρ ἢ Ἀδαλὰρ (Adelard ἢ Adalard). Βενεδικτῖνος μοναχὸς τοῦ Μπὰθ-ὸν-Ἄβον, φιλόσοφος, μαθηματικός, φυσιοδίφης καὶ ἀνατολιστής, εἷς ἀπὸ τοὺς σοφωτέρους ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἐγέννησεν ἡ Ἀγγλία κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Ἤκμασε περὶ τὸ 1115 καὶ ὁ Βικέντιος τοῦ Μπωβαὶ τὸν ἀναφέρει ὑπὸ τὸ ὄνομα «ὁ φιλόσοφος τῶν Ἄγγλων». Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς ἐν Γαλλίᾳ, εἰς Τοὺρ καὶ εἰς Λὰν καὶ ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Ἰταλίαν, Ἑλλάδα καὶ Μικρὰν Ἀσίαν. Ὕστερον ἀπὸ ἀπουσίαν ἑπτὰ ἐτῶν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χώραν του, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβασίλευε τότε ὁ Ἑρρῖκος 1ος, τέταρτος υἱὸς τοῦ Γουλιέλμου Κατακτητοῦ. Μετέφρασεν ἐκ τῆς ἀραβικῆς εἰς τὴν λατινικὴν τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδου, τῶν ὁποίων δὲν εἶχεν ἀνευρεθῆ ἀκόμη τότε τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. Τὸ κύριον ἔργον του τιτλοφορεῖται: «Perdifficiles Quaestiones naturales». Ἔγραψεν ἐπίσης καὶ «Ἐγχειρίδιον τῶν ἑπτὰ ἐλευθέρων τεχνῶν».

Ἀδελβόδεν. Χωρίον ἐν τῷ καντονίῳ τῆς Βέρνης (Ἑλβετία), 10 μίλλια νοτίως τοῦ Φρούτιγκεν (Frutigen) ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τοῦ Θούν. Ἔχει μεταλλικὰς πηγὰς καὶ ἐκκλησίαν κτισθεῖσαν τὸ 1433. Ἕνεκα τῆς μαγευτικῆς του τοποθεσίας δεσποζούσης τῶν πέριξ ὀρέων (4,445 πόδες—4.595) καὶ τοῦ ὑγιεινοῦ του κλίματος προτιμᾶται ὡς τόπος διαμονῆς ὑπὸ τῶν ἀσθενῶν.

Ἄδελβουργ (Adelburg) Αὔγουστος. Εἷς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους βιολιστὰς τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1833 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1873. Διεκρίθη ἐπίσης ὡς συνθέτης κουαρτέττων καὶ μελοδραμάτων.

Ἀδελβοῦρνερ Μιχαὴλ (Adelburner). Γερμανὸς ἰατρὸς καὶ μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1702 ἐν Νυρεμβέργῃ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1779. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Ἄλτδορφ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀργότερα (1761) διωρίσθη καθηγητὴς τῆς λογικῆς. Εἰς τὸν Ἀδελβοῦρνερ ὀφείλεται ἡ ἵδρυσις ἑνὸς ἀστρονομικοῦ δελτίου τοῦ ὁποίου ἡ ἔκδοσις ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον. Ὁ Ἀδελβοῦρνερ ἔγραψεν ἐπίσης μικρά τινα συγγράμματα ἐπὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῶν μαθηματικῶν καὶ ἐδημοσίευσε μηνιαίαν ἀστρονομικὴν ἐπιθεώρησιν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀξιόλογα οὐράνια φαινόμενα».

Ἀδελγίζης Θεόδωρος. (Adelgise), Πρίγκιψ τοῦ Βενεβέντου (Beneventum), ἀνεξαρτήτου κράτους, τὸ ὁποῖον ὑφίστατο ἐν Ἰταλίᾳ κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Τῷ 854 διεδέχθη τὸν ἀδελφόν του Ραδεγκέρ, ἑνώσας δὲ τὰ στρατεύματά του μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ πρίγκιπος τοῦ Σαλέρνου, προσεπάθησε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν πρόοδον τῶν Σαρακηνῶν. Ἀλλ' ἡττήθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταβάλῃ εἰς αὐτοὺς ἐτήσιον φόρον ὑποτελείας. Οἱ Σαρακηνοὶ ἐνεφανίσθησαν καὶ πάλιν τῷ 863, ὁ δὲ Ἀδελγίζης ἐκάλεσεν εἰς βοήθειάν του τὸν αὐτοκράτορα τῶν Φράγκων Λουδοβῖκον Β'. Δύο ἄλλοι χριστιανοὶ πρίγκιπες τοῦ ἔστειλαν ἐπίσης στρατεύματα, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων κατέλαβε τὸ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατεχόμενον Βάρι μετὰ τετραετῆ πολιορκίαν (871). Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Σαρακηνῶν ὁ Λουδοβῖκος Β' ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ δίκην κατακτητοῦ εἰς τὰ ἐδάφη τοῦ Βενεβέντου, ἡ δὲ τυραννία του, συνδυαζομένη μὲ τὰς ταραχάς, ἃς ἐπροξένουν τὰ στρατεύματά του, ἠνάγκασε τὸν Ἀδελγίζην εἰς ἐπαναστατησιν. Ὁ Λουδοβῖκος ἐπολιορκήθη ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀδελγίζη καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειάν του, τὰ δὲ γαλλικὰ στρατεύματα ἀφωπλίσθησαν μετὰ ἐπιτυχῆ ἐνέδραν (871).

Ἀλλ' ὁ Ἰταλὸς πρίγκιψ ἐστενοχωρεῖτο νὰ ἔχῃ τοιούτους αἰχμαλώτους εἰς τὴν ἐξουσίαν του, διὰ τοῦτο δὲ ἠλευθέρωσε τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ἀφοῦ προηγουμένως ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ὁρκισθῇ ὅτι δὲν ἤθελε πλέον ἐπανέλθῃ μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὰ ἐδάφη του. Μόλις ὅμως ὁ Λουδοβῖκος εὑρέθη, ἐλεύθερος πλέον, εἰς τὴν ἐπικράτειάν του, ἐφρόντισε νὰ πείσῃ τὸν Πάπαν Ἀδριανὸν τὸν Β', ὅπως τὸν λύσῃ ἀπὸ τοὺς ὅρκους του. Ὁ Ἀδελγίζης εἶδεν ἑαυτὸν μετ' οὐ πολὺ ἀπειλούμενον συγχρόνως ἀπὸ δύο φραγκικὰς στρατιὰς καὶ ἀπὸ μίαν στρατιὰν Σαρακηνῶν (873). Ὁ Ἰταλὸς πρίγκιψ ἐπολέμησε γενναίως, ἡ δὲ ἐπέμβασις τοῦ Πάπα ἀποκατέστησε τὴν εἰρήνην καὶ ἥνωσε τοὺς δύο χριστιανοὺς πρίγκιπας εἰς κοινὴν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν σταυροφορίαν, οἵτινες ἀνενέωσαν ἀργότερα πολλάκις τὰς ἐχθροπραξίας καὶ ἐνίκησαν τὸν Ἀδελγίζην τῷ 875 καὶ 876.

Ὁ Ἀδελγίζης ἀπέθανε τῷ 878, δηλητηριασθείς, ὡς λέγει ἡ παράδοσις, ἀπὸ τοὺς γαμβροὺς καὶ τοὺς ἀνεψιούς του.

Ἄδελε. Χωρίον τῆς ἐπαρχίας Ρεθύμνης (Κρήτη), πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 444. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Ἁγία Παρασκευὴ* (κάτ. 87) καὶ *Πλατανὲς* (κάτ. 69).

Ἄδελεγγ (Adelegg). Ὀροσειρὰ τῶν Ἄλπεων τοῦ Ἀλγκάου (Allgau) ἐν Βυρτεμβέργῃ. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαὶ αὐτῆς εἶναι: τὸ Σβάτσγκρατ (Schwarzgrat, 1.156 μέτρων ὕψος), τὸ Σενμπὶλ (Schoenbühl, 1,130 μέτρων ὕψος) καὶ τὸ Χόχκοπφ (Hochkopf, 1.111 μέτρων ὕψος).

Ἄδελερ (Μὰξ Adeler). Ἀμερικανὸς οὐμοριστής, γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ (Μαίρυλανδ) τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τὴν 11 Ἰουλίου 1841, ἀποθανὼν τὴν 10 Αὐγ. 1915. Τὸ πραγματικόν του ὄνομα ἦτο Κάρολος Χέμπερ Κλάρκ. Ἦτο υἱὸς ἱερέως. Εἶναι διάσημος ὡς συγγραφεὺς τοῦ ἔργου «Μακρὰν τοῦ θορύβου» (Out of the hurly burly) τὸ ὁρμητικὸν χιοῦμορ τοῦ ὁποίου τὸν κατέστησε δημοφιλῆ (1874) εἰς τὴν Ἀμερικὴν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἰδίως μεταξὺ τῆς νεολαίας. Τὰ λοιπὰ ἔργα τοῦ Ἄδελερ δὲν ἔσχον τὴν θριαμβευτικὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἀνωτέρω.

Ἀδελὲ-Σουλτάν· ἀδελφὴ τοῦ Σουλτάνου Ἀμπντοὺλ-Χαμὴτ τοῦ Α', ἥτις ἀναγράφεται καὶ Ἀμπεντουλλάχ. Ἐγεννήθη τῷ 1776, ἐκ μητρὸς Κιρκασίας, καὶ ὑπανδρεύθη εἰς ἡλικίαν δέκα ἐτῶν τὸν Μελὲκ-Ἄχμετ πασσᾶν, ἔλαβε δὲ εἰς προίκισιν τὸν *Μαλικιανὲν* τῆς *Ἤλιδος*, παραιτηθεῖσα περὶ τὸ 1789 ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς της *Μπεϊχάμ*, ἥτις διετήρησεν αὐτὸν μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Διηγοῦνται περὶ αὐτῆς ὅτι ἦτο πολὺ ἔκδοτος γυνή, ἀναγραφεῖσα ὑπὸ τῆς θείας της *Ἐσμὰ-σουλτάνας*, ἥτις παρέμεινε παροιμιώδης εἰς τὰς τουρκικὰς παραδόσεις, καὶ ὅτι, εἰς τὰ ὄργιά της, ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τὸν Φλωρεντινὸν Ἀρχίατρον τοῦ Σαραγίου *Λορένζο*. Κατὰ τὸν *Ὀμπχάουζ*, ἡ Ἀδελὲ εἶχεν ἰδιαίτερον οἶκον παρὰ τὸ *Κουλελὶ* τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ἔνθα εἰσῆγε χριστιανοὺς νέους τοὺς ὁποίους μετὰ ἐρωτικὴν συμβίωσιν ἀπέπνιγε. Κατ' ἄλλους ὅμως περιηγητάς, ἡ Ἀδελὲ ἐλογίζετο ὡς μία ἀπὸ τὰς καλὰς πριγκιπίσσας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀδελφάς της *Μπεϊχὰμ* καὶ *Ἐσμά*, διὰ τὰς ὁποίας διεδίδοντο ὅσα ἀναφέρουν περὶ τῶν ἐν τῷ Σαραγίῳ ὀργίων, κατὰ τὴν βασιλείαν ἰδίως τοῦ Σελὴμ. Κατὰ τὸν ἱστορικὸν *Μαχμοὺτ-Ρεούφ*, ἀπολογούμενον τῆς βασιλείας τοῦ Σελήμ, ἡ Ἀδελὲ παρέμεινε πολὺ μυστηριώδης, διότι προσβληθεῖσα ὑπὸ εὐλογίας παρεμορφώθη καὶ δὲν ἤθελε νὰ φαίνεται εἰς τὰς ἄλλας γυναῖκας τοῦ Σουλτανικοῦ Χαρεμίου. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ Κιόσκιον τοῦ Κουλελί, ὅπου ἔζη μονήρη βίον μέχρι τοῦ 1824, ὁπότε ἀπέθανεν ἐξ ἄλλης μολυσματικῆς νόσου. Εἰς ἐνίσχυσιν δὲ τῶν λόγων του, ὁ Μαχμοὺτ Ρεοὺφ ὑπομιμνήσκει τὴν παραίτησίν της ἀπὸ τῆς προικοδοτήσεώς της καὶ ἀπὸ πάσης ἄλλης εὐκαιρίας πλουτισμοῦ. Περὶ τοῦ συζύγου της Μελὲκ-Ἄχμετ-πασσᾶ οὐδὲν ἀναφέρεται.

Ἀδελία. Χώρα τοῦ ἀνταρκτικοῦ ὠκεανοῦ. Ἐκτείνεται μεταξὺ 66°30' Ν. γεωγραφικοῦ πλάτους καὶ 136° μέχρι 144° Ἀν. γεωγρ. μήκους. Ἀνεκαλύφθη τὴν 3 Φεβρουαρίου τοῦ 1840 ἀπὸ τὸν Γάλλον ναύαρχον καὶ θαλασσοπόρον Δυμὸν δ' Οὐρβὶλ καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς συζύγου αὐτοῦ. Ἡ ἀκτὴ εἶναι ἀπόκρημνος, καλύπτεται ἀπὸ χιόνας καὶ ὑψοῦται μέχρι 1000 μέτρων. Ἐξηρευνήθη κάπως ἀκριβέστερον κατὰ τὴν ἀποστολὴν τὴν ὁποίαν εἶχον διοργανώσει οἱ Αὐστραλοὶ κατὰ τὰ ἔτη 1911-1914. Πρὸς νότον τῆς χώρας αὐτῆς εὑρίσκεται ὁ νότιος μαγνητικὸς πόλος.

Ἀδελία. Γένος φυτῶν (Adelie) τῆς Ἀμερικῆς ἐκ τῆς τάξεως τῶν Τρικόκκων (Tricoccae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Εὐφορβειδῶν (Euphorbiaceae).

Ἀδελίν, Λουδοβῖκος Ἰούλιος (Louis-Jules Adeline), Γάλλος χαράκτης, ἀρχιτέκτων καὶ λογοτέχνης, γεννηθεὶς εἰς Ρουὲν τὴν 28 Ἀπριλίου 1845 καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τὴν 24 Αὐγούστου 1909, κατόπιν ἐπιδεινώσεως καρδιακοῦ του νοσήματος, λόγῳ τῆς λύπης τὴν ὁποίαν ᾐσθάνθη διὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου καὶ πολυτίμου συνεργάτιδός του. Κατ' ἀρχὰς προωρίζετο διὰ τὸ στάδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ ἠκολούθησε μαθήματα εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἀλλ' ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870-71 ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ μετατραπῇ ἡ κλίσις του, διότι εἰς τὸν στρατὸν ἐγνωρίσθη μὲ τὸν μεγάλον καλλιτέχνην Ἑρρῖκον Σόμ, ὁ ὁποῖος τὸν ἔμυησεν εἰς τὴν χαρακτικὴν τέχνην. Ὁ Ἀδελὶν ἀφωσιώθη ἀπὸ τὸ 1782 εἰς αὐτὸν τὸν κλάδον τῆς τέχνης, ἐκθέτων πλεῖστα ἔργα του εἰς τὰ ἐτήσια Σαλόν, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ περισσότερα εἶναι ἀφιερωμένα εἰς παλαιὰ θέματα ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῆς Ρουέν. Ἦτο ἐπίσης καὶ πολυμαθὴς συγγραφεύς, αἱ δὲ μελέται του περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Νορμανδίας καὶ τῆς Ρουὲν θεωροῦνται ὡς ἀριστουργηματικαὶ καὶ ἐξαντλοῦσαι πανταπασι τὸ θέμα. Ἐδημοσίευσε προσέτι καλλιτεχνικὰς κριτικὰς καὶ ἐξέδωκε «Λεξικὸν τεχνικῶν ὅρων» καὶ «Ὑδατογραφίαν».

Ἄδελκραντς Γεώργιος (Βαρῶνος). Σουηδὸς ἀρχιτέκτων ἀκμάσας κατὰ τὸν 18ον μ. Χ. αἰῶνα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων αὐτοῦ ᾠκοδομήθησαν πλεῖστα ἀξιόλογα ἔργα ἐν Στοκχόλμῃ, μεταξὺ τῶν ὁποίων προέχουν ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης, τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα καὶ ὁ Ναὸς τοῦ Λαδουγκαρσλάνδετ, προαστείου τῆς σουηδικῆς πρωτευούσης. Ὁ πρῶτος Ναός, κτισθεὶς τῷ 1724 ἐπὶ ἑνὸς λοφίσκου ὀλίγον ἔξω τῆς Στοκχόλμης, ἔχει σχῆμα σταυροῦ Ἑλληνικοῦ, θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ ὡραιότερος τῆς πόλεως. Ὁ Ναὸς τοῦ Λαδουγκαρσλάνδετ ἐκτίσθη τῷ 1737 τῇ παραγγελίᾳ τῆς βασιλίσσης Οὐλρίκης Ἐλεονώρας, εἶναι δὲ γνωστὸς διὰ τὴν ἀκουστικήν του ὀφειλομένην προφανῶς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ διαρρύθμισιν. Τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα ἔκτισεν ὁ Ἄδελκραντς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς σταδιοδρομίας του ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων τοῦ περιφήμου Σουηδοῦ ἀρχιτέκτονος Νικοδήμου τοῦ Τεσσέν, ἀποθανόντος ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν αὐτῶν. Ὁ Ἄδελκραντς ἐχρημάτισε καὶ δήμαρχος τῆς Στοκχόλμης, συντείνας κατὰ πολὺ εἰς τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς πόλεως ταύτης.

Ἄδελκραντς (ὁ βαρῶνος). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, ἀρχιτέκτων ἐπίσης, ἀποθανὼν τῷ 1796. Τὰ ἔργα αὐτοῦ ὑπερέχουν τῶν τοῦ πατρός του κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ εἶδος. Τὸ μέγα θέατρον τῆς Στοκχόλμης, κτισθὲν ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1782 εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Γουσταύου Ἀδόλφου, εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα οἰκοδομήματα τῆς πόλεως ταύτης ὡς ρυθμὸς καὶ ὡς ἐκτέλεσις. Αἱ καλλίγραμμοι ἀψῖδες, αἵτινες κοσμοῦσι τὴν προσόψιν τοῦ πρώτου ὀρόφου αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ σειρὰ τῶν στηλῶν κορινθιακοῦ ρυθμοῦ ἥτις εὑρίσκεται ὑπεράνω αὐτῶν εἰς τὸν δεύτερον ὄροφον, ἐπανελήφθησαν καὶ εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ μετ' ὀλίγα ἔτη κτισθέντος ἐπὶ τῆς αὐτῆς πλατείας καὶ ἀπέναντι ἀκριβῶς τοῦ θεάτρου τούτου ἀνακτόρου τῆς πριγκιπίσσης Σοφίας Ἀλβερτίνης, προσδόσαν οὕτως εἰς τὴν πλατεῖαν μίαν εὐχάριστον ὄψιν. Εἰς τὸν καλλιτέχνην τοῦτον ὀφείλονται ἐπίσης ὁ ναὸς τοῦ Ἀδόλφου — Φρειδερίκου τῆς σουηδικῆς πρωτευούσης, οὗτινος δεσπόζει ὑψηλότατος τροῦλλος φέρων εἰς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ ἀναφωτίδα καὶ τὸ περίφημον Νομισματοκοπεῖον τῆς πόλεως ταύτης ὅπερ ἔχει εἰς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ στοάν, στηριζομένην εἰς τέσσαρας κίονας δωρικοῦ ρυθμοῦ, φέρουσαν δὲ ὡραῖον ἀέτωμα. Ὅ,τι ὅμως ἐδόξασε τὴν τέχνην τοῦ Ἄδελκραντς, υἱοῦ, εἶναι ἡ ὡραία γέφυρα τοῦ Δρότνιγκχολμ εἰς τὰ πρίχωρα τῆς Στοκχόλμης. Ἡ γέφυρα αὕτη ἑνώνει δύο νησίδας ἐπὶ τῆς λίμνης Μάλερ, τὴν Κερσὸν καὶ τὴν Λοφόν, ὁδηγεῖ δὲ πρὸς τὸν περικαλλῆ βασιλικὸν πύργον Δρότνιγκχολμ, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς.

Ἄδελν. Διαμέρισμα τῆς Πρωσσίας, ἐπαρχία τοῦ Ἀννοβέρου ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἔλβα· κάτοικοι 20.000. Πρωτεύουσα Ὀττερνδορφ. Τὸ ἔδαφος αὐτῆς εἶνε ἐπίπεδον, εὑρίσκεται δὲ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὠκεανοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀπήρτιζαν ἄλλοτε δημοκρατικὰς κοινότητας καὶ διατηροῦν μέχρι σήμερον μερικὰ ἐκ τῶν παλαιῶν προνομίων των.

Ἀδελοκάλυμνα. Γένος φυτῶν (Adélocalymna) τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Βιγνονειδῶν (Bignoniaceae). Τὸ εἶδος Ἀδελοκάλυμνα ἡ νίδιος (Adelocalymna nitidus) καλλιεργεῖται ὡς ἀνθοκομικὸν φυτόν, ἐπειδὴ δὲ εἶνε εὐπαθὲς εἰς τὰς καιρικὰς μεταβολάς, παραμένει εἰς τὸ θερμοκήπιον.

Ἀδελὸν Νικόλαος-Φιλιβέρτ. Γάλλος ἰατρὸς γεννηθεὶς ἐν Διζὸν τῷ 1782, ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τῷ 1862. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Παρισίοις ἔχων καθηγητὴν τὸν διάσημον συμπατριώτην του Chaussier. Ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τῷ 1809, καὶ τῷ 1821 ἐγένετο μέλος τῆς Ἰατρικῆς Ἀκαδημίας. Ὑπῆρξεν εἷς τῶν ἱδρυτῶν τῶν «Δημοσίων Χρονικῶν ὑγιεινῆς καὶ ἰατροδικαστικῆς».

Ἄδελουγγ Ἰωάννης-Χριστόφορος (Adelung). Γλωσσολόγος, γραμματικός, φιλόλογος καὶ λόγιος Γερμανός, γεννηθεὶς τὴν 8 Αὐγ. 1732 εἰς Σπάντεκωφ τῆς Πομερανίας, ἀποθανὼν ἐν Δρέσδῃ τὴν 10 Σ)βρίου 1806. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Χάλλης. Τῷ 1759 διωρίσθη καθηγητὴς εἰς τὸ γυμνάσιον τοῦ Ἔρφουρτ, παρητήθη ὅμως μετὰ διετίαν καὶ ἀπεσύρθη εἰς Λειψίαν, ὅπου ἀφιερώθη εἰς τὴν μελέτην τῶν γραμμάτων καὶ ἰδίως τῆς φιλολογίας καὶ τῆς γλώσσης τῆς χώρας

Digitized by Google

του. Τῷ 1789 διωρίσθη βιβλιοθηκάριος τοῦ Ἐκλέκτορος τῆς Σαξονίας ἐν Δρέσδῃ, μὲ τὸν τιμητικὸν τίτλον τοῦ Αὐλικοῦ Συμβούλου. Ἐκεῖ παρέμεινε κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του, συνεχίζων τὰς μελέτας του μὲ ἀκατάβλητον ζῆλον καὶ λαμπρὰν μέθοδον. Σωματικῶς εὔρωστος καὶ ὑγιέστατος, ἠδύνατο νὰ ἐργάζεται 14 ὥρας ἡμερησίως μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ βίος τοῦ Ἄδελουγγ, βίος ἡσύχου καὶ ἐργατικοῦ λογίου, οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν παρουσιάζει. Τὸ μόνον ἄξιον λόγου εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸν οἶνον. Ὁ Ἄδελουγγ δὲν ἐφείδετο κόπων καὶ δαπανῶν ὅπως προμηθεύεται τοὺς σπανιωτέρους οἴνους. Τὸ ὑπόγειον τῆς βιβλιοθήκης του ἦτο περίφημον διὰ τὰ τεσσαράκοντα διάφορα εἴδη ἐκλεκτῶν οἴνων, τὰ ὁποῖα περιεῖχε. Τὰ ἔργα τοῦ λογίου αὐτοῦ εἶναι πάμπολλα, παρουσιάζουν δὲ πάντα μέγα ἐνδιαφέρον καὶ μαρτυροῦν περὶ τῆς φιλεργίας, τῆς μεθοδικότητος καὶ τοῦ φιλολογικοῦ δαιμονίου τοῦ Ἄδελουγγ. Τὸ γερμανικὸν Λεξικὸν αὐτοῦ θεωρεῖται γενικῶς ἀνώτερον ἀπὸ τὸ περίφημον Ἀγγλικὸν Λεξικὸν τοῦ Τζόνσον καὶ πράγματι τὸ ὑπερβάλλει εἰς τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος. Οὐδεὶς ἐν Γερμανίᾳ, πρὸ τοῦ Γκρίμμ, ἔπραξε τόσα ὅσα ὁ Ἄδελουγγ, διὰ τὴν γλῶσσαν. Ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ἐξέδωκε τὸν α' τόμον τοῦ ἔργου εἰς τὸ ὁποῖον εἰργάζετο ἐπὶ ἔτη «Μιθριδάτης: ἡ Γενικὴ Ἱστορία τῶν Γλωσσῶν, μὲ τὴν Προσευχὴν τοῦ Κυρίου ὡς δεῖγμα εἰς πεντακοσίας γλώσσας καὶ διαλέκτους».

Ἰωάννης-Χριστόφορος Ἄδελουγγ.

Ὁ Ἄδελουγγ δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν φιλολογίαν. Πᾶσα ἐργασία ἦτο καλὴ δι' αὐτόν. Ἠσχολήθη εἰς τὴν διπλωματίαν καὶ τὴν μεταλλουργίαν, μετέφρασε διάφορα ἔργα ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς ἀνθρωπίνης παραφροσύνης» ἐχλεύασε τὰ εὐγενέστερα πνεύματα τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὸς πρῶτος ἔκαμε χρῆσιν τοῦ ὅρου «ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ» (1782) ἀντὶ τοῦ ὅρου «ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος». Ἐθεώρει τὸν Γκέλλερτ ἀνώτερον τοῦ Κλόπστοκ καὶ τοῦ Γκαῖτε. Ὁ Ἄδελουγγ ὑπῆρξεν ἀνὴρ ἀμέμπτων ἠθῶν, οὐδέποτε δὲ ἐνυμφεύθη. Ὁ ἀνεψιός του **Φρειδερῖκος Ἄδελουγγ**, γεννηθεὶς ἐν Στεττίνῳ τὴν 15 Φεβρ. 1768, ἀποθανὼν ἐν Πετρουπόλει τὴν 30 Ἰαν. 1843, ὑπῆρξε διακεκριμένος φιλόλογος. Ἐσπούδασεν ἐν Λειψίᾳ (1787—90) καὶ ἔκαμε κατόπιν μακρὸν ταξίδιον εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ μεσημβρινὴν Εὐρώπην, ὡς παιδαγωγὸς τοῦ κόμητος δὲ Μπρόουν. Τῷ 1803 ἐγένετο παιδαγωγὸς τῶν Μ. Δουκῶν Νικολάου καὶ Μιχαήλ, ἀδελφῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου 1ου. Ἀπὸ τοῦ 1824 μέχρι τοῦ θανάτου του διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰνστιτούτου, ἀπεσπασμένος ταυτοχρόνως παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων του τὰ κυριώτερα εἶναι: «Σχέσεις μεταξὺ τῆς σανσκριτικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς γλώσσης» (1811), «Δοκίμιον ἐπὶ τῆς ρωσικῆς φιλολογίας» (1830).

Ἀδελσβαρδ. (Renaud Oscar d' Adelsward). Γάλλος πολιτευτής, γεννηθεὶς τῷ 1811. Ὁ πατήρ του ἦτο συνηδικὴς καταγωγῆς καὶ εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Γαλλίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ καὶ ἐνυμφεύθη. Ὁ Ὄσκαρ Ἀδελσβαρδ ἐσπούδασεν ἐν Παρισίοις, εἶτα εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατιωτικὸν σχολεῖον τοῦ Σαὶν-Σύρ, τέλος δὲ προσεκολλήθη εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ἀποσταλεὶς εἰς Ἀφρικὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐναντίον τοῦ Ἀβδ-ελ-Καδὲρ ἐπιχειρήσεων, ἐγένετο ὑπασπιστὴς τοῦ στρατηγοῦ Baraguey d' Hilliers καὶ διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας. Ὁ Ὄσκαρ ἦτο ἤδη τριάκοντα τριῶν ἐτῶν ὅτε παρῃτήθη τοῦ βαθμοῦ τοῦ λοχαγοῦ. Ἐγκατασταθεὶς εἰς τὸ Νανσῦ, ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ διοικητὴς τῆς ἐθνοφρουρᾶς τῆς πόλεως ταύτης. Τὸ 1849 ἐξελέγη βουλευτής, ἀργότερα δὲ προσεχώρησεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἀντιπάλων τῆς Δημοκρατίας καὶ ὑπεστήριξε τὴν πολιτικὴν τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτου. Ἐπανεκλεγεὶς ἀντιπρόσωπος εἰς τὴν Νομοθετικὴν Συνέλευσιν ἐξηκολούθησε τὴν ἰδίαν πολιτικὴν καὶ ἀπετέλεσε μέλος τῆς μοναρχικῆς ὁμάδος. Τῷ 1851 ὁ Ἀδελσβαρδ ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται εὐάριθμά τινα νομικὰ συγγράμματα.

Ἀδελσβεργ (γερμανιστὶ Adelsberg, ἰταλιστὶ Postumia). Χωρίον τῆς Καρνιόλης εἰς ὕψος 554 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ εἰς ἀπόστασιν 80 χιλιομ. ἀπὸ τῆς Τεργέστης (1.709 κατ.). Ἀνήκει σήμερον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Παρ' αὐτὸ ὑπάρχει σπήλαιον μὲ πολλὰς διακλαδώσεις καὶ μὲ ὡραίους σταλακτίτας, τὸ ὁποῖον προσελκύει πολλοὺς περιηγητάς. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου χάνεται ὁ ποταμὸς Poik, μετὰ ὑπόγειον διαδρομὴν μήκους 6 χιλιομέτρων, ὀλίγον δὲ μακρύτερον ἀναφαίνεται ἐκ νέου ὑπὸ τὸ ὄνομα Muz καὶ πάλιν ἐξαφανίζεται διὰ νὰ ἐξέλθῃ 9 χιλιόμετρα μακρύτερα ὑπὸ τὸ ὄνομα Ljubljana. Εἰς τὰ ὕδατα τοῦ σπηλαίου τοῦ Ἄδελσβεργ ζῇ σπανιώτατον εἶδος βατράχων (Proteus anguineus).

Ἀδελσβέργερ. Ὀνομαστὸς ἐρυθρὸς οἶνος, ὅστις παράγεται παρὰ τὸ Ὄφεν τῆς Οὐγγαρίας. Αἱ ἰδιότητες καὶ ἡ γεῦσις αὐτοῦ τὸν καθιστοῦν ἐφάμιλλον τοῦ οἴνου τῆς Βουργουνδίας.

Ἀδελσχάϊμ (Adelsheim)· Χωρίον τῆς Βάδης (Γερμανία), κείμενον ἐν τῇ διοικητικῇ περιφερείᾳ τοῦ Μόσβαχ (1.500 κατ.) Ἐμπόριον οἴνων καὶ ἐλαίου, ἐργοστάσια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, χρωμάτων, ἐργαλείων κ.τ.λ.

ἀδελτιογράφητος· ὁ μὴ ἐγγεγραμμένος ἐν δελτίῳ τινί: βιβλία *ἀδελτιογράφητα.*

Ἀδελφαὶ τοῦ Ἐλέους γυναικεία γαλλικὴ μονὴ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς κοινότητος Θήρας τῆς νήσου Θήρας· μοναχαὶ 24. Βλ. καὶ Μοναχικὰ τάγματα.

Ἀδελφαὶς (γεωγρ. ναυτ.) Τέσσαρες νησίδες ἀναδύουσαι εἰς 13 μίλλια νοτιοανατολικῶς τῆς νοτίας τῆς νήσου *Ἀστυπαλαίας* ἐσχατιᾶς, καὶ εἰς 4 μίλλια βορειοδυτικῶς τῆς ἐρημονήσου *Σειρῆνα* ἢ *Ἅγιος Ἰωάννης*, ἥτις μετὰ τῶν πρὸς εὖρον αὐτῆς νησίδων *Τρία νησιά*, σημειοῦνται εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς γεωγραφικοὺς χάρτας ὑπὸ τὸ ἐσφαλμένον ὄνομα *Σύρναις*. Τὸ κέντρον τῆς συστάδος τῶν νησίδων τούτων *Ἀδελφαὶς* ἔχει γεωγραφικὰς συντεταγμένας *Πλάτος*=36°25' καὶ *Μῆκος*=26°37'. Ἐκτείνονται δὲ αὗται ἓξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐπὶ 4 μίλλια καὶ οἱ βυθοί, γύρω των, εἶναι μεγάλοι (ὅρα χάρτην Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου 872=Kalymno to Rhodos) Σ. Ε. Λ.

Ἀδελφᾶτον· ὀνομάζει οὕτως ἡ διοικητικὴ ἡμῶν νομοθεσία τὴν ἐπιτροπήν, ἥτις διοικεῖ τὰ ἀγαθοεργὰ Καταστήματα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς Δήμους. Ἡ διοίκησις τῶν Καταστημάτων τούτων καθορίζεται ὑπὸ τοῦ Β. Δ. τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1836. Κατ' αὐτὸ τὰ δημοτικὰ ἀγαθοεργὰ Καταστήματα διοικοῦνται ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ δύο ἕως τεσσάρων πολιτῶν δι' ἕκαστον ἀγαθοεργὸν Κατάστημα, ἐκλεγομένων διὰ μίαν τριετίαν ὑπὸ τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, προεδρευομένης δὲ ὑπὸ τοῦ Δημάρχου. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη καλεῖται Ἀδελφᾶτον. Ἕκαστον ἀγαθοεργὸν Κατάστημα ἀποτελεῖ ἴδιον νομικὸν πρόσωπον μὲ ἰδίους πόρους. Καίπερ Δημοτικὸν Κατάστημα, ἔχει Ταμεῖον καὶ Διοίκησιν χωριστὴν ἀπὸ τὸν Δῆμον, προϋπολογισμὸν καὶ ἀπολογισμὸν ἴδιον καὶ μόνον δικαστικῶς ἐκπροσωπεῖται ὑπὸ τοῦ Δημάρχου.

Ἐν τούτοις ἡ ἔκτασις τῶν δικαιωμάτων τῆς διαχειριζομένης τὸ Κατάστημα ἐπιτροπῆς καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν πράξεων αὐτῆς εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ἰσχύοντα ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Δήμου συμφώνως μὲ τὴν Δημοτικὴν νομοθεσίαν.

Τὸ Ἀδελφᾶτον συντάσσει κατ' ἔτος τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἑπομένου καὶ τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ λήξαντος ἔτους. Τὸ οἰκονομικὸν ἔτος ἄρχεται τὴν 1ην Ἀπριλίου καὶ λήγει τὴν 31ην Μαρτίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους, ἡ δὲ οἰκονομικὴ χρῆσις ἀρχομένη ἀφ' ἧς καὶ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος παρατείνεται μέχρι τῆς 31ης Ἰουλίου. Τόν τε προϋπολογισμὸν καὶ τὸν ἀπολογισμὸν τὸ Ἀδελφᾶτον ὑποβάλλει εἰς τὸ οἰκεῖον δημοτικὸν Συμβούλιον, ὅπερ ἐγκρίνει, τροποποιεῖ ἢ ἀπορρίπτει αὐτούς. Ἐὰν τὸ ἀγαθοεργὸν Κατάστημα ἀνήκει εἰς πλείονας δήμους, ἡ συζήτησις καὶ ἡ κρίσις ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἀπολογισμοῦ γίνεται ἀπὸ τὸ δημοτικὸν Συμβούλιον τοῦ προέχοντος Δήμου. Ὁ δήμαρχος ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα ἐντάλματα πληρωμῶν καὶ εἰσπράξεων καὶ ἐν συμπράξει μετὰ τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ Ἀδελφάτου ἐκτελεῖ ἐν γένει τὸν προϋπολογισμὸν αὐτοῦ.

Πρὸς ἔγερσιν δίκης, κατάργησιν αὐτῆς, σύναψιν συμβιβασμοῦ, ἐκποίησιν ἀκινήτου, ἀποδοχὴν δωρεᾶς τῶν Ἀδελφάτων ἰσχύουν οἱ περιορισμοὶ καὶ ἀνάλογος διαδικασία τῶν ἐπὶ δήμων ἰσχυόντων, ὡς κανονίζει ταῦτα ἡ δημοτικὴ νομοθεσία (Νόμος ΔΝΖ' τοῦ 1912 περὶ Δήμων καὶ Κοινοτήτων καὶ οἱ τροποποιήσαντες αὐτὸν νόμοι 641, 1076, 2055 καὶ Νομοθ. Διάταγμα 27ης Αὐγούστου 1925). Τοὺς πόρους τῶν Ἀδελφάτων ἀποτελοῦν εἰσοδήματα ἐκ κινητῆς ἢ ἀκινήτου περιουσίας αὐτῶν διὰ δωρεῶν ἢ κληροδοτημάτων καταλειφθείσης. Ὡς ἐπίσης καὶ εἰσοδήματα ἐκ τῆς παροχῆς τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν πρὸς μὴ ἐνδεεῖς πολίτας (λόγου χάριν Νοσοκομεῖα). Διότι τὰ Δημοτικὰ Ἀγαθοεργὰ Καταστήματα μόνον τῶν ἀπόρων καὶ ἐνδεῶν δημοτῶν ὀφείλουσιν ἀμισθὶ νὰ παρέχωσι τὴν περίθαλψιν καὶ βοήθειαν (ἄρθρ. 134 τοῦ Δημοτικοῦ Νόμου ΔΝΖ' τοῦ 1912). Περὶ τῶν εὐπόρων πολιτῶν τῶν θελόντων νὰ τύχωσι θεραπείας, λόγου χάριν ἐν Δημοτικῷ Νοσοκομείῳ, τὸ Ἀδελφᾶτον δύναται νὰ κανονίσῃ ἀμοιβὴν ἀνάλογον πρὸς τὰς δαπάνας τοῦ Ἱδρύματος. Ὡς πόροι τῶν Δημοτικῶν Ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων δύνανται νὰ ἀναγράφωνται καὶ εἰσφοραὶ ἐκ μέρους τῶν δημοτικῶν Ταμείων. Ἐσχάτως διὰ Νομοθετικοῦ Διατάγματος ἀπὸ 11ης Νοεμβρίου 1922 καθωρίσθη εἰδικὸς δημοτικὸς φόρος ὑπὲρ τῶν δημοτικῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων. Ἐπετράπη δηλαδὴ εἰς τοὺς Δήμους, ἵνα, πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν πόρων τῶν ἱδρυμάτων τούτων, ἐπιβάλλωσι φόρον ἐπὶ τῶν εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτῶν πρὸς τοπικὴν κατανάλωσιν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων, ἴσον πρὸς τὸν δημοτικὸν φόρον τὸν εἰσπραττόμενον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν τῷ Βασ. Διατάγματι ἀπὸ 20 Αὐγούστου 1920 δημοτικοῦ δασμολογίου. Διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου τούτου ἀποφαίνεται τὸ δημοτικὸν Συμβούλιον διὰ ψηφίσματος, οὗτινος ἡ ἰσχὺς ἄρχεται μετ' ἔγκρισιν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας διὰ Διατάγματος δημοσιευομένου εἰς τὴν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ φόρος οὗτος δύναται νὰ εἰσπράττηται εἴτε ἀμέσως ὑπὸ δημοτικῶν ὑπαλλήλων ἢ ὑπαλλήλων τῶν Ἀδελφάτων, εἴτε ἐμμέσως δι' ἐνοικιάσεως αὐτοῦ πρὸς ἐνοικιαστάς. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τούτου εἰς πολλοὺς δήμους ἐπεβλήθη ὁ φόρος οὗτος καὶ ἀπετέλεσε σπουδαίαν ἐνίσχυσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν μέχρι τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ νόμου τούτου πενομένων δημοτικῶν ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων.

Πλὴν τοῦ γενικοῦ τούτου νόμου περὶ διαφόρων δήμων καὶ τῶν ἀγαθοεργῶν των καταστημάτων ἐψηφίσθησαν κατὰ καιροὺς διάφοροι εἰδικοὶ νόμοι, οἵτινες παρέχουσιν εἴτε βοηθήματα, εἴτε ἐνίσχυσιν, εἴτε φορολογικὰς ἀτελείας. Σημειωθήτω ὅτι ἡ νομοθεσία αὕτη περί τε τῆς διοικήσεως, τῆς διαχειρίσεως καὶ τῶν πόρων τῶν ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων ἰσχύει μόνον περὶ τῶν δημοτικῶν ἀγαθοεργῶν Καταστημάτων. Πάντα τὰ διάφορα ἄλλα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἅτινα ἀποτελοῦντα ἴδια νομικὰ πρόσωπα, ἱδρυθέντα ὑπὸ διαφόρων δωρητῶν καὶ εὐεργετῶν ἀποταξάντων ἢ καταλιπόντων ὡρισμένην περιουσίαν καὶ προικισάντων αὐτὰ μὲ ὡρισμένους πόρους, δὲν ἰσχύει ἡ ἀνωτέρω νομοθεσία, ἀλλ' ἰσχύουσιν οἱ κανονισμοὶ καὶ αἱ διατάξεις, ἃς ὥρισαν οἱ δωρηταὶ διὰ τῶν δωρεῶν των ἢ τῶν διαθηκῶν των ἢ εἰδικοὶ νόμοι περὶ αὐτῶν διαλαβόντες. Τοιαῦτα ἱδρύματα εἶναι τὸ Αἰγινήτειον, τὸ Ἀρεταίειον, ὁ Εὐαγγελισμός, τὸ ὀρφανοτροφεῖον Χατζηκώστα, τὸ Ἀμαλίειον ὀρφανοτροφεῖον κλπ. ἐν Ἀθήναις, διάφορα δ' ἄλλα ἐν ἐπαρχίαις. Ὁμοίως ἡ νομοθεσία αὕτη δὲν ἰσχύει ἐπὶ κρατικῶν φιλανθρωπικῶν ἱδρυμάτων ἀποτελούντων κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ διοικουμένων κατ' εἰδικοὺς νόμους, ὡς εἶναι λόγου χάριν τὰ φρενοκομεῖα διοικούμενα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ΨΜΒ' νόμου τοῦ 1862 καὶ ἄλλα ἱδρύματα. Α. Δ. Σ.

Ἀδέλφια, ναυτ. γεωγραφία: Δύο νησίδες αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν ποτὲ μίαν, ἀποκοπεῖσαν, εἰς δύο, κείμεναι μεταξὺ τῆς νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Φολεγάνδρου* καὶ τῆς νοτιοδυτικῆς ἄκρας τῆς νήσου *Σικίνου*. Εἶνε αἱ δυτικώτεραι κομβολογίου νησίδων ἐν τῷ ὡς ἄνω στενῷ, ἀναδυουσῶν καὶ καθιστωσῶν τὸν διάπλουν αὐτοῦ ἐπικίνδυνον. Ἡ προσεγγίζουσα γεωγραφική των θέσις εἶνε Πλάτος=36°37' καὶ μῆκος 25°00'. *Ὕφαλος* ἐπικίνδυνος (βάθους 3 ὀργυιῶν) εὑρίσκεται εἰς ἥμισυ περίπου μίλλιον ΒΔ τῆς ἀνατολικωτέρας τῶν δύο *Ἀδέλφια* τῶν ὁποίων τὸ μέγιστον ὑψόμετρον εἶνε 306 πόδες (100 μέτρ. περ.). Ὅρα χάρτην Ἀγγλικὸν 2753 = The island of Polykandro Sikinos and Ios. Σ. Ε. Λ.

ἀδελφίδες· εἶδος φοινικοβαλάνων παρὰ Πλινίῳ (h. u. 13, 9) adelphides ἢ adelphidae.

ἀδελφιδεὺς (ὁ). «Καλλικλεῖ τῷ *ἀδελφιδεῖ*» ἐν ἐπιγραφῇ Κιβυρατῶν (Bul. de cor. hel. τομ. 2, σελ. 604) ἀντὶ τοῦ *ἀδελφιδοῦς*=ἀνεψιός.

Ἀδελφίδης. Ἕλλην γράψας ἐναντίον τῶν καινοτομιῶν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Περὶ τοῦ βίου τούτου οὐδὲν γιγνώσκομεν. Ἐν Colbert. (χειρογράφῳ ὑπ' ἀριθ. 3779) σῴζεται τοῦ Ἀδελφίδου σύγγραμμα κατὰ Λατίνων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Βλ. Du Cange, glossar ad script. med. et infim graecitatis. Lugduni 1688.

ἀδελφίζω, καλῶ τινα ἀδελφόν, τοῦ λέγω: ἀδελφέ, *ἀδελφέ!* 2) φέρομαι πρός τινα ἀδελφικῶς.

«Ἀδελφικὴ διδασκαλία». Σύγγραμμα τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ, γραφὲν καὶ τυπωθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1798, τὸ ἔτος ἀκριβῶς καθ' ὃ ἀνηγγέλθη ἡ δολοφονία τοῦ Ρήγα Βελεστινλῆ ἢ Φεραίου ἐν Βελιγραδίῳ. Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ὁ Κοραῆς, ἀφορμὴν λαμβάνων ἐκ τῆς δράσεως τοῦ ἥρωος, ἐξηγεῖ εἰς τοὺς Ἕλληνας τί σημαίνει «ἐλευθερία» καὶ πῶς αὕτη ἀποκτᾶται. Ἀπὸ τὰς καλυτέρας σελίδας τοῦ ἐμπνευσμένου τούτου βιβλίου εἶναι ἐκεῖναι εἰς τὰς ὁποίας διαμαρτύρεται διὰ τὴν θανάτωσιν τοῦ ἐνθουσιώδους ὁραματιστοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως:

Digitized by Google

«...Τοῦ ἀθῴου αἵματος ἡ ἔκχυσις, ἀντὶ νὰ καταπλήξῃ τοὺς Γραικούς, θέλει μᾶλλον τοὺς παροξύνει εἰς ἐκδίκησιν. Ἡ Ἑλλὰς ὅλη, μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, παρακαλεῖ τοὺς ἐν Τεργέστῃ πραγματευομένους Γραικοὺς νὰ ἀφήσωσιν εἰς ἐρήμωσιν τὴν πόλιν τοῦ ἀχαρίστου καὶ μισέλληνος αὐτοκράτορος, καὶ νὰ μετοικισθῶσιν εἰς τὰς νεωστὶ ἐλευθερωθείσας αὐτῆς νήσους, ὅπου χωρὶς κανένα φόβον προδοσίας, εὐτυχεῖς καὶ ἐλεύθεροι, δύνανται νὰ ζήσωσιν... Δέξαι, λοιπόν, εὐμενῶς, ὦ φίλη μου πατρίς, δέξασθε, φίλοι μου ὁμογενεῖς, φίλοι Γραικοί, ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν ἐκείνων Ἡρώων, τὴν παροῦσαν ἀδελφικὴν διδασκαλίαν. Μήτε πῦρ, μήτε σίδηρος ψυχράνῃ ποτὲ εἰς τὰς ὑμετέρας καρδίας τὸ ἄσπονδον κατὰ τῆς τυραννίας μῖσος. Ἔχετε πάντοτε ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν τὰ πάνδεινα κακά, ὅσα καθ' ἑκάστην ὑποφέρετε ἀπὸ τὸ ἄγριον ἔθνος τῶν Τούρκων...»

ἀδελφικός· ὁ ἀνήκων εἰς ἀδελφὸν ἢ ἀδελφήν: *ἀδελφικὴ* ἀγάπη, —ἕνωσις, —φιλία, 2) *ἀδελφικὴ* πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη, καλεῖται ἡ *ἀδελφικὴ ἀγάπη*, ἥντινα οἱ χριστιανοὶ ὡς τέκνα τοῦ αὐτοῦ πατρός, λόγῳ τοῦ βαπτίσματος, ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν οἱ μὲν πρὸς τοὺς δέ· ἐπιρ. *ἀδελφικῶς, ἀδελφικά, ἀδελφικάτα.*

ἀδελφικότης· ἡ ἀδελφοσύνη, ἡ ἰδιότης τῶν ἀδελφικῶς ἀγαπωμένων, συζώντων, συμπεριφερομένων κτλ. ἡ ἐξωτερίκευσις τῶν ἀδελφικῶν συναισθημάτων.

ἀδελφῖνος λέγεται δημωδῶς εἰς τὸν Πόντον ὁ δελφίν, *ὁ δέλφινας* εἰς τὴν κοινὴν νεοελληνικήν, ὁ γνωστὸς φιλάνθρωπος ἰχθὺς τοῦ Ἀρίωνος.

ἀδέλφιξις (ἡ)· ἀδελφότης, ἀδελφοσύνη. στενὴ συγγένεια, ἀδελφικὴ κοινωνία, ἑταιρία, ἀδελφοποιία (ὁ Ἱπποκράτης).

ἀδέλφιον· μικρὸς ἀδελφός, *τὸ ἀδέρφι*: «ἐβάπτισα καὶ ἕτερα τρία ἀδέλφιά μου» Jure Graecorom. lib. II σ. 119 Ἔχει τὴν λέξιν καὶ ὁ Εὐστάθιος.

ἀδελφισμός· ἡ ἀδέλφωσις, τὸ ἀδέλφωμα, ἡ ἀδελφοποίησις· τὸ νὰ γίνουν οἱ ἄνθρωποι ἀδελφοὶ πρὸς ἀλλήλους.

ἀδελφογαμία. Βλ. Γάμος (κωλύματα.)

ἀδελφόθεν· ἐπιρ. εὑρισκόμενον εἰς τὰ Γλωσσάρια τοῦ Ε. Στεφάνου=ἐξ ἀδελφοῦ, ἀπὸ μέρους τοῦ ἀδελφοῦ.

Ἀδελφόθεος (ὁ). Οὕτως ὠνομάσθη ὁ Ἰάκωβος ὁ Ἀπόστολος, πρῶτος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, ὡς *ἀδελφὸς* τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον: «ἕτερον δὲ τῶν ἀποστόλων οὐκ εἶδον εἰμὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου» Γαλατ. α', 19.

Ἀδελφοὶ (οἱ). Εἶναι ὁ τίτλος μιᾶς τῶν ἓξ κωμῳδιῶν τοῦ Τερεντίου ἣν ἔγραψε, καθὰ μανθάνομεν ἔκ τε τοῦ προλόγου καὶ τῆς *διδασκαλίας* (βλ. λέξιν) αὐτῆς, συγχωνεύσας δύο ἑλληνικὰς κωμῳδίας, τὸν «Γεωργὸν» τοῦ Μενάνδρου καὶ τοὺς «Συναποθνήσκοντας» τοῦ Διφίλου, πρᾶγμα σύνηθες παρὰ τοῖς Ρωμαίοις κωμικοῖς καὶ ὅπερ παρὰ τῶν γραμματικῶν καλεῖται contaminatio. Τὸ περίεργον ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἶναι, ὅτι ὁ Τερέντιος, προσπαθῶν νὰ δικαιολογηθῇ διὰ τὰς ἐναντίον του ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του κατηγορίας ἐπὶ λογοκλοπίᾳ, ἐνῷ ὁμολογεῖ τὸ πρᾶγμα ἐν τῷ προλόγῳ τῆς περὶ ἧς πρόκειται κωμῳδίας του, κάθε ἄλλο παρὰ ὡς τοιοῦτο τὸ ἀναγνωρίζει: «Ὑπάρχει, λέγει, κωμῳδία τις τοῦ Διφίλου ὑπὸ τὸν τίτλον «Συναποθνήσκοντες», ἣν ὁ Πλαῦτος μετέφρασεν ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον εἰς τὴν λατινικήν. Εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς κωμῳδίας, παρουσιάζεται νέος τις ἁπάγων μίαν ἑταίραν, ἐπεισόδιον ὅπερ ὁ Πλαῦτος παρέλειψε. Τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ ὁ Τερέντιος τὸ μετέφρασε κατὰ λέξιν (verbum de verbo expressum extulit) καὶ τὸ παρέθεσεν ἐν τοῖς «Ἀδελφοῖς» του, οὓς θὰ διδάξωμεν ἐνώπιόν σας, ὅτε καὶ θὰ κρίνετε ἐὰν ὁ ποιητὴς δύναται νὰ κατηγορηθῇ ἐπὶ λογοκλοπίᾳ, ἐπειδὴ ἐχρησιμοποίησεν ἐπεισόδιον ὅπερ παρέλειψεν ὁ Πλαῦτος.»

Οἱ «Ἀδελφοὶ» ἐδιδάχθησαν τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 595 ἔτος ἀπὸ κτίσεως Ρώμης καὶ ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Λουκίου Ἀνισίου καὶ Μάρκου Κορνηλίου, ἡ δὲ ὑπόθεσίς των στρέφεται περὶ τὴν συστηματικὴν ἀντίθεσιν τῶν χαρακτήρων δύο γερόντων ἀδελφῶν, οἵτινες ἔχουν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους γνώμας περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν δέον νὰ γίνεται ἡ ἀνατροφὴ τῶν τέκνων. Ὁ εἷς, ἄγαμος ὢν καὶ υἱοθετήσας ἕνα τῶν υἱῶν τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν Αἰσχίνην, συγχωρεῖ ὅλας τὰς ἀδυναμίας τοῦ παρ' αὐτοῦ υἱοθετηθέντος· ὁ ἕτερος, τοὐναντίον, δεικνύεται αὐστηρότατος πρὸς τὸν υἱόν του, οὗτινος δὲν συγχωρεῖ οὐδὲ τὴν παραμικροτέραν παρεκτροπήν. Ἐν ἄλλοις λόγοις, θέμα τῆς κωμῳδίας τοῦ Λατίνου ποιητοῦ εἶναι τὸ αὐτὸ περίπου ὅπερ ἐπραγματεύθη μεταγενεστέρως ὁ Μολιέρος εἰς τὴν κωμῳδίαν του «τὸ Σχολεῖον τῶν συζύγων» μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἐν τῇ λατινικῇ κωμῳδίᾳ θριαμβεύει ἐπὶ τέλους ὁ αὐστηρὰς ἀρχὰς ἔχων πατήρ. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ δυστυχὴς Λατῖνος ποιητὴς κατηγορήθη ἐπὶ λογοκλοπίᾳ, διότι πρὸς συγγραφὴν τῆς κωμῳδίας του παρέλαβε σκηνὰς ἐκ δύο, ὡς ἐλέχθη, ἑλληνικῶν κωμῳδιῶν, ὁ Μολιέρος, ὅστις πρὸς συγγραφὴν τῆς ἰδικῆς του κωμῳδίας παρέλαβεν ὁλοκλήρους σκηνὰς καὶ ἀπὸ τοὺς «Ἀδελφοὺς» τοῦ Τερεντίου καὶ ἀπὸ τὸ τρίτον διήγημα τοῦ Δεκαημέρου τοῦ Βοκκακίου καὶ ἀπὸ δύο κωμῳδίας τοῦ Λόπε δὲ Βέγα, τὴν «Discreta enamorada» (τὴν διακριτικὴν ἐρωτευμένην) καὶ τὴν «El mayor imposible» (τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ ἀδυνάτου) «achève»—κατὰ τὴν ἔκφρασιν Γάλλου κριτικοῦ—de passer maître dans l'art de prendre son bien» (!)

Ἡ παρατιθεμένη ὧδε εἰκὼν ἐλήφθη, ἐπὶ τὸ καλλιτεχνικώτερον σχεδιασθεῖσα, ἐκ χειρογράφου τοῦ ἐνάτου αἰῶνος εὑρισκομένου ἐν τῇ ἐθνικῇ τῶν Παρισίων βιβλιοθήκῃ, παριστᾷ δ' ἀκριβῶς τὴν σκηνὴν τῆς ἀπαγωγῆς τῆς ἑταίρας, ἣν ὁ Τερέντιος παρέλαβεν ἀπὸ τοὺς «Συναποθνήσκοντας» τοῦ Διφίλου. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

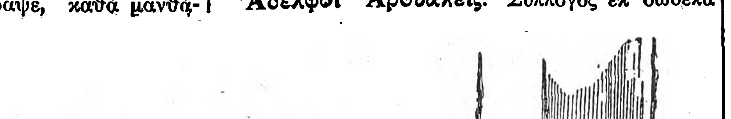

Ἀδελφοί. Πρᾶξις Β', σκηνὴ β'.

Ἀδελφοί. (γεωγρ. ναυτ.), 1) δύο νησῖδες τῶν *Θεσσαλικῶν Σποράδων*, κείμεναι μεταξὺ τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς *Ἀλοννήσου* καὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Σκάντζουρα* (πλάτ.=39° 06', μῆκος=23° 59')· ἡ μεγαλειτέρα ἔχει μῆκος 2 χιλιομ., μὲ ἀπορρῶγας ὕψους 520 ποδῶν (155 μέτρων) εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτήν της. Τρίτη νησίς, καλουμένη *Ἀδελφόπουλο* εὕρηται ἐγγὺς καὶ ΒΑ τῆς μεγαλειτέρας τῶν *Ἀδελφοί.* Συνέχεια καὶ ἐπέκτασις τῶν τριῶν αὐτῶν νησίδων εἶναι ἡ *ὕφαλος «Κάμπριαν»* εἰς βάθος 3 ὀργυιῶν (5,5 μέτρων) καὶ εἰς 3/4 μιλλίου ἀπὸ τοῦ *Ἀδελφόπουλο*, εὑρισκομένη καὶ φερώνυμος τοῦ ἀνακαλύψαντος αὐτὴν ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ. (Χάρτης ἀγγλικὸς 2072= Scopelos Group.). 2) αἱ δύο βορειότεραι, ἐν τῇ συστάδι νησίδων εὑρισκομένων εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ κόλπου τοῦ *Τσανταρλῆ* (ἀρχ. *Ἐλαϊτικοῦ*), καλούμεναι δὲ τουρκιστὶ *Ἰκιζλέρ*, καὶ ἔχουσαι πλάτος 38° 52' καὶ μῆκος 23° 43' περίπου. (Χάρτης ἀγγλικὸς 1902=Gulf of Sandarli). Σ. Ε. Λ.

Ἀδελφοὶ Ἀρουάλεις. Σύλλογος ἐκ δώδεκα ἱερέων ἀποτελούμενος, ὅστις κατὰ τὰς εἰδοὺς τοῦ Μαΐου ἐν Ρώμῃ ἐτέλει μέχρι τοῦ τετάρτου μ. Χ. αἰῶνος λιτανείας μετ' ᾀσμάτων καὶ χορῶν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ (Varro, De Ling. Latin. βιβλ. V. § 85) ὑπὲρ εὐφορίας τῶν καρπῶν. Ὁ Κάτων (De re rustica, κεφ. 141) διετήρησεν ἓν τῶν ᾀσμάτων ἅτινα ἐψάλλοντο κατὰ τὰς ὑπὸ τῶν *ἀδελφῶν Ἀρουάλεων* τελουμένας λιτανείας, αἵτινες ἐκαλοῦντο ambarvalia. Ἐν τούτοις ὁ Cajet-Marini (Atti e monumenti de'Fratelli Arvali (διατείνεται ὅτι αἱ ambralia δὲν εἶχον καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς *ἀδελφοὺς Ἀρουάλεις*, οὓς ὁ Πλίνιος (Φυσικ. Ἱστορ. βιβλ. XVIII, κεφ. 2 ἀποκαλεῖ arvorum sacerdotes.— Ὁ περὶ οὗ πρόκειται σύλλογος ἱδρύθη (Aul. Gell, βιβλ. VI κ. 7.—Macrob., Saturm., βιβλ. III κ. 5.) εἰς ἀνάμνησιν τῶν δώδεκα υἱῶν τῆς τροφοῦ τοῦ Ρωμύλου Ἄκκας Λαρεντίας ἢ Λαυρεντίας, μεθ' ὧν αὕτη καθ' ἕκαστον ἔτος ἐτέλει θυσίας εἰς τοὺς Ἀρουραίους θεοὺς ὑπὲρ εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς Ρώμης, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τῶν *ἀδελφῶν Ἀρουάλεις*, ἐκ τοῦ arva=ἄρουρα. (Fratres Arvales). Οἱ Ἀρουάλεις κατὰ τὰς λιτανείας των ἔφερον στεφάνους ἐκ στάχεων μετὰ λευκῶν μαλλίνων ταινιδίων (infulae). Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀδελφοὶ τοῦ ἐλέους. Βλ. Μοναχικὰ τάγματα.

Ἀδελφοὶ τοῦ κοινοῦ βίου. Θρησκευτικὸν τάγμα ὑφιστάμενον ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Περὶ τὰ τέλη τοῦ σταδίου του ὁ Γεράρδος Γκρόοτ ἀπεσύρθη εἰς τὴν γενέθλιόν του πόλιν Δέβεντερ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Ὀβερύσσελ καὶ ἐπισκοπῇ Οὔτρεχτ, καὶ συνέλεξε περὶ ἑαυτὸν μερικοὺς ἐξ ἐκείνων οἵτινες εἶχον «ἐπιστρέψει» διὰ τῶν κηρυγμάτων του ἢ ἤθελον νὰ θέσουν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν πνευματικὴν ὁδηγίαν του. Τῇ ὑποστηρίξει τοῦ Φλωρεντίου Ράδεβιν, ὁ Γκρόοτ ἠδυνήθη νὰ πραγματοποιήσῃ προσφιλές του ὄνειρον, νὰ ἵδρυσῃ δηλ. οἶκον ὅπου εὐλαβεῖς ἄνδρες νὰ ζοῦν ἀπὸ κοινοῦ χωρὶς νὰ δεσμεύωνται εἰς τοῦτο ἀπὸ τοὺς μοναχικοὺς ὅρκους. Ἡ πρώτη τοιαύτη κοινότης ἱδρύθη ἐν Δέβεντερ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ τοῦ Φλωρεντίου περὶ τὸ 1380, καὶ ὁ Θωμᾶς ἐκ Κέμπης, ὅστις ἔζησεν ἐν αὐτῇ ἀπὸ τοῦ 1392 μέχρι τοῦ 1399, οὕτω περιγράφει τὴν ἐκεῖ ζωήν: «Ταπεινῶς ἐμιμοῦντο τὸν τρόπον τοῦ βίου τῶν Ἀποστόλων, καὶ ἔχοντες μίαν καρδίαν καὶ μίαν σκέψιν ἐν Θεῷ, ἔφερον ἕκαστος τὰ ἑαυτοῦ εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον, καὶ λαμβάνοντες ἁπλῆν τροφὴν καὶ ἐνδυμασίαν ἀπέφευγον νὰ σκεφθοῦν διὰ τὴν αὔριον. Ἀφ' ἑαυτῶν ἀφιερώθησαν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἠσχολοῦντο εἰς τὸ νὰ ὑπακούουν εἰς τὸν ἐφημέριόν των ἢ τὸν ἐπόπτην. Εἰργάζοντο μετὰ προσοχῆς εἰς τὴν ἀντιγραφὴν βιβλίων, ἔγκύπτοντες ἀδιακόπως εἰς θρησκευτικὰς μελέτας καὶ εὐσεβεῖς σκέψεις. Τὴν πρωΐαν, ἀφοῦ ἔλεγον τὸν ἑωθινόν, ἔσπευδον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν (διὰ τὴν λειτουργίαν...). Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ὄντες ἱερωμένοι καὶ γνῶσται τοῦ θείου νόμου ἐκήρυττον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ».

Ταχέως ἱδρύθησαν καὶ ἄλλοι οἶκοι «Ἀδελφῶν τοῦ κοινοῦ βίου» εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις τῶν Κάτω Χωρῶν καὶ τῆς Βορείου καὶ Κεντρικῆς Γερμανίας, ὥστε ὑπῆρχον περισσότεροι τῶν τεσσαράκοντα τοιοῦτοι οἶκοι ἀνδρῶν, ἐνῷ τῶν γυναικῶν, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἱδρύθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Γκρόοτ ἐν Δέβεντερ, ἦσαν διπλάσιοι.

»Ἡ βασικὴ ἰδέα ἦτο νὰ ἐπαναφέρουν τὸν βίον τῶν πρώτων Χριστιανῶν ὅπως περιγράφεται εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων κεφ. δ'. Τὰ μέλη δὲν ὡρκίζοντο καὶ ἦσαν ἐλεύθερα ν' ἀποσυρθοῦν ὅταν ἤθελον: ἀλλ' ἐνόσῳ ἔμενον ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ εἶνε ἁγνοί, νὰ δίδουν ὅλα των τὰ χρήματα καὶ κέρδη εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον, νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς κανόνας τοῦ οἴκου καὶ τοῦ ἐπόπτου καὶ νὰ ἐξασκοῦνται εἰς αὐταπάρνησιν, ταπεινοφροσύνην καὶ εὐλάβειαν. Ὁ ἐπόπτης ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς κοινότητος καὶ δὲν ἦτο κατ' ἀνάγκην ἱερωμένος, ἂν καὶ εἰς ἕκαστον οἶκον ὑπῆρχον τινὲς ἱερεῖς καὶ κληρικοί. Ἐν τούτοις τὴν πλειοψηφίαν ἀπήρτιζον λαϊκοὶ ὅλων τῶν τάξεων καὶ ἐπαγγελμάτων, εὐγενεῖς, καλλιτέχναι, ἐπιστήμονες, σπουδασταί, χειρώνακτες. Οἱ κληρικοὶ ἐκήρυττον καὶ ἐδίδασκον τὸν λαὸν ἐργαζόμενοι κυρίως μεταξὺ τῶν πτωχῶν· ἐπίσης ἐπεδίδοντο εἰς τὴν ἀντιγραφὴν χειρογράφων, ἵνα κερδίσωσι χρήματα διὰ τὸ κοινὸν ταμεῖον. Ἄλλοι ἐδίδασκον εἰς τὰ σχολεῖα. Ἐκ τῶν λαϊκῶν, οἱ πεπαιδευμένοι ἀντέγραφον χειρόγραφα, οἱ ἄλλοι εἰργάζοντο εἰς διαφόρους χειρωνακτικὰς ἐργασίας ἢ τὴν γεωργίαν. Μετὰ τὴν πρωϊνὴν λειτουργίαν οἱ Ἀδελφοὶ ἐσκορπίζοντο διὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἡμέρας, οἱ ἐργάται εἰς τὰ ἐργαστήρια ἐν τῇ πόλει—διότι ἡ ἰδέα των ἦτο ὅτι ἔπρεπε νὰ ζήσουν καὶ νὰ ἐργασθοῦν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ὄχι ν' ἀποχωρισθοῦν αὐτοῦ ὡς οἱ μοναχοί. Ὁ κανών των ἦτο ὅτι ἔπρεπε νὰ κερδίζουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ ὄχι νὰ ἐπαιτοῦν. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο ἐφάνη ὡς ἐπίκρισις κατὰ τῶν ἐπαιτικῶν ταγμάτων, καὶ ἡ ἰδέα κοινοῦ βίου ἄνευ ὅρκων καὶ ἀπομονώσεως ἀπὸ τῆς καθημερινῆς ζωῆς ἦτο κάτι νέον καὶ παράδοξον καὶ ἐφαίνετο σχέσιν ἔχουσα πρὸς τοὺς Βεγκίνους καὶ ἄλλας αἱρέσεις αἵτινες ἔφερον ταραχὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ Κράτος. Οὕτως ἠγέρθη ἀντίδρασις εἰς τὴν «Νεωτέραν Ἀφιέρωσιν» ὅπως ἄλλως ἐκαλεῖτο ὁ «Οἶκος τῶν Ἀδελφῶν τοῦ Κοινοῦ Βίου».

Ἡ νομικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολωνίας ἐξέδωκεν ἀπόφασιν λίαν εὐνοϊκὴν δι' αὐ-

Digitized by Google

τούς. ὁμοίαν δὲ καὶ ἡ σύνοδος τῆς Κωνσταντίας (1414).

Τὸν ἑπόμενον αἰῶνα ἡ Νεωτέρα Ἀφιέρωσις ἤκμασε τὰ μέγιστα καὶ ἡ ἐπιρροή της εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῆς θρησκείας εἰς τὰς Κάτω Χώρας καὶ τὴν βόρειον Γερμανίαν τὸν 15ον αἰῶνα ἦτο εὐρεῖα καὶ βαθεῖα. Συνηθίζεται ν' ἀποκαλοῦν τὸν Γκρόοτ καὶ τοὺς Ἀδελφοὺς τοῦ Κοινοῦ βίου «Ἀναμορφωτὰς πρὸ τῆς Ἀναμορφώσεως», ἀλλ' ὁ Σοῦλτσε εἰς τὴν Προτεσταντικὴν Realencyklopädie, ὀρθῶς διακηρύττει ὅτι τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως τούτων εἶναι ἐστερημένον ἱστορικῆς σημασίας.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 16ης ἑκατονταετηρίδος τὰ ἱδρύματα τῶν Ἀδελφῶν τοῦ κοινοῦ βίου ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρήκμασαν, καὶ περὶ τὰ μέσα τῆς 17ης ἔπαυσαν ὑφιστάμενα.

Ἀδελφοὶ τῶν Παθῶν (οἱ). Οἱ πρῶτοι ἀποτελέσαντες συστηματικὸν θεατρικὸν θίασον ἐν Γαλλίᾳ διὰ νὰ παίζωσι τὰ *Πάθη τοῦ Σωτῆρος*, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία των: Confrères de la Passion. Ὅτε κατὰ τὸ τέλος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος εἶχον διαδοθῆ εὐρύτατα ἐν Γαλλίᾳ αἱ παραστάσεις τῶν *Μυστηρίων* (ἴδε λέξιν), πολῖταί τινες τῶν Παρισίων, θελήσαντες νὰ διδάξωσιν ἐν τῷ Προαστείῳ τοῦ Saint-Maur τὰ Πάθη τοῦ Σωτῆρος, ἠμποδίσθησαν διὰ διαταγῆς τοῦ δημάρχου τῶν Παρισίων ὑπὸ χρονολογίαν 3 Ἰουνίου 1398. Οἱ ἐμποδισθέντες, καταρτίσαντες ἀδελφότητα ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Ἀδελφότης τῶν Παθῶν τοῦ Σωτῆρος*» (Confrérie de la Passion) ἀνεφέρθησαν εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον VI, ὅστις, πρὶν ἢ ἀποφασίσῃ τι, ἐζήτησε καὶ ἔπαιξαν ἐνώπιόν του *μυστήριά* τινα, τὰ ὁποῖα τόσον τοῦ ἤρεσαν, ὥστε διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος τοῦ 1402 ὄχι μόνον ἀνεγνώρισε τὴν Ἀδελφότητά των, ἀλλὰ καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς Παρισίους, ὅπου καὶ μετ' ὀλίγον ἵδρυσαν θέατρον (τὸ πρῶτον συσταθὲν ἐν Γαλλίᾳ), ἔνθα ἐγκατέστησαν καὶ τὸν πρῶτον συστηματικὸν τῆς Γαλλίας θίασον.

Τὸ πρῶτον αὐτὸ θέατρον τῆς Γαλλίας *ἐλειτούργησε* (κυριολεξία ἐπιτρεπομένη ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ Ἀδελφοὶ τῶν Παθῶν ἔφερον ἐκτὸς τῆς σκηνῆς τὸ ἱερατικὸν ἔνδυμα), ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀφ' ἑνὸς τὸ κοινὸν ἤρχισε νὰ βαρύνεται τὰ σοβαρὰ *Μυστήρια*, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι θίασοι, μεταγενεστέρως καταρτισθέντες, οἵτινες ἔπαιζον κωμικὰ ἔργα καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ θέατρον τῶν Παθῶν δὲν ἐπολυσυχνάζετο, οἱ Ἀδελφοὶ ἄλλοτε μὲν προσέθετον κωμικὰς σκηνὰς εἰς τὰ Μυστήρια, ἄλλοτε δὲ προσεκάλουν τοὺς ἄλλους θιάσους καὶ συμπαοίστανον (τοὺς Clercs de la Basoche καὶ τὰ Enfants Sans-Souci, ἴδε λ.). Ἡ προσθήκη τῶν κωμικῶν σκηνῶν καὶ ἡ συνεργασία μετὰ τῶν ἄλλων κωμικῶν θιάσων παρήγαγε τὰ λεγόμενα Pois pelés, (ἴδε λ.). Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἀνάμιξις τοῦ κωμικοῦ στοιχείου, ὅπερ δὲν ἤργησε νὰ μετατραπῇ εἰς αἰσχρόν, προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῶν ἀρχῶν καὶ τὸ θέατρον τῶν Ἀδελφῶν ἐκλείσθη τῷ 1547, τὸ δὲ κτίριόν των μετεβλήθη εἰς Νοσοκομεῖον. Οἱ Ἀδελφοὶ τῶν Παθῶν ἐν τούτοις δὲν ἀπεθαρρύνθησαν καὶ διὰ τῶν κερδῶν ἅτινα εἶχον πραγματοποιήσει καθ' ὅλην τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των, ἠγόρασαν τὸ ἀρχαῖον μέγαρον τῶν δουκῶν τῆς Βουργουνδίας, (Hôtel de Bourgogne, ἴδε λ.) ὅπερ μετέβαλον εἰς θέατρον καὶ ἐπὶ πλέον κατώρθωσαν νὰ τοῖς ἐπιτραπῇ δι' ἀποφάσεως τοῦ Παρλαμέντου τῆς 19 Νοεμβρίου 1548 νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παίζωσιν ἠθικὰ ἔργα, ἀποκλεισθέντων τῶν Μυστηρίων ὑφ' οἱανδήποτε μορφήν. Συμπληροῦντες τὴν ἐπιτυχίαν των ταύτην οἱ Ἀδελφοί, κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχωσι τὸ προνόμιον τῶν θεατρικῶν παραστάσεων, ἀπαγορευθέντος εἰς πάντα ἄλλον νὰ παίζῃ ἐντὸς τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, τῶν προαστείων καὶ τῶν περιχώρων, ἐκτὸς ἂν ἤθελε πράξει τοῦτο ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν καὶ πρὸς ὄφελός των. Τὸ προνόμιόν των αὐτὸ ἐπεκυρώθη κατόπιν κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου Β' τῷ 1554, τοῦ Φραγκίσκου Β' τῷ 1559, τοῦ Καρόλου Θ' τῷ 1563 καὶ τοῦ Ἑρρίκου Γ' τῷ 1575. Λόγῳ ἐν τούτοις τῆς συχνῆς ἐπαναλήψεως τῶν αὐτῶν ἔργων, ἀλλὰ κυρίως τοῦ συναγωνισμοῦ τῶν τότε ἐν Παρισίοις εὑρισκομένων Ἰταλῶν ἠθοποιῶν, αἱ παραστάσεις τῶν Confrères ἀπετύγχανον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθησαν οὗτοι νὰ ἐνοικιάσωσι τὸ θέατρον εἰς Γάλλους ἠθοποιοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν τῶν δικαιωμάτων των καὶ τοῦ προνομίου των. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπανέλαβον τὰς παραστάσεις των καὶ ἤρχισαν νὰ παίζωσιν ἐκ νέου τὰ Μυστήρια τὰ ὁποῖα τοῖς εἶχον ἀπαγορευθῆ καὶ ἅτινα μετ' ὀλίγον πάλιν ἀπηγόρευσεν ἡ Ἱερὰ Συμμαχία (La Ligue).

Μεταγενεστέρως, τῷ 1597, ἐπέτυχον παρὰ τοῦ Ἑρρίκου Δ' ἐπικύρωσιν τοῦ προνομίου των καὶ τὴν ἄδειαν «de faire comédies les jours ouvrables», ἀλλὰ καὶ πάλιν, μεθ' ὅλας τὰς προσπαθείας των, δὲν κατώρθωσαν νὰ προσελκύσωσι τοὺς Παρισινούς, ὡς ἐκ τούτου ἀπὸ τοῦ 1599 παρῃτήθησαν τῆς θεατρικῆς τέχνης ὁριστικῶς. Ἔκτοτε ἐνοικίαζον τὸ θέατρόν των εἰς διαφόρους θιάσους, κρατοῦντες δι' ἑαυτοὺς τὰ δύο παρὰ τὴν σκηνὴν θεωρεῖα ἅτινα ὠνομάσθησαν: Loges des maîtres. Τῷ 1615, οἱ Γάλλοι ἠθοποιοὶ οἱ ἀποτελοῦντες τὸν βασιλικὸν θίασον (troupe royale) ἐζήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως νὰ τοῖς παραχωρηθῇ ἡ διαρκὴς χρῆσις τοῦ θεάτρου, χωρὶς νὰ πληρώνωσιν ἐνοίκιον εἰς τοὺς Ἀδελφοὺς τοὺς ὁποίους ἐχαρακτήριζον ὡς ἀτίμους, διότι, ἔλεγον ἐν τῇ αἰτήσει των, «leur profession les oblige la plupart de mendier leur vie du ministère de leur main». Μετὰ πολλὰς δικαστικὰς διενέξεις αἵτινες διήρκεσαν ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν, ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἔδωκε πέρας εἰς αὐτὰς τῷ 1677, *ἐδήμευσε* τὴν περιουσίαν τῶν confrères πρὸς ὄφελος τοῦ Γενικοῦ Νοσοκομείου καὶ διέταξεν ὅπως ἐφεξῆς οἱ παριστάνοντες ἐν τῷ Hôtel de Bourgogne πληρώνωσι τὸ ἐνοίκιον εἰς τὸ ῥηθὲν Νοσοκομεῖον, καὶ οὕτως ἔλαβεν ἀρχὴν τὸ *δικαίωμα τῶν πτωχῶν* (droit des pauvres, ἴδε λέξ.) ὅπερ ἐγενικεύθη ἔκτοτε διὰ πάντα τὰ θέατρα.

Ἐν τίνι δικαιώματι ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' *ἥρπασε* ξένην περιουσίαν δὲν κατώρθωσα νὰ ἀνεύρω οὐδαμοῦ. Οἱ πολυάριθμοι ἱστορικοὶ τοῦ Γαλλικοῦ θεάτρου οὐδὲ λέξιν ἀναφέρουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Μόνος ὁ Despois (Le théâtre sous Louis XIV, Paris 1874) ὁμιλῶν περὶ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1615 γενομένης αἰτήσεως τῶν Γάλλων ἠθοποιῶν περὶ ἧς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐπιλέγει: «La surprise augmente quand on réfléchit à l'objet de la demande. Usurper le bien d'autrui. à l'aide de la faveur royale, le tout au nom de la morale et *de l' honneur,* semblait donc quelque chose de moins malséant que «Mendier sa vie du ministère de ses mains», belle expression qui a une valeur toute historique et montre le cas que l' on faisait alors d'un travail honnête».

Ἄξιον σημειώσεως, προκειμένου περὶ τῶν Confrères καὶ τοῦ προνομίου των, περὶ οὗ ἀνωτέρω ἐγένετο λόγος, εἶναι καὶ τὸ ἑξῆς ἀφορῶν τὸ Ἑλληνικὸν θέατρον. Τὴν καταστρατήγησιν τοῦ προνομίου τῶν Ἀδελφῶν ἐπεχείρησαν ἑκάστοτε διάφοροι *ξένοι* καὶ γαλλικοὶ θίασοι, εἰς τρόπον ὥστε ἠναγκάζοντο οἱ confrères νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὰ δικαστήρια, τὰ ὁποῖα καὶ πάντοτε ἀπεφαίνοντο ὑπὲρ τῶν τελευταίων. Τὰ ἔγγραφα πάντα ὧν ἔκαμον χρῆσιν οἱ Confrères πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ προνομίου των, συλλέξας ὁ Eudore Soulié κατεχώρησεν ὑπὸ τὸν τίτλον: «Inventaire des titres et papiers de l'Hôtel de Bourgogne» ἐν σελίδι 151-165 τῆς περισπουδάστου αὐτοῦ μελέτης: «Recherches sur Molière et sur sa famille». Μεταξὺ τῶν ἐγγράφων αὐτῶν ὑπάρχουσι τέσσαρα τοιαῦτα τῆς 17 Νοεμβρίου 1627 μέχρι τῆς 22 Ἰανουαρίου 1628, ἐξ ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι οἱ Confrères ὑποστηρίζοντες τὸ προνόμιον αὐτῶν ἐνήγαγον κατὰ τὸ 1627 ἕνα θίασον *Ἑλλήνων ἠθοποιῶν* —operateurs grecs, ὡς φέρεται ἐν τοῖς ἐγγράφοις—οἵτινες ἐπεχείρησαν νὰ παίξωσι «κωμωδίας, φάρσας καὶ μπαλέττα» καὶ ὅτι οἱ τελευταῖοι οὗτοι κατεδικάσθησαν εἰς τὰ ἔξοδα. Μετὰ τὴν καταδίκην των οἱ Ἕλληνες ἠθοποιοί, φαίνεται, ὅτι, συμφωνήσαντες μετὰ τῶν Confrères, ἔμειναν καὶ ἔπαιξαν ἐν Παρισίοις μέχρι τοῦ 1628. Τὴν ἀπόδειξιν τούτου ἀνευρίσκω ἐν τῇ Dictionnaire critique de biographie et d'histoire etc. τοῦ A. Jac συμφωνοῦντος ἐν σελ. 412 ὅτι «οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ πληρώσωσι τὸν συνήθη φόρον, καθόσον ἔπαιζον ἀκόμη κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1628». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγω τὸ συμπέρασμα, ὅτι μεταξὺ τῶν ἄλλων φυγάδων Ἑλλήνων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἅλωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ *Ἕλληνες ἠθοποιοί*, οἵτινες μετέβησαν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐξηκολούθησαν ἐκεῖ τὴν τέχνην των, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦτο κάπως διαδεδομένη. Ἐκεῖθεν θὰ μετέβησαν καὶ εἰς Παρισίους, ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς εὑρέθησαν ἐκεῖ κατὰ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα *Ἕλληνες ἠθοποιοί*.

ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀδελφοὶ *(λευκοί)*· ὁραματισταὶ ἐμφανισθέντες εἰς Πρωσσίαν κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, καὶ φέροντες σταυρὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐπὶ λευκοῦ μανδύου.

Ἀδελφοὶ ***τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος.*** Ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους Τόυας, εἰς ἀπόστασιν 13 μιλλίων πρὸς βορρᾶν τῆς Νιοῦ-Χαίηβεν καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς Χάτφορδ, ἐγείρεται ἡ *κοινότης τοῦ Οὐώλιγκφορδ*, ὡς ὀνομάζεται τὸ ἐνδιαίτημα τῶν *ἀδελφῶν τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος*. Τῷ 1854, κτηματίας τις, ὀνόματι Ἄλλεν, ἐσκέφθη νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος, συγκεντρώσας δὲ ὀπαδοὺς συνέπηξεν ἐκεῖ τὴν κοινότητα, ἀριθμοῦσαν σήμερον περὶ τὰ 45 μέλη, ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Εἰς τὸ κτῆμα τῆς κοινότητος, ἐκτάσεως 228 ἑκταρίων, οἱ ἀδελφοὶ καλλιεργοῦν τοὺς καρποὺς τῆς γῆς, διεξάγοντες εὐρὺ σχετικῶς ἐμπόριον μετὰ τῶν γειτόνων των.

Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος ἐγείρονται μόλις ἀνατείλῃ ὁ ἥλιος. Πρῶτοι λαμβάνουν τὴν τροφήν των οἱ μεταβαίνοντες εἰς τοὺς ἀγροὺς ἢ τὸ ἐργοστάσιον, κατόπιν δὲ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία. Οἱ γέροντες ἐπιτρέπεται νὰ παραμένουν εἰς τὴν κλίνην ἐπὶ μίαν εἰσέτι ὥραν. Οἱ ἄνδρες ἐργάζονται ἐπὶ δεκάωρον, τὸ ἀπόγευμα δὲ ἔχουν ὡριαίαν ἀνάπαυσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπιδίδονται εἰς διάφορα παιγνίδια. Τὴν ἑσπέραν συγκεντρώνονται ὅλοι μαζὶ καὶ τραγουδοῦν μέχρι τῆς ὥρας τοῦ ὕπνου. Τρώγουν πολὺ ὀλίγον κρέας καὶ μόνον εἰς τοὺς γέροντας ἐπιτρέπεται ἡ τακτικὴ χρῆσίς του. Τὰ οἰνοπνευματώδη ἀπαγορεύονται, εἰς τοὺς ἀσθενεῖς δὲ μόνον παρέχεται ὀλίγος οἶνος. Τὸ φαγητόν των ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀπώρας, λαχανικά, γάλα, ἰχθῦς καὶ πουλερικά.

Τὸ βασικὸν δόγμα των εἶναι ἡ ἐλευθερία τοῦ ἔρωτος. Θεωροῦν τὸν γάμον ὡς ἀντιστρατευόμενον πρὸς τὸν θρησκευτικὸν νόμον, ὡς πηγὴν πάσης κακίας, τὸν δὲ ἔρωτα πρὸς μίαν μόνην γυναῖκα πρᾶξιν εἰδωλολατρικήν, μὴ συμβιβαζομένην πρὸς τὴν θείαν ἐντολήν.

Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἀρχικῆς ταύτης κοινότητος, πλεῖσται ἄλλαι ἐσχηματίσθησαν πέριξ τοῦ Οὐίλιγκφορδ παρὰ τὴν λίμνην Ὀνέϊδαν. Τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ἕνωσιν μέλη ἀνέρχονται εἰς 300. Αἱ μεταξὺ συγγενῶν ἑνώσεις δὲν ἀπαγορεύονται, καθόσον ἄλλως τε τὰ τέκνα ἀγνοοῦν τὸν πατέρα καὶ τὴν μεταξὺ αὐτῶν συγγένειαν.

Αἱ γυναῖκες φοροῦν ἐσθῆτα μέχρι τῶν γονάτων, καλύπτουσαν ἐν μέρει πανταλόνιον ἀνδρικὸν κατερχόμενον μέχρι τῶν σφυρῶν. Ἔχουν κομμένα τὰ μαλλιὰ καὶ δὲν εἶναι καθόλου φιλάρεσκοι. Ὅταν εὑρίσκωνται ἐνώπιον ξένου, τηροῦν μεγάλην ψυχρότητα, ἐμποδίζουσαν πᾶσαν οἰκειότητα. Οἱ νέοι τῶν περιχώρων πολλάκις ἐπεχείρησαν νὰ συνάψουν σχέσεις μετ' αὐτῶν, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ ἀπόπειραί των παρέμειναν ἄκαρποι.

Ὡς ποινὴν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος μεταχειρίζονται εἶδος ἐξιλαστηρίου ἀνακρίσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλουν τὸν ἔνοχον. Ἡ ποινὴ αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς περιπτώσεις ἀταξιῶν τῶν μελῶν, καθόσον οὐδὲν ἔγκλημα ἐσημειώθη μέχρι τοῦδε εἰς τὴν κοινότητα. Ὁ πταίστης ὑποχρεοῦται νὰ ὁμολογήσῃ δημοσίᾳ τὸ σφάλμα του. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶχε κάποτε παράδοξον ἀποτέλεσμα: Ἐπιδημία ἐμάστιζε τὴν κοινότητα, εἷς δὲ ἐκ τῶν ἀσθενῶν, κληθεὶς νὰ λογοδοτήσῃ διά τι παράπτωμα καὶ ὑποβληθεὶς εἰς μακρὰν καὶ ἐπίμονον ἀνάκρισιν, ὑπέστη τοιαύτην κόπωσιν, ὥστε κατόπιν ἀφθόνου ἐφιδρώσεως ἐπανέκτησε τὴν ὑγείαν του.

Ἀπό τινος χρόνου ἡ κοινότης περιλαμβάνει καὶ μέλη ζῶντα ἐκτὸς αὐτῆς. Ἓν ἐξ αὐτῶν, ὁ Κάρολος Ζόσλυν, εἶναι δικηγόρος εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην, πολλοὶ δὲ φοιτηταὶ τῆς Νέας Ὑερσέης ἀποτελοῦν μέλη τῆς κοινότητος.

ἀδελφοκτονία· τὸ φονεύειν ἀδελφὸν ἢ ἀδελφήν, τὸ ἔγκλημα τοῦ ἀδελφοκτόνου: ἡ *ἀδελφοκτονία* τιμωρεῖται ὑπὸ τοῦ νόμου αὐστηρότερον τοῦ κοινοῦ φόνου (βλ. ἀνθρωποκτονία).

ἀδελφοκτόνος· ὁ φονεύων ἀδελφὸν ἢ ἀδελφήν: ὁ Κάϊν ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος *ἀδελφοκτόνος*.

ἀδελφοκτονῶ (έω)· φονεύω τὸν ἀδελφόν μου (ὁ Ἰώσηπος)· ἄλλα σύνθετα μὲ β' συνθ.-*κτονῶ*: *ἀλληλοκτονῶ, ἀνδροκτονῶ, ἀνθρωποκτονῶ, αὐτοκτονῶ, θηροκτονῶ, κυριοκτονῶ, λαγοκτονῶ, λυκοκτονῶ, μητροκτονῶ, ξενοκτονῶ, παιδοκτονῶ, πατροκτονῶ, ταυροκτονῶ, τεκνοκτονῶ, τυραννοκτονῶ, φθειροκτονῶ*. Εἰς ταῦτα τὸ πρῶτον συνθετικὸν εἶναι τὸ ἀντικείμενον, ἀλλ' εἰς τὰ ἑξῆς εἶναι τὸ ὄργανον: *ξιφοκτονῶ* (=διὰ ξίφους κτείνω), *φονοκτονῶ* (=διὰ φόνου κτείνω), *λιμοκτονῶ* (=διὰ λιμοῦ κτείνω). Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἐσήμανε ἀμεταβάτως τό: λιμῷ ἀπόλλυμαι, τὸ ὁποῖον προῆλθε κατὰ παράλειψιν τοῦ ἀντικειμένου *λιμοκτονῶ* (ἐμαυτόν, ἐννοεῖται)=*λιμοκτονοῦμαι*, ὁ κλασικὸς τύπος.

Σύγκρινε: ἔλα (σαυτόν), πρόσεχε (τὸν νοῦν), καθίζω (ἐμαυτόν), ἡσυχάζω (ἐμαυτόν, κτλ. (Γραμματ. Φιλήντα § 835).

Τἀνωτέρω ῥήματα εἶναι βεβαίως παρασύνθετα ἐκ συνθέτων ἐπιθέτων: *ἀδελφοκτόνος, ἀνδροκτόνος, ἀνθρωποκτόνος, ἀλληλοκτόνος*, κτλ. ὑπάρχουσι δὲ καὶ τὰ σύστοιχα ἀφῃρημένα οὐσιαστικά: ἀδελφοκτονία, ἀλληλοκτονία, ἀνθρωποκτονία, αὐτοκτονία, βρεφοκτονία, ζωοκτονία, θεοκτονία, θηροκτονία, κυνοκτονία, κυριοκτονία, λιθοκτονία (διὰ λίθων φόνος), μητροκτονία, ξενοκτονία, παιδοκτονία, παρθενοκτονία, πετροκτονία, συοκτονία (σῦς=χοῖρος ἄγριος) τεκνοκτονία, τυραννοκτονία, χριστοκτονία. Οὕτως ἐλέχθη καὶ *μυοκτονία* (=ποντικῶν φόνος) πρὸς πρόληψιν τῆς πανώλους (=πανούκλας). Οἱ δὲ τύποι *ἀδελφοκτόνησις, λιμοκτόνησις* κτλ. εἶναι ἀδόκιμοι, διότι τὰ ἐκ τῶν εἰς *-ος* συνθέτων ἐπιθέτων ἀφῃρημένα οὐσιαστικὰ λήγουσιν εἰς *-ία*: ἀγαθοεργὸς>ἀγαθοεργία, ἀγαθοποιΐα, ἀεργία, ἀκριτομυθία, ἄμνηστος>ἀμνηστία, ἀμπελοτομία, βραχύμυθος>βραχυμυθία, γεωπονία, διχοτομία, δυσπιστία, ἐπιορκία, εὐψυχία, ζωοκλοπία (ὄχι ζωοκλοπή), ἠθοποιΐα, θεοφιλία, ἰατροσοφία, καινοτομία κτλ.

Μ. Φ.

ἀδελφομαχία· ὁ μεταξὺ ἀδελφῶν πόλεμος, ἡ μάχη, ἡ ἔχθρα μεταξὺ ἀδελφῶν, τὸ πρὸς ἀλλήλους μῖσος τῶν ἀδελφῶν.

ἀδελφομιξία· βλ. αἱμομιξία.

ἀδελφόνω· ἀδελφοποιῶ, καθιστῶ δύο ἀνθρώ-

Digitized by Google

πους ἀδελφούς, τοὺς κάμνω νὰ ἀγαπηθοῦν ὡς ἀδελφοί: ἡ δυστυχία *ἀδελφώνει* τοὺς ἀνθρώπους.

ἀδελφόπαις· ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς παιδίον: ἤτοι ἀνεψιὸς ἢ ἀνεψιά· εἰς τὴν δημώδη *ἀδερφοπαίδι, ἀδερφότεκνο.*

ἀδελφοπάτωρ· ὁ πατὴρ τοῦ ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ, ὁ μητρυιός, ὁ γενόμενος σύζυγος τῆς μητρὸς καὶ ἀποκτήσας μετ' αὐτῆς τέκνα πρὶν ἢ τὴν συζευχθῇ ὁ πατήρ, ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός.

ἀδελφοποιητὸς καὶ *Ἀδελφοποιτὸς* ὁ διὰ θέσεως ἀδελφοποιούμενος (ἴδε *Ἀδελφοποιΐα*) καὶ ἀδερφοχτὸς (βλ. λέξιν). Βαθμὸς κατώτατος τῶν μελῶν τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρίας*, καταργηθεὶς ἀπὸ τοῦ 1820, ὁπότε ἀνέλαβε τὴν *Ἀρχὴν* ὁ *Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης*. (Ἴδε *Φιλικὴ Ἑταιρία*).

ΑΔΕΛΦΟΠΟΪΙΑ (ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΠΟΙΗΣΙΣ)

(Adoptio in fratrem).

Τὸ ἔθιμον διὰ τοῦ ὁποίου ἡ μαγεία ἀντικαθιστᾷ τὴν φύσιν καὶ δημιουργεῖ ἀδελφούς.

Ὁρισμός: Ἀδελφοποιΐα εἶναι ἡ διὰ μαγικῆς τινος πράξεως ἢ ἱεροτελεστίας δημιουργία ἀδελφικοῦ δεσμοῦ μεταξὺ δύο, σπανιώτερον δὲ καὶ περισσοτέρων ἀτόμων, τὰ ὁποῖα ἔκτοτε ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀλληλοβοηθῶνται εἰς πᾶσαν τοῦ βίου περίστασιν, ἐν περιπτώσει δὲ φόνου τοῦ ἑτέρου νὰ ἐκδικῶνται τὸν φονευθέντα.

Ἔκτασις: Τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι παλαιότατον καὶ εὐρύτατα διαδεδομένον. Τὸ εὑρίσκομεν εἰς τοὺς ἀρχαίους Λυδούς, τοὺς Καρμανούς, τοὺς Σκύθας, τοὺς Θρᾶκας, τοὺς Γερμανοὺς (Fastbraedra tag) καὶ τοὺς Κέλτας, σήμερον δ' εἰς πλείστους κατὰ φύσιν λαοὺς τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίας. Εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους τὸ ἔθιμον, ἐξ ὅσων μέχρι σήμερον γνωρίζομεν, φαίνεται ὅτι ἦτο ἄγνωστον. Τὰ περίφημα φιλικὰ ζεύγη Ἀχιλλέως καὶ Πατρόκλου, Δάμωνος καὶ Φιντίου κτλ. δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τεκμήρια ὑπάρξεως αὐτοῦ. Ἀφ' ὅτου ὅμως διὰ τῶν κατακτήσεων τῶν Μακεδόνων καὶ κατόπιν τῶν Ρωμαίων ποικίλοι λαοὶ συνανεμείχθησαν εἰς τὸ μέγα αὐτὸ χωνευτήριον τῶν λαῶν, τὸ λεγόμενον Ρωμαϊκὸν κράτος, τὸ ἔθιμον κάμνει τὴν ἐμφάνισίν του. Τοῦτο πληροφορούμεθα κυρίως ἐκ τῆς μνείας αὐτοῦ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν νομοθεσίαν καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν εἰδήσεων περὶ ἀδελφοποιτῶν αὐτοκρατόρων, ὡς π. χ. τοῦ Ἰουλιανοῦ. Εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἔχομεν ἐπίσης ἀρκετὰς μνείας ἀδελφοποιΐας καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ εἰς τοὺς νομοκάνονας. Οὕτως ἀναφέρεται Στρατήγιος ὁ μάγιστρος ὡς ἀδελφοποιτὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὁ πατρίκιος Σευῆρος ὡς ἀδελφοποιτὸς τοῦ Κώνσταντος, ὁ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ὡς ἀδελφοποιτὸς τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Γ' καὶ τοῦ υἱοῦ τῆς περιφήμου διὰ τὸν πλοῦτον της Πελοποννησίας ἀρχοντίσσης Δανιηλίδος. Ἀδελφοποιήσεις Βυζαντινῶν πρὸς Φράγκους μνημονεύει ὁ δημωδέστερος κῶδιξ τοῦ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου (Βλ. Ducange, Glossarium ἐν λ. ἀδελφοποίησις).

Ἡ δὲ δημώδης ποίησις διέσωσε τὴν μνήμην ἀδελφοποιήσεων Σαρακηνῶν πρὸς Ἕλληνας. Οὕτως εἰς ᾆσμα καππαδοκικὸν ὁ Σαρακηνὸς Συριόπουλος παρουσιάζεται ὡς ἀδελφοποιτὸς τοῦ ἀκριτικοῦ ἥρωος Ἀνδρονίκου, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει πρὸς τοὺς υἱούς του·

Κ' ἐμεῖς μὲ τὸν Ἀνδρόνικο ἔχουμ' ἀδερφοσύνη,
ἀδερφοσύνη μοναχά, ἔχουμ' καὶ ὁμοσίτσα.

Ὅτι τὸ ἔθιμον ἦτο ἐν χρήσει καὶ εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς Ἄραβας, τοὺς Σαρακηνούς, μανθάνομεν παρὰ τοῦ Νικήτα τοῦ Χωνιάτου (σ. 536 Βόνν.)

Ἐπίσης εἰς τὴν μεσαιωνικὴν Εὐρώπην τὸ ἔθιμον ἦτο μεταξὺ τῶν ἱπποτῶν συνηθέστατον· εἶναι ἡ γνωστὴ ἐν Γαλλίᾳ fraternité d'armes.

Ἐκ τῶν σημερινῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν τὸ ἔθιμον ἐπικρατεῖ κυρίως εἰς τοὺς Νοτιοσλάβους (pobratimstvo καὶ posestrimstvo, τοὺς Ἀλβανοὺς *(βελαμερία* καὶ *βελάμι)* τοὺς Τούρκους (qanqardaschliq) καὶ ἐν μέρει καὶ τοὺς Ἕλληνας *(ἀδελφοσύνη)*. Εἰς τοὺς ἄλλους εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς λείψανα μόνον αὐτοῦ ὡς λαογραφικὰ ἐγκαταλείμματα εὑρίσκονται.

Τρόπος τελέσεως: Ὁ μᾶλλον πρωτόγονος καὶ ἀρχικὸς τρόπος τῆς τελέσεως τῆς ἀδελφοποιΐας εἶναι ὁ τῆς κοινωνίας τοῦ αἵματος μεταξὺ τῶν διὰ τοῦ δεσμοῦ ταύτης συναπτομένων. Οὗτοι χαράττουσι μέχρις αἵματος συνήθως τοὺς βραχίονας αὐτῶν ἢ καὶ ἄλλα τοῦ σώματος μέρη, πρόσωπον, στῆθος, κατόπιν δὲ ἀπολείχει ἑκάτερος τοῦ ἑτέρου τὸ αἷμα ἢ ἐπαλείφει δι' αὐτοῦ τὴν ἰδίαν πληγήν. Παρ' ἄλλοις ἀφήνεται τὸ αἷμα νὰ χυθῇ εἰς κοινὸν δοχεῖον, τὸ ὁποῖον περιέχει καὶ οἶνον καὶ ἐξ αὐτοῦ κατόπιν πίνουσιν οἱ μέλλοντες ἀδελφοποιτοί, παρὰ δὲ τοῖς Γερμανοῖς ἐθεωρεῖτο ἀρκετὸν νὰ ρεύσῃ τὸ αἷμα εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον τῆς γῆς καὶ νὰ συναναμειχθῇ. Τὸ πινόμενον τοῦτο αἷμα συνδέει πλέον ἀρρήκτως τοὺς πιόντας. Συνοδεύεται δὲ συνήθως ἡ πρᾶξις αὕτη καὶ ὑπὸ ὅρκων καὶ ἀρῶν καὶ διαφόρων ἄλλων μαγικῶν πράξεων, δι' ὧν ἔτι μᾶλλον στερεοῦται ὁ διὰ τοῦ αἵματος δημιουργηθεὶς δεσμός.

Περιγραφὰς τοῦ ἐθίμου ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἔχομεν παρὰ τῷ Ἡροδότῳ δύο, μίαν διὰ τοὺς Λυδοὺς καὶ μίαν διὰ τοὺς Σκύθας. Κατὰ τὴν πρώτην (I, 74) οἱ Λυδοὶ *«ἐπεὰν τοὺς βραχίονας ἐπιτάμωνται ἐς τὴν ὁμοχροίην, τὸ αἷμα ἀναλείχουσιν ἀλλήλων»*, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν (IV,70) οἱ Σκύθαι *«ἐς κύλικα μεγάλην κεραμίνην οἶνον ἐγχέαντες αἷμα συμμίσγουσι τῶν τὸ ὅρκιον ταμνομένων, τύψαντες ὑπέατι ἢ ἐπιταμόντες μαχαίρῃ σμικρὸν τοῦ σώματος καὶ ἔπειτα ἀποβάψαντες εἰς τὴν κύλικα ἀκινάκην καὶ ὀϊστοὺς καὶ σάγαριν καὶ ἀκόντιον· ἐπεὰν δὲ ταῦτα ποιήσωσι, κατεύχονται πολλὰ καὶ ἔπειτα ἀποπίνουσι αὐτοί τε οἱ τὸ ὅρκιον ποιεύμενοι καὶ τῶν ἑπομένων οἱ πλείστου ἄξιοι»*. Ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων ἔχομεν τὴν ἀνωτέρω διὰ τοὺς Σαρακηνοὺς μνημονευθεῖσαν περιγραφὴν τοῦ Νικήτα· *«ἀμφοτέρους σχάσαι τὴν φλέβα τὴν ἐπιστήθιον καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἐκρυὲν αἷμα ἑκάτερον εἰς πόσιν ἀντιπροτείνασθαι»*. Διὰ δὲ τὴν μεσαιωνικὴν Εὐρώπην ἀρκετὰ συνήγαγεν ὁ Ducange εἰς τὰς σημειώσεις του εἰς τὸν Joinville, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἀναφέρονται συμπόσια ἱπποτῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ συμποσιάζοντες συνανεμείγνυον ἐκ τοῦ αἵματός των εἰς τὸν πινόμενον οἶνον, πρὸς σύσφιξιν τῶν φιλικῶν δεσμῶν των.

Ἐκ τῶν νεωτέρων διὰ τοὺς κατὰ φύσιν λαοὺς ἀρκοῦμαι νὰ παραθέσω ὅσα διηγεῖται ὁ Stanley περὶ τῆς υἱοθετήσεως τοῦ μαύρου βασιλέως Mazamboni διὰ τῆς ἀδελφοποιήσεως πρὸς αὐτὸν τοῦ δῆθεν υἱοῦ του ἀξιωματικοῦ τῆς ἀποστολῆς Jephson. (Dans les ténèbres de l'Afrique. Paris 1890, σ. 353). «Τότε αἱ δύο δεξιαί, τοῦ Mazamboni καὶ τοῦ «υἱοῦ μου Jephson», ὁ ὁποῖος προσέφερεν ἑαυτὸν διὰ τὴν ἱεροτελεστίαν, ἐσταυρώθησαν ἐπάνω εἰς τὰ ἐπίσης σταυρωθέντα γόνατά των. Ὁ βραχίων τοῦ Jephson ἐχαράχθη ἐλαφρᾶ μέχρις αἱματώσεως ὑπὸ τοῦ ἐγχωρίου ἱεροφάντου. Ὁ ἰδικός μου μάγος, ἕνας Ζανζιβαρηνός, ὁ ἕτερος τῶν ἐποπτῶν, ἔκαμεν ἐπίσης νὰ ἀναβλύσῃ τὸ μελανέρυθρον αἷμα ἐκ τῶν φλεβῶν τοῦ Mazamboni. Ἐνῷ δὲ τὸ ζωτικὸν ρευστὸν ἔρρεε κατὰ σταγόνας ἐπὶ τῶν γονάτων, ὁ λευκοπώγων σοφὸς ἤρχισε τὰς ἐπῳδάς. Κινῶν τοὺς χάλικας ἐντὸς τῆς ξηρᾶς μαγικῆς κολοκύνθης προέφερε τὰς ἑξῆς φοβερὰς ἀράς, τὰς ὁποίας ὅλοι ἤκουον σιωπηλοί: «Κατηραμένος ὁ παραβιάζων τὸν ὅρκον. Κατηραμένος ὁ τρέφων ἐν τῇ καρδίᾳ του μῖσος μυστικόν. Κατηραμένος ὁ στρέφων τὰ νῶτα πρὸς τοὺς φίλους. Κατηραμένος ὁ ἀπαρνούμενος τὸν ἀδελφόν του ἐν ἡμέρᾳ μάχης. Κατηραμένος ὁ βυσσοδομῶν κακὰ κατὰ τοῦ φίλου, τοῦ ὁποίου τὸ αἷμα ἀπέβη ἰδικόν του...» Μετὰ τοῦτον ὁ Ζανζιβαρηνὸς λαβὼν τὴν μαγικὴν κολοκύνθην ἔσεισεν αὐτὴν ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς τοῦ Mazamboni ἐκστομίζων φρικώδεις ἀράς. Καὶ οὕτως ἐτελέσθη ἡ ἀδελφοποίησις καὶ ἐκλείσθη ἡ εἰρήνη». Παρόμοια περίπου εἶναι καὶ ὅσα ὁ Vinson γράφει περὶ τῆς ἐν Μαδαγασκάρῃ ἀδελφοποιΐας (Voyage à Madagascare, 1865 σ. 281—282).

Ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην τὸ ἔθιμον, μὲ τὰς ἀναποφεύκτους ἐννοεῖται ἐν ταῖς λεπτομερείαις παραλλαγάς, εὑρίσκεται σήμερον εἰς πλείστους ἐκ τῶν κατὰ φύσιν λαῶν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς Ἄραβας καὶ τοὺς Τούρκους. Εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ὅμως λαοὺς ἡ κοινωνία τοῦ αἵματος ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μόνον διετηρήθη, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντικατασταθεῖσα τὸ μὲν δι' ἰσοδυνάμων συμβολικῶν πράξεων, ὅπως π. χ. εἶναι ἡ ἀνταλλαγὴ χιτώνων, ζωνῶν, καλυμμάτων, ὅπλων, ἄλλων δώρων, φιλημάτων κτλ., ἢ συμπλοκὴ τριχῶν τῆς κόμης κτλ., τὸ δὲ δι' ὅρκων ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου ὑπὸ τὴν εὐλογίαν τοῦ ἱερέως. Οὕτω π. χ. διετηρήθη παρὰ τοῖς Νοτιοσλάβοις, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Kohler ἀποτελοῦν τὸ κλασσικὸν ἔδαφος τῆς ἀδελφοποιΐας. Εἰς αὐτοὺς ἀδελφοποιΐα γίνεται ἐνώπιον ὁμηγύρεως ἢ ἐνώπιον τοῦ ἱερέως ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

Οἱ μέλλοντες ἀδελφοποιτοὶ χαράσσουσι τὸ ἄκρον τοῦ μικροῦ δακτύλου ἢ τοὺς βραχίονας αὐτῶν ἢ τὸ πρόσωπον καὶ ἀπομυζῶσιν ἑκάτερος τοῦ ἑτέρου τὸ αἷμα ἢ ἀφήνουν νὰ ρεύσῃ εἰς ποτήριον οἴνου, ἐκ τοῦ ὁποίου πίνουν κατόπιν καὶ οἱ δύο, ἢ ἐπαλείφει ἑκάτερος διὰ τοῦ αἵματος τοῦ ἑτέρου τὴν ἰδίαν πληγήν, ἢ τέλος κόπτουν εἰς δύο ἀπίδιον, ἑκάτερος δ' ἀφοῦ ραντίσῃ τὸ τεμάχιον αὐτοῦ διὰ τοῦ αἵματός του τὸ παραδίδει εἰς τὸν ἕτερον πρὸς βρῶσιν.

Ἐν τούτοις ἐκτὸς τῶν ἀρχεγόνων τούτων τρόπων γίνεται πολλάκις χρῆσις ἁπλῆς ἀνταλλαγῆς ἐνδυμάτων, **ὅπλων, ἄλλων δώρων καὶ** φιλημάτων. Πολλάκις δ' ἡ ἀδελφοποιΐα γίνεται ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς θρησκείας εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ὁ ἱερεὺς καλύπτει τὰς κεφαλὰς τῶν μελλόντων ἀδελφοποιτῶν διὰ τοῦ ἐπιτραχηλίου του καὶ ἀναγινώσκει σχετικὴν εὐχήν.

Παρόμοια εἶναι καὶ τὰ παρ' Ἀλβανοῖς, παρ' οἷς ἀκολουθεῖ καὶ κοινὴ ἑστίασις. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Hahn τὸ ἔθιμον τῆς ἀμοιβαίας κοινωνίας αἵματος σποραδικῶς μόνον τελεῖται.

Εἰς τοὺς Μαυροβουνίους διακρίνονται τρία εἴδη ἀδελφοποιΐας. Τὸ πρῶτον, ἡ *μικρὰ ἀδελφοποιΐα*, γίνεται δι' ἁπλῆς μεταλήψεως· ἡ ἀδελφοποιΐα τῆς ἀνάγκης, ἡ γινομένη ἐν καιροῖς χαλεποῖς, γίνεται διὰ τριπλοῦ ἀσπασμοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου· ἡ τρίτη τέλος γίνεται δι' ἱερολογίας ἐν τῷ ναῷ, μεταλήψεως καὶ ἀσπασμοῦ.

Παρ' ἡμῖν τὸ ἔθιμον εἶναι, ὡς εἴπομεν, δάνειον κατ' ἀρχὰς μὲν ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, εἶτα δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐν τῇ Βαλκανικῇ ἐγκατασταθέντων σλαβικῶν φύλων. Πῶς ἐτελεῖτο κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐξ ὅσων μόνον λέγονται ὑπὸ τῶν χρονογράφων δύναται νὰ συμπεράνῃ κανεὶς ὅτι τὸ ἔθιμον ἐτελεῖτο ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο ἄλλως βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῷ Εὐχολογίῳ (Goar, σ. 706) σχετικῆς ἀκολουθίας. Ἐκ τῶν χρόνων τῆς τουρκοκρατίας, ὁπότε τὸ ἔθιμον ἴσχυσεν ἰδίως εἰς τοὺς τόπους, ὅπου ἔδρασεν ἡ κλεφτουριὰ καὶ διεξήχθη ἔνοπλος ἀγὼν κατὰ τῶν Τούρκων, ὅπως ἐν Ἠπείρῳ, Μακεδονίᾳ, Θεσσαλίᾳ, Στερεᾷ Ἑλλάδι, Πελοποννήσῳ καὶ Κρήτῃ, ὀλίγας ἐπίσης, καὶ ταύτας ἀσαφεῖς, ἔχομεν εἰδήσεις. Ἐκ τούτων, καθὼς καὶ τῶν σήμερον παρὰ τῷ λαῷ σῳζομένων ἀναμνήσεων, φαίνεται ὅτι ἐπεκράτει ὁ διὰ τῆς ἱεροτελεστίας τρόπος, τὸν ὁποῖον συνώδευον καὶ συμβολικαί τινες πράξεις, ἀντικαταστήσασαι τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ αἵματος, οἷον ἀνταλλαγὴ χιτώνων, ζωνῶν ἢ καὶ ὅπλων. Οἱ μέλλοντες ἀδελφοποιτοὶ ἥνωνον τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἐὰν δ' ἦσαν πλείονες ἐν εἴδει ἁλύσεως, καὶ ὡρκίζοντο ἀμοιβαίαν πίστιν· ἀνεγίνωσκε κατόπιν ὁ ἱερεὺς τὴν ἀκολουθίαν, μετὰ δὲ τὸ πέρας αὐτῆς ἠσπάζοντο ἀλλήλους ἐπιλέγοντες *«ἡ ζωή σου εἶναι ζωή μου καὶ ἡ ψυχή σου ψυχή μου»*. Ἐν τούτοις καὶ ὁ ἀρχέγονος τρόπος δὲν φαίνεται ὅτι ἦτο ἄγνωστος. Κατά τινα ἐκ Κρήτης πληροφορίαν, οἱ θέλοντες νὰ ἀδελφοποιηθοῦν κόπτουν τὴν βραχιόνιον φλέβα ἢ τὸν καρπὸν τῆς χειρὸς ἕως ὅτου τρέξῃ τὸ αἷμα. Τρίβουν κατόπιν τὴν μίαν πληγὴν ἐπὶ τῆς ἑτέρας, ὥστε τὸ αἷμα τοῦ ἑνὸς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πληγὴν τοῦ ἄλλου καὶ οὕτω πληροῦται ἡ ἀδελφοποίησις. Ἐν Ἀρκαδίᾳ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἀδελφοποιΐας παρίσταται καὶ δεκαεπταετὴς παρθένος, ἥτις θεωρεῖται ἔκτοτε ἀδελφὴ τῶν ἀδελφοποιηθέντων, οἱ ὁποῖοι ὑποχρεοῦνται νὰ προστατεύουν αὐτὴν καὶ νὰ μεριμνήσουν διὰ τὴν ἀποκατάστασίν της. Οἱ οὕτως ἀδελφοποιηθέντες καλοῦνται διὰ τῶν ἑλληνικῶν λέξεων *ἀδελφοποιτοὶ* ἢ *σταυραδέρφια*, ἐν Ἠπείρῳ καὶ ἀλλαχοῦ διὰ τῆς ἀλβανικῆς λέξεως *βλάμηδες*, ἐν Πελοποννήσῳ *μπουραζέρηδες*, ἐν δὲ Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ διὰ τῆς σλαβικῆς λέξεως *μπράτιμοι* Ἐν Ἠπείρῳ μετὰ τὴν ἀδελφοποίησιν ἐπακολουθοῦν ἑστιάσεις εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀδελφοποιηθέντων, δι' ὧν διαδηλοῦται, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὴν κοινωνίαν τὸ γεγονός.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω συνήθους τρόπου τῆς ἀδελφοποιήσεως ὁ Χρηστοβασίλης εἰς τὸ διήγημα αὐτοῦ «Κι' ὅποιον εὕρῃ ὁ θάνατος» περιγράφει καὶ ἄλλον τρόπον ἐντελῶς ἰδιόρρυθμον, ἐπικρατοῦντα ἐν Ἠπείρῳ. Κατὰ τοῦτον οἱ μέλλοντες ἀδελφοποιτοὶ κάθηνται πέριξ στρογγυλῆς τραπέζης (τάβλας), θέτουσι δ' ἐπ' αὐτῆς *ταψὶ* πλῆρες ἀνημμένων ἀνθράκων καὶ ἐπ' αὐτῶν πιστόλιον *(στερναροπίστολο)* πλῆρες. Τότε ὅλοι οἱ παρακαθήμενοι ἀρχίζουν νὰ μοιρολογοῦν τὸν μεταξύ των μελλοθάνατον, συγχρόνως δὲ περιστρέφουν ταχέως τὸ ταψὶ μέχρις οὗ τὸ πιστόλι θερμαινόμενον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐκπυρσοκροτήσῃ, ἀποτέλεσμα τοῦ ὁποίου εἶναι ὁ τραυματισμὸς καὶ πολλάκις ὁ φόνος ἑνὸς τῶν παρακαθημένων. Ἡ κατὰ τοιοῦτον τρόπον συναπτομένη ἀδελφοποίησις ἐθεωρεῖτο ἰσχυροτάτη, ἅμα δὲ καὶ δεῖγμα ἀνδρείας, ἦτο δὲ συνήθης μεταξὺ τῶν πολεμιστῶν, ἁρματωλῶν καὶ κλεφτῶν.

Εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαούς, ὅπως ἄλλως καὶ παρ' ἡμῖν σήμερον, τὸ ἔθιμον ἐξέλιπε σχεδὸν καθ' ὁλοκληρίαν, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ δὲ μόνον λείψανα αὐτοῦ σῴζονται ὡς λαογραφικὰ ἐγκαταλείμματα εἰς διαφόρους παιδικὰς συνηθείας. Οὕτω π. χ. ἐν Γαλλίᾳ ἐνιαχοῦ (Loir-et-Cher) κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς πρώτης μεταλήψεως ἕκαστον παιδίον ἐκλέγει ἕνα ἀδελφόν, εἰς τὸν ὁποῖον κατόπιν διατηρεῖ διαρκῆ καὶ πιστὴν φιλίαν, κατὰ δὲ τὴν ἐπαύριον μίαν φίλην, ἡ ὁποία συχνὰ κατόπιν γίνεται καὶ σύζυγός του. Ἀλλαχοῦ (Aube), ὅταν ἓν παιδίον αἱματωθῇ, βάφει ὀλίγον διὰ τοῦ αἵματός του τὸ πρόσωπον ἢ τὰς χεῖρας ἑνὸς τῶν συμμαθητῶν του ἐπιλέγον: *«Θὰ εἶσαι ἐξάδελφός μου»*. Ἐν Σικελίᾳ τὰ κοράσια, τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦν νὰ συνάψουν φιλίαν ἐφ' ὅρους ζωῆς, λαμβάνουν ἕκαστον ἀνὰ μίαν τρίχα, τὰς δένουν ὁμοῦ ψιθυρίζοντα ἐπῳδήν τινα καὶ κατόπιν

Digitized by Google

τὰς ἀφήνουν εἰς τὸν ἄνεμον ἐπιλέγοντα ἐξορκισμόν. Καὶ ἀλλαχοῦ ἄλλα.

Ἡ ἀδελφοποιΐα συνάπτεται κυρίως μεταξὺ ἀνδρῶν, παρὰ τοῖς Νοτιοσλάβοις ὅμως δὲν εἶναι ἄγνωστος καὶ ἡ μεταξὺ γυναικῶν, καθὼς καὶ ἡ μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Συνάπτεται δὲ συνήθως μὲν ἐφ' ὅρου ζωῆς, δὲν λείπουν ὅμως τὰ παραδείγματα, ἰδίως ἐκ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας, καὶ ἀδελφοποιΐας ἐντὸς περιωρισμένων χρονικῶν ὁρίων ἢ καὶ δι' ὡρισμένην, συνήθως ἐπικίνδυνον, ἐπιχείρησιν. Πολλάκις δὲ καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἀπέναντι ἀλλήλων. Ἡ διαφορὰ τῆς θρησκείας δὲν εἶναι κώλυμα εἰς τὴν ἀδελφοποιΐαν.

Κοινωνικαὶ καὶ νομικαὶ ἀκολουθίαι: Ἡ ἀδελφοποιΐα, καὶ μάλιστα ἡ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τοῦ αἵματος, δημιουργοῦσα στενώτατον μεταξὺ τῶν ἀδελφοποιουμένων δεσμόν, πολλάκις ἰσχυρότερον τοῦ συγγενικοῦ, δεσμὸν ζωῆς καὶ θανάτου, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ κοινωνικὰς καὶ κατόπιν νομικὰς ἀκολουθίας. Καὶ ἐν πρώτοις ἕνας τοσοῦτον ἰσχυρὸς δεσμὸς δὲν ἠδύνατο νὰ μὴ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν ἀδελφοποιουμένων καὶ πολλάκις καὶ εἰς φυλὰς ὁλοκλήρους, ἐὰν οἱ ἀδελφοποιούμενοι συνέβαινε νὰ ἔχουν ἐξαιρετικὴν κάπως θέσιν ἐν τῇ φυλῇ. Πράγματι δὲ καὶ εἰς τοὺς Νοτιοσλάβους καὶ τοὺς Ἀλβανοὺς οἱ δεσμοὶ τῆς φιλίας ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν ἀδελφοποιτῶν. Τοῦτο συμβαίνει καὶ παρ' ἡμῖν.

Οὕτω π.χ. ἐν Ἠπείρῳ οἱ ἀδελφοποιτοί, οἱ ὁποῖοι σημειωτέον ὅτι οὐδέποτε καλοῦσιν ἀλλήλους διὰ τοῦ βαπτιστικοῦ των ὀνόματος, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἐσήμαινε διάλυσιν τῆς ἀδελφοποιΐας, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ ὀνόματος *βλάμης*, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀποκαλοῦν τοὺς γονεῖς ἀλλήλων διὰ τοῦ ὀνόματος *σταυροπατέρας* καὶ *σταυρομάννα*, τοὺς δὲ ἀδελφοὺς *σταυραδερφοὺς* καὶ *σταυραδερφές*, χρεωστοῦν δὲ σεβασμὸν πρὸς αὐτοὺς καὶ ἀγάπην καὶ ὑποστήριξιν. Κατὰ δὲ τοὺς γάμους παρίστανται αὐτοὶ ὡς διευθύνοντες τὰ τῆς ὅλης τελετῆς. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔθιμον διετηρήθη πολλαχοῦ τῆς Ἠπείρου, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, ὅπου ἄλλως ἐξέλιπε σήμερον τὸ ἔθιμον τῆς ἀδελφοποιΐας. Ὁ γαμβρὸς ὁρίζει τοὺς φίλους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀναλάβουν τὴν διεύθυνσιν τῶν τελετῶν καὶ συμποσίων, καλοῦνται δὲ αὐτοί, ὡς οἱ παλαιοὶ ἀδελφοποιτοί, κατὰ τόπους *βλάμηδες* ἢ *μπράτιμοι*. Πόση δὲ εἶναι ἡ ἐκτίμησις τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν ἐκ τῆς ἀδελφοποιΐας δεσμὸν δεικνύει ἡ δημώδης ἐκ Κρήτης παροιμία: «*Καλύτεροι οἱ ἀδερφοὶ τῆς ἐκκλησιᾶς παρὰ οἱ ἀδερφοὶ τῆς κοιλιᾶς*».

Ἡ φυσική, οὕτως εἰπεῖν, ἐπέκτασις αὕτη τῶν δεσμῶν τῆς ἀδελφοποιΐας καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας τῶν ἀδελφοποιουμένων εἶχε πραγματικῶς ὀλέθρια ἐπακόλουθα εἰς τὰς χώρας, ὅπου, ὅπως παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς, ἐπικρατεῖ τὸ ἔθιμον τῆς ἐκδικήσεως. Διότι εἰς τὰς ἐκδικήσεις τῶν συγγενῶν τῶν ἑκάστοτε φονευομένων προσετίθεντο καὶ αἱ ἐκδικήσεις τῶν ἀδελφοποιτῶν καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν, οὕτω δὲ ὁ ἐκδικητικὸς πόλεμος ἐλάμβανε διαστάσεις τρομακτικάς. Ἐξ αἰτίας ἑνὸς φόνου ὁλόκληροι φυλαὶ ἐτίθεντο εἰς κατάστασιν ἐμπόλεμον.

Ἐκτὸς τούτου ἐπειδὴ ἡ ἀνταλλαγὴ τοῦ αἵματος κατὰ τὴν πρωτόγονον ἀντίληψιν συνεπάγεται ὄχι μόνον ἁπλῆν ἀδελφότητα, ἀλλ' αὐτόχρημα ταύτισιν τῶν δύο προσώπων (πρβλ. καὶ τὸ νεοελληνικὸν «*ἡ ζωή σου εἶναι ζωή μου καὶ ἡ ψυχή σου ψυχή μου*»), εἴς τινας λαοὺς τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀδελφοποιΐας προυχώρησαν ἀκόμη περισσότερον. Οὕτω π. χ. εἰς φυλάς τινας τῆς Πολυνησίας ἡ διὰ τοῦ αἵματος ἀδελφοποίησις συνεπάγεται οὐ μόνον ἀνταλλαγὴν τῶν ὀνομάτων τῶν ἀδελφοποιουμένων, ἀλλὰ καὶ κοινοκτημοσύνην γυναικῶν καὶ περιουσιῶν, ὡς καὶ δικαίωμα κληρονομίας. Φαίνεται δὲ ὅτι τοιοῦτόν τι ἐγίνετο καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, ὅθεν καὶ τὰ ἀπαγορευτικὰ διατάγματα τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, ἰδίως ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ κληρονομεῖν. Τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην διετήρησαν καὶ οἱ Βυζαντινοί.

Ἐκτὸς τούτου φυσικὸν ἦτο εἰς τοὺς λαούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἐξ αἵματος συγγένεια ἀποτελεῖ κώλυμα γάμου, καὶ ἡ ἀδελφοποιΐα νὰ θεωρηθῇ ὡς τοιοῦτον. Καὶ πράγματι καὶ εἰς τοὺς Πολυνησίους καὶ εἰς τοὺς Νοτιοσλάβους καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἀδελφοποιΐα ἐθεωρήθη ὡς κώλυμα γάμου μεταξὺ τῶν δύο οἰκογενειῶν. Καὶ μέχρι τινὸς ἀνεγνωρίσθη καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, διάφορα δ' ἐπιτίμια ὡρίσθησαν διὰ τοὺς λαμβάνοντας ὄχι μόνον τὴν ἀδελφὴν τοῦ ἀδελφοποιτοῦ ὡς σύζυγον ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξαδέλφην· ἀπηγορεύθη δὲ καὶ ρητῶς ὁ γάμος υἱῶν μετὰ θυγατέρων ἀδελφοποιτῶν, ὡς φαίνεται ἐκ διατάξεως τοῦ ὑπ' ἀρ. 1384 παρισιακοῦ κώδικος: «*Ἐὰν τινὲς ἐξ ἰδίας αὐτῶν γνώμης καὶ ἀρεσκείας πνευματικῇ ἀδελφότητι ἑαυτοὺς συνέδησαν καὶ ἀδελφοὶ γεγόνασιν, οὐ δύνανται ὕστερον τοὺς ἑαυτῶν υἱοὺς καὶ τὰς θυγατέρας ἐπ' ἀλλήλοις πρὸς γάμον συνάπτειν καὶ ἀνδρόγυνα ποιεῖν· ἀθέμιτον γὰρ καὶ πάντη ἀνάρμοστον τὸ τοιοῦτον ἔργον τυγχάνει.*» Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι κατόπιν ἀπὸ τοῦ ΙΓ' ἄλλαι ἀντιλήψεις ἐπεκράτησαν καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ ἀστικῇ νομοθεσίᾳ, ἡ δὲ ἀδελφοποιΐα ***ὡς μὴ γεγονὸς λογίσθη***, ἐν τέλει δὲ καὶ αὐτὴ ἡ ἀδελφοποιΐα ἀπεδοκιμάσθη καὶ ἀπηγορεύθη ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν μοναχῶν, ἐν τούτοις εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἁπλουστέρων τῆς ἐκκλησίας ἐβάρυνε πάντοτε ὡς γίνεται καταφανὲς ἐκ τῆς παρὰ Μαλαξῷ ὁλοκληρωτικῆς ἀπαγορεύσεως αὐτῆς, ἀκριβῶς ὅπως μὴ ἕνεκα τῶν γάμων μεταξὺ οἰκογενειῶν ἀδελφοποιτῶν δημιουργῆται σύγχυσις. «*Θεωρῶντα*, λέγει ὁ Μαλαξός, *τοῦτο οἱ θεῖοι πατέρες ὅτι ἔναι ἄσεμνον καὶ ἀπρεπές, ἔκοψαν αὐτήν, καὶ ὥρισαν καὶ ἔστησαν ὅτι πλέον νὰ μηδὲν γίνεται ἡ αὐτὴ ἀδελφοποιΐα· εἰδὲ καὶ φθάσει νὰ γένῃ, νὰ ἔναι ἄκυρος, καὶ ὡσὰν νὰ μηδὲν ἤθελε γένῃ ποτέ, οὕτω νὰ λογίζεται*».

Παρ' ἡμῖν τέλος ἡ ἀδελφοποιΐα εἰσῆλθε καὶ εἰς τὸν ἱστορικὸν ἡμῶν βίον. Διότι ἐκτὸς τοῦ συνδέσμου, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργει μεταξὺ τῶν ἀγωνιζομένων κατὰ τῶν Τούρκων, ἐχρησιμοποιήθη τὸ ἔθιμον καὶ ὑπὸ τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου καὶ ὑπὸ τῶν Φιλικῶν.

Καὶ ταῦτα μὲν ἦσαν τὰ ἀγαθὰ τῆς ἀδελφοποιΐας. Ἐπειδὴ ὅμως μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας, συχνὰ φαίνεται ἐγίνετο χρῆσις αὐτῆς πρὸς ἀθεμίτους σκοπούς, ἀπηγορεύθη αὕτη ὑπὸ τῆς ποινικῆς νομοθεσίας, κατεδικάσθη δὲ καὶ δι' ἐπανειλημμένων ἐγκυκλίων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἀρχὴ τοῦ ἐθίμου. Ποία ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐθίμου δὲν εἶναι σαφές. Εἰς τοὺς κατὰ φύσιν λαοὺς ποικίλοι καὶ διάφοροι σύνδεσμοι καὶ ἀδελφότητες ὑπάρχουν ἐντὸς τῆς αὐτῆς φυλῆς, εἴτε κατὰ ἡλικίας, εἴτε λόγῳ συγγενείας, εἴτε λόγῳ κοινοῦ totem, εἴτε λόγῳ ἄλλου τινός. Εἰς τὸ εἶδος ὅμως τοῦτο τῶν ἀδελφοτήτων δὲν φαίνεται νὰ ἀνήκῃ ἡ ἀδελφοποιΐα. Ἀπόδειξις ὅτι ἐκεῖ ὅπου ὑφίστανται τοιαῦται ἡ ἀδελφοποιΐα παραμένει ἀνεξάρτητος αὐτῶν, ἡ δὲ ἀνταλλαγὴ τοῦ αἵματος, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ κύριον αὐτῆς γνώρισμα, δὲν χρησιμοποιεῖται καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀδελφοτήτων. Ἡ ὅλη ὑπόστασις τοῦ ἐθίμου, καθὼς καὶ ὁ κύριος αὐτοῦ σκοπός, ἡ ἐκδίκησις τοῦ αἵματος, δεικνύουν ὅτι πρόκειται περὶ καθαρῶς πολεμικοῦ ἐθίμου, ἀναπτυχθέντος εἰς φυλὰς πολεμικάς, εἰς τὰς ὁποίας ἴσχυε τὸ ἔθιμον τῆς ἐκδικήσεως. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τρόπος τῆς συνάψεως αὐτῆς διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς αἵματος, πολεμικὸν χαρακτῆρα δεικνύει. Κατὰ τὰ ἄλλα ἡ ἀδελφοποιΐα στηρίζεται εἰς τὴν πρωτόγονον πίστιν ὅτι ἡ κοινωνία αἵματος ἢ καὶ μέρους τοῦ σώματος ἐπιφέρει πλήρη ταύτισιν τοῦ κοινωνοῦντος πρὸς τὸ κοινωνούμενον.

Βιβλιογραφία: Ἡ βιβλιογραφία τῆς ἀδελφοποιΐας εἶναι ἀρκετὰ μακρά. Θὰ ἀναφέρωμεν δ' ἐξ αὐτῆς ἐνταῦθα ὅσα ἔργα εἶναι ἀπαραίτητα διὰ τὸν ἐπιθυμοῦντα νὰ ἔχῃ πληρεστέρας πληροφορίας περὶ τῶν λεγομένων εἰς τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον. Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα ἀνευρίσκει ὁ ἀναγνώστης καὶ τὴν λοιπὴν βιβλιογραφίαν. Γενικὰ ἔργα εἶναι: J. Kohler, Studien über die künstliche Verwandtschaft ἐν Zeitschr. f. vergleichende Rechtswissenschaft τ. V (1883) ἰδίᾳ σ. 434 κ.ἑ. καὶ *A. H. Post*, Grundriss der ethnologischen Jurisprudenz. Oldenburg-Leipzig 1894, τ. I. σ. 94 κ.ἑ. Συναγωγὴν μεγάλην παραλλήλων τοῦ ἐθίμου ἔκαμε ὁ René Basset ἐν Mélusine, Bulletin de la Société de Géographie de l'Est καὶ ἰδίᾳ ἐν Revue des traditions populaires τ. VI (1891) σ. 577 κ.ἑ. καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τοὺς ἀκολούθους τόμους. Διὰ τὰ ἀρχαῖα τὸ ἄρθρον Freund und Feind ἐν *D. Schrader*, Reallexikon der indogermanischen Altertumskunde, καθὼς καὶ τὰς ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις τοῦ Zupitza ἐν Zeitschr. d. Vereins f. Volkskunde 11 (1901) σ. 92. Γενικῶς περὶ τοῦ ἐθίμου: *E. S. Hartland*, The Legend of Perseus ἐν τ. II 1895. Διὰ τοὺς βαλκανικοὺς λαοὺς ἐν γένει *Ami Boué*—La Turquie d'Europe II σ. 84 κ.ἑ. καὶ *Diefenbach*, Völkerkunde Osteuropas τ. I σ. 65. Διὰ τοὺς Νοτιοσλάβους ἰδιαιτέρως πλὴν τῶν ὑπὸ τοῦ Kohler μνημονευομένων: *Krauss*, Sitte und Brauch der Südslaven. 1885. *Eiszewski*, Künstliche Verwandschaft bei den Südslawen. Leipzig 1897 καὶ *Lilek*, Familien und Volksleben in Bosnien und in der Herzegowina ἐν Zeitschr. f. österreichische Volkskunde τ. V (1899) σ. 71. Διὰ τὰ ἀλβανικὰ *Hahn*, Albanesische Studien τ. I. σ. 145 καὶ ἐν λεξικῷ ἐν λ. βελάμι. Διὰ τὰ ἑλληνικά, τὰς μὲν παλαιοτέρας εἰδήσεις συνεκέντρωσεν ὁ Kohler, ὀλίγα προσθέτει ὁ *Κ. Ράλλης*. Περὶ ἀδελφοποιΐας ἐν ἐπιστημονικῇ ἐπετηρίδι Γ' (1906—1907) σ. 293. Κατὰ τὰ ἄλλα τὸ ἄρθρον ἐπαναλαμβάνει τὰ τοῦ Kohler. Αἱ ἄλλαι εἰδήσεις σποραδικαί. Διὰ τὰ γαλλικά: *P. Sébillot*, Le Folk-lore. Paris 1913 σ. 227. Διὰ τὰ βυζαντινὰ καὶ τὰ νομικὰ ἐπακολουθήματα κυρίως *Zachariae von Lingenthal*, Geschichte des griechisch-römisches Rechts. 3te Aufl. Berlin 1892 σ. 118 κ.ἑ. καὶ ὅσα συμπληρώνει ὁ Ράλλης ἐν τῇ ἀνωτέρῳ πραγματείᾳ.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Ἡ Ἀδελφοποιΐα ἐν τῇ Νομοθεσίᾳ. Παρὰ τὴν διάδοσιν τῆς ἀδελφοποιΐας, ἡ νομοθεσία, ἀντὶ νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ, ὑπῆρξε πρὸς αὐτὴν δυσμενὴς καὶ ἐπεδίωξε νὰ τὴν καταστείλῃ, λόγῳ τῶν ἐπιβλαβῶν ἠθικῶν αὐτῆς συνεπειῶν ἀλλὰ καὶ πολιτικῶν κινδύνων. Ἤδη οἱ αὐτοκράτορες Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς (ἔτ. 285) ὥρισαν διὰ διατάξεως περιληφθείσης εἰς τὸν Κώδικα τοῦ Ἰουστινιανοῦ (Κώδ. 6.24.7), ἐπαναλαμβανομένης δὲ εἰς τὰ Βασιλικὰ 35.13.17) καὶ ἄλλας μεταϊουστινιανείους συλλογὰς (Synopsis minor ἢ «νόμιμον κατὰ στοιχεῖον» Α, ρθ', Ἁρμεν. 5.8.93 κλπ.) «μηδὲ παρὰ ξένοις τοῖς ἔξω Ρώμης οἰκοῦσι διὰ θέσεως ἀδελφότης συνεστάσθω. κἂν τις ὡς ἀδελφὸς προσληφθεὶς κληρονόμος γραφῇ, ἐκπιπτέτω τῆς κληρονομίας». Ἐν τούτοις Εὐστάθιος ὁ Ρωμαῖος (11ον αἰὼν) δικαστὴς καὶ νομικὸς συγγραφεὺς ἐν τῇ Πείρᾳ (Zacharia v. Lingenthal, Jus Graeco-Romanum I) οὐδεμίαν ποιεῖται μνείαν τῆς ἀπαγορεύσεως· τοὐναντίον ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἀδελφοποιΐας ὡς περὶ ἰσχύοντος θεσμοῦ, δημιουργοῦντος μάλιστα κώλυμα γάμου μεταξὺ τῶν ἀδελφοποιητῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ μετὰ συγγενῶν αὐτῶν: «αἱ ἀδελφοποιήσεις προσώπων εἰσὶ καὶ ἐκεῖνα μόνα κωλύονται εἰς γάμον, οὐχὶ δὲ τὰ λοιπὰ τῆς συγγενείας πρόσωπα» (49. ια'.). Ἡ κρατοῦσα ὁπωσδήποτε ἄποψις ἦτο ἡ τῆς ἀκυρότητος τῆς ἀδελφοποιΐας, δι' ὃ καὶ αὕτη δὲν ἐθεωρεῖτο δημιουργὸς κωλύματος γάμου (βλ. Prochiron anctum 8.85. Syn. min. Σ. ιδ'). Οὕτω παρ' Ἁρμενοπούλῳ (4.8.7) εὑρίσκομεν «ἡ δὲ ἀδελφοποιΐα ὡς μὴ γεγονὸς λογίζεται καὶ ἔστι πρὸς γάμον ἀκώλυτον, ὅτι ἡ θέσις μιμεῖται τὴν φύσιν, οὐδεὶς δὲ γεννᾷ ἑαυτῷ ἀδελφὸν» (μέσα 14ον αἰῶνος) καὶ ὁ σύγχρονος δ' αὐτοῦ Ματθαῖος ὁ Βλάσταρις (Β, η'. σελ. 126 Σύντ. Ράλλη καὶ Πολτῆ ΣΤ') διδάσκει «ἡ μέντοι ἀδελφοποιΐα οὐ νόμιμόν ἐστιν· ἄπαιδες μὲν γὰρ ὄντες, ἐσοφισάμεθα τὴν υἱοθεσίαν εἰς διαδοχὴν τῶν πραγμάτων, τὴν δὲ ἀδελφοποιΐαν οὐδεμία εἰσάγει εὔλογος πρόφασις· τὰ μὲν οὖν τὸ εὔλογον ἔχοντα καὶ ὁ νόμος ἐδέξατο, τὰ δὲ μὴ τοιαῦτα οὐ παρεδέξατο», τὰ αὐτὰ δὲ περίπου ἐπαναλαμβάνει ὁ νομοκάνων τοῦ Μαλαξοῦ (ρζβ' ἔτους 1561) καὶ ἡ περὶ συνοικεσίων διδασκαλία τῶν συγγραφέων τοῦ Πηδαλίου (ἔτους 1793 β'. ἔκδ. σελ. 455) χαρακτηρίζουσα τὴν ἀδελφοποιΐαν ὡς ἀπόβλητον ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ «ὡς πολλῶν κακῶν καὶ ἀπωλείας πρόξενον ψυχικῆς εἰς τοὺς περισσοτέρους καὶ ὕλη διὰ νὰ πληρόνουν τινὲς τὰς ἡδονὰς καὶ τὰ σαρκικά των θελήματα, καθὼς ἡ δοκιμὴ μυρία ἔδειξε τὰ παραδείγματα κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους». Τὴν αἰτιολογίαν τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἀδελφοποιΐας παραλαμβάνουσιν αἱ ἀνωτέρω συλλογαὶ ἀπὸ τὸν Θεσσαλονίκης Νικήταν (12ος αἰὼν) καὶ τὸν Δημήτριον τὸν Χωματηνόν, ἀρχιεπίσκοπον Βουλγαρίας (ἀρχαὶ 13 αἰῶνος), ὅστις εἰς τὸ περὶ βαθμῶν συγγενείας πόνημά του, ἀναφερόμενος εἰς τὴν προσημειωθεῖσαν διάταξιν τοῦ Κώδικος, δι' ἧς «ἡ διὰ θέσεως ἀδελφότης ἀποσκορακίζεται», ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀδελφοποιΐα δὲν δημιουργεῖ κώλυμα γάμου καὶ ἐπάγεται «ἡ θέσις γὰρ μιμεῖται τὴν φύσιν, ἡ φύσις δὲ υἱὸν ἐπιγινώσκει διὰ γεννήσεως ἀδελφὸν δὲ οὐδαμῶς· εἰ δὲ ἀδελφὸν ἡ φύσις, οὐ πέφυκεν ἀποτίκτειν, ἄρα καὶ ἡ θέσις, ὡς μιμουμένη τὴν φύσιν, οὐκ ἐξισχύει πρὸς ποίησιν ἀδελφότητος» (Σύντ. Ε'. 426).

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ ἀδελφοποιΐα εἶνε ἄκυρος ἀπὸ ἀπόψεως ρωμαιοβυζαντιακοῦ δικαίου, ὅπερ ἰσχύει καὶ παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως (Καραβοκυροῦ Κλεὶς Ὀθωμ. Νομοθεσίας σελ. 67, 75), δὲν ἀποτελεῖ ὅμως οὔτε κολάσιμον πρᾶξιν κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον οὔτε ἐκκλησιαστικὸν παράπτωμα τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ἀναφερομένων εἰς τὰς πολιτικὰς διατάξεις (βλ. καὶ ἐπιστολὴν Νικηφόρου τοῦ Χαρτοφύλακος, ὡσαύτως 13ου αἰῶνος ἐν Συντ. Ε' 400), πλὴν μόνον τῶν μοναχῶν, εἰς οὓς μοναστηριακὰ τυπικὰ ἀπηγόρευον τὴν ἀδελφοποιΐαν. Ὁ συνδυασμὸς τῶν περὶ ἀθεμίτων ἑνώσεων καὶ ἑταιριῶν διατάξεων τοῦ Ποιν. νόμου (ἄρθρ. 212-221) μὲ τὴν ἀδελφοποιΐαν οὐδαμῶς δικαιολογεῖται, ἐπομένως καὶ κατὰ τὸ ἰσχῦον ποινικὸν δίκαιον ἡ ἀδελφοποιΐα ὡς τοιαύτη δὲν ἀποτελεῖ κολάσιμον πρᾶξιν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἀκυρότητος αὐτῆς ἀπὸ ἀπόψεως ἀστικοῦ δικαίου. Μόνον ἐκκλησιαστικὸν παράπτωμα ἀπετέλεσεν αὕτη ἐπὶ τῇ βάσει ἰδίως τῶν ἀπὸ 11 Ἰουνίου 1859 ὑπ' ἀριθ. 5706, 26 Σεπτεμβρίου 1862 ὑπ' ἀριθ. 13385 καὶ 11 Ἰανουαρίου 1863 ὑπ' ἀριθ. 278 ὡς καὶ ἄλλων προγενεστέρων ἐγκυκλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου (βλ. Συλλογὴν Γιαννοπούλου σελ. 466-469), ἐκδοθεισῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν ἄρθρ. Ζ', Η' καὶ ΙΔ' τοῦ τότε ἰσχύοντος Καταστατικοῦ αὐτῆς, τῶν ὁποίων ἡ παράβασις ἐπάγεται τὰς συνήθεις ἐκκλησιαστικὰς ποινάς. Ἡ πρώτη τῶν σημειωθεισῶν ἐγκυκλίων τονίζει τὸ παρὰ φύσιν τῆς ἀδελφοποιΐας «ὑπὸ ὀλεθρίους σκοπούς» ἐνεργημένης καὶ ἐπαγομένης «βλάβην εἴς τε τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς δι' αὐτῆς τῆς παρανόμου πράξεως συναπτομένη», ἀπαγορεύουσα δὲ εἰς τοὺς κληρικοὺς τὴν ἱερολογίαν αὐτῆς δι' ἣν καὶ ἴδιον ὑπῆρχε τυπικὸν (βλ. Ἐπετηρίδα Πανεπιστημίου Γ' 298 σημ. 2) ἀπειλεῖ κατὰ μὲν τῶν παραβατῶν κληρικῶν «αὐστηρὰς ποινάς», κατὰ δὲ τῶν λαϊκῶν «ἐκκλησιαστικὰς ἐπιτιμίας». Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ τελευταία τῶν ἐγκυκλίων τούτων, ἐκδοθεῖσα κατ' ἀξίωσιν τοῦ Ὑπουργείου μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὄθωνος, δι' ἧς ἡ ἀδελφοποιΐα χαρακτηρίζεται ὡς «οὐ μικρὸν πρόσκομμα εἰς τὴν εὐόδωσιν

Digitized by Google

τοῦ μεγάλου τῆς μεταβολῆς ἔργου καὶ εἰς τὴν ταχεῖαν καὶ εὐτυχῆ ἀποκατάστασιν τῆς πολιτείας» καὶ ὡς *πολιτικὸν παράπτωμα*, ἀπᾷδον «καὶ εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς θεσμοὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας». βϐ.

Ἀδελφόπουλο (γεωγρ. ναυτ). Ὅρα Ἀδελφοί.

ἀδελφοπρεπῶς, καθὼς ἁρμόζει εἰς ἀδελφόν: φέρεσθε *ἀδελφοπρεπῶς*, ζῆτε.

ἀδελφός, καὶ τὸ θηλυκὸν *ἀδελφή*· ἀρχικῶς ἐπίθετον οὐσιαστικοποιηθέν· γίνεται ἀπὸ τὸ ἀθροιστικὸν *α* καὶ τὸ δελφὺς(=μήτρα)· ὥστε αὐτολεξεὶ ἐτυμολογικῶς σημαίνει *σύμμητρος*, *ὁμομήτριος*, διὸ καὶ λέγει ὁ Ἡσύχιος «*ἀδελφοὶ* οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς *δελφύος* γεγονότες». Ὁ ἐμπρόσθετος προσδιορισμός: *ἀπ' ἀμφοτέρων*, παρὰ τὸ *ἀδελφὸς* ἐσήμαινεν ὅτι οἱ ἀδελφοὶ κατήγοντο ἀπὸ τὸν ἴδιον πατέρα καὶ τὴν ἰδίαν μητέρα. Οὕτω λέγει ὁ Ἡρόδοτος περὶ τοῦ Ἀχαιμένους τοῦ στρατηγοῦντος τῶν Αἰγυπτίων κατὰ τὴν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατείαν ὅτι ἦτο ἀδελφὸς τοῦ Ξέρξου «ἀπ' ἀμφοτέρων». Τὸ πόδι *δύο ἀδελφῶν*, λέγει ἡ Ἠλέκτρα (τοῦ Εὐριπίδου, στ. 536) τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος, δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἴσον, ἀλλὰ θὰ εἶναι μεγαλύτερον τοῦ ἀδελφοῦ· οὕτω καὶ ἡμεῖς σήμερον λέγομεν *οἱ δύο ἀδερφοί*, ἢ *τὰ δυὸ ἀδέρφια*, ἐννοοῦντες τὸν ἀδελφὸν καὶ τὴν ἀδελφήν. Ἀρχαία ἑλλην. παροιμία: «χαλεποὶ πόλεμοι *ἀδελφῶν*», σχετικὴ νεοελληνικὴ «τί τὸν θέλεις τὸν ὀχτρό, ὅταν ἔχεις ἀδερφό»! Λίαν χαλεπὴν θεωρεῖ ὁ λαὸς τὴν ἔχθραν μεταξὺ ἀδελφῶν, ὡς εἶναι τοιαῦτα τὰ παρὰ φύσιν πάθη, καὶ δεινὰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς. Σύγκρινε καὶ τοὺς ἀρχαίους μύθους περὶ τοῦ μίσους τῶν ἀδελφῶν Ἀτρέως καὶ Θυέστου, Ἐτεοκλέους καὶ Πολυνείκους καὶ τὴν ἑξῆς νεοελληνικὴν παροιμίαν «—Ποιὸς σοῦβγαλε τὸ μάτι σου; —Ὁ ἀδερφός μου.—Γιαὐτὸ σοῦ τὄχει τόσο βαθιὰ βγαλμένο». Ἐπίσης εἰς δημῶδες ᾆσμα ὅπου ὁ *ἀδελφὸς* κλέπτης ὢν ἐκτύπησε διὰ μαχαίρας χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζῃ τὸν *ἀδελφόν* του «πραματευτὴν ἀπὸ τὴν Πόλη», ἔπειτα ὅταν ἀναγνωρίζονται καὶ φέρει τὸν πληγωμένον εἰς τὸν ἰατρόν, λέγει ὁ ἰατρὸς ὅτι ἡ ὑπὸ ἀδελφοῦ κατενεχθεῖσα μαχαιριὰ εἶναι φύσει ἀνίατος «μὰ *τἀδερφοῦ* ἡ μαχαιριὰ καμμιὰ γιατρειὰ δὲν ἔχει» ἢ «μὰ ἂν εἶναι *ἀδερφομαχαιριὰ* κανεὶς δὲν τὴν γιατρεύει». Ἐν τούτοις φυσικὸν εἶναι τὸ ἐναντίον, ἡ μεταξὺ ἀδελφῶν δηλ. ἀγάπη. Παράβαλε τὸ τῶν Πυθαγορείων: «Ὁμονοούντων ἀδελφῶν συμβίωσιν παντὸς τείχους ἰσχυροτέραν εἶναι ἔφη [Πυθαγόρας]»· ἐπίσης λέγει ὁ Σωκράτης «καὶ μὴν ἀδελφώ γε, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὁ Θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ μείζονι ὠφελείᾳ ἀλλήλοιν, ἢ χεῖρε τε καὶ πόδε καὶ ὀφθαλμὼ καὶ τἆλλα ὅσα ἀδελφὰ ἔφυσεν ἀνθρώποις» (Ξενοφ. Ἀπομν. β', 3,19). Καὶ ὁ Σειρὰχ ἐν τῇ Σοφίᾳ αὐτοῦ (μ', 24) λέγει «*ἀδελφοὶ* καὶ βοήθεια εἰς καιρὸν θλίψεως». Καὶ ὁ Σολομὼν ἐν ταῖς Παροιμίαις (ιζ', 17) «*ἀδελφοὶ* δὲ ἐν ἀνάγκαις χρήσιμοι ἔστωσαν, τούτου γὰρ χάριν γεννῶνται» καὶ ἀλλαχοῦ (ιη', 19) «*ἀδελφὸς* ὑπὸ *ἀδελφοῦ* βοηθούμενος ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλή».

Τὸ δὲ περίφημον «*ἀδελφὸς* ἀνδρὶ παρείη» τὸ ὁποῖον αὐτολεξεὶ ἐξηγεῖται: «εἰς τὸν ἄνθρωπον εἴθε νὰ εἶναι παρὼν ὁ *ἀδελφός* του» καὶ τὸ ὁποῖον καθ' ἑαυτὸ εἶναι δυσνόητον, εἶναι ἀρχαία παροιμία ἣν ὀρθῶς καὶ πλήρως ἑρμηνεύει ὁ λεξικογράφος Σουΐδας ἐν λέξει *ἀδελφὸς* «ὅτι προτιμητέον τοὺς οἰκείους ἐν καιρῷ περιστάσεως», δηλ. μὲ ἄλλους λόγους: ὅταν ἔχεις ἀνάγκην, νὰ καλῇς εἰς βοήθειάν σου ὑπὲρ πάντα ἄλλον τὸν ἀδελφόν σου.

Τὸ ὅτι δὲ ἡ τῶν *ἀδελφῶν* ἔρις εἶναι κάτι προσωρινὸν καὶ δὲν διαρκεῖ, ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ τὸ ἔχει μέσα της ἀνέκαθεν, διὸ λέγει καὶ ὁ Ὅμηρος (π.97) «*κασιγνήτοις* (=ἀδελφοῖς), οἷσι περ ἀνὴρ μαρναμένοισι πέποιθε καὶ εἰ μέγα νεῖκος ὄρηται». Ἡ ὀρθὴ ἑρμηνεία τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ὅτι: ὅταν οἱ ἀδελφοὶ μαλλώνουν πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀκόμη μεγάλη ἂν εἶναι ἡ ἔρις των δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ κανεὶς πεποίθησιν ὅτι εἶναι ἔρις οἵα ἡ μεταξὺ ἐχθρῶν· τοῦτο φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς νέας ἑλληνικὰς παροιμίας: «*ἀδερφὸς* ἔσφαξε, μὰ δὲν ἔφαγε». —«Δυὸ *ἀδέρφια* μάλλωναν καὶ δυὸ λωλοὶ τὸ πίστευαν».—«Ἔχουν τἀντρόγυνα χολή; ἔχουν τἀδέρφια μάχη;» Καὶ ὁ Ἡσίοδος φρονεῖ ὅτι καμμία φιλία δὲν εἶναι ἴση πρὸς τὴν τοῦ ἀδελφοῦ «μηδὲ κασιγνήτῳ (=ἀδελφῷ) ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον» (=φίλον) (Ἔργα καὶ ἡμέραι στ. 707). Ἐπίσης ὁ Νικήτας ὁ Χωνιάτης λέγει: «Τί γὰρ *ἀδελφοῦ*... ἐγγύτερον ἄλλο καὶ γνησιώτερον;» (ἔκδοσις Βόννης σελ. 597). Παράβαλε καὶ ταύτην: «Ἀνάθεμα ποὺ πίστευε στῶν ἀδερφῶν τὴ μάχη»!

Ἕνεκα τῶν κοινωνικῶν ποικιλιῶν τῶν γάμων ὑπάρχει καὶ διαφορὰ βαθμοῦ τῆς ἀδελφότητος· οὕτως οἱ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν αὐτῶν γονέων λέγονται: *ἀδελφοὶ ἀμφιθαλεῖς* ἢ *αὐτάδελφοι*· οἱ ἐκ τοῦ αὐτοῦ μόνον πατρὸς ἀλλὰ διαφόρων μητέρων: *ἑτεροθαλεῖς — ὁμαίμονες — ὁμοπάτριοι*, οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς μόνον μητρὸς ἀλλὰ δύο διαφόρων πατέρων — *ὁμομήτριοι, ὁμογάστορες*. Γενικῶς δέ: *ἡμιάδελφοι*. Εἰς τὴν δημώδη οἱ τοιοῦτοι λέγονται: *μουλάδερφοι*, *μελάδερφοι*, *μηλάδερφοι*, *λημάδερφοι*, *λωλάδερφοι* καὶ *ἀλλάδερφοι*, ἀκόμη καὶ *ζηλάδερφοι*. Ὅλαι δὲ αὐταὶ αἱ παραλλαγαὶ προέρχονται κατὰ διαφόρους φθογγικὰς παθήσεις καὶ παρετυμολογίας ἐκ τοῦ: *ἀλληλάδερφοι*, ὅπερ κατὰ τὸν Ξανθουδίδην σώζεται ἐν Ρεθύμνῃ.

Τὰ ἀνωτέρω ἐπίθετα ὡς καὶ τὸ *ἑτεροθαλὴς* ἀποδίδονται καὶ εἰς τὰ ἐκ διαφόρων ὅλως γονέων καὶ ἐκ τοῦ γάμου μόνον τοῦ ἑτέρου ἐκ τῶν τοκέων πρὸς τὸ ἕτερον κατ' ἀνάγκην ἀδελφοποιούμενα ξένα ὅλως πρὸς ἄλληλα τέκνα. Ὑπανδρεύονται δηλαδὴ ἀνὴρ καὶ γυνὴ χῆροι ἔχοντες ἐκ τῶν προτέρων γάμων τέκνα· ταῦτα ἐρχόμενα κατ' ἀνάγκην εἰς συμβίωσιν ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ὀνομάζονται ἐν σχέσει μὲν πρὸς τὴν μητρυιὰν ἢ τὸν μητρυιὸν *προγονοὶ* ἢ *προγόνια*, ἐν σχέσει δὲ πρὸς ἄλληλα: *ἀλληλοπρόγονα* μὲ τὰς αὐτὰς παραλλαγάς: ληοπρόγονα (παρασιώπησις τοῦ δευτέρου *λ* κατ' ἀνομοίωσιν) καὶ *ληόπρονα* (μὲ τὸν συνήθη ἐκπεσμὸν τοῦ *γ* μεταξὺ δύο φωνηέντων—εἰς τὰς νήσους ἰδίᾳ—καὶ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο *οο* εἰς ἕν, ἥτις συνεπάγεται τὴν παρασιώπησιν ὅλης συλλαβῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸν ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου ἐκ τῆς γενικῆς: τῶν *ληοπρο(γ)όνων* > τῶν ληοπρόνων > τὰ *ληόπρονα*· σύγκρινε τἀρχαῖα: τῆς *περιόδου* > *περόδου* > *ἡ πέροδος*, τοῦ *τετραδράχμου* > *τετράχμου* > *τὸ τέτραχμον*, τοῦ *θρασοσύνου* > *θρασύνου* > *ὁ θράσυνος κτλ.*) *λημοπρόγονα* (ἀνομοίωσις λ + λ > μ + λ, τὸ *μ* ἴσως καὶ ἐξ ἐπιδράσεως τοῦ δίδυμα — δέρφια > λημαδέλφια > λημοπρόγονα) καὶ *λωλοπρόγονα* (παρετυμολογία διότι μαλώνουν σὰν *λωλά*· σύγκρ. *ζηλαδέρφια*, ποὺ *ζηλεύονται* δηλαδή)· τὸ δὲ *ἀλλοπρόγονα* ἐκ συλλαβικῆς ἀνομοιώσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ παρετυμολογικῆς ἐπιδράσεως τοῦ *ἄλλος*, σύγκρινε *ἀλληλαδέρφια* > *ἀλλαδέρφια* καὶ *ξεναδέρφια*· τὰ δὲ *μουλαδέρφια*, μηλαδέρφια ἐκ τοῦ *μοῦλος* (=νόθος), *μυλλὸς*=(μουγγὸς) καὶ τὸ *μελαδέρφια* εἰρωνικῶς ἐκ τοῦ *μέλι*, ποὺ περνοῦνε δηλαδὴ μέλι ζάχαρι μεταξύ τους ἢ καὶ ἐκ τῆς φθογγικῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὑγροῦ (σύγκρινε: *φυλλάδα* > *φελλάδα*, *θηλιὰ* > *θελιά*, *μηλίγγι* > *μελίγγι*, *μιλέτι* > *μελέτι κτλ.* — κούτουλο > κούτελο, λουλούδι > λελούδι κτλ.).

Ἡ λέξις *ἀλληλοπρόγονοι* εὑρίσκεται τὸ πρῶτον παρὰ Θεοφάνει (6ος αἰὼν μ. Χ.) «Πρῖμος ἔχων υἱὸν ἀπὸ Τατίας, ἔλαβε Πρῖμαν πρὸς γάμον ἔχουσαν θυγατέρα ἀπὸ Τατίου, ἢ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ὁ μὲν εἶχε θυγατέρα, ἡ δὲ υἱόν. Οἱ τούτων παῖδες ἐν τῇ συνηθείᾳ λεγόμενοι: *ἀλληλοπρόγονοι*...» Antecessor (Instit, I, 10, 8). Τέλος —*δίδυμοι* λέγονται οἱ ὁμοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τοκετὸν γεννηθέντες ἀδελφοί, —*ὁμογάλακτοι* δὲ καλοῦνται οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς γυναικὸς (τροφοῦ) θηλάσαντες· —*θετὸς* λέγεται ὑπό τινος, ὁ ὑπὸ τοῦ πατρός του υἱοθετηθεὶς καὶ οὕτω γενόμενος ἀδελφός του· —*νόθος* δὲ λέγεται ὁ γεννηθεὶς μὲν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἢ τῆς αὐτῆς μητρός, ἀλλ' ὄχι ἐκ νομίμου γάμου· ὁ τοιοῦτος κατ' εὐφημισμὸν καλεῖται —*φυσικὸς* ἢ —*ἐξ ἀριστερᾶς*.

Μεταφορικῶς *ἀδελφοὶ* λέγονται 1) ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ὡς καταγόμενοι ἀπὸ τὸν ἴδιον γενάρχην τὸν Ἀδάμ. 2) οἱ Ἑβραῖοι μεταξύ των ὡς ἀδελφοποιούμενοι διὰ τῆς περιτομῆς: «ἄνδρες *ἀδελφοί*», λέγει ὁ Πέτρος ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους (Πράξ. β', 29), τὰ αὐτὰ λέγουν καὶ οἱ ἀκούοντες τὴν διδαχὴν Ἰουδαῖοι πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τοὺς λοιποὺς Ἀποστόλους (Πράξ. β', 37), «Σαοὺλ *ἀδελφέ*», λέγει ὁ Ἀνανίας πρὸς τὸν οὐρανόπληκτον Παῦλον καὶ γενικῶς οὕτως ὀνομάζονται πρὸς ἀλλήλους ἐν ταῖς Γραφαῖς οἱ Ἑβραῖοι. 3) οἱ Χριστιανοὶ πρὸς ἀλλήλους ὡς ἀδελφοποιούμενοι διὰ τοῦ βαπτίσματος. Οὕτως ἀποκαλοῦνται ἐν ταῖς Πράξεσι καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς τῶν Ἀποστόλων καὶ μὲ τὴν λέξιν *ἀδελφοὶ* ἀρχίζει ἡ ἀνάγνωσις πάσης περικοπῆς ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου κατὰ τὴν θείαν λειτουργίαν.

Κατὰ ταῦτα προσαγορεύονται πρὸς ἀλλήλους *ἀδελφοί*:

1) Οἱ Χριστιανοὶ βασιλεῖς εἰς τὰς ἐπισήμους ἀλληλογραφίας των.

Ἡ συνήθεια εἶναι παλαιά, διότι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Δύσεως ἀλληλογραφοῦντες ἐκαλοῦντο πρὸς ἀλλήλους *ἀδελφοί*. Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι καὶ μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Περσίας ἀλληλοεκαλοῦντο *ἀδελφοί*. Ἐπιστολή τις τοῦ Χοσρόου πρὸς τὸν Ἰουστινιανὸν τῆς ὁποίας μᾶς διεφύλαξε τὸν τύπον ὁ ἱστορικὸς Μένανδρος μαρτυρεῖ τοῦτο. «Θεῖος, ἀγαθός, εἰρηνοπάτριος, ἀρχαῖος Χοσρόης, βασιλεὺς βασιλέων, εὐτυχής, εὐσεβής, ἀγαθοποιός, ᾧτινι θεοὶ μεγάλην τύχην καὶ μεγάλην βασιλείαν δεδώκασι, γίγας γιγάντων, ὡς ἐκ θεῶν χαρακτηρίζεται, Ἰουστιανῷ Καίσαρι *ἀδελφῷ* ἡμετέρῳ». Ἐπίσης διηγεῖται ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (Ἔκθεσις βασιλείου τάξεως α', 89) ὅτι ὅταν ἤρχοντο πρέσβεις τῶν Περσῶν εἰς τὸ Βυζάντιον ὁ αὐτοκράτωρ ὑποδεχόμενος αὐτοὺς τοὺς ἐρωτοῦσε:

—«*Ὁ ἀδελφὸς* ἡμῶν ὑγιαίνει;» οἱ δὲ ἀπήντων:

—«*Ὁ ἀδελφός* σου ἔπεμψέ σοι δῶρα, καὶ παρακαλῶ σε δεχθῆναι αὐτά».

2) Οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Χριστιανωσύνης, ἀκολουθοῦντες τὴν παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων, τῶν ὁποίων εἶναι διάδοχοι, «ἀγαπητοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφοὶ» ἀλληλοκαλοῦνται εἰς τὰς ἐπισήμους συναθροίσεις καὶ τὰς ἐπισήμους γραφάς των. 3) Οἱ μοναχοὶ καὶ καλόγηροι πρὸς ἀλλήλους. Τέλος, συνήθης εἶναι ἡ κλητικὴ *ἀδελφὲ* εἴτε εἰλικρινῶς, εἴτε εἰρωνικῶς καὶ μετ' ἀγανακτήσεώς τινος λεγομένη: Χαῖρε, *ἀδελφέ*· γειά σου, *ἀδέρφι*· ὤχ, ἀδερφέ! ἄσε με στὸ χάλι μου, *ἀδερφάκι* μου κτλ. Οἱ ἀρχαῖοι εἰς τὴν κλητικὴν ἀνεβίβαζαν τὸν τόνον: *ἄδελφε*.

Τὸ *ἀδελφός-ή,-όν* ὡς ἐπίθετον σημαίνει ἀδελφικός· οὕτως ὁ Πλάτων ἐν τῷ Κριτίᾳ (109c) λέγει περὶ τοῦ Ἡφαίστου καὶ τῆς Ἀθηνᾶς «φύσιν *ἀδελφὴν*(=ἀδελφικὴν) ἔχοντες». Ἐπίσης ὁ Ξενοφῶν ὀνομάζει *ἀδελφὰ* τὰ ζεύγη τῶν χειρῶν, τῶν ποδῶν, τῶν ὀφθαλμῶν «ὅσα *ἀδελφὰ* ἔφυσεν ἀνθρώποις (ὁ Θεός)». (Ἀπομ. βιβλ. 2. κεφ. 3, § 19). «Ἡ δὲ μωρία μάλιστ' *ἀδελφὴ* τῆς πονηρίας ἔφυ» λέγει ὁ Σοφοκλῆς (ἀποσπάσματα ἀπολεσθέντων δραμάτων 663)· εἰς τὸ χωρίον τοῦτο φαίνεται ὁλοφάνερα πῶς ἀπὸ ἐπίθετον=*ἀδελφικὸς* ἔγινε οὐσιαστικὸν=*κασίγνητος*, διότι ἐδῶ τὸ *ἀδελφὴ* καὶ ἐπιθετικῶς ἂν τὸ ἐκλάβωμεν, καὶ οὐσιαστικῶς, ἡ ἔννοια δὲν ἀλλάσσει ἀλλ' εὐοδοῦται τέλεον. Ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται τὸν ἰωνικὸν τύπον *ἀδελφεὸς* καὶ τὸν ἐπικὸν *ἀδελφειός*. Ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Πίνδαρος τό: *ἀδελφεός*, αὐτὸ δὲ ἅπαξ καὶ ὁ Αἰσχύλος ἔν τινι λυρικῷ χωρίῳ τῶν «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις» (στ. 974): «πέλας δ' αἵδ' ἀδελφαὶ *ἀδελφεῶν*», τοῦ ὁποίου ὅμως ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότης.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδελφοσύνη· 1) ἡ ἀδελφότης, ἡ ἰδιότης τοῦ ἀδελφοῦ, 2) ἡ μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν οἰκειότης, ἀγάπη, δημωδ. ἀδερφοσύνη.

Ἀδελφότης (Οἰκον. Κοινωνιολ.). Ἀδελφότης (confrérie, frairie, fraternité) καλεῖται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐργασίας ἡ ἕνωσις τῶν ἐπαγγελματιῶν τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος, ἀναγκαστικὴ ἢ ἐλευθέρα, τῶν βιοτεχνῶν, μαστόρων, ἢ καλφάδων ἢ καὶ ἀμφοτέρων πρὸς σκοποὺς ἀλληλοβοηθείας, συνεργασίας ἢ ἰδιοτύπου ὀργανώσεως τῆς ἀσκήσεως τῆς βιοτεχνίας αὐτῶν. Ἡ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο βιοτεχνικὴ αὕτη ὀργάνωσις ἀπαντᾶ καθ' ὅλον τὸν Μεσαίωνα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτοῦ (Ε' αἰὼν) μέχρι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἐπέκεινα αὐτῆς διά τινα κράτη μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος. Τὸ σύστημα τοῦτο ὑπὸ διάφορα ὀνόματα ἀπαντῶν, ἔν τε τῇ βιοτεχνίᾳ καὶ τῷ ἐμπορίῳ (fraternità, scuola ἢ schola, fraglia, ἐν Ἰταλίᾳ, Corporation, frairie, confrérie, fraternité, amitié, maitrise, jurande, ἐν Γαλλίᾳ, Ghild ἐν Ἀγγλίᾳ, Zunft Hause, ἐν Γερμανίᾳ, συστήματα ἐν Βυζαντίῳ) διήκει δι' ὅλου τοῦ Μεσαίωνος καὶ ἀκολουθεῖ τὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ διαμορφούμενον κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιοτεχνίας καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐμπορικῆς ἀγορᾶς. Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Βυζαντίῳ τὰ «συστήματα» ταῦτα εἶναι, φαίνεται, διάδοχοι τῶν collegia opificum, τῶν arteficia τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ὅτε ἐν ταῖς ῥωμαϊκαῖς πόλεσιν οἱ βιοτέχναι, artefices, ἦσαν ἡνωμένοι εἰς ἑνώσεις ἀναγκαστικὰς κατ' ἐπιταγὴν καὶ ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς Πολιτείας. Ἐντεῦθεν ἐν Βυζαντίῳ ἐξηκολούθησαν ὑπὸ τὸν αὐτὸν τύπον, ἀπετέλεσαν δὲ οἱονεὶ κρατικὰ ὄργανα, «συστήματα» (Ἰουστινιανοῦ Νεαραὶ 43, 122) προσδόσαντα τὸν χαρακτῆρα καπιταλιστικῆς πως οἰκονομίας εἰς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν τοῦ Βυζαντίου (L. Brentano—Die byzantinische Volkswirtschaft, München 1917).

Ἀλλ' ὁ ἐξαιρετικὸς ῥόλος τῶν ὀργανώσεων τούτων παρουσιάζεται κυρίως ἐν τῇ Δύσει καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ 10ου Αἰῶνος. Καθὼς παρατηρεῖ ὁ Guizot, οἱ κατελθόντες ἐκ τοῦ βορρᾶ βάρβαροι μετέφερον τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν ἀπὸ τῶν πόλεων εἰς τοὺς ἀγρούς. Αἱ πόλεις σχεδὸν ἐνεκρώθησαν. Οἱ φεουδάρχαι, κατέχοντες τὴν ὕπαιθρον χώραν καὶ ἐκμεταλλευόμενοι τοὺς ἀγροὺς αὐτῆς διὰ δουλοπαροίκων (serfs), οὓς ἐπεβάρυνον διὰ μυρίων ἀγγαρειῶν καὶ βαρῶν πρὸς συντήρησιν τοῦ ἱπποτικοῦ καὶ ρωμαντικοῦ αὐτῶν βίου, καὶ δεσπόζοντες τῶν φεούδων αὐτῶν εἰς τοὺς ὀχυροὺς αὐτῶν πύργους (bourg) εἶχον μεταφέρει ἐν αὐτοῖς καὶ χάριν ἑαυτῶν τὴν βιοτεχνικὴν ζωήν. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς καλουμένης économie domaniale, καθ' ἣν ὁ πύργος, τὸ κτῆμα, le domaine, τοῦ ἄρχοντος ἀποτελεῖ τὸ κέντρον καὶ τὴν μονάδα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Παρὰ τὸν πύργον τοῦτον οἱ villici, οἱ artefices, οἱ βιοτέχναι ἀσκοῦσι τὴν βιοτεχνίαν αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ἄρχοντος. Ἐλεύθερον ἐμπόριον δὲν ὑπάρχει. Ἀλλ' ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, αἱ ἐμπορικαὶ ἀνάγκαι, ἡ πρόοδος τῶν τεχνικῶν μέσων, ἡ αὔξησις τῶν ἐπικοινωνιῶν προκαλοῦν τὴν ἀναβίωσιν τῶν πόλεων (10ος αἰὼν) ὡς κέντρων ἐμπορικῶν καὶ βιοτεχνικῶν, ὅπου ἔμποροι (mercatores) καὶ βιοτέχναι ἀποτελοῦσι τὸν πυρῆνα τῶν μετέπειτα ἀστικῶν τάξεων, τῶν παρὰ τοὺς φεουδαλικοὺς πύργους (bourgs) ἀναφανέντων ἀστῶν (bourgeois). Ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ δρᾶσις τῶν συντεχνιῶν (corporations) τοῦ Μεσαίωνος.

Τὸ Φεουδαλικὸν καθεστώς, καθεστὼς κλειστῆς οἰκονομίας (économie fermée), ἄνευ ἐλευθερίας εὐρύνσεως τῆς οἰκονομικῆς δράσεως, προσπαθοῦν

Digitized by Google

διὰ τεχνητῶν μέσων νὰ συντηρήσῃ οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν καὶ νὰ ρυθμίσῃ τεχνητῶς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κατανάλωσιν, πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν παραγωγικῶν ἔργων ὑπὲρ τῶν ἐκμεταλλευομένων τοὺς παραγωγικοὺς πληθυσμοὺς τιμαριωτῶν, εἰσάγει τὴν ὀργάνωσιν τῶν βιοτεχνῶν καὶ ἐμπόρων εἰς συντεχνίας, αἵτινες μόναι δύνανται νὰ ἀσκῶσι τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιοτεχνίαν, μὴ ἀναγνωριζομένης ἐλευθερίας ἐμπορίου. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀναγκαῖον, ἄλλως τε, καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ἐμπόρους καὶ βιοτέχνας εἰς ἐποχὴν ἐλλείψεως εὐρείας ἀγορᾶς καὶ σκόπιμον διὰ τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῶν ἀρχόντων, ἀπετέλεσε, τοῦτο μὲν εὔκολον μέσον χρηματολογίας διὰ τοὺς ἄρχοντας, τοῦτο δὲ τὸ ἀναγκαῖον κατὰ τῶν ἀρχόντων τούτων μέσον ὠργανωμένης ἀντιδράσεως τῶν παραγωγικῶν τάξεων τῶν πόλεων. Εἰς ἑκάστην πόλιν ὅλοι οἱ τεχνῖται καὶ ἔμποροι, μαστόροι καὶ καλφάδες τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος ἀποτελοῦσι μίαν συντεχνίαν. Ὑπάρχουσι συντεχνίαι ἐμπόρων, παντοπωλῶν, κρεοπωλῶν, ξυλουργῶν, ὑποδηματοποιῶν, χρυσοχόων, ῥαπτῶν, κλπ., ἔτι δὲ καὶ φαρμακοποιῶν καὶ ἰατρῶν, καὶ συμβολαιογράφων, συντεχνιαι ὧν ὁ ἀριθμὸς αὐξάνεται, ἀναλόγως τῆς προόδου τῶν τεχνικῶν μέσων καὶ τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων. Αἱ συντεχνιαι κατ' ἀρχὰς ἀπετέλουν ἀλληλοβοηθητικὰ σωματεῖα, εἰς αὐτὰς δὲ ὀφείλονται πολλὰ ἀγαθοεργίας ἔργα κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Βραδύτερον δ' ἐξειλίχθησαν καθ' ὑπεροχὴν εἰς ἐπαγγελματικὰς ἑνώσεις. Κάθε τεχνίτης εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν συντεχνίαν του, ἄλλως δὲν δύναται νὰ ἀσκήσῃ τὴν τέχνην του. Ἡ συντεχνία, ἀποτελουμένη ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ὁμοτέχνων, διοικεῖται δημοκρατικῶς. Ἔχει ἴδιον ταμεῖον, πόροι τοῦ ὁποίου εἶναι αἱ εἰσφοραὶ τῶν μελῶν, ἰδίαν σημαίαν, ἰδίαν ἐκκλησίαν καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν Ἁγίου, κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ὁποίου ἑορτάζει καὶ ἡ Συντεχνία. Ἐπὶ τῆς σημαίας τῆς συντεχνίας εἰκονίζεται ὁ προστάτης ἅγιος. Παρακολουθεῖ δὲ τὰς λιτανείας καὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ Ἁγίου ἑκάστη συντεχνία (schola, capitolo, chapitre) μετὰ τῆς σημαίας. (Σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουσιν ἐν Ἑπτανήσῳ ἐκκλησίαι τιμώμεναι ὑπὸ σωματείων, ἀδελφοτήτων τινῶν, τὰ δ' ἑξαπτέρυγα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου, τὰ κατὰ τὰς λιτανείας καὶ ἑορτὰς περιφερόμενα ἐν Κερκύρᾳ καλοῦνται σκόλαι, ἐν Κεφαλληνίᾳ δὲ Καπίτολα). Ἡ συντεχνία ὑπὸ τὴν ἱερὰν αὐτὴν σημαίαν ἀπετέλει καὶ στρατιωτικὸν σῶμα, ὅπερ ἐλάμβανε μέρος εἰς ἀγῶνας πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως. Ἡ Συντεχνία διοικεῖται ὑπὸ μελῶν αὐτῆς, συνδίκων καλουμένων ἢ ἐνωμότων (syndics, jurés, prudhommes) ἐκλεγομένων διὰ καθολικῆς ψήφου τῶν μαστόρων (meister, maîtres), οἵτινες πλὴν τῆς ἐσωτερικῆς των δράσεως ἀσκοῦσι καὶ ἐξωτερικὰ οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα ἔργα. Ἑκάστη συντεχνία ἔχει τὸ καταστατικόν της (réglement), ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου ὁρίζονται αἱ λεπτομέρειαι τῶν ἔργων τῶν συνδίκων, οἱ ὅροι τῆς συμμετοχῆς τῶν μελῶν, ὡς καὶ οἱ ὅροι τῆς προαγωγῆς καὶ διαγραφῆς των καὶ οἱ ὅροι τῆς ἐργασίας. Ἡ συντεχνία ὀργανώνει τὴν ἐπαγγελματικὴν ρύθμισιν τῆς ἐργασίας, θέτει τὴν ἐργατικήν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, νομοθεσίαν. Εἰς τὴν συντεχνίαν μετέχουσι τεχνῖται, μάστορες, maîtres καὶ καλφάδες (compagnons) ὡς καὶ μαθητευόμενοι (apprentis). Τὸ σύνολον τοῦτο ἐκαλεῖτο Ἀδελφότης. Βραδύτερον τὸ ὄνομα Ἀδελφότης (confrérie) ἐδόθη εἰς ἑνώσεις ὁμοτέχνων Συντεχνιῶν διαφόρων τόπων καὶ τέλος Ἀδελφότης ἐκλήθη ἡ Ἕνωσις τῶν καλφάδων μόνον συντρόφων (compagnons), χωρισθέντων καὶ ἀντιταχθέντων πρὸς τοὺς μάστορας ἀποτελέσσαντας τὰς μαστορείας (maîtrises). Αἱ πρῶται συντεχνίαι ὅμως περιλαμβάνουσι πάντας τοὺς ὁμοτέχνους. Ἑκάστη συντεχνία ἀποτελεῖ ἱεραρχίαν, ἧς τὴν κατωτάτην βαθμίδα ἀποτελεῖ ὁ μαθητευόμενος. Ἡ μαθητεία (apprentissage) ἠδύνατο νὰ διαρκέσῃ ἀπὸ 6 μηνῶν ἕως 10 ἔτη, κατὰ συντεχνίας καὶ κατὰ τόπους.

Ὁ μαθητευόμενος ἐργάζεται εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ μάστορη, συνήθως δὲ οἰκεῖ καὶ τρέφεται παρ' αὐτῷ, εἰς ὃν καταβάλλει ἀμοιβήν τινα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς τέχνης. Ὁ τεχνίτης (μάστορης) τὸν διδάσκει δυνάμενος νὰ τῷ ἐπιβάλλῃ καὶ μικρὰς σωφρονιστικὰς ποινάς. Ἐκμανθάνων τὴν τέχνην γίνεται ἐργάτης, κάλφας, σύντροφος (compagnon), ἀμειβόμενος παρὰ τοῦ τεχνίτου εἴτε δι' ἡμερομισθίου εἴτε δ' ἄλλως κατὰ τοὺς ὅρους τῆς ἐργασίας. Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Μεσαίωνος αἱ σχέσεις μαστόρων καὶ καλφάδων ἦσαν εἰρηνικαὶ καὶ ὁ μάστορης πατρικῶς ἐφέρετο πρὸς τὸν κάλφαν αὐτοῦ. Συμβοηθοῦνται ἀμοιβαίως, ἐνίοτε δὲ καὶ συνοικοῦσι. Βραδύτερον οἱ καλφάδες χωρίζονται τῶν μαστόρων καὶ ἱδρύουσι τὰς καθ' ἑαυτὸ confréries ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸς μαστορείας (maîtrises). Ὁ κάλφας διὰ νὰ γίνῃ μάστορης ἀπητοῦντο διατυπώσεις καὶ προεβάλλοντο μεγάλαι δυσχέρειαι. Οἱ μάστορες ἦσαν ὡρισμένοι. Ἡ συντεχνία δὲν ἠδύνατο νὰ εὐρυνθῇ. Διὰ νὰ γίνῃ κάλφας τις μάστορης ἔπρεπε νὰ περιμένῃ νὰ κενωθῇ θέσις τις. Ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῇ εἰς ἐξετάσεις πρὸ τῶν jurés τῆς συντεχνίας, ἔπρεπε νὰ κατασκευάσῃ τὸ λεγόμενον chef-d'-oeuvre, ἔργον συνήθως μακρᾶς καὶ ὑπομονητικῆς ἐργασίας καὶ ἀρκετὰ δαπανηρόν, τέλος νὰ καταβάλῃ διάφορα χρηματικὰ ποσά, τέλη, δικαιώματα, εἰς τὴν συντεχνίαν, τὸν τοπικὸν ἄρχοντα, τὸν βασιλέα.

Οἱ κανονισμοὶ τῶν συντεχνιῶν ἦσαν πολυπλοκώτατοι ἐν τῷ σκοπῷ νὰ ἐμποδίσουν δόλους καὶ ἀπάτας ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ νὰ διατηρήσωσιν ἄθικτον τὴν φήμην τῆς τέχνης, τοῦ ἐπαγγέλματος (metier). Ἠσχολοῦντο καὶ μὲ τὰς παραμικροτέρας λεπτομερείας, καθώριζον τὰ βάρη καὶ τὰς διαστάσεις τῶν ἐργοτεχνημάτων, τὴν ποιότητα τῆς ὕλης καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας. Οἱ σύνδικοι ἐπώπτευον μετὰ φορτικότητος, ἐπέβαλλον ποινὰς καὶ πρόστιμα εἰς τοὺς παραβάτας τῶν κανονισμῶν, ἀπηγόρευον τὴν κυκλοφορίαν ἢ καὶ κατέστρεφον πᾶν ἀντικείμενον μὴ κατασκευασμένον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, ὁ δὲ καθ' ὑποτροπὴν παραβαίνων αὐτοὺς τεχνίτης ἐτιμωρεῖτο αὐστηρῶς.

Αἱ βιοτεχνικαὶ συντεχνίαι διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐξάρτησιν τῶν ἐμπορικῶν καὶ δὴ τῶν ἀσκούντων ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον. Ἀλλὰ καὶ αἱ συντεχνίαι αὗται τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου δὲν ἠδύναντο νὰ ἀσκήσωσι τὸ ἐμπόριον τοῦτο, ἐὰν δὲν ἐβεβαιοῦτο, ὅτι ἡ τοπικὴ κατανάλωσις ἐπέτρεπε τοῦτο. Τέλος, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐπανανθίσεως τῶν πόλεων ὑπῆρχε κεκαλυμμένος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν προϊόντων τῶν βιοτεχνῶν τοῦ πύργου τοῦ τιμαριώτου πρὸς τὰς ἐν ταῖς πόλεσι συντεχνίας.

Ἐσωτερικῶς αἱ συντεχνίαι ἐκανόνιζον τὴν τεχνικὴν τοῦ ἐπαγγέλματος, ὡς ἐργασίας καὶ ὡς τρόπον θέσεως τῶν παραγομένων εἰδῶν εἰς τὴν κυκλοφορίαν πρὸς ἀποφυγὴν ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ, ἐπίσης τὴν ποιότητα καὶ τὴν τιμὴν τῶν προϊόντων. Ἐκανόνιζον ἐπίσης αἱ συντεχνίαι τὴν οἰκονομίαν τοῦ ἐπαγγέλματος, τὰς σχέσεις τῆς συντεχνίας πρὸς τοὺς ξένους τεχνίτας, τὰς σχέσεις πρὸς τοὺς καλφάδες, τὸν τρόπον τῆς πωλήσεως τῶν ἐμπορευμάτων, ἀπηγόρευον τὰς προαγορὰς καὶ προπωλήσεις, ἐκανόνιζον τιμὰς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς ἀγορᾶς. Ἐξωτερικῶς ἡ πολιτικὴ τῶν συντεχνιῶν ἦτο πολιτικὴ μονοπωλίου.

Οὕτω κινούμεναι αἱ συντεχνίαι κατ' ἀρχὰς μὲν ἀπετέλεσαν σπουδαῖον ὠφέλημα διὰ τὴν βιοτεχνίαν, ἐπροστάτευσαν τοὺς τεχνίτας κατὰ τῶν αὐθαιρεσιῶν τοῦ ἄρχοντος καὶ κατὰ τοῦ ξένου συναγωνισμοῦ. Διὰ δὲ τῶν μονοπωλίων των ἐπλούτισαν τὰ μέλη αὐτῶν. Ἀλλὰ ἐντεινομένης τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς κατέστησαν ἐμπόδιον εἰς κάθε νεωτερισμόν, ἐνίσχυσαν τὸ πνεῦμα τῆς ρουτίνας καὶ ἀνεχαίτισαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιοτεχνίας. Διὰ τοῦτο προϊόντος τοῦ χρόνου, αὐξανομένης τῆς συγκοινωνίας, εὐρυνομένης τῆς ἀγορᾶς, ἡ τεχνικὴ πρόοδος, ὁ μεταξὺ διαφόρων τόπων συναγωνισμός, κατέστησαν αἰσθητὰ τὰ ἐμπόδια τῆς συντεχνιακῆς ὀργανώσεως, ἐσωτερικῶς δὲ ἐγέννησαν τὴν ἀντίθεσιν μαστόρων καὶ καλφάδων, ἥτις κατέληξεν εἰς μίση, στάσεις, ἀπεργίας, μέχρις ὅτου ἐν Γαλλίᾳ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1775 κατηργήθησαν ὑπὸ τοῦ Turgot, ἐπαναφερθεῖσαι δ' ὀλίγον βραδύτερον ὤξυναν τὰς ἀντιθέσεις καὶ ὤθησαν καὶ αὗται σὺν ἄλλοις εἰς τὴν μεγάλην γαλλικὴν ἐπανάστασιν, ἥτις κατήργησεν ἐντελῶς τὴν συντεχνιακὴν ὀργάνωσιν καὶ ἀνεκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐπαγγέλματος, τῆς ἐργασίας, τοῦ ἐμπορίου. Ἡ τεχνικὴ λοιπὸν πρόοδος, ἡ ἀνάπτυξις τῶν συγκοινωνιῶν, ἡ πρὸς διαφόρους τόπους κίνησις τοῦ ἐμπορίου καὶ ὁ μεταξὺ τῶν ἐθνικῶν ἐμπορίων συναγωνισμὸς ηὔρυναν τὴν ἀγορὰν καὶ ἡτοίμασαν τὴν νεωτέραν διεθνῆ ἀγοράν. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐδημιούργησαν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλευθέρας καπιταλιστικῆς ἐπιχειρήσεως, ἧς ὁ ρυθμὸς καὶ ἡ κίνησις ἀδέσμευτος πλέον ἀπὸ τεχνητὰ μέσα ἐξηρτήθη μόνον ἀπὸ τὴν εἰς χρηματικὰ κεφάλαια ἱκανότητα, τεχνικὰς γνώσεις καὶ ἐμπορικὴν πρωτοβουλίαν ἑκάστου ἐπιχειρηματίου ἐλευθέρως κινουμένου εἰς ἐλεύθερον ἐμπόριον καὶ ἐλεύθερον συναγωνισμὸν ἐπὶ ἐλευθέρας ἀγορᾶς. Ἡ δὲ δημιουργουμένη αὕτη κατάστασις ἐχώρισεν ἐσαεὶ τὸν κάλφαν ἀπὸ τὸν μάστορη εἰς δύο ἀντιθέτους παρατάξεις, τὰς confréries καὶ τὰς maîtrises, ἐξ ὧν τὰ νεώτερα ἐργατικὰ συνδικᾶτα (syndicats ouvriers) καὶ ἐργοδοτικὰς ἑνώσεις (syndicats patronaux).

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τῆς προόδου τῆς τεχνικῆς ἡτοίμασε τὸν ρασιοναλισμὸν τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ δὲ ἀνάγκη τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου τὸν κοσμοπολιτισμὸν αὐτῆς, τὴν ἐξαφάνισιν τῶν διακρίσεων ἐντοπίου καὶ ξένου, τὴν νομικὴν ἰσότητα τῶν ἐργαζομένων, τὴν ἐλευθερίαν, ἰσότητα, ἀδελφότητα. Ἐν Ἑλλάδι ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Βυζαντίου ἐξηφάνισε σχεδὸν τὴν συντεχνιακὴν ὀργάνωσιν, ἥτις ἔχουσα κατ' ἀρχὴν τὸν ἀνωτέρω προαναφερθέντα ἀναγκαστικὸν χαρακτῆρα συνανεμίχθη βραδύτερον μετὰ τοῦ τύπου τῶν ἐλευθέρων καλουμένων συντεχνιακῶν ὀργανώσεων τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 11ου αἰῶνος, ὁπότε φαίνεται ὅτι ἐν Βυζαντίῳ πολλαὶ φεουδαλικαὶ συνήθειαι εἰσήχθησαν (Κ. Παπαρρηγοπούλου-Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Τόμ. Ε' σελ. 43. Μύλλερ-Λάμπρου-Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι, τόμ. Α'. σελ. 20). Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος ἡ Ἀνατολὴ χάνει τὴν ἐμπορικήν της κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Μεσογείου, ἥτις ἀπετέλει καὶ τὴν σπουδαιοτέραν ἀγορὰν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Αἱ ἰταλικαὶ πόλεις, ἡ Ὁλλανδία, αἱ Ἀνσεατικαὶ πόλεις τῆς Γερμανίας, βραδύτερον καὶ ἡ Ἀγγλία, τὴν ὑποκαθιστῶσιν. Ὁ τουρκικὸς φεουδαλισμὸς ρίπτει τὸ βάρος του εἰς τὴν ἐμπορobιοτεχνικὴν κατάπτωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἑπτανήσῳ, ὅπου ἡ ξενικὴ κυριαρχία ἐξετόπισε τὴν βυζαντιακὴν τοιαύτην πολὺ ἐνωρίτερον ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δύναταί τις νὰ παρακολουθήσῃ τὴν κίνησιν τῆς συντεχνιακῆς ὀργανώσεως. Δυστυχῶς τὸ ζήτημα δὲν ἔχει εἰδικῶς μελετηθῆ, εἰ μὴ μόνον διὰ τὴν Ζάκυνθον, διὰ τὴν ὁποίαν περισπούδαστον συνέθεσεν ἔργον ὁ ἀκούραστος ἱστοριοδίφης Λεωνίδας Ζώης (Λ. Ζώη - Αἱ ἐν Ζακύνθῳ Συντεχνίαι, Ζάκυνθος 1893). «Ἐπὶ τοῦ Μεσαίωνος» παρατηρεῖ οὗτος «ὅτε ἡ Ζάκυνθος μετὰ τῆς Κεφαλληνίας ἐτέθη ἐν τῷ ΙΑ' Θέματι, τῷ καλουμένῳ τῆς Λογγοβαρδίας, κόμης Πατρίκιος ἐπετράπη τὴν πολιτικὴν τῆς νήσου διεύθυνσιν. Ὑπὸ τὸν κόμητα τοῦτον ὑπήγετο ὁ ἀξιωματικὸς τῆς φρουρᾶς καὶ ὑπ' αὐτὸν οἱ πρωτομαγίστορες, ἤτοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σωματείων, δικάζοντες πᾶσαν μεταξὺ δύο ἀντιδίκων τῆς συντεχνίας των ἐπιγινομένην διαφοράν. Αἱ συντεχνίαι δὲ καὶ αἱ σχολαὶ (Scuole) ἐσχημάτιζον τὸν στρατὸν καὶ ὁ μὴ μετέχων ἐνομίζετο ἔκδημος». (Σελὶς 22). «Εἰς τρεῖς κυρίως τάξεις διῃροῦντο ἐπὶ Ἑνετοκρατίας οἱ πολῖται τῆς Ζακύνθου· εἰς τοὺς ἄρχοντας ἢ εὐγενεῖς, οἵτινες ἦσαν πλούσιαι καὶ ἰσχυραὶ οἰκογένειαι ἀποτελοῦσαι τὴν ἐγχώριον κυβέρνησιν ἢ τὴν κοινότητα, εἰς τοὺς ἀστοὺς ἤτοι τοὺς εὐπόρους πολίτας τοὺς ζῶντας ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων καὶ δυναμένους, ἐν περιπτώσει ἐλλείψεως ἀρχοντικῆς οἰκογενείας, νὰ ἐκλέγωνται ὡς εὐγενεῖς, καὶ εἰς τοὺς δημότας ἢ ποπολάρους δημωδῶς ὑπὸ τοῦ ἀρχοντολογίου καλουμένους, οἵτινες ἐξήσκουν μηχανικὰ ἐπαγγέλματα καὶ τέχνας. Οἱ τῆς τελευταίας τάξεως τεχνῖται ὑποδιῃροῦντο πάλιν εἰς τρεῖς κατηγορίας, εἰς τοὺς τεχνίτας, μαΐστορας, ἤτοι εἰς τοὺς κατέχοντας ἴδιον κατάστημα, εἰς τοὺς ἐργάτας ἢ λαουρέντας καὶ εἰς τοὺς ὑπηρέτας ἢ τὰ παιδία. Ἡ συνένωσις ἐπὶ ὡρισμένῳ σκοπῷ πάντων τῶν τὴν αὐτὴν τέχνην ἐξασκούντων ἀπετέλει τὴν συντεχνίαν ἥτις ἐκαλεῖτο σκόλα (scuola) ὡς ἐν Ρώμῃ, φράγια (fraglia) ὡς ἐν Ἑνετίᾳ ἢ ἄοτε (arte) ὡς ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἑκάστη συντεχνία ἐτήρει ἰδίαις δαπάναις ναόν, οὗ τὸν ἅγιον ἢ τὴν ἁγίαν ἐθεώρει προστάτην ἢ προστάτιδα αὐτῆς, εἶχε δὲ πολύτιμον σημαίαν ἐπιφέρουσαν σύμβολον τῆς τέχνης, ἢ τὴν εἰκόνα τοῦ προστάτου ἁγίου. Πάντες οἱ μαΐστορες καὶ τινες τῶν ἐργατῶν ἠδύναντο νὰ ἔχωσι ψῆφον, ἐξαιρουμένων τῶν παίδων, καὶ ἐκ τούτων πάλιν ἠδύναντο νὰ ψηφῶσι τὰ τέκνα τῶν μαϊστόρων τὰ τὴν αὐτὴν ἐξασκοῦντα τέχνην. Προΐστατο δ' ἑκάστης συντεχνίας ὁ ἀρχιτεχνίτης (πρωτομαΐστωρ ἢ πρωτομάστορας) ὅστις ἐξελέγετο διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας ὑπὸ τῶν συντεχνιτῶν αὐτοῦ, εἴτε ἐν τῷ κηδεμονευομένῳ ὑπὸ τῆς συντεχνίας ναῷ, εἴτε ἐν ἑτέρῳ τινί.» (Σελὶς 26-27). «Οἱ ἀρχιτεχνῖται τῶν διαφόρων συντεχνιῶν ἔχαιρον καί τινων προνομίων, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ὁ τῶν ἀρτοποιῶν ὤφειλε νὰ παρευρίσκηται εἰς τὴν διατίμησιν καὶ αὐξομείωσιν τοῦ ἄρτου, ὁ τῶν χρυσοχόων καὶ ραπτῶν εἰς τὰς προικοδοτήσεις τῶν σκευῶν καὶ φορεμάτων, ὁ τῶν κτιστῶν εἰς τὰς διατιμήσεις τῶν οἰκοδομῶν, ὁ τῶν βυτιοποιῶν εἰς τὰς διατιμήσεις καὶ τὴν ἀγορὰν τῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν βυτίων στεφανῶν, ὁ τῶν ὑποδηματοποιῶν εἰς τὰς πωλήσεις τῶν ἐκ τοῦ τελωνείου ἐξαγομένων ὑποδημάτων καὶ δερμάτων καὶ οὕτω καθεξῆς, ἀπολαμβάνοντες ἕκαστος καὶ μικρᾶς τινος ὠφελείας. Εἶχον δὲ καὶ ἰδίαν σφραγῖδα, ἣν ἐπέθετον ἐπὶ τῶν ἐκτιμωμένων τεχνημάτων τῶν ὁμοτέχνων. Ἑκάστη συντεχνία ὤφειλε νὰ παρακολουθῇ, κατὰ σειρὰν βαινόντων τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν μελῶν καὶ προπορευομένης μετὰ τῶν ἄλλων τῆς ἰδίας σημαίας, τάς τε θρησκευτικὰς καὶ πολιτικὰς πομπάς, ἡ δὲ μὴ προσέλευσις συντεχνίας τινὸς ἐν ταῖς ἄνω πομπαῖς συνεπήγετο χρηματικὸν ποσόν. ὡς ἡ ἀπὸ 24 Ἀπριλίου 1666 προκήρυξις τοῦ Προβλεπτοῦ Βαρβαρίγου, δι' ἧς ἐπεβάλλετο ποινὴ δέκα δουκάτων τῇ συντεχνίᾳ, ἥτις κατεχρᾶτο τοῦ καθήκοντος αὐτῆς τούτου· ἅμα δ' ὤφειλεν ἡ συντεχνία νὰ παρευρίσκηται κατὰ τὰς κηδείας τῶν ἀποθνησκόντων ὁμοτέχνων» (σελὶς 29)· ἀναφέρει δὲ ὁ συγγραφεὺς οὗτος διαφόρους συντεχνίας τῆς Ζακύνθου, ὧν παρέχει πολλὰς ἱστορικὰς πληροφορίας καὶ ἀποσπάσματα τῶν καταστατικῶν των.

Τοιαῦται συντεχνίαι εἶναι ἡ τῶν ὑποδηματοποιῶν καὶ βυρσοδεψῶν, προστάτην ἔχουσα τὸν Ἅγιον Λάζαρον, ἐν τῷ ναῷ τοῦ ὁποίου καὶ συνεδρίαζε καὶ συσταθεῖσα πρὸ τοῦ 1567, καὶ τῶν ξυλουργῶν, προστάτην ἔχουσα τὸν Ἅγιον Κωνσταντῖνον καὶ ἱδρυθεῖσα πρὸ τοῦ 1556 καὶ διοικουμένη ὑπὸ «τοῦ Μισὲρ μάρκου βαρδάνι πρότου καὶ μισὲρ γιώργου ταβουλάρι καὶ μισὲρ τζάνε δατρέστε γαστάλτι τῆς τέχνης τῆς μαραγκοσίνης κάμνοντας καὶ διὰ ὅλους τοὺς ἑτέρους μαστόρους τῆς αὐτῆς τέχνης», ἡ συντεχνία ναυπηγῶν ἀναφερομένη εἰς διάταγμα τοῦ γενικοῦ ναυάρχου τῆς Ἑνετίας ἀπὸ 1ης Ἰουνίου 1537, ἡ συντεχνία ραπτῶν (1609), κτιστῶν,

Digitized by Google

βυτιοποιῶν, κηπουρῶν, κρεοπωλῶν, παντοπωλῶν κ.τ.λ.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους μετὰ τὴν ἵδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου ἱδρύθησαν διάφοροι ἑνώσεις καὶ σωματεῖα ἀλληλοβοηθητικῶν, φιλανθρωπικῶν, ἐκπαιδευτικῶν σκοπῶν, ὡς καὶ ἐπαγγελματικά, ἅτινα ὠνομάσθησαν Ἀδελφότητες καὶ Συντεχνίαι. Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1900 ὑπῆρχον διάφοροι συντεχνίαι καὶ ἀδελφότητες, ὅπου ἦσαν ἡνωμένοι ὁμοῦ ἐργοδόται, μικροεπαγγελματίαι καὶ ἐργάται ὁμότεχνοι. Αἱ συντεχνίαι αὗται τηρήσασαι τὴν παράδοσιν μόνον τῶν μεσαιωνικῶν τοιούτων δὲν ἐξυπηρέτουν σχεδὸν κανένα σκοπὸν εἰ μὴ ἀσήμαντόν τινα ἀλληλοβοήθειαν καὶ ψυχαγωγίαν τινὰ τῶν μελῶν των διὰ κοινῶν τινων πανηγυρισμῶν. Ὁ εἰσορμήσας κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ παρ' ἡμῖν καπιταλισμὸς βαθμιαίως ἀποσυνέθεσε καὶ τὰς ἑνώσεις ταύτας. Τέλος δ' ἐπῆλθεν ὁ περὶ σωματείων νόμος 281 τοῦ 1914, ὅστις ἀπηγόρευσε τοῦ λοιποῦ τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ἐπαγγελματικῷ σωματείῳ μετοχὴν ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν.

Σήμερον ἐλάχιστα ἐργατικὰ σωματεῖα ἐξακολουθοῦσι νὰ ὀνομάζονται ἀδελφότητες. Τὸ ὄνομα τοῦτο καθὼς καὶ τὸ ὄνομα Συντεχνία ἐξακολουθεῖ μᾶλλον νὰ χαρακτηρίζῃ ἐπαγγελματικάς τινας ἑνώσεις μικροεπαγγελματιῶν, μικροαστῶν, οὔτε ἐργοδοτῶν, οὔτε ἐργατῶν, ἀλλὰ τεχνιτῶν, ὡς Ἀδελφότης Κρεοπωλῶν, Οἰνοπωλῶν, Παντοπωλῶν, Συντεχνία Κουρέων κλπ.

Ἐκ τῆς οἰκονομικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς δράσεως τῶν Συντεχνιῶν καὶ τῶν Ἀδελφοτήτων τοῦ Μεσαίωνος εἴτε ὡς γενικῶν ἑνώσεων τῶν ὁμοτέχνων, εἴτε ὡς ἑνώσεων τῶν μαστόρων (Συντεχνίαι) εἴτε ὡς ἑνώσεων τῶν καλφάδων, (κυρίως ἀδελφότητες, confreries) οὐδὲν ἀπέμεινε. Ἐκ τῆς κρυφίας καὶ μυστικῆς τῶν ἑνώσεων τούτων παραδόσεως ἀπέμειναν σήμερον αἱ Μασσωνικαὶ Στοαί, ὧν ἡ ἱστορικὴ καταγωγὴ συνδέεται μὲ τὴν ἵδρυσιν τῶν ἀδελφοτήτων τῶν ἀδελφῶν, συντρόφων (compagnons) τοῦ Μεσαίωνος. Α. Δ. ΣΙΔΕΡΙΣ

Βιβλιογραφία. L. André. Histoire Économique depuis l' Antiquité jusqu' à nos jours, Paris 1925. — P. Boissonnade. Le travail dans l' Europe chrétienne au Moyen Age (V—XV siècles) Paris 1921.—L. Brentano. Die Byzantinische Volkswirtschaft, München und Leipzig 1917. — K. Bücher. Die Entstehung der Volkwirthschaft Leipzig 1906. — Guizot. Histoire de la Civilisation en Europe depuis la chûte de l' Empire Romaine jusqu' à la Revolution Française, Paris 1842. E. Herkner. Τὸ Ἐργατικὸν ζήτημα, ἑλληνικὴ μετάφρασις Δ. Καλλιτσουνάκι, Τόμος Β΄. Ἀθῆναι 1920. — Δ. Κυριαζῆ. Zur Entwicklung des gewerbes im heutigen Griechenland, Athen 1916.—E. Levasseur. Histoire de l' industrie et des classes ouvrières en France au moyen âge, Paris 1900.— E. Martin Saint—Leon. Le compagnonage, Paris. Τοῦ αὐτοῦ. Histoire des corporations de metiers en France, Paris 1909. — G. Renard et G. Weulersse. Le travail dans l' Europe Moderne, Paris 1920.— Schanz. Zur Gesehichte der gesellenverbande im Mittelalter, Leipzig 1896.—A. Schmoller. Principes d' Economie Politique, Γαλλ. μετάφρασις, Paris 1905.— Max Weber. Wirtschaftsgesehichte, München und Leipzig, 192). — Λ. Ζώη. Αἱ ἐν Ζακύνθῳ Συντεχνίαι, Ζάκυνθος 1893.

Ἀδελφότης (Ἱστ. Ἑλ. Ἐπ.) Αὐτὴν τὴν ἐπωνυμίαν ἔφερεν ἡ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ *Ἐμφυλίου Πολέμου* τοῦ 1824, συσταθεῖσα ἐν Τριπόλει μυστικὴ ἑταιρία, μὲ τὸν φανερὸν μὲν σκοπὸν τῆς ἀμοιβαίας τῶν μελῶν της ὑπερασπίσεως ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν κακώσεων, ἀλλὰ κυρίως μὲ τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ καταπολεμήσῃ τὴν ἐν Τριπόλει ἑδρεύουσαν τότε Κυβέρνησιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκηρύξει τὸ *Βουλευτικόν.* Δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον βέβαια ἐὰν τὴν «Ἀδελφότητα» συνέστησαν πράκτορες τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐνεργοῦντος κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἤτοι τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1824, κατὰ τὰς ἀνεξετάστους ὑποδείξεις καὶ ἀποφάσεις τοῦ Ἀντιπροέδρου αὐτοῦ, Ἐπισκόπου *Βρεσθένης Θεοδωρήτου·* πάντως ὅμως ἡ «Ἀδελφότης» ἐνήργει συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντα αὐτοῦ καὶ κατὰ τρόπον πείθοντα ὅτι τὸ καθίστα ἐνήμερον τῶν ἐν Τριπόλει τελουμένων ὡς καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς ἐνεργουμένων. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἡ σύστασίς της ἀφορμὴν ἔσχε τὴν ἄμυναν ἐναντίον τῶν στρατιωτικῶν καὶ μάλιστα τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν *Θεόδωρον Κολοκοτρώνην* ὁπλιτῶν, ὡς ἐξηγεῖ ὁ *Φωτάκος* πειστικώτατα, καὶ ὅτι κατέληξεν εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἐνόπλου στάσεως ἐναντίον τῆς ἐν Τριπόλει ἀποκηρυχθείσης Κυβερνήσεως (*Ἐκτελεστικοῦ*), ἐπειδὴ αὕτη ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν καὶ μάλιστα τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Ὁπωσδήποτε, μολονότι παρεμπιπτόντως ἀναφέρονται τὰ κατ' αὐτὴν ὑπὸ τοῦ Σ. Τρικούπη, δὲν φαίνεται ὅτι ἐπρόκειτο περὶ παρωνυχίδος, ἀλλὰ περὶ ἐσκεμμένης ὀργανώσεως ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, συμφώνως πρὸς τὸ σύστημα τῶν τότε ἀκμαζουσῶν μυστικῶν ἑταιριῶν (*Μασσόνων, Καρβονάρων* καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς *Φιλικῆς Ἑταιρίας*, τὴν ὁποίαν ἐν πολλοῖς ἐμιμήθησαν οἱ ὀργανωταί της) καὶ μὲ πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως παραμείνουν ἐν τῷ σκότει οἱ πραγματικοὶ ὑποκινηταί της, ὅπως καὶ πράγματι συνέβη. Ἐὰν μάλιστα ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν συγκεκριμένα τινὰ γεγονότα, ὅπως ἡ ἀνάμιξις ἡ ἐνεργὸς τοῦ *Μήτρου Μποταΐτου* εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς στάσεως καὶ τοῦ *Γεωργίου Μπηλίδα* εἰς καταστολὴν αὐτῆς, καταλήγει τις εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ πράκτορες τοῦ Διοικοῦντος τὴν Αἴγυπτον *Μεχμὲτ Ἀλῆ,* οἱ ἐνεργοῦντες ἀληθῆ ἐν Πελοποννήσῳ προπαγάνδαν, ἵνα προλειάνουν τὸ ἔδαφος τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἰμπραήμ, δὲν ὑπῆρξαν ἀμέτοχοι εἰς τὴν σύστασιν τῆς ἀδελφοκτόνου ταύτης ἑταιρίας, ἂν δὲν ὑπῆρξαν αὐτοὶ οὗτοι οἱ δημιουργοί της. Ἡ «Ἀδελφότης» ὠργανώθη περὶ τὰ τέλη τοῦ 1923, ἐνεργὰ δὲ αὐτῆς μέλη ἦσαν ὁ Γεώργιος Μπάρμπογλους, ὅπως τὸν ἀναφέρει ὁ *Θ. Κολοκοτρώνης* (καίτοι οὐδὲ μνείαν ποιεῖται οὗτος τῆς ἑταιρίας) ὁ κοινῶς γραφόμενος *Βάρβογλης, ὁ Γεώργιος Γαλανόπουλος* καὶ ἄλλοι, ὡς οἱ ἀδελφοὶ *Μανιατόπουλοι,* ἅπαντες ἐκ Τριπόλεως.

Ἐμίσουν δέ, καὶ αὐτοὶ καὶ ἄλλοι, τὸν *Θ. Κολοκοτρώνην* διὰ πολλὰς αἰτίας, παλαιάς, νέας, καὶ διαιωνιζομένας. Λ. χ. Κατὰ τὴν *ἅλωσιν τῆς Τριπόλεως* (Σεπτέμβριος 1821), πάντες ὠφελήθησαν πλὴν τῶν Τριπολιτσιωτῶν. Διότι ὅσα λάφυρα εἶχαν συγκεντρώσει εἰς τὰς οἰκίας των, τὰ διήρπασαν οἱ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη οἵτινες, συνοδεύσαντες μακρὰν τῆς πόλεως τὸν *Δ. Ὑψηλάντην,* δὲν παρευρέθησαν κατὰ τὴν λαφυραγωγίαν, ἐπιστρέψαντες δέ, μόνον αὐτὰ τὰ εἰς τὰς οἰκίας τῶν Τριπολιτσιωτῶν ἐναποτεθειμένα εὗρῆκαν, καί, πρὸς ἱκανοποίησίν των, διήρπασαν. Πλὴν τούτου εἰς τὴν Τρίπολιν, κειμένην ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς Πελοποννήσου, ὄχι μόνον ἀλλεπάλληλα διήρχοντο τὰ στρατεύματα, κινητοποιούμενα κατὰ τὸν Ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ μέγα μέρος ἐξ αὐτῶν, καὶ μάλιστα τὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, διέμεναν ἐν αὐτῇ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχαν στρατῶνες, οἱ στρατιῶται κατέλυον εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἐντοπίων, ἔτρωγαν δὲ καὶ ἔπιναν εἰς βάρος τῶν πολιτῶν ἔναντι χρεωστικῆς ἀποδείξεως ἐκδιδομένης ὑπὸ τῆς Διοικήσεως, διότι δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ἄμεσος πληρωμὴ τῶν καταναλισκομένων. Πλὴν τούτου, καθημερινῶς ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἐδημιουργοῦντο ποικίλα ζητήματα καὶ προστριβαὶ ἀτελεύτητοι, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο τὸ τυφλὸν πάθος τὸ ὁποῖον ἔτρεφαν οἱ Τριπολιτσιῶται ἐναντίον τοῦ Κολοκοτρώνη, πάθος ὅπερ καὶ βραδύτερον, ἐπὶ τῆς *Ἀντιβασιλείας* ἐμπράκτως ἀπέδειξαν, οὐδέποτε δ' ἔπαυσαν νὰ ἐπιδεικνύουν πασιδήλως. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι πολιταρχοῦντος ἐν Τριπόλει τοῦ *Πάνου Κολοκοτρώνη,* ἡ φρουρὰ συνεπλάκη μὲ τοὺς κατοίκους τῆς Τριπόλεως, ἐφόνευσε δὲ ἕνα ἐκ τῶν ἀνεγνωρισμένων Καπετάνων της, ὀνόματι *Βλαντούσην,* χωρὶς νὰ δόσῃ δίκην. Τότε συνεστήθη καὶ ἡ νέα ἐν Ἑρμιόνῃ Κυβέρνησις, ἡ δὲ «Ἀδελφότης» ἤρχισε τὰς συνεννοήσεις μετ' αὐτῆς, ὑποσχομένου τοῦ νέου Προέδρου της *Γεωργίου Κουντουριώτη* μισθοὺς πληρωτέους ἅμα τῇ παραλαβῇ τοῦ ἀναμενομένου δανείου εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς τῆς Ἀδελφότητος, εἰς τοὺς ὁποίους ἔστειλε καὶ τὰ οἰκεῖα διπλώματα.

Ἡ πρώτη συμπλοκὴ συνέβη, ἀπουσιάζοντος τοῦ Κολοκοτρώνη ἐκ Τριπόλεως, ἐξ ἀφορμῆς τυχαίου γεγονότος, ἂν καὶ ὁ *Φωτάκος* τὴν ἀποδίδει εἰς προκλητικὴν ἐνέργειαν ἑταίρων τῆς «Ἀδελφότητος». Ἕνας ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀρχιμανδρίτου *Γρηγορίου Δικαίου* (Παπαφλέσσα) ὀνόματι *Βασίλειος Στάϊκος* ἐφόνευσεν ἕνα φούρναρην. Ὁ λαὸς ἐξέλαβε τὸν φόνον ὡς στρατιωτικὴν ἀπόπειραν ἐναντίον τῆς ἀσφαλείας του, τόσον περισσότερον ὅσον ὁ Δικαῖος ἦτο Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Ἀστυνομίας, τηρητὴς κατ' ἀκολουθίαν τῆς τάξεως. Ἠγνόει ὅμως τὸ πλῆθος ὅτι ὁ Δικαῖος εἶχεν ἤδη προσχωρήσει εἰς τὴν νέαν Κυβέρνησιν τοῦ Γεωργίου Κουντουριώτη, ἐγκαταλείψας τὴν ὑπὸ τὸν *Πετρόμπεην Μαυρομιχάλην* παλαιάν. Καὶ δὲν εἶχε μὲν ἀναχωρήσει ἀκόμη ἐκ Τριπόλεως ὁ Ὑπουργός, πράγματι ὅμως διὰ λογαριασμὸν τῆς νέας Κυβερνήσεως εἰργάζετο, καὶ κατ' ἀκολουθίαν, οἱ στρεφόμενοι ἐναντίον του, μᾶλλον κατὰ τῆς νέας Κυβερνήσεως ἐστρέφοντο παρὰ ἐναντίον τῆς παλαιᾶς. Ὁπωσδήποτε, ἡ εὐκαιρία ἐκρίθη κατάλληλος ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους τῆς «Ἀδελφότητος», καὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας (12 Ἰανουαρίου 1824 καὶ ὄχι περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου, κατὰ τὸν *Σ. Τρικούπην*, διότι τότε συνέβη ἡ συνέχεια καὶ τὸ τέλος τοῦ ἀρχικοῦ ἐπεισοδίου) ἐξεδηλώθησαν αἱ πρῶται ἐπαναστατικαὶ ἐνέργειαι τῆς μυστικῆς ταύτης ἑταιρίας. Πράγματι, ὁ μόνος ἐμφανὴς ὑποκινητὴς ὑπῆρξε κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἕνας Ἀργεῖος ῥάπτης τὸ ἐπάγγελμα ὀνομαζόμενος *Μῆτρος Μποταΐτης,* πρόσωπον λίαν ὕποπτον. Ἀπὸ μακροῦ εἶχεν ἀπομακρυνθῇ τῆς Πελοποννήσου, ἀκολουθήσας τὸν ἄλλοτε Βαλῆν τῆς Χερσονήσου *Ἰμπραὴμ πασσᾶν,* ἐπανελθὼν δὲ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1823 ἐξ Αἰγύπτου, μέ τινα κεφάλαια, ἐφρόντισε νὰ νυμφευθῇ τὴν γυναικαδέλφην ἰσχύοντος ἐν Τριπόλει προσώπου, τοῦ *Γ. Γαλανοπούλου,* ἀπὸ συνεννοήσεως δὲ μετ' αὐτοῦ ὠργάνωσε τὴν «Ἀδελφότητα» καὶ καθωδήγει τὰ μέλη της ὅπως ἐνόμιζε συμφερώτερον. Μόλις λοιπὸν ἐσημειώθη ὁ φόνος τοῦ ἀρτοποιοῦ, δύο πράκτορες τοῦ Μποταΐτου περιῆλθον τὴν ἀγοράν, καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὰ ἐργαστήρια τῶν μεμυημένων, μὲ ἕνα κάνιστρον εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε τὸ εἰκόνισμα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἔλεγαν εἰς αὐτούς: «Βοήθειά σου ὁ Ἅγιος Δημήτριος», διὰ τοῦ ὁποίου ὑπεδηλοῦτο εἰς τὴν συνθηματικὴν τῶν ἑταίρων γλῶσσαν: «Κλεῖσε τὸ ἐργαστήριόν σου καὶ ὁπλίσου».

Πράγματι, μετά τινα ὥραν τετρακόσιοι ὁπλοφόροι, πρὸς τοὺς ὁποίους ὁ Μῆτρος Μποταΐτης ὡμίλησεν εἰπών, ὅτι οἱ φονεῖς ὄχι μόνον κρύπτονται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Δικαίου, ἀλλὰ καὶ προστατεύονται παρ' αὐτοῦ, ὥρμησαν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν οἰκίαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν θὰ κατελάμβανον ἐξ ἀπήνης, ἂν εἰδοποιηθεὶς ὁ Δικαῖος δὲν ἀντέτασσεν ἄμυναν. Ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ὁποίαν ἐζήτησε βοήθειαν, ἀδυνατοῦσα νὰ παράσχῃ αὐτήν, ἔστειλε ταχυδρόμον πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην, καταγινόμενον τότε μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ *Ἀκροκορίνθου,* καλοῦσα αὐτὸν νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Δικαίου καὶ εἰς ἀποκατάστασιν τῆς κλονισθείσης τάξεως. Δύο ἡμέραι παρῆλθον, κατὰ τὰς ὁποίας διάφοροι ὁπλῖται, Τριπολιτσιῶται καὶ Καρυτινοί, ὡς ἐχθροὶ ἐτυφεκίζοντο ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν καὶ καθ' ὁδόν, μέχρις ὅτου ὁ *Γεώργιος Μπηλίδας,* ἕνας μοναδικὸς τύπος παλληκαριᾶς, γενναιότητος καὶ εὐγενείας ψυχικῆς, ἀληθὴς δὲ πατριώτης ἀποδειχθεὶς μέχρι τέλους, ἀνέλαβε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Δικαίου, εἰς βοήθειαν τῆς οἰκίας τοῦ ὁποίου ἔσπευσεν, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ παραλάβῃ τὸν φονέα καὶ νὰ τὸν παραδόσῃ εἰς τὸν τιμωρὸν λαόν, διότι πράγματι εἶχεν ἀδικήσει φονεύσας τὸν πτωχὸν φούρναρην. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Καὶ ὁ μὲν φονεὺς ἀπέδωκε δίκην, σπαραχθεὶς ὑπὸ τοῦ μαινομένου ὄχλου, ὅστις νικήσας δὲν ἐγνώριζε πλέον τί ἔπραττεν, οὐδένα δὲ πλέον ἤκουεν ἐκ τῶν ἀνωτέρων του. Ὁ δὲ Δικαῖος, τόσον χάρις εἰς τὴν ἔμφρονα μεσολάβησιν τοῦ Γ. Μπηλίδα, ὅσον καὶ χάρις εἰς τὴν ἔγκαιρον ἄφιξιν τοῦ *Δημητρίου Πλαπούτα,* τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα, μετὰ μικρὰν συμπλοκὴν σχοῦσαν καί τινας νεκρούς, διέλυσεν ὁριστικῶς τὴν πολιορκίαν, ἐσώθη ἀπὸ ἀληθοῦς καταστροφῆς, ἴσως δὲ καὶ διὰ τοῦτο ἔσπευσε τότε νὰ ἀναχωρήσῃ. Ἡ ἀναρχία ὅμως εἶχε κορυφωθῇ. Τὸ Ἐκτελεστικὸν τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη δὲν εἰσηκούετο πλέον. Καὶ αὐτὸς ὁ ἔπαρχος Τριπόλεως, ὁ πολὺς *Ἀνδρέας Καλαμογδάρτης,* ὑπέσκαπτε τὰ τελευταῖα χαρακώματά του, συνεννοούμενος μὲ τὴν νέαν Κυβέρνησιν. Μετά τινας ἡμέρας ἔφθασε καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀσφαλῶς θὰ ἐδολοφονεῖτο ὑπὸ τῆς «Ἀδελφότητος», ἐὰν δὲν ἐσώζετο ἀπὸ ἕνα Ἑταῖρον μὲν τῆς μυστικῆς ἐκείνης ἑταιρίας ὀνόματι *Σαράτσην,* ἀγανακτήσαντα ὅμως διὰ τὸ τεκταινόμενον ἀνοσιούργημα. Πράγματι ὁ Σαράτσης, σταθεὶς ἔμπροσθεν τοῦ παραθύρου ὁπόθεν θὰ ἐπυροβολεῖτο, παρεκώλυσε μὲ τὸ ὀγκῶδες σῶμά του τοὺς δολοφόνους νὰ σκοπεύσουν, ἐκ τούτου δὲ ὁ Πελοποννήσιος ἀρχιστράτηγος ἐσώθη ἀπὸ ἀσφαλοῦς θανάτου.

Ὁπωσδήποτε ἡ πόλις δὲν ἡσύχαζεν. Αἱ ἔξωθεν ἐρχόμεναι εἰδήσεις εἰς πᾶν ἄλλο συνετέλουν παρὰ νὰ καθησυχάσουν τὰ ἐξημμένα πνεύματα καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ. Καθ' ἑκάστην λογομαχίαι καὶ φιλονεικίαι ἐγίνοντο. Μίαν ἡμέραν δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ Φεβρουαρίου, ἄγνωστον πόθεν δοθέντος τοῦ συνθήματος, εἰς τὰ καφενεῖα τῆς ἀγορᾶς ἐν Τριπόλει, οἱ ἄνθρωποι τοῦ Μποταΐτου καὶ τοῦ Γ. Γαλανοπούλου ἐπανήρχισαν τὴν μυστηριώδη περιαγωγὴν τῆς εἰκόνος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Τότε οἱ ὑπὸ τὸν *Γενναῖον (Ἰωάννην) Κολοκοτρώνην* στρατιῶται τῆς φρουρᾶς, ἀντιληφθέντες ὅτι θὰ ἐκτυπῶντο καὶ θὰ ὑπέφεραν ἐπειδὴ ἦσαν ὀλιγαριθμότεροι, ἔσπευσαν ν' ἀνοίξουν τὸ τουφέκι, κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ δημιουργήσουν μικροπανικὸν καὶ ὅτι θὰ κατορθώσουν νὰ διαλύσουν τὴν ἔνοπλον συγκέντρωσιν, πρὶν γίνῃ αὕτη ἐπικίνδυνος. Ὁ τυφεκοβολισμὸς ὅμως, τοὐλάχιστον εἰς τὴν ἀρχήν, ἔσχεν ἀντίθετα ἀποτελέσματα. Ἐξηγρίωσε τοὺς Τριπολιτσιώτας. Ματαίως παρενέβησαν ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ ὅπως καθησυχάσουν τοὺς συμπλεκομένους. Κανεὶς δὲν εἰσηκούετο. Ἀληθὲς πανδαιμόνιον ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐσημειοῦτο εἰς τὴν Τρίπολιν. Προφανὲς ὅτι τὸ σφάλμα ὠφείλετο εἰς νεανικὴν ὁρμητικότητα τοῦ Γενναίου (Ἰωάννου) Κολοκοτρώνη, ὅστις νέος ὢν καὶ λίαν ὀξύθυμος δὲν ἔλαβε τ' ἀνάλογα καθησυχαστικὰ μέτρα, ἀντιθέτως δέ, ἐξερεθισθείς, παρώξυνε τὴν κατάστασιν. Τέλος, ἀφοῦ ἐφονεύθησαν τινὲς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, οἱ ἄνδρες τοῦ Γενναίου κατώρθωσαν νὰ ἐκβάλουν τῶν οἰκιῶν, ὁπόθεν ἐπυροβόλουν, τοὺς Ἑταίρους τῆς Ἀδελφότητος, καί, καταδιώκοντες αὐτοὺς κατὰ πόδας, νὰ τοὺς ἐγκλείσουν εἰς τὸν Προμαχῶνα τῆς *Μεγάλης Τάπιας,* ὅπου καί, ἀπαρασκεύους, χωρὶς τρόφιμα καὶ ὕδωρ τοὺς ἐπολιόρκησαν τακτικῶς. Ἡ πόλις ἦτο ἀκόμη ἀνάστατος. Διότι παρόμοιαι μὲν σκηναὶ συμπλοκῶν συχνὰ κατ' ἐκείνους τοὺς ταραχώδεις καιροὺς ἐσημειοῦντο, καμμία ὅμως ἕως τότε, οὔτε ἡ ἐν *Ἀκόβοις* σημειωθεῖσα, δὲν εἶχε τὴν μορφὴν τοῦ ὠργανωμένου ἐμφυλίου σπαραγμοῦ καὶ τῆς ἀληθινῆς πρὸς ἐχθροὺς μάχης, ὅπως ἡ πα-

Digitized by Google

ρούσα ἐν Τριπόλει λόγῳ τῆς μυστικῆς ἑταιρίας «Ἀδελφότητος».

Τακτικὴ καὶ κατὰ πάντα ἀμείλικτος ἐξηκολούθησεν ἡ πολιορκία τῶν ἐγκλεισθέντων εἰς τὴν Μεγάλην Τάπιαν. Τὴν κατάστασίν των ὅμως τὴν ἐγνώριζαν καλὰ οἱ ἐν τῇ πόλει συγγενεῖς των, οἵτινες καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὴν παλαιὰν Κυβέρνησιν νὰ ἔλθουν εἰς συμβιβασμόν. Πράγματι, κατωρθώθη νὰ συνεννοηθοῦν μετὰ τῶν ἐντὸς τοῦ Προμαχῶνος καὶ οὗτοι ἐδήλωσαν ὅτι δέχονται νὰ συμβιβασθοῦν, ἐὰν ἀντὶ τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη, τὰς διαπραγματεύσεις ἀναλάβῃ ἐκ μέρους τῆς φρουρᾶς ὁ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εὑρισκόμενος ἐν Τριπόλει *Γεώργιος Π. Μαυρομιχάλης*. Ἐστάλη λοιπὸν μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ ὅρου τούτου ὁ ἐκ τῶν Ἑταίρων τῆς «Ἀδελφότητος» *Ἰωάννης Μανιατόπουλος*, ὅστις κατὰ τὸν Φωτάκον, εἶχε διακριθῆ ὡς κατ' ἐξοχὴν θερμοκέφαλος, καὶ κατ' ἀκολουθίαν κάκιστος διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ πρεσβευτικὴν ἐντολήν. Παρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς Κυβερνήσεως, ἐπρόβαλε διάφορα ζητήματα τὰ ὁποῖα οὐδεμία Κυβέρνησις ἠδύνατο ν' ἀποδεχθῇ, καὶ ἐπειδὴ τὰ ζητήματα ταῦτα ἀπερρίφθησαν, τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο, ὁ ἰδιόρρυθμος πρεσβευτής, κτυπήσας τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς σπάθης του, ἀνέκραξε:

— Τὸ πῦρ καὶ τὸ σίδερον θὰ μᾶς ξεχωρίσῃ.

Τότε ὁ Γ. Μαυρομιχάλης τὸν ἀπέστειλεν ὀπίσω εἰς τὴν Μεγάλην Τάπιαν, μὲ τὴν δήλωσιν ὅτι παραιτεῖται τῆς μεσολαβήσεως, διότι ἀδυνατεῖ νὰ συνεννοηθῇ, ὑπέδειξεν ὅμως εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅτι τὰ πράγματα θὰ ἐξετραχύνοντο ἐπ' ἄπειρον, καὶ ἐπὶ γενικῇ ζημίᾳ, ἂν δὲν ἔκλεινε τὰ μάτια ὥστε νὰ φυγαδευθοῦν οἱ πολιορκούμενοι, ἀκίνδυνοι αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς καυχησιολόγοι, ἐνῷ ἀντιθέτως θὰ διέτρεχον τὸν κίνδυνον νὰ φονευθοῦν ὑπὸ τῆς φρουρᾶς ἥτις, ἐξαγριωθεῖσα ἐν τῷ μεταξύ, ἀκράτητος προέβαινεν εἰς ἐμπρησμοὺς τῶν οἰκιῶν τῶν πολιορκουμένων εἰς τὴν Μεγάλην Τάπιαν. Ἡ συμβουλὴ εἰσηκούσθη. Καὶ τὴν νύκτα οἱ φύλακες ἐμεθύσθησαν κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως, οὕτω δὲ οἱ πολιορκημένοι ἠδυνήθησαν νὰ δραπετεύσουν καὶ νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰς ἐν Τριπόλει οἰκίας των. Τὴν ἑπομένην ὅμως, φοβούμενοι μήπως ἀναγνωρισθῶσιν ὡς ἑταῖροι τῆς ἄλλωστε ἐκπνευσάσης ὁριστικῶς Ἀδελφότητος, ἐπροτίμησαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν Ἑρμιόνην καὶ κατόπιν εἰς τὸ Ἄργος. Ἡ νέα ὑπὸ τὸν Γ. Κουντουριώτην Κυβέρνησις τοὺς ἐδέχθη μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας, ἐπῄνεσε τὰς πράξεις των, τοὺς ἔδωκε διαφόρους βαθμοὺς διὰ τὴν λίαν προβληματικὴν διαγωγὴν καὶ τὰ κατορθώματά των, εἰς ἐνίους δὲ καὶ ἀποζημίωσιν, διότι ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε καύσει τὴν οἰκίαν τοῦ Μήτρου Μποταΐτου καὶ εἶχε καταστρέψει τὴν τῶν ἀδελφῶν Μανιατοπούλων.

Τοιουτοτρόπως ἡ μυστικὴ ἑταιρία «Ἀδελφότης», ὀργανωθεῖσα διὰ νὰ προστατεύσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Τριπόλεως ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν κακώσεων, μετέπεσεν εἰς Ἑταιρίαν ὀργανώσεως συστηματικοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ, ἐξεδήλωσε δὶς τὰς προθέσεις της, κατὰ τρόπον πανηγυρικὸν καὶ ἀρκούντως αἱματηρόν, ὑπέθαλψε τὴν ἀναρχίαν καὶ τὴν παράλυσιν καὶ τέλος, πολιορκηθεῖσα εἰς τὴν Μεγάλην Τάπιαν ὑπὸ δυνάμεων πολὺ μικροτέρων, ἐναυάγησεν εἰς τοὺς σκοπούς της, διότι ἀπετελεῖτο ἀπὸ συνωμότας ἀπειροπολέμους, κυρίως ὅμως διότι ἐστρέφετο κατ' ἀδελφῶν. Ἔκτοτε δὲν ἔγινεν ἄλλη ἀπόπειρα τοιαύτης Ἑταιρίας, ὑπὸ τοιαύτην μορφὴν σκοπούσης τοιαῦτα ἀντιπατριωτικὰ πραξικοπήματα.

Γ. Δ ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

Ἀδελφότης (Θεατρ.). Ἀδελφότητες ἐκαλοῦντο κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐν Γαλλίᾳ τὰ σωματεῖα τῶν ἐπαγγελματιῶν τὰ ὁποῖα, ἐκτὸς τῆς προστασίας τῶν συμφερόντων τῶν μελῶν αὐτῶν, σκοπὸν εἶχον καὶ τὴν διοργάνωσιν ἑορτῶν καὶ δὴ θεατρικῶν παραστάσεων, καθ' ἅς, κατὰ προτίμησιν, ἔπαιζον ἔργα ὑπόθεσιν ἔχοντα τὸν βίον καὶ τὰ θαύματα τοῦ προστάτου των ἁγίου. Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἀδελφότητες, τῶν ὁποίων ἀποκλειστικὸς σκοπὸς ἦτο ἡ διοργάνωσις θεατρικῶν παραστάσεων. Ἡ ἐπισημοτέρα ἐξ αὐτῶν ἦτο ἡ «Ἀδελφότης τῶν Παθῶν τοῦ Σωτῆρος» περὶ ἧς βλέπε εἰς: «ἀδελφοὶ τῶν παθῶν». Αἱ ἀδελφότητες ἀντικατέστησαν ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος τὰς *φιλολογικὰς ἑταιρίας*, τὰς καλουμένας Puys, αἵτινες εἶχον διαδόσει κατὰ τὸν Μεσαίωνα διὰ θεατρικῶν παραστάσεων, ἃς διωργάνουν εἰς πολλὰς τῆς Γαλλίας πόλεις, τὰ ἁγιογραφικὰ δράματα, τὰ καλούμενα: *Θαύματα* (Miracles).

Παρόμοιαι ἀδελφότητες ὑπῆρχον καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ. Εἰς μίαν ἐξ αὐτῶν, τὴν Cofradia de la Passlon y sangre de Jesu-Christo (Ἀδελφότης τῶν Παθῶν τοῦ Σωτῆρος) ὀφείλονται τὰ δύο πρῶτα θέατρα τῆς Μαδρίτης τὰ ὁποῖα ἀνήγειραν ὀλίγον πρὸ τοῦ 1568. Θέατρα ἐπίσης ἀνήγειρεν ἐν Μαδρίτῃ τῷ 1574 καὶ ἡ ἀδελφότης, ἡ καλουμένη Cofradia de la Soledad.

Ν. Ι. Λ.

ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΑΓΙΟΤΑΦΙΤΙΚΗ

Ἡ ἄγρυπνος διὰ τῶν αἰώνων φρουρὸς τῆς Ἁγίας Γῆς.

Τὸ μοναχικὸν τάγμα ὅπερ φρουρεῖ καὶ κυβερνᾷ τὰ χριστιανικὰ ἐν Παλαιστίνῃ προσκυνήματα καὶ ἀποτελεῖ τὴν ὀρθόδοξον ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἱεροσολύμων. Διότι ἀντιθέτως πρὸς τὰς λοιπὰς αὐτοκεφάλους ὀρθοδόξους ἐκκλησίας, ἡ τῶν Ἱεροσολύμων εἶναι ἴδιος ὀργανισμὸς συνιστάμενος ἐκ μοναχῶν ἀποτελούντων κοινοβιακὴν ἀδελφότητα ἧς Πρόεδρος εἶναι ὁ ἑκάστοτε Πατριάρχης διοικῶν αὐτὴν μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀποτελουμένης ἐκ τῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματούχων τῆς Ἀδελφότητος.

Ἡ ἱστορία καὶ ἡ δρᾶσις τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος ἐξικνεῖται μέχρι τῶν πρώτων τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰώνων, εἶναι δὲ ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς περιπετείας τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, εἰς τὴν κοιτίδα τῆς ὁποίας ἱδρύθη καὶ ἐμεγαλούργησε, αὐτὴ κατορθώσασα νὰ διασώσῃ μέχρις ἡμῶν ἀπὸ παντοίων ἐπιβουλῶν τὴν ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων κυριότητα.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἀπὸ τῆς Σταυρώσεως ἔτη δὲν ὑπῆρχε βεβαίως ὠργανωμένη χριστιανικὴ κοινότης ἐν Ἱεροσολύμοις. Πιστοί τινες μόνον ὀπαδοὶ τοῦ Ναζωραίου ἀπετέλουν τὴν πρώτην ἐκκλησίαν, ἔχοντες ὡς ἀρχηγὸν καὶ ἡγέτην τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπόστολον Ἰάκωβον τὸν Ἀδελφόθεον ὅστις καὶ διὰ τοῦτο θεωρεῖται ὁ πρῶτος Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων ὃν διεδέχθη ἀκολούθως Συμεὼν ὁ τοῦ Κλωπᾶ, δεύτερος τοῦ Χριστοῦ ἀνεψιός.

Ἀλλ' ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἁγίας Πόλεως ὑπὸ τοῦ Τίτου οἱ αὐτόθι Χριστιανοὶ κατέφυγον ἐν Πέλλῃ ἔνθα καὶ παρέμειναν μέχρι τοῦ 134, ποιμαινόμενοι ὑπὸ διαφόρων ἐπισκόπων, πάντων Ἰουδαίων ὧν τὰ ὀνόματα κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἔχουν ὡς ἑξῆς: Ἰοῦστος Α', Ζακχαῖος, Τωβίας, Βενιαμήν, Ἰωάννης, Ματθίας, Φίλιππος, Σενέκας, Ἰοῦστος ὁ Β', Λευΐς, Ἐφραίμ, Ἰωσὴφ Α' καὶ Ἰούδας.

Μὲ τὴν ἐπάνοδον τῶν Χριστιανῶν εἰς Ἱεροσόλυμα πρῶτος μὴ Ἰουδαῖος Ἐπίσκοπος γίνεται ὁ Μᾶρκος Α'. Μετ' αὐτὸν ἀκολουθοῦν οἱ Ἐπίσκοποι Κασσιανός, Πούπλιος, Μαξιμιανός, Ἰουλιανός, Γάϊος Α', Συμμάχιος, Καπίτης, Μάξιμος Α', Ἀντωνῖνος, Οὐάλης, Δολιχιανός, Νάρκισσος, Δίος, Γερμανίων, Γόρδιος, Ἀλέξανδρος (213 μ. Χ.), σύγχρονος καὶ συμμαθητὴς τοῦ Ὠριγένους ὃν καὶ ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἐφιλοξένησεν ἐν Παλαιστίνῃ, Μαζαβάνης, Ὑμέναιος, Ζάμδας, Ἕρμων, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ὁποίου ἐγένετο καὶ ὁ διωγμὸς τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ, καὶ Μακάριος Α' (314 μ. Χ.).

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἐπισκόπου Μακαρίου ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἀρχίζει νὰ ὀργανοῦται, τίθενται δὲ καὶ αἱ πρῶται βάσεις τοῦ μοναχικοῦ κοινοβιακοῦ βίου ὅστις καὶ ἀποτελεῖ ἔκτοτε τὸ ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος.

Ἡ ἱστορία τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους. Τὴν πρώτην ἀπὸ τοῦ 300 μέχρι τοῦ 638 μ. Χ. Τὴν μέσην ἀπὸ τοῦ 638 μέχρι τοῦ 1517 καὶ τὴν Νέαν ἀπὸ τοῦ 1517 μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Πρώτη περίοδος.— Τῷ 314 ὁ Ἐπίσκοπος Μακάριος Α' ἱδρύει τῇ συνδρομῇ τῆς Ἁγίας Ἑλένης τὸν ναὸν τοῦ Ἁγ. Τάφου, ἐπιτυγχάνει δὲ ὅπως ἡ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῷ ἀναγνωρίσῃ «ἀκολουθίαν τιμῆς», ἐνῷ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Μητροπολίτης Καισαρείας ἦτο καὶ Παλαιστίνης ἐξ οὗ ἐξηρτῶντο αἱ λοιπαὶ ἐπισκοπαί.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ἱδρύεται ἐν Παλαιστίνῃ ὑπὸ τοῦ μοναχοῦ Ἱλαρίωνος καὶ τὸ πρῶτον Μοναστήριον ἔνθα καὶ τὸ πρῶτον καθορίζεται κοινὸς βίος τῶν μοναχῶν. Ἀκολουθεῖ ἡ ἵδρυσις τῆς ἐν Φαρὰν Λαύρας τοῦ μοναχοῦ Χαρίτωνος ἱδρύσαντος ἀκολούθως καὶ δύο ἄλλας εἰς τὴν Ἱεριχὼ καὶ τὴν Θεκινέ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἡ Παλαιστίνη ἀρχίζει νὰ πληροῦται Μοναστηρίων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπιστασία καὶ διακονία ἐπὶ τῶν τόπων τῆς Σταυρώσεως, τῆς Ταφῆς καὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ Σταυροῦ καθίστα ἀναγκαίαν τὴν ἵδρυσιν ἰδίου μοναχικοῦ συστήματος, ἱδρύεται τὸ τάγμα τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος ὅπερ καλεῖται «Τάγμα τῶν Σπουδαίων τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἀναστάσεως», τοῦ ὁποίου τὰ μέλη κοινὸν ἔργον εἶχον τὰς ἐν τῷ Ἁγίῳ Τάφῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ναοῖς Γολγοθᾶ καὶ Μαρτυρίου (εὑρέσεως Σταυροῦ) τελετὰς καὶ ἀγρυπνίας.

Οἱ «Σπουδαῖοι» εἶχον καὶ ἴδιον μοναστήριον ἔνθα διέμενον παρὰ τὸν Ναὸν τῆς Ἀναστάσεως μετὰ τοῦ ὁποίου ἐπεκοινώνουν δι' ἐσωτερικῆς εἰσόδου. Ἔκτοτε ἀναφέρεται καὶ τὸ μέχρι σήμερον ἐν τῇ Ἀδελφότητι σωζόμενον ὑπούργημα τοῦ «Σκευοφύλακος».

Τὸν Μακάριον διαδέχεται ὁ Ἐπίσκοπος Μάξιμος Β', ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν κατόπιν οἱ Ἐπίσκοποι: Κύριλλος Α' (350) πολλαχῶς δράσας κατὰ τοῦ Ἀρειανισμοῦ, Ἰωάννης (386), Πραΰλιος (417).

Τὸν Πραΰλιον διαδέχεται τῷ 422 ὁ Ἰουβενάλιος ὅστις καὶ προβιβάζεται ὑπὸ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου (451) εἰς Πατριάρχην ἰσότιμον πρὸς τοὺς λοιποὺς Πατριάρχας.

Τὸν πρῶτον αὐτὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων διαδέχονται ἀκολούθως οἱ Πατριάρχαι Μαρτύριος (478), Σαλλούστιος (486), Ἠλίας Α' (494), Ἰωάννης Γ' (516), Μακάριος Β' ὠριγενιστὴς (552), Εὐστόχιος (554), Ἰωάννης Δ' (575), Ἀμὼς (594), Ἰσαάκιος (601), Ζαχαρίας (609), Μόδεστος (632), Σωφρόνιος (634).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ἐκκλησία Ἱεροσολύμων ἐταράχθη ἐπανειλημμένως ἀπὸ τὰς διαμάχας ἀρειανῶν, μονοφυσιτῶν ὠριγενιστῶν, νεστοριανῶν κ.ἄ.

Ἐπὶ Πατριάρχου Σαλλουστίου διωργανώθη διαμορφωθὲν τελείως καὶ τὸ κοινοβιακὸν σύστημα τῶν Μονῶν, ἐπὶ δὲ τοῦ Πατριάρχου Ἠλία Α' ἀνηγέρθη καὶ ἡ Μονὴ τῶν Ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἡ ἀποτελοῦσα ἔκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη τὴν ἕδραν τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος καὶ τοῦ Ἡγουμένου αὐτῆς Πατριάρχου.

Κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν τῆς περιόδου ταύτης ἄρχονται καὶ αἱ πρῶται ἐπιδρομαὶ ἀλλοφύλων κατὰ τῆς Παλαιστίνης.

Πρῶτοι οἱ Πέρσαι καταλαβόντες τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπάγουν αἰχμάλωτον (614) τὸν Πατριάρχην Ζαχαρίαν ἀπελευθερωθέντα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἡρακλείου μετὰ δεκαεξαετῆ αἰχμαλωσίαν.

Τῷ 638 ἡ Ἁγία Πόλις πολιορκεῖται ὑπὸ τοῦ Χαλίφου τῶν Ἀράβων Ὠμὰρ Χαττάπ, μετὰ ματαίαν δὲ ἀντίστασιν ὁ Πατριάρχης Σωφρόνιος παραδίδει τὴν πόλιν εἰς τὸν Χαλίφην, κατορθώσας διὰ τῆς συνέσεως αὐτοῦ ὄχι μόνον νὰ διασώσῃ ἀπὸ καταστροφῆς τὰ προσκυνήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἐπ' αὐτῶν κυριότητα τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος.

Μέση περίοδος.

Κατὰ τὴν μέσην περίοδον τῆς ἱστορίας της (638—1517) ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων διατελεῖ ὑπὸ ἀλλόθρησκον ἐξουσίαν μέχρι τοῦ 1099.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ θέσις τῶν Χριστιανῶν ἦτο ὁπωσοῦν ἀνεκτὴ χάρις εἰς τὰ προνόμια ἅτινα ὁ Χαλίφης Ὠμὰρ Χαττὰπ παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς διὰ τοῦ κατωτέρω ἱστορικοῦ ἐγγράφου ὅπερ πολλάκις ἔκτοτε ἐχρησίμευσε τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων δικαιωμάτων της.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ἔχει κατὰ μετάφρασιν ἐκ τῆς ἀραβικῆς ὡς ἑξῆς:

Τὸ Χάττι τοῦ Ὠμὰρ Χαττάπ.

«Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἐλεοῦντος καὶ ἐλεήμονος. Ὠμὰρ υἱὸς Χαττάπ. Χάρις τῷ Θεῷ τῷ ποιήσαντι ἡμᾶς ἐνδόξους διὰ τοῦ Ἰσλὰμ καὶ τιμήσαντι διὰ τῆς πίστεως καὶ ἐλεήσαντι διὰ τοῦ Προφήτου αὐτοῦ Μωάμεθ (ἐφ' ᾧ εὔξαιτο ὁ Θεὸς καὶ εἰρήνη εἴη ἐπ' αὐτῷ) καὶ ὁδηγήσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ συναγαγόντι ἡμᾶς δι' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς διασπορᾶς καὶ ἑνώσαντι τὰς καρδίας ἡμῶν καὶ δόντι νίκας ἡμῖν κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ στερεώσαντι ἡμᾶς ἐν ταῖς χώραις καὶ καταστήσαντι ἡμᾶς ἀδελφοὺς συνηγαπημένους. Εὐχαριστήσατε οὖν τῷ Θεῷ οἱ λάτρεις τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ χάριτι. Τὸ παρὸν ἐστὶ γράμμα ἐμοῦ τοῦ Ὠμὰρ υἱοῦ Χαττὰπ καὶ ἐδόθη τῷ ἐντίμῳ καὶ σεβασμίῳ Πατριάρχῃ τοῦ Βασιλικοῦ ἔθνους Σωφρονίῳ ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν, τῷ τόπῳ τῆς ἱερᾶς Ἱερουσαλὴμ ὡς συνθήκη καὶ ὑπόσχεσις εἰς περίθαλψιν τῶν ὑποτελῶν καὶ ἱερέων καὶ καλογήρων καὶ καλογραιῶν ἔνθα ἤθελον εἶναι καὶ εὑρίσκεσθαι καὶ εἰς τὸ ἔχειν παρ' ἡμῶν ἐμπιστοσύνην (διότι ὅταν ὁ ὑποτελὴς φυλάττῃ τὰ τῆς ὑποτελείας καθήκοντα πρέπει νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην παρά τε ἡμῶν τῶν πιστῶν καὶ παρὰ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἡγεμονευσόντων) καὶ εἰς τὸ ἐκκόψαι ἀπ' αὐτῶν τὰ αἴτια τῶν ἐνοχλήσεων αὐτῶν κατὰ τὴν ἣν ἔδειξαν ὑποταγὴν καὶ εὐπείθειαν· καὶ εἰς τὸ εἶναι ἐμπιστοσύνην ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν Μοναστηρίων αὐτῶν καὶ ἐπὶ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν κυριότητα αὐτῶν λοιπῶν προσκυνημάτων, τῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ ὄντων, ἅτινα εἰσὶν ὁ Καμαμὲς (Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως) καὶ ἡ ἐν Βηθλεὲμ μεγάλη Ἐκκλησία τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ (ἐφ' ᾧ εἴη εἰρήνη) καὶ τὸ σπήλαιον τὸ ἔχον τρεῖς θύρας μεσημβρινήν, ἀρκτικὴν καὶ δυτικήν· καὶ εἰς τὸ εἶναι τὰ λοιπὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα Χριστιανικὰ ἔθνη Νασάριδων ἤτοι Ναζωραίων (οἷον Ἴβηρες καὶ Χαμπέσιοι) καὶ ἐκεῖνοι οἵτινες ἔρχονται χάριν προσκυνήσεως Φράγκοι, Κόπται, Συριανοί, Ἀρμένιοι, Νεστοριανοί, Ἰακωβῖται, καὶ Μαρωνῖται, ὑποκείμενοι καὶ ἀκόλουθοι εἰς τὸν ῥηθέντα Πατριάρχην καὶ αὐτὸς νὰ πρωτεύῃ καὶ νὰ προηγῆται αὐτῶν.

»Ἐπειδὴ δ' ἐδόθησαν ταῦτα παρὰ τοῦ τιμίου καὶ ἀπεσταλμένου προφήτου, τοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐτιμήθησαν τῇ σφραγῖδι τῆς ἰδίας αὐτοῦ χειρὸς καὶ ἐπρόσταξεν ἵνα ἔχωμεν εὔνοιαν ἐπ' αὐτοὺς καὶ νὰ ἔχωσιν ἐκεῖνοι ἐμπιστοσύνην παρ' ἡμῶν

Digitized by Google

ὁμοίως λοιπὸν καὶ ἡμεῖς οἱ πιστοὶ εὐεργετοῦμεν αὐτοὺς πρὸς χάριν καὶ τιμὴν τοῦ εὐεργετήσαντος αὐτούς· διὸ μέλλουσιν εἶσθαι ἐλεύθεροι ἀπὸ τοῦ χαρατζίου καὶ ἀπὸ τοῦ καφαρίου καὶ ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ πασῶν τῶν ἐπηρειῶν καὶ φόρων ἔν τε τῇ ξηρᾷ καὶ ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν τῷ εἰσέρχεσθαι αὐτοὺς εἰς τὸν Καμαμὲ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ αὐτῶν προσκυνητήρια νὰ μὴ πληρώνωσιν οὐδέν· οἱ δὲ λοιποὶ τῶν Χριστιανῶν, τῶν προσερχομένων εἰς τὸν Καμαμέ, χάριν προσκυνήσεως νὰ δίδωσιν ἕκαστος αὐτῶν εἰς τὸν Πατριάρχην ἓν δράμιον ἀσημίου καὶ ἓν τρίτον τοῦ δραμίου. Πᾶς οὖν πιστὸς καὶ πᾶσα πιστὴ δέον ἵνα φυλάττῃ τὰ ὑφ' ἡμῶν προσταχθέντα ἐν τῷ παρόντι, ἢ βασιλεύς, ἢ κριτής, ἢ ἡγεμὼν ἐξουσίαν ἔχων ἐπὶ τῆς γῆς, πλούσιος ἢ πένης ἐκ τῶν πιστῶν. Καὶ ἐδόθη αὐτοῖς ἡ παροῦσα ἡμετέρα ἐπιταγὴ ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς ὁμηγύρεως τῶν ἐντίμων φίλων, τοῦ Ἀπδουλλᾶ, τοῦ Ὀσμὰν υἱοῦ Ἀφφάν, τοῦ Σάεδ υἱοῦ Ζαΐδ, τοῦ Ἀπδιρραχμὰν υἱοῦ Ἀοὺφ καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν καὶ ἐντίμων φίλων. Βεβαιωθήτω οὖν ἕκαστος εἰς τὰ γραφόμενα ἐν τῷ ἡμετέρῳ γράμματι καὶ ἐνεργείτω κατὰ τοῦτο, ἀφίνων αὐτὸ πάλιν εἰς τὰς χεῖρας των, εὔξαιτο δὲ ὁ Θεὸς καὶ δώῃ εἰρήνην ἐπὶ τῷ δεσπότῃ ἡμῶν Μωάμεθ καὶ ἐπὶ τῇ ὁμηγύρει αὐτοῦ καὶ εὐχαριστίᾳ τῷ Θεῷ τῷ Κυρίῳ τῶν κόσμων. Ἱκανὸς ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ κάλλιστός ἐστιν ἐπίτροπος. Ἐγράφη τῇ κ' τοῦ μηνὸς Ρεπιουλλεβέλ, τῷ ιε' (ΙΖ') ἔτει τῆς προφητικῆς φυγῆς. Ὅστις δὲ ἀναγνώσει τὴν παροῦσαν ἡμετέραν ἐπιταγὴν καὶ παραβῇ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως ἔσται παραβάτης τῆς διαθήκης τοῦ Θεοῦ καὶ μισητὸς τοῦ ἠγαπημένου αὐτοῦ Ἀποστόλου».

Νέοι διωγμοί.

Ἐκ τοῦ ἐγγράφου αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ὠμὰρ δὲν εἰσῆλθεν ὡς κατακτητής, ἀλλ' ὡς προσκυνητὴς μᾶλλον. Τὰ αἰσθήματα ὅμως τοῦ κατακτητοῦ Χαλίφου δὲν συνεμερίσθησαν καὶ οἱ διάδοχοί του, πολλοὺς δὲ κλυδωνισμοὺς ὑπέστη ἡ Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης κατὰ τὴν ἐπὶ 462 ἔτη ἀραβικὴν κυριαρχίαν.

Τὸ Πατριάρχου Σωφρονίου ἀποβιώσαντος τῷ 639, ἐπηκολούθησε μακρὰ ἀνωμαλία, καθ' ἣν ἐπὶ 29 ἔτη ὁ Ἱεροσολυμητικὸς Θρόνος ἔμεινεν ἄνευ Πατριάρχου. Οἱ κατόπιν κατὰ σειρὰν Πατριαρχεύσαντες εἶναι: Ἀναστάσιος Β' (περὶ τὸ 675), Ἰωάννης Ε' (706), Θεόδωρος Α' (745), Ἠλίας Β' (770), Γεώργιος (797), Θωμᾶς Α' (807), Βασίλειος (820), Ἰωάννης ΣΤ' (838), Σέργιος (844), Σολομὼν (855), Θεοδόσιος (862), Ἠλίας Γ' (878), Σέργιος (908), Λεόντιος Α' (912), Ἀθανάσιος Α' (929), Χριστόδουλος Α' (937), Ἀγάθων (950), Ἰωάννης Ζ' (964) ὃν οἱ Ἄραβες ἐφόνευσαν μαρτυρικῶς ἐντὸς τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, Χριστόδουλος Β' (966), Θωμᾶς Β' (969), Ἰωσὴφ Β' (980), Ἀγάπιος (983), Ὀρέστης (984), Θεόφιλος Α' (1012), Νικηφόρος Α' (1020), Ἰωαννίκιος (;), Σωφρόνιος Β' (1040), Εὐθύμιος Α' (1082) καὶ Συμεὼν (1084).

Οἱ πλεῖστοι τῶν μετὰ τὸν Ὠμὰρ Χαλίφαι κατεδίωξαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπανειλημμένως δὲ τὰ προσκυνήματα ὑπέστησαν καταστροφάς. Ὁ μεγαλύτερος ὅλων ἐν τούτοις διωγμὸς ὑπῆρξεν ὁ ὑπὸ τοῦ ἀνισορρόπου Φατιμίδου Ἀλ Χάκημ (996), τοῦ ἐπικληθέντος Νέρωνος τῆς Αἰγύπτου, κηρυχθείς.

Οὗτος εἶχε διαδεχθῆ τὸν πατέρα του Ἀλ Ἀζίζ, ὅστις ἐν πολλοῖς εἶχε προστατεύσει τὴν Ἐκκλησίαν καθ' ὅσον εἶχε χριστιανὴν σύζυγον τὴν Μαρίαν ἀδελφὴν τοῦ τότε Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ὀρέστου, ὃν καὶ ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα διαπραγματευθῇ δεκαετῆ εἰρήνην πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀποθανόντων ὅμως τοῦ Χαλίφου Ἀλ-Ἀζὶζ καὶ τοῦ Πατριάρχου Ὀρέστου, ὁ διάδοχος τοῦ πρώτου, Ἀλ-Χάκημ, καίτοι υἱὸς τῆς χριστιανῆς Μαρίας, ἐκήρυξεν ἀμείλικτον κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἑβραίων διωγμόν. Μεταξὺ ἄλλων ἀνισορρόπων πράξεων εἶχεν ἐπιβάλει εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους νὰ φορῶν, ἐξερχόμενοι εἰς τὰς ὁδούς, προσωπεῖα παριστῶντα κεφαλὴν βοὸς καὶ κωδωνίσκον εἰς τὸν τράχηλον, εἰς δὲ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ φέρουν πένθιμον στολὴν καὶ ἀπὸ τοῦ τραχήλου ἕνα μεγάλον σταυρὸν μήκους 1 πήχεος. Ἐπ' αὐτοῦ μετεβλήθη εἰς ἐρείπια ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως ἐκ θεμελίων καταστραφεὶς κατὰ διαταγήν του.

Ὅταν ἀργότερον ἀπέθανεν ὁ Πατριάρχης Θεόφιλος, ὁ Χάκημ διώρισεν αὐθαιρέτως ὡς Πατριάρχην ἕνα Ἕλληνα λειτουργὸν εὑρισκόμενον αἰχμάλωτον εἰς τὴν αὐλήν του καὶ καλούμενον Νικηφόρον (1020).

Ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ κατόπιν διάδοχός του Ἰωαννίκιος κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν σχετικὴν γαλήνην τῆς Ἐκκλησίας, ἤρχισαν δὲ καὶ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως ἥτις ἀπεπερατώθη ἐπὶ Χαλίφου Ἀλ Ζαχὴρ ὅστις συνάψας συνθήκας εἰρήνης μετὰ τοῦ Βυζαντίου ἀνεγνώρισεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν τὸ προνόμιον νὰ ἀνοικοδομήσῃ δι' ἐξόδων της τὰ προσκυνήματα τῆς Παλαιστίνης.

Οἱ Σταυροφόροι

Ἀλλ' ἡ γαλήνη τῆς Ἐκκλησίας δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Ἡ κατάληψις τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων ἐσημείωσε νέον διωγμὸν τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος ἥτις ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν Λατίνων κληρικῶν ἐκ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῶν λοιπῶν προσκυνημάτων.

Οἱ Ἕλληνες Ἁγιοταφῖται μοναχοί, συγκεντρωθέντες εἰς τὸ ἐν τῇ πόλει Μετόχιον τῆς Λαύρας τοῦ Αγ. Σάββα, διεξῆγον ἐκεῖθεν ἀπεγνωσμένους ἀγῶνας κατὰ τῆς φραγκοκρατίας.

Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ Πατριάρχαι Ἕλληνες ἐχρημάτισαν οἱ ἑξῆς: Ἰωάννης Η' (1106), Σάββας(;), Νικόλαος (1151), Ἰωάννης Θ' (1156), Νικηφόρος Β' (1162), Λεόντιος Β' (1170).

Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν Λατίνων ὑπὸ τοῦ καταλαβόντος τὴν Παλαιστίνην Σαλὰχ-ἐδ-Δὶν ἡ Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης ἐγένετο καὶ πάλιν κυρία τῶν προσκυνημάτων, ἐπὶ Πατριάρχου Δοσιθέου Α' (1185). Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἐπατριάρχευσαν Μᾶρκος Β' (1191), Εὐθύμιος Β' (1204), Ἀθανάσιος Β' (1222), Σωφρόνιος Γ' (1236), Γρηγόριος Α' (1245), Θαδδαῖος (1298).

Ἐπακολουθεῖ ἡ θυελλώδης ἐποχὴ τῶν Μαμλούκων, καθ' ἣν ὅμως καὶ πάλιν ὑπὸ τοὺς Πατριάρχας Ἀθανάσιον Γ' (1328), Λάζαρον (1334), Δωρόθεον Α' (1376), Θεόφιλον Β' (1416), Θεοφάνην Α' (1425), Ἰωακεὶμ (1431), Θεοφάνην Β' (1445), Ἀθανάσιον Δ' (1452), Ἰάκωβον Β' (;), Ἀβραὰμ (1465), Γρηγόριον Γ' (1468), Μάρκον Γ' (1505), ἡ Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης φρουρεῖ ἀγρύπνως τὰ προσκυνήματα.

Ἐξαιρετικῆς σημασίας ὑπῆρξε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὸ διάβημα τοῦ Πατριάρχου Ἀθανασίου Δ' ὅστις, σπεύσας εἰς Κων)πολιν ὅταν αὕτη ἡλώθη ὑπὸ τοῦ Πορθητοῦ, ὑπέβαλεν ὑποταγὴν εἰς τὸν Μωάμεθ τὸν Β' καὶ ἐξησφάλισεν οὕτω διὰ τὴν Ἁγιοταφιτικὴν Ἀδελφότητα τὸ ἱστορικὸν Χάτι δι' οὗ ἐκυροῦντο αὖθις τὰ ἐπὶ τῶν προσκυνημάτων κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Ἀδελφότητος.

Νέα περίοδος.

Ὁ πρῶτος αἰὼν τῆς περιόδου ταύτης (1517—1634) σημειοῦται δι' ἐξαιρετικῶν τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος ἀγώνων πρὸς διαφύλαξιν τῶν προσκυνημάτων ἅτινα ἐπανειλημμένως κατεπάτουν Λατῖνοι καὶ Ἀρμένιοι.

Οἱ Πατριάρχαι Δωρόθεος Β' (1508), Γερμανὸς (1544), Σωφρόνιος Δ' (1580), Θεοφάνης Γ' (1608), ἠγωνίσθησαν μετὰ σθένους ἐναντίον τῶν ἐπιβουλῶν ἕως οὗ κατὰ τὸ 1634 ὁ Π. Θεοφάνης Γ' ἐπέτυχε παρὰ τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ τὴν ἔκδοσιν διατάγματος δι' οὗ ἀπεδίδοντο ἅπαντα τὰ προσκυνήματα εἰς τὴν Ἁγιοταφικὴν Ἀδελφότητα, ἐξεδιώκοντο δὲ οἱ Λατῖνοι καὶ οἱ Ἀρμένιοι.

Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.

Δὲν ἔληγον ὅμως καὶ πάλιν οἱ ἀγῶνες τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος καθ' ἧς ἐξηγείροντο ἤδη αἱ πλεῖσται τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων αἵτινες διὰ λόγους πολιτικοὺς ἐπεδίωκον τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς λατινικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν Ἁγίων Τόπων. Τὸ περίφημον Ἀνατολικὸν ζήτημα ἤρχισε τότε ν' ἀπασχολῇ τὴν διπλωματίαν. Καὶ ἐν τῇ δίνῃ τῶν σκευωριῶν καὶ πλεκτανῶν παρεσύρθη καὶ ἡ Ἁγιοταφιτικὴ Ἀδελφότης. Ἡ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Αὐστρίας συναφθεῖσα εἰρήνη (1688) ἐπροκάλεσε τὴν ἔκδοσιν φιρμανίου ἀναγνωρίζοντος διὰ πολιτικοὺς λόγους τὴν κυριαρχίαν τῶν Λατίνων εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους. Ἡ συνθήκη Γαλλίας καὶ Τουρκίας (1740) ἐνίσχυσεν ἔτι μᾶλλον τὴν θέσιν τῶν Λατίνων ἐν Παλαιστίνῃ. Καὶ ἐχρειάσθη νὰ παλαίσουν ὑπερόχως, μὲ τὰ ἀσθενῆ των ὑλικὰ μέσα τὰ σχεδὸν ἀνύπαρκτα, Πατριάρχαι ὡς οἱ Παΐσιος (1644), Νεκτάριος (1661), ὁ διπλωματικώτατος καὶ ὀξυνούστατος Δοσίθεος (1669), οἱ Χρύσανθος (1707), Μελέτιος (1731) καὶ Παρθένιος (1737), νὰ ἐκδηλωθῇ δὲ ζωηρὸν τὸ ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐνδιαφέρον τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσίας, διὰ νὰ ἐκδοθῇ τέλος ἐν ἔτει 1757 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Ὀσμὰν τοῦ Γ' τὸ φιρμάνιον ὅπερ ἀπέδιδε τὴν κυριότητα τῶν προσκυνημάτων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἁγιοταφιτικὴν Ἀδελφότητα.

Ὁ νέος αὐτὸς θρίαμβος τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος ὑπῆρξε σωτήριος διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων ἥτις ὑπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα πλήγματα εἶχεν ἀρχίσει παρακμάζουσα.

Οἱ κατόπιν Πατριάρχαι Ἐφραὶμ Β' (1766), Σωφρόνιος Ε' (1770), Ἀβράμιος (1775), Προκόπιος Α' (1787) καὶ Ἄνθιμος (1788) ἠσχολήθησαν νὰ ἀναδιοργανώσουν καὶ ἐνισχύσουν τὴν Ἁγιοταφιτικὴν Ἀδελφότητα ἥτις ἐπεδόθη εἰς ἐπισκευὰς καὶ ἀνακαινίσεις μονῶν καὶ ναῶν καὶ εἰς ἵδρυσιν σχολῶν.

Ἐπὶ Πατριάρχου Πολυκάρπου (1808) ὁ Ναὸς τῆς Ἀναστάσεως ἀπετεφρώθη ὁλόκληρος (βλέπε: Ἀναστάσεως Ναός), τοῦτο δὲ παρέσχεν ἀφορμὴν νέας ἐπικυρώσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς Ἁγιοταφ. Ἀδελφότητος διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Μαχμοὺτ ἐκδοθέντος τῷ 1809 φιρμανίου δι' οὗ παρεχωρεῖτο εἰς μόνην τὴν Ἀδελφότητα τὸ δικαίωμα τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ἱστορικοῦ Ναοῦ.

Ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ναοῦ ὑπῆρξεν ἔργον τεράστιον καὶ λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἐπαρκῶν ὑλικῶν μέσων ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῶν Λατίνων καὶ ἰδίως τῶν Ἀρμενίων.

Νέαν περίοδον δοκιμασιῶν διήνυσε κατόπιν ἡ Ἀδελφότης ἐπὶ Πατριάρχου Ἀθανασίου διαδεχθέντος τὸν Πολύκαρπον τῷ 1827. Μετὰ τὰς λόγῳ τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων καταπιέσεις ἦλθεν ἡ ἐξέγερσις τοῦ Αἰγυπτίου Μεχμὲτ Ἀλῆ ἧς τὸν ἀντίκτυπον ᾐσθάνθησαν ἀρκούντως οἱ Χριστιανοὶ τῆς Παλαιστίνης. Ἐν τῷ μεταξὺ ηὔξανε καὶ τὸ διὰ τοὺς Ἁγίους Τόπους ἐνδιαφέρον τῶν διαφόρων Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων αἵτινες εἶχον ἐγκαθιδρύσει καὶ προξένους εἰς Ἱεροσόλυμα. Ἐνεφανίζετο δὲ ἤδη ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς προπαγανδιστικῆς δράσεως καὶ ὁ Προτεσταντισμὸς ὅστις ἵδρυσε καὶ Ἐπισκοπὴν Ἱεροσολύμων κατὰ τὸ 1840. Αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων Κρατῶν ἀντιζηλίαι καὶ ἡ ἐνεργὸς ἀνάμιξις τῆς Ρωσίας ἐμφανισθείσης προστάτιδος τῶν ὀρθοδόξων λαῶν τῆς Ἀνατολῆς προὐκάλεσαν τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον τοῦ 1854 καταλήξαντα ὡς γνωστὸν εἰς καθορισμὸν κατὰ τὸ ἐν Παρισίοις συνέδριον (1856) τοῦ προσκυνηματικοῦ καθεστῶτος, καθ' ὃ οἱ Ἕλληνες ἔχουσι τὴν πρωτεύουσαν εἰς τὴν φύλαξιν τῶν προσκυνημάτων θέσιν.

Καθ' ὅλην τὴν περίοδον αὐτὴν Πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἦτο ὁ Κύριλλος Β' (1845) πατριαρχεύσας μέχρι τοῦ 1872 ὅτε καὶ καθῃρέθη δι' ἀποφάσεως τῆς Ἀδελφότητος ὡς ταχθεὶς ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων ζητούντων νὰ ἱδρύσουν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τὸν διεδέχθη Προκόπιος ὁ Β' ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἐκυρώθη ὁ «Κανονισμὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων» ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου κυβερνᾶται ἔκτοτε ἡ Ἁγ. Ἀδελφότης.

Παραιτηθέντος τοῦ Προκοπίου Πατριάρχης ἐξελέγη ὁ Ἱερόθεος (1875) ὃν διεδέχθη τῷ 1890 ὁ Γεράσιμος.

Τὸν Πατριάρχην Γεράσιμον διεδέχθη ἐν ἔτει 1901 ὁ καὶ νῦν πατριαρχεύων Δαμιανὸς ὁ Α'.

Κατὰ τὰ ἔτη 1908-1909 ἐμφύλιοι διενέξεις διέσπασαν πρὸς στιγμὴν τὴν ἑνότητα τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος χωρισθείσης εἰς δύο στρατόπεδα. Ἐπεκράτησεν ἐν τούτοις καὶ πάλιν τὸ πνεῦμα τῆς μετριοπαθείας· ἐκ νέου δὲ ὁμονοοῦντες οἱ Ἁγιοταφῖται ἀντιμετωπίζουν τὰς δυσχερείας, ἰδίως οἰκονομικάς, ἃς συναντᾷ διαρκῶς ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἱεροσολύμων.

Ὑπὸ τὴν Βρετανικὴν νῦν κατοχὴν ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἁγιοταφιτικῆς Ἀδελφότητος οὐδεμίαν ὑπέστη μεταβολὴν ἢ τροποποίησιν.

ΝΕΣΤ. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Βιβλιογραφία. — Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου: Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων 1910. — A. Couret: Terre Sainte 1901.—Κλεόπα Κοικιλίδου: Περὶ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Ἑλληνικῶν Μοναστηρίων 1906. — S. Vailhé: L'erection du Patriarcat de Jérusalem. — Γρηγ. Παλαμᾶ: Ἱεροσολυμιὰς 1862. — Κοφινιώτου: Παλαιστίνη 1891.

Ἀδελφότης Φιλοχρίστων. Συνέστη τῷ 1875 ὑπὸ καθηγητῶν τῆς θεολογικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ ἄλλων λογίων πρὸς προαγωγὴν τῆς θρησκευτικῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ κλήρου· μετ' ὀλίγον διελύθη.

ἀδελφοτραυματισμός· ὁ τραυματισμὸς ἀδελφοῦ ὑπὸ ἀδελφοῦ, ἀδερφοπληγωμός, ἀδερφοπλήγωμα.

ἀδελφοῦμαι· βλ. ἀδελφοποιῶ.

ἀδελφοφάγος· ὁ φάγος τοῦ ἀδελφοῦ του = ὁ φονεύς, ὁ καταστροφεύς, ὁ ὁπωσδήποτε λυμαινόμενος τὸν ἀδελφόν του.

ἀδέλφωμα· ἡ ἀδέλφωσις, ἡ ἀδελφοποίησις, τὸ ἀδελφοὺς γίνεσθαι, ὁ ἀδελφισμός, ἡ λέξις εἶναι τὸ δημῶδες *ἀδέρφωμα* ἢ *ἀδρέφωμα* ἢ *ἀδέρφισμα*.

Ἀδελχάϊδ, πηγὴ τοῦ (Adelheidsquelle). Πηγὴ μεταλλικῶν ὑδάτων, εὑρισκομένη παρὰ τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν τοῦ Τόλτς (Βαυαρία) καὶ εἰς ὕψος 774 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἀδεμὰρ Ἀλφόνσος-Ἰωσὴφ (Adhémar). Γάλλος μαθηματικός, γεννηθεὶς τῷ 1797 ἐν Παρισίοις καὶ ἀποθανὼν τῷ 1862. Ἠσχολήθη ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν μὲ τὴν μελέτην τῆς μαθηματικῆς ἐπιστήμης καὶ διεκρίθη διὰ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν συγγραμμάτων του, πολλὰ τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν ἐπανειλημμένως. Ὁ Ἀδεμὰρ εἶναι ὁ πρῶτος διατυπώσας τὴν θεωρίαν περὶ τῆς περιοδικότητος τῶν καταδύσεων ἢ ἀναδύσεων τῆς γηΐνης ἐπιφανείας, αἵτινες, κατ' αὐτόν, δὲν εἶναι τυχαῖαι, ἀλλ' ὀφείλονται εἰς λόγους ἀστρονομικούς.

Ἀδεμὰρ ἢ Ἀδζεμὰρ Γουλιέλμος. (Adhémar ἢ Adzemar). Γάλλος τρουβαδοῦρος τοῦ 12ου αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Μαρβεζόλ. Ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν εὐγενῆ, ἀλλὰ πτωχὴν καί, σύμφωνα μὲ τὰ ἔθιμα τῆς ἐποχῆς του, περιήρχετο ἀπὸ πύργου εἰς πύργον καταθέλγων τοὺς εὐγενεῖς μὲ τὴν μουσικήν του. Ὁ Ἀδεμάρ, ἀφοῦ διήγαγεν ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν τὸν περιπετειώδη αὐτὸν βίον, κατέληξεν εἰς ἕνα μοναστήριον. Ἐκ τῶν ποιημάτων

Digitized by Google

του σώζονται μόνον δεκαοκτώ, τῶν ὁποίων τὰ χειρόγραφα εὑρίσκονται ἐν τῇ ἐν Παρισίοις βιβλιοθήκῃ τοῦ Ναυστάθμου.

Ἀδεμὰρ δὲ Μοντέϊγ (Adémar de Monteil). Ἐπίσκοπος τοῦ Puy (Γαλλία), ἀποθανὼν τὴν 1ην Αὐγούστου 1098. Κατ' ἀρχὰς ἐξέλεξε τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, ἀλλ' ἀργότερα ἐχειροτονήθη ἱερεύς, ἀπὸ δὲ τοῦ 1087 τὸν εὑρίσκομεν ἐπὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἕδρας τοῦ Puy. Ὁ Ἀδεμὰρ εἶναι κυρίως γνωστὸς διὰ τὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον ἔπαιξεν εἰς τὴν περίφημον Σύνοδον τοῦ Κλερμόν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπεφασίσθη ἡ πρώτη σταυροφορία. Ἠκολούθησε τοὺς σταυροφόρους εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἔλαβεν αὐτοπροσώπως μέρος εἰς πολλὰς μάχας καὶ διεκρίθη εἰς τὰς πολιορκίας τῆς Νικαίας καὶ τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ Γουλιέλμος δὲ Τύρ (de Tyr), ἕνας ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς πρώτης σταυροφορίας, ἀναφέρει ὅτι τῇ εἰσηγήσει τοῦ Ἀδεμὰρ συνέστη συμβούλιον ἐξ ἐπισκόπων καὶ ἐξ ἀρχηγῶν τῶν σταυροφόρων, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ στρατεύματος ὅλων τῶν ἱεροδούλων καὶ ὑπόπτου διαγωγῆς γυναικῶν, τὴν ἐπὶ ποινῇ θανάτου ἀπαγόρευσιν τῆς μοιχείας καὶ τῆς πορνείας καὶ τὴν ἀπαγόρευσιν εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς μέθης, τῶν τυχηρῶν παιγνιδίων καὶ τῶν εὐωχιῶν. Ὁ Ἀδεμὰρ ἀπέθανεν ἐν Ἀντιοχείᾳ προσβληθεὶς ὑπὸ τῆς πανώλους, ἡ ὁποία ἐθέριζε τότε τὸ στρατόπεδον τῶν σταυροφόρων. Οἱ ἱστορικοὶ ἐπαινοῦν πολὺ τὴν ἀνδρείαν του, τὸ ἱπποτικὸν πνεῦμά του, καθὼς ἐπίσης τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ τὴν γλυκύτητα τοῦ χαρακτῆρός του. Ἐπίσκοπος ὢν τοῦ Puy, ἔσχε πολλάκις τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἐκκλησίαν κατὰ τῶν εὐγενῶν, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ τὴν ὑποτάξουν. Συνέθεσεν, ὡς λέγεται, ὕμνον πρὸς τὴν Παναγίαν καὶ παραινετικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν πειρατὴν Ἰωσήφ, ὅστις ἐλεηλάτει τὰ εὐρωπαϊκὰ παράλια καὶ συνελάμβανε τὰ χριστιανικὰ πλοῖα. Οἱ ἐπὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἕδρας τοῦ Puy διάδοχοι τοῦ Ἀδεμάρ, ἔθεσαν ἐπὶ τῶν οἰκοσήμων των ἕνα σπαθὶ μὲ μίαν ἐπισκοπικὴν ῥάβδον, εἰς μνήμην τοῦ μεγάλου τούτου ἐπισκόπου.

Ἀδεμὰρ-δὲ-Σαβάν. (Adémar de Chabannes, λατινιστὶ Ademarus Cabanensis). Μοναχὸς καὶ χρονικογράφος (988-1034). Διῆλθεν ὁλόκληρον τὸν βίον του μέσα εἰς δύο μοναστήρια, ἀσχολούμενος μὲ τὴν συγγραφὴν βιβλίων καὶ τὴν ἀντιγραφὴν χειρογράφων τῶν ὁποίων σώζονται πολλά. Ἀπέθανεν ἐν Ἱερουσαλήμ, ὅπου εἶχε μεταβῆ διὰ νὰ προσκυνήσῃ τὸν Πανάγιον Τάφον. Τὸ κυριώτερόν του σύγγραμμα εἶναι τὸ Χρονικὸν τῆς Ἀκουϊτανίας (Chronicon aquitanicum), διαιρούμενον εἰς τρία βιβλία καὶ ἀσχολούμενον μὲ περίοδον ἀρχομένην ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ μυθολογικοῦ βασιλέως Φαραμόνδου καὶ λήγουσαν τὸ 1028. Τὰ δύο πρῶτα βιβλία εἶναι ἁπλῆ ἀντιγραφὴ τῶν πράξεων τῶν Φράγκων Βασιλέων (Gesta Regum Francorum), ἀλλὰ τὸ τρίτον, τὸ ὁποῖον πραγματεύεται τὸ ἀπὸ τοῦ 814 μέχρι τοῦ 1028 χρονικὸν διάστημα, ἔχει μεγάλην ἱστορικὴν ἀξίαν. Πλὴν τοῦ χρονικοῦ τούτου ὁ Ἀδεμὰρ ἔγραψε καὶ πολλὰ ἄλλα βιβλία, ἀποτελοῦντα ἀνεκτιμήτους ἱστορικὰς πηγὰς καὶ ῥίπτοντα πλῆρες φῶς ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως τοῦ 11ου αἰῶνος.

ἀδέματος· ἀρχ. ἐκ τοῦ *δέμας* (=σῶμα)· ὁ ἄνευ *δέματος*, ὁ χωρὶς σῶμα, ὁ ἀσώματος: *ἀδέματος* ψυχή.
ἀδέματος· νεοελ. ἐκ τοῦ *δέμα* = δέσιμον, δεμάτι· ὁ μὴ γενόμενος δέμα, ὁ μὴ δεθείς, ὁ μὴ ἀποτελέσας *δεμάτιον*.

ἀδεμή· ἀντὶ τοῦ *εἰδὲ μὴ* κατὰ παρετυμολογικὴν ἐπίδρασιν τοῦ *ἄν*: *ἂν δὲ μὴ* = ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει: ἂ θἄρθεις ἔλα, *ἀδεμὴ* νὰ φύγω μόνος μου· ἄλλα συνώνυμα: *ἀδομὴ* ἐκ τῆς κανονικῆς τροπῆς τοῦ *εμ* > *ομ* βλέπε ἐν λέξει *ἀγιομάτιστος*· *ἀμὴ* (= ἂν μή)· *εἰδὲ καί, ἀδεκαί: ἀδεκαὶ* δὲν ἔρθεις· *εἰδαλλιῶς*: ἔλα καὶ σύ, *εἰδαλλιῶς* δὲν πάω μόνος μου.

Ἀδεμμὶμ ἢ *Ἀδομμίμ*. Κωμόπολις τῆς Δαμασκοῦ, 14 χλμ. βορειοδυτικῶς τῆς Ἱερουσαλήμ, σημαντικὴ ἄλλοτε πόλις τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. Σώζονται ἐν αὐτῇ τὰ ἐρείπια ἀρχαίου φρουρίου καὶ ξενῶν γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Χάνιον τοῦ Σαμαρείτου».

Ἀδεμόλλο Ἀλέξανδρος (Ademollo)· Ἰταλὸς φιλόλογος καὶ ἱστορικός, γεννηθεὶς ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ 1826. Ἤρχισε τὸ στάδιόν του εἰς ἡλικίαν δεκαεννέα ἐτῶν ὡς συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Il Commercio» (τὸ Ἐμπόριον). Εἶτα συνειργάσθη εἰς τὸ «Ποπολάνο» (ἡ Λαϊκή), τῷ δὲ 1848 ἵδρυσε, τῇ συνεργασίᾳ ἄλλων, τὴν λαϊκὴν ἐφημερίδα «Lampione» (ὁ Φανός), τῆς ὁποίας ἡ ἔκδοσις διεκόπη μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Τοσκάνης. Μέχρι τοῦ 1852 ἔζησεν ἐν ἀφανείᾳ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπανήρχισε νὰ γράφῃ καὶ ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὴν θεατρικὴν κριτικήν. Κατὰ τὴν σύστασιν τοῦ ἰταλικοῦ βασιλείου, ὁ Ἀδεμόλλο διωρίσθη ὑπάλληλος τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου τοῦ Τουρίνου. Τότε ἐδημοσίευσεν, ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Νέμο, εἰς διαφόρους ἰταλικὰς ἐφημερίδας πληθὺν ἀνταποκρίσεων καὶ φιλολογικῶν ἄρθρων. Μετὰ τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ 1870, ἠκολούθησεν εἰς Ῥώμην τὴν κυβέρνησιν τῆς Φλωρεντίας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ἐκείνης ἀφωσιώθη εἰς ἱστορικὰς κυρίως μελέτας. Τὰ καλλίτερα συγγράμματά του εἶναι: Ἀνέκδοτα τῶν ἁγίων ἐτῶν (1875), Αἱ ἀπόκρεω ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα (1876), ἡ Λουκρητία Βοργία καὶ ἡ ἀλήθεια (1877) ἐν τῷ ὁποίῳ προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἀναληθὲς τῶν κατὰ τῆς περιφήμου ταύτης γυναικὸς ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀναφερομένων. Ὁ πόλεμος τῆς Ἀνατολῆς περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος (1878), οἱ Θάνατοι τῶν παπῶν (1878), τὸ Ζήτημα τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πορτογαλλίας ἀπὸ τοῦ 1640 μέχρι τοῦ 1670, καὶ πλεῖστα ἄλλα.

Ἀδεμόχορτο. Βλ. Παρθένιον.

Ἄδεν (Σὲρ Φράνσις Σέϋμουρ Haden). Ἄγγλος χειρουργός, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1818, ἀποθανὼν τὴν 1ην Ἰουνίου 1910. Ἐσπούδασεν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου καὶ εἰδικῶς τὴν χειρουργικὴν εἰς τὴν Σορβόννην (Παρισίους) καὶ τὴν Γρενόβλην, ἤρχισε δὲ ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμά του ἐν Λονδίνῳ τῷ 1847. Τὸ ἔτος αὐτὸ ἐνυμφεύθη τὴν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν τοῦ Οὐΐστλερ, τὴν ὁποίαν εἶχε συναντήσει εἰς τὰ καλλιτεχνικὰ κέντρα τῶν Παρισίων. Ἠσχολήθη εἰς τὴν ζωγραφικὴν καὶ τῷ 1880 συνέστησεν ἑταιρίαν ζωγράφων. Ἔπαυσεν ἐξασκῶν τὸ ἐπάγγελμά του τῷ 1887 καὶ τῷ 1894 ἐγένετο ἱππότης, λαβὼν τὸν τίτλον «σέρ».

Ἄδεν. Χερσόνησος καὶ πόλις τῆς Ν. Δ. γωνίας τῆς Ἀραβίας, τῆς Εὐδαίμονος ἢ Ὑεμένης ὀνομαζομένης, ἀπέχουσα 1309 μίλλια τοῦ Σουὲζ καὶ 69 μίλλια τοῦ νοτίου στομίου τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοῦ «Μπὰμπ-ἐλ-Μαντέμπ». Ἀριστερὰ τῷ πλέοντι ἐκ τοῦ εἰρημένου στομίου πρὸς ἀνατολάς, ἐγείρεται ἐπὶ τῆς Ἀραβικῆς Χερσονήσου σειρὰ ὑψηλῶν ἀποτόμων γυμνῶν βουνῶν, τὰ ὁποῖα ἐξακολουθοῦν μέχρι τῆς ἄλλης γωνίας τῆς Ἀραβίας, τοῦ Σουλτανάτου τοῦ Ὀμάν.

Τὸ Ἄδεν εὑρισκόμενον εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς ἀραβικῆς αὐτῆς πλευρᾶς, εἰς τὸν μυχὸν φυσικοῦ κόλπου, παρουσιάζεται εἰς τὰ ὄμματα μόλις τὸ ἀτμόπλοιον περικάμψῃ τὸ ἀποκρύπτον τὴν θέαν του ἀκρωτήριον. Ἡφαιστειογενῆ μαῦρα βουνά, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης βλαστήσεως, ἐγείρονται ὡς φυσικὰ φρούρια καὶ πλαισιοῦσι τὴν πόλιν. Μόλις ἀγκυροβολήσῃ τὸ πλοῖον στολίσκος ἀπὸ λέμβους, μὲ λεμβούχους μαύρους, θεογύμνους, τὸ περικυκλώνει καὶ πρὸς στιγμὴν νομίζει τις ὅτι πρόκειται περὶ μυθιστορηματικῶν Μαυριτανῶν ληστοπειρατῶν. Οἱ λεμβοῦχοι οὗτοι δὲν εἶναι Ἄραβες, ἀλλὰ μαῦροι Σομάλιδες, ἐπήλυδες, ἐρχόμενοι ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς ἢ Γαλλικῆς Σομαλίας (Somaliland) πρὸς εὕρεσιν ἐργασίας ἐν Ἄδεν καὶ γίνονται λεμβοῦχοι, ἁμαξάδες, ὑπηρέται κτλ. Εἶναι ζωηρότατοι, μὲ κανονικώτατα χαρακτηριστικά, ὑψηλόσωμοι μὲ ἀρρενωπὸν καὶ ὑπερήφανον παράστημα, ὡς χάλκινα ἀγάλματα, περιβάλλονται δὲ ἔνδυμα λευκοτάτην χλαμύδα καὶ ἀφήνουν κόμην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμπήγουν πρὸς στολισμὸν ὀστεΐνας περόνας ἢ πτερὰ στρουθοκαμήλου.

Τὸ Κάτω Ἄδεν ἢ Steamer Point. Ὁ ἐπιβάτης ἀποβιβάζεται εἰς τὴν ὡραίαν ἀποβάθραν μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ ἴδῃ τὸ πράσινον χρῶμα, τὸ ὁποῖον ὑπόσχεται τὸ ὑποβλητικὸν ὄνομα τῆς χώρας «Εὐδαίμων Ἀραβία». Δυστυχῶς τίποτε! Μαῦρα γυμνὰ βουνά, ἄνευ τῆς ελαχίστης χλόης, περιβάλλουν τὸν λευκάζοντα μικρὸν συνοικισμὸν τῆς παραλίας, ὅστις καλεῖται Κρέσσαν (Crescent), ὡς ἐκ τοῦ δρεπανοειδοῦς του σχήματος. Εἰς τὸ μέσον τῆς σχηματιζομένης ἐρημικῆς πλατείας ἔχει τοποθετηθῆ χάλκινον ἄγαλμα τῆς βασιλίσσης Βικτωρίας καθημένης. Ὁ συνοικισμὸς οὗτος μὲ πληθυσμὸν τριῶν χιλιάδων ἰθαγενῶν καὶ ξένων, ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ γραφεῖα τῶν ἀτμοπλοϊκῶν Ἑταιριῶν, τὰς οἰκίας τῶν προξένων, ξενοδοχεῖα, τραπέζας, ἐργοστάσια Ἑλλήνων βιομηχάνων σιγαρέττων καὶ τὰ καταστήματα Ἰνδῶν, Περσῶν καὶ Ἑβραίων, πω-

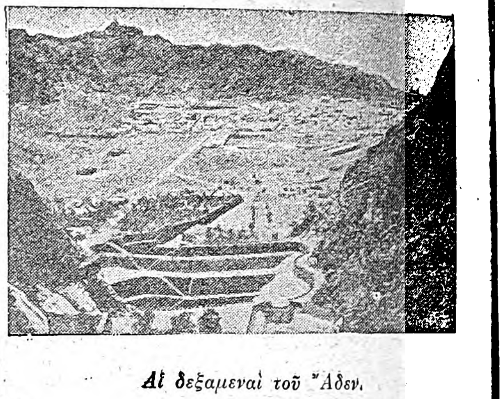

Αἱ δεξαμεναὶ τοῦ Ἄδεν.

λητῶν πτερῶν στρουθοκαμήλου, *μποὰ* καὶ κινεζικῶν ἢ ἰνδικῶν βιομηχανικῶν προϊόντων. Εἰς τὸ Κάτω Ἄδεν εὑρίσκεται τὸ Ταχυδρομεῖον, τὸ Τηλεγραφεῖον, ὁ Σταθμὸς τοῦ Ἀσυρμάτου, τοῦ συνδέοντος τὴν Εὐρώπην μὲ τὰς Ἰνδίας, οἱ Ἀγγλικοὶ Στρατῶνες καὶ αἱ μεγάλαι ἀποθῆκαι γαιανθράκων τῆς Coal Co ἡ ὁποία προμηθεύει γαιάνθρακας εἰς τὰ ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα καθημερινῶς προσεγγίζουν τὸν λιμένα.

Τὸ Ἄδεν Camp Ἐκ τοῦ Κάτω Ἄδεν ἁμαξιτὴ ὡραία ὀφιοειδὴς ὁδὸς φέρει ἀνωφερικῶς εἰς τὴν καθαυτὸ πόλιν Ἄδεν, καλουμένην Camp, κατοικουμένην ἀπὸ 40 χιλιάδας ἰθαγενῶν, Ἀράβων, Σομαλίδων, Ἰνδῶν, Περσῶν Ἑβραίων. Ἡ πόλις εἶναι ἐκτισμένη ἐντὸς κοιλάδος, ἡ ὁποία, λέγεται, ὅτι εἶναι στόμιον ἐσβεσμένου ἡφαιστείου.

Αἱ οἰκίαι τῆς πόλεως ταύτης εἶναι λιθόκτιστοι καὶ ὁμοιόμορφοι, μονώροφοι ἢ διώροφοι, ἰνδικοῦ ρυθμοῦ, μὲ βεράντες δι' ἀερισμόν.

Ἡ πόλις φαίνεται νέα, διότι ἡ ρυμοτομία εἶναι κανονικὴ καὶ οἱ δρόμοι ἀρκετὰ πλατεῖς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἄλλας ἀραβικὰς πόλεις (π. χ. τὴν Χοδέϊδα), αἱ ὁποῖαι, ὅπως καὶ πολλαὶ τουρκικαί ἔχουν δρόμους στενωτάτους καὶ σκολιούς, ὅπου, πολλάκις, δύο ἄνθρωποι δυσκολεύονται νὰ βαδίσωσιν ὁμοῦ.

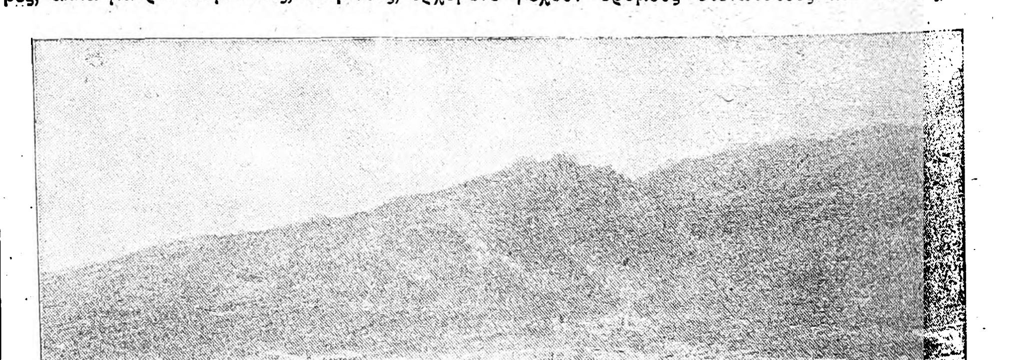

Γενικὴ ἄποψις τοῦ Ἄδεν.

Ἡ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων συγκοινωνία γίνεται δι' ἁμαξῶν καὶ τελευταίως διὰ λεωφορείων αὐτοκινήτων, τὰ ὁποῖα ἀντικατέστησαν τὴν μέχρι χθὲς προνομιοῦχον κάμηλον, ἡ ὁποία κινδυνεύει νὰ ἐκλείψῃ καὶ ὡς «πλοῖον τῆς ἐρήμου» πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ αὐτοκινήτου.

Καὶ ἡ πόλις Ἄδεν-Κάμπ δὲν ἔχει τοπικὸν διαφέρον, ὅπως πολλαὶ ἀραβικαὶ πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας συναντᾷ τις λαβυρινθώδη καὶ πλούσια σκεπαστὰ *παζάρια*. Ἔχει μόνον τους ποικίλους

Digitized by Google

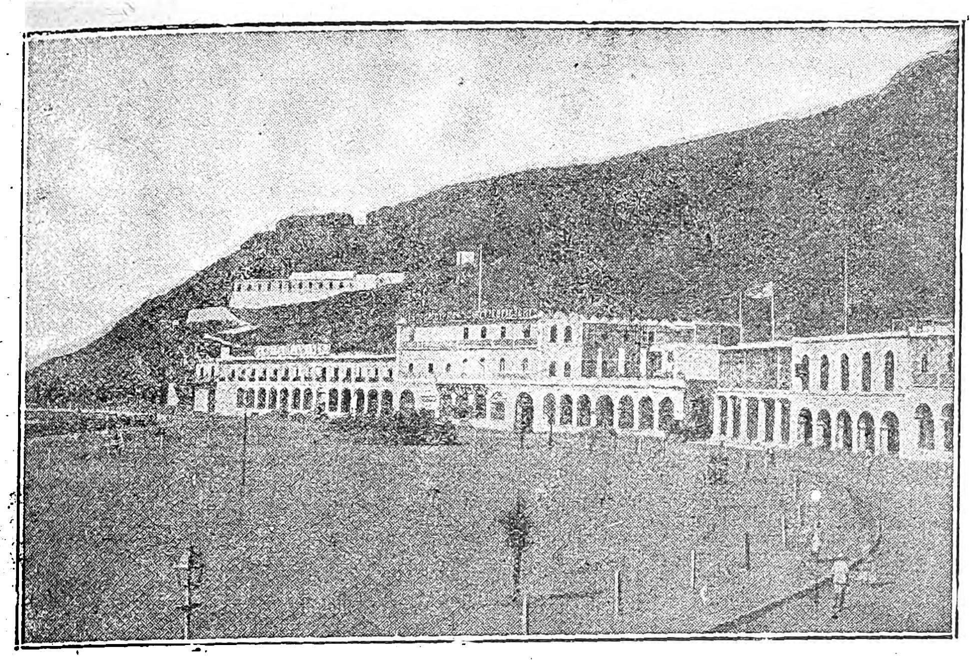

Μία πλατεία ἐν Ἄδεν.

περιέργους ἀνθρωπίνους τύπους, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουν τοὺς ἀρχαιοπρεπεῖς Σομάλιδες τοὺς ἀρρενωποὺς ἀλλὰ ξηροὺς καὶ μικροὺς τὸ δέμας Ἄραβας τῆς Ὑεμένης, τοὺς Πέρσας, Ἰνδούς, Ἑβραίους (τοῦ ἑβραϊκωτέρου τύπου, μὲ σαρίκια καὶ μακρὰς πλεξίδας καὶ γενειάδα ἀραιάν) προερχομένους ἐκ τῆς Σαναᾶς τῆς Ὑεμένης. Μεταξὺ τῆς βαβυλωνίας αὐτῆς δὲν λείπουν καὶ οἱ πανταχοῦ παρόντες Ἕλληνες ἀνερχόμενοι ἐδῶ εἰς 20—25 καὶ καταγινόμενοι εἰς τὸ ἐμπόριον.

Αἱ δεξαμεναὶ τοῦ Ἄδεν. Τὸ Ἄδεν δὲν ἔχει ὡσαύτως ἱστορικὸν τι μνημεῖον, ἐκτὸς τῶν Δεξαμενῶν (τάνκς) εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἔξω τῆς πόλεως, αἵτινες εἶναι ἀρχαίας κατασκευῆς, διότι μνημονεύονται εἰς περιγραφὴν γενομένην ὑπὸ Ἑνετοῦ τῷ 1538 μ. Χ. Ὡς εἴπομεν, τὸ Ἄδεν εὑρίσκεται ἐπὶ ἡφαιστειογενοῦς γωνίας τῆς Ἀραβίας ἡ δὲ πόλις Κάμπ, καθὼς καὶ τὸ Στίμερ-Πόϊντ, στεροῦνται ὕδατος ποσίμου. Εἰς παλαιοτέραν δὲ ἐποχὴν οἱ κάτοικοι, μὴ δυνάμενοι νὰ καθαρίζωσι τὸ ὕδωρ τῆς θαλάσσης, ὡς γίνεται σήμερον διὰ μηχανῶν, ἔκτισαν τὰς εἰρημένας δεξαμενὰς εἰς τὸ βάθος φαράγγων, τὰς ὁποίας σχηματίζει ἡ συνάντησις ἀποτόμων καὶ πετρωδῶν βουνῶν, ἵνα εἰς αὐτὰς συσσωρεύωνται τὰ ὕδατα τῶν βροχῶν, αἱ ὁποῖαι πίπτουν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν δὶς ἢ τρὶς τοῦ ἔτους. Αἱ δεξαμεναὶ ἔχουν συμμετρικὰ τειχώματα ἐκ γρανίτου λίθου. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐφρόντισε νὰ κατασκευάσῃ ὑδραγωγεῖον καὶ νὰ διοχετεύσῃ πηγαῖον ὕδωρ ἀπὸ τὰ ἐνδότερα τοῦ Ἄδεν.

Ἡ ζωὴ ἐν Ἄδεν. Ἡ ἐν Ἄδεν διαμονή, λόγῳ τοῦ θερμοῦ κλίματος, εἶναι ἥκιστα εὐχάριστος. Τὸ θέρος ἡ θερμοκρασία κυμαίνεται μεταξὺ 40-50 βαθμῶν. Ἡ ὑγρασία εἶναι βασανιστική, ἰδίως τὴν νύκτα καταντᾷ ἀνυπόφορος. Ἀλλ' ὅσον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, δηλαδὴ τῆς ἀνέσεως τῶν κατοίκων καὶ πρὸ πάντων τῶν ξένων, τὸ Ἄδεν δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ τίποτε, οὔτε ἓν πράσινον φύλλον, ὡς ἔχει λ.χ. τὸ ἀπέναντι ἐπὶ τῆς Σομαλίας γαλλικὸν Δζιμπουτί, (τὸ ὁποῖον οἱ Γάλλοι ἐξωράϊσαν μὲ δενδροστοιχίας, ἀναβρυτήρια, καὶ ἐπέτρεψαν τὴν λειτουργίαν κέντρων ἀναψυχῆς, καφενείων, κινηματογράφων κ.λ.), ἔχει ὅμως ἀπὸ ἐμπορικὴν καὶ στρατηγικὴν ἔποψιν μεγάλην, μεγίστην σπουδαιότητα. Ἰδίως ὁ στρατηγικὸς ρόλος τοῦ Ἄδεν εἶναι ἐξαιρετικῆς σημασίας καὶ τούτου ἕνεκεν ἡ ἀγγλικὴ προσοχὴ στραφεῖσα ἐξ ὁλοκλήρου εἰς αὐτὸν ἠδίκησε τὴν ἄλλην ἀνάπτυξιν τῆς πόλεως, διότι ὡς στρατηγικὸν σταθμὸν τὸ ἐννοοῦν οἱ Ἄγγλοι καὶ ὡς τοιοῦτον μόνον τὸ ἐπιμελοῦνται, ἀφ' ὅτου τὸ κατέλαβον τῷ 1839.

Τὸ ἐμπόριον τοῦ Ἄδεν. Ἐμπορικῶς τὸ Ἄδεν ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν, ἀφ' ὅτου διὰ τοῦ ἀνοίγματος τῆς Διώρυγος τοῦ Σουέζ (τῷ 1869) ἠνοίχθη νέα ὁδὸς ἀπὸ Εὐρώπης πρὸς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. Ἡ λαμπρὰ ἄλλως τε γεωγραφική του θέσις, παρὰ τὴν πλουσίαν εἰς καφὲ Ὑεμένην, ἔναντι τῆς Σομαλίας καὶ τῆς πλουτοφόρου Ἀβησσυνίας, πλησίον τοῦ Περσικοῦ Κόλπου καὶ τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Χεδζάζης καὶ τοῦ Σουδάν, κατέστησαν αὐτὸ κεντρικὴν ἀποθήκην διαμετακομίσεως τῶν ἐμπορευμάτων καὶ προϊόντων τῶν ἐν λόγῳ χωρῶν καὶ προσείλκυσε διαφόρους ἐμπόρους, οἱ ὁποῖοι ἀνέπτυξαν σπουδαῖον ἐμπόριον. Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μεταξὺ τῶν ξένων ὑπῆρξαν οἱ ἐνωρίτερον ἐγκατασταθέντες, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐξαγωγὴν δερμάτων, ἐλαστικοῦ κόμμεος, ἐλεφαντοδόντων προερχομένων ἐξ Ἀβησσυνίας, καφὲ τῆς Ὑεμένης καὶ τοῦ Χαράρ, καθὼς καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν σιγαρέττων (μὲ καπνὸν ἑλληνικῆς καὶ τουρκικῆς προελεύσεως) ἀποστελλομένων εἰς τὰς Ἰνδίας, Ἀνατολικὴν Ἀφρικήν, Κίναν κ.λ. χώρας. Μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν οἱ ἐδῶ Ἕλληνες ἔμποροι κατεῖχον τὰς κλεῖδας τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως ὁλοκλήρου τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης.

Τὴν ἐμπορικὴν ἀξίαν τοῦ Ἄδεν ἐμείωσεν ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀνάπτυξις τοῦ γαλλικοῦ Δζιμπουτί, τοῦ ἑνωθέντος μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀβησσυνίας σιδηροδρομικῶς, ἀπὸ τὸν λιμένα τοῦ ὁποίου φορτώνονται πλέον κατ' εὐθεῖαν δι' Εὐρώπην ἢ ἀλλαχοῦ τὰ ἀβησσυνιακὰ προϊόντα. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν περίφημον καφὲ τῆς Ὑεμένης—γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα Μόκκα—ὁ ὁποῖος ἐνῷ ἄλλοτε, εἰς ἀτελείωτα καμηλοφορτία, ἠκολούθει τὴν ὁδὸν τοῦ Ἄδεν, σήμερον φορτώνεται διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Χοδεΐδας. Τὸ Ἄδεν εἶνε ἐλεύθερος ἐμπορικὸς λιμὴν δι' ὅλα τὰ ἐμπορεύματα πλὴν τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν.

Ἡ στρατηγική του σπουδαιότης. Ἀλλ ὅ,τι καθιστᾷ τὸ Ἄδεν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο σπουδαῖον, εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ στρατηγική του θέσις. Εἶνε γνωστὸν μετὰ πόσης ἀνησυχίας ἡ Μεγάλη Βρετανία φροντίζει νὰ περιφρουρῇ τὰ ἐν Ἰνδίαις ζωτικώτατα αὐτῆς συμφέροντα. Δὲν ἔχει ἀφήσει ἀκτὴν γειτονεύουσαν μὲ τὰς Ἰνδίας, τὴν ὁποίαν νὰ μὴ φρουρῇ ἀγρύπνως, μήπως χρησιμεύσῃ αἰφνιδίως ὡς φυλάκιον εἰς ξένην Δύναμιν, ἡ ὁποία θὰ ἀπεφάσιζέ ποτε νὰ προσβάλῃ τὴν μεγαλυτέραν ἀποικίαν της. Δὲν θὰ ἠδύνατο λοιπὸν νὰ εὕρῃ καλλιτέραν ἐπαλξιν νὰ τοποθετήσῃ τὸν πάνοπλον σκοπόν της, ἀπὸ τὸ Ἄδεν, ὅπερ δεσπόζει τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ εἶναι, οὕτως εἰπεῖν, ἡ θύρα τῆς πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ. Ἐὰν ὁ ἐπισκέπτης δὲν ἔχει νὰ ἴδῃ τι τὸ ἐνδιαφέρον ἢ περίεργον εἰς ὅλον τὸ Ἄδεν, ἔχει ὅμως νὰ ἐκπλαγῇ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὰ θαυμάσια τῷ ὄντι ὀχυρωματικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα οἱ Ἄγγλοι κατεσκεύασαν καὶ συνεχῶς κατασκευάζουν ἢ διαρρυθμίζουν συμφώνως πρὸς τὰς νεωτέρας μεθόδους τῆς ὀχυρωματικῆς τέχνης, εἰς τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ ἀπὸ τοὺς πρόποδας καὶ κάτωθεν αὐτῶν μέχρι τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς ὀνομαζομένης Σοὺμ-Σούμ, ὕψους 1760 ποδῶν, ὅπου καὶ λειτουργεῖ τηλεσκοπικὸς σταθμὸς (Signal Station), ἔργα διὰ τὰ ὁποῖα ὑπολογίζεται ὅτι ἐδαπανήθησαν ἄνω τῶν 12 ἑκατομμυρίων λιρῶν. Εἰς τὰ βουνὰ ταῦτα ὑπεσκάφησαν εὐρύταται καὶ λαβυρινθώδεις ὑπόνομοι, ὅπου δύνανται νὰ κυκλοφορῶσιν ἀνέτως συντάγματα ὁλόκληρα, κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τοὺς γρανιτώδεις λόφους μεγάλαι ἀποθῆκαι διὰ πυρομαχικὰ καὶ ζωοτροφίας καὶ πᾶσα γωνία ἢ βράχος ἔγινεν ὀχύρωμα. Τὸ σύνολον τῆς χερσονήσου ἔχει συνδεθῆ δι' ἀναριθμήτων ἠλεκτρικῶν συρμάτων, διαφόρων στρατιωτικῶν ἀναγκῶν ἐκτὸς τῶν τηλεφωνικῶν καὶ τηλεγραφικῶν, δρόμοι δὲ ἁμαξιτοὶ καταλλήλως κατεσκευασμένοι, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ὁρατοὶ μακρόθεν, φέρουν εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις. Τοιουτοτρόπως ἡ βραχώδης καὶ ἄχαρις αὐτὴ ἀραβικὴ γωνία μετεβλήθη εἰς γιγάντιον φρούριον, ἰσχυρότερον, ὡς λέγεται, τοῦ Γιβραλτάρ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κυματίζει ὑπερηφάνως ἡ σημαία τῆς κοσμοκρατείρας Ἀλβιόνος.

Διοικητικῶς τὸ Ἄδεν ὑπάγεται εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς Βομβάης τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ ἐν αὐτῷ μόνιμος φρουρὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ 5 χιλιάδας ἀγγλοϊνδικοῦ στρατοῦ.

Οἱ εἰς τὸ Ἄδεν ὑπαγόμενοι ὀλίγοι ἰθαγενεῖς Ἄραβες φύλαρχοι, οἱ *Σέχ*, περιβάλλονται μὲ πολλὰς τιμάς, κατὰ τὴν ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἐφαρμοζομένην πανταχοῦ ἀποικιακὴν της πολιτικήν, καὶ ἀμείβονται πλουσιοπαρόχως. Ὅταν εἰσέρχωνται εἰς τὴν πόλιν καὶ ὅταν ἀναχωροῦν, χαιρετῶνται ἐπισήμως δι' ἑνὸς κανονιοβολισμοῦ.

Ἱστορία. Τὸ Ἄδεν ἐχρησίμευεν ἤδη ἀπ' ἀρχαιοτάτων ὡς ἀποθήκη ἐμπορευμάτων καὶ ὡς ἐμπορικὸς σταθμὸς μεταξὺ Ἰνδιῶν καὶ Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης. Εἶναι μάλιστα πολὺ πιθανὸν ὅτι ἡ ἐν τῇ Βίβλῳ ἀναφερομένη πόλις Ἔδεν εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὸ Ἄδεν (Ἐζεκιήλ, XXVII, 23). Τῷ 525 ἡ Ὑεμένη καὶ τὸ Ἄδεν ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Αἰθιόπων, οἵτινες ἤρχοντο, τῇ προτροπῇ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστίνου, νὰ ἐκδικηθοῦν διὰ τὰς κατὰ τῶν χριστιανῶν καταδιώξεις. Πεντήκοντα ἔτη μετὰ ταῦτα οἱ Αἰθίοπες ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Ἰσλαμισμοῦ, τὸ Ἄδεν ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐμπορικὰ κέντρα, παρ' ὅλας τὰς ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι τοῦ ἐπέβαλλον ἑκάστοτε καὶ νέους κυρίους. Τῷ 1513 οἱ Πορτογάλλοι ἐζήτησαν νὰ καταλάβουν αὐτό, ἀλλ' ἠναγκάσθησαν νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν μετὰ τετραήμερον αἱματηρὰν πάλην, τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ Σουλτάνος τῆς Αἰγύπτου ἀπέτυχεν εἰς παρομοίαν προσπάθειαν. Τῷ 1538 ἡ πόλις κατελήφθη αἰφνιδίως ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως Σουλεϊμὰν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, ὅστις ὠχύρωσεν αὐτὴν ἰσχυρῶς. Ἀλλὰ τὸ Ἄδεν, ὁ λιμὴν τοῦ ὁποίου ὑπῆρξεν ἀνθηρὸς μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἀνακαλύψεως τῆς διὰ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος πρὸς τὰς Ἰνδίας ὁδοῦ, ἤρχισε νὰ φθίνῃ ἀφ' ὅτου τὸ ἐμπόριον ἤρχισε ν' ἀκολουθῇ τὴν νέαν ταύτην ὁδόν. Τῷ 1630 οἱ Τοῦρκοι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ὑεμένης καὶ τὸ Ἄδεν ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖρας διαφόρων ἰθαγενῶν ἀρχηγῶν, μέχρις ὅτου οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον αὐτὸ

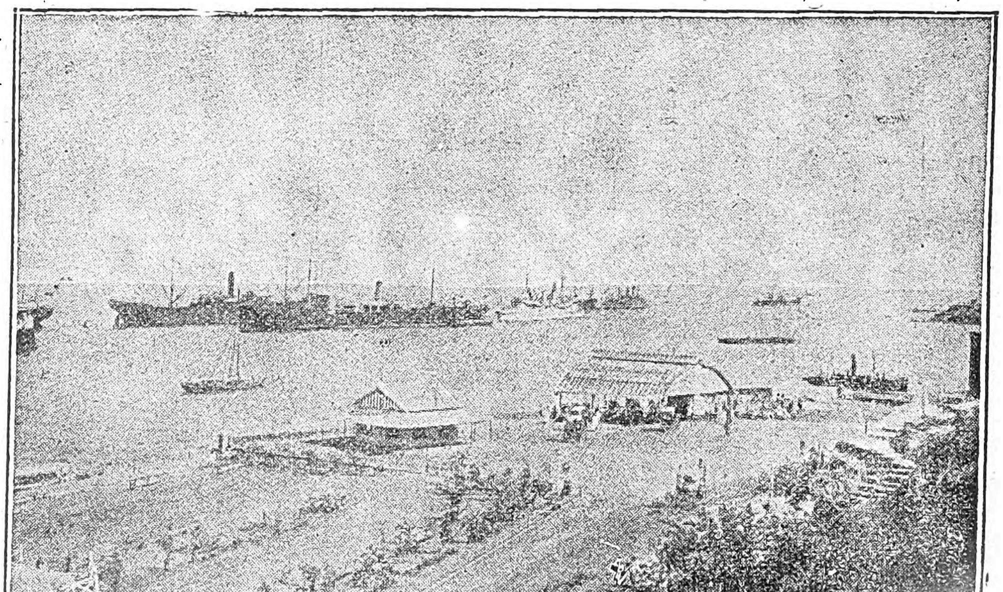

Η προκυμαία τῆς πόλεως Ἄδεν.

Digitized by Google

τῷ 1838. Ἡ ἀγγλικὴ κυριαρχία ἐπεξετάθη τῷ 1868 εἰς τὴν παρὰ τὴν Χερσόνησον χώραν καὶ τὰς πέριξ νησίδας. Κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἡ παρὰ τὸ Ἄδεν χώρα ἐγένετο τὸ θέατρον πολλῶν μαχῶν μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἄγγλων. Εἰς τὸ Ἄδεν ἡ ἀραβικὴ παράδοσις τοποθετεῖ τὸν τάφον τοῦ Ἄβελ, τοῦ φονευθέντος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του Κάϊν.

Σ. Α. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

Ἄδεν (Aben). Ἀκρωτήριον τῆς νοτίου Ἀραβίας, κείμενον εἰς 12⁰ 45″ 10″ νότιον πλάτος καὶ 42⁰ 10′ 3″ ἀνατολικὸν μῆκος. Τὸ ὑψηλότερον σημεῖον αὐτοῦ φέρει τὸ ἀραβικὸν ὄνομα Δζιμπὲλ Σαμσσάν, (πρόφερε Shamshan), κεῖται εἰς ὕψος 545 περίπου μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ εἶναι ὁρατὸν μακρόθεν εἰς ἀπόστασιν 112 χιλιομέτρων. Τῷ 1839 τὸ ἀκρωτήριον Ἄδεν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, οἱ ὁποῖοι ὠχήρωσαν αὐτὸ τόσον ἰσχυρῶς, ὥστε θεωρεῖται ἀπόρθητον. Παρ' αὐτὸ σχηματίζονται ἀπειράριθμοι ὅρμοι καὶ κολπίσκοι, ἐν τοῖς ὁποίοις εὑρίσκουν ἀσφαλὲς καταφύγιον τὰ ἁλιευτικὰ πλοῖα τῆς περιοχῆς.

Ἄδεν (κόλπος τοῦ). Ὁ κόλπος οὗτος κεῖται εἰς τὸ βορειοδυτικὸν ἄκρον τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, μεταξὺ τῆς νοτίου ἀκτῆς τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀφρικῆς. Ἔχει μῆκος 900 χιλιομέτρων καί, εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ, πλάτος 250 χιλιομέτρων. Σχηματίζει πλείστους ὅρμους, ὁ σπουδαιότερος τῶν ὁποίων εἶναι ὁ ὅρμος τοῦ Ἄδεν, εἰς τὸ βάθος τοῦ ὁποίου κεῖται ὁ ἐπίσης ὁμώνυμος λιμήν. Ὁ κόλπος τοῦ Ἄδεν εἶναι εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἐτησίων ἀνέμων τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ. Αἱ θύελλαι καὶ οἱ τυφῶνες ἐμφανίζονται σπανίως ἐν αὐτῷ· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ ρεύματα, ταῦτα εἶναι γενικῶς ἀνώμαλα καὶ ἐξαρτῶνται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων.

Ἀδεναλγία (ἐκ τοῦ ἀδὴν καὶ ἀλγῶ)· ἄλγος ἑδραζόμενον ἐντὸς τοῦ ἀδένος.

Ἀδενάνδρα (Adénandra). Γένος φυτῶν τῆς Ἀφρικῆς, ἐκ τῶν δικοτυληδόνων τῆς τάξεως τῶν Τερεβινθωδῶν (Therebinthinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρυτιδῶν (Rutaceae).

Ἀδενανθὴρ (Adénanthère). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καισαλπινιδῶν (Caesalpinaceae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου γίνονται δένδρα καὶ φέρουν φύλλα διττῶς πτεροειδῆ, τὰ δὲ ἄνθη εἶναι κανονικὰ μὲ πολλοὺς στήμονας, ζυγόμορφα ἄνευ στεφάνης. Χρήσιμος ἡ ρητίνη καὶ τὰ σπέρματα. Ἐκ τῶν δύο ἢ τριῶν γνωστῶν εἰδῶν, σπουδαιότερος εἶνε Ἀδενανθὴρ ὁ Ταῶος (Adenanthera pavonina), φυόμενος εἰς τὰς τροπικὰς χώρας τῶν Ἰνδιῶν, τῶν Ἀντιλλῶν καὶ τῆς νοτίου Ἀμερικῆς. Οἱ καρποὶ τοῦ ὡραίου τούτου δένδρου εἶναι ἐπιμήκεις χέδροπες, περικλείοντες κόκκους, λείους καὶ σφαιροειδεῖς, χρώματος κοραλλίου, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἰθαγενεῖς κατασκευάζουν κομβολόγια, βραχιόλια κλπ. Τὸ ξύλον τοῦ ἀδενανθῆρος, χρώματος ἐρυθροκιτρίνου, σκληρὸν ἀλλ' εὔπριστον, χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς Ἰνδίας δι' ἐπιπλουργήματα, τὰ δὲ φύλλα του παραγγέλλονται ὡς ἀφέψημα πρὸς θεραπείαν τῶν χρονίων ρευματισμῶν.

Ἀδενανθὴρ (κλῶνος). Α, ἄνθος.

Ἀδενάου (Adenau). Πολίχνη τῆς Παραρρηνίου Πρωσσίας (2.040 κατ.). Δασικὴ σχολή, ζυθοποιεῖον, σιγαροποιεῖον, τσιμεντοποιεῖον, βυρσοδεψεῖα κ.τ.λ.

Ἀδενὰρ ἢ Ἀδανὰρ (Adenar ἢ Adanar). Νῆσος τοῦ μεγάλου Ἀσιατικοῦ ἀρχιπελάγους, κειμένη εἰς 8⁰ 16′ νοτίου πλάτους καὶ 121⁰ ἀνατολικοῦ μήκους. Ἀνήκει εἰς τὴν Ὁλλανδίαν. Τὸ μῆκος της εἶναι 56 χιλιομέτρων, τὸ δὲ πλάτος της 24. Εἶναι ὀρεινοτάτη καὶ καλύπτεται ἀπὸ θαυμάσια πυκνὰ δάση. Πρωτεύουσα ὁμώνυμος πολίχνη.

ἄδενδρος· ὁ ἄνευ δένδρων, γυμνὸς ἀπὸ δένδρα: κῆπος *ἄδενδρος*, λεωφόρος—. 2) *ἄδενδρον* μέρος δάσους καλεῖται τὸ μέρος ἔνθα ὑπάρχουσιν ἀραιὰ μόνον δένδρα· λέγονται ἐπίσης καὶ *ἐξαίθρια* μέρη.

ἀδενεκτομία· ἐκτομή, διὰ χειρουργικῆς τομῆς ἀφαίρεσις ἀδένος.

ἀδενεκτοπία· θέσις ἀδένος τινὸς ἐκτὸς τῆς φυσιολογικῆς αὐτοῦ θέσεως· ἐκτόπισις ἢ μετατόπισις ἀδένος.

ἀδενεμφραξία (ἀδὴν καὶ ἐμφράσσω). ἔμφραξις ἀδενώδης.

ἀδένες. Ὄργανα προελεύσεως ἐπιθηλιακῆς, προωρισμένα διὰ τὴν παρασκευὴν καὶ χορήγησιν, εἰς τὴν καθόλου οἰκονομίαν τῶν ὀργανισμῶν, οὐσιῶν χρησίμων καὶ ἀπαραιτήτων διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τούτων. Οἱ μὲν τῶν ἀδένων ἐμφανίζονται ὑπὸ μορφὴν βλαστήσεων ἀναπτυσσομένων εἰς τοὺς κατὰ βάθος ἱστούς, καὶ τοιοῦτοι εἶναι οἱ κυρίως *ἀδένες*· οἱ δὲ ἀναπτύσσονται ἐπὶ τὰ ἐκτὸς καὶ συντελοῦν εἰς τὴν παραγωγὴν κερατοειδῶν εἰς τὰ πολλὰ οὐσιῶν, οἷον τῶν ὀνύχων, τῶν τριχῶν, τῆς ἀδαμαντίνης οὐσίας τῶν ὀδόντων· ὅθεν τὰ τελευταῖα ταῦτα ὄργανα ἔχουσι τὴν αὐτὴν πρὸς τοὺς ἀδένας ἱστολογικὴν ἀξίαν.

Διακρίνομεν πληθὺν ἀδένων καὶ διαστέλλομεν τούτους ἀναλόγως τῆς ἀνατομικῆς αὐτῶν καταστάσεως, εἰς ἀδένας *μονοκυττάρους*, οἵτινες εἶναι ἐκκριτικὰ ἐπιθηλιακὰ κύτταρα μονήρη, καὶ εἰς *πολυκυττάρους*, οἵτινες εἶναι πολλὰ ἐκκριτικὰ κύτταρα συνεσταλμένα καὶ εἰς κοινὴν λειτουργίαν συνδεδεμένα. Οἱ μονοκύτταροι ἀπαντῶσιν ἐπὶ τῶν κατωτέρων ζώων καὶ ἰδίως ἐπὶ τῶν ἀσπονδύλων· οἱ δὲ

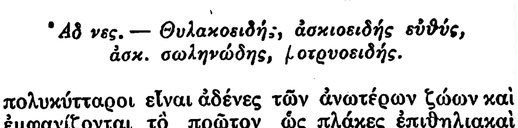

Ἀδ νες. — Θυλακοειδής, ἀσκιοειδὴς εὐθύς, ἀσκ. σωληνώδης, βοτρυοειδής.

πολυκύτταροι εἶναι ἀδένες τῶν ἀνωτέρων ζώων καὶ ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον ὡς πλάκες ἐπιθηλιακαὶ ἀποτελούμεναι ἐξ ἐκκριτικῶν κυττάρων ὧν τὸ ἔκκριμα ἐκχέεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐπιθηλίου. Προϊούσης τῆς ἀνελίξεως καὶ λόγῳ τῆς πληθύνσεως τῶν κυττάρων, ἡ ἀδενικὴ πλὰξ καταδύεται κάτωθι τοῦ ἐπιθηλίου καὶ ἐμπτυσσομένη σχηματίζει ἀνάλογον κόλπωμα (σωληνοειδὲς ἢ κυστιοειδὲς) εἰς ὃ ἀθροίζεται τὸ παραγόμενον ἔκκριμα. Οὕτως εἰς τὸν τελείως ἐξειλιγμένον ἀδένα διακρίνομεν τρία μέρη: α′) τὸ ἐκκριτικὸν μέρος (ἐκεῖ ἔνθα παράγεται τὸ ἔκκριμα), β′) τὴν ἐκκριτικὴν κοιλότητα (ἐκεῖ ἔνθα ἀθροίζεται τὸ ἔκκριμα) καὶ γ′) τὸν ἐκφορητικὸν πόρον (πόρος δι' οὗ ἐκφέρεται τὸ ἔκκριμα).

Ἀναλόγως δὲ τοῦ σχήματος τοῦ ἐκκριτικοῦ μέρους τοῦ ἀδένος, ἔχομεν ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου: Α′ τοὺς *ἀσκιοειδεῖς ἀδένας* εἰς οὓς περιλαμβάνονται: οἱ εὐθεῖς, οἱ συνεσπειραμένοι καὶ οἱ σωληνοειδεῖς· Β′ τοὺς *βοτρυοειδεῖς* ὧν τὰ τελικὰ κυστίδια παρέχουσιν ὄψιν βότρυος, ἐκ διατομῆς δὲ προσομοιάζουσι πρὸς κυψέλας, ἐξ οὗ καὶ κυψελοειδεῖς ἀποκαλοῦνται· καὶ Γ′ τοὺς *θυλακοειδεῖς* ἀδένας.

Ἀναλόγως δὲ τοῦ πόρου αὐτῶν, ὅταν οὗτος φέρηται ἀναπόσχιστος, ἔχομεν τοὺς ἁπλοῦς ἀδένας· ὅταν δ' ἀποσχίζωνται εἰς δευτερεύοντας πόρους, τοὺς συνθέτους ἀδένας. Τοὺς ἁπλοῦς διαστέλλομεν εἰς σχιστοὺς σωληνοειδεῖς ὧν τὸ ἐκκριτικὸν μέρος διαιρεῖται εἰς πολλοὺς σωλῆνας, οἷον οἱ ἀδένες τοῦ πυλωροῦ, εἰς ἀσχίστους ὧν δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸ ὅριον μεταξὺ ἐκκριτικοῦ καὶ ἐκφορητικοῦ πόρου, ὡς εἶναι οἱ λιβερκυνιανοί, καὶ οἱ σπειροειδεῖς ἢ συνεσπειραμένοι, ὧν τὸ τελικὸν πέρας ἑλίσσεται πολυειδῶς, οἷον οἱ ἱδρωτοποιοί, οἱ Βρυνέρειοι, κλπ.

Ἡ γενικὴ μορφολογία τῶν ἀδένων ποικίλλει λίαν ἀναλόγως τῶν ἐπιθηλιακῶν βλαστῶν, ἂν δηλ. οὗτοι εἶναι ἁπλοῖ ἢ σύνθετοι· καὶ ἁπλοῖ μέν, σχηματίζουσι τοὺς ἁπλοῦς *σωληνώδεις* ἀδένας (ἱδρωτοποιοὶ ἀδένες), σύνθετοι δὲ σχηματίζουσι τοὺς ἀδένας τοῦ στομάχου. Ὅταν ὑπάρχῃ ἓν μόνον κυκλοτερὲς κυστίδιον ἐν εἴδει τυφλοθυλακίου διανοιγόμενον μεμονωμένως ὑπὸ ἐστενωμένου τμήματος, σχηματίζουσι τοὺς ἁπλοῦς *βοτρυοειδεῖς* ἀδένας (δερμικοὶ ἀδένες τοῦ βατράχου, ἰογόνοι ἀδένες τοῦ φρύνου), ἢ τοὺς συνθέτους τοιούτους (ἀδένες ἐν εἴδει σταφυλῆς, σμηγματογόνοι, Βαρθολινιανοί, σιαλογόνοι ἀδένες, μαζικοὶ ἀδένες, κλπ). Ὑπάρχουσιν ὅμως ἀδένες τῶν ὁποίων ὁ ἱστὸς εἶναι τετμημένος, ἀναπλασθεὶς διὰ τῆς εἰσδύσεως καὶ ἄλλων ἱστῶν, ἀγγείων ἢ συνδετικοῦ ἱστοῦ καὶ οἵτινες ἀπόλλυσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πᾶσαν συνάφειαν πρὸς τὸ παραγαγὸν αὐτοὺς ἐπιθήλιον: τοιοῦτοι ἀδένες εἶναι οἱ *κλειστοὶ* καλούμενοι ἀδένες ἢ ἀδένες αἱματοφόροι ἀγγειακοί, οἷον: ὁ σπλήν, ὁ θυρεοειδὴς καὶ ὁ θύμος ἀδήν, αἱ ἀμυγδαλαῖ, ἡ ὑπόφυσις τοῦ ἐγκεφάλου, κλπ. Οἱ κλειστοὶ οὗτοι ἀδένες ἢ κέκτηνται κοιλότητα ἢ εἶναι τελείως συμπαγεῖς, κατά τινα δὲ τρόπον, ἄγνωστον ἐν πολλοῖς, τὸ ἔκκριμα αὐτῶν, ἀπορροφώμενον, διαβιβάζεται εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ ὀργανισμοῦ, χρησιμοποιούμενον καταλλήλως ὑπ' αὐτοῦ.

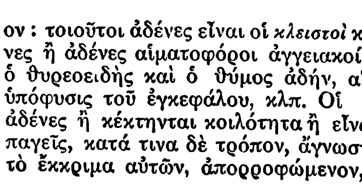

Σύνθετος βοτρυοειδὴς ἀδὴν (σιελογόνος κυνός).

Ὅθεν ὑπάρχουσι δύο εἴδη ἀδένων, ἤτοι: οἱ ἀνοικτοὶ ἀδένες, τοῦτ' ἔστιν οἱ μετὰ πόρου ἢ τρήματος ἐκκριτικοῦ, καὶ τὰ κεκλεισμένα κυστίδια τὰ ἐστερημένα ἐκκριτικοῦ τρήματος. Οἱ πρῶτοι παράγουσι προϊὸν ἐκκρίσεως ἐκχεόμενον ἐπὶ τῶν ἀντιστοίχων ἐπιθηλιακῶν ἐπιφανειῶν· οἱ δὲ δεύτεροι ἐκχέουσι τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι, ἐξ οὗ καὶ αἱματοφόροι ἀγγειακοὶ ἀδένες ἀποκαλοῦνται.

Ἀπὸ φυσιολογικῆς δὲ ἀπόψεως οἱ ἀδένες ὀνομάζονται *ἀπεκκριτικοὶ* ἢ περιττωματικοί, ὅταν τὸ ἔκκριμα αὐτῶν ἀποσκοπεῖ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ὀργανισμοῦ ἀπὸ διαφόρων ἀποκκριμάτων (τοιοῦτοι εἶναι οἱ νεφροί, οἱ ἱδρωτοποιοὶ ἀδένες)· ἐκκριματικοὶ δέ, ὅταν τὸ προϊὸν αὐτῶν ἐπιτελῇ ἔργον χρήσιμον εἰς τὸν ὀργανισμὸν (οἷον ἡ πέψις τοῦ ἀμύλου, τοῦ λευκώματος, κλπ.) καὶ ἀπορροφᾶται ἢ ἀναπίνεται μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου (σίαλος, γαστρικὸν ὑγρόν). Ὑπάρχουσι δ' ἕτεροι ἀδένες, ὡς τὸ ἧπαρ, οἵτινες εἶναι *ἀπεκκριτικοὶ ἅμα καὶ ἐκκριματικοί*, ἡ χολὴ λ. χ. προϊὸν ἐξωτερικῆς ἐκκρίσεως, ἀπεκκρινομένη διὰ τοῦ χοληδόχου πόρου, σχηματίζεται ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ γλυκογόνου, ὅπερ εἶνε ἐκκρίσεως ἐσωτερικῆς τοῦ ἥπατος (ἡπατικὴ γλυκογονία).

Τέλος, ἀναλόγως τῶν μεγάλων λειτουργιῶν δι' ἃς εἶνε προωρισμένοι οἱ ἀδένες, διαιροῦνται οὗτοι εἰς διαφόρους κλάσεις, ἤτοι: ἀδένες *πεπτικοὶ* (σιαλογόνοι, γαστρικοί, παγκρεατικός, ἡπατικός), ἀδένες χρησιμοποιούμενοι *διὰ τὴν ἀναπαραγωγὴν* (ὄρχεις, ᾠοθῆκαι, μαστοί), ἀδένες *ἀπεκβάλλοντες τὰ ὑπολείμματα τῆς θρέψεως* (νεφροί, πνεύμονες, ἧπαρ), ἀδένες *θρεπτικοί*, ἤτοι χρησιμεύοντες διὰ τὰς ὀργανικὰς ἐναλλαγὰς (ἧπαρ, πάγκρεας, θύμος, θυρεοειδής), ἀδένες *ἀμυντικοὶ* τοῦ ὀργανισμοῦ (σμηγματογόνοι, ἱδρωτοποιοί, δακρυϊκοί). Ὑπάρχει τέλος καὶ κατηγορία ἀδένων ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως (ἀδένες ἐνδοκρινεῖς), ὧν τὸ προϊὸν ἀναπίνεται ὑπὸ τοῦ αἵματος χρησιμοποιούμενον ἀναλόγως καὶ καταλλήλως ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ: τοιοῦτοι εἶνε ὁ θυρεοειδὴς ἀδήν, οἱ ἐπινεφρίδειοι ἀδένες, ἡ ὑπόφυσις κλπ. (ἴδε: *ἐνδοκρινεῖς ἀδένες. Ἐσωτερικαὶ ἐκκρίσεις*). Ὅταν ἡ λειτουργικότης ἑνὸς τῶν ἀδένων ἐν γένει εἶναι ἠλλοιωμένη ἢ βεβλαμμένη, ἢ ὅταν ὁ ἀδὴν ἀφῃρέθη διὰ χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως (εὐνουχισμός, ᾠοθηκοτομία, θυρεοειδεκτομία, σπληνεκτομία, κλπ.) προκύπτουσιν ἐκ τούτου διαταραχαὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαρεῖαι ἐν τῷ ὀργανισμῷ, αἵτινες καταπολεμοῦνται διὰ τῆς χορηγήσεως εἰς τὸν πάσχοντα τῶν ἀντιστοίχων *ὀργανικῶν προϊόντων* (ᾠοθηκίνη, θυρεοειδίνη, κλπ.) ἡ δὲ τοιαύτη ἐνέργεια ἀποτελεῖ τὴν *ὀποθεραπείαν* (ἴδε σχετικὴν λέξιν).

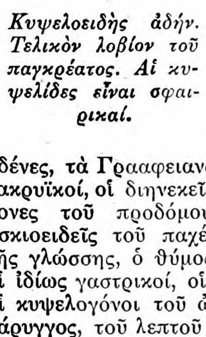

Κυψελοειδὴς ἀδήν. Τελικὸν λοβίον τοῦ παγκρέατος. Αἱ κυψελίδες εἶναι σφαιρικαί.

Οἱ διάφοροι ἀδένες τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀπαριθμούμενοι εἶναι περίπου, κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν, οἱ ἀκόλουθοι: Οἱ ἁλωαῖοι τοῦ μαστοῦ καὶ οἱ γαλακτογόνοι ἀδένες, οἱ τοῦ αὐχένος τῆς μήτρας, οἱ Βαρθολινιανοί, οἱ βλενογόνοι καὶ χυμογόνοι τοῦ στομάχου, οἱ τοῦ Blandin, οἱ βολβοουρηθραῖοι, οἱ Βρυννέρειοι, οἱ Βωμάνειοι τῆς ὀσφρητικῆς μοίρας τῆς ρινός, οἱ γαλακτογόνοι ἀδένες, τὰ Γρααφειανὰ κυστίδια, οἱ τῆς γλώσσης, οἱ δακρυϊκοί, οἱ διηνεκεῖς καλούμενοι ἀδένες, οἱ ἐλάσσονες τοῦ προδόμου τοῦ κολεοῦ, οἱ ἐντερικοὶ ἀσκιοειδεῖς τοῦ παχέος ἐντέρου, ὁ θυλακοειδὴς τῆς γλώσσης, ὁ θύμος ἀδήν, ὁ θυρεοειδὴς ἀδήν, οἱ ἰδίως γαστρικοί, οἱ ἱδρωτοποιοί, οἱ κοκκυγικοί, οἱ κυψελογόνοι τοῦ ὠτός, οἱ Κωπήρειοι, οἱ τοῦ λάρυγγος, τοῦ λεπτοῦ ἐντέρου (οἱ Πεϋέρειοι, οἱ Λιβερκΰνιανοί, οἱ Λίττρειοι, οἱ Μειβομιανοὶ ἀδενίσκοι τῶν βλεφάρων, οἱ τῆς μεσοκαρωτίδος, οἱ τῆς μήτρας, οἱ Μόλλειοι, οἱ τοῦ οἰσοφάγου, οἱ οὐρηθραῖοι, οἱ περιπρωκτικοί. οἱ πεψινογόνοι, οἱ πυλωρικοί, οἱ σιαλογόνοι, οἱ σμηγματογόνοι ἀδενίσκοι τοῦ δέρματος, οἱ ταρσιαῖοι, οἱ τῆς τριχὸς ἀδενίσκοι, οἱ τῆς τραχείας, οἱ ὑπερῴειοι, ὁ ὑπογλώσσιος, οἱ ὑπογνάθιοι, οἱ τοῦ Weber, τοῦ Virchow, τοῦ Zeiss. Καὶ τέλος αἱ διάφοροι ἀμυγδαλαῖ, τὰ ἐπινεφρίδεια, τὸ ἧπαρ, οἱ νεφροί, οἱ ὄρχεις, τὸ πάγκρεας, ἡ παρωτίς, οἱ πνεύμονες, ὁ προστάτης, ὁ σπλήν, ἡ ὑπόφυσις τοῦ ἐγκεφάλου, αἱ ᾠοθῆκαι. Περὶ πάντων δὲ τούτων γενήσεται λόγος ἐν τοῖς οἰκείοις αὐτῶν κεφαλαίοις.

Βιβλιογραφία.—Ἀνατομικὴ Λ. Παπαϊωάννου καὶ Γ. Σκλαβούνου.—Ρ. Νικολαΐδου Φυσιολογία.—E. Hédon Précis de Physiologie.—Dictionnaire de Médecine et de Chirurgie pratiques.—E. Littré Dictionnaire de Médecine, de Chirurgie, de Pharmacie etc.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

Ἀδένες· εἰς τὴν βοτανικὴν καλοῦνται τὰ ὄργανα τοῦ ἐπιδερμικοῦ ἱστοῦ τῶν φυτῶν ὡς τρίχες, τρι-

Digitized by Google

χώματα, σμήριγγες, ἀναδύματα, ραγάδες, λάχναι, νεκτάρια, τὰ ὁποῖα παρασκευάζουσιν ὑγρὰ ἅτινα ἐκκρίνουσιν (ἱστοὶ φυτικοί, δερμικὸν σύστημα).

'Αδένες Ροτλέρας· βλ. *Ροτλέρα*.

'Αδενές, (Adεnez ἢ Adans ἢ Adenet ἢ Adenès li Rois), ὁ ἐπονομαζόμενος βασιλεύς. Γάλλος τρουβαδοῦρος, γεννηθεὶς ἐν Βραβάντῃ τῷ 1240. Εἶναι γνωστότερος ὑπὸ τὰ ὀνόματα «'Αδὰμ ὁ βασιλεὺς» καὶ «'Αδενὲς ὁ Βραβαντῖνος». 'Εσπούδασε χάρις εἰς τὴν γενναιοδωρίαν 'Ερρίκου τοῦ Γ' δουκὸς τῆς Βραβάντης καὶ Φλάνδρας καὶ ἐγένετο ἀοιδὸς τῆς αὐλῆς του καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δουκὸς (1261). Τῷ 1269 εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γκὺ ντὲ Νταμπιέρ, κατόπιν κόμιτος τῆς Φλάνδρας, πιθανῶς ὡς «roi des ménestrels» (βασιλεὺς τῶν ἀοιδῶν) καὶ τὸν ἠκολούθησε τὸ ἑπόμενον ἔτος εἰς τὴν σταυροφορίαν εἰς Τύνιδα, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Λουδοβῖκος Θ' ἔχασε τὴν ζωήν του. Οἱ σταυροφόροι ἐπέστρεψαν διὰ μέσου Σικελίας καὶ 'Ιταλίας καὶ ὁ 'Αδενὲς ἀφῆκεν εἰς τὰ ποιήματά του ὡραιοτάτας περιγραφὰς τῶν τόπων ὅθεν διῆλθεν. Ἡ λεπτότης τῆς ἐκφράσεως καὶ ἡ ἀπουσία ἐπαρχιωτισμῶν δεικνύουν ὅτι ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἐν Γαλλίᾳ, ὑπετέθη δὲ ὅτι ὁ 'Αδενὲς ἠκολούθησεν ἐκεῖ τὴν Μαρίαν τῆς Βραβάντης ὅτε αὕτη ἐνυμφεύθη Φίλιππον τὸν Τολμηρόν. 'Εν τούτοις φαίνεται ὅτι ἔμεινεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Γκύ, ἂν καὶ ἔκαμνε συχνὰς ἐπισκέψεις εἰς Παρισίους διὰ νὰ συμβουλευθῇ τὰ χρονικὰ τὰ φυλαττόμενα εἰς τὸ ἀββαεῖον τοῦ ἁγίου Διονυσίου. 'Ο 'Αδενὲς ἔγραψε τέσσαρα ποιήματα:

1) Τὸ «Enfances Ogier» ἄλλη ἔκδοσις τοῦ ποιήματος τοῦ Ραιμπὲρ ντὲ Παρὶ «Chevalerie Ogier de Danemarche», τὸ ὁποῖον εἶχε γραφῆ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐκείνης. Τὸ «Enfances Ogier» εἶναι γεγραμμένον εἰς δεκασυλλάβους στίχους. 2) «Berte aus Granspiés» ἱστορία τῆς Βέρθας, μητρὸς τοῦ Καρλομάγνου, τῆς Βέρθας γυναικὸς τοῦ Πιπίνου, ἡ ὁποία, ὅπως διδάσκει ἡ παράδοσις εἶχε μεγάλο πόδι. Τὸ ποίημα τοῦτο στηρίζεται ἐπὶ τῶν γνωστῶν παραδόσεων, τῶν περισωθεισῶν ἐν τῷ ἀνωνύμῳ «Chronique de France» καὶ ἐν τῷ «Chronique rimée» τοῦ Φιλίππου Μουσκέ. 3) «Buevon de Commarchis» ἀνῆκον εἰς τὸν κύκλον τῶν περὶ Aimeri de Narbonne παραδόσεων. Τὸ τελευταῖον δὲ καὶ ἄριστον τῶν ἔργων του εἶνε ὁ «Cleomadès» γραφὲν κατὰ προτροπὴν τῆς θυγατρὸς Λουδοβίκου τοῦ Θ' Λευκῆς, ἥτις νυμφευθεῖσα τὸ 1269 τὸν Φερδινάνδον τῆς Κέρδας, ἰνφάντην τῆς Καστίλλης, καὶ χηρεύσασα πρὶν γίνῃ βασίλισσα, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν γαλλικὴν αὐλὴν φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς ἱσπανικὰς καὶ μαυριτανικὰς παραδόσεις. 'Ο Cleomadès εἶναι γεγραμμένος εἰς στίχους ὀκτασυλλάβους.

Τὰ ἔργα τοῦ 'Αδενὲς ἐξεδόθησαν διὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν καὶ Βασιλικὴν 'Ακαδημίαν τῶν Βρυξελλῶν ὑπὸ τοῦ A. Scheler καὶ A. van Hasselt τῷ 1874. Ἡ Βέρθα μετεφράσθη εἰς νεωτέραν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ G. Hecq (1897) καὶ ὑπὸ τοῦ R Perié (1900). 'Ο Cleomadès ὑπὸ τοῦ Le Chevalier de Chatelain (1859).

'Ο 'Αδενὲς εἶναι ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος αὐλικοῦ ποιητοῦ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὀλίγον δηλαδὴ

'Ο 'Αδενὲς προσφέρει εἰς τὸν κόμιτα τοῦ 'Αρτουᾶ τὸ ποίημά του Cleomadès.

διαφέρων ἀπὸ ἕνα αὐλοκόλακα. 'Εν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς περιπλανωμένους συναδέλφους του, δὲν ἤθελε νὰ χάσῃ τὸ ὄφελος τὸ ὁποῖον θὰ εἶχεν ἀπὸ τὴν ἐργασίαν του. 'Αφοῦ κατώρθωσε νὰ εὕρῃ μίαν καλὴν θέσιν, καθῆκόν του ἐθεώρει νὰ εἶναι ἀρεστὸς εἰς τὸν αὐθέντην του μετὰ τοῦ ὁποίου συνέζη ἐν οἰκειότητι. 'Απὸ φιλολογικῆς λοιπὸν ἀπόψεως τὰ «ἐπικὰ ποιήματα (chansons de geste) τοῦ 'Αδενὲς ἀντικατοπτρίζουν ὄχι μόνον τὴν ψυχοσύνθεσιν τοῦ ποιητοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν ἔζη. 'Αποτελοῦν ἁπλῶς ὕμνους πρὸς τὰς ἀρετὰς τῶν βασιλέων καὶ σημειώνουν

"Ανω: 'Οζιέ, παιδίον, παραδίδεται ὡς ὅμηρος εἰς τὸν Καρολομάγνον.
Κάτω: Ο 'Αδενὲς συγγράφων τὸ ἔργον του: «Παιδικὴ ἡλικία τῶν 'Οζιέ»

τὴν παρακμὴν τοῦ παλαιοῦ ἐπικοῦ ποιήματος, τὸ ὁποῖον μόνον κατορθώματα ἡρώων ἔψαλλε καὶ δὲν κατήρχετο μέχρι τοῦ χαμηλοῦ ἐπιπέδου τῆς αὐλοκολακείας.

'Αδενέϋ Οὐάλτερ Φρειδερῖκος (Adeney). "Αγγλος θεολόγος, γεννηθεὶς εἰς "Ηρλιγκ τὴν 14 Μαρτίου 1849, ἀποθανὼν τὴν 1 Σεπτεμβρίου 1920. "Υστερον ἀπὸ 17 ἐτῶν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἐγένετο καθηγητὴς τῆς ἐξηγήσεως τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς 'Εκκλησιαστικῆς 'Ιστορίας εἰς τὸ Νέον Κολλέγιον τοῦ Λονδίνου (1889), κατόπιν πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λανκασάϊρ (1903) καὶ εἶτα καθηγητὴς τῆς θεολογίας εἰς Μάντσεστερ. Τῷ 1912 ἐξελέγη Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς 'Εκκλησιαστικῆς 'Ενώσεως. "Εγραψε πολυάριθμα θεολογικὰ βιβλία.

ἀδένια· μικροὶ ἀδένες ἐπικουρικοὶ τῶν κυρίως ἀδένων τῶν ὁποίων καὶ ἀποτελοῦσιν ἀπεσπασμένα ἀπὸ καταβολῆς τμήματα (βλ. Θύμος, Θυρεοειδής).

ἀδενίχ· (ἐκ τοῦ ἀδὴν-ἀδένος). Νόσος σπανιωτάτη, χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἁπλῆς ὑπερτραφείας τῶν κατ' ἐπιπολῆς καὶ κατὰ βάθος λεμφικῶν γαγγλίων, καὶ ὑπὸ λεμφικῶν ἐπεκτάσεων εἰς διάφορα ὄργανα, προσομοίων πρὸς τὰς τῆς λευχαιμίας, ἄνευ ὅμως αὐξήσεως τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος. Τὰ σημεῖα τῆς νόσου διαιροῦνται εἰς δύο περιόδους. Κατὰ τὴν 1ην περίοδον, ἡ ὑπερτράφεια τῶν ἀδένων καταλαμβάνει τὰ γάγγλια τὰ εὑρισκόμενα ὑπὸ τὴν κάτω γνάθον, τὰ τῆς μασχάλης, τῆς βουβωνικῆς πτυχῆς, τὰ περιβάλλοντα τοὺς μεγάλους βρόγχους, τὸν οἰσοφάγον, κλπ. Τὰ γάγγλια ταῦτα εἶναι ἁδρὰ τὴν σύστασιν, εὐκίνητα καὶ οὐχὶ ὀδυνηρά· αὐξάνονται προϊόντως καὶ δύνανται νὰ σχηματίσωσιν ἀφθόνους καὶ μεγάλας γαγγλιακὰς μάζας αἵτινες προξενοῦσι βαρείας περὶ τὰς λειτουργίας διαταραχὰς (ἤτοι διαταραχὰς τῆς φωνῆς, δυσχέρειαν τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῆς καταπόσεως, παλμοὺς τῆς καρδίας κλπ.). Κατὰ τὴν 2αν περίοδον, παρατηρεῖται φυσικὴ καὶ ἠθικὴ ἀπάθεια τῶν ἀτόμων καὶ προϊοῦσα βαθμηδὸν καχεξία τοῦ ὀργανισμοῦ. Ἡ ἐξέλιξις τῆς νόσου ἀπαιτεῖ δύο περίπου ἔτη. Ἡ δὲ θεραπεία αὐτῆς ἐπιβάλλει τονωτικὴν καὶ θρεπτικὴν ἐν γένει δίαιταν, ἀναληπτικὰ καὶ τονωτικὰ φάρμακα, τὰ ἀρσενικοῦχα ἐν γένει, τὸ ἔλαιον ἥπατος ὀνίσκου, κλπ. καὶ παραμονὴν ἐν ἐξοχῇ, εἴτε παρὰ τὴν θάλασσαν, εἴτε ἐπὶ ὑψηλῶν ὀρέων. Συνώνυμα τῆς νόσου ταύτης εἶναι: ἡ *λεμφαδενία τοῦ Bonfils, ἡ ἀλευχεμικὴ λεμφαδενία γαγγλιακῆς μορφῆς.* Μ Ν.Κ.

'Αδενίνη βλ. πουρίνη.

'Αδένιον. Γένος φυτῶν δικοτυληδόνων τῆς οἰκογενείας τῶν 'Αποκυνιδῶν (Apocynaceae) καὶ τῆς τάξεως τῶν Στρεψιανθῶν (Contortae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους Adenium εἶναι ἀειθαλῆ καὶ εὑρίσκονται εἰς τὰς θερμὰς ζώνας. Οἱ "Αραβες χρησιμοποιοῦν τὰ φύλλα φαρμακευτικῶς.

'Αδενὶς 'Ιούλιος. Γάλλος δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1823 ἐν Παρισίοις. Τὰ καλύτερα τῶν ἔργων του, τὰ ὁποῖα παρασταθέντα εἰς τὰ θέατρα τῶν Παρισίων καὶ τῶν Βρυξελλῶν, ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ Σάλπιγξ τοῦ Σαμβορὰν (1877), ἡ "Αβυσσος τοῦ Τραγιάς, δρᾶμα εἰς πέντε μέρη (1879), ἡ Μάγισσα τῶν δρυμῶν, εἰς τρία μέρη (1877) κτλ. 'Εκ τῶν διηγημάτων δὲ αὐτοῦ ἄξια λόγου εἶναι τὰ ἀκόλουθα: ἡ Ταβέρνα τοῦ Υ, τὸ διακοπὲν ταξίδι, 'Οφὶρ ὁ γόης καὶ πολλὰ ἄλλα.

'Αδενὶς Εὐγένιος-Φῆλιξ (Adenis). Γάλλος δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1854 ἐν Παρισίοις. Εἶναι υἱὸς τοῦ προηγουμένου. "Ηρχισε τὸ στάδιόν του μὲ τὸ *"Οραμα τοῦ Ρακίνα* ἔμμετρον δρᾶμα παιχθὲν διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1876 εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων. Κατόπιν ἔγραψε τὰ ἀκόλουθα: ἡ *Κυρία Δυγαζὸν* (1877). *Μία λεπτὴ ἀποστολὴ* (1878), *αἱ δύο 'Εποχαὶ* (1880), *ἡ Πέρδικα* (τῇ συνεργασίᾳ τοῦ 'Ερρίκου Ζιλλέ), *'Ιάκωβος Γκαλλὼ* (1896). *Δορελάϊ* (18·2) τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὸ μέγα βραβεῖον τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, καὶ πολλὰ ἄλλα.

ΑΔΕΝΙΤΙΣ

Οὕτω καλεῖται ἡ φλεγμονὴ τῶν λεμφικῶν γαγγλίων, ἤτοι τῶν μικρῶν ἐκείνων ἀδένων ἐν οἷς συναθροίζεται ἀριθμός τις λεμφικῶν ἀγγείων. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν γαγγλιακῶν ὁμάδων ἢ ἀθροισμάτων γαγγλιακῶν εὑρίσκονται: πρὸς τὰς μασχάλας, ἔνθα συνέρχονται τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα τῶν ἄνω ἄκρων καὶ τοῦ μαστοῦ· πρὸς τὴν βουβωνικὴν πτυχὴν (λεμφικὰ ἀγγεῖα τῶν κάτω ἄκρων καὶ τῶν ἐξωτερικῶν γεννητικῶν ὀργάνων)· πρὸς τὸν τράχηλον ὑπὸ τὴν κάτω γνάθον (λεμφικὰ ἀγγεῖα τῆς κεφαλῆς). Πρὸς δέ, ὑπάρχουσι καὶ αἱ κατὰ βάθος γαγγλιακαὶ ὁμάδες, κυρίως δὲ δύο αἱ σπουδαιότεραι τούτων: αἱ θωρακικαὶ καὶ αἱ κοιλιακαί. Ἡ φλεγμονὴ δ' αὕτη τῶν λεμφικῶν γαγγλίων ἐκδηλοῦται ὑπὸ δύο μορφάς: τὴν ὀξεῖαν καὶ τὴν χρονίαν.

Α.-ΑΔΕΝΙΤΙΣ ΟΞΕΙΑ

Ταύτης διακρίνομεν δύο κλινικὰς μορφάς: τὴν γαγγλιακὴν συμφόρησιν καὶ τὴν διαπυητικὴν ἀδενίτιδα. Ἡ συχνότης αὐτῆς εἶναι μεγίστη. Ἰδίως εἰς τὸν πρῶτον βαθμόν· δὲν ὑπάρχει ἴσως βλάβη τοῦ ὀργανισμοῦ, περιφερικὴ ἢ σπλαγχνική, ἥτις νὰ μὴ ἐπηρεάσῃ τὸ γαγγλιακὸν σύστημα ἐν γένει· τὸ δὲ γεγονὸς τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὴν γενικὴν παθολογικὴν φυσιολογίαν τοῦ λεμφικοῦ συστήματος.

Αἰτιολογία Ἡ ἀδενῖτις δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ ἐκ διπλοῦ τρόπου ἐνοφθαλμίσεως, ἤτοι: ἐκ τῆς ἀπ' εὐθείας εἰσχωρήσεως τοῦ ἰοῦ ἐντὸς τοῦ γαγγλίου κατ' ἀκολουθίαν τραύματος, νυγμοῦ κλπ., εἴτε ἐξ ἑστίας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μεμακρυ-

Digitized by Google

σμένης, ὁπότε ὁ ἰὸς μεταφέρεται διὰ τῆς λεμφικῆς ὁδοῦ. Κατὰ ταῦτα δὲ διακρίνομεν.

α) Ἀδενίτιδας ἐξ ἀπ' εὐθείας ἐνοφθαλμίσεως. Ἐν αὐταῖς τὰ γάγγλια ἐλάχιστον μόνον ἀντιδρῶσιν εἰς τὰς ἀπ' εὐθείας προσβολὰς τοῦ τραυματισμοῦ· αἱ θλάσεις, αἱ συνθλίψεις, αἱ ὑποδόριοι διασπαράξεις σπανίως προκαλοῦσι τὴν φλεγμονὴν ταύτην· τὰ δὲ τραύματα καὶ αἱ ἀμυχαὶ ἐπιφέρουσι ταύτην, καθόσον διανοίγουσι τὴν ὁδὸν εἰς λοιμώδεις παράγοντας. Ἐνταῦθα ὑπάγονται καὶ αἱ ἐκ συνεχείας καλούμεναι ἀδενίτιδες, αἱ ἀναπτυσσόμεναι δηλονότι ἐκ γειτνιάσεως φλεγμονώδους τινὸς ἑστίας.

β') Ἀδενίτιδας διὰ τῆς ἐξ ἀποστάσεως ἐνοφθαλσεως, προελεύσεως περιφερικῆς ἢ ἐκ κοιλότητος τινός. Αὗται εἶναι ἀπείρως συχνότεραι τῶν πρώτων. Τὰ συνήθη αἴτια τῶν ἀδενιτίδων τούτων εἶνε: πᾶσαι αἱ τραυματικαὶ ἢ φλεγμονώδεις βλάβαι τοῦ δέρματος. Παρατηροῦνται δ' αὗται κατὰ τὴν πορείαν τῶν μεγάλων τραυμάτων, τῶν βαθέων καὶ ἀνωμάλων ἢ ἐκτεταμένων ἐν ἐπιφανείᾳ τοιούτων, ὡς εἶνε τὰ ἐγκαύματα λ. χ., πρὸς δὲ κατὰ τὰς τοπικὰς λοιμώξεις, ἰδίως τὰς διαβρώσεις, τὰς ἐκδοράς, τὰς περὶ τοὺς δακτύλους ραγάδας καὶ τὰς εἰς τὰ μεσοδιαστήματα τῶν δακτύλων καὶ τῶν πτυχῶν τοῦ ποδός, τῆς χειρός, τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, τοῦ μαστοῦ καὶ τοῦ δακτυλίου· εἰς πάσας τὰς χώρας ταύτας, οἱ ἐπανειλημμένοι ἐρεθισμοὶ καὶ αἱ σηπτικαὶ ἐπαφαὶ ἐπιφέρουσι τὴν συμφόρησιν τῶν ἀδένων. Αἱ ἀδενίτιδες αὗται εἶνε συχναὶ εἰς τὰς νόσους τοῦ δέρματος, κυρίως εἰς τὰς ὑγρὰς φλυκταινοφυσαλιδώδεις δερματοπαθείας, εἰς τὰ ἕλκη ὁπότε ἐκδηλοῦνται πολλάκις ὑπὸ μορφὴν ὀξειῶν ἀναρριπήσεων κατὰ τὴν διαδρομὴν χρονίας ἀδενίτιδος· πρὸς δὲ ἀπαντῶσιν αὗται κατ' ἀκολουθίαν ἐκδορίων, στικτῶν καυτηριάσεων, ἐμβολιασμοῦ, ὡς καὶ ἐπὶ ἐρυσιπέλατος, δοθιῆνος,, ἄνθρακος. Ἀναπτύσσονται ὡσαύτως ἀδενίτιδες εἰς τὰς ἐξελκώσεις, τοὺς τραυματισμοὺς τοῦ στόματος καὶ τοῦ φάρυγγος, τὴν τερηδόνα τῶν ὀδόντων, τὴν οὐλίτιδα καὶ τὴν ἐκ ταύτης ὀστεοπεριοστίτιδα. Αἱ φαρυγγίτιδες καὶ αἱ διάφοροι κυνάγχαι προκαλοῦσι τὴν συμφόρησιν τῶν τραχηλικῶν γαγγλίων· ἡ δὲ οὐρηθρῖτις, ἡ κολπῖτις κλπ. τὴν τῶν βουβωνικῶν γαγγλίων.

Αἱ φλεγμοναὶ τῶν σπλάγχνων ἐπιφέρουσιν ὡσαύτως ἀδενίτιδας κατὰ βάθος ἑδραζομένας, μὴ προσιτὰς διὰ τῆς κλινικῆς ἐρεύνης, εἰ μὴ διὰ τῆς ἀκτινοσκοπίας (παθήσεις βρογχοπνευμονικαί, εντερίτιδες, κλπ.), καίτοι λοιμώδεις παράγοντες προερχόμενοι ἐκ σπλαγχνικῆς ἑστίας δυνατὸν νὰ ἐπινεμηθῶσι πολὺ ἀπωτέρω. Εἰς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, εἰς τὴν εὐλογίαν καὶ εἰς πλείστας καθολικὰς νόσους παρατηροῦνται συμφορήσεις ἢ διαπυήσεις γαγγλιακαὶ εἰς τὸν τράχηλον, εἰς τὰς βουβωνικὰς χώρας καὶ εἰς ἄλλας ἔτι χώρας ἐν αἷς οὐδεμία καταφανὴς βλάβη τοῦ καλυπτηρίου συστήματος εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξηγήσῃ ταύτας. Πάντα τὰ γεγονότα ταῦτα περιλαμβάνονται εἰς νέαν τάξιν ἀδενιτίδων τῶν καλουμένων: *ἀδενιτίδων ἐξ ἀποστάσεως εἰς τὰς σπλαγχνικὰς φλεγμονάς.* Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὑπάγεται καὶ ἡ καρκινωματώδης ἐξ ἀποστάσεως ἀδενοπάθεια κατὰ τὸν σπλαγχνικὸν καρκίνον. Ἡ δὲ παθογονία τούτων εἶνε ἡ ἑξῆς: Οἱ λοιμώδεις παράγοντες, ἀπορροφώμενοι διὰ τῆς γειτνιάσεως πρὸς ἑστίαν σπλαγχνικήν, δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τὸ νὰ καταλαμβάνωσι τὰ ἀντίστοιχα γάγγλια, ἀλλὰ διαχέονται εἰς τὰς εὐρέως ἠνεῳγμένας ὁδοὺς τοῦ λέμφου, σταματῶσιν εἰς μεμακρυσμένον τι γάγγλιον καὶ δημιουργοῦσιν ἐν αὐτῷ δευτερογόνον ἀδενίτιδα.

Συμπτώματα. Τὸ ἄλγος, ἡ λειτουργικὴ δυσχέρεια, ὧν προηγοῦνται πολλάκις σειράδες ἢ ἐρυθρότης λεμφαγγειΐτιδος, τὰ ρίγη, ἡ ἀπότομος ἀνύψωσις τῆς θερμοκρασίας, πάντα ταῦτα ἐξαγγέλλουσι τὴν εἰσβολὴν τῆς ἀδενίτιδος. Ἐν τῇ ἀρχῇ συνήθως ἓν μόνον γάγγλιον καταλαμβάνεται, τοῦτ' ἔστι τὸ συλλέγον ἀπ' εὐθείας τοὺς λοιμώδεις παράγοντας, καὶ ἡ ἀδενῖτις δύναται νὰ παραμείνῃ μονογαγγλιακή· ἄλλοτε ἡ φλεγμονὴ ἐπεκτείνεται εἰς ὁλόκληρον ἄθροισμα γαγγλίων, ὁπότε εἶναι πολλαπλῆ ἢ πολυγαγγλιακή· ἀλλὰ τὸ ἀρχικῶς προσβληθὲν γάγγλιον, ἤτοι τὸ ἀνατομικὸν γάγγλιον, διατηρεῖ ἐπὶ μακρὸν τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ. Ἄλλοτε δὲ παρατηροῦνται ἀδενίτιδες ἐν διαδοχικῇ ἁλύσει αἵτινες μεταβαίνουσιν ἀπὸ γαγγλίου εἰς γάγγλιον ἀπὸ ἀθροίσματος γαγγλιακοῦ εἰς ἕτερον, ἀπὸ τῆς μασχάλης εἰς τὸν τράχηλον, εἰς τὴν καρωτιδικὴν χώραν, ἢ ἀκολουθοῦσι τὴν ἀντίθετον ὁδόν, τοιουτοτρόπως δὲ ἀναγνωρίζεται ἡ προϊοῦσα πορεία τῆς λοιμώξεως.

Ὅταν πρόκειται περὶ *γαγγλιακῆς συμφορήσεως* μόνον, οἱ ἀδένες διπλασιάζονται ἢ τριπλασιάζονται τὸ μέγεθος, ἀποβαίνουσι κυκλοτερεῖς καὶ διαγράφονται ὑπὸ τὸ δέρμα παρὰ τοῖς ἰσχνοῖς ἀτόμοις· ἡ σύστασις αὐτῶν εἶναι ἐλαστικὴ καὶ σκληρά, ἡ δὲ πίεσις ἐπ' αὐτῶν προκαλεῖ ζωηρὰν εὐαισθησίαν, ὁλόκληρος δὲ ἡ πέριξ χώρα εἶναι ὀδυνηρά· εἶναι εὐκίνητοι ὑπὸ τοὺς δακτύλους, τὸ δέρμα διολισθαίνει ἐλευθέρως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν καὶ ἡ χροιὰ αὐτῶν παραμένει φυσιολογική. Μετά τινας ὅμως ἡμέρας ἢ ἑβδομάδας, τὸ ἄλγος καταπραΰνεται, ἡ διόγκωσις καταπίπτει· ἐνίοτε δὲ ἡ ἀδενῖτις ἐξαλείφεται πρὸ τῆς προκαλεσάσης ταύτην λεμφαγγειΐτιδος· πολλάκις παρατηροῦνται καὶ αἱ κατ' ἐπανάληψιν συμφορήσεις τῶν γαγγλίων εἴς τινας χώρας (βουβωνικὴν καὶ τραχηλικήν).

Εἰς τὰς διαπυητικὰς ἀδενίτιδας, ἡ γενικὴ κατάστασις εἶναι πάντοτε βαρυτέρα, τὰ ρίγη ἐπαναλαμβάνονται συχνάκις, ὁ πυρετὸς ἀνέρχεται, τὸ γάγγλιον μεγεθύνεται ἔτι μᾶλλον, ἀποβαίνει ἧττον σκληρόν, καθηλοῦται καὶ περιβάλλεται ἐντὸς περιαδενικῆς θήκης ἥτις συνδέει τοῦτο πρὸς τοὺς παρακειμένους ἀδένας· ἐκ τούτου προκύπτουσι μᾶζαι ἀδενικαὶ ἐν τῷ κυτταρικῷ ἱστῷ σχηματίζουσαι γαγγλιακὰ ἀνάγλυφα καὶ ὑβώσεις. Τὸ δέρμα ἀποβαίνει ἐρυθρόν, παχύνεται καὶ διηθεῖται ὑπὸ οἰδήματος προσφυόμενον εἰς τὸν ὑποδόριον φλέγμονα, εἶνα ὑπεγείρεται ἐφ' ἑκάστης πυώδους ὑβώσεως καὶ ἀκολούθως μεταβάλλεται εἰς λεπτότατον φλοιὸν ἕτοιμον πρὸς ρῆξιν. Ἡ διαπύησις διενεργεῖται τάχιστα, ἐν διαστήματι ἡμερῶν τινων. Εἴς τινας δ' ἰογόνους ἀδενίτιδας αὕτη εἶναι λίαν πρώιμος ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τοῦ γαγγλίου (βουβών). Διακρίνονται δὲ τρεῖς ποικιλίαι ἀδενικῶν ἀποστημάτων, ἤτοι: τὸ *παρεγχυματῶδες* καὶ *ἐνδογαγγλιακὸν ἀπόστημα,* ὅπερ παρέχει πύον μόνον ὀρῶδες ἢ κοκκῶδες· τὸ *ὑποδόριον ἀπόστημα* οὗτινος τὸ δίκην ἀναγλύφου ἔπαρμα δὲν εἶναι λίαν ἔκδηλον, ὅπερ ὅμως δύναται νὰ ἐπινεμηθῇ μακράν.

Τὸ γαγγλιακὸν ἀπόστημα, μετὰ τὴν διάνοιξιν, σαρκοφυεῖ καὶ πληροῦται μικρὸν κατὰ μικρόν· ἡ ἐπούλωσις δυνατὸν νὰ βραδύνῃ, ἐὰν αἴτιόν τι συντηρῇ τὸν ἐρεθισμόν, ἢ νὰ παραταθῇ εἰς τὰ ἐξησθενημένα ἢ χοιραδικὰ ἄτομα, ὁπότε ἡ γαγγλιακὴ τραυματικὴ ἐπιφάνεια καλύπτεται ὑπὸ μυκητωδῶν βλαστήσεων καὶ παραμένει ἐν τέλει συριγγώδης.

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ *μορφὴ διάχυτος* τοῦ ἀδενοφλέγμονος, ἥτις ἀπαντᾷ κυρίως ἐπὶ βαρείας λοιμώξεως, ἐκ σηπτικῶν τρώσεων ἢ εἴς τινας πυρετούς, ὡς τὴν ὀστρακιὰν λ. χ., οὐχὶ δὲ σπανίως εἰς τὸν τράχηλον καταλαμβάνει αὕτη τὴν κατὰ βάθος γαγγλιακὴν ἅλυσιν ἔνθα δημιουργεῖ πολυπληθῆ ἀποστήματα· τὸ πύον τότε διηθεῖται ἐν ἐκτεταμένῃ ἐπιφανείᾳ καὶ διαχέεται μακρὰν ὑπὸ τοὺς μῦς ἢ ὑπὸ τὸ δέρμα· ὁ κυτταρικὸς ἱστὸς σφακελλοῦται καὶ ἀποκολλᾶται, δημιουργοῦνται δ' οὕτω εὐρεῖαι ἀνώμαλοι κοιλότητες βραδύτατα ἐπανορθούμεναι, ἐὰν δὲν ἀποθάνῃ ὁ πάσχων. Εἰς τὰς διαχύτους ταύτας μορφὰς ἐμφανίζονται καὶ ἀγγειακαὶ ἐπιπλοκαί, ἤτοι: ἡ ἐξέλκωσις τῶν καρωτίδων ἢ τῆς σφαγίτιδος φλεβός, τῆς μηριαίας ἀρτηρίας, τῆς μασχαλιαίας ἀρτηρίας κλπ.

Ὑπάρχει δὲ τέλος καὶ ἡ κυρίως *λοιμώδης μορφή*, ἥτις προκαλεῖ τοπικὰς μόνον ἀνωμαλίας ἧττον ἐκτεταμένας· κατ' αὐτήν, ὁ πυρετός, τὰ ρίγη, οἱ ἱδρῶτες, τὸ παραλήρημα,, ἔχουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς βαρυτάτην τὴν φύσιν, ἐξελίσσεται δὲ τότε ὁλόκληρον τὸ σύστημα ὀξείας σηψαιμίας θανατηφόρου.

Β.- ΑΔΕΝΙΤΙΣ ΧΡΟΝΙΑ

Αὕτη διαδέχεται τὴν ὀξεῖαν τοιαύτην, ἢ μᾶλλον ἐγκαθίσταται ὁριστικῶς χρονία κατ' ἀκολουθίαν ἐπανειλημμένων ὑποξειῶν ἐκδηλώσεων Ἡ ἀκαθαρσία τοῦ σώματος, αἱ ἐκ ταύτης προκύπτουσαι ἐκδοραὶ καὶ ἐρυθηματώδεις πλάκες, οἱ τύλοι ποδῶν καὶ χειρῶν, οἱ ἐμπεπαρμένοι ὄνυχες, ὁ διηνεκὴς ἐρεθισμὸς τοῦ δέρματος ὑπὸ τοῦ κονιορτοῦ, ὁ ἄνθραξ, ὁ δοθιὴν κλπ., ταῦτα πάντα εἶναι αἴτια τῶν χρονίων ἀδενοπαθειῶν, ἃς καθημερινῶς ἀπαντῶμεν, ἰδίως εἰς τοὺς βουβῶνας καὶ πολλάκις ἐξ ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν, εἰς τὴν μασχάλην, εἰς τοὺς ἐργατικοὺς τοὺς ἔχοντας τυλώδεις καὶ πλήρεις ραγάδων τὰς χεῖρας, κατασπάρτους δὲ ἐκ μικρῶν τραυματισμῶν ἢ ἀποστημάτων οὐδέποτε ἰωμένων (χρόνιαι ἀδενίτιδες ἐπαγγελματικαί). Ἀπαντᾷ ὡσαύτως εἰς τὰς χρονίας δερματικὰς παθήσεις, εἰς τὰ κιρσώδη ἕλκη, εἰς τὰς χρονίας περιοστίτιδας, εἰς τὴν χρονίαν ὀστεομαλακίαν, εἴς τινας χρονίας παθήσεις τῶν ἀρθρώσεων, κλπ. Καὶ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, κύρια αἴτια τῆς χρονίας ἀδενίτιδος εἶναι: ἡ φυματίασις, ἡ σύφιλις, ὁ καρκίνος καὶ οἱ κατ' ἐπανάληψιν ἐρεθισμοὶ γενικῶς τοῦ δικτύου τῶν ἀπαγωγῶν λεμφικῶν ἀγγείων τῶν γαγγλίων ἐν γένει, ἤτοι: τὰ ἐκκρίματα ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀκουστικοῦ πόρου, ἡ βλεφαρῖτις, ἡ ἐπιπεφυκῖτις, ἡ τερηδὼν τῶν ὀδόντων καὶ αἱ ἀμυγδαλίτιδες ἐν γένει.

Συμπτώματα. Τὰ αὐτὰ περίπου ἅτινα ἀπαντῶσι καὶ εἰς τὴν ὀξεῖαν ἀδενίτιδα, ἐξαιρέσει τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου, ἥτις, εἰς τὴν προηγουμένην μορφήν, ἐξηγγέλλετο συνήθως διὰ ρίγους καὶ ὑψώσεως τῆς θερμοκρασίας τοῦ σώματος. Ἐνταῦθα ἡ ἔναρξις τῆς παθήσεως εἶναι ὕπουλος· τὰ γάγγλια ἀποβαίνουσιν ὀδυνηρὰ λίαν βραδέως, ἐπὶ μακρὸν εἶναι εὐκίνητα, καίπερ ἐνίοτε αὐξανόμενα λίαν τὸ μέγεθος· ἡ δὲ ἐξέλιξις τέλος τῆς νόσου εἶναι μακρά.

Αἱ ἀδενίτιδες ἀπαντῶσιν ὁπουδήποτε τοῦ σώματος ἔνθα ὑπάρχουσιν ἀδένες· δι' ὃ ἔχομεν πλείστας ὅσας μορφὰς ἀδενιτίδων, τῶν ὁποίων αἱ κυριώτεραι εἶνε περίπου αἱ ἀκόλουθοι:

1ον) ***Ἀδενῖτις φυματιώδης.*** Ἐν ταύτῃ ἡ γαγγλιακὴ φυματίασις ἐξελίσσεται ἐπὶ ἐδάφους ἀδενίτιδος ὀξείας ἢ χρονίας ἁπλῆς· ἡ φλεγμονὴ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει παρασκευάζει ἔδαφος εἰς τὴν φυματίασιν. Οὕτως αἱ ἐπανειλημμέναι ἀναρριπήσεις τῆς ὀδοντοφατνιακῆς περιοστίτιδος αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὴν τερηδόνα, εἰς τὴν ἔκφυσιν ὀδόντων καὶ δὴ τοῦ τῆς φρονήσεως ὀδόντος, αἱ ἀμυγδαλίτιδες, αἱ κατ' ἐπανάληψιν κυνάγχαι, τὰ ἐξανθήματα τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς προκαλοῦσι συμφόρησιν τῶν λεμφικῶν γαγγλίων, βραδύτερον δὲ ἡ διόγκωσις τούτων ἐγκαθίσταται μονίμως ὑποδυομένη πάντας τοὺς χαρακτῆρας τῆς φυματιώδους ἀδενοπαθείας. Παρετηρήθη ἡ σύμπτωσις τῶν φυματιωδῶν ἀδενιτίδων τῆς μασχάλης πρὸς τὰς ἁπλᾶς χρονίας μαστίτιδας ὡς καὶ πρὸς τὸ ἔκζεμα τοῦ μαστοῦ.

Πολυάριθμοι δ' ὑπάρχουσι περιπτώσεις πρωτοπαθοῦς γαγγλιακῆς φυματιάσεως ἐν αἷς τὰ γάγγλια βραδέως διηθοῦνται συμφορητικῶς, καίτοι οὔτε εἰς τὴν λεμφικὴν περιοχὴν αὐτῶν οὔτε εἰς τὸν λοιπὸν ὀργανισμὸν οὐδεμία ὑφίσταται βλάβη, εἴτε παρῳχημένη εἴτε σύγχρονος, δι' ἧς εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἡ προέλευσις ἢ τὰ ἴχνη τῆς λοιμώξεως. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ πρωτοπαθὴς αὕτη φυματιώδης ἀδενῖτις εἶναι καὶ ἡ συχνοτέρα. Εἰς τὴν φυματιώδη ἀδενίτιδα ἡ ἐξέλιξις ἀπολήγει ἐνίοτε πρὸς τὴν σκλήρυνσιν, συνηθέστατα δὲ πρὸς τὴν διαπύησιν· μετὰ δὲ τὴν διάνοιξιν τοῦ ἀποστήματος ἐπακολουθοῦσι συρίγγια ἐπιμόνου διαπυήσεως μετ' ἀνωμάλων διαδρομῶν καὶ μετὰ χειλέων λεπτῶν καὶ ἰοχρόων. (ἴδε: Ἀδενοπάθειαι, λεμφαδένωμα, λεμφαγγειΐτις φυματιώδης).

2ον) ***Ἀδενῖτις ὀπισθοφαρυγγαία*** ἢ ἀδενοφλέγμων τοῦ φάρυγγος. Αὕτη εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φύσεως φυματιώδους σχετιζομένη πρὸς τὰς τραχηλικὰς ἀδενίτιδας.

3ον) ***Ἀδενῖτις τραχηλική.*** Αἱ ἀδενίτιδες αὗται εἶναι λίαν συχναὶ ὑπὸ τὴν κάτω γνάθον ἑδραζόμεναι καὶ ἐπιφέρουσαι πολλάκις ἀποστήματα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ψυχρά. Αἱ *ὀξεῖαι* προκύπτουσιν ἐξ ἀσημάντων βλαβῶν τοῦ προσώπου, τοῦ τριχωτοῦ τῆς κεφαλῆς, τῆς ρινός, τῶν χειλέων, τῶν ὤτων (ἐκ τῶν ἐνωτίων πολλάκις), ἐκ τραυμάτων καὶ ἐξελκώσεων τῆς γλώσσης. Ἐμφανίζονται δ' αὗται καὶ κατὰ τὴν πορείαν γενικῶν τινων νόσων, ἤτοι: τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, τοῦ διαβήτου, τῆς ἱλαρᾶς, ἰδίως ὅμως τῆς διφθερίτιδος καὶ τῆς ὀστρακιᾶς. Αἱ *χρόνιαι* ὀφείλονται εἰς τὴν συφίλιδα, εἰς νεοπλασίαν τινὰ ἤ, ὅπερ συχνότερον, εἰς τὴν φυματίασιν· αἱ τοιαῦται ἀδενίτιδες καλοῦνται καὶ χοιραδικαὶ ὁπότε εἶναι ἐνίοτε πρωτοπαθεῖς ἢ δευτεροπαθεῖς κατ' ἀκολουθίαν εἴτε ἐξελκώσεως φυματιώδους τοῦ στόματος, τῶν ἀμυγδαλῶν, τοῦ φάρυγγος, τοῦ μέσου ὠτός, εἴτε ἁπλῆς ἀδενίτιδος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πεπαλαιωμένης. Αἱ φυματιώδεις τραχηλικαὶ ἀδενίτιδες δὲν εἶναι βαρεῖαι τὴν φύσιν καθ' ἑαυτάς, ἀλλ' εἶναι δυσάρεστοι ἕνεκα τῶν στιγμάτων ἅτινα καταλείπουσι, δι' ὃ δέον ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ἀποφεύγωμεν τὰς ἐκ τούτων οὐλάς. Εἰς τὰς τραχηλικὰς ἀδενίτιδας ὑπάγονται καὶ αἱ *σπειρυλλικαὶ* καλούμεναι ἀδενίτιδες, ἤτοι ἐκεῖναι ἐν αἷς εἰς τὸ πύον τοῦ ὑπογναθίου ἀδενοφλέγμονος, τοῦ ἐπιγενοῦς τερηδόνι ὀδόντος, εὑρίσκονται τὰ σπειρύλλια τοῦ στόματος ἅτινα βρίθουσιν ἐν ἀφθονίᾳ ἐν αὐτῇ τῇ ἑστίᾳ τῆς τερηδόνος. Ἀλλὰ καὶ τὰ μικρόβια τοῦ σιάλου δυνατὸν νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὰ λεμφικὰ ἀγγεῖα, νὰ προσβάλωσι τὰ γάγγλια καὶ νὰ ἀναμιχθῶσι μετὰ τοῦ πύου τῶν τραχηλικῶν ἀδενιτίδων. Ἐνταῦθα καταλέγεται καὶ ἡ *μικροπολυαδενία*, ἤτοι ἡ χρονία φλεγμονὴ τῶν ἀδένων τοῦ τραχήλου ἡ ἀναπτυσσομένη ἰδίως παρὰ τοῖς παιδίοις εἰς διαφόρους χρονίας σηψαιμικὰς καταστάσεις τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν φυματίασιν. Ἡ δὲ *αὐχενικὴ* ἀδενῖτις ἡ δίκην πλειαδικῆς ἐκδηλώσεως ἐμφανιζομένη ἑκατέρωθεν τοῦ αὐχένος ὑπὸ τὴν ἰνιακὴν χώραν, ἀνώδυνος δὲ καὶ ἀβληχρὰ τὴν φύσιν, εἶναι ἐνδεικτικὴ παρουσίας τῆς συφίλιδος ἐν τῷ ὀργανισμῷ. (ἴδε Ἀδενοπάθεια τραχηλική).

4ον) ***Ἀδενῖτις Μειβομιανή.*** Ἡ ὑπό τινων συγγραφέων ἀναφερομένη ὀνομασία αὕτη, ἀποδίδεται εἰς τὴν φλεγμονὴν τῶν Μειβομιανῶν ἀδένων τῶν βλεφάρων, εἴτε καὶ εἰς τὸ χαλάζιον. Ἐνταῦθα καταλέγεται καὶ ἡ βλεφαραδενῖτις.

5ον) ***Ἀδενῖτις ἀφροδίσειος ἢ συφιλιδική.*** Ἡ συφιλιδικὴ ἀδενῖτις ἐμφανίζεται καὶ κατὰ τὰς τρεῖς περιόδους τῆς συφίλιδος· εἶναι δὲ γενικῶς πολυαδενικὴ καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν διάλυσιν, πλὴν ὅταν αὕτη ὑφίσταται κατὰ τὴν τριτογόνον περίοδον ὁπότε τὰ κομμιώματα ἐξελκοῦνται ἐν εἴδει κυκλοτερῶν κρατήρων μετὰ χειλέων ἀποκεκολλημένων ἀπὸ τῶν ὁποίων διαρρέει ὑγρὸν ἠρέμα ἐκρέον. (ἴδε Βουβών, Σύφιλις).

6ον) ***Ἀδενῖτις μονογαγγλιακή.*** Αὕτη ὅταν εἶναι ὀξείας φύσεως δύναται ἄριστα νὰ ὑποδυθῇ τὸν ἁπλοῦν φλέγμονα ἢ πρὸς τὴν βουβωνικὴν χώραν ταὐτὸν ἀφροδίσειον βουβῶνα· ἡ διάγνωσις ὅμως ταύτης διευκρινίζεται ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς ἀρχικῆς βλάβης, ἐξ ἧς προέκυψεν αὕτη, ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀδενικοῦ ὄγκου, ἐκ τῆς περιγαγγλιακῆς σταιτώδους καταστάσεως, ἐκ τῆς γενικῆς τοῦ πάσχοντος καταστάσεως καὶ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πύου μετὰ τὴν διάνοιξιν τοῦ ἀποστήματος. Κατὰ τὴν χρονίαν δὲ αὐτῆς μορφήν, ἡ μονογαγγλιακὴ

Digitized by Google

ἀδενῖτις δυνατὸν νὰ ἐκληφθῇ ὡς καρκίνος ἢ ὡς συφιλιδικὴ ἐκδήλωσις· ἀλλ' ἡ διάγνωσις καθορίζεται ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἡλικία τοῦ ἀρρώστου, ἡ σκληροτέρα σύστασις τοῦ ἀδένος, τὰ ἐντονώτερα ἄλγη, ἅτινα πάντα ἀπαντῶσιν εἰς τὸν καρκίνον· σπανίως δ' ἄλλως τε ἡ πάθησις εἶναι πρωτοπαθής· τέλος δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τὸ ἐμμόνως σχεδὸν πολλαπλοῦν τῶν συφιλιδικῶν ἀδενιτίδων ἐν εἴδει πλειάδος ἀδενιτικῆς.

7ον) ***Ἀδενῖτις ἐπιτροχαλιαία.*** Αὕτη ἀναπτύσσεται εἰς τὸ ὑπερεπιτροχαλιαῖον γάγγλιον, προερχομένη ἐκ λεμφαγγειακῶν φλεγμονῶν τοῦ ἄνω ἄκρου τῶν ὁποίων ἡ κυρίως ἀφετηρία εἶναι σηπτικὴ μόλυνσις τῶν δακτύλων. Ἐκδηλοῦται δ' ὑπὸ μορφὴν μικροῦ ὄγκου σφαιρικοῦ, εὐαισθήτου διὰ τῆς πιέσεως, αὐξανομένου δὲ προϊόντος τὸ μέγεθος καὶ μεταβαλλομένου τὴν σύστασιν διὰ τῆς διαπυήσεως, ὁπότε σχηματίζεται κλυδάζουσα πυώδης συλλογή. Ἡ δὲ εἰς τὸν βυθὸν τῆς *κατ' ἀγκῶνα καμπῆς* ἑδραζομένη ἀνώδυνος μονογαγγλιακὴ ἀδενῖτις ἀβληχρᾶς ἐξελίξεως, εἶναι ἔνδειξις παρουσίας τῆς συφίλιδος ἐν τῷ ὀργανισμῷ.

8ον) ***Ἀδενῖτις μαζική.*** Εἶναι ἡ προερχομένη ἐκ μαστίτιδος ἐπιλοχείου φύσεως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (ἴδε Μαστίτις - Γαλακτοφορῖτις).

9ον ***Ἀδενῖτις εἰλεακή.*** Ἀναπτύσσεται αὕτη ἐπὶ τῶν γαγγλιακῶν ὁμάδων τῶν ἐν τῷ εἰλεακῷ βόθρῳ εὑρισκομένων, κατ' ἀκολουθίαν λοιμώξεως τῶν λεμφικῶν ἐκτάσεων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὰ γάγγλια ταῦτα, ἤτοι: τῶν κάτω ἄκρων, τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, τῶν πυελικῶν τοιχωμάτων. Αἱ εἰλεακαὶ ἀδενίτιδες εἶναι συχναί, ἀλλὰ πολλάκις παρέρχονται ἀπαρατήρητοι· δέον νὰ ἐρευνῶνται πρὸς ἀναζήτησιν ἰδίως ὅταν τὰ βουβωνικὰ γάγγλια εὑρίσκωνται ἐν συμφορήσει. Εἶναι δὲ συχναὶ αὗται εἰς τὰς γυναῖκας ὡς ἐπακόλουθοι παθήσεων τῆς μήτρας, ἰδίᾳ εἰς τὰς μητρίτιδας μετὰ λεμφαγγειτίδος τοῦ πλατέος συνδέσμου. Ἐν ταύτῃ οἱ φλεγμαίνοντες ἀδένες ἀποτελοῦσιν εὐμεγέθεις μάζας ἀκινήτους καὶ προκαλοῦν πλημμελῆ στάσιν τοῦ κάτω ἄκρου.

10ον) ***Ἀδενῖτις ἱδρωτοποιὸς ἢ ἱδρωτοαδενῖτις.*** Περιγραφεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Verneuil, ἑδράζεται κυρίως εἰς τὴν μασχάλην καὶ εἰς τὸν ὑποδόριον κυτταρικὸν ἱστόν, προερχομένη ἐκ τῆς ἐπιτριβῆς τῶν ἐνδυμάτων ἢ ἐκ τῆς πιέσεως τῆς μασχαλιαίας χώρας ἐξ ἐπιδέσμων καὶ ὀρθοπεδικῶν μηχανημάτων, ὡς καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως καθαριότητος τῆς χώρας ταύτης· πρὸς δὲ ἡ ἀφθονία τῆς ἐκκρίσεως τοῦ ἱδρῶτος καὶ ἡ ὀξυνότης τούτου κατὰ τοὺς θερινοὺς καύσωνας συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παθήσεως. Συνίσταται δ' αὕτη εἰς κνησμοὺς καὶ ὀδαξυσμοὺς τῆς μασχάλης καὶ εἶτα εἰς μικρὰ ὀγκία ἀναπτυσσόμενα εἰς τὴν μασχαλιαίαν χώραν, ἅτινα ἀπολήγουσιν ἐνίοτε εἰς τὴν ἀφ' ἑαυτῶν διάλυσιν καὶ ἀπορρόφησιν, συχνάκις δὲ καὶ εἰς τὴν διαπύησιν. Εἶναι δ' αὕτη φύσεως σταφυλοκοκκικῆς ἀπαιτοῦσα μεγίστην περιποίησιν πρὸς θεραπείαν αὐτῆς.

11ον) ***Ἀδενῖτις ἐκ παθήσεων δερματικῶν.*** Αὕτη ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὸ πρόσωπον ἐπὶ τοῦ λύκου, τοῦ ἐρυσιπέλατος, τῶν χοιραδικῶν δερματικῶν ἐν γένει ἐκδηλώσεων, τῆς ἁπλῆς λεμφαγγειτίδος τοῦ προσώπου, καὶ λοιπῶν δερματικῶν παθήσεων.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ

Ἐν τῇ ἀρχῇ συνίσταται ἡ ἀνάπαυσις, ἡ χορήγησις καθαρτικοῦ καὶ ἡ ἀντισηπτικὴ ἐπίδεσις τοῦ ἀρχικοῦ τραύματος· τοπικῶς δὲ αἱ ἐπαλείψεις δι' ἀλοιφῶν διαλυτικῶν (ὑδραργυρικῆς, διὰ κολλαργόλης), αἱ ἐπιχρίσεις διὰ βάμματος ἰωδίου, τὰ ὑγρὰ καὶ θερμὰ ἐπιθέματα καὶ τὰ καταπλάσματα συχνάκις ἐπαναλαμβανόμενα. Κατὰ τὴν διαπυητικὴν δὲ περίοδον ἐπιβάλλεται ἡ σχάσις τοῦ ἀδενοφλέγμονος, ἡ κένωσις τοῦ πύου καὶ ἡ παροχέτευσις. Ἀναλόγως δὲ τῆς φύσεως τῆς ἀδενίτιδος καὶ τῆς εἰδικῆς αὐτῆς ἐκδηλώσεως ὁ ἰατρὸς θὰ συστήσῃ τὴν ἀνάλογον καὶ εἰδικὴν θεραπείαν. Εἰς τὰς χοιραδικοφυματικὰς ἀδενίτιδας ἐπιβάλλεται ἡ γενικὴ θεραπεία τῆς χοιραδώσεως καὶ τῆς φυματιάσεως, ἤτοι: ἀεροθεραπεία ἄφθονος, ἠρεμία καὶ ἀνάπαυσις, ἡλιοθεραπεία ἔντονος καὶ μεθοδικὴ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ὑψοθεραπείαν ἐπὶ ὀρέων καὶ τὴν παρατεταμένην παρὰ τὴν θάλασσαν παραμονήν, διατροφὴ δὲ κανονική, ἀναληπτικὴ καὶ λογική. Εἰς ταύτας χορηγεῖται ἐπὶ μακρὸν τὸ ἔλαιον ἥπατος ὀνίσκου, τὸ ἰώδιον, εἴτε ὑπὸ μορφὴν βάμματος ἰωδίου (20-50 σταγόνων δι' ἡμέρας), εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἰωδιούχου σιδήρου (ἄριστον εἶναι τὸ ἰωδοδεψικὸν σεράπιον - sirop iodotannique - ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν φωσφορούχων), τὰ ἀρσενικοῦχα ἐν γένει ὅταν ὁ στόμαχος ἀνέχηται ταῦτα. Θὰ καταπολεμήσωμεν δὲ καὶ τὴν ἀπομετάλλωσιν τοῦ ὀργανισμοῦ ἀναγράφοντες τὰ ἅλατα τοῦ ἀσβεστίου καὶ τοῦ μαγνησίου ἢ τὴν tricalcine ὑφ' οἱανδήποτε μορφήν. Συνιστῶμεν δὲ καὶ τὴν ἐπί τινα χρόνον θεραπείαν εἰς αὐτοφυεῖς μεταλλικὰς πηγὰς χλωριονατριούχους κυρίως. Τινὲς τῶν ἀδενιτίδων τούτων, ἰδίως αἱ ἐν μαλακύνσει εὑρισκόμεναι, θεραπεύονται διὰ τῶν μετατρεπτικῶν καλουμένων ἐνέσεων, κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Calot, ἤτοι: ἀφοῦ προηγουμένως κενωθῇ διὰ παρακεντήσεως τὸ πύον, ἐνεργεῖται ἐντὸς τοῦ ἀδένος ἔγχυσις ἢ ἔνεσις γλυκερίνης ἰωδοφορμιούχου ἢ σωσικρεατούχου ἢ ἐκ τῆς ἀκολούθου συνθέσεως τοῦ Calot:

Huile stérilisée	5.0	gr.
Créosote pure	0.25	cent.
Iodoforme finemant pulverisé	20.0	gr.

Ἐπὶ δὲ μὴ ὡριμάνσεως εἰσέτι τοῦ ἀποστήματος ἡ ἀδενῖτις θεραπεύεται πρωΐμως δι' ἐνέσεων ἐνδοαδενικῶν καφουρούχου ναφθόλης ἐν γλυκερίνῃ (1 γραμ. naphtol camphré πρὸς 5 γραμ. γλυκερίνης), ἀπαγορευομένης τῆς χρήσεως τοῦ ἰωδοφορμιούχου αἰθέρος καθόσον οὗτος προκαλεῖ ἐσχάρας τοῦ δέρματος. Ἄλλοτε θὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν ἀκτινοθεραπείαν, ἄλλοτε τὴν ραδιοθεραπείαν καὶ ἄλλοτε τὴν τελείαν ἐξαίρεσιν τῶν ἀδένων δι' ἐγχειρήσεως. Ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐφαρμόσωμεν καὶ τὴν ἐμβολιοθεραπείαν λίαν ἀνυσιμωτάτην ἀποδειχθεῖσαν, (τὸ propidon κυρίως) καὶ ὑπὸ μορφὴν αὐτεμβολίων χρησιμοποιουμένην, ἰδίως εἰς τὰς σταφυλοκοκκικὰς ἀδενικὰς λοιμώξεις. Ἐν γένει δέ, οἱ ἀδενοπαθεῖς δέον νὰ λαμβάνωσι προφυλάξεις γενικῆς ὑγιεινῆς καὶ καθαριότητος, πρὸς πρόληψιν εἴς τινας περιπτώσεις ἐκδηλώσεως τῆς ἀδενίτιδος ἢ ἐπαναλήψεως ταύτης.

Βιβλιογραφία: Brun: Contribution à la statistique des adénites tuberculeuses: Wien medic. Blätter No 24 p. 750. — Roberto Campana (de Naples): Delle linfadenopatie sifilitiche: Giornal ital. delle malat. ven. t. II. p. 94.— Dechambre: Dictionnaire Encyclopédique médical. — Dissaudes - Lavillate: Considérations sur l' adénopathie tertiaire: Thèse de doctorat 1876.— Dr Donin: De l' adénopathie scrofuleuse et tuberculeuse: Thèse de doctorat 1880. — Faure - Ombrédane - Cauchoix - Mathieu etc.: Précis de Pathologie externe. Paris 1920.— Humbert: Des néoplasmes des ganglions lymphatiques: Thèse d'agrégation, Paris 1876. — Le Dentu et Delbet: Nouveau traité de Chirurgie 1924.—Simon Duplay et Paul Reclus: Traité de Chirurgie. — Rabourdin: Recherches sur le phlegmon du coude: Thèse de Paris 1875. — Ramage: Des gommes ganglionnaires: Thèse de doctorat 1880. — Roland: Des complications lymphatiques dans les affections eczémateuses: Thèse de doctorat Paris. — Stoquart: Die chirurgishe Bechandlung Lymphdrüsenabcesse: in Monatshrift für prakt: Dermat 1886. — Van-Lair: Contribution à l' histoire clinique des lymphadénomes viscérales: Bulletin de l' Académie royale de Belgique, t. III, 3me série. - Verneuil et Clado: Leber - Archives de graefe, vol. XXVIII. Μ. Ν ΚΑΙΓΗΣ

Ἀδενῖτις *(ἡ λοιμώδης τῶν ἵππων).* Εἶναι νόσος λοιμώδης τῶν ἵππων, ἰδίᾳ τῶν νεαρῶν τοιούτων, χαρακτηριζομένη ὑπὸ διαχύτου φλεγμονῆς τοῦ βλεννογόνου τῶν ἀνωτέρων ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ ὑπὸ διαπυήσεως τῶν λεμφικῶν ἀδένων.

Τὴν νόσον ἐγνώριζε ὁ Laurin Solleysel ὁ ὁποῖος τὴν ἐθεώρει μεταδοτικὴν καὶ ἐνόμιζεν κρίσιν, σχεδὸν ἀναγκαίαν διὰ τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν τοῦ ἵππου, ὁ Brugnone, Delprato, Lafosse, Toggia καὶ Reynal. Τῷ 1873 ὁ Rivolta, πρῶτος, παρετήρησεν εἰς τὸ μικροσκόπιον τὸ νοσογόνον αἴτιον τῆς Ἀδενίτιδος. Τὸ 1886—87 ὁ Barucchello περιέγραψεν ἀπομεμονωμένους μικροκόκκους ἢ διατεθειμένους εἰς ἁλύσεις καὶ ἔχοντας τὸ χαρακτηριστικὸν νὰ κεῖνται εὐγγύτατα ἀλλήλων, οὕτως ὥστε νὰ μὴ δύναταί τις νὰ διακρίνῃ εὐκόλως τὸ σημεῖον χωρισμοῦ των: Αἱ ἁλύσεις ἀποτελούμεναι ἀπὸ 2—4—20—30 μικροκόκκους διαγράφουσι καμπύλας.

Ὁ Barucchello ἐκαλλιέργησε τὸν ἵππειον στρεπτόκοκκον (Streptococcus Equi) τῆς Ἀδενίτιδος, ἀπέδειξε τὴν εἰδικήν, ἐπὶ τῶν ἰνδοχοίρων καὶ κονίκλων, ἐπενέργειάν του καὶ ἀνέπτυξε, διὰ καλλιεργειῶν, τὴν νόσον εἰς νεαρὸν ἵππον.

Ὁ Schütz τῷ 1888 ἐδημοσίευσε πλήρεις παρατηρήσεις του ἐπὶ τοῦ μικροοργανισμοῦ τούτου.

Ὁ ἵππειος στρεπτόκοκκος δὲν προσβάλλει τὰ πρόβατα, χοίρους, κύνας κτλ. Εἰς τὰς ἀγελάδας, μὲ ὑποδόρειον ἔνεσιν, ἐκδηλοῦνται τοπικὰ μόνον φαινόμενα δηλαδὴ πυώδεις φλύκταιναι αἱ ὁποῖαι ταχέως ἀποξηραίνονται ἐγκαταλείπουσαι ὠχρὰς ἐσχάρας.

Μέχρι τινὸς ἐνομίζετο ὅτι ὁ ἵππειος στρεπτόκοκκος ἦτο ὁ ἴδιος μὲ τὸν πυογενῆ τοιοῦτον. Αἱ μελέται ὅμως τοῦ Lignières καὶ Marmoreck ἀπέδειξαν ὅτι ὁ ἵππειος στρεπτόκοκκος εἶναι εἶδος ἢ τοὐλάχιστον ποικιλία ὅλως διάφορος.

Δόκτωρ ΔΗΜ. ΣΙΑΜΠΑΝΗΣ

Ἀδένογκος (Adenongos). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Γυνανδρῶν (gynandrae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀρχιδῶν (Orhidaceae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου ζῶσι παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν δένδρων τῶν δασῶν τῆς Ἰάβας.

Ἀδενόγραμμα (Adenogramma). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Οὐρτικωδῶν (Urticinaè) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μορεΐδῶν (Moraceae). Εἶναι φυτὰ τῆς Ἀφρικῆς.

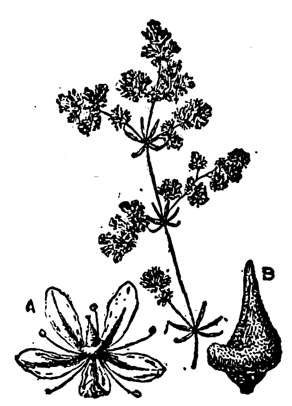

Ἀδενόγραμμα.
Α, ἄνθος.— Β, καρπός.

ἀδενογραφία· περιγραφὴ τῶν ἀδένων.

ἀδενοδιαστασία· ἡ ἀνώμαλος διάσπασις τῶν ἀδενικῶν λοβῶν, εὑρισκομένων συνήθως συμπεφυμένων ἐν τῇ ἀνατομικῇ αὐτῶν διατάξει.

ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην περιλαμβάνονται αἱ νοσηραὶ ἐκεῖναι διαταραχαὶ αἱ προκύπτουσαι ἐκ τῆς ὑπερτραφείας τῶν λεμφικῶν ἀδένων τῶν ἀπαρτιζόντων αὐτὴν ταύτην τὴν ὑφὴν τῆς ρινοφαρυγγαίας κοιλότητος. Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Metschnikoff ἐπὶ τῆς μικροβιοφαγίας τῶν κυττάρων (phagocytose), ἡ ἄμυνα τοῦ ὀργανισμοῦ κατὰ τῶν μικροβίων ἔχει ἀνατεθῆ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ λεμφικὰ κύτταρα ἢ λευκοκύτταρα. Τὰ κύτταρα ταῦτα, ὅταν οἱ παθογόνοι παράγοντες προσβάλλωσι τὸ δέρμα καὶ τοὺς βλεννογόνους, συναθροίζονται πέριξ τῶν εἰσβολέων (μικροβίων), ἔχοντα ὡς ἀποστολὴν καὶ προορισμὸν νὰ ἀπορροφῶσι τούτους, νὰ τρώγωσι τρόπον τινὰ αὐτοὺς καὶ τοιουτοτρόπως νὰ τοὺς ἐξαφανίζωσι. Τὰ λεμφικὰ καλούμενα ὄργανα ἢ ἀδενοειδῆ ὄργανα παρασκευάζουσι καὶ χορηγοῦσιν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τὰ λεμφικὰ ταῦτα κύτταρα, ἅτινα σπεύδουσιν ἀκολούθως, δίκην ἀστυνομικῶν κλητήρων, εἰς τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τὴν δίωξιν τῶν μικροβίων. Τὰ λεμφικὰ ταῦτα ὄργανα χρησιμεύουσιν ὡσαύτως εἰς τὸ νὰ περισυλλέγωσι τὰ πλήρη νοσηρῶν σπερμάτων λευκοκύτταρα καὶ νὰ χορηγῶσιν εἰς ταῦτα, ἐν καταστάσει γενέσεως τρόπον τινά, ἕτερα λεμφικὰ κύτταρα ἕτοιμα ὅπως ἀναπληρώσωσι τὰ πρῶτα ὅταν ταῦτα ἀποβῶσιν ἀνεπαρκῆ διὰ τὸν προορισμὸν αὐτῶν.

Ἡ φαρυγγαία κοιλότης (ὁ βυθὸς κυρίως τοῦ φάρυγγος) εἶναι ἐκ τῶν τριόδων οὕτως εἰπεῖν ἐκείνων τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν μᾶλλον ἐκτεθειμένων εἰς τὰς μικροβιακὰς προσβολάς. Ὄντως δέ, ὁ φάρυγξ εἶναι ἡ ἕδρα ἐκείνη ἐν ᾗ διασταυροῦνται αἱ ἀεροφόροι ὁδοὶ καὶ αἱ πεπτικαὶ ὁδοί. Πᾶσα ἡ τρίοδος αὕτη περιβάλλεται ὑπὸ κύκλου λεμφικῶν ὀργάνων γνωστοῦ ἀνατομικῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ δακτυλίου τοῦ Waldeyer. Ὁ δακτύλιος οὗτος περιλαμβάνει τὰς ἀμυγδαλᾶς, αἵτινες πρὸς περισσοτέραν σαφήνειαν καλοῦνται «ὑπερῷιοι ἀντιάδες», τὴν γλωσσικὴν ἀμυγδαλῆν κειμένην πρὸς τὴν βάσιν τῆς γλώσσης, τὴν φαρυγγαίαν ἀμυγδαλῆν κειμένην ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τοιχώματος τῆς ρινοφαρυγγαίας κοιλότητος, τοὐτ' ἔστιν ἐπὶ τοῦ τμήματος ἐκείνου ὅπερ κεῖται ἐπὶ τὰ ὀπίσω καὶ ὑπερθεν τῆς ὑπερῴας.

Ἐν τῇ ἰατρικῇ γλώσσῃ λέγομεν ὅτι ὑπάρχουν «ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις», ὅταν ἡ φαρυγγαία ἀμυγδαλῆ ἀναπτύσσεται ὑπερβολικῶς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ ἐμφράσσῃ τὴν κοιλότητα τοῦ ρινοφάρυγγος παρακωλύουσα τὴν δίοδον. Τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἀδενοειδῶν βλαστήσεων ἐποιήσατο ὁ δανὸς ἰατρὸς Meyer τῷ 1869, δημιουργήσας οὕτως ἓν τῶν σπουδαιοτάτων κεφαλαίων τῆς παιδικῆς παθολογίας. Αἱ βλαστήσεις αὗται ἐμφανίζονται ὑπὸ δύο μορφάς: τὴν μίαν ἀθροιστικὴν ἀποτελοῦσαν πραγματικὸν ὄγκον, τὴν δὲ διάχυτον. Αἱ *κοκκιάσεις* τοῦ φάρυγγος εἶναι μικροὶ ἀδενοειδεῖς ὄγκοι πλάνητες ἀναπτυσσόμενοι ἐν τῷ κατωτέρῳ φάρυγγι καὶ ὁρατοὶ κάτωθι τῆς γλωττίδος.

Αἴτια. Τὰ αἴτια τῶν ἀδενοειδῶν βλαστήσεων δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωστά. Ἴσως ἀνάγονται εἰς τὴν διαθεσικὴν κατάστασιν τοῦ ἀτόμου, ὁπότε ἐξηγεῖται καὶ ἡ συχνὴ αὐτῶν κληρονομικότης. Ἐνίοτε αὗται ἀπαντῶσι καὶ εὐθὺς ἅμα τῇ γεννήσει τοῦ ἀτόμου. Γενικῶς ὅμως ἡ ὕπαρξις αὐτῶν ἐκδηλοῦται ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν πέντε μέχρι τῶν δέκα πέντε ἐτῶν. Τινὲς φρονοῦσιν ὅτι αὗται εἶναι παρακολούθημα τῆς λειτουργικῆς ἀνεπαρκείας τοῦ θυρεοειδοῦς ἀδένος (ἴδε *Μυξοίδημα*). Αἱ ἀδενοειδεῖς βλαστήσεις περιέχουσι γενικῶς κοινὰ πυογόνα μικρόβια· ἐνίοτε ὅμως ἀπαντῶσιν ἐν αὐταῖς καὶ οἱ βάκιλοι τοῦ Koch. Τὰ μικρόβια ταῦτα δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τὸ αἴτιον τῆς ἀναπτύξεως τῶν βλαστήσεων τούτων, καθόσον αὗται ὑφίστανται πολλάκις κατὰ τὴν γέννησιν τοῦ ἀτόμου, τοὐτ' ἔστι πρὸ πάσης λοιμώξεως. Ἐν τούτοις ὅμως τὰ ἐν αὐταῖς εὑρισκόμενα μικρόβια συντελοῦσιν εἰς τὴν ὑπερβολικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μεγέθους αὐτῶν.

Ἡ ὕπαρξις μικροβίων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῶν βλαστήσεων τούτων ἐμφαίνει ὅτι οἱ ὄγκοι οὗτοι δύνανται νὰ μολυνθῶσι καὶ ὅτι εἶναι δυνατὸν ἐκ

Digitized by Google

τούτων νὰ ἐπακολουθήσῃ γενικὴ λοίμωξις τοῦ ὀργανισμοῦ.

Σημεῖα. Τὴν ὕπαρξιν τῶν ἀδενοειδῶν βλαστήσεων διαγινώσκομεν διὰ τοῦ κατόπτρου τοῦ λαρυγγοσκοπίου καὶ διὰ τοῦ ῥινοσκοπίου. Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ἀνακαλύψωμεν ταύτας διὰ τοῦ δακτύλου ὃν εἰσάγομεν ἀπὸ τοῦ στόματος καὶ διολισθαίνομεν ὄπισθεν τῆς ὑπερῴας· ἀντιλαμβανόμεθα δὲ τότε τὴν ὕπαρξιν μικρῶν ὄγκων γενικῶς μαλθακῶν, οἱονεὶ σπογγωδῶν, τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ ἀποξέσωμεν διὰ τοῦ ὄνυχος καὶ νὰ προκαλέσωμεν ἐλαφρὰν αἱμορραγίαν.

Ὅταν αἱ βλαστήσεις αὗται μεγεθυνθῶσιν ὁπωσδήποτε ἢ ὅταν, ἄνευ μεγάλης μεγεθύνσεως, ἀναπτύσσωνται ἐντὸς ἐστενωμένης ῥινοφαρυγγαίας κοιλότητος, παρακωλύουσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τελείως τὴν διέλευσιν τοῦ ἀέρος. Ἐκ τούτου δυνατὸν νὰ προκύψῃ ὁλόκληρος σειρὰ συμβαμάτων ἅτινα ἀποτελοῦσιν ἐν συνόλῳ τὴν ῥινικὴν ἀνεπάρκειαν.

Εἰς τὰ βρέφη ἡ δυσχέρεια τῆς ἀναπνοῆς δυνατὸν νὰ εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ καταστήσῃ ἀκατόρθωτον τὴν θήλασιν· δι' ὃ εἶναι ἀνάγκη τότε νὰ ὑποστῶσι πρωΐμως τὴν ἐγχείρησιν τῆς ἀδενεκτομίας. Τὰ μεγαλητέρας ἡλικίας ἀδενοειδοπαθῆ παιδία ἀναπνέουσιν ἀπὸ τοῦ στόματος, ἐξ οὗ ἀποκτῶσιν ἔκφρασιν βλακώδη· ἔχουσι τὴν φωνὴν ἔρρινον, κοιμῶνται ἔχοντα ἠνεῳγμένον τὸ στόμα, ῥέγχουσι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὕπνου, ἔχουσιν ἀϋπνίαν πολλάκις, νυκτερινοὺς φόβους, ὑπνοβασίαν, ἀκράτειαν τῶν οὔρων νυκτερινήν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ῥὶς αὐτῶν δὲν χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν διέλευσιν τοῦ ἀέρος, στενοῦται αὕτη πλαγίως καὶ παρακωλύει ὡς ἐκ τούτου τὴν κατὰ πλάτος ἀνάπτυξιν τοῦ κρανίου καὶ τοῦ προσώπου. Τὰ μῆλα τοῦ προσώπου παραμένουσι πεπλατυσμένα μᾶλλον, ἡ ὑπερῴα ἀποβαίνει γωνιώδης, οἱ ἄνω ὀδόντες ἐφιππεύουσιν ἐπ' ἀλλήλων καὶ τίθενται πολλάκις ὄπισθεν τῶν ὀδόντων τῆς κάτω γνάθου. Ἐκ τούτων πάντων προκύπτει γενικὴ παραμόρφωσις τοῦ προσώπου, ἥτις εἰς τὴν ἰατρικὴν καθορίζεται ὡς «τύπος ἀδενοειδής» ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ μόνον πολλάκις ἀναγνωρίζονται καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἔτι οἱ ἀδενοειδοπαθεῖς.

Ἡ ἐπίσχεσις τῆς ἀναπτύξεως τοῦ κρανίου ἐπιφέρει ἐγκεφαλικὰς διαταραχάς, ἤτοι: ἄλγη εἰς τὴν κεφαλήν, κεφαλαλγίας τῆς ἀναπτύξεως, δυσχέρειαν περὶ τὴν ἐργασίαν, μάλιστα δὲ καὶ ἐπιβράδυνσιν ἢ ὀπισθοδρόμησιν τῆς διανοίας. Ἡ ῥινικὴ ἀνεπάρκεια παρακωλύει τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θώρακος, ὅστις παραμένει ἐστενωμένος καὶ ἐκθέτει τοὺς πάσχοντας εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ παιδικοῦ ἄσθματος. Ἡ δὲ καρδία, δυσχεραινομένη περὶ τὴν λειτουργικότητα αὐτῆς, ἐμφανίζει παλμοὺς καὶ φαίνεται λίαν εὐμεγέθης, ἐντὸς λίαν ἐστενωμένου θωρακικοῦ κύτους (ψευδοϋπερτράφεια καρδιακὴ τῆς ἀναπτύξεως).

Θεραπεία. Γενικὴ τόνωσις τοῦ ὀργανισμοῦ, χρῆσις ἄφθονος ἐλαίου ἥπατος ὀνίσκου, θαλάσσια λουτρὰ καὶ διαμονὴ παρὰ τὴν θάλασσαν, χρῆσις θειούχων ἢ ἀρσενικούχων ὑδάτων. Ὅταν δὲ αἱ ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις εἶνε εὐμεγέθεις, ἡ μόνη ῥιζικὴ θεραπεία τούτων συνίσταται εἰς τὴν δι' ἐγχειρήσεως τελείαν ἀφαίρεσιν αὐτῶν ὁπότε ἐπακολουθεῖ ἡ ἄμεσος ἀνάπτυξις τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἀδενοειδής· ὁ ἔχων τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὄψιν τοῦ ἱστοῦ ἀδένος. *Σῶμα ἀδενοειδές*, ὀνομασία δι' ἧς καθωρίζετο ἄλλοτε ὁ προστάτης· ἱστὸς ἀδενοειδής, ὄγκος ἀδενοειδής, ὑπερτράφεια ἀδενοειδής.

Ἀδενοειδὴς* ἢ *ἀδενοπαθής. Ὁ ὅρος οὗτος λέγεται ἐπὶ τῆς εἰδικῆς ἐκείνης ὄψεως ἣν λαμβάνει τὸ πρόσωπον τῶν παιδίων τῶν προσβεβλημένων ὑπὸ ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων, ὡς ἐκ τῆς ἐγκαρσίας διαπλατύνσεως τῆς ῥινός, τῆς ἐξαλείψεως τῶν ῥινογναθιαίων καὶ ῥινοζυγωματικῶν πτυχῶν, τῆς προεξοχῆς τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ἐπιβραχύνσεως τοῦ ἄνω χείλους τοῦ στόματος ὅπερ ἐπικαλύπτει ἀτελῶς τοὺς ἄνευ τομεῖς ὀδόντας· τὸ στόμα εἶνε ἡμιηνεῳγμένον, τὸ βλέμμα ἐσβεσμένον καὶ τὸ ὕφος βλακῶδες. Πρόσωπον ἀδενοειδές. Ἔκφρασις ἀδενοειδής.

Μ.Ν.Κ.

ἀδενοειδισμὸς ἢ ἀδενοειδὴς συνδρομή. Ἡ ὀνομασία αὕτη, δοθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Dalcour, ὑπεμφαίνει τὸ σύνολον τοπικῶν ἐκδηλώσεων καὶ τῶν γενικῶν τοῦ ὀργανισμοῦ διαταραχῶν τῶν ἀπαντωσῶν συνήθως εἰς τὰ ἄτομα ἅτινα εἶναι φορεῖς τῶν ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων. Ἐν ἄλλοις λόγοις εἶναι λειτουργικὴ διαταραχὴ τοῦ ὀργανισμοῦ σχετιζομένη πρὸς τὴν ἐπαύξησιν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ ἀδενοειδοῦς ἱστοῦ καὶ πρὸς λειτουργικὴν βλάβην τῆς ὑποφύσεως τοῦ ἐγκεφάλου. Χαρακτηρίζεται δὲ ἀπὸ σωματικῆς ἀπόψεως ὑπὸ ἀδενοειδοῦς ὄψεως (προσώπου), ὑπὸ γυναικισμοῦ γενικῶς ἐκδηλουμένου εἰς τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ ἄρρενος ἅτινα παρίστανται ἧττον ἀνεπτυγμένα, ὑπὸ εὐρείας συέλου παρὰ τοῖς νεανίσκοις. Ἀπὸ δὲ ψυχικῆς ἀπόψεως χαρακτηρίζεται δι' ἐλαττώσεως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τῆς μνήμης, δι' ἀϋπνίας, δι' ἐλαττώσεως τῆς προσοχῆς, καὶ ποιᾶς τινος ἐλαττωματικῆς διανοητικότητος. Τὰ σωματικὰ ταῦτα καὶ ψυχικὰ συμπτώματα δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην συνδεδυασμένα πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ δύνανται νὰ ἀπαντῶσι καὶ μεμονωμένως.

Μ. Ν. Κ.

ἀδενοειδῖτις. Εἶναι ἡ φλεγμονώδης ἐκδήλωσις περὶ τὰς ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις.

Αἱ ἀδενοειδεῖς βλαστήσεις εἶναι δυνατὸν νὰ φλεγμανθῶσι κατὰ τὴν γρίππην λ. χ. ὁπότε ἡ πάθησις ἐκδηλοῦται ὑπὸ ὀξεῖαν καὶ χρονίαν μορφήν.

Ἡ *ὀξεῖα* ἀδενοειδῖτις δύναται νὰ ἐπιφέρῃ αὔξησιν ἐνίοτε τοῦ μεγέθους τῶν ἀδενοειδῶν ὄγκων τοιαύτην ὥστε ἡ ὑπερῴα νὰ ἀπεωσθῇ ἐπὶ τὰ πρόσω.

Ἡ *χρονία* ἀδενοειδῖτις καλεῖται συνηθέστερον καὶ ῥινοφαρυγγῖτις, ἥτις εἶναι δυνατὸν νὰ ὑφίσταται ἄνευ τῆς παρουσίας ἐκβλαστήσεων.

Ἡ ὀξεῖα ἀδενοειδῖτις καὶ ἡ χρονία ῥινοφαρυγγῖτις ἀναπτύσσονται ὑπὸ μικροβίων καὶ δύνανται νὰ προκαλέσωσι λοιμώδη φαινόμενα. Ἡ δὲ λοίμωξις δύναται νὰ καταλάβῃ τοὺς παρακειμένους βλενογόνους καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ ὡς ἐκ τούτου ῥινῖτις, δακρυοκυστῖτις, ἐπιπεφυκῖτις, κερατῖτις, ὠτῖτις, φλεγμονὴ τῶν μετωπιαίων κόλπων, τοῦ ἰγμορείου ἄντρου καὶ μαστοειδῖτις. Παρακολουθήματα δὲ τῆς ῥινοφαρυγγίτιδος εἶναι: ἡ λαρυγγῖτις, ἡ βρογχῖτις, ἡ φυματίασις. Τὸ τοιοῦτον δ' ἐξηγεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς ἐπινεμήσεως ἢ ἐπεκτάσεως τῆς λοιμώξεως τοῦ ῥινοφάρυγγος εἰς τὰς λοιπὰς ἀεροπόρους ὁδούς, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς ἀπὸ τοῦ στόματος ἀναπνοῆς τῶν πασχόντων· ἐπειδὴ ὁ ἀήρ, μὴ διερχόμενος πλέον διὰ τῆς ῥινὸς δὲν δύναται νὰ θερμανθῇ ἐν αὐτῇ καὶ νὰ κορεσθῇ ὑγρασίας, οὔτε νὰ ἀπαλλαγῇ ἐν ταύτῃ ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων μικροοργανισμῶν.

Πλὴν τούτου, τὰ παθογόνα ἐν γένει σπέρματα, ἀφθονοῦντα ἐν τῇ ῥινοφαρυγγαίᾳ κοιλότητι, δύνανται νὰ διέλθωσι τοὺς βλενογόνους καὶ νὰ προκαλέσωσι βαθυτέρας λοιμώξεις εἴτε εἰς τὰ πέριξ ταύτης (μηνιγγίτιδα, ἀπόστημα τοῦ ἐγκεφάλου), εἴτε εἰς ἀπόστασιν αὐτῆς (ἐνδοκαρδίτιδα, νεφρίτιδα, ῥευματισμούς, ὀστεομυελίτιδα, κλπ.).

Αἱ τραχηλικαὶ ἀδενίτιδες (ἴδε: *Ἀδενῖτις*) εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐπακολούθημα τῆς ῥινοφαρυγγίτιδος. Ὑποδηλοῦσι δ' αὗται ὅτι κοινὰ μικρόβια ἢ βάκυλοι τοῦ Koch ὑπερέβησαν ἤδη τοὺς βλενογόνους. Οἱ ἀδένες ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἔχουσιν ὡς ἔργον λειτουργικὸν τὴν ἐπὶ τόπου καταστροφὴν τῶν μικροβίων ἢ τὴν ἀπεκβολὴν ἐπὶ τὰ ἐκτὸς τοῦ ὀργανισμοῦ διὰ τῆς διαπυήσεως. Ἐὰν δὲ δὲν ἐπιτύχωσιν εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν τοῦτο, ἡ λοίμωξις τότε καθολικεύεται.

Ἐν γένει δὲ αἱ ἀδενοειδίτιδες, ὡς καὶ αἱ ἀδενοειδεῖς ἐκβλαστήσεις ἐνέχουσι τὴν διηνεκῆ ἀπειλὴν τῆς λοιμώξεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Τὰ ἐκ τούτων προσβεβλημένα παιδία ἔχουσι τὴν λεμφικὴν ὄψιν· ἡ δὲ εἰκὼν τῶν λοιμωδῶν συμβαμάτων τῶν ἀδενοειδοπαθῶν ἀναπαριστᾷ τὴν παλαιὰν εἰκόνα τῆς χοιραδώσεως.

Μ Ν Κ

ἀδενοειδοπάθεια κατάστασις παθήσεως ἀναγομένη εἰς τὰ ἀδενοειδῆ τῆς φαρυγγαίας κοιλότητος ὄργανα.

ἀδενοειδοπαθής· ὁ πάσχων ἐξ ἀδενοειδῶν βλαστήσεων.

ἀδενοκαρκίνωμα. Νεοπλασία ἱστολογικῶς μὲν προσομοιάζουσα πρὸς ἀδένωμα, οὖσα δ' ὅμως κακοήθης. Ἑδράζεται κατὰ προτίμησιν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ ἥπατος.

Ἀδενόκαρπος (Adenocarpus). Καλεῖται οὕτω γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται αὐτοφυῆ εἰς ὅλην τὴν εὔκρατον ζώνην, πολλὰ δὲ εἴδη εὑρίσκονται εἰς τὰς Καναρίους νήσους. Ὅλα τὰ εἴδη τοῦ γένους τούτου εἶναι θάμνοι μὲ φύλλα δακτυλοειδῆ τρίλοβα, καὶ ἄνθη εἰς τὰ ἄκρα τῶν μίσχων κίτρινα κατὰ βοτρυοειδεῖς ταξιανθίας. Τὰ εἴδη: 1) Ἀδενόκαρπος ὁ ἱσπανικὸς (Adenocarpus hispanicus). 2) Ἀδ. ὁ φραγκενιοειδὴς (Ad. frankenioides) καὶ 3ον) Ἀδ. ὁ φυλλοβριθὴς (Ad. foliosus) καλλιεργοῦνται ὡς φυτὰ τοῦ καλλωπισμοῦ, Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχει αὐτοφυὴς ἐν Εὐβοίᾳ τὸ εἶδος Ἀδενόκαρπος ὁ ἐντενὴς (Ad. divaricatus), δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα εἴδη εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ νὰ μὴν ἔχουν μελετηθῇ.

Ἀδενόκαυλος (Adenocaule). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν ἢ Κεφαλανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae). Τὰ πέντε εἴδη τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται αὐτοφυῆ ἐν Χιλῇ, Ἀμερικῇ, Ἰνδίαις καὶ Ἰαπωνίᾳ.

Ἀδενοκρεπίς (Adenogrepide). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Τρικόκκων (Tricoccae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Εὐφορβιδῶν (Euphorbiaceae).

ἀδενοκύτταρα· βλ. Ἐπιθηλιακὸς ἱστός.

Ἀδενοκύστις. Γένος κρυπτογάμων φυτῶν τῆς ὑποδιαιρέσεως τῶν Θαλλοφύτων (Thallophyta)· ἐκ τούτων σύνηθες φυτὸν τῆς ἀρκτικῆς ζώνης εἶναι Ἀδενοκύστις ἡ Λεσσόνειος (Adenocystis Lessonii).

ἀδενοκυψέλη-αι. Καλοῦνται οὕτως ἐν τῇ ἀνατομικῇ αἱ ἔσχατοι ἀνευρυσμέναι τυφλαὶ ἀπολήξεις τῶν ἐμβολίμων σωληναρίων κυψελοειδοῦς ἀδένος. (Βλ. Παρωτίς, Ὑπογνάθιος).

ἀδενολεμφῖτις. Φλεγμονὴ γαγγλίων καὶ τῶν ἐκ τούτων ἀφορμωμένων λεμφαγγείων.

ἀδενολεμφοκήλη. Διόγκωσις τῶν λεμφογαγγλίων ὀφειλομένη εἰς ὑπερτροφίαν τούτων καὶ ταὐτόχρονον κιρσώδη διάτασιν τῶν λεμφατικῶν σωληναρίων.

ἀδενολιπωμάτωσις συμμετρική. Πάθησις ὀφειλομένη εἰς διαταραχὴν τῆς θρέψεως ἣν ὡς ἑξῆς ὁρίζουν οἱ τὸ πρῶτον περιγράψαντες ταύτην Launois καὶ Bensaude. «Πάθησις χαρακτηριζομένη διὰ τῆς παρουσίας διαχύτων λιπωματωδῶν διογκώσεων συμμετρικῶς κατεσπαρμένων εἰς διαφόρους χώρας τοῦ σώματος καὶ ἰδίως εἰς τὴν αὐχενικήν, ἔνθα παράγουσι χαρακτηριστικὰς παραμορφώσεις, πάντοτε ὁμοίας πρὸς ἑαυτάς». Αἱ διογκώσεις αὗται ἐμφανίζονται καὶ εἰς τὰς μασχάλας, εἰς τὴν κοιλίαν, κατὰ τὰς βουβωνικὰς χώρας, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ μόνας ἐν τῇ μέσῃ γραμμῇ τοῦ σώματος. Συνήθως ἡ πάθησις αὕτη οὐδεμίαν προκαλεῖ βλάβην ἐκτὸς τῆς δυσμορφίας· ἀλλὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανίσῃ καὶ ἀπευκταῖα ὡς ἐκ τῆς πιέσεως, ἣν προκαλεῖ εἰς διάφορα ὄργανα, οἷον δυσχέρειαν ἀναπνευστικήν, βῆχα, βραγχώδη φωνήν. Τὰ αἴτια τὰ προκαλοῦντα τὴν ἀνωτέρω πάθησιν δὲν εἶναι πολὺ γνωστά. Ἀποδίδεται αὕτη ἐν τούτοις εἰς τὴν φυματίασιν, τὴν οἰνοπνευματίασιν, τὴν οὐρικὴν ἀρθρίτιδα, τὴν συφίλιδα, τὴν θυρεοειδικὴν ἀνεπάρκειαν κλπ. Ὁ ὅρος «ἀδενολιπωμάτωσις», ἐπικρατήσας, δὲν εἶναι βεβαίως δόκιμος, οὐδ' ὀρθός, καθόσον εἰς τὴν πάθησιν δὲν συμμετέχει βλάβη τις τῶν ἀδένων, πρόκειται δὲ μόνον περὶ ὀγκωμάτων τοῦ καθαρῶς λιπώδους ἱστοῦ, τοπικῆς οὕτως εἰπεῖν ὑπερλιπώσεως. Ἐμφανίζεται ἡ πάθησις κατὰ τὴν προκεχωρηκυῖαν ἡλικίαν καὶ κατὰ προτίμησιν παρ' ἀνδράσιν. Ἡ χειρουργικὴ ἐξαίρεσις τῶν ὄγκων δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἴασιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑποτροπὴ εἶναι δυνατή.

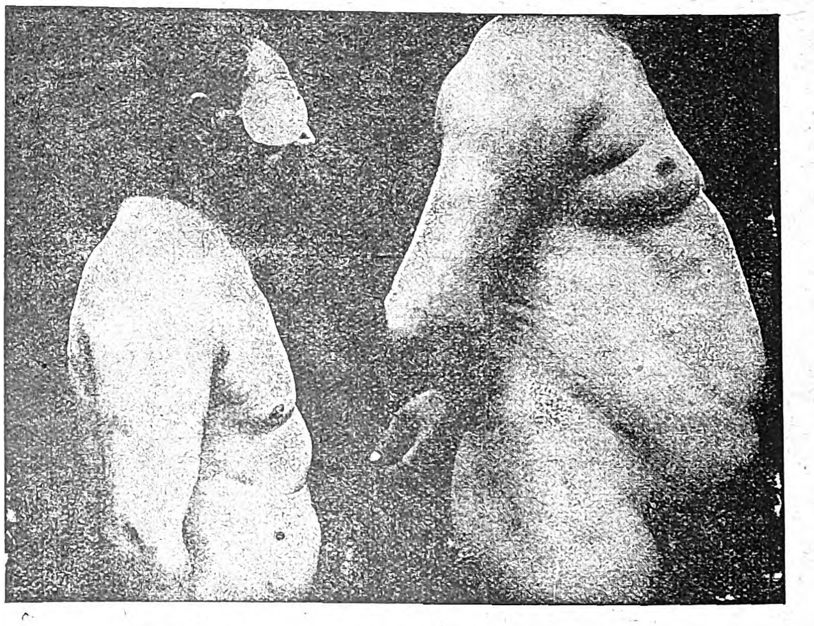

Ἀδενολιπωμάτωσις συμμετρική: τοῦ τραχήλου ἀριστερά, τῶν κοιλιακῶν τοιχωμάτων δεξιά.

ἀδενολογαδῖτις· ἐπιπεφυκῖτις τῶν νεογνῶν· φλεγμονὴ τῶν Μειβομειανῶν ἀδένων καὶ τοῦ ἐπιπεφυκότος (de Grasfe καὶ Sonnemayer).

ἀδενολογία· πραγματεία περὶ ἀδένων.

Digitized by Google

ἀδενομαλακία· μαλάκυνσις παθολογικὴ τῶν ἀδένων.

ἀδενομηνιγγαῖος (ἐκ τοῦ ἀδὴν καὶ μῆνιγξ-γγος). πυρετὸς ἀδενομηνιγγαῖος.

ἀδενονευρικός πυρετός· βλ. πανώλης.

ἀδενοπάθεια· (ἐκ τοῦ ἀδὴν καὶ πάθος). Ὅρος καθολικὸς χρησιμοποιούμενος εἰς πάσας τὰς βλάβας τῶν γαγγλίων, ἰδίως ὅμως τῶν περιβαλλόντων τοὺς μεγάλους βρόγχους· καθορίζονται δὲ διὰ τούτου αἱ χρόνιαι φλεγμοναὶ τῶν λεμφικῶν γαγγλίων.

ἀδενοπάθεια τραχειοβρογχική. Ὁ ὅρος οὗτος σημαίνει τὴν ὑπερτράφειαν τῶν γαγγλίων τῶν παρακειμένων τῇ τραχείᾳ καὶ τοῖς βρόγχοις· καθορίζονται δὲ διὰ τούτου πᾶσαι αἱ νοσηραὶ καταστάσεις τῶν γαγγλίων τοῦ μεσοπνευμονίου χώρου, ἀδιακρίτως τῆς φύσεως αὐτῶν. Ἡ νόσος αὕτη εἰδικώτερον προσβάλλει τὴν παιδικὴν ἡλικίαν, ἰδίως δὲ τὴν μεταξὺ 2 καὶ 7 ἐτῶν ἡλικίας· ὀφείλεται δ' ἡ πάθησις συνηθέστατα εἰς τὴν φυματίασιν.

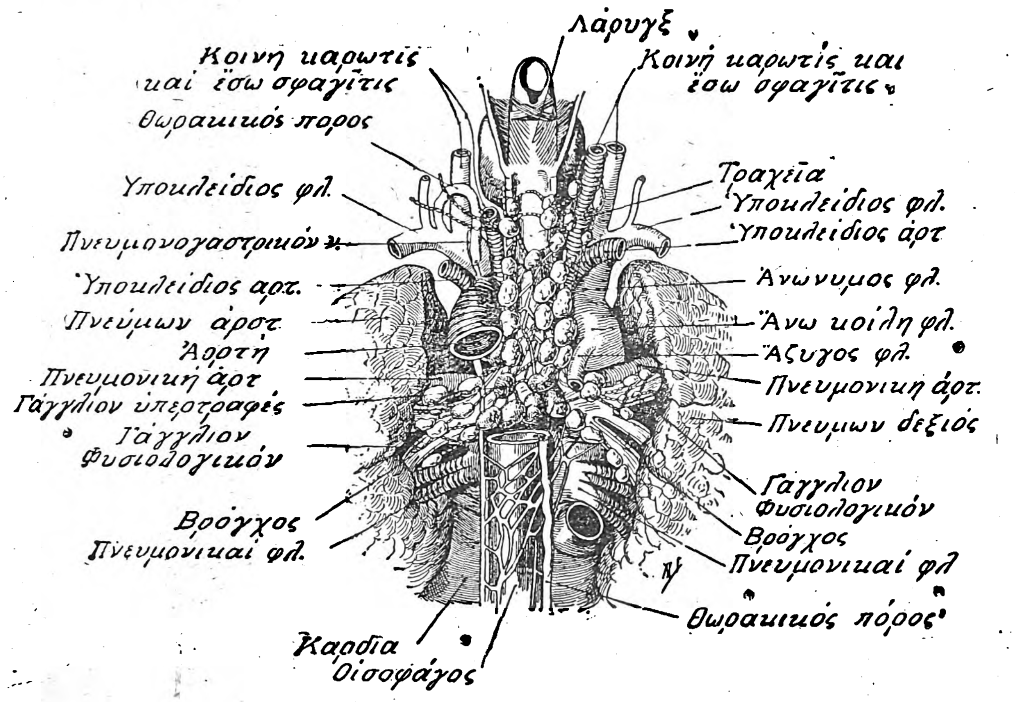

Ἀδενοπάθεια τραχειοβρογχική.

Αἴτια καὶ παθολογικαὶ βλάβαι. Πολυάριθμα εἶναι τὰ γάγγλια τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὴν βρογχικὴν χώραν: δύο κομβολόγια τρόπον τινὰ τούτων διήκουσι κατὰ μῆκος τῆς τραχείας· ἕτερα εἶνε προσκεκολλημένα εἰς τοὺς βρόγχους· εὑρίσκονται δὲ τοιαῦτα οὐ μόνον πρὸς τὴν εἴσοδον τῶν βρόγχων εἰς τοὺς πνεύμονας (τὰς πύλας τοῦ πνεύμονος), ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πνευμονικῷ ἱστῷ, εἰς τὸν γωνίαν τῆς διακλαδώσεως τῶν δευτερευόντων βρόγχων, μέχρι καὶ τῆς τετάρτης διαιρέσεως αὐτῶν.

Πᾶσα φλεγμονὴ τῆς τραχείας (ρινικὸς κατάρρους, τραχειΐτις), τῶν βρόγχων (ἁπλῆ βρογχῖτις ἢ συνδεδυασμένη πρὸς τὴν γρίππην, πρὸς τὴν ἱλαρὰν καὶ πρὸς τὸν κοκκύτην), τῶν βρογχιολίων (πνευμονία, βρογχοπνευμονία καὶ πλευρῖτις), ἔχει τὴν ἐπίδρασιν αὐτῆς, τὸν ἀντίκτυπον τρόπον τινά, ἐπὶ τῶν γαγγλίων τούτων. Ἡ ἀλλοίωσις δὲ τούτων εἰς πλείστας περιπτώσεις παραμένει καὶ μετὰ τὴν ἴασιν τῆς αἰτιολογικῆς νόσου. Αἱ θορυβώδεις διαταραχαὶ τῆς ἀρχικῆς φλεγμονῆς, ἤτοι ὁ πυρετὸς καὶ τὸ ἔντονον ἄλγος, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκλίπωσιν ἀπὸ πολλοῦ, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ κατευνασθῇ ἡ διόγκωσις τῶν γαγγλίων ἕνεκα τούτου. Ὅσον μακροτέρας διαρκείας ὑπῆρξεν ἡ νόσος τῶν βρόγχων καὶ τῶν πνευμόνων καὶ προσέβαλε μεγάλην ἔκτασιν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, κατὰ τοσοῦτον ὑπάρχει πιθανότης νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ ἀδενοπάθεια. Διὰ τοῦτο δύο ἐκ τῶν συχνοτέρων αἰτίων τῆς νόσου εἶναι ὁ *κοκκύτης*, οὗτινος ἡ διάρκεια εἶναι πάντοτε μακροτάτη, καὶ ἡ *ἱλαρά*, ἥτις προσβάλλει μεγάλην ἐπιφάνειαν τῶν βρόγχων. Ἡ τραχειοβρογχικὴ ἀδενοπάθεια δύναται νὰ ἐκδηλωθῇ ὡσαύτως καὶ ὡς ἐπακολούθημα τῆς χρονίας τραχηλικῆς ἀδενίτιδος.

Ἡ αὔξησις τοῦ μεγέθους τῶν γαγγλίων προκαλεῖ τὴν πίεσιν τῶν παρακειμένων ὀργάνων, τουτ' ἔστι: τοῦ πνευμονικοῦ ἱστοῦ, τῶν βρογχικῶν σωλήνων, τῶν αἱματοφόρων ἀγγείων καὶ τῶν νεύρων· τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα ὑφίστανται προσέτι τὴν κατ' ἐπινέμησιν φλεγμονήν.

Σημεῖα. Τὰ φαινόμενα τῆς πιέσεως ἐκδηλοῦνται δι' αἰσθήματος δυσφορίας καὶ βάρους εἰς τὸ στῆθος, ὅπερ, εἴς τινας περιπτώσεις, δύναται νὰ ἀποβῇ πραγματικὸν ἄλγος, ὅπερ ἐπιτείνεται ὅταν ὁ πάσχων δοκιμάζῃ νὰ τρέξῃ, νὰ ἀναβῇ εἰς ὑψηλὸν μέρος ἢ κλίμακα, νὰ ἐνεργήσῃ προσπάθειάν τινα κάπως ἔντονον καὶ παρατεταμένην, ἡ ἀναπνοὴ ἀποβαίνει τότε εὐκόλως πνευστιῶσα. Εἴς τινα παιδία ἡ πίεσις αὕτη ἢ τὸ ἄγχος, δύναται νὰ ἐμφανισθῇ ὑπὸ μορφὴν παροξυσμῶν διαρκείας ποικίλης, ὑποδυομένων πάντας τοὺς χαρακτῆρας παροξυσμοῦ ἄσθματος, Ἄλλοτε ἡ ἀναπνοὴ ἀποβαίνει συρίττουσα καὶ θορυβώδης εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε προσομοιάζει πρὸς ἦχον σάλπιγγος, καλεῖται δὲ ἀναπνοὴ βραγχώδης.

Ὁ βὴξ εἶναι ἰσχυρός, συρίττων ἢ τραχύς, ξηρὸς εἴς τινας στιγμὰς τῆς ἡμέρας, παχὺς δὲ εἰς ἄλλας· οἱ παροξυσμοὶ τοῦ βηχὸς εἶναι ἀδιάπαυστοι καὶ λίαν ἐπίπονοι, παραβάλλονται δὲ πρὸς τοὺς παροξυσμοὺς τοῦ κοκκύτου· ἐκδηλοῦνται κατὰ προτίμησιν τὴν πρωίαν ἢ τὴν ἑσπέραν ἢ κατόπιν προσπαθείας τινός, κραυγῆς, καὶ δὲν εἶναι συχνότεροι κατὰ τὴν νύκτα. Ἡ φωνὴ συνήθως δὲν ὑφίσταται μεταβολὰς ἐκ τῆς ἀδενοπαθείας, δύναται ὅμως καὶ αὕτη νὰ ἀποβῇ βραγχώδης καὶ τραχεῖα· ἐνίοτε δὲ σβέννυται τελείως καὶ τὸ παιδίον φαίνεται τρόπον τινὰ ἄφωνον. Ἡ δὲ πίεσις τῶν ἐνδοθωρακικῶν ἀγγείων ἐκδηλοῦται διὰ τῆς πελιδνῆς χροιᾶς τοῦ προσώπου καὶ διὰ τῆς διογκώσεως τῶν φλεβῶν τοῦ τραχήλου.

Τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς παθήσεως ταύτης εἶναι ἡ ὑπερβολικὴ ἀστάθεια τῶν συμπτωμάτων· τοὺς ἰσχυροτάτους λ. χ. παροξυσμοὺς διαδέχονται φάσεις ἠρεμίας σχεδὸν τελείας καθ' ἃς ὁ ἰατρὸς δὲν ἀντιλαμβάνεται σχεδὸν πλέον οὐδενὸς τῶν ἐν τῷ θώρακι συμβαινόντων· εἶτα ἀποτόμως ἐκδηλοῦται νέα ἔξαρσις τῶν φαινομένων, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν λ. χ. τοῦ ψύχους καὶ ἰδίως τοῦ ὑγροῦ ψύχους. Πυρετὸς ὅμως δὲν παρατηρεῖται, ἐὰν δὲν ἐπέλθῃ ἐπιπλοκή τις. Τέλος, ἡ νόσος δὲν εἶναι πάντοτε μεμονωμένη, ἀλλὰ παρακολουθεῖται πολλάκις ὑπὸ διαφόρων ἀδενιτίδων, οἷον τραχηλικῶν, μασχαλιαίων, βουβωνικῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ μεγαλοσπληνίας. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ μορφαὶ τῆς νόσου λαθραῖαι, αἱ καλούμεναι παρεγνωρισμέναι ἀδενοπάθειαι αἵτινες εἶναι καὶ συνηθέστατοι. Ἡ νόσος θεωρεῖται γενικῶς ὡς φυματίασις κεκλεισμένη καὶ πολλάκις δὲν ἀποκαλύπτεται ὑπ' οὐδεμιᾶς νοσηρᾶς ἐκδηλώσεως καταφανοῦς.

Διάγνωσις. Ἡ διὰ τῆς ἀκροάσεως καὶ τοῦ στηθοσκοπίου κοινὴ ἔρευνα παραμένει συνηθέστατα ἀρνητική, πλὴν ἐλαχίστων σημείων ὄπισθεν κατὰ τὴν μεταξὺ τῶν ὠμοπλατῶν χώραν· δὲν εἶναι δυνατὸν δὲ νὰ ἐξιχνιασθῶσι τὰ σημεῖα φυματιάσεως εἰδικωτάτης ἐν τῇ ἀνατομικῇ αὐτῆς ἐξελίξει· ἡ ἀρχικὴ πνευμονικὴ βλάβη σπανίως ἐξακριβοῦται διὰ τῆς ἀκροάσεως, ἡ δὲ συμπαρομαρτοῦσα ἀδενῖτις παραμένει λαθραία. Τὸ μόνον μέσον ὅπερ καθιστᾷ ἐμφανῆ καὶ κατάδηλον τὴν ἀδενοπάθειαν ταύτην εἶναι ἡ ἀκτινοσκοπικὴ ἔρευνα, συμπληρουμένη δι' ἐπιμελοῦς ἀκτινογραφίας· διὰ ταύτης ἀνακαλύπτονται καὶ ἐξιχνιάζονται αἱ τραχειοβρογχικαὶ ἀδενοπάθειαι, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς πάσας ἐν γένει τὰς περιπτώσεις, ἀλλ' ἀπείρως συχνότερον τῶν κλασσικῶν σημείων εἰς ἃ ἀποδίδεται τοσαύτη σπουδαιότης. Πολλάκις πρὸς διασάφησιν τῆς παθήσεως χρήσιμος εἶναι καὶ ἡ διὰ τῆς φυματίνης ἀντίδρασις, ὡς ἔμμεσος διαπίστωσις καὶ ἀπόδειξις τῆς εἰδικῆς φύσεως ταύτης.

Ἐξέλιξις τῆς νόσου. Ἡ πορεία ταύτης δυνατὸν νὰ εἶναι ὀξεῖα καὶ βραχεῖα· ἀλλὰ γενικῶς ἡ νόσος εἶναι χρονία ἐξ ὑπαρχῆς ἢ ἀποβαίνει χρονία κατόπιν περιόδου ὀξείας· ἐν τέλει δὲ τὴν ἁπλῆν φλεγμονὴν διαδέχεται φυματιώδης τοιαύτη. Τὴν τοιαύτην δὲ πρὸς τὴν φυματίασιν διέξοδον ὑπεμφαίνουσιν: ἡ παράτασις τῆς νόσου ἐπὶ ἑβδομάδας καὶ μῆνας καὶ ἡ συχνότης τῶν ὑποτροπῶν αὐτῆς· εὐτυχῶς ὅμως ὁ τοιοῦτος τερματισμὸς τῆς νόσου εἶναι σχετικῶς σπάνιος. Ἡ χρονία τραχειοβρογχικὴ ἀδενοπάθεια εἶναι πάντοτε ἐπακόλουθος νόσου τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, δύναται ὅμως νὰ ἐξελίσσηται λίαν ὑπούλως καὶ σιγηλῶς, ἐμφανιζομένη μόνον ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ρινικοῦ κατάρρου· πράγματι ὅμως τὰ γάγγλια εἶχον παραμείνει διωγκωμένα ἀπὸ τῆς προγενεστέρας πνευμονικῆς παθήσεως, ὁ δὲ πρόσφατος ρινικὸς κατάρρους ἐχρησίμευσε μᾶλλον ὡς ἁπλῆ καταληκτικὴ ἀφύπνισις τῆς νόσου.

Θεραπεία. Εἰς τὴν νόσον ταύτην ἐφαρμόζονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ θεραπευτικαὶ ἐνδείξεις τῆς φυματιάσεως ἐν γένει. Ἡ προφύλαξις συνίσταται κυρίως εἰς τὸ νὰ προλαμβάνωνται αἱ ἐπιπλοκαὶ τῶν μεταδοτικῶν παθήσεων τῆς παιδικῆς ἡλικίας, οἷον: τῆς ἱλαρᾶς, τοῦ κοκκύτου, τῆς διφθερίτιδος, αἵτινες νόσοι θεωροῦνται ὡς φθισιογόνοι. Πρὸς τοῦτο μεγάλη σημασία δέον νὰ ἀποδίδηται εἰς τὴν ἀπομόνωσιν τῶν ἀσθενῶν, εἰς τὸν ἀερισμὸν καὶ τὰς ἀσηπτικὰς ἐν γένει περιποιήσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου. Ἡ ὑπὸ ἀγαθοὺς ὅμως ὅρους ἀνάρρωσις ἀποβαίνει ἀναγκαία εἰς τὰ ἐξησθενημένα ὑπὸ τῆς νόσου παιδία. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν πρέπει νὰ μετατοπίζωνται λίαν ἐνωρὶς τὰ ἐκ κοκκύτου ἀναρρωνύοντα παιδία καὶ τὰ ὁπωσδήποτε βήχοντα· νὰ ἐκλέγηται δὲ πρὸς διαμονὴν αὐτῶν τοποθεσία θερμὴ καὶ ξηρά.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ἐπιβεβαιωμένης χρονίας ἀδενοπαθείας πρέπει νὰ ὑποβάλληται τὸ παιδίον εἰς τὴν συνήθη θεραπείαν, ἤτοι: εἰς τὴν παρὰ τὴν θάλασσαν παραμονήν, τὴν εἰς ἀναρρωτήρια καὶ παραθαλάσσια νοσοκομεῖα μετὰ τῆς λογικῆς καὶ μεθοδικῆς διατροφῆς. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει τὸ παραθαλάσσιον κλῖμα εἶναι ἀκατάλληλον διὰ τὰ νευρικὰ καὶ βήχοντα παιδία, συνιστᾶται ἡ ἐφ' ὑψηλῶν ὀρέων θεραπεία μετὰ τῆς σχετικῆς ἡλιοθεραπείας. Ὠφέλιμος λίαν ἀπεδείχθη καὶ ἡ παραμονὴ εἰς αὐτοφυεῖς μεταλλικὰς πηγὰς χλωριονατριούχους καὶ ἀρσενικούχους, ὅταν μάλιστα αὗται συνδυάζωνται μετὰ τῆς ὑψοθεραπείας. Συνηθέστατα δὲ καὶ ἡ ἀνάπαυσις μόνη, ἡ ἠρεμία ἐν γένει, ἡ ἀπομόνωσις, ἰδίως διὰ τὰ νευρικὰ παιδία, ἐπιφέρουσιν ἀποτόμως ἐνίοτε τὴν βελτίωσιν τῶν κατὰ τὸ φαινόμενον σοβαρῶν ἐκδηλώσεων.

Ἡ διὰ τῶν ἐπισπαστικῶν τοπικὴ θεραπεία ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν περιγαγγλιακῶν συμφορητικῶν φαινομένων καὶ κατευνάζει ταυτοχρόνως τὴν ἔντασιν τῶν λειτουργικῶν διαταραχῶν· πρὸς τοῦτο συνιστῶνται αἱ διὰ βάμματος ἰωδίου ἐπαλείψεις κατὰ μῆκος τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἰδίᾳ μεταξὺ τῶν ὠμοπλατῶν, αἱ διὰ τερεβινθίνης ἐπιτριβαὶ καὶ αἱ διὰ μέλανος ἔτι σάπωνος τοιαῦται.

Ἐσωτερικῶς δὲ χορηγεῖται τὸ ἰώδιον, κατὰ προτίμησιν τὸ βάμμα τοῦ ἰωδίου (εἰς δόσιν 10-20 σταγόνων ἐντὸς οἴνου σακχαρούχου), συνεχῶς λαμβανόμενον καὶ εἰς δόσεις προϊόντως αὐξανομένας, καὶ τὸ ἰωδοδεψικὸν σεράπιον (sirop iodotannique). Τὸ ἔλαιον ἥπατος ὀνίσκου (μουρουνέλαιον) δέον νὰ χορηγῆται εἰς γενναίας καὶ βαθμηδὸν αὐξανομένας δόσεις (μέχρι 6 καὶ 8 κοχλιαρίων τῆς τραπέζης δι' ἡμέρας) ἐφ' ὅσον δύναται νὰ ἀνεχθῇ ταύτας ὁ πάσχων. Καὶ τὰ ἀρσενικοῦχα εἶναι ὡσαύτως λίαν ὠφέλιμα (cacodylate de soude ἢ arrhénal εἰς ἐνέσεις ἢ καὶ τὸ Liqueur de Fowler εἰς σταγόνας ἀπὸ τοῦ στόματος λαμβανόμενον). Ἐπιβάλλεται δὲ νὰ ἐπιτηρῆται αὐστηρῶς ἡ κατάστασις τοῦ πνεύμονος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θεραπείας ἕνεκα τῶν ἀντιδράσεων τοῦ ἀτόμου πρὸς τὰ ἀναγραφόμενα θεραπευτικὰ μέσα.

Ἡ ἀκτινοθεραπεία, μεθοδικῶς ἐφαρμοζομένη (ἰδίως αἱ διεισδυτικαὶ ἀκτῖνες), παρέσχεν ἄριστα ἀποτελέσματα κυρίως εἰς τὰς χρονίας καταστάσεις καὶ δὴ ἐπὶ ἀτόμων μεγαλητέρας ἡλικίας. Πρὸς κατευνασμὸν δὲ τοῦ βηχός, τῶν ἀσθματικῶν παροξυσμῶν καὶ τῆς δυσπνοίας, χρησιμοποιοῦνται ἐπιτυχῶς τὰ ναρκωτικὰ καὶ ἀντισπασμωδικὰ φάρμακα, οἷον τὸ βρωμιοῦχον κάλιον, τὸ ἀκόνιτον, τὸ ὕδωρ δαφνοκεράσου, τὸ ὄπιον, ἡ εὐθάλεια. Ὅταν δ' ἡ δύσπνοια ὀφείληται εἰς διαταραχὰς τῆς γλωττίδος, ἐνδείκνυται καὶ ἡ ἐγχείρησις τῆς τραχειοτομίας.

Μ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

Ἀδενόπελπις, c. τὸ ἄνθος.

ἀδενοπαθής· ὁ πάσχων τοὺς ἀδένας.

Ἀδενόπελτις· (Adenopeltis). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Τρικόκκων (Tricoccae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Εὐφορβιιδῶν (Euphorbiaceae)· εἶναι αὐτοφυῆ φυτὰ τῆς Χιλῆς.

ἀδενοποίησις· μετάβασις ἠλλοιωμένου τινὸς ὀργάνου εἰς ἀδενώδη κατάστασιν ἢ ἀδενώδη ὄψιν.

Digitized by Google

ἀδενοσάρκωμα· βλ. σάρκωμα.

ἀδενοσκλήρωσις· σκληρία τῶν ἀδένων (Swediaur).

Ἀδένοσμος (Adenosine). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀκανθιδῶν (Acanthaceae). Εἶναι φυτὰ θαμνώδη τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῶν Ἰνδιῶν· ὁ ἐν εἴδει κάψας καρπός των περιέχει σπέρματα ἅτινα ἔχουν ὀσμὴν μέντας.

Ἀδενόστεμμα (Adenostemma). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae). Εἶνε φυτὰ τῆς Ἀμερικῆς ἐτήσια μὲ λευκὰ ἄνθη.

Ἀδενόστομον (Adenostome). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Ρυδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ροδιδῶν (Rosaceae). Φυτὰ αὐτοφυῆ τῆς Καλιφορνίας.

Ἀδενόστομον Α, τομὴ ἄνθους. Β, ἄνθος εἰς μεγέθ.

Ἀδενόστυλος. Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν ἢ Κεφαλανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶναι ὑψηλὰ μὲ λευκάζοντα φύλλα ἅτινα φέρουσι μακροὺς μίσχους. Ἡ σταχυοειδὴς ταξιανθία αὐτῶν φέρει κατέρυθρα, σ π α ν ί ω ς λευκὰ ἀνθύλλια σωληνώδη. Ἐκ τῶν γνωστοτέρων τεσσάρων εἰδῶν ὁ Ἀδενόστυλος ὁ Λευκομέτωπος καὶ Ἀδενόστυλος τῶν Ἄλπεων (Adenostyles albifrons καὶ Adenostyles alpina) ἀπαντῶσιν εἰς τὰς Ἄλπεις, καὶ εἰς τὰ ἄλλα ὑψηλὰ ὄρη τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἀφέψημα τῶν φύλλων τοῦ ἀδενοστύλου ἐδίδετο ὡς φάρμακον κατὰ τοῦ βηχός.

ἀδενοτομία· ἡ ἀδενεκτομία.

ἀδενοφθαλμία· φλεγμονὴ τῶν Μειβομειανῶν ἀδένων.

ἀδενοφλέγμων. Διαπύησις καὶ εἰς ἐνδογαγγλιακὸν καὶ περιγαγγλιακὸν ἀπόστημα ἀπόληξις ἀδένος (βλ. ἀδενῖτις).

Ἀδενοφόρος (Adenoforà). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Καμπανουλωδῶν (Campanulinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καμπανουλιδῶν. Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει φυτὰ ποώδη πολυετῆ, μὲ φύλλα ἁπλᾶ, πολλάκις βαθέως ὀδοντωτά, μὲ ἄνθη κυανᾶ μικρά, ἐπὶ μικροῦ μίσχου στερεωμένα καὶ πρὸς τὰ κάτω ἐστραμμένα, σχηματίζοντα εἰς τὰ ἄκρα τῶν βλαστῶν ὡραίας βοτρυοειδεῖς ταξιανθίας. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν ἡ Ἀδεν. ἡ σπονδυλωτὴ (Ad. verticilata), Ἀδεν. ἡ λειλιανθὴς (Ad.Cillifolia) καὶ Ἀδ. ἡ στυλοφόρος (Ad. srylosa) καλλιεργοῦνται ὡς φυτὰ τοῦ καλλωπισμοῦ εἰς τοὺς κήπους. Πολλαπλασιάζονται διὰ σπερμάτων κατὰ τὸ φθινόπωρον ἢ διὰ τῶν ἀφθόνως παραγομένων παραφυάδων κατὰ τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοίξεως, ἀγαποῦν δὲ ἔδαφος βαθύ, πλούσιον, ἀμμῶδες. Ἡ Ἀδενοφόρος ἡ ὀδοντωτὴ (Ad. denticulata) ὡς καὶ πολλὰ ἄλλα εἴδη εὑρίσκονται αὐτοφυῆ ἐν Σιβηρίᾳ.

ἀδεντράδα ὁ δημώδης τύπος τοῦ *ἀναδεντράδα* = ἀναδενδράς· «ἡ ἀναδενδρουμένη ἄμπελος» (Γρηγ. Νύσσης), τὸ κλῆμα τὸ ἀναρριχώμενον ἐπὶ τῶν δένδρων, δεντρόκλημα, vitis arbustiva, ἐν Ἰκαρίᾳ: *ἀλεντρούδα*. (Διὰ τὴν ἔκπτωσιν τοῦ ἀρχικοῦ *αν* βλέπε *ἀδεξιμιός*.

Ἄδενχαμ. Ἐδμόνδος δὲ (Hadenham). Ἄγγλος χρονικογράφος ἀκμάσας περὶ τὸ 1307. Λέγεται ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ προσθέσας πολλὰς λεπτομερείας εἰς τὸ περίφημον χρονικὸν τοῦ Ματθαίου τοῦ Οὐεστμίνστερ, αἱ ὁποῖαι εὑρίσκονται εἰς τὴν συλλογὴν Anglia Sacra τοῦ Wharton.

ἀδενώδης μεμβράνα· (ὀρυκτολ.) ὁ φλοιὸς τοῦ κρυσταλλικοῦ ἀδένος, συνιστάμενος ἐκ λεπτοτάτων κρυσταλλίων.

ἀδένωμα (Adenom). Ὄγκος ἀνήκων εἰς τὰς κακοήθεις νεοπλασίας τοῦ ἀδενικοῦ ἱστοῦ τοῦ σώματος ἀνθρώπων καὶ ζώων, ὅστις ἀναφαίνεται ἄνευ καταφανοῦς αἰτιολογίας καὶ συνίσταται ἐξ ἀδενικοῦ νεοπλασματικοῦ παρεγχύματος, μετὰ σχετικῆς, ἀναλόγου, ἀναπτύξεως ἐρειστικοῦ (συνδετικοῦ) ἱστοῦ.

Τὰ ἀδενώματα ἐξορμῶνται ἐκ τοῦ ἀδενικοῦ ἐπιθηλίου τῶν ἀδενικῶν ἱστῶν καὶ ὀργάνων τοῦ σώματος· ἑπομένως δύνανται νὰ ἐκφύωνται καὶ ἑδράζωνται παντοῦ τοῦ σώματος, ἔνθα φυσιολογικῶς ὑπάρχει ἀδενικὸς ἱστός, κατ' ἐξαίρεσιν δὲ καὶ σπανίως ἐν θέσεσιν ἔνθα φυσιολογικῶς δὲν ὑπάρχει ἀδενικὸς ἱστός, ἀλλ' ἐν αἷς ἀδενικὰ κύτταρα, κατὰ τὴν ἐμβρυολογικὴν διάπλασιν τοῦ σώματος παραπλανηθέντα τῆς φυσιολογικῆς αὐτῶν ὁδοῦ καὶ διατάξεως, ἐνεφιλοχώρησαν (ἑτεροτοπία).

Τὰ ἀδενώματα ἀναλόγως τῆς διατάξεως τοῦ ἀδενικοῦ αὐτῶν ἱστοῦ διακρίνονται μορφολογικῶς εἰς σωληνοειδῆ καὶ κυψελοειδῆ.

Τὰ ἀδενώματα μορφολογικῶς ὑπολείπονται τοῦ φυσιολογικοῦ ἀδενικοῦ ἱστοῦ, ἤτοι τὰ συνιστῶντα ταῦτα ἀδενικὰ κύτταρα δὲν εἶναι πως ὅμοια πρὸς τὰ φυσιολογικὰ ἀδενικὰ κύτταρα τοῦ τελείως διαπεπλασμένου σώματος, ἀλλὰ ἀφίστανται, οὐχὶ κατὰ τὸ μᾶλλον, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἧττον, ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσωπλαστικὴν διάπλασιν αὐτῶν τῶν φυσιολογικῶν ἀδενικῶν κυττάρων τοῦ σώματος.

Ἡ ἐλλιπὴς αὐτῶν προσωπλαστικὴ ἐξέλιξις ἔγκειται εἰς τὴν ἔλλειψιν χρωμοσώμων τινῶν ἐν τῷ πυρῆνι αὐτῶν, ἥτις ἔλλειψις καὶ μικροσκοπικῶς καθίσταται καταφανὴς ἐκ τῶν ἀσυμμέτρων καὶ ἀτύπων πως πυρηνοδιαιρέσεων τῶν νεοπλασματικῶν αὐτῶν κυττάρων.

Ἡ ἐλλιπὴς δ' αὕτη διασκευὴ τοῦ ἀδενικοῦ κυττάρου συνεπάγεται καὶ ἐλλιπῆ βιολογικὴν λειτουργίαν αὐτοῦ, ἤτοι τὸ ἔκκριμα τῶν ἀδενωμάτων ἐπιδεικνύει μορφολογικὰς καὶ χημικὰς διαφοράς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἔκκριμα τῶν ὀργάνων, ἐξ ὧν ἀναφύονται τὰ ἀδενώματα.

Οἱ ἐκφορητικοὶ πόροι τοῦ ἀδενώματος δύνανται ἀτελῶς ἢ οὐδόλως νὰ ἐπικοινωνῶσι μετὰ τοῦ συστήματος τοῦ μητρικοῦ ὀργάνου ἐξ οὗ ἐκβλαστάνει τὸ ἀδένωμα, οὕτως ὥστε τὸ ἔκκριμα μὴ εὑρίσκον διέξοδον κατακρατεῖται ἐν τῇ ἐκκριτικῇ κοιλότητι τοῦ ἀδένος καὶ οὕτω παράγεται κυστοειδὴς ἀνεύρυνσις (κυστοειδῆ ἀδενώματα).

Ἄλλοτε πάλιν τὸ ἀδένωμα ἀπαρτίζεται μόνον ἐκ τῶν ἧττον διαφοροποιηθέντων ἐκφορητικῶν πόρων, ἐν ᾧ ἐλλείπει τελείως τὸ ἐκκριτικὸν μέρος (ἀδενικὸν σῶμα, τελικὸν ἢ τυφλὸν μέρος) τοῦ ἀδένος.

Τύποι ἀδενωμάτων. 1ον) *Τὰ ἀληθῆ ἀδενώματα* (adenom pur, reine adenome). Τὰ συνιστάμενα κυρίως ἐξ ἀδενικοῦ ἱστοῦ (παρεγχύματος), ἐν ᾧ ὁ ἐρειστικὸς (συνδετικὸς) αὐτῶν ἱστὸς εἶναι ἐλάχιστος.

2ον) *Τὰ ἰναδενώματα* (Fibroadenome), ἐν οἷς ὁ ἐρειστικὸς (συνδετικὸς) ἱστὸς εἶναι ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμένος, ὑπερτερῶν κατὰ πολὺ τοῦ ἀδενικοῦ παρεγχύματος, οὕτως ὥστε, ὁ ὄγκος ἐκ πρώτης ὄψεως, νὰ ὁμοιάζῃ πρὸς ἴνωμα.

Τουτέστι τὸ ἰναδένωμα εἶναι ὁ ἀντίθετος τύπος τῶν ἀληθῶν ἀδενωμάτων.

Τὰ ἰναδενώματα ἀναλόγως τῆς πέριξ τοῦ ἀδενικοῦ ἱστοῦ ἢ εἰσδυτικῆς (ἐνδοαδενικῆς) διατάξεως τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ αὐτῶν διακρίνονται εἰς τὰς ἀκολούθους τρεῖς μορφάς:

α') *Τὸ περισωληνῶδες ἰναδένωμα*, καθ' ὃ ὁ συνδετικὸς ἱστὸς περιελίσσεται κατὰ παραλλήλους ἢ συγκεντρικὰς πολλαπλᾶς στιβάδας (πέριξ τοῦ ἀδενικοῦ ἱστοῦ, δίκην παχειῶν θηκῶν).

β') *Τὸ ἐνδοσωληνῶδες ἰναδένωμα*, καθ' ὃ ὁ συνδετικὸς ἱστὸς ἀναπτύσσεται ἐν ἀσχηματίστῳ πολυπώδει μορφῇ, πρὸς τὰς ἀδενικὰς κοιλότητας καὶ κύστεις, οὕτως ὥστε, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἱ ἐπιθηλιακαὶ ἐπιφάνειαι τῶν κοιλοτήτων νὰ συμπλησιάζωσιν ἀλλήλαις καὶ οὕτω νὰ ὑπολείπηται μεταξὺ αὐτῶν ἐλάχιστος, δίκην σχισμῆς, χῶρος ἢ συνήθως νὰ συμπίπτωσι τελείως αἱ ἀδενικαὶ ἐπιφάνειαι, οὕτως ὥστε, δευτεροπαθῶς νὰ ἀποφράσσωνται τελείως αἱ κοιλότητες.

γ') *Αἱ μικταὶ μορφαὶ τῶν ἰναδενωμάτων*, καθ' ἃς δύναται νὰ συνυπάρχῃ περισωληνώδης καὶ ἐνδοσωληνώδης διάταξις τοῦ συνδετικοῦ ἱστοῦ, ἐν τῷ αὐτῷ ὄγκῳ.

3ον) *Κυσταδενώματα*. Κατ' αὐτὰ δὲν πρόκειται, ὡς εἰς τὰ κυστοειδῆ ἀδενώματα, περὶ ἁπλῆς διευρύνσεως τῆς ἐκκριτικῆς κοιλότητος, συνεπείᾳ τῆς μηχανικῆς πιέσεως, ἣν ἐξασκεῖ τὸ κατακρατούμενον ἔκκριμα ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τῆς ἐκκριτικῆς κοιλότητος, ἕνεκα τῆς ἐλλιποῦς ἢ ἀτελοῦς διοχετεύσεως αὐτοῦ, ἀλλὰ κυρίως περὶ συνδυασμένης ἐπεξεργασίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς παραγωγῆς ἀδενικοῦ βλαστώματος (ἀδενώματος), ἀφ' ἑτέρου δὲ προοδευτικῆς διευρύνσεως τῶν ἀδενικῶν κοιλοτήτων αὐτοῦ. Ἡ ἐκτιτασία δ' αὕτη τῶν ἐκκριτικῶν κοιλοτήτων τῶν ἀδένων ὀφείλεται οὐ μόνον εἰς τὴν ὑψωμένην πίεσιν τοῦ ἐν αὐταῖς ἐκκρίματος καὶ διαβρώματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀποπεπλατυσμένην διασκευὴν αὐτοῦ τούτου τοῦ τοιχώματος τῶν ἀδένων.

Τὸ σχῆμα, τὸ μέγεθος, καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν κύστεων δύναται νὰ εἶναι ποικίλον. Τὸ δ' ἀδενικὸν ἐπιθήλιον δύναται ἀναλόγως νὰ εἶνε κυβικόν, κυλινδρικόν, κροσσωτόν, πλακοειδές. Τὸ δ' ὅλον κυσταδένωμα δύναται νὰ εἶναι μονόχωρον ἢ πολύχωρον, διὰ τῆς ἐκπιέσεως δ' ἀτροφίας τῶν διαμέσων γειτονικῶν τοιχωμάτων τῶν πολυχώρων ἀδενωμάτων, τῆς ῥήξεως τούτων καὶ τῆς συρροῆς (συνενώσεως) πρὸς ἀλλήλας τῶν γειτονικῶν κύστεων δύνανται νὰ σχηματίζωνται μεγάλαι ἢ λίαν ὑπερμεγέθεις κύστεις.

Ἄλλοτε ἐντὸς τῶν κοιλοτήτων τῶν κύστεων προσεκβλαστάνουσι θηλώδεις προσεκβολαὶ (θηλώδη κυσταδενώματα). Αἱ θηλαὶ αὗται δύνανται νὰ εἶναι μονήρεις καὶ ἁπλαῖ, ἢ ἄφθονοι καὶ διακεκλαδισμέναι δίκην ἀνθοκράμβης.

Τὸ ἔκκριμα δύναται νὰ εἶναι ὀρῶδες, κολλοειδές, βλενῶδες (ψευδοβλενῶδες).

Ἡ κανὰ προτίμησιν ἕδρα τῶν ἀδενωμάτων εἶναι αἱ ὠοθῆκαι, ὁ μαστός, οἱ νεφροί, τὸ ἧπαρ (χολαγωγοκύστωμα), οἱ πνεύμονες, οἱ ὄρχεις, σπανιώτερον δὲ ἡ οὐροδόχος κύστις καὶ οἱ λεμφικοὶ ἀδένες.

Ἐπίσης τὰ ἀδενώματα δύνανται νὰ εἶναι καὶ μικτοῦ νεοπλασματικοῦ χαρακτῆρος, ὡς π. χ. κυστικὰ ἀδενομυώματα, ἀδενοσαρκώματα, ἀδενομυξοσαρκώματα, κυστικὰ ἀδενοτερατώματα.

Αἱ ὀγκοειδεῖς δυσμορφίαι ἕνεκα διαμαρτιῶν διαπλάσεως ἢ παρὰ φύσιν διατηρήσεως ἐμβρυολογικῶν ὀργάνων, αἵτινες ἐξορμῶνται ἐκ τῶν πόρων Muller, Wolff, παραωθηκαρίου, ἐπωοφόρου, τοῦ θυρειοδογλωσσικοῦ πόρου, τοῦ ὀραχοῦ, ἐκ τῶν βραγχιακῶν σχισμῶν, τοῦ οἰσοφάγου, τοῦ ὑπεζωκότος, αἱ συγγενεῖς κύστεις τῶν νεφρῶν, ἥπατος, πνεύμονος δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὰς νεοπλασματικὰς ἀδενικὰς ἐκβλαστήσεις (τουτέστιν εἰς τὰς νεοπλασίας), ἀλλ' εἰς τὰς συγγενεῖς δυσμορφίας, ἕνεκα διαμαρτίας διαπλάσεως

Β. ΦΩΤΑΚΗΣ

Ἀδενωτίς. Εἶδος ἀντιλόπης. Ἔχει ἀνάστημα αἰγὸς καὶ μικρὰ ἀψιδωτὰ κέρατα. Κατοικεῖ τὰ παράλιμνα μέρη τῶν ἀφρικανικῶν ἐρήμων.

ἀδεξιμιός· ὁ δημώδης τύπος τοῦ *ἀναδεξιμαῖος* = ὁ βαπτιστικός, τὸ *ἀδεξιμίδι* (ὑποκορ.), ὁ ἀναδεκτός, τὸ παιδίον, ὅπερ ἀναδέχεται ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὁ ἀνάδοχος, ὁ νουνός. Ὁ τύπος γίνεται κατὰ τὴν λεγομένην *ἁπλολογίαν*, δηλ. τὴν συλλαβικὴν ἀνομοίωσιν. Γίνεται δὲ ἡ συλλαβικὴ ἀνομοίωσις ὡς ἑξῆς: Ἀπὸ δύο ταὐτὰ σύμφωνα ἢ ὁπωσδήποτε εἰς ὁμοίους στοματικοὺς φραγμοὺς ἀρθρούμενα ἀποσιωπᾶται τὸ ἓν ἀνομοιώσεως ἕνεκα, καὶ τότε τὰ διεστῶτα φωνήεντα ἑνοῦνται εἰς ἕν, ὡς λ. χ. ἐν τῷ Κυπριακῷ: *Θεοδοτής*, ὅπερ μὲ τὴν ἀποσιώπησιν τοῦ ὀδοντικοῦ *δ* ἐξ αἰτίας τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ φραγμῷ σχηματιζομένου προηγουμένως Θ γίνεται *Θεοοτής*, καὶ πάλι μὲ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο *οο* εἰς ἓν λέγεται Θεοτής. Οὕτω λοιπὸν καὶ ἐν τῷ *ἀναδεξιμιός* τὸ ἀκρογλωσσοφατνιακὸν *ν* ἀποσιωπᾶται ἀνομοιώσεως ἕνεκα, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀκολουθοῦντος ἀκρογλωσσοδοντικοῦ *δ*: ἀαδεξιμιὸς καὶ μὲ τὴν ἕνωσιν τῶν δύο *α* εἰς ἓν *ἀδεξιμιός*. Ἄλλα ὅμοια παραδείγματα:

ν+δ>' +*δ*: ἀ(ν)αδεντράδα>ἀδεντράδα
ν+λ>' +*λ*: ἀ(ν)αλαμπὴ>ἴλαμπή
ν+ρ>' +*ρ*: λαχα(ν)αρμιὰ>λαχαρμιά, ἀ(ν) αρίφνητος>ἀρίφνητος
ν+τ>' +*τ*: ἀ(ν)άστα>ἄστα(Κέρκυρα), Μαντζουρα(ν)ᾶτος>Μαντζουρᾶτος,(μόνο ἦτο): μο(ν(ό'το> μότο (Ξανθουδ. Ἐρωτοκ. Ε. 472)
ϑ+ν>*ϑ*+': Ἀθα(ν)ασοὺ>Ἀθασοὺ(Κύπρος, Μενάρδος)
μ+ν>*μ*+': Με(ν)ελὴς>Μελὴς(Κύπρος), μά(ν)α>μά, μου(ν)ουχεμένος>μουχεμένος (Σινασὸς)
ν+μ>' +*μ*: πα(ν)όμορφος>πάμορφος (Διγενὴς Ἄνδρου στιχ. 424). Διὰ πλείονα παραδείγματα βλέπε *ἀνομοίωσις συλλαβική*.

Μ. Φ.

ἀδέξιος· ἀρχικῶς ἐσήμαινεν: ὁ τῇ ἀριστερᾷ χρώμενος, ὁ ἀριστερός, ὁ ζερβός, ὁ ζερβοκουτάλας· εἶτα δὲ ὁ μὴ ἐπιδέξιος, ὁ ἀνεπιδέξιος, ἀφυὴς πρός τι, ἀνεπιτήδειος, κατ' ἐπέκτασιν ἀνίκανος, ἀνεπαρκής· 2) παρὰ τοῖς Καρπαθίοις ἐπὶ καιροῦ: τὸν *ἀδέξιο* χρόνο = τὸν μὴ βολικόν· δίδω ἀπάντησιν *ἀδεξίαν*, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι *ἀδέξιος* εἰς ὅ,τι πράττει, εἶσαι ἐντελῶς *ἀδέξιος* εἰς τὰς ἐπιστήμας· εἶναι *ἀδέξιος* εἰς ὅλα, εἶναι τεχνίτης *ἀδέξιος*, ἔχει χεῖρα *ἀδέξιον*, οὐσιαστ. τὸ *ἀδέξιον*, = ἡ ἀνεπιτηδειότης, ἡ ἀνεπιδεξιότης· ἐπίρ. *ἀδεξίως, ἀδέξια*.

ἀδεξιότης· ἡ πρᾶξις, ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀδεξίου ἀνθρώπου, ἡ ἀνεπιτηδειότης, ἀνικανότης, ἀνεπάρκεια, ἀπειρία, ἀνεπιδεξιότης: ἡ *ἀδεξιότης* του δὲν ἔχει ὅρια.

ἀδεξωπός· ὑποκοριστικὸν τοῦ *ἀδέξιος*, *ἀδέξος* = ἀδεξιούτσικος, κάπως ἀδέξιος. Τὸ ἐπίθημα: —*ωπος* μετριάζει τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑπὸ τοῦ θέματος σημαινομένου: *κοκκινωπός, κοντωπός*. Ἡ λέξις εἶναι κρητική, ἀπαντῶσα καὶ εἰς τὰ κρητικὰ μεσαιωνικὰ κείμενα.

Ἀδεοδᾶτος. Υἱὸς τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου γεννηθεὶς αὐτῷ πρὶν ἢ προσέλθῃ ὁριστικῶς εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐκτὸς κοινωνίας γάμου. Ἐβαπτίσθη συγχρόνως μετὰ τοῦ πατρός του ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Ἀμβροσίου ἐπισκόπου Μεδιολάνων τῷ 387 καὶ μετ' ὀλίγον, περὶ τὸ 390, ἀπεβίωσεν εἰς μικρόν τι κτῆμα παρὰ τὴν Ταγάστην τῆς Ἀφρικῆς, ἔνθα μετὰ τοῦ πατρός του καὶ οἰκογενειακῶν τινων φίλων κατεγίνετο εἰς τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν μελέτην τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας.

Ἀδεόνα. Θεότης τῶν Ρωμαίων. Ἴδε Ἀβεόνα.

Digitized by Google

Ἄδερ (Σὲρ Ροβέρτος). Ἄγγλος διπλωμάτης γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τῷ 1763 ἀποθανὼν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τῷ 1855. Τῷ 1808 ἐστάλη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς του εἰς τὴν Τουρκίαν ὡς ἔκτακτος ἀπεσταλμένος. Ἐκεῖ συμβαλὼν εἰς τὴν σύναψιν τῆς συνθήκης τῶν Δαρδανελλίων διωρίσθη πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του πρέσβυς εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅπου ἔμεινε μέχρι τοῦ 1811. Ἀπὸ τοῦ 1811 μέχρι τοῦ 1831 ἀπέσχε τῆς πολιτικῆς, ἔπειτα ὅμως ἔλαβεν μέρος ἐνεργὸν εἰς τὴν διάσκεψιν τοῦ Λονδίνου, καὶ τῷ 1835 διωρίσθη μυστικοσύμβουλος, ἐπιφορτισθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεώς του μὲ διαφόρους ἀποστολάς. Ὁ Ἄδερ ἀφῆκεν ἀπομνημονεύματα τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ διπλωματικοῦ του σταδίου.

Ἀδὲρ (Ἰωάννης-Ἰωσήφ). Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς (1796-1859). Συνέγραψεν, ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων, πλεῖστα θεατρικὰ ἔργα, κωμειδύλλια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μὴ σημειώσαντα ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν.

Ἀδὲρ (Clement-Agnés Ader). Γάλλος μηχανικὸς γεννηθεὶς ἐν Μουρὲ (Muret) τὴν 12 Ἀπριλίου 1841. Ἦτο παιδίον ἀκόμη ὅταν ἔκαμε τὰς πρώτας του ἀνακαλύψεις: ἕνα μηχάνημα δι' οὗ ἠδύνατο νὰ ὑψωθῇ εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ποδήλατον ἐφωδιασμένον μὲ στροφάλους καὶ τροχοὺς μὲ καουτσούκ. Τῷ 1876 ἦλθεν εἰς Παρισίους ἀποφασισμένος νὰ ἀποκτήσῃ τὴν περιουσίαν τῆς ὁποίας εἶχεν ἀνάγκην διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν μεγάλων σχεδίων του. Ἐσπούδασε τὸν ἠλεκτρισμὸν καὶ τῷ 1878 ἐφεῦρε τὸ μικρόφωνον.

Τῷ 1880 ἵδρυσεν ἐν Παρισίοις τὸ πρῶτον τηλεφωνικὸν δίκτυον. Εἰς τὴν ἠλεκτρικὴν ἔκθεσιν τοῦ 1881 παρουσίασε τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐφευρεθὲν θεατρόφωνον ὅπερ εἶχεν ἀμέσως μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἄλλαι ἐφευρέσεις ἠκολούθησαν. Τέλος τῷ 1882 ὁ Ἀδὲρ εἶχε πλέον πλουτίσει καὶ ἠδύνατο νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον ὠνειρεύετο. Ἵδρυσε πελώριον πτηνοτροφεῖον, ὅπου συνήθροισεν ὅλα τὰ πτηνὰ τὰ ὁποῖα ἠδυνήθη νὰ προμηθευθῇ, ἀπὸ τοῦ σπουργίτου μέχρι τοῦ γυπός, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ παρατήρησιν τῆς πτήσεώς των καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν πτερύγων των. Κατόπιν λεπτομερεστάτων ἐρευνῶν καὶ ὑπολογισμῶν κατεσκεύασε τὸν «Αἴολον» του. Τὸ μηχάνημα τοῦτο ἤρχισε κατασκευαζόμενον τῷ 1886 ἐπερατώθη τῷ 1888 καὶ ἐδοκιμάσθη τὸ πρῶτον τῷ 1890.

Ἦτο ἐφωδιασμένον μὲ ἀτμομηχανήν. Αἱ πτέρυγες διά τινος θαυμασίου μηχανισμοῦ ἠδύναντο νὰ διπλωθῶσιν. Ὁ Αἴολος ὑψώθη τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ πάρκου τοῦ φρουρίου δ' Ἀρμενβιλλιὲ (Cretz) εἰς ὕψος 50 μέτρων καὶ ἐπέταξε μὲ ταχύτητα 16-17 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Ἠκολούθησαν ἄλλα πειράματα. Ὁ Ἀδὲρ στενοχωρηθεὶς οἰκονομικῶς ὑποστηρίχθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἀλλὰ ἡ ὑποστήριξις αὐτὴ ἔπαυσε μετά τινα ἀποτυχίαν περὶ τὰ τέλη τοῦ 1897 καὶ ὁ Ἀδὲρ εὑρέθη ἄνευ χρημάτων καὶ ἄνευ ὑποστηρικτῶν. Εἶδε καταρρέοντα ὅλα τὰ σχέδιά του: Τὴν ἵδρυσιν ἀεροπορικῆς σχολῆς καὶ ἀεροδρομίου καθὼς καὶ ἐργοστασίου ἀεροπλάνων. Ἀπηλπισμένος ἔκαυσεν ὅλα τὰ σχέδιά του, φεισθεὶς μόνον τοῦ τελευταίου του ἀεροπλάνου «Avion No 3» καὶ ἀπεσύρθη εἰς Ribonnet πλησίον τῆς Τουλούζης. Ἐπὶ δέκα ἔτη ἔμεινεν ἐκεῖ ἀφανής. Τῷ 1907 ἐξέδωκε τὰ ἀπομνημονεύματά του «Ὁ πρῶτος σταθμὸς τῆς Στρατιωτικῆς ἀεροπορίας ἐν Γαλλίᾳ».

Τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πειραμάτων τοῦ Ἀδὲρ συνεζητήθησαν πολὺ καὶ πολλάκις ἐτέθη ἡ ἐρώτησις: «Ποῖος ἐπέταξε πρῶτος ἐν Γαλλίᾳ». Φαίνεται ὅτι εἰς τὸν Ἀδὲρ ἀνήκει ἡ τιμὴ αὐτή.

Ἀδερβαϊτζάν. (Βλ. Ἀζερμπαϊτζάν).

Ἀδέρβαλος. Βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας καὶ σύμμαχος τῶν Ρωμαίων. Τῷ 118 π. Χ. διεδέχθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰεμψάλου καὶ τοῦ ἐξαδέλφου του Ἰουγούρθα τὸν πατέρα αὐτοῦ Μικίψαν εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον· ἀλλὰ ταχέως ἐξεδιώχθη ἀπ' αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἐξαδέλφου του, ὅστις ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του μὲ σκοπὸν νὰ βασιλεύσῃ μόνος. Ἡ Ρωμαϊκὴ γερουσία προέτεινε τότε τὸν χωρισμὸν τοῦ Νουμιδικοῦ κράτους εἰς δύο μέρη, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων θὰ ἐβασίλευον χωριστὰ οἱ ἐρίζοντες ἐξάδελφοι ἀλλ' αἱ ἐπαρχίαι ἐξέλεξαν τὸν Ἀδέρβαλον ὡς βασιλέα. Ἐπηκολούθησε πόλεμος μεταξὺ Ἀδερβάλου καὶ Ἰεμψάλου διὰ τὴν κατάληψιν τοῦ βασιλικοῦ θρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον νικητὴς ἀνεδείχθη ὁ δεύτερος, πρὸς ὃν καὶ παρεδόθη ὁ Ἀδέρβαλος ὑπὸ λίαν ἀτιμωτικοὺς ὅρους.

Ἀδέρβαλος. Ἔνδοξος στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων, ἀκμάσας ἐπὶ τοῦ Ρωμαίου ὑπάτου Κλαυδίου Πούλχερ (249 π. Χ.). Διαρκοῦντος τοῦ πρώτου Καρχηδονιακοῦ πολέμου (17 περίπου ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως αὐτοῦ) ὁ Ἀδέρβαλος διωρίσθη στρατηγὸς τῶν Καρχηδονίων, ἀνετέθη δ' εἰς αὐτὸν ἡ διοίκησις τοῦ στόλου. Ὁ Καρχηδονιακὸς στόλος εὑρίσκετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸν λιμένα τοῦ Δρεπάνου, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Σικελίας, διέτρεχε δὲ τὸν κίνδυνον νὰ πολιορκηθῇ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ὅτε τὸ δαιμόνιον πνεῦμα τοῦ Ἀδερβάλου ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν, μετ' ὀλίγον δὲ τὸν ἐπαναφέρει διὰ νὰ συνάψῃ τὴν αἱματηροτέραν ναυμαχίαν τοῦ πολέμου ἐκείνου, νικήσῃ δὲ νίκην περίδοξον. Τὰ πλοῖα τοῦ Ἀδερβάλου ἦσαν ἐλαφρά, διὰ τῶν ἑλιγμῶν δὲ αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ καταβάλωσι τὰ βαρέα καὶ δυσκίνητα ρωμαϊκὰ πλοῖα, νὰ καταβυθίσωσι δὲ 95 ἐξ αὐτῶν. 5.000 Ρωμαίων ἐφονεύθησαν, 20.000 δὲ ἠχμαλωτίσθησαν. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Ἀδέρβαλος ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα του ἔτυχεν ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῶν συμπατριωτῶν του.

Ἀδερβιέλ (Adervielle). Χωρίον τῆς Γαλλίας (200 μόλις κάτοικοι), γνωστὸν διὰ τὰ παρ' αὐτὸ πλούσια καὶ ἐν ἐνεργείᾳ λατομεῖα σχιστολίθου (ardoise). Παρὰ τὸ Ἀδερβιὲλ ὑπάρχουν ἐπίσης μεγάλα στρώματα ἀργυρούχου μολύβδου καὶ μαγνησίου.

Ἀδέρες. Μακρὰ καὶ πλατεῖα ὀροσειρὰ εἰς τὸν νομὸν Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, καὶ δὴ εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς Ἀργολικῆς Χερσονήσου ἑνουμένη πρὸς δυσμὰς μετὰ τῶν ὀρέων Ὀρθολιθίου καὶ Διδύμων, τερματιζομένη δὲ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σκύλλαιον (νῦν Σπαθί), τὸ ἀνατολικώτερον τῆς Ἀργολικῆς καὶ πάσης τῆς Πελοποννήσου. Ἡ πρὸς τὰ Δίδυμα ὑψηλοτέρα κορυφὴ τῶν Ἀδέρων, τὸ Φορβάντιον τῶν ἀρχαίων, ἔχει ὕψος 720 μέτρων, ἡ δὲ χαμηλοτέρα πρὸς ἀνατολάς, ἡ Δαρτζούλα καλουμένη, ἔχει ὕψος 557 μ.

Εἰς τὰς πρὸς τὴν μεγάλην πεδιάδα τῆς Τροιζηνίας ὑπωρείας τῶν Ἀδέρων, τῶν ὁποίων ἡ κορυφογραμμὴ χωρίζει τὴν Τροιζηνίαν ἀπὸ τῆς Ἑρμιονίδος, ὑπάρχουν ἀσθενῆ ρεῖθρα πηγαίων ὑδάτων. Ἀφθονώτερον πάντων εἶνε τὸ τοῦ Κρεμαστοῦ ποταμοῦ, τοῦ Ὑλλικοῦ τῶν ἀρχαίων, ὅστις, πηγάζων ἐκ τῶν ὑπὲρ τὴν ἀρχαίαν Τροιζῆνα ὑψωμάτων τῶν Ἀδέρων, ἐκβάλλει εἰς τὴν Φοιβαίαν λίμνην.

Οἱ ἀπέναντι τοῦ Πόρου πρόβουνοι καὶ μεσόβουνοι τῶν Ἀδέρων καλύπτονται ὑπὸ ἐλαιῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων, ὅπου ἀναβρύει πηγὴ ὕδατος, ὑπάρχουν κῆποι καὶ ἀγροτικαὶ οἰκίαι.

Ἐπὶ τῶν βορείων κλιτύων τῶν Ἀδέρων, λεπτά τινα δυτικῶς τοῦ Δαμαλᾶ, ἔκειτο ἡ ἀρχαία Τροιζήν, τῆς ὁποίας διασώζονται ἐρείπια, καὶ δὴ ὡραῖος ἑλληνικὸς πύργος 13 μέτρων ἐπὶ 9 μ. 70, μετὰ ὀρσοθύρας καὶ κλίμακος, συμπληρωθεὶς ὑπὸ τῶν Φράγκων. Ἄνωθεν αὐτῆς καὶ εἰς ὕψος 100 μέτρων ὑπάρχει τὸ ἱερὸν τοῦ Πανός, ὡς καὶ εἰς ὕψος 313 μέτρων φραγκικὸν Κάστρο, κτισμένον ἐπὶ ἀρχαίας ἀκροπόλεως, ὁπόθεν ἡ θέα εἶναι γραφικωτάτη. Κάτωθι τοῦ πύργου σώζονται λείψανα ναοῦ μήκους 26 μέτρων καὶ πλάτους 11, παρὰ τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὡς καὶ μεγάλου βυζαντιακοῦ λουτρῶνος. Ἡμίσειαν ὥραν δυτικώτερον, παρὰ τὴν θέσιν Κοκκινιά, ἔνθα οἰκίσκος, σώζονται λείψανα τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἱππολύτου μετὰ ναοῦ καὶ πρωτοτύπου τετραγώνου κτιρίου, ἔχοντος πλευρὰς 31 μέτρων.

Ὑποτίθεται ὅτι ἦτο ἱερὸν ἑστιατόριον, ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δωματίων πέριξ αὐλῆς μετὰ περιστύλου καὶ ἐκ τῆς μεγάλης αἰθούσης τοῦ ἑστιατορίου, δυναμένης νὰ περιλάβῃ 50 συνδαιτυμόνας. Βορείως τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν 50 μέτρων ὑπάρχει ἕτερος ναός, πέραν δὲ τούτου ἡ ἐκκλησία τῆς Παλαιᾶς Ἐπισκοπῆς, ἐπὶ τῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατεῖχεν ὁ ναὸς τῆς Κατασκοπίας Ἀφροδίτης.

Ἀδερῖκο. *Ναυτ. Γεωγρ.* (ἰταλιστὶ Aderico), σκόπελοι, ἀναδύοντες παρὰ τὴν ἀκτήν, τὴν μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πέννα* καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμίου *Σάγκρο* (νότιον τμῆμα τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ ἀκτῆς τῆς ἰταλικῆς χερσοννήσου) περιλαμβανομένην (ὅρα ἄρθρον *Ἀδριατικὸν πέλαγος*: Παραλιακὴ Γεωγραφία). Χ.Κ.Λ.

ἄδερμος· ὁ μὴ ἔχων δέρμα, ὁ ἄνευ δέρματος, ὁ ἀδέρματος, ὁ γδαρμένος.

Ἀδερνόν (Aderno). Πόλις τῆς Σικελίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Κατάνης (15.000 κάτ.). Κεῖται νοτιοδυτικῶς τῆς Αἴτνης καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν Σιμέτο. Παρὰ τὸ Ἀδερνὸν σώζονται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀδρανοῦ (Adranum), ἥτις, ὡς ἀναφέρει ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιανός, ἐκτίσθη ὑπό τινος Διονυσίου.

Ἄδερσβαχ (Adersbach). Χωρίον τῆς Βοημίας παρὰ τὰ σύνορα τῆς Σιλεσίας. Εἶναι περίφημον διὰ τοὺς πλησίον αὐτοῦ κειμένους «βράχους τοῦ Ἄδερσβαχ», οἵτινες ἀποτελοῦν ὄγκον μήκους 8 χιλιομέτρων, πλάτους 4 χιλιομέτρων καὶ ὕψους 470 μέτρων. Οἱ βράχοι οὗτοι ἔχουν κατὰ τοιοῦτον τρόπον διαιρεθῆ, διαμελισθῆ καὶ κερματισθῆ τῇ ἐπενεργείᾳ τῶν ὑδάτων, ὥστε παρουσιάζουν τὰ πλέον παράδοξα σχήματα καὶ τὰς πλέον ἀλλοκότους μορφάς. Οἱ ὑπ' αὐτῶν σχηματιζόμενοι γραφικώτατοι λαβύρινθοι, οἵτινες ἐχρησίμευσον κατὰ τὸν τριακονταετῆ πόλεμον ὡς καταφύγιον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς, προσελκύουν σήμερον πολλοὺς περιηγητάς.

Ἀδερσλέβεν (Haders leben)· Πόλις τῆς Δανίας καὶ ἄλλοτε πρωτεύουσα τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ τῆς πρωσσικῆς τοπαρχίας Σλέσβιγ-Χολστάϊν (13. 500 κατ.) Ἔχει μικρὸν λιμένα ἐπὶ τοῦ ὅρμου τοῦ Μικροῦ Βέλτ ἐν τῇ Βαλτικῇ θαλάσσῃ. Ζυθοποιεῖον, χυτήριον σιδήρου, βυρσοδεψεῖα.

Ἄδερστεντ (Aderstedt). Χωρίον τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ Ἀγχάλτ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Εἰς ἀπόστασιν 4 χλμ. ἀπὸ τοῦ Μπέρνμπουργκ. Λατομεῖα. Ξενοδοχεῖον. 800 κάτοικοι.

ἀδέρφι (τό)· ὑποκορισμὸς τοῦ ἀδελφὸς μάλιστα ἐπὶ κλητικῆς προσφωνήσεως πρὸς φίλον: *ἀδέρφι, ὅσα μοῦ εἶπε ὅλα βγήκανε σωστά.*

Ἀδέρφια (τὰ δυό). Ἑλληνικὸν μελόδραμα τοῦ μαέστρου Διονυσίου Λαυράγκα, ὅστις, μιμούμενος τὸν Λεονκαβάλλο ὁ ὁποῖος ἔγραψε μόνος του τὸ λιμπρέττο τῶν «Παληάτσων», ἔγραψε καὶ αὐτὸς ἐπὶ στίχων ἰδικῶν του τὸ μελόδραμά του. Τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔργου του ὁ ἕλλην μουσουργὸς ἠρύσθη, ὅπως καὶ ὁ Βασιλειάδης τὴν «Γαλάτεια» του, ἐκ τοῦ δημώδους ᾄσματος «ἡ κακιὰ γυναῖκα» ὅπερ περιέλαβεν ἐν τῇ συλλογῇ του ὁ Πάσσοβ. Ἀλλ' ὁ Λαυράγκας δὲν μετήλλαξε τίποτε ἀπὸ τὸ δημῶδες ᾆσμα. Οὔτε τὴν ἡρωΐδα του μετέβαλεν εἰς «χιονῶδες, ὡσεὶ τῆς Ἀφροδίτης μαρμάρινον ἄγαλμα», οὔτε τοὺς ἄλλους ἥρωάς του εἰς Βασιλεῖς καὶ Ἀργοναύτας. Καὶ ἐκείνην καὶ αὐτοὺς ἀφῆκεν ὡς ἔχουν ἐν τῷ ᾄσματι,

Ἡ σκηνὴ τοῦ ἔργου του ὑπόκειται ἔν τινι χωρίῳ τῆς Πελοποννήσου εἰς ἐποχὴν σύγχρονον. Ἅμα τῇ ἄρσει τῆς αὐλαίας, μακρὰν εἰς τὸν ὁρίζοντα φαίνεται ὁ ἥλιος ἀνατέλλων, ἐνῷ χωρικοὶ ἀπὸ διαφόρων μερῶν ἐρχόμενοι πρὸς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωριοῦ ψάλλουν εὐθύμως:

Πρὶν ὁ ἥλιος παιδιὰ πάρῃ δρόμο
εἰς τ' ἁλώνια ἂς πέσῃ ὁ σωρός,
τὰ καλάθια μας ὅλα στὸν ὦμο
καὶ τοῦ τρύγου ἂς ἀρχίσῃ ὁ χορός....

Μετὰ τῶν ἄλλων χωρικῶν εὑρίσκονται καὶ οἱ ἀδελφοὶ Χρόνης καὶ Λάμπρος· ὁ δεύτερος εἶναι σύννους καὶ μελαγχολικός. Ὡς ὁ Ρέννος τῆς Γαλατείας, ἀγαπᾷ τὴν σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ του, τὴν Μάρω τὴν πεντάμορφη. Κ' ἐνῷ πάντες οἱ ἄλλοι ἀπέρχονται «στὸν τρύγο», αὐτὸς μένει μόνος καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν νὰ τὸν λυπηθῇ διὰ «τῆς δυὸ ἀγάπες ποὺ ἔχει»,

Δυὸ ἀγάπης φαρμάκια
τὰ σπλάγχνα μου καίουν

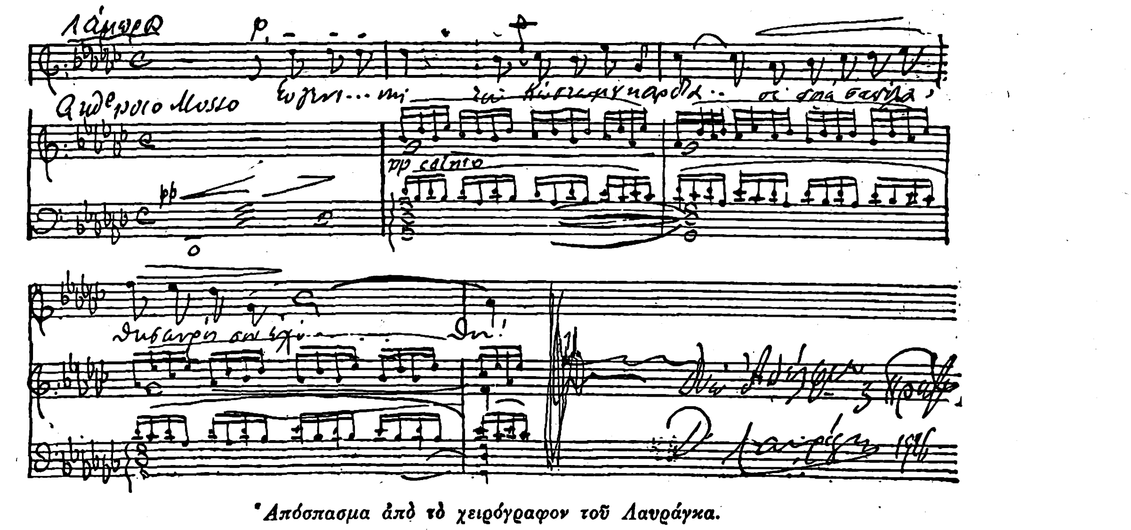

Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ χειρόγραφον τοῦ Λαυράγκα.

Digitized by Google

τὰ μάτια μου ῥέουν
πικρὰ καὶ θρηνοῦν.
Σύ, θεέ, φώτισέ με
τί δρόμο νὰ πάρω
Λατρεύω τὴν Μάρω
τὸν Χρόνην πονῶ.

Ἐν τῷ μεταξύ, εἰσέρχεται καὶ ἡ Μάρω, πρὸς ἣν ὁ Λάμπρος ἐκμυστηρεύεται τὸν ἀνόσιον ἔρωτά του, ἀγγέλλων ἅμα αὐτῇ, ὅτι «θέλει νὰ φύγῃ κ' ἡ ἀγάπη του μακρυὰ ἀπ' ἐκείνην νὰ σβεσθῇ». Ἀλλ' ἡ Μάρω, ἐρωτοκτυπημένη καὶ αὐτὴ μὲ τὸν Λάμπρον, ὄχι μόνον τὸν συμβουλεύει νὰ μείνῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν ἀδελφό του, τὸν σύζυγόν της, τὸ μερίδιον τῆς πατρικῆς περιουσίας ὅπερ ἐκεῖνος, ἄδικος πρὸς τὸν ἀδελφόν του, παρακρατεῖ.

— Κι' ἂν ἀρνηθῇ; ἐρωτᾷ ὁ Λάμπρος.
— Τὸ δίκηο σου μονάχος σου νὰ λάβῃς!
— Φονηᾶς!....Ἄχ! σώπα, κόλασι μ' ἀνάβεις!
— Δειλέ! Δειλέ, φοβεῖσαι,

μὴ σὲ σκοτώσῃ μὲ τὸ βλέμμα του
Φθάνει.....γιὰ τὴν ἀγάπη μου δὲν εἶσαι
ἄξιος γιὰ δοῦλος μόνον...,

Ταῦτα λέγουσα ἡ Μάρω κινεῖται ὅπως ἀπέλθῃ, ἀλλ' ὁ Λάμπρος, οὗτινος «τὸ φιλότιμο» προσεβλήθη, τὴν κρατεῖ καὶ ὁρκίζεται ὅτι θὰ φονεύσῃ τὸν ἀδελφόν του, μεθ' ὃ ἀπέρχεται πρὸς συνάντησίν του καὶ τὸν ἀναμένει εἰς σύσκιόν τι μέρος, ἐνῷ ἐν τῷ μεταξὺ ψάλλει:

Ὦ! μὴ χτυπᾷς καρδιά μου· ἐπῆρα
στερεὰ ἀπόφασι στερνή.
Ἔτσι μοῦ τὤγραψεν ἡ μοῖρα,
τὸ ριζικό μου ἂς πληρωθῇ.

ὁ ἀδελφός του Χρόνης ἔρχεται εὔθυμος καὶ γελαστός. Χωρὶς πολλὰ λόγια ὁ Λάμπρος, ἐκσπῶν τὴν μάχαιράν του, ζητεῖ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του νὰ μοιράσουνε «τ' ἀμπελοχώραφά τους, ἀλλοιῶς θὰ σκοτωθοῦνε!»

— Ἐμεῖς νὰ σκοτωθοῦμε! ἀναφωνεῖ ὁ Χρόνης Πάρτα ὅλα δικά σου!

Μὲ φθάνει μόνο ἡ Μάρω μου
καὶ τ' ἀδελφοῦ μου ἡ καρδιά.
Σιωπᾷς;....δὲν μ' ἀποκρίνεσαι;
μὴ φεύγῃς πιὰ ἀπὸ κοντά μου.
Στρέψε νὰ ἰδῶ τὸ βλέμμά σου
ἔλα, ἀδελφέ, 'στὴν ἀγκαλιά μου.

Ὁ Λάμπρος, ὀλολύζων καὶ μετανοῶν, ἀπέρχεται δρομαῖος πρὸς τὴν Μάρω, μένεα κατ' αὐτῆς πνέων. Ἐκείνη τὸν περιμένει σπίτι της ψάλλουσα:

Ἐβράδυασε μαῦρα φτιρά
ἡ νύχτα γύρω ἁπλώνει
σὰν μὲ σεντόνι νεκρικὸ
τὴ φύσι σαβανώνει.
Ἐβράδυασε καὶ δὲν ἐφάνη ἀκόμη.....

Ἀλλ' ὁ Λάμπρος ἐμφανίζεται καὶ εἰς ἐρώτησιν τῆς Μάρως: «ποιὰ εἶπε λέξι ὑστερνή;» ἐκεῖνος ἀπαντᾷ:

Στὰ χείλη ἀπέθανε μὲ τ' ὄνομά σου
ἄχ! σ' ἀγαποῦσε, Μάρω, μου πολύ!

— Θεὸς σχωρέσ' τον! ἀνακράζει ἡ Μάρω καὶ ἀπέρχεται νὰ φέρῃ ὕδωρ διὰ νὰ ἐκπλύνῃ ὁ Λάμπρος τὴν μάχαιράν του ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ του!

Τὰ λοιπὰ εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὴν Γαλάτειαν. Ὁ Λάμπρος φονεύει τὴν Μάρω ἐπιστρέφουσαν, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Χρόνης εἰσέρχεται σπεύδων καὶ κραυγάζων:

— Ὦ! συμφορά μου, τί μοῦ ἔμελλε!....Ἄχ! Λάμπρο, πέ μου, τὴν ἐσκότωσες ἐσύ;
— Ἐγώ, ναί!
— Θεέ μου!

Καὶ γίνεται ἡ ἀποκάλυψις τοῦ ἀνοσίου τῆς Μάρως ἔρωτος.

— Στιγμὴ καταραμένη! κραυγάζει ὁ Χρόνης καὶ ἄπελπις ψάλλει:

Γιατί πρὶν μάθω τὴν ἀλήθεια
μιὰ μαχαιριά σου εὐσπλαχνική,
δὲν μοῦ τὰ ξέσχιζε τὰ στήθεια;
Μάρω.....γιατί μ' ἀδίκησες....γιατί;

Οὕτως ἔχει ἐν ὠχραῖς γραμμαῖς τὸ *ποιητικὸν* ἔργον τοῦ Λαυράγκα, ἐφ' οὗ ὁ μαέστρος ἔγραψε μουσικὴν πλουσίαν εἰς ἔμπνευσιν καὶ ποικιλίαν, ἐντελῶς ἀνεπηρέαστον ἀπὸ ξενικὰ πεντάγραμμα καὶ ἄνευ τῶν ἀκαίρων ἐπιδεικτικῶν τεχνασμάτων, τῶν συνήθων εἰς παρόμοια ἔργα. Ἡ μουσικὴ τῶν «Ἀδερφιῶν», συλληφθεῖσα καὶ γεννηθεῖσα ἀπὸ ἕλληνα μουσουργόν, μὲ χρωματισμένας μὲ τὰ ἁπαλὰ τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ κάμπου χρώματα, μουσικὰς ἐκφράσεις, ἀλλὰ καὶ ἑλληνικὰ μοτίβα, ῥέει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἐξαίρουσα τὰς ψυχολογικὰς τῶν προσώπων φάσεις καὶ ἐξόχως ἀποδίδουσα τὰ διάφορα αὐτῶν αἰσθήματα.

«Τ' ἀδέρφια» ἐπαίχθησαν μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας διὰ πρώτην φορὰν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις Δημοτικοῦ Θεάτρου τὸν Ἰούνιον τοῦ 1900, διευθύνοντος τὴν ὀρχήστραν τοῦ κ. Λαυράγκα. Τοὺς τρεῖς κυριωτέρους ῥόλους διηρμήνευσαν τότε ἡ κ. Ταντολίνη, ὁ μακαρίτης Χατζηλουκᾶς καὶ ὁ κ. Βακαρέλης. ΝΙΚ. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀδέρφια (τὰ δυὸ—)· ὄρος, μετὰ δύο χαρακτηριστικῶν κορυφῶν, τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τῆς *Σμύρνης*, νοτίως δὲ τοῦ ἐπακτίου φρουρίου *Σαντζὰκ-Καλεσσί*. Τοὺς βορείους αὐτοῦ πρόποδας διαθέει ἡ ἀπὸ Σμύρνης πρὸς Βρύουλλα *(Βουρλὰ)* ὁδός. Ὅταν ἐπὶ τῶν κορυφῶν του ἐπικαθήσωσι νέφη, εἶναι ἀσφαλὴς πρόγνωσις ἐπικειμένης βροχῆς (ὅρα λέξιν *δοκίμι)*. Σ. Ε. Λ.

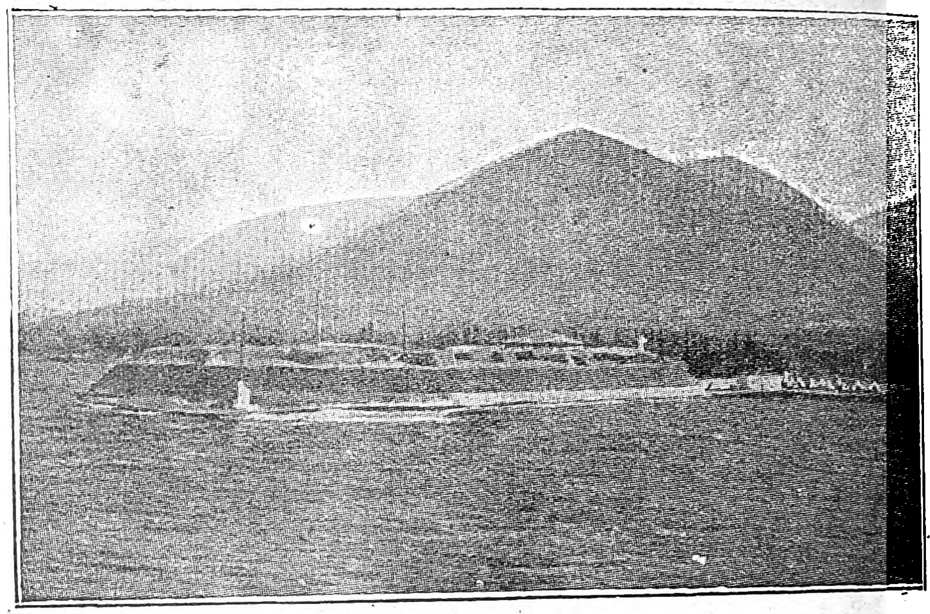

Τὰ δυὸ ἀδέρφιά καὶ τὸ φρούριον Σαντζὰκ-Καλεσσί.

Ἀδέρφια (τὰ πέντε—) ἢ τὰ Πενταδέρφια. Ἑνετικὸν ἐν Ναυπλείῳ πυροβολεῖον ἐπάκτιον παρὰ τὸ «ὁπλοστάσιον», τὸ ὁποῖον σπουδαιότατα ἐξυπηρέτει τοῦ Ναυπλίου τὴν ἄμυναν. Μέχρις ἐσχάτων ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς πυροβολεῖον χαιρετισμοῦ, διὰ τῶν ῥαβδωτῶν ἐμπροσθογεμῶν πυροβόλων του, ὀρειχαλκίνων ἀριστουργημάτων τέχνης, φερόντων δὲ ὀνομασίας ἑλληνικὰς «Κλέαρχος» «Δράκων» κτλ. Σ.Ε.Λ.

ἀδερφομοίρι· 1) τὸ εἰς ἕκαστον ἀδελφὸν ἀναλογοῦν μέρος τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας. 2) τὸ ἐξ ἀκλήρου ἀποθανόντος ἀδελφοῦ εἰς τοὺς ἐπιζῶντας ἀδελφοὺς μένον μέρος τῆς ἐξ ἀδιαθέτου οἰκογενειακῆς περιουσίας: τώρα θὰ μοιραστῆτε καὶ *τἀδερφομοίρι* τοῦ μακαρίτη (=τὸ εἰς αὐτὸν ἀνῆκον ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας)· τώρα θὰ πάρετε καὶ *ἀδερφομοίρι*.

ἀδερφοποιτός· θηλ. -ή. Ἄλλοι τύποι: *ἀερφοποιτὸς* (Κάρπαθος), *ἀδερφουπτός*, *ὀδερφουχτὸς* καὶ *ἀδερφουκτὸς* (Σάμος).

Ἡ λέξις συνήθης ἤδη εἰς τοὺς Βυζαντινούς. Οὗτοι γράφουν *ἀδελφοποιητὸς* (βλ. τὰς παραπομπὰς παρὰ Sophokles καὶ Ducauge). Ὁ τύπος *ἀδελφοποιτὸς* εὕρηται εἰς τὸ περὶ Ξενιτείας ποίημα τὸ ὁποῖον συνετάχθη πρὸ τοῦ 16ου αἰῶνος (Wagner, Carmina σ. 204 καὶ 212). Προῆλθε δ' ἐκ τοῦ προηγουμένου ἕνεκα τῆς ἁπλοποιήσεως τῶν δύο ἀλλεπαλλήλων *ι*, ὡς συνέβη καὶ εἰς τὸ *ἐποίησε ἐποῖσε*. Ἐκ τοῦ τύπου τούτου προῆλθον οἱ νεώτεροι κατὰ τοὺς ἑκασταχοῦ ἐπικρατοῦντας ἰδιάζοντας διαλεκτικοὺς φωνητικοὺς νόμους. Τὸν τύπον *ἀδερφοχτὸς* (γρ. *ἀδερφουχτὸς)* ἡρμήνευσεν ὁ Χατζηδάκις (Ἀθηνᾶ ΚΒ' σ. 208) κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειράν: *ἀδερφοπτός, ἀδερφοφτός, ἀδερφοχτὸς* κατ' ἀνομοίωσιν τῶν δύο ἀλλεπαλλήλων *φ*.

Διὰ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως βλέπε τὸ ἄρθρον *ἀδελφοποιΐα*. Ὅπου τὸ ἔθιμον ἐξέλιπεν ἡ λέξις δηλοῖ ἁπλῶς, ὡς π. χ. ἐν Καρπάθῳ, τὸν ὁμοιόφρονα, τὸν ὀπαδὸν (Ζωγράφειος Ἀγὼν Α' σ. 230). ΣΤ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀδερφός· εἶναι ὁ κοινὸς δημώδης τύπος τοῦ *ἀδελφός*· διότι εἰς τὴν αὐστηρὰν δημοτικὴν πρὸ παντὸς συμφώνου σχεδὸν τὸ *λ* προφέρεται *ρ* ὡς ἑξῆς:

α') Ὅταν ἀκολουθεῖ ἓν οἱονδήποτε χειλικόν· λ. χ. *λβ > ρβ*: Ἀλβανίτης > Ἀρβανίτης, βολβὸς > βορβός, χαλβάς > χαρβὰς *λμ > ρμ*: ἁλμυρὸς > ἁρμυρός, (*ἀμέλγω καὶ κατὰ μετάθεσιν*): ἀλμέγω > ἀρμέγω, σκαλμὸς > σκαρμός, ὀφθαλμίζω > φταρμίζω (καὶ τὰ παράγωγα), βαλμένος > βαρμένος, βγαρμένος, σταρμένος κτλ.

lb > ρb: ἰταλ. galbo > γάρμπο, alba > ἄρμπα (= αὐγὴ ἐν Κεφλν. Τσιτσέλης), τουρκ. gelberi > γκερμπερὶ (=ἡ τανάλια), tulbent > τουρμπάνι (=τὸ μαγνάδι, ἡ γάζα) *λπ > ρπ*: σάλπη > σάρπη (ἀρχαῖον), ἐλπίδα > ἐρπίδα, κάλπης > κάρπης, ἡ Μέλπο > ἡ Μέρπο, *λφ > ρφ*: ἀλφάδι > ἀρφάδι κ.τ.λ. ἐκ τοῦ ἄλφα, δελφίνι > δερφίνι, κόλφος > κόρφος, τὸ *φ* ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ, γκόλφι > γκόρφι, σίλφη > σίρφα (Κάρπαθος), οὕτω λοιπὸν καί: *ἀδελφὸς* > ἀδερφός.

β') Ὅταν ἕπεται ἓν ὀδοντικὸν οἱονδήποτε λ. χ. *τλ > ρτ*: σαλτάρω > σαρτάρω, ἄσφαλτα > ἄσφαρτα, ψάλτης > ψάρτης κτλ.

Συμβαίνει ὅμως κάποτε καὶ τὸ ἐναντίον τὸ ρ>λ: βερτόνι > βελτόνι, σουργούνης > σουλγούνης, φουρκίζω > φουλκίζω κτλ.

Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ λόγον οὐχὶ φωνητικὸν ἀλλὰ ψυχολογικόν· ἐπειδὴ δηλ. εἶπαν: *ἄσφαλτα* καὶ *ἄσφαρτα* ἐνόμισαν ὅτι δύνανται νὰ εἰποῦν καὶ ἀντιθέτως *βερτόνι καὶ βελτόνι*, καὶ πάλιν ἐπειδὴ εἶπαν *χαλκιὰς καὶ χαρκιὰς* εἶπαν ἀντίστροφα κατὰ τὸ ἴδιον σχῆμα: *σουργούνι καὶ σουλγούνι, φουρκίζω καὶ φουλκίζω* καὶ εἴτι ἕτερον. Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδέρφωμα (καὶ ἀδρέφωμα)· τὸ ἀδέλφωμα, ἡ ἀδέλφωσις, ὁ ἀδελφισμός, ἄλλοι τύποι *ἀδέρφισμα καὶ ἀδρέφισμα*.

—άδες· πληθυντικὴ κατάληξις τῶν νεοελληνικῶν περιττοσυλλάβων τῆς πρώτης κλίσεως. Ἡ κατάληξις αὕτη εἶναι λείψανον τῶν Ἰωνικῶν τριτοκλίτων τύπων, οἵτινες ἐπεκράτησαν ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ ἑλληνικῇ. Οὕτως ἐλέγετο *ὁ Μηνᾶς τοῦ Μηνᾶδος,—οἱ Μηνᾶδες, ὁ Ἡρᾶς τοῦ Ἡρᾶδος— οἱ Ἡρᾶδες, ὁ Ἑρμᾶς τοῦ Ἑρμᾶδος—οἱ Ἑρμᾶδες, ὁ Βιττᾶς τοῦ Βιττᾶδος—οἱ Βιττᾶδες* κτλ. Οἱ τύποι οὗτοι ἐπεκράτησαν ἕνεκα τῆς τάσεως, ἣν δεικνύει ὁ ἑλληνικὸς λαός, νὰ κρατῇ εἰς πάσας τὰς πτώσεις τὸ αὐτὸ καταληκτικὸν φωνῆεν· (καὶ παράδειγμα ὁλοφάνερον τῆς τοιαύτης τάσεως ἔχομεν τὴν λεγομένην ἀττικὴν κλίσιν *ὁ εὔγεως τοῦ εὔγεω, ὁ λαγὼς τοῦ λαγὼ* κτλ.) Ἵνα δὲ καταστῇ ἐναργέστερον τοῦτο, ἐπειδὴ ἤδη ἔλεγεν: *ὁ βορρᾶς τοῦ βορρᾶ*, εἶπε καὶ *ὁ Μηνᾶς τοῦ Μηνᾶ, ὁ Ἑρμᾶς τοῦ Ἑρμᾶ* περιέκοψε δηλ. τὴν καταλ.—*ᾶδος* εἰς —*ᾶ*. Ἀλλ' εἰς τὸν πληθυντικὸν ἔμεινε ἡ κατάληξις — *αδες* ἀλώβητος, (διότι ἴσως δὲν ὑπῆρχε πρότυπον καθ' ὃ νὰ τὴν περικόψῃ, ἀφοῦ τὸ *βορρᾶς* δὲν ἔχει πληθυντικόν. Οὕτως ἔχομεν ἤδη ἀρκούντως παλαιοὺς τύπους, *οἱ ἀββᾶδες, οἱ παππᾶδες* (παρὰ Θεοφάνει 748 καὶ 755), *οἱ ἀμιράδες, οἱ ἐξουσιαστάδες*, (παρὰ Τριχέρᾳ 171) κτλ. ἔτι δὲ *κυρᾶδες* (παρὰ Πτωχοπροδρόμῳ γ', 190), *χηρᾶδες* (ἐν χρονικῷ τοῦ Μωρέως 3066) κτλ.

Οὕτω σχηματίζουν σήμερον τὸν πληθυντικὸν των εἰς —*ᾶδες* κανονικῶς πάντα τὰ λήγοντα εἰς —*ᾶς* τονούμενον ἀρσενικὰ καὶ —*ᾶ* τονούμενον θηλυκά: *ὁ Λουκᾶς—οἱ Λουκᾶδες, ὁ ψωμᾶς—οἱ ψωμάδες, ὁ γαλατᾶς—οἱ γαλατάδες, ἡ ὀκᾶ—οἱ ὀκάδες, ἡ Ἀθηνᾶ—οἱ Ἀθηνάδες, ἡ μαμμὰ—οἱ μαμμάδες* κτλ. Ἔτι δὲ τὰ εἰς —*ας* προπαροξύτονα: *ὁ πρίγκηπας—οἱ πριγκηπάδες, ὁ σάλιαγκας —οἱ σαλιαγκάδες, ὁ ἄρχοντας—οἱ ἀρχοντάδες, ὁ πρωτόπαππας—οἱ πρωτοπαππάδες, ὁ σκυλλόκαπας—οἱ σκυλλοκαπάδες*. Πρὸς τούτοις τὰ εἰς —*τὴς* τονούμενον: *ὁ μαθητὴς — οἱ μαθητάδες, ὁ κριτὴς—οἱ κριτάδες, ὁ βουλευτὴς —οἱ βουλευτάδες, ὁ ποιητὴς—οἱ ποιητάδες* κτλ. αὐτὴ εἶναι ἡ καθαυτὸ δημώδης πληθυντικὴ κατάληξις τῶν εἰς —*της* τὰ δὲ *οἱ μαθητές, οἱ κριτὲς* κτλ. εἶναι συμφυρμὸς τοῦ τύπου τῆς καθαρευούσης: *οἱ μαθηταὶ +ς, οἱ κριταὶ+ς*, κτλ. γενόμενος ὑπὸ λογίων γραφόντων δῆθεν τὴν δημοτικήν, ἀλλὰ μὴ τολμώντων νὰ γράψουν τοὺς καθαρῶς λαϊκοὺς τύπους: *μαθητάδες, βουλευτάδες, καθηγητάδες, ποιητάδες* κτλ.

Ἐπίσης ἐκ τῆς ἐν τῇ Κοινῇ παρεισφρυσάσης Ἰωνικῆς καταλήξεως: —*οῦς —οῦδος*: *ἡ Ἀφροδοῦς τῆς Ἀφροδοῦδος* κτλ. ἔχομεν πληθυντικὸν εἰς —*οῦδες* τῶν εἰς —*οῦς* ἀρσενικῶν, *νοῦς —νοῦδες, παπποῦς —παπποῦδες*, (κατὰ τοῦτο καὶ ὁ *κύρης,—οἱ κυροῦδες*=οἱ πατέρες ἐν Πόντῳ καὶ οἱ *ἀντροῦδες* ἐν Κυ-

Digitized by Google

ζίκῳ) ἡ μαϊμοὺ—οἱ μαϊμοῦδες, ἡ ἀλεποὺ — οἱ ἀλεποῦδες, , μυλωνοὺ —οἱ μυλωνοῦδες, ἡ δοντοὺ— οἱ δοντοῦδες κτλ. Οὕτω δὲ κατ' ἀναλογίαν προφυλάττοντες τὸ καταληκτικὸν φωνῆεν εἶπαν καί: ὁ τενεκὲς—οἱ τενεκέδες, ὁ κουτεντὲς — οἱ κουτεντέδες, ἡ βαλεντὲ οἱ βαλεντέδες, ἡ νενὲ—οἱ νενέδες κτλ.ἀκόμη: ἡ Μαργαρὸ—οἱ Μαργαρόδες, ἡ Κρουστάλλο—οἱ Κρουστάλλοδες κτλ.

Παραλλήλως πρὸς τὰς καταλήξεις — οῦδες καὶ —ᾶδες ἀνεπτύχθη ἐπίσης καὶ ἡ κατάληξις — ῆδες ἐκ τοῦ τύπου τῆς Κοινῆς: ὁ Ἑρμῆς τοῦ Ἑρμῆδος, ὁ Καλλικλῆς τοῦ Καλλικλῆδος, ὁ Θεοκλῆς τοῦ Θεοκλῆδος κτλ. (G. Meyer Griech. Gram. ἔκδ. 3η 336). Σχηματίζουσι δὲ εἰς —ηδες τὸν πληθυντικὸν αὐτῶν κανονικῶς πάντα τὰ λήγοντα εἰς —ὴς τονούμενον ἀρσενικὰ καὶ εἰς —ὴ τονούμενον θηλυκὰ ἀτομικὰ ὀνόματα (τὰ οὕτω λεγόμενα *κύρια*): Κωστὴς — Κωστῆδες, Νικολὴς — Νικολῆδες, Μακρὴς —Μακρῆδες, Φαρδὴς—Φαρδῆδες, κτλ. *Μαριορὴ — Μαριορῆδες, Σμαραγδὴ – Σμαραγδῆδες*, κτλ. καὶ τὰ ἐκ τῶν εἰς --ης γεν. --οῦς ἀρχ. τριτοκλίτων ἐναπομείναντα ἢ ἐκ τῆς καθαρευούσης εἰσαχθέντα: *ὁ συγγενὴς—οἱ συγγενῆδες, οἱ εὐλαβῆδες, οἱ εὐγενῆδες* κτλ. Ἐπειδὴ δὲ ἀρχαία κατάληξις —*αδες* ἄτονος δὲν ὑπῆρξε ποτὲ (*λαμπάδες, φυγάδες* κτλ.), ἀλλ' ὑπάρχει ἄτονος κατ. —*ιδες* (*ἔριδες, πτέριδες* κτλ.), τὰ εἰς *ης* καὶ *η* ἐπὶ τῆς παραληγούσης τονιζόμενα ἐκράτησαν τὸν τόνον των εἰς τὴν ἀρχικὴν συλλαβήν: *Γιάννης — Γιάννηδες, Φώτης – Φώτηδες* κτλ. Ἐν δὲ τοῖς ἰδιώμασι τὰ τονιζόμενα εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, ὡς μὴ δυνάμενα μετὰ τὴν προσθήκην τῆς δυσυλλάβου καταλήξεως —*ηδες* νὰ κρατήσουν τὸν τόνον εἰς τὴν ἀρχικὴν συλλαβήν, τονίζουν τὴν κατάληξιν —*ῆδες*: *φούρναρης—φουρναρῆδες, μάστορης—μαστορῆδες* κτλ.).

Τὴν κατάληξιν -*ηδες* τονουμένην καὶ μή, προσλαμβάνουσι πάντα τὰ ὁπωσδήποτε ἐκ ξένων γλωσσῶν παρειλημμένα: *μπεκρὴς—μπεκρῆδες, νταὴς—νταῆδες, μερακλὴς—μερακλῆδες, χαραμὴς—χαραμῆδες* κτλ. *μανάβης—μανάβηδες, τσομπάνης—τσομπάνηδες, ἐργένης-ἐργένηδες, ἀράπης—ἀράπηδες, μπεκιάρης—μπεκιάρηδες, μπακάλης—μπακάληδες* κτλ. καὶ τὰ ἔχοντα τὴν λατινικὴν κατάληξιν -arius>-aris: *καβαλλάρης—καβαλλάρηδες, μακελλάρης - μακελλάρηδες, περιβολάρης-περιβολάρηδες* καὶ κατὰ ταῦτα πάντα τὰ εἰς —*ρης* λήγοντα: *νοικοκύρης—νοικοκύρηδες, μουρμούρης-μουρμούρηδες* κτλ.

Κατόπιν πάλιν ἐκ τῶν κατ' ἀναλογίαν σχηματισμῶν ἀνεμίγησαν αἱ δύο καταλήξεις:

Ἐπειδὴ ἀρχαία κατάληξις—*άδες* ἄτονος δὲν ὑπάρχει, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, ὑπάρχει ὅμως: —*ηδες*, εἰς πολλὰ παροξύτονα εἰς -*'ας* χάριν τῆς διατηρήσεως τοῦ τόνου ἐπὶ τῆς ἰδίας συλλαβῆς, (τὸ ὁποῖον εἶναι νόμος ἰσχυρότερος τῆς διατηρήσεως τοῦ φωνήεντος εἰς ὅλας τὰς πτώσεις) ἔθεσαν εἰς τὸν πληθυντικὸν τὴν κατάληξιν—*ηδες: ὁ χάχας—οἱ χάχηδες, ὁ Κώστας—οἱ Κώστηδες, ὁ Δούκας—οἱ Δούκηδες* κτλ. διότι τὸ ἄτονον—*αδες*: *χάχαδες* δὲν εὐοδοῦται εἰς τὸ γλωσσικόν μας *αἴσθημα* ὡς μὴ ὑπάρχοντος —*αδες* ἀτόνου. (Ἐν τούτοις ἐν Ἀρτάκῃ λέγουσιν: *οἱ χάχαδες, οἱ Κώσταδες, οἱ Δούκαδες* κτλ.) Καὶ ἐξ ἀντιθέτου εἰς τὰ ὀξύτονα εἰς —*τὴς* ἐπροτιμήθη ἡ τονισμένη κατάληξις—*άδες*: *οἱ μαθητάδες, οἱ βουλευτάδες* κτλ. Ἐν τούτοις ἐλέχθη που καὶ οἱ *ποιητῆδες* (Κύζικος, Θεσσαλία) καὶ οἱ *ποιητὲς* ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω.

Οὕτω λοιπὸν ἐν τοῖς παροξυτόνοις εἰς—*της* ἐκτὸς τῶν ἰσοσυλλάβων τύπων εἰς -*τες* ἔχομεν καὶ τοὺς περιττοσυλλάβους εἰς—*τηδες* ἄτονον καὶ—*τάδες* τονούμενον· *ὁ ῥάφτης—οἱ ῥάφτες, οἱ ῥάφτηδες* καὶ *οἱ ῥαφτάδες, ὁ Χιώτης—οἱ Χιῶτες, οἱ Χιώτηδες* καὶ *οἱ Χιωτάδες, ὁ ψάλτης—οἱ ψάλτες, οἱ ψάλτηδες* καὶ *οἱ ψαλτάδες, ὁ προφήτης—οἱ προφῆτες, οἱ προφήτηδες* καὶ *οἱ προφητάδες, ὁ ἀφέντης—οἱ ἀφέντες, οἱ ἀφέντηδες* καὶ *οἱ ἀφεντάδες, ὁ πολίτης—οἱ πολῖτες, οἱ πολίτηδες* καὶ *οἱ πολιτάδες* (Χατζηδάκις ΜΝΕ. β', 18).

Καὶ πάλιν: *ὁ γέροντας – οἱ γερόντοι* (ἑτερόκλιτον), *οἱ γέροντες* καὶ *οἱ γεροντάδες, ὁ ῥήγας=οἱ ῥῆγοι* (ἑτερόκλιτον), *οἱ ῥήγηδες* καὶ *οἱ ῥηγάδες, ὁ ἥρωας—(οἱ ἡρῶοι), οἱ ἥρωες* καὶ *οἱ ἡρωάδες, ὁ δεσπότης, οἱ δεσπότηδες* καὶ *οἱ δεσποτάδες*.

Ἐκ δὲ τοῦ κανονικοῦ συνθέτου *ἡ συννυμφὰς-αἱ συννυμφάδες* ἐλέχθη κατ' ἀναλογίαν καὶ τὸ ἁπλοῦν *ἡ νύ(μ)φη-οἱ νυφάδες* καὶ ἐκ τούτου ἐπέρασε καὶ εἰς ὅλα τὰ ὀνόματα τῆς οἰκογενείας: οἱ *ἀδερφὲς* καὶ οἱ *ἀδερφάδες, οἱ μάννες* καὶ οἱ *μαννάδες, οἱ πατέρες* καὶ οἱ *πατεράδες*. Ἔτι δέ: *οἱ κυρὲς* καὶ *οἱ κυράδες, οἱ νοικοκυρὲς* καὶ *οἱ νοικοκυράδες, οἱ χῆρες* καὶ *οἱ χηράδες*.

Πρὸς τούτοις ἔχομεν: *οἱ κορ(υ)φὲς* καὶ *οἱ κορ(υ)φάδες, οἱ κολοκυθοκορφάδες, οἱ γιορτὲς* καὶ *οἱ γιορτάδες* καὶ τὰ ἀφῃρημένα: *οἱ γλύκες* καὶ *οἱ γλυκάδες, οἱ ζάλες* καὶ *οἱ ζαλάδες* (βλέπε ἀνωτέρω τὴν κατάληξιν —*όδα*). Ἡ κατάληξις αὕτη ἡ τελευταία—*άδες* ἱστορικῶς καὶ κανονικῶς δὲν περισπᾶται. Καὶ ἐπειδὴ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν κανένα λόγον δὲν ἔχει ἡ περισπωμένη ἐξισοῦντες πάσας τὰς τοιαύτας καταλήξεις γράφουσι πανταχοῦ — *άδες* μὲ ὀξεῖαν: *παπάδες*, ῥηγάδες, φαγάδες, βασιλιάδες, ψιυτοτάδες, βουλευτάδες, καθηγητάδες. Μ. Φ.

ἀδέσμευτος· ὁ μὴ δεσμευμένος· ὁ μὴ δεμένος, ὁ μὴ εἰς τὰ δεσμὰ τεθειμένος, ὁ μὴ φυλακισμένος, ὁ μὴ ἐγκάθειρκτος· κατ'ἐπέκτασιν ἐλεύθερος: εἶμαι *ἀδέσμευτος* εἰς τὰς πράξεις μου. Κατ' ἀδόκιμον νεολογισμὸν ἀδέσμιος.

Ἀδέσμια. Γένος κολεοπτέρων ἑτερομερῶν ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν νυκτοβίων. Εἶναι μικρά, χρώματος μελανοῦ. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες των εἶναι μακροὶ καὶ λεπτοί. Κατοικοῦσι τὰ ἐρημικὰ μέρη τοῦ παλαιοῦ κόσμου.

Ἀδέσμιον.

Ἀδεσμία (Adesmia). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν. (Pupilionaceae) Εἶναι φυτὰ τῆς Ἀμερικῆς, θάμνοι ἀειθαλεῖς ἄνευ σπουδαίας τινὸς σημασίας, ἐκ τῶν πολλῶν δὲ εἰδῶν, μόνον τὸ εἶδος Ἀδεσμία ἡ βαλσαμώδης (Adesmia balsamica) ἔχει βιομηχανικήν τινα σημασίαν, λόγῳ τῆς μικρᾶς ποσότητος ῥητίνης τὴν ὁποίαν φέρει· ἡ ῥητίνη δὲ αὕτη εἶνε βαλσαμώδης καὶ ἀρωματική, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Jarilla (γιαρίλλα).

ἀδέσποτα πράγματα. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, πράγματα ἀδέσποτα (res nullius) εἶναι τὰ οὐδέποτε σχόντα κύριον, ἢ τὰ μὴ διατελοῦντα πλέον ὑπὸ τὴν κυριότητα οὐδενός, χωρὶς πάντως ἡ προσωρινὴ ἐγκατάλειψις τῆς νομῆς πράγματός τινος ἢ ἡ ἀπώλεια αὐτοῦ ἐκ μέρους τοῦ κυρίου νὰ καθιστᾷ τοῦτο ἀδέσποτον. Κατ' ἐπιστημονικὴν δὲ ἀκριβολογίαν οἴκοθεν νοεῖται ὅτι πρόκειται περὶ τῶν πραγμάτων μόνον ἐκείνων τῶν ἐν τῇ νομικῇ ἐννοίᾳ τοιούτων (βλ. λέξιν «πρᾶγμα»), τῶν ὑποκειμένων τουτέστιν ὑπὸ τὴν ἀνθρωπίνην κυριαρχίαν, διότι τὰ φυσικῶς μόνον οὐχὶ δὲ καὶ νομικῶς θεωρούμενα πράγματα (ἥλιος, σελήνη κτλ.) βεβαίως δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι πράγματα ἀδέσποτα. Οὕτως ὡς ἀδέσποτα ἐχαρακτηρίζοντο: Τὰ ἄνευ κυρίου κτήματα, τὰ θαλάσσια προϊόντα (πολύτιμοι λίθοι, μαργαρῖται, κοράλλια, σπόγγοι, «οἱ λίθοι οἱ τίμιοι, ἔτι δὲ καὶ αἱ ψηφῖδες καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα ἐν αἰγιαλῷ εἴωθεν εὑρίσκεσθαι»), αἱ ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀναδυόμεναι νῆσοι, τὰ ἄγρια ζῷα τὰ ἐν φυσικῇ καταστάσει διατελοῦντα, τὰ παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου ἐγκαταλελειμμένα ἢ ἀπορριπτόμενα κινητὰ πράγματα (res derelictae) (ῥάκη, τεμάχια σιδήρου), ἐφ' ὅσον πράγματι ὁ τέως κύριος ἀπέβαλε τὴν κατοχὴν αὐτῶν *μὲ τὴν πρόθεσιν* τῆς ἐγκαταλείψεως οὐχὶ δὲ ἁπλῶς *ἀπώλεσεν* αὐτὰ—«ἐὰν τοῦ ἐμοῦ *καταφρονήσω* πράγματος *καὶ* τοῦτο τῆς ἐμῆς ἀποβάλωμαι κατοχῆς»—δι' ὃ καὶ δὲν θεωροῦνται ὡς ἀδέσποτα τὰ ἀπολωλότα βλ. λέξιν), ὁ θησαυρὸς (τὸ ὁπουδήποτε δηλονότι ἐπὶ μακρὸν χρόνον κεκρυμμένον πολύτιμον κινητόν, ὥστε νὰ μὴ διασώζεται ἡ μνήμη τοῦ κυρίου του [βλ. λέξιν]), τὰ παρὰ τῶν ἀρχόντων κατὰ τὰς τελετὰς εἰς τὸ πλῆθος ῥιπτόμενα νομίσματα (missilia, ὡς καὶ παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς γάμους καὶ τὰς βαπτίσεις), καὶ τέλος τὰ ἐχθρικὰ πράγματα (res hostiles), εἴτε εἰς τὸ ἐχθρικὸν Κράτος εἴτε εἰς τοὺς ὑπηκόους αὐτοῦ ἀνήκουσιν.

Ἐπὶ τῶν ὡς ἄνω ἀδεσπότων πραγμάτων παρὰ Ρωμαίοις ἴσχυεν ὁ γενικὸς κανὼν ὅτι ταῦτα καθίσταντο κτῆμα τοῦ πρώτου καταλαβόντος, «τὸ μηδενὸς ὂν τοῦ προλαμβάνοντος γίνεται» χωρὶς βεβαίως νὰ ἀποκλείωνται καὶ ἀλλοῖαι ἐπὶ τῶν καθέκαστον εἰδικαὶ διατάξεις, ὡς προκειμένου μὲν περὶ θησαυροῦ, ὁ εὑρίσκων αὐτὸν ἐκ τύχης ἐν ἀλλοτρίῳ ἐδάφει, τὸν διεμοιράζετο ἐξ ἴσου μετὰ τοῦ κυρίου τοῦ κτήματος, προκειμένου δὲ περὶ ἐχθρικῶν πραγμάτων μόνον τὰ κινητὰ τοιαῦτα, τὰ μὴ σκυλευόμενα κατὰ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἢ ἄλλην παραπλησίαν περίπτωσιν, καθίσταντο κτήματα τοῦ πρώτου καταλαβόντος, καθόσον τὰ κατακτώμενα ἐδάφη καθίσταντο κατ' ἀρχὴν δημοσία γῆ (ager publicus), τὰ δὲ παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀνακαταληφθέντα ἐπανήρχοντο κατὰ κανόνα εἰς τὸν τέως κύριον (jus postliminii).

Ἰσχῦον Δίκαιον. Παρὰ τὴν καθόλου παρ' ἡμῖν ἰσχὺν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, αἱ περὶ ἀδεσπότων καὶ καταλήψεως διατάξεις αὐτοῦ ἐτροποποιήθησαν αἰσθητῶς ὑπὸ τῆς νεωτέρας νομοθεσίας. Οὕτω: α') κατὰ τὸν περὶ διαιρέσεως κτημάτων νόμον (ἄρθρον 16) ἀπεκλείσθησαν ἀπολύτως τῆς ἐννοίας τοῦ ἀδεσπότου τὰ ἀκίνητα, καὶ ἐκ τῶν κινητῶν τὰ σχόντα ποτὲ κύριον, ὡς αἱ ἄνευ κληρονόμων κληρονομίαι, ἢ αἱ ἐγκαταλελειμμέναι τοιαῦται, πάντα δὲ ταῦτα κατὰ τὸν νόμον περιέρχονται εἰς τὸ Δημόσιον, καὶ κατὰ συνέπειαν σήμερον πᾶν ἀδέσποτον κατά τινα στιγμὴν ἀκίνητον, εἴτε ἐγκαταλελειμμένον, εἴτε ἀναδυομένη ἐν τῇ θαλάσσῃ νῆσος κτλ. περιέρχεται κατὰ κυριότητα εἰς τὸ Δημόσιον.

β') Τὰ περὶ ἁλιείας, σπογγαλιείας κτλ. (βλ. λέξεις) ἐκανονίσθησαν ὑπὸ νεωτέρων νόμων, κυρίως τῶν ΓΧΙΖ/1910, 652/1915, 2054/1920, δι' ὧν ὡρίσθησαν διάφορα προστατευτικὰ μέτρα τῆς ἰχθυοπαραγωγῆς καὶ ἐκανονίσθησαν οἱ διὰ διαφόρων μέσων τρόποι ἁλιείας. Ἐπιπλέον δὲ (νόμοι 14 Μαρτίου 1834, 23 Μαρτίου 1839, 9 Μαΐου 1853) ὑπάρχουν καὶ δημόσια, ἐν ταῖς νέαις χώραις μάλιστα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὀθωμανικοῦ δικαίου καὶ ἰδιωτικὰ ἰχθυοτροφεῖα τῶν ὁποίων τὰ προϊόντα ἀνήκουν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην αὐτῶν.

γ') Τὰ περὶ θήρας (βλ. λέξιν) ἐκανονίσθησαν ὑπὸ τοῦ νόμου 3077/1924 (ἀριθ. 115—139) δι' οὗ ἐπίσης ἐθεσπίσθησαν ἀπαγορευτικὰ μέτρα τείνοντα εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἀναπαραγωγῆς τῶν θηραματικῶν ζώων, ἐπιπλέον δὲ ἀνεγνωρίσθησαν ἰδιωτικὰ δικαιώματα τοῦ Δημοσίου καὶ ἰδιωτῶν ἐπὶ θηραμάτων, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων δέον καὶ ἐνταῦθα νὰ γίνῃ δεκτὸν ὅτι δὲν ἰσχύει ὁ κανὼν τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ πρώτου καταλαβόντος προκειμένου περὶ τοιούτων θηραμάτων.

δ') Περὶ τῶν ἀπορριπτομένων ὑπὸ τῶν πλοίων χάριν σωτηρίας πραγμάτων καὶ περὶ τῶν ναυαγίων (βλ. λέξεις ναυάγιον, ναυαγιαίρεσις) ῥυθμίζονται ὑπὸ τοῦ νόμου ΤϞΒ/1856, καθ' ὃν ὁ εὑρίσκων τοιαῦτα πράγματα ὀφείλει ἐπὶ ἀμοιβῇ τινι νὰ εἰδοποιήσῃ πάραυτα τὴν ἁρμοδίαν ἀρχὴν (ἀστυνομικὴν ἢ λιμενικήν), τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ναυαγίων ἢ τῶν ἐκ τοῦ πλειστηριασμοῦ αὐτῶν προερχομένων χρημάτων περιερχομένων εἰς τὸ Δημόσιον, ἂν μὴ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας νομιμοποιηθοῦν οἱ δικαιοῦχοι.

ε') Περὶ κοινῶν θησαυρῶν ἰσχύουσι καὶ σήμερον αἱ περὶ τούτων σχετικαὶ διατάξεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου κυρωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ νόμου 1339 (ἄρθρ. 15), περὶ δὲ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων ἐξεδόθησαν πλεῖστα θεσμοθετήματα, ἰδία δὲ τὸ ἀπὸ 11 Αὐγούστου 1899 Διάταγμα δι' οὗ κανονίζονται τὰ τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ εὑρετῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, καθόσον πάντα ταῦτα δυνάμει ῥητῆς τοῦ νόμου διατάξεως θεωροῦνται κτήματα ἐθνικὰ (ἄρθ. 17 ἐδ. 2 Συντ. 1911, ἄρθ. 19 ἐδ. 2 Συντ. Κοινοβ. Ἐπιτρ., βλ. λέξιν «ἀρχαιότητες»).

στ') Περὶ μεταλλείων (βλ. λέξιν) ἰσχύουν εἰδικαὶ διατάξεις.

ζ') Προκειμένου περὶ τῶν ἐχθρικῶν πραγμάτων αἱ νεώτεραι ἐν τῷ Διεθνεῖ Δικαίῳ, μέχρι πρὸ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, κρατήσασαι ἀρχαὶ καὶ ἀντιλήψεις ὅτι ὁ πόλεμος διεξάγεται μεταξὺ τῶν Ἐπικρατειῶν καὶ οὐχὶ μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν, ἐτροποποίησαν τὴν ἀπηρχαιωμένην δόξαν τῶν Ρωμαϊκῶν καὶ Μεσαιωνικῶν χρόνων, καὶ ἐδέχθησαν καὶ ἐπισήμως (Σύμβασις Χάγης 18 Ὀκτωβρίου 1907 περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου) τὸν ἀπόλυτον σεβασμὸν τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας (ἰδίᾳ ἄρθ. 46, 53, 56 Παραρτήματος), ἐφ' ὅσον τοῦτον ἐπιτρέπουσιν αἱ στρατιωτικαὶ ἀνάγκαι (βλ. «πολέμου δίκαιον»). Ἀτυχῶς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἀνέτρεψαν οἱ ἐμπόλεμοι ἐν τῷ τελευταίῳ εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ, θεσπίσαντες νόμους περὶ μεσεγγυήσεως (βλ. λέξιν) ἐχθρικῶν περιουσιῶν, τὰ τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν ὁποίων προέβλεψαν αἱ περὶ εἰρήνης συνθῆκαι.

η') Εἰδικαὶ διατάξεις ἐθεσπίσθησαν ὡς πρὸς τὰ ἐν ταῖς νέαις χώραις κείμενα κτήματα, ἅτινα οἱ ἰδιοκτῆται ἢ νόμιμοι διακάτοχοι ἐγκατέλειψαν ἀπελθόντες εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, δημιουργηθέντων εἰδικῶν τεκμηρίων τῆς περὶ ἐγκαταλείψεως βουλήσεως (ἄρθ. 9 νόμου 262, Διάτ. Προσ. Κυβ. 808 ἄρθρ. 2, 3 καὶ 2657, .νόμος 1073 ἄρθ. 13 ἐδ. 2, 14, 15) καὶ ἅτινα περιῆλθον εἰς τὸ Δημόσιον. Α. Α. ΖΗΣΗΣ

ἀδέσποτος. Ἐπὶ δούλων: ὁ μὴ ἔχων δεσπότην = κύριον. 2) ἐπὶ συγγράμματος, οὗτινος οὐδεὶς ἀντιποιεῖται τὴν κυριότητα. 3) κατ' ἀναλογίαν ἐλέχθη καί: *ἀδέσποτος* σφαῖρα = ἡ σφαῖρα πυροβόλου ἡ καθ' ὁδὸν εὑρίσκουσά τινα κατὰ τύχην ἀνύποπτον καὶ ἀνατρέπουσα αὐτὸν χωρὶς βεβαίως νὰ ἔχῃ κατ' ἀρχὴν αὐτὸν τὸν σκοπὸν ὁ ἐξαπολύσας αὐτήν. 4) τὸ μὴ παρέχον αὐθεντίαν, βάσιν, ὑπόστασιν· ἀόριστον, ἀμφίβολον ἢ καὶ ἀπόκρυφον: φήμη ἀδέσποτος, εἴδησις ἀδέσποτος. 5) ἐπὶ περιουσιῶν, πραγμάτων καὶ ζώων, βλ. ἀδέσποτα πράγματα.

Ἄδετ Πέτρος-Αὔγουστος. (Adet) Γάλος σοφὸς καὶ πολιτευτής, σπουδαῖον παίξας ῥόλον κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1763 καὶ ἀπέθανε περὶ τὸ 1832. Ἐν τῇ νεότητί του ἠσχολήθη μὲ τὴν μελέτην τῶν ἐπιστημῶν καὶ μάλιστα τῆς χημείας. Προσκολληθεὶς ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τοῦ γραμματέως εἰς τὴν πρώτην εἰς Ἅγιον Δομίγγον ἀποσταλεῖσαν ἐπιτροπήν, ἐγένετο διαδοχικῶς διοικητὴς τῶν ἀποικιῶν, ἀκόλουθος τοῦ ὑπουργείου, μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν ὀρυχείων, (1794), τέλος δὲ διπλωματικὸς ἀπεσταλμένος εἰς Γενεύην.

Τῷ 1795 τὸ Διευθυντήριον τὸν ἀπέστειλεν ὡς ἐπιτετραμμένον εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας. Ὁ Ἄδετ ἐπέδωκεν εἰς τὸ Κογκρέσσον καὶ τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀμερικανικῆς Συμπολιτείας νόταν ἐν τῇ ὁποίᾳ τὸ Διευθυντήριον παρεπονεῖτο διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν παραβίασιν τῆς οὐδετερότητος ἣν αὐταὶ αὐται εἶχον προκηρύξει. Μὴ δυνηθεὶς ὅμως νὰ ἐπιτύχῃ τὰς αἰτουμένας ἱκανοποιήσεις, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Γαλλίαν. Τῷ 1799 παρη-

Digitized by Google

τήθη τῆς θέσεως τοῦ Γραμματέως τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Ἁγίου Δομίγκου. Διορισθείς, μετὰ τὸ πραξικόπημα τοῦ Ὀμιχλώδους (Brumaire) μέλος τοῦ Δημοκρατικοῦ Συλλόγου (Tribunat) ἠσχολήθη κυρίως μὲ τὰς ὑποθέσεις τὰς ἀφορώσας τὰς ἀποικίας καὶ τὸ ναυτικὸν δίκαιον. Τῷ 1803 ἐγένετο δήμαρχος Νιέβρης, εἰς ἣν θέσιν παρέμεινε μέχρι τοῦ 1809, καθ' ὃ δηλαδὴ ἔτος ἐγένετο γερουσιαστής. Τῷ 1804 ὑπέγραψε τὸ ἔγγραφον περὶ τῆς πτώσεως τοῦ Ναπολέοντος, μετὰ δὲ τὴν ἐκ νέου παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς.

Ἀδέτ. Μουσουλμανικὸν ἔθιμον, ἐπέχον θέσιν ἀπαραβιάστου νόμου, καὶ συμφώνως μὲ τὸ ὁποῖον κανονίζονται τὰ δῶρα τὰ ὁποῖα ἕκαστος πιστὸς ὀφείλει νὰ προσφέρῃ εἰς γνωστοὺς καὶ φίλους του κατὰ τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας περιπτώσεις. Ἡ ἀξία τῶν δώρων αὐτῶν ποικίλλει ἀναλόγως τῆς κοινωνικῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατέχουν τὰ πρόσωπα εἰς τὰ ὁποῖα θὰ δοθῶσι, ὡς καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν δωρητῶν.

ἄδετος, ὁ μὴ δεδεμένος, ἀδέσμευτος, ἀδέσμιος: κλέφτης *ἄδετος* 1) ἐπὶ βιβλίων: τόμος *ἄδετος*=μὴ βιβλιοδετημένος, ἀστάχωτος 2) ἐπὶ πολυτίμων λίθων: σάπφειρος *ἄδετος* = μὴ προσηρμοσμένος ἐπὶ δακτυλιδίου καὶ ἐπιρ. *ἀδέτως*: ἀδέτως δεσμούμενον τὸ σκέλος τὸ Ἐπικτήτου. (Μιχ. Ἀκομιν. τομ. Β', σελ. 274, 15). Ἔκδ. Λάμπρου· *ἐδεσμεῖτο* ἐκ παθήσεως χωρὶς νὰ δεθῇ διὰ *δεσίματος*.

ἀδετούρης (λέξις βυζαντινή)· εἷς ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ παλατίου, ἐκ τοῦ λατινικοῦ auditor = ὁ δεχόμενος τὰς τοῦ αὐτοκράτορος ἀκροάσεις.

ἀδετοχίτωνες ἐλέγοντο οἱ φοροῦντες τὸν χιτῶνα χωρὶς νὰ δένουν αὐτὸν εἰς τὴν μέσην· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Λύκιοι πολεμισταὶ τοὺς ὁποίους ὁ Ὅμηρος ὀνομάζει *ἀμιτροχίτωνας* (Π, 419), διότι μίτρα = ἡ ζώνη.

Ἀδεύης. Πέρσης τις παρ' Αἰσχύλῳ.

ἀδευτέρωτος· ὁ ἀδίσευτος, ὁ μὴ δευτέραν φορὰν γενόμενος· ἀπὸ ῥῆμα *δευτερώνω* = ἐπαναλαμβάνω ἐκ δευτέρου: *ἀδευτέρωτος* νὰ εἶναι ὁ λόγος μου = νὰ ἐκτελεῖται ἀμέσως· *ἀδευτέρωτο* καὶ *ἀδεφτέριστο* λέγεται καὶ τὸ κτῆμα τὸ μὴ δευτέραν φορὰν σκαφέν, ποὺ δὲν τοῦ κάμανε τὸ δεύτερο σκάψιμο.

ἀδέψητος· ὁ μὴ ὑπὸ βυρσοδέψου κατεργασθεὶς ἀκατέργαστος, ἄργαστος, ἀνάργαστος, ἀνέργαστος συνεπῶς σκληρός: δέρμα *ἀδέψητον*.

ἀδεῶς· ἄνευ φόβου, τολμηρῶς· βλ. *ἀδεής*.

ἀδζέμ. Λέξις ἀραβική, σημαίνουσα: ξένος. Οὕτως ὀνομάζουν οἱ Ἄραβες ὅλους τοὺς ἄλλους λαοὺς καί, ἰδίως, τοὺς Πέρσας. Μὲ τὴν πάροδον δὲ τοῦ χρόνου, ἡ προσωνυμία αὕτη ἐθεωρήθη ὡς προσβλητικὴν ἔχουσα σημασίαν, ἐλέγετο δὲ προκειμένου περὶ ἀνθρώπων ἀγροίκων καὶ ἀμαθῶν. Ἀπαράλλακτα ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι ἐκάλουν τοὺς ἑτεροφύλους «Ἐθνικούς», οἱ Ἕλληνες «βαρβάρους» καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἰνδοὶ «μλέτσα».

Ἀδζεμὶρ (Adjemir καὶ Ajmir). Ἱερὰ πόλις τῶν Ἰνδιῶν, εἰς τὸ Ραδζπουτανά, πρωτεύουσα ὁμωνύμου ἐπαρχίας. 86.000 κάτοικοι. Κατὰ τὰ ποιητικὰ χρονικὰ τοῦ Ραδζπουτάνα, ἡ Ἀδζεμὶρ ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Ἀδζαγιὰ Παλά, τῆς δυναστείας τῶν Τσοχάν, ἐκλιπούσης κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος. Καταληφθεῖσα τῷ 1559 ἀπὸ τὸν Ἀκμπὰρ καὶ προσαρτηθεῖσα εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Δελχί, εἶναι ἀγγλικὴ ἀπὸ τοῦ 1811. Κεῖται παρὰ τὰς κλιτῦς τοῦ ὄρους Ἀραβάλλι ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγείρεται τὸ φρούριον Τεραγκούρ, μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς λίμνης Ἀνὰ Σαγκάρ. Περικυκλοῦται ἀπὸ τείχη, ἀνεγερθέντα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Τεχαγκὶρ καὶ ἐξικνούμενα μέχρι τοῦ φρουρίου Τεραγκούρ. Ὀκτὼ πύλαι ἐπιτρέπουν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν. Ἡ ἀγορά της εἶναι περίφημος, ὅλαι δὲ αἱ φυλαὶ τῶν Ἰνδιῶν συναντῶνται εἰς αὐτήν. Ἐκεῖ, εἰς τὰς στενὰς ὁδούς, πλάτους μόλις δύο μέτρων, οἱ διάφοροι ἔμποροι—κοσμηματοπῶλαι, χαράκται, τεχνῖται, ἐπιδέξιοι ἐργάται κατασκευῆς κιθαρῶν, βιολίων καὶ τάμτάμ, ὑποδηματοποιοί, βαφεῖς, ὑφαντουργοί, ἀγγειοπλάσται συνωθοῦνται πρὸς τοὺς πελάτας των. Ἡ Ἀδζεμὶρ ἔχει ὀλίγα ἀρχαῖα μνημεῖα, ἀλλὰ περικλείει μερικὰ ἀπὸ τὰ πολυτελέστερα νεώτερα μέγαρα, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Ἰνδοὶ ἔμποροι ἐπροίκισαν τὴν χώραν των. Αἱ φυσικαὶ καλλοναί της εἶναι ἀπαράμιλλοι, παρὰ τὰς ἀκτὰς δὲ τῆς λίμνης Ἀνὰ-Ζαγκὰρ ἐκτείνεται ὁ «Κῆπος τῆς Λαμπρότητος», ἐντὸς τοῦ ὁποίου οἱ μογγόλοι αὐτοκράτορες εἶχον ἀνεγείρει τὸν πύργον των. Ἡ Ἀδζεμὶρ εἶναι τὸ φιλολογικὸν κέντρον τοῦ Ραδζπουτάνα, εἰς αὐτὴν δὲ οἱ Ἄγγλοι ἵδρυσαν τὸ Mayo College, ἀριστοκρατικὴν σχολήν, ὅπου γίνονται δεκτὰ μόνον τὰ τέκνα τῶν Μαχαραγιάδων. Εἰς αὐτὴν τέλος εὑρίσκεται τὸ περίφημον τέμενος, τὸ ὁποῖον περικλείει τὸν τάφον τοῦ μουσουλμάνου ἁγίου Κοδζὰ-Μογὲν-ἐδ-Δὶν-Χίστι (Δάργα) ὁ ὁποῖος πρῶτος ἦλθε νὰ κηρύξῃ τὸ Κοράνιον (1235) εἰς τοὺς ἀπίστους τῆς Ἀδζεμὶρ (ἢ καὶ Ἀδζμίρζ). Ὅλοι οἱ μουσουλμάνοι τῶν δυτικῶν Ἰνδιῶν μεταβαίνουν ὡς προσκυνηταὶ εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν Μέκκαν. Εἰς τὸ τέμενος αὐτὸ ὑπηρετοῦν 1100 ἱερεῖς! Ὄχι μακρὰν τῆς πόλεως δύο πράγματα ἐφελκύουν τὴν προσοχήν. Πρῶτον τὸ Ἀράϊ-Δὶν-Κά-Γιοπρὰ (ἔργον τῶν δύο καὶ ἡμισείας ἡμερῶν), τέμενος, ὀνομασθὲν οὕτω, διότι ἡ ἀνέγερσίς του ἀπήτησε δαπάνην ἴσην πρὸς τὰ ἔσοδα 2 ½ ἡμερῶν ὁλοκλήρου τῆς Αὐτοκρατορίας. Δεύτερον ἡ ἱερὰ λίμνη Ποσκοὺρ (εἰς ἀπόστασιν 15 χλμ. ἀπὸ τῆς πόλεως), τόπος προσκυνήματος πολυσύχναστος. Τὴν λίμνην αὐτὴν περικυκλώνουν λόφοι, ναοί, πύργοι, περίπτερα καὶ μαρμάριναι κλίμακες, κατερχόμεναι ἐντὸς τῶν ὑδάτων. Ἐκεῖ ζοῦν βραχμᾶνες πάμπλουτοι, κάτοχοι ἑκατομμυρίων καὶ ἀνεκτιμήτων θησαυρῶν, ἀπαρτισθέντων ἀπὸ τὰ δῶρα τὰ ὁποῖα κομίζουν οἱ προσκυνηταὶ καὶ ἀποστέλλουν οἱ ραδζπουτανοὶ μαχαραγιάδες. Ἡ ἐπαρχία Ἀδζεμὶρ ἔχει μῆκος 135 χλμ. (ἀπὸ Ἀραβαλὴ εἰς Μπανὰς) καὶ πλάτος 70 (ἀπὸ Ἀδζεμὶμ εἰς Ναντίζ. Ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν Μογγόλων αὐτοκρατόρων ἀπὸ τοῦ 15ου αἰῶνος, περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῶν μαχαρατῶν βασιλέων τοῦ Γκβάλιορ κατὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ εἶτα κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἄγγλους.

ἀδζὲμ-ὀγλάν. Τουρκικὴ λέξις, σημαίνουσα υἱὸς τοῦ ἀδζέμ. Οὕτω δὲ ὠνόμαζον οἱ Μουσουλμάνοι τὰ παιδία τὰ ὁποῖα ἀφήρπαζον, νεαρώτατα ἔτι ὄντα, ἀπὸ τοὺς λαοὺς τοὺς φόρου ὑποτελεῖς πρὸς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην καί, κατὰ προτίμησιν, ἐκ Χριστιανικῶν Οἰκογενειῶν. Τὰ ἀνέτρεφον εἰς τὸ Σεράγιον, ἀφοῦ προηγουμένως τὰ ἠνάγκαζον διὰ τῆς βίας ἢ τὰ ἔπειθον διὰ τῆς κατηχήσεως νὰ προσχωρήσουν εἰς τὸν ἰσλαμισμόν. Καὶ ὅταν ἐμεγάλωνον, τὰ κατέτασσον εἰς τὰ φοβερὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων.

Ἀδζεροὺδ ἢ Κὶς (Adjeroud). Ποταμὸς τῆς Ἀλγερίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ὀράν. Ἐπὶ 12 περίπου χιλιόμετρα ἀποτελεῖ τὴν ὁροθετικὴν γραμμὴν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ὀρὰν καὶ τοῦ Μαρόκου καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν οὐ μακρὰν τοῦ ἀκρωτηρίου Μυλονίας.

Ἀδζιὰν-λιμὰν (ναυτ. Γεωγρ.), εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς δὲ χάρτας σημειούμενον Port Ajano· αἱ ἀρχαῖαι *Κᾶνναι*. Λιμὴν φυσικὸς ἐπὶ τῆς, κατέναντι τῆς Λεσβίας *Μαλίας* ἄκρας (κάβο *Ἀγριληός, τουρκ. Ζεϊτοὺν Μπουρνοῦ)*, Μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Εἰσχωρεῖ ἐπὶ 1 μίλλιον ἐν τῇ ξηρᾷ, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Μέσην (Β Α), ἔχων πλάτος ½ μιλλίου, μῆκος δὲ 1 ¼· ἀνοικτὸς εἰς τοὺς Ν Δ. ἀνέμους, στεγάζεται ἐν τούτοις καὶ κατ' αὐτῶν, ὑπὸ τῶν πρὸ τοῦ στομίου του τριῶν νησίδων *Ἀδζιὰν-Ἀντά,* αἵτινες δὲν εἶναι ἄλλαι ἀπὸ τὰς ἀρχαίας *Ἀργινούσσας*, (ὅρα λέξιν), περὶ ὧν Στράβων (Didot 527, 27) «καὶ τῶν Ἀργινουσσῶν, αἱ τρεῖς μὲν ὅστι οὐ μεγάλαι νῆσοι πλησιάζουσι δὲ τῇ ἠπείρῳ παρακείμεναι τῆς Κάνναις».

Σ. Ε. Λ

Ἄδζιεβιτς Ραφαήλ. Πολωνὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1806. Ἐσπούδασε τὴν ζωγραφικὴν ἐν τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς Βαρσοβίας, τῷ δὲ 1829 ἐξέθεσε τὰ πρῶτα του ἔργα, τὸν «Μάριον εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Καρχηδόνος» καὶ τὸν «Ἅγιον Στανίσλαον», τὰ ὁποῖα ἀπεκάλυπτον τὴν ἐξαιρετικήν του ἰδιοφυΐαν. Ἡ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐπιτροπὴ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Παρισίους πρὸς ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ παρέμεινε μέχρι τοῦ 1831. Κατόπιν ἀνεχώρησε δι' Ἰταλίαν καὶ διέτριψεν ἐπὶ τετραετίαν ἐν Ρώμῃ, Νεαπόλει, Φλωρεντίᾳ καὶ Βενετίᾳ. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Βαρσοβίαν ἐζωγράφισε πολυαρίθμους πίνακας διὰ διαφόρους ναοὺς τῆς Πολωνίας, τῶν ὁποίων οἱ καλλίτεροι εἶναι: ἡ γέννησις τῆς Παρθένου, ἡ ἀνεύρεσις τοῦ Σταυροῦ καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωακείμ. Τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα ἔργα εὑρίσκονται εἰς τὸν καθεδρικὸν ναὸν τῆς Βαρσοβίας. Ἀργότερα διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ζωγραφικῆς εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς Μόσχας, καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν ταύτην μέχρις ὅτου ἐκλήθη εἰς τὴν ἕδραν τῆς ἱστορικῆς ζωγραφικῆς, τῆς ἱστορίας τῶν καλῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἀρχαιολογίας καὶ ἱστορίας τῆς Βαρσοβίας. Ἐκ τῶν πολυαρίθμων ἔργων τοῦ Ἄδζιεβιτς εἶναι ἐπίσης ἀξιόλογα τὰ ἑξῆς: Ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος, ἡ λατρεία τῶν Μάγων, ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἐλεῶν τοὺς πτωχούς.

Ἀδζίπ. Αὐλάρχης τῶν χαλιφῶν τῆς Ἰσπανίας. Ἡ θέσις ἦτο σημαντικὴ καὶ περιζήτητος εἰς τὴν βασιλικὴν αὐλὴν τῆς χώρας ταύτης. Ἡ θέσις τοῦ Ἀδζὶπ μεγάλας ἔχει ἀναλογίας μὲ τὴν τοῦ maestro della camera τῶν Ἰταλῶν καὶ τοῦ ἀρχιθαλαμηπόλου τῶν Γάλλων. Ὁ Ἀδζὶπ ἦτο πολὺ οἰκεῖος τοῦ Χαλίφου. Ἦτο μεμυημένος εἰς τὰς λεπτοτέρας καὶ μυστικωτέρας ὑποθέσεις τοῦ αὐθέντου του. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐπιρροή του ἦτο μεγάλη μεταξὺ τῶν αὐλικῶν· ἐλάμβανε δὲ πολλάκις παρὰ τοῦ κυρίου του τὴν ἐξουσίαν τὴν ὁποίαν ἰδιοποιεῖτο ὁ αὐλάρχης. ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐτύγχανε νὰ εἶναι νωθρός.

Ἀδζυγκοὺρχ (Adjygurh). Πόλις καὶ φρούριον τῶν Ἰνδιῶν, εἰς τὴν Βεγγάλην, 130 μίλλια Ν. Δ τῆς Ἀλλαχαμπάντ. Τὸ φρούριον κεῖται ἐπὶ λίαν ἀποκρήμνου λόφου, εἰς ὕψος 800 ποδῶν ὑπὲρ τὴν πόλιν καὶ περικλείει τὰ ἐρείπια ναῶν διακεκοσμημένων μὲ περίτεχνα ἀγάλματα. Κατελήφθη τῷ 1809 ὑπὸ τῶν Ἄγγλων. Ἡ πόλις κεῖται εἰς ὡραιοτάτην τοποθεσίαν, ἀλλὰ μαστίζεται ὑπὸ τῶν ἑλωδῶν πυρετῶν. Κάτοικοι 5.000

ἄδηκτος· ὁ ἀδάγκαστος, ἀδάγκωτος, ὁ μὴ δαγκασμένος· *ἄδηκτος* καρπός, ἄδηκτα χείλη 1) ὁ μὴ βεβλαμμένος, ἀβλαβὴς (προκειμένου περὶ ὕλης) ἄδηκτος ξυλεία, 2) ἐνεργητικῶς ὁ μὴ δαγκάνων *ἄδηκτος κύων*.

Ἄδηλα (τά). Γένος λεπιδοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν μικρολεπιδοπτέρων. Πάντα εἶναι μικρότατα καὶ διακρίνονται ἐκ τῶν μακροτάτων κεραιῶν των, αἵτινες συνεκφύονται. Αἱ χειλικαὶ κεραῖαι εἶναι λεπταὶ καὶ ἐφωδιασμέναι μὲ λεπτοτάτας μακρὰς τρίχας. Ἡ κοιλία εἶναι περιωρισμένη, κυλινδρική, κόλουρος (κολοβὴ) εἰς τὰ ἄρρενα, μαμακρυτέρα καὶ κωνικὴ εἰς τὰ θήλεα. Αἱ πτέρυγες εἶναι ἐλαφρῶς κροσσωταί· αἱ ὀπίσθιαι μικρότεραι τῶν ἐμπροσθίων. Συνήθως ἔχουσι σχῆμα ἐπίμηκες κυλινδρικὸν καὶ εἶναι χωματισμέναι διὰ λαμπρῶν μεταλλικῶν χρωμάτων. Αἱ καμπαί των εἶναι μικρόταται, ὑπολεύκου χρώματος. Τὸ γένος τῶν ἀδήλων περιλαμβάνει περὶ τὰ 15 εἴδη. Ἡ πλέον γνωστή εἶναι:

Ἄδηλος ἡ χρυσῆ. Ἔχει ἔκτασιν τῶν πτερύγων 15 περίπου χιλ. τοῦ μέτρου. Αἱ πρόσθιαι πτέρυγές της ἔχουσι ἀμαυρῶς χρυσὸν χρωματισμὸν μὲ πορφυρώδεις νευρώσεις, αἵτινες διαπερῶνται ὑπὸ κιτρίνης κολπώδους ταινίας διαπεποικιλμένης κατὰ τὴν περιφέρειαν ὑπὸ ἀνοικτοκυάνου γραμμῆς. Εὑρίσκεται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἰδίως κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος.

ἀδηλησία. Κατάστασις τοῦ ὀργανισμοῦ φυσικὴ ἢ ἐπίκτητος καθ' ἣν οὗτος μένει ἀπαθὴς πρὸς τὴν τοξίνην μικροβίου τὸ ὁποῖον φιλοξενεῖ. Ὁ ὅρος *ἀδηλησία* δὲν εἶναι ἐν τούτοις ταυτόσημος τοῦ ὅρου *ἀνοσία* ὁ ὁποῖος εἶναι γενικώτερος (ἴδε ἄρθρ. ἀνοσία). Ἀδηλησία εἶναι ἡ πρὸς τὰς τοξίνας ἀπάθεια τοῦ ὀργανισμοῦ ἐνῷ κατὰ τὴν *μικροβιακὴν ἀνοσίαν* τὸ παθογόνον μικρόβιον διὰ πολυπλόκου μηχανισμοῦ καθίσταται ἀκίνδυνον. Κατὰ τὴν ἀδηλησίαν δυνατὸν τὸ μικρόβιον οὐδόλως ἢ ἐλάχιστα νὰ ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν ἀμυντηρίων τοῦ ὀργανισμοῦ ἡ τοξίνη ὅμως αὐτοῦ καθίσταται ἀνενεργὴς ἅμα τῇ παραγωγῇ της. Οὐδεμίαν ὅθεν ἐπιφέρει ἀντίδρασιν καὶ ἡ παρουσία τοῦ μικροβίου εἶναι ἄδηλος. Παράδειγμα: ἄτομόν τι ἀνοσοποιεῖται πρὸς τὴν διφθερίτιδα δι' ἐνέσεως ἀντιδιφθεριτικοῦ ὀροῦ. Τὸ ἄτομον τοῦτο δύναται νὰ φιλοξενῇ ἐπ' αὐτοῦ βακτηρίδια διφθερίτιδος παράγοντα τοξίνην. Οὐδὲν ὅμως παθολογικὸν φαινόμενον παρουσιάζει διότι ἡ ἐκκρινομένη ὑπὸ τῶν μικροβίων τοξίνη ἐξουδετεροῦται ἅμα τῇ γενέσει της ὑπὸ τῆς εἰς τὸ αἷμα κυκλοφορουμένης ἀντιτοξίνης ἡ ὁποία ὅμως ἀντιτοξίνη δὲν βλάπτει αὐτὰ ταῦτα τὰ μικρόβια.

Γ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

ἀδηλητηρίαστος· ὁ μὴ δηλητηριασμένος ὁ μὴ ὑποστὰς τῆς δηλητηριάσεως τὴν ἐπίδρασιν, ὁ μὴ δηλητηριασθείς, ὁ ἀφαρμάκωτος· ὁ ὀργανισμός μου εἶναι *ἀδηλητηρίαστος* ἀπὸ νικοτίνην διότι δὲν καπνίζω.

ἀδηλία τὸ ἀφηρημ. τοῦ *ἀδήλωτος* καὶ ἄδηλος· τὸ ἄδηλον, ἡ ἀβεβαιότης ἡ ἀσάφεια ἡ ἀδ. τοῦ μέλλοντος καθιπτᾷ τὴν ζωὴν μαρτύριον. Ἄλλος τύπος ἀδηλότης.

Ἀδηλίνα. Ἔντομον κολεόπτερον. Ζῇ ἐντὸς τῶν φύλλων τῶν δένδρων καὶ εὑρίσκεται ἐν τῇ κεντρικῇ καὶ μεσημβρινῇ Ἀμερικῇ.

Ἀδηλοβράγχια. Μαλάκια τῆς οἰκογενείας τῶν Γαστεροπόδων τῆς τάξεως τῶν Ἰσοπλεύρων, ἅτινα δὲν ἔχουσι καταφανῆ βράγχια. Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ δύο εἰδῶν, τῆς Νοεμόνιας καὶ τῆς Χιτωνέλλας, αἵτινες φέρουσι πυγαῖα βράγχια. Ἡ ἰδία λέξις χρησιμοποιεῖται ὡς ὅρος χαρακτηριστικὸς ζώων τῶν ὁποίων τὰ βράγχια δὲν εἶναι καταφανῆ.

Ἀδηλογενῆ. Γένος ἡμιπτέρων ἐντόμων προσομοιαζόντων πρὸς τὴν φιλλοξήραν ἅτινα ἐπιφέρουν τὴν ψωρίασιν τῶν κωνοφόρων δένδρων.

Ἀδηλόδερμα. Ὑποδιαίρεσις μαλακίων τῆς τάξεως τῶν Γαστεροπόδων, ὧν τὰ βράγχια εἶνα ἰαόρατα (ἀδηλοβράγχια).

ἄδηλοι πόροι. Εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην καλοῦνται «Ἄδηλοι πόροι» αἱ εἰσαγωγαὶ καὶ ἐξαγωγαὶ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἐκφεύγουν ἀπὸ τὴν στατιστικὴν τῶν εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων εἰδῶν μιᾶς χώρας, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ *Ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον*

Digitized by Google

ἢ τὴν ἐμπορικὴν πλάστιγγα. Οἱ ἄδηλοι οὗτοι πόροι εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθοῦν κατὰ προσέγγισιν μόνον εἰς τὸ *Οἰκονομικὸν ἰσοζύγιον* ἢ τὸ ἰσοζύγιον τῶν πληρωμῶν ἢ τῶν χρεαπαιτήσεων μιᾶς χώρας. Τὰ δύο ὅμως ταῦτα ἰσοζύγια, τὸ ἐμπορικὸν καὶ τὸ χρεαπαιτήσεων, δὲν εἶναι τὸ αὐτό. Ἡ τελευταία ἔννοια εἶναι πολὺ εὐρυτέρα τῆς πρώτης, διότι ναὶ μὲν αἱ ἐξαγωγαὶ μιᾶς χώρας ἀποτελοῦν τὴν κυριωτέραν ἀπαίτησιν τοῦ ἐξωτερικοῦ. ἀλλὰ ὄχι ὅμως καὶ τὴν μοναδικήν· ὡσαύτως αἱ εἰσαγωγαὶ ἀποτελοῦν τὴν κυριωτέραν χρέωσιν τῆς χώρας πρὸς τὸ ἐξωτερικόν, εἶναι ὅμως δυνατὸν καὶ διὰ ἄλλου τρόπου νὰ χρεοῦται ἡ χώρα πρὸς τὸ ἐξωτερικὸν πλὴν τῶν ἐμπορικῶν τούτων εἰσαγωγῶν.

Οἱ κυριώτεροι τῶν ἀδήλων τούτων πόρων τῶν ἐπενεργούντων ἐπὶ τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου εἶναι οἱ ἑξῆς:

1. Τὰ ἔξοδα τῆς μεταφορᾶς (ναῦλοι) καὶ τῆς ἀσφαλείας (ἐμπορικαὶ ἀσφάλειαι) τῶν ἐξαγομένων εἰδῶν. Ἐὰν δηλαδὴ ἡ ἐξάγουσα χώρα ἐνεργεῖ ἡ ἰδία καὶ τὴν μεταφορὰν τῶν ἐξαγομένων καὶ ἀσφάλισιν αὐτῶν δι᾽ ἰδίου ἐμπορικοῦ στόλου καὶ ἀσφαλειῶν, τότε οἱ ἐκ τῶν οἰκονομικῶν τούτων ἐνεργειῶν (μεταφορᾶς, ἀσφαλίσεως) εἰσερχόμενοι εἰς τὴν χώραν πόροι δὲν ἀναγράφονται εἰς τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον, διότι αἱ ἀξίαι αὗται πραγματοποιοῦνται ἤδη μετὰ τὴν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς χώρας ἔξοδον τοῦ ἐμπορεύματος.

Τούτου ἕνεκα ἡ παγκόσμιος εἰσαγωγὴ εἶναι κατά τι ἀνωτέρα τῆς παγκοσμίου ἐξαγωγῆς (ἐνῷ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξουν ἀνὰ σύμπαντα τὸν κόσμον ἐμπορεύματα εἰσαχθέντα περισσότερα ἀπὸ τὰ ἐξαχθέντα), διότι δὲν λαμβάνονται πλέον ὑπ᾽ ὄψιν αἱ ποσότητες αἱ ἐξαχθεῖσαι, ἀλλὰ αἱ ἀξίαι αἱ εἰσαχθεῖσαι, αἱ ὁποῖαι αὐξάνουν κατ᾽ ἀξίαν διαρκούσης τῆς μεταφορᾶς των λόγῳ τῶν ἐξόδων αὐτῆς καὶ τῆς ἀσφαλίσεως. Τοιούτους ἀδήλους πόρους ἔχουν τὰ κράτη τὰ διαθέτοντα μεγάλους ἐμπορικοὺς στόλους, ὡς ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἀμερικὴ καὶ σχετικῶς πρὸς τὸ μέγεθός της ἡ Ἑλλάς.

2. Οἱ τόκοι τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ τοποθετημένων κεφαλαίων καὶ τῶν δανείων. Αἱ οἰκονομικῶς ἀκμάζουσαι χῶραι τοποθετοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μέγα μέρος τῶν οἰκονομιῶν αὐτῶν ὑπὸ τύπον δανείων, καταθέσεων, συμμετοχῶν εἰς ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις κλπ. Τὰ ἐκ τῶν τοποθετήσεων τούτων ἐτησίως εἰσερχόμενα ἔσοδα εἰς τὴν χώραν ὑπὸ τύπον μερισμάτων χρεογράφων, μετοχῶν ἢ ὁμολογιῶν ἢ κερδῶν ἐξ ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν ἀναφαίνονται εἰς τὰς εἰσαγωγὰς ἢ ἐξαγωγὰς τῶν σχετικῶν χωρῶν. Προπολεμικῶς ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, μεταπολεμικῶς δὲ ἡ Ἀμερική, εἰς τὴν ὁποίαν συνεσωρεύθησαν πλέον τῶν 4/10 τοῦ χρυσοῦ ὅλου τοῦ κόσμου, εἶχον σπουδαίους ἀδήλους πόρους τοιούτου εἴδους.

3. Τὰ ἔσοδα τῆς λεγομένης βιομηχανίας τῶν ξένων. Ἤτοι τὰ παρὰ τῶν διαμενόντων ξένων εἰς χώραν τινὰ δαπανώμενα ποσὰ τὰ ὁποῖα βέβαια λαμβάνουν οὗτοι ἐκ τῶν εἰς τὰς χώρας αὐτῶν περιουσιῶν των. Τοιούτους ἀδήλους πόρους ἔχει ἀρκετοὺς ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία (Παρίσιοι), ἡ Ἑλβετία, θὰ ἠδύνατο δὲ καὶ ἡ Ἑλλάς, λόγῳ τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος της καὶ τοῦ εὐκραοῦς κλίματός της, νὰ εἶχεν, ἐὰν ἐγίνετο ἡ κατάλληλος προσπάθεια.

4. Ἄλλοι τέλος ἄδηλοι πόροι εἶναι αἱ χρηματικαὶ προμήθειαι τῶν μεγάλων χρηματαγορῶν τοῦ κόσμου οἷα ἦτο ἡ τοῦ Λονδίνου προπολεμικῶς, ἡ τῆς Νέας Ὑόρκης μεταπολεμικῶς, αἱ ὁποῖαι διὰ τὰς ἀνὰ τὸν κόσμον ὑπ᾽ αὐτῶν ἐκτελουμένας χρηματικὰς ἐργασίας λαμβάνουν σοβαρὰς προμηθείας, παρουσιαζόμεναι οὕτως ὡς πιστώτριαι τῶν ἄλλων χωρῶν διὰ μεγάλα ποσά. Καὶ τέλος μικρότεροι τινὲς ἄλλοι καὶ σπανιώτεροι ἄδηλοι πόροι εἶναι οἱ ἐκ τῆς πωλήσεως πλοίων, οἱ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως, οἱ ἐκ τῶν τηλεγραφικῶν δικαιωμάτων, τῶν πολεμικῶν ἀποζημιώσεων κλπ.

Ἀδηλόκερα. Κολεόπτερα ἔντομα τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐλατεριδῶν. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῶν κεραιῶν των, αἵτινες, ὅταν τὸ ἔντομον εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει κρύπτονται εἰς αὔλακας, καὶ τῶν ποδῶν των, ὧν οἱ ταρσοὶ εἶναι πεπιεσμένοι καὶ ἔχουν τὴν πρώτην ἄρθρωσιν σχεδὸν ἐξ ἴσου ἐπιμήκη ὅσον καὶ τὰς δύο ἑπομένας. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη ἀδηλοκέρων, ἅτινα εἶναι διεσπαρμένα ἐφ᾽ ὁλοκλήρου τῆς γῆς.

Ἀδηλόκερον.

Ὁ χρωματισμός των γενικῶς εἶναι σκοτεινός. Καλύπτονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὑπὸ λεπιδοειδῶν τριχῶν ἢ μικρῶν λεπίων, ἅτινα διαποικίλλουσι θαυμασίως τὸ σῶμά των.

Μεταξὺ τῶν εἰδῶν τῶν εὑρισκομένων ἐν Εὐρώπῃ διακρίνονται:

Ἀδηλόκερος ἡ ἀνθρακοειδὴς (adelocera carbonaria). Ἔχει σῶμα ἐπίμηκες βαθέος μελανοῦ χρώματος διάστικτον ἐκ λευκῶν λεπιδωτῶν τριχῶν.

Ἀδηλόκερος ἡ ποικίλη (adelocera varia). Ἔχει σκοτεινὸν ἰῶδες χρῶμα. Ὁ προθώραξ καλύπτεται ὑπὸ ὡραίων κιτρινοχρύσων τριχῶν καὶ τὸ ἔλυτρα φέρουν δύο ἐγκαρσίας λωρίδας τοῦ αὐτοῦ χρώματος τὴν μίαν κατὰ τὴν βάσιν των καὶ τὴν ἑτέραν κατὰ τὸ ἄκρον των.

ἀδηλοκέφαλα. Καλοῦνται οὕτως ὡρισμένα ζῷα, ὧν ἡ κεφαλὴ δὲν εἶναι ἐμφανής.

ἀδηλοπνεύμονα. Ὀνομάζονται οὕτω μαλάκιά τινα τῶν ὁποίων τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα εἶναι κεκρυμμένα εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ σώματός των παρὰ τὴν ἕδραν.

ἀδηλόποδα. Ζῷα, τῶν ὁποίων οἱ πόδες δὲν εἶναι καταφανεῖς.

ἄδηλος· ὁ μὴ καθαρός, μὴ φανερός· ἀσαφής, σκοτεινός, ἄγνωστος, ἀφανής: πόρος *ἄδηλος*, μέλλον —, ἔννοια —. 2) ἐπ᾽ *ἀδήλοις* = εἰς τὴν τύχην. Ἐπιρ. *ἀδήλως*.

ἄδηλος *διαπνοὴ* ἡ δερματικὴ ἀναπνοή. Καλεῖται ἡ διὰ τοῦ δέρματος ἀποβολὴ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ ὑδρατμῶν μὴ προερχομένων ἐκ τῆς δράσεως τῶν ἱδρωτοποιῶν αὐτοῦ ἀδένων καὶ ἡ ἀπορρόφησις δι᾽ αὐτοῦ ὀξυγόνου. Ὁ ἄνθρωπος ἀποβάλλει διὰ τοῦ δέρματος πολὺ ὀλίγον ποσὸν διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ ἀπορροφᾷ ἐπίσης ἐλαχίστην ποσότητα ὀξυγόνου ἐν σχέσει μὲ τὸ ἐναλλασσόμενον ποσὸν τῶν ἀερίων αὐτῶν διὰ τῶν πνευμόνων. Αἱ ποσότητες ὅμως αὗται εἶναι ἀρκεταὶ νὰ ὑποπέσουν εἰς τὴν ἀντίληψίν μας καὶ δι᾽ ἁπλῶν ἀκόμη μεθόδων. Ἐὰν κλείσωμεν πτηνὸν ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς του ἐντὸς κυτίου πληρωμένου διὰ τοξικῶν ἀερίων (ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἢ θειούχου ὑδρογόνου), ἀποθνήσκει ταχέως, ἂν καὶ δύναται νὰ ἀναπνέῃ διὰ τοῦ ράμφους καὶ τῶν μυκτήρων του (εἰκὼν 1).

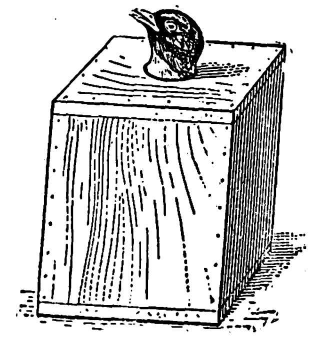

Εἰκ. 1.

Ἐὰν ἐξ ἄλλου ἐφαρμόσωμεν ἐπὶ τοῦ δέρματος ὕαλον ὡρολογίου ἐμβρεγμένην εἰς διαφανὲς ὕδωρ βαρύτου (πρωτοξειδίου τοῦ βαρύου) βλέπομεν ἐντὸς ὀλίγου νὰ σχηματίζωνται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐκπνεομένου διὰ τοῦ δέρματος ἀνθρακικοῦ ὀξέος λευκωπὰ κατακρημνίσματα ἐξ ἀνθρακούχου βαρύου. Δύναταί τις ἄλλωστε νὰ ἐξελέγξῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἀερίων εἰσάγων τὸν βραχίονα ἐντὸς ὑαλίνου κυλίνδρου ἐφωδιασμένου διὰ στρόφιγγος καὶ ἀναλύων κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ μετά τινας ὥρας τὸν ἀέρα τοῦ δοχείου. Ἐλέγχομεν, ὅτι τὸ ὀξυγόνον ἀπορροφᾶται ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον καὶ ἀντικαθίσταται δι᾽ ἀνθρακικοῦ ὀξέος (εἰκὼν 2).

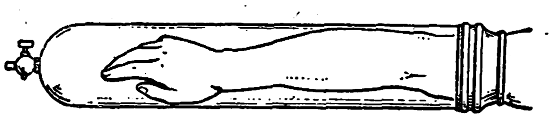

Εἰκ. 2.

Διὰ νὰ προσδιορίσωμεν ἐπ᾽ ἀκριβῶς τὸ ποσὸν τῶν ἀερίων καθὼς καὶ τῶν ἀποβαλλομένων ὑδρατμῶν, κλείομεν ἄτομον ἐντὸς θήκης ἀφήνοντες τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς θήκης.

Ὁ ἀὴρ τῆς θήκης εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνανεώνεται — ὑπάρχει πρὸς τοῦτο εἰδικὴ συσκευὴ—διότι πολὺ ταχέως ἡ θήκη κορέννυται ὑδρατμῶν καὶ κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐμποδίζεται πλέον ἡ περαιτέρω ἀποβολή των. Ἐπὶ θερμοκρασίας περιβάλλοντος ὄχι ἀνωτέρας τῶν 33° C τὸ ποσὸν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος τὸ ὁποῖον ἀποβάλλεται εἶναι σταθερὸν καὶ ἀνέρχεται εἰς 0.35 γρ. περίπου εἰς μίαν ὥραν, τουτέστιν εἰς μίαν ἡμέραν 8.4 γρ. Ὅταν ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ἀνωτέρα τῶν 33° C, τὸ ποσὸν τὸ ἀποβαλλόμενον αὐξάνεται κατὰ πολὺ καὶ δή: Εἰς θερμοκρασίαν 33,5—34° C τὸ ποσὸν τοῦτο γίνεται διπλάσιον, ὅταν δὲ ἡ θερμοκρασία εἶναι 38,5, τὸ ἀποβαλλόμενον ποσὸν φθάνει εἰς 1,2 γρ. καθ᾽ ὥραν. Πιθανὸν εἰς τὴν δυσανάλογον αὐτὴν αὔξησιν νὰ συντελῇ καὶ ἡ ηὐξημένη ἐνέργεια τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων, διότι ὅταν ἡ θερμοκρασία εἶναι ἀνωτέρα τῶν 33° C, γίνεται ἔκκρισις ἱδρῶτος. Ὑδρατμοὶ ἀποβάλλονται ἐκ τοῦ δέρματος καὶ ὅταν ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος εἶναι χαμηλοτέρα τῶν 33° C, ὅσον ὅμως ἡ θερμοκρασία χαμηλώνει, τόσον ἡ ἀποβολὴ τῶν ὑδρατμῶν γίνεται ἀραιοτέρα. Οἱ ὑδρατμοὶ οὗτοι προέρχονται ἴσως ἀπὸ τὴν ἐξάτμισιν τὴν τελουμένην εἰς τὰ ἀδενικὰ κύτταρα καὶ τὴν ἐπιδερμίδα. Ἡ ἐξάρτησις ἄλλως τε τοῦ ποσοῦ τῶν ἀποβαλλομένων ὑδρατμῶν ἀπὸ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ περιβάλλοντος συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ἰδέας αὐτῆς.

ἀδηλόστομα· καλοῦνται οὕτω ζῷα τινὰ μὴ ἔχοντα φανερὸν στόμα.

ἀδηλότης· βλ. ἀδηλία.

Ἀδηλοφάγοι. Ἐλέγοντο οὕτω κατὰ τὸν πέμπτον μ. χ. αἰῶνα οἱ ἀποφεύγοντες νὰ τρώγουν παρουσίᾳ ἄλλου, παρερμηνεύοντες γραφικά τινα χωρία (3. Βασιλ. 13, 8.9 καὶ Ἰεζεκ. 24, 17.22). Περὶ αὐτῶν πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ λατινικοῦ ἀνωνύμου ἔργου τοῦ πέμπτου αἰῶνος τοῦ ἐπιγραφομένου Praedestinatus (1,71), καὶ ἐκ τοῦ Φιλιστρίου (αἱρ. 76) καὶ Αὐγουστίνου (αἱρ. 71), κατὰ τοὺς ὁποίους μάλιστα οἱ ἀδηλοφάγοι ἠρνοῦντο τὴν θεότητα τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ὅπερ ἀπεδέχοντο ὡς κτίσμα. Μ.

ἀδηλόφλεβος· ὁ ἔχων τὰς φλέβας *ἀδήλους* (= ἀοράτους)· τοῦ ὁποίου δὲν φαίνονται αἱ φλέβες. Λέξις τοῦ Ἀριστοτέλους.

Ἀδήλωπα. Γένος Κολεοπτέρων ροπαλοκέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Συλφιδῶν. Πάντα εἶναι μικρότατα, ἄπτερα καὶ τυφλά. Ἔχουσι σῶμα ὠοειδές, κεφαλὴν κεκρυμμένην ἐντὸς τοῦ θώρακος, μακρὰς κεραίας εὐρυνομένας κατὰ τὰ ἄκρα των. Οἱ πόδες τελευτῶσιν εἰς πέντε δακτύλους. Ὁ χρωματισμός των εἶναι ὀρφνόφαιος. Ζῶσιν εἰς φυτικὰ συντρίμματα, ὑπὸ πέτρας καὶ ξηρὰ φύλλα. Τινὰ ἀπαντῶσι καὶ εἰς σπήλαια. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 30 εἴδη. Γνωστότερον πάντων εἶναι: *Ἀδήλωψ ὁ μεσημβρινὸς* (adelops meridionalis). Ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἰδίως εἰς τὰ Κάτω Πυρηναῖα εἰς ξηρὰ χόρτα καὶ σπήλαια.

ἀδήλωτος, ὁ μὴ δηλωθείς, ὁ μὴ γενόμενος γνωστὸς εἰς τὰς ἁρμοδίους πολιτικὰς ἢ στρατιωτικὰς ἀρχάς: κτῆμα—, εἰσόδημα—, πολίτης—· (βλ. εἰς λέξεις ζῶον, εἰσόδημα, πολίτης).

ἀδηλωτοφάγοι· οἱ κατατρώγοντες τὰ ἀδήλωτα, τὰ ἀφορολόγητα ὑπὸ τοῦ κράτους.

ἀδημαγώγητος· ὁ μὴ διαφθαρεὶς ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν λαός· ὁ μὴ εὔκολος εἰς τὴν ὑπὸ τῶν δημαγωγῶν διαφθοράν.

ἀδήμευτος· ὁ μὴ δημευθείς, ὁ μὴ περιελθὼν εἰς τὸ δημόσιον: περιουσία—, λαθρεμπόριον—, καπνός—.

ἀδημιούργητος· ὁ μὴ δημιουργηθείς, μὴ κατασκευασμένος· ἀκατασκεύαστος: *ἀδημιούργητος* ὕλη. 2) ὁ ἀγέννητος, ὁ ἐξ ὑπαρχῆς ὑπάρχων· ἀδημιούργητος αἰτία: ὁ Θεὸς εἶναι ὂν *ἀδημιούργητον*.

ἀδημοκράτητος· ὁ ἀλλότριος τῆς δημοκρατίας: ἀδημοκράτητος δικτατορία 2) ὁ μὴ δημοκρατικός, ὁ μὴ δημοκρατούμενος: καθεστὼς *ἀδημοκράτητον*, βασιλεία *ἀδημοκράτητος*.

ἀδημονία· λύπη, δυσχέρεια, ἀνυπομονησία, στενοχώρια, θλῖψις, ἀνησυχία, ἀγωνία, ἄχθος, δυσφροσύνη.

ἀδημονῶ· εἶμαι λυπημένος, δυσχεραίνω, ἀνυπομονῶ, στενοχωροῦμαι, κατέχομαι ὑπὸ συγκεχυμένου φόβου, ἀνησυχῶ καὶ τέλος ἐρεθίζομαι, ἐξαγριοῦμαι κατά τινος: μὴν *ἀδημονεῖς κα* θὰ περάσει· ἀδημονῶ διὰ τὴν βραδύτητα αὐτήν· ἔχει *ἀδημονήσει μὲ τοὺς τρόπους σας*. «ἀδημονεῖ τῇ ἀτοπίᾳ τοῦ πάθους» (Πλάτ. Φαῖδρ. 251 D.)

ἀδημοσίευτος· ὁ μὴ δημοσιευθείς, ὁ μὴ ἐξελθὼν εἰς τὴν δημοσιότητα, ὁ μὴ διαδοθείς, ὁ μὴ γενόμενος γνωστὸς ὑπὸ τοῦ κόσμου, ὁ μὴ φανερωθείς: ἔγγραφον—, σύγγραμμα—, νομοσχέδιον—, ἀποτέλεσμα—.

ἄδην· ἐπιρ. ἀθρόως, δαψιλῶς, ἄχρι κόρου. Εἶναι πανάρχαιον ἐπίρρημα καὶ εἶναι αὐτὸ τὸ πρῶτον συνθετικὸν τοῦ *ἀδηφάγος*· ἡ γραφὴ μὲ διπλοῦν δ *ἄδδην* καὶ *ἀδδηφάγος* εἶναι λανθασμένη καθ᾽ ὁλοκληρίαν· «ἄδην, ἀθρόως, δαψιλῶς, ὅθεν καὶ *ἀδηφάγος*» (ὁ Ἡσύχιος).

ἀδήν· βλ. ἀδένες.

ἀδὴν κρυσταλλικὸς (ὀρυκτολ.). Κοίλωμα ἐντὸς τῶν ὀρυκτῶν ἅτινα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πληροῦν τὸν μεταξὺ ρηγμάτων τῶν πετρωμάτων χῶρον, φέρων ὡραιοτάτους κρυστάλλους τῶν ὀρυκτῶν τούτων, οἷον ἀργυροδάμα, χαλαζίου κλπ.

Ἀδήνυστραι. Φρούριον τῆς Ἀσσυρίας.

ἄδηρις (παρὰ τὸ δῆρις=ἔρις)· ἄνευ ἔριδος, χωρὶς μάλωμα, «δίχως καυγᾶν· ἐγνώριζε νὰ διευθύνει «*ἄδηριν* λαλιὰν» (Ἀνθολογία Παλατινή).

ἀδήριτος (δηρίομαι=ἀντιλέγω) ἀναντίλεκτος, ἀδιαφιλονείκητος, ἀναμφισβήτητος, ἀναμφίρρηστος, ἀναντίρρητος, ἀκαταμάχητος· ἀκόμη καὶ ἀδοκίμαστος: ἀνάγκη *ἀδήριτος*, ἐπιρρ. *ἀδηρίτως*=ἀναντιλέκτως κτλ.

Digitized by Google

ΑΔΗΣ Ο ΘΕΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΟΥ

Ὁ μονάρχης τοῦ κάτω κόσμου καὶ θεὸς τῶν ἀποθανόντων κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Ἐκαλεῖτο καὶ Ἀΐδης, Ἀϊδωνεύς, Ἄϊς, δωριστὶ δὲ Ἀΐδας. Ἦτο υἱὸς τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας καὶ ἰσοβάθμιος τῶν ἀδελφῶν του Διὸς καὶ Ποσειδῶνος, διαμοιρασθεὶς μετ' αὐτῶν τὴν κυριαρχίαν τοῦ σύμπαντος. Ἡ λέξις εἶναι σύνθετος ἀπὸ τὸ στερητικὸν α καὶ τὴν ῥίζαν *Fιδ-*, ἀ-ίδης = ὁ μὴ φαινόμενος, ὁ ἀόρατος. Ἀπίθανος φαίνεται ἡ κατὰ Πλάτωνα ἐτυμολογία: Λέγει εἰς τὴν «Πολιτείαν» του ὅτι ἡ ψυχὴ εἰς τὸν ἄλλον κόσμον κατανοεῖ τὸ θεῖον καὶ ἐκ τούτου, ἐκ τοῦ εἰδέναι=γνωρίζειν, κατανοεῖν, προέρχεται ἡ λέξις.

Ὁ πρωτόγονος ὅμως ἄνθρωπος, ὁ ἐλάχιστα γνωρίζων περὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν λειτουργιῶν της καὶ ὀλίγον καιρὸν διαθέτων διὰ τὴν ἐξέτασίν των, ὠνόμασεν Ἅδην τὸν σκοτεινὸν καὶ μυστηριώδη ἐκεῖνον θεὸν ὅστις ἁρπάζει τοὺς ἀγαπητούς των καὶ τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἐκ τῶν ζώντων εἶδε ποτέ, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων. Μετὰ τὴν τιτανομαχίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβε μέρος φέρων ἐπὶ κεφαλῆς τὴν κυνῆν —περικεφαλαίαν ἐκ δέρματος κυνὸς ἡ ὁποία τὸν καθίστα ἀόρατον — ὁ Ἅδης ἀπεσύρθη εἰς τὰ βασίλειά του καὶ ἐκεῖ καθήμενος ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου ὑποδέχεται τοὺς νεκροὺς καὶ ἀποφασίζει τὴν τύχην των, δικάζων αὐτοὺς μετὰ τοῦ Αἰακοῦ, τοῦ Μίνωος καὶ τοῦ Ραδαμάνθυος. Ἐπί τινα καιρὸν ἦτο ὁ μόνος ἄρχων· ἦλθεν ὅμως ἐποχὴ καθ' ἣν τὰ ἐρέβη τοῦ κράτους του τῷ ἐφάνησαν ζοφερώτερα καὶ ἡ μονοτονία τῆς ζωῆς του ἀπεχθεστέρα. Ὁ βασιλεὺς λοιπὸν τοῦ σκότους ἐζήτησε γυναῖκα νὰ συμμερισθῇ τὸν θρόνον του καὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν πλῆξίν του. Τὶς ὅμως θὰ κατήρχετο ἑκουσίως, ἔστω καὶ ὡς βασίλισσα, ὑπὸ τὴν γῆν; Ὁ Ἅδης τὸ ἐγνώριζε, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἁρπάσῃ τὴν Κόρην, τὴν νεαρὰν καὶ περικαλλῆ θυγατέρα τῆς θεᾶς Δήμητρος.

Ὁ Ἅδης. (Villa Borghese, Ρώμη).

Ἡμέραν τινὰ τῆς ἀνοίξεως ἡ Κόρη μὲ τὰς φίλας της Ὠκεανίδας συνέλεγεν ἄνθη εἰς μίαν κοιλάδα τῆς Σικελίας. Ἡ Κόρη ἀπομακρυνθεῖσα τῶν συντρόφων της, εἶδε περίεργόν τι: πρὸ τῶν ποδῶν της ἡ γῆ ἐσχίσθη ὀλίγον καὶ ἓν φυτὸν ἐβλάστησε καὶ ἀνεπτύχθη τάχιστα εἰς ὡραιότατον νάρκισσον. Ἔσπευσεν ἡ νέα νὰ τὸν δρέψῃ ἀλλὰ μόλις τὰ δάκτυλά της ἤγγισαν τὸ ἄνθος, ἡ γῆ ἤνοιξε καὶ παρουσιάσθη ὁ Ἅδης ἐπὶ ἅρματος συρομένου ὑπὸ τεσσάρων, μελανῶν ὡς ἡ νύξ, κελήτων. Ἥρπασε τὴν Κόρην καὶ ἔστρεψε τὰς κεφαλὰς τῶν ἵππων πρὸς τὰ βασίλειά του· πρὶν ὅμως κλείσῃ ἡ γῆ ὀπίσω των, ἡ νέα ἀφῆκε διαπεραστικὴν κραυγὴν καλοῦσα εἰς βοήθειαν τοὺς ἐπὶ τῆς γῆς. Οὐδεὶς πλὴν τοῦ Ἡλίου ὑπῆρξε μάρτυς τῆς ἁρπαγῆς, ἡ φωνὴ ὅμως τῆς νέας ἔφθασεν εἰς τὸν Ὄλυμπον ὅπου ἐκάθητο μετὰ τῶν ἄλλων θεῶν ἡ Δήμητρα, ἡ θεὰ τῆς εὐφορίας. Ἔσπευσεν ἀλλόφρων ἡ μήτηρ εἰς ἀναζήτησιν τῆς θυγατρός της καὶ μετὰ πολλὰς προσπαθείας καὶ παρακλήσεις παρὰ τῷ Διὶ κατώρθωσε νὰ τὸν καταπείσῃ νὰ τῇ ἀποδόσῃ τὴν θυγατέρα της, διότι, κατὰ τὸν Ἥλιον ὅστις καὶ κατέδειξεν εἰς αὐτὴν τὸν ἅρπαγα, ἡ ἀπαγωγὴ εἶχε γίνει τῇ ἐπινεύσει τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν. Ὁ Ζεὺς συνεκινήθη ἐκ τῶν δακρύων τῆς θεᾶς καὶ τῇ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τῇ ἀποδοθῇ ἡ θυγάτηρ της ἂν κατὰ τὴν διαμονήν της ὑπὸ τὴν γῆν δὲν εἶχε φάγει τι. Ἡ Κόρη ἀνῆλθεν εἰς τὴν μητέρα της· ἀλλ' εἶχε φάγει ὀλίγους κόκκους ροιᾶς (τὸ σύμβολον τοῦ γάμου) καὶ διὰ τοῦτο ὑπεχρεώθη νὰ μένῃ τὸ ἓν τέταρτον ἑκάστου ἔτους παρὰ τῷ συζύγῳ της, βασίλισσα τοῦ σκότους, ὑπὸ τὸ ὄνομα Περσεφόνη. Ἐκ τοῦ γάμου του ὁ Ἅδης δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Ὁ περιέχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ ζωήν.

Ὁ Σέρβιος, ὁ σχολιαστὴς τοῦ Βιργιλίου, λέγει θυγατέρας του τὰς Ἐρινύας· ἀλλὰ τοῦτο ἐπλάσθη εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, ὅτε ὁ Ἅδης εἶχε χάσει τὴν αὐστηρὰν ἀρχικήν του σημασίαν καὶ ἦτο μόνον θεὸς τιμωρὸς τῶν ἀποθνησκόντων. Καθήμενος ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ θρόνου του περιεστοιχίζετο ὑπὸ τῶν ἀκολούθων καὶ βοηθῶν του: Ἐκεῖ ἦσαν αἱ Ἐρινύες, θεότητες τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος, σείουσαι τὰς ἐκ σκορπίων μάστιγάς των. Ἐκεῖ ἦτο ἡ Ἄτη, θεὰ τῆς βλάβης, ἡ Νέμεσις ἡ ἐκδικήτρια τῶν ἀδικουμένων, αἱ Μοῖραι, αἱ Κῆρες. Ἡ μυθολογία δὲν ἠσχολήθη διὰ μακρῶν μὲ τὸν Ἅδην. Ὁ Ἡσίοδος (Ἀσπὶς Ἡρ.) λέγει τινὰ περὶ αὐτοῦ. Εἰς τὸν ὁμηρικὸν ὕμνον πρὸς τὴν Δήμητραν περιγράφεται ἡ ἁρπαγὴ τῆς Περσεφόνης. Ὑπάρχει δὲ καὶ μῦθος περὶ πληγῆς ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ Ἡρακλέους, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Παιήονος ἐν Ὀλύμπῳ θεραπείας του. Ὁ Ἅδης ἐλατρεύετο εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὑπὸ δύο διαφόρους μορφάς: Ὡς θεὸς τοῦ ὑποχθονίου κόσμου, τοῦ θανάτου, τῶν νεκρῶν, καὶ ὡς θεὸς τῆς γῆς, καὶ τῶν κεκρυμμένων θησαυρῶν της, σχετιζόμενος μὲ τὴν Δήμητραν καὶ τὴν λατρείαν της. Ὡς θεὸς τῆς φύσεως ἐλατρεύετο ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων. Συγκεκριμένως ὁ Παυσανίας ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἑρμιονεῖς εἰς τὰς θρησκευτικάς των τελετὰς ἔδιδον σύζυγον εἰς τὸν Κλύμενον ἢ Κλυμένην τὴν Χθονίαν. Κλυμένης ὅμως ἦτο ἐπώνυμον τοῦ Ἅδου (=ὁ ἔνδοξος), Χ θ ο ν ί α δὲ (=γηΐνη) ἐκαλεῖτο αὐτὴ ἡ Δήμητρα. Ἐπίσης κατὰ τὸν Στράβωνα, εἰς τὴν Τριφυλίαν τῆς Ἤλιδος ἡ λατρεία τοῦ Ἅδου ἦτο στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος καὶ Περσεφόνης. Ποία τῶν δύο τούτων μορφῶν ἐνεφανίσθη πρώτη εἰς τὴν θρησκείαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων; Αἱ γνῶμαι διΐστανται. Τινὲς θέλουν τὴν θεότητα τῆς φύσεως εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς πρωτογόνου θρησκείας. Ὁ ἀπολίτιστος ἄνθρωπος ἔβλεπε νὰ ἐξέρχωνται ἐκ τῶν κόλπων τῆς γῆς ὅλοι οἱ θησαυροί του: σῖτος, καρποί, δένδρα, φυτά. Καθ' ὡρισμένας ὅμως ἐποχὰς ἡ φύσις ἐφαίνετο νεκρά. Ὑπέθεσαν ὅτι ὑπὸ τὴν γῆν ἔζη κάποια θεότης ἡ ὁποία διῴκει τὰ τῆς βλαστήσεως, ὅπως καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ἡ Δήμητρα. Ἥνωσαν λοιπὸν τὴν λατρείαν τῶν δύο τούτων. Ἐν τούτοις ἄλλοι σοφοὶ δὲν διαβλέπουν τὴν θεότητα ταύτην εἰς τὸ ἀρχαιότατον σῳζόμενον ποίημα, τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου. Ἐκεῖ ὁ θεὸς εἶναι ὁ τρομερὸς καὶ ἀποτρόπαιος Ἅδης, ὁ θεὸς τῶν νεκρῶν. (Ἰλ. Θ., 188, 191) Εἶνε ὁ καταχθόνιος Ζεὺς (Ἰλ. Ι 457), ὁ βασιλεὺς τοῦ ὑπογείου κόσμου (Ιλ. Υ 61).

Μνεία τῆς Περσεφόνης μικρὰ γίνεται, καὶ ταύτης ὡς χθονίας θεᾶς, συζύγου τοῦ Ἅδου. Περὶ δὲ τῆς ἁρπαγῆς της δὲν ἀναφέρεται τίποτε. Καλεῖται «ἐπαινὴ Περσεφόνεια» (Ἰλ. Ι, 456, 569), δηλ. ἡ φοβερά, ἡ δεινὴ (κατ' ἄλλους ἐπαινετή, κατ' εὐφημισμόν). Ἡ δευτέρα θεωρία λοιπὸν—ὅτι ὁ Ἅδης ἐλατρεύθη τὸ πρῶτον ὡς ὁ ἄναξ ἐνέρων—εἶναι ἡ πιθανωτέρα. Αἱ περιστοιχίζουσαι αὐτὸν μορφαὶ εἶναι προσωποποιήσεις αὐτοῦ τοῦ Ἅδου εἰς τὰς διαφόρους ἐκφάνσεις του. Διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχουν μῦθοι δι' αὐτὸν τὸν Ἅδην, διότι αἱ ἐνέργειαί του εὑρίσκονται εἰς τοὺς μύθους τῶν ἀκολούθων του. Αἱ Ἐρινύες ἦσαν γνωσταὶ καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς Ἰλιάδος. Εἶναι θυγατέρες τῆς Νυκτὸς ἢ τοῦ Οὐρανοῦ ἐκ τοῦ αἵματός του τοῦ πεσόντος ἐπὶ τῆς Γῆς ὅτε ἠκρωτηριάσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Κρόνου, εἶναι δὲ ἀπεσπασμέναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν καταχθονίων βασιλέων. Τὸ ἔργον των ἦτο νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς παρεκτρεπομένους ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς φύσεως εἰς τὴν κανονικὴν ὁδόν. Οὕτως ὅτε ὁ ἵππος τοῦ Ἀχιλλέως Ξάνθος, λαβὼν τὸ χάρισμα τῆς φωνῆς ἀπὸ τὴν Ἥραν, ἐπροφήτευσεν εἰς τὸν κύριόν του τὸν προσεχῆ θάνατόν του, ἔσπευσαν αἱ Ἐρινύες, μόλις ἔπαυσε νὰ ὁμιλῇ, νὰ τοῦ ἀφαιρέσωσι τὴν φωνὴν διότι εἶχε συμβῆ παρὰ τὸν κανόνα (Ἰλ. Υ, 404-418). Εἶναι δὲ καὶ θεότητες προστάτιδες τῶν θεσμίων τῆς οἰκογενείας καὶ ἐκδικήτριαι τοῦ φόνου. Αἱ δύο δὲ ἰδιότητές των παρουσιάζονται ἡνωμέναι εἰς τὴν περὶ τῆς γεννήσεώς των παράδοσιν, καθ' ἣν αἱ Ἐρινύες ἐγεννήθησαν ἐκ σταγόνων αἵματος τοῦ Οὐρανοῦ. Αὐτὰς δὲ ἐπικαλοῦνται οἱ ἀδικούμενοι ὡς ἐκδικητρίας (Ἰλ. 454) ἢ ἐπεκαλοῦντο τὸν «Ἀΐδην καὶ ἐπαινὴν Περσεφόνειαν», οἵτινες ἔπεμπον «τὴν ἠεροφοῖτιν ἐρινὺν» (Ἰλ. 569, 571). Αἱ Ἐρινύες ἦσαν ἐπιφορτισμέναι νὰ ἐκτελοῦν τὰς τιμωρίας ὅσας ἐπέβαλλεν ὁ Ἅδης καὶ τὸ τριμελὲς δικαστήριόν του. Αἱ Μοῖραι θυγατέρες τῆς Νυκτὸς (Ἡσιοδ. Θεογ. 217) ἢ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος (στ. 904), ἦσαν ἐπίσης εἴς τινας ἐποχὰς θεραπαινίδες τοῦ Ἅδου. Αἱ Κῆρες εἶναι αἱ κατ' ἐξοχὴν ἀντιπροσωπευτικαὶ τοῦ ζοφεροῦ Ἅδου. Εἶναι παρθένοι μὲ ἐνδύματα αἱμοσταγῆ, μὲ ὀδόντας καὶ ὄνυχας ἀγρίου θηρίου, μὲ ὀφθαλμοὺς λάμποντας ἀπὸ τὴν δίψαν τοῦ αἵματος. Ὁρμῶσιν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν, κατασπαράσσουσι τοὺς νεκρούς, θανατώνουσι τοὺς πληγωμένους καὶ πίνουν τὸ αἷμά των (Ἡσιοδ. Ἀσπὶς Ἡρακλέους 249-258). Εἶναι αἱ θεότητες τοῦ θανάτου, αἱ ἐξαποστέλλουσαι ψυχὰς εἰς τὸν Ἅδην, μὲ αὐτὰς δὲ ταυτίζεται καὶ ἡ Μοῖρα ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς τεμνούσης τὸ νῆμα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ αἱ Κῆρες ἦσαν θυγατέρες τῆς Νυκτὸς (Θεογ. 211). Ὁ Θάνατος, ἀδελφός των, καὶ ἡ Νέμεσις εἶναι ἄλλοι ἀκόλουθοι τοῦ Ἅδου. Ἡ τελευταία αὕτη, ἡ προσωποποίησις τῶν τύψεων τοῦ συνειδότος, εἶναι καὶ τιμωρὸς πάσης ἀλαζονείας καὶ ἀσεβείας τῶν θνητῶν. Εἶναι ὁ *φθόνος* τῶν ἀθανάτων πρὸς τοὺς ἀναπτυσσομένους θνητούς, ἡ τιμωρὸς τῶν ἐπὶ τῆς γῆς διαπραχθέντων ἐγκλημάτων ἀλαζονείας, ἀνηθικότητος, ἀναιδείας.

Ἡ λατρεία τοῦ Ἅδου διέφερε τῆς τῶν ἄλλων, τῶν οὐρανίων, θεῶν. Ἐθυσιάζοντο εἰς αὐτὸν μόνον μέλανα ζῷα, (μέλανες ταῦροι, κριοί, κτλ.) καὶ μόνον κατὰ τὴν νύκτα ἢ ἐν σκοτεινῷ χώρῳ. Τὰ σχοινία δι' ὧν τὰ θύματα ἦσαν δεδεμένα ἦσαν πάντοτε μαῦρα. Ἡ θυσία ἐγίνετο δι' ἰδιαιτέρας μαχαίρας μὲ λαβὴν ἐξ ἐβένου, ἠνοίγετο δὲ ἡ κοιλία τοῦ θύματος. Ἡ κεφαλὴ τοῦ θύματος ἔπρεπε νὰ εἶναι πάντοτε ἐστραμμένη πρὸς τὴν γῆν. Ἐκαίετο ὁλόκληρον. Ἱερὸν δένδρον τοῦ Ἅδου ἦτο ἡ κυπάρισσος διὰ τὸ ἄκαμπτον τῆς ἐμφανίσεως καὶ τὸ σκοτεινὸν χρῶμα της· φυτόν του ἦτο τὸ πολύτριχον, ἄνθος του δὲ ὁ νάρκισσος. Ἐλατρεύετο ἰδιαιτέρως ἐν Νύσῃ, Ὀποῦντι, Τροιζῆνι καὶ Ἤλιδι. Εἰς τὴν τελευταίαν χώραν ὑπῆρχε ναός του, αἱ πύλαι τοῦ ὁποίου ἠνοίγοντο μίαν φορὰν κατ' ἔτος, καὶ μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς ἦτο ἐπιτετραμμένη ἡ εἴσοδος. Ἡ λατρεία τοῦ Ἅδου παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἦτο παραπλησία τῆς ἑλληνικῆς. Ὁ ὑποχθόνιος θεὸς τούτων ἦτο ὁ Dis ἢ Ὄρκος (ἴδε λέξιν). Ἡμέρα ἑορτασμοῦ του ἦτο ἡ δωδεκάτη τῶν καλανδῶν τοῦ Ἰουλίου (20 Ἰουνίου), καθ' ἣν καὶ μόνον ὁ ναός του ἦτο ἀνοικτός. Ὁ ἀριθμὸς τῶν θυσιαζομένων ζῴων ἦτο πάντοτε ἄρτιος, ἐνῷ ὁ τῶν ἄλλων θεῶν ἦτο πάντοτε περιττός, (deus impare numero gaudet). Τὰ θύματα ἐκαίοντο ὁλόκληρα ἐντὸς βαθυτάτης σιγῆς, ἣν ἐθεωρεῖτο ἱεροσυλία νὰ διακόψῃ τις. Ἐπίσης εἰς τὸν Ἅδην ἀφιεροῦντο οἱ κατάδικοι πρὶν θυσιασθῶσιν. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἅδης ἦτο μία τῶν μορφῶν τοῦ Σεράπιος (ἴδε Σέραπις).

Ὁ Ἅδης εἶχε πολλὰ ὀνόματα ἀπονεμόμενα εἰς αὐτὸν ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἐνεργειῶν του. Οὕτως ἐλέγετο Μέλας, Κρατερός, Πελώριος, Στυγερός, Ἀμείλιχος, Ἴφθιμος, Ἀδάμας, Ἀδάμαστος, Ἄδμητος, Ἀγησίλαος (ἄγων τοὺς λαούς), Πολυδέγμων (ὁ πολλοὺς δεχόμενος) Πολυδέκτης, Ζαγρεὺς (ὁ συλλαμβάνων), Πυλάρτης (φύλαξ τῶν Πυλῶν τοῦ Ἅδου), Παγκοίτης, Κλύμενος, Εὔβουλος, Πλουτεύς, Πλούτων. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἐπίθετα τῷ ἀπεδόθησαν διὰ τὴν ἔκφανσίν του ὡς Θεοῦ τῆς εὐφορίας καὶ τῶν θησαυρῶν τῆς γῆς (Ἴδε Πλούτων).

Πολλοὶ ταυτίζουν τὸν Ἅδην (ἐν οἷς καὶ ὁ Amaury) μὲ τὴν βεδικὴν θεότητα Aditi ἢ Aditya. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἠχητικῆς ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων αἱ δύο θεότητες δὲν φαίνονται νὰ παρουσιάζουν ἄλλο τι κοινὸν γνώρισμα. Ὁ ὁρισμὸς τῆς Aditi κατά τινα βεδικὸν ποιητὴν εἶναι: «Ἀδίτι εἶναι ὁ οὐρανός, Ἀδίτι εἶναι ὁ ἀήρ. Ἀδίτι εἶναι πατήρ, μήτηρ, υἱοί· πάντες οἱ θεοὶ εἶναι Ἀδίτι καὶ αἱ πέντε

Ἡ διαπόρθμευσις (Tonnellier).

φυλαί. Ἀδίτι εἶναι τὸ γεγενημένον. Ἀδίτι εἶναι τὸ μέλλον νὰ γεννηθῇ». Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου καταφαίνεται τὸ χάσμα τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γεφυρωθῇ πρὸς ταύτισιν τῶν δύο τούτων θεοτήτων. (Ἴδε Ἀδίτι).

Ὁ Ἅδης συνήθως παρίσταται καθήμενος ἐπὶ θρόνου καὶ ἔχων παρὰ τοὺς πόδας του τὸν Κέρβερον. Φέρει μακρὰν κόμην, σπανίως δὲ εἶναι ἀγένειος. Τὸ ἐξωτερικόν του, σκυθρωπὸν καὶ σκοτεινόν, ἐμπνέει τρόμον καὶ σέβας. Εἰς τὴν δεξιὰν φέρει σκῆπτρον ἢ κλεῖδα, σύμβολον τοῦ φύλακος τῶν πυλῶν τοῦ Ἅδου. Σπανιώτατον μετάλλιον τοῦ Ἀδριανοῦ φέρει παράστασιν Ἅδου μὲ τρίαιναν καὶ ἀετὸν καὶ παρὰ τοὺς πόδας τὸν Κέρβερον. Εἶναι ἡ τριὰς θεότης διότι ὁ ἀετὸς εἶναι σύμβολον τοῦ Διός, ἡ τρίαινα τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ὁ Κέρβερος, τρικέφαλος ἢ μονοκέφαλος, τοῦ Ἅδου. Ὁ Ἅδης εἶχε πολλὰ ἀγάλματα εἰς τὰ περίχωρα τῶν Μυκηνῶν.

Ὁ Ἐπιμενίδης εἶχεν ἱδρύσει ἄγαλμά του ἐν τῷ ἱερῷ τῶν Ἐρινύων ἐν Ἀθήναις, ἐν Κορωνείᾳ δὲ

Digitized by Google

τοῦ Ἑλικῶνος παρὰ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς ὑπῆρχε καὶ τοῦ Ἅδου. Τῷ 1812 εὑρέθη ἐκ μαρμάρου ἄγαλμα τοῦ Ἅδου ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τῶν θερμῶν τοῦ Τίτου (μουσεῖον τοῦ Καπιτωλίου). Ἕτερον ἀνευρέθη ἐν Pouzzoles ἐντὸς τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ Σεράπιος, (μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως) (ἴδε Πλούτων). Ἡ τέχνη δὲν ἠσχολήθη πολὺ μὲ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἅδου. Ἴσως διότι ἡ περικεφαλαία του — ἡ κυνῆ — ἡ καθιστῶσα αὐτὸν ἀόρατον ἦτο καὶ δηλωτικὸν ἀγνοίας τῆς ἐξωτερικῆς του ἐμφανίσεως. Ἐξ ἄλλου καὶ τὸ πένθιμον καὶ σκυθρωπὸν τοῦ θέματος δὲν θὰ ἐνεποίει μεγάλην εὐχαρίστησιν. Ὅπως δὲ καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, αἱ διάφοροι ἐνέργειαι τοῦ κατ' ἐξοχὴν μυστηριώδους τούτου θεοῦ ἐπροσωποποιοῦντο εἰς Ἐρινύας, Κῆρας, κτλ., οἱ δὲ καλλιτέχναι ἠσχολοῦντο μὲ τὰς μορφὰς ταύτας μᾶλλον ἢ μὲ τὸ ἀκαθόριστον, τρόπον τινά, ἢ μᾶλλον πολὺ γενικὸν πρόσωπον τοῦ Ἅδου.

Τὸ μαρτύριον τοῦ Ἰξίωνος.

Ο ΑΔΗΣ, ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗ

Ἐκ τοῦ βασιλέως ὠνομάσθη τὸ βασίλειον. Ἅδης ἐκλήθη καὶ τὸ βασίλειον τοῦ Ἅδου, τὸ μέρος ὅπου μετέβαινον οἱ ἄνθρωποι μετὰ θάνατον. Κατὰ τὴν Ἰλιάδα ὁ ἅδης ἦτο ὑπὸ τὴν γῆν, ἀλλὰ κατὰ τὴν Ὀδύσσειαν ἔκειτο πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ ἐκεῖ ὅπου ἦσαν οἱ Κιμμέριοι

«ἡ πόλις εἶναι καὶ ὁ λαὸς ἐκεῖ τῶν Κιμμερίων
νέφος πυκνὸ καὶ σκοτεινὸ ὁλοῦθε τὸν σκεπάζει
οὐδέποτε κυττάζει αὐτοὺς ὁ ἀκτινοβόλος ἥλιος

(Ὀδυσ. Λ. 14-16 Μεταφρ. Πολυλᾶ) (Ἴδε Κιμμέριοι). Ἐπεκράτησεν ὅμως ἡ θεωρία τοῦ ὑπογείου ἅδου. Ἡ κατάβασις εἰς αὐτὸν ἐγίνετο διὰ βαθέων ἀνοιγμάτων εἰς τὴν γῆν ὅπου πολλάκις ἔπιπτον καὶ ἐξηφανίζοντο τὰ ὕδατα ποταμοῦ τινος. Οἱ νεκροὶ ὡδηγοῦντο διὰ τῶν ζοφερῶν διόδων εἰς τὰς πύλας τοῦ ἅδου ὑπὸ τοῦ ψυχοπομποῦ Ἑρμοῦ, ὅστις τοὺς παρέδιδεν εἰς τὸν Χάρωνα. Αὕτη ἦτο ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τοῦ ταξιδίου. Ἀργότερον ὅμως τὸ ὕδωρ τῆς Στυγός, τὸ ἐξαφανιζόμενον ἐντὸς τῶν βράχων ἢ τῶν χιόνων, ὁ Ἀχέρων σχηματίζων τὴν τελματώδη καὶ πλήρη ἑλωδῶν ἀναθυμιάσεων Ἀχερουσίαν, περιγραφόμενοι ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ ὡς ποταμοὶ χωρίζοντες τὸν ἅδην ἀπὸ τῆς γῆς τῶν ζώντων, υἱοθετήθησαν καὶ ἀπὸ τοὺς μεταγενεστέρους ἐν τῇ μυθολογίᾳ των καθὼς καὶ ἄλλοι δύο ποταμοί, ὁ Κωκυτός, ῥέων τὰ δάκρυα τῶν θρήνων τῶν ἐν τῷ ἅδῃ, καὶ ὁ Πυριφλεγέθων. Ἡ Στὺξ ἀναφέρεται ἐν τῇ Ἰλιάδι. Εἰς τὰ ὕδατά της ὡρκίζοντο οἱ θεοί. Οἱ ἄλλοι ὅμως τρεῖς ἀναφέρονται τὸ πρῶτον ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ

...ἔνθα μὲν εἰς Ἀχέροντα Πυριφλεγέθων τε ῥέουσι Κωκυτός θ' ὃς δὴ Στυγὸς ὕδατος ἐστὶν ἀπορρώξ, (Ὀδυσσ. Κ, 512).

Ὁ Λουκιανὸς ἀναφέρει καὶ πέμπτον ποταμόν, τὴν Λήθην, τὸ ὕδωρ τῆς ὁποίας ἔπινον αἱ σκιαὶ διὰ νὰ λησμονήσουν τὴν γῆν καὶ τὰς ἀπολαύσεις της. Κατ' ἀρχὰς ὁ ἅδης ἦτο ἁπλῶς ὁ τόπος ὅπου μετέβαινον οἱ νεκροί. Ἀργότερον ὅμως, περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος π. Χ. ἤρχισε νὰ γίνεται διάκρισις μεταξὺ τῆς ἠθικῆς ποιότητος τῶν ἐκεῖ μεταβαινόντων. Συνέστη λοιπὸν δικαστήριον ἀποτελούμενον ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀρίστους ἐπὶ γῆς ζήσαντας, τὸν Μίνωα, τὸν Αἰακὸν καὶ τὸν Ραδάμανθυν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν τὸν θεὸν Ἅδην. Τὸ δικαστήριον τοῦτο ἀπεφάσιζε τὴν ἐν τῷ Ἅδῃ θέσιν τῶν νεκρῶν ἀναλόγως τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ζωῆς των. Εἶναι ἀξιοσημείωτον τὸ ὅτι δὲν ἐτιμωροῦντο τόσον αὐστηρῶς τὰ κατ' ἀνθρώπων ἐγκλήματα ὅσον αἱ ἱεροσυλίαι καὶ αἱ θρησκευτικαὶ παραβάσεις. Οὕτως ὁ γίγας Τιτυὸς ὁ βιάσας τὴν Λητώ, ὁ Τάνταλος θελήσας νὰ κλέψῃ ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν θεῶν νέκταρ καὶ ἀμβροσίαν ὁ Σίσυφος καταδόσας εἰς τὸν Ἀσωπὸν τὸν ἅρπαγα τῆς θυγατρός του Αἰγίνης Δία ὁ Ἰξίων εὐεργετηθεὶς ὑπὸ τοῦ Διὸς καὶ ἀντὶ πάσης ἄλλης εὐγνωμοσύνης προσπαθήσας νὰ βιάσῃ τὴν Ἥραν αἱ Δαναΐδες φονεύσασαι τοὺς συζύγους των τὴν πρώτην νύκτα τοῦ γάμου των, ὑφίστανται ἐκεῖ τὰ μαρτύρια εἰς τὰ ὁποῖα κατεδικάσθησαν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου. Οἱ ζήσαντες ἐπὶ γῆς συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τῶν θεῶν, μεταβαίνουν ἐν τῷ Ἅδῃ εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία. Ταῦτα ἀπαντῶνται τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ὀδύσσειαν καὶ ὅπως καὶ οἱ Κιμμέριοι εὑρίσκονται καὶ ταῦτα πέραν τοῦ Ὠκεανοῦ. Ἐκεῖ μετατίθενται οἱ ἥρωες χωρὶς ν' ἀποθάνωσι καὶ ὑπὸ τὴν βασιλείαν τοῦ Ραδαμάνθυος ζῶσιν ἐκεῖ βίον ἀμέριμνον. Ἦσαν αἱ νῆσοι τῶν Μακάρων τοῦ Ἡσιόδου (Ἔργα καὶ Ἡμέραι, 168) καὶ τοῦ Πινδάρου (Ολ. ΙΙ). Ὅτε ἀργότερον συνέστη τὸ δικαστήριον ἐν Ἅδῃ εἰς τὰ Ἠλύσια μετέβαινον μετὰ θάνατον οἱ δίκαιοι, οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐρρίπτοντο εἰς τὸν Τάρταρον (ἴδε Ἠλύσια, Τάρταρος). Ἀλλὰ καὶ τὰ Ἠλύσια καὶ αἱ ἀπολαύσεις των δὲν δύνανται νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴν ἐπὶ γῆς εὐδαιμονίαν. Ἡ ζωὴ ἦτο πάντοτε ἀγαπητὴ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἀπαραίτητον διὰ τὴν εὐτυχίαν των. Δὲν ἠδύναντο νὰ φαντασθῶσι μακαρίαν ζωὴν ἄνευ αὐτοῦ. Ἡ ἐν τοῖς Ἠλυσίοις διαμονὴ ἦτο παθητική. Ἔλλειψις τιμωριῶν ἀλλὰ ὄχι καὶ παροχὴ ἀπολαύσεων. Οἱ νεκροὶ ἦσαν εἴδωλα, σκιαί, χωρὶς δύναμιν καὶ ζωήν. Ὅταν δὲ ἤθελον νὰ λάβουν δύναμιν καὶ φωνήν, ἔπινον αἷμα καὶ ἐδράττοντο πάσης εὐκαιρίας διὰ νὰ δραπετεύσουν εἰς τὸν ἐπάνω κόσμον. Δι' ὃ ἐτάχθη ἄγρυπνος φρουρὸς ὁ τρικέφαλος κύων Κέρβερος ὅστις ὑπεδέχετο τὰς σκιάς, σείων τὰ ὦτα καὶ τὴν οὐρὰν ἀλλὰ τὰς κατασπαράσσει ὅταν θελήσουν νὰ φύγουν:

. . . . ἐς μὲν ἰόντας
σαίνει ὁμῶς οὐρῇ τε καὶ οὔασιν ἀμφοτέροισιν,
ἐξελθεῖν δ' οὐκ αὖτις ἐᾷ πάλιν
(Ἡσιοδ. Θεογ. 311, 769 καὶ ἑξ.)

Οἱ ἀποθανόντες ἔφθανον εἰς τὰς ὄχθας τῆς μεγάλης λίμνης, ἢ τῶν ποταμῶν οἵτινες ἐχώριζον τὴν γῆν τῶν ζώντων ἀπὸ τὸ ἐνδιαίτημα τῶν νεκρῶν. Εἰς τὴν ὄχθην ἀνέμενεν ὁ Χάρων μὲ τὸ ἐλεεινὸν ἀκάτιόν του καὶ τοὺς διεπόρθμευεν εἰς τὸ ἀντίπεραν λαμβάνων ὡς ἀμοιβὴν τὸν ὀβολόν, ὃν ἔπρεπε νὰ φέρωσι μεθ' ἑαυτῶν οἱ νεκροί, ἄλλως αἱ σκιαὶ των θὰ περιεπλανῶντο ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη εἰς τὰς τελματώδεις καὶ ζοφερὰς ὄχθας θρηνοῦσαι. Τὴν σκηνὴν ταύτην τῆς διαπορθμεύσεως ἐξεμεταλλεύθησαν οἱ ποιηταί. Ὁ Λουκιανός, εἰς ἕνα τῶν Νεκρικῶν του διαλόγων, φέρει τὸν κυνικὸν Μένιππον ἥρωα ἄνευ ὀβολοῦ:

Ὁ Χάρων «Ἀπόδος, ὦ κατάρατε, τὰ πορθμεῖα!»

Καὶ ὁ φιλόσοφος ἀπαντᾷ τὸ φιλοσοφικώτατον, τὸ πάντοτε ἐπίκαιρον: «Οὐκ ἂν λάβοις παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος». Εἰς ἄλλον νεκρικὸν διάλογον πάλιν ὁ Μένιππος ἔρχεται ἐπίκουρος εἰς τὸν ἐν ἀμηχανίᾳ Χάρωνα. Ὑπὸ τὸ πλῆθος τῶν νεκρῶν τὸ σαθρὸν καὶ μικρὸν του πλοιάριον ἐκινδύνευε νὰ βυθισθῇ. Ὁ Μένιππος ἵσταται παρὰ τὴν πρύμνην, ἐπιθεωρεῖ τοὺς εἰσερχομένους καὶ τοὺς διατάσσει νὰ ἐκδυθοῦν πᾶν ὅ,τι φέρουν διὰ νὰ εἶναι ἐλαφρότεροι: κάλλος, ῥώμην, οἴησιν, ψεῦδος, κακολογίαν, σοφίαν κτλ. Ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τοὺς «Βατράχους» του, φέρει τὸν θεὸν Διόνυσον, κωπηλατοῦντα, ἐνῷ ὁ Χάρων δίδει τὸ κέλευσμα:

—Ὢόπ ὄπ, ὢόπ ὄπ.

Τῇ συνοδείᾳ μουσικωτάτων βατράχων:

— Βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοάξ—καὶ ἀσχάλλοντα διότι αἱ παλάμαι του ἐξεδάρησαν ἀπὸ τὴν κωπηλασίαν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευον ὅτι καὶ ζῶντες ἠδύναντο νὰ κατέλθωσιν εἰς τὸν ἅδην. Εἴσοδοι τούτου ἐφέροντο βαθέα σπήλαια ἀναδίδοντα δηλητηριώδεις ἀναθυμιάσεις, ὡς τὸ νῦν «Σπήλαιον τοῦ κυνὸς» παρὰ τὴν Νεάπολιν τῆς Ἰταλίας, ἢ λίμναι καὶ ποταμοὶ σχηματίζοντες μιασματώδη τέλματα, ὡς ὁ Ἀχέρων καὶ ἡ Ἀχερουσία ἐν Θεσπρωτίᾳ, σπήλαιόν τι ἐν Ἑρμιόνῃ ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ τῆς Χθονίας, ἡ Ἀχερουσία ἄκρα παρὰ τὴν Ποντοηράκλειαν, τὸ Ταίναρον τῆς Πελοποννήσου, ἡ Ἄορνος λίμνη ἐν Θεσπρωτίᾳ (πιθανῶς ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Ἀχερουσίαν) καὶ ἡ Ἄορνος (Ἀβέρνη, ἴδε λέξιν) ἐν Καμπανίᾳ παρὰ τὴν Κύμην. Παρὰ τὰς εἰσόδους ταύτας τοῦ ἅδου εὑρίσκοντο συνήθως νεκρομαντεῖα ὅπου οἱ ζῶντες ἠδύναντο νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς νεκροὺς διὰ μέσου τῶν Πυθιῶν καὶ τῶν χρησμῶν. Ἀρχαῖοι θνητοὶ καὶ δύο ἡμίθεοι ἀναφέρονται ὅτι κατῆλθον εἰς ἅδην ζῶντες. Ὁ Ὀρφεὺς διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν Εὐρυδίκην, ὁ Ἡρακλῆς, κατελθὼν διὰ τοῦ Ταινάρου διὰ νὰ φέρῃ τὸν Κέρβερον εἰς τὸν Εὐρυσθέα, ἐκπληρῶν οὕτω τὸν δωδέκατον ἆθλόν του, ὁ Θησεὺς διὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν Πειρίθουν νὰ ἀπαγάγῃ τὴν Περσεφόνην καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις ὅμως δὲν ἔφθασε μέχρι τῶν Ἠλυσίων ἀλλὰ συνωμίλησε μὲ τοὺς ἥρωας καλέσας αὐτοὺς ἔξω τούτων. Τελευταῖος πάντων κατεβίβασεν ἐκεῖ ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῇ κωμῳδίᾳ του «Βάτραχοι» τὸν θεὸν Διόνυσον μετὰ τοῦ ὑπηρέτου του Ξανθίου καὶ ἑνὸς ὄνου διὰ νὰ ἐπαναφέρουν εἰς τὴν γῆν τὸν Αἰσχύλον ἢ τὸν Εὐριπίδην πρὸς ἀναζωογόνησιν τοῦ ψυχορραγοῦντος δραματικοῦ θεάτρου οὗτινος ὁ Βάκχος ἦτο προστάτης.

Δὲν ὑπῆρχε σαφὴς γνῶσις τῆς ἐν ἅδου ζωῆς Αἱ περιγραφαί της ἀφίεντο εἰς τὴν φαντασίαν τῶν ποιητῶν οἵτινες ἀναλόγως τῆς εὐθύμου ἢ σοβαρᾶς διαθέσεώς των ἔβλεπον τοὺς νεκροὺς κυνηγοῦντας ἢ διαιτωμένους ὑπὸ τὴν σκιὰν πλουσίων δένδρων, ἢ πενθοῦντας καὶ διηγουμένους εἰς ἀλλήλους τὰ ἐπὶ τῆς γῆς μαρτύρια καὶ κακοδαιμονίας των. Οὔτε σταθεραὶ εἶναι αἱ περὶ ἅδου δοξασίαι ἀλλὰ διεμορφοῦντο πάντοτε ἀναλόγως τῆς ἀναπτύξεως, διανοητικῆς καὶ πολιτικῆς, τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Μετὰ τὸν Ὅμηρον ἡ λέξις Ἅδης κατήντησεν ὄνομα προσηγορικὸν σημαῖνον τὸν τάφον ἢ τὸν θάνατον: «Λαχόντες ἀΐδαν»=τυχόντες ταφῆς (Πινδ. Πυθ. 5,130) καὶ «ἅδης πόντιος»=θάνατος ἐν θαλάσσῃ (Αἰσχ. Ἀγαμ. 667).

Ο ΑΔΗΣ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΛΑΩΝ

Οἱ βάρβαροι, οἱ λαοὶ τῆς Ἀσίας, ἀλλοίαν ἔννοιαν τοῦ ἅδου ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους εἶχον. Ἐχώριζον τὸν ἄλλον κόσμον εἰς δύο ἀπομεμακρυσμένα ἀλλήλων μέρη. Λαοί τινες θεωροῦν τὸν ἅδην ὡς τόπον προσωρινῆς διαμονῆς, διότι πιστεύουν οἱ μὲν εἰς τὴν μετεμψύχωσιν οἱ δὲ εἰς τὴν νεκρανάστασιν. Οἱ Ἑβραῖοι, οἱ Πέρσαι τοῦ Ζωροάστρου, οἱ Μουσουλμάνοι εἶχον διακεκριμένας τὰς χώρας τῆς μεταθανατίου εὐδαιμονίας καὶ τῶν αἰωνίων βασανιστηρίων. Οἱ Ἑβραῖοι ὥριζον τὸν Παράδεισον, οἱ Μουσουλμάνοι τὸ Τζεννέτ, οἱ Πάρσοι τὸ Γκορτμὰν ὡς τόπον τῶν εὐτυχῶν. Ἡ Γέεννα, τὸ Τζεχενὲμ ἢ Ἒλ Σακάρ, τὸ Ντουζάχ, ἦτο ἡ χώρα τῶν βασάνων. Ἡ ἑβραϊκὴ θρησκεία ἀρχικῶς δὲν ἐχώριζε τοὺς τόπους τούτους. Εἶχον τὸ Σιεὸλ ὅπου οἱ καλοὶ καὶ οἱ κακοὶ ἔζων ἀδιακρίτως ὁμοῦ. Οἱ θρησκευτικοὶ των ὅμως συγγραφεῖς ἀργότερον ὥρισαν ἀκριβέστερον τὰς λεπτομερείας τῆς ζωῆς ταύτης, αἵτινες διαδοθεῖσαι ταχέως ἐπεβλήθησαν εἰς τὴν ἑβραϊκὴν θρησκείαν. Οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ Πάρσοι μετὰ θάνατον ὁδηγοῦνται ἐνώπιον δικαστηρίου καὶ κρίνονται ἐκεῖ ἀναλόγως τῶν πράξεών των. Οἱ Βραχμᾶνοι καὶ οἱ Βουδδισταὶ ἐπίστευον εἰς τὴν μετεμψύχωσιν καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἅδης των, ἂν καὶ πλήρης βασάνων καὶ φρικωδεστάτων, ἀνεκφράστων μαρτυρίων διὰ τοὺς ἀσεβεῖς, ἐν τούτοις εἶναι μόνον προσωρινός. Οἱ Κινέζοι δὲν ἔχουν ἰδιαίτερον ἅδην. Ὁ Κομφουκιανισμὸς καὶ ὁ Ταοϊσμὸς διδάσκουν ὅτι οἱ μὲν κακοὶ τιμωροῦνται διὰ τῆς λήθης καὶ τῆς ἀνυπαρξίας, οἱ δὲ ἀγαθοὶ διὰ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ζωῆς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, πέριξ τῶν τόπων ὅπου ἔζησαν προηγουμένως. Οἱ Βουδδισταὶ Κινέζοι ἔχουν τὰς περὶ ἅδου θεωρίας τῶν Βουδδιστῶν Ἰνδῶν. Εἰς τὴν Σκανδιναυϊκὴν Μυθολογίαν ἐννέα διάφοροι τόποι ὑπῆρχον ὅπου μετέβαινον οἱ θνητοὶ μετὰ θάνατον. Εἰς τὴν Χὲλ μετέβαινον οἱ ἀποθνήσκοντες ἐξ ἀσθενείας ἢ γήρατος. Ὁ ἔνατος καὶ τρομερώτατος τόπος ἦτο προωρισμένος διὰ τοὺς κακούργους καὶ τὰς μαγίσσας. Οἱ ἀποθνη-

Ὁ Θησεὺς καὶ ὁ Πειρίθους εἰς τὸν Ἅδην.

Digitized by Google

σκοντες εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης μετέβαινον εἰς τὴν Βαλχάλλαν ὅπου ἦτο καὶ ὁ Ὀντὶν καὶ ἔμενον ἐκεῖ πάντοτε ἕτοιμοι νὰ βοηθήσουν τὸν θεόν, ὅτε ἤθελε δοθῇ ἡ τελευταία μάχη του ἐναντίον τοῦ Κακοῦ. Οἱ Σκανδιναυοὶ ἐπίστευον ὅτι μετὰ ταῦτα ὁ κόσμος θ'ἀνεγεννᾶτο. Πλειότερα περὶ τῶν ἰδεῶν τῆς μεταθανατίου ζωῆς παρὰ διαφόροις λαοῖς ἴδε εἰς τὰ ἄρθρα *Κόλασις, Παράδεισος, Γέεννα, Βαλχάλλα* κτλ. καθὼς καὶ εἰς τὰ κεφάλαια περὶ τῆς μυθολογίας, τῆς θρησκείας καὶ τῶν παραδόσεων διαφόρων λαῶν. ΕΥΦ. ΣΙΔ.

Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ συγγραφεῖς υἱοθέτησαν τὸ ὄνομα ᾅδης διὰ νὰ δηλώσουν τὸν τόπον ὅπου θὰ μετέβαινον μετὰ θάνατον οἱ ὁμαρτωλοί. Ἀπαντᾷ ἐνδεκάκις ἡ λέξις εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην ὑπὸ τὰς σημασίας:

1) κοῖλον καὶ ὑπόγειον μέρος, ἔνθα αἱ ψυχαὶ τῶν ἀποθανόντων διατρίβουσι. 2) ὁ τόπος τῆς παραμονῆς μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως τῶν μὴ εἰς Χριστὸν πιστευσάντων. 3) ὁ θεὸς τοῦ ᾅδου, ὁ διάβολος, ὅστις ἄρχει ἐπὶ τῶν νεκρῶν «οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδου» Πραξ. β' 27 = δὲν θὰ ἀφήσῃς τὴν ψυχήν μου εἰς τὴν κατοικίαν, εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ διαβόλου. 4) ὁ θάνατος καὶ μάλιστα, ὅτε ὁ ᾅδης εἶναι μετὰ τῆς λέξεως πύλαι: «Καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» = ὁ θάνατος (Ματθ. ΙΣΤ', 18). Ὁ Σωτὴρ διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου αὐτοῦ κατασυνέτριψε τὸ κράτος καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ ᾅδου, κατελθὼν δ' εἰς αὐτὸν πρὸ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐκήρυξε πρὸς τὰ ἐν φυλακῇ πνεύματα, ἐξ ὧν οἱ πιστεύσαντες εἰς αὐτὸν ἔλαβον ὡς αἰώνιον κατοικίαν τοὺς οὐρανούς, δηλ. τὴν μετ' αὐτοῦ αἰώνιον μακαριότητα, οἱ δὲ μὴ πιστεύσαντες τὴν αἰώνιον κόλασιν. Οἱ Ο' μεταφράζοντες διὰ τῆς λέξεως ᾅδης τὴν ἀντίστοιχον ἑβραϊκὴν Σεὸλ διακρίνουσι τὸν ᾅδην ὡς ἀποτελούμενον ἐκ δύο μερῶν, *τοῦ κόλπου τοῦ Ἀβραὰμ* ἢ Παραδείσου, τοῦ τόπου τῆς παραμονῆς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν δικαίων, καὶ *τῆς Γεέννης τοῦ πυρὸς ἢ Κολάσεως,* ἔνθα τιμωροῦνται οἱ ἁμαρτωλοί, ἀλλὰ προσωρινῶς μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου. 5) εἰκονικῶς σημαίνει τὸ βαθύτατον μέρος τῆς γῆς· ἕως ᾅδου καταβιβάζεσθαι = περιπίπτειν εἰς ἐσχάτην δυστυχίαν, εἰς ὄλεθρον πνευματικόν. 6) ὁ τόπος τῆς τιμωρίας, τῆς βασάνου. Ὁ ᾅδης ἔχει συνώνυμα τὰ ἑξῆς: «κάμινος πυρὸς» — πῦρ τὸ ἐξώτερον» — «σκότος τὸ ἐξώτερον» — «πῦρ τὸ αἰώνιον» — «ἄβυσσος» κτλ. Π. Ε. Σ.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

Τὸν διὰ τοὺς τεθνεῶτας προωρισμένον τόπον καὶ τὸν μετὰ θάνατον βίον τῶν ψυχῶν ἄλλως ἄλλοι λαοὶ δοξάζουσι καὶ φαντάζονται. Αἱ δὲ τοιαῦται δοξασίαι καὶ παραδόσεις διαμορφοῦνται καὶ διαπλάσσονται ἀναλόγως τοῦ πολιτισμοῦ ἑκάστου λαοῦ καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ ἰδιοφυΐας.

Οἱ νεκροὶ μεταβαίνουν εἰς τὸν Ἅδην πολλάκις κατόπιν παρατεταμένου ταξιδίου, ἔχοντες ὁδηγοὺς θεοὺς ἢ ἀγγέλους, οἷον τὸν χρυσόρραπιν Ἑρμῆν, τὸν «ἑκάστου δαίμονα» κατὰ Πλάτωνα καὶ Ἱεροκλέα, τοὺς ἀγγέλους Μιχαήλ, Γαβριήλ, Ραφαὴλ καὶ Οὐριὴλ κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν καὶ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν (ἴδε καὶ λέξιν *Ἄγγελοι).*

Αἱ περὶ Ἅδου εἰς τὸ στόμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ φερόμεναι τανῦν παραδόσεις εἶναι δημιουργήματα τῆς αὐτῆς πρὸς τοὺς ἀρχαίους μυθοπλαστικῆς φαντασίας, ἥτις συνεχιζομένη ἐν πλήρει δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ ζωῆς μέχρι σήμερον, χωρεῖ ἐπηρεάσασα καὶ αὐτὰς τὰς χριστιανικὰς τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ διδασκαλίας. Ἐντεῦθεν καὶ σήμερον ὁ Ἅδης θεωρεῖται ὑποχθόνιος καὶ καλεῖται διὰ τοῦτο *Κάτω Κόσμος,* τόπος στυγερὸς καὶ ἀποτρόπαιος, χωρὶς τέρψιν καὶ φῶς καὶ θαλπωρήν.

Γιὰ πές μου, τί τοῦ ζήλεψες
αὐτοῦ τοῦ Κάτω Κόσμου;
Εὐτοῦ βιολιὰ δὲν παίζουνε,
παιχνίδια δὲ βαροῦνε.

Κάτου στὰ Τάρταρα τῆς γῆς,
τὰ κρυοπαγωμένα,
μοιρολογοῦν οἱ λυγερὲς
καὶ κλαῖν τὰ παλληκάρια.

Ὁ ὁμηρικὸς Ἀχιλλεὺς ὁμιλῶν πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, κατὰ παρόμοιον τρόπον διατυπώνει τὴν πρὸς τὴν παροῦσαν ζωὴν προτίμησίν του, λέγων ὅτι προτιμᾷ νὰ θητεύῃ παρ' ἀνδρὶ ἀκλήρῳ ἐπὶ γῆς ἢ νὰ βασιλεύῃ μεταξὺ τῶν νεκρῶν.

Ὁ Ἅδης ἔχει εἰσόδους καὶ καταβάσεις εἰς διάφορα μέρη. Πολλαχοῦ καὶ σήμερον, ὅπως καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, δεικνύονται ὀπαὶ καὶ ἄντρα τοιούτων καταβάσεων, ὁπόθεν δὲν ἐξέρχονται πλέον οἱ ἅπαξ εἰσελθόντες.

Νὰ βγάναν οἱ ἐλιὲς κρασί,
οἱ ἀλυγαριὲς τὸ λάδι,
οἱ πεθαμένοι κι' οἱ νεκροὶ
θὰ βγαῖναν ἀπ' τὸν Ἅδη.

Οἱ νεκροὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὸν Ἅδην, θὰ περάσουν τὸ *τρίχινο γεφύρι* ἢ θὰ διαβοῦν *τρεῖς ποταμούς.*

Τώρα στὸν ἀποχωρισμὸ
τρεῖς ποταμοὺς διαβαίνω·
ὁ ἕνας χωρίζει ἀντρόγενα
κι' ὁ ἄλλος χωρίζει ἀδέρφια
κι' ὁ τρίτος ὁ φαρμακερὸς
τὴ μάννα ἀπ' τὰ παιδιά της.

Εἰς τὸν Ἅδην οἱ τεθνεῶτες θὰ λησμονήσουν ὅλα τὰ ἐπίγεια, διότι πίνουν τὸ *νερὸ τῆς Λησμονιᾶς* (ὕδωρ τῆς Λήθης τῶν ἀρχαίων) ἢ τὸ *νερὸ τῆς Ἄρνης,* δι' οὗ τὰ πάντα θ' ἀπαρνηθοῦν. Ἢ θὰ μεταβοῦν εἰς τὸ λιβάδι, ποὺ ἔχει τὸ *λησμονοβότανο,* ἀντίστοιχον πρὸς τὸν παρ' ἀρχαίοις ἀσφοδελὸν λειμῶνα.

Ποῦ πᾶς, ἀσημομάχαιρο,
τὸ χῶμα νὰ σὲ φάει;
—Πάω στῆς Ἄρνης τὰ βουνά,
στῆς ἀρνεσιᾶς τοὺς κάμπους
π' ἀρνιέται ἡ μάννα τὸ παιδὶ
καὶ τὸ παιδὶ τὴ μάννα,
π' ἀρνιῶνται καὶ τ' ἀντρόγενα
τὰ πολυαγαπημένα.
Θὰ πάω στῆς Ἄρνης τὰ βουνά,
στῆς ἀρνεσιᾶς τὴ βρύση,
καὶ ὅποιος πάει νὰ πιεῖ νερό,
πίσω δὲ θὰ γυρίσει.
Ποιὸς ἦταν, ὅπου φύτεψε
μηλιὰ στὸν Κάτω Κόσμο;
. . . .
Πᾶνε καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ
τὰ μῆλα νὰ μαζέψουν·
παίζοντας τὰ χρυσόμηλα,
ἀλησμονᾶν τὴ μάννα.

Ὅπως παρ' ἀρχαίοις, τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων διαπορθμεύει εἰς τὸν Ἅδην ὁ Χάρων, οὕτω πιστεύεται καὶ σήμερον, ὅτι τοὺς νεκροὺς φέρει εἰς τὸν Κάτω Κόσμον ὁ Χάρος.

Ἐνίοτε ἡ ψυχὴ κατέρχεται εἰς τὸν Ἅδην, περιφερομένη εἰς διάφορα αὐτοῦ μέρη, ἔνθα συναντᾷ συγγενεῖς καὶ φίλους, γνωστοὺς καὶ ἀγνώστους, ἐν τόποις τερπνοῖς δεδικαιωμένους ἢ τοὐναντίον πολυειδῶς κολαζομένους *στὴν πίσσα* καὶ *στὰ ἐφτὰ καζάνια.* Μετὰ πάντων τούτων συνδιαλέγεται ὡς καὶ ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ εἶτα ἐπανέρχεται εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπανευρίσκει τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον ἐπί τι χρονικὸν διάστημα εἶχεν ἐγκαταλίπει. Εἶναι τοῦτο τὸ παρὰ τῷ λαῷ λεγόμενον *καταφόνιασμα* ἤτοι ἡ *νεκροφάνεια,* μεθ' ἣν ὁ ἀναρρωννύων διηγεῖται εὐκρινῶς ἀπομνημονεύων ὅσα ὡς πραγματικὰ γεγονότα φρονεῖ, ὅτι συνέβησαν αὐτῷ.

Εἰς τὸν Ἅδην, τὰ δάκρυα τῶν οἰκείων ἐνοχλοῦν τὸν νεκρόν. Εἶναι τοῦτο παλαιά τις δοξασία τῶν γερμανικῶν λαῶν, καθ' ἣν τὰ δάκρυα ὡς θρόμβοι αἵματος κατασταλάζουν εἰς τὰ στήθη τοῦ τεθνεῶτος.

Μήτηρ τις, λέγει ἀλλαχοῦ ἡ τευτονικὴ μυθολογία, ἔχασε τὸ μικρόν της θυγάτριον καὶ μετέβαινε διὰ τοῦτο καθ' ἑκάστην καὶ ἔκλαιεν ἐπὶ τοῦ τάφου του, ἕως οὗ ἀπὸ τὰ δάκρυα ἐφύτρωσαν πολυειδῆ ἀνθύλλια. Ἑσπέραν τινὰ ἡ μήτηρ κατελήφθη ὑπὸ τοῦ σκότους παρὰ τὸν τάφον τοῦ τέκνου της, ὅτε αἴφνης ἐν τῷ σκότει εἶδε νὰ προχωρῇ πρὸς αὐτὴν συνοδεία λευκῶν φασμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέκρινε καὶ τὸ τέκνον της. Ἐκράτει εἰς τὴν μικράν του κεφαλὴν μέγα πήλινον ἀγγεῖον πλῆρες ὑγροῦ, τὸ ὁποῖον ἐκχειλίσαν κατέβρεχε τὸ ἀτυχὲς πλάσμα. Τὸ παιδίον ἐπλησίασε τὴν ἔντρομον μητέρα του καὶ εἶπε: «Βλέπεις, μητέρα, πῶς μ' ἔκανες; Ἡ μοῖρά μου τὸ θέλησε νὰ πεθάνω. Γιατὶ κλαῖς; Γιὰ ἰδές, ἡ στάμνα μου ἐγέμισεν ἀπὸ τὰ δάκρυά σου καὶ δὲν μπορῶ νὰ βαστάξω τὸ βάρος της στὸ κεφαλάκι μου. Ἐμούσκεψα ὅλο καὶ κρυώνω». Ἡ μήτηρ ὥρμησε ν' ἁρπάσῃ τὸ παιδίον της, ἀλλ' ἡ μοῖρα παρεμβᾶσα ἐξηφάνισε τὸ θυγάτριον. Παρόμοιαι δοξασίαι δὲν εἶναι πολὺ γνωσταὶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Ἀλλὰ μοιρολόγιόν τι ἐκφράζει τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν δακρύων, τὰ ὁποῖα χύνονται καθ' ἑκάστην ἐπὶ τοῦ τάφου, ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ἐξαφνισθῇ ὁ νεκρὸς καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ γυρίσῃ πίσω. Τὴν ἰδέαν ταύτην τοῦ ἐξαφνισμοῦ διασκευάζει πλαστικῶς ἄλλο μοιρολόγιον, σκοποῦν νὰ ἐπιδείξῃ παραστατικῶς τὴν ἀνάγκην τοῦ περιορισμοῦ τῶν θρήνων διὰ τῆς διακοπῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου.

Παρακαλῶ σε, μάννα μου,
μιὰ χάρη νὰ μοῦ κάνεις,
ποτέ σου γέρμα τοῦ γηλιοῦ
μὴν πιάνεις μοιρολόγι,
γιατὶ δειπνάει ὁ Χάροντας
μὲ τὴ Χαρόντισσά του.
Κρατῶ κερὶ καὶ φέγγω τους,
γυαλὶ καὶ τοὺς κερνάω,
κι' ὄκουσα τὴ φωνούλα σου,
κι' ἐσπάραξε ἡ καρδιά μου,
καὶ μοῦ ραγίστη τὸ γυαλὶ
καὶ τὸ κερὶ μοῦ σβήστη,
καὶ στάζει ἡ στάλα τοῦ κεριοῦ
μὲς στοὺς ἀποθαμένους,
καίει τῶν νυφάδων τὰ χρυσά,
τῶν νιῶνε τὰ στολίδια.
Θυμώνει ὁ Χάρος μὲ τὰ μέ,
στὴ μαύρη γῆς μὲ ρίχνει,
τὸ στόμα μ' αἷμα γιόμισε,
τἀχείλι μου φαρμάκι.

Καὶ ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ μοῦσα ἠσχολήθη μὲ τὸ θέμα τοῦτο. Εἶναι πασίγνωστον τὸ θαυμάσιον σονέτο τοῦ Λορέντζου Μαβίλη ἡ «Λήθη»:

Καλότυχοι οἱ νεκροὶ ποὺ λησμονᾶνε
τὴν πίκρια τῆς ζωῆς. Ὅταν βυθίσει
ὁ ἥλιος καὶ τὸ σούρουπο ἀκλουθήσει
μὴν τοὺς κλαῖς, ὁ καημός σου ὅσος καὶ νἄναι.
Τέτοια ὥραν οἱ ψυχὲς διψοῦν καὶ πᾶνε
στῆς λησμονιᾶς τὴν κρουσταλλένια βρύση·
μὰ βοῦρκος τὸ νεράκι θὰ μαυρίσει,
ἂ στάξει γι' αὐτὲς δάκρι ὅθε ἀγαπᾶνε.
Κι ἂν πιοῦν θολὸ νερὸ ξαναθυμοῦνται,
διαβαίνοντας λιβάδια ἀπὸ ἀσφοδήλι,
πόνους παλιούς, ποὺ μέσα τους κοιμοῦνται.
Ἂ δὲ μπορεῖς παρὰ νὰ κλαῖς τὸ δείλι,
τοὺς ζωντανοὺς τὰ μάτια σου ἂς θρηνήσουν·
θέλουν - μὰ δὲ βολεῖ νὰ λησμονήσουν.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος τῆς ἀνάγκης τοῦ περιορισμοῦ τῶν θρήνων καὶ τῶν δακρύων ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου διετυπώσαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τοὺς κατωτέρω στίχους:

Σὰν γέρνει ὁ ἥλιος τὸ βραδὶ
καὶ πάει νὰ βασιλέψει,
μὴν κλαῖτε πιὰ τοὺς ἄμοιρους
οἴμέ, τοὺς πεθαμένους,
'τι γίνονται τὰ δάκρυα
τριγύρω στὸ λαιμό τους
βαριὰ ἁλυσίδα ἀσήκωτη
διπλή, καὶ τοὺς βαραίνει,
κ' ἡ γῆ, ποὺ τοὺς ἀγκάλιασε,
δὲν ξεπετάει λουλούδια. ΣΤ. Σ.

Ἀδηφαγία. Θεὰ τῆς ἀδηφαγίας καὶ τῆς λαιμαργίας. Οἱ Σικελιῶται τῇ εἶχον ἀνεγείρει ναόν.

ἀδηφαγία· ἡ πολυφαγία, ἡ ἀπληστία εἰς τὸ τρώγειν: ἡ ἀδηφαγία τῶν λύκων, τῶν θηρευτικῶν πτηνῶν. Ἡ ἀδηφαγία εἶναι ἐνίοτε παθολογικὸν σύνδρομον νοσημάτων· ὁρίζεται δὲ ὡς διηνεκὴς ἐπιθυμία τροφῆς καὶ ἐξαφάνισις τοῦ αἰσθήματος τοῦ ἐκ τῆς σιτίσεως κόρου· βλ. πολυφαγία.

Ἀδηφάγοι. Γένος θηλαστικῶν σαρκοφάγων. Γνωρίσματά του εἶναι: ὀγκῶδες καὶ ἰσχυρὸν σῶμα, βραχεῖα καὶ ὑπὸ πυκνῶν τριχῶν κεκαλυμμένη οὐρά, εὔρωστος καὶ βραχὺς λαιμός, μεγάλη κεφαλή, κόλουρον (κολοβὸν) ρύγχος. Οἱ πόδες φέρουσι πέντε δακτύλους μὲ γαμψοὺς ὄνυχας. Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ ἑνὸς μόνου εἴδους.

Ἀδηφάγος (Gulo Borealis). Εἶναι ἰσχυρὸν ζῷον μήκους 1 περίπου μέτρου (12-15 ἑκ. μ. ἀνήκουσιν εἰς τὴν οὐρὰν) καὶ ὕψους ἀπὸ τοῦ ἀκρωμίου 40 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμός του εἶναι φαιοκαστανός, ἀνοικτότερος εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ράχιν καὶ σκοτεινότερος εἰς τὴν κοιλίαν, τὰ κάτω ἄκρα καὶ τὴν οὐράν. Ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὤμων ἄρχεται ὀρφνόφαιος ταινία, ἥτις τελευτᾷ εἰς

Ἀδηφάγοι.

τὰς πλευράς. Ἡ οὐρά του καλύπτεται ὑπὸ σκληρῶν τριχῶν. Οἱ πόδες του εἶναι βραχύτατοι. Κατοικεῖ τὰ ἐρημικὰ δάση τῶν πυτίων (κουκουναριά) τῆς Νορβηγίας, τῆς Φιλλανδίας καὶ τὰ βόρεια τῆς Ἀσίας καὶ Ἀμερικῆς. Ἄλλοτε εὑρίσκετο καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην. Ὁ ἀδηφάγος δὲν μένει πάντοτε εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ μέρος, ἀλλὰ συχνάκις ἀλλάσσει τόπον διαμονῆς καὶ μεταβαίνει ὅπου ἤθελε νομίσει ὅτι θὰ εὕρῃ εὐκολώτερον τὴν λείαν του. Εἶναι ζῷον νυκτόβιον, ἀποφεύγει ἐπιμελῶς τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἐπιτίθεται κατ' αὐτῶν, ἀλλὰ ὑπερασπίζεται γενναίως ἑαυτὸ ὅταν παραστῇ ἀνάγκη. Πηδᾷ μᾶλλον ἢ βαδίζει, ἀλλ' ὁ τρόπος

Digitized by Google

οὗτος τοῦ βαδίσματος εἶναι ταχὺς τόσον, ὥστε δύναται νὰ φθάσῃ καὶ τὰ ὠκυποδέστερα ζῷα. Ἀναρριχᾶται, παρ' ὅλον τὸ ἀδέξιον σῶμά του, ἐπὶ χαμηλῶν δένδρων, ὡς ὁ αἴλουρος (ἀγριόγατος) καὶ ἐκεῖθεν ἀναμένει ἐπὶ πολὺ διάστημα ἐνεδρεύων τὴν λείαν του. Ὁ ἀδηφάγος ἔχει ὄσφρησιν ὀξυτάτην. Τρέφεται ἐξ ἀρδυραίων κυρίως, ἀλλὰ δὲν περιφρονεῖ καὶ τὰ ἄλλα θηράματα. Καταδιώκει μανιωδῶς τοὺς ταράνδους, ἐνίοτε δὲ ἐπιπίπτει καὶ κατὰ προβάτων, ἅτινα φονεύει διὰ δηγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπιφέρει εἰς τὸν λαιμόν. Συχνάκις σκάπτων ἀνευρίσκει παγίδας, αἵτινες ἔχουσι τοποθετηθῆ

Ἀδηφάγος ἐπιτιθέμενος ἐναντίον ταράνδου.

ὑπὸ κυνηγῶν διὰ τὰς ἀλώπεκας καὶ κατατρώγει τὸ δέλεαρ (δόλωμα).

Κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐντὸς μεγάλων δένδρων, χαραδρῶν καὶ παλαιῶν ἠρειπωμένων οἰκοδομημάτων.

Τὸ δέρμα του οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει, ἀλλὰ καταδιώκεται πάντοτε διότι ἐπιφέρει πολλὰς καταστροφὰς εἰς τὰ ποίμνια, ἐνίοτε δὲ καὶ εἰς τὰς ἀγέλας τῶν βοῶν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Καμτσιάτκας μεταχειρίζονται τὸ δέρμα του δι' ἐνδυμασίας.

Οἱ ἀδηφάγοι συλλαμβανόμενοι εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἐξημεροῦνται εὐκόλως καὶ εἶναι λίαν διασκεδαστικὰ ζῷα, διότι ἐκτελοῦσι διάφορα γυμνάσματα παραπλήσια πρὸς τὰ ὑπὸ πιθήκων ἐκτελούμενα.

Οἱ παλαιότεροι φυσιοδίφαι δὲν ἐβαρύνοντο νὰ πλάττουν μυθεύματα σχετικὰ μὲ τὸν ἀδηφάγον. Ὁ Mirckow δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ γράψῃ ὅτι καταβροχθίζει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐξογκοῦται ἐις τύμπανον καὶ κατόπιν εἰσχωρεῖ διὰ μέσου δύο ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένων δένδρων συμπιέζεται καὶ ἐξάγει τὴν κόπρον αὐτοῦ, εἶτα ἐπανέρχεται καταβροχθίζει ἐκ νέου... συμπιέζεται ἐκ νέου καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς.

Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ὀνομάζεται μὲ τὴν δηλωτικὴν τῆς ἀδηφαγίας λέξιν, διότι πράγματι εἶναι αὕτη χαρακτηριστικὴ τοῦ ζῴου. Ὁσάκις εἰς τοὺς ζωολογικοὺς κήπους ὁ φροντιστὴς των πλησιάζει προσκομίζων τὴν τροφήν, οἱ ἀδηφάγοι ὠρύονται, τρίζουν τὰ δόντια, κλαυθμηρίζουν, ἀλληλοκτυποῦνται ἀτενίζοντες πάντοτε καὶ ἀπλήστως τὸ προσκομιζόμενον κρέας. Ὅταν ὁ φροντιστὴς δὲν ρίπτῃ ἀμέσως τὴν τροφὴν κυλίονται ἐπὶ τοῦ πατώματος τοῦ κλωβοῦ καὶ δεικνύουν μὲ κάθε τρόπον τὴν ἀπελπισίαν των· μόλις ὅμως τεμάχιον κρέατος ριφθῇ ἐντὸς τοῦ κλωβοῦ ἐπιπίπτουν μὲ τόσην ὁρμὴν καὶ καταβροχθίζουν μὲ τόσην ἀπληστίαν καὶ ταχύτητα ὥστε νὰ μὴν εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς δοθῇ ἄλλη ὀνομασία.

ἀδηφάγος· ὁ ἄδην (=πολὺ) τρώγων, «ἔδμεναι ἄδδην» (Ἰλ. Ε, 203) (τὸ διπλοῦν *δ* εἶναι τοῦ μέτρου)· ὁ πολυφάγος, ὁ λαίμαργος, ὁ φαγάς, ὁ λίχνος, ὁ πολυέξοδος, ὁ πολυδάπανος, ὁ πολλὰ καταναλίσκων· ἀδηφάγα ζῷα = τὰ ἁρπακτικὰ καὶ σαρκοφάγα ζῷα. Φαίνεται ὅτι εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς ἐλέγετο καὶ παρατονισμένον *ἀδήφαγος*·

«καὶ τρυφηλὸν με λέγουσιν, *ἀδήφαγον*, γουλάρην», λέγει ὁ Πτωχοπρόδρομος εἰς τὰ παράπονά του κατὰ τῶν καλογήρων (Κοραῆ Ἄτακτα α', 279). Ὁ Κοραῆς ὑποθέτει τὸν παρατονισμὸν χάριν τοῦ μέτρου γενόμενον. Ἀλλ' ὁ Πτωχοπρόδρομος εἶναι ἀγαθὸς στιχουργὸς καὶ δὲν κάμνει τοιαύτας στιχουργικὰς παρακρούσεις. Ἄλλως μὲ μίαν μετάθεσιν τῶν δύο τελευταίων λέξεων θὰ εὐωδοῦτο ὁ στίχος «γουλάρην, *ἀδηφάγον*». Φαίνεται λοιπὸν ὅτι πράγματι ὑπῆρχε τύπος ζωντανὸς τοιοῦτος. Κατὰ τὸ σχῆμα δηλαδή: *οἱ δασκάλοι—ὁ δάσκαλος, οἱ ἀγγέλοι—ὁ ἄγγελος, οἱ διαβόλοι—ὁ διάβολος*, ἐλέχθη καὶ *οἱ ἀδηφάγοι>ὁ ἀδήφαγος*. Σύγκρινε τὰ νεώτερα: *οἱ βουκόλοι>ὁ βούκολος, οἱ πυρομάχοι>ὁ πυρόμαχος, οἱ πυροβόλοι>ὁ πυρόβολος, οἱ βελάνοι>ὁ βέλανος* (=ὁ χωριάτης villanus), *οἱ ἐχτύποι>ὁ ἔχτυπος*, ἀκόμη καὶ *οἱ ἑταῖροι>ὁ ἕταιρος* ἐν Πόντῳ.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδηφάγος τριήρης· ἀρχαία παροιμία πρὸς δήλωσιν πολυτελοῦς πλοίου. Ἡ παροιμία αὕτη ἔχει τὴν ἀρχήν της ἀπὸ τὴν Πάραλον καὶ τὴν Σαλαμινίαν, ἃς «ἔλεγον ἀδηφάγους διὰ τὰ εἰς αὐτὰς πολλὰ καὶ πολυτελῆ ἀναθήματα». Σ.Δ.Β.

ἀδηφαγῶ (έω)· τρώγω κατὰ κόρον, εἶμαι *ἀδηφάγος*, τρώγω ἀπλήστως.

ἀδῄωτος· ὁ μὴ δῃωθείς, ἐρημωθείς, λεηλατηθεὶς ὑπὸ τοῦ πολεμίου, ἀδιάρπαστος, δημωδ. *ἀκούρσευτος, ἀδιαγούμιστος*: κώμη *ἀδῄωτος*, ἐπαρχία—.

-αδι. Τὸ σμικρυντικὸν τῶν εἰς *-ας*, γεν. *-άδος*: φυλλὰς>φυλλάδιον, λοπὰς>λοπάδιον, ἀρχαία ὑποκοριστικὴ κατάληξις: ἐπέδωκεν ἀρκετὰ ὡς νεοελληνικὴ κατάληξις καὶ σημαίνει 1) σπανίως μὲν ὑποκορισμόν: γλυκάδι, καρκινάδι, λαγκάδι, πετράδι, βεργάδι, βεργινάδι (=ἡ φοραδίτσα: virginia), βερνιγάδι (=στρογγυλὴ σκάφη), 2) μᾶλλον δὲ λησμονηθείσης τῆς ἀρχικῶς ὑποκοριστικῆς σημασίας ἔμεινεν ὡς ἁπλῆ οὐδετέρα κατάληξις: *ἀπαγάδι* (=ἡ εἰς τὸ χαρτοπαίγνιον ἐξίσωσις: *πάτα*), ἀπλάδι (=τὸ χράμι), ἀσπράδι (=τὸ λεύκωμα), γωνιάδι (ἡ κόρα τοῦ ψωμιοῦ. Ἀρτάκη), γριβάδι (=ὁ κυπρῖνος· ψάρι), ζαρκάδι (= ἡ δορκάς), καβάδι (=ἐπενδύτης), κα(ρ)κάδι (=τῆς πληγῆς ὁ ἐπίπαγος), καρναβάδι (φυτὸν carvi), καταβολάδι (κληματὶς θαπτομένη χωρὶς νὰ κοπῇ ἀπὸ τὸ κλῆμα), καταπινάδι (=ὁ οἰσοφάγος ἐν Χίῳ), κιτρινάδι (=ὁ κρόκος, καὶ ὁ ἴκτερος), κουνάδι (=ἰκτίς), κουράδι(=σκωράδιον, καὶ ἐν Κρήτῃ κειράδιον= =πρόβατον), κουσουμάδι (=διπυρίτης ἐν Νισύρῳ), κροκάδι (ὁ κρόκος καὶ τὸ πρὸς φύτευσιν κρόμμυον ἀντὶ *κοκκάρι*), κωλοράδι (croupion), λαυράδι (πῦῤ), λάδι, *λιλλάδι* (ἀλλαχοῦ: *λαλλάρι*· κατὰ παρετυμολ. ἐκ τοῦ *λιθάρι*), μαγνάδι (=τουλπάνι), μαυράδι καὶ ἐν Θήρᾳ: μαυριλάδι, μεσάδι, μισάδι(=ἡμίτομον), ὀψιμάδι, παξιμάδι, πατάδια (=τὰ κάτω καπνόφυλλα), πηγάδι, πρωϊμάδι, σειράδι(=σειρίτι), σελλάδι (=διάσελλο, βουνοκορυφή), στερφάδι (πρόβατον), τσαγκάδι (ἀπογαλακτισμένον), χάδι, χοντράδι, ψαχνάδι κλπ.

Προσκολλᾶται δὲ καὶ εἰς θέματα ρηματικὰ καὶ σημαίνει ἢ τὸ κατάντημα τῆς ἐνεργείας, ἢ ὄργανον, ἢ τόπον: ἀπολιφάδι (τὸ ὑπολειφθέν), κοπάδι, λιβάδι (λείβω), λογάδι (=διαλεχτό), μεψάδι (μέμφομαι), παραγάδι (παράγω), ρημάδι, σημάδι, σκιάδι, σκοτάδι, σμιγάδι, τριβάδι (τρίπτης· Νίσυρος), φάδι, φρυγάδι (φρυκτήρ), φρυμάδι (ποξιμάδι. Κάρπαθος), χειμάδι, ψεγάδι, ψευδάδι, ἀναξαπλάδι, ἀναπλεξάδι (φυτὸν, ἑλίχρυσος), συλιγκάδι(=ράγισμα πίθου) κτλ.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀδιά. Δημ. ὀνομασία Ἰτέας ἢ Σαλύκου τῆς λευκῆς (Salix alba), φυτοῦ χωριστοπετάλου τῆς τάξεως τῶν Ἰουλοφόρων (Amentaceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰτεϊδῶν (Salicaceae).

Ἀδιὰβ ἢ Ζάβ· ὄνομα δύο ποταμῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας οἵτινες πηγάζουν ἐκ τῶν ὀρέων τοῦ Κουρδιστάν. Ἐκ τούτων ὁ *Μέγας Ζὰβ* (*Μέγας Ζάβατος* ἢ *Λύκος* τῶν ἀρχαίων), ὁ ὁποῖος εἶναι ὁρμητικώτατος κατὰ τὴν τῆξιν τῶν χιόνων, ἔχει μῆκος 200 χιλιομ. περίπου, διαρρέων δὲ τὴν χώραν τῆς Βαγδάτης συμβάλλει εἰς τὸν ποταμὸν Τίγρητα, εἰς ἀπόστασιν 37 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Μοσούλης. Ὁ δὲ *Μικρὸς Ζὰβ* (*Μικρὸς Ζάβατος* ἢ *Κάπρος*), ἔχων τὸ αὐτὸ περίπου μῆκος καὶ τὴν αὐτὴν ὁρμητικότητα, συμβάλλει ἐπίσης εἰς τὸν Τίγρητα εἰς ἀπόστασιν 75 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ζάβ.

ἀδιάβαστος (παρὰ τὸ *διαβάζω* = ἀναγινώσκω)· ὁ μὴ διαβασμένος 1) ὁ ἀγράμματος, ποὺ δὲν *διάβασε*, ποὺ δὲν ἐφοίτησεν εἰς σχολεῖον, ὁ ἀναλφάβητος: ἀδιάβαστο παιδί,—ἄνθρωπος κτλ., 2) ὁ μὴ μελετήσας ἢ μελετηθείς: σήμερα ἦρθες *ἀδιάβαστος* στὸ σκολειό, ἤ: τὸ μάθημα τὄχεις *ἀδιάβαστο* σήμερα, 3) ὁ μὴ κατηχηθεὶς διά τινα ὑπόθεσιν, διά τινα γνῶσιν κτλ.: μὴν τὸν ἀφίσεις *ἀδιάβαστο*, νὰ μὴ μᾶς τὰ χαλάσῃ, 4) ἀνευλόγητος ὑπὸ τοῦ ἱερέως: κόλλυβα *ἀδιάβαστα*· τὸ ἐναντίον *διαβασμένα*, 5) ἀδιαπέραστος (ἐν Ἠπείρῳ): τάχω τὰ ροῦχα *ἀδιάβαστα*=ἀξέπλυτα=ἀδιαπέραστα διὰ τοῦ τελευταίου καθαροῦ ὕδατος.

ἀδιάβατος· 1) ὁ μὴ διαβατός, ὃν δὲν δύναται νὰ διαβῇ τις· —ποταμός, —ὄρος, 2) ὁ μὴ δυνάμενος εὐκόλως νὰ διαβῇ (=περάσει) μέρη *ἀδιάβατα*, ἐπειδὴ ἐκ *διαβαίνω*=περνῶ, τὸ *ἀδιάβατος* ἔλαβε ὅλα τὰ νοήματα τοῦ ἀπέραστος, ἀξεπέραστος. *Ἀδιάβατος* ἀγγ. Adiabatus, ὅρος ἐν τῇ φυσικῇ. (Βλ. Θερμοδυναμική). Τὸ ἀφῃρημένον του ἀδιαβάτητος=τὸ μὴ δύνασθαι διαβῆναι, τὸ νὰ μὴ μπορῇς νὰ περάσῃς, ἡ ἀπερασιά.

ἀδιαβεβαίωτος· ὁ μὴ βεβαιούμενος δι' οὐδενὸς μέσου, δι' οὐδενὸς τρόπου, περὶ τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει τις βεβαιότης.

Ἀδιαβηνή. Χώρα τῆς Ἀσσυρίας μεταξὺ τοῦ Λύκου καὶ τοῦ Κάπρου, (παρὰ τὸ νῦν Κουρδιστάν) ἔχουσα ἀφθόνους πηγὰς ἀσφάλτου καὶ νάφθης. Εἶχεν ἀρκετὰ μεγάλην ἔκτασιν, ὥστε οἱ ἀρχαῖοι Ρωμαῖοι συγγραφεῖς καλοῦν Ἀδιαβηνὴν ὅλην τὴν Ἀσσυρίαν (Στραβ.). Ἀπὸ τοῦ πρώτου π. Χ. αἰῶνος ἡ χώρα αὕτη ἀνῆκεν εἰς τοὺς Πάρθους. Ὁ αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς ὑπέταξεν αὐτὴν τὸν 1ον μ. Χ. αἰῶνα, ἀλλὰ οἱ Πάρθοι τὴν ἀνέκτησαν. Οἱ κάτοικοί της Ἀδιαβηνοί.

ἀδιαβίβαστα (τά)· ἀρχαῖος γραμματικὸς ὅρος: *ἀδιαβίβαστα* ρήματα=τὰ παρ' ἡμῖν λεγόμενα *ἀμετάβατα* δηλ. τὰ σημαίνοντα ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑποκειμένου δὲν μεταβαίνει εἰς ἄλλο πρόσωπον ἢ πρᾶγμα. Τὰ *ἀδιαβίβαστα* ἢ *ἀμετάβατα* ρήματα εἶναι α') ἐνεργητικά, τὰ σημαίνοντα ὅτι τὸ ὑποκείμενον δρᾷ, λ. χ. *χορεύω, περιπατῶ, τρέχω, παίζω* κτλ. β') καταστατικὰ ἢ οὐδέτερα, τὰ σημαίνοντα ὅτι τὸ ὑποκείμενον εὑρίσκεται εἴς τινα κατάστασιν, λ. χ. *ζῶ, βιῶ, ὑπνῶ, ὑπάρχω, εἰμί, χαίρω, εὐθυμῶ*. Ταῦτα δέχονται τὸ λεγόμενον σύστοιχον ἀντικείμενον, δηλ. τοῦ αὐτοῦ νοήματος (πάντοτε) καὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος (ὄχι πάντοτε): *χαίρω χαράν, ὑπνῶ ὕπνον*, ἀλλὰ καὶ *ζῶ βίον* κτλ. Μ. Φ.

ἀδιαβίβαστος· ὅστις δὲν διαβιβάζεται ἢ δὲν διεβιβάσθη, δὲν μετεδόθη ὅπου δεῖ, δὲν ἐπῆγεν εἰς τὸν πρὸς ὃν ὅρον: εἴδησις *ἀδιαβίβαστος*· τὸ τηλεγράφημά σου μένει ἀκόμη *ἀδιαβίβαστον*.

Ἀδιάβλα. Ἀρχαία πόλις τῆς Ἀλβανίας.

ἀδιάβλητος, ὁ μὴ διαβεβλημένος (διαβάλλω), ὁ μὴ κατηγορηθείς, συκοφαντηθείς: *ἀδιάβλητος* τιμιότης,—ἐπιμέλεια, 2) ἐπίσης ὁ προφυλαγμένος ἀπὸ διαβολήν, συκοφαντίαν: ὑπάλληλος *ἀδιάβλητος*· καὶ *ἀδιάβολος* (ὁ Στοβαῖος).

ἀδιάβροχον. Τὸ ἀνεπιτήδειον πρὸς διαβροχήν, ἀδιαπέραστον ὑπὸ τοῦ ὕδατος, ὑδατοστεγές, στεγανόν. Τὰ ἐξ ἀργίλου, ψαμολίθου, ἀσβεστολίθου στρώματα εἶναι ἀδιάβροχα. Ἀδιάβροχος ὀθόνη = ὀθόνη καταστᾶσα ἀδιάβροχος δι' εἰδικῆς ἐπεξεργασίας. Μανδύας τῶν ἀξιωματικῶν προφυλάσσων ἀπὸ τῆς βροχῆς. Κάλυμμα ἐξ ἀδιαβρόχου ὀθόνης σχήματος συνήθως ὀρθογωνίου χρησιμεῦον διὰ τὴν ἐπικάλυψιν τοῦ σωλῆνος τῶν πυροβόλων καὶ τῶν διαφόρων ὀχημάτων. Ἀδιάβροχον (κοινῶς νιτσεράδα) ὁ ἐπενδύτης τὸν ὁποῖον φοροῦσιν οἱ ναῦται ἐν ὥρᾳ βροχῆς.

Ἀδιάβροχον ἢ κατραμόπανον, ὀθόνη ἐπηλειμμένη διὰ κεδρίας μὲ τὴν ὁποίαν καλύπτονται τὰ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῶν πλοίων ἢ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ἐμπορεύματα πρὸς προφύλαξιν τούτων ἀπὸ τῆς βροχῆς.

Ὑποδήματα καὶ ἐνδύματα ἐκ καουτσοὺκ εἶναι ἀδιάβροχα.

Ὑγιεινή. Τὰ ἀδιάβροχα ἐνδύματα ἐμποδίζουν τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ἱδρῶτος καὶ εἶναι ὡς ἐκ τούτου ἐπιβλαβῆ. Ἄτομον φέρον ἀδιάβροχον ἐνδυμασίαν καὶ ἐργαζόμενον ἢ τρέχον ὑπὸ βροχὴν βρέχεται περισσότερον ἐσωτερικῶς τοῦ ἀδιαβρόχου διὰ τοῦ ἱδρῶτος ἀφ' ὅσον θὰ ἐβρέχετο ἄνευ αὐτοῦ. Τὸ καουτσοὺκ εἶναι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς τὸ χειρότερον τῶν ἀδιαβρόχων. Ὅταν κατόπιν σχετικῆς ὁποιασδήποτε πορείας ἄτομον, φέρον ὑποδήματα ἐκ καουτσούκ, εἰσέρχεται εἰς διαμέρισμα μὲ δάπεδον ὑγρὸν ἢ χαμηλῆς θερμοκρασίας, πρέπει νὰ μὴν ἀφαιρῇ ἀμέσως τὰ ἐκ καουτσοὺκ ὑποδήματα, διότι ἐκτίθεται εἰς ἄμεσον κίνδυνον κρυολογήματος. Ὁ ἐξ ἀδιαβρόχου μανδύας πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ εὐρὺς καὶ νὰ χρησιμοποιῆται μόνον διαρκούσης τῆς βροχῆς, κατὰ δὲ τὴν στιγμὴν τῆς ἀφαιρέσεώς του νὰ λαμβάνεται ἡ φροντὶς προφυλάξεως ἀπὸ τῆς ἀποτόμου ψύξεως.

Κατασκευή. Ἐπεζητήθη ἡ κατασκευὴ ἀδιαβρόχων τῶν ὁποίων τὸ ἀδιάβροχον νὰ εἶναι ἐπαρκὲς διὰ τὴν προφύλαξιν ἀπὸ τῆς βροχῆς, ὄχι ὅμως καὶ τοσοῦτον τέλειον ὥστε νὰ καθίσταται ἐπιβλαβὲς ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως. Τὰ διὰ λανολίνης ἀδιάβροχα ρυπαίνονται εὐκολώτατα. Τὰ διὰ παραφφίνης εἶναι τὰ ὁπωσδήποτε καλύτερα ἀπὸ ὑγ. ἀπόψεως, διότι εἶναι ἀδιαπότιστα μόνον διὰ τὸ ὕδωρ, διαβατὰ ὅμως διὰ τὸν ἀέρα.

Ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν χρησιμοποιοῦνται ἀδιάβροχα ὡς ἑξῆς κατασκευαζόμενα:

Ἕνα λίτρον ὑγροῦ ὀξικοῦ ἀργιλλίου (Acétate d'aluminium liquide) εἰς 6° ἢ 7° Baumé, διαλύεται ἐντὸς ξυλίνου δοχείου εἰς 40 λίτρας ὕδατος: Βυθίζονται ἐντὸς τῆς διαλύσεως ταύτης τὰ ὑφάσματα ἢ τὰ ἐνδύματα (χωρὶς κουμπιὰ) ἅτινα πρόκειται νὰ καταστῶσιν ἀδιάβροχα καὶ ἀφίνονται ἐκεῖ τελείως κεκαλυμμένα ὑπὸ τῆς διαλύσεως ἥτις ἀναδεύεται ἐπανειλημμένως ὥστε τὸ ὑγ. ὀξ. ἀργ. νὰ εἶναι πάντοτε καλῶς καταμεμερισμένον. Μετὰ 24ωρον ἐντὸς τῆς διαλύσεως παραμονὴν ἡ ὀθόνη ἐξάγεται, ἀποστραγγίζεται καὶ ἀφίνεται νὰ στεγνώσῃ ὑπὸ σκιάν. Ἡ ὑποστᾶσα τὴν κατεργασίαν ὀθόνη παραμένει ἐπ' ἀρκετὸν ἀδιάβροχος.

Τὰ δέρματα καὶ τὰ ξύλα καθίστανται ἀδιάβροχα διὰ λινελαίου ἢ παραφφίνης, οἱ δὲ πῖλοι διὰ ρητίνης ἐν διαλύσει βόρακος διαλυομένης.

ἀδιάβρωτος· ὁ μὴ ὑποστὰς διάβρωσιν· ὁ μὴ ὑποκείμενος εἰς διάβρωσιν.

ἀδιάγγουρο λέγεται εἴς τινας Κυκλάδας ὁ ὑδροπέπων· ἐπειδὴ δὲ ἐν Κυζίκῳ τὸ αὐτὸ λέγεται *νεράγγουρο* (σύγκρινε παροιμίαν: γριὰ τὸ μεσοχείμωνο *νεράγγουρο* ἀποθύμησε) καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει ὁ τύπος *ἀδιάργυρος* = *ὑδράργυρος*, ὀρθῶς εἴκασεν ὁ Λωρεντζάτος ὅτι τὸ *ἀδιάγγουρο* ἔχει πρῶτον τύπον: *ὑδράγγουρο*. Δύο ἑρμηνείας ἐξ ἴσου ὀρθὰς δυνά-

Digitized by Google

μεθα νὰ δώσωμεν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ τύπου: ὑδράγγουρο > ἀδιάγγουρο. Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι τὸ πρῶτον ρ γίνεται ι δι' ἀνομοίωσιν οὕτω ρ+ρ > ι+ρ: *(ὑ)δράργυρος > διάργυρος, προπέρσυ > πιοπέρσυ, καρτερῶ > καϊτερῶ, (ὑ)δράγγουρο > διάγγουρο* καὶ μὲ τὸ προθεματικὸν ἀ —: *ἀδιάγγουρο*. Ἡ δευτέρα εἶναι ὅτι ἐν πρώτοις τὸ προηγούμενον ρ ἐκπίπτει πρὸ τοῦ ρ τῆς ἑπομένης συλλαβῆς δι' ἀνομοίωσιν δηλ. *ὑδράγγουρο = ὑδάγγουρο*, ὅπως εἶπαν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ *ὑδάργυρος* ἀντὶ *ὑδράργυρος*, καὶ *ὑδάρμη* ἀντὶ *ὑδράρμη*. Ἰδοὺ ἀρκετὰ παραδείγματα: ρ+ρ > '+ρ: ἄρθρο, > ἄθρο, ἀγριόροδο > ἀγιόροδο, ἀγριόροκα > ἀγιόροκα, σκηπτροκρατῶ > σκηπτοκρατῶ (Κορ. ἄτ. α', 201), τεφτερντάρης > τεφτεντάρης, μακροφλό(γ)ερα > μακοφλόερα (Μπουντώνας), σμυρναριὰ > σμυναριά, θρύμπουρο > θύμπουρο, Μερκούρης > Μεκούρης, τραβέρσα > ταβέρσα (Θήρα), ὀρθρινὸ > ὀθρινὸ (Βόρειος Εὔβοια), *(τάργα)*: ταργάρι > ταγάρι, κλειδοκράτορας > κλειδοκάτορας (Ἀστυπαλαία), πράτρα > πάτρα (Ἀθῆναι), σκορδάρμη > σκοδάρμη, θρεμμάρι > θεμάρι (Κάρπαθος), τρυφερός > τυφερὸς (Σινασός), (γλίστρα): γλιστρερὸς > γλιστερός, πάρεδρος > πάεδρος, καταβαθρερὸς > καταβαθερός.

Σύγκρινε καὶ τἀρχαῖα: φρατρία > φατρία, βράτραχος > βάτραχος, ἀφρόνιπτρον > ἀφόνιπτρον.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐκπέσει τὸ πρῶτον ρ καὶ μείνει *ὑδάγγουρο*, τότε ὁ ἀρκτικὸς φθόγγος Ι (*υ*) μαζὶ μὲ τὸ τελικὸν φωνῆεν *α* προηγουμένης μικρᾶς λέξεως *(τά, ἕνα)* ἀποτελεῖ ἐν τῇ προφορᾷ δίφθογγον πρόφωνον *άϊ*: *ἕναϊδάγγουρο* ἢ *ταϊδάγγουρα*, οὕτω λοιπὸν μένει ὁ τύπος *ἀϊδάγγουρο*. Ἔπειτα ὁ ἡμίφωνος ὑποτακτικὸς ι τῆς προφώνου διφθόγγου *αϊ* μεταπηδᾷ εἰς τὴν ἑπομένην συλλαβὴν καὶ ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ φωνήεντος ἐκείνης δίφθογγον ἄλλην, μετάφωνον *ια*: *ἀϊδάγγουρο > ἀδιάγγουρο*. Ἰδοὺ μερικὰ ὅμοια παραδείγματα: πτελέϊνος > φτελένιος, σιδηρέϊνος > σιδερένιος, θαϊδῶ > θὰ διῶ, τόειδα > τὄδια, το ἰσάζω > τὸ σιάζω, το Ἰθάκι > τὸ Θιάκι, baïram > μπαριάμι, ὁ ὑδάργυρος > ὁ διάργυρος, (Ἀδόνησος): ἀηδονήσι > διονήσι (Κρήτη), (τοῦ ἑνοῦς): τουϊνοῦς > τοῦ νιοῦς (Κρήτη), ὀλόϋρα > ὀλόρια, (Δωδεκάνησα), πρώϊμος > πρώμιος (Θήρα). Παράβαλε σχετικὰ ἀρχαῖα: μέλανjα > μέλαινα μακαρjα > μάκαιρα, φανjω > φαίνω, χαρjω > χαίρω (προφορὰ τοῦ *αι = αϊ* δίφθογγος: ἡ μονοσύλλαβος ἐκφορὰ δύο φωνηέντων φθόγγων).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδιάγνωστος. 1) τὸν ὁποῖον δὲν δύναται κανεὶς νὰ διαγνώσῃ: νόσος *ἀδιάγνωστος*, κεφαλαλγία —, 2) ἀγνώριστος, τὸν ὁποῖον δύσκολα κανεὶς διακρίνει, ἀκατανόητος, δυσκατάληπτος: πρόθεσις *ἀδιάγνωστος*, ἐνέργεια —. Ἐπιρ. *ἀδιαγνώστως*.

ἀδιαγούμιστος· ἀλεηλάτητος, ἀδιάρπαστος, ἀδιάρπακτος, ποὺ δὲν ἔγινε· *διάγουμα* ἢ *γιάγουμα* (=λεηλασία), εἶναι δὲ τοῦτο τὸ τουρκικὸν *γιάγμα* (=διαρπαγή), ὅπερ ἡμεῖς, πρὸς εὐκολίαν τῆς προφορᾶς, τὸ ἐπροφέραμεν μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ συνδετικοῦ *ου* μεταξὺ *γ* καὶ *μ*, διότι ὁ φθογγικὸς συνδυασμὸς *γμ* εἶναι δυσπρόφερτος εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν *(γάμα, πρᾶμα κτλ.)*—εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπροφέρετο gm. Ὅπως λοιπὸν ἐλέχθη *ἰγδί*(ον) > *γουδί, ὀγρὸς > ὁ γουρός, γλανὶς > γουλανός, γρωνὰς > γουρούνα, ἄγλις — ἄγλιθος — ἀγλίον > γουλὶ* κ. τ. λ. οὕτω καὶ *γιάγουμα > γιάγμα*. Ἐκ τοῦ *γιάγουμα* λοιπὸν καὶ μὲ παρετυμολογίαν τῆς προθέσεως *διά*: *διάγουμα* διὰ τὸ *διάρπαγμα* (σύγκρινε *γιασάκι > διασάκι* διὰ τὸ *διάταγμα, οἰάκι > δοιάκι* ὡς *διοικοῦν* τὸ πλοῖον, *Γιακουμὴς > Διακουμὴς* κατὰ τὸ *διάκος)* ἔχομεν ῥῆμα *διαγουμίζω* (=διαρπάζω, λεηλατῶ) καὶ ἐξ αὐτοῦ γίνεται τὸ *ἀδιαγούμιστος*. Ὁ Κοραῆς εἰς τὰ Ἄτακτά του (δ', 96) καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν (ΜΝΕ. β' 283) ἐθεώρησαν τὸ ῥῆμα ὅτι γίνεται ἀπὸ τὸ *διακομίζω*, χωρὶς νὰ ἀναφέρουν πότε τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐσήμανε εἰς τὴν ἑλληνικὴν λεηλατῶ *(Διακομίζω*=διαβιβάζω τι καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἐμῶν, τὰ τέκνα μου, τὴν περιουσίαν μου, διὰ περάματος ἢ ἄλλου μετακομιστικοῦ μέσου, ἔτι δὲ ἀναζωγονῶ τινά, ὁ Ἱπποκράτης). Ἐπίσης καὶ χωρὶς νὰ ἐξηγήσουν διατὶ τὸ *κ* ἐτράπη εἰς *γ*. Μ.Φ.

ἀδιάγραπτος· 1) ὁ μὴ κεχαραγμένος, ὁ μὴ σχεδιασμένος, 2) ὁ μὴ σβησμένος, ὁ μὴ λειωμένος, ἐκεῖνος ὅστις δὲν ἔχει διαγραφῇ ἢ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαγραφῇ.

ἀδιάγωγος· ὁ μεθ' οὗ δὲν δύναταί τις νὰ διαγάγῃ, νὰ περάσῃ, νὰ ζήσῃ, νὰ διαβιώσῃ, ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ περάσῃς μαζί του (ὁ Φίλων).

ἀδιάδεκτος καὶ ἀδιάδοχος, ὃν δὲν διεδέχθη τις, ὁ ἄνευ διαδόχου βασιλεύς, αὐτοκράτωρ, κοινὸς θνητός.

ἀδιάδοτος· ὁ μὴ διαδιδόμενος, ὁ μὴ διαδοθείς: φήμη *ἀδιάδοτος*, δόξα —, συκοφαντία —, ἐγκύκλιος, —, ρεκλάμα *ἀδιάδοτος*.

ἀδιαδοχοκινησία. Ἡ λέξις ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Babinski (1902) διὰ νὰ σημάνῃ τὴν ἔλλειψιν διαδοχοκινησίας (diadococinesia), τῆς ἱκανότητος δῆλα δὴ ταχείας διαδοχικῆς ἐκτελέσεως ἐνίων κινήσεων, ὡς ἐ. π. τοῦ πριασμοῦ καὶ ὑπτιασμοῦ τῆς ἄκρας χειρός. Ἡ ἀδ. εἶναι σύμπτωμα κατὰ πλάκας σκληρύνσεως ἢ παρεγκεφαλιδικῶν βλαβῶν.

ἀδιάδραστος (διαδιδράσκω)· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου ἢ τρόπου δυνάμενος νὰ διαφύγει, νὰ ξεφύγει, 2) ὅ,τι οὐδεὶς δύναται νὰ διαφύγει, ἀναπόφευκτος, ἄφευκτος, ἄφυκτος.

ἀδιάζευκτος· 1) ὁ μὴ διαζευχθείς: νέος —, 2) ὁ μὴ διαζευγνύμενος: ζωντοχήρα, *ἀδιάζευκτος*, ποὺ ζεῖ μακρὰν τοῦ ἀνδρός της ἄνευ διαζυγίου, δίχως χωρισοχάρτι, 3) ἀχώριστος: φίλος *ἀδιάζευκτος*.

ἀδιαζήτητος· λέξις Εὐγ. τοῦ Βουλγάρεως, ὁ μὴ διαζητηθείς, ἐκζητηθείς, ὁ ἀνεκζήτητος, ὁ ἀζήτητος, ὁ ἀγύρευτος, ὁ ἀνερεύνητος, ὁ ἀνεξέταστος, ἀδιερεύνητος, ἀνεξερεύνητος.

ἀδιαθέρμαντος καὶ *ἀδιάθερμος*· ὁ μὴ διαθερμαινόμενος, ὁ μὴ ζεσταινόμενος δι' οὐδενὸς μέσου.

ἀδιαθεσία· ἐν τῇ Ἰατρικῇ, ἡ ὑποκειμενικὴ ἐκ μέρους τοῦ ἀρρώστου αἴσθησις διαταραχῆς τινος ἐν τῇ λειτουργίᾳ τοῦ ὀργανισμοῦ. Χωρὶς πόνον εἰς ὡρισμένον τι σημεῖον ἑδραζόμενον, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ πιστοποίησις ἐκ μέρους τοῦ ἰατροῦ νοσήματός τινος, ὁ ἄρρωστος αἰσθάνεται γενικὴν κακουχίαν, ἀδυναμίαν πρὸς ἐργασίαν, τάσιν πρὸς ἔμετον, ἰλίγγους. Ἡ ἀδιαθεσία εἶναι ἐνίοτε πρόδρομος καὶ ἄλλοτε ἐκδήλωσις λανθάνοντος καὶ ἀδιαγνώστου νοσήματος.

ἀδιάθετος· 1) ὁ μὴ διατεθείς: πρόσοδος *ἀδ.*, κέρδος *ἀδιάθετον*, 2) ἄτακτος εἰς τὰ πράγματά του: μαθητὴς —, 3) ὁ ὁποῖος δὲν ἀπολαύει ἀπολύτου ὑγείας: εἶμαι ὀλίγον *ἀδιάθετος* —, 4) τὸ *ἀδιάθετον* = τὸ μὴ διατεθέν. 5) *ἀδιάθετος* ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχή. Ἐπιρ. *ἀδιαθέτως*.

ἀδιαθετῶ· εἶμαι *ἀδιάθετος*, δὲν ἀπολαύω ἀπολύτου ὑγείας, ἀρωστούτσικος, χωρὶς διάθεσιν.

ἀδιάθλαστος· ὁ μὴ διαθλώμενος· λέγεται ἰδίως ἐπὶ τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτὸς ὡς ὅρος τῆς φυσικῆς (βλ. διάθλασις).

ἀδιάθονας καὶ *διάθονας· ὁ δοθιὴν* μὲ τὴν παρετυμολογικὴν τροπὴν τοῦ ἀρκτικοῦ *δο* εἰς τὴν πρόθεσιν *δια*. Σύγκρινε *Ἰακουμῆς > Διακουμής* (ἀ)*δαμάντι > διαμάντι, οἰάκιον > δοιάκι*, (defendo) > διαφεντεύω γιασάκι > διασάκι, *γιαγούρτι > διαγούρτι*, defensor > *διαφέστορας* (Χρονικὸν τοῦ Μωρέος στιχ. 6086), τουρκ. delal > *διαλάλης* (διότι *διαλαλεῖ*)· βλ. καὶ ἀδιαγούμιστος. Συνώνυμα: βύζουνας, βούζουνας, μαύρη, σπυρί.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδιαίρετος· ὁ μὴ ὑποστὰς διαίρεσιν, ὁ μὴ ὑποκείμενος εἰς διαίρεσιν, ἀριθμός, μόριον, χῶρος, περιουσία, ἔννοια, Τριὰς ἀδιαίρετος· τὸ ἐξ ἀδιαιρέτου περιουσίας κληρονομικὸν δικαίωμα. Ὁ μὴ διαιρετὸς ἀριθμὸς (βλ. διαίρεσις), ἡ ἀδιαίρετος ἐνοχὴ (βλ. ἐνοχή), ἡ ἀδ. ὁμολογία (βλ. ὁμολογία).

ἀδιαιρετότης καὶ *ἀδιαιρεσία*· 1) ἡ ἰδιότης τοῦ μὴ διαιρεῖσθαι, τοῦ μὴ διαχωρίζεσθαι: ἡ ἀδιαιρετότης τῶν ἠλεκτρονίων. 2) ὡς νομικὸς ὅρος τὸ *ἀδιαιρετότης* = κατάστασις κτήματος, ἢ ἀντικειμένου ἀξίας κατεχομένου ἢ νεμομένου *ἐξ ἀδιαιρέτου* = δίχως νὰ τὸ χωρίσουν εἰς μερίδια· ἀλλὰ καὶ ἡ συγκτημοσύνη = ἡ ἐξ ἀδιαιρέτου νομὴ τοῦ κτήματος ἐκ μέρους τῶν δικαιούχων.

ἀδιαίτητος· ὁ ἄνευ διαίτης βιῶν: *ἀδιαίτητος* ἀσθενὴς δὲν θεραπεύεται· — ἀδιαίτητος βίος, — ζωὴ = βίος, ζωὴ χωρὶς δίαιταν· καὶ ἐπιρ *ἀδιαιτήτως*

ἀδιαιτήτως βρώμασι χρώμενος, Ἰω. Ἀκτουάριος. (ἐν Idel. phys. etc. τομ. Β'. σελ. 162) χωρὶς δίαιταν, χωρὶς νὰ προσέξει τὶ φαγητὰ μεταχειρίζεται, χωρὶς νὰ φροντίζει διὰ τὴν ἐνδεχομένην βλάβην τῆς ὑγείας του ἐκ τῶν βρωμάτων (=φαγητῶν).

ἀδιακανόνιστος· ὁ μὴ διακανονισθείς, ὁ δι' οὐδενὸς μέσου, δι' οὐδενὸς τρόπου κανονισθείς, ὁ οὐδαμῶς τεθεὶς εἰς κανονισμόν, ὑπὸ κανόνα· ἀδιακανόνιστον χρέος, ἀδ. ὑπόθεσις.

ἀδιακήρυκτος· ὁ μὴ προκηρυχθείς, ὁ μὴ διακηρυχθείς, ὁ μὴ προαγγελθείς: «*ἀδιακήρυκτος πόλεμος*» φράσις καθιερωμένη.

ἀδιάκλαστος (Ἀνων. ἢ Ἥρων Wesch. Poliorcét. d. Gr. σελ. 257), ὁ μὴ διακλώμενος, ὁ ἀτσάκιστος, ὁ ἀδίπλωτος.

ἀδιάκλυστος λέγεται ἐν Πόντῳ ὁ μὴ περιχυθεὶς δι' ὕδατος, ὁ μὴ κατακλυσθείς: τὰ ροῦχα εἶναι ἀκόμ' *ἀδιάκλυστα*.

ἀδιακόνητος· 1) ὁ μὴ ὑπηρετούμενος, μὴ διακονούμενος, ἀνυπηρέτητος, ἀβοήθητος: ἀσθενὴς *ἀδιακόνητος*· 2) ὁ Ἰώσηπος ἔχει τὴν λέξιν ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ: *ἀνεκτέλεστος*.

ἀδιάκοπος· 1) ὁ μὴ διακοπτόμενος: μελέτη *ἀδιάκοπος*, σπουδὴ —, βροχὴ —. 2) ἀδιαίρετος, ἀμέριστος: κτῆμα *ἀδιάκοπον*. 3) (οὐδέτ. οὐσ.) τὸ *ἀδιάκοπον* = ἡ συνέχεια. Ἐπιρ. *ἀδιακόπως* καὶ δημῶδες *ἀδιάκοπα* = χωρὶς διακοπήν, κατὰ συνέχειαν, συνεχῶς.

ἀδιακόρευτος, ἡ· (Σωρ. Ἐφεσ. ἐν Idel. phys. etc. I σελ. 256)· ἡ μὴ διακορευθεῖσα, ἡ μὴ ἐκκεκορευμένη, ἐκπαρθενευθεῖσα, ἡ ἀδιάκορος, ἡ ἔχουσα ἀσινῆ τὸν παρθενικὸν ὑμένα, ἡ ἀξεπαρθένευτη.

ἀδιακόσμητος· ὁ μὴ διακοσμημένος, ὁ μὴ στολισμένος, ὁ μὴ διακοσμηθείς, ὁ ἀστόλιστος: αἴθουσα *ἀδιακόσμητος*, πλατεῖα —, οἰκία *ἀδιακόσμητος*.

ἀδιακρισία· 1) πλάνη κρίσεως, ἀκρισία, συνεπῶς σύγχυσις, τύφλωσις ψυχῆς, ἀπερισκεψία, ἀστοχασία, ἀπροσεξία: ἡ *ἀδιακρισία* του τὸν καθιστᾷ ἀνεπιθύμητον. 2) ἐνόχλησις, ἀσυνεσία, ἔλλειψις λεπτότητος: ἡ *ἀδιακρισία* του δὲν ἔχει ὅρια.

ἀδιάκριτος, -ον. 1) ὁ ἀξεχώριστος, ὁ ἀδιαχώριστος, ὁ ἀνάμικτος: — μεῖγμα. 2) ὁ μὴ διακρινόμενος, ὁ μὴ φαινόμενος, ὁ ἀδιόρατος: μόριον ὕλης —. 3) ἀμφίβολος, ἀσαφής: διαφορὰ —. 4) ὁ ἔχων ἔλλειψιν κοινωνικῆς διακρίσεως, ἀνεπιεικής, ἀσυνείδητος, ἀσυναίσθητος, ἀσύνετος, ἀστόχαστος, ἀλόγιστος: *ἀδιάκριτος* ἐπισκέπτης, — ἐρώτησις κτλ. 5) ἐνοχλητικός, ὀχληρός, ἀπαιτητικός: καταντᾷς ἀδιάκριτος· μόνον οἱ *ἀδιάκριτοι* ἐρωτοῦν ἔτσι. 6) λόγος ἢ πρᾶξις, δι' ἧς ἀποκαλύπτεται κάτι ποὺ ἔπρεπε νὰ τηρηθῇ μυστικόν. 7) ὁ μὴ σημαντικός, ὁ ἄσημος, ὁ μὴ διακεκριμένος = (μὴ ἐξέχων ἔν τινι κοινωνίᾳ, ἐπιστήμῃ, τέχνῃ κτλ.): προσωπικότης *ἀδιάκριτος*. 8) ἀκατανόητος, ἀδιανόητος. 9) ἀναποφάσιστος. Ἐπιρ. *ἀδιακρίτως*.

ἀδιακώλυτος· ἀκώλυτος, ἀνεμπόδιστος. 1) ὁ μὴ κωλυόμενος διά τινος ἐμποδίου. 2) ὁ δι' οὐδενὸς μέσου δυνάμενος νὰ ἐμποδισθῇ.

ἀδιαλάλητος· 1) ὁ μὴ διαλαληθείς, ὁ ἀκήρυκτος, ἀπροκήρυκτος, ἀδιαφήμιστος, ἀκατηγόρητος· *ἀδιαλάληγος*, *ἰδιωματικὸς* τύπος συνήθης ἐν Πελοποννήσῳ (βλ. σελ. 399 στ. α'): πλειστηριασμὸς *ἀδιαλάλητος*. 2) ὁ ἀδημοσίευτος: ἀπόφασις —.

ἀδιάλειπτος· ὁ χωρὶς διάλειμμα, ὁ ἄνευ διαλείψεως, ἀδιάκοπος, ἀκατάπαυστος, συνεχής: *ἀδιάλειπτος* μέριμνα, — σπουδή. 2) ἀμέριστος, ἀχώριστος, σύντονος: ἀδιάλειπτος τελετουργία. Ἐπιρ. *ἀδιαλείπτως*: «*ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε*» (ὁ Παῦλος α', Θεσ. ε', 17)· ἀδιάλειπτος σφυγμὸς = ὁ ἄνευ διαλείψεων.

ἀδιάλεκτος· 1) ὁ μὴ διαλεγόμενος = συνομιλῶν μετ' ἄλλων, ὁ μεμονωμένος: *ἀδιάλεκτος* βίος, λέγει ὁ κωμικὸς Φρύνιχος· τοῦτο γίνεται ἀπὸ τὴν πρώτην σημασίαν τοῦ *λέγω* = ὁμιλῶ. Τὸ δὲ δημῶδες *ἀδιάλεχτος* ἀπὸ τὴν β' σημασίαν τοῦ *λέγω* = συνάζω, σημαίνει 1) ὁ μὴ ἐκλελεγμένος, ὁ μὴ ἐκλεκτός, ὁ μὴ διαλεγμένος: ἀδιάλεχτος καρπός. 2) ὁ μὴ διαχωρισθείς: τὸ σιτάρι τὄχουμε *ἀδιάλεχτο*.

ἀδιάληπτος· (διαλαμβάνω)· ἀχώριστος, ἀξεχώριστος, μὴ διακεκριμένος· Ἐπίρ. *ἀδιαλήπτως*, ἀφηρ. *ἀδιαληψία*.

ἀδιάλλακτος· ὁ μὴ διαλλαττόμενος, μὴ φιλιούμενος μὲ κανένα μέσον, ὁ ἀφιλίωτος, ὁ ἄσπονδος: ἐχθρὸς *ἀδιάλλακτος*, κόμμα ἀδιάλλακτον = ἐπιδιῶκον τὴν ἄρδην ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων. *Οἱ ἀδιάλλακτοι* εἰς τὴν πολιτικὴν = οἱ ἄκροι ριζοσπάσται.

«Ἀδιάλλακτος» (L'Intransigeant)· Γαλλικὴ ἐφημερὶς ἑσπερινή, ἐκδιδομένη ἐν Παρισίοις, Rue de Croissant 12 καὶ Rue de Jeûneurs 27. Ἱδρύθη τὸ 1880. Ἔχει τὴν πρώτην κυκλοφορίαν μεταξὺ τῶν ἑσπερινῶν παρισινῶν ἐφημερίδων, πωλοῦσα, ὡς ἔχει πιστοποιηθῆ δι' ἐπισήμου δικαστικῆς πράξεως, περὶ τὰς 450.000 ἀντιτύπων. Διευθύνεται σήμερον παρὰ τοῦ κ. Léon Bailby καὶ συγκαταλέγει μεταξὺ τῶν συνεργατῶν της πολλοὺς ἐκ τῶν κορυφαίων Γάλλων πολιτικῶν, κοινωνιολόγων καὶ λογογράφων.

ἀδιαλόγιστος· ὁ μὴ διαλογιζόμενος (=συλλογιζόμενος, σκεπτόμενος), ὁ ἀσυλλόγιστος, ὁ ἄσκεπτος, ὁ ἀστόχαστος, ὁ ἀνόητος, ὁ ἀδιανόητος.

Εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς σημαίνει ἄμοιρος λογισμοῦ, ἀπερίσκεπτος, τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὴν δημώδη *ἀδιαλόγιστος* = ἀσυλλόγιστος, ἄσκεπτος, ἀλλὰ καὶ ἄφροντις, μὴ ἔχων σκοτοῦρες, μὴ ἔχων βιωτικὰς μερίμνας, ἄλυπος.

ἀδιαλύσιμος (νεολογισμ.)· ὁ μὴ ὢν διαλύσιμος, ὁ μὴ ὢν προωρισμένος νὰ διαλυθῇ, ποὺ δὲν πρέπει νὰ διαλυθῇ, ποὺ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαλυθῇ.

ἀδιάλυτος, -ον. Τὸ μὴ διαλυόμενον εἰς ὕδωρ, ἢ εἰς διάφορα διαλυτικὰ ὑγρὰ (οἰνόπνευμα, αἰθέρα, βενζίνην κτλ.) ὡς καὶ εἰς τὸ ὀξέα (θειϊκόν, νιτρικόν, ὑδροχλωρικόν, βασιλικὸν ὕδωρ κτλ.) (ἴδε Διαλυτὸν — Διάλυσις). Ἐν τῇ δημώδει γλώσσῃ = ἀνερ-

Digitized by Google

μήνευτος, ἀνεξήγητος, ἀξεδιάλυτος: ὄνειρο *ἀδιάλυτο.* ἐπιρ *ἀδιαλύτως.*

ἀδιαλυτότης· ἡ ἀδιαλυτικότης, τὸ *ἀδιάλυτον*, τὸ μὴ δύνασθαι διαλυθῆναι· ἡ ἰδιότης τοῦ μὴ διαλυτοῦ (βλ. διάλυσις, διαλυτότης).

ἀδιαμάρτητος· ὁ δι' οὐδενὸς τρόπου *ἁμαρτάνων*, ὁ οὐδόλως σφαλλόμενος. Ἐπιρ. *ἀδιαμαρτήτως* =χωρὶς μὲ κανένα τρόπον νὰ ἁμαρτάνῃ, νὰ ἁμαρτήσῃ.

ἀδιαμαρτύρητος· ὁ μὴ διά τινος τρόπου μαρτυρηθεὶς καὶ ἐπίρ. *ἀδιαμαρτυρήτως.*

ἀδιαμάσητος· ὁ μὴ διά τινος τρόπου μασηθείς, ὁ μὴ μασώμενος δι' οὐδενὸς τρόπου.

ἀδιάμαχος· χώρα διὰ μέσου τῆς ὁποίας δὲν ἐπέρασε στρατὸς μαχόμενος· οὐδετέρα. 2) ἀδιαφιλονίκητος, ἀδιαμφισβήτητος.

ἀδιαμέλιστος· ὁ μὴ διαμελισθείς, τοῦ ὁποίου τὰ μέλη δὲν ἐχωρίσθησαν, ποὺ δὲν ἔγινε κομμάτια.

ἀδιαμέριστος (διαμερίζω) καὶ *ἀδιαμοίραστος* (διαμοιράζω)· ἀδιαχώριστος ἀδιαμέλιστος, ἀδιαίρετος, ἀξεχώριστος, ἀκομμάτιαστος· ὁ μὴ διαμοιρασθείς, ὁ μὴ χωρισθεὶς εἰς μερίδια, εἰς μερίδας, ὁ ἀμοίραστος, ὁ ἀμοίραγος.

ἀδιαμνημόνευτος· ὁ δι' οὐδενὸς τρόπου μνημονευθείς, ποὺ δὲν ἀνεφέρεται μὲ κανένα τρόπον.

ἀδιαμόρφωτος, ('Ορειβάσιος ἔκδ. Daremb. τομ. 3, σελ. 681). Ἐν τῷ θησαυρῷ Ἑρρίκου Στεφάνου κεῖται ἐξ ἄλλης πηγῆς τὸ *ἀδιαμόρφητος*, ὅπερ εἶναι κακὴ γραφὴ κατὰ Κουμανούδην. Ὁ μὴ διαμορφωθείς, μὴ λαβὼν σχῆμα, μορφήν: ὕλη *ἀδιαμόρφωτος*=ἀσχημάτιστος, χαώδης.

ἀδιαμφισβήτητος· ὁ μὴ διαμφισβητούμενος, ὁ μὴ διαφιλονικούμενος, ὁ ἀδιάμαχος, ὁ ἀδιαφιλονίκητος· ἐπιρ. *ἀδιαμφισβητήτως.*

ἀδιανέμητος· ὁ μὴ διανεμηθείς, ἀδιαίρετος, ἀμοίραστος, ἀξεχώριστος: περιουσία *ἀδιανέμ.* (βλ. Συνιδιοκτησία), λάφυρα —.

ἀδιάνιωτος· 1) ὁ βαθέως κοιμώμενος ὁ *ἄνιωτος*, ὁ ἀγροίκητος: κοιμᾶται *ἀδιάνιωτος.* 2) ὁ ἀμέριμνος, ὁ ἀναίσθητος, ὁ ἀστόχαστος· εἶναι ὁ δημώδης τύπος τοῦ *ἀδιανόητος*>*ἀδιάνοϊτος*. καὶ μὲ τὴν μετάθεσιν τοῦ *ι* πρὸ τοῦ *ο* *ἀδιάνιωτος.* Σύγκρινε: *ἐνόησα*>*ἔνοϊσα*>*ἔνιωσα* καὶ ἀπὸ τοῦτο ἔπειτα ὁ ἐνεστὼς *νιώθω*· *μετανόησα*>*μετάνοϊσα* *μετάνιωσα* καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ ἐνεστώς: *μετανιώνω*· ἐκ τοῦ *ἔννοια* τεχνολογικῶς δὲν δύναται νὰ γίνῃ οὔτε *νιώθω* οὔτε *νιώνω.* Τὸ δὲ *μετάνοια* ὅταν ἐσχηματίσθη τὸ *νιώθω—νιώνω* εἶχε φθάσει πλέον εἰς τὸ νόημα τῆς γονυκλισίας, διὸ ἐξ αὐτοῦ ἐγένετο κανονικῶς τὸ ῥῆμα *μετανίζω*=κάμνω μετάνοιες (=γονυκλισίες). Ἐκ τούτων φαίνεται ἐναργῶς ὅτι τὸ *νιώθω* πρέπει νὰ γράφεται μὲ *ι* (καὶ ὄχι μὲ *οι*).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδιανοησία· ἡ ἔλλειψις διανοήσεως: *ἀδιανοησία* ποὺ σὲ δέρνει! = δὲν εἶσαι καθόλου διανοούμενος.

ἀδιανοητεύομαι· ὁμιλῶ ὡς μὴ διανοούμενος, μὲ πλήρη ἀδιανοησίαν. 2) λέγω ἀκατανόητα, μιλῶ χωρὶς νὰ γίνωμαι καταληπτός.

ἀδιανόητος· 1) ὁ μὴ διανοούμενος, ὁ μὴ διανοηθείς· 2) ἀκατανόητος, ἀκατάληπτος, ἀσαφής: συγγραφεὺς *ἀδιανόητος*, προσπάθεια *ἀδιανόητος.*

ἀδιανόθευτος· ὁ μὴ νοθευόμενος δι' οὐδενὸς τρόπου, δι' οὐδενὸς μέσου· ὅστις ἀδύνατον νὰ νοθευθῇ.

ἀδιάνοικτος· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου δυνάμενος νὰ ἀνοιχθῇ, ποὺ δὲν μπορεῖς μὲ κανένα τρόπο νὰ τὸν ἀνοίξεις. 2) ὁ μὴ ἀνοιχθεὶς διά τινος ὀργάνου: σφραγῖδες *ἀδιάνοικτοι.*

'Αδιάντα (Adjanta ἢ Indhyadri). Ὀροσειρὰ τοῦ Ἰνδοστὰν συνεχίζουσα τὴν ὀροσειρὰν Τσανδὸρ μεταξὺ τῆς Ταπτὶ καὶ τῆς Γοδαβέρι. Εἶναι γνωστὴ διὰ τὰς περιφήμους κρύπτας τοῦ ὑπογείου ναοῦ τῆς Ἀδιάντας, ἐντὸς διόδου τινὸς παρὰ τὸ Νιζάμ.

'Αδιάντη. Μία τῶν πεντήκοντα Δαναΐδων συζευχθεῖσα τὸν υἱὸν τοῦ Αἰγύπτου Δαΐφρονα ('Απολλ.)

'Αδίαντον (Adiantum). Γένος φυτῶν κρυψιγόνων τοῦ τύπου τῶν ἀγγειοκρυψιγόνων, τῆς κλάσεως ἀγγειοκρυψίγονα πτεριδόφυτα τῆς τάξεως τῶν πτεριδωδῶν (Vasculares). Περιλαμβάνει περὶ τὰ ὀγδοήκοντα εἴδη, πάντα φυτὰ ποώδη πολυετῆ, ἀγαπῶντα τὴν ὑγρασίαν καὶ τὴν σκιάν. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀνθοκομικὰ φυτά, καλλιεργούμενα χάριν τοῦ λεπτοῦ φυλλώματός των. Τὸ μόνον εἶδος αὐτοφυὲς ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὸ Ἀδίαντον τὸ καλλίτριχον ἢ ἡ κόμη τῆς Ἀφροδίτης· γνωστὸν μὲ τὰ δημώδη ὀνόματα Πολυτρίχιον, Μαλλόχορτον, καὶ Κολλίτριχον (Adiantum Capillus-Veneris). Τὰ φύλλα εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν φαρμακευτικὴν (Herba capillis-veneris) ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ὡς Ἀδίαντον, Πολύτριχον, Κολλίτριχον καὶ Τριχομανές. Τὸ πολύτριχον εἶναι κοινότατον ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀπαντᾶται αὐτοφυές, εἰς τὰ βραχώδη μέρη τῶν ποταμῶν καὶ παραποτάμων, ἐντὸς τῶν πηγαδίων, εἰς σκιαζομένους χάνδακας καὶ εἰς παντὸς εἴδους σπήλαια. Τὰ αὐτοφυῆ αὐτὰ Ἀδίαντα ἐκριζώνονται ἐνωρὶς τὴν ἄνοιξιν, μεταφυτεύονται ἐντὸς γλαστρῶν πλήρων φυτοχώματος καὶ τοποθετοῦνται εἰς μέρη σκιερά· διατηροῦνται δὲ πάντοτε ὑγρὰ διὰ τῆς τοποθετήσεως κάτωθεν τῶν γλαστρῶν πινακίων μεθ' ὕδατος. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν διατηροῦνται θαυμάσια καὶ στολίζουν τὰ δωμάτια μὲ τὰ ὡραῖα των φύλλα. Τὰ Πολυτρίχια βγάζουν πολλὰς παραφυάδας καὶ οὕτω αὐξάνουν καταπληκτικῶς. Ἐὰν θέλωμεν νὰ τὰ πολλαπλασιάσωμεν χωρίζομεν ὁλόκληρον τὸ φυτὸν εἰς δύο ἢ τρία μέρη ἀναλόγως τοῦ μεγέθους, καὶ φυτεύομεν κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἕκαστον μέρος εἰς ἰδιαιτέραν γλάστραν. Ὁ τρόπος αὐτὸς τοῦ πολλαπλασιασμοῦ, ὅστις λέγεται διὰ μερισμοῦ, δύναται νὰ γίνῃ εἰς οἱανδήποτε ἐποχήν, καταλληλοτέρα ὅμως ἐποχὴ εἶναι ἡ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνοίξεως. Οἱ τεχνοκηπουροὶ κατώρθωσαν νὰ δημιουργήσουν διὰ τῆς διασταυρώσεως τῶν διαφόρων εἰδῶν πολλὰς παραλλαγὰς μὲ ποικιλίαν φυλλώματος. Ἐκτὸς τοῦ κοινοῦ Ἀδιάντου τοῦ αὐτοφυοῦς ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν τὰ ἀνθοκομικὰ εἴδη: Ἀδίαντον τὸ λεπτοφυὲς (Adiantum gracillinum), Ἀδ. τὸ εὐγενὲς (Ad. nobile), Ἀδίαντον τὸ ἀγγλικὸν (Ad. Tarleyense), Ἀδ. τὸ λυδεμάνειον (Ad. Ludemanianum) καὶ Ἀδ. τὸ ποικιλόφυλλον (Ad variegatum.)

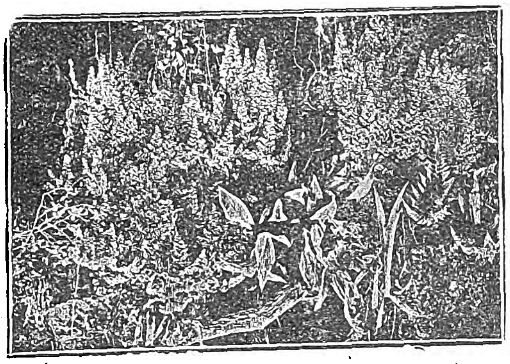

Ἀδίαντον.

Εἰς τὰς φαρμακοποιΐας ἀναφέρονται τὰ φύλλα Ἀδιάντου (Capillaire de Montpellier καὶ cap. du Canada) εἰς ἔγχυμα (10 μ. 1000) ἢ σιρόπιον ὡς καταπραϋντικὰ τοῦ βηχὸς καὶ ὑποβοηθητικὰ τῆς ἀποχρέμψεως. Αἱ ἰδιότητες αὐταὶ ὅμως εἶναι ἀρκετὰ ἀσθενεῖς ὥστε μόνον ἐπὶ παιδίων φαίνεται τοῦτο χρήσιμον.

ἀδίαντος, ἄβροχος, ἀνότιστος, ξηρός, ἄτεγκτος: «παρειαῖς *ἀδιάντοισι*» (ὑπὸ τῶν δακρύων, ἐννοεῖται) (Σιμωνιδ. 37.3). βράχος *ἀδίαντος*, σκόπελος—, κογχύλιον—· 2) ἀΐδρωτος· Πινδάρου Νέμεα ζ', 72: «ὅ σ' ἐξέπεμψε... *ἀδίαντον*» (=χωρὶς νὰ ἱδρώσεις).

ἀδιανπροπεύομαι· ἀναισχυντῶ, ἀναιδῶς φέρομαι, ἀτασθαλῶ, αὐθαδιάζω, πάσχω ἀπὸ ἔλλειψιν ἐντροπῆς.

ἀδιαντροπιά· ἔλλειψις πάσης σεμνότητος, ἀναισχυντία, ἀσχημοσύνη, ἀναίδεια, αὐθάδεια, προπέτεια, ἀσεμνότης, ξετσιπωσιά, ἀκολασία, ἀτασθαλία· ἄλλος τύπος δημωδέστερος *ἀδιαντροπωσύνη.*

ἀδιάντροπος· λέξις δημώδης, 1) ὁ μὴ ἔχων ἐντροπὴν = αἰδώ, ὁ ἀναιδής, ὁ ἀναίσχυντος, 2) ἀσελγής, ἄσεμνος, ἀκόλαστος, ἀτάσθαλος, αἰσχρουργός, αἰσχροποιός, ἐπαίσχυντος, ἀβέργηλος, κύβειρος, κυνώπης (= σκυλομούρης)· 3) *ἀδιάντροπα* λέγονται τὰ φυτὰ τἀναπτύσσοντα ἰσχυρὰν βλάστησιν, τὰ παρὰ Θεοφράστῳ λεγόμενα *ὑβριστικὰ* (περ. φυτ. αἰτ. γ', 15,4) λέγονται καὶ *ἀρσίζικα* (τουρ. arsiz=ἀναιδής). Ἐπιρ. *ἀδιάντροπα*=ἀναιδῶς, ἀναισχύντως, ἀνερυθριάστως, ἀνακεκαλυμμένως.

Τὸ *ἀδιάντροπος* προϋποθέτει ῥῆμα *διαντρέπομαι.* Καὶ πράγματι παρατηροῦμεν ὅτι ὁ λαὸς θέτει χωρὶς ἀνάγκην πολλάκις πρόθεσιν, ἡ ὁποία οὔτε χρειάζεται οὔτε προσθέτει τίποτε εἰς τὸ νόημα τῆς λέξεως κατ' ἀναλογίαν ἄλλης ἐμπροθέτου λέξεως ἐχούσης τὴν αὐτὴν καθ' ὁλοκληρίαν, ἢ ὁπωσδήποτε ὁμοίαν σημασίαν. Οὕτω λοιπὸν τὸ *ντρέπομαι* ἔγινε *διαντρέπομαι* κατὰ τὸ ταυτόσημον: *διατρέπομαι*=συγχέομαι, περιπλέκομαι. Σύγκρινε: *σιχαίνομαι*>*ἀνασιχαίνομαι* κατὰ τὸ *ἀναγουλιάζω*, *ἐπίτηδες*>*ἐξεπίτηδες* κατὰ τὸ *ἐξ ἔργου*, *ἀλλάζω*>*μεταλλάζω* κατὰ τὸ *μετατοπίζω* κτλ.

Ἡ παροιμία «*τἀδιάντροπου* τὸ πρόσωπο ζευγάρι βόδια ἀξίζει» πρέπει νὰ ἑρμηνευθῇ ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ ἀναιδοῦς εἶναι πολύτιμον, διότι μὴ αἰσχυνόμενον ἐπαιτεῖ καὶ οὕτω προσπορίζει ὅσα θὰ προσεπόριζεν ἡ ἐργασία ζεύγους βοῶν, ἢ ἡ πώλησις ζεύγους βοῶν, οὐχὶ δὲ ὅπως ἑρμηνεύεται ἐν τοῖς τοῦ ἀειμνήστου Ν. Πολίτη ὅτι «πρέπει νὰ ἑνωθῇ ἡ ἀναισθησία ζεύγους βοῶν διὰ νὰ φθάσῃ τὴν ἰδικήν του».

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδιάνυτος· ὁ μὴ εἰς πέρας φερόμενος, ἀτελείωτος, ἀνεκτέλεστος, ὁ μὴ διανυόμενος, μὴ δυνάμενος νὰ διανυθῇ, νὰ περασθῇ· πορεία ἀδιάνυτος, ἐπιχείρησις—, ἔρημος—.

ἀδιάξεστος· ὁ δι' οὐδενὸς ὀργάνου, ἢ μέσου, ἢ τρόπου ξεσθείς, στιλβωθεὶς ἢ ὀξυνθείς, ἄξυστος, ἄξεστος (ὁ Γαληνός).

ἀδιαπαιδαδώγητος· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου δυνάμενος νὰ παιδαγωγηθῇ· 2) ὁ μὴ διαπαιδαγωγηθείς, ὑπὲρ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ὁποίου οὐδεμία ἐλήφθη φροντίς.

ἀδιάπαυστος, ἀκατάπαυστος, ἄπαυστος, ὁ μὴ τελειώνων, ὁ μὴ παύων, ἀδιάλειπτος, διηνεκής, παντοτεινός.

ἀδιάπεπτος· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου πεπτόμενος, 1) χωνευόμενος, 2) ὡριμάζων, 3) μαγειρευόμενος: ὄσπρια *ἀδιάπεπτα* κακομαγείρευτα, κακοχώνευτα.

ἀδιαπέραστος· ὁ ἀδιείσδυτος, ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαπερασθῇ, νὰ διατρυπηθῇ, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ἀδύνατον νὰ περάσῃ τι, ἀδιάτρητος, ἀδιατρύπητος, ἑπομένως ἄτρωτος, ἔτι ἀδιαχώρητος, πυκνότατος, συνηρεφής: —δέρμα, —στέγασμα, —ἐπένδυσις, —θώραξ, —στρῶμα, —δάσος, 2) στεγανὸς (=ἀδιαχώρητος), ἀδιάβροχος, —ἐπίχρισμα, — στέρνα· ἐπιρ. ἀδιαπεράστως.

ἀδιαπεψία· τὸ ἀφηρημ. τοῦ ἀδιάπεπτος· ἡ ἰδιότης τοῦ μὴ διαπέπτεσθαι, ἡ ἀχωνεψιά, ἡ ἀψησιά, ἡ ἀνωριμασιά, τὸ ἄπεπτον, τὸ ἀνωρίμαστον, τὸ ἄνοπτον.

ἀδιάπλαστος· 1) ὁ μὴ διαπλασθείς, ἀδιαμόρφωτος: ὕλη *ἀδιάπλαστος*, ἄργιλος —. 2) ἄξεστος, ἀγροῖκος: *ἀδιάπλαστος* χαρακτήρ.

ἀδιάπλεκτος κόμη· ἡ μὴ διαπλεχθεῖσα εἰς βοστρύχους, ἡ ἀπλεξούδωτη, ἡ ἀκοτσίδωτη, ἡ ἀβοστρύχωτος.

ἀδιάπνευστος· 1) ὁ ἔχων ἔλλειψιν διαπνοῆς, ὁ μὴ διαπνέων. 2) χωρὶς νὰ λάβῃ ἐν τῷ μεταξὺ διαπνοήν, συνεπῶς ἀδιάλειπτος, συνεχής. 3) ἀνεξάτμιστος: *ἀδιάπνευστα* ἀέρια. Ἐπιρ. *ἀδιαπνεύστως* ἐλέχθη τὸ ἄλλως ξενοτρόπως λεγόμενον *ἑρμητικῶς*, κλεισμένον σφιχτά, μὲ τρόπον ποὺ νὰ μὴν παίρνῃ ἀναπνοὴν ἀπὸ καμίαν χαραμάδαν, ἀεροστεγῶς.

ἀδιαπόνητος· ὁ δι' οὐδενὸς κόπου ἐξασθενῶν, ὁ ἀκατάβλητος, ὁ ἀκαταπόνητος.

ἀδιαπόρευτος· ἀδιάβατος, ἀδιαπέραστος, ἀδιαπόρθμευτος, ἀδιάπορος, ποὺ δὲν περνιέται μὲ κανένα τρόπον: δρόμος —, ποταμὸς — κτλ.

ἀδιαπόρθητος· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου μὴ δυνάμενος νὰ πορθηθῇ, ποὺ δὲν κυριεύεται μὲ κανένα τρόπον.

ἀδιαπόρθμευτος θάλασσα, λίμνη κτλ., ὁ μὴ δυνάμενος νὰ διαπορθμευθῇ, ὃν δὲν δύναταί τις νὰ διαβῇ, ἀδιάβατος, ἀδιαπέραστος. Ἡ Ἐρυθρὰ θὰ ἦτο ἀδιαπόρθμευτος ἄνευ τοῦ θαύματος τοῦ Μωϋσέως. Ὑπάρχει τύπος *ἀδιαπόρθμητος* μὴ δόκιμος.

ἀδιαπότιστος· ποὺ δὲν ἔχει διαποτισθῇ διαπερασθῇ δι' ὕδατος. 2) ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ποτισθῇ.

ἀδιάπρατος ἐμπορεία (Συντιπ. ἐν Fab. roman. ἔκδοσις Eberh. τομ. α', σελ. 167), ἡ περὶ τὴν ὁποίαν δὲν ἐγένετο οὐδεμία *πρᾶσις*. Σήμερον λέγομεν *πρᾶξις*, ὅπερ φαίνεται καθαρὰ ὅτι εἶναι τὸ ἀρχαῖον *πρᾶσις* παρετυμολογικῶς παρανοηθέν· πρῶτος τὸ εἶπε ὁ Κουκουλές.

ἀδιάπταιστος, ὁ μὴ πίπτων εἰς σφάλμα, εἰς πταῖσμα, ἀλάνθαστος: διαγωγή—, συμπεριφορά—· βλ. ἀδιάπτωτος.

ἀδιάπτυκτος· ὁ μὴ διαπτυχθείς, μὴ τσαλακωθείς, μὴ ζαρωθείς, μὴ διπλωθείς, μὴ πλισσεδωθείς.

ἀδιαπτωσία, τὸ μὴ διαπταίειν, τὸ μὴ σφάλλεσθαι, τὸ ἀλάνθαστον.

ἀδιάπτωτος· ὁ μὴ ὑποπίπτων εἰς σφάλμα, ἀλάνθαστος, ἀναμάρτητος, ἄπταιστος, ἀσφαλής, ἄσφαλτος, ἀλάθητος, ἀλάθευτος, ἄληστος, ἀνεπίληστος, ἄλαστος· συμπεριφορὰ *ἀδιάπτωτος.* 2) κατ' ἐπέκτασιν, σταθερός, διηνεκής, ἀκαταπόνητος: χαρακτὴρ *ἀδιάπτωτος*, ἐνδιαφέρον ἀδιάπτωτον, προσοχή· ἐπιρ. *ἀδιαπτώτως.*

ἀδιάρθρωτος καὶ *ἀδιάρθρος*· 1) ἄνευ ἀρθρώ-

Digitized by Google

σεων, ἄνευ ἄρθρων, χωρὶς κλειδώσεις. 2) μὴ διηρθρωμένος, μὴ συνεζευγμένος, μὴ ἐφηρμοσμένος, μὴ βαλμένος εἰς τὴν ἁρμόζουσαν σύνδεσιν, διάρθρωσιν: μηχανὴ *ἀδιάρθρωτος*. 3) ἠθικῶς: πλημμελής, ἀτελής, ἀσαφής, συγχισμένος. 4) ἐπὶ φωνῆς, ἡ μὴ διαχωρίζουσα φθόγγους, ἡ μὴ ἀρθροῦσα συλλαβάς, ἡ μὴ σχηματίζουσα λέξεις, ἡ μὴ διδοῦσα «εὔσημον λόγον» (α' Κορινθ. ιδ', 9), ἡ ἄναρθρος, ἡ γλῶσσα τῶν μογιλάλων.

ἀδιάρθρωτον, εἶναι τὸ ἔμβρυον τὸ ἄνευ ἄρθρων, τὸ μὴ παρουσιάζον ἔτι τὰ ἑαυτοῦ ἄρθρα, τὸ *κρεῶδες*, ἕνεκα τῆς μικρᾶς αὐτοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ ἡλικίας (Ἀριστοτ. Ἱστορ. π. Ζώων, τόμ. 2, βιβλ. 7, κεφ. 3, ἐδ. 25). Λέγεται καὶ *ἄναρθρον* (Ἱπποκρ. περὶ φύσιος παιδίου· κεφ. 18, τόμ. VII. Ἀριστοτ. Ἱστ. π. Ζώων, τόμ. 2, βιβλ. 7, ἐδ. 23). Τοιοῦτον εἶναι τὸ ἔμβρυον τὸν πρὸ τοῦ τρίτου μηνὸς χρόνον.

ἀδιάρμιστος· λέξις δημώδης σημαίνουσα τὸ ἀτημέλητος, ἀδιόρθωτος, ἀδιάτακτος, ἀδιαρρύθμιστος. Γίνεται δὲ ἀπὸ τὸ ῥῆμα *διαρμίζω* (Κάρπαθος) = διευθετῶ, εὐτρεπίζω. Τὸ *διαρμίζω* τοῦτο δὲν εἶναι βεβαίως τὸ *διορμόζω*, ὥς τινες ἐπεχείρησαν νὰ τὸ ἑρμηνεύσουν, διότι τὸ *διαρμόζω* δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ *διαρμίζω*, ἄλλωστε οὐδὲ ὑπάρχει ἑλλ. λέξις *διαρμόζω*. Εἶναι λοιπὸν ἁπλούστατα τὸ *διαρρυθμίζω*, ὅπου ἕνεκα τοῦ ὑγροῦ τὸ *υ* μετατίθεται παρὰ τὸ *α* καὶ καταπίνεται ὑπ' αὐτοῦ: ὥστε ἔχομεν: *διαρθμίζω*· ἔπειτα τρία σύμφωνα κατὰ σειρὰν μόνον ὅταν τὸ δεύτερον εἶναι ἄφωνον (*κ. π. τ.*) καὶ τὸ τρίτον ὑγρὸν (*λ. ρ.*) δύνανται νὰ σταθοῦν εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν (*σπρώχνω, σκλάβος, στρώνω*). Ἄλλως ἀποσιωπᾶται κανονικῶς τὸ ἓν ἐξ αὐτῶν. Συνήθως ἀποσιωπᾶται τὸ δεύτερον· λ. χ. *ψεύστης* δηλ. *ψέφστης > ψέφτης, ζέφχτης > ζέφτης, ζέβγλα>ζέβλα, ἔζεφκσα>ἔζεφσα, ἔζεψα, πέμπτος>πέμτος, σύμπτωση> σύμτωση, ἐβγνωμοσύνη > ἐβνωμοσύνη*, bisextus> *βίσεχτος, ἀφστηρός> ἀφτηρός, Ὀβργιόκαστρο> Βγιόκαστρο*, ἀφριόνι> ἀφιόνι (= ἀσβέστης ἐπειδὴ *ἀφρίζει*· ἄλλο τὸ *ἀφιόνι* = τὸ ὄπιον. Μ. Στεφανίδης), σαπρὸς>σάπριος> *σάπιος*, (εὐδία): *ἐβδιά>ἐβιά, ἀβριαργά> ἀβιαργά ἀκμαῖος> ἄκμνιος>ἄκνιος* (Θήρα, Σύμη), *ἆσθμα>ἆσμα* (Πόντος), *κόψ' το>κόφ' το, ρίξ' το> ρίχ' το*· οὕτω λοιπὸν καὶ (διαρρυθμίζω): *διαρθμίζω> διαρμίζω*.

Ὅταν ὅμως ἄλλοι φθογγικοὶ νόμοι κωλύουν νὰ σταθοῦν πλησίον ἀλλήλων τὸ πρῶτον καὶ τὸ τρίτον σύμφωνον, τότε ἀποσιωπᾶται τὸ πρῶτον λ. χ. *ἀφξαίνω > ἀξαίνω, ἀφστηρεύω > στερεύω* (οὕτως ἐν Κρήτῃ τό: φυλάσσω), (εὐπρεπής): *ἔφπρεπος > ἔπρεπος*, (σκαλεύω): *σκάλεφθρο > σκάλεθρο* (ἐν Χίῳ), *καμψάκης > καψάκης, λάμψις > λάψη — ἔλαψε, πέμψις > πέψη — ἔπεψα*, σφίγξις > *σφίξη — ἔσφιξα, σφιγκτὸς > σφιχτός, τόμ - ψωμὰ > τὸ ψωμά, τὴν - ξανθὴ > τὴ ξανθή*, obscurus > *ὁ σκοῦρος*, dextrale > *διστράλι (= βραχιόλι) ἐκστατικὸς > ἐστατικός, Πέμπτη > Πέφτη, μέμπτης > μέφτης* (=ὁ ὑποψιάρης, Αἴγινα), *σύμπτωμα >σύφτωμα* (Κεφαλληνία)· αὐτὰ τὰ τρία εἶναι τὰ γνήσια λαϊκά. Τὰ δὲ *Πέμτη* καὶ *σύμτωση* εἶναι ἐξ ἐπιδράσεως τῆς λογίας γλώσσης, διότι τὸ φθογγοζευγάρωμα *μτ* δὲν εἶναι ἑλληνικόν.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδιάρπακτος· ὁ ἀδιάρπαστος 1) ὁ μὴ διαρπαγείς, ἀλήστευτος, ἀσύλητος: οἰκία —, χωρίον —, κτῆμα —· 2) ὁ δι' οὐδενὸς τρόπου ἢ μέσου δυνάμενος νὰ διαρπαγῇ, ἀδιαγούμιστος, ἀκούρσευτος.

ἀδιάρευστος: ὅστις δὲν διαρρέει, δὲν καταρρέει.

ἀδιάρρηκτος, 1) ὁ μὴ διαρρηγνύμενος, μὴ δυνάμενος νὰ διαρρηχθῇ, ἄθραυστος, ἀσύντριπτος: θύρα *ἀδιάρρηκτος*, κιγκλίδωμα —, τοῖχος —, κλεῖθρον —. 2) μόνιμος, ἀδιάλυτος, πάγιος, ἀσφαλής: ὁ γάμος εἶναι *ἀδιάρρηκτος* παρὰ τοῖς καθολικοῖς, ἡ πραγματικὴ φιλία εἶναι *ἀδιάρρηκτος*, ἕνωσις *ἀδιάρρηκτος*· ἀφηρ. τὸ *ἀδιάρρηκτον* δεσμοῦ, συμβολαίου, ὑποχρεώσεως, τὸ *ἀδιάρρηκτον* τοῦ γάμου. Ἐπιρ. *ἀδιαρρήκτως*.

ἀδιαρρίπιστος· ὁ μὴ διὰ ριπιδίου ἀεριζόμενος, ποὺ δὲν ἀνεμίζεται μὲ τὴ βεντάλια, ἀδρόσιστος, 2) ὃν οὐδεμία ῥιπὴ ἀνέμου διαταράσσει, ἀναέριστος, ὑπήνεμος.

ἀδιασάλευτος· ὁ δι' οὐδενὸς τρόπου μὴ σαλευόμενος, μὴ δυνάμενος νὰ σαλευθῇ, νὰ κινηθῇ, νὰ μετακινηθῇ, νὰ μετατοπισθῇ.

ἀδιασάφητος, ὁ μὴ διασαφηθείς, ἀνεξήγητος, ἀνερμήνευτος: πληροφορία *ἀδιασάφ.*, ἑρμηνεία —.

ἀδιάσβεστος· ὁ μὲ κανὲν μέσον μὴ δυνάμενος νὰ σβεσθῇ, ὁ ἀδιάγραφος, ὁ ἀδιάγραπτος, ὁ ἄσβεστος, ἄσβηστος, ἄλιωτος, ἀπαράγραπτος: ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τοὺς εὐεργέτας, ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς γονεῖς, ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς διδασκάλους πρέπει νὰ εἶναι ἀδιάσβεστα. Ἄλλοτε τὸ μῖσος τῶν ἀλλοθρήσκων πρὸς ἀλλήλους ἦτο ἀδιάσβεστον.

ἀδιάσειστος, ἄσειστος, ἀκλόνητος, στερεός: βράχος *ἀδιασ.*, ἐπιχείρημα -, χαρακτὴρ —· ἐπιρ. *ἀδιασείστως* =γερά, σίγουρα, ἀσφαλισμένα, ἀτράνταχτα, ἐν χρυσοβούλλῳ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου. Σαθα Μεσαιων. βιβλ. α', 213, 217 κτλ.

Ἀδιασέντες (Adjacentes), νῆσοι, κείμεναι πρὸς Β. καὶ Ν. τῆς Λυσὸν εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος τῶν Φιλιππίνων. Αἱ κυριώτεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι αἱ ἑξῆς: Μπαλαμπάκ, Μπατάνες, Μπούριας, Καλαμιάνες, Μασμπάτε καὶ Τικάο, Μιντόρε καὶ Παραγκούα.

ἀδιασκέδαστος, ὁ μὴ διεσκεδασμένος, ὁ μὴ σκορπισμένος, ἀσκόρπιστος: περιουσία *ἀδιασκ.*, κόκκοι *ἀδιασκέδαστοι*, 2) ὁ μὴ διασκεδάζων, ὁ μὴ εὐθυμῶν: περιηγητὴς *ἀδιασκέδαστος*.

Ἀδιάσκελας λέγεται ἐν Μυκάνῳ τὸ κακὸν πνεῦμα, τὸ *ἀερικό*, ἡ νεράϊδα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ ἄλλον τύπον ἐν Κρήτῃ λεγόμενον ὁ *ἀνασκελάς*, διότι μία τῶν συνηθεστέρων στάσεων τὰς ὁποίας λαμβάνουν τὰ τοιαῦτα πνεύματα προκειμένου νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς ἄνθρωπον εἶναι τὸ νὰ *ἀνασκελώνονται* (= νὰ ἐξαπλώνονται ὕπτια) εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου, ἀλλ' ἡ αἰτιολογία αὕτη εἶναι δοσμένη ἐκ τῶν ὑστέρων ἐκ παρετυμολογίας τοῦ ἀρχαίου: ὁ *Ὀνοσκελής*, ἀφοῦ μάλιστα ὑπάρχει μεσαιωνικὸς τύπος τοῦ θηλυκοῦ *Ὀνοσκελοῦ* (Διαθήκη Σολομῶντος ἐν Migne Πατρολογίᾳ τομ. 122, σελ. 1320) ὅπως λίαν εὐφυῶς παρατηρεῖ ὁ μακαρίτης Ν. Πολίτης ἐν λεξικογρ. ἀρχ. Ε², 30.

ἀδιάσκεπτος, 1) ὁ μὴ διεσκεμμένος, ὁ μὴ ἐξητασμένος: κατάστασις *ἀδιάσκεπτος*, 2) ὁ μὴ διασκεπτόμενος, μὴ ἐξετάζων, ἀσυλλόγιστος: χαρακτὴρ *ἀδιασκ.* Ἐπιρ. *ἀδιασκέπτως*=ἀπερισκέπτως, ἀσυλλόγιστα, ἀδιαλόγιστα, ἄσκεφτα, ἀνάγνωστα.

ἀδιάσκευος, 1) ὁ ἄνευ διασκευῆς: παραγγελία *ἀδιάσκευος*, 2) ἀκόσμητος: αἴθουσα *ἀδιάσκευος*, 3) ἀνέτοιμος: ἐμπόρευμα *ἀδιάσκευον*.

ἀδιασκόπητος, ὁ μὴ διασκοπηθείς, ὁ δι' οὐδενὸς τρόπου σκοπηθεὶς (=παρατηρηθείς), ὁ δι' οὐδενὸς ὀργάνου διερευνηθείς, ἐξετασθείς.

ἀδιάσκοπος. 1) ὁ μὴ ὢν καταφανὴς δι' οὐδενὸς ὀργάνου, 2) ὁ μὴ ὢν σαφής, ἐναργής, 3) ὁ μὴ διασαφηνισθείς.

ἀδιασκόρπιστος (διασκορπίζω)· ὁ ἀδιάσπαρτος, ὁ μὴ διασκορπισθείς, ὁ μὴ διαχυθείς, ὁ μὴ διασκεδασθείς.

ἀδιάσπαρτος· ὁ μὴ διασπαρείς, ὁ μὴ σπαρεὶς ἔνθα κακεῖσε, ὁ ἀδιασκόρπιστος.

ἀδιάσπαστος· 1) τὸν ὁποῖον δὲν δύναται κανεὶς νὰ διασπάσῃ, ἀδιαχώριστος: ζώνη *ἀδιασπ.* 2) ἀδιάρρηκτος: κλεῖθρον *ἀδιάσπαστον*. Ἐπιρ. *ἀδιασπάστως*.

ἀδιάσταλτος· ὁ μὴ ὑποστὰς διαστολήν, 1) ὁ μὴ ἐπιδεκτικὸς διαστολῆς, 3) ὁ μὴ διακρινόμενος, ὁ συγκεχυμένος: οὐσία *ἀδιάσταλτος*, μέρη *ἀδιάσταλτα*, ἄλλος τύπος: *ἀδιάστολος*· ἐπιρ. *ἀδιαστάλτως*, (Γεώρ. Παχυμέρης τ. Β', σελ. 377, 12. ἔκδ. Βόννης) ἀδιαστόλως, ἄνευ διαστολῆς. ἀσυστόλως, ἀναιδῶς, ἀδιάντροπα.

ἀδιάστατος· ὁ μὴ ἔχων εἰς τὸ μεταξὺ διάστημα, διάστασιν, ὁ μὴ διακεκομμένος, ὁ συνεχής, 2) ὁ ἐλαχίστως μικρός, ὁ ἄνευ διαστάσεων.

ἀδιαστασία· ἡ ἀνυπαρξία διαστάσεως, ἡ μὴ διακοπὴ τῆς συνεχείας· *ἀδιαστασίαν* ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ δογματικοὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ τὴν πανταχοῦ παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, θέλοντες νὰ ἐκφράσουν αὐτὴν ὡς πραγματικὴν καὶ οὐσιώδη καὶ ὄχι ὡς ἐνέργειαν ἐξ ἀποστάσεως (actio in distans), ὡς μόνον δυνάμει λαμβάνουσαν χώραν.

ἀδιαστηματία. Τὴν λέξιν adiastématie ἔπλασαν οἱ ἰατροὶ Ancel καὶ Bouin (1906) διὰ νὰ ὁρίσουν παθολογικὴν κατάστασιν ἀπότοκον λειτουργικῆς ἀνεπαρκείας τῶν διαμέσων κυττάρων τοῦ ὄρχεως. Ἐπειδὴ ἡ διάμεσος οὐσία εἶναι ὡς αὐτοὶ ἀπέδειξαν τὸ τμῆμα τοῦ ὄρχεως εἰς ὃ κυριώτατα ὀφείλεται ἡ ἔσω ἔκκρισις, τὰ χαρακτηρίζοντα τὴν ἀδιαστηματίαν συμπτώματα δὲν εἶναι ἡ ἀγονία ἀλλ' ἡ ἐξασθένησις τῶν δευτερογενῶν χαρακτήρων τῆς ἀνδρότητος (εὐνουχία).

ἀδιάστικτος· 1) ὁ μὴ διά τινος ὀργάνου, ἢ διά τινος τρόπου στιζόμενος, μὴ δυνάμενος νὰ διαστιχθῇ· 2) ὁ μὴ φέρων στίγματα· 3) ὁ μὴ ὢν εὐδιάκριτος· 4) ὁ μὴ ὢν συνεχής.

ἀδιάστομος· ὁ ἄνευ στομίου, ἄνευ ἐξόδου ἢ εἰσόδου, ὁ πανταχόθεν κεκλεισμένος, ὁ ἄνευ διαβάσεως: *ἀδιάστομος* κόλπος δὲν γίνεται, ἄλλως δὲν εἶναι κόλπος ἀλλὰ λίμνη.

ἀδιάστρεπτος· ὁ μὴ διεστραμμένος, ὁ ἀδιάστροφος, ὁ ἀδιαστρέβλωτος, ἀστραγγούλιστος, ἀστραμπούληχτος· 2) ὁ μὴ ἠθικῶς διεφθαρμένος. Ὁ Ἱπποκράτης ἔχει τὸ ἐπίρρημα *ἀδιαστρέπτως*= ἄνευ στροφῆς, συνεχῶς (περὶ ἀγμῶν 765).

ἀδιαστροφία· τὸ ἀδιάστροφον, ἡ ἔλλειψις διαστροφῆς: ἡ ἀδιαστροφία τοῦ χαρακτῆρος του εἶναι ἀξία θαυμασμοῦ. Τὸ ἐναντίον τοῦ *διαστροφή*.

ἀδιάστροφος· 1) ὁ μὴ διεστραμμένος, ὁ μὴ στραβός, ὀρθός, εὐθύς, ἴσιος: ποῦς *ἀδιάστροφος*· 2) μεταφορικῶς, ὁ μὴ ἀλλοιούμενος, ἀναλλοίωτος: αὐτὴ εἶνε ἡ *ἀδιάστροφος* ἀλήθεια. Ἐπιρ. *ἀδιαστρόφως*.

ἀδιάστυτος· (ἐκ τοῦ *στύω*=τεντώνω καὶ ἑπομένως γραπτέον μὲ *υ*), ὁ δι' οὐδενὸς μέσου ἢ τρόπου, ἢ φαρμάκου, δυνάμενος νὰ στυθῇ=νὰ τεντωθῇ, νὰ ἐνταθῇ.

ἀδιάσφαιρος· ὁ μὴ διαπερασθεὶς ὑπὸ σφαίρας, ὁ ἀδιάτρητος: *ἀδιάσφαιρον* ὕφασμα, εἶπεν ὁ Γαβριηλίδης.

ἀδιάσχιστος· ὁ μὴ διασχισθείς, ἄσχιστος, ἄρρηκτος: ὁ χιτὼν τοῦ Χριστοῦ ἔμεινεν ἀδιάσχιστος.

ἀδιάσωστος· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου ἢ τρόπου δυνάμενος νὰ σωθῇ (=νὰ γλυτώσῃ)· 2) ὁ μὴ καλῶς διατηρηθείς, ὁ μὴ διαμείνας ἀλώβητος.

ἀδιάτακτος· ἀτακτοποίητος, ἀκατάστατος. 2) ὁ μὴ διαθέσας τὴν περιουσίαν του διὰ διαθήκης: ἀδιάρμιστος: ἀπέθανεν *ἀδιάτακτος*.

ἀδιατάρακτος· ὁ μὴ διαταραχθείς, εἰρηνικός, γαλήνιος: Χώρα *ἀδιατάρακτος*, εἰρήνη —. Ἐπίρ. *ἀδιαταράκτως*.

ἀδιαταραξία· ἡ μὴ διαταραχή, τὸ ἀδιατάρακτον, ἡ ἀπάθεια, ἡ ψυχραιμία: ἡ *ἀδιαταραξία* τῆς ψυχῆς του εἶναι νὰ τὴν θαυμάζῃς.

ἀδιάτατος· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ διαταθῇ (= νὰ τεντωθῇ). 2) ὁ μὴ ἔχων διάτασιν, ἔντασιν, ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ κρατήσῃ ἐπὶ πολύ: φωνὴ ἀδιάτατος, πάλη *ἀδιάτατος*.

ἀδιατήρητος· ὁ μὴ διατηρηθείς, ὁ μὴ διατηρούμενος, ὁ ἀπροφύλακτος: ἀφήσατε τὰ ἄνθη σας *ἀδιατήρητα*.

ἀδιατίμητος· ὁ μὴ διατιμηθείς, ἐκτιμηθείς: ἐμπόρευμα *ἀδιατίμητον*, σῖτος —. Ἐπίρ. ἀδιατιμήτως (βλ. διατίμησις καὶ προίξ).

ἀδιάτομος καὶ *ἀδιάτμητος*· ὁ μὴ διατμηθείς, ὁ μὴ διαμερισθείς, ὁ ἀδιαχώριστος, ὁ ἀμέριστος: ἀγρὸς —, περιουσία —.

Ἀδιατόριξ. Ἡγεμών τις τοῦ Πόντου.

ἀδιατράνωτος· ὁ μὴ διατρανωθεὶς = φανερωθείς, διασαφηνισθείς. 2) ὁ ἀκατάληπτος, ὁ ἀκατανόητος.

ἀδιάτρεπτος ἀγύριστος, ἀμετάπειστος, ἀμετακίνητος, ἰσχυρογνώμων, τὸ στραβόξυλο (οἱ Ἑβδομήκοντα).

ἀδιατρεψία· τὸ ἀφηρ. τοῦ *ἀδιάτρεπτος*· ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη, τὸ ἀδιάτρεπτον, τὸ ἀμετάπειστον, ἡ ἀγυριστιά, ἡ στραβοξυλιά.

ἀδιάτρητος, ὁ μὴ διατρητός, μὴ δυνάμενος νὰ διατρηθῇ, ἀδιαπέραστος: θώραξ *ἀδιάτρητος*, φρούριον —· 2) ὁ μὴ ὢν διατρυπημένος, ὁ μὴ ἔχων τρύπαν. Ἄλλος τύπος ἀδιατρύπητος.

ἀδιατύπωτος· 1) ὁ μὴ διατυπωθείς, ὁ μὴ καθορισθεὶς διὰ λέξεων: κατηγορία *ἀδιατύπωτος*. 2) ἀδιαμόρφωτος, ἀσχημάτιστος.

ἀδίαυλος· τόπος ἀπὸ ὅπου δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ξαναπεράσῃ ὀπίσω· «ὅθεν μὴ ἔστιν ἐπανελθεῖν» νεοελ. *ὁ ἀγύριστος* «νὰ πᾶς στὸν *ἀγύριστο*» ἡ *ἀδίαυλος* ἀτραπὸς τοῦ Ἅδου.

ἀδιαφάνεια, ἡ ἔλλειψις διαφανείας, τὸ μὴ διαφαίνεσθαι, ἡ ἰδιότης τοῦ μὴ δύνασθαι ἰδεῖν διὰ μέσου: *ἀδιαφάνεια* ὑέλου, ζελατίνης κλ. (βλ. διαφάνεια).

ἀδιαφανὴς, ὁ μὴ διαφανής, ὁ μὴ διαυγής, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ τὰ ἀντικείμενα: σῶμα *ἀδιαφανές*, πλὰξ —, ὑελοπίναξ —.

ἀδιαφεγγής· ὁ μὴ διαφεγγόμενος, ὁ ἀδιαφανής, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ: *ἀδιαφεγγὴς* φάκελος.

ἀδιαφέντευτος· ἀπροστάτευτος, ἀπὸ τὸ ἀ+διαφεντεύω = προστατεύω. Τὸ λατινικὸν defendo τὸ εἶπαν οἱ Βυζαντινοὶ *δηφεντεύω*, ἀργότερα παρετυμολογήθη πρὸς τὴν πρόθεσιν *διὰ* καὶ *ἀφέντης* = αὐθέντης καὶ ἐλέχθη *διαφεντεύω* = ὑπεραμύνομαι, ἔχω ὑπὸ τὴν προστασίαν μου, προφυλάττω, προασπίζομαι.

ἀδιάφευκτος· ὁ ἀδιάφυκτος, ὁ ἀδιέκδυτος, ὃν οὐδεὶς δύναται νὰ διαφύγῃ μὲ κανένα τι ὅπου καὶ καὶ μὲ κανὲν μέσον, ὁ ἀναπόφευκτος, ὁ ἀνατόδραστος· ἡ καταδίκη του κτλ. εἶναι *ἀδιάφευκτος*· τὸ ἐναντίον: *διαφεύξιμος*· ἀρχαῖον *φύξιμος*· «καὶ σε οὔτ' ἀθανάτων *φύξιμος* οὐδεὶς οὔτ' ἁμερίων ἐπ' ἀνθρώπων» λέγει ὁ Σοφοκλῆς διὰ τὸν ἔρωτα (Ἀντιγόνη 787)· ὥστε κατὰ τὸν ποιητὴν καὶ ὁ ἔρως εἶναι *ἀδιάφευκτος*, ὅπως ὁ θάνατος.

Digitized by Google

ἀδιαφθαρσία· ἡ ἀδιαφθορία, ἡ ἀχαλασιά, ἡ ἀβλαβωσύνη ἡ ἰδιότης τοῦ ἀδιαφθάρτου ὑλικῶς τε καὶ ἠθικῶς· ἄλλος τύπος ἀδιαφθορία.

ἀδιάφθαρτος· ὁ ἀδιάφθορος, ὁ μὴ χαλασμένος, ὁ ἀχάλαστος, ὁ ἄβλαβος, ὁ ἀπείραχτος: παρθένος *ἀδιάφθαρτος*· καὶ ἄλλος τύπος ἀδιάφθορος: χαρακτὴρ *ἀδιάφθορος*. Ἐπίρ. ἀδιαφθάρτως καὶ ἀδιαφθόρως.

ἀδιαφιλονίκητος· ὁ μὴ διαφιλονικούμενος: ἰσχυρισμὸς ἀδιαφιλονίκητος, δικαιολογία —, ἑρμηνεία —, καταγωγὴ—. Ἐπίρ. *ἀδιαφιλονικήτως*. Γίνεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *φιλονικῶ*· ὅλα πρέπει νὰ γράφωνται μὲ ι, διότι δεύτερον συνθετικὸν ἔχουν τὸ *νίκη* καὶ ὄχι τὸ *νεῖκος*.

ἀδιάφορα. Ἀδιάφορον ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως λέγεται πᾶν τὸ ὁποῖον οὔτε ἐπιβάλλεται οὔτε ἀπαγορεύεται ὑπὸ τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ὅτι ὑπάρχουν καθ' ἑαυτὰ ἠθικῶς ἀδιάφορα πράγματα καὶ ἠθικῶς ἀδιάφοροι πράξεις (τροφή, περίπατος, ὕπνος κτλ.) μαρτυρεῖται οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ κοινοῦ νοῦ ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ματθ. 15,11: «οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ (=καθιστᾷ ἀκάθαρτον) τὸν ἄνθρωπον»· κτλ.). Οὐδεὶς δύναται ὅμως νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ἐφόσον καὶ τοῦ ἀθῳοτέρου πράγματος γίνεται κακὴ χρῆσις δύναται νὰ καταντήσῃ εἰς ἁμαρτίαν.

Ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος ὅμως διάφοροι Διαμαρτυρόμενοι θεολόγοι ἠρνήθησαν τὴν ὕπαρξιν ἀδιαφόρων πραγμάτων καὶ πράξεων καὶ ἐδίδαξαν ὅτι, ἂν ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως ὑπάρχουν ἀδιάφοροι πράξεις, ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως δὲν ὑπάρχουν τοιαῦται, διότι πᾶσα πρᾶξις εἶναι ἀγαθὴ ἢ κακή. Οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ πολύκροτος συζήτησις «περὶ τῶν ἀδιαφόρων». Ἄγαν αὐστηρὰ ἠθικὴ τάσις ἐζήτει νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς ἁμαρτίαν καὶ αὐτὰς τὰς ἀθῳοτέρας διασκεδάσεις καὶ κοινωνικὰς ἀναψυχάς· τοιουτοτρόπως ἡ ἐν Δορδρέχτῃ τῆς Ὁλλανδίας σύνοδος τοῦ 1578 ἔλαβε μέτρα κατὰ τῆς βεβηλώσεως τῆς Κυριακῆς διὰ διασκεδάσεων, παιγνίων καὶ ᾀσμάτων. Ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Οὐτρέχτης Βοήθιος (Gisbert Voet † 1676) ἐφρόνει ὅτι πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς τηρήσεως ὁλοκλήρου τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου μετὰ τῶν μικροτέρων του διακλαδώσεων δέον νὰ ἀπέχωμεν πάσης κοσμικῆς τέρψεως, καὶ διὰ τοῦτο κατεδίκαζε τὸν χορὸν τὸν ὁποῖον ἐχαρακτήριζεν ὡς «γυναικανδρικὸν πήδημα», εἰδωλολατρικὸν καὶ ἔργον τοῦ διαβόλου, ὡς ἐπίσης τὸ θέατρον, τὴν φιλοκαλίαν περὶ τὴν ἀμφίεσιν καὶ τὴν κόμμωσιν, τὸ κάπνισμα, τὴν πολυφαγίαν καὶ αὐτὴν τὴν διὰ λόγους ὑγείας οἰνοποσίαν, ἀναιρῶν οὕτω τὸ τῶν ψαλμῶν «οἶνος εὐφραίνει καρδίας ἀνθρώπων» καὶ τὸ τοῦ Παύλου «οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς ἀσθενείας» καὶ λησμονῶν τὸ σοφὸν ἐπίσης λόγιον τοῦ Παύλου «πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς».

Ἡ τάσις τῆς ἀκμαζούσης τότε θρησκευτικῆς τάσεως τοῦ Εὐσεβισμοῦ (Pietismus) ἥτις ἐθεώρει καὶ τὰς ἀθῴας κοσμικὰς τέρψεις καὶ ψυχαγωγίας ὡς ἀπηγορευμένας ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς, κατεδείχθη ἰδίως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς οἰκοδομήσεως τοῦ θεάτρου τοῦ Ἀμβούργου τῷ 1677. Ὁ εὐσεβιστὴς θεολόγος Ἀντώνιος Ράϊζερ ἐχαρακτήρισε τότε τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ ὑπόκρισιν ὥς τι ἀντικείμενον εἰς τὴν χριστιανικὴν ἠθικήν· ὁ δὲ Σπένερ ἐχαρακτήρισεν ὡς ἁμάρτημα τὰ τυχηρὰ παίγνια, τὴν σκοποβολήν, τὴν πολυτελῆ ἀμφίεσιν καὶ τὴν οἰνοποσίαν· ὁ Τσίρολδ τέλος ἐχαρακτήρισεν ὡς ἁμάρτημα καὶ αὐτὴν τὴν ἀγάπην πρὸς οἱονδήποτε ὂν ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ. Τῷ 1693 οἱ κληρικοὶ ἐν Γόθᾳ τῆς Γερμανίας συνέταξαν ὁμολογίαν εἰς τὴν ὁποίαν ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἁμαρτία καὶ βδέλυγμα πρὸ τοῦ Θεοῦ ὁ χορός, τὰ τυχηρὰ παίγνια, τὰ θεάματα· κληρικοὶ δέ τινες ἔτι περαιτέρω προβαίνοντες ἠρνοῦντο τὴν μετάληψιν εἰς τοὺς μετέχοντας κοινωνικῶν τέρψεων. Ἡ εὐσεβιστικὴ αὕτη τάσις δὲν ἐθεώρει τὴν κατάχρησιν τῶν διασκεδάσεων ὥς τι κακόν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἀθῳοτέραν συμμετοχὴν εἰς αὐτάς.

Ἐναντίον τῶν τάσεων τούτων ὀρθῶς παρετήρησεν ὁ Λέσερ ὅτι διὰ τούτων ὑποσκάπτονται τὰ θεμέλια τῆς κοινωνίας καὶ ὅτι εἶναι μεγίστη πλάνη νὰ νομίζῃ τις ὅτι ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ἀποκλείει πᾶσαν ἄλλην ἀγάπην πρὸς τὰ δημιουργήματά του καὶ τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς· προσφυῶς δὲ εἶπεν ὁ Κρούσιος ὅτι «οἱ ἔχοντες τόσον αὐστηρὰς ἠθικὰς ἀρχὰς δὲν εἶναι πάντοτε καὶ οἱ καλύτεροι χριστιανοί».

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ τάσεις αὗται ὑπῆρχον καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἐδικαιολογοῦντο ὅμως τότε, διότι αἱ κοινωνικαὶ τέρψεις καὶ διασκεδάσεις, συνδεδεμέναι στενῶς μετὰ τῆς ἀρχαίας εἰδωλολατρικῆς Θρησκείας, ἐνεῖχον τὸν κίνδυνον νὰ ὑποκαίουν τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ παλαιοῦντος ἔτι δι' ἐπικράτησιν Χριστιανισμοῦ.

Τοιαῦται ὑπεράγαν αὐστηραὶ τάσεις εἰς οὐδεμίαν ἐποχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἔλειψαν καὶ ἀλλαχοῦ καὶ παρ' ἡμῖν. Οὕτω κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Ἀπόστολος Μακράκης (†1905) ἐκήρυττε δριμέως κατὰ πάσης ψυχαγωγίας καὶ ἀναψυχῆς, ἀπεκάλει τὸ θέατρον καὶ τὰ μυθιστορήματα «παγίδας τοῦ διαβόλου» καὶ συνίστα πλήρη ἀποχὴν ἀπ' αὐτῶν. Τόσον δ' ἐπικίνδυνα ἐθεώρει τὰ παντὸς εἴδους θεάματα, ὥστε δριμύτατα ἐκαυτηρίαζε τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐπαναφορὰν τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, τὴν ὁποίαν ἐχαρακτήριζεν «ἀναχρονισμὸν καὶ ἐπιβουλὴν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ»· κατὰ δὲ τῆς κυρίας Καλλιρρόης Παρρέν, ἡ ὁποία εἰς τὴν ἐφημερίδα τῶν Κυριῶν ἀνύμνει τὴν ἀναβίωσιν τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων ἔγραψεν ἄρθρον εἰς τὴν ἐφημερίδα του «ὁ Λόγος», ὑπὸ τὸν τίτλον «Παραληρήματα Καλλιρρόης Παρρέν». Κατεφέρετο δὲ καὶ κατὰ τοῦ κ. Παλαμᾶ τοῦ συνθέτου τοῦ ὕμνου τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγώνων, ὁ ὁποῖος ἤρχιζε μὲ τὰς λέξεις «ἀρχαῖον πνεῦμα, ἁγνὲ πατέρα τοῦ ὡραίου», διότι εὕρισκεν ὅτι εἰς αὐτὸν ἐγίνετο ἐπίκλησις «τοῦ ἀρχαίου εἰδωλολατρικοῦ πνεύματος τῆς πλάνης καὶ κακοηθείας, ὅπερ ἦλθεν ἀπὸ τοῦδε καὶ κατεσκήνωσεν εἴς τινας».

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ λεχθέντα παρατηροῦμεν ὅτι ἀναντιρρήτως ὑπάρχουν καθ' ἑαυτὰς ἠθικῶς ἀδιάφοροι πράξεις καὶ ὅτι εἶναι ξένη πρὸς τὸ γνήσιον χριστιανικὸν πνεῦμα ἡ τάσις, ἥτις χαρακτηρίζει ὡς ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀθῳοτέραν τέρψιν. Ὀρθῶς ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας πατὴρ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἔλεγεν «οὐκ ἐμποδίζω τέρπεσθαι· ἀλλὰ μετὰ σωφροσύνης τοῦτο βούλομαι γίνεσθαι καὶ οὐ μετὰ αἰσχύνης καὶ κατηγορίας καὶ μυρίων ἐγκλημάτων».

Περὶ τῶν ἀδιαφόρων ἴδε Λουθάρδου χριστιανικὴν ἠθικὴν καὶ ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς καὶ ἐν τῇ θεολογ. ἐγκυκλοπαιδείᾳ τοῦ Χάουκ ἄρθρον «adiaphora» ὑπὸ Gottschick 1, 168-179 κ. ἄ.

Μ.

ἀδιαφόρετος, τύπος δημώδης· ὁ μὴ ἱκανὸς διὰ τίποτε, ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν ἔρχεται κανένα διάφορο (=ὄφελος), ἀνωφελής, ἀνωφέλευτος, χωρὶς διάφορο (=κέρδος), μάταιος: *ἀδιαφόρετος* ἄνθρωπος. Τὸ ἐπίρρημα *ἀδιαφόρετα* ἔχει ὁ Ἐρωτόκριτος ἐν Γ, 252.

«Κιοὐδὲ κοπιᾷ *ἀδιαφόρετα*, οὔτε ἔβγει στὸ κυνήγι»

Τὸ *ἀδιαφόρετος* εἶναι τὸ ἀρνητικὸν ρηματικὸν τοῦ ρήματος *διαφορεύω* (σύγκρινε: *βασιλεύω*> *ἀβασίλευτος*, *ὠφελεύω*>*ἀνωφέλευτος κτλ.*)· λοιπὸν ὁ πλήρης τύπος εἶναι *ἀδιαφόρευτος* (δηλ. *ἀδιαφόρεφτος*) ὅπου τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο *φ* ἐκπίπτει ἀνομοιώσεως ἕνεκα· σύγκρινε (αὐτοφυής): *ἀφτόφυος*>*ἀτόφυος*.

Μ. Φ.

ἀδιαφόρησις, ἡ ἀδιαφορία, τὸ ἀδιάφορον, ἡ μὴ ἔνδειξις ἐνδιαφέροντος.

ἀδιαφόρητος· 1) ἀπέραστος ἀπὸ τοὺς πόρους τῆς ἐπιδερμίδος. ἀδιάπνευστος, ἀνεξάτμιστος: ἱδρὼς *ἀδιαφόρητος*· ἕνεκα τῆς ἀκαθαρσίας ἡ ἄδηλος διαπνοὴ καθίσταται *ἀδιαφόρητος*· (βλ. διαφόρησις), 2) ἄσηπτος: *ἀδιαφόρητος* ὑπὸ τῆς σηπεδόνος, ποὺ δὲν τὸν περνᾷ ἡ σαπίλα, 3) ἀδιάφορος· ἐπιρ. *ἀδιαφορήτως*.

ἀδιαφορία, ἡ κατάστασις τοῦ ἀδιαφόρου ἀτόμου, τοῦ μὴ δεικνύοντος ἐνδιαφέρον: Ἡ *ἀδιαφορία* τοῦ Δαβὶδ διὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ ἐστοίχισε τὴν στάσιν τοῦ Ἀβεσαλώμ. Δεικνύεις μεγάλην θρησκευτικὴν *ἀδιαφορίαν*. Ἡ ἀδιαφορία τῆς κόρης αὐτῆς μὲ καθιστᾷ δυστυχῆ. Παρά. Γεωργ. Παχυμέρη (τ. Α' σελ. 281,7 ἔκδ. Βόννης) ἀδιαφορότης. Βλ. καὶ λέξιν ἀπάθεια.

Ἀδιαφορισταί. Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς ἔριδας αἵτινες συνώδευσαν τὴν ἐν Γερμανίᾳ Μεταρρύθμισιν, μέρος Μεταρρυθμιστῶν ὑπὸ τὸν Μελάγχθονα παρεδέχθη ὅτι ἡ ἀναγνώρισις τῆς δικαιοδοσίας τῶν καθολικῶν Ἐπισκόπων, τὸ χρῖσμα, τὸ εὐχέλαιον, ἡ νηστεία, αἱ ἑορταί, αἱ λαμπάδες καὶ ἄλλα τινὰ ἦσαν ἀδιάφορα πράγματα καὶ συνέτρεξεν εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Interim τῆς Λειψίας (1548) ὅπερ παραδέχετο ταῦτα. Οἱ συνηγορήσαντες ὑπὲρ τοῦ Interim τούτου καὶ παραδεχθέντες αὐτὸ ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων των Ἀδιαφορισταί.

ἀδιάφορον· 1) ἀρχαῖον: τὸ μὴ παρουσιάζον διαφοράν, εἰς δὲ τοὺς Στωϊκούς: τὸ μήτε καλὸν μήτε κακόν. 2) σήμερον: τὸ μὴ κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον: μοῦ εἶναι **ἀδιάφορον**, *ἀδιάφορο* σέμενα, *ἀδιάφορο* τὄχω, ἀπὸ μένα *ἀδιάφορο* (=οὐ φροντίς).

ἀδιάφορος· 1) ἀμετάβατον: ὁ μὴ ἔχων διαφοράν, 2) μεταβατ. ὁ μὴ ἐνδιαφερόμενος, ὁ μὴ σκοτιζόμενος, ὁ ἀδιαφορῶν, ὁ ἀμελῶν: κάνει τὸν *ἀδιάφορο* (=προσποιεῖται ὅτι δὲν ἐνδιαφέρεται). Οἱ *ἀδιάφοροι* στὴν πάντα (Κφλν.) 3) ἀνωφελής, ἄχρηστος, ἀδιαφόρετος, χωρὶς διάφορο (=ὠφέλειαν, τόκον), ἐν Πόντῳ σημαίνει καὶ τὸν ἀνίκανον, τὸν μὴ ἱκανὸν νὰ παρέχει *διάφορο*.

ἀδιαφορῶ (έω)· εἶμαι ἀδιάφορος, δὲν ἐνδιαφέρομαι, δὲν μὲ μέλει, δὲν φροντίζω, ὀλιγωρῶ, ἀμελῶ, δὲ σκοτίζομαι: Πολὺ *ἀδιαφορεῖς* διὰ τὰ οἰκογενειακά σου συμφέροντα. Δὲν ἠμπορῶ νὰ *ἀδιαφορήσω* διὰ τὴν τύχην τῆς ἀδελφῆς μου. *Ἀδιαφορεῖ* διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν καταστροφήν.

ἀδιάφρακτος, ὁ ἄνευ διαφράγματος, διαιρέσεων, ἢ ἀρθρώσεων: κιγκλίδωμα *ἀδιάφρακτον*, χειρουργική· κύστις ἀδιάφρακτος.

ἀδιάφυκτος· ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον μὲ κανένα τρόπον δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαφύγει κανείς, ἀδιέκδυτος, ἀδιάφευκτος, ἄφευκτος, ἄφυκτος, ἄφευγος, ἀναπόφευκτος, ἀναπόφευγος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μὴ δυνάμενος νὰ διαφύγῃ, ἐπιρρ. *ἀδιαφύκτως*.

ἀδιαφώνητος· 1) ὁ μὴ διαφωνήσας, μὴ διαφωνῶν. 2) ὁ περὶ οὗ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ διαφωνία, ἐκεῖνος διὰ τὸν ὁποῖον ὅλοι εἶναι σύμφωνοι.

ἀδιαφώτιστος· ὁ μὴ διαφωτισθείς· ὁ μὴ λαβὼν γνῶσιν τινὰ διὰ διδασκαλίας.

ἀδιάχυτος, ὁ μὴ διαχεόμενος, ὁ μὴ διαρρέων: ὑγρὸν *ἀδιάχυτον*, *κόνις* —. 2) ὁ μὴ ἐξωτερικευόμενος: χαρὰ *ἀδιάχυτος* (βλ. διάχυσις).

ἀδιαχώρητον· (Ἀφηρ. οὐδ· νέα λέξις πλασθεῖσα ὑπὸ Βουλγάρεως) ἡ ἰδιότης ἣν κέκτηται πᾶν σῶμα τοῦ νὰ μὴ δύναται νὰ συνυπάρχῃ μετ' ἄλλου σώματος εἰς τὸν αὐτὸν χῶρον.

Ἡ ἰδιότης τοῦ ἀδιαχωρήτου εἶναι μία ἐκ τῶν ἀναγκαίων φυσικῶν ἰδιοτήτων τῶν χαρακτηριζουτῶν τὰ σώματα.

Πᾶν ὅ,τι στερεῖται τῆς ἰδιότητος ταύτης δὲν εἶναι Σῶμα.

Κατὰ τὴν περίπτωσιν τῆς ἀπορροφήσεως ὕδατος ὑπὸ τεμαχίου σπόγγου τινός, τὸ ὕδωρ εἰσδύει ἐντὸς τῶν πόρων τοῦ σπόγγου καὶ ὄχι ἐντὸς τοῦ σώματος αὐτοῦ.

Κατὰ τὴν διάβρεξιν τεμαχίου σακχάρεως ὑπὸ ὕδατος καὶ προτοῦ ἀκόμη ἐπέλθῃ ἡ διάλυσις τὸ ὕδωρ εἰσδύει ἐντὸς τῶν πόρων τῆς σακχάρεως.

Ὑγρὰ καὶ ἀέρια σώματα ἐν γένει δύνανται νὰ διαπερασθῶσιν ὑπὸ ἄλλων σωμάτων· τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι τὰ δύο σώματα συνυπάρχουσιν ὁμοῦ, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὰ μόρια τοῦ ἑνὸς σώματος ἀπομακρύνονται ἀφίνοντα νὰ καταλάβουν θέσιν μεταξὺ αὐτῶν τὰ μόρια τοῦ ἄλλου σώματος.

Σ. ΣΑΠΗΡΑΣ

ἀδιαχώριστος· ὁ μὴ διαχωριζόμενος, ἀξέχωρος, ὁ ἑνιαῖον σύνολον ἀποτελῶν καὶ μὴ ἐπιδεκτικὸς καταμερισμοῦ: ἀδιαχώριστοι συγγενεῖς, φίλοι, δεσμοί. Ἐπίρ. ἀδιαχωρίστως.

ἀδιάψευστος· ὁ μὴ δυνάμενος νὰ διαψευσθῇ. 1) ὁ οὐδενὶ τρόπῳ ψευδόμενος, ποὺ δὲ σὲ γελᾷ μὲ κανένα τρόπον· ὁ μὴ ἀπατηλός, ὁ μὴ ἀπατῶν, ὁ ἀψευδής, ὁ ἀληθινός, ὁ νημερτής.

2) ὁ μὴ ἀπατώμενος, ὁ ἀλάνθαστος, ποὺ δὲν γελιέται· ἐπιρ. *ἀδιαψεύστως*.

ἀδιάψυχρος· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου ψυχόμενος, ψυχραινόμενος, 2) τοῦ ὁποίου τὰ μόρια δὲν διαπερᾷ τὸ ψῦχος.

Ἀδιβούδας. Σανσκριτικὴ λέξις, σύνθετος ἀπὸ ἀπὸ τό: ἀδὶ (ἀρχικὸς)+Βούδας=ὁ πρῶτος, ὁ ἀρχέγονος Βούδας. Δι' αὐτῆς δὲ δηλοῦται ἡ ἔννοια ἑνὸς πρωτογόνου καὶ παγκοσμίου Βούδα, προγενεστέρου ὅλων τῶν ἀτομικῶν Βουδῶν οἵτινες θὰ ἦσαν μόνον ἐξωτερικαί του ἐκδηλώσεις ἢ ἐκπορεύσεις ἐξ αὐτοῦ. Ἡ θεωρία αὕτη, ἡ ὁποία δὲν εἰσεχώρησεν εἰς ὁλόκληρον τὸν Βουδισμόν, καὶ τὴν ὁποίαν, μάλιστα, ἀγνοοῦν οἱ παρὰ τὸν νότον οἰκοῦντες βουδισταί, ἐγεννήθη ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ὅπως θεραπεύσῃ σύγχυσίν τινα ἐπελθοῦσαν μεταξὺ τῶν πιστῶν λόγῳ τοῦ ἀδικαιολογήτου πλέον πολλαπλασιασμοῦ τῶν Βουδῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπλημμύρισαν, διὰ τῆς δυνάμεως τῆς εὐεξάπτου φαντασίας τῶν βραχμάνων ἱερέων καὶ διάστημα καὶ χρόνον. Φαίνεται δὲ ὅτι κατ' ἀρχὰς δὲν εἶχε τάσεις μονοθεϊστικάς. Ἐν τούτοις ὁ Μονγκούτ, βασιλεὺς τοῦ Βιρμὰ καὶ σοφὸς βουδιστὴς (ἀποθανὼν τὸ 1868) ἀπέδειξεν ὅτι διὰ τῆς θεωρίας τοῦ Ἀδιβούδα ὁ βουδισμὸς πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὰς μονοθεϊστικὰς θρησκείας, ὅπως ὁ χριστιανισμός, μωσαϊσμός, ἰσλαμισμός.

Ἀδιγέ, (Adighé)· ἀποκαλοῦν ἑαυτοὺς οἱ Κιρκάσιοι.

Ἀδίγης βλ. **Ἀντίτζε**.

Ἄδιγκ. Ἥρως ἐν τῇ Σκανδιναυϊκῇ μυθολογίᾳ, ἀνήκων εἰς τὴν τάξιν τῶν θεῶν. Ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Γκόρμ. Ἡ σύζυγός του Ἄρτγρεπ ἦτο διάσημος μάγος.

Ἄδιγκ (Ἰωάννα-Ἀλφρεδίνη Τρεφουρέ, ἐπονομαζομένη Ἰωάννα Hading). Γαλλὶς ἠθοποιός, γεννηθεῖσα ἐν Μασσαλίᾳ τὴν 25 Νοεμβρίου 1859. Κόρη ἠθοποιοῦ, ἀνῆλθε νεαρωτάτη ἐπὶ σκηνῆς, ἔπαιξεν εἰς ἐπαρχιακὰ θέατρα εἰς ὀπερέττας καὶ κωμῳδίας, εἰσῆλθε τῷ 1876 εἰς τὸ Παλαί-Ρουαγιάλ, κατόπιν εἰς τὸ θέατρον τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον, ὅπου ἐδημιούργησε, μεταξὺ ἄλλων, τὸν ρόλον τῆς Σαπφοῦς (εἰς τὸ ὁμώνυμον ἔργον τοῦ Δωδὲ) καὶ τῆς Κλαίρης, εἰς τὸν «Ἀρχισιδηρουργὸν» (1885). Τῷ 1884 εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὸν Κόνιγκ διευθυντὴν τοῦ «Γυμνασίου» τὸν ὁποῖον

Digitized by Google

διεζεύχθη τῷ 1887. Ἔκτοτε ἔπαιξεν ἐπιτυχῶς εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἰς τὸ θέατρον Βωδεβίλ, εἰς τὴν Γαλλικὴν Κωμωδίαν (1892—4) καὶ ἐκ νέου εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἔκαμε δὲ μεγάλας καλλιτεχνικὰς περιοδείας εἰς τὰς ξένας χώρας. Εἶχε σπουδάσει εἰς τὸ Ὠδεῖον τῆς Μασσαλίας καὶ ἦτο 14 ἐτῶν ὅταν ἤρχισε νὰ ἀποκτᾶ φήμην εἰς τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ Κάϊρον. Εἰς τοὺς Παρισίους ἐνεφανίσθη διὰ πρώτην φορὰν τῷ 1879 εἰς τὸ Παλαὶ-Ρουαγιὰλ εἰς τὸν ρόλον τῆς «Ἁγνῆς Σουζάννης». Τὴν μεγαλειτέραν της ἐπιτυχίαν ἐσημείωσεν εἰς τὴν «Φρού-Φρού» (1886). Ἀπεσύρθη τῆς σκηνῆς τῷ 1920.

Ἀδιγκέρκη (Adinkerke). Πόλις τοῦ Βελγίου εἰς τὴν ἀνατολικὴν Φλάνδραν. Εἰς ἀπόστασιν 45 χιλ. ἀπὸ τῆς Βρύγης. Σιδηροδρ. σταθμός. Τελωνεῖον. 2.200 κάτ. Ξενοδοχεῖα.

Ἀδιγρὰτ ἢ Ἀδιγεράτ. Πόλις τῆς Ἀβησσυνίας, κειμένη εἰς ὕψος 2.600 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ ἐν τῇ χώρᾳ Τιγρέ. Μολονότι ἀποτελεῖται ἀπὸ ὀλίγας δεκάδας ἀθλίων οἰκίσκων, ἐν τούτοις γίνεται ἐν αὐτῇ καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα μεγάλη ἐμποροπανήγυρις.

ἀδίδακτος· ὁ ἀμαθὴς ἢ ἀδαὴς ἐξ ἐλλείψεως διδαχῆς, διδασκαλίας, ὁ μὴ διδαχθείς, μὴ ἐκπαιδευθείς, μὴ ὁδηγηθείς. 2) ὁ μὴ ἀσκηθεὶς εἴς τι. 3) ὁ μὴ ἐκ διδασκαλίας, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ μαθών, ὁ αὐτοδίδακτος. 4) οὐδετέρως, τὸ ἔμφυτον: ἡ ποιητικὴ σύνεσις εἶναι *ἀδίδακτον* τῆς φύσεως δῶρον. 5) ἐπὶ δράματος, τὸ μὴ ἐπὶ σκηνῆς παρασταθέν. Ἐπιρ. *ἀδιδάκτως*=ἄνευ διδαχῆς, χωρὶς διδασκαλίαν.

Ἀδιδέβα. Ἓν τῶν ὀνομάτων τοῦ Βισνοῦ, δηλ. τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἰνδικῆς τριάδος.

Ἀδιδὶ. Ὀθωμανὸς ποιητής, ἀκμάσας κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἐπὶ βασιλείας Σουλεϊμὰν Β', κατὰ τὴν πλέον ἀνθηρὰν περίοδον τῆς τουρκικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐγεννήθη ἐν Καρατσίκ, πλησίον τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἐξήσκει δὲ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σιδηρουργοῦ, ὅπως ἄλλως τε φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ ἐπωνύμιόν του (Ἀδὶδ ἀραβιστὶ σημαίνει σίδηρος). Μολονότι τὸ ποιητικὸν τάλαντόν του ἐθαυμάζετο τότε καὶ ἀπήλαυε τῆς ἐκτιμήσεως πολλῶν σημαινόντων προσώπων, δὲν ἐγκατέλειψέ ποτε τὰς ταπεινάς του ἀσχολίας διὰ νὰ ζητήσῃ μίαν ἀνωτέραν θέσιν, ἐπειδὴ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι:

«Καλύτερα νὰ λυγίζῃς μὲ τὰ χέρια σου
τὸ κόκκινο σίδερο,
«Παρὰ νὰ στέκεσαι ἐμπρὸς σ' ἕνα βεζύρη
μὲ σταυρωμένα τὰ χέρια».

ἀδίδυμος φύσις· ἡ ἄνευ διδύμων, δηλ. ὄρχεων (Μανουὴλ Φιλῆς τομ. Β', σελ. 145. Migne Πατρολογία)· *φύσις* ἐδῶ σημαίνει τὸ ἀνδρικὸν αἰδοῖον ὅπως καὶ σήμερον· σύγκρινε καὶ τὸ νεοελληνικόν: τὰ *διδύμια*=οἱ ὄρχεις.

ἀδείσδυτος, ἀδιάδυτος, εἰς ὃν δὲν δύναταί τις νὰ εἰσδύσῃ: Τὸ Ἅγιον τῶν Ἁγίων τοῦ Ναοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἦτο *ἀδείσδυτον* καὶ δι' αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς ἱερεῖς.

ἀδιέκβατος ὁδὸς (Κοσμᾶς Ἱεροσολυμίτης τομ. 98, σελ. 462, Πατρολογ. Migne)· ἡ μὴ ἔχουσα διέκβασιν = διέξοδον.

ἀδιεκδίκητος, 1) ὁ μὴ διεκδικηθείς: περιουσία: *ἀδιεκδίκητος*, κληρονομία —· 2) ὁ ἀπροστάτευτος, ἀβοήθητος: ὀρφανὸν *ἀδιεκδίκ.* 3) ὁ παραμείνας ἄνευ ἐκδικήσεως: προσβολὴ —, στίγμα—.

ἀδιέκδυτος· ἀφ' οὗ οὐδεὶς δύναται ἐκδῦναι, τὸν ὁποῖον δὲν ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ διαφύγῃ, ἀδιάφευκτος.

ἀδιεκπεραίωτος· τοῦ ὁποίου δὲν ἔγινεν ἡ διεκπεραίωσις, ὁ μὴ ἀχθεὶς εἰς πέρας. (Τὸ ἑλλην. ρῆμα εἶναι *διεκπεραίνω*).

ἀδιέκχυτος· (Νικήτας ὁ Χωνιάτης σελ. 102, 20 ἔκδ. Βόννης) ποὺ δὲν εἶναι χυμένος ἔξω.

ἀδιεξέλευστος· ὃν δὲν δύναταί τις νὰ διεξέλθῃ, ἑλληνικώτερον *ἀδιεξίτητος*.

ἀδιεξέργαστος· ὁ μὲ κανένα τρόπον μὴ ἐξειργασμένος, ἀδιέργαστος.

ἀδιεξέταστος· ὁ μὴ ἐπιδεχόμενος ἐξέτασιν· λέξις τῶν Ἑβδομήκοντα, ὁ μὴ ἐξετασθείς, ἀδιερεύνητος.

ἀδιεξήγητος· ὁ μὲ κανένα τρόπον μὴ δυνάμενος νὰ ἐξηγηθῇ, ὁ ἀπερίγραπτος (Φίλων)· ἔτι δὲ ἀδιέξοδος: *ἀδιεξήγητος* γῆ (Achmet. 141).

ἀδιεξόδευτος· ὁ μὴ ἔχων διέξοδον· οὕτω καλεῖ τὸν λαβύρινθον ὁ Εὐστάθιος.

ἀδιέξοδος· ὁ μηδεμίαν ἔχων ἢ εὑρίσκων ἔξοδον, ὁ ἄνευ διεξόδου, πολύπλοκος, ἐμπεδευμένος: ἡ θέσις σας εἶνε *ἀδιέξοδος*. Θηλ. οὐσ. Ἡ ἀδιέξοδος: εἶναι φοβερὰ *ἡ ἀδιέξοδος* εἰς ἣν περιήλθατε· *ἡ ἀδιέξοδος*=ἡ ἀδιάβατος.

ἀδιέργαστος, 1) ὁ ὁποῖος δὲν διειργάσθη ἐντελῶς: ἀνεπεξέργαστος, ἀκατέργαστος: δέρμα *ἀδιέργαστον*, ὕλη—, 2) ἀνεξήγητος: *ἀδιέργαστος* περιέργεια.

ἀδιερεύνητος ὁ δι' οὐδενὸς τρόπου μὴ δυνάμενος νὰ ἐρευνηθῇ, ὃν δὲν δύναταί τις νὰ διερευνήσῃ (ὁ Πλάτων)· 2) ὁ μὴ διερευνηθείς: —χώρα, —περιοχή, ὁ πόλος εἶναι ἀκόμη σχεδὸν *ἀδιερεύνητος* (ὁ Φίλων)· 3) ἐπὶ προσώπων, ὁ μὴ ἐξετασθεὶς ἢ μὴ δυνάμενος νὰ ἐξετασθῇ (ὁ Πλούταρχος), ὁ ἀνεξέταστος, ὁ ἀνεξήτητος.

ἀδιερμήνευτος· ὁ μὴ διερμηνευθείς, ἢ μὴ δυνάμενος νὰ διερμηνευθῇ, νὰ ἐξηγηθῇ, νὰ ἐπεξηγηθῇ.

ἀδιευθέτητος· ὁ μὴ διευθετηθεὶς ἢ μὴ δυνάμενος νὰ διευθετηθῇ, ἀκαλόθετος, ἀκαλόθεχτος, ἀδιάρμιστος.

ἀδιεύθετον (τό): «τὸ πρὸς γνῶσιν τῶν βασιλικῶν πραγμάτων *ἀδιεύθετον*». (Μιχ. Ἀτταλειάτης, σελ. 303, ἔκδ. Βόννης)=τὸ μὴ κατάλληλον·—ἡ ἀδιευθετότης, ἡ ἀπροετοιμασία.

ἀδιευκρίνητος· ὁ ὁποῖος δὲν διηυκρινίσθη, ἀδιασάφητος, ἀσαφήνιστος, συγκεχυμένος, ἀδιάκριτος: σκιὰ *ἀδιευκρίνητος*, διαφορὰ —.

ἀδιεχής· ὁ μὴ διέχων, ὁ μὴ χωριζόμενος, συνεχής. Μὲ τὴν κανονικὴν τροπὴν τοῦ *δι* εἰς *ζ*, ἥτις κρατεῖ μέχρι σήμερον, γίνεται: *ἀζηχὴς* (βλέπε τὴν λέξιν). Παραδείγματα *δι*>*ζ*: διάγκυλον>ζάγκλον (=δρέπανον), διάδηλος>ζάδηλος, διαελεξάμην>ζαελεξάμην, διάημι>ζαημι, διάθεος>ζάθεος, διαθερὴς>ζαθερής, διακαλλὴς>ζακαλλής, διάκοτος>ζάκοτος, διάλευκος>ζάλευκος, διαπληθὴς>ζαπληθής, διάπλουτος>ζάπλουτος, διαφλεγὴς>ζαφλεγής, διάχολος>ζάχολος, διάχρυσος>ζάχρυσος, Διεὺς>Ζεύς, Διόνυσος>Ζόνυσος κτλ.

Καὶ ἐκ τῆς νέας ἑλληνικῆς: διάλογγα>ζάλογγα (=μέρη πλήρη λόγγων φουρίκης), διάκουρα>ζάκουρα (=τὰ κουρευόμενα ἄκρα τοῦ βαρελίου. Πηζφρπλ.) διάβροχα>ζάβροχα (τοποθεσία. Φουρίκης), διόγκος>ζόγκος (=ρόζος), διαβλακώνω>ζαβλακώνω, (=ἀποβλακῶ), διάχειλος>ζάχειλος, διώχτω>ζώχτω (Λιβίσιον), διαγκύλια>ζαγκούλια (=ἰδιοτροπίαι, στραβοκεφαλιές. Σύμη), διύγρα>ζύγρα, ὁ Εὐστάθιος, (Κύζικος) καὶ δίυγρος>ζυγρὸς (Κοραῆς), διάστενος>Ζάστανος (τοποθεσία ἐν Αἰτωλίᾳ), δύο>ζὸ (Ἀστυπαλαία), διϋλίζω>ζουλίζω, διυφῶ>ζυφώνω, διαχόλιον>ζαχολιὸ (πικρόν τι λάχανον. Ἀραβαντινὸς) (ἴουλος): ἰουλύφιον>διουλούφι>ζουλούφι (καὶ τσουλούφι), ἰάπτω>διάπτω>ζάφτω (Δέφνερ), ἴανθος>διάθος>ζάθος (ἀφοῦ διὰ παρετυμολογίας ἔλαβαν ἐν ἀρχῇ τὴν *διά*). (Βλέπε καὶ λέξιν *ἄζαλος*). Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδιήγητος· 1) ὅ,τι δὲν διηγήθη τις· 2) ὅ,τι δὲν δύναται νὰ διηγηθῇ τις· ἀνεκδιήγητος, ἀμύθητος, ἀνέκφραστος, ἄρρητος, ἀνεξήγητος, ἀνερμήνευτος, ἀνεκφώνητος, ἄφατος, ἀθέσφατος, ἀνεκλάλητος, ἀπερίγραπτος, ἐπιρρ. *ἀδιηγήτως* καὶ νεοελλ. *ἀδιήγητα*.

ἀδιήθητος· ὁ μὴ διηθηθείς, ἀστράγγιχτος καὶ ἀστράγγιστος, ἀδιύλιστος, ἀσούρωτος: *ἀδιήθητος* σεμίδαλις, —κόνις, πτισάνη *ἀδιήθητος*. Γίνεται ἀπὸ τὸ ρῆμα *διηθῶ*=σουρώνω, *ἠθμὸς*=σουρωτήρι, τσαντίλα (βλ. διήθησις).

ἄδικα· νεοελλην. ἐπιρρ. παρὰ τὸ δίκαιον, ἀδίκως, ἀσεβῶς, δυσσεβῶς, παρανόμως, οὐ δικαίως, οὐχ ὁσίως, ἀγνωμόνως, δυσνοϊκῶς, δυσφόρως, ἀνίσως, ἀνωμάλως, ἐκνόμως, προπετῶς, ἐξαπατήτως, πεπλανημένως, σφαλερῶς, σκαιῶς, ἀπανθρώπως, ὑβριστικῶς, ἀγρίως, ἀνηλεῶς, ἀνεπιεικῶς, ἑτερορρόπως, ἀνοίκτως, ἀνοικτιρμόνως.

ἄδικα τῶν ἀδίκων· φράσις νεοελληνικὴ σημαίνουσα τὸ ἀδίκως γίνεσθαί τι: πάει ὁ ἄνθρωπος *ἄδικα τῶν ἀδίκων*, 2) τὸ ἄνευ αἰτίας, χωρὶς ἀφορμήν: μὲ ἀποφεύγεις *ἄδικα τῶν ἀδίκων*, 3) τὸ ἐπὶ ματαίῳ: χάσαμε τὸν καιρό μας *ἄδικα τῶν ἀδίκων*. Εἶναι ἐμφατικὴ παράστασις τοῦ ἁπλοῦ ἐπιρρήματος *ἄδικα*, προελθοῦσα κατ' ἀναλογίαν ἐκ τοῦ: «*Ἅγια τῶν ἁγίων*»· ὁμοίως προῆλθε καὶ τό: «*ἄλλα τῶν ἄλλων* ἐκ τοῦ συναλῃλειμμένου τύπου: «*Ἅγια τῶν ἁγιῶν*». Μ Φ.

Ἀδικαίαρχος· ἐλέχθη ὡς εἰρωνικὸν λογοπαίγνιον εἰρωνευόμενον τὸ ὄνομα *Δικαίαρχος*, ὡς νὰ ἤθελε νὰ εἰπῇ *ἄρχων τῆς ἀδικίας* (ἐν Κικέρ. πρὸς Ἀττ. 2,12). Πρόκειται δὲ περὶ τοῦ ἱστορικοῦ Δικαιάρχου (βλέπε λέξιν).

Ἀδὶ-Καϊὲχ (Addi-Caieh). Πόλις τῆς ἰταλικῆς ἀποικίας τῆς Ἐρυθραίας. Πρωτεύουσα τῆς Ἀκκελὲ Γκουζάϊ. Εἶναι τὸ κυριώτερον ἐμπορικὸν κέντρον τῆς ἀποικίας διὰ τὰ καραβάνια. Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις ἀνέρχεται εἰς 15.000.000 φρ. περίπου ἐτησίως. Ταχυδρομικὴ συγκοινωνία δι' αὐτοκινήτων δὶς τῆς ἑβδομάδος μετὰ τῆς Ἀσμάρας. 4.300 κάτοικοι, ἐκ τῶν ὁποίων 250 Εὐρωπαῖοι. Ταχυδρομεῖον, Τηλεγραφεῖον.

ἀδικαιοδότητος Σικελία· ἔνθα οὐδεμία δικαιοσύνη ἀποδίδεται, οὐδενὸς δικαίου δύναται νὰ τύχῃ τις (ὁ Διόδωρος περὶ τῆς πατρίδος του, ἐκλογ. 616,65).

ἀδικαιολόγητος· ὁ ὁποῖος δὲν ἠμπορεῖ νὰ δικαιολογηθῇ, ἀναπολόγητος: συκοφαντία *ἀδικαιολόγητος*, προσβολὴ —, διαγωγὴ —, ἐκστρατεία —, στάσις—. Ἐπιρ. *ἀδικαιολογήτως*.

ἀδικαιολόγητος πλουτισμός. I. Μία περιουσιακὴ μεταβολή, ἐπερχομένη δι' ὠφελείας τοῦ ἑνὸς ἐπὶ βλάβῃ τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου, εἶναι δυνατόν, καίτοι ἔγκυρος, νὰ μὴ εἶναι δικαία, ἢ ἀρχικῶς μὲν νὰ εἶναι δικαία, ἐπιγενομένως ὅμως νὰ παύσῃ νὰ εἶναι τοιαύτη: Π. χ. ὅταν δόσω εἰς τὸν Α 1000 δραχμὰς νομίζων ὅτι τῷ τὰς ὀφείλω, ἐν ᾧ πράγματι οὐδὲν ὀφείλω εἰς αὐτόν, ἐπέρχεται μὲν μεταβίβασις τῆς κυριότητος τῶν 1000 δραχμῶν, πλὴν αὕτη δὲν εἶναι δικαία. Ἢ ὅταν πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου μεταβιβάσω εἰς τὸν Α τὴν κυριότητα τῆς οἰκίας μου λόγῳ προικός, ὁ γάμος δὲ ματαιωθῇ, ἀρχικῶς μὲν ἡ ἐπελθοῦσα μεταβίβασις τῆς κυριότητος ἦτο δικαία, κατόπιν ὅμως ἔπαυσε νὰ εἶναι τοιαύτη.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὸ Δίκαιον, καίτοι ἀναγνωρίζει τὴν περιουσιακὴν μεταβολὴν ὡς ἔγκυρον καὶ ἰσχυράν, οὐχ ἧττον, ἐπειδὴ αὕτη δὲν συνάδει πρὸς τὸ ἴσον καὶ δίκαιον (bonum et aequum), ἐπεμβαίνει καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπιεικείας παρέχει εἰ τὸν ζημιούμενον τὰ μέσα πρὸς ἀπόληψιν τῆς ὠφελείας τοῦ ἄλλου, ἐνίοτε δὲ καὶ πρὸς πλήρη αὐτοῦ ἀποζημίωσιν. Ἀναγνωρίζεται δηλ. ἡ πραγματικὴ κατάστασις, τὸ factum, καὶ τοῦτο χάριν τῆς ἀσφαλείας τῶν συναλλαγῶν καὶ ἄλλων αἰτίων, πλὴν δὲν παροράται τὸ bonum et aequum.

Ἡ ἀρχὴ ἑπομένως, καθ' ἣν δὲν πρέπει τις νὰ ὠφελῆται ἐπὶ βλάβῃ τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου, πηγάζει ἐκ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, ὑπάρχει δὲ εἰς πάσας τὰς εὐνομουμένας πολιτείας καὶ ἂν ἀκόμη ὁ νομοθέτης δὲν διετύπωσεν αὐτήν, ὡς π.χ. ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα δὲν ἀμφισβητεῖται ἡ ἰσχύς της, καίτοι ὁ γαλλικὸς κῶδιξ δὲν διατυποῖ εἰ μὴ εἰδικὰς περιπτώσεις ταύτης.

Εἰς τὰς πηγὰς τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου ἀπαντᾶται ἡ ἀρχὴ αὕτη: «Οὐ δεῖ γίγνεσθαί τινα πλουσιώτερον ἐκ τῆς ἑτέρου ζημίας» (Βασ. 2,3, 206. Πρβλ. Π. 50, 17. 206), πλέον δὲ συγκεκριμένως διατυποῦται ὡς ἑξῆς: «Ὅτε καταβάλῃ τις εἴτε ὁμολογήσῃ χωρὶς αἰτίας ἢ σὺν αἰτίᾳ μέν, οὐκ ἐπληρώθη δέ, γέγονε χώρα τῷ χωρὶς αἰτίας λόγῳ εἰς ἀνάλυσιν τῆς ἐνοχῆς· καὶ ὅτε τὴν ἀρχὴν ἀλόγως τις λάβῃ καὶ ὅτε περιστῇ εἰς τὸ ἄλογον. (Βασ. 24, 8. 1.—Πρβλ. Π. 12, 7, 1, 3.). Ἐπίσης ὁ γερμανικὸς κῶδιξ ἀναγράφει τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ἐν § 812, ὁ δ' ἑλβετικὸς κῶδιξ τῶν ἐνοχῶν ἐν ἄρθρῳ αὐτοῦ 62.

Πλὴν ὁ κανὼν οὗτος τόσον ἀορίστως διατυπούμενος περιλαμβάνει καὶ περιπτώσεις πέραν τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ bonum et aequum, ὡς π.χ. τὴν ἀπόκτησιν τῆς κυριότητος διὰ χρησικτησίας ἢ τὴν ἀπόκτησιν τῆς κυριότητος τῶν καρπῶν ὑπὸ τοῦ καλῆς πίστεως νομέως. Ἀληθῶς δὲν θεωρεῖται δίκαιον ὁ ἀποκτήσας τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος διὰ χρησικτησίας νὰ ὑποχρεοῦται ν' ἀποδόσῃ τὸ ποσὸν τοῦ πλουτισμοῦ εἰς τὸν ἀπολέσαντα αὐτὴν ἢ ὁ ἀποκτήσας τὴν κυριότητα τῶν καρπῶν καλῆς πίστεως νομεὺς νὰ ἔχῃ ὁμοίαν ὑποχρέωσιν ὡς πρὸς τοὺς μὴ σωζομένους καρποὺς (πρὸ τῆς κατάρξεως τῆς δίκης). Ἑπομένως ὑπάρχει ἀνάγκη σαφοῦς καθορισμοῦ τοῦ ἐδάφους, ἐφ' οὗ δέον νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ ἀρχή.

II. Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐπῆλθεν ὠφέλεια εἴς τινα ἐπὶ βλάβῃ τῆς περιουσίας ἄλλου ἄνευ λόγου συνάδοντος πρὸς τὸ bonum et aequum, ἤτοι ἄνευ δεδικαιολογημένης αἰτίας, δημιουργεῖται σχέσις (ἐνοχὴ) μεταξὺ τοῦ καθισταμένου πλουσιωτέρου καὶ τοῦ ζημιουμένου, καθ' ἣν ὁ τελευταῖος δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ πρώτου τὸ ποσὸν τοῦ πλουτισμοῦ, ἐνίοτε δὲ καὶ πλήρη ἀποζημίωσιν. Ἡ ἐνοχὴ αὕτη ἑπομένως παράγεται ἐκ τοῦ πλουτισμοῦ, ὅστις τεχνικῶς καλεῖται «ἀδικαιολόγητος πλουτισμός». Οὗτος δὲν ἀποτελεῖ μὲν σύμβασιν, ἀλλά τι θεωρηθὲν ὡς παραπλήσιον ταύτης (:οἱονεὶ σύμβασιν, quasi contractus).

Τὸ ἔνδικον μέσον, ὅπερ παρέχεται εἰς τὸν ζημιωθέντα ὅπως ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ καθισταμένου πλουσιωτέρου τὸ ποσὸν τοῦ πλουτισμοῦ καλεῖται ἀπαίτησις ἄνευ αἰτίας (condictio sine causa) ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ, ἀναλόγως δὲ τῆς ἑκάστοτε περιπτώσεως διακρίνεται εἰς διάφορα εἴδη.

Ἐνταῦθα πρόκειται νὰ γίνῃ ἀνάπτυξις τῆς γενικῆς διδασκαλίας τοῦ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ καὶ τῆς ἀπαιτήσεως ἄνευ αἰτίας ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ, περὶ δὲ τῶν καθ' ἕκαστον περιπτώσεων τοῦ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ καὶ τῶν εἰδῶν τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης βλ. λέξεις: ἀπαίτησις ἀχρεωστήτου, ἀπαίτησις διὰ παράνομον αἰτίαν, ἀπαίτησις δι' ἀνήθικον αἰτίαν, ἀπαίτησις ἕνεκα μὴ ἐπακολουθησάσης αἰτίας, ἀπαίτησις ἄνευ αἰτίας ἐν στενῇ ἐννοίᾳ, κλοπή, νομή, condictio.

III. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι πρὸς ὕπαρξιν ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ ἀπαιτεῖται: Α.

Digitized by Google

ὠφέλεια τοῦ ἑνός, Β. Ζημία τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου καὶ Γ. Ἔλλειψις δεδικαιολογημένης αἰτίας. Τὰς προϋποθέσεις ταύτας ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἐπισκοποῦντες παρατηροῦμεν:

Α. Ὠφέλεια τοῦ ἑνὸς (πλουτισμός).—Τοιαύτη ὑφίσταται ἐπὶ ἀποκτήσεως ἐμπραγμάτου εἴτε ἐνοχικοῦ δικαιώματος εἴτε τῆς νομῆς πράγματός τινος (θετικὸς πλουτισμός), ὡς ἐπίσης ἐπὶ ἀποφυγῆς περιουσιακῆς μειώσεως, ἥτις ἄλλως θὰ ἐπήρχετο, ὡς π. χ. ἐπὶ ἀποφυγῆς δαπάνης ἢ ἐνεργείας τινὸς (ἀποθετικὸς πλουτισμός). Τοὐναντίον πλουτισμὸς δὲν ὑπάρχει ἐπὶ δυστροπίας τοῦ ὀφειλέτου πρὸς πληρωμήν, διότι οὗτος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν κερδίζει τὸ ὀφειλόμενον. Ἐπίσης πλουτισμὸς δὲν ὑφίσταται ἐπὶ μὴ ἀποδόσεως τοῦ πράγματος εἰς τὸν κύριον, καθ' ὅσον ὁ μὴ κύριος καὶ νομεὺς οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πράγματος ἀποκτᾷ. Πράγματι κατὰ κανόνα ἡ ἀπαίτησις (condictio) κινεῖται «ἀπὸ μὴ δεσπότου κατὰ δεσπότου» (Σχόλια εἰς Βασ. 2, 1, 26). Τοῦ κανόνος ὅμως τούτου ὑφίσταται ἐξαίρεσις ἐπὶ κλέπτου, ὅστις καίτοι οὐδὲν ἀποκτήσας δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πράγματος ἐνάγεται οὐχ ἧττον καὶ διὰ τῆς ἀπαιτήσεως ἐκ κλοπῆς (condictio furtiva). (Εἰσ. 4, 6, 14. Πρβλ. Γαΐου Εἰσηγ. IV § 4 καὶ γερμ. κῶδιξ § 823). Ἐπίσης κατὰ τοῦ ὑπεξαιρέσαντος συζύγου χωρεῖ παρὰ τὸν κανόνα ἐκτὸς τῆς διεκδικητικῆς καὶ ἡ condictio (Π. 25, 2, 24).

Εἰς τὸν κανόνα δὲν ὑπάγεται ἡ περίπτωσις, καθ' ἣν ὁ κύριος καὶ μὴ νομεὺς πρὸς ἀνάκτησιν τῆς νομῆς του κινεῖ κατὰ τοῦ νομέως τὴν ἀπαίτησιν περὶ νομῆς (condictio possessionis), διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐνάγων εἶναι ὁ κύριος οὐχὶ ὡς τοιοῦτος, ἀλλ' ὡς ἀπολέσας τὴν νομὴν τοῦ πράγματος τέως νομεὺς αὐτοῦ, ὁ δ' ἐναγόμενος ἀποκτήσας τὴν νομὴν τοῦ πράγματος ἄνευ τῆς θελήσεως ἢ καὶ παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ τέως νομέως, ὠφελεῖται κατὰ τοῦτο ἀδικαιολογήτως.

Β. Ζημία τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου (alterius detrimentum). Κατὰ τοῦτο πλησιάζει ὁ ἀδικαιολόγητος πλουτισμὸς πρὸς τὸ ἀδίκημα. Πλὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν οὗτος εἶναι στενώτερος τοῦ ἀδικήματος, καθ' ὅσον ἐπιφέρει ζημίαν μόνον εἰς τὴν περιουσίαν ἄλλου προσώπου, ἐν ᾧ τὸ ἀδίκημα δυνατὸν νὰ στρέφεται καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ προσώπου, ἀφ' ἑτέρου εὐρύτερος, ὡς μὴ ἀπαιτῶν πάντοτε πταῖσμα τοῦ καθισταμένου πλουσιωτέρου.

Μεταξὺ τῆς ζημίας καὶ τοῦ πλουτισμοῦ δέον νὰ ὑφίσταται αἰτιώδης σχέσις, οὕτως ὥστε ὁ πλουτισμὸς τοῦ ἑνὸς νὰ προέρχεται ἐκ τῆς ζημίας τοῦ ἄλλου. Δύναται δὲ ἡ ζημία ν' ἀφορᾷ τὴν ὑπάρχουσαν περιουσίαν τοῦ ζημιουμένου, (π.χ. μεταβιβάζω εἰς τὸν Α πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου λόγῳ προικὸς τὴν οἰκίαν μου, ὁ δὲ γάμος ματαιοῦται) ὡς καὶ ἐκείνην, ἥτις θ' ἀπεκτᾶτο, (πχ. συνιστῶ προῖκα εἰς τὸν Α πρὸ τῆς συνάψεως τοῦ γάμου δι' ἀποκρούσεως ἐπαχθείσης εἰς ἐμὲ κληρονομίας, ἥτις οὕτω ἐπάγεται εἰς αὐτόν, ὁ δὲ γάμος ματαιοῦται). Ἐπίσης δύναται ἡ ζημία νὰ εἶναι ἄμεσος ὡς συμβαίνει εἰς τὰ ἀνωτέρω παραδείγματα, ἢ ἔμμεσος, ὡς ὅταν δίδω ἐντολὴν εἰς τὸν ὀφειλέτην μου Α νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν Β δανειστὴν τοῦ Γ 1000 δραχμάς, ἃς νομίζω ὅτι ὀφείλω εἰς τὸν Γ. Τὰς 1000 ταύτας δραχμάς, ἃς οὕτω ἐμμέσως ἐκ τῆς περιουσίας μου ἀδικαιολογήτως ἀποκερδαίνει ὁ Γ, δύναμαι νὰ ἀναζητήσω παρ' αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ παρὰ τοῦ Β, ὅστις οὐδὲν ἀποκερδαίνει, ἐφ' ὅσον λαμβάνει τὸ πράγματι ὀφειλόμενον εἰς αὐτόν.

Ἡ ζημία συνήθως ἐπέρχεται ἐκ παροχῆς τοῦ ζημιουμένου πρὸς τὸν καθιστάμενον πλουσιώτερον ἢ ἐκ τοιαύτης μεταξὺ τρίτων προσώπων (πρβλ. προηγούμενα παραδείγματα) ἢ ἐξ ἀδικήματος (π. χ. κλοπή). Πλὴν ἀρκεῖ καὶ οἱονδήποτε ἄλλο γεγονὸς προερχόμενον ἐκ τῆς ἐνεργείας προσώπου τινός, ὡς π. χ. ἐπὶ εἰδοποιίας (specificatio), ὅτε ὁ ἐξ ἀλλοτρίας ὕλης κατασκευάσας νέον εἶδος γίνεται κύριος αὐτοῦ, ἐὰν τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ κατάστασιν ἢ παρήχθη καὶ ἐξ ἰδίας ἐν μέρει ὕλης τοῦ κατασκευαστοῦ, ὑποχρεούμενος ν' ἀποδόσῃ τὸ καθ' ὃ κατέστη πλουσιώτερος εἰς τὸν κύριον τῆς ὕλης ἢ καὶ εἰς πλήρη αὐτοῦ ἀποζημίωσιν, ἢ καὶ ἐκ τύχης, ὡς ὅταν ἡ ὁρμὴ τοῦ ποταμοῦ ἀποκόψῃ τεμάχιον γῆς ἐκ τοῦ κτήματός μου καὶ προσαρτήσῃ αὐτὸ εἰς τὸ κτῆμα τοῦ Α (avulsio), ὅτε ὁ Α καθίσταται κύριος τοῦ τεμαχίου τούτου, ὑποχρεούμενος ὅμως κατὰ τὰς νεωτέρας νομοθεσίας εἰς ἀπόδοσιν τοῦ ποσοῦ τοῦ πλουτισμοῦ. (Πρβλ. καὶ ἑλλ. νομοσχ. ἄρθρ. 601).

Γ. Ἔλλειψις δεδικαιολογημένης αἰτίας (sine justa causa). Δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ μιᾶς ἀρχῆς νὰ καθορισθῇ πότε ὑφίσταται δικαιολογικὸς λόγος τοῦ πλουτισμοῦ καὶ πότε οὗτος εἶναι ἀδικαιολόγητος.

Δέον ἑπομένως νὰ διακρίνωμεν:

1. Ὁ ἀδικαιολόγητος πλουτισμὸς ἐπέρχεται τῇ θελήσει καὶ δὴ διὰ τῆς παροχῆς τοῦ ζημιουμένου, ἀδιαφόρως ἂν ἡ αἰτία τῆς θελήσεως διατυποῦται, π. χ. ὡς ὅρος ἢ προϋπόθεσις ἢ διαλυτικὴ αἵρεσις κτλ., εἴτε μή. Ἐνταῦθα δέον πάλιν νὰ γίνῃ διάκρισις:

α'. Ἡ βούλησις παρήγαγε τὴν ἐνέργειαν, πλὴν ὁ σκοπὸς ταύτης δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ νόμον νὰ πραγματωθῇ. Τοῦτο συμβαίνει:

αα. Ὅταν ὑφίσταται πλάνη περὶ τὰ αἴτια τῆς βουλήσεως, ὡς π. χ. ὅταν καταβάλω εἰς τὸν Α 1000 δραχμὰς νομίζων ὅτι τῷ τὰς ὀφείλω, ἐν ᾧ πράγματι οὐδὲν ὀφείλω εἰς αὐτόν. Ἐνταῦθα ὁ σκοπὸς τῆς καταβολῆς, ἤτοι ἡ ἐξόφλησις χρέους, δὲν εἶναι πραγματώσιμος, ἐφ' ὅσον χρέος δὲν ὑφίσταται καὶ τὸ καταβληθὲν ἀναλαμβάνεται διὰ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ ἀχρεωστήτου (condictio indebiti).

ββ. Ὅταν ἡ βούλησις ἀπᾴδει πρὸς τὸ Δίκαιον ἢ τὴν Ἠθικήν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ δοθὲν ἀναζητεῖται διὰ τῆς ἀπαιτήσεως διὰ παράνομον αἰτίαν (condictio ob injustam causam) ἢ διὰ τῆς ἀπαιτήσεως δι' ἀνήθικον αἰτίαν (condictio ob injustam causam).

γγ. Ὅταν δι' ἄλλους λόγους ὁ ἠθελημένος σκοπὸς δὲν εἶναι πραγματώσιμος, ὡς π. χ. ἐπὶ μεταβιβάσεως λόγῳ δανείου δεκτῆς γενομένης ὡς δωρεᾶς, ὅτε οὔτε δάνειον συνάπτεται, οὔτε δωρεά· ἢ ἐπὶ καταβολῆς γιγνομένης εἰς ἀνήλικον, ὅτε αὕτη ὑποχρεοῖ αὐτόν, μὴ ὄντα κατὰ νόμον ἱκανὸν νὰ προσέλθῃ εἰς δικαιοπραξίαν, εἰς ἀπότισιν τοῦ ποσοῦ τοῦ πλουτισμοῦ (Νόμος ΧΠΘ' ἄρθ. 3)· ἢ ἐπὶ καταβολῆς λόγῳ δωρεᾶς μεταξὺ συζύγων, ἥτις εἶναι ἄκυρος κατὰ νόμον καὶ ἑπομένως ἡ καταβολὴ ἀναζητεῖται. Εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις ταύτας τὸ δοθὲν ἀναζητεῖται διὰ τῆς ἀπαιτήσεως ἄνευ αἰτίας (condictio sine causa) ἐν στενῇ ἐννοίᾳ.

β. Ἡ βούλησις παρήγαγε τὴν ἐνέργειαν καὶ ὁ σκοπὸς ταύτης δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ, πλὴν δὲν πραγματοῦται, οὕτω δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας, ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς ἦτο σύμφωνον πρὸς τὴν βούλησιν, κατόπιν ἔπαυσε νὰ ἀνταποκρίνεται πρὸς αὐτήν, ὡς π. χ. συμβαίνει ἐπὶ καταβολῆς λόγῳ προικὸς ὅταν ματαιωθῇ ἡ τέλεσις τοῦ γάμου ἢ ἐπὶ καταβολῆς ὑπὸ διαλυτικὴν αἵρεσιν, ὅταν πληρωθῇ αὕτη. Εἰς τὰς περιπτώσεις ταύτας τὸ δοθὲν ἀναζητεῖται διὰ τῆς ἀπαιτήσεως ἕνεκα μὴ ἐπακολουθησάσης αἰτίας (condictio causa data causa non secuta).

γ. Ὁ σκοπὸς εἶναι πραγματώσιμος καὶ πραγματοῦται, ἀλλὰ κατόπιν παύει ὑφιστάμενος, ὡς πχ. ὅταν ὁ ἀρραβὼν μένῃ παρὰ τῷ ἀντισυμβαλλομένῳ καὶ μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς συμβάσεως. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἀδικαιολόγητος πλουτισμὸς ἀναζητεῖται διὰ τῆς ἀπαιτήσεως ἄνευ αἰτίας ἐν στενῇ ἐννοίᾳ, ἥτις εἰδικῶς ἐνταῦθα καλεῖται ἀπαίτησις περατωθείσης αἰτίας (condictio causa finita).

2. Ὁ ἀδικαιολόγητος πλουτισμὸς ἐπέρχεται ἄνευ τῆς θελήσεως τοῦ ζημιωθέντος, ὁπότε δέον νὰ διακρίνωμεν:

α. Ὑφίσταται πεπλανημένη ἐνέργεια τοῦ ζημιωθέντος, ὡς πχ. ὅταν τις τρέφῃ τὸ ζῷον τοῦ Α θεωρῶν αὐτὸ ὡς ἴδιον (πρβλ. γερμ. κῶδιξ § 687 ἐδ. 1).

β. Δὲν ὑφίσταται τοιαύτη ἐνέργεια, ὅτε καὶ πάλιν διακρίνομεν:

αα. Ὑφίσταται ἐνέργεια τοῦ καθισταμένου πλουσιωτέρου ἔννομος, ὡς πχ. ἐπὶ εὑρέσεως ἀπολωλότος ὅτε ὁ εὑρέτης γνωστοποιήσας τὴν ἀνεύρεσιν ἀποκτᾷ τὴν κυριότητα τοῦ πράγματος μετὰ ἓν ἔτος ἀπὸ τῆς εὑρέσεως, ἂν μὴ ἤθελεν ἐμφανισθῇ ὁ κύριος. Ὑποχρεοῦται ὅμως ἐντὸς τριῶν ἐτῶν, ἀφ' ὅτου κατέστη κύριος, νὰ παράσχῃ, τῷ ἐμφανισθέντι τυχὸν κυρίῳ τὸ καθ' ὃ κατέστη πλουσιώτερος (Νόμος 1339 ἀρ. 12)· ἢ ὁμοία ἐνέργεια παράνομος, ὡς π χ. συμβαίνει ἐπὶ κλοπῆς.

ββ. Ὑφίσταται ἐνέργεια ἑνὸς τρίτου, ὡς π. χ. ἐπὶ καταβολῆς πρὸς τὸν τέως πιστωτὴν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς ἐκχωρήσεως (πρὸ τῆς ἀναγγελίας), ὅτε ὁ ἐκδοχεὺς δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ ἐκχωρητοῦ τὸ ληφθέν. (Πρβλ. γερμ. κῶδιξ § 816 ἐδ. 2).

δδ. Ὑφίσταται τυχαῖον γεγονός, ὡς π. χ. ἐπὶ avulsio (ἴδε ἀνωτέρω Β).

3. Ὅταν ὁ πλουτισμὸς ἐπέρχεται οὐχὶ ἀμέσως ἐκ τῆς βουλήσεως ἢ τῆς ἐνεργείας προσώπου τινός, ἀλλ' ἐκ τοῦ νόμου, δέον ν' ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν βούλησιν τοῦ νομοθέτου. Καὶ ἐὰν μὲν αὕτη ἀποσκοπῇ μόνον τὴν μετάθεσιν τοῦ δικαιώματος, ἔχομεν ἀδικαιολόγητον πλουτισμόν, ὡς π. χ. συμβαίνει ἐπὶ ἀποκτήσεως τῆς κυριότητος δι' εἰδοποιίας (ἴδε ἀνωτέρω Β), ἐὰν δὲ αὕτη ἀποσκοπῇ καὶ τὴν ζημίαν τῆς περιουσίας τοῦ ἄλλου, ἣν στέργει, οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γίνῃ περὶ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ, ὡς π. χ. ἐπὶ ἀποκτήσεως τῆς κυριότητος διὰ χρησικτησίας ἢ ἐπὶ τῶν περιπτώσεων τοῦ ἀδικαιολογήτου πλουτισμοῦ μετὰ τὴν παραγραφὴν τῆς ἀπαιτήσεως ἄνευ αἰτίας.

IV. Ἀντικείμενον τοῦ πλουτισμοῦ εἶναι οὐ μόνον τὸ ἀποκτηθέν, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι ἐξ αὐτοῦ προέκυψεν. Ἐν περιπτώσει ἀπωλείας ἢ καταστροφῆς τοῦ ἀποκτηθέντος ἐξεταστέον ἐὰν ὑφίσταται πταῖσμα τοῦ καθισταμένου πλουσιωτέρου, ὁπότε οὗτος δὲν ἀπαλλάσσεται τῆς πρὸς ἀπόδοσιν ὑποχρεώσεώς του, ἢ ἐὰν δὲν ὑφίσταται τοιοῦτον πταῖσμα, ὁπότε οὗτος ἀπαλλάσσεται.

Ἐὰν ὁ καθιστάμενος πλουσιώτερος εὑρίσκετο ἐν ὑπαιτιότητι, ὡς π. χ. ὁ κλέπτης ἢ ὁ λαβὼν ἀχρεώστητον καὶ διατελῶν ἐν γνώσει τῆς πλάνης τοῦ δίδοντος, ἡ εὐθύνη του ἐξικνεῖται καὶ πέραν τοῦ πλουτισμοῦ, ἤτοι εἰς πλήρη ἀποζημίωσιν τοῦ ζημιουμένου (διαφέρον).

V. ***Βιβλιογραφία.*** Καλλιγᾶ, Ἐνοχικὸν Δ. § 156 καὶ ἑπ. — Παπαρρηγοπούλου, Ἐνοχικὸν Δ. § 549 καὶ ἑπ.—Dernburg, Ἐνοχικὸν Δ. § 138 καὶ ἑπ. — Windscheid-Kipp, τόμ. 4 § 421 καὶ ἑπ.— Enneccerus (Kipp, Wolff), Recht der Schuldverhältnisse § 440 καὶ ἑπ.—Cosack, Schuldrecht § 233 καὶ ἑπ. —Gollatz, Ungerechtfertigte Vermögens verchiebung 1899 καὶ Zur Theorie der Realgeschäfte und der ungerechtfertigten Bereicherung 1911.— Yung, Bereicherungsansprüche, 1902. — Aubry et Rau, τόμ. 4 σελ. 355 καὶ ἑπ.— Planiol, τόμ. 2 No 933 καὶ ἑπ. καὶ Note dans Dalloz 1891. 1, 49. —Raynaud, De l'action de «de in rem verso» en droit français—thèse. Paris 1899.—Ripert et Tesseire, Essai d' une théorie de l'enrichissement sans cause.—thèse. Paris 1904. - (Revue trimestrielle de droit civil, 1904, 753).— Rouart, L'enrichissement sans cause et la jurisprudence civile. - (Revue trimestrielle de droit civil, 1922, σελ. 35).

Δ. Φ. ΠΑΠΑΜΗΤΡΟΣ

ἀδικαίωτος· ὁ μὴ δικαιωθείς, ὁ μὴ τυχὼν δικαιοσύνης: κατηγορία *ἀδικαίωτος,* καταδίκη —.

Ἀδικάρα (πρῶτος δημιουργός). Ἓν τῶν ὀνομάτων τοῦ Βράχμα, ἐν τῇ Ἰνδικῇ μυθολογίᾳ.

ἀδίκαστος· 1) ὁ μὴ δικασθείς: πάει ἀδίκαστος, ἄκριτος, ἀκατάκριτος, ἀκατάγγελτος, ἀνεξέταστος. 2) ὁ μὴ ἀποφασισθείς. Ἐπιρ. *ἀδικάστως,* δημωδ. *ἀδίκαστα* = χωρὶς νὰ δικασθῇ.

ἀδίκευσις· ἡ ἀδικία, τὸ ἀδίκημα, τὸ ἀδικεῖν· λέξις τῶν Στωϊκῶν (ὁ Στοβαῖος) προϋποθέτουσα ῥῆμα *ἀδικεύω,* τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ δημοτικὴ ἑλληνική.

Ἀδίκη (ἡ)· φυτόν, ἡ *ἀκαλύφη,* ἡ κνίδη, ἡ τσικνίδα, ἡ τσουκνίδα (ὁ Διοσκορίδης· ἀλλὰ διαφιλονικεῖται ὡς νόθον).

ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ

Ἡ λέξις ἀδίκημα ἔχει διαφόρους σημασίας εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην. Γενικῶς σημαίνει πᾶσαν πρᾶξιν ἢ παράλειψιν διὰ τῆς ὁποίας προσβάλλεται τὸ δίκαιον. Ἀλλὰ πᾶσα προσβολὴ μεμονωμένως λαμβανομένη καὶ ἀσχέτως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ προσώπου δὲν γεννᾷ κατ' ἀρχὴν εὐθύνην. Μόνον αἱ προσβολαὶ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι πηγάζουσιν ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργοῦντος ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν πράξεων αὐτοῦ καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῶν ἀποτελοῦσι τὰ θεμέλια ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται αἱ ἀρχαὶ περὶ τοῦ ὑπευθύνου ἀδικήματος.

Διάκρισις ἀδικημάτων.

Ἐν τῷ δικαίῳ ἀναγνωρίζονται δύο κατηγορίαι ἀδικημάτων τὰ ὁποῖα συνεπάγονται διάφορον εὐθύνην τοῦ προσώπου. Τὸ ἀστικὸν ἀδίκημα καὶ τὸ ἀξιόποινον ἀδίκημα. Τὸ πρῶτον τυγχάνει ἀντικείμενον ἐρεύνης τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, τὸ δὲ δεύτερον τῆς ποινικῆς ἐπιστήμης. Τὰ δύο διάφορα εἴδη τῶν ἀδικημάτων τούτων δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ διαχωρισθῶσι σαφῶς καὶ εὐκρινῶς. Αἱ περὶ διαχαράξεως σταθερῶν ὁρίων μεταξὺ αὐτῶν προσπάθειαι τῆς νομολογίας καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἑρμηνείας δὲν ἐπέτυχον νὰ διαλύσωσι τὰς ἑκάστοτε ἐγειρομένας ἀμφιβολίας. Οὐχὶ ἀδίκως ἑπομένως ὁ ἡμέτερος Οἰκονομίδης ἐχαρακτήρισε τὰς περὶ τούτου συζητήσεις ὡς ματαιοπονίαν (Γ. Ἀρχαὶ § 50).

Βέβαιον ἐν τούτοις εἶναι ὅτι πρὸς ὀρθὴν διάγνωσιν ἐὰν εἰς ἑκάστην διδομένην περίπτωσιν ὑπόκειται ἀστικὸν ἢ ἀξιόποινον ἀδίκημα δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ἀστικὸν ἀδίκημα ὑφίσταται κυρίως ἕνεκα τῆς ζημίας τῆς προξενηθείσης ὑπὸ τῆς ἐνεργείας τοῦ προσώπου ἀσχέτως πρὸς τὸν σκοπὸν πρὸς τὸν ὁποῖον κατευθύνεται ἡ θέλησις αὐτοῦ. Ἀντιθέτως τὸ ἀξιόποινον ἀδίκημα συνιστᾷ οὐχὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ προκαλουμένη ζημία, ἀλλὰ κυρίως ἡ θέλησις καὶ τὰ ἐλατήρια τὰ ὁποῖα ὠθοῦσι τὸν δράστην εἰς τὴν πρᾶξιν τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ καὶ ἔτι πλέον ὁ ἀπειλούμενος κοινωνικὸς κίνδυνος ἐκ τῆς ἐπαναλήψεως ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ὁμοίων πράξεων.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι πρᾶξις τις δύναται ν' ἀποτελῇ συγχρόνως ἀξιόποινον ἀδίκημα καὶ ἀστικὸν τοιοῦτον. Ὁ διπλοῦς οὗτος χαρακτὴρ ἀνήκει εἰς τὰ πλεῖστα τῶν τετελεσμένων ἀδικημάτων τῶν στρεφομένων κατὰ τῆς περιουσίας. Ἐν τούτοις πλεῖσται πράξεις ἀποτελοῦσιν ἀξιόποινον ἀδίκημα ἀλλ' ὄχι καὶ ἀστικόν. Λ. χ. ἡ συνωμοσία, ἡ ἀγυρτεία, ἡ ἐπαιτεία, ἡ παράνομος ὁπλοφορία, ἡ παράνομος ἁλιεία, ἡ παράνομος θήρα κ.τ.λ. Καὶ ἀντιθέτως δὲν ἀποτελοῦσιν ἀξιόποινον ἀδίκημα ἀλλ' ἀστικὸν τοιοῦτον πράξεις διὰ τῶν ὁποίων προκαλεῖται ἐπίτηδες ζημία ἄλλου, λ. χ. ὁ ἀντιβαδιασμός, ἡ ἀπόκρυψις πραγμάτων τῆς κληρονομίας ἢ ἑταιρίας ἐφ' ὅσον δὲν συντρέχουσιν ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων τὰ στοιχεῖα τῆς

Digitized by Google

κλοπῆς. Ὑπάρχουσι τέλος πράξεις αἵτινες ἐν μὲν τῷ ποινικῷ νόμῳ χαρακτηρίζονται ὡς ἀξιόποινα ἀδικήματα, ἐν δὲ τῷ ἀστικῷ δικαίῳ ὡς οἱονεὶ ἀδικήματα λ. χ. ἡ ἀνθρωποκτονία ἐξ ἀμελείας καὶ τ' ἀπρομελέτητα τραύματα.

ΑΞΙΟΠΟΙΝΟΝ ΑΔΙΚΗΜΑ.

Κατὰ τὸν ἡμέτερον ποινικὸν νόμον, ὡς ἀξιόποινον ἀδίκημα χαρακτηρίζεται πᾶσα ἀθέμιτος πρᾶξις ἢ παράλειψις κατὰ τῆς ὁποίας νόμος τις ὥρισε προηγουμένως ποινήν. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου συνάγεται ὅτι διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ ἀξιοποίνου ἀδικήματος ἀπαιτεῖται ἡ ἐπιχείρησις πράξεως ἤτοι ἐνεργείας ἐξ ἧς ἐπέρχεται ἀλλοίωσις ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κόσμῳ ἢ ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοιαύτης ἐνεργείας ἥτις καὶ αὐτὴ καλεῖται πρᾶξις ὑπὸ τὴν ὤθησιν τῆς θελήσεως τοῦ ἐπιχειροῦντος ταύτην. Μεταξὺ τῆς πράξεως καὶ τῆς θελήσεως πρέπει νὰ ὑφίσταται στενὸς καὶ ἀδιάρρηκτος σύνδεσμος συνάπτων αὐτὰς εἰς ἓν ἑνιαῖον ὅλον. Κατὰ ταῦτα ἐξωτερικὸν γεγονὸς προερχόμενον ἐκ τῆς ἐνεργείας ἢ τῆς παραλείψεως τοῦ ὑποκειμένου, ἀλλ' ἄνευ τῆς θελήσεως αὐτοῦ, δὲν εἶναι πρᾶξις, ἀλλὰ ταυτίζεται πρὸς τὸ τυχαῖον γεγονὸς τὸ προκαλούμενον ὑπὸ ἀνωτέρας δυνάμεως. Ὡσαύτως μόνη ἡ βούλησις πρὸς παραγωγὴν γεγονότος ἐφ' ὅσον δὲν ἐκδηλωθῇ εἰς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον δὲν ἀποτελεῖ πρᾶξιν. Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐξέφραζον οἱ ρωμαῖοι διὰ τοῦ ἀξιώματος «Cogitationis poenam nemo patitur».

Τέλος ἡ ἐπιχειρουμένη πρᾶξις δέον νὰ εἶναι ἄδικος, ν' ἀντιτίθεται δηλονότι εἰς ἀπαγορευτικὸν ἢ ἐπιτακτικὸν κανόνα τοῦ δικαίου καὶ νὰ ἔχῃ ὡς συνέπειαν τὴν ἐπιβολὴν ποινῆς. Ἡ ἐν τῷ νόμῳ ἐκ τῶν προτέρων προσδιωρισμένη ποινὴ αὕτη ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὴν διάκρισιν μεταξὺ τοῦ ἀξιοποίνου καὶ τοῦ ἀστικοῦ ἀδικήματος.

Ὑποκείμενον καὶ ἀντικείμενον τοῦ ἀξιοποίνου ἀδικήματος. Ὑποκείμενον τοῦ ἀδικήματος δύνανται νὰ εἶναι μόνον τὰ φυσικὰ πρόσωπα, ἤτοι ὁ ἄνθρωπος ἐνεργῶν μόνος ἢ ἐν συνεργίᾳ μετ' ἄλλων, ὄχι δὲ καὶ τὰ νομικὰ πρόσωπα. Ἀντικείμενον δὲ ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πάντα τὰ ἔμψυχα καὶ ἄψυχα ὄντα τὰ δυνάμενα νὰ καταστῶσιν ἀντικείμενα ἰδιοκτησίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς καὶ τὰ δικαιώματα τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας αὐτοῦ.

Διαίρεσις τῶν ἀδικημάτων

Καιὰ τὸν ἡμέτερον Ποινικὸν Νόμον (ἄρθρ. 2) τ' ἀδικήματα διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἤτοι *κακουργήματα, πλημμελήματα καὶ πταίσματα* κατὰ τὸ βάρος τῆς ἐπιβαλλομένης εἰς ταῦτα ποινῆς. Καὶ κακουργήματα μὲν χαρακτηρίζονται τὰ τιμωρούμενα δι' ἐγκληματικῆς ποινῆς, ἤτοι θανάτου, ἰσοβίων καὶ προσκαίρων δεσμῶν, πλημμελήματα τὰ τιμωρούμενα δι' ἐπανορθωτικῆς ποινῆς, ἤτοι φυλακίσεως, χρηματικῆς ποινῆς, καὶ πταίσματα τὰ τιμωρούμενα διὰ πταισματικῆς ποινῆς, κρατήσεως ἢ προστίμου. Κατὰ ρητὴν διάταξιν τοῦ νόμου, ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ποινῆς δέον νὰ κρίνεται εἰς ποίαν τῶν τριῶν κατηγοριῶν δέον νὰ ὑπάγεται ὡρισμένη ἀξιόποινος πρᾶξις. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς αὐτῆς διαιρέσεως καθορίζεται ἡ δικαιοδοσία τῶν δικαστηρίων, κανονίζεται ἡ ποινὴ τῆς ἀποπείρας καὶ τῶν συνεργῶν καὶ ὁ χρόνος τῆς παραγραφῆς.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς διαιρέσεως ταύτης τοῦ νόμου καὶ ἡ ἐπιστήμη ποιεῖται διαφόρους διακρίσεις τῶν ἀδικημάτων ἕνεκα τῶν εἰδικῶν χαρακτήρων τοὺς ὁποίους ἐμφανίζουσι τινὰ ἐξ αὐτῶν δι' ὧν διακρίνονται τῶν ἄλλων. Κατὰ τὴν διαίρεσιν ταύτην συναντῶμεν τ' ἀκόλουθα εἴδη ἀδικημάτων. 1) *Τ' ἀδικήματα ἐνεργείας καὶ τ' ἀδικήματα παραλείψεως.* Τὸ πρῶτον εἶδος περιλαμβάνει ἐκεῖνα, πρὸς τελείωσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται ἐνέργεια θετικὴ τοῦ ὑποκειμένου. Οὕτω διὰ τὴν διάπραξιν τῆς ἀνθρωποκτονίας λαμβάνει χώραν σειρὰ θετικῶν ἐνεργειῶν, διὰ τῶν ὁποίων καταστρέφεται ἡ ζωή. Διὰ τοῦ ὅρου ἀδικήματα ἐκ παραλείψεως νοοῦνται ἐκεῖνα, πρὸς πραγμάτωσιν τῶν ὁποίων παρελείφθη ἡ ἐκπλήρωσις ὑποχρεώσεως ἐπιβαλλομένης ἐκ τοῦ νόμου. Ὁ λαβὼν γνῶσίν τινος, παραχαράξεώς τινος ἢ κιβδηλεύσεως, ἢ τοῦ τόπου ὅπου εἶναι ἐναποτεθειμένα τὰ τοιαῦτα νομίσματα, ἢ τῶν ἀνθρώπων οἵτινες τὰ διαδίδουσι καὶ μὴ ἀναγγέλλων τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν ἀρχὴν ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν ὑποπίπτει εἰς ἀδίκημα ἐκ παραλείψεως. Ὡσαύτως τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀδίκημα διαπράττει ὁ δημόσιος ὑπάλληλος ὅστις χρεωστῶν ὡς ἐκ τῶν καθηκόντων του νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ ἐξετάζῃ τὰ πραττόμενα κακουργήματα καὶ πλημμελήματα παρημέλησε τὴν εἰς αὐτὸν γενομένην μήνυσιν, δὲν ἐξήτασε παραχρῆμα τὴν εἰς αὐτὸν μηνυθεῖσαν πρᾶξιν καὶ δὲν ἀνήγγειλεν εἰς τὴν ἀνήκουσαν ἀρχὴν (Π. Ν. ἄρθρ. 242, 324).

Ἀναγκαία προϋπόθεσις τῶν μὲν ἀδικημάτων ἐνεργείας εἶνε ἡ ὕπαρξις διατάξεως νόμου ἀπαγορεύοντος ὡρισμένην ἐνέργειαν, τῶν δὲ ἀδικημάτων παραλείψεως ἡ ὕπαρξις κανόνος ἐπιτακτικῶς ἐπιβάλλοντος τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς ὡρισμένην ἐνέργειαν. Οἱ κανόνες οὗτοι ἀναφέρονται πρὸς ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς πολίτας ἢ εἰς ὡρισμένην τάξιν προσώπων. Ἐπὶ τῶν ἐκ παραλείψεως ἀδικημάτων, ἐν αὐτῇ καὶ μόνῃ τῇ παραλείψει ἐξαντλεῖται πᾶν ὅ,τι κατὰ νόμον ἀπαιτεῖται διὰ νὰ θεωρηθῶσι τετελεσμένα καὶ νὰ ἐπισύρωσι τὴν ποινήν. Ἐν τούτοις εἰς ταῦτα καταλέγεται χωρὶς καὶ νὰ ταυτίζηται ἀπολύτως καὶ εἰδικώτερον εἶδος ἀδικημάτων τὰ ὁποῖα διὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν ἀνάγκη ἡ συνιστῶσα ταῦτα παράλειψις νὰ εἶναι συγχρόνως ἀθέμιτος καὶ ἡ αἰτία παρανόμου ἀποτελέσματος. Εἶναι δὲ ἀθέμιτος ἡ παράλειψις ὅταν ἐκ τοῦ νόμου ἢ δυνάμει συμβάσεως ἐπιβάλλεται ἡ ὑποχρέωσις ἐνεργείας πρὸς παρεμπόδισιν ὡρισμένου ἀποτελέσματος ὡς λ. χ. ἡ ὑποχρέωσις τῶν γονέων πρὸς παροχὴν τροφῆς εἰς τὰ τέκνα, ἢ ὅταν ἡ προηγουμένη ἐνέργεια εἶναι φύσεως τοιαύτης ὥστε ἀναγκαίως νὰ ἐξυπακούηται ἡ συνέχισις ταύτης πρὸς ἀποτροπὴν ἀπειλουμένου κινδύνου. Οὕτω ὁ χειρουργὸς ἰατρὸς ὁ μετὰ σοβαρὰν ἐγχείρησιν ἐγκαταλείπων τὸν ἀσθενῆ εἰς τὴν τύχην του ἄνευ οὐδεμιᾶς περαιτέρω ἐπιμελείας τοῦ προξενηθέντος τραύματος, οὗ ἕνεκα ἐπέρχεται αὐτῷ θάνατος, διαπράττει ἀδίκημα ἀνθρωποκτονίας ἐκ παραλείψεως. 2) *Τὰ οὐσιαστικὰ καὶ τυπικὰ ἀδικήματα.* Οὐσιαστικὰ ἢ μετ' ἀποτελέσματος καλοῦνται τὰ ἀδικήματα ἐκεῖνα πρὸς τελείωσιν τῶν ὁποίων ἀπαιτεῖται ἡ παραγωγὴ ὡρισμένου ἀποτελέσματος, τυπικὰ δὲ ἐκεῖνα πρὸς τελείωσιν τῶν ὁποίων ἀρκεῖ ἡ ἐκδήλωσις τῆς θελήσεως τοῦ ὑποκειμένου εἰς ὑλικὴν ἐνέργειαν ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἐπετεύχθη ἢ μὴ ὁ κακοποιὸς σκοπός. Μεταξὺ τῶν τελευταίων τούτων καταλέγονται ἡ φαρμακεία, ὁ ἐμπρησμός, ἡ πλαστογραφία, ἡ ψευδορκία. 3) *Τ' ἀκαριαῖα καὶ διαρκῆ ἀδικήματα.* Εἰς τὸ πρῶτον εἶδος περιλαμβάνονται τ' ἀδικήματα τῶν ὁποίων ἡ ἐκτέλεσις θεωρεῖται περατωθεῖσα εὐθὺς ὡς πραγματοποιηθῶσιν οἱ ὅροι οἱ ἀποτελοῦντες τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς ἐννοίας αὐτῶν· εἰς τὸ δεύτερον εἶδος ὑπάγονται τ' ἀδικήματα ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἡ ἐκτέλεσις παρατείνεται ἐπὶ συνεχῆ χρόνον διαρκοῦντος τοῦ ὁποίου ἐξακολουθοῦν ὑφιστάμενοι οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν ἔννοιαν αὐτῶν ὅροι τοῦ νόμου. 4) *Τὰ ἐξακολουθοῦντα ἀδικήματα*, ἀποτελούμενα ἐκ πλειόνων πράξεων, ἑκάστη τῶν ὁποίων περιέχει πλήρη τὰ στοιχεῖα τοῦ αὐτοῦ ἀδικήματος. Διὰ νὰ θεωρηθῶσιν αἱ κατὰ μέρος πράξεις, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ αὐτοτελὲς ἀδίκημα, ὡς ἀπαρτίζουσαι ἡνωμέναι ἓν ἕτερον ἀδίκημα δέον ἐν τῇ ἐσωτερικῇ αὐτῶν ὑποστάσει νὰ εἶναι ἡ ἐξακολούθησις αὐτοῦ. Ἀδίκημα κατ' ἐξακολούθησιν λ. χ. ὑφίσταται ὅταν πλείονα τραύματα ἐκ διαδοχῆς καταφέρονται κατὰ τοῦ αὐτοῦ προσώπου ὅπως καὶ ὅταν ἀφαιροῦνται τμηματικῶς τὰ ἐν τῇ αὐτῇ ἀποθήκῃ εὑρισκόμενα πράγματα καὶ ἂν ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους κυρίους. 5) *Τὰ ἀθροιστικὰ ἀδικήματα.* Καὶ ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐκ σειρᾶς πράξεων αἱ ὁποῖαι ἐν τούτοις δὲν συνδέονται ἐσωτερικῶς, ἀλλὰ διὰ διατάξεως τοῦ νόμου. Τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν τῶν ἀδικημάτων τούτων ἀποτελεῖ ἡ σειρὰ τῶν ὁμοειδῶν πράξεων αἱ ὁποῖαι κατ' ἀνάγκην δέον νὰ ἐπαναληφθῶσι. Τὰ ἀδικήματα ταῦτα ὑποδιαιροῦνται εἰς ἀδικήματα *κατ' ἐπάγγελμα* καὶ ἀδικήματα *κατὰ συνήθειαν*. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ὑπάγονται ἡ γοητεία, ἡ προαγωγία, ἡ διατήρησις ἀπηγορευμένων παιγνιδίων. 6) *Τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα.* Ἀντιθέτως πρὸς ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀδικημάτων τῶν ὁποίων ἡ διάπραξις ὀφείλεται εἰς τὴν ἱκανοποίησιν ἰδίων παθῶν καὶ συμφερόντων πολιτικὰ ἀδικήματα καλοῦντα ἐκεῖνα διὰ τῶν ὁποίων κυρίως σκοπεῖται ἡ ἀλλαγὴ τοῦ πολιτεύματος, ἡ ἀντικατάστασις μιᾶς ἢ ὅλων τῶν ἐξουσιῶν τῆς πολιτείας ἢ καὶ ἁπλῶς τὴν μεταρρύθμισιν τῶν νόμων. 7) *Τ' αὐτόφωρα ἀδικήματα.* Τοιαῦτα εἶνε τ' ἀδικήματα τῶν ὁποίων ὁ δράστης συλλαμβάνεται κατὰ τὴν πρᾶξιν ἢ καταδιώκεται διὰ δημοσίας κραυγῆς. 8) *Τὰ ἐξ ἐπαγγέλματος* ἢ *μόνον τῇ ἐγκλήσει* τοῦ παθόντος διωκόμενα. Κατ' ἀρχὴν τ' ἀδικήματα καταδιώκονται ἐξ ἐπαγγέλματος. Ἐξαιρετικῶς διὰ τὴν ἀνάκρισιν καὶ καταδίωξιν ὡρισμένων ἀδικημάτων ἀπαιτεῖται ἡ ἔγκλησις τοῦ παθόντος, ἐκτὸς ἐὰν ἐκ τῆς διαπράξεως ἐπῆλθε διατάραξις τῆς δημοσίας τάξεως. 9) *Τὰ εἰδικὰ ἀδικήματα.* Τοιαῦτα καλοῦνται ὅσα παραβιάζουσι παραγγέλματα τοῦ δικαίου διὰ τῶν ὁποίων ρυθμίζονται τὰ ἰδιαίτερα καθήκοντα ὡρισμένης τάξεως προσώπων, λ. χ. στρατιωτικῶν, ἢ ὅσα προβλέπονται ὑπὸ εἰδικῶν ποινικῶν νόμων, λ. χ. τ' ἀδικήματα τοῦ τύπου, τῆς παρανόμου ὁπλοφορίας, τῆς παρανόμου θήρας, τῆς παρανόμου ἁλιείας, τῆς αἰσχροκερδείας, τῆς τοκοφλυφίας κτλ.

Ἀδικημάτων συρροὴ ὑφίσταται ὅταν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου διεπράχθησαν πολλαὶ ἀξιόποινοι πράξεις ἐκδικαζόμεναι συγχρόνως ἢ διαδοχικῶς ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀποτίσεως τῆς ποινῆς ἢ τῆς ἀποσβέσεως αὐτῆς διά τινα ἐξ αὐτῶν διὰ παραγραφῆς ἢ χάριτος.

Ἀπόσβεσις τοῦ ἀδικήματος. Αἱ ἀξιόποινοι πράξεις ἀποσβέννυνται διὰ τῆς ἐμπράκτου μετανοίας, τῆς παραγραφῆς, τῆς ἀμνηστείας καὶ τῆς παραιτήσεως ἀπὸ τῆς γενομένης ἐγκλήσεως.

Παράγοντες τοῦ ἀδικήματος. Εἰς τὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀδικήματος καὶ τὴν διαίρεσιν αὐτοῦ εἰς κατηγορίας δὲν ἀπεμακρύνθημεν τῶν ὁρισμῶν τῶν κειμένων διατάξεων τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, ἤτοι τῆς νομοτεχνικῆς μεθόδου. Ἀλλ' ἡ μέθοδος αὕτη δὲν ἐξαντλεῖ τὴν ἔρευναν τῆς ἐννοίας αὐτοῦ. Τὸ ἀδίκημα δὲν εἶναι μόνον νομικὸν γεγονὸς ἀλλὰ καὶ φαινόμενον κατ' ἐξοχὴν βιολογικὸν καὶ κοινωνικόν, ὀφειλόμενον εἰς πολλοὺς καὶ ποικίλους παράγοντας ἱσταμένους ὄπισθεν τοῦ αὐτουργοῦ ἑκάστης ἀξιοποίνου πράξεως. Ἡ ἐπιρροή, ἣν ἀσκοῦσιν οἱ παράγοντες οὗτοι εἰς τὴν παραγωγὴν τῆς ἐγκληματικότητος, πολλάκις εἶναι τόσον μεγάλη ὥστε νὰ σκιάζῃ μέχρις ἐξαφανισμοῦ τὴν εὐθύνην τοῦ ὑποκειμένου τοῦ ἀδικήματος. Περὶ τῶν παραγόντων τούτων θὰ γίνῃ λόγος εἰς τὸ ἄρθρον περὶ καταλογισμοῦ τοῦ ἀδικήματος.

Βιβλιογραφία. Κωστῆ, Ἑρμηνεία Π. Νόμου Τ. Α'. Ἠλιοπούλου. Σύστημα τοῦ Ἑλλην. Π. Νόμου Τ. Α'. Μανιάκη, Ποιν. Δίκαιον. Carraud, Droit Criminel.

Σ. ΚΩΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΑΔΙΚΗΜΑ ΑΣΤΙΚΟΝ

Ἡ ἔννοια τοῦ *ἀδικήματος* πηγάζει ἐκ τῆς ὑποχρεώσεως ἑκάστου τῶν ἐν κοινωνίᾳ βιούντων ἀνθρώπων τοῦ νὰ περιορίζῃ τὴν ἑαυτοῦ ἐλευθερίαν μέχρι σημείου μὴ θίγοντος τὴν ὁμοίαν ἐλευθερίαν τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κοινωνίας· ἐντεῦθεν δ' ὁρμηθὲν τὸν ρωμ. δίκαιον διετύπωσεν ὡς ἀξίωμα τὸ *μὴ βλάπτειν τοὺς ἄλλους* (alterum non laedere) καὶ *τὸ ἀπονέμειν ἑκάστῳ τὸ ἴδιον* (suum cuique tribuere). Τὸ δίκαιον διαγράφει τὸν κύκλον, ἔξω τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ ἐκταθῇ ἡ ἐλευθερία ἐνεργείας τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας καὶ καθορίζει ταυτοχρόνως καὶ τὰς συνεπείας τῆς παραβάσεως τῶν κανόνων τούτων· ἀλλὰ τὰ ἀρχαιότερα δίκαια ἀποδίδουσι μεγαλυτέραν σπουδαιότητα εἰς τὴν ἰδιωτικὴν τοῦ παθόντος ἱκανοποίησιν ἢ εἰς τὴν δημοσίαν τοῦ δράστου τιμώρησιν, ἐνῷ τὰ σημερινά, ἀντιθέτως, ὡς πρώτιστον θεωροῦσι τὴν ἐπιβολὴν εἰς τὸν δράστην δημοσίας ποινῆς. Μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτέρων δικαίων καὶ τὸ ρωμαϊκὸν διακρίνει *δημόσια ἐγκλήματα* (crimina publica) καὶ *ἰδιωτικὰ ἀδικήματα* (delicta privata): Τὰ πρῶτα *προσβάλλουσι τὸ κοινωνικὸν σύνολον* καὶ τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ἐπιδιώκονται διὰ τῆς *δημοσίας ποινικῆς διώξεως* μέσῳ τῆς *ποινικῆς* δικονομίας καὶ δι' ἐπιβολῆς δημοσίας, ἐγκληματικῆς ποινῆς. Τὰ δεύτερα *προσβάλλουσι τὰ ἰδιωτικὰ συμφέροντα τῶν καθ' ἕκαστον μελῶν τῆς κοινωνίας*, τὸ πρόσωπον ἢ τὴν περιουσίαν αὐτῶν καὶ ἡ δίωξις αὐτῶν ἐπιχειρεῖται ὑπὸ μόνον τοῦ ἀδικηθέντος μέσῳ τῆς ἀστικῆς δικονομίας δι' ἀγωγῆς τοῦ ἀστικοῦ δικαίου, τεινούσης εἰς καταβολὴν πρὸς τὸν ἀδικηθέντα ἐκ μέρους τοῦ ἀδικήσαντος χρηματικῆς ἀποζημιώσεως, τῆς *ἰδιωτικῆς ποινῆς* διὰ τῆς δημιουργίας ἐνοχῆς ἐξ ἀδικήματος (obligatio ex delicto).

Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἀπὸ πολλοῦ ἀγωνίζεται πρὸς ἐξεύρεσιν γενικοῦ διακριτικοῦ γνωρίσματος μεταξὺ ποινικοῦ καὶ ἀστικοῦ ἀδικήματος, ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὁπωσδήποτε ὅμως, ἐὰν ἡ συνέπεια τῆς παραβάσεως τῶν ὑπὸ τοῦ δικαίου κατὰ τ' ἀνωτέρω πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας χάριν τοῦ συνόλου τιθεμένων κανόνων εἶναι τιμώρησις τοῦ παραβάτου διὰ ποινῆς, πρόκειται περὶ *ἀδικήματος ποινικοῦ*, ἐὰν δ' ἐκ τῆς παραβάσεως ταύτης ἐπῆλθεν εἰς ἕτερον πρόσωπον βλάβη, ἀνορθουμένη δι' ἀξιώσεως πρὸς ἀποζημίωσιν, ἀσχέτως πρὸς τὸ ἂν κολάζηται ἡ παράβασις καὶ διὰ ποινῆς, πρόκειται περὶ *ἀδικήματος ἀστικοῦ*. Κατ' ἀρχὴν ἄρα πᾶν ποινικὸν ἀδίκημα, ἐφ' ὅσον τίκτεται ἐξ αὐτοῦ καὶ ἀξίωσις πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς ἐξ αὐτοῦ βλάβης, εἶναι καὶ ἀστικόν, οὐχὶ ὅμως καὶ τοὐναντίον.

Ἀστικὸν ἀδίκημα δὲν ὑπάρχει μόνον ὅταν συντρέχῃ καὶ ὑπαιτιότης τοῦ δράστου, ὡς φρονοῦσί τινές, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ περιέλθῃ τις εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸ δίκαιον καὶ ἄνευ πταίσματος, καταλαμβάνων λ. χ. τὴν νομὴν ξένου πράγματος ἐκ καλῆς πίστεως, ἐκ πεποιθήσεως, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀνήκει εἰς ἑαυτόν. Ἐντεῦθεν πηγάζει ἡ παρά τινων ἀποκρουομένη διάκρισις τοῦ ἀστικοῦ ἀδικήματος εἰς *ἀντικειμενικόν*, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλλείπει ἡ ὑπαιτιότης καὶ ἐρευνᾶται μόνον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βλάβης, καὶ εἰς *ὑποκειμενικόν*, ἐν τῷ ὁποίῳ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπέρχεται ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ δράστου.

Δυνάμεθα οὕτω νὰ ὁρίσωμεν τὸ ἀστικὸν ἀδίκημα ὡς *τὴν πρὸς τὸ δίκαιον ἀντιτιθεμένην πρᾶξιν*. Αὕτη δύναται νὰ προσβάλλῃ ἀλλότριον δικαίωμα, ὡς λ. χ. ἡ κλοπὴ (furtum) τοῦ ρωμ. δικαίου, προσβάλλουσα τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, δυνατὸν ὅμως καὶ νὰ μὴ ἀποτελῇ τοιαύτην προσβολήν, ὅπως ὁ δόλος· ἀλλ' εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις τὸ δίκαιον ἐπεμβαίνει ἐξ ἴσου πρὸς καταστολὴν τοῦ ἀδικήματος. Ἐπίσης διὰ τὸ δίκαιον εἶναι ἀδιάφορον *κατ' ἀρχὴν* τὸ ἂν πρόκειται περὶ ὑποκειμενικοῦ ἢ περὶ ἀντικειμενικοῦ ἀδικήματος, ἂν λ.χ.—κατὰ τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα—ὁ τὴν νομὴν ἀλλοτρίου πράγματος καταλαβὼν διατελῇ ἐν καλῇ πίστει, ἐκλαμβάνων αὐτὸ ὡς ἴδιον, ἢ ἂν κατακρατῇ αὐτὸ ἐν ἐπιγνώσει τοῦ ἀλλοτρίου δικαιώματος, διότι τὸ δίκαιον ἐπιβάλλει εἰς ἀμφοτέρας *τὰς περιπτώσεις* τὴν ἀπόδοσιν τοῦ πράγματος εἰς τὸν κύριον. Διαφορὰ μόνον ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸ *μέτρον τῆς ἐπανορθώσεως*, μεταξὺ ἀντικειμενικοῦ καὶ ὑποκειμενικοῦ ἀδικήματος, διότι τὸ δίκαιον

Digitized by Google

μεταχειρίζεται τὸν ἐξ ὑπαιτιότητός του προσβάλλοντα ξένον δικαίωμα κατὰ τρόπον διάφορον ἐκείνου μὲ τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεται τὸν πράττοντα τοῦτο ἄνευ ὑπαιτιότητος.

Στοιχεῖα τοῦ ἀστικοῦ ἀδικήματος, ὡς ἐκ τῶν ἐκτεθέντων συνάγεται, εἶναι τρία: Α) *Ὡρισμένη πρᾶξις.* Β) *Πρᾶξις ἄδικος (ἀντιτιθεμένη πρὸς τὸ δίκαιον).* Γ) *Ὕπαρξις βουλήσεως παρὰ τῷ δράστῃ.*

Α καὶ Β) *ἡ πρᾶξις, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἀστικοῦ ἀδικήματος πρέπει νὰ ᾖ ἄ δ ι κ ο ς*, νὰ ἐκτελῆται τουτέστιν *ἄνευ δικαιώματος*, διότι «οὐδεὶς ποιεῖ τινι ζημίαν, εἰ μὴ ὁ ποιῶν, ὅπερ οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ», ὡς ἐπίσης «οὐδεὶς δοκεῖ δόλον ποιεῖν, τῷ ἰδίῳ δικαίῳ χρώμενος». Κατ' ἀκολουθίαν δὲν εἶναι ἄδικος ἡ πρᾶξις ἡ ἐνεργουμένη ἐν καταστάσει νομίμου ἀμύνης (ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει ὑπέρβασις τῶν ὁρίων τῆς ἀμύνης) ἢ ἐν καταστάσει ἀνάγκης ἢ δυνάμει ἐξουσίας νομίμως καὶ ἁρμοδίως χορηγουμένης (ὅπως ὁσάκις ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ πρὸς ἀποτροπὴν ἀμέσου γενικωτέρου κινδύνου λαμβάνει μέτρα προφυλακτικά, οἷον τὴν κατεδάφισιν οἰκοδομημάτων πρὸς πρόληψιν τῆς μεταδόσεως πυρκαϊᾶς, τὴν καταστροφὴν τροφίμων ἐπικινδύνων εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν κλπ.) ἢ ἡ τελουμένη συναινέσει τοῦ ζημιωθέντος, κατὰ τὸ ἀξίωμα volenti non fit injuria, ἐφ' ὅσον ὅμως πρόκειται περὶ περιουσιακῶν βλαβῶν μὴ συνεπαγομένων δημόσιον κίνδυνον κλπ.

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πράξεως περιλαμβάνεται καὶ ἡ παράλειψις, κατά τινας μὲν μόνον ὁσάκις ὁ παραλείπων εἶχεν ὑποχρέωσιν νόμιμον πρὸς ὡρισμένην ἐνέργειαν, ἣν παρέλιπε νὰ ἐκτελέσῃ (ὡς λ. χ. ἡ ὑποχρέωσις τοῦ κλαδεύοντος δένδρον κείμενον πλησίον δημοσίας ὁδοῦ, ὅπως προειδοποιῇ τοὺς διαβάτας, ἵνα μὴ κλάδος καταπίπτων τραυματίσῃ αὐτούς, τοῦ πυρπολοῦντος τὰς ἐν τῷ ἰδίῳ ἀγρῷ ὑφισταμένας ἀκάνθας, ὅπως λάβῃ τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις πρὸς ἀποτροπὴν μεταδόσεως τοῦ πυρὸς κλπ.), κατ' ἄλλους δὲ μόνον ὁσάκις ἡ παραλειφθεῖσα ἐνέργεια ἐπεβάλλετο ἐκ προηγουμένης ἢ συγχρόνου ἐνεργείας (ὡς λ. χ. τὸ ἄνοιγμα λάκκου πρὸς οἱονδήποτε σκοπόν, παραλειπομένης τῆς τοποθετήσεως φανοῦ κατὰ τὴν νύκτα πρὸς προειδοποίησιν τῶν διαβατῶν) καὶ κατ' ἄλλην γνώμην πάντοτε, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτὴ εἶναι ἄδικος, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ ὀρθότερον.

Γ) *Ἡ πρᾶξις δέον νὰ ὀφείλεται εἰς ὑπαιτιότητα τοῦ δράστου.* Ἄρα ἂν οὗτος στερῆται βουλήσεως εἴτε λόγῳ νεαρᾶς ἡλικίας (κατωτέρας τῶν 10 ἐτῶν, ἢ μεταξὺ 10 καὶ 14, ἐφ' ὅσον κριθῇ ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ, ὅτι ἐνήργησεν ἄνευ διακρίσεως) εἴτε λόγῳ παθήσεως τῶν φρενῶν οἱουδήποτε εἴδους, εἴτε λόγῳ παροδικῆς ἀλλ' ἀναιτίου διαταράξεως τῆς λειτουργίας τοῦ νοῦ ἐκ μέθης, ὑπνοβασίας κλπ., οὐδεμίαν ὑπέχει εὐθύνην.

Εἴρηται ἀνωτέρω, ὅτι *δὲν ἀπαιτεῖται* ἡ ἐνέργεια τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, ἡ διὰ τῆς ἀδίκου πράξεως ἐκδηλουμένη, νὰ ὀφείλεται καὶ εἰς ὑπαιτιότητα τοῦ δράστου, *δύναται* ὅμως ν' ἀπορρέῃ ἐκ τοιαύτης ὑπαιτιότητος. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἀνάγκη τῆς ἐρεύνης τῆς *ὑπαιτιότητος*.

Ὑπαιτιότης εἶναι τὸ ἐλάττωμα ἐκεῖνο τῆς βουλήσεως τὸ ὁποῖον προσβάλλει τὸ δίκαιον. Ὑπαιτιότης δύναται νὰ ὑπάρχῃ: α) τόσον *ἐν σχέσει πρὸς ὡρισμένην ὑποχρέωσιν, πηγάζουσαν ἐξ ἰδιαιτέρας ἐνοχικῆς σχέσεως, ἐν ᾗ διατελεῖ ὁ πράττων*, ὅσον καὶ β) *ἐκτὸς αὐτῆς*.

α) *Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει* (τῆς ἐξ ἐνοχικῆς σχέσεως πηγαζούσης ὑποχρεώσεως) ἡ ὑπαιτιότης *διακρίνεται:* 1) εἰς τὸν *δόλον*, δηλαδὴ τὴν ἐκ κακοβουλίας ἐνέργειαν τῆς προσβολῆς τοῦ δικαίου καὶ 2) εἰς τὴν *ἀμέλειαν*, δηλαδὴ τὴν ἐξ ἐλλείψεως τῆς ὀφειλομένης ἐπιμελείας ἐνέργειαν τῆς προσβολῆς τοῦ δικαίου. Ἡ ἀμέλεια *διακρίνεται περαιτέρω εἰς βαρεῖαν*, ἡ ὁποία ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν δόλον καὶ συνίσταται εἰς τὴν μὴ καταβολὴν *κοινῆς ὑπὸ πάντων καὶ τῶν συνήθων ἀνθρώπων* καταβαλλομένης ἐπιμελείας, λαμβανομένου ὡς μέτρου συγκρίσεως τοῦ *συνήθους ἀνθρώπου*, καὶ εἰς *ἐλαφράν*, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν μὴ καταβολὴν τῆς *ὑπὸ ἐπιμελοῦς ἀνθρώπου εἰς ὁμοίας περιστάσεις* καταβαλλομένης ἐπιμελείας, λαμβανομένου ὡς μέτρου συγκρίσεως τοῦ *ἐπιμελοῦς ἀνθρώπου* εἰς ὁμοίας περιπτώσεις. Ὁ καπνίζων, ἐπὶ παραδείγματι, καὶ ρίπτων ἀνημμένον τὸ σιγάρον του ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ τάπητος, τὸν ὁποῖον καίει, διαπράττει μεγάλην ἀμέλειαν, διότι ὑπέπεσεν εἰς παράλειψιν, εἰς ἣν δὲν θὰ ὑπέπιπτε συνήθης ἄνθρωπος· ἀντιθέτως ὁ καπνίζων καὶ ρίπτων ἀνημμένον τὸ σιγάρον του ἐκ τοῦ παραθύρου εἰς τὸν κῆπον, χωρὶς νὰ προσέξῃ προηγουμένως, μήπως διέρχεταί τις κατὰ τύχην ἐκεῖθεν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου διερχομένου τοῦτο πεσὸν προὐξένησε ζημίαν, διαπράττει ἐλαφρὰν ἀμέλειαν, διότι παρέλιπεν ἐπιμέλειαν, ἣν οὐχὶ συνήθης, ἀλλ' ἐπιμελὴς ἄνθρωπος θὰ κατέβαλλεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐξακριβῶν προηγουμένως μήπως διέρχεταί τις κάτωθεν τοῦ παραθύρου. Ἐπὶ τῆς ἐλαφρᾶς ἀμελείας δὲν ἐξετάζονται ποσῶς αἱ ἰδιότητες τοῦ περὶ οὗ πρόκειται προσώπου, ἡ ἐνδεχομένη λ. χ. μικρόνοια αὐτοῦ ἢ αἱ κακαὶ αὐτοῦ ἕξεις, ἀλλὰ τὸ μέτρον συγκρίσεως πρὸς τὸν ἐπιμελῆ ἄνθρωπον εἶναι ἀπόλυτον, ἑτέρωθεν ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ προβάλῃ πρὸς σύγκρισιν ἔκτακτα τυχὸν πλεονεκτήματά του, ἀλλὰ λαμβάνεται ὡς μέτρον συγκρίσεως ἡ συμπεριφορὰ *συνήθους ἐπιμελοῦς ἀνθρώπου*. Ὀρθὸν ἀφ' ἑτέρου εἶναι, ἡ σύγκρισις νὰ γίνεται πρὸς συνήθη ἐπιμελῆ ἄνθρωπον *ὡρισμένης τάξεως ἀνθρώπων*, εἰς ἣν καὶ ὁ πταίστης ἀνήκει: οὕτω λ. χ. προκειμένου περὶ *γυναικός, νεανίσκου, ἀπαιδεύτου*, ἡ σύγκρισις δὲν πρέπει νὰ γίνεται πρὸς ἐπιμελῆ *ἄνδρα ὡρίμου ἡλικίας καὶ πεπαιδευμένον*, ἀλλὰ πρὸς *ἐπιμελῆ γυναῖκα, νεανίσκον, ἀπαίδευτον*, προκειμένου δὲ περὶ προσώπου ἀνήκοντος εἰς ὡρισμένον ἐπάγγελμα, λ. χ. ἰατροῦ, μηχανικοῦ κλπ., ἡ σύγκρισις δέον νὰ γίνεται πρὸς ἐπιμελὲς πρόσωπον τοῦ αὐτοῦ ἐπαγγέλματος. Ἐπίσης ὁ ἐπιχειρῶν πράγματα, ἀπαιτοῦντα εἰδικὰς γνώσεις, ὧν στερεῖται, εὐθύνεται διὰ τεχνικὰ λάθη, ἐκτὸς ἂν μὴ ὁρᾷ αὐτὸν ἡ εὐθύνη τῆς ἐπιχειρήσεως, ὡς ἐπὶ προσώπου ἀναθέσαντος ἐν γνώσει εἰς μαθητευόμενον ὡρολογοποιείου τὴν διόρθωσιν τοῦ ὡρολογίου του, ὁπότε δὲν δύνανται ν' ἀπαιτηθῶσι παρὰ τούτου ἢ αἱ γνώσεις συνήθους μαθητευομένου.

Ἡ λεγομένη *συγκεκριμένη ἀμέλεια* δὲν ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον βαθμὸν ἀμελείας, ἀλλ' εἶναι μείωσις τῆς δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν εὐθύνης, συνισταμένη εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἐπιδειξαμένου *ἐλαφρὰν* ἀμέλειαν ἀπὸ τῆς εὐθύνης, ἂν οὗτος τοιαύτην ἐλαφρὰν ἀμέλειαν ἐπιδεικνύῃ καὶ εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ ὑποθέσεις.

Ὁ συνεπείᾳ ὡρισμένης ἐνοχικῆς σχέσεως εὐθυνόμενος *κατὰ κανόνα* εὐθύνεται διὰ *δόλον καὶ μεγάλην ἀμέλειαν μόνον, ἐὰν πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ πιστωτοῦ ἀνέλαβε* τὴν ὀφειλὴν (ἐκτὸς τοῦ ἐντολοδόχου, τοῦ διοικητοῦ ἀλλοτρίων καὶ τοῦ θεματοφύλακος τοῦ προσφερθέντος νἀναλάβῃ τὴν παρακαταθήκην), ἀντιθέτως δ' *ὁ πρὸς ἴδιον ὄφελος τὴν ὀφειλὴν ἀναλαβὼν* εὐθύνεται *καὶ δι' ἐλαφρὰν ἀμέλειαν* (ἐκτὸς τῶν συγχρόνως ἀλλότρια καὶ ἴδια διαχειριζομένων, ὡς συγκύριοι, συνεταῖροι, συγκληρονόμοι, τοῦ ἐπιτρόπου ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς περιουσίας τοῦ ἀνηλίκου, τοῦ συζύγου ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν προικῴων, εὐθυνομένων μόνον διὰ συγκεκριμένην ἐλαφρὰν ἀμέλειαν). Ἐπιτρέπεται ὅμως ἡ διὰ συμφωνίας ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τούτων παρέκκλισις, ἐκτὸς τῆς εὐθύνης ἕνεκα δόλου, κατά τινας δὲ καὶ ἕνεκα βαρείας ἀμελείας.

Ὡς πρὸς τὴν ἀπόδειξιν, παρατηρητέον, ὅτι δὲν ὑποχρεοῦται ὁ ἐνάγων ν' ἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξιν τοῦ πταίσματος, ἀλλ' ἀντιθέτως, ὁ ὀφειλέτης, ἐναγόμενος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συμβάσεως πρὸς ἐκτέλεσιν αὐτῆς, ὀφείλει νἀποδείξῃ τὸν ἐνδεχόμενον ἰσχυρισμόν του, ὅτι ἡ παροχὴ κατέστη εἰς αὐτὸν ἀδύνατος *ἄνευ πταίσματος αὐτοῦ*.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων καταφαίνεται, ὅτι οὐδεὶς εὐθύνεται διὰ τυχηρὰ καὶ δι' ἀνωτέραν βίαν, ἐκτὸς συμβατικῆς ἀναλήψεως τῆς διὰ τὰ τυχηρὰ εὐθύνης καὶ ἐξαιρετικῶν τινων περιπτώσεων, περὶ ὧν ἐν ταῖς οἰκείαις λέξεσιν. Εἰδικωτέρα εὐθύνη καὶ διὰ τὰ τυχηρὰ ὑπάρχει καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ λεγομένου ἐπαγγελματικοῦ κινδύνου (risque professionel) τοῦ οὐχὶ πρὸ πολλοῦ καὶ παρ' ἡμῖν εἰσαχθέντος (βλ. λέξιν).

β') *Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει* (τῆς ἐκτὸς ἐνοχικῆς σχέσεως ὑπαιτιότητος) οὐδεμία μὲν διάκρισις βαθμῶν ὑφίσταται, πάντων καὶ δι' ἐλαφρὸν πταῖσμα εὐθυνομένων, δὲν ὑπάρχει δὲ ἡ ἔννοια τῶν συγκεκριμένης ἀμελείας, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐπιτρέπεται ἡ διὰ συμφωνίας παρέκκλισις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς τοιαύτης εὐθύνης, ὡς πρὸς δὲ τὴν ἀπόδειξιν, οὐχὶ ὁ ἐναγόμενος, ἀλλ' ὁ ἐνάγων ὀφείλει νὰ ἐπικαλεσθῇ καὶ νἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξιν τῆς ὑπαιτιότητος.

Τὰ περὶ τῆς συμπτώσεως ἀμφοτέρων τῶν ὑπαιτιοτήτων τούτων (τῆς ἐκ τῆς ἰδιαιτέρας ἐνοχικῆς σχέσεως, ἐν ᾗ διατελεῖ ὁ πράττων, πηγαζούσης καὶ τῆς ἐκτὸς αὐτῆς), καὶ κοινοῦ πταίσματος, πολλαχῶς ἀμφισβητούμενα, δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον ἐρεύνης ἐν τῷ παρόντι ἄρθρῳ.

Ἵνα ὑφίσταται εὐθύνη ἐκ τοῦ ἀστικοῦ ἀδικήματος, δέον *τῆς πράξεως ἀποτέλεσμα νὰ εἶναι βλάβη τοῦ ἀδικηθέντος*, ἥτις, ἰδίᾳ μετὰ τὸν νόμον 1699 (24 Δεκεμβρίου 1918) περὶ ἱκανοποιήσεως τοῦ ἀδικηθέντος, δὲν ἀπαιτεῖται πλέον νὰ εἶναι καθαρῶς περιουσιακή, ὡς ἐδιδάχθη καὶ ἐνομολογήθη ἄλλοτε, ἀλλὰ δύναται νὰ εἶναι καὶ ἁπλῶς ἠθική, ἐπὶ τῆς ἐξ ἀξιοποίνων τοὐλάχιστον πράξεων εὐθύνης, κατὰ μείζονα δὲ λόγον ὑφίσταται ἀξίωσις ἂν τῆς ἠθικῆς ταύτης βλάβης ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε καὶ βλάβη περιουσιακή, ὡς λ. χ. ἂν ἐκ τῆς παραμορφώσεως ἢ τῆς ἀτιμώσεως κόρης ἐματαιώθη ἡ ἐλπὶς ἀποκαταστάσεως αὐτῆς καὶ ἐστερήθη οὕτω αὕτη τῆς διατροφῆς ἣν θ' ἀπελάμβανε παρὰ τοῦ συζύγου της.

Μεταξὺ τῆς βλάβης καὶ τῆς πράξεως δέον νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτος σύνδεσμος, ὥστε ἡ μὲν πρᾶξις νὰ ᾖ ἡ παραγωγὸς τῆς ζημίας αἰτία, ἡ δὲ ζημία τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Διακοπτομένου τοῦ τοιούτου συνδέσμου δὲν ὑφίσταται ἀδίκημα, ἐνῷ, τοὐναντίον, ἐφ' ὅσον ὁ σύνδεσμος οὗτος ὑφίσταται καὶ αὐτὴ ἡ ἔμμεσος βλάβη ἀνορθοῦται, ἀρκεῖ νὰ ᾖ πραγματικὴ καὶ ἐνεστῶσα καὶ οὐχὶ ἁπλῶς ἐνδεχομένη καὶ ὑποθετική, ἐξαρτωμένη ἐξ ἀδήλων μελλοντικῶν γεγονότων. (Οὕτω λ. χ. περιπλακέντος ἐκ πταίσματος τῶν ναυτῶν πλοίου εἰς τὰ δίκτυα ἁλιέων, ἅτινα ἐκ τούτου κατεστράφησαν, ἀποζημίωσις ζητεῖται μόνον διὰ τὰ δίκτυα καὶ οὐχὶ καὶ τοὺς ἰχθῦς, οἵτινες θὰ συνελαμβάνοντο δι' αὐτῶν, διότι εἶναι ἐντελῶς ἀβέβαιον, ἂν θὰ συνελαμβάνοντο) τὸ δὲ διαφυγὸν κέρδος ἀναζητεῖται καὶ ἂν προσεδοκᾶτο ἁπλῶς, ἀλλὰ μετὰ βεβαιότητος.

Ἀποτέλεσμα τοῦ ἀστικοῦ ἀδικήματος, τοῦ μὲν σχετικοῦ πρὸς ὡρισμένην ὑποχρέωσιν, πηγάζουσαν ἐξ ἰδιαιτέρας ἐνοχικῆς σχέσεως, ἐν ᾗ διατελεῖ ὁ πράττων, εἶναι ἡ *τροποποίησις* τῆς *ὑφισταμένης* ἤδη καθ' ἑαυτὴν *ἐνοχικῆς σχέσεως*, τοῦ δ' ἐκτὸς αὐτῆς εἶναι ἡ *δημιουργία αὐθυπάρκτου ἐνοχικοῦ δικαιώματος*, ἐνοχῆς ἐξ ἀδικήματος.

Κατὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, ὑπῆρχον διάφορα εἴδη ἀγωγῶν ἐξ ἀδικήματος, *ποινικῶν ἀγωγῶν*, τῶν ὁποίων ἡ ἀπαρίθμησις ἐνταῦθα εἶναι ἄσκοπος· διὰ τῶν ἀγωγῶν τούτων ἐσκοπεῖτο ὁτὲ μὲν μόνη ἡ ἐπιβολὴ ποινῆς, ἐνῷ διὰ τὴν ἀποζημίωσιν ἐχρησίμευον ἄλλα ἔνδικα μέσα, (ὡς λ. χ. διὰ τῆς actio furti, τῆς περὶ κλοπῆς ἀγωγῆς, δι' ἧς ἐσκοπεῖτο ἡ εἰς τὸ διπλάσιον ἢ τετραπλάσιον τοῦ κλαπέντος καταδίκη, ἐνῷ διὰ τὴν ἀποζημίωσιν ἐχρησίμευεν ἡ condictio furtiva, ἡ περὶ κλοπιμαίων ἀπαίτησις) ὁπότε ἔχομεν τὰς *καθαρὰς ποινικὰς ἀγωγάς*, ὁτὲ δὲ καὶ ποινὴ καί, ταυτοχρόνως, ἀποζημίωσις, ὡς λ. χ. διὰ τῆς ἐκ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου (βλέπε λ.) ἀγωγῆς, τῆς χορηγουμένης ἕνεκα βλάβης πραγμάτων ἢ τῆς περὶ δόλου (βλ. λ.) ἀγωγῆς, ὁπότε ἔχομεν τὰς *μικτὰς ποινικὰς ἀγωγάς*. Πλείονες συναδικήσαντες εὐθύνονται εἰς ὁλόκληρον, ἡ δ' ἐξ ἀδικήματος ἐνοχὴ δὲν βαρύνει τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀδικήσαντος εἰμὴ μόνον κατὰ τὸ περιελθόν, ἐκτὸς ἂν ἠγέρθη ἤδη ἀγωγὴ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀδικήσαντος πρὸ τοῦ θανάτου.

Παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἰδιωτικὰ ποινικὰ ἀδικήματα καὶ ἰδιωτικαὶ ποιναί, τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ ρωμ. δικαίου καταργηθεισῶν ὑπὸ τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ ποινικοῦ νόμου (705), τῆς Ἀστικῆς (207) καὶ τῆς Ποιν. Δικονομίας (6,85,302)· πᾶν ὅμως ποινικὸν ἀδίκημα ἀποτελεῖ καὶ ἀδίκημα ἀστικόν, δημιουργοῦν δικαίωμα ἀποζημιώσεως ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ζημία, ἐξαιρέσει τῆς ψευδορκίας (Ποιν. Ν. 30,31, Ποιν. Δικον. 6,85,302). Πλείονες συναδικήσαντες εὐθύνονται ἀλληλεγγύως, ἡ δὲ πρὸς ἀποζημίωσιν ὑποχρέωσις κατά τινας μὲν μεταβιβάζεται ἀκεραία εἰς τοὺς κληρονόμους, κατὰ τὰ ἄρθρα 9, 10, 551 Ποιν. Δικ., κατ' ἄλλους δέ, ὡς καὶ κατὰ τὸ ρωμ. δίκαιον μόνον εἰς τὸ περιελθόν, εἰμὴ ἂν ἠγέρθη κατὰ τοῦ ἀδικήσαντος ἡ ἀγωγὴ καὶ ἐνεγράφη εἰς τὸ πινάκιον τοῦ δικαστηρίου (575 § 2 Ἀστ. Δικον).

Ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδικήματος ἀποζημιώσεως ἐφαρμογὴν ἔχουσιν αἱ ἀρχαὶ περὶ διαφέροντος (βλ. λ.)

Βιβλιογραφία. Ἐκτὸς τῶν συστημάτων καὶ τῶν ἐγχειριδίων ρωμαϊκοῦ δικαίου καὶ εἰσηγήσεων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν, πραγματευομένων περὶ ἀστικοῦ ἀδικήματος ἐν ταῖς γενικαῖς ἀρχαῖς καὶ τῷ Ἐνοχικῷ δικαίῳ:

Hasse, die Culpa des röm. Rechts[2] (1838).

Ducroq, Theorie des fautes dans les délits, quasi délits, contrats quasi contrats 1 (1854).

Fr. Mommsen, Beiträge zum Obligationeurecht[3] (1855) 345 ἑπ.

Jhering, das Schuldmoment im röm. Privatrecht (1867)=Vermischte Schriften 4. 155 ἑπ.

Merkel, Kriminalist. Abhandlungen, 1: Zur Lehre von der Grundesurteilungen des Unrechts und seiner Rechtsfolgen (1867).

Heyssler, das Civilunrecht und seine Formen (1870).

Chironi, la colpa nel diritto civile odierno. 1-3 (1884-1887).

Engelmann, die Schuldlehre der Postglossatoren und ihre Voreutwickelung (1895).

Liszt, die Deliktsobligationen im System des B. G. B. (1898).

Linckelmann, die Schadensersatzpflicht aus unerlaubten Handlungen nach dem B. G. B. (1898).

Th. Mommsen, Rom. Strafrecht (1899).

Ferrini, Diritto penale romano. Teorie generali (1899).

Lehmann, Uber die Vermögensstrafen des rom. Rechts. Berliner Seminarabhandlungen 4. 2 Heft (1904).

Weyl, System der Verschuldensbegriffe (1905).

Rümelin, Verschulden im Straf. ü. Zivilrecht (1909)

Levy, Privatstrafe ü. Schadenersatz im röm. Rechte (1915).

V. Tuhr, der allgem. Teil des B. G. B. II. 2 (1918) 453 ἑπ.

Liszt, Lehrbuch d. deutschen Strafrechts[23] (1921) §§ 7, 44. (Ἑλλην. μεταφρ. Κυπριάδου 1 §§ 3 σ. 55 ἑπ., 43 σ. 253 ἑπ).

Διδάχου, περὶ ἀστικοῦ ἀδικήματος (1921). ΑΓΓ.

ΑΔΙΚΗΜΑ ΕΙΔΙΚΟΝ.

Ἀδίκημα εἰδικὸν (delictum proprium, Sonderdelikt)· εἶναι τὸ ἀδίκημα διὰ τὴν ἀπάρτισιν τῆς ἀντικειμενικῆς ὑποστάσεως τοῦ ὁποίου ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ παρὰ τῷ ὑποκειμένῳ ὡρισμένη

Digitized by Google

ἰδιώτης (νὰ εἶναι π. χ. οὗτος δημόσιος ὑπάλληλος, Ἕλλην, στρατιώτης κ.λ.π.) Ἐν τῷ ἡμετέρῳ ποινικῷ Νόμῳ (ἄρθρον 449 καὶ ἑπ.) ἀναγράφονται τὰ ἀδικήματα τὰ τελούμενα παρὰ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἅτινα εἶναι διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀδικήματα εἰδικά.

Σ. Τ

ΑΔΙΚΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ.

Ἀδίκημα πολιτικόν. Εἶναι τὸ στρεφόμενον ἀποκλειστικῶς κατὰ τῆς πολιτικῆς τάξεως τοῦ Κράτους εἴτε ἐξωτερικῆς (ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία, ἐδαφικὴ ἀκεραιότης, σχέσεις πρὸς ἄλλα Κράτη) εἴτε ἐσωτερικῆς (μορφὴ πολιτεύματος, ὀργάνωσις καὶ λειτουργία τῶν ἐξουσιῶν, ἀτομικὰ δικαιώματα). Αὕτη ἡ ἔννοια τοῦ πολιτικοῦ ἀδικήματος κατὰ τὴν κρατοῦσαν νῦν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ γνώμην, ἥτις ἐδέχθη τὴν ἀντικειμενικὴν θεωρίαν. Ἡ ὑποκειμενικὴ θεωρία δέχεται ἀντιθέτως ὡς κριτήριον τοῦ πολιτικοῦ ἀδικήματος τὸ πολιτικὸν ἐλατήριον, ὅπερ δέον νὰ κινῇ τὸν δράστην. Ὑπάρχει καὶ τρίτη μικτὴ θεωρία, καθ' ἣν ἀμφότερα τ' ἀνωτέρω κριτήρια δέον νὰ συνυπάρχωσι. Τὸ πολιτικὸν ἀδίκημα διακρίνεται τοῦ κοινοῦ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ προσβαλλομένου δικαίου, ἐκ τῶν ἐλατηρίων τῶν ὠθούντων τὸν δράστην καὶ ἐκ τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ.

Ἄλλοτε τὰ πολιτικὰ ἀδικήματα ἐθεωροῦντο πολὺ βαρύτερα τῶν κοινῶν, ἐκ τοῦ λόγου, ὅτι ταῦτα ἦσαν περισσότερον ἐπικίνδυνα, ἀφοῦ ἔθετον εἰς κίνδυνον αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τοῦ Κράτους ἢ τοῦ πολιτεύματος ἢ πάντως γενικωτέρων καὶ πολυτιμοτέρων ἀγαθῶν, ἀπὸ ἐκεῖνα, ἅτινα προσεβάλλοντο διὰ τῶν κοινῶν ἀδικημάτων. Κατὰ συνέπειαν εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἐγκληματίας ἐπεβάλλοντο τότε αἱ αὐστηρότεραι τῶν ποινῶν.

Μόλις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀντεστράφησαν οἱ ὅροι καὶ ἤρχισε νὰ ἐκλίπῃ ὁ τόσον βαρὺς χαρακτὴρ τοῦ πολιτικοῦ ἀδικήματος καὶ νὰ ἐπιβάλλωνται εἰς τοῦτο ποιναὶ ἠπιώτεραι. Οὕτω, ἐνῷ ἄλλοτε ἐτιμωρεῖτο τὸ πολιτικὸν ἀδίκημα διὰ τῆς βαρυτάτης τῶν ποινῶν, σήμερον τὰ πολιτισμένα Κράτη, ὅσα ἔτι διατηροῦν ἐν τῷ ποινικῷ των συστήματι τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, δὲν ἐπιβάλλουν εἰς τοῦτο τὴν θανατικὴν ποινήν. Ἐνῷ ἄλλοτε ἀκριβῶς τὸ πολιτικὸν ἀδίκημα ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς θεσπίσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐκδόσεως, σήμερον εἰς τὰς μεταξὺ πεπολιτισμένων Κρατῶν συνθήκας ἡ μὴ ἔκδοσις τῶν πολιτικῶν ἐγκληματιῶν ἀποτελεῖ ἀρχήν, ἥτις καθιερώθη τὸ πρῶτον διά τινος Βελγικοῦ Νόμου τοῦ 1833. Ὁ λόγος τῆς τοιαύτης μεταστροφῆς ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι μὲ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν ἐπὶ τὰ πρόσω ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας ἠρευνήθησαν προσεκτικώτερον τὰ κινοῦντα τὸν πολιτικὸν ἐγκληματίαν αἴτια. Οὕτω οἱ πολιτικοὶ ἐγκληματίαι εἶναι σχεδὸν πάντοτε ταραξίαι κινούμενοι εἰς τὴν διάπραξιν πολιτικῶν ἀδικημάτων, εἴτε ἐκ τοῦ πόθου νὰ βελτιώσουν τὴν καθεστηκυῖαν πολιτικὴν τάξιν εἴτε καὶ ἐξ ἀρχομανίας.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν κινοῦνται οὗτοι ἐκ τῶν χαμερπῶν ἐλατηρίων, ἐξ ὧν ὠθοῦνται οἱ διαπράττοντες κοινὰ ἀδικήματα. Ἐπιδιώκουν πολλάκις οὗτοι νὰ ἐπιφέρουν τὰς βελτιώσεις, τὰς ὁποίας φιλοδοξοῦν προώρως καὶ ἑπομένως μεταχειρίζονται μέσα παράνομα καὶ βίαια, καθιστάμενοι πολλάκις συντελεσταὶ προόδου οὐχὶ ἀσημάντου. Οὕτως ἡ μετάβασις ἀπὸ τὰ ἀπολυταρχικὰ πολιτεύματα εἰς τὰ δημοκρατικὰ ἐγένετο κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ βιαίων ἀνατροπῶν, ὧν ἡγήθησαν πάντοτε ἄνθρωποι, οἵτινες ἐδοξάσθησαν, ἐνῷ ἐὰν ἀπετύγχανον θὰ ἐθεωροῦντο πολιτικοὶ ἐγκληματίαι.

Ἡ διάκρισις τοῦ πολιτικοῦ ἀδικήματος ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἔχει σπουδαίαν πρακτικὴν σημασίαν, ὅταν συντρέχῃ περίπτωσις ἐκδόσεως (βλ. λ.). Εἰς τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων κρατῶν συνθήκας ἐκδόσεως ὁρίζεται ὅτι ἐπὶ πολιτικῶν ἀδικημάτων ἡ ἔκδοσις δὲν συγχωρεῖται. Ἤδη λόγῳ τῆς κρατούσης ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὸν ὁρισμὸν τοῦ πολιτικοῦ ἀδικήματος εἶναι ζήτημα ἀποκείμενον εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἐπιφορτισμένων μὲ τὴν διαδικασίαν τῆς ἐκδόσεως δικαστικῶν ἀρχῶν τοῦ ἐκδώσοντος κράτους ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ ἀδικήματος. Ἐν τούτοις συνθῆκαι τινὲς ἀκολουθοῦν τὴν μέθοδον τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων, ἐφ' ὧν ἔκδοσις δὲν συγχωρεῖται.

Κατὰ τὸν ἀνωτέρω μνημονευθέντα Βελγικὸν νόμον τὸ δικαίωμα ἀσυλίας, τὸ παρεχόμενον διὰ τῆς ἐκδόσεως, ἐκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν συναφῶν ἀδικημάτων (delits connexes). Συναφὲς ἀδίκημα εἶναι τὸ ἀδίκημα τὸ καθ' ἑαυτὸ εἰς τὸ κοινὸν δίκαιον ὑπαγόμενον καὶ μετά τινος πολιτικοῦ ἀδικήματος συνδεόμενον. Διὰ τούτου ἐννοοῦνται τὰ κοινὰ ἀδικήματα, ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ὡς μέσα πρὸς διάπραξιν καθαροῦ πολιτικοῦ ἀδικήματος. Κατὰ τῆς τοιαύτης ἐπεκτάσεως τῆς διὰ τῆς ἐκδόσεως χορηγουμένης ἀσυλίας καὶ ἐπὶ τῶν συναφῶν ἀδικημάτων ἐγεννήθη ἀντίδρασις κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, εἰς ἣν ἔδωκεν ἀφορμὴν ἀπόπειρα φόνου γενομένη κατὰ τοῦ Ναπολέοντος τοῦ III, καθιερωθείσης ἔκτοτε διὰ τοῦ Βελγικοῦ νόμου τῆς 22 Μαρτίου 1856 τῆς ῥήτρας, καθ' ἣν ἐπὶ βασιλοκτονίας δὲν παρέχεται ἀσυλία. Ἡ ῥήτρα αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ne sera pas reputé délit politique ni fait connexe à un semblable délit, l'attentat contre la personne du chef d'un gouvernement étranger ou contre celle des membres de sa famiele, lorsque cet attentat constitue le fait, soit de meurtre, soit d'assassinat, soit d'empoisonnement», δὲν θεωρεῖ δηλαδὴ πολιτικὸν ἀδίκημα οὔτε συναφές, τὴν προσβολὴν κατὰ τοῦ προσώπου τοῦ ἀρχηγοῦ ξένης Κυβερνήσεως ἢ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του, ὅταν ἡ προσβολὴ αὕτη ἀποτελεῖ φόνον ἢ φαρμακείαν. Ἡ ῥήτρα αὕτη ἀναγράφεται ἔκτοτε εἰς πολλὰς συνθήκας ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰς Γερμανικὰς ἀπὸ τοῦ 1874. Πολλὰ Κράτη ἐν τούτοις ἐν οἷς καὶ ἡ Ἑλλάς, Ἀγγλία, Ἑλβετία, Ἰταλία κλπ. δὲν τὴν ἀπεδέχθησαν. Πλὴν τούτου ὑπάρχει καὶ τὸ σύνθετον ἀδίκημα ἢ μικτὸν (délit complexe) ἐκεῖνο, δηλαδή, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰ στοιχεῖα τοῦ τε πολιτικοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ ἀδικήματος: διὰ τῆς πράξεως δηλαδὴ προσβάλλονται ἥ τε Πολιτεία καὶ ἰδιωτικὰ δικαιώματα. Ὡς τοιοῦτον σύνθετον ἀδίκημα δέον νὰ χαρακτηρισθῇ καὶ ἡ βασιλοκτονία καὶ οὐχὶ συναφὲς ὡς τὴν ὀνομάζει ὁ ἀνωτέρω Βελγικὸς νόμος. Ἡ διάκρισις αὕτη ἔχει ἐπίσης σπουδαίαν σημασίαν, διότι τὸ ἄρθρον 18 τοῦ κατὰ τὸ 1911 ἀναθεωρηθέντος συντάγματος, ἐνῷ κατήργησε τὴν θανατικὴν ποινὴν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων, δὲν τὴν κατήργησε καὶ ἐπὶ τῶν συνθέτων.

Ἐπίσης σπουδαίαν σημασίαν ἔχει τὸ πολιτικὸν ἀδίκημα καὶ διὰ τὴν ἀπονομὴν ἀμνηστείας (βλ. λ.). Κατὰ τὸ ἄρθρον 39 τοῦ ἀναθεωρηθέντος τῷ 1911 συντάγματος δύναται νὰ ἀπονεμηθῇ διὰ διατάγματος ἀμνηστεία ἐπὶ πολιτικῶν ἐγκλημάτων. Κοινὰ ἀδικήματα ἑπομένως δὲν δύνανται ν' ἀμνηστευθοῦν διὰ διατάγματος ἀπαιτουμένου πρὸς τοῦτο Νόμου. Καὶ σύνθετα δύνανται ν' ἀμνηστευθῶσι διὰ Διατάγματος, ἐφ' ὅσον τὸ ἄρθρον 39 δὲν τὰ ἐξαιρεῖ ῥητῶς, ὡς πράττει τὸ ἄρθρον 18 ὅπερ ῥητῶς τὰ ἐξαιρεῖ τῶν πολιτικῶν, ἐπιτρέπον ἐπὶ τούτων τὴν ἐπιβολὴν τῆς θανατικῆς ποινῆς.

Ἐν Ἑλλάδι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ πολιτικοῦ ἀδικήματος καθίσταται φανερόν, ὅτι ἡ ἔννοια αὐτοῦ ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ πολιτεύματος ἑνὸς ἑκάστου κράτους. Αἱ ἰσχύουσαι παρ' ἡμῖν σχετικαὶ διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ Νόμου (ἄρθρον 123 καὶ ἑπ.) ὅλως ἀπηρχαιωμέναι δὲν συνάδουν πλέον καὶ πρὸς τὸ νῦν ἰσχῦον δημοκρατικὸν πολίτευμα.

Ἐν τῇ προσφάτῳ πολιτικῇ ἱστορίᾳ ἐγένετο ἀφειδὴς ἐφαρμογὴ τῶν διατάξεων τούτων τοῦ Ποινικοῦ Νόμου, ἐφαρμοσθείσης μάλιστα καὶ τῆς θανατικῆς ποινῆς ἐπανειλημμένως παρὰ πᾶσαν τὴν ἐκ τοῦ Συντάγματος ἀπαγόρευσιν τῆς ἐπιβολῆς αὐτῆς ἐπὶ πολιτικῶν ἀδικημάτων, τῶν ἀδικημάτων τούτων θεωρουμένων παρὰ τῶν δικαζόντων ταῦτα ὑπὸ τὸ κράτος στρατιωτικοῦ νόμου καὶ ἀναστολῆς τοῦ Συντάγματος ἀδιακόπως σχεδὸν ἐκτάκτων καὶ τακτικῶν στρατοδικείων καὶ ἄλλων ἐκτάκτων δικαστηρίων ὡς μὴ καθαρῶς πολιτικῶν, μόνον καὶ μόνον ἵνα ᾖ δυνατὴ ἡ ἐπιβολὴ τῆς θανατικῆς ποινῆς. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν ἡ ἐπικρατήσασα ἐπανάστασις τοῦ 1922 παρέπεμψεν εἰς δίκην ὡς ὑπαιτίους τῆς καταστροφῆς ἑπτὰ ὑπουργοὺς καὶ τὸν Ἀρχιστράτηγον, διὰ τῆς ἀπὸ 12 δὲ Ὀκτωβρίου 1922 ἀποφάσεως τῆς Ἐπαναστάσεως καταργηθεισῶν τῶν σχετικῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος ἐθεσπίσθησαν εἰδικαὶ ποιναί, ἐδικάσθησαν δ' οἱ κατηγορούμενοι ἐνώπιον εἰδικῶς συγκροτηθέντος ἐκτάκτου στρατοδικείου, ἐπιβληθείσης εἰς ἓξ ἐκ τούτων τῆς θανατικῆς ποινῆς, ἥτις καὶ παραχρῆμα ἐξετελέσθη. Πάντως παρ' ἡμῖν ἰσχύουσιν ἔτι αἱ ἀνωτέρω διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι διὰ τοῦ ἄρθρου 18 τοῦ Συντάγματος κατηργήθη ἐπ' αὐτῶν ἡ θανατικὴ ποινή. Τιμωροῦνται ἑπομένως ταῦτα διὰ τῆς ἀμέσως ἑπομένης ποινῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ συστήματι ποινῶν, δηλαδὴ τῶν ἰσοβίων δεσμῶν. Ὑπεστηρίχθη καὶ ἡ γνώμη ὅτι μετὰ τὴν διὰ τοῦ Συντάγματος κατάργησιν τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου ἐπὶ τῶν ἀδικημάτων τούτων οὐδεμία δέον νὰ ἐπιβάλληται ποινή, ἐφόσον τὸ Σύνταγμα δὲν ὥρισε τὴν ἐπιβλητέαν ποινήν. Πλὴν ἡ γνώμη αὕτη ὡς στερουμένη ἐρείσματος δὲν ἐκράτησεν. Ἤδη μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυσιν τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἐξεδόθη ἀρχικῶς τὸ ἀπὸ 23 Ἀπριλίου 1924 Νομοθετικὸν διάταγμα «περὶ κατοχυρώσεως τοῦ δημοκρατικοῦ Πολιτεύματος», ὅπερ ἐπιβάλλει διαφόρους ποινὰς εἰς τὸν ἐπιβουλευόμενον ἢ ἄλλως προσβάλλοντα καὶ ἀποδοκιμάζοντα τὸ δημοκρατικὸν Πολίτευμα, καθορίζει δὲ καὶ διάφορα ἄλλα σχετικὰ ἀδικήματα. ἐφ' ὧν ἐπιβάλλει ἀναλόγους ποινάς. Καθορίζει δὲ συγχρόνως καὶ τὴν τηρητέαν διαδικασίαν. Τὸ βασικὸν τοῦτο διάταγμα ἐπηκολούθησε σειρὰ ἄλλη τροποποιητικῶν καὶ συμπληρωτικῶν διαταγμάτων καὶ δὴ τὰ ἑξῆς: Ν. Δ. 6 Μαΐου 1924, Ν. Δ. 11 Ἰουλίου 1925, Ν. Δ. 4/8 Σεπτεμβρίου 1925, Ν. Δ. 29 Σεπτεμβρίου 1925, Ν. Δ. 7/9 Δεκεμβρίου 1925. Περὶ τῶν πολιτικῶν ἀδικημάτων ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον βλ. οἰκείας λέξεις (π. χ. ἐσχάτη προδοσία, στάσις κλπ).

Τὸ πολιτικὸν ἀδίκημα ἐν τῇ συγχρόνῳ μεταρρυθμιστικῇ κινήσει. Τὸ Ἰταλικὸν σχέδιον ποινικοῦ Νόμου περιέχει ὡς πρὸς τοῦτο σπουδαίαν μεταρρύθμισιν ὁρίζον ἐν ἄρθρῳ 13 ὅτι «πολιτικὰ-κοινωνικὰ ἀδικήματα εἶναι ἐκεῖνα, ἅτινα διαπράττονται ἀποκλειστικῶς ἐκ πολιτικῶν αἰτίων ἢ ἐκ κοινωνικοῦ συμφέροντος». Ἡ καινοτομία ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὸ σχέδιον ὑπάγει εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν μετὰ τῶν πολιτικῶν καὶ τὰ κοινωνικὰ ἀδικήματα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ὅτι δέχεται τὴν ὑποκειμενικὴν θεωρίαν. Λαμβάνει δηλαδὴ ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τοῦ πολιτικοῦ ἀδικήματος τὸ ψυχολογικὸν καὶ προσωπικὸν αἴτιον καὶ οὐχὶ τὸ ἀποτέλεσμα, ὡς δέχεται ἡ ἀντικειμενικὴ θεωρία. Εἰς τοῦτο ἤχθη τὸ σχέδιον ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐνδέχεται πολλάκις πρᾶξις στρεφομένη κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους νὰ πηγάζῃ ἐξ αἰτίου ἐγωϊστικοῦ, ἀμοίρου πολιτικῆς φύσεως, ὡς λ. χ. ἡ προδοσία ἡ γινομένη ἔναντι πληρωμῆς, πρᾶξις, ἥτις οὐδέποτε καὶ de lege lata θέλει χαρακτηρισθῇ ὡς πολιτικὸν ἀδίκημα, καθὼς ἐπίσης ἡ δολοφονία βασιλέως ἢ προέδρου Δημοκρατίας ἐκ λόγων προσωπικῆς ἐκδικήσεως. Τὸ Ἰταλικὸν σχέδιον κάμνει ἐπίσης λόγον περὶ ἀδικημάτων κοινωνικῶν ἅτινα διαπράττονται ἐκ λόγων κοινωνικῆς ὠφελείας καὶ συμφέροντος. Τὸ σχέδιον δηλαδὴ ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὰ αἴτια ἐκεῖνα, ἅτινα ὠθοῦν τὸν δράστην καὶ εἰς καλλιτέρευσιν τῆς οἰκονομικῆς θέσεως τῆς κοινωνίας (ἡ ἑρμηνεία αὕτη εἶναι ὀλίγον ἐπικίνδυνος διὰ τὴν πολιτειακὴν τάξιν, διότι οὕτω πᾶσα ἀπόπειρα ἀνατροπῆς τοῦ πολιτειακοῦ καὶ κοινωνικοῦ καθεστῶτος γινομένη παρὰ τῶν ἀναρχικῶν καὶ κομμουνιστῶν θὰ θεωρῆται ὡς ἀδίκημα πολιτικὸν καὶ ἑπομένως οὐδεμία ἐγγύησις θὰ παρέχηται εἰς τὴν ἔννομον τάξιν καὶ εἰς τὰ καθ' ἕκαστον ἄτομα, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία αὐτῶν εὑρίσκονται ἐν ἀσφαλείᾳ, ἐφόσον οἱ ἀναρχικοὶ ἰδίως θὰ μεταβάλλωνται εἰς πολιτικοὺς ἥρωας).

Ἐξηγῶν ὁ εἰσηγητὴς τοῦ Ἰταλικοῦ σχεδίου τὴν ἔννοιαν τοῦ ἄνω ὁρισμοῦ ἀποφαίνεται ὅτι τὰ κινοῦντα πρὸς διάπραξιν τῶν ἀδικημάτων τούτων δέον νὰ προέρχωνται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἀλτρουϊσμοῦ καὶ οὐχὶ ἐγωϊσμοῦ. Πρόβλημα ὅμως ἀπομένει ἡ ἀπόδειξις τούτου, περὶ ἧς δὲν ὁμιλεῖ ὁ εἰσηγητὴς τοῦ σχεδίου. Ἀπόκειται ἑπομένως εἰς τὸν δικαστὴν νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ κινῆσαν τὸν δράστην αἴτιον καὶ ἀναλόγως νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ σχεδίου προβλεπόμενα βαρύτερα ἢ ἠπιώτερα ποινικὰ μέτρα. Ἐπὶ τῶν πολιτικοκοινωνικῶν τούτων ἀδικημάτων ἐπιβάλλει τὸ σχέδιον ποινὰς στερητικὰς τῆς ἐλευθερίας ἠπιωτέρου εἴδους ἀπὸ τὰς ἐπιβαλλομένας εἰς τὰ κοινὰ ἀδικήματα.

Τὸ νέον ἐπίσημον Γερμανικὸν σχέδιον τοῦ 1925 ἐπιφέρει ἐπίσης μεταβολὰς εἰς τὸν ἰσχύοντα Γερμανικὸν νόμον, ὀφειλομένας ὅμως κατὰ μέγιστον μέρος εἰς τὴν ἀλλαγὴν τῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος ἐν Γερμανίᾳ. Νῦν διὰ τοῦ ἄρτι δημοσιευθέντος σχεδίου Ἑλληνικοῦ ποινικοῦ Νόμου, ὅπερ ἀκολουθεῖ τὴν ἀντικειμενικὴν θεωρίαν, μεταρρυθμίζεται καὶ ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ὁ νῦν ἰσχύων πεπαλαιωμένος ποινικὸς νόμος μὴ ἐπιβαλλομένης τῆς θανατικῆς ποινῆς εἰς τὰ ἀδικήματα ταῦτα, ἀλλὰ τῆς ἰσοβίου ἢ προσκαίρου καθείρξεως. Συγχρόνως καθορίζονται ἀκριβέστερον καὶ ἐπιστημονικώτερον τὰ ἀδικήματα ταῦτα (ἄρθρον σχεδίου 105 καὶ ἑπ.).

Βιβλιογραφία. Κωστῆ, Ἑρμηνεία Ποινικοῦ Νόμου II.—Liszt, Völkerrecht 11η ἔκδ. Berlin 1920. —Liszt. Lehrbuch desdeutschen Strafrechts, 23η ἔκδ. Berlin ü Leipzig 1921. — Bisoukides, der Hochverrat, Berlin 1903.— Vidal-Magnol, Cours de droit criminel, 5η ἔκδ. Paris 1916.— Garraud, Traité du droit pénal français τόμ. III 3η ἔκδ. Paris 1916. — Lombroso, die Anarchisten γερμ. ἔκδ. ὑπὸ H. Kurella, Hamburg 1895.— Hermann Seuffert, Anarchismus und Strafrecht Berlin 1899. --Maxwell, Le crime et la société. Rarls 1916. —Progetto preliminare di Codice Penale Italiano per i delitti Libro I. Relazione del presidente E. Ferri, Milano 1921. — Amtlicher Entwurf eines allgemeinen deutschen Strafgesctzbuchs nebst Begründung Berlin 1925. — Σχέδιον Ἑλληνικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος (1924).

Σ. Α. ΤΕΓΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΔΙΕΘΝΗ

Ὑπὸ τὸν ὅρον διεθνὲς ἀδίκημα ἐννοεῖται πᾶσα ἀξιόποινος πρᾶξις ἀντιβαίνουσα εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, γενομένη εἴτε ὑπὸ ὀργάνου, εἴτε ἰδιώτου Πολιτείας τινὸς ἐναντίον ἀλλοδαποῦ ἢ ξένου Κράτους καὶ διὰ τὴν ὁποίαν εὐθύνεται ἡ Πολιτεία εἰς ἣν ἀνήκει τὸ ἐν λόγῳ ὄργανον ἢ ὁ ἰδιώτης. Κατὰ συνέπειαν Διεθνὲς ἀδίκημα ὑφίσταται μόνον εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ πρᾶξις ἀντίκειται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου καὶ ὄχι ἂν λ. χ. αὕτη ἀντιβαίνῃ εἰς τὴν comitas gentium. Πρέπει δέ, ἐπὶ πλέον, νὰ πρόκειται περὶ ἀδίκου πράξεως ἀπὸ διεθνοῦς ἀπόψεως καὶ ὄχι ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐσωτερικοῦ Δικαίου ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς Πολιτείας. Τέλος δὲ εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ἡ ἄδικος πρᾶξις προέλθῃ εἴτε ὑπὸ ἰδιώτου, εἴτε ὑπὸ ὀργάνου Κράτους τινός, νὰ στρέ-

Digitized by Google

φεται δὲ ἐναντίον ἀλλοδαποῦ ἢ ἄλλου Κράτους. Ἀνάγκη δὲ νὰ προστεθῇ ὅτι καὶ πάλιν πρόκειται περὶ διεθνοῦς ἀδικήματος, ὅτε, συντρεχουσῶν τῶν ἄλλων περιπτώσεων, τὴν ἄδικον πρᾶξιν διέπραξε Δῆμος τις ἐπὶ παραδείγματι, ἢ μέλος—Πολιτεία (π. χ. ἡ Βαυαρία) ἑνὸς Ὁμοσπονδιακοῦ Κράτους, (τῆς Γερμανίας), ὁπόταν καὶ αὖθις εὐθύνεται ἡ Πολιτεία εἰς ἣν ὑπάγεται ὁ Δῆμος, ἢ τὸ Κεντρικὸν Κράτος, μέλος τοῦ ὁποίου τυγχάνει ἡ ἀδικοπραγήσασα Πολιτεία.

Ἐκ τούτου ἐξάγεται ὅτι πάντοτε ἡ εὐθύνη διὰ τὸ διαπραχθὲν διεθνὲς ἀδίκημα βαρύνει τὴν Πολιτείαν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει τὸ ἐν λόγῳ ὄργανον. Ποία ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ὀργάνου τούτου εἶναι ἐντελῶς ἄσχετον· τουτέστι δυνατὸν τὸ ὄργανον τοῦτο νὰ εἶναι ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐκδηλοῦν διεθνῶς τὴν βούλησιν τῆς Πολιτείας, δυνατὸν ὅμως νὰ εἶναι καὶ οἱονδήποτε ἄλλο, — ἐκτὸς τῶν κατωτέρω εἰδικῶς ἐξαιρουμένων—ἡ ἁρμοδιότης τοῦ ὁποίου περιορίζεται εἰς τὸ νὰ ἐκφράζῃ τὴν βούλησιν τῆς Πολιτείας ἐντὸς αὐτῆς. Καὶ ἡ Πολιτεία εὐθύνεται ὄχι μόνον ὅτε τὸ ἐν λόγῳ ὄργανον, ἂν καὶ ἐνεργῆσαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἁρμοδιότητός του, διέπραξε τὸ διεθνὲς ἀδίκημα, ἀλλὰ καὶ ὅταν —καθ' ἃ ἡ πρᾶξις πολλάκις ἀπέδειξε — τοῦτο ἐνήργησε πέραν τῆς ἁρμοδιότητός του. Ταυτοχρόνως ὅμως ἡ Πολιτεία εὐθύνεται καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὸ διεθνὲς ἀδίκημα διεπράχθη ὑπὸ ἰδιώτου, ὅστις ἀποτελεῖ μέλος αὐτῆς.

Ἡ τοιαύτη εὐθύνη τῆς Πολιτείας δικαιολογεῖται ἐκ τοῦ ὅτι τὴν Πολιτείαν, ὡς σύνολον μονίμως ἐγκατεστημένων ἐν ὡρισμένῃ χώρᾳ ἀνθρώπων ὠργανωμένων εἰς νομικὴν προσωπικότητα, διέπει ἡ ἔννομος τάξις διὰ τῆς ὁποίας καθορίζονται τὰ ὅρια τῆς δράσεως ἑκάστου ἀτόμου· πᾶσα προσβολὴ κατ' αὐτοῦ, ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας του λ. χ. ὑπὸ ἄλλης δυνάμεως ἐκτὸς ἐκείνης τῆς Πολιτείας εἰς ἣν τοῦτο ἀνήκει, ἀποτελεῖ προσβολὴν κατ' αὐτῆς τῆς νομικῆς τάξεως, ἀλλοίοις λόγοις, προσβολὴν κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς Πολιτείας ἡ ὁποία ἔχει καθῆκον καὶ ὑποχρέωσιν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ν' ἀντιτάξῃ δικαίαν ἄμυναν—καὶ κατ' ἀντίστοιχον λόγον ν' ἀναλάβῃ τὴν εὐθύνην ἀπέναντι τῆς Πολιτείας ἐκείνης καθ' ἧς ἡ προσβολή. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἔννοια τοῦ διεθνοῦς ἀδικήματος εἶναι στενῶς συνυφασμένη μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς διεθνοῦς εὐθύνης τῆς Πολιτείας.

Οὐχὶ ἀπόλυτος εὐθύνη

Ἀλλ' ἡ τοιαύτη εὐθύνη τῆς Πολιτείας δὲν εἶναι ἀπόλυτος, οὔτε προκειμένου περὶ διεθνῶν ἀδικημάτων διαπραχθέντων ὑπὸ ὀργάνων της, οὔτε ὁσάκις αἴτιος αὐτῶν εἶναι πολίτης τῆς ἰδίας.

α) Ἡ Πολιτεία εὐθύνεται διὰ πᾶν ὄργανον, ἐκτὸς ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν ἢ ἀποτελοῦν τὴν δικαστικὴν ἀρχήν. Διότι ἄλλως τοιοῦτόν τι θὰ ἐσήμαινεν ὅτι ἡ Πολιτεία στερεῖται τοῦ δικαιώματος νὰ ρυθμίζῃ, ὡς αὐτὴ ἤθελε, τὴν ἔννομον τάξιν καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τέλος εἰς τὰ δικαστήριά της τὴν ἀπαιτουμένην ἀνεξαρτησίαν.

β) Ἡ Πολιτεία εὐθύνεται διὰ τοὺς πολίτας της μόνον ἐφόσον αὐτὴ οὔτε τὰ ἐνδεικνυόμενα προφυλακτικὰ μέτρα ἔλαβεν, οὔτε ἐζήτησε νὰ παρεμποδίσῃ τὸν αἴτιον. Διότι ἄλλως διὰ τὴν ὑπεύθυνον Πολιτείαν θὰ ἐδημιουργεῖτο διαρκὴς ἔλεγχος ἐκ μέρους τῆς ἀδικηθείσης, ὅ,τι πάλιν θ' ἀπετέλει παράβασιν τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Συνεπῶς, μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ὑπεύθυνος Πολιτεία ἀμελεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ὅ,τι δεῖ, ἤτοι εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν αἱ ἀρχαὶ τοῦ διεθνοῦς ἰδιωτικοῦ δικαίου παραβλέπονται, μὲ ἄλλα λόγια ὅτε ἡ δικαιοσύνη τῆς Πολιτείας εἰς ἣν ἀνήκει ὁ ὑπαίτιος ὑπνώττει, τότε ὑφίσταται πλήρης δι' αὐτὴν διεθνὴς εὐθύνη.

Κἄτι τὸ ἀνάλογον συμβαίνει ἐπίσης καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ Πολιτεία ὡς τοιαύτη, ἐνεργοῦσα εἴτε κυριαρχικῷ δικαιώματι, εἴτε ὡς πρόσωπον τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, κατέστη ὑπαίτιος ἀπέναντι λ. χ. ἀλλοδαπῶν δανειστῶν κλπ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν προκειμένῳ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἀναλόγως οἱ κανόνες τοῦ διεθνοῦς ἰδιωτικοῦ δικαίου ἀκριβῶς διότι αἱ Πολιτεῖαι δὲν ὑπόκεινται κατὰ κανόνα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ξένων δικαστηρίων, διὰ τοῦτο καὶ αὖθις ἀνακύπτει ἡ διεθνὴς εὐθύνη διὰ τὴν Πολιτείαν—ἐκτὸς ἂν ἀφ' ἑαυτῆς δεχθῇ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου.

Αἱ κατ' ἰδίαν περιπτώσεις

Αἱ σπουδαιότεραι περιπτώσεις καθ' ἃς ἐκ διεθνῶν ἀδικημάτων πηγάζει διεθνὴς διὰ τὴν Πολιτείαν εὐθύνη εἶνε:

Α'. ***Αἱ ἐκ τοῦ πολέμου ζημίαι***: Κατὰ τὴν IV Συμφωνίαν τῆς Χάγης (II Ἀρθ. 3) περὶ τῶν νόμων καὶ ἐθίμων τοῦ κατὰ ξηρὰν πολέμου εὐθύνεται ἡ Πολιτεία διὰ πᾶσαν πρᾶξιν γενομένην ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων—κατὰ συνέπειαν ὄχι αἱ κατ' ἰδίαν στρατιωτικαὶ μονάδες. Ἀνάλογος εὐθύνη βαρύνει τὴν Πολιτείαν καὶ ὅτε αἱ ζημίαι προῆλθον ἀπὸ ἀνεγνωρισμένα ἀνεξάρτητα στρατιωτικὰ σώματα. Ὑποχρέωσις πρὸς ἐπανόρθωσιν ὑπάρχει μόνον ἐφόσον ἡ ζημία ὑφίσταται (s il y a lieu). Πλὴν ὅμως οὐδεμία ὑποχρέωσις πρὸς ἐπανόρθωσιν ὑφίσταται διὰ τὰς διαρκούσης τῆς μάχης προξενηθείσας ζημίας ὑπὸ τῆς μιᾶς τῇ ἑτέρᾳ Πολιτείᾳ.

Διὰ τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον ἰσχύει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἡ ἀντίληψις ὅτι διὰ πᾶσαν ζημίαν προξενηθεῖσαν εἰς οὐδέτερον Κράτος ἐκ πράξεως ἀντιστρατευομένης εἰς τὸ Δ.Δ. εὐθύνεται ἡ ταύτην προξενήσασα ἐμπόλεμος Πολιτεία. Ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως, πᾶν οὐδέτερον Κράτος εὐθύνεται διὰ πᾶσαν ἀντίθετον πρὸς τὸ Δ.Δ. πρᾶξιν του ἐξ ἧς ἐζημιώθη μία τῶν ἐμπολέμων Πολιτειῶν.

Β' ***Αἱ ἐκ τῶν ληστοσυμμοριῶν ζημίαι.*** Ἡ Πολιτεία εὐθύνεται ἐν πρώτοις λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἔλαβεν ὅλα τὰ ἐνδεικνυόμενα πρὸς ἐξόντωσιν αὐτῶν μέτρα, οὐδέποτε ὅμως ὑποχρεοῦται ν' ἀποδώσῃ τὰ ληφθέντα ὑπό τινος συμμορίας λύτρα, ἐκτὸς ἐὰν αὐτὴ ἡ Πολιτεία ἐμμέσως ὑποθάλπει τὴν ὕπαρξιν καὶ δρᾶσιν αὐτῶν, ὁπότε ὑποχρεοῦται εἰς ἀποζημίωσιν.

Ἐν καιρῷ ἐσωτερικῶν ἀνατροπῶν, ἐπαναστάσεων κλπ. διεθνὴς εὐθύνη διὰ τὴν Πολιτείαν πρὸς ἀποζημίωσιν ὑφίσταται μόνον εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἐξ αὐτῶν ἐπῆλθον ζημίαι εἰς ξένην Πολιτείαν εἴτε ἀμέσως —πυρπόλησις ἐμπορευμάτων λ. χ. ἀνηκόντων εἰς ἀλλοδαπούς, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο ὑπὸ διαμετακόμισιν εἰς τὴν ὑπὸ ἐπανάστασιν διατελοῦσαν Πολιτείαν, εἴτε ἐπὶ παραδείγματι ἐὰν ὑπὸ διαδηλωτῶν προσβληθῇ καὶ ὑποστῇ ζημίας τὸ κτίριον ἔνθα διαμένει ὁ διπλωματικὸς ἀντιπρόσωπος ὡρισμένης Πολιτείας, καθ' ἧς κυρίως στρέφεται ἡ διαδήλωσις καὶ πολὺ περισσότερον ἡ σημαία ἄλλου Κράτους εἴτε ἐμμέσως ὡς λ. χ. τὸ κλείσιμον τῶν συνόρων ἀποτόμως λόγῳ ἐσωτερικῶν ταραχῶν κλπ.

Γ'. ***Ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῶν ὅρων μιᾶς συνθήκης***, ἰδίως ὁσάκις πρόκειται περὶ συνθήκης δανείου· ὅ,τι ζημιοῖ ἰδιωτικὰ συμφέροντα δημιουργεῖ διὰ τὴν ὑπαίτιον Πολιτείαν διεθνῆ εὐθύνην ἐφόσον αὐτὴ δὲν καθίσταται ὑπεύθυνος ἐνώπιον τῶν ἰδίων αὐτῆς δικαστηρίων (ὅ,τι κυρίως δυνατὸν νὰ συμβῇ μόνον λόγῳ συνθήκης δανείου) ἐκτὸς ἐὰν ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ὀφειλέτις ἢ ὑπαίτιος Πολιτεία ὑποβληθῇ εἰς τοὺς κανόνας τοῦ ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ μὴ ἐκπλήρωσις τῶν οἰκονομικῶν ὑποχρεώσεων τῆς ὀφειλέτιδος Πολιτείας δύναται νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς τὴν δανείστριαν Πολιτείαν, νὰ ἐπέμβῃ παρ' ἐκείνῃ στρατιωτικῶς ὅπως τὴν ἐξαναγκάσῃ εἰς ἀποπληρωμὴν τῆς ὀφειλῆς — ὅπως τοὐλάχιστον ἐπρεσβεύετο ἄλλοτε. Ἡ ἀρχὴ ὅμως αὕτη ἐγκατελείφθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὁ Drago (δόγμα τοῦ Drago) ἐκήρυξεν ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα διὰ τοιούτους σκοποὺς, ἔδει νὰ ἐγκαταλειφθοῦν εἰς τὸ μέλλον. Περὶ αὐτοῦ πλεῖστα εἰς τὸ εἰδικὸν ἄρθρον.

Δ'. ***Ἡ Κατάστασις τῆς πραγματικῆς ἀνάγκης*** οὐδεμίαν δημιουργεῖ διὰ τὴν Πολιτείαν εὐθύνην, οὐδ' εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν περίπτωσιν τῆς Συμφωνίας τῆς Χάγης (IV, ἀρθ. 3). Δύσκολον βεβαίως εἶναι νὰ καθορισθῇ περὶ τοῦ πότε πρόκειται περὶ πραγματικῆς ἀνάγκης. Λόγοι στρατιωτικῆς ἀνάγκης ἀρκοῦν ὅπως ἀπαλλάξουν τὴν Πολιτείαν τῆς εὐθύνης, ἐφόσον οὗτοι περιέχονται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ ἐν πολέμῳ Διεθνοῦς Δικαίου. Πάντως ὅμως πραγματικὴ ἀνάγκη συγχωρεῖ καὶ τὴν παραβίασιν συμφωνιῶν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὴν μὴ πληρωμὴν τῶν χρεῶν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν παραβίασιν διεθνῶν συνθηκῶν κατὰ τὸ γερμανικὸν παράδειγμα ἐν Βελγίῳ ἐν ἔτει 1914.

Ε'. ***Ἐπὶ προσβολῆς κεκτημένων ἰδιωτικῶν δικαιωμάτων ἄνευ ἀποζημιώσεως*** εὐθύνεται ἡ Πολιτεία ἐφόσον τοιαύτη ἐνέργεια αὐτῆς ἀφορᾷ τὰ ἄτομα τὰ ὁποῖα ὡς ἀλλοδαποὶ ζῶσιν εἰς τὴν ξένην, μὴ ὑποκείμενοι εἰς τὴν χωρικὴν ἐξουσίαν τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος Πολιτείας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἁρμοδιότης τῆς Πολιτείας δὲν ἐκτείνεται καὶ ἔξω τῶν χωρικῶν ὁρίων της, τοιαύτη ἐνέργεια αὐτῆς ἀντίκειται εἰς τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀνακύπτει πλήρης ἡ διεθνὴς εὐθύνη διὰ τὴν Πολιτείαν.

Ἐπίσης εὐθύνεται διεθνῶς ἡ Πολιτεία εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ὑπὸ τῶν δικαστηρίων της ἐφαρμόζονται κανόνες τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου ἀντιβαίνοντες πρὸς ἄλλους τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου—πηγάζοντες λ. χ. ἐξ εἰδικῆς συνθήκης μεταξὺ τῶν δύο Πολιτειῶν.

Ἕτεραι προϋποθέσεις.

Διὰ νὰ ὑπάρξῃ πράγματι διεθνὴς εὐθύνη μιᾶς Πολιτείας ἕνεκα διεθνοῦς ἀδικήματος διαπραχθέντος εἴτε ὑπό τινος ὀργάνου ἢ ἰδιώτου-πολίτου αὐτῆς, πρέπει ἐπὶ πλέον νὰ συντρέξουν αἱ ἀκόλουθοι περιπτώσεις:

α) ***Τὸ ἀδίκημα νὰ διεπράχθη εἰς ἄλλην Πολιτείαν*** —ἐν τῇ εὐρείᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως: εἴς τι τμῆμα αὐτῆς ἢ τινα ἀποικίαν της ἢ ἐντὸς τῆς χωρικῆς θαλάσσης κλπ.—ἐκείνης εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ὁ ὑπαίτιος καὶ δὴ εἰς τὴν Πολιτείαν ἐκείνην ἀφ' ἧς ζητεῖται ἡ ἀποζημίωσις.

β) ***Ὁ ζημιωθεὶς πρέπει νὰ εἶναι τόσον κατὰ*** τὸν χρόνον καθ' ὃν διεπράχθη ἡ ἄδικος πρᾶξις, ὅσον καὶ καθ' ἣν ἐποχὴν ζητοῦνται αἱ εὐθῦναι δι' αὐτήν, πολίτης τῆς Πολιτείας ἐκείνης ἀπέναντι τῆς ὁποίας ἄλλη ὑπέχει διεθνῆ εὐθύνην, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἔχῃ τὴν κατοικίαν του ἐν αὐτῇ, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Πολιτεία αὕτη δὲν δύναται νὰ στραφῇ καὶ κατ' ἐκείνης καθ' ἧς ὁ ζημιωθεὶς εἶναι ἰθαγενής.

γ) ***Ὁ ζημιωθεὶς*** δὲν πρέπει νὰ παράσχῃ ἀφορμήν, λ. χ. πρᾶξιν ἀντικειμένην εἰς τοὺς διεθνεῖς κανόνας, ἐξ ἧς προεκλήθησαν αἱ προξενηθεῖσαι αὐτῷ ζημίαι. Λ. χ. ἂν ἐνήργει ἐμπόριον μαύρων καὶ τὸ πλοῖον του κατεβυθίσθη, οὐδεμίαν ἀποζημίωσιν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ πλοίου του, πολλῷ μᾶλλον τοῦ ἐμπορεύματός του, δύναται νὰ ζητήσῃ—ἀλλοίοις λόγοις δὲν πρόκειται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει περὶ διεθνοῦς ἀδικήματος.

Ἐπὶ τοῦ ἂν συντρέχουσιν αἱ τοιαῦται προϋποθέσεις ἢ ὄχι κρίνει ἡ Πολιτεία εἰς ἣν ἀνήκει ἢ κατοικεῖ ὁ ζημιωθείς. Ἂν ὅμως μία τις τῶν ὡς ἄνα προϋποθέσεων παρεβλέφθη, δικαιοῦται ἡ φερομένη ὡς ὑπόλογος Πολιτεία νὰ γνωρίσῃ ὅτι ἐλλείψει ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἀπαραιτήτου πρὸς ὕπαρξιν διεθνοῦς ἀδικήματος προϋποθέσεως οὐδεμίαν ὑπέχει πρὸς ἀποζημίωσιν ὑποχρέωσιν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δηλοῦται σαφῶς ὅτι ὁ ζημιωθεὶς ὑπὸ ξένου Κράτους δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν ἀρωγὴν τῆς Πολιτείας εἰς ἣν ἀνήκει ἢ κατοικεῖ— μὲ τὸν τεθέντα ἀνωτέρω περιορισμὸν — κατ' ἀνάλογον τρόπον, καθ' ὃν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν συνδρομὴν τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν ἐὰν ἡ ζημία προήρχετο ἀπὸ πρόσωπον—φυσικὸν ἢ νομικὸν— τῆς ἰδίας Πολιτείας, κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου αὐτῆς. Πλὴν ὅμως διαφέρει ἐκείνη τῆς τελευταίας. Διότι ἡ κατ' ἄλλου Κράτους ὡς ἀρωγὸς ἐπικαλουμένη Πολιτεία *δύναται* ἀλλὰ *δὲν ὑποχρεοῦται* νὰ στέρξῃ εἰς βοήθειαν. Ἀλλὰ καὶ διότι: ἐνῷ κατὰ τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον ὁ ζημιωθεὶς δύναται ὁποτεδήποτε νὰ παραιτηθῇ τῆς περαιτέρω ἀξιώσεώς του ἢ νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τοῦ καθ' οὗ ἡ ἀπαίτησίς του, τοῦτο δὲν εἶναι, κατὰ κανόνα, δυνατὸν προκειμένου περὶ ἀπαιτήσεως Πολιτείας τινὸς ἔναντι ἄλλης, ἕνεκα διεθνοῦς ἀδικήματος. Ἐν τούτοις, ὁσάκις πρόκειται περὶ καθαρῶς ἰδιωτικῶν ἀπαιτήσεων, ἐξ ὧν δὲν θίγεται ἡ τιμὴ τοῦ Κράτους εἰς ὃ ὑπάγεται ὁ ζημιωθείς, ἐναντίον ἀλλοδαπῶν ἢ ἄλλου Κράτους, εἶναι καὶ πάλιν δυνατὸν νὰ ἐπικρατήσῃ συμβιβαστικὸν πνεῦμα, ἀφοῦ ἄλλως τε δὲν πρόκειται πλέον περὶ διεθνοῦς ἀδικήματος ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ.

Τρόποι ἀποζημιώσεως.

Τὸ Δ. Δ. καθορίζει τοὺς τρόπους καθ' οὓς εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἡ ἀποζημίωσις τοῦ λόγῳ διεθνοῦς ἀδικήματος ζημιωθέντος:

1) Δι' ἀντικαταστάσεως συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα damnum emergens und lucram cessans.

2) Διὰ τῆς πληρωμῆς τόκου.

3) Δι' ἐκφράσεως συγγνώμης ἢ τῆς λύπης—καὶ ἐπισημότερον διὰ τοῦ χαιρετισμοῦ τῆς σημαίας κλπ.

Τὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν.

Ἐκτὸς τοῦ πολέμου, ὅ,τι ἀποτελεῖ τὸ ἔσχατον μέσον εἰς ὃ δύναται νὰ καταφύγῃ πρὸς ἱκανοποίησιν ἡ Πολιτεία, τὸ Δ. Δ. ἀναγνωρίζει καὶ ἄλλα «ἐξαναγκαστικὰ» μέσα, ὧν δύναται νὰ κάμῃ ἡ Πολιτεία χρῆσιν ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἤτοι πρὶν ἢ διακόψῃ τὰς διπλωματικὰς σχέσεις καὶ προβῇ εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου. Εἶναι δὲ ταῦτα:

α') Ἡ ἀνταπόδοσις καὶ

β') Αἱ ἀντεκδικήσεις.

(Περὶ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ ἀντεκδικήσεων καὶ ἀνταποδόσεως ἴδε τὰς λέξεις ταύτας).

Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπάγονται εἰδικώτερον:

α') Ἡ ἀπαγόρευσις τοῦ ἔκπλου τῶν πλοίων τῆς ὑπευθύνου Πολιτείας τῶν εὑρισκομένων εἰς τοὺς διαφόρους λιμένας τῆς ἄλλης, καὶ

β') Ὁ εἰρηνικὸς ἀποκλεισμός.

(Περὶ αὐτοῦ ὅρα λέξιν ἀποκλεισμός).

Βιβλιογραφία. Hatschek, Voelkerrecht in Grundriss 1926 σ. 188 ἑπ Πρβλ. λέξιν Haftung ἐν τῷ Woerterbuch des Voelkerrechts und der Diplomatie τ. I 1924.

Η. Γ ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

ἀδικήμενος (=ἀδικούμενος), μετοχή. Ἐπιγραφὴ Τεγέας (Lebas et Foucart, Inscriptions Gr. Μεγαρίδος καὶ Πελοπον. ἀριθ. 340e)—Πρβλ. αὐτόσε τὴν λεξ. *ἀφαιρείμενος*, ἔνθα καὶ ἄλλα παραδείγματα τοῦ τύπου τούτου.

ἀδίκησις· ἡ ἀδικία (ὁ Ὀλυμπιόδωρος). Καίτοι ἡ λέξις δὲν εἶνε κλασική, εἶναι ὅμως κανονικὴ ἐκ τοῦ ἀδικέω—ἀδικήσω> *ἀδίκησις*.

ἀδικητής· ὁ βλάβην προξενῶν (Χρυσόστομος καὶ Εὐστάθιος μεταχειρίζονται τὴν λέξιν)· ἄνομος, ἀνόσιος, ἄνυρις, ἄνυρος, ἔκθεσμος, ἀνεπιεικής, ἀγνώμων, ἀνώμαλος, παράνομος· δημωδ. *ἀδικιάρης* =ὁ πρὸς ἀδικίαν ῥέπων (Νάξος).

Digitized by Google

ἀδικητικός· διατεθειμένος νὰ ἀδικῇ (ὁ Πλούταρχος). Ἐπιρρ. *ἀδικητικῶς* (ὁ Στοβαῖος).

ἀδικία· πρᾶξις ἡ ὁποία ἀντίκειται εἰς τοὺς νόμους (βλ. ἀδικήματα), τὴν λογικὴν ἢ καὶ τὴν ἠθικήν, βλάβη, ζημία, κ.λ.: Ἡ *ἀδικία* ποὺ μοῦ κάμνεις θὰ σοῦ οτοιχίση πολύ.

ἀδικιάρης· ὁ εἰς τὴν ἀδικίαν εὐχαριστούμενος ὁ ρέπων εἰς τὸ νὰ ἀδικεῖ, ὁ ἄδικος· θηλυκόν: *ἀδικιάρα*· οὐδέτερον: *ἀδικιάρικο*. Τὰ δημώδη τὰ λήγοντα εἰς—*άρης* ἐπίθετα, τὸ μὲν θηλ. σχηματίζουσι κανονικῶς εἰς—*άρα*: ζηλιάρης—ζηλιάρα, ταβερνάρης—ταβερνάρα, κανακάρης — κανακάρα· τὸ δὲ οὐδέτερον περιττοσυλλάβως εἰς —*άρικο*: ζηλιάρικο, κανακάρικο κτλ. Ἤδη οἱ ἀρχαῖοι ἐσχημάτιζαν μὲ τὴν κατάληξιν —*ικον* τοιαῦτα ἐπίθετα: ὁ βλάξ, ἡ βλάξ, *τὸ βλακικόν*, ὁ καὶ ἡ μύωψ, *τὸ μυωπικόν*, ὁ καὶ ἡ ἅρπαξ, τὸ *ἁρπακτικόν*, κτλ. Ἡ κατάληξις —*αρης*, ἡ σημαίνουσα ἐπαγγέλματα καὶ ἰδιότητας, προστιθεμένη εἰς θέματα ἔχοντα χαρακτῆρα *ι* καὶ σημασίαν ἀηδῆ καὶ σικχαμεράν, ὡς *γρύνια, βλογιά, ζημιά, συχασιά, σάλιο, χτικιό, σπυριά, κουρέλια, γαϊδούρια, καρβούνια* κτλ. καὶ παράγουσα κανονικῶς τά: *γρινιάρης, βλογιάρης, ζημιάρης, συχασιάρης, σαλιάρης, χτικιάρης, σπυριάρης, κουρελιάρης, γαϊδουριάρης, καρβουνιάρης*, ἔδωκε τὴν ἐντύπωσιν εἰς τὸν γλωσσοπλάστην λαὸν ὅτι εἶναι νέα κατάληξις —*ιάρης* μὲ τὴν σημασίαν τοῦ σικχαμεροῦ καὶ ἀηδοῦς.

Καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχουν τὰ σύστοιχα: *ἀρρώστια*> *ἀρρωστιάρης* καὶ παρ' αὐτό: *ἄρρωστος—ἀρρωστῶ, βρωμιὰ*>*βρωμιάρης* καὶ παρ' αὐτό: *βρώμα—βρωμῶ* κτλ. οὕτω σήμερον ἡ καταλ. —*ιάρης* προσκολλᾶται εἰς κάθε ὄνομα καὶ ρῆμα καὶ παράγει ἐπίθετον μὲ ἀποκρουστικὸν ὁπωσδήποτε νόημα, δηλ. μίαν ἀρρώστιαν, ἢ μίαν ἀναποδιάν, ἢ μίαν προστυχιὰν καί τὰ τοιαῦτα, λ. χ. ἀνάποδος>ἀναποδιάρης ἀσπρούλης>ἀσπρουλιάρης, γνώμη>γνωμιάρης, δαγκάνω>δαγκανιάρης, δαιμονιάρης, διακονιάρης, *ἔργατα* (=κακίες)>ἐργατιάρης, ζιχουνιάρης, κασιδιάρης, καυκησιάρης, κλανιάρης, κλαψιάρης, κιτρινιάρης, λειξιάρης, λειχηνιάρης, λησμονιάρης, λωβιάρης, μυξιάρης, ξεδοντιάρης, ξεκουτιάρης, ξεμαλλιάρης καὶ ἀναμαλλιάρης, ξεχανιάρης, πανουκλιάρης, παραπονιάρης, σκανταλιάρης, σκουληκιάρης, σπληνιάρης, σποριάρης, *τζάντζαλα* (= κουρέλλια) > τζαντζαλιόρης, τσιμπλιάρης, φοβητσιάρης, χλεμπονιάρης, ψειριάρης, ψωριάρης, *ἀδικιάρης*, Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδίκιον (τὸ)· ἀδίκημα: «ἀπὸ τοῦ Αἰγινητέων *ἀδικίου*» (ὁ Ἡρόδοτος ε', 89)· «ἂν δ' ἀδικεῖν καταγνῶσιν, *ἀδικίου* τιμῶσιν», (ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν Ἀθηναίων πολιτεἰαν). Μ. Φ.

ἀδικίου γραφή· (ἀρχ.). Ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ Περικλέους 32 ἐξομοιοῖ τὸ ἀδίκημα τοῦτο πρὸς τὴν κλοπὴν καὶ τὴν δωροδοκίαν. «Εἴτε κλοπῆς καὶ δώρων εἴτε ἀδικίου βούλοιτό τις ὀνομάζειν τὴν δίωξιν», λέγει ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ, ὁ δὲ Πολυδεύκης (Η. 31) κατατάσσει αὐτὴν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἰδιωτικῶν δικῶν. Περὶ τῆς ἀγωγῆς ταύτης τίποτε δὲν γνωρίζομεν ἐκ τῶν λόγων τῶν κλασικῶν ρητόρων, διότι οὐδαμοῦ ἀναφέρεται αὕτη, τὴν συναντῶμεν δὲ μόνον εἰς τοὺς ἀρχαίους γραμματικούς. Αἱ περὶ αὐτῆς εἰδήσεις εἶναι ἀσαφεῖς καὶ ἀκαθόριστοι, τὸ μόνον δὲ ὅπερ ἐκ τῶν σχετικῶν πηγῶν μανθάνομεν εἶναι ὅτι κατὰ τοῦ ἀδικήματος τούτου ἐπεβάλλετο χρηματικὴ ποινή. Ὁ Ἀριστοφάνης (εἰς τὰς Ἐκκλ. 1089) καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ξενοφῶντος (εἰς Ἑλλ. 1. 7. 20) ὁμιλοῦσι περὶ γραφῆς τοῦ ἀδικεῖν τὸν δῆμον, ἥτις φαίνεται παρεμφερής, ἀλλὰ πολὺ εὐρυτέρα τῆς ἀδικίου γραφῆς. Ἡ γραφὴ αὕτη ἠγείρετο κατὰ παντὸς ἀδικοῦντος τὸν δῆμον, ὁπότε ὁ κατηγορούμενος ἀπελογεῖτο δεδεμένος, καταδικαζόμενος δὲ ὑφίστατο δήμευσιν τῆς περιουσίας του καὶ ἐρρίπτετο εἰς τὸ βάραθρον. Σ.Δ.Β.

ἀδικοδοξία· 1) ἡ ἄδικος δόκησις, ἰδέα, θεωρία. 2) ὁ κακὸς σκοπός. 3) ἡ ἄδικος δόξα, τὸ ἀδίκως δοξάζεσθαι.

ἀδικοδοξῶ· 1) ἄδικα δοκῶ=φρονῶ. 2) ἐπιζητῶ δόξαν δι' ἀδίκων μέσων (ὁ Σικελιώτης Διόδωρος).

ἀδικοθανατῶ (—έω)· δημωδ. ἀποθνήσκω ἀδίκως· ἀπὸ εὔθυμον δημ. τραγ. στίχος: «ἀνίσως καὶ τὸ πῆρα γὼ (τὸ φουστανάκι τῆς χήρας) *νἀδικοθανατήσω*». Ἰακ. Πολυλᾶ μτφρ. Ἀμλτ. σ. 89: «*ἀδικοθανάτισεν*».

ἀδικοκραίνω· ἄδικα *κρένω* = κρίνω = ὁμιλῶ· ὅθεν ὀρθότερον *ἀδικοκρένω* (μὲ ε)· 1) κρίνω ἀδίκως, δικάζω ἄδικα, ἐκφέρω κρίσιν οὐχὶ δικαίαν. 2) κατὰ μετάπτωσιν ἐννοίας τὸ κρένω εἰς τὴν δημώδη κατήντησε νὰ σημαίνη ὁμιλῶ· ὅθεν *ἀδικοκρένω*=ἀδίκως ὁμιλῶ, ἄδικα λέγω.

ἀδικοκρατία· τὸ κράτος τῶν ἀδίκων, ἡ ἐπικράτησις τῆς ἀδικίας· τὸ ἐναντίον τοῦ *δικαιοκρατία*.

ἀδικοκρατῶ, (έω)· καταχρατῶ παρανόμως, ἀδίκως: μὴν *ἀδικοκρατεῖς* τὸ δικαίωμά μου.

ἀδικοκρισία· νεολογισμὸς λεγόμενος ἀντὶ τοῦ δοκίμου:*ἄδικος κρίσις*: οἱ λαοὶ οἱ μὴ εὐνομούμενοι ὑπόκεινται εἰς *ἀδικοκρισίας*.

ἀδικοκρίτης· ὁ ἀδίκως κρίνων· δικαστὴς ἄνομος, ἄδικος κριτής, ἔκνομος, παράνομος, ῥάδιος, ῥαδιουργός, εὐπαράγωγος, πεπλανημένος, σφαλερός· 2) ἀπάνθρωπος, ὑβριστής, ἄνισος, σκαιός, ἀνοικτίρμων, ἀνηλεής ἀνεπιεικής· 3) προπετής, εὐχερής.

ἀδικομαχία· 1) ὁ ἄδικος τρόπος τοῦ μάχεσθαι (ὁ Ἀριστοτέλης), 2) ἡ ἄδικος μάχη, ὁ μὴ δίκαιος πόλεμος.

ἀδικόμαχος· 1) ὁ ἀδίκως, ἄνευ λόγου προκαλῶν μάχας, μαλώματα, 2) ἐπὶ ἵππων, ὁ σκληροτράχηλος, ὁ δυστράπελος, ὁ ἀτίθασος, ὁ δυσήνιος, ὁ καυγατζῆς.

ἀδικομαχῶ· μάχομαι διὰ τρόπου οὐχὶ δικαίου, μάλιστα εἰς τὰ δικαστήρια (ὁ Ἀλκίφρων).

ἀδικομήχανος· ὁ ἀδικίας μηχανώμενος, ὁ διανοούμενος νὰ πράξη ἄδικα (Ἀριστοφάνης).

ἀδικόποινος δίκη· ἡ ἄδικον ποινὴν ἐπιβάλλουσα.

ἀδικοπράγημα, ἡ ἄδικος πρᾶξις, τὸ ἀδίκημα: τὰ *ἀδικοπραγήματά* σας θὰ εἶναι αἰτία νὰ χάσετε τὴν ὑπόληψίν σας.

ἀδικοπραγής, ὁ πράττων ἄδικα, ὁ ἄδικος: *ἀδικοπραγὴς* ἐντολοδόχος.

ἀδικοπραγία· τὸ νὰ πράττει τις ἀδικήματα, ἀδικοπραξία, ἡ ἄδικος πρᾶξις.

ἀδικοπραγῶ (έω)· πράττω κἄτι ἄδικον, ἀδικῶ.

ἀδικοπραξία, βλέπε *ἀδικοπραγία*.

ἀδικοπράττω· λέξις κακῶς εἰρημένη ἀπὸ ἑλληνιστικῆς ἀπόψεως, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *ἀδικοπραγῶ* (έω)=πράσσω ἀδίκως, ἀδίκως ποιῶ, κάμνω ἄδικα, διαπράττω ἀδικίαν.

ἄδικος· 1) ἐπὶ προσώπων = ὁ ἀδικῶν, ὁ πράττων τι παρὰ τὸ δίκαιον, 2) ἐπὶ πραγμάτων = τὸ ἀδίκως γινόμενον, πεπραγμένον, τὸ κακόν, τὸ ἐπιβλαβές· ἔπειτα τὸ ἀδίκως ἀποκτηθέν, 3) ἐπὶ ζώων καὶ δὴ ἵππων=ἀτίθασος, δυστράπελος, ἀκυβέρνητος, ἄγριος, 4) ἄδικος ἡμέρα = καθ' ἣν τὰ δικαστήρια δὲν ἐργάζονται, καθ' ἣν οὐδεμία δίκη ἐξεδικάσθη.

ἀδικοσκότωτος· ὁ ἀδικοσκοτωμένος, ὁ ἀδίκως φονευθείς, σκοτωθείς· ἀφηρημένα: *ἀδικοσκότωμα*, καὶ *ἀδικοσκοτωμός*, πάντα ἐκ ρήματος:*ἀδικοσκοτώνω* =ἀδίκως *σκοτώνω*=φονεύω. Τὸ ρῆμα τοῦτο *σκοτῶ* (—όω) ἀρχικῶς ἐσήμαινε ρίπτω εἰς τὸ σκότος, ἔπειτα, ἐπειδὴ καὶ ὁ φονευόμενος πίπτει εἰς τὸ αἰώνιον ἔρεβος τῆς ἀνυπαρξίας, κατ' ἐπέκτασιν τὸ ρῆμα ἐσήμανε καὶ τὸ φονεύω παρὰ βυζαντινοῖς· καὶ παρ' ἡμῖν μὲ τὸν νεώτερον τύπον *σκοτώνω*.

ἀδικοσυλᾶν· μονολεκτικὸς νεολογισμὸς ἀντὶ τοῦ *ἀδίκως συλᾶν* θησαυρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κουμανούδη: ἀδίκως κλέπτειν, ἁρπάζειν, σφετερίζεσθαι, ὑφαιρεῖσθαι, ἀπογυμνώνειν, ἀποκομίζειν, ἀποφέρειν, λαφυραγωγεῖν.

ἀδικοσυλῶ· «αἰ κ' ἀδικοσυλῶ»=ἂν ἀδίκως φερόμενος κλέπτω· ἐπιγραφὴ Λοκρίδος· ἔκδοσις Ἰω. Οἰκονομίδου. Συναγωγὴ Κουμανούδη.

ἀδικοσφαγμὸς καὶ *ἀδικοσφαγή*· ὁ ἄδικος σφαγμός, ἡ ἄδικος σφαγή, τὸ ἄδικον σφάξιμον καὶ ἐν γένει ὁ ἄδικος φόνος: ὁ *ἀδικοσφαγμὸς* τῶν γυναικοπαίδων μας καὶ τῶν ἀόπλων εἰς τὴν Μικρασίαν ὑπῆρξε γεγονὸς μὴ ἔχον τὸ ὅμοιόν του εἰς τὴν ἱστορίαν.

ἀδικότροπος· ὁ ἔχων ἀδίκους τρόπους, ὁ ἀδίκως φερόμενος, ὁ κακότροπος (ὁ Κράτης).

ἀδικοφυλακίζεσθαι· μονολεκτικὸς νεολογισμὸς ἀποθησαυρισθεὶς ὑπὸ τοῦ Κουμανούδη, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ *ἀδίκως φυλακίζεσθαι* τὸ ἀδίκως ἐν εἱρκτῇ ἐγκλείεσθαι.

ἀδικόχειρ· ὁ εἰς ἀδικίας μεταχειριζόμενος τὰς χεῖρας του, ὁ ἀδίκως δρῶν διὰ τῶν χειρῶν εἴτε κλέπτων, εἴτε χειροδικῶν.

ἀδικοχρήματος· ὁ ἔχων ἄδικα (=ἀδίκως κτηθέντα) χρήματα (ὁ Κράτης). 2) ὁ ἀδίκως χρηματιζόμενος (=ἀποκτῶν, κερδίζων χρήματα).

Ἀδικράν. Βασιλεὺς τῶν Λιβύων παρὰ Ἡροδότῳ (IV 159)

ἀδικῶ (έω)· ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ὁρίζει «τὸ βλάπτειν ἑκόντα παρὰ τὸν νόμον» (Ρητορ, α', 10, 3), διαπράττω ἀδικίαν, ἀνομῶ, ἀγνωμονῶ, ἀνομίζω, πλημμελῶ, κάμνω τὸ κακόν, παρανομῶ, ραδιουργῶ, ἀπατῶ, παρατρέπω, σφάλλομαι, ἑτερορρέπω, ἀπανθρωπεύομαι, παραπείθομαι, δωροδοκῶ, ἀγριαίνω φενακίζω, κατασίνομαι, λωβάω: *ἀδικεῖ Σωκράτης* κτλ. Ὑπάρχει καὶ δημώδης τύπος *ἀδικεύω*: ἀδικεῖς τὸ παιδί σου· κάλλιο νἆ *ἀδικεῖσαι* παρὰ νὰ ἀδικεῖς.

Ἀδιμάρι Ἀλέξανδρος (Adimari). Ἰταλὸς ποιητὴς (1579-1649). Ἐδημοσίευσε περὶ τοὺς εἴκοσι τόμους ποιημάτων, ἀλλ' ὅσον μεγάλη εἶναι ἡ παραγωγικότης του, τόσον μικρὰ εἶναι ἡ ἀξία του. Θὰ εἶχε μάλιστα λησμονηθῇ ἐὰν δὲν εἶχε κάμει μίαν πολὺ ἐνδιαφέρουσαν μετάφρασιν τοῦ Πινδάρου, συνοδευομένην ὑπὸ πολλῶν σχολίων (1631). Ὁ Ἀλέξανδρος Ἀδιμάρι εἶναι πατὴρ τοῦ σατυρικοῦ ποιητοῦ Λουδοβίκου Ἀδιμάρι.

Ἀδιμάρι Λουδοβῖκος (Adimari). Ἰταλὸς σατυρικὸς ποιητὴς (1644—1708). Ἤρχισε τὸ στάδιόν του μὲ μίαν συλλογὴν σοννέτων καὶ τραγουδιῶν, ἐκδοθεῖσαν τῷ 1693 ἐν Φλωρεντίᾳ, εἶτα δὲ ἀφωσιώθη εἰς τὴν σατυρικὴν ποίησιν, εἰς τὴν ὁποίαν διέπρεψε πολύ. Ὁ Ἀδιμάρι εἶναι ἰδίως γνωστὸς διὰ τὴν περίφημον κατὰ τῶν γυναικῶν σάτυράν του, ἡ ὁποία τελειώνει μὲ τοὺς ἑξῆς στίχους:

Chè se degna di lode è donna alcuna,
Tu non la vedi, ed io non la conosco.

(Ἂν ὑπάρχῃ κομμιὰ γυναῖκα ποὺ νὰ εἶναι ἀξία ἐπαίνου, σὺ δὲν τὴν ἔχεις ἰδεῖ καὶ ἐγὼ δὲν τὴν γνωρίζω.)

Ὁ Ἀδεμάρι ἦτο μέτριος εἰς τὰς ἐκφράσεις του εἰς ὅλα τὰ ἄλλα θέματα, ἀλλ' ὅταν ὁ κάλαμός του συναντοῦσε τὴν λέξιν «γυναῖκα» τότε προσεκόλλα εἰς αὐτὴν ἀπὸ μίαν τοὐλάχιστον ὕβριν. Ἡ καλλιτέρα ἔκδοσις τῶν σατυρῶν τοῦ Ἀδιμάρι εἶναι, ἡ γενομένη τῷ 1716 ἐν Ἀμστελοδάμῳ (Satire del marchese Lodovico Adimari).

Ἀδιμώνια, (τά). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν φυτοφάγων. Ἔχουσι σῶμα ᾠοειδές, ἀποπεπλατυσμένον πρὸς τὸ ὀπίσθιον μέρος, κεραίας μακρὰς καὶ ἰσχυρὰς ἐκφυομένας μεταξὺ τῶν ὀφθαλμῶν ἐξ εὐρέων καὶ βαθέων βοθρίων. Φέρουσιν ἔλυτρα ἀποπεπλατυσμένα καὶ ἀπεστρογγυλωμένα πρὸς τὰ ὀπίσω, ἅτινα ἐνίοτε εἶναι τόσον βραχέα ὥστε ἀφίνουσιν ἀκάλυπτον τὴν κοιλίαν. Αἱ πτέρυγες ἄλλοτε εἶναι λίαν ἀνεπτυγμέναι, ἄλλοτε ὑποτυπώδεις. Ἡ κοιλία, ἰδίως εἰς τὰ θήλεα, παρουσιάζει ἐνίοτε μεγίστην ἀνάπτυξιν. Οἱ πόδες τελευτῶσιν εἰς διχαλωτοὺς κροσσούς. Ζῶσιν ἐπὶ χθαμαλῶν φυτῶν, ἐνίοτε ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ὑπὸ τὰς πέτρας. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ 60 εἴδη ἀπαντῶντα εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας.

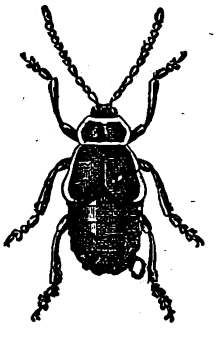

Ἀδιμώνιον.

Ἀδίνα (Adina). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν (Rubiinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ρουβιδῶν (Rubiaceae)· πολλὰ εἴδη τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται εἰς τὰς θερμὰς ζώνας τῆς Ἀσίας καὶ Ἀμερικῆς.

ἀδινός· πυκνός, συμπυκνωμένος, συμμαζεμένος, πολύς, ἀπειράριθμος: ἔθνεα μελισσῶν *ἀδινὰ*=πυκνὰ μελισσῶν σμήνη· *ἀδιναὶ* μυῖαι· *ἀδινὸς* γόος=πολύς· *ἀδινὰ* μῆλα=πρόβατα, *ἀδιναὶ* Σειρῆνες=μεγαλόφωνες, ἀδινὸς δάκος = δάγκαμα σφοδρόν, δυνατόν, κτλ.

Ἀδινὺ-*λε-Βερριὲρ*(Hadigny-les-Verrières, λατινιστὶ Hadiquiacus). Μικρὸν χωρίον τῆς Γαλλίας ἐν τῷ νομῷ τῶν Βοσγίων. Παρ' αὐτὸ ὑπῆρχε φρούριον καταστραφὲν τὸν 17ον αἰῶνα, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ὁποίου ὑφίσταται σήμερον ἀγρέπαυλις τῶν ἰησουϊτῶν. Ὡραία σύγχρονος ἐκκλησία ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεκαλύφθη ὑπόγειον κοίλωμα μὲ τάφον καὶ μαρμάρινον ἄγαλμα παριστῶν πάνοπλον ἱππότην τοῦ Μεσαίωνος.

ἀδιόδευτος· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου δυνάμενος νὰ ὁδευθῇ, νὰ περασθῇ, ὃν οὐδεὶς δύναται νὰ διέλθῃ: «Πύλη Κυρίου *ἀδιόδευτος*» λέγεται ὑπὸ τῶν ὑμνογράφων τῆς ἐκκλησίας ἡ Θεοτόκος. Ἀπολυτίκιον Θεοτοκίου πλαγίου α' ἤχου.

ἀδιοικησία· νεολογισμός, 1) ἡ παντελὴς ἔλλειψις διοικήσεως, 2) ἡ κακὴ διοίκησις· ἡ *ἀδιοικησία* δέρνει τὸν τόπον μας.

ἀδιοίκητος, 1) ὁ μὴ διοικούμενος, ἀκυβέρνητος, 2) ὁ μὴ καλῶς διοικούμενος: χώρα *ἀδιοίκητος*, ἐπαρχία, 3) ἄτακτος, ἀνυπήκοος: *ἀδιοίκητος* ὀργάνωσις, χαρακτήρ.

ἀδιονήσι (τό), ὁ *ἀϊδόνησος* καὶ ὁ *ἀδιόνησος*· λέξις Κρητικὴ ὑπὸ διαφόρους τύπους κατὰ τόπους· εἶναι δὲ ράβδος ἔχουσα εἰς τὸ ἓν ἄκρον της καρφωμένον ἐγκαρσίως ξύλον, οὕτως ὥστε ν' ἀποτελεῖ εἶ-

Digitized by Google

δος πατερΐτσας ἐχούσης σχῆμα Τ. Δι' αὐτοῦ κτυποῦν τὸν ὀρρόν, ὅταν τὸν βράζουν πρὸς ἀποχώρησιν τῆς μυζήθρας. Ὁ Χατζηδάκης λέγει ὀρθότατα ὅτι παράγεται ἀπὸ τό: *δονῶ, δονήσω*— δόνησις—δονήσι(ον). Πράγματι πολλὰ ἀφηρημένα εἰς *σις* ἔλαβον ἐν τῇ γλώσσῃ σημασίαν συγκεκριμένην καταντήσαντα νὰ σημαίνουν ἀντικείμενόν τι ἐν χρήσει, δι' οὗ γίνεται ἡ ἀπὸ τοῦ ἀφηρημένου ἀρχικῶς σημαινομένη πρᾶξις λ.χ. *ἄνοιξη*=πρῶτον τὸ ἄνοιγμα καὶ κατόπιν ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἀνοίγουν τὰ ἄνθη, *βρύση* = τὸ βρύειν καὶ κατόπιν ἡ βρύουσα πηγή, *γνώση*= τὸ γινώσκειν καὶ εἶτα τὸ ὄργανον τοῦ γινώσκειν δηλ. ὁ νοῦς, *ὄψη* =τὸ ὁρᾶν καὶ ἔπειτα τὸ αἰσθητήριον τῆς ὁράσεως καὶ κατόπιν τὸ ὁρώμενον ἀντικείμενον, τὸ πρόσωπον, ἡ ἐπιφάνεια, ἔπειτα ἡ *ὄψη* καὶ ἡ *ἀνάποδη* κτλ. (βλέπε πλεῖστα τοιαῦτα ἐν Γραμματικῇ Φιλήντα § 1350, β'.), οὕτω λοιπὸν ὠνομάσθη *δόνηση* τὸ ξύλον, δι' οὗ γίνεται ἡ δόνησις, καὶ ἐκ τούτου ἔπειτα τὸ οὐδέτερον *δονήσι* καὶ τὸ ἀρσενικὸν *δόνησος* κατὰ μεταβολὴν γένους (βλ. περιοδ. Νουμᾶς 1924 σελ. 227, 297 καὶ 379). Τώρα πόθεν οἱ τύποι μὲ τὸ ἰ; Τό: *δόνησος* προσλαβὸν τὸ προθεματικὸν α ἔγινεν *ἀδόνησος*, εἶτα παρετυμολογηθὲν πρὸς τὸ ὁμοιόφθογγον *ἀηδόνι* (καθὼς λέγει ὁ Χατζηδάκης ἐν Γλωσ. μελ. σ. 229) ἔγινεν *αἰδόνησος*.

Δύναται ὅμως νὰ γίνῃ τὸ *ἀδόνησος* > *αἰδόνησος* καὶ χωρὶς τοιαύτην παρετυμολογίαν, ἀναπτυσσομένου μεταξὺ φωνήεντος καὶ ὁ τοῦ παρασίτου φθόγγου ἰ ὡς ἐν τοῖς: *χαμαδὸς*>*χαμαϊδός*, (ἔδάνη): *ἀδάνι* > *αϊδάνι* (=εἶδος σταφυλῆς ἐν Ἄνδρῳ), *συνοδεύω*> *συνοϊδεύω*, *γάδαρος*>*γάϊδαρος*, οὕτω καὶ *ἀδόνησος*> *αϊδόνησος*. Ἔτι δέ: *μελετῶ* > *μελεϊτῶ*, Κῶτσος > Κώϊτσος, βουνά> βουϊνά, ἄλογῶ> ἀϊλογῶ, Ζάκας >Ζάϊκας, θάμα>θάϊμα καὶ εἴ τι ἕτερον.

Ὁ τύπος *αἰδόνησος* λέγεται νῦν ἐν Μεσσαρᾷ. Ἐκ τούτου διὰ κανονικῆς μεταπηδήσεως τοῦ ἰ δύναται νὰ προκύψῃ φωνολογικῶς ὁ τύπος *ἀδιόνησος—διονήσι*. Καὶ πράγματι πολλάκις ὁ ἡμίφωνος φθόγγος ἰ (=(j λατινογερμανικὸν) ὑποτακτικὸς προφώνου διφθόγγου μετοπηδᾷ εἰς τὴν ἑπομένην συλλαβὴν καὶ ἀποτελεῖ μὲ τὸ φωνῆεν ἐκείνης ἄλλην δίφθογγον μετάφωνον λ. χ. *πτελέϊνος*> *φτελένιος, σιδερέϊνος*>*σιδερένιος* κτλ. (Γραμμ. Φιλην. § 1625), *θαϊδῶ*>*θὰ διῶ*, τσΐδα> τσίδα *τσΐσάζω*> *τὸ σιάζω, θαϊσάξω*>*θὰ σιάξω*, *τὸ Ἰθάκι*> *τὸ Θιάκι*, Bairam>μπαριάμι, ὁ ὑδ(ρ)άργυρος>ὁ διάργυρος, πρώϊμος>πρώμιος (Θράκη)(τοῦ ἐνοῦς): *τοῦϊνοῦς*>*τοῦ νιοῦς* (Κρήτη), *ὁλόϊρα*>*ὁλόρια*(Θράκη) μπαϊλάτο>μπαλιάτο (Τριανταφυλλίδης), (τόγδαρα): *τόϊδαρα*>*τόδιαρα, θὰ τὸ διάρω* (Αὐλωνάρι. Φάβης) οὕτω καί: *αἰδονήσι*>*ἀδιονήσι* καὶ κατόπιν *διονήσι* χωρὶς τὸ α. Ἀπὸ παρετυμολογίαν τῆς προθέσεως *διὰ* δὲν ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ· α') διότι τὸ *δόνησις, δόνησος, δονήσι* δὲν φέρει εἰς τὸν νοῦν τοῦ λαλοῦντος καθόλου τὴν πρόθεσιν *διὰ* β') διότι δὲν ὑπάρχει ἄλλο ταυτοσήμαντον ἢ ὁμοιοσήμαντον πρότυπον τὸ ὁποῖον νἀκολουθήσῃ (βλέπε *ἀγιάγερτος*) ὅπως λ. χ. τὸ *ἄμβωνας* τὸ εἶπαν κάπου *ἔμβωνας* διότι *ἐμβαίνει* μέσα ὁ διάκος ν' ἀναγνώσῃ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οἴαξ > οἰάκιον: *διάκι*, διότι δι' αὐτοῦ *διοικεῖ* τις τὸ πλοῖον, τὸ intibus>ἰντίβια: *ἀντίδια* κατὰ τὸ *ἀντράκλες*, τὸ γιασάκι>*διασάκι* κατὰ τὸ *διάταγμα* καὶ πλεῖστα ὅσα. Τὸ *δόνησος* θὰ ἠδύνατο νὰ παρετυμολογηθῇ μόνον πρὸς τὸν *Διόνυσον*, διότι, ὡς λέγει ὁ Ξανθουδίδης, ὁμοιάζει πρὸς θύρσον (=δικανίκιον) *διονυσιακόν*. Ἀλλ' ἐρωτᾶται δικαίως: οἱ εἰπόντες τὸν *δόνησον*>*ἀδιόνησον* εἶχον πλέον γνῶσιν καὶ αἴσθησιν τοῦ *Διονύσου* καὶ τοῦ Θύρσου του οὕτως ὥστε νὰ συσχετίσουν τὰ δύο καὶ νὰ παρετυμολογήσουν τὸ ἕτερον; Αὐτὰ εἶνε μεθοδικὰ σφάλματα. Οὔτε περὶ προθεσιακῆς οὔτε περὶ Διονυσιακῆς παρετυμολογίας πρόκειται, ἀλλὰ περὶ φωνητικῆς μεταθέσεως τοῦ ἡμιφώνου ἰ ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη.

Ἰδοὺ καὶ ἕτερα παραδείγματα:

θάημα>*θιάμα, κλάημα*>*κλιάμα κλιαμένος* (Ἰκαρία), (κάηκα): *καημένος*>*κιαμένος*>*τσαμένος* (ἐνόησα) *ἔοησα*>*ἔνιωσα* (καὶ ἐκ τούτου *νιώθω* ἢ *νιώνω* ὥστε μὲ ι τὸ *νιώθω*, διότι ἐκ τοῦ *ἔννοια* τεχνολογικῶς *νοιώθω* ἢ *νοιώνω* δὲν δύναται νὰ προέλθῃ).

λαδιὰ>*λαϊδά, νοτιὰ*>*νοϊτά, λαβωματιὰ*>*λαβωμαϊτά κρεβαταριὰ*>*κρεβαταϊρά, μαστοριὰ*>*μαστοϊρά, πιπεριὰ*>*πιπεϊρά, ντανιάνι*>*νταϊλάνι* κτλ. πάντα ἐκ Λαγείας τῆς Μάνης ὁμοιάζοντα καταπληκτικῶς πρὸς τἀρχαῖα: *μέλαν-ja*>*μέλαινα, μάκαρ-ja*>*μάκαιρα, φάν-jω*>*φαίνω, χάρ-jω*>*χαίρω* κτλ. (προφορὰ του αι=αϊ διφθογγικῶς) *τέρεν-ja*>*τέρεινα, σώτερ-ja*> *σώτειρα, κτάτερ-ja*>*κτάτειρα, φθέρ-jω*>*φθείρω, τέν-jω*>*τείνω, σπέρ-jω*>*σπείρω, ὀφέλ-jω*>*ὀφείλω* κτλ. (προφορὰ τοῦ ει=εϊ διφθογγικῶς), *μόρ-ja*> *μοῖρα* (οι=οϊ διφθ.), *πιοτὸ*>*ποϊτό, μὴ οὐδὲ*>*μουϊδὲ* (bolyar): *βολιὰς* >*βοϊλᾶς, Ξεριὰς*>*Ξεράης* (ποταμὸς ἐν Θεσσαλίᾳ).

τὸ ἠχάδι(ον)>*τὸ χάϊδι, αὐτὸ εἰπώθηκε*>*αὐτὸ πώϊθηκε, ὁ εἰπωμένος*>*ὁ πωϊμένος*.

(χαμαχλὶ) *χαμαϊλὶ*>*χαϊμαλί, ἀπονενημένος*>*ἀποϊνομένος* (Παπαζαφειρόπουλος).

γυαλούρης>*γυαλιούρης*' (τοιοῦτος) *τοῦτος*>*τούτιος* καὶ ἐπανερχομένου τοῦ οι ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ τοιοῦτος)>*τοίτιος*· αὐτὸς εἶναι ὁ βυζαντινὸς τύπος, κατόπιν ἐκ συμφυρμοῦ *τοίτιος*+ *ἔτοιος*>*τέτοιος*.

θιάσο>*θιάσο* (=ποτὸν ἀπὸ *θάσια*=ἀμύγδαλα. δηλ. σομάδα. Ἀραβαντινός). **Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ**

ἄδιοπος· ἐπὶ πλοίου=ἄνευ διόπων, ἀκυβέρνητος (ὁ Αἰσχύλος, ἐν ἀποσπάσμασι 231).

ἀδίοπτος. (Λεξικὸν συνώνυμ. ἐν Not et Extr. τ. 13, σελ. 139)· ἀντὶ τοῦ ἀδιόρατος.

ἀδιόρατος· ὁ μὴ διορώμενος, ὁ μὴ φαινόμενος, ὁ μὴ ὁρατός, ἀόρατος, ὁ μὴ διαφανής, ἀφανὴς κλ. οὐσία *ἀδιόρατος, μικρόβιον* —, ἀφηρ. οὐσ. οὐδ. *τὸ ἀδιόρατον*. Ἐπιρ. *ἀδιοράτως*.

ἀδιορατότης· τὸ ἀδιόρατον, ἡ κατάστασις τοῦ μὴ διορατοῦ, τοῦ μὴ δυναμένου νὰ παρατηρηθῇ, δι' οὐδενὸς μέσου.

ἀδιοργάνιστος· βυζαντινὸς τύπος τοῦ *ἀδιοργάνωτος* ἐκ νεωτέρου ῥήματος: *διοργανίζω*· ὁ μὴ διωργανισμένος, ἢ μὴ διοργανιζόμενος. Ῥήματα εἰς *όω*>*ῶ*, γενόμενα βραδύτερον εἰς *ίζω* καὶ *άζω* : *ἀνατριχῶ-ἀνατριχιάζω, ὀργανῶ-ὀργανίζω, κυματῶ-κυματίζω, ἐρημῶ-ἐρημάζω, ἰσῶ-ἰσάζω, ὁμοιῶ-ὁμοιάζω, θαμβῶ-θαμπίζω, κατενοδῶ-κατενοδιάζω, ἐμπυρῶ-ἐμπυρίζω, σπαργανῶ-σπαργανίζω, ἀποστομῶ-ἀποστομίζω, χαρακῶ-χαρακίζω, χρυσῶ-χρυσίζω*. Τὰ εἰς -ίζω ταῦτα δὲν εἶναι βεβαίως ἁπλῆ ἀλλαγὴ τοῦ τύπου -όω >-ῶ εἰς -ίζω ἀλλὰ νέα ῥήματα γινόμενα ἀπὸ τὰ σύστοιχα πτωτικά: *ὄργανον* > *ὀργανίζω, κῦμα* > *κυματίζω, ὅμοιος* > *ὁμοιάζω, χρυσὸς* > *χρυσίζω, κατενόδιον* > *κατενοδιάζω κτλ*. **Μ. Φ.**

ἀδιοργάνωτος, ὁ μὴ διωργανωμένος, ὁ κακῶς διωργανωμένος, ἀσχημάτιστος, ἀδιαμόρφωτος, ἀκατασκεύαστος: στρατὸς *ἀδιοργάνωτος*, ὑπηρεσία —, οὐσία *ἀδιοργάνωτος*.

ἀδιόρθωτος· ὁ μὴ διορθωθείς, ὁ μὴ διωρθωμένος, ὁ μὴ ὢν ἐν τάξει, ὁ μὴ διευθετημένος, ὁ ἀδιάρμιστος, ὁ ἀδιαρύθμιστος· καὶ ἐπὶ βιβλίων τὰ μὴ διορθωθέντα, τὰ μὴ ἐπιθεωρηθέντα. 2) ὃν δὲν δύναταί τις νὰ διορθώσῃ, ὁ μὴ ἐπιδεχόμενος διόρθωσιν, ἀθεράπευτος, ἀνεπισκεύαστος, ἀνεπανόρθωτος, ἀμετανόητος: λέγεται συνήθως περὶ τῶν ἀνθρώπων, ἢ περὶ τῶν ἐλαττωμάτων αὐτῶν: *ἀδιόρθωτο* παιδί.

ἀδιοριστία· 1) ἡ ἀοριστία, τὸ ἀδιόριστον, τὸ ἀπροσδιόριστον, 2) ἡ ἔλλειψις ὁριστικῆς ἐγκαταστάσεως τινός. Εἶναι τὸ ἀφηρημένον τοῦ ἐπιθέτου *ἀδιόριστος*.

ἀδιόριστος· ὁ μὴ ὁριζόμενος, ὁ ἀόριστος, ἄδηλος, ἀπροσδιόριστος, ἀδιάτακτος, ἀπεριόριστος, ὁ μὴ δι' ὁρίων χωρισμένος, ἄπειρος ἀπαρέμφατος, ἀπέρατος. 2) ὁ μὴ εἰς θέσιν τινὰ διωρισμένος. Ἐπιρ. *ἀδιορίστως* καὶ νεοελλ. *ἀδιόριστα*.

Ἀδιοσκύαμος· οὕτως ὀνομάζεται δημωδ. καὶ ἰδίως ἐν Κρήτῃ τὸ φυτὸν Ὑοσκύαμος ὁ μέλας (Hyoscyamus niger) τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανίδων (Solanaceae). Λέγεται καὶ Γέροντας, Γεροῦλι, Γέρος, Γιατρός, Δαιμοναριά, Δοντόχορτο, Ἀρκόκαπνος (Κύπρος).

Ἀδιουδοῦ (Adjudu). Κωμόπολις τῆς Ρουμανίας, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Πούτνα, σημαντικὸς σιδηροδρομικὸς σταθμὸς ἐπὶ τῆς μεγάλης γραμμῆς Βουκουρεστίου-Τσερναούτι. 3.500 κάτοικοι. Ἐμπόριον σιτηρῶν. Μύλοι. Τράπεζαι. Ἀποθῆκαι πετρελαίου. Οἶνοι. Ξενοδοχεῖα.

ἀδιουμιαστής· κατ' ἀνομοίωσιν ἀπὸ τὸ *ἀδνουμιαστής* (λατ. ad nomen)· τίτλος παλατινὸς ἐκ τῶν τοῦ Βυζαντίου=ὁ τὰ παρωνύμια καταγράφων, ἢ καθορίζων (Migne Πατρολογία Ἑλλ. τομ. 157 σελ. 218).

Ἀδιούντας (Adjuntas). Πόλις τῆς νήσου Πορτο-Ρίκο τῶν Ἀντιλλῶν (Ἡν. Πολιτεῖαι), κειμένη εἰς τὸ κέντρον τῶν ὀρέων τῆς νήσου. 2.000 κάτ. Παραγωγὴ καφφέ.

ἀδιπαλδεΰδοξύ. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CHO.(CH_2)_4.COOH$, ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν *ἀλδεϋδοξέων* καὶ δὴ εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν *ἀλδεϋδομονοκαρβονικῶν ὀξέων*. Δι' ὀξειδώσεως μετατρέπεται ἡ ἀλδεϋδικὴ ὁμὰς εἰς *καρβοξύλιον* καὶ λαμβάνεται τὸ *ἀδιπικὸν ὀξύ*· ἤτοι ἡ ἕνωσις τοῦ τύπου $HOOC.(CH_2)_4.COOH$. **Σ. Γ.**

ἀδιπικὴ διαλδεΰδη. Καλεῖται ἐπίσης *ἑξανοδιάλη-(1, 6)* καὶ α, ζ-*διοξυεξάνιον*, εἶναι δὲ ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $HOC.(CH_2)_4.COH$ ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν *διαλδεϋδῶν*. Εἶναι ὑγρὸν δριμείας ὀσμῆς εὐκόλως διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ τὸ βενζόλιον, δυσδιάλυτον δὲ πως εἰς τὸ ὕδωρ. Κατὰ τὴν παραμονὴν αὐτῆς ὑφίσταται βραδέως πολυμερισμόν. **Σ. Γ.**

ἀδιπικὸν ὀξύ. Καλεῖται ἐπίσης *ἑξανικὸν διοξὺ* ἢ καὶ *βουτανο-α,δ-δικαρβονικὸν ὀξύ*, εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $HOOC.(CH_2)_4.COOH$ καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν *κεκορεσμένων δικαρβονικῶν ὀξέων*. Εὑρέθη εἰς τὸν χυμὸν τῶν τεύτλων καὶ ἐλήφθη τὸ πρῶτον δι' ὀξειδώσεως λιπῶν καὶ ἐλαίων. Τὸ ἀδιπικὸν ὀξὺ κρυσταλλοῦται εἰς τρικλινῆ φυλλίδια τήκεται εἰς 148° καὶ ζέει, ὑπὸ πίεσιν 100 χιλιοστομέτρων, εἰς 265°. Εἶναι τὸ πρῶτον κανονικὸν δικαρβονικὸν ὀξὺ ὅπερ δύναται νὰ ἀποσταχθῇ ἀναλλοίωτον, ἤτοι ἄνευ ἀποσπάσεως διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἢ ὕδατος. Εἶναι δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι. Τὰ ἅλατα αὐτοῦ εἶναι δυσδιαλυτότερα ἐν θερμῷ ἢ ἐν ψυχρῷ· τὰ μετ' ἀλκαλίων δὲ κατὰ τὴν ἠλεκτρόλυσιν παρέχουν *βουτυλένιον*. Κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν τοῦ ἀδιπικοῦ ἀσβεστίου σχηματίζεται *κυκλοπεντανόνη*.

Ἀδιπικοῦ ὀξέος ὁμόλογα. Θεωρητικῶς ταῦτα προέρχονται ἐκ τοῦ *ἀδιπικοῦ ὀξέος* δι' ἀντικαταστάσεως *μεθυλενικῶν ὑδρογόνων* ὑπὸ ἀλκυλίων, τινὰ δὲ ἐξ αὐτῶν παρετηρήθησαν κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν *τερπενικῶν σωμάτων*· οὕτω κατὰ τὴν ὀξείδωσιν *τῆς μινθόλης, τῆς πουλεγόνης* καὶ *τῆς κιτρονελλάλης* ἐλήφθη τὸ *β-μεθυλαδιπικὸν ὀξὺ* $HOOC.CH_2.CH(CH_3).CH_2.COOH$ καὶ δὴ εἰς δύο ὀπτικῶς ἐνεργοὺς μορφὰς μετὰ βαθ. τήξ. 84°,5 ἐνῷ ἡ ἀνενεργὸς μορφὴ τήκεται εἰς 93-94°. Κατὰ τὴν ὀξείδωσιν τῶν δύο *ἰονονῶν* λαμβάνονται τὸ *β,β-διμεθυλαδιπικὸν* καὶ *α,α-διμεθυλαδιπικὸν ὀξύ*. Ἐπίσης ὁμόλογα τοῦ ἀδιπικοῦ ὀξέος λαμβάνονται κατὰ τὴν μετὰ καυστικοῦ κάλεως τῆξιν *τοῦ καμφουρικοῦ ὀξέος*. **Σ. Γ.**

ἀδιπλασίαστος· ὁ μὴ διαπλασιασμένος, ὁ μὴ γενόμενος δὶς τοσοῦτος: περιουσία *ἀδιαπλασίαστος*, κεφάλαιον —.

ἀδίπλαστος· (λέξις τοῦ Εὐσταθίου) ἀντὶ ἀδίπλωτος, ἀδιπλασίαστος, ἄδιπλος, ὁ μὴ διπλωθεὶς κτλ. ἀτσάκκιστος, ἀζάρωτος.

ἀδιπλογράφητος· 1) ὁ μὴ γνωρίζων διπλογραφίαν ὑπάλληλος 2) ὁ μὴ κρατῶν ἐν τῷ καταστήματί του διπλογραφίαν ἔμπορος. 3) τὰ ἐμπορικὰ βιβλία τὰ μὴ συντασσόμενα κατὰ τὸ λεγόμενον *διπλογραφικὸν σύστημα: ἀδιπλογράφητα βιβλία*. 4) πρᾶξις ἐμπορικὴ μὴ καταχωρισθεῖσα εἰς τὰ διπλογραφικὰ βιβλία, μὴ διπλογραφηθεῖσα.

ἄδιπλος· ὅστις δὲν ἔχει διπλωθῇ, ἀδίπλωτος, ἀδιπλασίαστος. 2) ποὺ δὲν ἔχει δίπλες=τσακκίσματα, πλισσέδες.

ἀδίπλωτος· 1) ἀδιπλασίαστος, ἀδίπλαστος, οὐχὶ δὶς ἐπανειλημμένος, ὄχι διπλᾶ καμωμένος, ἁπλοῦς, ἁπλός, 2) ἄδιπλος, χωρὶς δίπλες, χωρὶς πλισσέ, ὄχι διπλωμένος, 3) χωρὶς πτυχάς, ἄπτυκτος, ἀζάρωτος, χωρὶς τσακκίσματα, ἀτσάκκιστος, ἀτσαλάκωτος.

ἀδιποκελλουλόζαι ἢ *ἀδιποκυτταρῖναι* καλούμεναι· εἶναι φυσικαὶ ἀκατέργαστοι *κυτταρῖναι* περιέχουσαι πλὴν τῆς κυρίως κυτταρίνης, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν μᾶζαν, καὶ *λίπη* ἢ *κηρούς*. Μέχρι σήμερον εἶναι ἀκόμη ἀσαφὲς ἂν τὰ *λίπη* ἢ οἱ κηροὶ ἔχουν ἁπλῶς διαποτίσει τὴν κυτταρίνην ἢ ἂν εἶναι χημικῶς ἡνωμένα. Ἀποτελοῦν δὲ ὁμοῦ μετὰ τῆς *κυτοκελλουλόζης* τὴν κυρίαν μᾶζαν τοῦ *φελλοῦ* καὶ τῶν *ἐπιδερμικῶν στρωμάτων τῶν φυτικῶν ἱστῶν*. **Σ. Γ.**

ἀδιπόκηρος ἢ κήτειον σπέρμα (κ. σπερματσέτο)· λατ. Cetaceum, Sperma ceti. γαλ. Blanc de Baleine, γερμ. Walrat, ἀγγλ. Sperm) εἶναι ἰδιόρρυθμός τις λιπαρὰ μᾶζα, προερχομένη ἐκ τοῦ Φυσητῆρος (Physeter macrocephalus), ὅστις εἶναι πελωρίων διαστάσεων μαστοφόρον κῆτος. Τὸ κῆτος τοῦτο συναντᾶται ὑπὸ τῶν θαλασσοπλοούντων εἰς ὅλους τοὺς Ὠκεανούς, οὐχ ἧττον ὅμως ὡς πατρὶς αὐτοῦ δύνανται νὰ θεωρηθοῦν αἱ παρὰ τὸν Νότιον Πόλον θάλασσαι. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ζῴου τούτου ἀποτελοῦσα σχεδὸν τὸ τρίτον τοῦ ὅλου σώματος περιέχει ἐντὸς πλειόνων κοιλοτήτων κεκαλυμμένων ὑπὸ λίπους καὶ δέρματος μεγάλας ποσότητας διαυγοῦς ἐλαίου. Τοιοῦτον ἔλαιον ἐπίσης περιέχει καὶ σωληνοειδὴς αὖλαξ, διήκουσα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τῆς οὐρᾶς τοῦ ζῴου. Ἐκ μεγάλου ζῴου δύναται νὰ ληφθῇ ποσότης ἐλαίου καὶ μέχρι 20,000 χιλιογρ. Τὸ ἔλαιον τοῦτο κατὰ τὴν ψῆξιν θολοῦται ἀποχωριζομένης φαιοκιτρίνου κρυσταλλικῆς μάζης ἥτις διηθουμένη καὶ καθαριζομένη περαιτέρω διὰ τήξεως, κατεργασίας δι' ἀλκαλίων καὶ ἀποχρωματισμοῦ παρέχει τὸν ἀδιπόκηρον ἢ κήτειον σπέρμα τοῦ ἐμπορίου, ὅπερ εἶναι μᾶζα χιονόλευκος, μαργαριτοειδὼς ἀποστίλβουσα καὶ λιπαρᾶς ἁφῆς, συνισταμένη ἐκ λεπτῶν φυλλιδίων.

Ἰδιότητες. Ὁ πρόσφατος ἀδιπόκηρος εἶναι λευκότατος, διαφανής, ἀποτελεῖται ἐκ συνενώσεως μικρῶν λεπίων ἢ βελονοειδῶν στιλπνῶν κρυστάλλων, ἔχει λιπαρὰν ἁφήν, εἶναι σχεδὸν ἄοσμος, ἔχει δυσάρεστον γεῦσιν καὶ δύναται νὰ κονιοποιηθῇ μετὰ τὴν προσθήκην σταγόνων τινῶν ἀλκοόλης. Μετὰ πάροδον χρόνου χρώννυται κίτρινον καὶ ταγγίζει. Ἔχει εἰδ. βάρος 0,940 - 0,960, ἀριθμὸν σαπωνοποιήσεως 108 - 128 καὶ σημεῖον τήξεως

Digitized by Google

49°. Εἶνε ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὸς εἰς τὴν ἀλκοόλην, τὸν αἰθέρα καὶ τὰ ἔλαια περισσότερον ἐν θερμῷ ἢ ἐν ψυχρῷ. Ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως κατατάσσεται εἰς τὴν τάξιν τῶν κηρῶν καὶ ἀποτελεῖται κυρίως ἐκ κητυλικοῦ ἐστέρος τοῦ παλμιτικοῦ ὀξέος (κητίνης), δι' ὃ καὶ κατὰ τὴν δι' ἀλκαλίων σαπωνοποίησιν αὐτοῦ λαμβάνεται κητυλικὴ ἀλκοόλη.

Νοθεῖαι. Νοθεύεται διὰ συνήθους κηροῦ, στεατίνης, στέατος καὶ ἄλλων λιπῶν. Ὅλαι αὗται αἱ νοθεύσεις μειώνουν τὸ φυλλῶδες, τὸ εὔθρυπτον, τὴν στιλπνότητα καὶ τὸ εὐδιάλυτον εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ τὸν αἰθέρα. Ἐπίσης ἡ στεατίνη, τὸ στέαρ καὶ αἱ ἄλλαι τυχὸν προστεθεῖσαι λιπαραὶ ὗλαι ἀναγνωρίζονται καὶ ἐκ τῆς κηλῖδος ἣν προκαλοῦν ἐπὶ φύλλου χάρτου δοθέντος εἰς καθαρὸν κήτειον σπέρμα οὐδεμίαν ἀφίνει κηλῖδα.

Χρῆσις. Ἐν τῇ ἰατρικῇ χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἐξωτερικῶς διὰ κατασκευὴν πομάδων καὶ λοιπῶν κοσμητικῶν εἰδῶν, ἄλλοτε δὲ καὶ κατὰ τοῦ βηχὸς καὶ βραχνότητος μεμιγμένον μετὰ ζακχάρεως εἰς δόσεις 2 - 8, 0. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς στεατίνης καὶ παραφίνης εἰς μεγάλα ποσὰ διὰ τὴν κατασκευὴν κηρίων κανονικῶν (Normal) πρὸς μέτρησιν τῆς φωτιστικῆς ἱκανότητος φωτεινῶν πηγῶν ὡς καὶ διὰ τὴν κατασκευὴν κηρίων πολυτελείας. Ὁμοίως χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν στίλβωσιν τῶν ὑφασμάτων καὶ γενικῶς ὡς στιλβωτικόν. Διαρκοῦντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἐχρησιμοποιήθη ἐν Γερμανίᾳ ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ λίπους εἴς τινα ἀναπληρώματα τροφίμων. Τὸ ἐκ τῆς ἐκθλίψεως κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀδιποκήρου ἀπομένον ὑγρὸν ἔλαιον χρησιμοποιεῖται πολλαχῶς ὡς λεπτὸν λιπαντικὸν ἔλαιον. Σ. Γ.

Ἀδίππη (ἡ). Εἶδος ἐφημέρου ψυχῆς ἀνηκούσης εἰς τὸ γένος σάτυρος.

Ἀδιρνὰς-τσάϊ ἢ Ἀνταρνὰς-τσάϊ. Ποτάμιον ἀπὸ τῶν κρασπέδων τοῦ *Ὀλύμπου τῆς Μυσίας* πηγάζον, εἰς δὲ τὴν λίμνην *Ἀμπουλωνιὰ* (ἀρχ. *Ἀπολλωνία* τῆς Μυσίας) τὴν μεταξὺ Ἀρτάκης καὶ Μουδανιῶν, ἀλλὰ 20 χιλιόμετρα μεσογείως τῆς ἀκτῆς κειμένην, ἐκβάλλον. Ἴσως τό, οὕτω τουρκιστὶ ὀνομαζόμενον, ποτάμιον, νὰ ᾖ ὁ ἀρχαῖος *Ρύνδακος* περὶ οὗ Στράβων (Didot 492, 45). «Ἀπολλωνία ἡ ἐπὶ Ρυνδάκῳ λεγομένη· τὰ πλεῖστα δὲ τούτων ἐστὶ Κυζικηνῶν νυνί». Σ. Ε. Λ.

Ἄδιρονδακς (Adirondacks). Ὀροσειρὰ εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς πολιτείας Νέας Ὑόρκης τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Κλίντον, Ἔσσεξ, Φράνκλιν καὶ Χάμιλτον πρὸς ἀνατολὰς τῆς λίμνης Τσάμπλαιν καὶ ὑπαγομένη ὑπὸ πολλῶν γεωγράφων εἰς τὴν ἅλυσσιν τῶν Ἀππαλαχιανῶν ὀρέων. Ἐν τούτοις τὰ Ἄδιρονδακς δὲν σχηματίζουν ἡνωμένην σειρὰν ὅπως τὰ Ἀππαλαχιανά, ἀλλ' ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολλὰς κορυφὰς ἀπομεμονωμένας ἢ κατὰ δύο καὶ τρεῖς χωρὶς ἑνότητα. Ὑπάρχουν περὶ τὰς ἑκατὸν κορυφαί, ὕψους ἀπὸ 1200 μέχρι 5000 ποδῶν. Ἡ ὑψηλοτέρα «Μάρσυ» εὑρίσκεται ἀνατολικῶς τῆς ὀροσειρᾶς καὶ φθάνει εἰς ὕψος 5344 ποδῶν. Ἄλλη ὑψηλὴ κορυφὴ εἶναι ἡ Μ'Ιντάϊρ (5210 π.) Χέϋστακ (4918), Ντὶξ (4916) καὶ Οὐάϊτφέϊς (4871). Ἡ ὀροσειρὰ εἶναι γρανιτώδης, ἡ δὲ περιφέρεια πλουσιωτάτη εἰς μεταλλεῖα σιδήρου τὰ ὁποῖα ἂν καὶ ἐκμεταλλευόμενα ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν δὲν δεικνύουν σημεῖα ἐξαντλήσεως. Ἐπίσης ἐξάγεται γραφίτης καὶ λευκοσίδηρος. Ἐκ τῆς ὀροσειρᾶς ταύτης πηγάζουν οἱ ποταμοὶ Οὔδσων καὶ Ἅγιος Λαυρέντιος (βλ. Ἀμερική). Οἱ σπουδαιότεροι ποταμοὶ ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ εἶναι ὁ Οὔδσων, Μπλάκ, Ρακέτ, Σαρανάκ, Ὀσουεγκάτσι καὶ Γκράς. Πολυάριθμοι μικραὶ λίμναι εἶναι κατεσπαρμέναι ἐν αὐτῇ. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς ὁ ἀριθμὸς των ὑπερβαίνει τὰς 1300.

Εἰς τὰς λίμνας ταύτας διεξάγεται ἀξιόλογος ἁλιεία. Ἐκ τῶν μεγαλυτέρων εἶναι αἱ Ἄνω καὶ Κάτω Σαρανάκ, ἡ Μεγάλη καὶ Μικρὰ Τάππερ, ἡ Λόγκ, ἡ Πλάσιδ κ. ἄ. Ἡ περιφέρεια, ἡ γνωστὴ ὡς Ἔρημος τῶν Ἀδιρονδακς ἢ Μεγάλα Βόρεια Δάση, ἁπλοῦται ἐπὶ ἐκτάσεως 4—5000 τετρ. μιλίων ὀρέων, λιμνῶν, ὀροπεδίων, δασῶν, ἀνυπερβλήτων εἰς φυσικὰς καλλονάς. Αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων δὲν εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὰς εἶναι εὔκολος. Ἁμάξιται ὁδοὶ καὶ σιδηρόδρομοι ἔχουν εἰσδύσει εἰς τὸ κέντρον τῆς περιφερείας ταύτης καὶ μικρὰ ἀτμόπλοια μεταφέρουν ἐπὶ τῶν μεγαλυτέρων λιμνῶν τοὺς περιηγητὰς οἵτινες κατὰ χιλιάδας συρρέουν εἰς τὸ ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῆς φύσεως εὐνοηθὲν τοῦτο μέρος. Τὸ θέρος τὰ δάση, αἱ ὄχθαι τῶν λιμνῶν καὶ τῶν ποταμῶν βρίθουν ἀπὸ παραθερίζοντας, ὑπάρχουν δὲ ἄριστα ξενοδοχεῖα καὶ γραφικώταται ἐπαύλεις. Προσφιλεστέρα διαμονὴ εἶναι τὰ πέριξ χώρα τῶν λιμνῶν Σαρανὰκ καὶ Ἀγ. Ρέγις καὶ τῆς λίμνης Πλάσιδ. Εἰς τὰ δάση τὸ κυνήγιον εἶνε ἄφθονον: ἔλαφοι καὶ ἄλλα μικρὰ ζῶα. Τὸ κλῖμα ψυχρότατον κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ἐν τούτοις εὐεργετικὸν διὰ τοὺς πάσχοντας ἐκ στηθικῶν νοσημάτων καὶ ἱκανὰ σανατόρια ἔχουν ἱδρυθῆ. Ὑπάρχουν πολλὰ δάση σημυδῶν, φηγῶν καὶ πευκῶν. Διεξάγεται ἐμπόριον ξυλείας, ἐλαττωθὲν ὅμως σημαντικῶς ἀπὸ τοῦ 1907, ὅτε 1,401,482 στρέμματα ἐκηρύχθησαν ἐθνικὴ ἰδιοκτησία, καὶ ἡ κυβέρνησις ἀνέλαβε τὴν διαφύλαξιν τῶν ἐπ' αὐτῶν δασῶν.

Ἄδις. Μικρὰ πόλις τῆς Καρχηδονικῆς Ἀφρικῆς ὅπου τῷ 256 π. Χ. ὁ Ρηγοῦλος ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους.

Ἀδίσαθρος. (Ἀρχ. Γεωγ.) Ὀροσειρὰ τῆς πρὸς νότον τοῦ ποταμοῦ Ἰνδοῦ κειμένης Χερσονήσου, ἥτις κατῳκεῖτο ὑπὸ τῶν Ἀδισάθρων ἐξ ὧν καὶ τὸ ὄνομα.

Ἀδὶς-Ἀλέμ (Addis-Alem) = «Ὁ Νέος Κόσμος» πόλις τῆς Ἀβυσσηνίας, εἷς ἀπὸ τοὺς προσφιλεῖς τόπους διαμονῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Μενελίκ. Σήμερον εἶναι ἐγκαταλελειμμένη. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 45 χλμ. πρὸς Δ. τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα καὶ ἐπὶ μιᾶς ἐκ τῶν σπανίων ἁμαξιτῶν ὁδῶν τῆς Αἰθιοπίας. 30.000 κάτοικοι. Ὡραιότατα δάση εἰς τὰ πέριξ χώρα. Μηχανικὰ πριονιστήρια.

Ἀδίσαμον. Ἀρχαία πόλις, κειμένη, κατὰ Πτολεμαῖον τὸν γεωγράφον, ἐν τῇ Ταπροβάνῃ (Κεϋλάνῃ).

Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ἢ Ἀδὶς Ἀμπάμπα (Νέον ἄνθος). Πρωτεύουσα τῆς Ἀβησσυνίας ἀπὸ τοῦ 1889 ὅτε, φονευθέντος ἐν τῷ κατὰ τῶν δερβισῶν τοῦ Σουδὰν πολέμῳ τοῦ γενναίου Αὐτοκράτορος Ἰωάννου, ὁ Μενελὶκ Β' ἐστέφετο Βασιλεὺς τῶν Βασιλέων τῆς Αἰθιοπίας εἰς τὸν δύο μόρον ἀπέχοντα τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα γραφικὸν λόφον *Ἐντοτό*, ἀποτελοῦντα τότε τὴν προσωρινὴν πρωτεύουσαν τοῦ ὑποτελοῦς βασιλείου τῆς Σόας μὲ βασιλέα τὸν Μενελίκ. Ἡ εἰρημένη προσωρινὴ πρωτεύουσα τοῦ Μενελὶκ δὲν ἔχει τι τὸ ἀξιοσημείωτον, εἰ μὴ τὸ ἱστορικὸν γεγονὸς τῆς στέψεως τοῦ Αὐτοκράτορος ὑπὸ τοῦ Κόπτου (Μητροπολίτου) Ἀβούνα Ματθαίου καὶ τὴν κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1889 ὑπογραφὴν τῆς περιφήμου Συνθήκης Ucciali ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ μετά τινα ἔτη ἐκραγέντος Ἰταλοαβησσυνιακοῦ πολέμου.

Ἡ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, τὴν ὁποίαν προώρισεν ὁ Μενελὶκ ὡς νέαν πρωτεύουσάν του, δὲν θὰ ἐπαγιοῦτο ὁριστικῶς ὡς τοιαύτη, ἀλλὰ θὰ ἀντικαθίστατο ὑπὸ τῆς δέκα χιλιόμετρα πέραν εἰς γραφικωτάτην θέσιν σχεδιασθείσης ἄλλης πρωτευούσης Ἀδὶς-Σάλεμ (= Νέας Πόλεως), ἂν δὲν ἐπισυνέβαινεν ὁ Ἰταλοαβησσυνιακὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος ἠκολούθησε τὴν ὑπὸ τοῦ Μενελὶκ καταγγελίαν, (τῷ 1893), τῆς Συνθήκης Ucciali. Ὀργανωθείσης ἐν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν προελαυνόντων ἐπὶ τοῦ ἀβησσυνιακοῦ ἐδάφους Ἰταλῶν, ἐκστρατείας, ἡ ὁποία ἔληξε τὸν Μάρτιον τοῦ 1896 μὲ θρίαμβον τῶν ἀβησσυνιακῶν ὅπλων εἰς τὴν μάχην τῆς Ἄδουας, ἡ εἰρημένη νεαρὰ πρωτεύουσα ἐχρησίμευσεν ὡς τόπος διαμονῆς τῶν χιλιάδων Ἰταλῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν προσδραμόντων μὲ ποικίλας ἐντολὰς ξένων, οἱ ὁποῖοι καὶ μετέτρεψαν εἰς πόλιν τὴν περιοχήν της, ἡ ὁποία ἕως τότε παρουσίαζε μὲ τὰς χορτοσκεπεῖς καλύ-

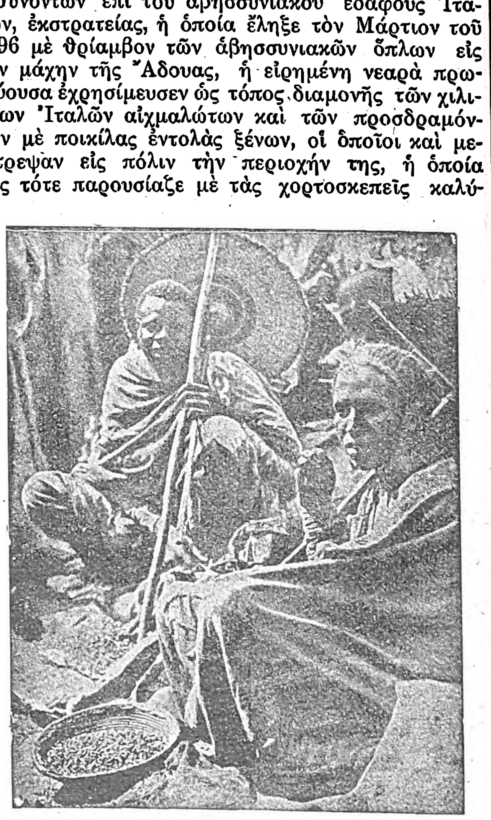

Εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα.

βας καὶ τὰς σκηνὰς τῶν στρατευμάτων τοῦ Μενελὶκ τὴν ὄψιν στρατοπέδου. Ἡ νέα πρωτεύουσα ἐγκαινιάσθη μὲ τὴν εὐτυχῆ ἐπάνοδον τοῦ νικητοῦ Αὐτοκράτορος Μενελὶκ ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπαίχθη ἡ τιμὴ καὶ ἡ ἐλευθερία τῆς χώρας του, καὶ μὲ τὴν ὑπογραφὴν (Ὀκτωβρ. 1896) τῆς συνθήκης εἰρήνης μετὰ τῆς Ἰταλίας, ἡ ὁποία ἐξησφάλισε τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἀβησσυνιακοῦ ἐδάφους — τῇ ἐγγυήσει Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ἰταλίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ νέοι παράγοντες συνετέλεσαν, ὥστε νὰ μὴ εἶναι πλέον δυνατὴ ἡ ἐγκατάλειψις τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ἀπὸ πρωτευούσης. Πρῶτον ἡ ἀπὸ τοῦ 1894 ἀρχίσασα κατασκευὴ γαλλικῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ τὸ ἐπίνειον τῆς Ἀβησσυνίας Δζιμπουτὶ-κατεχόμενον ὑπὸ τῶν Γάλλων—

Ὑπαίθριοι μουσικοὶ τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα.

πρὸς τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ἀπέχουσαν τῆς θαλάσσης 800 χιλιόμ. Δεύτερον τὰ ἐν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα κτισθέντα ἐπὶ δεσπόζοντος λόφου Ἀνάκτορα — ἰνδοευρωπαϊκοῦ ρυθμοῦ — ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν αἰχμαλώτων, οἱ ὁποῖοι ἵνα μὴ μένωσιν ἄεργοι ἐχρησιμοποιήθησαν δι' ἐξωραϊστικὰ καὶ κοινωφελῆ ἔργα. Εἰς ταῦτα προσετέθησαν κατόπιν τὰ ὡραῖα μέγαρα μὲ δενδροφύτους αὐλὰς τῶν πρεσβειῶν Ἰταλίας, Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καὶ ἀργότερον τῆς Ρωσίας, αἱ κυβερνήσεις τῶν ὁποίων ἀπέστειλαν διπλωματικοὺς ἀντιπροσώπους παρὰ τῇ αἰθιοπικῇ Αὐλῇ, διότι αὐτὴ ἤρχισε πλέον νὰ ἐνδιαφέρῃ τὴν Εὐρώπην πολιτικῶς.

Μετὰ τῆς ρωσικῆς Πρεσβείας ἱδρύθη καὶ τὸ ρωσικὸν Νοσοκομεῖον, τὸ πρῶτον ἐν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγίνοντο δεκτοὶ δωρεὰν ἰθαγενεῖς ἀσθενεῖς. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐκπολιτιστικὴν αὐτὴν κίνησιν καὶ τὴν θεμελίωσιν τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα ὡς πρωτευούσης, προηγήθησαν καὶ εἰργάσθησαν οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι εὑρέθησαν ἐκεῖ πρῶτοι, ὡς ἐργάται, τεχνῖται, ἐπαγγελματίαι καὶ ἔμποροι, περιβαλλόμενοι ὑπὸ τῆς ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης καὶ τῆς ἰδιαιτέρας συμπαθείας — πατροπαραδότου ἄλλως τε — τῶν Ἀβησσυνῶν καὶ συνετέλεσαν ὡς πρόδρομοι καὶ σκαπανεῖς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν χώραν τοῦ μεγαλεπηβόλου Νεγκούς. Ὅλα τὰ καλὰ κτίρια καὶ αἱ ὡραῖαι ἐκκλησίαι τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα εἶναι ἔργα τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν καὶ μηχανικῶν. Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες ἤνοιξαν καταστήματα, παντοπωλεῖα, ξενοδοχεῖα, καφφενεῖα, ἑστιατόρια, κινηματογράφους καὶ πρῶτοι αὐτοὶ διωργάνωσαν τὴν εἰς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα διαμετακόμισιν τῶν ἀβησσυνιακῶν προϊόντων τῶν πλουτοφόρων ἐπαρχιῶν — καφφέ, δερμάτων, ἐλεφαντοδόντων, κηροῦ, κτλ. — καὶ τὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μέσῳ Δζιμπουτὶ ἐξαγωγήν, καθὼς καὶ τὴν εἰς τὴν χώραν εἰσαγωγὴν εὐρωπαϊκῶν ἢ ἀμερικανικῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ὑφασμάτων, ὅπλων κτλ. Ὁ οἶκος τῶν ἐν Ἄδεν Ἀδελφῶν Λιβιεράτου ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἀβησσυνίας κατὰ τὴν πρώτην σταδιοδρομίαν τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα.

Τοὺς Ἕλληνας ἠκολούθησαν οἱ Ἀρμένιοι, οἱ ὁποῖοι καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῆς Τουρκίας εὕρισκον καταφύγιον εἰς τὴν χριστιανικὴν Ἀβησσυνίαν, ὅπου καὶ κατώρθωσαν νὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὸ μικροεμπόριον. Ἀρκετοὶ ἐπίσης Ἰνδοὶ ὑποστηριζόμενοι ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς Πρεσβείας ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα καὶ ἐπεδόθησαν εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον ἐπιτυχῶς. Αἱ ἐργασίαι τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἀνασταλεῖσαι δι' ὀλίγον χρόνον εἰς τὸ 310 χιλιόμετρον λόγῳ διαφωνιῶν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ἐπανελήφθησαν μὲ περισσοτέραν ἔντασιν καὶ προσείλκυσαν πολλοὺς νέους ἐργάτας καὶ ἐργολάβους, ἰδίως Ἕλληνας, ἀναλαβόντας τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, γεφυρῶν καὶ ἄλλων ἔργων, μὲ τὰ ὁποῖα ἡ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα καθίστατο ὁσημέραι μεγαλυτέρου ἐνδιαφέροντος.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Μενελίκ, φίλος τῆς προόδου καὶ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐπιθυμῶν νὰ κα-

Digitized by Google

τάστηση τὴν πρωτεύουσάν του εὐρωπαΐζουσαν μεγαλόπολιν, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν κατασκευὴν ἐξωραϊστικῶν ἔργων, ἀλλὰ προσλαβὼν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του Εὐρωπαίους συμβούλους καὶ ὀργανωτάς, διωργάνωσε τὰ αἰθιοπικὰ ταχυδρομεῖα καὶ τηλεγραφεῖα καὶ τηλέφωνα, συνδέσας τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα μὲ ὅλας τὰς ἐπαρχίας του μὲ τὰς ὁποίας ἡ ταχυδρομικὴ συνεννόησις ἐγίνετο ἄλλοτε δι' ἀρχεγόνου ταχυδρομικοῦ συστήματος, καθὼς καὶ μὲ τὸ ἐξωτερικόν. Ὑπεβοήθησεν ἐπίσης τὴν ἵδρυσιν τῆς πρώτης ἀβησσυνιακῆς Τραπέζης πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐμπόρων, ἔθεσεν εἰς κυκλοφορίαν ἀργυρᾶ νομίσματα (τάλληρα) φέροντα τὴν εἰκόνα του, ἐνεθάρρυνε τὴν βιομηχανίαν τῆς ταπητουργίας καὶ τὴν χειροτεχνίαν, παρεχώρησε διάφορα προνόμια εἰς ξένους πρὸς ἐκμετάλλευσιν τοῦ κεκρυμμένου πλούτου τῆς χώρας του, οἱ ὁποῖοι συνέστησαν Ἑταιρίας ἐγκατασταθείσας εἰς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, διωργάνωσε τὴν Ἀστυνομίαν καὶ τὰ Δικαστήρια, διώρισεν ὑπουργοὺς τοῦ Ἐμπορίου καὶ τῶν Στρατιωτικῶν, συνέστησε γραφεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑποθέσεων, ἐπέτρεψε τὸ ἄνοιγμα ξένων Σχολῶν πρὸς διάδοσιν τῶν ξένων γλωσσῶν, διωργάνωσεν ἐτησίους ἱπποδρομικοὺς ἀγῶνας, δὲν ἔλειψε νὰ ἐνδιαφερθῇ ἀκόμη καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ὡραίων τεχνῶν εἰς τὴν χώραν του μετακαλέσας εἰς τὴν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα τὸν Ἕλληνα καλλιτέχνην Γεώργιον Προκοπίου, ὡς ἰδιαίτερον ζωγράφον τῆς Αὐλῆς του.

Τὸ ἔτος 1906, εἰς τὰ πρεσβευτικὰ μέγαρα προσετέθη καὶ τὸ τῆς Γερμανίας, ἡ ὁποία συνῆψεν ἐμπορικὴν συνθήκην μετὰ τῆς Ἀβησσυνίας καὶ ἤρξατο ἀναπτύσσουσα ἀξιοσημείωτον δραστηριότητα πρὸς ἐμπορικὴν ἐπικράτησιν εἰς τὴν νέαν αὐτὴν κονίστραν τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συναγωνισμοῦ.

Τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν ἐγκατεστάθη καὶ ἡ πρεσβεία τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία ὡσαύτως συνῆψεν ἐμπορικὴν συνθήκην μὲ τὴν αἰθιοπικὴν κυβέρνησιν, τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ εἰσαγωγικοῦ ἐμ-

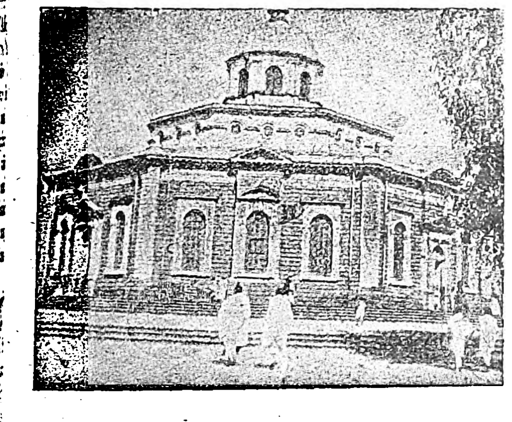

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα.

πορίου τῆς Ἀβησσυνίας ἀπετέλουν τὰ βαμβακερὰ ἀμερικανικὰ ὑφάσματα, νήματα κτλ. Τῷ 1911 ἱδρύθη καὶ ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἐκκλησία τῆς ἐκεῖ ἀναπτυχθείσης σημαντικῶς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου Κοινότητος, καὶ ἀφιερώθη εἰς τὸν Ἅγιον Φρουμέντιον. Ἡ ἔμπνευσις τῆς καθιερώσεως τοῦ Ναοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Φρουμεντίου καὶ ἡ θεμελίωσίς του ὀφείλεται εἰς τὸν Μητροπολίτην Ἀξώμης κ. Χριστοφόρον Δανιηλίδην, νῦν Ἅγιον Λεοντοπόλεως τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, μεταβάντα εἰς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα πρὸς σύσφιγξιν τῶν ἀδελφικῶν σχέσεων τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἀβησσυνιακῆς Ἐκκλησίας. Ὀλίγον ἀργότερον ἱδρύθη καὶ τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν Νηπιαγωγεῖον διευθυνόμενον ὑπὸ τῆς Κυρίας Κοσμᾶ, εἰς τὸ ὁποῖον ἤρχισαν νὰ φοιτῶσι τὰ ἑλληνόπαιδα, πολλὰ τῶν ὁποίων προέρχονται ἐκ γάμων ἑλλήνων μετ' ἀβυσσηνίδων γυναικῶν.

Ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἐμπιστευθεῖσα ἐπὶ ἔτη τὴν προστασίαν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ξένας πρεσβείας, μόλις τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1918 ἀπέστειλεν ἐπίσημον ἀντιπρόσωπόν της, διορίσασα πρῶτον Γενικὸν Πρόξενον ἐν Ἀδὶς-Ἀμπέμπα τὸν ἐκ Κύπρου κ. Ε. Χατζῆ-Ἰωάννου.

Ὁ θάνατος τοῦ Μενελίκ, τοῦ Μεγάλου Πέτρου τῆς Ἀβησσυνίας, ἐπισυμβὰς τῷ 1913, καὶ αἱ ἀκολουθήσασαι σοβαραὶ πολιτικαὶ ἀνωμαλίαι ἀνέκοψαν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, ἀκριβῶς εἰς τὰς στιγμὰς καθ' ἃς μὲ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, ἡ Ἀβησσυνιακὴ πρωτεύουσα εἰσήρχετο εἰς νέον εὐρύτατον στάδιον προόδου. Παγιωθείσης ὅμως τῆς τάξεως καὶ ἀσφαλείας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς Αὐτοκρατείρας Οὐόζορό Σαουντίτο, θυγατρὸς τοῦ Μενελίκ, ἀνελθούσης τὸν ἔνδοξον θρόνον τοῦ πατρὸς της τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1916, καὶ τὴν πεφωτισμένην διάνοιαν τοῦ συμβασιλέως καὶ διαδόχου Ρὰς Ταφάρι Μακόνεν, ἡ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα θὰ ἐξελιχθῇ συντόμως εἰς μεγαλόπολιν ἐφάμιλλον πρὸς ἄλλας πολιτισμένας πόλεις τῆς Μελαίνης Ἠπείρου. Ἡ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, ἐκτισμένη ἐπὶ ἀνωμάλου ὀροπεδίου, τεμνομένου ὑπὸ χειμάρρων, εἰς ὕψος 7800 ποδῶν ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἔχει κλῖμα ὑγιεινὸν καὶ δροσερόν. Τὸν χειμῶνα της ἀποτελεῖ ἡ βροχερὰ περίοδος, ἡ ὁποία ἄρχεται τὸν Ἰούνιον καὶ λήγει περὶ τὰ τέλη Σεπτεμβρίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ κατακλυσμοῦ καὶ τῶν κεραυνῶν οἱ κάτοικοι ἀποκλείονται εἰς τὰς οἰκίας των, δυσκολευόμενοι νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς ἔργα ἐν ὑπαίθρῳ.

Ἡ Ἀδὶς-Ἀμπέμπα εἶναι ἐπίσης τὸ ἐντευκτήριον τῶν ἰθαγενῶν τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὰ μακρυνὰ χωρία των, ἄλλοι μὲν διὰ ν' ἀγοράσωσιν, ἄλλοι διὰ νὰ πωλήσωσι καὶ ἄλλοι διὰ ν' ἀνταλλάξωσι τὰ προϊόντα των εἰς τὸ σπουδαῖον *παζάρ*, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀνατολῆς, λαμβάνει χώραν ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ἐν ὑπαίθρῳ εἰς μίαν ἔκτασιν γῆς εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως. Τὸ θέαμα τῶν χιλιάδων ἰθαγενῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, μὲ τὰς ἀρχαιοπρεπεῖς ἐνδυμασίας των καὶ τὰς παραδόξους κομμώσεις των, ἀντιπροσωπευόντων ὅλας τὰς Ἀβησσυνιακὰς φυλάς, τῶν χριστιανῶν Ἀβησσυνῶν, τῶν μουσουλμάνων Γκάλλα, Σομάλιδων, Ταγκάλιδων τῶν Γκουργκούρα, Γκοράκι κ. λ. συναλλασσομένων μὲ ζωηρὰς χειρονομίας καὶ ἐκκωφαντικὰς φωνάς, εἶναι τῷ ὄντι ἀξιοπερίεργον.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἀβησσυνίας προώρισται νὰ ἀποβῇ πρωτεύουσα ὁλοκλήρου τῆς Β. Α. Ἀφρικῆς, ὅταν, συνεχιζομένων τῶν ἐν σχεδίῳ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, ἑνωθῇ αὕτη μὲ τὰς μακρυνὰς καὶ πλουτοφόρους ἐπαρχίας της, τὰς συνορευούσας μὲ τὸ Ἀγγλοαιγυπτιακὸν Σουδὰν τοῦ Λευκοῦ Νείλου (Κάφφα, Γκαμπέλλα κ.λ.) παρὰ τὰς ὁποίας θὰ διέρχεται ἡ ὑπεραφρικανικὴ γραμμὴ Καΐρου-Νοτίου Ἀφρικῆς. ΣΩΚΡ. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

ἀδίστακτος· ὁ ἄνευ δισταγμοῦ, ἀναμφίβολος, βέβαιος, ἀποφασισμένος: χαρακτὴρ ἀδίστακτος. Ἐπιρ. *ἀδιστάκτως*: τὸ φρονῶ ἀδιστάκτως.

ἀδισώνειος νόσος. (Βλ. ἀδδισώνειος).

Ἀδίτ. Οὕτως ὀνομάζουν οἱ Μουσουλμᾶνοι τὰς διὰ τοῦ λόγου σωθείσας παραδόσεις τοῦ Μωάμεθ. Τὰ θρησκευτικὰ αὐτὰ παραγγέλματα προσέλαβον ἐξαιρετικὴν σπουδαιότητα μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ Ἰσλαμισμοῦ. Ἡ βαθεῖα καὶ πλήρης γνῶσις τῶν ἀδὶτ ἀνήχθη εἰς περιωπὴν ἐπιστήμης. Σημαντικὸς δὲ ὑπῆρξεν ὁ ρόλος των εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς μουσουλμανικῆς θεολογίας ἀφ' ἧς στιγμῆς ἤρχισαν νὰ κατανέμωνται εἰς συλλογάς, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως ἓξ μόνον θεωροῦνται, σήμερον, πισταὶ καὶ αὐθεντικαί· αἱ τῶν: Μπουχάρα, Μαλέκ, Ἀβοῦ-Δαβίδ, Ταρμεζῖ, Νισὲ καὶ Μοσλίμ. Τὰ συγγράμματα ταῦτα εἶναι πολὺ δύσκολα πρὸς κατανόησιν, ἀφοῦ καὶ πολλοί, ἀκόμη σοφοὶ Μουσουλμᾶνοι, δὲν δύνανται νὰ τ' ἀναγνώσουν εὐχερῶς. Τὸ διασημότερον ὅλων εἶναι τὸ τοῦ Μπουχάρα, τοῦ ἐπονομασθέντος Τζαμὶ Ἀσαχίχ, δηλαδὴ ὁ ἀληθὴς συλλογεύς. Ἡ συλλογή του ὄχι μόνον θεωρεῖται ὡς ἡ καλυτέρα εἰς τὸ εἶδος της, ἀλλ' ἕπεται ἀμέσως τοῦ Κορανίου. Ὁ ἴδιος ὁ Μοσλὶμ ὁμολογεῖ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ δημιουργήσῃ τις κάτι ἀνώτερον αὐτοῦ. Αἱ μεγάλαι δυσκολίαι, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ κατανόησίς του, ἐπροκάλεσαν τὴν σύνταξιν 77 σχολίων ἐπεξηγηματικῶν.

Τὰ κείμενα αὐτῶν τῶν συλλογῶν, τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν ἐτυπώθησαν, εἶναι πολὺ ὀλίγον γνωστὰ ἐν Εὐρώπῃ. Ὁ ντὲ Χάμερ ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν πρώτων σοφῶν οἱ ὁποῖοι ἐμελέτησαν αὐτάς, ἐκδόσας μάλιστα εἰς μετάφρασιν 700-800 ἀδίτ.

Ἀπὸ ἀπόψεως ὀθωμανικοῦ δικαίου καὶ μουσουλμανικῆς νομοθεσίας, αἱ ἀδὶτ παίζουσι σπουδαῖον ρόλον εἰς τὸν καθ' ὅλου βίον τῶν Μωαμεθανῶν, ἐπειδὴ θεωροῦνται ὡς γραφεῖσαι καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Θεοῦ καὶ ὡς ἀποτελοῦσαι, ὁμοῦ μετὰ τῆς σούνας, τὸν μωαμεθανικὸν κώδικα.

Ἀδῖται. Ὄνομα τῶν πρώτων κατοίκων τῆς μεσημβρινῆς Ἀραβίας τῆς παρὰ τὴν Ὑεμένην. Κατήγοντο ἐκ τοῦ Ἂδ ὅστις κατὰ τινας Ἄραβας συγγραφεῖς ἦτο δισέγγονος τοῦ Σὴμ τοῦ υἱοῦ τοῦ Νῶε· κατ' ἄλλους δὲ ἦτο υἱὸς τοῦ Χάμ, τοῦ δευτέρου υἱοῦ τοῦ Νῶε. Πάντοτε κατὰ τὰς ἀραβικὰς παραδόσεις, ὁ Ἂδ ἐνυμφεύθη 1.000 γυναῖκας ἐξ ὧν ἀπέκτησε 4.000 τέκνα ὅλα ἄρρενα. Ἔζησε 1.200 ἔτη. Οἱ δύο υἱοί του Χαδὶδ καὶ Χαδδὰδ ἐβασίλευσαν ἐπὶ τῶν ἀπογόνων του μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἐκ τούτων ὁ Χαδδὰδ ὑπέταξε τὸ Ἰράκ, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Οὗτος ἔκτισεν ἀνάκτορον ὡραιότατον, γνωστὸν παρὰ τοῖς Ἄραψι ὡς Ἀνάκτορον τῶν στύλων, ἀπὸ τῶν πολλῶν στύλων οἵτινες τὸ ἐκόσμουν.

Οἱ Ἀδῖται ἦσαν γιγαντιαίου ἀναστήματος καὶ μεγίστης ἰσχύος ἄνδρες. Ἀποδίδονται εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ ἀπαντώμενα ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀραβίᾳ ἐρείπια μεγάλων κτισμάτων. Ἔφθασεν ὅμως ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἀλαζονεία τῶν ἀπογόνων τοῦ Ἂδ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπροχώρητον. Ὁ Ἀλλὰχ ἔστειλε μεταξὺ των τὸν προφήτην Χοὺδ ὅστις ἐπὶ 50 ἔτη κηρύττων προσεπάθει νὰ τοὺς φέρῃ εἰς θεογνωσίαν. Ἀλλὰ μάτην. Οἱ Ἀδῖται ἐξηκολούθησαν διάγοντες τὴν ἀσεβῆ ζωήν των, καὶ ὁ Ἀλλὰχ τοὺς ἐξωλόθρευσε στείλας τρομερὸν τυφῶνα. Ὀλίγιστοι διεσώθησαν, οἱ πρόγονοι τῶν νέων παρὰ τὴν Σάβα τῆς Ὑεμένης Ἀδιτῶν. Βασιλεὺς τούτων ὑπῆρξεν ἐπὶ χίλια ἔτη ὁ Λοκμάν, ὅστις ἔκτισε τὸ πρόχωμα τοῦ Μαρέβ, ἀναφερόμενον συχνὰ ὑπὸ τῶν Ἀράβων συγγραφέων. Ἡ δυναστεία τοῦ Λοκμὰν ἀνετράπη ὑπὸ τοῦ Γιαρόβ, υἱοῦ τοῦ Καχτάν, καὶ οἱ Ἀδῖται ἐξηφανίσθησαν ὁριστικῶς περὶ τὰ 750 π. Χ.

Τὸ Κοράνιον ἀναφέρει περὶ Ἀδιτῶν εἰς πολλὰ σημεῖα.

Ἀδίτι. Μία ἀπὸ τὰς ἀρχαιοτέρας θεότητας τῶν Ἀριανῶν Ἰνδῶν. Σημαίνει δέ: ἀπουσία δεσμοῦ, καὶ δηλοῖ τὸ Ἄπειρον. Ἐγεννήθη εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ὁ πανθεϊσμὸς δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐκδηλωθῆ ἐναργῶς καὶ παρέμεινε σχεδὸν πάντοτε ἀπρόσωπος. «Ἀδίτι εἶναι ὁ οὐρανός, Ἀδίτι εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα· Ἀδίτι εἶναι ἡ μητέρα, εἶναι ὁ πατὴρ καὶ υἱός. Ὁ Ἀδίτι εἶνε ὅλοι οἱ Θεοί, αἱ πέντε φυλαί». Οὕτω χαρακτηρίζεται εἰς τὴν Ρίγ-Βέδαν. Εἶναι δὲ ἡ μήτηρ τῶν Ἀδιτούα, τῶν Ὑψιστῶν Θεῶν, τῶν ὁποίων ἀρχηγὸς εἶναι, εἰς τὰ βιβλία τῶν Βεδῶν, ὁ Βαροῦνας καὶ ἀργότερον ὁ Ἥλιος.

Ἀδιτιπουζία (Adithipugia). Μεγάλη θρησκευτικὴ τελετὴ τῶν Ἰνδῶν, σκοπὸν ἔχουσα τὴν σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν τῆς φιλοξενίας μεταξὺ ξενίζοντος καὶ ξενιζομένου. Ἐν τῇ μεγαλυτέρᾳ αὐλῇ τῆς οἰκίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ λαμβάνει χώραν ἡ τελετὴ αὕτη, ἐκτίθεται ἡ εἰκὼν μιᾶς θεότητος λατρευομένης καὶ ὑπὸ τῶν δύο· εἶτα προσεύχονται, κάμνουν προσφορὰς ἀνθέων, τέλος δὲ ὁ οἰκοδεσπότης πλύνει τοὺς πόδας τοῦ φιλοξενουμένου. Ἡ τελετὴ αὕτη εἶναι ἀρχαιοτάτη καὶ μνημονεύεται ἐν τῇ Βαγσβάτα (Bhâgavata).

ἀδιύλιστος, ὁ μὴ διυλισμένος, ἀδιήθητος, ἀστράγγιστος, ἀσούρωτος, ὁ μὴ ἀπεσταγμένος: ὕδωρ *ἀδιύλιστον*, ὑγρὸν—, ροδόσταγμα—.

ἀδιύπνιστος· ὁ μὴ διυπνισθείς, τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἐξύπνησεν, ἢ ὁ ἴδιος δὲν ἐξύπνησεν, ὁ μὴ χάνων τὸν ὕπνον του μὲ κανένα τρόπον.

ἀδίχαστος· ὁ μὴ διχασθείς, ὁ μὴ διχοτομηθείς, ὁ μὴ εἰς δύο κοπείς, διαιρεθείς, χωρισθείς, ὁ ἀδιχότμητος.

ἀδιχοτόμητος· ὁ μὴ διχοτομούμενος, ὁ μὴ διχαζόμενος, ὁ μὴ κοπτόμενος, ὁ μὴ διαιρούμενος, ἀκέραιος: ἀπόδειξις *ἀδιχοτόμητος*, χαρτονόμισμα—.

ἀδίψαστος· ὁ δημώδης τύπος τοῦ *ἄδιψος* καὶ *ἀδίψητος*· 1) ὁ μὴ διψῶν, ὁ μὴ ἔχων ἔφεσιν πρὸς πόσιν, ὁ μὴ ὑποφέρων δίψαν, ὁ μὴ πάσχων ἀπὸ στέρησιν ὕδατος, 2) ὁ τόπος ὁ μὴ στερούμενος ἰκμάδος, ὁ πλήρης ὑγρασίας, ὁ δίυγρος, ὁ κεκορεσμένος ὕδατος, ὁ ποτισμένος, ὁ ἀρδευόμενος τακτικῶς.

ἀδίψητος· ὁ ἀδίψαστος· ὁ μὴ διψῶν, ὁ μὴ στερούμενος ἰκμάδος, ὁ κεκορεσμένος ὕδατος. (Σιβυλλικοὶ χρησμοί).

ἀδιψία· (ἐκ τοῦ ἀ: στερ. καὶ δίψα). Ἐλάττωσις ἢ ἔλλειψις τελεία τῆς δίψης. Φυσικὴ διάθεσις ἀτόμων τινῶν, ἅτινα παραμένουσιν ἐπὶ μακρὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον χρόνον, ἐπὶ ἡμέρας καὶ ἑβδομάδας, χωρὶς νὰ αἰσθανθῶσι τὴν ἀνάγκην νὰ πίωσι, κατὰ τοὺς μεγάλους ἔτι καύσωνας. Τὸ ὕδωρ ὅπερ περιέχουσι τὰ ροφήματα, τὰ ἐμβάμματα (σάλτσαι), οἱ καρποί, τὰ ὄσπρια, τὰ χόρτα ἐν γένει καὶ γενικῶς πάντα τὰ σιτία, εἶναι ἐπαρκὲς διὰ τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἀτόμων τούτων, ἅτινα δύνανται νὰ στερηθῶσιν οὕτω τοῦ ποτοῦ, ὡς τοῦτο ἀποδεικνύεται διὰ τῆς θεραπείας τῆς παχυσαρκίας. Ἡ ἐφίδρωσις εἶναι λίαν ἠλαττωμένη εἰς τὰ τοιαῦτα ἄτομα· ὡς ἐκ τούτου δὲ προκύπτει καὶ ἡ ὀλιγωτέρα ἀνάγκη ὑγρῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ.

Ἡ κατάργησις τῆς δίψης παρετηρήθη καὶ εἴς τινας χρονίας παθήσεις τῶν βλενογόνων ὑμένων καὶ ἰδιαίτατα τοῦ στόματος καὶ τοῦ φάρυγγος. Τὸ παχὺ καὶ ἄφθονον βλενῶδες ἐπίχρισμα, ὅπερ ἐπικαλύπτει τοὺς βλενογόνους τούτους, φαίνεται ὅτι προφυλάσσει αὐτοὺς ἀποτελεσματικῶς ἀπὸ τῆς συνήθους ἀνάγκης τῆς δίψης. Ἡ ἔλλειψις ἄλλως τε τοῦ αἰσθήματος τῆς δίψης, ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, δὲν ἔχει δυσάρεστα ἐπακολουθήματα· εἰς ἄλλας ὅμως περιπτώσεις, εἶναι ὁ πρόαγγελος τῆς ἐπιμονῆς τῆς ὑφισταμένης νόσου. Μ. Ν. Κ.

Κτηνιατρική. Ἡ ἀδιψία παρατηρεῖται καὶ ἐπὶ ζῴων, ὡς εἰς ἐντερικάς τινας παθήσεις τοῦ ἵππου, τοῦ βοός, τοῦ κυνός. Παρετηρήθησαν ἐπίσης καὶ περιπτώσεις ψυχικῆς ἀδιψίας (adipsie psychique). Ζῷον τι συνηθισμένον νὰ πίνῃ ὕδωρ ἐντὸς ξυλίνου δοχείου ἀρνεῖται ἀπολύτως νὰ πίῃ τοῦτο ἐντὸς ἄλλου δοχείου πηλίνου ἢ μεταλλίνου. Συνήθως ἡ ψύχωσις αὕτη διατηρεῖται ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας. Ἐν τούτοις ὁ Esclauze ἀναφέρει περιπτώσεις, καθ' ἃς

Digitized by Google

ζῷα τινὰ ἠρνήθησαν νὰ πίωσιν ὕδωρ, ἄγνωστον διὰ ποίαν αἰτίαν, ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα καὶ ὑπέστησαν ὡς ἐκ τούτου ὑπερβολικὴν ἴσχνανσιν.

Β. ΧΑΤΖΗΟΛΟΣ

ἄδιψος· ὁ κλασικὸς τύπος τοῦ *ἀδίψαστος* καὶ *ἀδίψητος*· ὁ μὴ ὑποφέρων ἀπὸ δίψαν, ἀπὸ στέρησιν ὕδατος, 2) ὁ καταπαύων τὴν δίψαν, ὁ σβήνων τὴν πρὸς πόσιν ἔφεσιν.

ἀδιψῶ (-έω)· δὲν ἔχω δίψαν (ὁ Ἱπποκράτης), δὲν εἶμαι διψασμένος, εἶμαι κεκορεσμένος ὕδατος, εἶμαι ἀδίψητος, ἀδίψαστος, ξεδιψασμένος.

ἀδίωκτος· ἀκαταδίωκτος, ὁ μὴ καταδιωκόμενος: ἐγκληματίας *ἀδίωκτος*, καταχραστὴς —, πλαστογράφος —.

ἀδιώμοτος· ὁ δι' οὐδενὸς μέσου ὑποχρεούμενος νὰ ὀμόσῃ, νὰ ὁρκισθῇ, 2) ὁ μὴ ὀμόσας, ὁ μὴ ὁρκισθείς, ἀνώμοτος, ἀνόρκιστος.

Ἄδκοκ (Ἄρθοῦρος Σαίντ-Τζὸν) Adcock. Ἄγγλος συγγραφεὺς καὶ δημοσιογράφος. Γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τὴν 17 Ἰαν. 1864 καὶ γνωστότατος ὡς διευθύνων ἐκδότης τοῦ «Μπούκμαν», μιᾶς πολυμόρφου καὶ ἐγκύρου φιλολογικῆς κριτικῆς ἐπιθεωρήσεως, καὶ ἔξοχος ούμοριστής, εἶναι ἐξ ἄλλου καὶ συγγραφεὺς 30 τόμων ποιημάτων, μυθιστορημάτων, δοκιμίων καὶ τοπογραφιῶν τοῦ Λονδίνου. Ἐξ αὐτῶν τὰ κυριώτερα εἶναι: «Ἀτελείωτον Μαρτύριον καὶ ἄλλαι ἱστορίαι» (1894), «Ἀγάπη στὸ Λονδῖνον» (1906), «Ὁ ἄνθρωπος μὲ παρελθὸν» (1911), «Περίφημα Σπίτια καὶ Φιλολογικαὶ Ἑστίαι εἰς τὸ Λονδῖνον» (1912), «Τραγούδια τοῦ Παγκοσμίου Πολέμου» (1916), «Ἡ θεία Τραγῳδία» (1922).

Ἄδλεϊγ (Adleigh). Περιοχὴ καὶ πόλις ἐμποροπανηγύρεων εἰς τὸ Σοῦφφολκ τῆς Ἀγγλίας, εἰς ἀπόστασιν 14 χλμ. ἀπὸ τὸ Λονδῖνον. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Μπρέττ, 9 μίλια Δ. τοῦ Ἴψουϊτς. Σιδηροδρομικὸς σταθμός, πάλαι ποτὲ κέντρον ἐμπορίου ἐρίου. Εἰς τὸ Ἄδλεϊγ λέγεται ὅτι ἐτάφη ὁ Γούτρουμ ὁ Δανὸς (Guthrum the Dane). 3.200 κάτοικοι.

Ἄδλεϊγ (Adleigh). Κωμόπολις εἰς τὸ Ἔσσεξ τῆς Σκωτίας, 5 μίλια ΒΔ. τοῦ Σάουθενδ-ὂν-Σῆ. Σώζονται ἐρείπια τοῦ Πύργου Ἄδλεϊγ, κτισθέντος ἀπὸ τὸν Οὐβέρτον δὲ Μπούργκ (Hubert de Burgh), κόμητα τοῦ Κέντ, κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα καὶ δωρηθέντος παρὰ τοῦ Ἐρρίκου Η' εἰς τὴν Ἄνναν τοῦ Κλέβ, ἐγκαταλειφθέντος δὲ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα. Σώζεται ἐπίσης ἡ νορμανδικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, μὲ ξύλινον κωδωνοστάσιον. Ὁ Στρατὸς τῆς Σωτηρίας ἵδρυσεν ἀγροτικὴν ἀποικίαν εἰς Ἄδλεϊγ. Κάτοικοι 1.707.

Ἄδλερ Βίκτωρ (Adler). Αὐστριακὸς σοσιαλιστής, ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς, γεννηθεὶς ἐν Πράγᾳ τῷ 1852. Ἐγένετο ἀρχηγὸς τοῦ αὐστριακοῦ σοσιαλιστικοῦ κόμματος, τὸ ὁποῖον ἐθεμελίωσε καὶ διωργάνωσε. Ὁ Δρ. Ἄδλερ παρεκάθησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸ Ῥάϊχσραθ καὶ ἦτο ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅταν ἀπέθανε. Ἦτο πλουσιώτατος, γενικὸς διευθυντὴς καὶ ἰδιοκτήτης τῆς ἐφημερίδος Ἀρμπάϊτερ-τσάϊτουγκ καὶ συγγραφεὺς πολλῶν βιβλίων περὶ σοσιαλισμοῦ καὶ λιβέλλων ἐναντίον τῶν ἀντιπάλων του. Ἀπέθανεν ἐν Βιέννῃ τὴν 11 Νοεμβρίου 1918. Ὁ υἱός του Φρειδερῖκος, σοσιαλδημοκράτης, ὡς ὁ πατήρ του, ἐδολοφόνησε τὸν Αὐστριακὸν πρωθυπουργὸν κόμητα Στούργκ εἰς ἓν ξενοδοχεῖον τῆς Βιέννης, τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1916. Καταδικασθεὶς εἰς θάνατον, ἐπέτυχεν ἀναστολὴν τῆς ποινῆς καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βιέννης τοῦ Νοεμβρίου 1918.

Ἄδλερ Ἰούλιος (Adler). Γάλλος ζωγράφος, γεννηθεὶς εἰς Λυξέϊ τὴν 8 Ἰουλίου 1865. Εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔλαβεν ὡς θέμα τῶν πλουσίων εἰς χρῶμα καὶ ρωμαλέων εἰς σχέδιον πινάκων του, τὸν κόσμον τῶν ἐργατῶν. Τὸ ἔργον του «ὁ Δρόμος» ἔτυχεν εὐφήμου μνείας εἰς τὴν Ἔκθεσιν τοῦ 1893 καὶ ἡ «Ἀγορὰ τοῦ Ἁγ. Διονυσίου» (1895) τοῦ τρίτου βραβείου. Εἰς ὅλα τὰ ἔργα του ὁ Ἄδλερ δείκνυται συγκεκινημένος παρατηρητὴς τῆς ἀνθρωπίνης ὀδύνης καὶ χωρὶς νὰ καταφεύγῃ εἰς τεχνάσματα συγκινεῖ τὸν θεατήν. Οἱ πίνακές του δὲν ἔχουν ἀξίαν μόνον ὡς τέχνη καὶ κατασκευή, ἀλλὰ καὶ ὡς περιεχόμενον καὶ σημασία. Οἱ κυριώτεροι ἐξ αὐτῶν εἶναι: «Οἱ Κουρασμένοι» (1897), «Τὸ σκαμνί» (1903), «Λαϊκαὶ Χαραὶ» (1893), «Παρισινὴ Πρωΐα»—τὰ δύο τελευταῖα ἐκδήλωσις τῆς χαρμοσύνου διαθέσεως τοῦ ζωγράφου.— «Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν μπλούζαν» (1898), «Ἡ Μητέρα» (1899), «Ἡ ἀπεργία τοῦ Κρεζὸ» (1900), «Ἡ σοῦπα τῶν πτωχῶν» (1906), «Ἔξοδος ἀπὸ τὸ ὀρυχεῖον» (1901), «Ἑσπέρα ἑορτῆς» (1907).

Ἄδλερ (Νάθαν Μορδοχαῖος, Nathan Marcus Adler). Ἀρχιραββῖνος τῶν ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ἐγεννήθη ἐν Ἀννοβέρῳ τῷ 1803 ἀπεβίωσε δὲ ἐν Brighton τῆς Ἀγγλίας τὴν 21 Ἰανουαρίου τοῦ 1890. Τὰς πρώτας ἑβραιολογικὰς γνώσεις ἀπέκτησε παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ *Ραββῆ Μορδεχάϊ Ἄδλερ*, ἀρχιραββίνου τοῦ Ἀννοβέρου. Ἐφοίτησεν εἰς τὰς σπουδαιοτέρας πανεπιστημιακὰς σχολὰς τῆς Γερμανίας, σπουδάζων ἀρχαίας καὶ νεωτέρας φιλολογίας, περατώσας δὲ τὰς σπουδάς του ἐν Ὀρλεγκάνῃ τῷ 1830, ἐξελέγη Ἀρχιραββῖνος τοῦ Ἐλδιβούργου. Τῷ 1845 τοῦ προσεφέρθη ἡ θέσις τῆς Μεγάλης Ραββινίας πασῶν τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἑβραϊκῶν κοινοτήτων.

Ἵδρυσε Ραββινικὸν Σεμινάριον ὑπὸ τὸν τίτλον *Jews' College* καὶ ἐπέτυχε τὴν ἕνωσιν πασῶν τῶν Συναγωγῶν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν *United Synagogue.* Ἐπίσης εἰργάσθη διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν χειραφέτησιν τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν τῆς Ρουμανίας.

Εἰς τὰς διαμάχας μεταξὺ ὀρθοδόξου καὶ μεταρρυθμιστικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὁ Ραββῆ Ἄδλερ ἐτάχθη ἀνεπιφυλάκτως ὑπὲρ τοῦ πρώτου ὑποστηρίξας τὰς δοξασίας αὐτοῦ διὰ διαφόρων συγγραμμάτων ὡς τά: *Emmounath Israël* (The Jewish Faith) *Agouduth Ahiris* (The Bounds of Brotherhood). Σπουδαιοτέρα ὅμως ἐπιστημονικὴ συγγραφικὴ ἐργασία του εἶναι ἡ μετάφρασις εἰς τὴν γερμανικὴν τοῦ «Κοζαρὶ» (φιλοσοφικὸν ἔργον τοῦ Ἑβραίου Ποιητοῦ Ἰεουδὰ Ἀλεβῆ, βλ. λέξιν) καὶ ἑρμηνευτικὴ διατριβὴ ἐπὶ τῆς ἀραμαϊκῆς μεταφράσεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης *(Ταργκοὺμ Ὠνκελός*, ὅρ. λεξ. Ἅγιαι Γραφαί), ὑπὸ τὸν τίτλον *Νεθινὰ Λαγκέρ.* Διὰ τὴν ἐργασίαν του ταύτην ἀφιέρωσε τριάκοντα ὁλόκληρα ἔτη. Ὁ Ἄδλερ, ἐξαίρων τὴν ἀκριβῆ ἀντίληψιν τοῦ ἑβραϊκοῦ βιβλικοῦ κειμένου ὑπὸ τοῦ ἐν λόγῳ μεταφραστοῦ καὶ τὸν σεβασμὸν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἑρμηνείαν τῆς παραδόσεως, ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Ὠνκελὸς εἶναι ὁ Ἕλλην Ἀκύλας (2ος αἰὼν μ. Χ.) δεδομένου ὅτι ἡ μὲν παιδικὴ αὐτοῦ γλῶσσα ἦτο ἡ ἑλληνική, ἀργότερον δέ, ἐξιουδαϊσθείς, ἀφωμοιώθη τὴν ἀραμαϊκὴν διάλεκτον ἥτις ἐλαλεῖτο παρ' Ἑβραίοις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους καὶ τὴν ὁποίαν ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν ἐν λόγῳ μετάφρασιν τῆς Βίβλου. Ὡσαύτως ὁ Ἄδλερ ἀντικρούει τὴν γνώμην τῶν *Φράγκελ* καὶ *Χαγιώθ*, τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι ἡ μετάφρασις ἀπευθύνεται πρὸς τὸ πολὺ πλῆθος. Κατὰ τὴν γνώμην του ἡ μετάφρασις *Ὠνκελὸς* ἔχει μεγαλυτέρας ἀξιώσεις καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν σπουδαστῶν καὶ διδασκάλων ραββίνων.

Ἄδλερ. (Ναφθαλῆ Σεβῆ Ἴρς, ἤτοι *Ἕρμαν*)· Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ἀρχιραββῖνος πασῶν τῶν Ἰσραηλιτικῶν Κοινοτήτων τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Ἐγενήθη ἐν Ἀννοβέρῳ τῷ 1839, μετῴκησε δὲ ἐν Λονδίνῳ, μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, παρὰ τοῦ ὁποίου ἐδιδάχθη τὰ πρῶτα ἑβραϊκὰ γράμματα. Ἐφοίτησεν εἰς ἀνωτάτας σχολὰς τοῦ Λονδίνου, τῆς Πράγας καὶ Λειψίας, τιμηθεὶς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς τελευταίας πόλεως διὰ τοῦ τίτλου Διδάκτορος τῆς Φιλοσοφίας. Τῷ 1890 ἐκλιπόντος τοῦ πατρός του, ἐκλήθη ὅπως τὸν ἀναπληρώσῃ εἰς τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ θέσιν. Ἐπολέμησεν ἐπιτυχῶς ἐναντίον τοῦ ἀντισημίτου *Γκόλντβην Σμίθ*, ἐξέδωκε δὲ μίαν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν ὑπὸ τὸν τίτλον: Ibn Gabirol and his relations to scholastic. (Ὁ Ἴμπν Γαβιρὸλ— ὅρ. *Ἀβικέβρων* —καὶ αἱ σχέσεις αὐτοῦ μετὰ τῆς σχολαστικῆς φιλοσοφίας) καὶ ἄλλα.

ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

Ἄδλερ Φῆλιξ (Adler). Ἀμερικανὸς παιδαγωγός, γεννηθεὶς ἐν Ἄλτσεϋ τῆς Γερμανίας τὴν 19ην Αὐγούστου 1851. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ὅστις ἦτο Ἰουδαῖος ραββῖνος, μετηνάστευσεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τῷ 1857, ὁ δὲ Φῆλιξ ἐσπούδασεν ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς Κολομβίας (Columbia College) μέχρι τοῦ 1870. Μετὰ τὴν ἐν Βερολίνῳ καὶ Ἀϊδελβέργῃ ἀποπεράτωσιν τῶν σπουδῶν του ἐγένετο, τῷ 1874, καθηγητὴς τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀνατολικῆς φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Κόρνελλ. Τῷ 1876 ἵδρυσεν ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τὴν *Ἑταιρίαν Ἠθικῆς Ἀγωγῆς*, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς ὁποίας ἀφιέρωσε πολὺν καιρὸν καὶ μέγα μέρος τῆς ἐνεργητικότητός του. Τῷ 1902 ἐγένετο καθηγητὴς τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἠθικῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κολομβίας. Διεκρίθη ἐπίσης ὡς συντάκτης καὶ ἐκδότης τῆς *Διεθνοῦς Ἐφημερίδος Ἠθικῆς*. Ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ ἡ *Ἑταιρία Ἠθικῆς Ἀγωγῆς* ἐγένετο εἷς ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων συντελεστῶν τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἀναμορφώσεως τῆς πόλεως τῆς Νέας Ὑόρκης, ἐξασκήσασα διὰ τῆς ὑπ' αὐτῆς ἱδρυθείσης Σχολῆς Τεχνικῆς Ἀγωγῆς καὶ τοῦ Παιδικοῦ Κήπου (ἱδρυθέντος τῷ 1878) μεγάλην ἐπιρροήν. Ὁ δόκτωρ Ἄδλερ ἔλαβεν ἐπίσης ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν φιλανθρωπικὴν κίνησιν τῆς νέας του πατρίδος καὶ ἵδρυσε βρεφοκομεῖον καὶ σωφρονιστήρια. Τὰ κυριώτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι: *Δόγμα καὶ πρᾶξις* (1877), *Ἡ Ἠθικὴ Ἀγωγὴ τῶν Παιδίων* (1892), *Ζωὴ καὶ Μοῖρα* (1903), *Γάμος καὶ Διαζύγιον* (1905), *Ἡ Θρησκεία τοῦ Καθήκοντος* (1905).

Ἄδλερ Φρειδερῖκος. Γερμανὸς ἀρχιτέκτων γεννηθεὶς ἐν Βερολίνῳ τῷ 1827. Παρηκολούθησε τοὺς καλυτέρους διδασκάλους τῆς ἐποχῆς του, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Σίνκελ, ἀπὸ τὴν συστηματικὴν αἴσθησιν τοῦ ὁποίου εἶναι ἀρκετὰ ἐπηρεασμένος. Εἶχεν ὅμως ἴδιον σύστημα εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ· προσεπάθει νὰ συνδυάσῃ εἰς μίαν νέαν σύνθεσιν τὴν μορφὴν τῆς κλασικῆς ἀρχιτεκτονικῆς μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς οἰκοδομικῆς τοῦ μεσαίωνος. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχεδίων αὐτοῦ ᾠκοδομήθησαν, ἐκτὸς τῶν διαφόρων ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, ἐπαύλεων καὶ πύργων, ἅτινα εἶναι ἐγκατεσπαρμένα εἰς τὸ Βερολῖνον, εἰς τὰ περίχωρα αὐτοῦ, εἰς τὴν Πομερανίαν, Πρωσσίαν, Πολωνίαν, Ἐσθονίαν κλπ., αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Θωμᾶ τοῦ Βερολίνου, ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Ἐλισάβετ τοῦ Βιλχελμσχάβεν, ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Παύλου τοῦ Βρόμβεργ καὶ ἄλλαι. Ὁ Ἄδλερ ἐπεσκέφθη πολλάκις τὴν Ἰταλίαν, Γαλλίαν, Ἑλλάδα, Μ. Ἀσίαν, Παλαιστίνην καὶ Συρίαν, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὴν Ἐπιτροπήν, ἥτις διηύθυνε κατὰ τὴν ἐποχήν του (1875-81) τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Ὀλυμπίας. Τῷ 1863 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Βερολίνου, ἀργότερον δὲ σύμβουλος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν δημοσίων ἔργων. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὠνομάσθη καὶ μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βερολίνου, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς Πετρουπόλεως.

Ἄδλερ Χριστιανός. Ζωγράφος Γερμανός, γεννηθεὶς τῷ 1786 ἐν Τρίσδορφ, ἀποθανὼν τῷ 1842 ἐν Μονάχῳ. Ἡ εἰδικότης του ἦτο ἡ ἐπὶ πορσελάνης ζωγραφική. Τὴν ἐργασίαν του διακρίνει ἀπελπιστικὴ λεπτολογία.

Ὁ Ἄδλερ ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν ἐπιθεωρητὴς καὶ κυριώτερος ζωγράφος τοῦ ἐργοστασίου πορσελάνης τῆς Νυμφενβούργης, ὅπου ἐζωγράφησεν ἀληθινὰ ἀριστουργήματα, ἀντιγράφων τοὺς πίνακας τῆς Παλαιᾶς Πινακοθήκης. Πολλὰ τῶν ἔργων τούτων εὑρίσκονται τώρα εἰς τὴν Νέαν Πινακοθήκην τοῦ Μονάχου.

Ἄδλερ (τσεχ. Ὄρλιτσε). Ποταμὸς τῆς Βοημίας, σχηματιζόμενος ἐκ δύο βραχιόνων, τοῦ Ἀγρίου Ἄδλερ ἢ Ἔρλιτς καὶ τοῦ Σιγηλοῦ Ἄδλερ, καὶ συμβάλλων εἰς τὸν ποταμὸν Ἔλβαν παρὰ τὴν Καινιξβέργην μετὰ ροῦν 95 χλμ. περίπου. Ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἄδλερ συνήφθη, τῷ 1866, ἡ πρώτη μεγάλη μάχη μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας.

Ἄδλερβεργ (κόμητες). Μεγάλη ρωσικὴ οἰκογένεια ἐσθονικῆς καταγωγῆς. *Ἰουλία Ἄδλερβεργ* (1796—1864), πρώτη κυρία τῆς Αὐλῆς τῆς αὐτοκρατείρας Ἀλεξάνδρας Θεοδωρόβνας. Ὁ ἀδελφός της *Βλαδίμηρος Θεοδώροβιτς Ἄδλερβεργ* (1791—1872) διεκρίθη ὡς πολιτικός, ἡ δὲ μήτηρ της ὡς διδασκάλισσα τῶν μεγάλων δουκῶν Νικολάου (τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορος Νικολάου) καὶ Μιχαήλ. Ὁ Βλαδίμηρος ἔλαβε μέρος εἰς τὰς ἐκστρατείας τοῦ 1812, 1813 καὶ 1814. Τῷ 1817 διωρίσθη ὑπασπιστὴς τοῦ μεγάλου δουκὸς Νικολάου. Ὁ Βλαδίμηρος ἦτο εἰς τὴν ὑπηρεσῖαν τοῦ Τσάρου κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1825, ἀργότερον δὲ ἠκολούθησεν αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ τῆς Τουρκίας ἐκστρατείαν του (1828) καὶ τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὴν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας συνέντευξίν του (1833). Μετὰ τὴν διὰ λόγους ὑγείας παραίτησίν του, διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱός του *Ἀλέξανδρος Ἄδλερβεργ* (1818—1884). Ὁ τελευταῖος οὗτος διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εὐνοούμενος τῶν Τσάρων Νικολάου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐπιτροπῆς ἡ ὁποία συνέστη πρὸς βελτίωσιν τῆς ζωῆς τῶν χωρικῶν. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ *Νικόλαος Ἄδλερβεργ* διωρίσθη τῷ 1866 διοικητὴς τῆς Ἐσθονίας καὶ ἔγραψε βιβλίον τιτλοφορούμενον «Ἀπὸ Ρώμης εἰς Ἱερουσαλήμ».

Ἀδλερκρόϊτς (Adlercreutz) Κάρολος—Ἰωάννης, Σουηδὸς στρατηγὸς καὶ πολιτευτὴς (1757—1815).

Ἐνίκησε τοὺς Ρώσους ἐν Siccajocki, ἐπειδὴ δὲ ἐλεηλατήθησαν τὰ ἐν Φιλλανδίᾳ κτήματά του, ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας τὸν ἀπεζημίωσε γενναιοδώρως. Ὁ Ἀδλερκρόϊτς ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν προπαρασκευασάντων τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1809, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεθρονίσθη ὁ Βασιλεὺς Γουσταῦος ὁ Δ' καὶ ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Σουηδίας ὁ Κάρολος ὁ 13ος. Κατόπιν περιεπλάκη εἰς πόλεμον μὲ τὸν ἀντίπαλόν του στρατηγὸν Ἄδλερσπαρρ, τὸν ὁποῖον καὶ ἐνίκησεν. Ὁ Ἀδλερκρόϊτς παρέμεινεν ἀργότερα εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Καρόλου τοῦ 14ου, ὅστις τοῦ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ κόμητος (1814).

Ἄδλερσπαρρ Γεώργιος (κόμης). Στρατηγὸς Σουηδὸς γεννηθεὶς τῷ 1760, ἀποθανὼν τῷ 1835. Ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἥτις ἐξεθρόνισε τὸν Γουσταῦον Δ'. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἀνάρρησιν τοῦ Καρόλου ΙΓ', ὁ νέος οὗτος βασιλεὺς τὸν ἐνέπλησε τιμῶν ἀλλὰ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀδλερκρόϊστερ ὁ Ἄδλερσπαρρ ἀπεμακρύνθη τῆς ἐξουσίας. Τὸ 1830 ἐξέδωκε περίεργον σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον: «Ἔγγραφα χρήσιμα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας, νεωτέρας καὶ συγχρόνου Σουηδίας». Ὁ Ἄδλερσπαρρ ἐξέδιδε καὶ ἐφημερίδα «Τὰ ἀνάμικτα» ἀπὸ τοῦ 1787-1800.

Digitized by Google

Ἄδλερσχοφ (Adlershof). Πόλις τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ Βραδεμβοῦργον, πλησίον τοῦ Βερολίνου. 13,200 κάτοικοι. Σιδ/κὸς σταθμός. Ἐργοστάσια κατασκευῆς τηλεγραφικῶν καλωδίων, ἐπιτραπεζίων σκευῶν, χημικῶν προϊόντων, φαρμακευτικῶν προϊόντων, σιγαρέττων, ὑποδημάτων.

Ἄδλερφελδ (Adlerfeld) Γουσταῦος, βαρῶνος. Σουηδὸς ἱστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1671 καὶ ἀποθανὼν κατὰ τὴν ἐν Πουλτάβᾳ μάχην τῷ 1709. Ἐσπούδασεν ἐν Οὐψάλᾳ, κατόπιν δέ, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν πλουσίων νέων τῆς ἐποχῆς του, ἐπεχείρησε μακρὰ ταξίδια εἰς Ἀγγλίαν, Γαλλίαν καὶ Ὁλλανδίαν. Κατὰ τὴν διάρκειαν ἑνὸς τῶν ταξιδίων τούτων ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς πατρίδος του εἰς τὴν συζήτησιν τῶν προκαταρκτικῶν τῆς συνθήκης τοῦ Ρύσβικ (Ryswik 1697). Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς Σουηδίαν ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ ΙΓ' τοῦ ἀπένειμε τὸν τίτλον τοῦ ἱστοριογράφου τοῦ βασιλέως καὶ τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Αὐλῆς. Ὁ Ἄδλερφελδ ἠκολούθησε τὸν κύριόν του εἰς ὅλας του τὰς μεγάλας ἐκστρατείας, μέχρι τῆς μάχης τῆς Πουλτάβας κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθη. Εἰς τὸν Ἄδλερφελδ ὀφείλομεν μίαν θαυμασίαν «Στρατιωτικὴν ἱστορίαν τοῦ Καρόλου τοῦ ΙΒ'», ἥτις ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ υἱοῦ του.

Ἄδλεϋ (Hadley) σὲρ Τζών. Ἄγγλος μαθηματικός, γεννηθεὶς εἰς τὴν κομητείαν Χέρτφορδ τῷ 1682, ἀποθανὼν εἰς Ἤστ-Μπάρνετ τῷ 1744. Εἰσῆλθε τῷ 1714 εἰς τὴν Βασιλικὴν Ἑταιρίαν τοῦ Λονδίνου, τῆς ὁποίας ἐγένετο ἀντιπρόεδρος. Ἐτελειοποίησε τὸ τελεσκόπιον τοῦ Γκρέγκορυ (1750) καὶ τῷ 1731 ἐφεῦρεν ἓν ναυτικὸν ἐργαλεῖον, τὸ «τεταρτοκύκλιον» ἢ «ἑκτοκύκλιον». Γενικῶς πιστεύεται ὅτι τὴν ἰδέαν τῆς ἐφευρέσεως αὐτῆς ἐνεπνεύσθη ἀπὸ τὸν Νεύτωνα. Οἱ Ἀμερικανοὶ μολαταῦτα διατείνονται ὅτι τὸ ὄργανον αὐτὸ ἐφεῦρεν ὁ Γκόδφρεϋ. Ὁ Ἄδλεϋ, υἱὸς ἑνὸς σερίφου, ἀνεδείχθη νεώτατος δεινὸς μαθηματικὸς καὶ ἱκανώτατος ὑδραυλικός, συνέγραψε δὲ ἐλάχιστα ἔργα, ἰδίως ὑπομνήματα. Τὰ ἀπομνημονεύματά του, ἐκδοθέντα ὑπὸ τὸν τίτλον «Φιλοσοφικοὶ συμβιβασμοί», περιέχουν ἐνδιαφερούσας πληροφορίας περὶ ζωῆς καὶ τῶν ἐργασιῶν του. Εἷς ἐκ τῶν ἀνεψιῶν του, Ἰωάννης Ἄδλεϋ καὶ αὐτὸς (1731-1764), ὑπῆρξε διακεκριμένος χημικὸς καὶ ἰατρός, καθηγητὴς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Καίμπριτζ καὶ μέλος, εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν, τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρίας τοῦ Λονδίνου.

Ἄδλεϋ (Hadley) Γεώργιος. Ἄγγλος σοφός, ἀδελφὸς τοῦ Ἰωάννου Ἄδλεϋ (1685-1768). Ἐσπούδασε νομικὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὀξφόρδης καὶ ἐδικηγόρευσεν εἰς τὸ Λονδῖνον ἀπὸ τοῦ 1709. Ἀλλ' ἐγκατέλειψε ταχέως τὴν νομικὴν καὶ ἤρχισε νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν μηχανικὴν καὶ τὴν φυσικήν. Ὁ Ἄδλεϋ εἶναι κυρίως γνωστὸς διὰ τὴν θεωρίαν του ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ρευμάτων, τὴν ὁποίαν αὐτὸς διὰ πρώτην φορὰν διετύπωσεν ἐνώπιον τῶν μελῶν τῆς Βασιλικῆς Ἑταιρίας, τῆς ὁποίας ἦτο μέλος.

Ἄδλεϋ (Hadley) Γεώργιος. Ἄγγλος ἀνατολιστὴς ἀποθανὼν τῷ 1798. Ἔγραψε διαφόρους μελέτας ἐπὶ τῆς περσικῆς γλώσσης.

Ἄδλεϋ (Hadley) Ἀρθοῦρος-Τουΐνιγκ. Ἀμερικανὸς οἰκονομολόγος καὶ παιδαγωγός, γεννηθεὶς τῷ 1856 καὶ διατελέσας διευθυντὴς τῶν Σιδηροδρόμων Νέας Ὑόρκης-Χάρφορδ-Νιοῦ-Χάβεν ἀπὸ τοῦ 1913. Τῷ 1915 ἤγειρε περὶ τὸ ὄνομά του μέγαν θόρυβον λόγῳ τῆς δηλώσεώς του ὅτι οἱ νέοι οἱ θέλοντες ν' ἀκολουθήσουν τὸ διπλωματικὸν στάδιον πρέπει νὰ ἔχουν μεγάλα ἰδιωτικὰ χρηματικὰ μέσα διὰ νὰ ἀποφύγουν πάντα ὑλικὸν πειρασμόν. Τῷ 1920 ἀπεποιήθη τὴν θέσιν τοῦ Προέδρου τοῦ Πανεπιστημίου Yale, κατὰ δὲ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐξελέγη διευθυντὴς τῶν Σιδηροδρόμων Ἄτκινσον-Σάντα Φὲ-Τοπέκα.

Ἄδλεϋ (Hadley). Μικρὰ πόλις τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν κομητείαν Σροπσάϊρ (Shropshire) ἀπέχουσα τοῦ Λονδίνου περὶ τὰ 241 χιλιόμετρα (3.108 κατ.). Ἐργοστάσια κατεργασίας σιδήρου καὶ χάλυβος.

Ἄδλεϋ (Hadley). Δάσος εἰς τὸ Μίδδλεσσεξ τῆς Ἀγγλίας. Ἐκτείνεται πρὸς τὴν κομητείαν τοῦ Χερτφορδσάϊρ καὶ καλύπτει ἔκτασιν 250 περίπου ἑκταρίων. Ἐντὸς αὐτοῦ ὑπάρχει σιδ)κὸς σταθμὸς καὶ σῴζεται ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας (15ου αἰῶνος) μὲ τὸν περίεργον πύργον της, ἀνοικοδομηθέντα τῷ 1848—52. Ἐντὸς τοῦ δάσους αὐτοῦ ἐδόθη ἡ μάχη τοῦ Μπάρνετ (1471), τὸ δὲ σημεῖον, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι ἐφονεύθη ὁ Βάρβικ, σημειοῦται δι' ὀβελίσκου, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα: «ὀβελίσκος τοῦ Ἄδλεϋ».

Ἀδλζράϊτερ (Adlzreiter) Ἰωάννης. Γερμανὸς πολιτευτής, γεννηθεὶς ἐν Ριζενχάϊμ τῆς Βαυαρίας τῷ 1596 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1662. Ἐμελέτησε τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν καὶ διωρίσθη ἀρχειοφύλαξ, εἶτα δὲ πρωθυπουργὸς τοῦ Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Α'. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται τὰ Annales boïcae gentis (1662), ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον ὅτι ταῦτα ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ ἰησουΐτου Φερβώ, ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν δοθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἀδλζράϊτερ.

Ad libitum. Λέξεις λατινικαὶ σημαίνουσαι «κατὰ βούλησιν». Τίθενται πολλάκις ἐν τῇ ἀρχῇ ἢ κατὰ τὴν διάρκειαν μουσικῆς συνθέσεως, ἰδίᾳ δὲ εἰς ἃ σημεῖα ὑπάρχει κορῶνα ἢ μελῳδικὴ πτῶσις, πρὸς δήλωσιν τοῦ ὅτι ὁ ἐκτελεστὴς δύναται νὰ ἀκολουθήσῃ ἐλευθέρως τὸ μουσικόν του αἴσθημα, ἐπιταχύνων ἢ ἐπιβραδύνων κατὰ τὰς περιστάσεις τὴν ρυθμικὴν ἀγωγὴν ἢ μὴ λαμβάνων αὐτὴν ὑπ' ὄψιν του, λ. χ.

Ἐν τῷ ἀνωτέρω παραδείγματι, ἡ σειρὰ τῶν φθογγοσήμων δὲν μετρεῖται οὐδέποτε, ἀλλ' ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καλαισθησίας τοῦ ἐκτελεστοῦ, ἐκ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ τεμαχίου, ἐκ τῆς ἐκφράσεως κλπ.
Ἐν χωρίοις ὁμοίοις μὲ τὸ κατωτέρω:

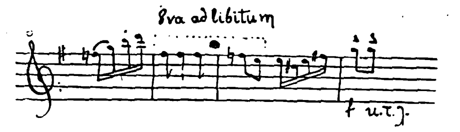

ὁ ἐκτελεστὴς δύναται, ἂν θέλῃ, νὰ ἐκτελέσῃ τὰ κάτωθεν τῆς διακεκομμένης γραμμῆς περιλαμβανόμενα φθογγόσημα κατὰ μίαν ὀγδόην ὑψηλότερον. N. A. B.

Ἀδλιγκενσβιλ (Adligenswil)· χωρίον τῆς Ἑλβετίας, εἰς τὸ καντόνιον τῆς Λουκέρνης, κείμενον εἰς ὕψος 561 μέτρων, 650 κάτοικοι. Σιδ)κὸς σταθμός. Παραγωγὴ τυροῦ. Κτηνοτροφία. Πτηνοτροφία. Συχνάζεται ὑπὸ περιηγητῶν.

Ἄδλιγκτων (Adligton). Κωμόπολις τῆς Ἀγγλίας, εἰς τὴν κομητείαν Λαγκασάϊρ, εἰς ἀπόστασιν 333 χλμ. ἀπὸ τοῦ Λονδίνου. Σιδ)κὸς σταθμός. 4.600 κάτοικοι. Νηματουργεῖα, Χυτήρια σιδήρου. Γαιανθρακωρυχεῖα. Χημικὰ προϊόντα.

Ἄδλικον (Adlikon). Χωρίον τῆς Ἑλβετίας, εἰς τὸ καντόνιον τῆς Ζυρίχης, κείμενον εἰς ὕψος 420 μέτρων. 550 κάτοικοι. Ἀγορὰ κτηνῶν.

Ἄδλισβιλ (Adliswil). Κωμόπολις τῆς Ἑλβετίας, εἰς τὸ καντόνιον τῆς Ζυρίχης, κειμένη εἰς ὕψος 44 μέτρων, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σὶλ (Sihl). Σιδ)κὸς σταθμὸς ἐπὶ τῆς γραμμῆς Ζυρίχης-Ζίλμπρουγκ. Ὑφαντουργία, νηματουργία, μεταξουργία.

Ad majorem Dei gloriam (πρὸς μείζονα Θεοῦ δόξαν). Φράσις λατινική, ἀποτελοῦσα τὸ ἔμβλημα τοῦ μοναχικοῦ τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν. Τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα αὐτῆς A. M. D. G. εὑρίσκονται κατωθεν τοῦ τίτλου ὅλων σχεδὸν τῶν ὑπὸ τοῦ τάγματος ἐκδιδομένων βιβλίων. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἤνθουν ἐν Μοντρουὺ καὶ ἐν Σαίντ-Ἀσὲλ (S. Acheul) τὰ μεγάλα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα τῶν Ἰησουϊτῶν, τὸ περίφημον ἔμβλημα ἔπαιξε σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὴν πειθαρχίαν τῶν μαθητῶν. *Ὁ αἰδεσιμώτατος πάτερ μαστιγωτὴς* (fouetteur), ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν νεαρῶν τροφίμων τῶν κολλεγίων, εἶχε χαράξει τὰ τέσσαρα ἀρχικὰ γράμματα ἐπὶ τῆς λαβῆς τοῦ τρομεροῦ μαστιγίου του. Ὁ μαθητικὸς κόσμος ἐμαστιγοῦτο.... πρὸς μείζονα θεοῦ δόξαν, δόξαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο πολὺ εὐτυχὴς ἂν ἠμποροῦσε νὰ ἀπαλλαγῇ.
Τὸ ἔμβλημα αὐτὸ κατέστη παροιμιῶδες εἰς τὴν ἱστορίαν, διότι οἱ Ἰησουῖται τὸ μετεχειρίζοντο διὰ νὰ δικαιολογήσουν πᾶσαν των πρᾶξιν, οἱ δὲ ξένοι συγγραφεῖς καὶ μάλιστα οἱ Γάλλοι τὸ μεταχειρίζονται συχνὰ εἰς τὰ συγγράμματά των.

ἀδμής, γεν. ἀδμῆτος· ὁ ἀδάμαστος: —ἡμίονος, —παρθένος=ἀνύπανδρη, *ἀδμὴς νόσου*=ἀκατάβλητος ὑπὸ ἀσθενείας.

Ἀδμήτη. Θυγάτηρ τοῦ Εὐρυσθέως καὶ τῆς Ἀδμήτης, καὶ ἐγγόνη ἀπὸ μητρὸς τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τῆς Θέτιδος. Λέγεται περὶ αὐτῆς ὅτι ἐξεδήλωσε ποτὲ τὴν ἐπιθυμίαν της ν' ἀποκτήσῃ τὴν ζώνην τοῦ θεοῦ Ἄρεως ἣν ἔφερεν ἡ Ἱππολύτη, καὶ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐπροθυμοποιήθη νὰ τῆς τὴν φέρῃ. Κατ' ἄλλην παράδοσιν, ἡ Ἀδμήτη ἦτο ἱέρεια τοῦ ἐν Ἄργει Ναοῦ τῆς Ἥρας, ἔφυγε δ' ἐκεῖθεν ἀποκομίσασα τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς, καὶ μετέβη εἰς Σάμον ἔνθα καὶ παρέμεινε μέχρι τοῦ τέλους τῆς ζωῆς της. Τὸ γεγονὸς τῆς ἀφίξεως αὐτῆς ἐν Σάμῳ ἑώρταζον οἱ Σάμιοι καθ' ἕκαστον ἔτος.

ἄδμητος -ου· ποιητικὸς τύπος τοῦ *ἀδάματος* = ἀδάμαστος, ἔτι δὲ ἀνύπανδρος, ἄγαμος.

Ἄδμητος. Ἱδρυτὴς καὶ βασιλεὺς τῶν Φερῶν τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξάδελφος τοῦ Ἰάσωνος. Ἔλαβε μέρος εἰς τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατείαν καὶ τὴν θήραν τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. Ἡ μυθολογία λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐξένισε τὸν Ἀπόλλωνα ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος, ὅτε ἐδικάζετο οὗτος διὰ τὸν φόνον τῶν Κυκλώπων, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἔτυχε τῆς προστασίας τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς δυσκόλους περιστάσεις τῆς ζωῆς του. Ἐρῶν τὴν Ἄλκηστιν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως Πελίου, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ λάβῃ αὐτὴν ὡς σύζυγον, ἔζευξεν εἰς τὸ ἅρμα αὐτοῦ, συμφώνως τῇ ἐντολῇ τοῦ πατρὸς τῆς κόρης, λέοντας καὶ κάπρους, ἔλαβε δ' οὕτω τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ διὰ τὴν τέλεσιν τῶν γάμων. Σπένδων ὅμως εἰς τοὺς θεοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γάμων του ἐλησμόνησε τὴν Ἀρτέμιδα, ἥτις καὶ ἐνέπλησε τὸν γαμήλιον αὐτοῦ θάλαμον δρακόντων· ἀλλ' ὁ Ἄδμητος ἐφόνευσε τοὺς δράκοντας τούτους τῇ βοηθείᾳ τοῦ προστάτου αὐτοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος. Ὁ θεὸς οὗτος δὲν ἐλησμόνησε τὸν Ἄδμητον καὶ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του· ἐπικειμένου τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐζήτησεν ἀπὸ τὰς Μοίρας ν' ἀφήσωσιν αὐτὸν νὰ ζήσῃ ἐπί τινα ἔτη ἀκόμη. Αἱ Μοῖραι ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀποθάνῃ ἄλλος τις ἀντ' αὐτοῦ. Εἰς τὴν θυσίαν ὅμως ταύτην δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποβάλωσιν ἑαυτοὺς οὔτε οἱ γέροντες γονεῖς τοῦ Ἀδμήτου οὔτε ἄλλος τις τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἢ δούλων· θὰ ἀπέθνησκε δὲ ὁ ἥρως οὗτος, ἐὰν δὲν ἔσπευδεν ἡ νεαρὰ αὐτοῦ σύζυγος Ἄλκηστις νὰ θυσιάσῃ ἑαυτὴν οἰκειοθελῶς διὰ τὴν ζωὴν τοῦ λατρευτοῦ αὐτῆς συζύγου. Λέγεται ὅτι ἡ Περσεφόνη συγκινηθεῖσα ἐκ τῆς συζυγικῆς ταύτης ἀφοσιώσεως ἀφήρπασε τὴν Ἄλκηστιν πρὶν ἢ αὕτη σφαγῇ. Κατ' ἄλλην ὅμως ἐκδοχὴν ἡ Ἄλκηστις ἀπέθανεν, ἀλλ' ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ζωήν, διότι ὁ Ἡρακλῆς ξενισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀδμήτου κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου αὐτῆς καὶ συγκινηθεὶς ἐκ τῆς θλίψεως τοῦ συζύγου της ἐπάλαισε πρὸς τὸν Χάροντα καὶ ἐπανέφερεν αὐτὴν ζῶσαν πλησίον του. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τελευταίου τούτου μύθου ὁ Εὐριπίδης ἔγραψε τὸ σατυρικὸν αὐτοῦ δρᾶμα «ἡ Ἄλκηστις», εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται μὲ τὰ ὡραιότερα χρώματα ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος μιᾶς ἀφωσιωμένης συζύγου.

Ἄδμητος. Βασιλεὺς τῶν ἐν Ἠπείρῳ Μολοσσῶν παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔτυχε φιλοξενίας ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτε οἱ Κερκυραῖοι φοβούμενοι τὴν Σπάρτην δὲν ἐτόλμων νὰ δεχθῶσι τὸν ὑπὸ δυσμένειαν Ἀθηναῖον πολιτικόν. Ὁ Ἄδμητος δὲν διέκειτο εὐμενῶς πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα, διότι, ὅτε ἠθέλησαν οἱ Μολοσσοὶ νὰ συμμαχήσουν μετὰ τῶν Ἀθηναίων, οὗτος εἶχεν ἀντιστῆ εἰς τὴν προσέγγισιν ταύτην. Ὅτε ὅμως οἱ καταδιώκοντες τὸν φυγάδα ἔφθασαν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως, ὁ Ἄδμητος ἠρνήθη νὰ παραδώσῃ τὸν ξένον του καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν κρυφίως εἰς τὴν Πύδναν.

ἀδμινσουνάλιος· ἐφθαρμένος τύπος τοῦ πλήρους *ἀδμισσιονάλιος*· λέξις τοῦ βυζαντινοῦ παλατίου σημαίνουσα: εἰσηγητὴς τῶν ξένων, εἰσαγωγεὺς τῶν πρέσβεων, ὁ παρουσιάζων εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτὸν ξένους. Εἶναι τὸ λατινικὸν admissionalis· ἀμφότεραι εὑρίσκονται παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως, 23,8 καὶ 405,15).

Ἀδμίραλτυ νῆσοι (Admiralty Islands). Ἀρχιπέλαγος ἀποτελούμενον ἐκ τεσσαράκοντα περίπου μεγάλων νήσων. Κεῖται εἰς τὸν Εἰρηνικὸν Ὠκεανὸν καὶ βορείως τῆς μεγάλης νήσου Νέας Γουϊνέας. Ἡ μεγαλειτέρα τῶν νήσων τούτων ἔχει μῆκος 55 περίπου ἀγγλικῶν μιλίων καὶ εἶναι ὀρεινὴ ἀλλὰ λίαν εὔφορος καὶ δασώδης. Οἱ ἰθαγενεῖς ἀνήκουν εἰς τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Παπούων. Εἶναι ὑψηλοί, σκοτεινοῦ χρώματος καὶ καννίβαλοι. Αἱ νῆσοι Ἀδμίραλτυ ἀνεκαλύφθησαν τῷ 1616 ὑπὸ Ὁλλανδῶν θαλασσοπόρων καὶ ἀπετέλεσαν μέρος τῶν γερμανικῶν ἀποικιῶν ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι τοῦ 1914. Κατὰ Νοέμβριον τοῦ ἔτους τούτου, ὁ Διοικητὴς τῆς Νέας Βρετανίας συνταγματάρχης Οὐΐλλιαμ Χόλμς (Holmes) ἀπεβιβάσθη εἰς τὰς νήσους καὶ ὕψωσε τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν. Ἔκτοτε τὸ ἀρχιπέλαγος διατελεῖ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς αὐστραλιανῆς κυβερνήσεως.

Ἀδμίραλτυ (Admiralty Island). Νῆσος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, κειμένη παρὰ τὴν νοτιοδυτικὴν ἀκτὴν τῆς Ἀλάσκας, εἰς 57°-58° 25' βορείου πλάτους καὶ 136°-137° 20' δυτικοῦ μήκους. Ἔχει ἔκτασιν 5,200 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ περιφέρειαν 111 χιλιομέτρων. Ἐξαιρέσει τῶν βορειοδυτικῆς καὶ νοτιοδυτικῆς ἀκτῶν, ἡ θάλασσα εἰσδύει βαθέως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου καὶ σχηματίζει ἀπειραρίθμους κόλπους καὶ ἀκρωτήρια, τὰ ὁποῖα ὑπενθυμίζουν τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Σκωτίας. Καλύπτεται σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ ὡραῖα δάση πανυψήλων δένδρων, ἰδίᾳ δὲ πεύκων, τὰ ὁποῖα δίδουν εἰς τὸ ἐμπόριον ἐξαίρετον ξυλείαν. Ἡ Ἀδμίραλτυ κατοικεῖται ἀπὸ ἰθαγενεῖς Ἰνδικὰς φυλάς.

Digitized by Google

Ἀδμίραλτυ ἀψὶς (Almiralty Arch). Θριαμβευτικὴ ἀψὶς ἐν Λονδίνῳ, διὰ τῆς ὁποίας μεταβαίνει τις ἀπὸ τὴν πλατεῖαν Τραφάλγκαρ εἰς τὸ Πάρκον τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου. Εἶναι ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος σὲρ Ἄστον Οὐέμπ (Webb).

ἀδμισσιὼν (ἡ) τῆς *ἀδμισσιῶνος*· λέξις βυζαντινὴ ἀπαντῶσα παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ (ἔκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως, 269, 14) καὶ ἀλλαχοῦ (394, 2) ὑπὸ τὸν τύπον: *ἀδμινσιών*· ἡ παρουσίασις τῶν ξένων πρέσβεων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, ἡ προσαγωγὴ τῶν ἐπισκεπτῶν, ἡ εἰσδοχή. Εἶναι τὸ λατινικὸν admissio ἐκ τοῦ ῥήματ. admitto=εἰσδέχομαι.

Ἄδμοντ (Admont). Πολίχνη τῆς Στυρίας ἐπὶ τοῦ παραποτάμου τοῦ Δουνάβεως Ἔμς (Ems). 1 100 κάτ. Κέκτηται ἀββαεῖον βενεδεκτίνων ἱδρυθὲν τῷ 1074, πινακοθήκην καὶ ἀρχαίαν ἐκκλησίαν ἔχουσαν θαυμάσια ὄργανα. Πλησίον τοῦ Ἄδμοντ ὑπάρχουν πλούσια χρυσωρυχεῖα, ἀργυρωρυχεῖα, χαλκωρυχεῖα καὶ ὀρυχεῖα θείου.

Τὸ Ἄδμοντ ἀποτελεῖ κέντρον ἐξαγωγῆς προϊόντων σιδηρουργείων καὶ εἶναι φημισμένον διὰ τὰ μεγάλα καὶ πολυάριθμα σιδηρουργεῖα καὶ ἐλασματουργεῖα του.

ἀδμωλίδες· αἱ δοῦλαι κατὰ Ζωναρᾶν καὶ οὐχὶ *ἀδμενίδες* ὡς τὰς ἔχει τὸ Μέγα ἐτυμολογικόν· «*ἀδμενίδες* αἱ δοῦλαι, λέγει, οἶμαι δὲ ὅτι *ἀδμωλίδες* θέλει γράφεσθαι».

Ἀδνὰλλ (Hadnall). Κωμόπολις εἰς τὴν κομητεῖαν *Σροπσάϊρ* τῆς Ἀγγλίας. 8.600 κάτοικοι. 5 μίλια Β.Α. τοῦ Σριούσμπουρυ (Shrewsbury) σιδηροδρομικὸς σταθμός. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς κωμοπόλεως ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ ὑποκόμητος Χὶλλ (1772—1842).

Ἀδνὲ (Jean-Joseph-Eugène-Marie-Adnet). Γάλλος πολιτευτὴς γεννηθεὶς τῷ 1823. Εἶναι γνωστὸς διὰ τὸν ἐν τῇ γαλλικῇ Γερουσίᾳ σφοδρόν του ἀγῶνα κατὰ τῆς σταθεροποιήσεως τῆς δημοκρατίας ἐν Γαλλίᾳ (1877). Μετὰ τὴν εἰς τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1882 ἀποτυχίαν του, ὁ Ἀδνὲ ἀπεσύρθη εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον καὶ δὲν ἀνεμίχθη πλέον εἰς τὴν πολιτικήν.

Ἄδνετ. Μικρὸν χωρίον τῆς Αὐστρίας (Σαλτσβοῦργον) μὲ μόλις 500—600 κατοίκους. Ἔχει πολυάριθμα καὶ πλούσια λατομεῖα μαρμάρου.

ἀδνούμιν· λέξις βυζαντινὴ=ἐπωνύμιον, παρανόμι, παράνομα, παρατσούκλι, προσωνυμία· ἐκ τοῦ λατινικοῦ ad-nomen.

ᾀδοβάτης· ὁ εἰς τὸν ᾅδην μεταβάς, καταβάς· «Ἰησοῦς *ᾀδοβάτης*».

Ἀδοβογιωνίς. Μήτηρ τοῦ Μιθριδάτου, βασιλέως τοῦ Πόντου.

ἀδόκητος· ὁ ἀπροσδόκητος, ἀνέλπιστος, ἀπρόβλεπτος: ξυμφορὰ *ἀδόκητος*, (Θουκ. 7, 29 κ.τ.λ.), πτῶσις—, πλῆγμα *ἀδόκητον*· Ἐπιρ. *ἀδοκήτως*.

ἀδοκιμασία· λεξ. νεοελλην. τὸ ἀπείραστον, ἡ ἔλλειψις δοκιμῆς, δοκιμασίας, ἀπειρία, ἀνεπιστημοσύνη, ἀήθεια, ἀμάθεια, ἄγνοια, ἀγνωμοσύνη.

ἀδοκίμαστος· 1) ἀπείραστος, ἀπίθανος· 2) ὁ μὴ δοκιμασθείς, παρ' ἀρχαίοις μάλιστα ἐν σχέσει πρὸς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα· παρ' ἡμῖν ὡς πρὸς μίαν του ἱκανότητα· 3) ὁ μὴ ἐξετασθείς, ὁ μὴ τεθεὶς ὑπὸ βάσανον, ὑπὸ δοκιμασίαν, ὑπὸ διάπειραν. Ἐπίρ. ἀδοκιμάστως. Μηδένα *ἀδοκιμάστως* παραδέχεσθε.

ἀδόκιμος· 1) ὁ μετὰ δοκιμασίαν μὴ γινόμενος παραδεκτός, ἀποδοκιμασμένος, ὁ μὴ δόκιμος, 2) ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ὑποστῇ δοκιμήν, 3) παραποιημένος, κίβδηλος, κυρίως ἐπὶ νομισμάτων, 4) ἀδοκίμαστος, ἀμαθής, ἀγνώμων, ἀγνοῶν, ἀδαήμων, ἀδαής, ἀΐστωρ, ἄπειρος, ἀπείρατος, ἀπείρητος, ἀήθης, ἀμελέτητος, ἀνάσκητος, ἄτριπτος, ἄτριψ, ἀτριβής, ἀπόβλητος, 5) ἄνευ φήμης, ἄσημος, ἀφανής· ἐπιρρ. *ἀδοκίμως* καὶ δημωδ. *ἀδόκιμα*.

Ἄδολα (τά) Γένος λεπιδοπτέρων ἐφημέρων ἐντόμων.

Ἀδολένδα. Λέξις λατινικὴ (Adolenda) παραγομένη ἐκ τοῦ ῥήματος adolere=καίειν. Ὄνομα μιᾶς ῥωμαϊκῆς θεότητος, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν προσωποποίησιν τῶν τυπικῶν πράξεων, ἃς ὤφειλε νὰ τηρήσῃ τις ὅταν ἤθελε νὰ κόψῃ ἓν δένδρον. Κατ' ἀρχὰς τὸ δένδρον ἔπρεπε νὰ ἐκριζωθῇ (deferre), εἶτα νὰ κοπῇ εἰς τεμάχια (commolere) ἢ νὰ ἀφαιρεθοῦν οἱ κλάδοι του (coinquire), τέλος δὲ νὰ καῇ adolere).

ἀδολέσχημα· ἡ ματαιολογία, ἡ φλυαρία: μὲ τὰ *ἀδολεσχήματά* σου νομίζεις ὅτι θ' ἀποκτήσῃς τὴν ἐκτίμησιν τῶν συμπολιτῶν σου;

ἀδολεσχία· ἡ πολυλογία, φλυαρία, γλωσσοκοπιά, ἀργολογία, γλωσσοκοπάνημα, λίμα, λιμάρισμα, ξούρισμα, πολυλαλιά, σκευωρία· Ὁ Θεόφραστος ὡς καὶ ὁ Λαμπρυγιὲρ ἔχουν γράψει περὶ ἀδολεσχίας. Παρ' ἀρχαίοις ἐσήμαινε καὶ λεπτότητα, ὀξύτητα διανοίας.

ἀδολεσχικός· ὁ ἀδολέσχης, ὁ φλυαρῶν, ὁ ἀργολογῶν. Τὸ *ἀδολεσχικὸν* ἀφῃρημένον= ἡ πολυλογία (ὁ Πλάτων).

ἀδολέσχης καὶ *ἀδόλεσχος* νεώτερος τύπος· 1) ὁ φλύαρος, ὁ πολυλόγος, ὁ μὴ παύων νὰ ὁμιλῇ περὶ τοῦ τυχόντος, ὁ ματαιολόγος, ὁ λάλος, μάλιστα ἐπὶ τῶν σοφιστῶν, 2) ἐπὶ καλῆς σημασίας: ὀξύς, λεπτός, ἀγχίνους. Ἐτυμολ. ἐκ τοῦ *ἄδην* καὶ *λέσχη*. Σωκράτην τὸν πτωχὸν ἀδολέσχην (Εὔπολ. Ἀδηλ. 10).

ἀδολεσχῶ (έω), ὁμιλῶ μάταια, φλυαρῶ, πολυλογῶ, λογοκοπῶ, γλωσσοκοπῶ, μακρολογῶ, γλωσσοκοπανῶ, λιμάρω, «ἀνεμώλια βάζω».

ἀδολίευτος· ὁ ἄνευ δολιότητος, ἄνευ πανουργίας, ὁ μὴ ἀπατῶν, εἰλικρινής, τίμιος, ἔντιμος, ἀνοιχτόκαρδος, εὐθύς: συγκίνησις *ἀδολίευτος*, χαρακτήρ—, συμπεριφορά—, ἐξομολόγησις—. Ἐπιρ. *ἀδολιεύτως*.

Ἄδολο (ναυτ. Γεωγρ.). Ἀκρωτήριον ἀριστερὰ τῷ εἰσπλέοντι τὸ ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς *Πόρτο Συκιά*, (ἀρχ. *Σίγγος*) τοῦ *Σιγγιτικοῦ κόλπου*, ἐπὶ τῆς ΝΑ ἀκτῆς τῆς χερσονήσου *Σιθωνίας* (*Λόγγος*) τῆς Χαλκιδικῆς. Ὀνομάζεται δὲ παραστατικώτατα οὕτω, ἅτε ὂν ὑφάλων κινδύνων ἐλεύθερον, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐν τῷ αὐτῷ ἀγκυροβολίῳ νησίδα *Ἄπαστρο*, παραστατικώτατα ὀνομαζομένην διὰ τοὺς περὶ αὐτὴν ὑφάλους κινδύνους. (Πλάτος 40° 03′= Μῆκος 24° 01′— Χάρτης Ἀγγλικὸς 1086= Gulf of Kassandra to Thaso). Σ.Ε.Λ.

ἄδολος —ον· ὁ χωρὶς δόλον, ἀπάτην, ὕπουλον πρόθεσιν· ὁ εὐθύς, τίμιος, εἰλικρινὴς καὶ ἐπὶ πραγμάτων, τὸ γνήσιον, ἀνόθευτον, καθαρόν, ἁγνόν. Ἐπιρ. ἀδόλως: ἀδόλως καὶ δικαίως= ἄνευ ἀπάτης ἢ πανουργίας (sine dolo malo) καὶ τὸ δημῶδες ἄδολα: ἁπλοϊκῶς, ἀνεπιτηδεύτως, ἁγνῶς, τιμίως, εἰλικρινῶς.

ἀδολότης (ἡ)· τὸ ἄδολον, τὸ ἀδολίευτον, τὸ ἀψευδές, τὸ ἁγνόν, ἡ ἰσιάδα, ἡ ἔλλειψις ἀπάτης, ἡ εἰλικρίνεια, τὸ ἄνευ δόλου πολιτεύεσθαι, συμπεριφέρεσθαι, διάγειν, ζῆν, ἐκφαίνεσθαι.

ἀδόλωτος· λέξις μεταγενεστέρα (Θεοφύλακτος)· ἀνόθευτος, μὴ δολωμένος, ἄδολος, ἀδόλιος, καλότεχνος, ἀμιγής, ζωρός, εὔζωρος, ἀκέραιος, ἄκρατος, εὐκρινής, εἰλικρινής, γνήσιος, καθαρός: οἶνος *ἀδόλωτος*, βούτυρον—, γάλα—κτλ.

Ἀδόλφι (Adolphi) Χριστιανὸς Μιχαήλ. Ἰατρὸς Γερμανὸς γεννηθεὶς ἐν Χίρσβεργ τῆς Σιλεσίας τῷ 1676, ἀποθανὼν ἐν Λειψίᾳ τῷ 1753. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Λειψίᾳ καὶ Χάλλῃ ὑπὸ τὸν Στὰλ καὶ τὸν Χόφμαν. Ἐδίδαξε τὴν ἐπιστήμην ταύτην εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λειψίας. Ἔγραψε πλείστας ἰατρικὰς πραγματείας ἐξ ὧν τινὲς εἶναι:

1—Trias dissertationum medicophysicarum
2—Trias dissertationum medicarum
3—Trias dissertationum medicarum pathologi- [cotherapeuticarum
4—De equitationis usu medico. κ. ἄ.

Ἀδόλφι Ἰάκωβος (Giacomo Adolphi). Ἰταλὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς τῷ 1682 ἐν Bergamo καὶ ἀποθανὼν τῷ 1741. Μεταξὺ τῶν καλυτέρων του ἔργων ἀναφέρεται «Ἡ προσκύνησις τῶν Μάγων», τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐν τῇ γενετείρᾳ του πόλει καὶ ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου.

Ἀδόλφο Ἀλσίνα ἢ Καρχουὲ (Adolfo Alsina ἢ Carhué). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βουένος-Ἄϋρες (7.500 κατ). Ἐμπόριον ζώων καὶ σφαγίων.

Ἀδόλφος (Ἅγιος). Ἐπίσκοπος τοῦ Ὄσναμπρουκ (Osnabruck) τῆς Βεστφαλίας ἀπὸ τοῦ 1202 μέχρι τοῦ 1222. Ἵδρυσε διάφορα φιλανθρωπικὰ ἱδρύματα, ἀπέθανε δὲ τῷ 1224. Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν ἐπέτειόν του τὴν 11ην Φεβρουαρίου.

Ἀδόλφος ὁ Α΄. Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κολωνίας ἀπὸ τοῦ 1193. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ δεύτερον ἥμισυ τοῦ 12 αἰῶνος καὶ ἀπέθανε τὴν 15ην Ἀπριλίου 1220. Ἀνῆκεν εἰς τὸν οἶκον τῶν κομήτων τοῦ Βέργ, ὅστις κατὰ τὸν 12ον αἰῶνα ἐνέμετο τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Κολωνίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Β΄ ὁ Ἀδόλφος ἠμπόδισε τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ νεαροῦ του υἱοῦ Φρειδερίκου δουκὸς τῆς Σονάβης καὶ ηὐνόησε τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὄθωνος τοῦ Δ΄, ὅστις καὶ ἐξελέγη πράγματι αὐτοκράτωρ (1198). Ὁ Ἀδόλφος ἐρραδιούργησε παρὰ τῷ Πάπᾳ διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ πρίγκιπος τούτου, ἀλλὰ κατόπιν ἐγκατέλειψεν αὐτὸν καὶ ἔστεψε τὸν Φίλιππον ἐν Αἲξ-λὰ-Σαπὲλ (1205). Ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ΄, ἐρεθισθεὶς διὰ τὴν προδοσίαν ταύτην, καθήρεσε τὸν Ἀδόλφον καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὸν μὲ τὸν ἀνεψιόν του. Ὁ Ἀδόλφος δὲν κατώρθωσεν ἔκτοτε νὰ ἐπανακτήσῃ τὸν ἐπισκοπικόν του θρόνον.

Ἀδόλφος φὸν Νασσάου. Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, γεννηθεὶς μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1250 καὶ 1255 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1298. Ὁ Ἀδόλφος ἦτο ἁπλοῦς εὐγενὴς καὶ διετέλεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Κολωνίας. Οἱ ἐκλέκτορες τῆς αὐτοκρατορίας, μὴ θέλοντες νὰ ἀναβιβάσουν τὸν Ἀλβέρτον τοῦ Ἄψβουργ εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατρός του, ἐξέλεξαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἀδόλφον (1292), ὅστις ἐδέχθη ὅλους τοὺς εἰς αὐτὸν ἐπιβληθέντας ἐξευτελιστικοὺς ὅρους. Ὅταν ὅμως ὁ ἀρχιεπίσκοπος τοῦ Στρασβούργου ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Κόνδαρ φὸν Λίχτενβεργ, ὁ Ἀδόλφος ἐπολιόρκησε τὸ Κόλμαρ, τὸ ὁποῖον κατείχετο ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐπισκόπου. Ὁ ἐπίσκοπος ἔτρεξεν εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλ' οἱ κάτοικοι τοῦ Κόλμαρ ἠρνήθησαν νὰ τοῦ ἀνοίξουν τὰς πύλας καὶ παρέδοσαν τὴν πόλιν εἰς τὸν νόμιμον βασιλέα. Κατόπιν ὁ αὐτοκράτωρ ἐβάδισε κατὰ τοῦ Στρασβούργου, οἱ κάτοικοι τοῦ ὁποίου, φοβηθέντες, ἱκέτευσαν τὸν ἐπίσκοπον νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν Ἀδόλφον.

Πιεζόμενος ὑπὸ χρηματικῶν ἀναγκῶν, ὁ Ἀδόλφος ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου τοῦ Α΄ 100 χιλιάδας λίρας στερλίνας, ὑποσχεθείς, ὡς ἀντάλλαγμα, νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου τοῦ Καλοῦ.

Ἀλλ' ὁ γερμανικὸς λαὸς ἐξηγέρθη ἐναντίον του, ὁ δὲ πάπας Βονιφάτιος ὁ Γ΄ τοῦ ἀπηγόρευσε νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα. Ὁ Ἀδόλφος πληρωθεὶς ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὴν προσπάθειαν τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ κάμῃ, ἠδιαφόρησε διὰ τὴν ὑπόσχεσίν του καὶ ὑπήκουσεν εἰς τὴν παπικὴν διαταγήν. Ἀργότερον περιεπλέχθη εἰς πόλεμον μὲ τοὺς υἱοὺς τοῦ Λανδγράβου Ἀλβέρτου τῆς Θυριγγίας, Δίσμαν καὶ Φρειδερῖκον. Μετὰ δύο ἐκστρατείας, αἵτινες διήρκεσαν ἀπὸ τοῦ 1294 μέχρι τοῦ 1296, ὁ Ἀδόλφος κατώρθωσε νὰ κατακτήσῃ τὰς χώρας τούτων, ἀλλ' αἱ σκληρότητες τὰς ὁποίας διέπραξεν ἐκίνησαν τὴν ἀπέχθειαν καὶ τῶν θερμοτέρων ὀπαδῶν του, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐγκατέλειψαν. Ὁ ἐκ τοῦ θρόνου ἀποκλεισθεὶς Ἀλβέρτος, ὅστις ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐξελέγη ὁ Ἀδόλφος ἐζήτει τὴν κατάλληλον εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὸ πατρικὸν σκῆπτρον, ἐπωφελήθη τῆς περιστάσεως καὶ ἐπετέθη κατὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. Ὁ Ἀδόλφος ἡττήθη κατὰ κράτος ἐν τῇ παρὰ τὴν Γκελχάϊμ μάχῃ, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἐφονεύθη (1298).

Ἀδόλφος, Γουλιέλμος —Αὔγουστος—Κάρολος Φρειδερῖκος. Μέγας δοὺξ τοῦ Λουξεμβούργου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Γουλιέλμου τοῦ Γ΄, ὅστις συνήνου ἐν τῇ κεφαλῇ του τὰ δύο στέμματα τῆς Ὀλλανδίας καὶ τοῦ Λουξεμβούργου, διεδέχθη αὐτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ὀλλανδίας ἡ βασίλισσα Βιλλελμίνη. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὰ ἐν Λουξεμβούργῳ νόμιμα αἱ γυναῖκες δὲν δύνανται νὰ βασιλεύσουν ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης, τὸ στέμμα περιῆλθεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ δουκὸς Ἀδόλφου φὸν Νασσάου, διότι οὗτος ἦτο ὁ πλησιέστερος ἐξ ἀγχιστείας συγγενής. Μολονότι κατὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδόν του ἐδήλωσε τὴν σταθεράν του ἀπόφασιν ὅπως ὑπερασπίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ Λουξεμβούργου, αἱ γερμανικαί του συνήθειαι καὶ τὸ γερμανικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔζη τὸν κατέστησαν μᾶλλον ἀντιπαθῆ εἰς τὸν λαόν του. Ὁ Ἀδόλφος εἶχε νυμφευθῇ τῷ 1844 τὴν πριγκίπισσαν Ἐλισσάβετ Μιχαηλόβναν, μεγάλην δούκισσαν τῆς Ρωσίας, ἥτις ἀπέθανεν ἄτεκνος τῷ 1851 εἶτα δὲ (1851) τὴν πριγκίπισσαν Ἀδελαΐδα τοῦ Ἄνχαλτ, ἐκ τῆς ὁποίας ἔσχεν δύο τέκνα: 1ον) τὸν Γουλιέλμον Ἀλέξανδρον, ὅστις διεδέχθη αὐτὸν καὶ 2ον) τὴν πριγκίπισσαν Χίλδαν, σύζυγον τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ διαδόχου τῆς Βάδης. Πρὸ τῆς εἰς τὸν θρόνον τοῦ Λουξεμβούργου ἀνόδου του, ὁ Ἀδόλφος εἶχε διαδεχθῇ ἤδη τὸν πατέρα του εἰς τὸν θρόνον τοῦ μεγάλου δουκάτου τοῦ Νασσάου (1839). Κατὰ τὸν μεταξὺ Πρωσσίας καὶ Αὐστρίας πόλεμον ἐβοήθησε τὴν τελευταίαν ταύτην δύναμιν. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν νίκην τῆς Πρωσσίας (1866) εἶδε τὸ δουκᾶτόν του προσαρτώμενον εἰς αὐτήν, τὸ δὲ ἑπόμενον ἔτος παρῃτήθη ὁριστικῶς τῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιωμάτων του ἀντὶ ἀποζημιώσεως 8 ἑκατομμυρίων μάρκων. Τοιουτοτρόπως ὁ Ἀδόλφος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος τῶν δουκῶν τοῦ Νασσάου.

Ἀδόλφος Ἰωάννης (Adolphus). Ἱστορικὸς καὶ νομικός, γεννηθεὶς ἐν Λονδίνῳ τὴν 7 Αὐγούστου 1768, ἀποθανὼν τὴν 16 Ἰουλ. 1845. Ἐσπούδασεν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἑνὸς θείου του. Τῷ 1807 εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικηγορικὸν σῶμα καὶ ἀφιερώθη εἰς τὴν ποινικολογίαν. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἀπέκτησε ἐξέχουσαν θέσιν, ἡ δὲ ὑπεράσπισις ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θίσλγουντ καὶ τῶν συνωμοτῶν τῆς ὁδοῦ Κάτωνος, ὑπεράσπισις τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναλάβει ὥρας τινὰς μόλις πρὸ τῆς δίκης, συνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν φήμην του. Ὁ Ἀδόλφος διετήρει στενὰς σχέσεις μὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς σημαίνοντας ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων τῆς ἐποχῆς του. Ἔγραψε

Digitized by Google

διάφορα ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ κυριώτερον εἶναι ἡ ὀκτάτομος «Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τῆς Ἀναρρήσεως τοῦ Γεωργίου Γ΄ μέχρι τοῦ 1783». Ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Ἰωάννης Λέϋστερ* **Ἀδόλφος**, διακεκριμένος νομικὸς (ἀποθ. 1862), ἦτο ὁ πρῶτος ἀποκαλύψας τὸν κρυπτόμενον συγγραφέα τοῦ «Οὐάβερλεϋ» (τὸν Οὐάλτερ Σκὼτ δηλαδή, γράφοντα ἀνωνύμως), εἰς σειρὰν κριτικῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Ριχάρδον Χέμπερ.

Ἀδόλφος-Φρειδερῖκος τοῦ Χολστάϊν. Βασιλεὺς τῆς Σουηδίας (1710-1771). Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1727 ἐπίσκοπος τῆς Λυβέκης, τῷ δὲ 1739 ἐγένετο διοικητὴς τοῦ δουκάτου τοῦ Χολστάϊν, ἐν τῇ ἰδιότητί του ὡς κηδεμόνος τοῦ ἀνηλίκου δουκὸς Καρόλου-Πέτρου Οὐλρίχου. Ὁ Ἀδόλφος ἀνῆλθεν εἰς τὸν σουηδικὸν θρόνον τῷ 1751, ὅταν δηλαδὴ ὁ Πέτρος Φεδόροβιτς ἐπροτίμησε τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀπὸ τὸ στέμμα τῆς Σουηδίας. Ἐπροστάτευσε τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος του τὸ νέον ἡμερολόγιον (1753). Ἔλαβε μέρος εἰς τὸν ἑπταετῆ πόλεμον καὶ ἐπολέμησε τὸν βασιλέα τῆς Πρωσσίας, τὸ κράτος τοῦ ὁποίου ἔμελλε νὰ μεγεθυνθῇ ἀναλώμασι τῆς Σουηδίας. Ὁ Ἀδόλφος, βαρυνθεὶς τὰς πολιτικὰς διαμάχας αἱ ὁποῖαι ἠλάττωσαν ἐπαισθητῶς τὴν ἰσχὺν τοῦ στέμματος, παρῃτήθη τῷ 1768. Ἀλλ' αἱ παρακλήσεις τῆς Διαίτης καὶ αἱ ἐπανειλημμέναι περὶ ὑποταγῆς διαβεβαιώσεις της, τὸν ἔκαμαν νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν ἀπόφασίν του. Ὁ Ἀδόλφος ἐβασίλευσεν ἐκ νέου ἐπί τινα ἔτη, ἀλλ' ἡ βασιλεία του ὑπῆρξε καὶ πάλιν λίαν τεταραγμένη. Ἀπέθανεν ἀφήσας διάδοχον τὸν υἱόν του Γουσταῦον τὸν Γ΄ ὅστις διεκρίθη διὰ τὴν ἐνεργητικότητά του, ἀλλ' ὅστις ἐγένετο θῦμα τῶν ἀποφάσεών του.

Ἀδόλφος. Οὕτως ἐκάλουν κάποτε τὸ σουηδικὸν χρυσοῦν νόμισμα, τὸ ὁποῖον ἐτέθη εἰς κυκλοφορίαν ἐπὶ Ἀδόλφου-Φρειδερίκου (1751-1771). Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ βασιλέως τούτου ὠνομάσθη τὸ δουκᾶτον — 25 περίπου γαλ. φρ. — Ἀδόλφος· τὸ ἡμιδουκᾶτον ἡμιαδόλφος καὶ τὸ τέταρτον τοῦ δουκάτου—6.25 γαλ. φρ.—τέταρτον Ἀδόλφου. Ἡ ὀνομασία ἦτο καθιερωμένη ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀδόλφου-Φρειδερίκου.

ἀδονάκι· λέγονται εἰς πολλὰ μέρη *ἀδονάκια* αἱ μικραὶ καλάμιναι ῥάβδοι, τὰς ὁποίας οἱ μελισσοκόμοι τοποθετοῦν μέσα εἰς τὰς κυψέλας διὰ νὰ διευκολύνουν τὰς μελίσσας πρὸς κατασκευὴν τῆς *κηρήθρας*. Εἶναι λοιπὸν ὑποκοριστικὸν τοῦ παναρχαίου *δόναξ δόνακος* (=κάλαμος)· ἐλέγετο δὲ οὕτω διότι εὐκόλως *δονεῖται* ὑπὸ τοῦ ἀνέμου.

ἀδόνητος (ἀ+δονέω)· ἄσειστος, ἀκλόνητος, ἀτάρακτος, ἀκράδαντος, ἀσάλευτος, μὴ δονούμενος, ἀτράνταχτος, ἀτάραχος, ἀτάραχτος.

Ἄδονι (Adoni) Πόλις τῶν Ἰνδιῶν, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μαδράς. Κεῖται εἰς ἀπόστασιν 64 μιλίων σιδηροδρομικῶς ΒΑ τῆς Μπελλαρὺ καὶ ἔχει κατοίκους 28.000. Ταπητουργεῖα, μεταξουργεῖα καὶ νηματουργεῖα. Παραγωγὴ βάμβακος. Τὴν πόλιν αὐτὴν εἶχε πολιορκήσει καὶ καταλάβει ὁ Ἰνδὸς πρίγκηψ Τιππὸ Σαχὶμπ τῷ 1787. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως αὐτοῦ, ἡ Ἄδονι ἀπεδόθη εἰς τοὺς Ἄγγλους (1800). Σήμερον οὐδεμίαν στρατηγικὴν σημασίαν ἔχει. Ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀπὸ Βομβάης εἰς Μαδράς.

Ἄδονυ. Κωμόπολις τῆς οὑγγρικῆς κομητείας Στουλβάϊσεμβουργ, παρὰ τὸν Δούναβιν. Ἀμπελοφυτεῖαι, ξυλεία, κτηνοτροφία.

Ἀδὸν—Χιράμ. Οὕτως ὠνομάζετο ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ ναοῦ τοῦ Σολομῶντος.

Ἄδοξα (τά). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τοῦ ἀθροίσματος τῶν φυτοφάγων. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ προθώρακος κυρτοῦ κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον καὶ κροσσωτῶν διχαλωτῶν ταρσῶν. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ 2 εἴδη ἐξηπλωμένα πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης ἰδίως εἰς τὰς μεσημβρινὰς χώρας. *Ἄδοξον τὸ σκοτεινόν* (adoxus obscurus). Ζῇ εἰς ἑλώδη μέρη.
Ἄδοξον τὸ κοινόν (adoxus vulgaris). Ζῇ ἐπὶ τῶν ἀμπέλων καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφάς. Τὰ ἔλυτρά του ἔχουσι βαθὺ ἐρυθρὸν χρῶμα. Ἡ θήλεια ἐναποθέτει τὰ ᾠά της ἐπὶ τῶν φύλλων τῶν ἀμπέλων. Αἱ κάμπαι ἐξερχόμεναι εἰσδύουσιν ἐντὸς τῆς γῆς καὶ σκάπτουσι βαθεῖς αὔλακας ἐπὶ τῶν ριζῶν. Τὸ τέλειον ἔντομον ἐμφανίζεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν, κατατρώγει τὸ παρέγχυμα τῶν φύλλων καὶ σχηματίζει εἶδος μικρῶν στοῶν κανονικῶν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, τὰς ὁποίας οἱ χωρικοὶ πολλῶν μερῶν παρομοιάζουσι πρὸς γραφικοὺς χαρακτῆρας, ἐξ οὗ καὶ ὀνομάζουσι κοινῶς τὸ ἔντομον τοῦτο *Γραφέα*.

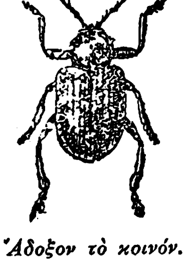

Ἄδοξον τὸ κοινόν.

ἀδόξαστος, 1) (παρ' ἀρχαίοις) ἀνέλπιστος, ἀνεπάντεχος, ἀπροσδόκητος, ἀδόκητος: συμφορὰ *ἀδόξαστος*· 2) (παρ' ἡμῖν) ὁ μὴ δοξασθείς, μὴ λαβὼν φήμην, δόξαν: τραυματίας *ἀδόξαστος*, ἀνάπηρος—, ἥρως— : Πόσα ἀνδραγαθήματα παρέμειναν *ἀδόξαστα!* Κατ' ἐπέκτασιν ὁ λαὸς λέγει *ἀδόξαστον* πάντα προφήτην μετὰ Χριστὸν καὶ ἰδίᾳ τὸν προφήτην τῶν αἰωνίων αὐτοῦ ἐχθρῶν, τῶν Ἀγαρηνῶν. Εἶναι γνωστὴ ἡ ὕβρις: *θὰ σοῦ ἀλλάξω τὸν ἀδόξαστο.* Ἐν τούτοις ἡ ἀρχικὴ ὕβρις ἦτο βαρυτέρα καὶ ἀπετείνετο πρὸς τὸν ἀλλόθρησκον ἐχθρόν του: *θὰ σοῦ χ... τὸν ἀδόξαστο* (προφήτη ἐννοεῖται). Δηλ. τὸν μὴ ἀναφερόμενον ἐν ταῖς Ἁγίαις Γραφαῖς καὶ ἑπομένως μηδεμίαν ἔχοντα δόξαν. Ἔπειτα διὰ τὸ βαρὺ τοῦ ἀρχικοῦ ῥήματος ἐλέχθη ἐπὶ τὸ εὐφημότερον: *θὰ σοῦ ἀλλάξω τὸν ἀδόξαστο*, δηλ. θὰ σὲ κάμω νὰ ἀρνηθῇς, θὰ σὲ ἀναγκάσω νὰ ἀλλάξῃς τὸν ἀδόξαστον προφήτην σου.
Ὅταν πρὸς ὁμόθρησκον ἡ ὕβρις ἀπευθύνεται, ὑποτίθεται ὅτι ὁ ὑβρίζων δὲν τὸν θεωρεῖ (ὡς ἐκ τῆς κακίας του δι' ἣν ὑβρίζεται) ὁμόθρησκον, ἀφοῦ τοῦ προσάπτει προφήτην *ἀδόξαστον*, καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ βάρος τῆς ὕβρεως. Μ. Φ.

ἀδόξημα· ἡ ἀδοξία, τὸ ἄδοξον (ὁ Πλούταρχος).

ἀδοξία· 1) ἡ κατάστασις τοῦ ἀδόξου, ἡ ἔλλειψις ὀνόματος, φήμης, δόξης, 2) ἡ κακὴ φήμη, ἡ ἔλλειψις τιμῆς, ὑπολήψεως, ἡ ταπεινότης, ἡ αἰσχύνη, ἡ ἀτιμία, τὸ ὄνειδος, ἡ καταφρόνησις, τὸ κακὸν ὄνομα: οὐδὲν τὸ ἀγαθὸν ἐποίησας εἰς τὸν βίον σου καὶ ἀπέθανες πλήρης ἀδοξίας.

ἀδοξοποίητος· ὁ μὴ ἔχων στερεοποιημένην τὴν γνώμην του, παράλογος· μὴ ὑπὸ *δόξης* (= γνώμης) τινὸς ὁδηγούμενος (ὁ Πολύβιος).

ἄδοξος· 1) ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει φήμην, δόξαν, ὁ ἀδόξαστος· ἢ ἔχει κακὴν φήμην, ὁ ὁποῖος ἔχει ἔλλειψιν τιμῆς, ἀνυπόληπτος, ἄσημος, ἀφανὴς κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἔνδοξος=δοξασμένος: *ἄδοξος* ἥρως, — συγγραφεύς, — συνθέτης, — πολιτικός, 2) ἀνέλπιστος, ἀπροσδόκητος, ἀδόκητος, ἀνεπάντεχος, ἀπερίμεντος: *ἄδοξον* πλῆγμα. Ἐπιρ. *ἀδόξως*.

Ἄδοξος ἡ μόσχοσμος (Adoxa Moschatellina). Φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Ρουβιωδῶν (Rubinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Καπριφολιδῶν ἢ Αἰγοκλημα-

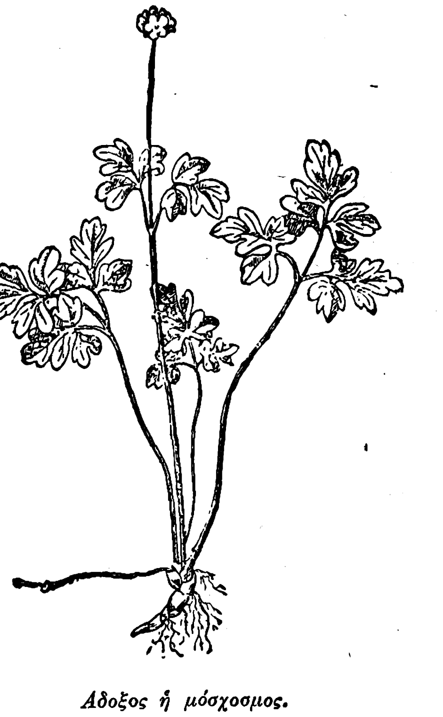

Ἄδοξος ἡ μόσχοσμος.

τωδῶν (Caprifoliaceae). Τὸ φυτὸν τοῦτο τὸ ὁποῖον ἔχει ἐλαφρὸν ἄρωμα μόσχου φύεται εἰς τὰ δάση κάτωθεν θάμνων. Ἐνωρὶς τὴν ἄνοιξιν ἐκ τῶν σαρκωδῶν ῥιζῶν του φύονται ὀλίγα τρυφερὰ μακρόμισχα σύνθετα φύλλα. Ὁ καρπὸς εἶναι ὑποπράσινος πολύσπερμος ῥάξ. Τὸ φυτὸν τοῦτο ἦτο γνωστὸν καὶ ὡς φαρμακευτικὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Herba Moschatellianae.

ἀδοξόσοφος εἶπεν ὁ Δανιὴλ Φιλιππίδης ὁ μὴ δοξόσοφος, ὁ μὴ θεωρῶν ἑαυτὸν σοφόν, ἀδοκησίσοφος. Ἐπιρρ. *ἀδοξοσόφως*.
Ὁ δοκιμώτερος τύπος τοῦ *ἀδοκησισόφως* ἐπιρ. χωρὶς δοξοσοφίαν, χωρὶς δοκησισοφίαν: φιλοκαλοῦμεν μετριοφρόνως καὶ φιλοσοφοῦμεν ἀδοξοσόφως.

ἀδοξῶ (έω)· εἶμαι ἄδοξος, δὲν ἔχω δόξαν, ἔχω κακὴν δόξαν, κακὴν φήμην. Μεταβατικῶς, καταφρονῶ τινα ὡς ἄδοξον, δὲν τὸν τιμῶ μὲ τὴν καλήν μου ὑπόληψιν.

Ἄδοου (Hadow) σὲρ Οὐΐλλιαμ-Ἔνρυ. Ἄγγλος σοφὸς καὶ μουσικός, γεννηθεὶς ἐν Ἔμπριγκτον τοῦ Γκλόστερ τὴν 27ην Δεκεμβρίου 1859. Ἐσπούδασεν ἐν τοῖς κολλεγίοις τοῦ Μάλβερν καὶ τοῦ Βόρστερ, εἶτα δὲ ἐν Ὀξφόρδῃ. Τῷ 1909 ἐγένετο διευθυντὴς τοῦ Κολλεγίου Ἄρμστρογκ ἐν Νιουκάστλ, ἐκράτησε δὲ τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ 1919, ὁπότε διωρίσθη ἀντιπρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Σέφφηλδ. Τῷ 1918 διωρίσθη βοηθὸς διευθυντὴς τοῦ τμήματος Ἐκπαιδεύσεως τοῦ Στρατοῦ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Ἀγγλίας, εἰργάσθη δὲ ἐπίσης μὲ πολὺν ζῆλον ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ ἔργου τῆς Χ. Α. Ν. (Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος τῶν Νέων). Τῷ 1918 τῷ ἀπενεμήθη τίτλος εὐγενείας. Ὁ σὲρ Ἔνρυ Ἄδοου εἶναι μία ἀπὸ τὰς μεγαλειτέρας συγχρόνους αὐθεντίας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἱστορίαν τῆς μουσικῆς, συνέθεσε δὲ καὶ ὁ ἴδιος πολλὰ τραγούδια καὶ τεμάχια διὰ πιάνο. Τὰ κυριώτερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι αἱ *Μελέται ἐπὶ τῆς συγχρόνου Μουσικῆς* (1894 καὶ 1895). *Ἡ μορφὴ τῆς Σονάτας* (1896), *Εἰς Κροατὸς Συνθέτης* (1897) καὶ πολλὰ ἄρθρα ἐν τῇ *Ὀξφορδίῳ Ἱστορίᾳ τῆς Μουσικῆς*, τῆς ὁποίας εἶναι ὁ ἐκδότης.

Ἀδοπισσός. Πόλις τῆς Λυκαονίας, μικρᾶς ἐπαρχίας τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἀδὸρ Γουσταῦος (Ador). Πρόεδρος τῆς Ἑλβετικῆς Ὁμοσπονδίας. Ἐγεννήθη ἐν Γενεύῃ τὴν 23 Δεκεμβρίου 1845 καὶ διετέλεσεν ἐπί τινα ἔτη πρόεδρος τῆς Διεθνοῦς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Παρῃτήθη τῷ 1917 καὶ ἐξελέγη μέλος τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλβετίας καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1918 πρόεδρος τῆς Ὁμοσπονδίας διὰ τὸ ἔτος 1919.

Ἀδόρατα (τά). Γένος κολεοπτέρων λεπιδοκέρων ἐντόμων. Ἔχουσι χρῶμα φαιὸν ἢ ὑπέρυθρον. Κατοικοῦσι τὸν παλαιὸν κόσμον καὶ ἐνδιαιτῶνται συνήθως εἰς ἐρημικὰ μέρη. Γνωστότερα εἶναι δύο εἴδη, ἅτινα εὑρίσκονται εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ρωσίαν.

ἀδορεύω· λέξις βυζαντινή, σημαίνουσα προσαγορεύω τὸν λαόν, χαιρετῶ τὸ πλῆθος· *ἀδορεύει* ὁ αὐτοκράτωρ σήμερον. Εἶναι τὸ λατινικὸν adorare.

Ἀδόρνι (κυρία Caterina Fieschi Adorni). Ἰταλὶς λογία, γεννηθεῖσα εἰς Γένουαν τῷ 1447 καὶ ἀποθανοῦσα περὶ τὸ 1510. Τὰ ἔργα της διακρίνονται διὰ τὴν λεπτότητα τῶν αἰσθημάτων καὶ τὴν ὑποβλητικὴν μελαγχολίαν των. Εἶχεν ὅμως τὸ ἀτύχημα νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον ἕνα βάναυσον καὶ ἀπότομον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος κατέστησε τὴν ζωήν της ἀφόρητον καὶ τὴν ἠνάγκασε ν' ἀποσυρθῇ εἰς τὸ Νοσοκομεῖον τῆς Γενούης, ὅπου ἀφιερώθη εἰς τὴν παραμυθίαν τῶν ἀσθενῶν πτωχῶν. Ἐν μέσῳ ἐκείνου τοῦ περιβάλλοντος ἔγραψε θρησκευτικοὺς στίχους, πλήρεις μυστικοπαθοῦς ἐκστάσεως, ἓν Ἐγχειρίδιον περὶ τοῦ Καθαρτηρίου καὶ ἕνα Διάλογον ψυχῆς καὶ σώματος.

Ἀδόρνο (Adorno). Ὄνομα μιᾶς ἐκ Γενούης οἰκογενείας, πολλὰ μέλη τῆς ὁποίας ἐγένοντο δόγαι τῆς δημοκρατίας ταύτης. ***Γαβριὴλ Ἀδόρνο***. Διεδέχθη τὸν Σίμωνα Βοκανέγρα ὡς δόγης τῆς Γενούης (1363). Μολονότι ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πληβείων καὶ ἦτο ἁπλοῦς ἔμπορος, οἱ Γενοᾶται ἀνεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα τῆς Δημοκρατίας, ἐλπίζοντες ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἰδιοτελής, ὅσον οἱ εὐγενεῖς. Ἀλλ' οὗτος ἐπῆγε μὲ τὸ μέρος τῶν γιβελίνων καὶ ἐπολέμησε λυσσωδῶς τοὺς εἰς τὰ ὄρη καταφυγόντας εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἐλυμαίνοντο ὅλην τὴν πέριξ χώραν. Νέοι φόροι ἐπιβληθέντες πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ ἀγῶνος τούτου προεκάλεσαν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ. Ὁ Γαβριὴλ Ἀδόρνο ἐξωρίσθη καὶ ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Δομινίκου Φρεγόζο (1371). Ἡ δόξα καὶ ἡ εὐημάρεια τῆς οἰκογενείας Ἀδόρνο χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Γαβριήλ. —***Ἀντονιόττο Ἀδόρνο***. Ἀνῆκε εἰς τὴν ἰδίαν οἰκογένειαν μὲ τὸν προηγούμενον καὶ ἀνῆλθε τετράκις εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ δόγη. Ἠλευθέρωσε τὸν πάπαν Οὐρβανὸν τὸν ΣΤ΄ ὅστις ἐπολιορκεῖτο ἐν τῷ πύργῳ τῆς πόλεως Νότσερα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Καρόλου τοῦ Γου καὶ τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν Γένουαν τῇ συνοδείᾳ μεγαλοπρεποῦς στόλου (1385). Τῇ βοηθείᾳ τοῦ δουκὸς τῆς Βουρβώνης, ἔκαμε ἕνα εἶδος σταυροφορίας κατὰ τῶν παραλίων τῆς Τύνιδος ὅπως τιμωρήσῃ τοὺς Μαυριτανοὺς τῆς χώρας ταύτης διὰ τὰς πειρατείας των. Διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν ὑπὸ τῶν διαφόρων πολιτικῶν φατριῶν συνταρασσομένην πατρίδα του, ἰδίᾳ δὲ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐνδεχομένην πτῶσιν αὐτῆς ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ δουκὸς τοῦ Μιλάνου, ἔθεσεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ ΣΤ΄ (συνθήκη τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1396). Ὁ Ἀδόρνο ἀπηρνήθη τότε τὸν τίτλον τοῦ δόγη διὰ νὰ λάβῃ τὸν τίτλον τοῦ βασιλικοῦ τοποτηρητοῦ. Ἀπέθανε τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐκ πανώλους. Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν του ἤρχισαν καὶ πάλιν αἱ ἐσωτερικαὶ ταραχαί.—***Γεώργιος Ἀδόρνο***. Ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀντονιόττο, ἀνῆλθεν εἰς τὸ δογικὸν ἀξίωμα τῷ 1413, ἠλευθέρωσε τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς Γάλλους καὶ κατόπιν παρῃτήθη (1415).—***Ραφαὴλ***

Digitized by Google

Ἀδόρνο. Υἱὸς τοῦ Γεωργίου. Ἀνῆλθεν εἰς τὸ δογικὸν ἀξίωμα τῷ 1443 καὶ κατώρθωσε νὰ συνάψῃ εἰρήνην μὲ τὸν βασιλέα τῆς Ἀραγώνης. Παρητήθη τῷ 1447, κατόπιν τῶν πιέσεων τῶν συγγενῶν του.—*Πρόσπερος Ἀδόρνο.* Ἕκτος δόγης τῆς αὐτῆς οἰκογενείας (1461). Χάρις εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ Φραγκίσκου Σφόρτσα ἐξεδίωξε τοὺς Γάλλους, οἱ ὁποῖοι εἶχαν γίνει καὶ πάλιν κύριοι τῆς Γενούης. Συνεφιλιώθη μὲ τὴν ἀντίπαλόν του οἰκογένειαν τῶν Φρεγόζι (Fregosi), ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἦλθε καὶ πάλιν εἰς ῥῆξιν πρὸς αὐτούς. Ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τοῦ Μιλάνου Γαλέου Σφόρτσα, ἀργότερα δὲ ἐπανέκτησε τὴν ἐλευθερίαν του. Ὁ Πρόσπερος ἀπέθανεν ἐξόριστος ἐν Νεαπόλει (1486).—*Ἀντονιόττο Ἀδόρνο ὁ Β΄.* Ἐγένετο δόγης τῷ 1513. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Νοβάρας κατώρθωσε χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Καρόλου τοῦ Κουίντου νὰ ἀνατρέψῃ τὸν Ὀκταβιανὸν Φρεγόζι, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχεν ὑποσκελίσει (1522) καὶ ἔγινε τοιουτοτρόπως διὰ δευτέραν φορὰν δόγης. Ὁ Ἀντονιόττο διετήρησε τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ 1527, ὁπότε ὁ Ἀνδρέας Δόρια ἐπανέκτησε τὴν Γένουαν. Ὁ Δόρια, μὴ θέλων νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν πατρίδα του εἰς τοὺς Γάλλους, ἀνεκήρυξε τὴν δημοκρατίαν ἐλευθέραν (1528) καὶ κατήργησε τὸν νόμον, ὅστις ἀπέκλειε τοὺς εὐγενεῖς ἀπὸ τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας. Κατόπιν ἐξηνάγκασε τοὺς Ἀδόρνι καὶ τοὺς Φρεγόζι ὅπως ἐγκαταλείψουν τὰ ὀνόματά των. Τοιουτοτρόπως ἔληξεν ἡ περίφημος μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιπάλων οἰκογενειῶν διαμάχη, ἡ ὁποία διήρκεσεν 165 ἔτη καὶ ἡ ὁποία ἐστοίχισε τόσον πολὺ αἷμα εἰς τὴν Δημοκρατίαν.

Ἀδόρσαι ἢ Ἀόρσαι (ἀρχαία γεωγραφία). Ὄνομα ἑνὸς βαρβάρου λαοῦ ὅστις κατῴκει βορείως τῆς Κασπίας θαλάσσης, παρὰ τὴν στέππην τῆς Ταναΐδος καὶ ὅστις μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου ἱστορικοῦ Τακίτου.

Ἄδορυ (τό). Κολεόπτερον φυτοφάγον ἔντομον. Εὑρίσκεται ἀποκλειστικῶς ἐν τῇ Ἰνδοκίνᾳ.

ἀδορυφόρητος· ὁ μὴ δορυφορούμενος· ὁ μὴ περικυκλούμενος ὑπὸ δορυφόρων, ὑπὸ σωματοφυλάκων, ὁ ἀφύλακτος, ὁ ἀπροφύλακτος (ὁ Ἀριστοτέλης).

Ἀδόρφ (Jean Hadorf). Σουηδὸς ἀρχαιολόγος, γεννηθεὶς εἰς Ἀδόρπ τῷ 1630 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1693. Ἐχρημάτισε γραμματεὺς τοῦ πανεπιστημίου τῆς Οὐψάλας (1660), κατόπιν δὲ οἰκονόμος τοῦ κολλεγίου τῶν ἀρχαιοτήτων. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, συλλαμβάνει τὸ σχέδιον νὰ περιηγηθῇ ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Σουηδίας διὰ νὰ μελετήσῃ τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαιοτήτων τῆς πατρίδος του. Ἐταξίδευσε τῷ 1669 μετὰ τοῦ κόμητος δὲ Λὰ Γκαρδὶ εἰς Οὐεστεργοτλάνδην καί, τῷ 1672, συνώδευσε τὸν βασιλέα Κάρολον ΙΑ΄ εἰς ἓν ταξίδιόν του ἀνὰ τὴν μεσημβρινὴν Σουηδίαν. Εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτῶν, τὸν ἐξῄρεσαν ἀπὸ κάθε πληρωμὴν φόρων.

Ὁ Ἀδόρφ ἔγραψε πλείστας μελέτας περὶ τῶν συνηθειῶν τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Σουηδῶν καὶ συνέταξε «κατάλογον» τῶν ἐκδοθέντων βιβλίων σχετικῶς μὲ τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς ἀρχαιότητας τῆς Σουηδίας, ἐκδοθέντα ἐπὶ βασιλείας Καρόλου ΙΑ΄ (Στοκχόλμη, 1670).

Ἄδορφ. Μικρὰ πόλις τῆς Σαξονίας (Γερμανία) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἔλστερ, ὄχι μακρὰν τῶν συνόρων τῆς Βοημίας (7.481 κατ.). Ὑφαντουργεῖα, μουσικὰ ὄργανα, σιγάρα, πολύτιμοι λίθοι καὶ κοσμήματα κτλ. Ἔχει τρεῖς πηγὰς μεταλλικῶν ὑδάτων.

ἄδος (τὸ) (παρὰ τὸ ἅδην)· ὁ κόρος, τὸ χόρτασμα, τὸ μπούχτισμα: *ἄδος τέ μιν ἵκετο θυμὸν*= κόρος κατέλαβε τὴν ψυχήν του. Ἰλιὰς Λ. 87.

Ἄδος. Ἀρχαία πόλις τῆς Κιλικίας.

-άδος -άδο. Ἡ βενετικὴ κατάληξις *ado*: imbarcado>βαρκάδος, cognado>κονιάδος, spirtado>σπιρτάδος· κατὰ ταῦτα εἶπαν καὶ *ἀλτάδος*=ὄρθιος, ἀπὸ τὸ alto—stufado>στιφάδο. Μ. Φ.

-αδος, -αδα, -αδο· εἰς τὰς καταλήξεις ταύτας λήγουν διάφοροι τοπωνυμίαι: λ.χ. Ἀρνάδος, Δαραμπάδος, Καρκάδος, Μουντάδος, Σκλαβάδος, Φαλατάδος, Βελονάδος (Κρήτη), Καλκάδος (Ζάκυνθος), Καραβάδος (Κεφαλληνία), Καρτεράδος (Θήρα), Κουτσοχεράδος (Νάξος), Βαγιανάδος (Χίος), Βροντάδος (αὐτόθι), Κατσαράδος, Κοσμάδος, Φτενάδος, Χαρκιάδος· ἡ Μανολάδα, Ἀλιφάδα, Καρυδάδα, Καρδαμάδα, Κλειδάδα, Λαγκάδα, Σελάδα, Μιλιγκάδα· τὸ Μαγκλαβάδο, Μαρινάδο. Μαχαιράδο, Μελινάδο, Σαρακηνάδο, Σχοινηκάδο κτλ. Πάντα τὰ τοπωνυμικὰ ταῦτα προῆλθον ἀπὸ οἰκογενειακά: ὁ *Καραβᾶς, ὁ Κλειδᾶς, ὁ Μαγκλαβᾶς* ἔλεγον δηλ. ὁ τόπος *τῶν Καραβάδω* δηλ. γενικὴ πληθυντικὴ τῶν ἰδιοκτητῶν, γενικὴ κτητική, καὶ κατόπιν ὅταν ἀπεσιωπήθη ὁ τόπος καὶ εἶπαν μόνον τῶν Καραβάδω: *πᾶμε στῶν Καραβάδω*, ἐνομίσθη ἑνικὴ αἰτιατικὴ καὶ ἐκ τούτου ἐπλάσθη ὀνομαστικὴ *ὁ Καραβάδος, πᾶμε στὸ κτῆμα, στὸ χωράφι τῶ Μαρινάδω*>στὸ Μαρινάδο>ὀνομαστικὴ τὸ *Μαρινάδο· στὴ βοσκὴ τῶ Μανολάδω*>στὴ: Μανολάδα (δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ γράφεται μὲ ω τὸ Μανόλης, ἔγραψ οὕτω κατὰ παρετυμολογίαν ἐκ τῶν *ἐξώλης πανώλης κτλ.*) Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἄδος (τό). Ἐπιγραφὴ Ἁλικαρνασσοῦ (Cauer, delectus inscriptionum Graecorum, propter dialectum memorabilium. Lipsiae 1877. ἀριθμὸς ἐπιγραφῆς 131) Ἐπικυροῦται οὕτω τὸ παρ' Ἡσυχίῳ *ἅδημα, ἅδος*=ψήφισμα, δόγμα.

Ἀδοσίδης Κωστῆς, Πασᾶς. Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης. Ἦτο πρότερον ὑποδιοικητὴς Λασηθίου, ἀπὸ τοῦ 1866, ἀντικατεστάθη δὲ ὑπὸ τοῦ Μιλτιάδου Ἀριστάρχη. Τὸ 1878 ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, δυσαρεστηθεῖσα διότι αἱ ἑλληνικαὶ βλέψεις ἠγνοοῦντο ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, ἔδωσε τὸ σύνθημα ταραχῶν ἐν τῇ νήσῳ. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐξέγερσιν οἱ Κρῆτες ἀρχηγοὶ κατήρτισαν Ἐπαναστατικὴν Συνέλευσιν εἰς Φρὲ Ἀποκορώνου. Ὁ Ἀδοσίδης, Γενικὸς Διοικητὴς ἀπὸ τῆς 16 Νοεμβρίου 1877, διωρίσθη ἀντιπρόσωπος τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐν Χανίοις καὶ μετὰ τοῦ Σελὴμ ἐφένδη, ἄλλου ἀντιπροσώπου τῆς Πύλης ἦλθον τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Ἰανουαρίου 1878 εἰς Φρὲ διὰ νὰ διαπραγματευθοῦν μετὰ τῶν ἐπαναστατῶν τοὺς ὅρους τῆς εἰρηνεύσεως. Ὁ Ἀδοσίδης προσεφώνησε τὴν ἐπὶ τῶν διαπραγματεύσεων ἐπαναστατικὴν Ἐπιτροπὴν εἰπὼν ἐν τέλει: «Εἴθε νὰ μὲ ἀξιώσῃ ὁ Ὕψιστος νὰ συνδέσω ἐν τῇ παρακμῇ τοῦ βίου μου τὸ ὄνομά μου πρὸς τὴν εὐημερίαν τῆς πατρίδος τοῦ Μίνωος». Ὁ ἐκ τῆς ἐπιτροπῆς Ἰω. Τσουδερὸς ἀπαντῶν συνώψισε τὰς αἰτήσεις της εἰς: Ἡγεμονίαν φόρου ὑποτελῆ, ἡγεμόνα ὀρθόδοξον, ψιλὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐγγύησιν τῶν Μ. Δυνάμεων πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν αἰτουμένων. Ὁ Ἀδοσίδης ἐπεφυλάχθη νὰ ἀπαντήσῃ, τὴν ἐπαύριον δὲ κατὰ τὴν συνεδρίαν ἀνήγγειλε τὰ ἑξῆς: «Περὶ τὸ μεσονύκτιον ταχυδρόμος ἐκ Χανίων μοὶ ἐκόμισε φιρμάνιον διορισμοῦ ὡς Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου. Τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἀνακόπτει τὴν περὶ διαπραγματεύσεων ἐντολὴν δέον νὰ θεωρήσῃ ἡ Συνέλευσις οἰωνὸν ἄριστα προοιωνιζόμενον διὰ τὴν πατρίδα της. Διὸ σᾶς ἀποχαιρετῶ εὐχόμενος ὅπως ταχέως σᾶς ἴδω ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ἐπίσης ἀντιπροσώπου ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς νήσου».

Μετὰ πολλὰ οἱ Κρῆτες ἀρχηγοὶ ἐζήτησαν τὴν μεσολάβησιν τῆς Ἀγγλίας τὴν ὁποίαν ἐδέχθη ἡ Τουρκία ἐξηντλημένη ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Ρωσίας ἀγῶνος. Συνήφθη τότε ἡ σύμβασις τῆς Χαλέπας, εἰς δὲ τὰς πρὸς τοῦτο διαπραγματεύσεις μετέσχεν ὁ Ἀδοσίδης μετὰ τοῦ Μουκτὰρ πασᾶ τοῦ κυρίως πρὸς τοῦτο ἀπεσταλμένου, καὶ τοῦ Ἄγγλου Προξένου Σάντουϊτ, ἔχων ἀμέριστον τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ κρητικοῦ λαοῦ.

Ὁ Ἀδοσίδης ἔμεινε Γενικὸς Διοικητὴς ἐπὶ 9 μῆνας καὶ 26 ἡμέρας ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου Καραθεοδωρῆ, διότι κατεμηνύθη εἰς τὴν Πύλην ὅτι αἱ ἐνέργειαί του ἔτεινον πρὸς ἐγκαθίδρυσιν ἡγεμονίας ὑπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Ὁ Ἀδοσίδης ἦτο ὁ πρῶτος ὅστις ἐνεκαινίασε νέον πολιτικὸν καθεστὼς μεταρρυθμίζων τὰ τῆς νήσου ἐπὶ τὸ συνταγματικώτερον.

ἀδοσίλογος· ὁ μὴ δίδων λόγον τῶν πράξεών του, ὁ μὴ δίδων εὐθύνας: *ὁ ἀδοσίλογος* κυβερνήτης.

ἀδοτί· ἐπιρρ. ἄνευ δόσεως χρημάτων. Ἐφραίμιος μοναχὸς στ. 1064. Φωτ. νομοκαν. τιτλ. Α΄, κεφ. κδ΄. ἐν Συντάγμ. καν. τομ. α΄, σελ. 63.

ἄδοτος· 1) ὁ ὁποῖος δὲν ἐδόθη, δὲν ἐδωρήθη, δὲν παρεχωρήθη, δὲν ἐπωλήθη: *ἄδοτος* φόρος,—κληρονομία, — χρέος. 2) ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον δὲν ἔδωκαν κάτι, ὅστις δὲν ἔλαβε.

Ἀδοῦ. Παραθαλάσσιος περιοχὴ τῆς Γουϊνέας (Ἀφρική), ἀποτελοῦσα μέρος τῆς γαλλικῆς ἀποικίας Ἀκτῆς τοῦ Ἐλεφαντόδοντος (Côte d'Ivoire). Εἶναι χώρα σχεδὸν ἀνεξερεύνητος καὶ κατοικουμένη ἀπὸ ἰθαγενεῖς Κονακά.

Ἄδουα. Πόλις τῆς Ἀβησσυνίας, ἄλλοτε πρωτεύουσα τῆς βορείας καὶ ὀρεινῆς ἐπαρχίας Τιγρέ, ἐπὶ τῆς κλιτύος γραφικοῦ λόφου, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἀσσὰμ εἰς γεωγραφικὸν ὕψος 2 χιλ. μέτρων. Ἡ πόλις ἔχει περὶ τὰς 3,500 κατοίκων, καταγινομένων εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν χειροτεχνίαν. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν καὶ ὅταν ἡ Μασσάβα ἦτο τὸ ἐπίνειον τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀβησσυνίας, ἡ Ἄδουα, ὡς κειμένη εἰς τὸ μέσον τῆς ἐμπορικῆς ὁδοῦ μεταξὺ Τονδὰρ (145 μίλια ΝΔ τῆς Ἄδουας), τῆς ἄλλοτε ἀβησσυνιακῆς πρωτευούσης, καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, ἡ Ἄδουα ἤκμαζε καὶ εὐημέρει, διότι δι' αὐτῆς διεξήγετο τὸ ἐμπόριον τῶν ἐλεφαντοδόντων, ζῴων, δερμάτων, χρυσοῦ καὶ ὑφασμάτων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Τονδάρ, ὡς πρωτευούσης, καὶ τὴν ἵδρυσιν ὑπὸ τοῦ Μενελὶκ νέας τοιαύτης, τῆς Ἀδὶς-Ἀμπέμπα, ἡ Ἄδουα παρήκμασε καὶ δὲν εἶναι σήμερον εἰμὴ πτωχὴ κωμόπολις, μὴ ἔχουσά τι τὸ ἐξαιρετικόν.

Ἡ πόλις ὅμως αὕτη ἐπέπρωτο νὰ καταλάβῃ ἐξαιρετικὴν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν, ἀφ' ὅτου ἐχρησίμευσεν ὡς πεδίον τῆς τελειωτικῆς μάχης, ἡ ὁποία ἔκρινε τὴν τύχην τοῦ ἰταλοαβησσυνιακοῦ πολέμου τοῦ 1896 καὶ καθ' ἣν τὰ ἰταλικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μπαρατιέρι, ὠχυρωμένα εἰς τὴν στρατηγικὴν αὐτὴν θέσιν, συνετρίβησαν οἰκτρῶς ὑπὸ τῶν γενναίων Ἀβησσυνῶν πολεμιστῶν, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Αὐτοκράτορα Μενελίκ. Κατὰ τὴν

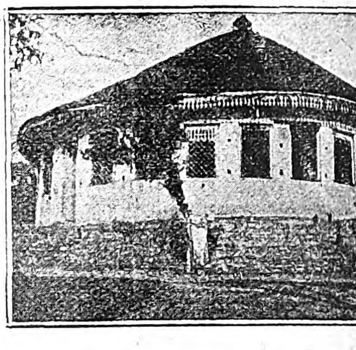

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀδούας

μάχην ἐκείνην, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν ἀκριβῶς τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, Ἐθνικοῦ τῶν Ἀβησσυνῶν Ἁγίου, συνελήφθησαν περὶ τὰς 10 χιλ. Ἰταλῶν αἰχμαλώτων, οἱ ὁποῖοι καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ἀδίς-Ἀμπέμπα ὅπου ἐκρατήθησαν μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πληρωμῆς ὑπὸ τῆς Ἰταλίας πολεμικῆς ἀποζημιώσεως. Διὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ἀπεστάλη εἰς τὴν Ρώμην ὁ Ρὰς Μακόνεν, πατὴρ τοῦ νῦν Ἀντιβασιλέως καὶ Διαδόχου Ρὰς Τάφφαρι, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μετὰ τοῦ Ρὰς Ἀλούλα, τοῦ θρυλικοῦ ἥρωος τῶν Ἀβησσυνῶν, ὁ σπουδαιότερος συντελεστὴς τῆς Ἀβησσυνιακῆς νίκης.

Μελετᾶται ἡ κατασκευὴ σιδηροδρ. γραμμῆς εἰς προέκτασιν τῆς ἀπὸ Μασσάβας εἰς Ἀσμάραν τῆς Ἰταλικῆς Ἐρυθραίας τοιαύτης, καὶ καταβάλλεται πᾶσα προπάθεια ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας πρὸς εἰρηνικὴν κατάκτησιν τῆς πλουσίας περιφερείας τῆς Ἄδουας, ἀφοῦ ἀπέτυχεν ἡ διὰ τῶν ὅπλων ὑποδούλωσις τῶν οὐδέποτε ὑποδουλωθέντων Αἰθιόπων.

ΣΩΚΡ. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ

Ἀδουατικοί. Λαὸς τῆς βελγικῆς Γαλατίας οὗτινος ἡ κοιτὶς τοποθετεῖται μεταξὺ τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Μεύσιδος πλησίον τῶν Νερβιανῶν καὶ τῶν Ἐβουρώνων. Τὸ ὄνομα τῆς πρωτευούσης τῆς χώρας ταύτης ἀγνοεῖται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὅμως εὑρίσκετο αὕτη ἐπὶ τοῦ ὄρους Φαλίζ, δὲν εἶχε δὲ καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν Ἀδουάτικαν, μεθ' ἧς δὲν πρέπει νὰ συγχέηται. Οἱ Ἀδουατικοὶ ἦσαν οἱ ἀπόγονοι τῶν 6.000 ἀνδρῶν εἰς οὓς εἶχον ἀναθέσει τὴν φύλαξιν τῶν ἀποσκευῶν των πλησίον τοῦ Ρήνου οἱ Κίμβροι καὶ οἱ Τεύτονες, καὶ οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Κίμβρων (102 π. Χ.) κατῴκησαν τὴν περιοχὴν ἐκείνην. Ὁ Καῖσαρ ὑποστὰς τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἀδουατικῶν ἐξ ἀπροόπτου, ἐκυρίευσε τὸ φρούριον αὐτῶν κατόπιν μιᾶς αἱματηρᾶς μάχης, καθ' ἣν 4.000 Ἀδουατικοὶ ἐφονεύθησαν καὶ 53.000 ᾐχμαλωτίσθησαν.

Ἀδουατούκα (Aduatuca). Ἀρχαία ὀχυρὰ πόλις τοῦ Βελγίου κειμένη μεταξὺ τοῦ Σκάλδιος καὶ τοῦ Μεύσιος. Ἐκεῖ ἐσφάγησαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ Καίσαρος Σαβῖνος καὶ Κόττας.

ἀδούκιαστος λέγεται ἐν Σαράντα Ἐκκλησίαις ὁ ἀτακτοποίητος ἐκ ῥήματος *δουκιάζω*=τακτοποιῶ. Εἶναι λοιπὸν τά: *ἀδιοίκιστος, διοικίζω* (=ἀδιοίκητος, διοικῶ). Ἡ προφορὰ τοῦ *οι* ὡς *ου* εἶναι λείψανον ἀρχαιοτέρας προφορᾶς τῆς διφθόγγου, ἥτις περὶ τὸν τρίτον αἰῶνα μετὰ Χριστὸν κατήντησε νὰ συμπέσῃ μὲ τὸ *υ* καὶ νὰ πρoφέρεται ü καὶ ἔπειτα *ου*. Ἕτερα λείψανα τῆς τοιαύτης προφορᾶς τοῦ *οι* ἔχομεν ἐν τῷ ἰδιώματι τῶν Μεγάρων, Αἰγίνης, Κύμης καὶ Ἀθηνῶν ὅπου διετηρήθη καὶ τοῦ *υ* ἡ ἀρχαία προφορὰ (βλέπε *ἀγκοῦλα*): *κοίτη*=*τσιούτη* καὶ *τσιούτα*, *κοιλιὰ*=*τσιουλιά*, *κοιμοῦμαι*—*τσιουμοῦμαι*, *κοιτάζω*=*τσιουτάζω*, *σκοινί*=*στσιουνί*, *χοῖρος*=*χιοῦρος*. Ἔτι δὲ τὰ ἐν ἄλλαις ἑλλ. χώραις: *ἄμοιρος*=*ἄμουρος*, *προῖκα*=*προῦκα*, *στοιβιὲς*=*στουβιές*, *στοιβερὸ*=*στουβερὸ* (στοιβή). *Διαπλοΐδιον*=Γιαπλούδι, μικρὸς πορθμὸς ἐν Ἀρτάκῃ, ὅπου δὲν ἀκούεται καθόλου ἡ κατάληξις —ούδι, ἐνῷ ὑπάρχει εἰς πολλὰ ἡ καταλ. —ίδι.

Περὶ δὲ τοῦ τύπου —*ιάζω* εἰς πολλὰ τοιαῦτα ῥήματα ὑπάρχει ἡ διπλοτυπία: *δροσίζω* καὶ *δροσιάζω*, *καλαμίζω* καὶ *καλαμιάζω*, *καψαλίζω* καὶ *καψαλιάζω*, *κοκκαλίζω* καὶ *κοκκαλιάζω*, *κιτρινίζω* καὶ *κιτρινιάζω*, *μαζαλίζω* καὶ *μαζαλιάζω*, *ξεραχνίζω* καὶ *ξεραχνιάζω*, *ξυλίζω* καὶ *ξυλιάζω*, *τσικνίζω* καὶ *τσικνιάζω*, *φουσκαλίζω* καὶ *φουσκαλιάζω*, *χγονδίζω* καὶ *χγονδιάζω*, *χρονίζω* καὶ *χρονιάζω*, *βουλίζω* καὶ *βου*

Digitized by Google

λιάζω ἔτσι λοιπόν: *δουκίζω* (=διοικίζω>δοικίζω) καὶ *δουκιάζω*. Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀδούλας (Adule). Τὸ «Ἀδούλας ὄρος» τοῦ Στράβωνος. Ὀρεινὸς ὄγκος ἐν Ἑλβετίᾳ, εἰς τὰς Λεποντιανὰς Ἄλπεις, μεταξὺ τοῦ Φορδερρχάϊν πρὸς Β., τῆς στενωποῦ Λουκμανίερ καὶ τοῦ Τεσσίνου πρὸς Δ, τῆς στενωποῦ Ζόριν πρὸς Ν. καὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Σπλίγγεν πρὸς Α. Αἱ κυριώτεραι κορυφαὶ αὐτοῦ εἶναι τὸ Ραϊνβαλδχόρν (3.398 μ.) καὶ τὸ Γκάϊφερχορν (3,393 μ.) Ὁ ποταμὸς Χιντερράϊν πηγάζει ἀπὸ ἕνα ἐκ τῶν παγώνων τοῦ Ἀδούλα, τὸν «Παγῶνα τοῦ Παραδείσου». Τοῦ ὀρεινοῦ αὐτοῦ ὄγκου συνέχειαι θεωροῦνται συνήθως τὸ ὄρος Μεδελσεργκεμπίργκε καὶ ἡ ἅλυσις τοῦ Πὶζ Τάμπο (3.276 μ.), ἐκτεινομένη μεταξὺ τῶν στενῶν τοῦ Βερναρδίνου (2.063 μ.) καὶ τοῦ Σπλίγκεν (2.117 μ.).

ἀδούλευτος καὶ ἐν Κύθνῳ ἀδούλευγος· (ἀ+δουλεύω)· 1) ὁ μὴ δοκιμάσας ἐργασίαν: παροιμ. «ἄνθρωπος *ἀδούλευτος*, θεοκαταραμένος»· 2) ὁ μὴ ὑποστὰς τἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας, ὁ ἀκατέργαστος, ὁ ἀκαλλιέργητος, ὁ ἄζύμωτος, ὁ ἀβύρσευτος: *ἀδούλευτο* ἀμπέλι,—χωράφι, — κτῆμα· ἀδούλευτο ρούχο,—ψωμί,—πετσί· 3) τὸ ἄνευ ἐργασίας καὶ κόπου ἀποκτηθέν: *ἀδούλευτο* βιός, — χρήματα. Λέγεται καὶ ἐπὶ τοῦ ἀληξιπροθέσμου τόκου: *ἀδούλευτο* διάφορο, — τόκος. Ἔτι ἐπὶ κεφαλαίου μὴ χρησιμοποιουμένου: κρατεῖ τὰ χρήματά του *ἀδούλευτα*, τὰ κεφαλαιά του τὰ βαστᾶ *ἀδούλευτα*. Ἀκόμη ἐπὶ γυναικὸς μὴ χρησιμοποιουμένης δεόντως ἐν τῷ λέχει: εἶναι σακάτης ὁ ἄντρας της καὶ περνᾶ ἡ καημένη ἀδούλευτη. Ἐπὶ πλοίου μὴ ταξιδεύοντος: *ἀδούλευτο* καράβι. Ἐπὶ δρόμου μὴ συχναζομένου: *ἀδούλευτος* δρόμος,—μονοπάτι. Ἐπὶ θαλάσσης μὴ ἁλιευομένης, ἢ μὴ ταξιδευομένης: ἡ δική μας ἡ θάλασσα εἶναι γεμάτη ψάρια γιατ' εἶναι *ἀδούλευτη*. Ἐπὶ φρέατος μὴ χρησιμοποιουμένου: τὸ δικό μας τὸ πηγάδι δὲν ἔχει καλὸ νερό, γιατὶ μένει *ἀδούλευτο*. Μ. Φ.

ἀδούλης· 1) ὁ μὴ δουλεύων (=ἐργαζόμενος), ὁ μὴ ἀγαπῶν τὴν ἐργασίαν, ὀκνηρός, ἄεργος: *ἀδούλης* πούσαι, καημένε! 2) ὁ μὴ ἔχων ἔργον, ἐργασίαν, ὁ ἄνεργος: σήμερα ἔμεινα *ἀδούλης*.

Ὅταν τὸ *ἄδουλος* ἐσήμανε καὶ τὸ χωρὶς δουλειά=ἄεργος κτλ., τότε κατὰ τὸ σχῆμα: *ἀδόλεσχος* καὶ *ἀδολέσχης* ἐλέχθη ἀπὸ τὸ: *ἄδουλος* καί: *ἀδούλης*, καθὼς ἀπὸ τό: *ἀκάματος* καί: ἀκαμάτης καὶ ἀνάποδα ἀπὸ τό: *συνήθης* ἐλέχθη καί: *σύνηθος*. Μ.Φ

Ἄδουλις· ἀρχαία πόλις τῆς Αἰθιοπίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κολπίσκου τῆς Ἀδούλιδος. Ὁ Πλίνιος λέγει περὶ αὐτῆς, ὅτι ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Αἰγυπτίων δούλων, ἀπαλλαγέντων τῶν κυρίων αὐτῶν, καὶ ὅτι κατέστη σὺν τῷ χρόνῳ πόλις ἐμπορικωτάτη. Τὸ ἐμπόριον τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῆς συνίστατο εἰς ἐλεφαντόδοντα, κέρατα ρινοκέρων, δέρματα ἱπποποτάμων, δούλους καὶ πιθήκους. Ἐκτὸς ὅμως τῶν πληροφοριῶν τοῦ Πλινίου ὑπάρχουν καὶ δύο ἐπιγραφαὶ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν πόλιν ταύτην, ἃς ἀνεκάλυψεν ὁ μοναχὸς Κοσμᾶς τὸν 6ον αἰῶνα μ. Χ. Ἡ μία τούτων εἶναι ἑλληνική, ἀνῆκε δὲ εἰς τὸ περίφημον μνημεῖον ὅπερ ἀνήγειρεν ὁ Πτολεμαῖος ὁ Εὐεργέτης ἐν Ἀδούλιδι, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀδουλικὸν μνημεῖον». Ἡ ἑτέρα κεχαραγμένη ὑπὸ βασιλέως Αἰθίοπος οὗτινος τὸ ὄνομα ἀγνοεῖται (πιθανῶς τοῦ Ἐλα-Ἄουδα τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος) εἶναι λίαν ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν γεωγραφίαν τῆς Αἰθιοπίας καὶ τῆς Ὑεμένης. Ἡ Ἄδουλις σήμερον καλεῖται Ζούλλα, ἐπὶ τῶν ρωμαϊκῶν δὲ χρόνων ἦτο ὁ περίφημος λιμὴν τοῦ Ἀξούμ.

Ἀδουλλάμ. Πόλις, κατὰ τὴν Γεωγραφίαν τῶν Γραφῶν, εἰς τὴν πεδινὴν χώραν τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα. Τὸ σπήλαιον Ἀδουλλάμ, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Δαυὶδ κατέφυγε μετὰ τὴν διάσωσίν του ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Γὰθ (1 Σαμ. XXII, 1), ἔκειτο πιθανῶς μεταξὺ τῶν ὀρέων, πρὸς Α. τῆς Ἰουδαίας, πλησίον τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης.

Ἀδουλλαμῖται. Ἐκλήθησαν οὕτω σκωπτικῶς τὰ μέλη ἐκεῖνα τῆς Φιλελευθέρας μερίδος τοῦ ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, περὶ τὰ τεσσαράκοντα, τὰ ὁποῖα, τῷ 1866, ἐπειδὴ δὲν συνεφώνουν μὲ τὰς μεταρρυθμιστικὰς ἀπόψεις τοῦ Κόμητος Ρῶσσελ, προσεχώρησαν εἰς τὴν μερίδα τῶν συντηρητικῶν καὶ κατεψήφισαν τὸ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχέδιον μεταρρυθμίσεως (Reform bill). Ἀρχηγὸς τούτων ἦτο ὁ Ροβέρτος Λόου ὁ ἀργότερον ὑποκόμης Σέρμπρουκ, καὶ ἡ ἀποστασία των ἐπέφερε τὴν πτῶσιν τοῦ Ὑπουργείου Ρῶσσελ. Τὸ ὄνομα Ἀδουλλαμῖται ὀφείλεται εἰς τὸν Τζῶν Μπράϊτ, ὁ ὁποῖος παρωμοίασε τοὺς διαφωνήσαντας πρὸς τοὺς «ἐν ἀνάγκῃ, ὑπόχρεως, καὶ κατωδύνους τὴν ψυχὴν» οἵτινες κατέφυγον πρὸς τὸν Δαβὶδ ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Ἀδουλλὰμ (Ι Σαμ. 22).

ἄδουλος· παρὰ μὲν τοῖς ἀρχαίοις ἐσήμαινε 1) ὁ ἄνευ δούλων «*ἄδουλα* δώματα» (Εὐριπίδης)· 2) ὁ μὴ ἀνεχόμενος δουλείαν «ἀδουλότερος λεόντων» (Φίλων). Εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν παρανοηθὲν καὶ σχετισθὲν πρὸς τὸ *δουλειά* = ἐργασία καὶ *δουλεύω* = ἐργάζομαι (σύγκρινε τὸ Εὐαγγελικόν: «τοσαῦτα ἔτη *δουλεύω* σοι» Λουκ. ιε', 29) τὸ *ἄδουλος* ἐσήμανε καὶ τὸ ἐναντίον τοῦ δουλευτῆς, δηλ. ἀργός, ὀκνηρός, ράθυμος, τεμπέλης, ἀδούλης, μὴ ἐργαζόμενος, μὴ δουλεύων, κατὰ τὸ σχῆμα κινδυνεύω — ἀκίνδυνος, κουρεύω — ἄκουρος, λαθεύω — ἄλαθος, πιστεύω — ἄπιστος, πορεύω — ἄπορος. Ὁμοίως τὸ *ἄκλαδος* (= ὁ ἄνευ κλάδων) κατὰ τἀνωτέρω σχετισθὲν πρὸς τὸ *κλαδεύω* ἐσήμανε καὶ τὸν μὴ κλαδευθέντα, τὸν ἀκλάδευτον. Μ. Φ

ἀδουλωσία· λέξις ἀπαντῶσα ἐν πατριαρχικῷ σιγιλλίῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἔτους 1614.

ἀδούλωτος· ὁ ὁποῖος δὲν ἐδουλώθη, δὲν κατεδουλώθη, ἀνεξάρτητος, ἐλεύθερος, ἀδάμαστος, ἀκαταδάμαστος, τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ ὑποδουλώσῃ, λαὸς *ἀδούλωτος*, φυλή—,ἔθνος ἀδούλωτον.

Ἀδούμα. Χώρα τοῦ γαλλικοῦ Κόγγου (Ἀφρική), κειμένη νοτίως καὶ δυτικῶς τοῦ ποταμοῦ Ὀγγοουὲ καὶ διασχιζομένη ὑπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ. Εἶναι κεκαλυμμένη ἀπὸ φοίνικας καὶ βανανέας. Ὅλα σχεδὸν τὰ χωρία της κεῖνται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ὀγγοουὲ καὶ περιβάλλονται ἀπὸ μαγευτικὰς φυτείας βανανεῶν, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν λίαν εὐχάριστον τὴν εἰς αὐτὰ διαμονήν. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀδούμας πιστεύουν εἰς τὸν φετιχισμὸν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ κυβερνῶνται κατὰ τὰ προαιώνια ἔθιμά των. Εἰς ἕκαστον χωρίον κυβερνᾷ εἷς ἀρχηγός, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξουσία εἶναι μᾶλλον κατ' ὄνομα ἢ πραγματικὴ καὶ βασίζεται ἐπὶ τοῦ πλούτου του, τῆς εὐγλωττίας του καὶ τῆς γνώσεως τῶν διαφόρων ἰατρικῶν. Τὸ τόξον, ἡ μάχαιρα καὶ τὸ δόρυ εἶναι τὰ κυριώτερα ὅπλα τῶν ἰθαγενῶν.

Ἐνίοτε χρησιμοποιοῦν καὶ παλαιά τινα πυροβόλα ὅπλα, ἀλλὰ μόνον διὰ νὰ κάμνουν θόρυβον κατὰ τὰς ἐπισήμους τελετὰς ἢ κατὰ τὰς κηδείας. Ἡ περιουσία ἑνὸς ἰθαγενοῦς τῆς Ἀδούμας ὑπολογίζεται κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συζύγων του· ὁ ἔχων δύο γυναῖκας θεωρεῖται εὔπορος, ὁ δὲ ἔχων τέσσαρας θεωρεῖται πλούσιος. Ἡ ἀξία μιᾶς μεσήλικος γυναικὸς ὑπολογίζεται εἰς 500 περίπου γαλλικὰ φράγκα. Ἡ πρώτη σύζυγος διατάσσει τὰς ἄλλας καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῶν φυτειῶν καὶ τοῦ νοικοκυριοῦ. Ὁ πρωτότοκος τῆς πρώτης συζύγου διαδέχεται τὸν πατέρα. Οἱ κάτοικοι ζοῦν ἀπὸ τὰ προϊόντα τῶν φυτειῶν των καὶ ἀπὸ τὰ ἄφθονα ψάρια τοῦ Ὀγγοουὲ καὶ διεξάγουν ζωηρὸν ἐμπόριον μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ ἐσωτερικοῦ. Τὰ εὐρωπαϊκὰ προϊόντα εἶναι τὸ ἅλας, ἡ πυρῖτις, οἱ μικροὶ καθρέπται, τὰ ὑφάσματα κ.τ.λ. Ἐν Ἀδούμᾳ κατασκευάζονται πήλινα ἀγγεῖα, κάνιστρα, δίκτυα καὶ παντὸς εἴδους ἀντικείμενα τοῦ καθημερινοῦ βίου. Οἱ ἰθαγενεῖς γνωρίζουν νὰ κατεργάζωνται τὸν σίδηρον καὶ τὸ ξύλον, ἀλλὰ τὰ ἐργαλεῖα των εἶναι πολὺ πρωτόγονα καὶ χονδροειδῆ. Ἔχουν ἐλαφροτάτας ξυλίνας πιρόγας (μονόξυλα, ἀκάτια) ἄνευ καρίνας, μὲ τὰς ὁποίας διασχίζουν μὲ ἀπίστευτον εὐκολίαν τὰ ἐπικινδυνωδέστερα μέρη τοῦ ποταμοῦ. Ἐπιδίδονται συχνὰ εἰς τὴν πειρατείαν ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ μεταβαίνουν μὲ τοὺς στολίσκους των πρὸς ἄγραν δούλων εἰς τὴν γείτονα χώραν τῶν Ὀβάμβας (Obambas), μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ὁποίας εὑρίσκονται εἰς διαρκῆ ἐμπόλεμον κατάστασιν.

Ἀδοὺρ (Adur). Ποταμὸς τῆς Ἀγγλίας ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Σώσσεξ. Ἔχει μῆκος 20 περίπου ἀγγλικῶν μιλλίων καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Μάγχης παρὰ τὸ Σόρχαμ (Sorcham). Ἡ ναυπηγικὴ βιομηχανία, ἡ ὁποία ἄλλοτε ἤνθιζεν ἐις τὸν τεχνητὸν λιμένα διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀδοὺρ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν, ἔλαβε νέαν ὤθησιν κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον λόγῳ τῶν κατὰ τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων προσπαθειῶν τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως.

Ἀδοὺρ (ἀρχ. Aturrus ἢ Adurus, νῦν Adour ἐκ τοῦ κελτικοῦ dour = ὕδωρ). Ποταμὸς τῆς Γαλλίας πηγάζων ἐκ τῶν στενῶν τοῦ Τουρμαλέ, ἐν τῷ καντονίῳ τοῦ Καμπάν, τῶν Ἄνω Πυρηναίων. Διέρχεται διὰ τῶν νομῶν τοῦ Γκὲρ (Gers) καὶ Λὰντ (Landes) καὶ χύνεται εἰς τὸν Βισκαϊκὸν Κόλπον, μετὰ ροῦν 335 χιλιομέτρων. Σχηματίζεται ἀπὸ διάφορα ποτάμια, εἶναι δὲ ἀσήμαντος ποταμὸς κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ του. Τὸ ὕδωρ του αὐξάνει τεχνικῶς διὰ τῶν ὑδάτων τῆς Κυανῆς Λίμνης (Lac Bleu) ἅτινα μεταφέρονται διὰ μέσου σωλήνων καὶ χύνονται εἰς τὴν κοιλάδα τῆς Λεσπὸν (Lesponne). Ὁ Ἀδοὺρ διασχίζων τὸν νομὸν τῶν Ἄνω Πυρηναίων διασπᾶται πρὸς τροφοδότησιν τῶν πολυπληθῶν διωρύγων δι' ὧν ἀρδεύεται ἡ περιοχή. Ἐκ τούτων ἡ μεγαλυτέρα καὶ ἀρχαιοτέρα εἶναι ἡ «διῶρυξ τοῦ Ἀλαρίχου» ἥτις βαίνει παράλληλος πρὸς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ εἰς μῆκος 36 μιλλίων. Ἐν τῷ νομῷ τοῦ Gers ὁ Ἀδοὺρ δέχεται τὰ ὕδατα τοῦ Ἀρρὸς καὶ σχηματίζει τὴν μεγάλην καμπύλην ἥτις τὸν φέρει διὰ τοῦ νομοῦ Λάνδεων εἰς τὴν θάλασσαν. Ἐν τῷ τελευταίῳ τούτῳ νομῷ καὶ εἰς μῆκος 134 χιλιομέτρων, ἀπὸ τοῦ Σαὶν-Σεβέρ, εἶναι πλωτὸς καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς μεταφορὰν εἰς Bayonne τῆς ξυλείας τῶν Πυρηναίων καὶ τῶν Λάνδεων, ὡς καὶ τῶν οἰνοπνευμάτων τοῦ Ἀρμανιάκ. Μετὰ τὸ Σαὶν-Σεβὲρ δέχεται ἐξ ἀριστερῶν τὰ ὕδατα τῶν Λαρός, Γαβά, Λοὺ καὶ Λουΐ καὶ ἐκ δεξιῶν τὸν Μιδούζ, ὅστις σχηματίζεται ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ Δοὺζ καὶ τοῦ Μιδούρ. Κατόπιν ἑνοῦται μετὰ τοῦ Γκὰβ ντὲ Πώ, μεγαλυτέρου ἀπὸ αὐτόν, καὶ διερχόμενος διὰ τῆς Bayonne χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν δι' ἐπικινδύνου στομίου. Τὸ στόμιον τοῦ Ἀδοὺρ μετετοπίσθη πολλάκις, ἡ δὲ ἀρχαία κοίτη μένει πλήρης τελμάτων ἐκτεινομένων πρὸς βορρᾶν μέχρι τοῦ χωρίου Βιὲ Μπουκάν, ὅπου εὗρε νέαν ἐκβολὴν εἰς τὴν θάλασσαν περὶ τὰ τέλη τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος. Τὸ ἀρχαῖον στόμιον ἦτο περὶ τὰ 14 χιλιόμετρα νοτίως τοῦ Βιὲ Μπουκάν. Ἡ σημερινὴ διῶρυξ κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Louis de Foix τῷ 1579.

ἀδούρητος· λέξις ἑπτανησιακὴ συγκειμένη ἀπὸ τὸ στερητικὸν α καὶ τὸ ἰταλικὸν ρῆμα durare (ἢ βενετικὸν durar=διαρκεῖν) καὶ σημαίνει ἐτυμολογικῶς τὸν ἄνευ διαρκείας, τὸν μὴ διαρκοῦντα ἐπὶ πολύ· λέγεται καὶ *λιγοδούρητος*. Ἐν τούτοις αἱ λέξεις αὗται παρετυμολογηθεῖσαι πρὸς τά: *δωρῶ*, *δῶρον*, *δωρητὸς* ἐλέχθησαν ἐπὶ ἀνηλίκου παρακαίρως ἀποθνήσκοντος· *ἀδούρητος*=ποὺ δὲν μᾶς τὸν *ἐδώρησε* ἐπὶ πολὺ ὁ Θεὸς ὡσεὶ ἦτο *ἀδώρητος*· ὁμοίως καὶ τὸ *λιγοδούρητος* ἐξελήφθη ὡς τὸ *ὀλιγοδώρητος*.

Ἀδούσης. Σατράπης τῆς Καρίας, παρὰ Ξενοφῶντι.

Ἄδουσος. Ποταμὸς τῆς Ἀλγερίας. Πηγάζει ἐκ τοῦ Ἄτλα καὶ χύνεται εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν παρὰ τὴν Βουζί, μετὰ ροῦν 200 περίπου χιλιομέτρων. Σήμερον λέγεται καὶ Ναζαβὰτ ἢ Σουμμάν.

Ἀδπάο· μετρικὸν σύστημα διὰ στερεὰ ἀντικείμενα, ἐν χρήσει εἰς τὰς Ἰνδίας. Εἰς τὴν Βεγγάλην ἰσοδυναμεῖ πρὸς 119,804 γραμμάρια περίπου. Τὸ ἀδπάο εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ πάο καὶ τὸ ὄγδοον τοῦ σὴρ πούκα.

Ad perpetuam rei memoriam (πρὸς αἰωνίαν μνήμην τοῦ πράγματος). Φράσις λατινική, τιθεμένη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δογματικῶν βουλλῶν τῶν Παπῶν, ἰδίᾳ ὅταν αὗται ἀποφαίνωνται ἐπὶ ζητήματος δογματικοῦ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠρωτήθη ἡ Ἁγία Ἕδρα. Μὲ τὴν ρήτραν ταύτην ἀρχίζει ἡ περίφημος βοῦλλα τοῦ Πάπα Κλήμεντος ΙΘ', διὰ τῆς ὁποίας κατηργεῖτο τὸ Τάγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐδηλοῦτο «ὅτι εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον ὅπως, ὑπαρχούσης τῆς ἑταιρίας τοῦ Ἰησοῦ, δυνηθῇ ἡ Ἐκκλησία νὰ ἀπολαύσῃ ἀληθῆ καὶ διαρκῆ εἰρήνην». Ἡ φράσις κατέστη παροιμιώδης ἐν τῇ ἱστορίᾳ, πολλοὶ δὲ συγγραφεῖς τῆς Δύσεως καὶ μάλιστα Γάλλοι ποιοῦνται χρῆσιν αὐτῆς.

Ἄδρα (Adhra ἢ καὶ Adra, ἀρχ. *Ἄβδηρα*) (ναυτ. Γεωγρ.). Λιμὴν τῆς νοτίου *Ἱσπανίας τῆς ἐν τῇ Μεσογείῳ*, παρὰ τὰ σύνορα τῆς *Ἀλμέρια* καὶ τῆς *Γρανάδα*, μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Κάβο Σακράτιφ* καὶ *Πούντα ντὲλ Σαμπινάλ*, εἰς πλάτος 36° 46' καὶ μῆκος 3° 02' *δυτικὸν* Γρηνουΐτς. Προστατεύονται τὰ πλοῖα, κατὰ τῶν ἐξ ἀνατολῶν κακοκαιριῶν, ὑπὸ γλώσσης προσεπιχωννυμένης διαρκῶς ὑπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ *Ἄδρα*, ἐκβάλλοντος εἰς ἓν χιλιόμετρον ἀνατολικῶς, κατὰ δὲ τῶν ἐκ δυσμῶν ὑπὸ μεγάλου κυματοθραύστου, ὅστις εἶναι ἐν τῷ περατοῦσθαι.

Ἡ πόλις, ἐπὶ λόφου ἐκτισμένη, ἀριθμεῖ 12.000 κατοίκων. Πλησίον τοῦ λόφου, πλούσια μολύβδου μεταλλεῖα. Παρὰ τοῦ ποταμοῦ τὰς ἐκβολὰς καὶ εἰς ἀπόστασιν 1 μιλλίου ἀπὸ τὴν ἀκτὴν τοποθετοῦνται *τοννάραι* διὰ τὴν ἁλιείαν τῶν τόννων, λαμβάνουσαν χώραν ἀπὸ τοῦ Μαρτίου ἕως Ὀκτωβρίου. Σ. Ε. Λ.

Ἀδρααζάρ. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἀναφέρεται ὡς βασιλεὺς τοῦ ἀραμαϊκοῦ ἔθνους τῶν Σουβά, ὅστις ἐνικήθη ὑπὸ τοῦ Δαυΐδ, ὅστις ἔλαβε πλεῖστα λάφυρα καὶ «χαλκὸν πολὺν σφόδρα». (2. Βασιλ. 8,3—8 καὶ Ι. Παραλ. 18,3). Μ

Ἀδράβαστος. Χωρίον τῆς κοινότητος Νοφαλιάς τῆς ἐπαρχίας Μεραμβέλλου (Κρήτη)· κάτοικοι 39.

ἀδράγαντος· λέγεται τὸ κόμμι τῆς *τραγακάνθου* ἢ *τραγακάνθης* ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀστραγάλων* (βλέπε *ἄγνωστος*), τὸ ὁποῖον παράγεται ἀποτεμνομένης τῆς ρίζης, διότι τότε ρέει ὡς δάκρυον ἐξ αὐτῆς. Παρετυμολογικῶς ἡ *τραγάκανθος* ὠνομάσθη *τετράγκαθο*· ὁ τύπος *ἀδράγαντος* εἶναι ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν adraganti, ὅπερ εἶναι κατὰ μετάθεσιν φθόγγων τὸ *τραγάκανθα*.

ἄδραγμα (παρὰ τὸ (ἀ) *δράσσω* > *ἀδράζω*=ἀρ-

Digitized by Google

πάζω, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀρκτικὸν ἀ)· νόσος τις τοῦ σίτου ἐπισυμβαίνουσα μετὰ βροχὴν τὴν ὁποίαν παρακολουθεῖ μέγας καύσων.

ἀδράζω καὶ *ἀδράχνω* (ὅπερ ἰδὲ) δράττομαι, ἁρπάζω, ἐπιλαμβάνομαι, πιάνω.

ʼΑδραϊσταί. Μικρὸς λαὸς τῆς ʼΙνδικῆς (ʼΑρρ.). Διόδωρος ὁ Σικελιώτης τοὺς ὀνομάζει ʼΑδρηστάς.

ἀδράκτι· βλ. ἀδράχτι.

ʼΑδρακτᾶς ʼΙωάννης. ʼΑγωνιστὴς ἐξ ʽΑγίου Πέτρου τῆς Κυνουρίας γεννηθεὶς περὶ τῷ 1795, μυηθεὶς τὰ τῆς Φιλικῆς ʽΕταιρίας ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαρχίας ʼΑναγνώστη Κονδάκη, τὸν ὁποῖον καὶ ἠκολούθησε κατʼ ἀρχάς. Σχηματίσας κατόπιν ἴδιον σῶμα, μετέσχεν εἰς διαφόρους μάχας ἐν Πελοποννήσῳ, ἰδιαιτέρως δὲ διεκρίθη κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ ʼΙμπραὴμ εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, ὁπότε καὶ τραυματισθεὶς ἐκινδύνευσε νʼ ἀποθάνῃ. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν ὑπηρέτησεν εἰς διαφόρους θέσεις, παραγκωνισθεὶς ὅμως μετʼ οὐ πολὺ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα ἔνθα ἀπέθανε περὶ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος.

ʼΑδρακτᾶς Κωνσταντῖνος. ʼΑδελφὸς τοῦ ἀνωτέρω, ἀγωνιστὴς καὶ οὗτος, ἐφονεύθη μεταξὺ τῶν πρώτων, ἔξωθι τῆς Τριπόλεως, παρὰ τὸν *ʼΆγιον Βλάσιον*, κατὰ ʼΙούλιον 1821.

ʼΑδρακτᾶς Μαρῖνος. Κυνουριεὺς ἀγωνιστής, ἄγνωστον ἂν συγγενὴς τῶν ἀνωτέρω. Μετέσχε καὶ τοῦ κατὰ θάλασσαν ʼΑγῶνος εἰς τὸν ὁποῖον διεκρίθη, μάλιστα κατὰ τὰς περὶ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Πάππα ναυμαχίας. ʼΆγνωστον τί ἀπέγινε μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Βασιλείου καὶ πότε ἀπέθανε.

ʼΑδρακτᾶς Παντελῆς. ʼΈμπορος ἐν Σμύρνῃ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ʽΕπαναστάσεως τοῦ 21. Προσέφερεν ἀρκετὰ ποσὰ εἰς τὴν *Φιλικὴν ʽΕταιρίαν* εἰς τὴν ὁποίαν ἐμυήθη ὑπὸ τοῦ *Ναύτου*. Κατὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν πρώτων ἡμερῶν, διεσώθη εἰς τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον. Κατόπιν ὅμως, εἴτε διὰ προδοσίας, εἴτε ἑκουσίως, παρεδόθη εἰς τοὺς γενιτσάρους τοῦ 39 *ʼΟρτᾶ*, οἵτινες καὶ τὸν ἐκρεούργησαν εἰς τὸν Πρόναον τῆς *ʽΑγίας Φωτεινῆς*.

ἀδράλεστος· ὁ ἀδρῶς ἀλεσμένος, χοντραλεσμένος, χοντροκοπανισμένος, χοντροκομμένος καὶ Βυζαντινὸν ἐπώνυμον *ʼΑδράλεστος* παρὰ Heinr. Moritz «Αἱ ἐπωνυμίαι παρὰ Βυζαντινοῖς κτλ.» ἐν Προγραμμ. ἀνθρωπιστ. γυμνασ. μέρος 2ον 1897 - 1898, σελ. 51.

ʼΑδραλίδα. Δημ. ὀνομασία (ἰδίως ἐν Μυκόνῳ) τοῦ ἐν ʽΕλλάδι αὐτοφυοῦς φυτοῦ ʽΥμενονήμου τοῦ ʽΕλληνικοῦ (Hymenonema graecum) τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae). Εἶναι πιθανῶς τὸ μικρὸν ʽΙεράκιον τοῦ Διοσκουρίδου.

ʼΆδραμα. Πόλις τῶν Βαταναίων, χώρας τῆς Συρίας.

ʼΑδραμάν (Adraman). Γάλλος τυχοδιώκτης, γνωστὸς ἐπίσης ὑπὸ τὸ παρωνύμιον «ὁ γυιὸς τῆς Χασάπισσας τῆς Μασσαλίας». ʼΕγεννήθη ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἀπέθανε τῷ 1706 ἐν Ρόδῳ. Παιδίον ἀκόμη ὢν συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. ʼΕκεῖ ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιρροήν, γενόμενος πασσᾶς τῆς Ρόδου καὶ ναύαρχος τοῦ τουρκικοῦ στόλου. ʼΑργότερα μάλιστα κατώρθωσε νὰ καταστείλῃ μίαν ἐπανάστασιν τῶν γενιτσάρων. ʼΑλλὰ κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ὡς θελήσας νὰ θέσῃ πῦρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, συνελήφθη καὶ ἐστραγγαλίσθη. ʼΑργότερα ὅμως ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀθωότης του, οἱ δὲ κατήγοροί του κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον. ʽΟ ʼΑδραμὰν ἄφησεν 22 τέκνα.

ʽΑδραμαούτη ἢ ʽΑδραμοτίτη. Μεγάλη περιοχὴ τῆς νοτίου ἀραβικῆς χερσοννήσου, ἀποτελέσασα ἄλλοτε μέρος τῆς Εὐδαίμονος ʼΑραβίας. ʽΟρίζεται πρὸς νότον ὑπὸ τοῦ ʼΙνδικοῦ ʼΩκεανοῦ, πρὸς δυσμὰς ὑπὸ τῆς ʽΥεμένης, πρὸς βορρᾶν ὑπὸ τῆς ἐρήμου Δάχνας καὶ πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τῶν ἡμιβαρβάρων χωρῶν Σίχρ καὶ Μάχρας. ʽΟ ἐθνογραφικὸς πίναξ τῆς Βίβλου ἀναφέρει τὴν χώραν ταύτην ὑπὸ τὸ ὄνομα Hatzarmaveth, τὸ ὁποῖον οἱ ʽΈλληνες μεταφρασταὶ ἀπέδωκαν διὰ τοῦ ὅρου ʽΑδραμοτίτη. ʽΗ λέξις Hatzarmaveth σημαίνει «ἡ παρουσία τοῦ θανάτου». ʽΗ ʽΑδραμαούτη εἶναι ἡ ὀλιγώτερον γνωστὴ χώρα τῆς ἀραβικῆς χερσονήσου καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς συγγραφεῖς τῆς ʼΑνατολῆς.

ʽΟ πρῶτος Εὐρωπαῖος ὅστις κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ἦτο ὁ Γερμανὸς περιηγητὴς de Wrede (1843)· ἀργότερα δὲ τρεῖς ἄλλοι περιηγηταί, ὁ Munziger, ὁ Miles, καὶ ὁ M. Van den Berg ἔδωκαν σπουδαιοτάτας πληροφορίας ἐπὶ τοῦ συνόλου αὐτῆς. Αἱ ὑψηλότεραι κορυφαί της φθάνουν κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Wrede εἰς ὕψος 2.400 περίπου μέτρων καὶ καλοῦνται Τζεμπὲλ-Χόρ, Τζεμπὲλ Κόρν, Τζεμπὲλ Ταχούρα, Καοὺρ- Σαϊμπάν, Τζεμπὲλ-ἐλ-Καμὰρ καὶ Τζεμπὲλ-Σαχμπάν. Τὸ μόνον εὔφορον καὶ καλῶς κατῳκημένον τμῆμα τῆς ʽΑδραμαούτης εἶναι ἡ κοιλὰς Οὐάδι-Δοάν, ἡ ὁποία διασχίζεται ἀπὸ πολλὰ ποτάμια μὲ καταφύτους ὄχθας καὶ ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν κυρίως ʽΑδραμαούτην. ʽΟ Wrede ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τεσσαράκοντα καὶ πλέον μικρῶν πόλεων καὶ χωρίων εὑρισκομένων ἐν τῇ κοιλάδι ταύτῃ, αἱ κυριώτεραι τῶν ὁποίων εἶναι αἱ ἑξῆς: Τέριμ (20.000 κατ.), Σιμπὰμ (πρόφερε Chibam), Χαμπάν, Χάουρα, Μακάλλα, Χαρκὰτ καὶ Κεσίν. Αἱ τέσσαρες τελευταῖαι κεῖνται ἐπὶ τῆς παραλίας, τὸ δὲ Κεσὶν εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ μεγάλου Σεΐχου τῆς περιοχῆς τῆς Μάχρας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀγονωτέρα τῆς χώρας καὶ κατοικεῖται ἀπὸ ὀλίγους πολίτας ἰθαγενεῖς. ʼΕν ʽΑδραμαούτῃ δὲν ὑφίσταται καμμία πολιτικὴ ὀργάνωσις, οἱ δὲ κάτοικοι ὑπακούουν εἰς πολυαρίθμους ἀρχηγοὺς (σεΐχας), διατελοῦντας ὑπὸ τὴν ὀνομαστικὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου τοῦ Σιμπάμ. ʽΟ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς χώρας ὑπολογίζεται εἰς 500.000 κατοίκους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἰσμαηλιτικῆς καταγωγῆς καὶ ὁμιλοῦν σημιτικόν τι ἰδίωμα (ehkeli) διαφέρον πολὺ ἀπὸ τὴν ἐν ʽΥεμένῃ ὁμιλουμένην ἀραβικὴν διάλεκτον. ʽΗ ʽΑδραμαούτη ὅπως ὅλη ἡ κεντρικὴ ἀραβικὴ χερσόνησος, εὑρίσκεται ψιλῷ μόνον ὀνόματι ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Τουρκίας, ἀλλʼ ἐν τῇ πραγματικότητι εἶναι ἀνεξάρτητος.

Παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς ʽΑδραμαούτης εὑρίσκονται αἱ νησῖδες Κούριαν, Μούριαν καὶ ἄλλαι, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν μέρος τῶν ἐν ʼΑσίᾳ ἀγγλικῶν κτήσεων.

ἀδραματούργητος· ὑπόθεσις κατάλληλος πρὸς δρᾶμα, ἀλλὰ μὴ συντελεσθεῖσα εἰς δρᾶμα: τὸ *ἀδραματούργητον* δρᾶμα τοῦ βίου μου, ὁ θάνατος τοῦ υἱοῦ μου.

ʼΑδραμέλεχ (ἀσσυριαστὶ ʼΑδὰρ-μαλίκ). Θεὸς τῶν ʼΑσσυρίων λατρευόμενος μετὰ τοῦ θεοῦ ʼΑνημελὲχ εἰς τὴν πόλιν Σιππάραν τὴν Σεπφαουραὶμ τῶν ʽΕβραίων. Τὸ δεύτερον συνθετικὸν τοῦ ὀνόματος (μαλὶκ) δεικνύει συγγένειαν πρὸς τὸν συριακὸν θεὸν Μολώχ. Εἰς τὸν ʼΑδραμέλεχ καὶ εἰς τὸν ʼΑνημελὲχ προσέφερον οἱ Σεπφαουραϊμῖται ὁλοκαύτωμα τοὺς υἱούς των, (Βασιλ. 4 ιζʹ 31).

ʽΟ ʼΑδραμέλεχ παρίστατο ὑπὸ μορφὴν ἡμιόνου ἢ ταώ, τοῦ ἱεροῦ πτηνοῦ τῆς ʽΉρας. ʼΕκ τούτου ἔνιοι συγγραφεῖς ταυτίζουν τὸν Θεὸν τοῦτον μετὰ τῆς συζύγου τοῦ Διὸς (ʼΊδε καὶ ʼΑνημελέχ).

ʼΑδραμέλεχ. Υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς ʼΑσσυρίας Σενναχηρίμ. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ βασιλέως ἐναντίον τῆς ʽΙερουσαλὴμ ὁ ʼΑδραμέλεχ συνώμοσε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Σαρασὰρ κατὰ τοῦ πατρός των καὶ ἐπιστρέψαντα κατέσφαξαν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ τοῦ θεοῦ Νασαρὰχ (ʽΗσ. 37,38). Δὲν ἐπέτυχον ὅμως ὅ,τι ἐπόθουν διὰ τοῦ ἐγκλήματος τούτου. ʽΟ νεώτερος ἀδελφός των ʼΑσορδὰν κατέλαβε τὸν θρόνον καὶ οἱ δύο πατροκτόνοι ἀδελφοὶ ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγουν εἰς γῆν ʼΑραρὰθ (ʼΑρμενίαν).

ʼΑδραμύλης. ʼΑνὴρ τις νικηθεὶς ὑπὸ τοῦ ʽΗρακλέους ἐν τῇ πάλῃ.

ʼΑδραμυττηνὸς ʼΕμμανουήλ. ʽΟ ἐκ Κρήτης σοφὸς οὗτος διδάσκαλος ἤκμαζεν ἐν ʼΙταλίᾳ κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετηρίδα τοῦ 15ου αἰῶνος, πολλῆς τιμῆς ἀπολαύων διὰ τὴν πολυμάθειαν, τὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς καὶ τὴν διδακτικὴν αὐτοῦ ἱκανότητα. Συνεδέετο φιλικῶς μετὰ τοῦ περιφήμου Βενετοῦ τυπογράφου καὶ ἐκδότου ʼΆλδου Μανουτίου, ὡς καὶ μετὰ τοῦ σοφοῦ ʼΙταλοῦ ἄρχοντος ʼΙωάννου Πίκου τῆς Μιρανδόλας, οὗτινος ὑπῆρξε καὶ διδάσκαλος.

ʼΑδραμυττηνὸς κόλπος *(Μικρὰ ʼΑσία, Αἰολὶς Τρῳὰς)* καὶ *ʼΙδαῖος* ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καλούμενος, νῦν δὲ *κόλπος τοῦ ʽΑδραμυττιοῦ*, τουρκιστὶ *ʼΕδρεμὶδ* (μὲ τὸ *δ* ἐλαφρῶς πρὸς *τ* ἀποκλῖνον), καὶ Gulf of Adramyti ἐπὶ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν σημειούμενος, ἐκ τῆς φερωνύμου πόλεως, εἰς 10 χιλιόμετρα περίπου ἔσω τοῦ ΒΑ αὐτοῦ μυχοῦ *ʼΑξιὰ* εὑρισκομένης. ʽΩς τοιοῦτον δὲ οἱ ἀρχαῖοι ἐλόγιζον, τὴν θάλασσαν, τὴν κατέναντι τῶν βορείων, τῶν ἀνατολικῶν καὶ τῶν νοτιοανατολικῶν τῆς Λέσβου ἀκτῶν, ἁπλουμένην, τὴν ἐκτεινομένην δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Τρῳάδος *Λεκτοῦ* (νῦν *Μπαμπᾶ*) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *ʼΎδρα* (παρὰ τὸ νῦν χωρίον *Γκιουζὲλ-ʽΙσσάρ)*, καὶ περιλαμβάνουσαν τὸν *ʼΕλαϊτικὸν κόλπον (Στραβ.* Didot, 519,2. νῦν *κόλπον τοῦ Τσανταρλῆ)* τὰ μεταξὺ Λέσβου καὶ Τρῳάδος, καὶ Λέσβου καὶ Μυσίας, στενά, ὡς καὶ τὰς *ʽΕκατοννήσους* καὶ τὰς *ʼΑργινούσας* (ὅρα λέξιν *ʼΑδζιὰν ʼΑντά*). Βραδύτερον ὅμως (*Στραβ.* αὐτόθι) ἀπεκάλουν ʼΑδραμυττηνὸν κόλπον, μόνον τῆς ἀνωτέρω θαλάσσης τὸ τμῆμα, τὸ περιλαμβανόμενον ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς τῆς ἑνούσης τὴν ἄκραν *«ἐφʼ ἧς τὰ Γόργαρα»* (νῦν *Τσιεπνὲχ)* καὶ τῆς *«Πυρρᾶς ἄκρας προσαγορευομένης, ἐφʼ ἧς καὶ ʼΑφροδίσιον ἵδρυται»* (νῦν *Καρὰ Τεπὲ)*, δηλαδὴ μόνον τὸ ἔσω τμῆμα τοῦ τὴν σήμερον θεωρουμένου ʼΑδραμυττηνοῦ κόλπου. Νοοῦμεν δὲ τοιοῦτον σήμερον τὸν ἀπὸ τοῦ ἀκρωτ. *Μπαμπᾶ* (ἀρχ. *Λεκτόν*, τὸ) μέχρι τῆς νησῖδος *Γυμνὸ* (ἀρχ. *Πορδοσελήνη*: «τὰς δὲ δυσφημίας τῶν ὀνομάτων φεύγοντές τινες, ἐνταῦθα μὲν *Ποροσελήνην* δεῖ λέγειν φασίν.....» *Στράβ.* ΙΓʹ, γ, 6) τῆς νοτιωτάτης τῶν *ʽΕκατοννήσων* (σημ. *Μοσχονήσια*, τουρκ. *Γιουντὰ ʼΑντυσσί)*· ἔχει ὅθεν οὗτος εἴσδυσιν 30 μιλλίων, ἀπὸ τοῦ ἀκρωτ. *Σκαμνιὰ* (βορ. ἄκρα τῆς Λέσβου) μέχρι τοῦ μυχοῦ αὐτοῦ λογιζομένην. Πλεῖστα πλουσιώτατα χωρία (π.χ. *Μπεχράμ. ʼΟσιονοτάρ, Κοσλοῦ, Σαζλάρ, Καβαλάρ, ʼΑρακλί, Τσιεπνέχ, Παπαζλῆ, Ντογανά*, (ἐπίνειον-τελωνεῖον ʼΑδραμυττίου πόλεως) *Νταχλίνα, Καρσαγάτς, Γιακοὺμπ-Κιοΐ, Χαρὲμ Κιοΐ* κτλ) ἀπὸ τῶν ἀκτῶν αὐτοῦ, ἃς καλύπτουσι πυκνότατοι ἐλαιῶνες, καὶ αἱ ἱστορικαὶ *Κυδωνίαι* (ὅρα λέξεις *ʼΑϊβαλῆ* καὶ *Κυδωνίαι)* μετὰ τοῦ ὡραίου φυσικοῦ λιμένος των.

Εἰς 25 χιλιόμετρα περίπου βορείως τοῦ μυχοῦ *ʼΕλιγιὰ* τοῦ κόλπου, χιονοσκεπὴς ἐγείρεται τῆς ἀναδόχου τοῦ κόλπου, τῆς *ʼΊδης*, ἡ κορυφή, εἰς ὕψος 5750 ποδῶν (1760 μέτρων)· πλεῖστα δὲ ποτάμια καὶ χείμαρροι, ἀπὸ τῶν κλιτύων αὐτῆς καὶ τῶν παρακειμένων ὀρέων πηγάζοντα, καθιστῶσιν ἔτι γονιμωτέραν τὴν προνομιοῦχον εἰς εὐφορίαν ταύτην γῆν.

ʽΟ ʼΑδραμυττηνὸς κόλπος, ὡς νοοῦμεν αὐτὸν σήμερον, διχάζεται εἰς τὸ ὕψος τῆς βορείας ἄκρας τῆς Λέσβου *Σκαμνιά*, εἰς δύο διέκπλους (κανάλια), τὸν *διέκπλουν τοῦ Μουελίμ*, μεταξὺ βορείας ἀκτῆς τῆς Λέσβου καὶ ἀκτῆς *Σιβριτζῆ* τῆς Τρῳάδος—καὶ τὸν *διέκπλουν τῆς Μυτιλήνης* μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς Λέσβου καὶ τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ʼΑδραμύττιον. ʽΗ ἀρχαία πόλις ʼΑδραμύττιον, κτῖσμα τῶν ʼΑθηναίων, ἔκειτο ἐπὶ τοῦ λόφου Καρατᾶς παρὰ τὴν θάλασσαν, ἔχουσα λιμένα ἐπιχωσθέντα ἤδη. Αὕτη δὲν ἦτο πολὺ ἀρχαία πόλις ἀντικαταστήσασα τὴν ὁμηρικὴν Θήβην, ἥτις ἦτο πατρὶς τῆς ʼΑνδρομάχης καὶ τῆς Χρυσηΐδος καὶ ἥτις ἐπὶ Στράβωνος ἦτο ἔρημος, ἔκειτο δὲ ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τοῦ ʼΑδραμυττίου. ʽΗ ἀρχαία πόλις κατεστράφη ὑπὸ πειρατῶν ἐν ἔτει 1100, μεθʼ ὃ ἀνηγέρθη ἡ νέα εἰς τὴν σημερινὴν μεσόγειον θέσιν ὅπως προφυλάσσεται ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πειρατῶν. ʽΈτεραι ἀρχαῖαι πόλεις ἐπὶ τῆς πεδιάδος τοῦ ʼΑδραμυττίου ἦσαν ἡ Νάσος, ἡ Κισθήνη, ἡ Κορυφαντίς, ἡ Αὐρηλιανή, ἡ Θήβη, ἡ Κίλλη καὶ ἡ Χρύση.

Τὸ ʼΑδραμύττιον (τουρκ. ʼΕδρεμὶτ) ἀπέχει ἀπὸ τὸ ἐπίνειον αὐτοῦ ʼΆκ-Τσάϊ δύο ὥρας, ἀπὸ δὲ τοῦ Μπαλικεσέρ, μεθʼ οὗ ἑνοῦται διʼ ἁμαξιτῆς ὁδοῦ, 10 ὥρας, κεῖται δὲ ἐπὶ τῶν προπόδων καὶ τῶν ἐλαφρῶν κλιτύων ὄρους, παρουσιάζουσα ὡραίαν πρόσοψιν πρὸς τὴν θάλασσαν, μὴ οὖσα ὅμως ὁρατὴ ἀπʼ αὐτῆς. Τὸ ʼΑδραμύττιον ἔχει ἰδίαν ὁμώνυμον πεδιάδα γραφικωτάτην καὶ πλαισιουμένην ἀπὸ δάση ἣν διαρρέει ὁ μικρὸς ποταμὸς Εὔηνος (Φρένελι-τσάϊ).

ʽΗ πόλις εἶχε τῷ 1922, 1900 οἰκίας καὶ 7500 κατοίκους ὧν 5000 ʼΟθωμ. καὶ 200 Βούλγαροι. Αἱ οἰκοδομαὶ αὐτῆς εἶναι λίθιναι καὶ ὡραῖαι, ἀλλʼ αἱ ὁδοὶ αὐτῆς στεναὶ καὶ ρυπαραί. Τούτου ἕνεκα, καίτοι τὸ κλῖμα τῆς περιοχῆς εἶναι ἐξαίρετον, ἐν τούτοις ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς τὴν πόλιν ὑγρασία καὶ τὰ ἐν ταῖς ὁδοῖς ῥέοντα ἀκάθαρτα ὕδατα δύνανται νὰ ὑπονομεύσωσι καὶ τὸν ἰσχυρότερον ὀργανισμόν.

Τὸ ἐμπόριον τοῦ ʼΑδραμυττίου ἦτο ζωηρότατον, διότι δὲν ἔχει μόνον τὴν ἐξαγωγὴν τῶν ἰδίων αὐτοῦ προϊόντων, ἐλαίων καὶ καρπῶν, ἀλλʼ ἐντεῦθεν ἐξάγεται καὶ ὁ χαλκὸς τῶν μεταλλείων τῆς Μπάλιας. Εἰς τὴν μίαν ὥραν ἀπέχουσαν ἀπὸ ʼΑδραμυττίου πόλιν Φριμαχαλεσὴ ὑπάρχουσι λουτρά, εἰς δὲ τὸ χωρίον ʼΑβτζιλὰρ ὑπάρχει ἰαματικὴ πηγή, ἀνθρακοῦχος, ἐξαίρετος διὰ τὰς παθήσεις τοῦ στομάχου, καλουμένη ʼΕξί-σοῦ (ξυνὸ νερό).

Τὴν συμφορὰν τοῦ 1922 ἐπηκολούθησεν ἔξοδος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς πόλεως καὶ τῆς περιφερείας καὶ διαφυγήν του εἰς τὴν ἀπέναντι Μυτιλήνην. ʽΌσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους παρέμειναν ἐσφάγησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. ʼΉδη ἡ περιφέρεια ἐρημωθεῖσα ἀπὸ τοὺς ʽΈλληνας περιῆλθεν εἰς μαρασμὸν παρʼ ὅλον ὅτι ἐποικίσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατοίκους τῆς Μυτιλήνης.

Τὸ ἐπίνειον τοῦ ʼΑδραμυττίου ʼΆκ-τσάϊ εἶναι ἐκτεθειμένον εἰς τοὺς νοτίους ἀνέμους καὶ διὰ τοῦτο, ἐν καιρῷ τρικυμίας, τὰ πλοῖα καταφεύγουσιν εἰς τὸν λιμένα ʼΙλιτζέ. Εἰς τὸ ʼΆκ-τσάϊ ὑπάρχουσιν ἀποθῆκαι, τελωνεῖον καὶ λιμεναρχεῖον.

ʽΗ πεδιὰς ʼΑδραμυττίου. ʽΗ πεδιὰς αὕτη καλεῖται πεδιὰς Μπουρχανιέ, μετονομασθεῖσα οὕτως ὑπὸ τοῦ σουλτάνου ʼΑβδοὺλ Χαμὶτ πρὸς τιμὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μπουρχάν, ὃν ἐξαιρετικῶς ἠγάπα, οὐχὶ δὲ μόνον τὴν πεδιάδα ταύτην μετωνόμασεν οὕτως, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν πόλιν Κεμέριον τὴν κειμένην ἐντὸς τῆς πεδιάδος ταύτης μετωνόμασε Μπουρχαρνιέ.

ʽΗ πεδιὰς αὕτη κεῖται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου ʼΑδραμυττίου καὶ περικλείεται ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, ἐκτεινομένη εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς ʼΊδης. ʽΗ πεδιὰς αὕτη εἶναι τὸ ἀρχαῖον πε-

Digitized by Google

δίον τῆς Θήβης τῆς Ὑποπλακίης, ἀρδεύεται δὲ ὑπὸ τῶν ποταμῶν Χορὰν καὶ Ἀδραμυττίου.

Ἡ πεδιὰς αὕτη εἶναι πυκνῶς κατῳκημένη ἀπὸ Ἕλληνας, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Λεσβίους, ὀλίγους δὲ Τούρκους. Εἶναι εὐφορωτάτη, παράγουσα ἀφθονίαν σιτηρῶν, καρπῶν καὶ θαυμασίου ἐλαίου. Ἔχει κλῖμα εὐκραέστατον καὶ γλυκύτατον. Καλύπτεται ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ καταφύτων ἀγρῶν, ἀμπελώνων, καρποφόρων δένδρων, μωρεῶν, ἐλαιῶν καὶ καπνῶν, χωρὶς νὰ λείπωσι καὶ πυκνὰ δάση πεύκων καὶ δρυῶν.

Ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς πεδιάδος ταύτης εἶναι μεγίστη, διότι ὅλαι αἱ στρατιωτικαὶ ὁδοὶ αἱ ἄγουσαι ἀπὸ τῆς παραλίας τοῦ Ἀδραμυττηνοῦ κόλπου εἰς Μπαληκεσέρ, Βίγαν καὶ Προῦσαν, διέρχονται δι'αὐτῆς. Ἐὰν δὲ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐπεκταθῇ ἀπὸ Μπαληκεσὲρ μέχρι τῆς πεδιάδος ταύτης, θὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἐμπορικὴν σημασίαν μεγάλην. Στρατηγὸς ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀδραμυττίου ποταμός. Οὗτος πηγάζει ἐκ τῆς Ἴδης καὶ ἀρδεύει τὴν ὁμώνυμον πεδιάδα. Ἀνατολικῶς τοῦ Ἀκ-τσάϊ, ἀφοῦ σχηματίσῃ μέγα ἕλος καὶ δεχθῇ τὸ ποτάμιον Ζεϊτούν, χύνεται εἰς τὴν θάλασσαν.

ἀδράνα, καὶ μὲ τὴν συγκοπὴν τοῦ *α δράνα*, εἶναι ἡ λεγομένη ἄλλως κληματαριά, ἡ ἀναδενδράς. καὶ σημαίνει 1) αὐτὸ τοῦτο τὸ κλῆμα τὸ ἀναρριχώμενον· 2) τὴν *κρεββατὴν* ἢ *κρεββατίναν*, δηλ. τὴν ξυλίνην ἐσχάραν ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐξαπλοῦται τὸ κλῆμα τὸ ἀναρριχώμενον. Ὁ τύπος προῆλθεν ἀπὸ τὸ *ἀναδενδράδα>ἀδεντράδα*. Σύγκρινε: *ἀναδεξιμιὸς >ἀδεξιμιός, ἀναρίθμητος > ἀρίφνητος, ἀναπνοὴ > ἀπνοὴ* κτλ. Τὸ *ἀδεντράδα* κατὰ δευτέραν συλλαβικὴν ἀνομοίωσιν ἔγινεν *ἀντράδα*. Σύγκρινε: διδυμάρης>διμάρης, Διδυμότυχο > Διμότυχο. Τὸ δὲ *ἀντράδα* κατὰ μετάθεσιν φθόγγων ἔγινεν *ἀδράνα*.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδράνεια· 1) ἀκινησία, ἤτοι ἡ κατάστασις τοῦ ἀδρανοῦς, τοῦ μὴ κινουμένου: ἀρχὴ τῆς ἀδρανείας (βλ. κατωτέρω), 2) (μεταφορικῶς) ἀντίστασις παθητική: ἀπήντησεν εἰς τὸ ἔθνος *ἀδράνειαν* ἱκανὴν νὰ ψυχράνῃ τὸν ζῆλον του, 3) (ἱππευτ.) στάσις, ἐν *ἀδρανείᾳ* 4) ἐν τῇ ἠθικῇ ἐννοίᾳ, ἀπραξία, ἔλλειψις ἐνεργείας, ἀπάθεια, ἀδυναμία, νωθρότης: *ἀδράνεια* χαρακτῆρος,—ψυχῆς: μὲ ἀπέσπασες ἀπὸ τὴν *ἀδράνειάν* μου. Μ. Φ.

Ἀρχὴ τῆς ἀδρανείας. Τὰ ὑλικὰ σώματα δὲν δύνανται νὰ μεταβάλωσι τὴν κατάστασιν τῆς ἠρεμίας ἢ τῆς κινήσεως αὐτῶν ἂν δὲν ἐπιδράσῃ ἐπ' αὐτῶν ἐξωτερική τις δύναμις καὶ ἑπομένως:

Ἂν μὲν τὸ σῶμα ἀκινητῇ, θέλει ἐξακολουθήσῃ ἀκινητοῦν ἐφ' ὅσον δὲν δρᾷ ἐπ' αὐτοῦ δύναμίς τις, ἂν δὲ τὸ σῶμα κινῆται εἰς τὸν χῶρον, ἡ κίνησις αὐτοῦ εἶναι εὐθύγραμμος καὶ ὁμαλὴ ἐφ' ὅσον οὐδεμία δύναμις δρᾷ ἐπ' αὐτοῦ.

Ὁμαλῶς λέγομεν ὅτι κινεῖται σῶμά τι, ὅταν εἰς ἴσα χρονικὰ διαστήματα διανύει τὰς αὐτὰς ἀποστάσεις.

Εἰς τοὺς Ἀρχαίους ὁ Νόμος τῆς ἀδρανείας ἦτο ἄγνωστος· ἐπίστευον δὲ ὅτι διὰ νὰ κινῆται σῶμά τι πρέπει νὰ δρᾷ ἐπ' αὐτοῦ συνεχῶς δύναμίς τις, διὰ νὰ διατηρῇ τὴν κίνησιν αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἂν ἡ κίνησις εἶναι εὐθύγραμμος καὶ ὁμαλή.

Πρῶτος ὁ Γαλιλαῖος παρετήρησεν ὅτι αἱ δυνάμεις ἔχουσι σχέσιν μὲ τὴν μεταβολὴν ἣν ἐπιφέρουσιν ἐπὶ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ ὁποίου δρῶσι καὶ ὅτι ἡ μεταβολὴ αὕτη ἔπρεπε νὰ ἐξετασθῇ διὰ νὰ κατορθωθῇ ὁ ὑπολογισμὸς τῶν ἐνεργουσῶν δυνάμεων.

Ἂν ἤδη ἐπὶ σώματος ἀδρανοῦντος (ἀκινητοῦντος ἢ εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς κινουμένου) ἐπιδράσῃ δύναμίς τις ἢ σύστημα δυνάμεων, θέλει ἐπέλθει·

1ον) Ἐκκίνησις μὲν τοῦ σώματος ἂν τοῦτο ἀκινητῇ.

2ον) Μεταβολὴ δὲ τῆς εὐθυγράμμου καὶ ὁμαλῆς κινήσεως ἂν τὸ σῶμα κινῆται·

α) εἰς Εὐθύγραμμον καὶ ἐπιταχυνομένην ἢ ἐπιβραδυνομένην,

ἢ β) εἰς καμπυλόγραμμον καὶ ἐπιταχυνομένην ἢ ἐπιβραδυνομένην,

ἢ γ) εἰς καμπυλόγραμμον καὶ ὁμαλήν.

Τὸ σῶμα θέλει κινῆται συμφώνως πρὸς τὰς εἰς α) β) ἢ γ) περιπτώσεις ἐφ' ὅσον ἡ δύναμις ἢ τὸ σύστημα τῶν δυνάμεων δρῶσιν ἐπ' αὐτοῦ· ἅμα ὅμως ὡς παύσῃ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἐνέργεια, θέλει ἐξακολουθήσῃ κινούμενον εὐθυγράμμως καὶ ὁμαλῶς, θεωρητικῶς μὲν ἐπ' ἄπειρον, πραγματικῶς ὅμως ἕως ὅτου αἱ ἐξωτερικαὶ ἀντιδράσεις καὶ προστριβαὶ ἐλαττώσωσι βαθμηδὸν τὴν ταχύτητα, ἕως ὅτου τέλος ἀκινητήσῃ.

Ὡς παράδειγμα τῆς περιπτώσεως 2 γ) φέρομεν τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν σῶμα ὑπόκειται εἰς τὴν συνεχῆ ἐπίδρασιν δυνάμεως, διερχομένης διὰ σταθεροῦ σημείου ἢ σταθεροῦ ἄξονος· τὸ σῶμα στρέφεται τότε περὶ τὸ σταθερὸν σημεῖον ἢ τὸν ἄξονα ἰσοταχῶς, ἤτοι διαγράφον κατὰ ἴσα χρονικὰ διαστήματα ἴσα τόξα.

Ἂν τὴν ταχύτητα κατὰ μέγεθος καὶ σημεῖον παραστήσωμεν διὰ τοῦ ἀνύσματος V, τὸν δὲ χρόνον διὰ τοῦ t, τότε μαθηματικῶς ὁ Νόμος τῆς ἀδρανείας θὰ ἐκφράζεται διὰ τῆς σχέσεως $\frac{dV}{dt}=0$ ἥτις ἐκφράζει ὅτι τὸ διαφορικὸν τῆς ταχύτητος κατὰ μέγεθος καὶ κατεύθυνσιν ὡς πρὸς τὸν χρόνον = πρὸς τὸ μηδὲν καὶ ἑπομένως ὅτι ἡ ταχύτης εἶναι σταθερά.

Ἤδη γεννᾶται ὅμως τὸ ἐρώτημα ἐκ τίνος θέσεως δέον νὰ γίνωσιν αἱ ἐπὶ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων παρατηρήσεις ὅπως ἐξακριβώσωμεν ἂν ταῦτα ἀδρανῶσι. Διὰ νὰ προσδιορίσωμεν τὰς πραγματικὰς μεταβολὰς τῆς κινήσεως δέον ὅπως ἡ θέσις, ἀφ' ἧς γίνονται αἱ παρατηρήσεις, ᾖ ἀπολύτως σταθερά.

Θεωρήσωμεν παρατηρητὴν εὑρισκόμενον ἐντὸς κινουμένου ὀχήματος· δι' αὐτὸν τὸ κάθισμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου κάθηται ἀκινητεῖ, οἱ τηλεγραφικοὶ στῦλοι οἱ κατὰ μῆκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εὑρισκόμενοι κινοῦνται, δέμα πίπτον ἐντὸς τοῦ διαμερίσματός του διαγράφει τροχιὰν εὐθύγραμμον πρὸς τὸ δάπεδον. Δι' ἄλλον παρατηρητὴν εὑρισκόμενον ἐκτὸς τοῦ ὀχήματος, τὸ ὄχημα κινεῖται, οἱ στῦλοι ἵστανται, τὸ ἐντὸς τοῦ διαμερίσματος πίπτον δέμα διαγράφει τροχιὰν παραβολικήν. Θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ θεωρήσωμεν, ὅτι αἱ παρατηρήσεις τοῦ δευτέρου παρατηρητοῦ εἶναι καὶ αἱ ἀκριβεῖς, ἐν τούτοις καὶ αἱ παρατηρήσες αὗται αἱ ἐκ τοῦ σταθεροῦ δηλαδὴ σημείου ἐπὶ τῆς γῆς γινόμεναι μόνον κατὰ προσέγγισιν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀληθεῖς.

Ὑπάρχουσι πλεῖστα πειράματα ἀποδεικνύοντα ὅτι αἱ ἀπὸ σταθερῶν σημείων τῆς γῆς ἐπὶ τῶν κινήσεων τῶν σωμάτων γενόμεναι παρατηρήσεις ἐν σχέσει πρὸς τὸν νόμον τῆς ἀδρανείας δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβεῖς. Ἓν ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων εἶναι τὸ τοῦ *Foucault*. Ἐπίσης ἔχει παρατηρηθῇ ὅτι σῶμα πίπτον ἔκ τινος ὑψηλοῦ πύργου ἐπὶ τῆς γῆς δὲν διαγράφει κατὰ τὴν πτῶσιν του τροχιὰν τελείως κατακόρυφον ἀλλὰ παρεκκλίνει κατά τι ταύτης. Ἡ παρέκκλισις αὕτη ὀφείλει νὰ ἀποδοθῇ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὸ ὅτι ἡ γῆ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πτώσεως περιεστράφη κατά τι, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸ ὅτι ἀκριβῶς ἕνεκεν τῆς περιστροφικῆς κινήσεως τῆς γῆς τὰ πρὸς τὸ κέντρον πλησιέστερα σημεῖα αὐτῆς στρέφονται μετὰ μικροτέρας ταχύτητος τῶν ἄλλων. Πάντα τὰ πειράματα ταῦτα μᾶς πείθουσιν ὅτι τὸ σταθερὸν σημεῖον τῶν παρατηρήσεών μας δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀναζητήσωμεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἐξ ἄλλου ἡ οὐράνιος μηχανικὴ ἥτις στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀκριβείας τοῦ νόμου τῆς ἀδρανείας μᾶς γνωρίζει ὅτι τὸ ζητούμενον σταθερὸν σημεῖον δὲν δυνάμεθα οὔτε ἐπὶ τοῦ ἡλίου νὰ ἀνεύρωμεν, καὶ τοῦτο διότι καὶ οὗτος κινεῖται ἐντὸς τοῦ χάους.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐξευρέσεως τοῦ σταθεροῦ σημείου ἀνάγεται εἰς πρόβλημα τῆς οὐρανίου μηχανικῆς.

Θεωροῦμεν ὡς ὑπάρχον σύστημα ὀρθογωνίων ἀξόνων οὗ ἡ ἀρχὴ δέον ὅπως συμπίπτῃ μετὰ τοῦ κέντρου βάρους τοῦ συνόλου τῶν ὑλικῶν σημείων ἢ σωμάτων ὧν τὰς ἀπολύτους κινήσεις πρόκειται νὰ προσδιορίσωμεν. Αἱ κατευθύνσεις τῶν ἀξόνων δέον νὰ ὦσι τοιαῦται ὥστε τὸ ἄθροισμα τῶν μεγεθῶν κινήσεως ἤτοι τὸ ἄθροισμα τῶν γινομένων τῆς μάζης m ἐπὶ τὴν ταχύτητα V ἐπὶ τὴν ἀκτῖνα r τῶν ἐξεταζομένων σημείων ἢ σωμάτων νὰ εἶναι ἴσον πρὸς τὸ μηδέν.

$$\Sigma\,(mVr)=o$$

Ὡς πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο τῶν ἀξόνων ἐξετάζομεν τὰς κινήσεις καὶ θεωροῦμεν ταύτας ὡς ἀπολύτους. Τὸ σύστημα τοῦτο τῶν ἀξόνων καλοῦμεν κύριον σύστημα.

Τὰς δυνάμεις αἵτινες δρῶσιν ἐπὶ τῶν κινουμένων σωμάτων ὁρίζομεν ὡς γινόμενον τῆς μάζης τοῦ σώματος ἐπὶ τὴν ἀπόλυτον ἐπιτάχυνσιν ἣν ἐπιφέρουσιν ἐπὶ τῆς ταχύτητος αὐτοῦ.

Τὸ σύστημα τῶν ἐξεταζομένων σωμάτων θεωρεῖται ὡς ἀπαρτίζον τι τὸ ἀνεξάρτητον τελείως τοῦ λοιποῦ κόσμου ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιδράσεως ἐξωτερικῶν δυνάμεων ἐπ' αὐτοῦ. Πᾶσαι αἱ ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑλικῶν σωμάτων τοῦ συστήματος ἐξασκούμεναι δυνάμεις προέρχονται ἐξ ἐπιδράσεων αὐτῶν τούτων τῶν σωμάτων πρὸς ἄλληλα.

Ὁ Νόμος τῆς ἀδρανείας δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς συμπέρασμα πειραματικόν. Ἡ ἔρευνα ἤγαγεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μεταξὺ τῶν σωμάτων ἐνεργοῦσι δυνάμεις, τὸ ποιὸν τῶν ὁποίων καθορίζεται ὑπὸ τῆς Φυσικῆς. Αἱ δυνάμεις αὗται εἶναι αἱ ἐπιφανειακαὶ δυνάμεις, ἡ δύναμις τῆς βαρύτητος καὶ αἱ ἠλεκτρικαὶ καὶ μαγνητικαὶ δυνάμεις.

Τὸ ὅτι μία δύναμις ἐπιφέρει ἐπιτάχυνσιν εἰς τὸ Σῶμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖ, τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς συνέπεια τοῦ ὁρισμοῦ ὅστις ἐδόθη εἰς τὴν δύναμιν. (Καὶ ἥτις ὁρίζεται ὡς γινόμενον τῆς μάζης ἐπὶ τὴν ἐπιτάχυνσιν).

Κατα τὰ ἀνωτέρω αἱ δυνάμεις ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ συστήματος τῶν ἀξόνων ὡς πρὸς τὸ ὁποῖον γίνεται ὁ καθορισμὸς τῆς ἐπιταχύνσεως ἣν ἐπιφέρουσιν ἐπὶ τοῦ σώματος.

Ἂν τὸ σύστημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναφέρονται εἶναι τὸ κύριον σύστημα τῶν ἀξόνων, αἱ δυνάμεις εἶναι πραγματικαί, ἂν ὅμως ὁ καθορισμὸς τῶν κινήσεων γίνεται ὡς πρὸς ἄλλους ἄξονας, αἱ προκύπτουσαι δυνάμεις εἶναι σχετικαὶ καὶ ἀπαρτίζονται ἐκ τῶν πραγματικῶν καὶ τῶν συμπληρωματικῶν αἵτινες εἶναι ἀπόρροια τῆς σχετικῆς κινήσεως τοῦ ἐκλεγέντος συστήματος ἀξόνων πρὸς τὸ κύριον σύστημα.

Πρὸς συνοψισμὸν τῶν ἐπὶ τοῦ νόμου τῆς ἀδρανείας λεχθέντων παρατηροῦμεν ὅτι οὗτος εἶναι ἀποτέλεσμα οὕτως εἰπεῖν τοῦ ὁρισμοῦ ὅστις ἐγένετο δεκτὸς πρὸς καθορισμὸν τῆς ἐννοίας τῆς Δυνάμεως καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἀρχῶν αἵτινες διέπουσι τὰς κινήσεις τῶν ὑλικῶν σωμάτων.

Δέον νὰ σημειωθῇ ἀκόμη ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀδρανείας καὶ οἱ ἐκ τούτου ἀπορρέοντες δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἰσχύοντες μόνον ἐφ' ὅσον ἡ ταχύτης τοῦ φωτὸς θεωρεῖται ὡς ἀπείρως μεγάλη σχετικῶς πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὑπὸ παρατήρησιν σωμάτων (Ταχύτης φωτὸς=300,000 χιλιόμετρα ἀνὰ 1'', μεγίστη παρατηρηθεῖσα σχετικὴ ταχύτης κινήσεως οὐρανίων σωμάτων 50 χιλιόμετρα ἀνὰ 1''). Ἄλλως ὁ Νόμος τῆς ἀδρανείας δέον νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητος, δι' ἣν ἄλλως τε οὗτος δὲν ἔχει καὶ μεγάλην σημασίαν.

Σ. ΣΑΠΗΡΑΣ

ἀδράνεια τῆς μήτρας. Αὕτη συνίσταται εἰς τὴν ἀπώλειαν τῆς συσταλτικότητος καὶ συσπαστικότητος τῆς μήτρας, καὶ εἶναι ἐκ τῶν συχνοτάτων ἐπιπλοκῶν τοῦ τοκετοῦ. Εἶναι δὲ *πρωτοπαθής*, ὅταν δὲν ἐξηγεῖται ἐκ παθολογικῶν καταστάσεων προερχομένων ἐκ τῆς μητρός, τοῦ ᾠοῦ ἢ τοῦ ἐμβρύου, ὁπότε εἶναι καὶ συγγενὴς ἢ κληρονομική. Παρατηρεῖται εἰς τὰς παχυσάρκους καὶ λεμφικῆς ἰδιοσυγκρασίας γυναῖκας, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀτροφικὰς μετὰ σκελετοῦ λεπτοῦ καὶ ἀνεπαρκοῦς μητριαίου μυός. Συνηθέστατα ὅμως ἡ ἀδράνεια τῆς μήτρας εἶναι *δευτεροπαθής*, ὀφειλομένη εἰς ποικιλότατα αἴτια, οἷον: εἰς τὰς περὶ τὴν θέσιν πλημμελείας τῆς μήτρας (τὴν προσθίαν κλίσιν καὶ τὰς πλαγίας κλίσεις)· εἰς τοὺς ὄγκους τῆς μήτρας (ἰνώματα, καρκίνος κλπ.), τοῦ σώματος ταύτης ἢ τοῦ τραχήλου· εἰς τὰς ἐστενωμένας πυέλους καὶ ἰδίως εἰς τὴν γενικῶς ἐστενωμένην πύελον· εἰς τὰς ῥήξεις τῆς μήτρας· εἰς τὰς συγγενεῖς παραμορφώσεις τῆς μήτρας· εἰς τὰς δυσκαμψίας τοῦ αὐχένος, τὰ ἀναισθητικὰ φάρμακα, τὴν πολυτοκίαν καὶ τὴν ἐν μεγάλῃ ἡλικίᾳ πρωτοτοκίαν. Ἕτερα αἴτια τῆς ἀδρανείας εἶναι: ἡ λειτουργικὴ ἀνεπάρκεια τοῦ μητριαίου μυός, ἡ ὑπερδιάτασις τῆς μήτρας ἕνεκα ὑδραμνίου καὶ διδύμου κυήσεως, ἡ πρόωρος ῥῆξις τοῦ θυλακίου, ἡ ὑπὲρ τὸ δέον παράτασις τοῦ τοκετοῦ, ἡ μόλυνσις τοῦ ᾠοῦ, ὁ ὑπερβολικὸς ὄγκος τοῦ ἐμβρύου, ἡ ὑδροκεφαλία καὶ αἱ διάφοροι τοξικαὶ δηλητηριάσεις τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς μητρὸς (ὀξείδιον τοῦ ἄνθρακος, χλωροφόρμιον, τοξιναιμία τῆς κυήσεως, κλπ.).

Εἰς τὴν πρωτοπαθῆ ἀδράνειαν αἱ συστολαὶ εἶναι σπάνιαι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦ τοκετοῦ, ἡ δὲ διαστολὴ διαρκεῖ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Εἰς τὴν δευτεροπαθῆ, αἱ συστολαὶ εἶναι ἐξ ἀρχῆς κανονικαί, ἐνίοτε ἧττον ἔντονοι, ἀκολούθως ἐπίσχονται κατ' ἀκολουθίαν ἑνὸς τῶν ἄνω ἀναφερομένων αἰτίων.

Ἡ ἀτελὴς ἀδράνεια εἶναι καὶ ἡ συχνοτάτη· αἱ συστολαὶ κατ' αὐτὴν εἶναι σπάνιοι καὶ μικρᾶς διαρκείας, εἶναι δὲ ἀκανόνιστοι. Κατὰ τὴν ψηλάφισιν, ἡ μήτρα δὲν ἐμφανίζει τὴν χαρακτηριστικὴν σκληρίαν, φαίνεται μαλακὴ καὶ δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν τῶν διαφόρων μελῶν τοῦ ἐμβρύου· ὁ ῥυθμὸς τῶν ἤχων τῆς καρδίας αὐτοῦ εἶναι κατά τι μεταβεβλημένος, ἡ δὲ μήτρα ἐλάχιστον ἀντιδρᾷ εἰς τὰς μαλάξεις καὶ τὰς ἐντριβάς· ἡ διαστολὴ τοῦ τραχήλου παραμένει στάσιμος.

Ἡ *τελεία ἀδράνεια* χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἀπολύτου σχεδὸν ἐλλείψεως συστολῶν τῆς μήτρας, διὰ τῆς ἐπισχέσεως τοῦ ἀρξαμένου τοκετοῦ καὶ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ ἐμβρύου, ἂν μὴ ἔγκαιρος ἡ πρὸς διάσωσιν αὐτοῦ ἐπέμβασις.

Αἱ σοβαρώτεραι ἐπιπλοκαὶ τῆς ἀδρανείας τῆς μήτρας εἶναι: ἡ μαιευτικὴ καταπόνησις καθ' ἣν ἡ γυνὴ δυνατὸν νὰ ἀποθάνῃ κατὰ τὸν τοκετόν, καὶ ἡ μόλυνσις κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ ἢ ἀμνιοτικὴ μόλυνσις καλουμένη, καθ' ἣν ἐπέρχεται καὶ ἡ σῆψις τοῦ ἐμβρύου.

Ἐκδηλοῦται δ' ἡ ἀδράνεια τῆς μήτρας: κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ, πρὸ καὶ κατὰ τὸν τοκετὸν τῶν ὑστέρων καὶ μετὰ τὴν ὑστεροτοκίαν. Ἡ ἀπώλεια δὲ τῆς συσπαστικότητος καταφαίνεται σαφέστερον, ὅταν ἡ μήτρα ἐκκενώσῃ τὸ μεῖζον μέρος τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, ὁπότε, ἀντὶ νὰ ἐμφανισθῇ δίκην σφαίρας ἁδρᾶς συστάσεως (σφαῖρα ἀσφαλείας τοῦ Pinard) ἀντιλαμβανόμεθα μάζης ἀνωμάλου, παρομοίας πρὸς δέμα βεβρεγμένων ῥακῶν, ἀφικνουμένης μέχρι τοῦ ὀμφαλοῦ καὶ ὑπεράνω τούτου. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐπιβάλλεται ἡ ἀποχὴ ἀπὸ πάσης ἐν γένει ἐπεμβάσεως καὶ ἀπὸ παντὸς χειρισμοῦ.

Θεραπεία. Α'. *Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ*. Αὕτη εἶναι αἰτιολογικὴ ἀπευθυνομένη εἰς πάσας ἐν γένει τὰς ἐκ μέρους τῆς μητρός, τοῦ

Digitized by Google

ῴου ἢ τοῦ ἐμβρύου δυστοκίας· εἶναι δὲ καὶ συμπτωματολογική, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν περίοδον τῆς διαστολῆς καὶ εἰς τὴν περίοδον τῆς ἐξωθήσεως.

1). *Κατὰ τὴν περίοδον τῆς διαστολῆς*: α) Μέσα πρὸς διέγερσιν τῶν συστολῶν τῆς μήτρας· τοιαῦτα εἶναι: *τὰ μηχανικὰ διεγερτήρια*, ἤτοι, ἡ ἐν τῇ μήτρᾳ εἰσαγωγὴ ἀλλοτρίων σωμάτων (καθετῆρες ἢ κηρία ἐλαστικά, σφαῖραι ἐλαστικαί, κλπ.) τὰ θερμικὰ διεγερτήρια, ἤτοι αἱ θερμαὶ (45^0-48^0) κολπικαὶ διακλύσεις, ὧν ἡ κυρίως ἐνέργεια εἶναι κατὰ τὸν ἀρξάμενον ἤδη τοκετόν· τὰ *ἠλεκτρικὰ διεγερτήρια*, ἧττον εὔχρηστα ἐν τῇ πράξει· τὰ *φαρμακευτικὰ διεγερτήρια* ἐνεργοῦντα ἐπὶ τῶν λείων μυικῶν ἰνῶν τῆς μήτρας: ἡ ἄλλοτε ἐν χρήσει ἐρυσιβώδης ὄλλυρα εἶναι ἀπορριπτέα ἐνόσῳ ἡ μήτρα δὲν ἐκενώθη εἰσέτι τελείως, χρήσιμος δὲ μετὰ τὴν τελείαν ταύτης κένωσιν· τὸ κοινὸν σάκχαρον καὶ ἡ θειικὴ κινίνη εἶναι ἐν κοινῇ χρήσει εἰς τὴν καθ' ἡμέραν πρᾶξιν· τὸ ἐκχύλισμα τῆς ὑποφύσεως (ἰδίᾳ ἡ πιτουϊτρίνη) εἰς τὴν δόσιν τῶν 0.10 μέχρι 0.20 καὶ 0.30, εἶναι ἄριστον διεγερτικὸν τῶν μυϊκῶν συστολῶν τῆς μήτρας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ εὑρίσκηται αὕτη ἐν τελείᾳ ὁπωσοῦν διαστολῇ. β) Μέσα πρὸς τεχνητὴν διαστολὴν τοῦ τραχήλου· τοιαῦτα εἶναι: ἡ διὰ τῶν δακτύλων ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν διαστολὴ τῆς μήτρας, κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Bonnaire, ἡ διὰ τῆς ἀδιαστάλτου σφαίρας τοῦ Champetier de Ribes καὶ οἱ μεταλλικοὶ διαστολεῖς τοῦ Tarnier καὶ τοῦ Bossi. (ἴδε: *Διαστολὴ* τοῦ τραχήλου *τῆς μήτρας, καί: τοκετὸς πρόωρος προκαλούμενος.*)

2). *Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐξωθήσεως. α)* Ἐπὶ ἀτελοῦς ἀδρανείας. Ὅταν τὸ ἔμβρυον δὲν ὑποφέρῃ, δὲν ὑφίσταται δὲ ἡ μαιευτικὴ ὑπερκόπωσις, ἐνθαρρύνομεν τὴν γυναῖκα εἰς τὸ νὰ ἐξωθῇ, διεγείρομεν τὴν ἐνέργειαν τῶν συστολῶν διὰ τῆς ἀλλαγῆς τῆς θέσεως τῆς τικτούσης καὶ τέλος ἐνεργοῦμεν διὰ τῆς ἐκθλίψεως καὶ πιέσεως τῆς μήτρας, κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Kristeller, δι' ἧς προωθεῖται τὸ ἔμβρυον ἐν τῷ πυελικῷ σωλῆνι. β') Ἐπὶ τελείας ἀδρανείας, ἡ μόνη ἐπιβαλλομένη ἐπέμβασις εἶναι ἡ ἄμεσος ἐξαγωγὴ τοῦ ἐμβρύου πρὸς περίσωσιν αὐτοῦ.

Β'. ***Πρὸ τοῦ τοκετοῦ τῶν ὑστέρων καὶ κατ' αὐτόν.*** Ἐὰν δὲν ὑπάρχει ἀπώλεια αἵματος καὶ ὁ σφυγμὸς εἶναι φυσιολογικός, ἀναμένομεν, ὁπότε τὸ ὕστερον ἀποβάλλεται κανονικῶς ἀφ' ἑαυτοῦ· ἐπιβάλλονται ὅμως αἱ κολπικαὶ διακλύσεις θερμοκρ. 45^0. Ἐὰν ἡ γυνὴ αἱμορραγῇ ἀφθόνως καὶ ὁ σφυγμὸς ἐπιταχύνεται, ἐπακολουθεῖ δὲ λιποθυμία καὶ γενικὴ ἔκλυσις τῶν δυνάμεων, δέον νὰ ἐπέμβωμεν ταχέως ὅπως προλάβωμεν τὴν συγκοπήν, κενοῦντες τὴν μήτραν διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τοῦ ἐν αὐτῇ πλακοῦντος καὶ τῶν θρόμβων, διενεργοῦντες ἅμα καὶ ἐνδομήτριον θερμὴν (48^0) διάκλυσιν, ὡς καὶ μαλάξεις ἐξωτερικὰς τῆς μήτρας. Τοποθετοῦμεν δὲ τὴν πάσχουσαν ὁριζοντίως, ὑπεγείροντες τοὺς πόδας τῆς κλίνης πρὸς σχηματισμὸν κεκλιμένου ἐπιπέδου· διενεργοῦμεν ταὐτοχρόνως ἐνέσεις τεχνητοῦ ὀροῦ, ἢ καὶ σακχαρούχου τοιούτου, ἐνέσεις καφουρούχου ἐλαίου, ἐργοτίνης, ὡς καὶ τὴν πίεσιν τῆς κοιλιακῆς ἀορτῆς. Ὠφέλιμον ἀποβαίνει καὶ τὸ συνεσφιγμένον πῶμα τῆς κοιλότητος τῆς μήτρας δι' ἀπεστειρωμένης γάζης.

Γ'. ***Μετὰ τὸν τοκετὸν τῶν ὑστέρων.*** Ἡ ἀδράνεια τῆς μήτρας εἶναι ὅλως ἐξαιρετικὴ μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ πλακοῦντος. Πολλάκις ἐμφανίζονται σημεῖα ἐσωτερικῆς αἱμορραγίας· δι' ὃ ἀνάγκη ὅπως κενώσωμεν τελείως τὴν μήτραν ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ θρόμβων καὶ ἐνεργήσωμεν ἐνδομητρίους διακλύσεις θερμὰς πρὸς διέγερσιν τῆς συσπαστικότητος τοῦ μυὸς ταύτης, καὶ εἶτα ἐνέσεις ἐργοτίνης καὶ ἀδρεναλίνης διὰ τὴν ἔκλυσιν τῆς καρδίας.

Οὐδέποτε δέ, κατὰ γενικὸν κανόνα, ὁ ἰατρὸς θὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν τεκοῦσαν πρὸ τῆς παρελεύσεως δύο ὡρῶν ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ τῶν ὑστέρων, πλὴν ἐὰν παρίσταται ταύτῃ πεπειραμένη ἐπιστήμων μαῖα ἢ δεδοκιμασμένη νοσοκόμος. Μ. Ν. ΚΑΙΡΗΣ

ἀδρανής· ἀκίνητος, ἄνευ ἐνεργείας, ἀδύνατος, ἀπαθής, ὀκνός, νωθρός, βαρύς, ἀργός: πνεῦμα *ἀδρανές*, ἡλικία *ἀδρανής*, ὄγκος—, ὕλη—, ἀγορὰ—, (ἐμπόρ.)—, ἀέρια ἀδρανῆ. Ἐπιρ. *ἀδρανῶς*.

ἀδρανοποιΐα· τὸ νὰ καθιστᾷς τι ἀδρανές, τὸ νὰ στερῇς τι τῶν ἰδιοτήτων τὰς ὁποίας ἔχει: *ἀδρανοποιΐα* τοῦ ὀροῦ. Νεολογισμὸς ἐν χρήσει εἰς τὴν ἰατρικήν, ἄλλως *ἀδρανοποίησις*.

ἀδρανοποιΐα ὀροῦ: Ἡ διὰ θερμάνσεως εἰς 56^0 ἢ 60^0 καταστροφὴ τῶν αἱμολυτικῶν, μικροβιολυτικῶν καὶ ἄλλων ἰδιοτήτων ὀροῦ τινος. Ἡ ἀδρανοποιΐα τοῦ ὀροῦ δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ διὰ τῆς ἐπιδράσεως χημικῶν τινων οὐσιῶν (φορμαλίνη), ἢ καὶ διὰ τῆς διατηρήσεως αὐτοῦ ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Ἡ ἀδρανοποιΐα αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς φυσιολογικῶς ἐν τῷ ὀρῷ ὑπαρχούσης ἀλεξίνης (συμπληρώματος), ἡ ὁποία τῇ συνεργασίᾳ τῶν εἰδικῶν ἀντισωμάτων ἐξασκεῖ τὴν μικροβιολυτικήν, αἱμολυτικήν, κτλ. δρᾶσιν- (ἴδε κεφ. ἀλεξίνη). Κατ' ἄλλους, δὲν πρόκειται περὶ καταστροφῆς οὐσίας πραγματικῶς ὑπαρχούσης, ἀλλὰ περὶ ἁπλῆς μεταβολῆς τῆς φυσικοχημικῆς συστάσεως τοῦ ὀροῦ ἕνεκα τῆς ὁποίας χάνει οὗτος τὰς εἰρημένας ἰδιότητας.

Ἐὰν εἰς τὸν ἀδρανῆ ὀρὸν προσθέσωμεν ποσότητά τινα προσφάτου ὀροῦ, ἀναλαμβάνει οὗτος τὰς προτέρας του ἱκανότητας. Τοῦτο ὀνομάζομεν *ἀναζωπύρησιν* τοῦ ὀροῦ. Τοὺς ὀροὺς ἀδρανοποιοῦμεν συνήθως κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν διαφόρων ὀρολογικῶν ἀντιδράσεων (ἀντίδρασις Wassermann), καὶ τοῦτο διότι θέλομεν νὰ ἀντικαταστήσωμεν τὴν φυσικὴν τοῦ ὀροῦ ἀλεξίνην δι' ὡρισμένης δόσεως καὶ ὡρισμένου εἴδους ἀλεξίνης (ὀροῦ ἰνδοχοίρου κλπ.). Οἱ θεραπευτικοὶ ὀροί, οἱ ὁποῖοι εἶναι συνήθως ὀροὶ ἀδρανοποιημένοι, ἐξασκοῦν ἐν τούτοις τὴν θεραπευτικὴν αὐτῶν δρᾶσιν, διότι εἰσαγόμενοι εἰς τὸν ὀργανισμὸν ἀναζωπυροῦνται, ἤτοι ἐπανακτῶσι διὰ τῆς ἀναμίξεως αὐτῶν μετὰ τοῦ αἵματος τὰς ἀπωλεσθείσας διὰ τῆς ἀδρανοποιΐας ἰδιότητας. Γ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

Ἄδρανος ἢ Ἀδρανός. Θεὸς λατρευόμενος κατὰ τὸν Πλούταρχον ἐν Σικελίᾳ, ἐξ οὗ καὶ ἡ πόλις Ἄδρανον (νῦν Aderno) ἔλαβε τὸ ὄνομα. Ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ τούτου ἐτρέφοντο χίλιοι κύνες τῶν ὁποίων καθῆκον ἦτο νὰ φυλάττωσι τὸν ναὸν καὶ νὰ συνοδεύωσι τὴν νύκτα εἰς τὰς οἰκίας των τοὺς μεθυσμένους. Μυθογράφοι τινὲς σχετίζουν τὸν θεὸν τοῦτον μὲ τοὺς Παλικοὺς ἀδελφούς, τοὺς υἱοὺς τοῦ Διὸς κατὰ τὸν Αἰσχύλον, θεοτήτας λατρευομένας ἐν Σικελίᾳ, ἄλλοι δὲ νομίζουν αὐτὸν φοινικικῆς καταγωγῆς.

Ἀδρανὸς ἢ Ἐδρενός· χωρίον τῆς Μ. Ἀσίας ἐν τῷ νομῷ Προύσσης παρὰ τοὺς ΝΔ. πρόποδας τοῦ Μυσίου Ὀλύμπου. Διὰ τοῦ χωρίου διέρχεται ὁ ὁμώνυμος ποταμός.

Ἀδρανός. Ποταμὸς πηγάζων ἐκ τοῦ Μυσίου Ὀλύμπου, διέρχεται διὰ τοῦ Ἀδρανὸς καὶ Μπετιτσέ, διασχίζων ἀνώμαλον ἔκτασιν καὶ ἀφοῦ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ποταμοῦ τῆς Κερμαστῆς χύνεται εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν λίμνην.

ἀδρανῶ· μένω ἀδρανής, ἀκίνητος, ἄνευ ἐνεργείας, ἀδύνατος, ἀπαθής, ὀκνός, νωθρός, βαρύς, ἀργός: μὴν *ἀδρανεῖς* διὰ τὴν ὑπόθεσίν σου. *Ἀδρανεῖτε* διὰ μίαν τόσον κολοσσιαίαν ἐπιχείρησιν. Ἡ ἀγορά μας *ἀδρανεῖ* ὡς ἐκ τῆς στενότητος τοῦ χρήματος.

Ἀδράρ. Μεγάλη ὄασις τῆς δυτικῆς Σαχάρας, κειμένη μεταξὺ Μαρόκου καὶ Σενεγάλης, εἰς 20° βορείου πλάτους καὶ εἰς 12° ἀνατολικοῦ μήκους. Εἶναι περιοχὴ ὀρεινὴ καὶ περιβάλλεται πανταχόθεν ἀπὸ θῖνας ἄμμου. Τὴν ὀρεινὴν ταύτην χώραν ἐπεσκέφθη τῷ 1904 ἡ ὑπὸ τὸν Γάλλον λοχαγὸν Τεβενιώ (Théveniaut) ἀποστολή. Ἡ ἔκθεσις τοῦ ἀξιωματικοῦ τούτου παρουσιάζει τὸ Ἀδρὰρ ὡς ἀμμῶδες ὀροπέδιον κατεσπαρμένον μὲ βραχώδεις λόφους, τὸ ὕψος τῶν ὁποίων δὲν ὑπερβαίνει τὰ 800 μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Οἱ λόφοι οὗτοι χωρίζονται πολλάκις ὁ εἷς ἀπὸ τὸν ἄλλον ἀπὸ στενὰ περάσματα, μέσα εἰς τὰ ὁποῖα ρέουν ὁρμητικὰ ρεύματα καταλήγοντα ὅλα εἰς τὸν ποταμὸν Τελεμσί, τὸν κυριώτερον συλλέκτην τῶν ὑδάτων τοῦ Ἀδράρ, ὅστις ἐκβάλλει εἰς τὸν Νίγηρα παρὰ τὸ Γκάο. Ἡ φυτεία τοῦ Ἀδρὰρ εἶναι ἡ αὐτὴ μὲ τὴν φυτείαν τῶν ὀχθῶν τοῦ Νίγηρος, χάρις δὲ εἰς τὰ πολυάριθμα ὕδατα τῆς περιοχῆς εἶναι πυκνοτάτη. Ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἰθαγενεῖς Τουαρὲγκ καὶ δύναται νὰ ὑπολογισθῇ εἰς ἑξακισχιλίους κατοίκους. Ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν (κοπάδια βοῶν, ἀρνιῶν καὶ καμήλων) καὶ μὲ τὴν γεωργίαν (χουρμάδες, δημητριακοὶ καρποί). Ἡ κυριωτέρα πόλις εἶναι τὸ Οὐαδάν.

Ἀδράρ. Μία ἐκ τῶν πολυανθρωποτέρων πόλεων τοῦ Τουὰτ (γαλλικὴ Σαχάρα) καὶ πρωτεύουσα τῆς διοικητικῆς περιφερείας τοῦ Τιμμὶ (7.400 κατ.).

Ἀδράρ. Οὕτω καλεῖται σήμερον τὸ ἐν Μαρόκῳ ὄρος Ἄτλας.

ἀδρασκελιά· ὁ διασκελισμὸς καὶ ρῆμα *ἀδρασκελίζω*, διασκελίζω, διέρχομαι ἄνωθεν αὐτοῦ χωρὶς νὰ τὸν πατήσω. Εἶναι τὸ *διασκελίζω* μὲ τὸ προθεματικὸν *α* ἐκ τοῦ μέλλοντος *θὰ - διασκελίζω θἀδιασκελίζω*. Πολλάκις ἀναπτύσσεται *ρ* ὅταν ἡ παρακειμένη συλλαβὴ ἔχει *λ*. + *λ* > *ρ* + *λ*: (βομβύλη): μπουμπούλι > μπουρμπούλι, ἄτσαλος > ἄρτσαλος (Πόντος), κυκλαμιά > κυρκλαμιά, φούφουλα > φούρφουλα, (κόκκος τοῦ cielo = οὐρανοῦ): κοκκοσάλι > κορκοσάλι(= τὸ χαλάζι) (κάλλαια) > τὰ - κάλλαια > ἀκάλλαια>κακάλλαια): *κακάλλια* >*καρκάλλια* τοῦ πετεινοῦ, βουκόλος > βουρκόλος, (χαλὴ = χηλὴ > ἀχάλι): *χαλάλι* > *χαρχάλι* τοῦ ἀστακοῦ, τοῦ κάβουρα, βατολαλῶ > βαρταλαλῶ (Δωδεκάνησα), μπάμπαλο > μπάρμπαλο, (τίλα): τσίλα > τσίρλα, πεδικλώνω > περδικλώνω, ὁλάνοιχτα>ὁρλάνοιχτα (Σάμος), κατακυλῶ > κατρακυλῶ, κατακέφαλα > κατρακέφαλα, νεβαζίλ > νερβαζίλι, ἀντιστύλι > ἀντριστύλι κτλ., οὕτω καὶ διασκελίζω > δριασκελίζω > δρασκελίζω (συγκρ. *ἀγριάμπελη* > *ἀγράμπελη*. *λ* + > *λ* + *ρ*: χελιδονιὰ > χελιδρονιά, τσουλούφι>τσουλούφρι, κλωστὸ>κλωστρὸ (Θράκη). σπαλάθι > σπαλάθρι, (coulandim τουρ.) κουλαντίζω > κουλαντρίζω, λιθοπάτημα > λιθροπάτημα (Σαλβάνος). Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀδρασκελίζω καὶ *ἀδρασκελῶ* ἀντὶ *διασκελίζω*· βλέπε *ἀδρασκελιά*.

ἀδρασκελῶ ἀντὶ *ἀδρασκελίζω* (= διασκελίζω) ὅπερ ἰδέ. Πῶς τώρα τὸ βαρύτονον εἰς *-ίζω*, γίνεται περισπώμενον εἰς *-ῶ*, αὐτὸ δέον νὰ ἐξηγηθῇ. Ὅταν τὸ ἀρχαῖον *η* ἐξισώθη κατὰ τὴν προφορὰν πρὸς τὸ *ι*, τότε ἡ κατάληξις τοῦ ἀορίστου τῶν εἰς *-ίζω*: *-ισα*: *διασκελίζω-διασκέλισα, κροταλίζω-ἐκροτάλισα, ἐκστομίζω-ἐξεστόμισα, σκορπίζω-ἐσκόρπισα, φωτίζω-ἐφώτισα, ποντίζω-ἐπόντισα* κτλ. ἐξισώθη φωνητικῶς μὲ τὴν κατάληξιν τοῦ ἀορίστου τῶν περισπωμένων εἰς *-ῶ*: *-ησα*: *ἀδυνατῶ-ἠδυνάτησα, δειπνῶ-ἐδείπνησα, κυματῶ-ἐκυμάτησα, ἐκφωνῶ-ἐξεφώνησα, ψηλαφῶ-ἐψηλάφησα* κτλ. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐλέγετο *ἐξεστόμισα, διεσκέλισα* κτλ. ὡς τὰ *ἐξεφώνησα, ἠδυνάτησα* κτλ., οὕτω κατόπιν κατὰ τὰ *ξεφωνῶ, ἀδυνατῶ* ἐλέχθη καί: *ξεστομῶ* ἀντὶ *ξεστομίζω, διασκελῶ* ἀντὶ *διασκελίζω*, γκρεμνῶ, γονατῶ, ζωγραφῶ, κακοκαρδῶ, κοπανῶ, κροταλῶ, λυγῶ, μαγγανῶ, ξεματῶ, ξενυχτῶ, ξεπορτῶ, ξεφλουδῶ, ξεχειλῶ, ξεψωμῶ, παραμερῶ, παραστρατῶ, ποντῶ, προμυτῶ, σκορπῶ, στοιχηματῶ, στοιχῶ, συνηθῶ, τροχῶ, τσακκῶ (ἀντὶ *τσακκίζω* ἐκ τοῦ: *διακκίζομαι* > *τσακκίζομαι*) τσηγγρῶ (ἀντὶ *τσηγγρίζω* ἐκ τοῦ *ἐξήγγρισα*>*ἐξηγγρίζω*), φωτῶ, ψηφῶ κτλ ἀντὶ *φωτίζω, ψηφίζω, κρημνίζω, γονατίζω* κτλ.

Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον, διὰ τὴν συνάντησίν των δηλ. εἰς τὴν κατάληξιν τοῦ ἀορίστου *-ισα, -ησα*, συμβαίνει φυσικὰ καὶ τὸ ἀντίθετον· ρήματα δηλαδὴ περισπώμενα εἰς *-ῶ* νὰ γίνωνται βαρύτονα εἰς *-ίζω*. Τοῦτο μάλιστα ἤρχισεν ἐνωρίτερον, ἀπὸ τοὺς χρόνους δῆλον ὅτι τῆς *Κοινῆς* λεγομένης, ἥτις ὡς γνωστὸν ὑπῆρξεν ἡ ἐξέλιξις τῆς Ἀττικῆς. Ἐπειδὴ λόγου χάριν ἔλεγον *ἐφώτισα-φωτίζω*, εἶπαν καὶ ***ἐκέντρησα>κεντρίζω ἀντὶ κεντρῶ***, *ἐμόχθησα> μοχθίζω ἀντὶ μοχθῶ, ξενίζω, ὀχθίζω, σιτίζω, σπαργανίζω, ὠθίζω* κτλ. ἀντὶ *-ῶ*. Καὶ τὰ ἑξῆς ἅτινα ἐπέρασαν καὶ εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν: ἀδυνατῶ> ἀδυνατίζω, ἀκονῶ>ἀκονίζω, ἀνεμῶ>ἀνεμίζω. ἀνθῶ>ἀνθίζω, ἀστοχῶ>ἀστοχίζω, βοῶ>βοΐζω, δαιμονῶ>δαιμονίζω, δειπνῶ>δειπνίζω, ἐκφωνῶ>ξεφωνίζω, ἐπιχειρῶ>ἐπιχειρίζω, καρπῶ>καρπίζω, κοιμῶ>κοιμίζω, κυματῶ> κυματίζω, ξυρῶ>ξυρίζω, ὁπλῶ>ὁπλίζω, πλουτῶ>πλουτίζω κτλ. Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀδράσται (οἱ). Γένος κολεοπτέρων πενταμερῶν ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐλατεριδῶν. Εἶναι μικρότατα καὶ ἔχουσι χρῶμα φαιὸν ἢ ὑπέρυθρον. Κατοικοῦσι τὴν μεσημβρινὴν καὶ κεντρικὴν Εὐρώπην.

Ἀδράστεια. Πόλις παρὰ τὴν Κύζικον, μνημονευομένη ἤδη ἐν τῇ Ἰλιάδι (Β,828). Πρέπει νὰ ταυτισθῇ πρὸς τὴν *Ἀδρήστειαν*, ἥτις κατὰ τὴν σχετικὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου εἶναι πόλις «παρὰ Ἑλλήσποντον» μεταξὺ Παρίου καὶ Πριάπου. Κατὰ τὰ μυθολογούμενα κτίστης τῆς Ἀδραστείας ὑπῆρξεν ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Φρυγίας Γορδίου Ἄδραστος, ὁ ὁποῖος φονεύσας ἀκουσίως τὸν ἀδελφόν του προσέφυγεν εἰς τὸν Κροῖσον, βασιλέα τῆς Λυδίας, ἀλλὰ καὶ τούτου τὸν υἱὸν καὶ ἴδιον φίλον *Ἄτυν* ἐφόνευσεν, ἐπίσης ἀκουσίως, ἐν κυνηγίῳ καὶ διὰ τοῦτο ηὐτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ. Τὰ μυθολογούμενα ταῦτα ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος (Α, 34—45), ἀλλὰ παρὰ τῷ πατρὶ τῆς Ἱστορίας φαίνονται διάφοροι παραδόσεις συγκεχυμέναι καὶ διεσπασμέναι. Τὸ περὶ Ἀδράστου μυθολόγημα προφανῶς ἦτο ἐντετοπισμένον ἀρχῆθεν ἐν Μυσίᾳ καὶ δὴ κατὰ τὸ πεδίον τοῦ Γρανικοῦ. Τοῦτο μαρτυροῦσι γλῶσσαι τοῦ Ἡσυχίου, αἱ ὁποῖαι διεφθαρμέναι εἰς τὰς ἐκδόσεις ἀποκατεστάθησαν ὑπὸ τοῦ Ernst Maas ὡς ἑξῆς: *Ἄδραστος] πρῶτος ἱερὸν Νεμέσεως ἱδρύσατο... Ἄδραστος Δρουΐτης. Δροῦς τόπος παρὰ Γρανικόν.* Κατὰ ταῦτα, ὁ Ἄδραστος ἦτο ἥρως ἐκ Δροῦντος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο τοπωνύμιον παρέσχε δυσκολίας εἰς τοὺς ἐρευνητὰς καὶ ἐθεωρήθη ὡς κακὴ γραφὴ ἀντὶ *Δρῦς*. Ἀλλ' ὅτι ὁ τύπος *Δροῦς* ἔχει καλῶς δεικνύει καὶ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα τὰ ἔγγραφα τῆς παρὰ τὴν Σμύρνην καὶ τὰς πηγὰς τοῦ Ρυνδακοῦ κειμένης μονῆς τῆς Παναγίας τῶν Λέμβων ἀναφέρουσι χωρίον ἡ *Δροῦς* καὶ κατοίκους αὐτοῦ *Δρουΐτας* (Miktosich - Müller, Acta et Diplomata, τόμ. Δ', σελ. 35. Fontrier ἐν Bull. de Cor. Hel., τόμ. Ις' 1892, σελ. 379 κ.ἑ., Tomaschek ἐν πρακτικοῖς τῆς Ἀκαδημ. Βιέννης, τόμ. ΡΚΑ', σελ. 28). Τὸ *Δροῦς* σημαίνει ἰσχυρόν, βέβαιον, (ὅ,τι δηλαδὴ καὶ τὸ *Πνύξ*). Πρβλ. τὴν γλῶσσαν τοῦ Ἡσυχίου: *δρόον] ἰσχυρὸν* Ἀργεῖοι. Ἔχομεν λοιπὸν ἀργολικὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα ἐν Μυσίᾳ, ἀλλὰ καὶ μυθολογικὰ τοιαῦτα. Διότι ὁ Μυσὸς Ἄδραστος ὑπενθυμίζει εἰς ἡμᾶς ἀμέσως τὸν Ἀργεῖον Ἄδραστον, τὸν υἱὸν τοῦ Ταλαοῦ καὶ ἀρχηγὸν τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Πάντα ταῦτα, γλωσσικὰ καὶ μυθολογικὰ στοιχεῖα, εἶναι μαρτύρια τῶν παλαιοτάτων συνδέσμων μεταξὺ Πελο-

Digitized by Google

πονήσου καὶ Μικρᾶς Ἀσίας. Κατὰ τὸν Ἁρποκρατίωνα, αὐτὸς οὗτος ὁ Ἀργεῖος Ἄδραστος ἔκτισεν ἐν τῇ Μυσικῇ Ἀδραστείᾳ τὸ ἱερὸν τῆς Νεμέσεως Ἀδραστείας κατὰ παλαιὸν χρησμόν.(Πρβλ. καὶ Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης εἰς Ἰλ. Β', 728 καὶ εἰς Ῥῆσον 342). Στίχοι τοῦ Ἀντιμάχου τοῦ Κολοφωνίου (παρὰ Στράβωνι 588) θέλουσι τὴν Κύζικον ὡς τὸ Κράτος τῆς Ἀδραστείας Νεμέσεως :

ἔστι δέ τις Νέμεσις μεγάλη θεός, ἣ τάδε πάντα
πρὸς μακάρων ἔλαχεν· βωμὸν δὲ οἱ εἵσατο πρῶτος
Ἄδρηστος ποταμοῖο παρὰ ῥόον Αἰσήποιο·
ἔνθα τετίμηταί καὶ Ἀδρήστεια καλεῖται.

Ἡ Ἀδράστεια Νέμεσις εἶναι προφανῶς ἡ ἀναπόδραστος μοῖρα τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου ἢ γένους τινός. Ἀπαντᾷ *Ἀδράστεια* καὶ ὡς ἐπώνυμον τῆς Ῥέας Κυβέλης, ἥτις ἐλατρεύετο ἐν τῇ Τρωϊκῇ Ἴδῃ καὶ ἐταυτίζετο πρὸς τὴν Ἀδράστειαν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Κρήτης Μελισσέως καὶ τροφὸν τοῦ Διός. Ὁ Ἁρποκρατίων μνημονεύει καὶ Ἀδράστειαν παρωνύμιον τῆς Ἀρτέμιδος: «Δημήτριος δ' ὁ Σκήψιος Ἄρτεμίν φησιν εἶναι τὴν Ἀδράστειαν ὑπὸ Ἀδράστου τινὸς ἱδρυμένην. (Πρβλ. *Ernst Maas* ἐν Byzantinisch—Neugriechische Ishrbücher, τόμ.Ε',σελ. 179 κ.ἑ. Ν. ΒΕΗΣ

Ἀδράστεια. Θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀνάγκης κατὰ τὸν Πλούταρχον, τοῦ Διὸς καὶ τῆς Νυκτὸς κατὰ τὸν Ἡσίοδον. Ἦτο ἡ θεὰ ἐκδικήτρια τῶν ἐγκλημάτων καὶ ταυτίζεται πολλάκις τῇ Νεμέσει φερομένη ὡς ἐπωνυμία της, ὡς «Ἀδράστεια Νέμεσις», λεγομένη ἐπὶ τῶν δυστυχησάντων κατόπιν θείας δίκης, ἢ «ὀφθαλμὸς Ἀδραστείας» «προσκυνεῖν τὴν Ἀδράστειαν» ὅπου ἦτο ταυτόσημον τῇ Νεμέσει. Κατὰ τοὺς πλείστους τῶν συγγραφέων, τὸ ἐπίθετον παρήχθη ἐκ τοῦ Ἀδράστου, βασιλέως τοῦ Ἄργους, ὅστις εἶχε κτίσει ναὸν εἰς τὴν θεὰν Νέμεσιν, ὅπως ἐκδικήσῃ αὕτη τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του Αἰγιαλέως φονευθέντος πρὸ τῶν Θηβῶν. Κατ' ἄλλους, Ἀδράστεια ἐκαλεῖτο ἡ Νέμεσις πρὶν ἀκόμη λάβῃ παρὰ τοῦ Διὸς τὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιβλέπῃ τὰ τῆς δικαίας ἐκδικήσεως ἐπὶ τῆς γῆς.

Ὑπάρχουν οἱ σχετίζοντες τὴν λατρείαν τῆς Ἀδραστείας μὲ τὴν τῆς Ῥέας Κυβέλης ἐν Φρυγίᾳ· ὁρμῶνται δ' εἰς τοῦτο ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ὑπὸ Φρυγῶν οἰκουμένης Ἀδραστείας πόλεως καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ θεράποντες τῆς Ῥέας, οἱ Ἰδαῖοι Δάκτυλοι, καλοῦνται ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ τῆς Φορωνίδος «...Φρύγες...θεράποντες ὀρείης Ἀδρηστείης». Κατὰ τοὺς παραδεχομένους τὴν ἔκδοσιν ταύτην, ἡ σημασία τοῦ ὀνόματος, ἄφυκτος καὶ ἀναπόδραστος, προῆλθεν ἐκ παρετυμολογίας τοῦ φρυγικοῦ ὀνόματος τῆς θεᾶς.

Ἀλλὰ καὶ αἰγυπτιακὴ θεότης ἐθεωρήθη ἡ Ἀδράστεια ταυτιζομένη μὲ τὴν Ἀθώρ. Οἱ Αἰγύπτιοι τὴν ἐτοποθέτουν ἐπὶ τῆς σελήνης ὁπόθεν ἐπέβλεπε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐτιμώρει τοὺς ἐνόχους. Τὴν παρίστων φέρουσαν τροχόν, σύμβολον τῶν περὶ τὴν γῆν διαδρομῶν της, ἄλλοτε δὲ κρατοῦσαν πηδάλιον. Πολλάκις ἦτο καὶ πτερωτή.

Ἀδράστεια. Νύμφη, θυγάτηρ τοῦ Μελισσέως, βασιλέως τῆς Κρήτης καὶ ἀδελφὴ τῆς Ἴδης. Ἡ Ῥέα ἐνεπιστεύθη εἰς τὰς φροντίδας της τὸν Δία, βρέφος ὄντα. Κατά τινας, ἡ πόλις Ἀδράστεια τῆς Τροίας ἔλαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τῆς νύμφης ταύτης.

Ἀδράστεια πεδία. Πεδιάδες ἐκτεταμέναι τῆς Μυσίας ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ διαρρεομέναι ὑπὸ τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ ὅπου ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἐνίκησε τὴν πρώτην του νίκην κατὰ τῶν Περσῶν. (Τουρ. Ταχὶρ - ὀβασῆ).

Ἀδράστειον ὄρος· (ἀρχ. Γεωγ.). Ὄρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πλησίον τῆς Κυζίκου. Τοῦτο κατέλαβε πρῶτον ὁ Μιθριδάτης βαδίζων κατὰ τῆς Κυζίκου ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἐξ 150.000 πεζῶν καὶ πολυαρίθμου ἱππικοῦ (88 π.Χ.). Ἴσως εἶναι ὁ καὶ σήμερον παρὰ τὴν Ἀρτάκην ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀδράστεια φερόμενος λόφος Μουρὰτ-μπαΐρ (λόφος τοῦ Μουράτ.)

Ἀδράστη καὶ Ἀδρήστη. Θεράπαινα τῆς Ἑλένης, ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ (δ' 123).

Ἀδραστίνη. Πατρωνυμικῶς ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀδράστου Αἰγιάλεια (Ὁμ. Ἰλ. Ε, 412.)

Ἄδραστος καὶ Ἄδρηστος. Υἱὸς τοῦ Γορδίου τοῦ Μίδα βασιλέως τῆς Φρυγίας (600 π. Χ.). Φονεύσας ἄκων τὸν ἀδελφόν του καὶ διωκόμενος κατέφυγεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας Κροίσου. Ὁ Κροῖσος τὸν ὑπεδέχθη μετ' εὐμενείας καὶ προσεπάθησε παντὶ τρόπῳ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν λύπην του.

Κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον κάπρος ἐλυμαίνετο τὴν Μυσίαν. Οἱ κάτοικοί της ἐπὶ πολὺ προσπαθήσαντες νὰ τὸν φονεύσουν καὶ ἀποτυχόντες ἔπεμψαν ἀγγέλους εἰς τὸν Κροῖσον αἰτοῦντες τὴν συνδρομήν του κατὰ τοῦ θηρίου καὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν νὰ πέμψῃ τὸν υἱόν του μετ' ἄλλων λογάδων νέων καὶ κυνῶν εἰς τὸ κυνήγιον. Ὁ Κροῖσος κατόπιν πολλῶν δισταγμῶν καὶ παρακλήσεων ἐκ μέρους τοῦ υἱοῦ του κατεπείσθη νὰ στείλῃ αὐτὸν εἰς τὴν θήραν τοῦ κάπρου, ἀλλὰ ὢν ἀνήσυχος ἔκ τινος ὀνείρου του, προσεκάλεσε τὸν Ἄδραστον καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὴν φύλαξιν τοῦ βασιλόπαιδος: «Ἄδρηστε, ἐγώ σε πεπληγμένον ὑπὸ συμφορᾶς ἐκάθηρα καὶ ὑπεδέχθην μεταξὺ τῶν οἰκείων μου παρέχων πᾶσαν δαπάνην σου· ἀντὶ ὅλων τούτων φύλακα σὲ καθιστῶ τοῦ υἱοῦ μου, ὅστις μέλλει νὰ ἐξέλθῃ εἰς κυνήγιον, μήπως φανῶσι κλέπται καθ' ὁδόν. Ἄλλως τε πρέπει νὰ λαμβάνῃς μέρος εἰς ἔργα, ἅτινα θὰ σὲ λαμπρύνωσι· διότι καὶ ἐξ ἐνδόξου οἰκογενείας κατάγεσαι καὶ εἶσαι ἀρκετὰ ῥωμαλέος, ὥστε νὰ κατορθώσῃς τι». Ὁ Ἄδραστος ἀπεκρίθη: «Βασιλεῦ, οὐδέποτε θὰ ἐλάμβανον ἐγὼ μέρος εἰς τοιοῦτον ἆθλον ἂν σὺ δέν μοι τὸ ἐπέτασσες. Διότι οὔτε εἶναι πρέπον νὰ συναναστρέφεται ἄνθρωπος βεβαρημένος ὑπὸ συμφορᾶς, οἷος ἐγώ, μὲ ὁμήλικας εὐτυχοῦντας, οὔτε εἶχον ἐπιθυμίαν πρὸς τοῦτο. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ σὺ τὸ θέλεις, εὐχαρίστως θὰ ὑπάγω διὰ νὰ διαφυλάξω τὸν υἱόν σου ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοῦ κυνηγίου».

Οἱ κυνηγοὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν βασιλόπαιδα Ἄτυν ἐξῆλθον εἰς τὸν Ὄλυμπον, τὸ ὄρος τῆς Μυσίας, καὶ ἐζήτουν τὸν κάπρον, εὑρόντες δὲ αὐτὸν καὶ περικυκλώσαντες ἤρχισαν νὰ τὸν ἀκοντίζουν. Ὁ Ἄδραστος ἔρριψε τὸ ἀκόντιόν του, ἀλλ' ἠστόχησε καὶ ἐκτύπησε θανασίμως τὸν Ἄτυν. Ὁ νέος ἐξέπνευσεν ἀμέσως, ἐκπληρωθέντος οὕτω τοῦ ὀνείρου τοῦ πατρός του, καὶ ἄγγελος ἐστάλη ταχύπους διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὴν θλιβερὰν εἴδησιν εἰς τὸν βασιλέα. Ὁ Κροῖσος ἐν τῇ θλίψει του ἐλεεινολόγει ἑαυτόν, διότι ἐφιλοξένησε καὶ ἐκάθηρεν ἐν τῷ οἴκῳ του τὸν φονέα τοῦ υἱοῦ του. Ἀλλ' ὅτε εἶδε τὸν Ἄδραστον ἐρχόμενον συντετριμμένον καὶ παραδίδοντα ἑαυτὸν διὰ νὰ σφαγῇ, τὸν ᾤκτειρε καὶ εἶπε: «Ἀπὸ σοῦ, ξένε, ἔλαβα πᾶσαν ἐκδίκησιν, ἀφοῦ σὺ σεαυτὸν καταδικάζεις εἰς θάνατον. Ἄλλως τε σὺ εἶσαι μόνον τὸ ὄργανον θεοῦ τινος, ὅστις τοιοῦτο μέλλον μοι προώρισε».

Ἀλλ' ἡ συγγνώμη αὕτη τοῦ Κροίσου ηὔξησε τὸ βάρος τῆς συνειδήσεως τοῦ Ἀδρήστου. Ὁ δυστυχὴς δὲν ὑπέφερε νὰ αἰσθάνεται οὔτε τὴν δυστυχίαν τοῦ εὐεργέτου του οὔτε τὴν μεγαλοψυχίαν του. Ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον καὶ ταφὴν τοῦ Ἄτυος ηὐτοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ νέου.

Ἄδραστος. Ἀρχαῖος βασιλεὺς τοῦ Ἄργους, υἱὸς τῆς Λυσιμάχης καὶ τοῦ Ταλαοῦ· κατήγετο δὲ ἐκ τοῦ αἰολικοῦ γένους τῶν Ἀμυθαονιδῶν. Ὁ Ἄδραστος ἐκδιωχθεὶς ἐκ τοῦ Ἄργους ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς Ἀμφιαράου κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Σικυῶνος Πόλυβον, ἐκ μητρὸς πάππον αὐτοῦ· ὅτε δὲ οὗτος ἀπέθανεν ἄνευ τέκνων, ὁ Ἄδραστος ἔγινε βασιλεὺς τῆς Σικυῶνος. Ἀργότερον ὁ Ἄδραστος συμφιλιωθεὶς μὲ τὸν Ἀμφιάραον ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἔλαβε πάλιν τὴν βασιλείαν· ἔδωκε δὲ τότε εἰς τὸν Ἀμφιάραον τὴν ἀδελφήν του Ἐριφύλην εἰς γάμον. Οὕτω ἐβασίλευεν εἰρηνικῶς τοῦ Ἄργους, ὅτε ἔρχεται ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸ Ἄργος ὁ ἕτερος τῶν υἱῶν τοῦ Οἰδίποδος Πολυνείκης, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀφαιρέσει τὴν βασιλείαν τῶν Θηβῶν ὁ ἀδελφός του Ἐτεοκλῆς. Ὁ Ἄδραστος κατὰ τὴν νύκτα ἀκούσας θόρυβον εἰς τὸν προθάλαμον τοῦ ἀνακτόρου του, ἐξέρχεται ἵνα ἴδῃ τί συμβαίνει· εὑρίσκει δὲ ἐκεῖ δύο ἄνδρας μαχομένους καὶ ἀμφισβητοῦντας τὴν ξενίαν καὶ τὴν ἐν τῷ μεγάρῳ κατασκήνωσιν. Ὁ εἷς ἦτο ὁ Πολυνείκης, ὁ ὁποῖος ἔφερε δέρμα λέοντος, καὶ ὁ ἕτερος ὁ Τυδεύς, ὁ ὁποῖος ἔφερε δέρμα ἀγριοχοίρου—φυγὰς καὶ οὗτος ἐκ τῆς πατρίδος του Καλυδῶνος ἕνεκα ἀκουσίου φόνου τὸν ὁποῖον εἶχε διαπράξει ἐκεῖ. Ὁ Ἄδραστος τότε ἔσπευσε νὰ τοὺς διαχωρίσῃ καὶ ἐφιλοξένησε καὶ τοὺς δύο·

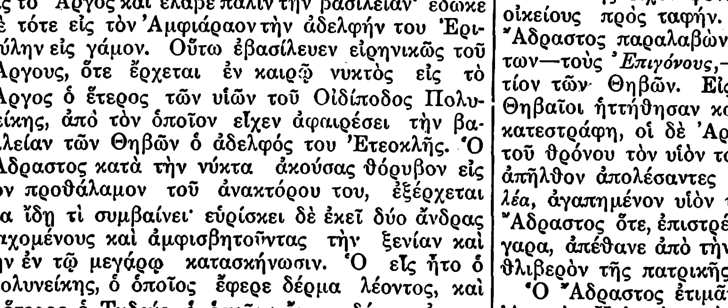

Πολυνείκης καὶ Τυδεὺς παρὰ τῷ Ἀδράστῳ.

ἐνθυμηθεὶς δὲ ὅτι κάποιος χρησμὸς εἶχεν εἴπει εἰς αὐτὸν νὰ ὑπανδρεύσῃ τὰς θυγατέρας του μὲ ἕνα ἀγριόχοιρον καὶ ἕνα λέοντα, ἐνόησεν ὅτι αὐτοὺς ὑπηνίσσετο ὁ χρησμός, διότι ἔφερον ὁ μὲν δέρμα λέοντος, ὁ δὲ δέρμα ἀγριοχοίρου. Ὑπάνδρευσε λοιπὸν αὐτοὺς μὲ τὰς θυγατέρας του καὶ ἀνέλαβε νὰ ἐπαναφέρῃ καὶ τοὺς δύο εἰς τὰς πατρίδας των. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἐξεστράτευσε μαζὶ μὲ τὸν Πολυνείκην καὶ τὸν Τυδέα καὶ τέσσαρας ἄλλους ἥρωας, τὸν Καπανέα, Ἱππομέδοντα, Ἀμφιάραον καὶ Παρθενοπαῖον, ἤτοι *ἑπτὰ* ἐν ὅλῳ, ἐναντίον τῶν Θηβῶν· τότε ἐξερράγη ὁ περίφημος **πόλεμος** *τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας*—πόλεμος ὁ ὁποῖος τόσον ἄδοξον καὶ ἀτυχῆ ἔκβασιν εἶχε διὰ τοὺς Ἀργείους! Ὅτε δηλαδὴ ἦλθον οὗτοι εἰς τὰς Θήβας, ἔστειλαν τὸν Τυδέα, ἵνα ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἐτεοκλέα νὰ παραχωρήσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν Πολυνείκην· ἐπειδὴ δὲ οὗτος ἠρνήθη, ὁ Τυδεὺς προὐκάλεσε μερικοὺς Θηβαίους εἰς μονομαχίαν· ὄχι δὲ μόνον τούτους ἐνίκησεν, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἄλλους Θηβαίους ἐφόνευσεν, οἱ ὁποῖοι τοῦ εἶχαν στήσει ἐνέδραν. Μετὰ τοῦτο οἱ ἑπτὰ ἥρωες ἐπῆλθον κατὰ τῶν Θηβῶν καὶ ἐστάθησαν εἰς τὰς ἑπτὰ πύλας τῆς πόλεως· ὁ μάντις Τειρεσίας τότε προεῖπεν ὅτι θὰ νικήσουν οἱ Θηβαῖοι, ἂν θεληματικὰ ἐθυσιά-

Ἄδραστος καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς κατὰ τῶν Θηβῶν στρατείας.

ζετο κανεὶς ἐκ τοῦ γένους τῶν *Σπαρτῶν*· μόλις ἤκουσε τοῦτο ὁ υἱὸς τοῦ Κρέοντος Μενοικεύς, εὐθὺς ἐρρίφθη ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως εἴς τι βάραθρον, ὅπου ἐφώλευεν ὁ ἱερὸς τοῦ Ἄρεως ὄφις, προσενεγκὼν ἑαυτὸν θυσίαν χάριν τῆς νίκης τῆς πατρίδος του. Εἷς δ' ἐκ τῶν ἑπτὰ ἡρώων, ὁ ἀσεβὴς Καπανεύς, ἀναβὰς τότε εἰς τὰ τείχη τῆς πόλεως ἀνέκραξεν ὅτι οὐδ' αὐτὸς ὁ Ζεὺς θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ γίνῃ κύριος τῆς πόλεως καὶ καύσῃ αὐτήν· ἀλλὰ δὲν εἶχε τελειώσει τὰς ὑπερηφάνους λέξεις του καὶ εὐθὺς κεραυνὸς ἐξ οὐρανοῦ πεσὼν κατεκεραύνωσεν αὐτόν, ὁ δὲ στρατὸς τῶν Ἀργείων ἡττήθη καὶ ἐφονεύθησαν ὅλοι οἱ ἀρχηγοί του, ἐκτὸς τοῦ Ἀδράστου, ὁ ὁποῖος μόνος διεσώθη χάρις εἰς τὸν πτερόποδα ἵππον του Ἀρείωνα, ὅστις τὸν ἔφερεν εἰς τὸν Κολωνὸν τῆς Ἀττικῆς. Ἐνταῦθα γενόμενος ἱκέτης τῶν Ἀθηναίων κατώρθωσε δι' αὐτῶν νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Κρέοντος, ὅστις εἶχεν ἀναλάβει τὴν βασιλείαν — διότι καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνείκης εἶχον φονευθῆ διὰ μονομαχίας — τοὺς οἰκείους πρὸς ταφήν. Ἀλλὰ μετὰ δέκα ἔτη ὁ Ἄδραστος παραλαβὼν τοὺς υἱοὺς τῶν φονευθέντων—τοὺς *Ἐπιγόνους*,—ἐξεστράτευσε πάλιν ἐναντίον τῶν Θηβῶν. Εἰς τὴν γενομένην μάχην οἱ Θηβαῖοι ἡττήθησαν καὶ ἡ πόλις των κυριευθεῖσα κατεστράφη, οἱ δὲ Ἀργεῖοι, ἀφοῦ ἀνεβίβασαν ἐπὶ τοῦ θρόνου τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους *Θέρσανδρον*, ἀπῆλθον ἀπολέσαντες μόνον ἕνα ἥρωα τὸν *Αἰγιαλέα*, ἀγαπημένον υἱὸν τοῦ Ἀδράστου· διὰ τοῦτο ὁ Ἄδραστος ὅτε, ἐπιστρέφων, ἔφθασεν εἰς τὰ Μέγαρα, ἀπέθανε ἀπὸ τὴν λύπην του καὶ ἐτάφη ἐκεῖ, θλιβερὸν τῆς πατρικῆς στοργῆς θῦμα!

Ὁ Ἄδραστος ἐτιμᾶτο εἰς τὰ Μέγαρα, εἰς τὸν Ἀττικὸν Κολωνὸν καὶ εἰς τὴν Σικυῶνα ὡς ἥρως· εἰς τὴν Σικυῶνα πρὸ πάντων ἐτίμων τὰ παθήματα αὐτοῦ μὲ ἑορτὰς καὶ χοροὺς τραγικοὺς μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλεισθένους· οὗτος δὲ τὰς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀδράστου γινομένας ἑορτὰς καὶ θυσίας ἀπέδωκεν εἰς τὸν Μελάνιππον, Θηβαῖον ἥρωα, τοὺς δὲ χοροὺς μετέβαλεν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, εἰς Διονυσιακούς. Ν. Σ. ΓΚ.

Ἄδραστος· φιλόσοφος περιπατητικὸς καταγόμενος ἐκ τῆς Ἀφροδισιάδος πόλεως ἐν Καρίᾳ. Οὗτος ἔγραψε περισπούδαστον ἔργον: «Περὶ τῆς τάξεως τῶν Ἀριστοτέλους Βιβλίων» καὶ ἡρμήνευσε καὶ ἀνέπτυξε πολλὰ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἤτοι: «τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια» «τὰς Κατηγορίας» κλπ., ἀλλ' οὐδὲν ἐκ τούτων διεσώθη μέχρις ἡμῶν. Ὁ ἴδιος κατά τινας ἡρμήνευσε καὶ τὸν Τίμαιον τοῦ Πλάτωνος καὶ τὰ Ἠθικὰ τοῦ Θεοφράστου· ἐτιμᾶτο δὲ πρὸς τούτοις καὶ ὡς μαθηματικὸς καὶ μουσικὸς διακεκριμένος. Ν. Σ. ΓΚ.

Ἄδραστος. Υἱὸς τοῦ μάντεως Μέροπος. Ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας ὅπου εἶχεν ὑπάγει ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τοῦ πατρός του.

Ἄδραστος. Φιλόσοφος περιπατητικός, γεννη-

Digitized by Google

θεὶς ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας τὸν 4ον μ. Χ. αἰῶνα. Πολλάκις ταυτίζεται μὲ τὸν Ἄδραστον τὸν ἐξ Ἀφροδισιάδος φιλόσοφον· εἰς ἕνα δὲ ἐκ τῶν δύο τούτων ἀποδίδεται τὸ κατά τινας ἔργον τοῦ Ἐμμανουὴλ Βρυεννίου «Harmonicorum libri tres».

Ἀδρατχὰν (ναυτ. Γεωγρ.)· μικρὸς κόλπος, Ν Δ. τοῦ φερωνύμου ἀκρωτηρίου ἀνοιγόμενος, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Χελιδόνια* τῆς Καραμανίας (*Χελιδόνιαι* τῆς Λυκίας), τὸ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τῆς Ἀτταλείας προέχον. Σ. Β. Λ.

Ἀδράφραξις, ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου τὸ λαχανικὸν φυτὸν Ἀτράφαξις ἢ Ἀτρίπληξ ἢ Ἀτρίπληκτος ἢ κηπαία (Atriplex hortensis), σήμερον δὲ ὀνομάζεται δημ. Χρυσολάχανο· ὑπάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν Κεντροσπέρμων (Centrosperma) καὶ εἰς τὴν οἰκογ. τῶν Χηνοποδιιδῶν (Chenopodiaceae).

ἀδράχνω· εἶναι τὸ ἀρχαῖον *δράττω, δράττομαι*, πιάνω, ἁρπάζω, ἐπιλαμβάνομαι, μὲ τὸ προθεματικὸν *α*. Πῶς ἐγεννήθη ἡ κατάληξις *-χνω* εἶναι ὀλίγον περίεργον: ἐκ ῥημάτων κανονικῶν εἰς *-χω*, *τρέχω, βρέχω*, ἐσχηματίσθησαν καὶ ἕτερα μὴ λήγοντα ἀρχικῶς εἰς *-χω*, διότι συνηντήθησαν μὲ αὐτὰ εἰς τὸν ἀόριστον *-ξα*· δηλαδὴ κατὰ τὸ σχῆμα: ἔβρεξα-βρέχω, ἔτρεξα-τρέχω, ἐλέχθη ἐκ τοῦ *βήσσω —ἔβηξα>βήχω, ἔδιωξα>διώχω* (Πτωχοπρόδρ. Γ', 504), *ἔφταιξα>φταίχω*, ἔψαξα *>ψάχω, ἔπλεξα> πλέχω, ἔδραξα>δράχω*· ἔπειτα ἀπὸ τὰ ῥήματα εἰς *-νυω: δεικνύω, ῥηγνύω*, κτλ. ἕνεκα τῆς συναντήσεώς των καὶ πάλιν εἰς τὸν ἀόριστον *-ξα*, ἔγινε ὡσανεὶ συμφυρμὸς τῆς καταλήξεως τοῦ ἐνεστῶτος *-χω+-νυω>χνυω>-χνω: δείχνω, ῥήχνω*, κατὰ ταῦτα λοιπὸν καί: *διώχνω, ψάχνω, ἀδράχνω*. Κατὰ τὸ *διώχνω* ἐλέχθη καὶ *σπρώχνω* τὸ *(εὐ)σπροωθῶ* ἢ *τοὺς-προωθῶ* καὶ *ἀμπώχνω* τὸ *ἀπωθῶ*. Καὶ πάλιν ἐκ συμφυρμοῦ: *ἀδράχνω+δράττω*, ἐβγῆκεν ὁ τύπος: *ἀδράχτω*. Μ ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀδραχτελόνι. Δημ. ὀνομασία (Κεφαλληνία) τοῦ ἀκανθώδους φυτοῦ Κάρδου τοῦ βενεδίκτου (Carduus benedictus) τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν ἢ Κεφαλανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

ἀδράχτι (τὸ)· ἀρχ. *ἄτρακτος* (ὁ) καὶ μεταγενέστερον (ἡ)· ξυλάριον ἐξωγκωμένον κατὰ τὸ μέσον, πρὸς δὲ τὰ ἄκρα κατὰ μικρὸν στενούμενον, ἕως οὗ εἰς τὰς κορυφὰς ἔνθεν μὲν καθίσταται συβλερόν, τὸ ὁποῖον ἄκρον ἐμπήγουν εἰς τὸ *σφοντύλι*, ἔνθεν δὲ λεπτὸν ἐπιμηκέστερον μὲ τὴν ἀγκύλην, ὅπου ἐμπλέκουν τὸ κλωθόμενον νῆμα. Μεταφορικῶς: *ἀδράχτι* τοῦ λαδαριοῦ=κοχλιωτὸν ξύλινον ἢ σιδηροῦν ἐργαλεῖον τοῦ πιεστηρίου ἐν τῷ ἐλαιοτριβείῳ· *ἄδραχτος* δὲ καί: *καλαμάδραχτος*=τὸ ἀδράχτι τοῦ *ῥοδανιοῦ* (ἢ τῆς *σβίγας*), ποῦ τοῦ διαπερνοῦν τὸ καλάμι ἢ τὸ μασοῦρι καὶ ῥοδανίζουν. Τροπικῶς *ἀδράχτι* λέγεται καὶ τὸ κάτισχνον μέλος: ποδάρια σὰν *ἀδράχτια* (βλ. καὶ ἄτρακτος). Ὁ σχηματισμός του *ἀτράκτιον* ἕνεκα τῶν δύο εἰς ἀλλεπαλλήλους συλλαβὰς *τ*, τὸ ἕνα γίνεται *δ*. Σύγκρινε: *γιαταῦτο>γιαδαῦτο, Σαββατιάτικος>Σαββαδιάτικος* (Σύμη). Καὶ ἐν Βελβεντῷ *θ: κατώτερος> καθώτερος*. Μ. Φ.

Ἀδράχτι (ναυτικὸς κοινοβαρβαρικὸς ὅρος: 1) ἡ *ἄτρακτος τοῦ ἐργάτου* (ὅρα λέξιν *ἐργάτης*). 2) Ἡ *ἄτρακτος τῆς ἀγκύρας* (ὅρα *ἄγκυρα*....). 3) λέγεται ὡσαύτως καὶ *πίπουλο*: ὅρα λέξεις *ἠλακάτη* καὶ *ἄτρακτος τοῦ ἐπιστηλίου φώσωνος*. Σ. Ε. Λ.

Ἀδράχτι τῆς γυναίκας· εἶναι τὸ δ. ὄνομα τοῦ φυτοῦ: Κάρθαμος ὁ ἐριοφόρος τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

ἀδραχτιά· τὸ περιεχόμενον ἐν ἑνὶ ἀδρακτίῳ πλήρει νῆμα: *ἔκλεισα μιὰν ἀδραχτιά*.

Ἄδραψα. Πόλις, κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, τῆς παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν Ὑρκανίας.

Ἀδρεβάλδος. Γάλλος μοναχὸς καὶ ἁγιογράφος γεννηθεὶς περὶ τὸ 818 καὶ ἀποθανὼν περὶ τὸ 878. Ἔγραψε περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Αἰγούλφου, περὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου ἐν Γαλατίᾳ, περὶ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ κ.τ.λ.

ἀδρεναλιναιμία (ἐκ τοῦ ἀδρεναλίνη καὶ αἷμα). Οὕτω καλεῖται ἡ φυσιολογικὴ παρουσία τῆς ἀδρεναλίνης ἐν τῷ αἵματι. Ἀναλόγως δὲ τῆς ἐν ἀφθονίᾳ παρουσίας αὐτῆς (ὑπεραδρεναλιναιμία) ἢ τῆς ἐλλείψεως ταύτης ὑποαδρεναλιναιμία, ἐμφανίζονται ἐν τῷ ὀργανισμῷ διαταραχαὶ εἴτε ὑπερτονίας καὶ ὑπερσυμπαθητικοτονίας, εἴτε ὑποτονίας καὶ ἐξασθενήσεως. Ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι γεγονὸς σαφὲς καθορισθὲν καὶ πειραματικῶς. Μ. Ν. Κ.

ἀδρεναλίνη. (Ἐκ τοῦ λατιν. ad=ἐπὶ καὶ renes=νεφροί). Δραστικὸν στοιχεῖον τῶν ἐπινεφριδίων ἀδένων. Συνώνυμα: *Ὑπερνεφρίνη* (ὀνομασία ἀποδιδομένη κυρίως εἰς τὴν συνθετικὴν ἀδρεναλίνην) καὶ *Ἐπινεφριδίνη*.

Ὑπεράνω ἑκάστου νεφροῦ ὑφίσταται μικρὸς ἀδὴν ὅστις ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ καλεῖται θήκη ἢ ἐπινεφρίδειος ἀδήν, καίπερ οὐδεμίαν ἔχων φυσιολογικὴν σχέσιν πρὸς τὸν νεφρόν. Ἐμβρυολογικῶς καὶ ἱστολογικῶς, διακρίνονται ἐν τῷ ἐπινεφριδείῳ ἀδένι δύο μέρη: τὸ φλοιῶδες μέρος, ῥαβδωτὸν καὶ ὑποκίτρινον, καὶ τὸ μυελλικὸν μέρος, φαιὸν καὶ μαλακόν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀδένα ἐσωτερικῆς ἐκκρίσεως (ἢ ἀδένα ἐνδοκρινῆ) οὗτινος τὸ προϊὸν χύνεται ἀπ' εὐθείας ἐν τῷ αἵματι· ἀλλὰ καὶ τὸ φλοιῶδες μέρος φαίνεται ἐνέχον ἀντιτοξικὴν δύναμιν· πλήν, οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων παραδέχονται ὅτι μόνον τὸ μυελλικὸν μέρος τοῦ ἀδένος ἐκκρίνει τὸ δραστικὸν στοιχεῖον.

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν φυσιολογικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐκχυλισμάτων τῶν ἐπινεφριδείων ἀδένων ἐγένετο εἰς τρεῖς περιόδους. Ἡ πρώτη, ἐμφανίζεται διὰ τοῦ Brown-Sequard, οὗτινος αἱ ἀνεπαρκεῖς ἔρευναι ἐπανελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Langlois καὶ Abelous οἵτινες ἀπέδειξαν ὅτι ζῷόν τι ἐστερημένον τῶν ὀργάνων τούτων ἀποθνήσκει ταχέως. Κατὰ τὴν τρίτην περίοδον ὁ Ἰάπων χημικὸς Takamine, κατώρθωσε νὰ ἐξαγάγῃ καὶ νὰ παρασκευάσῃ, τῷ 1901, ἐλεύθερον τὸ δραστικὸν στοιχεῖον τῶν ἐπινεφριδείων ἀδένων, ὅπερ ὠνόμασεν *ἀδρεναλίνην*.

Ἐξάγεται δ' ἡ ἀδρεναλίνη ἐκ τῶν ἐπινεφριδείων ἀδένων προβάτου ἢ ἄλλου ζῴου ἔχουσα τὸν χημικὸν τύπον μεθυλαμινοαιθανολοπυροκατελίνη ($C_6H_3(OH)_2.CH.OH.CH_2.NH.CH_3$) οὗτινος χρησιμοποιεῖται τὸ ὑδροχλωρικὸν ἅλας. Ἐπετεύχθη δὲ καὶ συνθετικῶς καὶ ἔχει ἰδιότητας καὶ τότε ἀπαραλλάκτους τῶν τῆς ἀδρεναλίνης τῆς ἐξαγομένης ἐκ τῶν ὁμωνύμων ἀδένων.

Εἶναι δ' ἡ ἀδρεναλίνη λεπτοκρυσταλλικὴ λευκὴ ἢ ὑποκιτρίνη κόνις ἄοσμος καὶ ὑπόπικρος. Τὸ ἀλκαλοειδὲς δεικνύει ἐλαφρῶς ἀλκαλικὴν ἀντίδρασιν, εἶναι δὲ σχεδὸν ἀδιάλυτον ἐν ψυχρῷ ὕδατι, εὐδιαλυτώτερον ἐν θερμῷ ὕδατι, δυσδιάλυτον ἐν οἰνοπνεύματι καὶ ἀδιάλυτον ἐν αἰθέρι. Τὸ ἄχρουν ὑδαρὲς διάλυμα τοῦ ἀλκαλοειδοῦς εὐκόλως ὀξειδοῦται ἐν τῷ ἀέρι, μεταλλάσσον χρῶμα πρὸς τὸ ῥόδινον, εἶτα ἐρυθρὸν καὶ τέλος ὀρφνόν. Μετ' ὀξέων σχηματίζει ἅλατα εὐδιάλυτα ἐν ὕδατι. Εὔχρηστον δ' ὡς φάρμακον εἶναι ἡ *ὑδροχλωρικὴ ἀδρεναλίνη* ἡ συνθετική, κόνις κρυσταλλικὴ ἀλευρώδης, λίαν εὐδιάλυτος ἐν ὕδατι. Φέρεται ἐν χρήσει καὶ ἡ *τρυγικὴ ἀδρεναλίνη*. Ὡς τὰ πολλὰ εὑρηται ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἡ ἀδρεναλίνη ὡς διάλυμα ἀλατοῦχον πρὸς 1 τοῖς 1000, ἐν ᾧ προστίθεται 5 % χλωρετόνης πρὸς ἀσφαλεστέραν διατήρησιν.

Φυσιολογικαὶ ἰδιότητες. Γενικῶς εἰπεῖν ἡ ἐνέργεια τῆς ἀδρεναλίνης χαρακτηρίζεται διὰ τῆς διεγέρσεως τῶν νευρικῶν ἀκρεμόνων τοῦ συμπαθητικοῦ, ἡ δὲ διέγερσις αὕτη δὲν παράγεται οὔτε ἐπὶ τῶν νευρικῶν κέντρων οὔτε ἐπὶ τῆς διαδρομῆς τῶν νεύρων· δι' ὃ ἡ ἀδρεναλινικὴ ἐνέργεια εἶνε ὁτὲ μὲν κινητικὴ καὶ ἐκκριτική, ὁτὲ δὲ ἀνασταλτικὴ τῆς λειτουργίας. Συστέλλει δ' ἡ ἀδρεναλίνη τὰς ἀρτηρίας καὶ διαστέλλει τοὺς βρόγχους, καθάπερ τὸ συμπαθητικὸν νεῦρον.

Ἡ κυριωτέρα ἰδιότης τῆς ἀδρεναλίνης εἶναι ἡ ἀγγειοσυσταλτικὴ καὶ ἡ ὑπερτονικὴ τοιαύτη. Ἡ ἐνδοφλέβειος ἔνεσις τοῦ φαρμάκου ἔχει ἄμεσον τὸ ἀποτέλεσμα· ἐντὸς δευτερολέπτων τινῶν 0.001 χιλιοστογρ. ἀδρεναλίνης δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ὕψωσιν τῆς πιέσεως ἀπὸ 10—12 ἑκατοστ. διαρκείας λεπτῶν τινων μόνον τῆς ὥρας. Διὰ τῆς ἐνδαρτηρίου ἐνέσεως ἡ αὐτὴ ἐπέρχεται ἀντίδρασις· διὰ δὲ τῆς ἐνδομυϊκῆς καὶ ὑποδερμικῆς ὁδοῦ, καὶ διὰ τῆς αὐτῆς δόσεως τοῦ φαρμάκου, ἐπέρχεται ἧττον ἰσχυρὰ ὕψωσις τῆς πιέσεως, βραδυτέρα τὴν ἐκδήλωσιν, ἀλλὰ μακροτέρας διαρκείας· ἀπὸ δὲ τοῦ στόματος τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ἠπιώτερα. Κατ' ἀρχὴν ὅμως δέον νὰ προτιμῶμεν τὴν ὑποδερμικὴν καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ στόματος ὁδόν.

Ἡ ὑπερτονικὴ ἐνέργεια εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπηρείας τοῦ φαρμάκου ἐπὶ τὴν καρδίαν καί τινα ἀγγεῖα· ἐνισχύει τὴν ἐνέργειαν τοῦ καρδιακοῦ μυὸς καὶ ἐπιβραδύνει τοὺς παλμοὺς αὐτῆς διὰ τῆς ἐπενεργείας ἐπὶ τὰ ἐνδοκαρδιακὰ νευρικὰ γάγγλια. Δι' ὅ, ἐν περιπτώσει καρδιακῆς συγκοπῆς, ἡ ἐνδοκαρδιακὴ ἔνεσις τῆς ἀδρεναλίνης δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἐπανάληψιν τῶν παλμῶν τῆς καρδίας, τὴν πραγματικὴν τοῦτ' ἔστι νεκρανάστασιν. Συστέλλει στιγμιαίως τὰ μικρὰ ἀγγεῖα, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται εὐκόλως εἰς τὰ κατ' ἐπιπολὴν ἐπιθέματα τοῦ φαρμάκου. Ἡ ἀδρεναλικὴ ὅμως ἀγγειοσυστολὴ δὲν ἐπεκτείνεται εἰς ἅπαν τὸ ἀγγειακὸν σύστημα, διότι, ἐνῷ περιορίζει τὴν περιφερικὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος, αὐξάνει ἀφ' ἑτέρου τὴν συνόρμησιν τοῦ αἵματος εἰς τοὺς πνεύμονας, τὴν καρδίαν, τὸ νευρικὸν σύστημα καὶ τοὺς μῦς. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἐὰν ἡ ἀδρεναλίνη εἶναι ἐξαίρετον αἱμοστατικὸν καὶ ἰσχαιμικὸν τοῦ δέρματος καὶ τῶν βλεννογόνων, δὲν ἐνεργεῖ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἐπὶ τῶν κατὰ βάθος ὀργάνων καὶ κυρίως ἐπὶ τῶν θωρακικῶν.

Παρετηρήθη ὅτι, μετά τινας ὥρας ἀπὸ τῆς ἐνέσεως τῆς ἀδρεναλίνης, ἀναπτύσσεται ὑπεργλυκαιμία καὶ σακχαρουρία· ἀλλ' ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς τούτων δὲν διευκρινίσθη μέχρι τῆς σήμερον. Ἡ ἀδρεναλίνη ἔχει ὡσαύτως καὶ μεταλλωσικὴν δύναμιν, ἥτις διευκολύνει εἰδικῶς τὴν ἐπὶ τῶν ἱστῶν καθήλωσιν τῶν τιτανούχων καὶ ἀσβεστομαγνησιούχων ἁλάτων· ἐκ τούτου παρατηρεῖται, εἰς τοὺς ὑπερεπινεφριδικοὺς καὶ ὑπερτόνους, ἡ συχνότης τοῦ ἀθηρώματος καὶ τῆς ἀγκυλώσεως τῶν ἄρθρων, εἰς δὲ τοὺς ὑποεπινεφριδικούς, τῶν ὁποίων οἱ ἐπινεφρίδειοι ἀδένες εἶναι ἐλλιπεῖς λειτουργικῶς παρατηρεῖται ἐπίσχεσις τῆς ἀναπτύξεως, ὀστεοπώρωσις καὶ ὀστεομαλακία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀδρεναλίνη ἔχει ἀναμεταλλωτικὴν ἐνέργειαν, συνεστήθη ὡς ἐπιβοηθητικὴ τῆς ἀναμεταλλωσικῆς θεραπείας παρὰ τοῖς φυματιῶσιν οἵτινες εἶναι ὑποτονικοὶ καὶ πολλάκις ἐστερημένοι μεταλλικῶν ἁλάτων.

Ἡ ἀδρεναλίνη ἐθεωρήθη καὶ ὡς ἀντιτοξικὴ ἀντιτιθεμένη πρὸς τὰς βακτηριακὰς τοξίνας, τὰ δὲ γενόμενα πειράματα ἀπέδειξαν ὅτι ἡ ἀντιτοξικὴ δύναμις ὀφείλεται εἰς τὰ φλοιώδη ἐκχυλίσματα μᾶλλον παρὰ εἰς τὰ μυελλικὰ τῶν ἐπινεφριδείων. Ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ A. Clerc καὶ ὁ Pozzi ἀπέδειξαν τὸν φυσιολογικὸν ἀνταγωνισμὸν τὸν ὑφιστάμενον μεταξὺ τῆς ἀδρεναλίνης καὶ τῆς κινίνης, τῆς μὲν πρώτης θεωρουμένης ὡς ὑπερτονικῆς καὶ καρδιοτονωτικῆς, τῆς δὲ δευτέρας κατασταλτικοκαρδιακῆς· διὰ τοῦτο, μέγα τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ θεραπευτικῆς ἀπόψεως νὰ ἀναγράφωνται ἐν συνδυασμῷ ἀμφότερα τὰ φάρμακα ταῦτα.

Τέλος, δέον νὰ ἀποδόσωμεν εἰς τὴν ἀδρεναλίνην τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἀσκοῦσιν αἱ ἐπινεφρίδειοι ἐκκρίσεις εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ φύλου καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν δευτερευόντων φυλετικῶν χαρακτήρων. Ὁ Robinson καὶ ὁ Bram ὑπεστήριξαν ὅτι τὸ φῦλον καθορίζεται ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν ἐπινεφριδείων ἀδένων τῆς μητρός. Ὅταν ὑπάρχῃ περιωρισμένη ζωτικότης τούτων, τὸ ᾠὸν ἐξελίσσεται πρὸς τὸ γυναικεῖον φῦλον, ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει πρὸς τὸ ἀνδρικὸν φῦλον. Προγενεστέρως δὲ ὁ Apert ἀπέδειξεν ὅτι αἱ γυναῖκες τῶν ὁποίων ἡ ἐπινεφρίδειος ζωτικότης εἶναι ἄφθονος, ὑπερβολικὴ ἐνίοτε, τείνουσιν ὅπως ἀποκτήσωσιν ἀνδρικούς τινας χαρακτῆρας, ἤτοι: τὴν ἀπόκτησιν τριχώσεως, τὴν κατάργησιν τῶν ἐμμήνων, τὴν βαθμιαίαν ἐξάλειψιν τῶν μαστῶν, τὴν παραλλαγὴν τῆς φωνῆς κλπ.

Ἕτερον σπουδαῖον ζήτημα εἶναι ἡ τοξικότης τῆς ἀδρεναλίνης. Ἐπειδὴ αὕτη ἀποτελεῖ ὡρισμένον χημικὸν σῶμα, ὁ καθορισμὸς τῆς ἐπικινδύνου δόσεως αὐτῆς φαίνεται εὐχερής. Ἡ δόσις τῶν 0.004 χιλιοστογράμ. ἀνὰ πᾶν χιλιόγραμμον βάρους ζῴου σπανίως εἶναι θανατηφόρος· κατὰ τὸν Lepine ἓν δέκατον χιλιοστογράμμου δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον. Ὁ Carnot καὶ ὁ Losserand παρετήρησαν ὅτι αἱ ποικιλίαι αὗται τῆς τοξικότητος ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ ἀτόμου. Ὁ ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει ἄνθρωπος, οὗτινος αἱ ἐνδοκρίνειοι λειτουργίαι καὶ τὰ ἀγγεῖα ἔχουσιν ὑγιῶς, ἀνέχεται ἰσχυρὰς δόσεις ἀδρεναλίνης, ὡς ἀποδεικνύεται τοῦτο ἔκ τινος ἀτόμου ἀποπειραθέντος νὰ αὐτοκτονήσῃ καὶ λαβόντος ἀπὸ τοῦ στόματος ἐφάπαξ 0,040 χιλιοστόγραμμα ὑδροχλωρικῆς ἀδρεναλίνης, ὅπερ ὅμως οὐδὲν ἐκ τούτου ἔπαθεν! Ἀπ' ἐναντίας δέ, ὁ πάσχων εἶναι λίαν εὐαίσθητος εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ φαρμάκου ὅταν ἐμφανίζει εἴτε ὑπερεπινεφροπάθειαν, εἴτε βαρείας διαταραχὰς ἐκ μέρους τῆς καρδίας, τῶν ἀγγείων καὶ τοῦ συμπαθητικοῦ· ἀλλ' ὁ ἔχων ἀνεπάρκειαν ἐπινεφρίδειον καὶ γενικῶς ὁ ὑποτονικὸς φαίνεται ἀνεχόμενος καλῶς δόσεις θεωρουμένας ἄλλοτε ὡς ἐπικινδύνους. Δι' ὃ πλεῖστοι κλινικοὶ τῆς σήμερον δὲν παραδέχονται τὴν ἑξῆς παλαιὰν διατύπωσιν τοῦ Martinet: «Οὐχὶ πλέον τοῦ ἑνὸς χιλιοστογράμμου δι' ἡμέρας.» Ὅθεν, ἡ τοξικότης τῆς ἀδρεναλίνης εἶναι εὐμετάβλητος, διότι ἐξαρτᾶται ἐν μέρει ἐκ τοῦ τρόπου δι' οὗ ὁ πάσχων ἀντιδρᾷ εἰς τὰς ἰδιότητας τοῦ φαρμάκου.

Αἱ προαναφερθεῖσαι διάφοροι φυσιολογικαὶ ἰδιότητες ἐξηχθησαν ἐκ πειραμάτων ἐν οἷς ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἐκ τῶν ἐπινεφριδείων ἀδένων ἐξαχθεῖσα ἀδρεναλίνη. Ἐκ τῆς συγκρίσεως δὲ τῶν οὕτω παραχθέντων φαινομένων πρὸς νοσηρὰς καταστάσεις, συνεπέρανον ὅτι ταῦτα προέρχονται ἐκ τῆς περισσείας ἢ ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας τῆς ἐν τῷ αἵματι ἀδρεναλίνης, τοῦτ' ἔστιν ἐκ τῆς ὑπεραδρεναλιναιμίας ἢ τῆς ὑποαδρεναλιναιμίας. Οὕτως ἡ ἀδρεναλίνη ἐκκρινομένη ὑπὸ τῶν ἐπινεφριδείων, παραλαμβανομένη ἐν τῷ αἵματι καὶ μεταφερομένη ἀκολούθως μέχρι τῶν τελικῶν ἀκρεμόνων τῶν συμπαθητικῶν νεύρων ἐφ' ὧν ἐνεργεῖ ἐκλεκτικῶς, ἔχει λειτουργίαν ὁρμώνης, ἄρα εἶναι ὁρμώνη. Τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν τῆς ἐσωτερικῆς τοῦτ' ἔστιν ἐκκρίσεως τῆς ἀδρεναλίνης (ἀδρεναλιναιμία) ἐπεβεβαίωσαν πλεῖστα νεώτερα πειράματα, ἀντιθέτως πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Gley, τοῦ Abelous τοῦ Straub καὶ Ritzmann, οἵτινες παραδέχονται ὅτι ἡ ἀδρεναλίνη ἀπὸ τῶν ἐπινεφριδίων ἀποδιδομένη εἶναι κατ' ἀρχὰς ἀδρανὲς στοιχεῖον, ἀποβαίνει δὲ ἐλευθέρα καὶ δραστικὴ ἐκεῖ ἀκριβῶς ἔνθα δέον νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐνέργειάν της, τοῦτ' ἔστιν ἐν τῇ ἑνώσει τῶν κεντροενεργῶν στοιχείων καὶ τῶν τελικῶν νευρικῶν ἰνῶν. Πάντως ὅμως, κατὰ τὸν Hallion, δέον νὰ ἀποδοθῇ ὁριστικῶς εἰς τὸ προϊὸν

Digitized by Google

τοῦτο τῶν ἐπινεφριδίων, ἡ ἰδιότης τῆς ὁρμώνης.

Ἐνέργεια καὶ θεραπευτικαὶ χρήσεις.—Εἰς τὴν θεραπευτικήν, ἡ χρῆσις τῆς ἀδρεναλίνης διαφέρει τῆς τοῦ ἐπινεφριδείου ἐκχυλίσματος, καθότι ἡ ἀδρεναλινικὴ λειτουργία δὲν εἶναι ἡ μόνη ἐπινεφρίδειος τοιαύτη. Ἡ ἐπινεφρίδειος λειτουργία εἶναι ἐπιπλοκωτέρα, διότι, πλὴν τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀποδιδομένων ἰδιαίτατα εἰς τὴν παρουσίαν τῆς ἀδρεναλίνης, ἐνέχει καὶ ἀντιτοξικήν τινα δύναμιν καὶ συμβάλλεται μεγάλως εἰς τὸν κύκλον τῆς χολοστεαρίνης (ἴδε: *χολοστεαριναιμία*). Δι' ὃ εἰς τὴν ἐπινεφρίδειον ἀνεπάρκειαν, εἰς τὴν Ἀδδισώνειον νόσον, εἰς τὰς μυασθενείας, τὸ ὁλικὸν ἐκχύλισμα τοῦ ἐπινεφριδείου ἀδένος εἶναι πολλῷ ἀποτελεσματικώτερον μόνης τῆς ἀδρεναλίνης.

Ἡ ἀδρεναλίνη ἐπιδρᾷ περιφερικῶς ἐπὶ διαφόρων ἱστῶν καὶ ὀργάνων πιθανῶς διεγείρουσα τοὺς συμπαθητικοὺς νευρικοὺς ἀκρέμονας. Αἱ σπουδαιότεραι θεραπευτικαὶ αὐτῆς ἐνέργειαι εἶναι: συστολὴ τῶν αἱμοφόρων ἀγγείων μετὰ παρεπομένης μεγάλης ὑψώσεως τῆς πιέσεως τοῦ αἵματος· διέγερσις τοῦ πνευμονογαστρικοῦ κέντρου μετ' ἀραιώσεως τῶν παλμῶν τῆς καρδίας· καὶ τέλος ἄμεσος διεγερτικὴ καὶ τονωτικὴ ἐπὶ τοῦ καρδιακοῦ μυὸς ἐπίδρασις, παραπλησία τῇ τῆς δακτυλίτιδος. Μεγάλαι δόσεις τοῦ φαρμάκου ἐπιφέρουσι τὴν γλυκωματουρίαν, συνεχῶς δ' ἐπὶ μακρὸν χορηγούμεναι ἄγουσιν εἰς τὸ ἀθήρωμα.

Προληπτικῶς ἡ ἀδρεναλίνη χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ὑποτονικὰς καταστάσεις τῶν λοιμωδῶν νόσων (διφθερῖτις, τυφοειδὴς πυρετὸς) καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ χειρουργικὴν νευροπληξίαν (choc) εἰς δόσιν 0.001—0.003 χιλιοστογρ. δι' ἡμέρας. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἰδιότητα συνιστᾶται εἴς τινας θεραπείας αἵτινες, ὡς αἱ ἐνδοφλέβειοι ἐνέσεις ἀρσενοβενζένης ἢ αἱ ἐνέσεις τυφοειδοῦς ἐμβολίου, προκαλοῦσι συμβάματα νευροπληξίας καὶ συνδρομὴν προσομοιάζουσαν πρὸς τὴν ἐπινεφρίδειον ἀνεπάρκειαν. Θεραπευτικῶς δέ, εἰς τὴν σοβαρὰν ἀποπληξίαν, ἐνεργεῖ σχεδὸν εἰδικῶς, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ γίνηται ὑποδόρειος ἔνεσις ἢ ἐνδομυϊκὴ ἐπαρκοῦς δόσεως (μέχρι 0.004 χιλιοστογρ.) ἀλλὰ μόνον κατατετμημένης ἐξ 0.001 χιλιοστογρ. ἑκάστοτε.

Ἡ ἀδρεναλίνη, ἐν συνδυασμῷ μάλιστα πρὸς τὴν κοκαΐνην καὶ τὴν νοβοκαΐνην, χρησιμοποιεῖται κυρίως τοπικῶς διὰ τὴν ἀγγειοσυστολικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν ἐπὶ τοπικῆς ἀναισθησίας, ἐπὶ αἱμορραγιῶν καὶ ἐπὶ καταρροϊκῶν καὶ ὑπεραιμικῶν καταστάσεων. Θεωρεῖται εἰκότως ὡς τὸ κραταιότερον στυπτικὸν καὶ αἱμοστατικόν, ἐξ ὅσων γινώσκομεν, ἐνεργοῦν τάχιστα, ἐν γένει μετὰ ἓν λεπτὸν ἀφ' ἧς ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ τῶν βλενογόνων. Ἐμμένει δὲ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς συνήθως ἀπὸ 20 λεπτῶν μέχρι 4 ὡρῶν, ἀλλ' ἐνίοτε τυγχάνει φευγαλέον, ἰδίᾳ μετὰ χρῆσιν πυκνῶν διαλυμάτων. Ἐνεργεῖ κατὰ τῶν τοπικῶν ὑπεραιμικῶν παθήσεων, οἷον τῆς κορύζης, τοῦ ῥινικοῦ κατάρρου ἐν γένει, τοῦ ὀφθαλμικοῦ κατάρρου, τῶν αἱμορροΐδων, κλπ. Ἀνακουφίζει ταχέως τὰ περιοφθαλμικὰ ἄλγη ἐν πάσαις ταῖς μορφαῖς τῆς κερατίτιδος, τῆς ἰρίτιδος ἢ καὶ ἐν τῷ γλαυκώματι. Ἐλαττοῖ τὴν ἐνδοφθάλμιον τάσιν ἐν τῷ γλαυκώματι καὶ φαίνεται προλαμβάνουσα τὰς αἱμορραγίας ἐν τῇ ἰριδεκτομίᾳ· συντελεῖ δ' ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν διάλυσιν τῶν θολεροτήτων τοῦ κερατοειδοῦς. Δύναται νὰ ἐλαττώσῃ καὶ τὴν ἐξόγκωσιν τῶν δακρυϊκῶν πόρων, ἐπιτρέπουσα οὕτως ἵνα διαβιβασθῇ διὰ τοῦ πόρου ῥεῦμα ὑγροῦ καὶ ἀποσοβηθῇ ὁ καθητηρισμὸς τούτου. Ἔν τισι περιπτώσεσιν ἐμβοῆς τῶν ὤτων, μία σταγὼν διαλύματος τοῦ φαρμάκου εἰσαγομένη εἰς τὴν Εὐσταθιανὴν σάλπιγγα πορίζει ταχεῖαν καὶ καταφανῆ ἀνακούφισιν.

Λευκαίνει ἀκαριαίως σχεδὸν τὰς βλενογόνους διὰ λειφαιμίας καθιστῶσα εὐχερεστέρας τὰς ἐν ταῖς ῥινικαῖς θαλάμαις ἐγχειρήσεις, καὶ ἀποσοβεῖ τὰς ἐνδεχομένας αἱμορραγίας. Πρὸς ἐπιστάξεις καὶ αἱμορραγίας μετ' ἐγχειρήσεις τῆς ῥινὸς ἢ τῶν ἀμυγδαλῶν ἢ καὶ μετ' ἐκρίζωσιν ὀδόντος, βύσμα βάμβακος ἐμβραχὲν ἐν διαλύματι ἀδρεναλίνης χρησιμεύει ὡς ὠφελιμώτατον αἱμοστατικὸν ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ τόπου. Δὲν πρέπει δὲ νὰ γίνηται χρῆσις διαλύματος ἄγαν πυκνοῦ, διότι ἔν τισι περιπτώσεσι, μετὰ τὴν πρόσκαιρον ἐνεργὸν ἀγγειοσυστολίαν παράγεται παραλυτικὴ ἀγγειοδιαστολία μόνιμος συντελοῦσα εἰς ἐπιγενεῖς αἱμορραγίας καθ' ὧν τότε ἀποβαίνει ἤδη ἀνίσχυρος ἡ ἀδρεναλίνη.

Ὡς αἱμοστατικὸν ἐπῃνέθη τὸ φάρμακον κατὰ τῶν αἱματημεσιῶν καὶ τῶν καρκινωμάτων ἐπὶ αἱμορραγιῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ θεραπείᾳ τῆς ὀστρακιώδους αἱμορραγικῆς νεφρίτιδος· ὀλιγώτερον ὅμως χρήσιμον ἀπεδείχθη εἰς τὰς αἱμοπτυσίας καὶ τὰς ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐντερορραγίας.

Ἐχρησιμοποιήθη καὶ ὡς διεγερτικὸν τῆς γαστρικῆς ἐκκρίσεως καὶ τῆς ἐκκρίσεως τῆς χολῆς, ὡς καὶ τοῦ γαστροεντερικοῦ περισταλτισμοῦ, καὶ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἄσθματος ὡς ἀνακόπτον τὸν ἀσθματικὸν παροξυσμὸν (ἐνιέμενον ὑποδορίως ἢ καὶ ψεκαζόμενον εἰς τὸν λάρυγγα)· ἐν συνδυασμῷ δὲ πρὸς τὸ ὑποφύσειον ἐκχύλισμα ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἐπαύξησιν τῆς τιτανώδους καθηλώσεως, εἰς τὰς δυστροφίας τῶν ὀστῶν, τὴν ῥαχίτιδα, τὴν ὀστεομαλακίαν, τὴν ἀπομετάλλωσιν τῶν φυματικῶν, εἰς τὴν ἔμμονον βραδυσφυγμίαν (νόσον τοῦ Adams-Stokes), εἰς τὸ γλαύκωμα καὶ τοὺς ἀνεπισχέτους ἐμέτους τῶν ἐγκύων· ὡς ὠκυτόκον δέ, πρὸς ἐπαύξησιν τῶν συστολῶν τῆς μήτρας καὶ ὡς καρδιοτονωτικὸν εἰς τὴν συγκοπὴν τῆς καρδίας. Χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἡ ἀδρεναλίνη πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ ὑπερθυρεοειδισμοῦ (δοκιμασία τοῦ Goetsch) ἕνεκα τῶν διεγερτικῶν αὐτῆς ἰδιοτήτων ἐπὶ τοῦ συμπαθητικοῦ. Ἐχρησιμοποιήθη δ' ὡσαύτως καὶ πρὸς περιπτώσεις δηλητηριάσεως δι' ὀπίου καὶ μορφίνης, πρὸς διαταραχὰς τῆς κυκλοφορίας ἐν γένει καὶ ὡς προληπτικὸν τῆς ἐπὶ ναρκώσει αἰφνιδίας καταπτώσεως λόγῳ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν κινήσεων. Γίνεται ὡσαύτως χρῆσις ταύτης, μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας, πρὸς τὴν ὀξεῖαν λαρυγγίτιδα, τὴν φαρυγγίτιδα, τὴν ἀμυγδαλίτιδα, κλπ.

Ἀντενδείκνυται δ' ἡ ἀδρεναλίνη πρὸς τὴν ὑπερτονίαν καὶ τὸ ἀνεύρυσμα· δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται εἰ μὴ μετὰ μεγάλης περισκέψεως εἰς τοὺς διαβητικούς, τοὺς γέροντας καὶ τὰ ὕποπτα δι' ἀρτηριοσκληρίαν καὶ ἀθήρωμα ἄτομα.

Μνηστέον δ' ἄλλως τε ὅτι, παρὰ τὰς ἀξιολόγους ἰδιότητας αὐτῆς, ἡ ἀδρεναλίνη ἐπιφυλάσσει ὀδυνηρὰς ἐκπλήξεις καὶ ὅτι παρετηρήθησαν καὶ περιπτώσεις κεραυνοβόλου θανάτου ἐπελθόντος κατόπιν ἐπιθέματος ἀδρεναλίνης δι' ἐλαφρὰς ναρκώσεις εἰς τὴν ὠτορινολαρυγγολογίαν καὶ τὴν γυναικολογίαν.

Δόσεις.— Ἡ ἀδρεναλίνη χορηγεῖται ἐσωτερικῶς εἰς δόσιν 5 μέχρι 30 σταγόνων χιλιοστιαίου διαλύματος κατὰ δίωρον ἢ τρίωρον. Ὑποδερμικῶς δὲ 0.06 ἕως 1 κυβ. ἑκστμ. (1—15 σταγόνων) διαλύματος χιλιοστιαίου ἀραιωθέντος δι' ἀποστειρωμένου ὕδατος. Τοπικῶς χρησιμοποιεῖται εἰς διάλυμα, πυκνότητος κυμαινομένης ἀπὸ 1:15000 ἕως 1:1000, πρὸς συνήθεις ἐφαρμογάς, ἐν ἐλαιώδει διαλύματι πρὸς ψεκασμούς, εἰς ἀλοιφὴν πρὸς ἐφαρμογὴν ἐπὶ βλενογόνων, ἔνθα ἐπιζητεῖται βραδυτέρα μὲν ἀλλὰ καὶ διαρκεστέρα ἐνέργεια, καὶ εἰς ὑπόθετα.

Βιβλιογραφία. Dr. Apert: L'hérédité morbide. Paris 1913.—A. Astruc: Traité de pharmacie Galénique 1921.—Barger et Datte: De l'action de l'adrénaline sur les nerfs.—E. Canals: Anné Pharmaceutique. Paris 1925.—A. Clerc et Pozzi: L'adrénaline comme médicament hypotensif et tonicardiaque. 1920 Paris.—Carnot et Losserand: La toxicité de l'adrénaline.—Δοντᾶ: Φαρμακολογία.—Gérard: Manipulations de pharmacie-Essais des médicameuts 1922.—L. Glay: Quatre leçons sur les sécrétions internes. Paris 1920.—Hyvert: Les traitements nouveaux (les medications nouvelles) 1915.—V. Herzen: Guide formulaire et thérapeutique. Paris 1925.—G. Lemoine et Gérard: Consultations médicales. 1918.—Lépine: De la glycosurie et de l'hyperglycémie dues à l'action de l'adrénaline. Paris 1918.—Manquat: Traité de Thérapeutique de matière médicale et de pharmacologie. Paris 1920.— A. Marie: Du rôle antitoxique de l' adrénaline. Paris 1919. — Martinet: Thérapeutique Clinique. Paris 1923.—Robinson et Bram: De l'influence des sécrétions surrénales sur la détermination du sexe. Paris 1920.—Sergent et L. Bernard: Des manipulations des médicaments dangereux (l'adrénaline en clinique). Paris 1922.—Takamine (de Japon): Du principe actif des capsules surrénales (adrénaline) 1901.—I. Φουστάνου: Ὁδηγὸς τῶν νέων φαρμάκων 1916.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἀδρεπάνητος καὶ *ἀδρεπάνιστος*· ὁ μὴ θερισθεὶς διὰ δρεπάνου, *ἀκόσιστος* = ὁ μὴ κοπεὶς μὲ τὴν κόσαν = εἶδος μεγάλου δρεπάνου μετὰ κονταρίου.

ἀδρέπανος καὶ *ἀδράπανος*· 1) ἀρχ. ὁ μὴ θερισθεὶς διὰ δρεπάνου (ἢ δραπάνου, ὅπερ ἕτερος ἀρχαῖος τύπος): «*ἀδρέπανον*· ἄδρεπτον, θεοῖς ἀνακείμενον, Σοφοκλῆς», λέγει ὁ Ἡσύχιος, *ἄδρεπτος* (=ἀθέριστος) ἐπίσης εἰς τὴν νεοελληνικήν. Ἀλλὰ ὁ δεύτερος τύπος: μὲ τὸ δεύτερον *α*: *ἀδράπανος* συνεχύθη μὲ τὸ *ἄδρανος*<*ἀδρανὴς* καὶ ἔλαβε τὴν σημασίαν του, ὅπως ἀκριβῶς τὸ *ἀγανακτῶ* συνεχύθη μὲ τὸ *ἀγωνιῶ* καὶ ἔλαβε τὴν σημασίαν του (βλέπε: *ἀγαναχτῶ* σελ.134): ἀπόμεινε ξερὸς *κιἀδράπανος*, γύρισε ξερὸς *κιἀδράπανος* (=ἄνευ δράσεως, ἄπρακτος). Ἐπειδὴ δὲ φέρεται πάντοτε μετὰ τοῦ ξερὸς ἐλέχθη καί: τρώει ψωμὶ ξερὸ *κιἀδράπανο* κατὰ τὸν ψυχολογικὸν νόμον τοῦ μνημικοῦ συνειρμοῦ ἄνευ ἰδίας σημασίας καὶ μόνον πρὸς ἐπίτασιν τοῦ ξηρός· ἔπιθι καὶ Λωρεντζᾶτον ἐν λξγρφ. ἀρ. α', 189.

Μ. Φ.

ἀδρεπήβολος· ὁ τὰ μεγάλα κατορθῶν, ὁ μεγαλεπήβολος (Λογγῖνος). Ὁμοίως πρὸς τὸ *μεγαλεπήβολος*, ἐσχηματίσθη καὶ τὸ *ἀδρεπήβολος*, τοῦ ὁποίου τὸ οὐδέτερον ἀναφέρει ὁ Λογγῖνος (η', 1): «πρῶτον μὲν καὶ κράτιστον τὸ περὶ τὰς νοήσεις *ἀδρεπήβολον*». Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ τῆς λέξεως λέγει ὁ Εὐστάθιος: «*ἐπήβολος* δὲ οὐ ποιητικὴ λέξις ἀλλ' ἀττικὴ κατὰ τοὺς παλαιοὺς οἳ καὶ προφέρουσι» καὶ φέρει παραδείγματα ἀπὸ τοὺς κλασικούς.

ἄδρεπτος (δρέπω)· 1) τὸν ὁποῖον δὲν *ἔδρεψε* κανείς, ἄκοπος, ἀτρύγητος, ἀθέριστος, ἀκόσιστος, ἀδρέπανος, ἀδράπανος· 2) τὸν ὁποῖον δὲν δύναταί τις νὰ δρέψῃ = νὰ κόψῃ μετὰ τοῦ μίσχου· ἡ λέξις κυριολεκτεῖται ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἀλλὰ κατὰ ἐπέκτασιν ἐννοίας καὶ ἐπὶ παντὸς ὁπωσδήποτε φυομένου, γιὰ κάθε φύτρα.

Ἀδρέτ. (François de Beaumont, baron des Adrets). Γάλλος πολιτικὸς ἡγήτωρ, ἀκμάσας τὸν 16ον αἰῶνα καὶ διακριθεὶς διὰ τὴν σκληρότητά του (1513 - 1587). Ὑβρισθεὶς ὑπὸ τῶν Γουΐζων, μετέστη τῷ 1562 εἰς τὸ κόμμα τοῦ Κονδὲ καὶ τῶν διαμαρτυρομένων. Ἐξήγειρε τὸ Δελφινᾶτον, κατέλαβε τὴν Βαλεντίαν, τὴν Λυῶνα, τὴν Βιέννην καὶ ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας· τοὺς θριάμβους του δὲ τούτους ἠκολούθησεν ἀτελεύτητος σειρὰ σφαγῶν, καταστροφῶν καὶ τρομοκρατιῶν, ἡ ἀνάμνησις τῶν ὁποίων δὲν ἔσβησεν ἀκόμη ἀπὸ τὴν μνήμην τῶν δοκιμασθεισῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸ Μοντβριζὸν καὶ ἄλλας πόλεις ὑπεχρέωνε τοὺς κατοίκους νὰ πηδοῦν ἀπὸ τὸ ὕψος ἑνὸς πύργου ἐπὶ τῶν λογχῶν τῶν στρατιωτῶν του· ἐπίσης ὅτι ἄφηνε πανταχοῦ ἴχνη τῆς διαβάσεώς του κρεμῶν εἰς τὰ παρὰ τοὺς δρόμους δένδρα τὰ πτώματα τῶν θυμάτων του. Τὸ κόμμα τῶν διαμαρτυρομένων ἠρυθρίασεν ἐπὶ τέλους διὰ τὰς αἱματηρὰς ὑπηρεσίας τοῦ τέρατος τούτου καὶ τὸν ἀντικατέστησε διὰ τοῦ Σουβίζ (Soubise). Ὁ Ἀδρὲτ προσέφερε τότε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸ καθολικὸν κόμμα καὶ ἐγένετο ἡ μάστιξ τῶν διαμαρτυρομένων, ἀφοῦ προηγουμένως ὑπῆρξεν ἡ καταισχύνη των. Ὁ ἴδιος ἔλεγε συχνὰ ὅτι ἤθελε νὰ *ξεκάμῃ* τοὺς Οὐγενότους ποὺ εἶχε *κάμει*. Ὁ ἀπαισίας μνήμης αὐτὸς ἄνθρωπος, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἐκηλίδωσε μίαν σελίδα τῆς γαλλικῆς ἱστορίας, ἀπέθανε μισούμενος ὑφ' ὅλων τῶν κομμάτων.

ἀδρεφός· ἰδιωματικὸς τύπος τοῦ κοινοῦ *ἀδερφὸς* πολὺ διαδεδομένος. Εἰς τὰ ἀκρογλωσσικὰ ὑγρὰ *ρ, λ, ν*, ἀνέκαθεν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἐγίνετο κατὰ τὴν προφορὰν μετάθεσις φθόγγων ἢ πλημμελὴς ἄρθρωσις. Παραθέτομεν ἐνταῦθα ἀρκετὰ παραδείγματα μεταθέσεως μόνον τοῦ *ρ*· λόγου χάριν:

ἄγρωστις>ἄγουστρας (Θήρα), ἀργαστήρι>ἀγραστήρι (Κύζικος), ἀδερφὸς>ἀδρεφὸς(Μικρασία), ἀρδεύω>ἀδρεύω (Σινασός), λαίμαργος>ἀλαίρμαγος (Βυτίνα), ἀριθμὸς>ἀμιθρὸς, (κλωκυδά, ὁ Ἡσύχιος): ἀνακλώκυδα, ἀνακλούκουδα>ἀνακούρκουδα, ἀξινορύγι>ἀξινογύρι,ἀπορ(ου)φήξεις>ἀποφρήξεις, ἀγραβανὶ>ἀργαβανί, ἀγρουλίδα>ἀργουλίδα, ἄγρωστις>ἄργουστη (Σύμη), ἀμέλγω>ἀρμέγω, ναρκίλα >ἀρνατσίλα (Παπαζαφειρόπουλος), ἀρχινεύω>ἀρνιχεύω (ὁ αὐτός), ἀδράχτι>ἀρδάχτι, ἀφογκράζομαι >ἀφρογκάζομαι, Ἀντραχλιὰς>Ἀχλαντριάς.

βροῦλο>βοῦρλο, βρούτσα>βούρτσα, (Σικελικὸν burdo>βόρδος=ἡμίονος): βορδοτρίχι>βροδοτρίχι, (βρῶτις): βρώτιδα>βώτριδα κτλ.

Μ. Φ.

Ἀδρήνη. Ἀρχαία πόλις τῆς Θράκης.

ἄδρησις· ἡ ὡρίμανσις (Μέγας Βασίλειος)· μετὰ δὲ ψιλῆς *ἄδρησις* = ἡ ἀπραξία (Σουΐδας).

Ἀδρία (Adria) Ἰωάννης - Ἰάκωβος· Ἰταλὸς ἰατρὸς καὶ ἱστοριογράφος, γεννηθεὶς ἐν Σικελίᾳ περὶ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν ἐν Παλέρμῳ τῷ 1560. Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου καὶ σχολιαστοῦ Augustinus Nifus. Ἠσχολήθη περὶ τὰ γράμματα, τὴν ῥητορικήν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ἰατρικήν. Ὁ Ἀδρία ἐξήσκησε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἰατροῦ ἀπὸ τοῦ 1520 καὶ ἔγραψε πολλὰ ἱστορικὰ καὶ ἰατρικὰ συγγράμματα, τὰ χειρόγραφα τῶν ὁποίων διατηροῦνται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Παλέρμου.

Ἀδρία (Adria)· 1) Πόλις τῆς Ἰταλίας, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ *Ροβίγκο* (Rovigo), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς διώρυγος *Κανὰλ Μπιάνκο* (Canal Bianco) τῆς συνδεούσης τὸν ποταμὸν *Ἀντίτζε* (Adige, ἐν ἀνεπιτυχεῖ δὲ ἐξελληνισμῷ *Ἀδίγης*, ὁ) πρὸς τὴν διακλάδωσιν τοῦ *Πάδου* τὴν σήμερον ὀνομαζομένην *Πῶ ντὶ Λεβάντε* (Pô di Levante). Κτισθεῖσα ἡ πόλις αὕτη ἐπὶ δύο ἄλλων πόλεων (περὶ τὰ 1350 π. Χ.), ὧν ἡ μὲν παλαιοτέρα εἶχε κτισθῇ ὑπὸ Ἐτρούσκων (Plin. III, 20, 5), ἡ δὲ νεωτέρα ὑπὸ Τοσκανῶν (Tit. Liv. V, 33) καὶ αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν ἓν εἶδος Βενετίας τῆς ἐποχῆς των, ἐκαλεῖτο τὸ πρῶτον *Ἀτρία* καὶ εἶναι ἡ δοῦσα εἰς τὸν *Ἀδρίαν κόλπον* (ὅρα λέξιν *Ἀδριατικὸν*) τὸ ὄνομά της, ἐν ἀρχῇ *Ἀτρίαν* κόλπον κληθέντα (*Plin. nat. hist.* III, 20, 6: «..... nobili portu oppidi Thuscorum Atriae, a quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum». — *Στραβ. Γεωγρ.* Ε, α, 8: «.... τὴν δὲ Ἀτρίαν ἐπιφανῆ γενέσθαι πόλιν φασίν, ἀφ' ἧς καὶ τὸ ὄνομα τῷ κόλπῳ τῷ Ἀδρίᾳ, μικρὰν μετάθεσιν λαβόν». Ἄλλοτέ ποτε λιμήν, ὡς ἐκ τοῦ ἀνωτέρω χωρίου τοῦ Πλινίου προκύπτει, ἐπιθαλάσσιος, μετεβλήθη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἐπιποτάμιον, λόγῳ τῶν συνεχῶν ἀπὸ

Digitized by Google

τοῦ *Πάδου* προσχώσεων, διότι ὁ ποταμὸς οὗτος βεβαρημένος ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν ὑδάτων, μὲ τὰ ὁποῖα τριάκοντα καὶ πλέον παραπόταμοί του, μεγάλοι καὶ μικροί, τὸν τροφοδοτοῦν ἐπὶ βραχὺ σχετικῶς τῆς κοίτης του μῆκος, (Plin.III,20,4), ὑποσκάπτει ὁλονὲν τὴν γῆν, παρὰ τὰς τεχνητὰς διώρυγας δι' ὧν οἱ περίοικοι προσπαθοῦν νὰ τὸν ἀφαιμάττωσι, καὶ μεταβάλλων τὸ χῶμα εἰς ἰλύν, προσεπιχώνει διαρκῶς τὴν πρὸ τῶν ἐκβολῶν του θάλασσαν. Προσθέτει δὲ ὁ Πλίνιος (III, 18,1), τὴν σπουδαιοτάτην εἴδησιν, ὅτι ἀπεῖχε τότε ἡ 'Αδρία ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἑπτάκις χίλια ρωμαϊκὰ βήματα ἤτοι (1 ρωμ. βῆμα=1 μετρ. 488 καὶ 1 ναυτ. μίλλιον=1852 μέτρα) 5 $^1/_2$ περίπου ναυτικὰ μίλλια. Δεδομένου ὅθεν ὅτι σήμερον, ἡ ἀκτὴ εὕρηται (Instructions nautiques No 995 «Mer Adriatique» σελ. 1 — Mediterranean pilot III, 1) μεμακρυσμένη τῆς ποτὲ ἐπιθαλασσίου '*Αδρίας* δεκαπεντάδα περίπου μιλλίων, καθίσταται εὐεξήγητον, πῶς λιμένες ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Πλινίου ὡς ὑπάρξαντες, κατὰ τὴν ἐποχήν του, ἐπὶ τῶν ἀδριατικῶν ἀκτῶν, λ. χ. Liquentia, Romantinum, Timavus (Plin, III, 20, 2), οὐδαμοῦ τοῦ κόλπου τῆς 'Ενετίας δύνανται νὰ ἀναζητηθῶσι σήμερον, καὶ διατὶ ἡ Aquieleia ἥτις ἀπεῖχε τότε δεκαπεντακισχίλια ἀπὸ τῆς ἀκτῆς ρωμαϊκὰ βήματα, εἶναι ἤδη καθαρῶς μεσόγειος πόλις, καὶ πῶς ἡ ἐπὶ πασσάλων ἐν τῷ αἰγιαλῷ κτισθεῖσα *Ραβέννα* εὑρίσκεται ἤδη 11 χιλιόμετρα ἔσω τῆς ἀκτῆς, ἔχουσα μάλιστα καὶ ἐπίνειον, τὸ *Πόρτο Κορσίνι*. Δὲν δύναταί τις συνεπῶς νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς φαντασιοκόπους τοὺς ὑποστηρίζοντας ὅτι κάποτε ὁ κόλπος τῆς 'Ενετίας θὰ ἐκλίπῃ, ἑνουμένων τῶν προσεπιχώσεων ὅλων τῶν ποταμῶν τῶν ἐκβαλλόντων μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Σντόμπα* (τῶν ἐκβολῶν τοῦ '*Ισόντζο)* καὶ *Μαέστρα* (τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Πάδου*) (ὅρα λέξιν '*Αδριατικόν*). 'Ο πληθυσμὸς τῆς 'Αδρία εἶναι σήμερον 15000. 'Εξάγει δὲ ἡ πόλις δημητριακοὺς καρποὺς καὶ ἔχει σημαντικὴν κτηνοτροφίαν καὶ σηροτροφίαν.

2) '***Αδρία*** πόλις Μεσόγειος τῆς χώρας τῶν Πικηνῶν (Piceni), νῦν δὲ ἐν τῷ διαμερίσματι τοῦ *"Ασκολι* (Ascoli ἰταλ. Asculum λατιν. *"Ασκλον* ἀρχ.), διατηρεῖ εἰσέτι ἴχνη καταφανῆ τοῦ ἀρχαίου ὀνόματός της, ὀνομαζομένη σήμερον *Atri* ("Ατρι), μετατραπέντος διὰ τῆς χρήσεως τοῦ *δ* εἰς *τ*, ἀντιστρόφως πρὸς ὅ,τι συνέβη μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἄλλης 'Αδρίας τῆς χώρας τῶν Βενετῶν. Πιθανῶς κατήγοντο ἐντεῦθεν τοῦ αὐτοκράτορος 'Αδριανοῦ οἱ προπάτορες. Οὕτω τοὐλάχιστον ἑρμηνεύουσι τὴν φράσιν τοῦ Στράβωνος (Didot 201,9) «...*ρέων*— ὁ ποταμὸς Ματρῖνος—*ἀπὸ τῆς 'Αδριανῶν πόλεως*», καὶ εἶναι ἴσως ὁμοιαλήθης ἡ ἑρμηνεία, ἐφ' ὅσον τὸ '*Αδριανῶν* δὲν ἐννοεῖ τοὺς κατοίκους, ὡς ἡμεῖς νομίζομεν, ἀλλὰ τοὺς προπάτορας τοῦ 'Αδριανοῦ, τὸ ὁποῖον οὔτε ν' ἀποκλεισθῇ δύναται ἀλλ' οὔτε καὶ σαφῶς πόθεν προκύπτει. 'Η εἰρημένη δὲ Atri κεῖται ἐπὶ βουνοῦ 1627 ποδῶν ὕψους, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τροφοδοτεῖται ὁ ποταμὸς *Πιόμπο* (Piombo) ἐκβάλλων εἰς τὸ χωρίον *Σίλβι* (Silvi)· τοῦ Στράβωνος δὲ τονίζοντος (l. c.) «*ὁ Ματρῖνος ποταμός, ρέων ἀπὸ τῆς 'Αδριανῶν πόλεως, ἔχων ἐπίνειον τῆς 'Αδρίας ἐπώνυμον ἑαυτοῦ*», ἡ ταυτότης τοῦ συγχρόνου *Πιόμπο* καὶ τοῦ παλαιοῦ *Ματρίνου* ὡς καὶ τοῦ *ἐπινείου* τῆς 'Αδρίας *Ματρίνου* (Adria Navale) καὶ τοῦ σημερινοῦ παραλίου χωρίου *Σίλβι* εἶναι ἀναμφισβήτητος. 'Απέχει δὲ τῆς μὲν θαλάσσης 15 περίπου χιλιόμετρα, τῆς δὲ '*Αγκῶνος* (Ancona) 66 περίπου μίλλια.

Σημείωσις. Παρὰ τὸ κῦρος τῶν ἀπὸ τοῦ Πλινίου καὶ τοῦ Στράβωνος εἰδήσεων, τόσον ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ 'Αδριατικοῦ πελάγους, ἀπὸ 'Αδρίας τῆς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Βενετῶν, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ὕπαρξιν δύο πόλεων ἐν τῷ 'Αδριατικῷ ἀμφοτέρων, μηδεμίαν ὅμως σχέσιν ἐχουσῶν πρὸς ἀλλήλας, ἔρχονται οἱ κλασικοὶ λεξικογράφοι καὶ συγχύζουσι τελείως τὰ τόσον σαφῶς καθωρισμένα· οὕτω τὸ *μέγα 'Ετυμολογικὸν* συγχέον τὰς δύο 'Αδρίας εἰς μίαν παρέχει τὰς εἰδήσεις, ἀφ' ἑνὸς ὅτι «*Διονύσιος, ὁ Σικελιώτης τύραννος ἔκτισεν 'Αδρίαν πόλιν ἐν τῷ 'Ιονικῷ κόλπῳ*», καὶ ἀφ' ἑτέρου, «ἀπὸ ταύτης τῆς 'Αδρίας τὸ πέλαγος ἐκλήθη» παρασῦρον οὕτω εἰς πλάνην τοὺς ἀναγνώστας των ἐν οἷς καὶ la Grande Encyclopédie (λέξις Adria), ἀναφέρουσαν περὶ '*Αδρίας* τῆς χώρας τῶν Βενετῶν ὅτι ὑπῆρξε «colonisée plus tard par Syracuse».

Πρέπει λοιπὸν νὰ τονισθῇ ὅτι ἀποικία καὶ κτῖσμα προσφύγων Συρακουσίων, οὐχὶ δὲ τοῦ Διονυσίου τοῦ τυράννου αὐτῶν, ὑπῆρξεν ἡ '*Αδρία* τῆς χώρας τῶν Πικηνῶν, διότι ὁ μὲν Στράβων (Ε,δ,2) ρητῶς ἀναφέρει διὰ τὴν '*Αγκῶνα* τὴν ἐγγὺς τῆς 'Αδρίας κειμένην «*'Αγκὼν μὲν 'Ελληνίς, Συρακουσίων κτῖσμα φευγόντων τὴν Διονυσίου τυραννίδα*», ὁ δὲ Πλίνιος ρητῶς ἀναφέρει (III, 18, 2) «Adria *Colonia* a mari VII mil. pass», τῆς παραλείψεως τῆς μνείας τῶν οἰκιστῶν ὀφειλομένης εἰς τὸν ἰμπεριαλισμὸν τοῦ Λατίνου γεωγράφου, ἅτε ἀποδεικνυούσης ὅτι δὲν ἦσαν Ρωμαῖοι οἱ ἀποικίσαντες αὐτὴν ἀλλὰ "Ελληνες. 'Αναφέρει ἐπίσης τὸ Etymologicum Magnum ὅ,τι Εὔδοξος ἐν τῷ Θ' ἱστοριῶν του: «ἡ πόλις καὶ ἡ θάλασσα ἐκλήθησαν ἀπὸ 'Αδρίου τοῦ Μεσσαπίου τοῦ Παύσωνος, τοῦ Φλέγοντος ἐν τοῖς 'Ολυμπιᾶσι καὶ 'Ωρίωνος τὸ αὐτὸ δεχομένων». 'Ο *Σουΐδας* πάλιν ὀνομάζει τὴν πόλιν '*Αδριὰς* (*Σουΐδας*, Λεξ. 'Αρέθουσα). Κατὰ τοὺς Λεξικογράφους ὁ κάτοικος '*Αδρεάτης* ἢ '*Αδριανός*.

ΣΤ ΕΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ
ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ Π. Ν. ΕΤ. ΓΕΩΓ. ΕΤ.

'**Αδριακοῦσσενς** (Adriacussens)· ζωγράφος τῆς Φλαμανδικῆς Σχολῆς, τοῦ 17ου αἰῶνος (ἀποθ. τῷ 1685). 'Εξετιμᾶτο ἰδίως ὡς ζωγράφος τῆς ἀψύχου φύσεως, διὰ τοὺς πίνακάς του ἀνθέων καὶ καρπῶν· ἐπίσης καὶ ὡς ζωγράφος ἰχθύων.

"**Αδριαν** (Adrian). Πόλις τῶν 'Ηνωμένων Πολιτειῶν τῆς 'Αμερικῆς, ἐν τῇ πολιτείᾳ τοῦ Μίτσιγκαν (Michigan) (10.763 κατ.). Εἶναι πρωτεύουσα τῆς κομητείας τοῦ Lenawee καὶ κεῖται εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἑνώσεως πολλῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Εἶναι πόλις σπουδαία διὰ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γεωργίαν της. 'Εργοστάσια κονσερβῶν, καπνοῦ, τεχνητῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἐπίπλων, μουσικῶν ὀργάνων.

'**Αδριάνα** (Adriana). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Τρικόκκων (Tricoceae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Εὐφορβιδῶν (Euphorbitaceae)· εἶναι δένδρα τῆς νέας 'Ολλανδίας.

'**Αδριάνεια**· Ρωμαϊκαὶ ἑορταί. 'Αγῶνες πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐτοκράτορος 'Αδριανοῦ. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ τελούμενοι εἰς τὰς 'Αθήνας. Περιελάμβανον δὲ ἀγῶνας παίδων, ἀγῶνας ἀνδρῶν καὶ διάφορα ἀγωνίσματα (πάλην, παγκράτιον κ.λ.) ἐπίσης καὶ ἀγῶνας φιλολογικοὺς (ποίημα, ἐγκώμιον). '*Αδριάνεια* ἐτελοῦντο καὶ εἰς τὴν Σμύρνην, ὅπου ὁ 'Αδριανὸς ἐτιμᾶτο ὡς θεός. "Αλλα 'Αδριάνεια γνωρίζομεν ὅτι ἐτελοῦντο εἰς τὴν "Εφεσον, εἰς τὴν 'Ηράκλειαν τὴν Ποντικήν, εἰς τὴν Κύζικον, τέλος εἰς τὴν Ρώμην, τὴν Νεάπολιν κ. λ. Τὰ 'Αδριάνεια τῆς Κυζίκου, ὅπου ὑπῆρχε περίφημος ναὸς τοῦ 'Αδριανοῦ καὶ οἱ ἀγῶνες ἦσαν λαμπρότατοι, προσείλκυον θεατὰς ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας.

ΑΔ. ΑΔ.

'**Αδριάνεια** ἢ '*Αδριανεῖα*, ἦσαν μικροὶ ναοί, οἱ ὁποῖοι ἐκτίζοντο εἰς τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας διήρχετο ὁ Αὐτοκράτωρ 'Αδριανός. Πολλάκις ἦσαν καὶ μεγάλοι ναοί, ὡς μνημονεύεται εἰς τὴν πόλιν Τιβεριάδα: «ναὸς δὲ μέγιστος ἐν τῇ πόλει προϋπῆρχε, τάχα, οἶμαι '*Αδριάνειον* τοῦτον ἐκάλουν». 'Ο Λατῖνος συγγραφεὺς Λαμπρίδης λέγει ὅτι οἱ ναοὶ οὗτοι δὲν εἶχον εἴδωλα. 'Ο 'Αδριανός, λέγει, ἔκτιζε ναοὺς «εἰς ὅλας τὰς πόλεις χωρὶς εἴδωλα, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν θεούς, λέγονται 'Αδριανεῖα». "Ισως ἐκ τούτου προέκυψε καὶ εἴδησίς τις ὅτι ὁ 'Αδριανὸς ἐπέτρεπεν εἰς τοὺς χριστιανοὺς νὰ συνέρχωνται εἰς τὰ 'Αδριανεῖα.

ΑΔ. ΑΔ

'**Αδριάνειον δόγμα**. — I. 'Η ἀναγνώρισις ἀμφισβητουμένου κληρονομικοῦ δικαιώματος καὶ ἡ ἀπόδοσις εἰς τὸν κληρονόμον τῆς παρακρατουμένης κληρονομίας ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀγωγῆς περὶ κλήρου (hereditatis petitio), δι' ἧς οὕτω λύεται ὁριστικῶς τὸ ζήτημα: τίς εἶναι ὁ πράγματι δικαιοῦχος τῆς κληρονομίας. Πλὴν καὶ ἡ ἁπλῆ νομὴ τῆς κληρονομίας δὲν ἀμοιρεῖ σπουδαιότητος καὶ σημασίας, καθ' ὅσον ὁ ταύτην ἔχων εὑρίσκεται ἐν πλεονεκτικῇ θέσει ἀπέναντι τοῦ μὴ νεμομένου, ὅστις ἀναγκάζεται, ἐὰν νομίζῃ ὅτι κέκτηται κληρονομικὸν δικαίωμα, αὐτὸς νὰ ἐγείρῃ τὴν ἀγωγὴν τοῦ κλήρου καὶ ἑπομένως νὰ φέρῃ τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἀξιουμένου ὑπ' αὐτοῦ δικαιώματος. Δύναται ἑπομένως ἕνεκα τούτου ἡ νομὴ τῆς κληρονομίας ν' ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον δικαστικοῦ ἀγῶνος, μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ὁποίου θὰ ἐπιφυλάσσεται εἰς τὸν ἡττώμενον, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἀποδείξῃ τὸ κληρονομικὸν αὐτοῦ δικαίωμα, νὰ ἐπιδιώξῃ ἐν νέᾳ δίκῃ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ τὴν ὁριστικὴν ἐπιδίκασιν εἰς αὐτὸν τῆς κληρονομίας.

II Μεταξὺ τῶν περιπτώσεων, καθ' ἃς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ προσωρινὴ νομὴ τῆς κληρονομίας ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ 'Αδριανοῦ ἐκείνη, καθ' ἣν ὁ αἰτούμενος προσάγει διαθήκην ἐξωτερικῶς ἀνελλιπῆ καὶ ἄμωμον, ἐν ᾗ οὗτος φέρεται ὡς ἐγκατάστατος. Σκοπὸς τῆς τοιαύτης διατάξεως τοῦ 'Αδριανοῦ ἦτο ἡ ταχεῖα καταβολὴ τῶν κληρονομικῶν τελῶν, δι' ὃ καὶ ἐτέθη περιορισμὸς εἰς τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ ἐγκαταστάτου ἡ ἐντὸς ἔτους ἀναγγελία αὐτοῦ.

Τὴν τελευταίαν ὅμως ταύτην ἀπαίτησιν τοῦ νόμου ἦρεν ὁ 'Ιουστινιανός, οὕτω δ' ὑπ' αὐτοῦ ἀκριβέστερον διατυπωθεῖσα ἡ διάταξις τοῦ 'Αδριανοῦ παρέχει τὸ δικαίωμα εἰς τὸν προσάγοντα διαθήκην ἐξωτερικῶς ἀνεπίληπτον, ἐν ᾗ οὗτος ἐγράφη κληρονόμος, νὰ αἰτήσηται τὴν παραπομπήν του εἰς τὴν νομὴν τῶν κληρονομιαίων, τὰ ὁποῖα ἐτέλουν ἐν τῇ νομῇ τοῦ κληρονομουμένου κατὰ τὸν χρόνον τοῦ θανάτου αὐτοῦ. 'Η παραπομπὴ αὕτη καλεῖται «παραπομπὴ κατὰ τὸ 'Αδριάνειον δόγμα» (missio Hadriana» ἢ «remedium ex lege ultima Codicis de edicto divi Hadriani tollendo» K. 6, 33, 3), **ἐν δὲ τῇ περὶ ταύτης δίκῃ** νικᾷ ὁ προσάγων μείζονα ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα χωρὶς νὰ ἐξετάζεται τὸ ζήτημα τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος.

III Τὴν ἀγωγὴν ταύτην περὶ παραπομπῆς ἐν ταῖς λεπτομερείαις ἐξετάζοντες παρατηροῦμεν:

A. 'Ενάγων εἶναι ὁ ἐγκατάστατος ἢ ὁ ὑποκατάστατος.

B. 'Εναγόμενος εἶναι ὁ νεμόμενος ἓν ἢ πλείονα κληρονομιαῖα· εἴτε ἰσχυριζόμενος ὅτι εἶναι κληρονόμος (pro herede), εἴτε χωρὶς νὰ ἐπικαλῆται νόμιμον λόγον τῆς νομῆς του (pro possessore), ὡς καὶ ἐκεῖνος ὅστις δολίως ἔπαυσε νὰ νέμεται (Βασ. 40, 9, 1). 'Ο ὀφειλέτης τῆς κληρονομίας τοὐναντίον δὲν δύναται νὰ ἐναχθῇ διὰ τῆς ἀγωγῆς ταύτης, ἥτις οὕτω ἀφορᾷ μόνον τὰ ἐνσώματα (Βασ. 40, 9, 2).

Γ. 'Ο ἐνάγων ὀφείλει νὰ προσαγάγῃ ἐξωτερικῶς ἀνελλιπῆ διαθήκην, ἐν ᾗ φέρεται ὡς ἐγκατάστατος ἢ ὑποκατάστατος, ὡς ἐπίσης νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ κληρονομούμενος κατεῖχε κατὰ τὸν θάνατόν του τὰ κληρονομιαῖα, ὧν ζητεῖται ἡ νομή. 'Ο ἐναγόμενος δύναται ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἐνάγοντος ἰσχυρισμοὺς ἀμέσως ἀποδεικνυομένους μὴ γινομένων δεκτῶν τοιούτων ἀνεκκαθαρίστων (βλ. κατωτέρω IV).

Οὕτω ὁ ἐναγόμενος δύναται ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀγωγὴ παρεγράφη παρελθούσης τριακονταετίας ἢ ὅτι ἐγένετο κύριος διὰ χρησικτησίας τῶν κληρονομιαίων ἢ ὅτι ὑπάρχει ὑπὲρ αὐτοῦ ὑστέρα ἐπίσης ἀνελλιπὴς διαθήκη, ἢ ὅτι ἐν τῇ προσαγομένῃ διαθήκῃ αὐτὸς εἶναι ἐγκατάστατος καὶ ἑπομένως προτιμᾶται τοῦ ἐνάγοντος ὄντος τυχὸν ὑποκαταστάτου, ἢ τέλος ὅτι κατέχει δυνάμει εἰδικοῦ τίτλου ἢ ἐνοχικοῦ δικαιώματος, ὅπερ εἶχεν ἀποκτήσει ἀπέναντι τοῦ κληρονομουμένου.

Δ. 'Η ἀγωγὴ αὕτη ὁμοιάζει μὲ τὸ παράγγελμα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς νομῆς τῆς κληρονομίας (interdictum quorum bonorum), διαφέρουσα κατὰ τὸ ὅτι ἀπαιτεῖ προσαγωγὴν διαθήκης, ἐνῷ τοῦτο ἐγείρεται ὑπὸ τῶν ἀξιούντων ὅτι εἶναι ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμοι.

IV. 'Εν τῷ ἰσχύοντι δικαίῳ ἰσχύει ἡ ἀγωγὴ αὕτη, τοῦ ἐνάγοντος ὀφείλοντος νὰ προσαγάγῃ ἀνελλιπῆ ἐξωτερικῶς διαθήκην ἤτοι δημοσίαν, μυστικὴν ἢ ἰδιόγραφον τοιαύτην, ἀφ' ἧς κηρυχθῇ κυρία, δηλ. γνησία, ὑπὸ τοῦ Πρωτοδικείου. Πλὴν κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον, εἰς τὸν ἐναγόμενον ἐπιτρέπεται ἡ ἐπίκλησις ἰσχυρισμῶν ἀνεκκαθαρίστων καὶ ἑπομένως ἐν τῇ δίκῃ ταύτῃ λύεται κατ' ἀνάγκην τὸ ζήτημα τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος, οὕτω δὲ αὕτη σήμερον ἔχει μειωμένην πρακτικὴν σημασίαν, διότι, ἐφ' ὅσον τὰ πράγματα δὲν κρίνονται «ἐκ πρώτης ὄψεως» (prima facie) ἀλλ' ἀφίεται ἄνευ περιορισμῶν ἡ δρᾶσις τοῦ ἐναγομένου, προτιμότερον πολλάκις εἶναι διὰ τὸν ἐνάγοντα νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ κληρονομικοῦ του δικαιώματος αἰτούμενος οὐ μόνον προσωρινὴν παραπομπὴν εἰς τὴν νομὴν τῆς κληρονομίας, ἀλλὰ αὐτὴν ταύτην τὴν ἐπιδίκασιν αὐτῆς διὰ τῆς περὶ κλήρου ἀγωγῆς. 'Εν τούτοις δὲν εἶναι ἄμοιρος πάσης σημασίας, τὸ μὲν διότι ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀγωγῆς δὲν δύνανται νὰ προταθῶσι κατ' αὐτῆς παρὰ μόνον ἐνστάσεις θίγουσαι τὴν βάσιν αὐτῆς καὶ οὐχὶ στρεφόμεναι περὶ τὸ κληρονομικὸν δικαίωμα, τὸ δὲ διότι παρέχει τὴν οὐσιαστικὴν βάσιν πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς προεδρικῆς διαδικασίας ὅπου ἀρκεῖ ἁπλῆ βεβαίωσις καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται πλήρως ὁ σκοπὸς τοῦ νομοθέτου τῆς ἀγωγῆς, καθ' ὅσον πραγματοποιεῖται ἀμέσως ἡ εἰς τὴν νομὴν τῆς κληρονομίας παραπομπή. (Πρβλ. ΑΠ. 56/1910. 'Εφ. 'Αθ. 1670/1909 καὶ 297/1925).

'Εν τῷ γερμανικῷ δικαίῳ εἶναι δυνατὴ κατὰ τὰς περιστάσεις ἡ παραπομπὴ εἰς τὴν νομὴν διὰ προσωρινῆς δικαστικῆς ἀποφάσεως (ZPO § 935 ἑπ.).

V. ***Βιβλιογραφία***. Καλλιγᾶ, Κληρονομικὸν § 391. —Παπαρρηγοπούλου, Κληρονομικὸν § 425 καὶ ἑπ. —Windscheid - Πολυγένους, Κληρονομικὸν § 617 σημ. 6.— Κρασσᾶ, Κληρονομικὸν § 248.— Leist, Die Bonorum Possessio II 2 σ. 196 ἑπ., 290 ἑπ., 465 ἑπ. Συνέχ. v. Glück II σ. 437 ἑπ.—Riesebieter, die provisorische Einweisung des testamentarischen Erben ἐν Jahrb. f. Dogm. XXXIV σ. 104 ἑπ. 1895.

ΔΗΜ. Φ. ΠΑΠ.

'**Αδριάνειον ἔδικτον**· βλ. λέξιν: 'Ιουλιάνειον ἔδικτον.

'**Αδριάνειον** ὑδραγωγεῖον· βλ. 'Αδριανὸς (κτίσματα).

'**Αδριάνειος** βιβλιοθήκη· βλ. 'Αδριανὸς (κτίσματα).

'**Αδριανή**. Πόλις ἀρχαία ἐν τῇ Βιθυνίᾳ τῆς Μ. 'Ασίας. "Ελαβε τὸ ὄνομα ἀπὸ τὸν κτίσαντα αὐτὴν Ρωμαῖον Αὐτοκράτορα 'Αδριανόν. 'Επίσης πόλις εἰς τὴν Κυρηναϊκήν. Συνήθως αἱ ὑπὸ τοῦ 'Αδριανοῦ κτιζόμεναι πόλεις εἶναι γνωσταὶ μὲ τὸ ὄνομα '*Αδριανούπολις*. 2) "Ονομα γυναικός, συναντώμενον καὶ σήμερον παρ' ἡμῖν.

'**Αδριανὴ** ἔπαυλις· βλ. 'Αδριανὸς (κτίσματα).

'**Αδριανὴ Λεκουβρέρ**. — Δρᾶμα εἰς πράξεις

Digitized by Google

πέντε τοῦ Εὐγ. Σκρὶμπ καὶ Ἐρν. Λεγκουβέ, παρασταθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1849. Ἡ *Ἀδριανὴ Λεκουβρὲρ* εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐλαχίστας *πραγματικὰς* θεατρικὰς καὶ δραματικὰς ἐπιτυχίας τοῦ ἐπὶ μίαν ὁλόκληρον τριακονταετίαν κυριαρχήσαντος τῆς Γαλλικῆς σκηνῆς πολυγραφωτάτου Σκρίμπ, ἥτις ὅμως καὶ αὐτὴ ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν συνεργασίαν τοῦ Λεγκουβέ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν διάσημον τότε τραγῳδὸν Ραχὴλ ἡ ὁποία, καθὰ ἀναφέρουσι τὰ θεατρικὰ χρονικὰ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, «ὑπερέβη ἑαυτήν» κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀτυχοῦς συναδέλφου της Ἀδριανῆς Λεκουβρέρ.

Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος στρέφεται περὶ τὴν ἱστορικὴν ἐρωτικὴν ἀντιζηλίαν τῆς πριγκιπίσσης δὲ Μπουγιὸν καὶ τῆς διασήμου τραγῳδοῦ Ἀδριανῆς Λεκουβρὲρ διὰ τὸν κόμητα Μαυρίκιον τῆς Σαξονίας, τὸν στρατάρχην τῆς Γαλλίας τὸν γνωστὸν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν: *Στρατάρχης Σάξων*. Ἡ πριγκίπισσα δὲ Μπουγιόν, ὑποψιασθεῖσα ἔκ τινων περιστατικῶν, ὅτι ὁ Μαυρίκιος ἀγαπᾷ ἄλλην γυναῖκα ἀντ' αὐτῆς, ἀναθέτει εἰς τὸν ἔμπιστον αὐτῆς *ἀββᾶν* δὲ Σαζὲλ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν· ὁ Ἀββᾶς, διὰ μέσου αὐτοῦ τοῦ συζύγου τῆς πριγκιπίσσης, μανθάνει ὅτι πιθανῶς νὰ πρόκειται περὶ τῆς Δουκλός, ἄλλης ἠθοποιοῦ, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ πρίγκιψ ἀγαπᾷ, ὅστις, ὑποψιασθείς, σπεύδει εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐρωμένης του διὰ νὰ τὴν συλλάβῃ ἐπ' αὐτοφώρῳ μετὰ τοῦ Μαυρικίου. Ἀλλ' ἐκεῖ, ἀντὶ τῆς Δουκλὸς εὑρίσκεται ἡ σύζυγός του μετὰ τοῦ Μαυρικίου, ἣν καὶ θὰ συνελάμβανεν ἐπ' αὐτοφώρῳ ἂν μὴ ἡ Ἀδριανή, ἀντιληφθεῖσα ἐγκαίρως τὸν σκοπὸν τοῦ πρίγκιπος, δὲν ἔδιδεν εἰς τὴν πριγκίπισσαν τὴν κλεῖδα μυστικῆς τινος ἐξόδου ἵνα φύγῃ. Ἡ πριγκίπισσα, ἥτις δὲν εἶδε τὸ πρόσωπον τῆς Ἀδριανῆς — μία ἀπὸ τὰς οἰκτρὰς ἀπιθανότητας τοῦ ἔργου — ἀλλὰ μόνον τὴν φωνὴν αὐτῆς ἤκουσεν, ὑποπτεύθη ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ἀντεραστρίας της καὶ καταβάλλει ἔκτοτε πᾶσαν προσπάθειαν νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ ἐκ τῆς φωνῆς! Ἡ εὐκαιρία τῆς παρουσιάζεται εἰς μίαν ἑσπερίδα της ὅπου, κληθεῖσα ἡ Ἀδριανή, ἐπρόκειτο ν' ἀπαγγείλῃ. Ἡ τελευταία αὐτή, ἀντιληφθεῖσα κατὰ τὴν ἑσπερίδα ἐκείνην, ὅτι ὁ Μαυρίκιος, παρὼν καὶ αὐτὸς ἐκεῖ, προτιμᾷ τὴν ἀντίζηλόν της, ρίπτει κατὰ πρόσωπον τῆς πριγκιπίσσης τοὺς ἑξῆς στίχους τῆς Φαίδρας πρὸς τὴν Οἰνώνην:

. . . . «Je sais ses perfidies,
Oenone!.. et ne suis point de ces femmes hardies,
Qui, goûtant dans le crime une honteuse paix,
Ont su se faire un front qui ne rougit jamais!

Ἐπακολουθεῖ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιζήλων — ἡ πριγκίπισσα ἐκ τῆς φωνῆς τῆς Ἀδριανῆς ἀνεγνώρισε τὴν ἀντίζηλόν της — μεγαλειώδης σκηνὴ εἰρωνείας καὶ λύσσης καθ' ἣν ἀμφότεραι, τηροῦσαι ὁπωσδήποτε ἀκόμη τὰ προσχήματα τῆς ἐθιμοτυπίας, κατασπαράσσουν τὰς καρδίας ἀλλήλων. Ἡττηθεῖσα κατὰ τὴν σκηνὴν ταύτην ἡ πριγκίπισσα, ἀποφασίζει νὰ ἐκδικηθῇ σκληρῶς τὴν ἀντίζηλόν της, καὶ τῆς ἀποστέλλει δηλητηριασμένην ἀνθοδέσμην ἐξ ἧς καὶ ἀποθνήσκει ἡ δυστυχής, ἐνῷ ὁ Μαυρίκιος, ὅστις πρὸ ὀλίγου κατώρθωσε νὰ ἐξέλθῃ τῶν διὰ χρέη φυλακῶν χάρις εἰς τὴν γενναιότητα τῆς Ἀδριανῆς, μόλις προλαμβάνει νὰ δεχθῇ τὴν τελευταίαν της πνοήν.

Κατόπιν τῆς ἐπιτυχίας ἣν ἔσχεν ἐν τῇ Γαλλικῇ Κωμῳδίᾳ ἡ Ἀδριανὴ Λεκουβρέρ, δὲν ἤργησε νὰ κάμῃ τὸν γῦρον σχεδὸν ὅλων τῶν θεάτρων τοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς ἐπαίχθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀθήναις τῷ 1892, δυστυχῶς ὅμως διὰ νὰ ρεζιλεύσῃ τοὺς ἠθοποιοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης! Ὁ ὑποκριθεὶς τὸν Ἀββᾶν δὲ Σαζέλ, θιασάρχης ἀτυχὴς καὶ ἄλλοτε διδάσκαλος ἐν τῇ δραματικῇ σχολῇ τοῦ μακαρίτου Ἀντωνιάδου ἀγνοῶν ὅτι οἱ ἀββάδες τοῦ 18ου αἰῶνος, οἱ καλούμενοι abbés de cour, ἦσαν οἱ κομψευόμενοι τῆς ἐποχῆς των, οἱ συχνάζοντες εἰς τὴν αὐλὴν καὶ ὅλα τὰ σαλόνια τῆς ἀριστοκρατίας τῶν Παρισίων μὲ τὴν περίκομψον ἐνδυμασίαν των, τὸ κοντὸ πανταλονάκι των, τὰς μεταξωτὰς κάλτσες των, τὰ γοβάκια των τὰς τελευταίας τότε μόδας, τὴν φριζαρισμένην περούκαν των κτλ. ὑπεδύθη τὸν κομψευόμενον αὐτὸν ἀββᾶν.... μὲ ράσα καὶ καλυμαῦκι! Ν. Ι. Λ.

Ἀδριάνι (Adriani), Ἰωάννης — Βαπτιστής. Ὑπῆρξεν εἷς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ἱστορικοὺς τοῦ 16ου αἰῶνος (1513—1579). Ὑπηρέτησε τὴν γενέτειράν του πόλιν Φλωρεντίαν κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Καρόλου Κουΐντου. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Πίζῃ καὶ ἔγραψε τρίτομον ἱστορίαν τῆς ἐποχῆς του, ἐξικνουμένην ἀπὸ τοῦ 1536 μέχρι τοῦ 1574 καὶ τιτλοφορουμένην Storia di suoi tempi, di Gio-Batista Adriani, divisa in libri XII.

Ἀδριάνι (Adriani) Μάρκελλος-Βιργίλιος, Καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς καὶ δικαστὴς ἐν Φλωρεντίᾳ (1464—1521). Ἦτο βαθὺς γνώστης τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς λατινικῆς γλώσσης καὶ ἐφιλοτέχνησε θαυμασίαν μετάφρασιν τοῦ ἰατροῦ Διοσκορίδου.

Ἀδριανίς. Ἡ δεκάτη τρίτη ἐκ τῶν φυλῶν τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τὸ 123 μ. Χ. περίπου (Πανσ.)

Ἀδριανισταί, ἦσαν αἱρετικοὶ προελθόντες ἀπὸ τὴν αἵρεσιν τοῦ Σίμωνος τοῦ Μάγου. Περὶ τῶν Ἀδριανιστῶν ὁμιλεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰῶνος Θεοδώρητος.

Ἀδριανισταὶ ἐπίσης ὠνομάσθησαν αἱρετικοὶ ἐν Ἀγγλίᾳ τοῦ 16ου αἰῶνος, διότι ἠκολούθουν τὰς καινοτομίας τοῦ Ἀδριανοῦ Hamstédius. Ὁ αἱρετικὸς οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι τὰ παιδία ἠδύναντο νὰ μένουν ἀβάπτιστα ἐπί τινα ἔτη, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγεννήθη ἐκ σπέρματος γυναικὸς καὶ ἄλλας παρομοίας αἱρετικὰς δοξασίας. Ἐν γένει οἱ μεσαιωνικοὶ οὗτοι Ἀδριανισταὶ ἐπρέσβευον πολλὰ κοινὰ μὲ τοὺς *Ἀναβαπτιστὰς* (βλ. λέξιν).

Ἀδριάνο (Adriano). Ἱσπανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς εἰς Κορδούην περὶ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἀποθανὼν αὐτόθι τῷ 1630. Ἀνῆκεν εἰς τὸ τάγμα τῶν «ἀνυποδήτων καρμηλιτῶν». Πολλοὶ συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐκφράζονται μετὰ θαυμασμοῦ διὰ τὸ τάλαντόν του, ἀναφέρουν δὲ ὡς τὰ καλύτερα τῶν ἔργων του μίαν «Μαγδαληνὴν» καὶ ἕνα «Γολγοθᾶν». Τὰ ἔργα αὐτὰ δὲν σώζονται σήμερον, δυστυχῶς. Διότι ὁ Ἀδριάνο, μοναδικὸν φαινόμενον καλλιτεχνικῆς εὐσυνειδησίας, δὲν ἔμενε ποτὲ εὐχαριστημένος μὲ κανένα πίνακά του, τοὺς μετέβαλλεν ἀενάως, ἕως ὅτου τοὺς ἔσβηνε κυριολεκτικῶς. Τὸν ἐπείραζον οἱ ἔπαινοι τοὺς ὁποίους ἤκουε, καὶ τὸν ἔκαμον ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς ἀξίας του. Ὀλίγιστος ἀριθμὸς ἔργων του διεσώθη ἀπὸ τὸ καταστρεπτικὸν «ρετουσάρισμα» τοῦ δημιουργοῦ των, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξέχουσαν θέσιν κατέχει ὁ «Ἐσταυρωμένος».

Ἀδριανός, εἴτε Ἁδριανός (Hadrianus). Ὄνομα Ρωμαϊκὸν ἀνδρός. Τὸ ὄνομα προῆλθεν ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν πόλιν *Ἀδρίας*, τῆς ὁποίας ὁ κάτοικος, κατὰ τὸν Στέφανον τὸν Βυζάντιον, εἶναι *Ἀδριανός*, κατὰ τὸ Ἀσιανός, καὶ Ἀδριατικός, ἐξ οὗ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Ὁ περίφημος Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ *Ἀδριανὸς* ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἡ οἰκογένειά του κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἀδρίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχε μεταναστεύσει πρὸ καιροῦ εἰς τὴν Ἱσπανίαν.—Διάφορα ἄλλα ὀνόματα Ρωμαίων ἀρχόντων καὶ Ἑλλήνων συγγραφέων, κατὰ μίμησιν βεβαίως τοῦ ὀνόματος τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος.—Τὸ ὄνομα δὲν ἦτο ἀσυνήθιστον καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, συναντῶμεν Ἀδριανὸν τὸν ΙΑ' αἰῶνα (βλ. *Κεδρηνόν*, τ. II σ. 521, Βόννης). Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾶται σήμερον εἰς τὸ θηλυκόν, ὡς ὄνομα γυναικός, Ἀδριανή. ΑΔ. ΑΔ.

Ἀδριανός. Ἕλλην ποιητής, ὁ ὁποῖος ἔγραψε ποίημα ἐκ τῆς ἱστορίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ὀνομαζόμενον *Ἀλεξανδριάς*. Ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀναφέρει τὸν ποιητὴν τοῦτον καὶ μάλιστα τὸ ζ' βιβλίον τῆς Ἀλεξανδριάδος αὐτοῦ.

Ἀδριανός, C. Fabius, πραίτωρ, ἢ προπραίτωρ εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν Ἀφρικήν, κατὰ τὸ 87-84 π. Χ. Ἡ διοίκησίς του ἦτο τόσον καταθλιπτικὴ εἰς τοὺς Ρωμαίους ἀποίκους καὶ ἐμπόρους τῆς πόλεως Ὑτίκης, ὥστε οὗτοι τὸν ἐφόνευσαν εἰς αὐτὸ τὸ πραιτώριον, τὸ στρατηγεῖον του. ΑΔ. ΑΔ.

Ἀδριανός. Ἕλλην ρήτωρ καὶ σοφιστής, γεννηθεὶς ἐν τῇ Τύρῳ τῆς Φοινίκης καὶ ἀκμάσας κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Μάρκου Ἀντωνίου καὶ τοῦ Κομμόδου, τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χ. Τὰ κατ' αὐτὸν μανθάνομεν ἀπὸ τὸν Φιλόστρατον (Βίοι σοφιστῶν), ὁ ὁποῖος συχνὰ τὸν ἀναφέρει.

Ὁ ρήτωρ Ἀδριανὸς ἦτο μαθητὴς καὶ προστατευόμενος τοῦ περιφήμου Ἀθηναίου ρήτορος καὶ μεγαλοδώρου Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, κατώρθωσε δὲ καὶ ἔλαβε τὴν ἕδραν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἡρώδου καὶ πιθανώτατα διὰ τῆς προστασίας του. Τὸ πρῶτον μάθημά του ἤρχισε μὲ τὸ μετριόφρον ἐγκώμιον ἑαυτοῦ, «πάλιν ἐκ Φοινίκης γράμματα», καὶ ἐλάμβανε τὸ ὕφος ἱεροφάντου τῆς φιλοσοφίας. Φαίνεται ὅμως ὅτι εἶχεν ἀξίαν καὶ φήμην. Διότι κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ φιλόσοφος Αὐτοκράτωρ τὸν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ διδάξῃ τὴν ρητορικήν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντωνίου ἔγινεν ὁ ἰδιαίτερος γραμματεὺς τοῦ Κομμόδου. Βλ. *Φιλόστρατον*, Βίος Ἀδριανοῦ, —*Σουΐδαν*, ἐν λέξει Ἀδριανός. Ὁ Σουΐδας ἀναφέρει τὰ ἔργα αὐτοῦ. «Ἔγραψε, λέγει, *Μελέτας καὶ μεταφράσεις*, ἐν βιβλίοις ζ', — *Περὶ ἰδεῶν λόγου*, ἐν βιβλίοις ε', — ...' *Ἐπιστολὰς καὶ λόγους ἐπιδεικτικούς*» κ. τ. λ., σώζονται δέ τινα ἐξ αὐτῶν. Πρῶτος δ' ἐξέδωκεν αὐτὰ ὁ ἡμέτερος *Λέων Ἀλλάτιος*, Excerpta varia Graecorum Sophistarum ac Rhetoricorum, ἐν Ρώμῃ 1641, κατόπιν δὲ ὁ *Walz* ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῶν Rhetores Graeci, 1832. ΑΔ. ΑΔ.

ΑΔΡΙΑΝΟΣ

Ὁ ἐπιφανὴς Ἑλληνορρωμαῖος Αὐτοκράτωρ. — Ἡ διοίκησις τοῦ κόσμου. —Αἱ περιηγήσεις καὶ ὁ φιλελληνισμός του.—Ὁ Ἀδριανὸς καὶ αἱ Ἀθῆναι.

Ὁ Ρωμαῖος, ἢ ἀληθέστερον Ἑλληνορρωμαῖος, Αὐτοκράτωρ οὗτος κατέχει ἐπιφανεστάτην θέσιν ὄχι μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ρώμης, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παγκόσμιον, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ προστασία, τὴν ὁποίαν παρέσχεν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν, καὶ μάλιστα τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τέχνην, τῶν ὁποίων ἦτο ἐμπνευσμένος λάτρης, τὸν συνέδεσε πολὺ στενῶς μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ἰδιαιτέρως μὲ τὰς Ἀθήνας. Ἐδόξασε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν λαμπροτάτην δυναστείαν τῶν *Ἀντωνίνων*, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκε, καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὸν Β' μ. Χ. αἰῶνα ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον μίαν ἀπὸ τὰς εὐτυχεστέρας ἐποχάς.

Α'. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡ

Ὁ Ἀδριανὸς ἦτο Ἱσπανός, ὡς γεννηθεὶς εἰς Ρωμαϊκὴν ἀποικίαν τῆς Ἱσπανίας, ὅπως καὶ ὁ προκάτοχος Αὐτοκράτωρ Τραϊανός· ἡ οἰκογένειά του ὅμως κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν πόλιν Ἀδρίαν τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους (βλ. λ.), εἶχε δὲ ἀπὸ καιρὸν μετοικήσει εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Ἀπὸ τὴν πόλιν δὲ Ἀδρίαν προῆλθε καὶ τὸ ὄνομά του Ἀδριανὸς (Adria εἴτε Hadria—Adrianus εἴτε Hadrianus). Ἡ σύζυγος τοῦ Τραϊανοῦ Πλωτῖνα ηὐνόει τὸν Ἀδριανόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐξάδελφός της, ἔδωκε δὲ εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν Σαβῖναν, ἀνεψιάν τοῦ Τραϊανοῦ. Διήγαγε λοιπὸν ὁ Ἀδριανὸς τὸν βίον πλησίον τοῦ μεγάλου κατακτητοῦ Τραϊανοῦ, τὸν συνώδευσεν εἰς τοὺς σκληροὺς πολέμους τῆς Δακίας, ἐπίσης εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ διῆλθεν ὅλην τὴν κλίμακα τῆς στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς σταδιοδρομίας. Ὁ βίος του ὑπῆρξε βίος πλήρης συντόνου ἐργασίας πρὸς ἰδίαν προαγωγὴν καὶ ἔπειτα, ὅταν ἔγινεν Αὐτοκράτωρ, πρὸς προαγωγὴν τοῦ Κράτους καὶ τῆς εὐτυχίας τῶν ὑπηκόων του.

Ὁ Ἀδριανὸς (Publius Aelius Trajanus Hadrianus) ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον εἰς ἡλικίαν τεσσαράκοντα ἑνὸς ἐτῶν, ἔμεινε δ' εἰς αὐτὸν εἴκοσι καὶ ἓν ἔτη (117—138). Δὲν εἶναι βέβαιον, ἂν ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ «εἰσποίητος βασιλεύς», ἂν δηλαδὴ υἱοθετήθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ ὑπεδείχθη ὡς διάδοχος. Ἀλλ' ἡ Αὐτοκράτειρα Πλωτῖνα ἐβεβαίωσε τοῦτο καὶ πάντες ἐπίστευσαν αὐτήν. Ἡ Πλωτῖνα μάλιστα ἔκρυψεν ἐπί τινας ἡμέρας τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της διὰ νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ εὑρισκόμενον μὲ τὸν στρατὸν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Ὁ Ἀδριανὸς δὲν ἐπερίμενε τὴν ἀναγνώρισίν του ἀπὸ τὴν Σύγκλητον, ἀλλὰ κατέλαβε μόνος τὴν ἀρχήν, διότι, ὡς εἶπεν, «ἡ πολιτεία δὲν δύναται νὰ μένῃ χωρὶς Αὐτοκράτορα».

Τὸ ἀληθὲς εἶναι ὅτι ἡ ἐκλογὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀρίστη, διότι ἔδειξεν, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὅτι «ἤθελε νὰ κυβερνᾷ τὸ κράτος κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε νὰ ἐννοοῦν ὅλοι ὅτι εἶναι κτῆμα τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι ἰδικόν του». Ἀνέκδοτά τινα δεικνύουν τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν, τὴν ὁποίαν εἶχε περὶ τῶν καθηκόντων του ὡς Αὐτοκράτορος. Εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, τὸν ὁποῖον συνήντησε μετὰ τὴν ἀνάρρησιν του εἰς τὸν θρόνον, εἶπε: «Τώρα ἐσώθης». Ἄλλοτε παρημέλησε ν' ἀκούσῃ μίαν πτωχὴν χήραν, ἀλλὰ μόλις ἐκείνη τοῦ εἶπε «Καὶ διὰ ποῖον λόγον εἶσαι Αὐτοκράτωρ;» ἀμέσως τὴν ἤκουσε μὲ ὑπομονήν. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν διοικητικῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν, ὅπως καὶ ὅλου τοῦ βίου του, ὡς θὰ ἴδωμεν, καταφαίνεται ἡ διαρκὴς μέριμνα πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πασχούσης κοινωνίας καὶ εὐημερίαν τῶν ὑπηκόων του. «Οὗτος ἦν, λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Ἀντιοχεὺς (παρὰ τῷ Σουΐδᾳ), ἡδὺς μὲν ἐντυχεῖν καὶ ἐπιθεῖναι αὐτῷ χάρις...οὐ μὴν ἐπὶ πραότητι τρόπων ἄγαν ἐθαυμάζετο».

Εἶχεν ὅμως ὁ Ἀδριανὸς κάποιαν ἀνωμαλίαν εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ εἰς τὰς πράξεις του, αἱ ὁποῖαι πολλάκις ἦσαν πλήρεις ἀντιθέσεων. Ἦτο λαμπρὸς στρατηγός, καὶ ἀκούραστος στρατιώτης, ἀλλ' ἀπηχθάνετο τὸν πόλεμον, ἐγύμναζε διαρκῶς τοὺς στρατιώτας του διὰ νὰ μὴ τοὺς ὁδηγήσῃ ποτὲ εἰς τὴν μάχην. Ἔκτιζε πολυτελέστατα παλάτια καὶ ἔζη εὐχαρίστως ὑπὸ τὴν στρατιωτικὴν σκηνήν, τρώγων τυρὸν καὶ χοίρειον ἄλειμμα, ὅπως οἱ στρατιῶταί του. Ἦτο λεπτὸς καὶ φιλόκαλος, ἀλλ' ἦτο καὶ φιλήδονος, πολλάκις ὅμως παρέδιδεν ἑαυτὸν εἰς χυδαῖα ὄργια, τὰ ὁποῖα μάλιστα δὲν ἀπέκρυπτε. Περίβόητον δ' ἔγινε τὸ παράδοξον πάθος του πρὸς ἕνα ὡραῖον Ἀσιάτην νεανίαν, ὀνομαζόμενον Ἀντίνοον. Ἐνῷ ἦτο τόσον πρᾶος καὶ φιλάνθρωπος, εὐρυτάτης δὲ μορφώσεως, ὅμως εἶχε παραδόξους τινὰς μικρότητας χαρακτῆρος, τὰς ὁποίας δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν. Αἱ ἀντιθέσεις αὗται τοῦ χαρακτῆρος ἔκαμαν ἐντύπωσιν καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους του ἀκόμη, διὰ τοῦτο αἱ κρίσεις περὶ αὐτοῦ ὑπῆρξαν διάφο-

Digitized by Google

ροι καὶ πολλάκις ἀντίθετοι. «Ὁ Ἀδριανός, λέγει ὁ Ρενάν, ἦτο ἄνθρωπος ἀμφιβόλου ἠθικῆς, ἀλλ' ὑπῆρξε μέγας κυβερνήτης. Ἦτο εὐφυής, μορφωμένος, περίεργος, εἶχε μεγάλην φιλομάθειαν καὶ εὐρύτητα ἰδεῶν, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος Αὐτοκράτωρ. Ἀπὸ τὸν Αὔγουστον ἕως τὸν Διοκλητιανὸν ὑπῆρ-

Ὁ Ἀδριανὸς μὲ θώρακα. (Προτομὴ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως).

ξεν ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔκαμε τὰς μεγαλυτέρας μεταρρυθμίσεις, ἦτο δ' ἐξαιρετικὴ ἡ διοικητικὴ ἱκανότης αὐτοῦ. Αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ ὁριστικὸς διοργανωτὴς τῆς Αὐτοκρατορικῆς διοικήσεως» (Renan, L' Église chrétienne, σ. 2.)

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ἱστορίαν καθόλου τοῦ πολιτισμοῦ κατέχει μεγάλην θέσιν ὁ Ἀδριανός, διότι προήγαγε τὸν μόνον τότε ὑφιστάμενον πολιτισμόν, τὸν Ἑλληνικόν. Ἡ ἀκοίμητος φιλομάθειά του, ἴσως δὲ καὶ ρωμαντική τις κλίσις, τοῦ ἐνέπνευσεν ἀπεριόριστον θαυμασμὸν πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς, πρὸς τὰς ὁποίας ἐπεδαψίλευσεν ἐξαιρετικὰς τιμὰς καὶ εὐεργεσίας.

Β'. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ.

Αἱ σπουδαιόταται φροντίδες τοῦ Ἀδριανοῦ κατὰ τὴν βασιλείαν του ἐστρέφοντο εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους, τὴν εἰρήνευσιν τοῦ κόσμου συνοδευομένην μὲ τὴν εὐημερίαν τῶν ὑπηκόων του, καὶ τέλος εἰς τὰς μακρὰς περιηγήσεις του εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς ἀχανοῦς Αὐτοκρατορίας του.

Ἔχει τὴν τιμὴν ὁ πρᾶος ἐκεῖνος Αὐτοκράτωρ ὅτι κατὰ τὰ εἴκοσι καὶ ἓν ἔτη τῆς βασιλείας του δὲν ἔκαμε παρὰ ἕνα μόνον πόλεμον, ἀλλὰ πόλεμον φοβερόν, πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν Ἰουδαίων. Διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν εἰρήνην ἀφῆκε τὰς κατακτήσεις τοῦ Τραϊανοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐκράτησε μόνον τὴν Ἀραβίαν, ἡ δὲ Ἀρμενία ἔγινε πάλιν «βασίλειον ὑποτελὲς εἰς τὴν Ρώμην βασιλευόμενον ἀπὸ τὴν Παρθικὴν δυναστείαν».

Πρὸς τὸν ἴδιον σκοπόν, δηλαδὴ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, ἀνήγειρεν εἰς τὰ σύνορα τεράστια ὀχυρώματα καὶ συνεχῆ κάστρα. Ὠχύρωσε τὰς παραδουναβίους χώρας εἰς διάφορα σημεῖα, καὶ διὰ τῶν λεγεώνων του συνέσφιγξε τοὺς βαρβάρους τῶν Οὐγγρικῶν πεδιάδων μεταξὺ τῆς Δακίας καὶ τῆς Παννονίας. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐλάμβανεν ἰδιάζουσαν φροντίδα διὰ τὸν στρατόν. Ἀρχαῖος ἱστορικὸς λέγει: «Κατὰ τὰς ἐπιθεωρήσεις του ἐπέβλεπεν ὄχι μόνον τὰ ὅπλα, τὰς μηχανάς, τὰς τάφρους, τὰ ὀχυρώματα, ἀλλὰ καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχε σχέσιν μὲ τοὺς λεγεωναρίους καὶ τοὺς ἀξιωματικούς των, τὸν τρόπον τοῦ βίου των, τὰς κατασκηνώσεις καὶ τὰ ἤθη των. Ἐξήσκει αὐτοὺς εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς μάχης, εἰς ἄλλους ἔδιδεν ἀμοιβάς, ἄλλους ἐτιμώρει καὶ ἐδίδασκεν εἰς ὅλους τὰ καθήκοντά των. Διὰ νὰ εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος παράδειγμα, διῆγε πολὺ αὐστηρὸν βίον, πάντοτε ἐπορεύετο πεζὸς ἢ ἔφιππος, οὐδέποτε ἐπὶ ἅρματος ἢ ἐπὶ φορείου, οὐδέποτε ἐπίσης καὶ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα ἐκάλυπτε τὴν κεφαλήν». Σημειωτέον ὅτι ἡ καθημερινή του πορεία, ὅταν ἦτο μὲ τὸν στρατόν του, ἔφθανε τὰ 30 χιλιόμ. μὲ ὅλα τὰ ὅπλα καὶ μὲ γυμνὴν τὴν κεφαλήν.

Στοργικὴν μέριμναν εἶχε διὰ τοὺς στρατιώτας καὶ ἀξιωματικούς, ἐπήγαινε νὰ βλέπῃ τοὺς ἀσθενεῖς, ἔκαμνε τοὺς προβιβασμοὺς συμφώνως πρὸς τὴν ἀξίαν ἢ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ οὕτως οἱ στρατιῶται ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς αὐτόν. Εἴκοσι ἓν ἔτη ποὺ διήρκεσεν ἡ βασιλεία του οὔτε μίαν φορὰν δὲν ἔκαμαν στάσιν οἱ στρατιῶται. Τὸ πρᾶγμα ἦτο παράδοξον δι' ἐκείνην τὴν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ στρατὸς ἦτο πάντοτε ταραχώδης.

Τόσην φροντίδα ἐλάμβανε διὰ τὸν στρατὸν καὶ ὅμως οὐδέποτε τὸν ὡδήγησεν εἰς πόλεμον. Ὁ εἰρηνικὸς ὅμως ἐκεῖνος Αὐτοκράτωρ ἔκαμεν ἕνα πόλεμον, ἀλλὰ φοβερόν, τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον πρὸς καταστολὴν ἐπαναστάσεως τῶν Ἰουδαίων. Ὁ ἀκαταδάμαστος ἐκεῖνος λαὸς διετήρει πάντοτε ἄσβεστον μῖσος ἐναντίον τῆς Ρώμης. Ὅταν ὁ Ἀδριανὸς διέταξε τὴν ἵδρυσιν ναοῦ τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ἐν αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ χώρῳ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵστατο ὁ πολυσέβαστος ναὸς τοῦ Ἰεχωβᾶ, ἐθεωρήθη τοῦτο ὡς βεβήλωσις ἐπὶ τῆς ἁγίας πόλεώς των. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐξηγέρθησαν εἰς ἀγρίαν ἀντίστασιν, ἡ ὁποία διήρκεσε τρία ἢ τέσσαρα ἔτη (132-135), κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ Ρωμαῖοι ἠναγκάσθησαν νὰ κατακτήσουν τὴν χώραν βῆμα πρὸς βῆμα. Λέγεται ὅτι οἱ Ρωμαῖοι ἐκυρίευσαν 50 κάστρα, 985 πόλεις καὶ ὅτι ἐξωλοθρεύθησαν 580.000 Ἰουδαῖοι. Ὅσοι δὲ ἀπέμειναν ἀπὸ τὸν ἀτυχῆ ἐκεῖνον λαόν, ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι, ἡ πόλις ἔγινε στρατιωτικὴ ἀποικία μὲ τὸ ὄνομα *Αἴλια Καπιτωλῖνα*, (Aelia Capitolina) καὶ ἡ σιγὴ τοῦ τάφου ἡπλώθη ἐπὶ ὅλην τὴν Ἰουδαίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνετελέσθη ἡ διασπορὰ τῶν Ἰουδαίων ἀνὰ τὸν κόσμον ὅλον, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸν Βεσπασιανὸν (70 μ. Χ.) Οἱ σκορπισμένοι εἰς τὸν κόσμον Ἰουδαῖοι διετήρησαν ἕως σήμερον ἐπιμόνως τὴν θρησκείαν, τὰς Συναγωγάς των καὶ τὰ Συμβούλια τῶν παλαιῶν. Εἰς τὸν ἐκλεκτὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ἀπηγορεύθη ἡ εἴσοδος εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ, μόνον μίαν φορὰν τὸ ἔτος ἐπετρέπετο εἰς αὐτοὺς νὰ πηγαίνουν νὰ κλαίουν εἰς τοὺς πόδας τοῦ περιτειχίσματος τὴν δυστυχίαν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς πόλεώς των.

Τὸ σημαντικὸν ἔργον τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὴν πολιτείαν εἶναι αἱ μεταρρυθμίσεις αὐτοῦ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὸ δίκαιον. Πλησίον τοῦ Αὐτοκράτορος ὑπῆρχε πάντοτε ἰδιαίτερον Συμβούλιον αὐτοῦ (Consilium principis), τοῦ ὁποίου μέλη ἦσαν ἀπελεύθεροι τοῦ Αὐτοκράτορος, δηλαδὴ δοῦλοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἀπελευθερωθῆ. Τοιουτοτρόπως τὸ Συμβούλιον ἐκεῖνο εἶναι ὅλως διόλου ἰδιωτικόν, τῆς Αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς, ἂς εἴπωμεν, οἱ δ' ἐλεύθεροι πολῖται ἐθεώρουν ἀπρεπῆ τὴν εἰς αὐτὸ ἀνάρρησίν των. Τὸ Συμβούλιον τοῦτο ἀναδιωργανώθη, καὶ ἀπήρτισαν αὐτὸ ἄνδρες, ἀπὸ εὐγενῆ τάξιν, τὴν τάξιν τῶν ἱππέων, καὶ οὕτως ἀνυψώθη ἡ ἐπιβολὴ τοῦ σπουδαιοτάτου ἐκείνου σώματος, τὸ ὁποῖον ἀπετέλεσεν οὕτω τὴν ἀληθινὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας.

Διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν ἵδρυσε τέσσαρα *σκρίνια* (γραφεῖα), οἱ δ' *ἔπαρχοι τοῦ πραιτωρίου* ἔλαβον δύναμιν καὶ πολιτικὴν καὶ στρατιωτικήν, καὶ ἀπετέλεσαν ἓν εἶδος ἀνωτάτου ὑπουργείου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδόθη μεγάλη ἐνίσχυσις καὶ αὐτοτέλεια εἰς τὴν διοίκησιν, τὰ ἔργα δὲ τῶν διαφόρων σκρινίων ἔχασαν τὸν ἰδιωτικὸν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου χαρακτῆρα, τὸν οἰκιακὸν χαρακτῆρα, καὶ ἔγιναν πραγματικῶς δημόσια ὑπουργήματα. Ἡ τοιαύτη διοικητικὴ μεταρρύθμισις εἶναι πολὺ μεγάλης σημασίας, διότι ἀπετέλεσε τὴν πρώτην σπουδαίαν συγκεντρωτικὴν διοίκησιν, συμπληρωθεῖσα δὲ κατόπιν ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἔμεινεν ὡς βάσις τῆς Βυζαντινῆς κρατικῆς διοργανώσεως, ἤτοι πολιτείας, καὶ ἔδωκε τὴν ἀρχὴν πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ κράτους, ὅπως σήμερον ἀντιλαμβανόμεθα αὐτό.

Ἄλλη σπουδαιοτάτη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ βελτίωσις ἦτο ἡ μεταρρύθμισις τῶν ἀφορώντων εἰς τοὺς νόμους καὶ τὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου ὑπῆρχε καὶ Συμβούλιον νομομαθῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ἤδη ὁ Ἀδριανὸς ἀνέθηκε τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Οἱ νόμοι, τὰ διατάγματα καὶ παντοῖαι δικαστικαὶ ἀποφάσεις ἀπετέλουν ἕνα κυκεῶνα μὲ πολλὰς ἀντιφάσεις. Ὁ νομομαθὴς Σάλβιος Ἰουλιανὸς (Salvius Julianus), κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος συνήνωσε τὰ παλαιὰ ἔδικτα τῶν πραιτώρων καὶ συναπετέλεσεν ἕνα κώδικα, ὁ ὁποῖος ὠνομάσθη *Διηνεκὲς διάταγμα* Edictum perpetuum καὶ τὸ ὁποῖον ἔλαβε τὸ ἔτος 131 ἰσχὺν νόμου. Οἱ πραίτωρες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθοῦν τὰς διατάξεις αὐτοῦ, ἠδύναντο δὲ νὰ προσθέσουν, ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἀναγκῶν, καὶ πρόσθετα ἄρθρα. Τὸ Edictum perpetuum σημειώνει ἐποχὴν εἰς τὰ τοῦ Δικαίου, διότι εἶναι ἡ πρώτη προσπάθεια πρὸς κωδικοποίησιν τῶν νόμων, ὁ πρῶτος, οὕτως εἰπεῖν, ἐπίσημος κῶδιξ, καὶ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἀδριανοῦ προοιμιάζει τὸ ἀθάνατον νομοθετικὸν ἔργον τοῦ Ἰουστινιανοῦ.

Καὶ γενικώτερον ὁ Ἀδριανὸς ἐφρόντισε πρὸς ἀνακούφισιν τῆς κοινωνίας καὶ εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων του. Ἐξέδωκεν εὐεργετικοὺς νόμους, ἐνεψύχωσε τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἔλαβεν ὑπὲρ πάντων μέριμναν. Πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς προσηνέχθη μὲ ἀνεκτικότητα. Κατὰ διάταγμα, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἐκκλησίας Εὐσέβειος, ὁ Ἀδριανὸς ἀπηγόρευσε πάντα διωγμὸν διὰ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας του οὐδεὶς ἐτιμωρήθη διὰ τὰς δοξασίας του. Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν συνήθη ἀνωμαλίαν τοῦ χαρακτῆρος του, δὲν ἀφῆκε τοὺς Χριστιανοὺς ἀπηλλαγμένους ὕβρεων, καὶ δὴ μετέτρεψε τὸ ἐν Βηθλεὲμ ἅγιον σπήλαιον εἰς ναὸν τοῦ Ἀδώνιδος, ἵδρυσε δὲ ἀγάλματα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀφροδί-

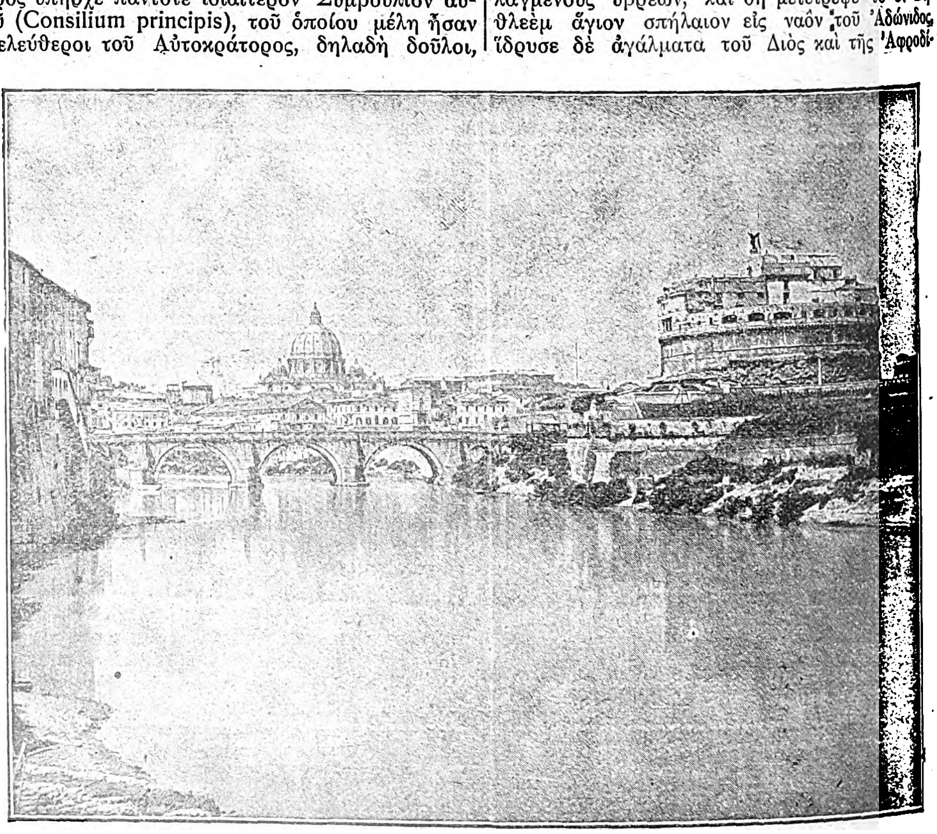

Εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ὑπῆρχε τὸ Μαυσωλεῖον τοῦ Ἀδριανοῦ, ὑψώθη κατόπιν ὁ Πύργος τοῦ Ἀγ. Ἀγγέλου.

Digitized by Google

της ἐπὶ τοῦ Κρανίου τόπου καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Τάφον.

Ἐν τούτοις ἡ μέριμνα τοῦ Ἀδριανοῦ πρὸς ἀνακούφισιν τῆς πασχούσης κοινωνίας ἐπεξετάθη εἰς εὐρὺν κύκλον. Διὰ νόμων ἐβελτίωσε τὴν σκληρὰν τύχην τῶν δούλων, ἀφαιρέσας ἀπὸ τοὺς κυρίους των τὸ ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου καὶ ἐπιτρέψας εἰς αὐτοὺς νὰ καταφεύγουν εἰς τὰ δικαστήρια, ὥστε ἡ τύχη των νὰ μὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἰδιοτροπίας τοῦ κατέχοντος αὐτούς. Ἀπηγόρευσε δὲ παντελῶς τὰς ἀνθρωπίνας θυσίας. Ἀκόμη καὶ τὰς ὀφειλὰς ἰδιωτῶν καὶ ἐπαρχιῶν ἐχάρισε διατάξας νὰ καοῦν εἰς τὸν Φόρον (τὴν Ἀγορὰν) οἱ κατάλογοι χρεῶν.

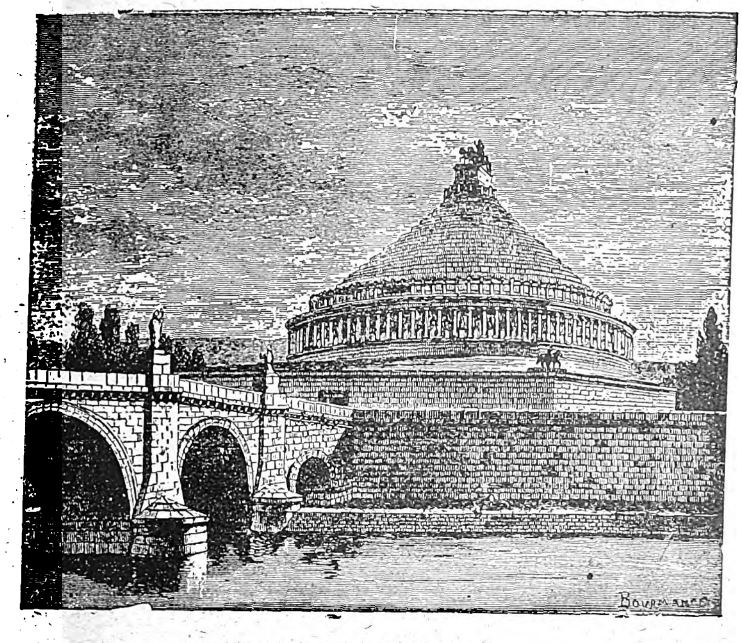

Μαυσωλεῖον τοῦ Ἀδριανοῦ.

Διὰ τῶν σπουδαιοτάτων διοικητικῶν μεταρρυθμίσεών του ἔχει τὴν τιμὴν ὁ Ἀδριανός, ὅτι πρῶτος αὐτὸς κατέστησεν εἰς τὸ κράτος συγκεντρωτικὴν διοίκησιν καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸ τὸν τύπον ἀληθῶς εὐνομουμένου κράτους, τὸν ὁποῖον θὰ συμπληρώσῃ καὶ θὰ τελειοποιήσῃ μετά τινας αἰῶνας ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Ἐνθυμίζει εἰς πολλὰ τὸν μέγαν Βυζαντινὸν Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανόν. Καὶ οἱ δύο ἀνήγειραν μεγάλα κτίσματα, καὶ οἱ δύο ἦσαν πολυΐστορες, καὶ οἱ δύο ἐφρόντισαν πρὸς προαγωγὴν τῆς διοικήσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης. Εἰς μίαν ἀντίληψίν των ἦσαν διάφοροι, ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἀπεμακρύνετο ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν του, διότι τότε, τὸν 6ον αἰῶνα, ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἡ μόνη πρωτεύουσα τοῦ κόσμου, ἐνῷ ὁ Ἀδριανὸς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς βασιλείας του τὸ διήγαγεν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ μάλιστα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν, ὡς νὰ προῃσθάνετο ὅτι ἡ ἀληθὴς πρωτεύουσα τοῦ ἀπεράντου κράτους δὲν ἦτο ἡ Ρώμη, ἀλλ' αἱ ἀληθῶς πολιτισμέναι ἐκεῖναι χῶραι, πρὸς τὰς ὁποίας ἰσχυρὰν ᾐσθάνετο ἕλξιν.

Γ'. Ο ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΤΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥ

Ἀπὸ τὴν παιδικήν του ἡλικίαν ὁ Ἀδριανὸς ἠσχολεῖτο εἰς ποικίλας μελέτας καὶ ἀπέκτησε μόρφωσιν ἐντελῶς ἐξαιρετικήν. Ἡ δὲ παιδεία αὐτοῦ ἦτο ἐξαίρετος καὶ βαθυτάτη Ἑλληνικὴ παιδεία. Εἶχε σπουδάσει, ὡς φαίνεται, εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ εἶχεν ἴσως διδάσκαλον τὸν Πλούταρχον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τόσην ἀγάπην, τόσον θαυμασμὸν εἶχε λάβει πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν, ὥστε ὠνομάζετο «μικρὸς Ἕλλην» Graeculus. Ἐγνώριζε σχεδὸν πᾶσαν τέχνην καὶ ἐπιστήμην· «*φύσει δὲ φιλόλογος ἦν ἐν ἑκατέρᾳ τῇ γλώσσῃ*, καί τινα πεζὰ ἐν ἔπεσι ποιήματα παντοδαπὰ κατέλιπε. Φιλοτιμίᾳ τε γὰρ ἀπλήστως ἐχρῆτο... καὶ γὰρ ἔπλασσε καὶ ἔγραφε (ἔκαμνεν ἀγάλματα καὶ ζωγραφίας) *καὶ οὐδὲν ὅ,τι οὐ καὶ εἰρηνικὸν καὶ πολεμικὸν καὶ βασιλικὸν καὶ ἰδιωτικὸν εἰδέναι ἔλεγε*» (*Δίων Κάσσιος* παρὰ τῷ Σουΐδᾳ).

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἡ Ρώμη εἶχε τελείως ἐξελληνισθῆ, ἦτο πόλις Ἑλληνική, urbs Graeca. Εἰς τὰ πολυτελῆ παλάτια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐθαύμαζον οἱ πλούσιοι Ρωμαῖοι τὰ ἔργα τοῦ Πραξιτέλους καὶ τοῦ Λυσίππου, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνεγίνωσκον μεθ' ἡδονῆς τὸν Ἀνακρέοντα καὶ τὸν Μένανδρον, ἦσαν οἱ μεγάλοι Ρωμαῖοι περισσότερον ἀπὸ τὸ ἥμισυ Ἕλληνες. Εἰς δὲ τὰς λαϊκὰς συνοικίας οἱ Ρωμαῖοι τοῦ λαοῦ ἐγίνοντο καθ' ὁλοκληρίαν Ἕλληνες. Ἀδιάκοπον ρεῦμα μεταναστεύσεως ἐπὶ αἰῶνας ἔφερεν εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ ὅλην τὴν Ἀνατολὴν πτωχοὺς Ἕλληνας, εἴτε Ἑλληνίζοντας Ἀνατολίτας οἱ ὁποῖοι ἐζήτουν ἐργασίαν. Ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ ἦτο κυρίαρχος εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐν μέσῳ τῆς Ρωμαϊκῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης. Ἐντεῦθεν προήρχετο αἰσθητὸς κίνδυνος, ὁ ὁποῖος ἐστενοχώρει τοὺς παλαιοὺς Ρωμαίους, εὕρισκον δὲ ὅτι εἷς Αὐτοκράτωρ εἶχε καθῆκον νὰ καταπολεμήσῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον. Ἴσως καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ Ἀδριανὸς δὲν ἦτο πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τὴν Ρώμην.

Ἐκφραστικὴν καὶ ἀληθινὴν εἰκόνα τοῦ ἐξελληνισμοῦ τῆς Ρώμης καὶ τῆς βαθείας Ἑλληνομαθείας τοῦ Ἀδριανοῦ, δίδει ἡ κάτωθι περιγραφὴ τοῦ ἐπιφανοῦς Γάλλου Ἀκαδημαϊκοῦ Boissier.

«Ὁ Ἀδριανός, ἦτο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὰ πρῶτα του ἔτη εἶχε καταβροχθίσει τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς των· τόσον δὲ πολὺ ἠρέσκετο εἰς τὴν γλῶσσάν των, ὥστε τοῦ ἦτο δύσκολον νὰ μεταχειρίζεται ἄλλην γλῶσσαν. Δὲν ἤρκει δὲ εἰς αὐτὸν νὰ θαυμάζῃ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, ἀλλ' ἠθέλησε καὶ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος καλλιτέχνης εἰς ὅλα τὰ εἴδη. Ἔγινε συγχρόνως μουσικός, γλύπτης, ζωγράφος, ἀρχιτέκτων, ὑπερηφανεύετο ὅτι ἔψαλλε καλῶς, ἐχόρευε μὲ χάριν. Ἐγνώριζε τὴν γεωμετρίαν, τὴν ἀστρολογίαν, τὴν ἰατρικήν. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαυον νὰ τοῦ ἀπονέμουν ἐπαίνους, ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ τὸν εἰρωνεύωνται.... Ἐκεῖνο δέ, τὸ ὁποῖον τοὺς ἐξώργιζε περισσότερον, ἦτο νὰ βλέπουν τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ἡ Ἑλλὰς εἰς τὰ δημόσια πράγματα τῆς Ρώμης. Εἶχεν ἀρκεσθῆ πολὺν χρόνον ἕως τότε νὰ κυβερνᾷ μὲ τὸ πνεῦμα, νὰ παρέχῃ εἰς τὴν Ρώμην γραμματικοὺς καὶ καλλιτέχνας, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀδριανοῦ εἰσώρμησε καὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὴν Σύγκλητον».

Ὁ σφοδρότατος οὗτος ἔρως πρὸ τὴν παιδείαν —καὶ ἡ παιδεία ἦτο τότε μόνον Ἑλληνικὴ—ἔφερε τὸν Ἀδριανὸν εἰς τὸ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἀδιάκοπα ταξίδια, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ λαοί, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔβλεπον τόσον συχνά, διετήρησαν τὴν ἀνάμνησιν ἑνὸς ἀκουράστου ταξιδιώτου ὁ ὁποῖος ἐπήγαινεν ἀδιακόπως ἀπὸ τὸ ἓν μέρος τῆς οἰκουμένης εἰς τὸ ἄλλο. «Δὲν ὑπῆρξεν ἡγεμών, λέγει ὁ ἀρχαῖος βιογράφος του, ὁ ὁποῖος νὰ ἐπεσκέφθη τόσον ταχέως τόσας διαφόρους χώρας». Ὁ Ἀδριανὸς διῆλθε τὸ μέγιστον μέρος τῆς βασιλείας του, 14 ἔτη ἐπὶ 21, ὄχι εἰς τὴν πρωτεύουσάν του, ἀλλ' εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ ἰδίως τὰς Ἀνατολικάς, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἡ κοιτὶς τοῦ πολιτισμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἦσαν καὶ τότε τὸ μᾶλλον πολιτισμένον μέρος τῆς ἀνθρωπότητος.

Τὰ ταξίδια δὲν ἦσαν τότε τόσον δύσκολα καὶ τόσον σπάνια, ὅπως νομίζομεν συνήθως. Καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὁ κόσμος δὲν ἠγάπα νὰ μένῃ διαρκῶς εἰς ἕνα τόπον. Ἰδίως δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Αὐτοκρατορίας τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας ἦσαν πολὺ εὔκολα, δρόμοι καλοί, ἅμαξαι ἐναλλασσόμεναι κατὰ σταθμούς, αἱ ὁποῖαι διήνυον ὀκτὼ χιλιόμετρα τὴν ὥραν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Καῖσαρ (κατὰ τὸν Σουητώνιον) διήνυεν 150 χιλιόμετρα τὴν ἡμέραν.

Πολλοὶ ἦσαν οἱ σκοποὶ τοῦ Ἀδριανοῦ, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ ἐκπληρώσῃ μὲ τὰ ταξίδιά του. Ἐν πρώτοις, ὡς καλὸς κυβερνήτης, ἤθελε νὰ γνωρίσῃ ὁ ἴδιος τὴν κατάστασιν τοῦ κράτους αὐτοῦ. Παρέμενεν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, τὰς ὁποίας συνήντα καθ' ὁδόν, ἐπληροφορεῖτο τὰ τῆς διοικήσεώς των, τὰς ἀνάγκας των, καὶ ἡ αὐτοπρόσωπος αὕτη ἐπίβλεψις συνετέλεσεν εἰς τὴν ὅλην βελτίωσιν τῆς κυβερνήσεως τοῦ κράτους καὶ τῶν χωρῶν αὐτοῦ.

Ὁ σπουδαιότατος ὅμως λόγος ἦτο, ὡς εἶπον, ἡ ἀκοίμητος περιέργεια καὶ φιλομάθειά του. Ἤθελε νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ νὰ γνωρίσῃ ὅλας τὰς χώρας καὶ ὅλους τοὺς λαούς, ἤθελεν ἰδίως νὰ ἐπισκεφθῇ τοὺς ἐνδόξους ἱστορικοὺς τόπους καὶ νὰ θαυμάσῃ τὰ ὡραῖα μνημεῖα των. Φυσικὰ λοιπὸν περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο μέρος τὸν εἵλκυσεν ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή, αἱ χῶραι ἐκεῖναι τῶν μεγάλων ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, αἱ χῶραι τῶν σοφῶν, τῶν ποιητῶν, καὶ τῶν θαυμασίων μνημείων τέχνης. Ὁ Ἀδριανὸς ἔγινε θεατὴς καὶ ἐξερευνητὴς ὅλων τῶν περιέργων, curiotatum omnium explorator.

Εἶναι βεβαίως δύσκολος ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τοῦ ἀτελειώτου ὁδοιπορικοῦ, τόσον ποικίλου, τόσον ἐκτεταμένου, ταξιδίου του, τὸ ὁποῖον ἐπεξετάθη ἀπὸ τὰς ὁμιχλώδεις χώρας τῆς Βρετανίας, ἕως τὴν καυστικὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας. Τὰς σπουδαιοτέρας γραμμὰς τῆς πορείας αὐτοῦ σημειώνουν τὰ μεγάλα κατὰ τὰς περιηγήσεις του ἔργα.

Τὴν περιήγησίν του ἤρχισεν ὁ Ἀδριανὸς κατὰ τὸ 121, ἀφοῦ πρότερον ἐκανόνισε καλῶς τὰ ἐν Ρώμῃ, καὶ διωργάνωσε τὴν διοίκησιν. Εἶχεν ἤδη ἐπισκεφθῆ ὁ Ἀδριανὸς τὰς παραδουναβίους ἐπαρχίας, τὴν Δακίαν, τὸ Νωρικόν, τὰς δύο ἐπαρχίας τῆς Γερμανίας. Ἤρχισε δὲ τὴν τακτικὴν περιοδείαν του ἀπὸ τὴν Γαλατίαν, ἔπειτα εἰς τὴν Βρετανίαν, ὅπου ἔκτισε τὸ κολοσσιαῖον τεῖχος. Ἀπὸ τὴν Βρετανίαν ἐπέστρεψεν ὁ Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Γαλατίαν, διέσχισεν αὐτὴν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν. Εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν προήδρευσε τῆς συνελεύσεως τῶν ἐγχωρίων πόλεων. Ἀπὸ τὴν Ἱσπανίαν διῆλθεν εἰς τὴν Β. Ἀφρικήν. Εἰς τὰ ἄκρα τῆς ἐρήμου ἐπεσκέφθη τὰ Ρωμαϊκὰ στρατόπεδα. Εὑρέθη ἐπιγραφή, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγράφεται ἡμερησία διαταγὴ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Ἀδριανοῦ, ὁ ὁποῖος συγχαίρει τοὺς στρατιώτας διὰ τὰς ἐργασίας καὶ τοὺς κόπους αὐτῶν. Κατόπιν ἐπέστρεψεν, ὡς φαίνεται, εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλ' ἀμέσως ἔφυγε διὰ τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ἔσχε συνέντευξιν μὲ τὸν βασιλέα τῶν Πάρθων, ἤτοι Περσῶν, Χοσρόην. Εἰς τὰς Ἀνατολικὰς ἐπαρχίας διέμεινε τρία ἢ τέσσαρα ἔτη (122-125).

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 125 εὑρίσκομεν τὸν Ἀδριανὸν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ διὰ τῶν νήσων πλέοντα εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν *Ἀχαΐαν*, ὅπως ἐλέγετο τότε. Εἰς τὴν περιοδείαν του ταύτην δὲν ἐβιάζετο, διότι ἐπεχείρει αὐτὴν ὄχι ὡς ἁπλοῦς περιηγητής, ἀλλ' ὡς ἀληθὴς φιλάρχαιος καὶ φιλότεχνος ἀνήρ. Διήρχετο βραδέως τὰς χώρας, παρέμενεν εἰς τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους εἶχε δοξάσει ἡ ἱστορία, εἶχε κοσμήσει ἡ τέχνη ἢ εἶχον φημίσει τὰ κάλλη τῆς φύσεως.

«Περιφήμους ναούς, πίνακας ζωγραφικοὺς καὶ περίφημα ἀγάλματα, τὰ θέατρα τῶν παλαιῶν κατορθωμάτων, ἤθελε πάντα νὰ ἴδῃ, καὶ κατεμάγευε τοὺς καλλιτεχνικοὺς ἐκείνους λαοὺς μὲ τὴν τιμήν, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν εἰς τὰ ἀντικείμενα τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφανείας» (Duruy).

Κατόπιν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ρώμην, ἡ ὁποία ἐδέχθη μὲ ψυχρότητα ἕνα Αὐτοκράτορα τόσον ἀδιάφορον δι' αὐτήν. Ἀλλὰ ταχέως πάλιν ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἀνατολήν, καὶ διέμεινε πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἀγαπητήν του πόλιν, τὰς Ἀθήνας (129). Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, «ἡ ὁποία ἦτο ἐν μέσῳ τοῦ ἀπεράντου κήπου τῆς Αὐτοκρατορίας ἡ λαμπροτέρα χώρα». Εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν ἐπεσκέπτετο τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις, ἰδίως τὴν Κόρινθον, τὴν Σμύρνην, τὴν Μίλητον, τὴν Ἔφεσον, τὴν Τρῳάδα, διὰ νὰ τιμήσῃ τοὺς ἥρωας τοῦ Ὁμήρου. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα ἠθέλησε νὰ θαυμάσῃ τὴν θάλασσαν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον οἱ Μύριοι τοῦ Ξενοφῶντος ἐκραύγασαν τὴν χαρμόσυνον φωνὴν «*Θάλασσα, θάλασσα!*»

Κατόπιν κατῆλθε πρὸς τὰ Νότια, ἐπεσκέφθη τὴν Ἀντιόχειαν, ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Συρίας, εἰς τὰς λαμπρὰς Ἑλληνικὰς εἴτε Ἑλληνιζούσας πόλεις, εἰς τὰς πόλεις τῆς ἐρήμου, τὴν Ἡλιούπολιν, τὴν Παλμύραν, αἱ ὁποῖαι εἶχον γίνει μεγάλαι μὲ τὸ ἐμπόριον τῶν καραβανίων. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπεσκέφθη τὴν Νεκρὰν θάλασσαν καὶ διῆλθε τὰ κάστρα καὶ τὰς ὠχυρωμένας πόλεις τῆς νέας ἐπαρχίας Ἀραβίας.

Ἀπὸ τὴν Ἀραβίαν ἐπέρασε διὰ τοῦ Πηλουσίου στόματος τοῦ Νείλου εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἠθέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ θαυμάσια λείψανα τῶν παλαιῶν Φαραώ. Τοῦ ἔκαμεν ἐντύπωσιν ὁ πολυθρύλητος κολοσσὸς Μίμνων καὶ οἱ φερόμενοι ἑωθινοὶ κλαυθμυρισμοὶ αὐτοῦ. Μεταξὺ τῶν πρώτων ἐπεσκέφθη τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἀλεξάνδρειαν, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὴν Βιβλιοθήκην καὶ τὸ Μουσεῖον, ὅπου συνεζήτησε μὲ τοὺς σοφούς, ἀλλὰ δὲν φαίνεται νὰ ἔμεινεν ἐνθουσιασμένος.

Εἰς τὴν περιοδείαν ἐκείνην τῆς Αἰγύπτου συνέβη τὸ θλιβερώτατον διὰ τὸν Ἀδριανὸν γεγονὸς τοῦ θανάτου τοῦ εὐνοουμένου του Ἀντινόου. Κατὰ τὴν ἀνάβασιν τοῦ Νείλου ὁ Ἀντίνοος ἐπνίγη εἰς τὸν ποταμὸν εἴτε ἐκ τύχης, εἴτε ἐξ ἑκουσίας θυσίας, ἐπειδὴ χρησμός τις εἶχε προείπει ὅτι ὁ θάνατος αὐτοῦ ἔμελλε νὰ εἶναι σωτηρία διὰ τὸν Ἀδριανόν. Ἡ θλῖψις τοῦ Ἀδριανοῦ ὑπῆρξεν ὀξυτάτη· πρὸς ἀνάμνησιν αὐτοῦ ἔκτισε τὴν πόλιν Ἀντινοούπολιν καὶ ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τιμὰς θεοῦ. Οἱ καλλιτέχναι ἤρχισαν ἁμιλλώμενοι εἰς τὴν ἀνάπλασιν τῆς περικαλλοῦς μορφῆς τοῦ νεανίου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διαμονῆς τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐξερράγη ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία κατεπνίγη εἰς τὸ αἷμα καὶ τὴν ἐξολόθρευσιν. Πρὸ τοῦ πέρατος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου ὁ Ἀδριανὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἐξῆλθε πλέον (134—137). Τὰ τελευταῖα αὐτοῦ ἔτη διῆλθεν εἰς τὴν λαμπροτάτην ἔπαυλίν του, τὴν Τιβουρτίνην ἔπαυλιν, (*Ἀδριανὴ ἔπαυλις*), ὅπου ἀπέθανεν ἐν μέσῳ τῆς ἀναπαραστάσεως τῶν προσφιλῶν τόπων καὶ μνημείων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀποθαυμάσει κατὰ τὰς μεγάλας περιοδείας αὐτοῦ.

Digitized by Google

Δ΄. ΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΕΧΝΗΣ

Πολλοί, ἰδίως οἱ δύστροποι Ρωμαῖοι, ἐθεώρουν τὰ ταξίδια τοῦ Αὐτοκράτορος ὡς κενόσπουδον ἀπασχόλησιν, καὶ μερικοὶ μάλιστα ἔσκωπτον αὐτόν. Ὁ ποιητὴς Φλῶρος ἔγραφεν: «Ὄχι, δὲν θὰ ἤθελον νὰ εἶμαι καῖσαρ διὰ νὰ τρέχω εἰς τὴν χώραν τῶν Βρετανῶν, διὰ νὰ ὑποφέρω τὰ ψύχη τῆς Σκυθίας». Καὶ ὁ Ἀδριανός, μὲ τὴν σκωπτικὴν διάθεσίν του ἀπήντα, ἐπίσης εἰς στίχους: «Καὶ ἐγὼ δὲν θὰ ἤθελον νὰ εἶμαι Φλῶρος διὰ νὰ τρέχω εἰς τὰ καπηλεῖα τῆς πόλεως καὶ νὰ σαπίζω εἰς τὰ καταγώγια καὶ νὰ μὲ τρώγουν οἱ ψύλλοι».

Δὲν ἔμειναν ὅμως ἀνωφελεῖς εἰς τοὺς λαοὺς αἱ περιηγήσεις αὗται τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἡ ρωμαντικὴ κλίσις αὐτοῦ τὸν ἔφερε καὶ εἰς ταξίδια πρὸς ἐπίσκεψιν τόπων, οἱ ὁποῖοι εἶχον γίνει ὀνομαστοὶ διὰ τὸ κάλλος. Αἱ φυσικαὶ καλλοναί, τὰς ὁποίας εἶχον ἀγαπήσει οἱ Ἀλεξανδρινοί, ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τὸν βαρὺν ἐκεῖνον λαὸν τῶν Ρωμαίων. Ὁ Ἀδριανὸς ἐπεσκέφθη καὶ ἐθαύμασε τὰ περιλάλητα Τέμπη, ἀνῆλθεν εἰς τὴν Αἴτναν καὶ εἰς ἄλλα ὄρη διὰ νὰ ἴδῃ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα, καὶ εὑρέθη ἐν μέσῳ μαινομένων θυελλῶν. Τὰ θεάματα ταῦτα τῆς φύσεως βεβαίως ἱκανοποίουν τὴν μυστικοπαθῆ, ὅπως τοῦ Ἰουλιανοῦ, κλίσιν τοῦ Αὐτοκράτορος· ἴσως ἐν μέρει καὶ αἱ περιηγήσεις του πρὸς θαυμασμὸν τῶν ἀρχαίων μνημείων. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ᾐσθάνετο καὶ πραγματικὴν ἀγάπην πρὸς τὰ ἔργα τέχνης, τὰ δὲ ταξίδιά του ἔδωκαν ἀφορμὴν πρὸς κτίσιν ἔργων δημοσίας ὠφελείας καὶ προσέτι ἔργων τέχνης, τὰ ὁποῖα κατέστησαν προσφιλὲς τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἀπὸ τὸν Τάμεσιν ἕως τὸν Εὐφράτην, ἕως τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας, ἐσώθησαν λείψανα τῆς οἰκοδομικῆς ταύτης δραστηριότητος, ἡ ὁποία ἐνθυμίζει ἄλλον μέγαν οἰκοδόμον, τὸν Ἰουστινιανόν. Ἔχει λοιπὸν τὴν τιμὴν ὁ Ἀδριανὸς ὅτι ἐνεψύχωσε τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν τέχνην καὶ κατέλιπε μνημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι πολύτιμος διδασκαλία εἰς τὴν νεότητα.

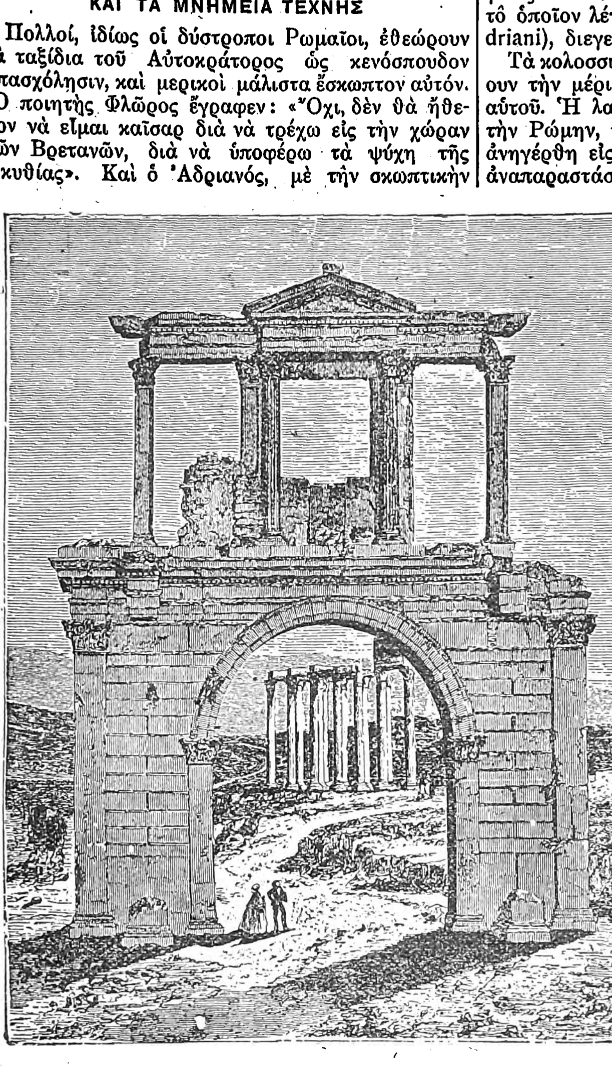

Ἡ πύλη (εἴτε ἀψὶς) τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μεγάλα στρατιωτικὰ ἔργα ὑπῆρξαν τὰ πρῶτα μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἠθέλησε νὰ ἱδρύσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ ὁποῖος εἶχε διαρκῆ μέριμναν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους του. Ἦσαν δὲ ταῦτα, ὅπως τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κάστρα καὶ παντοῖα ὀχυρώματα εἰς ὅλα τὰ ἀπέραντα σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας. Αἱ σπουδαιόταται ὀχυρώσεις ἦσαν εἰς τὰ σύνορα τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Δουνάβεως, τὰ ὁποῖα ἐξησφαλίσθησαν διὰ γραμμῆς ὀχυρωμάτων μήκους 500 χιλιομέτρων. Ἡ συνήθης ὀχύρωσις ἦτο ἓν τεῖχος συνεχές, ἔμπροσθεν αὐτοῦ τάφρος καὶ ὄπισθεν πύργος ἐπιτηρήσεως (burgus). Εἰς πολλὰ μέρη σῴζονται λείψανα τοῦ ἐκπληκτικοῦ ἐκείνου ἔργου, οἱ δ' ἐγχώριοι ὀνομάζουν αὐτὰ Teufelmauer (τεῖχος τοῦ Διαβόλου).

Τὸ μέγιστον στρατιωτικὸν ἔργον ἦτο ἡ ὀχύρωσις τὴν ὁποίαν ἀνήγειρεν εἰς τὴν Βρετανίαν διὰ νὰ σταματήσῃ τοὺς βαρβάρους Καληδονίους. Ἡ ὀχύρωσις αὕτη εἶναι ἀπέραντον τεῖχος 115 χιλ. ἀπὸ τὴν μίαν ἕως τὴν ἄλλην θάλασσαν τῆς Ἀγγλίας. Τὰ λείψανα τοῦ κολοσσιαίου τούτου ἔργου, τὸ ὁποῖον λέγεται *Ἀδριάνειον τεῖχος* (Vallum Hadriani), διεγείρει τὸν θαυμασμὸν τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ κολοσσιαῖα ὀχυρωματικὰ ἔργα αὐτοῦ δεικνύουν τὴν μέριμναν περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ἡ λαμπροτάτη Τιβουρτίνη ἔπαυλις παρὰ τὴν Ρώμην, τὸ περιεργότατον μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἀναπαραστάσεις τῶν θαυμασίων, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἴδει, μᾶς ἀποκαλύπτει τὸν παράδοξον δι' ἀρχαῖον ἄνδρα ρωμαντισμὸν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ ἄλλα μνημεῖα, ναοί, στοαί, βιβλιοθῆκαι, ὑδραγωγεῖα κ.τ.λ. εἶναι τεκμήρια τῆς ἐξαιρέτου καλλιτεχνικῆς διαθέσεως καὶ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ.

Εἰς αὐτὴν τὴν Ρώμην,— διὰ ν' ἀρχίσω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσαν — ἔκτισε τὸν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τῆς Ρώμης εἰς τὸν ἀρχαῖον πρόδομον τοῦ χρυσοῦ οἴκου τοῦ Νέρωνος. Τὸ σχέδιον τοῦ ναοῦ ἔκαμεν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Ἀδριανός, ὁ ὁποῖος διηύθυνε μάλιστα καὶ τὰς ἐργασίας τῆς οἰκοδομήσεως αὐτοῦ. Ἐκτὸς πολλῶν παλαιοτέρων μνημείων, τὰ ὁποῖα ἀνεκαίνισεν, ἔκτισε μέγα μνημεῖον, τὸ ὁποῖον προώρισεν ὡς ἴδιον μαυσωλεῖον αὐτοῦ. Τὸ πελώριον τοῦτο μνημεῖον (moles Hadriana), τὸ ὁποῖον διέφυγε τὰς καταστροφὰς τοῦ χρόνου, ἐκτίσθη πλησίον τοῦ Τιβέρεως καὶ ὑψοῦται ἐπὶ τετραγώνου βάσεως, ἡ ὁποία εἶναι κεκαλυμμένη διὰ Παρίου μαρμάρου, ἔφερε δὲ πολυάριθμα ἀγάλματα, τῶν ὁποίων ὑπερεῖχε κολοσσιαῖον ἄγαλμα τοῦ Αὐτοκράτορος. Τὸ *μαυσωλεῖον τοῦ Ἀδριανοῦ* ἔγινε περίφημον εἰς τὸ Μεσαιωνικὰ χρονικὰ ὡς πύργος χρησιμεύων πρὸς φυλακὴν καὶ εἶναι ὁ περίφημος *Πύργος τοῦ Ἁγ. Ἀγγέλου* (Castel Sant'Angelo).

Εἰς ὅλας δὲ τὰς πόλεις, ἀπὸ τὰς ὁποίας διήρχετο, ἀνήγειρε ναούς, βασιλικάς, στοάς, διένειμεν εὐεργεσίας εἰς ὅσας εἶχον πάθει καταστροφάς, κατεσκεύασεν ὁδοὺς καὶ μεγάλας λεωφόρους, γεφύρας, ὑδραγωγεῖα, μὲ μίαν λέξιν ηὐνόησε κατὰ παντοίους τρόπους τὴν οἰκονομικὴν καὶ ὑλικὴν εὐημερίαν καὶ ἐπροστάτευσε τὴν εἰρήνην καὶ τὰς τέχνας. Ἀκόμη δὲ καὶ πόλεις καταστραφείσας ἀνεκαίνισε καὶ ἄλλας νέας ἔκτισεν. Εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ ἀνηγέρθη νέα ἀποικία, ἡ *Αἴλια Καπιτωλῖνα* (Aelia Capitolina, βλ. λ.). Εἰς πολλὰ μέρη ἔκτισε πόλεις, εἰς τὰς ὁποίας ἔδωκε τὸ ὄνομά του, ὀνομάσας αὐτὰς *Ἀδριανουπόλεις,* ἐκ τῶν ὁποίων περίφημος ἔγινεν ἡ Ἀδριανούπολις τῆς Θρᾴκης (βλ. λέξεις), ἐπίσης ἔκτισε τὴν *Ἀντινοούπολιν,* καὶ μίαν ἄλλην εἰς τὴν Βιθυνίαν, ἥτις ὠνομάσθη *Ἀδριανοῦ θῆραι* ἤτοι *Ἀδριανοθῆραι* πρὸς ἀνάμνησιν τῶν εἰς τὴν χώραν ταύτην μεγάλων κυνηγίων του, διότι ἦτο, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ μανιώδης κυνηγός. Οἱ λαοί, ἐνθουσιασμένοι μὲ τὰ εὐεργετήματά του, ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν μεγάλας τιμάς, πολλαὶ πόλεις τὸν ἐξέλεξαν ἄρχοντά των, νομίσματα ἐκόπησαν πρὸς τιμήν του, ὠνομάσθη δέ, ὡς βλέπομεν εἰς ἐπιγραφὰς καὶ εἰς νομίσματα, restitutor orbis, ἤτοι *ἐπανορθωτής, ἀνακαινιστὴς τῆς οἰκουμένης.*

Τὰ πλεῖστα καὶ μεγαλοπρεπέστατα μνημεῖα ἔκτισεν ὁ Ἀδριανός, φυσικά, εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτοῦ χώρας, εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἀνέκτισε πόλεις Ἑλληνικάς, αἱ ὁποῖαι εἶχον καταστραφῆ ἐκ τῶν σεισμῶν, ὅπως τὴν Κύζικον, τὴν Νικομήδειαν. Εἰς τὴν Σμύρνην, ἡ ὁποία ἦτο ὡραιοτάτη πόλις καὶ τὴν ὁποίαν ἰδιαιτέρως ἠγάπα, ἔκτισε λαμπρὸν ναὸν καὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον γυμνάσιον τῆς Ἀσίας. Ἡ Σμύρνη εὐγνωμονοῦσα τοῦ ἀπένειμε τοὺς τίτλους τοῦ σωτῆρος καὶ οἰκιστοῦ καὶ ἵδρυσεν *Ἀδριανεῖα,* ἤτοι ἀγῶνας πρὸς τιμὴν αὐτοῦ. Εἰς τὴν Τροίαν ἀνακαίνισε τὸν λόφον τοῦ ἀγαπητοῦ του ἥρωος Αἴαντος καὶ ἔγραψεν Ἑλληνικοὺς στίχους πρὸς τιμὴν τῆς πόλεως.

Ἐσώθησαν πολυπληθῆ νομίσματα, ἰδίως Μικρασιατικά, μαρτυροῦντα τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἐπεδαψίλευσεν ὁ Ἀδριανὸς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἔχομεν δὲ καὶ ἓν βιβλίον ἑνὸς ἄλλου περιηγητοῦ, τοῦ Παυσανίου, ὁ ὁποῖος διέτρεξε τὴν Ἑλλάδα καθ' ὃν χρόνον ἦσαν ἀκόμη πρόσφατοι αἱ ἀναμνήσεις τῶν ταξιδίων τοῦ Ἀδριανοῦ (τὰ μέσα τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος). Ἀπὸ τὸν Παυσανίαν βλέπομεν πόσον εἶναι ἀληθὴς ἡ εἴδησις τοῦ Ρωμαίου βιογράφου αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει, ὁμιλῶν περὶ ἑκάστης ἐπαρχίας, «ἐγέμισεν αὐτὴν μὲ τὰς εὐεργεσίας του». Εἰς τὴν Κόρινθον ἵδρυσε λουτρὰ καὶ ὑδραγωγεῖον, τὸ ὁποῖον ἔφερεν εἰς τὴν πόλιν τὰ ὕδατα τῆς λίμνης Στυμφαλίας, εἰς τὴν Νεμέαν ἱππόδρομον, εἰς τὴν Μαντίνειαν μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος.

Ἡ ἐξαιρετικὴ ἄνθησις τῆς τέχνης κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χ. συμπίπτει καὶ μὲ τὴν ἀκμὴν σπουδαίων συγγραφέων, ὁποῖοι εἶναι οἱ Ρωμαῖοι Σουητώνιος καὶ Αὖλος Γέλλιος, ἰδίως οἱ Ἕλληνες Πλούταρχος, Λουκιανός, Ἀρριανός, ὁ γεωγράφος Πτολεμαῖος, ὁ Παυσανίας. Ἐπὶ Ἀδριανοῦ δ' ἤκμασε καὶ ὁ περιφανὴς Ἕλλην ἀρχιτέκτων καὶ μηχανικὸς Ἀπολλόδωρος, ὁ ὁποῖος ἀνήγειρε πολλὰ ἔργα τοῦ Τραϊανοῦ καὶ ἔπειτα τοῦ Ἀδριανοῦ. Ὁ αἰὼν ἐκεῖνος ὑπῆρξε σπουδαιότατος ὄχι ἁπλῶς διὰ τὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ὅλον πολιτισμὸν τῆς ἀρχαιότητος, μὲ ἄλλους λόγους διὰ τὰς μεγάλας μελλούσας τύχας τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ε΄. Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Δὲν ὑπῆρξεν ὅμως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος πόλις, ἡ ὁποία ἐτιμήθη περισσότερον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, καὶ εἰς τὴν ἀφειδῆ ἐκείνην παροχὴν εὐεργεσιῶν ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν «αἱ λαμπραὶ καὶ ἰοστέφανοι Ἀθῆναι».

«Αἱ Ἀθῆναι, λέγει ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος ἱστορικὸς Duruy, ἐπάνω εἰς τὰς ὁποίας *ἔπνεεν αἰώνιον πνεῦμα νεότητος καὶ κάλλους,* δὲν εἶχον πολίτην, ὁ ὁποῖος θ' ἀνῆλθε συχνότερα εἰς τὴν Πνύκα, ὁ ὁποῖος θὰ ἐκάθισε συχνότερα εἰς τὸν λαξευμένον βράχον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἠγόρευεν ὁ Δημοσθένης καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον ὁ ὀφθαλμὸς μαγεύεται μὲ τὸ θελκτικὸν πανόραμα τῆς πόλεως, θαυμάζει τὴν θάλασσαν, τὴν Σαλαμῖνα, τὰ Προπύλαια, τὸν Παρθενῶνα».

Ὁ φιλέλλην καὶ κατ' ἐξοχὴν φιλαθήναιος ἐκεῖνος Αὐτοκράτωρ εἶχε λατρείαν ἀληθινὴν πρὸς τὴν αἰωνίαν πόλιν τῆς Ἀθηνᾶς, «τὴν ὁποίαν ἤθελε νὰ κάμῃ πρωτεύουσαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς» (Duruy). Οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμισαν ὅτι ἐπανῆλθον αἱ λαμπρόταται ἡμέραι τῆς ἱστορίας των, ὅταν εἶδον τὸν κύριον τοῦ κόσμου νὰ λαμβάνῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔνδυμα καὶ νὰ γίνεται συμπολίτης των, νὰ ἐκπληροῖ σοβαρῶς τὰ καθήκοντά του ὡς ἄρχοντος καὶ ὡς ἀγωνοθέτου, νὰ παρακάθηται εἰς τοὺς ἀγῶνας των, εἰς τὰ μυστήρια τῆς Ἐλευσῖνος καὶ νὰ τοποθετῇ ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Μιλτιάδου τὸ ἄγαλμα, τὸ ὁποῖον εἶχον λησμονήσει νὰ θέσουν. Ἔζη ὡς πλούσιος ἰδιώτης προσιτὸς εἰς πάντας, συζητῶν μὲ τοὺς καλλιτέχνας, μὲ τοὺς φιλοσόφους» (Duruy).

Αἱ Ἀθῆναι ἐγένοντο πάλιν ὅ,τι ἦσαν ἄλλοτε, τὸ μέγα σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος. Οἱ ῥήτορες καὶ οἱ σοφισταὶ ἔτρεχον νὰ δοξασθοῦν, καὶ ὁ Ἀδριανὸς τοὺς ἤκουε μὲ εὐχαρίστησιν, ἀλλ' ἠσχολεῖτο καὶ μὲ μεγάλας οἰκοδομὰς εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰλισοῦ. Ὁ Ἀδριανὸς ἔφερε πάντοτε μαζί του στρατὸν ἀρχιτεκτόνων καὶ ἐπιτηδείων τεχνιτῶν, τὰ ἔργα λοιπὸν ἐπροχώρησαν ταχέως.

Εἰς ὀλίγον χρόνον μία νέα πόλις ἠγέρθη πλησίον τῆς παλαιᾶς καὶ μία μεγάλη πύλη ἀψιδωτὴ σῴζεται ἀκόμη εἰς τὸ Α. μέρος τῆς Ἀκροπόλεως, παρὰ τὸ σημερινὸν Ζάππειον. *Ἡ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ,* ὅπως πρέπει νὰ ὀνομάζεται, ἐγείρεται εἰς τὸ σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν ὡς τὸ ὅριον τῆς παλαιᾶς πόλεως, ἦτο δὲ ἁπλῶς διακοσμητικὸν μνημεῖον χάριν τῆς τοπογραφίας, ὡς δεικνύουν αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς ζωοφόρου. Εἰς τὸ ΒΔ. μέρος (τῆς Ἀκροπόλεως) ἀναγινώσκομεν:

«*Αἵδ' εἴσ' Ἀθῆναι Θησέως ἡ πρὶν πόλις*».

Εἰς δὲ τὸ ΝΑ. μέρος (πρὸς τὸ Ὀλυμπιεῖον):

«*Αἵδ' εἴσ' Ἀδριανοῦ καὶ οὐχὶ Θησέως πόλις*».

Πλησίον τῆς πύλης πρὸς τὸν Ἰλισὸν ἐγείρονται δεκαπέντε μεγάλοι κίονες, ἄλλοι μεμονωμένοι, ἄλλοι ἑνούμενοι μὲ τὸ ἐπιστύλιον, τῶν ὁποίων αἱ κολοσσιαῖαι διαστάσεις, αἱ πλούσιαι διακοσμήσεις, οἱ χρυσίζοντες χρωματισμοί, οἱ ὁποῖοι ἐξαίρονται εἰς τὸ κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ, κινοῦν τὸν θαυμασμόν. Εἶναι οἱ κίονες, αἱ *στῆλαι,* ὡς λέγονται σήμερον, τοῦ *Ὀλυμπιείου,* τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ὁ ὁποῖος ἦτο τὸ μέγιστον οἰκοδόμημα τοῦ Ἑλληνορρωμαϊκοῦ κόσμου καὶ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀρχίσει ὁ Πεισίστρατος, ἐξηκολούθησεν ὁ Αὔγουστος καὶ ἐτελείωσε μετὰ ἑπτὰ αἰῶνας ὁ Ἀδριανός.

Ἡ νέα πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἡ *Ἀδριανούπολις,* διεκοσμήθη ἀπὸ τὸν Ἀδριανὸν μὲ πολυάριθμα κομψὰ καὶ πολυτελῆ κτίσματα. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο εἶχε βοηθὸν τὸν περίφημον ῥήτορα Ἡρώδην τὸν Ἀττικόν, ὁ ὁποῖος ἀφειδῶς ἐσπατάλησε τὸν πλοῦτον του διὰ νὰ στολίσῃ τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἰδίως ἀναφέρεται τὸ Γυμνάσιον, τὸ ὁποῖον ἐστολίζετο μὲ ἑκατὸν κίονας λιβυκοῦ μαρμάρου, ἡ περίφημος Βιβλιοθήκη (Ἀδριάνειος βιβ., βλ. κατωτέρω), καὶ τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασε μὲ πεντελικὸν μάρμαρον καὶ τὸ ὁποῖον ἔμελλε μετὰ δεκαοκτὼ καὶ περισσοτέρους αἰῶνας ν' ἀνεγείρῃ ὁ Ἀβέρωφ μὲ τὸ ἴδιον περίπου σχῆμ

Digitized by Google

(*Ἀβερώφειον στάδιον*). Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Παυσανίας σχετικῶς μὲ τὰς οἰκοδομὰς τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸν λόγον περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου: «*Ἀδριανὸς δὲ κατεσκευάσατο μὲν καὶ ἄλλα Ἀθηναίοις*, ναὸν Ἥρας, καὶ Διὸς Πανελληνίου, [καὶ] θεοῖς τοῖς πᾶσιν ἱερὸν κοινόν». Ἔπειτα ὁμιλεῖ περὶ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἐξακολουθεῖ: «καὶ γυμνάσιόν ἐστιν ἐπώνυμον Ἀδριανοῦ· κίονες δὲ καὶ ἐνταῦθα ἑκατὸν λιθοτομίας τῆς Λιβύων». (I, 18, 9).

Ἀπὸ τὰ πολυάριθμα οἰκοδομήματα ταῦτα οὐδὲν σώζεται, οὔτε αὐτὴ ἡ Ἀθηναϊκὴ Ἀδριανούπολις. Οἱ Ἕλληνες, ἐνθουσιασμένοι διὰ τὰς τιμάς, τὰς ὁποίας ἀπένειμεν ὁ Ἀδριανὸς εἰς τὴν φυλήν των, ἀνέθηκαν τὸ ἄγαλμά του εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἡ δὲ μνήμη τοῦ γνησίως Ἕλληνος κατὰ τὴν μόρφωσιν Αὐτοκράτορος ἐκείνου πρέπει νὰ εἶναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ὄχι μόνον συνδεδεμένη μὲ τὰ λείψανα τῶν μνημείων, τὰ ὁποῖα ἔκτισεν, ἀλλὰ καὶ μὲ ὅλην τὴν ἔξαρσιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ μὲ τὴν μεγάλην ἐκπολιτιστικὴν ἐργασίαν τῶν αἰώνων ἐκείνων τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ρώμης, οἱ ὁποῖοι παρεσκεύασαν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.

Βιβλιογραφία. Εἰς τὰς μεγάλας Ρωμαϊκὰς ἱστορίας τοῦ Μόμσεν καὶ τοῦ Duruy ἐξετάζεται ἐπαρκῶς ὁ Ἀδριανός. Πρβ. τὴν ὡραίαν ἀφήγησιν τοῦ *G. Boissier*, Promenades archéologique. 1913, σ. 208-226. Μονογραφίας ἔγραψαν καὶ ἄλλοι, καὶ δὴ ὁ Γρηγορόβιος, Geschichte Hadrians und seiner Zeit, γ' ἔκδ. 1884. **ΑΔ. ΑΔ.**

ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΚΤΙΣΜΑΤΑ ΜΕΓΑΛΑ

Ἔχουν ἤδη μνημονευθῆ τὰ ποικίλα καὶ πολυάριθμα κτίρια καὶ μνημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνήγειρεν ὁ μέγας οἰκοδόμος Ἀδριανὸς εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου, ἀπὸ τὴν Βρεττανίαν ἕως τὴν ἔρημον τῆς Ἀραβίας. Εἶναι ὅμως τρία κτίσματα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὅλως ἰδιάζουσαν σημασίαν, εἴτε διὰ τὴν σπουδαιότητα, εἴτε διὰ τὸν προορισμόν. Ἡ ἀπέραντος *ἔπαυλις τοῦ Ἀδριανοῦ* εἰς τὰ Τίβουρα πρὸ τῆς Ρώμης εἶναι τὸ παραδοξότερον μνημεῖον τὸ ὁποῖον ἀνηγέρθη ποτέ. Ἡ δὲ *Ἀδριάνειος βιβλιοθήκη* καὶ τὸ *Ἀδριάνειον Ὑδραγωγεῖον* εἶναι μὲν καὶ σημαντικὰ κτίσματα, συνδέονται δὲ τόσον στενῶς μὲ τὴν ἀγαπητὴν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, ὥστε βεβαίως πρέπει νὰ λεχθοῦν περισσότερα περὶ αὐτῶν. Διὰ τοῦ ἰδιαιτέρου δὲ λόγου ὁ ὁποῖος θὰ γίνῃ περὶ τῶν μεγάλων τούτων μνημείων, θὰ χαρακτηρισθῇ καλύτερα τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ οἱ πολυσήμαντοι σκοποὶ τοὺς ὁποίους ἐπεδίωκεν ἀνεγείρων τὰ μνημεῖα αὐτοῦ.

Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον ἐπαρκεῖς ἐγκαταστάσεις πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος εἰς τὰς πόλεις, σπουδαιότατα δ' ἔργα τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων εἶναι τὰ *ὑδραγωγεῖα* αὐτῶν, τῶν ὁποίων σώζονται ἀκόμη καὶ σήμερον μεγαλοπρεπῆ λείψανα. Ἰδιάζουσαν σημασίαν ἔχει τὸ ἐν Ἀθήναις Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον, πρῶτον μὲν διότι ἦτο μέγα κτίσμα τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος, ἔπειτα δέ, καὶ τὸ σπουδαιότερον, διότι μένει ἀκόμη καὶ σήμερον τὸ κύριον ὑδραγωγεῖον ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὑδρεύεται ἡ πόλις. Συνέλεγεν εἰς δεξαμενὴν τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν τῆς Καλογρέζας, πρὸς Β. τοῦ Ἀγχεσμοῦ καὶ τῆς Ν. χώρας τοῦ Πεντελικοῦ διὰ τελείου συστήματος ἀγωγῶν καὶ διωχέτευεν αὐτὰ εἰς τὴν πόλιν. Ἔχει λοιπὸν ὄχι μόνον καὶ ἀρχαιολογικὴν ἀξίαν μεγάλην, ἀλλὰ καὶ ἐπικαιροτάτην σημασίαν διὰ τὸ καθ' ἑκάστην ἐπανερχόμενον ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶναι γνωστὰ πολλὰ λείψανα ἀρχαίων ὑδραγωγείων καὶ ἀρτηριῶν πρὸς διοχέτευσιν ὕδατος. Ἓν ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα καὶ τὰ ἀρχαιότερα ὑδραγωγεῖα εἶναι τὸ *Πεισιστράτειον*, τὸ ὁποῖον ἔκτισε διὰ τὰς Ἀθήνας ὁ λαμπρὸς ἐκεῖνος τύραννος, ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἐκαλλώπισε τὰς Ἀθήνας διὰ σημαντικῶν ἐξωραϊστικῶν ἔργων, ἐπίσης καὶ διὰ σημαντικῶν ἔργων δημοσίας ὠφελείας.

Ἐν τῇ στοργῇ αὐτοῦ πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἐν τῇ καθημερινῇ μερίμνῃ αὐτοῦ πρὸς ἐξωραϊσμὸν καὶ εὐεργεσίαν τῆς λαμπροτάτης καὶ προσφιλοῦς πόλεώς του, δὲν ἦτο δυνατὸν ὁ Ἀδριανὸς νὰ λησμονήσῃ τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως αὐτῆς. Ὅπως καὶ σήμερον, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐποχήν, τὸ περιμάχητον τοῦτο ζήτημα ἀπησχόλει πάντας τοὺς ἐνδιαφερομένους διὰ τὴν αὔξησιν τῆς πόλεως.

Τὸ μέγα τοῦτο κοινωφελὲς ἔργον ἀπεφάσισεν ὁ Ἀδριανὸς βεβαίως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ εὐεργετήσῃ τὴν πόλιν τῶν Ἀθηναίων, ἐπέπρωτο δὲ μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ὁλοκλήρου μεσαιῶνος ν' ἀνακαλυφθῇ, νὰ καθαρισθῇ καὶ νὰ παράσχῃ πάλιν εὐεργεσίαν εἰς τὴν σημερινὴν πόλιν.

Ἡ μεγάλη δεξαμενὴ καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον καθόλου ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωνται ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ἐπερατώθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς τὰ μέσα τοῦ 2ου μ. Χ. αἰῶνος. Ἡ ἀρχαία αὐτὴ δεξαμενὴ εἶναι ἡ γνωστὴ μεγάλη δεξαμενὴ τῆς πόλεως ἄνω τῆς πλατείας Κολωνακίου πρὸς τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὴν λεγομένην πλατεῖαν τῆς Δεξαμενῆς.

Πρὸ τῶν μέσων τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος τῆς ἀπελευθερώσεως ἡμῶν (καὶ πρὸ τοῦ 1850) ἐγένετο ἤδη πολὺ αἰσθητὴ εἰς τὰς αὐξανομένας Ἀθήνας ἡ ἔλλειψις ἐπαρκοῦς ὕδατος. Εἰς τὸ λεκανοπέδιον τῆς Ἀττικῆς ἔγιναν πολλαὶ διατρήσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἀποτυχία ἀπεθάρρυνε διὰ περαιτέρω ἐρεύνας. Διὰ τοῦτο ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ τῆς πόλεως ἔκαμε διαφόρους ἐρεύνας διὰ νὰ πορισθῇ ὕδωρ ἀπὸ φρέατα καὶ ἀπὸ παλαιότερα ὑδραγωγεῖα. Πρῶτος ὁ δήμαρχος Ἀθηναίων Βενιζέλος ἐπεχείρησεν ἀνασκαφάς τινας τῷ 1847 εἰς μίαν μικρὰν κρήνην κατὰ τὸν Ἅγ. Δημήτριον τῶν Ἀμπελοκήπων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπρομηθεύετο ὁ δῆμος μικρὸν ποσὸν ὕδατος. Τότε ἀνευρέθη ὁ ἀρχαῖος ἀγωγός, ὁ ὁποῖος ἐκαθαρίσθη ἕως τὸ Ψυχικὸν καὶ ἀκόμη μακρύτερα εἰς μῆκος 4,000 μέτρων. Ἀλλ' ἠγνοοῦντο ἀκόμη αἱ πηγαὶ τοῦ ἀγωγοῦ, ἡ ἐπέκτασις αὐτοῦ πρὸς τὴν πόλιν, ἐπίσης καὶ ἡ Ἀδριάνειος δεξαμενή. Διὰ τοῦτο κατεσκευάσθη τότε εἰς τοὺς Ἀμπελοκήπους μικρὰ δεξαμενή, ἀπὸ τὴν ὁποίαν μετωχετεύθησαν τὰ ὕδατα εἰς τὴν πόλιν. Ἀργότερον, τῷ 1855, ἔγινε νέα ἐκκαθάρισις τοῦ ὑδραγωγείου, ἡ ὁποία ἐπεξετάθη ἕως τὸ Χαλάνδριον. Κατὰ δὲ τὸ 1861 ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς ἡ βασίλισσα Ἀμαλία, καὶ τότε ἀνεκαλύφθη ἡ πρὸς τὴν πόλιν ἐπέκτασις τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου καὶ ἡ Ἀδριάνειος δεξαμενὴ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Λυκαβηττοῦ, ἡ σημερινὴ δεξαμενὴ τῆς πόλεως. Ἰδίως ὅμως ἀπὸ τὸ ἔτος 1870, ἐπὶ τῆς δημαρχίας τοῦ Παν. Κυριακοῦ, διὰ δανείου 300.000 δραχμῶν ἐκ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἔγινε συστηματικὴ ἐργασία πρὸς βελτίωσιν τῶν ὑδραυλικῶν ἔργων τῆς πόλεως καὶ πρὸς ταχεῖαν προμήθειαν ὑδάτων καὶ κατασκευὴν καταλλήλου συστήματος διοχετεύσεως αὐτῶν. Ἡ πρώτη λοιπόν, ἀλλ' ἀτελής, ἀνακάλυψις τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου ἔγινε τῷ 1847, τὰ ἔργα ἐξηκολούθουν ἐκ διαλειμμάτων ἕως τὸ 1870, καὶ ἔκτοτε ἤρχισεν ἐργασία μὲ μεγάλην δραστηριότητα καὶ σοβαρὰς σκέψεις περὶ τοῦ μεγάλου ζητήματος τῆς ὁριστικῆς ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν, αἱ ὁποῖαι ἤρχιζον ἤδη νὰ δεικνύουν ὅτι ταχέως θὰ ἐγίνοντο μεγάλη πόλις.

Τὸ Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον ἐξεκαθάρθη ἐκ νέου ἕως τὸ Χαλάνδριον, ἐπεσκευάσθησαν καὶ ἐκαλύφθησαν τὰ φρέατα, διὰ νὰ μὴ πίπτουν λίθοι καὶ προέρχεται ἔμφραξις τοῦ ἀγωγοῦ, ἀνεκαλύφθη καὶ ἐπεσκευάσθη ἡ εἰς τὰς πρὸς τὴν πόλιν ὑπωρείας τοῦ Λυκαβηττοῦ Ἀδριάνειος δεξαμενή. Καὶ οὕτω διωχετεύθησαν κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν ἀνακαινισθεῖσαν δεξαμενὴν τὰ ὕδατα, ἐτέθησαν νέοι σωλῆνες, ἔγιναν ὑδροφράγματα καὶ παντοῖα ἄλλα ὑδραυλικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα ηὔξησαν τὸ ὕδωρ καὶ διωχέτευσαν αὐτὸ καθαρὸν εἰς τὴν Ἀδριάνειον δεξαμενήν, ἡ ὁποία ἔγινε πλέον ἡ μεγάλη δεξαμενὴ τῆς πόλεως. Ἀπὸ τότε ἐκαθαρίσθησαν καὶ ἄλλα παλαιὰ ὑδραγωγεῖα καὶ ἐν γένει ἔγιναν καὶ ἄλλαι ὑδραυλικαὶ ἐργασίαι διὰ τῶν ὁποίων συνεπληρώθησαν τὰ ὕδατα τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου.

Τὸ Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ μεγίστην ὑπόγειον σύριγγα, ἡ ὁποία ἔχει ὕψος 1 μ. 60 ἐπὶ 0 μ. 70 πλάτος, κεῖται δὲ εἰς βάθος 10 ἕως 40 μέτρων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους. Ἡ τεραστία αὕτη σῦριγξ εἶναι ἐν μέρει σκαλισμένη εἰς τὸν βράχον, ἐν μέρει κατεσκευασμένη καμαρωτὴ δι' ὀπτῶν πλίνθων. Ὁσάκις ἡ σῦριγξ διαπερᾷ σκληροὺς σχιστολίθους εἶναι λελαξευμένη, ὁσάκις δὲ λιθώματα μαλακώτερα, εἶναι κατεσκευασμένη διὰ τῆς καμαρωτῆς οἰκοδομίας.

Ἡ πορεία τῆς κεντρικῆς Ἀδριανείου σύριγγος εἶναι συντόμως ἡ ἑξῆς. Ἀρχίζει ἀπὸ τὰς ὑπωρείας τοῦ Λυκαβηττοῦ, δηλαδὴ τὴν μεγάλην δεξαμενήν, διευθύνεται πρὸς Α ἕως τοὺς Ἀμπελοκήπους. Κατόπιν προχωρεῖ ὑπὸ τὴν λεωφόρον Κηφισίας, κάμνει μεγάλην καμπὴν πρὸς τὰς μακρυνωτέρας ὑπωρείας τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ προχωρεῖ ἕως τὸ Χαλάνδριον, εἶτα πρὸς τὸ Ἡράκλειον καὶ τὰ Κουκουβάουνα, καὶ φθάνει ἕως τὸ Μενίδι. Ἀπὸ ἐκεῖ διχάζεται εἰς δύο μεγάλα σκέλη, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἓν διευθύνεται πρὸς Β καὶ φθάνει πλησίον εἰς τὴν ἔπαυλιν τῆς Δεκελείας (τὸ Τατόϊ), τὸ δὲ ἄλλο σκέλος πηγαίνει πρὸς Δ. ἕως τὸ μετόχιον τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐπὶ τοῦ Πάρνηθος. Πολλὰ ὕδατα τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς, ὅπως τοῦ Μενιδίου, τοῦ Κηφισοῦ κλ., ἀνήκουσιν εἰς τὸ Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον.

Μὲ τὴν μεγάλην κεντρικὴν σύριγγα συνδέονται μικρότεροι ἀγωγοί, πολυπληθεῖς καὶ ποικιλωτάτων διευθύνσεων, εἰς τοὺς ὁποίους συλλέγονται τὰ ὕδατα τοῦ ἐδάφους, ὡς καὶ τὰ ἐκ τῶν φαράγγων τοῦ Πεντελικοῦ καὶ τοῦ Πάρνηθος προερχόμενα. Παραπλεύρως τῆς μεγάλης ἀρτηρίας ὑπῆρχον δεξαμεναὶ μικραί, εἰς τὰς ὁποίας εἰσήρχοντο τὰ ἐπιβλητικὰ ταῦτα ὕδατα καὶ ἐκαθαρίζοντο ἀπὸ τὴν ἰλὺν καὶ τὰς ἄλλας ὕλας. Καὶ σήμερον εἶναι γνωσταὶ καὶ ἐν χρήσει μερικαὶ ἀπὸ τὰς δεξαμενὰς ταύτας. Συμπληρώνονται δὲ τὰ ἔργα ταῦτα μὲ πολυάριθμα φρέατα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀνοιγμένα ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ ἀγωγοῦ καὶ τῶν ἐγκαρσίων εἰς ἀπόστασιν ἀπ' ἀλλήλων 37 περίπου μέτρων. Τὰ φρέατα ταῦτα εἶναι ἐπιμελῶς κτισμένα διὰ πλίνθων καὶ οἰκοδομίας λίθων ἢ καὶ εἶναι λελαξευμένα εἰς τὴν σκληρὰν πέτραν. Ἔχουν σχῆμα κυκλικὸν ἢ τετράγωνον καὶ ἐχρησίμευον πρὸς συντήρησιν τῶν ὑπογείων ἀγωγῶν καὶ πρὸς ἐκκαθάρισιν αὐτῶν. Εἶναι πολὺ βαθέα, φθάνοντα ἐνίοτε εἰς βάθος 45 μέτρων.

Τὰ διὰ τῆς κεντρικῆς σύριγγος ἢ τῆς μεγάλης ἀρτηρίας καὶ τῶν ἐγκαρσίων ἀγωγῶν συναθροιζόμενα εἰς τὴν μεγάλην Ἀδριάνειον δεξαμενὴν ὕδατα, μετωχετεύοντο εἰς τὰς συνοικίας τῆς ἀρχαίας πόλεως, καὶ τῆς πρὸ τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ κτισθείσης νέας πόλεως, διὰ μολυβδίνων σωλήνων. Τὸ δίκτυον τῶν μικρῶν τούτων μολυβδίνων ἀγωγῶν ἦτο, ὡς φαίνεται, τελειότατον. Πρὸς τὸ μέρος δὲ ὅπου εἶναι ὁ σήμερον ἐθνικὸς κῆπος καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῶν παλαιῶν Ἀνακτόρων τὰ ὕδατα διωχετεύοντο διὰ σειρᾶς ἀψίδων τῶν ὁποίων ἐσώζοντο λείψανα ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Ἡ δὲ Ἀδριάνειος δεξαμενὴ εἶναι καλῶς ἐκτισμένη καὶ εἰς ὕψος 136 μ. ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ἔχει μῆκος 26 μ. 10, πλάτος 9 μ. 10, βάθος 2 μέτρα καὶ χωρητικότητα 500 κυβικῶν μέτρων. Ἦτο ὡραῖον οἰκοδόμημα καὶ ἐκοσμεῖτο διὰ προστώου Ἰωνικοῦ ἐκ μαρμάρου. Ὁ παλαιὸς περιηγητὴς Κυριακὸς ὁ ἐξ Ἀγκῶνος εἶχεν ἴδει τὸν 15ον αἰῶνα τὸ πρόστωον τῆς δεξαμενῆς καὶ εἶχεν ἀντιγράψει τὴν ἐπὶ τοῦ θριγκοῦ ἐπιγραφήν. Ἐσώζετο δ' ἐν μέρει τὸ Ἰωνικὸν τοῦτο πρόστωον μετὰ τοὺς χρόνους τοῦ Γάλλου περιηγητοῦ Σπών, τὸν 17ον αἰῶνα.

Ἡ ἐπὶ τοῦ προστώου ἐπιγραφή, κατὰ παλαιὸν χειρόγραφον ἐκ πληροφοριῶν τοῦ Κυριακοῦ τοῦ ἐξ Ἀγκῶνος, εἶναι κατὰ μετάφρασιν ἡ ἑξῆς (ὡς ἀναφέρει αὐτὴν ὁ Σπών, ὁ ὁποῖος εἶδε τὸ ἥμισυ σωζόμενον):

«*Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Τίτος Αἴλιος Ἀδριανὸς Ἀντωνῖνος Αὔγουστος Πίος (Εὐσεβής)....ὑδραγωγεῖον ἐν νέαις Ἀθήναις τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ὁ θεῖος πατήρ αὐτοῦ Ἀδριανὸς ἀπετελείωσε καὶ ἐγκαινίασεν*».

Τοιοῦτον εἶναι, ἐν συνόψει περιγραφόμενον, τὸ *Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον*, τὸ ἔργον τοῦτο, διὰ τοῦ ὁποίου εὐηργέτησαν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι Αὐτοκράτορες, ὄχι μόνον τὰς παλαιάς, ἀλλὰ καὶ τὰς νέας Ἀθήνας. Μεγάλα ποσὰ ἐδαπάνησαν ἐκ τοῦ Ρωμαϊκοῦ θησαυροφυλακείου πρὸς ὑδραυλικὴν ἐξέτασιν τοῦ λεκανοπεδίου τῆς Ἀττικῆς, χωροστάθμισιν, ἐξερεύνησιν, πορισμὸν ὑδάτων καὶ κατασκευὴν τοῦ μεγάλου ἔργου. «Οἱ περὶ τὸν μεγαλεπήβολον μονάρχην (τὸν Ἀδριανὸν) ὑδραυλικοί, λέγει ὁ ἡμέτερος ὑδραυλικὸς Κορδέλλας, εἰργάσθησαν μετὰ σοφῆς ἀληθῶς ἐμβριθείας, ὅπως ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς λεκάνης ἐκμαστεύσωσι τὰ ὕδατα καὶ διοχετεύσωσιν αὐτὰ εἰς τὴν πόλιν. Ἀδύνατον νὰ σχηματίσῃ τις σαφῆ ἰδέαν περὶ τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ Ἀδριανείου ὑδραγωγείου, ἐὰν μὴ ἴδῃ ἐγγύθεν καὶ ἴδιοις ὄμμασιν αὐτό. Ἡ δὲ πόλις ἡμῶν διὰ μικρᾶς δαπάνης, συγκριτικῶς πρὸς ὅσα ἄλλαι πόλεις δαπανῶσιν εἰς τοιαύτης φύσεως ἔργα, θέλει καρποῦσθαι τοὺς πολυετεῖς κόπους, τὰς μελέτας καὶ τὰς κολοσσιαίας δαπάνας τὰς καταβληθείσας ὑπὸ τε τοῦ φιλέλληνος Ἀδριανοῦ καὶ τοῦ Πίου Ἀντωνίνου πρὸς συλλογὴν καὶ διοχέτευσιν τῶν ὑδάτων τοῦ λεκανοπεδίου καὶ τῶν πέριξ ὀρέων».

Βιβλιογραφία: Ern. Ziller. Untersuchungen über die antiken Wasserleitungen Athens (Mittheilungen des D. Archäolog. Instituts in Athen, 1877, σ. 107—131).—*Ἀνδρέας Κορδέλλας*. Αἱ Ἀθῆναι ἐξεταζόμεναι ὑπὸ ὑδραυλικὴν ἔποψιν, 1879.—G. Fougères, Grèce, 1911 σ. 152. **ΑΔ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ**

Ἀδριάνειον τεῖχος (Vallum Hadriani).

Εἶναι μήκους 73 ½ μιλλίων καὶ ἐκτείνεται μεταξὺ Σόλουεϊ Φὶρθ καὶ Οὐώλλσενδ-ὀν-Τάϋν. Τρεῖς ρω-

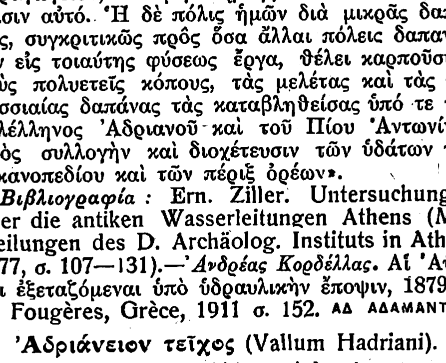

Ἀδριάνειον τεῖχος.

μαϊκαὶ λεγεῶνες εἰργάσθησαν διὰ τὴν κατασκευήν του. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ τεῖχος ὕψους 12 - 15 ποδῶν, πλάτους 6-10, μὲ 320 πυργίσκους περίπου, προησπίζετο δὲ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν καὶ τῶν ὄπισθεν ἀπὸ τάφρους βάθους 15 ποδῶν καὶ πλάτους 36 καὶ ἀπὸ 17 περιχαρακωμένα στρατόπεδα. Ἡ διάσωσις πολυαρίθμων ἐρειπίων τοῦ κολοσσιαίου αὐτοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ σταματήσῃ

Digitized by Google

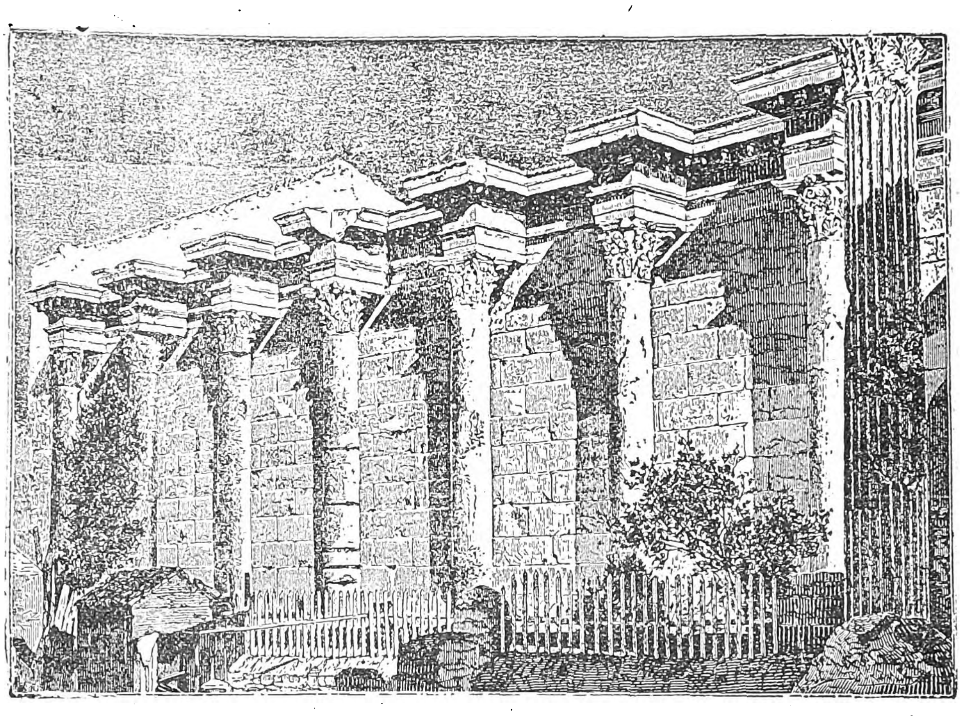

Ἡ σωζομένη στοὰ τῆς Ἀδριανείου Βιβλιοθήκης.

πᾶσαν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς νήσου ἐπιδρομήν, ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἀρχαιολόγους νὰ ἀναπαραστήσουν τὸ σύνολον. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἀνηγέρθη ἐπὶ Ἀδριανοῦ τῷ 122 καὶ ἐπεσκευάσθη ἐπὶ Σευήρου τῷ 208 μ. Χ. Μία στρατιωτικὴ ὁδός, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παράλληλος πρὸς τὸ τεῖχος, διῆκε κατὰ μῆκος αὐτοῦ πρὸς Ν., μὲ βαθείας τάφρους πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν πλευράν. Κατὰ διαστήματα ἠγείροντο 80 μικρὰ φρούρια, 52 δ᾽ἐκ τούτων σώζονται εἰσέτι τὰ ἴχνη.

Ἀδριάνειος Βιβλιοθήκη.

Εἶναι ἡ βιβλιοθήκη, τὴν ὁποίαν ὁ Ἀδριανὸς ἔκτισεν εἰς τὰς Ἀθήνας, δωρήσας εἰς τὴν πόλιν τῆς σοφίας τὸ ἁρμόζον οἰκοδόμημα. Τῆς Ἀδριανείου βιβλιοθήκης σώζονται ἕως σήμερον λείψανα, ὁ τοῖχος συνεχόμενος μὲ τὸ παρὰ τὴν πλατεῖαν τοῦ Μοναστηρακίου μικρὸν Ὀθωμανικὸν τέμενος. Ἐπὶ τοῦ τοίχου τούτου εἶναι στηριγμένη κιονοστοιχία, ἕνεκα δὲ τούτου τὰ ἐρείπια ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ πολλοῦ ἦσαν γνωστά, ἐλέγοντο *Στοὰ τοῦ Ἀδριανοῦ*, καὶ ἔμεινεν ἄγνωστος ὁ προορισμὸς καὶ τὸ διάγραμμα τοῦ εὐρέος οἰκοδομήματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνῆκεν ἡ πρόσοψις αὐτή, ὡς καὶ ἡ ἄλλη πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἄρεως. Τὸ μεταξὺ διάστημα ἦτο κατειλημμένον ἀπὸ καταστήματα τῆς παλαιᾶς Ἀγορᾶς, τὴν ὁποίαν μεγάλη πυρκαϊὰ κατέστρεψε τῷ 1885. Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία ἐξετέλεσεν ἔκτοτε ἀνασκαφάς, διὰ τῶν ὁποίων ἐξηκριβώθη τὸ σχέδιον καὶ ἡ ταυτότης τῶν σωζομένων λειψάνων μὲ τὴν μεγάλην Βιβλιοθήκην, τὴν ὁποίαν εἶχε κτίσει ὁ Ἀδριανὸς καὶ ἡ ὁποία θὰ ἦτο ἓν ἀπὸ τὰ θαυμαστότερα οἰκοδομήματα τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν.

Ἰδοὺ τί ἀναφέρει ὁ ἀρχαῖος περιηγητὴς Παυσανίας περὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ: «Τὰ δὲ ἐπιφανέστατα (τὸ μεγαλοπρεπέστατον μνημεῖον εἶναι) ἑκατὸν εἴκοσι κίονες Φρυγίου λίθου. Πεποίηνται δὲ καὶ ταῖς στοαῖς κατὰ τὰ αὐτὰ οἱ τοῖχοι. Καὶ οἰκήματα ἐνταῦθά ἐστιν ὀρόφῳ τε ἐπιχρύσῳ καὶ ἀλαβάστρῳ λίθῳ, πρὸς δὲ ἀγάλμασι κεκοσμημένα καὶ γραφαῖς· *κατάκειται δὲ ἐς αὐτὸ βιβλία*» (1, 18, 9).

Κατὰ ταῦτα ἦτο μεγαλοπρεπέστατον οἰκοδόμημα ἡ Ἀδριάνειος Βιβλιοθήκη μὲ τοὺς 120 κίονας καὶ τοὺς ἐπιχρύσους καὶ ἀλαβαστρίνους ὀρόφους, μὲ τὰ ἀγάλματα καὶ τὰς ζωγραφίας, αἱ ὁποῖαι ἐκόσμουν αὐτό. Αἱ γενόμεναι ἀνασκαφαί, ἂν καὶ δὲν ἔφεραν εἰς φῶς τὰ πολύτιμα ἔργα τέχνης, τὰ ὁποῖα μνημονεύει ὁ Παυσανίας, ὅμως βεβαιώνουν τὸ μέγεθος τοῦ κτιρίου. Ἦτο μέγα παραλληλόγραμμον, τὸ ὁποῖον εἶχε μῆκος 122 μ. ἀπὸ Δ. πρὸς Α. ἐπὶ πλάτος 82 μ. καὶ περιέβαλλε κεντρικὴν αὐλὴν (σήμερον κατερχόμεθα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν διὰ τῆς κιγκλίδος, ἡ ὁποία εἶναι πρὸς τὸ ἄνω μέρος τῆς ὁδοῦ Αἰόλου). Ἡ αὐλὴ περιβάλλεται μὲ περιστύλιον 100 κιόνων, καὶ οὕτως ἐσχηματίζοντο τέσσαρες στοαί, αἱ ὁποῖαι εἶχον βάθος 7 μ. Πρὸς τὴν Α. στοὰν ἦσαν τὰ *οἰκήματα*, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, ὅπου ἦτο καὶ ἡ αἴθουσα τῆς Βιβλιοθήκης (μήκους 25 μέτρων πλάτος 15 μ.). Εἰς τοὺς τοίχους ἦσαν κόγχαι μεγάλαι καὶ μικραὶ αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον ὡς θῆκαι πρὸς τοποθέτησιν τῶν βιβλίων. Εἰς τὰ ἄκρα ὑπῆρχον ἄλλα κτίρια, ἴσως καὶ αἴθουσαι διαλέξεων.

Ἡ αὐλὴ ἦτο βεβαίως διεσκευασμένη ὡς κῆπος. Εἰς τὸ μέσον ὑπῆρχε δεξαμενή, παρὰ τὴν ὁποίαν ἀργότερα κατεσκευάσθη οἰκοδόμημα περιέχον τετράγωνον αἴθουσαν. Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ οἰκοδομήματος τούτου διεσκευάσθη ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν εἰς ἐκκλησίαν τῆς Μεγάλης Παναγίας. Οἱ κίονες τοῦ περιστυλίου ἀπὸ Φρύγιον λίθον, ὡς λέγει ὁ Παυσανίας, ὡς καὶ τὰ ἄλλα πολύτιμα ὑλικὰ ἐλαφυραγωγήθησαν ἀπὸ παλαιοὺς χρόνους κατὰ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς περιπετείας τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀδριανὴ ἔπαυλις (Hadriana villa). Μεγαλοπρεπέστατα ἐρείπια παλατίων τοῦ Ῥωμαίου Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, κείμενα εἰς ἀπόστασιν 10 λευγῶν ἀπὸ τὴν Ῥώμην πρὸς Α. εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τῶν Τιβούρων (τοῦ σημερινοῦ Tivoli). Τὰ ἐρείπια ταῦτα εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ σημαντικώτατα καὶ μᾶλλον ἐκτεταμένα συστήματα ἀρχαίων μνημείων. Ἔχουσιν ἔκτασιν τριῶν μιλλίων καὶ περιλαμβάνουσι παντὸς εἴδους μνημεῖα. Ἡ Ῥώμη μὲ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα της περιέσωσεν εἰς ἡμᾶς τὰς ἀναμνήσεις τοῦ δημοσίου Ῥωμαϊκοῦ βίου. Ὁ ἐρειπιὼν οὗτος μᾶς δεικνύει τοὺς Ῥωμαίους Αὐτοκράτορας «κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἀναπαύσεως, τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ λαμβάνη ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ὅστις ἔχει νὰ κυβερνᾷ τὸν κόσμον ὁλόκληρον» (Boissier).

Ὅταν ὁ Ἀδριανὸς ἔφθασεν εἰς ἡλικίαν ἑξήκοντα ἐτῶν, ᾐσθάνθη τὴν ἀνάγκην ν᾽ ἀναπαυθῇ. Ἀφοῦ υἱοθέτησε τὸν ἀγαθὸν Ἀντωνῖνον, «ἀφῆκε, λέγει εἷς ἀρχαῖος ἱστορικός, ἀφῆκε τὴν διοίκησιν τῆς Ῥώμης εἰς τὸν θετὸν υἱόν του καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν ἔπαυλίν του, τῶν Τιβούρων. Ἐκεῖ, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν πλουσίων καὶ τῶν εὐτυχῶν ἀνθρώπων, δὲν ἠσχολεῖτο παρὰ μόνον μὲ οἰκοδομὰς καὶ μὲ συμπόσια, μὲ ἀγάλματα καὶ μὲ ζωγραφίας, μὲ μίαν λέξιν δὲν εἶχε πλέον ἄλλην φροντίδα παρὰ νὰ διέρχεται τὸν βίον του ἐν ἡδονῇ καὶ ἀπολαύσει». Τὴν ἀπόφασίν του ν᾽ ἀποχωρήσῃ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον ἔλαβεν ὁ Ἀδριανὸς τῷ 136 μ. Χ. ἀπὸ τὸ μνημονευθὲν δὲ χωρίον προκύπτει, ὅτι ὑπῆρχεν ἤδη ἡ ἔπαυλις τῶν Τιβούρων. Ἀγνοοῦμεν πότε ἀκριβῶς εἶχεν ἀρχίσει νὰ τὴν κτίζῃ (ἴσως κατὰ τὸ 125 μ. Χ.), ἀλλ᾽ εἶναι βέβαιον ὅτι διῆλθε τὰ τρία τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του εἰς τὸ νὰ τὴν αὐξάνῃ καὶ νὰ τὴν ἐξωραΐζῃ, οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ ἓν ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἔργα του.

Μετὰ τὸν Ἀδριανὸν βεβαίως ἡ ἔπαυλις θὰ ἐχρησίμευσε καὶ εἰς ἄλλους Αὐτοκράτορας. Ἀλλ᾽ ὀλίγον κατ᾽ ὀλίγον ἐγκατελείπετο, ἡ πρώτη δὲ μεγάλη καταστροφὴ ἐπῆλθεν ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὸν Βασιλέα τῶν Γότθων Τωτίλαν τὸν 6ον μ. Χ. αἰῶνα. Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐχάθη ἡ γνῶσις τῆς τοποθεσίας τῆς ἐπαύλεως, τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἐρειπίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν ὁρατά, ἔκαμον νὰ νομισθῇ, ὅτι ἐκεῖ ἦτο ἀρχαία πόλις, ἡ πόλις Τίβουρα (Tivoli vecchio). Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἀναγεννήσεως ἤρχισαν αἱ ἔρευναι πρὸς εὕρεσιν ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης, αἱ ἔρευναι δὲ αὗται κατήντησαν ἀληθινὴ λαφυραγωγία τοῦ ἐρειπιῶνος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο ὡς ἀληθὲς μεταλλεῖον ἔργων τέχνης. Τέλος, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἤρχισε συστηματικὰς ἀνασκαφάς, ἰδίως ἀπὸ τοῦ 1860 διὰ τοῦ Γάλλου ἀρχιτέκτονος Daumet, ὁ ὁποῖος ἐξηρεύνησε τὸν ἐρειπιῶνα διὰ νὰ κάμῃ τὸ τοπογραφικὸν διάγραμμα καὶ ἐξετέλεσε θαυμασίαν ἀναπαράστασιν. Κατόπιν ἐξηκολούθησαν αἱ ἀνασκαφαί, τὸ ἔργον ὅμως ἀκόμη δὲν ἐτελείωσεν. Ἀπὸ τὰς ἐργασίας ὅμως τριῶν αἰώνων, τὰς ὁποίας ἔκαμαν διακεκριμένοι ἀρχιτέκτονες καὶ ἀρχαιολόγοι, δύναται νὰ σχηματίσῃ τις ἰδέαν τῆς περιεργοτάτης ταύτης ἐπαύλεως τοῦ Ἀδριανοῦ.

Τὰ μεγάλα ἐκεῖνα ἐρείπια δὲν ἀπετέλουν μίαν ἔπαυλιν ἢ ἓν παλάτιον, ἀλλ᾽ ὁλόκληρον σύστημα παλατίων καὶ ποικιλοτάτων μνημείων. Τὸ γιγάντιον τοῦτο ἔργον ἦτο σύλληψις ἀτομικὴ ἑνὸς ἀνθρώπου, καὶ ἀνθρώπου παραδοξοτάτου, διὰ τοῦτο, διὰ νὰ τὸ ἐννοήσῃ τις, πρέπει νὰ γνωρίσῃ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος τὸ ἔκαμε, δηλαδὴ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀδριανόν. Ἠθέλησε κτίζων τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα, νὰ ἔχῃ μίαν πραγματικὴν ἀνάμνησιν τῶν ταξιδίων του, μίαν ἀναπαράστασιν τῶν σπουδαίων τόπων, τοὺς ὁποίους διῆλθε καὶ τῶν θαυμασιωτέρων μνημείων, τὰ ὁποῖα ἐθαύμασεν, ἤθελε δηλαδὴ νὰ ἔχῃ ὡς ἓν λεύκωμα, ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου νὰ ζῇ διαρκῶς, ἐνθυμούμενος τὰ ἀξιοθέατα ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα εἶδε. Πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ λοιπόν, ὅτι ὁ ἐρειπιὼν τῶν Τιβούρων, ἀπὸ τοὺς περιεργοτέρους καὶ μᾶλλον ἐνδιαφέροντας ἐρειπιῶνας, τοὺς ὁποίους μᾶς ἀφῆκεν ἡ ἀρχαιότης, ἦτο ἓν ὁλόκληρον Μουσεῖον τοῦ κόσμου.

Ὁ ἀρχαῖος βιογράφος τοῦ Ἀδριανοῦ διηγεῖται, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ συνέδεσε μὲ τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν ὡραιοτέρων τοποθεσιῶν καὶ μνημείων, τὰ ὁποῖα εἶδεν. Εὑρίσκοντο λοιπὸν ἐκεῖ τὸ Λύκειον, ἡ Ἀκαδήμεια, τὸ Πρυτανεῖον, ὁ Κάνωπος παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἡ Ποικίλη (Στοά), ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν, «καὶ μάλιστα, προσθέτει, διὰ νὰ μὴ λείψῃ τίποτε, εἶχε φαντασθῇ νὰ κάμῃ καὶ μίαν ἀναπαράστασιν τοῦ Ἅδου». Νομίζουν μερικοὶ ἀρχαιολόγοι, ὅτι ὁ Ἀδριανὸς ἠθέλησε νὰ κάμῃ ἀκριβεῖς ἀναπαραστάσεις τῶν μνημείων, ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο σχολαστικὸν καὶ παιδαριῶδες δι᾽ ἄνθρωπον τῆς μορφώσεως καὶ τοῦ καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος τοῦ Ἀδριανοῦ. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἠρκεῖτο, ὥστε τὰ οἰκοδο-

Η Αδριάνειος ἔπαυλις (ἀναπαράστασις τοῦ Daumet).

Digitized by Google

μήματά του νὰ παρουσιάζουν κάποιαν ὁμοιότητα, ν' ἀναμιμνήσκουν τὰ περιλάλητα ἐκεῖνα μέρη τῆς Ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ νομίσῃ ὁ Ἀδριανός, ὅτι θὰ ἠδύνατο ν' ἀναπαραστήσῃ ὅλα τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως τῶν Τεμπῶν εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα, ἡ ὁποία ἐκτείνεται παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν Τιβούρων! Τὴν περιλάλητον κοιλάδα τῶν Τεμπῶν μὲ βουνὰ χειροποίητα, καὶ τὸν Πηνειὸν ποταμὸν μὲ ἓν μικρὸν ρυάκιον!

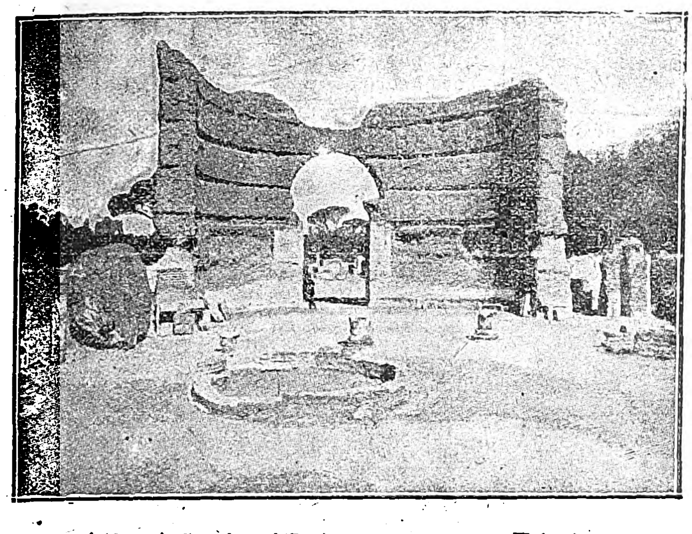

Ἀδριανὴ ἔπαυλις: Ἐρείπια τοῦ κεντρικοῦ Παλατίου.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ ὡραῖα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ὁ βιογράφος τοῦ Ἀδριανοῦ, πολλὰ εἶναι δύσκολον σήμερον νὰ εὑρεθοῦν εἰς τὸν ἐρειπιῶνα. Τρία ὅμως ἐξ αὐτῶν ἀνευρέθησαν καὶ εἶναι ταῦτα τὰ Τέμπη, ἡ Ποικίλη, καὶ ὁ Κάνωπος.

Τὰ *Τέμπη* εὑρίσκονται ΒΑ. κατὰ μῆκος ἑνὸς ρύακος, τὸν ὁποῖον οἱ ἀρχαιολόγοι ὀνομάζουν Πηνειόν. Βεβαίως δὲν ὑπάρχουν οὔτε Ὄλυμπος, οὔτε Πήλιον, οὔτε Ὄσσα, οὔτε ἀπόκρημνοι βράχοι, οὔτε τὰ αἰωνόβια δάση, τὰ ὁποῖα καθίστανον τὰ Θεσσαλικὰ Τέμπη μῖγμα μεγαλείου καὶ χάριτος, θαυμαζόμενον ἀπὸ ποιητὰς καὶ περιηγητάς. Εἰς τὰ Τίβουρα ὑπάρχει μία μικρὰ κοιλὰς μὲ ἀρκετὴν χλόην, σκιάδας, δενδροστοιχίας καὶ εὐφροσύνους περιπάτους. Ἡ τοποθεσία εἶναι πλήρης χάριτος καὶ ἡ κοιλὰς τόσον εὐχάριστος, ὥστε συγχωρεῖ τις τὸν φαντασιόπληκτον Αὐτοκράτορα, ὅτι ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τόσον μέγα ὄνομα.

Εἰς τὸ ἀντίθετον μέρος, πρὸς τὸ μέρος τῆς Ρώμης, εἶναι ἡ *Ποικίλη*. Ἐν μέσῳ ἄλλων ἐρειπίων σώζεται τεῖχος ἀπὸ πλίνθους ὕψους 10 μέτρων καὶ μήκους 230, εἶναι δὲ τὸ τεῖχος τοῦτο ἀναμφιβόλως ἓν μέρος τῆς Ποικίλης, ἡ ὁποία ἦτο μίμησις τοῦ περιφήμου Ἀθηναϊκοῦ μνημείου. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ Ἀθηναϊκὴ Ποικίλη Στοὰ ἦτο ἰδίως περίφημος διὰ τὰς ζωγραφίας τοῦ Πολυγνώτου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι καὶ ὁ Ἀδριανὸς εἶχε κοσμήσει τοὺς τοίχους τῆς ἰδικῆς του Ποικίλης μὲ διαφόρους ζωγραφίας ἀγνώστου ποίας.

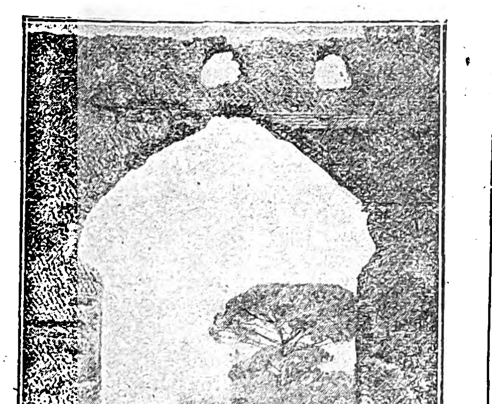

Ἓν τῶν ρηγμάτων εἰς τὸν τοῖχον τῆς Ποικίλης Στοᾶς.

Ὀλίγον μακρότερον ἡ παράδοξος φαντασία τοῦ Αὐτοκράτορος φέρει τὸν θεατὴν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Αἴγυπτον. Φαίνεται ὅτι ἡ Αἴγυπτος ἦτο μία ἀπὸ τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εἶχον κάμει πολὺ μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὸν Ἀδριανόν. Ὁ Κάνωπος ἦτο ὡραία πόλις εἰς ἀπόστασιν πέντε ἢ ἓξ λευγῶν ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, εἶχε δὲ θαυμάσιον ναὸν τοῦ Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ θεοῦ Σαράπιδος. Ἀπὸ ὅλην τὴν Αἴγυπτον προσέτρεχον προσκυνηταί, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Ἀλεξανδρείας μετέβαινον εἰς τὸν Κάνωπον συχνὰ πρὸς διασκέδασιν. Παρέστησε λοιπὸν ὁ Ἀδριανὸς καὶ τὴν Ἑλληνοαιγυπτιακὴν πόλιν μὲ τὸν ναόν, μὲ τὸ ἄγαλμα τοῦ Σαράπιδος, ἀρκούμενος, ἐννοεῖται, εἰς μίαν ἁπλῆν μίμησιν ἢ μᾶλλον ἐνδείξεις πρὸς ἀνάμνησιν.

Τὸ Αὐτοκρατορικὸν παλάτιον ἦτο μεγαλοπρεπέστατον μὲ περιστύλια, μὲ σπάνια μάρμαρα, μὲ ἀνήκουστον πλοῦτον διακοσμήσεων. Ἐν μέσῳ τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἐρειπιῶνος εὑρίσκονται τρία ἢ καὶ περισσότερα θέατρα, ἓν ἦτο διὰ τὰ Ἑλληνικὰ δράματα καὶ ἄλλο διὰ τὰ Λατινικά. Προσέτι εὑρίσκοντο ἐκεῖ βιβλιοθῆκαι, βασιλικαί, ᾠδεῖα, πλεῖστα οἰκήματα διὰ τοὺς ξένους καὶ τὴν ὑπηρεσίαν, μεγάλαι θέρμαι. Εἰς τὸ μέσον τῶν παλατίων ἀνευρέθησαν τὰ ἐρείπια ἑνὸς ὡραίου οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον, φαίνεται, ἦτο τόπος πρὸς ἀπομόνωσιν, ὡς εἰς ἄσυλον, τοῦ Αὐτοκράτορος. Ἦτο ὡς ἓν οἴκημα, ἀλλὰ πολὺ παράδοξον καὶ φαντασιῶδες, διότι ὡμοίαζε πρὸς νῆσον ἡ ὁποία συνεκοινώνει μὲ τὰ ἄλλα μέρη τῶν παλατίων διὰ δύο περιστροφικῶν γ ε φ υ ρ ῶ ν, ὥστε νὰ δύναταί τις νὰ μένῃ ἀπομεμονωμένος, ὅταν ἤθελεν.

Ἡ παράδοξος φαντασία τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα, εἶναι ἀξία εὐγνωμοσύνης. Πρῶτον, διότι ἄφησεν ἕνα περιεργότατον ἀρχαῖον ἐρειπιῶνα, ὁ ὁποῖος δίδει τόσας πληροφορίας τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Αὐτοκρατόρων. Ἔπειτα, διότι ὁ ἐρειπιὼν αὐτὸς ἔδωκεν ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, ψηφιδωτά, πολλὰ μικροτεχνήματα ἀξιολογώτατα, τὰ ὁποῖα κοσμοῦν σήμερον τὰ Μουσεῖα τῆς Ρώμης. Καὶ τέλος διότι τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα κάνουν καλύτερα ἀντιληπτὴν τὴν παράδοξον ποιητικὴν καὶ ρωμαντικὴν φύσιν τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἑλληνορρωμαίου Αὐτοκράτορος.

Βιβλιογραφία. — Τὸ βιβλίον τοῦ *Nibby*, Descrizione della villa Adriana, 1827 ἦτο ἄριστον ἕως τὰς ἐργασίας τοῦ Daumet καὶ τὰς συστηματικὰς ἀνασκαφάς. Ἡ καλλίστη καὶ ζωηροτάτη περιγραφὴ εἶναι τοῦ *G. Boissier*, Promenades archéologiques, Rome et Pompéi, 1913, σ. 203-272.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Ἀδριανὸς μάρτυς. Κατήγετο ἐκ τῆς πόλεως Νικομηδείας. Κατὰ τὸν ἀπηνῆ διωγμόν, ὃν κατὰ τὸ 298 μ. Χ. ἐπὶ Διοκλητιανοῦ ἤγειρε κατὰ τῶν χριστιανῶν ὁ Γαλέριος Μαξιμιανός, συνελήφθησαν εἴκοσι τρεῖς χριστιανοὶ κρυπτόμενοι εἰς σπήλαια καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς φρικώδη μαρτύρια, ἵνα διὰ τῆς κτηνώδους βίας ἀποσπασθῶσι τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας. Οἱ τύραννοι πεισθέντες ὅτι ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγάπη τῶν βασανιζομένων πρὸς τὸν Σωτῆρα τοῦ κόσμου Χριστὸν ἦν ἀδιάσειστος ἀπεφάσισαν νὰ θανατώσωσιν αὐτούς. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν κατέγραφον τὰ ὀνόματα τῶν μελλοθανάτων μαρτύρων. Προσελθὼν εἰς τοὺς μάρτυρας ὁ καλλίνικος ἀθλητὴς Ἀδριανὸς ἠρώτησεν αὐτούς: «Διὰ τί, ὦ ἀδελφοί, ὑπομένετε τὰ ἀνυπόφορα βάσανα καὶ τὰς δεινὰς τιμωρίας;» «Διὰ νὰ κερδίσωμεν τὰ ἀγαθὰ ἐν οὐρανοῖς, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς πάσχουσιν ὑπὲρ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ, καὶ ἅτινα οὔτε ἀκοὴ δύναται νὰ ἀκούσῃ, οὔτε λόγος νὰ παραστήσῃ» ἀπήντησαν. Κατανυχθεὶς ὁ μάρτυς Ἀδριανὸς ὑπὸ τῆς θείας χάριτος ἅμα τῷ ἀκούσματι τῶν ρημάτων τούτων, προσῆλθεν εἰς τὸν γραμματέα καὶ κατέγραψε καὶ τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα μεταξὺ τῶν μαρτύρων λέγων, ὅτι ὑπερτάτην εὐχαρίστησιν λογίζεται τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ θάνατον. Δεθεὶς καὶ αὐτὸς τότε ὑπὸ τῶν τυράννων δι' ἁλύσεων ἐρρίφθη εἰς τὸ δεσμωτήριον. Ἡ σύζυγος τοῦ μακαρίου Ἀδριανοῦ Ναταλία μαθοῦσα τὴν φυλάκισιν αὐτοῦ ἐθρήνει νομίζουσα, ὅτι ὁ σύζυγός της διέπραξε παράνομόν τι. Ἀλλὰ μαθοῦσα ὅτι ὁ Ἀδριανὸς ἐρρίφθη εἰς τὸ δεσμωτήριον διὰ τὸν Σωτῆρα Χριστόν, προσέτρεξεν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ κατεφίλει τὰ δεσμὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς καὶ ἐνίσχυεν αὐτὸν προτρέπουσα νὰ ὑπομείνῃ μετὰ θάρρους καὶ γενναιότητος τὸ μαρτύριον ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, τοὺς δὲ συνδεσμώτας μάρτυρας παρεκάλει νὰ δέωνται τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τοῦ Ἀδριανοῦ. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς Ναταλίας ἐκ τῆς φυλακῆς ὁ μακάριος Ἀδριανὸς τυχὼν ἀδείας παρὰ τοῦ δεσμοφύλακος ἀπεχαιρέτισε τοὺς συναθλητὰς καὶ μετέβη εἰς τὸν οἶκον ἵνα ἀναγγείλῃ τῇ Ναταλίᾳ, ὅτι ἐπέστη ὁ καιρὸς τῆς ἀθλήσεως καὶ τοῦ στεφάνου τῆς δόξης. Ἀλλ' ἡ μακαρία Ναταλία νομίσασα, ὅτι ὁ Ἀδριανὸς δειλιάσας πρὸ τῶν βασάνων ἠρνήθη τὸν Χριστὸν καὶ οὕτως ἠλευθερώθη ἐκ τῆς φυλακῆς, ἠρνεῖτο νὰ δεχθῇ αὐτὸν ἐντὸς τοῦ οἴκου, ἀποκαλοῦσα αὐτὸν ἀρνησίχριστον καὶ ὑπομιμνήσκουσα εἰς αὐτὸν τὸ τοῦ Σωτῆρος «ὃς ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς» (Ματθ. Ι' 33). Κλαίουσα δὲ ὠνόμαζεν ἑαυτὴν τρισαθλίαν, διότι εὐθὺς ἔχασε τὴν δόξαν τοῦ νὰ ὀνομάζεται γυνὴ μάρτυρος.

Ὁ μάρτυς Ἀδριανὸς εὑρισκόμενος ἔξωθεν τῆς θύρας τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἐξήγησεν εἰς τὴν Ναταλίαν τὸν σκοπὸν τῆς ἐλεύσεώς του καὶ παρεκάλει νὰ τὸν δεχθῇ ἐντὸς τοῦ οἴκου. Ἡ Ναταλία πεισθεῖσα εἰς τοὺς λόγους τούτους ἤνοιξε περιχαρῶς τὴν θύραν καὶ κατησπάζετο τὸν Ἀδριανόν, ὃν ἠκολούθησε πρὸ τοῦ βασιλέως. Ἐνταῦθα ὁ στεφανηφόρος ἀθλητὴς ὡμολόγησε παρρησίᾳ τὸν Χριστόν. Ὁ βασιλεὺς μετὰ πολλὰς συμβουλὰς ἰδὼν τὴν σταθερότητα τῆς γνώμης τοῦ μάρτυρος Ἀδριανοῦ, διέταξε καὶ ἔδειραν αὐτὸν εἰς τὴν κοιλίαν τοσοῦτον, ὥστε ἐφάνησαν τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα ἀπέκοψαν τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν ἄλλων συμμαρτύρων τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο συνεβοήθει καὶ ἡ μακαρία σύζυγος αὐτοῦ Ναταλία, θέτουσα μὲν τὸ κοπτόμενον μέλος ἐπὶ τοῦ ἄκμωνος, ἐνισχύουσα δὲ τὸν μάρτυρα νὰ ὑπομείνῃ ἀνδρείως τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ μαρτύριον. Παραδόσαντος δὲ τοῦ μακαρίου Ἀδριανοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μαρτύρων τὴν ψυχὴν εἰς τὸν ἀγωνοθέτην Κύριον, οἱ τύραννοι παρέλαβον τὰ ἱερὰ λείψανα, ἵνα κατακαύσωσιν ἔξωθεν τῆς Νικομηδείας. Ἀλλ' ὡς ἔθεσαν αὐτὰ ἐπὶ τῆς πυρᾶς, τῆς Ναταλίας κρυψάσης τὴν μίαν χεῖρα τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς τὸν κόλπον αὐτῆς, ἐπῆλθε βροχὴ ραγδαία κατασβέσασα τὴν πυράν. Χριστιανὸς δέ τις ὀνόματι Εὐσέβιος δοὺς ἱκανὰ χρήματα εἰς τοὺς στρατιώτας περισυνέλεξε τὰ μαρτυρικὰ λείψανα καὶ μετέφερεν αὐτὰ διὰ πλοιαρίου εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ ἐνεταφίασεν ἐν τῷ ὑπογαίῳ σπηλαίῳ τοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου, ὃν ἔκτισεν ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας εἰς Ἀργυρούπολιν, νῦν Φουντουκλῆ. Ἐνταῦθα καὶ παρὰ τὸν μάρτυρα Ἀδριανὸν ἐναπετέθη βραδύτερον καὶ τὸ ἱερὸν σκήνωμα τῆς μακαρίας Ναταλίας, ἥτις ἀφίκετο ἐκεῖ μετὰ τὸ μαρτύριον τοῦ μάρτυρος συζύγου αὐτῆς. Ἡ ἐκκλησία τελεῖ τὴν μνήμην τούτων τὴν 26ην Αὐγούστου.

Ἀδριανὸς μάρτυς, ὁ βασιλόπαις. Οὗτος ἦν υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ρώμης Πρόβου, τοῦ βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 276—282, καὶ σφαγέντος ἐν Σιρμίῳ κατὰ τὸ Χρονικὸν Πασχάλιον. Εὑρίσκετο δὲ ἐν Βυζαντίῳ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Δομετίου ἢ Δομετιανοῦ, τοῦ μετὰ ταῦτα γενομένου ἐπισκόπου τοῦ Βυζαντίου, κτίτορος τοῦ ἐν Πετρίῳ τετάρτου ἐπισκοπικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ τῆς ἁγίας Εὐφημίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Πρόβου προσῆλθεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Τῷ 313 ἦλθεν εἰς Νικομήδειαν, ἔνθα ὁ αὐτοκράτωρ Λικίνιος κατεδίωκε σκληρῶς τοὺς Χριστιανούς. Ἐμφανισθεὶς ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος ὡς χριστιανός, ἤλεγξεν αὐτὸν διὰ τὸ μάταιον τοῦ διωγμοῦ. Ὁ Λικίνιος θυμωθεὶς σφόδρα ἐτιμώρησεν αὐτὸν διὰ διαφόρων βασάνων καὶ ἐν τέλει ἀπεκεφάλισεν αὐτόν. Τὸ ἱερὸν αὐτοῦ λείψανον ἐκ Νικομηδείας κρυφίως μετέφερεν εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ ἐναπέθεσεν ἐν Ἀργυρουπόλει παρὰ τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ἁγίων Ἀδριανοῦ καὶ Ναταλίας, ὁ ἔγγονος τοῦ Δομετίου ἢ Δομετιανοῦ ἐπίσκοπος τοῦ Βυζαντίου Μητροφάνης. Ἡ ἐκκλησία γεραίρει τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 26ην Αὐγούστου.

Ἀδριανὸς μάρτυς. Κατήγετο ἐκ τῆς παρὰ τὴν λίμνην Βὰν (ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ) χώρας. Ἐλθὼν εἰς τὴν Καισάρειαν μετὰ τοῦ συναθλητοῦ αὐτοῦ Εὐβούλου, παρεδόθη ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν εἰς τὸν σκληρὸν ἄρχοντα Φιρμιλιανόν, τῷ 309, ὅστις προσεπάθει δι' ἠπίου τρόπου νὰ πείσῃ τὸν μάρτυρα, ἵνα θύσῃ εἰς τὰ εἴδωλα. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἔμενε μετὰ σταθερότητος εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν, καὶ ὡμολόγει παρρησίᾳ τὸν Χριστόν, ὑπεβλήθη εἰς σκληρὰς βασάνους, ἵνα διὰ τούτων καμφθῇ. Ἰδὼν δὲ ὁ ἄρχων τὸ ἀκλόνητον τῆς πίστεως τοῦ στεφανηφόρου μάρτυρος Ἀδριανοῦ, ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὰ θηρία, ἵνα κατασπαραχθῇ. Ἐντὸς τοῦ θηριοτροφείου ὁ μάρτυς Ἀδριανὸς ἠγωνίσθη ἀνδρικώτατα μετὰ λέοντος ὃν κατενίκησεν. Ἐπειδὴ δὲ ἔμεινεν ἀβλαβὴς ἐκ τῆς πάλης ταύτης ἀπετμήθη τὴν κεφαλήν. Ἡ ἐκκλησία τελεῖ τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 3ην Φεβρουαρίου.

Ἀδριανὸς μάρτυς. Ἄγνωστος εἶναι καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τοῦ μαρτυρίου τοῦ στεφανηφόρου τούτου ἀθλητοῦ. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν χριστιανικῶν διωγμῶν ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακὰς ὡς χριστιανός. Τελουμένης δὲ ἑορτῆς τινος ἐθνικῆς οἱ διῶκται ἐκ τῆς φυλακῆς ἔφερον τὸν μάρτυρα Ἀδριανὸν πρὸ τοῦ βωμοῦ βιαίως, ἵνα προσφέρῃ θυσίαν εἰς τὰ εἴδωλα. Ἐκ τῆς κτηνώδους ταύτης βίας ἀγανακτήσας ὁ μάρτυς ὥρμησε κατὰ τοῦ βωμοῦ κρημνίσας αὐτὸν καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ θύματα. Οἱ ἐθνικοὶ ἰδόντες τοῦτο ἐθυμώθησαν σφόδρα καὶ συλλαβόντες αὐτὸν ἔδειραν ἀνηλεῶς. Εἶτα δὲ ἀνάψαντες κάμινον πυρὸς ἔθεσαν ἐν αὐτῇ τὸν μάρ-

Digitized by Google

τυρα 'Αδριανόν, λαβόντα οὕτω τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. 'Η ἐκκλησία γεραίρει τὴν μνήμην αὐτοῦ τὴν 17ην 'Απριλίου.

'Αδριανός. Ρωμαῖος ἄρχων τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς, ζήσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ 'Ονωρίου. 'Από τὸν Θεοδοσιανὸν κώδικα μανθάνομεν ὅτι ἦτο Magister officiorum, φαίνεται δὲ ὅτι διετέλεσε καὶ praefectus, δηλαδὴ ἔπαρχος, τοῦ πραιτωρίου τῆς 'Ιταλίας.

'Αδριανὸς συγγραφεύς. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ 'Αδριανοῦ σώζεται μικρὰ πραγματεία, φέρουσα τὸν τίτλον «Εἰσαγωγὴ εἰς τὰς θείας γραφάς» (Migne 'Ελ. Πατρ. 98,1273-1313), ἥτις ζητεῖ νὰ διασαφηνίσῃ ἀλληγορικὰς ἐκφράσεις τῆς 'Αγίας Γραφῆς καὶ νὰ παράσχῃ ὁδηγίας τινὰς διὰ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῆς. Περὶ τοῦ συγγραφέως, ὅστις προφανῶς ἀκολουθεῖ τὰ διδάγματα τῆς ἀντιοχειανῆς σχολῆς, οὐδὲν γνωρίζομεν· πιθανώτατα ἔζη κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα καὶ ἴσως εἶναι ὁ μοναχὸς ἐκεῖνος πρὸς τὸν ὁποῖον ὁ ἅγιος Νεῖλος ἔστειλε τρεῖς ἐπιστολάς. Μ.

'Αδριανὸς (πάπας). Ὑπὸ τὸ ὄνομα 'Αδριανὸς ἀνῆλθον ἐπὶ τῆς παπικῆς ἕδρας τῆς Ρώμης ἓξ πάπαι:

'Αδριανὸς Α' (772-795) κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς ρωμαϊκῆς οἰκογενείας. 'Ολίγον μετὰ τὴν ἀνύψωσίν του ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου (772) ὁ βασιλεὺς τῶν Λογγοβάρδων Δεσιδέριος ἐπῆλθε κατὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, ἁρπάζων καὶ λεηλατῶν· ἐνῷ δ' ἡτοιμάζετο νὰ ἐπέλθῃ καὶ κατὰ τῆς Ρώμης, ὁ 'Αδριανὸς ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῶν Φράγκων Κάρολον τὸν μέγαν, ὅστις, ἀφοῦ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τὸν Δεσιδέριον, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῆς Ρώμης, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς (774). Τότε ὁ πάπας ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐξώρκισε τὸν Κάρολον νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν τὴν ὁποίαν εἶχε δόσῃ ὁ πατήρ του βασιλεὺς Πιπῖνος εἰς τὸν πάπαν Στέφανον Γ' περὶ κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ ὁ Κάρολος, κατὰ τὰς ἀμφισβητουμένης ἀξιοπιστίας, τοὐλάχιστον ὡς πρὸς τὰς λεπτομερείας, εἰδήσεις τῆς βιογραφίας τοῦ 'Αδριανοῦ, πεισθείς, ἐδώρησεν εἰς τὸν πάπαν ἅπασαν τὴν 'Ιταλίαν, πλὴν τῆς Λομβαρδίας.

'Ο 'Αδριανὸς ἔστειλεν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν ἑβδόμην ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴν σύνοδον (787), ἥτις ἀνεστήλωσε τὰς εἰκόνας καὶ εἰς τὴν σύνοδον τῆς Φραγκφούρτης (794), ἥτις κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν τοῦ Υἱοθετισμοῦ. 'Ο 'Αδριανὸς ἐμερίμνησε πολὺ καὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως τῆς Ρώμης, τῆς ὁποίας ἀνεσκεύασε τὰ τείχη καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον καὶ ἀνεστήλωσε καὶ διεκόσμησε τὰς ἠρειπωμένας ἐκκλησίας.

'Αδριανὸς Β' (867—872)· κατήγετο ἐκ ρωμαϊκῆς οἰκογενείας, ἐκ τῆς ὁποίας εἶχον ἤδη ἐκλεγῆ δύο πάπαι, ὁ Στέφανος Δ' (768—772) καὶ ὁ Σέργιος Γ' (844—847). Φιλανθρωπίαν τοῦ πάντων διὰ τὴν ἄμετρον φιλανθρωπίαν του, δὶς ἠρνήθη τὴν ἄνοδον εἰς τὸν παπικὸν θρόνον, ἀλλὰ τέλος τῷ 867, εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν, ὑπείκων εἰς τὴν ὁμόθυμον θέλησιν κλήρου καὶ λαοῦ ἀνῆλθεν ἐπ' αὐτοῦ. 'Αναμιχθεὶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦ διαζυγίου τοῦ βασιλέως τῶν Φράγκων Λοθάρου β' καὶ εἰς πολιτικὰ ζητήματα προὐκάλεσε δριμεῖαν κατ' αὐτοῦ ἐπίκρισιν τοῦ Μητροπολίτου τῆς Rheims 'Ινκμαρ, ὅστις ἀναφανδὸν διεκήρυττεν ὅτι ὁ πάπας δὲν δύναται νὰ εἶναι ταυτοχρόνως ἐπίσκοπος καὶ βασιλεὺς καὶ ὅτι οἱ προηγούμενοι αὐτοῦ πάπαι ἀπεφαίνοντο μόνον περὶ θρησκευτικῶν ζητημάτων.

Αἱ ἀπόπειραί του περὶ ὑπαγωγῆς ὑπὸ τὴν Ρώμην τῆς νεοφωτίστου βουλγαρικῆς ἐκκλησίας ἀπέτυχον.

'Αδριανὸς Γ' (884—885). Κατὰ τὸ δεκαπεντάμηνον διάστημα τῆς παπωσύνης του οὐδὲν ἀξιοσημείωτον συνέβη.

'Αδριανὸς Δ' (1154—1159). Γεννηθεὶς ἐν 'Αγγλίᾳ, καὶ ἐκδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ πατρός του, ὅστις ἦτο ἱερεύς, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐν Γαλλίᾳ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ρούφου, περὶ τὴν 'Αβινιών, ἔνθα βραδύτερον ἐγένετο καὶ ἡγούμενος. Τυχάνων τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ Πάπα Εὐγενίου Γ' ὠνομάσθη ὑπ' αὐτοῦ Καρδινάλιος καὶ ἀπεστάλη (1152) πρὸς ρύθμισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Σουηδίας καὶ Νορβηγίας. Τέλος τῷ 1154 ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὐδεὶς ἄλλος 'Άγγλος ἀνῆλθε μέχρι σήμερον. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς παπωσύνης πράγματα παρέσχεν εἰς αὐτὸν ὁ 'Αρνόλδος ὁ ἐκ Φρεσκίας, ὅστις ἐκήρυττε κατὰ τῆς ἱεραρχίας καὶ ἐπεδίωκε τὴν χειραφέτησιν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς παπικῆς ἐξουσίας. Εἰς μάτην ἐζήτει ὁ 'Αδριανὸς τὴν ἐξορίαν τοῦ 'Αρνόλδου, τὴν ὁποίαν ἐνέκριναν οἱ γερουσιασταί μόνον ὅτε ἠπείλησε κατὰ τῆς πόλεως τὴν ποινὴν τῆς ἀπαγορεύσεως (1155). Τῷ 1155 ἔχρισε τὸν Φρειδερῖκον Α' αὐτοκράτορα τῆς Ρώμης, μεθ' οὗ ὅμως ταχέως ἦλθεν εἰς μεγάλας προστριβάς, συνεπείᾳ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀποφασίσει νὰ τὸν ἀφορίσῃ· ἀλλὰ προλαβὼν ὁ θάνατος τοῦ 'Αδριανοῦ (1159) ἐματαίωσε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης.

'Αδριανὸς Ε' ἐπάπευσε μόνον 37 ἡμέρας (12 'Ιουλίου 1276-18 Αὐγούστου 1276, ὅτε ἀπέθανεν).

'Αδριανὸς ΣΤ', (9 'Ιαν. 1522—14 Σεπτ. 1523). Υἱὸς πτωχοῦ βιοπαλαιστοῦ ἐξ Οὐτρέχτης τῆς Φλαμανδίας, διεκρίθη ὡς δομινικανὸς μοναχὸς διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ ἦθός του, διὸ καὶ ἐκλήθη ὡς καθηγητὴς τῆς Θεολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Λέβεν καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μαξιμιλιανὸς Α' τοῦ ἀνέθεσε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐγγόνου του, τοῦ μετέπειτα αὐτοκράτορος Καρόλου Ε'. 'Ελθὼν εἰς 'Ισπανίαν (1515) πρὸς ρύθμισιν ὑποθέσεών τινων, ἐξελέγη ἐπίσκοπος Τορτόσης καὶ συγχρόνως μέγας ἱεροεξεταστὴς ἐν 'Αραγονίᾳ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξουσίας τοῦ ὁποίου κατεδικάσθησαν περὶ τὰς 25.000 ἀνθρώπων, ἐξ ὧν 1.600 εἰς θάνατον ἐπὶ τῆς πυρᾶς. Τῷ 1517 ἐξελέγη καρδινάλιος, καὶ ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς 'Ισπανίας Κάρολος ἀπεδήμησεν, ὥρισε τοῦτον ὡς προσωρινὸν ἀναπληρωτήν του, πρὸς μεγάλην δυσαρέσκειαν τῶν 'Ισπανῶν. 'Όταν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πάπα Λέοντος Ι', οὐδεὶς τῶν καρδιναλίων ἠδύνατο νὰ συγκεντρώσῃ τὴν πλειοψηφίαν, τῇ ὑποδείξει τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἐπιτρόπου ἐξελέγη πάπας ὁ 'Αδριανός, ὅστις, παρὰ τὴν κρατοῦσαν συνήθειαν, γενόμενος πάπας δὲν ἤλλαξε τὸ ὄνομά του. 'Η ἐκλογή του δὲν ἠκούσθη εὐαρέστως παρὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Τὰ μέχρις ὑπερβολῆς αὐστηρὰ ἤθη του, ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν σχολαστικὴν θεολογίαν καὶ μάλιστα τὸν Θωμᾶν 'Ακινᾶτον, ἡ περιφρόνησίς του πρὸς τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἡ μέχρι φιλαργυρίας οἰκονομία του, ἡ βαθεῖά του συναίσθησις τῆς ἀνάγκης πρὸς ἠθικὴν ἀναγέννησιν κλήρου καὶ λαοῦ, ἡ ἄγνοια τῆς ἰταλικῆς καὶ ἡ κακὴ προφορὰ τῆς λατινικῆς τὸν καθίστων ἀντιπαθῆ εἰς τὸν ρωμαϊκὸν λαόν, ὅστις μετὰ περιφρονήσεως εἶδε τὸν 'Αδριανὸν ἐλθόντα εἰς Ρώμην ἄνευ οἱασδήποτε πομπῆς καὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν προκάτοχόν του Λέοντα Ι' προσπαθοῦντα πανταχοῦ νὰ ἐπιφέρῃ οἰκονομίας. Δύο ἀπόπειραι δολοφονίας ἀποτυχοῦσαι ἐγένοντο ἐναντίον του. Αὐστηρὸς εἰς τὰ δογματικὰ καὶ λειτουργικὰ ζητήματα, ἀνεγνώριζε τὴν κατάπτωσιν τῆς 'Εκκλησίας καὶ ἐζήτει ἀνακαίνισιν αὐτῆς ὡς πρὸς τὸ ἠθικὸν καὶ κανονικόν, κατὰ τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ μέλη καὶ ἀνεκοίνωσε μάλιστα δι' ἐγγράφου τὰς σκέψεις του ταύτας εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς Νυρεμβέργης τοῦ 1522· ἀλλὰ τὸ συνέδριον τῶν καρδιναλίων ἐματαίωσε πάντοτε τὰς προσπαθείας του. Μετὰ εἰκοσάμηνον παπωσύνην ἀπεβίωσε τῷ 1523, ὁ τελευταῖος μὴ 'Ιταλὸς πάπας. Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν ἐξώθυραν τοῦ ἰατροῦ του ἔθεσαν ἀναμνηστικὴν πλάκα «εἰς τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς Πατρίδος» καὶ ἐπειδὴ τὸ λείψανόν του ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Πέτρου μεταξὺ τοῦ Πίου Β' καὶ τοῦ Πίου Γ' ἀστειευόμενοι ἔλεγον «Impius inter Pios» (=ἀσεβὴς μεταξὺ εὐσεβῶν). Μ.

'Αδριανός. Δέκατος καὶ τελευταῖος Ρῶσος Πατριάρχης (1636-1700). Προσεπάθησεν εἰς μάτην νὰ παλαίσῃ κατὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ μεγάλου Πέτρου. 'Εν τέλει ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ. 'Ο Τσάρος κατήργησε πρῶτον τὴν συνήθειαν τῆς ἐπισήμου εἰσόδου, τὴν ὁποίαν εἶχον καθιερώσει οἱ προκάτοχοί του. Κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτὴν ὁ Τσάρος ὡδήγει ἐκ τῶν ἡνίων τὸν ὄνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθητο ὁ Πατριάρχης. 'Ο Πέτρος ἐκάλεσε κατόπιν τὸν 'Αδριανὸν νὰ συνεργασθῇ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ κώδικος τοῦ Τσάρου 'Αλεξίου Μιχαΐλοβιτς. Εἰς τὸν κώδικα τοῦτον ὁ 'Αδριανὸς συνέταξε τὸ κεφάλαιον τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὁ Πέτρος κατήργησε τὸν θεσμὸν τοῦ Πατριάρχου.

'Αδριανὸς Γεώργιος. 'Αθηναῖος ἀγωνιστής, μετασχὼν εἰς πλείστας μάχας ὑπὸ τὸν *Νικόλαον Σαρῆν* καὶ τὸν *Συμεὼν Ζαχαρίτζαν*. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Βασιλείου, ὑπηρέτησεν ὡς ὑπάλληλος καὶ ἀπέθανε συνταξιοῦχος. 'Ο ἀδελφὸς αὐτοῦ *Σταμάτιος* ἐτραυματίσθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος, τὸ θέρος τοῦ 1824, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν προώδευσεν ὡς ἔμπορος.

'Αδριανὸς 'Ανδρέας. 'Αναφέρεται ὡς ἔμπορος, κατοικῶν ἐν 'Ισμαηλίῳ κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ 'Αγῶνος, γενόμενος δ' 'Εταῖρος τῆς *Φιλικῆς* συνεισέφερε σημαντικὰ ποσά, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς 'Επαναστάσεως. 'Εξ ἰδιωτικῆς ἀλληλογραφίας καταφαίνεται ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἐν Σπέτζαις συγγενεῖς αὐτοῦ ἔστελλε χρήματα, πρὸς συντήρησιν λυχνίας εἴς τι πλοῖον, πράγματι ὅμως ἀρκετὰ ὥστε νὰ βαστάζῃ μέγα μέρος τῶν ὅλων δαπανῶν τοῦ σκάφους. 'Άγνωστον ἐὰν μετέσχε διαφορετικὰ εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἂν εἶναι ὁ, — 2) *'Αδριανὸς 'Ανδρέας*, 'Έλλην ἐκ Ρωσίας, κατελθὼν ἐκ Πετρουπόλεως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ κυβερνήτου Καποδίστρια, καὶ διορισθεὶς εἰς διαφόρους θέσεις πολιτικὰς καὶ οἰκονομικάς, μέχρι τοῦ 1845, ὁπότε ἀπέθανεν ἐν 'Αθήναις, πλήρης ἡμερῶν, καὶ μέσῳ πολυπληθοῦς καὶ ἐν τιμῇ διαβιούσης οἰκογενείας.

'Αδριανὸς Νικόλαος. Σπετζιώτης πλοίαρχος καὶ πλοιοκτήτης τῆς γολέττας «'Αρχιδοὺξ Μιχαήλ». 'Εγεννήθη ἐκ γονέων ναυτικῶν ἐν Σπέτζαις τῷ 1784, καὶ μετὰ τῶν ἀδελφῶν του εἰργάζετο εἰς τὰ πλοῖα, ἐμπορευόμενος καὶ πλουτίζων εἰς μακρὰς θαλασσοπλοΐας. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἐπανειλημμένως ἐκινδύνευσε νὰ συλληφθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἰδίως τῶν ἀνθρώπων τοῦ Βελῆ Πασσᾶ, ζητήσαντος νὰ μονοπωλήσῃ τὸν σῖτον πρὸς ἴδιον ὄφελός του. 'Εκινδύνευσεν ἐπίσης πλειστάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως, λόγῳ τῆς ἀχρηστίας εἰς ἣν εἶχε περιέλθει τὸ πλοῖον του τῷ 1825, ὁπότε καὶ ἀγορασθὲν ὑπὸ τῆς Διοικήσεως μετετράπη εἰς πυρπολικὸν καὶ ἐκάη, κατά τινα ναυμαχίαν. Τῷ 1826 καὶ 1827, διοικῶν ἄλλο πλοῖον καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ πλοίου τοῦ Δημ. Κριεζώτη, ἀπέκλεισεν εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον τρία πλοῖα Τουρκικά, τὰ ὁποῖα καταφυγόντα εἰς τὸ Μαρμάρι ἀπεβίβασαν τὰ κανόνια των πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν πλοίων. 'Ο 'Αδριανὸς ἀπεβίβασε ναύτας διὰ ν' ἀρχίσῃ πεζομαχίαν, ἀλλὰ καταβληθεὶς ὑπὸ πολυαρίθμων ἐχθρῶν, προσδραμόντων ἀπὸ τὰ περίχωρα, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ πλοῖον του μὲ σημαντικὰς ἀπωλείας. Μετέσχεν εἰς τὰς ναυμαχίας τῆς 'Άνδρου, τῆς 'Αλικαρνασσοῦ καὶ τοῦ Πάπα. Πολλάκις ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν γενναίως καὶ ἀποτελεσματικῶς ἀγωνισθέντων. 'Αξιωθεὶς τοῦ 'Αριστείου ἀπεβίωσε πρεσβύτης.

'Αδριανὸς (Adrian). Πόλις τῶν 'Ην. Πολιτειῶν, εἰς τὴν Πολιτείαν Μίσιγκαν. 'Επὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ Ραΐζιν (Raisin), εἰς ἀπόστασιν 211 μιλίων σιδ)κῶς Α. τοῦ Σικάγου, ἐξυπηρετεῖται διὰ τοῦ Κεντρικοῦ Σιδηροδρόμου Νέας 'Υόρκης καὶ ἄλλων γραμμῶν. 'Έχει σχολεῖα καὶ κολλέγια, χυτήρια, ἀλευρομύλους, ἐργοστάσια κατασκευῆς ταχυδρομικῶν κιβωτίων, αὐτοκινήτων, μουσικῶν ὀργάνων, ἀθυρμάτων καὶ ἠλεκτρικῶν ὀργάνων καὶ εἶναι κέντρον παραγωγῆς σιτηρῶν, καρπῶν καὶ γάλακτος. 11,500 κάτοικοι. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς κομητείας Λεναβέε (Lenawee).

'Αδριανός. Συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Ζιαζιάκου τῆς ὑποδιοικήσεως Κατερίνης τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης· κάτοικοι 6.

'Αδριανός· συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λουτρακίου τῆς ἐπαρχίας Μαλεβυζίου (Κρήτη)· κατ. 21.

'Αδριανοῦ ἀκρωτήριον (Adrian point). 'Επὶ τοῦ *Λιβυκοῦ* πελάγους, ΒΔ τῆς *Κυρηναϊκῆς* (νῦν *Βάρκα*) ἄκρα, ἀπέχουσα τῆς πόλεως *Βεγγάζα* (Ben-Ghazi) 11 μίλλια βορειοανατολικῶς. Εὑρισκομένη πρὸς ἀνατολὰς τῷ καταπλέοντι εἰς τὸν κόλπον τῆς *Μεγάλης Σύρτεως*, ἔχει γεωγρ. πλάτος 32° 24' καὶ μῆκος 20° 18' ἀνατ. Περὶ τὸ ἀκρωτήριον, πολλὰ ἐρείπια ἀρχαιοτήτων Πτολεμαϊκῶν καὶ Ρωμαϊκῶν, εἰς 8 μίλλια δὲ πρὸς νότον αὐτοῦ εὑρίσκονται τὰ λείψανα πύργου, ὅστις πιθανώτατα ὑπῆρξε σταθμός, συνεννοήσεων διὰ φρυκτωριῶν, ἐνδιάμεσος. ΣΕΛ

'Αδριανοῦ θῆραι. Πόλις τῆς Μυσίας ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος 'Αδριανοῦ (βλ. 'Αδριανός).

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΟΜΟΣ (ΒΙΛΑΓΕΤΙΟΝ)

Τὸ μόνον μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐν Εὐρώπῃ ὑπολειφθὲν τμῆμα τῆς Τουρκίας, ὑποστὰν καὶ ἔκτοτε διαφόρους αὐξομειώσεις διὰ τῶν διαφόρων συνθηκῶν, ὅπως καταλήξῃ εἰς τὴν σημερινὴν αὐτοῦ ἔκτασιν, καθ' ἣν ὁρίζεται πρὸς ἀνατολὰς μὲν ὑπὸ τοῦ Νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς ἡμετέρας Δυτικῆς Θράκης, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τοῦ Έβρου, οὕτινος ὁ ροῦς εἶναι ἡ μεθοριακὴ γραμμή, πρὸς Β. καὶ ΒΑ. ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Προποντίδος, ὑπὸ τοῦ Μέλανος κόλπου ἢ κόλπου τοῦ Σάρου καὶ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ 'Έβρου. Περιλαμβάνει δηλαδὴ ὁ νομὸς 'Αδριανουπόλεως τὴν 'Ανατολικὴν Θράκην, ἐνῷ πρὸ τοῦ ρωσοτουρκικοῦ μὲν πολέμου τοῦ 1877/78 περιελάμβανε καὶ τὴν διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βερολίνου ἱδρυθεῖσαν αὐτόνομον 'Ανατολικὴν Ρωμυλίαν (σαντζάκιον ἢ Διοίκησιν Φιλιππουπόλεως), μέχρι δὲ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ τὴν σημερινὴν Δυτικὴν Θράκην (Σαντζάκια Κομοτινῆς ἢ Γκιουμουλτζίνης, καὶ 'Αλεξανδρουπόλεως ἢ Δεδὲ 'Αγάτς). 'Ήτο λοιπὸν μέχρι τῶν Βαλκανικῶν πολέμου ὁ μεγαλείτερος Νομὸς (Γενικὴ Διοίκησις) τῆς Εὐρ. Τουρκίας ἔχων ἔκτασιν 42,500 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων καὶ ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως, ἅτε ἀποτελῶν τὸ εὐρωπαϊκὸν προγεφύρωμα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ στενοῦ τῶν Δαρδανελλίων. Εἰς παλαιοτέραν μάλιστα ἐποχήν, ὅτε ἀπετέλει τὸ πασαλίκιον τοῦ *Τσερμέν*, ἀκόμη περισσότερον ἐκτεταμένον, ἡ σπουδαιότης αὐτοῦ ἦτο ἔτι μεγαλειτέρα.

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

'Ο σημερινὸς νομὸς 'Αδριανουπόλεως ἀριθμεῖ τὰς ἑξῆς διοικήσεις (σαντζάκια) καὶ ὑποδιοικήσεις (καζάδες).

Digitized by Google

Σαντζάκιον Ἀδριανουπόλεως περιλαμβάνον τοὺς καζάδες Ἀδριανουπόλεως, Δζίσρ - ι - Ἔργκενε (Ἐργίνου) καὶ Χαβζᾶ (ἀπυλέσαν μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοὺς καζάδες Δζίσρι - Μουσταφᾶ - πασᾶ, Κιρτζᾶ - Ἀλῆ, Διδυμοτείχου καὶ Ὀρτάκιοϊ.

Σαντζάκιον Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Κὶρκ-Κλισὲ) περιλαμβάνον τοὺς καζάδες Σαράντα Ἐκκλησιῶν, Λουλὲ-μπουργάζ (Ἀρκαδιουπόλεως), Βιζύης (Βίζε), Μηδείας, Ἀρτισκοῦ (Ἐσκῆ - μπαμπᾶ ἢ Μπαμπᾶ-Ἐσκῆ), ἐνῷ οἱ καζάδες Ἀγαθουπόλεως καὶ Τυρνόβου περιῆλθον εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Σαντζάκιον Ραιδεστοῦ (Τεκφούρ-Δἂγ ἢ Τεκὶρ -Δάγ), περιλαμβάνον τοὺς καζάδες Ραιδεστοῦ, Τυρολόης (Τσόρλου), Μαλγάρων, Χαριουπόλεως.

Σαντζάκιον Καλλιπόλεως (ἢ Καλλιουπόλεως, τουρκιστὶ Γκελιμπολοῦ), ἔχον τοὺς καζάδες Κεσάνης, Περιστάσεως (τουρκ. Σάρκιοϊ) καὶ Μυριοφύτου (τουρκ. Μερεφτέ).

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως εἶναι δύσκολον νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς μετὰ τὴν ἔξοδον ἁπαξάπαντος τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐπιούσης τῆς ὑπογραφῆς τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως (ἀνακωχῆς) Μουδανίων, ἤτοι ἀπὸ τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1922, καὶ μετὰ τὴν αὔξησιν τοῦ τέως τουρκικοῦ πληθυσμοῦ διὰ μουσουλμάνων προσφύγων ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἄλλων ἐπηλύδων.

Κατὰ τὰς παλαιὰς τουρκικὰς στατιστικὰς ὁ πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως πρὸ τοῦ 1912—13 ἀνήρχετο εἰς ἓν περίπου ἑκατομμύριον ἐν συνόλῳ (στατιστικὴ τοῦ 1889: 826,541 κάτοικοι, στατιστικὴ τοῦ 1897: 955,248, στατιστικὴ τοῦ 1902: 1,020,200, στατιστικὴ τοῦ 1906: 1,162,388), ἐκ τῶν ὁποίων, κατὰ τὰς αὐτὰς τουρκικὰς στατιστικάς, ὑπολειπο ἕνας πολὺ τῆς ἀληθείας, ὑπὲρ τὰς 350 χιλιάδας ἦσαν Ἕλληνες. Ἐὰν ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου τῶν 1,162,388 ἀφαιρέσωμεν τὸν πληθυσμὸν τῆς ὅλης Δυτικῆς Θράκης (μετὰ τῶν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἐκχωρηθέντων βορείων τμημάτων) ἤτοι περίπου 400,000, ὡς καὶ τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ὑπερβαίνοντα τὰς 300,000, ἔχομεν ὑπολειφθέντα πληθυσμὸν 462,000 περίπου κατοίκων οὗτινος ἄγνωστος ἡ διὰ μουσουλμάνων προσφύγων αὔξησις. Πάντως ὁ σημερινὸς νομὸς Ἀδριανουπόλεως δὲν δύναται νὰ ἔχῃ πληθυσμὸν ἀνώτερον τοῦ ½ ἑκατομμυρίου, εἰς τὸν ὁποῖον ἴσως περιλαμβάνονται ὀλίγοι Ἑβραῖοι καὶ ἐλάχιστοι Βούλγαροι. (Περὶ τῶν ἀρχαίων κατοίκων τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως, ἤτοι τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, ὅρα ἐν τοῖς περὶ Θράκης).

ΟΡΟΓΡΑΦΙΑ, ΥΔΡΟΓΡΑΦΙΑ, ΓΕΩΛΟΓΙΑ

Εἰς τὸν νομὸν Ἀδριανουπόλεως ἐκτείνονται πρὸς Ἀνατολὰς αἱ διακλαδώσεις τοῦ *Αἵμου* (*Μπαλκάν*) Βορείως τῶν Σαράντα—Ἐκκλησιῶν ὑψοῦται τὸ *Κουκουρδὰν—Μπαΐρ*, ὄρος ἐκ γυμνῶν βράχων (γρανίτου). Νοτιανατολικῶς ἐκτείνεται τὸ *Ἰστράντζα-Μπαλκάν*, (*Βαλκάνιον τῆς Στράντζας*) ἢ *Κιουτσοὺκ-Μπαλκάν* (*Μικρὸς Αἶμος* ἢ Αἱμόνιον), ὅπερ εἰς ὀλίγα μόνον σημεῖα φθάνει τὸ ὕψος τῶν 600 μέτρων. Τὸ ὄρος τοῦτο ἐκτείνεται παραλλήλως πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου εἰς μέσην ἀπόστασιν 2 μιλλίων, εἶναι δὲ ἀλλαχοῦ μὲν γυμνόν, ἀλλαχοῦ δὲ δασῶδες. Συνέχεια αὐτοῦ εἶναι τὰ ὑψώματα τοῦ Βελιγραδίου κατερχόμενα εἴς τινα σημεῖα εἰς ἀποτόμους καὶ ἀπορρῶγας κλιτύας πρὸς τὸν Βόσπορον, ἐνῷ τὰ πρὸς τὸν Εὔξεινον εἶναι ὀλιγώτερον ἀπότομα.

Πρὸς τὴν Προποντίδα τὰ βουνὰ τῆς Στράντζας χαμηλοῦνται εἰς λοφοσειρὰς διακοπτομένας ὑπὸ ποταμίων, ἅτινα ῥέουσιν ἐκ Β. πρὸς Ν. Ἄξιον σημειώσεως ὅτι αἱ καλλιεργήσιμοι γαῖαι τοῦ τμήματος τούτου παρέμενον κατὰ μέγα μέρος ἀκαλλιέργητοι, ἐκχερσούμεναι ἤδη ἔτι μᾶλλον κατόπιν τῆς ἐξόδου τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν.

Ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ, ἥτις ἀπετέλει ἄλλοτε μέρος τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως, ὑπάρχει ὁ βαρὺς ὀρεινὸς ὄγκος τῆς *Ροδόπης* (Δοσπὰτ-Δάγ ἢ Δεσπὸτ-Δάγ, οὕτω κληθείσης ἀπὸ τοῦ Δεσπότου τῆς Σερβίας) χωρίζων τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Νέστου ἀπὸ τῆς περιοχῆς τῶν ὑδάτων τοῦ Ἕβρου. Μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ τοῦ Ἄρδα ὑψοῦται ὀροσειρά, τῆς ὁποίας ὑψηλοτέρα κορυφὴ εἶναι τὸ *Καρλὶκ-Μπαλκάν*, ὅπερ εἴς τινα σημεῖα ἐξικνεῖται εἰς ὕψος 2000 μέτρων. Πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸ ὄρος Μπὲς-Τεπὲ (Bech-Tepé ἤτοι πεντακόρυφον), ὅπερ φθάνει εἰς ὕψος 1000 μέτρων.

Νοτίως τοῦ Ἄρδα, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ κάτω Ἕβρου μέχρι τῶν παραλίων τοῦ Αἰγαίου, ἐκτείνονται αἱ ἀκρώρειαι τῆς Ροδόπης, ὧν κορυφαὶ εἶναι τὰ *Φρὲγκ - Μπουνὰρ* καὶ *Ἰσμαρὸς - Τεπὲ* (650-700 μέτρα).

Τὸ τμῆμα τῆς ἐν Θράκῃ Ροδόπης, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ συγχέεται μὲ τὸν ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ ὁμώνυμον κύριον ὀρεινὸν ὄγκον (Κιουστεντζὲλ-Μπαλκὰν) ὑπῆρξε τὸ θέατρον τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ὀρεινῶν μουσουλμάνων (Πομάκων) μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Ἁγ. Στεφάνου (1878) καὶ ὁμοίας πρὸς ταύτην ἀποπείρας, ἥτις ἐγένετο μετὰ τὸν Τουρκοβαλκανικὸν πόλεμον (1913) πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασκηθῇ ὑπὸ τῶν Τούρκων πίεσις ἐπὶ τῶν Βουλγάρων πληρεξουσίων, διεξαγόντων τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς διαπραγματεύσεις τῆς τουρκοβουλγαρικῆς εἰρήνης.

Παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Προποντίδος, τὰ ὀρεινὰ ὑψώματα φθάνουσιν εἰς ὕψος 400 μέτρων, ἀνατολικῶς μάλιστα τοῦ Μέλανος κόλπου (Σάρου ἢ Ξηροῦ) καὶ 500 μ. Ἐπὶ τῆς χερσοννήσου τῆς Καλλιπόλεως, εἰς τὸν στενὸν (3.000 μ.) λαιμὸν τοῦ *Πλαγιαρίου* (Μπουλαγὶρ ἢ Ἑξαμιλίου) σχηματίζεται κοιλὰς ὕψους 134 μόνον μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Νοτιώτερον ὅμως ὑπάρχουσιν ὑψώματα μέχρι 340 μ. Ὁ λαιμὸς τοῦ Πλαγιαρίου θεωρεῖται θέσις στρατηγικωτάτη διὰ τὴν ἄμυναν τῶν Δαρδανελλίων. Ἐκεῖ ἀνηγέρθησαν κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὑπὸ τῶν συμμάχων τῆς Τουρκίας Ἀγγλογάλλων ὀχυρώματα, ὧν ἓν ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας.

Μεταξὺ Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας ῥέει ἡ *Ρέσβαγια* (ἢ Ρέζοβα) ἀποτελοῦσα ἀπὸ τοῦ 1913 τὸ σύνορον τῶν δύο χωρῶν. Πηγάζει ἐπὶ βουλγαρικοῦ ἐδάφους ἐν Σαμακοβίῳ (Ἀνατολικὴ Ρωμυλία) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὔξεινον. Διαρρέει δὲ κατ' ἀρχὰς ὀρεινὰ μέρη, μόλις δὲ περὶ τὰς ἐκβολάς, ἀπὸ ἀποστάσεως 15 χιλιομέτρων καὶ ἐπέκεινα, ὑπάρχουσι καὶ κατοικημέναι ἐκτάσεις. Πόρος κυριώτερος τοῦ ποταμοῦ τούτου εὑρίσκεται παρὰ τὴν *Πρέγοπλα*, παρὰ δὲ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἁγίου Στεφάνου εἰς ἀπόστασιν 800 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς ὑπάρχει λιθίνη γέφυρα. Ρέουν ἐπίσης εἰς τὸ λεκανοπέδιον τοῦ Εὐξείνου: α) ὁ *Κιαφὶρ-Δερὲ* ἐκβάλλων παρὰ τὴν Ἰνιάδα (Θυνιάδα καὶ τουρκιστὶ κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ Ἰνιάδα *Ἰγνὲ-ἀδὰ* ἤτοι νῆσος τῶν βελονῶν), β) ὁ *Παπὰζ-δερέ*, γ) ὁ *Καζὰν δερέ*, μικροὶ χείμαρροι μήκους 15—35 χιλιομέτρων διαβατοὶ εἰς ὅλα των τὰ σημεῖα.

Εἰς τὴν Προποντίδα καὶ εἰς τὸ Στενὸν τῶν Δαρδανελλίων ἐκβάλλουσι μόνον μικρὰ ποτάμια. Τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν ὑδάτων τῆς Θράκης ὁλοκλήρου, εἰδικῶς δὲ καὶ τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως, φέρεται πρὸς τὸ Αἰγαῖον διὰ τοῦ Ἕβρου καὶ τῶν παραποτάμων του. Ἐκτὸς ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχει καὶ ὁ *Καβακλῆ-Σοῦ*, μετὰ τοῦ παραποταμίου του, *Τσαΐ-δερέ*, χυνόμενος μετὰ ῥοῦν 4 περίπου μιλλίων εἰς τὸν Μέλανα κόλπον (Ξηροῦ ἢ Σάρου). Ἡ κοιλὰς τοῦ ποταμοῦ εἶναι κατ' ἀρχὰς στενή, ἀλλ' εἰς τὸν κάτω ῥοῦν καὶ ἰδίᾳ εἰς ἀπόστασιν 2 μιλλίων ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς εὐρύνεται μέχρι πλάτους 8000 βημάτων ὅπως καταλήξῃ εἰς τὴν ἀμμώδη παραλίαν τοῦ ῥηθέντος κόλπου.

Τὴν κοιλάδα τοῦ Καβὰκ - Σοῦ ἐπρότειναν τῷ 1913 οἱ Βαλκανικοὶ σύμμαχοι κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν τοῦ Λονδίνου διὰ τὸν καθορισμὸν τῶν μετὰ τῆς Τουρκίας συνόρων (γραμμὴ Αἴνου—Μηδείας).

Ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς τοῦ Καβὰκ-Σοῦ μέχρι τῆς Αἴνου χύνονται εἰς τὸ Αἰγαῖον μόνον μικρὰ καὶ ἀσήμαντα παράκτια ποτάμια, ῥέοντα δι' ἑλωδῶν ἐκτάσεων καὶ ἀπολήγοντα εἰς ἀμμώδεις ἐκβολάς.

Ὀλίγον δυτικώτερον ἐκβάλλει ὁ *Ἕβρος* (τουρκιστὶ *Μερίτς*, βουλγαριστὶ *Μαρίτσα*), ὁ σπουδαιότερος τῶν νοτίως τοῦ Αἵμου ῥεόντων ποταμῶν. Οὗτος πηγάζει ἐκ τῆς κυρίως Ροδόπης (Κιουστεντζὲ-Μπαλκάν), νοτίως τῆς πολίχνης Ἰχτιμάν, ῥέει δὲ μέχρις Ἀδριανουπόλεως πρὸς Ἀνατολάς, ἐκεῖθεν δὲ τρέπεται πρὸς Ν. Ἀπὸ Φιλιππουπόλεως μέχρις Ἀδριανουπόλεως ὁ Ἕβρος εἶναι πλωτὸς διὰ σχεδιῶν, ἀπὸ δὲ Ἀδριανουπόλεως καὶ διὰ ποτάμια σκάφη ἀλλὰ λίαν ἀβαθῆ, διότι ἡ κοίτη αὐτοῦ, καίτοι εὐρεῖα, εἶναι ἀνώμαλος. Ἐκβάλλει δὲ εἰς τὸ Αἰγαῖον δυτικῶς τῆς Αἴνου διὰ δύο βραχιόνων μεταξὺ τῶν ὁποίων σχηματίζεται ἡ νῆσος Γκιαοὺρ-Ἀδᾶ, διεκδικηθεῖσα κατὰ τὴν τελευταίαν ὁροθεσίαν (συνθήκη Λωζάννης) ὑπὸ τῆς Τουρκίας, ἀλλ' ἀναγνωρισθεῖσα ὡς ἑλληνική. Ἡ σχετικὴ ὅμως ἀπόφασις δὲν ἀνεκοινώθη εἰσέτι (Αὔγ. 1926) ἐπισήμως.

Ὁ Ἕβρος ἔχει μεγάλην στρατηγικὴν σπουδαιότητα ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς πλωτός, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ἐκ τῶν εἰς τὴν κοιλίδα αὐτοῦ συγκεντρουμένων μέσων συγκοινωνίας, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Ἀλεξανδρουπόλεως (Δεδὲ - Ἀγάτς)—Ἀδριανουπόλεως.

Γέφυραι λίθινοι ἐπὶ τοῦ Ἕβρου ἐν τῷ Νομῷ Ἀδριανουπόλεως εἶναι αἱ τῆς ὁμωνύμου πόλεως (περὶ ὧν ἴδε ἐν λέξει Ἀδριανούπολις) καὶ ἡ τοῦ *Κουλελῆ - Μπουργὰζ*, (εἰς ἀπόστασιν 2 μιλλίων ἀνατολικῶς τοῦ ἡμετέρου Διδυμοτείχου. Ὁ Ἕβρος θέτει εἰς κίνησιν πλείστους ὑδρομύλους εἰς τὸν ἄνω ῥοῦν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως ῥέει βραδέως. Σημειωτέον ὅτι ὡς ἐκ τοῦ ἑλώδους αὐτῶν αἱ ὄχθαι τοῦ Ἕβρου εἶναι ἀκατάλληλοι πρὸς καταυλισμὸν στρατοῦ.

Ὁ Ἕβρος εἰσδέχεται 11 κυρίους παραποτάμους ἐπὶ τοῦ βουλγαρικοῦ ἐδάφους. (Ὀτσιουσκα-ριέκα, Κοζλοῦ-δερὲ ἢ Τοπόλνιτσα-ριέκα, Λουδάγιανα-ριέκα, Πέστι-ριέκα, Κουμλοῦ-δερέ, Γκιουπσοῦ-δερὲ ἢ Σρένα, Κουρου-δερέ, Γκιοὺλ - δερέ, Γιαγὰτς - δερέ, Ἀκ - δερέ, Σαρλῆ - δερὲ ἢ Σαζλῆ - δερέ, Δεμὶρ - χαλὶ - δερέ). Οἱ δὲ ἐπὶ τουρκικοῦ ἐδάφους ῥέοντες παραπόταμοι εἶναι: ὁ Τούντζας ἢ Τόνζος, πηγάζων ἐν Βουλγαρίᾳ ἐκ τοῦ Καλοφὲρ - Μπαλκὰν καὶ διαρρέων κατ' ἀρχὰς τὰς γονιμωτάτας κοιλάδας τοῦ Καζανλίκ, διασήμους διὰ τοὺς ῥοδῶνας καὶ τὸ ῥοδέλαιον αὐτῶν, καὶ τῆς Σηλύμνου (ἢ Σλίβνο)-Γιαμπόλεως. Ὁ Τούντζας ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἕβρον ἐντὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως, διαρρέων ἀπὸ τοῦ Ταταρκιοϊ μέχρι τῆς πόλεως ταύτης χώραν κλιμακωτὴν προερχομένην ἐκ γεωλογικῶν προσχώσεων ἢ ἀνήκουσαν εἰς τὴν τριαδικὴν περίοδον.

Ὁ Τούντζας εἰσδέχεται πλείστους παραποτάμους μὴ ἔχοντας μεγάλην στρατηγικὴν σπουδαιότητα.

Ἐκτὸς ἄλλων τινῶν ἀσημάντων παραποταμίων ὁ Ἕβρος εἰσδέχεται εἰς ἀπόστασιν 7 περίπου μιλλίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του τὸν *Ἐργίνην* (Ἔργκενε δερέ), ποταμὸν ἱκανῶς σπουδαῖον, δστις ἀπὸ τῆς Μακρᾶς-Γεφύρας (Οὐζοὺν-Κιοπροῦ) καὶ κάτω εἶναι πανταχοῦ διαβατός, ἐνῷ ἄνωθεν τοῦ Οὐζοὺν—Κιοπροῦ ὑπάρχουσιν ὡρισμένοι πόροι. Ὁ Ἐργίνης ῥέει διὰ πεδιάδος γονίμου, ἐχούσης εὖρος 2000 ποδῶν καὶ πλέον, δεδασωμένης εἴς τινα σημεῖα. Παραπόταμοι τοῦ Ἐργίνου εἶναι ὁ *Τσορλοῦ δερὲ* (ποτάμιον τῆς Τυρολόης), ὁ *Καραγάτς*, ὁ Μπουγιοὺκ-δερὲ (καλούμενος εἰς τὸν κάτω ῥοῦν Μπαμπᾶ-Ἐσκῆ-δερὲ) ὁ *Κουλελῆ-δερὲ* καὶ ὁ *Κουμπουνὰρ-δερέ*, χυνόμενος εἰς τὴν λίμνην *Γιαϊλᾶ-Γκιόλ*, κειμένην εἰς ἀπόστασιν 2 μιλλίων ΒΑ. τῆς ἐκβολῆς τοῦ Ἕβρου.

Οἱ ἐκ δεξιῶν παραπόταμοι τοῦ Ἕβρου εἶναι ὡσαύτως πολλοί. Ἀλλὰ διὰ τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως ῥέει κυρίως ὁ *Ἄρδας* ὁ καὶ σπουδαιότερος. Οὗτος πηγάζει ἐκ τοῦ Καρᾶ — Μπαλκάν, εἰσδέχεται εἰς τὸν ἄνω ῥοῦν αὐτοῦ πλείστους παραποτάμους καὶ ἐκβάλλει πλούσιος εἰς ὕδωρ εἰς τὸν Ἕβρον εἰς ἀπόστασιν ½ μιλλίου ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως. Στρατηγικῶς ὁ Ἄρδας ἀποτελεῖ εἰς τὸν κάτω ῥοῦν αὐτοῦ σπουδαῖον πρόσκομμα διὰ κινήσεις πρὸς διεύθυνσιν ἐκ Β. πρὸς Ν. Εἶναι διαβατὸς μόνον διὰ τῶν ὑπαρχουσῶν γεφυρῶν ἢ τῶν γνωστῶν πόρων, ἀλλ' εἰς τὸ κάτω μέρος, μέχρις ἀποστάσεως 10 μιλλίων ἀπὸ τῆς συμβολῆς, μόνον διὰ τεχνητῶν μέσων.

Ἄλλοι δεξιοὶ παραπόταμοι τοῦ Ἕβρου εἶναι ὁ *Κιζιλτζᾶ - τσάϊ* (ἤτοι ὑπέρυθρος) μετὰ τῶν παραποταμίων αὐτοῦ Σεϊτὰν - δερὲ καὶ Μπολτσιμπουκ-δερέ, πηγάζων ἐκ τῶν ἀνατολικῶν κλιτύων τῆς Ροδόπης καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἕβρον παρὰ τὸ Διδυμότειχον, καὶ ὁ Ὀσμαντζᾶ - δερέ, ἐκβάλλων παρὰ τὰς Φερράς, διαβατὸς καθ' ὅλον τὸν ῥοῦν του ὑπὸ πεζικοῦ καὶ ἱππικοῦ.

ΜΕΣΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Κύριον μέσον συγκοινωνίας εἶναι ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Κωνσταντινουπόλεως—Ἀδριανουπόλεως-Εὐρώπης καὶ ἡ εἰς Ἀλεξανδρούπολιν (Δεδὲ-Ἀγάτς) διακλάδωσις αὐτῆς.

Ἡ γραμμὴ κακῶς σχεδιασθεῖσα, ὅπως λόγῳ τῆς χιλιομετρικῆς ἐγγυήσεως ἀφίσταται ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον τῆς εὐθείας, κατακλύζεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων ὁσάκις πλημμυρίζουσιν οἱ ποταμοὶ καὶ οἱ χείμαρροι.

Τὰ περὶ πλευστότητος τῶν ποταμῶν ἐλέχθησαν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα.

ΚΛΙΜΑ

Ἡ χώρα ἀνήκει εἰς τὴν συγκεκραμένην νοτιοευρωπαϊκὴν ζώνην. Τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς σφοδροὺς βορειοανατολικοὺς ἀνέμους, τὸ δὲ ψῦχος εἶναι ἐνίοτε δριμύτατον.

Τὰ εὐλογημένα καὶ εὔκρατα παράλια τοῦ Αἰγαίου πάσχουσιν ἐξ ἑλονοσίας, ὡς καὶ αἱ ὄχθαι τοῦ Ἕβρου.

ΓΕΩΡΓΙΑ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ, ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ἡ χώρα εἶναι εὐφορωτάτη παράγουσα δημητριακά, ὄσπρια, ὀπώρας, καπνά, γεώμηλα κ.λ. Εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Προποντίδος καλλιεργεῖται ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία. Πολὺ προώδευε καὶ ἡ βομβυκοτροφία. Ταῦτα ὅμως παρημελήθησαν τελείως μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Βιομηχανία σχεδὸν δὲν ὑπάρχει σήμερον μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἱστιοφόρος ναυτιλία, ἥτις εὑρίσκετο ἀποκλειστικῶς εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Ἐν γένει ἡ χώρα φθίνει, διότι τὸ ἐμπόριον ἔπαυσεν, ἐκτοπισθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκ Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Τὰ περὶ τῆς ἱστορίας τῶν σημερινῶν ἐδαφῶν τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως θέλουσιν ἐκτεθῆ ἐκτενέστερον εἰς τὰ περὶ *Θράκης* καὶ Θρακῶν (ἴδ. Θρᾷξ καὶ Θρᾷκες). Πάντως οἱ Θρᾷκες οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχουν μετὰ τῶν Βουλγάρων, λαοῦ καταγωγῆς μογγολικῆς. Ὅπως δικαιολογήσουν τὰς ἐπὶ τῆς Θράκης (Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς) ἀξιώσεις αὐτῶν οἱ Βούλγαροι προέβησαν μέχρι τοῦ νὰ ἰσχυρισθοῦν ὅτι εἶναι καταγωγῆς κελτικῆς (Βόλγιοι, Βούλγαροι, Βέλγοι) καὶ ἀπόγονοι τῶν

Digitized by Google

ἀρχαίων Θρᾳκῶν. Ἐπίσης οὐδὲν τὸ κοινὸν δύνανται νὰ ἔχωσιν οἱ ἀρχαῖοι Θρᾷκες μετὰ τῶν Τούρκων οἵτινες διεκδικοῦν παραλόγως πρὸς τοῖς ἄλλοις ὡς λαὸν τουρκικῆς καταγωγῆς καὶ τοὺς Πομάκους τῶν βορείων τῆς Δυτικῆς Θρᾴκης.

Ὁ νομὸς Ἀδριανουπόλεως, ὁ σήμερον τελείως κενὸς Ἑλλήνων, ὑπῆρξεν ἰδίᾳ εἰς τὰ παράλια αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ διὰ τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως (ἀνακωχῆς) Μουδανίων τῆς 1ης Ὀκτωβρίου 1922 καὶ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης εἰς τὴν Τουρκίαν παραχωρηθὲν τμῆμα (Ἀνατολικῆς Θρᾴκης), πεδίον εὐρείας ἐκπολιτιστικῆς καὶ ἄλλης δράσεως, ἀποικισμοῦ καὶ ἐποικισμοῦ τοῦ ἀρχαίου, τοῦ μακεδονικοῦ, τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὅτι οὐδὲν τοπωνύμιον βουλγαρικὸν ἀπαντᾷ ἐν τῷ σημερινῷ νομῷ Ἀδριανουπόλεως, πλεῖστα δὲ ὅσα εἶναι τὰ ἑλληνικὰ τοπωνύμια πόλεων καὶ κωμῶν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ καὶ τόσον εἰς τὴν ἀρχαίαν ἢ ἀρχαΐζουσαν ὅσον καὶ εἰς τὴν δημώδη γλῶσσαν (Ἀδριανούπολις, Χαριούπολις, Σκοπός, Σκόπελος Αἰγιαλός, Καλλίπολις, ἡ Καλλιούπολις, Σκεπαστό, Κρυόνερο, Οἰκονομιό) ὡς καὶ μικρῶν χωρίων (π. χ. ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Δρογγυλίου: Προβατότειχον, Σκαπάνη, Ξυλόκοτα, Βελονοχῶρι, Χιτράδι, Ἀσβεστοχῶρι, Καλαθοχῶρι, Πεζόπορος Μεγάλη - Γενιά, Μικρὴ - Γενιά, Χαραυγή, Παγώντας, Σιδέριον, Βατόρευμα, Προσκυνητάριον, Μικρόλοφος, Πλινθίον, Ἀμάριον, Ἀνηφόρια, Λαγοθήρας, Μύλοι, Βρυσοχῶρι, Στρατόλιθος, Ροιζικόν, Παλαιόν, Ρευματιά). — Εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Σιδηροχωρίου (Σαμακόβ) (Θυνιάς (Νιάδα), Κορφοκολύμβαι, Πλατέα, Λιμάνιον, Τσακνοχώριον, Κανέλα, Ψηλοχῶρι, Μεγαλολόγγος κτλ.). Εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν Ἀνακτορίου: (Ἀψηλός, Ἀμίλιον, Ἀργίλι, Ἄχυρα, Δίρκη, Διάβα, Δημούλι, Ζερβοί, Ζαφείριον, Κατίλα, Καραλέων, Καλέ, Κιβρία, Κέφαλος, Σφύρα κτλ.). Ἄλλα τοπωνύμια φαίνονται ἀρχαῖαι θρακικαὶ λέξεις ἐξελληνισθεῖσαι, ὡς Βιζύη, Ἐργίνης (ὁ ποταμός, ὁ ἄλλως Ἀγριάνης), Σηλυμβρία ἢ Σηλύβρια, Βεσικάρα (ἴσως ἐκ τῶν Βησῶν, ἀρχαίου λαοῦ τῆς Θρᾴκης), Ουσκουδάμα (Ἀδριανούπολις) κτλ. Ὁ Στράβων ἀναφέρει, ὅτι ἡ κατάληξις *βρία*, ἡ ἀπαντῶσα εἰς ἀρχαῖα θρακικὰ τοπωνύμια, σημαίνει πόλις: «Μεσημβρία δὲ πρότερον Μεσεμβρία, οἷον Μέσα πόλις, τοῦ κτίσαντος Μέσα καλουμένου, τῆς δὲ πόλεως βρίας θρακιστί, ὡς καὶ ἡ τοῦ Σήλυος πόλις Σηλύβρια προσηγορεύετο ἥ τε Αἶνος Πολτυοβρία ποτ' ὠνομάζετο» (Στράβ. 265, 18-23).

Οἱ εἰς Θρᾴκην ἐλθόντες πρῶτοι Ἕλληνες ἄποικοι εὗρον ἐκεῖ πολιτισμόν, οὗτινος αἱ ὑψηλότεραι ἐκφάνσεις, ἡ μουσικὴ καὶ ἡ ποίησις, ἴσως καὶ ὑψηλοτέρα τις ἀντίληψις τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν, εἶχον μεταδοθῇ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐκ Θρᾴκης διὰ τοῦ Ὀρφέως καὶ τῶν ὀρφικῶν, διὰ τοῦ Μουσαίου, τοῦ Θαμόριδος καὶ τοῦ Εὐμόλπου. Βαθμιαίως οἱ Ἕλληνες ἵδρυσαν εἰς τὰ παράλια πλείστας ὅσας ἀποικίας, ὡς τὴν Αἶνον, τὴν Μάδυτον, τὴν Ἡράκλειαν, τὴν Πέρινθον, τὴν Βισάνθην (Ραιδεστόν), τὴν Σαλμυδησὸν καὶ ἄλλας. Ἡ ἐπαφὴ τῶν Ἑλλήνων ἀποίκων μετὰ τῶν ἰθαγενῶν Θρᾳκῶν ἐπέδρασεν ἐπὶ τούτων οὐχὶ μόνον διὰ τοῦ ἀνωτέρου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν συχνῶν ἐπιγαμιῶν κατὰ τὸ γνωστὸν δίστιχον τὸ παρατιθέμενον ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου.

Ἀβρότονον Θρῄισσα γυνὴ γένος, ἀλλὰ τεκέσθαι τὸν μέγαν φημὶ Θεμιστοκλέα.

Ὁ πατὴρ τοῦ Θεμιστοκλέους εἶχε νυμφευθῆ γυναῖκα ἐκ Θρᾴκης. Θουκυδίδης, ὁ μέγας ἱστορικός, ἦτο καταγωγῆς θρᾳκικῆς, ἅτε υἱὸς τοῦ Ὀλόρου, βασιλέως τῶν Θρᾳκῶν. Ὁ Μιλτιάδης ἐνυμφεύθη τὴν Ἡγησιπόλην, κόρην ἑνὸς τῶν βασιλέων τῆς Θρᾴκης.

Ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος οἱ Θρᾷκες συμμαχοῦσιν ἐπανειλημμένως πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Σιτάλκης, βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν, λαοῦ οἰκοῦντος παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀρτισκοῦ (Ἄρδα) καὶ τοῦ Ἕβρου, ἀπὸ Κυψέλης μέχρις Ὀδησοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ Στρυμῶνος, ἦτο σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Ὁ αὐτὸς θρακικὸς λαὸς ἐβοήθησε τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τοὺς ἐναντίον τοῦ Φιλίππου ἀγῶνας, ἰδίᾳ διὰ τὴν ἄμυναν τῶν Στενῶν τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τοῦ Βοσπόρου. Οἱ ἴδιοι Ὀδρύσαι παρέσχον στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Περσῶν ἀσιατικὴν ἐκστρατείαν. Μετὰ τὸν θάνατον Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου εἷς τῶν διασημοτέρων αὐτοῦ στρατηγῶν, ὁ Λυσίμαχος, ἐγένετο βασιλεὺς τῆς Θρᾴκης ἱδρύσας ἐπὶ τῆς Χερσοννήσου πόλιν σημαντικήν, τὴν Λυσιμαχίαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καὶ βραδύτερον ἡ συγχώνευσις Ἑλλήνων, Μακεδόνων καὶ Θρᾳκῶν ἦτο σχεδὸν τελεία, γλῶσσα δὲ ὁμιλουμένη κοινῶς καὶ γραφομένη ἦτο ἡ ἑλληνική. Ἤδη Δαρεῖος ὁ Μέγας, διελθὼν ἐκ Θρᾴκης κατὰ τὴν ἐναντίον τῶν Σκυθῶν ἐκστρατείαν ἵδρυσε παρὰ τὸν Τεάρον, παραπόταμον τοῦ Κονταδέστου, ἐκβάλλοντος εἰς τὸν Ἀρτισκὸν (καὶ τοῦτον παραπόταμον τοῦ Ἕβρου), ἀναμνηστικὴν στήλην φέρουσαν ἐπιγραφὴν περσιστὶ καὶ ἑλληνιστί. (Ἐπὶ τοῦτον οὖν τὸν ποταμὸν ἀπικόμενος Δαρεῖος ὡς ἐστρατοπεδεύσατο, ἡσθεὶς τῷ ποταμῷ στήλην ἔστησε καὶ ἐνθαῦτα, γράμματα ἐγγράψας λέγοντα τάδε· Τεάρου ποταμοῦ κεφαλαὶ ὕδωρ ἄριστόν τε καὶ κάλλιστον παρέχονται πάντων ποταμῶν καὶ ἐπ' αὐτὰς ἀπίκετο ἐλαύνων ἐπὶ Σκύθας στρατὸν ἀνὴρ ἄριστός τε καὶ κάλλιστος ἁπάντων ἀνθρώπων, Δαρεῖος ὁ Ὑστάσπεος, Περσέων τε καὶ πάσης τῆς Ἠπείρου βασιλεύς. IV, 91-92).

Ἑλληνιστὶ ἔγραφον οἱ Θρᾷκες πρὸς τοὺς Ρωμαίους οἵτινες ἀπήντων ὡσαύτως Ἑλληνιστί. Εἰς τὴν μάχην τῶν Κυνὸς Κεφαλῶν οἱ Θρᾷκες συνεπολέμησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἐπὶ τέλους ὑπέκυψαν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν κατάκτησιν. Κατὰ τὸ 2ον ἥμισυ τοῦ 1ου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος ὁ νομὸς Ἀδριανουπόλεως μετὰ τῆς λοιπῆς Θρᾴκης ἐκηρύχθη ἐπαρχία ρωμαϊκή, μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ αὐτοκράτωρ Ἀδριανὸς ἵδρυε τὴν ὁμώνυμον πόλιν, ἥτις καίπερ κτίσμα ρωμαϊκὸν δὲν παύει ἔχουσα χαρακτῆρα καθαρῶς ἑλληνικόν.

Μετὰ τῆς παρακμῆς τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἡ Θρᾴκη ἐγένετο ἕρμαιον τῶν βαρβαρικῶν εἰσβολῶν. Ὁ αὐτοκράτωρ Πρόβος ἐγκατέστησεν ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ φῦλα γερμανικὰ (βισιγοτθικὰ) ὡς ρωμαίους πολίτας. Οὗτοι ὅμως ἐξερεθισθέντες διότι βραδύτερον ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης ἐγκατέστησεν εἰς Μοισίαν καὶ Οὔννους (376 μ. Χ.), ἐπαναστάτησαν ὑπὸ τὸν Φριτιγκερ καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Θρᾴκην καὶ Μακεδονίαν νικήσαντες καὶ τὸν στρατὸν τοῦ Οὐάλεντος, ὅστις εὑρίσκετο ἐν Συρίᾳ. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Οὐάλης ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Γότθων. Μὴ ἀναμείνας δὲ τὴν ἄφιξιν τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ καὶ συναυτοκράτορος Γρατιανοῦ παρασκευαζομένην στρατιὰν συνῆψε μεγάλην μάχην παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν καθ' ἣν ἡττήθη κατὰ κράτος καὶ ἐφονεύθη (9 Αὐγούστου 378). Βραδύτερον, ὅτε ἤρχισαν ἐμφανιζόμενοι ἐκ βορρᾶ οἱ Βούλγαροι, Ἀναστάσιος ὁ Δίκορος ἔκτισε τὸ φερώνυμον τεῖχος (512) ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τῆς Προποντίδος βορείως τῆς λίμνης τῶν Δέρκων, ὅπως προστατεύσῃ τὴν πρωτεύουσαν ἀπὸ τῶν ἐπιθέσεων αὐτῶν. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Θρᾴκης ἀποτελεῖ, οὕτως εἰπεῖν, τὸ προγεφύρωμα καὶ πρόχωμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου συχνάκις ἐθραύοντο αἱ ἐπιδρομαὶ παντοίων βαρβάρων, Βουλγάρων, Ἀβάρων Σλαύων Ρώσων κλπ.

Ἀλλὰ παρ' ὅλας ταύτας τὰς ἐπιδρομὰς καὶ δῃώσεις ἡ χώρα ἐξακολουθεῖ νὰ διατηρῇ τὸν ἀκραιφνῆ ἑλληνικὸν αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ νὰ διακρίνεται ἐν τῇ ἐκπολιτιστικῇ δράσει τοῦ Χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῶν βυζαντινῶν χρόνων ὑπῆρχον ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ πλεῖσται ἀρχιεπισκοπαὶ καὶ ἐπισκοπαί. Ἡ μητρόπολις Ἡρακλείας μετὰ πέντε ἐπισκοπῶν (Καλλιουπόλεως, Χερρονήσου, Πανίδου, Κοίλης καὶ Ραιδεστοῦ), ἡ μητρόπολις Ἀδριανουπόλεως μετὰ 4 ἐπισκοπῶν.

Εἰς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον μετέσχον 24 μητροπολῖται καὶ ἐπίσκοποι ἐκ Θρᾴκης, ὧν ἰδοὺ οἱ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς: Ἀδριανουπόλεως, Ρηγίου, Βιζύης, Ἀρκαδιουπόλεως (Λουλὲ - Μπουργάζ), Κυψέλης, Ραιδεστοῦ, Καλλιουπόλεως, Μαδύτου, Τυρολόης, Χαριουπόλεως, Ἀναστασιουπόλεως, Βρύσεως, Ἡρακλείας, Ἐξαμιλίου, Μετρῶν.

Ὅταν βραδύτερον ἤρχισεν ἡ περίοδος τῶν μεταξὺ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῶν Βουλγάρων ἀγώνων, ἡ Ἀνατολικὴ Θρᾴκη ὑπῆρξε συχνάκις τὸ θέατρον τῶν ἐπιδρομῶν καὶ δῃώσεων τοῦ βαρβαρικοῦ τούτου λαοῦ. Πρώτη τοιαύτη καταστρεπτικὴ ἐπιδρομὴ ἦτο ἡ ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Β', ἣν ἀναφέρει ὁ Ζωναρᾶς (3. 6. 331). Ἐπῆλθον κατόπιν οἱ πόλεμοι Κωνσταντίνου τοῦ Ε', ὁπότε καὶ πάλιν οἱ Βούλγαροι ἐπανειλημμένως διήρπασαν, ἐνεπρόλησαν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Θρᾴκην. Νέαι δῃώσεις τῆς πολυπαθοῦς χώρας ἐπῆλθον ἐπὶ τοῦ Τσάρου τῶν Βουλγάρων Κρούμου (812), ἐπὶ Συμεῶνος (917) καὶ ἐπὶ Ἰωαννίτσα (τοῦ Σκυλλογιάννη ἢ κατὰ τοὺς Βουλγάρους Καλογιάννη) (1197 - 1207), ὅστις ἀπήγαγεν ὁλοκλήρους ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς εἰς αἰχμαλωσίαν. Οὐδέποτε ὅμως οἱ Βούλγαροι ἠδυνήθησαν νὰ προσαρτήσωσι τὴν χώραν ἢ νὰ ἐγκατασταθῶσιν ἐν αὐτῇ. Ἅπαντες οἱ ἱστορικοὶ χάρται τῆς Βουλγαρίας, καὶ οἱ σωβινιστικώτεροι, ἀφίνουσι τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς Θρᾴκης ἔξω τῶν βουλγαρικῶν συνόρων. Ἐπὶ Κρούμου τὰ σύνορα τῆς Βουλγαρίας φθάνουσιν ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τοῦ Πύργου. Ἐπὶ Συμεὼν (927) ἡ βουλγαρικὴ μεθόριος κατέρχεται μὲν μέχρι Μηδείας, ἀλλὰ κυρτουμένη πρὸς Δ. ἀφίνει τὴν Ἀδριανούπολιν ἔξω τῆς Βουλγαρίας. Οὐδέποτε τὸ μέρος τοῦτο τῆς Θρᾴκης ἀνῆκεν εἰς τοὺς Βουλγάρους.

Κατὰ τὴν λατινικὴν κατάκτησιν οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῆς Θρᾴκης δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπαναστατήσωσι κατὰ τῶν ἐξ Ἑσπερίας σταυροφόρων κατακτητῶν. Τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης περιγράφει ὁ Βιλλεαρδουΐνος (Geoffroi de Villehardouin) ἐν τῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ κατάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως», χρονογραφίᾳ αὐτοῦ, ἥτις εἶναι ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων μνημείων τῆς Γαλλικῆς φιλολογίας. Ἐν τοῖς πέριξ τῆς Ἀρκαδιουπόλεως οἱ ἐπαναστατήσαντες Ἕλληνες (li grieux κατὰ τὴν τότε γαλλικὴν γραφὴν) συνεκεντρώθησαν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Λατίνων οἵτινες ἐγκαταλείψαντες τὸ Βουλγαρόφυλον καὶ τὴν Νικίτσαν ἀπεχώρησαν εἰς Ἀδριανούπολιν. Ἡ ἐπανάστασις ἐξετάθη μέχρι Φιλιππουπόλεως καὶ Στενημάχου (Phinepople καὶ Estanemac, κατὰ τὴν γραφὴν τοῦ Βιλλεαρδουΐνου), νοτίως δὲ μέχρι Ραιδεστοῦ (Rodestoc).

Ἡ ἐμφάνισις τῶν Τούρκων.

Μετά τινα χρόνον ἄρχεται ἡ περίοδος τῶν εἰς Θρᾴκην ἐπιδρομῶν τῶν Τούρκων. Πρώτη συστηματικὴ διαπεραίωσις τῶν Τούρκων ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην θεωρεῖται ἡ τοῦ πρίγκιπος Σουλεϊμάν, υἱοῦ τοῦ Σουλτάνου Ὀρχὰν (γαμβροῦ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ) τῷ 1356.

Ἀλλὰ πολὺ πρὸ ταύτης συμμορίαι καὶ σώματα Τούρκων ληστῶν ὑπὸ διαφόρους ἀρχηγοὺς καὶ ὑπὸ διάφορα προσχήματα εἶχον διαβῆ εἰς Θρᾴκην καὶ ἐλεηλάτησαν ἐπανειλημμένως τοὺς εὐφόρους ἀγροὺς καὶ τὰς πλουσίας αὐτῆς πόλεις.

Εἴκοσιν ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων εἰς Θρᾴκην ἀπαριθμεῖ ὁ Χάμμερ (τομ. 1, σελ. 116 καὶ ἀκόλ. τῆς 2ας γερμανικῆς ἐκδόσεως 1835) σταχυολογῶν τὰς σχετικὰς λεπτομερείας ἐκ τῶν βυζαντινῶν ἱστορικῶν καὶ χρονογράφων, τοῦ Χαλκοκονδύλη, Νικηφόρου τοῦ Γρηγορᾶ, Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ καὶ Φραντζῆ. Ἔτι λεπτομερέστερον ἀφηγεῖται τὰς αὐτὰς ἐπιδρομὰς ὁ Τσινκάϊζεν (Zinkeisen) εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἱστορίαν τῆς Τουρκίας. Τῷ 1321 οἱ Τοῦρκοι ἀποβιβασθέντες διὰ τῶν πλοιαρίων αὐτῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Θρᾴκης καὶ τῆς Μακεδονίας ἐληίζοντο καὶ ἔκαιον ἐπὶ 18 μῆνας τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς πόλεις. Τοσοῦτον ἐξηντλήθη τότε ἡ χώρα, ὥστε ὁ Αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ τὸν χρυσὸν καὶ τοὺς πολυτίμους λίθους τοῦ στέμματος καὶ ἄλλων κοσμημάτων, τόσον ὥστε ὁ διάδοχός του ἐστέφθη διὰ στέμματος φέροντος ψευδεῖς λίθους (Νικηφόρος Γρηγορᾶς Β. Η' κεφ. β, 5 καὶ Φραντζῆς).

Τῷ 1326 Τοῦρκοι πεζοὶ προυχώρησαν μέχρι Διδυμοτείχου, ἀλλ' ὡς βεβαιοῖ ὁ Καντακουζηνὸς (1. 42 ἔκδ. Βόννης σελ. 206) ἐξεδιώχθησαν δι' ὀλίγων ἱππέων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ὅστις καὶ ἐπληγώθη εἰς τὸν πόδα. Τῷ 1331 νέα ἐπιδρομὴ ἄλλων Τούρκων ἐλθόντων ἐκ τῆς περιοχῆς τοῦ σημερινοῦ Καράση (Βαλούκεσίρ). Τὸ ἑπόμενον ἔτος Τοῦρκοι ἱππεῖς ἀποβάντες μεταξὺ Ραιδεστοῦ καὶ Σηλυβρίας κατέστρεψαν ὅλην τὴν περὶ τὰς πόλεις Κισσόν, Πολύβολον καὶ Ἀκονίτην χώραν, ἀλλ' ἀπῆλθον εὐθὺς ἅμα ἔμαθον ὅτι ἔρχεται βυζαντινὸς στρατός.

Βαθμιαίως αἱ ληστρικαὶ αὗται ἐπιδρομαὶ τῶν ὑπὸ τοὺς διαφόρους Τούρκους ἡγεμονίσκους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ληστρικῶν σωμάτων ἐγένοντο συστηματικώτεραι. Τῷ 1335 ὁ Οὐμοὺρ βέης, ὅστις κατεῖχε τὴν Σμύρνην, τὴν Ἔφεσον καὶ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας, ἐξώπλισε στόλον 75 πλοίων, δι' ὧν ἐπετέθη κατὰ τῆς Σαμοθρᾴκης καὶ ἀπέβη εἰς τὰ θρακικὰ παράλια στρατοπεδεύσας παρὰ τὴν Κουμουτσηνὴν (Γκιουμουλτζίναν ἢ Κομοτηνήν). Ἀλλ' οἱ ἐπιδρομεῖς ἀπεχώρησαν ἀμαχητὶ εὐθὺς ἅμα ἐνεφανίσθη βυζαντινὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Ἐπηκολούθησε περίοδος ἡσυχίας, διότι ὁ αὐτοκράτωρ, ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν ἡσυχίαν τοῦ κράτους του, συνῆψεν, ὡς λέγεται, συνθήκην φιλίας καὶ συμμαχίας μετὰ τῶν Τούρκων ἡγεμόνων Σαρού-χὰν καὶ Ἀϊ-ντὶν (ἐξ ὧν ὠνομάσθησαν αἱ σημεριναὶ τουρκικαὶ διοικήσεις Σαρουχὰν ἤτοι Μαγνησίας καὶ Ἀϊδινίου), ἵνα δυνηθῇ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Γενουηνσίους. Τοιαύτη ἄλλως τε συνθήκη συνήφθη καὶ μετὰ τοῦ ὀσμανίδου Σουλτάνου Ὀρχάν. Ἰδοὺ τί λέγει περὶ ταύτης ὁ Καντακουζηνὸς (ΙΙ, 24, Βόννης σελ. 446): «Ἔθεντο σπονδὰς εἰρηνικάς, ὥστε Ὀρχάνην βασιλέως εἶναι φίλον καὶ τὰς κατὰ τὴν ἕω πόλεις, ὅσαι ἔτι ἦσαν ὑπήκοοι Ρωμαίοις, ἀδικεῖν μηδέν».

Μικραὶ ὅμως πειρατικαὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Τούρκων ἐξηκολούθουν κατ' ἔτος. Μετ' ὀλίγον ὁ Ὀρχάνης, παραβιάζων τὰς «σπονδὰς» ὥπλισε στόλον 36 πλοίων καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἀποβῇ παρὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς Ἄθυραν (Βουγιοὺκ-Τσεκμετζὲ) καὶ Ἐπιβάτας, ἐνῷ συγχρόνως ἄλλοι Τοῦρκοι ἐκ τῶν περιχώρων τῆς Τροίας διαπεραιωθέντες εἰς Θρᾴκην διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου κατέστρεφον τὰ πάντα. Ταῦτα ἀναφέρουσι Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς (XI, 4 Βόννης σελ. 534) καὶ ὁ Καντακουζηνὸς (II, 34 σελ. 505) λέγων διὰ τοὺς περὶ τὸν Ὀρχὰν ὅτι δὲν θὰ ἐπανήρχοντο ταχέως «οὐδὲ λαθραίαν τὴν ἁρπαγὴν ποιησαμένους, ἀλλ' ἀναιδην μετὰ πολλοῦ τοῦ περιόντος ἅπαντα ληϊσομένους». Οἱ ἡμέτεροι δὲν εἶχον ν' ἀντιτάξωσι σημαντικὴν δύναμιν «διὰ τὸ καταπεπονῆσθαι καὶ ἐφθάρθαι τῇ τε τῶν χρημάτων ἐνδείᾳ καὶ ταῖς πυκναῖς τῶν πολεμίων ἐφόδοις» κατὰ Νικηφόρον τὸν Γρηγορᾶν. Ἄλλως τε δὲ μετὰ τῶν Τούρκων συνέπραττον καὶ οἱ Γενουαῖοι τοῦ Γαλατᾶ. Ὁ αὐτοκράτωρ μόλις 60 ἄνδρας κατώρθωσε νὰ συ-

Digitized by Google

νενώσῃ ὑπὸ τὸν Μέγαν Δομέστιχον Καντακουζηνόν, σπεύσαντα εἰς Ἐννεακόσια, ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν ἀπόβασιν τῶν Τούρκων, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς αὐτός, μετὰ τριῶν ἀκατίων, τῆς μόνης τότε ναυτικῆς δυνάμεως τοῦ Βυζαντίου, ἀνήγετο εἰς τὸ πέλαγος, ὅπως ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῶν Τούρκων. Οἱ Τοῦρκοι ἀπέβησαν παρὰ τὸ Ρήγιον, ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν, ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐπανήρχοντο δεινῶς ἀλαλάζοντες εἰς τὰ πλοῖα των. Κατὰ τῶν φευγόντων ἐπετέθησαν ὁ Καντακουζηνὸς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ φονεύσαντες χιλίους περίπου.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἐν Βυζαντίῳ, ἀντὶ νὰ συστηματοποιήσωσι τὴν ἄμυναν τῆς πρωτευούσης ἐλάμβανον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν Τούρκους ἐξ Ἰωνίας, οἵτινες ἐπανήρχοντο εἰς τὰς ἑστίας των κατάφορτοι ἐκ λαφύρων (ὡς πλουσίους ἐκ πενήτων ἐν βραχεῖ γενομένους τοὺς Τούρκους, βριθούσαις δεξιαῖς ταχέως ἐπανελθεῖν οἴκαδε, Νικηφ. Γρηγ. XI 6, σελ. 546), τοῦτο παρώρμα καὶ ἄλλους εἰς ἐπιδρομάς. Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς λέγει ὅτι τόσον συνήθεις ἔγιναν αὗται, ὥστε θεωρεῖ περιττὸν νὰ τὰς ἀναγράφῃ (τοῦτο γάρ, ὡς ἐγνωσμένον ἤδη καὶ σύνηθες, ὀκνῶ διηνεκῶς διηγεῖσθαι).

Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 1356, ὅτε ὁ Ὀρχάν, συλλαβὼν πλέον τὸ σχέδιον τῆς κατακτήσεως ὅλων τῶν λειψάνων τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἐξαπέστειλεν εἰς Εὐρώπην τὸν υἱὸν του Σουλεϊμὰν μετ' ἄλλων, οἵτινες διαπεραιωθέντες νύκτωρ διὰ σχεδιῶν ἐκ Κυζίκου εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην τῆς Προποντίδος κατέλαβον τὸ ἐπάκτιον φρούριον τῆς Τζύμπης (κατὰ τὸν Βρατούττη, μεταφράζοντα τοὺς Τούρκους ἱστορικούς, *Τσιμένι*, σήμερον δὲ Τσεμενλὴκ) εἰς μικρὰν ἀπόστασιν βορείως τῆς Καλλιπόλεως (1356). Οἱ Ἕλληνες κάτοικοι αἰχμαλωτισθέντες ἀπεστάλησαν εἰς Ἀνατολήν. Οἱ ἐν Βυζαντίῳ οὐδὲ νὰ διανοηθῶσι κἂν ἠδύναντο περὶ πολεμικῆς ἐνεργείας πρὸς ἐκδίωξιν τῶν ἐπιδρομέων. Τουναντίον ὁ αὐτοκράτωρ (Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς) ἐζήτησε μετ' ὀλίγον τὴν βοήθειαν τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Ὀρχὰν ἐναντίον τοῦ νεαροῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου. Ὁ Ὀρχὰν ἐδέχθη καὶ ἀπέστειλε 10000 ἱππεῖς ὑπὸ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Σουλεϊμάν, οἵτινες ἀπέβησαν παρὰ τὴν Αἶνον νικήσαντες κατὰ κράτος τοὺς Σέρβους καὶ Βουλγάρους ἐπικούρους τοῦ Ἰωάννου. Ἀφοῦ δὲ ἐλεηλάτησαν καθ' ὁλοκληρίαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μοισίαν ἐπανῆλθον πλήρεις λαφύρων εἰς Ἀσίαν.

Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Καντακουζηνὸς ἐζήτησε τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐκκένωσιν τῆς Τζύμπης καταληφθείσης παρασπόνδως, ἦτο δὲ πρόθυμος νὰ δώσῃ ὡς ἀποζημίωσιν τὸ ζητηθὲν ποσὸν τῶν 10.000 χρυσῶν ὑπερπύρων, ὅπερ καὶ ἀπέστειλε δι' ἰδιαιτέρου ταχυδρόμου. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκκενώσεως συνέβη φοβερὸς σεισμὸς καταστρέψας ἢ βλάψας σοβαρῶς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια τῆς Θράκης, οὕτως ὥστε ἡ ἄμυνα τῆς χώρας ἦτο πλέον ἀδύνατος. Τῆς γενικῆς ταραχῆς καὶ φυγῆς τῶν κατοίκων ἐπωφελούμενοι οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον διαφόρους πόλεις, κώμας καὶ θέσεις, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τὴν Καλλίπολιν. Τὸν σεισμὸν τοῦτον ἀναφέρει μόνος ὁ Καντακουζηνὸς (IV, 38 Βόννης σελ. 276), γράφων: «Καλλιούπολις δὲ τῶν ὑπὸ τοῖς βαρβάροις γενομένων παραλίων κατὰ τὴν Θράκην πόλεων ἡ περιφανεστέρα, πέπτωκε μὲν καὶ αὐτὴ τῶν ἄλλων μᾶλλον, ὁ δῆμος δὲ ἅπας διεσώθη ἐν τοῖς πλοίοις, ἃ ἦσαν ἐκεῖ πολλά». Οἱ Τοῦρκοι ὅμως χρονογράφοι ἀναφέρουσιν ἄλλως τὴν κατάληψιν τῆς Καλλιπόλεως, ἥτις ἐγένετο κατ' αὐτοὺς πρὸ τοῦ σεισμοῦ κατόπιν ματαίας ἀντιστάσεως τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων ὀνόματι Καλοπούλου; ὅστις καὶ παρέδωκεν ἐπὶ τέλους τὴν πόλιν ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ φύγῃ ἐλεύθερος εἰς Κωνσταντινούπολιν (759 τῆς Ἑγείρας ἤτοι 1357).

Τὴν Καλλίπολιν ὠχύρωσε καὶ ἐπεσκεύασεν ἀμέσως ὁ Σουλεϊμὰν ἐλθὼν ἐπὶ τούτῳ μετὰ ἐνισχύσεως ἐκ Μπίγας («τὴν πλείστην δὲ ἐπεδείξατο σπουδήν' τά τε γὰρ τείχη ἄνωθεν ἐπεσκεύασε καὶ προσεξειργάσατο βελτίω, ἤπερ ἦσαν», λέγει ὁ Καντακουζηνός), ἐνῷ συγχρόνως μετεβίβαζεν ἐξ Ἀσίας μὲν εἰς Εὐρώπην τουρκικὰς οἰκογενείας πρὸς ἐποικισμὸν τῶν ἐρημωθεισῶν περιοχῶν, ἐξ Εὐρώπης δὲ εἰς Ἀσίαν ὅλας τὰς οἰκογενείας τῆς ἑλληνικῆς ἀριστοκρατίας. «Καὶ πολλοὺς τῶν ὁμοφύλων διαβιβάσας ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις κατῴκιζε τὰς πόλεις, τὰ καταβεβλημένα ἀνορθῶν... καὶ τῶν ἐπιφανῶν παρ' αὐτῷ πολλοὺς ἠνάγκασεν εἰς ἐκείνην (Καλλιούπολιν) μετοικίζεσθαι». Ἦτο ἡ πρώτη ἀνταλλαγὴ τῶν ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν πληθυσμῶν, ἐξακολουθήσασα βραδύτερον ἐφ' ὅσον προυχώρει ἡ τουρκικὴ κατάκτησις εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐδάφη τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐκ Καλλιπόλεως ὁ Σουλεϊμὰν ἐξέτεινε ταχέως τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν εἰς τὴν Θράκην, καταλαβὼν τὸ Πλαγιάριον (Μπουλαγίρ), τὰ Μάλγαρα, τὴν Κυψέλην, (Ὕψαλα), τὴν Ραιδεστὸν κ.λ. καὶ ἀποστείλας ληστρικὰ σώματα μέχρι Τυρολόης καὶ βορειότερον εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἕβρου. Περὶ ἐκκενώσεως οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ γίνῃ πλέον λόγος, διότι ὁ Σουλεϊμὰν ἀπέστελλε διοικητικὰς ἀρχὰς καὶ ἐποίκους εἰς τὰ καταλαμβανόμενα ἐδάφη. Ὁ ἐκ τῶν κυριωτέρων στρατηγῶν τοῦ Σουλεϊμάν, ὁ Ἀτζὲ-βέης μετὰ τοῦ Φαζὶλ-γαζῆ διωρίσθησαν εἰς τὴν διοίκησιν Καλλιπόλεως, παρὰ τὴν ὁποίαν σώζονται οἱ τάφοι ἀμφοτέρων θεωρούμενοι ἱεροί. Ἡ παρὰ τὴν Καλλίπολιν πεδιὰς φέρει καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ ὄνομα τοῦ Ἀτζὲ-βέη.

Βορειότερον ἐγκαθιδρύθη ὡς διοικητὴς ὁ Χατζῆ-Ἰλμπεκῆ, ἑδρεύων ἐν Κουσούρ. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ἀντὶ πάσης πολεμικῆς ἐνεργείας ἐξηκολούθει διαπραγματευόμενος διπλωματικῶς μετὰ τοῦ Ὀρχὰν καὶ τοῦ Σουλεϊμὰν περὶ ἐκκενώσεως. Ὁ Σουλεϊμὰν κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ἀπήντα εἰς τὰς ἀποστελλομένας πρεσβείας. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἀπήντησεν, ὅτι δὲν κατέκτησε τὴν χώραν διὰ τῶν ὅπλων, ἀλλ' ἔλαβε ταύτην παρὰ τοῦ Θεοῦ καταλαβὼν τὰς ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ καταστραφείσας πόλεις. Τέλος ὁ Καντακουζηνὸς προσέφερε 40.000 ὑπερπύρων χρυσοῦ διὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν καταληφθέντων ἐδαφῶν. Ὡρίσθη μάλιστα πρὸς τοῦτο καὶ συνέντευξις, ἀλλ' ὁ μὲν Καντακουζηνὸς προσῆλθε διὰ πλοίου εἰς τὸ παρὰ τὴν Νικομήδειαν ὁρισθὲν μέρος, ἀλλ' ὁ Ὀρχάν, προφασισθεὶς ἀσθένειαν, καὶ ὁ Σουλεϊμάν, δὲν ἐνεφανίσθησαν.

Οὕτω συνετελέσθη ἡ πρώτη ἐγκαθίδρυσις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἡ ἐξάπλωσις αὐτῶν εἰς Θράκην, ὅπου μετ' ὀλίγον κατελάμβανον καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν (ἴδε λέξιν).

Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἡ προέλασις τῶν Τούρκων εἰς Εὐρώπην ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, ἑπομένως δὲ τὸ ἔδαφος τῆς ὅλης Θράκης καὶ τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως παρέμεινεν ἀνενοχλήτως ὑπὸ τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν.

Ρωσοτουρκικὸς πόλεμος.

Μόλις κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1828-29 (περὶ οὗ ἴδε κατωτέρω ἐν τοῖς περὶ συνθήκης Ἀδριανουπόλεως) ἐπατήθησαν τὰ ἐδάφη ταῦτα ὑπὸ ἐχθρικοῦ στρατοῦ. Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα προελαύνοντα ταχέως ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δήβιτς, τὸν βραδύτερον τιμηθέντα ὑπὸ τοῦ Τσάρου διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Ὑπεραιμίου (Ζαμπαλκάνσκη), μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Σιλιστρίας (10 Μαΐου 1829) διέβησαν τὸν Αἶμον καὶ ἐβάδισαν κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἥτις παρεδόθη τὴν 20ὴν Αὐγούστου εἰς ρωσικὸν στρατόν, ἀριθμοῦντα 20.000 ἀνδρῶν. Ἡ πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν προέλασις τῶν Ρώσων καὶ ἡ κατάληψις τῆς πόλεως ὑπὸ μόνον 20,000 ἀνδρῶν ἦτο κίνησις στρατιωτικὴ πλέον ἢ τολμηρά, διότι βορείως ἐν Βουλγαρίᾳ παρὰ τὴν Σόφιαν ὑπῆρχεν ἀκόμη τουρκικὸς στρατὸς 30,000 Ἀλβανῶν ὑπὸ τὸν ἐκ Σκόδρας Μουσταφᾶ πασᾶν. Ἐν τούτοις οἱ Τοῦρκοι ἀποστείλαντες εἰς Ἀδριανούπολιν πληρεξουσίους διεπραγματεύοντο μὲν περὶ εἰρήνης, ἀλλ' ἐζήτουν νὰ παρελκύσωσι τὰς διαπραγματεύσεις ὅπως κερδίσωσι καιρόν. Ὁ Δήβιτς διέταξε τότε τὴν προέλασιν τῶν ρωσικῶν δυνάμεων πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ὁ μὲν στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Greigh κατέλαβε τὴν Ἀγαθούπολιν καὶ τὴν Ἰνιάδα (29 Αὐγούστου), ἐνῷ ὁ ναύαρχος Ἕυδεν (Heyden), ὅστις εἶχε συμμετάσχει τῆς ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίας, ἔπλεε πρὸς τὴν Αἶνον. Ὁ δὲ στρατὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Πάλεν (Pahlen), προελάσας πρὸς Σαράντα Ἐκκλησίας, κατέλαβε τὴν πόλιν ταύτην (5 Σεπτεμβρίου) καὶ τὴν Βιζύην (6 Σεπτεμβρίου).

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ στόλος καταλαβὼν τὴν Μήδειαν ἐνεφανίσθη πρὸ τοῦ στομίου τοῦ Βοσπόρου, ἐνῷ ὁ τουρκικὸς στόλος παρέμενεν ἀδρανής. Ἄλλα τμήματα τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Σίηβερς κατελάμβανον τὸ Διδυμότειχον, τὸ Ὕψαλα (Κυψέλην) καὶ κατήρχοντο πρὸς τὴν Αἶνον· πανταχοῦ οἱ κάτοικοι, ἑλληνικοὶ κυρίως πληθυσμοί, ὑπεδέχοντο μετὰ χαρᾶς τοὺς Ρώσους, οἱ δὲ Τοῦρκοι παρέδιδον τὰ ὅπλα. Ἀπόσπασμα τουρκικοῦ ἱππικοῦ ἐκ 1500 ἀνδρῶν, ὅπερ ὁ πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης ἀπέστελλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διεσκορπίσθη ὑπὸ τῶν Ρώσων.

Οἱ Ρῶσοι ἔφθασαν εἰς Αἶνον τὴν 7ην Σεπτεμβρίου. Ἡ πόλις, ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς ὁποίας ἦσαν ἐστημένα 54 πυροβόλα, παρεδόθη τὴν ἐπιοῦσαν ὑπὸ τοῦ Ἀγιάννη (Τούρκου ὑποδιοικητοῦ). Ἄλλα τμήματα τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ βαδίζοντα πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν κατέλαβον τὴν 7ην Σεπτεμβρίου τὸ Ἀρτίσκον (Βαβᾶ-Ἐσκῆ) καὶ τὴν 8ην τὴν Ἀρκαδιούπολιν (Λουλὲ-Βουργάζ). Αἱ πρωτοπορεῖαι ἔφθασαν μέχρι Καριστιρὰν καὶ ἤγγισαν τὴν Τυρολόην (Τσορλοῦ) καὶ τὴν Ραιδεστόν.

Τέλος τὴν 14ην Σεπτεμβρίου ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης ἐν Ἀδριανουπόλει. (Ἴδε κατωτέρω: Ἀδριανουπόλεως συνθήκη).

Μόνον μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης ἐξύπνησεν ὁ πασᾶς τῆς Σκόδρας Μουσταφᾶ, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀπήντα εἰς τὰς ἐπικλήσεις τοῦ Σουλτάνου, ὅτι δὲν ἔχει χρήματα. Μὲ 30.000 ἄνδρας ἐβάδισε πρὸς τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἠθέλησε νὰ ἀπειλήσῃ τὴν Ἀδριανούπολιν. Τοὺς Ἀρναούτας τούτους κατετρόπωσε παρὰ τὸ Ἀρναοὺτ-Καλεσὶ ὁ στρατηγὸς Κισέλεφ ἔχων 4 τάγματα πεζικοῦ, 8 ἴλας ἱππικοῦ, 500 Κοζάκους καὶ 8 πυροβόλα. Μετὰ τὴν ἧτταν ταύτην οἱ Ἀλβανοὶ παρέμειναν εἰς τὴν χώραν ληστεύοντες καὶ λεηλατοῦντες ὁμοῦ μετὰ τῶν Κοζάκων, μόνον δὲ ἀφοῦ κατέστρεψαν τὰ πάντα ἐπανῆλθον κατάφορτοι λαφύρων εἰς τὰς ἑστίας των.

Ὡς συνήθως, τὴν ρωσικὴν ταύτην ἐκστρατείαν παρηκολούθησαν διάφοροι Ρῶσοι σοφοί, ἐπιστήμονες καὶ καλλιτέχναι. Τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ ἄλλων καὶ τῶν ἀρχαιολογικῶν αὐτῶν ἐξερευνήσεων, ἐδημοσιεύθησαν εἰς διάφορα ἔργα καὶ περιοδικά, τὰ δὲ ληφθέντα σχεδιαγραφήματα ἐξεδόθησαν εἰς καλλιτεχνικώτατον λεύκωμα.

Τῆς ρωσικῆς ταύτης ἐκστρατείας ἐσκέφθησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι καὶ οἱ Βούλγαροι... μετὰ πάροδον ἑνὸς ὁλοκλήρου αἰῶνος. Εἰς ὑπόμνημα ὑποβληθὲν εἰς τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης (1920) καὶ κατόπιν εἰς τὸ ἐν Λονδίνῳ Βαλκανικὸν κομιτάτον, ὑπόμνημα ὅπερ ἐτιτλοφόρησαν «ἱστορικο-κοσμογραφικὸν», οἱ Βούλγαροι ἀνέφερον, ὅτι κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων τῷ 1829 συνῆλθεν ἐκεῖ ἡ πρώτη Ἐθνικὴ τῶν Βουλγάρων Συνέλευσις, περιλαβοῦσα τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ βουλγαρικοῦ ἔθνους ἀπὸ Τούλτσης μέχρι Λουλὲ-Βουργὰζ καὶ ἐπιδοῦσα διαμαρτυρίαν εἰς τὸν στρατηγὸν Δήβιτς. Τοῦτο εἶναι παχυλὸν βουλγαρικὸν ψεῦδος, οὐδὲ ἀναφέρεται ὑπὸ ἱστορικοῦ τινος. Ὁ Μόλτκε, ὁ βραδύτερον Γενικὸς ἐπιτελάρχης τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ, ὅστις τόσον λεπτομερῶς ἀφηγεῖται τὰ τῆς καταλήψεως τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Ρώσων (ἴδ. Der russisch-türkische Feldzug 1828-29, ἔκδ. 2α σελὶς 368/373) οὐδὲν ἀναφέρει περὶ Βουλγάρων ἐν Ἀδριανουπόλει. Ἄλλως τε οὗτοι οὐδὲ κἂν ἐν τῇ κυρίως Βουλγαρίᾳ ἔδειξαν τότε τὴν ὕπαρξίν των. Ἡ δὲ ρωσοτουρκικὴ συνθήκη τοῦ 1829, ἥτις κανονίζει τὰ περὶ Σερβίας, Βλαχίας, Μολδαυΐας καὶ Ἑλλάδος, οὐδὲ νύξιν περιέχει περὶ Βουλγαρίας καὶ Βουλγάρων.

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον.

Κατὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877-78 οἱ Ρῶσοι μόλις τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1878, ὅταν ἤρχισε νὰ γίνεται σοβαρὸς λόγος περὶ εἰρήνης, προσήγγισαν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, ἣν ἐξεκένωσαν οἱ Τοῦρκοι τὴν 19ην Ἰανουαρίου. Οἱ Ρῶσοι κατέλαβον τὴν πόλιν τὴν ἐπιοῦσαν ἀμαχητί, ἐκεῖθεν δὲ προήλασαν ταχέως πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὴν 27ην Ἰανουαρίου ἤρχισαν ἐν Ἀδριανουπόλει αἱ περὶ ἀνακωχῆς διαπραγματεύσεις, περατωθεῖσαι τὴν 31ην. Τὸ πρωτόκολλον τῆς ἀνακωχῆς περιεῖχε καὶ τοὺς γενικοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν τὸ ρωσικὸν Γενικὸν Στρατηγεῖον μετηνέχθη εἰς Ἅγιον Στέφανον, ὅπου ὑπεγράφη τὴν 3ην Μαρτίου ἡ προκαταρκτικὴ συνθήκη εἰρήνης.

Ὁ Α' Βαλκανικὸς πόλεμος.

Κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1912-13 εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως διεξήχθησαν αἱ ἀποφασιστικαὶ μάχαι μεταξὺ τοῦ βουλγαρικοῦ καὶ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ἡ προέλασις τῆς κυρίας δυνάμεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐγένετο οὐχὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἕβρου, ὡς ἀνεμένετο ὑπὸ πολλῶν ἀξιωματικῶν τοῦ τουρκικοῦ Ἐπιτελείου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πείρας τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἀλλὰ διὰ τῆς τοῦ Ἐργίνη (Ἕργκενε).

Τὴν 4)17 Ὀκτωβρίου 1912 ἐγένετο ἡ κήρυξις τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Βουλγαρίας κατὰ τῆς Τουρκίας, τὴν 5)18 ἤρχισεν ἡ προέλασις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, τὴν δὲ 10)23 κατελήφθη ἡ πόλις τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν κατόπιν μάχης μεταξὺ Πέτρας καὶ Σ. Ἐκκλησιῶν. Εὐθὺς μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς ἐβάδισε πρὸς τὸ Μπουνὰρ-Χισὰρ καὶ τὴν Βιζύην. Τὸ Μπουνὰρ-Χισὰρ καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀνέκτησαν οἱ Τοῦρκοι προελάσαντες διὰ τοῦ δεξιοῦ αὐτῶν διὰ Βιζύης καὶ Τσόγκαρα καὶ ἀναγκάσαντες τοὺς Βουλγάρους εἰς ὑποχώρησιν πρὸς Σαράντα Ἐκκλησίας. Οἱ Βούλγαροι ὅμως ἀντεπιτεθέντες τὴν 16)29 ἐκυρίευσαν πάλιν τὸ Μπουνὰρ-Χισὰρ καὶ ἀπώθησαν τοὺς Τούρκους πέραν τοῦ ποταμοῦ Καρᾶ-ἀγάτς. Τὴν 18)31ην Ὀκτωβρίου, 19)1 καὶ 20)2 Νοεμβρίου συνεκροτήθη ἡ μεγάλη μάχη τοῦ Λουλὲ-Μπουργάζ, καθ' ἣν μετὰ πείσμονα ἀντίστασιν οἱ Τοῦρκοι ἡττηθέντες ὑπεχώρησαν πρὸς τὴν γραμμὴν τῆς Τσατάλτζας.

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Βούλγαροι συμμετέχοντος καὶ σερβικοῦ στρατοῦ ἐπολιόρκησαν στενῶς τὴν Ἀδριανούπολιν (βλ. Ἀδριανούπολις).

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λουλὲ-Μπουργὰζ οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν ὄπισθεν τῆς γραμμῆς τῶν ὀχυρωμάτων Τσατάλτζας (τῶν Μετρῶν), οἱ δὲ Βούλγαροι ἐπεχείρησαν νὰ βιάσωσι τὴν γραμμὴν ταύτην καὶ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἡ ἐπίθεσις ὅμως τῶν Βουλγάρων ἀρξαμένη τὴν 4/17 καὶ ἐξακολουθήσασα τὴν 5/18 Νοεμβρίου ἀπέτυχεν. Ἀφ' ἑτέρου ἡ θέσις των ἤρχετο ν' ἀποβαίνῃ κρίσιμος, ὡς ἀνέφερε καὶ ἡ ἀπὸ 12/25 Νοεμβρίου ἔκθεσις τῶν στρατηγῶν Σάβωφ καὶ Φίτσεφ, συνεπείᾳ τῶν ἀπωλειῶν ἃς ὑπέστη ὁ στρατὸς αὐτῶν, μαστιζόμενος καὶ ὑπὸ τῆς χολέρας καὶ τῶν δυσχερειῶν ἃς συνήντα εἰς τὸν ἐπισιτισμόν. Ὡς ἐκ τούτου οἱ Βούλγαροι ἔσπευσαν νὰ συνάψωσι

Digitized by Google

τὴν 20/3 Δεκεμβρίου τὴν ἀνακωχὴν ἄνευ τῶν Ἑλλήνων, μαχομένων εἰσέτι κατὰ ξηρὰν μὲν διὰ τὴν ἅλωσιν τῶν Ἰωαννίνων, κατὰ θάλασσαν δὲ πρὸς παρακώλυσιν πάσης ἀποστολῆς τουρκικοῦ στρατοῦ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην.

Αἱ περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεις ἤρξαντο ἐν Λονδίνῳ τῇ 3/16 Δεκεμβρίου 1912. Τὴν 9/22 Ἰανουαρίου 1913 μέγα Συμβούλιον τοῦ Στέμματος συνελθὸν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Δολμᾶ-Μπαγτσέ, ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπεφάσισε νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην συμφώνως πρὸς τὰς συμβουλὰς τῶν Δυνάμεων ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὰς νήσους. Τὴν ἐπιοῦσαν ὅμως ἐξερράγη νεοτουρκικὸν κίνημα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὀλιγάριθμοι Νεότουρκοι ὑπὸ τὸν Ἐμβὲρ ἐπιτεθέντες κατὰ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης ἐφόνευσαν τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν Ναζὶμ πασᾶν, ἀνέτρεψαν τὸ φιλελληνικὸν Ὑπουργεῖον τοῦ Κιαμὶλ πασᾶ καὶ ἐγκαθίδρυσαν νέαν Κυβέρνησιν ὑπὸ τὸν Μαχμοὺτ Σεβκὲτ πασᾶν, ἥτις εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἔδειξε πολεμικὰς διαθέσεις δηλώσασα, ὅτι δὲν δέχεται τὴν παραχώρησιν τῆς Ἀδριανουπόλεως. Συνεπείᾳ τούτου οἱ Βαλκανικοὶ σύμμαχοι διακόψαντες τὰς ἐν Λονδίνῳ διεξαγομένας διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης κατήγγειλαν τὴν 16/29 Ἰανοαρίου τὴν ἀνακωχὴν καὶ ἐπανέλαβον τὰς ἐχθροπραξίας ἰδίᾳ κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἥτις ἐσυνθηκολόγησεν ἐπὶ τέλους τὴν 13/26 Μαρτίου. Τέλος τὴν 17/30 Μαΐου 1913 οἱ Τοῦρκοι ὑπέγραψαν μετὰ τῶν Βαλκανικῶν συμμάχων τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου, δι' ἧς ἡ Τουρκία ἐξεχώρει ὅλας τὰς ἐν Εὐρώπῃ κτήσεις αὐτῆς, ἄρα καὶ ὁλόκληρον τὸν νομὸν Ἀδριανουπόλεως, πρὸς δυσμὰς γραμμῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἐπὶ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους Αἴνου μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου Μηδείας (ἐξαιρουμένης τῆς Ἀλβανίας).

Ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος.

Κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον τῆς Ἑλλάδος καὶ Σερβίας ἐναντίον τῆς Βουλγαρίας, πόλεμον προκληθέντα ἐκ τῆς ἐδαφικῆς βουλιμίας καὶ τῆς ἀδιαλλαξίας τῆς τελευταίας ταύτης, οἱ Τοῦρκοι, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀδυναμίας τῶν Βουλγάρων, οἵτινες πλαστὰ μόνον πυροβόλα (ξύλινα) ἀφῆκαν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἀνήγγειλαν τὴν 30/13 Ἰουλίου εἰς τὰς Δυνάμεις ὅτι ἀναλαμβάνουσιν ἐλευθερίαν δράσεως. Ἀποστείλαντες δὲ στρατὸν ὅστις προήλασε ταχέως κατέλαβον τὴν 9/22 Ἰουλίου ἀμαχητὶ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ ἐγκαθίδρυσαν ἐκ νέου τὴν τουρκικὴν διοίκησιν. Ἐνῷ δὲ εἶχον δηλώσει, ὅτι θὰ σταματήσωσιν εἰς τὸν Ἕβρον, διέβησαν τοῦτον καὶ κατέλαβον τὰ βορειοανατολικὰ τμήματα τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἤ οι ὁλόκληρον τὴν περιοχὴν τοῦ Ὀρτάκιοϊ, ὡς καὶ τὸ Διδυμότειχον προσεγγίσαντες σχεδὸν πρὸς τὰς ἑλληνικὰς προφυλακάς.

Τὴν 28 Ἰουλ. / 10 Αὐγ. ἡ Βουλγαρία ἡττηθεῖσα κατὰ κράτος ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην τοῦ Βουκουρεστίου, δι' ἧς ἀνέκτα τὴν δυτικὴν Θράκην, ὁριζομένου ὡς συνόρου μετὰ τῆς Ἑλλάδος τοῦ Νέστου (ἄρθρ. 5ον εἰς πρωτόκολλον τῆς 25/7 Αὐγ. 1913). Καίτοι ὅμως ἀνέκτων τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀπειλουμένην μεγάλην ταύτην ἐπαρχίαν, δὲν ἔπαυον βυσσοδομοῦντες κατὰ τῶν τέως συμμάχων των, οὐδὲ ἐσυνετίσθησαν ἐκ τοῦ ὅπερ ἔλαβον μαθήματος. Παρακινούμενοι φαίνεται ὑπὸ μιᾶς μεγάλης τότε Δυνάμεως, βαρέως φερούσης τὰς νίκας τῆς Σερβίας καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν εἰς Θεσσαλονίκην ἐγκατάστασιν τῆς τελευταίας ταύτης, διενοήθησαν νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ τῶν Τούρκων, ὅπως ἐπιτεθῶσιν ἴσως ὁμοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Πρὸς τοῦτο ἀπέστειλαν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἄλλοτε διπλωματικὸν αὐτόθι πράκτορα τῆς Βουλγαρίας Νάτσεβιτς, ὅστις προπαρεσκεύασε τὸ ἔδαφος διὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης, τὰς ὁποίας ἐξηκολούθησε κατόπιν ὡς ἐπίσημος πληρεξούσιος μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Σάβωφ καὶ τοῦ πρεσβευτοῦ Τόσεφ. Αἱ διαπραγματεύσεις αὗται, διεξαχθεῖσαι ταχέως, ἀπέληξαν εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς τουρκοβουλγαρικῆς συνθήκης εἰρήνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς 16/29 Σεπτεμβρίου, δι' ἧς ἡ Βουλγαρία ἐκ μὲν τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, ἀπολέσασα τὰς Σαράντα-Ἐκκλησίας καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐκράτησε μόνον τὸ βορείως τοῦ ποταμοῦ Ρέσβαγια μικρὸν τρίγωνον, ἐν δὲ τῇ Δυτικῇ ἐξεχώρησε τὸ Διδυμότειχον καὶ τὸ Ὀρτάκιοϊ, κρατήσασα μόνον τὸ ὑπόλοιπον μέχρι τοῦ Νέστου φυλαχθὲν ἐφ' ἱκανὸν διὰ λογαριασμὸν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἐνῷ ὅμως οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνακαταληφθέντων ἐδαφῶν ὑπεδέχθησαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἀνακαταλήψεως ὡς ἐλευθερωτάς, κατήγγειλαν εἰς τὰς Δυνάμεις τὰς βουλγαρικὰς ὠμότητας καὶ ἐδήλωσαν ὅτι προτιμῶσι τὴν τουρκικὴν διοίκησιν ἀντὶ τῆς βουλγαρικῆς, οἱ Τοῦρκοι δὲν ἤργησαν νὰ ἀρχίσωσι τὴν ἐφαρμογὴν προγράμματος συστηματικῶν διωγμῶν καὶ ἐκτοπισμῶν ἐναντίων τῶν Ἑλλήνων τῶν παραλίων τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ. Ἤρχισαν οὕτως οἱ ἐκτοπισμοὶ τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, οἵτινες ἐκταθέντες καὶ εἰς τὰ μικρασιατικὰ παράλια ἠπείλησαν σοβαρῶς τὴν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας εἰρήνην, διότι εἶχεν ἀφεθῆ διπλωματικῶς ἐκκρεμὲς καὶ τὸ ζήτημα τῶν νήσων.

Κατὰ τὸν Πανευρωπαϊκὸν πόλεμον οἱ Τοῦρκοι, πιεζόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Γερμανοαυστριακῶν συγκατετέθησαν εἰς μεθοριακὴν διαρρύθμισιν ὑπὲρ τῶν Βουλγάρων, ὅπως οὗτοι πεισθῶσι νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Γερμανίας, Αὐστρο-Οὑγγαρίας καὶ Τουρκίας. Διὰ τῆς διαρρυθμίσεως ταύτης οἱ Βούλγαροι ἀνέκτησαν ὁλόκληρον τὸ μέρος τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου ὅπερ εἶχον ἐκχωρήσει διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤτοι τὸ τρίγωνον Διδυμοτείχου—Καραγάτς—Ὀρτάκιοϊ, καὶ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἕβρου εἰς πλάτος δύο τοὐλάχιστον χιλιομέτρων. Ἡ γραμμὴ αὕτη, πλὴν τοῦ Καραγάτς, ἀποτελεῖ τὸ σημερινὸν ὅριον Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας.

Διασυμμαχικὴ κατοχή.

Μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ βουλγαρικοῦ μετώπου, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1918, τὴν Δυτικὴν Θράκην κατέλαβον γαλλικὰ στρατεύματα ἐγκαθιδρύσαντα ἐκεῖ διασυμμαχικὴν διοίκησιν ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Cha-py (Σαρπύ). Ἀλλ' ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ἀφέθη ὅλως παραλόγως εἰς τοὺς Τούρκους.

Τὸ γαλλικὸν (διασυμμαχικὸν) καθεστὼς τῆς Δυτικῆς Θράκης διαρκέσαν μέχρι τοῦ Μαΐου 1920 ηὐνόησε παραδόξως οὐχὶ τοὺς Ἕλληνας ἀλλὰ τοὺς Βουλγάρους. Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἐν Παρισίοις διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ὑπὸ τοῦ Βενιζέλου διεξαγομένας ἀνετέθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ κατάληψις τῆς Σμύρνης καὶ τῆς ἐνδοχώρας αὐτῆς (Μάϊος 1919), εἶτα δὲ (Μάϊος 1920), ἡ κατάληψις τῆς Δυτικῆς Θράκης. Αὕτη συνετελέσθη τὴν 14 καὶ 15 Μαΐου 1920, ὅτε τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Π. Ζυμβρακάκην προελάσαντα ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας κατέλαβον τὴν Ξάνθην, τὴν Κομοτινὴν (Γκιουμουλτζίναν), τὸ Δεδὲ-αγάτς, (Ἀλεξανδρούπολιν), τὰς Φερράς, τὸ Σουφλί, τὸ Διδυμότειχον, τὸ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου Καραγάτς (μετονομασθὲν εἰς Ὀρεστειάδα) προάστειον τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ ὁλόκληρον τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἕβρου μέχρι τῶν ἐκβολῶν. Ἡ κατάληψις αὕτη συνετελέσθη σχεδὸν ἀμαχητί, τῶν Τούρκων ὑπὸ τὸν Ταγιὰρ σχεδὸν μὴ κινηθέντων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ.

Ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις ὠργανώθη προσωρινῶς ἐν Θράκῃ ὑπὸ τὸν κ. Χ. Βαμβακᾶν ὅστις καὶ κατὰ τὴν διασυμμαχικὴν κατοχὴν ὑπηρέτει ἐν Δ. Θράκῃ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ὅταν ὀλίγον βραδύτερον ἀπεφασίσθη καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἡ κατοχὴ ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος, τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα διαβάντα τὸν Ἕβρον ἤρξαντο τὰς πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως Ἀδριανουπόλεως καὶ τῆς ὅλης Ἀνατολικῆς Θράκης κινήσεις.

Ἡ πρόσκαιρος ἀπελευθέρωσις.

Τοῦ ἐν Ἀνατολικῇ Θράκῃ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ὑποστράτηγος Δζαφὲρ Ταγιὰρ βέης, Ἀλβανὸς τὴν καταγωγήν. Οὗτος, ὡς καὶ τὸ Πανθρακικὸν μουσουλμανικὸν Συνέδριον, δὲν ηὐνόησαν τὴν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν γαλλικῶν ἀρχῶν τῆς διασυμμαχικῆς κατοχῆς ὑποκινηθεῖσαν αὐτονομιστικὴν κίνησιν, καθ' ἣν ἡ Θράκη θὰ ἐκηρύσσετο χώρα αὐτόνομος ὑπὸ γαλλικὴν ἐντολὴν (mandat) ἢ προστασίαν.

Ἀλλ' ὁ Ταγιάρ, καίπερ μὴ εὐνοήσας τὰ σχέδια ταῦτα, ἀπεφάσισε νὰ ἀντισταθῇ κατὰ τῆς ἑλληνικῆς προελάσεως ἐν συνεννοήσει πρὸς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἴσως καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ Τούρκους. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαρτίου 1920 ὁ Ταγιάρ, καταγγέλλων, οὕτως εἰπεῖν, αὐτοβούλως τὴν ἀνακωχὴν τοῦ Μούδρου, ἐδήλου εἰς τὸν ἐν Ἀδριανουπόλει Ἄγγλον ἀξιωματικὸν κ. Λύστερ, ὅτι παύει ἀναγνωρίζων αὐτὸν ὡς ἐπόπτην τῶν Συμμάχων διὰ τὴν τήρησιν τῶν ὅρων τῆς ἀνακωχῆς. Ὁ Λύστερ ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, οὕτω δὲ ἤρχισεν ἐμπόλεμος κατάστασις μεταξὺ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐν Α. Θράκῃ πολεμικῶν δυνάμεων τῆς Τουρκίας.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὸ σημαντικώτερον ἐπεισόδιον ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τῆς ὠχυρωμένης γεφύρας τοῦ Ἕβρου, πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως. ἐπίθεσις τοῦ λοχαγοῦ Διαμάντη, καθ' ἣν ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ὁ ἀξιωματικὸς οὗτος μετὰ 17 ἀνδρῶν. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη ἐκλόνισε τὸ ἠθικὸν τῶν Τούρκων στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους κατέπληξεν ἡ τόλμη καὶ ὁ ἡρωϊσμὸς τῶν ἐναντίων τῶν συρματοπλεγμάτων ἐφορμησάντων Ἑλλήνων. Ἔκτοτε κατενοήθη τὸ μάταιον τῆς τουρκικῆς ἀντιστάσεως καὶ ἤρχισαν αἱ λιποταξίαι τῶν Τούρκων στρατιωτῶν. Ὁ Ταγιὰρ μετέβη τότε εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐν συνοδείᾳ καὶ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Γάλλου λοχαγοῦ Ζαμπᾶ, ὅστις ἐφαίνετο συμμετέχων εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς αὐτονομιστικῆς κινήσεως, ἐπανῆλθε δὲ μετ' ὀλίγον μετὰ τοῦ ἰδίου φέρων ἀντὶ τῆς στρατιωτικῆς πολιτικὴν ἐνδυμασίαν. Δὲν ἦτο πλέον ἐπισήμως ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ παρέμενε πάντοτε ἡ ψυχὴ τῆς ἀντιστάσεως, δι' ἣν ἐπρομήθευον πολεμοφόδια οἱ Βούλγαροι.

Συγχρόνως ὅμως ἤρχιζε παρὰ τοῖς Τούρκοις ἀντίδρασις κατὰ τοῦ Ταγιὰρ ἡγουμένου πρὸς τοῖς ἄλλοις τοῦ Νεΐρ βέη, τοῦ βραδύτερον Τούρκου βουλευτοῦ Ἀδριανουπόλεως ἐν τῇ Γ' τῶν Ἑλλήνων Ἐθνοσυνελεύσει.

Ὅταν ἔφθασαν εἰς Ἀδριανούπολιν εἰδήσεις, καθ' ἃς οἱ Ἕλληνες θὰ ἀπεβιβάζοντο εἰς Ραιδεστόν, οἱ Τοῦρκοι ἀνεγνώριζον πλέον ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι κρίσιμος καὶ ὅτι πᾶσα ἀντίστασις ἦτο περιττή. Ἐν τούτοις οἱ στρατιωτικοὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσωσι τοιαύτην, πρὸς τοῦτο δὲ ὁ μὲν Ταγιὰρ ἀπῆλθεν εἰς Σαζλὶ-δερὲ πρὸς ὀργάνωσιν τῆς ἀμύνης, ὁ δὲ συνταγματάρχης Νουρεδδίν, ὅστις ἦτο ἤδη ὁ ἐπίσημος διοικητὴς τῶν ἐν Θράκῃ πολεμικῶν δυνάμεων τῶν Τούρκων, εἰς Δρογγύλιον.

Ἐν τῷ μεταξύ, ἐν Ἀθήναις παρεσκευάζετο ἡ ἀποστολὴ καὶ πολιτικῶν ἀρχῶν εἰς Ἀν. Θράκην. Ἤδη τὴν 20ην Ἰουνίου εἶχεν ἀναχωρήσει ἐξ Ἀθηνῶν κατευθυνόμενος εἰς Δεδέαγατς, ὁ Ἕλλην Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης κ. Ἀντώνιος Σακτούρης μετὰ τῆς ἐκ πολιτικῶν ὑπαλλήλων ἀκολουθίας του.

Τὴν 6ην Ἰουλίου τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀπέβησαν εἰς Ραιδεστόν, κατέλαβον τὴν πόλιν καὶ ἐγκατέστησαν τὰς ἑλληνικὰς ἀρχὰς ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ ἐν πλήρει τάξει, ἐκτὸς λεηλασιῶν τινῶν διαπραχθεισῶν ὑπὸ Ἀρμενίων πρὸ τῆς ἀποβιβάσεως. Οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἐπανηγύριζον ἐν ἐξάλλῳ ἐνθουσιασμῷ. Ἐν τῷ μεταξὺ τὴν Δ. Θράκην ἐπεσκέπτετο καὶ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος.

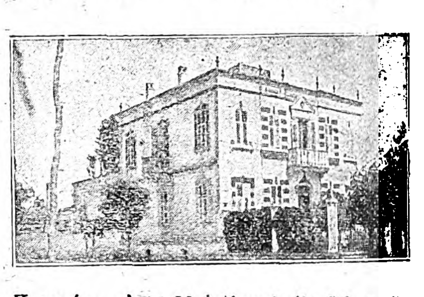

Καραγάτς, οἰκία Μ. Ἀλτιναλμάζη ἔνθα κατέλυσεν ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος.

Τὴν νύκτα τῆς 10 Ἰουλίου ἤρχισεν ἡ προέλασις ἐκ τοῦ μετώπου τοῦ Ἕβρου. Ἑλληνικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ζεύξασαι τὸν Ἕβρον καὶ διαβᾶσαι αὐτὸν κατηυθύνθησαν πρὸς τὴν Μακρὰν Γέφυραν (Οὐζοῦν-Κιοπροῦ). Αἱ ἔναντι ἐχθρικαὶ ὀργανώσεις, ἀντιληφθεῖσαι τοῦτο καὶ μαθοῦσαι ὅτι καὶ ἐκ Ραιδεστοῦ-Χαριουπόλεως προήλαυνον ἄλλα ἑλληνικὰ στρατεύματα (μεραρχία Σμύρνης), ὑπεχώρησαν πρὸς Β. Τοῦτο ἀντιληφθεῖσαι αἱ ἑλληνικαὶ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τοῦ τομέως Κουλελῆ-Μπουργὰζ ἐνήργησαν ἐπιθετικὴν ἀναγνώρισιν καὶ κατέλαβον μέχρι τῆς πρωΐας ὁλόκληρον τὸ ὑπὸ τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων κατεχόμενον ἐκεῖ ἔδαφος κατόπιν μικρᾶς ἀντιστάσεως τῶν ὀπισθοφυλακῶν. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς 11ης ὁ ἐχθρὸς καταδιωκόμενος δραστηρίως ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὑπεχώρει ἀπορρίπτων τὰ ὅπλα καὶ ἐν διαλύσει. Τὴν 12ην Ἰουλίου ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐκδήλου χαρᾶς τῶν ἄλλων στοιχείων τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἐν Ἀδριανουπόλει μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν συνῆλθον τὸ Σάββατον 11 Ἰουλίου ἐν τῷ Διοικητηρίῳ ὁ Ἕλλην Μητροπολίτης Πολύκαρπος, ὁ Μουφτῆς καὶ ὁ Δήμαρχος Σεφκὲτ βέης, καλέσαντες εἰς τὴν σύσκεψιν τὸν Ἀρχιρραβῖνον καὶ τὸν Ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον τῶν Ἀρμενίων. Οἱ συνελθόντες ἀπεφάσισαν μετὰ μακρὰν συζήτησιν νὰ ζητηθῇ διὰ τοῦ Δημάρχου, παρὰ τοῦ στρατιωτικοῦ Διοικητοῦ, ὄντος καὶ ἀναπληρωτοῦ τοῦ Γεν. Διοικητοῦ, νὰ ἀφεθῇ εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς πνευματικοὺς ἀρχηγοὺς πλήρης ἐλευθερία νὰ ἀποφασίσωσι περὶ τῆς τύχης τῆς πόλεως, ἀφοῦ ἀμφότεροι οἱ ἀρχηγοί, ὁ Ταγιὰρ καὶ ὁ Νουρεδδίν, ἐγκατέλειψαν αὐτήν. Μετὰ μακρὰν συζήτησιν οἱ Τοῦρκοι στρατιωτικοί, θέλοντες νὰ τηρήσωσι τὴν στρατιωτικὴν ἀξιοπρέπειαν, ἀπήντησαν, ὅτι αὐτοὶ μὲν ὡς στρατιῶται θὰ προστατεύσωσι τὴν τιμὴν τῶν ὅπλων καὶ τῆς πατρίδος, οἱ πολῖται ὅμως εἶναι ἐλεύθεροι νὰ πράξωσι ὅ,τι θέλουσι διὰ τὴν πόλιν των. Ἐζητήθη τότε ἡ ἄμεσος κατάπαυσις τοῦ κανονιοβολισμοῦ ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διότι ἐπιτροπὴ τοῦ λαοῦ θὰ προσήρχετο εἰς τὸ ἑλληνικὸν Ἀρχηγεῖον, ὅπως διαπραγματευθῇ περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως ἀναιμάκτως.

Ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ Ἀδριανουπόλεως, τὴν ὁποίαν συνώδευε καὶ ὁ Ἕλλην στρατιωτικὸς ἰατρὸς κ. Γ. Τσαγγρῆς, διευθυντὴς τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει ἐγκατασταθείσης ὑπηρεσίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, συνηντήθη λίαν ὀργ-

Digitized by Google

τὸ Σάββατον, 11 Ἰουλίου, μετὰ τοῦ Ἕλληνος Συνταγματάρχου Ξύδη. Ὁ ὅρος τῆς ἀναστολῆς τῶν ἐπιχειρήσεων ἐγένετο δεκτὸς ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς καταλήψεως τῆς δεξιᾶς κεφαλῆς τῆς γεφύρας τοῦ Ἕβρου, τῆς ἀπὸ τοῦ ἡρωικοῦ θανάτου τοῦ λοχαγοῦ Διαμάντη μετονομασθείσης εἰς γέφυραν Διαμάντη. Ἐπειδὴ ὅμως τοῦτο ἀπετέλει κατ' οὐσίαν παράδοσιν τῆς πόλεως, ἡ ἐπιτροπὴ ἐξήτησε κατ' ἀρχὰς μὲν 24ωρον, εἶτα δὲ 12ωρον μόνον ἀναστολὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, ἄνευ μεταβολῶν τῆς ἀμυντικῆς παρατάξεως τῶν Τούρκων. Ὁ κ. Ξύδης ἠρνήθη κατηγορηματικῶς. Καὶ πρὶν ἢ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐξέλθῃ τῆς ἐπικινδύνου ζώνης ὁ κανονιοβολισμὸς ἐπανελήφθη. Τότε ἡ Ἐπιτροπὴ εὑρέθη πρὸ θεάματος ἐκπληκτικοῦ. Οἱ Τοῦρκοι στρατιῶται ἐξήρχοντο τῶν ταχυσκάπτων καὶ ἀπορρίπτοντες πᾶν τὸ στρατιωτικὸν ἔφευγον πρὸς τὴν πόλιν. Ὁ κανονιοβολισμὸς ἐξηκολούθησε καθ' ὅλην τὴν νύκτα τῆς 11ης πρὸς τὴν 12ην Ἰουλίου, σφοδρὸς μὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀραιότερος δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων, λόγῳ τῆς ἀποσυνθέσεως τῆς παρατάξεώς των. Τέλος τὴν Κυριακὴν 12ην Ἰουλίου 1920, ἡ Ἐπιτροπὴ μεταβᾶσα λίαν πρωῒ καὶ πάλιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς προφυλακὰς παρεκάλεσε τὰς ἑλληνικὰς στρατιωτικὰς ἀρχὰς νὰ καταλάβωσι τὴν Ἀδριανούπολιν.

Τὴν 13ην Ἰουλίου εἰσῆλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν ἐν μεγάλῃ πομπῇ ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος.

Ἀπὸ τῆς γεφύρας Διαμάντη μέχρι τῆς Μητροπόλεως τὸ θέαμα τοῦ λαοῦ ζητωκραυγάζοντος καὶ ραίνοντος τὸν βασιλέα μὲ ἄνθη ἦτο μεγαλοπρεπὲς καὶ συγκινητικόν. Ἐν τῇ Μητροπόλει ἐψάλη δοξολογία. Ὅλον τὸ ἐκκλησίασμα ἤκουσεν ἐν συγκινήσει τὸν ἐμπνευσμένον λόγον τοῦ Μητροπολίτου Πολυκάρπου ἀρχίσαντα διὰ τῶν λέξεων: «Εἶναι ὄνειρον ἢ πραγματικότης ὅ,τι βλέπουν οἱ ὀφθαλμοί μου;...» Δὲν ὑπῆρξεν Ἕλλην ἐκ τῶν παρισταμένων, ὅστις νὰ συγκρατήσῃ τὰ δάκρυά του.

Ἐπηκολούθησε δεξίωσις ἐν τῷ δημαρχείῳ. Οἱ Τοῦρκοι πρόκριτοι ἐξεδήλωσαν πεποίθησιν εἰς τὴν ἑλληνικὴν διοίκησιν. Ὁ ἐν Ἀδριανουπόλει ἄνευ ἐπαρχίας Βούλγαρος ἐπίσκοπος Νικόδημος, ὑπερβάλλων εἰς ὑποκρισίαν καὶ φαρισαϊσμόν, ηὐχήθη ὑπὲρ τῆς ἀνασυστάσεως τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας καὶ τῆς στέψεως τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

Μετὰ μεσημβρίαν ὁ βασιλεὺς ἐπεσκέφθη τὸ ἱστορικὸν τέμενος τοῦ Σουλτὰν Σελὶμ γενόμενος δεκτὸς μετὰ τιμῶν ὑπὸ τῶν Μουσουλμάνων.

Ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια ἀποκατέστησαν ἐν τῇ πόλει ἐντὸς δύο ἡμερῶν, τόσον ὥστε ὁ βασιλεύς, ὅστις κατέλυσεν εἰς τὸ μέγαρον τῆς Δημαρχίας, ἠδύνατο νὰ ἐξέρχηται εἰς περιπάτους ἄνευ φρουρήσεως. Ὁ δῆμος Ἀδριανουπόλεως ἀπεφάσισε νὰ δωρήσῃ τὸ Δημαρχιακὸν Μέγαρον εἰς τὸν Βασιλέα, ὅπως χρησιμεύῃ ὡς ἀνάκτορον κατὰ τὰς εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπισκέψεις αὐτοῦ. Ὁ Βασιλεὺς ὅμως εὐχαριστήσας ἀνεκοίνωσε μετά τινας ἡμέρας διὰ τοῦ Αὐλαρχείου, ὅτι ἀποστέργει τὴν δωρεάν.

Εἰς τὴν πρὸς τὸν θρακικὸν λαὸν προκήρυξίν του ὑπὸ ἡμερομηνίαν 13/26 Ἰουλίου ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς τῆς Ἑλλάδος κ. Σακτούρης ὑπενθυμίζει ὅτι ἡ Θράκη ἦτο ἑλληνικὴ ἀπὸ τῶν πρώτων ἱστορικῶν χρόνων καὶ ὅτι ὑπῆρξε κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν χιλιετηρίδα τὸ ἀσφαλέστερον προπύργιον τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, διατηρήσασα τὸν ἐθνικὸν (ἑλληνικὸν) αὐτῆς χαρακτῆρα καὶ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν, ἤδη δὲ καταλαμβάνει καὶ πάλιν θείῳ κελεύσματι τὴν θέσιν της ἐν τῇ ἑλληνικῇ οἰκογενείᾳ. Προσέθετεν ὅτι ἡ προσάρτησις αὐτῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα θέτει τέρμα εἰς τὰ δεινὰ τῆς κακοδιοικήσεως καὶ ὑπέσχετο πρὸς ὅλους ἀνεξαιρέτως καὶ ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ θρησκεύματος: Πολιτείαν φιλελευθέραν, Διοίκησιν πατρικὴν καὶ φιλόστοργον, προστασίαν ζωῆς, τιμῆς καὶ περιουσίας, ἰσοπολιτείαν καὶ δικαιοσύνην, συμμετοχὴν πάντων εἰς τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, σεβασμὸν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν Μουσουλμάνων καὶ ἐλευθερίαν θρησκευτικὴν καὶ ἐκπαιδευτικήν. Κατέληγε δὲ καλοῦσα Χριστιανοὺς καὶ Μουσουλμάνους νὰ τείνωσιν ἀδελφικὴν τὴν χεῖρα πρὸς ἀλλήλους καὶ διὰ τῆς νομοταγοῦς καὶ εἰλικρινοῦς αὐτῶν συνεργασίας νὰ συντελέσωσιν εἰς ἀνόρθωσιν τῆς κοινῆς πατρίδος.

Τὴν ἐπιοῦσαν (14 Ἰουλίου) συνελήφθη αἰχμάλωτος ὁ στρατηγὸς Δζαφὲρ Ταγιὰρ πασᾶς. Ὁ Τοῦρκος στρατηγὸς μετὰ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ὑπ' αὐτὸν τακτικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἀτάκτων ἐτράπη πρὸς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας ἐλπίζων νὰ διαφύγῃ ἐκεῖθεν εἰς τὸ βουλγαρικὸν ἔδαφος. Ἀλλ' ἐμπεσὼν εἰς ἴλην ἱππικοῦ τῆς Μεραρχίας Σμύρνης εἶδε σπαθιζομένους τοὺς πλείστους ἐκ τῶν ὀπαδῶν του, αὐτὸς δὲ φέρων πολιτικὴν ἐνδυμασίαν καὶ ὡς ἐκ τούτου μὴ ἀναγνωρισθεὶς ἔφυγεν ἐν ἐξάλλῳ καλπασμῷ. Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ ἵππος ἀνέτρεψεν αὐτὸν εἰς χαράδραν, ὅπου ἔμεινεν ἐπὶ μακρὸν ἀναίσθητος. Μετὰ μακρὰν παραπλάνησιν, νῆστις ἀπὸ 36 ὡρῶν, ἔφθασεν εἰς τὸ χωρίον Τσομπάν-κιοϊ, ὅπου συνήντησεν Ἕλληνα ποιμένα δηλώσαντα ὅτι ὀνομάζεται Μεχμὲτ Ἀλῆ. Τοῦτον ὁ Ταγιὰρ διέταξε νὰ εἰδοποιήσῃ δύο Τούρκους προκρίτους. Ἀλλ' ἀντ' αὐτῶν ἦλθον εἰς συνάντησίν του δύο Ἕλληνες χωρικοί, ὧν ὁ εἷς ἀναγνωρίσας τὸν Ταγιὰρ καὶ σύρας τὸ πιστόλιόν του ἠνάγκασε τὸν Τοῦρκον στρατηγὸν νὰ παραδοθῇ. Συλληφθεὶς οὕτως αἰχμάλωτος ὁ Ταγιὰρ ἀπεστάλη εἰς Ἀθήνας, ὅπου διέμενε καὶ ἐκυκλοφόρει ἐλευθέρως μέχρι τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν αἰχμαλώτων κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις τῆς Συνθήκης τῆς Λωζάννης (1923).

Μετὰ τὴν Ἀδριανούπολιν ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις ἐγκατεστάθη εἰς τὴν ἑλληνικωτάτην πόλιν τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν (15 Ἰουλίου 1920), πόλιν τόσον ὀλίγον βουλγαρικὴν (Λοζενγράδ, ὡς ὀνομάζουσιν αὐτὴν οἱ Βούλγαροι), ὥστε τῷ 1912, ὁ τότε διάδοχος καὶ σήμερον βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Βόρις, ἐπισκεφθεὶς αὐτήν, ἠπόρησε διὰ τὸν βαθμὸν τῆς ψευδολογίας τῶν βουλγαρικῶν βιβλίων. Ἐξεδήλωσε δὲ τὴν ἔκπληξίν του ἐρωτήσας τοὺς συνοδεύοντας αὐτὸν ἐπιτελεῖς: «Ποῦ εἶναι ὁ Βουλγαρισμός, τὸν ὁποῖον ἤλθομεν νὰ ἐλευθερώσωμεν;»

Ἡ βλαβεῖσα ὑπὸ κεραυνοῦ γέφυρα τοῦ Ἕβρου μεταξὺ Καραγὰτς - Ἀδριανουπόλεως.

Τὴν πρώτην ἀκριβῶς ἡμέραν τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως ἐπεσκέφθη τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἐν μέσῳ ἐνθουσιωδεστάτων ἐκδηλώσεων τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Ὁ βασιλεὺς ἀνεχώρησεν αὐθημερὸν εἰς Μήδειαν.

Τὴν 18ην Ἰουλίου κατελήφθη καὶ ἡ Αἶνος. Ἀμέσως κατόπιν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐβάδισε πρὸς τὸν λαιμὸν τῆς Χερσονήσου τῆς Καλλιπόλεως ὅπως καταλάβῃ καὶ ταύτην, ἂν καὶ ὑπῆρχον πληροφορίαι ὅτι ὁ ἐκεῖ εὑρισκόμενος γαλλικὸς στρατὸς δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν προέλασιν, διότι τὸ γαλλικὸν Στρατηγεῖον ἐθεώρει ὅτι τὰ ἐδάφη τῆς ζώνης τῶν Στενῶν θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιῶνται στρατιωτικῶς μόνον ὑπὸ τῶν τριῶν Μεγάλων Δυνάμεων, μὴ ἀπαγορευομένης ὅμως τῆς ἐντὸς αὐτῶν χρησιμοποιήσεως ἑλληνικῶν καὶ τουρκικῶν δυνάμεων χωροφυλακῆς.

Τὴν 19ην Ἰουλίου 1920, ὁ Ὕπατος Ἁρμοστὴς Θράκης διέταξε τὸν κυβερνήτην τοῦ «Πάνθηρος» νὰ παραλάβῃ ἐξ Ἀλεξανδρουπόλεως (Δεδὲ - ἀγὰτς) τὴν ὁρισθεῖσαν δύναμιν χωροφυλακῆς μετὰ πολιτικῶν ὑπαλλήλων καὶ ἀποβιβάσῃ αὐτοὺς εἰς Καλλίπολιν. Ὁ «Πάνθηρ» κατέπλευσεν εἰς Καλλίπολιν τὴν 20ήν. Κατόπιν τῶν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἑλληνικῆς Ὑπ. Ἁρμοστείας δοθεισῶν ἐξηγήσεων, καθ' ἃς ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν ἦτο καθαρῶς πολιτική, ἐγένετο ἡ ἐγκατάστασις τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν ἐν μέσῳ ἐκδηλώσεων ἐνθουσιασμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ.

Οὕτω συνετελέσθη ἡ κατάληψις καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, μετ' ὀλίγας δὲ ἡμέρας ὑπεγράφη ἡ συνθήκη εἰρήνης τῶν Σεβρῶν, δι' ἧς παρεχωρεῖτο εἰς τὴν Ἑλλάδα οὐχὶ μόνον ἡ Δυτικὴ Θράκη ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρος ὁ σημερινὸς νομὸς Ἀδριανουπόλεως μέχρι γραμμῆς ἀρχομένης ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου παρὰ τὴν λίμνην τῶν Δέρκων, εἰς τὴν ἐκβολὴν τοῦ Βουγιοὺκ δερέ, κειμένην εἰς ἀπόστασιν 7 περίπου χιλιομέτρων βορειοδυτικῶς τοῦ χωρίου Πόδημα, χωρούσης νοτιοδυτικῶς καὶ ἀποληγούσης ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Προποντίδος εἰς ἀπόστασιν 1 περίπου χιλιομέτρου ΝΔ τῆς Καλλικρατείας. Τὰ ἑλληνικὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη ἐφαίνοντο ἐκπληρούμενα. Τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα θὰ ἐστάθμευον εἰς ἀπόστασιν βολῆς ἐκηβόλου ἐκ Κων/πόλεως ἕτοιμα νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Βασιλίδα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἂν οἱ Τοῦρκοι δὲν ἤθελον τηρήσει μίαν οἱανδήποτε τῶν διατάξεων τῆς Συνθήκης.

Ἑλληνικὴ Διοίκησις

Ἡ ἑλληνικὴ Διοίκησις ὠργανώθη ἐν Θράκῃ ταχέως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἰσοπολιτείας καὶ τῆς συναδελφώσεως τῶν διαφόρων ἐθνικῶν στοιχείων. Ὡς σπουδαιότερος σκοπὸς αὐτῆς ἐτάχθη ἡ καλὴ διοίκησις τῶν μειονοτήτων καὶ δὴ τοῦ μουσουλμανικοῦ στοιχείου. Ὁ μουσουλμανικὸς λαός, βλέπων διαψευδομένας τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καὶ ἄλλων διασπειρομένας συκοφαντίας, ἐξεδήλου παντοιοτρόπως τὴν ἀνακούφισιν του κατόπιν πολυετῶν περιπετειῶν.

Διὰ τοῦ νόμου 2492 τῆς 10 Σεπτεμβρίου 1920, δι' οὗ προσηρτήθη τότε εἰς τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἡ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης στρατιωτικῶς κατεχομένη Ἀνατ. καὶ Δυτ. Θράκη μετὰ τῶν νήσων Ἴμβρου καὶ Τενέδου, ὡρίζετο ὅτι ἡ διοίκησις Θράκης θέλει ρυθμισθῇ προσωρινῶς κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νομοῦ ΔΡΛΔ' τοῦ 1913 «περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν» μέχρι τῆς διὰ Διαταγμάτων μερικωτέρας ἐφαρμογῆς τῆς κειμένης νομοθεσίας τοῦ Κράτους.

Ἀλλ' ἡ πολιτικὴ διοίκησις ἤρχισε ρυθμιζομένη κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς καταλήψεως. Χάρις εἰς τὸν νόμον τοῦτον ἡ ὑποκατάστασις τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως εἰς τὴν τουρκικὴν ἐγένετο ἄνευ μεγάλης διαταραχῆς καταστάσεων καὶ σχέσεων στενῶς συνδεδεμένων πρὸς ἕξεις παλαιὰς καὶ πρὸς συμφέροντα δημόσια καὶ ἰδιωτικά. Τοῦτο συνετελέσθη κατὰ τρόπον τόσον ἤρεμον, ὥστε ὁ Ἑλβετὸς δημοσιολόγος Ραΐς, ἐπισκεφθεὶς τὴν Θράκην, διεπίστου, ὅτι οὐδόλως ἐγίνετο αἰσθητόν, ὅτι μόλις πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν συνετελέσθη γεγονὸς τόσον βαρυσήμαντον, ὅσον ἡ ἀλλαγὴ κυριαρχίας καὶ κρατικοῦ καθεστῶτος.

Ὁ νόμος ΔΡΛΔ' παρεῖχεν εἰς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν διὰ τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τῆς χώρας καὶ τὴν ὀργάνωσιν ὅλων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν εὐρεῖαν ἁρμοδιότητα καὶ διατακτικὴν ἐξουσίαν, ἀφοῦ ὁ Γ. Δ. δύναται νὰ νομοθετῇ, νὰ ἱδρύῃ ὑπηρεσίας καὶ δημιουργῇ δαπάνας δι' ἁπλῆς ἀποφάσεώς του, πραγματοποιῶν τὰς δαπάνας συμφώνως πρὸς ἄλλας διατάξεις ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαρτήσεως ἐκ τοῦ κέντρου καὶ κατὰ παρέκκλισιν ἐκ τῆς γραφειοκρατείας τοῦ λογιστικοῦ συστήματος. Ἅπασα ἡ ἐν τῇ καταληφθείσῃ χώρᾳ ὑφισταμένη νομοθεσία ἀστικὴ (μετὰ τῆς ἐμπορικῆς), διοικητικὴ καὶ οἰκονομική, περιλαμβανομένων καὶ τῶν φορολογικῶν νόμων, παραμένει ἐν ἰσχύϊ, ἐξαιρέσει τῶν νόμων τῶν ἀντιτιθεμένων πρὸς ἑλληνικοὺς νόμους δημοσίας τάξεως καὶ τῆς περιπτώσεως ἀνυπερβλήτου κωλύματος πρὸς ἐφαρμογὴν ἐγχωρίου τινὸς νόμου, ὁπότε τίθενται αὐτοδικαίως ἐν ἰσχύϊ οἱ ἑλληνικοὶ νόμοι. Ἐφαρμόζονται ὅμως οἱ ἑλληνικοὶ ποινικοὶ καὶ ἀστυνομικοὶ νόμοι.

Ὥστε ὁ νόμος ΔΡΛΔ' παρεῖχε τὰς ἀπαιτουμένας εὐχερείας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτικὴν Διοίκησιν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς σπουδαίας ἀποστολῆς αὐτῆς. Πρὸς τοῦτο κατεβλήθη ἰδιαιτέρα προσοχὴ κατὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ τὸν καταρτισμὸν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν.

Ὁ πρῶτος ἑνιαῖος ὀργανισμὸς τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης κατηρτίσθη καὶ ἐδημοσιεύθη μετὰ πέντε μῆνας ἐπὶ Γενικοῦ Διοικητοῦ τοῦ κ. Ξυδάκη, διὰ δύο ὀργανικῶν ἀποφάσεων αὐτοῦ. Διὰ τῆς πρώτης ἐξ ὀκτὼ κεφαλαίων καὶ 26 ἄρθρων ἐκανονίζοντο ἡ διαίρεσις τῆς ὑπηρεσίας, τὰ καθήκοντα τῶν ὑπαλλήλων, τὰ τῆς πειθαρχίας αὐτῶν κλ. Ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία διῃρεῖτο ὡς ἑξῆς: 1) Γενικὴ Γραμματεία, 2) Διεύθυνσις πολιτικῶν ὑποθέσεων, 3) Δ. Δικαιοσύνης, 4) Ἐσωτερικῆς Διοικήσεως, 5) Οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν, 6) Δημοσίων Ἔργων, 7) Τ.Τ.Τ, 8) Γεωργίας καὶ ἐποικισμοῦ, 9) Περιθάλψεως, 10) Δημοσίων Κτημάτων, Δασῶν καὶ Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, 11) Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, 12) Τμῆμα Ἠλεκτρομηχανολογίας, 13) Ἐπισιτισμοῦ, 14) Διεκπεραιώσεως καὶ Πρωτοκόλλου 15) Εἰδικὸν Λογιστήριον, 16) Ἰδιαίτερον Γραφεῖον Γ. Διοικητοῦ.

Διὰ τῆς δευτέρας ἀποφάσεως ἐκ δύο κεφαλαίων καὶ 22 ἄρθρων ἐγίνετο ἡ διαίρεσις τῶν Διευθύνσεων εἰς Τμήματα καὶ Γραφεῖα καὶ ἐκανονίζετο ἡ ἁρμοδιότης τούτων.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ ἐξεδόθησαν καὶ ἄλλαι ἀποφάσεις ἐγένετο κωδικοποίησις εἰς ἕνα ὀργανισμὸν ἐγκριθέντα δι' ἀποφάσεως ὑπὸ ἡμερομηνίαν 20 Ἰουνίου 1921 καὶ δημοσιευθέντα εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 15 καὶ ἡμερομηνίαν 26 Ἰουνίου 1921 φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Γενικῆς Διοικήσεως. Ὁ νέος ὀργανισμὸς ἀπετελεῖτο ἐξ 26 κεφαλαίων καὶ 100 ἄρθρων. Ὡς σπουδαιοτέραν καινοτομίαν περιεῖχε τὴν ἵδρυσιν γνωμοδοτικοῦ συμβουλίου.

Μετὰ τὸν νόμον 2782 τῆς 7 Ἰουνίου 1922 «περὶ διοικήσεως τῆς Θράκης» καὶ εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ κατηρτίσθη σχέδιον τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ὑπηρεσίας τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ὅστις θὰ ἐνεκρίνετο διὰ διατάγματος (βλ. καὶ Θράκη).

Ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις ἀφῆκεν ἀρίστας ἐντυπώσεις ἐν Θράκῃ, ἰδίᾳ ὅσον ἀφορᾷ τὴν τήρησιν καὶ προστασίαν τῶν δικαίων τῶν μειονοτήτων. Ἐπὶ 52 βουλευτικῶν ἑδρῶν ἐξελέγησαν διὰ τὴν Γ' Ἐθνικὴν τῶν Ἑλλήνων Συνέλευσιν 20 Μουσουλμάνοι βουλευταί, 1 Ἰσραηλίτης καὶ 1 Ἀρμένιος.

Ἡ συμφορά.

Ἀλλ' ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τοῦ Σεπτεμβρίου 1922 ἤρξαντο καθιστάμενα καὶ ἐν Θράκῃ αἰσθητὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν δυσχερειῶν τῆς ἑλληνικῆς μικρασιατικῆς ἐκστρατείας. Τὰ θύματα τῆς συμφορᾶς, πρόσφυγες πάσης φυλῆς καὶ θρησκεύματος, Ἕλληνες, Ἀρμένιοι, Κιρκάσιοι, ἀκόμη καὶ Τοῦρκοι ἀπεβιβάζοντο εἰς Ραιδεστόν, συγχρόνως δὲ καὶ στρατὸς (Γ' σῶμα στρατοῦ) οὐχὶ ἐν ἀπολύτῳ τάξει. Ἐν τῷ μεταξὺ ὠργανοῦντο τουρκικαί, ἀκόμη καὶ βουλγαρικαὶ συμμορίαι παρενοχλοῦσαι διηνεκῶς τὰς ἑλληνικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις.

Μετὰ τὴν ἐκκένωσιν τῶν Δαρδανελλίων ὑπὸ τῶν συμμάχων καὶ τὴν ὁλοσχερῆ κατάρρευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ μετώπου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἡ κατάστασις

Digitized by Google

ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Θράκῃ ἀπέβη ἔτι μᾶλλον κρίσιμος. Τέλος δὲ διὰ τῆς στρατιωτικῆς συμβάσεως (ἀνακωχῆς Μουδανίων, 29 Σεπτεμβρίου 1922) συνεφωνήθη καὶ ἡ ἐκκένωσις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης μέχρι τοῦ Ἕβρου, συντελεσθεῖσα ἐντὸς τῆς συμφωνηθείσης δεκαπενθημέρου προθεσμίας. Μετὰ τοῦ στρατοῦ ἀπῆλθε καὶ ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς συρρεύσας ὡς τὸ πρῶτον μέγα κῦμα προσφύγων εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, κυρίως δὲ εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην.

Τὸ τελευταῖον τμῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἀνεχώρησεν ἐξ Ἀδριανουπόλεως τὴν 18 Ὀκτωβρίου. Ἡ τελευταία λειτουργία ἐν τῇ Μητροπόλει εἶχε γίνει τὴν 3 Ὀκτωβρίου. Ἡ παράδοσις εἰς τοὺς Τούρκους ἔγινε τὴν 7 Νοεμβρίου.

Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (24 Ἰουλίου 1923) καθιερώθη ὁ Ἕβρος ὡς σύνορον τῆς Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, παρεχωρήθη δὲ εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ τὸ Καραγάτς (Ὀρεστειάς).

Βιβλιογραφία. A. Antoniadés: Le développement économique de la Thrace, Athènes 1922. —J. Haumer - Purgsthal: Geschichte des Osmanischen Reiches, Pest 1834/36.— Στ. Κυριακίδου: Ἡ Δυτικὴ Θράκη καὶ οἱ Βούλγαροι, Ἀθῆναι 1919. —Anton Tuma: Die östliche Balkan - Halbinsel, Wien 1886.— N. Moschopoulos: La question de Thrace, Athènes 1922.— Στ. Ψάλτου: Ἡ Θράκη καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐν αὐτῇ ἑλληνικοῦ στοιχείου. —Κώστα Γεραγᾶ: Ἀναμνήσεις ἐκ Θράκης 1920 - 1922, Ἀθῆναι 1925.—Δ. Σβολοπούλου: Ἡ Θράκη καὶ ἡ ἑλληνικὴ Διοίκησις (ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστί), Ἀθῆναι 1922.—J. W. Zinkeisen: Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa.— H. Wagner: Mit den siegreichen Bulgaren, Oldenburg i. Gr. 1913.—Richard von Mach: Briefe aus dein Balkankriege, Berlin 1913. — Mahmoud Moukhtar pacha: Meine Führung im Balkankriege 1912, Berlin 1913.— Kalopotakes: De Thracia provincia romana, Berlin 1893. — G. Arvanitakis: Les prétentions bulgares sur Andrinople, ἐν Les Etudes Franco-grecques. Paris ἀριθ.10, Ἰανουάρ.1920.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΣΥΝΘΗΚΗ

Συνθήκη εἰρήνης ὑπογραφεῖσα τὴν 2/15 Σεπτεμβρίου 1829 (16 ρεμπί-οὐλ-ἐβὲλ 1245) μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας, ὅπως θέσῃ τέρμα εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1828/29.

Ἡ κυριωτέρα δι' ἡμᾶς διάταξις τῆς συνθήκης εἶναι ἡ προσχώρησις τῆς Τουρκίας εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν τριῶν Δυνάμεων (Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας) περὶ ἱδρύσεως αὐτοτελοῦς ἑλληνικοῦ Κράτους, ὅπερ θὰ ἦτο φόρου ὑποτελὲς εἰς τὴν Τουρκίαν ὡς ἐπικυρίαρχον Δύναμιν.

Ἡ συνεπείᾳ τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε' ἀρξαμένη ἔντασις τῶν ρωσοτουρκικῶν σχέσεων, ἐκδηλωθεῖσα διὰ τῆς ἐπιδόσεως εἰς τὴν τουρκικὴν Κυβέρνησιν τῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10/23 Ἀπριλίου 1821 διακοινώσεως τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσου Πρεσβευτοῦ Στρογονὼφ (ἢ ὀρθότερον Στρογάνωφ) καὶ τῆς ἀναχωρήσεως τούτου ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀπέληξε μετὰ διαφόρους φάσεις εἰς τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας τῇ 14/26 Ἀπριλίου 1828.

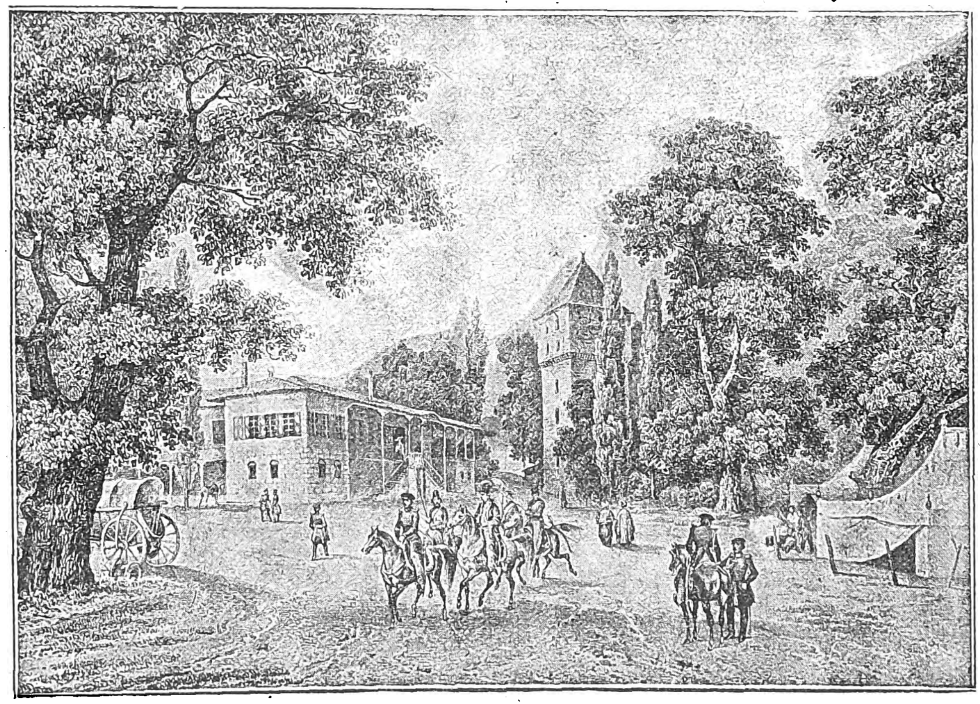

Τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τοῦ κόμητος Δίρβιτσ - Ζαμπαλκάνσκυ εἰς τὸ Ἐσκὴ - Σεράϊ.

Ὁ πόλεμος οὗτος, ἀναβληθεὶς ἐπὶ ἑπταετίαν ὑπὸ τοῦ ἀναποφασίστου Τσάρου Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', εἶχε πλέον καταστῇ ἀναπόφευκτος ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεως Νικολάου τοῦ Α', ἥτις ἐσημείωσε σημαντικὴν μεταστροφὴν εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Πετρουπόλεως. Ἄλλως τε ὁ θάνατος Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφορμὴ ἐκδηλώσεως τῆς ἐσωτερικῆς ἐν Ρωσίᾳ δυσαρεσκείας μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε ὁ πόλεμος κατὰ τοῦ κληρονομικοῦ ἐχθροῦ τῆς Τουρκίας ἐθεωρεῖτο ὡς σώτειρα ἀπασχόλησις τῆς δυσηρεστημένης στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας. Ἀφορμαὶ πρὸς κήρυξιν πολέμου δὲν ἔλειπον. Ἡ Ρωσία εἶχε δυνάμει τῶν συνθηκῶν τὸ δικαίωμα τῆς προστασίας τῶν Χριστιανῶν τῆς Τουρκίας, ἀπὸ ἑπταετίας δὲ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἦτο ἐκτεθειμένον ὡς ἐκ τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς τοὺς χειροτέρους διωγμούς, εἰς σφαγάς, ἀτιμώσεις, δηώσεις καὶ παντοίας καταστροφάς. Ἀφ' ἑτέρου παρὰ τὰς ὑποσχέσεις αὐτῆς καὶ κατὰ παραβίασιν τῶν συνθηκῶν, ἰδίᾳ τῆς τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1812, ἡ Τουρκία κατεῖχε στρατιωτικῶς τὰς ἡγεμονίας τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας ἐκθέτουσα τὰς δύο πλουσίας ταύτας χώρας εἰς παντοίας λεηλασίας. Ἐκτὸς τούτου ἐκανόνισε τὰ τῆς Σερβίας μονομερῶς χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Ρωσίαν καὶ παρεκώλυε διὰ περιοριστικῶν μέτρων τὸν διὰ τῶν Στενῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων διάπλουν τῶν ρωσικῶν ἐμπορικῶν πλοίων. Ταῦτα ἔδιδον ἀφορμὴν εἰς διηνεκῆ παράπονα τῆς ρωσικῆς κυβερνήσεως, ἥτις ἐθεώρει ὅτι εἶχε καθῆκον νὰ ἐπέμβῃ ἐν Τουρκίᾳ, ἀπαραλλάκτως ὅπως ἡ Αὐστρία ἐπενέβη ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἡ Γαλλία ἐν Ἱσπανίᾳ.

Τὴν τοιαύτην μονομερῆ ἐπέμβασιν τῆς Ρωσίας προσεπάθει ἀπὸ ἑπτὰ ἐτῶν νὰ προλάβῃ ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία. Ἀλλ' ἡ Πύλη παρέμενεν ἄκαμπτος ἐπιρρίπτουσα ὅλα τὰ σφάλματα εἰς τὴν Ρωσίαν, ἀντιμετώπιζε δὲ μετὰ τῆς συνήθους εἰς αὐτὴν θρασύτητος καὶ τὸν κατὰ τῆς Ρωσίας πόλεμον. Ὅταν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτὴς τῆς Ἀγγλίας λόρδος Στράγγφορδ ἀπήρχετο εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Βερώνης (1822) ἐπιφορτισμένος καὶ δι' ἀποστολῆς ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου, οὗτος εἶπε μεταξὺ ἄλλων: «Ἂν εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ γίνῃ πάλιν πόλεμος, δὲν θὰ τὸν ἐμποδίσωσιν οἱ ἄνθρωποι».

Ἀκόμη καὶ τῷ 1827 ὁ Σουλτάνος Μαχμοὺτ ἔλεγεν, ὅτι «δὲν βλέπει πόθεν οἱ χριστιανικαὶ Δυνάμεις ἀρύονται τὸ δικαίωμα νὰ ἀσχολῶνται μὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπαναστατησάντων ὑπηκόων του».

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ κατάστασις μετεβλήθη τελείως διὰ τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν τριῶν συμμάχων Δυνάμεων, τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας. Ἐνῷ ὅμως οἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀναχωρήσαντες πρεσβευταὶ περιεπλανῶντο, ὁ μὲν τῆς Ἀγγλίας, λόρδος Κάνιγγ εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἀγκῶνα, ὁ δὲ τῆς Γαλλίας κ. Γκυγεμινὼ εἰς Τουλῶνα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Κέρκυραν καὶ ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ρωσίας κ. Ριμπωπιὲρ εἰς Τεργέστην, μόνη ἡ Ρωσία ἐλάμβανε τὴν στερρὰν ἀπόφασιν νὰ ὠθήσῃ τὰ πράγματα καὶ πέραν τῆς διακοπῆς τῶν διπλωματικῶν σχέσεων. Ἐθεώρει, ὅτι εἶχε τὸ καθῆκον νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 4 Ἀπριλίου 1826 καὶ τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 6 Ἰουλίου 1827. Ἡ σκέψις αὕτη ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον σοβαροῦ ἐγγράφου τοῦ Ρώσου Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κόμητος Νεσελρόδε πρὸς τὸν ἐν Λονδίνῳ Πρεσβευτὴν τῆς Ρωσίας πρίγκηπα Λίηβεν (Lieven) τὴν 8 Ἰανουαρίου 1828.

Οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν τριῶν αὐλῶν, ἔλεγεν ὁ Ρῶσος Ὑπουργός, ἀπῆλθον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Οὔτε αἱ φιλικαὶ αὐτῶν παραστάσεις, οὔτε αἱ ἀπειλαί των, οὐδὲ αὐτὴ ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου ἴσχυσαν ὅπως διαφωτίσωσι τὴν Πύλην περὶ τῶν ἀληθῶν αὐτῆς συμφερόντων. Αἱ διαπραγματεύσεις ἔφθασαν εἰς τὸ τέλος καὶ εἰς τὸ ἑξῆς δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ μόνον νὰ ἐκθέσωσι τοὺς διαπραγματευομένους καὶ νὰ μείνωσιν ἄγονοι. Εἰδικῶς δὲ ἡ Ρωσία εὑρίσκεται εἰς θέσιν τοιαύτην, ὥστε εἶναι πλέον εἰς αὐτὴν ἀδύνατον ν' ἀναμείνῃ. Ἡ ἀναχώρησις τοῦ κ. Ριμπωπιὲρ ἀφίνει τοὺς ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ ὑπηκόους της καὶ τὰς ἐργασίας αὐτῶν ἄνευ προστασίας, τὰς μετὰ τῆς Μεσογείου ἐμπορικὰς αὐτῆς σχέσεις ἀνυπερασπίστους, τὴν ἐν τῷ Εὐξείνῳ ναυτιλίαν ἄνευ ἐγγυήσεως καὶ πολλὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ Ἀκκερμαν ἀνεκτελέστους. Ἡ ἀξιοπρέπεια τοῦ κράτους, αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ ἀνάγκαι καὶ ἡ περὶ τῆς ἐπιρροῆς αὐτοῦ μέριμνα ἀναγκάζουσι τὴν Ρωσίαν νὰ λάβῃ ἐπείγοντα μέτρα, ὅπως ἡ κατάστασις αὕτη λήξῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον.

Ὁ πρίγκηψ Λίηβεν εἶχεν ὁδηγίας νὰ ἐπαναλάβῃ εἰς τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν τὰς διαβεβαιώσεις τῆς ἀπολύτου ἀνιδιοτελείας τῆς Ρωσίας, ἥτις ὑπέβαλεν εἰς τοὺς συμμάχους αὐτῆς τὰς ἑξῆς προτάσεις: Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα θὰ διαβῶσι τὸν Προῦθον, θὰ καταλάβωσι τὰς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας καὶ δὲν θὰ σταματήσωσιν εἰ μὴ μόνον, ὅταν ἡ Πύλη δεχθῇ ὅλας τὰς διατάξεις τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου (δηλαδὴ τῆς συνθήκης διὰ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλὰς ἀνεκηρύσσετο κράτος αὐτοτελές). Τῆς προελάσεως τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων θὰ προηγεῖτο προκήρυξις τῶν τριῶν Δυνάμεων, διακηρύττουσα πανηγυρικῶς τὴν ὁμόθυμον αὐτῶν συμφωνίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ στόλοι δὲν θὰ ἔμενον ἀδρανοῦντες. Θὰ ἐξηκολούθουν παρακωλύοντες τὰς μεταφορὰς στρατευμάτων καὶ τροφίμων ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων εἰς τὰ ἑλληνικὰ παράλια. Ἡ Ρωσία θὰ συνέπραττε μάλιστα καὶ εἰς μετακίνησιν συμμαχικῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων ἐνώπιον τῆς Ἀλεξανδρείας ἢ καὶ μέχρι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπως ὑπαγορεύσωσι τὴν εἰρήνην ὑπὸ τοὺς τοίχους τοῦ Σεραγίου. Ἐδέχετο ὅμως ὅπως τῶν μέτρων τούτων προηγηθῇ κατηγορηματικὸν διάβημα ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Περὶ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ἡ Γαλλία ἐξεδήλου ἀναλόγους προθέσεις, φρονοῦσα, ὅτι πρέπει ν' ἀναγνωρισθῇ ἐπισήμως ἡ πολιτικὴ ὕπαρξις τῆς Ἑλλάδος, ν' ἀποκλεισθῶσι τὰ Δαρδανέλλια καὶ νὰ ὑποστηριχθῇ ἡ εἰς τὰς Ἡγεμονίας ἐνέργεια τῆς Ρωσίας.

Ἡ Ἀγγλία ὅμως δὲν ἐφαίνετο διατεθειμένη νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν αὐτὴν πορείαν. Ὁ ἀγγλικὸς λόγος τοῦ θρόνου κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Κοινοβουλίου ἐχαρακτήριζε τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου ὡς γεγονὸς λυπηρὸν (untoward event). Ἡ Μεγάλη Βρετανία δὲν ἤθελε νὰ ὠθήσῃ τὰ πράγματα εἰς τὰ ἔσχατα, ἵνα μὴ διακυβευθῇ ἡ ὕπαρξις αὐτὴ τῆς Τουρκίας.

Οὕτως ἡ πρωτοβουλία τῆς Ρωσίας διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ μὴ γίνῃ δεκτὴ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως, ἴσως δὲ καὶ νὰ ἐπενέγκῃ προσέγγισιν Λονδίνου καὶ Βιέννης. Πράγματι δὲ ὁ πρίγκιψ Μεττερνῖχος, ἀρχικαγκελάριος τῆς Αὐστρίας, ἐπίεζε τὴν Πύλην νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἰδικήν του μεσολάβησιν.

Ἤρχισαν τότε πρωτοβουλίᾳ τῆς Γαλλίας συνεννοήσεις μεταξὺ Λονδίνου καὶ Παρισίων. Ἡ Ἀγγλία ἐπρότεινε νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐκκένωσις τῆς Πελοποννήσου δι' ἀποκλεισμοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας, νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ ἐξασφαλισθῶσιν εἰς αὐτὴν αἱ διὰ τῆς συνθήκης τῆς 6ης Ἰουλίου καθορισθεῖσαι ἐλευθερίαι. Βεβαίως δέ, ὡς ἐνόμιζεν ἡ ἀγγλικὴ διπλωματία, θὰ ἐπηκολούθει καὶ ἡ συγκατάθεσις τῆς Τουρκίας εἰς ἔργον τοσοῦτον μεμετρημένον καὶ σῶφρον.

Διὰ τῆς διατυπώσεως ταύτης ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἐφαίνετο κατευθυνομένη πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῆς Βιέννης. Ἡ ἀπάντησις ὅμως τῆς Ρωσίας ὑπῆρξεν ἔντονος. Ἡ ρωσικὴ Κυβέρνησις ἐξέφραζε τὴν λύπην της, διότι ἡ Ἀγγλία δὲν ἤθελε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν εἰδικὴν θέσιν τῆς Ρωσίας ἔναντι τῆς πεισμονῆς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ἡ τοιαύτη σιωπὴ ἐκπλήσσει καὶ λυπεῖ τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις ἐκ ταύτης συμπεραίνει, ὅτι ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ ρωσικὰ συμφέροντα. Ὡς ἐκ τούτου ἡ Ρωσία εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσῃ μόνη τὰ συμφέροντα αὐτῆς μεθ' ὅλης τῆς δυνατῆς ἐνεργητικότητος.

Digitized by Google

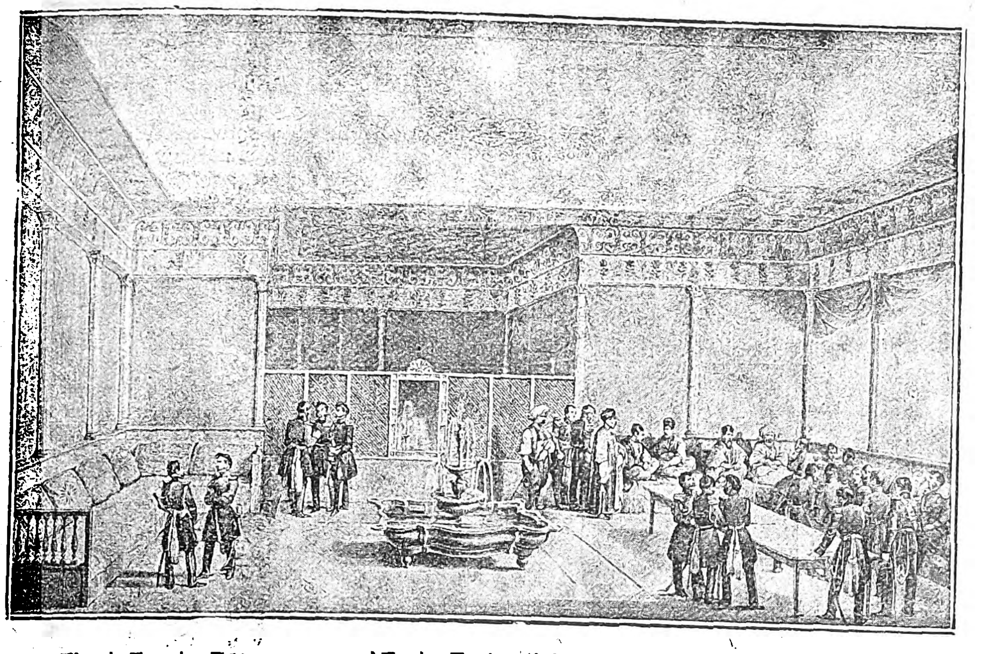

Εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον τοῦ Ἐσκὴ-Σεράϊ. Αἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης (1829).

Τέλος τὴν 26 Φεβρουαρίου ὁ κόμης Νεσελρόδε διεβίβαζεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν Κυβέρνησιν δήλωσιν λέγουσαν ὅτι αἱ ἐχθρικαὶ πράξεις τῶν Τούρκων καὶ ἡ προκλητικὴ αὐτῶν στάσις ἀναγκάζουσι τὴν Ρωσίαν νὰ ζητήσῃ ἱκανοποίησιν διὰ τῶν ὅπλων. Ἀνήγγελλε δὲ ὅτι τὰ ρωσικὰ στρατεύματα θὰ διαβῶσι τὸν Προῦθον.

Ἐν τῇ προκηρύξει, τὴν ὁποίαν ὁ Τσάρος ἀπηύθυνεν εἰς τὸν ρωσικὸν λαόν, ὅπως ἀναγγείλῃ τὴν κήρυξιν τοῦ κατὰ τῆς Τουρκίας πολέμου, ἐλέγετο σχετικῶς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, ὅτι ἡ Ρωσία ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν συμμάχων της προσήνεγκεν εἰς τὴν Τουρκίαν τὴν μεσολάβησιν αὐτῆς, ἣν ὅμως ἡ Πύλη ἀπέρριψεν ἐξακολουθοῦσα νὰ φέρηται πρὸς τοὺς Ἕλληνας μετὰ τῆς μεγίστης βαρβαρότητος, ἐνῷ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ τοῦ στόλου, ἀθετήσαντες τὴν δοθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν ὑπόσχεσιν, ἐγένοντο παραίτιοι τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου. Ἀνέφερε κατόπιν τὰς ἐν μυστικῇ δηλώσει τῆς Πύλης περιεχομένας ὑβριστικὰς κατὰ τῆς Ρωσίας ἐκφράσεις καὶ ἐτόνιζεν ὅτι ἡ Ρωσία δὲν ζητεῖ διὰ τοῦ πολέμου κατακτήσεις, ἀλλ' ἤθελε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὴν Τουρκίαν σεβασμὸν πρὸς τὰ παραβιαζόμενα δίκαια αὐτῆς.

Τὰ ρωσικὰ στρατεύματα ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Τουρκίας συγχρόνως ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐν Ἀσίᾳ. Διέβησαν τὸν Προῦθον καὶ τὸν Δούναβιν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατάρχου πρίγκηπος Βιτγκενστάϊν ἔχοντος ὡς ἐπιτελάρχην τὸν στρατηγὸν Δίηβιτς (Diebitsch). Ἐν Ἀσίᾳ ὁ στρατηγὸς Πάσκιεβιτς μετὰ στρατοῦ 12 μόλις χιλιάδων εἰσεχώρει εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Τουρκίαν.

Ἡ Μολδαυΐα καὶ ἡ Βλαχία κατελήφθησαν σχεδὸν ἀμαχητὶ ὑπὸ τῶν Ρώσων. Μόνον ἡ φρουρὰ τῆς Βραΐλας ἀντέστη, ὡς μετ' ὀλίγον καὶ αἱ τῆς Σιλιστρίας καὶ τῆς Σούμλας. Τὴν δευτέραν στρατιὰν προελάσασαν πρὸς τὴν Σούμλαν ἠκολούθει καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Νικόλαος ὁ Α'.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Μαιζὼν γαλλικὸς στρατὸς ἠνάγκασε τὸν Ἰβραχὴμ πασᾶν νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου (1829) οἱ Ρῶσοι διεξήγαγον τὴν ἐκστρατείαν καὶ ἐν Εὐρώπῃ δραστηριώτερον. Ἡ ὑπὸ τὸν Δίηβιτς κυρία ρωσικὴ στρατιὰ μετὰ κρατερὸν ἀγῶνα ἔφθασε τὴν 7)19 Αὐγούστου πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ἥτις παρεδόθη τὴν ἐπιοῦσαν, ἐνῷ αἱ ρωσικαὶ προφυλακαὶ διηυθύνοντο πρὸς τὸ Διδυμότειχον, τὴν Αἶνον καὶ τὸ Λουλὲ-Βουργὰζ (Ἀρκαδιούπολιν).

Κατάπληκτοι οἱ Τοῦρκοι ἐζήτησαν τὴν συμβουλὴν τῶν ξένων πρεσβευτῶν. Οὗτοι συνεβούλευσαν νὰ σταλῶσι πληρεξούσιοι πρὸς τὸν Δίηβιτς, ὅπως διαπραγματευθῶσι περὶ εἰρήνης. Οἱ ἀποσταλέντες Τοῦρκοι πληρεξούσιοι ἔφερον καὶ γράμματα τῶν πρέσβεων Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας ἐκθετόντων εἰς τὸν Ρῶσον στρατηγὸν τοὺς κινδύνους, ὧν ἔμελλε νὰ γίνῃ αἴτιος ἐπιτιθέμενος κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (ἐπανάστασις τῶν Τούρκων καὶ ἐκθρόνισις τοῦ Σουλτάνου).

Φθάσαντες εἰς Ἀδριανούπολιν τὴν 24)5 Σεπτεμβρίου 1829 οἱ Τοῦρκοι πληρεξούσιοι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ δεχθῶσιν ἀμέσως τοὺς ρωσικοὺς ὅρους, ἰδίᾳ τοὺς περὶ Ἑλλάδος. Ὁ Δίηβιτς παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς ὀκταήμερον προθεσμίαν, ὅπως συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς Κυβερνήσεώς των. Συγκληθὲν τος συμβούλιον ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Σουλτάνος παρεκάλεσε τὸν πρεσβευτὴν τῆς Πρωσίας νὰ μεταβῇ εἰς τὸ ρωσικὸν στρατόπεδον, ἵνα διευκολύνῃ τὴν εἰρήνην. Οὗτος ἐδέχθη, παρεκλήθη δὲ συγχρόνως ὁ Ρῶσος ἀρχιστράτηγος νὰ χωρίσῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα ἐπαφίνων τὴν λύσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρέσβεις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας.

Ὁ Δίηβιτς ὅμως ἐπέμεινε λέγων, ὅτι ἔχει παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ρητὴν ἐντολὴν νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν γραμμὴν Βόλου-Ἄρτης ὡς σύνορον τῆς Ἑλλάδος. Καὶ οἱ Τοῦρκοι ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους νὰ ὑποχωρήσωσιν ὑπογράψαντες τὴν συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Πληρεξούσιοι τῆς μὲν Ρωσίας ἦτο ὁ Ρῶσος ἀρχιστράτηγος Δίηβιτς διορίσας τοὺς κόμητας Ἀλέξιον Ὀρλὼφ καὶ Φρειδερῖκον Πάλεν (Pahlen), τῆς δὲ Τουρκίας οἱ Μεχμὲτ Σαδὶκ ἐφέντης, μέγας δεφτερδάρης (ἀρχιλογιστὴς) τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, καὶ Ἀβδοὺλ Καδὶρ βέης, καζασκέρης (στρατιωτικὸς μέγας δικαστὴς) τῆς Ἀνατολῆς.

Τὸ 1ον ἄρθρον ὁρίζει κατὰ τὰ εἰωθότα, ὅτι παύει πᾶσα ἐχθρότης καὶ πᾶσα διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων καὶ θὰ ὑπάρχῃ αἰωνία εἰρήνη, φιλία καὶ ἀγαθὴ σύμπνοια μεταξὺ αὐτῶν, τῶν κληρονόμων των καὶ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν.

Διὰ τοῦ 2ου ἄρθρου ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Ρωσίας (πασῶν τῶν Ρωσιῶν), θέλων νὰ δώσῃ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Ὀθωμανῶν μαρτύριον τῆς εἰλικρινείας τῶν φιλικῶν του διαθέσεων, ἀποδίδει εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλην τὴν Μολδαυΐαν μετὰ τῶν συνόρων, ἅτινα εἶχε πρὸ τοῦ πολέμου, ὡσαύτως δὲ τὴν Βλαχίαν, τὸ Βανάτον τῆς Κραϊόβας, τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν Δόβρουτζαν (Dobridjé, ὡς λέγεται ἐν τῇ συνθήκῃ ταύτῃ) ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τῆς θαλάσσης μετὰ τῆς Σιλιστρίας, Χίρσοβας, Ματσίν, Ἰσάκτσα, Τούλτσα, Μπαμπαδάγ, Παζαρτζίκ, Βάρνης, Πραβόδι «καὶ ἄλλων πόλεων καὶ χωρίων», ὡσαύτως δὲ ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν Βαλκανίων ἀπὸ Ἐμινὲ-βουνοῦ εἰς Καζὰν καὶ μέχρι τῆς θαλάσσης μετὰ τῶν πόλεων Σηλύμνου, Ὑαμπόλεως, Ἀετοῦ (Ἀϊντός), Καρναμπάτ, Μεσημβρίας, Ἀγχιάλου, Σωζουπόλεως, Σαράντα-Ἐκκλησιῶν, Ἀδριανουπόλεως, Λουλὲμπουργὰζ καὶ ὅλων τῶν πόλεων καὶ χωρίων τῶν καταληφθέντων ὑπὸ τῶν ρωσικῶν στρατευμάτων ἐν Ρουμελίᾳ (Ρωμυλίᾳ).

Κατὰ τὸ 3ον ἄρθρον, σύνορον τῶν δύο χωρῶν γίνεται πάλιν ὁ Προῦθος. Ὅλαι αἱ ἀπὸ τῶν διαφόρων βραχιόνων τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως σχηματιζόμεναι νῆσοι περιέρχονται εἰς τὴν Ρωσίαν. Ἡ δεξιὰ ὄχθη τοῦ Δουνάβεως μένει εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ χωρισμοῦ τοῦ βραχίονος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ Σουλινᾶ θὰ μείνῃ ἀκατοίκητος μέχρις ἀποστάσεως δύο ὡρῶν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ καὶ οὐδὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐπ' αὐτῆς κτίριον οὐδὲ ὀχύρωμα ὡς καὶ ἐπὶ τῶν εἰς τὴν Ρωσίαν περιερχομένων νήσων ἐκτὸς λοιμοκαθαρτηρίων. Τὰ ρωσικὰ καὶ τὰ τουρκικὰ ἐμπορικὰ πλοῖα θὰ δύνανται νὰ πλέωσι καθ' ὅλον τὸν ροῦν τοῦ Δουνάβεως, ἀλλὰ τὰ ρωσικὰ πολεμικὰ δὲν θὰ δύνανται ν' ἀναπλέωσι τὸν Δούναβιν πέραν τῆς μετὰ τοῦ Προύθου συμβολῆς αὐτοῦ.

Ἐν Ἀσίᾳ (ἄρθρον 4ον) ἀναγνωρίζεται ἡ ρωσικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Γεωργίας, Ἰμερετίας, Μιγκρελίας, Γουριελίας, Ἐριβάν, Ναχιτσεβὰν καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τοῦ Καυκάσου, τὰς ὁποίας εἶχε προσαρτήσει πρὸ πολλοῦ ἡ Ρωσία, ὁρίζεται δὲ μεθόριος γραμμὴ ἐξικνουμένη ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Εὐξείνου μέχρι καὶ τοῦ λιμένος τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Ἀποδίδονται εἰς τὴν Τουρκίαν μέρος τοῦ πασαλικίου τοῦ Ἀχαλτζίκ, τὸ πασαλίκιον καὶ ἡ πόλις τοῦ Κὰρς (ἀπολεσθέντα κατόπιν ὑπὸ τῆς Πύλης τῷ 1878), τὸ πασαλίκιον καὶ ἡ πόλις τοῦ Βαγιαζίτ, τὸ πασαλίκιον καὶ ἡ πόλις τοῦ Ἐρζερούμ.

Δυνάμει τοῦ 5ου ἄρθρου, αἱ ἡγεμονίαι τῆς Μολδαυΐας καὶ τῆς Βλαχίας, τιθέμεναι ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, διατηροῦσι τὰ προνόμια καὶ τὰς ἀσυδοσίας, ἅτινα παρεχωρήθησαν εἰς αὐτὰς εἴτε διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν διομολογήσεων (capitulations), εἴτε διὰ τῶν μεταξὺ τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν συνθηκῶν, εἴτε τέλος διὰ Χαττισερὶφ (σουλτανικῶν διαγγελμάτων) κατὰ διαφόρους ἐποχάς. Τὰ προνόμια ταῦτα εἶναι κυρίως «ἀνεξάρτητος ἐθνικὴ διοίκησις» καὶ πλήρης ἐλευθερία ἐμπορίου, αἱ δὲ λεπτομέρειαι αὐτῶν καθορίζονται διὰ χωριστῆς συνημμένης πράξεως.

Διὰ τοῦ 6ου ἄρθρου ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκτελέσῃ τὰς περὶ Σερβίας διατάξεις τῆς συμβάσεως τοῦ Ἄκκερμαν τῆς 7 Ὀκτωβρίου 1826 (καὶ τῆς προσηρτημένης ἰδιαιτέρας πράξεως [σεγνέτ]), ἤτοι νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν Σερβίαν τὴν ἀμνηστείαν καὶ τὰ δικαιώματα, ὧν ἀπολαύουσιν οἱ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (ἄρθρον 8ον τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου τοῦ 1812).

Τὸ 7ον ἄρθρον ἀφορᾷ τὴν πλήρη ἐλευθερίαν τοῦ ρωσικοῦ ἐμπορίου, τὸ δὲ 8ον κανονίζει καὶ ἐκκαθαρίζει τὰς ἀπὸ τοῦ 1806 ἀπαιτήσεις τῶν ἑκατέρωθεν ἐμπόρων καὶ ἰδιωτῶν, πρὸς διακανόνισιν τῶν ὁποίων ἡ Τουρκία θὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν 1.000.000 ὀλλανδικὰ δουκάτα. Τὸ δὲ 9ον ἄρθρον ὁρίζει ὅτι ἡ Τουρκία θὰ πληρώσῃ εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ χρηματικὴν ἀποζημίωσιν διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου, καθορισθησομένην διὰ κοινῆς συμφωνίας.

Τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον ἡμᾶς ἄρθρον, τὸ 10ον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ Τουρκία ἐξαναγκάζεται εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος ἔχει ἐν κειμένῳ ὡς ἑξῆς:

Ἄρθρον 10ον. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, δηλοῦσα τὴν πλήρη αὐτῆς προσχώρησιν εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐν Λονδίνῳ τὴν 24 Ἰουνίου / 6 Ἰουλίου 1827 συναφθείσης συνθήκης μεταξὺ τῆς Ρωσίας, τῆς Μεγάλης Βρετανίας καὶ τῆς Γαλλίας, προσχωρεῖ ἐπί-

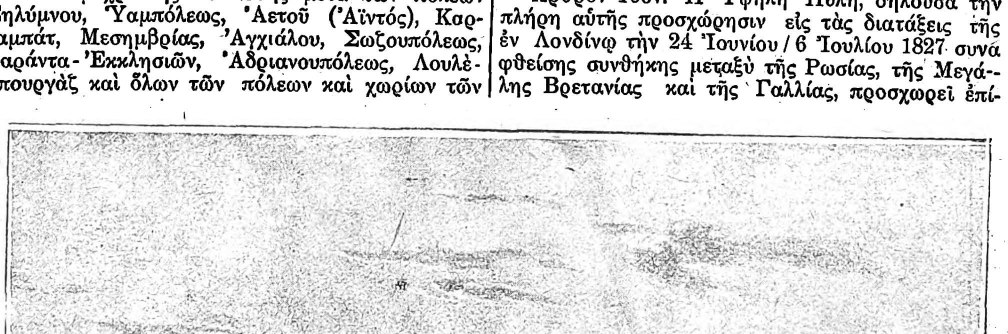

Στρατιωτικὴ πυράκαξις καὶ δοξολογία εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Ἐσκὴ-Σεράϊ ἐπὶ τῇ ὑπογραφῇ τῆς Συνθήκης

Digitized by Google

σης εἰς τὴν πρᾶξιν τὴν κατυρτισθεῖσαν τῇ 10/22 Μαρτίου 1829 ἐκ κοινῆς συμφωνίας τῶν αὐτῶν Δυνάμεων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ρηθείσης συνθήκης καὶ περιλαμβάνουσαν τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν ὁριστικὴν αὐτῆς ἐκτέλεσιν λεπτομερειακὰς συμφωνίας. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν ἐπικυρώσεων τῆς παρούσης συνθήκης εἰρήνης ἡ Ὑψηλὴ Πύλη θέλει διορίσει πληρεξουσίους, ὅπως συμφωνήσωσι μετὰ τῶν τῆς Αὐτοκρατορικῆς Αὐλῆς τῆς Ρωσίας καὶ τῶν Αὐλῶν Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ρηθεισῶν διατάξεων καὶ συμφωνιῶν».

Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Λονδίνου τῆς 24/6 Ἰουλίου 1827 (εἰς 7 ἄρθρα) ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσία, ἀναγνωρίζουσαι τὴν ἀνάγκην νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὸν αἱματηρὸν ἀγῶνα, ὅστις παραδίδων τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου Πελάγους εἰς τὴν ἀναρχίαν, φέρει καθ' ἑκάστην νέα ἐμπόδια εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ ἐπιτρέπει τὴν πειρατείαν, «ἀπεφάσισαν νὰ συνενώσωσι τὰς προσπαθείας αὐτῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης» διὰ συμφωνίας, ἧς θέτουσι τὰς βάσεις ὡς ἑξῆς: Οἱ Ἕλληνες θὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τοῦ Σουλτάνου ὡς ἐπικυρίαρχου καὶ θὰ πληρώνωσι φόρον ἐτήσιον.

Διὰ δὲ τῆς διακοινώσεως τῆς 10/22 Μαρτίου 1829 ὡρίζοντο πρὸς τοῖς ἄλλοις τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ἀρχόμενα ἐκ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου, ἀκολουθοῦντα τὴν Ὄθρυν μέχρι τῆς ἑνώσεως αὐτῆς μετὰ τῆς Πίνδου, ἐκεῖθεν δὲ τὴν κοιλάδα τοῦ ἄνω Ἀχελώου, ὅπως καταλήξωσιν εἰς τὸν Ἀμβρακικόν. Αἱ νῆσοι καὶ ἡ Εὔβοια ἀνεγνωρίζοντο ὡσαύτως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὡρίζετο δὲ ἐτήσιος φόρος 1 ½ ἑκατομμ. τουρκικῶν γροσίων.

Τὰ λοιπὰ ἄρθρα τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως 11-16 ἀφεώρων τοὺς ὑπηκόους τῶν δύο κρατῶν καὶ ἄλλα δευτερεύοντα ζητήματα.

Ἐν τῷ 7ῳ ἄρθρῳ ἐξησφαλίζετο ὁ ἐλεύθερος διάπλους τῶν ρωσικῶν ἐμπορικῶν πλοίων διὰ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῶν Στενῶν, ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν ἐμπορικῶν πλοίων τῶν κρατῶν, ὅσα εὑρίσκονται ἐν καταστάσει εἰρήνης μετὰ τῆς Πύλης. Παραβίασις τοῦ ὅρου τούτου ὑπὸ τῆς Τουρκίας θὰ ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶξις ἐχθρική, ἀνεγνωρίζετο δὲ εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐφαρμόσῃ ἀμέσως ἀντίποινα κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Εἰς τὴν Συνθήκην τῆς Ἀδριανουπόλεως εἶναι προσηρτημένη καὶ χωριστὴ πρᾶξις συνομολογηθεῖσα μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας ἀναφορικῶς πρὸς τὰς ἡγεμονίας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυΐας. Τὸ ἀξίωμα τῶν ἡγεμόνων (ὁσποδάρων) ἀπὸ ἑπταετοῦς, ὁποῖον ἦτο προηγουμένως, καθίσταται ἰσόβιον. Οἱ ὁσποδάροι θὰ κανονίζωσιν ἐλευθέρως τὰς ἐσωτερικὰς τῶν Ἡγεμονιῶν ὑποθέσεις. Ἡ Πύλη ὑποχρεοῦται νὰ φροντίζῃ ὅπως οἱ ἀρχηγοὶ τῶν παραμεθορίων τουρκικῶν ἐπαρχιῶν μὴ παραβιάζωσι τὰ προνόμια τῶν Ἡγεμονιῶν καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τὰς ἐπιδρομάς. Ἡ Τουρκία οὐδὲν ὀχυρὸν σημεῖον καὶ οὐδὲν καθίδρυμα τῶν ὑπηκόων αὐτῆς θὰ διατηρῇ εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Δουνάβεως. Οὐδεὶς Μουσουλμάνος θὰ κατοικῇ ἐν Βλαχίᾳ καὶ Μολδαυΐᾳ. Τέλος ἡ Πύλη ἀπαλλάσσει ἐπὶ δύο ἔτη τοὺς κατοίκους τῶν δύο Ἡγεμονιῶν παντὸς φόρου.

Ἡ σημασία τῆς συνθήκης τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐξήρθη ὑφ' ὅλων τῶν ἱστορικῶν, κυρίως ἕνεκα τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἱδρύσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους. «Ὅσον στενὰ καὶ ἂν εἶναι τὰ σημερινὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος, ἔγραφεν ὀλίγον βραδύτερον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ εἰσελθὼν Μόλτκε (ὁ κατὰ τὸ 1870-71 γενικὸς ἐπιτελάρχης τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ), καὶ μόνη ἡ ὕπαρξις τοῦ νέου κράτους ἀπετέλει διὰ τὰς ἑκατοντάδας χιλιάδων Ἑλλήνων, οἵτινες ἔζων εἰς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Τουρκίας, τὸ παράδειγμα ἐπιτυχίας κερδηθείσης διὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὅλοι οἱ δυσηρεστημένοι Χριστιανοὶ ὑπήκοοι τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας εὕρισκον ἤδη ὑποστήριξιν ἔξω αὐτῆς».

Βιβλιογραφία: Π. Καρολίδου. Ἱστορία τοῦ ΙΘ' Αἰῶνος, Τομ. Β.

Freiherr von Moltke: Der russisch-türkische Feldzug in er deuropäischen Türkei 1828/29.

E. Driault et M. Lhéritier: Histoire diplomatique de la Grèce, Τομ. 1.

Κείμενον τῆς συνθήκης ἐν: Gabriel Noradounghian: Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman, Τόμ. 2, σελ. 166—177.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ

Εἰς τὴν ἀρχαίαν θρακικὴν γλῶσσαν *Οὐσκαδάμα* τουρκιστὶ *Ἐδιρνὲ* καὶ *Ἐδερνέ*, γαλλιστὶ Andrinople, γερμανιστὶ Adrianopel. Πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, ἀρχαία πρωτεύουσα τῶν Σουλτάνων, ἐπὶ δὲ τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως (1920-1922) ἕδρα τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης.

Κεῖται ἐπὶ τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ Ἕβρου (Μαρίτσα, τουρκιστὶ *Μερὶτς*) καὶ τῶν παραποτάμων αὐτοῦ Ἄρδα καὶ Τούντζα, ὑπὸ 41° 41' 26" Β. πλάτος καὶ 26° 43' 16" Α. μῆκος, εἰς ἀπόστασιν 230 περίπου χιλιομέτρων κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν τὴν ἑνοῦσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν μετὰ τῆς Εὐρώπης, τῆς ὁποίας γραμμῆς τὸ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν μῆκος εἶναι 318 χιλιόμετρα καὶ 300 μέτρα.

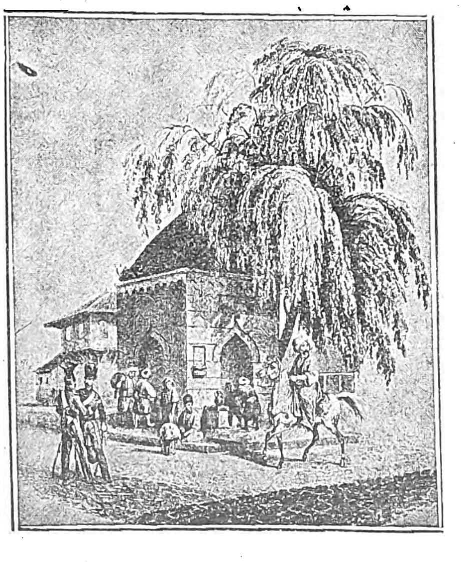

Μία ἀπὸ τὰς παλαιὰς κρήνας τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Πόλις ἀκμάζουσα ἄλλοτε, ἔχουσα καὶ στρατηγικὴν σπουδαιότητα, ἅτε κειμένη ἐπὶ τῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Βελιγράδιον καὶ Κεντρικὴν Εὐρώπην στρατιωτικῆς λεγομένης (γερμανιστὶ Heeres-Strasse) ὁδοῦ τῶν Τούρκων, εἰς τὸ σημεῖον τῆς συγκεντρώσεως ὅλων τῶν στενοποριῶν τοῦ Αἵμου (Μπαλκὰν) ἐπὶ τῶν πρὸς τὸν Βόσπορον, τὸν Ἑλλήσποντον, τὴν Προποντίδα καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἕβρου ἀγουσῶν ὁδῶν, ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ ἀπὸ τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου (1877/78) καὶ ἐντεῦθεν, ὅτε ἡ Θράκη ἠλαττώθη σχεδὸν εἰς τὸ ἥμισυ διὰ τῆς ἀποσπάσεως τῆς εἰς τὴν Βουλγαρίαν βραδύτερον προσαρτηθείσης ἐπαρχίας, εἰς ἣν ἡ εὐρωπαϊκὴ διπλωματία ἔδωκε τὸ ὄνομα «Ἀνατολικὴ Ρωμυλία». Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἡ σπουδαιότης τῆς Ἀδριανουπόλεως κατέπεσεν ἔτι μᾶλλον, διότι βορείως μὲν ὁ νομὸς Ἀδριανουπόλεως περιεκόπη, δυτικῶς δὲ ἀπεσπάσθησαν ἀπ' αὐτοῦ δύο σαντζάκια (διοικήσεις), τὸ τοῦ Δεδὲ-ἀγὰτς (Ἀλεξανδρουπόλεως) καὶ τὸ τῆς Γκιουμουλτζίνης (Κομοτινῆς), τῶν ὁποίων τὸ μεγαλείτερον μέρος ἀποτελεῖ σήμερον τὴν ἑλληνικὴν Δυτικὴν Θράκην (Γενικὴ Διοίκησις Θράκης). Οὕτως ἀπὸ τοῦ 1913 ἡ Ἀδριανούπολις κατήντησεν ἄσημος πόλις μεθοριακῆς φρουρᾶς, μὴ ἔχουσα πλέον καὶ μεγάλην στρατηγικὴν σπουδαιότητα, ἀπὸ ἐμπορικῆς δὲ ἀπόψεως μηδεμίαν ἔχουσα σημασίαν ὡς μὴ ἔχουσα νὰ ἐξυπηρετήσῃ οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἐνδοχώραν. Ὡς ἐκ τούτου διεδίδετο τότε, ὅτι ὁ ἐμπορικὸς κόσμος (Ἑβραῖοι, ἴσως καί τινες Τοῦρκοι) σοβαρῶς ἀνησύχει περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς πόλεως. Τῆς καταστάσεως δὲ ταύτης ἐζήτουν νὰ ἐπωφεληθῶσιν οἱ Βούλγαροι ὅπως δημιουργήσωσι τεχνητὴν κίνησιν ὑπὲρ προσαρτήσεως τῆς πόλεως εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Τῆς ἀσημότητος ταύτης ἐξῆλθεν ἡ Ἀδριανούπολις κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως (1920-1922) περὶ τῆς ὁποίας ἀνεφέραμεν ἐν τοῖς περὶ νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁλόκληρος μὲν ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη, ἰδίᾳ ὅμως ἡ Ἀδριανούπολις ἐνεκρώθη σχεδὸν τελείως.

Ἀρχαῖον ἄγαλμα εὑρεθὲν εἰς Ἀδριανούπολιν.

Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, τὸ κυρίως ἄστυ καὶ τὰ προάστεια. Καὶ τὸ μὲν ἄστυ, ὅπερ ἦτο τετειχισμένον διὰ τείχους, ἠρειπωμένου ἤδη, κατῳκεῖτο κυρίως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων· τὰ δὲ προάστεια εἶναι τέσσαρα: 1) Ἂτ-παζὰρ ἐκτεινόμενον ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ πρὸς τὸν Τούντζαν καὶ κατοικούμενον κυρίως ὑπὸ Τούρκων καὶ Ἀρμενίων, 2) Κιρισχανὲ κατοικούμενον ὑπὸ Τούρκων, Ἑλλήνων (ἄλλοτε), Ἑβραίων, Ἀρμενίων καί τινων Βουλγάρων, 3) Κιγὶκ ἢ Καΐκ, τὸ ἄλλως Κιγίκιον, κατοικούμενον ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ὑπὸ Τούρκων καὶ 4) τὸ *Γιλδιρὶμ* μεταξὺ τοῦ Ἕβρου καὶ τοῦ Τούντζα, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπερεῖχε τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον.

Τέλος εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ Ἕβρου κεῖται τὸ ὡραῖον Καρὰ-ἀγὰτς (ἡ κατόπιν ἡμετέρα Ὀρεστειάς), θερινὸν ἐνδιαίτημα τῶν εὐπόρων καὶ τῶν Εὐρωπαίων. Εἰς τὸ παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν Δεμὶρ-τὰς (σιδηροῦς λίθος), οὕτως ὀνομασθὲν ἐξ ἑνὸς τῶν πρώτων Τούρκων διοικητῶν τῆς πόλεως, διέμεινεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Κάρολος ὁ ΙΒ' ἀπὸ τῆς 21 Φεβρουαρίου μέχρι 1 Ὀκτωβρίου 1713.

Ἡ περιφέρεια τῆς πόλεως εἶναι 6 περίπου χιλιομέτρων. Ἡ ἄποψις αὐτῆς εἶναι μακρόθεν ὡραία διότι εὑρίσκεται ἐν μέσῳ κήπων καὶ καταφύτων τοποθεσιῶν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν καλλονὴν ἀντιτίθεται ἡ ἐσωτερικὴ ἀθλιότης. Αἱ ὁδοὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον στεναὶ καὶ σκολιαί, αἱ δὲ κακῶς διατηρούμεναι ὑπόνομοι μολύνουσι τὴν ἀτμοσφαῖραν τῆς πόλεως καὶ καθιστῶσιν αὐτὴν νοσηράν.

Ἡ πόλις ἔχει ἑπτὰ γεφύρας, ὧν αἱ μὲν 5 ἐπὶ τοῦ Τούντζα, αἱ δὲ 2 ἐπὶ τοῦ Ἕβρου. Ἡ μεγαλειτέρα τῶν ἐπὶ τοῦ Τούντζα ἐκτίσθη μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος τὴν καταγωγὴν Γαζῆ-Μιχάλ, οὗτινος καὶ φέρει τὸ ὄνομα. Ἡ γέφυρα αὕτη ἑνώνει τὸ προάστειον Γιλδιρὶμ (Κεραυνός, ὀνομασθὲν οὕτω πιθανῶς ἀπὸ Βαγιαζὶτ τοῦ ἐπικληθέντος Γιλδιρὶμ) μετὰ τοῦ κυρίως ἄστεως· ἔχει μῆκος 758 καὶ πλάτος 8 μέτρων. Ἡ δευτέρα γέφυρα τοῦ Τούντζα, ἡ τοῦ Σουλτάνου Βαγιαζὴτ τοῦ Α' τοῦ Βελῆ, ὑπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐκτίσθη, ὡς λέγεται, εὑρίσκεται μεταξὺ τοῦ φερωνύμου τζαμίου καὶ τῆς πόλεως. Ἡ τρίτη ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Γ' καὶ ὀνομάζεται Γέφυρα τοῦ Βυρσοδεψείου (Σαρατσχανὲ-Κιοπρουσοῦ). Αἱ δύο ἄλλαι ἐκτίσθησαν ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ κατακτητοῦ. Ἐκ δὲ τῶν ἐπὶ τοῦ Ἕβρου γεφυρῶν ἡ μεγαλειτέρα, ἡ καὶ νεωτέρα, ὀνομαζομένη «Νέα Γέφυρα» (Γενῆ-Κιοπροῦ) ἐκτίσθη τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὑπὸ τῶν Σουλτάνων Μαχμοὺτ καὶ Μετζήτ. Αὕτη μετωνομάσθη εἰς Γέφυραν Διαμάντη, ὡς ἐκ τοῦ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῶν πολεμικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ (ἴδε ἐν τοῖς περὶ νομοῦ) ἡρωϊκῶς πεσόντος λοχαγοῦ τῶν εὐζώνων Διαμάντη. Ἡ ἑτέρα τῶν ἐπὶ τοῦ Ἕβρου γεφυρῶν ἡ λεγομένη Παλαιά (Ἐσκῆ-Κιοπροῦ), ἐκτίσθη εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὑπό τινος πλουσίου Τούρκου ὀνομαζομένου Ἐκμεκτζῆ Ἀχμὲτ πασᾶ.

Μνημεῖα

Ἀρχαῖα μνημεῖα ἐκτὸς ὀλιγίστων ρωμαϊκῶν ἀρχαιοτήτων ἀναξίων λόγου δὲν σώζονται. Ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων σώζεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως ἠρειπωμένος τις πύργος, ὁ λεγόμενος πύργος τοῦ Τσιμισκῆ. Τὰ λοιπὰ μνημεῖα τῆς πόλεως εἶναι κυρίως τὰ μουσουλμανικὰ τεμένη κτισθέντα μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν.

Τὸ ὡραιότερον τούτων εἶναι τὸ τοῦ Σουλτάνου Σελὶμ (Σελιμιὲ) κτισθὲν ἐπὶ Σελὶμ τοῦ Β' κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου ἀνακτόρου Μουρὰτ τοῦ Α' ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος τὸ γένος ἀρχιτέκτονος Σινὰν πασᾶ, τοῦ οἰκοδομήσαντος καὶ τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει μέγα τέμενος Σουλεϋμανιέ (κατά τινας εἰς θέσιν ὅπου ἄλλοτε Ναὸς τῆς Ἀναλήψεως Τὸ τζαμίον τοῦτο ἔχει 4 μιναρέδες μέτρεις σεριφέδες (ἐξῶστας) ἕκαστον. Ὁ κύριος αὐτοῦ θόλος στηρίζεται ἐπὶ κιόνων ἐκ πορφυρίτου, εἶναι δὲ κατὰ 6, ὡς λέγεται, μέτρα ὑψηλότερος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Οἱ ὑψηλοὶ μιναρέδες τοῦ τζαμίου ἐχρησίμευσαν κατὰ τοὺς τελευταίους πολέμους ὡς παρατηρητήρια καὶ πυροβολεῖα. Τὸ δάπεδόν του εἶναι ἐστρωμένον διὰ βαρυτίμων ταπήτων, ὁ δὲ ἄμβων (μιμπὲρ) ἐσκαλισμένος μὲ σπανίαν τέχνην. Τὸ τέμενος ἐπεσκέφθη κατὰ τὴν ἑλληνικὴν κατοχὴν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος.

Ἄλλο μέγα τέμενος εἶναι τὸ τοῦ Σουλτὰν Μουρὰτ τοῦ Β' ἔχον ὡσαύτως 4 μιναρέδες τοὺς ὑψηλοτέρους, ὡς λέγουσιν οἱ Τοῦρκοι, ὅλων τῶν τζαμίων τοῦ κόσμου. Τρίτον εἶναι τὸ Ἐσκῆ-τζαμὶ (παλαιὸν τέμενος), ὅπερ ἤρχισεν ἐπὶ Ἐμὶρ Σουλεϋμάν, υἱοῦ Βαγιαζὶτ τοῦ Α', ἐσυνεχίσθη ἐπὶ Μουσᾶ-Τσελεμπῆ καὶ ἀπεπερατώθη ἐπὶ Σουλτὰν-Μεχμὲτ τοῦ Α' τοῦ Τσελεμπῆ. Ἐκ τῶν τεσσάρων μιναρέδων του τοὺς δύο, τοὺς μὲ διπλοῦν σεριφέ, ἔκτισεν ὁ Σουλτάνος Μουρὰτ ὁ Β'. Τέταρτον τέμενος εἶναι τὸ Μουραδιέ, κτισθὲν ὑπὸ Μουρὰτ τοῦ Β'.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν μεγάλων τούτων τεμενῶν ὑπάρ-

Digitized by Google

χουσι καὶ πολλὰ μικρότερα ἐν ὅλῳ περὶ τὰ 55 ὡς καὶ 26 μικρότεροι εὐκτήριοι οἶκοι (μεστζίτ).

Δῆθεν ἱερὰ πόλις

Ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοσούτων τζαμίων ἀγόμενοι οἱ Τοῦρκοι κατέστησαν εἰς τοὺς ξένους πιστευτὸν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ὅτι ἡ Ἀδριανούπολις εἶναι δι᾿ αὐτοὺς ἱερά, κατὰ δὲ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους, ὅτε ἐπρόκειτο νὰ παραχωρηθῇ ἡ πόλις εἰς τοὺς Βουλγάρους, ὡς καὶ κατὰ τὰς συζητήσεις τῆς συνθήκης τῶν Σεβρῶν, δι᾿ ἧς παρεχωρήθη καὶ ἡ Ἀδριανούπολις εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Τοῦρκοι ἰσχυρίσθησαν καὶ ὑπεστήριξαν, ὅτι ἡ Ἀδριανούπολις εἶναι δι᾿ αὐτοὺς πόλις ἱερά, διότι ὑπάρχουσιν εἰς αὐτὴν οἱ τάφοι πολλῶν Σουλτάνων -Χαλιφῶν. Τοῦτο ἐπίστευσαν πολλοὶ τῶν Εὐρωπαίων διπλωματῶν. Εἶναι ὅμως γεγονὸς ἀναμφισβήτητον, ὅτι οὐδεὶς Σουλτάνος ὑπάρχει τεθαμμένος ἐν Ἀδριανουπόλει.

Ἄλλως τε οἱ Τοῦρκοι, οἵτινες ἐπενόησαν τὸ ψεῦδος τοῦτο, οὐδέποτε ἐτόλμησαν νὰ ὁρίσωσι ποῖοι εἶναι οἱ Χαλίφαι τοὺς ὁποίους θέλουσι τεθαμμένους ἐν Ἀδριανουπόλει. Ἐκ διαφόρων ὅμως ὑπαινιγμῶν αὐτῶν ἐφαίνοντο θέλοντες νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι ἐκεῖ ἐτάφησαν ὁ κατακτητὴς τῆς ἑλληνικῆς ταύτης πόλεως Μουρὰτ ὁ Α΄, ὁ λεγόμενος Χουδαβενδιγκιάρ, καὶ ὁ ἐκεῖ τελευτήσας Μουρὰτ ὁ Β΄. Εἶναι ὅμως ἀποδεδειγμένον ὅτι ἀμφότεροι οἱ Σουλτάνοι οὗτοι ἐτάφησαν ἐν Προύσῃ, ὁ μὲν πρῶτος, ὅστις, ὡς γνωστόν, ἐφονεύθη κατὰ τὴν μάχην τοῦ Κοσσυφοπεδίου (1389) ὑπὸ τοῦ Σέρβου Μιλὸς Κομπίλοβιτς, ἐν τῷ ὑπ᾿ αὐτοῦ κτισθέντι τεμένει, ὁ δὲ δεύτερος ὅστις ἔκτισεν ἐν Ἀδριανουπόλει τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα Οὔτς-σερεφελῆ γνωστὸν τζαμίον, εἰς ἄλλον εὐκτήριον οἶκον ἐν Προύσῃ, κτισθέντα ἐπίσης ὑπ᾿ αὐτοῦ καὶ περιέχοντα πρὸς τοῖς ἄλλοις τοὺς τάφους τῶν συζύγων καὶ τῶν υἱῶν του. Τὸ ἀναμφισβήτητον τοῦτο ἱστορικὸν γεγονὸς ἐπιμαρτυρεῖ καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς μεγάλης ἱστορίας τῆς Τουρκίας Χάμμερ (Τ. Α΄ βιβλίον 5ον, σελ. 180 καὶ Β΄, 12ον, σελ. 383, τῆς δευτέρας γερμανικῆς ἐκδόσεως), παραθέτων συγχρόνους ἱστορικοὺς καὶ ἰδίᾳ τὸν Ἕλληνα Δούκαν.

Κατ᾿ ἄλλην τινὰ φήμην, ἐν Ἀδριανουπόλει εὑρίσκεται δῆθεν ὁ τάφος Σελὴμ τοῦ Α΄ ἢ Σελὴμ τοῦ Β΄. Ἀλλ᾿ ὁ μὲν πρῶτος, ὅστις ἀπέθανεν ἐκ πανώλους τὴν 22 Αὐγούστου 1520, μεταβαίνων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐτάφη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου μετεφέρθη ὁ νεκρὸς αὐτοῦ, παρὰ τὸ τέμενος Μεχμὲτ τοῦ Πορθητοῦ (Φατὴχ—τζαμισῆ). Τὴν κηδείαν αὐτοῦ περιγράφει ὁ Χάμμερ (Τ. Β΄, κεφ. 25, σελ. 16 τῆς αὐτῆς ἐκδόσεως) ὡς ἑξῆς:

«Περὶ μεσημβρίαν (τῆς 1ης Ὀκτωβρίου) ἦλθεν ἡ εἴδησις ὅτι ὁ νεκρὸς τοῦ πατρός του (δηλ. τοῦ Σουλτάνου Σουλεϋμὰν) πλησιάζει πρὸς τὴν Πύλην τοῦ Ἀδριανοῦ (Ἐδιρνὲ-καπού, ἐξ οὗ ἴσως ἡ σύγχυσις). Ὁ Σουλεϋμὰν προϋπήντησεν αὐτὸν πρὸ τῆς πόλεως. Οἱ πασάδες ἀφίππευσαν καὶ ἔφερον τὸ φέρετρον παρὰ τὸ ὁποῖον ἔβαινεν ὁ Σουλτάνος πεζῇ. Κατέθεσαν αὐτὸ ἐπὶ τοῦ ἕκτου λόφου τῆς πόλεως, ὅστις κεῖται ἐγγύτατα πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, καὶ ἀφοῦ ἀνεγνώσθησαν αἱ νεκρώσιμοι εὐχαὶ ἐν τῷ τεμένει τοῦ Μεχμέτ, ἡ πρώτη ἐπίσημος κυβερνητικὴ πρᾶξις τοῦ Σουλεϋμὰν ἦτο ν᾿ ἀνεγερθῇ ἐπὶ τοῦ λόφου μνημεῖον μετὰ εὐκτηρίου οἴκου καὶ σχολῆς».

Ὁ δὲ Σελὴμ ὁ Β΄, ὅστις τιμᾶται μεγάλως ἐν Ἀδριανουπόλει ὡς ἱδρυτὴς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἑνὸς τεμένους ἐν τῇ συνοικίᾳ Καμπουρνοῦ καὶ τοῦ φερωνύμου διασήμου τεμένους Σελιμιέ, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται καὶ μεγάλη θεολογικὴ ἀκαδημία (μεδρεσές), ἐτάφη ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀνακαινίσει κτίσας δύο στήλας πρὸς στερέωσιν αὐτῆς, παθούσης ἐκ σεισμοῦ, πρὸς δὲ προσθέσας δύο νέους μιναρέδες καὶ δύο θεολογικὰς σχολάς. Καὶ τούτου τὴν κηδείαν, ἀποθανόντος ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1574, περιγράφει ὁ Χάμμερ ἐπὶ τῇ βάσει συγχρόνων ἱστορικῶν (Τ. Β΄ κεφ. 37, σελ. 445) κατὰ τρόπον οὐδεμίαν ἀφίνοντα ἀμφιβολίαν.

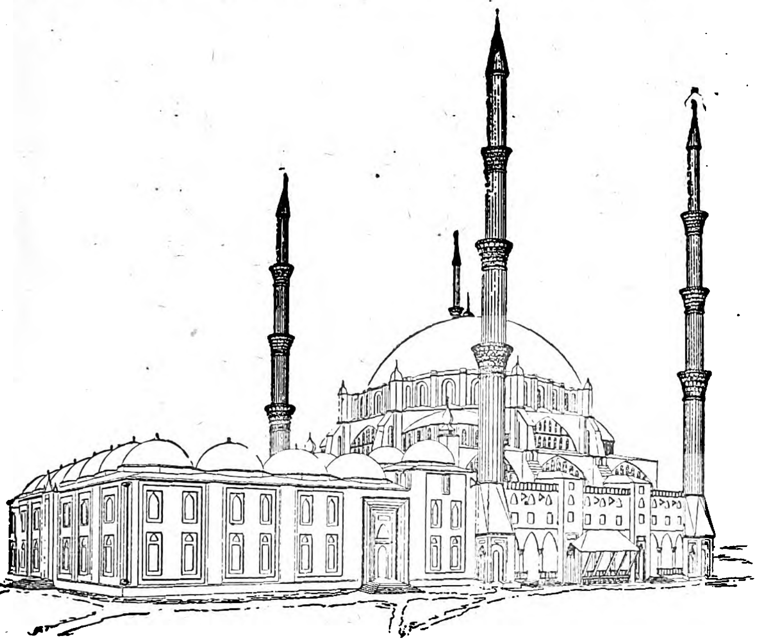

Ἡ ἐξωτερικὴ ἄποψις τοῦ τεμένους Σελήμ.

Διὰ τοὺς μὴ ἀρκουμένους εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐθεντίαν τοῦ Χάμμερ ὑπάρχει καὶ ἐπίσημος τουρκικὴ ἐπιβεβαίωσις τῶν ἀνωτέρω. Εἶναι δὲ αὕτη ἡ ἐπίσημος Ἐπετηρὶς (Σαλναμὲ) τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, ἥτις (σελ. 35, 36 καὶ 37 τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1327/1910) ἐν ταῖς βραχείαις βιογραφικαῖς σημειώσεσι τῶν Σουλτάνων τῆς Τουρκίας ἀναφέρει ὅτι οἱ ῥηθέντες τέσσαρες Σουλτάνοι ἐτάφησαν ὅπου λέγει καὶ ὁ Χάμμερ.

Ἡ ἐπίσημος αὕτη τουρκικὴ ὁμολογία καταρρίπτει ἅπαξ διὰ παντὸς τὸν ἰσχυρισμόν, καθ᾿ ὃν ὑπάρχουσι Σουλτάνοι τεθαμμένοι ἐν Ἀδριανουπόλει.

Ἐν Ἀδριανουπόλει λοιπὸν οὐδεὶς ὑπάρχει τάφος Σουλτάνου. Ὑπάρχουσι μόνον τὰ τεμένη Σελιμιὲ καὶ Μουραδιέ, διάσημα ὡς ἀρχιτεκτονικὰ μνημεῖα, ἀλλ᾿ οὐδὲν πλέον. Βεβαίως δὲ ἡ ὕπαρξις τεμενῶν δὲν ἀρκεῖ διὰ νὰ χαρακτηρίσῃ μίαν πόλιν ὡς ἱεράν. Ἱεραὶ πόλεις τοῦ Ἰσλαμισμοῦ εἶναι, ἐκτὸς τῆς Μέκκας καὶ Μεδίνης, ἡ Δαμασκὸς καὶ ἡ Βαγδάτη, ἕδραι τῶν Χαλιφῶν, Ὀμεϊαδῶν καὶ Ἀββασιδῶν, ἀποκαλεῖται δὲ τοιαύτη καὶ ἡ Ἱερουσαλὴμ (Κούδς-σερίφ).

(Βλ. εἰς «Πατρίδα» Ἀθηνῶν 21 Ἀπριλίου 1920 καὶ εἰς «Messager d'Athènes 19ης τοῦ αὐτοῦ ἄρθρα Ν. Μοσχοπούλου ἀνασκευάζοντα πλήρως τοὺς ψευδεῖς περὶ ἱερότητος τῆς Ἀδριανουπόλεως ἰσχυρισμοὺς τῶν Τούρκων).

Κτίρια καὶ ἱδρύματα

Ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπάρχουσι δύο τουρκικαὶ ἀγοραί, ὧν ἡ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (Ἀλῆ-πασᾶ-τσαρσισῆ) κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἄστεως, ἔχει δὲ 216 μαγαζεῖα καὶ 6 πύλας. Ἡ ἑτέρα παλαιὰ τουρκικὴ ἀγορὰ καλεῖται Ἀραστὲ-τσαρσισῆ (*Ἀραστὲ* εἶναι παλαιὰ τουρκικὴ λέξις σημαίνουσα ἀγορὰ καὶ εἰδικῶς στρατιωτικὴ ἀγορά), σήμερον σχεδὸν ὑπόγειος, ἔχουσα 124 μαγαζεῖα τὰ πλεῖστα κατεστραμμένα, τὰ δὲ λοιπὰ χρησιμεύοντα ὡς ὑποδηματσποιεῖα εὐθηνῶν ὑποδημάτων, τὰ ἐν Τουρκίᾳ λεγόμενα *καβάφικα* (χειρότερα καὶ τῶν ἰδικῶν μας τσαγκαράδικων).

Τὸ σήμερον ἐν ἐρειπωμένῃ καταστάσει σωζόμενον παλαιὸν σουλτανικὸν ἀνάκτορον (Ἐσκῆ-Σαράϊ) ἐκτίσθη ὑπὸ Μουρὰτ τοῦ Β΄ καὶ Μωάμεθ τοῦ Β΄ τοῦ κατακτητοῦ.

Ἐν Ἀδριανουπόλει ὑπάρχουσιν, ἢ μᾶλλον ὑπῆρχον, διότι ἄγνωστον τί ὑπελείφθη σήμερον, 22 μεδρεσέδες, ἤτοι θεολογικαὶ καὶ θρησκευτικαὶ σχολαί, 18 ναοί, 12 συναγωγαὶ τῶν Ἑβραίων, ἄλλοτε δὲ καὶ μία ἀνωτέρα ῥαββινικὴ σχολή, 42 τεκκέδες, 5 στρατῶνες, 2 γυμνάσια τουρκικὰ (ἰδαδιέ), 2 ῥουσδιὲ (ἀστικαὶ σχολαὶ) καὶ πολλὰ ἄλλα κατώτερα τουρκικὰ σχολεῖα καὶ γραμματοδιδασκαλεῖα, 1 γεωργικὴ σχολὴ μὲ ἀγροκήπιον, 3 νοσοκομεῖα, ὧν ἓν καθολικῶν ἀδελφῶν, 5 ἰμαρέτια (μουσουλμανικὰ πρυτανεῖα). Οἱ Ἕλληνες διετή-

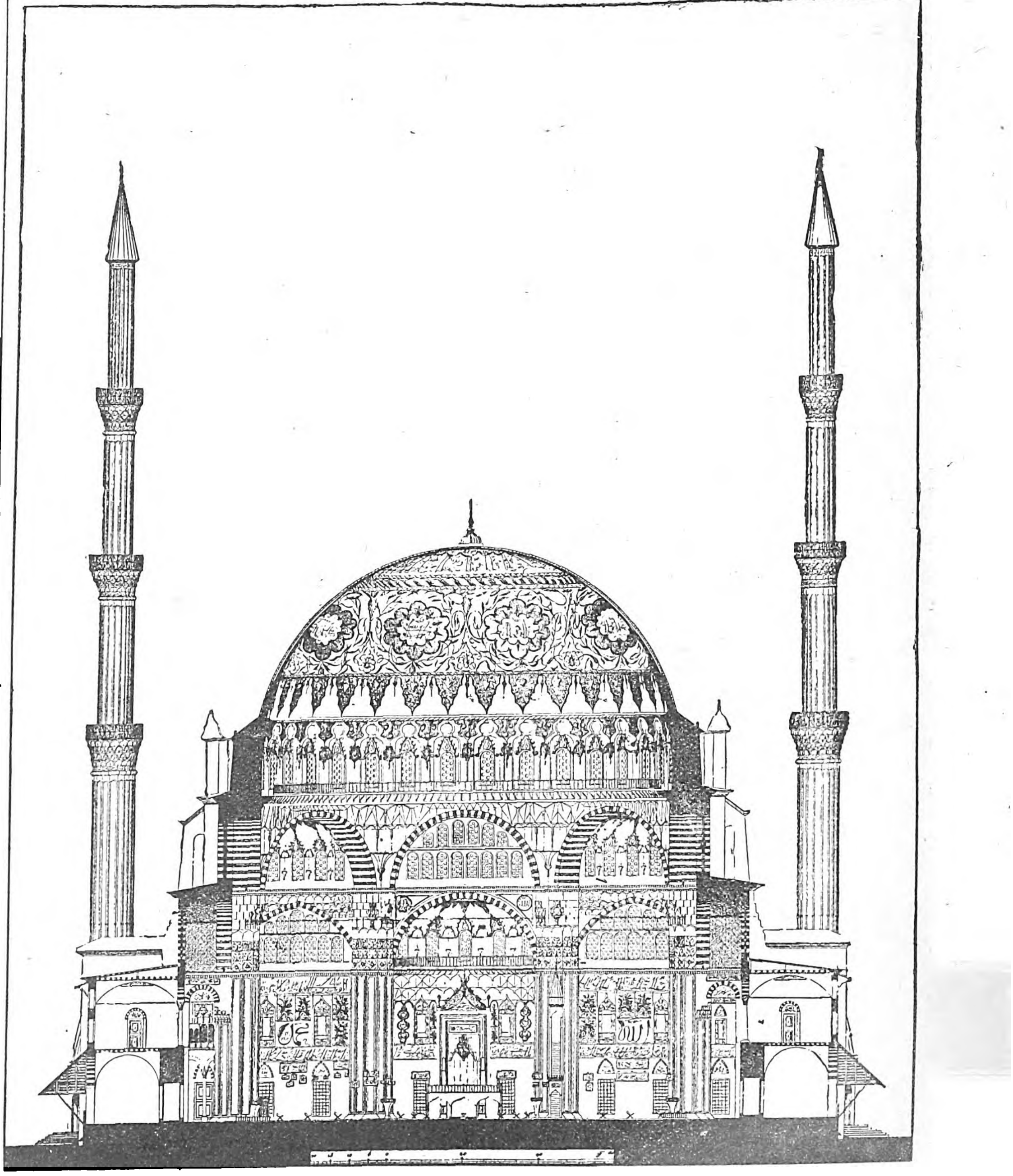

Τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τεμένους Σελήμ.

Digitized by Google

ρουν ἐν Ἀδριανουπόλει τέλειον γυμνάσιον, ἀνώτερον παρθεναγωγεῖον, 3 σχολαρχεῖα, 11 δημοτικὰς σχολάς, 3 παρθεναγωγεῖα.

Πληθυσμὸς καὶ ἐμπόριον.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως, ποικίλλων ἀναλόγως τῶν πολιτικῶν γεγονότων, ὑπερέβαινε τὰς 100.000, ἀνελθὼν καὶ μέχρις 130.000, ἐξ ὧν ὑπὲρ τὰς

Εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως.

50.000 ἦσαν Ἕλληνες ἔχοντες εἰς χεῖρας τὸ ἐμπόριον, ἄλλοτε λίαν ἀκμάζον. Ἐξήγοντο δι' Ἀδριανουπόλεως ἔρια, βάμβαξ, μέταξα, οἶνοι, τυρός, (τὸ πεφημισμένον κασέρι τῆς Ἀδριανουπόλεως), βαλανίδια, ὀπῶραι, τάπητες. Ἄλλοτε ὑπῆρχε καὶ βιομηχανία μεταξωτῶν, δερμάτων καὶ ὑποδημάτων (καβάφικων), ἀλλ' ὡς ἐλέχθη ἐν ἀρχῇ, σήμερον τὸ ἐμπόριον ἐνεκρώθη τελείως.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑΙ ΟΧΥΡΩΣΕΙΣ

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, μετὰ τὴν στρατιωτικὴν ἀναδιοργάνωσιν καθ' ἣν ἡ Τουρκία διῃρεῖτο εἰς ἑπτὰ μεγάλας στρατιωτικὰς περιφερείας, ἡ Ἀδριανούπολις ἦτο ἡ ἕδρα τῆς β' στρατιᾶς (ὀρδοῦ), προωρισμένης εἰς προστασίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναντίον πάσης ἐκ Βουλγαρίας κυρίως ἐπιθέσεως. Ἡ ἀρχηγία τῆς στρατιᾶς ταύτης ἀνετίθετο πάντοτε εἰς ἕνα τῶν ἱκανωτέρων ἀξιωματικῶν.

Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ἡ Ἀδριανούπολις ἐθεωρεῖτο καὶ ἐχρησίμευεν ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ὡς σπουδαῖος στρατιωτικὸς σταθμὸς τῆς Τουρκίας. Ἐκεῖ συνεκεντροῦντο καὶ ἐκεῖθεν ἐξεκίνουν συχνάκις αἱ κατὰ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἐκστρατεῖαι τῶν Σουλτάνων. Ὀχύρωσις ὅμως τῆς πόλεως ἐκρίνετο περιττή, διότι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἀδριανούπολις εὑρίσκετο εἰς μεγίστην ἀπὸ τῶν συνόρων ἀπόστασιν. Ὑπῆρχε μόνον παλαιὸν τεῖχος, ὅμοιον ἐν σμικρῷ πρὸς τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὡς ἐκ τῶν πέριξ ὅμως ὑψωμάτων τὸ τεῖχος τοῦτο οὐδεμίαν πλέον ἠδύνατο νὰ ἔχῃ σπουδαιότητα. Ἄλλως τε ἦτο κατηρειπωμένον. Ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως ὀχυρώσεως, ἐπίσης δὲ καὶ ἕνεκα τοῦ φόβου, ὅστις κατέλαβε τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν ὁρμητικὴν προέλασιν τῶν Ρώσων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1829, ἡ Ἀδριανούπολις κατελήφθη τότε ἄνευ ἀντιστάσεως. Ἀλλ' ὁ στρατὸς τοῦ Δίηβιτς ὑπέστη τότε πολὺ μεγαλειτέρας ἀπωλείας ἐκ τῆς ἑλονοσίας παρ' ὅσας θὰ ὑφίστατο ἐξ ἀντιστάσεως τῶν Τούρκων, διότι ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὸ πεδινὸν μέρος, τὸ νοσηρόν, ἀντὶ νὰ προτιμήσῃ τὰ ὑψώματα.

Ἡ σπουδαιότης ὅμως αὐτῆς ἀνεγνωρίσθη ἔκτοτε. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον (1854-56), ὅτε τὴν πόλιν κατέλαβον 15.000 Γάλλοι ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Bousquet, κατηρτίσθησαν τὰ πρῶτα σχέδια ὀχυρώσεως. Ἐρρίφθη τότε ἡ ἰδέα νὰ σχηματισθῇ εἰς τὴν συμβολὴν τῶν ποταμῶν ὀχυρὸν στρατόπεδον δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 40.000 ἄνδρας καὶ νὰ συγκρατήσῃ στρατὸν διπλασίας δυνάμεως προελαύνοντα ἐκ τῶν Βαλκανίων. Συγχρόνως Ἄγγλοι καὶ Γάλλοι μηχανικοὶ ἀνήγειραν περὶ τὴν πόλιν ὀχυρώματα, ἅτινα συνεπληρώθησαν τῷ 1877 κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ρωσοτουρκικοῦ πολέμου, ἀποτελέσαντα μέγα τόξον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ἕβρου. Ἡ ἰσχυροτέρα ὅμως πλευρὰ ἦτο πρὸς ΒΑ, ἐνῷ πρὸς Ν. ὑπῆρχε μόνον ἓν ὀχύρωμα πρὸς προστασίαν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Ἄρτα σιδηροδρομικῆς γεφύρας. Αἱ κυριώτεραι τῶν ὀχυρῶν τούτων περιβολῶν (redoute) ἦσαν 17, ὧν τινες τετράγωνοι καὶ πεντάγωνοι, αἱ πλεῖσται δὲ πολυγωνικαί. Τὰ σπουδαιότερα τῶν ὀχυρωμάτων τούτων ἦσαν τὰ προστατεύοντα τὴν πρὸς Μπουγιοὺκ Δερβέντ ὁδόν. Διὰ τὸν ὁπλισμὸν τῶν ὀχυρωμάτων τῆς Ἀδριανουπόλεως τοῦ 1877 ὑπελογίζετο ὅτι θὰ ἀπῃτοῦντο 160-180 τηλεβόλα μετὰ φρουρᾶς 8.000-10.000 ἀνδρῶν.

Αἱ ὀχυρωματικαὶ ἐργασίαι ἤρχισαν κατ' ἀρχὰς δραστηρίως, ἀλλὰ μετὰ τὴν νίκην τοῦ Σουλεϋμὰν πασᾶ ἐναντίον τοῦ στρατηγοῦ Γούρκου καὶ ὡς ἐκ τοῦ θάρρους καὶ τῶν ἐλπίδων ἅτινα ἐνέπνευσεν ἡ ἐν Πλεύνᾳ μακρὰ καὶ ἡρωϊκὴ ἀντίστασις τοῦ Ὀσμὰν πασᾶ, ἡ ὁρμὴ τῆς ὀχυρώσεως διεκόπη μοιρολατρικῶς. Ὡς ἐκ τούτου, ὅταν ἡ Πλεύνα ἔπεσε τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1877, τὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῆς Ἀδριανουπόλεως ἦσαν ἡμιτελῆ, διὸ καὶ κατὰ τὴν προσέγγισιν τῶν Ρώσων καὶ πάλιν ἡ Ἀδριανούπολις σχεδὸν οὐδεμίαν ἀντέταξεν ἀντίστασιν.

Μετὰ τὸν ρωσοτουρκικὸν πόλεμον κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς ἀποπεράτωσιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν ἀμυντικῶν ἔργων τῆς Ἀδριανουπόλεως. Τὰ ὀχυρώματα τοῦ 1877 ἀπετέλεσαν τὴν ἐσωτερικὴν γραμμὴν τῆς ἀμύνης, ἀποτελοῦσαν ζώνην μήκους 35 χιλιομέτρων ἐν ὅλῳ. Ἀπὸ τοῦ 1908 μέχρι τοῦ 1911 ὁ τότε ἀρχηγὸς τῆς 2ας στρατιᾶς Ἀβδουλλὰχ πασᾶς ἐτελειοποίησε τὸ σύστημα τῆς ἀμύνης διὰ νεωτέρων ὀχυρωμάτων κειμένων εἰς ἀπόστασιν μεγαλειτέραν τῶν πρώτων, 8—10 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως, ἐκ σιδηροπαγοῦς σκυροδέματος μετὰ θώρακος. Τὰ ἐρυμνότερα καὶ ἰσχυρότερα τῶν νέων τούτων ὀχυρωμάτων ἦσαν τὰ πρὸς ΒΔ (μέτωπον Τσατάλτζας) καὶ ΒΑ. Εἰς τὸ μέτωπον Τσατάλτζας τὰ σπουδαιότερα ὀχυρώματα ἦσαν τὰ Σεϊτὰν-τάμπια (φρούριον διαβόλου), Καραγκοὺτ καὶ Χαντιρλίκ.

Οὕτω κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον τοῦ 1912 ἡ Ἀδριανούπολις εὑρέθη καλῶς ὠχυρωμένη, ἐξ οὗ καὶ ἡ μακρὰ διάρκεια τῆς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐν συμπράξει μετὰ τῶν Σέρβων πολιορκίας.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ἀδριανούπολις ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ εἰς τὴν θέσιν ὡς λέγεται τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Ὀδρυσῶν Οὐσκουδάμας, ὠνομάσθη δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ὀρεστειάς, διότι κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκτίσθη ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Ὀρέστου υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος.

Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ πόλις ἀπέκτησε μεγάλην σπουδαιότητα ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς. Ἰδοὺ τί περὶ αὐτῆς γράφει ὁ Χάμμερ (Τόμ. 1ος τῆς τετρατόμου 2ας γερμανικῆς ἐκδόσεως σελ. 147):

«Ἡ Ἀδριανούπολις κατέστη ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ διάσημος ἐκ τῆς πολιορκίας καὶ λεηλασίας αὐτῆς ὑπὸ τῶν Γότθων, ὧν ἡγεῖτο ὁ Φριτιγκερ ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, ἐκ τῆς λεηλασίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ Ρωμανοῦ καὶ διὰ τῆς διαβάσεως τῶν Σταυροφόρων ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, ἔτι ὅμως διασημοτέρα ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτῆς εἰς τὴν συμβολὴν τριῶν ποταμῶν, ὧν ὁ εἷς, ὁ Ἕβρος, ρέει διὰ ροδώνων, ἐκ τῶν ἀνθέων τῶν ὁποίων κατασκευάζεται τὸ ροδέλαιον καὶ τὸ ροδόνερο, ἀνθαμιλλώμενα, τοῦτο μὲν μετὰ τοῦ αἰγυπτιακοῦ, ἐκεῖνο δὲ μετὰ τοῦ περσικοῦ. Οὕτως ἀνθαμιλλᾶται ὁ σάπων τῆς Ἀδριανουπόλεως μετὰ τοῦ συριακοῦ, τὰ κυδωνόπαστα αὐτῆς μετὰ τῶν τῆς Ἀμασείας, τὰ ἡδύποτα (σερμπέτια) καὶ ζαχαρωτὰ αὐτῆς μετὰ τῶν τοῦ Ἰκονίου καὶ τῆς Χάμας (Ἐπιφανείας), ἡ ὡραιότης τῶν κατοίκων της μετὰ τῶν τέκνων τῆς Ταρταρίας. Τὰ τόσα πλεονεκτήματα τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, τὴν τόσην ὡραιότητα τῆς τοποθεσίας καὶ τῶν κατοίκων ἔψαλαν πολλάκις οἱ Τοῦρκοι ποιηταὶ δι' εἰδικῶν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα ἔφερον τὸ ὄνομα «ἡ ἐπανάστασις τῶν πόλεων», διότι ἡ ὡραιότης τόσον τῆς πόλεως ὅσον καὶ τῶν κατοίκων συνεκίνει τὰς καρδίας ὅλων.

Μνημονεύσαντες ἤδη ἐν τοῖς περὶ νομοῦ καὶ ὅλων τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ἱστορικῶν γεγονότων, περιοριζόμεθα εἰς τὸ ν' ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα αὐτῶν χρονογραφικῶς:

378 μ. Χ. Οἱ Γότθοι νικῶσι τὸν Οὐάλεντα πεσόντα κατὰ τὴν μάχην.

1189. Εἴσοδος τῶν Γερμανῶν Σταυροφόρων ὑπὸ τὸν Φρειδερῖκον τὸν Βαρβαρόσαν.

1190. Ὑπογραφὴ ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκης μεταξὺ τοῦ Βαρβαρόσα καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου.

1361. Ἅλωσις τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὧν ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Λαλᾶ-Σαχίν, κατὰ τοῦ ὁποίου ματαίαν ἐπεχείρησεν ἀντίστασιν ὁ Ἕλλην φρούραρχος, τὸν ὁποῖον οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ ὀνομάζουσιν Ἐδρενὸν ἢ Ἀδριανόν, συγχέοντες τὸν κτίτορα τῆς πόλεως μετὰ τοῦ ὀλετῆρος αὐτῆς. Ἄλλως τε οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοὶ οὐδέποτε εἶναι ἀκριβεῖς εἰς τὰ ὀνόματα, ἴσως δὲ νὰ ἔδωκαν τὸ ὄνομα Ἀδριανὸς ἢ Ἐδρενὸς τυχαίως, γνωρίζοντες ἤδη αὐτὸ ἐκ τῆς κατακτήσεως τῆς παρὰ τὸν Ὄλυμπον τῆς Βιθυνίας πόλεως Ἐδρενός.

Ἡ ἅλωσις ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ὁ εἰδικώτερον πάντων περὶ αὐτὴν ἐνδιατρίβων Zinkeisen (Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa, I, σελ. 219), βασιζόμενος κυρίως ἐπὶ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Τούρκου χρονογράφου Σααδεδδὶν κατὰ τὴν ἰταλικὴν μετάφρασιν τοῦ Μπρατούττι: «Πρὸ τῆς ἀφίξεως ἀκόμη τοῦ Σουλτάνου Μουρὰτ ὁ Τοῦρκος ἀρχηγὸς Χατζῆ-Ἰλμπεκῆ εἶχε προχωρήσει μέχρι τῆς περιοχῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ κατέλαβε τὸ πρὸ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως φρούριον Πύργον (Μπουργάζ), ὅπερ ἔκτοτε ὠνομάσθη Χατζῆ-Ἰλμπεκῆ-Μπουργάζ. Μετ' ὀλίγον ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Χατζῆ Ἰλμπεκῆ τὸ

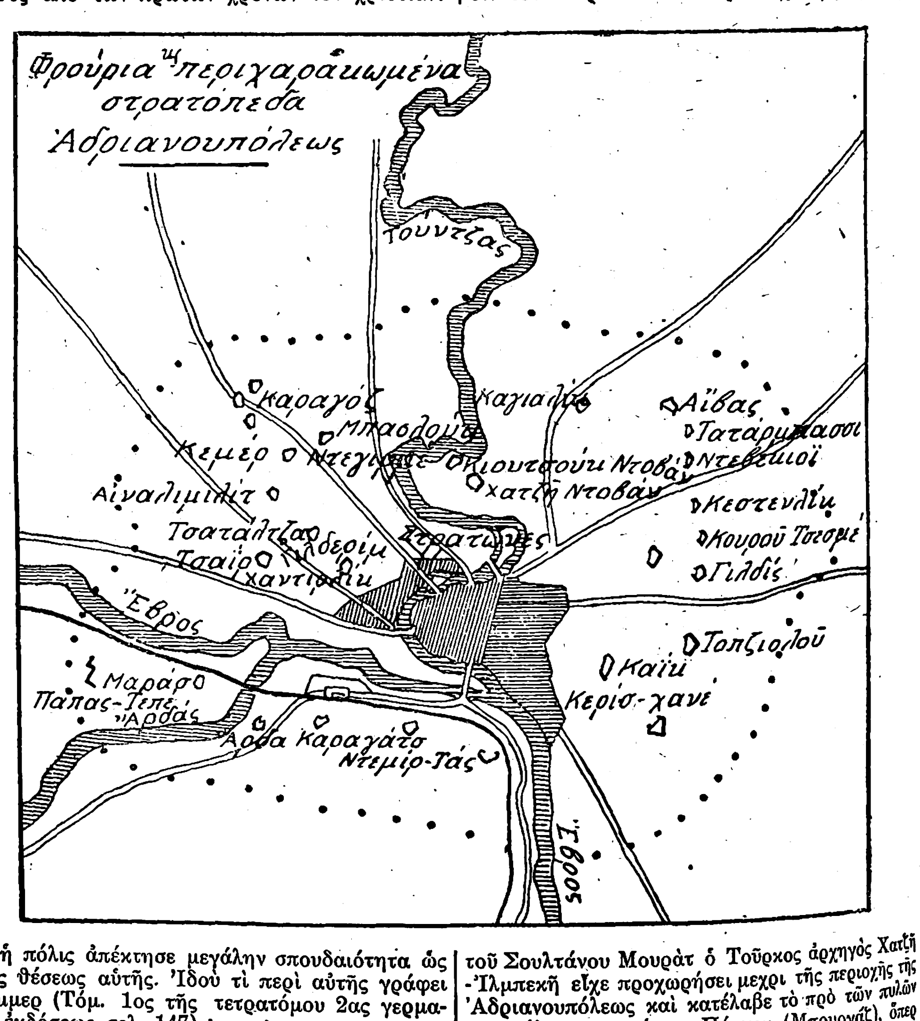

Digitized by Google

Αδριανούπουλις: Ἡ πύλη τῆς ἀρχαίας Ἀκροπόλεως.

Διδυμότειχον, ἓν τῶν σπουδαιοτέρων βυζαντινῶν φρουρίων ἐπὶ τοῦ Ἕβρου. Φρούραρχος ἦτο ὁ υἱὸς ἑνὸς βυζαντινοῦ στρατηγοῦ, αἰχμαλωτισθέντος ὑπὸ τοῦ Χατζῆ-Ἰλμπεκῆ. Ὅταν ὁ υἱὸς εἶδε τὸν πατέρα του ἁλυσόδετον εἰς χεῖρας τῶν ἐφορμώντων Ὀθωμανῶν, ἔχασε τὸ θάρρος του, παρῃτήθη πάσης ἀντιστάσεως καὶ παρέδωκε τὴν πόλιν μεθ' ὅλων τῶν θησαυρῶν της ὡς τίμημα τῆς ζωῆς τοῦ πατρός του. . . . Εἰς πολεμικὸν συμβούλιον συγκροτηθὲν μετ' ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Μουρὰτ μετὰ τῶν στρατηγῶν του ἐν Μπουργάζ, συνεφωνήθη, ὅτι πρέπει νὰ κυριευθῇ ἡ Ἀδριανούπολις. Ἰσχυρὰ στρατιὰ ὑπὸ τὸν Λαλᾶ-Σαχίν, πρῶτον τῶν ἀρχηγῶν τοῦ Μουράτ, ἐτέθη ἀμέσως εἰς κίνησιν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, ὁ δὲ Μουρὰτ ἠκολούθησε μετὰ τῆς ὀπισθοφυλακῆς μέχρι Ἐσκῆ-Μπαμπᾶ (Ἀρτισκοῦ). Ἡ πόλις αὕτη παρεδόθη εἰς τὴν πρώτην ἔφοδον. Ἀλλὰ πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὁ Λαλᾶ-Σαχὶν εὗρεν ἀντίστασιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἀνέμενε. Διότι ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως ταύτης, ὅστις ἐκαλεῖτο, ὡς λέγεται, Ἀδριανός, ἐξῆλθε μεθ' ὅλων τῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἠδυνήθη νὰ συναθροίσῃ ἐκ τῶν περιχώρων ὅπως συναντηθῇ μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ συνῆψε μετ' αὐτῶν μάχην οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως. Ἡ μάχη ἦτο σφοδρὰ καὶ αἱματηρά. Ἡ νίκη ὅμως ἔκλινε πρὸς τοὺς Ὀθωμανούς.

«Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ Ἀδριανὸς κατέφυγε μετὰ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του εἰς τὴν πόλιν, ἥτις ἀπεκλείσθη ἀμέσως πανταχόθεν. Εὐθὺς ἅμα ἐπληροφορήθη τὰ τῆς νίκης ὁ Μουρὰτ ἐνεφανίσθη ὁ ἴδιος πρὸ τῆς πόλεως καὶ ἔστησε τὰς σημαίας του εἰς ὅλα τὰ περὶ αὐτὴν σημεῖα. Ἡ ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τοῦ ἐχθροῦ καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς τύχης τῶν γειτονικῶν πόλεων ἔθραυσε τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων. Ἀπελπισθεὶς ὁ Ἀδριανὸς ἐρρίφθη μετὰ τῆς συζύγου καὶ τοῦ τέκνου του ὡς καὶ τοῦ καλλιτέρου μέρους τῆς περιουσίας του εἰς λέμβον καὶ διέφυγε διὰ νυκτὸς εἰς Αἶνον διευκολυνθεὶς ὑπὸ πλημμύρας τοῦ Ἕβρου. Τὴν ἐπιοῦσαν ἡ Ἀδριανούπολις παρεδόθη...»

Τὸ γεγονὸς τῆς πτώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀναφέρουσι δι' ἐλαχίστων οἱ βυζαντινοὶ ἱστορικοί. Ὁ Χαλκοκονδύλης π. χ. ἔχει τόσον ἀσαφῆ περὶ τοῦ γεγονότος ἰδέαν (I. σ. 16), ὡς ἄλλως τε καὶ περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Φιλιππουπόλεως, ὥστε τοποθετεῖ ταύτην εἰς ἄλλην ἐποχήν. Ἀλλὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἔψαλε λίαν ἐνωρὶς ἡ δημώδης ἑλληνικὴ μοῦσα. Ὁ Robert Pashley περισυνέλεξεν ἐν Ἡρακλείῳ (Κρήτης) τὸ ἑξῆς ᾆσμα, ὅπερ καὶ παραθέτει ἔχον ὡς ἑξῆς: («Travels in Crete» London 1837, Τόμ. II σελ. 166), καὶ ἀναδημοσιευόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Zinkeisen ὡς καὶ ἐν γαλλικῇ μεταφράσει ἐν «Chants populaires de la Grèce moderne» τοῦ κόμητος de Marcellus (ὡς πρῶτον τῆς συλλογῆς μὲ χρονολογίαν 1361):

«Κλαίγουν τ' ἀηδόνια τῆς Βλακιᾶς
καὶ τὰ πουλιὰ στὴν δύσιν
κλαίγουν ἀργά, κλαίγουν ταχεὰ
κλαίγουν τὸ μεσημέρι
κλαίγουν τὴν Ἀδριανούπολιν
τὴν βαρεὰ κρουσμένην
τζὴ τρεῖς ὀρταῖς τοῦ χρόνου
τοῦ Χριστουγέννου γιὰ κηρὶ
καὶ τοῦ Βαϊοῦ γιὰ βάϊα
καὶ τῆς Λαμπρῆς τὴν Κυριακὴν
γιὰ τὸ «Χριστὸς ἀνέστη».

Ἡ ἧττα τῶν Σέρβων.

Μετὰ δύο ἔτη, τῷ 1363, ὁ βασιλεὺς (κράλης) τῆς Σερβίας Οὐρόσης ὁ Ε', πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε καταφύγει μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Φιλιππουπόλεως ὁ Ἕλλην διοικητὴς τῆς πόλεως ταύτης, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Τούρκων ἀφοῦ ἔλαβε βοηθείας παρὰ τοῦ βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας Λουδοβίκου, τοῦ βασιλέως τῆς Βοσνίας καὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. Ὁ ἡνωμένος χριστιανικὸς στρατὸς ἐνεφανίσθη μετὰ ἐσπευσμένην πορείαν, καθ' ἣν παρέκαμψε τὴν Φιλιππούπολιν, πρὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅπου εὑρίσκετο ἀκόμη ὁ Λαλᾶ-Σαχὶν μετ' οὐχὶ σημαντικοῦ μέρους τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ὁ Λαλᾶ-Σαχὶν ἐζήτησεν ἐσπευσμένως βοήθειαν παρὰ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ, ὅστις εὑρίσκετο τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς Ἀσίαν. Ἀλλὰ πρὶν φθάσωσιν αἱ ἐνισχύσεις τοῦ Μουρὰτ οἱ σύμμαχοι προσήγγισαν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν μέχρις ἀποστάσεως διημέρου πορείας καὶ ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ Ἕβρου. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπέκρουσαν τὴν πρώτην ἔφοδον τῶν Σέρβων καὶ τῶν συμμάχων των, ἂν καὶ ἦσαν, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ Τοῦρκοι ἱστορικοί, δεκάκις ἀσθενέστεροι ἀριθμητικῶς. Ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Λαλᾶ-Σαχὶν ἔστειλε τὸν Χατζῆ-Ἰλμπεκῆ μετὰ ἱππικοῦ, ὅπερ ἐπετέθη κατὰ τῶν συμμάχων κοιμωμένων ἢ μεθυσμένων καὶ ἄλλους μὲν κατέσφαξεν, ἄλλους δὲ ἠχμαλώτισεν ἢ ἔρριψεν εἰς τὸν Ἕβρον. Ὀλίγοι μόνον ἐκ τῶν Σέρβων καὶ τῶν συμμάχων διεσώθησαν φυγόντες εἰς Σερβίαν. Ὁ Σααδεδδὶν ἀναφέρει ὅτι ὁ Λαλᾶ-Σαχὶν ἐκ φθόνου κινούμενος ἐδηλητηρίασε τὸν κατάφορτον ἐκ λαφύρων εἰς Ἀδριανούπολιν ἐπανελθόντα Χατζῆ-Ἰλμπεκῆ.

Ἐρείπια τουρκικοῦ Μαυσωλείου, εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Τὴν ἧτταν ταύτην τῶν Σέρβων ἐλάχιστα ἀναφέρουσιν οἱ παλαιότεροι Εὐρωπαῖοι (Οὗγγροι) ἱστορικοί.

Εἰδικῶς περὶ τὴν παρὰ τὸν Ἕβρον μάχην ἀσχολεῖται ὁ Σέρβος ἱστορικὸς Στογιὰν Νοβάκοβιτς, ἄλλοτε πρωθυπουργὸς τῆς Σερβίας, εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Die Serben und Türken im XIV und XV Jahrhunderte» (ἐν Σεμλίνῳ 1897), ὅστις ἐβασάνισε κυρίως τὰς παλαιάς, σχεδὸν συγχρόνους σερβικὰς πηγάς. Τὸ θέατρον τῆς ἀνωτέρω ἀναφερομένης μάχης ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων *Σὶρπ-σιντιργῆ* (ἧττα τῶν Σέρβων) καὶ οὐχὶ *σιντιγῆ*, ὅπως γράφει ὁ Νοβάκοβιτς, ἀλλὰ ἡ θέσις αὕτη εἰς οὐδένα χάρτην ἀνευρίσκεται. Ὁ Νοβάκοβιτς θέλει αὐτὴν ἀνατολικῶς τοῦ Μουσταφᾶ-πασᾶ καὶ βορείως τοῦ Τσερμὲν (Τσερνόμεν). Τὴν μάχην ταύτην περιγράφει καὶ ὁ Χαλκοκονδύλης.

Μετὰ τὰς νίκας ταύτας ὁ Μουρὰτ μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν αὐτοῦ εἰς Ἀδριανούπολιν (1365), ὅπου ἔκτισε καὶ ὡραῖον ἀνάκτορον ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ Τούντζα, συνεπείᾳ ὡς λέγεται ὀνείρου. Ἔκτοτε ἡ Ἀδριανούπολις ἔμεινεν ἡ ἐν Εὐρώπῃ καθέδρα τῶν Σουλτάνων μέχρι τῆς ἁλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν συνεκροτήθη τῷ 1422 ἡ μεταξὺ τῶν μνηστήρων τοῦ σουλτανικοῦ θρόνου Μουσταφᾶ καὶ Βαγιαζὶτ μάχη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ τοῦ Α', καθ' ἣν ἡττήθη ὁ Βαγιαζίτ, ὁ δὲ Μουσταφᾶ εἰσῆλθε νικητὴς εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ ἀνεκηρύχθη Σουλτάνος.

Τῷ 1444 ἐπὶ Μουρὰτ τοῦ Β' ἐγένετο ἐν Ἀδριανουπόλει μεγάλη ἐπανάστασις τῶν γενιτσάρων, καθ' ἣν ἐπυρπολήθη μέγα μέρος τῆς πόλεως, ἰδίᾳ δὲ ἡ ἀγορά, ἐκάησαν δὲ καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι.

Τῷ 1454 ὁ Σουλτάνος Μωάμεθ ὁ Β' μετέφερεν εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ τῆς βίας πολλοὺς τῶν κατοίκων τῆς Ἀδριανουπόλεως, ὅπως συνοικίσῃ τὴν ἐρημουμένην Πόλιν.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν ἀναφέρονται σπουδαῖα ἱστορικὰ γεγονότα σχετιζόμενα πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἀδριανοῦ ἄγριαι σφαγαὶ τῶν χριστιανῶν, ὧν τὸ ἱστορικὸν ὡς ἑξῆς ἔχει κατὰ τὸν Γ. Β. Κορομηλᾶν.

Αἱ σφαγαὶ τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Τὴν φονικὴν λύσσαν, ἥτις κατέλαβε τοὺς ἐπισήμους καὶ ἀνεπισήμους Τούρκους, ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821, δὲν διέφυγεν ἡ Ἀδριανούπολις, δευτέρα τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας πρωτεύουσα. Οἱ πολυάριθμοι ἐν αὐτῇ γενίτσαροι, ἀργόσχολοι, πρόθυμοι εἰς διαρπαγὴν καὶ κατ' ἐξοχὴν βάρβαροι, μεταξὺ τῶν διαφόρων ἐν διασπορᾷ Ὀρτάδων τοῦ Σώματος, ἀπὸ τῶν πρώτων πληροφοριῶν, τῶν μέσῳ τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς Κωνσταντινούπολιν διαβιβαζομένων, περὶ τῶν συμβαινόντων εἰς τὰς παραδουναβίους Ἡγεμονίας, ἔδειξαν ζωηρὰν ἐπιθυμίαν ἐπιθέσεως κατὰ τῶν χριστιανῶν τῆς πόλεως, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἐπραγματοποίησαν τὰς ἀπειλάς των λεηλατήσαντες καταστήματά τινα ἑλληνικά. Ἀλλ' ὅταν ἤρχισαν ἀπὸ τὰ τέλη Μαρτίου αἱ σφαγαὶ τῶν Φαναριωτῶν ἀρχόντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ ὄχλος τῆς Ἀδριανουπόλεως ἤρχισε νὰ ἐξεγείρεται, κατ' ἄλλους μὲν αὐθορμήτως, κατ' ἄλλους τεχνητῶς, καὶ τοῦτο, ὄχι πρὸς δημιουργίαν δικαιολογίας διὰ μεταγενεστέρας σφαγὰς καὶ διώξεις, ἀλλὰ διὰ νὰ προκληθῇ ζωηρότερον τὸ ἐνδιαφέρον, ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ πολεμικὴ προθυμία τῶν γενιτσάρων, ἵνα ἀκολουθήσωσι τὰ στρατολογούμενα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐν Θράκῃ βοηθητικὰ σώματα τῶν πασάδων τῆς Θράκης, τῶν διαταχθέντων νὰ εἰσβάλουν εἰς τὰς ἐπαναστατημένας ἐπαρχίας. Ὁ ἀναβρασμὸς ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον τὰς παραμονὰς τοῦ Πάσχα, ὁ δὲ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, γνωσθεὶς τὴν νύκτα τῆς 11 Ἀπριλίου, προεκάλεσε μεγάλην νυκτερινὴν ὀχλαγωγίαν, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ δύο ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας οἱ δημαγωγοὶ παρέδοσαν εἰς τὸ πῦρ. Θὰ ἐπυρπολοῦντο καὶ ἄλλαι κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα, ἂν δὲν συνεκεντροῦτο ἡ προσοχὴ τοῦ ὄχλου εἰς τὸ θέαμα τῶν δύο ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένων ἐκκλησιῶν, τῶν ὁποίων αἱ ξύλιναι στέγαι, ξηραὶ ἐκ τῆς παλαιότητος, οὐρανομήκεις ἀνέπεμπον τὰς φλόγας. Τὴν νύκτα ἐκείνην ἠριθμήθησαν καὶ πολλὰ ἀνθρώπινα θύματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ Ἀρμένιοι ἔμποροι, εἴτε διότι ἐξελήφθησαν ὡς Ἕλληνες, εἴτε διὰ νὰ κορέσουν τὸν πραγματικὸν τῆς ὀχλαγωγίας λόγον, ἤτοι τὸν φόνον καὶ τὴν διαρπαγήν.

Τὰς δύο ἐπομένας ἡμέρας, ἡ ὀχλαγωγία ἐξηκολούθησεν ἀχαλίνωτος, πλεῖσται δὲ χριστιανικαὶ οἰκίαι ἐλεηλατήθησαν, πολλῶν φονευθέντων. Ἀλλὰ αἱ ἀρχαί, ἂν δὲν ἠμπόδισαν τὰς θηριωδίας ταύτας, τοὐλάχιστον δὲν εἶχον ἀκόμη μετάσχει εἰς αὐτάς. Τὴν 14 Ἀπριλίου ὅμως, ὁ Καϊμακάμης Ἀδριανουπόλεως, ἔλαβεν ἐπείγουσαν διαταγὴν τὴν ὁποίαν ἔσπευσε ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τὴν λεγομένην Πόρταν τοῦ Ἐγιαλετίου, τὸ Συμβούλιον δηλαδὴ τοῦ Διοικητοῦ, τούτου ἀπουσιάζοντος κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας.

Ἡ διαταγὴ ἀφεώρα τὴν σύλληψιν τοῦ ἐφησυχάζοντος ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρώην Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου τοῦ ΣΤ' καὶ διαφόρων προυχόντων τῆς πόλεως, ἐμπόρων καὶ κτηματιῶν καὶ ἐν γένει σημαινόντων προσώπων, τῶν ὁποίων, ἔλεγεν ἡ διαταγή, ἀφίεται ἡ ἐκλογὴ εἰς τὸ Διβάνιον τοῦ πασᾶ.

Τὸ διάταγμα πράγματι ἐξετελέσθη ἀμέσως, περὶ τὴν ἑσπέραν δὲ ἡ μὲν ὀχλαγωγία ἔπαυσεν ὡς διὰ μαγείας, αἱ δὲ συλλήψεις, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην

Digitized by Google

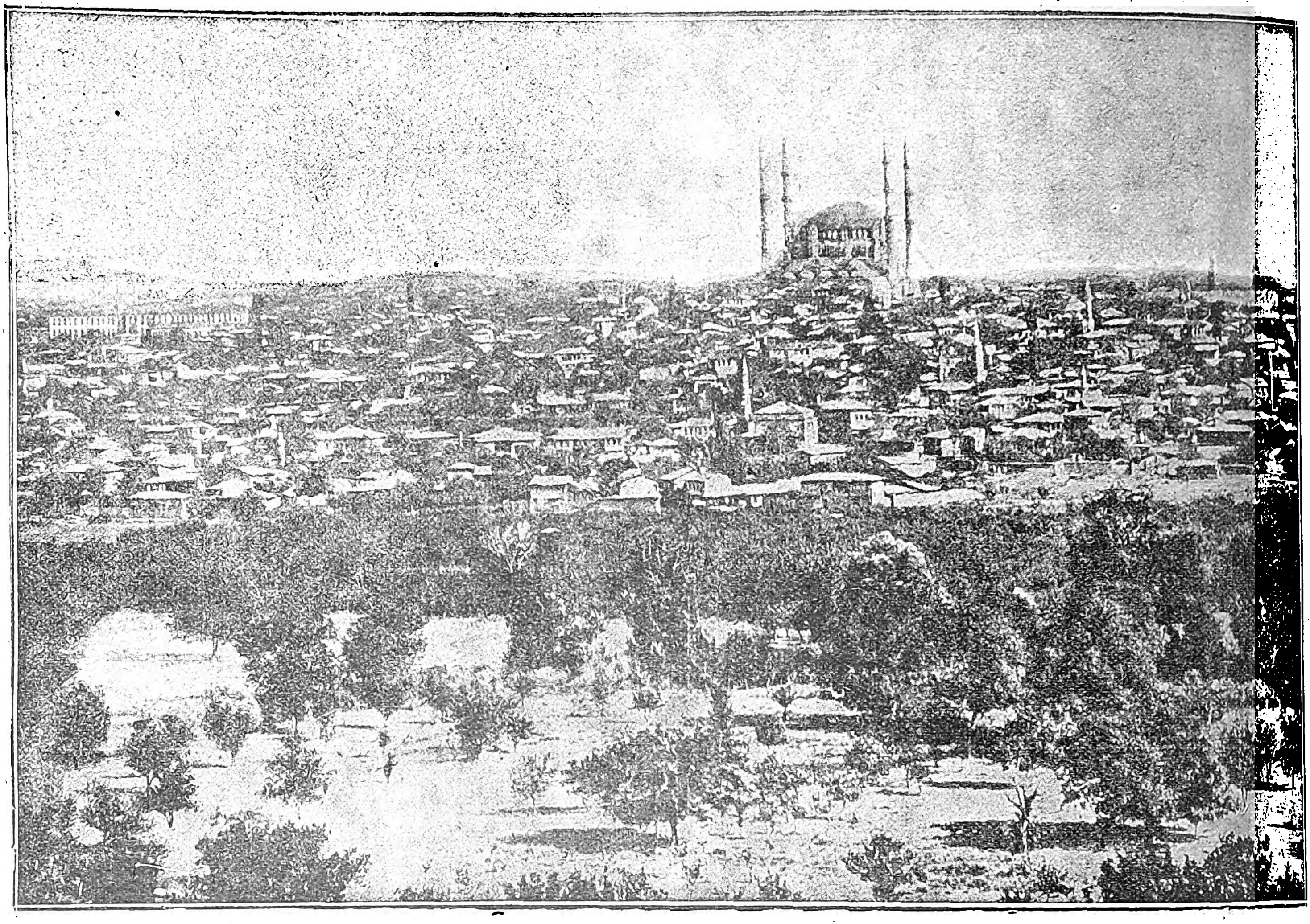

Γενικὴ ἄποψις τῆς Ἀδριανουπόλεως.

ἐνηργήθησαν μετὰ παραδειγματικῆς τάξεως καὶ ἀκριβείας.

Εἰς τὴν ἱστορίαν του ὁ Φιλήμων γράφει τ' ἀκόλουθα, σχετικῶς μὲ τὸν χρόνον καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἐμαρτύρησαν οἱ Κληρικοὶ καὶ Πρόκριτοι τῆς Ἀδριανουπόλεως: «Ὁ Σουλτάνος οὐδόλως περιωρίσθη μέχρι τοῦ ἐν ἐνεργείᾳ Πατριάρχου Γρηγορίου. Ἵνα καταστήσῃ ἱστορικωτέραν τὴν πολιτικὴν μανίαν αὐτοῦ καὶ τὴν τυφλὴν ἀντεκδίκησιν, περιέλαβεν ἐν τῷ μαρτυρίῳ καὶ τὸν προκάτοχον τούτου Πατριάρχην, τὸν Κύριλλον, ὃς αὐτὸς ἑαυτῷ ἔζη ἐν τῇ γενεθλίῳ πατρίδι αὐτοῦ, τῇ Ἀδριανουπόλει ἀπὸ διετίας. Ἐκεῖ ὁ τύραννος ἀπηγχόνισε καὶ τοῦτον, διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τοῦ θείου Πάσχα, μετ' ἄλλων εἴκοσι πέντε Κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν. Τίνας ἄραγε διελάμβανε λόγους ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις καὶ τούτου; Ὑπ' ὄψιν ἔχοντες τὴν περὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου, ἀδιστάκτως παραδεχόμεθα καὶ τὴν περὶ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, ὡς ἐπεστηριγμένην εἰς τὰς λέξεις: «καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα.... πολλαχόθεν ἐβεβαιώθη.... ἐγεννήθη ἐν Ἀδριανουπόλει,...» καὶ τὰ τοιαῦτα».

Καὶ ταῦτα μέν, ὅσον ἀφορᾷ τὰς αἰτίας, ὀρθὰ εἶναι. Ὁ ἀπαγχονισμὸς ὅμως δὲν ἐγένετο τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα, δηλαδὴ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπηγχονίζετο ὁ Γρηγόριος. Συνεπῶς εἰς τὰς τόσας καὶ τοιαύτας τουρκικὰς εὐθύνας δὲν πρέπει νὰ προσμετρηθῇ καὶ ἡ διαταγὴ τῆς ταυτοχρόνου ἐκτελέσεως τῶν δύο Πατριαρχῶν εἰς τὰς δύο πρωτευούσας τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁπωσδήποτε, αἱ ἐκτελέσεις τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου, τῶν δέκα Πρωθιερέων καὶ δεκαπέντε ἀκόμη προκρίτων, ὧν τὰ ὀνόματα ἀτυχῶς δὲν περιεσώθησαν, ἐγένοντο ἔξωθι τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως, κατὰ τοὺς πλείστους μὲν ἱστορικοὺς τὴν 15/27 Ἀπριλίου, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα τὴν 17/29 τοῦ μηνός, ἡμέραν Κυριακήν, ἐξ οὗ καὶ ἡ σύγχυσις τῆς ταυτοχρόνου ἐκτελέσεως. Δὲν ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ λεπτομέρειαι τοῦ μαρτυρίου, ἐνῷ γνωστὸν εἶναι ὅτι αἱ λεηλασίαι, οἱ φόνοι καὶ αἱ αἰχμαλωσίαι πρὸς πώλησιν γυναικοπαίδων ἐπὶ μακρὸν ἐξηκολούθησαν ὄχι μόνον ἐν Ἀδριανουπόλει, ἀλλὰ καὶ ἐν ὅλῃ τῇ περιοχῇ ἐκείνῃ, χάρις εἰς τὰς τρομερὰς ἀνωμαλίας, τὰς ὁποίας προεκάλει ἡ στρατολογία διὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις ἐπαναστάσεως.

Ἡ πολιορκία τοῦ 1912/13

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐχθροπραξιῶν, πλεῖστοι ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ βουλγαρικοῦ Ἐπιτελείου ὑπεστήριξαν διὰ τὰς ἐναντίον τῆς Τουρκίας πολεμικὰς ἐνεργείας σχέδιον, καθ' ὃ ἡ βουλγαρικὴ κυρία στρατιὰ θὰ παρέκαμπτε τὴν Ἀδριανούπολιν, ὅπως διευθυνθῇ πρὸς τὸ Διδυμότειχον, διαβῇ ἐκεῖ τὸν Ἕβρον καὶ ἐπιτεθῇ πλευρόθεν κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὅστις ὑπετίθετο ὅτι θὰ ἦτο συγκεντρωμένος παρὰ τὸν Ἐργίνην (ἴδε Richard von Mach πρώην ἀξιωματικοῦ τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ καὶ πολεμικοῦ ἀνταποκριτοῦ τῆς Kôluische Zeitung: Briefe aus dem Balkankriege: σελ. 130 καὶ κατωτέρω). Οἱ ὑποστηρικταὶ τοῦ σχεδίου τούτου ἔφερον ὡς ἐπιχείρημα τὸ ὅτι αἱ κινήσεις μεγάλης στρατιᾶς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως θὰ ἐδυσχεραίνοντο μεγάλως ἕνεκα τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν ὁδῶν. Κατόπιν ὅμως ἐγένετο δεκτὸν μετά τινος δυσφορίας σχέδιον, καθ' ὃ ὁ κύριος στρατὸς θὰ ἀντιπαρήρχετο τὴν Ἀδριανούπολιν βορειόθεν. Συνεπείᾳ τούτου εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατεβλήθη περισσοτέρα προσοχὴ διὰ τὴν Ἀδριανούπολιν, ὑπελογίζετο δέ, ὅτι ἅπαξ καταλαμβανομένης τῆς πόλεως ταύτης θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποσταλῶσιν εὐχερῶς στρατεύματα, τρόφιμα καὶ πυρομαχικὰ σιδηροδρομικῶς καὶ ὁδικῶς.

Κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ βουλγαρικοῦ πολεμικοῦ σχεδίου ἀνετέθη εἰς τὸν ἀντιστράτηγον Γεώργιον Ἰβάνωφ, ἀρχηγὸν τῆς 2ας στρατιᾶς, νὰ περιζώσῃ τὴν Ἀδριανούπολιν, ἐνῷ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ θὰ ἐπετίθετο κατὰ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν (ἴδε ἀνωτέρω). Διὰ τὴν περίζωσιν τῆς Ἀδριανουπόλεως διετέθη τὸ ἓν τρίτον τῆς ὅλης δυνάμεως τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ, ἤτοι ἡ 3η μεραρχία (Βιδδινίου), ἡ 8η (Τούντζα) καὶ ἡ 9η (Πλεύνας).

Ἡ ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Κίρκωφ 8η μεραρχία τοῦ Τούντζα διέβη τὰ σύνορα τὴν ἡμέραν τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἤτοι τὴν 5)18 Ὀκτωβρίου, αἱ δὲ δύο ἄλλαι τὴν 21ην. Ἡ μεραρχία τοῦ Τούντζα ἐπετέθη κατ' ἀρχὰς κατὰ τοῦ Κοὺρτ—καλὲ νοτιοδυτικῶς τῆς πόλεως Μουσταφᾶ—πασᾶ, κατέλαβε τὴν πόλιν ταύτην, μετονομασθεῖσαν εἰς Σβιλεν—γρὰδ καὶ ἀπώθησε τοὺς Τούρκους κατὰ τὴν μάχην τοῦ Καδῆ—κιοϊ (μετονομασθέντος κατόπιν εἰς Καπετὰν—Ἀνδρέγεβο) πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ Παπὰς—Τεπέ, ἐν τῇ μεταξὺ Ἄρδα καὶ Ἕβρου γωνίᾳ.

Ἡ ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Σιράκωφ 9η μεραρχία Πλεύνας προήλασε μεταξὺ Τούντζα καὶ Ἕβρου. Ἡ 3η αὐτῆς ταξιαρχία διέβη τὴν ἐπὶ τοῦ Τούντζα παρὰ τὸ Φικὲλ ζευχθεῖσαν πλωτὴν γέφυραν καὶ ἀπώθησε τὴν 23ην Ὀκτωβρίου τὰς τουρκικὰς προφυλακὰς διὰ Τσομλεκτσῆ-κιοϊ εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν ὁδόν. Ἡ 3η μεραρχία (τῶν Βαλκανίων) ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Σαράφωφ προήλασεν ἐκ Χαμζᾶ-βεϋλῆ (δυτικῶς τοῦ Γκολὲμ-Δερμπὲντ) διὰ Δὸν-κιοϊ, Μπογιουκλοῦ, Πραβάδιο καὶ Ὀρτακτσῆ πρὸς τὸ Καρα-Γιουσοὺφ καὶ Δερεμενλῆ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀδριανουπόλεως—Σαράντα Ἐκκλησιῶν. Τὴν 23ην Ὀκτωβρίου συνεπλάκη μετὰ τουρκικοῦ πεζικοῦ παρὰ τὸ Καϊπᾶ καὶ τὸ Καρα-Γιουσούφ. Οἱ Τοῦρκοι ὑπεχώρησαν πρὸς τὸ φρούριον (τῆς Ἀδριανουπόλεως). Ἤδη ἀπὸ τῆς 24ης Ὀκτωβρίου τὰ ὀχυρώματα τῆς πόλεως εἶχον ἀποκλεισθῇ ἀραιῶς, ἐνῷ τὴν αὐτὴν ἡμέραν αἱ Σαράντα Ἐκκλησίαι ἔπιπτον εἰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων. Τὸ σπουδαιότερον πρὸς ἐπιτήρησιν μέρος τοῦ φρουρίου τῆς Ἀδριανουπόλεως ἦτο τὸ ἀνατολικὸν μέτωπον, διότι τόσον θεωρητικῶς ὅσον καὶ πρακτικῶς ὑπῆρχε πάντοτε ἡ δυνατότης τοῦ νὰ ἐπιχειρηθῇ ἐνταῦθα ἡ ἐκ τῶν ἔσω ἢ ἔξω διάρρηξις τοῦ βουλγαρικοῦ κλοιοῦ. Εἰς τὸ μέτωπον τοῦτο ὑπῆρχον 4 βουλγαρικαὶ ταξιαρχίαι ἐξ 8.000 ἀνδρῶν ἑκάστη (μία τῆς 9ης μεραρχίας καὶ αἱ 3 τῆς 3ης). Τὸ ἀρχηγεῖον τῆς 3ης μεραρχίας εὑρίσκετο εἰς Γκεμπελέρ, βορείως τῆς Χάφσας (Νίκης καθ' ἡμᾶς), τῆς ὁποίας δὲν εἶχεν ἀκόμη διακοπῆ καθ' ὁλοκληρίαν ἡ μετὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως συγκοινωνία. Ἡ πρὸς Ν. συγκοινωνία (μετὰ τοῦ Διδυμοτείχου) ἐξηκολούθησε μάλιστα μέχρι τῆς 9ης Νοεμβρίου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀνησύχει πολὺ τοὺς Βουλγάρους. Ἡ Ἀδριανούπολις ἔπρεπε νὰ ἀπασχολήσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον μέρος τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ ἐκστρατείας. Ἤρκει λοιπὸν εἰς τοὺς Βουλγάρους νὰ διακοπῇ κατ' ἀρχὰς ἡ ἐπικοινωνία τῆς Ἀδριανουπόλεως μετὰ τῆς κυρίας δυνάμεως τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Μετ' ὀλίγον ὅμως, περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου, ἔφθασαν καὶ ἄλλα στρατεύματα ἐκ Βουλγαρίας, προχωρήσαντα ἀμέσως διὰ Μουσταφᾶ-πασᾶ πρὸς τὴν πόλιν.

Ἡ τουρκικὴ φρουρὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως ὑπελογίζετο εἰς 50.000 ἄνδρας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀντιστρατήγου Σουκρῆ-πασᾶ, ὅστις εἶχε διατελέσει ἐπὶ μακρὸν διοικητὴς τοῦ πυροβολικοῦ τῆς 2ας στρατιᾶς (Θράκης). Ὀλίγον πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου πολλοὶ τῶν κατοίκων ἠναγκάσθησαν νὰ φύγωσιν ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ὅπως μὴ καταναλίσκωνται εἰς μάτην τὰ ὑπάρχοντα τρόφιμα. Λέγεται ὅτι εἰς 15.000 ἀνῆλθον οἱ οὕτως ἐξαναγκασθέντες εἰς ἀναχώρησιν. Ἀλλ' εἰς τὴν πόλιν εἰσέρρευσαν οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων καὶ τοῦ Μουσταφᾶ-πασᾶ. Μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ ὑπῆρχον καί τινες χριστιανοὶ ὑπηρετοῦντες συνεπείᾳ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ὑποχρεωτικῆς στρατιωτικῆς ὑπηρεσίας εἰς τοὺς μὴ μουσουλμάνους. Φαίνεται ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἀντελήφθησαν ἀρχῆθεν ὅλας τὰς κινήσεις τοῦ βουλγαρικοῦ στρατοῦ,

Digitized by Google

διότι δὲν ἐγένετο σοβαρά τις προσπάθεια πρὸς παρεμπόδισιν αὐτῶν.

Αἱ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Νοεμβρίου ἐκ Βουλγαρίας καταφθάσασαι ἐνισχύσεις περιελάμβανον δύο σερβικὰς μεραρχίας, τὴν τοῦ Τίμοκ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Κόντιτς καὶ τὴν ἐφεδρικὴν τοῦ Δουνάβεως ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Ράσιτς, πρὸς δὲ δύο βουλγαρικὰς ταξιαρχίας. Αἱ δυνάμεις αὗται διέβησαν τὸν Τούντζαν καὶ διηυθύνθησαν εἰς Γκεμπελὲρ ὅπου ἀντικατέστησαν τὴν 3ην μεραρχίαν τῆς ὁποίας μία ταξιαρχία εἶχεν ἤδη ἀποσταλῆ πρὸς τὸ κύριον θέατρον τοῦ πολέμου εἰς Μπουνὰρ-Χισάρ. Αἱ νέαι δυνάμεις ἀπετέλεσαν μετὰ τῆς 3ης ταξιαρχίας τῆς μεραρχίας Πλεύνας τὴν 11ην μεραρχίαν ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Βέλτσεφ. Ἀφιχθέντων δὲ καὶ τῶν Σέρβων ἔμειναν ἐλεύθεραι καὶ αἱ ἄλλαι δύο ταξιαρχίαι τῆς μεραρχίας Πλεύνας. Οὕτως ἐγένετο δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῶσι 5 βουλγαρικαὶ ταξιαρχίαι διὰ τὸ κύριον θέατρον τοῦ πολέμου εἰς Μπουνὰρ-Χισάρ, Λουλὲ-Μπουργὰζ καὶ Τσατάλτζαν.

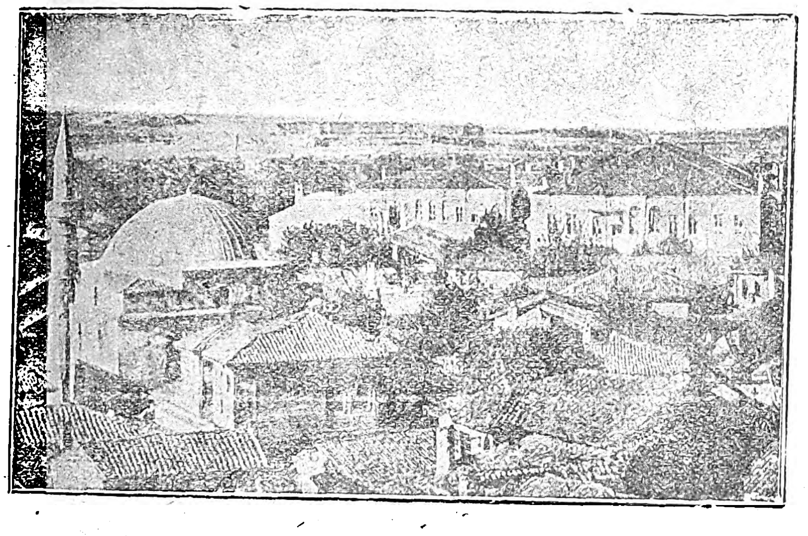

Ἄποψις μιᾶς συνοικίας τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ πολιορκία τῆς Ἀδριανουπόλεως διήρκεσε πέντε ὁλοκλήρους μῆνας, μέχρι τῆς 26ης Μαρτίου, διότι ἡ πόλις εἶχεν ἀρκετὰ τρόφιμα. Ὑπῆρχε μόνον ἔλλειψις πετρελαίου καὶ ἅλατος, ἐξ οὗ ἐδέησε νὰ παρασκευάζηται τοιοῦτον ἐκ τῆς ἅλμης τοῦ τυροῦ. Ὑπελογίσθη ὅτι μόνον κατὰ τοὺς τελευταίους πρὸ τῆς πολιορκίας μῆνας (Αὔγουστος-Ὀκτώβριος 1912) εἶχον μεταφερθῆ εἰς Ἀδριανούπολιν ἐκ Δεδὲ-ἀγάτς: 41.200 χιλιόγραμμα καφέ, 278.875 χιλιόγραμμα ὀρύζης 2660 χμ. τείου, 2370 χμ. πιπέρεως, 25.880 χμ. ἐλαιολάδου, 47.900 χμ. πετρελαίου, 6000 χμ. φασολίων κτλ.

Βαθμιαίως ὅμως τὰ τρόφιμα ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Φεβρουαρίου αἱ μερίδες τοῦ ἄρτου ἠλαττώθησαν εἰς τὸ ἥμισυ. Οἱ ἐλᾶται ἵπποι τοῦ πυροβολικοῦ ὑπέκυπτον. Ἡ τουρκικὴ στρατιωτικὴ διοίκησις, μὴ ἔχουσα πλέον ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς χριστιανοὺς στρατιώτας, ἀφώπλιζεν αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐχρησιμοποίει μόνον εἰς καταναγκαστικὰς ἐργασίας.

Ὁ περὶ τὴν Ἀδριανούπολιν καθημερινὸς κανονιοβολισμὸς δι' ὁλμοβόλων καὶ ἄλλων τηλεβόλων ἐγίνετο ὁλονὲν πυκνότερος.

Κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τῆς πολιορκίας τὸ ὑπὸ τὸν ἀντιστράτηγον Ἰβάνωφ βουλγαρικὸν στρατηγεῖον εὑρίσκετο εἰς Μουσταφᾶ πασᾶ. Ἐκεῖ ἤδρευε καὶ τὸ σερβικὸν ἀρχηγεῖον ὑπὸ τὸν ὑποστράτηγον Στεπάνοβιτς. Ἡ σερβικὴ μεραρχία τοῦ Τίμοκ κατεῖχε τὸν τομέα μεταξὺ Τούντζα καὶ Ἕβρου, (ἕδρα ἐν Ἀχίρκιοϊ), ἡ δὲ σερβικὴ ἐφεδρικὴ μεραρχία τὸν τομέα Ἕβρου-Ἄρδα (ἕδρα ἐν Καδίκιοϊ). Παρὰ τὴν σερβικὴν ταύτην μεραρχίαν ἐφρούρει ἡ 8η βουλγαρικὴ μεραρχία (ἕδρα ἐν Ταταρκιοϊ), μεταξὺ Ἄρδα καὶ Κάτω Ἕβρου. Ἀνατολικῶς τοῦ ποταμοῦ τούτου ἤρχιζεν ὁ τομεὺς τῆς ἱππικῆς ταξιαρχίας καὶ τῆς 11ης μεραρχίας, τὸ ἐπιτελεῖον τῆς ὁποίας ἤδρευεν ἐν Γκεμπελέρ. Διαρκούσης τῆς ἀνακωχῆς ἐσχηματίσθη ἡ 12η Μεραρχία παρὰ τὸν Τούντζαν ἐγγίζουσα βορείως τοῦ φρουρίου τοὺς Σέρβους.

Ἰδοὺ ἡ δύναμις τῆς Β' βουλγαροσερβικῆς στρατιᾶς:

8η βουλγαρ. μεραρχ.	25.000	λόγχαι	72 πυροβόλα
11η » »	25.000	»	
12η » »	16.000	»	
Σερβικὴ μεραρχ. Τίμοκ	12.000	»	
» » Δουνάβεως	16.000	»	20 πυροβόλα
Βουλγαρικὴ ἱππικὴ ταξιαρχία	1.000	»	

Ἐν ὅλῳ 94.000 λόγχαι, περὶ τὰ 100 πυροβόλα, 1.000 ἱππεῖς. Πρὸς δὲ 3.000 ἄνδρες ὀχυρωματικοῦ πυροβολικοῦ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας δὲν συνεκροτήθησαν πολλαὶ μάχαι, ἀλλ' ἡ μονομαχία τοῦ πυροβολικοῦ δὲν ἔπαυεν. Οἱ Τοῦρκοι ἐξήρχοντο συχνάκις, διότι ὁ Σουκρῆ πασᾶς ἤθελε νὰ γυμνάζωνται οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται.

Τέλος τὴν 13/26 ἡ πόλις ἔπεσεν, ὁ δὲ Σουκρῆ πασᾶς μετὰ τῆς φρουρᾶς παρεδόθη. Οὐχ ἧττον ἡ κυβέρνησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Σουλτάνος ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν τὸν τίτλον τοῦ Γαζῆ (νικητοῦ) διὰ τὴν πεισματώδη πεντάμηνον ἀντίστασίν του. Ὁ Γαζῆς οὗτος ἀπέθανεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου ἐν Κωνσταντινουπόλει διαρκοῦντος τοῦ μεγάλου πολέμου.

Εἶναι ἐκτὸς ἀμφιβολίας, ὅτι εἰς τὴν πτῶσιν τῆς πόλεως συνέπραξαν τὰ μέγιστα οἱ Σέρβοι, ἰδίᾳ διὰ τοῦ βαρέος πολιορκητικοῦ πυροβολικοῦ, τὸ ὁποῖον ἔφεραν τὸν Φεβρουάριον. Τοῦτο ἠθέλησαν νὰ ἀμφισβητήσωσιν οἱ Βούλγαροι. Εἶναι ὅμως γεγονὸς ὅτι τὴν προτεραίαν τῆς πτώσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως οἱ Σέρβοι κατέλαβον τὴν θέσιν Ἐκμεκτσῆ-κιοϊ, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Γάλλος συγγραφεὺς Allain de Pennenbrun εἶχεν ἤδη γράψει: «Φαίνεται, ὅτι ὅταν πέσῃ τὸ Ἐκμεκτσῆ-κιοϊ ἡ Ἀδριανούπολις δὲν θὰ ἀντισταθῇ πλέον ἐπὶ πολύ». Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σουκρῆ πασᾶς παρεδόθη οὐχὶ εἰς Βουλγάρους ἀλλ' εἰς Σέρβους ἀξιωματικοὺς ἐντὸς τοῦ ὀχυρώματος ὅπου εὑρίσκετο κατὰ τὴν συνθηκολόγησιν.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΣ ΤΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Τὴν ἑλληνικότητα τῆς Ἀδριανουπόλεως εἰς μάτην ἐπεχείρησαν νὰ ἀμφισβητήσωσιν οἱ Βούλγαροι τόσον κατὰ τὴν Συνδιάσκεψιν τῆς εἰρήνης τῷ 1920, ὅσον καὶ τῷ 1922, ὅτε ἀνεκινήθη πάλιν τὸ ζήτημα τῆς Θράκης. Τοὺς περὶ βουλγαρικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως τοῦ 1829 βουλγαρικοὺς ἰσχυρισμοὺς ἐγκαίρως ἀνεσκεύασαν οἱ ἡμέτεροι (ἴδε ἀνωτέρω ἐν τοῖς περὶ νομοῦ, ὡς καὶ τὴν ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ἀναφερομένην μελέτην τοῦ καθηγητοῦ Γ. Ἀρβανιτάκη. Μέτιθι καί: N. Moschopoulos: La question de Thrace, σελ. 79, 234, 235 κλπ.).

Ἡ ἑλληνικὴ κοινότης Ἀδριανουπόλεως ἦτο ἀρχαιοτάτη, ἡ δὲ σχολὴ αὐτῆς οὐδέποτε ἔπαυσε λειτουργοῦσα ἀπὸ τοῦ 1550 ὑπὸ διδασκάλους διακεκριμένους, οἷοι ὁ Ἀθ. Παντοδύναμος, ὁ Κόντης Ἀθ. Βουθρωντῆς, ὁ Ἀλέξιος Σπανός, ὁ Σταμάτιος Παπᾶ, ὁ ἐκ Σμύρνης Ἱερόθεος, Γεώργιος ὁ Κῷος, ὁ Η. Οὐζούμιογλους, ὁ Ἰθακήσιος Εὐγένιος κ. ἄ.

Ἤδη κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ 19ου αἰῶνος ὁ κόμης Marcellus (ἴδε Comte de Marcellus: Souvenirs d'Orient, Paris 1839, σελ. 538), διάσημος Γάλλος διπλωμάτης, γνωστὸς ἐκ τῆς ὑποθέσεως τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, τὴν ὁποίαν ἀπήγαγεν εἰς τὸ Λοῦβρον τῶν Παρισίων, παρετήρει τῷ 1820 ἐπισκεφθεὶς τὴν Ἀδριανούπολιν ὅτι εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἦτο πολὺ διαδεδομένη ἡ ἑλληνικὴ παιδεία. Εἰς τὸ γυμνάσιον ἐδιδάσκετο, ἐκτὸς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, ἡ ῥητορικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία. Ἡ ὅλη ἐκπαίδευσις παρείχετο δωρεὰν δαπάναις τῆς ἑλληνικῆς κοινότητος. «Τὸ κολλέγιον τῆς Ἀδριανουπόλεως, γράφει ὁ κόμης Μάρκελλος, ὑφίσταται ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Εἰς αὐτὸ ἐδίδαξε κατὰ τὴν νεότητά του καὶ ὁ Πατριάρχης Κύριλλος ὅστις εἶναι Ἀδριανουπολίτης... Ἐκ τῶν λεπτομερειῶν τούτων καταφαίνεται ὅτι ἡ ἐκπαίδευσις τῶν Ἑλλήνων δὲν παρημελεῖτο εἰς τὰς βαρβάρους ταύτας χώρας. *Μήπως ὑπάρχει κατὰ τύχην ἐν τῇ πεπολιτισμένῃ Εὐρώπῃ χώρα ὑστεροῦσα τῆς Ἀδριανουπόλεως;*»

Ὅταν ὁ κόμης Μάρκελλος ἐπεσκέφθη τὴν Ἀδριανούπολιν, τὸ γυμνάσιον αὐτῆς διηύθυνεν ὁ Στέφανος Καραθεοδωρῆς, διάσημος τότε ἰατρός, ὅστις κληθεὶς βραδύτερον εἰς Κων)πολιν ἵδρυσε μετ' ἄλλων Ἑλλήνων καθηγητῶν τὴν πρώτην Τουρκικὴν Ἰατρικὴν Σχολήν.

Ἐκ τῆς Σχολῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπεφοίτησεν Ἀλέξανδρος ὁ Ἑλλάδιος, ὁ Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος, ὁ Ναζιανζοῦ Ἰγνάτιος, οἱ Πατριάρχαι Κύριλλος καὶ Ἀγαθάγγελος, οἱ Στέφανος καὶ Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆς. Ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἀνεδείχθησαν οἱ εἰς τὴν τάξιν τῶν βαρώνων ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας ἀνυψωθέντες ἀδελφοὶ Σακελλαρίου, οἱ ἐν Βελιγραδίῳ ἐμπορευόμενοι Κουμανοῦδαι, ὧν εἷς ἀδελφός, ὁ Στέφανος Κουμανούδης, διέπρεψεν ὡς καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἄλλος δὲ ἀπόγονος ἦτο ἐσχάτως ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Γιουγκοσλαυΐας.

Ἀδριανουπολῖται ἦσαν, ὡς εἴπομεν, καὶ οἱ Καραθεοδωρῆδες, ὧν εἷς, ὁ Ἀλέξανδρος Καραθεοδωρῆς, ἦτο Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Τουρκίας καὶ πρῶτος αὐτῆς πληρεξούσιος εἰς τὸ Βερολίνιον Συνέδριον τοῦ 1888, ἕτερος δέ, ὁ Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρῆς, ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Σάμου.

Ποίους ἀντέταξαν ἐναντίον τῶν διασήμων τούτων Ἀδριανουπολιτῶν οἱ Βούλγαροι εἰς τὰ πρὸς τὰς Δυνάμεις ὑπομνήματά των; Τὸν Τσιφοὺτ-Στογιάν, τὸν Στάνκο-Τσορμπατζῆ, τὸν Χατζῆ-Στόγιο καὶ ἄλλους τοιούτους!

Μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν ἐγκριτοτέρων Ἑλλήνων ἡ Σχολὴ Ἀδριανουπόλεως παρήκμασεν. Ἀνέλαβεν ὅμως καὶ πάλιν μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῶν Γ. Λογοθετίδου, Χρήστου Παπαδοπούλου κλ. Τῷ 1874 ἐκτίσθη τὸ κτίριον τοῦ Γυμνασίου. Ὑπῆρχεν ὡσαύτως ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἀνώτερον Παρθεναγωγεῖον, τὸ Ζάππειον, ἐξ οὗ ἀπεφοίτησαν λεγεῶνες ὁλόκληροι διδασκαλισσῶν.

Ὑφίσταντο πρὸς τούτοις ἐν Ἀδριανουπόλει πλεῖστα σωματεῖα καὶ Σύλλογοι, ὧν σπουδαιότερος ὁ Φιλεκπαιδευτικός, συντελέσας τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀνάπλασιν.

Σήμερον ἐξ ὅλης ταύτης τῆς ἐκπολιτιστικῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ οὐδὲν ὑπελείφθη ἐν Θράκῃ καὶ ἐν Ἀδριανουπόλει. Ὁλόκληρος ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μετῴκησεν εἰς Ἑλλάδα συναποκομίζων βωμοὺς καὶ ἑστίας, συνάμα δὲ καὶ ὁλόκληρον τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν τῆς χώρας. Καὶ ἐπεδόθη εἰς νέαν δρᾶσιν ἐν τῇ Μητρὶ Ἑλλάδι μὴ λησμονῶν οὔτε τὸ τοῦ Θεοκρίτου:

Θαρσῆν χρή, φίλε Βάττε, τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον
χὠ Ζεὺς ἄλλοκα μὲν ὕει, ἄλλοκα δ' αἴθριος πέλει·

οὔτε τὸν λαϊκὸν στίχον:

πάλι μὲ χρόνους μὲ καιροὺς
πάλι δικά μας θἆναι.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀδριανούπολις. Ὄνομα πόλεων, τὰς ὁποίας ἔκτισεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀδριανός. Αἱ σπουδαιότεραι εἶναι: 1) Πόλις ἐν τῇ Χαονίᾳ τῆς Ἠπείρου μεταξὺ τῆς Ἀπολλωνίας καὶ τῆς Νικοπόλεως, εἰς τὰ Κεραύνια ὄρη (σήμερον σῴζονται ἐρείπια παρὰ τὸ Λιμπόχοβον). Ἡ πόλις αὕτη ἀνεκαινίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸν 6ον αἰῶνα καὶ ὠνομάσθη *Ἰουστινιανούπολις*, ἦτο δ' ἕδρα ἐπισκοπῆς (βλ. *Ἰουστινιανούπολις*).—2) Πόλις εἰς τὴν Βιθυνίαν τῆς Μ. Ἀσίας.— 3) Πόλις εἰς τὴν Πισιδίαν τῆς Μ. Ἀσίας, καλουμένη πρότερον Θύμβριον. — 4) Πόλις εἰς τὴν Φρυγίαν. —5) Πόλις εἰς τὴν Κυρηναϊκὴν τῆς Β. Ἀφρικῆς, καλουμένη καὶ Ἀδριανή, τῆς ὁποίας σῴζονται τὰ ἐρείπια.—6) ἡ Ἀθηναϊκὴ Ἀδριανούπολις, τὴν ὁποίαν ἔκτισεν ὁ Ἀδριανὸς εἰς τὰς Ἀθήνας παρὰ τὸν Ἰλισὸν (βλ. *Ἀδριανός*). ΑΔ. ΑΔ.

Ἀδριανώ. Δημ. ὀνομασία τοῦ φυτοῦ Ἀνάγυρις ἡ δύσοσμος τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν (Leguminosae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν (Papilionaceae).

Ἀδριὰς ἅλμη· τὴν φράσιν ταύτην εὑρίσκομεν ἐν τῇ περιηγήσει τοῦ Διονυσίου (ἐν Π. 92) ἀκμάσαντος τῷ 300 μ. Χρ. ἀντὶ *Ἀδριατικὴ θάλασσα*:

Κεῖθεν δ' εὐρυνθεῖσα τιταίνεται ***Ἀδριὰς ἅλμη***
πρὸς βορέην, αὖθις δε πρὸς ἑσπέριον μυχὸν ἕρπει,
ἥν τε καὶ ***Ἰονίην*** *περιναιέται ηὐδέξαντο.*

Ἀπὸ τὸν τελευταῖον στίχον: «τὴν ὁποίαν (Ἀδριατικὴν θάλασσαν) καὶ *Ἰονίαν θάλασσαν* οἱ περὶ αὐτὴν κατοικοῦντες ὀνομάζουσι» φαίνεται ὅτι τὸ αὐτὸ πέλαγος ὠνομάζετο *Ἰόνιον* καὶ *Ἀδριατικόν*. Οὕτως ὁ παλαιὸς Σχολιαστὴς τῶν ἀνωτέρω στίχων τοῦ Περιηγητοῦ Διονυσίου λέγει «ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ *Ἰόνιος* καὶ *Ἀδρίας*». Τὰ αὐτὰ δὲ ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Εὐστάθιος εἰς τὰς Διονυσίου Παρεκβολάς: «Ἰστέον δὲ ὅτι οὐ μόνον *Ἰόνιος* κόλπος καλεῖται ἀλλὰ καὶ *Ἀδρίας* ὁ αὐτὸς λέγεται καὶ *Ἀδριανὴ θάλασσα*». Ὁ Ἁρποκρατίων ἐν τῷ λεξικῷ του εἰς τὸ λῆμμα *Ἰόνιος* λέγει: *Λυσίας ἐν Ὀλυμπιακῷ.* Εἶτα προσθέτει πρὸς ἑρμηνείαν: «Τὸν *Ἀδρίαν* καλούμενον, οὕτως ὠνόμαζον ἐνίοτε οἱ παλαιοί» καὶ παραθέτει ὡς παράδειγμα τὴν γνωστὴν φράσιν τοῦ Θουκυδίδου (ἐν α', 24): «Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον». Ἐπίσης εἰς τὰ Ἐθνικὰ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου τοῦ γεωγράφου ἀναγινώσκομεν «*Ἰόνιον πέλαγος*. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ *Ἀδρίας* ὁ Ἰόνιος κόλπος». Ἐπίσης ὁ γεωγράφος Σκύλαξ ἐν τῷ «Περίπλῳ» αὐτοῦ λέγει: «Λιμένες εἰσὶ πολλοὶ ἐν τῷ Ἀδρίᾳ· τὸ δὲ αὐτὸ *Ἀδρίας* ἐστὶ καὶ *Ἰόνιος*». Ἔτι δὲ ὁ Σουΐδας ἐν τῷ λεξικῷ του: «*Ἰόνιον* πέλαγος, ὁ νῦν *Ἀδρίας*· καὶ *Ἰόνιος* κόλπος». Εἰς δὲ τὰ Ἀνέκδοτα τοῦ Βέκκερ εὑρίσκομεν: «*Ἀδρίας*, ὃ καὶ *Ἰονικὸν* πέλαγος ... Λέγεται δὲ καὶ *Ἀδριατικὸν* πέλαγος τὸ αὐτό». Ἐν δὲ τῷ Μεγάλῳ ἐτυμολογικῷ ἀναγινώσκομεν: «*Ἀδρίας*: τὸ πέλαγος. Διονύσιος Σικελίας τύραννος ὁ πρότερος (=ὁ πρεσβύτερος) πόλιν ἔκτισεν *Ἀδρίαν* ἐν τῷ *Ἰονικῷ* κόλπῳ, ἀφ' ἧς

Digitized by Google

καὶ τὸ πέλαγος *Ἀδρίας* καλεῖται». (Βλ. ἀνασκευὴν εἰς λέξιν Ἀδρία).

Ἐν τούτοις ὁ Στράβων διακρίνει τὰ δύο λέγων (βιβλ. β΄. σελ. 123) «ὁ δὲ *Ἰόνιος* κόλπος μέρος ἐστὶ τοῦ νῦν *Ἀδρίου* λεγομένου». Καὶ (βιβλ. Ζ΄, σ. 317): «τὸ μὲν οὖν στόμα κοινὸν ἀμφοῖν ἐστι, διαφέρει δὲ ὁ *Ἰόνιος*, διότι τοῦ πρώτου μέρους τῆς θαλάσσης ταύτης ὄνομα τοῦτ' ἐστι, ὁ δ' *Ἀδρίας* τῆς ἐντὸς μέχρι τοῦ μυχοῦ, νυνὶ δὲ τῆς συμπάσης». Ἀπὸ τὴν τελευταίαν αὐτὴν φράσιν φαίνεται ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Στράβωνος (25 πρὸ Χριστοῦ) εἶχον ἤδη συγχισθῆ τὰ δύο ὀνόματα εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν. Ἐν τούτοις καὶ μεταγενέστεροι τοῦ Στράβωνος συγγραφεῖς προσπαθοῦν νὰ κάμουν τὴν διάκρισιν. Οὕτως ὁ Εὐστάθιος εἰς τὰς Διονυσίου παρεκβολάς: «Οἱ δὲ ἀκριβέστεροι τὸν *Ἰόνιον* μέρος τοῦ *Ἀδρίου* φασίν». Καὶ πάλιν: «Ἀρχὴ δὲ τὰ Κεραύνια ὄρη τοῦ Ἀδρίου καὶ τοῦ Ἰονίου πελάγους, ὧν εἰ καὶ τὸ στόμα κοινόν, ἀλλ' αὐτὰ διαφέρει τῇ θέσει· *Ἰόνιος* μὲν γὰρ κόλπος ὁ μετὰ τὸ στόμα εὐθύς, *Ἀδρίας* δὲ ὁ ἐντὸς μέχρι τοῦ μυχοῦ». Εἰς τὰ παλαιὰ εἰς Πίνδαρον σχόλια ἀναγινώσκομεν: «*Ἰόνιον* πέλαγος τὸ περὶ Σικελίαν, τὸ παρὰ τὸ *Ἀδριατικὸν* πέλαγος». Ἐπίσης ὁ Τζέτζης εἰς τὰ σχόλιά του εἰς Λυκόφρονα λέγει: «Κεῖται δὲ ἡ Διομήδεια νῆσος περὶ τὸν Ἰόνιον κόλπον καὶ τὸν *Ἀδρίαν*». Ἀπὸ τὰ γραφόμενα τῶν τριῶν Σχολιαστῶν φαίνεται ὅτι ἐπιπολαίως πάνυ ἐγνώριζαν τὰ καθ' ἕκαστον, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς σημερινούς μας λογίους, ὅταν πρόκειται διὰ γεωγραφικὰ ὀνόματα καὶ ζητήματα. Μ. ΦΙΛ.

Ἀδριατικῆς θαλάσσης. ***(Ὁ γάμος τοῦ Δόγη μετὰ τῆς —).*** Μεγαλοπρεπὴς ἑορτή, ἡ ὁποία ἐτελεῖτο ἐπὶ ἑπτὰ καὶ πλέον αἰῶνας ἐν Ἐνετίᾳ, ὀνομαζομένη (Sposalizzio del Mar) πρὸς συμβολισμὸν τῆς ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης κυριαρχίας τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας (Serenissima Republica) τοῦ Ἀδρία.

Ἡ περίεργος αὕτη τελετὴ ἔχει ἀφορμὴν ἀξιοπερίεργον ἱστορικὸν γεγονὸς καὶ τὸ ὁποῖον ἐξεικονίζει τὸν χαρακτῆρα τοῦ 12ου αἰῶνος.

Τὸ ἱστορικόν.—Οἱ Πάπαι τῆς Ρώμης καὶ οἱ αὐτοκράτορες τῆς Γερμανίας εὑρίσκοντο εἰς διαρκεῖς προστριβάς, διότι, ἂν καὶ ἐχθροὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, ἦσαν ἐν τούτοις εἰς διαρκῆ, λόγῳ τῆς θέσεώς των, ἐπαφήν. Ἡ ἔρις αὕτη ἐπεκράτει ἀκατάπαυστος, ὅταν ὁ Πάπας *Ἀδριανὸς ὁ τέταρτος* καὶ ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας *Φρειδερῖκος ὁ Βαρβαρόσσας* (Barbarossa ἢ Rotbart), ἐφάνησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου, ὅπως ὑποστηρίζωσιν, ὁ μὲν τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ τὰ τῆς Αὐτοκρατορίας. Ἀλλ' ἐπειδή, ὁ μὲν Φρειδερῖκος ἤθελε νὰ λάβῃ ἐν Ρώμῃ παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ Πάπα τὸ διάδημα καὶ τῆς αὐτοκρατορίας τὰ παράσημα, διότι διὰ τῆς ἐθιμοταξίας ταύτης, καθιερωθείσης διὰ τῆς χρήσεως, ἐνομιμοποίει τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἀδριανὸς ἐπεθύμει τῆς ἐθιμοταξίας τὴν ἐκτέλεσιν, ὡς προσεπικυρούσης τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς Αὐτοκρατορίας, συνεφώνησαν ἀμφότεροι νὰ συναντηθῶσιν εἰς Ρώμην, ἀφοῦ προϋπεσχέθησαν ἀμοιβαίως σεβασμὸν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἑκατέρου.

Ἡ συνέντευξις ἐγένετο ὄντως, τοῦ Βαρβαρόσσα ὅμως πνέοντος μένεα διὰ τὰς ταπεινωτικὰς δι' αὐτὸν ἐθιμοτυπίας, εἰς ἃς ἐδέησε νὰ ὑποβληθῇ, νὰ πέσῃ δηλαδὴ πρηνής, νὰ ἀσπασθῇ τοῦ Πάπα τὰς ἐμβάδας καὶ νὰ ὁδηγῇ ὡς ἱπποκόμος τὸν λευκὸν αὐτοῦ πῶλον.

Οὕτω δυσμενῶς διακειμένου τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τῆς Ρώμης τὸν θρόνον, ἐπισυνέβη ὁ θάνατος Ἀδριανοῦ τοῦ Δ΄ καὶ ἡ ἀναγόρευσις ὡς Πάπα *Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ΄*. Ἐπειδὴ δὲ ἐπανάληψις τῶν ταπεινώσεων ἔπρεπε νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ δὴ ὑπὸ περιστάσεις ἀνυποφόρους πλέον διὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὴν φιλοτιμίαν, ἐπωφελήθη οὗτος ἀταξιῶν τινων καὶ μικροπαρατυπιῶν περὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀκυρώσῃ ταύτην διὰ συνόδου, ἣν συνεκάλεσεν ἐν Παυΐᾳ, ὑποστηρίξας δι' αὐτῆς τὴν ἐκλογὴν *Βίκτωρος τοῦ Β΄*, ἀνταγωνιστοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὑπὲρ οὗ καρδινάλιοί τινες εἶχον ψηφίσει. Ὁ πόλεμος ἐξερράγη τότε εἰς τὸν ἔσχατον τῆς βίας βαθμόν, τοῦ αὐτοκράτορος θέσαντος εἰς ἐνέργειαν ὅλας τὰς κοσμικάς του δυνάμεις, καὶ τοῦ Πάπα μεταχειρισθέντος ὅλα τὰ πνευματικὰ ὅπλα κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος.

Ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ Φρειδερῖκος ἐκυριάρχει, καὶ ὁ Πάπας καταδικασθεὶς διὰ διατάγματος εἰς ὑπερορίαν, ἐπλανᾶτο ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας. Ἠδυνήθη ἐν τούτοις, ὑπὸ ράσον πτωχοῦ καλογήρου κρύπτων ἑαυτόν, νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ἄσυλον, τὸ ὁποῖον ἡ Δημοκρατία τῆς Ἐνετίας τῷ εἶχε προσφέρει ἀπ' ἀρχῆς τῶν περιπετειῶν του.

Διὰ λόγους πολιτικούς, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ κενοδοξίαν, ἡ Ἐνετία ἐπρότεινε τότε τὴν μεσολάβησίν της, πρὸς συμβιβασμὸν τῶν διαμαχομένων. Ὁ Φρειδερῖκος ὅμως διεμήνυσεν εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς Ἐνετίας, ὅτι ἐὰν ἤθελεν ἐπαναλάβει τοιοῦτον διάβημα, θὰ κατέφθανεν αὐτοπροσώπως εἰς Ἐνετίαν, διὰ νὰ ὑποστείλῃ τὴν σημαίαν τοῦ Ἁγ. Μάρκου καὶ νὰ ἐπάρῃ ἀντ' αὐτῆς τὴν αὐτοκρατορικήν του σημαίαν· συνεκέντρωσε δὲ ταυτοχρόνως εἰς τὰς Δαλματικὰς νήσους, πρὸς στήριξιν τῆς ἀπειλῆς του διὰ ναυτικῆς κατὰ τῆς Ἐνετίας ἐπιδείξεως, πολυάριθμον στόλον. Δὲν ἐδίστασεν ὅμως ὁ δόγης καὶ ναύαρχος Sebastiano Zianne νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Βαρβαρόσσα, παρὰ τοῦ ἐνετικοῦ στόλου τὸ ὀλιγάριθμον, ἀφοῦ προηγουμένως ἔλαβε τοῦ πρόσφυγος Πάπα τὴν εὐλογίαν, ὅστις καὶ τὸν ἐνέδυσε τὴν πολεμικὴν περιβολήν, ἰδιοχείρως. Ἡ σύρραξις ἐγένετο εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀκρωτηρίου *Σαλβῶρε* (Salvore=Sal-

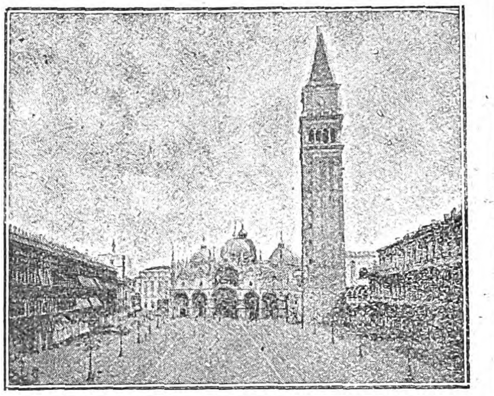

Ἡ πλατεῖα τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἐν ᾗ διεπομπεύθη ὁ Φρειδερῖκος Βαρβαρόσσας.

vatore=*Ἅγιος Σωτήρ*, οὕτω κληθὲν ἔκτοτε) (ὅρα *Ἀδριατικὸν* V, ε), τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ 1176, ἀποβᾶσα μετὰ πεισματώδη ναυμαχίαν ὑπὲρ τῶν Ἐνετῶν, καταστραφέντος τοῦ στόλου τοῦ Βαρβαρόσσα, τοῦ ὁποίου ᾐχμαλωτίσθη καὶ ὁ υἱὸς Ὄθων, ἐνῷ, συγχρόνως σχεδόν, καὶ ὁ στρατός του ἡττᾶτο κατὰ κράτος ὑπὸ τῶν Μιλανέζων, παρὰ τὸ *Κόμο* (Como).

Ἠναγκάσθη τότε ὁ Βαρβαρόσσας νὰ δεχθῇ τοὺς ταπεινωτικοτάτους τῶν ὅρων, οὓς οἱ Ἐνετοὶ τῷ διεβίβασαν διὰ τοῦ αἰχμαλώτου υἱοῦ του, καὶ νὰ ὑποστῇ μεγαλειτέραν παρὰ τὴν προτέραν ταπείνωσιν, ἐν αὐτῇ τῇ πόλει τὴν ὁποίαν τόσον ἀγερώχως εἶχεν ἐπαπειλήσει. Ἅμα λοιπόν, ὑπογραφείσης τῆς συνθήκης, ἔφθασε πρὸ τῆς Ἐνετίας, προσῆλθον αὐτῷ, ἀπὸ μέρους τοῦ Πάπα, ἓξ Καρδινάλιοι, ὅπως λάβωσι παρ' αὐτοῦ τὸν ὅρκον τῆς ὑποταγῆς καὶ τῷ παράσχωσιν ἄφεσιν, διότι πρὸ πολλοῦ ἦτο ἀφωρισμένος. Τὴν ἐπαύριον δὲ ὁ Δόγης μετὰ τοῦ κλήρου τὸν ὡδήγησαν εἰς τὴν *πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου* (Piazza San Marco) τὴν ὁποίαν εἶχε κατακλύσει τὸ πλῆθος καὶ ὅπου ὁ Πάπας, καθήμενος εἰς τοῦ ναοῦ τὰ προπύλαια, τὸν ἀνέμενεν ἐν πάσῃ ἐπισημότητι. Συντετριμμένος ὁ αὐτοκράτωρ ἐξεδύθη τὴν χλαμύδα καὶ προσέπεσεν, ὅπως ἀσπασθῇ τὴν ἐμβάδα τοῦ Πάπα· οὗτος ὅμως βλέπων ἔμπροσθέν του ἐκεῖνον, ὅστις ἀπὸ εἰκοσαετίας τὸν κατεδίωκεν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἐθεώρησεν ὅτι ἐπραγματοποιεῖτο ὁ θρίαμβος τῆς Ἐκκλησίας ἐναντίον τοῦ ἀντιπάλου της καὶ τόσον ἐλησμόνησε τὸν ἑαυτόν του, ὥστε ἐπέθεσε τὸν ἕτερον τῶν ποδῶν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ αὐτοκράτορος, καί, πατῶν αὐτήν, ἀνεφώνησε τὸ τοῦ Προφητάνακτος «*ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἀναβήσῃ καὶ καταπατήσεις δράκοντα καὶ λέοντα*» (Ψαλ. 91). Ὅταν δέ, ἀφοῦ ὡδήγησε τὸν Πάπαν εἰς τὴν Ὡραίαν Πύλην, ὅπως λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἡγιασμένην ὄστιαν, ἐξῆλθε μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ὁ πάπας ἐπέβη πώλου, ἐνῷ ὁ αὐτοκράτωρ λαβὼν τὸ σχοινίον (καπίστρι) τὸν περιέφερε διὰ μέσου τοῦ ἐκσπάσαντος εἰς ἰαχὰς πλήθους, πρὸς ὃ ὁ θριαμβευτὴς *Ἀλέξανδρος ὁ Γ΄* ἐφώνησεν: «*Ὁ Θεὸς ἠθέλησεν ὥστε εἷς γέρων ἱερεὺς νὰ θριαμβεύσῃ ἑνὸς αὐτοκράτορος πανισχύρου*». Πλινθία ἐρυθρά, συγκεκολλημένα ἐπὶ τοῦ μαρμάρου τοῦ περιστυλίου, δεικνύουσιν εἰσέτι τὴν θέσιν τῆς σκηνῆς τῆς ἐμβάδος.

Εὐγνωμονῶν δι' ὅλα ταῦτα πρὸς τοὺς Ἐνετοὺς ὁ Ἀλέξανδρος, παρέσχεν εἰς τὸν Δόγην διάφορα ἡγεμονικὰ προνόμια καὶ δικαιώματα, καὶ τῷ ἐνεχείρισε χρυσοῦν δακτύλιον, εἰπών: «*Λάβε τοῦτο παρ' ἐμοῦ, ὡς Σύμβολον τῆς ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης κυριαρχίας σου, διὰ νὰ μάθωσιν αἱ ἐπιγιγνόμεναι γενεαί, ὅτι ἡ θάλασσα αὕτη ἀνήκει εἰς Σᾶς μόνους, οἵτινες ἐπ' αὐτῆς ἐνικήσατε, καὶ ὅτι αὕτη ὀφείλει νὰ ὑποτάσσηται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰς θελήσεις σας, ὡς ἡ γυνὴ εἰς τὸν ἴδιον αὐτῆς σύζυγον*». Οἱ δὲ Ἐνετοί, ἑρμηνεύσαντες τὰς φιλόφρονας ταύτας ἐκφράσεις σύμφωνα πρὸς τὰ πολιτικά των συμφέροντα καὶ τὴν ἀχαλίνωτον φιλοδοξίαν των, ἤντλησαν ἐξ αὐτῶν τὸ ἐξαιρετικὸν δικαίωμα τῆς κυριαρχίας τῆς Ἀδριατικῆς, τὴν ὁποίαν οὕτω ἐσφετερίσθησαν καὶ ὠνόμασαν *Ἐνετικὸν κόλπον*, ἀπαγορεύσαντες ἅμα τὸν διάπλουν της εἰς τὰ ξένα πολεμικὰ καὶ ἐπιβαλόντες βαρύτατα τέλη εἰς τὰ διαπλέοντα ταύτην ἐμπορικὰ πλοῖα.

Γενικὴ ὑπῆρξε, κατὰ τοῦ παρανόμου τούτου σφετερισμοῦ, ἡ κατακραυγή, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου παπῶν, διαμαρτυρηθέντων κατὰ τῆς καταστρατηγήσεως, τὴν ὁποίαν οἱ Ἐνετοὶ ἔκαμον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἁπλῶς φιλοφρονητικῶν ἐκφράσεων τοῦ προκατόχου των. Παῦλος μάλιστα ὁ Δ΄ ἐτόνιζε: «*Δὲν ἐννοῶ πόθεν οἱ Ἐνετοὶ διισχυρίζονται, ὅτι εἶναι κυρίαρχοι τῆς Ἀδριατικῆς, ἐνῶ ἐγὼ οὐδέποτε ἔπαυσα γράφων εἰς τὰ ἐμὰ διατάγματα ἡ Ἀδριατικὴ ἡμῶν θάλασσα*». Οὐδόλως ὅμως συνεκίνουν τὴν Γαληνοτάτην Δημοκρατίαν πάντα ταῦτα, καὶ καθ' ἕκαστον ἔτος, μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ τότε μὲν στρατηγοῦ *Μποναπάρτε*, μετέπειτα δὲ Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου, ὁ Δόγης ἐπανελάμβανε τὸν συμβολικόν του γάμον μετὰ τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης.

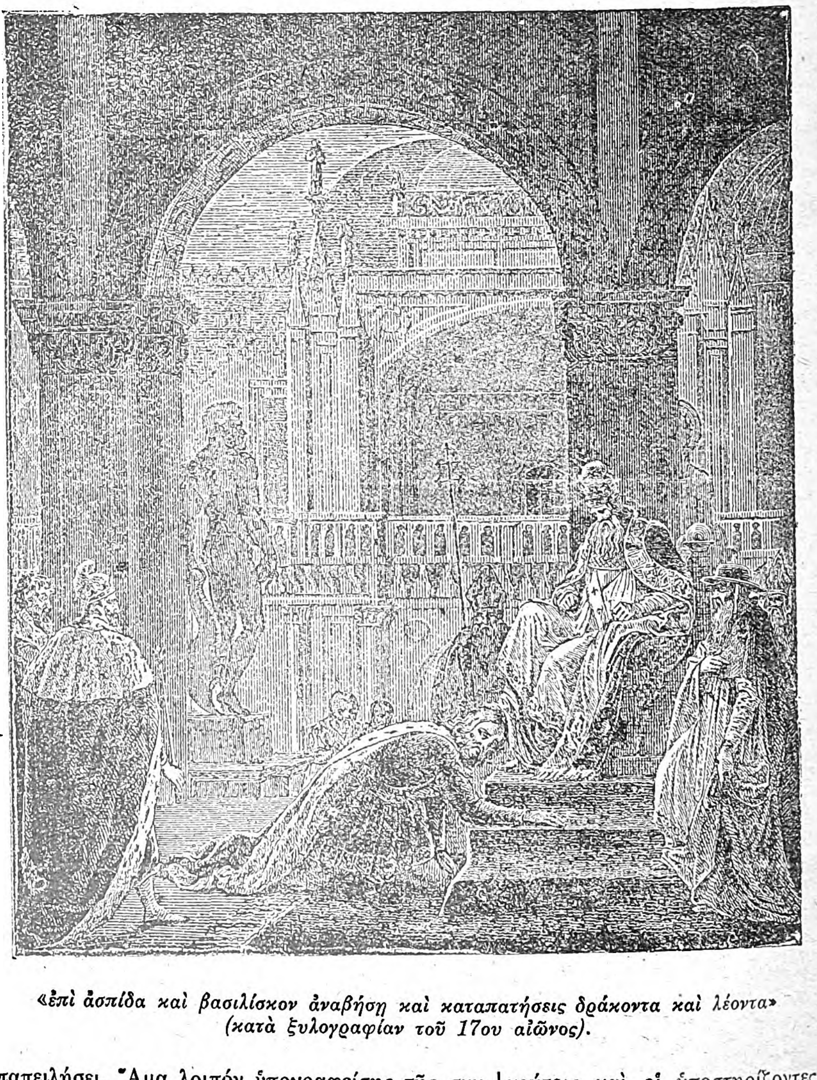

«ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἀναβήσῃ καὶ καταπατήσεις δράκοντα καὶ λέοντα» (κατὰ ξυλογραφίαν τοῦ 17ου αἰῶνος).

[*Σημείωσις.* Ὑπάρχουσιν ἐν τούτοις καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες ὅτι ἡ συμβολικὴ αὕτη ἑορτὴ ἤρχισεν ἑορταζομένη τῷ 997 λόγῳ τῆς κατακτήσεως τῆς Δαλματίας ἐπὶ δόγη *Ὀρβεόλο τοῦ Β΄*, ἀλλὰ οὐχὶ εἰς καθωρισμένην ἡμέραν καὶ κατὰ τρόπον οὐχὶ ἐπισήμως πανηγυρικόν· ὅτι δὲ ἔλαβε τὸν ὁριστικὸν αὐτῆς τύπον τῷ **1176, κατόπιν τῶν ὅσων** ἀνωτέρω ἀφηγ-

Digitized by Google

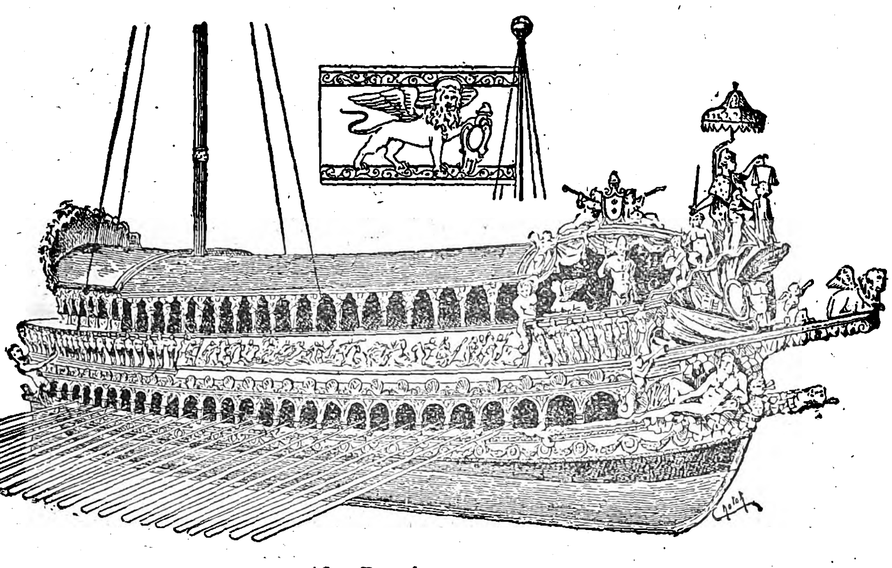

Ὁ «*Βουκένταυρος*».

θημεν λόγῳ τῆς παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Σαλβῶρε* νίκης].

Ἡ ἑορτή.—Ἡ ἐπέτειος αὕτη ἑορτὴ ἦτο ἡ λαμπροτέρα τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν τῆς ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ἐτελεῖτο δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως, καθ' ἥν, ὡς εἴπομεν, οἱ Ἑνετοὶ κατέστρεψαν τοῦ Βαρβαρόσσα τὸν στόλον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἑορτὴ ἐτελεῖτο ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὁσάκις ἡ μελλόνυμφος αὕτη, τεταραγμένη ὑπὸ τρικυμίας, δὲν εἶχε διάθεσιν γάμου, ἀνέβαλλον τὴν τέλεσιν αὐτῆς, ἀπὸ Κυριακῆς μὲν εἰς Κυριακὴν μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς, ἀπὸ ἡμέρας δὲ εἰς ἡμέραν πέραν ταύτης, μέχρις ἐξευρέσεως ἡμέρας εὐδίας καὶ γαλήνης. Ὅλοι τότε οἱ κάτοικοι τῆς Βενετίας, πλήρεις χαρᾶς καὶ ὑπερηφανείας, ἐξήρχοντο διὰ νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ ταύτην ἑορτήν, ἥτις ἐπανηγυρίζετο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

Ἐπὶ μὲν τῶν κωδωνοστασίων ὅλων τῶν ναῶν τῆς Ἑνετίας ἐκυμάτιζεν ἡ σημαία τοῦ πτερωτοῦ λέοντος, ἐπὶ δὲ τῶν *ἐπιμήλων* (ὅρα λέξιν) τριῶν μεγάλων ἱστῶν ἐστημένων ἐν τῇ *πλατείᾳ τοῦ Ἁγίου Μάρκου*, αἱ κυριευθεῖσαι τρεῖς σημαῖαι, ἡ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κύπρου. Ἐξέπλεε τότε τῶν *νεωσοίκων* τοῦ Ναυστάθμου ὁ «Μπουτσιντόρο» (Bucintoro ἀλλὰ καὶ Bucintaure=Βουκένταυρος) καὶ ὑπὸ τὰ χειροκροτήματα καὶ τὰς ἐπευφημίας τοῦ πλήθους, τὸν ἁρμονικὸν ἦχον ἀπειρίας ἐκκλησιαστικῶν κωδώνων καὶ τὸν κρότον τῶν κανονίων, κατέπλεεν εἰς τὴν ἀποβάθραν τῆς πλατείας, ἀφ' ἧς θὰ ἐπέβαινεν ὁ Δόγης.

Ἦτο δὲ ὁ «Βουκένταυρος», ἡ γαμήλιος αὕτη, οὕτως εἰπεῖν, ἅμαξα τοῦ Δόγη, *γαλέρα - καπιτάνα* (ὅρα λέξιν) *ἀφιστωμένη* (δηλ. ἄνευ ἱστῶν πλὴν ἑνὸς μόνον πρὸς πρύμναν διὰ τὴν *ἔπαρσιν* τῆς σημαίας), ἔχουσα ὑπὸ τὸ κατάστρωμά της ἐλεύθερον *ὑπόστρωμα* (δεύτερον κατάστρωμα) τὸ ὁποῖον εἶχε *σέλματα* (πάγκους) διὰ πεντήκοντα δύο *ἐρέτας*. Τὸ ἄνω κατάστρωμά του ἐστεγάζετο ὑπὸ θολωτὸν ὑπόστεγον, ὑπενδεδυμένον δι' ἐρυθροῦ καὶ κυανοῦ βελούδου καὶ κεκοσμημένον διὰ διαφόρων ἐπιχρύσων ἀλλὰ καὶ ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ παραστάσεων, κατόπτρων καὶ ἐξαιρέτων ἀναγλύφων. Ὑπεστηρίζετο δὲ τὸ θολωτὸν τοῦτο ὑπόστεγον ἐπὶ τριπλῆς σειρᾶς ἀγαλμάτων, μιᾶς ἀνὰ ἑκάστην πλευρὰν καὶ τῆς τρίτης κατὰ τὸ *διάμηκες ἐπίπεδον* τοῦ σκάφους, διαιρουμένου οὕτω τοῦ καταστρώματος εἰς δύο ἴσας, κατὰ διαμήκη ἔννοιαν, ἐπιφανείας, αἱ ὁποῖαι ὅμως κατέληγον πρὸς πρύμναν εἰς ἡμικύκλιον, ἀποτελοῦν τὴν αἴθουσαν, ἐν ᾗ θὰ κατελάμβανον θέσιν ὁ Δόγης μετὰ τοῦ *νουντσίου* τοῦ Πάπα, περιστοιχιζόμενοι ἀπὸ τοὺς μεγιστᾶνας καὶ τοὺς ξένους πρέσβεις.

Διατὶ τὸ πλοῖον τοῦτο ὠνομάζετο, κατὰ παράδοσιν δὲ καὶ ἐν συνεχείᾳ τοὐλάχιστον ἀπὸ τοῦ 1289 ἔτους, «*Βουκένταυρος*» δὲν εἶναι γνωστόν· διότι τὸ ὄνομά του δὲν προέρχεται ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς Μυθολογίας, ὡς ἐκ τοῦ δευτέρου συνθετικοῦ του ἐκ πρώτης στιγμῆς θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ. Ἄλλοι θέλουσι τὴν ἐτυμολογίαν του ἐκ τοῦ «βοῦς» καὶ «Κένταυρος» ἀπὸ *ἀκροπρώρων* παραστάσεων αὐτοῦ, ἄλλοι πάλιν νομίζουσιν αὐτὸ προελθὸν ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ὅρου ducentaure σημαίνοντος «*διακοσιάκωπος*» ἀπίθανος καὶ αὐτὴ ἐκδοχή, δεδομένου ὅτι αἱ περὶ τῶν διαστάσεών του εἰδήσεις ἔχουσι περισωθῆ ἐπακριβῶς, ὁρίζουσαι «μῆκος ἑκατὸν ἑπτὰ ποδῶν γαλλικῶν καὶ πλάτος εἴκοσι δύο», εἰς τὰς διαστάσεις δὲ ταύτας δὲν χωρεῖ τοσοῦτος *ἐρετῶν* ἀριθμός.

Μόλις ὁ Δόγης ἐνδεδυμένος μεγαλοπρεπῶς καὶ ... ὲ τὸ περίεργον, ὡς τιάραν, διάδημά του ἐπέβαινε τοῦ «Βουκενταύρου» μετὰ τῆς πομπώδους αὐτοῦ ἀκολουθίας, ἐπήρετο ἐπὶ τῆς κεκοσμημένης ... χρυσοῦν λέοντα πρῴρας ἡ ἐρυθρὰ τοῦ Ἁγίου Μάρκου Σημαία, καθὼς καὶ ἄλλα ὀκτὼ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας, *ἐπίσημα* (ὅρα λέξιν), ὁ ἀμιραλίσσιμος Γενικὸς Διευθυντὴς τοῦ Ναυστάθμου ἀνελάμβανε τὸν *οἴακα* ἰδιοχείρως, καὶ ὁ «Βουκένταυρος», *ἀπωθῶν* τὴν προκυμαίαν, ἐκινεῖτο ρυμουλκούμενος ἀπὸ ἀναρίθμητα ἀκάτια καὶ ὑπὸ τὴν βραδεῖαν τῶν κωπῶν του πρόωσιν καὶ συνοδευόμενος ἀπὸ πληθὺν *γονδολῶν* καὶ παντοίων λέμβων, ἐν μέσῳ πανδαιμονίου σαλπισμάτων, κωδωνοκρουσιῶν, μουσικῶν θουρίων καὶ κανονιοβολισμῶν. Ἔφθανε τέλος πρὸ τοῦ στομίου τοῦ *Λίντο* ὁ «Βουκένταυρος», ἠγκυροβόλει ἐκεῖ καὶ τὸ θρησκευτικὸν μέρος τῆς τελετῆς ἤρχιζεν. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐρράντιζε τὴν θάλασσαν ἀπαγγέλλων «*ραντιεῖς με ὑσσώπῳ καὶ καθαρισθήσομαι*»; τὴν ηὐλόγει καὶ τὴν ἡγίαζε. Προσήρχετο τότε εἰς τὴν πρῷραν ὁ Δόγης, καὶ λαμβάνων παρὰ τοῦ τελετάρχου χρυσοῦν δακτύλιον ἀρραβῶνος, τὸν ἔρριπτεν ἀγερώχως εἰς τὴν θάλασσαν ἀναφωνῶν: «Ἡμετέρα θάλασσα Ἀδριατική! Σὲ νυμφεύομαι πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἀληθοῦς καὶ αἰωνίας κυριαρχίας (Desponsamus te mare in signem veri perpetuique dominii) τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἐπὶ σοῦ!» καὶ παραχρῆμα αἱ μουσικαὶ ἔψαλλον τὸν ἀκατάληπτον ὕμνον τοῦ ὑμεναίου τῆς θαλάσσης (sposalizzio del Mare), τὰ κανόνια ἐδιπλασίαζον τοὺς κρότους, αἱ ἐκκλησίαι τοὺς κωδωνισμούς, καὶ ὁ λαὸς τὰς κραυγὰς καὶ τὰς ἐπευφημίας, ἐνῷ πανταχόθεν ἔρραινον τὴν θάλασσαν μὲ ἄνθη, διὰ τὸ πλέξιμον, ὡς ἔλεγον, τῶν νυμφικῶν στεφάνων.

Ἐπανέπλεε μετὰ ταῦτα ὁ «Βουκένταυρος» εἰς τὴν προκυμαίαν τῆς παρὰ τὴν *Πιάτσα Σὰν Μάρκο* «Πιατσέττας» καὶ ἤρχιζεν εἰς τὴν φερώνυμον μητρόπολιν ἡ μεγαλοπρεπὴς λειτουργία. Χοροί, συμπόσια, θέατρα, ἱπποδρομίαι καὶ λεμβοδρομίαι ἐπηκολούθουν, ὡς καὶ διανομὴ τροφίμων εἰς τὴν *πλεμπάγια*, λαμπαδηφορίαι εἰς τὸ Gran Canale, καὶ ἡ τελετὴ ἐπεσφραγίζετο διὰ πολυτελεστάτου γεύματος εἰς τὸ *Παλάτσο Ντουκάλε*· ἀφίνετο κατόπιν ἡμέρας τινὰς ὁ «Βουκένταυρος» ἐκτεθειμένος, πρὸς ἐπίσκεψιν ὑπὸ τοῦ περιέργου λαοῦ, καὶ μετὰ τοῦτο τὸν ἐρρυμούλκουν εἰς τὸν ἐν τῷ ναυστάθμῳ *νεώσοικόν* του, ὅπου τὸν ἀνεῖλκον πρὸς καλλιτέραν αὐτοῦ συντήρησιν, διὰ νὰ τὸν καθελκύσουν εἰς νέον ἑορτασμόν.

Πολλὰ ἐπῆλθον ἱστορικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα ἀπεστέρουν βαθμηδὸν τὴν πραγματικὴν θαλασσοκρατίαν τῆς Βενετίας ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἐμποδίζουν τὸν πανηγυρισμὸν τῆς ἀλλοκότου ταύτης τελετῆς. Ἀκόμη καὶ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως τοῦ 1797, ἔλαβον οἱ ἐν Ἑνετίᾳ πρέσβεις πρόσκλησιν, παρὰ τοῦ τελευταίου Δόγη Luigi Manini, ὅπως κατὰ τὴν παραδεδεγμένην ἐθιμοταξίαν παραστῶσιν εἰς τὴν ἑορτὴν ταύτην τὴν συμβολίζουσαν τήν, φανταστικὴν καὶ αὐτὴν τότε πλέον, κυριαρχίαν τῆς Δημοκρατίας ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς χωρὶς οὗτος νὰ θελήσῃ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι κατόπιν τελεσιγράφου τοῦ Μποναπάρτε, συνταχθέντος ἐν τῷ στρατιαρχείῳ τοῦ Sudenburg τὴν 20 Germinal ἔτους V (Ἀπριλ. 1797) καὶ στα-

Ὁ Δόγης ρίπτων τὸν δακτύλιον εἰς τὴν Ἀδριατικήν, πρὸς συμβολισμὸν τοῦ μετὰ ταύτης γάμου του.
(Κατὰ ξυλογραφίαν τοῦ 17ου αἰῶνος).

Digitized by Google

λέντος εἰς τὴν ἄλλοτε τρομερὰν ἀλλὰ τότε περίτρομον Δημοκρατίαν, διὰ τοῦ στρατηγοῦ Junot τοῦ ἄλλοτε λοχίου τοῦ «Πυροβολείου τῶν Ἀτρομήτων» τῆς πολιορκίας τοῦ Τουλών, ἡ δημοκρατία αὕτη ἔστειλε τὴν 11 Μαΐου 1797 ναυτικὴν μοῖραν πρὸς συνάντησιν τοῦ στόλου τοῦ ναυάρχου Γκαντὼμ (Gantheaume) ὅπως ἀποσοβήσῃ τὸν ἐπαπειλοῦντα αὐτὴν κίνδυνον. Αἱ μηχανορραφίαι ὅμως τοῦ ἀνακτοβουλίου τῆς Αὐστρίας καὶ αἱ δολιότητες τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας, ἥτις ἦτο τυφλὸν αὐτοῦ ὄργανον, εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀπὸ τῆς βενετικῆς πόλεως *Πάλμα Νόβα* κήρυξιν πολέμου τοῦ τότε ἀρχηγοῦ τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, στρατηγοῦ Μποναπάρτε, ἧς ἡ εἴδησις μόνη ἤρκεσε νὰ προκαλέσῃ τὴν αὐτοδιάλυσιν τῆς τρομερᾶς ἄλλοτε Δημοκρατίας. Τὸ φοβερὸν «*συμβούλιον τῶν δέκα*» μετεβλήθη εἰς ἁπλοῦν δημοτικὸν Συμβούλιον, τὸ «*Λίμπρο ντ' ὄρο*» ἐκάη δημοσίᾳ μαζὺ μὲ τὴν τιάραν τοῦ Δόγη, οἱ θυρεοὶ τῶν οἰκοσήμων τῶν εὐγενῶν ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὰ μέγαρά των καὶ ἐθρυμματίσθησαν, καὶ ὁ ὄχλος ὁ ὁποῖος εἰς τοιαύτας κρίσεις, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ὁμαδικῆς παραφροσύνης, ζητεῖ τὴν ἐξόντωσιν παντὸς ὑπερόχου, ἔσχισε τὰς εἰκόνας καὶ κατέστρεψε τοὺς ἀνδριάντας τῶν μεγάλων τῆς ἐνδόξου δημοκρατίας ἀνδρῶν. Ἡ νύμφη τοῦ Ἀδρία εἶχεν ὁριστικῶς πλέον ἀπιστήσει εἰς τὸν παλαιὸν σύζυγόν της, παραδοθεῖσα, δι' ὀλίγον καιρὸν ὅμως, εἰς τὴν ἀγκάλην τοῦ δαφνηφόρου τῆς Γαλλίας στρατηλάτου, παρασχοῦσα δὲ μάλιστα αὐτῷ, ὡς προῖκα τρόπον τινά, ὅλον τὸν στόλον τοῦ πρώην συζύγου της, δώδεκα *δίκροτα* τῶν ἑξήκοντα τεσσάρων πυροβόλων καὶ ἰσαρίθμους *φρεγάτας*, διὰ τῶν ὁποίων μάλιστα ὁ στρατηγὸς *Τζεντίλι* (Gentili) κατέλαβε τὰς *Ἰονίους νήσους*, ὑψώσας τὴν Τρίχρουν Σημαίαν εἰς τὴν *Ἀκρόπολιν* τῆς Κερκύρας. Εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ πανδαιμόνιον ἐκρίθη καὶ τοῦ τελευταίου «*Βουκενταύρου*», οὗτινος ἡ ναυπήγησις διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1722 ἕως τοῦ 1723, ἡ τύχη. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν ἐσκέφθησαν νὰ τὸν ἀποστείλωσιν εἰς Τουλών, ὑπὸ τὴν ρυμούλκησιν φρεγατῶν καὶ τὴν συνοδείαν μοίρας τοῦ ναυάρχου *Γκαντώμ*, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ μοῖραι τοῦ *Νέλσωνος* ἐτέθησαν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ γαλλικοῦ στόλου, ἐφοβήθησαν οἱ Γάλλοι μήπως τὸ σπουδαῖον τοῦτο λάφυρον περιήρχετο εἰς χεῖρας τῶν Ἄγγλων, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸ διαλύσωσι. Τῷ ἀφήρεσαν πάσας τὰς ἐκ χρυσοῦ διακοσμήσεις τῶν ὁποίων τὸν χρυσὸν ἀπέστειλεν ὁ Μποναπάρτε εἰς τὸν ἐν Μιλάνῳ ἀρχιεπιμελητὴν τοῦ Στρατοῦ τῆς Ἰταλίας, τὸ δὲ οὕτω ἀπομεῖναν γυμνὸν *σκάφος* (τὸ *κουφάρι*) τὸ μετεποίησαν *εἰς πλωτὸν πυροβολεῖον* ὡπλισμένον δι' ἑπτὰ πυροβόλων μεγάλης ὁλκῆς, πρὸς προάσπισιν τοῦ λιμένος τοῦ *Λίντο* (Lido) πρὸ τοῦ ὁποίου ἠγκυροβολήθη πλησίον τῆς θέσεως, κατ' εἰρωνα τῆς τύχης τροπήν, ὅπου ἐτελεῖτο δι' αὐτοῦ ὁ συμβολισμὸς τοῦ γάμου τῆς Ἀδριατικῆς. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ εὐγενὲς παραδόσεων ὄνομα «Βουκένταυρος» δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ προσαρμόζῃ εἰς ἐν κάτεργον, ὅπως εἶχε πλέον καταντήσει, τὸ μετωνόμασαν εἰς «Ὕδραν» (*Leon Renard*, L'art naval) καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπέπλεε μέχρι τοῦ 1824, ὅτε διελύθη πυρποληθεῖσης τῆς ξυλείας του.

Τὸ μόνον κειμήλιον, τὸ ὁποῖον διασώζεται ἀπὸ τὸ παραδόξου ἱστορίας αὐτὸ πλοῖον, εἶναι τὸ ὀκτάγωνον τοῦ ἱστοῦ του *ἐπίμηλον* (κοιν. *πόμολο*) ἐφ' οὗ ἐπήρετο ἄλλοτε ἡ ἐρυθρὰ σημαία, μὲ τὸν χρυσοῦν πτερωτὸν λέοντα, τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας τὸ ἔμβλημα. Ἀλλὰ καὶ πολλαὶ οἰκογένειαι ἐν Ἑνετίᾳ, καταγόμεναι ἀπὸ *γονδολιέρους* τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, διατηροῦσιν ἀκόμη τεμάχια μικρὰ ξύλου ἀπὸ τὸ πυρποληθὲν σκάφος, περιελθόντα εἰς αὐτὰς ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ὡς κειμήλια αναμνηστικὰ τοῦ παρελθόντος τῆς πατρίδος των μεγαλείου.

Ὡραῖα περιγράφει τὴν τελετὴν τοῦ γάμου ὁ Φενιμὸρ Κοῦπερ (Kooper) εἰς τὸ μυθιστόρημά του Bravo, ὁ δὲ ζωγράφος Antonio Canaletti ἀφιέρωσε δύο ὡραίους του πίνακας διὰ τὴν ἀναπαράστασιν τῆς πανηγύρεως αὐτῆς.

Ἀναφέρονται, σχετικῶς πρὸς τὸν φανταστικὸν αὐτὸν γάμον, διάφορα γεγονότα, εἴτε ἱστορικὰ εἴτε δῆθεν τοιαῦτα. Ἐκ τῶν πρώτων εἶναι τὸ ἑξῆς ἀπόσπασμα λόγου τοῦ πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας παρὰ τῇ γερμανικῇ Αὐλῇ Helian, ὅστις συνεμερίζετο τὴν κατὰ τῆς Ἑνετίας ἐχθρότητα ἐκείνης: «Ἀνηκούστως ἀλλόκοτος, αὐτὸς ὁ γάμος των μετὰ τῆς θαλάσσης· ἐπινόησις ἀνταξία τῶν ἀκορέστων αὐτῶν φαλαινῶν, τῶν ἀποτροπαίων αὐτῶν πειρατῶν, τῶν ἀνηλεῶν αὐτῶν κυκλώπων καὶ πολυφήμων, οἱ ὁποῖοι περισφίγγουν πανταχόθεν τὴν θάλασσαν, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔχουν τώρα καταστῆ διὰ τοὺς ναυτιλλομένους περισσότερον τρομεροί, παρὰ τὰ ἐνάλια τέρατα, οἱ σκόπελοι, αἱ ὕφαλοι καὶ αἱ καταιγίδες». Μεταξὺ τῶν δῆθεν ἱστορικῶν γεγονότων ἀναφέρονται πολλά, ὡς λ. χ. διάλογος Σουλτάνου πρὸς Πρέσβυν τῆς Ἑνετίας, ἀπειλήσαντος «*ὅτι θὰ χαλάσῃ τοῦ Δόγη τὸ συνοικέσιον*», ἄλλος διάλογος τοῦ Δόγη πρὸς Πάπαν, διαμαρτυρηθέντα διὰ τὴν κακὴν χρῆσιν παρὰ τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας τῶν φιλοφρονητικῶν ἐκφράσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' κτλ., ἀλλὰ ταῦτα φαίνονται μεταγενέστεροι ὅσον καὶ ἀνόσιοι καλλωπισμοί, τοῦ περιέργου ἀλλὰ καὶ πράγματι μεγαλειώδους καὶ ὡραίου ἐκείνου συμβολισμοῦ.

Ἀποθήκη Ὠφελίμων Γνώσεων, Ἑρμούπολις 1847. *M. de Norvins*: Histoire de Napoléon. *P. M. Laurent de l'Ardeche*: Histoire de l'Empereur Napoléon. *Amiral Jurien de la Gravière*: Guerres Maritimes sous la République et l'Empire. *Léon Renard*: L'art naval (1868 σελ. 205 καὶ ἑφεξῆς). *Fenimore Cooper*: Bravo.

Σ Ε ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΑΔΡΙΑΤΙΚΟΝ ΠΑΡΑΛΙΑΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

I. ΟΡΙΑ

Ὁ *Ἀδρίας* ἢ ὁ *Ἀδριατικὸς* κόλπος ἢ ἡ *Ἀδριατικὴ* θάλασσα ἢ τὸ *Ἀδριατικὸν* πέλαγος (the Adriatic sea, la mer Adriatique, Adriatico, Adriaticum mare) σπανίως καλούμενος ἐπίσης καὶ *Ἑνετικὸς κόλπος* ἀπὸ τῶν ἀναμνήσεων τῆς θαλασσοκρατίας τῆς «*Γαληνοτάτης Νύμφης τοῦ Ἀδρία*», τῆς Ἑνετίας, ἥτις, ἐρειδομένη ἐπὶ τῶν παραχωρήσεων τοῦ πάπα Ἀλεξάνδρου τοῦ Γ', ἐθεώρει ἑαυτὴν κυρίαρχον ἀποκλειστικὴν τῆς θαλάσσης ταύτης (ὅρα ἄρθρον *Ἀδριατικῆς Θαλάσσης*, Γάμος τοῦ Δόγη μετ' αὐτῆς), ἕλκων δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ *Ἀδρίας* πόλεως (ὅρα λέξιν *Ἀδρία*), εἶναι ἡ διακλάδωσις τῆς Μεσογείου, ἡ μεταξὺ τῆς χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ τῆς χερσονήσου τῶν Ἀπεννίνων εἰσχωροῦσα.

Δύο προσβλέποντα ἄλληλα ἀκρωτήρια, τὸ *Ὀτράντο* (Otranto, ἀρχ. *Ὑδροῦς*) ἐπὶ τῆς Ἰταλικῆς καὶ ἡ *Λιγκουέττα* (Linguetta) ἐπὶ τῆς Ἀλβανικῆς σχηματίζουσι κατὰ τὴν ἑνοῦσαν αὐτὰ νοητὴν γραμμήν, τὸν *πορθμὸν τοῦ Ὀτράντο*, τεσσαράκοντα μιλλίων πλάτος ἔχοντα καὶ ἀποτελοῦντα τὸ μόνον τοῦ Ἀδρία «*φυσικὸν*» θαλάσσιον σύνορον νοτίως τοῦ ὁποίου ἁπλοῦται τὸ *Ἰόνιον* («... ἡ ἀρχὴ τοῦ στόματος τοῦ Ἰονίου κόλπου καὶ τοῦ Ἀδρίου. Τὸ μὲν οὖν στόμα κοινὸν ἀμφοῖν ἐστι...» *Στρ. Γεωγρ.* Ζ, ε, 8 καὶ 9 ... et Hydruntum — τὸ Ὀτράντο δηλαδὴ—... ad discrimen Ionii et Adriatici maris, *Plin III, 16, 2)*· λέγομεν δὲ «φυσικόν», διότι τὸ ἀπὸ τῆς ἱστορίας τεκμαιρόμενον σύνορον, φαίνεται ἱκανῶς βορειότερον ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ πρὸς ὄφελος τοῦ Ἰονίου, ἀφοῦ ὁ Μέγας Ἱστορικὸς ἐλόγιζε τὴν *Ἐπίδαμνον* (*νῦν Δυρράχιον*), ἐν τῷ Ἀδριατικῷ τανῦν λογιζομένην, ὡς ἐν τῷ Ἰονίῳ οὖσαν (*Θουκ. ἐν α*, 24): «Ἐπίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Ἰόνιον κόλπον».

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἤθελον τὸ Ἀδριατικόν των πρὸς νότον τοῦ φυσικοῦ ὁρίου ἐκτεινόμενον, ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Ἰονίου· οὕτω ὁ Λατῖνος ἀοιδὸς (Oratii carminum, l. I od. XXXIII, περιγράφων τὰς ἐρωτικὰς παραφορὰς τῆς ἀπελευθέρας Μυρτάλης, τὰς παρομοιάζει «πρὸς τὰ κύματα τοῦ *Ἀδριατικοῦ* τὰ ὁποῖα μαινόμενα ἐκσπῶσιν εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ *κόλπου τῆς Καλαβρίας*» ὁ ὁποῖος ἐν τούτοις εἶναι κόλπος ἀνήκων εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ οὐχὶ εἰς τὸ Ἀδριατικόν. Περιλαμβάνεται ὅθεν ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα μεταξὺ τῶν παραλλήλων 45°47' καὶ 40°06', ὡς καὶ τῶν ἀπὸ Γρήνουϊτς μεσημβρινῶν 12°16' καὶ 19°35', παρουσιάζουσα τὸ μεγαλείτερον πλάτος της, 115 μιλλίων, μεταξὺ *Ρίμινι* (Rimini) καὶ *Μορλάκα* (Morlacka), τὸ δὲ ἐλάχιστον, 43 μιλλίων, εἰς τὸν *πορθμὸν τοῦ Ὀτράντο* καὶ μῆκος, ἀπὸ τοῦ μέσου τοῦ πορθμοῦ τούτου μέχρι τῶν αἰγιαλῶν τῆς Βενετίας λογιζόμενον, 430 περίπου μιλλίων, ἀπὸ Εὔρου (ΝΑ) δὲ πρὸς Σκίρωνα (ΒΔ) κατευθυνόμενον.

II. ΑΚΤΑΙ

Αἱ ἀκταὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ διαιροῦνται εἰς δύο: τὴν *ἀνατολικὴν* καὶ τὴν *δυτικήν*, τὰς ὁποίας οἱ Ἰταλοί, συσχετίζοντες πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου *Μπόρα* (Bora: ὅρα *Ἀδριατικὸν* Φυσικὴ Γεωγραφία), ὀνομάζουσι *προσήνεμον* (sopra vento) τὴν πρώτην καὶ *ὑπήνεμον* (sotto vento) τὴν δευτέραν, εἶναι δὲ αὗται, ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ἀνόμοιαι.

Καὶ ἡ μὲν *ἀνατολικὴ* ἀκτὴ περιλαμβάνει τὰς ἀκτὰς τῆς *Ἀλβανίας*, τῆς *Δαλματίας*, τῆς Κροατίας καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἰστρίας, ἐκτεινομένη οὕτω ἀπὸ ἀκρωτηρίου Λιγκουέττα (Linguetta) ἕως ἐπινείου *Ντουΐνο* (Duino) τοῦ κολπίσκου *Παντζάνο* (Panzano) τοῦ *Τεργεσταίου* κόλπου. Ἡ ἄποψίς της εἶναι γροφική. Ὀρεινὴ δὲ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὑψηλὴ ἡ ἀκτὴ αὕτη, παρουσιάζει πλῶιμα βάθη εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν, ἐξαιρέσει τοῦ μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Λιγκουέττα* καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ντρὶν* (Drin) τμήματός της, καθ' ὃ ἡ ἀκτὴ παρουσιάζει χθαμαλότητα καὶ οἱ αἰγιαλοί της δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένοι ἐπικινδύνων ἀβαθῶν. Σχηματίζονται ἐν αὐτῇ κόλποι βαθεῖς, ἀπὸ δὲ τῆς *Ραγκούζα* (Ragusa) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Προμοντόρε* (Promontore), νοτίας χερσονήσου τῆς Ἰστρίας (Istria) ἐσχατιᾶς, παραθέεται ἀπὸ πολυάριθμα κομβολόγια νήσων, νησίδων, σκοπέλων καὶ ἐνιαχοῦ ὑφάλων, καθιστῶντα τὴν ναυσιπλοΐαν χαλεπήν, ἰδίως διὰ τὰ ὑπὸ τῆς *Μπόρα* χειμαζόμενα ἱστιοφόρα. Παρὰ τοῦτο, ἐν τούτοις, οἱ ναυτικοὶ προτιμοῦν νὰ παραπλέωσι τὴν ἀκτὴν ταύτην καὶ δὴ ἐν κακοκαιρίᾳ, παρὰ τὴν κατέναντί της Ἰταλικήν, εἰς τὴν ὁποίαν σπανίζουν τὰ ἀγκυροβόλια καταφυγῆς, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἀκτὴν ἀφθονοῦν. Τὸ ἔδαφός της, τέλος, τραχὺ καὶ ἄγονον εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν ἀκτήν, δασῶδες εἰς τὰς πλείστας τῶν προσκειμένων νήσων, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ οὐχὶ πλούσιον εἰς ἥμερον βλάστησιν, λόγῳ τῶν καταστρεπτικῶν ἀπὸ τῆς *Μπόρα* ἐπιφορῶν, δὲν ἐπαρκεῖ εἰς παραγωγὴν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων, οἱ ὁποῖοι, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὸν *Αὐλῶνα*, τὸ *Σπαλάτο*, τὸ *Φιοῦμε* καὶ τὴν *Τεργέστην*, εἶναι γενικῶς μᾶλλον πτωχοί.

Ἐν ἀντιθέσει, αἱ *δυτικαὶ* τοῦ Ἀδρία ἀκταί, αἱ ἀπὸ *Ντουΐνο* ἕως *Ὀτράντο* ἐκτεινόμεναι, παρουσιάζουσιν ὅλως διάφορον τῆς τῶν ἀνατολικῶν ἄποψιν. Γενικῶς, χθαμαλοὶ καὶ ἀμμώδεις αἰγιαλοί, ἀναρρῶς ὁμοιόμορφοι μὲ τὴν σκιαγραφίαν τῶν *Ἀπεννίνων* ὑψηλὰ διαγραφομένην ὄπισθεν αὐτῶν, εἰς τὸ βάθος, παρουσιάζουσιν ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀπὸ τοῦ σύνεγγυς βουνῶδες καὶ τὸ ποικίλον εἰς διαμορφώσεις, τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν. Εἰς τρία δὲ μόνον σημεῖα διακόπτεται ἡ τοιαύτη μονοτονία: εἰς τὴν βορείως τοῦ κόλπου τῆς *Μαμφρεδόνια* (Mamfredonia) χερσόνησον *Γκάργκανο* (Gargano) ὅπου ὑψοῦται τὸ ὄρος *Σὰντ Ἄντζελο* (Sant Angelo) παρὰ τὴν *Ἀγκῶνα* (Ancona) ὅπου ὑψοῦται τὸ ὄρος *Κόνερο* (Conero), καὶ παρὰ τοῦ *Πάδου* (*Πῶ*, Pô) τὸ Δέλτα, ὅπου βουνοὶ ὅλοι ἄμμου καὶ ἰλύος ὑψοῦνται, ὡσὰν καὶ ἡ Πρόνοια νὰ ἠθέλησε νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς ναυτιλλομένους τὰς τρεῖς αὐτὰς ἐξαιρέσεις, τρία φυσικὰ ἀναγνωρίσεως μέσα, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς αὐτῆς, τῆς τόσον ἀπαραλλάκτου. Τὰ βάθη καθ' ἅπαν τὸ μῆκος τῆς *Ἰταλικῆς ἀκτῆς*, ἐν ἀντιθέσει καὶ πάλιν πρὸς τὴν Ἰταλικὴν ἀκτήν, εἶναι μικρά, πανταχοῦ δὲ τοῦ αἰγιαλοῦ δύναταί τις νὰ ἀγκυροβολήσῃ· σπανίζουσιν ὅμως εἰς αὐτὴν τῆς καταφυγῆς τὰ ἀγκυροβόλια. Ἐνῷ εἰς τὴν *ἀνατολικὴν ἀκτὴν* ὑπάρχει ἀφθονία ἀγκυροβολίων, ἐλάχιστα εἶναι τὰ ἐν γένει ἐπὶ τῆς *Ἰταλικῆς ἀκτῆς* τοιαῦτα, εἰς ἃ θὰ ἠδύνατο πλοῖον νὰ εὕρῃ καταφυγήν. Πόλεις μεγάλαι, μικρότεραι, κωμοπόλεις, χωρία μικρὰ κατῳκημένα, διαδέχονται ἄλληλα κατὰ μικρὰς ἀποστάσεις, ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἀραιῶς κατῳκημένας ἀνατολικὰς ἀκτάς, οἱ δὲ κάτοικοι τούτων εἶναι γενικῶς εὔποροι, χάρις εἰς τῶν πεδιάδων τὴν εὐφορίαν, ἐξασφαλίζουσαν ὄχι μόνον τὴν αὐτάρκειαν, ἀλλὰ καὶ περίσσειαν ἐπιτρέπουσαν ἐξαγωγὴν προϊόντων. Ὅλα σχεδὸν τὰ παράκτια χωρία τῆς Ἰταλικῆς ἀκτῆς συνδέονται σιδηροδρομικῶς, ἐνῷ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν καὶ αὐτὴ ἡ ἁμαξιτὴ ὁδὸς εἶναι σπάνιον μέσον ἐπικοινωνίας. Τὸ κλῖμα γλυκύ, ἀλλ' οὐχὶ πολὺ ὑγιεινὸν λόγῳ ἑλῶν μέχρις *Ἀγκῶνος*, καθίσταται νοσηρότατον βορείως ταύτης καὶ μέχρι τοῦ Ἰζόντζο (Isonzo) ποταμοῦ, λόγῳ τῶν πολλῶν ἐκβολῶν ποταμῶν καὶ τῶν περὶ αὐτὰς τελμάτων καὶ ἑλῶν.

III. ΚΟΛΠΟΙ

Ἄλλην ἀντίθεσιν παρουσιάζει τὸ πολυσχιδὲς τῶν *ἀνατολικῶν* ἀκτῶν τοῦ Ἀδρία, ἐν παραβολῇ πρὸς τὰς *δυτικάς*, ἀποτελουμένας ἀπὸ μίαν παμμήκη στάτην ἀλλὰ καὶ συνεχῆ γραμμήν, οἱονεὶ ἀπὸ μὴ τρέμουσαν χεῖρα χαραχθεῖσαν. Οὕτω, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς σχηματίζονται, ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, οἱ ἑξῆς κόλποι: ὁ τοῦ *Αὐλῶνος* (Valona) πρὸ τοῦ στομίου τοῦ ὁποίου, ἀναδύει ἡ νησ

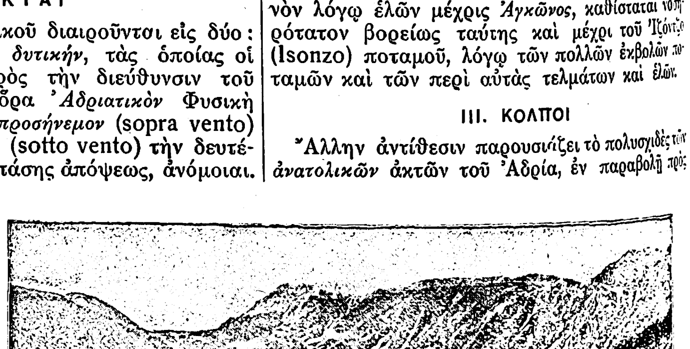

Στόμιον τοῦ Κόλπου Κάτταρο.

Digitized by Google

Σάσων (Saseno).— Ὁ τοῦ *Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης* (San Giovanni di Medua) ἢ καὶ *κόλπος τοῦ Ντρὶν* (Drin), διὰ τὸ ἐκβάλλειν εἰς αὐτὸν τὸν φερώνυμον ποταμὸν καλούμενος.—Ὁ οὐχὶ μέγας πλὴν θαυμάσιος διὰ τὴν, ἀπὸ στρατηγικῆς ἰδίᾳ ἀπόψεως, διαμόρφωσίν του κόλπος *τοῦ Κάτταρο* (Cattaro) κατὰ τὰ ποτὲ σύνορα τῆς Ἑρζεγοβίνης πρὸς τὸ Μαυροβούνιον. — Ὁ κόλπος τοῦ *Στάνιο* (Stagno) τὸν ὁποῖον σχηματίζει ἡ χερσόνησος τοῦ *Σαμπιοτσέλλο* (Sabbioncello) πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Ἑρζεγοβίνης.—Ὁ κόλπος τῆς *Κούτα* (Kuta) εἰς ὃν ἀπολήγει τὸ στενὸν *Στάνιο Πίκκολο* (Stagno Piccolo). —Ὁ κολπίσκος τοῦ *Νόβεγκραδ* (Novegrad) τῆς Κροατίας. — Ὁ μέγιστος κόλπος τοῦ *Κουαρνέρο* (Cuarnero) εἰσδύων ἐπὶ 75 περίπου μίλλια μεταξὺ τῆς Κροατίας καὶ τῆς χερσονήσου τῆς *Ἰστρίας* (Istria).—Ὁ κόλπος τοῦ *Φιούμε*(Fiume) ὅστις, κυρίως εἰπεῖν, δὲν εἶναι ἢ ὁ μυχὸς τοῦ κόλπου τοῦ *Κουαρνέρο*, καὶ ὁ κόλπος τῆς *Τεργέστης* (Trieste), ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Σαλβώρε* (Salvore) μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ταλιαμέντο* (Tagliamento) ἀπλούμενος, πέραν τοῦ ὁποίου ἑνοῦτε πρὸς τὸν κόλπον τῆς *Ἑνετίας* (Venezia).

Ἡ δυτικὴ ὅμως ἀκτή, μόνον δύο κόλπους, καὶ αὐτοὺς πολὺ ἀνοικτούς, παρουσιάζει: Τὸν τῆς *Ἑνετίας* (golfe de Venise, gulf of Venice, golfo di Venezia) ἀνοιγόμενον ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ταλιαμέντο* (Tagliamento) μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Μαέστρα* (Maestra) τοῦ *δέλτα τοῦ Πάδου* (fiuma di Pô), καὶ τὸν τῆς *Μανφρεδόνια* (Manfredonia) νοτίως τῆς χερσονήσου *Γκάργκανο* (Gargano), τῆς περὶ τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ *Ὀτράντο* καὶ *Ἀγκῶνος* προεχούσης.

IV. ΝΗΣΟΙ

Ἄλλη μεταξὺ τῶν δύο ἀκτῶν ἀντίθεσις εἶναι, ὅτι ἡ Ἰταλικὴ ἀκτὴ εἶναι σχεδὸν γυμνὴ προσκειμένων νήσων, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ἀκτὴν πρόσκεινται κομβολόγια ὅλα μεγάλων νήσων, μικροτέρων καὶ βραχονησίδων, σχεδὸν παράλληλα πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν ἀκτήν, σχηματίζοντα πολυδαίδαλα στενά, τὰ Νορβηγικὰ fjords προσομοιάζοντα. Ἄξιον δὲ προσοχῆς εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ἡ πολυνησία αὕτη πρόσκειται εἰς τὰς δαλματοκροατικὰς ἀκτάς, ἀπὸ *Ραγούζας* (Ragusa) εἰς ἀκρωτ. *Προμοντόρε* (Promontore) ἐνῷ ἀπὸ *Αὐλῶνος* μέχρι *Κάτταρο* μόνον ἡ νησὶς *Σάσων* (Saseno) εἶναι ἀξιοσημείωτος καὶ τοῦτο ἀπὸ στρατηγικῆς ἀπόψεως ἐν σχέσει πρὸς τὸν *Αὐλῶνα*, παρὰ ἀπὸ γεωγραφικῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου, ὅτι αἱ νῆσοι αὗται, δυσαναλόγως μακραὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν στενότητά των, παρακολουθοῦν διὰ τοῦ μήκους των τὰς ἠπειρωτικὰς ἀκτάς, ἀφ' ὧν ποτὲ ἀπεσχίσθησαν.

Τὰς ἐν τῷ Ἀδρίᾳ νήσους δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας: *α)* τὴν συστάδα *τῶν νοτίων νήσων, β)* τὴν συστάδα τῶν *Δαλματικῶν νήσων* ἢ κατά τινας τῶν *Ἰλλυρικῶν νήσων* καὶ *γ)* τὴν συστάδα τῶν *Κροατικῶν νήσων*, ἢ κατά τινας τῶν *Δαλματοκροατικῶν* νήσων. Ἄξιον δὲ ἰδιαιτέρας ἐπίσης παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι αἱ δύο τελευταῖαι συστάδες αὗται διαχωρίζονται χαρακτηριστικῶς, ὑπὸ ἀποφύσεως προεχούσης ἀπὸ τῆς Δαλματικῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς καὶ ἀποληγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Πλάνκα* (Planca, ὅρα κατωτέρω). Αἱ κυριώτεραι τῶν νήσων, εἰς τὰς συστάδας ταύτας, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

α) Ἐν τῇ συστάδι τῶν νοτίων νήσων καὶ νησίδων: *Καλαμόττα* (Calamotta), νοτιωτέρα τῶν νοτίων Ἀδριατικῶν νήσων, χωριζομένη ἀπὸ τῆς ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς τῆς *Γκραβόζα* (Gravoza) διὰ πορθμοῦ ὀνομαζομένου *Μπόκκα Γκράντε* (Bocca Grande). Ὑψηλὴ 410 πόδας, ἔχει μόνον 500 κατοίκους. *Μέτζο* (Mezzo), ὀλίγον μεγαλειτέρα τῆς προηγουμένης, ὕψους 710 ποδῶν, μήκους 2 ½ μιλ. καὶ 800 κατοίκους ἔχουσα. *Γκιουππάνα* (Giuppana), ἡ μεγαλειτέρα τῶν νοτιωτάτων νησίδων. Εὐδιάκριτος μακρόθεν λόγῳ τοῦ κωνοειδοῦς βουνοῦ της *Σάντα Οὔλια* (Santa Ulia, 732 πόδες) ἔχει δισχιλίους κατοίκους. Αἱ τρεῖς αὗται νοτιώταται νῆσοι εἶναι ἐν σειρᾷ πρὸς ἀλλήλας, δι' ὅλου τοῦ μήκους ἑκάστη ἐκτεινομένη παραλλήλως τῇ Δαλματικῇ ἀκτῇ, ἀφ' ἧς χωρίζονται διὰ στενοῦ, ὀνομαζομένου *Στενὸν Καλαμόττα* (Canale di Calamotta). *Μελέντα* (Meleda, παλ. *Μελίτη*), ἡ νοτιωτέρα τῶν καθ' αὐτὸ νήσων τοῦ Ἀδριατικοῦ, ἔχουσα μῆκος 20 ὅλων μιλλίων καὶ πλάτος μόλις 2 βουνώδης ἐν τῇ διαδοχῇ, δι' ὃ καὶ μακρόθεν ἐκλαμβάνεται ὡς δύο νῆσοι, ἔχουσα μέγιστον ὑψόμετρον (ὄρος *Βελκιγκράδ* = Velkigrad) 1700 ποδῶν. Ὁ πληθυσμός της μόλις 1600 κάτοικοι, ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ξυλανθρακοποιίαν καὶ τὴν ἁλιείαν. Κατά τινας, αὕτη εἶναι ἡ *Μελίτη* τῶν «Πράξεων τῶν Ἀποστόλων» ὅπου κατέφυγε τὸ πλοῖον, ἐφ' οὗ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, παρασυρθὲν ὑπὸ τρικυμιῶν, ὅταν ἀπήγετο ὁ Ἀπόστολος ἐκ *Καλῶν Λιμένων* τῆς Κρήτης εἰς Ρώμην.— *Λαγκοστίνι* (Lagostini) ἐννέα κατὰ σειρὰν νησίδες συγκαζόμεναι ὑπὸ ἁλιέων. — *Λαγκόστα* (Lagosta), 6 μιλλίων μῆκος ἔχουσα ὑψόμετρον μέγιστον 1400 ποδῶν(ὄρος *Χουμ*=Hum). Εἰς ἐπίσημον θέσιν εὑρισκομένην, διὰ τὰ ἀναπλέοντα τὸν Ἀδρίαν ἢ καταπλέοντα πλοῖα, ἔχει λαμπρὸν φάρον καὶ *σηματοτηλέγραφον* (ὅρα λέξιν), πληθυσμὸν δὲ 1400 κατοίκων, ὧν οἱ πλεῖστοι ἀνθρακεῖς ἢ ἁλιεῖς.—*Πελαγκόζα* (Pelagosa), δύο ὑπεραπόκεντροι, καταμεσῆς τοῦ Ἀδριατικοῦ, νησῖδες ἡ *μεγάλη* (Pelagosa Grande) καὶ ἡ *μικρὰ* (Pelagosa Piccola). Οὔτε ὅμως τὸ ὑπεραπόκεντρον αὐτῶν, οὔτε τὸ ἔρημον, ὑπῆρξαν ἐμπόδια διὰ τὸ Ἰταλικὸν Κράτος, ὅπως, ἐν ἐπιγνώσει τῶν ὑποχρεώσεών του ἀπέναντι τῶν διαπλεόντων τὰς θαλάσσας του καὶ τῇ ὑπὲρ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν μερίμνῃ του, ἀνεγείρῃ εἰς τὴν ἐρημόνησον καὶ ἰσχυρότατον φάρον καὶ ἀσύρματον τηλέγραφον. Οὐδεὶς κάτοικος πλὴν τῶν φαροφυλάκων.—*Πιανόζα* (Pianosa), χθαμηλὴ ἐρημόνησος 25 μίλλια ΝΔ τῆς *Πελαγκόζα*. Νῆσοι *Τρεμίτι* (Tremiti), τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν *Σὰν Ντόμινο* (San Domino). *Καπράρα* (Caprara), *Κρετάτσιο* (Cretaccio), καὶ *Σὰν Νικόλα* (San Nicola), οὕτω δὲ καλούμεναι συλλήβδην, διὰ τὸ σεισμοπαθὲς αὐτῶν. Εἶναι αἱ μόναι προσκείμεναι τῇ Ἰταλικῇ ἀκτῇ τοῦ Ἀδρία. Τὸ ἄγονον αὐτῶν (καυσόξυλα, ὀλίγη κριθὴ καὶ σπάνια ἐλαιόδενδρα) καὶ τὸ ἄνυδρον αὐτῶν (ἓν μόνον φρέαρ ὑπάρχει) τὰς καθιστᾷ σχεδὸν ἀκατοικήτους. Ἐν τούτοις καὶ εἰς αὐτὰς τὸ Ἰταλικὸν Κράτος ἔχει τρεῖς φάρους καὶ σηματοτηλέγραφον συνδεόμενον διὰ καλωδίου πρὸς τὴν Ἰταλίαν, διὰ τὴν διαβίβασιν τῶν ἀπὸ διαπλεόντων πλοίων συμάνσεων. Ἐνδιατρίψαμεν δὲ εἰς τὴν μνείαν τῶν ἐρημονήσων τούτων, διότι αὗται, ἀπ' εὐθείας σχεδὸν κείμεναι, φαίνονται ὡς λείψανα μεσοβάθρων πελωρίας φανταστικῆς γεφύρας μεταγούσης ἀπὸ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου εἰς τὴν Χερσόνησον τῶν Ἀπεννίνων καὶ ἐχούσης φανταστικοὺς ἀκρόποδας τὸν ὦμον τῆς χερσονήσου τοῦ *Σαμπιοντσέλλο* (Sabbioncello) καὶ τὴν παρ' αὐτὸν ἀκτὴν τῆς *Γκραβόζας* (Gravosa) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς καὶ τῆς ἄκρας, ἐφ' ἧς νῦν ἡ Ἰταλικὴ κωμόπολις *Τέρμολι*, ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς.

β) Ἐν τῇ συστάδι τῶν Δαλματικῶν νήσων. Ἐκ τῶν νήσων τούτων ἐκτεινομένων ἀπὸ τῆς χερσονήσου τοῦ *Σαμπιοτσέλλο* μέχρι τοῦ λιμένος τοῦ *Σεμπενίκο* (Sebbenico) καὶ τῶν δυτικῶς αὐτῶν εὑρισκομένων πολλῶν τὸν ἀριθμόν, θέλομεν ἀναφέρει μόνον τὰς κυριωτέρας: *Κούρτζολα* (Curzola) ἀρχ. *Κόρκυρα Μέλαινα*, (Corcyra Nigra), «*Κνιδίων κτίσμα*» (Στραβ. Ζ ε, 5) 27 ὅλων μιλλίων μῆκος καὶ μόλις τεσσάρων πλάτος ἔχουσα, ὀρεινή, πευκόφυτος ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, παράγει ἀρίστην ναυπηγήσιμον ξυλείαν. Τὸ μεγαλείτερον ὑψόμετρόν της (ὄρος *Ντομποβράσκα*=Dobrovaska) 1900 πόδες. Ὁ πληθυσμός της 3000 περίπου, ὧν οἱ πλεῖστοι ὑλοτόμοι καὶ ἁλιεῖς.—*Λεσσίνα* (Lesina, ἀρχ. *Φάρος*, ἄλλη ἢ ἐν Αἰγύπτῳ) «*Πάρος λεγομένη πρότερον Παρίων γὰρ ἐστι κτίσμα*» (Στρ. Ζ ε, 5), ἔχουσα μῆκος 37 ὅλων μιλλίων καὶ πλάτος μόλις 2 ἕως 5, ὀρεινὴ (ὑψόμετρον 2050 πόδες: ὄρος San Nicolò), ἡ μᾶλλον δὲ τῶν Δαλματικῶν νήσων κακοκημένη (κάτ. 19000). Ἄριστοι ναυτικοὶ καὶ πεπειραμένοι ἁλιεῖς οἱ κάτοικοί της, καταγίνονται εἰς τὴν κατασκευὴν ἁλιπάστων ἰχθύων τοῦ ἀφροῦ, σαρδινῶν, φρισσῶν κτλ. Ἀφθονοῦσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἰχθύες εἰς τὰ παράλια ταῦτα, καὶ ὁ Πλίνιος, ὁ συνιστῶν δυσπιστίαν εἰς τὰς εἰδήσεις τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, οὓς χαρακτηρίζει τερατολόγους, (XXXVII, 11, 1 III, 30, 2) ἀναφέρει περὶ τῶν ἰχθύων αὐτῶν, ὅτι ἅμα εἰσέλθωσιν εἰς τὸν Εὔξεινον, εἰσέρχονται καὶ εἰς τὸν Ἴστρον (Δούναβιν), ἐκεῖθεν δέ, δι' ὑποχθονίων καταβοθρῶν, ἐξέρχονται εἰς τὸ Ἀδριατικὸν (IX, 20, 5, πρβλ. καὶ XIX, 42, 5). Παραλλήλως τῇ δυτικῇ ἀκτῇ τῆς *Λεσσίνας* ἐκτείνονται αἱ νησῖδες *Σπαλμαντόρι* (Spalmadori) διαχωριζόμεναι ἀπὸ τῆς *Λεσσίνας* διὰ τοῦ *στενοῦ Σπαλματόρι* (Canale di Spalmadori). *Λίσσα* (Lissa, ἀρχ. *Ἴσσα*) 9½ μιλ. μακρὰ καὶ 4 μιλ. πλατεῖα, ὀρεινὴ (μέγ. ὑψόμετρον 1900 πόδες: ὄρος *Χουμ*=Hum) καὶ δασώδης. Ἔχει δύο κωμοπόλεις τὴν *Σὰν Τζιόρτζιο* (San Giorgio) ἐπὶ τῆς ΒΑ ἀκτῆς (πληθ. 4500 κατ.) καὶ τὴν *Κόμισσα* (Comissa) παρὰ τὴν δυτικὴν αὐτῆς ἄκραν (πληθ. 4100 κατ.) ὡς καί τινας ἄλλας ἀγροικίας μᾶλλον ἢ χωρία (πληθ. 2000 περίπου ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν). Οἱ κάτοικοί της ἄριστοι ἁλιεῖς καὶ παρασκευασταὶ ἁλιπάστων τοῦ ἀφροῦ, τῶν ὁποίων ἐξάγουσι σημαντικὰς ποσότητας. Ἡ νῆσος, κατὰ τὰς τελευταίας τῆς Ναπολεοντείου ἐποποιίας ἀναλαμπάς, διετέλεσεν ὑπὸ τὴν Βρεττανικὴν κυριαρχίαν (1812-1815), εἶναι δὲ καὶ παγκοίνως γνωστή, διὰ τὴν παρ' αὐτὴν ναυμαχίαν (1866), καθ' ἣν ὁ ὑπὸ τὸν ναύαρχον Τέγετχωφ (Tegetthoff) Αὐστριακὸς στόλος κατεναυμάχησε τὸν Ἰταλικόν, τοῦ ὁποίου ἡγεῖτο ὁ ναύαρχος Περσάνο (amiraglio Persano). *Μπράτσα* (Brazza, ἀρχ. *Βράττια)* ἔχουσα μῆκος 22 μιλλίων καὶ εὖρος 7 μιλλίων· εἶναι ἡ πλουσιωτέρα τῶν Δαλματικῶν νήσων. Ὀρεινὴ (ὄρος *Σὰν Βίτο*=San Vito, 2,500 πόδες) μὲ δάση μεγάλα δρυῶν, παράγει ἀρίστην ναυπηγήσιμον ξυλείαν. Ἔχει 19 χωρία ὧν τὸ μεγαλείτερον *Μπὸλ* (Bol) ἔχει 6,000 κατοίκων. Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου (πληθ. 19,000) εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ναυτικοὶ ἄριστοι καὶ ὑλοτόμοι. Ὁ χαριτωμένος δὲ τύπος τῶν μικρῶν μας ἱστιοφόρων τῶν *μπρατσερῶν*, ἀναντιρρήτως ὀφείλει τὸ ὄνομά του εἰς τὴν Μπράτσαν, ὅπου ἀφθονεῖ ἐξ ἴσου ὁ τύπος οὗτος, χωρὶς ὅμως νὰ ὀνομάζεται καὶ οὕτω. Δίδεταί μοι εὐκαιρία νὰ ἐκφέρω γνώμην ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως *μπρατσέρα*, ἣν παραδόξως δὲν ἀνεῦρον οἱ τοῦ ἄλλοτε ναυτικοῦ μας ἀξιωματικοί, ὅσοι ἀπησχολήθησαν ἐπὶ παντὸς ἀφορῶντος εἰς τὸ ναυτικὸν ὀνοματολόγιον. *Σόλτα* (Solta) ἔχουσα 10 μιλλ. μῆκος καὶ 2 μιλλ. πλάτος μέγιστον· ποῦ μὲν λοφώδης (λόφος *Σουπεριόρ*-Superior-775 πόδες), ποῦ δὲ δασώδης ἢ καὶ ἐπίπεδος, παράγει ἄριστον μέλι καὶ οἶνον, οἱ δὲ κάτοικοί της (3700) καταγίνονται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν μελισσοτροφίαν. *Μπούα* (Bua), ἔχουσα εὖρος 8 ½ μιλλίων, χωρίζεται ἀπὸ τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς τοῦ *Τράου* διὰ στενωτάτου πόρου. Ἔχει κοιτάσματα ἀσφάλτου, πληθυσμὸν δὲ 2,000. *Τζιρόνα* ἡ *μεγάλη* καὶ ἡ *μικρὰ* (Zirona Grande καὶ Piccola), μήκους 3 μιλλίων ἑκάστη. Ὁ πληθυσμὸς ἀμφοτέρων ἀνέρχεται εἰς 2,800 ψυχάς, οἱ κάτοικοί των ἀποζῶσιν ἐκ τῆς ἁλιείας καὶ τῆς καλλιεργείας ἀποδιδούσης οἶνον, ἀμύγδαλα, σῦκα καὶ μέλι ἐξαίρετον.

γ) Ἐν τῇ συστάδι τῶν Κροατικῶν νήσων, ἐκτεινομένων ἀπὸ *Σεμπενίκο* (Sebbenico) ἕως *Φιούμε* καὶ προσκειμένων εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς *Κροατίας* καὶ ἐν μέρει τὰς τῆς βορείου Δαλματίας, τῶν δὲ βορειοτέρων καὶ εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Ἰστρίας. *Τζούρι* (Zuri) μήκους 6 ½ μιλλ. καὶ πλάτους 1¼. Λοφώδης εἰς τὰ ἄκρα (μέγιστον ὑψόμετρον 630 π.) καὶ χθαμαλὴ εἰς τὸ μέσον, φαίνεται μακρόθεν ὡς δύο νῆσοι. Οἱ ὀλίγοι κάτοικοί της καλλιεργοῦν τὴν μικρὰν των πεδιάδα, εἰς ἣν εὑρίσκονται Ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες. Παρὰ τὰς ἀκτάς της ἀφθονεῖ τὸ κοράλλιον, τὸ ὁποῖον ἁλιεύουσιν εἰδικοὶ Νεαπολιτάνοι ἁλιεῖς. *Ἰνκορουννάτα* (Incoronnata) 13 ὅλων μιλ. μήκους, ἀλλὰ μόλις 1⅓ πλάτους, ὅπερ μάλιστα μειοῦται καὶ εἰς 1/10 μόνον τοῦ μιλλίου. Τὸ μεγαλείτερον ὑψόμετρον (774 πόδ.), ἔχει ὁ εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ἐγειρόμενος λόφος *Βελὶ-Βρχ* Veli-Vrch), ἐνῷ ἀπ' ἄκρου της εἰς ἄκρον ὑψοῦνται ἰσαπέχοντες λευκωποὶ λοφίσκοι, ἀπὸ μακρὰν ὁμοιάζοντες πρὸς τὰς περιβαλλούσας διάδημα αἰχμάς, ἐξ ὧν καὶ τῆς νήσου τὸ ὄνομα. Σχεδὸν ἀκατοίκητος.— *Πασμὰν* (Pasman), ἀνατολικῶς τοῦ μεταξὺ *Ἰνκορουνάτα* καὶ *Γκρόσσα* πορθμοῦ, χωροῦσα δὲ ἐγκύτατα καὶ παραλλήλως τῇ Δαλματικῇ ἀκτῇ τῆς *Ζάρα Βέκκια*. Μῆκος ἔχουσα 11 ½ μιλλίων, πλάτος 2 ½ καὶ ὕψος 900 ποδῶν εἶναι προφανὲς ὅτι ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς *Οὐλιάν*, ἀφ' ἧς ἀπεχωρίσθη διὰ ῥήγματος (τοῦ πορθμοῦ *Ζντρελὰκ* (Zdrelac) μήκους 240 μέτρων καὶ πλάτους μόλις 8. Ἔχει 3000 κατοίκους, ἁλιεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.—*Οὐλιὰν* (Uglian) συνέχεια πρὸς βορρᾶν τῆς *Πασμάν*, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως μεταξὺ νήσου *Γκρόσσα* καὶ τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς τῆς *Ζάρα*, πρὸς ἃς ἀμφοτέρας ἀκτὰς εἶναι παράλληλος. Ἰσομεγέθης πρὸς τὴν *Πασμάν*, ἀλλὰ περισσότερον κατῳκημένη, ἔχουσα 7500 κατοίκους, ὧν οἱ πλεῖστοι ἁλιεῖς *Γκρόσσα* (Grossa) μήκους 25 μιλλίων καὶ πλάτους 1—2 ½, λοφώδης (μεγ. ὑψόμετρον 1100 πόδες: λόφος *Βέλλα Στράτσα* (Vela Strazza) καὶ λευκωπὴ ὁρωμένη μακρόθεν. Ὁ πληθυσμός της 3500 περίπου κάτοικοι, ἀποζῶντες ἀπὸ τὴν ξυλανθρακοποιίαν τὴν ἁλιείαν τῶν πάστωσιν ἰχθύων καὶ τὴν συλλογὴν ἅλατος ἀπὸ τὴν λίμνην της *Κόμναν* (Comna) καὶ τὸν λιμένα της *Ταγιὲρ* Tajer.—*Κέρσο* (Cherso) μήκους 35 μιλλίων καὶ μεγίστου πλάτους μόνον 6 ½ μιλ. ἐκτείνεται ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Κουαρνέρο*, ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, τῇ ἀνατολικῇ ἀκτῇ τῆς *Ἰστρίας* προσκειμένη. Ὀρεινὴ καὶ δασώδης παρουσιάζει δύο κορυφάς, τὸ ὄρος *Σύσς* (Syss) 2100 ποδῶν ὕψους καὶ τὸ βουνὸν Πέρσκα (Persca) 1406 ποδῶν. Ἡ ἀνατολική της ἀκτὴ εἶναι ἀκατοίκητος διὰ τὴν μανίαν τῆς Μπόρα, ἀλλ' ἡ δυτικὴ ἔχει ἱκανὸν τὸν ἀριθμὸν χωρίων. Ἡ κωμόπολις, φερώνυμος τῆς νήσου, ἔχει 4.800 κατοίκους. *Βέλια* (Veglia), ἡ μεγίστη τῶν ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Κουαρνέρο* νήσων, καὶ οὐχὶ ὡς αἱ ἄλλαι μακρόστενος, ἔχουσα μῆκος 20 μιλλίων καὶ μεγίστου πλάτους 11 μιλλίων. Ὀρεινὴ (ὄρος *Ὀρλιάχ*=Orliach: 1760 πόδες, *Σὰν Τζιόρτζιο*= San Giorgio: 1000 πόδες, *Τρισκοβὰκ*=Triscovac: 780 πόδες), ἔχει ἐν τούτοις ἄριστα καλλιεργου-

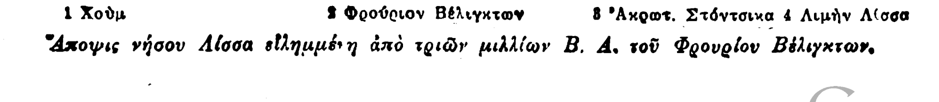

Ἄποψις νήσου Λίσσα εἰλημμένη ἀπὸ τριῶν μιλλίων Β. Α. τοῦ Φρουρίου Βέλιγκτων.

Digitized by Google

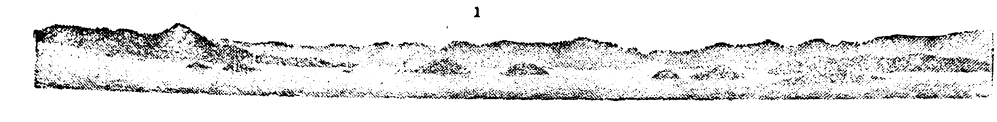

Αἱ ἑκατέρωθεν τῶν νήσων Σεστρίτσε νησῖδες καὶ Δαλματικαὶ ἀκταί. 1. Αἱ νῆσοι Σεστρίτσε.

μένας γαίας, οἱ δὲ οἶνοί της καὶ αἱ παντοειδεῖς ὀπῶραί της εἶναι θαυμάσιοι. Παράγει δὲ ὁ τόπος μικροσώμους ἀλλὰ ρωμαλέους ἵππους (ponnies). Ὁ πληθυσμός της ἀνέρχεται εἰς 19.000 περίπου.— ***Πάγγο*** (Pago) ἔχουσα μῆκος 32 μιλλίων καὶ μέγιστον πλάτος 5 μιλ., ὑψόμετρον δὲ μέγιστον (ὄρος *Σὰν Βίτο*=San Vito) 1150 πόδας. Οἱ κάτοικοί της εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ποιμένες, διότι ἀφθονοῦν εἰς τὴν νῆσον τὰ αἰγοπρόβατα. Ὁ πληθυσμός της, 5500 περίπου, εἶναι συγκεντρωμένος περὶ τὸ φερώνυμον χωρίον. —***Ἄρμπε*** (Arbe) ἔχουσα μῆκος 12 μιλλίων, μέγιστον πλάτος 6 καὶ ἐλάχιστον 1 ½ μιλλίων, εἶναι μία ἐκ τῶν μεγάλων τοῦ κόλπου τοῦ *Κουαρνέρο* νήσων. Λοφώδης μᾶλλον (μέγιστον ὑψόμετρον τὸ ὄρος *Τινιαρόσα* = Tinjarossa) ἔχει βοσκησίμους γαίας καὶ ἕνεκα τούτου καλὴν κτηνοτροφίαν. Οἱ κάτοικοί της, περὶ τὰς 7000, κτηνοτρόφοι, ποιμένες καὶ λατόμοι, διότι ὑπάρχουσιν ἐπὶ τῆς νήσου λατομεῖα ὡραίου μαρμάρου. Ἡ πρωτεύουσά της εἶναι φερώνυμος λιμήν.— ***Λουσσὶν*** (Lussin), δύο νῆσοι, ἡ *μεγάλη* (Lussin Grande) καὶ ἡ *μικρὰ* (Lussin Piccolo). Ἡ *μεγάλη* ἔχει μῆκος 13 μιλ. καὶ πλάτος 1 ½ ἕως 3 μιλ. Ἓν ὄρος (*Μόντε Καλβάριο*= Monte Calvario. ὕψους 1924 ποδῶν) καὶ δύο βουνοὶ μετ' αὐτό, ἐμφανίζουσι μακρόθεν τὴν νῆσον ὡς τρεῖς κεχωρισμένας νησῖδας. Ὁ πληθυσμός της, 12.000 κάτοικοι, κτηνοτρόφοι, οἰνοπαραγωγοὶ καὶ ἐλαιοπαραγωγοί. Ἡ *μικρὰ* ἔχει φερώνυμον λιμένα (Porto Lussin Piccolo), ἕνα τῶν ἀρίστων θεωρουμένων ἐν τῇ βορείᾳ Ἀδριατικῇ. Ναυαγοσωστικὸν ἀτμόπλοιον ὁρμεῖ ἐν αὐτῷ πάντοτε ἕτοιμον πρὸς ἀπόπλουν, διὰ παροχὴν ζητηθησομένης βοηθείας. Σῆμα, προειδοποιητικὸν ἐπικειμένης κακοκαιρίας, ἐπαίρεται ἀπὸ ἱστοῦ, ἐπὶ λόφου ἐγγὺς τοῦ λιμένος. *Ὡριαῖον σῆμα* (ὅρα λέξιν) καταβιβάζεται τὴν μεσημβρίαν τοῦ ἐπισήμου τοπικοῦ χρόνου, ἤτοι τὴν 1ην μ. μ. ἀκριβῶς μέσου χρόνου Γρηνουΐτς. Οἱ κάτοικοί του, 5.000 περίπου, ἔχουσιν ὡραίας περὶ τὸν λιμένα *ἐπαύλεις*, ὅστις ὑπῆρξε μία τῶν σπουδαιοτέρων ναυτικῶν βάσεων τοῦ ποτὲ Αὐστριακοῦ Αὐτοκρατορικοῦ ναυτικοῦ. ***Οὔνιε*** (Unie) ἡ δυτικωτέρα τῶν Δαλματικῶν νήσων, χθαμαλὴ (μέγιστον ὑψόμετρον 450 πόδες) βραχώδης μὲ κλιτῦς καταφύτους ἐξ ἀγρίων πρίνων. Οἱ ὀλίγοι κάτοικοί της, 750 περίπου, κατασκευάζουσι ξυλάνθρακας, ὄντες συνάμα καὶ ἄριστοι ἁλιεῖς.

δ) Ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας, δύο μόνον συστάδες μικρῶν νησίδων ὑπάρχουσιν: αἱ ***Μπριόνι*** (Brioni) χωριζόμεναι διὰ τοῦ *στενοῦ τῆς Φασάνα* (Fasana) ἀπὸ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἰστρίας τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦν παραλλήλως. Ἡ σύστασίς των εἶναι ἐκ μαρμάρου εἰς τὰς σχισμὰς τοῦ ὁποίου φύεται ἀρωματικωτάτη πόα. Καταλαμβάνουσιν, ὅλαι αὗται συλλήβδην, ἔκτασιν ἔχουσαν μῆκος τεσσάρων μιλλίων καὶ πλάτος δύο, εἶναι ὅμως εἰς θέσιν ἐπίκαιρον διὰ τὴν ἄμυναν τῆς ἐγγὺς αὐτῶν *Πόλας* (Pola), τοῦ ποτὲ Ναυστάθμου τοῦ Αὐστριακοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Ναυτικοῦ. Ἐπὶ τῆς μεγαλειτέρας τῶν νησίδων ὑπῆρχε φρούριον ἰσχυρόν, ὀνομαζόμενον τοῦ Tegetthof, εἰς τιμὴν τοῦ νικητοῦ τῶν Ἰταλῶν αὐστριακοῦ ναυάρχου, κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Λίσσας. Ἡ ἑτέρα συστὰς εὑρισκομένη πλησίον τοῦ *Ροβίνιο* (Rovigno) ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρὰς νησῖδας, ὧν αἱ ἐπισημότεραι εἶναι αἱ ***Σὰν Τζιοβάνι ντὶ Πέλαγο*** (San Giovanni di Pelago), ***Ἄστοργα*** (Astorga), ***Μπανιόλε*** (Bagnole) καὶ ***Σάντ' Ἀντρέα*** (Sant Antrea). Ἐφελκύομεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοφανοῦς τῶν ὀνομασιῶν «***Πέλαγο***» καὶ «*Ἄστοργα*» (ἰδίως τῆς δευτέρας, προκειμένου περὶ νησῖδος ἐπικινδύνου καὶ ὄντως «ἀστόργου» διὰ τοὺς παραπλέοντας τὴν ἀκτὴν τῆς Ἰστρίας), αἱ ὁποῖαι ἀναμφιβόλως θὰ ὀφείλονται εἰς Ἕλληνας ναυτικούς, οἵτινες διαρκῶς περιῆγον τὴν Σημαίαν μας εἰς τὸ Ἀδριατικόν, ὅταν ἤκμαζεν ἡ ἱστιοφόρος μας ναυτιλία. Τὴν πεποίθησιν δ' ἡμῶν αὐτὴν ἐπιρρωνύει καὶ ἡ ὀνομασία ὑφάλου τινὸς Gaiderussa, ἧς ὀνομασίας ἡ προέλευσις εἶναι ἀσφαλῶς νεοελληνική, τῶν Ἰταλῶν μεταχειριζομένων ἐπὶ τῆς ἰδίας σημασίας τὰ τοπωνυμικὰ Asino, Asinnella, ὡς καὶ βραχονησῖδος καλουμένης Kalogera, δεδομένου ὅτι εἰς τὰ παράλιά μας πλεῖσται βραχονησῖδες ἔχουσι τὸ ὄνομα «Καλόγηροι», ὄνομα ἄγνωστον εἰς τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ ὅρμος *Παπαδόπολι* (Papadopoli) ὑπάρχει.

V. ΑΚΡΩΤΗΡΙΑ

Τὰ ἐπισημότερα τῶν ἀκρωτηρίων ἀμφοτέρων τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ νήσων εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

α) Ἀπὸ Αὐλῶνος ἕως Κάτταρο: ***Λιγκουέττα*** (Linguetta) εἰς 35 μίλλια βορείως τῆς νήσου *Φανὸς τῶν Ὀθωνῶν*, τοῦ βορειοτέρου ἐν τῷ Ἰονίῳ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους: Δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τοῦ Αὐλῶνος. —Ἀμμώδης γλῶσσα ***Σαμάνα*** (Samana) ἢ καὶ ***Σέμεντ*** ἀπὸ τῶν προσχώσεων τῆς παλαιᾶς κοίτης τοῦ φερωνύμου ποταμοῦ σχηματισθεῖσα: Εἰς 22 μίλλια βορείως τοῦ ἀκρ. *Λιγγουέττα*.—Ἀκρωτ. ***Ροδώνη*** (Rodoni) νοτία ἄκρα τοῦ κόλπου τοῦ *Ντρὶν* (Drin).—***Μενδέρς*** (Menders) εἰς 26 μίλλια ΒΔ. τῆς *Ροδώνης*.—Γλῶσσα ***Βολοβίκα*** (Volovica) εἰς 9 μίλλια ἀπὸ τοῦ ἀκρ. *Μενδέρς*.—Ἀκρωτ. ***Ὄστρο*** (Ostro) ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι *τὸ στόμια τοῦ Κάτταρο* (***Μπόκε ντὶ Κάτταρο***: Bocche de Cattaro).

β) Ἀπὸ Κάτταρο εἰς Σεμπενίκο: ***Κρούϊγ*** (Kruj), ΝΑ ἐσχατιὰ τῆς νήσου *Μελέντα*.— ***Γκὸλ*** (Gol) ΒΔ ἐσχατιὰ τῆς ἰδίας νήσου. — ***Σκριτζέβα*** (Scrigeva) νοτία ἄκρα τῆς νήσου *Λαγκόστο*, —***Τρισκαβὰκ*** (Triscavac) ΝΔ ἐσχατιὰ τῆς μικρᾶς νήσου *Κάτσα* (Kazza). ***Στόντσικα*** (Stoncica) ἀνατολικὴ ἐσχατιὰ τῆς νήσου *Λίσσα*.—***Μαέστρο*** (Maestro) ἀνατολικὴ τῆς νήσου *Λεσσίνα* ἐσχατιά.— ***Πελεγκρίνα*** (Pelegrina) δυτικὴ τῆς νήσου Λεσσίνα ἄκρα.—***Γκόμενα*** (Gomena) ΒΑ τῆς χερσονήσου τοῦ Σαμπιοντσέλλο ἄκρα.—***Πλάνκε*** (Planche) ἀνατολικὴ τῆς νήσου *Βράτσα* ἄκρα.—***Σπέο*** (Speo) δυτικὴ τῆς νήσου *Βράτσα* (Brazza) ἄκρα καὶ ἀνατολικὴ ἀκτὴ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Σπαλάτο (Spalato).— ***Λίβκα*** (Livka) ἀνατολικὴ τῆς νήσου *Σόλτα* ἄκρα καὶ δυτικὴ ἀκτὴ τοῦ πορθμοῦ τοῦ *Σπαλάτο*. — ***Πάπα*** (Papa) δυτικὴ ἄκρα τῆς νησῖδος *Πίκκολα Τζιρόνα* (Piccola Zirona). — Ἀκρωτήριον ***Πλάνκα*** (Planka) νοτιανατολικῶς τοῦ *Σεμπενίκο* (Sembenico), εἰς πλάτος 43° 29',5 καὶ μῆκος 15ο 58', εἰς ὃ ἀκρωτήριον ἀπολήγει, ὡς εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον ἐρρέθη, ἡ ἀπόφυσις τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς, ἡ διαχωρίζουσα τὰς *Δαλματικὰς* ἀπὸ τὰς *Κροατικὰς* νήσους.

γ) Ἀπὸ Σεμπενίκο εἰς κόλπον Κουαρνέρο: Καθ' ὅλην αὐτὴν τὴν ἔκτασιν φθάνουσαν τὰ 100 μίλλια, αἱ μᾶλλον πρὸς δυσμὰς ἀκταὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδριατικοῦ ἀποτελοῦνται ἀπὸ πολυπληθεῖς νησῖδας, ὧν ἡ ἀπαρίθμησις οὐδένα σκοπὸν ἐξυπηρετεῖ, ἅτε μόνης τῆς προσφυγῆς εἰς τὸν ὑπ' ἀρ. *2774*=Grossa island Zirona channel χάρτην τοῦ *Ἀγγλικοῦ Ναυαρχείου* ἐξυπηρετούσης τὴν τοιαύτην ἐνδεχομένην ἀνάγκην. Ἰδέαν τινὰ τῆς πυκνότητος τῶν νήσων ἐν τῇ πολυδαιδάλῳ ταύτῃ ἀδριατικῇ πολυνησίᾳ, παρέχουσιν αἱ ἀπεικονίσεις δύο τμημάτων τῆς ἀκτῆς ταύτης. Καὶ ἡ μὲν μία τούτων (εἰκὼν 1) ἀπεικονίζει τμῆμα ἀκτῆς μήκους 7 ½ μιλλίων ἀπὸ τῆς νήσου *Τζοῦρι* (Zuri) μέχρι τῆς νήσου *Κούρμπα Μπέλλα* (Curba Bella), ἡ δὲ ἑτέρα (εἰκὼν 2) ἄλλο τμῆμα ἐκτάσεως τριῶν μόλις μιλλίων, εἰκονίζει τὴν συστάδα τῶν νήσων *Σεστρίτσε* (Sestrice). Ὅλων δὲ τῶν νησίδων τούτων αἱ δυτικαὶ γραμμαί, σχηματίζουσι νοητῶς συνεχῆ γραμμήν, ὅπως καὶ θὰ ἦτο πράγματι τοιαύτη κάποτε, διακοπτομένην, κάθε τόσον ἀπὸ τοὺς διαχωρίζοντας τὰς πολυπληθεῖς ταύτας νησῖδας πλωΐμους πόρους, καὶ οὐδόλως «*ἀκρωτηριάζουσαν*» (=ἄνευ προεξοχῶν σχηματιζουσῶν ἀκρωτήρια) πρὸς δυσμάς.

δ) Κόλπος τοῦ Κουαρνέρο: Ὁ πλησιάζων πρὸς τὸν κόλπον τοῦ *Κουαρνέρο* βλέπει τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀκτῶν του ὅλως διάφορον. Τὸ πλῆθος τῶν νήσων ἐλαττοῦται, ἀντιστρόφως δὲ τὸ μέγεθός των παρουσιάζεται ὁλονὲν μεγαλείτερον, ἐνῷ αἱ ἀκταί των, παύουσαι νὰ ἔχωσι τὴν μονότονον συνεχῆ μορφήν, ἐμφανίζουσιν ἀνωμαλίας παρουσιαζούσας ἀκρωτήρια πραγματικά. Τὰ μᾶλλον ἀξιοσημείωτα τῶν ἀκρωτηρίων ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Κουαρνέρο εἶναι: νήσου ***Νανσέγο*** (Nansego). ***Μαργκαρίνα*** (Margarina) τὸ βόρειον καὶ ***Βαρντικόλα*** (Vardicola) τὸ νότιον. — Νησὶς ***Οὔνιε***: ***Ἀρμπὶτ*** (Arbit) ἡ νοτία, ***Βνετὰκ*** (Vnetak) ἡ δυτικὴ καὶ ***Σοττίλε*** (Sottile) ἡ βορεία ἐσχατιά. — Νῆσος *Λουσσίν*: ***Ὄσσερο*** (Ossero) ἡ βορεία, ***Κουρίλλα*** (Curilla) ἡ δυτικὴ καὶ ***Κόρνουε*** (Cornue) ἡ νοτία ἄκρα.— Νῆσος *Πάγγο*: ***Λῶνι*** (Loni) ἡ βορεία τῆς ἄκρα.— Νῆσος *Ἄρμπε*: ***Στογιὰν*** (Stojan) ἡ βορεία, ***Φρόντε*** (Fronte) ἡ δυτικὴ καὶ *Γκλάβινα* (Glavina) ἡ νοτία ἄκρα.— Νῆσος *Βέλλια*: ***Μπρατσιὸλ*** (Braciol) τὸ νότιον, ***Σίλλο*** (Sillo) τὸ ἀνατολικόν, ***Σελεχοβίκα*** (Selehovica) τὸ βόρειον καὶ ***Μοργκανίλλα*** (Morganilla) τὸ δυτικὸν ἀκρωτήριον.— *Σύνορα Κροατίας — Ἰστρίας*: ἀκρ. ***Μαρτινσίκα*** (Martincica) μεταξὺ δύο θαυμασίων λιμένων τοῦ *Μπουκάρι* (Buccari) φυσικοῦ καὶ τοῦ *Φιοῦμε* (Fiume) τεχνητοῦ, προέχουσα.—Νῆσος *Κέρσο*: ***Σὰντ Ἀντρέα*** (Sant Andrea) ἡ νοτία, ***Φρούστιτζα*** (Phroustitza) ἡ ἀνατολική, *Γιαμπλανὰκ* (Jablanac) ἡ βορεία, ***Πρεστενίτσε*** (Prestenitze) ἡ Β Δ. καὶ ***Ζαγκλάβα*** (Zaglava) ἡ δυτική.—*Δυτικὴ ἀκτὴ τῆς Ἰστρίας*: ***Προμοντόρε*** (Promontore) ἡ νοτία τῆς χερσονήσου τῆς Ἰστρίας ἐσχατιά. Παρὰ ταύτην ὕφαλος *Περικολόζα* καὶ νησὶς *Πορὲρ* (Pericolosa καὶ Porer) καὶ ἐπὶ μὲν τῆς δευτέρας ἰσχυρότατος φάρος περιστροφικός, ἐπὶ δὲ τῆς πρώτης αὐτόματος φάρος, ὅστις εἶναι ὁ πρῶτος ἐν τῇ Μεσογείῳ τοποθετηθεὶς *Ἄγκα* (ὅρα λέξιν).— ***Λούγγα*** (Lunga) εἰς 20 μίλλια ΒΑ τοῦ *Προμοντόρε*.— ***Νέρα*** (Nera) εἰς 15 μίλλια ΒΑ τοῦ *Προμοντόρε*.

ε) Δυτικὴ ἀκτὴ τῆς Ἰστρίας: *Κρότσε* (Croce) εἰς 20 μίλ. ΒΔ τοῦ *Προμοντόρε*, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ *Κανὰλ ντὶ Λέμε* (Canal di Leme).— ***Ντέντε*** (Dente) 11 μίλλια ΒΔ τοῦ *Κρότσε* καὶ διαχωρίζον τοὺς λιμένας *Κουϊέτο* (Quieto) καὶ *Τσερβέρα* (Cervera).— ***Σαλβῶρε*** (Salvore) δυτικὴ τῆς χερσονήσου τῆς *Ἰστρίας* ἐσχατιά, ἔξωθεν τοῦ ὁποίου ὁ Δόγης ναύαρχος Σεμπαστιάνο Τζιᾶνε κατεναυμάχησε τὸν στόλον Φρειδερίκου τοῦ Βαρβαρόσσα (ὅρα ἄρθ. *Ἀδριατικῆς γάμος μετὰ τοῦ Δόγη*), καὶ — ***Γκρόσσα*** (Grossa) εἰς πέντε μίλλια πρὸ τῆς *Τεργέστης* καὶ ΝΑ αὐτῆς.

στ) Ἀπὸ Τεργέστης εἰς Ὀτράντο: Τὰ ἐπὶ τῆς Ἰταλικῆς ἀκτῆς ἀκρωτήρια εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. *γλῶσσαι*, ἐξαιρέσει τῆς *Μαέστρα*, ἀκρωτηρίου σχηματισθέντος ἀπὸ βουνοὺς ἰλύος τὴν ὁποίαν καταβιβάζει ὁ Πάδος, καὶ τοῦ *Γκάργκανο* τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπόκρημνον ἀκρωτήριον. Τὰ κυριώτερα τούτων εἶναι ***Ζντόμπα*** (Sdobba) γλῶσσα εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Ἰζόντζο* (Isonzo).— ***Μούλα ντὶ Μούτζια*** (Mula di Muggia) γλῶσσα 7 μίλλια ἀπὸ τοῦ προηγουμένου εἰς τὰς ἐκβολὰς τῆς διώρυγος *Ρόττα Νουόβα* (Rotta Nuova).— ***Ταλιαμέντο*** (Tagliamento) ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ φερωνύμου ποταμοῦ. — ***Μαέστρα*** (Maestra) πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Πάδου. [***Σημείωσις***: τὸ σχῆμα τῆς Ἰταλικῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀδρία, ἰδίως μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Ζτόμπα* καὶ *Μαέστρα*, διαρκῶς ἀλλάσσει λόγῳ τῶν ἀπὸ τῶν διαφόρων ποταμῶν καταγομένων προσεπιχώσεων (ὅρα ἄρθρον *Ἀδρία*).]— ***Καστὲλ ντὶ Μέτζο*** (Castel di Mezzo) 3 μίλλια ἀνατολικῶς τῆς πόλεως *Καττόλικα*. — ***Μετζαλούνα*** (Mezzaluna) πρὸ τῆς Ἀγκῶνος. —***Τότσο*** (Tozzo) 5 μίλλια βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως *Ορτονα*—***Πέννα*** (Penna) 4 μίλλια βορείως τῆς πόλεως Βάστο— ***Γκάργκανο*** (Gargano) αἱ μᾶλλον προέχουσαι ἀπορρῶγες τῆς Χερσονήσου τῆς *Μανφρεδόνια*.—***Κατάλντο*** (Cataldo) ἡ δεξιὰ ἄκρα τοῦ λιμένος τῆς *Μπάρι*. — ***Καβάλλο*** (Cavallo) πρὸ τοῦ *Βρεντησίου* (Μπρίντιζι, Brindisi). — ***Ὀτράντο*** (Otranto) πρὸ τοῦ φερωνύμου λιμένος.

VI. ΣΤΕΝΑ ἢ ΔΙΕΚΠΛΟΙ (κοιν. ΚΑΝΑΛΙΑ)

Ὡς εἴπομεν (IV) αἱ νῆσοι τοῦ Ἀδριατικοῦ πρόσκεινται τῇ ἀνατολικῇ αὐτοῦ ἀκτῇ καὶ βαίνουσι παραλλήλως πρὸς αὐτὴν καὶ πρὸς ἑαυτάς. Σχηματίζονται οὕτως ἱκανοὶ τὸν ἀριθμὸν διέκπλοι ἢ *στενά*, τὰ ὁποῖα ὀνοματίζονται ἀπὸ τὴν νῆσον ἢ τὴν ἀκτὴν ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὴν μίαν τῶν πλευρῶν τοῦ στενοῦ. Ἄλλα τῶν στενῶν τούτων εἶναι *ἀνοικτὰ* κατ' ἀμφότερα αὐτῶν τὰ πέρατα καὶ εἴτε συνεχίζουν ἄλλο στενὸν ὑπὸ ἄλλο ὄνομα, εἴτε ἀποτελοῦν διακλάδωσιν μεγαλειτέρου· ἄλλα ὅμως εἶναι *τυφλά*, δηλαδὴ ἀπολήγουν οὐχὶ εἰς ἄλλο στενὸν ἢ ἐλευθέραν θάλασσαν, ἀλλ' εἰς κόλπον κλείοντα αὐτά. Τὰ κυριώτερα τῶν στενῶν τούτων εἶναι:

α) Νοτίως τοῦ ἀκρωτηρ. Πλάνκα: *Στενὸν* ***Καλαμόττα*** (Canale di Calamotta) μεταξὺ τῶν νησίδων *Καλαμόττα*, *Μέτζο* καὶ *Γκιουπάννα* ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς ἀφ' ἑτέρου. Τὸ νότιον στόμιον τοῦ στενοῦ, τὸ μεταξὺ τῆς ν. *Καλαμόττα* καὶ τῆς πόλεως *Γκραβόζα* λέγεται «*Μπόκκα Γκράντε*» (Bocca Grande).—*Στενὸν* ***Στάνιο*** (Canale di Stagno): ἡ πρὸς Σκίρωνα (ΒΔ) προέκτασις τοῦ προηγουμένου, ἀλλὰ τυφλὴ οὖσα ἅτε μὴ ἀπολήγουσα εἰς ἄλλην θάλασσαν ἀλλ' εἰς τὸν λιμένα *Στάνιο*, εἰσχωροῦντα ἐν τῇ ἀκτῇ τῆς χερσονήσου τοῦ *Σαμπιοντσέλλο*.— *Στενὸν Μλ*...

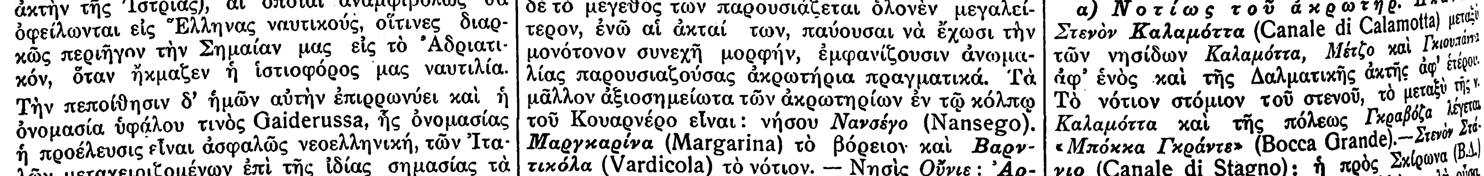

Η ἀπὸ Τζοῦρι εἰς Κούρμπα Μπέλλα πολυνησία.

Digitized by Google

λέντα (Canale di Meleda) μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς χερσονήσου τοῦ *Σαμπιοντσέλλο*.— *Στενὸν Σαμπιοντσέλλο* (Canale di Sabbioncello) μεταξὺ τῆς φερωνύμου χερσονήσου καὶ τῆς Β ἀκτῆς τῆς νήσου *Κούρτζολα*.—***Στενὸν Λαγκόστα*** (Canale di Lagosta) μεταξὺ τῶν νήσων *Λαγκο-*

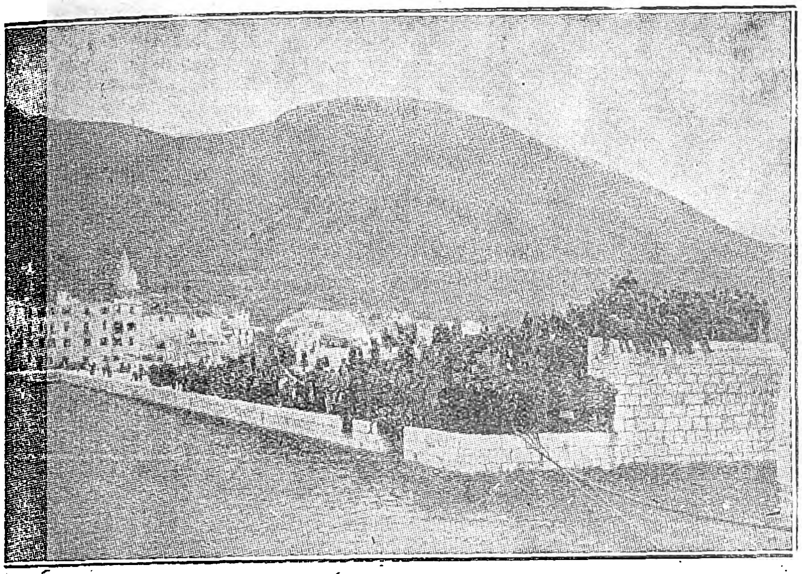

Κυματοθραύστης τῆς Λίσσας.

στίνι, Λαγκόστα καὶ *Κάτσα* ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου *Κούρτζολα* ἀφ' ἑτέρου.— ***Στενὸν Κούρτζολα*** (Canale di Curzola) μεταξὺ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου *Λεσσίνα*· ἑνοῦται δὲ τὸ στενὸν τοῦτο πρὸς δυσμὰς μὲ τὸ *στενὸν τῆς Λίσσας*, ἐνῷ πρὸς ἀνατολὰς διχάζεται κατὰ τὸ ἀκρωτήριον *Γκόμενα* τοῦ Σαμπιοντσέλλο εἰς τὸ *στενὸν τῆς Ναρρέντα* χωροῦν πρὸς ἀνατολὰς καὶ εἰς τὸ *στενὸν τοῦ Σαμπιοντσέλο* οὗτινος ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν.

Ἐν τῷ *στενῷ τῆς Κούρτζολα* ὑπάρχει καὶ ἓν μικρότερον, τὸ *στενὸν τῆς* ***Τόρκολλα*** (Canale di Torcolla) μεταξὺ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς *Λεσσίνα*. *Στενὸν τῆς* ***Ναρρέντα*** (Canale de Narrenta) μεταξὺ τῆς χερσονήσου τοῦ *Σαμπιοντσέλλο* καὶ τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς, εἰς ὃ ἐκβάλλει ὁ φερώνυμος ποταμός. Τὸ στενὸν τοῦτο χωροῦν πρὸς Εὗρον (ΝΑ) ἀλλάσσει τὸ ὄνομα, εἰς *στενὸν τοῦ* ***Στάνιο Πίκκολο*** (Stagno Piccolo) τὸ ὁποῖον ἀπολήγει, τυφλόν, εἰς τὸν κόλπον *Κούτα* (Kuta).—*Στενὸν τῆς* ***Λίσσα*** (Canale di Lissa) μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῶν νήσων *Σπαλμαντόρι*.—***Στενὸν Σπαλμαντόρι*** (Canale di Spalmadori) μεταξὺ τῆς φερωνύμου συστάδος καὶ τῆς ΝΔ ἀκτῆς τῆς νήσου *Λεσσίνα*.—***Στενὸν Γκρέκο ντὶ Λεσσίνα*** (Canale Greco di Lessina) μεταξὺ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς *Λεσσίνα*, τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου *Μπράτσα* καὶ τῆς νοτίως τῆς πόλεως *Μακάρσκα* Δαλματικῆς ἀκτῆς. Τὸ στενὸν τοῦτο συνεχίζεται ΝΑ ὑπὸ τοῦ *στενοῦ τῆς Ναρρέντα*.—***Πορθμὸς Πόρτε ντὶ Σπαλάτο*** (Porte di Spalato) : τὸ μεταξὺ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Σόλτα* καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Μπράτσα*, στενόν. ***Στενὸν Μπράτσα*** (Canale di Brazza) μεταξὺ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς τῆς παρὰ τὴν πόλιν *Ἅλμισσα*.—***Στενὸν Καστέλλι*** (Canale di Castelli) μεταξὺ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου *Μπούα* (Bua) καὶ τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς τῆς ἑτέρωθεν τῆς πόλεως *Καστέλ Νουόβο*.—***Στενὸν τοῦ Τράου*** (Canale di Trau) μεταξὺ τῆς ἑτέρωθεν τῆς φερωνύμου πόλεως Δαλματικῆς ἀκτῆς, καὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου *Μπούα*.—***Στενὸν Σπαλάτο*** (Canale di Spalato) μεταξὺ τῆς βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου *Σόλτα* καὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου *Μπούα*. Τὸ στενὸν τοῦτο διχάζεται πρὸς δυσμὰς μὲν εἰς τὸ *στενὸν τῆς Σόλτα* καὶ τὸ *στενὸν τῆς Τζιρόνα*, πρὸς ἀνατολὰς δὲ ἑνοῦται πρὸς τὸ στενὸν τῆς *Μπράτσα*. *Στενὸν τῆς* ***Σόλτα*** (Canale di Solta) μεταξὺ τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς ΝΑ τῆς νήσου *Τζιρόνα*.—*Στενὸν τῆς* ***Τζιρόνα*** (Canale di Zirona) μεταξὺ τῶν βορείων ἀκτῶν τῶν *νήσων Τζιρόνα (Γκράντε* καὶ *Πίκκολα)* ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς ἀποφύσεως τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς, τῆς ἀποληγούσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Πλάνκα* (τὸ διαχωρίζον τὰς συστάδας τῶν Δαλματικῶν καὶ τῶν Κροατικῶν νήσων) ἀφ' ἑτέρου (ὅρα IV ἐν ἀρχῇ).

β) Βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Πλάνκα: ***Στενὸν Σεμπενῖκο*** (Canale di Sebenico), *στενὸν* ***Ζλαρίν*** (Canale di Zlarin) καὶ *στενὸν* ***Τζοῦρι*** (Canale di Zuri): τὰ τρία ταῦτα στενά, βαίνοντα παραλλήλως τῇ Δαλματικῇ ἀκτῇ καὶ πρὸς ἄλληλα, εἶναι κατέναντι, καὶ κατὰ τὴν ὡς ἄνω ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς σειρὰν διαδοχῆς των, τοῦ πορθμοῦ τοῦ ἄγοντος εἰς τὸν λιμένα τοῦ *Σεμπενῖκο*.— *Στενὸν τοῦ* ***Τζούτ*** (Canale di Zut) ἀμέσως πρὸς ἀνατολὰς τῆς νήσου *Ἰνκορρονάτα*.—***Στενὸν Μέτζο*** (Canale di Mezzo) μεταξὺ τῆς νήσου Παζμὰν καὶ τῶν πρὸς δυσμὰς αὐτῆς νησίδων.—***Στενὸν Παζμὰν*** μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς. — *Στενὸν τῆς* ***Ζάρα*** (Canale di Zara) μεταξὺ τῆς νήσου *Οὐλιὰν* καὶ τῆς παρὰ τὴν πόλιν τῆς *Ζάρα* Δαλματικῆς ἀ κ τ ῆ ς.— ***Στενὸν Μορλάκκα*** (Canale di Morlacca) σχηματιζόμενον μεταξὺ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῶν νήσων ***Β έ λ λ ι α*** καὶ *Ἄρμπε* καὶ *Πάγγο* ἀφ' ἑνός, καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Κροατίας ἀφ' ἑτέρου. Ἡ βορειακόλπωσις τοῦ *στενοῦ τῆς Μορλάκκα*, ὀνομάζεται *στενὸν* ***Μαλτέμπο*** (Maltempo) διὰ τὰς ἀπὸ τ ῆ ς *Μ π ό ρ α* καταιγίδας του. — Τὸ *σ τ ε ν ὸ ν* ***Μοντάνια*** (Canale di Montagna) σ υ ν έ χ ε ι α πρὸς Εὗρον (ΝΑ) τοῦ προηγουμένου· διανοιγόμενον δὲ μεταξὺ τῆς Κροατικῆς καὶ τῆς Δαλματικῆς ἀκτῆς, καὶ ἀποτελοῦν κόλπον μᾶλλον ἢ στενόν, συνεχίζεται διὰ μακροῦ καὶ στενοῦ πορθμοῦ πρὸς τὸν κόλπον *Μάρε ντὶ Νοβεγκρέδ*, ὁ ὁποῖος πάλιν, δι' ὁμοίας τεχνοτροπίας τῆς φύσεως, συνδέεται μὲ τὸν κόλπον *Μάρε ντὶ Καρίν*, ἕνα τῶν μᾶλλον ἀπορθήτων, ἀπὸ τοπογραφικῆς διαμορφώσεως, λιμένων τῆς Ὑδρογείου. — ***Κουαρνερόλλο*** (Quarnerollo) μᾶλλον πέλαγος παρὰ στενόν: ἡ μεταξὺ τῶν νήσων *Βέλια, Κέρσο, Πάγγο, Ἄρμπε* καὶ τῶν προσκειμένων αὐταῖς νησίδων θάλασσα, εἰς ἣν εἰσπλέει τις διὰ τῶν *στενοῦ* ***Βέλια*** (Canale di Veglia, μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῶν ΒΑ ἀκτῶν τῆς νήσου *Κέρσο*) ἀπὸ βορρᾶ, ἀπὸ νότου δὲ διὰ τοῦ *στενοῦ* ***Μαόν*** (Canale di Maon, μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς νήσου *Πάγγο*. ***Σημ***. Τὸ στενὸν τοῦτο ἀναγράφεται εἰς τὸν χάρτην ἐσφαλμένως ὡς Μέγτζο) καὶ τῶν δυτικῶς αὐτοῦ μικροτέρων *στενῶν* ***Οὔλμπο*** (Canale di Ulbo) καὶ ***Σέλβε*** (Canale di Selve). — ***Στενὸν Λουσσίν*** (Canale di Lussin) μεταξὺ τῶν νήσων *Λουσσὶν* καὶ *Κέρσο*, ἀπολῆγον πρὸς βορρᾶν εἰς πορθμόν, ὅστις ἐπικοινωνεῖ αὐτὸ πρὸς τὸ βορείως αὐτοῦ καὶ μεταξὺ τῶν ἰδίων νήσων *στενὸν τοῦ* ***Ὄσσερο*** (Canale di Ossero).— ***Στενὸν Οὔνιε*** (Canale di Unie) μεταξὺ τῆς φερωνύμου νήσου καὶ τῆς νήσου *Κέρσο*.— ***Στενὸν Κουαρνέρο Γκράντε*** (Canale di Quarnero Grande) πέλαγος μᾶλλον, μεταξὺ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς *Ἰστρίας* καὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Κέρσο* ἁπλούμενον. Τὸ στενώτερον αὐτοῦ μέρος, μεταξὺ τῆς ΒΔ ἄκρας τῆς νήσου *Κέρσο* καὶ τῆς παρὰ τὸν ὅρμον *Φιανῶνα* (Fianona) ἀκτῆς, εἶναι τὸ *στενὸν* ***Φαραζίνα***, δι' οὗ ἑνοῦται τὸ *στενὸν τοῦ Κουαρνέρο* πρὸς τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου αὐτῷ κόλπου, ὅστις μυχὸς λαμβάνει τὸ ὄνομα *κόλπος τοῦ Φιοῦμε*, ἐκ τῆς φερωνύμου μεγαλοπόλεως.

VII, ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΠΟΛΕΙΣ

Ὡς εἴπομεν, (II) αἱ ἀνατολικαὶ ἀκταὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ ἀραιῶς εἶναι κατῳκημέναι καὶ αἱ ἐπ' αὐτῶν πόλεις εἶναι μᾶλλον ὀλιγάνθρωποι, ἐνῷ ἐξ ἐναντίας, τὰ ἀντίθετα παρουσιάζονται εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτάς, ὅπου αἱ πόλεις καὶ πυκνότεραι εἶναι καὶ πυκνότερα κατῳκημέναι. Πρὸς εὐκολωτέραν ἀναζήτησιν τῶν κυριωτέρων παραλίων πόλεων καὶ κωμοπόλεων (τῶν ἐπὶ τῶν ἠπειρωτικῶν ἀκτῶν, καθ' ὅσον διὰ τὰ ἐπὶ τῶν νήσων πολίσματα, παραπέμπομεν εἰς IV τοῦ παρόντος ἄρθρου) ἐπὶ τοῦ χάρτου, κατανέμομεν αὐτὰς ὡς ἀκολούθως:

α) Ἀπὸ δυτικῆς ἀκτῆς τοῦ στενοῦ Ὀτράντο εἰς Μπόκκε ντὶ Κάτταρο. ***Αὐλὼν*** (Valona ἢ Avlona) εἰς 4 περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ ἐπινείου της *Σκάλα* ἐν τῷ μυχῷ τοῦ *κόλπου τοῦ Αὐλῶνος*. Προασπίζεται ἀπὸ δύο φρούρια ἐπιστέφοντα δύο λόφους ὑψουμένους πρὸς τὰ ΝΔ. τῆς πόλεως. Ἄποψις ὡραία τῶν μιναρέδων καὶ τῶν ὑψηλῶν λευκῶν οἰκιῶν φαινομένων ὡς νὰ ἀναδύουν ἀπὸ τοῦ πρασίνου φόντου τῶν περιβαλλόντων αὐτὰ δένδρων. Ἐξαγωγὴ ἐλαίου καὶ ἅλατος· πληθυσμὸς 5.500 κατ. Εἰς 1 ½ μιλ. πρὸς νότον τοῦ ἐπινείου προβάλλει ἄκρα *Πελασγία* καλουμένη ἐφ' ἧς ναυτικὸς φανός. -- ***Δυρράχιον*** (ἀρχ., νῦν *Ντουρᾶτσο*, Durazzo) ἐκτισμένη ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ὅπου ἡ ἀρχαία *Ἐπίδαμνος* ἡ «Κερκυραίων κτίσμα, ἡ νῦν Δυρράχιον ὁμωνύμως τῇ χερρονήσῳ λεγομένη, ἐφ' ἧς ἵδρυται» (Στρ. Didot 262, 43), ἡ ἀφετηρία τῆς *Ἐγνατίας ὁδοῦ* τῆς «πρὸς ἀνατολὰς ἰούσης ἕως Θεσσαλονικείας» (αὐτ. 275,15), καὶ ἡ ἐκ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου περιώνυμος (Θουκυδ. α'). Ποτὲ λιμὴν διαμετακομίσεως μεταξὺ Ρώμης καὶ Ἑλλάδος καὶ σήμερον ἔτι εἶναι ἡ ἐμπορικωτάτη τῶν πόλεων τῆς Ἀλβανίας. Ἐκτισμένη ἐπὶ κλιτύων βουνοῦ ἐν μέρει, ἐν μέρει δὲ ἐπὶ τῆς νοτίως αὐτοῦ κοιλάδος περιβάλλεται ὑπὸ τειχῶν καὶ παλαιῶν ὀχυρωμάτων. Πληθυσμὸς 6000 [Ὅρα λέξεις *Δυρράχιον, Ἐπίδαμνος*]. — ***Ἀλέσσιο*** (Alessio) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ *Ντρὶν* καὶ εἰς 9 χιλιόμετρα ἔσω τῶν ἐκβολῶν του. Ἐξάγει πολλὰ ἔρια καὶ ἀραβόσιτον, ἀλλὰ καὶ φυτικὰς χρωστικὰς οὐσίας. Παρὰ τὸ εὔφορον τῶν περὶ αὐτὸ γαιῶν, μόλις 250 κάτοικοι παραμένουσι τὸ θέρος ὁπότε μαστίζεται ὁ τόπος ἀπὸ κακοήθη ἑλονοσίαν. Τὸν χειμῶνα ὅμως, κατερχομένων τῶν ποιμνίων πρὸς διαχείμασιν (χειμαδιό), ὁ πληθυσμός του αὐξάνει πολύ.— ***Σὰν Τζοβάννι ντὶ Μέντουα*** (παρ' ἡμῶν Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Μεδούης, διεθνῶς San Giovanni de Medua). Ὁ ἀνθυγιεινότερος τόπος τῆς Ἀλβανίας μαστιζόμενος ἀπὸ ἑλονοσίαν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἀπριλίου μέχρι καὶ τοῦ Ὀκτωβρίου, τὴν ὁποίαν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποφύγῃ τις, ὅσον δήποτε ὀλίγον καὶ ἐὰν ἤθελε παραμείνει ἐκεῖ, κατὰ Ἰούλιον ἢ Αὔγουστον. Παρὰ ταῦτα κέντρον ἀτμοπλοϊκῆς κινήσεως, δι' ὃ καὶ συνδέεται δι' αὐτοκινητικῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν *Σκόδραν* (Scutari) διὰ μέσου *Ἀλέσσιο*. Πληθ. 2000 κατ. — ***Σὰν Νικολὸ*** (San Nicolo) μικρὸν χωρίον ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ *Μπογιάνα* εἰς 5 χιλιόμετρα ἔσω τῶν ἐκβολῶν του.—***Ντουλτσῖνο*** (Dulcigno, παλ. Olchinium καὶ παλαιότερον Colchinium). «Κολχῶν κτίσμα» (Plin III, 26,3) ἐγείρεται νῦν ἀμφιθεατρικῶς καὶ ποικίλλεται ἀπὸ μιναρέδες. Εἷς τῶν δύο λιμένων τοῦ ποτὲ Μαυροβουνιωτικοῦ Βασιλείου, συνδέεται πρὸς τὴν *Σκόδραν* δι' ὡραίας ἁμαξιτῆς ὁδοῦ. Τόπος ἀγορᾶς ἵππων (ἀλογοπάζαρο), πληθυσμὸς 8000 κατοίκων. — ***Ἀντίβαρι*** (Antivari, πάλαι *Ἀντιβάριον* ἢ **Antibarium, ὡς κατέναντι τοῦ** *Βαρίου*, ση-

Δυρράχιον (Durazzo).

Digitized by Google

μερ. *Μπάρι*=Bari τῆς Ἰταλίας, κείμενον· (πρβλ *Στραβ.* Didot σελ. 231, 36 καὶ 27): ὁ ἕτερος τῶν δύο Μαυροβουνιακῶν λιμένων ὁ καὶ ἐπισημότερος

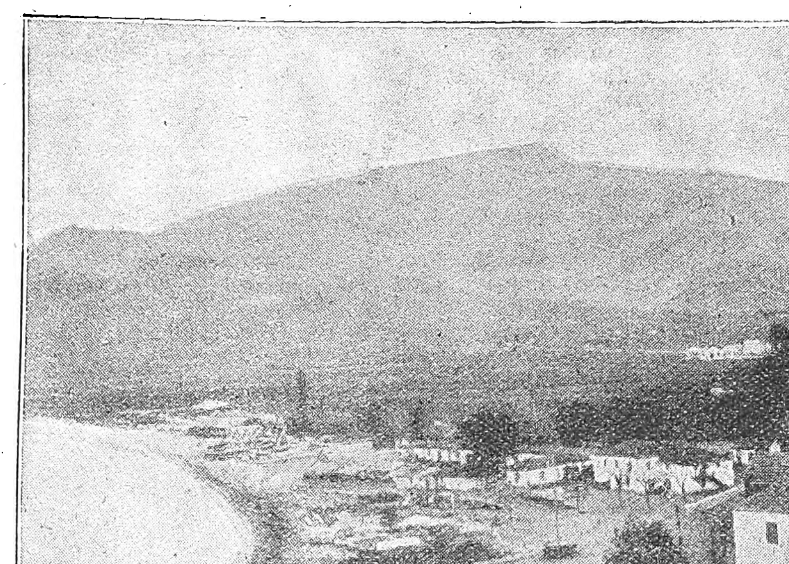

Εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Ἀντίβαρι. Εἰς τὸ βάθος τὸ ὄρος Ρουμία (1593 μ.).

τοῦ ποτὲ βασιλείου ἐκείνου. Ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν *Σκόδραν* δι' ἐπιπονωτάτης ἡμιονικῆς ὁδοῦ, ἀπέχουσαν δεκάωρον. Ὁ πληθυσμός του 4000 κατ.— ***Μπούντουα*** (Budua) ἀσφαλὲς ἀγκυροβόλιον μετὰ φερωνύμου χωρίου.

β) Ἀπὸ Μπόκκε ντὶ Κάτταρο εἰς Ραγοῦζα.— *Κάτταρο* ἢ σλαυονιστὶ *Κοτώρ* (Cattaro, Cotor) λιμὴν εἰς τὸν νότιον τοῦ φερωνύμου κόλπου μυχόν, μετὰ πόλεως πληθυσμοῦ 4.000 κατοίκων, οἱ ὁποῖοι καίτοι Σλαβῶνοι ἔχουσιν εἰς κοινὴν χρῆσιν τὴν Ἰταλικήν. Ἄλλοτε σπουδαιοτάτη ναυτικὴ βάσις τοῦ ποτὲ αὐτοκρατορικοῦ τῆς Αὐστρίας ναυτικοῦ, ἐγείρεται εἰς τοὺς πρόποδας ὄρους, χωριζομένου ἀπὸ τῶν Μαυροβουνιακῶν ὀρέων διὰ βαθείας καὶ εὐρείας χαράδρας, καὶ προασπίζεται διὰ τείχους μὲ ἰσχυρὰ πυροβολεῖα. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ ποτὲ βασιλείου τοῦ Μαυροβουνίου *Κετίγνη* (Ketinje ἢ Cettigne) ἀπέχει ἑξάωρον ἐφίππου πορείας.— ***Μολόντα*** (Molonta) δύο λιμενίσκοι καταφυγῆς (*Μολόντα Πίκκολο* καὶ *Μολόντα Γκράντε*) σχηματιζόμενοι ἔσω μικρᾶς χερσονήσου. Ἄξιον μνείας ὅτι ὑπάρχει καὶ ἐκεῖ ἡ περὶ τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ θρησκευτική μας πρόληψις, διότι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ δεσπόζοντος βουνοῦ *Χὺν-Βὲρχ* (Hin Verh) ὑπάρχει ἐκκλησίδιον ἐπ' ὀνόματί του. —***Ραγοῦζα Βέκκια*** (Ragusa Vecchia) ἡ πάλαι *Ἐπίδαυρος ἀποικία,* (Plin. III 26,3) ἐκτισμένη εἰς τὸν μυχὸν στενοῦ ἀνοίγματος δύο γλωσσῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀφίνουν τὸν λιμένα νὰ φανῇ παρὰ μόνον ὅταν φθάσῃ τις πρὸ τοῦ στομίου τοῦ λιμένος. Ὁ πληθυσμός της ἠλαττώθη πολὺ (1.200 κάτοικοι). Συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν πρὸς *Ραγοῦζαν* καὶ *Καστελνουόβο*. — ***Ραγοῦζα*** (Ragusa). Ἐμπορικὴ πόλις μετὰ λιμένος διὰ μικρὰ πλοῖα, γνωστοῦ εἰς τοὺς ναυτικοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα *Πόρτο Κασσόνε* (Porto Cassone). Γραφικῶς ἐκτισμένη περιβάλλεται ἀπὸ τεῖχος, τὸ ὁποῖον περιλούει ἡ

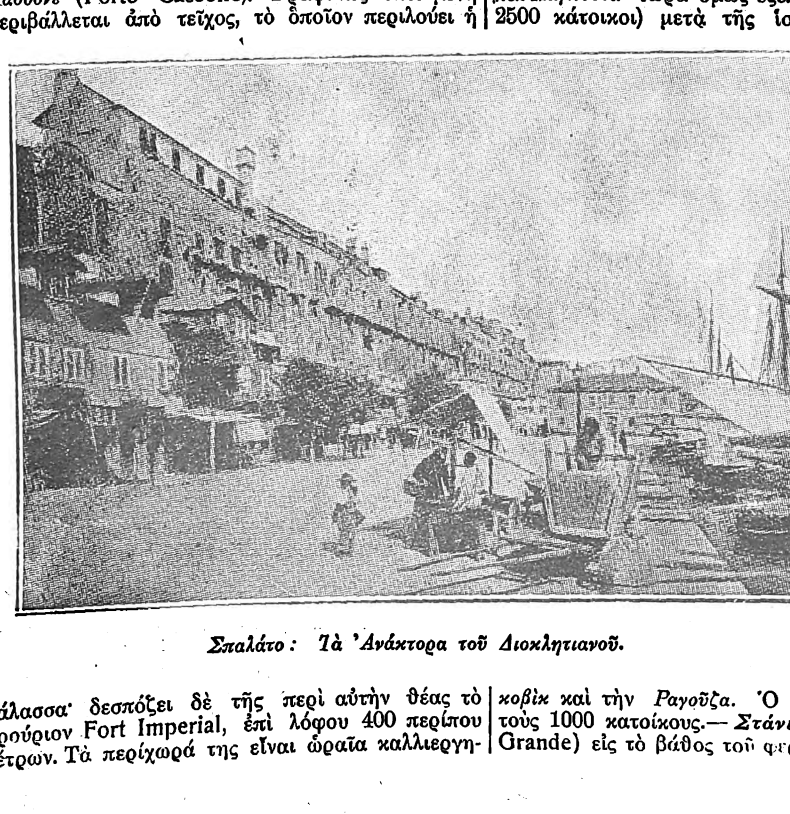

Σπαλάτο: Τὰ Ἀνάκτορα τοῦ Διοκλητιανοῦ.

θάλασσα· δεσπόζει δὲ τῆς περὶ αὐτὴν θέας τὸ φρούριον Fort Imperial, ἐπὶ λόφου 400 περίπου μέτρων. Τὰ περίχωρά της εἶναι ὡραῖα καλλιεργημένα καὶ συναντᾷ τις ὡραιοτάτας ἐπαύλεις. Ἡ Ραγοῦζα ἀπετέλει ἄλλοτε μικρὰν (40.000 κατοίκων) ἀλλὰ πλουσιωτάτην δημοκρατίαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἰδιαιτέραν σημαίαν, καὶ διεξῆγεν ἐμπόριον πρὸς ὅλην τὴν Μεσόγειον, συναγωνιζομένη τὴν Ἐνετίαν. Τώρα ὅμως ὁ πληθυσμός της ἠλαττώθη (8.500), ἀλλὰ διατηρεῖ ἀκόμη μεγάλην ἐμπορικὴν κίνησιν, ἰδίως πρὸς τὴν Ἐρζεγοβίνην. Οἱ κάτοικοί της (*Ραγουζαῖοι*) εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ναυτικοί.

γ) Ἀπὸ Ραγοῦζα εἰς Σεμπενῖκο: ***Γκραβόζα***(Gravosa) σημαντικὸς φυσικὸς λιμὴν σχηματιζόμενος ἀνατολικῶς νησῖδος *Ντάξα* (Daksa) ὀνομαζομένης. Ὑπῆρξεν ὁ λιμὴν συναντήσεως τοῦ διεθνοῦς στόλου τοῦ 1880, καὶ δύναται νὰ περιλάβῃ 40 ἕως 50 τοιαῦτα. Ἄλλοτε εἶχε ναυπηγεῖα ἐξ ὧν καθειλκύοντο μεγάλα

Ἄποψις Ραγούζης.

σκάφη ναυπηγούμενα διὰ δρυὸς ξυλευομένης εἰς τὰ δάση τῆς Δαλματίας καὶ τῶν νήσων *Μελέντα* καὶ *Λαγκόστα*· τώρα ὅμως ἐξέπεσε καὶ αὐτὴ (πληθ. 2500 κάτοικοι) μετὰ τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας. Ἔχει ὡραίας ἐπαύλεις, εἰς ἃς παραθερίζουσιν οἱ πλούσιοι τῶν Ραγουζαίων. Σιδηροδρομικὴ γραμμή, ἑνώνει τὴν *Γκραβόζα* πρὸς τὴν κεντρικὴν τοιαύτην *Μοστὰρ-Μετκοβίκ*. — ***Σλάνο*** (Slano) ὡραῖος ὅρμος καταφυγῆς διὰ τὰ ἀπὸ τὴν *Μπόρα* ἢ τὸν *Σιρόκκο* (ὅρα Ἀδριατ.: Φυσικὴ Γεωγραφία) χειμαζόμενα πλοῖα, κατέναντι τῆς βορείας ἄκρας τῆς νήσου *Γκιουπάννα*. Συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν πρὸς τὸ *Μετκοβὶκ* καὶ τὴν *Ραγοῦζα*. Ὁ πληθυσμός του περὶ τοὺς 1000 κατοίκους.— ***Στάνιο Γκράντε*** (Stagno Grande) εἰς τὸ βάθος τοῦ φερωνύμου στενοῦ ἀποτελοῦντος προέκτασιν τοῦ στενοῦ τῆς *Καλαμότα* (ὅρα VI, α)· πληθυσμὸς 800 κατοίκων.— ***Κούτα*** (Kuta) χωρίον εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου— στενοῦ τοῦ *Στάνιο Πίκκολο*.— ***Στάνιο Πίκκολο*** (Stagno Piccolo) μικρὸν χωρίον εἰς τὸ βάθος τοῦ φερωνύμου στενοῦ, εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ ὁποίου ἀναπτύσσονται θαυμάσια ὄστρεα καὶ παντοειδῆ ὄστρακα.— ***Ὄπους*** ἢ ***Φορτόπους*** ἢ *Ὀπουζεν* (Opus ἢ Fortopus ἢ Opuzen) ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τῆς *Ναρρέντα* καὶ εἰς 6 περίπου μίλλια ἔσω τῶν ἐκβολῶν της. Περιβάλλεται δὲ ἀπὸ κρηπιδώματα πρὸς πλεύρισιν τῶν πλοίων· πληθυσμ. 1800 κάτ. ***Μετκοβὶκ*** (Metkovik) παρὰ τὰ ποτὲ σύνορα τῆς Δαλματίας καὶ Ἐρζεγοβίνης, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῷ ἀναπλέοντι τὴν *Ναρρέντα* ὄχθης καὶ εἰς ἀπόστασιν 12 μιλλίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν. Τελευταῖος σταθμὸς τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς *Μοστὰρ-Σεράγεβο* καὶ ἀφετηρία τοπικῆς σιδ. γραμμῆς πρὸς *Γκραβόζα*. Πληθυσμὸς 5500 κατ. — ***Γκραντατ'ς*** (Gradaç) πολίχνη παρὰ τὸν ὅρμον *Τόλερο* (Tolero) κατέναντι τοῦ ἀνατολικοῦ στομίου τοῦ στενοῦ τῆς *Κούρτζολα*· πληθυσμὸς 1000 κατ.— ***Τράππανο*** (Trappano) χωρίον ἐπὶ τῆς ΒΑ τῆς χερσονήσου τοῦ *Σαμπιοντσέλλο* ἄκρας ἔχον 1000 κατοίκους. Ἁμαξιτὴ ὁδὸς τὸ συνδέει πρὸς τὸ ***Ὀρεμπὶκ*** (Orebic) μεσόγειον τῆς αὐτῆς χερσονήσου κωμόπολιν.— ***Μακάρσκα*** (Makarska) κατέναντι τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς νήσου *Μπράτσα* ἔχουσα πληθυσμὸν 2500. Ἁμαξιταὶ ὁδοὶ τὴν συνδέουσι πρὸς τὴν Ἐρζεγοβίνην· ἐπίσης δι' ὡραίας τοιαύτης, παραλιακῆς δέ, πρὸς *Σπάλατο* μέσῳ *Ἄλμισσα*.— ***Ἄλμισσα*** εἰς τὰς ἐκβολὰς καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῷ ἀναπλέοντι ὄχθης τοῦ ποταμοῦ *Τσέτινα*· ἄλλοτε ἀκμάσασα ἔχει ἐρημωθῇ σήμερον ἕνεκεν τῆς ἑλονοσίας· σῴζονται ὅμως τὰ φρούρια καὶ τὰ τείχη της ὡς καὶ ὁ γραφικὸς πύργος *Μπραμπέλλα* δεσπόζων αὐτῆς. Πληθυσμὸς 1500 κατ. —***Σπαλάτο*** (Spalato) ἡ σημαντικωτέρα ὑπὸ ὀχυρωματικὴν ἔποψιν πόλις τῆς Δαλματίας. Τὰ περίχωρά της γραφικώτατα καὶ ἄριστα καλλιεργημένα. Ἵπποι, κτηνοτροφία, μέταξα, βάμβαξ, μέλι, κηρὸς καὶ οἶνοι εἶναι τὰ κυριώτερα ἐξαγόμενα εἴδη. Ναυπηγήσιμος ξυλεία ὑλοτομεῖται ἐγγύτατα τῆς πόλεως, ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἀμπελώνων φύεται εἶδος ἀγριοκεράσου ἐξ ἧς κατασκευάζεται τὸ λικὲρ *μαρασκῖνο*.

Αἱ ὀχυρώσεις της εἶναι σοβαρώταται· τὰ δὲ ἐξωτερικὰ τείχη τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Διοκλητιανοῦ, σχηματίζοντα τετράγωνον, περιβάλλουν μέγα τῆς πόλεως τμῆμα. Ἡ παλαιά της μητρόπολις καὶ πλεῖσται Ρωμαϊκαὶ ἀρχαιότητες ἀποτελοῦν μνημεῖα μεγάλου ἐνδιαφέροντος. Ὁ πληθυσμός της 1800 κάτοικοι· ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν τῆς φρουρᾶς του πολὺ μεγαλείτερος. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲν πρὸς *Σεμπενῖκο* καὶ *Κνίμ*, δι' ἀρίστων δὲ ἁμαξιτῶν ὁδῶν πρὸς *Τράου*, *Ἄλμισσα* καὶ *Λίβνο*.— ***Καστελνουόβο*** ἢ ***Νόβι*** (Castelnuovo ἢ Novi) πολίχνη 3300 κατοίκων εἰς τὸν μυχὸν τοῦ φερωνύμου στενοῦ. ***Τράου*** (Trau) ἐκτισμένη ἐπὶ νησῖδος ἐπικοινωνούσης διὰ γεφύρας πρὸς τὴν Δαλματικὴν ἀκτήν, πρὸς δὲ τὴν νῆσον *Μπούα* διὰ δύο προβλήτων, τῆς μὲν ἀπὸ τοῦ *Τράου*, τῆς δὲ ἀπὸ τῆς *Μπούα*, ἀντικρυζουσῶν ἀλλήλας καὶ συνδεομένων διὰ περιστρέπτου γεφύρας. Ἡ πόλις περιβάλλεται ἀπὸ ἀρχαῖα τείχη καὶ προασπίζεται ἀπὸ ἰσχυρὸν φρούριον. Τὰ περίχωρά του εἶναι γραφικώτατα καὶ ἄριστα καλλιεργημένα δι' ὀπωροφόρων δένδρων. Τὸ κλῖμά του ὅμως εἶναι νοσηρόν, διότι τῶν ὑπὸ τὰς γεφύρας ὑδάτων ἀποσυρομένων τελείως κατὰ τὰς ἀμπώτιδας σχηματίζονται ἑστίαι ἑλονοσίας. Ὁ πληθυσμός του 5000, βιομήχανοι καὶ μέγα μέρος ἄριστοι ναυτικοί. *Ρογ* ***κοζνίκα*** ἢ ***Ρογκοζνίτσα*** (Rogosnica ἢ Rogosnizza) ἐγγύτατα τοῦ ἀκρωτηρίου *Πλάνκα* κειμένη

Digitized by Google

ἔχουσα πληθυσμὸν 2000 κατοίκων συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν πρὸς *Τράου, Καποτσέστο* καὶ *Σεμπενῖκο.*—***Καποτσέστο*** (Capocesto) ἀσφαλὴς ἂν καὶ μικρὸς λιμήν. Ἡ πόλις, ἔχουσα 3000 κατοίκους, παρουσιάζει τὴν ἰδιορρυθμίαν ὅτι αἱ στέγαι τῶν οἰκιῶν της εἶναι λευκαί.

δ) Ἀπὸ Σεμπενῖκο εἰς Φιοῦμε. ***Σεμπενῖκο*** ἢ καὶ ***Σεμπένικο*** (Sebenico) ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐμπορικῶν τῆς Δαλματίας λιμένων, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξάγεται ἡ κτηνοτροφικὴ παραγωγὴ τῆς Βοσνίας, καὶ οἱ ξηροὶ καρποί της. Ἄλλοτε ὑπῆρξε καὶ ὀχυρὰ πόλις ἀνθέξασα τῷ 1807 εἰς μακρὰν ἀλλ' ἀνεπιτυχῆ πολιορκίαν 40,000 Τούρκων. Ὁ πληθυσμός της 14.000 περίπου. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς τὸ *Σπαλάτο,* ἀλλὰ καὶ διὰ διακλαδώσεως τῆς γραμμῆς ταύτης, πρὸς τὸ *Κνὶν* (Knin), μεσόγειον Βοσνιακὴν πόλιν εἰς ἀπόστασιν 55 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ *Σεμπενῖκο.* Εἰς δεκάδα χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ἁπλοῦται ἡ λίμνη ***Πρόκλιαν*** (Proklian), τροφοδοτουμένη ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς *Κέρκα* (Kerka) καὶ *Ἰσίκολα* (Cicola) πηγάζοντας ἀπὸ τὰς Δειναρικὰς Ἄλπεις, καὶ συνδεομένη μὲ τὸν κόλπον τοῦ *Σεμπενῖκο* διὰ πλωΐμου πόρου ἀπολήγοντος εἰς 3 μίλλια ἀπὸ τῆς πόλεως· ἐν αὐτῷ δὲ τῷ πόρῳ ἁλιεύονται ἰχθύες οὓς οἱ ἐντόπιοι ὀνομάζουσι Skilli καὶ οἵτινες εἶναι περιζήτητοι.—***Ζάρα Βέκκια*** (Zara Vecchia) ἢ ***Βιογκρὰδ*** (Viograd) χωρίον ἐν τῷ *στενῷ Παζμάν*· πληθυσμὸς 1500 κάτοικοι.— ***Ζάρα*** (Zara) καλουμένη ὑπὸ τῶν Σλαβόνων καὶ *Ζαντάρ* (Zadar), κατὰ Πλίνιον (III, 25, 2) δὲ Tadera, ἡ ἕδρα, ἐπὶ Αὐστριακῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ διοικητοῦ τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Δαλματικῆς Βουλῆς (Diète). Ἡ πόλις ἄλλοτε ἐκυκλοῦτο ὑπὸ τειχῶν καὶ ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς ξηρᾶς διὰ τάφρου· τώρα ὅμως

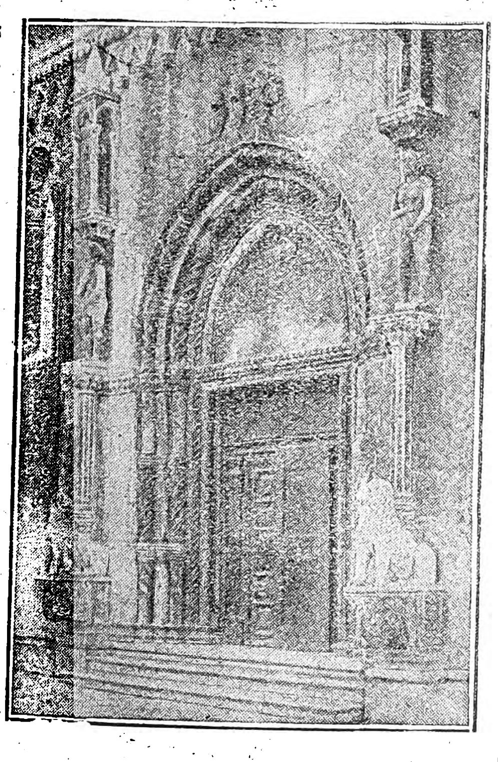

Σεμπενῖκο. Ὁ πυλὼν τοῦ Καθεδρικοῦ Ναοῦ.

ἔχουσι ταῦτα ἐν μέρει κρημνισθῆ πρὸς εὔρυνσιν τῆς πόλεως, κατασκευὴν προκυμαιῶν καὶ ρυμοτομίαν ὡραίου περιπάτου. Ἐξάγει οἴνους, τὸ παγκοσμίου φήμης μαρασκῖνο της παραγόμενον ἐξ ἀγριοκεράσου mascara καλουμένης. Ὁ πληθυσμός της 14,000 περίπου· ἄλλοτε ὅμως ἡ ἀκμή της ἦτο μεγάλη καὶ τὴν μαρτυροῦσιν ὁ Ναύσταθμός της, αἱ ἀποθῆκαί της, τὸ ἠρειπωμένον ὑδραγωγεῖόν της, τὸ μελόδραμά της καὶ ἡ ὡραία μητρόπολις. Συνδέεται δι' ἁμαξιτῶν ὁδῶν ὡραίων πρὸς *Ὀμπρόβατζο* (Obrovazzo), *Κνίν* (Knin) καὶ *Σεμπενῖκο*· ἀτμοπλοϊκὴν δὲ ἐπικοινωνίαν ἔχει πυκνὴν πρὸς *Τεργέστην, Φιοῦμε, Δαλματικοὺς λιμένας, Ἀγκῶνα* καὶ *Κέρκυραν.*— ***Καρλοπάγγο*** (Carlopago) κωμόπολις τῆς Κροατικῆς ἀκτῆς τοῦ *στενοῦ τῆς Μοντάνια,* πληθ. 1000 κάτ.— ***Γιαμπλανὰτ'ς*** (Jamblanaz) μικρὸν χωρίον τοῦ *στενοῦ Μοντάνια* ἐπὶ τῆς Κροατικῆς ἀκτῆς κατέναντι τῆς νοτίας ἄκρας τῆς νήσου Ἄρμπε. — ***Λούκοβα*** (Lukova) ἐπίσης, κατέναντι τῆς βορείας ἄκρας τῆς νήσου *Ἄρμπε.* — ***Τζὲγκ*** ἢ καὶ ***Σένια*** (Zengg ἢ καὶ Segna) ἐν τῷ *στενῷ Μορλάκκα.* Ἡ ἐπισημοτέρα παραλία πόλις τῆς Κροατίας, ἔχουσα καὶ ἐμπορικὸν ἐπιμελητήριον· ἐξάγει σημαντικὰ ποσὰ δομικῆς ξυλείας τῶν Κροατικῶν δασῶν. Ἔχει δὲ πυκνὴν συγκοινωνίαν δι' ἀτμοπλοίων, ἀλλὰ καὶ διὰ ξηρᾶς, ἅτε εὑρισκομένη ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ὁδοῦ τῆς ἑνούσης τὴν Δαλματίαν πρὸς τὴν Κροατίαν. Ἔχει ἐργοστάσια καὶ συνεργεῖα ἐπισκευῆς ἀτμοπλοίων λειτουργοῦντα διὰ Δαλματικοῦ λιγνίτου. Πληθυσμὸς 3,500 κάτοικοι.— ***Σέλστε*** (Selce) ὅρμος ἐν τῷ *στενῷ Μαλτέμπο* (τοῦ Στενοῦ Μορλάκκα) εὐεργετικὸς διὰ τὰ ὑπὸ τῆς Μπόρα χειμαζόμενα πλοῖα· ὁ πληθυσμὸς τοῦ ἐπινείου καὶ τῆς ἐγγύς του κωμοπόλεως *Τσρκβένιτσα* (Crkvéniça) εἶναι 2,000 κάτοικοι. — ***Πόρτο Ρὲ*** ἢ ***Κραλγιεβίτσα*** (Kraljeviça) εἰς 6 μίλλια ΝΑ τοῦ *Φιοῦμε* καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς

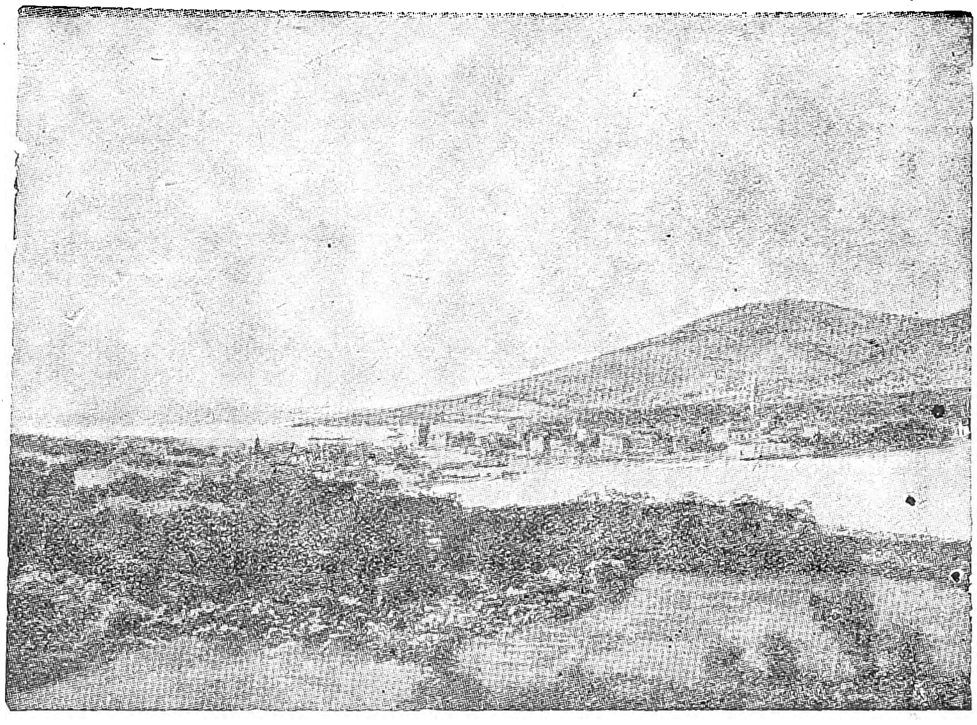

Πανόραμα πόλεως Τράου.

τοῦ στομίου τοῦ κόλπου τοῦ *Μπουκκάρι.* Ἔχει συνεργεῖα ἐπισκευῶν ἀτμοπλοίων τὰ ὁποῖα ἀνῆκον εἰς τὸ Οὐγγρικὸν κράτος καὶ νεωλκεῖον ἀνῆκον εἰς ἰδιώτας. Πληθυσμὸς 1300 κατοίκων. ***Μπουκκάρι*** (Buccari) καλῶς ἐκτισμένη πόλις, ἤδη δὲ κέντρον τῆς ναυτικῆς διοικήσεως τῶν εἰς τὸ κράτος τῶν Σερβο-Κροατο-Σλοβένων παραχωρηθεισῶν Ἀδριατικῶν ἀκτῶν. Εὑρίσκεται ἐν καθημερινῇ ἀτμοπλοϊκῇ ἐπικοινωνίᾳ πρὸς τὸ *Φιοῦμε* καὶ τὸ *Ζέγκ,* ἐνῶ εἰς 1 χιλιόμετρον ἀπὸ τῆς πόλεως εἶναι ὁ σταθμὸς τοῦ σιδηροδρόμου ἀπὸ *Φιοῦμε* εἰς *Καρλστάντδ* (Karlstadt). Πληθυσμὸς 2000. — ***Φιοῦμε*** (Fiume) πόλις μετὰ λιμένος καθ' ὁλοκληρίαν τεχνητοῦ, ἐκτεινομένη παραλιακῶς ἐπὶ 4 περίπου χιλιόμετρα, καὶ ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν Ἀδριατικῶν πόλεων. Πλέον τῶν 7000 πλοίων καταπλέουσιν ἐτησίως. Συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ κατ' εὐθεῖαν πρὸς Βιέννην καὶ Βουδαπέστην. Γίνεται μεγάλη ἐξαγωγὴ βιομηχανικῶν εἰδῶν παραγομένων ἐν τῷ τόπῳ: χάρτου, λιπασμάτων, σχοινίων, ἀμυλοκόλλας, χημικῶν προϊόντων, διυλισμένων πετρελαίων, ὡς καὶ ἐγχωρίων φυσικῶν προϊόντων, ἐλαίου κ. τ. λ. ἀλλὰ ἰδίως ξυλείας δομικῆς χρήσεως καὶ ναυπηγίας. Ὁ τελειοποιήσας τὴν αὐτοκίνητον τορπίλλην Whithead (Οὐάϊτχεντ) εἰς τὴν πόλιν ταύτην εἶχε τὰ ἐργοστάσιά του καὶ τοὺς σταθμοὺς τῆς ρυθμίμεως καὶ ἀναλικνίσεως τῶν τορπιλλῶν. Ὁ πληθυσμός της 50000 κατοίκων (ὅρα λέξιν *Φιοῦμε*).

ε). Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰστρίας (ἀπὸ Φιοῦμε εἰς Τεργέστην)—***Κάστουα*** (Castua) εἰς 2 χιλιόμετρα ἔσω τῆς ἀκτῆς, ἔχουσα τόπον ἀποβιβάσεως τὸν ὅρμον *Πρίλουκα* (Priluka), πληθ. 1000 κατοίκων. Τόσον αὕτη ὅσον καὶ αἱ δύο κατωτέρω ἦσαν τόποι παραθερισμοῦ τῆς Αὐστριακῆς ἀριστοκρατίας— ***Βολόσκα*** (Volosca) μὲ πληθυσμὸν 1600 κατοίκων. — ***Ἀμπάτζια*** (Abbazia) καὶ κατὰ παλαιότερον ἐξελληνισμὸν Ἀββαζία (βλ. λέξιν). Ὑπεγράφη ἐν ταύτῃ τῷ 1901 θνησιγενὴς ἑλληνορρουμανικὴ συμμαχία.—***Μοσκενίζε*** (Moschenize) εἰς τὸ βόρειον στόμιον τοῦ *Στενοῦ Φαραζίνα.* Πληθ. 1500.— ***Φιανῶνα*** (Fianona) χωρίον ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς ποτὲ πολίχνης *Κουαρνέρο* ἥτις ἀφῆκε τὸ ὄνομά της εἰς τὸν φερώνυμον κόλπον. Πληθυσμὸς 1500 κάτοικοι. — ***Λοῦγγο*** (Lungo) πολίχνη εἰς τὸν μυχόν, σωτηρίου κατὰ τῆς Μπόρα διὰ μικρὰ πλοῖα, ἀγκυροβολίου καταφυγῆς. Ἔχει λατομεῖα ὡραίου μαρμάρου καὶ πληθυσμὸν 1200 κατ. — ***Μπάντο*** (Bado) χωρίον εἰς τὸν μυχὸν ἀγκυροβολίου καταφυγῆς κατὰ τοῦ *Σιρόκο*· πληθ. 1000 κατοίκων. — ***Πόλα*** (Pola) ὁ ποτὲ πολεμικὸς Ναύσταθμος τῆς Δυαδικῆς Μοναρχίας, μία τῶν ἀρχαιοτέρων τῆς *Ἰστρίας* πόλεων, διατηρεῖ ἀκόμη πλείστας Ρωμαϊκὰς ἀρχαιότητας μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ ἀμφιθέατρον ἐκ μεγάλων πελεκητῶν μονολίθων ἐκ λευκοῦ μαρμάρου κατεσκευασμένον. Ἔχει δύο λιμένας, τὸν *πολεμικὸν* ὅπου ὅλα τὰ κτίρια τοῦ Ναυστάθμου καὶ εἰς τὰ πλάγια αὐτοῦ τὸν *ἐμπορικόν.* Δύο πλωταὶ δεξαμεναί, δύο μόνιμοι δεξαμεναὶ καὶ ἓν μέγα νεωλκεῖον, πάντα ταῦτα καὶ διὰ τὰ μεγαλείτερα τῶν πλοίων ἐπαρκῆ, ἅμα δὲ καὶ πλήρη συνεργεῖα διὰ πᾶσαν ἀνάγκην, καθιστῶσι τὸν λιμένα τοῦτον πρώτης τάξεως ναυτικὸν λιμένα.

Ζάρα: Πύλη τῆς ξηρᾶς.

Τὸ κλῖμα της ἦτο ἄλλοτε νοσηρότατον, ἀλλὰ χά-

Digitized by Google

ρις εἰς δάσος ὁλόκληρον εὐκαλύπτων τοὺς ὁποίους ἐφύτευσαν περὶ τὴν πόλιν, κατέστη ἀπὸ ἐτῶν ὑγιεινότατον. Ἡ Πόλα συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς τὴν Βιέννην ἀποτελοῦσα τὸν τελικὸν σταθμὸν τῆς γραμμῆς· ἐπίσης, διὰ διακλαδώσεων, πρὸς τὴν *Τεργέστην*, τὸ *Ροβίνιο* καὶ τὸ *Φιοῦμε*. Ὁ πληθυσμὸς εἰς ἰδιώτας ἦτο ὀλιγάριθμος, διότι οἱ πλεῖστοι ἦσαν ναυτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ὑπηρετοῦντες εἰς τὰ τρομερὰ φρούρια τὰ ὁποῖα τὴν περιέβαλλον· ἤδη ἀνέρχονται οὗτοι εἰς 36500 περίπου κατοίκους. — ***Φαζάνα*** (Fasana) χωρίον βορείως τῆς *Πόλας* καὶ κατέναντι τῶν νησίδων *Μπριόνι*. Πληθυσμὸς 2000 κατ.— ***Ροβίνιο*** (Rovigno) ἐμπορικωτάτη πόλις ἐπὶ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰστρίας συνδεομένη σιδηροδρομικῶς πρὸς τὴν ἀπὸ τῆς Πόλας σιδηροδρομικὴν ἀρτηρίαν. Ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν τσιμέντων ἐλαίου, κονσερβῶν, ἰδίως σαρδιννῶν, καὶ διπυρίτου ναυτικοῦ. Πληθ. 12000 κάτ. —***Ὄρσερα*** (Orsera) πολίχνη 1500 κατοίκων, ἀμέσως πρὸς βορρᾶν τοῦ στομίου τοῦ *Καναλ ντὶ Λέμε*. Ἔχει 2000 κατοίκων καὶ ἐξάγει πολὺν οἶνον.— ***Παρέντζο*** (Parenzo), πολίχνη ἐκτισμένη ἐπὶ νησῖδος καὶ περιτειχισμένη ὑπὸ τείχους. Τώρα ὅμως ἔχει προσεπιχωθῆ ἡ χωρίζουσα αὐτὴν ἀπὸ τῆς *Ἰστρίας* διῶρυξ καὶ οὕτω συνδέεται πρὸς αὐτὴν διὰ χθαμαλοῦ ἐδάφους. Πληθυσμὸς 3600 κάτοικοι.—***Κουϊέτο*** (Quieto) λαμπρὸν ἀγκυροβόλιον διὰ παντὸς μεγέθους πλοῖα. Διὰ τοῦτο τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἀπέθετον αὐτοῦ τὰ πυροβόλα των καὶ τὰ βαρέα των σκεύη, ἐν ἀναμονῇ καλοκαιριῶν, ὅταν λόγῳ τῆς ἐποχῆς δὲν ἠδύναντο νὰ πλεύσωσι πρὸς τὸ *Μαλαμόκκο* τῆς Βενετίας.—Βορείως ἀλλ' ἐγγὺς εἶναι ἡ κωμόπολις ***Τσιτανουόβα*** (Citta nuova) ἔχουσα 1500 κατοίκους, ἁλιεῖς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.— ***Οὐμάγγο*** (Umago) πολίχνη 3000 κατοίκων, πέντε μίλλια νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου ***Σαλβῶρε***. Οἱ πόροι τοῦ τόπου εἶναι καυσόξυλα καταναλισκόμενα εἰς τὴν Τεργέστην.—***Πιράνο*** (Pirano) πόλις πυκνῶς κατῳκημένη (7500) παρὰ τὸ μικρὸν τῆς ἐκτάσεώς της, βιομηχανικωτάτη δὲ ἔχουσα ἐργοστάσια τσιμέντων, ὑελουργίας, λιπασμάτων, σάπωνος καὶ χημικῶν προϊόντων. Ἐξάγει ἐτησίως ὑπὲρ τοὺς 200,000 στατῆρας ἅλατος.—***Ἴζολα*** (Isola) πόλις 6000 κατοίκων, ἔχουσα βιομηχανίαν οἴνων ἐν φιάλαις καὶ κονσερβῶν ἰχθύων.— ***Καποντίστρια*** (Capodistria) πόλις10000κατ., ἐκτισμένη ἐπὶ βραχώδους νήσου, συνδεομένης ἤδη πρὸς τὴν ξηρὰν διὰ διαβάθρας ἐκ λίθων. Ἔχει σωφρονιστικὰς φυλακάς. Ἡ κυρία ἀπασχόλησις τῶν κατοίκων εἶναι ἡ ἁλατοσυναγωγὴ ἐξ ἧς ἐξάγονται100000 στατῆρες ἐτησίως. —***Μούτζια*** (Muggia) πολίχνη 5000 κατοίκων, εἰς 4 μίλλια πρὸς νότον τῆς Τεργέστης.—

στ) Ἀπὸ Τεργέστης εἰς Βενετίαν: *Τεργέστη* (ὅρα λέξιν) ἐκ τῶν ἐμπορικωτέρων λιμένων τῆς Μεσογείου καὶ ἡ ἐμπορικωτέρα τῆς Ἀδριατικῆς.— ***Μπάρκολα*** (Barcola) γραφικώτατον προάστειον, μὲ ὡραιοτάτας ἐπαύλεις καὶ τόπος θαλασσίων λουτρῶν, τὸ «Φάληρον τῆς Τεργέστης» ὡς τὸ ἀποκαλεῖ ἡ ἐν Τεργέστῃ παροικία μας —***Μιραμὰρ*** (Miramar) τὸ τραγικὸν ἀνάκτορον τῆς ἀτυχεστέρας Καρλότας καὶ τοῦ ἀτυχοῦς Μαξιμιλιανοῦ (ὅρα Μεξικὸν). Μεγαλοπρεπὲς ὅσον καὶ ὡραῖον καὶ ὄχι «βαρὺ» κτίριον, προσπῖπτον εἰς τὴν θέαν τῶν πρὸς Τεργέστην ἢ ἀπὸ Τεργέστης πρὸς Βενετίαν διαπλεόντων· συνδέεται πρὸς τὴν Τεργέστην διὰ μαγευτικῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας διηκούσης.—***Ντουΐνο*** (Duino) ἡ βορειοτάτη τοῦ Ἀδριατικοῦ πολίχνη, ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κολπίσκου *Παντζάνο* κειμένη, ἔχει περὶ τοὺς 1000 κατοίκους καὶ ἕνα περιώνυμον διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ μεγαλεῖον του πύργον. Κἄποτε θὰ παύσῃ ὂν παράλιον ἕνεκα τῶν διαρκῶν προσεπι-

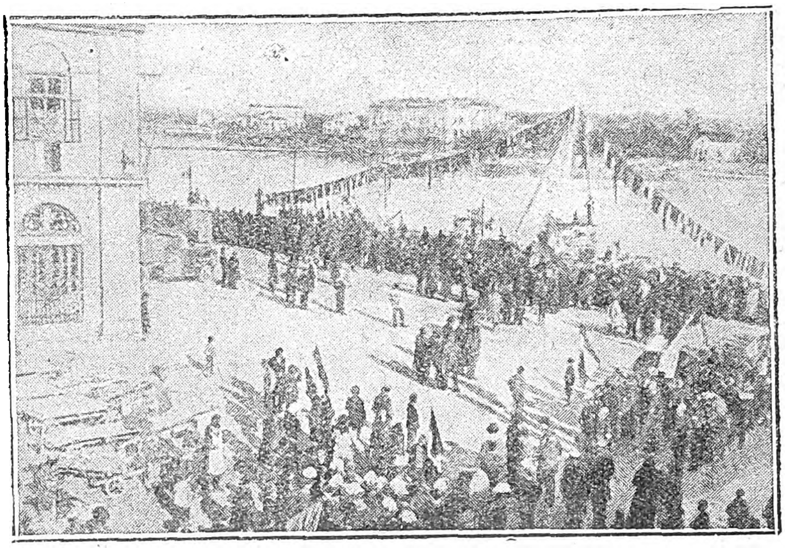

Ζάρα: *Ἡ προκυμαια της εἰς ἡμέραν ἑορτῆς.*

χώσεων τοῦ *Ἰζόντζο* ποταμοῦ τῶν προεκτεινουσῶν ὁλονὲν τὸ ἀκρωτήριον *Σντόμπα* (ὅρα σχετικῶς ἄρθρον *Ἀδρία*). — ***Γκράδο*** (Grado) πολίχνη συγκοινωνοῦσα διὰ διωρύγων πρὸς τὰ περὶ αὐτὴν χωρία καὶ ἀσφαλῆ λιμενίσκον ἔχουσα. Πληθυσμὸς 4,000 κάτ.— ***Μποῦζο*** (Buso) πολίχνη ἑκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ *Ἄουσα* ἐκτισμένη· ἀπετέλει τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν τέρμα τῆς παλαιᾶς μεθορίου μεταξὺ Ἰταλίας καὶ ποτὲ Αὐστροουγγαρίας.—***Καόρλε*** (Caorle) καὶ ἐγγύτατα αὐτῆς ***Σάντα Μαργκερίτα*** (Santa Margherita) δύο πολίχναι σχεδὸν ἡνωμέναι, εἰς τὰς ἐκβολὰς δὲ τοῦ *Λιβέντζα* ἐκτισμέναι. — ***Κορτελλάτσο*** (Cortellazo) χωρίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Πιάβε* ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὰς *Ἐνετικὰς λιμνοθαλάσσας* καὶ τὴν *Κάορλε* διὰ διωρύγων.— ***Πιάβε Βέκκια*** (Piave Vecchia) χωρίον ἐκτισμένον εἰς τὰς ποτὲ ἐκβολὰς τοῦ *Πιάβε*, αἱ ὁποῖαι σήμερον εἶναι αἱ ἐκβολαὶ τοῦ *Σίλε* ποταμοῦ πλωτοῦ, διὰ πλοῖα βυθίσματος 2 1/2 μέτρων, μέχρι τοῦ *Τρεβίζο* εὑρισκομένου εἰς 20 μίλλια ἔσω τῶν ἐκβολῶν του.— ***Λίντο*** (Lido), ***Βενετία*** (Venezia), ***Μαλαμόκκό*** (Malamocco) [ὅρα *Βενετία*]. ***Εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτήν.*** ***Κιότζια*** (Chioggia) λιμὴν εἰς τὸ στόμιον διώρυγος καλουμένης *Περονιόλα* (Perognola)· ἡ φερώνυμος πόλις πανταχόθεν ὑπὸ ὑδάτων περιβαλλομένη διασχίζεται, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μήκους της, ὑπὸ ὡραίας ὁδοῦ καὶ ὑπὸ διώρυγος ἧς αἱ δύο ὄχθαι ἑνοῦνται δι' ἐννέα γεφυρῶν. Ὑπάρχουσι ναυπηγεῖα ἁλιευτικῶν πλοίων, ἀλλὰ καὶ μικρῶν ἀτμοπλοίων καὶ βιομηχανία εἰδῶν πρὸς ἁλιείαν. Ὁ πληθυσμός της 29 χιλ. κάτοικοι. —***Πόρτο Φοσσόνε*** (Porto Fossone) λιμὴν μετὰ χωρίου εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ

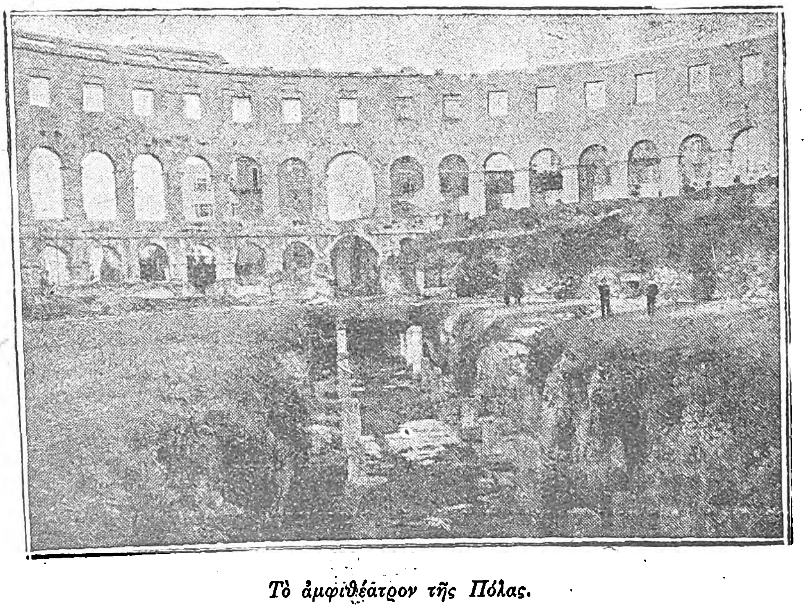

Τὸ ἀμφιθέατρον τῆς Πόλας.

Ἀντίτζε (Adige). — ***Πόρτο Μπιάνκο*** (Porto Bianco), μικρὰ ἀγκάλη εἰς 5 μίλλια βορείως τῆς *Μανιαβάκκα*. — ***Μανιαβάκκα*** (Magnavacca) λιμὴν εἰς τὸ στόμιον τῆς διώρυγος *Παλλότα* (Pallota) εἰσχωρούσης ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ *Κομάκκιο* ἐν ᾗ καὶ ἡ πόλις ***Κομάκκιο*** (Comacchio), μικρὰ ὠχυρωμένη πόλις δίδουσα τὸ ὄνομά της εἰς ἐπώνυμον λιμνοθάλασσαν· ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς διώρυγος *Παλλότα* (Pallota) εἰς δύο μίλλια ἔσω τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀδριατικοῦ. Εἶναι κέντρον, εἰς ὃ συγκλίνουν αἱ διώρυγες αἱ ἄγουσαι εἰς τοὺς πέριξ λιμενίσκους καὶ πολίσματα.

Οἱ κάτοικοί του 10000 ἐμπορεύονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς παστοὺς ἰχθῦς, ἰδίᾳ τοὺς ἐγχέλεις οἱ ὁποῖοι ἀφθονοῦν. Ὑπάρχουν σπουδαιόταται ἁλυκαὶ καὶ ναυπηγεῖα μικρῶν πλοίων. *Πόρτο Κορσίνι* (Porto Corsini)· διὰ τοῦ λιμένος τούτου, εὑρισκομένου εἰς τὸ στόμιον τῆς διώρυγος τῆς ὁδηγούσης πρὸς τὴν *Ραβέννα* καὶ ἥτις διῶρυξ καλεῖται *Κανάλε Νουόβο* (Canale nuovo) ἢ *Καντιάνο* (Candiano), ἐπικοινωνεῖ ἡ πόλις αὕτη, ἡ ὁποία ἦτο ποτὲ παραλία (ὅρα λέξιν Ἀδρία), πρὸς τὴν θάλασσαν. Εἶναι δὲ αὕτη σήμερον εἰς ἀπόστασιν 4 μιλλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς. Ἡ *Ραβέννα* ἔχει πληθυσμὸν 60000, λαμπρὰ μεταξουργεῖα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς τὴν *Μπολόνια* (Βολωνίαν) μέσῳ *Ἴμολα*.—***Τσέρβια*** (Cervia) πόλις 8000 κατοίκων ἐκτισμένη ἐπὶ διώρυγος τεχνητῆς. Ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς πόλεως ταύτης εἶναι, ὅτι αὕτη εἶναι περιτριγυρισμένη ἀπὸ τείχη, τὰ ὁποῖα σχηματίζουσιν οἱ ὀπίσθιοι τοῖχοι τῶν οἰκιῶν της αἱ ὁποῖαι εἶναι προσκεκολλημέναι ἡ μὲν παρὰ τὴν δέ, ὥστε, παρομοίως πρός τινας συνοικισμοὺς τῶν Κυκλάδων, τὸ σύνολον παρουσιάζει πρὸς τὰ ἔξω πανταχοῦ παράθυρα καὶ οὐδαμοῦ θύραν πλὴν τῶν πυλῶν.—***Τσεζενάτικο*** (Cesenatico) μικρὸς λιμὴν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ φερωνύμου στενοῦ, ἐπίνειον τῆς πόλεως *Τσέζενα*.—***Ρίμινι*** (Rimini παλ. Ἀρμίνιον) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ *Μαρέκια*. Παράγει μεταξοσκώληκας, σχοινία, ἀλίπαστα καὶ ἔχει ναυπηγεῖα διὰ πλοῖα μέχρις 120 τόννων

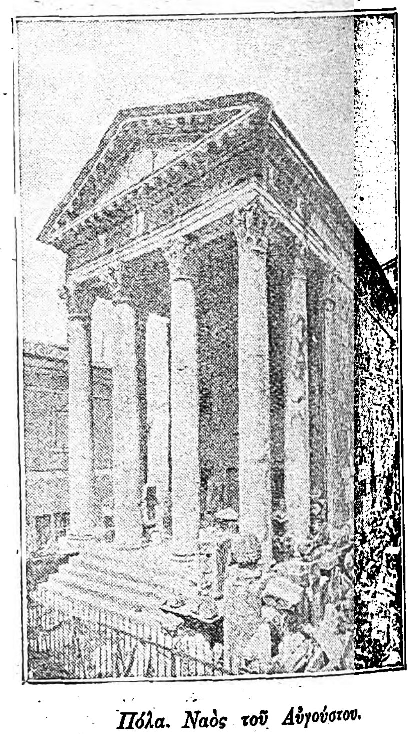

Πόλα. Ναὸς τοῦ Αὐγούστου.

Ἦτο ἄλλοτε περιτριγυρισμένη ἀπὸ κτίρια τῶν ὁποίων σώζονται τὰ ἐρείπια καὶ εἷς μέγας πύργος χρησιμοποιούμενος ὡς φυλακαί. Ὁ ὡραῖός της λιμήν, μεγάλης ναυτιλιακῆς σημασίας ἄλλοτε, εἶναι κατεσκευασμένος ἐκ μαρμάρου, καὶ εἶναι τόπος ἀποβιβάσεως τῶν εἰς τὴν μικρὰν δημοκρατίαν τοῦ ***Σὰν Μαρῖνο*** (ὅρα λεξ. *Ἅγιος Μαρῖνος*) κατευθυνομένων. Ὁ πληθυσμός της περὶ τὰς 40000 κατ.— ***Κατόλικα*** (Cattolica) χωρίον 2500 κατοίκων ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ταβόλτα* (Tavolta).—***Πέζαρο*** (Pezaro) πόλις 29000 κατοίκων μετὰ λιμένος ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ***Φόλια***. Ἔχει μεγάλην μεταξουργίαν, κρυσταλλοποιΐαν καὶ ὑφαντουργίαν. Πατρὶς τοῦ διασήμου μουσουργοῦ καὶ συνθέτου τοῦ «*Μπαρμπιὲρ ντὶ Σεβίλλια*» *Τζοακίνο Ροσσίνη* (ὅρα λέξιν *Ροσσίνη*).—***Φάνο*** (Fano) ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τῆς διώρυγος ***Κιοῦζε*** διακλαδώσεως τοῦ ποταμοῦ *Μετάουρε* (Metaure) ἐκτισμένη εἰς τὰς κλιτύας γραφικῶν λόφων καὶ περιτριγυρισμένη ἀπὸ καταπρασίνους ἐκτάσεις, ἔχουσα δὲ μεγάλας οἰκοδομὰς καὶ πολὺ ὑψηλὰ κωδωνοστάσια παράγει μακρόθεν ἐντύπωσιν μεγαλοπόλεως ἂν καὶ δὲν ἔχει πλέον τῶν 20000 κατοίκων. Ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν μεταξουργίας.— ***Σενιγκάλια*** (Senigalia) παράκτιος καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ *Μίσσα*· μεταξὺ δύο καταπρασίνων λόφων ἐκτισμένη ἔχει μεγάλην ἔκτασιν καὶ εἶναι ἀξιοσημείωτος διὰ τὰς ἀρχαίας της ὀχυρώσεις καὶ τὰς ἀχανεῖς ἀποθήκας. Ἔχει στυπτηρίαν, μεγάλην μεταξουργίαν καὶ ἐξάγει ἔλαιον, οἴνους, τυρὸν καὶ θεῖον. Πληθυσμὸς 23000. —***Ἀγκώνα*** (Ancona, ὅρα λέξιν).—*Πόρτο-Νουόβο* Porto Nuovo) εἰς δύο μίλλια ΒΔ τοῦ ὄρους ***Κόνερο***, ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς χάρις εἰς ὀφρύν

Digitized by Google

ἐξ ὑφάλων *Σέκκα ντὲλ Τράβε* καλουμένων, καὶ προστατεύουσαν, λόγῳ τοῦ παραλλήλου τῆς κατευθύνσεώς της πρὸς τὴν ἀκτήν, τὰ προσφεύγοντα ἱστιοφόρα πλοῖα ἀπὸ τῶν Β καὶ ΒΑ ἀνέμων, ἐν ἀναμονῇ εὐνοϊκῆς τροπῆς ρευμάτων ὅπως ἐξακολουθήσωσι τὸν πλοῦν πρὸς *Ἀγκῶνα*. Νοτίως τοῦ

Μπάρκολλα. Εἰς τὸ βάθος τὸ ἀκρωτήριον Μιραμάρε.

ἀγκυροβολίου προέχει ἡ γλῶσσα *Μετζαλοῦνα*, οὕτω καλουμένη διὰ τὸ μηνοειδὲς τοῦ ὑπ' αὐτῆς σχηματιζομένου ὅρμου.—***Ρεκανάτι*** (Porto Recanati) ἐπίνειον φερωνύμου πόλεως εὑρισκομένης 10 χιλιόμετρα ἔσω τῆς ἀκτῆς, καὶ ἑτέρας ***Λορέττο*** (Loretto) εὑρισκομένης εἰς 5 χιλιόμετρα ἔσω.—***Τσιβιτανουόβα*** (Civitanuova)· ὁ λιμὴν οὗτος εἰς 5 χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς τῆς ὁμωνύμου πόλεως, ἐκτισμένης ἔσω τῆς ἀκτῆς ἐπὶ ἀποκρήμνου ὑψώματος 180 μέτρων ὕψους· τὸ ἐπίνειον τοῦτο συχνάζεται πολὺ λόγῳ τοῦ κεντρικοῦ τῆς τοποθεσίας τῆς *Τσιττανουόβα*, ἐν τόπῳ πλουσίῳ, καλῶς καλλιεργουμένῳ καὶ πυκνῶς κατοικουμένῳ. — ***Φέρμο*** (Fermo) καὶ ***Σὰν Τζιόρτζιο*** (San Giorgio) ἡ πρώτη ἡ πόλις, μὴ παραλία, καὶ τὸ δεύτερον τὸ ἐπίνειόν της εἰς ὃ ἡ ἀποβίβασις μόνον ἐν καλοκαιρίᾳ εἶναι δυνατὴ διὰ τὸ ἀλίμενον.—***Σὰντ. Ἐλπίντιο*** (Sant Elpidio) μεσογεία πόλις, 10 χιλιόμετρα τῆς θαλάσσης ἀπέχουσα καὶ ἐκτισμένη ἐπὶ ἀποκρήμνου λόφου ὕψους 285 μέτρων. Τὸ ἐπίνειόν της παρὰ τοῦ *Κίεντι* τὴν ἐκβολήν.—***Γκροτταμάρε*** (Grottamare) καὶ ***Σὰν Μπενεδέττο*** (San Benedetto) δύο μικρὰ παραλιακὰ χωρία ἀνάμεσα τῶν ὁποίων ἐκβάλλει μικρὸς ποταμὸς ὀνόματι *Τεσίνο*·

Καποντίστρια: Δημαρχεῖον.

ἕκαστον τούτων ἀριθμεῖ 7.000 κατοίκων. Μοντεπαγκάνο (Montepagano) χωρίον 1 1/2 μίλλιον νοτίως τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Τορντίνο*.—***Πεσκάρα*** (Pescara) παραλία πολίχνη ἑκατέρωθεν τοῦ ἐπωνύμου ποταμοῦ ἐκτισμένη. Πληθυσμὸς 2.000.—***Φραγκαβίλλα*** (Francavilla) εἰς 7 μίλλια ΒΑ τῆς *Ὄρτονα*· πολίχνη πυκνῶς κατῳκημένου πληθυσμοῦ 9.500 κατοίκων. Μέχρι τῆς *Ὄρτονα* ἐκτείνεται ἀμμώδης αἰγιαλὸς ἐφ' οὗ εἷς πύργος ἀναγνωρίσεως *Μάκκια* καλούμενος καὶ αἱ ἐκβολαὶ τῶν ποταμίων *Ὀριέλλο* καὶ *Φόρο*.—***Ὄρτονα*** (Ortona, παλ. *Ὀρτώνιον*) εἰς 17 μίλλια ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου *Πέννα*, μὲ πληθυσμὸν 12.000 κατοίκων. Πολὺ ἐπικίνδυνος ἀκτὴ εἰς ναυάγια καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα «Ὀρτώνιόν *ἐστιν* ἐν τοῖς Φρεντανοῖς, πέτραι ληστρικῶν ἀνθρώπων, οἷς αἱ οἰκήσεις ἀπὸ ναυαγίων πήγνυνται· καὶ τἆλλα θηριώδεις εἶναι». (*Στραβ.* Didot 201,46) ἀλλὰ καὶ νῦν ἔτι· τῷ 1906 κατέκειτο μεγάλου σιδηροῦ ἀτμοπλοίου ναυάγιον, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς (Instr. naut. No 995, 90 ἔκδ. 1916).—***Βάστο*** (Vasto) πόλις 14.000 κατοίκων, ἐπὶ ἀπορρώγων ἐν τῷ ἀγκῶνι τὸν ὁποῖον σχηματίζει ἡ μεταξὺ ἀκρωτ. *Πέννα* καὶ πολίχνης *Τέρμολι* ἀκτή.—***Τέρμολι*** (Termoli) μικρὰ πολίχνη ὠχυρωμένη. Πληθυσμὸς 3.000 (ὅρα IV, α' τέλος).—***Καμπομαρίνο*** (Campomarino) παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ *Μπιφέρνο*. —***Ρόντι Γκαργκάνικο*** (Rodi Garganico, ἀρχ. *Ροδίας*) βορείως τοῦ ὄρους *Γκάργκανο* καὶ ἀνατολικῶς τῆς λίμνης *Βαράνο*.—***Βιέστε*** (Vieste, ἀρχ. *Οὐρία*, κτίσμα Κρητῶν καθ' Ἡρόδοτον) παραλία, ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους *Γκάργκανο*. Πληθυσμὸς 14000.—***Μανφρεντόνια*** (Manfredonia) ἐκτισμένη εἰς γραφικὴν τοποθεσίαν εἰς τὸν μυχὸν τοῦ φερωνύμου κόλπου, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὄρους *Ντέλλι Ἄντζελι* (Degli Angeli), ἀνηγέρθη τῷ 1251 ὑπὸ Manfredi τοῦ ὁποίου εἶναι ἐπώνυμος· ἔχει 13,600 κατοίκους καὶ συνδέεται μὲ τὴν λοιπὴν Ἰταλίαν σιδηροδρομικῶς, διὰ διακλαδώσεως ἀπὸ *Φότζια* (Foggia) ἀρχομένης καὶ εἰς ταύτην ἀποληγούσης, καθ' ὅσον ἡ κατὰ μῆκος τῆς Ἰταλικῆς Ἀδριατικῆς παραλίας διήκουσα σιδηροδρομικὴ ἀκτή, ἀπὸ *Ὀτράντο* μέχρι *Ραβέννας*, ἀφίνει ἔξω τὴν χερσόνησον *Γκάργκανο* ἐκκλίνουσα δυτικῶς αὐτῆς, διὰ τὸ ὀρεινόν της.—***Ρίβολο*** (Rivolo) ἀγκυροβόλιον εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ *Καραπέλλα*. ***Τρινιτάπολι*** (Trinitapoli). Ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς *Μπάρι-Φότζια* εἰς ἀπόστασιν 10 χιλιομέτρων ἔσω τῆς ἀκτῆς, νοτίως δὲ τῆς λίμνης *Σάλπε*. Τὸ ἐπίνειόν της ὀνομάζεται *Πόρτο Μαργκερίτα ντι Σαβόϊα*. — ***Μπαρλέττα*** (Barletta) ἀκμάζουσα πόλις (45,000 κάτοικοι) τὴν ὁποίαν προασπίζει ὡραία ἀκρόπολις ἐγειρομένη εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς πόλεως. Ἐξάγει σημαντικὰ ποσὰ δημητριακῶν καρπῶν, οἴνου καὶ ἐλαίου, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἅλατος ἐκ τῶν παρ' αὐτὴν ἁλυκῶν *Σαλίνε ντὶ Μπαρλέττα* (*ἢ Πόρτο Μαγκερίτα ντὶ Σαβόϊα*) αἵτινες ὅμως καθιστῶσι τὸ κλῖμα τῆς πόλεως νοσηρὸν πως τὸ θέρος, καθὼς καὶ οἰνόπνευμα καὶ παράγωγα τοῦ τρυγικοῦ ὀξέος. Ἐκτὸς τῆς πυκνῆς συγκοινωνίας δι' ἀτμοπλοίων καὶ τοῦ σιδηροδρόμου, συνδέεται καὶ τροχιοδρομικῶς πρὸς τὴν *Μπάρι*.—***Τράνι*** (Trani) ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, 15 περίπου χιλιόμετρα νοτιοανατολικῶς τῆς Μπαρλέττα. Πληθυσμὸς 26000.—***Μπισέλιε*** (Bisceglie) ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς ὡσαύτως γραμμῆς· ἔχει πληθυσμὸν 25,000 καὶ ἐξάγει σημαντικὰ ποσὰ οἴνων καὶ ὀπωρῶν. Στερεῖται ὅμως πηγαίων ὑδάτων, δι' ὃ οἱ κάτοικοι πίνουσιν ὄμβρια ὕδατα. — ***Τζιοβινάτσο*** (Giovinazzo) πολίχνη ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀπορρώγων πρὸ τῶν ὁποίων ὑπάρχει *ἀγκάλη* (ὅρα λέξιν) διὰ τὴν καταφυγὴν ἁλιευτικῶν πλοίων. Πληθυσμὸς 9700 κατ.—***Μολφέττα*** (Molfetta)· ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἐκτισμένη καὶ παρουσιάζουσα ἐπιβάλλουσαν ἄποψιν. Ὁ πληθυσμός της, 300000 κατοίκων. Σημαντικῶς ἐμπορική.—***Μπάρι*** (Bari, ἀρχ. *Βάριον*)· εἰς 57 μίλλια ἀπὸ τοῦ *Μπρίντιζι* εὑρισκομένη εἶναι μία τῶν ἐμπορικωτέρων πόλεων τῆς ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς ἀκτῆς τῆς Ἰταλίας. Ἔχει δύο λιμένας, τὸν *παλαιὸν* (porto vecchio) καὶ τὸν *νέον* (porto nuovo) δυνάμενον νὰ δέχηται πλοῖα μέχρις 8 μέτρων βυθίσματος, καὶ νὰ τὰ ἐξασφαλίζῃ ἀπὸ πάσης κακοκαιρίας πλὴν τῶν ἀπὸ Σκίρωνος (ΒΔ.). Κατὰ τὴν ρυμοτομίαν, τὴν μορφὴν τῶν οἰκοδομῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν λειψυδρίαν, ὁμοιάζει πάρα πολὺ πρὸς τὰς Ἀθήνας. Πολιοῦχος τῆς πόλεως εἶναι ὁ ἅγιος Νικόλαος τοῦ ὁποίου ὑπάρχει τὸ λείψανον εἰς τὸν ἐπώνυμον ναόν. Ἔχει σηματοτηλέγραφον καὶ ραδιοτηλεγραφικὸν σταθμὸν ἔχοντα σημεῖον κλήσεις *ICQ* καὶ ὄντα εἰς κοινὴν χρῆσιν. Εἶναι δὲ ἕδρα σώματος στρατοῦ καὶ ναυτικῆς περιφερείας. Ὁ πληθυσμός της (1913) 123,000 κάτοικοι. Τὸ πλεῖστον τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ εἶναι ἁλιεῖς, τῷ δὲ 1908 ὑπῆρχον 1878 ἁλιευτικὰ πλοιάρια. Ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εὑρισκομένη, συνδέεται καὶ διὰ τροχιοδρόμου πρὸς τὴν *Μπαρλέττα*. ***Μόλα*** (Mola di Bari)· ἄνευ βιομηχανίας καὶ ἐμπορίου, πλουσία ὅμως παρὰ ταῦτα πολίχνη, πληθυσμοῦ 12,000 κατ.—***Πολινιᾶνο*** (Polignano) γραφικὴ πολίχνη ἐν τῷ μέσῳ ἐλαιῶνος πυκνοῦ. Πληθυσμὸς 5,500 κατ.— ***Μονόπολι*** (Monopoli) πόλις 23,000 κατοίκων, ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἡ ὁποία περιλούει μέρος τῶν τειχῶν τὰ ὁποῖα τὴν περιβάλλουν. Ἐξάγει πολὺ ἔλαιον, σάπωνας, οἶνον, ξυλοκέρατα (χαρούπια), ἀμύγδαλα, σῦκα, καὶ οἰνόπνευμα. — ***Φαζάνο*** (Fasano), ***Ὀστοῦνι*** (Ostuni), ***Καροβίνιο*** (Carovignio) καὶ ***Τσέλλιε*** (Ceglie)· πολίχναι μὲ πληθυσμὸν περὶ τὰς 10,000 ἑκάστη, μεταξὺ *Μονόπολι* καὶ *Μπρίντιζι*, μακρὰν ὅμως τῆς ἀκτῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, κείμεναι. ***Μπρίντιζι*** (Brindisi, ἀρχ. *Βρεντήσιον*) ὁ μόνος λιμὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους Ἰταλικῶν ἀκτῶν, παρέχων πᾶσαν ἀσφάλειαν ὑπὸ πάσας τὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας, εἰς οἱουδήποτε μεγέθους πλοῖα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀπέκτησε μεγίστην σημασίαν διὰ τὰς δι' αὐτοῦ μεταφορὰς τῶν ἀπὸ Αὐστραλίας καὶ Ἀσίας εἰδῶν εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην (ὅρος: via Brindisi)· ὁ πληθυσμός του 29000 κατοίκων (ὅρα λέξιν *Βρεντήσιον*). — ***Τορκιάρολο*** (Torchiarolo) καὶ ***Ἅγιος Φωκᾶς*** (San Foca) δύο χωρία ἀσήμαντα, μεταξὺ *Μπρίντιζι* καὶ *Ὀτράντο* κείμενα.—***Ὀτράντο*** (Otranto, πάλαι *Ὑδροῦς*) μικρὸν χωρίον σήμερον (2,300 κάτοικοι) ἀλλὰ εἰς λίαν ἐπίκαιρον θέσιν, ἀπὸ στρατηγικῆς ἰδίᾳ ἀπόψεως. Εἰς τοῦτο δὲ τὸ χωρίον ἀπολήγει τὸ καλώδιον τῆς Eastern Telegraph Co Ltd τὸ ἀπὸ *Ζακύνθου*, δι' οὗ, κυρίως, ἐπικοινωνεῖ τηλεγραφικῶς ἡ Ἑλλὰς πρὸς τὴν Εὐρώπην. Εἶναι ἐπίσης ὁ τελικὸς σταθμὸς τῆς παρακτίου ἀνατολικῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς τῆς Ἰταλίας. Τέλος ἡ γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τὸ *Ὀτράντο* πρὸς τὸ ἀκρωτ. *Λιγκουέττα* τοῦ *Αὐλῶνος*, ἔχουσα μῆκος 40 περίπου μιλλίων, εἶναι ἡ δίδουσα τὸ στενώτερον πλάτος τῆς *Ἀδριατικῆς θαλάσσης*, καὶ ἡ χωρίζουσα αὐτὴν ἀπὸ τοῦ πρὸς νότον τῆς γραμμῆς ἁπλουμένου *Ἰονίου* μας.

ΠΟΤΑΜΩΝ ΕΚΒΟΛΑΙ

α) ***Ἀπὸ Αὐλῶνος εἰς Μπόκκε ντὶ Κάτταρο: Νίσβορο*** (Nisvoro) καὶ ***Ντουκάτι*** (Dukati) πηγάζοντες ἀπὸ τῶν *Ἀκροκεραυνίων* καὶ ἐκβάλλοντες εἰς τὸν νότιον μυχὸν τοῦ *κόλπου τοῦ Αὐλῶνος*.—***Βοϊοῦσσα*** (Voïoussa, *Ἀῶος*) πηγάζων ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ *Πίνδου* καὶ ἐκβάλλων εἰς 9 μίλ-

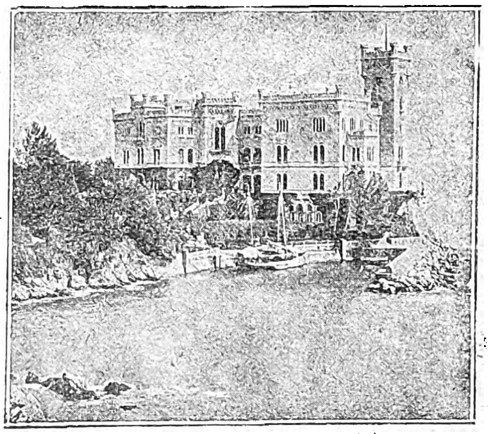

Τὸ τραγικὸν Μιραμάρε.

λια βορείως τῆς νησῖδος *Σάσσων*.—***Σέμενι*** (Semeni ἢ καὶ Samana, *Ἄψος*) πηγάζων ἐκ τοῦ *Τομὸρ* καὶ ἐκβάλλων εἰς 6 1/2 μίλλια βορείως τῆς φερωνύμου γλώσσης.—***Σκοῦμπι*** ἢ καὶ ***Γενοῦσος*** (Scumbi) πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων τοῦ *Ἐλμπασὰν* καὶ ἐκβάλλων εἰς 14 μίλλια βορείως τῆς *Σέμενι*.—***Ἀρσένης*** ἢ ***Ἀρτζὲν*** (Arzen) ἐκβάλλων εἰς 8 μίλλια νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου *Ροδώνη*.—***Μαθηὸς*** ἢ ***Ματγιὰ*** (Madjà) ἐκβάλλων 7 μίλλια ΒΑ τοῦ ἀκρωτηρίου *Ροδώνη*.—***Ντρὶν*** ἢ ***Δρῖνος*** (Drin ἀρχ. *Δρίλλος*) ὅστις «συνάπτει τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς Παιωνικοῖς πρὸς μεσημβρίαν» (*Στράβ.* Didot

Digitized by Google

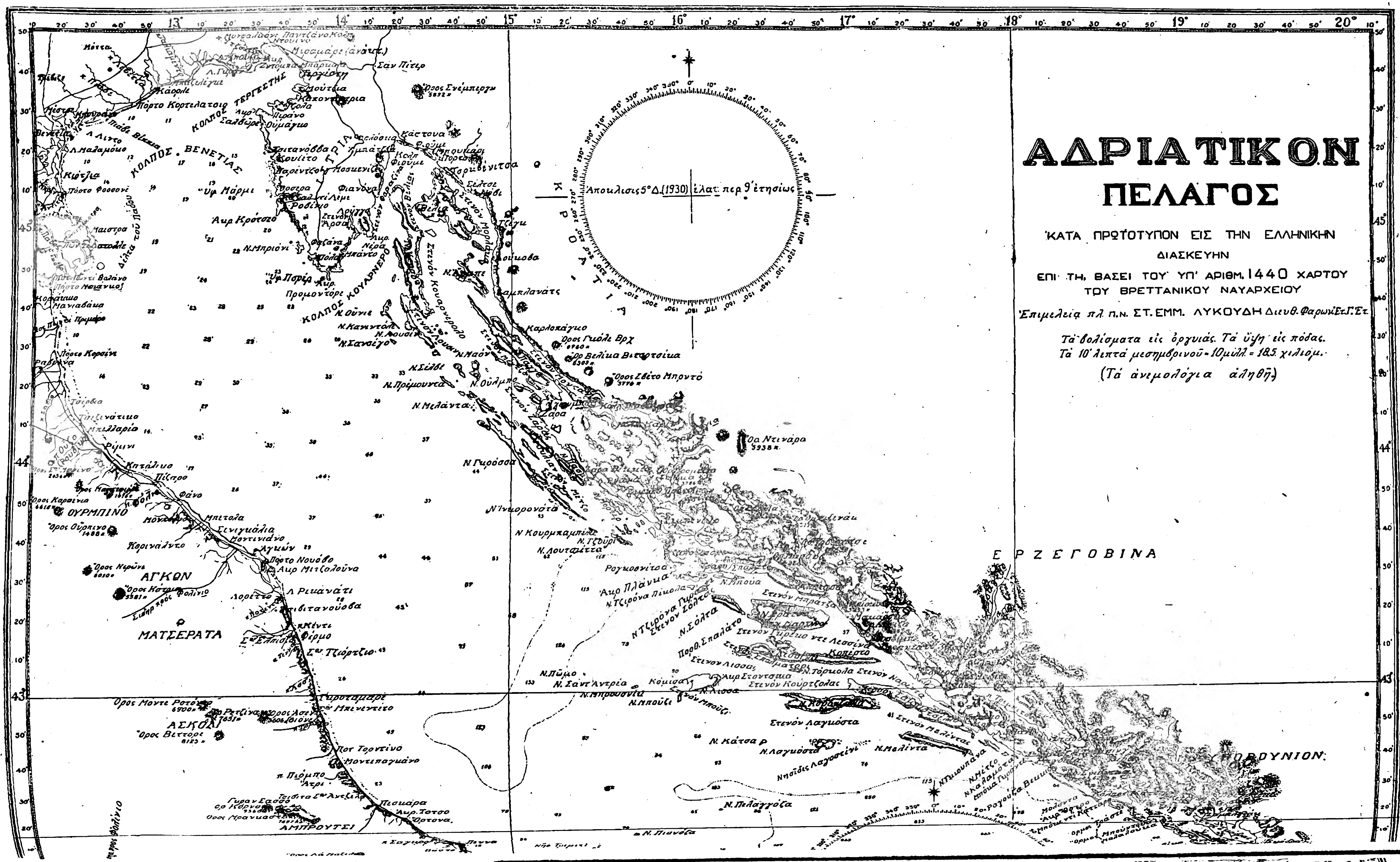

ΑΔΡΙΑΤΙΚΟΝ
ΠΕΛΑΓΟΣ
ΚΑΤΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ
ΔΙΑΣΚΕΥΗΝ
ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘΜ. 1440 ΧΑΡΤΟΥ
ΤΟΥ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΥ ΝΑΥΑΡΧΕΙΟΥ
Ἐπιμελείᾳ πλ. π.ν. ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗ Διευθ. Φαρων Ε.Γ.Ε.
Τὰ βολίσματα εἰς ὀργυιάς. Τὰ ὕψη εἰς πόδας.
Τὰ 10' λεπτὰ μεσημβρινοῦ = 10 μίλλ. = 18,5 χιλιόμ.
(Τὰ ἀνεμολόγια ἀληθῆ)
Ἀπόκλισις 5° Δ (1930) ἐλατ. περ. 9' ἐτησίως
ΚΡΟΑΤΙΑ
ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΑ
ΚΟΛΠΟΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ
ΚΟΛΠΟΣ ΤΕΡΓΕΣΤΗΣ
ΚΟΛΠΟΣ ΚΟΥΑΡΝΕΡΟ
ΑΓΚΩΝ
ΜΑΤΣΕΡΑΤΑ
ΑΣΚΟΛΙ
ΑΜΠΡΟΥΤΣΙ
ΟΥΡΜΠΙΝΟ
ΜΟΝΤΕΝΕΓΡΟΝ

Digitized by Google

262,29). Ἡ κοίτη του ἔχει μῆκος 24 μιλλίων, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ἑλιγμούς, εἶναι δὲ πλωτὴ εἰς πλοῖα 2 μέτρων βυθίσματος. Ἀφίνων ἀνατολικῶς τῆς κοίτης του τὸ *Ἀλέσσιο*, ἐκβάλλει εἰς τὴν νοτίαν ἄκραν τοῦ κόλπου *Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μεδούης* τὴν ὁποίαν ὁλονὲν προσεπιχώνων, διαρκῶς προεκτείνει. — **Μπογιάνα** (Bojana) πηγάζων ἀπὸ τοῦ ΝΑ μυχοῦ τῆς λίμνης *τῆς Σκόδρας*, ἐκβάλλει εἰς 8 μίλλια ΝΑ τοῦ *Ντουλτσίνο* προεκβάλλων ὁλονὲν τὴν ἐκβολήν του διὰ τῆς ἰλύος ἣν κυλινδεῖ.— **Ρικανὰτς** (Ricanaç) ποτάμιον ἐκβάλλον εἰς τὴν ἄκραν *Βολοβίκα* νοτιανατολικῶς τοῦ ὅρμου *Ἀντίβαρι*.

β) Ἀπὸ Μπόκκε ντὶ Κάτταρο εἰς Σεμπενῖκο. **Ζελεσνῖσκα** (Zelesniska) σημειῶν τὸ ἄλλοτε σύνορον τοῦ ποτὲ βασιλείου τοῦ Μαυροβουνίου. — **Φιουμάρα** (Fiumara) ποτάμιον ἐκβάλλον ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Κάτταρο*. — **Ὄμμπλα** (Ombla) ὡραῖος ποταμὸς ἐκβάλλων εἰς τὸν ὁμώνυμον ὅρμον, τὸν βορείως τῆς *Γκραβόζα* διανοιγόμενον.—**Ναρέντα** (Narenta, ἀρχ. *Νάρων*) ὁ μεγαλείτερος τῶν ποταμῶν τῆς Δαλματίας, πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων τῶν σχηματιζόντων τὰ σύνορα τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Ἑρζεγοβίνης, καὶ ἀφοῦ δεχθῇ τὸν ροῦν πλείστων παραποτάμων, ὧν ἐπισημότεροι οἱ *Βερλίκα, Τρεμπιζὰτ* καὶ *Μπρεγκάβα*, ὡς καὶ πλείστων χειμάρρων, καὶ ἀφοῦ διασχίσῃ τελματώδη πεδιάδα, ἐκβάλλει εἰς τὸ στενὸν εἰς ὃ δίδει καὶ τὸ ὄνομά του, πρὸς νότον δὲ 3 μίλλια τοῦ ὅρμου *Τόλερο*. Ἄλλοτε ἐξέβαλλε διὰ 12 στομίων· ἤδη ὅμως μόνον τὰ δύο τούτων ὑφίστανται, τὸ δὲ δέλτα του καταλαμβάνει 3 μιλλίων εὖρος.—**Τσέτινα** (Cetina) ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπίσης τῆς Δαλματίας ποταμῶν, ὅστις πηγάζων ἐκ τῶν ὀρέων *Ντινάρα* καὶ *Γκμπνιὰτ* ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Βοσνίας ἐκβάλλει εἰς τὴν *Ἄλμισσα*· σχηματίζει δὲ κατὰ τὸν ροῦν του πλείστους καταρράκτας, ὁ ὡραιότερος τῶν ὁποίων παρὰ τὸν φεουδαλικὸν πύργον Καστὲλ *Ντουόρο*.—**Σάλωνα** (Salona) ἐκβάλλων εἰς τὸ ὁμώνυμον ἐπίνειον *τοῦ στενοῦ τοῦ Σπαλάτο*.—**Κέρκα** (Kerka) μέγας ποταμὸς καὶ αὐτός, ἐκβάλλων εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν *Προκλιάν*, ἀφοῦ ἐνδυναμωθῇ ἀπὸ πλείστους παραποτάμους ὧν ὁ σπουδαιότερος ἡ *Τσίκολα* (Cikola) καὶ χειμάρρους· ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν ἐκκένωσις τῆς λιμνοθαλάσσης *Προκλιὰν* λογίζεται ὡς συνέχεια τῆς Κέρκα καὶ σχηματίζει εἰς 11 μίλλια ἔσω τῶν ἐκβολῶν της, παρὰ τὸ *Σεμπενῖκο*, τρεῖς μεγάλας πτώσεις ὕδατος.

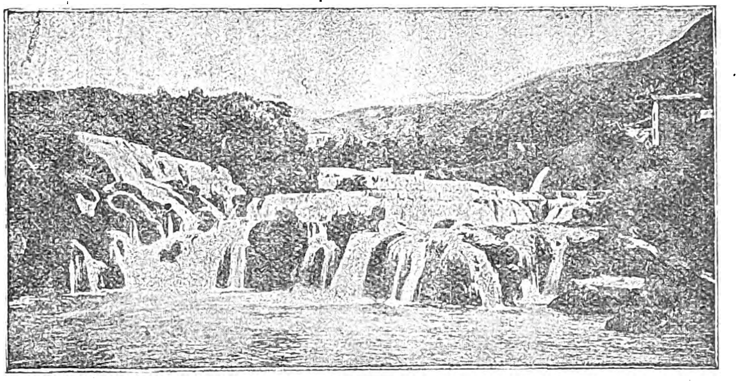

Καταρράκται τοῦ ποταμοῦ Κίρκα.

γ) Ἀπὸ Σεμπενῖκο ἕως Τεργέστης. **Καρινσνίτζα** (Karinsnitza) ποτάμιον ἐκβάλλον εἰς τὸν ὀστρεοβριθῆ περίκλειστον *κόλπον τοῦ Καρίν*.— **Μπάσικα** (Bascika) καὶ **Τζερμάνγια** (Zermanja) ποτάμια ἐκβάλλοντα εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ *Νοβιγρὰδ* ἀποτελοῦσαν προέκτασιν τοῦ *στενοῦ τῆς Μοντάνια* καὶ ἀπολήγουσαν εἰς τὸν κλειστὸν κόλπον τοῦ *Καρίν*. - **Ρέκα** (Reca) ποτάμιον ἐκβάλλον ἀνατολικῶς τοῦ *Φιοῦμε*.—**Δράγα** (Dragha) ποτάμιον ἐκβάλλον ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Φιοῦμε*. — **Φιανῶνα** (Fianona) ποτάμιον ἐκβάλλον εἰς τὸν φερώνυμον ὅρμον τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τῆς *Ἰστρίας*. —**Κουϊέτο** (Quieto) ποτάμιον ἐκβάλλον ἐν τῷ φερωνύμῳ ὅρμῳ τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς *Ἰστρίας*.— **Λέρα** (Lera) καὶ **Ντραγώνα** (Dragona) δύο ποτάμια παραλλήλως ἀλλήλων ρέοντα καὶ ἐκβάλλοντα εἰς τὸν κολπίσκον τοῦ *Πιράνο*.—**Ριζάνο** (Risano) ποτάμιον ἐκβάλλον ἀνατολικῶς τῆς *Καποντίστρια*.— **Τιμάβο** (Timavo) ποταμὸς βραχείας τὸ μῆκος κοίτης, ἀλλὰ μεγίστου ροῦ. Πιστεύεται ὅτι ὁ ποταμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν ὡς ἄνω μνησθεῖσαν *Ρέκα* ἥτις ἐξαφανίζεται ὑποχθονίως ἀνατολικῶς τῆς Τεργέστης καὶ ἀναφαίνεται εἶτα ὡς *Τιμάβο*· ἐπὶ τῆς ἐκδοχῆς δὲ ταύτης, πλέκεται ὡραῖον μυθιστόρημα τοῦ Jules Vern ὁ «Matthias Sandorff». Διὰ τοῦ ροῦ του κινοῦνται πλεῖσται βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις.

δ) Ἀπὸ Τεργέστης εἰς Βενετίαν. **Ἰνσόντζο** (Insonzo) καὶ **Ἰνσοντζᾶτο** (Insonzato) ποταμὸς καὶ παραπόταμος ἐκβάλλοντες εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ζντόμπα* (ὅρα VI, στ) τὸ ὁποῖον ὁλονὲν προσεπιχώνοντες, διαρκῶς προεκτείνουν. Γνωστοὶ ἀμφότεροι διὰ τὰς θρυλικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ στρατοῦ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν Ναπολεόντειον ἐποποιΐαν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὰς ἐπιχειρήσεις μεταξὺ Αὐστριακῶν καὶ Ἰταλῶν περὶ τὸ πέρας τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.—**Ἄουσσα** (Aussa) ἄλλοτε ἐπιθαλάσσιον σύνορον Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας. Εἶναι πλωτὸς μέχρι τῆς κωμοπόλεως *Τσερβινιάνο*. **Στέλλα** (Stella) καὶ **Μουτζάνα** (Muzana) δύο ποτάμια ἐκβάλλοντα μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Ταλιαμέντο* καὶ τοῦ λιμένος *Μποῦζο*. — **Ταλιαμέντο** (Tagliamento) πηγάζων ἀπὸ τὰς *Καρνικὰς Ἄλπεις* διασχίζει τὴν πεδιάδα τῆς *Οὔντινε* (Udine) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν φερώνυμον γλῶσσαν, ἣν σχηματίζουσι τὰ χώματα τὰ ὁποῖα κυλινδεῖ. Εἶναι δὲ πλωτὸς ἐπὶ 16 μίλλια.—**Λέμενε** (Lemene) ποτάμιον ἐκβάλλον εἰς τὸν ὁρμίσκον *Φαλκονέρα*.—**Λιβέντζα** (Livenza) ἐκβάλλων εἰς τὸν ὁρμίσκον *Σάντα Μαργκερίτα* (Santa Margherita).—**Πιάβε** (Piave) πηγάζων ἀπὸ τὸ ὄρος *Παράλμπα* (Paralmba), εἶναι πλωτὸς ἐπὶ 11 μίλλια ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Ἡ διῶρυξ *Καβέττα* (Cavetta) τὸν συνδέει πρὸς τὸν ποταμὸν *Σίλε*· οὗτος δὲ πρὸς τὴν Ἑνετίαν.—**Σίλε** (Sile) ἐκβάλλων εἰς τὴν ἄκραν *Πιάβε Βέκκια* δέκα μίλλια ΒΑ τοῦ ἐνετικοῦ *Λίντο*, ἥτις ἦτο τοῦ *Πιάβε* ἡ παλαιὰ ἐκβολή. Εἶναι δὲ πλωτὸς μέχρι τοῦ *Τρεβίζο* ἐπὶ 20 ὅλα μίλλια, ἐπικοινωνῶν ἅμα καὶ πρὸς τὸ *Μουρᾶνο* τῆς Ἑνετίας (Murano) διὰ τῆς διώρυγος *Ντόλτσε* (Dolce).

ε) Ἀπὸ Βενετίας εἰς Ἀγκῶνα. **Μπρέντα** (Brenta) πηγάζων ἀπὸ τῶν ὀρέων τοῦ *Τρέντε* καὶ τῆς *Μπελλοὺν* διασχίζει τὴν πεδιάδα τοῦ *Μπασσάνο* (Bassano) ἐπικοινωνῶν πρὸς τὴν *Πάδουα, Βενετίαν, Βιτσέντσε* (Vicence) καὶ *Κιόττζια*(Chioggia) διὰ διωρύγων καθὼς καὶ πρὸς τοὺς ποταμοὺς *Ἀντίτζε* καὶ *Πῶ*. Εἰς τὰ ἐδάφη ταῦτα ἐξετυλίχθησαν οἱ θρυλικοὶ ἆθλοι τῆς ὑπὸ τὸν Μποναπάρτι Στρατιᾶς τῆς Ἰταλίας (l'Armée d'Italie)· διὰ τοῦτο ὁ ἀναγνώστης θὰ ἀναμνησθῇ ἀπὸ τῶν ὀνομασιῶν των, τοὺς τίτλους (δοὺξ τοῦ Μπασσάνο, τοῦ Ροβίγκο, τοῦ Τρεβίζο, τῆς Μπελλοὺν κτλ.), τοὺς ὁποίους ὁ μέγας στρατηλάτης ἀπένεμε ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν εἰς τοὺς στρατηγούς του.— **Ἀντίτζε** (Adige, διὰ τῆς χρήσεως ἐπιβληθεὶς εἰς ἡμᾶς ὡς *Ἀδίγης*). Ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων ποταμῶν τῆς Ἰταλίας· πηγάζων ἀπὸ τῶν *Ἑλβετικῶν Ἄλπεων*, εἶναι πλωτός, παρὰ μεγάλων μὲν πλοίων μέχρι *Βερώνα*, παρὰ μικρῶν δὲ μέχρι *Τρέντε* καὶ *Μπόζεν*. — **Πῶ** (Pô, ἀρχ. *Πάδος*) πηγάζων ἐκ τῶν Ἄλπεων ἀπὸ τοῦ ὄρους *Βίζο* εἰς τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας, ἐκβάλλει εἰς τὴν Ἀδριατικὴν διὰ πολυκλάδου *Δέλτα*. Μετὰ τοῦ Δουνάβεως ἀποτελεῖ τὸν σημαντικώτερον ποταμὸν τῆς ἀνατολικῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου. Τὸ *Δέλτα* του διαρκῶς προσεπιχώνεται (ὅρα λεξ. *Ἀδρία*), ὑπολογίζεται δὲ ὅτι χωρεῖ κατὰ 70 μέτρα ἐτησίως εἰς τὴν θάλασσαν· ἔχει δὲ πλάτος, μεταξὺ τῶν στομίων *Πῶ ντὶ Γκόρο* καὶ *Πῶ ντὶ Λεβάντε* 12 μιλλίων κατὰ χορδήν, καὶ 25 μιλλίων κατ' ἀνάπτυγμα, μετρούμενον. Εὐκόλως ἀντιλαμβάνονται οἱ διαπλέοντες ἐν καλοκαιρίᾳ ὅτι πλησιάζουσι τὸ Δέλτα καὶ ἀπὸ τοὺς ὑδρατμούς, οἵτινες ἐγείρονται ὑπὲρ αὐτὸ τοὺς θερμοὺς μῆνας καὶ ἀπὸ τὴν θολότητα τῆς θαλάσσης, ἡ ὁποία ἐξικνεῖται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν. Τὸν χειμῶνα τοῦ 1879 ἐπάγη τὸ *δέλτα τοῦ Πάδου*. Τὰ κυριώτερα τῶν στομίων τοῦ Πάδου καὶ κατὰ τὸ δέλτα του εἶναι *Πῶ ντὶ Γκόρο* (Pô di Goro), *Πῶ ντέλλα Νιόκα* (Pô della Gnoca), *Πῶ ντέλλα Μαέστρα*, (Pô della Maestra) καὶ *Πῶ ντὶ Λεβάντε* (Pô di Levante)). — **Πῶ ντὶ Βολάνο** (Pô di Volano) μέχρι τοῦ 13ου αἰῶνος ἦτο ὁ κύριος κλάδος τοῦ *Δέλτα*, ἤδη ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὰς διώρυγας τὰς περιβαλλούσας τὴν *Φερράρα*. Ἀλλὰ καὶ ὁ **Πῶ ντὶ Πριμάρο** (Pô di Primaro) ὑπῆρξε κατὰ τὸν 12ον καὶ 13ον αἰῶνα ἐκ τῶν κυρίων κλάδων τοῦ Δέλτα, ἀλλὰ σήμερον χρησιμεύει διὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ παραποτάμου *Ρένο* ὢν πλωτὸς διὰ πλοῖα 80 τόννων ἐπὶ 9 μίλλια καὶ διὰ πλοῖα κάτω τῶν 20 ἐπὶ 29 μίλλια.—**Σάβιο** (Savio, *Σαῦος*), ἐκβάλλων μεταξὺ *Τσέρβια καὶ Πόρτο Κορσίνι* καὶ εἰς 3 μίλλια ἀπὸ τῆς πρώτης.—**Φιοῦμι Οὐνῖτι** (Fiumi Uniti) κοινὴ ἐκβολὴ τῶν ποταμίων *Ρόνκο* (Ronco) καὶ *Μοντόνε*. **Οὔζο** (Uso ἀρχ. Ρουβίκων)· ἡ ἐκβολή του οὖσα κατὰ τὸ χωρίον Μπελλαρία. **Φιουμιτσίνο** καὶ **Πισσιατέλλο** (Fiumicino καὶ Pisciatello) δύο ποτάμια εκβάλλοντα μεταξὺ ἐκβολῶν *Οὔζο* καὶ λιμένος *Τσεζενάτικο*.— **Μαρρέκκια** (Marrecchia) ἐκβάλλων εἰς *Ρίμινι* εἶναι πλωτὸς ἐπὶ ἓν μίλλιον. — **Κόνκα** (Conca) μεταξὺ *Ρίμινι* καὶ *Πέζαρο* ἐκβάλλων.—**Φόλιο** (Foglio) ἐκβάλλων εἰς τὸ *Πέζαρο*.—**Τσέζανο** (Cesano) καὶ **Μετάουρε** (Metaure) δύο ὁρμητικὰ ποτάμια μεταξὺ *Σενιγκόλια* καὶ *Φάνο* ἐκβάλλοντα.—**Μίζα** (Misa) ποτάμιον τοῦ ὁποίου ἡ ἐκβολὴ σχηματίζει τὸν λιμένα *Σενιγκάλια*.—**Ἐσζίνο** (Esino) ποτάμιον πηγάζον ἀπὸ τοῦ ὄρους *Φαμπιάνο* καὶ ἐκβάλλον μεταξὺ *Ἀγκῶνος καὶ Σενιγκάλια*.

στ) Ἀπὸ Ἀγκῶνος εἰς Ὀτράντο. **Μουζῶνε** (Musone) καὶ *Ποτέντσα* (Potentza) δύο ποτάμια ἐγγὺς καὶ ἑκατέρωθεν τῆς πόλεως *Λορέττο* καὶ τοῦ ἐπινείου της *Ρεκκανάτι* ρέοντα.— **Ἄσζολα** (Asola) ἐκβάλλων μεταξὺ *Τσιβιτανουόβα* καὶ *Ρεκανάτι*.—**Κιέντι** (Ghienti) πηγάζων ἀπὸ τῶν *Ἀπεννίνων*· διερχόμενος πλησίον τοῦ *Τολεντίνο* ἐκβάλλει, μετὰ ροῦν 105 χιλιομέτρων, μεταξὺ *Σὰν Ἐλπίντιο* καὶ *Τσιβιτανουόβα*. — **Λέτε Βίβο** (Lete vivo) ποτάμιον ἐκβάλλον παρὰ τὸ ἐπίνειον Σὰν Τζιόρτζιο.—*Ἄσο* ἢ *Ἀσόνε* (Aso ἢ Asone) πηγάζων ἀπὸ τοῦ *Μόντε Ροτόντο* ἐκβάλλει δέκα μίλλια βορείως τοῦ *Σὰν Μπενεντέττο*.— **Τρόντο** (Tronto) πηγάζων ἀπὸ τοῦ *Γκρὰν Σάσσο* καὶ ἐκβάλλων ἐγγὺς τῆς *Κολονέλλα*. — Μεταξὺ *Πεσκάρα* καὶ ἐκβολῶν *Τρόντο* ἐκβάλλουν ἑπτὰ ποταμοί: **Βιμπράτα** (Vibrata), **Σαλινέλλο** (Salinello), **Τορντίνο** (Tordino), **Βομάνο** (Vomano), *Τσεράννο* (Ceranno), **Πιόμπα** (Piomba) καὶ **Σαλίνο** (Salino)· ἐκ τούτων ὁ *Πιόμπα* εἶναι ὁ *Ματρῖνος* κατὰ Σιράβωνα, ρέων πλησίον τῆς πολίχνης *Ἄτρι* (Atri), ἥτις εἶναι ἡ ἀρχαία *Ἀδρία*, ἀλλὰ ἡ τῶν Πικηνῶν, καὶ οὐχὶ ἡ τῶν Βενέτων, ἡ δοῦσα τὸ ὄνομα εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος. Τονίζομεν δὲ τὴν διαφοράν, ὅπως μὴ παρασυρθῇ τις εἰς λάθος, ὡς παρεσύρθη καὶ ἡ Grande Encyclopédie, συγχύσασα τὰς δύο Ἀδρίας ὡς μίαν. —**Πεσκάρα** (Pescara) διαχωρίζων τὰ *Ἀμπροῦτζι* ἐκβάλλει εἰς τὸ φερώνυμον ἐπίνειον. — **Ἀριέλλα** (Arierlla) καὶ **Φόρο** (Foro) δύο ποτάμια, ἐκβάλλοντα μεταξὺ *Φραγκαβίλλα* καὶ *Ὄρτονα*.—**Φελτρίνο** (Feltrino) καὶ **Σάγκρο** (Sangro) δύο ποτάμια ἐκβάλλοντα μεταξὺ ἀκρωτηρίου *Πέννα* καὶ λιμένος *Ὄρτονα*. — **Σινάρα** (Sinara) καὶ **Σατσιόνε** (Saccione) δύο ποτάμια ἐκβάλλοντα ἐγγὺς καὶ ἑκατέρωθεν τοῦ χωρίου *Τέρμολλι*.— **Φορτόρε** (Fortore) πηγάζων ἀπὸ τὰ δάση *Ματζόκο* (Mazzoco), ἐκβάλλει τρία μίλλια δυτικῶς τῆς λιμνοθαλάσσης *Λεσσίνα*.—**Μπιφέρνο** (Biferno) ἐκβάλλων εἰς *Καμπομαρίνα*.—**Καραπέλλα** (Carapella) ἐκβάλλων δυτικῶς 5 μίλ. τῆς λιμνοθαλάσσης *Σάλπι*.—**Ὀφάντο** (Ofanto) ὁ ἀνατολικώτερος τῶν ποταμῶν τῆς Ἰταλίας πηγάζων ἀπὸ τῶν Ἀπεννίνων, (*Σὰν Ἄντζελο ντὶ Λομβάρδι*) καὶ ἐκβάλλων 6 μίλλια ΒΔ τῆς *Μπαρλέττα*.—**Φιοῦμε Γκράντε** (Fiume Grande) ποτάμιον ἐκβάλλον εἰς τὸ ἀκρωτ. *Καβάλλο* τοῦ Μπρίντιζι.

VIII. ΟΡΗ

Τὸ Ἀδριατικὸν περιφράσσεται γύρωθεν ὑπὸ ὀρέων, ὡς ὑπὸ προέχοντος περιθωρίου, ἐξαιρέσει τῆς βορείας αὐτοῦ πλευρᾶς τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουσιν αἱ πεδιάδες τοῦ Πάδου καὶ τὰ ἀπ' αὐτοῦ ἕλη καὶ τέλματα.

Τὰ ὄρη τὰ συνιστῶντα τὸ τοιοῦτον τοῦ Ἀδριατικοῦ περιθώριον, εἶναι, ἐν πρώτοις τῆς *Ἀπουλίας* οἱ βουνοί, ἀπολήγοντες εἰς τὸ *στενὸν τοῦ Ὀτράντο*, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἑνούμενοι πρὸς τὰ περὶ τὴν Νεάπολιν *Ἀπέννινα*, τῶν ὁποίων ἡ ὀροσειρὰ λαμβάνει, μέχρι Γενούης, διαδοχικῶς τὰς ὀνομασίας ὀροπέδιον τῶν *Ἀμπροῦτζι* (μὲ τὰς ὑψηλὰς κορυφάς του, *Γκρὰν Σάσσο ντ' Ἰτάλια* καὶ *Μαξέλλα*), *Ρωμαϊκὰ Ἀπέννινα, Ἐτρουσκικὰ* καὶ *Λιγουρικά*. Τὸ τελευταῖον τοῦτο τμῆμα συνάπτεται πρὸς τὸ σύστημα τῶν Ἄλπεων, διὰ τοῦ αὐχένος τοῦ Gadibone.

Τὰ δυτικά, τὰ βόρεια καὶ τὰ ἀνατολικὰ φράγματα τῶν πεδιάδων τοῦ *Πῶ*, σχηματίζονται ἀποκλειστικῶς ὑπὸ τῶν Ἄλπεων, αἱ ὁποῖαι πρὸς δυσμὰς αὐτῶν λαμβάνουσι τὰς ὀνομασίας *Ἄλπ Μαριτὶμ* (Alpes Maritimes), *Ἄλπ Κοτιὲνν* (Alpes Cottiennes), *Ἄλπ Γκρὲ* (Alpes Grees), *Ἄλπ Πεννὶν* (Alpes Pennines), πρὸς βορρᾶν *Ἄλπ Λεποντιὲν* Alpes Lépontiennes), ἢ *Ἄλπ Σαντρὰλ* (Alpes Centrales), καὶ πρὸς ἀνατολὰς *Ἄλπ Νορὶκ* (Alpes Noriques).

Ἐξακολουθοῦν δὲ αἱ Ἄλπεις νὰ παρακολουθοῦν τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀκτῶν, τῆς Ἰστρίας, τῆς Κροατίας καὶ τῆς Δαλματίας καὶ ἐνίοτε ἐκ τοῦ πολὺ πλησίον. Οὕτω αἱ *Καρνικαὶ* Ἄλπεις, αἱ *Ἰουλιαναὶ* καὶ αἱ *Δειναρικαὶ* (Dinara) ἁπλοῦνται εἰς τὰς χώρας ταύτας, τὰ δὲ κράσπεδά των φθάνουν μέχρι τοῦ ποταμοῦ *Ναρέντα*. Τέλος, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τούτου καὶ πρὸς νότον ἄρχονται τὰ Μαυροβουνιακὰ ὄρη τὰ ὁποῖα συμμιγνύμενα μετὰ τῶν Ἀλβανικῶν καὶ τῶν Βορειοηπειρωτικῶν, ἀπολήγουν εἰς τὸν *Πίνδον* καὶ τὰ *Κεραύνια* ἀφοῦ ἁπλώσουν πολλὰς παραφυάδας πρὸς τὰς ἀκτάς.

Βιβλιογραφία: *Paolo Sarpi* Opere (Helmstat 1763 τόμος IV). — *Ratti* L'Adriatico degli altri. — *Attilio Tamaro* Italiens et Slaves dans l' Adriatique (μεταφρ. ἐν Ζυρίχῃ 1918). — *Setton Watson* The Barkans, Italy and the Adriatic.—*Segelhandbuch der Adria* (Pola 1906 συμπληρ. 1912). — *Instructions Nautiques N. 995* (1916): Mer. Adriatique. — *The Mediterranean Pilot.* Vol III. — *Portolano delle coste d'Italia* (co ta Adriatica).— *Wil. K. Wallace* Greater Italy (Λονδῖνον 1917).—Adriatico: Studio Geografico e Politico (ὑπὸ ἀνωνύμου *** — βιβλ. τῆς Βουλῆς). — *Schweiger - Lerchenfeld* Adria Zwishen Pontus und Adria (Βιέννη 1879).—

Digitized by Google

ticus: de Trieste à Valona. — *Querbach* Les races et la nationalité en Autriche et Hongrie. — *Jacq. Bainville* Les consequences de la Paix. — *Franc. Caburi* Italiani e Jugoslavi (Μιλᾶνον 1917). — *Gabr Hannotaux* en Mediterranée. — *Ὁδηγοὶ Joanne* Δαλματίας, Κροατίας, Ἰστρίας. — *Luis (Paul)* La guerre d' Orient (Paris 1916).—*Montegazza (Vico)* Mediterraneo e il suo équilibro. — *Marcott* The European commonwealth. Probleims historical and diplomatics.— *Taylor* The future of the southern Slaves.—*Χάρται Βρετανικοῦ Ναυαρχείου ὑπ' ἀριθμούς*: 1440, (ὁ Γενικὸς) 199, 1492, 200, 3212, 201, 1483, 1434, 1559, 202, 2711, 1996, 1561, 2774, 1581, 2712, 1612, 1611, 2713, 1582, 3675, 1463, 419, 2701, 1590, 1589, καὶ τὸ βόρειον τμῆμα τοῦ 206, οὐχὶ διὰ τὸ καθαρῶς 'Αδριατικόν, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀμέσως πρὸς νότον τοῦ στομίου του ἀκτάς.

ΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ ΕΤ. Γ. ΕΤ.

ΑΔΡΙΑΤΙΚΟΝ ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ι. ΥΦΑΛΟΣ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ

Τὰ βάθη τοῦ 'Αδριατικοῦ πελάγους κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν του, συσχετίζονται, κατὰ κανόνα, πρὸς τὴν ἔξαλον κατατομὴν τῶν ἀκτῶν· παντοῦ, δηλαδή, ὅπου αἱ ἀκταὶ ὑπερέχουν τῆς θαλάσσης ὑψηλαὶ καὶ βραχώδεις, ἐκεῖ καὶ τὰ ἐγγὺς αὐτῶν βάθη εἶναι μεγάλα· ἀντιθέτως δὲ ὅπου αἱ ἀκταὶ εἶναι χθαμαλαί, συνεχεῖς καὶ ἀμμόεσσαι, ἐκεῖ καὶ τὰ ἐγγὺς αὐτῶν βάθη εἶναι μικρά. Οὕτω τὰ μεγαλείτερα παράκτια βάθη παρουσιάζονται ἐγγὺς τῶν ἀκτῶν τῆς *'Ιστρίας* καὶ τῆς *Δαλματίας*, ἐνῷ τὰ μικρότερα, παρὰ τῆς *Βενετίας* καὶ τοῦ *Δέλτα τοῦ Πῶ* (Πάδου) τοὺς αἰγιαλούς.

Δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ τὸ 'Αδριατικόν, ὑπὸ ἔποψιν ὑφάλου διαμορφώσεως, ὡς συγκείμενον ἐκ δύο *λεκανῶν*, τῆς μὲν πρὸς *βορρᾶν*, τῆς δὲ πρὸς *νότον* τῆς γραμμῆς, τῆς ἀρχομένης ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τῆς *Ναρέντα* καὶ τοῦ ὤμου τῆς Χερσονήσου τοῦ *Σαμπιοντσέλλο*, διερχομένης διὰ τῶν νήσων *Λαγκόστα, Πελαγκόζα, Πιανόζα, Τρεμίτι*, καὶ ἀποληγούσης εἰς τὴν κωμόπολιν *Τέρμολι*, γραμμῆς δὲ ἐπισήμου εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς λεκάνης, ἣν τὰ ὕδατα τοῦ 'Αδριατικοῦ πελάγους καλύπτουν (ὅρα ἄρθρ. ΑΔΡΙΑΤΙΚΟΝ Παραλ. Γεωγραφία σελ. 644 καὶ χάρτην), τῶν ἀπ' αὐτῶν ἀναδυσασῶν, ὡς ἀνωτέρω, νήσων μὴ οὐσῶν ἢ κορυφῶν ὑφάλου ὀροσειρᾶς, κατὰ μῆκος τῆς κορυφογραμμῆς τῆς ὁποίας τὸ μέγιστον εὑρεθὲν βάθος δὲν ὑπερβαίνει τὰς 85 ὀργυιάς.

Βορεία λεκάνη. Καὶ εἰς μὲν τὴν *βορείαν* τῶν λεκανῶν τὰ βάθη εἶναι γενικῶς κατώτερα τῶν 100 ὀργυιῶν, ἐξαιρέσει ἐντὸς τάφρου, δυτικῶς τῆς νησίδος *Πόμο* ἐπὶ τοῦ θαλασσίου βυθοῦ διανοιγομένης, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Μέσου (ΒΑ) πρὸς Λίβαν (ΝΔ) καὶ ἐκτεινομένης ἐπὶ 60 περίπου μίλλια κατὰ μῆκος καὶ 10 περίπου μίλλια κατὰ πλάτος. Ἡ *ποιότης* δὲ *τοῦ βυθοῦ* εἰς τὸν πυθμένα τῆς τάφρου εἶναι *πηλὸς* κιτρινωπὸς καὶ γλοιώδης, ἐνῷ πρὸς βορρᾶν αὐτῆς εἶναι *ἄμμος* καὶ *θραύσματα* κογχυλίων,ἀπολιθωμένων ἐγχυματικῶν ζωϊφίων, μαλακίων καὶ κοραλλίων.Γενικῶς, εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ πυθμένος τῆς βορείας λεκάνης, ἡ ποιότης τοῦ βυθοῦ ἀκολουθεῖ ὁμοιόμορφον σχεδὸν κανόνα, ἰδίᾳ, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ ῥεύματα, ποτάμια καὶ θαλάσσια, παρασύροντα τὰς ὕλας αἵτινες ἐναποτίθενται εἰς τὸν βυθόν, τὰς ἰσοπεδώνουν τρόπον τινὰ συγχρόνως, κατὰ στοιβάδας ἐπ' αὐτοῦ· οὕτω, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς 'Ιταλικῆς χερσονήσου, ἄμμον ἀπὸ τῶν ποταμῶν προελθοῦσαν, ἀνοικτότερα ἄμμον μετὰ πηλοῦ μεμιγμένην, καὶ πελαγίως μόνον πηλόν, ἀραιὰ δὲ καὶ ποῦ ἀπαντῶμεν ἄργιλλον ὑπὸ πηλοῦ κεκαλυμμένην ἢ καὶ ἀσβεστοῦχα θραύσματα μετὰ πηλοῦ, ἄμμου καὶ ἀργίλλου μεμιγμένα. Αἱ ἐκτάσεις δὲ εἰς ἃς ἐκτείνονται αἱ τοιαῦται θαλάσσιαι ζῶναι ποικίλλουσιν ἀναλόγως τῶν ἐκβαλλόντων ποταμῶν, τῆς ταχύτητος τοῦ παραλιακοῦ ῥεύματος καὶ τῆς πρὸς τὸ πέλαγος ἐκτάσεως του.

Ἡ *ἰσοβαθὴς* (ὅρα λέξιν) τῶν 50 ὀργυιῶν παραθέουσα ἐν ἀρχῇ τὴν 'Ιταλικὴν ἀκτήν, μεταξὺ *'Οτράντο* καὶ *Μπάρι* ἐξ ἀποστάσεως 5 ἕως 8 μιλλίων, κάμπτεται ἐκεῖ ὅπως περιβάλῃ ἐξ ἀποστάσεως 10 περίπου μιλλίων τὴν χερσόνησον *Μανφρεντόνια* μεθ' ὃ περιβάλλουσα ἐκ βραχείας ἀποστάσεως τὰς νήσους *Τρεμίτι* ἀφίσταται τῆς δυτικῆς ἀκτῆς 12 ἕως 15 μίλλια, μέχρι τῆς συναντήσεως τῆς παραλλήλου τῶν 43° καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ 14° 20' ἐκεῖθεν κατευθύνεται ἀνωμάλως πρὸς Μέσην (ΒΑ) καὶ πρὸς τὸ μέσον τῆς νήσου *'Ινκορονάτα*, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἐκεῖθεν ἐγγύτατα τῶν πρὸς νότον νήσων.

Ἡ ἰσοβαθὴς τῶν 25 ὀργυιῶν, δυτικῶς τῶν νήσων, δὲν φθάνει εἰς τὸν παράλληλον τοῦ ἀκρωτ. *Προμοντόρε*.

Εἰς τὸν *κόλπον τῆς 'Ενετίας* οἱ βυθοὶ εἶναι γενικῶς βραχεῖς καὶ ὁμαλοί, ποικίλλοντες μεταξὺ 8 καὶ 20 ὀργυιῶν. Τὸ μέρος δὲ τοῦτο, συσχετικῶς πρὸς τὸ λοιπὸν 'Αδριατικόν, φαίνεται σχηματίζον ὑποθαλάσσιον ὁμαλὸν ὀροπέδιον, τρόπον τινὰ συνεχίζον τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας τῆς *Λομβαρδίας* καὶ τοῦ *Φριούλ*. Σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ ἀπὸ τῶν ποταμῶν καταφοραὶ ἰλύος, ὁλονὲν προσεπιχώνουσαι,ἀπομακρύνουν βραδέως τὸν ἄκρον τὰ ὅρια τῶν ἰσοβαθῶν. Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν κόλπον, τὰ βάθη τὰ κατώτερα τῶν 10 ὀργυιῶν εἶναι τὰ μᾶλλον πελαγίως χωροῦντα.

Ἡ τοιαύτη ὁμαλὴ τοῦ πυθμένος τοῦ 'Αδριατικοῦ κλίσις, ἡ ὁποία κατηφορεῖ ἀπὸ Σκίρωνος (ΒΔ) πρὸς Εὖρον (ΝΑ), φαίνεται ἀσκοῦσα μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὴν κίνησιν τῶν ὑδάτων του, ἰδίως ὅταν, κατόπιν καταιγίδων ἀπὸ Εὔρου (*Σιρόκο*, ὅρα κατωτέρω) αἵτινες τὰ συνεσώρευσαν πρὸς τὸν μυχόν, τείνουσι ταῦτα νὰ ἰσορροπήσωσιν, ἐπαναρρέοντα πρὸς τὸ στόμιον τοῦ πελάγους.

Εἰς τὴν βορείαν δὲ λεκάνην παρουσιάζεται καὶ ἡ ἑξῆς ἀξιοσημείωτος λεπτομέρεια: εἰς τὸ πρὸς δυσμὰς ἥμισύ της, ἡ ποιότης τοῦ βυθοῦ εἶναι ἄμμος χρώματος ἀνοικτοῦ ἀποκλίνοντος πρὸς τὸ ὑποκίτρινον, ἡ δὲ ἐπισταμένη ἐξέτασίς του ἀποδεικνύει τὴν παρουσίαν θραυσμάτων ἐγχυματικῶν ζωϊφίων καὶ λευκῶν κογχυλίων· εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς ὅμως ἥμισύ της, ὁ ἀμμώδης βυθὸς παρουσιάζει χρῶμα βαθέως τεφρὸν καὶ ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ δείγματα του ψήγματα μέλανα μαλακοῦ σιδήρου.

Οἱ βυθοὶ ἐν τοῖς *στενοῖς* (κανάλια) εὑρίσκονται μεταξὺ 30 καὶ 40 ὀργυιῶν, καὶ μόνον εἰς τὰ στενὰ *Μορλάκκα* καὶ *Κουαρνερόλο* ὑπερβαίνουσι τὰς 50 ὀργ. Ἡ ποιότης δὲ τῶν βυθῶν τοῦ *Κουαρνέρο* μεταξὺ *'Ιστρία* καὶ *Κέρσο* εἶναι πηλὸς βαθυτεφρόχρους· εἰς τὸ *Κουαρνερόλλο* μεταξὺ *Κέρσο* καὶ *'Αρμπε*, πηλὸς μαλακὸς βαθυκίτρινος εἴτε σκληρὸς μέλας ἢ ἐρυθρωπός· εἰς τὸ στενὸν *Μέτζο* ἄμμος χονδρόκοκκος μετὰ κογχυλίων μᾶλλον μεγάλων· εἰς τὰ νότια τέλος στενὰ ἐπικρατοῦν βυθοὶ πετρώδεις μετὰ ψήφων (βοτσάλων).

β) Νοτία λεκάνη.—Εἰς τὴν λεκάνην ταύτην τοῦ 'Αδριατικοῦ τὰ βολίσματα ἀπέδειξαν βυθὸν εἰς 850 ὀργυιάς, πηλὸν μαλακὸν καὶ κίτρινον, τοῦ μεγαλειτέρου βολίσματος 869, ὀργυιῶν, σημειωθέντος εἰς 35 μίλλια ΒΑ τοῦ Πρίντεζι. Ἡ νοτία ἐσχατιὰ τῆς θαλάσσης παρουσιάζει ἔξαρσιν μεταξὺ *'Οτράντο* καὶ *Λιγκονέττα* ὑπὲρ τὴν ὁποίαν τὰ βολίσματα δίδουν,καταμεσῆς, 460—470 ὀργυιάς. Ἡ γραμμὴ τῶν μεγαλειτέρων βυθῶν διευθύνεται ἐκεῖθεν πρὸς τὰς νήσους *Κάτσα* καὶ *Πελαγκόζα* διερχομένη 30 μίλλια περίπου νοτίως τῆς *Μελέντα* καὶ τῆς *Λαγκόστα*. Τάφρος, ὁ πυθμὴν τῆς ὁποίας παρουσιάζει βυθὸν 500 ἕως 750 ὀργυιῶν· εὑρίσκεται δὲ αὕτη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 41° 10' καὶ 41° 20' καὶ τῶν μεσημβρινῶν 16° 40' καὶ 18° 40, ἐκτεινομένη εἰς 90 μίλλια εἰς μῆκος καὶ 40 εἰς πλάτος μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ Σκιρωνοβορρᾶ (Β.ΒΔ) πρὸς Εὐρόνοτον (Ν. ΝΑ).

Ἡ ἰσοβαθὴς τῶν 125 ὀργυιῶν, ἀφισταμένη τοῦ ἀκρωτ. *Γκαργκάνο* κατὰ 25 μίλλια, διέρχεται ὀλίγον βορειότερον τοῦ παραλλήλου τῆς νήσου *Πελαγκόζα* παραθέουσα δὲ παραλλήλως καὶ ἀπὸ 10 μιλλίων τὴν μεταξὺ *Ραγούζα* καὶ *Μπόκκε ντὶ Κάτταρο* ἀκτήν, κατέρχεται εὐθέως σχεδόν, πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Αὐλῶνος *Λιγκονέττα*, ἀφισταμένη τῆς ἀκτῆς μόνον 5 μίλλια, πλησιάζουσα τὴν ξηρὰν ἔτι μᾶλλον, παρὰ τὰς νοτιώτερον τῆς *Λιγκονέττα* ἀποκρήμνους ἀκτάς.

ΙΙ. ΡΕΥΜΑΤΑ

Τὰ ἐν τῷ 'Αδριατικῷ πελάγει ῥέοντα ῥεύματα εἶναι τεσσάρων κατηγοριῶν. *α)* τὸ *κανονικὸν* ῥεῦμα. *β)* Τὰ *παλιρροιακά*, ὀφειλόμενα ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς ἐν τῷ πελάγει παλιρροίας. Ταῦτα εἶναι περιοδικῶς μεταβλητά. *γ)* Τὰ *ἐπιφανειακά*, ἀπότοκα τῆς ἐπηρείας τῶν ἑκάστοτε πνεόντων ἐκεῖ ἀνέμων, καὶ *δ)* τὰ *ἀπὸ τοῦ 'Ιονίου* ῥεύματα. Οὕτω τὸ ῥεῦμα τὸ ὁποῖον εἰς δεδομένην στιγμὴν ῥέει εἴς τινα ἔκτασιν τοῦ 'Αδριατικοῦ εἶναι ἡ *συνισταμένη* (ὅρα λέξιν), δηλαδὴ ὁ συνδυασμὸς τῶν τεσσάρων εἰδῶν τῶν ῥευμάτων περὶ ὧν εἴπομεν.

α) Τὸ κανονικὸν ῥεῦμα. Ῥεῦμα κανονικὸν ἐκβάλλει ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς *Κερκύρας* μὲ ῥοῦν ἀπὸ Εὔρου πρὸς Σκίρωνα (*κοινῶς Σιρόκο—Μαΐστρο*, δηλαδὴ ἀπὸ ΝΑ πρὸς ΒΔ) καὶ παραθέει τὰς ἀκτὰς τῆς *'Αλβανίας, Δαλματίας, Κροατίας* καὶ *'Ιστρίας*. Παρακολουθοῦν τὴν κατεύθυνσιν τῶν ἀκτῶν τοῦ *κόλπου τῆς 'Ενετίας*, κάμπτεται πρὸς τὰς ἀκτὰς τῆς 'Ιταλικῆς χερσονήσου τὰς ὁποίας καὶ ἀκολουθεῖ μὲ ῥοῦν ἀντίθετον φορᾶς τῆς τοῦ ἔναντι τμήματός του, δηλαδὴ ἀπὸ Σκίρωνος (*κοινῶς Μαΐστρον*=ἀπὸ ΒΔ) πρὸς Εὖρον (*κοινῶς Σιρόκον*= πρὸς ΝΑ) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ ὁποίου καὶ ἐξώρμησε *'Ιόνιον* πέλαγος, ἀφοῦ παρακάμψῃ τὸ ἀκρωτήριον τοῦ *'Οτράντο* καὶ τῆς *Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα*· Μὲ ἄλλους λόγους τὸ *κανονικὸν ῥεῦμα* τοῦ 'Αδριατικοῦ κυκλοφορεῖ, παραθέον τὰς ἀκτὰς του κατὰ φορὰν ἀντίστροφον τῆς τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου. Τὸ πλάτος τῆς ἐκτάσεως τὴν ὁποίαν καταλαμβάνουν ὁ ἀνιὼν (τῶν ἀνατ. ἀκτῶν) καὶ ὁ κατιὼν (τῶν δυτικῶν ἀκτῶν) τοῦ κυκλοφορικοῦ κανονικοῦ ῥεύματος κλάδου δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν· κατὰ προσέγγισιν ὅμως τὸ πλάτος τοῦ ῥεύματος τῆς δυτικῆς ἀκτῆς εἶναι 20 μιλλίων περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ *Πῶ*, 10 μιλλίων περὶ τὴν χερσόνησον τῆς *Μαμφρεντόνια* καὶ 6 μιλλίων περὶ τὸ ἀκρωτ. *Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα*· τὸ δὲ τοῦ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς 'Ενετίας 10 μιλλίων καὶ τέλος τὸ τοῦ λείχοντος τὰς ἀνατολικὰς ἀκτὰς 20—30 μιλλίων. Ἂν καὶ πέραν δὲ τῶν ὁρίων τούτων ἡ ταχύτης τοῦ ῥεύματος δὲν εἶναι αἰσθητή, ἐν τούτοις ἀνοικτότερα αὐτῶν παρατηρεῖται *κυματωγὴ* (ὅρα λέξιν) λόγῳ τῆς πάλης τῶν κυμάτων ἕνεκα τῆς παλιρροίας καὶ ἀσχέτως πρὸς τὸν πνέοντα ἄνεμον. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀνομάζουσι *Λιγκάτσι* (Ligazzi).

Ἡ καθ' ὥραν ταχύτης τοῦ *κανονικοῦ* ῥεύματος ἔχει παρατηρηθῆ: τοῦ παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτήν, ἡμίσεος μὲν μιλλίου παρὰ τὸ νότιον τῆς ἀκτῆς τμῆμα, ἑνὸς τρίτου δὲ τοῦ μιλλίου παρὰ τὸ βόρειον· τοῦ δὲ παρὰ τὴν δυτικὴν ἀκτήν, ἑνὸς μιλλίου παρὰ τὸ βόρειον αὐτῆς τμῆμα καὶ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος παρὰ τὸ νότιον.

Δύο παραφυάδες τοῦ κυκλικοῦ *κανονικοῦ* ῥεύματος ὑπάρχουν· μία, ἀπὸ τῶν νήσων *Μελέντα* καὶ *Λαγκόστα* πρὸς τὰς νησῖδας *Πελαγκόζα* καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὸ ἀκρωτήριον *Γκάργκανο*, ὅπου ἑνοῦται πρὸς τὸν κατιόντα κλάδον τοῦ *κανονικοῦ* ῥεύματος (τῆς 'Ιταλικῆς ἀκτῆς), τὸν ὁποῖον ἐνισχύει· ἡ ταχύτης δὲ τοῦ ῥοῦ τῆς παραφυάδος ταύτης, τὴν ὁποίαν δὲν ἐπηρεάζουν οὔτε οἱ ἄνεμοι οὔτε αἱ παλίρροιαι, εἶναι 1 ἕως 1 ½ μιλλίου ὡριαίως. Ἡ ἑτέρα παραφυὰς ἀποσπᾶται ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ *Κουαρνέρο* καὶ ῥέει εὐθέως πρὸς τὴν 'Ιταλίαν ἐνδυναμοῦσα καὶ αὐτὴ τὸν παραθέοντα τὰς δυτικὰς ἀκτὰς κατιόντα κλάδον τοῦ κανονικοῦ ῥεύματος· ἡ ταχύτης ὅμως τοῦ ῥοῦ τῆς παραφυάδος αὐτῆς εἶναι μόλις αἰσθητή.

β) Παλιρροιακὰ ῥεύματα: Ταῦτα ἀπότοκα τῆς *πλημμυρίδος* καὶ τῆς *ἀμπώτιδος* (ὅρα λέξεις) ἀλλάσσουν διεύθυνσιν ῥοῦ δὶς τῆς ἡμέρας περιοδικῶς. Ἡ ταχύτης των μόλις αἰσθητὴ εἰς τὸ νότιον 'Αδριατικὸν φθάνει τὸ ἥμισυ μίλλιον εἰς τὸ βόρειον, κατὰ τὴν πλημμυρίδα. Παρατηρητέον, ὅτι τὸ ῥεῦμα τῆς πλημμυρίδος ῥέον ἀπὸ Νότου ἐνδυναμώνει τὸν πρὸς τὰ ΒΔ ῥέοντα ἀνιόντα κλάδον τοῦ κανονικοῦ ῥεύματος τῶν 'Ανατολικῶν ἀκτῶν καὶ ἐξασθενίζει τὸν πρὸς τὰ ΝΑ ῥέοντα κατιόντα κλάδον τοῦ κανονικοῦ ῥεύματος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν· καὶ ὅτι ἀντιθέτως τὸ ῥεῦμα τῆς ἀμπώτιδος, μὲ κατεύθυνσιν ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ 'Αδριατικοῦ πρὸς τὸ στόμιον, ἐξασθενίζει τὸν ἀνιόντα κλάδον τοῦ κανονικοῦ ῥεύματος καὶ ἐνισχύει τὸν κατιόντα. Αἱ τοιαῦται περιοδικαὶ αὐξομειώσεις τῆς ταχύτητος τοῦ ῥοῦ ἑκατέρου τῶν κλάδων, δὲν πρέπει νὰ παρασύρουν τινὰ εἰς τὸ νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ ῥεῦμα ὡς καθαρῶς παλιρροιακόν, διότι πραγματικῶς εἶναι ἀπότοκον τοῦ συνδυασμοῦ καὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργείας τοῦ *κυκλικοῦ κανονικοῦ ῥεύματος* καὶ τῶν παλιρροιακῶν τοιούτων. Ὁ συνδυασμὸς δὲ οὗτος ἐκτρέπει καὶ τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ῥοῦ τοῦ *συνισταμένου* ῥεύματος, ἀλλὰ μόνον τοῦ ἀνιόντος κλάδου οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ παραθέοντος τὰς 'Ιταλικὰς ἀκτὰς κατιόντος, τοῦ ὁποίου αἱ παλίρροιαι μόνον τὴν ταχύτητα τοῦ ῥοῦ ἐπηρεάζουσιν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν διεύθυνσιν.

γ) 'Επιφανειακὰ ῥεύματα. Οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι προκαλοῦν εἰς τὸ 'Αδριατικὸν πέλαγος ῥεύματα, *ἐπιφανειακὰ* καλούμενα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐπηρεάσουν τὴν *συνισταμένην* ἐνέργειαν τοῦ *κανονικοῦ κυκλικοῦ*, καὶ τοῦ *παλιρροιακοῦ* ῥεύματος, ἐνίοτε μὲν καὶ τοῦ νὰ ἀναστέλλωσι τὴν κανονικότητα τῆς περιοδικῆς μεταβολῆς τῆς ταχύτητος τοῦ ῥοῦ, ἀκόμη δὲ καὶ νὰ ἀναστρέφωσι τὴν διεύθυνσιν τοῦ ῥοῦ τοῦ κατιόντος κλάδου, δηλαδὴ τοῦ ῥεύματος τοῦ παραθέοντος τὴν 'Ιταλικὴν ἀκτήν, τὸ ὁποῖον ὑπὸ συνήθεις συνθήκας ῥέει πρὸς Εὖρον (ΝΑ). Τὰ ἐπιφανειακὰ ῥεύματα γίνονται ἐξ ἴσου αἰτία, ὥστε νὰ ἐμφανίζεται ἰσχυρότατον τὸ ῥεῦμα τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς ὑπὸ τὴν συνέργειαν τοῦ κανονικοῦ κυκλικοῦ ῥεύματος, τοῦ παλιρροιακοῦ (πλημμυρίδος) καὶ τοῦ ἀπὸ *νοτίων* ἀνέμων ἐπιφανειακοῦ, δι' ὃν λόγον γίνεται ἰσχυρότατον καὶ τὸ παραθέον τὴν 'Ιταλικὴν ἀκτὴν ῥεῦμα ὑπὸ τὴν σύγχρονον ἐνέργειαν τοῦ κατιόντος *κανονικοῦ κυκλικοῦ*, τοῦ ἀπὸ τῆς *ἀμπώτιδος* παλιρροιακοῦ καὶ τοῦ ἀπὸ σφοδρῶν ΒΔ ἀνέμων ἐπιφανειακοῦ. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, τὰ παραπλέοντα τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν πλοῖα δέον νὰ ὑπολογίζωσιν ἡμερησίαν μετάπτωσιν ὀφειλομένην ἀποκλειστικῶς εἰς ῥεῦμα 7 ἕως 12 μιλλίων ἐν ἀπνοίᾳ 24 δὲ ἕως 30 μιλ. θέτοντα πνέουσιν ἰσχυροὶ Εὖροι (Σιρόκοι=ΝΑ).

δ) Πελάγια ῥεύματα. 'Αλλὰ καὶ τοῦ ἀνοικτοῦ πελάγους, τοῦ *'Ιονίου*, τὰ ῥεύματα συνωθοῦντα τὰ ῥεύματα πρὸς τὸ στόμιον τοῦ 'Αδριατικοῦ, συμβάλλουν καὶ αὐτὰ εἰς προσθέτους διαταράξεις τῆς κυκλοφορίας τῶν ὑδάτων του, ἰδίως δὲ κατὰ τὸ Στόμιον τοῦ 'Αδριατικοῦ τὸ ὁποῖον παρουσιάζει εἰς τὰ παράλια ἀπὸ τοῦ 'Ιονίου ῥεύματα, ἐν ἀρχῇ μὲν πλατὺ ἄνοιγμα, *Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα* καὶ *Κερκύρας* ἀνάμεσον, εἶτα δὲ στενώτερον μεταξὺ *Λιγκονέττα* καὶ *'Οτράντο*. Τὸ πελάγιον τοῦτο ῥεῦμα ἔχον κατεύθυνσιν πρὸς Σκίρωνα (ΒΔ), παρὰ τὴν *Βορειοηπειρωτικὴν* ἀκτὴν ἔχει ταχύτητα ½ μιλλίου μὲν παρὰ τὰς ἀκτὰς τὰς ὑπὸ τὴν *Χειμάρραν*, παρὰ δὲ τὴν *Λιγκονέττα* 1 ἢ καὶ τι πλέον μιλλίου. Αὐ-

Digitized by Google

ξάνει δὲ ἡ ταχύτης τοῦ ῥοῦ τοῦ *πελαγίου ῥεύματος* μὲ νοτίους ἰσχυροὺς ἀνέμους.

Εἰς τὸ μέσον τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ὀτράντο τὰ ῥεύματα (ὅρα ἄρθρ. *ἄνεμος*: Ἔντασις) εἶναι ἀνώμαλα, ἐνίοτε ἱκανῶς σφοδρὰ καὶ ὑπὸ *λαμπροὺς* ἀνέμους ἀπὸ βορρᾶ τὰ ῥεύματα ταῦτα ἐκκλίνουν ἐκεῖ πρὸς *Σκιρωνοζέφυρον* (κοιν. *Πονέντε Μαΐστρο*= Δ - ΒΔ) ἢ καὶ *Λιβ ζέφυρον* (κοιν. *ΠονέντεΓάρμπης* =Δ—ΝΔ) μὲ ταχύτητα ¾ ἕως 1 μιλλίου. Εἰς τὴν Ἰταλικὴν ὅμως ἀκτὴν μεταξὺ *Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα* καὶ *Ὀτράντο* τὸ ῥεῦμα ῥέει ταχύτερον, τῆς ταχύτητός του ὅμως ἐλαττουμένης ἐὰν ὁ ἄνεμος πνέει καθέτως πρὸς τὴν ἀκτήν, ἢ ἐπικρατοῦν *ἄπνοιαι* (κοιν. *μπονάτσαις)*, ὁπότε κατὰ τὸν κ. Φρεσινὲ (Freycinet) εἰς 6 μίλλια ἀνοικτὰ ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν ἀκτὴν τὸ ῥεῦμα χωρεῖ πρὸς Ν ¼ Λ (κοινῶς *Ὄστρια κάρτα Γαρμπῆ*=νότος περίπου· ὅρα λέξιν *ἀνεμολόγιον*) μὲ ταχύτητα 1 μιλλίου, αὐξανομένην εἰς 2 μίλλια ἔναντι τῆς *Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα*. Ὅταν ὅμως τὸ ῥεῦμα εὐνοῆται ἀπὸ βορείους ἀνέμους, εὐκόλως δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 4 μίλλια ὡριαίας ταχύτητος ῥοῦ.

Διὰ τὰς ἰδιοτροπίας ὅμως τοῦ πελαγίου ῥεύματος ὡς καὶ τοῦ ἑκάστοτε τελικοῦ συνισταμένου ῥεύματος τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους παραπέμπομεν εἰς τὴν παρὰ πόδας βιβλιογραφίαν.

III. ΑΝΕΜΟΙ

*α) **Γενικότητες**.* Οἱ ἄνεμοι οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὴν μεγαλειτέραν συχνότητα ἐν τῷ Ἀδριατικῷ εἶναι ἡ *Μπόρα*, πνέων μεταξὺ Μέσου (κοινῶς Γρέγου=ΒΑ) καὶ Μεσαπηλιώτου (κοιν. *Γρεγολεβάντε* = Α — ΒΑ) καὶ ὁ *Σιρόκκο*, ὁ ὁποῖος καθὼς καὶ ὁ ἰδικός μας *Σορόκος* (Ἑλλ. *Εὖρος* =ΝΑ) πνέει ἐκ ΝΑ. Καὶ ἡ μὲν *Μπόρα* εἶναι ἐπικίνδυνος ἄνεμος, ἐνῷ ὁ *Σιρόκκο* ἁπλῶς ἐνοχλητικώτατος διὰ τὸν *κλύδωνα* (*χονδρὴ θάλασσα*) καὶ τὴν βροχήν, παρὰ τῶν ὁποίων συνοδεύεται. Κατὰ τοὺς ἓξ χειμερινοὺς μῆνας ἡ *Μπόρα* καὶ ὁ *Σιρόκκο* ἐναλλάσσουσι πνέοντες ἐξ ὑπαμοιβῆς, μετὰ ἢ ἄνευ παρεμβολῆς ἡμερῶν τινων *ἀπνοίας*.

Αἱ καταιγίδες ἐκσπῶσιν ἐν τῷ Ἀδριατικῷ, πάντοτε σχεδόν, μόνον μὲ τὴν *Μπόρα*, τὸν *Σιρόκκο* καὶ τὸν *Σιφφάντο* (ΝΔ)· μὲ ἀνέμους ἀπὸ ἄλλων διευθύνσεων ἐκδήλωσις καταιγίδος εἶναι σχεδὸν ἀπίθανος. Ἡ *Μπόρα* δὲ καὶ ὁ *Σιρόκκο* δύνανται νὰ *μεταπίπτωσι* τότε ἡ μὲν πρὸς *Ἀπηλιώτην* (κοιν. *Λεβάντε*=Ἀνατ.) ὁ δὲ πρὸς *Νότον* (κοιν. *Ὄστρια*)· εἰς τὴν νοτίαν ὅμως μοῖραν τοῦ Ἀδριατικοῦ, ἰδίως δὲ παρὰ τὴν Ἰταλικὴν ἀκτήν, ἡ *Μπόρα μεταπίπτει πρὸς Βορρᾶν* (*τραμονιανίζει)*.

Ὁ *Βορρᾶς* (κοιν. Τραμοντάνα) καὶ ὁ *Ζέφυρος* (κοιν. *Πονέντες*) πνέουν συνήθως *σφοδροί*, εἶναι ὅμως βραχείας διαρκείας· τὸν χειμῶνα ὅμως δυνατὸν νὰ συναντήσῃ τις σφοδρὰς καὶ ἐπιμόνους εἰς διάρκειαν καταιγίδας ἀπὸ Ζεφύρου.

Ἄνεμοι ἀπὸ τοῦ δυτικοῦ τομέως (ΝΔ-Δ-ΒΔ) πνέουσιν ἐνίοτε, ἀλλ' εἶναι πάντως ὀλιγώτερον συχνοὶ τῶν ἀπὸ τοῦ *ἀνατολικοῦ τομέως* (ΒΑ - Α - ΝΑ) ἀνέμων, ἡ δὲ ἀναλογία τῆς διαρκείας τῶν πρώτων ὡς πρὸς τὴν τῶν δευτέρων εἶναι ὡς 1 πρὸς 3. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς διευθύνσεις των, αὗται εἶναι ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὰς *κινήσεις* τῶν ῥευμάτων.

Οἱ ἀπὸ τοῦ *νοτίου τομέως* (ΝΔ-Ν-ΝΑ) ἄνεμοι ἰδίως οἱ ΝΑ εἶναι συχνότεροι πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἀδριατικοῦ παρὰ πρὸς τὸν μυχὸν αὐτοῦ, ὅπου, τὸ θέρος ἰδίως, ἐπικρατοῦν οἱ ἀπὸ τοῦ Βορείου τομέως (ΒΔ-Β-ΒΑ) ἄνεμοι. Διὰ τοῦτο, ἐξ ἡμερολογίων τῶν πλοίων συχνὰ προκύπτει, ὅτι ἄνεμοι ΒΑ, ΒΔ καὶ ΝΑ, ἔπνεον τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὥραν εἰς τρία διάφορα τοῦ Ἀδριατικοῦ σημεῖα.

Κατὰ τὸ θέρος οἱ ἄνεμοι εἶναι γενικῶς *ἀσθενεῖς καὶ ἄστατοι*, παρεμπιπτουσῶν συχνότατα γαληνῶν, ἀλλὰ καί, ἐνίοτε, αἰφνιδίων καταιγίδων συνοδευομένων ἀπὸ θυέλλας ἀπὸ βορρᾶ, μὴ διαρκούσας ὅμως πολύ. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν οἱ βόρειοι ἄνεμοι τῶν νοτίων, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς διαρκείας, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἀχλύες πυκναὶ καὶ βροχαὶ ῥαγδαῖαι.

Εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀδριατικοῦ οἱ ἄνεμοι εἶναι συνήθως *ἄστατοι*· εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἀδριατικοῦ τοὺς συναντῶμεν εὐσταθεστέρους πως· εἰς τὸν κόλπον ὅμως τῆς Βενετίας τοὺς εὑρίσκομεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τελείως ἀσταθεῖς· δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἴδῃ τις ἱστιοφόρα *πλαγιοδρομοῦντα* συγχρόνως (*νὰ ἀρμενίζουν μπουρίνια)*, τὰ μὲν πρὸ τοῦ *Δέλτα τοῦ Πῶ*, τὰ δὲ πρὸ τῆς Τεργέστης, ὑπὸ ἀνέμους ἐντελῶς ἀντιθέτους.

Παρὰ τὴν ἀνατολικὴν ἀκτήν, ἀπὸ *Τεργέστης* ἕως *Μπόκκε ντὶ Κάτταρο*, αἱ καιρικαὶ συνθῆκαι παρουσιάζονται, κατὰ κανόνα σχεδόν, ἐξόχως ἀσταθεῖς. Τὸ θέρος συναντᾷ τις γαλήνας, καταιγίδας μετ' ἀστραπῶν καὶ βροντῶν (κοινῶς *μπουρίνια) σίφωνας* (κοινῶς *τρόμπαις)*, συνηθέστατα δὲ ἄνεμον θερμότατον (κοινῶς *λαύραν)* τὸν ὁποῖον οἱ Σλαβῶνοι ὀνομάζουσι *Γιοὺγγ* (Youg)· τὸν χειμῶνα πάλιν ἡ *Μπόρα* μαίνεται σχεδὸν διαρκῶς, ὑπὸ συνοδείαν πυκνῆς ὁμίχλης καὶ καταιγίδων σφοδρῶν, καὶ χιονοθυελλῶν.

Συνελόντι εἰπεῖν, κανόνες ὡρισμένοι ὡς πρὸς τοὺς ἀνέμους τοῦ Ἀδριατικοῦ, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθοριοθῶσι. Διὰ τοῦτο ἐν **ὀλίγοις θὰ ὑποδεί**ξωμεν τοὺς συχνοτέρους καὶ ἐπικινδυνωδεστέρους ἀνέμους, τὰ μέρη τοῦ Ἀδριατικοῦ εἰς ἃ καθίστανται οὗτοι μᾶλλον ἐπίφοβοι, καὶ συμπτώματά τινα προγνωστικὰ αὐτῶν, ἐπιτρέποντα τὴν λῆψιν ἐνίων μέτρων ἀσφαλείας, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λαμβάνωσι τὰ ἱστιοφόρα ἰδίως πλοῖα τὰ διαπλέοντα τὴν στενὴν ταύτην καὶ διάσπαρτον ἀπὸ νήσους θάλασσαν.

*β) **Βαρομετρικαὶ ἐνδείξεις**:* Αὗται ἐπιτρέπουσι πιθανάς τινας προγνώσεις, τοῦ ἐπικειμένου καιροῦ.

Αἱ βαρομετρικαὶ *ἐξάρσεις* εἰς τὸ Ἀδριατικὸν φθάνουσι τὰ 78θ χιλιοστά, αἱ δὲ *ὑφέσεις* τὰ 735 χιλιοστά. Γενικῶς δὲ ἡ βαρομετρικὴ πίεσις πίπτει μὲ ἀνέμους ἀπὸ τοῦ ἡμικυκλίου *Ἀπηλιώτης-Νότος-Ζέφυρος*, φθάνουσα εἰς τὸ μέγιστον τῆς ὑφέσεως μὲ ἀνέμους ἀπὸ νότου, καί ὑψοῦται μὲ ἀνέμους ἀπὸ τοῦ βορείου ἡμικυκλίου, φθάνουσα εἰς τὸ μέγιστον τῆς ἐξάρσεώς της μὲ ἀνέμους ἀπὸ Σκίρωνος (ΒΔ) ἢ Βορρᾶ. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ συνάγεται, ὅτι τὸ μέγιστον καὶ τὸ ἐλάχιστον τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως συμπίπτουν πρὸς τὴν μεγίστην τῶν οἰκείων ἀνέμων σφοδρότητα, διότι συχνὰ συμβαίνει, ὥστε, ὅταν ἡ *Μπόρα* (διεύθυνσίς της ἀπὸ Μεσοβορρᾶ-Β.ΒΑ ἕως Μεσαπηλιώτου-Α. ΒΑ) μαίνεται μὲ τὴν μεγίστην αὐτῆς σφοδρότητα, τὸ βαρόμετρον νὰ ἐξακολουθῇ ἀνυψούμενον.

Οἱ ἀπὸ *Εὔρου* (ΝΑ) *ἄνεμοι,* καθὼς καὶ οἱ ἀπὸ Λιβὸς (ΝΔ) ἐκδηλοῦνται γενικῶς, μόνον ὅταν τὸ βαρόμετρον πέσῃ κάτω τῶν 760 χιλιοστῶν. Κατὰ δὲ τὰς *καταιγίδας* ἀπὸ *Εὔρου* (ΝΑ) τὸ βαρόμετρον κατέρχεται εἰς τὰ 742 χιλιοστά, κατὰ δὲ τὰς ἀπὸ *Λιβὸς* (ΝΔ) καταπίπτει μέχρι τῶν 735 χιλιοστῶν.

Ὁ ἐτήσιος μέσος ὅρος τοῦ ὕψους τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης τοῦ βαρομέτρου, εἶναι 762,4 διὰ τὸ βόρειον Ἀδριατικὸν καὶ 761,1 διὰ τὸ νότιον.

*γ) **Μπόρα**:* Μὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν οἱ ναυτικοί, τὸν ἄνεμον τοῦ Ἀδριατικοῦ, ὅστις πνέει ἀπὸ *Μεσοβορρᾶ* (κοιν. *Γρεγοτραμουντάνα* = Β. ΒΑ), ἀπὸ Μέσου (κοιν. *Γρέγο* = ΒΑ) ἢ ἀπὸ *Μεσαπηλιώτου* (κοιν. *Γρεγολεβάντε* = Α. ΒΑ), ἀναλόγως τῆς θέσεως εἰς ἣν εὑρίσκεταί τις ἐν τῷ πελάγει τούτῳ. Αἰτία τοῦ σφοδροτάτου τούτου ἀνέμου εἶναι ἡ μεγάλη διαφορὰ θερμοκρασίας μεταξὺ θαλάσσης καὶ τῶν χιονοσκεπῶν κορυφογραμμῶν τῶν ὀρέων τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς. Δὲν πρέπει δὲ διὰ τοῦτο νὰ συγχέηται ἡ *Μπόρα* πρὸς ἀπογείους ἀπὸ *Μέσου* (κοιν. *Γρέγου*) ἀνέμους· τὸ ὅλως ἀνόμοιον ἄλλως τε τῶν συμπτωμάτων, καθιστᾷ εὐχερεστάτην τὴν διαφορικὴν μεταξὺ αὐτῶν διάγνωσιν. Πολὺ φοβοῦνται οἱ ναυτικοὶ τὴν *Μπόρα*, διότι ἐκσπᾷ αἰφνιδίως μὲ μεγάλην ὁρμητικότητα, καὶ δὴ τὸν χειμῶνα, ἰδίως δὲ μετὰ καταιγίδα σφοδρὰν ἀπὸ *Εὔρου* (κοιν. *Σορόκου*), ὁπότε πνέει περισσότερον *σκληρὰ* (ὅρα ἄρθρ. *ἄνεμος: χαρακτηρισμοί),* ἰδίως παρὰ τὰ Κροατο-Δαλματικὰ παράλια, ὅπου πνέει μὲ ὅλην τοῦ πείσματος καὶ τῆς μανίας της τὴν ἔντασιν. Αὐτὴ δὲ ἡ λύσσα της καθίσταται αἰφνιδίως ἀκόμη φοβερωτέρα ὅταν ἡ *Μπόρα* ἐκχύνεται ἀποτόμως ὁρμητικωτέρα, διὰ μέσου τῶν διαφόρων *στενῶν* (καναλιῶν), *ῥιπαία* (ὅρ. λέξιν *ῥιπὴ* κοιν. μὲ *ῥεφοῦλες* καὶ *σπηλιάδες*· ὅρα ἐπίσης λέξεις) καὶ δυναμένη εὐχερέστατα νὰ καταρρίψῃ ἱστοὺς (νὰ ἀφιστώσῃ) μεγάλου ἱστιοφόρου μὴ λαβόντος μέτρα προνοίας εἰς τὴν *ἱστιοφορίαν* του· εἶναι δὲ ἰδιαιτέρως δυσχερὴς ἡ θέσις τῶν ἱστιοφόρων μὲ τὴν *Μπόρα*, διότι ἡ διεύθυνσίς της παρουσιάζεται παρακάθετος πρὸς τὴν τῶν Δαλματοκροατικῶν ἀκτῶν, καὶ συνεπῶς ἐὰν ἱστιοφόρον εὑρεθῇ εἰς τὴν σκληρὰν ἀνάγκην νὰ *παραδοθῇ τῷ ἀνέμῳ* (ὅρα *ἄνεμος* σχετικοὶ ναυτικοὶ ὅροι) *ξυλάρμενα,* θὰ φθάσῃ ταχύτατα, διὰ τὴν στενότητα τοῦ Ἀδριατικοῦ, εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας, ὅπου δὲν ὑπάρχουσιν ἀγκυροβόλια καταφυγῆς.

Ἡ Μπόρα ἐκσπᾷ συνήθως κατόπιν λεπτῆς βροχῆς ἥτις διαδέχεται μακρὰν ξηρασίαν· ἀλλ' ἐὰν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν ἐκσπάσῃ, πρέπει νὰ προσδοκᾷ τις ἄνεμον ἀπὸ *Εὔρου*, μετά τινας ἡμέρας. Συνήθως δέ, ἐκσπῶσα ἀπὸ Μαρτίου μέχρις Ὀκτωβρίου, ἀποκαθαίρει τὴν ἀτμοσφαιραν τῶν νεφῶν καὶ τῆς ὁμίχλης· ὁ καιρὸς τότε καθίσταται εὔδιος καὶ μόνον μερικὰ νεφύδρια στρογγύλα παρατηροῦνται, *φεύγοντα* μετὰ ταχύτητος *(νὰ κατσάρουν)* εἰς οὐρανὸν καθαρώτατα κυανοῦν· τὸν χειμῶνα ὅμως συνοδεύονται ἀπὸ πυκνὰς ὁμίχλας, χιονοθυέλλας καὶ ψῦχος δριμύ.

Ἂν καὶ τὸ βαρόμετρον δὲν εἶναι θετικῶς ἀσφαλὲς μέσον προγνώσεως τῆς Μπόρα, ἐν τούτοις, ὅταν ἡ βαρομετρικὴ πίεσις παραμείνῃ στάσιμος ἐπὶ ἡμέρας, δέον νὰ ἀναμένηται ἡ Μπόρα ἰδίως ὅταν πνέουσιν ἄνεμοι ἀσταθεῖς ἀπὸ τοῦ νοτίου τομέως συνοδευόμενοι ἀπὸ βροχήν. Ὅταν δέ ἐκσπάσῃ μὲ χαμηλὴν βαρομετρικὴν πίεσιν, τότε δὲ τὴν ὀνομάζουν οἱ Ἰταλοὶ Nasse Bora (*μουσκεμένην)* ἡ διάρκειά της θὰ εἶνε βραχεῖα.

Τὸ ἀσφαλέστερον προγνωστικόν της εἶνε τὰ νέφη. Ὅταν μικρὰ βαθέως τεφρὰ νέφη φεύγουν, ἀσχέτως πρὸς τὴν ταχύτητά των, πρὸς ἀκαθορίστους διευθύνσεις, καὶ ὅταν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Δαλματίας ἐπικάθηνται μεμονωμένα λευκὰ νέφη, ἡ Μπόρα ἐπίκειται καὶ θὰ ἐξακολουθήσῃ πνέουσα, ἐφ' ὅσον τὰ νεφύδρια (μεταβάλλοντα συνήθως τὸ χρῶμα των **εἰς λευκὸν**) ἐξακολουθοῦσι φεύγοντα καὶ τὰ ἐπὶ τῶν κορυφῶν νέφη ἐξακολουθοῦν συγκρατούμενα εἰς αὐτάς. Διὰ τοὺς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἀσφαλὲς προγνωστικὸν εἶναι καὶ ἡ ὑποχώρησις τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης.

Ἀλλὰ αἱ μανιώδεις καταιγίδες της ἔχουν τὸ ἀκόλουθον προγνωστικόν: Ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἐκρήξεώς της, μέγα νέφος συμπαγὲς καὶ μέλαν καὶ ἐπ' αὐτοῦ μικρότερον καὶ γναφαλῶδες, πότε βραχύ, πότε μηκυνόμενον κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου, καλύπτει τὸν πρὸς *Μέσην (Γρέγον)* ὁρίζοντα, ἐνῷ ταυτοχρόνως ὁ οὐρανὸς λαμβάνει ἐκνευριστικῶς ὠχρὸν χρῶμα· μετ' οὐ πολὺ ἡ καταιγὶς ἐκρήγνυται συνοδευομένη ὑπὸ *λαιλάπων* μετὰ κεραυνῶν, βροντῶν καὶ ὄμβρου κατὰ διαλείμματα.

Ἡ διάρκειά της τὸν χειμῶνα εἶναι ἐννέα ἢ δεκαπέντε ἢ τριάκοντα ἡμερῶν, μὲ παρεμβολὰς ὑπούλου γαλήνης, κατὰ τὰς ὁποίας ὅμως ἐξακολουθοῦν ἐπιμένουσαι αἱ ἀπὸ τῶν νεφῶν ἐνδείξεις περὶ ὧν προέφημεν. Αἱ δὲ ἐν τῷ εἰκοσιτετραώρῳ διακυμάνσεις της εἶναι αἱ ἑξῆς: Τὴν 9ην πρωϊνὴν ἄρχεται *ἐπακμάζουσα* (σφοδρυνομένη, νὰ φορτσάρῃ) μεταξὺ 11 καὶ 2 μ. μ. φθάνει εἰς τὸ μέγιστον τῆς ὁρμῆς της, ἀπὸ δὲ τῆς 5ης μ. μ. *ἀπακμάζει* (μετριάζεται, *μαϊνάρει*)· ἐξακολούθησις τῆς σφοδρότητός της, ἀμείωτος καὶ κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας, εἶναι ἀσφαλὴς ἔνδειξις τοῦ μακροῦ τῆς διαρκείας της. Ἐὰν δὲ δὲν καθαρίσῃ τὴν ἀτμοσφαῖραν τῶν νεφῶν της ἐντὸς εἰκοσιτετραώρου ἀπὸ τῆς ἐκρήξεώς της, τοῦτο σαφὴς ἔνδειξις εἴτε τῆς μακρᾶς διαρκείας της, εἴτε τῆς ἐπικειμένης μεταπτώσεώς της εἰς Σιρόκκο.

Τὸ θέρος ἡ διάρκειά της εἶναι τριῶν, γενικῶς, ἡμερῶν, ἡ δὲ ἔντασίς της συνήθως μετρία. Ἐὰν μάλιστα τὰ ὄρη τῆς ἀνατολικῆς στερεᾶς εἶναι ὑγρὰ κατόπιν βροχῶν, ἡ Μπόρα εἴτε δὲν ἐκδηλοῦται, εἴτε ἐκδηλοῦται ἠπία· διότι, κατὰ κανόνα ἡ ἔντασίς της εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν ξηρότητα τῆς ἀνατολικῆς στερεᾶς.

Τὰ μέρη τοῦ Ἀδριατικοῦ εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Μπόρα ἐκδηλοῦται καὶ συχνὰ καὶ ἐπικινδύνως διὰ τὰ ἱστιοφόρα, εἶναι τὸ *Μπόκκε ντὶ Κάτταρο*, τὸ στενὸν τῆς *Ναρέντα*, τὸ *στενὸν Σαμπιοντσέλλο*, ἰδίως δὲ παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Πλάνκα* καὶ τὸ *στενὸν Τζοῦρι*. Εἰς τὸν κόλπον τοῦ *Κουαρνέρο* ἡ σφοδρότης της, ἐξορμῶσης διὰ τῶν διασφάγων τῶν Ἰουλιανῶν Ἄλπεων, οὐ μόνον εἶναι ἐπικίνδυνος εἰς τὴν ναυσιπλοΐαν, ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ θαλάσσης ἐμπόριον διακόπτει, πρὸ πάντων δὲ καθιστᾷ ἀκαλλιεργήτους, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἀκατοικήτους, τὰς προσηνέμους κλιτύας τῶν μεγάλων νήσων τοῦ κόλπου τοῦ Κουαρνέρο.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Τεργέστην ἐνσκήπτει ἀκάθεκτος, ἐξαναγκάζουσα τὰ ἱστιοφόρα νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸ ἀγκυροβόλιόν των, καὶ παραδιδόμενα τῷ ἀνέμῳ ξυλάρμενα, νὰ ζητῶσι καταφυγὴν ὑπὸ τὸ ἀκρωτήριον *Σαλβῶρε*, ἢ τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς χερσονήσου *Ἰστρίας*. Εἰς τὴν πόλιν δὲ ταύτην τόσον ἦτο ὁρμητικὸς ὁ ἄνεμος οὗτος, ὥστε εἰς τὴν ὁδὸν *Βία Ἀκιντότο* ὑπάρχουσιν εἰσέτι δέστραι μαρμάρινοι, ἐφ' ὧν προσέδενον *χειραγωγοὺς* (σχοινία τεταμένα), ὅπως μὴ παρασύρωνται οἱ διαβάται ἀπὸ τὴν ὁρμήν της.

Ἡ Μπόρα λήγει μὲ καταιγίδα ἀπὸ Μέσου (Γρέγου), ἐὰν κατόπιν ταύτης πνεύσῃ λεπτὸς Σκίρων (Μαΐστρος), τὰ δὲ ἀπὸ τῶν ὀρέων νέφη παύουσι συγκρατούμενα εἰς αὐτά.

*δ) **Λεβαντέρα*** (Levantera): Ἄνεμος ἐπίμονος ἀπὸ *Ἀπηλιώτου* (κοιν. *Λεβάντε*= Ἀ.), ἐνδιάμεσος Μπόρας καὶ Σιρόκκο, πνέων δὲ συχνότερον ἀπὸ τὸ βόρειον τμῆμα τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν. Εἶναι πολὺ ψυχρός, συνοδεύεται ὑπὸ *νηφετοῦ* (χιόνος) ἢ *χιονολύτου* (νερόχιονο), ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἐπικίνδυνος ἄνεμος. Δὲν εἶναι δὲ σπάνιον νὰ πνέῃ Μπόρα εἰς τὸν κόλπον τοῦ *Κουαρνέρο*, συγχρόνως δὲ νὰ ἐπικρατῇ *Λεβαντέρα* εἰς τὰς νοτιοδαλματικὰς ἀκτάς.

*ε) **Σιρόκκο*** (Sirocco=N.A.) Οὕτως ὀνομάζουσιν οἱ Ἰταλοὶ τὸν *Εὖρον* ὃν καὶ ἡμεῖς κοινοβαρβαρικῶς οὕτως ἀποκαλοῦμεν *(Σορόκος)*. Ἀκολουθεῖ συνεπῶς τὴν διαμήκη τοῦ Ἀδριατικοῦ ἔννοιαν διεγείρων θάλασσαν μεγάλην ἐφ' ὅσον προχωρεῖ. Καίτοι ἀκίνδυνος εἰς τὸ ἀνοικτὸν Ἀδριατικὸν εἶναι ἐν τούτοις ἐνοχλητικώτατος, διότι εἶναι πνιγηρῶς ὑγρόθερμος καὶ συνοδεύεται ἀπὸ ὁμίχλας βροχὰς καὶ λαίλαπας. Χαρακτηριστικὰ νέφη ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν νήσων καὶ ἰδίως τῆς *Λίσσα*· ὅταν δέ, τὸ θέρος, ἀποσπῶνται ταῦτα τῶν κορυφῶν λαμβάνοντα σχῆμα σφαίρας, πρέπει νὰ ἀναμένηται ὅτι θὰ *κοπάσῃ (μαϊνάρῃ)* ἢ θὰ μεταπέσῃ εἰς Σκίρωνα *(θὰ τὸν πάρῃ Μαΐστρο)*.

Τὸν Μάρτιον ὁ Σιρόκκο εἶναι ξηρὸς καὶ δροσερώτερος, ἄρχεται δὲ πνέων τὴν πρωΐαν, ἐπακμάζει περὶ τὴν μεσημβρίαν καὶ *κοπάζει* πρὸς τὴν νύκτα. Τὸν Σιρόκκο τοῦτον οἱ Ἰταλοὶ χαρακτηρίζουσιν ὡς «διαυγῆ» ὀνομάζοντες αὐτὸν *Σιρόκκο Κιάρο* (Sirocco Chiarro).

Ἐὰν ὁ Σιρόκκο μεταπέσῃ εἰς Νότον (τὸν πάρῃ Ὄστρια) ἄνευ παρεμβολῆς διαμέσου ἀνέμου, οἱ Ἰταλοὶ τὸν χαρακτηρίζουσιν (τεμπέλην) ἀποκαλοῦντες αὐτὸν *Σιρόκκο Μάρτσο* (Sirocco Marzo) εἶναι δὲ τὸ τοιοῦτον πρόγνωσις ἐπικειμένης ἀπνοίας μὲ *ἀποθαλασσίαν* ἀπὸ τύρου *(κουφοθάλασσα τοῦ* **Σιρόκκου)**.

Digitized by Google

Προγνωστικὰ ἀσφαλῆ ἐπικειμένου Σιρόκκο εἶναι ἀπότομος αὔξησις καὶ αἰσθητὴ τῆς θερμοκρασίας, καὶ τὸν χειμῶνα συσσώρευσις ὑδρατμῶν οἱ ὁποῖοι βαθμηδὸν συμπυκνοῦνται εἰς βαρέα νέφη, ἕρποντα οἱονεὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἵνα ἐπικαθήσουν εἰς τὰς ὑψηλὰς κλιτύας τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς καὶ τῶν νήσων, ἰδίως τῆς *Λίσσα*, καὶ αὔξησις ἀνιαρὰ τῆς ὑγρασίας τοῦ ἀέρος· ἐπακολουθεῖ βαθμιαία τοῦ οὐρανοῦ συγκάλυψις ὑπὸ νεφῶν κυανοτέφρων πυκνῶν καὶ χαμηλὰ μετεωριζομένων, τοῦ ὁρίζοντος βαθμηδὸν ἐξαφανιζομένου ὄπισθεν αὐτῶν. Τὸ κυριώτερον δὲ προγνωστικόν, σὺν τοῖς ἀνωτέρω, εἶναι ἐμφάνισις ἀποθαλασσίας ὁλονὲν ὀγκουμένης *(κούφιας θάλασσας ποὺ χονδραίνει ὁλοένα)*, ἐνῷ ἐπικρατεῖ ἄπνοια ἢ ἀκατάστατοι αὖραι μὴ δικαιολογοῦσαι τοσαύτην ἀποθαλασσίαν.

Τὰ προγνωστικὰ αὐτὰ εἶναι πολύτιμα, διότι ὁ Σιρόκκο ἐκδηλοῦται σφοδρὸς μετὰ 30 ἕως 40 ὥρας ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεώς των, καὶ δίδεται συνεπῶς ὁ καιρὸς εἰς πλοῖον τὸ ὁποῖον θέλει νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἐνοχλήσεις του νὰ καταφύγῃ εἰς ὑπήνεμόν τι ἀγκυροβόλιον τῶν νήσων ἢ τῆς Δαλματοκροατικῆς ἀκτῆς.

Ὁ Σιρρόκο δύναται νὰ ἀποβῇ ἐπικίνδυνός πως μόνον κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰταλίας καὶ τὰς μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ντρίν, Μπόκκε ντὶ Κάτταρο καὶ Ραγούζας, διότι δὲν ὑπάρχει ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς. Ἰδίως ὅμως περὶ τὸ *Δέλτα τοῦ Πῶ* καὶ τὰς Ἐνετικὰς ἀκτάς, ὅπου τὰ κύματα θραύονται μετὰ μανίας παρουσιάζοντα μεγαλοπρεπέστατον θέαμα. Ἐπίσης καθίσταται ἐπικίνδυνος καὶ διὰ τὰς ἐνίοτε λαμβανούσας χώραν ἀποτόμους *μεταπτώσεις* του *(πρεβέντζαις)* ἀπὸ Σκίρωνα.

στ) Φουριάνι (Furiani). Οὕτω καλοῦσιν οἱ ναυτικοὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ ἀποτόμους μεταπτώσεις τοῦ *Σιφφάντο* (σφοδροῦ *Λιβὸς* περὶ οὗ ἀμέσως κατωτέρω) εἰς *Σιρόκκο*. Αἱ μεταπτώσεις αὗται εἶναι ἐπικίνδυνοι περὶ τὸ *Δέλτα τοῦ Πῶ*, διότι συνοδεύονται ἀπὸ λαίλαπας καὶ ἰσχυρὸν *κλύδωνα (χονδρὴ θάλασσα)* καθισταμένου ἱστιοφόρου πλοίου, δυσκυβερνήτου.

ζ) Σιφφάντο (Siffanto). Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν Μπόρα καὶ τὸν Σιρόκκο, οἵτινες εἶναι οἱ μᾶλλον ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι τοῦ Ἀδριατικοῦ, πνέει εἰς τὸ Ἀδριατικὸν καὶ εἰδικὸς *Λίψ* (κοιν. *Γαρμπῆς*) ὃν οἱ ναυτικοὶ τοῦ Ἀδρία ἀποκαλοῦν *Σιφφάντο*. Ἐκσπᾶ ἀποτόμως, ἐγείρων κλύδωνα, ὅστις γεννᾶται συγχρόνως μὲ τὸν ἄνεμον μὴ προηγούμενος αὐτοῦ, ὅπως εἰς τὸν Σιρόκκο, πνέει σφοδρῶς, ἀλλὰ διαρκεῖ ὀλίγον, 4 περίπου ἡμέρας τὸν χειμῶνα, ὥρας δέ τινας τὸ θέρος.

Ἐνδείξεις προγνωστικαὶ εἶναι, πτῶσις τοῦ βαρομέτρου, τὸ ὁποῖον μὲ τὸν ἄνεμον τοῦτον πίπτει εἰς τὸ ἐλάχιστον τοῦ ὕψους του, ὁμίχλη ἐπικαθημένη τῆς θαλάσσης καὶ βαθμηδὸν συμπυκνουμένη εἰς πυκνὰ νέφη τὰ ὁποῖα ἀποκρύπτουσι τὸν ὁρίζοντα, ἐνῷ ὁ οὐρανὸς λαμβάνει ὠχρὰν χροιάν, καὶ σχηματισμὸς χαρακτηριστικοῦ ἐλλειψοειδοῦς νέφους τὸ ὁποῖον οἱ Ἰταλοὶ ὀνομάζουν occhio di vento (μάτι τοῦ ἀγέρα) καὶ τὸ ὁποῖον ὅσον μεγεθύνεται τόσον ἡ σφοδρότης τοῦ *Σιφφάντο* προσδοκᾶται μείζων. Τὸ θέρος, τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο νέφος σχηματίζεται εἰς τὸν πρὸς Λίβα ὁρίζοντα καὶ ἔχει χροιὰν κιτρινωπήν. Ἀπαρχὴ ἀνυψώσεως τοῦ βαρομέτρου σημαίνει ἔναρξιν ὑφέσεως τοῦ ἀνέμου τούτου.

Ὁ *Σιφφάντο* εἶναι σχετικῶς ἐπικίνδυνος μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου *Λιγκουέττα* καὶ λιμένος *Ραγοῦζα*.

η) Ὀστρέλλα (Ostrella) εἶναι ὁ καθαρὸς νότος, ἐγείρων ἐπίσης μέγαν *κλύδωνα* (χονδρὴ θάλασσα) ἀλλὰ διαρκῶν ὀλίγον. Ὅταν κοπάσωσι ὑποκαθίστανται ὑπὸ ἀνέμων ἀπὸ Ζεφύρου (Πονέντε) ἢ ἀπὸ Σκίρωνος (Μαΐστρου) *λαμπρῶν* (*φρέσκων*) ἢ *μετρίων*.

θ) Μαεστράλε ἢ Μαέστρο (Maestrale ἢ Maestro) εἶναι ἄνεμοι καλοκαιρίας, τῆς ἰταλικῆς ἰδίως ἀκτῆς, πνέοντες ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἀπριλίου ἕως τῶν μέσων τοῦ Ὀκτωβρίου μὲ ποιάν τινα κανονικότητα. Ἡ ἔντασις των ποικίλλει μεταξὺ 3 καὶ 5 τῆς κλίμακος Beaufort (ὅρα *ἄνεμος* : ἔντασις), μετρία τὴν 9 πρωϊνήν, φθάνουσα τὸ μέγιστον τῆς ἐντάσεώς της τὴν 2 ὥρ. μ. μ., καὶ ἐλαττουμένη ἢ καὶ κοπάζουσα μὲ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου. Παρατηρεῖται ἐν τούτοις ἐνίοτε καὶ συνεχὴς πνοὴ τῶν *Μαεστράλε*, ἄνευ μεταβολῆς δὲ τῆς ἐντάσεως των ἐπὶ τριήμερον.

Εἰς τὸ βόρειον Ἀδριατικὸν δὲν ἐγείρουσι κλυδωνισμόν, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐκδηλοῦται ὁλονὲν ἐφ' ὅσον πλησιάζει τις τὸ στόμιον τοῦ πελάγους.

Ὅταν κοπάζωσι ὑποκαθίστανται ὑπὸ *Εὔρων* μετρίων. Πάντως ἡ διάρκειά των δὲν εἶναι μεγαλειτέρα τῶν πέντε ἡμερῶν.

IV ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΑΙ

Παλίρροιαι.—Αἱ παλίρροιαι τοῦ Ἀδριατικοῦ, ὅπως ἄλλως τε ὅλης τῆς Μεσογείου, δὲν εἶναι σημαντικαί· μόλις αἰσθηταὶ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀδριατικοῦ, καθίστανται τοιαῦται εἰς τὰ *Στόμια τοῦ Καττάρου* καὶ τὸ *Μπρίντιζι* καὶ γίνονται αἰσθητότεραι ἐφ' ὅσον προχωρεῖ τις πρὸς βορρᾶν.

Σπουδαίως ὅμως ἐπηρεάζονται αἱ παλίρροιαι ἀπὸ τοὺς ἐπικρατοῦντας ἀνέμους, καθιστάμεναι ἰσχυρότεραι μὲ βαρομετρικὴν ὕφεσιν καὶ ἄνεμον ἀπὸ τοῦ νοτίου τομέως, καὶ ἀσθενέστεραι μὲ ἄνεμον ἀπὸ τοῦ βορείου τομέως καὶ βαρομετρικὴν ἔξαρσιν (ὅρα II: ΡΕΥΜΑΤΑ).

Ἡ διαφορὰ στάθμης μεταξὺ πλήμμης καὶ ῥηχίας εἰς τὰς Δαλματικὰς ἀκτὰς εἶναι μόνον ἑνὸς δεκατομέτρου ἐν ἀπνοίᾳ καὶ ἕως ἑπτὰ δεκατομέτρων μὲ ἀνέμους ἀπὸ Εὔρου. Εἰς τὴν Βενετίαν ἡ διαφορὰ στάθμης εἶναι κατὰ μέσον ὅρον ἑπτὰ δεκατομέτρων ὑπὸ συνθήκας εὐνοϊκάς. Ὅταν ὅμως ἐπικρατοῦν νότιοι ἄνεμοι, ἡ διαφορὰ αὕτη φθάνει τὰ εἰκοσιπέντε δεκατόμετρα ($2^1/_2$ μέτρα), ἐνῷ ὅταν πνεύσουν βόρειοι ἄνεμοι, ἡ στάθμη κατέρχεται ἀποκαλύπτουσα εἰς μεγάλην ἔκτασιν τὸν βόρβορον τῶν αἰγιαλῶν, καὶ γινομένη αἰτία μεγάλης δυσοσμίας ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ἀπομενόντων ἐκτὸς τῆς θαλάσσης μαλακίων, κογχυλίων καὶ ἱπποκάμπων. Εἰς τὴν Ἰταλικὴν ἀκτήν, αἱ διαφοραὶ στάθμης φθάνουν εἰς 1 μέτρ. 3 μεταξὺ *Βενετίας* καὶ *Μανιαβάκα*, εἰς 2 μέτρ. 1 δὲ μεταξὺ *Μανιαβάκα* καὶ ἐκβολῶν τοῦ Τρόντο. Εἰς τοὺς λιμένας Μπαρλέττα, Μπάρρι, Μολφέττα, *Μονόπολι* καὶ *Μπρίντιζι*, ἡ διαφορὰ στάθμης οὖσα μόλις ἑνὸς δεκατομέτρου ὑπὸ συνήθεις συνθήκας, φθάνει τὸ μέτρον ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ὑδάτων τὰ ὁποῖα ἡ *Μπόρα* συνωθεῖ πρὸς τὸ στόμιον τοῦ Ἀδριατικοῦ.

Θερμοκρασία τοῦ θαλασσίου ὕδατος.—Τὸ μέγιστον τῆς θερμοκρασίας (εἰς τὴν ἐπιφάνειαν 20^0 ἕως 22^0 Κελσίου) παρατηρεῖται τὸν Αὔγουστον· εἶναι δὲ αὕτη μεγαλειτέρα εἰς τὴν Ἰταλικὴν ἢ εἰς τὴν Κροατοδαλματικὴν ἀκτήν. Τὸ ἐλάχιστον παρατηρεῖται τὸν Φεβρουάριον. Πάντως δὲν εἶναι κατώτερον τῶν $+10^0$ Κελσίου, πλὴν τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν, λόγῳ τοῦ ὕδατός των τὸ ὁποῖον τὸν χειμῶνα καταψύχουσιν αἱ χιόνες, πρὸ πάντων δὲ πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Πῶ* αἱ ὁποῖαι καὶ πήγνυνται ἐνίοτε. Εἰς τὰ μεγάλα βάθη, τὰ κάτω ὅμως τῶν 500 ὀργυιῶν, ἡ διαφορὰ θερμοκρασίας εἶναι 3 βαθμῶν ἐχούσης μέγιστον + 14 καὶ ἐλάχιστον + 11 Κελσίου. Κάτω τῶν 500 ὀργυιῶν ἡ θερμοκρασία εἶναι $+ 13^0$ βαθμῶν ὅπως καὶ τῆς λοιπῆς Μεσογείου εἰς τὸ ἴδιον βάθος.

Ἀλατότης τοῦ Ἀδριατικοῦ.—Τὸ ποσὸν τῶν ἁλάτων τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὸ ὕδωρ τῆς ἐπιφανείας τῆς νοτίας λεκάνης τοῦ Ἀδριατικοῦ ἀνέρχεται εἰς 38 ἕως 39 τοῖς χιλίοις. Ἐλαττοῦται δὲ ἡ ἁλατότης τοῦ Ἀδριατικοῦ ἐφ' ὅσον βαίνομεν πρὸς βορρᾶν, καθισταμένη 36—37 τοῖς χιλίοις ἐν τῷ κέντρῳ τῆς βορείας τοῦ πελάγους λεκάνης, καὶ πίπτουσα εἰς $33^0/_{00}$ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βενετίας λόγῳ τῶν ἀπὸ τῶν πολυαρίθμων ποταμῶν ἐκβαλλομένων γλυκέων ὑδάτων. Κατὰ τὸν πλοίαρχον τοῦ Βρετανικοῦ Ναυτικοῦ W. H. Smyth μελετήσαντα ἐπὶ μακρὸν τόσον τὴν παραλιακὴν ὅσον καὶ τὴν φυσικὴν τοῦ Ἀδριατικοῦ γεωγραφίαν, διὰ τοῦ ὑδρογραφικοῦ πλοίου «Aid» (περὶ τὸ 1819), τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ὕδατος τοῦ Ἀδριατικοῦ, ὕδατος ληφθέντος ἐκ βάθους 40 ὀργυιῶν καὶ ἐν τῷ στομίῳ τοῦ πελάγους, ἀνέρχεται εἰς 1,0291.

Ἀπόκλισις.—Ἡ μαγνητικὴ ἀπόκλισις σημειοῦται ἐν τοῖς ἐν τῷ προσηρτημένῳ χάρτῃ ἀνεμολογίοις. Ἡ ἐτησία της μεταβολὴ εἶναι 9′ περίπου φθίνουσα. Δέον ὅμως νὰ τονίσωμεν ὅτι περὶ τὰς βραχονησῖδας *Πῶμο* καὶ Σὰντ Ἀντρέα, ἤτοι κύκλῳ τοῦ *στίγματος* (ὅρα λέξιν στῖγμα) 43⁰ 06′ Β καὶ 15⁰ 26′ Α) παρουσιάζονται μαγνητικαὶ διαταράξεις, ὀφειλόμεναι προφανῶς εἰς τὸν σιδηρόλιθον ὅστις ἐπικρατεῖ εἰς τὰ πετρώματα τῶν νησίδων, ἴσως δὲ καὶ εἰς τὸν παρ' αὐτὰ θαλάσσιον βυθόν.

Μετεωρολογικὴ ὑπηρεσία.—Οἱ *σηματοτηλέγραφοι* (ὅρα λέξιν) τοῦ Ἀδριατικοῦ, ὄντες εἰς τηλεγραφικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν ἁρμοδίων μετεωρολογικῶν γραφείων, εἶναι εἰς θέσιν ἐρωτώμενοι διὰ σημάτων τοῦ *διεθνοῦς κώδικος* (ὅρα *Διεθνὴς κῶδιξ σημάτων*) παρὰ τῶν πλεόντων πλοίων νὰ παράσχωσι πᾶσαν πληροφορίαν διὰ τοῦ ἰδίου τρόπου, σχετικῶς πρὸς τὸ μετεωρολογικὸν δελτίον δι' οἷον δήποτε τοῦ Ἀδριατικοῦ μέρος. Τὰ λιμεναρχεῖα δὲ τῶν λιμένων, οἵτινες ἀπειλοῦνται ὑπὸ κακοκαιρίας, ἐπαίρουσι *σήματα κακοκαιρίας*, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τοὺς καθοριζομένους ἐν τῷ Διεθνεῖ Κώδικι Σημάτων. Κατάλογον δὲ τῶν ὡς ἄνω σηματοτηλεγράφων εὑρίσκει τις εἰς τοὺς φαροδείκτας τῶν διαφόρων Κρατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων λεπτομερέστερον θεωροῦμεν τὸν ὑπὸ τοῦ ἐν Γενούῃ R. Istituto Idrografico ἐκδιδόμενον Elenco dei Fari, segnalamenti marittimi edei Semafori esistente sulle coste d' Italia, dell' Adriatico, dell Arcipelago Maltese, e della Corsica.

*V. **Βιβλιογραφία.***-Portolano delle coste d' Italia (Costa Adriatica) Genova 1909.—Segelhandbuch der Adria (Pola 1912).—The Mediterranean Pilot τόμος III.—Instructions Nautiques No 995 (éd. 1916): Mer Adriatique (du cap Santa Maria di Leuca, au cap Linguetta). Σ. Ε. Λ.

ΝΑΥΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, ὡς κλειστὴ θάλασσα, ἀπετέλεσε θέατρον ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων περιωρισμένης ἐκτάσεως καὶ — σχεδὸν ἀποκλειστικῶς —ὀφειλομένης εἰς ἀνταγωνισμοὺς τῶν περιβαλλουσῶν αὐτὸ Ἐπικρατειῶν. Διὰ τοῦτο ἡ Ναυτικὴ ἱστορία αὐτοῦ δὲν παρουσιάζει ναυμαχίας γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος· ὡς ἐξαίρεσις δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ ναυμαχία τῆς Λίσσης (ἴδε Λίσσα) λαβοῦσα χώραν τὴν 20 Ἰουλίου 1866 μεταξὺ τοῦ Ἰταλικοῦ καὶ τοῦ Αὐστριακοῦ στόλου. Κατ' αὐτὴν οἱ Αὐστριακοὶ ὑπὸ τὸν Tegetoff κατεναυμάχησαν τὸν ὑπὸ τὸν Persano Ἰταλικὸν στόλον, καίπερ ἰσχυρότερον· κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς ναυμαχίας ταύτης, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου ἄλλως τε ἀποδίδεται εἰς αὐτὴν ἰδιάζουσά πως σημασία, ὑπῆρξεν ἡ ἀποτελεσματικὴ χρησιμοποίησις τοῦ ἐμβόλου παρὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων.

Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον (1912-13) οὐδὲν ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας πολεμικὸν γεγονὸς ἔλαβε χώραν ἐν Ἀδριατικῷ, πλὴν τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ τουρκικοῦ καταδρομικοῦ «Χαμηδιέ» κατὰ τῶν ἐν τῷ λιμένι τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τῆς Μεδούης ἑλληνικῶν μεταγωγικῶν πλήρων σερβικοῦ στρατοῦ· ἀφ' οὗ ἔβαλεν ἀριθμόν τινα βολῶν ἄνευ ἀποτελέσματος τὸ τουρκικὸν καταδρομικὸν ἀπεμακρύνθη εὐθὺς ὡς ἤρχισε βαλλόμενον παρὰ πεδινῶν πυροβόλων στηθέντων ἐπί τινας τῶν μεταγωγικῶν.

Κατὰ τὸν Μέγαν Πόλεμον (1914-18) τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος ὑπῆρξε δευτερεῦον θέατρον πολέμου, εἰς ὃ ἔδρασαν τὸ Αὐστριακὸν ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ Γαλλικόν, τὸ Ἰταλικὸν καὶ τμήματά τινα τοῦ Ἀγγλικοῦ Ναυτικοῦ ἀφ' ἑτέρου· κατὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου καὶ πρὸ τῆς ἐκ τῆς οὐδετερότητος ἐξόδου τῆς Ἰταλίας ὑπῆρχεν ἀναλογία τις δυνάμεων μεταξὺ τῶν δύο κυρίων ἀντιπάλων Αὐστρίας καὶ Γαλλίας, τῆς μὲν Αὐστρίας διαθετούσης 3 θωρηκτὰ τύπου δρέδνωτ, 3 προδρέδνωτ νεωτάτης κατασκευῆς καί τινα παλαιότερα καταδρομικὰ μετ' ἀναλόγου ἀριθμοῦ ἐλαφρῶν σκαφῶν, τῆς δὲ Γαλλίας 4 θωρηκτὰ τύπου δρέδνωτ, 6 προδρέδνωτ νεωτάτης κατασκευῆς, πλεῖστα παλαιοτέρων τύπων καθὼς καὶ μέγαν ἀριθμὸν καταδρομικῶν, ἀντιτορπιλλικῶν καὶ ὑποβρυχίων. Πάντως ἡ ποσοτικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Γαλλικοῦ Στόλου δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ, εἰ μὴ μετὰ τὴν διαφυγὴν τοῦ «Γκαῖμπεν», ὁπότε ὁλόκληρος σχεδὸν οὗτος διετέθη διὰ τὴν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ ἀντιμετώπισιν τοῦ Αὐστριακοῦ βοηθούμενος παρ' ἐλαφρῶν πλοίων τοῦ Ἀγγλικοῦ Στόλου τῆς Μεσογείου.

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ Αὐστριακοῦ στόλου ναύαρχος Haus καθὼς καὶ τὸ Ν. Ἐπιτελεῖον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀντελήφθησαν ὅτι κατόπιν τῆς ἐκ μέρους τῆς Ἰταλίας κηρύξεως τῆς οὐδετερότητος ἡ ὑπεροχὴ τῶν ναυτικῶν δυνάμεων τῆς Ἀντὰντ ἦτο τοσαύτη, ὥστε τὸ Αὐστριακὸν ναυτικὸν δὲν ἠδύνατο, εἰ μὴ νὰ ἀποδεχθῇ ἀμυντικὴν στρατηγικήν, περιορίζον τὴν δρᾶσιν του εἰς τὴν ἀπὸ θαλάσσης συνεργασίαν μετὰ τοῦ στρατοῦ καὶ εἰς δευτερευούσας τινὰς ἐπιχειρήσεις παρενοχλήσεως τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων, ἐν ᾧ ταυτοχρόνως ἡ τοπικὴ ἀμυντικὴ ὀργάνωσις τῶν ἀκτῶν (περιλαμβάνουσα τὰς ὠχυρωμένας περιοχὰς τῆς Πόλας, Τεργέστης, Σεμπενῖκο καὶ Κάτταρο) θὰ ἐξησφάλιζε τὴν ἀπὸ θαλασσίων ἐπιδρομῶν ἄμυναν αὐτῶν.

Συνεπῶς πάντα τὰ ναυτικὰ γεγονότα ἐν τῇ Ἀδριατικῇ κατὰ τὸ Μ. Πόλεμον δὲν ἦσαν εἰμὴ μεμονωμέναι συμπλοκαὶ δευτερευουσῶν δυνάμεων· ἐκ τῶν γεγονότων τούτων θὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα τὰ σπουδαιότερα.

Τῇ 16 Αὐγούστου 1916 τὸ Αὐστριακὸν καταδρομικὸν «Zenta», περιπολοῦν μετὰ τοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Οὐλάνος» πρὸς ἀποκλεισμὸν τῶν Μαυροβουνιωτικῶν παραλίων, προσεβλήθη παρὰ 16 μεγάλων γαλλικῶν πολεμικῶν περὶ ὥραν 2.35′ π.μ. καὶ μετὰ βραχεῖαν πάλην ἐβυθίσθη, διαφυγόντος τοῦ «Οὐλάνου». Μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 1914 ὁ Αὐστριακὸς Στόλος, ἔχων ὡς βάσιν τὸν ὠχυρωμένον ναύσταθμον τῆς Πόλας, ἐπεχείρησε διαφόρους βομβαρδισμοὺς ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς καὶ συνέδραμε τὰς κατὰ τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ Καττάρου ὄρους Λόβσεν στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις.

Τῇ 21 Δεκεμβρίου τὸ αὐστριακὸν ὑποβρύχιον U12 ἐτορπίλλισε τὸ γαλλικὸν δρέδνωτ «Jean Bart» καὶ τοῦ ἐπέφερε βλάβας τινάς, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ βυθίσῃ· τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὸ γαλλικὸν ὑποβρύχιον Curie ἐβυθίσθη πρὸ τῆς Πόλας.

Τῇ 27 Ἀπριλίου 1915 τὸ γαλλικὸν καταδρομικὸν «Γαμβέτας» ἐτορπιλλίσθη παρ' αὐστριακοῦ ὑποβρυχίου ἔξωθι τοῦ Σάντα Μαρία ντὶ Λέουκα καὶ ἐβυθίσθη ἐντὸς 20 λ.

Τῇ 25ῃ Μαΐου ἡ Ἰταλία ἐξῆλθε τῆς οὐδετερότητος παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Συμμάχων· τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Αὐστριακὸς Στόλος ἐπεχείρησεν ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν Ἰταλικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς μεταξὺ Βενετίας καὶ Μπάρι βομβαρδίσας διάφορα σημεῖα. Κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν ταύτην συνέβη συμπλοκὴ μεταξὺ τοῦ Αὐστριακοῦ καταδρομικοῦ «Ἑλγολάνδης», συνοδευομένου παρὰ 4 ἀντιτορπιλλικῶν, καὶ Ἰταλικῶν ἐλαφρῶν σκαφῶν, καθ' ἣν ἐβυθίσθη τὸ ἰταλικὸν ἀντιτορπιλλικὸν «Τουρμπίνε»· κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς ἐπελθὸν τὸ Ἰταλικὸν καταδρομικὸν «Λιβύη» κατεδίωξε τὰ αὐστριακὰ πλοῖα.

Τῇ 9 Ἰουνίου τὸ Αὐστριακὸν ὑποβρύχιον U 4 ἐτορπίλλισε τὸ ἀγγλικὸν ἐλαφρὸν καταδρομικὸν «Δουβλῖνον», τὴν δὲ ἑπομένην τὸ U 11 ἐτορπίλλισε καὶ ἐβύθισε τὸ Ἰταλικὸν ὑποβρύχιον «Μέ-

Digitized by Google

δουσαν»· μετά τινας ἡμέρας τὸ Ἰταλικὸν καταδρομικὸν «Ἀμάλφι» ἐβυθίζετο παρὰ Αὐστριακοῦ ὑποβρυχίου, τὴν δὲ 7ην Ἰουλίου τὸ καταδρομικὸν «Γαριβάλδης» ὑφίστατο τὴν αὐτὴν τύχην.

Τῇ 12 Αὐγούστου, τὸ Αὐστριακὸν ὑποβρύχιον U 3 προσεβλήθη καὶ ἐβυθίσθη παρὰ τοῦ γαλλικοῦ ἀντιτορπιλλικοῦ «Bisson», ἐν ᾧ μετά τινας μῆνας, ἤτοι τὴν 5ην Δεκεμβρίου, τὸ αὐστριακὸν ἀντιτορπιλλικὸν «Warasdiner» κατέστρεψε τὸ γαλλικὸν ὑποβρύχιον «Fresnel».

Παρὰ τὰς μεμονωμένας ταύτας ἐπιτυχίας τῶν αὐστριακῶν ἐλαφρῶν δυνάμεων, ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1916 ἡ ὑπεροχὴ τῆς Ἀντάντ μετὰ τὴν εἰς τὸν πόλεμον εἴσοδον τῆς Ἰταλίας ἤρχισε νὰ γίνεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αἰσθητή· ἡ νότιος Ἀδριατικὴ καὶ ἰδίᾳ τὸ στενὸν τοῦ Ὀτράντο διετρέχετο συνεχῶς ὑπὸ πολεμικῶν συμμαχικῶν καλυπτόντων τὰς γραμμὰς συγκοινωνίας πρὸς τὴν Ἀλβανίαν, ὅπου ἤρχισαν ἀποβιβαζόμενα ἰταλικὰ στρατεύματα· περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ἐγκατεστάθη εἰς τὸ στενὸν τοῦ Ὀτράντο μία συνεχὴς γραμμὴ περιπολιῶν ἐξ ἁλιευτικῶν προστατευομένων παρὰ ἀντιτορπιλλικῶν καὶ καταδρομικῶν κατὰ τρόπον καθιστῶντα τὸν εἰς τὴν Ἀδριατικὴν εἴσπλουν τῶν ὑποβρυχίων ἐκτάκτως ἐπικίνδυνον.

Τῇ 26 Αὐγούστου 1916 ἡ Ἰταλία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ κατὰ τῆς Γερμανίας καὶ οὕτω τὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης δρῶντα ἐν τῇ Ἀδριατικῇ γερμανικὰ ὑποβρύχια ὑπὸ αὐστριακὴν σημαίαν ἀνέλαβον τὴν ἰδίαν αὐτῶν σημαίαν, ἐνῷ ἑπτὰ νέα κατέπλευσαν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Κατάρου (ὃν ἐχρησιμοποίουν ὡς βάσιν των) μεταξὺ Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου· οὐχ ἧττον ὁ ἀριθμὸς τῶν γερμανικῶν ὑποβρυχίων, ὡς καὶ ὁ τῶν αὐστριακῶν ὑπῆρξε γενικῶς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἐντελῶς ἀνεπαρκής, οὐδέποτε ὑπερβὰς τὰ 16.

Τῇ 12 Δεκεμβρίου τὸ Ἰταλικὸν θωρηκτὸν «Βασίλισσα Μαργαρίτα» προσέκρουσεν εἰς νάρκην καὶ ἐβυθίσθη αὐτανδρον.

Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 1917 ἀρχίζει πλέον ἡ ναυτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Συμμάχων νὰ καθίσταται ἐντελῶς καταθλιπτικὴ διὰ τοὺς Αὐστριακούς, ἰδίᾳ δὲ εἰς ἐλαφρὰ σκάφη καὶ εἰς ἀεροπλάνα, ἐξ ὧν οἱ Σύμμαχοι διέθετον ἐξαπλασίως περισσότερα.

Τῇ 7ῃ Φεβρουαρίου ὁ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ἀρχηγὸς τοῦ Αὐστριακοῦ Στόλου Ναύαρχος Haus ἀπέθανεν ἐκ πνευμονίας ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του «Viribus Unitis», εἰς ἀντικατάστασίν του δὲ ἐτοποθετήθη ὁ Ναύαρχος Njegovan· μετ' ὀλίγον ὁ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀρχηγὸς τοῦ Ἰταλικοῦ Στόλου Δοὺξ τῶν Ἀβρουζίων ἀντικαθίστατο παρὰ τοῦ Ναυάρχου Taon di Revel.

Τῇ 16ῃ Φεβρουαρίου 1917 ἐκηρύχθη παρὰ τῶν Γερμανῶν ὁ ἄνευ περιορισμῶν ὑποβρύχιος πόλεμος ἐπεκταθεὶς καὶ ἐν τῇ Ἀδριατικῇ. Λόγῳ ὅμως τοῦ περιωρισμένου ἀριθμοῦ τῶν γερμανοαυστριακῶν ὑποβρυχίων ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ οὐδὲν ἄξιον λόγου ἀποτέλεσμα ἔφερεν· εἰς τοῦτο συνετέλεσε κατὰ πολὺ καὶ ἡ αὐστηρὰ ἐπιτήρησις τῶν στενῶν τοῦ Ὀτράντο παρὰ τῶν συμμαχικῶν (τῶν πλείστων ἀγγλικῶν) πλοίων περιπολίας. Κατ' αὐτῶν διωργάνωσαν οἱ Αὐστριακοὶ μίαν αἰφνιδιαστικὴν προσβολὴν κατὰ τὴν νύκτα τῆς 14ης πρὸς τὴν 15ην Μαΐου, στεφθεῖσαν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἡ ἐπιχείρησις διεξήχθη παρὰ τοῦ 1ου καὶ 2ου Στολίσκου τορπιλλικῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ τότε πλοιάρχου von Horthy (ἤδη ἀντιβασιλέως τῆς Οὐγγαρίας) ἐπιβαίνοντος τοῦ ἐλαφροῦ καταδρομικοῦ «Novarra»· τὰ ἐπιδραμόντα αὐστριακὰ πλοῖα κατώρθωσαν νὰ βυθίσωσιν ἓν ἰταλικὸν ἀντιτορπιλλικὸν μετὰ 3 μεταγωγικῶν, εἶτα δὲ 20 ἐκ τῶν ἁλιευτικῶν περιπολίας καὶ τέλος νὰ διαφύγωσι τὴν καταδίωξιν 11 συμμαχικῶν καταδρομικῶν συναποκομίζοντα καὶ 72 αἰχμαλώτους ἐκ τῶν βυθισθέντων πλοίων περιπολίας.

Καθ' ὅλον τὸ θέρος τοῦ 1917 ὁ Αὐστριακὸς Στόλος περιωρίσθη εἰς ἐπιχειρήσεις ὑποστηρίξεως τῆς πρὸς τὴν θάλασσαν πτέρυγος τοῦ παρὰ τὸν Ἰζόντσο μαχομένου στρατοῦ, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἀγγλικοὶ καὶ ἰταλικοὶ μονίτορες ὑπεστήριζον τὴν δεξιὰν πτέρυγα τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1918 τὰ συμπτώματα τῆς κοπώσεως καὶ ἀπογοητεύσεως ἤρχισαν νὰ πληθύνωνται ἐν τῷ Αὐστριακῷ Ναυτικῷ φθάνοντα ἐνίοτε καὶ μέχρις ἀντιπειθαρχικῶν ἢ καθαρῶς ἐπαναστατικῶν κρουσμάτων· ὡς ἐκ τούτου, τῇ συμβουλῇ τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ Ν. Ἐπιτελείου von Keil, ἀντικατεστάθη ὁ Ναύαρχος διὰ τοῦ προαχθέντος ἐν τῷ μεταξὺ εἰς ὑποναύαρχον von Horthy. Οὗτος ἐπεχείρησε νὰ ἐξαγάγῃ τὸν στόλον του ἀπὸ τῆς ἀδρανείας εἰς ἣν εἶχε καταδικασθῆ, καὶ εἰς ἣν κατὰ μέγα μέρος ὠφείλετο ἡ κατάπτωσις τοῦ ἠθικοῦ, πρὸς τοῦτο δὲ ἐπεχείρησε διαφόρους ἔκπλους.

Κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον τοῦ πολέμου ὑπῆρξεν ἀξιοσημείωτος ἡ δρᾶσις ἰταλικῶν βενζινακάτων μεγάλης ταχύτητος ὡπλισμένων διὰ τορπιλλῶν, εἰς ἣν ὀφείλεται πρῶτον μὲν ἡ τορπίλλισις τοῦ δρέδνωτ «Viribus unitis» ἐν Πόλᾳ, βραδύτερον δὲ ἡ τορπίλλισις καὶ καταβύθισις τοῦ δρέδνωτ «Ἁγ. Στέφανος» ἐν πλῷ.

Ἀρχομένου του φθινοπώρου τοῦ 1918, ἡ ἀντοχὴ τοῦ Αὐστριακοῦ στόλου, ἓν τῶν σοβαρῶν μειονεκτημάτων τοῦ ὁποίου, πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων, ἦτο καὶ ἡ ἑτερογενὴς σύνθεσις τῶν πληρωμάτων συγκειμένων κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ Κροατῶν καὶ Δαλματῶν, ἔφθασεν εἰς τὸ ὅριον καὶ ἡ κατάρρευσις ἦτο προφανής· τέλος δὲ τὸν Ὀκτώβριον κατόπιν διαταγῆς ἐκ Βιέννης τὰ πλοῖα τοῦ στόλου ὕψωσαν Γιουγκοσλαβικὴν σημαίαν· ἀλλά, παρὰ τοῦτο, τὴν 31ην Ὀκτωβρίου δύο Ἰταλοὶ ἀξιωματικοὶ κατορθώσαντες νὰ διεισδύσωσιν εἰς τὸν Ν/θμον τῆς Πόλας κατεβύθισαν διὰ περιέργου ὑποβρυχίου μηχανήματος τὸ αὐστριακὸν δρέδνωτ «Viribus Unitis».

Τὴν ἐπομένην, ὑπογραφείσης τῆς ἀνακωχῆς, ὁλόκληρος ὁ αὐστριακὸς στόλος παρεδόθη εἰς τοὺς Συμμάχους, ἐκ δὲ τῶν πλοίων αὐτοῦ ἄλλα μὲν κατεστράφησαν, ἄλλα δὲ διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν συμμαχικῶν χωρῶν (ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἔλαβε καὶ ἡ Ἑλλὰς τὸ ἀντιτορπιλλικὸν «Οὐλάνος» μετονομασθὲν «Σμύρνη» καὶ ἓξ τορπιλλοβόλα).

Τὸ κυριώτερον συμπέρασμα τῶν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ ναυτικῶν ἐπιχειρήσεων εἶναι ὅτι εἰς κλειστὰς θαλάσσας στόλος συγκείμενος κυρίως ἐκ θωρηκτῶν μάχης εἶναι σχεδὸν ἄχρηστος, ἐφ' ὅσον δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἀποφασιστικὴν ναυμαχίαν.

ΑΝΤΙΠΛΟΙΑΡΧΟΣ ΚΩΝΣΤ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ

Ἀδριατικὸν ζήτημα. Δὲν πρόκειται περὶ τῶν κυριαρχικῶν ἀξιώσεων τῆς Παλαιᾶς Βενετίας ἐπὶ τῆς Ἀδριατικῆς, αἵτινες, ὡς γνωστόν, εἶχον ἀρκετὰ ποιητικὴν μορφήν, καθόσον ὁ δόγης ῥίπτων δακτύλιον εἰς τὴν Ἀδριατικὴν ἐθεωρεῖτο λαμβάνων αὐτὴν σύζυγον. Ἡ προσπάθεια τῆς Ἰταλίας πρὸς ἐπικράτησιν ἐν τῇ Μεσογείῳ καὶ ἰδίως ἐν τῇ Ἀδριατικῇ κατεφάνη ἰδίως, ὅτε ἡ παλαιὰ δυαδικὴ Μοναρχία καταλαβοῦσα τὴν Βοσνίαν καὶ Ἐρζεγοβίνην ἐζήτησε νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ θέσιν της διατηροῦσα ἀπόλυτον πρωτοβουλίαν.

Ὁ οὕτω πως ἀρξάμενος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ Αὐστροουγγαρίας καὶ Ἰταλίας ἐν τῇ Ἀδριατικῇ συνεχίσθη καὶ μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς Τριπλῆς συμμαχίας (Γερμανίας, Αὐστροουγγαρίας, Ἰταλίας,) καὶ εὗρεν ἀπήχησιν καὶ ἐν τῇ μετὰ 5 ἔτη συνομολογηθείσῃ συνθήκῃ μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων πρὸς ἀνανέωσιν τῆς συμμαχίας, ἔνθα ὡρίσθη ὅτι πᾶσα μεταβολὴ ὁρίων ἐν τῇ Βαλκανικῇ μόνον τῇ συναινέσει ἀμφοτέρων θὰ ἦτο δυνατή. Ἐφ' ὅσον ὅμως παρήρχετο ὁ χρόνος, ἐπὶ τοσοῦτον ἡ Ἰταλία—ἰδίως μετὰ τὴν πανωλεθρίαν ἣν ὑπέστη εἰς τὴν Ἀβησσυνίαν—ἐζήτει νὰ ἐκμεταλλευθῇ πᾶσαν εὐκαιρίαν ὅπως ἔτι μᾶλλον ἐνισχύσῃ τὴν ἐν τῇ Ἀδριατικῇ θέσιν της.

Ἐν τούτῳ δὲ εὑρῆται μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας αἰτίας ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ Ἰταλία ἀρχομένου τοῦ παγκοσμίου πολέμου παρέμεινεν οὐδετέρα, συνταυτίσασα κατόπιν τὴν τύχην της μετὰ τῶν Δυνάμεων τῆς Ἀντάντ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι διὰ τῆς ἥττης τῆς Αὐστροουγγαρίας θὰ μείνῃ ἀπόλυτος κύριος ἐν τῇ Ἀδριατικῇ. Ἡ δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (26 Ἀπριλίου 1915) συνομολογηθεῖσα ἐν Λονδίνῳ συμφωνία δι' ἧς ἀνελάμβανεν ἡ Ἰταλία τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξέλθῃ τῆς οὐδετερότητος ἐντὸς μηνός, ἐξησφάλιζε τὴν παραχώρησιν εἰς αὐτὴν τῆς παρακτίου χώρας τῆς Αὐστροουγγαρίας μαζὺ μὲ τὰς κομητείας Görz καὶ Gradisca, τῆς Τεργέστης καὶ τῆς χερσονήσου τῆς Ἰστρίας, τοῦ βορείου τμήματος τῆς Δαλματίας μὲ τὰς παρ' αὐτὴν νήσους, ὡς καὶ αὐτοῦ τοῦ λιμένος τοῦ Αὐλῶνος καὶ τὸ δικαίωμα ἀσκήσεως προτεκτοράτου ἐπὶ τοῦ διεθνοποιημένου Ἀλβανικοῦ Κράτους. Ἡ μόνη ὑποχώρησις εἰς τὴν ὁποίαν προέβη τότε ἡ Ἰταλία ἦτο ἡ ἐπὶ τοῦ ἐν κροατικῷ ἐδάφει κειμένου Φιούμε ὅπως ἀποκτήσῃ ἡ Σερβία ἔξοδον εἰς τὴν θάλασσαν.

Τὴν 3 Ἰουνίου 1917 ἡ Ἰταλία ἐκήρυξε τὴν Ἀλβανίαν ὡς προτεκτοράτον καὶ προέβη εἰς τὴν ἀνακοίνωσιν τῶν ἀποφάσεών της πρὸς ὅλα τὰ Κράτη, ἀλλ' ἡ Σερβία, ἡ Κυβέρνησις τῆς ὁποίας ἤδρευε τότε ἐν Κερκύρᾳ, ἐθεώρησεν ὡς παράτολμον καὶ ἐπικίνδυνον δι' αὐτὴν ταυτοχρόνως τὴν ἀπαίτησιν τῆς Ἰταλίας. Ἀπηύθυνε τότε ἡ ὑπὸ τὸν Πάσιτς Σερβικὴ Κυβέρνησις (7 Ἰουλίου) ἔντονον διαμαρτυρίαν ὑπὸ τὸν τύπον διακοινώσεως πρὸς ὅλα τὰ Κράτη, ἐν ᾗ διετυποῦτο τὸ σλαβικὸν πρόγραμμα τοῦ μέλλοντος. Εἰς τὴν διακοίνωσιν ταύτην περιείχετο καὶ τὸ ἀκόλουθον 10 ἄρθρον: «Ἡ Ἀδριατικὴ θάλασσα θὰ παραμείνῃ χάριν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος ὅλων τῶν Κρατῶν εἰς πάντας ἐλεύθερα καὶ ἀνοικτὴ θάλασσα». Κατὰ τῆς ἐπικρατήσεως, ἐν τῇ Ἀδριατικῇ τῆς Ἰταλίας διεμαρτυρήθη ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν Σερβίαν καὶ ἡ Ἑλλάς.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε, λήγοντος τοῦ παγκοσμίου πολέμου διὰ τῆς συντριβῆς τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν καὶ δὴ τῆς Δυαδικῆς Μοναρχίας, ὁ ἐν τῇ Ἀδριατικῇ ἀνταγωνισμὸς τῶν Δυνάμεων ἀλλάσσει ἐντελῶς φάσιν καὶ τὸ λοιποῦ εἰς τὴν θέσιν τῆς Αὐστροουγγαρίας ὑπεισέρχεται ἡ νέα Γιουγκοσλαβία. Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας δὲ τῷ 1919 ἐν Παρισίοις συζητήσεις περὶ εἰρήνης, ἡ Ἰταλία, ἥτις ἐζήτει πιστὴν ἐκπλήρωσιν τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας εἶχε δεχθῆ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν κατὰ τῶν Κεντρικῶν Δυνάμεων πόλεμον, εὑρέθη ἀντιμέτωπος τῶν τέως συμμάχων της, οἵτινες ἄφησαν νὰ ἐννοηθῇ, ἢ καὶ ῥητῶς ἐδήλωσαν, ὅτι δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ δεχθοῦν τοιαύτην ἀπόλυτον ἐπικράτησιν τῆς Ἰταλίας ἐν τῇ Ἀδριατικῇ, δεχθέντες ἐν προκειμένῳ τὰς ἀντιλήψεις τῆς Γιουγκοσλαβίας.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ Ἰταλία εὑρέθη ὑποχρεωμένη νὰ ὑποχωρήσῃ, συνωμολογήθη δὲ τὴν 12 Νοεμβρίου 1920 μεταξὺ τῶν δύο νέων ἐν τῇ Ἀδριατικῇ ἀντιπάλων, ἡ ἐν Ραπάλλῳ συνθήκη, διὰ τῆς ὁποίας ἐρρυθμίσθησαν αἱ μεταξύ των διαφοραί. Οὕτως ἡ Ἰταλία παρῃτήθη πάσης ἀπαιτήσεώς της ἐπὶ τοῦ παραχωρηθέντος αὐτῇ διὰ τῆς συμφωνίας τοῦ Λονδίνου τμήματος τῆς Δαλματίας κρατήσασα μόνον τὴν Ζάραν, τὴν Ἰστρίαν καὶ Τεργέστην καὶ δέκα νήσους σπουδαίας ἀπὸ στρατιωτικῆς ἀπόψεως, ὑποχρεωθεῖσα ταυτοχρόνως νὰ σεβασθῇ τὰ δίκαια τῶν εἰς αὐτὴν ὑπαχθεισῶν μειονοτήτων. Διὰ τῆς αὐτῆς συνθήκης τοῦ Ραπάλλου ὑπεχρεώθη τέλος ἡ Ἰταλία νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας προτεκτοράτου της, ὅ,τι ὑπῆρξεν ἀφορμὴ διευθετήσεως τῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας σχέσεων.

Διὰ τῆς συνθήκης ταύτης καθωρίσθη ἡ θέσις τῆς νέας ἐν τῇ Ἀδριατικῇ Δυνάμεως διὰ τῆς παραχωρήσεως αὐτῇ διαφόρων λιμένων. Κατὰ τὰ δύο ἑπόμενα ἔτη ἤρχισαν νέαι διαπραγματεύσεις μεταξὺ Γιουγκοσλαβίας καὶ Ἰταλίας διὰ τὸν διακανονισμὸν διαφόρων ζητημάτων οἰκονομικῆς φύσεως.

Ἡ χάραξις τῶν ὁριστικῶν συνόρων μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν ἀνετέθη εἰς μικτὴν ἐπιτροπήν, τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν τῆς ὁποίας δὲν ἦτο εὐχάριστον οὔτε διὰ τὴν Ἰταλίαν ἀλλ' οὔτε καὶ διὰ τὴν Γιουγκοσλαβίαν καὶ ἅμα τῇ ἀνόδῳ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Μουσολίνι συνωμολογήθη νέα μεταξὺ τούτων συνθήκη (Ὀκ/βριος 1922). Ὀλίγαι ὅμως καὶ πάλιν ἐλπίδες ὑπάρχουν ὅτι τὸ δημιουργηθὲν καθεστὼς πρόκειται νὰ διατηρηθῇ, ἐφόσον, σήμερον ἰδίως, διὰ τὴν φασιστικὴν Ἰταλίαν ἡ «Ἀδριατικὴ πρὸς τὴν Μεσόγειον» ἀποτελεῖ αὐτὴν ταύτην τὴν βάσιν τοῦ μέλλοντος τοῦ Ἰταλικοῦ Κράτους.

Βιβλιογραφία. V. Chlumecky, Österreich-ungarn und Italien 1907. Cassi, Il mare Adriatico Μιλᾶνον 1915.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡ.

ἄδριμυς· ὁ μὴ δριμύς, μὴ ὀξύς, μὴ αὐστηρός (Λουκιανός).

Ἀδριήλ. Γαμβρὸς τοῦ Σαοὺλ νυμφευθεὶς τὴν θυγατέρα τούτου Μωρὰβ ἥτις ἦτο προωρισμένη διὰ τὸν Δαβίδ.

Ἄδρις. Ἐν τῇ ῥαββινικῇ μυθολογίᾳ οὕτω καλεῖται ὁ Θεὸς Θὼθ τῶν Αἰγυπτίων, ὁ Ἑρμῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ Τευτάτης τῶν Γαλατῶν.

Ἀδρίστας. Κατὰ τὸν Παυσανίαν, ὁ ἐφευρέτης τῆς κλωστικῆς.

ἀδρόβωλος· ὁ ἔχων ἁδροὺς (=στερεοὺς) βώλους (ὁ Διοσκουρίδης περὶ *βδελλίου*=εὐώδους κόμμιος ἐκρέοντος ἐκ τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ).

Ἀδρογκουὲ (Adrogué). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς δημοκρατίας ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Βουένος-Ἄϋρες (6,500 κάτ.) Ἐργοστάσια οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἁμαξῶν καὶ ἐπίπλων.

ἀδρογραμμένον· γραμμένον μὲ ἁδρότητα, μὲ δύναμιν ὕφους: βιβλίον—ἔργον—.

ἀδροδάκτυλος· ὁ ὁποῖος ἔχει ἁδρούς, ἰσχυρούς, χονδροὺς δακτύλους: *ἀδροδάκτυλος κηπουρός*,—ἐργάτης,—ὑπηρέτρια.

ἀδροκάμωτος καὶ *ἀδροκαμωμένος*· ὁ ἔχων ἁδρὰ (=χονδρὰ) τὰ χαρακτηριστικά, *χοντρομίσιδος*.

ἀδρόκαρπος· ἐπιθ. ὁ παρέχων ἁδροὺς (=παχεῖς) καρπούς: ἐλαία *ἀδρόκαρπος*.

ἀδροκέφαλος· ὁ ὁποῖος ἔχει ἁδράν, ἤτοι μεγάλην, χονδρὰν τὴν κεφαλήν: *ἀδροκέφαλος ἱπποπόταμος*, ἀδροκέφαλον τέρας, *ἀδροκέφαλος φάλαινα*.

ἀδρόκκοκος· ὁ ἔχων ἁδροὺς (=χονδροὺς) τοὺς κόκκους· *ἀδρόκοκκος* σῖτος, κομβολόγιον, μαργαρίτης κτλ.

ἀδροκκούκι· τὸ *ἀδρὸ κουκκί*, ὑποκορ. τοῦ *ἀδρόκοκκος* =χονδρόσπυρος (σπυρὶ=πυρίον), χονδρόσπορος (σπόρος): τὸ σιτάρι τῆς Πάφου εἶναι *ἀδροκούκκι*.

ἀδρολαλίαι (αἱ)· λέξις βυζαντινὴ σημαίνουσα τὰ σήμερον λεγόμενα *χοντρόλογα*, τὰ παχιὰ τὰ λόγια, κομπορρημοσύναι, πολυλογίαι, βαττολογίαι: «ἐξάφες τὰ στιλβώματα καὶ τὰς *ἀδρολαλίας*» Πτωχοπρ. Γ' 483. Τὸ δὲ «ἐξάφες τὰ *στιλβώματα*» εἶναι τὸ ἡμέτερον: ἄς τα τὰ *λοῦσα*, ἐπὶ τροπικῆς σημασίας.

Ἀδρομάλη. Καλεῖται οὕτως ἡ ἀρωματικὴ οὐσία, ἥτις ἐναποτίθεται ἐντὸς τῆς κυτταρικῆς μεμβράνης τῶν φυτῶν καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀποξύλωσιν

Digitized by Google

ἢ ἀποφέλλωσιν αὐτῆς. Ἡ Ἀδρομάλη εἶναι ἀρωματικὴ ἀλδεΰδη, συγγενεύει δὲ πρὸς τὴν κωνιφερίνην (βλ. Κυτταρικὴ μεμβρᾶνα τῶν φυτῶν).

ἀδρομελής· ὁ ἔχων *ἀδρά* (= δυνατὰ καὶ εὔτραφῆ) μέλη τοῦ σώματος.

ἀδρομερής· ὁ συνιστάμενος ἐξ ἀδρῶν, μεγάλων μερῶν: *ἀδρομερὲς* μηχάνημα, *ἀδρομερὴς* οὐσία. Ἐπίρ. *ἀδρομερῶς*=χονδρικῶς· τὸ ἐναντίον τοῦ *λεπτομερῶς* καὶ τοῦ λιανικῶς· *ἀδρομερῶς* μόνον ἅπτεται τῶν ζητημάτων.

ἀδρόμηλο· λέγεται ἐν Νάξῳ εἶδος ῥοδακίνου· τὸ κοινῶς λεγόμενον: μηλοροδάκινο, δηλ. ῥοδάκινον παρεμφερὲς πρὸς μῆλον ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴν ὄψιν.

ἀδρομία· ἡ ἔλλειψις δρόμων, ἡ μὴ ὕπαρξις ὁδῶν, ἡ ἔλλειψις συγκοινωνίας. Εἰς τὴν δημώδη: *ἀδρομιὰ* σημαίνει: ἀπρέπεια, ἀστοχία, ἀδιακρισία καὶ τὰ τοιαῦτα· τὸ μὴ *εὐδρόμως* = εὐπρεπῶς, ἐννόμως γινόμενον: ὅλο *ἀδρομιὲς* κάνεις στὴ ζωή σου.

Ἀδρόμιος, (ὁ)· ὄνομα μηνός. Ἐπιγρ. Ἄλλου τῆς Θεσσαλίας. Rev. arch. 1876, II, σελ. 256—7.

ἀδρόμισθος· ὁ ὁποῖος ἀπαιτεῖ ἢ λαμβάνει μισθὸν ἁδρόν, ἀκριβοπλήρωτος: *ἀδρόμισθος* ὑπάλληλος, — ἐργασία, — ἐπιχειρηματίας, — ἐργολάβος.

ἄδρομος· 1) ὁ μὴ ἔχων *δρόμον*: *ἄδρομος* φάραγξ (Ζαλοκώστας)· 2) πόλις *ἄδρομος* = ἡ μὴ ἔχουσα καλοὺς δρόμους, χώρα *ἄδρομος* = ἡ μὴ ἔχουσα καλὴν συγκοινωνίαν. Εἰς τὴν λαϊκὴν γλῶσσαν *ἄδρομος* = ἀπρεπής, ἀκατάλληλος· *ἄδρομα* φερσίματα = ἀπρόσφορος διαγωγή. Ἐπιρ. *ἄδρομα* τὄκαμες αὐτὸ = ὄχι ὡς ἔπρεπε.

ἀδρομύσταξ (ἐπίθετον)· ὁ ἁδρὸν (= ἄφθονον, παχὺν) ἔχων τὸν μύστακα, ὁ χοντρομούστακος, ὁ μακρομούστακος, ὁ μουστάκας.

ἀδροπεταλώδης· περὶ ἄνθους, τὸ ἁδρὰ = παχέα ἔχον τὰ πέταλα ἄνθος.

ἀδροπληρώνω· ἀδρῶς πληρώνω, ἀφθόνως μισθοδοτῶ, δίδω πολλὴν ἀνταμοιβὴν τῆς γενομένης μοι, τῆς παρεχομένης μοι ἐργασίας, ὑπηρεσίας.

ἀδροποιῶ· κάμνω τι ἁδρόν, τραχύ, ἀδρύνω.

ἀδροπόρος· ὁ ἁδροὺς ἔχων τοὺς πόρους τῆς ἐπιδερμίδος: «οἱ πολυπόται *ἀδροπόροι* εἰσίν» (ὁ Κάσσιος ἐν Ἰατροσοφίῳ).

ἀδροπύρηνος (καρπός)· ὁ ἔχων χονδρὸν πυρῆνα· ὁ χοντροκούκκουτσος, ὁ χοντροκόκκαλος, ὁ σκληροκόκκων.

ἀδρός· 1) πλήρης, γεμᾶτος, τέλειος, ὥριμος, ἀνεπτυγμένος: ἁδρὸς ἀσκός, – καρπός, — ὀργανισμός· 2) πυκνός, ἰσχυρός, δυνατός, παχύς, χονδρός, μέγας: *ἁδρὰ* χιών, *ἁδρὲς* πινελιές, *ἁδρὸς* λαιμός· 3) ἄφθονος, εὔπορος, εὔσαρκος, μεστός: *ἁδρὸν* γέννημα, *ἁδρὸς* σῖτος, *ἁδρὰ* μηλέα, *ἁδρὰ* δαπάνη, *ἁδροὶ* στάχεις, *ἁδρὰ* νοήματα. ἐπιρ. *ἁδρῶς* καὶ *ἁδρά*: πληρώνεται *ἁδρά*, ἐτυμολογικῶς συνδέεται μὲ τὸ ὁμηρικὸν *ἀδινός*=πυκνός, ἀθρόος· σύγκρινε: *κυδνὸς* καὶ *κυδρός*, ἀμφότερα δὲ ἔχουν σχέσιν βεβαίως πρὸς τὸ ἀρχ. ἰνδικὸν sandrah=πυκνός, γοτθικὸν snutrs = νοῦς καὶ snotar = φρόνιμος· διὰ τὴν σύνδεσιν τῶν δύο ἐννοιῶν μᾶς βοηθεῖ ὁ Ὅμηρος: «φρένες *πυκινῶς* ἀραρυῖαι».

ἀδροσία· ἔλλειψις δρόσου (ὁ Ἰώσηπος), *ἀναδροσιά*.

ἀδρόσιστος· ὁ ἄδροσος, ὁ μὴ δροσιζόμενος, ὁ αὐχμηρὸς καὶ κατὰ μετάπτωσιν ἐννοίας ὁ ἠθικῶς ἀδρόσιστος, ὁ μὴ εὐτυχῶν, ὁ ὑποφέρων, ὁ μὴ ὑπὸ τῆς τύχης δροσιζόμενος, ὁ ταλαίπωρος, ὁ δύσμοιρος, ὁ κακομοίρης.

ἄδροσος· ὁ ἄνευ δρόσου, ὁ μὴ ἔχων ἰκμάδα, ὁ ξηρός, ὁ αὐχμηρός, ὁ ἄυγρος. Βλέπε καὶ *ἀδρόσιστος*.

ἀδροσύνη· ἡ ἀδρότης· (ὁ Ἡσίοδος ἐπὶ σταχύων σίτου).

ἀδροσυντυχιά· (ἁδρὰ+συντυχαίνω=συνομιλῶ)· ἡ αὐθάδης ὁμιλία, ὁ χονδρὸς λόγος.

ἀδροσύντυχος· ὁ ἁδρῶς συντυχαίνων (= ὁμιλῶν), ὁ αὐστηρὸς τοὺς τρόπους, ὁ ὀργίλως λαλῶν, ὁ μετὰ θυμοῦ ἐκφραζόμενος.

ἀδρόσφαιρος· ὁ ἔχων μεγάλας σφαίρας (ὁ Ἀρριανὸς περὶ τοῦ ἀρωματικοῦ ἰνδικοῦ φυτοῦ *μελοβάθρου* ἢ *μελαβάθρου*). Μεταφορικῶς ἐπὶ γυναικὸς ἐχούσης ἁδροὺς μαστούς.

ἀδρότεχνος· ὁ χονδρότεχνος, ὁ χειρῶναξ, ὁ ἐπαγγελλόμενος τέχνην οὐχὶ λεπτὴν ἀλλὰ χονδροειδῆ, ὡς ὁ ἀνθρακεύς, ὁ κτίστης κλπ.

ἀδρότης· 1) τελεία ὡρίμανσις· 2) ἰσχύς, δύναμις, μέστωμα, ῥώμη, πυκνότης, παχύτης, χονδρότης, ἀφθονία. Ἕνεκα τῆς ὁμοιοφθογγίας ἐσυγχύσθη πρὸς τὸ Ὁμηρικὸν *ἀνδροτὴς* (βλέπε τὴν λέξιν) καὶ ὄχι μόνον τὸ ἀδρότης ἐλέχθη (ἢ ἐγράφη) *ἀδροτής*, ἀλλὰ καὶ τὸ Ὁμηρικὸν ἐκεῖνο ἐγράφη οὕτω εἰς τὰ χειρόγραφα.

Ἀδρούμητον (καὶ Ἀδρουμήτη ἢ Ἀδρυμήτη ἢ ἡ Ἀδρύμητος ἢ ὁ Ἀδρύμης). Πόλις τῆς ἀρχαίας Ἀφρικῆς ἐπὶ τῆς νοτίας ἄκρας τοῦ sinus Neapolitanus (νῦν κόλπος τῆς Χαμμαμὲτ) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Τύνιδος. Ἡ θέσις εἶναι κατὰ μέρος κατειλημμένη ὑπὸ τῆς νεωτέρας πόλεως Σοῦσα. Τὸ Ἀδρούμητον ἦτο ἀρχικῶς Φοινικικὴ ἀποικία ἱδρυθεῖσα ὑπὸ Τυρίων, πολὺ πρὸ τῆς Καρχηδόνος κατὰ τὸν Σαλλούστιον (Jug. 19). Ἐγένετο ὑποτελὴς τῆς Καρχηδόνος ἀλλὰ δὲν ἔπαυσεν ἀκμάζουσα. Γίνεται συχνὰ μνεία της εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Καρχηδονιακῶν πολέμων, κατεκτήθη δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀγαθοκλέους τῷ 310 π. Χ. καὶ ὑπῆρξε τὸ καταφύγιον τοῦ Ἀννίβα καὶ τῶν λειψάνων τοῦ στρατοῦ του μετὰ τὴν μάχην τῆς Ζαμὰς τῷ 202 π. Χ. Κατὰ τὸν τελευταῖον Καρχηδονιακὸν πόλεμον ἐβοήθησε τοὺς Ρωμαίους, μετὰ δὲ τὴν πτῶσιν τῆς Καρχηδόνος τῷ 146 ἔλαβε τὸν τίτλον ἐλευθέρας πολιτείας (Ἀππιαν. Καρχηδ. XCIV). Ὁ Καῖσαρ ἀπεβιβάσθη ἐκεῖ τῷ 49 βαδίζων πρὸς τὴν ἐν Θάψῳ νίκην του (De bello Afr. III. Σουετώνιος Div. Jul LIX).

Κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς τὸ Ἀδρούμητον ἐγένετο πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας τῆς Βυζακηνῆς. Εἶχεν ἐμπορικώτατον λιμένα, καὶ εὐφορωτάτην περιοχήν. Ἐπὶ Τραϊανοῦ ἐγένετο λατινικὴ ἀποικία ὑπὸ τὸν τίτλον Colonia Concordia Ulpia Traiana Augusta Frugifera Hadrumetina. Ἦτο πατρὶς τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλβίνου. Ὅτε ὁ Βεσπασιανὸς ἦτο ἀνθύπατος ἐν Ἀφρικῇ, κατέβαλε στάσιν τῶν κατοίκων του (Σουετ. Βεσπ. IV). Τὸ Ἀδρούμητον ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα μετὰ τὴν Καρχηδόνα πόλις τῆς Ἀφρικῆς. Ἐγένετο ἕδρα ἐπισκόπου, καὶ οἱ ἐπίσκοποί του ἀναφέρονται εἰς τὰς συνόδους τοῦ 258, 348, 393 καὶ ἔτι ἀργότερον. Καταστραφὲν ὑπὸ τῶν Βανδάλων τῷ 434 ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ κληθὲν Ἰουστινιανούπολις (Προκόπ). Κατεστράφη πάλιν τὸν 9ον αἰῶνα ὑπὸ τῶν Ἀράβων καὶ ἐγένετο κέντρον τῶν πειρατῶν, ὀχυρουμένων ἐντὸς τοῦ φρουρίου. Τοῦτο ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς Καρχηδονιακῆς, Ρωμαϊκῆς καὶ Βυζαντιακῆς ἀκροπόλεως καὶ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν Γάλλων διὰ στρατιωτικοὺς σκοπούς. Ἡ σημερινὴ πόλις Σοῦσα ἂν καὶ ἐμπορικωτάτη, μόλις τὸ ἓν τρίτον τοῦ Ἀδρουμήτου κατέχει.

Τῷ 1863 ὁ Γάλλος μηχανικὸς A. Daux ἀνεκάλυψε τὰς προκυμαίας τοῦ ἐμπορικοῦ λιμένος καὶ τὴν γραμμὴν τοῦ στρατιωτικοῦ. Ἀμφότεροι οἱ λιμένες, κυρίως τεχνητοί, εἶναι σήμερον κατακεχωσμένοι. Ὑπάρχουν ἐρείπια ὀχυρωματικῶν τινων ἔργων τῆς Καρχηδονιακῆς πόλεως ἅτινα εἶχον μῆκος 6410 μέτρων, καθὼς καὶ ἐρείπια τῆς Βυζαντιακῆς ἀκροπόλεως, τοῦ ἱπποδρομίου, τοῦ θεάτρου, τῶν δεξαμενῶν καὶ ἄλλων κτιρίων, ἰδίως τῆς Βυζαντιακῆς βασιλικῆς ἥτις εἶνε σήμερον ἀραβικὸν καφενεῖον (Καχβὰτ-ἐλ-Κουμπά). Ἐν τοῖς ἐρειπίοις ἀνευρέθησαν διάφοροι ἐπιγραφαὶ καὶ μωσαϊκά.

Τῷ 1904 ὁ Δόκτωρ Κάρτον καὶ ὁ Ἀββᾶς Leynaud ἀνεκάλυψαν μεγίστας χριστιανικὰς κατακόμβας μὲ ἀρκετῶν μιλλίων ὑπογείους διαδρόμους. Εὑρέθησαν ἐκεῖ πλεῖσται σαρκοφάγοι καὶ ἐπιγραφαὶ Ρωμαϊκῆς καὶ Βυζαντιακῆς ἐποχῆς. Φαίνονται ἐπίσης ἴχνη Καρχηδονιακῶν καὶ Ρωμαϊκῶν νεκροταφείων. Ἡ πόλις δὲν εἶχε Καρχηδονιακὰ νομίσματα, ἀλλ' ὑπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν ὑπῆρχον νομίσματα τῆς πολιτείας. Εἶνε χάλκινα καὶ φέρουν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως συγκεκομμένον Hadr ἢ Hadrum μὲ κεφαλὴν Ποσειδῶνος ἢ Ἡλίου. Ἐπὶ Αὐγούστου τὰ νομίσματα φέρουν ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τὴν αὐτοκρατορικὴν εἰκόνα καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης τὰ ὀνόματα, καὶ πολλάκις τὰς εἰκόνας, τῶν διοικησάντων τὴν ἐπαρχίαν ἀνθυπάτων Π. Κοϊντιλίου Βάρου. Λ. Βολουσίου Σατουρνίνου καὶ Κ. Φαβίου Μαξίμου Ἀφρικανοῦ, Μετὰ τὸν Αὔγουστον δὲν ἐκόπησαν ἄλλα νομίσματα.

ἀδρούππα· ἡ φαγώσιμος ἐλαία, ἡ θρούμπα, ἡ χαμάδα καὶ χωρὶς τὸ ἀρχικὸν *α* (ὅπερ εἶναι πρόθεμα): *δρούππα*. Ὑπάρχει λέξις τοῦ μεταγενεστέρου Ἑλληνισμοῦ *δρύππα* ἐξ οὗ τὸ λατινικὸν druppa. *Δρυπεπής* = καρπὸς ἐπὶ τοῦ δένδρου πεπανθείς: «*δρυπεπεῖς* ἐλᾶαι» λέγει ὁ κωμικὸς Χιωνίδης εἰς τὰ ἀποσπάσματα Ἑλλήνων Κωμικῶν, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκε ὁ Meineke, Πτωχ. 4. Ἀπὸ τὸ *δρυπεπὴς*> *δρύπεπη* (σύγκρινε δυστυχὴς>δύστυχη κτλ.) ἐκ συλλαβικῆς ἀνομοιώσεως, ὅπως ἐλέχθη: *σκιμπόπους* >*σκίμπους*, *λιποπυρία* > *λιπυρία* καὶ τὸ νεώτερον: ἀστραποπελέκι>ἀστροπελέκι κτλ., οὕτως ἐλέχθη: *δρύπεπη*>*δρύπη*>*δρύπα*. Τὸ δὲ διπλοῦν *ππ* εἶναι διὰ νὰ δηλωθῇ ἡ *συγκοπή*: σύγκρινε *κοτύλη*>*κόττη*. Ἔπιθι καὶ Κοσκυλμάτια Χατζηδάκη ἐν Ἀθήναις τόμῳ Η 115, ὅπου εὐφυέστατα ἐξηγοῦνται τὰ διπλᾶ σύμφωνα τῶν συγκεκομμένων λέξεων Σιμίας>Σίμμις, Τρίκλαρος > Τρίκκη κτλ. Ὑπάρχει καὶ τύπος τριτόκλιτος: «τὴν ἁλίπαστον *δρύπεπα*» (Ἀνθολ. Παλατ. 6. 191). Ἔχει γίνει δὲ καὶ συμφυρμὸς πρὸς τὰ ἐκ τοῦ *πίπτω* σύνθετα: *διϊπετής*, *χαμαπετής*, καὶ οὕτως ἐλέχθη *δρυπετὴς* = *χαμάδα*. Ὑπάρχει δὲ καὶ τύπος: *γρυπάδες* (Εὔπολις ἐν Ἀδήλοις 48), τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξ ἀνομοιώσεως τοῦ δρ>γρ καὶ ἐκ τούτου προέκυψε καὶ ὁ Κύπριος τύπος: *ἀγροῦππες*. Σύγκρινε: *ἀδράχτι* > *ἀγράχτι*, *δραπέτι*>*ἀγραπέτι*, *ἀδρὸς*>*ἀγρός*, *ἀδρὶ*>*ἀγρὶ* (πάντα ἐν Κύπρῳ). Ὅμως τὸ *δρούπια*>*γρούπια* (=ἐν Κύπρῳ ἡ διακορευμένη) εἶναι τὸ *τρούπια* > *τρύπια*, ὅπου *τρ*>*δρ*, τὸ ἄηχον *τ* δηλαδὴ γίνεται ἠχηρὸν *δ* ἕνεκα τοῦ ἀκολούθου *ρ*, ὡς ἐν τῷ ἄτρακτος > ἄδραχτος, καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ ἀνωτέρω *δροῦππα* καὶ πρὸς τὰς *δρυπετεῖς* ἑταίρας τοῦ Ἀριστοφάνους παρ' Ἀθηναίῳ δ', 133, ὡς τὸ ἐσχέτισέ τις ἐν Λεξικογρ. ἀρχείῳ ς'. 118. Περιττὴ τοιαύτη ἀρχαιοφιλία, ἀφοῦ ὑπάρχει τὸ κοινολεκτούμενον *τρύπια* ἐπὶ τῆς ἐκπαρθενευμένης καὶ ὁ νόμος τῆς ἠχηροποιήσεως τῶν ἀήχων φθόγγων παρὰ τοὺς ἠχηροὺς ἔχει μεγάλην ἐπίδοσιν εἰς τὰς νοτίους νήσους μας (βλέπε ἄρθρον: *ἀγκλιά*).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

Ἀδρὺ Ἰωάννης—Εὐτυχέστατος (Jean-Félicissime Adry). Γάλλος βιβλιογράφος γεννηθεὶς τῷ 1749 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1818 ἐν Παρισίοις. Εἰς αὐτὸν ὀφείλονται θαυμάσιαι ἐσχολιασμέναι ἐκδόσεις τοῦ Βοκκακίου, τοῦ Λαφονταίν, τοῦ «Τηλεμάχου» τοῦ Φενελών, καὶ μία «Πραγματεία περὶ τῶν περιφήμων τυπογράφων Ἐλζεβίρ».

ἄδρυα· πλοῖα μονόξυλα· λέξις Κυπριακὴ καθ' Ἡσύχιον· ἐκ τοῦ ἀθροιστικοῦ sm (=συν)> ἀ καὶ τοῦ δρύς, ὥστε τὸ *ἄδρυα*=σύνδρυα δηλ. τὰ ἀπὸ *δρῦν* κατεσκευασμένα, τὰ *πλήρη δρυός*.

ἄδρυνσις· ἡ ὡρίμανσις, ἡ πέπανσις (Ἀριστοτέλης).

ἀδρυντικός· ὁ ἔχων τὴν δύναμιν νὰ ἁδρύνῃ· (ὁ Ἐπιφάνιος ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐνισχυτικός, δυναμωτικός).

ἀδρύνω· παχαίνω, χονδραίνω, καθιστῶ πυκνόν, πυκνώνω, ἀναπτύσσω, ἐνδυναμώνω· 2) φέρω εἰς ὡρίμανσιν, ὡριμάζω· 3) σκληρύνω, τραχύνω.— παθητ. ἀδρύνομαι· ἀναπτύσσομαι, γίνομαι ὥριμος, ἐνδυναμοῦμαι, μεγαλώνω, μεγαλύνω, μεστώνω, καρτιάζω.

Ἄδρυξ. Ἀρχαία πόλις τῆς Σικελίας παρὰ τὰς Συρακούσας.

Ἄδρυον. Κατὰ τὸν Ἀθήναιον, οἱ Λάκωνες ἐκάλουν οὕτω τὸ κοκκόμηλον, δηλαδὴ τὸ σημερινὸν κορόμηλον.

ἀδρύς (ὁ δημώδης τύπος τοῦ *ἀδρός*)· τραχύς, σκληρός, ἀτεράμων, ἀτεραμνώδης: «οὐδ' ἕνι διὰ λόγου σου τ' *ἀδρὺν* τὸ παξιμάδιν», Πτωχοπροδ. Γ', 131. Ἔχομεν μερικὰ τοιαῦτα ἐπίθετα τὰ ὁποῖα ἐξ ὁμοιότητος ἢ ἀντιθέσεως τῶν σημασιῶν των ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἀλλήλων καὶ μεταβάλλουν κατάληξιν τὸ ἓν κατ' ἀναλογίαν τοῦ ἄλλου. Τὸ *μακρὸς* ἔγινε *μακρὺς* κατὰ τὸ *βραχύς*, τὸ *ἐλαφρὸς* > (ἐ)λαφρὺς κατὰ τὸ *βαρύς*, τὸ πισρὸς > *πικρὺς* καὶ *πρικὺς* (Κρήτη) κατὰ τὸ γλυκύς· τὸ *ἀδρὸς* > *ἀδρὺς* κατὰ τό: *τραχύς*, τὸ *ἀραιὸς* > *ἀρὺς* κατὰ τὸ *δασύς*, καὶ ἐν Κύπρῳ τὸ *μικκὸς* > *μιτσὺς* κατὰ τὸ *μακρύς*. Ἐσχηματίσθησαν δὲ οὕτω, ἀφοῦ συνηντήθησαν εἰς τὸ θηλυκόν. Κατὰ τὸ σχῆμα δηλ. τοῦ Βυζαντινοῦ τύπου ἡ *βαρέα* — ὁ *βαρύς*, ἡ *ὀξέα* – ὁ *ὀξὺς* κ.τ.λ. εἶπαν ἡ *ἀδρέα* > ὁ *ἀδρύς*, ἡ *ἀψέα* > ὁ *ἀψύς*, ἡ *ἀραία* — ὁ *ἀρὺς* κτλ. Οὕτω καὶ παρ' ἀρχαίοις, τὸ *ἀμαλὸς* τὸ εἶπαν: *ἀμβλὺς* κατὰ τὸ *ὀξύς*. Καὶ τὸ ἐναντίον σήμερον, τὸ *γλυκὺς* ἔγινε *γλυκὸς* κατὰ τὸ *πικρός*.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἄδρυς· ὁ μὴ ἔχων δρῦς, ὁ ἄδενδρος.

ἀδρυσμός. (Ὁ E. Miller παρέθηκε τὴν λέξιν ἄνευ μαρτυρίου journal d. Savants Μάϊος 1868, σελ. 315) ἄδρυνσις, ἀδρότης.

ἀδρύφακτος· ἄνευ δρυφάκτου, ἀκαγγέλωτος, ἀπεριθρίγγωτος· ἐκ τοῦ *δρύφακτον*=κάγγελον, ἀντὶ *δρύφρακτον* κατ' ἔκπτωσιν τοῦ ἑνὸς *ρ* ἀνομοιώσεως ἕνεκα.

ἀδρῶ (-όω)· καθιστῶ τι ἁδρὸν = ὥριμον, ἰσχυρόν, εὔρωστον. Συνηθέστερον εἶναι τὸ οὐδέτερον *ἀδροῦμαι* = ὡριμάζω, πυκνοῦμαι, ὀγκοῦμαι, ἐνισχύομαι, γίνομαι εὔρωστος.

ἄδρωμα. Ἡ ἀγγειώδης μοῖρα τῶν ἠθμαγγειωδῶν δεσμίδων, αἵτινες διατρέχουσιν ἐσωτερικῶς τὸ σῶμα τῶν τελείως ὠργανωμένων φυτῶν ὡς λεπτὰ νήματα ἢ ἶνες (βλέπε φυτόν, ἀνατομία).

Ἄδσχαιδ (Στάνλεϋ Δάπενπορτ Adshead). Ἄγγλος ἀρχιτέκτων, γεννηθεὶς ἐν Μάντσεστερ τῷ 1868. Ἀφιερώθη ἰδίως εἰς τὴν σύνταξιν σχεδίων πόλεων καὶ διωρίσθη καθηγητὴς τῶν σχεδίων πόλεων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Λίβερπουλ τῷ 1909 καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου τῷ 1914. Ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ κτήματος τοῦ Δουκάτου τῆς Κορνουάλλης, εἰς τὸ Κέννιγκτον

Digitized by Google

(1913-1914), ἀπετέλεσε μίαν τολμηράν, ἀλλ' ἐπιτυχῆ ἀπόπειραν εἰς τὴν πρόοδον τῆς βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν τῶν πόλεων.

Ἄδσων (Adso Hemericus). Ἀββᾶς τοῦ Λουξεΐγ, θεολόγος καὶ ἁγιογράφος ἀποθανὼν τῷ 992. Ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτοῦ σώζεται μόνον μία βιογραφία τοῦ ἁγίου Βάλμπερτ δημοσιευθεῖσα τῷ 452 εἰς τὰς Acta Sanctorum ordinis sancti Benedicti.

Ἄδσων. Ἀββᾶς τοῦ Μοντιεανδὲρ σύγχρονος τοῦ προηγουμένου, μεθ' οὗ συγχέεται πολλάκις. Θεολόγος καὶ ἁγιογράφος. Ἔγραψε πλείστους βίους ἁγίων μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸν τοῦ ἁγίου Βαζόλη, τοῦ ἁγ. Βερχαρίου, τοῦ ἁγ. Μανσουέτου καὶ ἄλλους δημοσιευθέντας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ὡς ἄνω συλλογὴν πράξεων ἁγίων.

Ἀδυάτης (γεν. εω) 1) Πατὴρ τοῦ Ἄρδυος βασιλέως τῶν Λυδῶν· 2) υἱὸς τοῦ Ἄρδυος.

ἀδύναμα ἐπιρ. νευελλ. ἀσθενῶς, ἀτόνως, ἀδυναστί, ἀδυνάτως ἀνισχύρως, ἀκρατῶς, ἀνάνδρως, ἀμηχάνως, ἀδύνατα.

ἀδυναμία· κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ δύναμις· 1) ἔλλειψις δυνάμεως, 2) ἀσθένεια, ἐξάντλησις, ἀρρωστία, ἀτονία, ἀδυνασία, ἀδυνατία, 3) ἀνάλκεια ἀνανδρεία, 4) ἀμηχανία, 5) ἀκράτεια, ἀδράνεια, ἀκρατία, 6) αἴσθημα ἀγάπης: ἔχει *ἀδυναμία* στὶς μεσόκοπες.

ἀδύναμος· λέξις ἀπαντῶσα παρὰ τῷ Διοσκουρίδῃ, ἀνίσχυρος, ἀσθενής, ἀδρανής, ἀδύνατος, ἀκρατής, νωχελής, ὀλιγοδρανής, ἄτονος, ἄνευρος, ἀπόκοπος, ἀνενέργητος, ἄναλκις, βληχρός, ἀβληχρός, ῥαδινός.

ἀδυναμῶ (έω). Σωρανὸς Ἐφέσιος ἔκδ. Erm. σελ. 236).—Μόνον ὡς διάφορος γραφὴ τοῦ *ἀδυνατῶ* ἐτέθη ἐν τῷ Θησαυρῷ Ἐρρ. Στεφ. ἐξ ἑνὸς χωρίου τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐξ ἑνὸς ἄλλου ἐν τῷ Λευϊτικῷ. Εἰς τὴν δημώδη σώζεται τὸ *ἀδύναμος* ἐξ οὗ τὸ ῥῆμα. Ὅπως δηλ. ἐλέχθη: *ἀτολμία-ἄτολμος*, *ἀνομία-ἄνομος* κτλ., κατ' ἀναλογίαν εἶπαν καὶ *ἀδυναμία*>*ἀδύναμος* καὶ ἐκ τούτου: *ἀδυναμῶ*.

ἀδυναμωτικός· τὸ ἐναντίον τοῦ *δυναμωτικὸς* =ἀδυνατιστικός, ὁ ἀδυνατίζων, ὁ ἀφαιρῶν τὰς δυνάμεις: φάρμακον,—ἀσθένεια,—ἐργασία κτλ.

ἀδυνασία· ἡ ἀδυναμία, ἡ ἔλλειψις ἰσχύος, ἡ ἐξάντλησις.

ἀδυνάστευτος· ὁ ἄνευ δυνάστου, ὁ μὴ δυναστευόμενος, ὁ μὴ καταπιεζόμενος, μὴ τυραννοκρατούμενος: λαὸς *ἀδυνάστευτος*, χώρα—, ἐπαρχία —, περιοχή—, τόπος—.

ἀδυνατεία· ἐκ ῥήματος *ἀδυνατεύω*, ἡ ἀδυνασία, ἡ ἀδυναμία, τὸ μὴ δύνασθαι, τὸ ἀσθενῶς διάκεισθαι.

ἀδυνατεύω· ἐξασθενῶ, φυρῶ, ἀχαμναίνω, ξεπαχύνω μεταβατικῶς ἄλλον τινὰ καὶ ἀμεταβάτως ἐγὼ ὁ ἴδιος· βλέπε *ἀδυνατίζω* καὶ *ἀδυνατῶ*.

ἀδυνατίζω· 1) μεταβατ. ἐξασθενῶ τι, ἐξασθενίζω τι, καθιστῶ τι ἀσθενές, ἀδύνατον, ἄνευ δυνάμεως, ὀλιγοστεύω τὴν δύναμίν του, κάμνω τινὰ ἰσχνόν, φυραμένον, ἀχαμνὸν κτλ. 2) ἀμετάβατ. γίνομαι ἀδύνατος, ἐξασθενοῦμαι, ἀχαμναίνω, φυρῶ, ἀρρωστῶ, ἀσθενῶ: τὸ ξίδι *ἀδυνατίζει* τὸ κορμί, ἡ γυμναστικὴ *ἀδυνατίζει* τὸν παχύσαρκον.

ἀδυνάτισις· ἐξασθένησις: *ἀδυνάτισις* τῶν νεύρων, τοῦ στομάχου, τοῦ ἐγκεφάλου κτλ.

ἀδυνάτισμα· ἐλάττωσις δυνάμεως, ἀτονία, ἐξασθένησις, ἐξασθένωσις, ἴσχνανσις, ἴσχνωσις, τὸ ἀχάμνισμα.

ἀδυνατιστικός· κατάλληλος πρὸς ἀδυνάτισιν, πρὸς ἐξασθένησιν: δίαιτα *ἀδυνατιστική*, φάρμακον *ἀδυνατιστικόν*.

ἀδύνατοι (ἀρχ.) Οὕτω κατ' ἀρχὰς ἐκαλοῦντο οἱ ἐν πολέμῳ παθόντες Ἀθηναῖοι οἵτινες κατά τινα νόμον τοῦ Πεισιστράτου ἢ κατ' ἄλλους τοῦ Σόλωνος, ἐτρέφοντο δημοσίᾳ δαπάνῃ (Πλούταρχος Σόλ. ΑΛ.) Βραδύτερον ὅμως ἐκλήθησαν οὕτω καὶ οἱ ἐκ σωματικῆς ἀδυναμίας ἢ ἀσθενείας μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξοικονομῶσι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καὶ οὓς ὁ Δῆμος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνισχύῃ ἐκ τοῦ ταμείου του. Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον τὰ οἰκονομικὰ τῶν Ἀθηναίων δὲν εὑρίσκοντο εἰς ἀνθηρὰν κατάστασιν καὶ ἐδίδετο βοήθημα ἑνὸς ἢ κατ' ἄλλους δύο μόνον ὀβολῶν καθ' ἡμέραν εἰς ἐκείνους τῶν ἀδυνάτων οἱ ὁποῖοι ἀπεδείκνυον πρὸ τῆς βουλῆς τῶν Φ' ὅτι δὲν εἶχον περιουσίαν ἀνωτέραν τῶν τριῶν μνῶν, ἤτοι τῶν 300 παλαιῶν Ἀττικῶν δραχμῶν (Λυσ. ὑπὲρ Ἀδυνάτου κτλ.) Σ. Δ. Β.

ἀδύνατον· ἐπίρ. ἀμήχανον, οὐχ οἷόντε, ἀνέκδοτον: *ἀδύνατο νὰ τὸ νιώσῃ* κανείς = ἀμήχανον νοῆσαι, *ἀδύνατον* νὰ σαφήσω = «οὐκ ἔστιν ὅπως (»Οὐκ ἔσθ'ὅπως) ἀπολειφθήσομαι (ἀφέξομαι) σου»· *ἀδύνατον* νὰ μὴ σὲ σκοτώσω = οὐκ ἔσθ' ὅπως οὐ μή σε διαχρήσομαι· *ἀδύνατον* νὰ μὴ καταδικασθῇ =οὐδεμία μηχανὴ μὴ οὐχὶ ἁλῶναι· τίποτε δὲν εἶναι *ἀδύνατον* εἰς τὸν Θεὸν=οὐκ ἀδυνατήσει παρὰ τῷ Θεῷ πᾶν ῥῆμα. *Ἀδύνατα θηρᾶς*, ἀρχ. παροιμ. = κυνηγᾶς τἀδύνατα.

ἀδύνατος· ἐπὶ προσώπων, ὁ μὴ ἰσχυρὸς (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ: *δυνατός*) ὁ ἀνίσχυρος, ὁ ἄνευ δυνάμεως, ὁ ἀδύναμος, ἀκρατής, ἀκράτωρ, ἄνισχυς, ἄναλκις, ὁ ἐστερημένος ἐκ φύσεως μυϊκῆς δυνάμεως· 2) ἄτονος, ἀσθενής, ἀσθενικός, ἔξαρθρος, ὁ ἐξησθενημένος ἕνεκα γήρατος, ἀτροφίας, πυρετοῦ κτλ.—στόμαχος,— ὅρασις,— νεῦρα, — βραχίονες,—πόδες,—πνεῦμα,—ἐγκέφαλος κτλ. 3) ὁ ἀλίπαρος, ἄπαχος, ἄτροφος, ἰσχνός, ῥαδινός· 4) ὁ ἀνίκανος νὰ πράξῃ τι, ὁ μὴ ὢν εἰς θέσιν, εἰς κατάστασιν: εἶσαι ἐχθρὸς *ἀδύνατος*,—μῖσος,—θυμός, —ἀγάπη,—στοργή,—συναίσθημα. Ἐπὶ πραγμάτων τὸ ὅ,τι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ, τὸ ἀνέφικτον: ὁ τετραγωνισμὸς τοῦ κύκλου εἶναι *ἀδύνατος*, θὰ κάμω τὰ *ἀδύνατα* δυνατὰ νὰ τὸ κατορθώσω· καὶ φράσις συνήθης: τῶν *ἀδυνάτων* ἀδύνατον, ἀρχαῖον γνωμικόν: «μὴ ἐπιθύμει ἀδύνατα»· μοῦ εἶναι ἀπολύτως *ἀδύνατον*, ἐντελῶς—,καθ' ὁλοκληρίαν—.

ἀδυνατότης (ἡ)· τὸ ἐναντίον τῆς δυνατότητος, τὸ ἀδύνατον· εἶναι τὸ ἀφῃρημένον τοῦ ἐπιθέτου *ἀδύνατος*, τὸ μὴ δυνατὸν γενέσθαι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος.

ἀδυνατῶ (-έω)· εὑρίσκομαι εἰς ἀδυναμίαν, δὲν ἠμπορῶ, δὲν δύναμαι, ἀλλὰ καὶ ἀδυνατίζω, ἀδυναμίζω, ἀδυνατεύω, ἅπερ ἰδέ.

Ἀδυρμαχίδαι. Ἔθνος τῆς Λιβύης συνορεῦον μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ὁμοιάζον πρὸς τοὺς κατοίκους της κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα (Ἡρ.IV 168).

Ἀδυρμαχίδας υἱὸς τοῦ Ἀμφιθέμιδος (Ἡρδτ.)

Ἀδύρμαχος. Βασιλεὺς τῶν Μαχλύων, Σκυθικοῦ ἔθνους κατοικοῦντος παρὰ τὴν Μαιώτιδα λίμνην (Λουκιαν.).

Ἀδύς (ἡ) Πόλις τῆς Ἀφρικῆς παρὰ Πολυβίῳ.

Ἀδύσκαμος. Δημ. ὀνομασία (Μαλεβῦζι Κρήτης) τοῦ φυτοῦ Ὑοσκυάμου τοῦ λευκοῦ τῆς τάξεως τῶν Προσωπανθῶν (Personatae) τῆς οἰκογενείας τῶν Σολανιδῶν (Solanaceae).

Ad usum Delphini. Λέξεις λατινικαί, σημαίνουσαι «πρὸς χρῆσιν τοῦ Δελφίνου», δηλ. τοῦ διαδόχου τῆς Γαλλίας. Ἡ ῥήτρα αὕτη ἐτίθετο κάτωθεν τοῦ τίτλου τῶν ἐκδόσεων τῶν Λατίνων συγγραφέων, αἵτινες ἐγίνοντο κατὰ διαταγὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' τῆς Γαλλίας πρὸς χρῆσιν τοῦ Δελφίνου, τῇ συμβουλῇ τοῦ δουκὸς ντὲ Μοντωζιὲ (de Montausier) καὶ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Βοσσουέτου καὶ τοῦ Ὑέ, παιδαγωγῶν τοῦ νεαροῦ πρίγκιπος. Ἀπὸ τοὺς Λατίνους ποιητὰς ἀφῃρέθησαν πάντα τὰ χωρία, τὰ ὁποῖα, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ μονάρχου, θὰ ἠδύναντο νὰ βλάψουν τὰ χρηστὰ ἤθη τοῦ υἱοῦ του ἢ νὰ τοῦ διδάξουν πράγματα, ποὺ δὲν πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἕνα παιδὶ τῆς ἡλικίας του.

Τὸν ἄσπλαγχνον τοῦτον ἀκρωτηριασμὸν ὑπέστησαν ἀργότερα καὶ τὰ ἔργα τοῦ Ρακίνα· αἱ τραγῳδίαι του ὑπέστησαν αὐστηροτάτην λογοκρισίαν χάριν τῶν χρηστῶν ἠθῶν τοῦ διαδόχου τοῦ γαλλικοῦ θρόνου. Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς «ἐκκεκαθαρμένας ἐκδόσεις» (éditions expurgées, ὅπως ἔλεγαν οἱ Γάλλοι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γελῶντες διὰ τὸ κωμικὸν τοῦ πράγματος) τοῦ Ρακίνα οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι τοῦ ἀκολούθου τετραστίχου τῆς «Ἐσθήρ»:

Peut-être on t'a conté la fameuse disgrâce
De l'altière Vasthi dont j'occupe la place,
Lorsque le roi, contre elle enflammé de dépit,
La chassa de son trône ainsi que de son lit,

ἀντικατεστάθησαν διὰ τῶν κατωτέρω·

Lorsque le roi contre elle *irrité sans retour*,
La chassa de son trône ainsi que de *sa cour*.

Τὸ ἐν λόγῳ τετράστιχον ἀπετέλει ὑπαινιγμὸν τοῦ ποιητοῦ διὰ τὴν πτῶσιν τῆς ἄλλοτε εὐνοουμένης τοῦ βασιλέως κυρίας δὲ Μοντεσπὰν καὶ τὴν ἀνύψωσιν τῆς κυρίας δὲ Μαιντενὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς «Ἐσθήρ».

Ἡ φράσις ad usum Delphini κατέστη παροιμιώδης εἰς τὴν ἱστορίαν, γίνεται δὲ χρῆσις αὐτῆς ὑπὸ πολλῶν ξένων συγγραφέων, ἰδίᾳ Γάλλων, ὅταν πρόκειται νὰ δηλωθῇ ὅτι κάτι τι ἔχει γίνει ἀποκλειστικῶς διὰ νὰ χρησιμεύσῃ δι' ἕνα ὡρισμένον σκοπόν.

ἀδυσώπητος (ἐκ τοῦ δυσ+ὄψ)· ὁ μὴ κάμπτων συμπαθῶς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, ὁ μὴ ἐρυθριῶν, ὁ μὴ κοκκινίζων, ὁ μὴ ἔχων οὐδεμίαν αἰσχύνην, ἐντροπήν, ἀναίσθητος, ἀσυγκίνητος, ἀνεξιλέωτος, ἀδιάλλακτος, ἀπαθής· κατ' ἐπέκτασιν: ἀδέκαστος, ἄκαμπτος, ἄτεγκτος, ἀμάλακτος, μὴ κλίνων, μὴ ἐνδίδων, ἀνένδοτος, εὐθύς, ἀκέραιος: δικαστὴς *ἀδυσώπητος*, ἐστάθη *ἀδυσώπητος* εἰς ὅλας τὰς παρακλήσεις, αὐστηρότης *ἀδυσώπητος*, χαρακτὴρ —, καρδία —, αὐθέντης —, μοῖρα —. Οὐδ. οὐσ. *τὸ ἀδυσώπητον*= ἡ ἀδυσωπία: τὸ *ἀδυσώπητον* τοῦ χαρακτῆρός του τὸν κατέστησε μισητόν. Ἐπιρ. *ἀδυσωπήτως*.

ἀδυσωπία· τὸ ἀδυσώπητον, ἡ ἀνεξιλεότης.

Ἀδύτη. Μία τῶν πεντήκοντα θυγατέρων τοῦ Δαναοῦ φονεύσασα τὸν σύζυγον καὶ ἐξάδελφόν της Μετάλκην (Ἀπολλοδ. β', 1, 5).

ἄδυτον. Οὕτως ἐκαλεῖτο παρ' ἀρχαίοις μέρος τῶν ναῶν, συνήθως ὑπόγειον, εἰς ὃ δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ἄλλος τις πλὴν τῶν ἱερέων· ὁ Βιργίλιος ὅμως ἐν Αἰνειάδι (II 115. 296. VI 98) προσθέτει ὅτι ἐν αὐτῷ ἠδύναντο νὰ κατέλθωσι καὶ οἱ διδόντες τοὺς χρησμούς. Ἐν τῷ ἀδύτῳ φαίνεται ὅτι ἐκρύπτοντο διάφορα ἀγάλματα ἢ ἄλλα σκεύη, ἅτινα οἱ ἱερεῖς παρουσίαζον κατὰ τὰς ἑορτὰς ἢ ἄλλας ἐπισήμους ἡμέρας.

Τοιοῦτον ἄδυτον ἀνεκάλυψεν ἐσχάτως ἐν τῇ κοιλάδι τῆς Νεμέας (τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας) καὶ παρὰ τὸ σημερινὸν χωρίον Ἡράκλειον ὁ ἐνεργῶν τὰς ἐκεῖ ἀνασκαφὰς διευθυντὴς τῆς Ἀμερικανικῆς ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας κ. Χὶλλ ἐν τῷ ἀρχαιοτάτῳ ναῷ τοῦ Νεμείου Διὸς (ἰδὲ λέξιν). Τοῦτο κείμενον εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ ναοῦ, πρὸ τοῦ ὀπισθοδόμου, εἶναι μικρὸν ὑπόγειον δωμάτιον, κάτωθεν τῆς στρώσεως τοῦ ναοῦ, εἰς ὃ κατήρχοντο διὰ κλίμακος ἐκ τεσσάρων βαθμίδων. Ἐν αὐτῷ ὅμως οὐδὲν ἀνευρέθη.

Ἄδυτα ὡσαύτως ἐκαλοῦντο καὶ ἱερὰ ἄλση τῶν θεῶν, εἰς ἃ δὲν ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ ἄνθρωπος, ἐν δὲ τῇ Ἐπιδαύρῳ οὕτως ἐκαλεῖτο καὶ ὁ κοιτὼν τῶν ἀσθενῶν, ὧν τὴν θεραπείαν εἶχεν ἀναλάβει ὁ Ἀσκληπιός.

Τὸ ἄδυτον ἐκαλεῖτο ἄλλως καὶ ἄβατον, παρὰ δὲ τοῖς Ἰουδαίοις ἐκαλεῖτο τοῦτο καὶ Ἅγια Ἁγίων (ἰδὲ λέξεις ταύτας καὶ λέξ. βῆμα ἅγιον.)

Σ. Δ. ΒΑΣ.

ἄδυτος· ὁ μὴ δύων, ἄκρυπτος, ἀδιάφθορος, ἀνέσπερος, ποὺ δὲν βασιλεύει: ὁ πολικὸς ἀστὴρ εἶναι *ἄδυτος*· ὁ ἥλιος εἰς τὸν πόλον ἐπὶ ἓξ μῆνας εἶναι *ἄδυτος*.

Ἄδφηλδ (Hadfield) σὲρ Ροβέρτος Ἄββοτ. Ἄγγλος μεταλλουργός, γεννηθεὶς τῷ 1859, ὁ ὁποῖος προέβη εἰς ἀποτελεσματικὰς ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ χάλυβος καὶ τῶν μιγμάτων αὐτοῦ. Ἡ ἀνακάλυψις ὑπ' αὐτοῦ νέου μίγματος χάλυβος (1882) ἐβελτίωσε τὴν βιομηχανίαν χάλυβος τοῦ Σέφφηλδ καὶ κατέστησε τὸν Ἄγγλον μεταλλουργὸν πασίγνωστον. Ἐδημοσίευσε πλεῖστα εἰδικὰ ἄρθρα διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας τοῦ χάλυβος. Κατὰ τὰ ἔτη 1905-7 διετέλεσε πρόεδρος τοῦ Ἰνστιτούτου Σιδήρου καὶ Χάλυβος. Τῷ 1917 ἐγένετο βαρωνέτος.

Ἄδφηλδ (Hadfield). Χωρίον καὶ περιοχὴ εἰς τὸ Δέρβυσάϊρ. Ἀπέχει 13 μίλλια ἀπὸ τὸ Μάντσεστερ σιδ)κῶς καὶ 1 ½ μίλ. Β. Δ. τοῦ Γκλόσοπ. Τυπογραφεῖα, 7.500 κάτοικοι. 306 χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Λονδῖνον. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Βούδχαιδ εὑρίσκεται ἡ πηγὴ τοῦ Δερβὲντ (Dervent) καὶ σειρὰ δεξαμενῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κυρίως ὑδρεύεται τὸ Μάντσεστερ.

Ἀδχάβ-ἀλ-Γάβρ (Θλῖψις τοῦ τάφου). Ἐν τῇ μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ καλεῖται οὕτω τὸ πρῶτον καθαρτήριον τῶν Μουσουλμάνων, ὅπου οἱ κακοὶ βασανίζονται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων Μονκὶρ καὶ Νεκίρ.

Ἀδχὲδ-λὶ-δίνι-ἀλλάχι (Adhd-li-dini-'Ilahi) Ἀδχὲδ-Λεδὶν-Ἀλλάχ. Ὁ τελευταῖος ἐκ τῆς δυναστείας τῶν Φατιμιτῶν Χαλίφης τῆς Αἰγύπτου. Ἐγεννήθη τῷ 1151, (546 τῆς Ἐγίρας) καὶ ἀπέθανε τῷ 1171. Διεδέχθη, ἀνήλικος ἀκόμη ὤν, τὸν Χαλίφην Φαῒλ, καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας του διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τῶν βεζυρῶν του, σχεδὸν αἰχμάλωτος εἰς τὸ βάθος τοῦ παλατίου του. Ἡ βασιλεία του ἐταράχθη ἀπὸ τὰς δολοπλοκίας τῶν κηδεμόνων του καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Φράγκων βασιλέων, οἵτινες ἠπείλουν τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐζήτουν νὰ πληρώνῃ αὕτη ἐτήσιον φόρον ὑποτελείας. Ὁ χαλίφης ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ σουλτάνου τῆς Συρίας Νοὺρ-ἀδ-Δὶν (Νουρεδδίν), ὅστις ἔστειλε στρατὸν ἐκ Τούρκων ὑπὸ τὸν Ἐμίρην Σιρκοὺχ καὶ τὸν ἀνεψιόν του Σαλὰχ-ἀδ-Δὶν (Σαλαδῖνον). Οἱ Φράγκοι ἡττήθησαν (1167), ἀλλὰ κατόπιν ἠνώθησαν μὲ τοὺς Αἰγυπτίους κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατέλαβον τὸ Κάϊρον. Ὁ Σιρκούχ, ἀφοῦ ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν Φράγκων καὶ ἀπηλλάγη τῶν ἀντιπάλων του, κατώρθωσε νὰ γίνῃ βεζύρης, ἀλλ' ἀπέθανε (1169). Τοῦτον διεδέχθη ὁ Σαλὰχ-ἀδ-Δίν, ὅστις κατώρθωσε διὰ δολοπλοκιῶν νὰ ἐπιτύχῃ ὅπως μνημονεύηται εἰς τὰς προσευχὰς ὁ ἀββασίδης χαλίφης Ἀλ-Μουσταδχὶρ ἀντὶ τοῦ Ἀδχέδ. Ὁ τελευταῖος οὗτος εὑρέθη βαθμιαίως περισσότερον ἀπομεμονωμένος, ἡ ὑγεία του ἐξησθένησε καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἔτους. Ἀφῆσε υἱὸν ἡλικίας δύο ἐτῶν, ὅστις δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν διαδεχθῇ, διότι ὁ Σαλὰχ-ἀδ-Δὶν ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν τὸν ἀνεξάρτητον ἡγεμόνα τῆς Αἰγύπτου.

Digitized by Google

ἄδω· τὸ συνῃρημένον τοῦ *ἀείδω*· ψάλλω, τραγουδῶ, μελῳδικῶς διὰ τῆς φωνῆς ἀνεβοκαταβαίνω ἐπὶ τῆς μουσικῆς κλίμακος ἀναπαράγων ὡρισμένον μουσικὸν μέλος. Ἐκτελῶ διὰ τῆς φωνῆς μουσικὴν σύνθεσιν, ᾆσμα, τραγούδι, μέλος, ὑμνῳδίαν· (βλέπε *ἀείδω*). «Ἡ ἐνέργεια τῶν φωνητικῶν ὀργάνων δι' ἧς παράγονται ἦχοι ἁρμονικῶς καὶ κατ' ὀξύτητα σχετιζόμενοι πρὸς ἀλλήλους» (Δ. Λαυράγκας). Βλ. ᾆσμα, ᾠδή, φωνή.

Ἀδὼ (Marie-Adélaïde Richard, dame Hadot)· Γαλλὶς συγγραφεύς, γεννηθεῖσα τῷ 1769 καὶ ἀποθανοῦσα ἐν Παρισίοις τὴν 20ὴν Φεβρουαρίου 1821. Ἔγραψεν ἀπειράριθμα μικρᾶς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀξίας μελοδράματα καὶ μυθιστορήματα καὶ ἔσχεν ὡς συνεργάτας τὸν Ρενὲ Περρὲν (Perrin) καὶ τὸν Βίκτωρα Δυκάνζ (Ducange). Τὰ κυριώτερα τῶν μελοδραμάτων της εἶναι τὰ ἑξῆς: Ἰωάννης Σοβιέσκη (1806), Κάρολος Μαρτέλος (1814). Τῶν δὲ μυθιστορημάτων της: Οἱ δύο Καζιμὶρ ἢ Εἴκοσιν ἐτῶν αἰχμαλωσία (1814), ἡ Παρθένος τοῦ Ἰνδοστὰν (1816), ἡ Κυρία δὲ Μονδιδιὲ (1821).

ἀδώμητος· ἄνευ δώματος, ἄκτιστος (ὁ Νόννος).

Ἄδων (ἅγιος). Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐν Λουγδουνίᾳ Βιέννης. Κατήγετο ἐξ εὐγενοῦς Φραγγικοῦ οἴκου, διῆλθε δὲ τὴν ἀνδρικήν του ἡλικίαν ἐν Ἰταλίᾳ. Διωρίσθη ἀρχιεπίσκοπος τῷ 859 καὶ ἐκράτησε τὴν θέσιν ταύτην μέχρι τοῦ θανάτου του (16 Δεκ. 874). Ἐκ τῶν συγγραμμάτων του καταφαίνεται ἄνθρωπος δραστηριώτατος καὶ δημοφιλέστατος. Κυριώτερα τῶν ἔργων του εἶναι «*Μαρτυρολόγιον*» καὶ χρονικὸν «*Chronicon* sive Breviarium chronicorum de sex mundi aetatibus de Adamo usque ad ann. 869», «Miracula» (θαύματα) τοῦ ἁγίου Βερνάρδου, ἀρχιεπισκόπου τῆς Βιέννης, ζήσαντος κατὰ τὴν 9ην ἑκατ. «Martyrium» ἢ βίος τοῦ ἁγίου Δεσιδερίου, ἐπισκόπου Βιέννης, ἀποθανόντος τῷ 608, καὶ «Βίος ἁγίου Θεοδερίχου», ἐφημερίου Βιέννης (563). Ὁ Ἄδων εἶχε μέγα κῦρος χάρις εἰς τὴν εὐρεῖαν μόρφωσίν του, παρὰ τῷ Πάπᾳ καὶ τοῖς βασιλεῦσι τῆς Γαλλίας, παρέμενεν ὅμως πάντοτε μετριόφρων.

Ἄδων. Ἀρμένιος στρατηγός, παρὰ Στράβωνι. 2) Αὐλητής τις ἐκ Φρυγίας, παρ' Ἀθηναίῳ.

Ἀδωναΐ.—Ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ δημιουργοῦ τοῦ Σύμπαντος. Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ἡ λέξις γράφεται διὰ τοῦ τετραγράμμου τουτέστι:

יְהוָֹה

Ἐν τῇ ἐξόδῳ ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: Ὁ Θεὸς ἐλάλησεν ἔτι πρὸς τὸν Μωϋσῆν καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν: Ἐγὼ εἶμαι ὁ JHVH. καὶ ἐφάνην εἰς τὸν Ἀβραάμ, εἰς τὸν Ἰσαὰκ καὶ εἰς τὸν Ἰακὼβ μὲ τὸ ὄνομα Θεὸς Παντοκράτωρ (Ἐλ Σιαντάϊ), δὲν ἐγνώσθην ὅμως εἰς αὐτοὺς μὲ τὸ ὄνομά μου JHVH. (Ἔξοδος Κ. ς' ἐδ. 2 κ. ἀκ.). Ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ἀναφέρεται ὅτι: ὁ Μωϋσῆς, ἔκθαμβος καὶ γονυπετὴς πρὸ τοῦ θεάματος τῆς καιομένης βάτου, ἀφοῦ ὁ Θεὸς τὸν διατάσσει ὅπως μεταβῇ παρὰ τῷ Φαραὼ καὶ αἰτήσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἰσραήλ, προσθέτει: Ἰδοὺ ὅταν ἐγὼ ὑπάγω πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ, καὶ εἴπω πρὸς αὐτούς. Ὁ Θεὸς τῶν πατέρων σας μὲ ἀπέστειλε πρὸς ἐσᾶς, καὶ ἐκεῖνοι μ' ἐρωτήσωσι. Τί εἶναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ; τί θέλω εἰπεῖ πρὸς αὐτούς; Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Μωϋσῆν: Εἶμαι ἐκεῖνος ὅστις εἶμαι (éhyé acher éhyé) καὶ εἶπεν: Οὕτω θέλεις εἰπεῖ πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. Ὁ Ὢν μὲ ἀπέστειλε πρὸς Ἐσᾶς. Προσέθεσε δὲ ὁ Θεὸς τῷ Μωϋσῇ: Οὕτω θέλεις εἰπεῖ πρὸς τὰ τέκνα τοῦ Ἰσραήλ, ὁ JHVH, Θεὸς τῶν Πατέρων ὑμῶν, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακὼβ μὲ ἀπέστειλε πρὸς ἐσᾶς. Τοῦτο θέλει εἶσθαι τὸ ὄνομά μου εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τοῦτο τὸ μνημόσυνόν μου εἰς γενεὰς γενεῶν (Ἔξοδ. Κεφ. Γ' ἐδ. 13 κ. ἀκ.).

Ἡ μυστηριώδης αὕτη λέξις, ἥτις κατὰ τὸ Ταλμοὺδ καὶ τὴν ἐν γένει ἑβραϊκὴν παράδοσιν θεωρεῖται ὡς προσωπικὴ ὀνομασία τοῦ Κυρίου, ἐνῷ αἱ ἄλλαι λέξεις: Ἐλωχήμ, Σιαντάϊ, κλπ. εἶναι ἁπλῶς ἐπιθετικαὶ προσφωνήσεις, φέρει πάντοτε τὸν φωνηεντισμὸν τῆς λέξεως Ἀντωνάϊ, μὲ μίαν μικρὰν διαφορὰν διὰ λόγους καθαρῶς γραμματικούς· τουτέστι, ὑπὸ τὸ τετράγραμμον yod-hé-vav-hé ἔπρεπε νὰ ὑπῆρχον τὰ φωνήεντα τοῦ *Ἀδωνάϊ* (α-ω-α) δηλαδὴ

יְהוָֹה

(Γιαχωβά)· ἀλλὰ τὸ σύνθετον cheva (—:) ὅπερ προφέρεται ὡς βραχὺ α μεταβάλλεται ὑπὸ τὸ σύμφωνον 5 (γιῶντ) εἰς cheva ἁπλοῦν (:) προφερόμενον ὡς κλειστὸν (e). Διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον ἡ προφορὰ τοῦ τετραγράμμου ὑπὸ τὸν ὑφιστάμενον φωνηεντισμὸν ἀντὶ JAHOVA γίνεται JEHOVA. Ἐνίοτε ὅμως, ὅτε τὸ ἱερὸν τετράγραμμον συνοδεύει ἐν τῷ βιβλικῷ κειμένῳ τὴν λέξιν Ἀδωνάϊ, τότε λαμβάνει τὸν φωνηεντισμὸν τῆς λέξεως Ἐλωχὴμ (Ε-Ω-Η) (πρβλ. Ἰεζεκ. Κεφ. Δ' ἐδ. 14. Ἱερεμ. Κεφ. ΛΒ' ἐδ. 18.) ὁπότε ὁ ἀναγινώσκων προφέρει: Ἀδω-

יֱהֹוִה

ναΐ Ἐλωχήμ. Ἡ ἑβραϊκὴ ὅμως παράδοσις ἀπηγόρευσεν ἀνέκαθεν εἰς τοὺς πιστοὺς νὰ προφέρωσιν αὐτολεξεὶ τὴν μυστηριώδη ταύτην λέξιν. Ὁ Ραββῆ Χαναναῖος, υἱὸς τοῦ Τεραδίωνος (2ος αἰών), ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διότι ἐδίδαξεν εἰς τοὺς μαθητάς του τὸ θεῖον ὄνομα (Avoda Zara 19). Ἐπίσης ἀποφθέγγονται οἱ ῥαββῖνοι: Πᾶς ὁ προφέρων τὸ θεῖον ὄνομα κατὰ τὰ σύμφωνα αὐτοῦ δὲν θέλει τύχῃ κλήρου ἐν τῇ μελλούσῃ Ζωῇ (Σανεδρὶν Κεφ. 11 κ. ἀκλ.).

Δι' αὐτοὺς δὲ τοὺς λόγους τὸ θεῖον ὄνομα ἀντικαθίσταται προφορικῶς ἐν τῇ ἀναγνώσει διὰ τῆς λέξεως *Ἀδωναΐ*, ὅπερ σημαίνει Κύριός μου, (ἀκριβέστερον Κύριοί μου). Ἡ γραφὴ αὕτη ἐκίνησε τὴν περιέργειαν πολλῶν θεολόγων διὸ τὸ σκανδαλῶδες τῆς κτητικῆς καταλήξεως τοῦ πληθυντικοῦ -αϊ. Ἀλλ' ὁ ῥαββινοφιλόσοφος Μαϊμωνίδης ἐξέρχεται εὐκόλως ἐκ τῆς ἀμηχανίας, διατεινόμενος ὅτι τοῦτο γίνεται διὰ λόγους εὐπρεπείας καὶ εὐγενείας ἔναντι τοῦ Ἀνωτάτου Κυρίου καὶ Ἄρχοντος (Μωρὲ Νεβουχὴμ τομ. Γ' Κεφ. 60. Γαλλικὴ Μεταφ. Guide des Egarés ὑπὸ Salomon Munk, 1856 et suiv., Paris).

Ἀλλὰ δεδομένου ὅτι ἡ τετραγράμματος λέξις JHVH, καθὼς προφέρεται, δανείζεται τὰ φωνήεντα τῆς λέξεως Ἀδωνάϊ, σπανίως δὲ τὰ τῆς λέξεως Ἐλωχὴμ, διερωτᾶταί τις: ποῖος εἶναι ὁ εἰδικὸς φωνηεντισμὸς τῆς λέξεως καὶ ποία ἡ ἱστορικὴ αὐτῆς προφορά; Ἰδοὺ ἕνα σκοτεινὸν σημεῖον τῆς ἑβραιολογίας. Κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν μὲν παράδοσιν ἡ πραγματικὴ προφορὰ ἐξεχάσθη περὶ τὰ τέλη τοῦ Δευτέρου Ναοῦ· κατὰ τὴν αὐτὴν παράδοσιν ὁ Ἀρχιερεὺς ἐπρόφερε τὸ ἱερὸν ὄνομα, ἐν τῇ αὐθεντικῇ αὐτοῦ παραστάσει, *δεκάκις* διαρκούσης τῆς ἐν τῷ Ἀδύτῳ ἱεροτελεστίας, τὴν ἡμέραν τοῦ Ἐξιλασμοῦ (Τοσαφτά, Γιωμὰ 82. Γκεμαρὰ 39). Ἐπίσης τὸ αὐτὸ ἔπραττον καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς ὅτε ηὐλόγουν τὸν Ναὸν (Ἀριθμ. 6). Ἀλλ' ὅμως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιερέως Σίμωνος τοῦ Δικαίου (Chimon Atsadik, κατ' ἄλλους μὲν περὶ τὸ 300, κατ' ἄλλους δὲ περὶ τὸ 200 π. Χ.), οἱ ἱερεῖς δὲν ἐνεθυμοῦντο πλέον τὴν προφορὰν τούτου. Ἡ σύγχρονος ὅμως ἑβραιολογία καὶ παλαιοντολογία δὲν ἠθέλησε ν' ἀφήσῃ ἀνεξιχνίαστον τὸ περίεργον τοῦτο σημεῖον: οἱ περισσότεροι δὲ μύσται αὐτῆς ἀπεφάνθησαν ὅτι ἡ ἱστορικὴ προφορὰ τοῦ Τετραγράμμου εἶναι JAHeVé. Ἐν τούτοις σήμερον οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἀναγράφουσι μόνον τὰ σύμφωνα ἤτοι JHVH. (βλ. W. Gesenius Grammatik. p. 212).

Ἡ προφορικὴ ὅμως ἀντικατάστασις τοῦ Τετραγράμμου διὰ τῆς λέξεως Ἀδωνάϊ φαίνεται νὰ εἶναι ἀρχαιοτάτη. Οἱ ἑβδομήκοντα μεταφράζουσι παντοῦ *Κύριος* τουτέστι Ἀδωνάϊ (βλ. Ἰώσηπος, Ἀρχ. Τομ. 2. 12. 4. Φίλων, Βίος Μωϋσέως Τομ. 3 11). Λατινιστὶ μεταφράζεται Dominus (Vulgata), γαλλιστὶ Seigneur, ἀγγλιστὶ Lord κ.λ. Ἀλλ' ἡ εὐλάβεια τῶν Ἑβραίων πρὸς τὸ μυστηριῶδες καὶ ἄρρητον ὄνομα δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν προφορικὴν ἀντικατάστασιν τοῦ Τετραγράμμου διὰ τῆς λέξεως Ἀδωνάϊ. Ἐθεωρήθη καὶ ἡ τελευταία λέξις ὡς ἐμπνέουσα ἴσον θρησκευτικὸν σεβασμόν, ὥστε νὰ μὴ προφέρηται ἢ καὶ ἀναγινώσκηται εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν, εἰς κάθε περίστασιν. Ὡς ἐκ τούτου ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὁμιλίας ἢ τῆς διδασκαλίας, ἁπλῆ ῥῆσις τοῦ Ἀδωνάϊ, ἀντικαθίσταται διὰ τοῦ Chem (ὅπερ σημαίνει ὄνομα· δηλαδὴ τὸ κατ' ἐξοχὴν ἱερὸν ὄνομα). Οἱ Σαμαρεῖται δὲ εἰς τὴν Πεντάτευχον καὶ τὰ ἄλλα ἱερὰ αὐτῶν βιβλία μεταφράζουσιν ἐπίσης *Chemé* (ἀραμαϊστί, = chem = ὄνομα).

Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἐπίσης τὸ ὅτι πάντες οἱ σύγχρονοι Ἰσραηλῖται ἠπειρωτικῆς καταγωγῆς, οἱ ὁποῖοι ὡς γνωστὸν ἔχουσιν ἐντελῶς ἀφομοιωθῇ πρὸς τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἠπείρου, μεταφράζουσι, διὰ τὴν καλλιτέραν ὑπὸ τοῦ πλήθους ἀντίληψιν, πλεῖστα ὅσα μέρη τῶν προσευχῶν ἢ καὶ βιβλικὰ κείμενα εἰς ὡραίαν καὶ ἀνόθευτον δημοτικὴν γλῶσσαν. Προκειμένου ὅμως περὶ τοῦ ἱεροῦ Τετραγράμμου δὲν μεταφράζουσι *Κύριος* ἀλλ' ἁπλῶς Ἀδωνάϊ. Π. χ. «Εὐλογητὸς ἐσύ, Ἀδωνάϊ, ποὺ μᾶς ἁγίασες κτλ.»

Τώρα ὅμως προβάλλει μία ἄλλη ἀπορία: ποία εἶναι ἡ ἐτυμολογικὴ ἔννοια τοῦ Τετραγράμμου: ἤτοι, ποία ἡ σημασία τῶν τεσσάρων γραμμάτων τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν λέξιν (Jod-hé-vav-hé); Ἰδοὺ μία ἄλλη ἀμηχανία ἐκ τῆς ὁποίας δυσκόλως ἐξέρχεται ἡ σύγχρονος ἑβραιολογία. Ἡ ἑβραϊκὴ ὅμως παράδοσις δὲν δυσκολεύεται εἰς τὸ νὰ διασαφηνίσῃ, κατὰ τὸν ἰδικόν της τρόπον, καὶ τὸ σημεῖον τοῦτο. Ἐν τῷ τετραγραμμάτῳ συμπλέγματι διακρίνει πάντα τὰ σύμφωνα τὰ ἀποτελοῦντα τοὺς τρεῖς χρόνους, παρατατικόν, ἐνεστῶτα, καὶ μέλλοντα τοῦ ῥήματος εἶμαι, τουτέστι:

היה ἦτο הוה εἶναι יהיה

θὰ εἶναι· μὲ τὰ τέσσαρα γράμματα λοιπὸν τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν ἅπαντας τοὺς τρεῖς προαναφερθέντας ῥηματικοὺς χρόνους, ἐν τῷ τρίτῳ προσώπῳ τοῦ ἑνικοῦ. Τοῦτο δὲ συμβολίζει τὴν αἰωνιότητα τοῦ Πλάστου καὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ: ὁ Ἦν, ὁ Ὢν καὶ ὁ Ἐσόμενος (βλ. Ζωὰρ Ντεβαρὴμ 127, Γαλλ. Μετάφρασις Jean de Pauly Sefer Ha-Zohar, 6 vol. 1906-1911, Paris).

Ἑβραϊστὶ τὸ θεῖον ὄνομα καλεῖται *Chem Ameyouchad* ἢ καὶ *Chem Ameforach* (διακεκριμένον ὄνομα), καθὼς καὶ *Chem-ben-arba-othiyoth* (τετράγραμμον). Οἱ Καββαλισταὶ μετατοπίζοντες τὰ φωνήεντα ἢ μεταβάλλοντες ταῦτα, κατ' ἀρέσκειαν, ἐπιδιώκουσι διαφόρους μυστικιστικοὺς σκοποὺς περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν ἐν καιρῷ εἰς τὴν λέξιν *Κάββαλα*. ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

Ἀδωναίη. Ἐπώνυμον τῆς θεᾶς Ἀφροδίτης ἀπὸ τοῦ ἐραστοῦ της Ἀδώνιδος (Ὀρφ. Ἀργ. 30). Ὁ Νόννος τὴν ὀνομάζει Ἀδωνιάδα.

Ἀδώνια καὶ Ἀδώνεια. Ἑορταὶ τελούμεναι εἰς πάσας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν χειμερινὴν καὶ ἐαρινὴν τροπὴν πρὸς τιμὴν τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδώνιδος (Μουσαίου, Ἡρὼ καὶ Λέανδρος στ. 43. — Ἀριστοφ. Εἰρήν. 6. 420). Ἐν Ἀθήναις τὰ Ἀδώνια ἐτελοῦντο περὶ τὰ τέλη Μαρτίου καὶ διήρκουν δύο ἡμέρας — κατ' ἄλλους μίαν ἑβδομάδα — ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἐκαλεῖτο: *ἀφανισμός*. Κατ' αὐτὴν αἱ γυναῖκες—διότι μόνον γυναῖκες ἐλάμβανον μέρος—ἐθρήνουν τὸν θάνατον τοῦ Ἀδώνιδος «πενθοφοροῦσαι καὶ ποιοῦσαι πάντα τὰ εἰς κηδείας καθιερωμένα», ἐξέθετον δηλονότι πρὸ τῶν εἰσόδων ἢ καὶ ἐπὶ τῶν δωμάτων τῶν οἰκιῶν των καὶ ἐπὶ νεκρικῆς κλίνης κήρινα ὁμοιώματα τοῦ Ἀδώνιδος, «*εἴδωλα*» κατὰ τὸν Πλούταρχον (Νικ. XIII) ἢ *Ἀδώνια*, καὶ τὰ περιέβαλλον μὲ ἄνθη καὶ ἰδίως, πρὸς συμβολισμὸν τῆς προώρως μαρανθείσης νεότητος τοῦ Ἀδώνιδος ἢ καὶ τῆς ταχέως παρερχομένης ἀκμῆς τοῦ ἔτους, διὰ τῶν καλουμένων «*κήπων Ἀδώνιδος*», τουτέστι διὰ διαφόρων *ὀστράκων, γαστρῶν* καὶ *ἀρρίχων*, ἐν οἷς εἶχον φυτεύσει μάραθα, θρίδακας καὶ εἴ τι ἄλλο φυτὸν ταχέως ἀναθάλλον καὶ ταχέως μαραινόμενον. Ἀφοῦ ἐθρήνουν οὕτω τὰ *εἴδωλα*, τὰ περιέφερον κατόπιν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς κοπτόμεναι καὶ ψάλλουσαι πενθίμους ὕμνους, *ἀδωνίδια* καλουμένους, τῇ συνῳδίᾳ ἰδιαιτέρου τινὸς αὐλοῦ, *γίγγρα* καλουμένου καὶ πενθίμους ἀποδίδοντος ἤχους καὶ ὃν μετεχειρίζοντο εἰς τὰς κηδείας αὐτῶν οἱ Φοίνικες (Πολυβ. IV. 76. —Ἀθήν. IV. 174. Ε). Μετὰ τὴν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς περιφορὰν τῶν εἰδώλων, τὰ ἔρριπτον εἰς πηγήν τινα ἢ εἰς ποταμὸν ὅπου ὑπῆρχε τοιοῦτος. Ἐν συνόλῳ ἡ πένθιμος αὕτη τελετὴ ἐκαλεῖτο *Ἀδωνιασμὸς ἢ Ἀδωνισμὸς* (Ἀριστοφ. Λυσιστρ. στ. 389). Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐτελεῖτο ἡ ἀνάστασις τοῦ Ἀδώνιδος ἐν χαρᾷ (Λουκιαν. Περὶ Συρίας Θεᾶς). Τινὲς τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας φρονοῦν, ὅτι τῆς ἑορτῆς ταύτης γίνεται λόγος ἐν Ἐζεκιὴλ VIII 14. (Bannier, Histoire du culte d'Adonis, Mémoires de l'Académie des belles lettres, τ. IV. σελ. 636). Εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ εἰδύλλιά του ὁ Θεόκριτος (XV) περιγράφει εἰς θαυμασίους στίχους τὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην. Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀδωνίας. Τέταρτος υἱὸς τοῦ Δαβὶδ καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀγεὺθ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀμνών, τοῦ Χειλεὰβ ἢ Δανιὴλ καὶ τοῦ Ἀβεσαλώμ, ὁ Ἀδωνίας, ἐπειδὴ ἦτο ὁ μεγαλύτερος υἱὸς τοῦ Δαβὶδ καὶ ἐπειδὴ ἔβλεπεν ὅτι ὁ πατήρ του πρὸ πολλοῦ εἶχε προορίσει τὸν θρόνον διὰ τὸν μικρότερον ἀδελφὸν αὐτοῦ Σολομῶντα, ἤγειρεν ἀξιώσεις πρὸς κατάληψιν τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ζῶντος τοῦ πατρός αὐτοῦ· καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα ἔμελλεν οὗτος ν' ἀποθάνῃ ἐπεδίωξε καὶ ἐπέτυχε ν' ἀφαρπάσῃ τὰς ψήφους τῶν σπουδαιοτέρων συμβούλων αὐτοῦ, ὡς τοῦ ἀρχιερέως Ἀβιάθαρ καὶ τοῦ περιφήμου ἀξιωματικοῦ Ἰωάβ. Ἀλλὰ τοῦτο ἐπετάχυνεν ἔτι μᾶλλον τὴν στέψιν τοῦ Σολομῶντος ὡς βασιλέως, μεθ' ἣν οἱ φίλοι τοῦ Ἀδωνίου διεσκορπίσθησαν, αὐτὸς δὲ καταφυγὼν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ βασιλέως ἔλαβε «τοῦ θυσιαστηρίου τὰ κέρατα» ἤτοι τὴν ἀμνηστείαν, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ «σταθῇ ἀνὴρ ἀγαθός». Ἡ χάρις ὅμως αὕτη ὀλίγον χρόνον διήρκεσεν· ὀλίγον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δαβὶδ ὁ Ἀδωνίας ζητήσας νὰ λάβῃ ὡς σύζυγον τὴν Ἀβισάγ, τέως σύζυγον τοῦ Δαβίδ, ἐθεωρήθη ὡς ἐπιβουλευόμενος καὶ πάλιν τὸν βασιλικὸν θρόνον καὶ ἐθανατώθη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος.

Ἀδωνιβεζέκ· βασιλεὺς τῆς Βεζὲκ ἐν τῇ χώρᾳ τῆς Χαναάν. Κατὰ τὴν Βίβλον, οὗτος ᾐχμαλώτισεν 70 βασιλεῖς καὶ διέταξε νὰ ἀποκοποῦν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες των. Ἀργότερον πολεμήσας τοὺς Ἑβραίους ἐνικήθη ὑπ' αὐτῶν καὶ ᾐχμαλωτίσθη. Οὗτοι ἐφέρθησαν πρὸς τὸν βασιλέα ὅπως καὶ ἐκεῖνος πρὸς τοὺς αἰχμαλώτους του. Ἀπέθανεν εἰς Ἱερουσαλὴμ ὀλίγον χρόνον μετὰ τὸν ἀκρωτηριασμόν του (Κριταὶ Α' 5-7).

ἀδωνιδίνη. Εἶναι φυσικὸς γλυκοζίτης τοῦ τύπου $C_{25}H_{40}O_{10}$, ἀπαντᾷ εἰς τὰ στελέχη, τὰ φύλλα, τὰ ῥιζώματα καὶ τὰς ῥίζας τοῦ ἀδώνιδος (Adonis vernalis καὶ Adonis aestivalis), ὁπόθεν καὶ λαμβάνεται δι' ἐκχυλίσεως δι' ἀλκοόλης θερμοκρασίας 60° περίπου.

Εἶναι ἄμορφος κιτρίνη κόνις, ἰσχυρῶς πικρᾶς

Digitized by Google

γεύσεως, διαλυτὴ εἰς ὕδωρ, ἀλκοόλην καὶ χλωροφόρμιον καὶ σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς αἰθέρα καὶ βενζόλιον. Ἐνεργεῖ τονωτικῶς ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀντικατάστασιν *δακτυλιδίνης*, (digitaline). Δόσις 0 gr. 08 ἐγ. δι' ἡμέρας εἰς καταπότια. Σ. Γ.

ἀδωνίνη. Εἶναι ἐπίσης φυσικὸς *γλυκοζίτης* τοῦ τύπου $C_{24}H_{40}O_9$, ἀπαντᾷ εἰς τὰς ῥίζας τοῦ ἀδώνιδος (Adonis amurensis) ἐξ οὗ καὶ παραλαμβάνεται δι ἀλκοόλης 90° ἐν θερμῷ. Εἶναι ἄμορφος κόνις πικρᾶς γεύσεως, διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην, χλωροφόρμιον καὶ ὀξικὸν ὀξύ, ἀδιάλυτος δὲ εἰς τὸν αἰθέρα. Ἔχει τὴν ἰδίαν φυσιολογικὴν ἐνέργειαν τῆς ἀδωνιδίνης, ἀλλὰ δρᾷ αἰσθητῶς ἀσθενέστερον. Σ. Γ.

Ἀδώνιον· βλ. Ἀδώνια. Ἐκαλεῖτο ἐπίσης ἀδώνιον πολεμικὴ της σπαρτιατικὴ ᾠδή. Τὸ ᾆσμα τοῦτο συνωδεύετο ὑπὸ αὐλῶν καὶ πλαγιαύλων. Δ Λ

Ἀδώνιος στίχος· λατιν. (Adonium ἢ Adonius versus) Δακτυλικὸν κῶλον, ὅπερ ἦτο ἐν χρήσει μόνον ὡς ρυθμικὴ κατακλεὶς καὶ ἐτίθετο μετὰ τὰ δακτυλικὰ μέτρα, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ τὰ χοριαμβικὰ καὶ λογαοιδικά. Οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίσθησαν τὸ μέτρον τοῦτο πρὸς σύνθεσιν ὁλοκλήρων ποιημάτων.

Τὸ δακτυλικὸν τοῦτο κῶλον συνέκειτο ἐκ δακτύλου καὶ σπονδείου (— ◡ ◡ — ⏓. Ἑρμαν. El. Metr. 715) καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκ τινος Σαπφικῆς ᾠδῆς, τῆς ὁποίας ἑκάστη στροφὴ ἔληγε μὲ τὰς λέξεις: Ὦ τὸν Ἄδωνιν. (Σαπφ. 63). ΣΤ. Δ. ΒΑΣ

Ἄδωνις. Ἐν τῇ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ ὁ νέος τὸν ὁποῖον ἠγάπησεν ἡ Ἀφροδίτη διὰ τὴν μεγάλην του ὡραιότητα. Τοῦ περὶ τοῦ Ἀδώνιδος μύθου ὑπάρχουσι πολλαὶ μορφαί. Ἀρχαιοτέρα καὶ πιθανωτέρα εἶνε τοῦ Ἕλληνος ποιητοῦ Πανυάσιος τοῦ Ἁλικαρνασσέως (468 π. Χ.) σωζομένη παρ' Ἀπολλοδώρῳ (III, 14, 4.) Κατὰ τοῦτον, ὁ Ἄδω-

Ὁ Ἄδωνις τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως.

νις ἦτο υἱὸς τῆς Μύρρας ἢ Σμύρνας, θυγατρὸς τοῦ Ἀσσυρίου βασιλέως Θείαντος. Ἡ Ἀφροδίτη ὀργισθεῖσα ἐναντίον της, τῇ ἐνέπνευσεν ἀνόσιον ἔρωτα πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα. Ὅταν ὁ Θείας ἀνεκάλυψεν ὅτι ἦτο πατὴρ τοῦ γεννηθησομένου τέκνου τῆς θυγατρός του ἐξεμάνη καὶ ἤθελε νὰ τὴν φονεύσῃ. Ἡ Μύρρα τότε παρεκάλεσε τοὺς θεοὺς νὰ τὴν κρύψουν ἀπὸ τὸν πατέρα της, ἐκεῖνοι δὲ τὴν μετεμόρφωσαν εἰς τὸ ὁμώνυμόν της δένδρον σμύρναν. Μετὰ δέκα μῆνας ὁ φλοιὸς τοῦ δένδρου ἠνοίχθη (κατά τινας ἀγριόχοιρος τὸν ἔσχισε διὰ τῶν ὀδόντων του) καὶ ἐξῆλθεν ὁ Ἄδωνις βρέφος. Ἡ Ἀφροδίτη ἰδοῦσα τὴν μεγάλην του ὡραιότητα τόσον εὐέλχθη ὥστε τὸ παρέλαβε, τὸ ἔθεσεν ἐντὸς καλάθου καὶ τὸ παρέδωκεν εἰς τὴν Περσεφόνην διὰ νὰ τὸ ἀναθρέψῃ. Αὕτη ἐδέχθη τὸ παιδίον, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν του ἠρνεῖτο νὰ τὸ ἀπόδοσῃ εἰς τὴν Ἀφροδίτην. Αἱ δύο θεαὶ ἐφιλονίκησαν καὶ ἀπετάθησαν εἰς τὸν Δία διὰ νὰ λύσῃ τὴν διαφοράν των. Οὗτος ὥρισεν ὅπως ὁ νέος τὸ τρίτον τοῦ ἔτους διέρχηται παρὰ τῇ Ἀφροδίτῃ, τὸ τρίτον παρὰ τῇ βασιλίσσῃ τοῦ Ἅδου καὶ κατὰ τὸ ὑπόλοιπον τρίτον θὰ ἀνήκῃ εἰς ἑαυτόν. Ὁ Ἄδωνις ἐχάρισεν εἰς τὴν Ἀφροδίτην καὶ τοὺς τέσσαρας ἰδικούς του μῆνας. Ὁ Πανύασις θέτει τὴν ἔριν τῶν δύο θεαινῶν, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου τοῦ Ἀδώνιδος. Κατὰ τοῦτο διαφέρει τῶν μεταγενεστέρων μυθογράφων οἵτινες θέλουν τὸν Ἄδωνιν ἁπλοῦν κυνηγόν, εὐνοούμενον τῆς Ἀφροδίτης, ὁ ὁποῖος πληγωθεὶς ὑπὸ ἀγριοχοίρου ἀπέθανε καὶ διὰ τὸν ὁποῖον ἡ θεὰ ἐφιλονίκησε μετὰ τῆς Περσεφόνης ὅτε ἀπῄτησε τὴν εἰς τὴν γῆν ἐπάνοδόν του. Αὕτη δὲ εἶναι ἡ ἁπλουστέρα μορφὴ τοῦ μύθου.

Οἱ ποιηταὶ προσέθηκαν διάφορα περιστατικὰ ὡς τὰς περιποιήσεις τῶν νυμφῶν, τὸν ἔρωτα τῆς Ἀφροδίτης ἥτις προαισθανομένη τὸ τραγικὸν του τέλος τὸν παρακαλεῖ νὰ μὴ ὑπάγῃ εἰς τὴν θήραν τοῦ κάπρου, τὴν ἀνεμώνην καὶ τὸ ρόδον ἅτινα ἐβλάστησαν ἐκ τῶν θρήνων καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Ἀδώνιδος κτλ. (Ὀβίδ. Μετ. X, 294—Ὑγῖνος. Μῦθος 58—Θεοκ. Εἰδ. X καὶ XXV— Βίωνος Εἰδ. I κτλ.).

Ἐπίσης μεγάλαι διαφωνίαι ὑπάρχουν καὶ διὰ τὴν γενεαλογίαν τοῦ Ἀδώνιδος. Κατά τινας, οὗτος εἶναι υἱὸς τοῦ Κινύρου, μυθικοῦ βασιλέως τῆς ἐν Κύπρῳ Πάφου, ἐλθόντος ἐκ Κιλικίας ἢ ἐκ Συρίας εἰς Κύπρον, καὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως τῆς νήσου Μεθάρμης. Κατὰ δὲ τὸν Ἡσίοδον, ἦτο υἱὸς τοῦ Φοίνικος καὶ τῆς Ἀλφεσιβοίας θυγατρὸς τοῦ Ἀγήνορος. Καὶ ἐκ τῶν τριῶν ὅμως τούτων παραδόσεων καταφαίνεται ἡ ἀσιατικὴ καταγωγὴ τοῦ Ἀδώνιδος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομά του, ὅπερ δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ἡ ἐπίκλησις Adoni (κύριέ μου) πρὸς τὸν φοινικικὸν ἢ ἀσσυριακὸν θεὸν Θαμμοὺζ ἢ Ταμμοὺζ ταυτιζόμενον πρὸς τὸν Ἄδωνιν (Ἰεζεκ. η' 14). Καὶ ὁ τρόπος τοῦ θανάτου τοῦ Ἀδώνιδος φέρεται ποικιλοτρόπως. Κατὰ τὸν μᾶλλον διαδεδομένον μῦθον, ὁ Ἄρης φθονῶν τὸν νέον ὅστις προσείλκυσε τὴν εὔνοιαν τῆς συζύγου του, ἔστειλε τὸν ἀγριόχοιρον, ἢ μετεμορφώθη ὁ ἴδιος εἰς αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Ἄρης παρουσιάζεται εἰς μεταγενεστέρους ποιητάς.

Κατ' ἄλλας παραδόσεις, ἡ Ἄρτεμις ἢ ὁ ἀδελφός της Ἀπόλλων ἔπεμψαν τὸ θηρίον, μάλιστα δὲ ἀναφέρεται ὅτι ἡ Ἀφροδίτη εὗρεν ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὸ Ἄργος τὸ σῶμα τοῦ Ἀδώνιδος. Κατ' ἄλλους πάλιν, αἱ Μοῦσαι τὸν ἐφόνευσαν ὑπακούουσαι εἰς διαταγὴν τοῦ Ἀπόλλωνος. Οἱ μυθολόγοι διαβλέπουν εἰς τὴν ἀντιζηλίαν ταύτην τὴν ἀντίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τοῦ ἀσιάτου παρεισάκτου Ἀδώνιδος. Ἡ θεωρία ὅμως αὕτη, ὅτι ὁ Ἄδωνις εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν φοινικικὸν Θαμμοὺζ ἢ Ταμμοὺζ, ἂν καὶ γενικῶς παραδεκτή, ἀντικρούεται ὑπό τινων (ἴδε Pauly-Wissowa Real-Encyclopädie). Ὁ μῦθος συγγενεύει πρὸς τὸν μῦθον τοῦ Ἄττυος καὶ τῆς Ἀγδίστεως-Κυβέλης. Τὸ οὐσιῶδες ὅμως τοῦ μύθου παραμένει τὸ αὐτὸ εἰς ὅλας τὰς μορφὰς καὶ παραλλαγάς. Εἶναι ἡ ἔρις τῶν δύο θεαινῶν, ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Ἀδώνιδος, καὶ ἡ ἐπιστροφή του. Ὁ ἀσιατικὸς Θαμμοὺζ ἦτο θεότης τοῦ ἡλίου ὅστις λάμπει καὶ καίει τὸ θέρος, τὸν δὲ χειμῶνα ἀτονεῖ. Ὁ ἑλληνικὸς Ἄδωνις εἶναι τὸ ἔαρ μὲ τὴν πλουσίαν του βλάστησιν ἥτις μαραίνεται διὰ νὰ ἀναβλαστήσῃ πάλιν.

Ἡ λατρεία του ἀναφαίνεται ἐν Ἑλλάδι ἀπὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἦτο κυρίως ἑορτὴ τῶν γυναικῶν ἰδίως δὲ τῶν ἑταιρῶν. Ἑωρτάζετο εἰς Βύβλον, Ἀλεξάνδρειαν, τὰς ἑλληνικὰς νήσους, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν, φθάσας ἐκεῖ εἴτε κατ' εὐθεῖαν διὰ τῶν Φοινίκων εἴτε ἐξ Ἑλλάδος ὅπερ καὶ πιθανώτερον. Πρὸς τιμήν του ἑωρτάζοντο τὰ Ἀδώνια (ἴδε λέξιν) προελθόντα ἐκ τῆς Βύβλου, διελθόντα διὰ τῆς Κύπρου, τῆς Ἀμαθοῦντος, τῆς Ρόδου καὶ ἐκεῖθεν διαπεραιωθέντα εἰς Ἑλλάδα. Εἶναι γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν ὅτι ἐν Ρόδῳ ὑπῆρχεν εἶδος ἀδελφότητος, τὰ μέλη τῆς ὁποίας ἐκαλοῦντο Ἀδωνιασταί. Εἰς τὴν Λέσβον ὁ Ἄδωνις ἐλατρεύετο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Σαπφοῦς καὶ τοῦ Ἀλκαίου. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Πτολεμαίων. Ἐν Ἀμαθοῦντι, κατὰ Στράβωνα ὑπῆρχε ναός του. Ὁ Ὅμηρος δὲν ἀναφέρει τὸν Ἄδωνιν. Ὁ Ἡσίοδος, ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφὼ (Παυσ. IX 29, 8) τὸν ἀναφέρουν ἡ τελευταία δὲ μετεχειρίσθη εἰς τὸν πρὸς τὸν Ἄδωνιν ὕμνον της νέον εἶδος μέτρου κληθὲν Ἀδώνιος στίχος (ἴδε λέξιν).

Ἡ ποιήτρια Πράξιλλα ἡ Σικυωνία ἔγραψε ποίημα διὰ τὸν Ἄδωνιν καταστὰν παροιμιῶδες «ἠλιθιώτερος τοῦ Πραξίλλης Ἀδώνιδος» (Ζηνόβ. 4, 21). Ξενοφῶν ὁ Κύπριος ἔγραψε μυθιστόρημα περὶ τοῦ νέου, ὁ δὲ Πλάτων, Ἀντιφάνης καὶ ἄλλοι κωμῳδίας ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ.

Εἰς τὴν Βύβλον ἑωρτάζετο πρῶτον ὁ θάνατος τοῦ Ἀδώνιδος καὶ ἔπειτα ἡ ἀνάστασίς του, ἐνῷ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐγίνετο πρῶτον ἡ εὔθυμος τελετὴ καὶ κατόπιν ἡ πένθιμος, διὰ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ θεοῦ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶνε γνωστὸν ἂν ὑπῆρχεν ἑορτὴ ἀναστάσεως. Ἑωρτάζετο ἁπλῶς ὁ θάνατος τοῦ νέου. Ἡ τελετὴ δὲ ἐγίνετο τὸ θέρος. Τοῦτο γνωρίζομεν ἐκ τοῦ Θουκιδίδου (VI 30) καὶ τοῦ Πλουτάρχου (Ἀλκ. 18-Νικ. 13). Ὁ πρῶτος λέγει ὅτι κατὰ τὸ μέσον τοῦ θέρους ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος ἔπλευσε πρὸς τὰ παράλια τῆς Σικελίας, ὁ δὲ Πλούταρχος περιγράφων λέγει ὅτι ἡ ἀναχώρησις ἐγένετο ὑπὸ κακοὺς οἰωνούς, διότι ἡ πόλις ἀντήχει ἀπὸ θρήνους τῶν Ἀδωνίων.

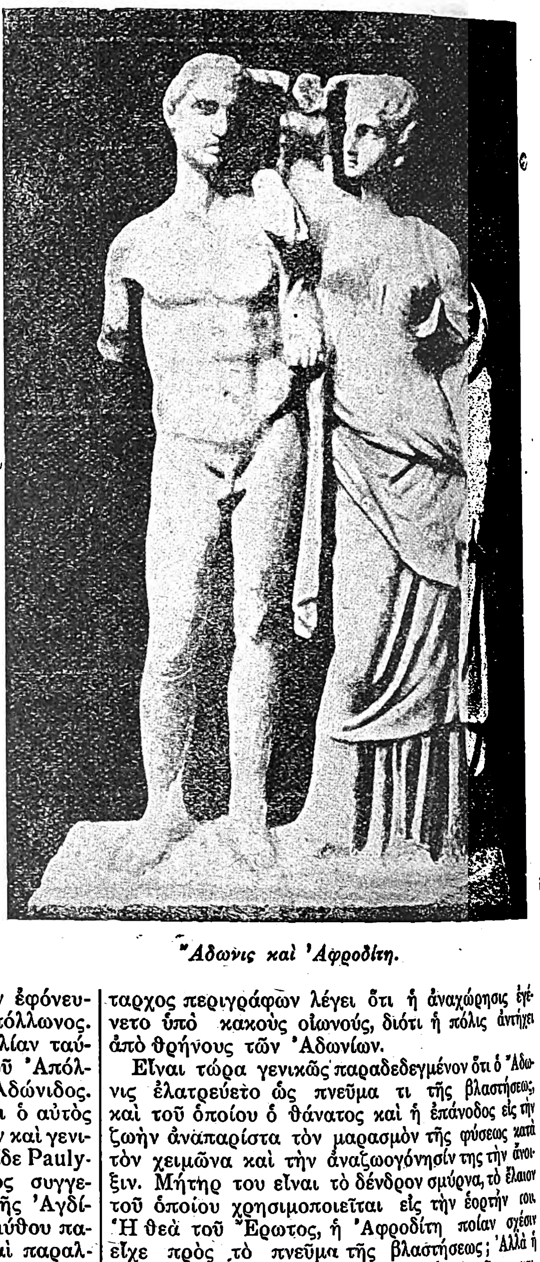

Ἄδωνις καὶ Ἀφροδίτη.

Εἶναι τώρα γενικῶς παραδεδεγμένον ὅτι ὁ Ἄδωνις ἐλατρεύετο ὡς πνεῦμα τι τῆς βλαστήσεως, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος καὶ ἡ ἐπάνοδος εἰς τὴν ζωὴν ἀνεπαρίστα τὸν μαρασμὸν τῆς φύσεως κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἀναζωογόνησίν της τὴν ἄνοιξιν. Μήτηρ του εἶναι τὸ δένδρον σμύρνα, τὸ ἔλαιον τοῦ ὁποίου χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν ἑορτήν του. Ἡ θεὰ τοῦ Ἔρωτος, ἡ Ἀφροδίτη ποίαν σχέσιν εἶχε πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς βλαστήσεως; Ἀλλὰ ἡ Ἀφροδίτη δὲν ἦτο μόνον ἡ θεότης τῆς γυναικείας χάριτος καὶ ἑλκυστικότητος. Εἶχε θέσιν εἰς κάθε χαροποιὰν ἐκδήλωσιν τῆς φύσεως. Ἦτο θυγάτηρ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης τὰ ὁποῖα ἐφίλησεν ὁ ἥλιος, ἄρα εἶναι μεγάλως συνδεδεμένη μετὰ τῆς γαλήνης τῶν κυμάτων, τοῦ λαμπροῦ ἡλίου, τοῦ φωτεινοῦ οὐρανοῦ, τοῦ λεπτοῦ ζεφύρου, καὶ ὡς τοιαύτην τὴν συνέδεσε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα μὲ τὴν χλωρίδα ἥτις φύεται κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ἡ ἔρις Ἀφροδίτης καὶ Περσεφόνης διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ Ἀδώνιδος καὶ ἡ συμφωνία ὅπως οὗτος διέρχηται τὸ τρίτον τοῦ ἔτους ἐν Ἅδῃ καὶ τὰ ἄλλα δύο τρίτα ἐπὶ γῆς (ὁ σπόρος ὅστις μένει κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τὴν γῆν καὶ κατόπιν βλαστάνει) εἶναι παράλληλος πρὸς τὸν ἀσιατικὸν μῦθον τοῦ Θαμμοὺζ καὶ τῆς Ἰστάρ. Τὰ Ἀδώνια ἐτελοῦντο ὡς παράκλησις διὰ νὰ εὐνοηθῇ ἡ βλάστησις, ἐπίσης ὡς παράκλησις διὰ βροχὴν ἐρρίπτοντο τὰ ὁμοιώματα τοῦ Ἀδώνιδος εἰς πηγὰς ἢ θάλασσαν. Ἐν τούτοις ὁ Frazen νομίζει ὅτι ὁ Ἄδωνις δὲν εἶναι γενικῶς θεὸς τῆς βλαστήσεως, ἀλλὰ μόνον τοῦ σίτου, καὶ ὅτι ὁ θρῆνος δὲν γίνεται διὰ τὸν μαρασμὸν τῆς φύσεως κατὰ τὸν χειμῶνα, ἀλλὰ διὰ τὴν σκληρὰν συμπεριφορὰν τοῦ θεριστοῦ καὶ τοῦ μυλωθροῦ πρὸς τὸν σῖτον (Frazen: the Golden Bough).

Σπουδαῖον στοιχεῖον τοῦ μύθου εἶναι ἡ συσχέτισις τοῦ Ἀδώνιδος μετὰ τοῦ ἀγριοχοίρου, ὅστις ἤνοιξε διὰ τῶν χαυλιοδόντων του τὸν φλοιὸν τοῦ

Digitized by Google

δένδρου-Μύρρας καὶ τέλος ἐγένετο αἴτιος τοῦ θανάτου του. Πιθανὸν ὁ ἀγριόχοιρος νὰ ἐθεωρεῖτο ἐνσάρκωσις τοῦ Ἀδώνιδος, ἦτο δὲ τὸ ζῶον τὸ ὁποῖον ἐθυσιάζετο κατὰ τὰς τελετὰς τὰς σχετιζομένας μὲ τὸν νέον, ἀκριβῶς ὅπως καὶ ὁ τράγος-Διόνυσος ἐθυσιάζετο εἰς τὸν ἑαυτόν του καὶ ἡ ἄρ-

Ἄδωνις καὶ Ἀφροδίτη, παράστασις ἐπὶ ἀρχαίου κατόπτρου.

κτος εἰς τὴν Ἄρτεμιν. Ὡς-αἴτιος δὲ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀδώνιδος ὁ ἀγριόχοιρος ἦτο ἀπεχθὴς εἰς τὴν Ἀφροδίτην. Πάντως ἡ ἄποψις τοῦ Ἀδώνιδος ὡς θεοῦ-χοίρου δὲν ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἄποψιν αὐτοῦ ὡς θεοῦ τῆς βλαστήσεως ἢ πνεύματος τοῦ σίτου, τὸ ὁποῖον εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἐλατρεύετο ὑπὸ μορφὴν συός.

Ἀγγεῖον φέρον παραστάσεις ἐκ τοῦ μύθου τοῦ Ἀδώνιδος.
Ἄνω: Ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Περσεφόνη παρακαλοῦσαι τὸν Δία.
Κάτω: Ὁ Ἄδωνις ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης.

Οἱ καλλιτέχναι εὗρον τὸν μῦθον τῶν δύο ἐραστῶν πλουσίαν πηγὴν πρὸς ἄντλησιν θεμάτων. Αἱ δὲ διάφοροι παραστάσεις δύνανται νὰ χωρισθοῦν ὑπὸ τρεῖς ἐπικεφαλίδας:

1. Οἱ ἔρωτες τοῦ Ἀδώνιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης.
2. Ἡ ἔρις Ἀφροδίτης καὶ Περσεφόνης.
3. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀδώνιδος.

Αἱ παραστάσεις αὗται ἀπεικονίζοντο ἐπὶ ἀγγείων, κατόπτρων ἢ τοίχων. Εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου φαίνονται ἐπὶ ἀγγείου, ἐν ἀναγλύφῳ, οἱ δύο ἐρασταὶ ἐνηγκαλισμένοι. Ἐπίσης εἰς Παρισίους εἰς τὸ Cabinet des médailles ὑπάρχει ἐπὶ ἐτρουσκικοῦ κατόπτρου ἡ αὐτὴ παράστασις ὅπου ὁ Ἄδωνις δηλοῦται διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΑΤΥΝΙΣ. Ἀξιοσημείωτον εἶναι ἕτερον ἀγγεῖον εὑρισκόμενον εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως, ἔργον προφανῶς τῶν ἐργαστηρίων τῆς Ἀπουλίας. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουν δύο παραστάσεις. Εἰς τὴν ἄνωθεν φαίνεται ὁ Ζεὺς καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἐνῷ ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Περσεφόνη παριστάμεναι τὸν παρακαλοῦν νὰ λύσῃ τὴν διαφοράν των. Τὸ παιδίον τὸ ὁποῖον κρατεῖ τὸ σκῆπτρον τοῦ θεοῦ εἶναι πιθανῶς ὁ Ἄδωνις. Εἰς τὴν κάτω παράστασιν φαίνεται ὁ Ἄδωνις κατακεκλιμένος ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης. Οἱ καλλιτέχναι τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ἠρέσκοντο εἰς τὸ νὰ ἀπεικονίζουν ἐπὶ τῶν πλευρῶν τῶν σαρκοφάγων τὸν θάνατον τοῦ Ἀδώνιδος. Ἐπὶ σαρκοφάγου εὑρισκομένης εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λούβρου φαίνονται κατὰ σειρὰν τρεῖς παραστάσεις: Ὁ Ἄδωνις ἀποχαιρετᾷ τὴν Ἀφροδίτην ἀναχωρῶν εἰς τὴν θήραν (πρώτη ἐκ δεξιῶν). Ὁ Ἄδωνις τραυματιζόμενος ὑπὸ τοῦ ἀγριοχοίρου πίπτει (μέσον). Ὁ Ἄδωνις ἐκπνέει εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς Ἀφροδίτης.

Ὁ Ἄδωνις δὲν εἶχεν εἰς τὴν Ἑλλάδα χαλκᾶ ἢ μαρμάρινα ἀγάλματα οὔτε ναοὺς («οὐδὲν ἱερὸν» Σουΐδ. Ὁ Παυσανίας λέγει Ἀδώνιδος «οἴκημα» II, 30, 6. Ἐν Βηθλεὲμ ἐπὶ Ἀδριανοῦ εὑρίσκετο ναὸς Ἀδώνιδος). Τὸ μόνον ἄγαλμα τὸ ὁποῖον πιθανῶς κατεσκευάσθη εἰς Ἀθήνας εἶναι τὸ ἐν τῷ Βατικανῷ εὑρισκόμενον μαρμάρινον. Εἰς τὴν Νίσυρον ἀνεκαλύφθη σύμπλεγμα πήλινον παριστῶν τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν Ἄδωνιν. Εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Τσοκανέλλας ἀνεκαλύφθη ἄγαλμα παριστῶν τὸν θεὸν ἐπὶ τῆς νεκρικῆς κλίνης. Εἶναι ἐκ πηλοῦ, εἰς μέγεθος ἥμισυ τοῦ φυσικοῦ, τέχνης ἑλληνοετρουσκικῆς. Καὶ ἡ σύγχρονος τέχνη ἠσχολήθη μὲ τὸν Ἄδωνιν: Ὁ Τιτιανὸς (1477-1576), ὁ Ἀλβανός, ὁ Ρούμπενς, ὁ Προυδὸν ἐζωγράφισαν τὸν Ἄδωνιν ἀναχωροῦντα εἰς τὸ κυνήγιον. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀδώνιδος ὑπῆρξε τὸ θέμα τοῦ περιφήμου ἀγάλματος τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ ἑνὸς πίνακος τοῦ Πουσὲν (Poussin). Τέλος ἓν σύμπλεγμα τοῦ Κανόβα (1756-1822) παριστᾷ τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν Ἄδωνιν.

Βιβλιογραφία. Rozcher: Lexicon der Mythologie.—Maury: Religions de la Grèce III σ. 220. — Foucart: Associations religieuses chez les Grecs.—Pauly-Wissowa: Encyclopädie.—Nilsson: Griechische Feste.— Brugsch: Die Adonisklage.

Ἄδωνις, (ὁ). Εἶδος ἰχθύος τοῦ γένους τῶν Βλεννῶν.

Ἄδωνις, (ὁ). Εἶδος ἐφημέρου ψυχῆς. Φέρει λαμπροὺς χρωματισμοὺς καὶ ἐκλήθη οὕτω διὰ τὴν ὡραιότητά του.

Ἄδωνις (Adonis). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Βατραχιωδῶν (Ranunculeae)· περιλαμβάνει περὶ τὰ 25 γνωστὰ εἴδη, ἐκ τῶν ὁποίων μερικὰ εἶναι χρήσιμα εἰς τὴν ἀνθοκομίαν. Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου ἔχουν κάλυκα πεντασέπαλον καὶ στεφάνην μὲ πέντε ἕως δέκα πέντε πέταλα, στή-

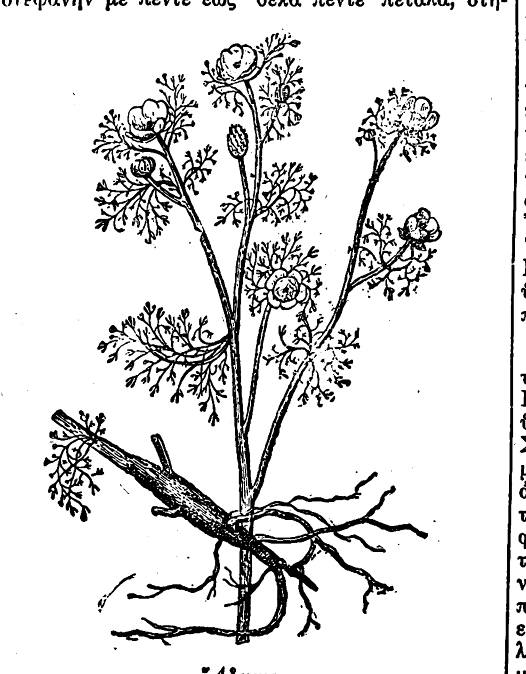

Ἄδωνις.

μονας πολλοὺς καὶ ὠοθήκας ἐπίσης πολλὰς μονοσπέρμους, φύλλα δὲ γραμμοειδῶς λεπτοσχιδῆ. Ἐκ τῶν ἀνθοκομικῶν καλλιεργοῦνται τὰ ἑξῆς εἴδη: α) ***Ἄδωνις ὁ θερινός*** (Adonis Estivalis), φυτὸν ἐτήσιον μὲ ἄνθη μικρά, φέροντα 6-10 πέταλα αἱματόχροα καὶ ἀναπτυσσόμενα κατὰ Ἰούνιον μῆνα. Σπείρεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν ὁριστικὸν τόπον τῆς ἀναπτύξεώς του, διότι δὲν ἀγαπᾷ τὰς μεταφυτεύσεις, κατὰ προτίμησιν δὲ ἐπὶ ἐδάφους ἐλαφροῦ, ἀμμώδους, πλουσίου. Ἡ σπορὰ γίνεται ἐνωρὶς τὴν ἄνοιξιν. β) ***Ἄδωνις ὁ ἐαρινός*** (Adonis vernalis) εἶναι φυτὸν πολυετὲς καὶ κάμνει ἄνθη χρώματος κιτρίνου, πολὺ μεγαλείτερα τοῦ προηγουμένου εἴδους. Σπείρεται τὸ φθινόπωρον εἰς σπορεῖα καὶ μεταφυτεύεται μέχρι τῆς ἀνοίξεως ὅταν μεγαλώσῃ ὀλίγον. Ἀγαπᾷ ἔδαφος δροσερὸν καὶ μέρη ψυχρά. Ἔχει καρδιοτονωτικὰς καὶ διουρητικὰς ἰδιότητας καὶ χρησιμοποιεῖται φαρμακευτικῶς εἰς ἔγχυμα (6-8 γραμμ. δι' ἡμέρας εἰς 200 γραμμ. ὕδατος) ἢ ρωῶδες ἐκχύλισμα (1-3 γραμ.). Εὐχρηστότερος εἶναι ὁ περιεχόμενος εἰς τὸν Ἄδωνιν γλυκοζίτης, ἀδωνιδίνη (βλέπε λέξιν). Αὐτοφυὴ ἐν Ἑλλάδι εἶναι τὸ εἶδος: ***Ἄδωνις ὁ Κυλλήνιος*** (Adonis Cyllenia) τὸ ὁποῖον περιγράφει ὁ βοτανικὸς Θεόδωρος Χελδράϊχ ὅστις καὶ ἀνεῦρε τοῦτο ἐν Κυλλήνῃ (Ζίρια τῆς Κορινθίας). Τὸ φυτὸν τοῦτο κάμνει ὡραῖα, μεγάλα, χρυσίζοντα ἄνθη. Ἡ δημώδης ὀνομασία του εἶναι σκάρφη (βλ. λέξιν), ὑπὸ τὸ αὐτὸ ὅμως δημῶδες ὄνομα φέρεται καὶ ἄλλο φυτόν, ὁ Ἑλλέβορος τῆς αὐτῆς τάξεως τῶν Βατραχιωδῶν. Ι. Χ.

Ἀνάγλυφον ἐπὶ πλευρᾶς σαρκοφάγου παριστῶν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ἀδώνιδος εἰς τὴν θήραν, τὸν τραυματισμὸν καὶ τὸν θάνατόν του.

Ἄδωνις. (Γεωγρ.) Ποτάμιον ἐν Φοινίκῃ, παρὰ τὴν *Βύβλον* (νῦν *Τζεμπὲλ*) τὴν μεταξὺ Τριπόλεως καὶ Βυρηττοῦ, ἕδρα δὲ τῆς λατρείας τοῦ Ἀδώνιδος. Ὀνομαζόμενον σήμερον *Νὰχρ Ἰμπραΐμ* ἐκβάλλει 5 χιλιόμετρα περίπου βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Ρὰς Μαμελτεΐν, νοτίας ἄκρας τοῦ ὅρμου *Δζοῦνι*. Πλησίον τῶν πηγῶν του διακρίνονται ἐρείπια ναοῦ ἀρχαίου· εἰς μικρὰν δὲ ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του ἀπόστασιν ὑπάρχει γέφυρα ὡραία, δι' ἧς διέρχεται ἡ πρὸς τὴν Βυρηττὸν ὁδός, ζευχθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ (σώματος) τῆς Στρατιᾶς τῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὴν προέλασιν Ναπολέοντος τοῦ Βοναπάρτου πρὸς Πτολεμαΐδα (St. Jean d'Acre). Σ. Ε. Λ.

Ἄδωνις (ὁ)· λέγεται σήμερον, ὀλίγον εἰρωνικῶς, ὁ κομψευόμενος νέος, ποὺ κάμνει τὸν ὡραῖον καὶ φροντίζει ἐξαιρετικῶς διὰ τὸ ἄμεμπτον τῆς περιβολῆς του· εἰς τὴν δημώδη ὀνομάζεται ὁ τοιοῦτος: *τοῦ κουτιοῦ.*

«Ἄδωνις». Ἐπικὸν ποίημα τοῦ ἱππότου Μαρίνι ἀποτελούμενον ἐξ εἴκοσιν ᾠδῶν καὶ τὸ ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Λουδοβῖκον 13ον τῷ 1623. Περιγράφει τοὺς ἔρωτας τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδώνιδος. Τὸ ποίημα τοῦτο, ἂν καὶ μακροσκελέστατον καὶ πλῆρες ἀντιθέσεων καὶ λογοπαιγνίων, ἐν τούτοις ἔγινε δημοφιλὲς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Τὸ *στύλ* του, κληθὲν μαρινέσκο ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητοῦ, ἦτο τὸ ἀγαπητὸν τῶν ποιητῶν καθ' ὅλον τὸν 17ον αἰῶνα. Ὁ Φρελὸν καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Ἐστουβὶλ ἐμιμήθησαν τὴν ὀγδόην ᾠδὴν εἰς τὸ ποίημα «Αἱ ἀληθιναὶ τέρψεις» ἢ «οἱ Ἔρωτες τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἀδώνιδος» (1755). Ὁ Μαρίνι ἦτο ὁ εὐνοούμενος ποιητὴς τοῦ Ι.—Ι. Ρουσσώ, ὅστις ἠρέσκετο εἰς τὴν πλήρη ἡδυπαθείας ποίησιν τοῦ Ἀδώνιδος ὅταν ᾐσθάνετο νὰ πιέζῃ τὴν ψυχήν του ἡ δυσθυμία.

«Ἄδωνις». Ἐπιθανάτιος θρηνῳδία, τὸ γνωστότερον ἐκ τῶν μακρῶν ποιημάτων τοῦ Σέλλεϋ (1821). Εἶναι ἓν ἀξιοθαύμαστον ἐλεγεῖον, ἕνας ὑπέροχος θρῆνος διὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ Κήτς. Ὁ Σέλλεϋ καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτό, ἔκφρασιν ἀπαράμιλλον τῆς λύπης του, διατηρεῖ τὸ αἴσθημα τῆς ἀϋλωσύνης, παραμένει μακρὰν τῆς πραγματικότητος καὶ παρουσιάζει πλείστας ἀλληγορικὰς μορφάς— τὴν Θλιβερὰν Ἄνοιξιν, τὰς Θρηνούσας Ὥρας, τὴν Αἴγλην, τὰς Μοίρας κλπ.— ἑνουμένας εἰς κοινὸν σπαρακτικὸν θρῆνον διὰ τὸν θάνατον ἑνὸς προσφιλοῦς. Τὸ ὅλον ποίημα εἶναι μία διαδοχὴ εἰκόνων ὀνείρου, ἐξόχως ὡραίων, ὡς μόνος ὁ Σέλλεϋ ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ. Ὁ Ἄδωνις εἶναι, ὁμοῦ μὲ τὸν «Λυκίδαν» τοῦ Μίλτωνος καὶ τὸ «Ἰν Μεμόριαμ» τοῦ Τέννυσον, ἓν ἀπὸ τὰ τρία ὡραιότερα ἐλεγεῖα εἰς τὴν ἀγγλικὴν ποίησιν. Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ὁ Σέλλεϋ ὡμίλησε πρῶτος διὰ τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Ἰωάννου Κὴτς καὶ ἔθεσε τὸν ἀποθανόντα παρεγνωρισμένον ποιητὴν ἐκεῖ, ὅπου ἔκτοτε εὑρίσκεται, μεταξὺ τῶν τριῶν-τεσσάρων μεγαλειτέρων τοῦ ἔθνους του.

Ἀδωνισεδέκ. Χαναναῖος βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, τὸν ὁποῖον ἐνίκησεν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ.

Ἀδωνίσιος. Ὄνομα μηνὸς ἐν Σελευκείᾳ καὶ Πιερίᾳ.

ἀδωνισταί (οἱ) Οἱ θιασῶται τοῦ Ἀδώνιδος. (Ἐπιγρ. Ρόδου. Revue archéologique 1864 II).

ἀδωνίτης. Ὁ ἀδωνίτης εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_5H_{12}O_5$, ἀνήκουσα εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν *πεντιτῶν*, ἤτοι τῶν πενтασθενῶν ἀλκοολῶν. Εὑρίσκεται ἐν τῇ φύσει, λαμβάνεται δὲ ἐκ τοῦ Ἀδώνιδος (Adonis vernalis). Κρυσταλλοῦται ἐξ ὕδατος μὲν εἰς ὡραῖα μεγάλα πρίσματα, ἐξ ἀλκοόλης δὲ εἰς βραχείας βελόνας. Τήκεται εἰς 102°, εἶναι διαλυτὸς εἰς ὕδωρ καὶ θερμὴν ἀλκοό-

Digitized by Google

λην, ἀδιάλυτος δὲ εἰς αἰθέρα καὶ λιγροΐνην. Τὸ ὑδαρὲς αὐτοῦ διάλυμα ἔχει ἀρχικῶς γλυκεῖαν γεῦσιν, εἶναι δὲ ὀπτικῶς ἀνενεργὸν ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν προσθήκην βόρακος. Συνθετικῶς λαμβάνεται δι' ἀναγωγῆς τῆς *ριβόζης*. Ἡ διβενζαλικὴ αὐτοῦ ἕνωσις τήκεται εἰς 164-165ο. Σ.Γ.

Ἄδωρα. Πόλις τῆς Ἰδουμαίας παρὰ Ἰωσήπῳ.

Ἀδωρεύς. 1) Πόλις τῆς Παλαιστίνης (Ἰώσηπος). 2) Πόλις τῆς Γαλατίας (Λίβιος).

ἀδωρεύω· ἐκ τοῦ λατινικοῦ adorare = *προσκυνεῖν*, τὸ ῥῆμα εἶναι σύνηθες παρὰ τοῖς Ἕλλησι τῶν μέσων αἰώνων καὶ δὴ ἐν τῇ γλώσσῃ τῆς Αὐλῆς. Ἡ γραφὴ τῆς προπαραληγούσης δι' *ω* ἑρμηνεύεται καθ' ὅσον ἡ λέξις κατὰ παρετυμολογίαν ἐσχετίσθη πρὸς τὸ δῶρον. Ν. Β.

ἀδώρητος· 1) ὁ μὴ δωρηθείς, ὁ μὴ δοθείς, ἢ ὁ μὴ δυνάμενος, ἢ ὁ μὴ κατάλληλος νὰ δοθῇ ὡς δῶρον· 2) ὁ ἄδωρος καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σημασίας (βλ. *ἄδωρος*).

ἀδωρί· ἐπιρ. ἄνευ δώρων, δίχως δῶρα, χωρὶς χαρίσματα· ἀδώρως (ὁ Ζωναρᾶς).

ἀδωροδοκία· τὸ προτέρημα τοῦ μὴ δεχομένου δῶρα.

ἀδωρόδοκος· ὁ ὁποῖος δὲν λαμβάνει, ἢ δὲν δέχεται δῶρα: *ἀδωρόδοκος* χαρακτήρ, — δικαστής, ἀδέκαστος, ἀδιάφθορος.

ἄδωρος· ὁ ἄνευ δώρων. 1) ἐνεργ. ὁ μὴ δίδων δῶρον· 2) παθ. ὁ μὴ λαμβάνων δῶρον, ἀδωροδόκος, ἀδιάφθορος: «χρημάτων *ἀδωρότατος*, (Θουκιδίδης)· 3) ὁ ἄμισθος: *ἄδωρος* πρεσβεία· 4) *δῶρα ἄδωρα* (κατὰ τὸ *βίος ἀβίωτος*)=τὰ μὴ ὄντα πραγματικῶς δῶρα, τὰ ὀλέθρια, τὰ κακόδωρα: «ἐχθρῶν δὲ δῶρ' *ἄδωρα κοὐκ ὀνήσιμα*», λέγει ὁ Αἴας περὶ τοῦ ξίφους τοῦ Ἕκτορος ἐφ' οὗ πίπτει καὶ αὐτοκτονεῖ (Σοφοκλ. Αἴας 665).

ἀδωροφόρητον βῆμα. (Φωτίου ἐπιστολαὶ ἐν Σμύρνης Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθήκῃ σελ. 550 ἔκδ. Ἰω. Βαλέττα), ἀδέκαστον, ἀδωροδόκητον.

ἀδώτης· ὁ μὴ δίδων, ὁ μὴ παρέχων, ὁ μὴ παραχωρῶν (Ἡσίοδος).

ἄε· τὸ ἀρχαῖον *ἄγε* μὲ τὴν συνήθη ἀποσιώπησιν τοῦ *γ* μεταξὺ φωνηέντων· πήγαινε, τράβα, περιπάτει, βάδιζε. Τὸ *γ* μεταξὺ δύο φωνηέντων ἤρξατο νὰ ἀποσιωπᾶται ἤδη ἀπὸ τοῦ 3ου μ. Χ. αἰῶνος: Papyr. Gr. II, 14-15: *κατ' ἐπιταήν* (Σύγκρινε καὶ E Mayser: Grammat. d. griechichen Papyri σελ. 163 καὶ ἑξῆς). Πορφυρογεν. περὶ βασιλείου τάξεως 74 καὶ 99 καὶ 105: *ὑπάει*. Εἰς τὸν Ἀκρίταν τοῦ Πετρίτση (Lambros, Romans Grecs) στιχ. 97 βλέπομεν τὴν λέξιν: *σαΐττα* ἀντὶ *σαγίττα*. Ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ ὁ Κηρουλάριος ἔλεγε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἰσαὰκ τὸν Κομνηνόν: «*ἐὼ* (=ἐγὼ) σἔκτισα, φοῦρνε, *ἐὼ* ἵνα σὲ χαλάσω» κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα (Χρονογράφος Σκυλίτσης, ἐκδ. Βόννης, τομ. β', σελ. 643, 12). Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἄεδνος καὶ *ἀέδνωτος*· ἄφερνος, ὁ ἄνευ φερνῆς, ἄπροικος, χωρὶς προῖκα· ἔτι δὲ ὁ μὴ μνηστευθεὶς (Λυκόφρων).

ΑΕΔΡΟS= *Πρόεδρος*· Παλαιογραφικὴ ἐπίτμησις συνήθης ἐν χειρογράφοις, ἀλλὰ καὶ ἐν βυζαντιακαῖς ἐπιγραφαῖς καὶ μολυβδοβούλλοις (ἐπίσης ΑΑΕΔΡΟS = *Πρωτοπρόεδρος*, ΑΕΔΡΙCΑ = *Προέδρισα*). Πολλάκις παραναγνώσθη, εἰς ἔμμετρα ὅμως κείμενα πρέπει νὰ ληφθῇ τὸ *ἄεδρος* ὡς ἰδία λέξις (πρβλ. *Ν. Α. Βέης* ἐν Journal international de l'archéologie numismatique, 1911, σελ. 10 κ. ἑ.).

ἀέθλιος· 1) ὁ ἀγωνιστὴς ὁ βραβευμένος, 2) ὁ διὰ τὸ βραβεῖον ἀγωνιζόμενος· *ἀέθλιος* ἵππος· τὸ *ἀέθλιον* μῆλον=τὸ μῆλον τῆς ἔριδος (Ἀνθολογία Παλατινή). Ἐν τῇ ἐκκλησ. ὑμνογραφίᾳ: «*ὁ ἀέθλιος* μάρτυς». Ὁ συνῃρημένος τύπος *ἆθλιος* ἔλαβε καθ' ὁλοκληρίαν ἄλλην σημασίαν (βλέπε τὴν λέξιν).

Ἀέθλιος. Ὁ υἱὸς τοῦ Αἰόλου ἢ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Πρωτογενείας ἢ Πρωτογόνης, τῆς θυγατρὸς τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας. Ἀέθλιος ἦτο βασιλεὺς τῆς Ἤλιδος καὶ πατὴρ τοῦ Ἐνδυμίωνος. Ἐτιμᾶτο ὡς προστάτης τῶν ἀγώνων ἢ πανηγύρεων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἀέθλιος· φιλόσοφος καὶ ἰατρός, διδάσκαλος τοῦ στωϊκοῦ φιλοσόφου Χρυσίππου, ἀκμάσας περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου μ. Χ. αἰῶνος.

Ἀέθλιος· Σάμιος ἱστορικὸς γράψας τὸ ἱστορικὸν σύγγραμμα: *Ὧροι Σαμίων* ἢ *Ὡραῖα Σάμια* κατὰ τὸν Ἀθήναιον.

Ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ ἔργου «Ὧροι Σαμίων» σημειωτέα τὰ ἑξῆς: Ὡρογράφοι κατὰ τὸν Ἡσύχιον εἶναι οἱ γράφοντες τὰ κατ' ἔτος πραττόμενα, δηλ. οἱ ἐξιστοροῦντες τὰ χρονικὰ τοῦ τόπου, οἱ *χρονικογράφοι* (παρὰ Βυζαντινοῖς *χρονογράφοι*)· «ὧροι γὰρ οἱ ἐνιαυτοὶ» δηλ. τὸ ἀρσ. τοῦ *ὧραι*. Ὥστε *Ὡραῖα* Σάμια=τὰ ἱστοροῦντα τὰ κατὰ τοὺς *ὥρους*, δηλ. τοὺς ἐνιαυτούς, ἐν Σάμῳ συμβαίνοντα· ἑπομένως Χρονικὰ τῆς Σάμου, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν σήμερον. Ὁ Ἐπ. Σταματιάδης ἑρμηνεύει τό: *Ὡραῖα Σάμια*=αἱ καλλοναὶ τῆς Σάμου.—Τὸ ἀρχαιότερον ἑλληνικὸν ἀλφάβητον ἔγραφε καὶ τὰ μακρὰ *η* καὶ *ω* μὲ τὰ στοιχεῖα Ε καὶ Ο (ὅπως τὸ νεώτερον ἐξηκολούθει νὰ γράφῃ μὲ τὰ ἴδια στοιχεῖα τά τε μακρὰ καὶ τὰ βραχέα Α, Ι, Υ). Ὅταν λοιπὸν συνέγραψεν ὁ Ἀέθλιος τὸ σύγγραμμά του, ἐπειδὴ τότε ἀκόμη τὸ Σαμιακὸν ἀλφάβητον δὲν εἶχε τὸ στοιχεῖον Ω ἀλλ' ἐγράφετο καὶ τὸ μακρὸν *ο* μὲ Ο, τὸ ἐπέγραψε ΟΡΟΙ ΣΑΜΙΟΝ. Τοῦτο παρανοήσαντες κατόπιν οἱ ἀντιγραφεῖς καὶ ἔπειτα οἱ ἐκδόται τοῦ Ἀθηναίου τὸ ἔγραφαν *Ὅροι Σαμίων*, νομίζοντες ὅτι ἐπρόκειτο περὶ *ὅρων*. Τὴν ὀρθὴν γραφὴν *Ὧροι* ἀποκατέστησεν ὁ Σβεϊγκάσερ, ἀποδώσας τὸ ὀρθὸν νόημα τῆς λέξεως. Μ. ΦΙΛ.

ἄεθλον (τό), ἄεθλος (ὁ), ὁ ἀσυναίρετος τύπος τοῦ *ἆθλον*, ἆθλος Ἰωνικῶς, ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἐπικοῖς.

Ἐτυμολογία πιθανωτέρα ἡ σχετίζουσα μετὰ τοῦ ἰνδικοῦ vayati = κουράζεσθαι, ἐξαντλεῖσθαι, ἀπὸ ῥίζαν aue>*ἄϜε-θλον*.

ἀεθλονικία· ἡ νίκη κατὰ τοὺς ἀγῶνας (ὁ Πίνδαρος).

ἀεθλοσύνη· ἡ κατὰ τοὺς ἀγῶνας ἅμιλλα, ἡ ἄθλησις.

ἀεθλοφόρος· ἀσυναιρέτως ἀντὶ τοῦ *ἀθλοφόρος*.

ἄεθνος· ὁ μὴ ἀνήκων εἰς ἔθνος τι· ὁ παγκόσμιος, ὁ διεθνής: «*ἄεθνος*, ἂν μᾶς ἐπιτρέπεται ἡ λέξις, εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ὄχι μόνον ἀπρόσωπος». Ἀκροπολ. 7 Ὀκτ. 1888.

Ἀέθρα. Ὁ Κουμανούδης ἐθησαύρισε τὸν τύπον τοῦτον ἀπὸ ἐπιγραφὴν πηλίνου Ἰταλικοῦ ἀγγείου· δὲν εἶναι δὲ ἄλλο τι, παρὰ ἡ *Αἴθρα* ἡ Τροιζηνία, ἡ γνωστὴ κόρη τοῦ Πιτθέως, σύζυγος τοῦ Αἰγέως καὶ μήτηρ τοῦ ἥρωος Θησέως.

Τοιοῦτοι τύποι *αε* τῆς διφθόγγου *αι* ὑπάρχουσιν ἀρκετοὶ ἐξ ἐπιγραφῶν: λ. χ. ϙοραε (=κόραι), Περαεόθεν (=Πειραιόθεν), Ἀέθων (=Αἴθων), Ἀθαναέα (=Ἀθαναία) κτλ., εἶναι δὲ πολύτιμοι αἱ γραφαὶ αὗται διότι ἐπιχύνουν φῶς εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τῆς διφθόγγου *αι*.

«Δίφθογγός ἐστιν ἡ μονοσύλλαβος ἐκφορὰ δύο φωνηέντων φθόγγων». Ὅταν λοιπὸν ἡμεῖς ἀναγινώσκομεν *Ἔθρα* τὸ *Αἴθρα*, δὲν ἀπαγγέλλομεν πλέον δίφθογγον ἀλλ' ἁπλοῦν φθόγγον *ε* ὅστις γράφεται μὲ δύο ψηφία μόνον χάριν τῆς ἱστορικῆς ὀρθογραφίας, ὥστε τὸ ἡμέτερον *αι* = ε, δὲν εἶναι δίφθογγος ἀλλ' ἁπλοῦν δίψηφον φωνῆεν. Οἱ ἀρχαῖοι ὅμως οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχεν ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ὅταν ἔγραφον *αι* ἐπρόφερον διφθογγικῶς τὸν συνδυασμὸν τοῦτον τῶν φωνηέντων ὡς τὰ ἡμέτερα *γάϊδαρος ἀϊδόνι* κτλ. Τοῦτο δὲ γίνεται πασίδηλον διὰ τῆς γραφῆς *αε*, ὅπου δηλ. ἕνεκα τοῦ ἀνοικτοῦ φθόγγου *α* ἐπροφέρετο ἀνοικτότερα κάπως ὁ ὑποτακτικὸς φθόγγος *ι* καὶ ἠκούετο ὡς ε, οἱ δὲ γράφοντες μὴ ἔχοντες νὰ δουλεύσουν εἰς ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἔγραφον ὡς ἤκουον Ἄεθρα.

Πῶς λοιπὸν κατήντησε νὰ προφέρεται κατόπιν ἁπλοῦν *ε*; Ὅπως χάριν τοῦ ἀνοικτοῦ *α* τὸ *ι* ἤνοιξεν ἐπίσης σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ἐπροφέρθη *ε*, οὕτω καὶ χάριν τοῦ κλειστοῦ *ι* τὸ *α* ἔκλεισεν ἐπίσης κατ' ὀλίγον καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπροφέρθη *ε*· οὕτως ὑπῆρξεν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ δύο φθόγγοι *α* καὶ *ι* ἕλκοντες ἀλλήλους ἀφωμοιώθησαν εἰς τρίτον *ε ε*, μακρὸν *ε* δηλ., ἀλλὰ ἀνοικτὸν καὶ οὐχὶ κλειστὸν ὡς τὸ *η* = e e, διὰ τοῦτο τὸ μὲν ἀνοικτὸν μακρὸν ε (= αι) παρέμεινε μέχρι τῆς σήμερον *ε* ἀλλὰ βραχὺ πλέον, τὸ δὲ κλειστὸν μακρὸν e e ἐτράπη σὺν τῷ χρόνῳ εἰς *ι ι* μακρὸν καὶ τέλος σήμερον προφέρεται ὡς βραχὺ *ι*. Παράδειγμα τοιαύτης ἀφομοιώσεως δύο παρακειμένων φωνηέντων φθόγγων εἰς τρίτον εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν ἔχομεν τὸ *ουε*>ο: *ποὺ ἔλεγα*>*πὄλεγα*, *σοῦ ἔγραφα*>*σὄγραφα*, *ἄκουε*>*ἄκο*, σήκου-ε>σήκο (= ἐγέρθητι), ἅπερ γράφονται *σήκω*, *ἄκω*, μὲ *ω*. ἄνευ λόγου.

Ὅτι δὲ διφθογγικῶς ἐπροφέρετο τὸ *αι* καὶ ἄλλαι δίφθογγοι ἔχομεν ἀσφαλῆ τεκμήρια τὰς Κυπριακὰς ἐπιγραφὰς μὲ τὸ Κυπριακὸν ἀλφάβητον, ὅλως διάφορον τοῦ Ἑλληνικοῦ, εἰς τὰς ὁποίας ἀναγινώσκεται κανονικῶς pa—i—si=παισί, a — ive —i=αἰϜεὶ κτλ. καὶ οὐχί: pesi, evi κτλ. Ἔπειτα ἔχομεν τοὺς κλασικοὺς τύπους ἐλάα=ἐλαία, κλάω =κλαίω, γεννάοι = γενναῖοι κτλ. ὅπου κατὰ τὴν διφθογγικὴν προφορὰν *άϊ* ὁ ἀσθενέστερος φθόγγος *ι* κατεπόθη ὑπὸ τοῦ ἰσχυροτέρου *α*: *κλάϊω*>*κλάω*, *ἐλάϊα*>*ἐλάα*, ὡς εἰς τὰ ἡμέτερα: *πάεις*>*πάς*, *θὰ φάεις*>*θὰ φάς*, *Ἀπριλομάης*>*Ἀπριλομάς*, *Μιχάηλης*>*Μιχάλης* κτλ.

Τὰ πρῶτα μνημεῖα τῆς συγχύσεως τοῦ *αι* καὶ τοῦ *ε* εὑρίσκομεν εἰς Ἀττικὰς ἐπιγραφὰς μόλις τοῦ δευτέρου αἰῶνος μετὰ Χριστόν: *Πλατεαῖς*=*Πλαταιαῖς*, *διφθέρες*=*διφθέραις* κτλ.

Περὶ τῆς προφορᾶς τῶν διφθόγγων ἰδοὺ τί λέγει ὁ πολὺς Ἰωάννης Σ'μίδτ ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ «Κριτικὴ τῆς θεωρίας τῶν φθόγγων», ἐκδοθέντι ἐν Βεϊμάρῃ τῷ 1895.

«Ἡ ἄρθρωσις τῶν γνησίων διφθόγγων συνίσταται εἰς τοῦτο: ὁ ἐκφωνῶν δίφθογγον μεταβαίνει ἀπὸ τὴν ἄρθρωσιν τοῦ πρώτου φωνήεντος εἰς τὴν τοῦ δευτέρου χωρὶς νὰ παύσῃ ἐν τῷ μεταξὺ νὰ ἐκπέμπῃ ἦχον· τότε δὲ ὅλαι αἱ ἀρθρώσεις τῶν φωνηέντων ὅσαι κεῖνται μεταξὺ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἐκφωνήσεως καὶ τοῦ ἐσχάτου αὐτῆς τέλους γίνονται ἀκουσταί, καὶ μάλιστα τόσο σαφέστερον, ὅσο περισσότερον ἀπέχει ἡ ἔναρξις τῆς ἀρθρώσεως ἀπὸ τὴν λῆξιν της. Οὕτω λόγου χάριν κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς διφθόγγου *αι* ἀκούονται (πολὺ σύντομα ἐννοεῖται) ὅλοι οἱ μεταξὺ *α* καὶ *ι* κείμενοι μεταβατικοὶ φθόγγοι ä καὶ e. Ἀπὸ τοῦτο ἐννοοῦμεν διατὶ ὅταν ἡ κίνησις τῆς ἀρθρώσεως δὲν φθάσῃ εἰς τὸ τέλος της, τὸ *αι* γίνεται *αε*... Οὕτω λ. χ. εἰς τὸ ᾆσμα τῆς Γερμανικῆς λειτουργίας heilig, heilig κτλ. (=ἅγιος, ἅγιος κτλ.) ἐγὼ ἀκούω haeilig... Οἱ εὑρεθέντες Δελφικοὶ ὕμνοι μετὰ μουσικῶν σημείων παριστάνουν καὶ μὲ τὴν γραφὴν τοὺς μεσάζοντας τούτους φθόγγους». Μ. ΦΙΛ.

ἀεί. ἐπιρ. ἀναγόμενον εἰς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ σωζόμενον ἐν τῇ γραφομένῃ, ἀλλὰ διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν τῇ λαλουμένῃ μέχρι τῆς σήμερον· πρβλ. «ἦρθε στὸ νῦν καὶ *ἀεί*» = κόντεψε νὰ τελειώσῃ. Σημαίνει δέ: πάντοτε, αἰωνίως, διὰ παντός, καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον. *Εἰς ἀεὶ* καὶ ἐς ἀεὶ ἐμπρόθετοι φράσεις ταυτόσημοι πρὸς τὸ ἁπλοῦν *ἀεί*: «μνημεῖον ἐσαεί»· *ὁ ἀεὶ χρόνος*=ἡ αἰωνιότης.

Παροιμίαι: «***Ἀεὶ γὰρ εὖ πίπτουσιν*** οἱ Διὸς ***(κύβοι)***» = ξαίρει ὁ Θεὸς τὶ κάμνει. Λέγεται ἐπὶ τῶν δικαίως τιμωρουμένων, ἢ ἐπὶ τῶν εὐτυχούντων ἀγαθῶν ἀνθρώπων. Ἡ παροιμία εἶναι στίχος τρίμετρος ἰαμβικός, ἀπὸ μίαν ἐκ τῶν μὴ σωζομένων τραγῳδιῶν τοῦ Σοφοκλέους ληφθεῖσα.

«***Ἀεὶ γεωργὸς ἐς νέωτα πλούσιος***» ἀρχαία παροιμία σημαίνουσα ὅτι ὁ γεωργός, πτωχὸς ὤν, πάντοτε ἐλπίζει ἐπὶ τὸ μέλλον, ὅτι δηλ. ὁ ἐρχόμενος χρόνος θὰ εἶναι εὐνοϊκώτερος εἰς τὰς γεωργικάς του ἐργασίας καὶ οὕτω θὰ εὐτυχήσῃ τοῦ χρόνου (=ἐς νέωτα). Λέγεται ἐπὶ τῶν διαρκῶς τρεφομένων ὑπὸ ματαίων ἐλπίδων.

«***Ἀεὶ κολοιὸς ποτὶ κολοιὸν ἱζάνει***» (=πάντα ἡ ***καρακάξα*** κοντὰ στὴν καρακάξα κάθεται). ἀρχ. παροιμία ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡμετέραν: «ὅμοιος τὸν ὅμοιο κὴ κοπριὰ στὰ λάχανα»=*ὅμοιος ὁμοίῳ ἀεὶ πελάζει*.

«***Ἀεὶ Λεοντῖνοι περὶ τοὺς κρατῆρας***» παροιμ. ἰσοδύναμος πρὸς τὴν ἡμετέραν: *ὁ κόσμος μὲ τὸν κόσμο κιὸ μυλωνᾶς μὲ τὸ νερό του*. Λεγομένη ἐπὶ τῶν ***ἀεὶ τοῖς αὐτοῖς ἐγκειμένων***.

Ἀεὶ ὁ Θεὸς γεωμετρεῖ ἢ πιθανῶς ὀρθότερον: ***Ἀεὶ γεωμετρεῖν τὸν Θεόν***. Ἀρχαῖον δόγμα, σημαῖνον ὅτι γεωμετρικὴ ἀντίληψις, διέπουσα... σει εἰς ὅλας τῆς δημιουργίας τὰς ἐκδηλώσεις. Ἡ πατρότης τῆς διατυπώσεως τῆς ἀπροσμαχήτου ταύτης ἀληθείας ἀμφισβητεῖται, τῶν μὲν ἀποδιδόντων αὐτὴν εἰς τὸν Πυθαγόραν, τῶν δὲ εἰς τὸν Εὐκλείδη καὶ ἄλλων εἰς τὸν Πλάτωνα. Μᾶλλον ὅμως εἰς τὸν τελευταῖον τοῦτον, τὸν πατέρα ἄλλως τε τῆς «Ὑψηλῆς Γεωμετρίας», δέον νὰ ἀποδοθῇ τό, μεγίστου βάθους ἐννοίας, γνωμικὸν τοῦτο, καθόσον ὁ σοφὸς Χαιρωνεύς, ἂν καὶ ἀμφιβάλλων καὶ αὐτός, εἰς τὸν Πλάτωνα τὸ ἀποδίδει. Διότι εἰς τά, τρόπον τινα «πρακτικά», τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου γενομένων διερευνήσεων (*ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ συμποσ. προβλημ. Η, β*)· ἀναφέρει: «θέ»λετε εἶπεν—ὁ Διογενιανὸς — ἀφοῦ ὁ λόγος εἶναι »περὶ τῶν Θεῶν καὶ μάλιστα συμπίπτει καὶ ἡ ἐτέ»τειος τῆς γεννήσεως τοῦ Πλάτωνος, νὰ τὸν κατα»στήσωμεν οἱονεὶ κοινωνὸν τῶν συζητήσεων »ἡμῶν, διασκοποῦντες ὑπὸ ποίαν τάχα ἔννοιαν »ἀπεφήνατο οὗτος ΑΕΙ ΓΕΩΜΕΤΡΕΙΝ ΤΟΝ »ΘΕΟΝ; *εἴ γε δὴ θετέον εἶναι τὴν ἀπόφασιν ταύ»την Πλάτωνος*. Παρετήρησα τότε, ὅτι οὐδαμοῦ τῶν »ἔργων τοῦ Πλάτωνος, ἔχει αὕτη κατηγορηματικῶς »διατυπωθῇ, ἀλλ οὐχ ἧττον ἀποδίδεται εἰς αὐτόν, »ἅτε οὖσα πράγματι σύμφωνος πρὸς τὰς ἀρχάς »του».

Εἶναι δὲ μία ἀπὸ τὰς βαθυτάτας γνώμας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἐξενεχθῇ ἀπὸ τῆς μνήμης τῶν αἰώνων, καὶ πανταχόθεν προσεπικυροῦται ἡ ἀλήθειά της, ὅπως καὶ παντοῦ ἐπεκτείνεται ἡ ἰσχύς της: καὶ εἰς ὅσα ἀδυνατεῖ νὰ ἴδῃ ὁ ὀφθαλμὸς ἄνευ τῆς βοηθείας τῶν μαθηματικῶν ὑπολογισμῶν καὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὑπερτηλεσκοπίου, καὶ εἰς ὅσα ἀμέσως ἀντιλαμβάνεται, καὶ εἰς ὅσα δὲν δύναται διὰ τὴν ἀτέλειαν τῆς κατασκευῆς του καὶ διὰ τὴν μικρότητά των, νὰ διακρίνῃ ἄνευ βοηθείας ὑπερμικροσκοπίου, καὶ εἰς ὅσα λόγῳ τῆς φύσεώς των δὲν ἀντιλαμβάνεται ὁ ὀφθαλμὸς ἀλλὰ ἄλλαι τοῦ ἀνθρώπου αἰσθήσεις. Λ. χ.

Τὰ σώματα τῶν *πλανητῶν* εἶναι *ἐλλειψοειδῆ* ἐκ *περιστροφῆς* ἀπότοκα νοητῆς περιστροφῆς τῆς κλασικωτέρας τῶν καμπύλων γραμμῶν, τῆς *ἐλλείψεως*, περὶ τὸν μικρὸν αὐτῆς ἄξονα. Αἱ τροχιαὶ των, εἶναι ἐλλείψεις πελώριαι τῶν ὁποίων τὴν μίαν τῶν *ἑστιῶν* κατέχει ὁ Ἥλιος. Τῶν κομητῶν αἱ τροχιαὶ εἶναι εἴτε *ἐλλείψεις* ἐπίσης (τῶν περιο-

Digitized by Google

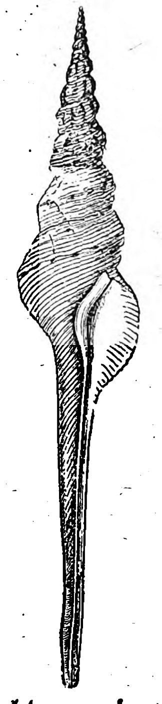

Ἄτρακτος ἡ ἠλακάτη (Fusus colus).

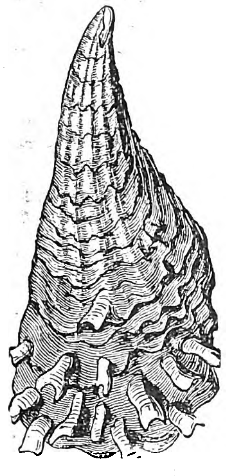

Πιννα ἡ αὐτοφυὴς (pinna rudis).

Μαχάων (machaon).

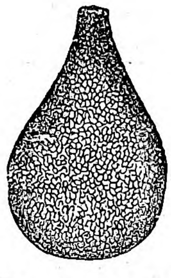

Εἷς κόκκος ἐκ τῆς κόνεως τοῦ διάττοντος ἀστέρος μεγεθυνθεὶς διὰ μικροσκοπίου.

Κερίτης ὁ ῥαβδωτὸς (cerithium fasciatum).

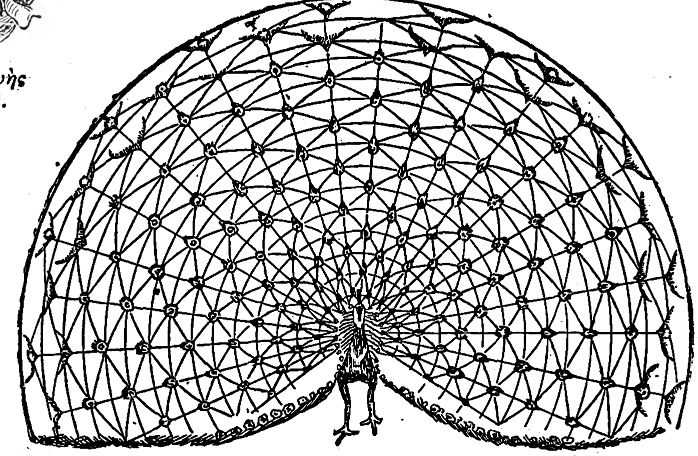

Ἀνοικτὴ οὐρὰ ἄρρενος ταώ.

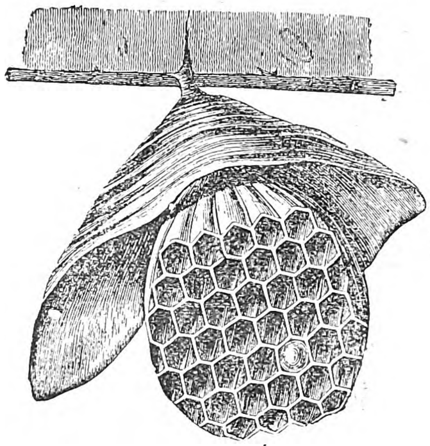

Φωλεὰ ἀνθρίνης.

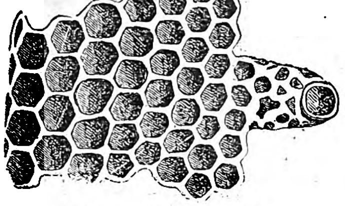

Μελικηρίδες κυψέλης

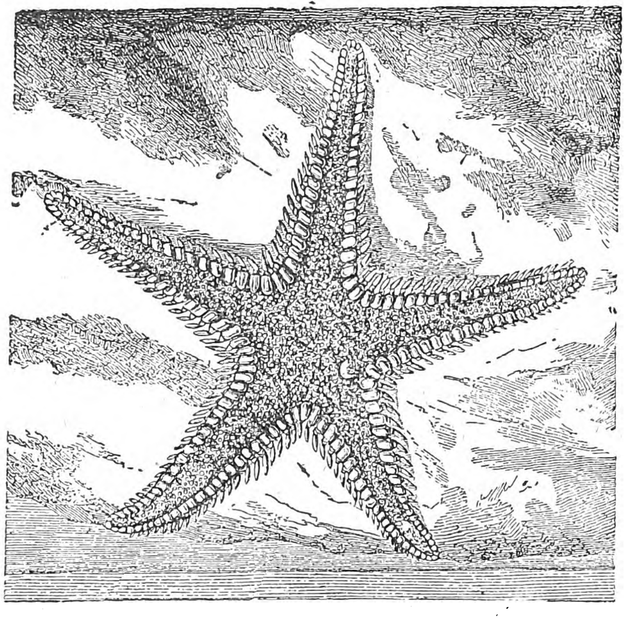

Ἀστερίας ὁ κροσσωτὸς (asteras aurantiaca).

Χειρόσχημον.

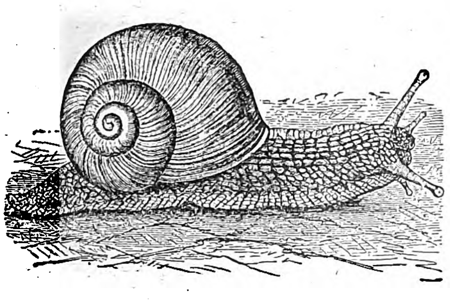

Κοχλίας ὁ πωματίας (helix pomatia).

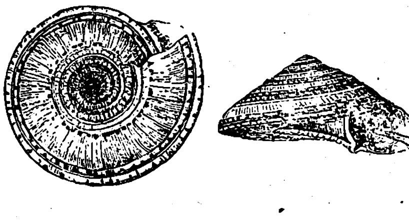

Πυξὶς ἡ αὐλακοειδὴς (solarium perspectivum).

δικῶν) εἴτε *ὑπερβολαὶ* ἢ *παραβολαὶ* (τῶν πλανήτων τοιούτων) δηλαδὴ κλασικαὶ ἐπίσης καμπύλαι (ὅρα *κωνικαὶ τομαὶ)* προκύπτουσαι ἐκ τῆς τομῆς κώνου ὑπὸ ἐπιπέδων διαφόρων κλίσεων ὡς πρὸς τοῦ κώνου τὰς *γενετείρας*. Οἱ νόμοι τοῦ *Κέπλερ* συνδέουν χρονικὰ στοιχεῖα τῆς κινήσεως τῶν πλανητῶν πρὸς γεωμετρικὰ στοιχεῖα τῶν τροχιῶν των. Ὁ νόμος τοῦ Titius, γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα νόμος τοῦ Bode, (ὅρα λέξιν) μήπω ὑπὸ τῆς ὑψηλῆς ἀναλύσεως κυρωθείς, κυρωθεὶς ὅμως ὑπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ τηλεσκοπικοῦ πλανήτου *Δήμητρα* (Ceres) ὑπὸ τοῦ Piazzi τοῦ Παλέρμου τῇ 1 Ἰανουαρίου 1801 καὶ τῶν κατόπιν ἐπακολουθησασῶν ἀνακαλύψεων ἑκατοντάδων τηλεσκοπικῶν πλανητῶν, ἀλλὰ καὶ χρησιμεύσας εἰς τοὺς *Λεβεριὲ* καὶ *Ἄδαμ* νὰ ἀνακαλύψωσι τὸν *Ποσειδῶνα*, τὸν ἀπώτερον τῶν γνωστῶν πλανητῶν, «διὰ τῆς ἄκρας τῆς γραφίδος», βασίζεται ἐπὶ γεωμετρικοῦ μήκους, τῆς ἀποστάσεως τῆς Γῆς ἀπὸ τοῦ Ἡλίου, καὶ ἐπὶ *γεωμετρικῆς προόδου*.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ὅ,τι βλέπομεν διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ διακρίνομεν τὴν γεωμετρικὴν τῶν γραμμῶν συνέχειαν, τὴν συμμετρίαν καὶ ἐν γένει τὴν ἁρμονίαν. Ἡ ἀνοικτὴ οὐρὰ ἄρρενος ταώ, π. χ., παρουσιάζει καμπύλας γραμμάς, ὧν τὸ συνεχὲς καὶ τὸ ἁρμονικὸν καταπλήσσει. Τὰ φύλλα τῶν φυτῶν παρουσιάζουσι γεωμετρικὰς διαγραφάς, ἐνίοτε δὲ ἀφθάστου καλλιτεχνίας εἰς κανονικότητα καὶ συμμετρίαν, εἰς ἔνια δὲ εἴδη, αὐτόχρημα κλασικὰς γεωμετρικὰς καμπύλας, ὅπως ἡ *καρδιοειδής*, ὁ *λιμνίσκος*, ἡ *κισσοειδὴς τοῦ Διοκλέους* (ὅρα *Καμπύλαι*).

Εἰς τὰ σχήματα τῶνκογχυλίων πάλιν, ἡ παρέμβασις τῆς Γεωμετρίας καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἐξόφθαλμος: Ἡ *κογχοειδὴς* τοῦ Νικομήδους χαρακτηρίζει τὸ σχῆμα τῶν πλείστων τῶν γαστεροπόδων, ὡς ἡ *ἕλιξ* τοῦ Ἀρχιμήδους, τὰ κελύφη τῶν κοχλιῶν τόσον τῶν χερσαίων (π. χ. Helix pomatia) ὅσον καὶ τῶν θαλασσίων (π. χ. Solarium perspectivum. Delphinula Sperula, Throccus Cooki κτλ.) Εἰς ἄλλα κογχύλια τῆς τάξεως τῶν γαστεροπόδων τὸ κέλυφος παρουσιάζει μαθηματικῆς ἀκριβείας κῶ-νον, ἐπιμήκη, καλλιτεχνικώτα τον εἰς ἀναλογίας, φέροντα δὲ ἕλικας κανονικωτάτας (π.χ. Cerithium Fasciatum) εἰς ἔνια δὲτὸ ὄστρακον ἀπολήγει εἰς πραγματικὸν σπείρωμα (κοιν. ξυλόβιδα) διὰ τῆς τομῆς δύο κλασικῶν μὴ ἀναπτυξίμων γεωμετρικῶν ἐπιφανειῶν, *στρεβλῶν ἑλικοειδῶν*, ἀφοριζόμενον (π. χ. Fusus colus)· ἀλλὰ καὶ ἐπίσημα γεωμετρικὰ σημεῖα, *σημεῖα καμπῆς* ἢ *σημεῖα ἀνακάμψεως*, παρατηροῦνται εἰς τὸ σχῆμα τῶν κελυφῶν ἐνίων ἀκεφάλων (λ. χ. τῆς *Πίννας* Pinna rudis, Pinna Nigrina καὶ τῶν *δακτύλων* Phola dactylus). Ὡραῖα γεωμετρικὰ σχήματα παρουσιάζουσι καὶ τὰ ἐχινόδερμα μὲ περίεργον ἐπικράτησιν τοῦ κανονικοῦ πενταγώνου: ὁ γνωστός μας ἀχινὸς (Echinus esculentus) μὲ τὸ ἐλλειψοειδὲς ἐκ περιστροφῆς ὄστρακόν του, ὁ ἐπίσης γνωστός μας «σταυρὸς» ἢ «ἀστερίας» (Asterias aurentiaca), τὸ «ἀστερόφυτον» (Asterophyton verrucosum), τὸ ὀφιόκομα (Ophiocoma Russei) κτλ., ὡραῖαι γεωμετρικῆς μορφῆς ποικιλίαι βάσιν ἔχουσαι τὸ κανονικὸν πεντάγωνον.

Καὶ εἰς τὰ ἔντομα ἐν γένει, τὰ ὑμενόπτερα ἰδίᾳ, ἡ γεωμετρία τῶν σχημάτων ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἁρμονίαν τῶν χρωμάτων ἀποτελεῖ κανόνα. Ποῖος δὲν ἀπεθαύμασε τὰς χρυσαλλίδας καὶ δὴ τὰς τοῦ εἴδους ψυχὴ (papillio). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἔνστικτά των ἐκδηλοῦται καταπλήσσουσα ἡ Γεωμετρία, ἡ Ὑψηλὴ μάλιστα Γεωμετρία, ἀφοῦ πλεῖστα τῶν ἐντόμων κατασκευάζουσι τὰς κρύπτας των καὶ τὰς φωλεάς των καθ' ὅλας τῆς μηχανικῆς τὰς ὑποδείξεις, εἰς ἔνια δὲ τούτων ἡ ἐπίλυσις προβλημάτων *μεγίστου* καὶ *ἐλαχίστου* γίνεται ἐξ ἐνστίκτου.

«Ὅταν ἐξετάσῃ τις ἐπιστμαένως—λέγει ὁ *Réaumur*, Memoires pour servir à l' histoire des insectes, τομ. V σελ. 379—τὸ πραγματικὸν σχῆμα τῆς κυψέλης,ὅταν καλῶς ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν διάταξιν τῶν λεπτομερειῶν της, θὰ ἀχθῇ τότε εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ Γεωμετρία ἐμπνέει τὸ ἔνστικτον τῶν μελισσῶν διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν κυψελῶν των, πραγματοποιουμένων μάλιστα, ὁμαδὸν καὶ συλλήβδην, ὅλων τῶν πλεονεκτημάτων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἐπιζητηθῶσι, καὶ ἐπιλυομένου, διὰ τοῦ ἐνστίκτου τῶν ἐντόμων αὐτῶν, προβλήματος, τὸ σύνθετον τῶν πληρωτέων ὅρων τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύνατο νὰ περιαγάγῃ πολλοὺς γεωμέτρας εἰς ἀμηχανίαν, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐκφώνησις δύναται νὰ διατυπωθῇ οὕτω: Δοθείσης

Digitized by Google

ποσότητος ὕλης — τοῦ κηροῦ — σχηματισθήτωσαν κελλία ἴσα καὶ ὅμοια, χωρητικότητος ὡρισμένης, ἀλλὰ καὶ τῆς μεγίστης δυνατῆς, ἐν σχέσει πρὸς τὸν διατιθέμενον κηρόν, τῶν δὲ κελλίων ὄντων οὕτω διατεθειμένων, ὥστε νὰ καταλαμβάνωσι τὸν ἐλάχιστον δυνατὸν χῶρον ἐν τῇ κυψέλῃ». Πρὸς πλήρωσιν τοῦ τελευταίου ὅρου τὰ κελλία δέον νὰ ἅπτωνται ἀλλήλων χωρὶς νὰ ἀπομένῃ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον κενὸν ἐνδιαμέσως· ἀνταπεκρίθη δὲ τὸ ἔνστικτον τῶν μελισσῶν εἰς τὸν ὅρον τοῦτον πλήρως, διότι ἐχρησιμοποίησε τὴν μόνην δυνατὴν λύσιν ἥτις ἀνταποκρίνεται εἰς ὅλα τὰ ἐπιθυμητὰ τοῦ προβλήματος, τὴν κατασκευὴν δηλαδὴ κελλίων ὧν ἡ ὀρθὴ τομὴ εἶναι κανονικὸν ἑξάγωνον, καὶ τὴν διάθεσιν αὐτῶν εἰς δύο σειρὰς ἑκατέρωθεν τῆς μελικηρίδος καὶ πρὸς ἀντίθετον ἑκάστη διεύθυνσιν.

Ὁ μύρμηξ πάλιν, θέλων νὰ μεταβῇ (Σχ.1) ἀπὸ σημείου τινὸς Α, ἐπὶ ὁριζοντίου ἐπιπέδου Χ κειμένου, εἰς σημεῖον Π′ ἐπὶ κατακορύφου ἐπιπέδου Ψ′, ἀκολουθεῖ ἐξ ἐνστίκτου τὴν συντομωτάτην ὁδόν, κατευθυνόμενος ἐξ ἐνστίκτου πρὸς σημεῖον Σ τῆς

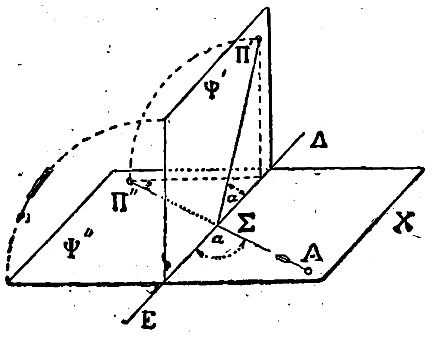

Σχ. 1.

γραμμῆς τοῦ ἐδάφους ΕΔ (ἐνταῦθα παρεμβαίνει καὶ ἡ «Παραστατικὴ Γεωμετρία»), καθ' ὃ ἡ γωνία ΕΣΑ=α ἰσοῦται πρὸς τὴν γωνίαν Π′ΣΔ=α, διότι μόνον ἐφ' ὅσον πληροῦται ἡ συνθήκη αὕτη ἡ τεθλασμένη γραμμὴ ΑΣΠ′ τῆς πορείας τοῦ μύρμηκος μετασχηματίζεται εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν ΑΣΠ″, ὅταν τὸ κατακόρυφον ἐπίπεδον Ψ′, περιστραφῇ περὶ τὴν γραμμὴν τοῦ ἐδάφους ΕΔ καὶ συμπέσῃ πρὸς τὸ ὁριζόντιον ἐπίπεδον Ψ″Χ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ὅ,τι, λόγῳ τῆς μικρότητος, οὐδὲν δύναται νὰ διακρίνῃ ὁ γυμνὸς ὀφθαλμός, τὸ μικροσκόπιον ἀποκαλύπτει τῆς Γεωμετρίας τὴν παρέμβασιν: αἱ ἀποικίαι τῶν μικροβίων ἔν τινι καλλιεργίᾳ παρέχουσι σαφῆ τὴν ἔννοιαν συνεχῶν καμπυλῶν. «Σπειροχαίτη ἡ ὠχρὰ» δὲν εἶναι ἢ ἕλιξ περὶ νοητὸν κύλινδρον ἀπειροστῶν διαστάσεων περιελιγμένη· οἱ κρύσταλλοι τῶν ἁλάτων παρουσιάζουσι ποικιλωτάτας πολυέδρων μορφάς· τὰ ψήγματα τῶν μετεωρολίθων, ὕλη ἐξ ἄλλων κόσμων προελθοῦσα, καμπυλόγραμμα ἐκ περιστροφῆς σχήματα. Αἱ νιφάδες τῆς χιόνος παρουσιάζουσι σχήματα τὰ ὁποῖα μόνον εἰς καλειδοσκόπιον θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀπολαύσῃ.

Κόνις διάττοντος ἀστέρος συλλεγεῖσα ἐπὶ ἑνὸς πλοίου (φυσικ. μέγεθος)

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς προκαλούσας τὸν ἦχον παλμικὰς δονήσεις τοῦ ἀέρος, τὰς ὁποίας ἡ ἀκοὴ οὐχὶ δὲ καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ὅρασις ἀντιλαμβάνεται, ἐπεισέρχεται ἡ Γεωμετρία ὡς ἀπέδειξεν ὁ Chladni (Flammarion Astron. Popul. σελ.286) διὰ τοῦ ἀκολούθου πειράματος: Λαμβάνομεν λεπτὸν χάλκινον δίσκον καὶ ἐπιπάσσομεν ἐπ' αὐτοῦ λεπτοτάτην ἄμμον· κατόπιν κρατοῦντες διὰ δύο δα-

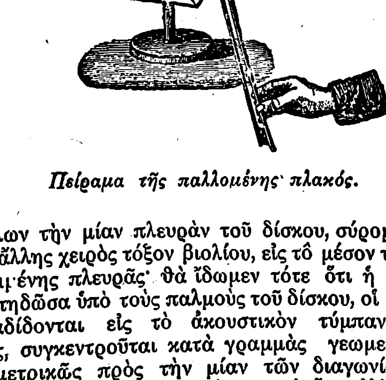

Πείραμα τῆς παλλομένης πλακός.

κτύλων τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ δίσκου, σύρομεν διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς τόξον βιολίου, εἰς τὸ μέσον τῆς ἀντικειμένης πλευρᾶς· θὰ ἴδωμεν τότε ὅτι ἡ ἄμμος, ἀναπηδῶσα ὑπὸ τοὺς παλμοὺς τοῦ δίσκου, οἱ ὁποῖοι μεταδίδονται εἰς τὸ ἀκουστικὸν τύμπανον ὡς ἦχος, συγκεντροῦται κατὰ γραμμὰς γεωμετρικάς, συμμετρικᾶς πρὸς τὴν μίαν τῶν διαγωνίων τοῦ δίσκου ἢ καὶ πρὸς ἀμφοτέρας, καὶ ὅτι, ἀλλάσσοντος τοῦ ἤχου ἀναλόγως τῆς πιέσεως ἢ τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς προστρίβεται τὸ τόξον ἐπὶ τοῦ δίσκου, τὰ σχήματα τῶν ὑπὸ τῆς ἀναπηδώσης ἄμμου σχηματιζομένων γραμμῶν μεταβάλλονται, καὶ ἂν ὁ πειραματιζόμενος ἔχῃ δεξιότητα, δύναται νὰ παραγάγῃ ποικιλίαν ὡραίων γεωμετρικῶν γραμμῶν ὡς αἱ ἐν τῇ παρατιθεμένῃ εἰκόνι.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μουσικοὺς ἤχους παρουσιάζεται γεωμετρικὴ ἐκδήλωσις, ὡς ἀπέδειξεν ὁ Lis-

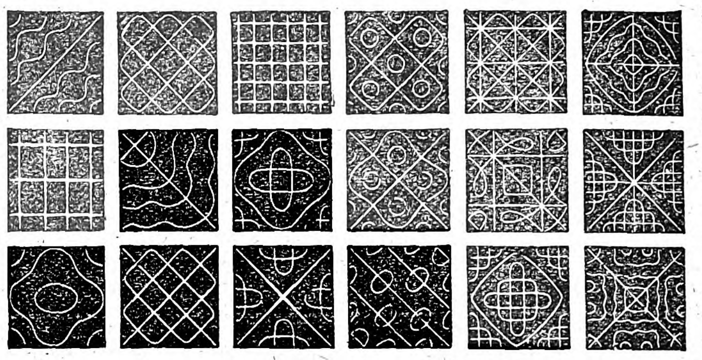

Ἁρμονία τῶν παλμῶν.

sajous πειραματιζόμενος διὰ δύο «διαπασῶν», τοῦ μὲν ὁριζοντίου, τοῦ δὲ κατακορύφου, ἐφωδιασμένων δὲ διὰ μικρῶν κατόπτρων φωτιζομένων διὰ προβολῆς ἰσχυροῦ φωτός, καὶ ἀντανακλώντων οὕτω τὰς παλμικὰς δονήσεις τῶν διαπασῶν ἐπὶ μέλανος παραπετάσματος. Οὕτω ἐὰν ἀμφότερα τὰ διαπασῶν εἶναι εἰς τὸν αὐτὸν τόνον συντονισμένα, ὁπότε ἑκάτερον τούτων θὰ ἐκπέμπῃ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν παλμικῶν δονήσεων, θὰ προβληθῇ τότε ἐπὶ τοῦ παραπετάσματος φωτεινὸς κύκλος, δηλαδὴ ἡ ἁπλουστέρα τῶν καμπύλων γραμμῶν, ἐφ' ὅσον δὲ τὸ πλάτος τῶν παλμικῶν δονήσεων ἐλαττοῦται, ἐξασθενοῦντος τοῦ ἤχου, ὁ κύκλος, ἐκφυλιζόμενος βαθμηδόν, καθίσταται ἐν ἀρχῇ ἔλλειψις καὶ κατόπιν εὐθεῖα γραμμή· τὰ φωτεινὰ ταῦτα εἴδωλα ἀπεικονίζονται εἰς τὴν πρώτην ὁριζοντίαν σειρὰν τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος. Ἐὰν πάλιν οἱ τόνοι τῶν δύο διαπασῶν διαφέ-

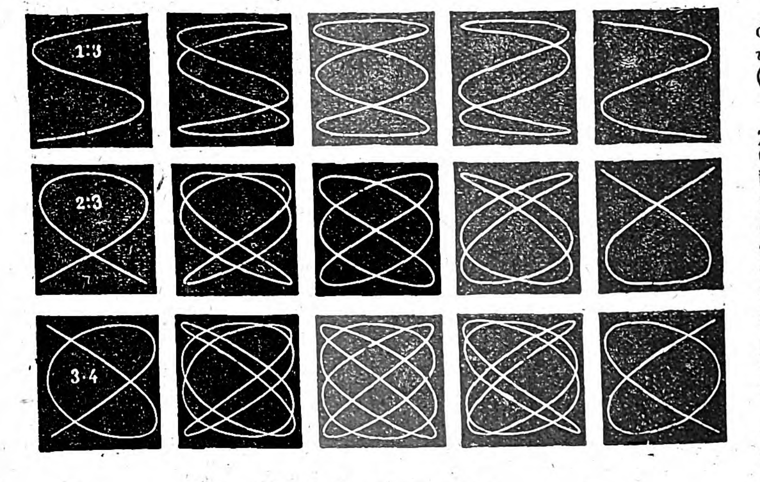

Γεωμετρία τῆς μουσικῆς.

ρουν κατὰ μίαν πλήρη κλίμακα (ὀκτάβαν), τοῦ μὲν ἐκπέμποντος διπλάσιον ἀριθμὸν παλμικῶν δονήσεων τοῦ δέ, ὁπότε καὶ ἡ ἀναλογία τῶν παλμῶν εἶναι 1 : 2, τότε παρουσιάζεται εἰς τὸ παραπέτασμα ἡ ἐν τῷ μέσῳ τῆς δευτέρας σειρᾶς καμπύλη, ἥτις, ἐλαττουμένων τῶν παλμικῶν δονήσεων, ἐκφυλίζεται, ὅπως ἡ δευτέρα σειρὰ τῆς εἰκόνος δεικνύει. Ὅταν πάλιν ἡ ἀναλογία τῶν παλμικῶν δονήσεων τῶν δύο διαπασῶν εἶναι 1 : 3 (π. χ. τοῦ μὲν ἀποδίδοντος do, τοῦ δὲ sol τῆς ἀνωτέρας ὀκτάβας) τότε προβάλλονται ἐπὶ τοῦ παραπετάσματος αἱ φωτειναὶ καμπύλαι ὧν τὸ σχῆμα δείκνυται ἐν τῇ τρίτῃ σειρᾷ τῆς εἰκόνος. Ἐὰν πάλιν ἡ ἀναλογία τῶν παλμικῶν δονήσεων τῶν δύο διαπασῶν εἶναι 2 : 3 (τοῦ μὲν ἠχοῦντος do, τοῦ δὲ sol, τῆς ἰδίας ὀκτάβας) προβάλλονται φωτειναὶ καμπύλαι ὡς ἐν τῇ τετάρτῃ σειρᾷ τῆς εἰκόνος. Ὅταν τέλος ἡ ἀναλογία τῶν παλμικῶν δονήσεων τῶν δύο διαπασῶν εἶναι 3 : 4 (sol μὲ τὸ ἀμέσως ἄνωθέν του do) παράγονται φωτειναὶ ἀπεικονίσεις καμπυλῶν περὶ ὧν ἡ πέμπτη σειρὰ τῆς εἰκόνος. Τὸ περιεργότατον δὲ εἶναι, ὅτι εἰς τὰς πλήρεις ἀπεικονίσεις (τὰς ἐν τῷ μέσῳ ἑκάστης ὁριζοντίας σειρᾶς τῆς παρατιθεμένης εἰκόνος) ὁ ἀριθμὸς τῶν κορυφῶν ἑκάστης καμπύλης κατὰ τὴν κατακόρυφον ἔννοιαν καὶ κατὰ τὴν ὁριζόντιον ἔννοιαν, δεικνύει τὴν ἀναλογίαν τῶν παλμικῶν δονήσεων τῶν δύο διαπασῶν.

Σ.Ε.Λ.

«*Ἀεὶ τὰ πέρυσι βελτίω*». Οἱ Ἀθηναῖοι, ταπεινούμενοι ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος, ἐπεφώνουν τὴν φράσιν ταύτην κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Διονυσίων, διὰ νὰ δηλώσουν ὅτι τὰ πράγματα αὐτῶν βαίνουν ἐπὶ τὰ χείρω ἐν ὅσῳ προχωρεῖ ὁ καιρός. Ἔκτοτε φαίνεται ὅτι ἡ φράσις αὕτη, καταστᾶσα παροιμία, δὲν ἔπαυσε νὰ λέγεται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μέχρι σήμερον: «*κάθε πέρσι καὶ καλύτερα*».

«*Ἀεί τις ἐν Κύδωνος*». Κύδων ὁ Κορίνθιος ἦν ἀνὴρ φιλόξενος πάνυ, ἀπὸ δὲ τούτου παροιμίαν ἐποίησαν οἱ συμπολῖται αὐτοῦ ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κύδωνος πάντοτε εὑρίσκει τις φιλοξενίαν, λέγοντες αὐτὴν καὶ διὰ πάντα ὁμοιάζοντα τὸν Κύδωνα ὡς πρὸς τὴν φιλοξενίαν.

«*Ἀεὶ τρεῖς ἓξ πίπτουσιν οἱ Διὸς κύβοι*». Παροιμία λεγομένη ἐπὶ τῶν εὐτυχούντων εἰς πάσας τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῶν. Εἶναι γνωστὸν ὅτι τὸ τρία καὶ τὸ ἓξ ἦτο ὁ ἐπιτυχέστατος ἀριθμὸς τῆς κυβείας· διότι ἔρριπτον τρεῖς κύβους καὶ πρὸς ἀπόλυτον ἐπιτυχίαν ἤρχοντο οἱ δύο ἀπὸ ἓξ ὁπότε ὁ τρίτος παρεωρᾶτο, ἢ ὁ εἷς ἓξ καὶ οἱ δύο ἀπὸ τρεῖς ὁπότε ἀπετελοῦντο δύο ἓξ.

«*Ἀεὶ φέρει Λιβύη κακόν*». Παροιμία λεγομένη ἐπὶ προσώπων καὶ πραγμάτων ἀπὸ τὰ ὁποῖα πάντοτε βλάβη προσγίνεται. Προῆλθεν, εἶπον, ἀπὸ τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ὑφίσταντο διαρκῶς οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τοὺς Καρχηδονίους. Ἐν τούτοις ἡ παροιμία εἶναι ἀρχαιοτέρα τῶν Ρωμαιοκαρχηδονικῶν ἀντεγκλήσεων καὶ βασίζεται ἐπὶ τῆς πίστεως τῶν ἀρχαίων ὅτι ἐν Λιβύῃ ἐγεννᾶτο κατ' ἔτος νέον εἶδος θηρίου ἐκ μίξεως διαφόρου εἴδους θηρίων.

ἀειαγάπητος· ὁ πάντοτε ἀγαπητός, ὁ διαρκῶς ἀγαπώμενος, ἡ πρὸς τὸν ὁποῖον ἀγάπη δὲν παθαίνει διάλειψιν ἢ μετάπτωσιν: *ἀειαγάπητος* γέρων, — ἄνθρωπος, — κόρη κτλ.

ἀειακίνητον· ἐλέχθη ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *ἀεικίνητον*, «τὸ ὄχι ἀεικίνητον» (Ἀκροπ. 4 Δεκ. 1894.)

Ἀειβάτιον ἢ *Ἀειβάτι*, χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Θεσσαλονίκης, ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα, ἐξαρτώμενον ἀστυνομικῶς ἐκ τοῦ σταθμοῦ Μπάλτζης, τῆς ὑποδιοικήσεως Λαγκαδᾶ, τῆς Ἀγροτικῆς Διοικήσεως Θεσσαλονίκης· δικαστικῶς δέ, ἐφορικῶς καὶ ταχυδρομικῶς ἐκ τοῦ εἰρηνοδικείου Μπάλτζης καὶ τοῦ πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης.

Ἀπέχει ἀπὸ Θεσσαλονίκης ὥρας 3. Ἔχει δημοτικὸν Σχολεῖον (250 μαθηταί), Νηπιαγωγεῖον θηλέων (160 μαθ.) καὶ Ταχυδρομεῖον.

Κατοικεῖται ὑπὸ 346 οἰκογενειῶν ἀριθμουσῶν 1495 μέλη, ἐξ ὧν 721 ἄρρ. καὶ 774 θήλ.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀειβατίου καλλιεργοῦνται 10,000 περίπου στρέμματα, παράγονται δὲ περὶ τὰς 200,000 ὀκ. δημητριακῶν καρπῶν. Ὑπάρχουσι 2 ἀλευρόμυλοι πετρελαιοκίνητοι καὶ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς Συνεταιρισμός.

ἀείβιος· ὁ ἀείζωος, ὁ μὴ μεθιστάμενος τοῦ βίου, ὁ μὴ ἀποθνήσκων, ὁ ἀθάνατος, ὁ πάντοτε βιῶν, ὁ αἰώνιος, ὁ ἀΐδιος.

ἀειβλαστὴς καὶ *ἀείβλαστος*· ὁ πάντοτε καὶ διαρκῶς βλαστάνων, ὁ ἀειθαλής, ὁ ἔχων διαρκῶς χλωροὺς βλαστούς, προσφάτους θαλλούς. Τὸν μὲν πρῶτον τύπον ἔχει ὁ Θεόφραστος (Αἰτ. Φυτ. α', 11, 6), τὸν δὲ δεύτερον ὁ Μανασσῆς ὁ Χρονογράφος, 189. Διὰ τὴν διπλοτυπίαν βλέπε *ἄβαθος*, σελ. 9 στηλ. γ'.

ἀειβλάστησις· ἡ διαρκὴς καὶ αἰωνία βλάστησις, ἡ συνεχὴς θάλεια (Θεόφραστος).

ἀειβλαστῶ· ῥῆμα νεόπλαστον, διαρκῶς βλα

Digitized by Google

στάνω, αἰωνίως θάλλω, εἶμαι ἀειθαλής, εὑρίσκομαι ἐν παντοτεινῇ θαλείᾳ.

ἀείβλυστος πηγὴ (*Ἀνων.* Cod. Par. 39 fol. 119 r⁰. Παρὰ τῷ E. A. Sophocles κεῖται ἡ λέξις ἐκ τοῦ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ 11, 1245 c.). Ἡ ἀεὶ βλύζουσα, ἡ ἀστείρευτος, ἡ ἀενάως βρύουσα, ἀναδίδουσα ὕδωρ, ἡ ἀναβάλλουσα.

ἀειβοηθήτρια (ἡ Παναγία)· ἡ πάντοτε οὖσα βοηθός, ἡ ἀεὶ βοηθοῦσα τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτήν, ἡ φιλάνθρωπος ἀντιλήπτωρ καὶ παντοτεινὴ βοηθήτρια.

ἀείβολος· ὁ διαρκῶς καὶ κατὰ συνέχειαν βαλλόμενος (Ἀνθολογία Παλατινή).

ἀειβρυής· ὁ διαρκῶς καὶ κατὰ συνέχειαν ἀναβρύων, ἀναδίδων (Νίκανδρος).

ἀείβρυτος· ὁ πάντοτε βρύων, ὁ ἀειβρυής (Εὐστάθιος).

ἀειγαλήνια (τὰ) κύματα τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ (Ἀκροπ. 1 Μαΐου 1898)· τὰ πάντοτε ἥσυχα καὶ γαληνιαῖα.

ἀειγενεσία· ἡ διαρκὴς γένεσις, τὸ διαρκῶς καὶ διὰ παντὸς γίγνεσθαι.

ἀειγενετὴρ καὶ *ἀειγενέτης*· ὁ διαρκῶς καὶ διὰ παντὸς γεννῶν, ὁ ἀείποτε παράγων.

ἀειγενής· λέξις τοῦ Πλάτωνος - ὁ αἰώνιος, ὁ πάντοτε ξανανεώνων.

ἀειγεννητὴς καὶ *ἀείγνητος* καὶ *ἀειγονεὺς* σημ. ὅ,τι καὶ τὰ ἀειγενετὴρ καὶ ἀειγενέτης. Ἐπώνυμα τοῦ Ἀπόλλωνος.

ἀείδακρυς (ὁ καὶ ἡ), τὸ *ἀείδακρυ*· ὁ διαρκῶς δακρύων (Νίκανδρος).

ἀειδής· ἄμορφος, ἀσώματος, ἄϋλος (ἐκ τοῦ *εἶδος*)· καὶ ἕτερον *ἀειδής*=ἄγνωστος, ἄσημος, ἄδοξος (ἐκ τοῦ εἰδέναι)· εἶναι ἀπὸ τὰ ταυτόφθογγα, τὰ ἄλλως λεγόμενα ὁμώνυμα (βλέπε *ἄγνωστος*).

ἀειδία (εἶδος)· ἀμορφία, δυσμορφία (ὁ Ἰώσηπος).

ἀειδιάδοχος· ὁ πάντοτε διαδεχόμενος (ὁ Τζέτζης).

ἀειδίνητος· ὁ ἀεὶ δινούμενος, ὁ πάντοτε στριφογυρίζων, περιστρεφόμενος (Ἀνθολογία Παλατινή).

ἀείδιος· καὶ *ἀΐδιος*· ὁ πάντοτε ὑπάρχων, παντοτεινός, διαρκής: *ἀείδιος* δύναμις, —πρόνοια. Τὸ *ἀείδιον*=ἡ αἰωνιότης, «τὸ κατὰ πάντα χρόνον καὶ πρότερον ὂν καὶ νῦν καὶ μὴ ἐφθαρμένον», Πλάτων. Τὸ μὲν *ἀείδιος* εἶναι ἀπὸ τὸ *ἀεί*, τὸ δὲ ἀΐδιος ἀπὸ ἄλλον τύπον τοῦ αὐτοῦ ἐπιρρήματος: *ἄϊ* τὸ Αἰολικόν, ὅπερ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔμεινεν εἴς τινα σύνθετα: *ἀΐσιτος* (εἰς ἐπιγραφάς).

ἀειδιότης· τὸ ἀφῃρημένον τοῦ *ἀείδιος*· ἡ αἰωνιότης, τὸ ἀεὶ εἶναι, τὸ πάντοτε ὑπάρχειν: ἡ τοῦ Θεοῦ *ἀειδιότης* ὀρθότερον *ἀϊδιότης*.

ἀειδουλεία ἡ διαρκὴς καὶ συνεχὴς δουλεία, ἡ διηνεκὴς δουλοσύνη.

ἀείδουλος· ὁ πάντοτε ὢν δοῦλος, ὁ διαρκῶς δουλεύων (Αἰλιανός).

ἀείδρομος· λέξις Γρηγ. τοῦ Ναζιανζηνοῦ=ὁ ἀεὶ ἐν δρόμῳ εὑρισκόμενος, ὁ πάντοτε τρέχων.

ἀείδω· (ἀFείδω: ἀοιδός, ἀFυδὸς βοιώτιον, ἀηδών)· καὶ συνῃρημένον *ᾄδω*=ψάλλω, τραγουδῶ: «Μῆνιν *ἄειδε* θεά», οὕτως ἀρχίζει ὁ Ὅμηρος τὴν Ἰλιάδα του.—«*ἀείδετο* δὲ πᾶν τέμενος τερπναῖσι θαλίαις τὸν ἐγκώμιον ἀμφὶ τρόπον=ὕμνοις δὲ περιηχεῖτο πᾶς ὁ ναὸς κατὰ τὸν ἐγκωμιαστικὸν τρόπον (ψαλλόντων δηλ. ὅλων ὁμοῦ) μὲ εὐχαρίστους εὐωχίας, Πινδ. Ὀλ. ι', 76. *ᾄδω* εἴς τινα=ψάλλω πρὸς τιμήν τινος· φρουρᾶς *ᾄδω* = τραγουδῶ τὴν ὥραν ποὺ φρουρῶ· *ᾄδεις* ἔχων=ματαίως λαλεῖς καὶ φλυαρεῖς. Ἐτυμολ. ὁ Wackernagel τὸ σχετίζει πρὸς τὸ *αὐδάω*=φωνῶ, λαλῶ κατ' ἀνομοίωσιν *Fευδω*>*αFειδω*, ὅπου δηλ. ἕνεκα τοῦ προηγουμένου F τὸ ἑπόμενον ὁμοιόφθογγον *υ* (ὑποτακτικὸν διφθόγγου) ἀνομοιοῦται εἰς *ι*. Τὴν ἐτυμολογίαν ταύτην, εὐφυεστάτην ἄλλως τε, στηρίζει ἐπὶ ἄλλης ἐτυμολογίας τοῦ Brugmann περὶ τοῦ *Fεῖπον* ἐκ τοῦ Fεῦπον κατ' ἀνομοίωσιν· ῥίζα: ueuq ἰνδικ. λατιν. voc: avocam, voco=καλῶ, φωνῶ. Ὁμόρριζα: *ἀοιδή*>*ᾠδή* (αοι>οοι>ωι>ῳ), *ἀοιδός*, *ἀοίδιμος*=ἄξιος ᾠδῆς. (τὸ *αει*>αοι κατὰ μεταπτωτικὴν ἑτεροίωσιν, γενομένην εἰς προελληνικὴν ἐποχήν: λέγω>λόγος, φέρω>φόρος κτλ.. ἣν οἱ παλαιοὶ γραμματικοὶ *τροπὴν* ὀνομάζουν. Μ. Φ.

ἀειεστὼ (ἡ)· ἡ αἰωνία ὕπαρξις (ὁ Ἀντιφῶν παρ' Ἁρποκρατίωνι), κατὰ τὸ ἡ *εὐεστὼ* (=ἡ εὐτυχία), *ἀπεστὼ* (=ἡ ἀπουσία). Ἐκ δευτέρου συνθετικοῦ τοῦ *ἐστὶ* ἐγένοντο τὰ **οὐσιαστικὰ ταῦτα εἰς —ώ.**

ἀειζωΐα· ἀφῃρ. ἡ αἰώνιος ζωή, ἡ αἰωνία διαβίωσις, ἡ ἀθανασία, τὸ οὐδέποτε ἀποθνήσκειν.

Ἀείζωον (Aizoon). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Σαξιφραγωδῶν (Saxifraginae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Μεσημβριανθεμιδῶν (Mesembrianthemaceae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶνε ποώδη καὶ ἄλλα θαμνώδη, φέρουν δὲ φύλλα παχέα. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν *τὸ Ἀείζωον τὸ κληματῶδες* (Aizoon sarmentosum) ὡς ἀνθοκομικὸν φυτόν, καὶ τὸ *Ἀείζωον τὸ κανάριον* (Aizoon canariense) ὡς σοδοῦχον φυτὸν εἶναι γνωστά, καὶ τὸ μὲν πρῶτον εὑρίσκεται ἐν Ἀφρικῇ, τὸ δὲ δεύτερον εἶναι ἐτήσιον φυτὸν ἰθαγενὲς τῶν Καναρίων νήσων.

ἀείζωος· ὁ ἀεὶ ζωὸς=ὁ πάντοτε ζωντανός, ὁ αἰώνιος, ὁ ἀΐδιος, ὁ ἀθάνατος, ὁ ἀπέθαντος· ὁ Ἀττικὸς τύπος εἶναι ὁ συνῃρημένος: *ἀείζως*· ἐλέχθη καὶ *ἀείβιος* ὑπὸ τοῦ Φιλίππου Ἰωάννου (Ἀττικὸν ἡμερολόγιον 1887).

ἀειζωότης· τὸ ἀεὶ ζῆν, ἡ ἀειζωΐα, ἡ παντοτεινὴ ζωὴ (Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης).

ἀείζωτος· ὁ πάντοτε ἐζωσμένος, ὁ διαρκῶς φορῶν τὴν ζώνην του· ἑπομένως μεταφορικῶς: ὁ πάντοτε ἕτοιμος. Μέγα ἐτυμολογικόν.

Ἀειζωώδη (βοτ.)· βλέπε Ἀείζωον ἢ Σέδον, κοινῶς ἀμάραντα.

ἀειζώων, *ἀειζώουσα, ἀειζῷον* (μεταγενεστέρα ποιητικὴ λέξις μετοχόμορφος), ὁ πάντοτε ζῶν, ὁ αἰωνίως ὑπάρχων: «Οὗτός ἐστιν υἱός, γενετῆρος *ἀειζώοντος*» ὁ Νόννος ἐν μεταφράσει τοῦ κατὰ Ἰωαν. Εὐαγγελίου α', 34=οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ»· *ἀειζώουσαν* φύτλην=τὴν πάντοτε ζῶσαν φύσιν. (Ἀνθολογία Παλατινὴ α', 10, 35).

Ἀειθαλᾶς. Ἡ Ἐκκλησία μας ἑορτάζει τὴν μνήμην τριῶν μαρτύρων, φερόντων τὸ ὄνομα Ἀειθαλᾶς. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἐξ αὐτῶν, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη ἑορτάζεται τὴν 2αν Σεπτεμβρίου μετὰ τοῦ Ἀμών, ἐμαρτύρησε μαστιγωθεὶς μὲ νεῦρα βοῶν ἐν Ἀδριανουπόλει, κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα. Ὁ δεύτερος, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη ἑορτάζεται, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ἀκεψιμᾶ καὶ τοῦ Ἰωσήφ, τὴν 3ην Ὀκτωβρίου, ἐμαρτύρησε δι' ἀγχόνης ἐν Περσίᾳ, κατὰ τὸ 330 μ. Χ. Ὁ δὲ τρίτος, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη μετά τινος Ἀκεψεὴν ἐπιτελεῖται τὴν 11ην Δεκεμβρίου, ἦτο ἱερεὺς τῶν εἰδώλων εἰς τὴν πόλιν Ἀρβὴλ τῆς Περσίας. Θεραπευθεὶς δὲ ὑπὸ χριστιανοῦ τινος ἐπισκόπου ἐξ αἱμορραγίας ὑπὸ τῆς ὁποίας ἀπὸ ἐτῶν ἐταλαιπωρεῖτο, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Χριστιανισμόν· διὰ τοῦτο ἔκοψαν τὸ οὖς του, τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν φυλακὴν καὶ τέλος τὸν ἀπεκεφάλισαν. ΜΠ

ἀειθαλῆ (βοτ.). Τὰ φυτὰ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φέρουν διαρκῶς τὸ φύλλωμα αὐτῶν καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ φυλλοβολοῦντα ἢ φυλλορροοῦντα φυτὰ τῶν ὁποίων ὅλα τὰ φύλλα πίπτουν τὸ φθινόπωρον διὰ νὰ βλαστήσουν νέα τὴν ἄνοιξιν. Τὰ ἀειθαλῆ φυτὰ καλοῦνται καὶ ἀείφυλλα, δὲν πρέπει ὅμως νὰ φαντασθῇ τις ὅτι τὰ ἀειθαλῆ ἢ ἀείφυλλα φυτὰ διατηροῦν τὰ αὐτὰ φύλλα μὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται πάντοτε πράσινα, διότι καὶ αὐτὰ φυλλοβολοῦσι κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ταυτοχρόνως ὅμως ἐκβλαστάνουσι νέα φύλλα καὶ οὕτω παρουσιάζονται πάντοτε πράσινα. Ἡ ἀντικατάστασις τοῦ φυλλώματος γίνεται διαφόρως εἰς τὰ διάφορα φυτά· καὶ εἰς ἄλλα μὲν τὰ φύλλα διατηροῦνται ἕνα μόνον ἔτος, εἰς ἄλλα δὲ διατηροῦνται περισσότερον· γενικῶς εἰς τὰ βραδέως ἀναπτυσσόμενα ἀειθαλῆ πολυετῆ φυτά, τὰ φύλλα διατηροῦνται περισσότερα ἔτη παρὰ εἰς τὰ ἀναπτυσσόμενα ταχέως. Τὸ ἔδαφος δασικῶν ἐκτάσεων πεφυτευμένων δι' ἀειθαλῶν φυτῶν (πεύκων, κυπαρίσσων, ἐλάτων) πλουτίζεται κατ' ἔτος ὡς ἐκ τῆς φυλλοβολίας μὲ βαθὺ στρῶμα ἀπεξηραμένων φύλλων, οὕτως ὥστε μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν δημιουργεῖται ἔδαφος πλούσιον εἰς φυτογῆν.

ἀειθαλής· ὁ πάντοτε χλωρός, ὁ ἀείποτε θάλλων, τὸ *ἀειθαλὲς* τῶν φυτῶν, τὰ *ἀειθαλῆ* δένδρα. 2) μτφρκ. ὁ ἀεὶ ἀκμαῖος, ὁ πάντοτε νεάζων, ὁ διαρκῶς ζωηρός· «αἱ *ἀειθαλεῖς* Χάριτες» (ὀρφικὸς ὕμνος 60, 5).

ἀειθανής· ὁ πάντοτε ὢν ἐν τῷ φόβῳ τοῦ θανάτου, ὁ διαρκῶς θνήσκων.

ἀειθεὴρ· λέξις πλασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διὰ νὰ ἐτυμολογήσῃ αὐθαιρέτως πως, τὴν λέξιν *αἰθήρ*: «τὸν δὲ *αἰθέρα* τῇδε πῃ ὑπολαμβάνω ὅτι ἀεὶ περὶ τὸν *ἀέρα θέων*, *ἀειθεὴρ* δικαίως ἂν καλοῖτο» (Κράτυλος 410 B).

ἀειθερής· ὁ πάντοτε ζεσταίνων, ἐκ τοῦ ῥήματος *θέρω*=θερμαίνω (ὁ Ἐρατοσθένης).

ἀείθουρος· ὁ πάντοτε πολεμικὸς (ἀπὸ τὸ *θοῦρος*=πολεμοχαρής, ἐξ οὗ *ὁ θούριος*), Ὀππιανός.

ἀειθρύλητος· ὁ πάντοτε θρυλούμενος, ὁ περὶ οὗ πάντοτε ᾄδεταί τι, φέρεται θρῦλος, περὶ ὃν ἀεὶ πλέκεται μῦθος.

ἀείκαρπος· ὁ πάντοτε καρπίζων, ὁ διαρκῶς φέρων καρποὺς (ὁ Θεόφραστος).

ἀείκεια καὶ ἀείκια· τιμωρία, αἰκισμός, κάκωσις, βλάβη, ὕβρις· ὁ ἀττικὸς τύπος: *αἰκία* (βλέπε λέξ.).

ἀεικής· ἀνάρμοστος, ἀπρεπής, ὑβριστικός, ἄδοξος, ἀταίριαχτος, ἄπρεπος, ἀτελής, ἀσήμαντος: —ὄλεθρος, —ἔνδυμα, —μισθός.

ἀεικίζω· κακομεταχειρίζομαι, περιυβρίζω, προπηλακίζω, ἀτιμάζω, ἀσχημίζω· ὁ ἀττικὸς τύπος εἶναι: *αἰκίζω*, —γαῖαν, —παῖδα, —νεκρὸν κτλ.

Ἀεικίνητον. *I. Πρώτου εἴδους.* Ὡς ἀεικίνητον πρώτου εἴδους χαρακτηρίζομεν μηχανὴν ἥτις ἄνευ δαπάνης ἐν αὐτῇ ἔργου θὰ ἠδύνατο συνεχῶς νὰ παρέχῃ ἐνέργειαν. Πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἀεικινήτου ἠσχολήθησαν εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ματαίως πολλοὶ ἐρευνηταί, μέχρις ὅτου κατεδείχθη τὸ ἀδύνατον τῆς πραγματοποιήσεως τούτου. Οὐχ ἧττον πολλοὶ ἐπέμειναν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀεικινήτου πρώτου εἴδους, εἰς τρόπον ὥστε πρὸς ἀποτροπὴν ματαίας ἐργασίας ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία ἐν ἔτει 1775 ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἠρνεῖτο τοῦ λοιποῦ νὰ δέχηται πραγματείας καὶ ἀνακοινώσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἀεικινήτου. Τὸ ἀεικίνητον πρώτου εἴδους εὑρίσκεται εἰς ἄμεσον ἀντίφασιν πρὸς τὸ γνωστὸν ἀξίωμα τῆς διατηρήσεως τῆς ἐνεργείας, ὅπερ πολλάκις ἐπηληθεύθη διὰ τοῦ πειράματος, καὶ τὸ ὁποῖον διδάσκει ὅτι, ὅπως ἀναφανῇ ἔν τινι φαινομένῳ ποσότης ἐνεργείας ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν, δέον νὰ ἐξαφανίζηται ἰσοδύναμος ποσότης ἐνεργείας ὑπό τινα ἄλλην μορφήν.

II. Ἀεικίνητον δευτέρου εἴδους. Ὡς τοιοῦτον χαρακτηρίζομεν μηχανήν, ἥτις ἐξ ἴσου δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εὑρίσκεται καὶ εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐνεργείας. Τὸν τρόπον λειτουργίας τοιαύτης μηχανῆς δυνάμεθα νὰ στηρίξωμεν ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐκ μεγάλης ἀποθήκης θερμότητος, ὡς π. χ. τοῦ θαλασσίου ὕδατος ἢ τοῦ ἀέρος, δυνάμεθα δι' ἀποψύξεως νὰ λαμβάνωμεν διαρκῶς ἐνέργειαν ὑπὸ μορφὴν θερμότητος, ἣν νὰ μεταβάλωμεν ἀκολούθως εἰς ἔργον. Ἐν τούτοις ἡ μηχανὴ αὕτη ἀντιτίθεται πρὸς τὸ δεύτερον ἀξίωμα τῆς θερμοδυναμικῆς, ὅπερ, πολλάκις ὑπὸ τοῦ πειράματος ἐπαληθευθέν, διδάσκει ὅτι θερμότης δύναται νὰ μετατραπῇ εἰς ἄλλην μορφὴν ἐνεργείας ἄνευ καταναλώσεως ἔργου, μόνον, ὅταν ὑφίσταται διαφορὰ θερμοκρασίας, τὴν ἐξίσωσιν τῶν ὁποίων ἐπιδιώκει ὁ κύκλος μετατροπῆς. Πρὸς παραγωγὴν ἀπεριορίστων ποσοτήτων ἐνεργείας ἀπαιτεῖται οὐ μόνον ἡ ὕπαρξις μεγάλης ἀποθήκης θερμότητος ἀλλὰ δύο ἀποθηκῶν θερμότητος παρουσιαζουσῶν οὐσιωδῶς διαφόρους θερμοκρασίας. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ἀείκλαυστος· ὁ νεκρὸς δι' ὃν κανεὶς πάντοτε (πρέπει νὰ) κλαίει, ἀείμνηστος, ἀοίδημος. Ἄλλος τύπος: **ἀείκλαυτος**· (Μιχ. Ἀκομιν. τ. Β', σ 179, 12 ἔκδ. Λάμπρου) ὁ ἄξιος νὰ τὸν κλαίῃ κανεὶς πάντοτε· ὁ ἀλήστου μνήμης.

ἀεικλεής· ὁ ἀεὶ δεδοξασμένος, τοῦ ὁποίου τὴν δόξαν δὲν καταστρέφει, οὔτε μειώνει ὁ χρόνος· ὁ πάντοτε περικλεής.

ἀείκρουνος· ὁ ἀέναος, ὁ πάντοτε τρέχων, ὁ ἀείβλυστος: «*ἀείκρουνος* πηγὴ δακρύων» (Μιχ. Ἀκομινάτ. ἐκδ. Λαμπρ. τ. β', σ. 179).

ἀείκρουστον ὄργανον· τὸ ἀεὶ τὰς χορδὰς κρουόμενον, τὸ πάντοτε παιζόμενον.

ἀεικύμαντος· ὁ ἀεὶ κυμαινόμενος, σαλευόμενος, ὁ αἰωνίως ἔχων κύματα καὶ σάλον.

ἀείκωμος· ὁ ἀεὶ κωμάζων, ὁ διαρκῶς διασκεδάζων, ὁ πάντοτ' εὐθυμῶν.

ἀείλαλος· ὁ ἀεὶ λάλος, ὁ πάντοτε λαλῶν, ὁ διαρκῶς ὁμιλῶν, ὁ ἀκαταπαύστως φλυαρῶν.

ἀειλαμπής· ὁ διαρκῶς καὶ διὰ παντὸς λάμπων, ὁ αἰωνίως φωτοβόλος, φεγγοβόλος, λαμπρὸς (ὁ Στοβαῖος).

ἀειλογία· 1) ἡ διηνεκὴς ὁμιλία, ἡ πολυλογία· 2) ὡς ἀρχαῖος δικανικὸς ὅρος—«τὸ ἀεὶ λόγον καὶ εὐθύνας ὑπέχειν», ὁ Ἁρποκρατίων·—«τὸ ἑκάστοτε διδόναι λόγον καὶ ἀπολογίαν», ὁ Ἡσύχιος. Ὁ δὲ Δημοσθένης «τὴν *ἀειλογίαν* ὁρῶ προτεινομένους» =βλέπω ὅτι προτείνουν, ὅτι εἶναι ἕτοιμοι κάθε στιγμὴν νὰ δίδουν λόγον (ιθ', 2).

ἄειλος· ὁ μὴ θερμαινόμενος ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Ὁ Ἡσύχιος ἑρμηνεύει τὸ ἐπίθετον ὡς ἑξῆς: «ἄειλα πεδία (=κάμποι)· ἀνήλια, *εἵλη* γὰρ ἡ τοῦ ἡλίου αὐγή».

ἀειμακάριστος· ὁ ἄξιος πάντοτε νὰ μακαρίζεται, νὰ καλοτυχίζεται, νὰ θεωρεῖται μακάριος εὐ-

Digitized by Google

δαίμων, ἐπίθετον εἰδικῶς διδόμενον ὑπὸ τῶν ὑμνογράφων εἰς «τὴν Θεοτόκον, τὴν *ἀειμακάριστον* καὶ παναμώμητον».

ἀείμαργος· ὁ ἀεὶ λαίμαργος, ὁ λιχούδης, ὁ πλεονέκτης, ὁ ταμαχιάρης· ἔχει τὴν λέξιν ὁ Ὀππιανὸς εἰς τ' *Ἁλιευτικά* του (β', 213).

ἀειμαχία (ἡ)· τὸ διαρκῶς ἐν μάχῃ εὑρίσκεσθαι, ὁ παντοτεινὸς πόλεμος.

ἀειμειδής· ὁ ἀεὶ μειδιῶν, ὁ πάντοτε χαμογελῶν, ὁ διαρκῶς ἔχων εἰς τὰ χείλη τὸ χαμόγελον, τὸ μειδίαμα.

ἀειμέριμνος· ὁ ἀεὶ μεριμνῶν, ὁ πάντοτε εἰς φροντίδας εὑρισκόμενος, ὁ φασαρίας.

ἀειμνημόνευτος· ὁ διαρκῶς καὶ διὰ παντὸς μνημονευόμενος, ὁ πάντοτε ἀναφερόμενος (Ἰώσηπος).

ἀειμνήμων· ὁ πάντοτε ἐνθυμούμενος, ὁ μηδέποτε λησμονῶν, ὁ ἰσχυρὰν ἔχων τὴν μνήμην, ποὺ ἔχει δυνατὸ μνημονικὸ (Ἀριστοτέλης).

ἀειμνηστία· τὸ ἀεὶ μιμνήσκεσθαι, ἡ παντοτεινὴ ἐνθύμησις (Ἰωσὴφ ὁ Μοισιόδαξ).

ἀείμνηστος· ὁ ἄξιος διαρκοῦς μνήμης, ὁ πάντοτε ἀναφερόμενος, μνημονευόμενος: *ἀείμνηστος* τάφος,—τρόπαιον,—ἔργον,—μαρτύριον κτλ., ἅπασιν *ἀείμνηστος* ἡ ἁμαρτία (Ἀντιφῶν). Ἡ λέξις εἶναι κλασική, διασωθεῖσα εἰς τὴν γραπτὴν ἀλλὰ καὶ τὴν προφορικὴν παράδοσιν διὰ τῆς ἐκκλησίας.

Ἀείμνηστος. 1) Ὁ ἡγεμὼν τῶν χιλίων Πλαταιέων οἵτινες κατεῖχον τὸ εὐώνυμον κέρας τοῦ στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην. 2) Ὁ Σπαρτιάτης ὁπλίτης ὅστις βαλὼν διὰ λίθου εἰς τὴν κεφαλὴν τὸν ἀρχηγὸν τῶν Περσῶν Μαρδόνιον ἐγένετο, διὰ τοῦ πανικοῦ καὶ τῆς συγχύσεως, ἥτις ἐπῆλθεν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἐχθροῦ, ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Μαρδονίου, ὁ πρωταίτιος τοῦ θριάμβου τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην.

ἀείμολπος· λέξις τοῦ ποιητοῦ Ἰω. Καρασούτσα =ὁ πάντοτε μέλπων (=ᾄδων)· ὁ παντοτεινὰ τραγουδῶν.

Ἀείμονος. Χωρίον καὶ ἀγροτικὸς δῆμος τῆς ἐπαρχίας Μυλοποτάμου ἐξαρτώμενον ἀστυνομικῶς ἐκ τοῦ σταθμοῦ Χώνου τῆς ὑποδιοικήσεως Πανόρμου τῆς διοικήσεως Ρεθύμνης. Ἀνήκει εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Εἰρηνοδικείου Μυλοποτάμου καὶ τοῦ πρωτοδικείου Ρεθύμνης. Ταμιακῶς ὑπάγεται εἰς τὴν ἐφορίαν Ρεθύμνης, ταχυδρομικῶς δὲ εἰς τὸ Πάνορμον.
Κατοικεῖται ὑπὸ 53 οἰκογενειῶν ἀριθμουσῶν 266 μέλη. (Ἄρρενες 128, θήλεις 138).

ἀειμούρμουρος· λέξις τοῦ Γαβριηλίδου =ὁ πάντοτε μουρμούρης, μεμψίμοιρος· περὶ τῶν ἐπικρινόντων τὰ πάντα δημοσιογράφων.

ἀειναής· ὁ ἀέναος, ὁ διηνεκῶς νάων=ρέων, ὁ παντοτεινὰ ἀναβρύων ὕδωρ.

ἀειναῦται· *οἱ διαρκῶς ἐν πλῷ*, προσωνυμία δοθεῖσα, πιθανώτατα πρὸς εἰρωνείαν, εἰς τοὺς ἄρχοντας τῆς Μιλήτου. Τὸ ἱστορικὸν τῆς προσωνυμίας ταύτης ἔχει ὡς ἀκολούθως (*Πλουτάρχου* Ἑλλην. Ζητήματα § 32): Ὅταν κατελύθησαν, εἰς Μίλητον, οἱ περὶ τὸν Θόαντα καὶ τὸν Δαμασήνορα τύραννοι, οἱ Μιλήσιοι ὑφίσταντο τὰς ἐνοχλήσεις δύο ἀντιμαχομένων φατριῶν, τῆς μὲν ἀντιπροσωπευούσης τὸ Κεφάλαιον, «*Πλουτὶς*» καλουμένης, τῆς δέ, τῆς «*Χειρομάχας*», τὴν Ἐργασίαν. Ἐπικρατησάντων τῶν πλουτοκρατῶν καὶ τῆς διακυβερνήσεως τῶν ὑποθέσεων περιελθούσης εἰς τὴν φατρίαν των, ὁσάκις οὗτοι ἤθελον νὰ λάβωσιν ἀποφάσεις ἐπί τινος ἀντικειμένου, ἐπεβιβάζοντο εἰς πλοῖα καὶ ἀναγόμενοι εἰς τὸ πέλαγος, προφανῶς πρὸς ἀποφυγὴν ἐνοχλήσεων «ἐκ πλαγίων μέσων» ἢ συλλαλητηρίων, συνεσκέπτοντο· ἐπανέπλεον δὲ ἀφοῦ ἤθελον, ἐν πλῷ, κυρώσει τὰς ἀποφάσεις των. Κατὰ τὸν *G. Humbert* (παραπέμποντα εἰς τὸν *Waschmuth*, Hellen. Alterth. σελ. 391 καὶ 495) ἐν τούτοις, «δὲν ἀποκλείεται ἡ ἐκδοχὴ καθ' ἣν ἡ φατρία ἐκαλεῖτο *Πλοντίς*, ἕνεκεν τῶν πλοίων τὰ ὁποῖα εἶχε μεθ' ἑαυτῆς καὶ χάρις εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν ὁποίων ἀνέτρεψε τὴν βασιλείαν, κατὰ τὴν ἐποχὴν (6ος αἰὼν π. Χ.) ἐκείνην, καθ' ἣν παρόμοιαι ἐπαναστάσεις καὶ ἀνατροπαὶ συνετελοῦντο συχνὰ καὶ παντοῦ».

Σ. Ε. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀεινεφής (ὁ), θηλ. *ἡ ἀεινεφίς*· ὁ, ἡ πάντοτε νεφελώδης.

ἀείνηστις (γεν. ἀεινήστιος)· ὁ διαρκῶς νηστεύων, ὁ πεινασμένος. Ἐν τῇ Παλατινῇ ἀνθολογίᾳ Θ', 409.

ἀείνομος· ὁ διαρκῶς καὶ διὰ παντὸς νεμόμενος, βοσκόμενος, καρπούμενος.

Α.Ε.Ι.Ο.U. Συμβολικὸν μονόγραμμα τοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας, περιώνυμον διὰ τὰς δοθείσας εἰς αὐτὸ ποικίλας ἑρμηνείας. Ἀνεφάνη τὸ πρῶτον ἐν Αὐστρίᾳ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ δουκὸς Φρειδερίκου Ε' (1453—1493), κοσμοῦν τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη του, τὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης του, τὸν τάφον του. Κατὰ τὴν ἑρμηνείαν ἥτις εὑρέθη μεταξὺ τῶν ἐγγράφων τοῦ Φρειδερίκου, γραφεῖσαν ἰδιοχείρως ὑπ' αὐτοῦ, σημαίνει: Austria est imperare orbi universo (Ἡ Αὐστρία προώρισται νὰ κυριαρχήσῃ τῆς ὑφηλίου). Ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ οἴκου τῆς Αὐστρίας τὸ ἡρμήνευσαν: Austria erit in orbe ultima (Ἡ Αὐστρία θὰ εἶναι ἡ ἐσχάτη ἐν τῷ κόσμῳ).

ἀειπαθής· ὁ πάντοτε ἐν πάθει εὑρισκόμενος: «*ἀειπαθὴς* φύσις» = ἡ διαρκῶς πάσχουσα (Στοβαῖος).

ἀειπαρθενία· τὸ ἀφῃρημένον τοῦ *ἀειπάρθενος* (βλέπε τὴν λέξιν)· ἡ ἐσαεὶ διατήρησις τῆς παρθενικῆς ἁγνότητος, τὸ *ἀειπάρθενον*=τὸ διὰ βίου ἀσινὲς τοῦ παρθενικοῦ ὑμένος, τὸ νὰ μὴ πλησιάσῃ ἄνδρα καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτῆς ἡ παρθένος. Ἡ ἐπὶ ζωῆς μὴ ἐκτέλεσις τοῦ γενετησίου τῆς γυναικὸς προορισμοῦ.

ΘΕΟΛ. ἀειπαρθενία Θεοτόκου. Ἥ τε ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ ἐκκλησία δέχονται ὅτι ἡ Θεοτόκος Μαρία, γεννήσασα ὡς παρθένος ἄνευ γνώσεως ἀνδρὸς κατὰ ὑπερφυσικὸν τρόπον τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἔμεινε καὶ μετὰ τὴν γέννησιν τούτου παρθένος ἀποθανοῦσα τοιαύτη. Τούτου ἕνεκα ἥ τε ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ ἐκκλησία καλοῦσι τὴν Θεοτόκον ἀειπάρθενον, ὡς οὖσαν παρθένον πρό, κατὰ καὶ μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀρχαῖοί τινες αἱρετικοί, ἰδίᾳ οἱ δεχόμενοι τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἄνθρωπον, ἠρνοῦντο τὴν παρθενίαν τῆς Θεοτόκου, τούτοις δὲ ἠκολούθησαν καί τινες τῶν διαμαρτυρομένων, οἵτινες προσέβαλον ἰδίᾳ τὴν ἀειπαρθενίαν τῆς Θεοτόκου, διισχυριζόμενοι ὅτι οἱ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἀναφερόμενοι ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου (Ματθ. 12, 46 ἑ. 13, 55) εἶναι πραγματικοὶ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, τέκνα τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῆς Θεοτόκου. Τὰς ἰδέας των ταύτας προσπαθοῦσι νὰ στηρίξωσι καὶ ἐπὶ χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ δὴ τοῦ Ματθαίου (1, 16, 19, 20 καὶ 24) ἔνθα ὁ Ἰωσὴφ καλεῖται ἀνὴρ τῆς Μαρίας καὶ ἡ Θεοτόκος γυνὴ τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Λουκᾶ (2, 7) ἔνθα ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς καλεῖται πρωτότοκος καὶ τοῦ Ματθαίου (1, 25) ἔνθα ἐκ τῆς φράσεως «καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον» ἐξάγουσι τὸ συμπέρασμα ὅτι μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ πρωτοτόκου ἐγίνωσκεν αὐτήν. Τὰ ἐπιχειρήματα ὅμως ταῦτα τῶν διαμαρτυρομένων ἐπὶ παρερμηνειῶν στηριζόμενα δὲν εἶναι ἰσχυρά, οὐδὲ ἀποδεικνύουσι τὴν θέσιν των. Καὶ πρῶτον οἱ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἀναφερόμενοι ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ τοῦ Κυρίου δὲν ἦσαν τέκνα τοῦ Ἰωσὴφ ἐκ τῆς Θεοτόκου, ἀλλὰ τέκνα αὐτοῦ ἐκ τοῦ πρὸ τῆς μνηστείας γάμου του ἤ, ὡς δέχονται ἄλλοι τῶν ἀρχαίων ἑρμηνευτῶν, ἐξάδελφοι, οἵτινες ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καλοῦνται ἐνίοτε καὶ ἀδελφοί. Ἡ πρὸς τὸν Ἰωάννην σύστασις τῆς μητρός του, ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμαμένου Κυρίου διὰ τῶν λέξεων: «ἰδοὺ ὁ υἱός σου, ἰδοὺ ἡ μήτηρ σου», ἀποδεικνύει, ὡς καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἑρμηνευταὶ παρατηροῦσιν, ὅτι ἡ Θεοτόκος δὲν εἶχε τέκνα, ἅτινα βεβαίως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου θὰ ἐφρόντιζον περὶ αὐτῆς. Τὸ ὅτι ὁ Ματθαῖος καλεῖ τὸν Ἰωσὴφ ἄνδρα τῆς Μαρίας καὶ τὴν Μαρίαν γυναῖκα τοῦ Ἰωσήφ, οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει, διότι ὀφθαλμοφανῶς πρόκειται περὶ μνήστορος καὶ μνηστῆς, ἐκ τῆς ἀπόψεως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καθ' ἣν ἡ σχέσις τοῦ μνήστορος πρὸς τὴν μνηστὴν ἐθεωρεῖτο ὡς σχέσις ἀνδρὸς πρὸς γυναῖκα. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καλεῖ τὸν μνηστῆρα ἄνδρα καὶ κύριον τῆς μνηστῆς καὶ τιμωρεῖ ταύτην ὡς μοιχαλίδα, ἐὰν εὑρίσκετο ἐν ἀθεμίτῳ σχέσει πρός τινα (Δευτ. 22, 23). Ἐπίσης ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς πρωτοτόκου οὐδὲν ἀποδεικνύει, διότι ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ πρωτότοκος καλεῖται καὶ ὁ μονογενής. Ἐκ τοῦ χωρίου τέλος τοῦ Ματθαίου «καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε» δὲν ἕπεται, ὡς οἱ διαμαρτυρόμενοι νομίζουσιν, ὅτι μετὰ τὴν γέννησιν ἐγίνωσκεν αὐτήν. Ὁ Ματθαῖος θέλων νὰ δείξῃ ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Χριστοῦ ἦτο ἔργον θείας δυνάμεως, ἔθηκε τὸ «οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκεν»· διὰ δὲ τὰ μετὰ ταῦτα «ἡμῖν κατέλιπε συλλογίζεσθαι», ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Ζυγαβηνός. Ἐκ τῆς ἐκφράσεως λοιπὸν τοῦ Ματθαίου καὶ «οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε» δὲν ἕπεται ἀναγκαίως ὅτι μετὰ τὸ τεκεῖν ἐγίνωσκεν αὐτήν, οὐδ' ἐκ τοῦ χωρίου «καὶ οὐκ ἐπέστρεψεν ὁ κόραξ, ἕως οὗ ἐξηράνθη ἡ γῆ» (Γεν. 8, 7) ἕπεται ὅτι μετὰ τὴν ξήρανσιν τῆς γῆς ἐπανῆλθεν ὁ κόραξ.
Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται δῆλον ὅτι οὐδὲν χωρίον τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἀναγκάζει ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ Θεοτόκος μετὰ τὴν ὑπερφυσικὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου ἦλθεν εἰς γάμου κοινωνίαν· τοὐναντίον πιθανώτατον φαίνεται ὅτι μετὰ τὴν ὑπερφυᾶ γέννησιν τοῦ Κυρίου ἔμεινε παρθένος ὡς ἡ παράδοσις μυριοστόμως μαρτυρεῖ.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

ἀειπάρθενοι· αἱ παρθένοι αἱ ἀφιερωμέναι εἰς τὸν Θεόν, αἱ ὁποῖαι ἀφιέρωσαν εἰς τὸν Θεὸν τὴν παρθενίαν αὐτῶν. Οἱ παλαιοὶ κανόνες ἀπηγόρευον τὰς ἐπισκέψεις εἰς τὰς μονὰς τῶν ἀειπαρθένων. Ὁ Εὐσέβιος ἐγκωμιάζει «γυναικῶν ἱερείας καὶ χοροὺς ἀειπαρθένων».

ἀειπάρθενος· οὕτως ἐλέγετο ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων ὁ ἀριθμὸς 7. Ἐπίσης τὴν λέξιν μετεχειρίσθη καὶ ἡ Σαπφὼ (96) μὲ τὸν Αἰολικὸν τύπον *ἀϊπάρθενος* (πρβλ. *ἀΐδιος = ἀείδιος*). Συνήθως ἐλέγοντο *ἀειπάρθενοι* αἱ Ἑστιάδες, ἃς ὁ Δίων Κάσιος (56,5) ἀποκαλεῖ: «αἱ ἱέρειαι αἱ *ἀειπάρθενοι*». Ἀλλ' ἡ λέξις ἔλαβεν ἐπισημότητα ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, ὅταν ἐδόθη ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν ἐπίθετον εἰς τὴν Μητέρα τοῦ Χριστοῦ: ἡ *Ἀειπάρθενος* Μαρία. Ἔκτοτε ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων (186) τὸ ἀφῃρημένον: ἀειπαρθενία=ἡ ἀΐδιος παρθενία, τὸ ἀειπάρθενον, καὶ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου, (β', 84) ῥῆμα: *ἀειπαρθενεύω*=μένω διὰ παντὸς τοῦ βίου μου παρθένος. Ἄλλο συνώνυμον τοῦ *ἀειπάρθενος* ἔπλασαν οἱ χριστιανοὶ συγγραφεῖς διὰ τὴν Θεοτόκον, τὸ *ἀείπαις*, ἀλλ' αὐτὸ ὡς κακόζηλον, φαίνεται, δὲν ἔλαβεν ἔκτασιν καὶ κῦρος. Εἰς τὴν δημώδη λέγεται: *ἀπάρθενη* (σύγκρινε *Ἀϊνικόλας* > *Ἀνικόλας*, Ἀϊστράτηγος > Ἀστράτηγος): «τρι' *ἀπάρθενα* κοράσια, σὰν τοῦ Μάη τὰ κεράσια».

Ἀειπάτια. Μικρὸς συνοικισμὸς ἀπέχων 3 ὥρας ἀπὸ τῆς Ἄνδρου. (Κάτ. 99).

ἀειπερίεργος· ὁ πάντοτε καὶ διαρκῶς ἐν περιεργείᾳ διατελῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ ἄξιος διαρκοῦς περιεργείας.

ἀειπλανὴς καὶ *ἀείπλανος*· ὁ ἀείποτε περιπλανώμενος, ὁ δὲ Σουίδας: «*ἀείπλανα* χείλεα γραός» =ἀεικίνητα τὰ χείλη τῆς γραίας=φλύαρα.

Ἀείποδα, (τά). Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Καράβων. Ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ μικροτάτων ἐντόμων ἀνοικτοῦ κιτρίνου χρώματος. Τὰ δύο τελευταῖα ἄρθρα τῶν σιαγονικῶν κεραιῶν εἶναι σχεδὸν ὅμοια καὶ τὰ ἔλυτρα βραχύτατα. Ζῶσιν ἀποκλειστικῶς εἰς παράκτια μέρη κάτωθεν μεγάλων πετρῶν. Εἶναι γνωστὰ 4 εἴδη: ἐκ τούτων *ὁ ἀείπους ὁ θαλάσσιος* καὶ ὁ *ἀείπους ὁ Ροβίνειος* ἀπαντῶσιν εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Γαλλίας. Δ. Ν. Π.

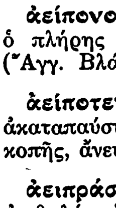

Ἀείπους.

ἀειπόθητος· ὁ πάντοτε ποθητός, ὁ ἀεὶ ποθεινός, ὁ διαρκῶς ἐπιθυμητός· ἄλλος τύπος ἀειποθὴς (ὁ Ναυκρ. εἰς τὸν θάνατον τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίου, Migne πατρολ. λη', 781).

Ἀείπολις. Πολίχνη τῆς Μεσοποταμίας.

ἀείπονος· 1) ὁ πλήρης κόπων καὶ μόχθων, 2) ὁ πλήρης πόνων καὶ λυπῶν: «ἡ *ἀείπονος* ζωή» (Ἀγγ. Βλάχος).

ἀείποτε· πάντοτε, διαρκῶς, διηνεκῶς, ἐσαεί, ἀκαταπαύστως, ἀδιαλείπτως, ἀδιακόπως, ἄνευ διακοπῆς, ἄνευ διαλείμματος: *ἀείποτε* ζῇ ὁ Θεός.

ἀειπράσινος· ὁ πάντοτε πράσινος, χλωρός, ὁ ἀειθαλής, ὁ μὴ ὠχριῶν, ὁ μὴ μαραινόμενος, ὁ μὴ μένων ξηρός.

ἀειρός· ὁ μὲν Ἡσύχιος τὸ ἑρμηνεύει: *δυστυχής*, ὁ δὲ Σουΐδας: *ἄπειρος*.

ἀειρροονάουσαι κρῆναι· ἀντὶ ἀειρρόως νάουσαι (=ρέουσαι), ἀστείρευτοι κρῆναι· ἀστέρευτες βρύσες.

ἀείρροος καὶ συνῃρημένον *ἀείρρους*· ὁ ἀκαταπαύστως ρέων, ὁ διαρκῶς τρέχων, ὁ ἀστείρευτος: τὰ *ἀείρροα* νάματα τῆς ἱερᾶς πηγῆς τοῦ Ἐπαπυργίου προσείλκυον ἄλλοτε πλῆθος πιστῶν.

ἀείρρυτος· ὁ πάντοτε ρέων, ὁ ἀέναος, ὁ διαρκῶς ἀναβρύων ὕδωρ, ἀείρροος, ἀείκρουνος.

ἀείρω· α) σηκώνω, ὑψώνω, ἐγείρω, ἀνατείνω, αἴρω, β') δένω, συνδέω, συνενῶ, ἀναρτῶ, κρεμνῶ.
Ἐτυμολ. Ὁ Brugmann τὸ ἀνάγει εἰς ἀρχαιότερον τύπον *ἀϜέριω*· συγγενὲς τὸ *μετήορος* ἐξ οὗ δι' ἀντιμεταχωρήσεως (δηλ. τοῦ ὑπερβιβασμοῦ χρόνου) προῆλθε τὸ Ἀττικὸν *μετέωρος*. Ἐπίσης καὶ Αἰολικῶς τὸ ταυτόσημον *πεδάορος*. Φαίνεται ὅτι καὶ ἐδῶ ἔχομεν δύο *ἀείρω* (βλέπε *ἄγος*). Τὸ ἓν= αἴρω, ὑψώνω, τὸ ἄλλο=συνάπτω, ἑνώνω· δηλ. ἀκριβῶς εἰπεῖν τὸ *ἀείρω* ἀρχικῶς μόνον αὐτὴν τὴν δευτέραν σημασίαν εἶχεν ἐτυμολογικῶς, εἶτα δὲ συνεχύθη καὶ ἐταυτίσθη πρὸς τὸ *αἴρω*<Fαρ- ἕνεκα τῆς φθογγικῆς ταυτότητος. Εἰς τὸ ἀσύμπτον *ἀείρω* ἀνάγονται τὰ *τετράορος* καὶ ἀττικὸν *τέτρωρος* (διὰ τὸν ἀναβιβασμὸν τοῦ τόνου του βλέπε

Digitized by Google

Φιλήντα ΓΓΕ. α΄ 87) καὶ **συνάορος=σύζυγος, ἐξ** οὗ τὸ ἀττικὸν *συνωρίς*, *παράορος*=**πρόσθετος ἵππος εἰς** τοὺς δύο ἤδη ἐξευγ**μένους, *ἀπάορος*=χω**ρισμένος, *κατάορος*=κρεμά**μενος ἐξ οὗ τὸ ἀττικὸν *κατωρὶς*=**ταινία κρεμαμένη **ἀπὸ στέφανον· *ἀορτὴρ*** =ἱμὰς ξίφους, γυλιοῦ κτλ. ***ἀορτηθεὶς*=ἀναρτηθεὶς** (Παλατ. Ἀνθολ. ζ΄, 6, 96), ***ἄορ*=κρεμάμενον (ξίφος)**· αὐτὸ (μὲ *ο*) εἶναι τὸ **κατὰ μετάπτωσιν θέμα ἐξ ἑτεροιώσεως** ἐκ τοῦ *ἀερ*, **εἰς ὃ προστιθεμένη ἡ κατάληξις** -ιω : *ἀέριω* **γίνεται *ἀείρω* μὲ τὴν με**ταπήδησιν τοῦ *ι* κοντὰ **εἰς τὸ *ε* (βλέπε *ἀδονήσι*, σελ.** 604, 605) ἀρχ. προφορὰ ***ει*=*ἐι*.**

Ρίζα uer μὲ τὸ ἀθροιστικὸν **πρόθεμα α (βλέπε Α σελ. 2)** auer, ἑλληνιστὶ *ἀFερ*. **Σύγκρινε λεττονιστὶ** wer'u = ἀραδιάζω, λιθουανιστί ; **virve = σχοινίον,** vora = σειρά, σλαβιστί : **urivi = σχοινίον, ἰνδιστὶ** avali=σειρά, varah=**συνέχεια, ἀράδα, φορά. Ὁ** G. Meyer (εἰς τὰς **etymologisches Worterbuch der** albanesischen Sprache) **τὸ ἀνάγει εἰς ἀρχαίαν ῥίζαν** uer, suer **καὶ τὸ σχετίζει μὲ τὸ ἀλβανικὸν** vier=**ἀναρτῶ, κρεμνῶ, καὶ τὰ λιθουανικὰ** svaras=**ζυγαριά, sveriu=ζυγίζω.**

Τοῦ ἄλλου τοῦ *ἀείρω*=**αἴρω δὲν ἔχομεν βεβαιωμένας** ὁμάδας λέξεων **εἰς τὰς ἄλλας γλώσσας τῆς** Ἰαπετικῆς λεγομένης **ὁμογλωσσίας κατὰ τὸν Boisacq,** ὅσον καὶ ἂν ὁ **Κούρτιος τὸ σχετίζει μὲ τὸ** Ἰνδικὸν varsma=ὕψος, **κορυφή, μὲ τὸ λατινικὸν** veru ca=ὕβος, **καμπούρα, καὶ ἀκροχορδών, κρεατολιά,** καὶ μὲ τὸ **σλαβικὸν vrichu καὶ λιθουανικὸν** virszus=κορυφή, **ἅπερ θεωροῦνται παρακινδυνευμέναι σχετίσεις.**

ἀεισάλευτος· ὁ **πάντοτε** σαλευόμενος, ὁ εἰς διαρκῆ σάλον εὑρισκόμενος, ὁ οὐδέποτε μόνιμος, ὁ ἀσταθὴς **πάντοτε.**

ἀείσειστος· ὁ πάντοτε σειόμενος, ὁ διαρκῶς συγκλονιζόμενος, ὁ ἀεὶ παλλόμενος, ὁ ἀενάως κραδαινόμενος.

ἀείσιτοι (ἀρχαιολ.). **Οὕτως ἐκαλοῦντο ἐν Ἀθήναις οἱ** ἕνεκα τιμῆς **ἢ εἰς ἀμοιβὴν ὑπηρεσιῶν διὰ βίου** τρεφόμενοι **πολῖται δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ εἰς δημόσιον** κατάστημα, **καλούμενον πρυτανεῖον. Τῆς ἰσοβίου** ταύτης σι**τήσεως ἐδικαιοῦντο οἱ πρυτάνεις καὶ** ἄλλοι δημό**σιοι λειτουργοί, ὧν ἡ ὑπηρεσία ἀπ**ήτει τὴν διαρ**κῆ αὐτῶν παρουσίαν ἐν τῷ πρυτανεί**ῳ διὰ πάσης **τῆς ἡμέρας ἢ καὶ τῆς νυκτός, κυρίως ὅμως** ἀείσιτοι **ἦσαν οἱ διὰ μεγάλων κατορθωμάτων εὐεργετοῦντες τὴν πόλιν. Τούτων μάλιστα, ὡς ἐκ σωθεισῶν ἐπιγραφῶν καταφαίνεται, ἐδικαιοῦντο** καὶ **οἱ ἀπόγονοι εἰς σίτησιν ἐν τῷ πρυτανεί**ῳ : «Δεδόχ**θαι τῷ δήμῳ ἐπαινέσαι μὲν** Λυκοῦργον.... ἀρετῆς **ἕνεκα καὶ δικαιοσύνης καὶ στῆσαι** αὐτοῦ τὸν δῆμον **χαλκῆν εἰκόνα ἐν** ἀγορᾷ **....** δοῦναι δὲ σίτησιν **ἐν πρυτανείῳ τῶν ἐγγόνων ἀεὶ τῶν** Λυκούργου.... **εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον» (ἐπιγρ.) Τὸ ἔθιμον τοῦτο ἦτο ἀρχαιότατον, διότι ὁ Λυκοῦργος ἐν τῷ κατὰ Λεωκράτους ἀναφέρει ὅτι ἡ πόλις ἔδωκεν ἰσόβιον ἐν τῷ πρυτανείῳ σίτησιν εἰς τὸν ἐκ Δελφῶν Κλεομάντιν καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, ἕνεκεν εὐεργεσίας. Ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἡ διάκρισις τῶν ἀεισίτων μεγάλως ἐξετιμᾶτο, ἀλλὰ βραδύτερον, μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον, ἐξέπεσε κατὰ πολὺ καὶ ἡ ἀξία αὐτῆς (ἰδὲ «σίτησιν»).** ΣΤ. Δ. ΒΑΣ.

ἀείσιτος· ὁ ἀεὶ σιτιζόμενος, ὁ πάντοτε τρεφόμενος καὶ δὴ ἐν τῷ πρυτανείῳ.

ἀεισκίαστος· ὁ πάντοτε σύσκιος, ὁ διαρκῶς σκιαζόμενος, ὁ εἰς πᾶσαν ὥραν τῆς ἡμέρας ἔχων σκιάν.

ἀεισκότεινος· ὁ ἀεὶ ἐν σκότει διατελῶν, ὁ πάντοτε σκοτεινός, ὁ διαρκὲς ἔχων σκότος.

ἀείσοφος· ὁ διαρκῶς σοφός· ὁ πάντοτε συνετός, ὁ ἐσαεὶ πλήρης σοφίας.

ἀεισσόος· λέξις τοῦ Νόννου σημαίνουσα: ὁ πάντοτε σῶος, ὁ ἀείποτε ἀσφαλής. Τὸ *σόος* αὐτὸ εἶναι ἐκ τοῦ *σεύω*=διώκω, καταστρέφω· ἀλλ' εἶναι παρανοημένον ἐκ παρετυμολογίας πρὸς τὸ *σῶος* καὶ οὕτω κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὸ ἐναντίον.

ἀεισταγής· ὁ πάντοτε στάζων, ὁ ἀεὶ σταλάσσων, ὁ διαρκῶς ῥέων: δάκρυα *ἀεισταγῆ*, (ὁ Προβελέγγιος).

ἀειστένακτος· ὁ διαρκῶς στενάζων (Νικήτας ὁ Εὐγενειανός, ἐρωτικὸς ποιητὴς τοῦ 12ου΄ μ. Χ. αἰῶνος).

ἀειστρεφής· ὁ διαρκῶς καὶ διὰ παντὸς στρεφόμενος (Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς) καὶ *ἀείστροφος* =ποὺ πάντα γυρίζει (ὁ Εὐστάθιος).

ἀεισύμφορος· ὁ πάντοτε συμφέρων· ὁ διαρκῶς χρήσιμος.

ἀεισχοροῦν· λέξις πλασθεῖσα ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος πρὸς ἐτυμολογίαν τοῦ αἰσχρός· ***ὁ ἀεὶ ἴσχων τὸν ῥοῦν.***

ἀειτάραχος· ὁ διαρκῶς ἐν ταραχῇ εὑρισκόμενος, **ὁ ἀεὶ ταρασσόμενος**: *ἀειτάραχος* θάλασσα=ἡ πάντοτε ταρασσομένη, ἡ ἐν διαρκεῖ κλύδωνι εὑρισκομένη.

ἀειτελής· ὁ αἰωνίως τέλειος, ὁ ὑπερτέλειος, ὁ Θεός.

ἀειτρεφής· ὁ διαρκῶς τρεφόμενος· *ἀειτρεφὴς* ψυχὴ=ἡ ἀεὶ τρεφομένη (ἐννοεῖται διὰ τῶν θείων ῥημάτων τοῦ Κυρίου) Νικήτας Δαβὶδ Migne λη΄,σ. 781.

ἀειφαγία· τὸ διαρκῶς τρώγειν, τὸ νὰ γεύεταί τις πάντοτε, τὸ νὰ διατελῇ κανεὶς εἰς διαρκὲς μάσημα: πάσχει ἀπὸ *ἀειφαγίαν*· «νόμος ἀειφυγίας κατὰ τῶν ἐπιδημούντων πτωχῶν καὶ νόμος *ἀειφαγίας* ὑπὲρ τῶν ἐνδημούντων πλουσίων».

ἀειφάγος· ὁ ἀεὶ ἐσθίων, ὁ πάντοτε τρώγων, ὁ διαρκῶς μασῶν, ὁ αἰωνίως γευόμενος, ὁ ἀπαύστως καταπίνων, τοῦ ὁποίου αἱ σιαγόνες εἶναι ἄστατοι καὶ τὸ στόμα πάντοτε πλῆρες.

ἀειφαής· ὁ διαρκῶς ἐκπέμπων φάος, ὁ πάντοτε φέγγων, ἀειφανής, ἀείφωτος, ἀειλαμπής.

ἀειφανεῖς ἀστέρες. Καλοῦνται οὕτως οἱ ἀστέρες, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἡμερησίαν περιστροφὴν τῆς οὐρανίου σφαίρας περὶ τὸν ἄξονα τοῦ κόσμου οὐδέποτε ἀνατέλλουσιν οὔτε δύουσιν, ἀλλὰ διαρκῶς εὑρίσκονται ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος τοῦ παρατηρητοῦ.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀειφανῶν ἀστέρων εἶναι διάφορος διὰ παρατηρητὰς εὑρισκομένους εἰς σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς ἔχοντα διάφορον γεωγραφικὸν πλάτος. Οὕτως, ἐὰν φαντασθῶμεν

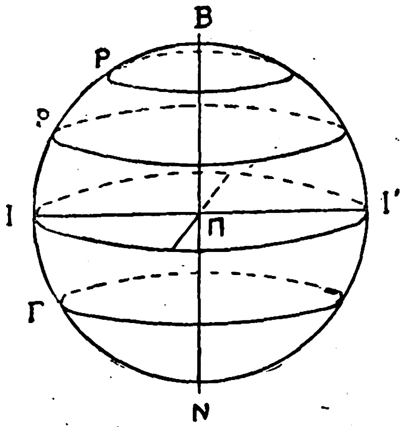

Σχ 1.

παρατηρητὴν Π εὑρισκόμενον ἐπὶ τοῦ βορείου πόλου, ὁπότε ὁ ὁρίζων του θὰ εἶναι παράλληλος τῷ ἰσημερινῷ, δι' αὐτὸν ἅπαντες οἱ ἀστέρες Ρ τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου θὰ διαγράφωσι διαρκῶς κύκλους παραλλήλους πρὸς τὸν ὁρίζοντα Ι Ι΄, χωρὶς οὐδέποτε νὰ κατέρχωνται ὑπ' αὐτὸν καὶ συνεπῶς θὰ εἶναι πάντες ἀειφανεῖς. Ὁμοίως πάντες οἱ ἀστέρες Γ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου θὰ εἶναι ἀειφανεῖς διὰ παρατηρητὴν ἱστάμενον ἐπὶ τοῦ νοτίου πόλου (Σχ. 1).

Ἐὰν ὁ παρατηρητὴς Π εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ ἰσημερινοῦ (Σχ. 2), ὁπότε ὁ ἄξων τοῦ κόσμου θὰ ταυτίζηται πρὸς μίαν τῶν διαμέτρων τοῦ ὁρίζοντος ΙΑ, δι' αὐτὸν οἱ ἀστέρες Β ἀμφοτέρων

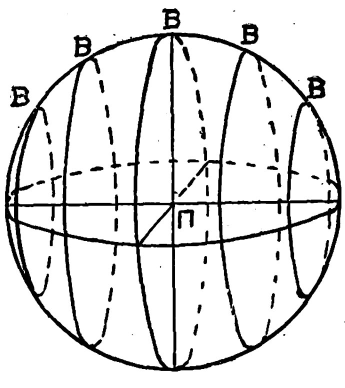

Σχ. 2.

τῶν ἡμισφαιρίων θὰ εἶναι ἀμφιφανεῖς, μόνοι δὲ ἀειφανεῖς θὰ ἦσαν οἱ πολικοὶ ἀστέρες Α καὶ Ι ἤτοι οἱ κείμενοι ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ βορείου ἢ ἐπὶ τοῦ νοτίου πόλου, ἐὰν ὑπῆρχον τοιοῦτοι (Σχ. 2).

Ἐὰν τέλος ὁ παρατηρητὴς ἵσταται μεταξὺ πόλου καὶ ἰσημερινοῦ εἰς τόπον Π, ἔχοντα γεωγραφικὸν πλάτος φ, τότε δι' αὐτὸν πάντες οἱ ἀστέρες Ε, τῶν ὁποίων ἡ πολικὴ ἀπόστασις εἶναι μικροτέρα ἢ ἴση πρὸς τὸ γεωγραφικὸν πλάτος φ θὰ εἶναι ἀειφανεῖς, οἱ δὲ λοιποὶ ἀμφιφανεῖς (Η) ἢ καὶ ἀφανεῖς (Κ). (Σχ. 3).

Τὸ παρατιθέμενον τμῆμα χάρτου τοῦ οὐρανοῦ δεικνύει τοὺς ἀστέρας, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀειφανεῖς εἰς τὸν ὁρίζοντα τῶν Ἀθηνῶν, ὧν τὸ γεωγραφικὸν πλάτος ἰσοῦται περίπου πρὸς 38° Β.

Ἐπειδὴ τόσον ἡ ἄνω ὅσον καὶ ἡ κάτω μεσουράνησις τῶν ἀειφανῶν ἀστέρων συμβαίνει ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος, οἱ ἀστέρες οὗτοι δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς προσδιορισμὸν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἄξονος τοῦ κόσμου καὶ ἑπομένως τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους τοῦ τόπου. Πρὸς τοῦτο σκοπεύομεν ἀειφανῆ τινα ἀστέρα διὰ θεοδολίχου ἢ διὰ μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου κατὰ τὴν ἄνω καὶ κατὰ τὴν κάτω μεσουράνησιν αὐτοῦ καὶ λαμβάνομεν τὰ εἰς ἀμφοτέρας τὰς σκοπεύσεις Α καὶ Κ ἀντιστοιχοῦντα

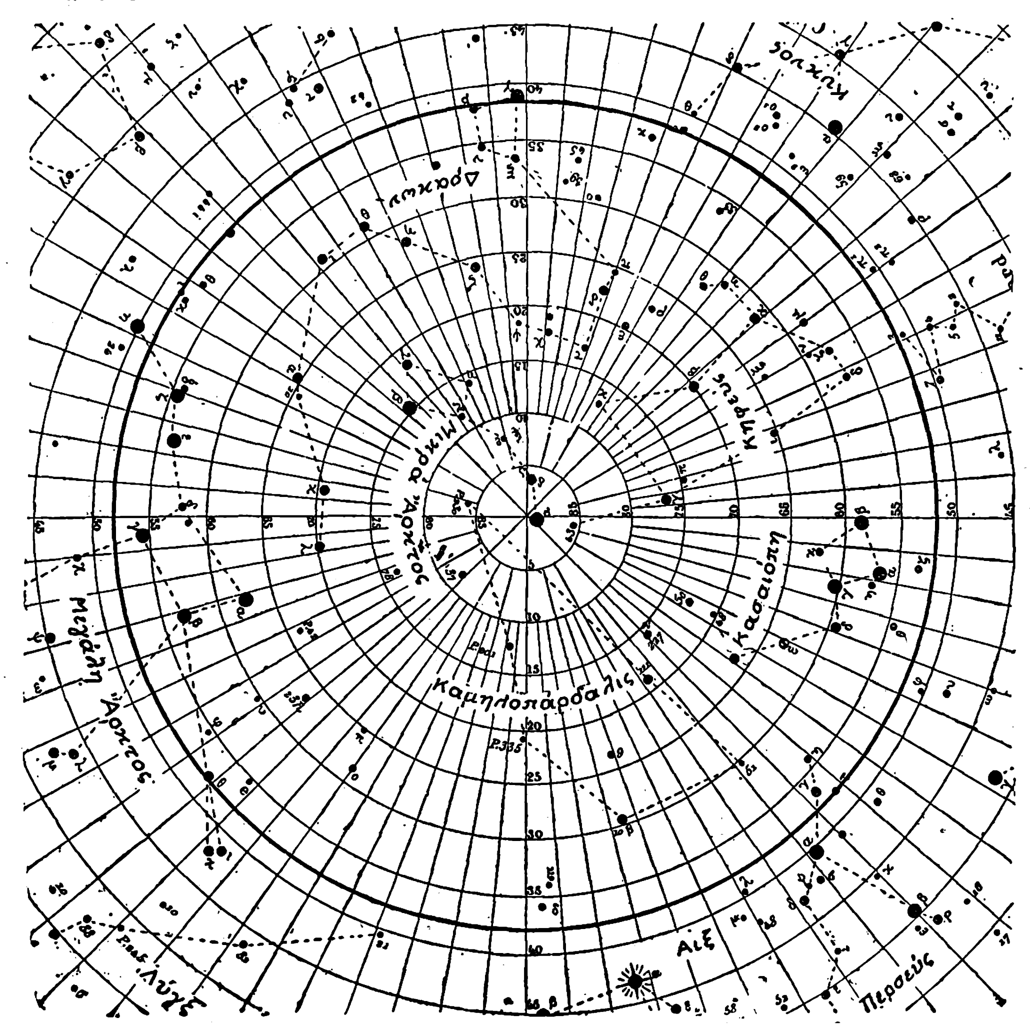

Ἀειφανεῖς ἀστέρες εἰς τὸν ὁρίζοντα τῶν Ἀθηνῶν.

Digitized by Google

ἀναγνώσματα τοῦ κύκλου ὕψῶν ἢ τοῦ κύκλου ἀποκλίσεων (Σχ. 4). Ἡ διαφορὰ τοῦ ἀναγνώσματος τῆς μιᾶς μεσουρανήσεως ἀπὸ τοῦ τῆς ἄλλης θὰ δώσῃ γωνίαν ΑΟΚ, ἧς ἡ διχοτόμος ΟΠ θὰ διέρχηται διὰ τοῦ πόλου Π καὶ θὰ σχηματίζῃ συνεπῶς πρὸς τὸν ὁρίζοντα ΡΟ γωνίαν ΠΟΡ, ἴσην πρὸς τὸ πλάτος τοῦ τόπου. Ἐν τῷ τοιούτῳ προσδιορισμῷ τοῦ πλάτους δέον νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ διάθλασις, τὸ ἐκ τῆς ὁποίας σφάλμα

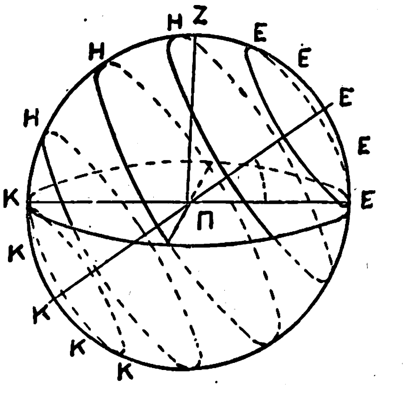

Σχ. 3.

εἶνε τόσῳ μεῖζον, ὅσῳ μικρότερον εἶνε τὸ ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος ὕψος τοῦ παρατηρουμένου ἀειφανοῦς ἀστέρος, ἰδίᾳ κατὰ τὴν κάτω μεσουράνησιν αὐτοῦ. Ἡ μέθοδος αὕτη ἔχει ἐπίσης καὶ τὸ μειονέκτημα ὅτι αἱ συνθῆκαι παρατηρήσεως μεταβάλλονται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σημαντικῶς κατὰ τὸ διά-

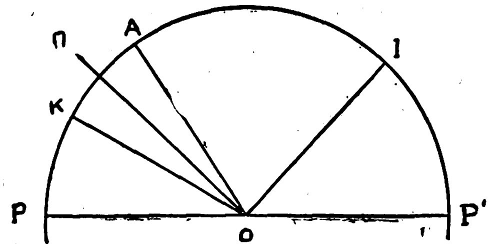

Σχ. 4.

στημα, ὅπερ μεσολαβεῖ μεταξὺ τῶν δύο μεσουρανήσεων τοῦ ἀειφανοῦς.

Τινὲς ἐκ τῶν ἀειφανῶν ἀστέρων, εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πόλου εὑρισκόμενοι, καλοῦνται Παραπόλιοι (Βλ. λέξιν). Οἱ ἀστέρες οὗτοι εἶναι χρησιμώτατοι ἐν τῇ Ἀστρονομίᾳ.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

ἀειφανής· ὁ πάντοτε φαινόμενος, ὁ οὐδέποτε ἐκλείπων, καὶ ἐπιρ. ἀειφανῶς.

ἀείφατος· ὁ διαρκῶς φημιζόμενος, τὸν ὁποῖον πάντοτε ὀνομάζουν. Εἰς τοὺς Σιβυλλικοὺς χρησμοὺς γ', 415.

ἀειφεγγής· ὁ διαρκῶς φέγγων, ὁ ἀδιαλείπτως ἐκπέμπων ἀκτῖνας φωτός, ὁ ἀειλαμπής: ἡ *ἀειφεγγὴς* κανδήλη τῆς Ἁγίας Τραπέζης λέγεται ἀκοίμητος. Ὁ ἥλιος εἶναι ἀστὴρ *ἀειφεγγής*, ἂν καὶ ἡμεῖς δὲν τὸν βλέπομεν διαρκῶς.

ἀειφλεγής· ὁ ἀκαταπαύστως ἀναδίδων φλόγας, ὁ διαρκῶς φλεγόμενος, ποὺ εἶναι πάντα ἀναμμένος: ὁ κρατὴρ τοῦ Βεζουβίου εἶναι *ἀειφλεγής*.

ἀειφόρι· οὕτω λέγεται ἐν Σινασῷ ἡ ἐνδυμασία, ἡ φορεσιά, δηλ. τὸ *ἀειφόριον*, τὸ ἀεὶ φορούμενον, ἐκεῖνο ποὺ φορεῖ κανεὶς πάντοτε.

ἀειφόρος· ὁ ἀειθαλής, ὁ πάντοτε φέρων, παράγων (βλέπε *ἀείφρουρος*).

ἀειφρούρητος· ὁ ἀεὶ φρουρούμενος, φυλαττόμενος, ὁ διαρκῶς ὑπὸ στρατιωτικῆς φρουρᾶς ἐπιτηρούμενος, ὁ ἀδιαλείπτως ὑπὸ ὡρισμένης στρατιωτικῆς δυνάμεως ἐπιβλεπόμενος: τὰ σύνορα τῆς χώρας δέον νὰ ὦσιν *ἀειφρούρητα*.

ἀείφρουρος· ὁ πάντοτε φρουρῶν, ὁ διαρκῶς φυλάττων: «κατασκαφὴς οἴκησις (=ὑπόγειον) *ἀείφρουρος* (=φυλάττων διαρκῶς τοὺς ἐν αὐτῷ). Ὁ Κρατῖνος (98, 7) ἔχει τὸ *ἀείφρουρος* ὡς ἐπίθετον τοῦ *μελίλωτος*· ὁ Kock τὸ διορθώνει: *ἀειφόρος* (ἐκ τῆς *γλώσσης* τοῦ Ἡσυχίου) = ἀειθαλής· καὶ οὕτως εὐοδοῦται τὸ νόημα: «ἀειφόρῳ μελιλώτῳ κάρα πυκάζομαι» = σκεπάζω τὸ κεφάλι μου (στεφανώνομαι) μὲ τὸν ἀειθαλῆ μελίλωτον (=εἶδος τριφυλλίου μοσχοβολοῦν ὡς μέλι).

ἀειφυγία. Ἦτο ἡ ἐξορία παρ' ἀρχαίοις Ἕλλησιν, ἐπιβαλλομένη ὡς ποινή.

Ἤδη, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου, ἡ ποινὴ αὕτη ὑπῆρχεν εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις· τὰς περὶ αὐτῆς ὅμως περισσοτέρας πληροφορίας ἔχομεν, φυσικά, διὰ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ *φυγή*, εἴτε *ἀειφυγία*, ἦτο εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας ποινή, τὴν ὁποίαν ἐπέβαλεν ὡρισμένος νόμος δι' ὡρισμένα ἀδικήματα, ὡς ὁ τραυματισμὸς πολιτῶν, ἡ βλάβη ἱερῶν ἐλαιῶν κτλ. Οἱ ξένοι, περὶ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ὅτι προσέφερον εὐεργεσίαν τινὰ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐδικαιοῦντο νὰ θεωρηθοῦν πολῖται· πᾶν δὲ ἀδίκημα, ὡς τ' ἀνωτέρω, διαπραττόμενον ἐναντίον αὐτῶν, συνεπήγετο τὴν ποινὴν τῆς ἀειφυγίας, εἰς ἣν ὑπέκειντο ἐνίοτε καὶ παραβάσεις τοῦ πρὸς τὰ θεῖα ὀφειλομένου σεβασμοῦ. Οὕτως ὁ περίφημος σοφιστὴς Πρωταγόρας, ὁ φιλόσοφος Ἀναξαγόρας κ.ἄ. κατεδικάσθησαν εἰς ἀειφυγίαν.

Ἐπίσης ἡ ἀειφυγία ἠδύνατο, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ δικαστηρίου, νὰ ἐπιβληθῇ καὶ εἰς ἄλλα πολιτικὰ ἀδικήματα ἀντὶ τοῦ προστίμου, ἢ καὶ ἀντὶ τοῦ θανάτου· καὶ τοιαῦτα ἀδικήματα ἦσαν π. χ. ὁ *Λακωνισμός* (κατηγορία ὅτι πολίτης τις ηὐνόει τοὺς Σπαρτιάτας), ἡ κατηγορία ἐπὶ συκοφαντίᾳ κτλ. Οὕτως οἱ κατήγοροι τοῦ Σωκράτους κατεδικάσθησαν ἄλλοι εἰς θάνατον καὶ ἄλλοι εἰς ἀειφυγίαν.

Πολὺ συχνή, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἦτο ἡ ποινὴ αὕτη κατὰ πολιτικῶν ἀντιπάλων. Ἑκάστη ἐπανάστασις εἰς τὰς ἀρχαίας Ἀθήνας, δηλαδὴ ἑκάστη βιαία μεταβολὴ τοῦ πολιτεύματος, παρηκολουθεῖτο ἀπὸ πολυαρίθμους καταδίκας εἰς ἀειφυγίαν. Τοῦτο συνέβη μετὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος, μετὰ τὴν ἧτταν τῶν Πεισιστρατιδῶν, κατὰ τὴν τυραννίαν τῶν Τετρακοσίων, τέλος τῶν Τριάκοντα. Μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῆς πολιτείας ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου ἐκηρύχθη γενικὴ *ἀμνηστεία*, ἡ ὁποία ἐτηρήθη πιστῶς.

Ἡ ἐξορία ἦτο πάντοτε διαρκής, ἐφ' ὅρου ζωῆς (*ἀειφυγία*). Ἐνίοτε δὲ περιελαμβάνετο εἰς αὐτὴν καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ καταδικασθέντος, ὅπως συνέβη διὰ τὸν ἰσχυρὸν οἶκον τῶν Ἀλκμεωνιδῶν. Δὲν συνέβαινεν ὅμως τοῦτο πάντοτε, καὶ ὁ Δημοσθένης ἐπαινεῖ τοὺς Ἀθηναίους ὅτι δὲν κατεδίκασαν εἰς ἀειφυγίαν καὶ τὰ τέκνα τῶν Τριάκοντα τυράννων. Οἱ ἐξόριστοι ἠδύναντο νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ νὰ ἐπανακτήσουν τὴν ἰδιότητά των ὡς πολιτῶν μόνον κατόπιν ἀμνηστείας· καὶ γνωρίζομεν οὕτω πολλὰς ἀμνηστείας, ὄχι ὅμως εἰς φονεῖς, ἢ εἰς πολίτας ἐπιχειρήσαντας νὰ γίνουν τύραννοι, διότι εἰς τούτους οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος ἀπηγόρευον τὴν παροχὴν ἀμνηστείας. Οἱ πολιτικοὶ ἐξόριστοι, ἐπανερχόμενοι, ἀνέκτων τὴν περιουσίαν των, ἂν δὲ τὰ κτήματά των ἦσαν πωλημένα, ἠδύναντο νὰ λάβουν ἀποζημίωσιν.

Ὑπῆρχε καὶ ἡ ἑκουσία ἐξορία, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλουν αἱ πολιτικαὶ διενέξεις, καὶ ἡ φυγὴ τῶν ἐνόχων πρὸ τῆς κρίσεως τοῦ δικαστηρίου. Ὅσοι ἔφευγον ἐκ τοιαύτης αἰτίας ἠδύναντο νὰ ἐπανέλθουν. Ἐπίσης, ἐκτὸς τῆς ἀειφυγίας, ὑπῆρχε καὶ ἡ ποινὴ τῆς προσωρινῆς ἐξορίας ἐπιβαλλομένη ἐπὶ περιπτώσεων ἀκουσίου φόνου ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν συγγενῶν τοῦ θύματος.

Ὁ ἐξόριστος γενικῶς ἦτο ἀσφαλὴς εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξορίας του—τὴν ξένην γῆν. Μόνον ἐπὶ προδοσιῶν καὶ σοβαρῶν πολιτικῶν ἐγκλημάτων (στάσεων κτλ.), οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτουν ἐνίοτε τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐγκληματίου, ἢ ἐπεκήρυσσον τὴν κεφαλὴν τοῦ ἐνόχου.

Δὲν γνωρίζομεν καλῶς τὸν χαρακτῆρα τῆς ἐξορίας εἰς τὴν Σπάρτην. Πάντως ἡ ἀειφυγία ἦτο σπανιωτέρα ἐκεῖ, μόνον δὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παρακμῆς ἐπὶ τῶν τυράννων τῆς Σπάρτης, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι προὐκάλεσαν πολυαρίθμους πολιτικὰς ἐξορίας. Τοῦτο ἄλλως τε συνέβαινε καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀρχαίας ἑλληνικὰς πολιτείας. Παντοῦ ἡ πολιτικὴ ἐξορία ἦτο τὸ προσφιλὲς ὅπλον τῶν κομμάτων, ἰδίως μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον. Συχνοτάτη, γενικῶς εἰπεῖν, ἦτο ἡ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς ταύτης κατὰ τοὺς πολέμους μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν καὶ τὰς ἐμφυλίους ταραχὰς μεταξὺ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς δημοκρατίας. Τὰ μεγάλα ἑλληνικὰ κράτη, αἱ Ἀθῆναι, ἡ Σπάρτη, αἱ Θῆβαι ἐξώριζον πάντοτε τοὺς ἀντιπάλους των ἀπὸ τὰς ἡττηθείσας πόλεις. Ὅταν δ' ὡμολογεῖτο ἡ εἰρήνη, πρώτιστος ὅρος ἦτο ἡ ἀνάκλησις τῶν ἐξορίστων, οἱ ὁποῖοι καὶ ἀνελάμβανον τὰς περιουσίας των.

Καὶ εἰς τὴν Ρώμην ἡ ἐξορία (exilium) ἐπεβάλλετο διὰ διαφόρους αἰτίας καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐπὶ τῆς δημοκρατίας, φερ' εἰπεῖν, ἦτο ἐν χρήσει *ἡ ἀπαγόρευσις πυρὸς καὶ ὕδατος* (aquae et ignis interdictio), ἡ δὲ περιουσία τοῦ ἐξοριζομένου ἐδημεύετο.

Ὁ Αὔγουστος ἀντικατέστησε τὴν ποινὴν τῆς ἐξορίας μὲ τὴν τῆς *ἐκτοπίσεως* (deportatio), ποινὴν περισσότερον σύμφωνον μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Συνήθως οἱ ἔνοχοι ἐξετοπίζοντο εἰς νῆσον, καὶ δὴ εἰς νῆσον «ἀπέχουσαν τοὐλάχιστον 50 μίλια». Ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως μάλιστα τῆς ἀποφάσεως, ὁ ἐξοριζόμενος ἔχανεν ὄχι μόνον τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδιωτικά, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ γάμος του ἐθεωρεῖτο διαλελυμένος.

Βραδύτερον, σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἐπιπνέει μεγαλυτέρα ἐπιείκεια. Ὁ μέγας Κωνσταντῖνος ἐκδίδει νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ γάμος τοῦ ἐξορίστου δὲν λύεται· ἐπικυροῖ δ' ὁ Ἰουστινιανὸς τὴν καινοτομίαν τοῦ Κωνσταντίνου, τὴν ὁποίαν, προφανῶς, εἶχον ἐμπνεύσει χριστιανικαὶ ἰδέαι. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ἐξορία ἦτο, ὡς φαίνεται, μόνον πολιτικὴ ποινή, ὄχι δὲ καὶ τόσον συχνή. Ἀειφυγίαν ὡς ποινὴν μνημονεύει ἡ 12η Νεαρὰ τῶν Βασιλικῶν. Εἰς τοὺς βυζαντινοὺς ἱστορικοὺς συναντῶμεν ἀρκετὰ συχνὰ μνημονευομένην τὴν *ἐξορίαν*. ΑΔ.ΑΔ.

ἀείφυλλα· καλοῦνται τὰ φυτὰ ἐκεῖνα ἅτινα διατηροῦν πράσινον φύλλωμα συνεχῶς κατὰ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ὡς π. χ. ἡ ἐλαία, ἡ πεύκη, τὸ ἐνώνυμον, τὸ λιγοῦστρον, τὸ χρυσάνθεμον, κλπ. (βλέπε ἀειθαλῆ φυτά).

ἀείφωτος· ὁ ἀεὶ φωτίζων, ὁ πάντοτε φέγγων, ὁ ἀειφανής.

ἀείχλωρος· ὁ πάντοτε χλωρὸς=χλοερός· *ἀείχλωρος* θάμνος=ὁ ἀειθαλὴς θάμνος,—δένδρον,—πεδιὰς κτλ. (Εὐφορίωνος ἀποσπάσματα 64). Τὸ *χλωρὸς* γίνεται ἀπὸ τὸ *χλοερός*· ἀφομοιοῦται δηλ. τὸ *ε πρὸς τὸ ο*: *χλοορός*, αὐτὰ δὲ τὰ δύο οο εἶναι τὸ ω, ὥστε ἡ συναίρεσις εἴτε ἀρχαία, εἴτε νέα, δὲν εἶναι ἄλλο τίποτε παρὰ ἡ ἀφομοίωσις τῶν δύο συνεστώτων φωνηέντων καὶ ἡ ἁπλοποίησις τῶν δύο ἀφομοιωθέντων εἰς ἕν, μακρὸν μὲν παρ' ἀρχαίοις, ὅτε ἡ προφορὰ ἠνείχετο τὰ μακρά, ἁπλοῦν δὲ παρ' ἡμῖν ὅπου ἡ προφορά μας δὲν ἔχει μακρά: τὸ ἔμορφο>τὸ ὄμορφο>τόμορφο.

Μ.Φ.

ἀειχρονίως· καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον, διαρκῶς καὶ διὰ παντός, αἰωνίως, ἀενάως, ἐσαεί, ἀείποτε, πάντοτε, πάντα, γιὰ πάντα, γιὰ ὅλον τὸν καιρό, ὁλοχρονίς, ὁλοχρονιτίς, ὁλοχρονικίς.

Ἄελεν (Haelen). Τοποθεσία ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Ναμὺρ-Ντιέστ (Βέλγιον) ἐπὶ τοῦ 69ου χιλιομ. ἀπὸ Ναμύρ. Ὑπῆρξε τὸ θέατρον πεισματώδους μάχης τὴν ὁποίαν τρισχίλιοι περίπου στρατιῶται Βέλγοι διεξήγαγον ἐναντίον διπλασίων γερμανικῶν δυνάμεων, τὴν 12ην Αὐγούστου 1914. Ἡ μάχη διήρκεσεν ἐπὶ 4 ἡμέρας, κατέληξε δέ, κατόπιν τῆς ἀφίξεως μεγάλων γερμανικῶν ἐνισχύσεων, εἰς τὴν ὑποχώρησιν τῶν Βέλγων πρὸς Ἀμβέρσαν.

ἀελιά, ὁ δωδεκανήσιος τύπος τοῦ *ἀγελαία*> *ἀγελιά*=ἀγελάδα (βλέπε τὰς λέξεις), μὲ τὴν συνήθη παρ' αὐτοῖς ἀποσιώπησιν τοῦ οὐρανικοῦ γ (=λατινογερμανικὸν) μεταξὺ δύο φωνηέντων.

ἀέλιος· ὁ δωρικὸς τύπος τοῦ ἥλιος: «ἀκτὶς ἀ*λίου* τὸ κάλλιστον...»(Σοφοκλῆς). Τὸ ἀέλιος εἶναι ὁ ἀσυναίρετος τύπος ἐξ οὗ προέκυψε τὸ ἥλιος ἐκ συναιρέσεως· δηλ. τὸ ἀνοικτὸν *α* ἐπροφέρθη ὀλίγον κλειστότερον χάριν τοῦ παρ' αὐτῷ κλειστοῦ *ε* καὶ τὸ κλειστὸν *ε* ἐπροφέρθη ὀλίγον ἀνοικτότερον χάριν τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἀνοικτοῦ *α*, οὕτω δὲ τὰ δύο ἀφωμοιώθησαν εἰς δύο ᾱ, ἤτοι ἀνοικτὰ e (e e) τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι ἔγραψαν μετὰ τὴν ἐπὶ ἄρχοντος Εὐκλείδου μεταρρύθμισιν τοῦ ἀλφαβήτου (403 π. Χ.) διὰ τοῦ γράμματος *η* (προφ. e e ἀνοικτόν).

ἄελλα· θύελλα, θυελλώδης ἄνεμος, σίφων, πνεῦμα σφοδρόν, ἀνεμοστρόβιλος, ἀνεμοταραχή, ἀνεμοστρίφουλας, συνηθέστερον εἰς τὸν πληθυντικὸν ἐκφερομένη 2) μεταφορικῶς ἐπὶ πάσης στροβιλοειδοῦς κινήσεως, ἀκόμη καὶ τῶν ἀστέρων. Ἡ λέξις ἁπλῆ εἶναι ἐπική, ἀλλ' ὑπάρχουσι πλεῖστα ὅσα σύνθετα ἐξ αὐτῆς εὔχρηστα εἰς τὸν γραπτὸν λόγον. Παράγεται δὲ ἐκ τοῦ *ἄημι*=πνέω, ἐκ τοῦ ὁποίου καὶ ὁ *ἀήρ*.

Ἄελλα. Ἦτο μία τῶν Ἀμαζόνων, ἀδελφὴ τῆς Κελαινοῦς. Ἡ λέξις δηλοῖ τρικυμίαν, θύελλαν, ὡς μαρτυροῦσι καὶ αἱ παρ' Ὁμήρῳ φράσεις «χειμέριαι ἄελλαι» (Β' 293) καὶ «ἄελλαι παντοίων ἀνέμων» (Ε' 292) κλπ., καὶ εἶναι ἡ Ἄελλα προσωποποίησις ἀτμοσφαιρικῶν ἀνωμαλιῶν. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὰς Ἀμαζόνας ἀγωνίζονται οἱ ἡλιακοὶ ἥρωες (Ἡρακλῆς, Θησεὺς κλπ.) Βλ. μυθολογίαν Descharme-Ἀδαμαντίου σελ. 513 καὶ ἑξῆς.

Γ. Κ.

ἀελλοπόδης· λέγεται ἐν Καρπάθῳ κατὰ τὸν Μανωλακάκην ὁ γρήγορος στὰ πόδια.

ἀελλόπους. Ἡ ἔχουσα ταχεῖς πόδας. Ἐπίθετον τῆς Ἴριδος τῆς ἀγγελιαφόρου τῶν θεῶν, παρ' Ὁμήρῳ (Ἰλ. Θ. 409).

Ἀελλόπους. Μία τῶν τριῶν Ἁρπυιῶν θυγατέρων τοῦ Θαύμαντος καὶ τῆς Ἠλέκτρας (Ἀπολλ. α', 9, 21) ἢ τοῦ Τυφῶνος, ἢ τοῦ Ποσειδῶνος. Αἱ Ἅρπυιαι, κατὰ τὸ ἥμισυ γυναῖκες καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ πτηνά, ἦσαν προσωποποιίαι τῶν θυελλῶν καὶ τοῦ βιαίου θανάτου. Ὅτε ὁ Φινεύς, παρασυρθεὶς ὑπὸ τῆς γυναικός του, ἐτύφλωσε τοὺς ἐκ τῆς πρώτης συζύγου υἱούς του καὶ πρὸς τιμωρίαν ἐτυφλώθη καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῶν θεῶν, ἡ Ἀελλόπους καὶ Ἀελλοῦς μετὰ τῶν ἀδελφῶν της Κελαινοῦς καὶ Ἀελλοῦς ἐμίαινον καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ φαγητόν του, ὥστε οὗτος μὴ δυνάμενος νὰ φάγῃ ἐβασανίζετο

Digitized by Google

ἐκ της πείνης. Ὅτε ὅμως οἱ Ἀργοναῦται ἐκστρατεύοντες πρὸς κτῆσιν τοῦ Χρυσομάλλου Δέρατος διῆλθον ἐκεῖθεν, οἱ πτερωτοὶ υἱοὶ τοῦ Βορέου, Ζήθης καὶ Κάλαϊς κατεδίωξαν τὰς Ἁρπυίας αἵτινες, διὰ νὰ σωθοῦν, κατέφυγον εἰς τὰς Στροφάδας νήσους.

ἀελλοφόρος· ὁ φέρων τὴν ἄελλαν, τὴν θύελλαν: *ἀελλοφόρα* ὕψη, εἶπεν ὁ Π. Τριαντάφυλλος.

Ἀελλώ. Μία τῶν τριῶν Ἁρπυιῶν, ἀδελφὴ τῆς Ἀελλόποδος. (Ἡσίοδ. Θεογ. 267.—Ἀπολδ. α, 2, 6). Ἴδε Ἀελλόπους.

Ἀελλωδίδαι. Κατὰ Κωνστ. Μητσόπουλον, πτηνὰ νηκτικά, εὐκόλως ἱπτάμενα καὶ δυσκόλως νηχόμενα. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὑπάγεται καὶ Ἀελλώδης ὁ πελάγιος. Ὁ Κ. Μητσόπουλος ἢ συγχέει τὸ γένος τοῦτο τῶν πτηνῶν μὲ τοὺς *Κορυδαλλίδας* (alaudidae), ἢ μὲ τὸν *ἀελλόν*, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν εἶναι πτηνὸν ἀλλὰ εἶδος νυκτερίδος.

Ἄελστ (Πέτρος βάν). Ζωγράφος καὶ ἀρχιτέκτων τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς, γνωστότερος ὡς Koek, ἢ Coek. Ἐγεννήθη ἐν Alost τὴν 14ην Αὐγούστου 1502, ἀπέθανεν ἐν Βρυξέλλαις τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1553. Καθὼς καὶ ὁ διδάσκαλός του Βερνάρδος Σὰν Ὄρλεϋ, ὁ Ἄελστ ἐταξίδευσεν εἰς Ἰταλίαν καὶ κατὰ τὴν διαμονήν του ἐν Ρώμῃ ἐμελέτησε καὶ ἐσχεδίασεν ὅσα ἐκ τῶν ἀρχαίων μνημείων τοῦ ἔκαμαν ζωηρὰν ἐντύπωσιν. Περὶ τὸ 1530, θελήσει πολλῶν ἐργοστασιαρχῶν ταπήτων, ἐπιθυμούντων νὰ συνάψωσι σχέσεις μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, ἀνεχώρησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἐπὶ ἔτος, σχεδιάζων ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς περιχώροις. Τὰ σχεδιά του ἐτυπώθησαν εἰς 10 φύλλα κυκλοφορήσαντα τὸ 1533 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Τούρκων» (Moeurs et fachons de faire des Turcs). Ἐκ τῶν πινάκων τούτων οἱ καλλιτέχναι τῶν χρόνων ἐκείνων ἠρύοντο συχνὰ ἀνατολικὰς μορφὰς ἃς ἔθετον εἰς τὰς συνθέσεις των - ἡ συλλογὴ αὐτὴ εὑρίσκετο εἰς τὴν κατοχὴν καὶ τοῦ Ρέμπραντ. Ὁ Ἄελστ συνέβαλε μεγάλως εἰς τὴν ἄσκησιν ἐπιρροῆς τῶν ἰταλικῶν διδασκαλιῶν ἐπὶ τῆς φλαμανδικῆς τέχνης, ἔγραψε περὶ γεωμετρίας καὶ προοπτικῆς, τέλος μετέφρασε τὰ ἔργα τοῦ Βιτρουβίου καὶ τοῦ Σέρλιο. Τὸ τάλαντόν του ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ Καρόλου Ε΄ ὅστις καὶ τὸν παρέλαβεν εἰς τὴν Αὐλήν του. Δυστυχῶς, οἱ περισσότεροι τῶν πινάκων του ἔχουν σήμερον ἐξαφανισθῆ. Οὐδὲ εἰς τῷ ἀποδίδεται μετὰ βεβαιότητος.

Ἄελστ (Παῦλος βάν), υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπῆρξε ζωγράφος, ἀποκτήσας μεγάλην ἱκανότητα εἰς τὴν ἀντιγραφὴν πινάκων τοῦ Μαβοὺζ (Mabuse).

Ἄελστ (Ἔβερτ βάν). Ζωγράφος ἀσχοληθεὶς κυρίως μὲ τὴν ρωπογραφίαν. Ἐγεννήθη ἐν Δέλφτ τῷ 1602, ἀπέθανε τῷ 1658. Οὐδεμία λεπτομέρεια περὶ τῆς ζωῆς του εἶναι γνωστή. Τὰ ἔργα του, σπάνια καὶ περιζήτητα, εἶναι ἀξιόλογα διὰ τὴν ἀρίστην ἀναπαράστασιν τῆς φύσεως καὶ διὰ τὴν λεπτότητα τοῦ χρωματισμοῦ. Εἰδικοί τινες διακρίνουν εἰς τὰ ἔργα του ἐπίδρασιν τοῦ Φραγκίσκου Χάλς. Ἐζωγράφησε κυρίως πτηνὰ νεκρά. Πίνακές του εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τῆς Δρέσδης καὶ τοῦ Βερολίνου.

Ἄελστ (Γουλιέλμος βάν). Μαθητὴς καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Ἔβερτ βὰν Ἄελστ καὶ διασημότερος τούτου. Ἐγεννήθη ἐν Δέλφτ τῷ 1620 καὶ ἀπέθανε, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐν Ἄμστερδαμ τῷ 1679. Ἔζησεν ἐπὶ τέσσαρα ἔτη ἐν Γαλλίᾳ, διέμεινε δὲ ἐπί τινα χρόνον καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου εἶναι γνωστὸς ὡς Gulielmo d' Olanda. Εἰργάσθη διὰ τὸν μεγάλον δοῦκα τῆς Τοσκάνης, ὅστις τῷ ἐχάρισε μετάλλιον μετὰ χρυσῆς ἁλύσεως. Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Χάγης εὑρίσκονται δύο πίνακές του: ὁ εἷς παριστᾷ ἄνθη, ὁ ἄλλος εἶναι ρωπογραφία φέρων χρονολογίαν 1671 καὶ ὄπισθεν σφραγῖδα δεικνύουσαν ὅτι ἀνῆκεν εἰς τὴν συλλογὴν Γουλιέλμου τοῦ Ε΄. Εὑρίσκετο τοποθετημένος εἰς τὸν πύργον τῆς Κομπιένης ἐπὶ τῆς πρώτης γαλλικῆς αὐτοκρατορίας. Κατὰ τὴν γενομένην κατοχὴν ὑπὸ τῶν Γάλλων τῶν Κάτω Χωρῶν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1795 ὁλόκληρος ἡ λαμπρὰ συλλογὴ Γουλιέλμου τοῦ Ε΄ μετεφέρθη εἰς Παρισίους, κατὰ δὲ τῷ 1815 τὸ μέγιστον μέρος τῶν πινάκων αὐτῆς κατέσχον οἱ σύμμαχοι καὶ τὸ μετέφερον ἐκ νέου εἰς Χάγην, ὅπου ἡ βασιλικὴ κυβέρνησις ἐτοποθέτησεν αὐτοὺς εἰς τὸ παλαιὸν μέγαρον ἔνθα εὑρίσκοντο πρὸ τῆς ἁρπαγῆς των. Μεταξὺ τῶν πινάκων τούτων ἦτο καὶ ὁ τοῦ Ἄελστ, τῶν λοιπῶν αὐτοῦ ἔργων εὑρισκομένων, ἄλλων εἰς τὴν Πινακοθήκην τοῦ Μονάχου καὶ ἄλλων εἰς τὰς συλλογὰς τῆς Κοπεγχάγης καὶ Καρλσρούης.

Βιβλιογραφία. W. Bode: Studien zur Geschichte der holländischen Malerei, Brunswick, 1883.

ἄελπτης καὶ *ἄελπτος*· ὁ ἀνέλπιστος, ὁ παρ' ἐλπίδα, ὁ ἀπροσδόκητος (βλ. *ἄβαθος*, σελ. 9. στ. γ΄).

Ἀέλτρε (Aeltre). Πόλις τοῦ Βελγίου ἐν τῇ δυτικῇ Φλαμανδίᾳ, κειμένη πλησίον τῆς Γάνδης (κάτ. 7,172). Ἐν αὐτῇ λαμβάνουν κατ' ἔτος χώραν τρεῖς μεγάλαι ἐμποροπανηγύρεις. Ἐμπόριον σφαγίων, ξυλείας, ἀνθράκων, ἐλαίου· ἐργοστάσια ὑφασμάτων, ὑποδημάτων, οἴνων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν καὶ ζυθοποιεῖα.

Ἀεμπὺ (Aeby) Χριστόφορος—Θεόδωρος. Ἀνθρωπολόγος καὶ ἰατρὸς γεννηθεὶς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1835 εἰς Γκουτενβροῦνεν (Gutenbrunnen) τῆς Ἀλσατίας καὶ ἀποθανὼν τὸν Ἰούλιον τοῦ 1885 εἰς Μπιλαὶν (Bilin). Ἀπὸ τὰς πολλάς του ἐργασίας ἄξιαι μνείας εἶναι: «Die Symphysis ossium pubis der Menchen» «Untersuchungen über die Fortpllanzungsgeschwindigkeit der Reizung in der quergestreiften Muskelfaser» κτλ. Ἔγραψεν ἐπίσης πολλὰς πραγματείας ἐπὶ θεμάτων Φυσιολογίας, Ἀνατομίας, Ἱστολογίας, ὧν ἀξιολογώτεραι αἱ περὶ τῆς ὑφῆς τοῦ ὀστεώδους συστήματος καὶ τῶν ὀδόντων, περὶ τοῦ χειμερίου ὕπνου ζῴων τινῶν κτλ.

Ἀὲν ἢ Ἀΐν, πόλις λευϊτικὴ τῆς φυλῆς Συμεών.

ἀεναόβρυτος πηγή· ἡ ἀενάως ῥέουσα· (Θεόδωρος ὁ Στουδίτης).

ἀέναος, ὁ ὁποῖος πάντοτε ῥέει, ὁ ἀστείρευτος, ὁ ἀκένωτος, ἀνεξάντλητος· συνηθέστερον ὅμως ὁ μὴ ἐλλείπων διαρκῶς, ὁ διαρκής, ὁ παντοτεινός: *ἀέναος* κίνησις,— συζήτησις,—πτῶσις,—ῥοῦς. Ἐπιρ. *ἀενάως*. Ἡ γραφὴ μὲ δύο νν: *ἀέννaος* εἶναι λανθασμένη, διότι εἶναι σύνθετον ἀπὸ τὸν τύπον: *ἀὲ* (Πινδάρου Πύθια Θ΄, 154) καὶ τὸ *νάω*=ῥέω.

ἀενικός· ἐν Καρπάθῳ ὁ ἀδηφάγος.

ἀέννaος, ἀντὶ ἀέναος (βλ. λέξιν).

ἀεννόητος· περὶ τοῦ ὁποίου κανεὶς δὲν ἐσκέφθη· ἴσως κατ' ἀνομοίωσιν ἀντὶ τοῦ: *ἀνεννόητος*. (Σχόλια εἰς Σοφοκλέους Τραχινίας 1057).

ἀέντιον· φυτόν, εἶδος ἀγρίου σελίνου, τὸ ἱπποσέλινον, οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὸ σέλινον (Apium)· εἶναι ἁπλῶς συγγενὲς πρὸς τὸ σέλινον, ὡς ἀνῆκον εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν τὴν τῶν Σκιαδανθῶν (Umbelliflorae) καὶ εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν τὴν τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbelliferae). Ἡ ἐπιστημονικὴ ὀνομασία εἶναι Σμύρνιον τὸ Μελανοσέλινον (Smirnium Olus-atrum)· δημωδῶς δὲ ὀνομάζεται Ἀγριοσέλινο. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου τὸ Ἱπποσέλινον, καὶ Ἀγριοσέλινον: «φύεται ἐν συσκίοις καὶ παρ' ἕλεσι· λαχανεύεται δὲ ὥσπερ τὸ σέλινον, καὶ ἡ ῥίζα ἑφθὴ καὶ ὠμὴ ἐσθίεται· τὰ δὲ φύλλα καὶ οἱ καυλοὶ ἐσθίονται ἑφθά, καθ' ἑαυτά τε καὶ μετὰ ἰχθύων σκευάζεται, καὶ ὠμὰ δὲ ταριχεύεται εἰς ἅλμαίας».

ἀεξι- πρῶτον συνθετικὸν ποιητικῶν τινων λέξεων· παλαιὸς ποιητικὸς τύπος ἀντὶ τοῦ *αὐξι-* (ἀέξω= αὔξω, αὐξάνω): *ἀεξίβιος* = ὁ τὸν βίον αὐξάνων· *ἀεξίγυιος*=ὁ τὰ μέλη ὑγιῆ καθιστῶν· *ἀεξίκακος*= ὁ τὰ κακὰ αὐξάνων· *ἀεξίκερως*=ὁ συντελῶν πρὸς αὔξησιν τῶν κεράτων· *ἀεξίνοος* = ὁ τὸν νοῦν αὐξάνων, ἐνδυναμώνων· *ἀεξίτοκος* = ὁ τρέφων τὸ ἔμβρυον· *ἀεξίτροφος* = ὁ τὴν τροφὴν αὐξάνων. *ἀεξίφυλλος* = ὁ τὰ φύλλα τρέφων καὶ αὐξάνων. *ἀεξίφυτος*=ὁ τὰ φυτὰ αὐξάνων καὶ μεγαλώνων.

Ἀε-Οὐάγγ. Κινέζος μεγιστάν, μέγας μανδαρῖνος καὶ διευθυντὴς τῶν εὐρωπαϊκῶν ὑποθέσεων ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κιὲν-Λούγγ (1736-1796). Ἅμα τῇ εἰς τὸν θρόνον ἀναρρήσει τοῦ πρίγκιπος τούτου οἱ χριστιανοὶ ἱεραπόστολοι τοῦ ἐζήτησαν ὅπως ἀνακαλέσῃ τὸ διάταγμα, ὅπερ, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ προκατόχου του, ἀπηγόρευεν εἰς αὐτούς, ὅπως προπαγανδίζουν ἐν τῇ χώρᾳ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ἐπιφορτισθεὶς ὅπως ἐξετάσῃ τὴν αἴτησιν ταύτην ὁ Ἀε-Οὐάγγ ἀπήντησεν, ἐν συμφώνου μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἦτο ἀποφασισμένη ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν φυλῶν τῆς Κίνας καὶ τῆς Μαντζουρίας, ἀλλ' ὅτι ἦτο ἐπίσης διατεθειμένη, ἐὰν ὑπήκοουν εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην, ὅπως τοὺς ἐπιτρέψῃ τὴν ἐλευθέραν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας των.

ἀέρα! ἀέρα!, πολεμικὴ κραυγή—κοροϊδευτικὰ σημαίνει φύγετε, ἀνοίξετε, δόστε τους ἀέρα. «Πάρε τὸν *ἀέρα* σου», εὔσχημος ἀποπομπή=φύγε, ἐκλεισέ μας τὴ γωνιά. Αὐτὸς εἶναι «φύσα *ἀέρα* κἐπαρέ τον»= ἰσχνός. Πιστεύεται ὅτι ὁ ποιητὴς Φιλητᾶς εἶχε πέλματα μολύβδινα εἰς τὰ ὑποδήματά του, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀνατρέπει ὁ ἄνεμος ὡς ἐκ τῆς ἰσχνότητός του. «Τοὔκοψε τὸν ἀέρα», ἀνέστειλε τὴν ὁρμήν του, τὴν προθυμίαν του, τὸν ζῆλον του, τὴν αὐθάδειάν του, τὸ θάρρος του κτλ.· *ἀέρα* κοπανᾶς· *ἀέρα* κυνηγᾶς· πρὸς τὴν παροιμίαν ταύτην ἀνάλογος ἀρχαία «δικτύῳ ἄνεμον θηρᾶς»· *ἀέρα* ζευγαρίζεις· *ἀέρα* καβουρντίζεις· *ἀέρα* τηγανίζεις· *ἀέρα* καπαμᾶ· *ἀέρα* καβουρντιστὸ (=πεφρυγμένον)· *ἀέρα* κοπανιστό· ζῇ μὲ τὸν *ἀέρα*=δὲν ἔχει νὰ φάγῃ· κάθε κάβος μὲ τὸν *ἀέρα* του=ὁ καθεὶς μὲ τὰς ἰδέας του, ἢ μὲ τὰς ἰδιοτροπίας του.

ἀεραγώγιον· βλ. ἀνεμοδόχος.

ἀεραγωγός· 1) σκεῦος ἢ σωλὴν φέρων ὁπωσδήποτε ἀέρα ὅπου χρειάζεται· 2) ὀπὴ πρὸς ἀερισμόν· 3) τὸ ἀναπνευστικὸν ὄργανον τοῦ ὑδροβίου σκώληκος.

ἀέρα δέρεις· παροιμία ἀρχαία σημαίνουσα ματαιοπονεῖς. Περὶ ταύτης λέγει ὁ Εὐστάθιος (1215): «τινὲς ἀπὸ τῶν πυγμάχων τὴν παροιμίαν εἴρησθαι δοκοῦσιν, οἱ πολλάκις οὐκ εὐστοχοῦντες μάτην κινοῦσι τὰς χεῖρας». Ἐπίσης ὁ Λουκιανὸς εἰς τὸν Ἑρμότιμον (33) λέγει: «ἀθλητὴν ἀσκούμενον πρὸ τοῦ ἀγῶνος λακτίζοντα εἰς τὸν ἀέρα» ὅθεν καὶ ἡ παροιμία *ἀέρα δέρειν*. Ἄλλαι σχετικαὶ παροιμίαι: θάλασσαν ἀντλεῖς (=μάτην κοπιᾷς), αἰθίοπα σμήχεις, ἄμμον μετρεῖς, λέοντα ξυρεῖς, ἄστρα τοξεύεις, εἰς πέτρας σπείρεις, ᾠὸν τίλλεις, γύργαθον φυσᾷς, λίθον ἕψεις, εἰς ὕδωρ γράφεις, κύματα μετρεῖς, τράγον ἀμέλγεις, φαλακρὸν τίλλεις, τυφλῷ διανεύεις, νεφέλας ξαίνεις, εἰς τέφραν γράφεις, εἰς πίθον Δαναΐδων ἀντλεῖς.

ἀεραέριον ἢ ἀέριον Siemens. Εἶναι μῖγμα κυρίως μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος CO, καὶ ἀζώτου, τοῦ μὲν πρώτου προερχομένου ἐξ ἀτελοῦς καύσεως τοῦ ἄνθρακος, τοῦ δὲ δευτέρου ἐνυπάρχοντος ἐν τῷ ἀέρι. Χρησιμεύει πρὸς θέρμανσιν ἐν τε τῇ βιομηχανίᾳ καὶ τῇ μεταλλουργίᾳ.

Τὴν ἀτελῆ καῦσιν τοῦ ἄνθρακος ἐπιτυγχάνομεν ἐν ἰδίαις συσκευαῖς (ἀεριογόνοις) ἐν αἷς ἡ πρὸς καῦσιν ὕλη—συνήθως λιθάνθρακες, λιγνῖται ἢ Σύρφη, σπανιώτερον δὲ ἐξανθράκωμα (cock) ξύλου ἢ λιθάνθρακος—διατίθεται ἐπὶ τῆς ὁριζοντίας ἢ κλιμακωτῆς συνήθως ἐσχάρας τοῦ φρεατώδους χώρου τοῦ ἀεριογόνου εἰς στιβάδα πάχους ἑνὸς μέτρου κατὰ μέσον ὅρον.

Ὁ ἐκ τῶν κάτωθεν εἰσδύων ἢ διὰ φυσητήρων βαλλόμενος ἀὴρ καίει τελείως τὸ κατώτερον μόνον μέρος τῆς στιβάδος τοῦ ἄνθρακος πρὸς διοξείδιον κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$C+O_2=CO_2$$

ὅπερ ἀνερχόμενον τὴν θερμὴν τοῦ ὑπολοίπου ἄνθρακος στιβάδα ἀνάγεται πρὸς μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ὡς ἡ ἀκόλουθος ἀντίδρασις δεικνύει:

$$CO_2+C=2CO.$$

Λόγῳ τῆς ἐν τῷ ἀεριογόνῳ ἐπικρατούσης ὑψηλῆς θερμοκρασίας παράγονται διὰ τῆς πυρογενοῦς ἀποστάξεως τῆς καυσίμου ὕλης καὶ μικρὰ ποσὰ μεθανίου CH_4, ὑδρογόνου H_2, μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος CO, διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος CO_2 κτλ. ἅτινα καὶ μίγνυνται μετὰ τοῦ κυρίως ἀεραερίου. Ἵνα τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ἀναχθῇ πρὸς μονοξείδιον, πρέπει ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ διάρκεια ἐπαφῆς του μετὰ τῆς καυσίμου ὕλης νὰ ἦ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλειτέρα, τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ μεγάλου πάχους τῆς στιβάδος, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἶναι μικρότερον τῶν 0,65 μετ. συνήθως, καὶ ἐφ' ὅσον τὸ μέγεθος τῶν τεμαχίων τῆς καυσίμου ὕλης τὸ ἐπιτρέπει, ἓν ἕως δύο μέτρων.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐν τῷ ἀεριογόνῳ θερμοκρασία δέον νὰ ᾖ ἀνώτερα τῶν 1000^0, κυρίως δὲ 1200—1300^0.

Ἡ σύστασις τοῦ λαμβανομένου ἀεραερίου εἶναι περίπου ἡ ἀκόλουθος:

Ἄζωτον	55—68 %	κατ' ὄγκον
Διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος	4—7 %	»
Μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακ.	22—25 %	«
Ὑδρογόνον	4—10 %	«
Μεθάνιον	1—3 %	«
Θερμαντικὴ δύναμις	800—1000	θερμ. κατὰ κυβ. μέτρον.

ἀεραιμία. Τὸ ἐν τῷ αἵματι ποσὸν τοῦ ἀζώτου, τὸ μόνον ὑπάρχον φυσικῶς ἀπερροφημένον ἐν τῷ αἵματι, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι πλειότερον τοῦ ποσοῦ, ὅπερ θὰ περιείχετο ἐν ἴσῳ ποσῷ ὕδατος. Ἀλλ' εἰς τοὺς εἰς μεγάλην ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν ὑποβαλλομένους τὸ ποσὸν τοῦ ἀζώτου, τὸ ὑπὸ τοῦ αἵματος ἀπορροφώμενον, αὐξάνεται σφόδρα. Ἂν δ' ἡ πίεσις αὕτη ἀρθῇ ἀποτόμως, τὸ ἄζωτον, ἐν μέρει δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ αἵματος ἀέρια, ἐκλύονται ὑπὸ μορφὴν φυσαλίδων. Ἐντεῦθεν ἐν τῷ ἀγγειακῷ συστήματι γεννῶνται ἔμβολαι, ἐπιφέρουσαι αἱματομυελίτιδας, παραπληγίας, ἴλιγγον τοῦ Menière, μυϊκὰς καὶ ἀρθρικὰς ἀλγηδόνας, οὐ σπανίως δὲ καὶ αἰφνίδιον θάνατον. Τὰ ἀτυχήματα ταῦτα, τὰ ἐπερχόμενα ἰδίως εἰς τοὺς μετὰ σκαφάνδρου δύτας καὶ τοὺς ἐργαζομένους ἐν τῇ θαλάσσῃ ὑπὸ καταδυτικοὺς κώδωνας, ὧν τῇ βοηθείᾳ τοιχοδομοῦσιν οὗτοι βάθρα γεφυρῶν, τειχίσματα προκυμαιῶν κλπ., ὁ Silberstern περιέλαβεν ὑπὸ τὸν ὅρον «ἀεραιμία».

Τὸ κινδυνῶδες ἐπάγγελμα τοῦ δύτου, τὸ ὁποῖον πλειστάκις συνετέλεσε νὰ πενθήσουν πάμπολλαι οἰκογένειαι τῆς Καλύμνου, τῆς Σύμης, τῆς Χάλκης, τῆς Ὕδρας, τῆς Ἑρμιόνης, τοῦ Κρανιδίου, τοῦ Ναυπλίου, τῆς Αἰγίνης καὶ ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, ηὔξησε τὰ θύματά του, ἀφ' ὅτου τῷ 1866 ἀνεστάτωσε τὸ Αἰγαῖον ἡ ἐμφάνισις τοῦ σκαφάνδρου. Διότι διὰ τοῦ σκαφάνδρου οἱ δύται οὐ μόνον καταδύονται εἰς μεγαλύτερα βάθη, ἀλλὰ καὶ

Digitized by Google

ἐπὶ μακρότερον χρόνον δύνανται νὰ διαμείνωσιν ἐν τῷ ὕδατι. Ἐν Γαλλίᾳ π. χ. οἱ δῦται κατέρχονται εἰς βάθος 20 μέτρων, ἐν Ἀγγλίᾳ ὅμως καὶ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, ἔνθα τὰ ὕδατα εἶναι βαθύτερα κατέρχονται καὶ μέχρι βάθους 40—54 μέτρων, ὑφιστάμενοι πίεσιν 5,8—6,4 ἀτμοσφαιρῶν. Ἂν δέ ποτε συμβῇ νὰ ὑποστῇ βλάβην ἡ ἀεραντλία, ἡ παρέχουσα αὐτοῖς ἀέρα, ἢ διαρραγῇ ὁ ἀεροφόρος σωλήν, οἱ σύντροφοι αὐτῶν ἀνέλκουσι τοὺς δύτας ἐν τάχει, χωρὶς νὰ προσέξωσιν εἰς τὴν βαθμιαίαν ἄρσιν τῆς πιέσεως διὰ τῆς κανονικῆς ἀνόδου. Ἐντεῦθεν οἱ δυστυχεῖς δῦται ὑπόκεινται εἰς δύο κινδύνους, τὸν διὰ τῆς διακοπῆς τοῦ ἀέρος καὶ τὸν ἐκ τῆς ἀποτόμου ἄρσεως τῆς πιέσεως.

Ὁ Τέτσης περιγράψας τὰ νοσήματα τῶν δυτῶν διακρίνει ταῦτα εἰς 4 βαθμούς. 1) Ὁ πρῶτος βαθμὸς συνίσταται εἰς παροδικὰς συμφορήσεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Ὁ παθὼν καταλαμβάνεται ἅμα τῇ ἐκ τοῦ ὕδατος ἐξόδῳ του ὑπὸ βηχός, λιποθυμεῖ, συνερχόμενος δ' ἀκολούθως αἰτιᾶται ἰσχυροὺς πόνους κατὰ τὰς ὠμοπλάτας καὶ τὴν ὀσφύν, παρερχομένους μετά τινας ὥρας· παράλυσις οὐδεμία ἐπιγίγνεται οὐδ' ἐπίσχεσις οὔρου ἢ ἀδράνεια τοῦ ὀρθοῦ· ἐνίοτε ὅμως παραμένουν ἀλγηδόνες τῶν ἄκρων, τοπικαὶ ἀναισθησίαι, πάρεσις κύστεως καὶ ἀτονία μετ' ἀναιμίας. 2) Ὁ δεύτερος βαθμὸς ἐμφανίζει παραπληγίαν συνισταμένην εἰς αἱμορραγίαν τῆς ὀσφυϊκῆς καὶ τῆς κατωτέρας θωρακικῆς μοίρας τοῦ νωτιαίου μυελοῦ. Εἶναι ὁ βαθμὸς οὗτος ἡ κοινοτέρα καὶ συνηθεστέρα πάθησις τῶν δυτῶν. Ἐμφανίζονται βήξ, ὠχρότης καὶ λιποθυμία, μετὰ 1/2 - 2 ὥρας δὲ παράλυσις καὶ ἀκολούθως τελεία τῶν οὔρων ἐπίσχεσις. 3) Ὁ τρίτος βαθμὸς πηγάζει ἐξ αἱμορραγίας τῆς αὐχενοθωρακικῆς μοίρας τοῦ νωτιαίου καὶ παρακολουθεῖ πάντοτε τὴν αἱμορραγίαν τῆς ὀσφυϊκῆς μοίρας. Σημειοῦνται πόνοι κατὰ τὰς ὠμοπλάτας καὶ τὰ ἄνω ἄκρα καὶ προκάρδιος πίεσις· ταῦτα ἢ παρέρχονται, ἐπιμενόντων μόνον τῶν ἐκ τῆς ὀσφύος φαινομένων, ἢ ἐπιμένουν ἐπιτεινόμενα δ' αἱμωδίας τῶν ἄκρων καὶ ἀδυναμίας εὐρύνσεως τοῦ θώρακος πρὸς ἀναπνοήν, ἐξ οὗ δύναται νὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος. 4) Ὁ τέταρτος βαθμὸς συνίσταται εἰς ταχεῖαν ἀπώλειαν τῶν αἰσθήσεων, ἐμφάνισιν κωματώδους καταστάσεως, ἐξόγκωσιν τῆς κεφαλῆς, κυάνωσιν καὶ θάνατον. Πάντες οἱ μελετήσαντες τοὺς αἰφνιδίους ἐκ τῶν σκαφάνδρων θανάτους, ἀλλὰ καὶ ὁ πειραματικῶς διευκρινήσας αὐτοὺς Paul Bert, ὁμολογοῦσιν, ὅτι οὗτοι ἐπισυμβαίνουν, οὐχὶ καθ' ὃν χρόνον ὁ δύτης εὑρίσκεται εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης, εἰς βάθος 30 - 40—50 μέτρων, ἀλλὰ καθ' ἣν στιγμὴν ὁ δύτης ἀνάγεται ἐκ τοῦ βάθους εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ἔνθα ἡ πίεσις εἶναι μιᾶς ἀτμοσφαίρας.

Βιβλιογραφία. Βάφα Γ. Μαθήματα Ἰατροδικαστικῆς' Ἀθῆναι, 1901.— Bert Paul : La pression barométrique, Paris, 1888.— Catsaras M. : Recherches cliniques et expérimentales sur les accidents survenant par l'emploi des scaphandres, Paris, 1890. — Λαμπαδαρίου : ἐν «Ἀσκληπιῷ» 1872.— Parissis N. et Tetzis I. : L'île d'Hydra et les maladies des plongeurs, Paris, 1881.— Νικολαΐδη Ρ. : Φυσιολογία, Ἀθῆναι, 1912 κτλ.

ΣΤΕΛ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀεραιμοκτονία. Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ ἀὴρ-αἷμα-κτείνω καὶ σημαίνει τὸν αἰφνίδιον θάνατον ἐκ τῆς ἀναρροφήσεως ἀέρος διὰ τῶν φλεβῶν τοῦ τραχήλου ἢ τῆς μασχάλης μετὰ τρῶσιν ἐν χειρουργικῇ ἐπεμβάσει ἢ ἄλλως πως. (Βλέπε καὶ *ἀέρος ἀναρρόφησιν).*

ἀεραιμοτοξία. Ἀνακριβῶς πλασθεῖσα λέξις ἐκ τοῦ ἀὴρ-αἷμα-τοξικόν, θέλουσα νὰ σημάνῃ τὴν *ἀεραιμοκτονίαν* (Βλ. λέξιν).

ἄερα καὶ κάερα· φράσις σημαίνουσα τὸ ἐπὶ ματαίῳ, στὰ χαμένα: γυρίζει *ἄερα καὶ κάερα*=ματαίως ἀλάλυται.

Ἀέραις, ἴδε Ἀέρες.

ἀεράκατος· ἄκατος διὰ τῶν ἱστίων τρέχουσα, ἀνεμόβαρκα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀτμάκατος.

ἀεράκι· ἡ λεπτὴ καὶ δροσερὰ αὔρα, ὁ ζέφυρος, ὁ εὖρος, αὔρα, μαϊστράλι, μπάτης: φυσάει *τἀεράκι* γλυκὸ κι' ἁπαλό· θαλασσινὸ ἀεράκι=ἡ ποντιὰς αὔρα· ἀεράκι τοῦ βουνοῦ=ἡ ὀρειὰς αὔρα· λέγεται καὶ *ἀγεράκι* μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ μεταβατικοῦ οὐρανικοῦ φθόγγου γι (=j λατινογερμανικὸν)· σύγκρινε: *ὁ γήλιος, καγήλα, τὸ γαῖμα, ἀκούγεται,* κτλ. *ἀεράκι, ἀγεράκι,* λέγεται πολλαχοῦ ὁ ἱέραξ: ἕνα *γεράκι*> ἕν' *ἀγεράκι.*

Ἀεράνθη καὶ Ἀέρανθος (Aeranthė). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Γυνανδρῶν (gynandrae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀρχεϊδῶν (Orhidaceae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εἶνοι αὐτοφυῆ τῆς Μαδαγασκάρης.

ἀεραντλία. Μηχανολ. (Βλ. ἀτμομηχαναὶ καὶ ἀτμοστρόβιλοι).

ἀεραντλία ἢ καὶ ἀεροσίφων (γαλ. pompe à air, ἀγγλ. air pump): ὑπὸ τὴν γενικὴν μὲν τοῦ ὅρου ἔννοιαν, μηχάνημα πρὸς συμπύκνωσιν ἢ ἀραίωσιν τοῦ ἀέρος, πολλαχῶς χρήσιμον εἰς τὴν βιομηχανίαν. Ἐνταῦθα ὅμως εἰδικῶς ἐξετάζεται ἡ *ἀεραντλία,* ὡς τὸ ἀναπόσπαστον καὶ ἀπαραίτητον βοηθητικὸν μηχάνημα τῶν μετὰ *ψυγείου* (ὅρα λέξιν) *ἀτμομηχανῶν,* τόσον τῶν *ναυτικῶν* ὅσον καὶ τῶν τῆς *ξηρᾶς.*

Σκοπὸς δὲ τῆς ἀεραντλίας εἶναι ἡ ἐκ τοῦ *ψυγείου* ἐξαγωγὴ τῶν ἀποτόκων τῆς ψύξεως τοῦ ἀτμοῦ προϊόντων, τῶν τεινόντων νὰ συσσωρευθῶσιν ἐν τῷ ψυγείῳ. Συγχρόνως δέ, νὰ ὑποβιβάζῃ τὴν ἐν τῷ ψυγείῳ πίεσιν — ἡ ὁποία, ἄνευ τῆς παρενθέσεως τοῦ *ψυγείου,* θὰ ἦτο ἴση πρὸς τὴν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας—καὶ νὰ διατηρῇ αὐτὴν σταθερῶς κανονικὴν καὶ ἴσην πρὸς κλάσμα ὡρισμένον τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως. Ἡ δευτέρα δ' αὕτη λειτουργία τῆς *ἀεραντλίας* καλεῖται *«παραγωγὴ κενοῦ»* ἀπολύτως χρησίμου, καὶ διὰ τὴν καλὴν τῆς ἀτμομηχανῆς λειτουργίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παρ' αὐτῆς ἀπόδοσιν μείζονος *ὠφελίμου ἔργου,* καθ' ὅσον εἰς τὸ ἐκ τῆς πιέσεως τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ τῶν ἐμβόλων τῶν ἀτμοκυλίνδρων ἀναπτυσσόμενον ἔργον ἐπιπροστίθεται καὶ τὸ ἐκ τῆς ἀρνητικῆς πιέσεως ἐν τῷ ψυγείῳ προκύπτον καὶ συμβοηθοῦν, εἰς τὴν ἐνέργειαν δὲ τῆς *ἀεραντλίας* ὀφειλόμενον, καὶ τῆς ὁποίας ἡ λειτουργία γίνεται οὕτω:

Α'. Εἰς μηχανὰς μετὰ ψυγείου ἐπιφανείας : Ὁ ἀτμός, μετὰ τὴν εἰς τοὺς ἀτμοκυλίνδρους ἐνέργειάν του, εἰσρέει εἰς τὸ ψυγεῖον Ψ (σχ. 1) ὅπου *ἐκτονοῦται* καὶ ὅπου ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς *ψυκτικῆς ἐπιφανείας* τοῦ ψυγείου — ἐξυπακουομένου πάντοτε *ψυγείου ἐπιφανείας* διὰ τὰς ναυτικὰς ἀτμομηχανὰς — ἐξυδατοῦται, μετατρεπόμενος εἰς *ἀπεσταγμένον ὕδωρ,* εἰσρέον εἰς τὸν ὀχετὸν Ν, μετὰ τῶν τυχὸν παρεισδυσάντων διὰ τῶν στυπειοθλιπτῶν ἀερίων. Πάντα ταῦτα, ἀπεσταγμένον ὕδωρ καὶ ἀέρια, μίγδην ἀπορροφᾷ ἡ ἀεραντλία καὶ καταθλίβουσα αὐτά, τὰ διοχετεύει εἰς κλειστόν τινα χῶρον *Θ* καλούμενον ***θερμοδοχεῖον,*** ὁπόθεν τὰ μὲν ἀέρια διὰ τοῦ σωλῆνος Ι ἐκφεύγουσιν εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, τὸ δὲ ἀπεσταγμένον ὕδωρ, καταθλιβόμενον ὑπὸ τῶν *τροφοδοτικῶν ἀντλιῶν,* ἐπανέρχεται εἰς τὸν λέβητα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξέλθει ὑπὸ μορφὴν ἀτμοῦ.

Τίθεται δὲ εἰς λειτουργίαν (εἰς τὰς *καθέτους ναυτικὰς ἀτμομηχανάς,* τῶν *ὁριζοντίων* ὡς καὶ τῶν *κεκλιμένων* ναυτικῶν ἀτμομηχανῶν ἐγκαταλειφθεισῶν ἀπὸ πολλοῦ) ἡ *ἀεραντλία,* εἴτε δι' ἰδιαιτέρας ἀτμομηχανῆς καλουμένης βοηθητικῆς, εἴτε διὰ μέσου *Ζυγοῦ* Ζ (σχ. 1), τοῦ ὁποίου τὸ μὲν ἓν ἄκρον αὐτοῦ Ο' ἀρθροῦται ἐπὶ τοῦ ζυγώματος Δ τοῦ *ἐμβολέως* (κοιν. *σταυροῦ,* traverse de tige du piston, ἀγγλ. piston rod crosshead) μέσῳ δύο μικρῶν *διωστήρων* δ, τὸ δὲ ἕτερον, ἐπὶ τοῦ βάκτρου Η τοῦ ἐμβόλου Ε τῆς ἀεραντλίας, διὰ τῶν μικρῶν διωστήρων κ, κ'.

Αἱ ἀεραντλίαι εἶναι, εἴτε *διπλῆς ἐνεργείας,* αἱ τοιαῦται δέ, συνήθεις εἰς μηχανὰς ξηρᾶς, σπανίως χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰ πλοῖα, εἴτε *ἁπλῆς ἐνεργείας* καὶ τοιαῦται εἶναι αἱ συνήθως χρησιμοποιούμεναι εἰς ναυτικὰς ἀτμομηχανάς· καὶ αἱ μὲν τῆς πρώτης κατηγορίας τοποθετοῦνται ὁριζοντίως, αἱ δὲ τῆς δευτέρας κατακορύφως.

Αἱ συνήθους χρήσεως *ἁπλῆς ἐνεργείας* ἀεραντλίαι ἀποτελοῦνται: 1) ἐκ τοῦ *κυλίνδρου τῆς ἀεραντλίας* Α (σχ. 1) ὀρειχαλκίνου, ἢ ἐνίοτε χυτοσιδηροῦ διὰ

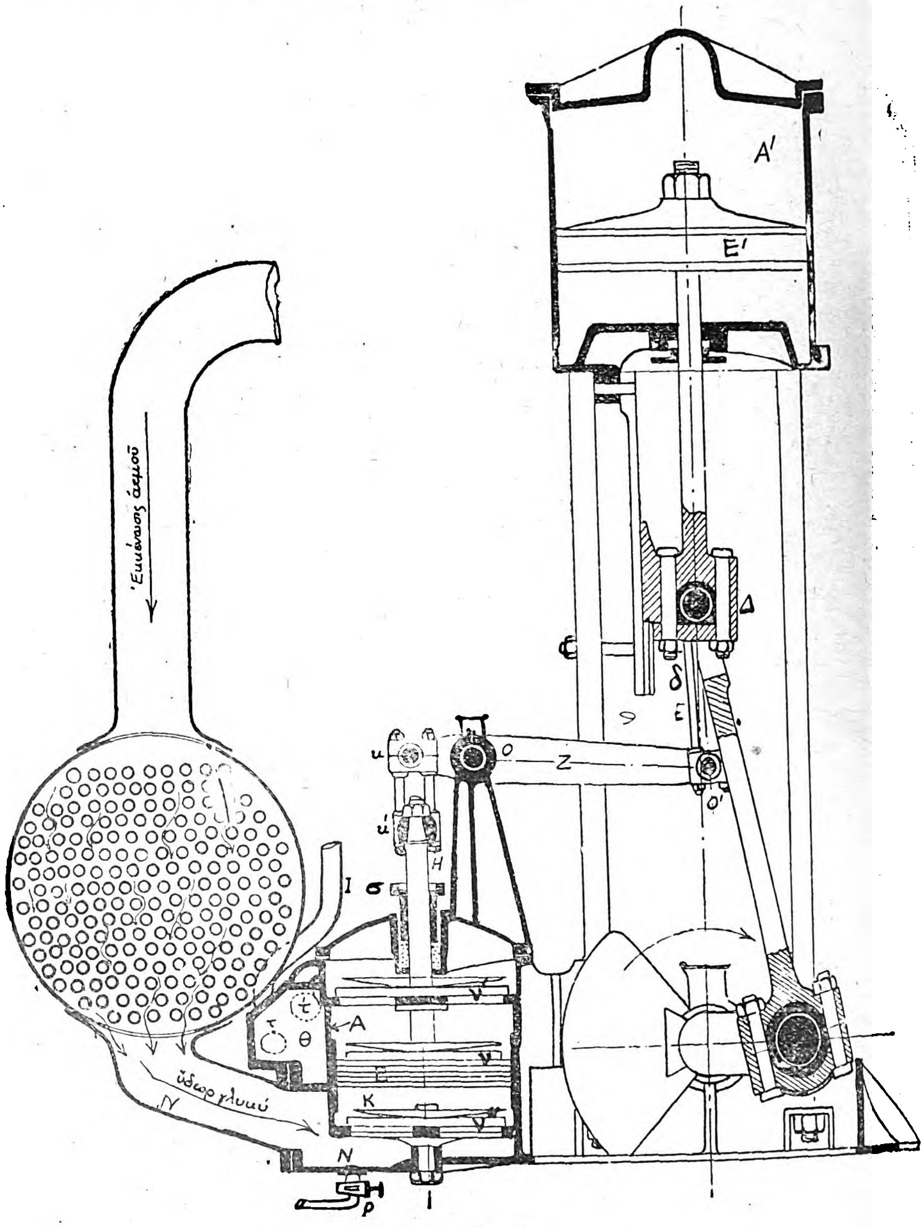

Σχ. 1.

τὸ οἰκονομικώτερον, (ὁπότε ὅμως, ἀπαραιτήτως, κύλινδρος λεπτὸς ὀρειχάλκινος, τελείως ἐφαρμόζων ἐν τῷ περιβάλλοντι αὐτὸν χυτοσιδηρῷ, ὑπενδύει αὐτὸν ἐσωτερικῶς πρὸς ἀποφυγὴν ὀξειδώσεων) ἔχοντος δὲ τελείως λείαν τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἐπιφάνειαν, ἐφ' ἧς πρέπει νὰ ὀλισθαίνῃ τὸ παλινδρομοῦν ἔμβολον Ε τῆς ἀεραντλίας, μὲ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγωτέρας τριβάς. 2) Ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ ἐμβόλου Ε, τὸ ὁποῖον περιφερικῶς περιβάλλεται διὰ *πλεκτανῶν* (σαλαμαστρῶν) ἐκ κανναβεως ἢ βάμβακος, ἐξασφαλιζουσῶν τὸ ἀεροστεγὲς μεταξὺ τῆς κυλινδρικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐμβόλου Ε καὶ τῆς ἐσωτερικῆς παρειᾶς Α τοῦ κυλίνδρου τῆς ἀεραντλίας. 3) Ἐκ τῶν βαλβίδων ν, ν', ν'' ἐξ ἐλαστικοῦ ἢ καὶ ἐκ μετάλλου εὐκάμπτου· ἐκ τούτων ἡ ν' εἶναι σταθερῶς ἐρεισμένη ἐπὶ τῆς κορυφῆς (τοῦ ἄνω ὀρόφου τοῦ κυλίνδρου) τῆς ἀεραντλίας, κλείουσα ὅταν τὸ ἔμβολον κατέρχεται καὶ ἀνοίγουσα ὅταν τὸ ἔμβολον ἀνέρχεται· ἡ δὲ ν ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου ἐστερεωμένη καὶ μετ' αὐτοῦ κινουμένη, κλείει τούτου ἀνερχομένου καταθλίβουσα καὶ ἀνοίγει τούτου κατερχομένου ἀφίνουσα ἐλευθέραν διάβασιν· ἡ τρίτη ν'', ἐστερεωμένη σταθερῶς εἰς τὴν βάσιν τῆς ἀεραντλίας κλείει, ὅταν τὸ ἔμβολον κατέρχεται καὶ ἀνοίγει ὅταν τοῦτο ἀνέρχεται. Εἰς τὰς καθέτους ὅμως ἀεραντλίας τῶν ναυτικῶν ἀτμομηχανῶν, δύνανται αὗται νὰ λειτουργῶσιν ἄνευ τῶν βαλβίδων ν' τῆς κορυφῆς ἢ ν'' τῆς βάσεως· αἱ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου ὅμως Ε βαλβίδες ν εἶναι ἀπαραίτητοι.

Ἡ λειτουργία τῆς ἀεραντλίας ἁπλῆς ἐνεργείας

Digitized by Google

ἀποδίδει κατὰ μὲν τὴν ἄνοδον τοῦ ἐμβόλου μίαν ἀναρρόφησιν καὶ μίαν σύγχρονον κατάθλιψιν, κατὰ δὲ τὴν κάθοδον τοῦ ἐμβόλου ἐπιτρέπει τὴν διέλευσιν τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος, ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸ ἔμβολον χώρου Κ τῆς ἀεραντλίας, εἰς τὸν ὕπερθεν τοῦ ἐμβόλου χῶρον Α. Τὸ δὲ οὑτωσὶ ἀπορροφώμενον ὑπὸ τοῦ ὀχετοῦ Ν ὕδωρ (τὸ παραχθὲν διὰ τῆς ἐν τῷ ψυγείῳ συμπυκνώσεως τοῦ ἀτμοῦ τοῦ λειτουργήσαντος ἤδη ἐν τοῖς κινητηρίοις ἀτμοκυλίνδροις) καταθλιβόμενον κατὰ τὴν ἄνοδον τοῦ ἐμβόλου, διοχετεύεται εἰς τὸν κλειστὸν χῶρον Θ καλούμενον θερμοδοχεῖον, τῶν τυχὸν συναπορροφηθέντων ἀερίων ἐλευθερουμένων πρὸς τὴν ἀτμόσφαιραν, διὰ τοῦ σωλῆνος Ι. Ἐκ τοῦ θερμοδοχείου Θ τέλος, ἀπορροφᾶται τὸ συλλεγὲν ὕδωρ ὑπὸ τῆς ἀντλίας τῆς κυκλοφορίας, τὸ στόμιον τοῦ σωλῆνος τῆς ὁποίας ἑνοῦται κατὰ τὴν ὀπὴν τ καὶ ἐπαναδιοχετεύεται διὰ τῆς ἐνεργείας της εἰς τὸν ἀτμολέβητα· εἰς περίπτωσιν δὲ βλάβης, οὐχὶ σοβαρᾶς, τοῦ ψυγείου, λόγῳ τῆς ὁποίας μετὰ τοῦ ἀπεσταγμένου ὕδατος διοχετεύεται εἰς τὸ θερμοδοχεῖον καὶ θαλάσσιον ὕδωρ, ὁ πλεονάζων ὑδάτινος ὄγκος ἐκρέει εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ *κρουνοῦ ὑπερεκχειλίσεως τ'*, καὶ τούτου ἑνουμένου πρὸς τὸ θερμοδοχεῖον.

Κατὰ τὴν ἀπαρχὴν πάσης λειτουργίας τῆς ἀεραντλίας, ἵνα μὴ αὕτη ὑπερφορτωθῇ διὰ μεγάλου φόρτου, ἀπὸ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐναποταμιευμένου ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ Ν, ἀνοίγομεν τὸν κρουνίσκον ρ τῆς ἐκκενώσεως τοῦ πυθμένος, ὅπως ἐκχυθῇ ὀλίγον ὕδωρ καὶ ἀποφευχθῶσι βλάβαι τοῦ ἐμβόλου καὶ τοῦ βάκτρου τῆς ἀεραντλίας, ἕνεκα τῶν ἀναποφεύκτως προκυψουσῶν μεγάλων ὑδραυλικῶν πιέσεων.

Βλάβη ἀεραντλίας. Ἡ βλάβη τῆς ἀεραντλίας, εἶναι ἐκ τῶν μᾶλλον δυσαρέστων διὰ τὴν κίνησιν τῆς ἀτμομηχανῆς γεγονότων, καθ' ὅσον οὔτε ἡ ἐξαγωγὴ ἀπὸ τοῦ ψυγείου τῶν προϊόντων τῆς ψύξεως τοῦ ἀτμοῦ εἶναι ἐφικτή, ἀλλ' οὐδὲ ἡ παρα-

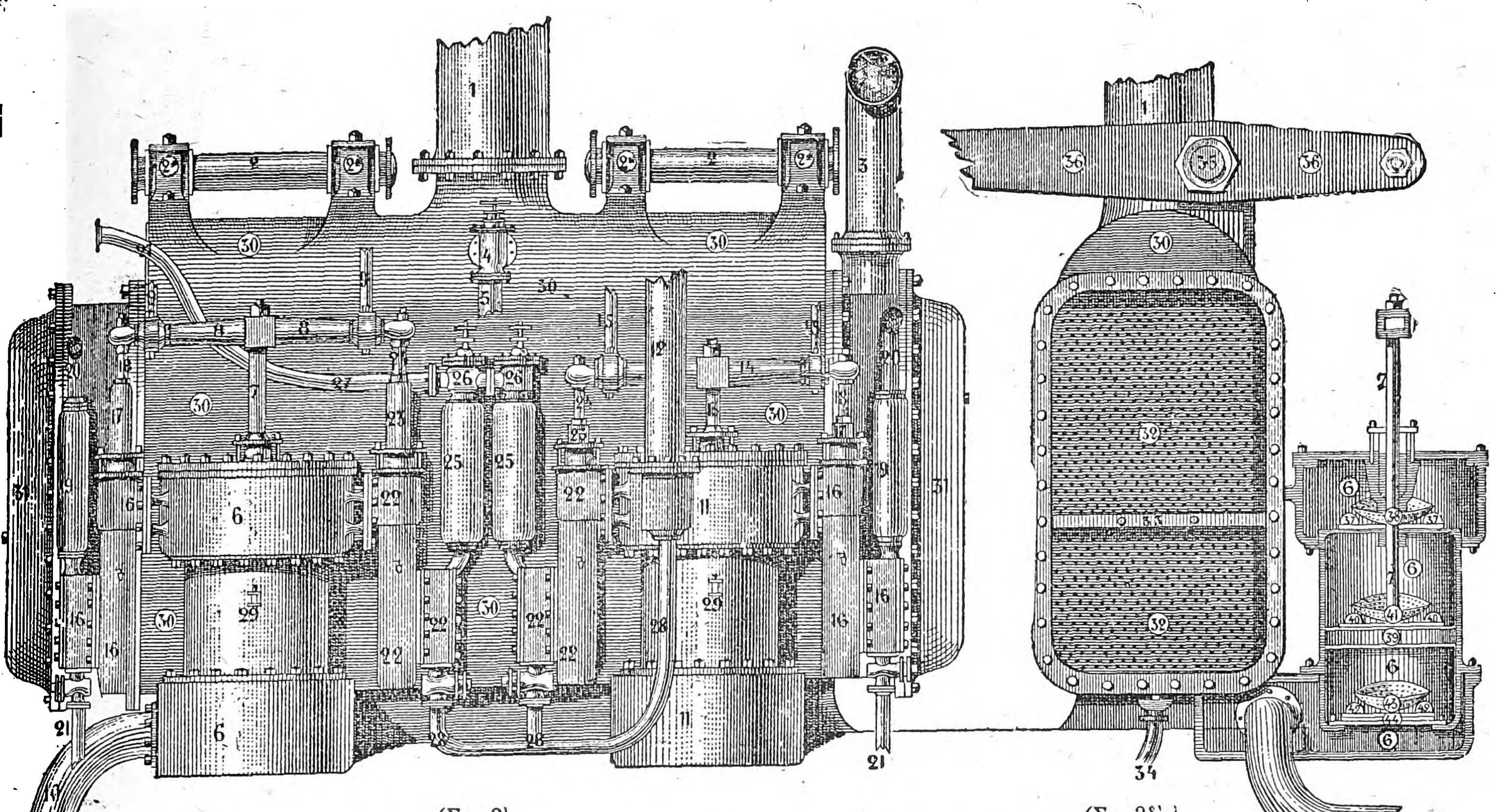

(Σχ 2) *(Σχ. 2δὶς)*

Ψυγεῖον ἐπιφανείας ναυτικῆς ἀτμομηχανῆς μετὰ τῶν συναφῶν ἀντλιῶν καὶ διασωληνώσεων.

1	Ἐκτονωτικὸς σωλήν.	Tuyau d' émission.	Eduction pipe.
2	Παρανεύοντες ἄξονες τῶν ζυγῶν.	Arbre oscillant. Tourillons des leviers des pompes.	Rocking shafts. Pump lever gudgeons.
2*	Ἕδρανα παρανευόντων ἀξόνων τῶν ζυγῶν.	Paliers des arbres oscillants.	Rocking shafts bearing.
3	Ἐκκενωτικὸς σωλήν.	Tuyau de décharge.	Discharge pipe.
4	Ἐπιστόμιον κρουνοῦ ἀναμίξεως.	Soupape d'injection par mélange.	Jet-injection-valve.
5	Σωλὴν ἀναμίξεως.	Tuyau d'injection par mélange.	Jet-injection-pipe.
6	Ἀντλία κυκλοφορίας.	Pompe de circulation.	Circulating pump.
7	Βάκτρον ἀντλίας κυκλοφορίας.	Tige de pompe de circulation.	Circulating pump rod.
8	Ζύγωμα τῆς ἀντλίας κυκλοφορίας.	Traverse de pompe de circulation.	Circulating pump crosshead.
9	Διωστῆρες ἀντλίας κυκλοφορίας.	Bielles de pompe de circulation.	Circulating pump links.
10	Παροχικὸς σωλὴν θαλάσσης.	Tuyau d'injection. Tuyau d'aspiration de pompe de circulation.	Injection pipe. Circulating-pump-suction pipe.
11	Ἀεραντλία ἢ ἀεροσίφων.	Pompe à air.	Air-pump.
12	Σωλὴν ὑπερεκχειλίσεως τῆς ἀεραντλίας.	Tuyau de trop-plein de pompe à air.	Air-pump-overflow-pipe.
13	Βάκτρον τῆς ἀεραντλίας.	Tige de pompe à air.	Air-pump-rod.
14	Ζύγωμα τῆς ἀεραντλίας.	Traverse de tête de pompe à air.	Air pump crosshead.
15	Διωστῆρες τῆς ἀεραντλίας.	Bielles de pompe à air.	Air-pump-links.
16	Ἀντλίαι κύτους.	Pompes de cale.	Bilge-pumps.
17	Ἐμβολεῖς ἀντλιῶν κύτους.	Plongeurs de pompes de cale.	Bilge-pumps-plungers.
18	Βάκτρα τῶν ἐμβόλων τῶν ἀντλιῶν τοῦ κύτους.	Tiges de pistons des pompes de cale.	Bilge-pumps-rods
19	Ἀεροδόκαι ἀντλιῶν κύτους.	Reservoirs à air des pompes de cales.	Bilge-pumps-air-vessels.
20	Ἐκκενωτικοὶ σωλῆνες ἀντλιῶν κύτους.	Tuyaux de décharges des pompes de cale.	Bilge-pumps-discharge-pipes.
21	Ἀναρροφητικοὶ σωλῆνες ἀντλιῶν κύτους.	Tuyaux d'aspirations des pompes de cale.	Bilge-pumps-suction pipes.
22	Τροφοδοτικαὶ ἀντλίαι.	Pompes alimentaires.	Feed pumps.
23	Ἐμβολεὺς τροφοδοτικῆς ἀντλίας.	Plongeurs des pompes alimentaires.	Feed pump plungers.
24	Βάκτρα τροφοδοτικῶν ἀντλιῶν.	Tiges des pistons des pompes alimentaires.	Feed pumps rods.
25	Ἀεροδόκαι τροφοδοτικῶν ἀντλιῶν.	Réservoires à air des pompes alimentaires.	Feed-pumps-air-vessels.
26	Ἐπιστόμια τροφοδοτήσεως.	Soupapes alimentaires.	Feed-valves.
27	Τροφοδοτικὸς σωλήν.	Tuyau alimentaire. Tuyau d' alimentation.	Feed-pipe.
28	Ἀναρροφητικὸς σωλὴν τῆς τροφοδοτικῆς ἀντλίας.	Tuyau d'aspiration de pompe alimentaire.	Feed pump suction pipe.
29	Ἀνακουφιστικὰ ἐπιστόμια.	Soupapes à air.	Air valves.
30	Ψυγεῖον.	Condenseur.	Condenser.
31	Θύραι τοῦ ψυγείου.	Portes de condenseur.	Condenser doors.
32	Αὐλοὶ τοῦ ψυγείου.	Tubes de condenseur.	Condenser tubes.
33	Διάφραγμα τοῦ ψυγείου.	Plaque de division.	Division plate.
34	Ἀναρροφητικὸς σωλὴν ἱππαρίου.	Tuyau d'injection du petit-cheval.	Donkey circulating pipe.
35	Κοινὸς παρανεύων ἄξων ἀντλιῶν.	Tourillon du levier de pompe.	Pump lever gudgeon.
36	Ζυγὸς τῶν ἀντλιῶν.	Levier de pompe.	Pump lever.
37	Βολβὸς τῆς κορυφῆς τῆς ἀεραντλίας ἢ βαλβὶς καταθλίψεως.	Clapet de tête; clapet de refoulement.	Head valve-Delivery valve. Top-valve.
38	Προσκόπτης ἢ ἀντέρεισμα τῆς βαλβῖδος τῆς κορυφῆς	Tasseau du clapet de tête.	Head valve guard.
39	Ἔμβολον.	Piston.	Bucket.
40	Βαλβὶς τοῦ ἐμβόλου.	Clapet de piston.	Bucket valve.
41	Προσκόπτης ἢ ἀντέρεισμα τῆς βαλβῖδος τοῦ ἐμβόλου.	Tasseau de clapet de piston.	Bucket valve guard.
42	Βαλβὶς τοῦ πυθμένος τῆς ἀεραντλίας.	Clapet de pied. Clapet d'aspiration.	Foot valve. Suction valve.
43	Προσκόπτης τῆς βαλβῖδος τοῦ πυθμένος.	Tasseau de clapet de pied.	Foot valve guard. Suction valve guard.
44	Ἕδρα τῆς βαλβῖδος τοῦ πυθμένος τῆς ἀεραντλίας.	Siège de clapet de pied.	Foot valve seat. Suction valve seat.

Digitized by Google

γωγὴ *κενοῦ*. Καὶ προκειμένης μὲν βλάβης εἰς ἀεραντλίαν *μηχανῆς ξηρᾶς*, οὐδεὶς κίνδυνος παρουσιάζεται, οὔτε διὰ τῆς μηχανῆς τὴν ἀσφάλειαν, οὔτε διὰ τῆς ἐπισκευῆς τὸ ἀσφαλές, πλὴν μόνον τοῦ τῶν πρὸς ἐπισκευὴν δαπανῶν καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἀργίας τῆς μηχανῆς κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης.

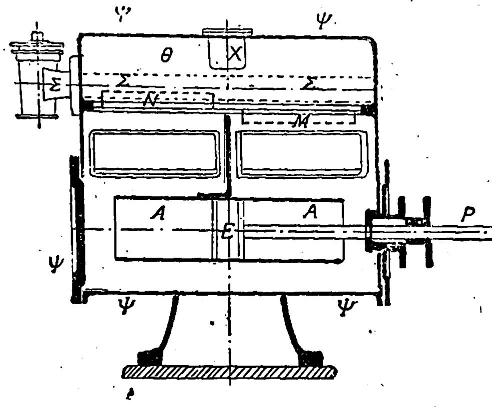

Σχ. 3

Προκειμένης ὅμως βλάβης τῆς ἀεραντλίας ἀτμοπλοίου, ἐν πλῷ καὶ δὴ ἐν ἀνοικτῷ πελάγει καὶ ὑπὸ δυσχερεῖς καιρικὰς συνθήκας θαλασσοπλοοῦντος, καὶ αὐτὴ ἡ ἀσφάλεια τοῦ πλοίου δύναται νὰ κινδυνεύσῃ, ἐὰν ἀμέσως δὲν ληφθῶσι μέτρα τινὰ ἀποτρέποντα τὸν κίνδυνον νὰ παύσῃ ἡ μηχανὴ κινουμένη· τὰ μέτρα δὲ ταῦτα συνοψίζονται εἰς τὰ ἑξῆς: ἐὰν τὸ πλοῖον ἔχει διπλᾶς μηχανὰς καὶ συνεπῶς διπλᾶ ψυγεῖα, διοχετεύομεν τὸν ἀτμὸν τὸν ἐνεργήσαντα ἤδη ἐν τοῖς ἀτμοκυλίνδροις τῆς μηχανῆς, τῆς ὁποίας ἐβλάβη ἡ ἀεραντλία, εἰς τὸ ψυγεῖον διὰ τοῦ πρὸς τοιοῦτον εἰδικὸν σκοπὸν ἐπιστομίου, ὁπότε πλέον οὐδὲν ἔχομεν νὰ φοβώμεθα ἀπὸ τῆς βλάβης, τῆς ἐπισκευῆς τῆς ὁποίας δυνάμεθα καὶ νὰ ἐπιληφθῶμεν ἀμέσως κατόπιν· ἀλλ' ἐὰν τὸ πλοῖον ἔχει μίαν μόνον μηχανήν, τότε, ὅπως μὴ παύσῃ αὕτη λειτουργοῦσα καὶ ἐκτεθῇ τὸ πλοῖον εἰς τοὺς σοβαρωτέρους τῶν κινδύνων, ἀχρηστεύομεν τελείως τὴν ἀεραντλίαν. Πρὸς τοῦτο δέ, ἀφαιροῦμεν τὰς ἐξ ἐλαστικοῦ, εἴτε ἐξ ὀρειχάλκου, βαλβίδας ν, ν', ν'', ἐξαρμόζομεν τὸ βάκτρον Η (τοῦ ἐμβόλου Ε τῆς ἀεραντλίας Α), ἐλευθεροῦντες αὐτὸ ἀπὸ τοὺς διωστῆρας κ, κ', καὶ καθιστῶντες αὐτὸ ἀκίνητον ἢ καὶ ἀφαιροῦντες ἐντελῶς καὶ αὐτὸ καὶ τὸ ἔμβολον Ε, ὁπότε ὅμως δέον νὰ πωματίσωμεν στεγανῶς τὴν ὀπὴν τῆς διελεύσεως τοῦ βάκτρου καὶ τῆς ἐγκαθίσεως τοῦ παρεμβύσματος καὶ τοῦ στυπειοθλίπτου 6. Ὅταν δέ, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους καὶ κατὰ τὸν ὑποδεικνυόμενον τρόπον, τεθῇ ἡ ἀεραντλία ἐκτὸς χρήσεως, τὰ προϊόντα τῆς ἐν τῷ ψυγείῳ ἐξυδατώσεως τοῦ ἀτμοῦ καταλήγουσιν εἰς τὸν ἀπορροφητικὸν θάλαμον Κ τῆς ἀεραντλίας, ὁπόθεν, ἀνοιγομένου τοῦ *ἐξαεριστικοῦ κρουνοῦ* ϱ, διοχετεύονται εἰς τὰς δεξαμενὰς τοῦ γλυκέος ὕδατος, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῶν *ἱππαρίων* (ἀτμαντλιῶν) εἰς τὸν λέβητα πρὸς τροφοδότησίν του. Ἰστέον ὅμως, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, ἣν ἤθελεν ὑπαγορεύσει ἀνωτέρα βία, οἱ ἀπὸ τῆς μηχανῆς ἀποδιδόμενοι *δυναμοδεικτικοὶ ἵπποι* μειοῦνται κατὰ 30 % ἕως 40 % ἐκείνων οὓς αὕτη θὰ ἀπέδιδε λειτουργούσης τῆς ἀεραντλίας· τοῦτο δὲ διότι τὰ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀτμοῦ ὠθούμενα ἔμβολα τῶν ἀτμοκυλίνδρων, ὄχι μόνον κενὸν δὲν εὑρίσκουν πρὸ αὐτῶν συναρωγὸν τῆς ἀπὸ τοῦ ἀτμοῦ πιέσεως, ἀλλὰ καὶ ἀντίθλιψιν, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀπροθυμίαν τοῦ ἀτμοῦ νὰ ἐκχυθῇ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, τῆς ὁποίας ἡ φυσικὴ πίεσις ἐλάχιστα διαφέρει πρὸς τὴν τοῦ ἐκτονωθέντος ἀτμοῦ.

Ἡ εἰκὼν 2 παρέχει ἰδέαν ψυγείου ἐπιφανείας, ἐν προόψει (εἰκ. 2) καὶ ἐγκαρσίᾳ τομῇ (εἰκ. 2 δίς), μετὰ τῶν συναφῶν πρὸς αὐτὸ ἀντλιῶν καὶ διασωληνώσεων.

Β'. Εἰς μηχανὰς μετὰ ψυγείου ἀναμίξεως. Αὐτὴ (σχ. 3=διαμήκης τομή· σχ. 3 δὶς=ἐγκαρσία τομή) εἶναι ἡνωμένη μετὰ τοῦ *ψυγείου ἀναμίξεως* Ψ, εἴτε καθέτως πρὸς αὐτό, εἴτε—τὸ συνηθέστερον—ὁριζοντίως, ἀποτελοῦσα, οἱονεί, ἓν σῶμα μετ' αὐτοῦ.

Ἡ κίνησίς της εἰς τὰς ὁριζοντίας ἀτμομηχανὰς ξηρᾶς — διότι ἡ χρῆσις ψυγείου ἀναμίξεως ἔχει πλέον ἐγκαταλειφθῇ, ὡς προέφημεν — λαμβάνει χώραν ὡς ἀκολούθως. Ἐὰν μὲν τὸ ψυγεῖον εἶναι τοποθετημένον κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ θεωρητικοῦ ἄξονος τῆς ἀτμομηχανῆς, ἡ ἀεραντλία λαμβάνει τὴν κίνησίν της ἀπὸ τὸ *ἀντίβακτρον* Β τοῦ *κινητηρίου ἀτμοκυλίνδρου* τῆς μηχανῆς, τὸ ὁποῖον συνδέεται πρὸς τὸ ἀντίβακτρον Ρ τῆς ἀεραντλίας, διὰ μέσου τοῦ συνδέσμου Δ· τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ περίπτωσις περὶ ἧς τὰ σχήματα 3. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀεραντλία εἶναι κάτωθεν τῆς μηχανῆς, εἴτε παραλλήλως, εἴτε καθέτως διατιθεμένη πρὸς τὸν θεωρητικὸν αὐτῆς ἄξονα, τότε ἡ κίνησίς της γίνεται διὰ τῆς παρεμβολῆς συστήματος μοχλοβραχιόνων καὶ διωστήρων.

Τῆς ἀεραντλίας λοιπὸν διπλῆς ἐνεργείας (σχ. 3) ἀποτελουμένης ἐκ τοῦ *κυλινδρικοῦ σώματος* Α, τοῦ *ἐμβόλου* Ε περιβαλλομένου περιφερικῶς ὑπὸ πλεκτανῶν ἐκ καννάβεως (σαλαμάστραις) διὰ τὸ ἀεροστεγές, ἐκ τῶν *ἀναρροφητικῶν βαλβίδων* Ν ἐξ ἐλαστικοῦ, ὀρθογωνίου ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ σχήματος, τῶν *καταθλιπτικῶν* τοιούτων Μ ἐκ τοῦ *θαλάμου τῆς ψύξεως* Θ, ἐκ τοῦ *ραντιστηρίου σωλῆνος* Σ, ἐκ τοῦ *ἐξαγωγικοῦ σωλῆνος* Τ καὶ ἐκ τοῦ *ἀτμαγωγοῦ σωλῆνος* ἑνουμένου εἰς Χ, ἡ λειτουργία της εἶναι ἡ ἑξῆς:

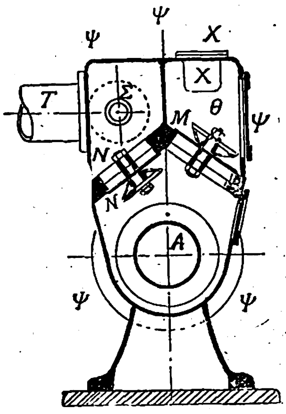

Σχ. 3 δίς.

Ὁ ἐν τοῖς *ἀτμοκυλίνδροις* τῆς μηχανῆς ἐνεργήσας ἤδη ἀτμός, ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ ἀτμοκυλίνδρου, (ἢ ἀπὸ τοῦ τελευταίου κυλίνδρου ἐὰν ἡ μηχανὴ δὲν εἶναι μονοκύλινδρος) ἐκτονωμένος καὶ εἰσρέει διὰ τοῦ *ἀτμαγωγοῦ* Σ εἰς τὸν *θάλαμον τῆς ψύξεως* Θ. Ἐκεῖ, ἐρχόμενος ὁ ἀτμὸς εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὰ τοιχώματα τοῦ ψυγείου, ἄρχεται ἐξυδατούμενος, ἀναμιγνυόμενος δὲ ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος τῆς ραντίσεως, τὸ ὁποῖον ἐκρέει ἀπὸ τὸν *ραντιστήριον σωλῆνα* Σ, ψύχεται καὶ ὑγροποιεῖται. Τὰ τῆς τοιαύτης ἐξυδατώσεως προϊόντα κατέρχονται εἰς τὰς *ἀναρροφητικὰς βαλβίδας*, ὅπου διὰ τῆς ἀναταράξεως ἣν προκαλεῖ ἡ λειτουργία τῆς ἀεραντλίας, ἡ ἐξυδάτωσις καὶ ἐπιτείνεται καὶ ἐπιταχύνεται· τὸ οὕτωσὶ δὲ συγκεντρούμενον ὕδωρ διοχετεύεται εἰς τὸν *κύλινδρον* Α τῆς ἀεραντλίας, ὁπόθεν, ὠθούμενον καὶ πάλιν ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου, διέρχεται τὰς καταθλιπτικὰς βαλβίδας, καὶ ἐκρέει ἔξω τοῦ ψυγείου. (Ἴδε *ἀεραντλίαι*). ΘΕΟΔ. Δ. ΔΑΝΙΗΛ

ἀεραντλίαι. Αἱ ἀεραντλίαι εἶναι συσκευαὶ χρησιμεύουσαι πρὸς ἀραίωσιν τοῦ ἀέρος τοῦ περιεχομένου ἐν κλειστῷ χώρῳ εἴτε καὶ πρὸς συμπίεσιν τοῦ ἀέρος, χρησιμοποιοῦνται δὲ τὰ μέγιστα τόσον ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ὅσον καὶ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ. Ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ περιγράφονται αἱ ἀεραντλίαι, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται ἀποκλειστικῶς πρὸς παραγωγὴν κενοῦ.

Διακρίνομεν διαφόρους τύπους ἀεραντλιῶν κενοῦ ὡς τὰς ἀεραντλίας διὰ ἐμβόλου, τὰς ἀεραντλίας διὰ τυμπάνου, τὰς ὑδραεραντλίας, τὰς ὑδραργυρικὰς ἀντλίας, τὴν μοριακὴν ἀεραντλίαν κ.λ.π.

Ἀεραντλίαι δι' ἐμβόλου. Ἡ ἀεραντλία τοῦ τύπου τούτου ὀφείλεται εἰς τὸν Otto de Guericke (1635) ὅστις μετεχειρίσθη αὐτὴν ἐν ταῖς ἐρεύναις αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀερίων καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως.

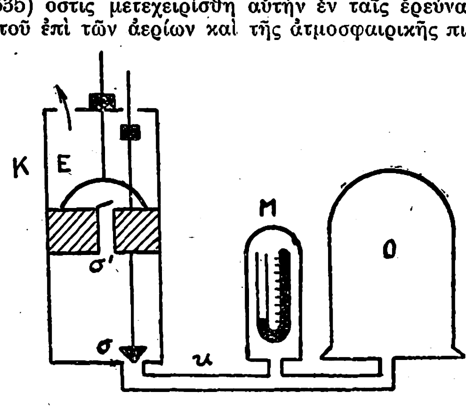

Σχ. 1.

Ἐν τῷ σχ. 1 εἰκονίζεται τομὴ ἀεραντλίας δι' ἐμβόλου ἐξ ἧς κατανοεῖται εὐκόλως ὁ τρόπος λειτουργίας αὐτῆς. Ὡς ἐκ τοῦ σχ. 1 ἐμφαίνεται, ἡ ἀεραντλία δι' ἐμβόλου ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κυλίνδρου Κ ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ κινῆται, κλεῖον ἀεροστεγῶς τὸ ἔμβολον Β. Ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου ὑφίσταται ἡ βαλβὶς σ ἐπὶ δὲ τοῦ ἐμβόλου ἡ βαλβὶς σ', συγκοινωνεῖ δὲ ὁ κύλινδρος πρὸς τὸν χῶρον Ο, ἐν ᾧ ἀραιοῦμεν τὸν ἀέρα, διὰ τοῦ ὀχετοῦ κ. Ὅταν τὸ ἔμβολον φέρεται πρὸς τὰ ἄνω, ἀνοίγει ἡ βαλβὶς σ, ὁ δὲ ἐν τῷ χώρῳ Ο ἀὴρ εἰσχωρεῖ καὶ ἐν τῷ κυλίνδρῳ, οὕτω δὲ αὐξανομένου τοῦ ὄγκου, ἡ πίεσις αὐτοῦ ἐλαττοῦται. Ὅταν ὅμως τὸ ἔμβολον φέρεται πρὸς τὰ κάτω, κλείει ἡ βαλβὶς σ, ὡς δ' ἐκ τῆς συμπιέσεως τοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἀέρος ἀνοίγει ἡ βαλβὶς σ', διὰ μέσου τῆς ὁποίας ὁ ἀὴρ ἐξέρχεται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν. Οὕτω παρατηροῦμεν ὅτι μεθ' ἕκαστον ἐμβολισμὸν ἡ πίεσις τοῦ ἐν τῷ χώρῳ Ο ἀέρος ἐλαττοῦται· δεικνύεται δὲ πάντοτε αὕτη ὑπὸ τοῦ μανομέτρου Μ. Ἐὰν διὰ V καλέσωμεν τὸν ὄγκον τοῦ χώρου Ο καὶ διὰ υ τὸν τοῦ κυλίνδρου, καὶ ὑποθέσωμεν ὅτι ἀρχικῶς ἡ πίεσις ἐν τῷ χώρῳ Ο ἰσοῦται πρὸς 760 m.m. εἶναι φανερὸν ὅτι, ὅταν τὸ ἔμβολον φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ, ὁ ὄγκος τοῦ ἀέρος καθίσταται V + v ἡ δὲ πίεσις αὐτοῦ, συμφώνως πρὸς τὸν νόμον Boyle-Mariotte, γίνεται: $\frac{V}{V+v} \cdot 760$. Ὁ συντελεστὴς $\frac{V}{V+v}$ καλεῖται *συντελεστὴς ἀραιώσεως*. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐξετελέσαμεν ν ἐμβολισμοὺς ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἐν τῷ χώρῳ Ο κατὰ τὸ τέλος θὰ εἶναι $\left(\frac{V}{V+v}\right)^{\nu}$ 760, ὑποτιθεμένου ὅτι ἡ ἀντλία εἶναι τελείως ἀεροστεγής.

Ἐπιζήμιος χῶρος. Ἡ πεῖρα ὅμως δεικνύει ὅτι εἰς συνήθεις ἀεραντλίας δι' ἐμβόλου ἡ πίεσις δὲν δύναται νὰ κατέλθῃ κάτω ὁρίου τινός, ὅπερ εἰς τὰς τελειοτέρου τύπου ἀντλίας εἶναι 1 m.m. Hg, ἕνεκα τοῦ ἀκολούθου λόγου. Πάντοτε μεταξὺ τοῦ ἐμβόλου καὶ τῆς βαλβίδος σ, ἕνεκα τῆς μὴ τελείας προσαρμογῆς τοῦ ἐμβόλου ἐν τῇ κατωτέρᾳ θέσει τῆς διαδρομῆς του, παραμένει χῶρος τις v, ὅστις ἐν τῇ πρακτικῇ τῶν ἀεραντλιῶν καλεῖται *ἐπιβλαβὴς* ἢ *ἐπιζήμιος χῶρος*, καὶ ἑπομένως τὸ ὅριον τῆς πιέσεως εἰς ἣν δύναται ν' ἀχθῇ ἡ ἀραίωσις εἶναι $x = 760 . \frac{v_1}{v}$

Ἀντλίαι διὰ πολλῶν κυλίνδρων. Δυνάμεθα νὰ μειώσωμεν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐπιζημίου χώρου καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν σημαντικὴν ἀραίωσιν μὲ ἀεραντλίας δι' ἐμβόλου, ἐὰν ἀντὶ ἑνὸς κυλίνδρου χρησιμοποιήσωμεν δύο, ἐξ ὧν ὁ δεύτερος χρησιμεύει πρὸς ἀραίωσιν τοῦ ἀέρος ἐν τῷ ἐπιζημίῳ χώρῳ. Οὕτω προκύπτει ἡ δικύλινδρος ἀντλία δι' ἐμβόλου. Ἀντὶ δύο κυλίνδρων δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ τρεῖς (Gaede 1913), ὅτε ἕκαστος τῶν κυλίνδρων χρησιμεύει ὡς βοηθητικὸς τοῦ προηγουμένου.

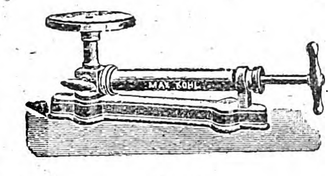

Σχ. 2.

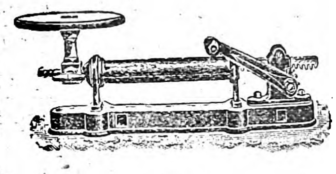

Σχ. 3.

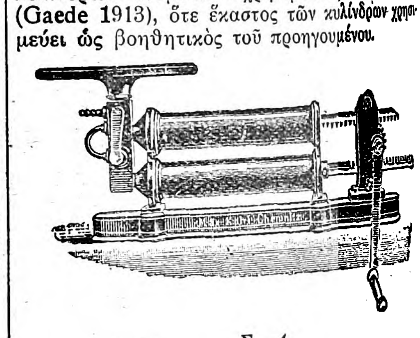

Σχ. 4.

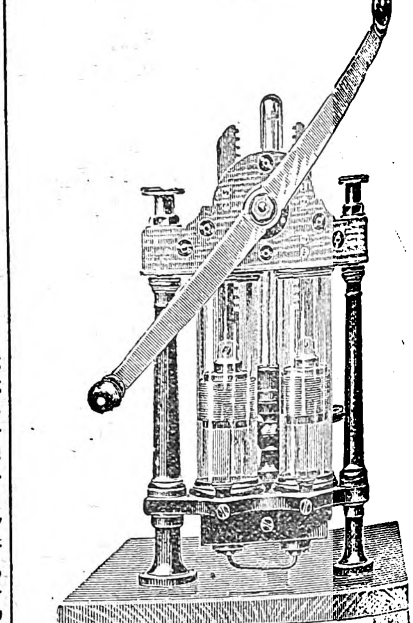

Σχ. 5.

Ἐν τοῖς σχ. 2 καὶ 3 εἰκονίζεται μονοκύλινδρος ἀεραντλία μετὰ ὁριζοντίας διατάξεως τοῦ κυλίνδρου, ἐν τῷ σχ. 4 καὶ 5 εἰκονίζονται δικύλινδροι

Digitized by Google

ἀεραντλίαι μετὰ ὁριζοντίας καὶ κατακορύφου διατάξεως τῶν κυλίνδρων.

Εἰς πολλὰς περιπτώσεις χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ πράξει ἀεραντλίαι δι' ἐμβόλου μετὰ τῆς ἐν τῷ σχ. 6 εἰκονιζομένης διατάξεως τῶν βαλβίδων. Αἱ ἀντλίαι αὗται χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ πράξει διττῶς, εἴτε ὡς ἀντλίαι ἀραιώσεως, εἴτε ὡς ἀντλίαι

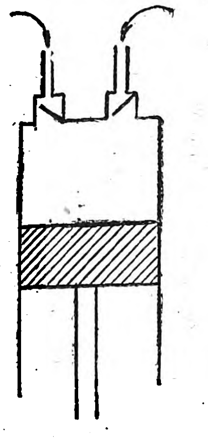

Σχ. 6.

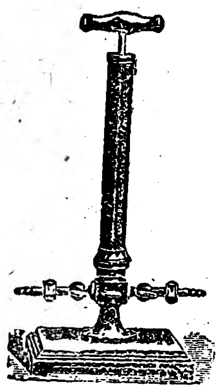

Σχ. 7.

συμπιέσεως. Ἐν τῷ σχ. 7 εἰκονίζεται ἀεραντλία τοῦ τύπου τούτου.

Ἀεραντλίαι δι' ἐλαίου. Πρὸς τελείαν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ἐπηρείας τοῦ ἐπιζημίου χώρου χρησιμοποιοῦμεν τὴν κατακόρυφον διάταξιν τοῦ κυλίνδρου καὶ χύνομεν ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ἐμβόλου στρῶμα ἐλαίου, ὅπερ κατὰ τὴν παλινδρομικὴν κίνησιν τοῦ ἐμβόλου ἐξασφαλίζει τὴν στεγανότητα αὐτοῦ καὶ εἰσχωρεῖ ἐντὸς τοῦ ἐπιζημίου χώρου. Ἐν τῷ σχ. 8 εἰκονίζεται ἐν τομῇ ἀντλία δι' ἐλαίου (Geryk) ἐν ᾗ ἄνωθεν τοῦ διαφράγματος Δ., ἄνωθεν τοῦ ἐμβόλου Μ καὶ εἰς τὸν πυθμένα τῆς ἀντλίας ὑφίσταται στρῶμα ἐλαίου. Ὅταν τὸ ἔμβολον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ, τὸ ὑπεράνω τούτου στρῶμα ἐλαίου ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἀνωτέρου στρώματος ἐλαίου καὶ οὕτω ἀποφεύγεται ἡ παραμονὴ ἀέρος ἐν τῷ ἐπιζημίῳ χώρῳ. Ὁμοίως συμβαίνει ὅταν τὸ ἔμβολον εὑρίσκεται εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ.

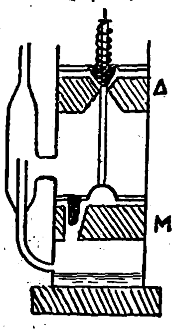

Σχ. 8

Συνθετωτέρα διάταξις ἀντλίας Geryk εἶναι ἡ ἐν σχ. 9 εἰκονιζομένη ἥτις ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Gaede καὶ ἐν ᾗ ἐπὶ τοῦ βάκτρου D (Σχ. 9 IV) προσαρμόζονται τρία ἔμβολα A, B, καὶ C, ἅτινα διάκεινται μεταξὺ τῶν σταθερῶν διαφραγμάτων a, b, c, καὶ d, ἐφ' ὧν αἱ μικραὶ βαλβῖδες o. Ὁ κύλινδρος συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν χῶρον B διὰ τοῦ σωλῆνος m. Ἡ λειτουργία τῆς ἄνω ἀντλίας ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὅταν τὸ ἔμβολον φθάνει εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ, τότε παράγεται ῥοὴ ἀέρος ἐκ τοῦ κυλίνδρου μέσῳ τοῦ σωλῆνος m, τοῦ μανδύου H τῆς ἀντλίας καὶ τοῦ κυλίνδρου G καὶ διὰ τῆς ὀπῆς o πρὸς τὸν κενὸν χῶρον μεταξὺ τοῦ ἐμβόλου C καὶ τοῦ διαφράγματος c. Κατὰ τὴν πρὸ τ' ἄνω κίνησιν τοῦ ἐμβόλου τὸ βάκτρον ὀλισθαίνει ἐπὶ τοῦ c ἕνεκα τῆς πρὸς τὰ κάτω ἀποστενώσεως αὐτοῦ, εἶτα δὲ παρασύρει ἐν τῇ κινήσει αὐτοῦ ἕνεκα τῆς προεξοχῆς του εἰς c καὶ τὸ ἔμβολον. Κατὰ τὴν ἄνω θέσιν τοῦ ἐμβόλου (Σχ. 9 II) ἐκφεύγει ὁ εἰς C εὑρισκόμενος ἀὴρ μέσῳ τῆς ἀποστενώσεως τοῦ βάκτρου πρὸς τὸν προκενωθέντα χῶρον ἄνωθεν τοῦ διαφράγματος c, ὅταν δὲ τὸ ἔμβολον φθάσῃ εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς διαδρομῆς του, τότε μένει εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην ἕνεκα τῆς ἰδίας αὐτοῦ τριβῆς, μέχρις

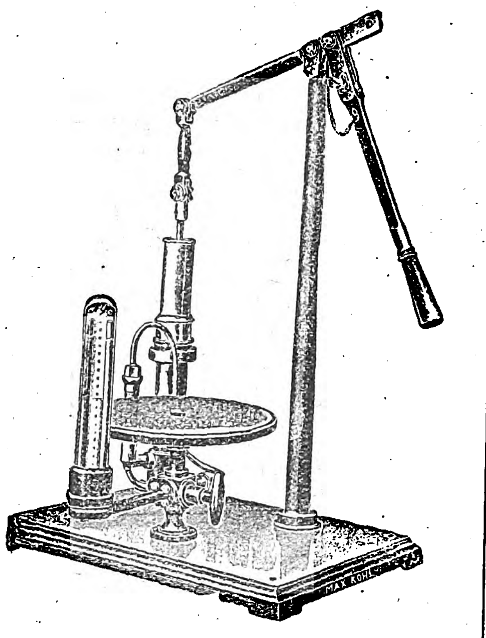

Σχ. 10.

ὅτου συμπαρασυρθῇ εἰς τὴν πρὸς τὰ κάτω κίνησιν ὑπὸ τοῦ βάκτρου, ὅτε ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῶν μεταξὺ τοῦ διαφράγματος c χώρων. Ὁ ἐν τῷ χώρῳ μεταξὺ c καὶ b ἀὴρ δὲν ἐξέρχεται ἀμέσως εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ἀλλ' εἰς ἕτερον χῶρον προπαρασκευῆς κενοῦ, ὅστις σχηματίζεται ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ ἐμβόλου A μεταξὺ τῶν διαφραγμάτων a καὶ b. Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου χώρου ἐκφεύγει τελος ὁ ἀὴρ εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν διὰ τῆς ὀπῆς q. Τὰ σταγονίδια ἐλαίου, ἅτινα εἰσχωροῦσι διὰ τῆς σχισμῆς στεγανότητος τοῦ πώματος, μίγνυνται καθ' ἑκάστην συμπίεσιν πρὸς τοὺς συμπυκνωθέντας ὑδρατμούς, ἐπὶ δὲ τοῦ πυθμένος M, τοῦ περιορίζοντος κάτωθεν τὸν χῶρον K, συλλέγεται τὸ ὕδωρ, ἕνεκα τῆς μεγαλυτέρας πυκνότητος αὐτοῦ, ἐνῷ ὁ διαχωρισμὸς τοῦ ὕδατος ἀπὸ τοῦ ἐλαίου ἐπιτυγχάνεται δι' οὐσίας πληρούσης τὸν χῶρον K καὶ ἥτις ἔχει τὴν ἰδιότητα ν' ἀποχωρίζῃ τὸ ὕδωρ τοῦ ἐλαίου. Τὸ συλλεγόμενον ὕδωρ ἀπομακρύνεται, ὁσάκις παρίσταται ἀνάγκη, δι' ἀπομυζήσεως ἐκ τοῦ σωληνίσκου N, ὅστις διήκει μέχρι τοῦ πώματος τῆς ἀντλίας, ἐνῷ τὸ ἐκ τοῦ ὕδατος ἀποχωριζόμενον ἔλαιον ῥέει διὰ τῆς ὀπῆς s πρὸς τὸν μεταξὺ a καὶ M χῶρον καὶ προκαλεῖ ἐκ νέου ἀπορρόφησιν ὑδρατμῶν. Τὸ ὅριον κενοῦ ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ ἀντλίας τοῦ ἀνωτέρου τύπου κατασκευῆς Leybold's Nachfolger Köln εἶναι 5.10-⁶ mm Hg ὀφείλεται δὲ τοῦτο ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν μικρὰν ποσότητα ἐλαίου ἐν τῷ κενῷ, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν ὑποδιαίρεσιν τοῦ κενοῦ ἐν τῇ ἀντλίᾳ ἥτις παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἀέρια καὶ πτητικὰ συστατικὰ τοῦ ἐλαίου ἀπομακρύνονται ταχύτατα ἐκ τοῦ χώρου ὑψηλῶν κενῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ τάσις τῶν ἀτμῶν νὰ εἶναι ἐλαχίστη. Ἐν τῷ σχ. 10 εἰκονίζεται ἡ γενικὴ ὄψις ἀντλίας δι' ἐλαίου.

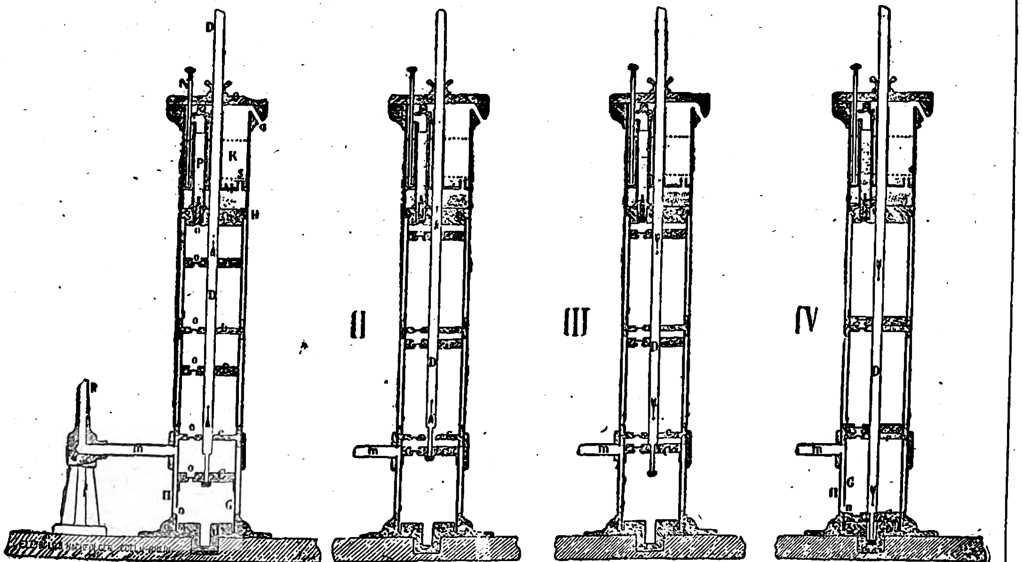

Σχ. 9.

Ἀεραντλίαι διὰ τυμπάνου. Αἱ ἀντλίαι δι' ἐμβόλων ἀντικαθίστανται ὁσημέραι ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις μὲ ἀντλίας διὰ τυμπάνου, αἵτινες παρουσιάζουσι πολλαπλᾶ πλεονεκτήματα ἔναντι τῶν δι' ἐμβόλων ἀντλιῶν. Οὕτω εἰς τὰς ἀντλίας διὰ τυμπάνου ἡ παλινδρομικὴ κίνησις τοῦ ἐμβόλου τῶν ἐμβολοφόρων ἀντλιῶν, ἀντικαθίσταται διὰ περιστροφικῆς τοιαύτης, ἥτις εἶναι κατὰ πολὺ πλεονεκτικωτέρα τῆς πρώτης. Ἐν ταῖς ἀντλίαις δι' ἐμβόλου, ἕνεκα τῆς ἀδρανείας τῶν κινουμένων μαζῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν μεγάλην ταχύτητα ἐργασίας, ἀπαραίτητον δι' ἐπιτυχίαν μεγάλης ταχύτητος ἀναρροφήσεως, πρὸς ἐπιτυχίαν δὲ τοιαύτης εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ν' αὐξήσωμεν ὑπερμέτρως τὰς διαστάσεις τῆς ἀντλίας. Τοὐναντίον εἰς τὰς ἀντλίας διὰ τυμπάνου, ἕνεκα τῆς χρησιμοποιήσεως περιστροφικῆς κινήσεως, δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν μεγάλην ταχύτητα ἐργασίας, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ προσαρμόσωμεν τὸν ἄξονα τῆς κινήσεως τῆς κινητηρίου μηχανῆς ἀμέσως πρὸς τὸ περιστρεφόμενον τύμπανον, οὕτω δὲ δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν μεγάλας ταχύτητας ἀναρροφήσεως διὰ χρησιμοποιήσεως μικρῶν διαστάσεων, ἀρκεῖ μόνον νὰ αὐξήσωμεν ἐπαρκῶς τὸν ἀριθμὸν στροφῶν τυμπάνου.

Ἀντλιῶν διὰ τυμπάνου κατασκευάζονται σήμερον διάφοροι τύποι ὑπὸ διαφόρων οἴκων κατασκευῆς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ μᾶλλον διαδεδομένος τύπος εἶναι ἡ ἀντλία διὰ τυμπάνου τοῦ Gaede.

Αὕτη ὡς κατασκευάζεται ὑπὸ τοῦ οἴκου Leybold's Nachfolger Köln εἰκονίζεται ἐν σχ. 11, ἡ δὲ κατασκευὴ ὡς καὶ ὁ τρόπος λειτουργίας αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς:

Ἐπὶ τοῦ ἄξονος B (σχ. 12 καὶ 12α) προσαρμόζεται τὸ κυλινδρικὸν τύμπανον A ἐφ' οὗ διαμετρικῶς διατίθενται οἱ ἐκ σκληροῦ χάλυβος σύρται s—s, οἵτινες, διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἐλατηρίων, ἀντιπιέζονται ὥστε νὰ ἐφάπτωνται διαρκῶς τοῦ ἐσωτερικοῦ τοιχώματος τοῦ θαλάμου τῆς ἀντλίας. Τὸ

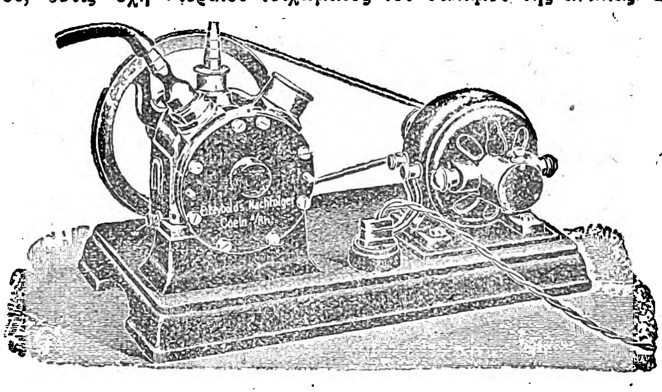

Σχ. 11.

πρόσθιον μέρος τοῦ θαλάμου τῆς ἀντλίας κλείεται ἀεροστεγῶς διὰ τῆς ὀρειχαλκίνης πλακὸς P. Ὁ θάλαμος τῆς ἀντλίας στερεοῦται ἐπὶ μεταλλικῆς βάσεως E. Τὸ δοχεῖον O χρησιμεύει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς ἀποθήκη ἐλαίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ἀεροθάλαμος. Τὸ δοχεῖον O πληροῦται μέχρι τοῦ σημείου m δι' ἐλαίου, ὅπερ φέρεται διὰ τοῦ δακτυλίου r πρὸς τὸν ἄξονα, ἡ δὲ θυρὶς F χρησιμεύει

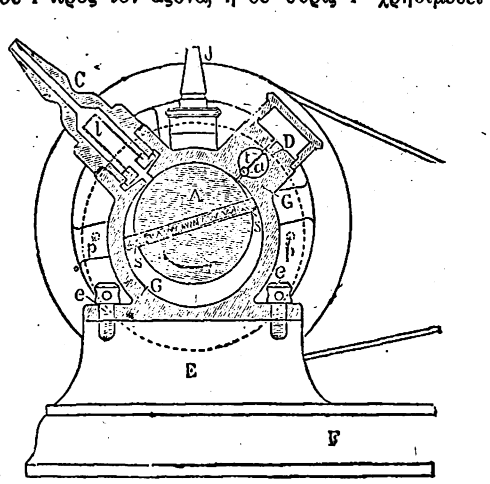

Σχ. 12.

διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς στάθμης τοῦ ἐλαίου. Εἰς β ὑφίσταται ἀσφαλιστικὴ διάταξις ἥτις χρησιμεύει πρὸς παρεμπόδισιν διαφυγῆς πεπιεσμένου ἀέρος ἐκ τοῦ ἀεροθαλάμου.

Ἡ τροχαλία H προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ ἄξονος B καί, τῇ βοηθείᾳ ἱμάντος, συζεύγνυται πρὸς τὴν κινητήριον μηχανήν, συνήθως ἠλεκτροκινητῆρα. Ὅταν τὸ κυλινδρικὸν τύμπανον στρέφεται κατὰ

Digitized by Google

τὴν φορὰν τοῦ βέλους, ὁ ἀὴρ ἀπομυζᾶται ὑπὸ τοῦ σωλῆνος C καὶ διὰ τῆς βαλβῖδος D καὶ τοῦ ὀχετοῦ K φέρεται πρὸς τὸν ἀεροθάλαμον O. Ἐν τῷ

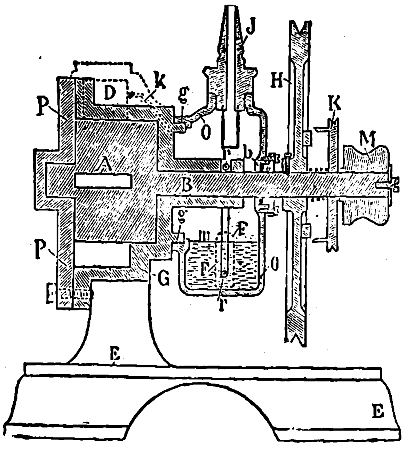

Σχ. 12α.

ὀχετῷ εἰς C ὑφίσταται λεπτὸν πλέγμα ἐν εἴδει προστατευτικοῦ διαφράγματος, ὅπερ παρεμποδίζει τὴν εἰσχώρησιν ἐν τῷ θαλάμῳ τῆς ἀντλίας στερεῶν σωματιδίων, ἅτινα δρῶσιν ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τῆς λειτουργίας τῆς ἀντλίας.

Ὑδραεραντλίαι. Ἕτερος τύπος ἀεραντλιῶν λίαν ἐν χρήσει ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις πρὸς παραγωγὴν μικροῦ κενοῦ ἢ προπαρασκευαστικοῦ κενοῦ εἶναι αἱ ἀεραντλίαι διὰ πτώσεως ἢ ῥοῆς ὕδατος, εἰδικώτερον ὑδραεραντλίαι καλούμεναι, ὧν ἡ λειτουργία ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ ἀκολούθου ὑδροδυναμικοῦ φαινομένου.

Θεωρήσωμεν δεξαμενὴν ὕδατος πρὸς ἣν συνδέομεν ἐπιμήκη σωλῆνα ἐκροῆς τοῦ ὕδατος πα-

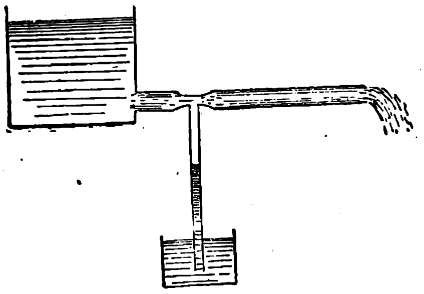

Σχ. 13.

ρουσιάζοντα κατά τι σημεῖον ἀποστένωσιν (Σχ 13). Ἐκ τῆς ὑδροδυναμικῆς εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ ὑδροδυναμικὴ πίεσις (βλ. εἰδικὸν ἄρθρον περὶ ὑδροδυναμικῆς πιέσεως) κατὰ τὸ ἐξώτατον ἄκρον τοῦ

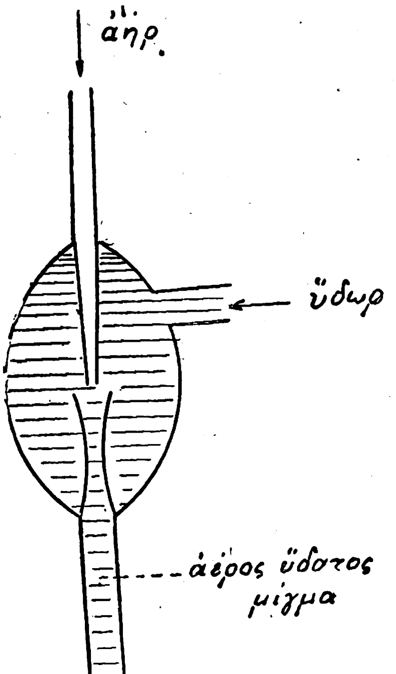

Σχ. 14.

σωλῆνος ἐκροῆς ἰσοῦται τῷ μηδενὶ (ἢ οἱ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν), ἐνῷ κατὰ τὴν ἀποστένωσιν παρουσιάζει τιμὴν μικροτέραν τοῦ μηδενός, ἤτοι ἀρνητικὴν (μικροτέραν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς) καὶ ἐπομένως ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου ἡ ἀνωτέρω διάταξις θὰ παρουσιάζῃ ἀναρροφητικὴν ἱκανότητα.

Τοῦτο δεικνύομεν πειραματικῶς, ἐὰν κατὰ τὸ σημεῖον τῆς ἀποστενώσεως συνδέσωμεν κατακόρυφον ὑάλινον σωληνίσκον, οὗτινος τὸ ἀνοικτὸν ἄκρον ἐμβυθίζεται ἐντὸς λεκάνης, περιεχούσης κεχρωσμένον ὕδωρ, ὅτε παρατηροῦμεν, ὅτι, ἐφ' ὅσον παράγεται ἐν τῷ σωλῆνι ἐκροῆς ῥοὴ ὕδατος, τὸ κεχρωσμένον ὕδωρ ἀνέρχεται ἐν τῷ ὑαλίνῳ σωληνίσκῳ, ὅπερ ἀποδεικνύει, ὅτι κατὰ τὸ σημεῖον τῆς ἀποστενώσεως ἡ ὑδροδυναμικὴ πίεσις εἶναι μικροτέρα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς. Ἡ διαφορὰ δὲ μεταξὺ ὑδροδυναμικῆς καὶ ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως μετρεῖται ὑπὸ τοῦ ὕψους τῆς κατακορύφου ὑγρᾶς στήλης ἐν τῷ σωληνίσκῳ. Ἡ ἀναρροφητικὴ δύναμις τῆς ἀνωτέρω διατάξεως εἶναι ἀνάλογος τῆς ταχύτητος ῥοῆς τοῦ ὕδατος.

Τὸ ἀνωτέρω περιγραφὲν φαινόμενον χρησιμοποιεῖται πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ὑδραεραντλιῶν, ὧν ἁπλούστατον τύπον, κατασκευαζόμενον ἐξ ὑέλου, παριστᾷ τὸ σχῆμα 14. Τὸ ὕδωρ ῥέει ὑπὸ μεγάλην πίεσιν, ἤτοι ὑπὸ μεγάλην ταχύτητα, ἀπὸ στενοῦ σωλῆνος εἰς εὐρὺν τοιοῦτον, εὑρισκόμενον εἰς μικρὰν ἀπόστασιν καὶ ἀκριβῶς ἀπέναντι τοῦ πρώτου. Λόγῳ τῆς ἐκ τῆς ῥοῆς τοῦ ὕδατος προκαλουμένης ἀρνητικῆς ὑδροδυναμικῆς πιέσεως, γίνεται ἀναρρόφησις ἀέρος διὰ τοῦ πλευρικοῦ σωλῆνος ἐκ τοῦ χώρου σχηματισμοῦ τοῦ κενοῦ, ὁ δ' οὕτω ἀναρροφώμενος ἀὴρ συμπαρασύρεται περαιτέρω μετὰ τοῦ ὕδατος.

Ὑδραεραντλιῶν χρησιμοποιοῦνται ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις πολυάριθμοι τύποι. Αἱ ἐν τοῖς σχ. 15, 16 εἰκονιζόμεναι ὑδραεραντλίαι ὀφείλονται ἡ μὲν πρώτη εἰς τὸν Ceissler, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὸν Fin-

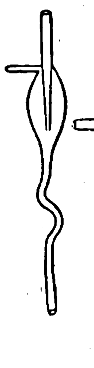

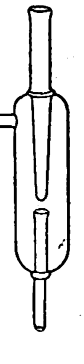

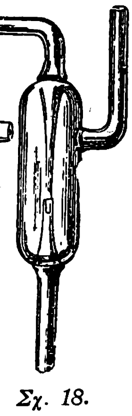

Σχ. 15. Σχ. 16 Σχ. 17. Σχ. 18.

kener, εἰς ἀμφοτέρας δ' ἡ ῥοὴ τοῦ ὕδατος γίνεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ χωρὶς νὰ πληροῦται ὁ θάλαμος τῆς ὑδραεραντλίας ὑπὸ ὕδατος. Αἱ ἐν τοῖς σχ. 17, 18 εἰκονιζόμεναι ὑδραεραντλίαι παρουσιάζουσιν ἀντίστροφον διάταξιν, ἤτοι τὸ ὕδωρ πληροῖ πρῶτον τὸν θάλαμον τῆς ὑδραεραντλίας καὶ ἀκολούθως ἐκρέει διὰ τοῦ σωλῆνος ἐκροῆς. Εἰς τὴν ὑδραεραντλίαν τοῦ σχ. 16 ἡ εἴσοδος τοῦ ὕδατος εὑρίσκεται πρὸς τὰ ἄνω, ἐν δὲ τῇ τοῦ σχ. 17 ἡ εἴσοδος τοῦ ὕδατος εὑρίσκεται πλευρικῶς. Διὰ τῆς δευτέρας διατάξεως τῶν ὑδραεραντλιῶν ἐπιτυγχάνεται ἀσθενεστέρα ἀναρρόφησις ἀλλ' ἐντονωτέρα ἀραίωσις.

Ἐν τῷ σχ. 19 εἰκονίζεται διπλῆ ὑδραεραντλία διὰ τὸν ταχύτερον σχηματισμὸν κενοῦ.

Κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὑδραεραντλιῶν παρουσιάζεται τὸ φαινόμενον τῆς παλινδρομήσεως τοῦ ὕδατος καὶ εἰσροῆς αὐτοῦ ἐν τῷ κενῷ χώρῳ, ὅπερ παράγεται εἴτε ἐὰν κλείσωμεν τὴν στρόφιγγα ἐκροῆς τοῦ ὕδατος χωρὶς προηγουμένως ν' ἀπομονώσωμεν τὴν ὑδραεραντλίαν ἀπὸ τὸν χῶρον κενοῦ, εἴτε ἕνεκα ἀσθενεστέρας λειτουργίας τῆς ὑδραεραντλίας, προερχομένης ἐκ διακυμάνσεων τῆς πιέσεως τοῦ ὕδατος. Ἀποφεύγομεν τὰ ἀνωτέρω φαινόμενα δι' ἀσφαλιστικῶν βαλβίδων μεταξὺ ὑδραεραντλίας καὶ τοῦ κενοῦ χώρου, εἴτε διὰ τριόδων στροφίγγων δι' ὧν δυνάμεθα ν' ἀπομονώσωμεν τήν τε ὑδραεραντλίαν καὶ τὸν χῶρον κενοῦ ἀπὸ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος. Ἀσφαλιστικῶν βαλβίδων εἶνε ἐν χρήσει διάφοροι τύποι. Ἐν τῷ σχ. 20 εἰκονίζεται βαλβὶς ἀποτελουμένη ἐξ ὑαλίνου σωλῆνος διαμέτρου 10 mm. πρὸς ὃν συνδέεται, τῇ βοηθείᾳ σωλῆνος καουτσούκ, ἕτερος στενώτερος σωλὴν b, ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε ὁ σωλὴν καουτσοὺκ νὰ ὑπερέχῃ ὀλίγον τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ σωλῆνος b. Ἐν τῇ σχηματιζομένῃ κοιλότητι κινεῖται ὑπὸ μικρὰν διαδρομὴν ὁ ὑάλινος πλωτὴρ c. Ὅταν τὸ ὕδωρ τείνει νὰ παλινδρομήσῃ, τότε πιέζεται ὑπὸ τούτου ὁ πλωτὴρ ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ σωλῆνος καουτσούκ, οὕτω δ' ἀπομονοῦται ἡ ἀντλία ἀπὸ τοῦ χώρου

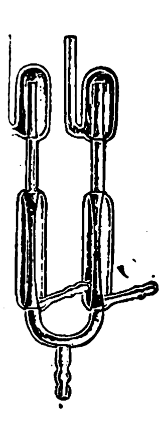

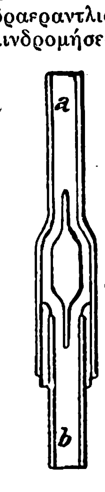

Σχ. 19. Σχ. 20.

κενῶν. Ἐ τῷ σχ. 21, 22 εἰκονίζονται βαλβῖδες ἀκριβείας. Ὅταν τὸ ὕδωρ παλινδρομεῖ ὑψοῦται ὁ πλωτὴρ a, ὁ ὑδράργυρος εἰσχωρεῖ ἐν τῇ βαλβίδι b καὶ ἀπομονώνει τὴν ὑδραεραντλίαν.

Τὸ ὅριον κενοῦ ὅπερ ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῶν ὑδραεραντλιῶν ἀνέρχεται εἰς 9 - 10 m. m. ὑδραργύρου, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν τάσιν τῶν ἀτμῶν τοῦ ὕδατος ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν τῶν δωματίων ἐργασίας ἐν καιρῷ χειμῶνος.

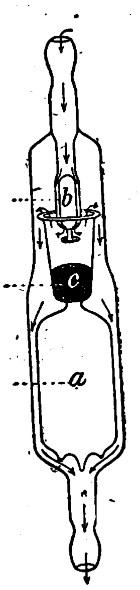

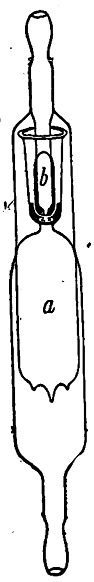

Σχ. 21. Σχ. 22.

Ἀεραντλίαι ὑψηλοῦ κενοῦ. Αἱ ἀνωτέρω περιγραφεῖσαι ἀεραντλίαι, ἐξαιρέσει τῆς τοῦ Geryk, παρέχουσιν οὐχὶ ὑψηλὸν κενόν, ὡς ἐκ τούτου δὲ χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ πράξει ὡς ἀεραντλίαι προπαρασκευῆς κενοῦ, ἤτοι ὡς βοηθητικαὶ τῶν ἀεραντλιῶν ὑψηλοῦ κενοῦ. Εἰς τὰς ἀεραντλίας ὑψηλοῦ κενοῦ καταλέγονται αἱ ὑδραργυρικαὶ ἀεραντλίαι καὶ ἡ μοριακὴ ἀντλία Gaede.

Αἱ ὑδραργυρικαὶ ἀεραντλίαι διακρίνονται εἰς ποικίλους τύπους· οὕτω ἔχομεν τὰς ὑδραργυρικὰς ἀεραντλίας διὰ πτώσεως ἢ ῥοῆς ὑδραργύρου, τὰς ὑδραργυρικὰς ἀεραντλίας διὰ περιστρεφομένου τυμπάνου, τὰς ὑδραργυρικὰς ἀεραντλίας διὰ διαπηδήσεως ἀτμῶν ὑδραργύρου καὶ τὰς ὑδραργυρικὰς ἀεραντλίας διὰ ῥοῆς ἀτμῶν ὑδραργύρου, διὰ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τὸ ἀνώτερον τεχνικῶς παρασκευαζόμενον κενόν.

Ὑδραργυρικαὶ ἀεραντλίαι διὰ ῥοῆς ὑδραργύρου. Αἱ ἀντλίαι τοῦ τύπου τούτου ἐπενοήθησαν ὑπὸ τοῦ Spreugel καὶ διαφέρουσι τῶν ἀεραντλιῶν διὰ ῥοῆς ὕδατος, ἀφ' ἑνὸς ὡς πρὸς τὸ στόμιον ἐκροῆς, ὅπερ εἶναι στενώτερον εἰς τὰς ὑδραργυρικὰς ἀεραντλίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὸν σωλῆνα πτώσεως ἢ ἐκροῆς, ὅστις εἶναι ἐπιμηκέστερος εἰς τὰς ὑδραργυρικὰς ἀεραντλίας.

Πλὴν τούτου οἱ ἀεραντλίαι διὰ ῥοῆς ὑδραργύρου φέρουσι καὶ εἰδικὴν διάταξιν δι' ἧς ὁ ὑδράργυρος μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ἐν τῷ ὑποδοχεῖ ἀνυψοῦται αὐτομάτως καὶ ἐπαναφέρεται εἰς τὸ δοχεῖον ἐκροῆς. Ἡ διάταξις αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς. Ἐντὸς τοῦ ὑποδοχέως ὑδραργύρου τῆς ἀεραντλίας βυθίζεται ὑάλινος σωλὴν καλούμενος σωλὴν ἀνυψώσεως, ὅστις ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ πυθμένος τοῦ ὑποδοχέως, φέρει δὲ πρὸς τούτοις ἀκριβῶς ἄνωθεν τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου μικρὰν ὀπήν. Ἐὰν τὸ ἀνώτερον ἄκρον τοῦ σωλῆνος ἀνυψώσεως συνδεθῇ πρὸς ὑδραεραντλίαν, τότε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτης ἀνέρχονται διαδοχικῶς στῆλαι ὑδραργύρου καὶ ἀέρος, ἕνεκα δὲ τῆς προσμίξεως ταύτης τοῦ ἀέρος ὁ ὑδράργυρος ἀνυψοῦται κατὰ πολὺ ἄνωθεν τῆς βαρομετρικῆς στήλης. Ὁ σωλὴν ἀνυψώσεως ἀπολήγει ἀφ' ἑτέρου πρὸς τὰ ἄνω εἰς εὐρὺ δοχεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀποχωρίζεται ὁ ὑδράργυρος τοῦ ἀέρος, καὶ ὁ μὲν ἀὴρ ἀποβάλλεται τῇ βοηθείᾳ τῆς ὑδραεραντλίας, ὁ δὲ ὑδράργυρος εἰσχωρεῖ εἰς τὴν ὑδραργυρικὴν ἀεραντλίαν καὶ καταπίπτει ἀπὸ σωλῆνος μήκους 1 mm. πρὸς τὸν ὑποδοχέα, ὁπόθεν ἀνυψοῦται ἐκ νέου κ. ο. κ. Ἐν τῷ σχ. 23 εἰκονίζεται ἀεραντλία διὰ ῥοῆς ὑδραργύρου τύπου Kalbaum ἡπλοποιημένη καθ' ὑπόδειξιν τοῦ Kauffmann. Εἰς A προσαρμόζεται ἡ ὑδραεραντλία, εἰς D τὸ δοχεῖον κενοῦ. Ὁ ὑδράργυρος ἐκ τοῦ σωλῆνος πτώσεως F συλλέγεται εἰς τὴν τριλαιμον φιάλην Wulf I ἐξ ἧς, μέσῳ τοῦ σωλῆνος ἀνυψώσεως, ἀνέρχεται μετὰ τοῦ ἐκ τῆς ὀπῆς L ἀναρροφωμένου ἀέρος πρὸς τὸ δοχεῖον B ἔνθα ὁ ὑδράργυρος ἀποχωρίζεται τοῦ ἀέρος. Ὁ ἀὴρ ἀπομυζᾶται ἐκ τοῦ A, ἐνῷ ὁ ὑδράργυρος ῥέει διὰ τοῦ συντετηγμένου κατὰ τὸν πυθμένα τοῦ δοχείου B σωλῆνος πρὸς τὸν σωλῆνα O, ἐξ οὗ ἀκολούθως φέρεται πρὸς τὴν ἀεραντλίαν. Εἰς 1, 2, 3 προσαρμόζονται βραχύτατοι σωληνίσκοι καουτσοὺκ μετὰ παχέων τοιχωμάτων καὶ σφιγκτήρων, οἵτινες λειτουργοῦσιν οὕτως ὡς στρόφιγγες, ἐνῷ C παριστᾷ

Digitized by Google

ἀεροθάλαμον πρὸς συγκράτησιν τῶν ὑπὸ τοῦ ὑδραργύρου παρασυρομένων φυσαλλίδων.

Ἡ χρῆσις τῆς ἀεραντλίας ἥτις εἶναι ἁπλουστάτη ἔχει ὡς ἑξῆς. Πρὸ τῆς πληρώσεως ἡ ἀντλία ξηραίνεται διὰ διαβιβάσεως ῥεύματος ξηροῦ ἀέρος καὶ ἀκολούθως πληροῦται ὑδραργύρου καθαροῦ ξηρανθέντος εἰς 100⁰. Ἡ φιάλη Ι πληροῦται μέχρι τοῦ ἡμίσεος ὑδραργύρου, ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε ἡ ὀπὴ L τοῦ σωλῆνος ἀνόδου νὰ εὑρίσκηται πάντοτε ἐλευθέρα. Ἐν ἀρχῇ κλείομεν τὰς στρόφιγγας 1, 2, καὶ 3, ρυθμίζομεν τὴν τρίοδον στρόφιγγα Η ὥστε καὶ αἱ τρεῖς ὁδοὶ νὰ εἶναι ἐλεύθεραι καὶ θέτομεν εἰς λειτουργίαν τὴν ὑδραεραντλίαν. Τοποθετοῦμεν τὴν στρόφιγγα Η ὥστε νὰ συγκοινωνῇ μόνον ὁ χῶρος Β πρὸς Α καὶ ἀνοίγομεν τὴν στρόφιγγα 1, ὅτε ὑδράργυρος ἀναμεμιγμένος μετ' ἀέρος ἀνέρχεται ἐν τῷ σωλῆνι G καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὸ δοχεῖον Β. Ὅταν τὸ δοχεῖον Β πληρωθῇ ἐπαρκῶς ὑδραργύρου, ἀνοίγομεν τὴν στρόφιγγα 2, ὅτε ὁ ὑδράργυρος ἀνέρχεται εἰς Ο, πληροῖ τὸ δοχεῖον C, πίπτει διὰ τοῦ σωλῆνος πτώσεως εἰς τὸν ὑποδοχέα, ἐξ οὗ ἐκ νέου φέρεται πρὸς τ' ἄνω διὰ τοῦ G εἰς Β.

Δέον πάντοτε νὰ καταβάλληται προσοχὴ ὥστε τὸ κάτω ἄκρον τοῦ σωλῆνος ἀνυψώσεως νὰ εὑρίσκηται κατὰ 5 cm. περίπου ὑψηλότερον τοῦ ἄκρου τοῦ σωλῆνος πτώσεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὑφίσταται διαρκῶς ἐπαρκὴς ποσότης ὑδραργύρου ἐν τῇ φιάλῃ ὅπως ὁ F ἀποκλείεται τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος. Εἰς Β δέον ὁ ὑδράργυρος νὰ εὑρίσκεται εἰς ὕψος ὀλίγων ἑκατοστομέτρων, ὅπως ἀποχωρίζεται τελείως ὁ ὑδράργυρος ἀπὸ τοῦ ἀέρος.

Διὰ νὰ καταπαύσωμεν τὴν λειτουργίαν τῆς ἀεραντλίας ἐργαζόμεθα ὡς ἑξῆς: Κλείομεν τὰς στρόφιγγας 1 καὶ 2 καὶ διὰ τῆς στρόφιγγος Η ἀπομονοῦμεν τὴν ὑδραεραντλίαν. Ἡ εἰσαγωγὴ ἀέρος ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς στρόφιγγος 3 ἥτις ἀνοίγεται βραδέως ὥστε νὰ ῥεύσῃ τόσος ὑδράργυρος ἐκ τοῦ Ο καὶ νὰ διακοπῇ ἡ συνοχὴ αὐτοῦ εἰς C. Στρέφομεν εἶτα τὴν στρόφιγγα Η ὥστε ν' ἀποκατασταθῇ συγκοινωνία μεταξὺ Ο καὶ Β καὶ τέλος ἀνοίγομεν τὴν στρόφιγγα 1 ὅτε ὁ ἀὴρ εἰσερχόμενος ὁδεύει ἐκ K, J, G, B, H καὶ C πρὸς D. Πρὸς ἀποφυγὴν εἰσόδου ὑδρατμῶν ἀπὸ τῆς ὑδραεραντλίας ἀπομονοῦμεν ταύτην εἴτε τῇ βοηθείᾳ στρόφιγγος εἴτε παρεμβάλλομεν ξηραντήριον φιάλην μετὰ τριόδου στρόφιγγος. Τὸ δοχεῖον Ε χρησιμεύει πρὸς εἰσαγωγὴν ἐν αὐτῷ ὑγροσκοπικῆς οὐσίας συνήθως πεντοξειδίου φωσφόρου.

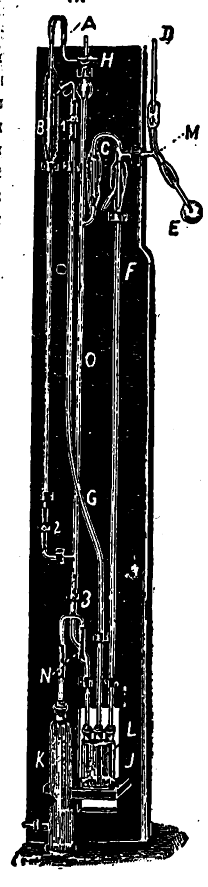

Σχ. 23.

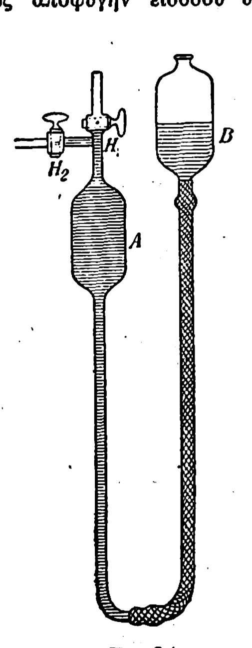

Σχ. 24.

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω ἀντλίας ὑφίστανται πρὸς τούτοις αἱ ἀντλίαι Beutell, Neesen, Boas, αἵτινες προγενεστέρως ἦσαν λίαν διαδεδομέναι ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῆς κατασκευῆς λυχνιῶν πυρακτώσεως καὶ αἵτινες ἐπ' ἐσχάτων ἐξετοπίσθησαν καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ νεωτέρων τύπου ἀντλιῶν κατὰ πολὺ προσφορωτέρων τούτων.

Ἀεραντλία Geissler. Ἡ ἀεραντλία Geissler στηρίζεται ἐπὶ τῆς παραγωγῆς Τορικελείου κενοῦ, ἤτοι ἐπὶ τοῦ πειράματος Toricelli. Ἀποτελεῖται δ' αὕτη ἐκ δοχείου Α (Σχ. 24) ἀπολήγοντος κάτωθεν εἰς ἐπιμήκη ὑάλινον σωλῆνα, ὅστις συνδέεται τῇ βοηθείᾳ σωλῆνος καουτσοὺκ πρὸς ἕτερον δοχεῖον Β. Τὸ δοχεῖον Α φέρει πλευρικῶς καὶ πρὸς τ' ἄνω δύο στρόφιγγας H_2 καὶ H_1· εἰς H_2 δὲ προσαρμόζεται τὸ δοχεῖον κενοῦ. Ἡ ἀντλία λειτουργεῖ ὡς ἑξῆς. Ἐν ἀρχῇ ἀνοίγομεν τὰς στρόφιγγας H_1 καὶ H_2, ὅτε τὸ δοχεῖον Α συγκοινωνεῖ πρὸς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, καὶ θέτομεν εἰς Β κατάλληλον ποσότητα ὑδραργύρου. Ἀκολούθως ἀνυψοῦμεν τὸ δοχεῖον Β ὀλίγον ἄνωθεν τοῦ Α καὶ κλείομεν τὰς στρόφιγγας H_1 καὶ H_2 εὐθὺς ὡς εἰσχωρήσῃ ἐν αὐταῖς ὑδράργυρος. Καταβιβάζομεν τὸ δοχεῖον Β μέχρις ὅτου ἡ διαφορὰ ὕψους τῶν δύο δοχείων κατασταθῇ μεγαλυτέρα τῆς βαρομετρικῆς στήλης (76 cm) ὅτε ἐν τῷ χώρῳ Α σχηματίζεται βαρομετρικὸν κενόν. Ἀκολούθως ἀνοίγομεν τὴν στρόφιγγα H_2 ὅτε ἀὴρ εἰσχωρεῖ ἐκ τοῦ δοχείου κενοῦ πρὸς τὸν χῶρον Α, ὅταν δὲ παύσῃ ἡ εἰσροὴ ἀέρος κλείομεν τὴν στρόφιγγα H_2 καὶ ἀνοίγομεν τὴν H_1 καὶ δι' ἀνυψώσεως τοῦ δοχείου Β ἐκδιώκομεν τὸν ἀέρα ἐκ τοῦ χώρου Α. Κλείομεν τὴν στρόφιγγα H_1 καὶ καταβιβάζομεν ἐκ νέου τὸ δοχεῖον Β ὥστε νὰ σχηματισθῇ πάλιν βαρομετρικὸν κενόν, ἀνοίγομεν τὴν στρόφιγγα H_2 καὶ ἐργαζόμεθα καθ' ὅμοιον τρόπον ὡς προηγουμένως. Θεωρητικῶς δυνάμεθα διὰ τῆς διατάξεως ταύτης νὰ προωθήσωμεν τὸ κενὸν ἀπεριορίστως· ἐν τούτοις ὅμως πρακτικῶς δεικνύεται ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπερβῶμεν ὡρισμένον ὅριον κενοῦ, καθ' ὅσον ἐφ' ὅσον προχωρεῖ τὸ κενὸν μικρόταται φυσαλλίδες ἀέρος ἀντὶ νὰ ἐξέλθωσι μέσῳ τῆς στρόφιγγος H_1 προσκολλῶνται ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων αὐτῆς, ἐκλυόμεναι κατὰ τὸν ἀμέσως ἑπόμενον σχηματισμὸν βαρομετρικοῦ κενοῦ. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου ὁ Geissler ἐπενόησεν εἰδικὴν διάταξιν ἥτις συνίσταται εἰς τὴν τοποθέτησιν ἄνωθεν τῆς στρόφιγγος H_1 ἑτέρας ὁμοίας. Ἐν τῷ σχ. 24 εἰκονίζεται ἀεραντλία Geissler ἥτις ἐπίσης ἐξετοπίσθη τῶν ἐργαστηρίων.

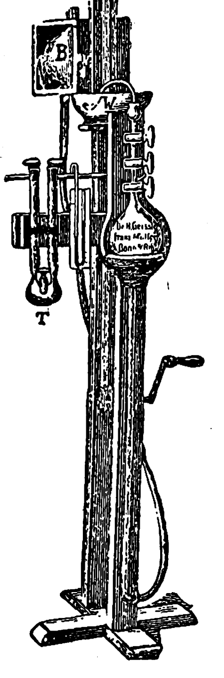

Σχ. 25.

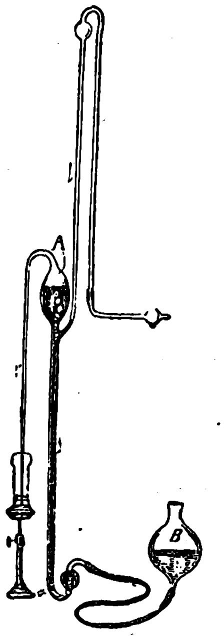

Σχ. 26.

Ἀεραντλία Toepler. Αὕτη εἰκονίζεται εἰς σχ. 26 καὶ διαφέρει τῆς ἀεραντλίας Geissler, καθ' ὅσον ἐν αὐτῇ ἔχουσιν ἀντικατασταθῆ αἱ στρόφιγγες H_1, H_2 διὰ ἀσφαλεστέρας διατάξεως.

Οὕτω ἡ στρόφιγξ H_1 τῆς ἀεραντλίας Geissler ἀντικαθίσταται ἐν τῇ ἀεραντλίᾳ Toepler ὑπὸ ἐπιμήκους καὶ πρὸς τὰ κάτω κεκαμμένου σωλῆνος C, (Σχ. 26) οὗτινος τὸ ἀνοικτὸν ἄκρον βυθίζεται ἐν ὑδραργύρῳ. Ὁ σωλὴν ἀναρροφήσεως d προσαρμόζεται εἰς τὸ κατώτερον ἄκρον τοῦ Α καὶ διήκει μέχρις ὕψους 1 m. Ὁ σωλὴν C δέον νὰ παρουσιάζῃ μῆκος μεγαλύτερον τῶν 76 cm. Δι' ἀνυψώσεως τοῦ δοχείου στάθμης Β ὁ ὑδράργυρος ἀνέρχεται καὶ ἀποκλείει τὸν σωλῆνα ἀναρροφήσεως d καὶ πιέζει τὸν ἀέρα ὅστις οὕτω ὁδεύει ἐξ Α πρὸς C. Ἐὰν καταβιβάσωμεν τὸ δοχεῖον Β, παράγεται βαρομετρικὸν κενὸν καὶ καταβιβαζομένου τούτου περαιτέρω ἀποκαθίσταται ἡ ἐπικοινωνία τοῦ δοχείου κενοῦ πρὸς τὸν χῶρον βαρομετρικοῦ κενοῦ ὅτε ὁ ἀὴρ εἰσχωρεῖ εἰς Α. Ἀνυψοῦντες τὸ δοχεῖον Β ἐκ νέου ἐκδιώκομεν τὸν ἀέρα διὰ C κ. ο. κ.

Ἡ διὰ τῆς χειρὸς κίνησις τοῦ δοχείου Β τῶν ἀεραντλιῶν Geissler καὶ Toepler ἀποτελεῖ κοπιώδη ἐργασίαν· ὡς ἐκ τούτου εἰς νεωτέρου τύπου ἀντλίας αὕτη γίνεται μηχανικῶς. Διὰ τῶν ἀντλιῶν τοῦ ἀνωτέρω τύπου δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν κενὸν μέχρις 10^{-5} m. m.

Ὑδραργυρικὴ ἀεραντλία διὰ στρεφομένου τυμπάνου. Τούτων χρησιμοποιοῦνται διάφοροι τύποι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ μᾶλλον διαδεδομένη καὶ τελειοτέρα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Gaede πραγματοποιηθεῖσα, ἣν θέλομεν περιγράψει ἐνταῦθα ἐν συντόμῳ.

Ἡ ὑπὸ τοῦ Gaede ἐπινοηθεῖσα ἀεραντλία καὶ ὑπὸ τοῦ Οἴκου Leybold's Nachfolger Köln πραγματοποιουμένη ἀποτελεῖται ἐκ χυτοσιδηροῦ θαλάμου G (Σχ. 27), ὅστις πληροῦται μέχρι τοῦ μέσου δι' ὑδραργύρου καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται τὸ ἐκ πορσελάνης συνήθως τύμπανον Τ διαιρούμενον εἰς διάφορα διαμερίσματα. Ἐν τοῖς διαφόροις διαμερίσμασι τοῦ τυμπάνου ἀπορροφᾶται ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ χώρου κενοῦ, ὅστις διὰ τῆς περιστροφῆς τοῦ τυμπάνου ἐκδιώκεται πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ στροφὴ τοῦ τυμπάνου ἐπιτυγχάνεται διὰ τροχαλίας κινουμένης εἴτε διὰ τῆς χειρός, μέσῳ τῆς χειρολαβῆς, εἴτε τῇ βοηθείᾳ ἱμάντος ἀπὸ ἑτέρας κινητηρίου μηχανῆς, ἡ κίνησις δὲ μεταβιβάζεται ἐκ τοῦ ἄξονος τῆς τροχαλίας πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ τυμπάνου τῇ βοηθείᾳ συστήματος ὀδοντωτῶν τροχῶν D, d, παρουσιάζοντος κατάλληλον συντελεστὴν μετατροπῆς. Τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ χυτοσιδηροῦ θαλάμου κλείεται ἀεροστεγῶς δι' ὑαλίνου δίσκου Β, ὅστις συγκρατεῖται τῇ βοηθείᾳ κοχλιῶν, καὶ τοῦ σιδηροῦ δακτυλίου Ρ. Ὁ δίσκος Β παρουσιάζει κατὰ τὸ μέσον ὀπήν, δι' ἧς διέρχεται ὁ ἐν σχήματι U σωλὴν R, ὅστις συνδέει τὸν προθάλαμον V τῆς ἀεραντλίας πρὸς τὸν χῶρον κενοῦ. Ἡ στεγανότης τοῦ ἄξονος ἐξασφαλίζεται δι' ὀχετοῦ u'' πληρουμένου ὑδραργύρου, ἡ στεγανότης τοῦ ὑαλίνου δίσκου Β ἐξασφαλίζεται διὰ δύο συγκεντρικῶν δακτυλίων καουτσοὺκ b, ὧν ὁ μεταξὺ χῶρος πληροῦται δι' ὑδραργύρου ἐκ τῆς ὀπῆς u. Ὁμοίως ἡ στεγανότης τῆς εἰσόδου τοῦ σωλῆνος R ἐν τῷ προθαλάμῳ ἐξασφαλίζεται διὰ τῶν δύο δακτυλίων καουτσοὺκ b', ὧν ὁ μεταξὺ δακτυλιοειδὴς χῶρος πληροῦται δι' ὑδραργύρου. Διὰ τοῦ κεκαμμένου χαλυβδίνου σωληνίσκου r συγκοινωνεῖ ὁ θάλαμος τῆς ἀντλίας πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν χῶρον.

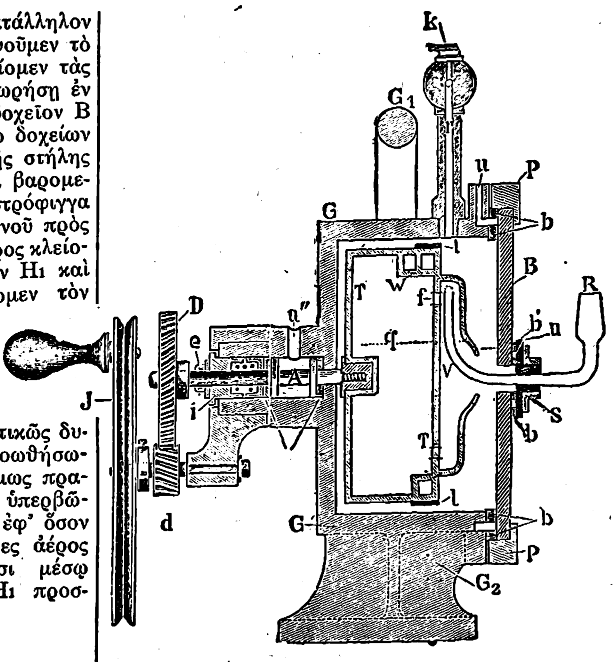

Σχ. 27.

Ὁ τρόπος λειτουργίας τῆς ἀεραντλίας ἔχει ὡς ἑξῆς: Ὅταν τὸ τύμπανον στρέφεται, αὐξάνει ὁ ὄγκος W τοῦ ἀντιστοίχου διαμερίσματος, συνεπείᾳ δὲ τούτου ἀὴρ ἀναρροφᾶται διὰ τῆς πλευρικῆς ὀπῆς τοῦ προθαλάμου V καὶ τοῦ δοχείου κενοῦ. Οὕτω διὰ στροφῆς τοῦ τυμπάνου κατὰ τὴν φορὰν τοῦ βέλους πληροῦται ἀέρος τὸ διαμέρισμα W_1 διὰ τῆς ὀπῆς f προερχομένου ἐκ τοῦ δοχείου κενοῦ. Ἀκολούθως συνεχιζομένης τῆς περιστροφῆς τὸ διαμέρισμα W_1 καταλαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ W_2

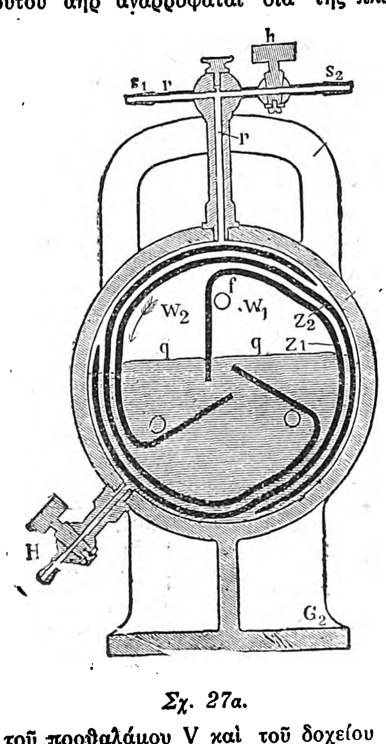

Σχ. 27α.

Digitized by Google

καὶ ἡ ὀπὴ αὐτοῦ βυθίζεται ἐν τῷ ὑδραργύρῳ κάτωθεν τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας αὐτοῦ. Ὁ ἀὴρ ἐκ τοῦ οὕτως ἀποκλεισθέντος χώρου ἀναγκάζεται νὰ διαφύγῃ πρὸς τοὺς μεταξὺ τῶν διαχωριστικῶν τοιχωμάτων Z_1 καὶ Z_2 περιφερειακοὺς ὀχετοὺς τοῦ τυμπάνου καὶ τέλος πρὸς τὸν μεταξὺ τυμπάνου καὶ θαλάμου χῶρον, ἐξ οὗ ἀπορροφᾶται τῇ βοηθείᾳ προπαρασκευαστικῆς ἀεραντλίας προσαρμοζομένης εἰς S_2.

Ἡ ἀνωτέρω διάταξις ὅμως παρουσιάζει τὸ μειονέκτημα, ὅτι, ἕνεκα τυχαίας βλάβης τοῦ δοχείου κενοῦ, ἀποτόμως εἰσχωρεῖ ἐκ τοῦ χώρου κενοῦ ἀήρ, ἕνεκα δὲ τούτου ὁ ἐν τοῖς διαμερίσμασι τοῦ τυμπάνου εὑρισκόμενος ὑδράργυρος τείνει μετὰ μεγάλης ὁρμῆς νὰ εἰσχωρήσῃ πρὸς τὸν χῶρον προπαρασκευῆς τοῦ κενοῦ, τοῦτο δ' ἔχει πολλάκις ὡς ἀποτέλεσμα τὴν θραῦσιν τῶν λεπτῶν τοιχωμάτων τοῦ ἐκ πορσελλάνης τυμπάνου. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου ὁ Gaede ἐφαρμόζει τὴν ἀκόλουθον διάταξιν. Τὰ ἐξωτερικὰ τοιχώματα τῶν ὀχετῶν εἶναι διάτρητα, ἄνωθεν τῶν ὁποίων προσαρμόζεται δακτύλιος καουτσοὺκ b εἰς τρόπον, ὥστε ὁσάκις παράγεται ἐσωτερικὴ ὑπερπίεσις ὑψοῦται ὁ δακτύλιος ὀλίγον ἄνωθεν τῶν ὀπῶν καὶ οὕτως ἐκφεύγει ὁ ἀὴρ εὐκόλως εἰς τὸν χῶρον προπαρασκευῆς κενοῦ.

Πλὴν τούτου ὁ Gaede ἐπενόησεν εἰδικὴν βαλβίδα προπαρασκευῆς τοῦ κενοῦ, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν συγκοινωνίαν τοῦ χώρου ὑψηλοῦ κενοῦ πρὸς τὴν ὑδραργυρικὴν ἀεραντλίαν, μόνον ὅταν διὰ τῆς προπαρασκευαστικῆς ἀντλίας ἔχει ἐπιτευχθῇ τοιοῦτον κενόν, ὅπερ νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν λειτουργίαν τῆς ὑδραργυρικῆς ἀεραντλίας.

Ἡ βαλβὶς αὐτη εἰκονίζεται ἐν σχ. 28, ἀποτελεῖται δὲ καθ' ὁλοκληρίαν ἐξ ὑάλου. Ὅταν ἡ εἰς s_2 προσαρμοζομένη ἀεραντλία προπαρασκευῆς τεθῇ εἰς λειτουργίαν ἀπορροφᾷ μέσῳ τοῦ σωλῆνος καουτσοὺκ τοῦ συνδεομένου εἰς s_1 καὶ πρὸς τὴν ἀσφαλιστικὴν δικλεῖδα τὸν ἀέρα, ἀπὸ τοῦ χώρου κενοῦ συνδεομένου εἰς E μέσῳ τοῦ σωληνίσκου O. Ὁ βαρομετρικὸς σωλὴν M πληροῦται διὰ τοσαύτης ποσότητος ὑδραργύρου ὥστε εὐθὺς ὡς ἡ πίεσις λάβῃ τιμὴν 15 - 20 mm Hg ὁ σωληνίσκος o ἀποφράσσεται, οὕτω δὲ διακόπτεται ἡ συγκοινωνία τοῦ χώρου κενοῦ μέσῳ a καὶ o καὶ ὑφίσταται μόνον ἡ συγκοινωνία τοῦ χώρου κενοῦ πρὸς τὴν ὑδραργυρικὴν ἀεραντλίαν διὰ τῆς ὁδοῦ E-L-R. Τὸ δοχεῖον πλῆρες ὑγροσκοπικῆς οὐσίας ὅπερ προσαρμόζεται πλευρικῶς ἐπὶ τοῦ ὀχετοῦ E-L χρησιμεύει ὅπως ἀπορροφᾷ τοὺς ὑδρατμοὺς οἵτινες ἐπενεργοῦσι βλαπτικῶς ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως τῆς ἀεραντλίας. Τέλος ἡ στρόφιγξ H χρησιμεύει ὅπως κενοῦται ἡ ἀεραντλία ὑδραργύρου ὁσάκις πρόκειται αὐτη νὰ καθαρισθῇ. Τὸ ὅριον κενοῦ ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἀνωτέρω ἀεραντλίας εἶναι 10^5 mm Hg, ἐπιτυγχάνεται δὲ τὸ ἀνωτέρω κενὸν ἐν δοχείῳ χωρητικότητος 6 λίτρων ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος 15 πρώτων λεπτῶν.

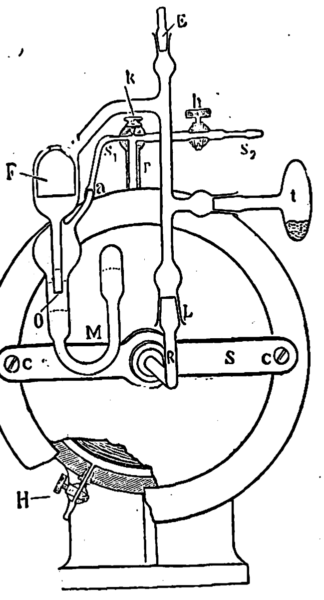

Σχ. 28.

Συνήθως ἡ ὑδραργυρικὴ ὑδραεραντλία Gaede χρησιμοποιεῖται ἐν συνδυασμῷ μετ' ἀντλίας διὰ τυμπάνου Gaede, ἥτις χρησιμεύει ὡς ἀντλία προπαρασκευῆς. Πολλάκις ὅμως παρατηρεῖται, ὁσάκις χρησιμοποιεῖται ὡς ἀεραντλία προπαρασκευῆς περιστρεφομένη τοιαύτη, ὅτι κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ κενοῦ, ἰδία ὅταν ἐν τῷ κενῷ ὑφίστανται οὐσίαι ἐκλύουσαι βραδέως σημαντικὰς ποσότητας ἀερίου, ἕνεκα τοῦ μικροῦ ὄγκου τοῦ χώρου προπαρασκευῆς κενοῦ, συσσωρεύεται πολὺς ἀὴρ ἐν τῷ χώρῳ προπαρασκευῆς τοῦ κενοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ πίεσις ἀνέρχεται πέραν τοῦ ἐπιτρεπομένου ὁρίου, ὅτε ἀνοίγει ἡ βαλβὶς εἰς o καὶ ἀὴρ εἰσχωρεῖ μεθ' ὁρμῆς ἐν τῷ χώρῳ ὑψηλοῦ κενοῦ. Πρὸς ἀποφυγὴν τούτου παρεμβάλλεται συνήθως μεταξὺ τοῦ χώρου προπαρασκευῆς κενοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ κενοῦ ἀεροθάλαμος (Puffervolumen) καταλλήλου ὄγκου, ἐν ᾧ αἱ ἀπορροφώμεναι ποσότητες ἀερίου συγκεντροῦνται ἐν αὐτῷ χωρὶς ἡ πίεσις ἐν τῷ χώρῳ προπαρασκευῆς κενοῦ ν' αὐξάνῃ σημαντικῶς. Διὰ τῆς τοιαύτης διατάξεως δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ διατηρῶμεν ἐν συνεχεῖ λειτουργίᾳ τὴν ἀντλίαν προπαρασκευῆς.

Ἐν τῷ σχ. 29 δεικνύεται ἡ γενικὴ ὄψις ἀντλίας ὑδραργυρικῆς διὰ τυμπάνου συνδεδυασμένης πρὸς συνήθη ἀντλίαν Gaede διὰ τυμπάνου ἥτις χρησιμεύει ὡς βοηθητική.

Ὑδραργυρικαὶ ἀεραντλίαι διὰ διαπιδύσεως ***ἀτμῶν ὑδραργύρου***: Ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας τῶν ἀεραντλιῶν τοῦ τύπου τούτου ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ ἀκολούθου φαινομένου. Ἐὰν δι' ἐπαρκῶς θερμαινομένου σωλῆνος ἐκ πορώδους οὐσίας διαβιβάσωμεν ἀτμοὺς ὑδραργύρου, περιβάλωμεν δὲ τὸν σωλῆνα ἐξωτερικῶς διὰ κλειστοῦ χώρου πλήρους ἀέρος, δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς διατάξεως ταύτης ἀραίωσιν τοῦ ἐντὸς τοῦ κλειστοῦ χώρου ἀέρος. Ὄντως ἐν τῇ ἀνωτέρω διατάξει λαμβάνει χώραν φαινόμενον διαπιδύσεως, καθ' ὅσον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀὴρ διαπιδύει πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σωλῆνος ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ χώρου καὶ συμπαρασύρεται ὑπὸ τῶν ἀτμῶν ὑδραργύρου, ἐνῷ ἀτμὸς ὑδραργύρου διαπιδύει ἐκ τοῦ σωλῆνος πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν χῶρον, ἔνθα οὗτος δύναται διὰ ψύξεως νὰ συμπυκνωθῇ. Ἡ ἀνωτέρω διάταξις χρησιμεύει ὡς βάσις διὰ τὴν κατασκευὴν ἀεραντλίας διὰ διαπιδύσεως ἀτμῶν ὑδραργύρου.

Ἐν τῷ σχημ. 30 εἰκονίζεται τομὴ ἀεραντλίας διὰ διαπιδύσεως ἀτμῶν ὑδραργύρου ὀφειλομένη εἰς τὸν Gaede. Ὁ ἀτμὸς ὑδραργύρου ὁ προερχόμενος ἐκ τῆς ἐξαερώσεως διὰ θερμάνσεως ὑδραργύρου εὑρισκομένου ἐν τῷ δοχείῳ ὑδραργύρου Q τῆς ἀεραντλίας, ἀνέρχεται εἰς A καὶ διὰ τοῦ χαλυβδίνου κυλίνδρου b καὶ τοῦ σωλῆνος a φέρεται πρὸς τὸν χῶρον c ἔνθα ψύχεται διὰ τοῦ ψυκτῆρος καὶ συμπυκνοῦται ἐκ νέου. Τὰ ἐκ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ ἀτμοῦ ὑδραργύρου προκύπτοντα σταγονίδια ὑδραργύρου συλλέγονται ἐκ νέου εἰς τὸν ὑποδοχέα ὑδραργύρου. Ἡ ροὴ τοῦ ὕδατος ἐν τῷ ψυκτῆρι εἶναι ἡ ἐκ τοῦ m πρὸς n. Ὁ χαλύβδινος κύλινδρος b ἐρείδεται ἐπὶ τῆς αὔλακος d ἥτις πληροῦται καθ' ὁλοκληρίαν δι' ὑδραργύρου διὰ τῆς διατάξεως δὲ ταύτης ἐπιτυγχάνεται ἀπομόνωσις τοῦ χώρου A ἀπὸ τοῦ χώρου B. Ὁ χαλύβδινος κύλινδρος b φέρει κατὰ τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ λεπτοτάτην σχισμὴν e, πάχους 0,04 mm, ἐξ ἧς ἐκρέει ἀτμὸς ὑδραργύρου ἐκ τοῦ χώρου A πρὸς τὸν χῶρον B ὅστις ἀποψυχόμενος τῇ βοηθείᾳ ψυκτῆρος συμπυκνοῦται ἐν τῷ χώρῳ B καὶ συλλέγεται ἐπὶ τῆς αὔλακος d, ἐξῆς δι' ὑπερπληρώσεως ἐπανέρχεται εἰς τὸν ὑποδοχέα ὑδραργύρου τῆς ἀεραντλίας. Ὁ εἰς B εὑρισκόμενος ἀὴρ ρέει κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν τῆς ροῆς τοῦ ἀτμοῦ μέσω τῆς σχισμῆς e καὶ διὰ μέσου τῶν σωλήνων a καὶ c φέρεται πρὸς τὴν ἀεραντλίαν προπαρασκευῆς κενοῦ ἥτις συνδέεται εἰς g, ἐνῷ τὸ δοχεῖον ὑψηλοῦ κενοῦ συνδέεται εἰς f. Πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς καταλληλοτέρας τάσεως ἀτμοῦ χρησιμεύει τὸ θερμόμετρον h οὗτινος τὸ δοχεῖον τοποθετεῖται εἰς τὸ ἀνώτερον ἀνοικτὸν ἄκρον τοῦ σωλῆνος a.

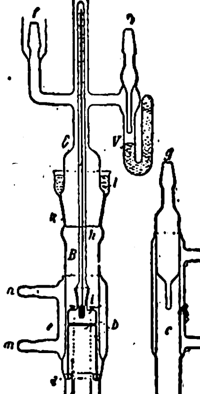

Σχ. 30.

Ἡ ἀντλία τίθεται εἰς λειτουργίαν, ἀφοῦ προηγουμένως ρυθμισθῇ τὸ εὖρος τῆς σχισμῆς, ἐπιτυγχανομένου τούτου διὰ πλακιδίων χάλυβος ἅτινα στερεοῦνται τῇ βοηθείᾳ τῶν κοχλιῶν i. Ἀκολούθως, ἀφ' οὗ συνδεθῶσιν ὅλα τὰ μέρη τῆς ἀεραντλίας καὶ μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ προπαρασκευαστικοῦ κενοῦ, ἡ ἀεραντλία εἶναι ἑτοίμη πρὸς λειτουργίαν. Ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει ὁ χῶρος τοῦ κενοῦ προπαρασκευῆς καὶ τοῦ ὑψηλοῦ κενοῦ συγκοινωνοῦσι διὰ τῆς λεπτῆς σχισμῆς, χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἐν τοῖς προηγουμένοις περιγραφεῖσαν βαλβῖδα προπαρασκευῆς κενοῦ V.

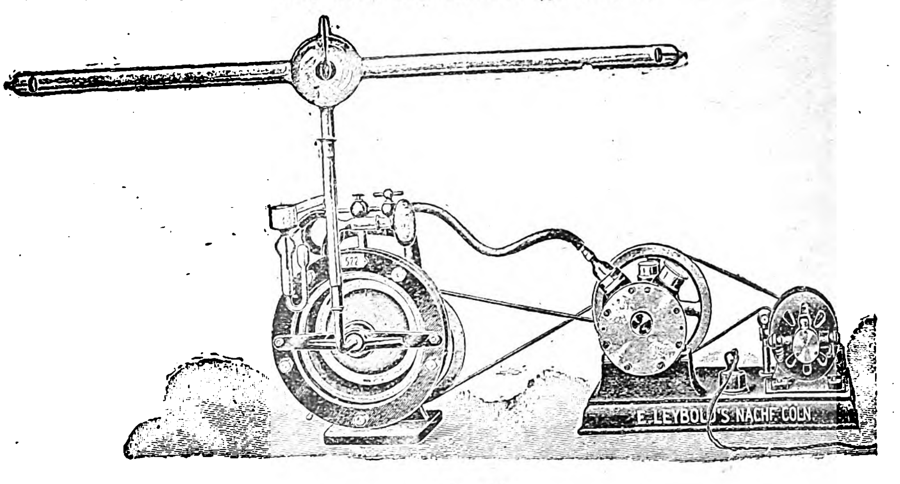

Σχ. 29.

Ἐν τῷ σχ. 31 δεικνύεται ἡ γενικὴ ὄψις ἀντλίας διαπιδύσεως Gaede κατασκευαζομένη ἐκ χάλυβος.

Ἡ ταχύτης ἀναρροφήσεως τῆς ἀνωτέρω ἀεραντλίας εἶναι μικρά, παρουσιάζει ὅμως τὸ πλεονέκτημα ὅτι ἡ ταχύτης ἀναρροφήσεως εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς πιέσεως τοῦ χώρου ὑψηλοῦ κενοῦ καὶ ἑπομένως μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ὅσον δήποτε ὑψηλὸν κενόν.

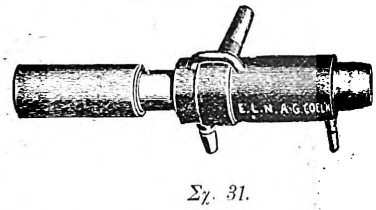

Σχ. 31.

Ἀεραντλία *Langmuir* (1916). Αὕτη εἰκονίζεται ἐν σχ. 34. Δι' ἐξόδου τοῦ ἀτμοῦ ὑδραργύρου ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ στομίου L ἕνεκα τῆς ὑπεροχῆς τῆς τριβῆς τοῦ ἀτμοῦ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων ὡς πρὸς τὴν ἀδράνειαν διαμορφοῦται ἡ ἀκτὶς τῶν ἀτμῶν οὕτως, ὥστε αὕτη ἐφάπτεται τῶν τοιχωμάτων τοῦ ψυκτῆρος C, ἐν ᾧ συμπυκνοῦνται. Τὰ ἐκ τῆς δακτυλιοειδοῦς σχισμῆς εὔρους 1 - 2 m. m. ἐξερχόμενα μόρια ἀέρος ἐκ τοῦ χώρου ὑψηλοῦ κενοῦ συμπαρασύρονται ὑπὸ τῶν βαρυτέρων μορίων τοῦ ἀτμοῦ ὑδραργύρου καὶ ἀπὸ τοῦ ψυκτῆρος C φέρονται πρὸς τὸν χῶρον προπαρασκευῆς κενοῦ V.

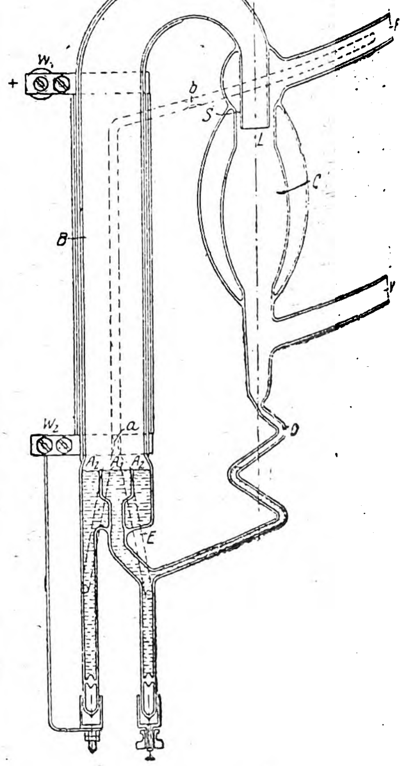

Σχ. 34.

Ἡ ταχύτης τῆς ἀεραντλίας εἶναι ὑπὸ συνήθη κατασκευὴν 1500 - 2000 κυβ. ἑκατοστομ. κατὰ δευτερόλεπτον δι' ἀέρα καὶ εἶναι ἐντὸς εὐρέων ὁρίων ἀνεξάρτητος τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀτμοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ ὑποδοχεῖ.

Digitized by Google

Ἀεραντλίαι διὰ ῥοῆς ἀτμῶν ὑδραργύρου. Αἱ ἀντλίαι τοῦ τύπου τούτου χαρακτηρίζονται ἐκ τῆς λίαν ἐνεργοῦ ἀπομακρύνσεως τῶν ἀερίων μορίων ἐκ τοῦ χώρου ὑψηλοῦ κενοῦ καὶ μεταφορᾶς τούτου εἰς τὴν χώραν προπαρασκευῆς κενοῦ, ἐπιτυγχάνεται δὲ τοῦτο δι' ἀτμοῦ ὑδραργύρου. Πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν διὰ θερμάνσεως ὑδραργύρου ἐν ὑποδοχεῖ A (Σχ. 32, 33) προκαλοῦμεν ἀνάπτυξιν ἀτμῶν ὑδραργύρου, ὅστις ἄγεται διὰ σωλῆνος καὶ εἰσχωρεῖ ὡς ἀκτὶς ἐν χώρῳ ψυχομένῳ δι' ἀέρος ἢ ὕδατος, ἐνῷ ταυτοχρόνως παρασύρει τὰ μόρια τοῦ ἀερίου ἐκ τοῦ δοχείου ὑψηλοῦ κενοῦ. Ἐν τῷ ψυχομένῳ χώρῳ ὁ ἀτμὸς ὑδραργύρου συμπυκνοῦται καὶ ῥέει δι' ἀγωγοῦ ἐπιστροφῆς ἐκ νέου πρὸς τὸν ὑποδοχέα, ἐνῷ τὰ ὑπ' αὐτοῦ παρασυρθέντα μόρια ἀέρος ἀπομακρύνονται διὰ τῆς ἀντλίας προπαρασκευῆς. Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἀεραντλιῶν τοῦ τύπου τούτου ἀπαιτεῖται προπαρασκευαστικὸν κενὸν 0,1 — 0,01 mm Hg., ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἀεραντλίαι λειτουργοῦσαι ὑπὸ προπαρα-

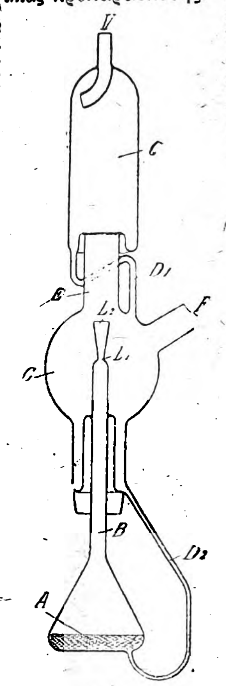

Σχ. 32.

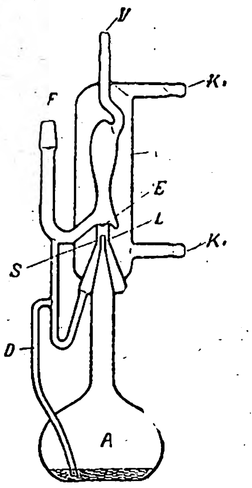

Σχ. 33.

σκευαστικὸν κενὸν 10 mm. Αἱ ἀεραντλίαι τοῦ τύπου τούτου ἀπομακρύνουσι μετὰ τῆς αὐτῆς ἱκανότητος πάντα τ' ἀέρια καὶ ἀτμούς, ἐξαιρέσει ἀτμοῦ ὑδραργύρου, ὅστις ἀποφεύγεται διὰ συμπυκνώσεως αὐτοῦ ἐν σωλῆνι ψυχομένῳ δι' ὑγροῦ ἀέρος. Τὸ ὁρικὸν κενόν, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν ἀνωτέρω ἀεραντλιῶν καθορίζεται οὐχὶ διὰ φαινομένων παραγομένων ἐν τῇ ἀντλίᾳ, ἀλλὰ ἐκ φαινομένων παραγομένων ἐν τῷ δοχείῳ κενοῦ καὶ εἰς τοὺς ἀγωγοὺς τῆς ἀντλίας (π. χ. ἔκλυσις ἀερίων ἐκ τῶν ὑαλίνων τοιχωμάτων), ὡς ἐκ τούτου δὲ διὰ τῶν ἀεραντλιῶν τοῦ τύπου τούτου ἐπιτυγχάνεται τὸ μέγιστον δυνατὸν κενόν. Ἡ ταχύτης ἀναρροφήσεως παραμένει σταθερὰ μέχρι τοῦ ὁρικοῦ κενοῦ. Ἀναλόγως τῆς διαμορφώσεως τῆς ἀκτῖνος ἀτμοῦ ὑδραργύρου διακρίνομεν τρεῖς κυρίως τύπους τῶν ἀνωτέρω ἀεραντλιῶν.

Ἀεραντλία Crawford (1917) διὰ παραλλήλου ἀκτῖνος. Ὅταν μόριον ἀερίου προσπίπτει κατὰ τὴν ἐφαπτομένην ἢ περίπου κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην ἐπὶ παραλλήλου ἀκτῖνος ἀτμοῦ ὑδραργύρου, ἤτοι τοιαύτης ἐν ᾗ πάντα τὰ μόρια ἔχουσι τοῦ αὐτοῦ μεγέθους καὶ τῆς αὐτῆς διευθύνσεως ταχύτητα, ὅτε ἐλλείπει τελείως συνιστῶσα ταχύτητος κατὰ τὴν κάθετον διεύθυνσιν τῆς ἀκτῖνος, τότε τὸ μόριον δύναται μὲν νὰ εἰσχωρήσῃ ἐντὸς τῆς ἀκτῖνος, οὐδέποτε ὅμως ν' ἀπομακρυνθῇ αὐτῆς. Εἰς τοῦτο δ' ὀφείλεται ἡ ἀναρροφητικὴ ἱκανότης τῆς παραλλήλου ἀκτῖνος. Ὁ Crawford

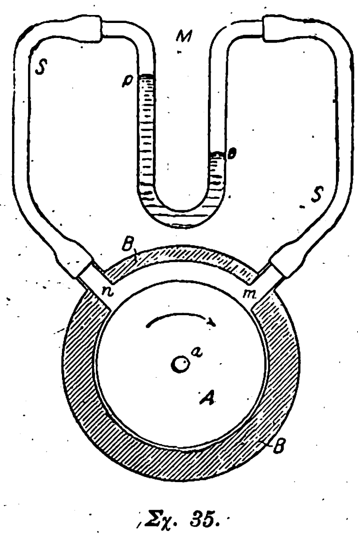

Σχ. 35.

προκαλεῖ τὴν ἀνάπτυξιν παραλλήλου ἀκτῖνος διὰ καταλλήλου διαμορφώσεως τοῦ στομίου ἐξόδου τοῦ ἀτμοῦ, δίδων εἰς τοῦτο σχῆμα καταλλήλου κωνικότητος, ἀποκλίνον πρὸς τὰ ἔξω. (Σχ. 33). Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἀτμοῦ ἐκ τοῦ στομίου ἡ παράλληλος ἀκτὶς εὑρίσκεται ἐπὶ μακροῦ διαστήματος εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ χώρου ὑψηλοῦ κενοῦ C, F καὶ ἀκολούθως διὰ τοῦ σωλῆνος E εἰσέρχεται εἰς τὸν συμπυκνωτὴν C.

Ἡ ταχύτης τῆς ἀεραντλίας εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῆς προηγουμένης, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ ὑποδοχεῖ.

Ἀεραντλία Volmer (1918). Ὅταν ἀκτὶς ἀτμοῦ ὑδραργύρου ἐξέρχεται ἀπὸ ψυχομένου στομίου, ἐφ' ὅσον τὸ ἄνοιγμα τοῦ στομίου δὲν εἶναι λίαν εὐρὺ ἐν σχέσει πρὸς τὸ μῆκος αὐτοῦ, προκύπτει ἀκτὶς ἐν ᾗ πάντα τὰ μόρια ἔχουσι τοῦ αὐτοῦ μεγέθους καὶ τῆς αὐτῆς διευθύνσεως ταχύτητας. Τὰ μόρια μετὰ συνιστώσης ταχύτητος κατὰ τὴν ἐφαπτομένην ἐπιλέγονται ὑπὸ τῆς ψύξεως τοῦ στομίου, ἤτοι ὑπὸ τῆς συμπυκνώσεως. Ἐπὶ τῇ βάσει παραλλήλου ἀκτῖνος παραγομένης διὰ τῆς ἄνω μεθόδου στηρίζεται ἡ ἀντλία Volmer εἰκονιζομένη ἐν σχ. 34.

Μοριακὴ ἀντλία Gaede. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἀντλίας τοῦ τύπου τούτου ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐσωτερικῆς τριβῆς τῶν ἀερίων (βλ. εἰδικὸν ἄρθρον) καταδεικνυομένη διὰ τῆς ἀκολούθου διατάξεως. Ἔστω ὅτι B (σχ. 35) παριστᾶ κοῖλον κύλινδρον ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ ὁποίου στηρίζεται ὁ πλήρης κύλινδρος A, ὅστις στρέφεται μετὰ μεγάλης ταχύτητος περὶ ἄξονα. Ὁ κύλινδρος B παρουσιάζει τὰς ὀπὰς m καὶ n δι' ὧν συγκοινωνεῖ πρὸς μανόμετρον M μεταξὺ δὲ τῶν ὀχετῶν m καὶ n ἡ διάμετρος τοῦ κοίλου κυλίνδρου εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα. Ἐφ' ὅσον ὁ κινητὸς κύλινδρος στρέφεται μετὰ μεγάλης ταχύτητος κατὰ τὴν φορὰν τοῦ βέλους ἕνεκα τοῦ φαινομένου τῆς ἐσωτερικῆς τριβῆς ἀναπτύσσεται μεταξὺ m καὶ n διαφορὰ πιέσεως ἥτις ἀνέρχεται εἰς 10 mm. Hg.

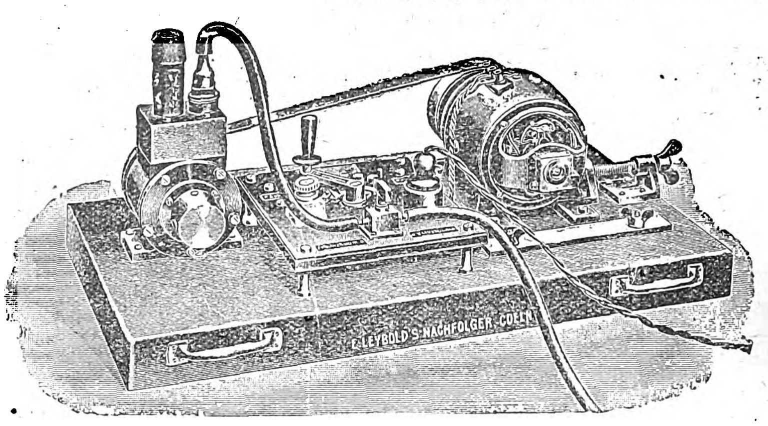

Σχ. 38.

Λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἀναπτυσσομένη διαφορὰ πιέσεως παραμένει ἡ αὐτή, συμφώνως πρὸς τὸν νό-

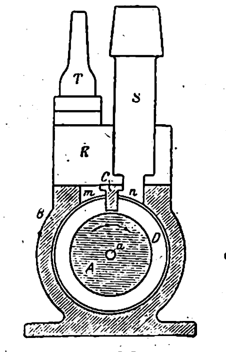

Σχ. 36.

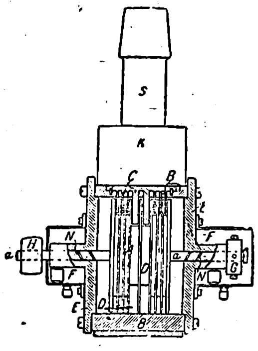

Σχ. 37.

μον Maxwell τῆς τριβῆς τῶν ἀερίων, καὶ ὅταν ὁ ἀὴρ εἶναι ἠραιωμένος, ἐὰν συνδέσωμεν πρὸς τὴν ἄνω διάταξιν συνήθη ἀντλίαν προπαρασκευῆς κενοῦ, ἥτις παράγει ἐν ἀρχῇ σημαντικὸν κενόν, τότε, τιθεμένης εἰς λειτουργίαν τῆς ἀνωτέρω διατάξεως, προχωρεῖ περαιτέρω τὸ κενὸν κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀναφερομένην ποσότητα.

Ἐν τῷ σχ. 36, 37 εἰκονίζεται μοριακὴ ἀεραντλία ἐν τομῇ. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ θαλάμου B ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ὁ κύλινδρος A περὶ τὸν ἄξονα a, οὗτινος τὰ ἕδρανα εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν δίσκων E ἀεροστεγῶς προσαρμοζομένων ἐπὶ τοῦ θαλάμου τῆς ἀεραντλίας. Ὁ κύλινδρος φέρει τὰς αὔλακας D, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἰσχωροῦν τὰ ἐλάσματα C τοῦ θαλάμου. Οἱ χῶροι F παριστῶσιν ἐλαιοθαλάμους καὶ G ἀποτελεῖ ῥυθμιστικὴν διάταξιν, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τριβῆς τῶν ἐλασμάτων τοῦ θαλάμου ἐπὶ τῶν αὐλάκων τοῦ κυλίνδρου. Ἐπὶ τοῦ θαλάμου τῆς ἀεραντλίας ὑφίσταται ἡ προθήκη K κοχλιουμένη ἐπὶ τούτου ἀεροστεγῶς.

Ὅταν ὁ κύλινδρος στρέφεται κατὰ τὴν φορὰν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, τὸ ἀέριον πυκνοῦται εἰς m καὶ ἀραιοῦται εἰς n, καὶ ἑπομένως s παριστᾶ τὸν σωλῆνα ἀναρροφήσεως διὰ τὸ ὑψηλὸν κενόν, ὅστις συνδέεται πρὸς n ἐνῷ D παριστᾶ αὔλακα κατὰ τὸ μέσον. Ἡ ὀπὴ ἐξαγωγῆς m συνδέεται δι' ὀχετοῦ εὑρισκομένου ἐν τῇ προσθήκῃ K μετὰ τῆς ὀπῆς ἀναρροφήσεως n γειτνιαζούσης αὔλακος, ἧς ἡ ὀπὴ ἐξαγωγῆς συγκοινωνεῖ πρὸς τὴν ὀπὴν ἀναρροφήσεως τῆς ἑπομένης αὔλακος, εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἐπενέργειαι τῶν διαφόρων αὐλάκων προστίθενται. Ἡ πίεσις ἐν τῇ μεσαίᾳ αὔλακι ἔχει τὴν ἐλαχίστην τιμὴν καὶ αὐξάνει βαθμηδὸν κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα τοῦ κυλίνδρου μέχρι τῆς πιέσεως ἣν διατηρεῖ ἡ βοηθητικὴ ἀεραντλία ἐν τῷ θαλάμῳ τῆς μοριακῆς ἀεραντλίας. Ἡ βοηθητικὴ ἀεραντλία συνδέεται διὰ σωλῆνος καουτσοὺκ πρὸς τὸ στόμιον τοῦ σωλῆνος T, ὅστις συγκοινωνεῖ ἐσωτερικῶς πρὸς τὸν θάλαμον τῆς ἀεραντλίας B. Ἡ στεγανότης τοῦ ἄξονος ἐπιτυγχάνεται δι' ἐλαίου, ἡ δ' εἰσχώρησις τοῦ ἐλαίου ἐν τῷ θαλάμῳ ἀποκλείεται τῇ βοηθείᾳ σπειροειδοῦς αὔλακος ἐπὶ τοῦ ἄξονος, ἥτις κατὰ τὴν περιστροφὴν προωθεῖ τὸ ἔλαιον πρὸς τὰ ἔξω. Πρὸς λειτουργίαν τῆς ἄνω διατάξεως δέον ἐν ἀρχῇ νὰ τίθεται εἰς κίνησιν ἡ μοριακὴ ἀντλία καὶ ἀκολούθως νὰ συνδέηται εἰς τὴν βοηθητικὴν ἀεραντλίαν, ἐνῷ τοὐναντίον κατὰ τὴν παῦσιν λειτουργίας δέον ἐν ἀρχῇ νὰ εἰσάγηται ἀὴρ εἰς τὴν ἀεραντλίαν καὶ ἀκολούθως νὰ διακόπτωμεν τὸν κινητῆρα αὐτῆς.

Ἡ μοριακὴ ἀεραντλία χαρακτηρίζεται ἐκ τῆς μεγίστης ταχύτητος ἀναρροφήσεως, καθ' ὅσον ἐν σωλῆνι Röutgen χωρητικότης 1 λίτρου ὑπὸ ἀρχικὴν πίεσιν 5 mm εἰς 10 δευτερόλεπτα ὑποβιβάζει τὴν πίεσιν μέχρι τοιούτου βαθμοῦ, ὥστε ἐπὶ παραλλήλως συνδεδεμένου σπινθηριστοῦ μήκους 15em ὁ σπινθὴρ καταπαύει.

Πρὸς τούτοις λόγῳ τοῦ ὅτι ἕνεκα τῆς ἐπιδράσεως τῆς μοριακῆς κινήσεως πάντες οἱ ἀτμοὶ ἀπορροφῶνται καθ' ὅμοιον τρόπον, δὲν εἶναι ἀναγ-

ΣΤΑΘΕΡΑΙ ΑΕΡΑΝΤΛΙΩΝ

Ἀεραντλίαι	Ὅριον κενοῦ	Ταχύτης ἀναρροφήσεως
Ἀεραντλίαι διὰ ἐμβόλου............	1 m. m.	—
Ἀεραντλίαι ἐλαίου δι' ἐμβόλου.......	10^{-5} m. m.	—
Ὑδραεραντλίαι....................	10 – 20 m. m.	—
Ἀεραντλίαι διὰ τυμπάνου...........	10^{-3} m. m.	8—38 λίτρα κατὰ λεπτὸν
Ἀεραντλία διὰ τυμπάνου ὑδραργυρικὴ.	10^{-4} m. m.	40 κυβ. ἑκατοστομ. κατὰ λεπτὸν
Ἀεραντλία Speugel................	10^{-5} m. m.	—
Ἀεραντλία Geinler................	10^{-5} m. m.	—
Ἀεραντλία Toepler................	10^{-5} m. m.	—
Ἀεραντλίαι διὰ πτώσεως ἀτμῶν ὑδραργ..	10^{-5} m. m.	1.500—3.000 κ. ἑκατοστομ. κατὰ 1 δ.
Μοριακὴ ἀεραντλία Gaede..........	10^{-6} m. m.	2 λίτρα κατὰ λεπτὸν
Ἀεραντλία διαπιδύσεως	**10^{-5} m. m.**	**8 λίτρα κατὰ δευτερόλεπτον**

Digitized by Google

καία ἡ χρησιμοποίησις ἐν τῷ ὑψηλῷ κενῷ ξηραντικῶν διατάξεων.

Ἡ ἱκανότης ἀναρροφήσεως τῆς ἀεραντλίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀερίου, καθ' ὅσον ἀέριον μικροτέρας μοριακῆς ταχύτητος, ὡς π.χ. ὁ ἀήρ, ἀναρροφᾶται ταχύτερον ἑτέρου ἀερίου μεγαλυτέρας μοριακῆς ταχύτητος, ὡς π. χ. τὸ ὑδρογόνον. Ἐν περιπτώσει μίγματος ἀερίων λαμβάνει χώραν ἀποχωρισμὸς αὐτῶν, καθ' ὅσον τὰ ἐλαφρότερα τούτων ἀναρροφῶνται τελευταῖα. Ἡ ἱκανότης ἀναρροφήσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πιέσεως, παρουσιάζει δ' αὕτη τὴν καλυτέραν τιμὴν ὑπὸ πίεσιν 5.10^3mm. Ἐν τῷ σχ. 38 εἰκονίζεται ἡ γενικὴ ὄψις μοριακῆς ἀεραντλίας Gaede.

Ἀεραποθήκη· χῶρος πρὸς ἐναποθήκευσιν ἀέρος (βλέπε καὶ ἀεριοφυλάκια).

ἀέρας· καὶ μὲ τὴν ἐπένθεσιν τοῦ μεταβατικοῦ ἢ συνοδίτου φθόγγου γι (= j λατινογερμανικόν): ἀγέρας, ὁ νεοελληνικὸς τύπος τοῦ *ἀήρ*. Ἤδη εἰς τοὺς κλασικοὺς καιροὺς ἤρχισε νὰ γεννᾶται τὸ αἴσθημα ὅτι χαρακτηριστικὸν τῆς ἑνικῆς αἰτιατικῆς εἶναι τὸ καταληκτικὸν *ν*, διότι τὰ πλεῖστα τῶν ἑλληνικῶν ὀνομάτων, ἀνήκοντα εἰς τὴν α' καὶ β' κλίσιν, κατέληγον εἰς *ν* ἐν τῇ αἰτιατικῇ τοῦ ἑνικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τρίτην κλίσιν τὰ εἰς ις, υς, αυς, εἰς *ν* κατέληγον: *ναῦν, πόλιν, πέλεκυν* κτλ. Οὕτω λοιπὸν εἶπαν οἱ Ἀθηναῖοι: Ἀριστοφάνην, Δημοσθένην, Σωκράτην, ἂν καὶ ἦσαν τριτόκλιτα. Ὅταν δὲ βραδύτερον ἐξισώθη ἡ προσῳδία τῶν φωνηέντων καὶ τὸ μακρὸν ᾱ τῶν τῆς πρώτης κλίσεως ἤρχισε νὰ προφέρεται βραχὺ ᾰ ὡς τὸ τῶν τριτοκλίτων, ἡ αἰτιατικὴ *ἡμέραν, ταμίαν* εἶχεν ὀλίγην τὴν διαφορὰν ἀπὸ τὴν τῶν τριτοκλίτων *μητέρα, φονέα* κτλ. Διὰ νὰ ἄρουν λοιπὸν τὴν διαφορὰν ταύτην, ἐπεξέτειναν τὸ *ν* τῶν πρωτοκλίτων καὶ εἰς ὅλα τὰ τριτόκλιτα· εἶπαν λοιπόν: τὸν *ἀέραν*, τὸν *ἄνδραν* κτλ. τὴν *μητέραν*, τὴν *πατρίδαν* κτλ. Τοιουτοτρόπως, ἀφοῦ συνηνώθησαν τὰ τριτόκλιτα μὲ τὰ πρωτόκλιτα εἰς τὴν αἰτιατικήν, τότε κατὰ τὸ σχῆμα *τὴν ἡμέραν — ἡ ἡμέρα* εἶπαν καὶ *τὴν μητέραν — ἡ μητέρα, τὴν θυγατέραν—ἡ θυγατέρα* κτλ. καὶ κατὰ τὸ σχῆμα: *τὸν Ἀνδρέαν — ὁ Ἀνδρέας* εἶπαν καὶ *τὸν φονέα — ὁ φονέας, τὸν ἀέραν — ὁ ἀέρας*, τὸν *πατέραν — ὁ πατέρας* κτλ. Τὴν ἑρμηνείαν ταύτην πρῶτος διετύπωσεν ὁ ἡμέτερος Μαυροφρύδης ἐν τῷ Δοκιμίῳ του καὶ οὐχί, ὡς τινες ἰσχυρίσθησαν, ὁ Γουσταῦος Μέγερ. Ὁ *χρυσὸς ἀέρας* τῶν χυμευτῶν (Collection des alchimistes grecs, Barthelot) εἶναι κατὰ τὸν καθηγητὴν Μιχ. Στεφανίδην χρυσοειδὴς ὀρείχαλκος καὶ πιθανῶς εἰδικώτερον τὸ πρὸς χρύσωμα *βαράκι*. Ὑποθέτει δὲ ὅτι ἡ παιδικὴ τερθρεία: «Ἦρθ' ὁ κούκκος ἀπὸ πέρα, κἤφερε μιὰν ταμπακέρα, πὄχει μέσα *ξὸν ἀγέρα*» (χρ'σον > χσὸν > κσὸν > ξὸν), τοιοῦτον *χρυσὸν ἀέρα* σημαίνει, δηλ. *βαράκι*. *Ἀέρας* ὀνομάζεται ἔτι καὶ τὸ τετράγωνον ἱερὸν ἄμφιον δι' οὗ καλύπτουσι τὸ ἅγιον ποτήριον. Μ. Φ.

ἀέρας, λέγεται ὁ συνυπολογισμὸς εἰς τὴν ἀξίαν ἐκχωρουμένου τινὸς καταστήματος, ἐργαστηρίου πρατηρίου κτλ., τῆς κεκτημένης φήμης, πελατείας, πίστεως,—πάσης φύσεως ἠθικοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ. Ἐπίσης *ἀέρας* λέγεται ἡ ἀποζημίωσις ἡ παρεχομένη ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν ἢ τρίτων εἰς μισθωτὰς καταστημάτων ἢ οἰκιῶν τὰ ὁποῖα ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τοῦ ἐνοικιοστασίου καὶ ἑπομένως τὸ μίσθωμα αὐτῶν ἦτο πολὺ κατώτερον ἀπὸ τὸ ἁρμόζον εἰς τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Ὁ «ἀέρας» οὗτος ἔλαβεν ὑπόστασιν κυρίως ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας στέγης ἡ ὁποία ἤρχισε παρατηρουμένη διαρκοῦντος τοῦ πολέμου καὶ μετ' αὐτόν, παρέστη δὲ ἀνάγκη νὰ προστατευθοῦν οἱ μισθωταὶ διὰ τοῦ ἐνοικιοστασίου. Ἡ ἀποζημίωσις αὕτη δὲν ἀνεγνωρίζετο ρητῶς ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν, πάντως ὅμως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀθέμιτος σύμβασις.

«*ἀέρας*», ἐπίσης λέγεται ἡ ἐν τῷ Χρηματιστηρίῳ ἐπὶ προθεσμίᾳ ἢ ἐπὶ δώρῳ ἀγοραπωλησία (βλ. τὰς λέξεις ἀγοραπωλησία καὶ ἀγορὰ ἐλευθέρα), γενικευθεῖσα κυρίως ἀφ' ἧς ἐποχῆς (1921 καὶ ἐντεῦθεν) ἡ ὑποτίμησις τοῦ ἐθνικοῦ νομίσματος ἔδωκεν εὐρὺ πεδίον εἰς κερδοσκοπικὰς ἐπὶ κυβείᾳ πράξεις. Αἱ τοιαῦται ἐπὶ προθεσμίᾳ πράξεις, ἰδίως ἐπὶ συναλλάγματος, ἐπανειλημμένως ἀπηγορεύθησαν πρὸς περιορισμὸν τῆς κυβείας, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἀφίνοντο πάλιν ἐλεύθεραι. (Ἴδε καὶ *ἀεριτζῆς*).

«*ἀέρας*» λέγεται ὑπὸ τῶν ἐμπειροτεχνῶν ἡ διαφορὰ μεταξὺ περιέχοντος καὶ περιεχομένου («ἀρσενικοῦ» καὶ «θηλυκοῦ») εἰς τεμάχια μηχανῶν, ἕδρανα, κυλίνδρους κτλ., μεταξὺ φιαλῶν καὶ πωμάτων κτλ. Ὡσαύτως *ἀέρας* λέγεται ἡ *ἀνοχή*, τουτέστιν ἡ ἐπιτρεπομένη ἐπὶ πλέον ἢ ἐπὶ ἔλαττον διαφορὰ εἰς κανονικὰς ἀναλογίας ἡ ποσότητας, ἡ περιεκτικότητας χημικῶν συνθέσεων, κραμάτων κττ.

Ἀέρας· βουνὸν τῆς Κορινθίας λεγόμενον καὶ Μακρύ-πλάϊ τὸ ἀρχαῖον *Ὄνειον ὄρος*.

ἀερατμός· (βλ. ἀεροατμός).

Ἀέρβα (Aerva) (βοτ.). Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Κεντροσπέρμων (Centrospermae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμαρανθιδῶν (Amaranthaceae). Φυτὰ προσομοιάζοντα πρὸς τὸν Ἀχύρανθον (Achyranthes). Τὸ εἶδος Ἀέρβα λανάτα (Aerva lanata) εἶναι φυτὸν τῶν Ἰνδιῶν, τὰ σπέρματα τοῦ ὁποίου χρησιμοποιοῦνται φαρμακευτικῶς ὡς διουρητικά. Τὰ σπέρματα ταῦτα ὀνομάζουσι Racina de Chaya. Ἕτερον εἶδος τοῦ γένους τούτου Ἀέρβα τῆς Ἰάβας (Aerva javanica) εἶναι φυτὸν τῆς Ἰάβας καὶ συχνὰ καλλιεργεῖται εἰς τὰ θερμοκήπια τῆς Εὐρώπης, χάριν τοῦ ὡραίου φυλλώματος καὶ τῶν μικρῶν λευκῶν ἀργυροχρόων ἀνθέων του, ὡς φυτὸν καλλωπισμοῦ.

ἀεργής· ὁ ἄεργος καὶ ἀεργός.

ἀεργία· 1) ἡ ἀπραξία, τὸ μὴ ἐργάζεσθαι, τὸ μὴ ἔχειν ἐργασίαν. 2) ἡ ὀκνηρία, τὸ μὴ θέλειν ἐργάζεσθαι, ἡ ἀργία: «ἔργον οὐδὲν ὄνειδος, *ἀεργίη* δὲ τ' ὄνειδος» (Ἡσύχιος. Ἔργα καὶ ἡμέραι στ. 309). 3) ἐπὶ ἀγροῦ, τὸ νὰ μένῃ χέρσος, ἀκαλλιέργητος.

ἄεργος· λέξις νέα· μετάφρασις εἰς τὴν καθαρεύουσαν τοῦ δημώδους τύπου *ἄνεργος*: 1), ὁ μὴ ἐργαζόμενος, ὁ μὴ ἔχων ἐργασίαν, ὁ ἄπρακτος, ὁ ἀπράγμων, ὁ ἀργός. 2) ὁ μὴ θέλων νὰ ἐργασθῇ, ὁ ὀκνηρός, ὁ ἀλήτης. Οἱ ἀρχαῖοι τύποι εἶναι *ἀεργής* καὶ *ἀεργός* (καὶ κατὰ συναίρεσιν *ἀργός*: (Εὐστάθιος. Πονήματα σελ. 289, 94) «*ἀεργοὺς* εἶχε τὰς χεῖρας.» — Σύγκρινε ἄλλα ὅμοια εἰς -ης καὶ -ος: *ἀλουργής* καὶ *ἀλουργός*, *ἀμβλυωπής* καὶ *ἀμβλυωπός*, *δαψιλής* καὶ *δαψιλός*, *ἐνεργής* καὶ *ἐνεργός*, *ὁμαλής* καὶ *ὁμαλός*, *τρανής* καὶ *τρανός*, *φωταυγής* καὶ *φωταυγός* καὶ εἴ τι ἕτερον· εἰς δὲ τὴν νέαν ἑλληνικὴν κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀνωτέρω ἐσχηματίσθησαν τὰ ἑξῆς: ἐκ τοῦ ἀκριβής > *ἀκριβός*, ἐκ τοῦ εὐθενής > *εὐθηνός*, ἐκ τοῦ ψευδής > *ψευδός* καὶ *τσευδός*, ἐκ τοῦ ἐμμανής > *μανός*, καὶ ἐκ τοῦ ἐμφανής > *φανός*, ἐκ τοῦ ἐργαγής > *ραγός*, ἐκ τοῦ συγγενής > *συγγενός* (Πτωχοπροδρ. γ', 502), ἐκ τοῦ συμμιγής > *σμιγός*, ἐκ τοῦ συμπραγής > *συμπραγός* (= δίδυμος), ἐκ τοῦ ἀρραγής > *ἀρραγός* (ἐν Κρήτῃ = ὁ ἀσκός· Χατζηδάκις), ἀσινής > *ἀσινός* (ἐν Πόντῳ, Κούσης), κατηφής > *κατουφός*, ἀλιφυής > *ἀλιφός*, εὐπρεπής > *πρεπός*, καινουργής > *καινούργος*, ἀληθής > *ἀληθός* καὶ εἴ τι ἕτερον. Μ. Φ

Ἀέρηδες — Τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου.

ἀέρδην· εἶναι ὁ ἀσυναίρετος τύπος τοῦ *ἄρδην*. 1) σηκωτά, στὸν ἀέρα, ὑψηλά. 2) καθ' ὁλοκληρίαν, ὁλότελα, παντελῶς, ἐκ θεμελίων.

ἀερεισπνοή, βλ. ἀεροκατάποσις.

Ἀέρεν· χωρίον εἰς ἀπόστασιν 7 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Βρυξελλῶν ἐπὶ τῆς πρὸς Ἀμβέρσην σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο εὑρίσκεται τὸ περίφημον Κάστρον τῆς Βιλβόρδης εἰς τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐγκλεισθῇ (1657) ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος μία τῶν ἐξοχωτέρων γυναικῶν συγγραφέων τοῦ 17ου αἰῶνος, ἡ κ. Ντεζουλιὲρ (βλ. λέξιν). Τὴν φυλάκισιν εἶχε διατάξει ὁ Διοικητὴς τῶν Κάτω Χωρῶν κατόπιν ἐνεργειῶν τῶν Ἱσπανῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἡ κ. Ντεζουλιὲρ εἶχε διατυπώσει κατηγορίαν λόγῳ τῆς μὴ καταβολῆς εἰς τὸν σύζυγόν της διαφόρων ὀφειλῶν. Θὰ παρέμενε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη φυλακισμένη, ἐὰν ὁ κ. Ντεζουλιὲρ βοηθούμενος ὑπὸ μικρᾶς ὁμάδος Γάλλων ἀξιωματικῶν, δὲν εἶχεν ὀργανώσει ἐναντίον τοῦ φρουρίου νυκτερινὴν ἐπίθεσιν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἀπηλευθέρωσε τὴν σύζυγόν του.

ἀερεπίπεδον· μηχάνημα ἔχον σχῆμα πτηνοῦ, ὁ πρόδρομος τοῦ ἀεροπλάνου.

Ἀέρες ἢ **Ἀέραις**. Οὕτως ὠνομάζοντο, ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 21, τὰ Μεγάλα Δερβένια τῆς Μεγαρίδος, ἤτοι αἱ ἐπὶ τῶν Γερανείων ὀρέων διαβάσεις, αἱ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καλούμεναι Σκειρωνίδες Πέτραι (ἰδ. λέξ.), κοινῶς Κακὴ Σκάλα τῆς Μεγαρίδος. Τὰ Δερβένια ταῦτα ἐκαλοῦντο Ἀέρες ἕνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ ἀνέμου ὅστις κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπροσωποποιήθη διὰ τοῦ Σκείρωνος. Πρὸς τὸ βόρειον δὲ μέρος καλοῦνται καὶ Μυίγαις, προφανῶς κατὰ παραφθορὰν τοῦ βορειοδυτικοῦ ἀνέμου ὅστις, ἀπὸ τοῦ Παρνασσοῦ κατερχόμενος, καλεῖται ἐν Βοιωτίᾳ Μέγας (ἄνεμος), ὁ κοινῶς Μαΐστρος. Τὰς ὀνομασίας ταύτας μᾶς παρέχει ὁ *Φωτάκος* εἰς τ' Ἀπομνημονεύματά του.

Ἀέρηδες (οἱ). Τὸ ὡρολόγιον τοῦ Ἀνδρονίκου Κυρρήστου κείμενον πρὸς βορρᾶν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ὀνομασθὲν ὑπὸ τοῦ λαοῦ Ἀέρηδες, ὡς ἐκ τῶν ἀναγλύφων αὐτοῦ, τῶν εἰκονιζόντων εἰς ἑκάστην πλευράν του τοὺς ὀκτὼ ἀνέμους. Τὸ μνημεῖον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὑποτίθεται ὅτι ἀνήγειρεν ὁ Ἀνδρόνικος Κύρρηστος μικρὸν μετὰ τὸν Σύλλαν, κατόπιν τῆς ἐκκενώσεως τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ στρατοῦ τοῦ Μοροζίνη καὶ τὴν ἀνακατάληψιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετεβλήθη εἰς *Τεκέν*, ἔνθα ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας εἶχον ἐγκατασταθῆ δερβίσαι προερχόμενοι ἐξ Ἀσίας. Οὗτοι ὑπῆρξαν ἀρχικῶς στοιχεῖα δυσυπότακτα εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ ἐγένοντο διαρκῶς πράγματα εἰς αὐτάς. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος ὁ βοεβόδας τῶν Ἀθηνῶν Χασεκῆς καθυπέταξεν αὐτούς, ὥστε νὰ μὴ προκαλοῦν τοῦ λοιποῦ σκηνὰς διαταρασσούσας τὴν δημοσίαν τάξιν. Παρέμενον ἐντὸς τοῦ μαρμαρίνου τούτου πύργου συντηρούμενοι κοινῇ δαπάνῃ καὶ ἐξ εἰσφορῶν τῶν ὀθωμανῶν κατοίκων τῆς πόλεως, οἵτινες ἔτρεφον ἄπειρον σέβας πρὸς αὐτούς. Ἀνενεοῦτο ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἑκάστοτε ἐκ νέων δερβισῶν προερχομένων πανταχόθεν τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἐκεῖ δὲ ἐφιλοξενοῦντο καὶ οἱ ἐκ τοῦ Μωαμεθανικοῦ κλήρου ἀφικνούμενοι εἰς Ἀθήνας.

Ὁ Γάλλος περιηγητὴς κόμης δὲ Φορμπέν, ὁ ἐπισκεφθεὶς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὸ 1817, εὗρε τὸ ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου κατεχόμενον ὑπὸ τῶν δερβισῶν, οἵτινες ἦσαν πολυάριθμοι καὶ διεκρίνοντο διὰ τὸ κάλλος τῆς μορφῆς των καὶ τὴν σεμνότητα τοῦ ἤθους. Ἀνῆκον οὗτοι εἰς τὰ τάγματα ἐκεῖνα τῶν ὀρυομένων καὶ χορευόντων δερβισῶν, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς ὅλα τὰ κέντρα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον, μὴ ὑπαγόμενα εἰς οὐδένα περιορισμὸν καὶ καθιστάμενα αὐθαδέστατα ἀπέναντι οἵας δήποτε διοικητικῆς ἀρχῆς. Ἡμέραν τινά, διηγεῖται ὁ Γάλλος περιηγητὴς εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «Voyage dans le Levant en 1817 et 1818», ἐπιστρέφων ἐκ μακρᾶς ἐκδρομῆς, ἣν ἔκαμεν ἀνὰ τὸ Πεντελικὸν μετὰ τοῦ τότε ἐγκατεστημένου ἐν Ἀθήναις Γάλλου προξένου Φαβέλ, παρέστη ἀπροσδοκήτως εἰς μίαν τῶν ἐξάψεων ἐκείνων εἰς ἃς περιέπιπτον οὗτοι ἐκ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ καὶ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐφαντάσθη ὅτι θὰ ἔβλεπεν εἰς τὴν πόλιν τῶν μεγάλων ἱστορικῶν παραδόσεων τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχεν ἀφιχθῇ ἅγιός τις Μουσουλμάνος ἐκ Μέκας κομίζων σταγόνας ἡγιασμένου ὕδατος ἐκ τοῦ φρέατος Τζάμ-τζέμ. Ἡ παρουσία αὐτοῦ ἤρκεσεν ὅπως ἐξάψῃ τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν αἴσθημα μέχρι τρομώδους μανίας. Οἱ ἠρ

Digitized by Google

μοι καὶ σεμνοὶ μέχρι τοῦδε δερβίσαι ἐπεδόθησαν εἰς οὐρλιαστικὰ ᾄσματα καὶ παραδόξους χορούς. Τὸν χορὸν ἤρχιζαν δι' ἠρέμων βηματισμῶν, ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἐπροχώρουν ἐπὶ τοσοῦτον ἐξήπτοντο καὶ ἔφθανον ἐν τέλει εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε νὰ ἐκρήγνυνται ὅλοι ὁμοῦ εἰς τρομερὰς κραυγὰς καὶ νὰ περιστρέφωνται ὡς παράφρονες. Ἡ παραφορά των ἦτο τοιαύτη, ὥστε οἱ γέροντες ἐξ αὐτῶν μὲ τὰς ὡραίας κεφαλὰς ἐκυλίοντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, σχίζοντες τὰ ἐνδύματά των καὶ ἀποκαλύπτοντες γυμνὰ τὰ σώματά των. Ὁ ἐκ Μέκκας παριστάμενος ἅγιος ἔβλεπε καὶ αὐτὸς μετ' ἐκστάσεως τούτους, ἐν ᾧ ἄλλοι τοὺς μετέφερον πρὸς κοινὴν θέαν εἰς τὸ προαύλιον τοῦ μνημείου καὶ εἰς κατάστασιν μέθης καὶ νευρικῆς ἐκστάσεως ἀπεριγράπτου.

Αἱ σκηναὶ αὗται συνέβαινον σπανιώτατα, προεκάλουν δὲ γενικὴν συνάθροισιν τοῦ πλήθους, ὅπερ διημέρευεν εἰς τὴν ἐκεῖ πλησίον εὑρισκομένην ἀγοράν. Οἱ δερβίσαι παρέμειναν μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἅλωσις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐφυγάδευσεν ἄλλους μὲν τούτων εἰς τὴν Εὔβοιαν καὶ ἄλλους εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ ἐγκατάστασις ὅμως αὐτῶν εἰς τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου ἐπὶ τοσαῦτα ἔτη ἐγένετο ἀφορμὴ ὅπως μὴ πάθῃ τοῦτο οὐδεμίαν κάκωσιν καὶ μὴ διαρπαγῇ ἀπὸ τοὺς ἀφικνουμένους Εὐρωπαίους ἀρχαιοφίλους, οἵτινες διήρπαζον τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα τῶν ἀρχαίων μνημείων. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν τὸ μνημεῖον δὲν ἐχρησιμοποιήθη οὔτε ὑπὸ τῶν Τούρκων, οὔτε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅτε περιέπιπτεν, ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν μὲν εἰς τὰς τῶν δέ, ἡ πόλις διαρκοῦντος τοῦ δεκαετοῦς πολέμου.

Θ. Β.

Ἀέρηδες. Συνοικία τῆς πόλεως Ἀθηνῶν. Οὕτως ὠνομάζετο ἀπὸ τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης ἐκ Ναυπλίου εἰς Ἀθήνας καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρει μέχρι τῆς σήμερον τὸ περὶ τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου διαμέρισμα. Καθ' ὅλην τὴν βασιλείαν τοῦ Ὄθωνος οἱ Ἀέρηδες ὑπῆρξαν ἓν ἐκ τῶν πολυσυχνάστων κέντρων τῆς πρωτευούσης. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ἡ παλαιὰ ἀγορὰ καὶ ἡ λεγομένη πλατεῖα τοῦ Πλατάνου, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἠγέρθη ὁ Παλαιὸς Στρατών, ὁ χρησιμεύων σήμερον ὡς φυλακαί, ὅπου ὅμως ἐστρατωνίσθησαν τὸ πρῶτον τὰ μετὰ τοῦ Ὄθωνος κατελθόντα βαυαρικὰ τάγματα. Ἐκ τῆς μικρᾶς πλατείας τοῦ Πύργου τῶν Ἀνέμων λαμβάνει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἡ ὁδὸς Αἰόλου, ἥτις ἦτο μία ἐκ τῶν δύο ὁδῶν τῶν διασχιζουσῶν τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς ἣν μετὰ τῆς ὁδοῦ Ἑρμοῦ συνεκεντροῦτο πᾶσα ἡ ἐμπορικὴ κίνησις τῆς πόλεως. Εἰς ὀλίγην ἀπὸ τοῦ μνημείου τούτου ἀπόστασιν ὑπάρχει ἡ πλατεῖα τοῦ Δημοπρατηρίου, χρησιμοποιουμένη διὰ τὴν διεξαγωγὴν πλειστηριασμῶν, καὶ ὀλίγον βορειότερον τοῦ Δημοπρατηρίου ἐξετείνετο μία νέα ἀγορά, ἡ καλουμένη Ἀμπατζήδικα, διασωζομένη ὡς εἶχεν ἔκτοτε μέχρι τῶν ἡμερῶν μας.

Εἰς τὴν σχηματισθεῖσαν περὶ τὸ Ὡρολόγιον τοῦ Κυρρήστου μικρὰν πλατεῖαν ὑπῆρχε τὸ ὀθωμανικὸν τέμενος, μετασχηματισθὲν βραδύτερον εἰς κλίβανον στρατιωτικόν, καὶ ἠγέρθησαν μερικαὶ ἐκ τῶν πρώτων οἰκιῶν τῆς πόλεως. Πλησίον αὐτῆς διηνοίχθη ἡ ὁδὸς Ἀδριανοῦ, ἡ διασχίζουσα ὁλόκληρον τὴν συνοικίαν Πλάκας, ἥτις κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐθεωρεῖτο μία ἐκ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῆς μικρᾶς πλατείας ἠγείρετο ὁ Μενδρεσές, (τουρκικὸν κτίριον μεταβληθὲν εἰς φυλακάς, ὅπου ἐκρατοῦντο οἱ ἐπὶ βαυαρικοῦ καθεστῶτος πολιτικοὶ ὑπόδικοι. Τὸ κτίριον τοῦτο κατεδαφίσθη πρὸ δωδεκαετίας. Εἶχε πιστευθῇ ὅτι ἡ οἰκοδόμησις αὐτοῦ ἐγένετο διὰ μαρμάρων ἀρχαίων μνημείων καὶ ἐπιγραφῶν, ἀλλ' ἡ κατεδάφισίς του ἀπέδειξεν ὅτι οἱ Τοῦρκοι δὲν μετεχειρίσθησαν τοιαύτην οἰκοδομικὴν ὕλην διὰ τὸν Μενδρεσέν).

Ἡ συνοικία τῶν Ἀέρηδων διέσωζεν ἱκανῶς τὴν φυσιογνωμίαν τῆς ἐπὶ τουρκοκρατίας πόλεως, καὶ σήμερον δ' ἔτι ὑπενθυμίζει τὰς παλαιὰς Ἀθήνας, ὅτε αὗται ἦσαν μικρὰ πόλις μεθ' ὁρίων περιωρισμένων. Εἰς τὴν συνοικίαν ταύτην κατ' ἀρχὰς κατῴκουν φοιτηταὶ καὶ οἰκογένειαι στρατιωτικῶν, μετὰ τὴν μεταφορὰν ὅμως τοῦ Πανεπιστημίου ἐκ τῶν προπόδων τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὸ σημερινὸν αὐτοῦ κατάστημα καὶ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκεῖθεν τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων εἰς τὰ παραπήγματα, ἡ συνοικία αὕτη ἠραιώθη μεγάλως, ἀπώλεσε τὴν προτέραν της ζωὴν καὶ μετεβλήθη εἰς ἤρεμον ἀστικὴν συνοικίαν. Ἀπὸ τοῦ 1904, διὰ τοῦ Β. Διατάγματος τοῦ κανονίσαντος τὰ ὀνόματα καὶ τὰς συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν, μετήλλαξεν αὕτη ὄνομα, ἔκτοτε δὲ καλεῖται συνοικία Ἀδριανοῦ, εἰς τὸ τὸ στόμα ὅμως τοῦ λαοῦ παραμένει τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα Ἀέρηδες.

Θ. Β.

ἀερηθμός· μηχάνημα διηθοῦν (= λαγαρίζον) τὸν ἀέρα.

ἀέρι καὶ *ἀγέρι*· ἡ ἀτμοσφαιρικὴ συγκρασία, ἡ τοῦ αἰθέρος εὐκρασία ἢ δυσκρασία, τὸ κλῖμα τόπου τινός: τὸ *ἀέρι* τῆς Κηφισιᾶς εἶναι ὑγιεινό.

Ἀέρια. Ἀέρια καλοῦμεν ἐν τῇ Φυσικῇ σώματα, ἅτινα δὲν ἔχουσιν οὔτε ὡρισμένον σχῆμα οὔτε ὡρισμένον ὄγκον, ἀλλὰ τείνουσι νὰ καταλάβωσι πάντα τὸν προσφερόμενον αὐτοῖς ὄγκον.

Μεταξὺ τῶν ἀερίων σωμάτων τὸ κοινότερον ὅλων εἶναι ὁ ἀήρ, ὅστις ἀποτελεῖ μῖγμα ἑτέρων ἀερίων, κυρίως 1/5 ὀξυγόνου καὶ 4/5 ἀζώτου, μετὰ προσμίξεων ἐλαφρῶν ἑτέρων ἀερίων, ὡς διοξειδίου ἄνθρακος, εὐγενῶν ἀερίων, κλπ. Τὰ ἀέρια καὶ τὰ ὑγρὰ καλοῦνται πολλάκις *ῥευστά*. Ἡ πυκνότης τῶν ἀερίων εἶναι διάφορος ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς πιέσεως αὐτῶν. Τὰ ἀέρια εἶναι σώματα ἔχοντα βάρος, ὅπερ βλέπομεν ἐὰν ζυγίσωμεν σφαιρικὴν φιάλην κενὴν (σχ. 1)) καὶ ἀκολούθως ζυγίσωμεν ταύτην ἐκ νέου πλήρη ἀε-

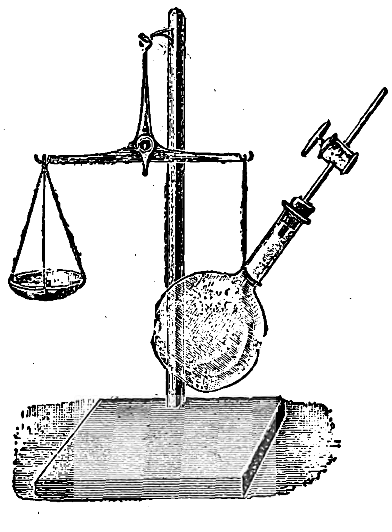

Σχ. 1.

ρίου, ὅτε εὑρίσκομεν διαφορὰν βάρους. Δι' ἀκριβῶν μετρήσεων κατεδείχθη ὅτι 1 λίτρον ἀέρος ζυγίζει 1,293 g*., ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι ἡ πυκνότης τοῦ ἀέρος, ἤτοι ἡ μᾶζα τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου (1 cm^3), εἶναι 0.001293 g^*/cm^3, τοῦ ἀέρος λαμβανομένου ὑπὸ θερμοκρασίαν 0^0 καὶ πίεσιν 760 mm. Ἕνεκα τοῦ βάρους του ὁ ἀὴρ ἀσκεῖ, ὡς τοῦτο παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ ὑγρά, πίεσιν ἐπὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ βεβαπτισμένων σωμάτων, ἥτις ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος τῆς κατακορύφου ἀερίου στήλης τῆς ἐπικαθημένης ἐπὶ τοῦ σώματος. Ἐκ τοῦ ὕψους δὲ τῆς ἀερίου στήλης καὶ ἐκ τοῦ εἰδικοῦ βάρους τοῦ ἀέρος, ὑποτιθεμένου γνωστοῦ καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῆς ἀερίου στήλης, δύναται εὐκόλως νὰ ὑπολογισθῇ ἡ πίεσις ἡ ἐπιφερομένη ἐπὶ ἐπιφανείας 1 cm^2. Ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος, ὡς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ὑγρῶν, ἀσκεῖται μετὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἐπί τινος σημείου σώματος ἐμβεβαπτισμένου ἐντὸς τοῦ ἀέρος. Ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος, ἢ ἄλλως ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, μετρεῖται διὰ τοῦ πειράματος τοῦ Toricelli (σχ. 2). Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν ὑάλινον σωλῆνα μήκους περίπου 90cm κλειστὸν κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, ὃν πληροῦμεν τελείως ὑδραργύρου. Κλείομεν τὸν σωλῆνα διὰ τοῦ δακτύλου καὶ ἀναστρέφομεν τοῦτον ἐντὸς λεκάνης πλήρους ὑδραργύρου. Ἐὰν ἤδη ἀπομακρύνωμεν τὸν δάκτυλον ἡμῶν, ὁ ὑδράργυρος κατέρχεται ἐν τῷ σωλῆνι καὶ ἰσορροπεῖ εἰς θέσιν, καθ' ἣν ἡ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ σωλῆνι ἀπέχει τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῇ λεκάνῃ κατὰ 76cm περίπου. Ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ἄνω μέρος τοῦ σωλῆνος εἶναι κενὸν ἀέρος, ἡ πίεσις ἡ ἀσκουμένη ὑπὸ τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῇ λεκάνῃ ἰσορροπεῖ τὸ βάρος τῆς ἐν τῷ σωλῆνι ὑδραργυρικῆς στήλης.

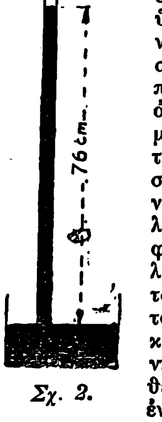

Σχ. 2.

Τὸ ὕψος τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης εἶναι ἀνεξάρτητον τοῦ εὔρους τοῦ σωλῆνος, (ἐξαιρέσει λίαν στενῶν σωλήνων), μεταβάλλεται ὅμως ἀπὸ τόπου εἰς τόπον· καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ δύναται νὰ μεταβάλληται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ὁ σωλὴν παρουσιάζει τομὴν 1cm^2, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν πίεσιν, τὴν ἀσκουμένην ὑπὸ τοῦ ἀέρος ἐπὶ ἐπιφανείας 1cm^2. Ὄντως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας 1cm^2 ἀσκεῖται κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην πίεσις ἴση πρὸς τὸ βάρος 76cm^3 ὑδραργύρου, δεδομένου δ' ὅτι ἡ πυκνότης τοῦ ὑδραργύρου εἶναι 13,6 τὸ βάρος τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης θὰ εἶναι $76 \times 13{,}6 = 1033$ g*, ἤτοι ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἢ ἡ ἀτμοσφαιρική πίεσις εἶναι 1033 g^*/cm^2. Συνήθως ἡ πίεσις αὕτη χαρακτηρίζεται ὡς πίεσις *1 ἀτμοσφαίρας*. Ἐν τῇ πράξει καλοῦμεν *πίεσιν ἀτμοσφαίρας*, τὴν πίεσιν ἑνὸς χιλιογράμμου κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόμετρον.

Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις μεταβάλλεται ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ τοῦ ὕψους καὶ καθίσταται μικροτέρα ὅσον ὑψηλότερον ἀνερχόμεθα, λόγῳ τοῦ ὅτι δὲν ἐπενεργοῦν τὰ ὑποκείμενα στρώματα τοῦ ἀέρος. Ὡς εἴδομεν 1cm^3 ἀέρος ζυγίζει 0,001293g* πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς καὶ ἑπομένως, ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα κατὰ 1cm, ἡ πίεσις ἐλαττοῦται κατὰ 0,001293 g* καὶ ἐλαττοῦται κατὰ 1,36 g* δι' ἀνύψωσιν κατὰ $1{,}36 : 0{,}001293 = 1052cm = 10{,}5m$. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι τὸ ὕψος τῆς στήλης τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ πειράματι Toricelli ἐλαττοῦται κατὰ 1mm, ὅταν ἀνερχόμεθα κατὰ 10,5m διότι στήλη ὑδραργύρου τομῆς 1cm^2 καὶ ὕψους 1mm ζυγίζει 1,36g*. Πρὸς μέτρησιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ὡς καὶ τῶν μεταβολῶν αὐτῆς, ποιούμεθα χρῆσιν εἰδικῶν ὀργάνων, ἅτινα καλοῦνται *βαρόμετρα* (βλ. εἰδικὸν ἄρθρον), ὧν τὸν ἁπλούστερον τύπον παριστᾶ ἡ διάταξις Toricelli.

Νόμος τοῦ Boyle-Mariotte. Ἐκ πείρας εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν τῷ αὐτῷ χώρῳ δυνάμεθα νὰ ἐγκλείσωμεν κατὰ βούλησιν διαφόρους ποσότητας ἀερίου τινός, π. χ. ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, εἴτε τὴν αὐτὴν ποσότητα ἀέρος δυνάμεθα νὰ ἐγκλείσωμεν εἰς διαφόρου μεγέθους χώρους· δεικνύεται ὅμως ὅτι, ἐφ' ὅσον ὁ χῶρος, ὃν καταλαμβάνει ὡρισμένη ποσότης ἀερίου, μεταβάλλεται, μεταβάλλεται καὶ ἡ πίεσις, ἣν τοῦτο ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ ἐγκλείοντος τὸ ἀέριον δοχείου. Ἡ σχέσις δέ, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ ὄγκου ἀερίου καὶ τῆς πιέσεως αὐτοῦ, παρέχεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῶν Boyle-Mariotte καθ' ὅν: *Οἱ ὄγκοι, οὓς καταλαμβάνει ἐν τῇ αὐτῇ θερμοκρασίᾳ ὡρισμένη ποσότης ἀερίου εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογοι τῶν πιέσεων.* Οὕτως, ἐὰν καλέσωμεν διὰ V_1, V_2 τοὺς ὄγκους, οὓς καταλαμβάνει διαδοχικῶς ἡ αὐτὴ ποσότης ἀερίου, καὶ διὰ P_1 καὶ P_2 τὰς ἀντιστοίχους πιέσεις, ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία παραμένει ἀμετάβλητος, θὰ ἔχομεν τὴν σχέσιν·

$$V_1 : V_2 = P_2 : P_1$$

ἢ καὶ

$$V_1 . P_1 = V_2 . P_2$$

Ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου τύπου προκύπτει ἑτέρα διατύπωσις τοῦ νόμου Boyle-Mariotte καθ' ἥν:

Τὸ γινόμενον τοῦ ὄγκου ὡρισμένης ποσότητος ἀερίου ἐπὶ τὴν πίεσιν αὐτοῦ εἶναι σταθερόν. Γραφικῶς δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν τὸν ἀνωτέρω νόμον, ἐὰν ἐπὶ συστήματος ὀρθογωνίων ἀξόνων ἐν ἐπιπέδῳ λάβωμεν ὡς τετμημένας τὰς τιμὰς τῆς πιέσεως καὶ ὡς τεταγμένας τὰς ἀντιστοιχούσας τιμὰς τῶν ὄγκων τῆς αὐτῆς ποσότητος ἀερίων, ὅτε ἡ προκύπτουσα παραστατικὴ καμπύλη τοῦ νόμου Boyle-Mariotte εἶναι ἰσοσκελὴς ὑπερβολὴ (Σχ. 3). Ὁ ἀνωτέρω νόμος ἰσχύει ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἡ πίεσις τοῦ ἀερίου δὲν εἶναι ἀρκούντως μεγάλη, καίτοι διὰ τὸν ἀέρα, ὀξυγόνον, ἄζωτον καὶ ἄλλα τινὰ ἀέρια ὁ ἀνωτέρω νόμος ἰσχύει κατὰ μεγάλην προσέγγισιν μέχρι πιέσεως 100 ἀτμοσφαιρῶν. Πάντως ἡ πίεσις δέον νὰ μὴ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε τὸ ἀέριον νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὸ σημεῖον τῆς ὑγροποιήσεως αὐτοῦ. Αἱ ἀποκλίσεις, ἃς παρουσιάζουσι τὰ διάφορα ἀέρια ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ Boyle-Mariotte, ἐσπουδάσθησαν λεπτομερῶς ὑπὸ τοῦ Regnault (1847-1862), ὑπὸ δὲ τοῦ Van der Waals (1873) ὑπεδείχθη τύπος, ὅστις ἰσχύει καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν μεγάλων πιέσεων, παρεχόμενος ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως:

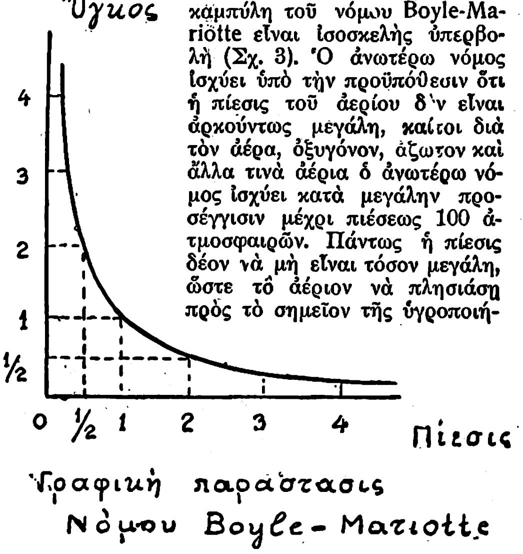

Σχ. 3.

$$\left(P + \frac{a}{V^2}\right) . (V - b) = c$$

ἐν ᾗ a, b καὶ c παριστῶσι σταθεράς, αἵτινες ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀερίου.

Διαστολὴ τῶν ἀερίων. Ὅταν θερμάνωμεν ἀέριον ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν, ἐπέρχεται αὔξησις τοῦ ὄγκου αὐτοῦ, ἥτις ὁρίζεται ὡς διαστολὴ ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν, ἐὰν δὲ τοὐναντίον ὁ ὄγκος τοῦ ἀερίου κατὰ τὴν θέρμανσιν διατηρεῖται σταθερός, λαμβάνει χώραν αὔξησις τῆς πιέσεως, ἥτις ὁρίζεται ὡς διαστολὴ ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον.

Τὸ φαινόμενον τῆς διαστολῆς τῶν ἀερίων ἐξηρευνήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Gay-Lussac (1778-1850), ὅστις πειραματικῶς κατέδειξεν ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει διαστολῆς ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν πάντα τὰ ἀέρια διαστέλλονται ὁμοιομόρφως.

Digitized by Google

Οὕτως, ἐὰν ὡρισμένον ὄγκον ἀερίου θερμάνωμεν ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν μεταξὺ 0^0 καὶ 100^0, μετρήσωμεν τὴν αὔξησιν τοῦ ὄγκου αὐτοῦ καὶ διαιρέσωμεν τὴν προκύπτουσαν αὔξησιν τοῦ ὄγκου διὰ 100, προκύπτει ἀριθμός, ὅστις διὰ πάντα τὰ ἀέρια εἶναι ὁ αὐτός, ἴσος πρὸς $1/273 = 0,00367$ καὶ ὅστις καλεῖται *συντελεστὴς διαστολῆς ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν*, ἢ *συντελεστὴς ὄγκου*. Ὁ Gay-Lussac ἐκ μετρήσεων αὐτοῦ ἐπὶ διαφόρων ἀερίων διετύπωσε τὸν φερώνυμον αὐτοῦ νόμον ὡς ἑξῆς:

Ὁ θερμικὸς συντελεστὴς διαστολῆς (συντελεστὴς ὄγκου) ἀερίου εἶναι σχεδὸν ὁ αὐτὸς διὰ πάντα τὰ ἀέρια, ἤτοι $a = 1/273 = 0,00367$.

Ἐὰν δὲ V_0 παριστᾷ τὸν ὄγκον ἀερίου τινὸς ὑπὸ θερμοκρασίαν μηδὲν καὶ V_t τὸν ὄγκον τοῦ ἀερίου εἰς τὴν θερμοκρασίαν t, τῆς πιέσεως τηρουμένης ἀμεταβλήτου, θὰ ἔχωμεν: $V_t = V_0 (1 + at)$.

Ἐπίσης ἐὰν θερμάνωμεν ἐν κλειστῷ χώρῳ ἀέριον ἀπὸ 0^0 εἰς 100^0, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ πίεσις τοῦ ἀερίου αὐξάνει, τὸ δὲ πηλίκον τῆς αὐξήσεως τῆς πιέσεως διὰ 100, ὅπερ καλεῖται *συντελεστὴς διαστολῆς τοῦ ἀερίου ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον ἢ συντελεστὴς πιέσεως*, δεικνύεται ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς διὰ πάντα τὰ ἀέρια καὶ ἀριθμητικῶς περίπου ἴσος πρὸς τὸν συντελεστὴν διαστολῆς ὑπὸ σταθερὰν πίεσιν.

Νόμος Boyle—Mariotte—Gay, Lussac. Ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν ὅτι τὸ γινόμενον τοῦ ὄγκου ἀερίου ἐπὶ τὴν πίεσιν αὐτοῦ, ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν, εἶναι σταθερόν, ἤτοι:

$$V.P = \text{σταθερὸν (Νόμος Boyle-Mariotte)}$$

Ὑποθέσωμεν ὅμως ἤδη ὅτι ἡ θερμοκρασία τοῦ τἀερίου μεταβάλλεται· τότε δύναται νὰ μεταβληθῇ νόσον ὁ ὄγκος, ὅσον καὶ ἡ πίεσις τοῦ ἀερίου. Δυθάμεθα ὅμως, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐλέχθη, νὰ ρεωρήσωμεν ἓν τῶν ἀνωτέρω μεγεθῶν ὡς σταθεσόν. Πρὸς εὕρεσιν γενικῆς ἐξισώσεως μεταξὺ πιέεως ὄγκου καὶ θερμοκρασίας, φαντασθῶμεν ὅτι πχομεν ἐν ἀρχῇ ὄγκον V_0 ὑπὸ θερμοκρασίαν O^0 καὶ πίεσιν P_0, καὶ ὑποθέσωμεν ὅτι, διατηροῦντες τὴν ρίεσιν τοῦ ἀερίου σταθεράν, θερμαίνομεν τὸ ἀέπιον μέχρι τῆς θερμοκρασίας t^0. Τότε, συμφώνως θρὸς τὸν νόμον Gay-Lussac, ὁ ὄγκος τοῦ ἀερίου σέλει λάβει τὴν τιμὴν V_t, ὁριζομένην ὑπὸ τῆς χέσεως

$$V_t = V_0 (1+at)$$

ἢ ὅπερ τὸ αὐτὸ

$$V_t P_0 = V_0 . P_0 (1+at)$$

Ἐὰν ἤδη, διατηρουμένης τῆς θερμοκρασίας σταθεράς, μεταβάλωμεν τὴν πίεσιν τοῦ ἀερίου ἀπὸ P^0 εἰς P τότε τὸ ἀέριον λαμβάνει ὄγκον V οὗτινος ἡ τιμὴ καθορίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου Boyle-Mariotte

$$Vp = V_t P_0 = V_0 P_0 (1+at).$$

Εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίσης ἐξαγόμενον θέλομεν καταλήξει, ἐὰν δεχθῶμεν ὅτι ἡ μεταβολὴ λαμβάνει χώραν δι' αὐξήσεως ἐν ἀρχῇ τῆς θερμοκρασίας ἀπὸ O^0 εἰς t, τοῦ ὄγκου διατηρουμένου σταθεροῦ, καὶ ἀκολούθως ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν t προκαλέσωμεν ταυτόχρονον μεταβολὴν τοῦ ὄγκου καὶ τῆς πιέσεως εἰς τὰς τιμὰς V καὶ P.

Ἡ ἐξίσωσις:

$$V. P = V_0 P_0 (1+at)$$

καλεῖται νόμος Boyle—Mariotte—Gay-Lussac καὶ μεταπίπτει εἰς τὸν νόμον Boyle—Mariotte ὅταν ἡ θερμοκρασία παραμένει ἀμετάβλητος, εἰς τὸν νόμον δὲ Gay-Lussac, ὅταν ἡ πίεσις ἢ ὁ ὄγκος παραμένει σταθερὸς ἐνῷ μεταβάλλεται ἡ θερμοκρασία.

Ἡ ἀνωτέρω ἐξίσωσις λαμβάνει ἰδιάζουσαν μορφὴν δι' εἰσαγωγῆς ἐν αὐτῇ τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας. Οὕτως, ἐὰν διὰ T καλέσωμεν τὴν ἀπόλυτον θερμοκρασίαν, τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς t^0 Κελσίου, θὰ εἶναι $T=273+t$ καὶ ἐπομένως, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι $a=1/273$, προκύπτει

$$V.P = V_0 P_0 \left(1+\frac{t}{273}\right) = V_0 P^0 \left(\frac{273+t}{273}\right) = \frac{V_0 P^0 . T}{273}$$

ἐὰν δὲ θέσωμεν $T_0=273$, προκύπτει ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως

$$\frac{V P}{T} = \frac{V_0 P_0}{T_0}$$

Ἤτοι: ***Δι' ἑκάστην ποσότητα ἀερίου τὸ γινόμενον τῆς πιέσεως ἐπὶ τὸν ὄγκον διαιρεθὲν διὰ τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας T εἶναι σταθερόν.***

Ἡ ἀνωτέρω ἐξίσωσις, ἐὰν τεθῇ $\frac{V_0 P_0}{T_0} = R$, λαμβάνει τὴν μορφήν:

$$V. P. = R. T.$$

Τὸν νόμον Boye—Mariotte—Gay-Lussac δυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν δι' οἰκογένεια ἢ σειρᾶς καμπυλῶν ἐν ἐπιπέδῳ, αἵτινες προκύπτουσιν ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐξισώσεως, ἐὰν εἰς τὸ T δοθῶσι διάφοροι τιμαὶ 100^0, 200^0, 300^0 κ.λ.π.

Ἐν τῷ παρακειμένῳ σχήματι (Σχ. 4) εἰκονίζεται σειρὰ τῶν ἀνωτέρω καμπυλῶν, ὑποτιθεμένου ὅτι ὑπὸ ἀπόλυτον θερμοκρασίαν 100^0 ὡρισμένη μᾶζα ἀερίου ὑπὸ πίεσιν μιᾶς ἀτμοσφαίρας καταλαμβάνει ὄγκον ἑνὸς λίτρου.

Ἐὰν ὅθεν κατασκευάσωμεν τὴν καμπύλην P.V= R.T. λαμβάνοντες ὡς τετμημένους τοὺς ὄγκους καὶ ὡς τεταγμένας τὰς πιέσεις, τότε ἡ καμπύλη αὕτη ἡ ἰσχύουσα διὰ τὴν σταθερὰν θερμοκρασίαν 100^0 καλεῖται ἰσόθερμος διὰ T=100. Ἡ ἰσόθερμος διὰ T=200 εὑρίσκεται ἐκ τῆς ἐξισώσεως P.V=2, ἡ ἰσόθερμος διὰ T= 300^0 ἐκ τῆς ἐξισώσεως P. V = 3 κ.ο.κ.

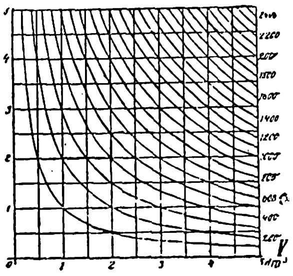

Σχ. 4.

Ἐκ τῶν καμπυλῶν, τῶν εἰκονιζομένων ἐν τῷ διαγράμματι τῶν ἰσοθέρμων, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ καθορίσωμεν τὸν ὄγκον, ὃν καταλαμβάνει ἡ αὐτὴ ποσότης ἀερίου ὑπὸ ἄλλην θερμοκρασίαν καὶ ἄλλην πίεσιν. Οὕτω ἡ αὐτὴ ποσότης ἀερίου ὑπὸ $T^0=600$ καὶ P=2 ἀτμ. καταλαμβάνει ὄγκον V=3 λίτρων, καθ' ὅσον ἐπὶ τῆς τεταγμένης (Σχ. 4) P=2 ἀντιστοιχεῖ ἐπὶ τῆς ἰσοθέρμου $T=600^0$ ἡ τετμημένη v = 3.

Ἀερίων σταθερά. Ἡ τιμὴ τῆς παραστάσεως $R = \frac{V_0 P_0}{T_0}$ ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς φύσεως καὶ ποσότητος τοῦ ἀερίου. Ἐὰν δεχθῶμεν, ὡς συνήθως γίνεται, μᾶζαν ἀερίου 1g καὶ ἐκφράσωμεν τὴν πίεσιν εἰς δύνας κατὰ τετραγ. ἑκατοστόμετρον, τὸν δὲ ὄγκον εἰς κυβικὰ ἑκατοστόμετρα, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν τιμὴν αὐτῆς διὰ τὰ διάφορα ἀέρια.

Οὕτω, προκειμένου περὶ ἀέρος, εὑρισκομένου ὑπὸ πίεσιν 760 mm καὶ θερμοκρασίαν τοῦ μηδενός, εἶναι $V_0 = 1/0,001293 = 1000/1,293$ cm^3. Ἐξ ἄλλου πίεσις μιᾶς ἀτμοσφαίρας ἀντιστοιχεῖ εἰς 1033 γρμ. καὶ κατὰ $1cm^2$, ἐκφραζομένη δὲ εἰς δύνας εἶναι $1033 \times 981 \frac{\text{Δύναι}}{cm^2}$ καὶ ἐπομένως δι' 1 γραμμάριον ἀέρος θὰ εἶναι:

$$R = \frac{P_0 V_0}{T_0} = \frac{1033 \times 981 \times 1000}{1,293 \times 273} = 2,871 \frac{10^6 \text{ Erg}}{\text{Grad. C.}}$$

Καθ' ὅμοιον τρόπον εὑρίσκομεν διὰ τὸ ὀξυγόνον $R = 2,597.10^6$, διὰ τὸ ἄζωτον $R = 2,967.10^6$, διὰ τὸ ὑδρογόνον $R = 41,25.10^6$.

Αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ καλοῦνται *εἰδικαὶ σταθεραὶ* τῶν ἀερίων. Ἐὰν ἀντὶ ἑνὸς γραμμαρίου, π. χ. ὑδρογόνου, ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ μᾶζα αὐτοῦ εἶναι m γραμμαρίων, θέλομεν ἔχει:

$$\frac{P_0 . V_0}{T_0} = 41,25.10^6 . m$$

Ὅλως ἁπλουστάτην ὅμως μορφὴν λαμβάνει ἡ ἀνωτέρω ἐξίσωσις, ἐὰν ὑποθέσωμεν μᾶζαν ἀερίου ἴσην πρὸς τὸ γραμμομόριον αὐτοῦ (μᾶζα εἰς γραμμάρια ἐκφραζομένη ὑπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ μοριακοῦ βάρους). Οὕτω δι' ἓν γραμμομόριον ὀξυγόνου (32 gr), ὑδρογόνου (2,0154 gr), ἀζώτου (28, 02 gr), τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἐξισώσεως λαμβάνει τὴν τιμήν, διὰ τὸ ὀξυγόνον $2,597 \times 32.10^6$, διὰ τὸ ἄζωτον $2,967 \times 28,02.10^6$, διὰ τὸ ὑδρογόνον $41.25. 2,0154.10^6$, πᾶσαι δ' αἱ ἀνωτέρω τιμαὶ ἰσοῦνται πρὸς $8,316,10^7$., ἤτοι λαμβάνομεν πάντοτε τὸν αὐτὸν ἀριθμόν, οὕτινος ἡ ἀκριβεστέρα τιμὴ εἶναι $8,3187.10^7$.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει ὅτι διὰ μᾶζαν ἀερίου ἑνὸς γραμμομορίου ἡ ἀνωτέρω ἐξίσωσις ἁπλουστεύεται καὶ γράφεται ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$P.V = R.T.$$

ἔνθα $R = 8,3187.10^7$ παριστᾷ τὴν *παγκόσμιον σταθερὰν* τῶν ἀερίων.

Ἡ ἀνωτέρω ἐξίσωσις καλεῖται εἰδικώτερον *ἐξίσωσις τῶν ἀερίων*.

Ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐφαρμόσωμεν τὴν ἀνωτέρω ἐξίσωσιν δι' οἱανδήποτε μᾶζαν ἀερίου, δέον νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν ἐν αὐτῇ περιεχόμενον ἀριθμὸν γραμμομορίων. Ἐὰν παραστήσωμεν τοῦτον διὰ v, τότε λαμβάνομεν τὴν ἐξίσωσιν:

$$\frac{P.V}{T} = R. v, \text{ ἔνθα } R = 8,319. 10^7.$$

Ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην ἡ ἐξίσωσις αὕτη καλεῖται *ἐξίσωσις τοῦ Clapeyron.*

Ἐκ τῆς ἐξισώσεως Clapeyron δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ὑπολογίσωμεν τὸν ὄγκον V_0, ὃν καταλαμβάνει ἓν γραμμομόριον ἀερίου εἰς O^0 καὶ 760 m.m. Ὄντως εἶναι $P_0 = 1033 \times 981$ Δύναι / cm^2 καὶ $T = 273$· ἐπομένως:

$$V_0 = \frac{8,319 \ 10^7 . 1, 273}{1033 . 981} = 2,24.10^4 cm^3 = 22.41 \text{ λίτρα}$$

Ἡ τιμὴ αὕτη, ἥτις καλεῖται *μοριακὸς ὄγκος* τῶν ἀερίων, δύναται πρὸς τούτοις νὰ εὑρεθῇ ἀμέσως ἐκ τοῦ βάρους 1 λίτρου ὑδρογόνου, ἐὰν διαιρέσωμεν τὸ μοριακὸν βάρος τοῦ ὑδρογόνου 2,0154 διὰ τοῦ βάρους ἑνὸς λίτρου ὑδρογόνου 0,08995, ὅτε προκύπτει 2,0154 : 0,09 = 22,4 λίτρα.

Νόμος τοῦ Avogadro. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἓν γραμμομόριον οἱουδήποτε ἀερίου καταλαμβάνει πάντοτε τὸν αὐτὸν ὄγκον, ἐξηγεῖται διὰ τῆς παραδοχῆς ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μορίων τῶν περιεχομένων ἐν δεδομένῳ ὄγκῳ εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς φύσεως τοῦ ἀερίου. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη διετυπώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Avogadro (1811), ὅστις ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν φέρονται τὰ ἀέρια ἐν τοῖς χημικοῖς φαινομένοις· ἐκλήθη δὲ *νόμος* ἢ *ὑπόθεσις Avogadro* καὶ διατυποῦται συνήθως ὡς ἑξῆς:

Ἐν τῇ αὐτῇ θερμοκρασίᾳ καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίεσιν ἴσοι ὄγκοι διαφόρων ἀερίων περιλαμβάνουσι τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν μορίων.

Ἐφαρμογὴ τῆς ἐξισώσεως τῶν ἀερίων. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐν τῇ πράξει παρουσιάζεται τὸ πρόβλημα, δοθέντος ὄγκου V_t ἀερίου τινὸς μάζης ὑπὸ θερμοκρασίαν t^0 καὶ πίεσιν p, νὰ γίνῃ ἡ ἀναγωγὴ τοῦ ὄγκου εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ O^0 καὶ πίεσιν 760 m.m, ἤ, ὡς συνήθως λέγομεν, ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας.

Τὸ πρόβλημα τοῦτο λύεται εὐκόλως ἐκ τῆς ἐξισώσεως Boyle-Mariotte—Gay-Lussac, ἐξ ἧς προκύπτει:

$$V_t . P = V_{0.760} \times 760 (1+at)$$

ἐξ ἧς

$$V_{0.760} = \frac{V_t}{1+at} . \frac{P}{760}$$

Πυκνότης ἀερίων. Καλεῖται ἀπόλυτος πυκνότης ἀερίου τινὸς ἡ μᾶζα τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου ($1 cm^3$) ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας. Διὰ τὸν ἀέρα ἡ ἀπόλυτος πυκνότης εἶναι, ὡς εἴδομεν, 0,001293 ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι ὁ ἀὴρ ὑπὸ κανονικὰς συνθήκας εἶναι κατὰ 773,5 φορὰς ἐλαφρότερος τοῦ ὕδατος. Ὑποθέσωμεν ἤδη ὅτι ἡ αὐτὴ μᾶζα ἀέρος m ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν καταλαμβάνει τοὺς ὄγκους V_0, V_1 ἔστωσαν δὲ P_0, P_2 αἱ ἀντίστοιχοι πιέσεις. Ἐὰν διὰ $δ_0$ καὶ $δ_1$ καλέσωμεν τὰς ἀντιστοίχους πυκνότητας, προκύπτει:

$$δ_0 = \frac{m}{v_0} \text{ καὶ } δ_1 = \frac{m}{v_1}$$

ἐξ οὗ

$$\frac{δ_0}{δ_1} = \frac{V_1}{V_0} . \text{ Ἀλλὰ } \frac{V_1}{V_0} = \frac{P_0}{P_1}, \text{ ἐξ ἧς}$$

$$\frac{δ_0}{δ_1} = \frac{P_0}{P_1}$$

ἤτοι *αἱ πυκνότητες εἶναι ἀνάλογοι τῶν πιέσεων.*

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀπολύτου πυκνότητος διακρίνομεν καὶ τὴν σχετικὴν πυκνότητα τῶν ἀερίων, ἥτις ὁρίζεται ὡς ὁ λόγος τῆς μάζης ὄγκου ἀερίου τινὸς πρὸς τὴν μᾶζαν ἴσου ὄγκου ἀέρος, ἀμφοτέρων λαμβανομένων ὑπὸ συνθήκας κανονικάς. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ὁρισμοῦ προκύπτει ὅτι ἡ σχετικὴ πυκνότης ἀερίου τινὸς ἰσοῦται πρὸς τὸν λόγον τῶν ἀπολύτων πυκνοτήτων ἀερίου ($Δ'_0$) καὶ ἀέρος ($Δ_0$)

ἤτοι:

$$δ = \frac{Δ'_0}{Δ_0}$$

Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τῆς ἀπολύτου πυκνότητος προκύπτει ὅτι, μεταβαλλομένης τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς πιέσεως τοῦ ἀερίου, μεταβάλλεται καὶ ἡ πυκνότης αὐτοῦ. Οὕτως ὑπὸ θερμοκρασίαν t καὶ πίεσιν P ἡ ἀπόλυτος πυκνότης τοῦ ἀέρος εἶναι:

$$Δ = 0,001293. \frac{1}{1+at} . \frac{P}{760}$$

καθ' ὅσον πρὸς εὕρεσιν τῆς πυκνότητος τοῦ ἀερίου δέον νὰ ἀναχθῇ ὁ ὄγκος τοῦ ἀερίου ($1cm^3$) εἰς κανονικὰς συνθήκας. Προκειμένου ὅμως περὶ τῆς σχετικῆς πυκνότητος παρατηρεῖται ὅτι, ἐὰν μεταβληθῇ ἡ θερμοκρασία καὶ ἡ πίεσις, ὁ λόγος δ παραμένει ἀμετάβλητος· ἐξ οὗ συνάγεται ὁ ἀκόλουθος ὁρισμὸς τῆς σχετικῆς πυκνότητος ἀερίων: *Καλεῖται σχετικὴ πυκνότης ἀερίου ὁ λόγος τῆς μάζης ὄγκου τινὸς ἀερίου πρὸς τὴν μᾶζαν ἴσου ὄγκου ἀέρος ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν.*

Γνωστῆς οὔσης τῆς πυκνότητος ἀερίου καὶ τοῦ ὄγκου αὐτοῦ ὑπὸ δεδομένην θερμοκρασίαν καὶ πίεσιν, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ εὕρωμεν τὴν μᾶζαν αὐτοῦ. Ἔστω δ ἡ σχετικὴ πυκνότης ἀερίου καὶ V ὁ ὄγκος αὐτῆς ὑπὸ θερμοκρασίαν t καὶ πίεσιν P. Ἐκ τοῦ τύπου τῆς σχετικῆς πυκνότητος εὑρίσκομεν $Δ'_0 = δ \times Δ_0 = δ \times 0,001293$. Δι' ἀναγωγῆς δὲ τοῦ ὄγκου τοῦ ἀερίου εἰς κανονικὰς συνθήκας εὑρίσκομεν:

$$V_{0.760} = \frac{V}{1+at} . \frac{P}{760}$$

ὅτε ἡ μᾶζα αὐτοῦ καθορίζεται ἐκ τοῦ τύπου:

$$M = V_{0.760} \times Δ' = V_{0.760} \times δ \times 0,001293.$$

Στηριζόμενοι εἰς τὸν νόμον Avogadro δυνάμεθα ἐκ τῆς πυκνότητος ἀερίου τινὸς νὰ προσδιορίσωμεν τὸ μοριακὸν αὐτοῦ βάρος: Ὄντως ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τοῦ Avogadro προκύπτει: *Αἱ πυκνότητες διαφόρων ἀερίων ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ὡς τὰ μοριακὰ βάρη αὐτῶν.* Ἐὰν δὲ θεωρήσωμεν τὸ ὀξυγόνον καὶ ἕτερόν τι ἀέριον, μοριακοῦ βάρους M καὶ πυκνότητος δ, θέλομεν ἔχει

$$\frac{M}{32} = \frac{δ}{1,1053}$$

ἔνθα 32 τὸ μοριακὸν βάρος τοῦ ὀξυγόνου καὶ

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΠΥΚΝΟΤΗΤΩΝ ΤΩΝ ΑΕΡΙΩΝ

ὡς πρὸς ὕδωρ, ἀέρα καὶ ὀξυγόνον (εἰς θερμοκρασίαν 0° καὶ πίεσιν 760 m. m.)

Ἀέρια	Ὕδωρ 1	Ἀὴρ 1	Ὀξυγόνον=16
	0,00		
Ἄζωτον	12507	0,9674	14,002
Ἄζωτον (ἀτμοσφ.)	12567	0,9721	14,069
Ἀζώτου μονοξείδιον	19777	1,5298	22,140
Ἀζώτου διοξείδιον	13402	1,0367	15,003
Ἀὴρ (ἄνευ CO_2)	12928	1,0000	14,473
Αἰθάνιον	13567	1,0494	15,188
Αἰθύλιον χλωριοῦχον	2869	2,219	32,11
Ἀμμωνία	07708	0,5962	8,629
Ἄνθρακος μονοξείδιον	12503	0,9671	13,997
Ἄνθρακος διοξείδιον	19768	1,5291	22,131
Ἀργὸν	17809	1,3776	19,938
Ἥλιον	0177	0,137	1,98
Θείου διοξείδιον	29266	2,2638	32,764
Κρυπτὸν	3645	2,820	40,81
Μεθάνιον	07168	0,5545	8,025
Μεθύλιον χλωριοῦχον	23045	1,7825	25,796
Νέον	0890	0,688	9,96
Ξένον	572	4,42	64,
Ὀξυγόνον	14922	1,1056	16,
Ὀξυλένιον	11759	0,9096	13,164
Ὑδρογόνον	00895	0,0695	1,006
Ὑδρόθειον	15392	1,1906	17,231
Ὑδροχλώριον	16398	1,2684	18,357
Φθόριον	169	1,31	18,9
Χλώριον	32197	2,4905	36,046

1,1053 ἡ πυκνότης αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω τύπου προκύπτει:

$$M = \frac{32}{1,1053}\ \delta = 28,95.\ \delta$$

ἤτοι: *τὸ μοριακὸν βάρος ἀερίου τινὸς ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῆς σχετικῆς πυκνότητος αὐτοῦ ἐπὶ 28,95.*

Ἐὰν πρὸς τούτοις διὰ n καλέσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν μορίων τῶν περιεχομένων εἰς 1 γραμμάριον ὀξυγόνου καὶ διὰ d τὴν πυκνότητα ἀερίου τινός, σχετιζομένου ὡς πρὸς τὸ ὀξυγόνον, τότε τὸ πηλίκον n/d παριστᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν μορίων ἐν ἑνὶ γραμμαρίῳ τοῦ ἀερίου. Τὸ ὀξυγόνον ὡς γνωστὸν ἀκολουθεῖ σχεδὸν τελείως τὸν νόμον Boyle—Mariotte—Gay-Lussac, καὶ διὸ πάντα τ' ἀέρια, ἅτινα ἀκολουθοῦσι τὸν ἀνωτέρω νόμον, εἶναι d σταθερόν, καὶ ἑπομένως ὁ εἰς τὴν μᾶζαν ἑνὸς γραμμαρίου περιεχόμενος ἀριθμὸς μορίων εἶναι ἐπίσης σταθερός. Ἐὰν ὅμως ἡ ὡς πρὸς τὸ ὀξυγόνον σχετιζομένη πυκνότης ἑνὸς ἀερίου μεταβάλλεται μεταβαλλομένης τῆς θερμοκρασίας, ὡς π. χ. εἰς τὸ N_2O_4, οὗτινος ἡ πυκνότης αὐξανομένης τῆς θερμοκρασίας ἐλαττοῦται, συνάγομεν ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μορίων ἐν τῇ μονάδι τῆς μάζης αὐξάνεται δι' αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται διὰ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ἐν τῇ περιπτώσει τῶν συνθέτων ἀερίων, ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία αὐτῶν αὐξάνεται, τὰ μόρια αὐτῶν διασπῶνται, ἤτοι ἐξ ἑνὸς μορίου προκύπτουσι δύο ἢ περισσότερα μόρια. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλοῦμεν *διάστασιν ἢ ἀφεταιρισμὸν τῶν ἀερίων.*

Προσδιορισμὸς τῆς πυκνότητος. Πρὸς προσδιορισμὸν τῆς πυκνότητος τῶν ἀερίων ἡ μᾶλλον χρησιμοποιουμένη μέθοδος εἶναι ἡ τοῦ Regnault (σχ. 5). Λαμβάνομεν ὑαλίνην σφαῖραν μετὰ στρόφιγγος, ἐξ ἧς ἀφαιροῦμεν τὸν ἀέρα, ὅσον τὸ δυνατὸν τελείως καὶ προσδιορίζομεν τὸ βάρος αὐτῆς. Ἀκολούθως πληροῦμεν τὴν σφαῖραν ἐκ τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ἀερίου, ἔστω δὲ t ἡ θερμοκρασία καὶ P ἡ πίεσις τούτου, καὶ ζυγίζομεν ἐκ νέου. Ἐὰν β παριστᾷ τὸ βάρος τῆς σφαίρας κενῆς καὶ B_1 τὸ βάρος αὐτῆς πλήρους ἀερίου, τὸ βάρος τοῦ ἀερίου εἶναι προδήλως $B = B_1 - \beta$. Ἀκολούθως προσδιορίζομεν τὸν ὄγκον τῆς σφαίρας διὰ πληρώσεως τῆς σφαίρας δι' ἀπεσταγμένου ὕδατος. Ἐὰν B′ τὸ βάρος τοῦ ὕδατος καὶ ε ἡ πυκνότης αὐτοῦ ὑπὸ θερμοκρασίαν t παρεχομένη ἐκ τῶν πινάκων, ὁ ὄγκος τῆς σφαίρας εἰς θερμοκρασίαν t εἶναι B′/ε καὶ ἑπομένως ἡ πυκνότης τοῦ ἀερίου θὰ εἶναι: $\delta = B.\varepsilon/B'$.

Σχ. 5.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἀνωτέρω μεθόδου δυνάμεθα πρὸς προσδιορισμὸν τῆς πυκνότητος ἀερίου, νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἄνωσιν, ἣν ὑφίσταται μικρὰ ὑαλίνη σφαῖρα ἐμβεβαπτισμένη ἐντὸς αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μεταχειριζόμεθα εἰδικὸν ζυγόν, καλούμενον ζυγὸν ἀερίων. Οὗτος ἀποτελεῖται ἐν μικρᾶς φάλαγγος ζυγοῦ (Σχ. 6), εἰς τὸ ἓν ἄκρον τῆς ὁποίας προσαρμόζεται μικρὰ ὑαλίνη σφαῖρα, ἰσορροπουμένη δι' ἀντιβάρου, προσαρμοζομένου κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον τῆς φάλαγγος. Συνήθως ὁ ὅλος ζυγὸς κατασκευάζεται ἐκ χαλαζίου καὶ ἐγκλείεται ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου, πρὸς ὃ ἄγεται τὸ ὑπὸ ἐξέτασιν ἀέριον. Ἡ ἰσορροπία τοῦ ζυγοῦ ἀποκαθίσταται διὰ ρυθμίσεως τῆς πιέσεως τοῦ ἀερίου, ἣν παρέχει τὸ παρακείμενον μανόμετρον. Ἡ συσκευὴ βαθμολογεῖται δι' ἀέρος ἢ ἄλλου ἀερίου γνωστῆς πυκνότητος, δυνάμεθα δὲ λόγῳ τῆς σμικρότητος τῆς συσκευῆς νὰ προσδιορίσωμεν τὴν πυκνότητα ἀερίων διὰ χρησιμοποιήσεως λίαν μικρᾶς ποσότητος τούτων.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μεθόδων πρὸς καθορισμὸν τῆς σχετικῆς πυκνότητος τῶν ἀερίων ἐφαρμόζεται πολλάκις καὶ ἡ μέθοδος ἐκροῆς τοῦ Bunsen. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀκολούθου ἀρχῆς: Οἱ χρόνοι καθ' οὓς ἐκρέουσιν ἴσοι ὄγκοι δύο ἀερίων ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν ἐκ μικροτάτης ὀπῆς (διαμ. 0,01 — 0,1 mm) ἔχουσι τὸν λόγον τῶν τετραγωνικῶν ριζῶν τῶν πυκνοτήτων τῶν ἀερίων. Πρὸς καθορισμὸν τῆς πυκνότητος τῶν ἀερίων διὰ τῆς ἀνωτέρω μεθόδου χρησιμοποιεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Bunsen ὑποδειχθεῖσα συσκευὴ (σχ. 7), ἀποτελουμένη ἐξ ὑαλίνου κυλίνδρου μετὰ εἰδικῆς στρόφιγγος, οὗτινος τὸ ἄνω μέρος κλείεται διὰ λεπτοῦ ἐλάσματος λευκοχρύσου, ἐφ' οὗ διανοίγεται ἡ ὀπὴ ἐκροῆς, ἐν ᾧ τὸ κατώτερον ἄκρον βυθίζεται ἐντὸς ὑδραργύρου. Ὁ σωλὴν περιλαμβάνει πρὸς τούτοις καὶ πλωτῆρα ὑάλινον φέροντα χαραγήν, ἧς ἡ σύμπτωσις μετὰ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου καθορίζει τὸν ἐκρέοντα ὄγκον τοῦ ἀερίου. Ἡ μέτρησις διεξάγεται ὡς ἑξῆς. Ἐν ἀρχῇ βυθίζομεν τὸν σωλῆνα, τῆς στρόφιγγος τηρουμένης ἀνοικτῆς, ἐντὸς τοῦ ὑδραργύρου καὶ συνδέομεν τὴν στρόφιγγα πρὸς τὸν χῶρον ἐν ᾧ ὑφίσταται τὸ ὑπὸ μέτρησιν ἀέριον καὶ ἀνυψοῦμεν βραδέως τὸν σωλῆνα. Ἀκολούθως κλείομεν τὴν στρόφιγγα, βυθίζομεν τὸν σωλῆνα ἐν τῷ ὑδραργύρῳ, καὶ εἶτα διὰ καταλλήλου τοποθετήσεως τῆς στρόφιγγος ἀφήνομεν τὸ ἀέριον νὰ ἐκρεῇ ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς στήλης τοῦ ὑδραργύρου ἐκ τῆς ἄνωθεν λεπτῆς ὀπῆς, μετροῦμεν δὲ τὸν χρόνον τῆς ἐκροῆς ὡρισμένου ὄγκου ἀερίου, καθοριζομένου τῇ βοηθείᾳ τοῦ πλωτῆρος.

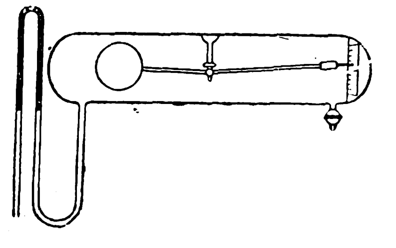

Σχ. 6.

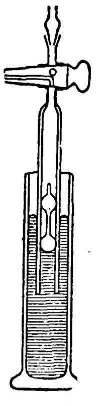

Σχ. 7.

Ἄνωσις ἀερίων. Ἀναγωγὴ ζυγίσεως εἰς τὸ κενόν. Πᾶν σῶμα ἐμβεβαπτισμένον ἐν ἀερίῳ π. χ. ἐν τῷ ἀέρι ὑφίσταται ἄνωσιν, ἣν δυνάμεθα, ὡς καὶ ἐν τῇ περιπτώσει τῶν ὑγρῶν, νὰ ὑπολογίσωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἀρχιμήδους. Ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀρχιμήδους ἔχει ὡς ἑξῆς: *Πᾶν σῶμα* ***ἐμβαπτιζόμενον ἐντὸς ἀερίου ὑφίσταται ἄνωσιν ἴσην πρὸς τὸ βάρος ἴσου ὄγκου ἀερίου.*** Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου σῶμά τι ἐν τῷ ἀέρι ζυγίζει ὀλιγώτερον ἢ ἐν τῷ κενῷ χώρῳ. Συνήθως τὰ σώματα ζυγίζομεν ἐν τῷ ἀέρι· ὅπως ὅμως εὕρωμεν τὸ ἀληθὲς βάρος αὐτῶν, ἤτοι τὸ βάρος ἐν τῷ κενῷ, δέον εἰς τὸ ἐν τῷ ἀέρι καθοριζόμενον βάρος αὐτῶν νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ βάρος τοῦ ὑπὸ τοῦ σώματος ἐκτοπιζομένου ἀέρος. Εἰς τὰς ἀκριβεῖς ζυγίσεις εἶναι ἐπάναγκες νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἄνωσιν τοῦ ἀέρος καὶ ν' ἀνάγωμεν τ' ἀποτελέσματα τῆς ζυγίσεως εἰς τὸ κενόν. Οὕτως ἐὰν m παριστᾷ τὸ βάρος σώματος ἐν τῷ ἀέρι, ἤτοι τὸ βάρος τῶν σταθμῶν, ἅτινα ἰσορροποῦσιν ἐν τῷ ζυγῷ τὸ σῶμα ἐν τῷ ἀέρι, λ τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ἀέρος, ὅπερ δεχόμεθα ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει 0.00120, s τὴν πυκνότητα τοῦ σώματος, σ τὴν πυκνότητα τῆς οὐσίας τῶν σταθμῶν, τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐν τῷ κενῷ M παρέχεται ἐκ τῆς σχέσεως:

$$M = m\left(1 + \frac{\lambda}{s} - \frac{\lambda}{\sigma}\right).$$

ἑπομένως παρατηροῦμεν ὅτι εἰς τὸ βάρος τοῦ σώματος ἐν τῷ ἀέρι m δέον νὰ προστεθῇ ἡ ποσότης mλ (1/s—1/σ), ὅπως εὕρωμεν τὸ βάρος ἐν τῷ κενῷ. Ἐν τῇ περιπτώσει χρησιμοποιήσεως σταθμῶν ἐξ ὀρειχάλκου (σ=8,4), δυνάμεθα διὰ τὰς διαφόρους πυκνότητας s νὰ σχηματίσωμεν πίνακα διορθώσεως. Οὕτω δεικνύεται ὅτι, ἐὰν ποσότης ὕδατος ζυγισθεῖσα διὰ σταθμῶν ὀρειχάλκου παρουσιάζει βάρος ἐν τῷ ἀέρι, ἢ ὡς συνήθως λέγομεν φαινόμενον βάρος, m, ἡ προσθετέα ποσότης, διὰ βάρος ἐν τῷ κενῷ, εἶναι m.0,0012 (1/1—1/8,4) = m. 0,00106, ἤτοι 1,06mg δι' ἕκαστον γραμμάριον.

Τέλεια ἢ ἰδανικὰ ἀέρια. Οὕτω καλοῦνται τὰ ἀέρια ἐκεῖνα ἅτινα ἀκολουθοῦσιν ἀκριβῶς τὸν νόμον Boyle - Mariotte καὶ Gay - Lussac καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ἰσχύει ἡ ἀνωτέρω εὑρεθεῖσα ἐξίσωσις P.V=R.T, ἥτις ὡς ἐκ τούτου ἐκλήθη ἐξίσωσις τῶν *τελείων ἢ ἰδανικῶν ἀερίων.* Ἐν τῇ φύσει δὲν ὑφίστανται τέλεια ἀέρια. Πολλὰ ὅμως τῶν ἐν τῇ φύσει ἀερίων καὶ ἄλλως καλουμένων φυσικῶν ἢ πραγματικῶν ἀερίων, ἀπέχοντα πολὺ τοῦ σημείου ὑγροποιήσεως αὐτῶν, ἀκολουθοῦσι κατὰ μεγάλην προσέγγισιν τοὺς νόμους τῶν τελείων ἀερίων. Διὰ τὰ φυσικὰ ἀέρια ἰσχύει ἡ ἐξίσωσις τοῦ Van der Waal, ἣν ἀναγράφομεν προηγουμένως.

Κινητικὴ τῶν ἀερίων θεωρία. Κατὰ τὴν μηχανικὴν θεωρίαν τῆς θερμότητος, ὑποθέτομεν ὅτι ἡ θερμότης συνίσταται εἰς κίνησιν τῶν μορίων τῶν σωμάτων. Ἡ θεωρία δὲ ἥτις ἐθεσπίσθη ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν θερμικὴν κίνησιν τῶν μορίων τῶν ἀερίων καλεῖται εἰδικῶς *κινητικὴ θεωρία τῶν ἀερίων.* Ὡς θεμελιωτὴς τῆς κινητικῆς θεωρίας τῶν ἀερίων θεωρεῖται ὁ Daniell Bernouilli (1738).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ταύτην ἡ κινητικὴ θεωρία δὲν διεδόθη, εἰς τρόπον ὥστε ἐπροτάθη ἐκ νέου βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Krönig (1856) καὶ ὑπὸ τοῦ Clausius (1857). Ἡ κινητικὴ θεωρία, ἐπεξεργασθεῖσα ἐν πολλοῖς ὑπὸ τοῦ Clausius, ἐτελειοποιήθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν Maxwell καὶ Boltzmonn. Κατὰ τὴν κινητικὴν θεωρίαν, φανταζόμεθα ὅτι τὰ ἀέρια ἀποτελοῦνται ἐκ μορίων, ἅτινα δι' ἁπλοῦν ἀέριον εἶναι ἀπολύτως ὅμοια, ἤτοι ἔχουσι τὴν αὐτὴν μᾶζαν, τὸ αὐτὸ μέγεθος, τὸ αὐτὸ σχῆμα, διὰ τὴν ἁπλότητα δὲ τῶν λογισμῶν δεχόμεθα ὅτι τὸ σχῆμα τῶν μορίων εἶναι σφαιρικόν. Τὰ μόρια τῶν ἀερίων δεχόμεθα ὅτι ἐν ἐλευθέρῳ δυνάμεων χώρῳ, κινοῦνται ἐλευθέρως χωρὶς νὰ ἐπιδρῶσιν ἐπ' ἀλλήλων, μετὰ μεγάλης ταχύτητος, ἀκολουθοῦντα εὐθύγραμμον τροχιάν. Κατὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν τὰ μόρια προσκρούουσιν ἐπ' ἀλλήλων, θεωροῦμεν δὲ τὰς κρούσεις αὐτῶν ὡς κρούσεις τελείως ἐλαστικῶν σωμάτων.

Ἡ ταχύτης τῶν μορίων ἐξαρτᾶται μόνον ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀερίου καὶ τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ, εἶναι δὲ λίαν μεγάλη. Οὕτω διὰ τὰ μόρια τοῦ ἀέρος δεικνύεται ὅτι ὑπὸ πίεσιν 760 mm καὶ θερμοκρασίαν 0°C ἡ ταχύτης αὐτῶν εἶναι 500 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον. Τὸ ἐλεύθερον διάστημα, ὅπερ διανύει ἕκαστον μόριον ἀέρος ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ταχύτητα μέχρις οὗ προσκρούσῃ ἐπὶ ἑτέρου ἀερίου μορίου, εἶναι λίαν μικρόν, κατὰ μέσον ὅρον 1.10^{-4} mm ἕνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν μορίων. Ὄντως ἐν ἑνὶ κυβικῷ ἑκατοστομέτρῳ καὶ ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν περιλαμβάνονται 27.10^{18} μόρια. Ἰδέαν τοῦ μεγέθους τοῦ ἀριθμοῦ τούτου λαμβάνομεν, ἐὰν ἀναλογισθῶμεν ὅτι, ἐὰν ἐπιχειρήσωμεν δι' ἀριθμήσεως νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν ἀνωτέρω ἀριθμόν, θὰ ἐχρειάζοντο 500.000 ἑκατομμύρια ἐτῶν ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι ἀδιακόπως ἐν ἡμέρᾳ καὶ νυκτὶ εἰς ἕκαστον λεπτὸν ἀριθμοῦμεν 100.

Ἐὰν φαντασθῶμεν πρὸς τούτοις ὅτι ἀφαιροῦμεν τὸν ἀέρα ἐκ δοχείου μέχρις ἐλαττώσεως τῆς πιέσεως εἰς 10^{-6} m.m ἤτοι 10^{-9} ἀτμ., ὁπότε ἐξ 1 δισεκατομμυρίου μορίων ἀφαιροῦνται πάντα πλὴν ἑνός, πάλιν ἐν ἑκάστῳ κυβ. ἑκατοστομέτρῳ ἀπομένουσιν 28.10^{9} μόρια.

Ἡ διάμετρος ἑκάστου μορίου εἶναι τῆς τάξεως 5.10^{-7} mm, ἡ δὲ μέση ἀπόστασις αὐτῶν ἀνέρχεται εἰς 4.10^{-6} m.m. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κρούσεων, αἵτινες λαμβάνουσι χώραν κατὰ δευτερόλεπτον ἐν ἑνὶ κυ-

Digitized by Google

βικῷ ἑκατοστομέτρῳ ἀέρος εἶναι περίπου 5000 ἑκατομμύρια, θεωροῦνται δ' ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἀερίων ὡς κρούσεις μεταξὺ ἀπολύτως ἐλαστικῶν σωμάτων.

Πάντα τ' ἀνωτέρω δεδομένα προκύπτουσιν ἐκ πειραματικῶν ἀποτελεσμάτων καὶ θεωρητικῶν συλλογισμῶν. Κατὰ τὴν κινητικὴν θεωρίαν ἡ πίεσις, ἣν ἀσκεῖ ἀέριον ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ περιέχοντος αὐτὸ δοχείου, ὀφείλεται εἰς τὰς κρούσεις τῶν μορίων τοῦ ἀερίου ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων τοῦ δοχείου, καὶ ἑπομένως ἡ πίεσις, ἣν ἀσκεῖ τὸ ἀέριον ἐπὶ τοῦ δοχείου θεωρεῖται οὐχὶ στατικῆς φύσεως ἀλλὰ δυναμικῆς, ὡς π.χ. ἡ πίεσις, ἣν ἀσκεῖ ὑγρὰ ἀκτὶς διευθυνομένη ἐπὶ στερεοῦ τοιχώματος. Τὰ τοιχώματα τοῦ δοχείου δεχόμεθα, ὡς πρὸς τὰς ἐπ' αὐτῶν κρούσεις τῶν μορίων, ὡς τέλεια κάτοπτρα, ἤτοι ὅτι τὰ ἐπὶ τούτων προσκρούοντα μόρια ἀνακλῶνται ἀπὸ τῶν τοιχωμάτων συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀνακλάσεως, ὡς ἀπολύτως ἐλαστικαὶ σφαῖραι ἀνακλώμεναι ἀπὸ λείου στερεοῦ τοιχώματος. Ἕκαστον δὲ μόριον, ἕνεκα τῶν διηνεκῶν κρούσεων αὐτοῦ ἐπὶ τῶν τοιχωμάτων καὶ τῶν συγκρούσεων αὐτοῦ πρὸς τὰ λοιπὰ μόρια, ὑφίσταται διηνεκεῖς ἀποκλίσεις, εἰς τρόπον ὥστε ἡ τροχιὰ αὐτοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πολύθλαστος (zig-zag). Ὁ χρόνος, καθ' ὃν διαρκεῖ μία σύγκρουσις εἶναι ἀπείρως μικρὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸ μέσον χρονικὸν διάστημα, ὅπερ μεσολαβεῖ μεταξὺ δύο διαδοχικῶν συγκρούσεων, εἰς τρόπον ὥστε ἡ εἰς ἐνέργειαν περιεκτικότης τοῦ ἀερίου ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῆς κινητικῆς ἐνεργείας τῶν μορίων, ἣν ταυτίζομεν πρὸς τὴν θερμικὴν περιεκτικότητα του ἀερίου, ἐξ οὗ προκύπτει ὅτι ἡ κινητικὴ ἐνέργεια αὐξάνει μετὰ τῆς θερμοκρασίας. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνωτέρω ἐκδοχῆς τῆς πιέσεως τοῦ ἀερίου, εὑρίσκομεν διὰ τῆς κινητικῆς θεωρίας τὸν νόμον Boyle—Mariotte ὡς καὶ τὸν νόμον Avogadro. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κινητικῆς θεωρίας τῶν ἀερίων ἐξηγοῦμεν ἐπίσης τὰ φαινόμενα τῆς διαπιδύσεως, διαχύσεως, ἐσωτερικῆς τριβῆς, θερμικῆς ἀγωγιμότητος τῶν ἀερίων (βλ. εἰδικὰ ἄρθρα). Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κινητικῆς θεωρίας τῶν ἀερίων δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν μορίων τῶν περιεχομένων εἰς 1 κυβ. ἑκατοστόμ. ὑπὸ θερμοκρασίαν 0^0C καὶ τὴν κανονικὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν, ὅπερ ἐγένετο τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ Φυσικοῦ Loschmidt. Ὄντως, ἐὰν φαντασθῶμεν ὅτι ψύχομεν ἀέριον ἐπαρκῶς, ὑπὸ ταυτόχρονον ἐφαρμογὴν μεγάλης πιέσεως, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἐπέρχεται στιγμὴ καθ' ἣν τὰ μόρια τοῦ ἀερίου ἐφάπτονται ἀλλήλων.

Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ ἄθροισμα τῶν μεταξὺ τῶν μορίων χώρων ἰσοῦται πρὸς τὸ ἄθροισμα τῶν ὑπὸ ἑκάστου μορίου καταλαμβανομένων ὄγκων, καὶ ἑπομένως ὁ ὄγκος τοῦ πεπιεσμένου ἀερίου ἰσοῦται πρὸς τὸ διπλάσιον τοῦ ὄγκου ὅλων τῶν μορίων· ἤτοι $V = 2n \cdot \frac{4\pi . \varrho^3}{3}$

Ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ ἄγνωστοι εἶναι τὰ n καὶ ρ, ἅτινα δύνανται νὰ ὑπολογισθῶσιν. Ὁ Loschmidt ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος εὗρε $\varrho = 0{,}3.10^6$ mm., ἐξ οὗ ὑπελόγισε τὸν εἰς ἓν κυβ. ἑκατοστόμετρον περιεχόμενον ἀριθμὸν μορίων εἰς $n = 20.\ 10^{18}$. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀνευρέθη καὶ δι' ἄλλης μεθόδου, ἡ δ' ἀκριβεστέρα τούτου τιμὴ δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ ὑπὸ τοῦ Planck καθορισθεῖσα $n = 27,\ 8.\ 10^{18}$. Ἐκλήθη δ' ὁ ἀριθμὸς τῶν μορίων ὁ περιλαμβανόμενος ἐν ἑνὶ κυβ. ἑκατοστομέτρῳ ἀερίου ὑπὸ θερμοκρασίαν 0^0 C καὶ πίεσιν 760 mm *ἀριθμὸς Loschmidt*.

Εἰς ἓν γραμμομόριον ἀερίου περιέχονται 22410 φορὰς περισσότερα μόρια, καθ' ὅσον 1 γραμμομόριον καταλαμβάνει ὡς γνωστὸν ὄγκον 22410 κυβ. ἑκατοστομ. καὶ ἑπομένως ὁ ἀριθμὸς τῶν μορίων, ὅστις ἀντιστοιχεῖ εἰς ἓν γραμμομόριον, εἶναι $62.\ 3.\ 10^{22}$. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος, ὅστις εἶναι γενικωτέρας σημασίας, καθ' ὅσον παρέχει τὸν ἀριθμὸν τῶν μορίων τὸν περιλαμβανόμενον εἰς ἓν γραμμομόριον στερεᾶς ἢ ὑγρᾶς οὐσίας, ἐκλήθη *σταθερὰ Avogadro*, ἡ δὲ ἀκριβεστέρα τιμὴ αὐτῆς φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Millikan καθορισθεῖσα εἰς $60{,}5.\ 10^{22}$.

Βιβλιογραφία: Ἐπίτομος Φυσική, Γ. Ἀθανασιάδου, 1924. Μαθήματα Φυσικῆς, Δ. Χόνδρου, 1920—1925 Lehrbuch der Physik, E. Grimschl, 1914—1920. Experimental Physik, E. Warburg, 1920.

Κ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ἀέρια ***πολεμικά.*** Τὴν χρησιμοποίησιν δηλητηριωδῶν οὐσιῶν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ ἀντιπάλου ἀνευρίσκει τις εἰς πάσας τὰς ἐποχὰς καὶ περιόδους τῆς ἀνθρωπότητος. Τὰ δηλητηριασμένα ὅπλα καὶ ἡ μόλυνσις τῶν πηγῶν καὶ φρεάτων, κτλ. εἶναι παλαιά, ὅσον καὶ ἡ ἱστορία, μέσα. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες μετεχειρίζοντο ἀτμοὺς θείου, κατὰ δὲ τὸν Μεσαιῶνα πτώματα ζώων ἐρρίπτοντο ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων τῶν πολιορκουμένων, ὅπως διὰ τῆς σήψεώς των προκαλέσωσιν ἐπιδημικὰς ἀσθενείας.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, καίτοι τὸ αἴσθημα ἱπποτισμοῦ καὶ φιλανθρωπίας ἐφέρετο λίαν δυσμενῶς πρὸς τὴν χρῆσιν μέσων ἐξοντώσεως ἄνευ ὁρίου, καὶ ἡ τάσις ἐπιβολῆς ἠθικῶν περιορισμῶν πολλάκις λίαν ἐναργῶς ἐξεδηλώθη, ἐν τούτοις διαρκῶς κατὰ περιόδους ἀναφαίνεται ἡ προσπάθεια ἀνευρέσεως μέσων, ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης παρεχομένων, πρὸς εὐκολωτέραν κατανίκησιν τοῦ ἀντιπάλου, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἑκάστοτε ἐν χρήσει ἐπισήμων, οὕτως εἰπεῖν, πολεμικῶν μέσων καὶ ὅπλων.

Οὕτως ἐπὶ Λουδοβίκου ΙΔ' καὶ ΙΕ', τῆς Γαλλίας, ἐπροτάθησαν ὑπὸ χημικῶν διάφορα «καταχθόνια ὑγρά».

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὁ Λόρδος Dundonald ἐπρότεινε τὴν χρησιμοποίησιν ἀσφυξιογόνων νεφῶν καπνοῦ ἐναντίον τῆς Σεβαστουπόλεως.

Τῷ 1865 ἐν Chalons, ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος τοῦ Γ', ἐγένοντο δοκιμαὶ δι' ἀσφυξιογόνων ὀβίδων ἐναντίον κυνῶν.

Ἀργότερον, καίτοι ἡ κίνησις πρὸς περιορισμὸν ἐφαρμογῆς τῶν μέσων τούτων ἐξεδηλώθη ἐπισημότερον διὰ τοῦ Διεθνοῦς Συνεδρίου τῆς Χάγης, (1899) ἀπαγόρευσις χρήσεως βλημάτων, ὧν μόνος σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνάπτυξις δηλητηριωδῶν ἢ ἀσφυκτικῶν ἀερίων), ἐν τούτοις καὶ πάλιν οὔτε παρημποδίσθη καθ' ὁλοκληρίαν ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἑκάστοτε γνωστῶν καὶ καταλλήλων πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χημικῶν οὐσιῶν, οὔτε ἀπέτρεψε τινὰ ἀπὸ τῆς περαιτέρω μελέτης τοῦ ζητήματος τούτου. Μάλιστα, ἀνεγνωρίσθη ἔν τινι μέτρῳ, ὡς δεδικαιολογημένη, ἡ χρησιμοποίησις τῶν δακρυγόνων καὶ ἐρεθιστικῶν ἀερίων, ὧν ἡ ἐνέργεια εἶναι ὅλως πρόσκαιρος καὶ παροδική.

Οὕτω κατὰ τὸν Νοτιαφρικανικὸν Πόλεμον τοῦ 1899-1902, οἱ Μπόερς διεμαρτυρήθησαν διὰ τὰ ἐπιβλαβῆ ἀποτελέσματα τῶν ἀγγλικῶν ἀσφυξιογόνων ὀβίδων.

Δακρυγόνα ἀέρια ἐχρησιμοποίησαν ἐπίσης οἱ Ἰάπωνες κατὰ τὸν ἐναντίον τῶν Ρώσων πόλεμον, καὶ τὸ παράδειγμα τούτων ἀκολουθοῦντες οἱ Ἄγγλοι ἠσχολήθησαν σοβαρῶς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Ἐπίσης ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο χρῆσις ἐλαφρῶς ἐνεργούντων ἀερίων δι' ἀστυνομικοὺς σκοπούς.

Τῷ 1913 τὸ Ἀγγλικὸν Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἠσχολήθη ἐπὶ τῶν ἀερίων καὶ ἐξετέλεσε πειράματα τινὰ διὰ βλημάτων πυροβολικοῦ μετὰ δακρυγόνων τινῶν συνθέσεων. Ὡς δικαιολογία ἐφέρετο ὅτι τὸ Συνέδριον τῆς Χάγης ἀπηγόρευσε τοὺς δηλητηριώδεις ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοὺς ὁπωσδήποτε ἐπιβλαβεῖς ἀτμούς.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα μέχρι τῆς ἐκρήξεως τοῦ μεγάλου διεθνοῦς πολέμου. Βεβαίως δὲν δύναταί τις ν' ἀρνηθῇ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν προσπαθειῶν ὅπως ἀποτραπῇ ὁ κατόπιν ἀναπτυχθεὶς ὄντως ἀποτρόπαιος χημικὸς πόλεμος, ἀλλὰ δὲν ἀποκλείεται ἐντελῶς ἡ ὑπόνοια τοῦ φόβου ὃν ἠσθάνετο πᾶς τις ὅστις πρῶτος θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην ἄνευ βεβαιότητος πραγματικῆς ἐπικρατήσεως διὰ τῆς χρήσεως αὐτῶν καὶ ἄνευ τῆς συναισθήσεως τῆς βιομηχανικῆς ἐπαρκείας καὶ τεχνικῆς τελειότητος διὰ τε τὴν παρασκευὴν καὶ τὴν ἀκίνδυνον χρησιμοποίησιν.

Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1914 κατόπιν ἡμιεπισήμου δηλώσεως τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Ἀγγλικοῦ Ἐπιτελείου ἤρξαντο σχετικαὶ ἐργασίαι παρὰ τῆς ἁρμοδίας ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπηρεσίας. Τότε οἱ στρατοὶ ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων μερῶν εἶχον πλέον καθηλωθῆ εἰς τὰ χαρακώματα, πολλάκις ὑπὸ ἀποστάσεως ὀλίγων μέτρων διαχωριζόμενα καὶ συνεπῶς αὐτομάτως ἐγεννήθη ἡ ἰδέα τοῦ ἐξαναγκασμοῦ τῆς ἐν μέρει ἢ ἐν ὅλῳ ἐκκενώσεως τῶν ἐχθρικῶν διὰ βομβῶν μετὰ δακρυγόνων οὐσιῶν.

Πιθανῶς πρὸς τὸ γεγονὸς τοῦτο νὰ συνδέεται καὶ νὰ μὴ εἶναι ἁπλῆ χρονολογικὴ σύμπτωσις, ἡ σύγχρονος σχεδὸν καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους τούτου χρησιμοποίησις ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κόνεως ἐρεθιστικῆς, ἥτις προέρχεται ἐξ οὐσίας (διπλοῦν ἅλας δυανισεδίνης) προστιθεμένης εἰς τὸ ἐκρηκτικὸν γέμισμα ὀβίδων τινῶν καὶ ἥτις διεσπείρετο εἰς τὸν ἀέρα κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ βλήματος. Τὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῶν βλημάτων τούτων ἦσαν μικρᾶς διαρκείας καὶ λίαν περιωρισμένης ἀκτῖνος ἐνέργειας, δι' ὃ καὶ οὐδὲν προστατευτικὸν μέσον ἐλήφθη ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων.

Ἀργότερον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1915, μετά τινος μεγαλειτέρας ἐπιτυχίας ἀποτελεσμάτων, ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, ἐν τῷ Ἀνατολικῷ μετώπῳ, βλήματα μετὰ δακρυγόνων οὐσιῶν (ἐπίθεσις τῆς IX Στρατιᾶς ἐν Bolimovo).

Ἐπίσης ἐκ μέρους τῶν Ἄγγλων, κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1915, ἐχρησιμοποιήθη σύνθεσίς τις (iodacetate), προκαλοῦσα ὀξὺν πόνον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς συγχρόνως ἐγένοντο πειράματα ἐπὶ ἄλλων οὐσιῶν δακρυγόνων καὶ πταρνιστικῶν.

Ἀλλ' ἡ ἐπίσημος ἀπαρχὴ τοῦ χημικοῦ πολέμου, χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 22ας Ἀπριλίου 1915, ὁπότε οἱ Γερμανοὶ ἐχρησιμοποίησαν ἐν εὐρείᾳ κλίμακι, κατόπιν μεθοδικῆς μελέτης καὶ προπαρασκευῆς, πρὸς ἐνέργειαν ἐπιθέσεως ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ypres τῆς Φλάνδρας, ἀέρια, ἐκτοξευθέντα ἐκ τῶν χαρακωμάτων αὐτῶν διὰ σωλήνων. Τὸ οὕτω σχηματισθὲν νέφος, βαρέως ἐπικαθήμενον τοῦ ἐδάφους καὶ ὠθούμενον βραδέως ὑπὸ εὐνοϊκοῦ ἀνέμου, εἰσέδυσεν εἰς βάθος πλέον τῶν 4 χιλιομέτρων εἰς τὰς ἀντιπάλους γραμμάς, προξενῆσαν μεγάλας ἀπωλείας (ὑπολογιζομένων τῶν παθόντων εἰς 5.000 περίπου, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν ἔπαθον ἀσφυξίαν ἐπὶ τόπου, ἄλλοι δὲ ἀπέθανον ἀργότερον εἰς τὰ νοσοκομεῖα) καὶ ἔτι μεγαλειτέραν ἠθικὴν ἐπίδρασιν.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἤρξατο δραστηρία κίνησις ἀμφοτέρων τῶν ἐμπολέμων μερῶν, πρὸς ἀνεύρεσιν νέων οὐσιῶν καὶ τελειοποίησιν τῶν μέσων τῆς χρήσεώς των, οὕτως ὥστε τὰ ἀέρια νὰ καταστῶσι ταχέως πραγματικὸν *μαχητικὸν μέσον* καὶ ἀναπόσπαστον μέρος τῆς πολεμικῆς προπαρασκευῆς παντὸς κράτους. Παρ' ὅλας δὲ τὰς δυσμενεῖς κρίσεις καὶ τὴν πανταχόθεν ἐκδηλωθεῖσαν ἀπέχθειαν, διαρκοῦντος τοῦ μεγάλου πολέμου, οὐδεὶς παρῃτήθη, ἐπελθούσης τῆς εἰρήνης, τῆς περαιτέρω μελέτης ἐπὶ τῆς χρησιμοποιήσεως εἰς τὸ μέλλον τοῦ πολεμικοῦ τούτου μέσου.

Ἄλλως τε τὰ ἀέρια, ἐκτὸς τοῦ φονικοῦ ἀποτελέσματος, ἐξασκοῦσι μίαν τόσον ἰσχυρὰν ἠθικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μαχομένου στρατοῦ καὶ ἀπαιτοῦσι μίαν τόσον ἐκνευριστικὴν καὶ πολύπλοκον παρασκευὴν πρὸς ἄμυναν ἐναντίον αὐτῶν, ὥστε εἶναι φανερὸν ὅτι οὐδὲν κράτος θὰ κατέλθῃ εἰς τὸ μέλλον εἰς ἐθνικὸν ἀγῶνα, χωρὶς νὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸ ὅπλον τοῦτο ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν, ἔστω καὶ ὡς ἀπειλὴν μόνον τοῦ ἀντιπάλου.

Διαίρεσις τῶν πολεμικῶν ἀερίων. Ὑπὸ τὴν προσωνυμίαν *πολεμικὰ ἀέρια*, περιλαμβάνονται πᾶσαι αἱ χημικαὶ οὐσίαι, αἵτινες μετατρέπονται εἰς ἀέρια ἢ ἀτμούς, εἰς σταγονίδια ἢ κόνιν, καὶ καθιστῶσιν οὕτω τὸν ἀέρα ὅλως ἀκατάλληλον πρὸς ἀναπνοήν.

Ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν οὐσιῶν τούτων καὶ τῶν ἐπιφερομένων εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου βλαπτικῶν ἐπιδράσεων τὰ πολεμικὰ ἀέρια δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

Α). Ἀσφυξιογόνα ἢ ***ἀποπνικτικά:*** Ταῦτα ἀναπνεόμενα προκαλοῦσιν ἰσχυρὸν ἐρεθισμὸν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, καὶ ἐπιφέρουν τὸν ἐξ ἀσφυξίας θάνατον.

Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι:

1) Τὸ χλώριον, Cl.

2) Ὁ ὀξυχλωριοῦχος ἄνθραξ (φωτογόνιον ἢ κολλιντζίτης) $C\ O\ Cl^2$

3) Τὸ χλωρομυρμηκικὸν μεθύλιον (παλίτης) $Cl\ CO^2\ CH^2\ Cl$.

4) Τὸ χλωρομυρμηκικὸν τριχλωριομεθύλιον (ὑπερπαλίτης) $Cl\ CO^2\ C\ Cl^3$.

5) Ἡ Βρωμωξόνη (μαρτονίτης).

6) Ἡ χλωριοπικρίνη (ἀκινίτης) $C\ Cl^3\ NO^2$.

Β) Κνιδογόνα ἢ καυστικά:

Ταῦτα ὄχι μόνον εἰσπνεόμενα προκαλοῦσιν ἰσχυρὸν ἐρεθισμὸν *μέχρις* ἐξελκώσεων, εἰς τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα, ἀλλὰ καὶ ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ δέρματος προσβάλλουσιν αὐτό, προξενοῦντα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαρὰ ἐγκαύματα. Γενικῶς δὲ ἐπιφέρουσι δηλητηρίασιν, εἴτε ἀμέσως, εἴτε ἐν διαστήματι ἡμερῶν τινων, ἀναλόγως τῆς ἀναπνευσθείσης ἢ ἄλλως ἐπιδρασάσης ποσότητος.

Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην, ὑπάγεται τὸ Διχλωριοῦχον θειοῦχον αἰθύλιον (ὑπερίτης) $S\ (CH^2\ Cl\ CH^2)^2$.

Γ) Ἐρεθιστικά. Ταῦτα προκαλοῦσιν, ἐρεθισμὸν εἴτε τῶν ὀφθαλμῶν, εἴτε τῶν ρινικῶν μεμβρανῶν καὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ἐν γένει ὁδῶν καὶ ὀργάνων, ἐξ οὗ, συνεχῆ καὶ ὀδυνηρὰ πταρνίσματα, ἀκατάσχετος δακρυρροΐα πρὸς δὲ πόνοι τῆς ρινός, τοῦ λαιμοῦ καὶ τῶν κροτάφων.

Ὡς ἐκ τῶν εἰδικῶν ἐπιδράσεων αὐτῶν ὑποδιαιροῦνται εἰς:

α) *Δακρυγόνα*, εἰς ἃ ἀνήκουσι:

1) Τὸ βρωμιοῦχον Βενζόλιον (κυκλίτης) $C^6\ H^5\ CH^2\ Br$

2) Τὸ βρωμιοῦχον ξολύλιον $C^6\ H^4\ CH^3\ CH^2\ Br$.

β) ***Πταρμογόνα***, εἰς ἃ ἀνήκουσι:

1) Ἡ χλωριοῦχος διφαινυλαρσίνη (πταρνίτης) $(C^6\ H^5)\ As\ CN$.

2) Ἡ διχλωριοῦχος αἰθυλαρσίνη $C^2\ H^5\ As\ Cl^2$.

3) Ἡ χλωριοῦχος φαινυλαρσίνη.

4) Ἡ διβρωμιοῦχος αἰθυλαρσίνη $C^2\ H^5\ As\ Br^2$.

5) Διάφοροι ἄλλαι ἀρσῖναι.

Δ) Τοξικά. Ταῦτα ἐνεργοῦσι λίαν δραστικῶς εἰσπνεόμενα, ἐπὶ τῆς καρδίας καὶ τῶν νευρικῶν κέντρων, ἐξ οὗ ταχέως ἐπέρχεται ὁ θάνατος.

Εἰς ταῦτα ἀνήκει τὸ ὑδροκυανικὸν ὀξὺ (βινκενίτης ἢ φερεστίτης) CNH.

Ε) Ἐξ ἐκρήξεως. Εἰς τὰ πολεμικὰ ἀέρια δέον νὰ συμπεριληφθῇ καὶ ἡ εἰδικὴ ἐκείνη κατηγορία ἀσφυξιογόνων ἢ τοξικῶν ἀερίων, ὧν καίτοι οὔτε ἡ παραγωγὴ ἐπιδιώκεται οὔτε ἡ χρησιμοποίησις, ὡς τῶν λοιπῶν πολεμικῶν ἀερίων, καθίσταται ἐφικτή, ἐν τούτοις ἡ ἔκλυσις εἶναι αὐτόματος ὡς κατ' ἀνάγκην προϊὸν τῆς καταναύσεως ὅλων σχεδὸν τῶν πυριτίδων καὶ ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν.

Ὁ κύριος τύπος τούτων εἶναι:

Τὸ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος CO.

ΣΤ) Καπνογόνα. Ἐπίσης εἰς τὰ πολεμικὰ ἀέρια, δέον νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν καπνογόνων οὐσιῶν, ἅτινα χωρὶς νὰ ἐξασκῶσιν ἰδιάζουσαν τινὰ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν ὀργάνων ἢ τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἀνθρώπων, χρησι-

Digitized by Google

ποιοῦνται ἐν τῷ πολέμῳ πρὸς τὸν εἰδικὸν σκοπὸν τῆς ἀποκρύψεως τῶν φιλίων μαχητικῶν μονάδων, τῶν κινήσεων αὐτῶν κτλ.

Αἱ πλεῖσται τῶν ὡς ἄνω οὐσιῶν εὑρίσκονται ἐν ρευστῇ καταστάσει, πλὴν τινῶν, ὡς τῆς χλωριούχου διφαινυλαρσίνης, τῆς κυανιούχου διφαινυλαρσίνης καὶ τοῦ αἰθυλοκαρβοζολίου, ἅτινα εἶναι στερεά, καθὼς καὶ τοῦ χλωρίου καὶ ὀξυχλωριούχου ἄνθρακος ἅτινα εἶναι ἀέρια. Ὁ βαθμὸς τῆς ζέσεως τῶν οὐσιῶν τούτων εἶναι διάφορος· οὕτω τὸ ὑδροκυάνιον ἐξατμίζεται εἰς 32°, ὁ ὀξυχλωριοῦχος ἄνθραξ εἰς 38°, ὁ παλίτης εἰς 108°, ὁ ὑπερπαλίτης εἰς 148° κτλ. Ἐκ τούτου προκύπτει ὅτι ἄλλα μὲν τῶν ἀερίων ἐνεργοῦσι ταχέως, ἀλλ' ἐπὶ βραχύ, ἄλλα δὲ τοὐναντίον βραδέως, τῆς ἐνεργείας των καθισταμένης αἰσθητῆς ἐπὶ μακρόν, καὶ δὴ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας.

Ἐνέργεια. — Τὰ πολεμικὰ ἀέρια, ἐκτὸς τῆς ὡς ἄνω ταξινομήσεως, βασιζομένης ἐπὶ τῆς φυσιολογικῆς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας ἀναλόγως τῆς διαρκείας τῆς ἐνεργείας των.

1) Ἀέρια *πτητικὰ* ἢ παροδικῆς ἐνεργείας. Εἰς ταῦτα ὑπάγονται τὰ παραγόμενα ἐξ οὐσιῶν αἵτινες ταχέως ἐξατμίζονται ἢ ἐξαεροῦνται. Τὰ ἐξ αὐτῶν οὕτω σχηματιζόμενα νέφη φέρονται ὑπὸ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ρεύματος καὶ καθιστῶσι τὸν ἀέρα ἀκατάλληλον δι' ἀναπνοὴν καὶ ἐπιβλαβῆ, ἀλλὰ διαχεόμενα ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ταχέως ἀπόλλυσι πᾶσαν ἱκανότητα ἐνεργείας.

Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι τὰ ἀσφυξιογόνα καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ἐρεθιστικῶν καὶ πταρμογόνων ἀερίων, ἅτινα κυρίως χρησιμοποιοῦνται αἰφνηδιαστικῶς, πρὸς προπαρασκευὴν τῆς ἐπιθέσεως.

2) Ἀέρια *μετ' ἐνεργείας μετρίας διαρκείας* (ὡρῶν τινων). Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι τὰ παραγόμενα ἐξ οὐσιῶν βραδέως ἐξαερουμένων καὶ ἅτινα συνεπῶς ἐξακολουθοῦσι νὰ ἐνεργῶσιν ἐν συνεχείᾳ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα πλειότερον, ἐνίοτε πλέον τῶν 24 ὡρῶν.

Τὰ *δακρυογόνα*, ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην.

Τούτων γίνεται χρῆσις κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐνεργείας τῶν ἀερίων τῆς προηγουμένης κατηγορίας.

3) Ἀέρια *ἐμμόνου ἐνεργείας*. Ταῦτα ἐκλύονται βραδέως ἐξ οὐσιῶν ἀνθισταμένων εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνέμου καὶ τῆς ὑγρασίας, καὶ δυναμένων οὕτω νὰ παραμένωσιν ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἢ ἄλλων ἀντικειμένων. Ὡς ἐκ τούτου, πᾶν ἄτομον, ἐλθὸν ὁπωσδήποτε εἰς ἐπαφήν, ὄχι μόνον ὑφίσταται τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν ἀερίων τούτων, ἀλλὰ συναποφέρον ποσότητά τινα, ὅσον δήποτε ἐλαχίστην, τῆς οὐσίας ταύτης, καθίσταται νέα πηγὴ ἐκπομπῆς ἐπιβλαβῶν ἀερίων, δι' ἑαυτό τε καὶ διὰ τοὺς περὶ αὐτό.

Φανερὸν εἶναι ὅτι ἡ χρῆσις τούτων ἀποκλείεται κατὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον θέσεως, ἣν φίλια στρατεύματα πρόκειται νὰ καταλάβωσι. Τοὐναντίον εἶναι ταῦτα λίαν ἀποτελεσματικὰ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν, πρὸς παρακώλυσιν τῆς καταλήψεως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἐκκενωθείσης θέσεως καὶ χρησιμοποιήσεως τῶν μὴ τυχὸν καταστραφέντων ἔργων, καθὼς καὶ πρὸς ἐπιβράδυνσιν τῆς καταδιώξεως, ἰδίᾳ ὅταν παρουσιάζωνται ἀναγκαστικὰ σημεῖα διαβάσεως (γέφυραι, στενωποὶ κτλ.).

Ἐνδεδειγμένος κατ' ἐξοχὴν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον εἶναι ὁ ὑπερίτης, ὅστις, μετὰ τῆς ἐμμόνου ἐνεργείας, συνενοῖ τὴν δραστικότητα, ὡς προσβάλλων πλείονα τοῦ ἑνὸς τῶν συστημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ἀποτελέσματος, δυναμένου τούτου νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ μετὰ πάροδον ἡμερῶν ἔτι.

Εἰς τὰ *Ἀσφυξιογόνα ἢ ἀποπνικτικὰ ἀέρια* ὑπάγονται κατ' ἐξοχὴν τὸ *χλώριον* καὶ ὁ *ὀξυχλωριοῦχος ἄνθραξ*, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν μόνα ἢ μετ' ἄλλων ἀποπνικτικὰς ἰδιότητας ἐχουσῶν οὐσιῶν.

Τὸ χλώριον, ἀέριον κιτρινοπρασίνου χροιᾶς, παράγεται εὐχερῶς σήμερον δι' ἠλεκτρολύσεως, καὶ κέκτηται λίαν δηλητηριώδεις ἰδιότητας· ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ περιέχων 0,002—0,003 ‰ χλωρίου προξενεῖ δυσφορίαν εἰς τὸν εἰσπνέοντα τοῦτον, εἰς ποσότητα δὲ 0,003—0,004 ‰, προκαλεῖ ἴσθημα πνιγμονῆς καὶ ἐρεθισμὸν τῶν βλενογόνων. Ἀθρόως εἰσπνεόμενον προκαλεῖ ἀκατάσχετον βῆχα, αἱμοπτυσίας, καὶ ἐν τέλει τὸν θάνατον. Τὸ χλώριον ἑνοῦται ἀπλήστως μετὰ τοῦ ὑδρογόνου καὶ σχηματίζει μετ' αὐτοῦ τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ· διὰ τοῦτο ἐκ τῶν *ὑδαρῶν* ὀργανικῶν ἑνώσεων τῶν ἱστῶν τῶν ὀργάνων ἀφαιρεῖ τὸ ὑδρογόνον, τὸ δὲ ἐλευθερούμενον ὀξυγόνον ἐνεργεῖ καυστικῶς, καταστρεφομένων οὕτω τῶν ἱστῶν καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἐπιθηλίου τῶν ἀναπνευστικῶν ὁδῶν.

Ἔχει εἰδικὸν βάρος 2.49. Εἰς —33°.6 συμπυκνοῦται πρὸς κίτρινον ὑγρόν, ὅπερ ὅταν εἶναι ἐντελῶς ἄνυδρον δὲν προσβάλλει τὸν χάλυβα· δι' ὃ καὶ φέρεται ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐντὸς ἐκ χάλυβος κυλίνδρων.

Ὁ *ὀξυχλωριοῦχος ἄνθραξ* παράγεται κατὰ πλείονας μεθόδους, ὡς διὰ διοχετεύσεως ρεύματος χλωρίου καὶ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος διὰ ζωικοῦ ἄνθρακος. Ἐν ἀνωτέρᾳ τῶν 8° θερμοκρασίᾳ εἶναι ἀέριον· εἶναι λίαν δύσοσμον, ἔχον πνιγηρὰν καὶ βῆχα προκαλοῦσαν ὀσμήν. Μεγάλη χρῆσις αὐτοῦ γίνεται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν χρωμάτων. Εἰσπνεόμενος παράγει ὀξὺ πνευμονικὸν οἴδημα, δύσπνοιαν, βρογχίτιδα καὶ βρογχοπνευμονίαν. Ἔχει εἰδ. βάρος 1.43 καὶ εἶναι ἑξάκις τοξικώτερος τοῦ χλωρίου· ἀναμιγνυόμενος μεθ' ὕδατος, μεταβάλλεται εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὑδροχλώριον.

Ἀποτελέσματα ἀερίων. — ***1ον ἀσφυξιογόνα ἢ ἀποπνικτικά.*** Ἡ ἔντασις καὶ ἡ σοβαρότης τῶν ἀερίων τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πυκνότητος τοῦ εἰσπνευσθέντος ἀερίου καὶ τοῦ χρόνου τῆς παραμονῆς τοῦ προσβληθέντος ἐν τῇ δηλητηριώδει ἀτμοσφαίρᾳ. Εἰς τὰς ἐλαφρὰς μορφάς, οἱ δηλητηριασθέντες παρουσιάζουσιν ἁπλῶς αἴσθησιν νυγμοῦ ἢ καύσεως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸν λαιμόν, εἶτα παροξυστικὸν βῆχα ἄνευ ἀποχρέμψεως, ἐμφάνισιν ἐρεθισμοῦ τοῦ λάρυγγος καὶ τῆς τραχείας καὶ ἐνίοτε λίαν ἐλαφρὰν βρογχίτιδα. Αἱ ἐλαφραὶ αὗται προσβολαὶ εἶναι συνήθως καλοήθους μορφῆς καὶ καταλείπουσι βαθμόν τινα ἀσθενικῆς καταστάσεως (γενικὸν κάματον), διαρκούσης ἐπ' ὀλίγον μόνον χρόνον. Τινὲς ἐν τούτοις ἐκ τῶν καλοήθων τούτων μορφῶν παραμένουσιν ὡς τοιαῦται ἐπὶ χρόνον τινά, ἀλλ' ἀποτόμως κατόπιν κοπώσεως ἐξ ἀσκήσεων, πορείας κ.τ.λ. προσλαμβάνουσι λίαν ἔντονον σοβαρὸν χαρακτῆρα καὶ ἐκδηλοῦνται διὰ κρίσεως ὀξέος πνευμονικοῦ οἰδήματος, ἐπιφέροντος τὸν θάνατον ἐν διαστήματι ὡρῶν τινων. Τὸ γεγονὸς τοῦτο, ὅπερ πολλάκις ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῆς πείρας, ἐπιβάλλει ὅπως θεωρῆται ὁ ἅπαξ, ἔστω καὶ φαινομενικῶς λίαν ἐλαφρῶς προσβληθεὶς ὑπὸ τῶν ἀερίων, ὡς σοβαρῶς πάσχων καὶ νὰ τυγχάνῃ συνεπῶς ὁλοκληρωτικῶς τῆς δεούσης θεραπείας. Ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἐλαφρὰς μορφάς, παρετηρήθησαν καὶ ἄπειροι κεραυνοβόλοι μορφαὶ ὁσάκις ἄτομα παρέμειναν εἰς ἀτμοσφαῖραν ἐνέχουσαν μεγάλην ποσότητα ἀερίων. Ταῦτα αἰσθάνονται ἔντονον ἀποπνιγμὸν καί, κατόπιν μιᾶς βαθείας ἀναπνοῆς, πίπτουσι, σφαδάζοντα ἐπί τινα λεπτά, καὶ εἶτα ἀποθνήσκουσιν. Εὐτυχῶς αἱ περιπτώσεις αὗται εἶναι μᾶλλον σπάνιαι· αἱ συχνότερον ἀπαντώμεναι εἶναι: αἱ συνήθεις καὶ βαρεῖαι μορφαί.

Ἡ βαρεῖα μορφὴ ἐκδηλοῦται ἰδίᾳ εἰς ἄτομα τὰ ὁποῖα ἀνέπνευσαν ἀέρια εἰς μεγάλην ποσότητα, ὡς π. χ. εἰς τοὺς κοιμηθέντας ἐν τόπῳ μεμολυσμένῳ, χωρὶς νὰ λάβωσι τὰς ἀπαιτουμένας προφυλάξεις ἐγκαίρως. Τὸ πρῶτον ἐμφανιζόμενον σύμπτωμα εἶναι αἴσθημα ἀγωνίας καὶ παύσεως τῆς ἀναπνοῆς συνοδευόμενον ὑπ' αἰσθήματος στενώσεως τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ θώρακος, τοῦθ' ὅπερ ἀναγκάζει τὸν προσβεβλημένον ν' ἀφαιρέσῃ τὸ περιλαίμιόν του καὶ νὰ ἐκβάλῃ τὸν ζωστῆρά του. Εἶτα καταλαμβάνεται ὑπὸ ἀκρατήτου βηχός, σπασμωδικοῦ καὶ διασχιστικοῦ καὶ συγχρόνως ἐπιμόνου. Μεθ' ἕκαστον παροξυσμὸν ἐπακολουθεῖ νέα βαθεῖα εἰσπνοὴ ἀερίου, ἐξ οὗ αὐξάνεται ἔτι μᾶλλον ἡ δηλητηρίασις. Ταυτοχρόνως οἱ δηλητηριασθέντες δοκιμάζουσι ταχέως αἴσθημα μυϊκοῦ καμάτου καὶ ἡ βάδισις καθίσταται καθ' ὑπερβολὴν δύσκολος.

Ἐὰν ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀερίου ἐξακολουθῇ, ἡ ἐξέλιξις τῶν διαταραχῶν βαίνει πρὸς τὴν βαθμιαίαν ἀσφυξίαν καὶ εἰς ἐμφάνισιν τῶν φαινομένων τοῦ πνευμονικοῦ οἰδήματος. Ἐὰν ὅμως ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀερίου διακοπῇ δι' ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀτόμου ἐκ τῆς μεμολυσμένης ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς προσωπίδος ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον, τὰ φαινόμενα τοῦ ἀποπνιγμοῦ μειοῦνται, ὁ βὴξ καταπραΰνεται, ἡ ἀναπνευστικὴ ἀγωνία ἐλαττοῦται καὶ εἶτα ἐξαφανίζεται. Παραμένει ὅμως πάντως ἔντονον αἴσθημα καμάτου, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἀναπνευστικὰς ὁδοὺς αἴσθημα καύσεως τοῦ λαιμοῦ καὶ τῆς τραχείας κατὰ τὴν εἰσπνοήν, πρὸς δὲ πόνος κατὰ τὴν βάσιν τοῦ θώρακος κατὰ τὴν χώραν τῆς παρενθέσεως τοῦ διαφράγματος. Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ὑφέσεως εἶναι σχεδὸν κανονικὴ καὶ παρατηρεῖται εἰς ὅλους τοὺς ἀποπνικτικούς, ἀλλ' ὀλιγώτερον κατὰ τὰς διὰ χλωρίου δηλητηριάσεις, παρὰ εἰς τὰς διὰ τοῦ ὀξυχλωριούχου ἄνθρακος καὶ τοῦ παλίτου. Ἡ διάρκεια αὐτῆς ποικίλλει· ἄλλοτε μὲν δὲν ἐξικνεῖται πέραν ὡρῶν τινων, ἄλλοτε δὲ δύναται νὰ εἶναι 24 ἕως 48 ὡρῶν.

Γενικῶς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν εἴτε μυϊκῆς κοπώσεως, εἴτε τῆς πέψεως, εἴτε τοῦ ψύχους, κατὰ τὴν φάσιν ταύτην τῆς ὑφέσεως, ἐπακολουθοῦσι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον, ἀποτόμως βαρέα πνευμονικὰ φαινόμενα. Ὁ ἀρχικὸς ἐπίμονος βὴξ καὶ ἡ μετὰ ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δυσχέρεια ἐμφανίζονται ἐκ νέου. Οἱ ἀσθενεῖς δὲν δύνανται νὰ παραμείνωσι κατάκοιτοι ἐπὶ τῆς κλίνης των· ἀναπνέουσι δυσκόλως καὶ καταβάλλουσιν ἀπελπιστικὰς προσπαθείας, ὅπως εἰσαγάγωσι τὸν ἀέρα εἰς τὸ στῆθος των· ἡ ἀναπνοή των εἶναι θορυβώδης καὶ ἐπίμονος· μετ' ὀλίγον ἀναπτύσσονται καταφανῆ συμπτώματα πνευμονικοῦ οἰδήματος μετ' ἀφρώδους καὶ ροδοχρόου ἀποχρέμψεως, ἥτις πολλάκις παρατηρεῖται ἀπομένουσα ἐπὶ τῶν χειλέων καὶ τῶν ρωθώνων. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἡ καρδία κάμπτεται, οἱ παλμοὶ αὐτῆς εἶναι ταραχώδεις καὶ ἄρρυθμοι ἢ ἀσθενεῖς.

Ἡ ἀσφυξία καθίσταται καταφανὴς καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρρώστου προσλαμβάνει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἔκδηλον κυανωτικὴν ὄψιν, ἐνῷ ταυτοχρόνως καὶ τὰ ἄκρα αὐτοῦ καθίστανται ἰώδη καὶ καλύπτονται ὑπὸ ἱδρῶτος. Συνήθως ὁ θάνατος ἐπέρχεται μετά τινας ὥρας. Ἐνίοτε ὅμως βραδύνει νὰ ἐπέλθῃ, ὁ πάσχων ὑποφέρει ἐξ ἀλγεινῶν πόνων, ἀλλὰ διατηρεῖ πλήρην συνείδησιν· συγκεντροῖ πάσας τὰς δυνάμεις καὶ προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν βαθμηδὸν μειουμένην ἀναπνοήν του, ἀποφεύγει νὰ βήχῃ ἢ νὰ ὁμιλῇ, καὶ τέλος ἀποθνήσκει ἐξ ἀσφυξίας. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις τοὐναντίον ἡ ἐξέλιξις εἶναι καλυτέρα· τὰ φαινόμενα πραΰνονται, τὸ οἴδημα διαδέχεται πνευμονικὴ συμφόρησις, μεθ' ὃ ἁπλῆ βρογχῖτις, καὶ μετά τινα χρόνον, μὴ ἀποκλειομένων ἐν τῷ μεταξὺ σοβαρῶν πολλάκις ὑποτροπῶν, ἐπέρχεται ἡ ἴασις. Ἀλλ' ὁ ἀσθενὴς καὶ κατὰ τὸ στάδιον εἰσέτι τῆς ὑφέσεως τῶν προηγουμένων ἀναπνευστικῶν διαταραχῶν ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίδρασιν δευτερευουσῶν μολύνσεων ἐπιφερουσῶν πολλάκις βρογχοπνευμονίας προκαλούσας τελικῶς τὸν θάνατον. Γενικῶς δὲ δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ θνητότης κρίνεται ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν· μετὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα, ἂν καὶ δὲν ἀποκλείεται ἡ πιθανότης ἐπιπλοκῶν, οἱ σοβαρῶς ἔτι προσβληθέντες ἀσθενεῖς ἀποκαθίστανται σχεδὸν πάντοτε. Πάντως ἡ ἀνάρρωσις εἶναι μακρά.

Ἀναλόγως τῶν ἀτόμων, ἴση δόσις εἰσπνευσθέντος δηλητηρίου δύναται νὰ ἔχῃ διαφόρου βαρύτητος ἀποτελέσματα· ἡ ὕπαρξις προγενεστέρων καρδιακῶν καὶ πνευμονικῶν παθήσεων, ὡς καὶ ἀλκοολισμοῦ, συντείνει ὥστε νὰ ἐπιβαρύνῃ τὴν πρόγνωσιν σημαντικῶς. Οὕτω παρατηρεῖται μεγάλη θνησιμότης εἰς ἄτομα τὰ ὁποῖα πάσχουσιν ἐκ παλαιᾶς βρογχίτιδος ἢ ἐξ ἐρεθισμοῦ· ἐπίσης παρετηρήθη ὅτι μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἐπιδείνωσιν μορφῆς τινος, κατ' ἐπίφασιν ἐλαφρᾶς ἢ μετρίας, ἐξασκεῖ καὶ ἡ μυϊκὴ ἄσκησις. Πολλάκις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου παραμένει πυρετὸς σταθερὸς ἀπὸ 38 39°. Ἐπίσης παρατηροῦνται γαστρικοὶ πόνοι, ἰδίᾳ κατὰ τὸν στόμαχον, διάρροια καὶ ἔμετοι, κατ' ἀρχὰς τροφῆς καὶ εἶτα χολώδεις, ἐνίοτε δὲ καὶ παροδικὴ λευκωματουρία. Πολλάκις παραμένει κατὰ τὴν ἀποθεραπείαν βρογχῖτις ἢ καὶ πνευμονικὸν ἐμφύσημα.

Κατὰ τὴν νεκροψίαν τῶν δι' ἀσφυξιογόνων ἀερίων δηλητηριασθέντων παρατηροῦνται πνεύμονες συρρικνωμένοι, αἱμορραγίαι τῶν σπλάγχνων, καὶ καρδία συνεσπασμένη ἐν συστολῇ. Τὸ πρόσωπον κυανωπὸν καὶ καθ' ὅλον τὸ σῶμα ὑποστατικαὶ πλάκες.

Θεραπευτικὴ ἀγωγή. Οἱ δι' ἀσφυξιογόνων ἀερίων δηλητηριασθέντες πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ ἀπομακρύνωνται ἐκ τῆς μεμολυσμένης ἀτμοσφαίρας, εἴτε φερόμενοι εἰς ἀναπεπταμένον ἀέρα, εἴτε δι' ἐφαρμογῆς τῆς εἰδικῆς προσωπίδος.

Ὁ ἀσθενὴς παραμένει κλινήρης ἐν ἀπολύτῳ ἡσυχίᾳ. Ἐπαναφέρεται ὁ φυσιολογικὸς ἀερισμὸς τοῦ πνεύμονος διὰ τῆς ἄρσεως τοῦ ἐξ ἀντανακλάσεως ἐρεθισμοῦ τῶν ἀνωτέρω ἀναπνευστικῶν ὁδῶν· πρὸς τοῦτο χορηγεῖται εἰς αὐτὸν καψύλιον αἰθέρος, ἀνὰ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας, ἢ ἐνεργεῖται ἔνεσις αἰθέρος.

Ἐὰν παρατηρεῖται δύσπνοια, ἀσθενὴς σφυγμὸς ἢ κυάνωσις, πρὸς πρόληψιν τοῦ πνευμονικοῦ οἰδήματος, ἐνεργεῖται ἡ ἐπαναφορὰ εἰς τὸ φυσιολογικὸν τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς ἀρτηριακῆς πιέσεως διὰ τῆς ἀφαιμάξεως (300 γραμ.), ἥτις κατὰ τὰς ἐνδείξεις ἐπαναλαμβάνεται (δὶς ἢ τρὶς δι' ἡμέρας). Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀφαιμάξεως ἐκτελεῖται πρὸ ταύτης ἔνεσις καφεΐνης.

Ἡ δύσπνοια καταπολεμεῖται δι' εἰσπνοῶν ὀξυγόνου. Ὑποβοηθεῖται ἡ ἐπαναφορὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἀερίων δι' εἰσπνοῶν ὀξυγόνου ἢ μᾶλλον ὀξυγόνου καὶ ἀέρος, αἱ ὁποῖαι συνιστᾶται νὰ ἐκτελοῦνται διὰ μέσου προσωπίδος ὑγρᾶς καὶ θερμῆς.

Ἐκτελοῦνται ἐπίσης ἐνέσεις ὀξυγόνου (5 λίτρα κατὰ δίωρον). Κατὰ γενικὸν κανόνα, ἀποφεύγομεν τὰς ἐνέσεις μεγάλων ποσοτήτων ὑγροῦ ἢ ὀξυγόνου ὑποδορείως ἢ ἐνδοφλεβίως ἢ διὰ τοῦ περιτοναίου. Ἀναλόγως τῆς ἐμφανιζομένης καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς, τονοῦται ἡ καρδία διὰ τῶν ἑπομένων ἐνέσεων εἰς τὸ 24ωρον: καφουρούχου ἐλαίου 5 ἕως 20 γραμμ., σπαρτεΐνης 0,10 ἕως 0,25, καφεΐνης 0,15 ἕως 0,50, στρυχνίνης 0,002 ἕως 0,010.

Οἱ εἰς τὰ νοσοκομεῖα νοσηλευόμενοι παραμένουσι κλινήρεις καὶ ἀκολουθοῦσι γαλακτερὰν δίαιταν. Εἰς τοὺς παρουσιάζοντας μεγάλην ἐξασθένησιν ἐνεργοῦνται ἐνέσεις μεγάλων δόσεων στρυχνίνης, ἀπὸ 5 ἕως 10 χιλιοστογράμμων ἡμερησίως. Εἰς τοὺς ἔχοντας συχνοὺς γαστρικοὺς πόνους, μετριάζονται οὗτοι διὰ τῆς χορηγήσεως διττανθρακικοῦ νατρίου.

Ἐν περιπτώσει ἐκδηλώσεως, πλὴν τοῦ ὀξέος πνευμονικοῦ οἰδήματος, καὶ ἑτέρων πνευμονικῶν ἐπιπλοκῶν, ἐφαρμόζεται ἡ πρὸς τοῦτο ἁρμόζουσα συμπτωματικὴ θεραπεία· οὕτως ἐπὶ ὑπεραιμικῶν ἢ βρογχοπνευμονικῶν καταστάσεων χορηγεῖται ἀποτελεσματικῶς ἡ ἰπεκακουάνη εἰς ἐμετικὴν δόσιν 4 γραμμαρίων. Ἐπίσης εἰς τὰς αὐτὰς περιπτώσεις ἐνεργοῦνται καὶ ἐνέσεις ὑδροχλωρικῆς ἐμετίνης· ἡ δὲ διονίνη παρέχεται ὡς ἀποχρεμπτικὴ ἐν ταὐτῷ καὶ καταπραϋντική. Ἡ χρῆσις δα-

Digitized by Google

κτυλίτιδος καὶ δακτυλιδίνης πρέπει ν' ἀποφεύγωνται ὡς ἐκ τῆς βραδείας ἐπὶ τῆς καρδίας ἐνεργείας αὐτῶν. Ἡ ἀδρεναλίνη δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται πρὸ τῆς ἀναρρώσεως, καθότι ὑποβοηθεῖ τὸ πνευμονικὸν οἴδημα. Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις εἰσπνοῶν ἀμμωνίας, ἔστω καὶ λίαν ἀραιᾶς, καθότι δυνατὸν νὰ σχηματίσῃ μετὰ τοῦ χλωρίου λίαν τοξικὰς ἑνώσεις τῶν χλωραμινῶν.

2ον Κνιδογόνα ἢ καυστικὰ ἀέρια. Εἰς ταῦτα ὑπάγεται ὁ *ὑπερίτης*, ὅστις παρεσκευάζετο ὑπὸ μὲν τῶν Γερμανῶν τῇ ἐπιδράσει θειούχου νατρίου ἐπὶ μονοχλωρυδρίνης τῆς γλυκόλης καὶ περιεῖχε ξένας οὐσίας, ὑπὸ δὲ τῶν Γάλλων καθαρὸς τῇ ἐπιδράσει αἰθυλενίου ἐπὶ χλωριούχου θείου ὑπὸ πίεσιν. Ἀποτελεῖ ὑπομέλαν ὑγρὸν ζέον εἰς 217° καὶ ἀναδίδον ἰδιάζουσαν χαρακτηριστικὴν ὀσμήν, σκορόδου ἢ σιναπελαίου.

Ἀποτελέσματα. Οἱ ὑπὸ τοῦ ὑπερίτου προσβληθέντες ἐμφανίζουσι τὰ πρῶτα συμπτώματα μετὰ 6, 8, 10 ἢ 12 ὥρας ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τῆς ἐνεργούσης ποσότητος, οὐχὶ σπανίως ὅμως καὶ μετὰ δύο ὥρας μόνον, ἢ καὶ μετὰ 24, ἢ καὶ 36 ὥρας, ἢ καὶ βραδύτερον ἔτι. Ἄγεταί τις ὅθεν νὰ ὑποθέσῃ, ὅτι τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν διαπότισιν τῶν ἐνδυμάτων μᾶλλον, παρὰ εἰς τὸ κατὰ τὸν βομβαρδισμὸν παραγόμενον νέφος· ἡ παρατήρησις αὕτη πρέπει νὰ ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἀτομικὴν προφύλαξιν. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ὑπερίτου εἶναι πολλαπλῆ:

α) Ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν. Μετὰ προδρομικὴν περίοδον ἐκδηλουμένην ὁμοιομόρφως διὰ κεφαλαλγίας, ἐμέτων ἢ ναυτιῶν, καὶ γενικοῦ αἰσθήματος καμάτου, τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπερίτου προσβληθέντα ἄτομα ἄρχιζουσι νὰ αἰσθάνωνται λίαν ὀδυνηρὸν αἴσθημα τάσεως καὶ νυγμοῦ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ἐπιφυκότων. Ἡ οὕτως ἀρχομένη ἐπιφυκῖτις ἐκδηλοῦται δι' ἐρυθρότητος καὶ σχηματισμοῦ ἰνώδους ἐξιδρώματος· τοῦτο ξηραινόμενον ἐπιφέρει τὴν συγκόλλησιν τῶν βλεφάρων, ἅτινα ἐξοιδαίνονται καὶ διογκοῦνται. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ φωτὸς καὶ πρὸ πάντων τοῦ ἡλίου εἶναι λίαν ὀδυνηρά. Τὸ προσβληθὲν ἄτομον τηρεῖ κεκλεισμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ βαδίζει ψηλαφητά, ὡς οἱ τυφλοί. Ἐκ τούτου ὑπετέθη κατ' ἀρχὰς ἀνακριβῶς ὅτι ὁ ὑπερίτης ἐπιφέρει τύφλωσιν· παρὰ τὴν μεγάλην φλογιστικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ ἐπιφυκότος καὶ τῶν βλεφάρων, ὁ βολβὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ οὐδέποτε παρουσίασεν ἀλλοιώσεις δυναμένας νὰ καταλήξωσιν εἰς τύφλωσιν.

β) Ἐπὶ τοῦ δέρματος. Αὗται εἶναι ἀνάλογοι τῆς γενομένης ἐπαφῆς, εἴτε μετὰ τῶν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῶν βλημάτων ἐκπεμφθέντων ἀτμῶν, εἴτε μετ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ὑγροῦ. Αἱ ἀλλοιώσεις παρουσιάζονται εἴτε ἐπὶ τοῦ εἰς ἐπαφὴν ἐλθόντος μέρους, προκειμένου περὶ τοῦ ὑγροῦ, εἴτε, προκειμένου περὶ ἀτμῶν, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν μὴ κεκαλυμμένων μερῶν τοῦ σώματος, ὡς τὸ πρόσωπον, ὁ λαιμός, ἡ σχισμὴ τοῦ ὑποδύτου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν μερῶν, μέχρι τῶν ὁποίων οἱ ἀτμοὶ δύνανται νὰ διεισδύσωσιν, ὡς ἡ μασχάλη, ἡ βουβωνικὴ χώρα, ἡ βάσις τῶν μηρῶν. Συνίστανται δ' αὗται εἰς τὴν παραγωγὴν πλακῶν προσομοίων πρὸς τὰς ὑπὸ τῆς ἡλιάσεως ἢ ὑπὸ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ σινάπεως παραγομένων. Ἐνίοτε παράγουσιν οἴδημα καὶ ἰδίᾳ ἐπὶ τῶν βλεφάρων ἢ τοῦ ὀσχέου· κατὰ τὴν φάνειαν ταύτην τὸ ἄτομον ἔχει αἴσθημα τάσεως καὶ καύσεως. Αἱ πλάκες αὗται, κατ' ἀρχὰς ἐρυθραί, προσλαμβάνουσιν εἶτα καστανόχρουν ἢ φαιόχρουν χροιάν, πολλάκις δὲ σχηματίζουσι φυσαλίδας ἢ φλυκταίνας, προσομοιαζούσας πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ ἐγκαύματος παραγομένας. Ἡ ἐξέλιξις αὐτῶν εἶναι συνήθως ἁπλῆ· μετά τινας ἡμέρας μαραίνονται, ξηραίνονται καὶ θεραπεύονται ἐντὸς 8 ἡμερῶν χωρὶς ν' ἀφήσωσιν ἴχνη. Ἐὰν ὅμως ἔχουσι μολυνθῆ, δύνανται να διαπυηθῶσιν, ὁπότε κοιλαίνουσι τοὺς ἱστοὺς καὶ σχηματίζουσιν ἐσχάρας, δυναμένας νὰ προξενήσωσι γενικὰς μολύνσεις καὶ νὰ καταλίπωσι μετὰ ταῦτα ἀνεξαλείπτους οὐλάς.

γ) Ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Κατ' ἀρχὰς ἐμφανίζεται *λαρυγγῖτις*, ἥτις ἐκδηλοῦται διὰ βράγχνους καὶ ἀφωνίας, καὶ εἶτα *τραχεῖτις*· ὁ προσβληθεὶς βήχει μετὰ πόνου καὶ ὑποφέρει ἀναπνέων. Εἰς δὲ τὰς σοβαρὰς μορφάς, πρὸς τὰς δύο ταύτας παθήσεις προστίθεται καὶ *βρογχῖτις*, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαρά, ἐκδηλουμένη διὰ τῶν συνήθων φαινομένων μετὰ πυκνῆς καὶ αἱματηρᾶς ἀποχρέμψεως. Εἰς τὰς βαρείας μορφὰς ἡ βρογχῖτις αὕτη συνοδεύεται ὑπὸ ἀποπνικτικῶν κρίσεων ἐκδηλουμένων δι' ἀποφράξεως τῶν ἀεροφόρων ὁδῶν δι' ἀφθόνων ψευδομεμβρανῶν, ἀναλόγων πρὸς τὰς τῆς ὑμενογόνου λαρυγγίτιδος· ἄτομά τινα ἀποβάλλουσιν οὕτω καὶ βρογχικὰ ἀποτυπώματα. Τέλος ἡ βρογχῖτις αὕτη δύναται νὰ ἐπιπλακῇ ὑπὸ δευτεροπαθῶν μολύνσεων, ἐξ ὧν ἐμφανίζονται πνευμονίαι καὶ ἀποστήματα εἰσέτι τοῦ πνεύμονος, δὲν ὑφίσταται ὅμως οἴδημα ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ἀσφυξιογόνων ἀερίων. Εἰς τὰ ἀναπνευστικὰ ταῦτα φαινόμενα ὀφείλονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ δι' ὑπερίτου θανατηφόροι περιπτώσεις. Κατὰ τὰς βαρείας ταύτας περιπτώσεις παρατηροῦνται πολλάκις καὶ φλεγμοναὶ τοῦ οὐροποιητικοῦ συστήματος, καθ' ἃς ἐμφανίζονται βαρεῖαι ἢ ἐλαφραὶ μορφαὶ λευκωματουρίας.

δ) Ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἓν ἐκ τῶν σταθερωτέρων ὑπὸ τοῦ ὑπερίτου προκαλουμένων συμπτωμάτων εἶναι ἡ ἀπάθεια, ἡ ἐξασθένησις καὶ μεμονωμέναι κρίσεις σπασμῶν. Εἴς τινας ὅμως περιπτώσεις ἐπέρχεται διαρκὴς πνευματικὴ μετὰ φωνασκιῶν διέγερσις συνοδευομένη ὑπὸ σπασμῶν τῶν κάτω ἄκρων ἰδίως καὶ μετὰ κρίσεων κλινικῶν σπασμῶν. Τὰ φαινόμενα ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι πρόκειται περὶ βαρείας μορφῆς δηλητηριάσεως, μετὰ κακῆς προγνώσεως. Γενικῶς δὲ παραμένει ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀσθενικὴ κατάστασις ἐξελισσομένη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἀνικανότητα τῆς μυϊκῆς καὶ πνευματικῆς ἐργασίας.

ε) Ἐπὶ τοῦ πεπτικοῦ συστήματος. Ἐπὶ μὲν τοῦ φάρυγγος ἐπιφέρει μικρὰς ἐξελκώσεις, ὄπισθεν τοῦ ἱστίου οὐρανίσκου, καὶ δυσφαγίαν· ἐπὶ δὲ τοῦ στομάχου προκαλεῖ πρόωρος τάσεις πρὸς ἔμετον, ἐμέτους ἐκ τροφῶν, χολώδεις καὶ σπανίως αἱματηρούς, αὔξησιν τῆς αἰσθητικότητος καί, τέλος, κατὰ τὸ τέλος τῆς 3ης ἢ 4ης ἑβδομάδος καὶ ἕλκος. Αἱ παθήσεις τοῦ πεπτικοῦ συστήματος δύνανται νὰ προκληθῶσι καὶ διὰ πόσεως ὕδατος μολυνθέντος δι' ὑπερίτου.

ϛ) Γενικὴ κατάστασις. Ἀνεξαρτήτως τῆς νευρικῆς ἐξασθενήσεως, ὁ ὑπερίτης ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως τοῦ ὀργανισμοῦ. Καὶ εἰς τὰς πλέον ἐλαφρὰς μορφὰς ἐμφανίζεται πυρετός, ὅστις κατὰ τὰς βαρείας δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι 40 καὶ πλέον βαθμῶν· συνήθως διαρκεῖ ἐπὶ μακρόν. Μετὰ τὴν πρώτην πυρετικὴν περίοδον, καθ' ἣν ὁ πυρετὸς κυμαίνεται ἀπὸ 39° ἕως 40°, ὁ πυρετὸς αὐξομειοῦται καὶ παραμένει καθ' ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῶν πνευμονικῶν ἐκδηλώσεων. Αἱ δευτερευούσης φύσεως ἐρυθηματώδεις ἐκδηλώσεις συνδέονται πάντοτε δι' ἀνυψώσεως τῆς θερμοκρασίας καὶ ἀφθόνων ἱδρώτων. Ὁ σφυγμὸς εἶναι ταχὺς καὶ δὲν μειοῦται, ὡς παρατηρεῖται εἰς τὰς δι' ἀσφυξιογόνων ἀερίων δηλητηριάσεις. Εἰς τὰς περιπτώσεις γενικῆς δηλητηριάσεως μετ' ἀδυναμικῶν φαινομένων καθίσταται ἐλεεινὸς καὶ νηματοειδής. Ἐκ μέρους τῆς καρδίας δὲν παρατηροῦνται εἰδικὰ φαινόμενα· τὸ δὲ αἷμα παρουσιάζει κατ' ἀρχὰς αὔξησιν τῶν πολυπυρήνων λευκοκυττάρων καὶ εἶτα τῶν μονοπυρήνων τοιούτων, ἄνευ ἄλλων σοβαρῶν ἀλλοιώσεων.

Θεραπευτικὴ ἀγωγή. Ἡ θεραπεία τῶν δι' ὑπερίτου προσβληθέντων ἀτόμων παρέχει, ἐκτὸς τῶν γενικῶν ἐνδείξεων, καὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα, ὅπερ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν παρεντιθεμένην βραδεῖαν περίοδον μεταξὺ τῆς ἐνεργείας τοῦ δηλητηρίου καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν συμπτωμάτων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην πρέπει νὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια, ὅπως ὁ ὀργανισμὸς ἀπαλλαγῇ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐντελέστερον τῆς ἐπιβλαβοῦς οὐσίας καὶ περιορισθῇ οὕτως ἡ ἐρεθιστικὴ ἢ καταστρεπτικὴ αἰτία. Συνεπῶς αἱ παρεχόμεναι βοήθειαι ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι προληπτικαί, ἀφ' ἑτέρου δέ, μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν φαινομένων, ἀποσκοποῦσι τὸν περιορισμὸν καὶ θεραπείαν τούτων, καθὼς καὶ τὴν παρακώλυσιν τῶν ἐκ μολύνσεως περιπλοκῶν.

Α) Προληπτικὴ θεραπεία. 1) Ἐξουδετέρωσις τῆς ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος καὶ τῶν βλενογόνων ἐναποτεθείσης οὐσίας διὰ πλύσεως δι' ἀλκαλικῆς τινὸς οὐσίας (π. χ. διάλυσις διττανθρακικοῦ νατρίου κτλ.). 2) Ἡ ὅσον οἷόν τε ἀπελευθέρωσις τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος ἐκ τῶν μεμολυσμένων δι' ὑπερίτου ἐνδυμάτων, ἡ ἐκτέλεσις λουτροῦ, καὶ ἡ ἔνδυσις διὰ καθαρῶν ἐνδυμάτων. Τὰ ὕδατα τῆς πλύσεως ἐν γένει φέρονται δι' ὀχετοῦ ἐντὸς βόθρου περιέχοντος εἰ δυνατὸν καὶ ἄσβεστον. Συνιστᾶται ὅπως μεμολυσμένα ἐνδύματα ὑποβάλλωνται εἰς θέρμανσιν ἐντὸς ὑπὸ πίεσιν λειτουργοῦντος κλιβάνου, ἐν θερμοκρασίᾳ 120°, ἔνθα ὁ ὑπερίτης ἀποσυντίθεται.

Β) Θεραπεία ἑκάστου προσβληθέντος ὀργάνου. α) Ὀφθαλμοί. Πλύσις τῶν ὀφθαλμῶν διὰ καταιωνητῆρος, διὰ διαλύσεων περιεχουσῶν 1.4 ἐπὶ τοῖς 100 χλωριούχου νατρίου, ἢ 3 ἐπὶ τοῖς 100 διττανθρακικοῦ νατρίου.

Κατὰ τῆς δακρυρροίας καὶ φωτοφοβίας ἐνσταλάξεις ἀτροπίνης 1 : 100.

Κατὰ τῶν πόνων: ἐνσταλάξεις κοκαΐνης 1 : 200.

Κατὰ τῆς διαπυήσεως: ἐνσταλάξεις κολλαργόλης 1 : 50.

Ἐπὶ τῶν βλεφάρων συνιστῶνται ἐπιθέματα ἐκ τοῦ ἑξῆς ὑδατούχου μίγματος:

Τάλκης . . . . . .
Ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου
Ἀσβεστίου ὕδατος . .
Γλυκερίνης (30°) . . .
} ἀνὰ ἴσα μέρη.

Ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις ἀλοιφῆς ἐχούσης ὡς βάσιν τὴν βαζελίνην.

Ἐπειδὴ ὁ προσβληθεὶς ὀφθαλμὸς καθίσταται καὶ ἐπὶ μακρὸν παραμένει εὐαίσθητος, προφυλάσσεται καλῶς ἀπὸ πᾶσαν ἐρεθιστικὴν ἐπίδρασιν. Ἀπαγορεύεται ἡ χρῆσις καλυπτηρίου ἐπιδέσμου. Καλὸν εἶναι νὰ χρώννυνται οἱ ὑελοπίνακες τῶν παραθύρων καὶ τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων, πάντοτε δὲ νὰ γίνεται χρῆσις κεχρωματισμένων ὑέλων τῶν ὀφθαλμῶν.

β) Δέρμα. Πλύνονται διὰ σαπωνούχου ὕδατος καὶ ἀλκαλικῆς διαλύσεως ἡ ἐπιφάνεια τῶν χειρῶν καὶ τῶν τριχωτῶν μερῶν, ἀπομάσσονται καὶ ἐπιπάσσονται διὰ λεπτῆς κόνεως τάλκης ἢ ἐκ τοῦ ἑπομένου μίγματος:

Τάλκη 400 γραμμ.
Ἀνθρακικοῦ μαγνησίου
» ἀσβεστίου
Ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου
} ἀνὰ 200 γραμμ.

Δύναται ἐπίσης νὰ γίνῃ χρῆσις ἐπαλείψεως τῶν ἐρεθισμένων ἐπιφανειῶν δι' ἐλαιοασβεστούχου χρίσματος ἢ δι' ἐλαίου goménolé (10 %) ἢ καὶ διὰ μίγματος παραφίνης (ambrine). Ἐὰν τὸ ἐρύθημα ὑφίσταται κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν τῶν μηρῶν καὶ κατὰ τὸ ὄσχεον, ὁ πάσχων παραμένει κλινήρης, ἐπιπασσομένων ἀφθόνως διὰ τῆς ἀνωτέρω κόνεως τῶν προσβληθέντων μερῶν. Αἱ φλύκταιναι θεραπεύονται τόσον ταχύτερον ὅσον μικρότεραι εἶναι αὗται, τὸ δὲ δέρμα ἐπιμελέστερον ἔχει πλυθῆ καὶ ἀπολυμανθῆ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς διαπυήσεως αὐτοῦ.

γ) Πεπτικὸν σύστημα. Χορηγεῖται ἀφθόνως ἀλκαλικὸν ὕδωρ (διάλ. διττανθρακικοῦ νατρίου). Ἐπίσης ἐκτελοῦνται διὰ τούτου γαργαρισμοὶ τῆς στοματοφαρυγγικῆς κοιλότητος, ἐν περιπτώσει ἐξελκώσεων. Οἱ γαστρικοὶ πόνοι πραΰνονται διὰ χορηγήσεως ἑνὸς κοχλιαρίου καφὲ διαλύσεως διττανθρακικοῦ νατρίου ἐντὸς ὀλίγου ὕδατος, κατὰ τρίωρον.

Ἐν περιπτώσει δηλητηριάσεως ἐκ συνυπάρξεως ῥευστῶν ἀρσινῶν, παρέχεται τετράκις ἢ πεντάκις τῆς ἡμέρας γάλα μαγνησίας (1:5), ἀποτελούμενον ἐκ:

Μαγνησίας λευκῆς: 1 κοχλιάριον.

Γάλακτος συμπεπυκνωμένου ἀλλ' οὐχὶ σακχαρούχου: 4 κοχλιάρια.

Κατὰ τῆς ἐξασθενήσεως, ἐνδείκνυνται ἐνέσεις θειϊκῆς στρυχνίνης.

δ) Ἀναπνευστικὸν σύστημα. Ὡς προφυλακτικὰ μέτρα ἐνδείκνυνται, εἰσπνοαὶ ὑδρατμῶν καὶ ἐνσταλάξεις ἐλαίου goménolé (2 ἕως 3 %) ἐντὸς τῶν ῥωθώνων. Τὸ ταχύτερον ὁ πάσχων πρέπει νὰ ἡσυχάσῃ καὶ ν' ἀποφευχθῶσιν οἱ παροξυσμοὶ τοῦ βηχός, πρὸς πρόληψιν ἐξελκώσεως τῶν βλενομεμβρανῶν, διὰ χορηγήσεως καταπραϋντικῶν (κωδεΐνη, μορφίνη).

3ον *Ἐρεθιστικὰ ἀέρια.—α) Δακρυογόνα.* Εἰς ταῦτα δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι προσέτι, ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀναφερθέντων: ἡ *ἀεριώδης ἀμμωνία*, ἥτις εἰσπνεομένη, εἰς ποσότητα ἐν τῷ ἀέρι 0,15 %, προξενεῖ δακρύρροιαν, βῆχα, ἔμετον καὶ αἴσθημα πνιγμοῦ· τὸ *ὑδρόθειον*, εἰς μεγαλυτέραν ποσότητα τοῦ 0,01 %, ἐπιφέρει ἐρεθισμὸν τοῦ ἐπιφυκότος καὶ τοῦ βλενογόνου τῆς ῥινός. Καθὼς καί: τὸ *θειῶδες ὀξύ*, ὁ *διθειοῦχος ἄνθραξ* καὶ τὸ *σιναπέλαιον*. Ὡς καθαρῶς δακρυογόνα ἀέρια ἐχρησιμοποιήθησαν τὸ *βρωμιοῦχον βενζύλιον*, (κυκλίτης), ὑγρὸν ζέον εἰς 201°, εἰδ. βάρους 1.43, καὶ τὸ *βρωμιοῦχον ξυλύλιον*, ὡς προκαλοῦντα ἔντονον ἐρεθισμὸν τοῦ ἐπιφυκότος καὶ ἀκατάσχετον δακρύρροιαν. Ὡς ἀποπνικτικὰ δακρυογόνα ἢ τοξικὰ ἀέρια δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι μόνα, ἢ ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν ἀνωτέρω, ἡ *βρωμιοξόνη*, ἡ *χλωριοπικρίνη* καὶ ἡ *ἀκρελαΐνη*.

Ἡ προκαλουμένη ὑπ' αὐτῶν ἐπιφυκῖτις ὑποχωρεῖ εἰς τὰς δι' ἰσοτονικοῦ πρὸς τὰ δάκρυα ὀροῦ πλύσεις (διάλυσις 14 : 1000 χλωριούχου νατρίου, ἢ 22 : 1000 διττανθρακικοῦ νατρίου). Ἡ ἀτροπίνη οὐδόλως ὠφελεῖ. Αἱ λιπαραὶ οὐσίαι, καὶ ἰδίᾳ ἡ βαζελίνη, εἶναι ἐπιβλαβεῖς, καθότι καθιστῶσι μονιμώτερον τὸ βρωμιοῦχον βενζύλιον. Ἐπίσης πᾶσα οὐσία ἐνεργοῦσα ἐρεθιστικῶς ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἀπαγορεύεται. Ἐνίοτε ἐμφανίζεται ἐρεθισμὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναπνευστικῶν ὁδῶν, ἐξικνούμενος εἰς βαθμὸν τραχειοβρογχίτιδος· πρὸς ἀνακούφισιν τῶν πασχόντων ἐκτελοῦνται εἰσπνοαὶ ὑδρατμοῦ μετ' εὐκαλυπτόλης. Ἡ ἀντισηψία τῆς ῥινοφαρυγγικῆς κοιλότητος τελεῖται δι' ἐλαίου goménolée. Ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως πνευμονικῆς ὑπεραιμίας ἢ γενικῆς ἐξασθενήσεως ἐφαρμόζονται τὰ αὐτὰ συνήθη γενικὰ μέτρα ὡς καὶ τὰ κατὰ τῶν ἀσφυξιογόνων ἀερίων.

β) Πταρμογόνα. Τὰ ἀέρια ταῦτα, ἀποτελούμενα ἐξ ἀπειροελαχίστων στερεῶν μορίων διερχομένων καὶ διὰ τῶν προσωπίδων, εἰσπνεόμενα προκαλοῦσιν ἀκατασχέτους πταρμούς, διαρκοῦντας ἀπὸ λεπτῶν τινων μέχρις ἡμισείας ὥρας περίπου καὶ συνοδευομένους δι' ἀφθόνου ἐκκρίσεως τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ῥινός, καθὼς καὶ σιελορροίας. Προκαλοῦσιν ἐπὶ πλέον λίαν ἐπίμονον μετωπικὴν κεφαλαλγίαν καὶ ἐνίοτε ἐμέτους· αἱ διαταραχαὶ αὗται δὲν διαρκοῦσι παρὰ ἐπί τινας μόνον ὥρας. Ὕδωρ μεμολυσμένον διὰ χλωριούχου διφαινυλαρσίνης, πινόμενον προκαλεῖ ἐμέτους καὶ διαρροίας.

Ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα τῶν ἀερίων τούτων εἶναι ὁ ἐξαναγκασμὸς τῶν προσβαλλομένων πρὸς ἀφαίρεσιν τῆς προσωπίδος, ἐκτιθεμένων οὕτως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν συγχρόνως κατ' αὐτῶν ἐκπεμπομένων ἄλλης φύσεως πολεμικῶν ἀερίων.

Θεραπευτικὴ ἀγωγή. Ἐνδείκνυται ἡ ἐντὸς τῆς κοιλότητος τῆς ῥινὸς ἐπίθεσις κοκαϊνούχου γλυκερίνης (1 ἕως 2 ἐπὶ τοῖς 100), δι' ἧς πραΰνονται οἱ νυγμοὶ καὶ παύουσιν οἱ πταρμοί, δέον νὰ μὴ γίνηται κατάχρησις τῆς χρήσεως

Digitized by Google

τῆς κοκαΐνης διὰ τὸν φόβον τῆς κοκαϊνομανίας. Εἰς τὴν περίπτωσιν δηλητηριάσεως διὰ μεμολυσμένου ὕδατος, ἐνδείκνυται ἡ κένωσις τοῦ δηλητηρίου ὅσον οἷόν τε τάχιον. Πρὸς τοῦτο χορηγεῖται χλιαρὸν ὕδωρ, καὶ διὰ γαργαλισμοῦ τῆς ἐπιγλωττίδος προκαλεῖται ἔμετος, μεθ' ὃ παρέχεται καθαρτικὸν κλύσμα, ἐὰν δὲ παρουσιασθῶσιν ἔμετοι μετὰ στομαχικῶν πόνων, χορηγεῖται γάλα μαγνησίας (1 : 5), ὅπερ ἀναμιγνύεται μετ' ὀλίγου ὕδατος καὶ λαμβάνεται τετράκις ἢ πεντάκις εἰς τὸ 24ωρον. Εἰς τὰς τοιαύτας περιπλοκὰς ἐνδείκνυται ἡ γαλακτερὰ δίαιτα.

4ον. *Τοξικὰ ἀέρια.* Τὸ γενικῶς ἐκπροσωποῦν τὴν τάξιν ταύτην τῶν ἀερίων *ὑδροκυανικὸν ὀξὺ* εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων γνωστῶν δηλητηρίων. Ἔχει τὴν χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν τῶν πικρῶν ἀμυγδάλων καὶ εἰδ. βάρος 0,65. Πήγνυται εἰς 14⁰ καὶ ζέει εἰς 26⁰ ἐξαερούμενον οὕτως ἀκαριαίως· εἰσπνεόμενον εἰς 0.002 ἕως 0.003 γραμ. ἐπιφέρει ἀκαριαῖον τὸν θάνατον ἐκ παραλύσεως τοῦ προμήκους μυελοῦ, ἐξ οὗ παρατηρεῖται ἔντονος σπασμὸς ἅπαντος τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος. Ὁ ὑπ' αὐτοῦ προξενούμενος θάνατος ἐπέρχεται δι' ὀπισθοτόνου. Ἐὰν ἡ δηλητηρίασις δὲν εἶναι κεραυνοβόλος, ἡ δυσκαμψία ἐξαφανίζεται πρὸ τῆς ἐπανόδου τῆς συνειδήσεως· ὁ παθὼν ἐπανακτᾷ βαθμιαίως τὰς αἰσθήσεις του, παραμένει ἐπὶ βραχὺ ἐν νάρκῃ, παραπονεῖται διὰ λίαν ἔντονον κεφαλαλγίαν καὶ διατηρεῖ τὴν ὄψιν παθόντος ὑπὸ σκοτοδίνης. Τὸ μόνον παραμένον σύμπτωμα εἶναι πάρεσις τῶν κατωτέρων ἄκρων. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅμως πάντα τὰ συμπτώματα παρέρχονται.

Θεραπευτικὴ ἀγωγή. Ὁ ὑπὸ ὑδροκυανικοῦ ὀξέος προσβληθεὶς φέρεται ταχέως εἰς καθαρὸν ἀέρα, ἐπιτίθεται ψυχρὸν ὕδωρ ἐπὶ τοῦ αὐχένος του καὶ ἐνεργοῦνται τεχνητὴ ἀναπνοή, εἰσπνοαὶ ὀξυγόνου καὶ ἐνέσεις δι' αἰθέρος καὶ καφουρούχου ἐλαίου. Ὁ ὑπὸ ὑδροκυανικοῦ ὀξέος προσβληθεὶς πρέπει νὰ τελῇ ὑπὸ ἐπίβλεψιν, καθότι δυνατὸν ταυτοχρόνως νὰ ἔχῃ εἰσπνεύσει καὶ ἀέριόν τι ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος καὶ δυνάμενον νὰ προκαλέσῃ βραδέως πνευμονικὸν οἴδημα. Ἐὰν ἐμφανισθῇ δύσπνοια καὶ ὑπάρχῃ κίνδυνος ἐμφανίσεως κυανωτικοῦ φαινομένου, ἐκτελεῖται ἄφθονος ἀφαίμαξις, ὁπότε ἐνδείκνυται ἡ ἐν τοῖς ἀσφυξιογόνοις ἀερίοις ἀναγραφεῖσα σχετικὴ θεραπευτικὴ ἀγωγή.

5ον. ***Ἀέρια ἐξ ἐκρήξεων.*** Τὸ πρωτίστως εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνῆκον *ὀξείδιον τοῦ ἄνθρακος* παράγεται κατὰ τὴν ἀτελῆ καῦσιν τοῦ ἄνθρακος, καὶ ἀναδίδεται ἐκ βόθρων, καμίνων κτλ. ἢ εἰς μεγαλειτέραν ποσότητα κατὰ τὴν κατάκαυσιν τῶν πυριτίδων καὶ τῶν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν γενικῶς. Ἐνυπάρχει πάντοτε ἐν τῷ φωταερίῳ, τῷ ὑδαταερίῳ κτλ. Εἶναι ἀέριον, εἰδικοῦ βάρους 0.97, ἄχρουν, ἄοσμον καὶ ἄνευ ἰδιαζούσης τινὸς γεύσεως. Ἀποτελεῖ τὸν κατ' ἐξοχὴν τύπον ἀσφυκτικοῦ ἀερίου καὶ ἐνεργεῖ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καθὼς ἐπὶ τοῦ αἵματος, ἐν τῷ ὁποίῳ ἑνοῦται καὶ σχηματίζει μετὰ τῆς αἱμοσφαιρίνης σταθερὰν ἕνωσιν· τὸ αἷμα καθίσταται οὕτως ἀκατάλληλος φορεὺς τοῦ ὀξυγόνου, ἐξ οὗ καὶ ἐπέρχεται εἶδος ἐσωτερικῆς ἀσφυξίας (λόγῳ τῆς μετατροπῆς τῆς ὀξυαιμοσφαιρίνης εἰς ἀνθρακοξυαιμοσφαιρίνην).

Ἐν ἀναλογίᾳ 0,001 καθιστᾷ τὸν ἀέρα τοξικόν, ἐν μεγαλειτέρᾳ δὲ λίαν δηλητηριώδη. Ἐπιφέρει τὸν θάνατον, βραδέως μὲν ἐν ἀναλογίᾳ 0,01 — 0,05, ἐντὸς χρονικοῦ διαστήματος 15′ — 20′ ἐν ἀναλογίᾳ 0,05—0,20, καὶ κεραυνοβόλως ἐν ἀναλογίᾳ 0,25—0,30.

Κατὰ τὴν κατάκαυσιν τῆς μελαίνης πυρίτιδος, παράγεται κατὰ τὰς περιστάσεις μεταβλητὴ ποσότης ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος, κυμαινομένη ὑπὸ τὰς συνηθεστέρας συνθήκας κατακαύσεως ἀπὸ 20—30 λίτρων κατὰ χιλιόγραμμον (ὑπὸ 0⁰ καὶ μέσην ἀτμ. πίεσιν).

Διὰ τὴν ἐκ νιτροκυτταρίνης πυρίτιδα (ὡς ἡ Ἑλληνική, ἡ Αὐστριακή, ἡ Γαλλικὴ Β κ.τ.λ.), ἐξ 1 χ.γρ. ταύτης παράγονται 850 λίτρα περίπου ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐν χρήσει σήμερον συνήθων ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν παράγεται ἔτι μεγαλειτέρα ποσότης ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος, περίπου 600-800 λίτρα κατὰ χ.γρ. ἐκρηκτικῆς οὐσίας.

Παρατηρητέον ὅτι ἡ τοξικότης τοῦ ἀέρος τοῦ περιέχοντος προϊόντα κατακαύσεως τῶν ὡς ἄνω οὐσιῶν, ἐπαυξάνεται πολλάκις καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, ἐκτὸς τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος, περιλαμβάνονται καὶ ἄλλα δηλητηριώδη ἀέρια. Οὕτω κατὰ τὴν ἀτελῆ κατάκαυσιν τῆς τρινιτροτολουόλης παράγονται καὶ ὀξείδια τοῦ ἀζώτου καὶ δὴ τὸ κατ' ἐξοχὴν δηλητηριῶδες διοξείδιον αὐτοῦ.

Καταφανὴς εἶναι ὅθεν ὁ κίνδυνος τῆς μολύνσεως τοῦ ἀέρος εἴτε ἐκ τῆς διαφυγῆς τῶν ἀερίων κατακαύσεως τοῦ γεμίσματος κατὰ τὴν βολὴν διὰ πυροβόλων ὅπλων ἐκ κεκλεισμένου χώρου (πυργία πολεμικῶν πλοίων, πολυβολεῖα κτλ.), εἴτε κατὰ τὰς ἐκρήξεις βλημάτων τῶν πυροβόλων ἐντὸς ὑπογείων στοῶν, καταφυγίων, στεγάστρων κτλ.

Κατὰ τὴν ταχεῖαν καὶ ὀξεῖαν δηλητηρίασιν, παρατηρεῖται ἔντονος πόνος κατὰ τὴν κεφαλήν, βόμβος εἰς τὰ ὦτα, θόλωσις τῆς ὁράσεως, πρὸς δὲ ἀκουστικαὶ καὶ ὀφθαλμικαὶ ψευδαισθήσεις ὡς καὶ παραλυσία τῶν κατωτέρων ἄκρων. Ἀρχικῶς δύνανται νὰ ἐμφανισθῶσι μετὰ τὰς κεφαλαλγίας τάσις πρὸς ἔμετον, ἔμετοι, διάρροια.

Εἰς τινας περιπτώσεις, ἡ ἀπώλεια τῆς συνειδήσεως ἐπέρχεται καθ' ἣν στιγμὴν τὸ ἄτομον μεταφερθὲν εἰς καθαρὸν ἀέρα ἐκτελεῖ τὴν πρώτην ἀναπνοὴν τούτου, ὁπότε δύναται νὰ ἐπέλθῃ καὶ συγκοπή. Ὁ ὑποστὰς ἐλαφρὰν δηλητηρίασιν παραπονεῖται δι' ἔντονον κεφαλαλγίαν, βόμβον καὶ συριγμὸν τῶν ὤτων, ἔχει τὴν ὄψιν μεθύσου καὶ ὑπόκειται εἰς συνεχῆ ὕπνον πολλῶν ὡρῶν. Ἡ ἀφύπνισις εἶναι ὡς ἡ ἐκ μέθης, ἔχει ἀπώλειαν ἢ ἐξασθένησιν τῆς μνήμης, ἐπίμονον κεφαλαλγίαν, τελείαν ἀνορεξίαν καὶ πολλάκις ἐπιγαστρικοὺς πόνους καὶ διάρροιαν. Προσοχὴ ὅθεν δέον νὰ καταβάλληται ὅπως μὴ ἀποδοθῇ εἰς μέθην ἡ μορφὴ αὕτη τῆς δηλητηριάσεως καὶ παραμεληθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς σχετικῆς θεραπείας. Ἡ σύστασις αὕτη ἰσχύει καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν παρατηρήσεως shock εἰς τραυματισθέντας, ὧν ὁ τραυματισμὸς δὲν ἐξηγεῖ τὸ κῶμα καὶ τὴν γενικὴν προσβολὴν τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Πολλάκις εἰς τοιαύτας περιπτώσεις, διὰ τῆς ἐν τῷ αἵματι, διὰ τοῦ φασματοσκοπίου, ἀνευρέσεως τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ὡδηγήθησαν διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ἀσθενοῦς ἐφαρμογὴν τῆς καταλλήλου θεραπείας.

Οἱ δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος παθόντες κεραυνοβόλον δηλητηρίασιν παρουσιάζουσι τὸ πτῶμα αὐτῶν ῥοδόχρουν, ἤτοι ὡς καὶ ἐν τῇ ζωῇ. Τὸ αἷμα δὲν πήγνυται, ἀλλ' εἶναι ῥευστὸν καὶ ἐρυθρόν, ὡς τὸ ἀρτηριακόν. Πολλάκις παρατηροῦνται ἐκχυμώσεις κατὰ τὸν στόμαχον, οἱ πνεύμονες παρουσιάζουσι καρμινόχρουν οἴδημα καὶ πολλάκις κατὰ τὰς βάσεις συμφόρησιν. Ὁ ἐγκέφαλος παρουσιάζει ἰδίαν ῥοδόχρουν χροιὰν καὶ πολλάκις στικτὰς αἱμορραγίας. Τὰ ὀστᾶ τοῦ κρανίου παρουσιάζονται ῥοδόχροα.

Θεραπευτικὴ ἀγωγή. Κατὰ τὰς δι' ὀξειδίου τοῦ ἄνθρακος δηλητηριάσεις, ἔστω καὶ εἰς αὐτὰς τὰς φαινομενικῶς θανατηφόρους μορφάς, ἐνεργοῦνται εἰσπνοαὶ ὀξυγόνου (τοὐλάχιστον ἐπὶ 5 λεπτὰ) καὶ τεχνητὴ ἀναπνοὴ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν· ἐπιβοηθητικῶς δ' ἐκτελοῦνται ἐντριβαὶ ἐπὶ τῆς καρδιακῆς χώρας, ἐνέσεις καφεΐνης, καφουρούχου ἐλαίου. Ἀποφεύγεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ ψύχους, ὡς προδιαθέτοντος τοὺς παθόντας εἰς πνευμονίαν· συνιστᾶται γαλακτοτροφία, κατὰ δὲ τῶν γαστρικῶν πόνων αἱ ἀλκαλικαὶ κόνεις, αἱ βάσιν ἔχουσαι τὸ διττανθρακικὸν νάτριον. Κατὰ τῆς κεφαλαλγίας οὐδέποτε χορηγοῦνται τὰ παυσίπονα, ὡς ἡ ἀσπιρίνη, ἡ φαινασετίνη κτλ., καθότι οὐδεμίαν ἐπενέργειαν κέκτηνται καὶ προδιαθέτουσι τὸν ἀσθενῆ εἰς συγκοπήν.

Τρόπος ἐκπομπῆς — Διὰ κυμάτων. Διὰ τούτων ἐπιδιώκεται, ὑποβοηθουσῶν τῶν καιρικῶν συνθηκῶν, ἡ μόλυνσις διὰ τοξικῶν ἀερίων τοῦ ἀέρος, ἐπὶ τῆς πρώτης ἐχθρικῆς γραμμῆς· αἱ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιούμεναι οὐσίαι ἐκπέμπονται εἴτε ὑπὸ μορφὴν ἀτμῶν εἴτε ὑπὸ μορφὴν καπνῶν.

α) Ὑπὸ μορφὴν ἀτμῶν. Πρὸς τοῦτο γίνεται χρῆσις *βαρέων* ἀερίων τὰ ὁποῖα ὡς ἐκ τοῦ εἰδικοῦ βάρους των παραμένουσιν εἰς τὰς κατώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἐπὶ πλέον εἶναι λίαν τοξικά. Οὕτω τὸ χλώριον (εἰδικὸν βάρος 2,47) καὶ ὁ ὀξυχλωριοῦχος ἄνθραξ, (εἰδικὸν βάρος 3,50 περίπου), ἐχρησιμοποιήθησαν ἀποκλειστικῶς μετ' ἐπιτυχίας καὶ ἀποτελοῦσι τὸν τύπον τῶν *ἀποπνικτικῶν ἀερίων* (τὸ χλώριον ἐπιφέρει θανατηφόρα ἀποτελέσματα εἰς δόσιν 35 ἑκατοστογράμμων κατὰ κυβικὸν μέτρον, ὁ δὲ ὀξυχλωριοῦχος ἄνθραξ εἶναι ἔτι τοξικώτερος). Ἀμφότερα ῥευστοποιοῦνται εὐχερῶς. Ἡ τάσις τῶν ἀτμῶν τοῦ χλωρίου ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ ποικίλλει ἀπὸ 4 ἕως 10 χιλιόγραμμα κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόν, ἡ δὲ τῶν τοῦ ὀξυχλωριούχου ἄνθρακος εἶναι ἀσθενεστέρα. Ἐν ξηρᾷ καταστάσει δὲν προσβάλλουσι τὰ μέταλλα, καὶ διὰ τοῦτο δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν ἀσφαλῶς ἐντὸς σιδηρῶν ἀεριοφυλακίων ὑπὸ πίεσιν 60 ἀτμοσφαιρῶν παρομοίων πρὸς τὰ συνήθη ἀεριοφυλάκια ἐναποθηκεύσεως ὀξυγόνου (βόμβας). Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν βόμβαι τριῶν μεγεθῶν χωριτικότητος 10, 22 καὶ 30 λιτρῶν. Ὁ ὀξυχλωριοῦχος ἄνθραξ ἀπεκβάλλεται δυσκολώτερον καὶ διὰ τοῦτο ἀναμιγνύεται ἐντὸς τῶν βομβῶν μετὰ τοῦ χλωρίου. Ἐπίσης τὸ χλώριον ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ τετραχλωριούχου κασσιτέρου, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ σχηματίζει πυκνὸν λευκὸν νέφος, ὅπερ ἐπιβραδύνει τὴν διάχυσιν τοῦ χλωρίου καὶ καθιστᾶ τὸ κῦμα δραστικώτερον. Διὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ κύματος, διατίθενται αἱ βόμβαι ἐντὸς χαρακώματος, εἰς τὸν πυθμένα ἢ ἐντὸς τῶν τοιχωμάτων τούτου, εἴτε ἐντὸς εἰδικῶν στεγάστρων ὑπὸ τὸ προπέτασμα τῶν χαρακωμάτων τῆς πρώτης γραμμῆς. Κοινὸς σωλὴν ἐκ καουτσοὺκ ἢ μολύβδου διὰ συστοιχίαν ἀριθμοῦ τινος βομβῶν, εἰς ὃν προσαρμόζεται ὁ κρουνὸς ἐκροῆς ἑκάστης τούτων, χρησιμεύει διὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἀερίου. Ὁ σωλὴν οὗτος διέρχεται ἄνωθεν τοῦ χαρακώματος, καταλλήλως ἀποκρυπτόμενος. Ὑπελογίσθη ὅτι, προκειμένου περὶ χλωρίου, διὰ μέτωπον ἑνὸς χιλιομέτρου καὶ διάρκειαν κύματος μιᾶς ὥρας, μὲ πυκνότητα (concentration) 1 : 10,000 (0,10 γρ. κατὰ κυβ. μέτρον ἢ 1 γραμμ. διὰ 10,000 λίτρα ἀέρος) ἀπαιτοῦνται 1600 κύλινδροι μετρίας χωρητικότητος (25 λίτρων).

β) Ὑπὸ μορφὴν καπνῶν. Κατὰ τὸ 1918 οἱ Ἄγγλοι ἐχρησιμοποίησαν τύπον βεγγαλικῶν φώτων (ἐπονομασθέντων *ἀγγλικῶν κηρίων*) ἐξ ὧν ἀνεδίδοντο καπνοὶ περιέχοντες ὑπὸ μορφὴν ἐλαχίστων μορίων διχλωριοῦχον φαινυλαρσίνην. Ἕκαστον τούτων, ἴσου ὄγκου πρὸς ὀβίδα τῶν 75 καὶ βάρους χιλιογράμμων τινῶν, ἀνέδιδε περίπου 350 γραμμάρια τοξικῆς οὐσίας, ἐν χρονικῷ διαστήματι ἀναλόγῳ πρὸς τὴν διάρκειαν ἐκπομπῆς χλωρίου ἐξ ὀβίδος ἐλαφροῦ τύπου.

Διὰ τὴν χρῆσιν τοξικῶν κυμάτων εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως ὁ ἄνεμος πνέῃ πρὸς τὴν ἐχθρικὴν παράταξιν, ἡ δὲ ταχύτης αὐτοῦ παραμένῃ μεταξὺ 2 καὶ 5 μέτρων κατὰ 1″. Μικρὰ ταχύτης ἀνέμου αὐξάνει τὴν συμπύκνωσιν, ὑποβοηθεῖ τὴν διατήρησιν τῆς ὁμογενείας τοῦ κύματος, ὡς καὶ τὴν κάθοδον καὶ στάσιν τούτου ἐντὸς χαραδρῶν καὶ καταφυγίων. Ἐξ ἄλου ὅμως τὸ κῦμα δὲν ἔχει σταθερότητα καὶ ὑφίσταται κίνδυνος ἐπιστροφῆς πρὸς τὴν περιοχὴν τῆς ἐκπομπῆς.

Ἄνεμος ἰσχυρὸς ἀπαιτεῖ κατανάλωσιν μεγάλης ποσότητος ἀερίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ὑποβοηθεῖ τὴν διάλυσιν τοῦ κύματος. Διὰ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος παράγονται ἀνιόντα ῥεύματα καὶ ἐπιβλαβεῖς ἀνεμοστρόβιλοι. Ἡ βροχὴ ἐλαττοῖ τὸν βαθμὸν πυκνότητος τοῦ κύματος. Αἱ ἐδαφικαὶ ἀνωμαλίαι ἐπηρεάζουσι τὴν κίνησιν τοῦ κύματος, τροποποιοῦσαι διὰ τοῦ ὄγκου καὶ τῆς σχετικῆς θέσεως αὐτῶν τὴν κατεύθυνσιν κινήσεως τούτου. Γενικώτερον, ἐπειδὴ ὁ χρησιμοποιῶν τὰ ἀέρια ταῦτα δὲν εἶναι κύριος τοῦ χρόνου ἡ χρῆσις αὐτῶν ὡς ἐπιθετικοῦ μέσου ὄχι μόνον δὲν ἐγενικεύθη, ἀλλὰ καὶ ἐγκαταλείπεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἡ ἐκπομπὴ κύματος δύναται νὰ θεωρηθῇ μόνον ὡς μέσον φθορᾶς τοῦ ζῶντος πολεμικοῦ ὑλικοῦ. Κατὰ τὴν ἐκπομπὴν τοῦ κύματος ἀπαιτεῖται: ταχὺς ἄνεμος, ἐλάχιστος ἥλιος καὶ διόλου βροχή. Ἐκ τῶν τριῶν τούτων ὅρων οἱ δύο πρῶτοι ἐπιτυγχάνονται κατὰ τὴν χαραυγήν, ἥτις εἶναι καὶ ὁ καταλληλότερος πρὸς ἐκτέλεσιν αἰφνιδιασμοῦ χρόνος.

Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον, τὰ ἐκ καπνογόνων οὐσιῶν κύματα ἐχρησιμοποιήθησαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκρύψεως τῶν κινήσεως τῶν στόλων, πρὸς ἀποφυγὴν ἰδίως τῆς ἐνεργείας τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ.

Κατὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ἰουτλάνδης, ὁ γερμανικὸς στόλος κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν καταδίωξιν τοῦ ἀγγλικοῦ χάρις εἰς τὴν προστασίαν τεραστίων τεχνητῶν νεφῶν, παραγομένων ὑπὸ μίγματος χλωρυδρίνης καὶ θειϊκῆς ἀνυδρίνης (anhydrine sulfurique). Αἱ οὐσίαι αὗται παράγουν καπνὸν λευκόν, πυκνὸν μεγάλης διαρκείας καὶ ἰσχυρῶς ἐρεθιστικὸν καὶ καυστικόν. Ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐχρησιμοποιήθη ὡς καπνογόνος οὐσία ὁ τετραχλωριοῦχος κασσίτερος ἐν διαλύσει ἐν ῥευστῷ χλωρίῳ ὑπὸ τὸ ὄνομα opacite ἢ χλωριοῦχον τιτάνιον (fumegenite) ἢ χλωριοῦχον ἀρσενικόν, τὰ ὁποῖα παράγουσι καπνὸν λευκὸν καὶ πυκνόν, μετ' ἐντόνου καὶ ἀσφυξιογόνου ἐνεργείας ὀφειλομένης εἰς τὸ χλώριον. Ἡ καπνογόνος οὐσία εἶναι ἐννέα φορὰς βαρυτέρα τοῦ ἀέρος, περιβάλλουσα δὲ τὸ τοξικὸν ἀέριον, τὸ παρασύρει ἐντὸς τῶν χαρακωμάτων καὶ ἐπιβραδύνει τὴν διάλυσίν του.

Διὰ χειροβομβίδων. Κυρίως εἰπεῖν χρῆσις τῶν ἀερίων αὐτῶν ἐγένετο διὰ χειροβομβιστῶν τοῦ πεζικοῦ τῶν χαρακωμάτων ἐκ μικρᾶς ἀποστάσεως. Αἱ χειροβομβίδες ἐπληροῦντο δακρυογόνων καὶ καυστικῶν οὐσιῶν (ἀκρελαΐνης, ὑπερίτου), λόγῳ ὅμως τῶν διὰ τὴν μεταφορὰν καὶ συντήρησιν δυσχερειῶν, μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐγκατελείφθη ἡ χρῆσις αὐτῶν. Εἰς τοῦτο ὅμως συνέτεινε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν βολὴν τῶν *χειροβομβίδων* ἐκινδύνευον καὶ τὰ χρησιμοποιοῦντα ταύτας στρατεύματα, ὡς ἐκ τῆς κατ' ἀνάγκην μικρᾶς ἀποστάσεως ἐκσφενδονίσεως.

Ἐπίσης ἐγένετο χρῆσις αὐτῶν διὰ τορπιλλῶν. Αἱ τορπίλλαι ἦσαν ἐπιμήκη ὀγκώδη βλήματα, μεγάλου διαμετρήματος, βαλλόμενα δι' εἰδικῶν μικρῶν πυροβόλων ἢ ἐκσφενδονιστικῶν μηχανημάτων (παρὰ τῶν Γερμανῶν minenverfer καλουμένων). Πληροῦνται αὗται ὡς καὶ αἱ ἄλλαι εἰδικαὶ ὀβίδες διὰ δακρυογόνων ἢ τοξικῶν οὐσιῶν (διβρωμιούχου ὀξύνης, ὑδροκυανικοῦ ὀξέος, κολλουζίτου).

Ἡ ἕνεκα ὅμως τοῦ μικροῦ βεληνεκοῦς ἐπιβαλλομένη ἐγγὺς πρὸς τὸν ἐχθρόν, ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τῶν χαρακωμάτων, τοπεθέτησις τῶν μηχανημάτων τούτων καθιστᾷ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ἀναγκαιοῦντος μεγάλου ἀριθμοῦ βλημάτων ἐπικίνδυνον διὰ τὰ ἴδια στρατεύματα καὶ δυσχερῆ διὰ τὴν τήρησιν τῆς μυστικότητος κατὰ τὴν προπαρασκευήν, πρὸς δὲ ἐκθέτει τὸ ἐν γένει ὑλικὸν εἰς τὴν καταστροφὴν ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ. Προσέτι ἡ μεγάλη γειτνίασις τῆς εὐπροσβλήτου ζώνης καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ σχηματιζομένου νέφους τῶν ἀερίων, ἐν ἐπιτυχίᾳ δὲ

Digitized by Google

τῆς αἰφνιδιαστικῆς ἐπιθέσεως, κινδυνώδη τὴν κατάληψιν θέσεων, πρὸ ὀλίγου μόνον μολυνθεισῶν.

Δι' εἰδικῶν ὀβίδων. Λόγῳ τῶν ἐν τῇ πράξει παρουσιαζομένων δυσχερειῶν κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀνωτέρω μεθόδων ἐκπομπῆς τῶν ἀερίων ἤχθησαν εἰς τὴν σκέψιν τῆς χρησιμοποιήσεως εἰδικῶν βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ πρὸς σχηματισμόν, κατόπιν τῆς ῥήξεως αὐτῶν, δηλητηριώδους νέφους ἐν καταλλήλῳ διὰ τὸν σκοπὸν ποσότητι.

Ἡ πραγματοποίησις τοῦ μέσου τούτου ὅμως δὲν ἐπετεύχθη εὐθὺς ἀμέσως, ἀλλὰ τότε μόνον, ὅτε κατέστη δυνατὴ ἡ κατασκευὴ τοιούτων εἰδικῶν βλημάτων διὰ τὸ πεδινὸν πυροβόλον τῶν 75 χιλ. Οὕτω χάρις εἰς τὴν ταχυβολίαν καὶ τὸ βεληνεκὲς ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν πυροβόλων τούτων κατέστη πραγματοποιήσιμος ἡ ἐν δεδομένῳ χρόνῳ ἐκτόξευσις τῆς ἀναγκαιούσης ποσότητος ἀερίων.

Ὁ τύπος τοῦ εἰδικοῦ τούτου βλήματος εἶναι ὁ συνήθης τῆς ἐκρηκτικῆς ὀβίδος. Τὸ γέμισμα ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς ἢ περισσοτέρων τοξικῶν οὐσιῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ καπνογόνου τοιαύτης (Σχ. 1), καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἀναγκαιούσης ἐκρηκτικῆς οὐσίας δι' ἧς διαρρήγνυται ἡ ὀβὶς καὶ δι' ἧς ὑποβοηθεῖται ἡ ἐκνέφωσις ἢ ἡ διάχυσις τοῦ λοιποῦ περιεχομένου.

Αἱ μετὰ ὑπερίτου καὶ ἀρσινῶν ὀβίδες ἀπαιτοῦσιν ὅπως τὸ διαρρηκτικὸν γέμισμα εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρόν, ὥστε νὰ ᾖ δυνατὴ ἡ ὅσον οἷόν τε ἐντελεστέρα καὶ βιαιοτέρα διασπορὰ τοῦ ὑπερίτου ἢ ἡ διάχυσις ὑπὸ μορφὴν λεπτοτάτης κόνεως τῶν ἀρσινῶν. Τοῦτο ἄλλως τε ἔχει ὡς ἐπακολούθημα ὅτι ὁ παραγόμενος κρότος ἐκρήξεως προσομοιάζει πρὸς τὸν τῶν λοιπῶν ἐκρηκτικῶν ὀβίδων, ὅπερ εἶναι πλεονεκτικόν, καθότι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν ἔναρξιν τῆς διὰ τῶν ἀερίων προσβολῆς.

Τὰ διάφορα εἴδη τῶν εἰδικῶν βλημάτων. Ἀνεξαρτήτως τοῦ διαμετρήματος, διαφέρουσιν ἀναλόγως τῆς χημικῆς οὐσίας δι' ἧς πληροῦνται καὶ ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ χρῆσις καὶ ἡ φυσιολογικὴ ἐνέργεια αὐτῶν.

Οὕτω διακρίνονται εἰς:

1ον) Ἀσφυξιογόνους ἢ ἀποπνικτικὰς ὀβίδας, αἱ ὁποῖαι ἐνεργοῦσιν, ἀναλόγως τοῦ ἐν αὐτοῖς περιεχομένου ἀερίου ἢ μίγματος ἀερίων, ἐπὶ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι τὸν ἐξ ἀσφυξίας θάνατον (χλώριον, ὀξυχλωριοῦχος ἄνθραξ κ.τ.λ.).

2ον) Δακρυογόνους ὀβίδας, αἱ ὁποῖαι περιέχουσι δακρυογόνους οὐσίας (βρωμιοῦχον βενζόλιον ἢ ξυλύλιον) μετὰ μικρᾶς ποσότητος ἐκρηκτικοῦ γεμίσματος καὶ διαρρήγνυνται εἰς τὸ σημεῖον τῆς πτώσεως, παράγουσαι νέφος ἀτμῶν ἐρεθιστικῶν, καὶ συγχρόνως βροχὴν λεπτοτάτων σταγονιδίων ἐκ τῆς περιεχομένης δακρυογόνου οὐσίας. Ἐκ τῆς οὕτω καταιονιζομένης ἐπιφανείας ἐξαρτωμένης ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ὀβίδος (5 τ. μ. διὰ τὴν ὀβίδα τῶν 75 χιλιοστ. 30 τ. μ. διὰ τὴν τῶν 120 χιλιοστ. καὶ 45 τ. μ. διὰ τὴν τῶν 150 χιλιοστ.), περὶ τὸ σημεῖον τῆς πτώσεως ἐξακολουθοῦσι νὰ ἀναδίδωνται ἀτμοὶ ἐνεργοῦντες ἐπὶ χρονικὸν διάστημα ὡρῶν ἀλλὰ καὶ ἡμερῶν πολλῶν, ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας, τῆς οὐσίας καὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν καὶ ἐδαφικῶν συνθηκῶν. Ἐνίοτε χρησιμοποιοῦνται ὀβίδες δακρυογόνοι περιέχουσαι ἐν ταὐτῷ καὶ τοξικὰς οὐσίας, αἵτινες ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τοξικῶς.

3ον) Τοξικὰς ἢ δηλητηριώδεις ὀβίδας. Αὗται περιέχουσιν οὐσίας ῥευστὰς ἢ ἐν ἀεριώδει καταστάσει, ἐπιδρῶσαι τοξικῶς καὶ συγχρόνως ἀσφυκτικῶς καὶ τοξικῶς ἐπὶ τῶν νευρικῶν κέντρων καὶ ἐπιφέρουσαι τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἀναπνέοντας ταύτας (βινκενίτης, ὑδροκυανικὸν ὀξὺ κ.τ.λ.). Αἱ δηλητηριώδεις ὀβίδες χρησιμοποιοῦνται ἐναντίον περιωρισμένης ἐπιφανείας στόχων. Ἐναντίον ἐχόντος μέγα μέτωπον στόχου ἄνευ βάθους, ἕνεκα τῆς ταχείας διασκεδάσεως καὶ μετακινήσεως τοῦ νέφους τῶν ἀερίων καθὼς καὶ τῆς διασπορᾶς, τὸ ἐπιτυγχανόμενον ἀποτέλεσμα εἶναι πάντοτε ὑπερβαλλόντως δυσανάλογον πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην κατανάλωσιν πυρομαχικῶν.

Αἱ ἀτμοσφαιρικαὶ συνθῆκαι ἐπιδρῶσιν οὐσιωδῶς ἐπὶ τῆς δραστικότητος τῆς βολῆς, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ραγδαία βροχή, ὑψηλὴ θερμοκρασία, πυκνὴ ὁμίχλη, πολὺ ψῦχος κλπ., διότι τὸ μὲν ὕδωρ διαλύει ἢ ἀποσυνθέτει τὴν τοξικὴν οὐσίαν, ἡ ὑψηλὴ θερμοκρασία διαλύει ταχέως τὸ δηλητηριῶδες νέφος, τὸ δὲ δριμὺ ψῦχος παρακωλύει ἐντελῶς τὸν σχηματισμόν του κοέ.

Ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τῶν εἰδικῶν βλημάτων. Πρὸς διάκρισιν τῶν βλημάτων τούτων ἀπὸ τῶν λοιπῶν, ὡς καὶ μεταξύ των, ἀναλόγως τῆς ἰδιαζούσης εἰς ἕκαστον εἶδος ἐνεργείας, γίνεται χρῆσις διαφόρων χρωματισμῶν ἐξωτερικῶς (ἀπεικόνισις κυλινδρικοῦ κορμοῦ ἢ ᾠοειδοῦς) καὶ σημείων συνθηματικῶν.

Ἐν Γερμανίᾳ πρὸς διάκρισιν τῶν γενικῶν κατηγοριῶν αἱ εἰδικαὶ ὀβίδες φέρουσιν ἐπὶ τοῦ πυθμένιου σταυρόν, πρασίνου χρώματος διὰ τὰς ἀσφυξιογόνους, κιτρίνου διὰ τὰς κνιδογόνους (ὑπερίτης) καὶ πρασίνου διὰ τὰς πταρμογόνους καὶ τοξικὰς (ἀρσίναι). Διὰ τὴν περαιτέρω εἰδικωτέραν διάκρισιν, ἐκτὸς τοῦ χρώματος τοῦ κορμοῦ καὶ τοῦ ᾠοειδοῦς, προστίθενται ἐνίοτε ἐπὶ τοῦ μηροῦ τούτων διάφορα στοιχεῖα ἢ γραμμαὶ ὡρισμένου χρώματος,

4ον) Πταρμογόνους ὀβίδας. Αὗται ἐνεργοῦσι διὰ τῶν πταρμογόνων οὐσιῶν (διχλωριοῦχος αἰθυλαρσίνη, ἀκρελαΐνη κτλ.), δι' ὧν πληροῦνται καὶ αἵτινες ἐξατμιζόμεναι ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ τοῦ βρασμοῦ των χρησιμοποιοῦνται βαλλόμεναι πρὸ καὶ συγχρόνως μετὰ τῶν δακρυογόνων ἢ δηλητηριωδῶν ὀβίδων.

Τὰ ἐκ τῶν πταρμογόνων ἐκλυόμενα ἀέρια διέρχονται μὴ ἐξουδετερούμενα διὰ τῆς προσωπίδος καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς ἄνδρας, ἕνεκα τῶν προκαλουμένων ἐπιδράσεων, νὰ ἀφαιρῶσι τὰς προσωπίδας καὶ νὰ μένωσιν οὕτως ἐκτεθειμένοι ἄνευ προστασίας εἰς τὴν ἐπενέργειαν τῶν δηλητηριωδῶν ἀερίων.

5ον) Κνιδογόνους ἢ καυστικὰς ὀβίδας. Αὗται πληροῦνται κυρίως δι' ὑπερίτου καυστικῆς ἐνεργείας ἐν μίγματι μέχρις 20 % μετὰ τετραχλωριούχου ἄνθρακος ἢ χλωριούχου βενζένης, κέκτηνται δὲ καυστικὴν καὶ τοξικὴν ἰσχυρὰν ἐνέργειαν μακρᾶς διαρκείας.

6ον) Καπνογόνους ὀβίδας. Κατὰ τὴν διάρρηξίν των παράγουσι νέφος, ἀδιαφανὲς καὶ σταθερόν. Κύριος προορισμὸς αὐτῶν εἶναι κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ στρατοῦ ἡ ἀπόκρυψις ὡρισμένων περιοχῶν ἢ ἀντικειμένων ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἐχθροῦ ὡς διὰ τοῦ καπνογόνου κύματος.

Προφυλακτικὰ μέτρα. Ἡ ἐμφάνισις τῶν πολεμικῶν ἀερίων ὡς μέσου ἐπιθέσεως ἤγαγεν εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν ἀναζήτησιν καὶ κατάλληλον ὀργάνωσιν μέσων ἀμύνης. Ταῦτα δύνανται νὰ διακριθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς δύο ὁμάδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων σκοπεῖ: 1) τὴν ἀτομικὴν προφύλαξιν, καθ' ἣν ἕκαστον ἄτομον ἐφοδιάζεται διὰ διαφόρων ἀντικειμένων ἢ συσκευῶν πρὸς ἰδίαν του προστασίαν· 2) τὴν ὁμαδικὴν προφύλαξιν, καθ' ἣν ὁμάς τις λαμβάνει διάφορα μέτρα πρὸς διατήρησιν καὶ χρησιμοποίησιν ὡρισμένου χώρου καθαρᾶς ἀτμοσφαίρας, εἰς ὃν τὰ ἄτομα τῆς ὁμάδος δύνανται νὰ καταφύγωσιν ἐν καιρῷ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς ἐπιθέσεως δι' ἀερίων.

1. Ἀτομικὴ προφύλαξις. Αὕτη εἶναι καὶ ἡ μᾶλλον ἀποτελεσματική, ἡ ἐπιτυχία τῆς ὁποίας ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν προφυλακτικῶν μέσων ἢ μηχανημάτων, τὰ ὁποῖα φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὁ στρατιώτης ἐν τῇ πολεμικῇ ζώνῃ. Τὰ προφυλακτικὰ ταῦτα μέσα ἢ εἶναι διηθητικά, διηθοῦντα τὸν μεμολυσμένον ἀέρα καὶ ἐξουδετεροῦντα τὴν τοξικὴν οὐσίαν τῶν μαχητικῶν ἀερίων, ἢ ἀπομονωτικά, ὡς ἀπομονοῦντα τὸ ἄτομον ἐκ τῆς μεμολυσμένης ἀτμοσφαίρας καὶ παρέχοντα εἰς αὐτὸ τὴν ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα καθαροῦ καὶ ἀναπνευσίμου ἀέρος. Εἰς τὰ πρῶτα ὑπάγονται αἱ ἐν χρήσει διάφοροι προσωπίδες, εἰς τὰ δεύτερα εἰδικαὶ πρὸς τοῦτο συσκευαὶ μετὰ προσωπίδος.

Προσωπίδες. Ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν πολεμικῶν ἀερίων, ἐπροτάθησαν διάφοροι τύποι προσωπίδων, αἱ ὁποῖαι ὅμως λόγῳ τῶν ἀτελειῶν καὶ δυσκολιῶν αὐτῶν περὶ τὴν χρῆσιν ἐγκατελείφθησαν καὶ παρέμεινε τελικῶς ὁ τύπος τῆς προσωπίδος Mr. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς εἶναι τελειοτέρα καὶ εὐχερεστέρα, ἡ προφυλακτικὴ ἱκανότης σταθερωτέρα καὶ διαρκεστέρα, καὶ ἐπὶ πλέον ἐνεργεῖ καθ' ὅλων ἐν γένει τῶν ἀσφυξιογόνων, ἐκτὸς τῶν πταρμογόνων. Ἐγκαίρως χρησιμοποιουμένη, προφυλάσσει ἐπιτυχῶς ἐπί τινας ὥρας ἐντὸς βαρείας ἀτμοσφαίρας παλίτου (3 — 4 ὥρας) ἢ χλωρίου (4 — 5 ὥρας) καὶ ἀπὸ τῆς πλέον βαρείας δι' οἱωνδήποτε ἀσφυξιογόνων. Ἡ προσωπὶς Mr (Σχ. 4) καλύπτει τὸ πρόσωπον σχηματίζουσα πρὸ αὐτοῦ ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν· αἱ παρυφαὶ αὐτῆς ἐφαρμόζουσι στεγανῶς ἐπὶ τοῦ μετώπου, τῶν κροτάφων, τῶν παρειῶν καὶ ὑπὸ τὸν πώγωνα, τοῦ στόματος καὶ τῶν ρωθώνων διατηρουμένων εἰς ἀπόστασίν τινα ἀπὸ τῶν ὀθονῶν τῆς προσωπίδος. Πρὸ τῶν

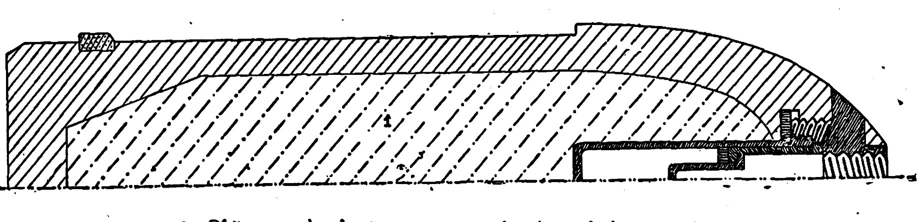

Σχ. 1. Βλῆμα μετὰ οὐσιῶν μὴ ἐπηρεαζομένων ὑπὸ τοῦ χάλυβος.
1.—Μῖγμα ὑγρῶν. 2.—Θήκη σμάλτου μετὰ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος.

νου. Λαμβάνεται πρόνοια ὅπως δι' ἁρμοδίου καταρτισμοῦ τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ βλήματος (χιτώνιον ἐξ ὑέλου, θῆκαι ἐκ σμάλτου κτλ.), ἀπομονωθῶσιν αἱ οὐσίαι ἐκεῖναι αἵτινες δύνανται νὰ ὑποστῶσιν ἀλλοιώσεις ἐν ἐπαφῇ εἴτε μετὰ τῶν μεταλλικῶν παρειῶν εἴτε μεταξύ των (ἰδίως καπνογόνοι οὐσίαι ἐν ἐπαφῇ τοῦ χάλυβος ἢ μετὰ τῶν λοιπῶν τοξικῶν οὐσιῶν). Πρὸς τούτοις δέον νὰ ᾖ ἐξησφαλισμένη ἡ στεγανότης τῶν διαφόρων μερῶν; τὸ δὲ ὑγρὸν νὰ δύναται νὰ διασταλῇ ἐν περιπτώσει ἐνδεχομένης αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας ἄνευ διαρρήξεως τοῦ περιβλήματος αὐτοῦ. Τὸ σχῆμα 2 δεικνύει τὴν ἐσωτερικὴν διασκευὴν τοῦ βλήματος πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον..

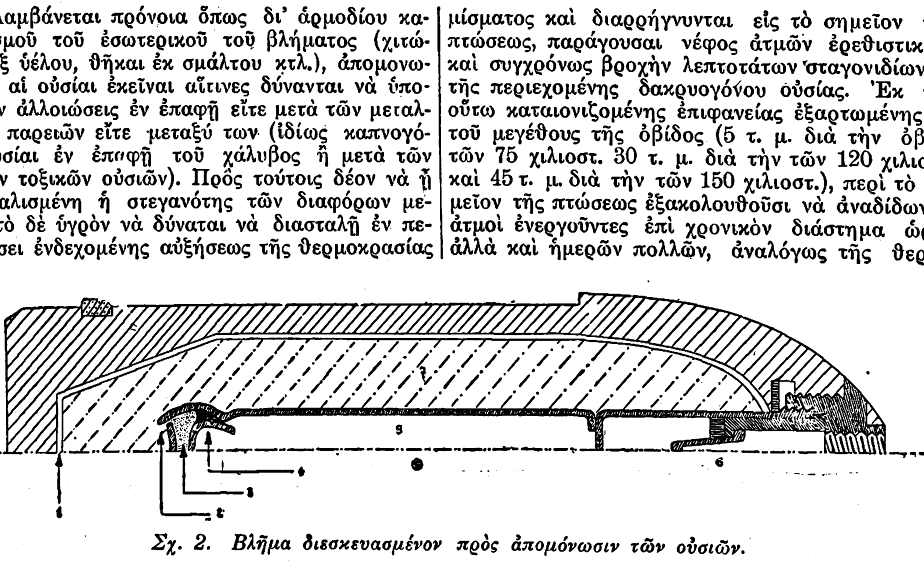

Σχ. 2. Βλῆμα διεσκευασμένον πρὸς ἀπομόνωσιν τῶν οὐσιῶν.
1.—Ὑέλινον χιτώνιον. 2.—Διάφραγμα μεταλλικόν. 3.—Διάστρωσις τσιμέντου. 4.—Κυάθιον ἐξ ὑέλου. 5.—Καπνογόνος οὐσία. 6.—Θήκη σμάλτου. 7.— Ὑγρὸν τοξικόν.

Δοθέντος ὅτι ὁ χῶρος τῆς ἐσωτερικῆς κοιλότητος τοῦ βλήματος δὲν εἶναι πάντοτε ὁ αὐτός, ἵνα τὸ ἀφιέμενον κενὸν διὰ τὴν διαστολὴν τοῦ ὑγροῦ εἶναι πάντοτε τὸ αὐτό, πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὁμοιομόρφου ἐνεργείας τοῦ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος, ἡ πλήρωσις τῶν ὀβίδων ἐκτελεῖται *ἐν σταθερᾷ στάθμῃ*, τῇ βοηθείᾳ μανομέτρου (Σχ. 3).

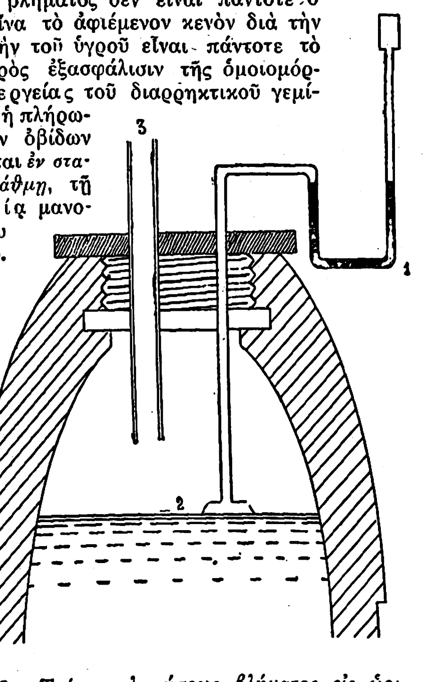

Σχ. 3. Τρόπος πληρώσεως βλήματος εἰς ὡρισμένην ἐπιφάνειαν.
1.—Μανόμετρον. 2.—Σταθερὰ ἐπιφάνεια ὑγροῦ.
3.— Σωλὴν εἰσαγωγῆς.

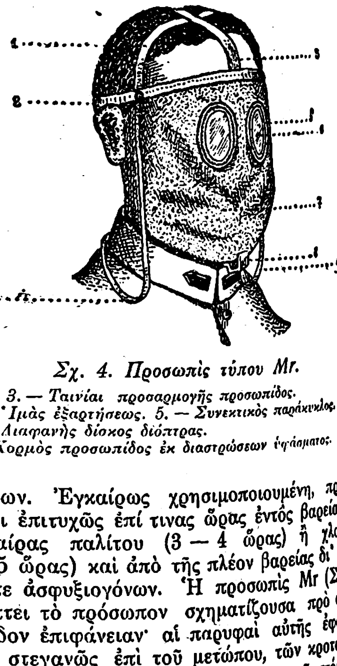

Σχ. 4. Προσωπὶς τύπου Mr.
1. 2. 3. — Ταινίαι προσαρμογῆς προσωπίδος.
4. — Ἱμὰς ἐξαρτήσεως. 5. — Συνεκτικὸς παρακυκλος.
6. — Διαφανὴς δίσκος διόπτρας.
7.—Κορμὸς προσωπίδος ἐκ διαστρώσεων ὑφάσματος.

Digitized by Google

ὀφθαλμῶν φέρει μαλακὴν πλάκα ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεος, στεγανῶς ἐρραμμένην ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν ὀθονῶν τῆς προσωπίδος καὶ ἔχουσαν δύο ὀπάς, αἵτινες ὑποδέχονται, ἐν τελείᾳ ἐφαρμογῇ, τὰ μεταλλικὰ πλαίσια μετὰ διαφανῶν δίσκων.

Ὁ σύνδεσμος καὶ ἡ στεγανὴ προσαρμογὴ τῶν πλαισίων μετὰ τῆς ἐξ ἐλαστικοῦ πλακὸς πραγματοποιοῦνται διὰ δύο μεταλλικῶν παρακύκλων, ἐξωτερικῶς ἐφαρμοζομένων καὶ φερόντων πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ὄνυχας, συνέχοντας τὰ πλαίσια.

Οἱ διαφανεῖς δίσκοι παρασκευάζονται ἐξ ἰξοειδοῦς (cellophane), οὐσίας παρεχούσης τελείαν διαφάνειαν καὶ μὴ ὑποκειμένης εἰς θραῦσιν. Ἑκάστη προσωπὶς ἐφοδιάζεται δι' ἑνὸς ἀνταλλακτικοῦ δίσκου μετὰ πλαισίου, ἐντὸς θήκης.

Τὸ λοιπὸν τῆς προσωπίδος ἀποτελεῖται ἐκ δύο στιβάδων πολυπτύχων ὀθονῶν πολλάκις ἀναδιπλουμένων καὶ ἐμβεβαπτισμένων ἐντὸς καταλλήλων διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν ἀερίων χημικῶν οὐσιῶν. Αἱ δύο αὗται στιβάδες, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἐξωτερικὴ χρώματος λευκοκιτρίνου, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ πρασίνου, εὑρίσκονται ἐν πλήρει ἐπαφῇ καὶ ἀποτελοῦνται ἡ μὲν πρώτη ἐκ 12 ἀναδιπλώσεων ὀθόνης ἐμβεβαπτισμένης ἐντὸς κικινελαίου, καυστικοῦ νάτρου, γλυκερίνης καὶ οἰνοπνεύματος καὶ προφυλάσσει ἐκ τοῦ χλωρίου, βρωμιούχου βενζελίου, βρωμίου κτλ., ἡ δὲ δευτέρα ἐξ ὀθόνης 8άκις ἀναδιπλουμένης καὶ ἐμβεβαπτισμένης ἐντὸς γλυκερίνης, θειϊκοῦ νικελίου καὶ οὐροτροπίνης καὶ προφυλάσσει ἀπὸ τὸ ὑδροκυανικὸν ὀξύ, ὀξυχλωριοῦχον ἄνθρακα, παλίτην, ὑπερπαλίτην κτλ.

Ἡ προσθήκη τῆς οὐροτροπίνης σκοπὸν ἔχει τὴν καλλιτέραν ἐξουδετέρωσιν, ἰδίᾳ τοῦ ὀξυχλωριούχου ἄνθρακος, καὶ ἀναλογεῖ 1 γραμ. δι' ἑκάστην προσωπίδα. Σημειωτέον ὅτι ἐνίοτε ἡ προσωπὶς ἀναδίδει ἀσθενῆ ὀσμὴν φορμόλης, προερχομένης ἐξ ἀποσυνθέσεως τῆς οὐροτροπίνης· τὸ τοιοῦτον οὐδεμίαν σημασίαν ἔχει καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν προφυλακτικὴν ἱκανότητα τῆς προσωπίδος· ἡ ὀσμὴ αὕτη παρέρχεται ταχέως καὶ ἰδίᾳ μετὰ ἔκθεσιν ὀλίγων λεπτῶν εἰς τὸν ἀέρα πρὸ τῆς χρήσεώς της.

Ἀποκλείεται τῆς χρήσεως πᾶσα προσωπίς, ἥτις ἔχει ἀποβάλει τὰς προφυλακτικὰς αὐτῆς ἰδιότητας, εἴτε ἐκ τῆς θερμοκρασίας, εἴτε ἐκ τῆς ὑγρασίας, ἢ δὲν ἀναδίδει τὴν χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν ὡς ἐκ τῆς ἐντὸς τοῦ κικινελαίου ἐμβαπτίσεώς της. Ἡ τελεία προσαρμογὴ τῆς προσωπίδος ἐπὶ τοῦ προσώπου ἐπιτυγχάνεται διὰ ἐλαστικῶν ταινιῶν περιβαλλουσῶν τὴν κεφαλήν. Ἱμὰς ἐξαρτήσεως χρησιμεύει ἵνα φέρηται ἡ προσωπὶς πρὸ τοῦ στήθους, ἀναρτωμένη ἐκ τοῦ τραχήλου *εἰς τὴν θέσιν ἀναμονῆς*, ὅταν ὑπάρχωσιν ἐνδείξεις ἐκπομπῆς ἀσφυξιογόνων.

Αἱ προσωπίδες χρησιμοποιοῦνται ὡς ἔχουσι, χωρίς ποτε νὰ διαβρέχωνται ἐν ὕδατι ἢ ἐν οἱῳδήποτε ἄλλῳ ὑγρῷ, τοῦθ' ὅπερ τὰς καθιστᾷ ἀχρήστους. Παρατηρητέον ὅτι ἡ μικρὰ λιπαρότης καὶ ὑγρότης ἣν ἔχουσιν ὀφείλεται εἰς τὴν κατὰ τὴν κατασκευὴν ἐμβάπτισιν εἰς τὰ εἰδικὰ ὑγρά.

Αἱ προσωπίδες M_2 διατηροῦνται πάντοτε ἐντὸς θηκῶν ἐξ ἀδιαβρόχου ὑφάσματος μεθ' ἱμάντος ἐξαρτήσεως, τούτων ἐγκλειομένων εἰ δυνατὸν ἐντὸς μεταλλικῶν κυτίων, φερόντων ἐπίσης σχοινίον ἐξαρτήσεως, ἵνα προφυλάσσωνται καλῶς ἐκ τῆς βροχῆς, τοῦ ἀέρος καὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ἡλίου. Ἡ ἐντὸς τῶν κυτίων τούτων διαφύλαξις ἐπιβάλλεται κατ' ἀρχὴν διὰ τὰς μὴ χρησιμοποιουμένας ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν. Αἱ ἀποθῆκαι, ἐν αἷς διαφυλάσσονται αἱ προσωπίδες, δέον κατὰ μὲν τὸ θέρος νὰ μὴ παρουσιάζωσι μεγάλην θερμοκρασίαν, κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα νὰ εἶναι κατὰ τὸ δυνατὸν ξηρότεραι. Ἡ ἀπολύμανσις τῶν προσωπίδων γίνεται δι' ἐκθέσεως αὐτῶν ἐπὶ μίαν ὥραν ἐντὸς δωματίων περιεχόντων ἀτμοὺς φορμόλης (1 γραμ. δι' ἕκαστον κυβ. μέτρον χωρητικότητος).

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης προσωπίδος M_2, ἐχρησιμοποιήθη λυσιτελέστερον *εἰδική τις συσκευὴ* (A. R. S.), ἥτις ἀπετελεῖτο ἐκ προσωπίδος ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεος εἰδικῆς κατασκευῆς (σχ. 5), ἐπενδεδυμένης δι' ὑφάσματος ἐμπεποτισμένου διὰ βρασθέντος λινελαίου· τὸ σύνολον ταύτης εἶναι ἀδιαπέραστον καὶ εἰς τὰ μᾶλλον διαπιδυτικώτερα τῶν ἀερίων. Ἡ προσωπὶς αὕτη συγκοινωνοῖ μετὰ δοχείου, *τῆς διηθητικῆς φυσίγγης*, ἐν ᾧ τελεῖται ἡ κάθαρσις τοῦ ἀέρος, διὰ τῆς διελεύσεως αὐτοῦ διὰ μέσου διαφόρων οὐσιῶν, αἵτινες ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπορροφῶσι καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐξουδετεροῦσι τὰς τοξικὰς οὐσίας. Ἡ εἰσπνοὴ καὶ ἡ ἐκπνοὴ ἐξασφαλίζονται διὰ δικλείδων. Ἐπὶ πλέον ἡ συσκευὴ κέκτηται διόπτρας μετ' αὐτομάτου ἐξατμιστικοῦ συστήματος, δι' οὗ ἀποφεύγεται ἡ θόλωσις τῶν διοπτρῶν. Ἡ διηθητικὴ φυσίγγη περιέχει κατὰ στιβάδας διαφόρους ἀπορροφητικὰς οὐσίας, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἀποτελεῖται ἐξ ὀξειδίου ψευδαργύρου, ἀνθρακικοῦ νατρίου καὶ κονιοποιημένου ξυλάνθρακος, ἡ δευτέρα ἐξ εἰδικοῦ ἀπορροφητικοῦ ἄνθρακος παρασκευασθέντος διὰ θερμάνσεως ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ καὶ ἐμπεποτισμένου δι' ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, καὶ ἡ τρίτη ἐκ πολλαπλῶς ἀναδιπλουμένης ὀθόνης ἐμπεποτισμένης δι' οὐροτροπίνης.

Ἡ εἰδικὴ συσκευὴ A. R. S. (Appareil-Respiratoire-Special) παρὰ τὰ ἀποδοθέντα καλὰ ἀποτελέσματα εἶναι πολύπλοκος, εὔθραστος καὶ ἀπαιτεῖ σχετικῶς μεγάλην δαπάνην. Πρὸς δὲ τὸ βάρος τῆς φυσίγγης ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ μετατόπισιν τῆς προσωπίδος.

Ἐν τῷ γαλλικῷ στρατῷ ἐγένετο δεκτὴ ἀπὸ τοῦ 1918 ἡ συσκευὴ R. S. C. (σχ. 6) ἥτις ἀποτελεῖ τελειοποίησιν τῆς προηγουμένης.

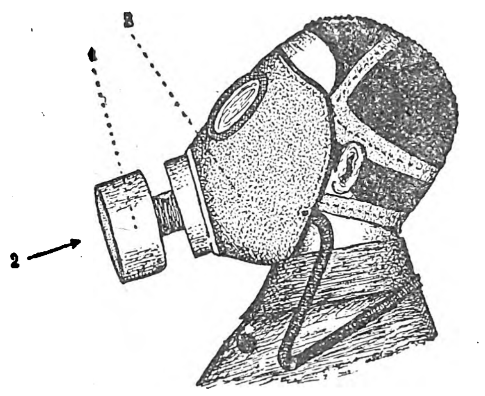

Σχ. 5. Προσωπὶς γαλλικὴ τύπου A.R.S.
1.—Διηθητικὴ φυσίγγη. 2.—Εἴσοδος ἀέρος. 3.—Κορμὸς προσωπίδος.

Εἰς τὸν νέον τύπον ἡ διηθητικὴ φυσίγγη δὲν συνδέεται μετὰ προσωπίδος, ἀλλὰ φέρεται ἐπὶ τοῦ στήθους (Σχ. 6) καὶ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς τελευταίας ταύτης διὰ σωλῆνος εὐκάμπτου καὶ στερεοῦ ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεος.

Ἀπομονωτικὰ μέσα. Ταῦτα συνίστανται εἰς τὴν ἀπομόνωσιν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, οὕτως ὥστε τὸ ἄτομον νὰ μὴ εἰσπνέῃ καθόλου τὸν πέριξ ἀέρα, ἀλλὰ μόνον ἐφεδρικὸν ἀέρα ἢ ὀξυγόνον, τὰ ὁποῖα φέρει μεθ' ἑαυτοῦ (ἀὴρ ἢ ὀξυγόνον συμπεπυκνωμένον, ὀξυγόνον παραγόμενον ἐπὶ τόπου δι' ἀποσυνθέσεως χημικοῦ τινος προϊόντος). Ἀπομονωτικαὶ συσκευαὶ εἶναι ἡ τοῦ Tissot, ἡ τοῦ Draeger, ἡ συσκευὴ M.C.G. (Matériel Chimique de guerre), ὁ παλαιὸς καὶ νέος τύπος Fenzy καὶ ἡ συσκευὴ Δ. Ζ.

Συσκευὴ Tissot. Αὕτη ἀποτελεῖται: 1ον) Ἐκ προσωπίδος ἐφαρμοζομένης ἐπὶ τοῦ προσώπου δι' ἱμάντων διερχομένων ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς, κέκτηται δὲ παρώμιον μὴ ἀπαιτοῦν τὴν χρῆσιν οὐδεμιᾶς ἀντιυγραντικῆς οὐσίας, ὡς καὶ λίαν εὐφυᾶ δικλεῖδα κλείουσαν ἑρμητικῶς κατὰ τὴν εἰσπνοήν. 2ον) Ἐξ ἑνὸς διηθητικοῦ δοχείου καὶ ἑνὸς λευκοσιδηροῦ τοιούτου τοῦ ὁποίου ὁ πυθμὴν φέρει ὀπὴν εἰσόδου τοῦ ἀέρος καὶ ὀπὴν ἐξόδου αὐτοῦ. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μέρους τοῦ δοχείου ἐφαρμόζεται εὔκαμπτος σωλὴν δι' οὗ συνδέεται τοῦτο μετὰ τῆς προσωπίδος, ἐπὶ δὲ τῶν πλευρῶν ἐφαρμόζονται τὰ ἄκρα δύο ἱμάντων, δι' ὧν ἡ συσκευὴ φέρεται ἐπὶ τῆς ῥάχεως. 3ον) Ἐκ μιᾶς θήκης συμπληρωματικῆς ἐντιθεμένης ἐν τῷ δοχείῳ καὶ χρησιμευούσης πρὸς ἐξουδετέρωσιν τοῦ μετὰ τῶν κυμάτων ἐκτοξευομένου ὀπασίτου.

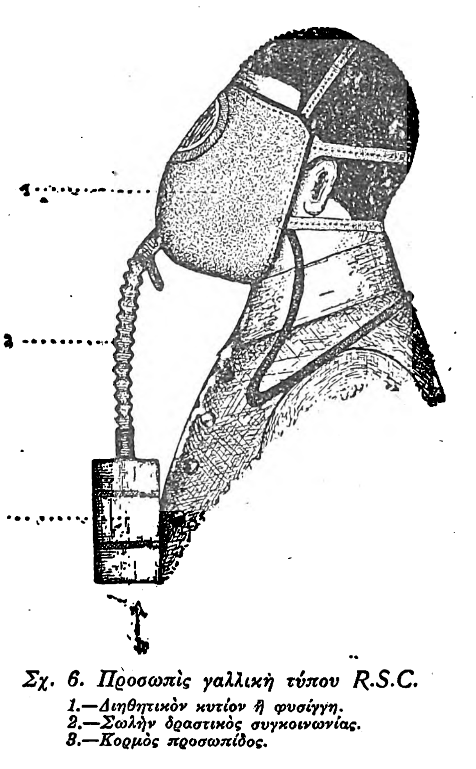

Σχ. 6. Προσωπὶς γαλλικὴ τύπου R.S.C.
1.—Διηθητικὸν κυτίον ἢ φυσίγγη.
2.—Σωλὴν δραστικὸς συγκοινωνίας.
8.—Κορμὸς προσωπίδος.

Τὸ λευκοσιδηροῦν δοχεῖον περιέχει ῥινίσματα σιδήρου ἐμπεποτισμένα δι' ἐξουδετερωτικῶν χημικῶν οὐσιῶν· ἡ προσθήκη τῶν ῥινισμάτων τοῦ σιδήρου σκοπὸν ἔχει τὴν ὅσον οἷόν τε ἐπαύξησιν τῆς ἐπιφανείας τῆς ἐξουδετερωτικῆς οὐσίας, τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ τὴν συσκευὴν ἱκανὴν νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Ἔχει ὑπολογισθῆ ὅτι ὁ φέρων αὐτὴν δύναται νὰ προφυλαχθῇ ἐπὶ ἑκατὸν ὥρας καὶ ἑπομένως δύναται εὐκόλως νὰ ἀντιστῇ εἰς πλείστας ἀλλεπαλλήλους προσβολάς. Τῆς συσκευῆς ταύτης ὑπάρχουσι δύο τύποι: ὁ μεγαλείτερος τύπος, ὡς ἐκ τοῦ μεγέθους του, χρησιμεύει εἰς τοὺς τομεῖς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον εἶχε προορισθῆ διὰ τοὺς σκαπανεῖς καὶ τοὺς πολυβολητάς· ὁ μικρὸς τύπος εἶναι ἀτομικῆς χρήσεως καὶ εἶχε προορισθῆ δι' ἄνδρας ὧν ἡ προφύλαξις ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι μακροτέρας διαρκείας τῆς ἁπλῆς προσωπίδος, τουτέστι τοὺς πυροβολητάς, τοὺς ἄνδρας τῶν συνδέσμων κ.τ.λ.

Ἀναπνευστικὴ συσκευὴ C. Fenzy. Στηρίζεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἐφ' ἧς καὶ ἡ τοῦ Draeger, τὸ δὲ ὀξυγόνον παράγεται ἐν αὐτῇ ἐκ τοῦ *ὀξυλιθίου* (oxylithe ὑπεροξείδιον τοῦ νατρίου). Ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κιβωτίου φερομένου ἐπὶ τῆς ῥάχεως καὶ περιέχοντος τὰ ἀναπαραγωγικὰ τοῦ ὀξυλιθίου μηχανήματα, καὶ ἐξ ἑνὸς διπλοῦ σωλῆνος ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεος, μετ' ἐπιστομίου, δι' οὗ διενεργεῖται ἡ ἀναπνοή· διὰ τῆς συσκευῆς ταύτης δύναταί τις ν' ἀναπνεύσῃ ἐπὶ 10 λεπτὰ τῆς ὥρας.

Προφύλαξις τῶν ζώων: Τοῦ ἵππου. Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἵππου δὲν εἶναι τόσον εὐαίσθητοι εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῶν δακρυογόνων, ἐξ ἄλλου δὲ ὁ ἵππος ἀναπνέει διὰ τῶν ῥωθώνων (καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ στόματος)· πρὸς τοῦτο γίνεται χρῆσις τῆς εἰδικῆς προσωπίδος Decaux τύπου 1918, δι' ἧς ὁ ἵππος ἀναπνέει εὐχερῶς· ἡ ἐμπότισις ταύτης γίνεται ὡς ἡ τῆς προσωπίδος M_2. Διὰ τὴν προστασίαν τῶν ποδῶν τῶν ἵππων ἀπὸ τοῦ ὑπερίτου ἐγένετο χρῆσις εἰδικῶν περικνημίδων δι' ὧν καλύπτονται οἱ πόδες μέχρι τοῦ ἄνω μέρους τοῦ γόνατος.

Τῶν στρατιωτικῶν περιστερῶν. Αἱ περιστεραὶ ἔχουσιν ἀνάγκην προφυλάξεως μόνον ἐφ' ὅσον εὑρίσκονται ἐν τῷ κλωβῷ αὐτῶν καὶ οὐχὶ ὅταν ἵπτανται· διὰ τοῦτο οἱ κλωβοὶ αὐτῶν περιβάλλονται δι' ἀδιαπεράστου εἰς τὰ πολεμικὰ ἀέρια ὑφάσματος ἢ τίθενται ἐντὸς αὐτῶν αἱ ἐξουδετερωτικαὶ τῶν ἀερίων οὐσίαι.

Τῶν στρατιωτικῶν κυνῶν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ διεθνοῦς πολέμου κατεσκευάσθη κατάλληλος συσκευὴ προφυλάξεως τῶν κυνῶν, μὴ χρησιμοποιηθεῖσα ὅμως ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ἀνακωχῆς.

Ἐκπαίδευσις τῆς ἀτομικῆς προφυλάξεως. Διὰ ταύτης οἱ ἄνδρες διδάσκονται τὰ τῆς ἀτομικῆς προστασίας διὰ πρακτικῆς διδασκαλίας καὶ δι' ἀσκήσεων ἀτομικῆς προφυλάξεως γινομένων τόσον ἐν *συνήθει ἀτμοσφαίρᾳ*, ὅσον καὶ ἐν *μεμολυσμένῃ τοιαύτῃ*. Ἡ ἐκπαίδευσις γίνεται διά:

α') Διαλέξεων καὶ ἐκγυμνάσεων ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν καὶ ταχεῖαν ἐφαρμογὴν τῶν προσωπίδων.

β') Ἐκτελέσεως γυμνασίων, ἵνα συνηθίσωσιν οἱ ἄνδρες νὰ φέρωσι τὴν προσωπίδα ἐπὶ μακρὸν χρόνον (πορεῖαι, παιγνίδια, γυμνάσια κ.τ.λ.) καὶ ν' ἀνέχωνται τὴν ἐκ ταύτης προερχομένην δυσχερῆ ἀναπνοήν.

γ') Ἀσκήσεων ἐν μεμολυσμένῳ δι' ἀερίων χώρῳ. Διὰ τῶν γυμνασίων τούτων ἐκμανθάνουσιν οἱ ἄνδρες νὰ ἐφαρμόζωσι τελείως τὴν προσωπίδα, ἀποκτῶντες ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν ὑπὸ ταύτης παρεχομένην προφύλαξιν. Ἡ δημιουργία μεμολυσμένης ἀτμοσφαίρας δύναται νὰ γίνῃ εἰς καλῶς φραττόμενα δωμάτια, εἰς στέγαστρα ἢ ὑπόγεια καταφύγια κτλ. διὰ βενζυλίου.

2. ***Ὁμαδικὴ προφύλαξις.*** Διὰ τῆς γενικῆς προστασίας ἐπιζητεῖται ἡ προστασία κατὰ τὴν διάρκειαν ἐπιθέσεως δι' ἀερίων, καὶ ἰδίᾳ διὰ κυμάτων, ὁμάδος τινός. Οὐδεμία μέθοδος εἶναι ἀπολύτως βεβαία καὶ ἀποτελεσματικὴ εἰς τὰ λαμβανόμενα μέτρα τῆς ὁμαδικῆς προφυλάξεως· διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον οἱ ἄνδρες νὰ ἔχωσι διδαχθῆ ὅτι ὀφείλουσι πρὸ παντὸς καὶ πάντοτε νὰ φροντίζωσι περὶ τῆς ἀτομικῆς των προφυλάξεως διὰ τῆς προσωπίδος. Ἐὰν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ γενικὴ προφύλαξις, αὕτη ἀποτελεῖ ἐπικουρικὸν μέσον τῆς ἀτομικῆς προφυλάξεως.

Ἐγκατάστασις καταφυγίων διὰ τοὺς ἄνδρας. Ὡς ἐκ τῆς συσσωρεύσεως τῶν ἀερίων, προκαλουμένης ἐκ τοῦ μεγάλου εἰδικοῦ βάρους αὐτῶν, ἡ ἐν τοῖς καταφυγίοις παραμονή, καὶ μάλιστα ἐντὸς βαθέων καταφυγίων, δύναται νὰ ᾖ ἐπικίνδυνος· δι' ὃ κέκτηται μεγίστην σημασίαν ἡ παρακώλυσις τῆς ἐν αὐτοῖς εἰσόδου τοῦ μεμολυσμένου ἀέρος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πᾶσαι αἱ ὀπαὶ κλείονται ἑρμητικῶς. Ἡ εἴσοδος κλείεται διὰ δύο θυρῶν ἀφισταμένων ἀλλήλων τοὐλάχιστον κατὰ ἓν μέτρον. Ἑκάστη ἐξ αὐτῶν ἀποτελεῖται ἐκ δύο παραπετασμάτων ἐξ ὑφάσματος καταστάντος ἀδιαβρόχου (διὰ παραφίνης ἢ βρασθέντος λινελαίου), ἐπιτιθεμένων κατὸ 0,15 μ. Ταῦτα προσηλοῦνται κατὰ τὴν ἀνωτέραν καὶ τὴν μίαν ἐκ τῶν πλευρικῶν παρυφῶν ἐπὶ ξυλίνων δοκῶν.

Δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰσέτι ἁπλοῦν παραπέτασμα ἐπὶ πλαισίου διατιθεμένου ἐν ἐλαφρᾷ ἀποκλίσει ἀπὸ τῆς κατακορύφου· οὕτως αἱ παρυφαὶ ἐφαρμόζονται ἀσφαλῶς ἐπὶ τῶν καθέτων πλευρῶν.

Εἰς τὰς δύο κοιτώσεις πρέπει ἐπὶ τῆς κατω

Digitized by Google

τέρας παρυφῆς νὰ τίθηται βάρος τι, εἰς τρόπον ὥστε, ὅταν τὰ παραπετάσματα αἴρωνται νὰ ἐπαναπίπτωσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Φράσσονται δὲ ἐκ τῶν προτέρων πάντα τὰ διάκενα, δι' ὧν δύνανται νὰ διέλθωσι τὰ ἀέρια καὶ ἰδίᾳ αἱ συναρμογαὶ τῶν σανιδωμάτων.

Εἰς τὰ μεγαλείτερα τῶν καταφυγίων πρέπει ἡ χωρίζουσα τὰς δύο διαδοχικὰς θύρας ἀπόστασις νὰ εἶναι ἀρκούντως μεγάλη, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀνοίγωνται ταυτοχρόνως διὰ τῆς ἀποτόμου εἰσόδου πολλῶν ἀνδρῶν, συγχρόνως. Ἐν καιρῷ προσβολῆς τινος, τοποθετοῦνται ἀμέσως εἰς τὴν θέσιν των τὰ διὰ τὸ κλείσιμον χρησιμεύοντα ὑφάσματα καὶ αἱ ἀτομικαὶ συσκευαὶ τίθενται ἐν ἀναμονῇ· ἐν τῷ μεταξὺ τῶν θυρῶν διαστήματι καλὸν εἶναι νὰ τίθεται εἷς ἐκ τῶν ἀνδρῶν φέρων προσωπίδα, οὗ προορισμὸς εἶναι νὰ ρυθμίζῃ τὴν διέλευσιν τῶν ἀνδρῶν καὶ νὰ ἐνεργῇ ψεκασμοὺς ἐπὶ τῶν παραπετασμάτων καὶ τῶν τοιχωμάτων δι' ἐξουδετερωτικῆς τινος διαλύσεως, ἡ σύστασις τῆς ὁποίας εἶναι:

Ὑποθειώδους νατρίου	220 γραμμ.
Ἀνθρακικοῦ νατρίου	175 »
» » κρυσταλλικοῦ .	475 »
Ὕδατος	1 λίτρον

Ἡ διάλυσις αὕτη πρέπει νὰ εὑρίσκεται διαρκῶς πρόχειρος ἐν τῷ καταφυγίῳ. Εἰς τὰ *μεγάλα καταφύγια* (καταφύγια μεγάλων μονάδων, σπήλαια), τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ περιλάβωσι μέγαν ἀριθμὸν ἀνδρῶν, ἡ ὁμαδικὴ προφύλαξις ἐπιβάλλεται κατηγορηματικῶς, ὡς ἐκ τοῦ μεγάλου κινδύνου τὸν ὁποῖον διατρέχει ἡ φρουρά των ἐν περιπτώσει προσβολῆς δι' ἀερίων.

Αἱ προηγούμεναι ὑποδείξεις πρέπει νὰ ἐφαρμόζωνται αὐστηρῶς, ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ καταφυγίου διαδόσεως τοῦ ἀερίου, ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἤθελε διεισδύσει ἐντὸς αὐτοῦ, δέον νὰ κατασκευάζωνται στεγανὰ διαφράγματα (δι' ὑφάσματος ἐμπεποτισμένου δι' ἐλαίου ὡς προηγουμένως). Ἐπὶ πλέον δὲ δέον νὰ ληφθῇ πρόνοια διὰ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος, μολυνομένου ἐκ τῆς ἀναπνοῆς, τῶν φώτων κλπ. Δύναται δὲ τοῦτο νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῷ καταφυγίῳ ἀέρος καθαροῦ, εἴτε διὰ διηθητικῶν συσκευῶν, εἴτε δι' ἄλλων δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀνακαίνισις τοῦ ἀναπνευσίμου ἀέρος.

Ἡ ὀργάνωσις διηθητικῶν καταφυγίων (abri-filtres) στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος, ἣν ἔχουσιν οὐσίαι τινὲς νὰ παρακωλύωσι τὴν δίοδον τῶν πλείστων ἐπιβλαβῶν ἀερίων. Ὁ ἐξωτερικὸς ἀὴρ εἰσωθεῖται δι' ἀνεμιστῆρος, ἐξ οὗ, ἕνεκα τῆς ἐπερχομένης αὐξήσεως πιέσεως, ἡ εἴσδυσις ἐν τῷ καταφυγίῳ τοῦ ἐλευθέρου ἀέρος ἔν τινι μέτρῳ παρακωλύεται.

Ἡ διηθητικὴ συσκευὴ (σχ. 7) ἀποτελεῖται ἐκ κιβωτίου, χωριζομένου ἐσωτερικῶς διὰ διαφραγμάτων εἰς διαμερίσματα, ἅτινα περιλαμβάνουσι τὰς ἀπορροφητικὰς οὐσίας (ρινίσματα ξύλου πεποτισμένα δι' ἐλαίου anthracène, ὅμοια διὰ ἀνθρακικῆς σόδας, στρῶμα βάμβακος cardé, στρῶμα ξυλάνθρακος καὶ στρῶμα φυτικῆς γῆς).

Ὁ ἀὴρ εἰσερχόμενος διὰ μιᾶς ὀπῆς ἀναγκάζεται νὰ διέλθῃ διαδοχικῶς διὰ τῶν διαφόρων διαστρώσεων τῶν ἀπορροφητικῶν οὐσιῶν καὶ νὰ ἐξέλθῃ διὰ τῆς ἑτέρας ὀπῆς.

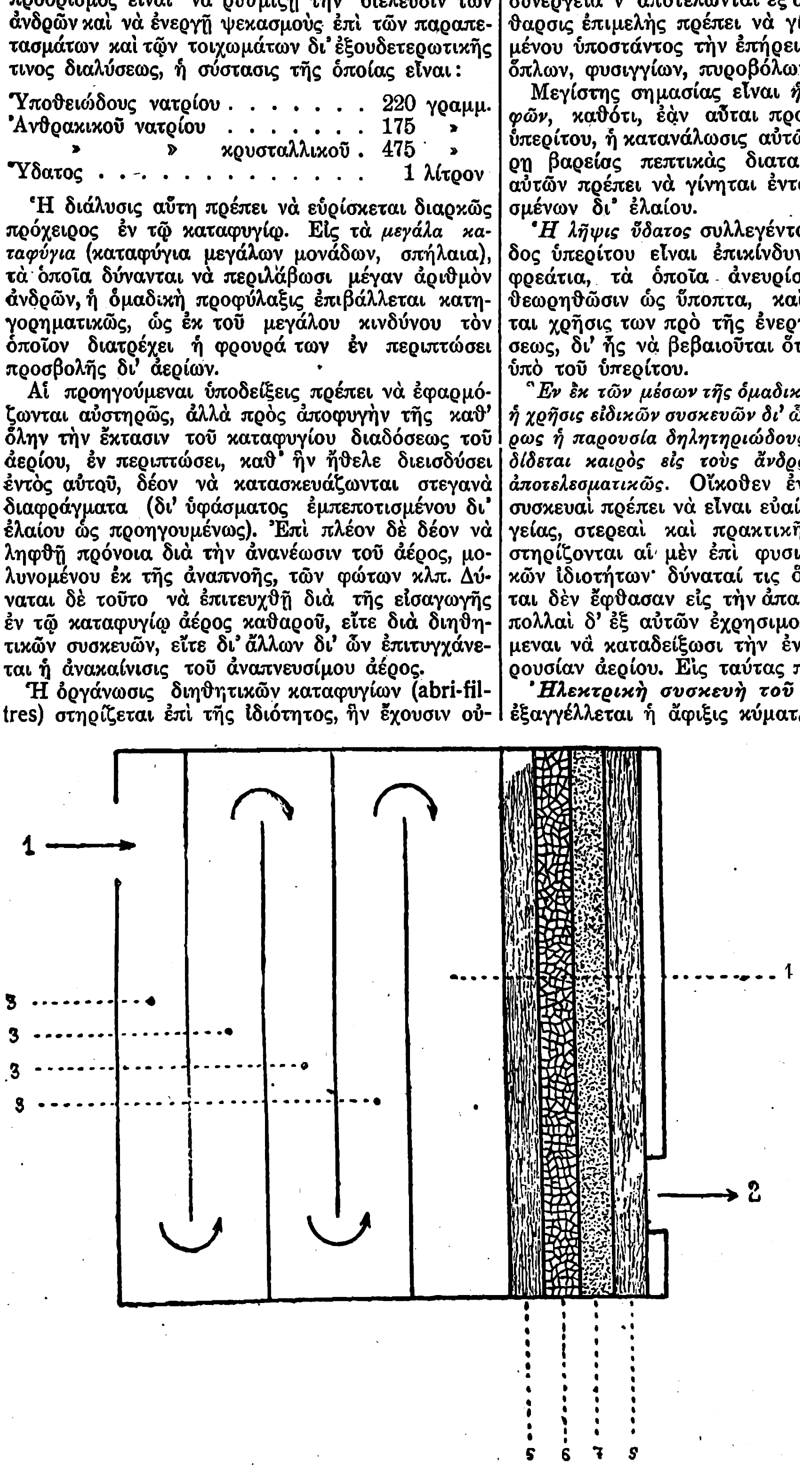

Σχ. 7. Κιβώτιον διηθητικὸν διὰ καταφύγια.

1.—Εἴσοδος ἐξωτερικοῦ ἀέρος. 2.—Ἔξοδος ἀέρος πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ καταφυγίου μετὰ τὴν διήθησιν. 3.—Διαστρώσεις ῥινισμάτων ξύλου ἐμπεποτισμένων εἰς ἔλαιον anthracène. 4.—Διάστρωσις ῥινισμάτων ξύλου ἐμπεποτισμένων εἰς ἀνθρακικὴν σόδαν. 5.—Στρώματα βάμβακος cardé. 6.—Στρῶμα ξυλάνθρακος διαπεποτισμένου. 7.—Στρῶμα φυτικῆς γῆς.

Ἡ *ὁμαδικὴ ἐναντίον τοῦ ὑπερίτου ἄμυνα* ἐξασφαλίζεται μὲν διὰ τῶν αὐτῶν ὡς καὶ διὰ τὰ λοιπὰ ἀέρια μέσων, δέον ὅμως νὰ λαμβάνωνται εἰδικὰ μέτρα διὰ τὰ μολυνθέντα ὁπωσδήποτε καταφύγια πρὸς ἐξυγίανσιν αὐτῶν, ἕνεκα τοῦ ἐμμόνου τῆς ἐνεργείας τῆς οὐσίας ταύτης· ἡ ἀγωγὴ συνίσταται εἰς τὴν ἐπίπασιν τοῦ ἐδάφους διὰ κόνεως ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου, ὡς καὶ διὰ πυκνοῦ γαλακτώματος ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ εἴσοδος εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ ὑπερίτου μολυνθέντα καταφύγια πρέπει νὰ εἶναι αὐστηρῶς ἀπηγορευμένη, ἐφόσον ἡ κάθαρσις αὐτῶν δὲν ἐξετελέσθη. Οἱ πρὸς ἐξυγίανσιν τούτων χρησιμοποιούμενοι ἄνδρες ὀφείλουσι νὰ φέρωσι τὴν προσωπίδα καὶ ὑπενδύτην ἐμπεποτισμένον δι' ἐλαίου, ὡς καὶ περιχειρίδας, τὰ δὲ πρὸς τοῦτο εἰδικῶς συγκροτούμενα συνεργεῖα ν' ἀποτελῶνται ἐξ ἀνδρῶν ἐμπείρων. Κάθαρσις ἐπιμελὴς πρέπει νὰ γίνεται παντὸς ἀντικειμένου ὑποστάντος τὴν ἐπήρειαν τοῦ ὑπερίτου, ἰδίᾳ ὅπλων, φυσιγγίων, πυροβόλων κτλ.

Μεγίστης σημασίας εἶναι *ἡ προφύλαξις τῶν τροφῶν*, καθότι, ἐὰν αὗται προσβληθῶσιν ὑπὸ τοῦ ὑπερίτου, ἡ κατανάλωσις αὐτῶν δύναται νὰ ἐπιφέρῃ βαρείας πεπτικὰς διαταραχάς. Ἡ μεταφορὰ αὐτῶν πρέπει νὰ γίνηται ἐντὸς σάκκων ἐμπεποτισμένων δι' ἐλαίου.

Ἡ λῆψις ὕδατος συλλεγέντος πλησίον ὀπῆς ὀβίδος ὑπερίτου εἶναι ἐπικίνδυνος· ὕδατα πηγαῖα ἢ φρεάτια, τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὕποπτα, καὶ δὲν πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις των πρὸ τῆς ἐνεργείας χημικῆς ἀναλύσεως, δι' ἧς νὰ βεβαιοῦται ὅτι δὲν ἔχουσι μολυνθῆ ὑπὸ τοῦ ὑπερίτου.

Ἓν ἐκ τῶν μέσων τῆς ὁμαδικῆς προστασίας εἶναι καὶ ἡ χρῆσις εἰδικῶν συσκευῶν δι' ὧν γίνεται γνωστὴ ἐγκαίρως ἡ παρουσία δηλητηριώδους τινὸς ἀερίου καὶ οὕτω δίδεται καιρὸς εἰς τοὺς ἄνδρας νὰ προφυλαχθῶσιν ἀποτελεσματικῶς. Οἴκοθεν ἐννοεῖται, αἱ τοιαῦται συσκευαὶ πρέπει νὰ εἶναι εὐαίσθητοι, ταχείας ἐνεργείας, στερεαὶ καὶ πρακτικῆς ἐφαρμογῆς. Αὗται στηρίζονται αἱ μὲν ἐπὶ φυσικῶν, αἱ δὲ ἐπὶ χημικῶν ἰδιοτήτων· δύναταί τις ὅμως νὰ εἴπῃ ὅτι αὗται δὲν ἔφθασαν εἰς τὴν ἀπαιτουμένην τελειότητα· πολλαὶ δ' ἐξ αὐτῶν ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς δυνάμεναι νὰ καταδείξωσι τὴν ἐν τοῖς ὑποστέγοις παρουσίαν ἀερίου. Εἰς ταύτας περιλαμβάνονται:

Ἠλεκτρικὴ συσκευὴ τοῦ Gabreau. Διὰ ταύτης ἐξαγγέλλεται ἡ ἄφιξις κύματος χλωρίου· συνίσταται δ' ἐκ μιᾶς ἠλεκτρικῆς στήλης περιεχομένης ἐν πλαισίῳ φέροντι διαφόρους «εἰδοποιητάς»: λαμπτῆρας, κωδωνίσκους κτλ., καὶ ἔχει μορφὴν τορπίλλης ἥτις ἐκτοξεύεται 100 ἕως 150 μ. πρὸ τῶν γραμμῶν μέσῳ πνευματικοῦ πυροβόλου, καὶ ἥτις συγκοινωνεῖ μετὰ τοῦ δέκτου διὰ συρματίνου διπλοῦ καὶ εὐλυγίστου ἀγωγοῦ, ὁ ὁποῖος τὴν παρακολουθεῖ κατὰ τὴν κίνησίν της. Ἅμα τῇ ἐπαφῇ τοῦ χλωρίου, παράγεται ρεῦμα καὶ ἄρχεται ἡ λειτουργία τῶν διαφόρων εἰδοποιητῶν.

Λαμπτὴρ Biquard. Διὰ τούτου καθίσταται φανερὸν τὸ τέλος τῶν ἀερίων. Ἡ συσκευὴ αὕτη βασίζεται ἐπὶ τῆς πρασίνης χροιᾶς τῆς διδομένης εἰς φλόγα ὑπὸ τοῦ χλωριούχου χαλκοῦ· φέρει λαμπτῆρα οὐσίας ἀεροποιουμένης αὐτομάτως δι' ἀναλήψεως θερμότητος· ὁ ἐμπρηστὴς ὑπέρκειται χαλκίνου διαφράγματος· τὸ μέταλλον τοῦτο προσβαλλόμενον ὑπὸ τῶν ἀερίων προκαλεῖ τὸν σχηματισμὸν χλωριούχου ἢ βρωμιούχου χαλκοῦ, δι' ὧν ἡ φλὸξ χρωματίζεται.

Πυρεῖον Biquard. Τοῦτο δεικνύει τὸ τέλος τῶν ἀερίων καὶ βασίζεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὡς ἀνωτέρω ἀνιχνευτικῆς ἀντιδράσεως· ἡ φλὸξ μιᾶς τοιαύτης δι' οἰνοπνεύματος συσκευῆς θερμαίνει λεπτὸν χάλκινον ἱστὸν ἐφ' οὗ τὰ ἀέρια ἐνεργοῦσι προκαλοῦντα τὸν σχηματισμὸν χλωριούχου ἢ βρωμιούχου χαλκοῦ καὶ τὴν ἐκ τούτων μεταβολὴν χρωματισμοῦ τῆς φλογός.

Ἀνίχνευσις χλωρίου. Τὸ *χλώριον* δύναται ν' ἀνιχνευθῇ εὐχερῶς, ἐὰν χύσωμεν σταγόνας τινὰς ἀμμωνίας ἐν τῇ παλάμῃ τῆς χειρός, ὁπότε παρουσίᾳ χλωρίου παράγονται λευκοὶ ἀτμοί.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν ὀβίδος, ἀναδίδεται ἐκ τοῦ ἐδάφους ἰδιάζουσα ὀσμή, ὑπενθυμίζουσα τὴν τοῦ ὑποχλωριώδους ἀσβεστίου καὶ προδίδουσα τὴν ὕπαρξιν χλωρίου. Ἐπίσης ἀὴρ περιέχων χλώριον ἐπιδρᾷ ἐπὶ διαβραχέντος δι' ὕδατος λευκοῦ ἀμυλοϊωδιούχου χάρτου, προσλαμβάνοντος τούτου κυανοειδῆ χροιάν.

Ἀνίχνευσις ὑπερίτου. Ἡ κατὰ τὴν ἔκρηξιν ὀβίδος τινὸς ἀναδιδομένη ὀσμὴ ἐκ σινάπεως, ἐνίοτε δὲ καὶ σκορόδου, δηλοῖ τὴν ὕπαρξιν ὑπερίτου. Ἐπίσης ὑγρὸς διηθητικὸς χάρτης διὰ διαλύσεως ἡλιανθίνης (0,05 εἰς 100 κυβ. ἑκ. ἀμυλικοῦ πνεύματος) προσλαμβάνει ἐρυθροριβισίου (groseille) χροιάν. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀντιδραστηρίου δυνάμεθα ν' ἀνιχνεύσωμεν τὸν ὑπερίτην ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Πρὸς τοῦτο τίθενται 4 κυβ. ἑκ. τοῦ πρὸς ἐξέτασιν ὕδατος ἐντὸς δοκιμαστικοῦ τινος σωλῆνος καὶ 20 ἐκ τοῦ ἀνωτέρω ἀντιδραστηρίου, καὶ παρατηρεῖται μετὰ πόσα λεπτὰ τῆς ὥρας ἐμφανίζεται *κρυσταλλικὸν* θόλωμα (εἰς 4 λεπτὰ δεικνύει 0,50 ὑπερίτου κατὰ λίτρον ὕδατος, εἰς 20 λεπτά: 0,05 κατὰ λίτρον). Τὰ ἐνδύματα, τὸ χῶμα, αἱ τροφαί, τὰ ξύλινα εἴδη ἐν γένει τῶν στεγάστρων κτλ., κατεργαζόμενα μετὰ χλωροφορμίου ἢ οἰνοπνεύματος, παρέχουσιν ὑπόλειμμα, ὅπερ, παραλαμβανόμενον δι' ὕδατος, θολοῦται διὰ διαλύσεως ἰωδιούχου νατρίου (30 γραμμ. εἰς 100 κυβ. ἑκ. ἀπεσταγμένου ὕδατος).

Ἀνίχνευσις ὑδροκυανικοῦ ὀξέος. Ἐὰν παρατηρεῖται ὀσμὴ ἐκ πικρῶν ἀμυγδάλων καὶ α) ἡ ἀνίχνευσις τοῦ ὑπερίτου ἔδειξε θετικὰ ἀποτελέσματα, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ χρησιμοποιηθεὶς ὑπερίτης ἦτο διαλελυμένος ἐν νιτροβενζολίῳ· β) ἐὰν ἡ ἀντίδρασις τοῦ ὑπερίτου ὑπῆρξεν ἀρνητική, ἐκτελεῖται ἡ ἐπὶ τοῦ ὑγροῦ χάρτου τοῦ ἱεροξύλου ἀντίδρασις, ὁπότε οὗτος κυανοῦται (ὁ χάρτης οὗτος παρασκευάζεται δι' ἐμβαπτίσεως διηθητικοῦ χάρτου ἐν προσφάτῳ οἰνοπνευματικῷ διαλύματι ρητίνης ἱεροξύλου καὶ εἶτα ἐν ὑδατικῷ διαλύματι θειικοῦ χαλκοῦ 1 o/o) ἢ καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ πικρικοσοδούχου χάρτου ἀντίδρασις, ὅτε οὗτος ἐρυθραίνεται (ὁ χάρτης οὗτος παρασκευάζεται δι' ἐμβαπτίσεως διηθητικοῦ χάρτου ἐν διαλύματι πικρικοῦ ὀξέος 1 o/o, καὶ μετὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι ξήρανσιν αὐτοῦ ἐμβαπτίζεται ἐν διαλύματι ἀνθρακικοῦ νατρίου 1 o/o).

Θ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀέρια *(Τακτ.)*· καλοῦνται ἐν τῇ Τακτικῇ τὰ *δηλητηριώδη* ἀέρια. Ἀφ' ἧς, κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον, ἐχρησιμοποιήθησαν, πρῶτον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν (τὴν 22αν Ἀπριλίου 1915 ἐναντίον τοῦ μεταξὺ Bixchoote καὶ Langemarck χώρου) δηλητηριώδη ἀέρια, ἐνεκαινιάσθη νέον εἶδος μαχητικῆς δράσεως, ἡ διὰ τῶν ἀερίων. Αὕτη ἐξειλίχθη διαρκοῦντος τοῦ πολέμου καὶ ἤδη ἐξακολουθεῖ γοργῷ τῷ βήματι ἐξελισσομένη· ἔτυχε μάλιστα τοῦ ὀνόματος «Ὁ χημικὸς πόλεμος», δῆλα δὴ τὸ μαχητικὸν μέσον τὸ ἀποτελοῦν μετὰ τῆς Ἀεροπορίας καὶ τῶν ἁρμάτων ἐφόδου ἓν ἀπὸ τὰ τρία κύρια μαχητικὰ μέσα, περὶ ἃ προβλέπεται ὅτι θὰ περιστρέφεται πᾶς μελλοντικὸς πόλεμος.

Τὰ ἀέρια παράγονται κατὰ δύο τρόπους:

α΄) Διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας ἐκπομπῆς ἐξ εἰδικῶν μεταλλικῶν φιαλῶν, ἀποθηκευμένων ἐντὸς τῆς φιλίας τοποθεσίας καὶ περιεχουσῶν δηλητηριῶδες ὑγρὸν ὑπὸ πίεσιν (χλώριον, βρώμιον). Τοῦτο ἐξαερούμενον ἀκαριαίως, ἅμα ὡς ἀφεθῇ ἐλεύθερον ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι, καὶ ἀπαγόμενον διὰ καταλλήλων σωλήνων πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἐχθροῦ, σχηματίζει πυκνὴν διάστρωσιν δηλητηριώδους ἀερίου, ἧς ἡ ἔκτασις ἐκπομπῆς ἐξαρτᾶται πάντως ἐκ τοῦ ἀνέμου, δυναμένη νὰ φθάσῃ μέχρι καὶ 15 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς φιλίας τοποθεσίας, συνεπῶς ἀποτελεῖ κῦμα μεταφερόμενον. Τὸ ἐν λόγῳ κῦμα κυλίεται πλησιέστατα πρὸς τὸ ἔδαφος, διότι τὸ χλώριον εἶναι τρεῖς φορὰς βαρύτερον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, εἶναι δὲ συνήθως ἄχρουν (ἐλαφρότατα ὑποκίτρινον) καὶ σχεδὸν ἄοσμον, δι' ὃ καὶ ἐπιφέρει αἰφνιδιαστικὰ ἀποτελέσματα κατὰ τοῦ ἀντιπάλου, ἅτε μὴ καθιστάμενον ἀντιληπτὸν ἐκ τοῦ μακρόθεν· σπανιώτατα δὲ λευκὸν ἢ ἐλαφρῶς ὑπομέλαν (τὸ ἐντὸς τῶν φιαλῶν ὑγρὸν περιέχει καπνογόνον τινὰ οὐσίαν), ὁπότε ἐπιδρᾷ μὲν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ ἀντιπάλου, ἀλλ' ἀποστερεῖται τοῦ αἰφνιδιαστικοῦ ἀποτελέσματος, διότι ἡ προχώρησίς του γίνεται ἀντιληπτή. Διὰ τὴν εὐνοϊκὴν τακτικὴν αὐτοῦ χρησιμοποίησιν ἀπαιτεῖται ἄνεμος ταχύτητος 2—3 μέτρων. Ἡ μεγάλη ἡλιακὴ θερμότης καὶ ἡ βροχὴ δυσχεραίνουσι τὴν προχώρησιν τοῦ κύματος.

β΄) Εἴτε διὰ τῆς ἐκπομπῆς, κατόπιν διαρρήξεως, εἰδικῶν βλημάτων τοῦ πυροβολικοῦ ἢ βομβῶν τῆς ἀεροπορίας, περιεχουσῶν δηλητηριῶδες ὑγρόν, Vincennite μὲ βάσιν τὸ ὑδροκυάνιον, Yperite μὲ βάσιν τὸ διχλωριοῦχον αἰθύλιον, κτλ. (τὸ ὄνομα Ypérite ἐδόθη, λόγῳ τοῦ ὅτι τὰ μετὰ τοιαύτης οὐσίας βλήματα πυροβολικοῦ ἐχρησιμοποιήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τῶν Ἄγγλων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ypres τὴν 21ην Ἰουλίου 1917), ἐξατμιζομένου ἀκαριαίως ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ βλήματος ἢ τῆς βόμβας, ὁπότε ἡ παραγωγὴ τῶν ἀερίων συντελεῖται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς

Digitized by Google

φιλίας τοποθεσίας, ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ βεληνεκοῦς τοῦ βάλλοντος πυροβολικοῦ (μέχρι 12—15 χιλιομέτρων), ἢ ἐκ τῆς ἀποστάσεως διαδρομῆς τοῦ ἀεροπορικοῦ ὀργάνου (400—500 χιλιόμετρα), ἀλλ' ἡ ἀπὸ τοῦ χώρου τῆς παραγωγῆς τῶν ἀερίων ἔκτασις ἐκπομπῆς δὲν ὑπερβαίνει ποτὲ τὰ ἑκατὸν μέτρα, συνεπῶς ἀποτελεῖται διάστρωσις σταθερά.

Ἡ ἐντὸς τοῦ βλήματος ἢ τῆς βόμβας οὐσία, ἡ παράγουσα τὸ δηλητηριῶδες ἀέριον, σπανιώτατα εὑρίσκεται ὑπὸ μορφὴν στερεᾶς καταστάσεως.

Ἡ ἐκ τοῦ βλήματος ἢ τῆς βόμβας παραγομένη διάστρωσις ἀερίου εἶναι ἄχρους ἢ ὑπομέλαινα, ἀναλόγως τοῦ ἂν τὸ βλῆμα ἢ ἡ βόμβα περιέχῃ ἢ μὴ καπνογόνον τινὰ οὐσίαν, ἐπικάθηται δ' ἐπὶ τοῦ ἐδάφους μὴ κυλιομένη πέραν τῆς ἐκτάσεως τῶν ἑκατὸν τὸ πολὺ μέτρων, ἡ δὲ διάστρωσις ἐξακολουθεῖ παραμένουσα δηλητηριώδης ἐπὶ χρόνον ἀρκετόν, τόσον δὲ μείζονα καθ' ὅσον ὑπάρχει νηνεμία. Κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον 1914—1918 παρουσιάσθησαν περιπτώσεις, καθ' ἃς διαστρώσεις ἀερίων ὑπερίτου διετήρησαν τὴν βλαπτικότητά των ἐπὶ 5—6 συνεχεῖς ἡμέρας.

Διὰ τὸν ἵππον εἰδικῶς ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀερίων δὲν εἶναι ὅση εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι τὰ μὲν μέχρις ὥρας γνωστὰ δακρυογόνα ἀφήνουσιν ἀπροσβλήτους τοὺς ὀφθαλμικοὺς ἱστοὺς τοῦ ἵππου, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὰ καυστικὰ ἀέρια δὲν ἐπιφέρουσιν ἐγκαύματα καὶ ἐξελκώσεις ἐπὶ μεγάλης ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, τέλος δὲ διείσδυσις τῶν τοξικῶν ἀερίων ἐντὸς τοῦ ὀργανισμοῦ δὲν δύναται νὰ γίνῃ παρὰ μόνον διὰ τῆς ἀναπνοῆς διὰ τῆς ῥινός, καθ' ὅσον ὁ ἵππος δὲν δύναται ν' ἀναπνεύσῃ διὰ τοῦ στόματος.

Τὰ ἀέρια χρησιμοποιοῦνται ἐν τῇ μάχῃ κατά τε τὴν ἐπίθεσιν καὶ κατὰ τὴν ἄμυναν.

Προκειμένου περὶ ἐπιθέσεως, χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀέρια ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ ἐπιτευχθῇ *ἐξουδετέρωσις* τοῦ ἀντιπάλου ἐντὸς χρόνου σχετικῶς μικροῦ, ἰδίως ἂν γίνῃ χρῆσις κυμάτων ἀερίων κατ' ἐχθροῦ εὑρισκομένου ἐγγύς, ὡς συμβαίνει κατὰ τὴν *στασιμότητα*, καὶ δι' ἀριθμοῦ βλημάτων ἢ βομβῶν κατὰ πολὺ μικροτέρου τοῦ χρησιμοποιουμένου διὰ πᾶσαν προπαρασκευὴν ἐπιθέσεως ὑπὸ Πυροβολικοῦ ἢ Ἀεροπορίας. Πάντως ὅμως ἡ τοιαύτη χρησιμοποίησις ἐπιτρέπεται νὰ γίνηται κατ' ἐχθρικῶν χώρων, καθ' ὧν δὲν προβλέπεται προχώρησις φιλίων στρατευμάτων ἄμεσος.

Προκειμένου περὶ ἀμύνης, χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀέρια ἀποτελεσματικώτατα κατὰ τὴν περίοδον τῆς *ἀντιπροπαρασκευῆς* καὶ κατόπιν πρὸς σχηματισμὸν *φραγμῶν*. Πάντως ἡ τακτικὴ χρησιμοποίησις τῶν ἀερίων εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀποβλέπει εἰ μὴ εἰς τὴν ἐπίτευξιν ἐξουδετερώσεως τοῦ καθ' οὗ γίνεται χρῆσις τμήματος τοῦ ἀντιπάλου. Ἡ τοιαύτη ἐξουδετέρωσις ἐπεζητεῖτο ἀνέκαθεν, ἀλλ' ἐπεζητεῖτο διὰ βολῆς Πυροβολικοῦ, ἤτοι διὰ δράσεως, ἥτις ἀφ' ἑνὸς μὲν εἶναι μακροχρόνιος, συνεπῶς στερεῖται τοῦ πλεονεκτήματος τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δ' ἀπαιτεῖ ποσὸν πυρομαχικῶν μέγα, ἐν ᾧ διὰ τῶν ἀερίων ἐπιτυγχάνεται σήμερον ἡ αὐτὴ ἐξουδετέρωσις, οὐχὶ ὅμως διὰ καταστροφῆς, ἀλλὰ δι' ἐμμέσου ἐξουδετερώσεως τοῦ *ἀψύχου* ὑλικοῦ, διὰ καταστροφῆς δὲ τοῦ ἐμψύχου τοιούτου, ἐπιτυγχανομένης ταχέως, συνεπῶς τηρουμένου τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, καὶ διὰ καταναλώσεως μικροῦ ἀριθμοῦ βλημάτων.

Κατ' ἀρχὴν ἀποτέλεσμα διὰ τῶν ἀερίων δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ χώρων μεγάλης ἐκτάσεως, διότι ἀπαιτεῖται παραγωγὴ 25 περίπου τόννων ἀερίου καθ' ὥραν κατὰ χιλιόμετρον ἐχθρικοῦ μετώπου· συνεπῶς ἀπαιτεῖται, προκειμένου μὲν περὶ κυμάτων, ἐγκατάστασις ἐντὸς τῆς φιλίας τοποθεσίας χιλιάδων φιαλῶν, προκειμένου δὲ περὶ βλημάτων Πυροβολικοῦ περὶ τὰ 80 - 100 περίπου πυροβόλα κατὰ χιλιόμετρον.

Δι' αὐτὸ τὰ ἀέρια δὲν χρησιμοποιοῦνται παρὰ κατὰ χώρων λίαν περιωρισμένης ἐκτάσεως· ὡς ὅτε π.χ. ὁ μὲν ἐπιτίθεται κατὰ ἐξαιρετικῶς σημαίνοντος χώρου τῆς ἐχθρικῆς τοποθεσίας, ὁ δ' ἀμύνεται καθ' ὑποχρεωτικῆς διαβάσεως τοῦ ἐχθροῦ κτλ.

Ἡ ὑπὸ τῆς Ἀεροπορίας χρῆσις τῶν ἀερίων δὲν δύναται νὰ εἶναι ἐπιτυχής, παρὰ κατὰ στόχων ἔτι περισσότερον περιωρισμένης ἐκτάσεως, καθ' ὅσον ὁ ἀριθμὸς τῶν βαλλομένων ἐναερίων βομβῶν εἶναι ἀναγκαστικῶς πολὺ μικρός· συνεπῶς πυκνότης ἀερίου δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ κατὰ χώρου εὐρέος.

Ἡ ἐπιτυχὴς καὶ ἔγκαιρος δρᾶσις δι' ἀερίων προϋποθέτει τὴν ἀπαραίτητον παρ' ἑκάστῃ μεγάλῃ μονάδι στρατοῦ ὕπαρξιν Μετεωρολογικοῦ Σταθμοῦ, διὰ τὴν ὑπόδειξιν τῆς διευθύνσεως καὶ ταχύτητος τοῦ ἀνέμου, καθὼς καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἀτμοσφαιρικὰς συνθήκας, διότι πᾶσα παράβλεψις αὐτῶν (ἄνεμος δυσμενής, ὑγρασία, κτλ.) καθιστᾶ τὴν χρῆσιν τῶν ἀερίων, ὄχι μόνον ἀβλαβῆ διὰ τὸν ἀντίπαλον, ἀλλ' ἐνίοτε βλαπτικὴν δι' αὐτὸν τοῦτον τὸν χρησιμοποιοῦντα ταῦτα (ἄνεμος δυσμενὴς δυνατὸν νὰ στρέψῃ τὰ ἀέρια πρὸς τὰ φίλια στρατεύματα).

Φυσικὴ συνέπεια τοῦ ὅτι ὁ χημικὸς πόλεμος δὲν δύναται νὰ γίνῃ ὁπότε δήποτε, εἶναι, ὅτι τακτικῆς δρᾶσις δὲν δύναται νὰ βασίζηται πάντοτε ἐπὶ τοῦ μαχητικοῦ τούτου μέσου, ἐὰν δ' ἀπαραιτήτως ἔχῃ ἀνάγκην τῆς ὑποστηρίξεώς του, τότε ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα τῆς ἐκτελέσεως τῆς δράσεως δὲν δύναται νὰ εἶναι προκαταβολικῶς καθωρισμέναι.

Ἐκ τοῦ μειονεκτήματος τούτου προκύπτει ὅτι ὁ χημικὸς πόλεμος εὑρίσκει μεγάλην μὲν χρησιμοποίησιν κατὰ τὴν στασιμότητα, ἐλαχίστην δὲ κατὰ τὰς μάχας κινήσεως καὶ ὁρμητικῆς ἐξελίξεως· παράδειγμα δ' ἔστω ἡ δευτέρα περίοδος τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ θέρους 1918 (μετὰ τὸν Αὔγουστον), καθ' ἣν δρᾶσις δι' ἀερίων σπανιώτατα ἐγένετο.

Ἀναμφισβητήτως, ἡ χρῆσις ἀερίων παρ' ἑνὸς τῶν ἐμπολέμων τότε μόνον εἶναι πλήρως ἀποτελεσματική, ὅταν ὁ ἀντίπαλος στερεῖται τῶν μέσων προφυλάξεως, δῆλα δὴ δέχεται ἀέρια ἀγνώστου αὐτῷ χημικῆς συνθέσεως, καθ' ὧν δὲν ἔχει ἐφεύρει τὰ μέσα προφυλάξεως. Ἀλλά, καὶ ἂν τ' ἀέρια εἶναι γνωστά, ναὶ μὲν ἡ προφύλαξις προστατεύει ἐπαρκῶς, ἀλλ' ὄχι πάντοτε. Π. χ. πλημμελὴς προσαρμογὴ τῆς προσωπίδος, βραδύτης τῆς προσαρμογῆς της, παρατεταμένος χρόνος χρήσεώς της (ἐξάντλησις τοῦ ἀντιδραστηρίου), κτλ.

Ἐπειδὴ σήμερον πᾶς ἐμπόλεμος ἔχει ἀνάλογα μέσα προφυλάξεως κατὰ τῶν ἀερίων, δι' αὐτὸ ἡ τακτικὴ χρῆσις τῶν ἀερίων πρέπει νὰ γίνηται αἰφνιδιαστικῶς, ὡς καταλληλοτέρα δὲ πρὸς τοῦτο στιγμὴ θεωρητέα ἡ νύξ, ὁπότε οἱ ἄνδρες κοιμῶνται, καὶ συνεπῶς ἡ προσαρμογὴ τῆς προσωπίδος γίνεται βραδύτατα καὶ νωχελέστατα, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ πλημμελῶς.

Ἡ προφύλαξις κατὰ τῶν ἀερίων γίνεται ἢ συλλογικῶς ἢ ἀτομικῶς.

Ἡ συλλογικὴ προφύλαξις ἐκτελεῖται διὰ τοῦ κλεισίματος τῶν σκεπάστρων, καὶ διὰ τῆς ἐπικαλύψεως αὐτῶν δι' ὀθόνης ἐμπεποτισμένης δι' ἀλκαλικῆς τινος οὐσίας, ἢ ἐν ἐλλείψει δι' ἁπλοῦ ὕδατος. Ἀλλ' ἡ προφύλαξις αὕτη εἶναι ἀτελεστάτη.

Ἡ ἀτομικὴ προφύλαξις γίνεται, προκειμένου μὲν περὶ τοξικῶν ἀερίων, διὰ προσωπίδος ἐχούσης κερατοειδῆ τινα διαφανῆ οὐσίαν εἰς τὴν θέσιν τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ἀντιδραστήριον διυλιστήριον εἰς τὴν ῥῖνα, εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἀέρια νὰ μὴ ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ὀφθαλμῶν, διερχόμενα δὲ διὰ τοῦ διυλιστηρίου τῆς ῥινὸς τῆς προσωπίδος νὰ ἐξουδετερῶνται ὑπὸ τῆς οὐσίας δι' ἧς εἶναι ἐμπεποτισμένα τὰ σχετικὰ σπληνία (compresses)· προκειμένου δὲ περὶ καυστικῶν ἀερίων, τὸ μόνον προφυλακτικὸν εἶναι εἰδικαὶ ἐνδυμασίαι ἐμπεποτισμέναι δι' εἰδικῆς ἐλαιώδους οὐσίας. Ἐπειδὴ δ' ἡ χορήγησις εἰδικῆς ἐνδυμασίας ἐν τοῖς στρατεύμασιν εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος, καθ' ὅσον εἶναι λίαν δύσχρηστος, δι' αὐτὸ θεωρεῖται ἀρκετὴ ἡ ἀτομικὴ προφύλαξις διὰ τῶν προσωπίδων, τοιαύτη δὲ τηρεῖται σήμερον παρ' ἅπασι τοῖς στρατοῖς.

Διὰ τὸν ἵππον δὲν ἀπαιτεῖται παρὰ προσωπὶς προφυλάσσουσα τοὺς ῥώθωνας μόνον (ὀφθαλμοὶ ἵππου ἀπρόσβλητοι, ἀναπνοὴ διὰ τῆς ῥινὸς μόνον, ἐγκαύματα τοῦ δέρματος ἐπὶ μικρᾶς ἐπιφανείας), τοιαύτης δ' ἐγένετο χρῆσις ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, Ἀμερικανῶν καὶ Γάλλων κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Ἐν πάσῃ περιπτώσει προσβολαὶ ἵππων ὑπὸ ἀερίων εἶναι σπάνιαι, ὡς κατέδειξεν ὁ παγκόσμιος πόλεμος.

Ἐπιτυχεστάτη χρῆσις τοιούτων ἀερίων ἐγένετο πολλάκις κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Π. χ. τὸ κατὰ τὸν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Vesle καὶ Suippes χῶρον γερμανικὸν κῦμα ἀερίων τὴν 31ην Ἰανουαρίου 1917· ἡ κατὰ τοῦ μετώπου τοῦ Βερδὲν βολὴ τῶν Γερμανῶν δι' ὑπερίτου κατ' Αὔγουστον τοῦ 1917· ἡ προηγηθεῖσα τῆς μεγάλης γερμανικῆς ἐπιθέσεως τῆς 21ης Μαρτίου 1918 κατὰ τοῦ χώρου μεταξὺ τῶν ποταμῶν Sensée καὶ Σὸμ βολὴ τοῦ γερμανικοῦ Πυροβολικοῦ διὰ τοξικῶν βλημάτων κατὰ τὴν χαραυγὴν τῆς ἡμέρας ταύτης· ἡ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ρὲνς βολὴ γερμανικοῦ Πυροβολικοῦ δι' ἀσφυξιογόνων βλημάτων κατὰ τὴν νύκτα τῆς 27-28 Μαΐου 1918· ἡ διὰ τοξικῶν βλημάτων βολὴ προπαρασκευῆς τοῦ γερμανικοῦ Πυροβολικοῦ κατὰ τὴν νύκτα τῆς 9-10 Ἰουνίου 1918 ἐν τῇ περιοχῇ Montdidier-Noyon.

Κατὰ τὰς Μικρασιατικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ θέρους 1921, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, καίτοι ἐφωδιασμένος δι' ἀσφυξιογόνων βλημάτων Πυροβολικοῦ, μ' ὅλα ταῦτα οὐδέποτε ἔβαλε διὰ τούτων, ἀκόμη καὶ διότι ἡ ὁρμητικότης τῆς ἐξελίξεως τῶν μαχῶν ἐκείνων ἀπέκλειε πᾶσαν ἐπιτυχῆ χρῆσιν ἀερίων.

ΝΙΚ. ΚΛΑΔΑΣ

ἀέρια ἰδανικὰ ἢ τέλεια· λέγονται τὰ ἀέρια τὰ ἀκολουθοῦντα ἀκριβῶς τὸν νόμον τοῦ Boyle-Mariotte-Gay-Lussac. Ταῦτα ἀποτελοῦν ἰδανικὴν περίπτωσιν (βλ. ἀέρια, φυσ.).

ἀέρια φυσικὰ ἢ πραγματικά. (βλ. ἀέρια, φυσ.).

ἀέρια (*Ἰατρ.*). Ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι διὰ τῆς ἐπὶ τὰ σιτία ἐπιδράσεως τῶν μετ' αὐτῶν εἰσαγομένων βακτηριδίων γεννᾶται σῆψις. Καὶ ἐν μὲν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ ἡ σῆψις αὕτη ἀναστέλλεται ἐν μέρει, τὸ μὲν διότι τὸ ἐκ τοῦ στομάχου παραληφθὲν ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἐμποδίζει ταύτην, τὸ δὲ διότι αἱ θρεπτικαὶ οὐσίαι ἀπορροφῶνται ὑπὸ τῆς κυκλοφορίας, πρὶν ἢ ὑποστῶσι τὴν σηπτικὴν ἐπίδρασιν. Ἐφ' ὅσον ὅμως τὸ ἐντερικὸν περιεχόμενον προχωρεῖ πρὸς τὸ παχύ, ἔνθα ἐλλείπει μὲν τὸ ὀξυγόνον, τὸ δὲ περιβάλλον γίνεται βαθμηδὸν ἀλκαλικώτερον ὡς ἐκ τῆς δράσεως τῶν ἐντερικῶν ἐκκριμάτων, τουτέστι τοῦ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ, τῆς χολῆς καὶ τοῦ ἐντερικοῦ ὑγροῦ, τὰ βακτηρίδια, εὑρίσκοντα ἔδαφος προσφορώτερον πρὸς ἀνάπτυξιν, πληθύνονται μεγάλως. Ἐντεῦθεν ἡ δρᾶσις τῶν βακτηριδίων ἐν μὲν τῷ λεπτῷ ἐντέρῳ εἶναι ἀναξία λόγου ὡς πρὸς τὸ λεύκωμα, ἐν δὲ τῷ παχεῖ ἐντέρῳ γεννᾷ ζύμωσιν τῶν ὑδατανθράκων καὶ σῆψιν τοῦ λευκώματος, ἐξ ὧν ἀναπτύσσονται διάφορα ἀέρια, οἷον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, μεθάνιον, ὑδρόθειον κλπ. Ἐὰν αἱ δηλητηριώδεις αὗται οὐσίαι ἀπορροφηθῶσιν, ὁ ὀργανισμὸς ἀμύνεται κατ' αὐτῶν τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἥπατος διὰ τῆς ἑνώσεως αὐτῶν μετὰ θειικοῦ ὀξέος, ὁπότε σχηματίζονται θειικοὶ αἰθέρες, οἵτινες, ἅτε μὴ διερχόμενοι διὰ τῆς κυτταρικῆς μεμβράνης, εἶναι ἀβλαβεῖς. Ἡ ὀξίνη ζύμωσις τῶν ὑδατανθράκων, ὅταν οὗτοι εἶναι ἄφθονοι, παρακωλύει τὴν καθ' ὑπερβολὴν αὔξησιν τῆς σήψεως τοῦ λευκώματος.

Τὰ ἐντερικὰ ἀέρια ἐξέρχονται διὰ τῆς ἕδρας. Ταχεῖα ὅμως καὶ ὑπερβολικὴ αὐτῶν ἄθροισις ἐν τῷ ἐντερικῷ σωλῆνι προκαλεῖ τὴν λεγομένην πνευμάτωσιν ἢ τυμπανισμὸν ἢ μετεωρισμόν, ὁπότε ἡ μὲν κοιλία διατείνεται ὑπερβολικῶς ἀποδίδουσα τυμπανικὸν ἦχον, ἐπέρχονται δ' εἰς τὸ πάσχον ἄτομον στενοχωρία, δυσφορία καὶ δύσπνοια, παλμοὶ κλπ. Ἡ πνευμάτωσις εἶναι σύμπτωμα δυσπεψίας, διευρυσμοῦ τοῦ στομάχου, γαστρεντερικῆς ἀτονίας, συμφορήσεως τοῦ ἥπατος, δυσκοιλιότητος, μητρικῶν καὶ ᾠοθηκικῶν παθήσεων, νευρασθενείας, ὑστερίας κλπ. Παρατηρεῖται πολλάκις αὕτη μετὰ τραυματισμὸν ἢ ἐγχείρησιν ἐν τῇ κοιλίᾳ. Ἡ πνευμάτωσις θεραπεύεται διὰ καταπολεμήσεως τοῦ αἰτίου· ἐνίοτε ὅμως λύεται καὶ ἀποτόμως, ὅπως καὶ ἐπέρχεται. Χορηγοῦσιν ἐσωτερικῶς ἐλαφρὸν ὑπακτικόν, ἐμετικὰ κάρυα, ἀπορροφητικὰς κόνεις (ἄνθρακα, κρητίδα, τάλκ, μαγνησίαν, βισμούθιον, δισανθρακ. νάτριον), ἀντιφυσώδη (μίνθην, χαμαίμηλον, ἄνισον, κανέλλαν, μάραθρον κλπ.), ἀντισπασμωδικά, σαλόλην ὡς ἀντισηπτικὴν τῶν ἐντέρων. Συμβουλεύουσιν ὡσαύτως τὴν μάλαξιν τῆς κοιλίας, τὴν ὑδροθεραπείαν αὐτῆς καὶ τὸν ἠλεκτρισμόν. Ἐνίοτε εἰς ἐπίμονον καὶ ὑπερβολικὴν διάτασιν τῆς κοιλίας παροχετεύουσι τὰ ἀέρια δι' ἐλαστικοῦ σωλῆνος.

Ἡ διὰ τῆς ἕδρας ἀποβολὴ τῶν ἀερίων παύεται ἐντελῶς πολλάκις ἐπὶ ἐντερικῆς ἀποφράξεως (ἐκ περισφίγξεως ἢ ἐμφράξεως). Τὸ ἄνωθεν τῆς στενώσεως τότε λιμνάζον ἐντερικὸν περιεχόμενον ὑφίσταται ἔντονον σηπεδονώδη ἀποσύνθεσιν, ὑπερδιατεῖνον τὸ ἔντερον καὶ ἀπηχοῦν εἰς τὴν γενικὴν τοῦ ὀργανισμοῦ κατάστασιν. Ἐπὶ ὀξείας ἀποφράξεως οὐδέποτε πρέπει νὰ χορηγῆται καθάρσιον· διατίθενται ἡ ἐντεροκλυσία καὶ ὁ ἠλεκτρικὸς ὑποκλυσμός, ἐν ἀποτυχίᾳ δέ, μετὰ 48 ὥρας τὸ βραδύτερον, καταφεύγομεν εἰς τὴν λαπαροτομίαν καὶ τὴν ἐντεροστομίαν.

ΣΤ. ΣΠΕΡ.

ἀέρια (*θεατρ.*)· αἱ πλατεῖαι ἐξ ὀθόνης καὶ τὸ κενὸν (τὸν ἀέρα δηλονότι) παριστῶσαι ταινίαι, αἱ τιθέμεναι κατὰ πλάτος τῆς σκηνῆς καὶ ὑπεράνω τοῦ ἀνοικτοῦ λεγομένου διακόσμου (τοῦ παριστῶντος τουτέστι θάλασσαν, δάσος, κῆπον, πλατεῖαν καὶ τὰ τοιαῦτα), διὰ νὰ καλύπτωνται ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰ κενὰ τῶν ἐπισκηνίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ αἱ παρ' ἡμῖν λεγόμεναι *μπαλάντζες* (herses), οἱ ἐλλειψοειδεῖς δηλ. καὶ ἐκ λαμαρίνας συνήθως κατασκευαζόμενοι, ἀνοικτοὶ δὲ πρὸς τὸ ἓν μέρος, κύλινδροι, ἐν οἷς ὑπάρχει σειρὰ φώτων, πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἄνω μέρους τῶν σκηνογραφιῶν. Τὰ *ἀέρια* ἐν τῷ γαλλικῷ θεάτρῳ καλοῦνται bandes d' air. Ὁσάκις ταῦτα, ἀντὶ τοῦ κενοῦ, παριστῶσι φυλλώματα δάσους ἢ κήπου, καλοῦνται frises de fôret, ἀλλὰ καὶ plafonds de paysage.

Ν. Ι. ΛΑΣΚΑΡΗΣ

Ἀερία. 1) Μήτηρ τοῦ Αἰγύπτου καὶ ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Αἰγύπτου (*Αἰσχύλου* Ἱκέτιδες, στ. 78). —2) Πόλις τῆς Μεσημβρινῆς Γαλατίας εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν Ροδανόν.—3) Νῆσος τοῦ Αἰγαίου εἰς τὰς Θρακικὰς ἀκτάς.—4) Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Κρήτης.

ἀεριαγωγός· σωλὴν δι' οὗ διέρχεται ἀέριον.

ἀεριανοὶ (*πληθ.*)· ἀλλὰ καὶ *ἀεριανὸς* (βλ. Ἀέριος).

Ἀερίας· μυθολογικὸς βασιλεὺς τῆς Κύπρου κατὰ Τάκιτον.

ἀερίδες· λέγονται ὑπὸ τοῦ Ἡσυχίου αἱ μέλισσαι.

Ἀερίδες ἢ *ἀερίδια* (*βοτ.*)· γένος φυτῶν (Aerides) τῆς τάξεως τῶν Γυνανδρῶν (Gynandrae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀρχεϊδῶν (Orhidaceae). Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει δωδεκάδας εἰδῶν, ἅτινα ζῶσιν εἰς τὰ θερμὰ μέρη τῆς Ἀσίας, καὶ ὅλα παρασιτικῶς ἐπὶ τῶν δένδρων διὰ τῶν ἐναερίων ῥιζῶν, αἵτινες εἰσχωροῦσιν εἰς τὰ σκασίματα τοῦ φλοιοῦ. Οἱ βλαστοὶ ἀποκτοῦν ὕψος ἑνὸς περίπου μέτρου καὶ φέρουν πολλὰ ἐπιμήκη λεπτά, δερμα-

Digitized by Google

τώδη φύλλα. Τὰ ἄνθη ἅτινα εἶναι λευκὰ μὲ ἐρυθρὰ στίγματα κρέμονται ἀπὸ μακροὺς μίσχους σχηματίζοντας βοτρυοειδεῖς καὶ σταχυοειδεῖς ἀνθοστοιχίας. Ἐξ ὅλων τῶν πολυαρίθμων εἰδῶν μόνον τὰ Aerides affine, Aer. crispum καὶ Aer. Fieldingi καλλιεργοῦνται ὡς ἀνθοκομικὰ φυτὰ ἐντὸς θερμοκηπίων.

ἀερίζω· παρ' ἀρχαίοις ἐσήμαινε τὸ ἀεροφέρνω =ὁμοιάζω μὲ ἀέρα καὶ ἑπομένως: εἶμαι λεπτὸς ὡς ὁ ἀήρ, ἔχω τὸ χρῶμα τοῦ ἀέρος, τὸ *ἀγεράνιο*, τὸ οὐρανί, τὸ γλαυκόν. Κατόπιν ἐν τῇ γυμναστικῇ ἐσήμανε πλήττω τὸν ἀέρα γυμναζόμενος· ἐκ τῆς σημασίας αὐτῆς μετέπεσεν εἰς τὴν σημερινήν, κάμνω ἀέρα μὲ τὸ χέρι, μὲ τὸ ριπίδιον, μὲ ὅ,τι δήποτε ἄλλο ὄργανον. Παθ. *ἀερίζομαι*= παίρνω ἀέρα, δροσίζομαι.

ἀερικό· λέγεται εἰς τὴν νέαν ἑλληνικήν: 1) τὸ κακὸν πνεῦμα, τὸ δαιμόνιον τὸ κατοικοῦν ἐν τῷ ἀέρι. Ἐν τῷ κανόνι τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου ᾠδὴ η', τροπάριον, δον εὑρίσκομεν τό: «διὰ σοῦ..... πνευμάτων *ἀερίων* τὰ πλήθη ἥττηνται, Παρθένε». Αὐτὰ λοιπὸν τὰ *ἀέρια* πνεύματα εἶναι τὰ *ἀερικά*. 2) *ἀερικὸ* λέγεται καὶ τὸ πάθος τὸ καταλαμβάνον τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς συναντήσεως τοιούτου πνεύματος. Τὸ *ἀερικὸ* λέγεται καὶ ἀνεμικό, ἀλλὰ καὶ ἁπλῶς **ἄνεμος**—κατ' ἐπέκτασιν ἐννοίας λέγεται τὸ κακὸν πνεῦμα, ὅθεν ἡ ὕβρις: *ἄ στὸν ἄνεμο*=ἄμε στὸ διάβολο.

ἀερικά (τὰ) ἢ ἀγερικά καλοῦνται οὕτω ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων κυρίως τὰ πνεύματα, τὰ δαιμόνια, τὰ ὁποῖα κατοικοῦν εἰς τὸν ἀέρα. Ποίαν μορφὴν ἔχουν καὶ ποίας ἰδιότητας δὲν καθορίζει ὁ λαός. Ἐν γένει δὲ ἡ περὶ αὐτῶν ἀντίληψις εἶναι πολὺ συγκεχυμένη καὶ ἀόριστος. Διὰ τοῦτο καὶ ἐνιαχοῦ τὸ ὄνομα ἔλαβε γενικὴν σημασίαν καὶ ἀπέβη ἰσοδύναμον πρὸς τὴν λέξιν ἐξωτικά, διὰ τῆς ὁποίας γενικῶς δηλοῦνται τὰ παντοειδῆ δαιμόνια. Ἀλλοῦ συγχέονται καὶ πρὸς *τὲς νεράϊδες*, τῶν ὁποίων ἡ φύσις καὶ ἡ προέλευσις εἶναι ἐντελῶς διαφορετική. Προῆλθε δὲ ἡ σύγχυσις ἐκ τοῦ ὀνόματος *ἀνεμικές*, μὲ τὸ ὁποῖον ὀνομάζονται εἰς πολλὰ μέρη *οἱ νεράϊδες*, ὁπόθεν ὠνομάσθησαν καὶ *ἀερικὲς* καὶ συνεχύθησαν πρὸς τὰ ἀερικά.

Τὰ ἀερικὰ εἶναι δαιμόνια κακοποιά, ὅπως τὸ πλεῖστον τῶν νεοελληνικῶν δαιμονίων, εἰς αὐτὰ δὲ ἀποδίδονται ἑκασταχοῦ διάφοροι νόσοι, ὅπως τὸ ἐρισύπελας (**ἀνεμοπύρωμα**), ἡ ἐπιληψία, αἱ νόσοι τῶν νεονύμφων, τῶν λεχωΐδων καὶ τῶν βρεφῶν καὶ εἴ τις ἄλλη, αἱ ὁποῖαι καὶ διὰ τοῦτο ἔλαβον καὶ αὐταὶ τὸ ὄνομα *ἀερικό*. Πειράζουν δὲ τὰ ἀερικὰ κυρίως τοὺς κοιμωμένους χωρὶς καμίαν προφύλαξιν εἰς τὸ ὕπαιθρον τὴν νύκτα ἢ τὴν μεσημβρίαν, καθὼς καὶ τοὺς κατὰ τὰς λαϊκὰς δοξασίας συνήθως ὑποκειμένους εἰς τὴν ἐπήρειάν των, ὅπως εἶναι οἱ νεόνυμφοι, τὰ νεογνὰ καὶ αἱ λεχωΐδες. Τὸ πείραγμά των πολλάκις ἐννοεῖται ὡς κτύπημα, ὅθεν καὶ λέγεται τον *ἐκτύπησε τὸ ἀερικό*, ἐνιαχοῦ δέ, ὡς π. χ. ἐν Παξοῖς (Ἀθηνᾶ 36,160), τὰ ἐμφανιζόμενα ἐνίοτε εἰς τὸ σῶμα μελανὰ στίγματα θεωροῦνται ὡς *ματσουκιές*, δηλονότι κτυπήματα ἀερικῶν.

Ἀρχὴ τῆς δοξασίας καὶ τοῦ ὀνόματος. Ἡ δοξασία περὶ τῶν ἀερικῶν, περὶ δαιμονίων δηλαδὴ ἀποκλειστικῶς ἐν τῷ ἀέρι βιούντων, ἔχει βέβαια τὴν ἀπωτάτην αὐτῆς ἀρχὴν εἰς τὰς πρωτογόνους καὶ παγκοσμίους δοξασίας, περὶ ὑπάρξεως πνευμάτων ἢ δαιμόνων, εἰς τὴν πολλαπλῆν ἐπήρειαν τῶν ὁποίων ὑπόκειται ὁ ἄνθρωπος, ἐνίοτε εὐεργετικήν, πολὺ συνηθέστερον βλαπτικήν, (περὶ τούτων διεξοδικῶς ἐν λέξ. **δαίμων**). Ἀλλ' ἡ προσεχεστέρα αὐτῆς πηγὴ εἶναι ἡ κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους ἀναπτυχθεῖσα δαιμονολογία, ἡ ὁποία ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τοὺς Ἕλληνας φιλοσόφους, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν θρησκευτικὸν συγκρητισμόν, τὴν ἀνάμειξιν δηλονότι τῶν θρησκευμάτων, τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τῶν ἀνατολικῶν, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐντόνως ἐξεδηλώθη. (Διεξοδικῶς ἐν λεξ. **δαιμονολογία**).

Οἱ ἀρχαῖοι δηλ. Ἕλληνες, ὅπως ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοί, ἐπίστευον εἰς τὴν ὕπαρξιν ἀνωτέρων τινῶν τοῦ ἀνθρώπου ὄντων, ὄχι ὅμως καὶ θεϊκῶν, τὰ ὁποῖα εἶχον τὴν δύναμιν καὶ νὰ ὠφελήσουν καὶ νὰ βλάψουν τὸν ἄνθρωπον, ὠνόμαζον δὲ αὐτὰ μὲ τὸ γενικὸν ὄνομα δαίμων, μὲ τὸ ὁποῖον, σημειωτέον, ὄχι σπανίως ὠνόμαζον καὶ αὐτοὺς τοὺς θεούς. Τὰς λαϊκὰς ταύτας δοξασίας παραλαβόντες οἱ φιλόσοφοι ἤδη ἀπὸ τοῦ Θαλοῦ, τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Δημοκρίτου καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πλάτωνος, διέπλασαν καὶ προσήρμοσαν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς αὐτῶν περὶ κόσμου, θρησκείας καὶ ἠθικῆς τάξεως ἰδέας. Οὕτως ἤδη ὁ Θαλῆς ἐδίδασκεν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι δαιμόνων πλήρης (*Diels*, Die Fragmente der Vorsokratiker Thal. A. 1 (4,9) 3(7, 11). Ἐπίσης δὲ καὶ ὁ Πυθαγόρας κατὰ τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιον ἐδόξαζεν *«εἶναι πάντα τὸν ἀέρα ψυχῶν ἔμπλεων καὶ τούτους δαίμονας καὶ ἥρωας νομίζεσθαι»*. (Διογ. Λαέρτ. Η' 21 σ. 887. Παρὰ *Πολίτῃ*, Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων Β' 432). Ὁ Δημόκριτος ὡσαύτως *«εἴδωλα αὐτοὺς* (δηλ. τοὺς δαίμονας) *ὀνομάζων μεστὸν εἶναι τὸν ἀέρα τούτων»*, ἔλεγεν. Εἰς αὐτοὺς δ' ἀπεδίδει τὸ ψευδοδημοκρίτειον (τοῦ *Βώλου*) περὶ Ἀντιπαθειῶν σύγγραμμα *πάσας τὰς νόσους καὶ στάσεις τῆς ἐν ἡμῖν ὕλης*, ἀκολουθοῦν ἐν τούτῳ δημώδεις προφανῶς δοξασίας. *«Εἰσὶν μὲν οὖν καὶ νόσοι καὶ στάσεις τῆς ἐν ἡμῖν ὕλης· δαίμονες δὲ αἴτιοι τούτων, [οἷς] τὰς αἰτίας, ἐπειδὰν συμβαίνωσιν ἑαυτοῖς, προσγράφουσιν... οἳ λόγῳ Θεοῦ δυνάμεως πληττόμενοι δεδιότες ἀπίασιν, καὶ ὁ κάμνων θεραπεύεται»*. (Tatian. παρὰ Diels ἔνθ' ἀν. [Δημόκριτος] B 300.10 (441,46).

Μετὰ τὸν Πλάτωνα, ὁ ὁποῖος ἐπίσης κάμνει λόγον περὶ δαιμόνων, αἱ δοξασίαι αὗται κατακτῶσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εὐρύτερον ἔδαφος εἰς τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα καὶ καλλιεργοῦνται συστηματικώτερον. Οὕτω π. χ. παρὰ τοῖς στωϊκοῖς οἱ δαίμονες καταλαμβάνουν σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν θεολογίαν αὐτῶν, χρησιμοποιηθέντες ὡς ὄργανα τῶν θεῶν πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τὸν Πλούταρχον (Κεφαλαίων συναγωγή. Ρωμαϊκὰ σ. 272α) οἱ περὶ τὸν Χρύσιππον φιλόσοφοι ἐδόξαζον *«φαῦλα δαιμόνια περινοστεῖν, οἷς οἱ θεοὶ δημίοις χρῶνται κολασταῖς ἐπὶ τοὺς ἀνοσίους καὶ ἀδίκους ἀνθρώπους»* (Πβλ. Zeller: Die Philosophie der Griechen ἔκδ. 5. III 1 σ. 329). Ἐκ δὲ τοὺς πλατωνικοὺς εἶχον ἀρχίσει βαθμηδὸν νὰ διακρίνωνται διάφοροι αὐτῶν τάξεις. Οὕτως ὁ πλατωνικὸς Ἀλκίνοος ἀναγράφει μεταξὺ τῶν δαιμόνων καὶ τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὸν ἀέρα, ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς εἰς τὸν Πλάτωνα ἀποδιδομένης Ἐπινομίδος ἀναφέρει *ἀέριον γένος*, μεσάζουσαν μεταξὺ θεῶν καὶ ἀνθρώπων τάξιν αἰθερίων δαιμόνων (*Ἀλκινόου*: Εἰς τὰ Πλάτωνος δόγματα κ. 15, *Πλάτωνος*: Ἐπινομὶς 8 σ. 984, παρὰ *Πολίτῃ*: Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τ. Β' σ. 482).

Αἱ ἰδέαι αὗται ἐκ τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν διεδίδοντο βαθμηδὸν παρὰ τῷ λαῷ συναναμιγνυόμεναι ἐν τῷ μεταξὺ καὶ μετὰ ποικίλων ἄλλων περὶ δαιμόνων δοξασιῶν τῶν ἀνὰ ολικῶν θρησκευμάτων, τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς καὶ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους εἶχον ἐπεκταθῇ εἰς ὅλον τὸν ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον. Χρησιμοποιηθεῖσαι δὲ καὶ εἰς τὴν μαγείαν ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐσχηματίσθησαν εἰς ὁλόκληρον δαιμονολογίαν, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη εὑρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ εἰς τοὺς μαγικοὺς παπύρους, τοὺς ὁποίους κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἀφθόνους μᾶς παρέσχεν ἡ γῆ τῆς Αἰγύπτου. Εἰς τοὺς παπύρους τούτους εὑρίσκομεν μεταξὺ ἄλλων καὶ τοὺς ἀερίους τοὺς δαίμονας, τὰ *ἀέρια* πνεύματα, τὰ *ἀερικὰ* τοῦ νεοελληνικοῦ λαοῦ, (*Eitrem*, Papyri Osloenses Fasc. I. Oslo 1925 σ. 21. 5, 5. *«ἀπὸ βασκοσύνης πάσης, ἀερίων πνευμάτων»*), ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα μαγικὰ βιβλία, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη πηγὴ ἀνατρέχει μέχρι τῶν χρόνων τούτων. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν γνωστὴν Διαθήκην τοῦ Σολομῶντος ἐν αὐτῇ τῇ ἐπιγραφῇ λέγεται ὅτι οὗτος *«ἐκράτησε καὶ ὑπέταξε πάντων ἀερίων, ἐπιγείων καὶ καταχθονίων πνευμάτων»*. Ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὸν παρὰ Λέοντι τῷ Ἀλλατίῳ (De Graecor. opinat. σ. 126 κλ.) ἐξορκισμὸν τῆς Γελλοῦς ἀναφέρεται μετ' αὐτῆς *«πᾶν ἀέριον καὶ δαιμονικὸν»* καὶ κατωτέρω *«πᾶν δαιμονικὸν καὶ πᾶν εἰδωλικὸν καὶ ἀέριον καὶ πᾶν πνεῦμα πονηρόν»*. (Πβλ. *Schmidt*, Das Volksleben der Neugriechen σ. 92 σημ. 4). Κατὰ δὲ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ὁ Ψελλός, εἰς τὸ βιβλίον αὐτοῦ «Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων», ἐκ παλαιοτέρων πηγῶν ἀντλῶν, καὶ πραγματευόμενος διεξοδικῶς περὶ τῆς φύσεως τῶν δαιμόνων, ἐξ ὧν, καθὼς λέγει, *«πλήρης μὲν εἶναι ὁ ἀήρ, ὅ τε ὕπερθεν ἡμῶν καὶ ὁ περὶ ἡμᾶς, πλήρης δὲ γαῖα καὶ θάλαττα καὶ οἱ μυχαίτατοι καὶ βύθιοι τόποι»*, μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰδῶν καταλέγει ρητῶς καὶ τοὺς ἐμπυρίους καὶ *ἀερίους*, οἱ ὁποῖοι κατ' αὐτὸν *«πολυσχεδῆ κεκτημένοι τὴν φαντασίαν, πρὸς ὅποτε εἶδος φανταστικὸν αἱροῦνται, πρὸς τοῦτο ἑαυτοὺς μορφοῦσιν»*. (*Ψελλοῦ*, Περὶ ἐνεργείας δαιμόνων, ἔκδ. Boissonade, Norimbergae 1838 σ. 16 καὶ 30). Πραγματευόμενος δὲ περὶ τὸν γενῶν τῶν δαιμόνων ὡς δεύτερον θεωρεῖ τὸ *ἀέριον*. *(«Δεύτερον δέ, τὸ περὶ τὸν προσεχέστατον ἡμῖν ἀέρα πλαζόμενον, ὃ καὶ καλεῖσθαι παρὰ πολλοῖς ἰδίως ἀέριον»*. Ἔνθ' ἀν. σ. 17).

Τὰς φιλοσοφικὰς ἅμα δὲ καὶ λαϊκὰς ταύτας περὶ δαιμόνων καὶ πνευμάτων δοξασίας ἀπεδέχθησαν καὶ πολλοὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, οὕτω δ' εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλως τε ἡ ἰδέα τῆς ὑπάρξεως τοῦ πονηροῦ, τοῦ διαβόλου, ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ὁποίου ἦλθε νὰ σώσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ὁ Χριστός, εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἀρχικωτέρας καὶ θεμελιωδεστέρας. Εὑρίσκομεν δ' αὐτὰς εἰς συγγραφεῖς, ὅπως λ. χ. ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Ἱερώνυμος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐξορκισμοὺς καὶ πολλάκις καὶ εἰς τοὺς ὕμνους. Οὕτως ἐν τῷ Ἀκαθίστῳ ὕμνῳ δοξάζεται ἡ παρθένος, διότι δι' αὐτῆς *«πνευμάτων ἀερίων τὰ πλήθη ἥττηνται»*.

Τῆς μακρᾶς ταύτης σειρᾶς τῶν δοξασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πρωτογόνου ἀρχῆς ὁρμηθεῖσαι ποικιλοτρόπως ἀνὰ τοὺς αἰῶνας διεπλάσθησαν, τελευταῖος κρίκος, τὸ τελευταῖον ἄχρωμον λείψανον, **εἶναι τὰ νεοελληνικὰ *ἀερικά*.**

Βιβλιογραφία. Αἱ περὶ ἀερικῶν ἐκ τοῦ λαοῦ εἰδήσεις εἶναι διεσπαρμέναι εἰς ποικίλας καὶ διαφόρους συλλογὰς καὶ βιβλία, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταλεχθοῦν ἐδῶ. Εἰδικῶς περὶ τῶν *ἀερικῶν* ἐλάχιστοι ἐπραγματεύθησαν καὶ τοῦτο ἀτελῶς ἢ ἐν παρόδῳ οἷον ὁ *Κοραῆς*, Ἄτακτα Β' 18, ὁ *Bernhard Schmidt*, Das Volksleben der Neugriechen. Leipzig 1871 σ. 92, διεξοδικώτερον ὁ *Πολίτης*, Μελέτη ἐπὶ τοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἀθῆναι 1874 Β σ. 482 καὶ τελευταῖον ὁ *Lawson*, Modern Greek folklore and ancient greek religion. Cambridge 1910 σ 68,283. Ἄλλην σχετικὴν γενικωτέραν βιβλιογραφίαν βλέπε εἰς τὰ ἄρθρα δαίμων καὶ *δαιμονολογία*. ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ.

Ἀερικόν. Φορολογία ἐπιβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, εἰσπραττομένη δ' ἐτησίως ἢ μηνιαίως. Ὁ Κουϊάκιος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: Vectigal s. Tributum à Justiniano excogitatum, pro spiritu aërio. Ὡς φορολογία φαίνεται ὅτι ἦτο βαρεῖα, δι' ὃ ὁ Προκόπιος (in Hist. Arcana) ἀναφέρει «πρὸς δὲ τοῦ τῶν πραιτωρίων ἐπάρχου ἀνὰ πᾶν ἔτος πλέον ἢ τριάκοντα κεντηνάρια πρὸς τοῖς δημοσίοις ἐπράσσετο φόροις. Οἷς δὴ ὄνομα τὸ ἀερικὸν ἐπιτέθηκεν, ἐκεῖνο, οἶμαι, παραδηλῶν ὅτι δὴ οὐ τεταγμένη τις οὐδὲ ξυνειθισμένη οὖσα ἡ φορὰ ἐτύγχανεν αὕτη, ἀλλὰ τύχῃ τινὶ ὥσπερ ἐξ ἀέρος αὐτὴν φερομένην ἐλάμβανεν...». Ὡσαύτως εἰς ἄλλους μεσαιωνικοὺς συγγραφεῖς ἀναφέρονται ἐπικρίσεις τῆς βαρείας ταύτης φορολογίας οἷαι: «πᾶσαν ἐφεῦρεν ὁδὸν ἀδικίας, προσθεὶς ἐπέκεινα τῶν δημοσίων τελεσμάτων διδόναι ἕκαστον τῶν χωρίων ὑπὲρ ἀερικοῦ» «τελεῖν τοὺς δημοσίους φόρους καὶ τὰ ἐπέκεινα αὐτοῖς ἀερικά». Πάντως ὀλίγαι εἶναι αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας ἔχομεν περὶ τῆς φορολογίας αὐτῆς καὶ δὴ σποραδικῶς ἢ ἐν μνείᾳ ἄλλων ἐγγράφων παρεμπιπτόντως μνημονευόμεναι. Ὁ Σάθας εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν του Βιβλιοθήκην (τόμ. VI σελὶς 641) καὶ δὴ εἰς τὰς συλλογὰς τῶν ἐγγράφων καὶ διαταγμάτων καὶ ἐγκυκλίων οὕτως εἰπεῖν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀναφέρει: «καὶ ἀναλαμβάνεσθαι τὸ διαφέρον σοι ὑπὲρ *ἀέρος δίκαιον* καὶ εἰσκομίζειν τοῦτο πρὸς με ἐφ' ἑκάστῳ μηνὶ καὶ λαμβάνειν ἀπόδειξιν». Βλ. τέλος καὶ Zachariae v. Lingenthal, Beitrage zur Geschichte des Byzantinischen Urkundenwesens, Byzantin. Zeitschrift τόμ. 2 (1893) σελ. 177. Δ. Ε. Κ.

ἀερικὸν θερμόμετρον. Συσκευὴ χρησιμεύουσα πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ θερμικοῦ συντελεστοῦ τῆς πιέσεως αρ τῶν ἀερίων ὡς καὶ διὰ τὴν μέτρησιν τῆς θερμοκρασίας.

Ἀερικοῦ θερμομέτρου χρησιμοποιοῦνται διάφοροι τύποι ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μᾶλλον διαδεδομένοι εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Jolly-Pfaundler καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Chappuis ὑποδειχθέντες.

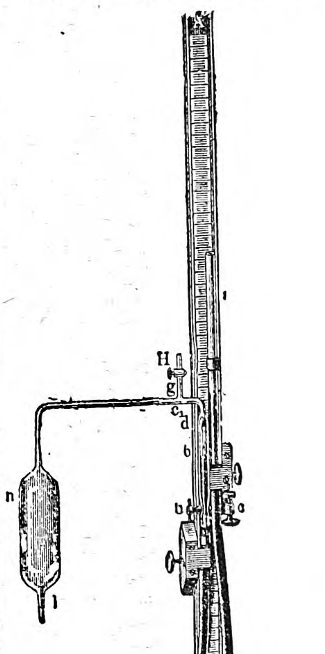
Σχ. 1.

Τὸ ἀερικὸν θερμόμετρον τοῦ Jolly-Pfaundler σχῆμ. 1 ἀποτελεῖται ἀπὸ δοχεῖον a ἐξ ὑάλου, πορσελάνης ἢ μετάλλου, σφαιρικὸν ἢ κυλινδρικὸν ἐντὸς τοῦ ὁποίου τίθεται τὸ πρὸς ἐξέτασιν ἀέριον, καταλήγει δὲ εἰς τριχοειδῆ σωλῆνα a-g-d δὶς κεκαμμένον μετὰ στρόφιγγος g δι' ἧς εἰσάγεται τὸ ἀέριον εἰς τὸ δοχεῖον a καὶ διὰ τῆς ὁποίας συνδέεται πρὸς ἀνοικτὸν μανόμετρον. Κατὰ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ πρὸς τὴν σφαῖραν προσκειμένου σκέλους τοῦ μανομέτρου ὑπάρχει δείκτης (σχ. 2) ὅστις φέρεται πάντοτε εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου ἐν τῷ μανομέτρῳ, διατηρουμένου οὕτω τοῦ ὄγκου τοῦ ἀερίου σταθεροῦ. Ἡ ἑκάστοτε πίεσις τοῦ ἀερίου ἐν τῷ δοχείῳ παρέχεται ἐκ τοῦ ὕψους τῆς ὑδραργυρικῆς στήλης ἐν τῷ μανομέτρῳ ἥτις μετρεῖται τῇ βοηθείᾳ τῆς κατακορύφου κλίμακος AB.

Πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ θερμικοῦ συντελεστοῦ τῶν ἀερίων μεταξὺ 0° καὶ 100° ἐργαζόμεθα ὡς ἑξῆς·

Digitized by Google

1. Πληροῦμεν τὴν σφαῖραν n τῇ βοηθείᾳ ἀεραντλίας διὰ ξηροῦ ἀερίου.

2. Θέτομεν ταύτην ἐντὸς τηκομένου πάγου (0^0) οὕτως ὥστε τὸ ἀέριον νὰ λάβῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ μηδενός.

3. Μετακινοῦμεν τὸ μανόμετρον εἰς τρόπον ὥστε αἱ ἐλεύθεραι ἐπιφάνειαι τοῦ ὑδραργύρου νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ αὐτὸ ὁριζόντιον ἐπίπεδον καὶ εἰς τὰ δύο σκέλη, καὶ εἰς τρόπον ὥστε ὁ δείκτης νὰ ἐφάπτηται τοῦ ὑδραργύρου, ὅτε ἡ πίεσις τοῦ ἐν τῷ δοχείῳ ἀερίου ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν H_0 παρεχομένην ὑπὸ παρακειμένου βαρομέτρου.

4. Φέρομεν τὴν σφαῖραν εἰς ἀτμοὺς ζέοντος ὕδατος (100^0) καὶ ὑψοῦμεν τὸ ἕτερον σκέλος τοῦ μανομέτρου, ὥστε νὰ φέρωμεν τὸ ἄκρον τοῦ δείκτου ἐκ νέου εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ἐλευθέρας ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου καὶ διατηροῦμεν τὸ δοχεῖον ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀτμῶν ἐπὶ 5—8 λεπτά, ὅτε σημειοῦμεν τὴν διαφορὰν στάθμης h τοῦ ὑδραργύρου. Ἡ διαφορὰ αὕτη παρέχει τὴν μεταβολὴν τῆς πιέσεως τοῦ ἀερίου μεταξὺ 0^0 καὶ 100^0. Ἡ νέα πίεσις τοῦ ἀερίου H_1 ἰσοῦται πρὸς H_0+h.

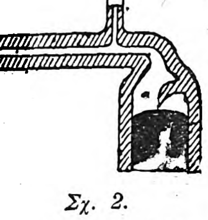

Σχ. 2.

5. Μετὰ τὸ πέρας τοῦ πειράματος καταβιβάζομεν τὸ ἀνυψωμένον σκέλος τοῦ μανομέτρου, ἵνα μὴ λόγῳ ἐλαττώσεως τῆς πιέσεως μετὰ τὴν ψύξιν τοῦ δοχείου ὁ ὑδράργυρος εἰσχωρήσῃ ἐντὸς αὐτοῦ.

Ὁ συντελεστὴς πιέσεως παρέχεται ὑπὸ τῆς σχέσεως $\alpha_p = \frac{H_1 - H_0}{H_0 t} = \frac{h}{H_0 t}$ ἔνθα t ἡ μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας.

Ἡ ἀνωτέρω σχέσις παρέχει *κατὰ προσέγγισιν* τὸν θερμικὸν συντελεστὴν πιέσεως α_p καθότι δὲν ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν

1ον) ὅτι ὁ ὄγκος τοῦ δοχείου μεταβάλλεται ὡς ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας, ἐπομένως καὶ ὁ ὄγκος τοῦ ἀερίου.

2ον) ὅτι τὸ ἀέριον τὸ εὑρισκόμενον ἐντὸς τοῦ τριχοειδοῦς σωλῆνος, ἐπειδὴ δὲν εὑρίσκεται βεβυθισμένον εἰς τὸν τηκόμενον πάγον (0^0) ὡς καὶ εἰς τοὺς ἀτμοὺς τοῦ ζέοντος ὕδατος (100^0), θερμαίνεται ἀνομοίως πρὸς τὸ ἐντὸς τῆς σφαίρας ἀέριον.

Ὅπως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἀνωτέρω γίνεται χρῆσις τῆς ἀκριβεστέρας σχέσεως:

$$t = \frac{H_1 - H_0}{H_0 \alpha_p - \gamma H_1}\left(1 + \frac{v_0}{V_0} \cdot \frac{H_1}{H_0(1+\alpha_p t)}\right)$$

εἰς τὴν ὁποίαν V_0 παριστᾷ τὸν ὄγκον εἰς 0^0 τοῦ ἀερίου ἐν τῷ δοχείῳ n μετὰ τοῦ μέρους τοῦ περιεχομένου εἰς τὸν τριχοειδῆ σωλῆνα, τὸν βεβυθισμένον εἰς τὸν τηκόμενον πάγον, γ τὸν κυβικὸν συντελεστὴν διαστολῆς τῆς ὑάλου καὶ v_0 τὸν ὄγκον τοῦ ἀερίου, τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ ὑπόλοιπον μέρος τοῦ τριχοειδοῦς σωλῆνος.

Παραθέτομεν πίνακα τοῦ θερμικοῦ συντελεστοῦ ἀερίων τινῶν μεταξὺ 0^0 καὶ 100^0 ἐκ παρατηρήσεων τοῦ Regnault.

Ἀέριον	Θερμικὸς συντελεστὴς τῆς πιέσεως (v=σταθερ.) α_p
Ἄζωτον	0,0036682
Ὑδρογόνον	0,0036678
Μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος	0,0036667
Διοξείδιον » »	0,0036896
Κυάνιον	0,0036821
Διοξείδιον θείου	0,0036696
Ὑδροχλώριον	0,0036812
Ἀὴρ	0,0036653

Ἡ μεγάλη αὔξησις τῆς πιέσεως ἀερίου δι' ἐλαχίστην μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας, ἥτις ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει εἶναι 100-400 φορὰς μεγαλυτέρα τῆς τῶν ὑγρῶν σωμάτων, 150 φορὰς μεγαλυτέρα τῆς τῆς ὑάλου καὶ 20 τῆς τοῦ ὑδραργύρου, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀκριβῆ προσδιορισμὸν ἐλαχίστων διαφορῶν θερμοκρασίας καθὼς καὶ εἰς τὴν μέτρησιν λίαν ταπεινῶν —260^0 ὡς καὶ λίαν ὑψηλῶν +1800^0 θερμοκρασιῶν, ἰδίως ὅταν γίνεται χρῆσις ὑδρογόνου, ἀερίου τὰ μάλιστα προσομοιάζοντος πρὸς τὰ τέλεια ἀέρια. (Βλέπε ἀέρια τέλεια ἢ ἰδανικά).

Ἡ ἀρχὴ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀερικοῦ θερμομέτρου διὰ τὸν προσδιορισμὸν θερμοκρασιῶν εἶναι ἡ ἑξῆς:

Ὅταν μᾶζα ὑδρογόνου ἐκ τῆς θερμοκρασίας τοῦ τηκομένου πάγου (0^0) ὑπὸ πίεσιν στήλης ὑδραργύρου 1 μέτρου, φέρεται εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν ἀτμῶν τοῦ ζέοντος ὕδατος (100^0) ὑπὸ κανονικὴν πίεσιν, διατηρουμένου τοῦ ὄγκου αὐτῆς σταθεροῦ, ἡ πίεσις αὐτῆς καθίσταται ὡς ἐκ τοῦ πειράματος εὑρίσκεται ἴση πρὸς 136,62 cm δηλαδὴ αὐξάνει κατὰ 36,62 cm.

Ὁρίζομεν δὲ ὡς ἑκατονταδικὸν βαθμὸν θερμοκρασίας ἀερικοῦ θερμομέτρου, τὴν μεταβολὴν τῆς πιέσεως μάζης ὑδρογόνου, τοῦ ὄγκου αὐτῆς τηρουμένου σταθεροῦ, ἴσην πρὸς τὸ ἓν ἑκατοστὸν τῆς μεταβολῆς τῆς πιέσεως ἀπὸ 0^0 εἰς 100^0, ἤτοι κατὰ 0,3662 cm.

Ἐκ τούτου γίνεται δῆλον ὅτι διὰ τοῦ ἀερικοῦ θερμομέτρου ἔχομεν ἀκριβῆ ἔνδειξιν μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας κατὰ 1/180 τοῦ βαθμοῦ περίπου, ἐφ' ὅσον τὰ μανόμετρα ἀκριβείας δίδουσι μεταβολὴν πιέσεως κατὰ 1/50 τοῦ χιλιοστομέτρου.

Νομικῶς ἐν Ἑλλάδι ἔχει ὁρισθῇ ὁ ἑκατονταδικὸς βαθμὸς θερμοκρασίας ἀερικοῦ θερμομέτρου ὡς ἑξῆς:

«Ὁ ἑκατονταδικὸς βαθμὸς εἶναι ἡ μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας, τὴν ὁποίαν προκαλεῖ τὸ ἑκατοστὸν τῆς αὐξήσεως τῆς πιέσεως, ἐφαρμοζομένης ἐπὶ μάζης τελείου ἀερίου, ὅπερ, ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον, θερμαίνεται ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ τηκομένου πάγου (0^0) εἰς τὸ σημεῖον τῶν ἀτμῶν τοῦ ζέοντος ὕδατος (100^0) ὡς τὰ δύο ταῦτα σημεῖα ὡρίσθησαν ὑπὸ τῶν Διεθνῶν Συνεδρίων τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν τοῦ 1889 καὶ τοῦ 1913» Νόμος 2526, περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν. (Ἀριθμ. Ἐφημ. Κυβ. 231 τεῦχος Α., 24 Σεπτεμβρίου, 19 Ὀκτωβρίου 1920).

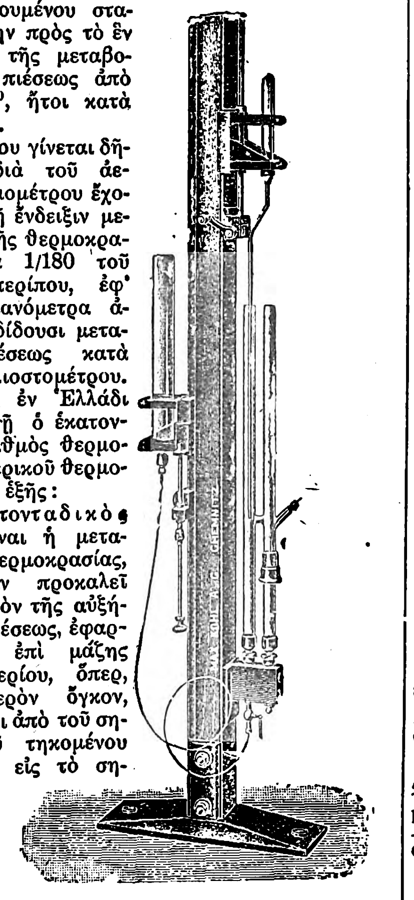

Σχ. 3.

Τὸ σχῆμα 3 παριστᾷ τὸ ὑπὸ τοῦ M. Chappuis ὑποδειχθὲν κανονικὸν θερμόμετρον δι' ὑδρογόνου κατατεθειμένον εἰς τὸ Διεθνὲς γραφεῖον τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν ἐν Sèvres. Ἐκ τῶν γενομένων μετρήσεων θερμοκρασιῶν δι' ἀερικῶν θερμομέτρων περιεχόντων ὑδρογόνον, ἄζωτον, διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος κτλ. παρετηρήθη ὅτι ὅσον ἀπομακρυνόμεθα τῶν ἀερίων, τῶν μᾶλλον συγγενῶν κατὰ τὰς ἰδιότητας πρὸς τὰ τέλεια, τόσον μεγαλύτεραι εἶναι καὶ αἱ διαφοραὶ ἐνδείξεως θερμοκρασίας ὡς ἐκ τοῦ κάτωθι πίνακος φαίνεται:

Ὑδρογόνου	Ἀζώτου	Διοξειδ. ἄνθρακ.
—151^0,0	—152^0,0	»
—118^0,6	—119^0,1	»
—32^0,5	—33^0,0	»
—20^0,0	—20^0,014	—20^0,071
—10^0.0	—10^0,007	—10^0,032
0^0	0^0	0^0
10^0	10^0,006	10^0,025
20^0	20^0,010	20^0,043
30^0	30^0,011	30^0,054
40^0	40^0,011	40^0,059
50^0	50^0,009	50^0,059
70^0	70^0,001	70^0,044
90^0	90^0,000	90^0,016
100^0	100^0	100^0

Πρὸς προσδιορισμὸν τῆς θερμοκρασίας δι' ἀερικοῦ θερμομέτρου ἐργαζόμεθα ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐξετέθη κατὰ τὴν μέτρησιν τοῦ α_p θέτοντες τὸ δοχεῖον n εἰς τηκόμενον πάγον, εἰς τὸν χῶρον οὗ ζητοῦμεν τὴν θερμοκρασίαν καὶ σημειοῦντες τὴν μεταβολὴν πιέσεως τοῦ ἀερίου. Χρησιμοποιοῦμεν δὲ διὰ κατωτέρας θερμοκρασίας τῶν —241^0, εἰς ἣν ὑγροποιεῖται τὸ ὑδρογόνον, ὡς ἀέριον, τὸ ἥλιον, ὑγροποιούμενον εἰς —267^0 δι' ἀνωτέρας δὲ τῶν +500^0 ἄζωτον, διότι ἄνω τῆς θερμοκρασίας ταύτης τὸ ὑδρογόνον προσβάλλει τὴν ὕαλον καὶ διέρχεται διὰ τοῦ λευκοχρύσου, ὡς ἐκ τῶν πειραμάτων τῶν H. Deville—Troost ἐξάγεται. Διὰ τοὺς λόγους τούτους ἀμέσως καταφαίνεται ὅτι ἡ μέτρησις θερμοκρασίας δι' ἀερικοῦ θερμομέτρου ἀπαιτεῖ χρόνον καὶ προφυλάξεις πολλάς, ὡς ἐκ τούτου δὲ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ μόνον κατὰ τὸν προσδιορισμὸν ὑψηλῶν ἢ ταπεινῶν θερμοκρασιῶν ὡς καὶ εἰς ἀκριβῆ ἐργαστηριακὰ πειράματα.

Κατὰ τὴν σύγκρισιν τῶν ἐνδείξεων θερμοκρασιῶν τοῦ ἀερικοῦ θερμομέτρου πρὸς διάφορα ὑδραργυρικὰ παρετηρήθησαν ἀσυμφωνίαι μικραὶ μὲν διὰ τὸ διαστημα 0^0 καὶ 100^0· ἀρκετὰ μεγάλαι ὅμως διὰ θερμοκρασίας ἀνωτέρας τῶν 100^0 ὡς ἐμφαίνει ὁ κάτωθι πίναξ.

Ἀερικ. θερμομέτρ. ἀέρ.	Ὑδραργυρικὸν θερμόμετρον			Ὕαλος Σουηδίας
	Κρύσταλλος Choisy-le-Roi	Ὕαλος συνήθης	Ὕαλος πρασίνη	
100^0	100^0,00	100^0,00	100^0,00	100^0,00
150^0	150^0,40	149^0,80	150^0,30	150^0,15
200^0	201^0,25	199^0,70	200^0,80	200^0,50
260^0	253^0,00	250^0,05	251^0,85	251^0,49
290^0	295^0,10	290^0,80	293^0,30	—
350^0	360^0,50	334^0,00	—	—

ὀφείλονται δὲ αὗται εἰς τὴν ἀκανόνιστον διαστολὴν τοῦ ὑδραργύρου καὶ τῆς ὑάλου.

Παραθέτομεν προσέτι πίνακα:

Ἀερικ. θερμ.	Τολουόλη	Οἰνόπνευμα ἀπόλυτον
0^0	0^0	0^0
—10^0	—8^0.54	—9^0.44
—20^0	—16^0.90	—18^0.45
—40^0	—33^0.15	—36^0.30
—60^0	—48^0.90	—53^0.71
—70^0	—56^0.63	—62^0.31

ἐν ᾧ ἀναγράφονται αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν βαθμῶν ἀερικοῦ θερμομέτρου καὶ θερμομέτρου τολουόλης καὶ ἀπολύτου οἰνοπνεύματος.

Βιβλιογραφία: Γ. Ἀθανασιάδου· Ἐπίτομος Φυσικὴ 1924.— Δ. Χόνδρου. Μαθήματα Φυσικῆς 1920. — O. D. Chwolson· Traité de Physique 1909.—E. Wiedemann - H. Ebert· Physikaliches Praktikum 1904. —M. Jamin· Cours de Physique 1886. —J. Chappuis - A. Berget· Leçons de Physique Générale 1907, Cours de Physique 1916.

ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ - ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ἀερικὸν θερμοσκόπιον. Ἡ μεγάλη διαστολή, ἣν ὑφίστανται τὰ ἀέρια ἐκ τῆς θερμότητος, χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν εὐπαθῶν θερμοσκοπίων, ἐφαρμοζομένων διὰ τὸν ἔλεγχον λίαν μικρῶν μεταβολῶν θερμοκρασίας. Ἀποτελεῖται δὲ τὸ ἀερικὸν θερμοσκόπιον ἐξ ὑαλίνης σφαίρας, πλήρους ἀερίων, συγκοινωνούσης πρὸς ὑγρὸν ἀνοικτὸν μανόμετρον.

ἀερικὸν πυρεῖον· βλ. ἀεροθλίπτης.

ἀερικός· εὐάερος, εὔπνους, περιπνεόμενος, «οἶκος ἀεροβάτης»: *ἀερικὸ* σπίτι, ποὺ ἔχει καλὸν ἀέρα, *ἀερικὸς* τόπος, *ἀερικὴ* τοποθεσία.

ἀερίνη ἐσθής· ἐλέγετο παρ' ἀρχαίοις (Πολυδευ. δ', 119) τὸ γαλάζιο φόρεμα, τὸ ἔχον δηλ. τὸ χρῶμα τοῦ ἀέρος· σύγκρινε τὸ νεοελλ. *ἀγεράνιος* =γλαυκός, κυανοῦς, οὐρανής, μπλάβος, βένετος, γαλάζιος, γαλανὸς (Φιλήντ. Γλωσσογν. α 175).

ἀέρινος· ὁ ἀερώδης, ὁ ἐξ ἀέρος συγκείμενος, ἀέριος· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἀέρος, οὐρανόχρους, (ἀ)γεράνιος.

ἀερινὸς καὶ συνηθέστερον *ἀερνός*· ὁ ἀέριος· ὁ ἀερώδης, ὁ ἀερικός.

Παρὰ τὰ ὑγρὰ καὶ μάλιστα παρὰ τὸ ρ συνήθως ἀποσιωπᾶται ὁ φθόγγος *ι*: ἀνεμορριπή>ἀνεμορπή, μεριτικὸ>μερτικό, εἰρηνεύω>εἰρνεύω, ἀπαλιθινὰ >ἀπαρθινά, Τυρινὴ>Τυρνὴ κτλ. Ἐκ τοῦ νησιωτικοῦ τύπου *Κατέρνα* (Λεξικογρ. ἀρχ. ς', 155) ἀντὶ *Κατερίνα*, ὅπου δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸν νὰ ἀποσιωπᾶται φθόγγος τονούμενος καὶ μάλιστα νὰ μεταβιβάζῃ τὸν τόνον του εἰς τὸ προηγούμενον φωνῆεν, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἕνεκα τοῦ ὑγροῦ γίνεται ἡ συνήθης μετάθεσις φθόγγων καὶ ὅτι τὸ τονούμενον *ί* μένει παρὰ τὸ φωνῆεν *Κατερίνα*>*Κατεῖρνα*, ἔπειτα γίνεται ἡ συνήθης ἀφομοίωσις καὶ ἡ ἀποσιώπησις τοῦ ἀτόνου ἐκ τῶν δύο ταὐτῶν φωνηέντων: *Κατεῖρνα*(>Κατεέρνα)> Κατέρνα. Καὶ ὅτι πράγματι μετάθεσις γίνεται μᾶς τὸ δεικνύει ὁ διπλοῦς τύπος: *κορδυαλὸς* καὶ *κορδαλός*, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ *κορυδαλὸς* ὁ φθόγγος ι (υ) μεταπηδᾷ εἰς τὴν ἀκόλουθον συλλαβὴν ἀφιλονίκητα· καὶ εἰς ἄλλα μὲν ἰδιώματα δὲν κατεπόθη εἰσέτι ὑπὸ τοῦ α: *κορδυαλὸς* καὶ *σκορδυαλός*, εἰς ἄλλα δὲ κατεπόθη» κορδαλὸς καὶ σκορδαλός· ἄλλα ὅμοια: *πυροβόλος*>*πρυοβόλος*>*προβόλος*, τύποι σωζόμενοι ἐν τοῖς ἰδιώμασι· ἐπίσης *ἀλυγαριὰ*> *αὔργαλιὰ*>*ἀργαλιά*, τύποι λεγόμενοι. Πιθανῶς νὰ σώζωνται ἀκόμη οἱ τύποι: *σημεϊρνός*, *ὑστεϊρνὸς* κτλ. διότι αὐτοὶ εἶναι ἐξάπαντος οἱ διάμεσοι τύποι τοῦ *σημερνός*, *ὑστερνὸς* κτλ. Ἐπίσης τὸ δεικνύουν ὁλοφάνερα οἱ τύποι *πτελέινος*>*πτελένιος*, *ἰτέινος*>*ἰτένιος*, *στυπέινος* (Φρύνιχος Lobeck σελ. 261) >*στυπένιος*, *πετσέινος* (Πορφυρογ. ἔκθεσις βασιλ. τάξ. 680,15)>πετσένιος κτλ. Ὅπου ὁ φθόγγος ι πρῶτα μετετέθη μεταξὺ *ν—ο* καὶ ἀφοῦ ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ *ν* καὶ τὸ ἔκαμε gn=νι, κατόπιν ἐξηφανίσθη· (ἐνῷ εἰς τὸ *κίτρινος*>*κίτιρνος* (Κύζι-

Digitized by Google

κος) τὸ μετατεθὲν ι μὴ ἔχον παρ' ἑαυτὸ ἄλλο φωνῆεν ἵνα καταποθῇ, μένει ἀναλλοίωτον· ὅπως ἔχομεν: κορυφὴ (>κοῦρφὴ) *κορφή*, *ἔρμος*, *στέρφος*, *περπατῶ*, *περβόλι*, *περγιάλι*, *περσέβω*, *καρδάρα* (τὸ μεγάλο *καρύδι*), Κόρθο, *διμηνιὸ*>*διμνιό*, οὕτω καὶ *ἀερινὸ* (>ἀεϊρνὸ) *ἀερνὸ κτλ.* Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

'Αερινός· χωρίον τοῦ ἀγροτικοῦ Δήμου Κεφάλι τῆς ἐπαρχίας Κισσάμου τοῦ Νομοῦ Χανίων (Κρήτη)· κάτοικοι 111.

'Αεριογνωσία. Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα τὰς ἰδιότητας τοῦ ἀέρος καὶ τὴν σκοπιμότητα αὐτοῦ ἐν τῇ φύσει.

ἀεριογόνα· εἶναι κάμινοι παράγουσαι ἀέριον καύσιμον (τὸ λεγόμενον *πτωχὸν*) δι' ἀτελοῦς καύσεως ἄνθρακος, ἀνθρακίτου, κόκ, λιγνίτου, ξυλανθράκων, ξύλων κτλ., πάντοτε ὅμως καὶ τῇ προσθήκῃ ὑδρατμοῦ. 'Αναλόγως τῆς χρήσεως δι' ἣν προορίζεται τὸ *πτωχὸν* ἀέριον περιέχει πλειότερον μονοξείδιον ἄνθρακος ἢ ὑδρογόνον.

Τὰ ἀεριογόνα χρησιμοποιοῦνται πρὸς τροφοδότησιν **ἀεριομηχανῶν**, τῆξιν ὑέλου εἰς τὰ ὑελουργεῖα, τῆξιν σιδήρου εἰς τὰ χαλυβουργεῖα καὶ εἰς πλείστας ἄλλας ἐφαρμογὰς εἰς ἃς ἀπαιτεῖται θέρμανσις, ὡς εἰς τὴν ἀσβεστοπαραγωγὴν κτλ.

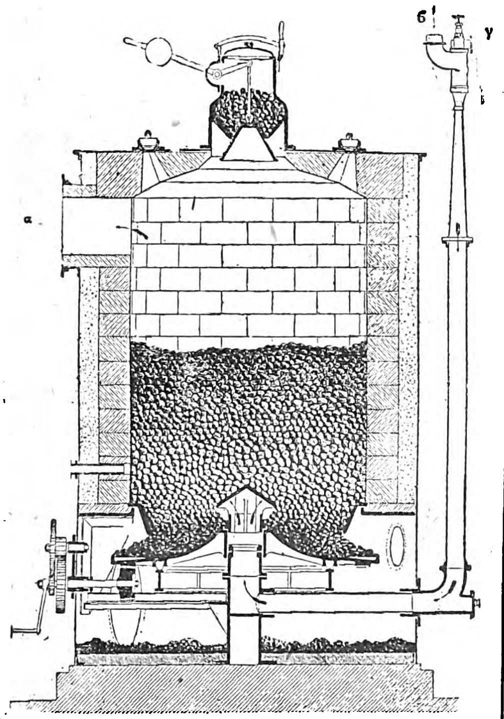

'Αεριογόνον πιεστικὸν μὲ περιστροφικὴν ἐσχάραν.
α)—'Αγωγὸς πρὸς τὰ καθαριστήρια καὶ τὴν μηχανήν.
β)—Εἰσαγωγὴ ἀέρος. γ)—'Ατμὸς ἀπὸ ἀτμολέβητα κινήσεως.

Ἡ παραγωγὴ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἐπιτυγχάνεται διὰ περιωρισμένης παροχῆς ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ὅστις διεισδύει ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω, μέσῳ παχέος στρώματος καυσίμου ὕλης ἐστοιβασμένης ἐπὶ ἐσχάρας. Ὁ ἀὴρ εἰς τὸ καιώτατον στρῶμα σχηματίζει μετὰ τῆς καυσίμου ὕλης, διοξείδιον ἄνθρακος ὅπερ, ἀνερχόμενον, διέρχεται μέσῳ στρώματος θερμοῦ ἄνθρακος καὶ μετατρέπεται εἰς μονοξείδιον. Εἰς τὸν ἀέρα προστίθεται καὶ ὑδρατμός, ὅστις, διεισδύων διὰ μέσου τοῦ πεπυρακτωμένου κατωτάτου στρώματος καυσίμου ὕλης, ἀποσυντίθεται εἰς ὀξυγόνον καὶ ὑδρογόνον. Διὰ τῆς προσθήκης ὑδρατμοῦ, ἀφ' ἑνὸς μὲν προστίθεται ὑδρογόνον εἰς τὸ ἀέριον—τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἐπιζητητέον δι' ἀεριομηχανὰς—ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ θερμοκρασία τοῦ στρώματος τῆς καυσίμου ὕλης τηρεῖται χαμηλή, παρεμποδιζομένης τῆς τήξεως τεφρῶν, ἀνοργάνων ἐν γένει συστατικῶν, καὶ τῆς παραγωγῆς σκωριῶν, αἵτινες θὰ ἀπέφρασσον τὸ ἀεριογόνον.

Τὰ ἀεριογόνα εἶναι ἄνωθεν κλειστὰ ὑπάρχοντος μόνον ὀχετοῦ πρὸς διοχέτευσιν καὶ ἀπορρόφησιν τοῦ παραγομένου ἀερίου, τροφοδοτοῦνται δ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διὰ θαλάμων ἐχόντων δύο θύρας ἀνοιγοκλειούσας ἐξ ὑπαμοιβῆς πρὸς ἀποτροπὴν διαφυγῆς ἀερίου καὶ διεισδύσεως ἀέρος.

Εἰς τὰς ἀεριομηχανὰς ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἐπιμελὴς πλύσις καὶ ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἀερίου ἀπὸ τῶν πτητικῶν ὑδρογονανθράκων, τῶν περιεχομένων εἰς τοὺς ἄνθρακας καὶ λιγνίτας, ξύλα κτλ.

Εἰς ἀεριογόνα δι' ἀεριομηχανὰς χρησιμοποιεῖται ἀνθρακίτης, κὸκ ἢ ξυλάνθρακες, λόγῳ τῆς εἰς πτητικὰ μικρᾶς περιεκτικότητός των καὶ τῆς εὐχεροῦς, εἰς πλυντήρια, ἀποκαθάρσεως τοῦ ἐξ αὐτῶν ἀερίου ἀπὸ τῆς πίσσης. Ὅταν δὲ γίνεται χρῆσις ἄνθρακος, λιγνίτου ἢ ξύλου, τὸ ἀέριον, διὰ νὰ καθαρισθῇ, ἀπαιτεῖ λίαν πολύπλοκα καθαριστήρια, περιστροφικὰ πλυντήρια κτλ.

Αἱ ἀεριομηχαναὶ ἀπορροφῶσι συνήθως τὸ ἀέριον ἀπὸ τὸ ἄνω μέρος, δι' ὃ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀεριογόνα καλοῦνται ἀπορροφητικά.

Εἰς ἀεριογόνα παράγοντα ἀέριον διὰ θέρμανσιν ὁ καθαρισμὸς δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι τέλειος, καθ' ὅτι τὰ πτητικὰ καίονται μετὰ τὸ ἀέριον.

Εἰς τὰ ἀεριογόνα ταῦτα κεντρόφυγες ἀεριστῆρες χορηγοῦν τὸν ἀέρα ὑπὸ ἐλαφρὸν πίεσιν. Συχνότατα εἰς τὰ μεγάλα ἀεριογόνα ὁ ὅλος πυθμὴν περιστρέφεται βραδέως καὶ ἔχει μορφὴν ἐκκεντρικήν πως, διὰ νὰ θρυμματίζωνται αἱ σκωρίαι καὶ ἀποφεύγεται ἡ ἀπόφραξις τοῦ ἀεριογόνου. Διὰ νὰ μὴ ἐκφεύγῃ τὸ ἀέριον πρὸς τὰ κάτω, ὁ περιστρεφόμενος πυθμὴν αὐτοῦ εὑρίσκεται τοποθετημένος ἐντὸς λεκάνης περιεχούσης ὕδωρ, οὗτινος ἡ ἄνω στάθμη φθάνει μέχρι τοῦ κάτω χείλους τοῦ ἀεριογόνου καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν ἀπόφραξιν. Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

ἀεριογόνος φιάλη, ἀεριογόνον καψύλιον, ἀεριογόνος ὕλη, ὑγρὸν κτλ. ἡ παράγουσα, ἡ γεννῶσα ἀέριον· *ἀεριογόνα* ἔντερα (ἐπὶ τὸ κωμικώτερον).

'Αεριογραφία· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα τὰ ἀέρια (βλ. **ἀέρια**).

ἀεριογραφικός, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀεριογραφίαν (βλ. **ἀέρια**).

ἀεριοδοχεῖον· δοχεῖον ἀερίου, ἀγγεῖον προωρισμένον πρὸς ὑποδοχὴν ἢ πρὸς φύλαξιν ἀερίου (Ὀθ. Ρουσόπουλος).

ἀεριοειδής· ὁ ἔχων ἀέριον μορφήν, ὁ ἐν καταστάσει ἀερίου μορφῆς.

ἀεριοθέρμαι· λουτρὰ θερμῶν ἀερίων ἀναδιδομένων ἐκ τῆς γῆς, βλ. **ἀεριοπηγαί, θερμαὶ πηγαί, θερμὰ λουτρά.**

ἀερίοικος· ὁ κατοικῶν ἐν τῷ ἀέρι (Εὔβουλος ὁ Κωμικός).

ἀεριοκινητήρ, βλ. **ἀεριομηχανή.**

ἀεριόλουτρα· τὰ ἐξ ἀερίων, φυσικὰ ἢ τεχνητὰ λουτρά, βλ. **ἀεριοπηγαί, θερμαὶ πηγαί, θερμὰ λουτρά.**

ἀεριομέτρης, βλ. **μετρηταὶ ἀερίων.**

'Αεριομετρία· ἡ περὶ τὴν μέτρησιν τῶν ἀερίων ἀσχολουμένη ἐπιστήμη.

ἀεριόμετρον· συσκευὴ μετρήσεως ἀερίου, κ. γκαζόμετρον, βλ. **μετρηταὶ ἀερίων.**

ἀεριομηχανή· εἶναι κινητήριος μηχανὴ δι' ἀντλίας, βιομηχανικὰς ἐγκαταστάσεις κτλ. Καταναλίσκει ἀέριον, φωτιστικὸν ἢ καὶ πτωχόν, μέρος δὲ τῆς ἐκ τῆς καύσεως αὐτοῦ ἀναπτυσσομένης θερμότητος μετατρέπει εἰς μηχανικὸν ἔργον (κινητήριον δύναμιν).

Ἡ ἀεριομηχανὴ ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν θερμοκινητήρων, οἵτινες μετατρέπουν θερμότητα εἰς κίνησιν, ὅπως ἡ ἀρχαιοτέρα ἀτμομηχανή, ὁ μεταγενέστερος αὐτῆς ἀτμοστρόβιλος, ἡ πετρελαιομηχανὴ κ. τ. ὁ.

Εἰδικώτερον ἡ ἀεριομηχανὴ ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως, διότι παρ' αὐταῖς ἡ ἀνάφλεξις καὶ ἡ καῦσις συντελοῦνται ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου καὶ οὐχὶ ὑπὸ ἀτμολέβητα, ὡς εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς ἢ τοὺς ἀτμοστροβίλους. Αἱ ὅλλαι μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως, ὁ βενζινοκινητὴρ π. χ. καὶ ἡ πετρελαιομηχανή, ἐξειλίχθησαν ἀπὸ τῆς ἀεριομηχανῆς.

Ἡ ἀεριομηχανὴ εἶναι ἐμβολοφόρον μηχάνημα, ὅπως καὶ ἡ ἀτμομηχανή. Διὰ παλινδρομικῆς κινήσεως ἐμβόλου ἐντὸς κυλίνδρου ἐπιτυγχάνεται αὐξομείωσις τοῦ ὄγκου τῶν ἀποδιδόντων ἔργον *καυσαερίων*, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἡ βάσις τῆς λειτουργίας τῆς τε ἀεριομηχανῆς καὶ τῆς ἀτμομηχανῆς.

Ἡ πρώτη ἀεριομηχανὴ κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ Γάλλου Λενουὰρ (Lenoir) περὶ τὸ 1861, ἀφοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἡ ἀτμομηχανὴ παρέμεινεν ἡ μόνη θερμοκινητήριος μηχανή. Ἐσκοπεῖτο ἡ καλλιτέρευσις τοῦ «βαθμοῦ ἀποδόσεως», δηλαδὴ τοῦ ἀποδιδομένου ἀνὰ καταναλισκομένην μονάδα θερμότητος ἔργου. Ὁ ἐφευρέτης ἐσκέφθη ὅτι καταργουμένου τοῦ λέβητος θὰ ἀπεφεύγοντο ὅλαι αἱ ἐξ αὐτοῦ «ἀπώλειαι», καὶ φυσικὰ θὰ ηὔξανεν ὁ βαθμὸς ἀποδόσεως.

Αἱ μηχαναὶ Λενουὰρ κατεσκευάσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀτμομηχανῆς, ἥτις ἐκυριάρχει τότε καί, ὡς ἐκ τούτου, ὡμοίαζον ὑπερβολικὰ πρὸς ἐκείνην. Δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ διατηρηθοῦν ἐν χρήσει, ὡς πολυδάπανοι καὶ πολύπλοκοι. Ἀπὸ τὴν μηχανὴν Λενουὰρ αἱ μηχαναὶ τῆς σήμερον δὲν ἐκληρονόμησαν εἰμὴ τὴν δι' ὑδατίνου περιβλήματος ψῦξιν κυλίνδρου καὶ καλύμματος.

Ἡ ἐπιτυχὴς σταδιοδρομία τῆς ἀεριομηχανῆς καί, γενικώτερον, τῆς μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως ἀρχίζει μὲ τὰς κατασκευὰς τῶν δύο Γερμανῶν Ὄττο καὶ Λάγκεν περὶ τὸ 1877. Οὗτοι προέβησαν εἰς σειρὰν ὅλην καινοτομιῶν ὡς πρὸς τὸ σύστημα λειτουργίας, τὴν διάταξιν τῆς μηχανῆς καὶ τὴν μορφὴν τῶν στοιχείων ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο. Αἱ καινοτομίαι αὗται, σχεδὸν πᾶσαι, ἔχουσι γίνει παραδεκταὶ διὰ τὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως τὰς σήμερον ἐν χρήσει.

Ἡ σπουδαιοτέρα τῶν ἐν λόγῳ καινοτομιῶν ἦτο ἀναμφισβητήτως ἡ συμπίεσις τοῦ μίγματος ἀέρος καὶ ἀερίου πρὸ τῆς ἀναφλέξεως εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν μικρότερον ὄγκον. Ἡ *προσυμπίεσις* αὕτη, διαρκούσης μιᾶς πλήρους διαδρομῆς τοῦ ἐμβόλου, ἔχει μεγίστην σημασίαν, καθ' ὅτι ἐκ τῆς σχέσεως τοῦ ἀρχικοῦ ὄγκου μίγματος πρὸς τὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναφλέξεως τελικὸν τοιοῦτον ἐξαρτᾶται ἡ *θερμικὴ* λεγομένη *ἀπόδοσις* ἐν σχέσει πρὸς τὴν καταναλωθεῖσαν θερμότητα τοῦ κινητῆρος. Ἡ προσυμπίεσις ἐφαρμόζεται ἤδη εἰς πάσας τὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως: βενζινοκινητῆρας, πετρελαιομηχανὰς κ.τ.ὅ.

Οὐχ ἧττον καὶ πολλὰς ἄλλας καινοτομίας ἐπέβαλον αἱ ὑψηλαὶ θερμοκρασίαι (περίπου 1800°) τὰς ὁποίας ἀναπτύσσουν τὰ ἐντὸς κυλίνδρου ἀναφλεγόμενα εὔφλεκτα μίγματα. Εἰς τοιαύτας θερμοκρασίας οὔτε ὁ χυτοσίδηρος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κατασκευάζονται κύλινδρος, ἔμβολον καὶ κάλυμμα, ἀντέχει, οὔτε καὶ τὰ λιπαντικὰ ἔλαια, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυλίνδρου πρὸς ἐλάττωσιν τῆς τριβῆς τοῦ ἐμβόλου. Εἰς ὅλας τὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως ἀπαιτεῖται ψῦξις τῶν περικλειόντων τὸ μῖγμα τοιχωμάτων, ψῦξις ἥτις ἐπιτυγχάνεται συνήθως διὰ κυκλοφοροῦντος ὕδατος—οὕτως ἐλαττοῦται ἡ θερμοκρασία τῶν τοιχωμάτων εἰς 400°.

Ὡς ἐκ τῶν ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν ἐπιβάλλεται ἡ λεγομένη «ἁπλῆ λειτουργία», τουτέστιν ἀναφλέξεις ἐπιτρέπονται μόνον ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν, ἵνα ἡ ἑτέρα εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα καὶ ψύχεται. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον αἱ βαλβίδες εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἔχουν σχῆμα μύκητος· οὕτως ἀνυψοῦνται καὶ λειτουργοῦσιν ἄνευ τριβῆς, διατηρεῖται δὲ σχετικὴ στεγανότης παρὰ τὰς ἐκ τῶν διαφόρων θερμοκρασιῶν διαστολάς.

Ἡ κατασκευὴ τῶν ἀεριομηχανῶν εἶναι πολὺ λεπτοτέρα καὶ ἀπαιτεῖ ἀκρίβειαν μεγαλυτέραν τῆς ἀναγκαιούσης διὰ τὰς ἀτμομηχανάς. Ἡ κατασκευὴ κυλίνδρων διαμέτρου ἀνωτέρας ὡρισμένων διαστάσεων καθίσταται δύσκολος καὶ τολμηρά, ἀνωτέρα δὲ 1,5, μ. ἀπολύτως ἀδύνατος, ἕνεκα τῶν ὑπερβολικῶν «κοπώσεων» αἵτινες παρουσιάζονται ὡς ἐκ τῶν σημαντικῶν διαφορῶν θερμοκρασίας μεταξὺ ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πλευρᾶς τῶν τοιχωμάτων.

Ἐπίσης εἰς τὰς ἀεριομηχανὰς ἀπαιτεῖται χρῆσις πολὺ καλλιτέρων λιπαντικῶν ἢ εἰς τὰς ἀτμομηχανάς·

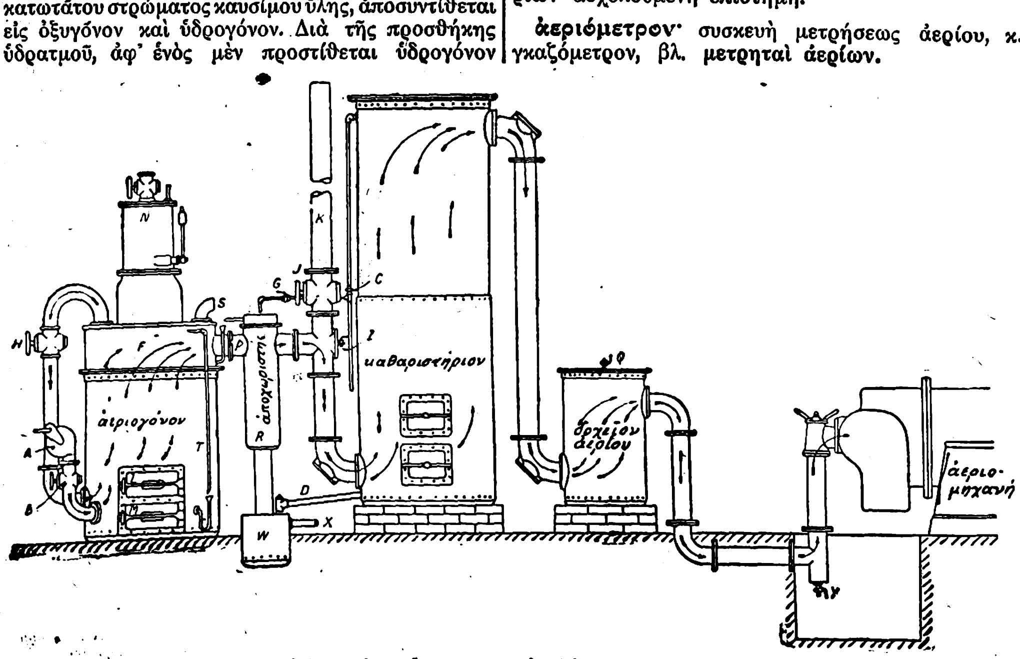

'Αεριογόνον ἀπορροφητικὸν δι' ἀεριομηχανάς.

Digitized by Google

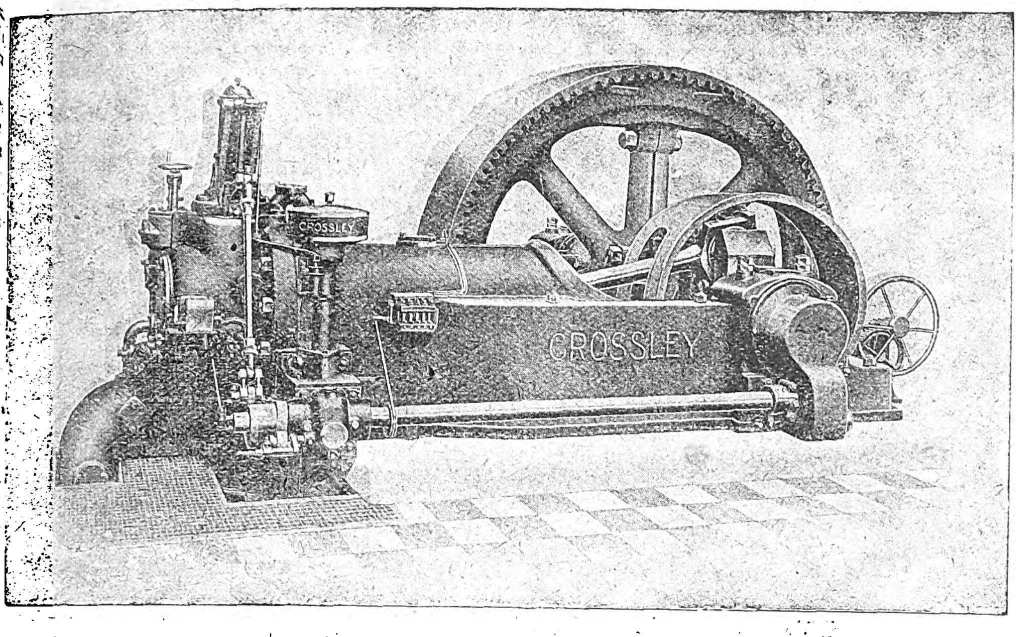

Εἰκ. 1.—Ἀεριομηχανὴ κατασκευῆς Crossley δυνάμεως 130 ἵππων.

Ὁ Ὄττο ἐπίσης εἰσήγαγε τὸ λεγόμενον *τετράχρονον* σύστημα λειτουργίας τῆς ἀεριομηχανῆς. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο λαμβάνει χώραν μία ἀνάφλεξις καὶ ἀπόδοσις ἔργου ἀνὰ τέσσαρας διαδρομὰς ἐμβόλου ἢ δύο στροφάς. Κατὰ τὴν πρώτην διαδρομὴν εἰσάγεται μῖγμα ἀέρος καὶ ἀερίου εἰς τὸν κύλινδρον μέσῳ τῆς βαλβίδος - εἰσαγωγῆς, ἥτις μένει ἀνοικτὴ μόνον κατὰ ταύτην τὴν διαδρομήν. Κατὰ τὴν δευτέραν διαδρομὴν τὸ μῖγμα συμπιέζεται ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου εἰς τὸν λεγόμενον χῶρον ἀναφλέξεως. Εἰς τὸ *νεκρὸν σημεῖον*, καθ' ὃ ὁ ὑπὸ τοῦ μίγματος καταλαμβανόμενος χῶρος εἶναι ὁ

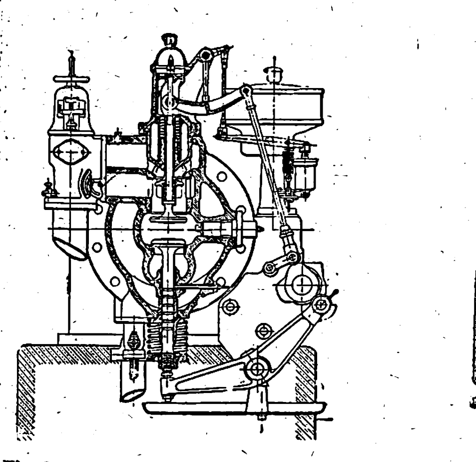

Εἰκ. 2.—Ρυθμιστὴς ἀεριομηχανῆς· (ἴδε καὶ εἰκ. 4).

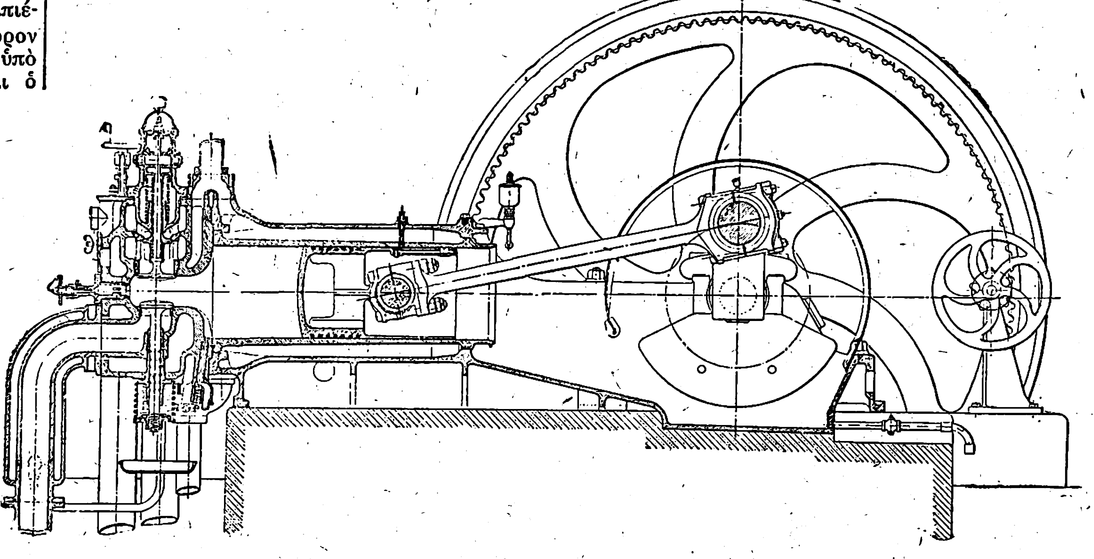

Εἰκ. 3. – Κάθετος τομὴ τῆς ἀεριομηχανῆς τῆς εἰκ. 1.

ἐλάχιστος, γίνεται ἡ ἀνάφλεξις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος· ὡς ἐκ τῆς ἀναπτυσσομένης δὲ θερμότητος αὐξάνει ἡ πίεσις τῶν καυσαερίων. Κατὰ τὴν τρίτην διαδρομὴν τὰ καυσαέρια ἀποδίδουν ἔργον, ἀποτονούμενα μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν ὄγκου. Κατὰ τὴν τετάρτην διαδρομὴν ἀνοίγει

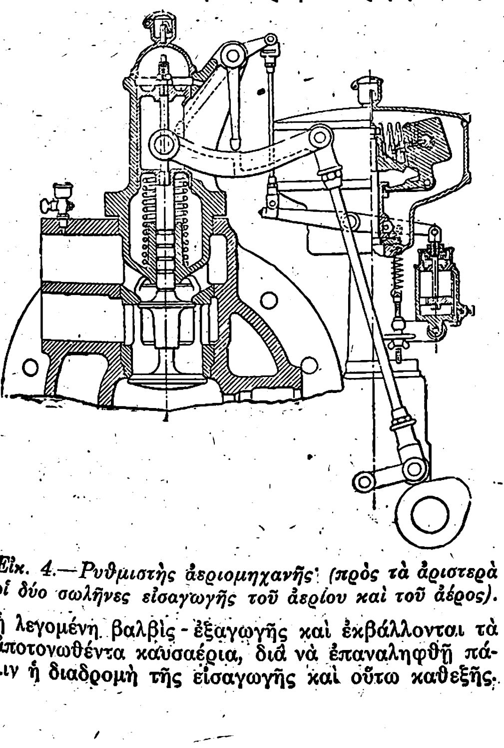

Εἰκ. 4.—Ρυθμιστὴς ἀεριομηχανῆς· (πρὸς τὰ ἀριστερὰ οἱ δύο σωλῆνες εἰσαγωγῆς τοῦ ἀερίου καὶ τοῦ ἀέρος).

ἡ λεγομένη βαλβὶς - ἐξαγωγῆς καὶ ἐκβάλλονται τὰ ἀποτονωθέντα καυσαέρια, διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ πάλιν ἡ διαδρομὴ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ οὕτω καθεξῆς.

Διὰ θερμοδυναμικὰς μελέτας ὁ ἄνω «κύκλος λειτουργίας» δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ ὑπὸ *ἰσοτίμου*, ὁ ὁποῖος νὰ ἀποτελῆται ἀπὸ δύο «*ἀδιαβατικὰς*» ἀλλαγὰς καταστάσεως καὶ ἀπὸ δύο ὑπὸ ἴσον ὄγκον τοιαύτας· κατὰ ταύτας προσθαφαιρεῖται θερμότης.

Εἰς τοιοῦτον κύκλον λειτουργίας ἀποδεικνύεται δι' εὐκόλων ὑπολογισμῶν ὅτι ὁ θερμικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως, δηλαδὴ τὸ ποσοστὸν τῆς ἐν τῷ συνόλῳ παρεχομένης θερμότητος, ὅπερ μετατρέπεται εἰς ἔργον, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σχέσιν τοῦ ἀρχικοῦ ὄγκου τοῦ μίγματος πρὸς τὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀναφλέξεως τελικὸν τοιοῦτον· ὡς ἐπίσης ἀπὸ τὴν σχέσιν τῶν εἰδικῶν θερμοτήτων τοῦ μίγματος ἐξαρτᾶται ὁ θερμικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως. Ἀλλ' ἰδοὺ καὶ πίναξ ἐμφαίνων τὸν θεωρητικῶς δυνατὸν βαθμὸν θερμικῆς ἀποδόσεως διὰ διαφόρους σχέσεις ἀρχικοῦ πρὸς τελικὸν ὄγκον μίγματος. (Ἡ ἐπιρροὴ τῆς θερμοκρασίας ἐπὶ τῆς σχέσεως ἔχει ληφθῇ ὑπ' ὄψει).

Σχέσις ἀρχικοῦ πρὸς τελικὸν ὄγκον μίγματος	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Θερμικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως	0	0.19	0.28	0.34	0.38	0.42	0.44	0.47	0.48

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου ἐμφαίνεται αὔξησις τοῦ θερμικοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως μὲ αὔξουσαν σχέσιν συμπιέσεως· ὑπάρχουν ὅμως καὶ ὅρια ἐν ὑπερβάσει τῶν ὁποίων προκαλοῦνται βίαιαι ἀναφλέξεις τοῦ μίγματος καὶ προαναφλέξεις θερμαίνουσαι ὑπερβαλόντως τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα, συγκλονίζουσαι τὴν ὅλην μηχανὴν καὶ συνεπάγουσαι ὑπερμέτρους «κοπώσεις» τῶν τεμαχίων.

Ἐφ' ὅσον αἱ ἀεριομηχαναὶ ἄλλοτε ἐκινοῦντο διὰ φωτιστικοῦ ἀερίου, ὅπερ εἶναι πολὺ εὔφλεκτον καὶ πλούσιον εἰς θερμίδας, ἡ σχέσις προσυμπιέσεως περιωρίζετο εἰς $4^1/_2$—5 περίπου. Ἀπὸ τῆς χρησιμοποιήσεως ὅμως πτωχοῦ ἀερίου, παρασκευαζομένου εἰς ἰδιαίτερα μικρὰ ἀεριογόνα ἀπὸ ἀνθρακίτην ἢ καὶ ξυλάνθρακας, ἡ σχέσις προσυμπιέσεως ηὔξησεν εἰς 7-8, ὅπως ηὔξησε καὶ ὁ βαθμὸς ἀποδόσεως· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐγκατάστασις ἀεριομηχανῶν δὲν περιωρίζετο πλέον εἰς μεγάλας πόλεις καὶ ὅπου ὑπῆρχε δίκτυον σωλήνων ἀεριόφωτος, ἀλλ' ἐγίνετο δυνατὴ παντοῦ ὅπου ὑπῆρχον διαθέσιμα τὰ ἄνω «καύσιμα» καὶ ἦτο δυνατὴ παροχὴ ὕδατος ἐξαρκοῦσα διὰ τὴν πλύσιν καὶ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀερίου. Τὸ οὑτωσεὶ δὲ παρασκευαζόμενον πτωχὸν ἀέριον ἦτο καὶ εἶναι εὐωνότερον τοῦ φωτιστικοῦ.

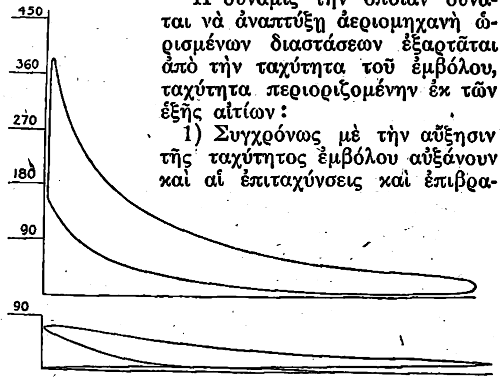

Διάγραμμα κινήσεως ἀεριομηχανῆς.

Ἡ δύναμις τὴν ὁποίαν δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἀεριομηχανὴ ὡρισμένων διαστάσεων ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ταχύτητα τοῦ ἐμβόλου, ταχύτητα περιοριζομένην ἐκ τῶν ἑξῆς αἰτίων:

1) Συγχρόνως μὲ τὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος ἐμβόλου αὐξάνουν καὶ αἱ ἐπιταχύνσεις καὶ ἐπιβραδύνσεις τῶν παλινδρομούντων τεμαχίων, αἵτινες ἐπιφέρουσι κόπωσιν τεμαχίων καὶ αὐξήσεις πιέσεων ἐπὶ τῶν ἑδράνων.

2) Αὐξάνουν αἱ ταχύτητες ὀλισθήσεως εἰς τὰ ἕδρανα καθὼς καὶ ἡ τοῦ ἐμβόλου ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου· οὕτως, ἀφ' ἑνὸς ἀπορροφᾶται ἔργον, ὡς ἐκ τῶν τριβῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ παράγεται θερμότης προκαλοῦσα ὑπερθερμάνσεις τῶν ὀλισθαινουσῶν ἐπιφανειῶν.

3) Ἡ ταχύτης εἰσόδου καὶ ἐξόδου τῶν ἀερίων διὰ μέσου τῶν βαλβίδων εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς αὐξάνει, προκαλοῦνται δὲ οὕτω φαινόμενα «στραγγαλισμοῦ», ἀτελὴς πλήρωσις κυλίνδρου καὶ ἀτελὴς ἐκκένωσις αὐτοῦ.

4) Τὸ ποσοστὸν τοῦ ἔργου τὸ ἀναλισκόμενον εἰς τριβὰς τῆς μηχανῆς αὐξάνει.

5) Αἱ ἐκ τῶν ἐπιταχύνσεων τῶν κινουμένων μαζῶν δυνάμεις συγκλονίζουσι τὴν ὅλην μηχανὴν καὶ ἀπαιτοῦσιν ὑπερβολικὰ βαρείας θεμελιώσεις ἐκ μπετόν.

Θεωρητικῶς ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ «ταχύτης ἐμβόλου» τῶν ἐμβολοφόρων μηχανημάτων εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν διαστάσεων τοῦ μηχανήματος, ἐξαρτωμένη μόνον ἀπὸ τὸν τύπον τῆς ἐμβολοφόρου μηχανῆς.

Ἕτερος παράγων καθορίζων τὴν δύναμιν τῆς μηχανῆς εἶναι ἡ ἐπὶ τοῦ ἐμβόλου ἀσκουμένη *μέση πίεσις*, ἡ ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν παρεχομένην θερμότητα καὶ τὸ εἰς τὸν κύλινδρον ἐμπεριεχόμενον ὀξυγόνον.

Ἡ μέση πίεσις τῆς ἀεριομηχανῆς δύναται νὰ φθάσῃ 4—6 χιλιογρ. ἀνὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόν, λογιζομένη ἐπὶ πραγματικοῦ ἔργου.

Λεπτομερῆ πειράματα ἔδωσαν τὴν ἑξῆς κατανομὴν θερμότητος εἰς λειτουργοῦσαν ἀεριομηχανήν:

Εἰς «ἐνδεδειγμένον» ἔργον	32—34 %
Εἰς τὸ ὕδωρ ψύξεως περιβλήματος	25 – 35 %
Εἰς τὰ ἐκφεύγοντα καυσαέρια	34—40 %

Ὁ μηχανικὸς συντελεστὴς ἀποδόσεως εἶναι συνήθως χαμηλὸς καὶ ἐλάσσων τῶν 80 %.

Χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τῆς ἀεριομηχανῆς εἶναι:

1) Ὁ καθ' αὑτὸ κύλινδρος (κοινῶς *ὑποκάμισον*), τουτέστιν ἴδιον χυτοσιδηροῦν τεμάχιον, τελείως συμμετρικὸν κατὰ τὸν ἄξονα, ἀντέχων δὲ οὕτως εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας καὶ εὐκόλως ἀντικαθιστάμενος.

Digitized by Google

2) Τὸ εἰς σχῆμα κάδου ἔμβολον, τὸ καὶ *πέδιλον*.
3) Τὸ περίβλημα τοῦ κυλίνδρου, ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν ὅλον μὲ τὸ σῶμα τῆς μηχανῆς καὶ τὰ ἕδρανα.
4) Τὸ κάλυμμα: χυτὸν καὶ πολυπλοκώτατον τεμάχιον, ἔχον συγκεντρικῶς δύο βαλβίδας (ἐξαγωγῆς κάτω, καὶ εἰσαγωγῆς ἄνω), καὶ τοῦτο ἵνα διευκολύνεται ἡ κατεργασία μὲ μίαν μόνην τοποθέτησιν τοῦ τεμαχίου εἰς τὴν μηχανήν.
5) Ὁ χαρακτηρίζων τὴν τετράχρονον μηχανὴν ἄξων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κινοῦνται αἱ βαλβίδες. Οὗτος περιστρέφεται μὲ τὸ ἥμισυ μόνον τῶν στροφῶν τοῦ κυρίου ἄξονος.
6) Ἡ βαλβὶς εἰσαγωγῆς, ἥτις εἶναι διπλῆ· ἀνοίγει πρῶτον ἡ βαλβὶς ἀέρος καὶ κατόπιν ἡ βαλβὶς ἀερίου, ἀμφότεραι δ' εὑρίσκονται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀτράκτου.
7) Ὁ ρυθμιστὴς τῆς μηχανῆς, ὁ κανονίζων τὴν ἀνύψωσιν τῆς βαλβίδος εἰσαγωγῆς καὶ τὴν διὰ «στραγγαλισμοῦ» ἐλάττωσιν τῆς ποσότητος τοῦ εἰσαγομένου μίγματος καὶ τῆς δυνάμεως τῆς μηχανῆς.
8) Ὁ στροφαλοφόρος ἄξων, διπλοκεκαμμένος καὶ μὲ ἀντίβαρα.
9) Ἡ ἀνάφλεξις τοῦ μίγματος διὰ ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος καὶ ἠλεκτρομαγνητικῆς συσκευῆς (magnéto).
10) Ἡ ἐκκίνησις τῆς ἀεριομηχανῆς δι' ἰδιαιτέρας βαλβίδος καὶ διὰ πεπιεσμένων καυσαερίων ἀποταμιευομένων κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς μηχανῆς εἰς εἰδικὸν πρὸς τοῦτο δοχεῖον.
11) Ὁ σφόνδυλος τῶν ἀεριομηχανῶν ὁ διὰ ὡρισμένον βαθμὸν ἀνομοιομορφίας πολὺ βαρύς, καθ' ὅτι ἔργον ἀποδίδεται μόνον διαρκούσης μιᾶς διαδρομῆς ἐμβόλου, ἀπορροφᾶται δὲ κατὰ τὰς ἑτέρας τρεῖς καὶ ἰδίως κατὰ τὴν διαδρομὴν τῆς συμπιέσεως.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλος τύπος ἀεριομηχανῶν, πολὺ μεγάλων διαστάσεων καὶ δυνάμεως. Αὗται χρησιμοποιοῦν τὰ εἰς μεγίστας ποσότητας ἐκφεύγοντα ἀπὸ τὰς ὑψικαμίνους ἀέρια ἢ καμίνους μεταλλουργικοῦ κόκ. Ὁ τύπος οὗτος τῆς ἀεριομηχανῆς εἶνε βαρύτατος κατὰ ἵππον, καθ' ἃ καὶ ἡ θεωρία διδάσκει.

Πρὸς ἐξοικονόμησιν τοῦ βάρους κατασκευῆς καὶ κόστους αἱ ἀεριομηχαναὶ αὗται εἶναι διπλῆς ἐνεργείας, τῶν κυλίνδρων τοποθετουμένων κατὰ σειρὰν εἰς διάταξιν «tandem». Εὔκολον εἶναι νὰ ἀντιληφθῇ τις ὅτι ἐν τοιαύτῃ διατάξει τετράχρονος λειτουργία ἀποδίδει ἔργον ἀνὰ ἑκάστην διαδρομήν. Τὰ μέταλλα τῶν διαφόρων τεμαχίων ὑφίστανται «κοπώσεις» μᾶλλον ὁμοιομόρφους καὶ ἡ ὅλη μηχανὴ γίνεται ἐλαφροτέρα καὶ οἰκονομικωτέρα.

Ἐνίοτε χρησιμοποιεῖται καὶ τὸ λεγόμενον «δίχρονον» σύστημα λειτουργίας. Τὸ σύστημα τοῦτο ἀρχικῶς ἐφηρμόσθη εἰς ἀεριομηχανάς, μολονότι σήμερον ἐφαρμόζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς μετρίας δυνάμεως πετρελαιομηχανάς, τὰς λεγομένας ἡμι-Δίζελ καὶ εἰς μικρὰς βενζινομηχανάς.

Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

ἀεριόμορφος· ὁ ἔχων μορφὴν ἀερίου, ἀεριώδης, ἀερώδης.

ἀέριον· καλεῖται πᾶν σῶμα ὑφιστάμενον ὑπὸ μορφὴν ἀεριώδη· πᾶν ρευστὸν μὴ ὑγρὸν οὐδὲ στερεόν, διατηροῦν δὲ τὴν ρευστότητά του ὑπὸ συνήθη πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν· πᾶν σῶμα μὴ ἔχον οὔτε ὄγκον, οὔτε σχῆμα ὡρισμένον, βλ. *ἀέρια*.

ἀέριον Blau. Εἶναι ρευστὸν ἐλαιαέριον παρασκευαζόμενον ὑπὸ τῆς Blaugasgesellschaft ἐν Augsbourg. Χρησιμεύει πρὸς φωτισμὸν αὐτοκινήτων, πλοίων, ἀτμαμαξῶν κ.λ.π. Τὸ ἐλαιαέριον ὑποβαλλόμενον κατ' ἀρχὰς ὑπὸ πίεσιν 20 ἀτμοσφαιρῶν χωρίζεται τῆς παρυπαρχούσης βενζίνης, εἶτα δὲ ρευστοῦται ὑπὸ πίεσιν 100 ἀτμοσφαιρῶν καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐντὸς χαλυβδίνων ὑποδοχέων. Τὸ ρευστωθὲν ἐλαιαέριον ἔχει εἰδ. βάρος 0,51 καὶ ζέει εἰς τοὺς -60°· ἓν χιλιόγραμμον τούτου ἀποτονούμενον ἀποδίδει 700-800 λίτρα ἀερίου εἰδ. βάρους περίπου 0,8146 καὶ θερμογόνου δυνάμεως 14,800 θερμίδων.

ἀέριον *γελαστικόν*, καὶ *ἀέριον γευστικόν*· βλ. ἀέριον **ἱλαρυντικόν**.

ἀέριον *Dowson*, τὸ ἄλλως ἀέριον **μικτὸν** ἢ **πτωχόν**.

ἀέριον *ἐλαιογόνον*. Τὸ ἀέριον τοῦτο, ἐπιστημονικῶς **αἰθυλένιον** ἢ **αἰθένιον** καλούμενον, ἀνήκει εἰς τὰς ὀργανικὰς ἑνώσεις καὶ δὴ εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν *ἀκορέστων ὑδρογονανθράκων* τῆς σειρᾶς C_nH_{2n} ἧς ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον μέλος καὶ ἔχει τὸν χημικὸν τύπον C_2H_4· ἐκλήθη δὲ ἐλαιογόνον, διότι τῇ προσλήψει βρωμίου μετατρέπεται εἰς ἐλαιῶδες ὑγρόν, τοῦτο δὲ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη διακριβωθεῖσα ἰδιότης αὐτοῦ.

Τὸ ἐλαιογόνον ἀέριον ἐμελετήθη ὑπὸ τεσσάρων Ὀλλανδῶν χημικῶν κατὰ τὸ ἔτος 1795. Εἶναι ἀέριον ἄχρουν, ἰδιαζούσης, γλυκιζούσης πως ὀσμῆς, λίαν εὐανάφλεκτον. Ὑγροποιεῖται ὑπὸ συνήθη μὲν πίεσιν εἰς -103°, ὑπὸ πίεσιν δὲ 60 Ἀτμ. εἰς +10°. Κριτικὴ θερμοκρασία αὐτοῦ εἶναι +13° καὶ κριτικὴ πίεσις 60 Ἀτμ. Τὸ αἰθυλένιον καίει μετὰ φωτιζούσης φλογὸς καὶ σχηματίζει μετ' ἀέρος (3 ὄγκοι ὀξυγόνου) ἐκρηκτικὸν μῖγμα. Εἰς τὸ ὕδωρ διαλύεται ὀλίγον, ἡ δὲ ἀλκοόλη καὶ ὁ αἰθὴρ ἀπορροφοῦν δύο ὄγκους ἐξ αὐτοῦ. Τὸ ἀέριον τοῦτο προσλαμβάνει εὐκόλως *ἀλατογόνα στοιχεῖα, ὑδροαλογονικὰ ὀξέα* κ.λ.π. Τὸ αἰθυλένιον παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως *ἀπολύτου* ἀλκοόλης μετὰ θειικοῦ ὀξέος παρουσίᾳ ἄμμου, ἐπίσης δὲ δύναται νὰ παρασκευασθῇ δι' ἀναγωγῆς τοῦ **ἀκετυλενίου**· ὁμοίως σχηματίζεται κατὰ τὴν διὰ θερμάνσεως διάσπασιν ὀργανικῶν ὑλῶν καὶ ἑπομένως ἀπαντᾷ ἐν τῷ φωταερίῳ. Τὸ αἰθυλένιον εἶναι σταθερὸν μέχρι θερμοκρασίας 350°, εἰς ἀνωτέραν δὲ διασπᾶται εἰς **μεθάνιον** καὶ **ἀκετυλένιον** καὶ εἰς ἔτι ἀνωτέραν εἰς ἄνθρακα καὶ ὑδρογόνον. Διὰ διοχετεύσεως τοῦ αἰθυλενίου μετ' ἀέρος καὶ ὑδρατμῶν διὰ διαπύρων σωλήνων λαμβάνεται **μυρμηκικὴ ἀλδεΰδη**.

Σ. Γ.

ἀέριον *ἑλῶδες* ἢ *μεθάνιον*· ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου CH_4· θεωρητικῶς λαμβάνεται ὡς βάσις διὰ τὴν παραγωγὴν ὅλων τῶν ὀργανικῶν ἑνώσεων τῆς *λιπαρᾶς* σειρᾶς. Εἶναι ἄχρουν ἀέριον παρέχον ἐν καθαρᾷ καταστάσει ὀσμὴν *πράσου*.

Ἱστορικόν. Τὸ ἀέριον τοῦτο ἀνεκαλύφθη τῷ 1778 ὑπὸ τοῦ Volta μεταξὺ τῶν ἀερίων ἅτινα ἀναδίδονται ἐκ τῶν ἑλῶν, συνθετικῶς δὲ παρήχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Berthelot τῷ 1856 διὰ διοχετεύσεως ὑδροθείου καὶ ἀτμῶν διθειάνθρακος ὑπεράνω διαπύρου χαλκοῦ.

$$CS_2+2H_2S+8Cu=CH_4+4Cu_2S$$

Ἡ ὑγροποίησις τούτου, θεωρηθεῖσα ἐπὶ μακρὸν ὡς ἀδύνατος, ἐπετεύχθη ὑπὸ τοῦ Cailletet τῷ 1877.

Ἰδιότητες. Τὸ μεθάνιον ἀπαιτεῖ διὰ τὴν ὑγροποίησίν του εἰς θερμοκρασίαν —11°, πίεσιν 180 Ἀτμ., δύναται ὅμως εὐκόλως νὰ ὑγροποιηθῇ καὶ ὑπὸ συνήθη πίεσιν διὰ χρησιμοποιήσεως ὑγροῦ ἀέρος. Τὸ ὑγρὸν μεθάνιον εἶναι ἄχρουν καὶ διαφανές, ὑπὸ πίεσιν δὲ 80 χιλιοστομέτρων καὶ θερμοκρασίαν —185°8 ἄρχεται στερεοποιούμενον. Εἰς τὸ ὕδωρ τὸ μεθάνιον εἶνε ἐλάχιστα διαλυτόν, μετὰ 6 δὲ μορίων ὕδατος φαίνεται ὅτι σχηματίζει ὑδρίτην τινὰ τοῦ ὁποίου ἡ κριτικὴ θερμοκρασία κεῖται εἰς +21°,5 ὑπὸ καπνίζοντος δὲ θειϊκοῦ ὀξέος ἀπορροφᾶται βραδέως. Καίεται διὰ μόλις φωτιζούσης φλογός. Εἰς μῖγμα μετ' ὀξυγόνου ἀνάπτει ὑπὸ θερμοκρασίαν 667°. Διὰ βραδείας ὀξειδώσεως (μετὰ $1/2$ ὄγκου ὀξυγόνου) εἰς θερμοκρασίαν 450—500° παρέχει ὕδωρ καὶ *φορμαλδεΰδην* ἥτις εἶτα καίεται πρὸς μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, διοξείδιον αὐτοῦ καὶ ὕδωρ. Εἰς θερμοκρασίαν 1000° διασπᾶται τελείως εἰς ἄνθρακα καὶ ὑδρογόνον. Διοχετευόμενον διὰ σωλήνων διαπύρων ἢ ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων διασπᾶται κυρίως εἰς ἄνθρακα καὶ ὑδρογόνον, σχηματιζομένων καὶ μικρῶν ποσοτήτων *αἰθανίου, αἰθυλενίου, ἀκετυλενίου, βενζολίου, ναφθαλίνης* κ. ἄ. Διὰ χλωρίου εἰς τὸ διάχυτον φῶς τῆς ἡμέρας, ἰδίως παρουσίᾳ ὀλίγου ἰωδίου, μετατρέπεται εἰς *μεθυλοχλωρίδιον, μεθυλενοχλωρίδιον. χλωροφόρμιον* καὶ *τετραχλωριάνθρακα*. Εἰς τὸ ἀπ' εὐθείας ἡλιακὸν φῶς ἡ ἀντίδρασις μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀερίων (μεθανίου καὶ χλωρίου) φθάνει μέχρις ἐκρήξεως, ἀποβαλλομένου ἄνθρακος κατὰ τὴν ἐξίσωσιν:

$$CH_4 + 2Cl_2 = 4HCl + C$$

Προέλευσις. Τὸ μεθάνιον εἶναι τὸ σπουδαιότερον συστατικὸν πολλῶν φυσικῶν ἀεριοπηγῶν, ὡς καὶ τῶν ἀερίων τῶν ἀναδιδομένων ἐκ τῶν πετρελαιοφόρων πηγῶν τῶν παρὰ τὴν Πιτσβούργην καὶ τὸ Βακοῦ. Τὸ ἀπ' αἰώνων ὁλοκλήρων καῖον μεθάνιον, ἀναμεμιγμένον μετ' ἀτμῶν πετρελαίου, ἀζώτου καὶ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ἀποτελεῖ τὸ *ἱερὸν πῦρ* τοῦ Βακοῦ. Τὸ ἀέριον τῶν κοιλοτήτων τῶν ἀνθρακωρυχείων περιέχει ἐπίσης παρὰ τὸ ἄζωτον 80—90 % μεθάνιον, διὰ τοῦτο δὲ ὁ ἀὴρ τῶν ἀνθρακωρυχείων εἶναι πλούσιος μεμιγμένος μετὰ τούτου (3,5—7,5 %). Πολλάκις κατὰ τὴν ἐξόρυξιν τῶν γαιανθράκων μεμιγμένον μετ' ἀέρος ἀνάπτει προκαλοῦν οὕτω φοβερὰς καταστροφάς. Τὸ μεθάνιον σχηματίζεται κατὰ τὴν σῆψιν ὀργανικῶν ὑλῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀνέρχεται ὑπὸ μορφὴν φυσαλίδων ἐκ τοῦ βυθοῦ τῶν ἑλῶν. Ἐπίσης προκύπτει ἐκ τῆς *κυτταρίνης (κελλολόζης)* κατόπιν ζυμώσεως δι' ὡρισμένων μικροοργανισμῶν, ἐντεῦθεν δ' ἐξηγεῖται ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀερίοις τῶν ἐντέρων, ὅπου, μετὰ ἄφθονον βρῶσιν ὀσπρίων ἰδίως, φθάνει τὰ 56 % αὐτῶν.

Συνθετικὴ παρασκευή. Μεθάνιον λαμβάνεται κατὰ τὴν ξηρὰν ἀπόσταξιν πολλῶν ὀργανικῶν ὑλῶν καὶ διὰ τοῦτο ἀποτελεῖ ἓν τῶν κυρίων συστατικῶν τοῦ *φωταερίου* (30—40 %).

Μεθάνιον καθαρόν, ἀπηλλαγμένον ἄλλων ἀερίων, λαμβάνεται κατὰ διαφόρους τρόπους ἐξ ὧν προτιμότερος εἶναι ὁ δι' ἀναγωγῆς τοῦ *μεθυλοϊωδιδίου*. Ἐπίσης λαμβάνεται δι' ἀποστάξεως ὀξικοῦ νατρίου μετὰ νατρασβέστου, ὁπότε ἐπέρχεται διάσπασις τοῦ ὀξικοῦ ὀξέος εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ μεθάνιον. Ὁμοίως διὰ διασπάσεως τοῦ *ἀνθρακαργιλλίου* δι' ὕδατος λαμβάνεται μεθάνιον. Σημαντικοῦ ἐνδιαφέροντος εἶναι ἡ σύνθεσις τοῦ μεθανίου δι' ἀναγωγῆς τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Αὕτη ἐπιτελεῖται, ἢ δι' ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων, ἢ εἰς θερμοκρασίαν 250° πυρουσίᾳ προσφάτου καὶ λεπτότατα μεμοιρασμένου νικελίου. Ἡ σχέσις τοῦ μονοξειδίου τοῦ ἄνθρακος πρὸς τὸ ὑδρογόνον δέον νὰ εἶναι περίπου 1:5. Ἐπίσης εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναγωγὴ καὶ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος πρὸς μεθάνιον.

Χρησιμοποίησις. Τὸ μεθάνιον χρησιμοποιεῖται κυρίως ὑπὸ τὴν μορφὴν φωταερίου ἢ ὑδραερίου πρὸς φωτισμὸν καὶ θέρμανσιν.

Σ.Γ.

Ἀέριον *ἱλαροποιόν*, ἢ ὀρθότερον
Ἀέριον *ἱλαρυντικόν*. Οὕτω καλεῖται τὸ ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου N_2O, ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος τὴν ὁποίαν ἔχει, εἰσπνεόμενον, νὰ προξενῇ εὐάρεστον μεθυστικὴν ἐντύπωσιν· ἐν μεγάλῃ δὲ ποσότητι προκαλεῖ ἀναισθησίαν καὶ κατὰ τὴν ἀφύπνισιν νευρικὸν γέλωτα.

Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ὀδοντιατρικῇ ὡς ἀναισθητικὸν εἰς ἐλαφρὰς χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις.

Παρασκευάζεται δι' ἀναγωγῆς ἀνωτέρων ὀξειδίων τοῦ ἀζώτου ὑπὸ ὑφύγρων ρινημάτων σιδήρου ἢ ὑποχλωριούχου κασσιτέρου ἢ ὑδροθείου ἐπίσης διὰ θερμάνσεως 10 μερῶν ἀτμίζοντος ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος μετὰ 1 μέρους νιτρικοῦ ὀξέος εἰδ. βάρους 1.38 καὶ τέλος διὰ θερμάνσεως νιτρικοῦ ἀμμωνίου NH_4NO_3, ὅπερ σχᾶται εἰς ὕδωρ καὶ ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου, κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$NH_4NO_3 = N_2O + 2H_2O$$

Ξηρὸν νιτρικὸν ἀμμώνιον θερμαίνεται ἐν ὑαλίνῳ κέρατι διὰ μικρᾶς φλογὸς λύχνου Μποῦνσεν (Bunsen) μέχρις ἀναπτύξεως ἀτμῶν ὑποξειδίου τοῦ ἀζώτου, εἶτα δὲ ἀπομακρύνεται ἡ φλόξ· ὅταν δὲ ἡ ἐν τῷ κέρατι ἀνάπτυξις τῶν ἀτμῶν σχεδὸν καταπαύσῃ, ὑποβοηθεῖται καὶ πάλιν ἡ ἀντίδρασις δι' ἐλαφρᾶς θερμάνσεως.

Τὸ παραγόμενον ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου συλλέγεται ἐντὸς ἀνεστραμμένων κυλίνδρων πεπληρωμένων εἴτε διὰ καλιρρύματος εἴτε διὰ διαλύματος χλωριούχου νατρίου, διότι ἐν τῷ ἀπεσταγμένῳ ὕδατι εἶναι εὐδιάλυτον.

Ἡ θέρμανσις τοῦ νιτρικοῦ ἀμμωνίου ἀπαιτεῖ μεγίστην προσοχήν, διότι τοῦτο, ἀποτόμως πυρούμενον, ἀναπτύσσει αἴφνης ἀτμούς, οἵτινες ἀναφλέγονται, καιόμενοι, διὰ κιτρίνης φλογός, λόγῳ τῆς παρουσίας λεπτοτάτων μορίων νιτρικοῦ ἀμμωνίου, παρασυρομένων παρὰ τῶν ἐκλυομένων ἀτμῶν τοῦ ὑποξειδίου τοῦ ἀζώτου. Ὅταν δὲ τὸ νιτρικὸν ἀμμώνιον δὲν εἶναι τελείως καθαρὸν ἀλλὰ μεμιγμένον μετ' ὀργανικῶν οὐσιῶν ἢ ὑλῶν εὐκόλως ὀξειδουμένων, τότε πυρούμενον ἐκρήγνυται.

Εἰς τὴν ἰδιότητα ταύτην ὀφείλεται καὶ ἡ χρησιμοποίησίς του εἰς τὰς ἐκρηκτικὰς ὕλας.

Τὸ ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου εἶναι ἀέριον ἄχρουν, ὀσμῆς καὶ γεύσεως ὑπογλυκαζούσης, διαλυτὸν δὲ εἰς τὸ ὕδωρ.

Εἷς ὄγκος ὕδατος θερμοκρασίας 10° διαλύει ἕνα ὄγκον ἀερίου.

Ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητος τὴν ὁποίαν ἔχει νὰ ἀποδίδῃ εὐκόλως τὸ ὀξυγόνον αὐτοῦ, ἀναγόμενον πρὸς ἄζωτον, διατηρεῖ τὴν καῦσιν τῶν σωμάτων καλλίτερον ἢ ὁ ἀήρ.

Μίγμα ἴσων ὄγκων ὑποξειδίου τοῦ ἀζώτου καὶ ὑδρογόνου σχηματίζει *κροτοῦν* ἀέριον.

Δὲν δύναται ὅμως νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ ὀξυγόνον εἰς τὴν ἀναπνοὴν τῶν ζῴων, διότι διὰ τῶν πνευμόνων διέρχεται ἀναλλοίωτον.

Διαστέλλεται τοῦ ὀξυγόνου εὐκόλως διὰ μίξεως μετὰ μονοξειδίου τοῦ ἀζώτου NO, τὸ ὁποῖον, ἐνῷ ὑπὸ τοῦ ὀξυγόνου ὀξειδοῦται πρὸς διοξείδιον τοῦ ἀζώτου NO_2 — ἀέριον ἀναγνωριζόμενον ἐκ τοῦ καστανερύθρου χρώματος αὐτοῦ —, παραμένει ἀδιάφορον πρὸς τὸ ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου.

Σ. Χ.

ἀέριον *κροτοῦν*. Εἶναι μίγμα ὀξυγόνου καὶ ὑδρογόνου, τὸ ὁποῖον διὰ προσεγγίσεως φλογὸς ἢ δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος, ἐντὸς τοῦ μίγματος παραγομένου, ἀναφλέγεται μετ' ἐκπυρσοκροτήσεως.

Ἡ ἔκρηξις αὕτη ἰσχυρὰ οὖσα καθίσταται λίαν ἐπικίνδυνος ὅταν τὸ μίγμα εὑρίσκεται εἰς μεγαλειτέραν ποσότητα· ὡς ἐκ τούτου δέον νὰ ἀποφεύγηται ἡ ἀνάφλεξις μίγματος ὀξυγόνου καὶ ὑδρογόνου ἄνευ τῶν καταλλήλων προφυλακτικῶν μέσων.

Τοιαῦτα μίγματα σχηματίζονται εὐκόλως ἐν συσκευαῖς παραγωγῆς ὑδρογόνου, ἐξ ὧν δὲν ἔχει τελείως ἐκδιωχθῇ ὁ ἀήρ. Προκειμένου νὰ ἀναφλέξωμεν ὑδρογόνον παραγόμενον ἐκ συσκευῆς, ἀφίνομεν νὰ ἐκλυθῇ τόσον ὥστε νὰ ἐκδιώξῃ ὅλον τὸν ἐν αὐτῇ ἀέρα δοκιμάζοντες πρὸς τοῦτο ὡς ἑξῆς:

Κατ' ἀρχὰς συλλέγομεν τὸ παραγόμενον ἀέριον ἐν δοκιμαστικῷ σωλῆνι, τὸ ὁποῖον διὰ προσεγγίσεως φλογὸς ἀναφλέγεται μετὰ συριγμοῦ ὅστις καταπαύει μόνον ὅταν ὁ ἐν τῇ συσκευῇ ἀὴρ ἔχει τελείως ἐκδιωχθῇ, ὁπότε δυνάμεθα ἀκινδύνως νὰ ἀναφλέξωμεν τὸ παραγόμενον ὑδρογόνον τὸ ὁποῖον οὕτω καίεται ἡσύχως.

Ἐπίσης τὰς αὐτὰς προφυλάξεις λαμβάνομεν ὅταν θέλωμεν νὰ ἀναφλέξωμεν ὑδρογόνον λαμβανόμενον ἔκ τινος ἀεριοφυλακίου.

Ἡ ἔκρηξις εἶναι ἀκόμη ἰσχυροτέρα ὅταν τὸ

Digitized by Google

μῖγμα ἀποτελεῖται ἐκ δύο ὄγκων ὑδρογόνου καὶ ἑνὸς ὄγκου ὀξυγόνου.

Ἐὰν π. χ. τοιοῦτον μῖγμα διαβιβάσωμεν διὰ διαλύματος σάπωνος εὑρισκομένου ἐντὸς σιδηροῦ ἰγδίου καὶ ἀναφλέξωμεν τὰς σχηματιζομένας φυσαλίδας, ἐπέρχεται ἔκρηξις ἰσχυροτάτη μετ' ἐκκωφαντικοῦ κρότου.

Τὴν ἄνευ ἐκρήξεως καῦσιν τοῦ ὑδρογόνου, παρουσίᾳ ἀμιγοῦς ὀξυγόνου, ἐπιτυγχάνομεν ἐν ἰδίαις συσκευαῖς. Διὰ τῶν συσκευῶν τούτων τελεῖται ἡ καῦσις τοῦ ὑδρογόνου ἐντὸς ἀτμοσφαίρας ὀξυγόνου, σχηματιζομένης τῆς *ὀξυϋδρικῆς* καλουμένης *φλογός*, ἡ δὲ ἀναπτυσσομένη θερμοκρασία τῶν 2000° χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ πράξει πρὸς αὐτόγονον συγκόλλησιν ἢ κοπὴν τῶν μετάλλων.

Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ 1826 χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς λυχνίας πυρόφωτος Drummond, ἐν αἷς ἡ ἀναπτυσσομένη θερμοκρασία διατίθεται πρὸς λευκοπύρωσιν τοῦ ἀτήκτου ὀξειδίου τοῦ ἀσβεστίου, τὸ ὁποῖον οὕτω διαχέει φῶς ἔντονον δυνάμενον νὰ ἀντικαταστήσῃ ἐν πολλοῖς τὸ ἠλεκτρικόν. Σ. Χ.

ἀέριον ***μικτόν***· τὸ καὶ ἄλλως *πτωχὸν* ἢ Dowson· εἶναι μίγμα ἀεραερίου καὶ ὑδαταερίου, παραγόμενον κατὰ τὴν ἐν ἀεριογόνῳ ἐξαέρωσιν στερεᾶς καυσίμου ὕλης ὑπὸ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος καὶ ὑδρατμοῦ. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ βιομηχανίᾳ κυρίως πρὸς τροφοδότησιν ἀεριομηχανῶν.

Παρασκευάζεται διὰ συγχρόνου διοχετεύσεως ἀέρος καὶ ὑδρατμοῦ μέσῳ διαπύρων ἀνθράκων ἐντὸς ἀεριογόνων. Τὸ παραγόμενον ἀέριον πλύνεται δι' ὕδατος διαβιβαζόμενον διὰ τῶν καταλλήλων πλυντηρίων συσκευῶν, εἶτα δὲ βαίνει πρὸς χρησιμοποίησιν. Αἱ ἐν τῷ ἀεριογόνῳ ἐπιτελούμεναι ἀντιδράσεις εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

$$C+O_2=CO_2$$
$$CO_2+C=2CO$$
$$H_2O+C=CO+H_2$$

Κατὰ τὰς ἄνω ἀντιδράσεις τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀέρος ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἄνθρακος κατ' ἀρχὰς πρὸς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τὸ ὁποῖον εἶτα ἀνάγεται πρὸς μονοξείδιον, ὡς ἐν τῷ ἀεραερίῳ, ὁ δὲ ὑδρατμός, ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ διαπύρου ἄνθρακος, σχηματίζει μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ἢ ὑδρογόνον.

Ἡ τελευταία τῶν ἀντιδράσεων βαίνει οὕτω μόνον ὅταν ἡ ἐν τῷ ἀεριογόνῳ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλή· ἐν ταπεινοτέρᾳ θερμοκρασίᾳ ὁ ὑδρατμὸς ἐπιδρῶν ἐπὶ τοῦ ἄνθρακος σχηματίζει διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνον κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$C+2H_2O=CO_3+2H_2$$

Διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ ἀερίου τούτου χρησιμοποιεῖται οἱονδήποτε εἶδος στερεᾶς καυσίμου ὕλης, ἀνθρακίτης, λιθάνθραξ, ἐξανθράκωμα, λιγνίτης, τύρφη, ξύλον κτλ., ἡ δὲ ποσότης τοῦ ὑδρατμοῦ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἐξαερουμένης ὕλης. Ἡ σύστασις τοῦ ἀερίου εἶναι περίπου ἡ ἀκόλουθος:

Μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος	23--28 %	κατ' ὄγκον
Ὑδρογόνον	7—20 %	«
Μεθάνιον	0,5— 3 %	»
Διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος	2,50—70 %	»
Ἄζωτον	50—60 %	»

Θερμαντικὴ δύναμις 1100—1350 θερμ. κατὰ κυβικὸν μέτρον. Σ. Χ.

ἀέριον *Mond* Εἶναι μίγμα ἀεραερίου καὶ ὑδαταερίου· κατὰ τὴν παρασκευὴν διαφέρει τοῦ συνήθους *μικτοῦ* ἢ *πτωχοῦ* ἀερίου, ὡς πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ προσφυσωμένου ὑδρατμοῦ, κατὰ πολὺ μεγαλειτέραν. Χρησιμοποιεῖται, ὡς καὶ τὸ *μικτὸν* ἀέριον, πρὸς τροφοδότησιν ἀεριομηχανῶν.

Διὰ τῆς μεγάλης ποσότητος τοῦ ὑδρατμοῦ ἐπιδιώκεται ἡ δέσμευσις μέρους τοῦ ἀζώτου τῆς καυσίμου ὕλης ὑπὸ μορφὴν ἀμμωνίας· λόγῳ δὲ τῆς πτώσεως τῆς θερμοκρασίας τῆς ἐπερχομένης κατὰ τὴν προσφύσησιν τοῦ ὑδρατμοῦ, τὸ ἀέριον τοῦτο περιέχει πάντοτε μεγαλειτέραν ποσότητα διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ κατ' ἀκολουθίαν μικρότερον ποσὸν μονοξειδίου· ἀλλ' ἡ ἀπώλεια αὕτη ἀντισταθμίζεται διὰ τῆς ἀνακτήσεως τῆς ἀμμωνίας ἥτις καὶ δεσμεύεται ὡς θειϊκὸν ἀμμώνιον, διαβιβαζομένου τοῦ ἀερίου διὰ θειϊκοῦ ὀξέος, πρὶν ἢ χρησιμοποιηθῇ.

Ἡ ποσότης τοῦ προσφυσωμένου ὑδρατμοῦ εἶναι περὶ τὰ 2,5 χιλιόγρ. ἀνὰ χιλιόγραμμον ἄνθρακος.

Ἡ σύστασις τοῦ ἀερίου εἶναι περίπου ἡ ἀκόλουθος:

Διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος	17 %	κατ' ὄγκον
Ἄζωτον	43 %	»
Μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος	11 %	»
Μεθάνιον	2 %	»
Ὑδρογόνον	27 %	»

Θερμ. δύναμις 1300 θερμ. κατὰ κυβικὸν μέτρον Σ. Χ.

ἀέριον *νίτρου*· οὕτω καλεῖται ὑπό τινων τὸ ὀξείδιον τοῦ *ἀζώτου*.

ἀέριον *πτωχόν*· ἴδε ἀέριον *μικτόν*.

ἀερίων ἐξίσωσις· καλεῖται ἡ ἐξίσωσις $PV=RT$, ἥτις ἐκφράζει τὴν σχέσιν τὴν ὑφισταμένην μεταξὺ ὄγκου, πιέσεως καὶ ἀπολύτου θερμοκρασίας ἀερίου μάζης (βλ. *ἀέρια*).

ἀερίων θεωρία κινητική· καλεῖται ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μηχανικῆς θεωρίας τῆς θερμότητος ἑρμηνεία τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀερίων, ἐθεμελιώθη δ' αὕτη ὑπὸ τῶν Clausius, Maxwell καὶ Boltzmann. (βλ. *ἀέρια*).

ἀερίων ἰόντα· Βλέπε *ἰόντα, ἰονισμός*.

ἀερίων σταθερά· καλεῖται ἡ σταθερὰ ποσότης R, ἡ ὑπεισερχομένη ἐν τῇ ἐξισώσει τῶν ἀερίων, καὶ εἰς τὸ γινόμενον ἐπὶ τὴν ἀπόλυτον θερμοκρασίαν ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τοῦ ὄγκου ἐπὶ τὴν πίεσιν τῆς ἀερίου μάζης. Διακρίνομεν δὲ τὴν ε ἰ δ ι κ ὴ ν σ τ α θ ε ρ ὰ ν, ἀερίων ἧς ἡ τιμὴ ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀερίου, καὶ τὴν π α γ κ ο σ μ ί α ν σ τ α θ ε ρ ὰ ν ἀερίων, ἧς ἡ τιμὴ εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς φύσεως τοῦ ἀερίου καὶ ἀναφέρεται εἰς μᾶζαν αὐτοῦ ἴσην πρὸς τὸ γραμμομόριον. (βλ. *ἀέρια*).

ἀερίων ὑγροποίησις· ἡ μεταβολὴ ἀπὸ τῆς ἀερίου εἰς τὴν ὑγρὰν μορφὴν (βλ. *ὑγροποίησις ἀερίων*).

ἀερισμὸς πυριταποθηκῶν· (βλ. *πυριταποθῆκαι*).

ἀεριοπαραγωγός· ὁ παράγων ἀέριον.

ἀεριοπηγαί· πηγαὶ ἀερίων. Ἀεριοπηγαὶ καλοῦνται αἱ ἐκ χαραδρῶν, ῥηγμάτων ἢ σπηλαιωδῶν ὀπῶν τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς γινόμεναι ἐκχύσεις ἀερίων. Ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν ἀερίων καὶ τῶν ἀτμῶν διακρίνονται αὗται εἰς δύο κατηγορίας: εἰς ἐκείνας ἐκ τῶν ὁποίων ἀναδίδονται *καύσιμα* ἀέρια (*ὑδρογονάνθρακες* κυρίως), προερχόμενα ἐκ διασπάσεως (ἀπανθρακώσεως) *φυτικῶν* ὑλῶν ἐν ἀποκλεισμῷ ἀέρος, καὶ εἰς τὰς ἐχούσας ἡφαιστειογενῆ προέλευσιν.

Τὰ ἀέρια τῶν τῆς πρώτης κατηγορίας πηγῶν, ὡς αἱ πετρελαιοφόροι τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τοῦ Καναδᾶ, τοῦ Βακοῦ κ. ἄ., ἀνερχόμενα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἀνάπτουσι συνήθως ἐκ τυχαίων ἀφορμῶν καὶ ἀποτελοῦσι τὸ καλούμενον γήϊνον πῦρ. Τὸ ἐκ τοιούτων πηγῶν εἰς κολοσσιαῖα ποσὰ ἐξερχόμενον ἀέριον καὶ ἐμπεριέχον κυρίως μεθάνιον, χρησιμοποιεῖται ἐνιαχοῦ πρὸς θέρμανσιν, μετὰ ἐμπλουτισμόν του δὲ εἰς βαρεῖς ὑδρογονάνθρακας, καὶ πρὸς φωτισμόν. Τοιαύτη πηγὴ ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1910 εἰς τὸ χωρίον Neungamme παρὰ τὸ Ἀμβοῦργον παρεῖχε κατ' ἀρχὰς 80.000 κυβ. μέτρα ἀερίου ὅπερ διωχετεύετο εἰς τὸ δίκτυον ἀεριόφωτος τοῦ Ἀμβούργου· κατὰ τὸ 1918 ἡ ποσότης αὐτοῦ εἶχεν ἐλαττωθῇ εἰς 16.000 κυβ. μ., ὁπότε ὅμως ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν ἰδίαν περιοχὴν καὶ νέα πηγὴ συμπληρώσασα τὴν πρώτην. Τινὲς ἐκ τῶν πηγῶν αὐτῶν ἐν Ἀμερικῇ περιέχουσι καὶ τὸ στοιχεῖον ἥλιον, ἐξ αὐτῶν μάλιστα λαμβάνεται κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦτο χρησιμοποιούμενον πρὸς πλήρωσιν ἀεροπλοίων. Ἐπίσης τοιοῦτον ἀέριον ἀπὸ ἀμνημονεύτων ἐτῶν καιόμενον ἀποτελεῖ τὸ ἱερὸν πῦρ τοῦ Βακοῦ.

Αἱ ἀεριοπηγαὶ τῆς δευτέρας κατηγορίας, ἤτοι αἱ ἡφαιστειώδους προελεύσεως, καλοῦνται γενικῶς *ἀτμίδες*, ἐξ αὐτῶν δὲ ἐκλύονται διάφορα ἀέρια καὶ ἀτμοί. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἡφαιστείων τούτων, ἀτμίδων ἢ καὶ *λιγνύων* ἀκόμη καλουμένων, ἀποτελεῖται ἐξ ὑδρατμῶν καὶ διὰ τοῦτο εἶνε δυνατὸν ἄνθρωποι νὰ πλησιάζωσι κρατῆρας πολλῶν ἡφαιστείων, νὰ ἀνέρχωνται ἐπ' αὐτῶν, καὶ νὰ μὴ βλάπτωνται ὑπὸ τῶν ἀναφυσωμένων πνιγηρῶν καὶ δυσωδῶν ἀερίων. Ἐκτὸς τῆς μεγάλης ποσότητος ὑδρατμῶν ἀναφυσῶνται καὶ ἄλλα ἀέρια καὶ ἀτμοί, ὧν συνηθέστερα εἶναι τὸ ὑδρόθειον, τὸ διοξείδιον τοῦ θείου, τὸ ὑδροχλώριον, τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ τὸ ἄζωτον, ἐξ ὅλων δὲ τούτων πάλιν τὸ συνηθέστερον εἶναι τὸ ὑδρόθειον, ἐκ τῆς διασπάσεως τοῦ ὁποίου γεννᾶται τὸ αὐτοφυὲς θεῖον ὅπερ ὡς ἐπάνθημα ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν γειτονικῶν ἐπιφανειῶν. Αἱ ἀεριοπηγαὶ αἱ ἐκλύουσαι θειούχους γενικῶς ἀτμοὺς καλοῦνται εἰδικώτερον θειωνιαί. Ἐξ αὐτῶν ἀξιοσημείωτοι εἶναι ἡ τοῦ Πότσνολι (Pozznoli) δυτικῶς τῆς Νεαπόλεως, ἐξ ἧς ἀπὸ δισχιλίων περίπου ἐτῶν ἀναφυσῶνται τοιοῦτοι ἀτμοί, παρ' ἡμῖν δὲ ἡ τοῦ Σουσακίου κ.ἄ. Ἐπίσης ἐξ ἀεριοπηγῶν ἀναφυσᾶται μονοξείδιον θείου, προερχόμενον κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐξ ὀξειδώσεως τοῦ ὑδροθείου ὑπὸ τοῦ ἀέρος, τοῦτο δὲ περαιτέρω παρέχει ἀφορμὴν εἰς σχηματισμὸν διοξειδίου τοῦ θείου καὶ θειϊκῶν ἁλάτων. Ἐπίσης εἰς ἀεριοπηγὰς παρὰ τὸν Βεζούβιον καὶ τὴν Αἴτναν ἀναφυσᾶται ὑδροχλώριον ὡς καὶ χλώριον ἐλεύθερον. Ἐπίσης ἀρκετὰ συχνὰ ἀπαντῶμεν ἀεροπηγὰς ἐκλυούσας πλὴν τῶν ὑδρατμῶν καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τοιαῦται δὲ εἶναι ἡ παρὰ τὸ Σπήλαιον τοῦ Κυνὸς πλησίον τῆς Νεαπόλεως, διάφοροι ἄλλαι ἐν Νοτίῳ Ἀμερικῇ καὶ ἀλλαχοῦ. Τὰ πλησιάζοντα τοιαύτας πηγὰς ζῷα εὑρίσκουσι τὸν θάνατον. Εἰκάζεται δὲ ὅτι καὶ Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος εἰς τοιαύτην πηγήν, εὑρισκομένην παρὰ τὴν θάλασσαν, εὗρε τὸν θάνατον, μεταβὰς ἀκριβῶς ἵνα μελετήσῃ τὴν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, 79 μ. Χ., γενομένην ἔκρηξιν τοῦ Βεζουβίου. Ἐπίσης ἀρκετὰ συχνὰ ἀπαντᾷ καὶ ἄζωτον εἰς τοιαύτας ἀεριοπηγάς, προερχόμενον ἴσως ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ὅστις εἰσχωρεῖ ὁμοῦ μετὰ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων ἐντὸς τῶν ῥωγμῶν. Σπανιώτερον ἐπίσης ἀναφυσᾶται καὶ βορικὸν ὀξύ.

Τὸ ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἡ ποιοτικὴ καὶ ποσοτικὴ σύστασις τῶν ἐκ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀεριοπηγῆς ἀναφυσωμένων ἀερίων δὲν παραμένει ἐπὶ μακρὸν ἀμετάβλητος. Σ. Γ.

ἀεριοποιεῖον· ἐργοστάσιον παρασκευῆς ἀερίου, εἰδικώτερον ἀεριόφωτος.

ἀεριοποιήσιμος· ὁ ἐπιδεκτικὸς ἀεριοποιήσεως, ὁ δυνάμενος νὰ ἀεριοποιηθῇ, νὰ γίνῃ ἀέριον, νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀέριον, νὰ μεταποιηθῇ εἰς ἀέρα.

ἀεριοποίησις· ἡ μεταβολὴ στερεᾶς καὶ ὑγρᾶς καταστάσεως εἰς ἀεριώδη · βλέπε *ἐξάχνησις, ἐξαέρωσις*.

ἀεριοποιητικὸν *μηχάνημα*· μηχάνημα παρασκευῆς ἀερίου.

ἀεριοποιῶ (— έω)· μεταποιῶ σῶμά τι εἰς ἀέριον, μεταβάλλω ὑγρὰ καὶ στερεὰ σώματα εἰς *ἀέρια*.

ἀέριος· ὁ ἐναέριος: «παρθένοι *ἀέριον* ἀνὰ κρότον ποδῶν» (Εὐριπ. Τρῳάδ. 545), — «ἀέριον γένος» = τὰ πτηνὰ (Πλάτων Ἐπινομὶς 984 D). ‖ εὐρύς, ἀπέραντος ὡς ὁ ἀέρας. ‖ ὁ ἐξ ἀέρος συγκείμενος, ὁ ἀέρινος, ὁ ἀερώδης, ὁ μετέχων τῆς τοῦ ἀέρος φύσεως, ὁ ἀεροποιημένος· οὐσιαστ. οὐδέτερον: *ἀέριον*.

Ἀέριος· ὁ κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα φίλος καὶ συνασκητὴς τοῦ Εὐσταθίου, ὅστις μετὰ τὴν χειροτονίαν τούτου εἰς Μητροπολίτην Σεβαστῆς ἐν Πόντῳ (355 μ. Χ.) ἐφθόνησεν αὐτόν. Καίτοι ὁ Εὐστάθιος τὸν ἐχειροτόνησε πρεσβύτερον καὶ τὸν κατέστησε προϊστάμενον τοῦ ἐν Σεβαστῇ πτωχοτροφείου, ὁ Ἀέριος ἐξηκολούθει βαρέως φέρων τὴν προαγωγὴν τοῦ τέως φίλου του, τὸν ὁποῖον κατεσυκοφάντει. Τέλος κατέλιπε τὴν διεύθυνσιν τοῦ πτωχοτροφείου καὶ ἐπὶ κεφαλῆς ἱκανοῦ ἀριθμοῦ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν κατέφυγεν εἰς τὴν ὕπαιθρον, ἔνθα αὐτὸς καὶ οἱ ὀπαδοί του, διωκόμενοι, ἐκρύπτοντο ὑπὸ βράχους καὶ εἰς δάση, ἕως ὅτου τέλος ἐξέλιπον.

Ὁ Ἀέριος, ἐξ ἀντιδράσεως προφανῶς πρὸς τὸν Εὐστάθιον, ἐκήρυττε περιττὸν τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, λέγων ὅτι οὐδαμῶς τοῦτο διαφέρει τοῦ πρεσβυτεριανοῦ («τί ἐστιν ἐπίσκοπος πρὸς πρεσβύτερον; οὐδὲν διαλλάττει οὗτος τούτου»). Τονίζων δὲ τὸν πνευματικὸν χαρακτῆρα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν νομικὸν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ἐφρόνει ὅτι οἱ Χριστιανοὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἑορτάζουν τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα («οὐ χρὴ τὸ Πάσχα ἐπιτελεῖν»), προσηλούμενοι εἰς ἰουδαϊκοὺς μύθους. Ἐπίσης ἐδίδασκεν ὅτι ἡ κατὰ ὡρισμένας ἡμέρας νηστεία εἶναι ἰουδαϊκὴ συνήθεια, τὴν ὁποίαν δὲν ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ ὁ Χριστιανός, ὅστις δύναται νὰ νηστεύῃ ἐλευθέρως ὁποιανδήποτε ἡμέραν θέλει· διὰ τοῦτο οἱ Ἀεριανοὶ δὲν ἐνήστευον Τετάρτην καὶ Παρασκευήν, ἀλλὰ *συνήθως* τὴν Κυριακήν, τὴν δὲ Μεγάλην Ἑβδομάδα ἐκρεωφάγουν καὶ ηὐθύμουν, χλευάζοντες τοὺς πενθοῦντας καὶ νηστεύοντας κατ' αὐτήν. Ἐπίσης ὁ Ἀέριος ἐκηρύσσετο κατὰ τῶν μνημοσύνων, λέγων ὅτι οὐδεμία προκύπτει ἐξ αὐτῶν ὠφέλεια διὰ τὸν θανόντα· («τί ὠφεληθήσεται ὁ τεθνεώς; εἰ δὲ ὅλως εὐχὴ τῶν ἐνταῦθα τοὺς ἐκεῖσε ὤνησεν, ἄρα γοῦν μηδεὶς εὐσεβείτω, μηδὲ ἀγαθοποιήτω, ἀλλὰ κτησάσθω φίλους τινάς ... καὶ εὐχέσθωσαν περὶ αὐτῶν, ἵνα μή τι ἐκεῖ πάθῃ»). Ἂν μὴ ἀστήρικτον πάντως ὑπερβολικὸν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ *Ἐπιφανίου* λεγόμενον ὅτι ὑπερέβαλε τὸν Ἄρειον εἰς τὰ *ἀρειανικὰ* φρονήματα («οὐ φρονεῖ ἀλλ' ὡς Ἄρειος καὶ ἔτι ἐπέκεινα μειζόνως τοῦ Ἀρείου»).

Καθολικοί τινες ὠνόμαζον τοὺς Προτεστάντας Ἀεριανούς, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνοι ὡς αὐτοὶ ἀπέρριπτον τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, τὰ μνημόσυνα καὶ τὰς νηστείας. Περὶ Ἀερίου πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ Ἐπιφανίου Κύπρου, ἐκκλησιαστικοῦ πατρὸς ἀκμάσαντος τὸν 4ον αἰῶνα (Πανάριον Αἱρ. 75, ἐν Migne Ἑλ. Πατρ. 42, 504-516). Δ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

ἀέριος· ὁ ὄρυς χρησιμοποιεῖται δι' ὡρισμένον εἶδος μικροτάτων σφηκῶν, αἵτινες «κρεμῶσι» τὴν φωλεάν των εἰς τοὺς κλάδους ὑψηλῶν δένδρων.

Ἐπίσης *ἀέριον πτηνὸν* καλεῖται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον, ὅπως ἡ χελιδών, σπανίως πατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς. Δ. Ν. Π.

ἀεριοταμιευτήρ. Ὅπως καταστῇ δυνατὴ ἡ μεταφορὰ μεγάλων ποσοτήτων ἀσετυλίνης, ὑπὸ σχετικῶς μικρὸν ὄγκον, καὶ εὐκολυνθῇ οὕτω ἡ χρησιμοποίησις τῶν πολυτίμων ἰδιοτήτων τοῦ ἀερίου τούτου, ἐγένοντο ἀπόπειραι ἐναποθηκεύσεως αὐτῆς ἐντὸς χαλυβδίνων φιαλῶν, κατὰ τὴν μέθοδον τῆς ἐναποθηκεύσεως ἄλλων ἀερίων, δηλαδὴ ὑπὸ πίεσιν ἢ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει.

Ἡ ὑγροποίησις τῆς ἀσετυλίνης ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ πίεσιν 21 περίπου ἀτμοσφαιρῶν, διὰ θερμοκρασίαν 0° K, ὁπότε τὸ εἰδικόν της βάρος ὡς πρὸς τὸ ὕδωρ εἶναι 0,451. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν, πίεσιν δὲ τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικήν, τὸ βάρος *μιᾶς λίτρας* ἀσετυλίνης εἶναι 0,001169 χ/μα. Τούτων δοθέντων, φιάλη, χωρητικότητος V λιτρῶν, θὰ δύναται νὰ περιλάβῃ ἀσετυλίνην, ἐν ὑγρᾷ καταστάσει, τῆς ὁποίας ὁ ὄγκος, ὑπὸ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0° Κελσίου καὶ πίεσιν τὴν ἀτμοσφαιρικήν, θὰ εἶναι $0{,}451V : 0{,}001169=386V$ λίτραι. Χάριν ὅμως τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐλευ-

Digitized by Google

θέρας διαστολῆς τοῦ ὑγροῦ, κατὰ τὰς μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος, ἥτις διαστολὴ εἶναι ἐξαιρετικῶς σημαντική, αἱ φιάλαι πληροῦνται ὑγρᾶς ἀσετυλίνης, μόνον κατὰ τὰ 2/3 τῆς ὅλης των χωρητικότητος. Συνεπῶς ὁ ὄγκος τῆς ἀσετυλίνης, ὑπὸ θερμοκρασίαν καὶ πίεσιν ὡς ἀνωτέρω, τὸν ὁποῖον δύναται νὰ περιλάβῃ φιάλη χωρητικότητος V θὰ εἶναι ἐν τῇ πράξει μόνον $2/3 \times 336 \times V = 257$ V λίτραι.

Ἡ ἀσετυλίνη εἶναι, ὡς γνωστόν, ἀέριον *ἐνδοθερμικόν*, τοῦτο δὲ ἀρκεῖ ὅπως κατ' ἀρχὴν ἡ ἀποσύνθεσίς της θεωρῆται ἀπεριόριστος. Ἐν τῇ πράξει ὅμως τὸ ἀπεριόριστον τοῦτο δὲν ὑφίσταται· καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος ἀπορρόφησις τῆς ἐκλυομένης θερμότητος κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μηδενισθῇ.

Ὅθεν, πρὸ τῆς γενικεύσεως τῶν μεθόδων τούτων ἐναποθηκεύσεως τῆς ἀσετυλίνης, ἔπρεπε νὰ ἐρευνηθῇ κατὰ πόσον εἶναι ἀκίνδυνος ἡ χρησιμοποίησις τῆς κατ' αὐτὰς τὰς μεθόδους ἐναποθηκευμένης ἀσετυλίνης.

Τὴν ἔρευναν ταύτην ἐξετέλεσαν, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, οἱ Berthelot, Vieille καὶ ἄλλοι τινὲς καί, ἐκ τῶν σχετικῶν ἐργασιῶν, ἀπεδείχθη: ὅτι, μᾶζα ἀσετυλίνης εὑρισκομένη ὑπὸ πίεσιν ἀνωτέραν τῶν 2 ἀτμοσφαιρῶν καὶ σταθερὸν ὄγκον, εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποσυντεθῇ μετ' ἐκρήξεως, ἂν σημεῖόν τι τῆς μάζης της ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ φλογὸς ἢ εὑρεθῇ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἠλεκτρικῶν σπινθήρων· ὅτι, διὰ τὸν αὐτὸν τρόπον προκλήσεως τῆς ἀποσυνθέσεως, οὐδεὶς πιθανὸς κίνδυνος ἐκρήξεως ὑφίσταται, ὁσάκις ἡ πίεσις δὲν ὑπερβαίνει τὴν πίεσιν στήλης ὕδατος 7 μέτρων, ἢ μετ. 2,30 διὰ τὴν περίπτωσιν προκλήσεως τῆς ἐκρήξεως διὰ καψυλίου βροντώδους ὑδραργύρου· ὅτι, μεταξὺ τῶν ὡς ἄνω ὁρίων (τῶν 7 μέτ. ἢ 2, 3 μέτ. καὶ 2 ἀτμ.) αἱ πιθανότητες ἐκρήξεως ἀκαλουθοῦν νόμον, παρουσιάζοντα ταχυτάτην τὴν αὔξησιν αὐτῶν· τέλος, ὅτι κρούσεις, ὁσονδήποτε ἰσχυραί, οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς σταθερότητος τῆς ἀσετυλίνης εὑρισκομένης ὑπὸ πίεσιν ἢ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει.

Μετὰ τὰ τοιαῦτα ἀποτελέσματα τῶν ὡς ἄνω ἐρευνῶν καὶ τὰ ἀτυχήματα τῶν ὁποίων ἐγένετο πρόξενος ἡ χρησιμοποίησις φιαλῶν πλήρων ἀσετυλίνης ὑγροποιημένης, αἱ μέθοδοι αὗται ἐγκατελείφθησαν, στραφέντων τῶν ἐρευνητῶν πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος.

Ἡ τιμὴ τῆς πατρότητος τῆς λύσεως τοῦ προβλήματος τούτου, κατὰ τρόπον λίαν πρακτικόν, ὀφείλεται καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τοὺς Γάλλους μηχανικοὺς Claude καὶ Hess, οἵτινες πρὸς τοῦτο ἐσκέφθησαν νὰ χρησιμοποιήσωσι τὴν ἰδιότητα τῆς *ἀσετόνης* (acetone) τοῦ νὰ διαλύῃ ἀφθόνως τὴν ἀσετυλίνην καὶ νὰ ἀπορροφᾷ, ὡς ὑγρὸν ἐξωθερμικόν, ἐν μεγάλῳ δὲ μέτρῳ, τὴν ἐκλυομένην θερμότητα, κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς προκλήσεως ἀποσυνθέσεως τῆς ἐν αὐτῇ διαλελυμένης ἀσετυλίνης, ἢ τῆς ὑπὲρ τὸ ὑγρὸν εὑρισκομένης ἀσετυλίνης ὑπὸ πίεσιν καὶ ἐν ἀερίῳ καταστάσει, νὰ παρακωλύῃ δὲ οὕτω τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἐκρηκτικοῦ κυματισμοῦ πέραν τοῦ σημείου τῆς παραγωγῆς του.

Ἡ *ἀσετόνη* ($C^6 H^6 O^2$), ὑγρὸν εὔωνον, δύναται νὰ διαλύσῃ ὑπὸ ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν 15° Κελσ. ὄγκον ἀσετυλίνης 25κις μεγαλείτερον τοῦ ἰδίου αὐτῆς, ἡ δὲ διαλυτική της αὕτη ἱκανότης αὐξάνει κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου λόγον, καθ' ὃν καὶ ἡ αὔξησις τῆς πιέσεως. Ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς ἐν αὐτῇ διαλύσεως τῆς ἀσετυλίνης ὁ ὄγκος της ἀσετόνης αὐξάνει κατὰ 0,04 ἀνὰ πᾶσαν ἀτμοσφαῖραν πιέσεως καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ κορεσμοῦ της. Οὕτω, φιάλη χωρητικότητος εἰς λίτρας V, πεπληρωμένη κατὰ τὰ 40% αὐτῆς δι' ἀσετόνης (τοῦ ὑπολειπομένου χώρου ἀφιεμένου διὰ τὴν ἐλευθέραν διαστολὴν τοῦ ὑγροῦ, κατὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἀσετυλίνης καὶ τὴν ἐνδεχομένην αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος) δύναται νὰ περιλάβῃ, ὑπὸ πίεσιν 10 ἀτμ. (11 ἀτμ. ἀπολύτου πιέσεως) καὶ θερμοκρασίαν 15%, ὄγκον V_1 ἀσετυλίνης $= 11 \times 25 \times 0{,}40 \times V = 110V$.

Ἀλλ' ἡ ἰδιότης τῆς ἀσετόνης, τοῦ νὰ παρακωλύῃ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἐκρηκτικοῦ κυματισμοῦ, δὲν εἶναι ἀτυχῶς ἀπεριόριστος. Ὡς ἀπεδείχθη, διὰ τῶν σχετικῶν ἐργασιῶν τῶν Berthelot καὶ Vieille, ἡ τοιαύτη ἐνέργεια τῆς ἀσετόνης τότε μόνον εἶναι ἀποτελεσματική, ὅταν τὸ βάρος τῆς ἐν διαλύσει ἀσετυλίνης δὲν ὑπερβαίνει τὰ 64% τοῦ βάρους τῆς ἀσετόνης καὶ ἡ ἐν τῇ φιάλῃ πίεσις τὰς 10 ἀτμοσφαίρας.

Καὶ ἡ μὲν περιεκτικότης εἰς ἀσετυλίνην εἶναι δυνατὸν νὰ κανονίζεται οὕτως, ὥστε νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὸ ὡς ἄνω ὅριον, δὲν εἶναι ὅμως πρακτικῶς δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ καὶ ἡ πίεσις εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον τῶν 10 ἀτμ., ἐφ' ὅσον αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος.

Συνεπῶς, ἡ παρουσία μόνης τῆς ἀσετόνης, δὲν εἶναι ἐπαρκὴς ἐγγύησις ἀσφαλείας διὰ πάσας τὰς περιπτώσεις τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς ἀσετυλίνης, τῆς διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐναποθηκευμένης.

Διὰ τὴν ἀποτροπὴν καὶ τοῦ κινδύνου τούτου, αἱ φιάλαι διαλελυμένης ἀσετυλίνης πληροῦνται καθ' ὁλοκληρίαν *πορώδους* τινὸς οὐσίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας εἰσάγεται ἡ ἀσετόνη. Ὑπὸ τὴν σύνθεσίν των ταύτην αἱ φιάλαι καλοῦνται *ἀεριοταμιευτῆρες* (Accumulateurs de gaz, gasaccumulator, Gazaccumulatoren).

Ἐκ τῶν γενομένων δοκιμῶν, ἀλλὰ καὶ μακρᾶς πείρας, ἀπεδείχθη, ὅτι ἀεριοταμιευτῆρες πεπληρωμένοι πορώδους οὐσίας ἐκπληρούσης ὡρισμένας συνθήκας ποιότητος ὑλικοῦ καὶ παρασκευῆς, δύνανται νὰ χρησιμοποιῶνται ἀκινδύνως. Τοὐναντίον, ὁσάκις ἡ πορώδης οὐσία δὲν ἀνταποκρίνεται ἐπαρκῶς εἰς τὰς συνθήκας ταύτας, οἱ κίνδυνοι ἐκρήξεως δὲν παύουσιν ὑφιστάμενοι, ὡς ἄλλως τε ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ἐπισυμβάντων πολλῶν ἀτυχημάτων, κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοιούτων ἀεριοταμιευτήρων.

Ἕνεκα τῆς τόσον σοβαρᾶς συμβολῆς τῆς πορώδους οὐσίας, διὰ τὴν ἀποτροπὴν τῶν κινδύνων ἐκρήξεως, αἱ διάφοροι χῶραι, ἐν αἷς ἡ χρῆσις τῆς ἐν διαλύσει ἀσετυλίνης ἔχει γενικευθῆ, ὑποβάλλουσιν εἰς αὐστηρὸν ἔλεγχον τὰς πορώδεις οὐσίας τῶν παρ' αὐταῖς ἐν χρήσει ἀεριοταμιευτήρων. Ἵνα δὲ ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὸν προορισμόν της πορώδης τις οὐσία δέον ὅπως, 1ον) ᾖ ὅσῳ τὸ δυνατὸν περισσότερον πορώδης, διὰ νὰ καταλαμβάνῃ ὅσῳ τὸ δυνατὸν μικρότερον χῶρον, χωρὶς ὅμως καὶ τὸ πορῶδες αὐτῆς νὰ ὑπερβαίνῃ τὰ 85 %· 2ον) ὁ ὄγκος της μὴ μειοῦται, εἴτε συνεπείᾳ κρούσεων, εἴτε συνεπείᾳ κατακαθήσεως μετὰ παρατεταμένην χρῆσιν, 3ον) μὴ προσβάλῃ τὰς παρειὰς τῆς φιάλης καὶ μὴ παρουσιάζῃ τάσιν παραγωγῆς ἐπικινδύνων ἑνώσεων μετὰ τῆς ἀσετόνης ἢ τῆς ἀσετυλίνης, μηδὲ νὰ ἐπηρεάζεται ἡ οὐσία της ἐκ τῶν μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας. 4ον) κατασκευάζεται καὶ εἰσάγεται μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ οὕτως ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζῃ ἐν τῇ μάζῃ της σπήλαια, ἐν οἷς θὰ ἠδύνατο νὰ συσσωρευθῇ ἀσετυλίνη. 5ον) ᾖ ἀρκούντως ἐλαστική, διὰ νὰ δύναται νὰ ὑποφέρῃ ἄνευ βλάβης της τάς, πολλάκις ἰσχυράς, κρούσεις, εἰς ἃς ὑπόκεινται οἱ ἀεριοταμιευτῆρες κατὰ τὰς μεταφοράς των. 6ον) ἀσφαλῶς παρακωλύῃ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἐκρηκτικοῦ κυματισμοῦ, ὅστις ἤθελε τυχὸν παραχθῇ εἴς τι σημεῖον τῆς μάζης τῆς ἀσετόνης, ἢ τῆς ὑπὲρ ταύτην ἀσετυλίνης.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐν χρήσει πορωδῶν οὐσιῶν μόνη ἡ πορώδης οὐσία A G A (ὅρα λέξιν *Ἄγκα*) φαίνεται πληροῦσα κατὰ τὸν τελειότερον τρόπον πάσας τὰς ὡς ἄνω συνθήκας καὶ εἰς τοῦτο ὀφείλεται ἡ φήμη τῆς ὁποίας ἀπολαμβάνει παγκοσμίως. Ἡ πορώδης αὕτη οὐσία ἐφευρέθη κατὰ τὸ 1907 ὑπὸ τοῦ Σουηδοῦ μηχανικοῦ Δρ. Gustaf Dalén (*Βραβεῖον Nobel* ὅρα λέξιν, 1912. Ὅρα λέξιν *Δαλιέν*).

Ἡ πλήρωσις δι' ἀσετυλίνης γίνεται εἰς ἐπὶ τούτῳ ἐργοστάσια μετὰ τελείαν στέγνωσιν καὶ ἀποκάθαρσιν τοῦ ἀερίου, ὑπὸ πίεσιν δὲ ἥτις διὰ τὴν θερμοκρασίαν 15° Κ εἶναι 10 μέχρι 12 ἀτμοσφαῖραι. Ἀνοιγομένου τοῦ εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀεριοταμιευτῆρος εὑρισκομένου κρουνοῦ, τὸ ἐκρέον ἀέριον παρασύρει ποσότητά τινα ἀσετόνης, ἥτις δὲν ὑπερβαίνει τὰ 30 γραμμάρια ἀνὰ μέτ. κυβ. ἐκρεύσαντος ἀερίου ἐφ' ὅσον ἡ πίεσις δὲν πέσῃ κάτω τῆς 1 περίπου ἀτμοσφαίρας. Ἂν ἀφεθῇ νὰ κατέλθῃ ἡ πίεσις κάτω τῆς μιᾶς ἀτμοσφαίρας, ἡ ἀπώλεια εἰς ἀσετόνην γίνεται ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρα. Δέον ὅθεν, ὅπως, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, ἐξελέγχεται τὸ ποσὸν τῆς ἐντὸς τῶν ἀεριοταμιευτήρων ἀσετόνης, διὰ νὰ διατηρῆται σταθερὰ ἡ ἱκανότης των τῆς ἀποταμιεύσεως ἀσετυλίνης· ὁσάκις δὲ *τὸ ποσὸν τῆς ἀσετόνης εὑρίσκεται μειωμένον* κατὰ πλέον τῶν 10 % τοῦ κανονικοῦ δέον νὰ συμπληρῶται αὕτη, τοῦθ' ὅπερ γίνεται εἰς τὰ ῥηθέντα ἐργοστάσια. Τὸ ποσὸν τοῦ ἀερίου τοῦ περιεχομένου εἴς τινα ἀεριοταμιευτῆρα μετὰ τὴν γέμισίν του δύναται νὰ ἐξαχθῇ διὰ ζυγίσεώς του πρὸ καὶ μετὰ τὴν γέμισιν, ὁπότε ἡ διαφορὰ τοῦ βάρους του διαιρουμένη διὰ 1, 12 (βάρος τοῦ κύβ. μέτ. ἀσετυλίνης ὑπὸ θερμ. 15° Κ καὶ πίεσιν τὴν ἀτμοσφαιρικὴν) δίδει τὸν ὄγκον τοῦ περιεχομένου ἀερίου. Ἡ ζωὴ ἀεριοταμιευτήρων ἐπιμεμελημένης κατασκευῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπεριόριστος ἐφ' ὅσον πληροῦνται δι' ἀσετυλίνης καὶ ἀσετόνης καθαρῶν. Οἱ ἀεριοταμιευτῆρες Aga γεμίζονται ἀσετόνης κατὰ τὰ 40 % τῆς χωρητικότητός των καὶ εἶναι διαφόρων μεγεθῶν ἀπὸ τοῦ μικροτέρου A-0,75 περιεκτικότητος τοὐλάχιστον 75 λιτρῶν ἀερίου μέχρι τοῦ μεγαλειτέρου A-600 περιεκτικότητος 60000 λιτρῶν ἀερίου.

ΠΕΡ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

ἀεριοταμιευτῆρες Ἄγκα· (*Ναυτ. Φάροι*). Ἀεριοταμιευτῆρες (ὅρα λέξιν *ἀεριοταμιευτὴρ*) ἐπινοήσεως Gustav Dalén (ὅρα λέξιν *Δαλιέν*) τυχόντες εἰδικοῦ προνομίου εὑρεσιτεχνίας καὶ βραβείου Nobel (ὅρα λέξιν *Νομπέλ*,) κατασκευαζόμενοι δὲ ὑπὸ τοῦ ἐν Στοκχόλμῃ οἴκου Gasaccumulator Co Ltd (ὅρα λέξεις *Ἄγκα* καὶ *Γκαζακυμυλάτορ*). Τῆς *πορώδους* ὕλης, (τυχούσης ἐπίσης εἰδικοῦ προνομίου), ἐχούσης *πορῶδες* 80% καὶ κατὰ συνέπειαν καταλαμβανούσης πραγματικῶς μόνον τὰ 0,20 τῆς περιεκτικότητος v τοῦ χαλυβδίνου σώματος τοῦ ἀεριοταμιευτῆρος, τῆς δὲ *ἀσετόνης* πληρούσης μόνον τὰ 0,4. v, (ἵνα παραμένῃ ἀκόμη ἐν τῷ σώματι τοῦ ἀεριοταμιευτῆρος, περιεκτικότης 0,4. v ἐλευθέρα διὰ νὰ εἰσδύσῃ ἐν αὐτῇ ἡ ἀσετόνη, ὅταν, ἀπορροφῶσα τὴν ὑπὸ πίεσιν ἀσετυλίνην, ἤθελε διασταλῇ) εὑρίσκομεν εὐκόλως, ὅτι ὁ ἀεριοταμιευτὴρ ἐγκλείει, ὑπὸ 10 βαθμοὺς Κελσίου, ὄγκον ἀσετυλίνης δεκαπλάσιον τῆς περιεκτικότητός του v, δι' ἑκάστην ἀτμοσφαῖραν πιέσεως τῆς ἀσετυλίνης· δηλαδὴ (ὅρα *ἀεριοταμιευτὴρ*) $0{,}4 \times 25 \times v = 10$ v. Κατὰ συνέπειαν, ἀεριοταμιευτὴρ περιεκτικότητος v λιτρῶν, εἰς τὸν ὁποῖον διωχετεύσαμεν ἀσετυλίνην ὑπὸ πίεσιν *P* ἀτμοσφαιρῶν, θὰ ἔχῃ ἀποταμιευμένας λίτρας ἀσετυλίνης $V = 10\, Pv$ ἐπὶ παραδείγ-

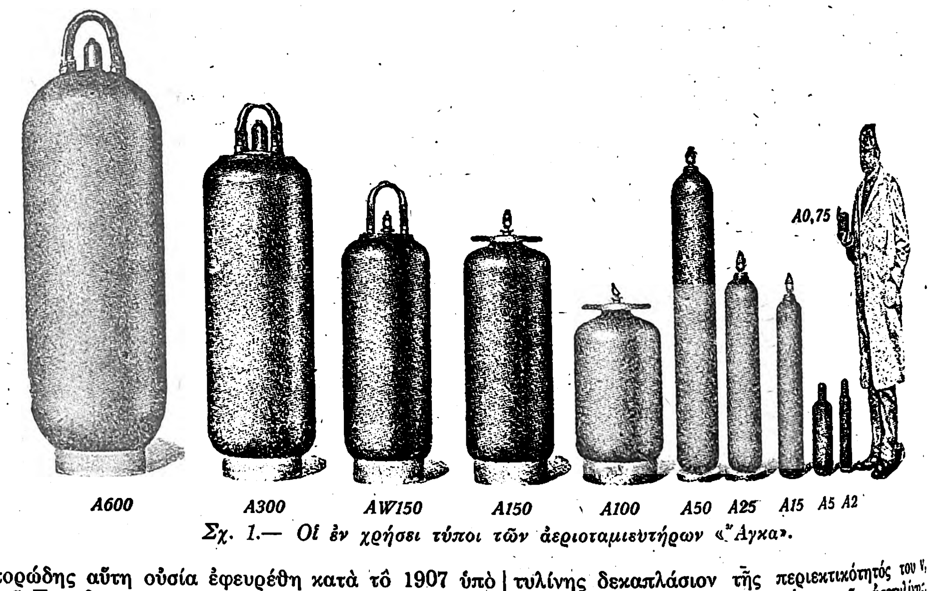

A600 A300 AW150 A150 A100 A50 A25 A15 A5 A2

Σχ. 1.— Οἱ ἐν χρήσει τύποι τῶν ἀεριοταμιευτήρων «Ἄγκα».

Τύπος		Ποσὸν ἀερίου εἰς 10 ἀτμ. καὶ 10° Κελσίου		Ὁλικὸν βάρος τῆς φιάλης		Ἐξωτερικὴ διάμετρος τῆς φιάλης		Ὁλικὸν μῆκος τῆς φιάλης	
Σύμβολον	Περιεκτικότης φιάλης εἰς λίτρας	Λίτραι	Κυβικοὶ πόδες	Χιλιογρ.	Λίβραι	Χιλιοστὰ	Δάκτυλοι	Μέτρα	Δάκτυλοι
A — 5	5	500	18	8,5	19	144	5 3/4	470	18 1/2
A — 15	15	1500	53	30	.66	160	6 5/16	1,125	44 5/16
A — 25	25	2500	88	55	121	205	8 1/16	1,245	49
A — 50	50	5000	177	105	231	232	9 1/8	1,770	69 [illegible]
A — 100	100	10000	354	268	590	474	18 5/8	1,100	43 5/16
A — 150	150	150.0	530	360	792	474	18 5/8	1,445	57
A — 300	300	30000	1060	715	1573	578	22 3/4	1,890	74 [illegible]
A — 600	600	60000	2120	1116	2455	732	28 3/4	2,135	84

Σημείωσις: Ὑπάρχουν καὶ τρεῖς ἄλλοι τύποι μικροὶ A—0,75—S, A—2 καὶ A—10, μὴ ὄντες ὅμως διαδεδομένης χρήσεως.

Digitized by Google

ματι, ἀεριοταμιευτὴρ περιεκτικότητος *50* μόνον λιτρῶν, εἰς ὃν διωχετεύσαμεν ἀσετυλίνην ὑπὸ πίεσιν 13,5 ἀτμοσφαιρῶν, θὰ ἔχῃ ἐν αὐτῷ ἀποταμιευμένας 10×13,5×50=*6750* ὅλας λίτρας ἀσετυλίνης. Πράγματι «*μέγιστον ἐν ἐλαχίστῳ*».

Οἱ ἐν χρήσει *τύποι* ἀεριοταμιευτήρων *Ἄγκα* εἶναι οἱ ὀκτώ, περὶ ὧν ὁ ἀνωτέρω πίναξ, ὅστις παρέχει τὰ δεδομένα των, καὶ ἡ παρατιθεμένη εἰκών, δίδουσα ἰδέαν τῆς μορφῆς των.

Ἡ ὑπηρεσία τῶν φάρων τοῦ Κράτους χρησιμοποιεῖ τοὺς ἀεριοταμιευτῆρας τύπου *Α — 50* διὰ τοὺς μεγάλους φάρους καὶ σημαντῆρας, τοὺς τύπου *Α — 25* διὰ τοὺς μικροτέρους σημαντῆρας, ἀλλὰ καὶ διὰ μεγάλους φάρους ἐκτισμένους εἰς ὑψηλοὺς καὶ δυσπροσίτους ἀπορρῶγας, καθ' ὅσον οἱ τοῦ τύπου *Α—25* εἶναι ἐλαφρότεροι καὶ συνεπῶς πλέον εὐμετακόμιστοι, καὶ τύπου *Α — 5* δι' ἐπινηΐους μικροῦ τύπου φωτοβόλους σημαντῆρας. Ἡ πλήρωσίς των γίνεται εἰς τὰ ἐν Ν. Φαλήρῳ ἐργοστάσια Ἑλληνικῆς Ἀσετυλίνης τύπου Aga, ὑπὸ πίεσιν 12 ἀτμοσφαιρῶν εἰς 10° Κελσίου.

Ἡ (ὅρα σχ. 2) *φιάλη 1* τοῦ ἀεριοταμιευτῆρος, κατασκευάζεται ἐξ ἀνθεκτικοῦ χάλυβος ὑποβληθέντος εἰς δοκιμασίαν ἀντοχῆς διὰ πιέσεως ὑδραυλικῆς μέχρις 65 ἀτμοσφαιρῶν, ἀπολήγει δὲ εἰς ὀπὴν

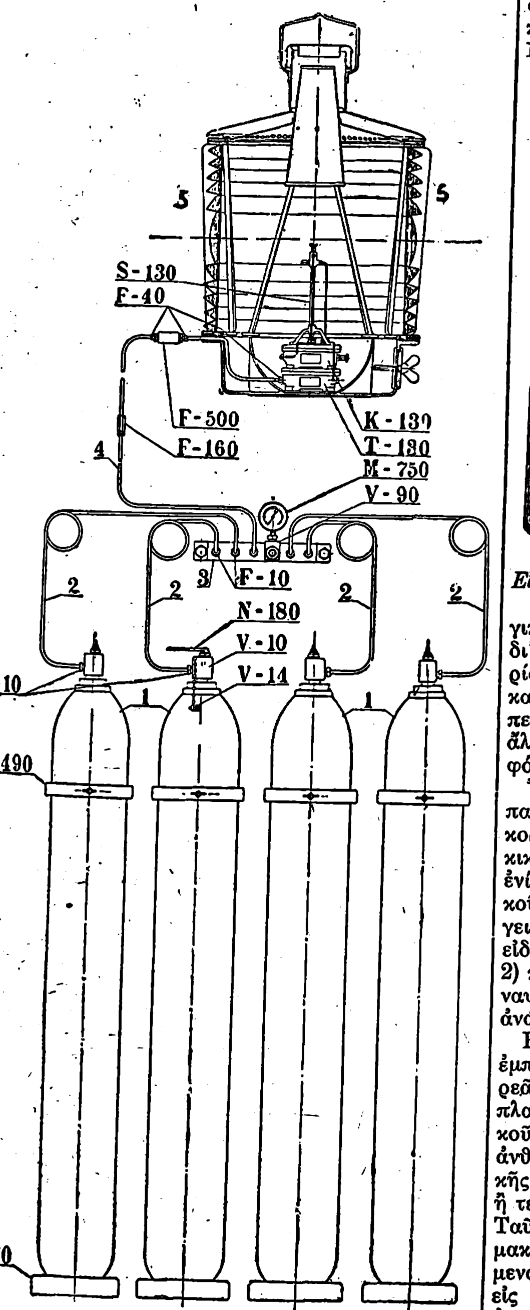

Συνδεσμολογία ἀεριοταμιευτήρων εἰς φάρον «Ἄγκα».

ατακόρυφον, ἐν ᾗ κοχλιοῦται ἡ *κεφαλὴ V-10*. Ἐντὸς τῆς κεφαλῆς ταύτης ὑπάρχει *βαλβίς*, τὴν ποίαν ἀνοίγοντες διὰ τῆς *κλειδὸς χειρισμοῦ N-180* φίνομεν ἐλευθέραν τὴν ἐκροὴν τοῦ ἀερίου ἀπὸ οῦ ἀεριοταμιευτῆρος, ἢ σταματῶμεν αὐτήν. Τὸ έριον ἐξερχόμενον τοῦ *ἀεριοταμιευτῆρος 1* διοχεεύεται διὰ χαλυβικοῦ σωλῆνος *2*, κοχλιουμένου ι' εἰδικῆς κοχλιωτῆς *ἑνώσεως ἀεροστεγοῦς F-10*, ἰς τὸν *συλλέκτην 3*, εἰς ὃν ἐπίσης καταλήγουσιν μοιοι σωλῆνες *2*, ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀεριοταμιευτήων *1* ἀναχωροῦντες. Εἰς τὸν *συλλέκτην* λοιπὸν *3*, ντα κοῖλον ἐσωτερικῶς, συγκεντροῦται τὸ ἀέριον λων τῶν ἐν κοινῇ λειτουργίᾳ *ἀεριοταμιευτήρων*, ὴν πίεσιν δὲ αὐτοῦ δεικνύει *μανόμετρον M-750*, οχλιωμένον ἐπὶ τοῦ *συλλέκτου 3* διὰ εἰδικῆς *στεανῆς βαλβῖδος V-90*. *Σωλὴν τελικὸς 4*, ἀναχωρῶν ἐκ τοῦ *συλλέκτου 3*, διοχετεύει τὸ ἀέριον εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ *ὀπτικοῦ 5* μηχανήματα *T-130*, *K-130* καὶ *S-130*, πρὸς ἀνάφλεξιν καὶ παραγωγὴν τοῦ φωτὸς (ὅρα *Αὐτόματοι φάροι*: Μ ε ι ω τ ὴ ρ καὶ ἐ κ λ α μ π τ ή ρ), ἀφοῦ τοῦτο, διερχόμενον διὰ τριῶν *διυλιστηρίων (φίλτρων) F-140, F-500, F-40*, παρεμβεβλημένων εἰς τὸν *τελικὸν σωλῆνα 4*, ἀπαλλαγῇ, τυχὸν ὑπάρχοντος κονιορτοῦ ἢ ἄλλων σωματιδίων, δυναμένων νὰ ἐμφράξωσι τὰς ὀπὰς τῶν ἐντὸς τοῦ *ὀπτικοῦ 5* μηχανημάτων.

Οἱ ἀεριοταμιευτῆρες στερεοῦνται εἰς τὴν θέσιν των, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπακουμβῶντες ἐπὶ τῶν *ξυλίνων ὑποδοχῶν* των *F-470*, ἀφ' ἑτέρου δὲ συγκρατούμενοι εἰς τὸν *τοῖχον τοῦ πυργίου* (ὅρα λέξιν *Κλωβὸς φάρου)* διὰ τῶν σιδηρῶν *ζωστήρων F-490*.

Αἱ ἀνωτέρω παραπομπαί, λ. χ.: *F-490, S-130—M-750, K-130* κτλ., εἶναι σύμβολα τοῦ οἴκου *Ἄγκα*, δι' ὧν διεθνῶς ὑπονοοῦνται τὰ διάφορα, τῶν μηχανημάτων τῶν φάρων του, τεμάχια.

ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀεριοῦχα ποτά· οὕτω καλοῦνται αἱ ἀεριοῦχοι λεμονάδες καὶ τὰ τεχνητὰ ὀξυανθρακικὰ ὕδατα. Αἱ *ἀεριοῦχοι λεμονάδες* (gazeuses) εἶναι μίγματα φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ ὀξυανθρακικοῦ ὕδατος μετὰ σιροπίων ἐκ χυμοῦ λεμονίων ἢ ἄλλων καρπῶν καὶ αἰθερίων ἐλαίων ἐντὸς εἰδικῶν φιαλῶν (εἰκ. 1). Συνήθως παρασκευάζονται ἐκ κιτρικοῦ ἢ τρυγικοῦ ὀξέος, σιροπίου καὶ ὕδατος κεκορεσμένου δι' ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἀρωματίζονται δι' αἰθερίου ἐλαίου λεμονίων. Ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλ' ἐσχάτως καὶ παρ' ἡμῖν, παρασκευάζονται ἀεριοῦχα ποτὰ περιέχοντα, ἀντὶ τοῦ ἀρώματος λεμονίου, ἀρώματα ἄλλων καρπῶν καὶ ἐντόνως κεχρωσμένα διὰ διαφόρων χρωστικῶν.

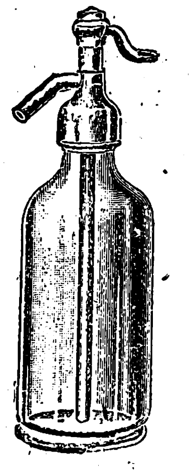

Εἰκ. 1. Τύποι χρησιμοποιουμένων φιαλῶν, μετὰ μηχανικοῦ πώματος καὶ ὑαλίνης σφαίρας. *Εἰκ. 2. Φιάλη Σὲλτς*

Ὀξυανθρακικὰ ὕδατα (σέλτς) παρασκευάζονται τεχνητῶς διὰ κορεσμοῦ ὕδατος δι' ἀνθρακικοῦ ὀξέος, μὲ προσθήκην ἐνίοτε ὀλίγου ὀξίνου ἀνθρακικοῦ νατρίου (κ. σόδας) ἢ μαγειρικοῦ ἅλατος. Φέρονται εἰς εἰδικὰς φιάλας (Siphons) (εἰκ. 2) καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς ἀναψυκτικά, εἴτε μόνα, εἴτε πρὸς ἀνάμιξιν μετ' ἄλλων ποτῶν.

Εὑρίσκονται ἐπίσης εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ λεμονάδες στερεᾶς μορφῆς, αἵτινες εἶναι πλακίδια ἐκ σακχάρου, κιτρικοῦ ἢ τρυγικοῦ ὀξέος, ὀξίνου ἀνθρακικοῦ νατρίου, χρωστικῆς τινος οὐσίας καὶ φυσικοῦ ἢ τεχνητοῦ ἀρώματος καρπῶν. Ταῦτα δέον νὰ φυλάσσωνται μακρὰν τῆς ὑγρασίας, διαλυόμενα δὲ κατὰ τὴν χρῆσίν των εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, παρέχουσιν ἀναψυκτικὸν ἀναβράζον ποτόν.

Ἡ βιομηχανία τῶν ἀεριούχων ποτῶν ἀνεπτύχθη σημαντικώτατα κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας ἐν Ἑλλάδι, ἐν Ἀθήναις δὲ λειτουργοῦσι σήμερον περὶ τὰ 50 τοιαῦτα ἐργοστάσια.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη προετιμῶντο ὡς βασικαὶ ὗλαι οἱ φυσικοὶ ὀποὶ τῶν καρπῶν, βραδύτερον ὅμως ἐγκατελείφθησαν οὗτοι, λόγῳ τῆς μὴ ἀνθεκτικότητός των εἰς τὸ ὀξυανθρακικὸν ὕδωρ. Προετιμήθησαν τὰ ἐκ τῶν ὀπῶν τῶν καρπῶν ἀπομονούμενα αἰθέρια ἔλαια ἢ συνηθέστερον τεχνηταὶ ἀρωματικαὶ ὗλαι. Ὡς ἀναπλήρωμα τοῦ καλαμοσακχάρου χρησιμοποιεῖται συνήθως τὸ ἀμυλοσάκχαρον, ὑπό τινων δὲ καὶ ἡ βλαβερωτάτη σακχαρίνη· εὐτυχῶς ὅμως ἡ χρῆσις τῆς τελευταίας περιεστάλη χάρις εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν ληφθέντα αὐστηρὰ μέτρα.

Κατὰ τὴν παρασκευὴν τῶν λεμονάδων προστίθεται συχνάκις καὶ μέσον τι ἀφρογόνον, ἰδίως γλυκυρριζίνη ἢ σαπωνίνη. Ἡ γλυκυρριζίνη λόγῳ τῆς δυσαρέστως γλυκιζούσης γεύσεώς της δὲν εἶναι προτιμητέα, ἔχουσα ἐξ ἄλλου τὸ ἐλάττωμα νὰ ἀποβάλλεται διὰ τῶν ὀξίνων διαλυμάτων ὀπῶν καρπῶν. Ἐκ τῶν σαπωνινῶν προτιμῶνται αἱ μᾶλλον ἀπηλλαγμέναι δηλητηριωδῶν συστατικῶν (σαπωτοξίνης). Ἡ βλαπτικότης τῶν ἀφρογόνων τούτων μέσων δὲν εἶναι ἀκόμη πλήρως καθωρισμένη· ἐν ᾧ δηλ. αἱ ἐντεταλμέναι τὸν ἔλεγχον τῶν τροφίμων καὶ ποτῶν ἀρχαὶ ἀπαγορεύουν ταῦτα, πολλαὶ ἐν τούτοις ἰατρικαὶ προσωπικότητες ἔχουν τὴν ἀντίληψιν ὅτι δὲν εἶναι ἐπιβλαβῆ εἰς μικρὰς ποσότητας, ὅταν ἰδίως εἶναι ἀπηλλαγμένα δηλητηριωδῶν συστατικῶν. Σαπωνινοῦχα ἀφρογόνα μέσα εὑρίσκει τις εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διάφορα ὀνόματα. Αἱ ἐκ φυσικῶν ὀπῶν τῶν καρπῶν κατασκευαζόμεναι λεμονάδες δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην προσθήκης τοιούτων οὐσιῶν.

Ἐκ τῶν χρωστικῶν ὑλῶν χρησιμοποιοῦνται, εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀεριούχων ποτῶν, κατὰ προτίμησιν τὰ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ τῶν τροφίμων ἐπιτρεπόμενα ἀζωχρώματα.

Παρασκευὴ τῶν λεμονάδων. Αἱ ἐκ τῆς καταναλώσεως ἐπιστρεφόμεναι φιάλαι πλύνονται πρῶτον καλῶς, εἴτε διὰ μηχανικῶν πλυντηρίων, (εἰκ. 3) ἅτινα καθαρίζουσι τήν τε ἐξωτερικὴν καὶ ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν, εἴτε διὰ τῶν χειρῶν. Πρὸς πλῦσιν χρησιμοποιεῖται εἴτε θερμὸν ὕδωρ, εἴτε διάλυμα ποτάσσης. Ἐντὸς τῶν οὕτω καθαρισθεισῶν φιαλῶν τίθεται πρῶτον τὸ σιρόπιον τῆς λεμονάδας, ὅπερ παρασκευάζεται ὡς ἑξῆς:

Εἰς σιρόπιον σακχάρεως, περίπου 23—24° Baumé, προστίθεται διάλυμα κιτρικοῦ ὀξέος εἰς τοιαύτην ποσότητα, ὥστε νὰ ἀντιστοιχοῦν εἰς 100 χιλιο-

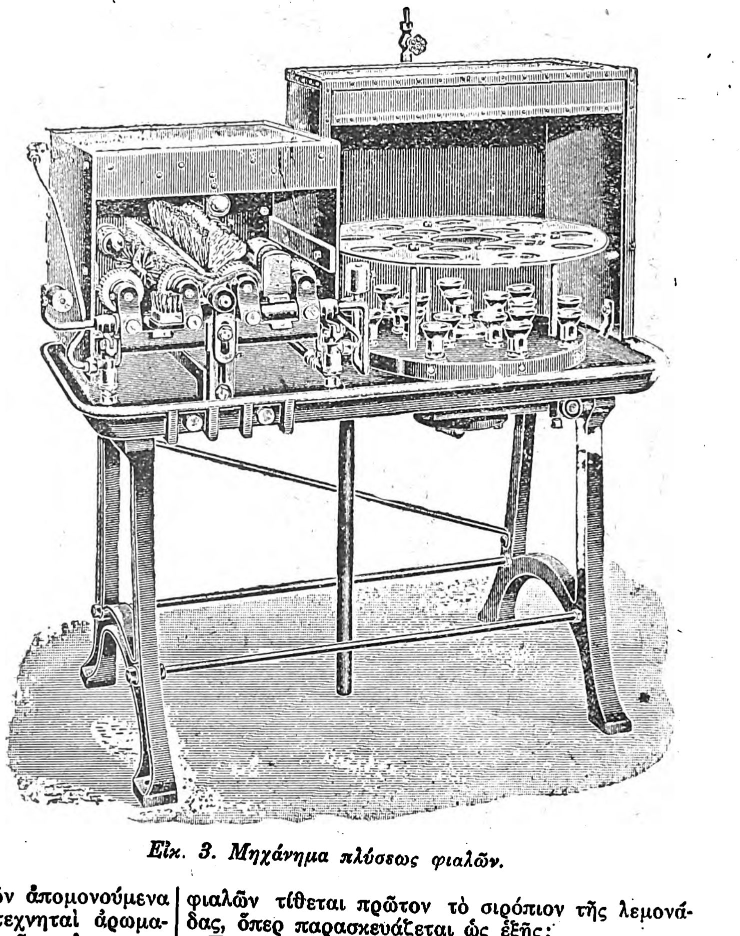

Εἰκ. 3. Μηχάνημα πλύσεως φιαλῶν.

Digitized by Google

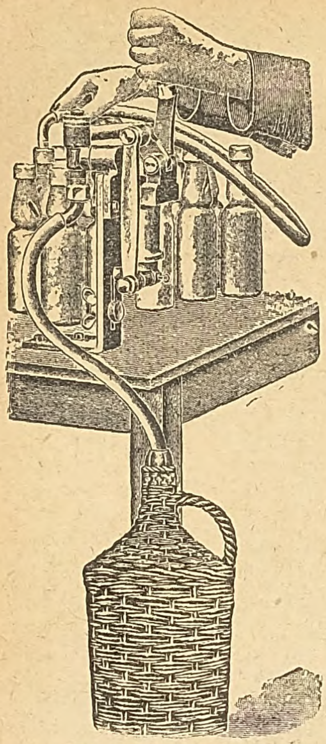

Εἰκ. 4. Μηχάνημα διὰ τὴν προσθήκην τοῦ σιροπίου ἐντὸς φιαλῶν.

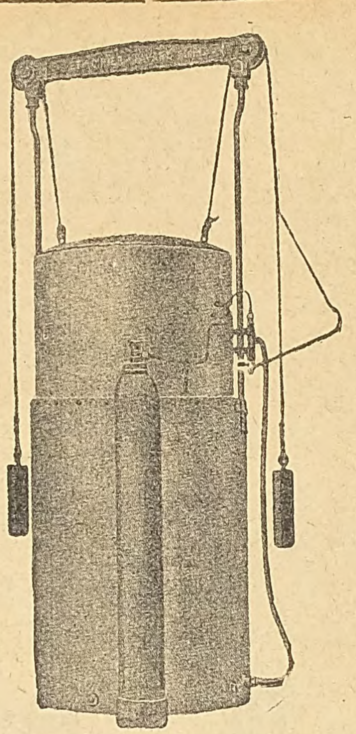

Εἰκ. 6. Συσκευὴ πλύσεως τοῦ ἀερίου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

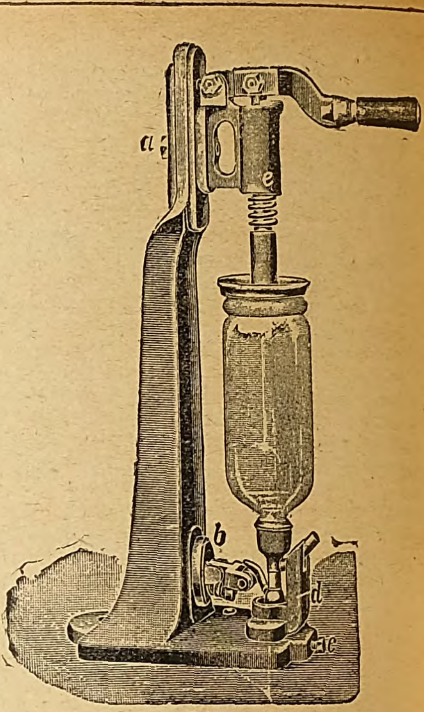

Εἰκ. 9 Συσκευὴ πληρώσεως φιαλῶν Σὶλ

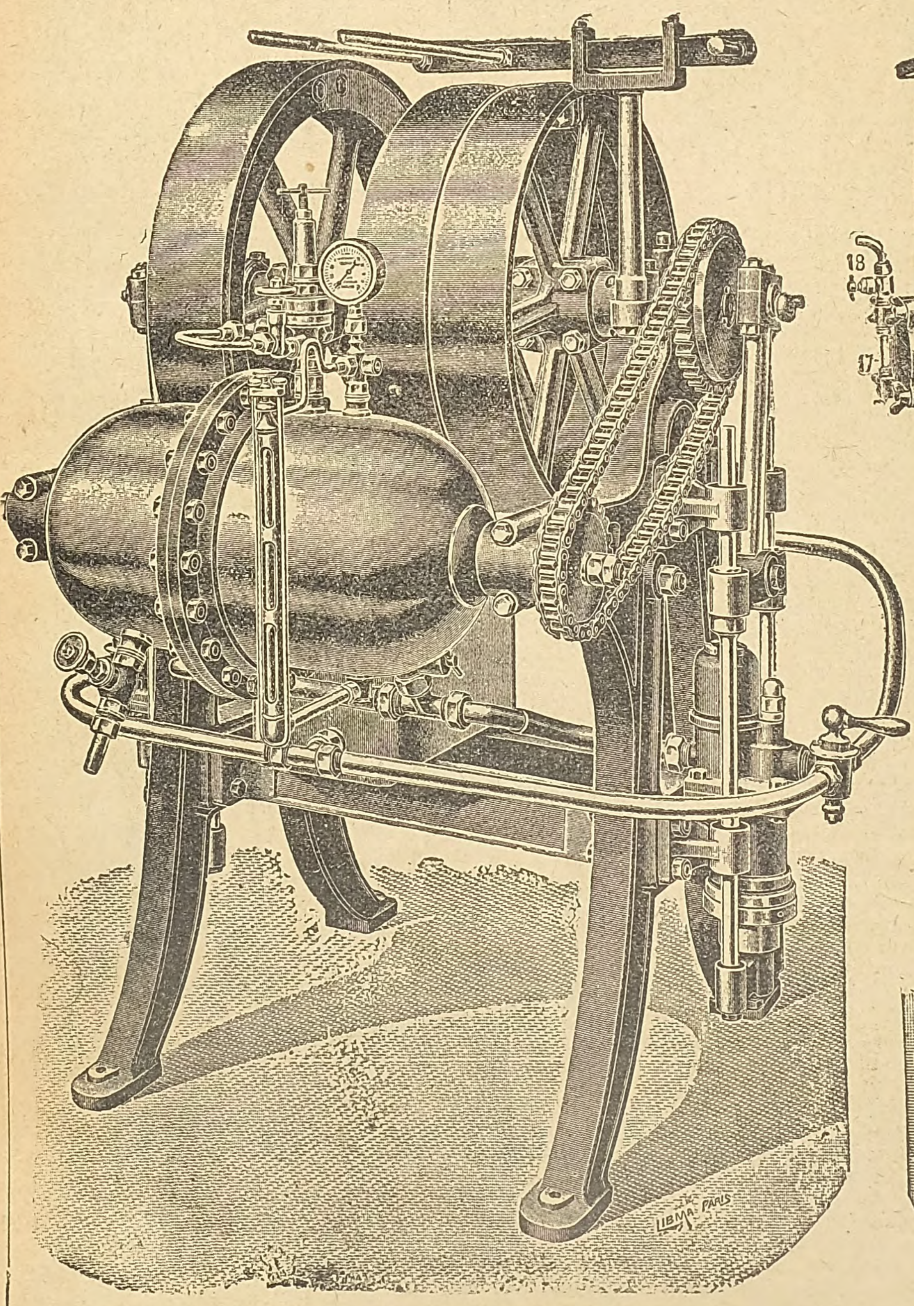

Εἰκ. 5. Μηχάνημα παραγωγῆς ὀξυανθρακούχου ὕδατος.

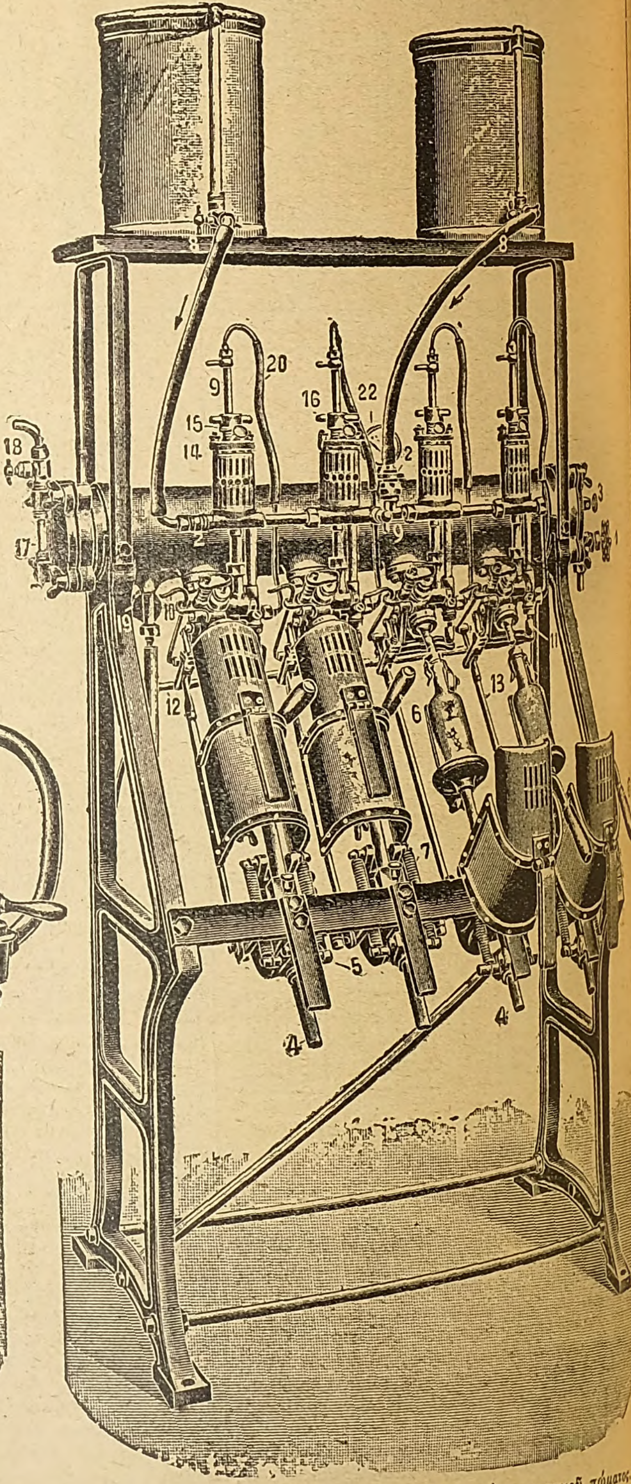

Εἰκ. 7. Συσκευὴ πληρώσεως φιαλῶν μετὰ μηχανικοῦ πώματος.

Digitized by Google

γραμμα σακχάρεως 2,5—3 χιλιόγραμμα κιτρικοῦ ὀξέος, περαιτέρω δὲ ἀνάλογος ποσότης αἰθερίων ἐλαίων καὶ ἀφρογόνου μέσου. Ἐκ τοῦ σιροπίου τούτου τίθεται εἰς ἑκάστην φιάλην, χωρητικότητος ¼ τοῦ λίτρου, περὶ τὰ 40 κυβ. ὑφεκ. περίπου. Ἡ ποσότης αὕτη τοῦ σιροπίου τίθεται ἐντὸς τῶν φιαλῶν εἴτε δι' αὐτομάτων πληρωτήρων (εἰκ. 4), εἴτε δι' ἐργατικῶν χειρῶν. Ἀκολούθως πληροῦται ἡ φιάλη δι' ὀξυανθρακούχου ὕδατος παρασκευαζομένου κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον:

Ἐντὸς εἰδικῶν μηχανημάτων (εἰκ. 5) φέρομεν καθαρὸν καὶ διηθημένον ὕδωρ καὶ διοχετεύομεν ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὅπερ προηγουμένως ἔχει ἐκπλυθῆ ἐντὸς εἰδικῶν πλυντρίδων (εἰκ. 6), ὁ κορεσμὸς δὲ τοῦ ὕδατος ἐπιτελεῖται δι' ἀναδεύσεως ὑπὸ πίεσιν 4-6 Ἀτμ. Τὸ χρησιμοποιούμενον ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἢ λαμβάνεται ἐντὸς σιδηρῶν φιαλῶν ἕτοιμον, ἢ παρασκευάζεται ἐπὶ τόπου ἐξ ἀνθρακικῶν ἀλάτων τῇ ἐπιδράσει ἀνοργάνων ὀξέων. Ἡ πλήρωσις τῶν φιαλῶν διὰ τοῦ ὀξυανθρακούχου τούτου ὕδατος ἐπιτελεῖται, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς φιάλης, δι' εἰδικῶν μηχανημάτων. (Ἡ εἰκὼν 7 δεικνύει συσκευὴν διὰ πλήρωσιν φιαλῶν μετὰ μηχανικοῦ πώματος, ἡ δὲ εἰκὼν 8 διὰ πλήρωσιν φιαλῶν μετὰ

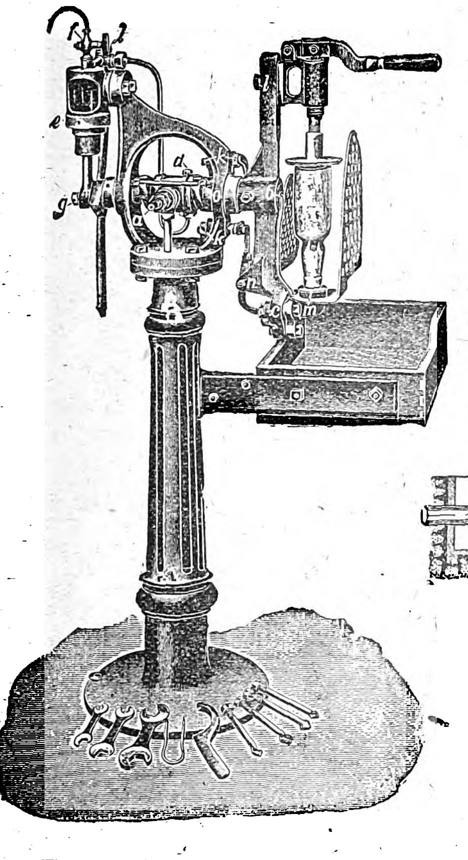

Εἰκ. 8. Συσκευὴ πληρώσεως φιαλῶν μετὰ ὑαλίνης σφαίρας.

ὑαλίνης σφαίρας). Αἱ οὕτω πληρωθεῖσαι φιάλαι, ἀφοῦ ὑποστῶσι τὸν σχετικὸν ἔλεγχον, τοποθετοῦνται ἐντὸς καταλλήλων δοχείων καὶ φέρονται εἰς τὴν κατανάλωσιν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω κοινῶν λεμονάδων φέρονται ἐσχάτως εἰς τὴν κατανάλωσιν καὶ λεμονάδες ἄλλων εἰδῶν ὑπὸ διάφορα φανταστικὰ ὀνόματα ὡς λ. χ. Sinalco, Si-Si κλπ., αἵτινες διαφέρουσι τῶν ἀνωτέρω μόνον κατὰ τὸ χρῶμα καὶ τὸ εἶδος τοῦ ἀρώματος, ἐνίοτε δὲ καὶ κατὰ τὸ ποσὸν τοῦ σακχάρου.

Ἀπόπειραί τινες ἐγένοντο ἐσχάτως πρὸς παρασκευὴν λεμονάδων ἐκ πραγματικοῦ ὀποῦ λεμονίου, μὴ σχοῦσαι ὅμως εὐρυτέραν χρῆσιν.

Εἰς τὰ ἀεριοῦχα ποτά, ὡς προανεφέρθη, ἀνήκουσι καὶ τὰ τεχνητὰ *ὀξυανθρακικὰ ὕδατα*, ἅτινα ἢ εἶναι ἁπλοῦν ὕδωρ κεκορεσμένον δι' ἀνθρακικοῦ ὀξέος (Σέλτς) ὑπὸ πίεσιν 8-10 Ἀτμ., ἢ μετὰ διαλελυμένης ἐν αὐτῷ ποσότητός τινος ὀξίνου ἀνθρακικοῦ νατρίου καὶ ἅλατος (Σόδαι). Ἡ πλήρωσις τῶν φιαλῶν τοῦ Σέλτς (Siphon) γίνεται δι' εἰδικῶν μηχανημάτων (εἰκ. 9).

Θρεπτικὴ ἀξία. Ἡ θρεπτικὴ ἀξία λεμονάδων μὴ παρασκευασθεισῶν ἐκ φυσικῶν ὀπῶν καρπῶν εἶναι φυσικὰ πολὺ μικρά, μάλιστα δέ, λόγῳ τῆς παρουσίας συνθετικῶν ἐστέρων, εἶναι λίαν ἀμφίβολος· ἐν τούτοις, λόγῳ τῆς εὐχαρίστου ἀναψυκτικῆς αὐτῶν ἰδιότητος, ἔχουν μεγάλην χρησιμοποίησιν, εἰδικῶς εἰς τὰ θερμὰ κλίματα.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὰ ἀεριοῦχα ποτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ παρασκευάζωνται ἐκ καθαροῦ καλοῦ ὕδατος, νὰ τηρῆται δὲ ἀπόλυτος καθαριότης καθ' ὅλα τὰ στάδια τῆς παρασκευῆς των. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀεριοῦχος· ὁ περιέχων ἀέριον (βλ. ἀεριοῦχα ποτά).

ἀεριοποιητικός· ὁ ἔχων τὴν ἱκανότητα, τὴν δύναμιν, τὴν ἰδιότητα νὰ μεταβάλῃ, νὰ μετατρέπῃ εἰς ἀέριον σῶμά τι ὑγρὸν ἢ στερεόν: ἀεριοποιητικὴ μηχανή.

ἀεριοφόρος· ὁ φορεὺς ἀερίου, μηχάνημα ἢ σωλὴν κτλ. δι' οὗ φέρεται (διοχετεύεται) ἀέριον.

ἀεριοφυλάκια· οὕτω καλοῦνται τὰ δοχεῖα τὰ χρησιμεύοντα πρὸς ἐναποταμίευσιν ἀερίων, μεγίστην δὲ σπουδαιότητα κέκτηνται τὰ χρησιμεύοντα πρὸς ἐναποταμίευσιν τοῦ ἀεριόφωτος, ἅτινα ἀποτελοῦσι σπουδαιότατον τμῆμα ἑκάστης ἐγκαταστά-

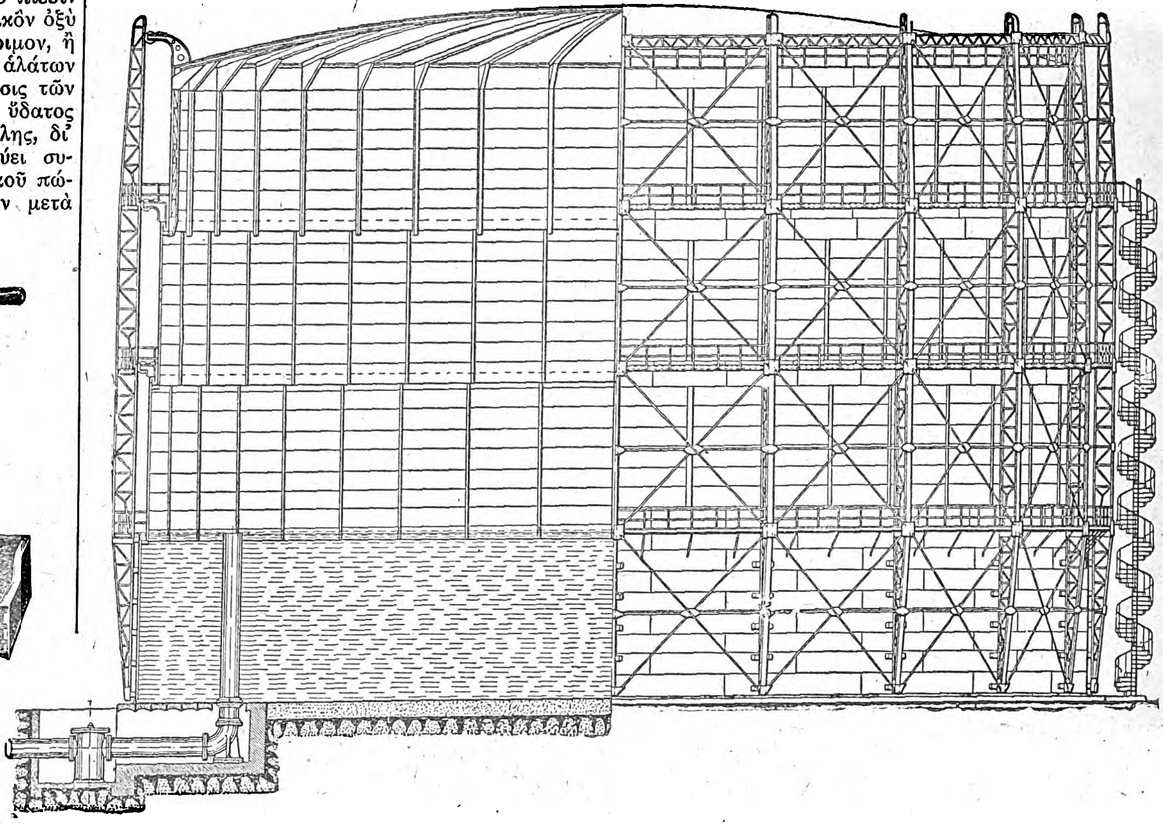

Εἰκ. 1.

σεως, διότι δι' αὐτῶν ἐξασφαλίζεται ἡ κανονικὴ καὶ ἀπρόσκοπτος παροχὴ ἀερίου εἰς τὴν κατανάλωσιν.

Ἡ τοιαύτη ἐναποταμίευσις εἶναι ἀπαραίτητος, καθόσον ἡ κατανάλωσις κατὰ τὰς ἑσπερινὰς ὥρας ὑπερτερεῖ πολὺ τὴν παραγωγήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, ὁπότε συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, καὶ διὰ τοῦτο ἡ περίσσεια τῆς παραγωγῆς τῆς ἡμέρας δέον νὰ ἐναποταμιεύηται, ἵνα ὑπάρχῃ ἐπάρκεια κατὰ τὰς βραδυνὰς ὥρας. Τὰ ἀεριοφυλάκια ταῦτα δέον νὰ ἔχωσι χωρητικότητα ἴσην περίπου πρὸς τὰ 60—75 % τῆς μεγίστης καταναλώσεως ἐντὸς εἰκοσιτετραώρου· διὰ τοῦτο συνήθως εἰς ἐγκαταστάσεις μεγάλων πόλεων ὑπάρχει ὁλόκληρος συστοιχία ἐκ 4, 6, 8, ἢ καὶ πλειόνων τοιούτων συγκοινωνούντων πρὸς ἄλληλα. Τὰ τοιαῦτα ἀεριοφυλάκια ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς κώδωνος, ἐκ φύλλων ἐλατοῦ σιδηροῦ, ἀνοικτοῦ ἐκ τῶν κάτω, ὅστις ἐπιπλέει ἐντὸς δεξαμενῆς ἐχούσης βάθος ὅσον περίπου εἶναι τὸ ὕψος τοῦ κώδωνος καὶ πεπληρωμένης δι' ὕδατος σχεδὸν μέχρι τῶν χειλέων. Μόνιμον ἐξωτερικὸν πλαίσιον ρυθμίζει τὴν κίνησιν τοῦ κώδωνος, ὥστε ἡ ἀνύψωσις καὶ καταβίβασις νὰ γίνηται ἀκριβῶς κατακορύφως.

Κάτωθεν τοῦ κώδωνος εὑρίσκονται δύο σωλῆνες φθάνοντες μέχρι τοῦ ὕψους τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος καὶ χρησιμεύοντες διὰ τὴν εἴσοδον ὁ εἷς καὶ τὴν ἔξοδον ὁ ἕτερος τοῦ φωταερίου.

Ἡ πίεσις τοῦ διὰ τοῦ σωλῆνος τῆς εἰσόδου εἰς τὸν κώδωνα εἰσερχομένου ἀερίου ἀνυψώνει αὐτόν, ἀφίνομεν δὲ τοῦτον νὰ ἀνέρχεται ἐπὶ τόσον ὥστε τὰ χείλη αὐτοῦ νὰ ὦσιν ἀκόμη ἀρκούντως βυθισμένα ἐν τῷ ὕδατι πρὸς ἀποφυγὴν διαφυγῶν τοῦ ἀερίου. Ὅταν ἀνοιχθῇ ἡ στρόφιγξ τοῦ σωλῆνος ἐξόδου τοῦ ἀερίου, τότε τοῦτο ἐκφεύγει καὶ ὁ κώδων λόγῳ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βάρους κατέρχεται βυθιζόμενος ἐν τῷ ὕδατι.

Ἀεριοφυλακίων φωταερίου ὑπάρχουσι πλεῖστοι τύποι διαφέροντες αἰσθητῶς ἐν ταῖς λεπτομερείαις τῆς κατασκευῆς. Ἁπλοῦν τύπον ἀεριοφυλακίου φωταερίου παρέχει ἡ εἰκὼν 1.

Ἐσχάτως προτιμᾶται ἡ κατασκευὴ ἀεριοφυλακίων τύπου «τηλεσκοπικοῦ», δι' οὗ ἐπιτυγχάνεται αὔξησις τῆς χωρητικότητός των. Εἰς αὐτὰ ὁ κώδων περιβάλλεται διὰ τριῶν μέχρις ἓξ ὁμοκέντρων κυλίνδρων τοὺς ὁποίους ὁ κώδων ἀνερχόμενος παρασύρει διαδοχικῶς. Τὰ κάτω χείλη τοῦ κώδωνος καὶ ἑκάστου τῶν κυλίνδρων εἶναι ἀνεστραμμένα, σχηματίζοντα περιφερικὴν κοιλότητα ἐντὸς τῆς ὁποίας παραμένει ποσότης ὕδατος κατὰ τὴν ἐκ τῆς δεξαμενῆς ἔξοδόν των, ἐξασφαλιζομένης οὕτω τῆς στεγανότητος. Διὰ τοῦ «τηλεσκοπικοῦ» συστήματος ἐπιτυγχάνεται σημαντικὴ οἰκονομία, ἰδίως εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν δεξαμενῶν, ἥτις εἶναι καὶ ἡ δαπανηροτέρα. Εἰς τὰ κοινὰ ἀεριοφυλάκια ἡ χωρητικότης τῆς δεξαμενῆς δέον νὰ εἶναι ἴση σχεδὸν πρὸς τὴν τοῦ κώδωνος, ἐνῷ εἰς τὰ τηλεσκοπικὰ μία δεξαμενὴ χωρητικότητος 500 ἐπὶ παραδείγματι κυβικῶν μέτρων δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν μέχρι 3000 κυβ. μέτρων ἀερίου.

Πλὴν τῶν ἄνω ἀεριοφυλακίων, δι' ἐργαστηριακὴν χρῆσιν χρησιμοποιοῦνται μικρὰ ἀεριοφυλάκια ἄλλου τύπου. Ταῦτα διαφέρουσι τῶν τοῦ φωταερίου, καθόσον δὲν ἔχουσι κινητὸν κώδωνα, ἀλλὰ τὸ ὅλον δοχεῖον πληροῦται ἀρχικῶς δι' ὕδατος καὶ εἶτα διοχετεύεται τὸ παραγόμενον ἀέριον ὅπερ ἐκδιῶκον τὸ ὕδωρ καταλαμβάνει τὴν θέσιν αὐτοῦ. Διὰ νὰ ἀναγκάσωμεν δὲ πάλιν τὸ ἀέριον νὰ ἐξέλθῃ, προσθέτομεν ἐκ τῶν ἄνω ὕδωρ. Τοιαῦτα ἀεριοφυλάκια λίαν ἀπαραίτητα δι' ἐργαστήρια κατασκευάζονται εἴτε ἐκ σιδηρελάσματος (εἰκ. 2) εἴτε ἐξ ὑάλου (εἰκ. 3). Τέλος ὡς ἀεριοφυλάκια μικρὰ καὶ εὐμετακόμιστα χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀσκοὶ ἐξ ἀεροστε-

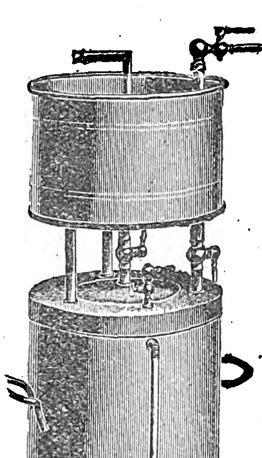

Εἰκ. 2

Εἰκ. 3.

γοῦς ὑφάσματος, ὡς ἐπὶ παραδείγματι οἱ διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ὀξυγόνου εἰς τοὺς ἀσθενεῖς χρησιμοποιούμενοι ἀσκοί. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

Digitized by Google

ἀεριόφως. Ἀεριόφως ἢ καὶ φωταέριον, καλεῖται τὸ πρὸς φωτισμόν, θέρμανσιν καὶ παραγωγὴν δυνάμεως χρησιμεῦον καύσιμον μίγμα ἀερίων, τὸ λαμβανόμενον ἀποκλειστικῶς ἢ τοὐλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως λιθανθράκων καὶ τὸ ὁποῖον περιέχει περίπου 95 % καύσιμα συστατικά. Παρασκευάζεται εἰς κολοσσιαῖα ποσὰ βιομηχανικῶς κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ εἰς τοπικὰς μονοπωλιακὰς ἐγκαταστάσεις καὶ παρέχεται εἰς τοὺς καταναλωτὰς διὰ δικτύου σωλήνων.

Ἱστορικόν. Τὸ γεγονὸς ὅτι διὰ διαπυρώσεως ἄνθρακος ἐν ἀποκλεισμῷ τοῦ ἀέρος δύνανται νὰ παραχθῶσι καύσιμα ἀέρια ἦτο ἀπὸ πολὺ μακροῦ χρόνου γνωστόν. Οὕτω, ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ Stephan Hales ἀναφέρει ὅτι εἰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν λιθανθράκων ἔλαβε «ἐλαστικὸν καύσιμον ἀέρα.» Ὀλίγον χρόνον βραδύτερον ὁ John Clayton προέβαινεν εἰς ἀνακοίνωσιν περὶ τῆς παρασκευῆς ἀερίου δι' ἀποστάξεως τῶν λιθανθράκων καὶ βραδύτερον εὑρίσκομεν διεξοδικωτέρας περιγραφὰς τοιούτων ἐρευνῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ R. Watson. Ὅλαι αἱ ἀνωτέρω ἐργασίαι ἦσαν ἐπιστημονικοῦ καὶ μόνον ἐνδιαφέροντος. Πρακτικὴν αὐτῶν ἐφαρμογήν, ἀλλὰ καὶ ταύτην περιωρισμένης ἐκτάσεως, εὑρίσκομεν τὸ πρῶτον μόλις κατὰ τὸ ἔτος 1786, ὁπότε ὁ φαρμακοποιὸς Pickel ἐν Würzburg ἐχρησιμοποίησε τὸ κατὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ χλωριούχου ἀμμωνίου, διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως τῶν ὀστῶν, λαμβανόμενον ἀέριον πρὸς φωτισμὸν τοῦ καταστήματος αὐτοῦ. Ἐπίσης ὁ Lord Dundonald ἐχρησιμοποίει τὸ ἀέριον τῶν ἰδίων αὐτοῦ καμίνων κὸκ ἐν Culrose-Abbey πρὸς φωτισμόν.

Κατὰ τὸ τέλος ὅμως τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος ἤρχισαν εὔστοχοι ἐργασίαι πρὸς βιομηχανικὴν παρασκευὴν καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ φωταερίου, καὶ δὴ κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν σχεδὸν συγχρόνως καὶ ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων ἐν Γερμανίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ Ἀμερικῇ. Αἱ ἔρευναι τοῦ Lampadius ἐν Freiburg τῆς Γερμανίας, τοῦ Lebon ἐν Παρισίοις καὶ τοῦ Henfray ἐν Βαλτιμόρῃ τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν, λόγῳ τεχνικῶν ἀφ' ἑνός, καὶ πολιτικῶν καὶ οἰκονομολογικῶν ἀφ' ἑτέρου, λόγων, δὲν ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν, ἐπεφυλάσσετο δὲ εἰς τὸν Ἄγγλον William Murdoch (γεννηθέντα τῷ 1754 ἐν Old Cumnock) ἡ εὐτυχία νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν χρῆσιν τοῦ φωταερίου καὶ νὰ καταστήσῃ τοῦτο συντελεστὴν προόδου καὶ πολιτισμοῦ.

Ὁ Murdoch ἤρχισε τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1792 ἐν Redruth (Cornwall) καὶ ἐπέτυχε ταχέως νὰ φωτίσῃ τὸ πρῶτον κανονικῶς τὴν οἰκίαν του. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐγένετο ταχέως γνωστὴ καὶ ἡ μετ' αὐτοῦ συμβληθεῖσα Ἑταιρία Boulton καὶ Watt ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν νὰ συνεχίσῃ τὰς ἐργασίας του εἰς τὰ ἐν Soho (Birmingham) ἰδιόκτητα αὐτῆς χυτήρια. Κατὰ τὸ ἔτος 1798 ἐγένετο εἰς τὰ ἐργοστάσια ταῦτα ἐγκατάστασις φωτισμοῦ διὰ φωταερίου, ἥτις κατ' ἀρχὰς προσέκρουσεν εἰς πολλὰς τεχνικὰς δυσχερείας, μόλις δὲ κατὰ τὸ ἔτος 1802, ἐπ' εὐκαιρίᾳ μάλιστα τῆς εἰρήνης τῆς Amiens, κατωρθώθη νὰ ἐπιτευχθῇ πλήρης, φωτισθέντων πλουσίως τῶν χυτηρίων τούτων δι' ἀεριόφωτος.

Ἀκολούθως ἡ Ἑταιρία Boulton καὶ Watt ἀνέλαβε καὶ ἐξετέλεσε διὰ τοῦ Murdoch πλήρεις ἐγκαταστάσεις ἀεριόφωτος, ὡς λ. χ. ἐν Manchester, Leeds καὶ Glaskow. Παρὰ τὸν Murdoch ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Samuel Clegg (γεννηθεὶς τῷ 1781 ἐν Manchester) εἰργάσθη ἀόκνως ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ καὶ ἐγκατέστησε, κατ' ἀρχὰς ἐν ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἑταιρίας Boulton καὶ Watt καὶ εἶτα μόνος, πληθὺν ἐργοστασίων φωταερίου, ἐπιτυχὼν νὰ τάμῃ νέας ὁδοὺς εἰς τὸν διὰ φωταερίου φωτισμόν. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται π. χ. ὁ καθαρισμὸς τοῦ ἀερίου διὰ γάλακτος ἀσβέστου, οἱ μετρηταὶ τοῦ ἀερίου, ὁ ρυθμιστὴς τῆς πιέσεως τοῦ ἀερίου καὶ ἄλλα πολύτιμα ἐξαρτήματα. Πρῶτος ὁ Clegg ἐξετέλεσε τὴν πρώτην ἐγκατάστασιν φωτισμοῦ ὁδῶν εἰς τὸ St. Margareths (Λονδῖνον) τὴν 1ην Ἀπριλίου 1814, βαθμηδὸν δὲ ἐπέτυχε νὰ κατανικήσῃ τοὺς ἐνδοιασμοὺς τοῦ πλήθους, ὅπερ ἐσχολίαζε δυσμενῶς καὶ ἐφοβεῖτο τὸ φωταέριον, καὶ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ τόσον, ὥστε κατὰ τὸ ἔτος 1823 εὑρίσκοντο ἤδη 52 ἀγγλικαὶ πόλεις φωτιζόμεναι δι' ἀεριόφωτος. Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς τοὺς ἀντιδρῶντας κατὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ φωταερίου κατελέγετο καὶ ὁ μέγας Davy, ἀνὴρ σοφώτατος ἀπολαύων μεγίστης ἐκτιμήσεως παρὰ τῷ κοινῷ.

Ἡ Γερμανία, εὑρισκομένη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τὸν Ναπολέοντα, εἰργάζετο ἀποκλειστικῶς πρὸς ὄφελος τῆς γαλλικῆς βιομηχανίας καὶ ἕνεκα τούτου παρ' ὅλας τὰς ἐρεύνας τοῦ Lampadius δὲν κατωρθώθη νὰ εἰσαχθῇ ὁ διὰ φωταερίου φωτισμός. Τῷ 1816 ὁ Lampadius ἐφώτισεν ἓν ἐργοστάσιον ἐν Freiberg, τῷ δὲ 1818 ὁ Dinnendahl τὰ ἐν Essen ἐργοστάσια αὐτοῦ. Ἐπρόκειτο ὅμως ἀκόμη περὶ ἐρευνῶν, αἵτινες δὲν ἠδυνήθησαν ἐκ διαφόρων αἰτίων νὰ ἐπεκταθῶσιν εὐρύτερον καὶ οὕτως ἐπεφυλάσσετο εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1824 ἱδρυθεῖσαν ἐν Λονδίνῳ Ἑταιρίαν Imperial Continental Gas Association νὰ εἰσαγάγῃ πραγματικῶς ἐν Γερμανίᾳ τὸν διὰ φωταερίου φωτισμὸν κατὰ τὸ ἔτος 1826. Ἡ ἑταιρία αὕτη ὑφίσταται ἀκόμη ἐν Γερμανίᾳ.

Διὰ τῆς προόδου τοῦ χρόνου ὅμως ἡ γερμανικὴ βιομηχανία τοῦ φωταερίου ἀνεπτύχθη ὅλως διαφόρως τῆς ἀγγλικῆς· ἤτοι, ἐνῷ ἐν Ἀγγλίᾳ παρέμεινε κυρίως ὡς ἀντικείμενον ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἐν Γερμανίᾳ ἀνεπτύχθη τῇ ἐντόνῳ ὑποστηρίξει τῶν ἀρχῶν, συνέπεια δὲ τούτου εἶναι ὅτι αἱ ἐγκαταστάσεις τῶν νέων ἐργοστασίων ἐγένοντο τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν Δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων καὶ οὕτως ἀκόμη μέχρι σήμερον πλέον τῶν τριῶν τετάρτων τῶν γερμανικῶν ἐργοστασίων φωταερίου εἶναι ἰδιοκτησία τοιούτων νομικῶν προσώπων. Περαιτέρω τὸ ἔτος 1835 ἐγκαινιάσθη ὁ φωτισμὸς τῆς Δρέσδης, τὸ 1838 τῆς Λειψίας καὶ τὸ 1844 ἤρχισε τὴν λειτουργίαν του τὸ ἐν Βερολίνῳ δημοτικὸν ἐργοστάσιον.

Ἐν Γαλλίᾳ, ὡς προανεφέραμεν, ἤρξατο πρῶτος σχετικῶν ἐρευνῶν ὁ Lebon, συγχρόνως πρὸς τὸν Ἄγγλον Murdoch, ὁ κατὰ τὸ 1802 ὅμως ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ διέκοψε τὰς ἐρεύνας του. Ἡ πρώτη σοβαρὰ ἐγκατάστασις ἦτο ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ Pauwels ὅστις ἵδρυσε περὶ τὸ 1820 τὴν ἑταιρίαν Compagnie de Faubourg-Poissonnière ἥτις μετὰ ἀρκετὰς ἀποτυχίας κατώρθωσε τέλος νὰ ἐπικρατήσῃ. Ἡ περαιτέρω δὲ εἰσαγωγὴ τοῦ δι' ἀεριόφωτος φωτισμοῦ ἐν Γαλλίᾳ ἐγένετο κυρίως δι' Ἄγγλων καὶ τὰ ἐργοστάσια φωταερίου ἦσαν κυρίως ἰδιωτικά.

Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας τέλος ἡ πρώτη ἐγκατάστασις φωταερίου ἐγένετο ἐν τῇ πόλει Βαλτιμόρῃ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1802, ὑπὸ τοῦ Henfrey. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν τόσον ἔγκαιρον ἔναρξιν, ἡ περαιτέρω διάδοσις προὐχώρησε λίαν βραδέως ἐν Ἀμερικῇ καὶ τόσον ὥστε μέχρι τοῦ ἔτους 1866 ἡ συνολικὴ ἐν Ἀμερικῇ κατανάλωσις ἀεριόφωτος δὲν ἔφθανε κἂν τὴν τοῦ Λονδίνου μόνου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑκατονταετηρίδος ἥτις ἔχει παρέλθει ἀπὸ τῆς πρώτης εἰσαγωγῆς τοῦ φωταερίου, χάρις εἰς τὴν ἄοκνον προσπάθειαν καὶ τὴν ἐφευρετικότητα διασήμων ἐφευρετῶν καὶ ἐρευνητῶν, ἐπῆλθε τεραστία ἀνάπτυξις καθ' ὅσον ἀφορᾷ τόσον τὴν βελτίωσιν τῶν μέσων καὶ μεθόδων τῆς παραγωγῆς του, ὅσον καὶ τὴν γενίκευσιν τῆς χρησιμοποιήσεώς του, δι' ἐπινοήσεως σωρείας ὅλης συστημάτων λυχνιῶν καὶ συσκευῶν καύσεως γενικῶς.

Ἀρχικῶς τὸ φωταέριον ἐχρησιμοποιήθη ὡς φωτιστικὸν μέσον, καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ ἔτους 1847 ὁπότε ἐγένετο ἡ εἰσαγωγὴ τῶν μετρητῶν ἔσχεν εὐρυτάτην χρησιμοποίησιν ὡς μέσον θερμάνσεως, μετὰ δὲ ἀκόμη τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μηχανῶν ἐσωτερικῆς καύσεως (γενομένην ὑπὸ τοῦ Hugon καὶ Lenoir τῷ 1860) ἐχρησιμοποιήθη ἐπιπροσθέτως καὶ ὡς πηγὴ παραγωγῆς δυνάμεως.

Πρώτη ὕλη τοῦ φωταερίου. Αἱ πρῶται ἔρευναι πρὸς παρασκευὴν τοῦ φωταερίου ὑπὸ τοῦ Minckelers, Murdoch, Lampadius καὶ Henfrey, ἐγένοντο διὰ λιθάνθρακος· οὐχ ἧττον ὅμως διάφοροι ἄλλοι ἐρευνηταὶ ὑπέδειξαν καὶ ἄλλας ὀργανικὰς ὕλας, ὡς λ. χ. ὁ Picket τὰ ὀστᾶ, ὁ Lebon τὸ ξύλον, ὁ Taylor τὰ ζωϊκά, φυτικὰ καὶ ὀρυκτὰ ἔλαια, τὰ λίπη, τὰ βιτουμένια, τὰς ρητίνας καὶ τὰ ὀστᾶ. Ἐξ ὅλων ὅμως τῶν ὑλῶν τούτων οὐδεμία ἐπεκράτησε καὶ οὕτω παρέμεινε μέχρι σήμερον ὡς ἀποκλειστικὴ πρώτη ὕλη ἡ ἀρχικῶς χρησιμοποιηθεῖσα, ἤτοι ὁ λιθάνθραξ.

Ἂν καὶ κάθε ὀρυκτὸς ἄνθραξ δύναται διὰ πυρώσεως ἐν ἀποκλεισμῷ τοῦ ἀέρος νὰ παράσχῃ καύσιμον ἀέριον, ἐν τούτοις διὰ κανονικὴν παρασκευὴν φωταερίου πρέπει ὁ χρησιμοποιηθησόμενος λιθάνθραξ νὰ ἔχῃ ὡρισμένας ἰδιότητας, ἤτοι προτιμᾶται ὁ πτωχὸς εἰς τέφραν, ὅστις καὶ δύναται νὰ παράσχῃ ἐπὶ ποσοῦ 100 χιλιογράμμων τοὐλάχιστον 30 κυβ. μέτρα ἀερίου καὶ κὸκ ὅσον τὸ δυνατὸν συνεκτικώτερον καὶ ἀδρομερέστερον. Ἀποκλείονται δηλ. διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ φωταερίου οἱ ἀνθρακιτικοὶ λιθάνθρακες καὶ τὰ πλεῖστα εἴδη τῶν φαιανθράκων.

Ἡ στοιχειώδης σύστασις τοιούτων καταλλήλων διὰ παρασκευὴν φωταερίου λιθανθράκων εἶναι κατὰ τὸν Drehschmidt ἡ ἀκόλουθος (ὑπολογισθεῖσα ἐπὶ λιθάνθρακος ἐλευθέρου ὕδατος καὶ τέφρας):

100 μέρη περιέχουν	Ἄνθραξ διὰ φωταέριον ἐκ		
	Βεστφαλίας	Σιλεσίας	Ἀγγλίας
Ἄνθρακα	81.19—84.63	75.27—86.22	75.32—86.21
Ὑδρογόνον	4.30— 5.03	3.54— 5.94	3.18— 5.88
Ὀξυγόνον	7.61—10.48	6.29—15.63	5.53—17.16
Θεῖον	0.69— 2.73	0.78— 2.79	0.97— 3.93
Ἄζωτον	1.42 1.85	1.02— 1.76	1.10— 1.94

Ἡ στοιχειώδης αὕτη σύστασις ἐν τούτοις οὐδὲν παρέχει τεκμήριον διὰ τὴν καταλληλότητα ἑνὸς λιθάνθρακος πρὸς παρασκευὴν φωταερίου. Ἡ καταλληλότης αὕτη ἀποδεικνύεται μόνον διὰ δοκιμῆς ἀποστάξεως, καὶ δὴ γενομένης κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἀκριβῶς τῆς ἐν τῇ πράξει ἀποστάξεως καὶ οὐχὶ διὰ δοκιμαστικῶν ἀποστάξεων ἐν ἐργαστηρίοις, αἵτινες ἄγουν συχνάκις εἰς πολλὰς ἀπάτας.

Ὁ λιθάνθραξ μετὰ τὴν ἐξόρυξίν του, ἀφιέμενος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν καὶ ἰδίως τῆς βροχῆς καὶ τῆς χιόνος, ὑφίστατα ὀξείδωσιν, μεταβαλλομένης οὕτω τῆς ἀποδόσεως αὐτοῦ. Διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Wolffram ἀπεδείχθη ὅτι ἀγγλικὸς λιθάνθραξ, ὅστις παρέμεινεν ἐπὶ ἕνα χειμῶνα ἐν ὑπαίθρῳ, ἔδοσε κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἀπόσταξιν φωταέριον κατὰ 15%, καὶ ἀμμωνίαν κατὰ 50% ὀλιγώτερον τοῦ προσφάτως ἐξορυχθέντος. Ἡ ὀξείδωσις αὕτη εἰδῶν τινων λιθανθράκων βαίνει τόσον ὁρμητικῶς, ὥστε φθάνει εἰς θέρμανσιν καὶ ἐνίοτε εἰς αὐτανάφλεξιν, ἡ ἀφορμὴ δὲ τούτου ἔγκειται τὸ μὲν εἰς τὸ εἶδος τῆς ἀνθρακούχου ὕλης, τὸ δὲ εἰς τὰς φυσικὰς ἰδιότητας αὐτῆς. Κονιορτώδεις καὶ ὑγροὶ ἄνθρακες αὐταναφλέγονται εὐκολώτερον τῶν εἰς μεγάλα τεμάχια καὶ ξηρῶν τοιούτων.

Μεταβολαὶ τοῦ ἄνθρακος κατὰ τὴν ἀπόσταξιν. Τὸ φωταέριον παρασκευάζεται, ὡς εἴπομεν, διὰ ξηρᾶς ἀποστάξεως τοῦ λιθάνθρακος εἰς θερμοκρασίαν 1000-1300°.

Πλὴν τῶν ἀεριωδῶν προϊόντων ἅτινα σχηματίζονται κατὰ τὴν ἀπόσταξιν, ἀποχωρίζονται ἐπίσης ὑδαρῆ καὶ ἐλαιώδη (πισσώδη) συστατικά, τὰ ὕδατα τοῦ φωταερίου δηλονότι καὶ ἡ πίσσα, περαιτέρω δὲ εἰς τὰ δοχεῖα τῆς ἀποστάξεως καταλείπεται ἓν στερεὸν σῶμα, τὸ κόκ.

Τὰ προϊόντα ταῦτα τῆς ἀποστάξεως κατὰ τὸ πλεῖστον δὲν προϋπάρχουσιν ἕτοιμα ἐν τῷ λιθάνθρακι, ἀλλὰ σχηματίζονται κατὰ τὴν θέρμανσιν ὡς προϊόντα διασπάσεως καὶ πολυμερισμοῦ. Τινὰ ἐκ τῶν προϊόντων τούτων ὅμως εὑρίσκονται ἐκ τῶν προτέρων ἕτοιμα ἐν τῷ λιθάνθρακι· οὕτω λ. χ. οἱ Donath καὶ Manouschek ἠδυνήθησαν ἐκ λιθάνθρακος ν' ἀπομονώσουν διὰ διθειάνθρακος ἀνθρακένιον καὶ χρυσένιον, συστατικὰ δηλονότι ἅτινα ἀνευρίσκομεν καὶ ἐν τῇ πίσσῃ. Τὸ κύριον συστατικὸν τῆς ἀνθρακούχου ὕλης ἀποτελοῦν κατὰ τοὺς Burgess καὶ Wheeler αἱ ρητινώδεις καὶ κομμιώδεις ὗλαι ὡς καὶ τὰ προϊόντα διασπάσεως τῆς κυτταρίνης (κελλουλόζης). Ἐκ τῶν πρώτων προκύπτουν κυρίως ὑδρογονάνθρακες τῆς σειρᾶς τῶν παραφινῶν, ἐνῷ τὰ τελευταῖα διασπῶνται εἰς ὑδρογόνον, μονοξείδιον καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Οἱ ὑδρογονάνθρακες τῆς σειρᾶς τῶν παραφινῶν (ἐξαιρέσει τοῦ μεθανίου) παράγονται εἰς σημαντικὰ ποσὰ μόνον ὅταν ἡ ἀπόσταξις τοῦ ἄνθρακος γίνεται εἰς πολὺ χαμηλὴν θερμοκρασίαν. Οἱ Burgess καὶ Wheeler εὗρον εἰς τοιαύτην περίπτωσιν αἰθάνιον, προπάνιον καὶ βουτάνιον, ὁ Börnstein εὗρεν εἰς ὁμοίαν περίπτωσιν στερεὰς παραφίνας ἐν τῇ πίσσῃ καὶ οἱ Jones καὶ Wheeler ἔλαβον δι' ἀποστάξεως ἐν κενῷ εἰς θερμοκρασίαν 340° πίσσαν περιέχουσαν 20—22% ὑδρογονάνθρακας τῆς σειρᾶς τοῦ αἰθυλενίου, 20% ναφθένια καὶ ὑγρὰς παραφίνας, 6—7,5% φαινόλας καὶ 3,5% ἀρωματικὰς ἑνώσεις. Τὰ πρῶτα τῶν προϊόντων τούτων ὑφιστάμενα ὑψηλὰς θερμοκρασίας μετατρέπονται, διὰ τῆς ἀποσπάσεως τοῦ ὑδρογόνου καὶ τοῦ μεθανίου εἰς ἀρωματικοὺς ὑδρογονάνθρακας, ἕνεκα τούτου, δὲ ἑνώσεις τῆς λιπαρᾶς σειρᾶς, πλὴν τοῦ μεθανίου καὶ τοῦ αἰθυλενίου, δὲν ἀπαντῶσιν εἰς τὰ προϊόντα τῆς κανονικῆς ἀποστάξεως τοῦ φωταερίου.

Κατὰ τὴν διάσπασιν τοῦ λιθάνθρακος, διὰ τῆς ἐπιδράσεως ὑψηλῶν θερμοκρασιῶν, προκύπτουν ἐκ τοῦ ἀζώτου καὶ τῶν ἀζωτούχων ἑνώσεων ἀμμωνία, ὑδροκυάνιον καὶ ὀργανικαὶ βάσεις. Ταῦτα προέρχονται φυσικὰ ἐκ τῶν πρωτεϊνικῶν ὑλῶν τοῦ ἀρχικοῦ λιθάνθρακος.

Αἱ οὐδέποτε ἐλλείπουσαι ἑνώσεις τοῦ θείου προέρχονται ἐν μέρει μὲν ἐπίσης ἐκ τῶν πρωτεϊνικῶν ὑλῶν, ἐν μέρει δὲ ἐκ τῶν πυριτῶν οἵτινες συχνάκις ἀπαντῶσιν ἐν τῷ λιθάνθρακι. Αἱ ἑνώσεις αὗται τοῦ θείου εἶναι κυρίως ὑδρόθειον, διθειάνθραξ καὶ ὀργανικῶς ἡνωμένον θεῖον.

Τὸ εἶδος τοῦ ἀποσταζομένου λιθάνθρακος οὐδεμίαν ἐξασκεῖ ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ποιοτικῆς συστάσεως τῶν προϊόντων τῆς ἀποστάξεως, μεγίστην ὅμως ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ποσοτικῆς ἀναλογίας αὐτῶν. Τὰ καύσιμα συστατικὰ κόκ, παραγομένου ὑπὸ τὰς ἰδίας ἀκριβῶς συνθήκας, ἔχουσι τὴν ἰδίαν περίπου ποσοτικὴν σύστασιν καὶ εἶναι ἀνεξάρτητα τοῦ εἴδους τοῦ λιθάνθρακος.

Ὡς πρῶτον προϊὸν διασπάσεως κατὰ τὴν ἀπόσταξιν ἐξέρχεται τὸ ὕδωρ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόστασις ἐκ τοῦ λιθάνθρακος ἄρχεται κατὰ τὸν Börnstein εἰς τοὺς 200°, κατὰ δὲ τοὺς Rau καὶ Lambris ἀκόμη καὶ κάτω τῆς θερμοκρασίας αὐτῆς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐρευνηταί, διαπυρώσαντες λιθάνθρακα εἰς ρεῦμα ἀζώτου, βραδέως μέχρι θερμοκρασίας 1000°, εὗρον ὅτι ἡ ἰσχυροτάτη ἀπόσπασις τοῦ ὕδατος ἐπιτελεῖται εἰς τὴν θερμοκρασίαν 400—650°, τὰ δὲ ἀνώτατα ὅρια τοῦ σχηματισμοῦ αὐτοῦ κεῖνται εἰς τοὺς 800°. Ὅσον πλουσιώτερος εἰς ὀξυγόνον εἶναι ὁ λιθάνθραξ καὶ ὅσον βραδυτέρα γίνεται ἡ διαπύρωσις, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ ποσότης τοῦ σχηματιζομένου ὕδατος.

Εὐθὺς ὡς αὐξηθῇ ἡ ἀπόσπασις τοῦ ὕδατος, ἄρχονται ἐμφανιζόμενα ἐλαιώδη ἀποστάγματα, ἡ πίσσα, τῆς ὁποίας ἡ κυρία περίοδος σχηματισμοῦ κεῖται μεταξὺ 300—500°. Εἰς 350—450° ἄρχεται ὁ

Digitized by Google

σχηματισμός καυσίμων άερίων, τὸ πῶς δὲ οὗτος βαίνει ἐξηρευνήθη ὑπὸ τοῦ Vignon διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως διαφόρων γαλλικῶν λιθανθράκων. Εἰς τὰς ἐρεύνας αὐτὰς ἐθερμαίνετο ὁ ἄνθραξ εἰς ἠλεκτρικὰς καμίνους μετὰ ρυθμιζομένης ἀντιστάσεως καὶ ἑκάστοτε ἐπὶ τόσον, ὥστε νὰ μὴ σχηματίζεται πλέον ἀέριον, εἶτα δὲ ἀνυψοῦτο ἡ θερμοκρασία μέχρι τῆς ἑπομένης βαθμῖδος. Ὁ σχηματισμὸς ἀερίου ἤρχιζεν εἰς τοὺς 350⁰ καὶ ἔπαυεν εἰς τοὺς 1200⁰. Κατὰ τὰς ἐρεύνας ταύτας ὁ Vignon ἔλαβεν ἐξ 100 γραμ. ἄνθρακος

Εἰς	400⁰	600⁰	850⁰	1000⁰	1150⁰
Διάρκ. ἀποστάξεως ὧραι	3	5	3 ½	1	1
Ποσότης ἀερίου εἰς λίτρα	5,0	10,0	5,5	7,1	5,0

Σύστασις τοῦ ἀερίου ἐπὶ τοῖς ἑκατόν:

$C_\mu H_\nu$	3,4	0,4	0,2	0,7	0,0
CH_4	84,3	59,82	7,18	5,66	0,0
CO_2 καὶ ἄλλα ὄξινα ἀέρια	6,0	5,0	4,6	0,8	1,8
O_2	2,4	1,0	1,3	0,2	1,0
N_2	1,0	3,13	6,0	4,59	3,0
CO	2,6	7,7	11,4	9,5	19,4
H_2	0,0	22,84	68,98	78,53	74,10

Ἐκ τούτων προκύπτουσι τὰ ἑπόμενα ἀπόλυτα καὶ ἑκατοστιαῖα ποσά:

	400⁰		600⁰		850⁰		1000⁰		1150⁰		ἄθροισμα
	κ. ἑ.	%	κ. ἑ.	%	κ. ἑ.	%	κ. ἑ.	%	κ. ἑ.	%	κ. ἑ.
$C_\mu H_\nu$	170	62,7	40	14,8	11	4,1	50	18,4	0	0	271
CH_4	4215	38,3	5982	54,4	395	3,6	402	3,7	0	0	10994
CO_2 κ.λ.	300	24,9	500	41,6	256	21,3	57	4,7	90	7,5	1203
O^2	120	33,6	100	28,1	72	20,4	14	3,9	50	14,0	356
N_2	50	4,3	313	26,7	330	28,4	326	27,8	150	12,8	1169
CO	130	4,1	770	24,2	628	19,8	674	21,3	970	30,6	3172
H_2	0	0	2284	14,8	3794	24,6	5576	36,5	3705	24,1	15359
Σύνολον	4985	15,3	9989	30,7	5486	16,9	7099	21,8	4965	15,3	32524

Ὁ σχηματισμὸς τῶν βαρέων ὑδρογονανθράκων ἐπιτελεῖται ἑπομένως κυρίως μέχρι τῶν 400⁰, ὁ δὲ τοῦ μεθανίου μέχρις 600⁰, ἐνῷ τὸ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος αὐξάνεται μετὰ τῆς προϊούσης θερμοκρασίας μέχρι τοῦ τέλους τῆς ἀποστάξεως. Ἡ ἀπόδοσις ὑδρογόνου ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἀπὸ τῶν 600⁰, αὐξάνεται μέχρι τῶν 1000⁰ καὶ ἐλαττοῦται εἶτα ἐκ νέου. Ὁ Vignon ἠρεύνησε κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν διαφόρων προελεύσεων λιθάνθρακας καὶ εὗρε τὰ ἴδια ἀποτελέσματα. Κατὰ τὸν συνήθη βιομηχανικὸν τρόπον τῆς ἀποστάξεως, καθ' ὃν ὁ ἄνθραξ φέρεται ἐντὸς τῶν ἤδη θερμῶν χοανῶν τῆς ἀποστάξεως, αἱ διαφοραὶ αὗται φυσικὰ ἀλλοιοῦνται, διότι ἓν μέρος τῶν πρώτων παραγομένων προϊόντων διασπᾶται περαιτέρω.

Αἱ ἰδιότητες τῆς πίσσης ἐξαρτῶνται ἐπίσης πρωτίστως ἐκ τῆς θερμοκρασίας. Αἱ πρῶται ἔρευναι γενόμεναι ὑπὸ τοῦ Wright ἀπέδειξαν ὅτι μετ' αὐξανούσης θερμοκρασίας αὐξάνεται τὸ εἰδικὸν αὐτῆς βάρος καὶ ἡ περιεκτικότης εἰς ἐλεύθερον ἄνθρακα. Κατὰ τὴν ἔρευνάν του ταύτην ὁ Wright ἔλαβεν ὡς μέτρον χρόνου τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστάξεως. Τὰ προκύψαντα ἀποτελέσματα ἔχουσιν ὡς ἑξῆς:

Διὰ τὴν ἐξαέρωσιν ἀπαιτούμενος χρόνος	Ἀέριον διὰ 1τ. μ. ἐπιφανείας χοανῶν	Εἰδικὸν βάρος πίσσης	Ἐλεύθερος ἄνθραξ ἐν τῇ πίσσῃ
8 ὧραι	15,240 κυβ. μ.	1,084	8,69%
7 »	18,897 » »	1,103	11,92%
6 »	27,736 » »	1,149	15,53%
5 »	40,537 » »	1,204	24,67%

Ἑπομένως μετ' αὐξανούσης θερμοκρασίας ἐλαττοῦται ἡ περιεκτικότης τῆς πίσσης εἰς παραφίνας καὶ ἐλαφρὰ ἔλαια καὶ αὐξάνει τὸ σημεῖον ζέσεως αὐτῆς. Τὸ εἶδος τοῦ ἄνθρακος ἐπιδρᾷ σημαντικῶς ἐπὶ τῶν ἰδιοτήτων τῆς πίσσης. Ἄνθρακές τινες παρέχουσιν ἀρχικῶς ὀλίγα ἐλαφρὰ ἔλαια, ὥστε εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας ἔχομεν πολλὴν παχεῖαν πίσσαν, ἥτις φράσσει τοὺς ἀπαγωγοὺς σωλῆνας, ἐπίσης δὲ εἰς τοιαύτας περιπτώσεις τὸ φωταέριον ἀποβάλλει ναφθαλίνην. Τοῦτο ἀπαντᾶται συχνάκις εἰς τοὺς ἀγγλικοὺς λιθάνθρακας, σπανιώτερον εἰς τοὺς ἐκ Βεστφαλίας καὶ οὐδέποτε εἰς τοὺς ἐκ Σιλεσίας καὶ Σκωτίας.

Λιθάνθρακας οἵτινες παρέχουσιν ὀλίγα ἐλαφρὰ ἔλαια δὲν πρέπει νὰ ἀποστάζωμεν εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας, ἀλλὰ καλλίτερον ἐπὶ μακρότερον χρόνον εἰς χαμηλοτέρας θερμοκρασίας. Ἀκόμη δὲ προτιμότεροι εἶναι, ὅπως τοιοῦτοι ἄνθρακες ἀναμιγνύωνται μετ' ἄλλων ἐκ Σιλεσίας καὶ Σκωτίας,

ὁπότε δύνανται καλῶς νὰ ἀποσταχθῶσιν εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας ἐντὸς βραχέος χρόνου. Τὸ ἄζωτον τῶν λιθανθράκων μετὰ τὴν ἀπόσταξιν ἐπανευρίσκεται εἰς τὰ προϊόντα τῆς ἀποστάξεως ὑπὸ διαφορωτάτας μορφάς. Τὸ κὸκ περιέχει αὐτὸ ὑπὸ μορφὴν ἀζωτιδίων, ἐν τῇ πίσσῃ καὶ τῷ ὑδαρεῖ ἀποστάγματι εὑρηνται διάφοροι ἀζωτοῦχοι βάσεις, ἐπίσης δὲ ἐν τῷ ὑδαρεῖ ἀποστάγματι καὶ τῷ ἀερίῳ εὑρίσκονται ἑνώσεις τῆς ἀμμωνίας καὶ τοῦ κυανίου καὶ περαιτέρω ἐν τῷ ἀερίῳ εὑρίσκεται ἄζωτον ἐλεύθερον.

Ὁ Knublauch καθώρισε τὴν ἑξῆς ἑκατοστιαίαν κατανομὴν τοῦ ἀρχικοῦ ἀζώτου.

	Ἄνθραξ Βεστφαλίας I	Ἄνθραξ Βεστφαλίας II	Ἄνθραξ τοῦ Saar
Ἐν τῷ κὸκ	30,0 %	35,6 %	63,9 %
» » ἀερίῳ	55,0 %	47,1 %	16,1 %
Ὡς ἀμμωνία	11,9 %	14,1 %	15,9 %
Ὡς κυάνιον	1,8 %	1,8 %	} 4,1 %
Ἐν τῇ πίσσῃ	1,3 %	1,4 %	

Διὰ τὴν ποσότητα τῆς παραγομένης ἀμμωνίας καὶ ὑδροκυανίου εὗρε ὁ Drehschmidt κατὰ τὴν ἀπόσταξιν 68 δειγμάτων ἄνθρακος τὰ ἑπόμενα ὅρια:

Ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἀζώτου τοῦ ἄνθρακος ἐμφανίζονται ὡς:

Ἄνθραξ ἐκ	NH_3 %	HCN %	Συνολικῶς %
Βεστφαλίας	11,3—17,0	2,3—4,2	13,8—20,1
Σιλεσίας	11,1—20,4	1,6—3,0	13,1—23,2
Ἀγγλίας	11,2—25,0	1,7—4,4	13,4—27,0

Ἡ κατανομὴ τοῦ ἀζώτου εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς εἰς ἄζωτον περιεκτικότητος τοῦ ἄνθρακος, ἐπηρεάζεται ὅμως αἰσθητῶς ἐκ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Οἱ Mayer καὶ Altmayer εὗρον, διὰ τῆς ἰδίας θερμοκρασίας ἀποστάξεως (800⁰), τὴν ἑπομένην κατανομὴν τοῦ ἀζώτου:

	Φαιάνθραξ Ilsede III	ἄνθραξ Heinitz	ἄνθραξ Ilsede II	ἄνθραξ Ilsede I
Ἐν τῷ κὸκ	48,15	65,20	74,81	78,21
Ὡς ἀμμωνία	17,89	21,70	15.54	15,28
Ὡς ὑδροκυάνιον καὶ ἐν τῇ πίσσῃ	22,13	3,67	1,07	0,10
Ἐλεύθερον ἄζωτον	11,83	9,43	8.58	6,41
Ἀπόδοσις εἰς κὸκ	43,53	65,50	70,75	77,76

Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἡλικίας τῶν ἀνωτέρω δειγμάτων συνάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι, ὅσον νεώτερος εἶναι ὁ ἄνθραξ, τόσον περισσότερον πτητικὸν ἄζωτον περιέχει.

Ἔρευναι τοῦ Christie ἔδειξαν ὅτι ἡ σχέσις μεταξὺ τοῦ ἐν τῷ κὸκ παραμένοντος ἀζώτου πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἄνθρακος εἰς κὸκ εἶναι σχεδὸν σταθερά.

Εἰς τὸν ἀνθρακίτην ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποστάξεως τῆς ἀμμωνίας κεῖται εἰς τοὺς 450⁰, εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς λιθάνθρακας περὶ τοὺς 350⁰. Ἡ κυρία δὲ ἀνάπτυξις εὑρέθη δι' ὅλους μεταξὺ 500⁰ καὶ 700⁰, οὐχ ἧττον ὅμως παρετηρήθη τοιαύτη καὶ ἄνω τῶν 880⁰.

Ἐπίσης ἔχει πλήρως μελετηθῇ ὑπὸ τῶν Mayer καὶ Altmayer ἡ ἐπίδρασις τῆς θερμοκρασίας ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀμμωνίας. Οὕτως, ὅταν ὁ ἄνθραξ ἀποσταχθῇ εἰς θερμοκρασίαν περίπου 600⁰, τότε προκύπτει ὀλίγη ἀμμωνία καὶ πολλαὶ ὀργανικαὶ ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις αἵτινες μεταβαίνουσιν εἰς τὴν πίσσαν, ἐξ αὐτῶν δὲ πάλιν ἀποσπᾶται ἀμμωνία ὅταν ἀποσταχθῶσιν εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας. Ὅταν ἡ ἀπόσταξις τοῦ ἄνθρακος γίνεται εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν, τότε αὐξάνει τὸ ποσὸν τῆς ἀμμωνίας καὶ ἐλαττοῦται τὸ ποσὸν τῶν ὀργανικῶν ἀζωτούχων ἑνώσεων. Μερος τῆς ἀμμωνίας ἐρχόμενον εἰς ἐπαφὴν ἐντὸς τῶν χοανῶν τῆς ἀποστάξεως πρὸς τὸ διάπυρον κὸκ μετατρέπεται εἰς ὑδροκυάνιον, ἕνεκα δὲ τούτου ἀναπτύσσεται τοῦτο τὸ πρῶτον περὶ τὰ μέσα τοῦ χρόνου τῆς ἀποστάξεως. Ὑψηλὴ θερμοκρασία ἑπομένως ὑποβοηθεῖ τὸν σχηματισμὸν τοῦ ὑδροκυανίου.

Τὸ θεῖον τοῦ ἄνθρακος κατὰ τὴν ἀπόσταξιν ἐν μέρει μὲν μετατρέπεται, ὡς τὸ ἄζωτον, εἰς πτητικὰς ἑνώσεις, ἐν μέρει δὲ παραμένει ἐν τῷ κόκ.

Αἱ ἐκ τοῦ θείου σχηματιζόμεναι ἑνώσεις εἶναι κυρίως θειοῦχοι ἑνώσεις τῆς ἀρωματικῆς σειρᾶς, μερκαπτάναι, καὶ πρωτίστως ὑδρόθειον καὶ διθειάνθραξ. Κατὰ τὸν Wright, κατανέμεται τὸ θεῖον ὡς ἑξῆς:

Ἐν τῷ κὸκ	44,70%	τοῦ συνολ. θείου
Ἐν τῇ πίσσῃ	3,40%	» » »
Ἐν τῷ ὑδαρεῖ ἀποστάγματι	7,56%	» » »
Ἐν τῷ ἀερίῳ	44,18%	» » »

Ἐν τούτοις ὁ τρόπος τῆς κατανομῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἄνθρακος καὶ ἐκ τῆς θερμοκρασίας. Οὕτω, ὅταν ἡ θερμοκρασία αὐξάνεται, τότε ἐλαττοῦται ἡ εἰς θεῖον περιεκτικότης τοῦ κὸκ καὶ αὐξάνει ἡ ποσότης τοῦ διθειάνθρακος, καθόσον οὗτος προκύπτει ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ ὑδροθείου ἐπὶ τοῦ διαπύρου ἄνθρακος.

Χοάναι ἀποστάξεως (ἢ βῖκοι). Ὁ Murdoch εἰς τὰς πρώτας αὐτοῦ ἐρεύνας ἐχρησιμοποίει σιδηρᾶ χωνευτήρια πεπληρωμένα δι' ἄνθρακος, ἅτινα ἔφερον ἀπαγωγὸν σωλῆνα διὰ τὸ ἀέριον, καὶ ἐθερμαίνοντο ἐπὶ ἐσχαρῶν καύσεως. Τὰ χωνευτήρια ὅμως ταῦτα ταχύτατα ἐξειλίχθησαν πρῶτον εἰς κεκλιμένας καὶ εἶτα εἰς ὁριζοντίας σιδηρᾶς χοάνας. Ἡ ὁριζοντία θέσις τῶν χοανῶν ἐπεκράτει ἀποκλειστικῶς μέχρι τέλους τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ εἶναι μέχρι σήμερον ἀκόμη εὐρύτατα διαδεδομένη.

Ἡ χρησιμοποίησις πυρομονίμου ἀργίλλου ἀντὶ σιδήρου διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν χοανῶν προὐτάθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Grafton τῷ 1820 καὶ μόλις κατὰ τὸ ἔτος 1850 εἰσήχθη εἰς γενικὴν χρῆσιν.

Ἡ ἀρχικὴ στρογγύλη τομὴ τῶν χοανῶν ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Malam διὰ τῆς πλαγίας ᾠοειδοῦς, καὶ διὰ τῆς μορφῆς ⌂, αἵτινες καὶ μέχρι σήμερον ἐπικρατοῦσι. Κατ' ἀρχὰς ἤνωναν δύο καὶ βραδύτερον πέντε χοάνας ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἑστίας, ἔρευναι δὲ διὰ χρησιμοποίησιν μιᾶς καὶ μόνης, μεγάλης χωρητικότητος χοάνης, ἔμειναν ἄνευ ἐπιτυχίας. Βραδύτερον κατεσκεύαζον ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν 3-9 χοάνας ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἑστίας, τοῦτο δὲ διετηρήθη καὶ μέχρι τῶν νεωτάτων χρόνων.

Μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐξ ἀργίλλου χοανῶν ἤρχισαν πειραματισμοὶ πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς δι' ἐσχάρας θερμάνσεως διὰ θερμάνσεως δι' ἀερίου. Αἱ πρῶται τοιαῦται χοάναι ἐγκατεστάθησαν τῷ 1856 ἐν Wasseralfingen καὶ ἐθερμαίνοντο δι' ἀερίου τῶν ὑψηλῶν καμίνων. Ἀπὸ τοῦ 1860 περίπου ἤρξαντο ἔρευναι διὰ τὴν χρησιμοποίησιν θερμάνσεως δι' ἀεριογόνων, αἵτινες χάρις εἰς τοὺς Schilling καὶ Bunte ἤχθησαν εἰς αἴσιον πέρας, γενομένης ὑπ' αὐτῶν περὶ τὸ 1865 τῆς ἐγκαταστάσεως ἐν Μονάχῳ ἀεριογόνων καμίνων εὑρισκομένων ἐν λειτουργίᾳ καὶ μέχρι σήμερον μὲ μικράς τινας μόνον μεταβολάς. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1884 ὁ Coze ἐχρησιμοποίησε τὰς καμίνους μετὰ κεκλιμένων χοανῶν αἵτινες ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι πολλαχοῦ ἐν χρήσει.

Αἱ κάμινοι μετὰ κατακορύφων χοανῶν κατεσκευάσθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς Deutsche Kontinental Gasgesellschaft καὶ ὑπὸ τοῦ Bueb κατὰ τὸ 1901, κατὰ τὸ ἴδιον δὲ ἔτος ὑπεδείχθησαν ὑπὸ τοῦ Ries οἱ θαλαμοκλίβανοι. Κατὰ τὸ ἔτος 1905 προσετέθησαν ὑπὸ τοῦ Woodall καὶ Duckham αἱ κάμινοι μετὰ κατακορύφων χοανῶν συνεχοῦς χρήσεως. Κατὰ τὸν ἴδιον περίπου χρόνον ἤρχισεν ἡ ἐν εὐρείᾳ κλίμακι χρησιμοποίησις τῆς περισσείας τοῦ ἀερίου τῶν ἐγκαταστάσεων παραγωγῆς κὸκ διὰ θέρμανσιν. Αἱ πρῶται ἔρευναι πρὸς τοῦτο διεξήχθησαν τῷ 1899 ὑπὸ τοῦ Schniewindt ἐν Boston. Αἱ χοάναι τῶν σημερινῶν ἐγκαταστάσεων κατασκευάζονται ἐξ ἀργίλλου ἀνθεκτικῆς εἰς ὑψηλὰς θερμάνσεις καὶ αἱ μὲν ὁριζόντιοι καὶ κεκλιμέναι ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς τεμαχίου, αἱ δὲ κατακόρυφοι ἐκ 2-3 τεμαχίων προσαρμοζομένων πρὸς ἄλληλα. Ἡ εἰκὼν 1 δεικνύει ἐγκαρσίαν τομὴν ὁρι-

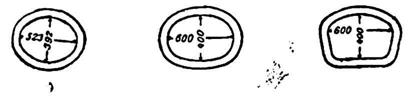

Εἰκ. 1.

ζοντίων χοανῶν, ἡ δὲ εἰκὼν 2 (σελ.704) κατὰ μῆκος ὡς καὶ ἐγκαρσίαν τομὴν χοανῶν μικροῦ καὶ μεγάλου σχήματος. Ἡ κλίσις αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ ὁριζόντιον ἐπίπεδον εἶναι 32⁰. Αἱ κεκλιμέναι καὶ κατακόρυφοι χοάναι κλείουσιν εἰς ἀμφότερα τὰ ἄκρα διὰ σιδηρῶν ἐπιστομίων, ἐνῷ αἱ ὁριζόντιοι τῶν μικρῶν ἐγκαταστάσεων εἶναι μονίμως κλεισταὶ κατὰ τὸ ἓν ἄκρον καὶ ἑπομένως φέρουσιν ἓν μόνον ἐπιστόμιον. Τὰ ἐπιστόμια ταῦτα φέρουσιν ἐπ' αὐτῶν ὀπὴν καὶ στήριγμα πρὸς σύνδεσιν μετὰ τοῦ ἀπαγωγοῦ τοῦ ἀερίου σωλῆνος. Τοιοῦτον ἐπιστόμιον συστήματος Morton δεικνύεται εἰς μὲν τὴν εἰκόνα 3 διὰ ὁριζοντίους χοάνας, εἰς δὲ τὴν εἰκόνα 4 διὰ κεκλιμένας.

Ἡ εἰκὼν 5 δεικνύει ἐγκαρσίαν καὶ κατὰ μῆκος τομὴν καμίνου μετὰ 9 ὁριζοντίων χοανῶν. Ἡ θέρμανσις γίνεται δι' ἀεριογόνων.

Εἰς τὴν εἰκόνα 6 δεικνύεται τομὴ συστήματος

Digitized by Google

κεκλιμένων χοανῶν καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 7 τομὴ συστήματος 10 κατακορύφων τοιούτων.

Ἡ εἰκὼν 8 (σελ. 705) παρέχει δύο τομὰς συστήματος χοανῶν συνεχοῦς χρήσεως κατὰ Woodall-Duckham. Ἡ ἐγκατάστασις δὲ διὰ τὴν πλήρωσιν τούτων δεικνύεται ἐν τομῇ εἰς τὴν εἰκόνα 9.

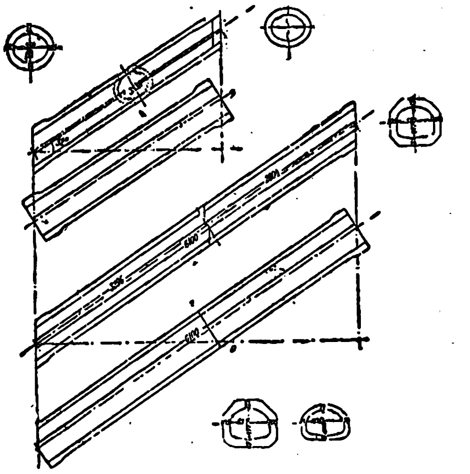

Εἰκ. 2.

Ἡ εἰκὼν 10 δεικνύει τὸ σύστημα ἐκκενώσεως τοῦ κὸκ ἐκ χοανῶν συνεχοῦς χρήσεως καὶ ἡ εἰκὼν 11 τὸν διὰ τὸ ἀέριον ἀπαγωγὸν σωλῆνα, ὅστις φέρει λίαν εὐπαθῆ ρυθμιστὴν τῆς πιέσεως.

Ἡ εἰκὼν 12 δεικνύει τομὴν τῶν θαλαμοκλιβάνων τοῦ Μονάχου.

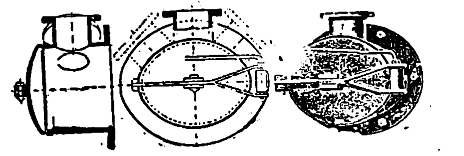

Εἰκ. 3.

Ὁ χρόνος τῆς ἀποστάξεως διὰ μὲν τὰς καμίνους μετ' ὁριζοντίων ἢ κεκλιμένων χοανῶν εἶναι 4—5 ὧραι διὰ τὰς μετὰ κατακορύφων 8 ὧραι καὶ διὰ τὰς μετὰ θαλαμοκλιβάνου 24 ὧραι. Ἐκ τού-

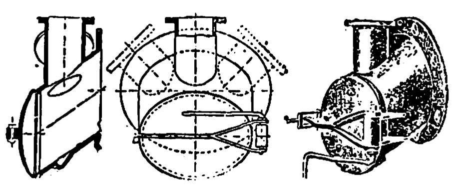

Εἰκ. 4.

του δεικνύεται ὅτι εἰς τὰς σημερινὰς καμίνους ἐξοικονομεῖται πολὺ εἰς ἐργασίαν ἐργατῶν, γενικῶς δὲ αἱ ἐπιτελούμεναι πρόοδοι ἀποβλέπουν εἰς ἐλάττωσιν αὐτῆς ὡς καὶ τοῦ χώρου τῶν ἐγκαταστάσεων τῶν καμίνων. Ἡ ἀπόδοσις εἰς ἀέριον, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἄνθρακος, ὀλίγον ἐπηρεάζεται

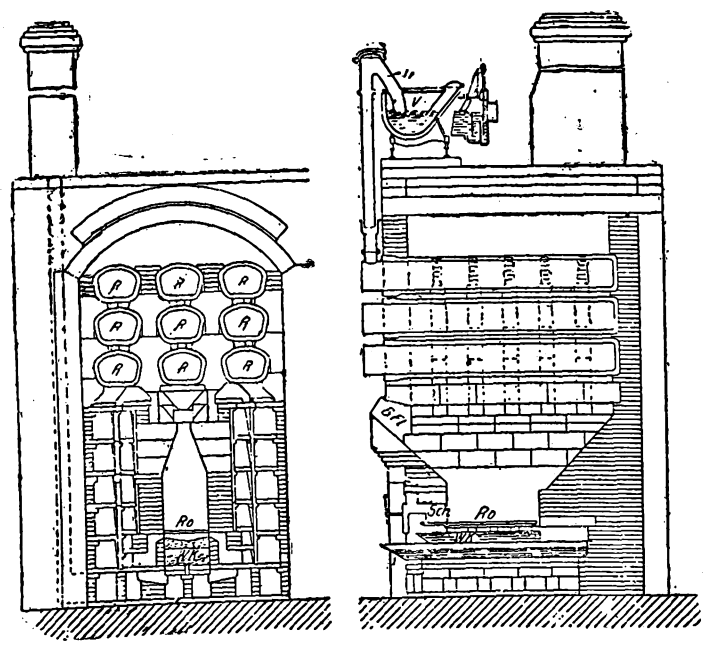

Εἰκ. 5.

ἐκ τοῦ συστήματος τῶν χοανῶν.

Ἡ πλήρωσις τῶν ὁριζοντίων χοανῶν ἐπιτελεῖται ἐν μέρει μὲν διὰ καταλλήλων ὀργάνων χειριζομένων ὑπὸ ἐργατῶν, ἐν μέρει δὲ διὰ μηχανῶν. Ἡ πλήρωσις ὅμως τῶν χοανῶν τῶν ἄλλων συστημάτων γίνεται διὰ μηχανικῶς κινουμένων δοχείων ἅτινα περιέχουσι συνολικῶς τὸν ἀπαιτούμενον ἄνθρακα καὶ δύνανται νὰ μετακινῶνται ὑπεράνω τῶν στομίων τῶν χοανῶν.

Τὸ διάπυρον κὸκ παραλαμβάνεται διὰ καταλλήλων μηχανικῶς κινουμένων δοχείων καὶ ἀποσβέννυνται διὰ καταιονισμοῦ δι' ὕδατος.

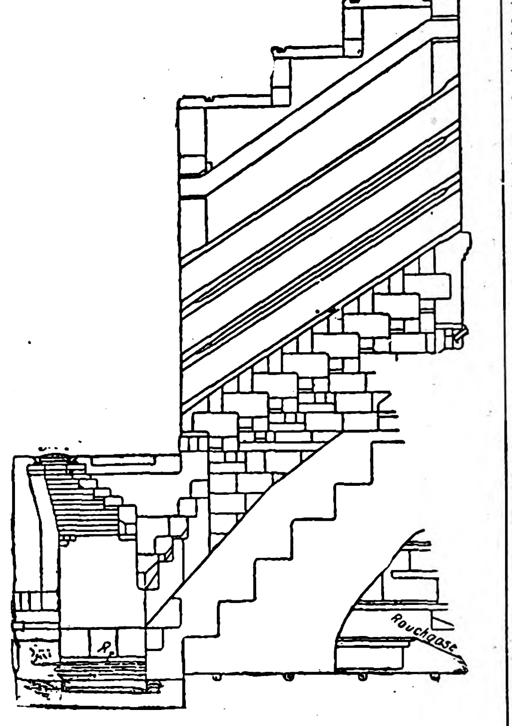

Εἰκ. 6.

Καθαρισμὸς τοῦ ἀερίου. Τὸ ἐκ τῶν χοανῶν διὰ τοῦ ἀπαγωγοῦ σωλῆνος φερόμενον πρὸς τὸν ὑποδοχέα ἀκαθάριστον ἀέριον ἔχει θερμοκρασίαν 300 400°, περιέχει δὲ πλὴν τῶν κυρίων αὐτοῦ συστατικῶν, ἅτινα εἶναι ὑδρογονάνθρακες, μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνον, διάφορα ἄλλα ἀέρια καὶ ἀτμοὺς ὡς ἀκαθαρσίας. Εἰς τοὺς ἀτμοὺς περιλαμβάνονται σταγονίδια πίσσης καὶ ἀτμοὶ ὑδρογονανθράκων, διθειάνθρακος καὶ ὕδατος, εἰς δὲ τὰ ἀέρια ἀμμωνία, ὑδροκυάνιον καὶ ὑδρόθειον. Γενικῶς πρῶτον ἐπιδιώκεται ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀτμῶν διὰ ψύξεως, ἀκολούθως δὲ ἀπομακρύνονται τὰ σταγονίδια τῆς πίσσης διὰ προσφυσήσεως ἐπὶ πλακῶν· οἱ ἀτμοὶ τῆς ναφθαλίνης τέλος ἀπομακρύνονται διὰ πλύσεως μετ' ἐλαίων. Ἐν τέλει ἐκπλύνομεν τὸ ἀέριον, ἵνα ἀπαλλάξωμεν αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ὑδροκυανίου καὶ τῆς ἀμμωνίας καὶ εἶτα ἀπορροφῶμεν τὰς ἑνώσεις τοῦ θείου διὰ ξηρᾶς ὁδοῦ.

Ἡ ψύξις τοῦ ἀερίου ἄρχεται εὐθὺς ὡς τοῦτο ἐγκαταλείψῃ τὰς χοάνας. Ὡς ἐκ τούτου, προτοῦ ἀκόμη ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀπαγωγοῦ σωλῆνος, ἀποβάλλονται τὰ βαρύτερα μέρη τῆς πίσσης, ἅτινα μιγνύμενα μετὰ κόνεως ἄνθρακος ἐπιφέρουσι στένωσιν τοῦ σωλῆνος τούτου, δι' ὃ καὶ εἶναι ἀπαραίτητος ὁ συχνὸς καθαρισμὸς τῶν σωλήνων. Ὁ ἀπαγωγὸς οὗτος τοῦ ἀερίου σωλὴν φέρει εἰς ὑποδοχέα, ὅστις εἶναι ἐπιμήκης κεκαλυμμένος αὖλαξ διήκων καθ' ὅλον τὸ σύστημα τῶν χοανῶν (ὡς ἐμφαίνεται ἐν τῷ ἄνω μέρει τῆς εἰκόνος 5). Τὸ ἀέριον φθάνον εἰς τὸν ὑποδοχέα τοῦτον ψύχεται μέχρι καὶ κάτω τῶν 100°, ἐπερχομένης οὕτω συμπυκνώσεως μεγάλων ποσοτήτων πίσσης καὶ ὕδατος. Διὰ τὴν κανονικὴν ἀπομάκρυνσιν τούτων ἐκ τοῦ ὑποδοχέως χρησιμοποιοῦνται διάφορα συστήματα ἀπορροφήσεως ὡς τὸ ἐν τῇ εἰκόνι 13 δεικνυόμενον, ὅπερ ὀφείλεται εἰς τὸν Drory. Διὰ τούτου ἐκρέει ἡ ἐλαφρὰ πίσσα καὶ τὰ ὕδατα τοῦ φωταερίου, ἐνῷ ἡ παχύρρυτος πίσσα ἀπομακρύνεται ἐκ τοῦ ὑποδοχέως δι' ἀποξέσεως. Τὸ ἀέριον ὁμοῦ μετὰ τῆς πίσσης καὶ ὑδάτων ἀπομακρύνεται τοῦ ὑποδοχέως διὰ σωλῆνος ἀπαγωγοῦ καὶ φέρεται εἰς σιδηρᾶ δοχεῖα ὅπου ἐπιτελεῖται ἡ τελικὴ ἀπομάκρυνσις αὐτῶν. Ἐντὸς αὐτῶν ἀποχωρίζεται ἡ πίσσα καὶ τὸ ὕδωρ ἀπ' ἀλλήλων καὶ φέρονται εἰς κατάλληλα δοχεῖα, ἐνῷ τὸ ἀέριον διὰ κατακορύφου σωλῆνος ἀπομακρύνεται φερόμενον εἰς τὸν σωλῆνα τοῦ ἀκαθαρίστου ἀερίου. Τὸ ἀέριον ἀκολούθως φέρεται εἰς τὰ δι' ἀέρος ψυγεῖα, ὅπου ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ ἀπὸ 60 - 70° καταβιβάζεται εἰς τοὺς 20 - 30° καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ δι' ὕδατος ψυγεῖα, ὅπου ψύχεται μέχρι τῆς θερμοκρασίας τῶν 15 - 20°. Μετὰ τὰ ψυγεῖα ταῦτα εὕρηται σύστημα ἀπορροφήσεως (ἀντλίαι), δι' οὗ ἀπορροφᾶται τὸ ἀέριον, ρυθμιζομένης οὕτω τῆς πιέσεως αὐτοῦ εἴς τε τὰς χοάνας καὶ τὰ ἐπακολουθοῦντα συστήματα ψύξεως. Ἐκεῖθεν τὸ ἀέριον προσφυσᾶται ἐπὶ διατρήτων δίσκων ἐφ' ὧν προσκολλῶνται ἀπομακρυνόμενα τοῦ ἀερίου τὰ ἀκόμη ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντα λεπτότατα σταγονίδια πίσσης. Μετὰ τὸ σύστημα τοῦτο τοῦ ἀποχωρισμοῦ τῆς πίσσης, ὅπερ κατορθώνει τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἐν τῷ ἀερίῳ ποσοῦ αὐτῆς μέχρι 5 - 10 γρ. εἰς 100 κυβ. μέτρα ἀερίου, ἀκολουθεῖ καὶ νέα ἔντονος ψῦξις. Ἡ ψῦξις αὕτη ἐπιτελεῖται διὰ διαφόρων συστημάτων ψυγείων, ὧν τὸ μᾶλλον διαδεδομένον εἶναι τοῦ Reutter (εἰκ. 14 ἔνθα T.A.=ἀπαγωγὸς τῆς πίσσης, W.E.=εἴσοδος ὕδατος, W.A.=ἔξοδος ὕδατος, G.E.=εἴσοδος ἀερίου καὶ G.A.=ἔξοδος ἀερίου). Ἐντὸς τοῦ ψυγείου τούτου τὸ ἀέριον συναντᾷ ἀντίθετον ρεῦμα ὕδατος καὶ ἐπέρχεται οὕτω πλήρης ψῦξις καὶ ἔκπλυσις αὐτοῦ.

Διὰ τῶν προαναφερθέντων μέσων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ φωταερίου ἀπὸ τῶν εὐκόλως συμπυκνουμένων συστατικῶν, πρὸς ἀπομάκρυνσιν δὲ τῶν δυσκόλως συμπυκνουμένων ἀτμῶν, τῆς ναφθαλίνης καὶ τοῦ βενζολίου ὡς καὶ τοῦ ὑδροκυανίου καὶ τῆς ἀμμωνίας, ἀκολουθεῖ νέα πλύσις αὐτοῦ. Αἱ πρὸς τοῦτο χρησιμοποιούμεναι συσκευαὶ εἶναι διαφόρων συστημάτων, ὡς λ.χ. τὰ μετὰ σπείρας πλυντήρια κ.τ.λ., προσομοιάζουν δὲ αὗται ἐξωτερικῶς πρὸς τὰς συσκευὰς τῆς διὰ πιέσεως διηθήσεως. Λίαν εὔχρηστον τύπον τοιούτου πλυντηρίου παριστᾷ ἡ εἰκὼν 15.

Τὸ ἀκαθάριστον φωταέριον περιέχει περίπου 10 γρ. ναφθαλίνης εἰς 1 κυβ. μέτρον, μετὰ τὴν ψῦξιν ὅμως καὶ ἀποχωρισμὸν τῆς πίσσης παραμένουν

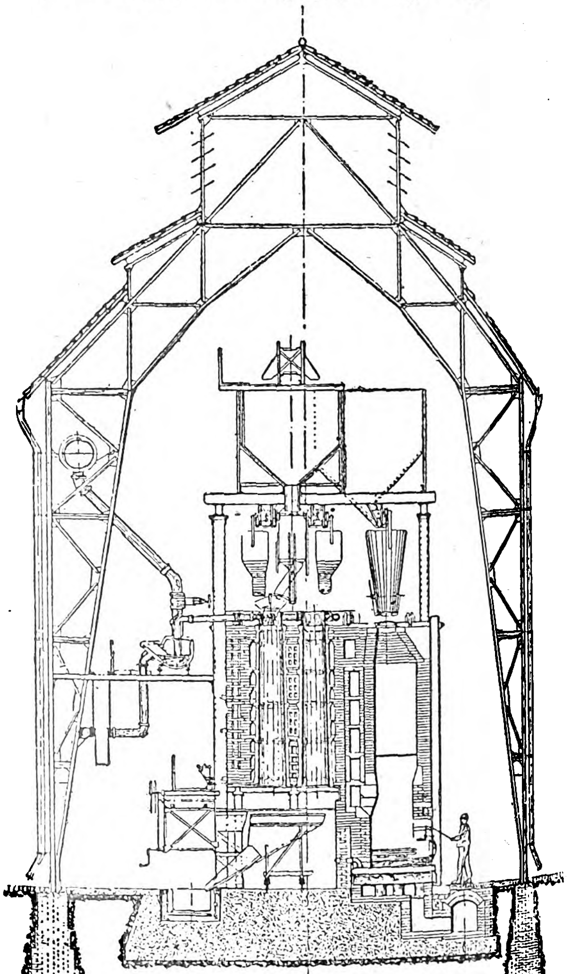

Εἰκ. 7.

κατὰ μέσον ὅρον 0,27 γρ. εἰς τὸ κυβ. μέτρον. Πρὸς ἀπομάκρυνσιν δὲ καὶ τούτου ἐπιτελεῖται πλύσις τοῦ ἀερίου διὰ ἀνθρακινελαίου περιέχοντος 3 % βενζόλιον. Ἡ πλύσις αὕτη ἐπιτελεῖται ἐντὸς πλυντηρίων τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθέντων τύπων.

Ἡ πλύσις πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὑδροκυανίου

Digitized by Google

ἀκολουθεῖ συνήθως τὴν πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῆς ναφθαλίνης, ἐνίοτε δὲ καὶ γίνεται συγχρόνως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ πλυντηρίῳ. Ἡ εἰς ὑδροκυάνιον περιεκτικότης τοῦ ἀκαθαρίστου φωταερίου μετὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς πίσσης φθάνει τὰ 200 μέχρι 400 γρ. εἰς τὰ 100 κυβ. μέτρα.

Ὡς βάσις τῶν μεθόδων ἀπομακρύνσεως τοῦ

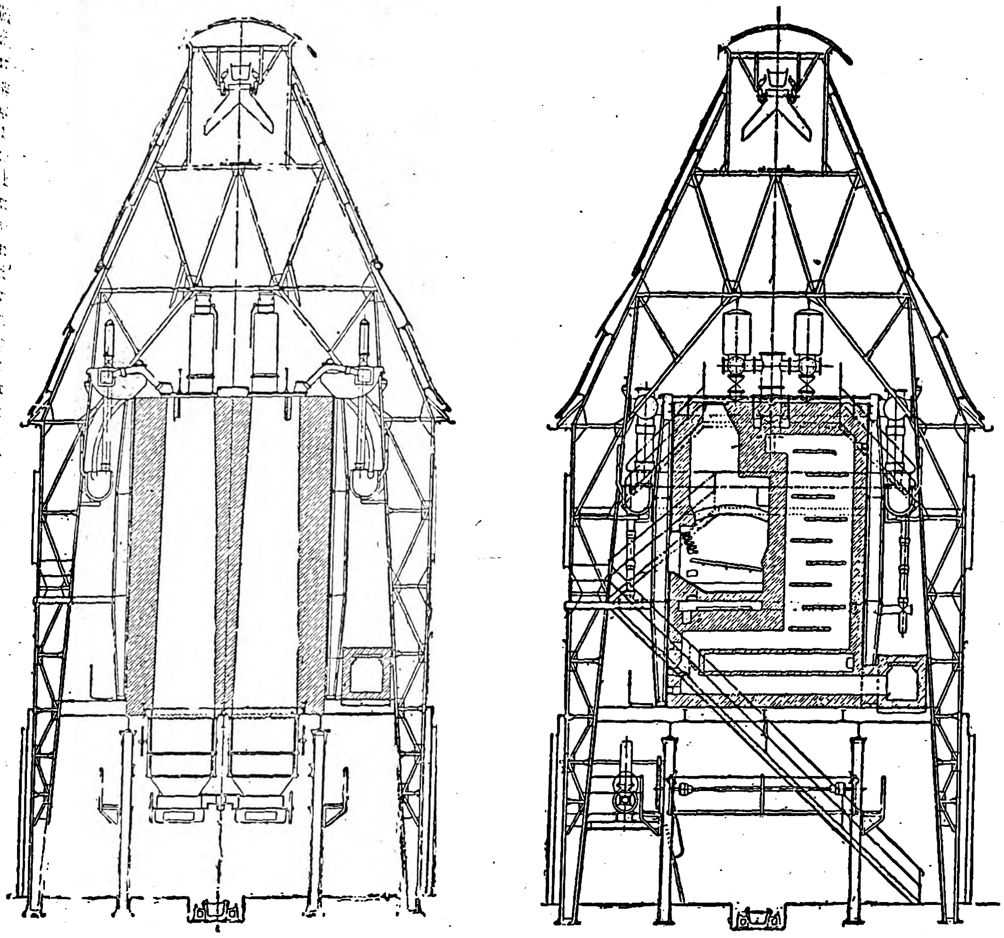

Εἰκ. 8.

ὑδροκυανίου τίθεται ἡ τάσις ἣν τοῦτο κέκτηται νὰ ἑνοῦται μετὰ ἑνώσεων τοῦ ὀξειδυλίου τοῦ σιδήρου, παρουσίᾳ ἰσχυρῶν βάσεων, πρὸς ἑνώσεις τοῦ σιδηροκυανίου. Ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει σήμερον μέθοδος τοῦ Bueb βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐκπλύσεως τοῦ ψυχθέντος καὶ ἀπαλλαγέντος τῆς πίσσης καὶ ναφθαλίνης ἀερίου διὰ διαλύματος βιτριολίου τοῦ σιδήρου (θειικοῦ σιδήρου) τοιαύτης πυκνότητος, ὥστε ἡ περιεκτικότης αὐτοῦ εἰς ὕδωρ νὰ μὴ ἐπαρκῇ πρὸς ἀπορρόφησιν τῆς ἀμμωνίας, καὶ ἡ ποσότης τοῦ

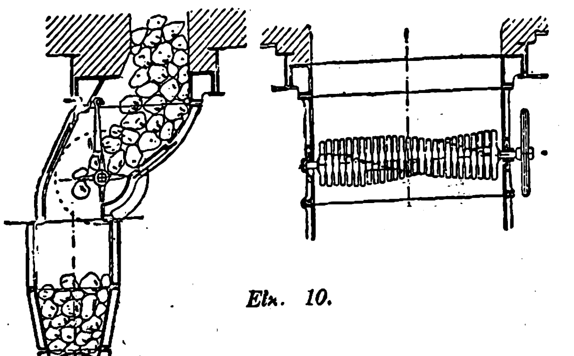

Εἰκ. 10.

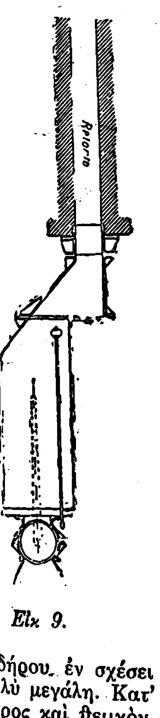

Εἰκ 9.

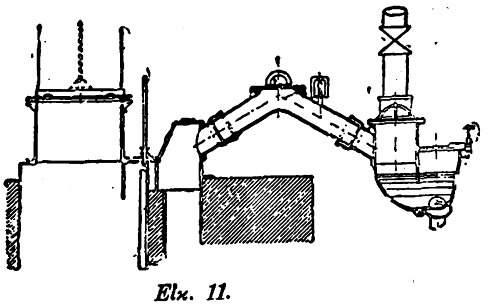

Εἰκ. 11.

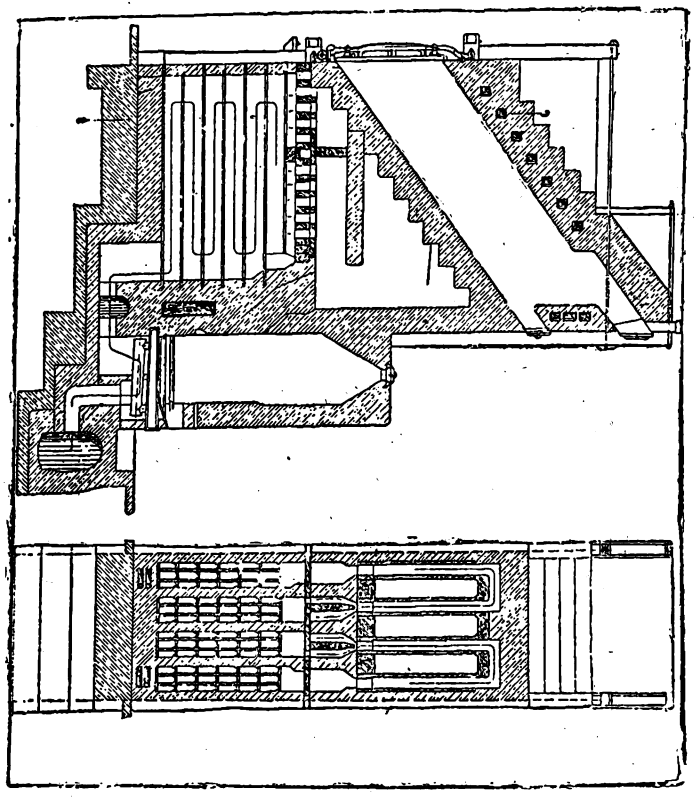

Εἰκ. 12.

σιδήρου ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀμμωνίαν νὰ εἶναι πολὺ μεγάλη. Κατ' ἀρχὰς προκύπτει θειοῦχος σίδηρος καὶ θειικὸν ἀμμώνιον:

$$FeSO_4 + 2\ NH_3 + H_2S = FeS + (NH_4)_2SO_4$$

καὶ μεταξὺ τοῦ θειούχου σιδήρου, τῆς ἀμμωνίας καὶ τοῦ ὑδροκυανίου ἐπιτελοῦνται αἱ ἀκόλουθοι ἀντιδράσεις:

$$FeS + 2\ NH_3 + 2\ HCN = Fe(CN)_2 + (NH_4)_2\ SO_4$$

$$2\ FeS + 6\ NH_3 + 6\ HCN = (NH_4)_2\ Fe\ Fe(CN)_6 + 2\ (NH_4)_2S$$

Ἀμφότεραι αἱ κυανιοῦχοι αὗται ἑνώσεις εἶναι ἀδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ. Τὸ ὑπὸ Bueb ὑποδειχθὲν διάλυμα τοῦ θειικοῦ σιδήρου περιέχει εἰς τὸ λίτρον 280 γρ. τοῦ ἅλατος $FeSO_4 + 7H_2O$

Πλὴν τῆς ἀνωτέρω μεθόδου τοῦ Bueb ἔχει σειρὰ ὅλη καὶ ἄλλων μεθόδων ὑποδειχθῆ.

Ἡ ἔκπλυσις γενικῶς διὰ διαλυμάτων σιδήρου ἀπομακρύνει τὰ 97 % περίπου τοῦ ὑδροκυανίου. Τὸ ἐκπλυθὲν ἀέριον δὲν πρέπει νὰ περιέχῃ πλέον τῶν 10 γρ. ὑδροκυανίου εἰς τὰ 100 κυβ. μέτρα.

Ἡ ἀμμωνία ἀπομακρύνεται δι' ἐκπλύσεως δι' ὕδατος, χρησιμοποιουμένων διαφόρων τύπων πλυντηρίων. Τὸ ἐκ τῶν χοανῶν ἐξερχόμενον ἀέριον περιέχει περίπου 400 γρ. ἀμμωνίας εἰς τὰ 100 κυβ. μέτρα, ἐκ τούτων δὲ ἀφίνει εἰς τὰ συμπυκνούμενα κατὰ τὴν ψῦξιν ὕδατα περίπου τὰ 20 %, εἰσέρχεται δηλ. εἰς τὰ πλυντήρια τοῦ κυανίου μὲ ποσότητα 320 περίπου γρ. ἀμμωνίας. Εἰς αὐτὰ χάνει, κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Bueb, τὸ 1/3 καὶ παραμένουν οὕτω περίπου 200 γρ. ἅτινα καὶ ἀποχωρίζονται διὰ τῆς ἐκπλύσεως δι' ὕδατος. Ἡ πλύσις γίνεται εἰς 2 στάδια· εἰς τὸ πρῶτον (εἴσοδος τοῦ ἀερίου) πλύνομεν δι' ἀραιοῦ ὕδατος φωταερίου καὶ εἰς τὸ δεύτερον (ἔξοδος τοῦ ἀερίου) διὰ καθαροῦ ὕδατος. Ἐκ καλῶς λειτουργούντων πλυντηρίων ἐκφεύγει τὸ ἀέριον μὲ περιεκτικότητα μικροτέραν τοῦ 1 γρ. ἀμμωνίας εἰς τά 100 κυβ. μέτρα, ἐν ᾧ τὸ ἐξερχόμενον ὕδωρ τῆς ἐκπλύσεως περιέχει 30—40 γρ. ἀμμωνίας εἰς τὸ λίτρον.

Τέλος ὡς τελευταία ἀκαθαρσία τοῦ φωταερίου παραμένουν αἱ ἑνώσεις τοῦ θείου. Αὗται συνίστανται κυρίως ἐξ ὑδροθείου, ὀλίγου διθειάνθρακος καὶ μικρῶν ποσοτήτων μερκαπτανῶν, θειοαιθέρων, σινοπελαίων καὶ παρομοίων. Ἡ συνολικὴ ποσότης τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εἰς θεῖον περιεκτικότητος τοῦ ἀποσταζομένου λιθάνθρακος καὶ φθάνει κατ' ἀνώτατον ὅρον εἰς 5000 γρ. εἰς τὰ 100 κυβ. μέτρα, ἐξ ὧν τὰ 94 —97 o/o εἶναι ὑδρόθειον καὶ τὰ 3—6 % ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ θείου. Ἐκ τῶν ὀργανικῶν δὲ πάλιν τούτων ἑνώσεων τὰ 86 % περίπου εἶναι διθειάνθραξ. Ὁ καθαρισμὸς ἀπὸ τῶν θειούχων ἑνώσεων ἀποβλέπει πρωτίστως εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὑδροθείου καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ διθειάνθρακος. Τὰς λοιπὰς θειούχους ἑνώσεις δὲν λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἀφίνομεν νὰ παραμείνωσι, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν αὗται παρέχουσι τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ φωταερίου ὀσμήν, δι' ἧς αἱ ἐκφυγαὶ τούτου καθίστανται ἀμέσως αἰσθηταί, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ ποσότης αὐτῶν εἶναι λίαν μικρά, μὴ ἀποτελοῦσα οὔτε κἂν τὸ 1 % τοῦ συνολικοῦ θείου.

Αἱ πρῶται ἔρευναι πρὸς ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὑδροθείου ἤρχισαν ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἤδη ἡλικίας τῆς βιομηχανίας τοῦ φωταερίου, συγκεκριμένως δὲ ἀπὸ τοῦ 1806. Μετὰ διαφόρους προταθείσας ἀλλὰ μὴ τελεσφορησάσας μεθόδους, ἤρξαντο κατὰ τὸ ἔτος 1846 αἱ στεφθεῖσαι ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας ἔρευναι τοῦ Laming. Οὗτος ὑπέδειξε τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἀερίου δι' ὑφύγρων μαζῶν, ἀποτελουμένων ἐκ βιτριολίου τοῦ σιδήρου (θειικοῦ σιδήρου), ἀσβέστου, πηλοῦ καὶ ὕδατος, αἵτινες ὠξειδοῦντο ἐν τῷ ἀέρι. Αἱ μᾶζαι αὗται ἐκαθάριζον καλῶς, ἀλλ' ἦσαν δύσχρηστοι. Μεγίστην ἐξάπλωσιν ἔσχεν ὁ διὰ σιδήρου καθαρισμός, ὅτε ὁ Howitz ὑπέδειξε τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ μίγματος τούτου διὰ καταλλήλου ὀρυκτοῦ τοῦ σιδήρου. Ἡ μέθοδος αὕτη μὲ μικρὰς τροποποιήσεις ἐφαρμόζεται μέχρι σήμερον σχεδὸν γενικῶς.

Ἡ ἀπορρόφησις τοῦ ὑδροθείου διὰ τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου βαίνει κατὰ τὰς ἀκολούθους ἐξισώσεις:

$$\text{I)}\quad Fe_2(OH)_6 + 3\ H_2S = Fe_2S_3 + 6\ H_2O$$

$$\text{II)}\quad Fe_2(OH)_6 + 3H_2S = 2\ FeS + S + 6\ H_2O$$

Ἡ ἀπορρόφησις αὕτη τοῦ ὑδροθείου εἶναι ἐξώθερμος ἀντίδρασις καὶ παρέχει δι' ἓν κυβ. μέτρον ὑδροθείου (1520 γρ.) 222 θερμαντικὰς μονάδας.

Ὅταν ἡ συνολικὴ ποσότης τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ σιδήρου μετατραπῇ εἰς θειοῦχον σίδηρον, πρέπει ἡ μᾶζα αὕτη νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ νέας. Ἡ μέ-

Digitized by Google

λαινα χρησιμοποιηθεῖσα μᾶζα ἐξαπλοῦται εἰς τὸν ἀέρα, διυγραίνεται καὶ ἀναστρέφεται ἐντόνως, ἐπερχομένης οὕτω ὀξειδώσεως, δι' ἧς, ἀποχωριζομένου τοῦ θείου, ἐπανασχηματίζεται ὑδροξείδιον τοῦ σιδήρου κατὰ τὰς ἐξισώσεις:

$$2\,FeS + 3\,O + 3\,H_2O = Fe_2(OH)_6 + 2\,S$$
$$Fe_2S_3 + 3\,O + 3\,H_2O = Fe_2(OH)_6 + 3\,S$$

Ἡ πρᾶξις αὕτη καλεῖται ἀναζωογόνησις τῆς μάζης.

Ἡ ἀνωτέρω ἀντίδρασις εἶναι ἰσχυρῶς ἐξώθερμος καὶ παρέχει διὰ ποσότητα θειούχου σιδήρου ἀντιστοιχοῦσαν εἰς 1 κυβ. μέτρον ὑδροθείου 2160

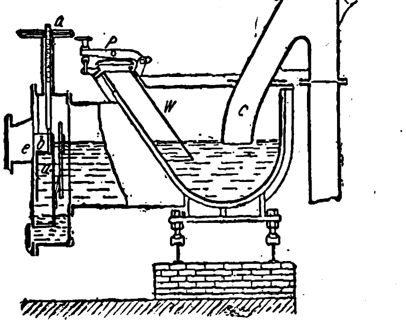

Εἰκ. 13.—Τομὴ τοῦ ὑποδοχέως καὶ τοῦ σωλῆνος τοῦ ἀπαγωγοῦ τῆς πίσσης καὶ τῶν ὑδάτων.

θερμαντικὰς μονάδας. Τοῦτο ἐνέχει σημασίαν, διότι ἡ θερμότης αὕτη δύναται νὰ ἀγάγῃ εἰς αὐτανάφλεξιν τῆς θειούχου μάζης ἥτις διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἀκριβῶς πρέπει νὰ ἀναστρέφεται καὶ νὰ διυγραίνεται.

Ὁ Valon ὑπέδειξεν ὅτι δυνάμεθα νὰ ἐπιτελέσωμεν συγχρόνως πρὸς τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ ὑδροθείου καὶ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς μάζης διὰ προσθήκης ὀξυγόνου εἰς τὸ φωταέριον. Ὁ Hund ἐτροποποίησε τὴν μέθοδον ταύτην διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀέρος ἀντὶ τοῦ ὀξυγόνου, οὕτω δὲ καὶ ἐφαρμόζεται σήμερον, σχεδὸν γενικῶς. Θεωρητικῶς ἀπαιτεῖται δι' ἕνα ὄγκον ὑδροθείου 0,5 ὄγκος ὀξυγόνου, δηλαδὴ 2,5 ὄγκοι ἀέρος, ἐν τῇ πράξει ὅμως προσθέτομεν συνήθως μόνον 1,5%, σπανιώτερον δὲ μέχρι 3%, ἀέρα. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸν τοιοῦτον τρόπον τοῦ καθαρισμοῦ ἀναπτύσσονται δι' ἕκαστον κυβ. μέτρον ὑδροθείου 2382 θερμαντικαὶ μονάδες, ἐπέρχεται αἰσθητὴ ξήρανσις τῆς ἀρχικῆς ὑγρᾶς μάζης καὶ δὴ τόσον μεγαλειτέρα ὅσον περισσότερος εἶναι ὁ εἰς τὸ ἀέριον προστεθεὶς ἀήρ.

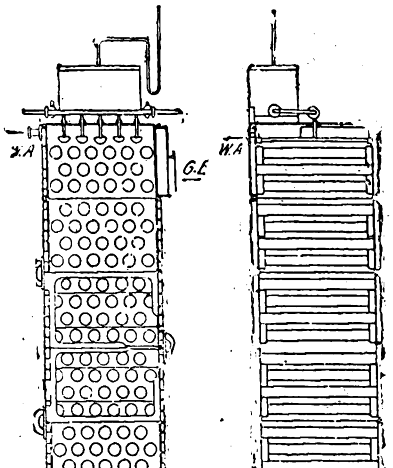

Εἰκ. 14. — Τομὴ ψυγείου.

πρὸς ἀποφυγὴν τούτου ἢ χρησιμοποιοῦμεν ὀλιγώτερον τοῦ θεωρητικῶς ἀπαιτουμένου ἀέρος, ἢ διοχετεύομεν μετὰ τοῦ ἀερίου ὑδρατμούς, ἢ ῥαντίζομεν δι' ὕδατος.

Ὅταν ἐκ τοῦ ἀερίου δὲν ἔχῃ δι' ἐκπλύσεως ἀφαιρεθῇ τὸ ὑδροκυάνιον, τότε κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὑδροθείου ἐπέρχεται εὐθὺς ὡς γίνῃ ἀναγωγὴ τῆς μάζης καὶ ἰσχυρὰ ἀπορρόφησις τούτου κατὰ τὰς ἐξισώσεις:

$$Fe(OH)_2 + 2\,HCN = Fe(CN)_2 + 2\,H_2O$$
$$FeS + 2\,HCN = Fe(CN)_2 + H_2S$$

Κατὰ δὲ τὴν ἀναζωογόνησιν τῆς μάζης ὁ προκύψας κυανιοῦχος σίδηρος ὀξειδοῦται εἰς κυανοῦν τοῦ Βερολίνου.

$$9Fe(CN)_2 + 3O + 3H_2O = Fe_4[Fe(CN)_6]_3 + Fe_2(OH)_6$$

Ὅταν ὁ καθαρισμὸς γίνεται διὰ προσθήκης ἀέρος, ἐπέρχεται, ἀναλόγως τῆς ποσότητος τοῦ περιεχομένου ὀξυγόνου, σχηματισμὸς ῥοδανιδίων, ἐκ τούτου δὲ ἀπόλλυνται αἰσθηταὶ ποσότητες κυανίου. Διὰ τοῦ καθαρισμοῦ τούτου ἀπομακρύνεται τελείως τὸ ὑδρόθειον, ἐκ δὲ τοῦ ὑδροκυανίου δὲν παραμένει ποσότης μεγαλυτέρα τῶν 10% τοῦ ἀρχικοῦ ποσοῦ. Χρησιμοποιηθεῖσα καὶ μὴ δυναμένη πλέον νὰ ἀναζωογονηθῇ μᾶζα περιέχει μέχρι 50% θεῖον καὶ μέχρι 15% κυανοῦν τοῦ Βερολίνου.

Αἱ σήμερον χρησιμοποιούμεναι μᾶζαι καθαρισμοῦ εἶναι ἐν μέρει φυσικῆς καὶ ἐν μέρει τεχνικῆς προελεύσεως. Καὶ ὡς φυσικαὶ μὲν μᾶζαι χρησιμοποιοῦνται κατάλληλα μεταλλεύματα σιδήρου ἀπαντῶντα ἐν τῇ βορείῳ Γερμανίᾳ, Ὁλλανδίᾳ, Σκανδιναυικαῖς χώραις, Πολωνίᾳ κλπ., ὡς τεχνικαὶ δὲ μᾶζαι ἀπορρίμματα τῆς κατεργασίας τοῦ βωξίτου ἢ πεφρυγμένα ἀπορρίμματα σιδήρου περιέχοντα πάντως ἄνω τῶν 50% ὀξείδιον τοῦ σιδήρου. Ἡ ἀξία τῶν μαζῶν τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν εἰς ὑδροξείδιον τοῦ σιδήρου.

Ἡ χρησιμοποιηθεῖσα καὶ μὴ δυναμένη πλέον νὰ ἀναζωογονηθῇ μᾶζα καθαρισμοῦ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ μικροτέρων βιομηχανιῶν πρὸς παραλαβὴν τοῦ θείου καὶ τῶν κυανιούχων ἑνώσεων.

Αἱ ἐγκαταστάσεις ἐντὸς τῶν ὁποίων τὸ ἀέριον ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὴν μᾶζαν καθαρισμοῦ καλοῦνται ξηρὰ καθαριστήρια καὶ εἶναι κιβώτια ἐκ χυτοσιδήρου βάθους 1,3—1,5 μέτρου καὶ ἐπιφανείας βάσεως μέχρι 100 τετρ. μέτρων, ἐντὸς τῶν ὁποίων τοποθετεῖται ἡ μᾶζα καθαρισμοῦ ἐπὶ πολλῶν ὑπεράνω ἀλλήλων τοποθετημένων ξυλίνων ἐσχαρῶν, ὡς ἐν τῷ σχήματι 16 δεικνύεται. Τὸ κάλυμμα πρὸς ἀπομόνωσιν ἀπὸ τοῦ ἀέρος βυθίζεται εἰς τὴν περιφέρειαν ἐντὸς καταλλήλου αὔ-

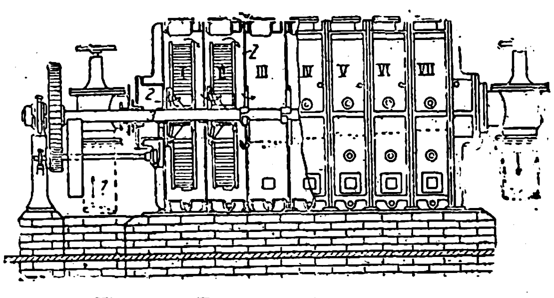

Εἰκ. 15.—Σύστημα πλύσεως τοῦ ἀερίου.

λακος πεπληρωμένου δι' ὕδατος καὶ στερεοῦται διὰ κοχλιῶν. Ἀντὶ τῆς τοιαύτης ὑγρᾶς ἀπομονώσεως χρησιμοποιεῖται ἐπίσης καὶ ξηρὰ ἀπομόνωσις διὰ δακτυλίων ἐκ καουτσοὺκ ἢ τήγματος λευκοῦ μετάλλου. Τὸ κάλυμμα ἀποτελεῖται ἐξ ἐλάσματος σιδηροῦ καὶ δύναται ν' ἀνυψοῦται καὶ καταβιβάζεται διὰ μηχανικῶν μέσων.

Ἡ μᾶζα πρέπει, πρὸ τῆς τοποθετήσεως αὐτῆς ἐπὶ τῶν ξυλίνων ἐσχαρῶν, νὰ κατατμηθῇ καὶ νὰ ἀναμιχθῇ καλῶς, ὅταν δὲ εἶναι πολὺ συνεκτική, πρέπει διὰ τῆς προσθήκης μέσων διογκώσεως (ὡς πριονίδια ξύλου, τύρφη ἢ τέφρα κὸκ) νὰ καταστῇ πορώδης. Εἶτα διυγραίνεται ἰσχυρῶς καὶ δὴ τόσον, ὥστε νὰ δύναται διὰ πιέσεως νὰ συσφαιροῦται οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ κολλᾷ, τοποθετεῖται δὲ ἐπὶ τῶν ἐσχαρῶν ὁμοιομόρφως χωρὶς νὰ ἀφίνῃ χώρους μεγάλους κενοὺς καὶ χωρὶς νὰ εἶναι συμπεπιεσμένη.

Τὰ κιβώτια ταῦτα τοποθετοῦνται συνήθως ἀνὰ τέσσαρα καὶ συνδέονται πρὸς ἄλληλα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ μεταλλαγὴ τῆς σειρᾶς ἣν ἀκολουθεῖ τὸ καθοριζόμενον ἀέριον καὶ νὰ δύναται κατὰ βούλησιν νὰ ἀποκλείεται τῆς κυκλοφορίας οἱονδήποτε ἐξ αὐτῶν. Τὸ ἀέριον, ἵνα καθαρισθῇ, πρέπει νὰ διέλθῃ τοὐλάχιστον διὰ 3 τοιούτων κιβωτίων καὶ δὴ πρῶτον διὰ τοῦ ἐπὶ μακρότερον χρόνον χρησιμοποιηθέντος καὶ τελευταῖον διὰ τοῦ διὰ προσφάτου μάζης πληρωθέντος. Τὸ ἀέριον πρὸ τῆς εἰσόδου αὐτοῦ εἰς τὸ τελευταῖον κιβώτιον πρέπει νὰ εἶναι ἤδη ἐλεύθερον ὑδροθείου, δηλ. τὸ τελευταῖον τοῦτο πρέπει νὰ χρησιμοποιῆται ὡς ἀσφάλεια οὕτως εἰπεῖν. Ἐὰν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὑπάρχῃ ἀκόμη ὑδρόθειον, τότε πρέπει τὸ πρῶτον κιβώτιον νὰ ἀποχωρισθῇ, ἵνα πληρωθῇ διὰ νέας ἢ ἀναζωογονηθείσης μάζης καὶ νὰ συνδεθῇ ὡς τελευταῖον, προσφάτως πληρωθέν, κιβώτιον.

1 κυβικὸν μέτρον καλῆς μάζης ἐπαρκεῖ, μέχρις ἀναζωογονήσεως, πρὸς καθαρισμὸν 4.000-5.000 κ. μέτρων ἀερίου. Διὰ συγχρόνου προσθήκης ἀέρος ἡ ἱκανότης αὕτη αὐξάνεται μέχρι τοῦ τριπλασίου τῆς ἀναφερθείσης ποσότητος.

Ἡ προσθήκη τῆς ἀπαιτουμένης ποσότητος ἀέρος ῥυθμίζεται δι' ἀντλίας ἀπορροφητικῆς ἢ συμπιεστικῆς προσηρμοσμένης εἰς τὰ καθαριστήρια ταῦτα. Ὅταν ἀποδίδεται σημασία εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ ὑδροκυανίου, τότε ἡ προσθήκη τοῦ ἀέρος γίνεται μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ ἀερίου ἐκ τῶν πλυντηρίων τοῦ κυανίου, διότι ἄλλως ἐπέρχονται μεγάλαι ἀπώλειαι λόγῳ σχηματισμοῦ ῥοδανιδίων.

Ἐπειδὴ τὰ ξηρὰ καθαριστήρια τοῦ φωταερίου ἀπαιτοῦσι πολὺν χῶρον καὶ προσωπικὴν ἐργασίαν, διάφοροι ἔρευναι ἐγένοντο πρὸς εὕρεσιν τρόπων καθαρισμοῦ δι' ὑγρᾶς ὁδοῦ καὶ πολλαὶ μέθοδοι ὑπεδείχθησαν μὴ τυχοῦσαι εἰμὴ μεμονωμένης ἐφαρμογῆς. Ἐπίσης ἔρευναι ἐγένοντο πρὸς ὀξείδωσιν τοῦ ὑδροθείου καὶ παραλαβὴν τῶν προϊόντων τῆς ὀξειδώσεως αὐτοῦ ὁμοῦ μετὰ τῆς ἀμμωνίας ὑπὸ μορφὴν θειικοῦ ἀμμωνίου, ἀλλὰ καὶ αὗται δὲν ἔτυχον εὐρυτέρας ἐφαρμογῆς.

Ἐπειδὴ πλούσιοι εἰς θεῖον ἄνθρακες, εἰδικῶς οἱ ἀγγλικοί, παρέχουσιν ἀέριον μὲ σχετικῶς μεγάλην ποσότητα διθειάνθρακος, ὑπεδείχθη σειρὰ ὅλη μεθόδων πρὸς ἀπομάκρυνσιν τούτου. Αἱ μέθοδοι αὗται δύνανται νὰ καταταχθῶσιν εἰς δύο ὁμάδας, δηλαδὴ εἰς τὰς μεθόδους διασπάσεως καὶ εἰς τὰς μεθόδους ἀπορροφήσεως.

Πρὸς διάσπασιν τοῦ διθειάνθρακος διοχετεύεται τὸ ἀέριον, μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ὑδροθείου,

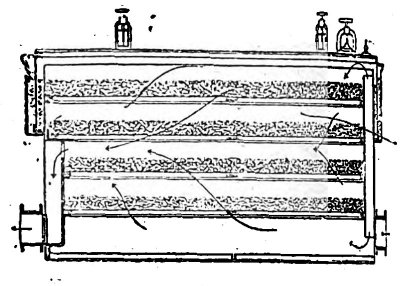

Εἰκ. 16.—Τομὴ ξηροῦ καθαριστηρίου.

ἀναμεμιγμένον μεθ' ὑδρατμῶν, ὑπεράνω διαπύρων καταλυτικῶς δρώντων σωμάτων, ὡς ἡ ἄσβεστος, ὁ μεταλλικὸς σίδηρος, τὸ λεπτῶς μεμοιρασμένον νικέλιον κλπ. Τοιουτοτρόπως ἐπέρχεται πλήρης μετατροπὴ τοῦ διθειάνθρακος εἰς ὑδρόθειον, ὅπερ ἀπομακρύνεται εἶτα τοῦ φωταερίου κατὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας τρόπους.

Αἱ μέθοδοι δι' ἀπορροφήσεως βασίζονται εἰς τὴν δέσμευσιν τοῦ διθειάνθρακος διὰ θειούχου ἀσβεστίου σχηματιζομένου θειοανθρακικοῦ ἀσβεστίου κατὰ τὰς ἐξισώσεις:

$$CaS + CS_2 = Ca\,CS_3$$
$$Ca(SH)_2 + CS_2 = CaCS_3 + H_2S$$
$$Ca(SH)(OH) + CS_2 = Ca\,CS_3 + H_2O$$

Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται πολὺ ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἑτέρα μέθοδος (τῶν Pippig καὶ Trachanni) χρησιμοποιεῖ πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ διθειάνθρακος διάλυμα ἀνιλίνης καὶ θείου ἐν ἀλκοόλῃ. Πλὴν τούτων δὲ ὑπάρχει σωρεία ἄλλων μεθόδων πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ διθειάνθρακος.

Διὰ τοῦ καθαρισμοῦ τὸ ἀρχικὸν φωταέριον χάνει τὰ 35 % κατ' ὄγκον, ἤτοι περίπου τὰ 45 % κατὰ βάρος αὐτοῦ, καὶ οὕτω λαμβάνεται ἄχρουν, αἰθεριώδους ὀσμῆς ἀέριον, ἐλεύθερον πίσσης καὶ ὑδροθείου. Ἐκ τῶν προσμίξεων ἢ ἀκαθαρσιῶν τὸ κανονικῶς κατεργασθὲν φωταέριον περιέχει τὰ ἀκόλουθα ποσά:

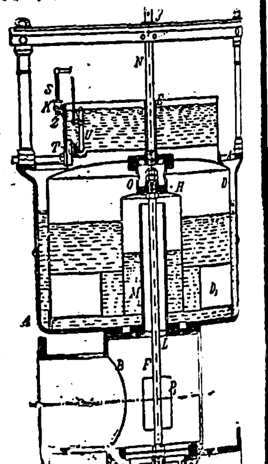

Εἰκ. 17.—Ρυθμιστὴς τῆς πιέσεως

Ἀμμωνία	0,0— 1,0 γρ.	εἰς 100 κυβ. μέτρ.
Θεῖον	10—50	» » » »
Ὑδροκυάνιον	10—30	» » » »
Ναφθαλίνη	2—20	» » » »
Διοξείδιον ἄνθρ.	2— 4 %	» » » »
Ὀξυγόνον	0—0.5 %	» » » »
Ἄζωτον	1— 5 %	» » » »

Ἡ σπουδαιοτάτη ἰδιότης τοῦ φωταερίου εἶναι ἡ θερμαντικὴ δύναμις αὐτοῦ, ἥτις, διὰ κανονικὸν προϊόν, κυμαίνεται μεταξὺ 5000 καὶ 5500 θερμαντικῶν μονάδων δι' ἓν κυβικὸν μέτρον ἀερίου εἰς θερμοκρασίαν 0° καὶ πίεσιν 760 χστμ.

Ἀεριοφυλάκια. Μετὰ τὸν καθαρισμὸν τὸ ἀέριον συλλέγεται εἰς κατάλληλα ἀεριοφυλάκια (βλέπε) καὶ ἐξ αὐτῶν παρέχεται εἰς τὸ δίκτυον τῆς καταναλώσεως.

Παροχὴ τοῦ ἀερίου. Ἡ παροχὴ τοῦ ἐν τοῖς ἀεριοφυλακίοις συλλεγομένου ἀερίου εἰς τὴν κατανάλωσιν γίνεται δι' ὑπογείου δικτύου σωλήνων. Μέριμνα δὲ τῶν ἐργοστασίων εἶναι ὅπως παρέχωσι πάντοτε καθαρὸν ἀέριον εἰς ἐπαρκῆ ποσότητα ὑπὸ κανονικὴν πίεσιν, ὥστε νὰ εἶναι δυνατ-

Digitized by Google

ἡ καλὴ λειτουργία τῶν συνήθων ἐγκαταστάσεων χρήσεως αὐτοῦ. Ὡς κανονικὴ πίεσις θεωρεῖται διὰ τὴν ἡμέραν 30—35 m. m. W. S. καὶ ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ σκότους 40 m. m. Πρὸς κανονισμὸν τῆς πιέσεως αὐτῆς παρεντίθεται μεταξὺ τῶν ἀεριοφυλακίων καὶ τοῦ δικτύου διανομῆς εἰδικὸς ρυθμιστής, ὡς ὁ ἐν τῇ εἰκόνι 17 δεικνυόμενος. Οἱ σωλῆνες διανομῆς κατασκευάζονται συνήθως ἐκ χυτοσιδήρου, (βλ. *φωτισμὸς δι' ἀεριόφωτος*).

Μέτρησις τοῦ ἀερίου. (Βλέπε μετρηταὶ ἀερίων).

Τὸ ἀεριόφως ἐν Ἑλλάδι. Ἐν Ἑλλάδι ὑφίστανται ἐγκαταστάσεις παραγωγῆς ἀεριόφωτος εἰς τὰς πόλεις Ἀθήνας, Πάτρας, Βόλον, Κέρκυραν καὶ Θεσσαλονίκην. Τὸ ἐν Ἀθήναις ἐργοστάσιον ἱδρύθη τὸ ἔτος 1887, κατόπιν προνομιακῆς συμβάσεως, ὑπὸ γαλλικῆς εταιρίας ἑδρευούσης ἐν Παρισίοις. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο ἔχει σύστημα ἀποστάξεως ἐξ 7 ὁριζοντίων χοανῶν θερμαινομένων διὰ κὸκ ἢ καὶ ἀεριογόνων. Ἑκάστη χοάνη ἔχει χωρητικότητα 200 χιλιογράμμων ἄνθρακος καὶ δύναται νὰ ἀποστάξῃ κατὰ εἰκοσιτετράωρον 800 χιλιόγραμμα. Ἡ πλήρωσις καὶ ἐκκένωσις τῶν χοανῶν γίνεται διὰ μηχανικῶν μέσων, ἡ δὲ διάρκεια τῆς ἀποστάξεως κανονίζεται εἰς 4 ἕως 6 ὥρας. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο χρησιμοποιεῖ πρὸς ἀπόσταξιν μηνιαίως 3.500 τόνους περίπου, κυρίως ἀγγλικῆς προελεύσεως, λιθάνθρακος. Ἡ ἀπόδοσις εἰς ἀέριον τῶν λιθανθράκων τούτων εἶναι κατὰ τόνον 280—300 κυβ. μέτρα, ἤτοι περίπου 28—30%. Ἡ μέση μηνιαία παραγωγὴ αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς 700.000 κυβ. μέτρα. Τὸ δίκτυον διανομῆς εἰς τὴν κατανάλωσιν ἔχει ἀπωλείας περίπου 20% λόγῳ τῶν ἀτελειῶν καὶ φθορῶν αὐτοῦ. Ἤδη μελετᾶται ριζικὴ ἀνακαίνισις τῶν ὑπαρχουσῶν ἐγκαταστάσεων.

Τὸ ἐν Πάτραις ἐργοστάσιον ἱδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1898 ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρίας δυνάμει προνομιακῆς 40ετοῦς συμβάσεως μετὰ τοῦ Δήμου Πατρῶν. Εἶναι μικρότερον τοῦ τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἔχει μέσην μηνιαίαν παραγωγὴν περίπου 40.000 κυβ. μέτρα.

Τὸ ἐργοστάσιον Βόλου, ἐπίσης μικρᾶς παραγωγῆς, ἤτοι 45.000 κυβ. μέτρ. περίπου μηνιαίως, ἱδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1893 ὑπὸ τῆς Ἠλεκτρικῆς Ἑταιρίας Βόλου δυνάμει προνομιακῆς συμβάσεως μετὰ τοῦ Δήμου διὰ 50 ἔτη.

Τὸ ἐν Κερκύρᾳ ἐργοστάσιον, ἱδρυθὲν τῷ 1896 ὑπὸ ἐλγικῆς ἑταιρίας, εὑρίσκεται ἤδη ἐν διακοπῇ λειτουργίας.

Τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐργοστάσιον ἔχει διακόψει τὴν λειτουργίαν του ἀπὸ τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τῆς ἐπισυμβάσης διαρκούσης τῆς κατοχῆς ὑπὸ τῶν διασυμμαχικῶν στρατευμάτων. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο εἶχε ἱδρυθῇ ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐν Παρισίοις ἑδρευούσης γαλλικῆς ἑταιρίας, ἥτις ἔχει ἐγκαταστήσει καὶ τὸ ἐν Ἀθήναις ἐργοστάσιον, κατόπιν προνομιακῆς συμβάσεως μετὰ τῆς τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ σύμβασις αὐτὴ ἔληξε πρὸ δύο ἐτῶν, ὁπότε καὶ περιῆλθεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν. Τὸ ἐργοστάσιον τοῦτο πρόκειται νὰ ἀνακαινισθῇ, ἵνα τεθῇ ἐκ νέου εἰς χρῆσιν.

Βιβλιογραφία. Musspratt's Ergänzungswerk I Band 1921 (Braunschweig).—Pfeiffer, Das Gas als Leucht,—Heiz—und Kraftstoff. Pfeiffer, Das Gas. Bertelsmann, Leuchtgasindustrie 1911. Muck, Chemie der Steinkohlen. Arbeiten des Kaiser— Wilhelm —Intituts für kohlenforschung. Journal of Gaslight. Journal für Gasbeleuchtung. Schäfer, Einrichtung und Betrieb eines Gaswerkes. Lunge — Berl, Chemisch—Technische Untersuchungs methoden. Gwosdz, Neuzeitliche Bestrebungen in der Beheizung der Entgasungsöfen in Gasanstalten. Bertelsmann, Die Erzeugung des Leuchtgases. Lexikon der Gesamten Technik. Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀεριοφωτιστικός· ὁ εἰς τὸ ἀεριόφως ἀνήκων: *ἀεριοφωτιστικὸν* ὄργανον, ἐργαλεῖον κτλ.

ἀεριοφωτοποιεῖον, ἡ *φωταεριοποιεῖον*. Ἐργοστάσιον παραγωγῆς ἀεριόφωτος.

ἀεριόφωτος χάρται (Gaslicht papier, Gaslight papier) ἢ χλωριοβρωμιαργυροῦχοι χάρται. Ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν ταύτην εἶναι γνωστοὶ βραδεῖς φωτογραφικοὶ χάρται ἀνήκοντες εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν δι' ἐμφανίσεως καλουμένων φωτογραφικῶν χαρτῶν, εἰς τοὺς ὁποίους δηλαδὴ κατὰ τὴν τύπωσιν ἡ εἰκὼν παραμένει ἀφανής, ἐμφανίζεται δὲ διὰ τῆς ἐν καταλλήλῳ λουτρῷ ἐπεξεργασίας των. Ἡ μικρὰ εὐπάθεια τῶν φωτογραφικῶν τούτων χαρτῶν, ἥτις ἀντιστοιχεῖ περίπου μόλις πρὸς τὸ 1/4 ἕως 1/10 τῶν εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνηκόντων βρωμιαργυρούχων, καθιστᾷ δυνατὴν τὴν χρησιμοποίησίν των καὶ ὑπὸ ἀσθενὲς φῶς λυχνίας, περιττεύοντος οὕτω τοῦ σκοτεινοῦ θαλάμου καὶ καθισταμένης εὐκολωτέρας τῆς ἐργασίας. Διὰ τὴν παρασκευὴν των χρησιμοποιεῖται γαλάκτωμα χλωριοβρωμιαργυρούχου ζελατίνης εἰς τὸ ὁποῖον προστίθενται διάφορα μετ' ἀργύρου ἅλατα ὀργανικῶν ὀξέων. Οὕτως εἰς τὴν παρασκευὴν τοιούτων φωτογραφικῶν χαρτῶν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ὡς ἀκολούθως παρασκευαζόμενον γαλάκτωμα: Εἰς 24 γραμ. ζελατίνης προστίθενται 0.6 γραμ. βρωμιούχου καλίου, 6 γραμ. χλωριούχου ἀμμωνίου καὶ 240 κ. ἑ. ὕδατος. Τὸ μίγμα ἀφίνεται πρὸς ἐξοίδησιν τῆς ζελατίνης καὶ εἶτα τήκεται εἰς θερμοκρασίαν 40°, ὁπότε προστίθενται 1,2 γραμ. νιτρικοῦ ἀργύρου διαλελυμένου ἐν ἀμμωνίᾳ, 10 κ. ἑ. ὕδατος, μετὰ ταῦτα δὲ διάλυμα 10 γραμ. νιτρικοῦ ἀργύρου εἰς 50 κ. ἑ. ὕδατος. Χωρὶς δὲ νὰ ἀφεθῇ πρὸς ὡρίμανσιν χύνεται πρὸς πῆξιν, κόπτεται εἰς μικρὰ τεμάχια, ἐκπλύνεται καὶ φέρεται μέχρις ὄγκου 500 κ. ἑ. ἀφ' οὗ προστεθῶσιν εἰς τοῦτο 0,2 γραμ. βρωμιούχου καλίου, 0.5 γραμ. κιτρικοῦ ὀξέος καὶ 1 κ. ἑ. διαλύματος βασικῆς διὰ χρωμίου στυπτηρίας καὶ τέλος χρησιμοποιεῖται. Διὰ τοῦ γαλακτώματος τούτου καλύπτεται ἡ ἐπιφάνεια κατὰ προτίμησιν βαρυούχου χάρτου, ἐκτελεῖται δὲ ἡ ἐργασία αὐτὴ διὰ καταλλήλων μηχανημάτων.

Οἱ χάρται ἀεριόφωτος φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διαφόρους βαθμοὺς σκληρότητος, ἀφορῶντας τὰς ἀντιθέσεις τὰς ὁποίας δύνανται νὰ δόσωσιν οὗτοι. Οὕτω φέρεται μαλακὸς χάρτης κατάλληλος διὰ προσωπογραφίας, σκληρὸς κλπ. Πλὴν τούτου διακρίνονται εἰς στιλπνούς, ἡμιθαμβούς, θαμβοὺς κλπ. ἀναλόγως τῆς λειότητος ἢ τῆς τραχύτητος, τὴν ὁποίαν δεικνύει τὸ φωτοπαθὲς αὐτῶν στρῶμα.

Χρησιμοποίησις τῶν χαρτῶν ἀεριόφωτος γίνεται ἐπὶ τυπώσεως μόνον φωταντιτύπων ἢ ἐπὶ φωτογραφικῶν μεγενθύνσεων. Πλεονεκτήματα τῶν χαρτῶν τούτων εἶναι τὸ εὐχερὲς τῆς τυπώσεως, ἥτις δύναται νὰ τελεσθῇ καὶ εἰς τὸ διάχυτον φῶς τῆς ἡμέρας ἀκόμη, ἔτι δὲ τὸ ὅτι δι' αὐτῶν δύνανται νὰ ληφθῶσιν ἀντίτυπα ἀρκετὰ καλὰ καὶ ἐκ μετρίας ποιότητος, ἀσθενῶν ἢ λεπτῶν, φωτοτύπων. Ἡ εἰς τὸ πλαίσιον τυπώσεως ἔνθεσις τῶν φωτογραφικῶν τούτων χαρτῶν δύναται νὰ γίνῃ ὑπὸ κίτρινον ἢ ἀνοικτῶς πράσινον φῶς, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ ἀσθενὲς φῶς λυχνίας ἢ κηρίου ἢ καὶ εἰς ἀτελῶς φωτιζόμενον χῶρον.

Τύπωσις. Εἰς τὴν τύπωσιν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ λυχνία φωταερίου, πετρελαίου ἢ ἠλεκτρικὸς λαμπτὴρ διὰ πυρώσεως. Τὸ πλαίσιον τυπώσεως πρέπει νὰ ὑπέχῃ τοὐλάχιστον 1/2 μ. ἀπὸ τῆς φωτεινῆς πηγῆς. Ἡ διάρκεια τῆς τυπώσεως ποικίλλει εἰς κανονικὸν φωτότυπον, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ χάρτου, ἀπὸ 1/2 δευτερολέπτου ἕως λεπτῶν τινων, δὲν εἶναι δὲ εὔκολον νὰ καθορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων. Τὸν ἀκριβῶς ἀπαιτούμενον χρόνον δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν κατόπιν ἐπανειλημμένων δοκιμασιῶν διὰ μικρῶν ταινιῶν ἐκ τοῦ χαρτου αὐτοῦ.

Ὁ χρόνος οὗτος, ἐννοεῖται, θὰ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν πολλῶν τυπώσεων, μόνον ἐφ' ὅσον αὗται γίνονται ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγένετο καὶ ἡ δοκιμασία.

Ἐὰν ἐπιθυμοῦμεν νὰ μεταβάλωμεν τὴν ἀπόστασιν τῆς λυχνίας ἀπὸ τοῦ πλαισίου, πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ φωτεινότης αὐξάνεται ἢ ἐλαττοῦται ἀναλόγως τοῦ τετραγώνου τῆς ἀποστάσεως. Οὕτως ἐὰν ἡ διάρκεια τῆς τυπώσεως δι' ἀπόστασιν 1/2 μ. ἦτο 1'', δι' ἀπόστασιν 1 μ. θὰ εἶναι 4''. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι, ὅτι ἡ διάρκεια τῆς τυπώσεως ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ τόνου τῆς εἰκόνος. Οὕτως ἐὰν φωτισθῇ ἐπὶ μακρὸν ὁ φωτογραφικὸς χάρτης, λαμβάνονται κατὰ τὴν ἐμφάνισιν διαυγῆ μὲν φωτότυπα, τῶν ὁποίων ὅμως τὸ μέλαν τῆς εἰκόνος χρῶμα ἀποκλίνει πρὸς τὸ φαιοπράσινον. Ἐὰν ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἐμφάνισις ὑπῆρξαν κανονικά, τότε ἡ εἰκὼν θὰ δεικνύῃ φαιομέλανα τόνον.

Ἐμφάνισις καὶ στερέωσις. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐμφανίσεως κατάλληλον φῶς εἶναι τὸ κίτρινον, πλὴν ὅμως δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ αὐτὴ καὶ ὑπὸ ἀσθενὲς τεχνητὸν φῶς. Ὡς ἐμφανιστικὰ διαλύματα καλὸν εἶναι νὰ προτιμῶνται τὰ ἀναγραφόμενα ἐπὶ τῶν ἐντύπων ὁδηγιῶν χρήσεως τῶν ἐργοστασίων, αἵτινες χορηγοῦνται μετὰ τοῦ φωτογραφικοῦ χάρτου. Τὰ κυριώτερα ἐμφανιστικὰ διαλύματα, τὰ ὁποῖα συνιστῶνται, εἶναι τὸ τοῦ μετολίου - ὑδροκινόνης καὶ τὸ τῆς γλυκίνης. Οὕτω κατάλληλον ἐμφανιστικὸν μέσον εἶναι τὸ ἀκόλουθον: I) Διάλυμα ὕδατος 1000 κ. ἑ., μετολίου 4 γρμ., ὑδροκινόνης 8 γρμ., θειώδους νατρίου κρυσταλλικοῦ 100 γρμ. II) Διάλυμα ὕδατος 1000 κ. ἑ., ἀνθρακικοῦ νατρίου 100 γρμ., βρωμιούχου καλίου 2 γρμ. Κατὰ τὴν χρῆσιν μίγνυνται ἴσα ποσὰ τῶν διαλυμάτων I καὶ II.

Τὰ ἐμφανιστικὰ διαλύματα πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται ἀπαραιτήτως πρόσφατα, διότι τότε μόνον λαμβάνονται ἀντίτυπα καθαροῦ μέλανος χρώματος. Μεταχειρισμένα τοιαῦτα δίδουσιν εἰκόνας φαιᾶς ἀποχρώσεως. Ἐπὶ σκληρῶν φωτοτύπων ἀπαιτεῖται ἀραιὸν ἐμφανιστικὸν διάλυμα. Ἡ βύθισις τοῦ χάρτου ἐν τῷ διαλύματι πρέπει νὰ γίνηται, οὕτως ὥστε νὰ διαβρεχῇ ὅλος ἀκαριαίως. Ἡ εἰκὼν ἐμφανίζεται ἐπὶ ὀρθῆς τυπώσεως εἰς δευτερόλεπτά τινα, πρέπει δὲ ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ νὰ ἔχῃ περατωθῇ ἡ ἐμφάνισις. Μακροτέρα διάρκεια δρᾷ ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τοῦ τόνου τῆς εἰκόνος, ρυπαίνουσα ταύτην. Ὡς γενικὸν κανόνα πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἰσχυρὰ τύπωσις καὶ ἐμφάνισις εἰς ἠραιωμένα διαλύματα δίδουσιν εἰκόνας μὲ φαιὸν μᾶλλον τόνον. Ἀσθενὴς τύπωσις καὶ ἰσχυρὰ ἐμφανιστικὰ διαλύματα δίδουσι μέλανα τόνον. Ἡ ἐμφάνισις δύναται νὰ τελεσθῇ ἔτι καλῶς, ἐὰν τεθῇ ὁ χάρτης ἀντὶ ἐντὸς λεκάνης ἐπὶ ὑαλίνης πλακὸς καὶ ἐπαλειφθῇ διὰ χρωστῆρος ἢ τεμαχίου βάμβακος διὰ τοῦ ἐμφανιστικοῦ διαλύματος.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐμφανίσεως ἐκπλύνεται ὁ χάρτης καὶ φέρεται πρὸς στερέωσιν τῆς εἰκόνος. Ὡς στερεωτικὸν διάλυμα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ τὸ ἀκόλουθον: ὑποθειώδους νατρίου 100 γρ., ρύματος ὀξίνου θειώδους νατρίου 50 κ. ἑ., ὕδατος 1000 κ. ἑ. Ἡ παραμονὴ ἐν τῷ στερεωτικῷ διαλύματι εἶναι 5-10 λεπτῶν περίπου. Μετὰ τὴν στερέωσιν πλύνονται καλῶς τὰ ἀντίτυπα δι' ἀφθόνου ὕδατος. Σφάλματα, ἅτινα δύνανται νὰ παρουσιασθῶσι κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν φωτογραφικῶν τούτων χαρτῶν, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Ρυπαρῶς λευκὸν χρῶμα προέρχεται ὅταν ἐλλείπῃ ἐν τῷ ἐμφανιστικῷ διαλύματι τὸ βρωμιοῦχον κάλιον, ἢ ὅταν ἡ τύπωσις εἶναι λίαν ἰσχυρὰ ἢ ἐπὶ λεπτῶν φωτοτύπων. Μέλαν χρῶμα μὲ ἀπόκλισιν πρὸς τὸ φαιὸν ἢ τὸ πράσινον δύναται νὰ προέλθῃ ἐπὶ ἰσχυρᾶς τυπώσεως, ἢ ἐπὶ χρησιμοποιήσεως πεπαλαιωμένων ἢ ἀσθενῶν ἐμφανιστικῶν διαλυμάτων, ἢ ἐπὶ περισσείας βρωμιούχου καλίου. Σκοτεινὰ ἀντίτυπα προέρχονται ἐπὶ σκληρῶν φωτοτύπων, ἢ ἐπὶ ἀσθενοῦς τυπώσεως, ἢ ἐπὶ παρατεταμένης ἐμφανίσεως. Ἀσθενῆ ἀντίτυπα προέρχονται ἐπὶ ἀσθενῶν ἐμφανιστικῶν διαλυμάτων ἢ ἐπὶ βραχείας ἐμφανίσεως. Φαιὸς πέπλος παρουσιάζεται ἐπὶ φωτογραφικοῦ χάρτου προσβληθέντος ὑπὸ τοῦ φωτὸς πρὸ ἢ μετὰ τὴν τύπωσιν. Κίτρινος μερικὸς πέπλος παρουσιάζεται ἐπὶ ἀτελοῦς ἐπιδράσεως τοῦ στερεωτικοῦ διαλύματος ἕνεκα παρεμβολῆς φυσαλλίδων κλπ.

Τονισμός. Τὸ μέλαν χρῶμα τῶν χαρτῶν ἀεριόφωτος δυνάμεθα νὰ μετατρέψωμεν εἰς πλέον εὐάρεστον ἀπόχρωσιν διὰ τῶν ἀκολούθων συνταγῶν.

Τόνος sepia: Πρὸς λῆψιν τῆς ἀποχρώσεως ταύτης χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀκόλουθα διαλύματα· I) ὕδατος 100 κ. ἑ., ἐρυθροῦ σιδηρικυανιούχου καλίου 3 1/2 γρμ., βρωμιούχου καλίου 1 γρμ. II) ὕδατος 100 κ. ἑ., θειώδους νατρίου 2 γρμ. Ἡ εἰκὼν βυθίζεται κατ' ἀρχὰς εἰς λεκάνην ἐνέχουσαν τὸ διάλυμα I καὶ μετὰ βραχεῖαν ἔκπλυσιν φέρεται εἰς λεκάνην τοῦ διαλύματος II, ὅπου λαμβάνει ταχέως φαιὸν τόνον.

Τόνος κυανοῦς: Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται τὰ ἑξῆς διαλύματα· I) ὕδατος 100 κ. ἑ., ἐναμμωνίου κιτρικοῦ σιδήρου 1 γρμ. II) ὕδατος 100 κ. ἑ., ἐρυθροῦ σιδηρικυανιούχου καλίου 1 γρμ. Κατὰ τὴν χρῆσιν μίγνυνται 50 κ. ἑ. τοῦ διαλύματος I μετὰ 10 κ. ἑ. τοῦ διαλύματος II.

Τόνος ἐρυθρόφαιος: Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦνται τὰ ἑξῆς διαλύματα· I) ὕδατος 100 κ. ἑ., νιτρικοῦ οὐρανίου 1 γρ. II) ὕδατος 100 κ. ἑ., ἐρυθροῦ σιδηρικυανιούχου καλίου 1 γρ. Ἀμέσως πρὸ τῆς χρήσεως μίγνυνται 50 κ. ἑ. τοῦ διαλύματος I μετὰ 50 κ. ἑ. τοῦ διαλύματος II, προστίθενται δὲ εἰς τὸ μίγμα 10 κ. ἑ. ὀξικοῦ ὀξέος καὶ 100 κ. ἑ. ὕδατος.

Οἱ μᾶλλον γνωστοὶ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐμπορίῳ φερομένων χαρτῶν ἀεριόφωτος εἶναι οἱ τῶν ἀκολούθων σημάτων: Pan, Velox, Lenta-papier, Tula Satrap, Rhoda, Velotyp, Celoton, Polybsom, Diamant κλπ.

Βιβλιογραφία. J. T. Eder. Jahrbuch für Photographie und reproduktionsvefahren. G. H. Niewenglowstri. Traité élementaire de Photographie pratique. E. Coustet. Traité général de Photographie. David Ratgeben in Photographieren. Vogel Leitfaden de Photographie. Κ. ΜΑΚΡΗΣ

ἀέρισμα· τὸ ἀφῃρημένον τοῦ ἀερίζω· ἡ παροχὴ ἀέρος, ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος.

ἀερισμός· τὸ παρέχειν ἀέρα, τὸ ἀέρισμα, τὸ ἐκθέτειν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἡ πρᾶξις, ἡ δι' ἐνεργείας ἡμῶν ἀποκατάστασις (πληρεστέρα) ἐπαφῆς τῶν σωμάτων μὲ τὸν ἀέρα.

—*ἀερισμὸς (Ὑγιεινή).* Ἰδεῶδες τῆς ὑγιεινῆς θὰ ἦτο βεβαίως, ἂν ἠδυνάμεθα νὰ ζῶμεν *πάντοτε* εἰς τὸ ὕπαιθρον, καθόσον τότε μόνον θ' ἀνεπνέομεν διαρκῶς νέον καὶ καθαρὸν ἀέρα. Αἱ ποικίλαι ὅμως βιωτικαὶ ἀνάγκαι καὶ συνθῆκαι ὑποχρεοῦσι τὸν ἄνθρωπον νὰ διαμένῃ τὸν πλεῖστον χρόνον εἰς χώρους κλειστούς, οἷον κατοικίας, αἰθούσας παραδόσεων, καταστήματα, ἐργοστάσια, καφενεῖα, θέατρα, νοσοκομεῖα κλπ. Ὁ ἀὴρ τῶν τοιούτων κεκλεισμένων χώρων συνεχῶς ὑφίσταται μεταβολὴν τῆς συστάσεώς του καὶ καθίσταται πολλάκις ἀκατάλληλος πρὸς ἀναπνοήν.

Τὸν ἀέρα διαφθείρουν:

1) Τὰ προϊόντα τῆς ἐκπνοῆς, ἤτοι τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ τὰ τυχὸν παθογόνα μικρόβια, τὰ ἐκπνεόμενα μετὰ τῶν ὑδρατμῶν, ὅπου ἰδίως ὑπάρχει μεγάλη συσσώρευσις ἀνθρώπων ἢ καὶ κατοικιδίων ζῴων. Κατὰ τὴν ἀναπνοὴν ὁ ἐνῆλιξ καθ' ὥραν εἰσπνέει 20-25 λίτρας ὀξυγόνου καὶ ἀποπνέει 15-18 λίτρας διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

2) Τὰ δυσώδη προϊόντα τῆς διαφορήσεως τοῦ δέρματος, τῶν ζυμώσεων τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, τῶν καλυπτουσῶν τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ ὑποδήματα.

3) Τὰ προϊόντα τῆς θερμάνσεως καὶ τοῦ φωτισμοῦ.

4) Τὰ δηλητηριώδη ἀέρια τοῦ ἐδάφους, ἐκ τῶν οἰκιακῶν ἢ βιομηχανικῶν ρυπαροτήτων καὶ τῶν

Digitized by Google

περιττωματικῶν οὐσιῶν, τῶν ἀναποσπάστων ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου.

5) Ὁ κονιορτός, ὁ προερχόμενος ἐν μέρει μὲν ἐκ τοῦ χώματος τοῦ εἰσαχθέντος διὰ τοῦ ἀέρος, ἐν μέρει δ' ἐκ τοῦ χώματος τοῦ μετενεχθέντος ἐκ τῶν ὁδῶν διὰ τῶν ὑποδημάτων καὶ τῶν ἐνδυμάτων.

Τὰς μολύνσεις τοῦ ἀέρος τῆς κατοικίας καὶ ἐν γένει τοῦ κλειστοῦ χώρου, ὡς καὶ τὰς παρομαρτούσας βλάβας τῆς ὑγείας, δέον ν' ἀποσοβῶμεν ἑκάστοτε διὰ τῆς ἀνανεώσεως αὐτοῦ, χρησιμοποιοῦντες πρὸς τοῦτο διάφορα μέσα. Ἡ ἐνέργεια τῆς ἀνανεώσεως τοῦ ἀέρος καλεῖται ἀ ε ρ ι σ μ ό ς. Ὁ ἀερισμὸς κύριον σκοπὸν ἔχει τὴν ἀπαγωγὴν τῶν διαφθειρόντων τὸν ἀέρα προϊόντων καὶ τοῦ κονιορτοῦ, τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ὀξυγόνου καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀποβολῆς τοῦ θερμαντικοῦ καὶ τῆς ὑγρασίας. Ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ συντελέσῃ καὶ εἰς τὴν δι' ἀπομακρύνσεως τῶν παθογόνων μικροβίων ἀπολύμανσιν τοῦ δωματίου. Διὸ δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι οὐδὲν δύναται ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ ἀερισμοῦ, ὅσον ἡ καθαριότης τοῦ δωματίου, τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐνδυμάτων.

Ὁ Max v. Pettenkofer ὡς γνώμονα τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ ἀέρος ἐξέλεξε τὸ εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος (CO_2) περιεχόμενον αὐτοῦ καὶ συνεπέρανεν, ὅτι ἀνθυγιεινὸς καὶ διεφθαρμένος δέον νὰ θεωρηθῇ ὁ ἀήρ, ὁ περιέχων ποσότητα διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἀνωτέραν τοῦ 1 : 100. Ὑπελογίσθη ὅτι, ἵνα μὴ ὁ ἀὴρ δωματίου τινὸς καταστῇ ἀνθυγιεινός, πρέπει νὰ παρέχωνται εἰς τὸν ἄνθρωπον καθ' ἑκάστην ὥραν 32 τοὐλάχιστον κυβικὰ μέτρα ἀέρος. Ἐὰν λοιπὸν διὰ τὴν ἀναπνοὴν ἑκάστου ἀτόμου ἐπὶ μίαν ὥραν ἀπαιτῶνται 32 κυβικὰ μέτρα ἀέρος, κλειστὸν δωμάτιον ὕπνου, διαρκείας ὀκτὼ περίπου ὡρῶν, δέον νὰ περιλαμβάνῃ 32 × 8 = 256 κυβ. μέτρα καὶ ἀναλόγως πλείονα, ἂν ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ κοιμῶνται πλείονα τοῦ ἑνὸς ἄτομα. Ἐὰν δὲ παραδεχθῶμεν ὅτι, κατὰ τὸν συνήθη τρόπον οἰκοδομήσεως, διὰ τοῦ φυσικοῦ ἢ τοῦ τεχνητοῦ ἀερισμοῦ, ὁ ἀὴρ τοῦ δωματίου ἀνανεοῦται δὶς ἑκάστην ὥραν, εὑρίσκομεν ὅτι δι' ἕκαστον ἄτομον χρειάζεται χῶρος 16 κυβικῶν μέτρων.

Καλεῖται κ υ β ι σ μ ὸ ς ὁ ἀριθμὸς τῶν μονίμως ὑπαρχόντων κυβ. μέτρων ἀέρος κεκλεισμένου τινὸς χώρου, ὁ ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως ἀπαιτούμενος πρὸς τὴν ἐν αὐτῷ διαμονὴν ἑκάστου ἀνθρώπου. Ἐν τῷ στρατῷ ὁ γαλλικὸς κανονισμὸς παραδέχεται 17 κ. μ. ἀέρος καθ' ὥραν, ὁ δὲ γερμανικὸς 15 - 16· εἰς τὰ θεραπευτήρια ὁ κυβισμὸς εἶναι 37, εἰς τὰ φυλακεῖα 10,5 καὶ εἰς τὰ πειθαρχεῖα 22. Οἱ μέτεροι στρατῶνες ἔχουν κυβισμὸν 17. Ὁ κυβισμὸς δὲν πρέπει νὰ ἐπιτυγχάνηται διὰ τῆς ὑψώσεως τῆς ὀροφῆς, διότι ὑπεράνω τῶν 4 μέτρων ὁ ἀερισμὸς ἐκτελεῖται πλημμελῶς.

Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἐπὶ πολὺ ἀναπνέων ἀκάθαρτον ἀέρα ἐξαντλεῖται βαθμηδόν, καθίσταται ἀναιμικός, αἰσθάνεται καρηβαρίας, ἰλίγγους, ναυτίας, δυσπνοίας, ἰσχναίνει, χάνει τὴν ἐνεργητικότητά του, εἰς τοιαύτην δὲ κατάστασιν περιερχόμενος, καθίσταται ἐπιρρεπὴς πρὸς παντὸς εἴδους παθήσεις καὶ ἰδίως λοιμώδη νοσήματα. Ἂν μάλιστα ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ κλειστοῦ χώρου ὑπερπληρωθῇ ποτε αἰφνιδίως δηλητηριωδῶν ἢ ἀσφυκτικῶν ἀερίων, δύναται ὁ ἐν αὐτῇ ἀναπνέων νὰ ὑποκύψῃ εἰς θάνατον. Τοὐναντίον, ἐξαιρετικῶς ζωογονοῦνται ἐκεῖνοι, ὅσοι ἐργάζονται καὶ κοιμῶνται εἰς θαλάμους καλῶς ἀεριζομένους, ἐγειρόμενοι εὐδιάθετοι ἐκ τοῦ ὕπνου, τὸ δὲ χρῶμα τῆς ὑγείας ἐπὶ τοῦ προσώπου διακρίνει συνήθως ἐκείνους οἵτινες ποιδιόθεν εἶναι εἰθισμένοι ν' ἀναπνέουν καθαρὸν πάντοτε ἀέρα, τὴν νύκτα καθὼς καὶ τὴν ἡμέραν. Δὲν εἶναι δ' ἄσκοπον ν' ἀναφέρωμεν ὅτι, κατὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Gindes, ὁ εὐχερῶς φθειρόμενος ἀὴρ τῶν μικρῶν κατοικιῶν, ἐν αἷς διαβιοῦσι πολυμελεῖς οἰκογένειαι, παρακωλύει ἰσχυρῶς τὴν κανονικὴν τῶν παίδων σωματικὴν ἀνάπτυξιν· ἐν ᾧ διὰ τῶν εἰς ἓν Γλασκώβῃ δημόσια σχολεῖα γενομένων ἐρευνῶν ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν δωματίων τῆς κατοικίας ὁμηλίκων παίδων εἶχε σημαντικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ μήκους καὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος αὐτῶν.

Ἀπόδοσις εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων. Διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἐπέρχεται χημικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀέρος, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω συγκριτικὸν πίνακα:

Μέση Σύνθεσις

	ξηροῦ ἀτμοσφαιρ. ἀέρος	ἀποπνεομένου ἀέρος
Ὀξυγόνον	20,96 %	16,40 %
Ἄζωτον	78,00 %	79,00 %
Ἀργὸν	1.01 %	1,00 %
Διοξείδιον ἄνθρκ.	0,03 %	4,60 %

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου συνάγομεν ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς συνθέσεως ὡς πρὸς τὸ ἄζωτον καὶ ἀργὸν εἶναι ἐλαχίστη, ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ ὅμως στοιχεῖα εἶναι λίαν σημαντική. Ἡ μὲν περιεκτικότης εἰς ὀξυγόνον ἐλαττοῦται κατὰ τὸ 1/5, ἡ δὲ περιεκτικότης εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος αὐξάνεται εἰς τὸ ἑκατονταπλάσιον καὶ πλέον. Εἶναι ἑπομένως δυνατὸν διὰ τῆς συνεχοῦς ἀναπνοῆς εἰς κλειστὸν χῶρον, τοῦ ὁποίου ὁ ἀὴρ δὲν ἀνανεοῦται ἐπαρκῶς ἢ οὐδόλως, νὰ ἐπέλθῃ, διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς εἰς CO^2 περιεκτικότητος, δηλητηρίασις, ἥτις καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἐντὸς τοῦ χώρου εὑρισκομένους.

Ἀναπνεύσιμος θεωρεῖται ὁ ἀὴρ ἐφ' ὅσον ἡ περιεκτικότης αὐτοῦ εἰς CO^2 εἶναι, ὡς προανεφέραμεν, κατωτέρα τῶν 0,7 %.

Κατὰ τοὺς Pettenkofer καὶ Scharling οἱ ἐνήλικες ἀποδίδουσι 0,020 κυβικὰ μέτρα CO^2, τὰ δὲ παιδία ἡλικίας ἕως 10 ἐτῶν 0,010 κυβικὰ μέτρα CO^2 κατ' ἄτομον ἀνὰ ὥραν.

Κατὰ τὸν Fischer

1 κυβ.μετρ.φωταερ.καιόμεν. ἀποδίδει 0,6 μ^3 CO^2
1 χιλιόγραμ. πετρελ. » » 1,6 » »
I » στεαρίνης » » 1,4 » »

Ἀπόδοσις εἰς ὑδρατμοὺς τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος καὶ τῶν φωτιστικῶν ὑλῶν. Ἡ εἰς ὑδρατμοὺς ἀπόδοσις τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ποικίλλει ἀναλόγως πρὸς τὴν εἰς τούτους περιεκτικότητα ὡς καὶ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος. Ἐξαρτᾶται ἐπίσης ἐκ τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἑκάστου ἀνθρώπου.

Κατὰ τὸν Rietschel ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἐνήλικος ἀνθρώπου λαμβάνεται διὰ μὲν χώρους μετρίως πεπληρωμένους ἴση πρὸς 40 γραμμάρια, διὰ χώρους δὲ πλήρως πεπληρωμένους ἴση πρὸς 80 γραμμάρια ἀνὰ ὥραν. Διὰ παιδία ἡλικίας ἕως 10 ἐτῶν λαμβάνονται τὰ ἡμίση τῶν ἄνω ἀριθμῶν.

Ἡ ἀπόδοσις εἰς ὑδρατμοὺς τῶν φωτιστικῶν ὑλῶν ὑπολογίζεται, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τοῦ φωτισμοῦ: διὰ φωταερ. ἀνὰ κυβ. μέτρ. = 1000 γραμ. ὡριαίως

» κηρίων » ΗΚ. = 10 » »
» πετρελ. » ΗΚ. = 6 » »
» οἰνοπν. » ΗΚ. = 4 » »

Οἱ ἠλεκτρικοὶ λαμπτῆρες δὲν ἀποδίδουσιν ὑδρατμούς.

Ἐκπομπὴ διαφόρων δυσόσμων ὀργανικῶν ὑλῶν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς ἀποπνοίας, διὰ τοῦ δέρματος κλπ. Ἡ ἀκριβὴς ποσότης τούτων δὲν ἔχει ἀκόμη προσδιορισθῇ· ἐν τούτοις ἡ ἐξ αὐτῶν προερχομένη μόλυνσις λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, διὰ περιορισμοῦ τῆς ἀνωτάτης εἰς CO^2 ἐπιτρεπομένης περιεκτικότητος τοῦ ἀέρος.

Ἀπόδοσις εἰς θερμότητα τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου. Κατὰ τὰ πειράματα Pettenkofer καὶ Rubner ἡ ὡριαία ἀπόδοσις εἰς θερμότητα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος δύναται νὰ ληφθῇ ἴση πρὸς κατὰ τὸ διάστ. ἐπιπόν. σωμ. ἐργ. 140 Μονάδας Θ

» » » ἠρέμου » » 120 » »
» » » τῆς ἀναπαύσεως 100 » »
Διὰ παιδία μέχρι 10 ἐτῶν 50 » »

Ἐκ τῆς ἀποβαλλομένης θερμότητος μέρος μὲν παραλαμβάνεται δι' ἀγωγιμότητος ἢ ἀκτινοβολίας ὑπὸ τοῦ περιβάλλοντος τὸ σῶμα ἀέρος, μέρος δὲ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐξάτμισιν.

Ὅταν ἡ αἴθουσα εἶναι πλήρης ἀνθρώπων, μέρος τῆς δι' ἀκτινοβολίας μεταδιδομένης θερμότητος ἐπιστρέφεται ὑπὸ τῶν γειτονικῶν σωμάτων καὶ διὰ τοῦτο ἡ εἰς θερμότητα ἀπόδοσις ἐλαττοῦται σημαντικῶς.

Κατὰ τὸν Rietschel λαμβάνεται ὡς ὡριαία ἀπόδοσις εἰς μονάδας θερμότητος:

δι' αἰθούσας μετρίως πεπληρωμένας, ὡς κατοικίας, γραφεῖα κλπ., κατ' ἄτομον 75 Μ. Θ.
δι' αἰθούσας πλήρως πεπληρωμένας, ἤτοι θέατρα, αἰθούσας συναυλιῶν, σχολεῖα κλπ., κατ' ἄτομον 50 » »

Μία αἴθουσα θεωρεῖται ὡς πλήρως πεπληρωμένη ὅταν ἀνὰ ἄνθρωπον ἀναλογῇ ἐπιφάνεια 1 - 1.25 τετρ. μέτρων.

Ἀπόδοσις εἰς θερμότητα τῶν φωτιστικῶν σωμάτων. Τὰ φωτιστικὰ σώματα κατὰ τὴν καῦσιν των ἀποδίδουσιν ἐπίσης θερμότητα. Εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα σημειοῦται ἡ ὑπὸ τῶν κυριωτέρων ἐκ τούτων ἀποδιδομένη.

Τρόπος φωτισμοῦ	ὡριαία κατανάλωσις ἀνὰ Κ. Κηρίον Hef-fner)	ὡριαία ἀπόδοσις εἰς μονάδας θερμότητος ἀνὰ ΗΚ
Λυχνία τόξου	1,1 Βάττ	1,0
Ἠλεκτρ. λαμπτῆρες μεταλλικῆς ἰνὸς	1,2 »	1,0
Ἠλεκτρ. λαμπτῆρες ἀπηνθρακωμένης ἰνὸς (16 ΗΚ)	4,5 »	4,0
Λυχνία ἀσετυλίνης	0,0006 κιβ. μ	5,5
» φωταερ. ὀρθὴ	0,0021 » »	6,5
» Argand	0,010 » »	50.0
» Bray	0,013 » »	67,0
» πετρελαίου	0,0033 κιλὰ	36,0

Ὁ κονιορτός. — Ὁ κονιορτός, ἐρεθίζων καὶ πληγώνων τὸν βλενογόνον τοῦ στόματος, τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τοῦ φάρυγγος, δημιουργεῖ οὕτω πρόσφορον ἔδαφος διὰ τὴν ἐπικάθησιν καὶ ἀνάπτυξιν διαφόρων βακτηριδίων καὶ μικροοργανισμῶν (φθίσις, πύον, ἐρεθισμὸς τῶν πνευμόνων κλπ.). Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ λαμβάνεται πρόνοια εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις ἀερισμοῦ, ὥστε ὁ εἰσαγόμενος ἀὴρ νὰ ἀπαλλάσσηται προηγουμένως τοῦ κονιορτοῦ. Ἐπίσης δέον ὅπως ὁ κονιορτὸς τῶν ἐπίπλων καὶ ταπήτων εἰς τὰς αἰθούσας καὶ δωμάτια ἀφαιρῆται δι' ἀπορροφητικῶν μηχανῶν καὶ οὐχὶ δι' ἀνατιναγμοῦ αὐτῶν.

Ἂν εἰς τὴν αἴθουσαν εὑρίσκονται καὶ σώματα θερμάνσεως, ὧν ἡ θερμοκρασία εἶναι ὑψηλοτέρα τῶν 70 - 80 βαθμῶν, τότε τὰ εἰς ἐπαφὴν πρὸς αὐτὰ ἐρχόμενα τεμάχια κόνεως ἀποσυντίθενται, τὰ δὲ προϊόντα αὐτῶν ἐρεθίζουσι τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα, ἐξ οὗ καὶ προκαλεῖται ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὁ εἰσπνεόμενος ἀὴρ εἶναι ξηρός.

Ὑπολογισμὸς τῆς ἀναγκαίας διὰ τὸν ἀερισμὸν ποσότητος ἀέρος. Τὴν ἀνὰ ὥραν ἀπαιτουμένην ποσότητα ἀέρος διὰ τὸν ἀερισμὸν κλειστοῦ τινος χώρου δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν κατὰ τοὺς διαφόρους κατωτέρω ἐκτιθεμένους τρόπους.

1ον Ὁρίζοντες μίαν μεγίστ. ἐπιτρεπομένην θερμοκ.
2ον » ὡρισμένον βαθμὸν ὑγρότητος.
3ον » τὴν περιεκτικότητα εἰς CO^2.
4ον Τῇ βοηθείᾳ ἐμπειρικῶν τύπων.

1ον) Ὑπολογισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μεγίστης ἐπιτρεπομένης θερμοκρασίας. — Ἔστω L ἡ προσδιοριστέα ποσότης ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα ἀνὰ ὥραν πρὸς ἀερισμὸν χώρου οὗτινος ἡ θερμοκρασία δὲν θέλομεν νὰ ὑπερβῇ τοὺς t βαθμούς.

t ἡ ἀναφερθεῖσα θερμοκρασία εἰς ὕψος 1,5 μέτρων ἀπὸ τοῦ δαπέδου.
td ἡ θερμοκρασία τῆς αἰθούσης μετρουμένη εἰς τὴν ὀροφήν.
t'_1 ἡ θερμοκρασία τοῦ εἰσρέοντος ἀέρος.
W_1 ἡ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀποδιδομένη θερμότης ἀνὰ ὥραν.
W_2 ἡ ὑπὸ τῶν φωτιστικῶν σωμάτων ἀποδιδομένη θερμότης ἀνὰ ὥραν.
W_3 ἡ ποσότης θερμότητος, ἡ διαφεύγουσα διὰ τῶν τοίχων κατὰ τὸν χειμῶνα ἢ εἰσδύουσα δι' αὐτῶν κατὰ τὸ θέρος.
W ($=W_1 + W_2 + W_3$) τὸ ἄθροισμα τῶν ἄνω μερικῶν θερμοτήτων.
α συντελεστὴς διαστολῆς τοῦ ἀέρος = 1/273.

Ἡ ἀναγκαία ποσότης ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου:

$$L = \frac{W\,(1+dt)}{0{,}31\,(td - t_1)}$$

Παραθέτομεν κατωτέρω πίνακα δίδοντα ἀμέσως τὰς τιμὰς τοῦ L διὰ τιμὰς τοῦ t ἀπὸ 18—25 βαθμοὺς καὶ διαφορὰν θερμοκρασιῶν td — t_1 ἀπὸ 1—10 βαθμῶν. Αἱ ἀναφερόμεναι τιμαὶ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὴν τιμὴν τοῦ W = 1000.

Πίναξ 1.
Κυβικὰ μέτρα ἀέρος ἀπαιτούμενα ἀνὰ ὥραν πρὸς ἀπομάκρυνσιν 100 Μονάδων θερμότητος.

Διαφορὰ θερμοκρ. td—t_1	Ὡριαία ποσότης ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὴν θερμοκρασίαν t τῆς αἰθούσης							
	18°	19°	20°	21°	22°	23°	24°	25°
1	3484	3496	3508	3520	3531	3544	3556	3567
2	1742	1748	1754	1760	1766	1773	1778	1784
3	1161	1165	1169	1173	1177	1181	1185	1189
4	871	874	877	880	883	886	889	892
5	697	699	702	704	706	709	711	714
6	581	583	585	587	589	591	593	595
7	498	499	501	503	505	506	508	510
8	436	437	438	440	441	443	444	446
9	387	388	390	391	392	394	395	396
10	348	350	351	352	353	354	356	357

Π α ρ ά δ ε ι γ μ α. Ἔστω πρὸς ἀερισμὸν αἴθουσα μήκους 20 μ., πλάτους 15 μ., ὕψους 7 μ., καὶ ἑπομένως χωρητικότητος = 2,100 μ^3. Ἐντὸς τῆς αἰθούσης πρόκειται νὰ συναθροισθῶσι 300 ἄτομα. Δίδεται ἡ θερμοκρασία τοῦ εἰσρέοντος ἀέρος t_1 = +18 βαθμούς. Ἡ ἐντὸς τῆς αἰθούσης θερμοκρασία δέον νὰ μὴ ὑπερβῇ τοὺς +20 βαθμούς.

Ἡ ἀπώλεια θερμότητος διὰ τῶν τοίχων τῆς αἰθούσης ἔστω ἀνὰ ὥραν = 4000 μονάδας θερμότητος. Ὁ φωτισμὸς τῆς αἰθούσης ἐπιτυγχάνεται διὰ λαμπτήρων ἠλεκτρικῶν μεταλλικῆς ἰνός.

Δεχόμεθα ὅτι ὁ χῶρος εἶναι πλήρως πεπληρωμένος καὶ ἑπομένως

W_1 = 50 μονάδες θερμότητος ὡριαίως ἀνὰ ἄτομον, ἤτοι ἐν ὅλῳ = 15000
W_2 = 0
W ($= W_1 + W_2 - W_3$) = 15000 - 4000 = 11000

$$L = \frac{11000\,(1+\alpha 20)}{0{,}31\,(td - 18)}$$

Ἡ θερμοκρασία td τῆς ὀροφῆς ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου td = t + 0,03. t. (h − 3) = 20 + 0,03. 20 (7 − 3) = 22,40, ἢ περίπου 23, ἔνθα h παριστᾷ τὸ ὕψος τῆς αἰθούσης. Ἀντικαθιστῶντες ἄρα ἔχομεν:

$$L = \frac{11000.\ 1.\ 07}{0{,}3\,(23 - 18)} = 7800 \text{ κυβικὰ μέτρα περίπου.}$$

Ἐν τούτοις ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι πάντα τὰ μέρη τοῦ ἀέρος ἀποκτῶσιν ἐξερχόμενα τὴν θερμοκρασίαν τῆς ὀροφῆς, δεχόμεθα εἰς μὲν τὴν περίπτωσιν τοῦ ἀερισμοῦ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ὅτι τὰ 2/3 τοῦ ἀέρος, εἰς δὲ τὴν τῆς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ὅτι τὸ 1/3 τοῦ ἀέρος ἀποκτᾷ τὴν θερμοκρασίαν τῆς ὀροφῆς. Κατὰ ταῦτα, εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν αὐξά-

Digitized by Google

νεται ἡ ποσότης τοῦ ἀέρος εἰς 11700 κυβ. μέτρα περίπου, εἰς δὲ τὴν δευτέραν εἰς 14600 κυβ. μέτρα περίπου ἀνὰ ὥραν.

Τοὺς ἄνω εὑρεθέντας ἀριθμοὺς διαιροῦντες διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀτόμων, εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν διὰ τοῦ 300, λαμβάνομεν τὴν ἀνὰ ἄτομον ὡριαίως ἀπαιτουμένην ποσότητα ἀέρος, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ θερμοκρασία τῆς αἰθούσης κάτω τοῦ τεθέντος ὁρίου τῶν 20 βαθμῶν, ἥτις εἶναι διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν: Ἐὰν ὁ ἀερισμὸς γίνεται ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω = 38,8 Μονάδες Θ. κατ' ἄτομον,

ἐὰν δὲ ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὸ κάτω = 49 Μονάδες Θ. κατ' ἄτομον.

Ταχύτερον δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν τὴν ποσότητα L χρησιμοποιοῦντες τὸν προαναφερθέντα πίνακα. Οὗτος διὰ td — t_1 = 5 καὶ t = 20 δίδει τὴν τιμὴν 702, ἀναλογοῦσαν διὰ 1000 μονάδας θερμότητος· πολλαπλασιάζοντες ἑπομένως ἐπὶ 11 λαμβάνομεν κατὰ προσέγγισιν $L = 702 \times 11 = 7722$ (ἀντὶ 7800).

2) Ὑπολογισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένης ὑγρότητος.

Ἔστωσαν:

L = Ἡ ἀνὰ ὥραν παρεχομένη ποσότης ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα, ἀνηγμένη εἰς τὴν θερμοκρασίαν t τῆς αἰθούσης.

J = Ἡ ἀνὰ ἄτομον ἀναλογοῦσα χωρητικότης τῆς αἰθούσης εἰς κυβικὰ μέτρα.

z = Ἡ διάρκεια τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς αἰθούσης εἰς ὥρας.

A = Ἡ ὡριαίως ἀποδιδομένη ποσότης ὑγρότητος (ὑδρατμῶν) εἰς χιλιόγραμ. ἀνὰ ἄτομον.

m_1 Ἡ κατὰ τὴν ἔναρξιν καὶ m_2 ἡ κατὰ τὴν λῆξιν τῆς χρησιμοποιήσεως περιεκτικότης εἰς ὑγρότητα (ὑδρατμοὺς) ἑνὸς κυβικοῦ μέτρου ἀέρος, ἐκπεφρασσμένη εἰς χιλιόγραμμα.

n Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων τῶν κατεχόντων τὴν αἴθουσαν.

a Ἡ ἀνὰ κυβικὸν μέτρον εἰσαγομένου ἀέρος, θερμοκρασίας t_0, περιεχομένη ὑγρότης εἰς χιλιόγραμμα.

$$\frac{\frac{J}{z} \cdot (m_1 - m_2) + n\,A}{\frac{m_1 + m_2}{2} - a\,\frac{1 + \alpha t_0}{1 + \alpha t}}$$

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς χρησιμοποιήσεως:

$$m_1 = a\,\frac{1 + \alpha t_0}{1 + \alpha t}$$

Ἀντικαθιστῶντες λαμβάνομεν:

$$L = \frac{2\,n\,A}{m_2 - a\,\frac{1 + \alpha t_0}{1 + \alpha t}} - \frac{2\,J}{z}$$

Ὁ κατωτέρω σημειούμενος πίναξ 2 ὑπελογίσθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄνω τύπου.

Δεικνύει τὴν ὡριαίως ἀπαιτουμένην ποσότητα ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα, ἀνηγμένην εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς αἰθούσης, διὰ χώρους πλήρως πεπληρωμένους, ὑπολογισμένην δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς ὑγρότητα περιεκτικότητος, ὑπὸ θερμοκρασίαν +10° βαθμῶν καὶ ὑγρότητα 80 % τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, καὶ διὰ περιορισμὸν τῆς ὑγρότητος τῆς αἰθούσης κάτω τῶν 70 %.

Πίναξ 2

Χῶρος εἰς κυβικὰ μέτρα ἀναλογῶν κατὰ ἄτομον	Θερμοκρασία τῆς αἰθούσης	Ἀπαιτουμένη ποσότης ἀέρος διὰ χρησιμοποίησιν τῆς αἰθούσης ἐπὶ ὥρας 1	2	3	4	5	6	7	8
4	20	25	29	30	31	31	32	32	32
	21	21	25	26	27	27	28	28	28
	22	17	21	23	23	24	24	24	24
	23	15	19	20	21	21	21	21	22
6	20	21	27	29	30	31	31	31	32
	21	17	23	25	26	27	27	27	28
	22	13	19	21	22	23	23	24	24
	23	11	17	19	20	20	21	21	21
8	20	17	25	28	29	30	30	31	31
	21	13	21	24	25	26	26	27	27
	22	9	17	20	21	22	23	23	23
	23	7	15	17	19	19	20	20	21
10	20	13	23	27	28	29	30	31	31
	21	9	19	22	24	25	26	26	27
	22	5	15	19	20	21	22	22	23
	23	3	13	16	18	19	19	20	20
12	20	9	21	25	27	28	29	30	30
	21	5	17	21	23	24	25	26	26
	22	1	13	17	19	21	21	22	22
	23	—	11	15	17	18	19	19	20
15	20	3	18	23	25	27	28	29	30
	21	—	14	19	22	23	24	25	25
	22	—	10	15	18	19	20	21	20
	23	—	8	13	15	17	18	18	22
18	20	—	15	21	24	26	27	28	29
	21	—	11	17	20	22	23	24	25
	22	—	7	13	16	18	19	20	21
	23	—	5	11	14	15	17	18	18
20	20	—	13	20	23	25	26	28	29
	21	—	9	16	19	21	22	23	24
	22	—	5	12	15	17	19	20	20
	23	—	3	9	13	15	16	17	18

Παράδειγμα. Μὲ τὰ αὐτά, ὡς καὶ εἰς τὸ προηγούμενον παράδειγμα, δεδόμενα καὶ διὰ διάρκειαν χρησιμοποιήσεως τῆς αἰθούσης ὀκτὼ ὡρῶν. Ἀναλογοῦσα ἀνὰ ἄτομον χωρητικότης=7 κυβικὰ μέτρα.

Ἐκ τοῦ πίνακος λαμβάνομεν διὰ θερμοκρασίαν τῆς αἰθούσης ἴσην πρὸς 20 βαθμοὺς τὴν τιμὴν τοῦ L=31,5 κυβικὰ μέτρα ἀέρος περίπου ὡριαίως κατ' ἄτομον.

Ἡ ἀπαιτουμένη ποσότης ἀέρος εἶναι κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην μικροτέρα τῆς προηγουμένως ὑπολογισθείσης.

3) Ὑπολογισμὸς ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος περιεκτικότητος.

Ἔστωσαν:

L = ἡ ὡριαίως ἀπαιτουμένη ποσότης ἀέρος διὰ τὸν ἀερισμὸν εἰς κυβικὰ μέτρα, ἀνηγμένη εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῆς αἰθούσης t.

J = ὁ χῶρος τῆς αἰθούσης εἰς κυβικὰ μέτρα.

P_1/P_2 = ἡ περιεκτικότης εἰς κυβικὰ μέτρα διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἀνὰ κυβικὸν μέτρον ἀέρος τῆς αἰθούσης, ἐχούσης θερμοκρασίαν t, κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς χρησιμοποιήσεως καὶ κατὰ τὴν λῆξιν, ἤτοι μετὰ z ὥρας.

a = ἡ περιεκτικότης εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ἑνὸς κυβικοῦ μέτρου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος θερμοκρασίας t_0 εἰς κυβικὰ μέτρα.

n = ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποδιδουσῶν διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος πηγῶν ἐντὸς τῆς αἰθούσης.

k = ἡ ὡριαία παραγωγὴ εἰς κυβικὰ μέτρα διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος ἑκάστης τῶν προαναφερθεισῶν πηγῶν.

z = ὁ χρόνος τῆς χρησιμοποιήσεως τῆς αἰθούσης.

Θὰ ἔχωμεν:

$$L = \frac{J}{z} \ln \frac{P_1 - a\,\frac{1 + at_0}{1 + at}}{P_2 - a\,\frac{1 + at_0}{1 + at}}$$

Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐξισώσεως ταύτης κατεστρώθη ὁ κατωτέρω πίναξ 3, δεικνύων τὴν ὡριαίως ἀπαιτουμένην ποσότητα ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα διὰ τὸν ἀερισμόν, ὑπολογιζομένην ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένης περιεκτικότητος εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος:

τερος ἐξέρχεται ὁ μεμολυσμένος ἀήρ. Ἄλλοτε αἱ ἀνώτεραι ὑελοθυρίδες κατασκευάζονται κινηταὶ περὶ ὁριζόντιον ἄξονα, ἵνα ἀνοίγωνται πρὸς τὰ ἔσω, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ πλάγια φέρουσι τεμάχια λευκοσιδήρου παρεμποδίζοντα τὴν πρὸς τὰ πλάγια καὶ κάτω διεύθυνσιν τοῦ εἰσβάλλοντος ἀέρος (ἀεριστικὴ βαλβὶς Sheringham). Συνηθίζονται ἐπίσης ἐπὶ τῶν παραθύρων αἱ κλιμακοειδῶς τοποθετούμεναι ὑέλιναι πλάκες, αἱ κατὰ βούλησιν στρεφόμεναι περὶ τὸν ἄξονά των (Guzzi). Ἀξιοσημείωτοι εἶναι καὶ οἱ ὕελο πίνακες τοῦ Castaing οἵτινες συνίστανται ἐκ δύο παραλλήλων ὑελοπινάκων, ἐχόντων ἀπόστασιν 1-2 ἑκμ. καὶ ἀνεῳγμένων τοῦ

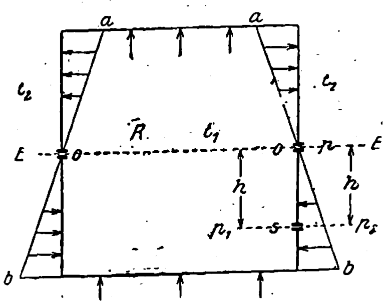

Σχ. 4

μὲν ἐξωτερικοῦ εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος, τοῦ δ' ἐσωτερικοῦ εἰς τὸ κατώτερον. Ἐν νοσοκομείοις ὁ καθαρὸς ἀὴρ εἰσέρχεται διὰ σωλήνων ἐκστομουμένων ὑπὸ τὰς κλίνας τῶν ἀρρώστων· ὁ δὲ μεμολυσμένος ἀπάγεται δι' ἐξόδων εὑρισκομένων κατὰ τὸ μέσον τῆς στέγης, ἥτις, προέχουσα καθ' ἅπαν τὸ μῆκος τοῦ περιπτέρου, φέρει ἐπὶ τὰ πλάγια ἴδια χάσματα, κατ' ἀρέσκειαν ἀνοιγόμενα ἢ κλειόμενα.

Τὸ ἁπλούστατον καὶ συνηθέστατον εἶδος φυσικοῦ ἀερισμοῦ εἶναι τὸ ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἄνοιγμα τῶν παραθύρων καὶ τῶν θυρῶν καὶ ἡ δημιουργία ἰσχυροῦ ρεύματος ἀέρος. Τὰ παράθυρα τὴν μὲν ἄνοιξιν καὶ τὸ θέρος δέον νὰ μένωσι διαρκῶς ἀνοικτά, τὸν δὲ χειμῶνα ν' ἀνοίγωνται καθ' ἑκάστην δευτέραν ὥραν ἐπὶ 2-3 λεπτά, καθ' ἃ πρὸς ἀποφυγὴν ψύξεως οἱ ἔνοικοι δύνανται ν' ἀποσύρωνται εἰς ἄλλο δωμάτιον τῆς οἰκίας. Διὰ δύο ἀντικρυζόντων ἄλληλα παραθύρων, ὕψους 3 μέτρων καὶ πλάτους 1,50 μ., μὲ ρεῦμα ἤρεμον, διέρχονται διά τινος δωματίου 180 κυβ. μέτρα ἀέρος

Πίναξ 3.

Προέλευσις διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος	C_2 ὡριαία ἀπόδοσις εἰς μ^3	Ἀπαιτουμένη ποσότης ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα πρὸς ἀερισμὸν διὰ νὰ μὴ αὐξηθῇ ἡ εἰς CO^2 περιεκτικότης τοῦ ἀέρος τῆς αἰθούσης ἄνω τῶν 0,7 %	0,8 %	0,9 %	1,0 %	1,1 %	1,2 %	1,3 %	1,4 %	1,5 %
Ἐργάτης ἐργαζόμενος...	0,036	120	90	72	60	51,4	45	40	36	32,7
» ἀναπαυόμενος...	0,023	76,7	57,5	46	38,3	32,9	28,8	25,6	23	20,9
Ἐνῆλιξ............	0,020	66,7	50	40	33,3	28,6	25	22,2	20	18,2
Νέος............	0,016	53,3	40	32	26,7	22,9	20 0	17,8	16,0	14,5
Παῖς............	0,010	33,3	25	20	16,7	14,3	12,5	11,1	10,0	9,1
Φωταέριον 1 μ^3 θερμοκρ. 20°	0,61	2033	1525	1220	1017	871	763	678	610	555

Παράδειγμα. Ὁρίζοντες ὅτι ἡ περιεκτικότης εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος τοῦ ἀέρος τῆς δοθείσης αἰθούσης δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῇ τὸ 1, 5% λαμβάνομεν ἐκ τοῦ πίνακος τὴν τιμὴν τοῦ

L=18,2 κυβικὰ μέτρα ἀνὰ ἄτομον, ὡριαίως, ἐξ ἧς βλέπομεν ὅτι ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος περιεκτικότητος ὑπολογισθεῖσα τιμὴ τοῦ L εἶναι κατὰ πολὺ μικροτέρα τῆς κατὰ τοὺς δύο προαναφερθέντας τρόπους ὑπολογισθείσης.

4) Πρακτικὸς ὑπολογισμὸς τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὸν ἀερισμὸν ποσότητος ἀέρος. Αὕτη ὑπολογίζεται:

α) Διὰ κοινοβούλια, θέατρα, αἰθούσας συγκεντρώσεων, σχολεῖα κλπ.

κατὰ τὸν χειμῶνα 20-30 κυβ. μέτ. ὡριαίως κατ' ἄτομ.
» » θέρος 40-50 » » » » »
β) Διὰ δεσμωτ. 15-20 » » » » »
γ) Διὰ κατοικίας ἀπαιτεῖται ἀερισμὸς ἴσος πρὸς 1-2 φορὰς τὴν χωρ. αὐτῶν ὡριαίως
» ξενῶνας 3-5 » » » » »
» ἀποδυτήρ. 2-3 » » » » »
» ἀποχωρητ. 3-5 » » » » »
» μαγειρ. ἕως 40 » » » » »

Φυσικὸς καὶ τεχνητὸς ἀερισμός.— Δύο κυρίως τρόποι ἀερισμοῦ ὑπάρχουσιν, ὁ φυσικὸς καὶ ὁ τεχνητός. Ὁ φυσικὸς ἀερισμὸς ἐκτελεῖται διὰ τοῦ διαχωρητοῦ καὶ πορώδους τῶν ὑλικῶν τῶν τοίχων καὶ τῆς στέγης καὶ διὰ τῶν σχισμῶν τῶν θυρῶν καὶ τῶν παραθύρων, ὀφειλόμενος εἰς τὴν ἐπὶ τῶν τοίχων πίεσιν τοῦ ἀέρος καὶ τὴν διαφορὰν τῆς ἐσωτερικῆς πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν θερμοκρασίαν. Ὁ τοιοῦτος ὅμως ἀερισμὸς δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν, καθόσον δὲν εἶναι πάντοτε ἀπηλλαγμένος ἀναθυμιάσεων. Πρὸς ἐπίτευξιν διαρκοῦς ἀερισμοῦ τῶν δωματίων, δέον νὰ διανοίγωνται ἐπὶ τῶν τοίχων ἢ τῶν ὑελοπινάκων ὀπαὶ ἀεραγωγοί, εἰς μικρὰν μὲν ἀπὸ τοῦ δαπέδου ἀπόστασιν ἐκεῖναι, δι' ὧν εἰσέρχεται ὁ καθαρὸς ἀήρ, ἐγγὺς δὲ τῆς ὀροφῆς ἐκεῖναι, δι' ὧν ὡς ἐλαφρό-

εἰς διάστημα ἑνὸς λεπτοῦ· ἐν ᾧ ἄνευ ρεύματος, τουτέστι δι' ἑνὸς μόνον παραθύρου, εἰσέρχονται μόνον 50 κυβ. μέτρα. Ἐξ οὗ καταφαίνεται, ὅτι, ἵνα ἀερισθῇ ταχέως καὶ ἀποτελεσματικῶς δωμάτιόν τι, πρέπει νὰ σχηματισθῇ ρεῦμα ἀέρος· διότι ἡ ἁπλῆ ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος ἐν ἠρεμίᾳ δὲν ἀποδιώκει ἐπαρκῶς τὸν ἐν τῷ δωματίῳ αἰωρούμενον κονιορτὸν καὶ ἰδίᾳ τὰ μικρόβια.

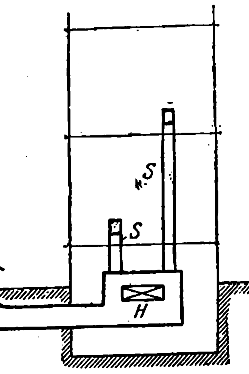

Σχ. 5

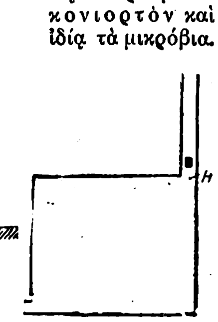

Σχ. 6

Πρέπει δὲ νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι τὸ ρεῦμα τὸ συγκεντρούμενον ἐπὶ περιωρισμένης ἐπιφανείας τοῦ σώματος ἡμῶν, δύναται νὰ βλάψῃ· ὄχι ὅμως καὶ τὸ εὐρὺ ρεῦμα τὸ σχηματιζόμενον δι' εὐρείας διανοίξεως παραθύρων καὶ θυρῶν, τὸ ὁποῖον περιλούει ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Τὰ δωμάτια τοῦ ὕπνου δέον ν' ἀφίνωνται ἀνοικτὰ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, εἰ δυνατὸν δὲ καὶ τὴν νύκτα, καὶ τὸν χειμῶνα ἀκόμη· ἀρκεῖ τὰ καλύμματα τῆς κλίνης νὰ εἶναι ἐπαρκῆ, ἢ πρὸ τῆς κατακλίσεως νὰ θερμαίνηται ἡ κλίνη. Δι' ὅσους φοβοῦνται ν' ἀφίνωσιν ἀνοικτὰ παράθυρα κατὰ τὸν χειμῶνα, συνιστᾶται ν' ἀφίνουν ἀνοικτὸν τὸ παράθυρον τοῦ παρακειμένου δωματίου καὶ ἀνοικτὴν τὴν θύραν τοῦ ἰδικοῦ

Digitized by Google

των. Αἱ αἴθουσαι τῶν παραδόσεων δέον ν' ἀερίζωνται δι' ἐντελοῦς ἀνοίγματος τῶν παραθύρων κατὰ τὰ διαλείμματα, καθ' ἃ ὑποχρεωτικῶς δέον νὰ κενοῦται ἡ τάξις. Ὁ ἀὴρ τῶν στρατιωτικῶν θαλάμων δέον σταθερῶς ν' ἀνανεοῦται τὴν ἡμέραν διὰ τῶν παραθύρων, τὴν δὲ νύκτα διὰ τῶν *ἀεριστήρων* μετὰ δὲ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἔγερσιν καὶ ὅταν οἱ ἄνδρες εἶναι ἐνδεδυμένοι, ὅλα τὰ παράθυρα τῆς μιᾶς πλευρᾶς ν' ἀνοίγωνται καί, εὐθὺς ὡς οἱ στρατιῶται ἐξέλθωσιν, οἱ θάλαμοι ν' ἀερίζωνται ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον. Ἰδιαιτέρα μέριμνα καὶ προσοχὴ δέον νὰ καταβάλλωνται διὰ τὸν ἀερισμὸν τῶν

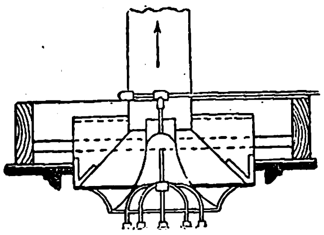

Σχ. 7

βιομηχανικῶν καταστημάτων καὶ ἰδίως ἐκείνων, ὧν ἡ ἀτμόσφαιρα πληροῦται κονιορτοῦ ἢ δηλητηριωδῶν ἀερίων, οἷον σιδηρουργείων, ἀνθρακαποθηκῶν, ζυθοποιείων, τυπογραφείων, κατοπτροποιείων κλπ.

Κατὰ τὸν τεχνητὸν ἀερισμὸν ἀπαιτεῖται ἰδία μηχανικὴ δύναμις, ὅπως θέσῃ εἰς κίνησιν τὸν ἀέρα. Καὶ ἂν μὲν ἡ δύναμις αὕτη ἀπάγῃ τὸν ἀέρα, τὸ

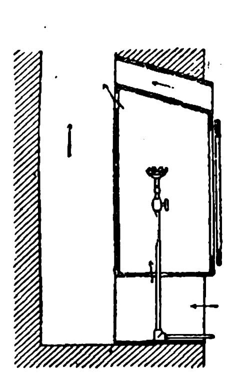

Σχ. 8

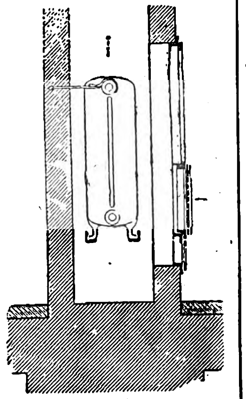

Σχ. 9

σύστημα λέγεται ἀπορροφητικόν, χρήσιμον ἐπὶ ἀποχωρητηρίων ἢ θαλάμων ἀσθενῶν. Ἂν δὲ διοχετεύῃ τὸν προσαγόμενον ἀέρα, τὸ σύστημα καλεῖται ὠστικόν. Τὸ δεύτερον τοῦτο σύστημα εἶναι γενικῶς προτιμότερον, καθόσον μᾶς παρέχει τὸ πλεονέκτημα νὰ παραλαμβάνωμεν ἔξωθεν ἐξηκριβωμένως καθαρὸν ἀέρα. Τὸν τοιοῦτον ἀέρα λαμβάνομεν ὡς οἷόν τε ὑψηλότερον.

Ἄριστον μέσον τεχνητοῦ ἀερισμοῦ κατὰ τὸν χειμῶνα ἔχομεν τὴν καίουσαν ἑστίαν ἢ τὴν θερμάστραν, ἥτις διαρκῶς ἀπορροφᾷ τὸν ἀέρα τῆς αἰθούσης, τὸν χρησιμεύοντα πρὸς διατή-

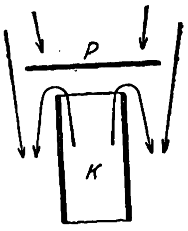

Σχ. 10

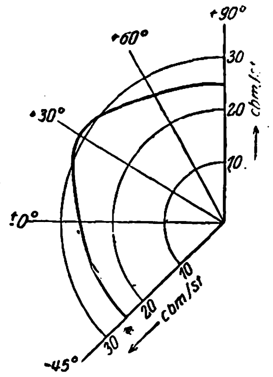

Σχ. 11

ρησιν τῆς πυρᾶς αὐτῆς. Ὁ χρησιμοποιούμενος ἀὴρ ἀπομακρύνεται ἐν μέρει μετὰ τῶν ἀερίων διὰ τοῦ σωλῆνος, ἀναπληροῦται δὲ διὰ τοῦ ἔξωθεν εἰσερχομένου ἀέρος. Ὁ διὰ θερμάστρας ἀερισμός, κατάλληλος διὰ σχολεῖα καὶ μικρὰ ἐργαστήρια, ἐπιτυγχάνεται κυρίως ἐφ' ὅσον καίει αὕτη. Ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν εἶναι ἀνημμένη ἡ θερμάστρα, δὲν πρέπει νὰ κλείηται, καθόσον καὶ πάλιν δύναται ὁπωσδήποτε διὰ τοῦ σωλῆνος νὰ φέρῃ εἰς συγκοινωνίαν τὸν διεφθαρμένον ἀέρα τοῦ κλειστοῦ χώρου πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν ἀτμόσφαιραν.

Ὁ δι' *ἀνεμιστήρων* ἀερισμὸς ἀπαιτεῖ τὴν χρησιμοποίησιν κινητηρίου δυνάμεως, ὡς ὁ ἀτμός, τὸ ὕδωρ, ὁ ἠλεκτρισμὸς κλπ. Καὶ ὁ ἄνεμος δ' ἐπίσης δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς κινητήριος διὰ τὸν τεχνητὸν ἀερισμὸν δύναμις, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε. Πρὸς τοῦτο τοποθετοῦμεν ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν σωλήνων ἀπαγωγῆς τὰ *ἀνεμόστροφα*, εἰδικοὺς κυλίνδρους ἐκ λευκοσιδήρου ἢ ψευδαργύρου, ὧν συνηθέστερα εἶναι τὰ τοῦ Wolpert, ἁπλᾶ ἢ μετὰ σημαίας. Ὅταν ἐπ' αὐτῶν προσπνεύσῃ ὁ ἄνεμος, παράγεται ἀραίωσις τοῦ πέριξ ἀέρος καὶ ἀπορρόφησις τοῦ ἐν τῷ σωλῆνι. Τὰ ἀνεμόστροφα ἐπὶ τῶν καπνοδόχων ἀπάγουν καὶ τὸν καπνόν.

Τὰ μέσα ἀερισμοῦ. — 1) *Σχέσις τῶν πιέσεων ἐντὸς κλειστοῦ χώρου.* Ἔστω πρὸς ἀερισμὸν κλειστός τις χῶρος R. Ἐφ' ὅσον τὰ τοιχώματα αὐτοῦ εἶναι τελείως στεγανά, εἶναι ἀδιάφορον ἂν ὁ ἀερισμὸς ἐπιτυγχάνεται δι' ἀπορροφήσεως ἢ δι' ἐμ-

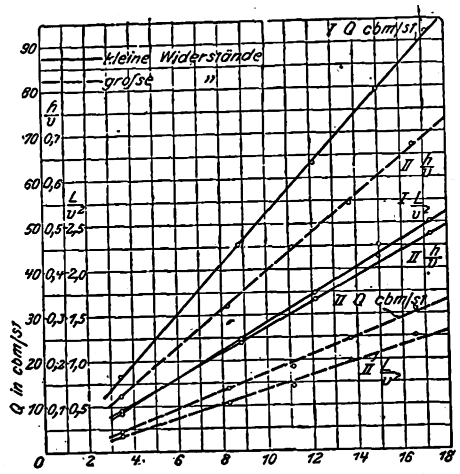

Σχ. 12.—Διάγραμμα τῶν $Q, \frac{h}{v}, \frac{L}{v^2}$ συναρτήσει τῆς ταχύτητος διὰ ἀπορροφητῆρα ὑποδείγματος Schulzer. Γωνία προσβολῆς = 0

φυσήσεως. Πρακτικῶς ὅμως οὐδέποτε δύνανται νὰ θεωρηθῶσι τὰ τοιχώματα ὡς τελείως στεγανά, δι' αὐτὸ δὲ καὶ διαφέρουσιν οἱ δύο τρόποι ἀερισμοῦ οὐσιωδῶς ἀλλήλων.

Ἐντὸς τοῦ θεωρουμένου κλειστοῦ χώρου, ἕνεκα τῆς διαφορᾶς τῆς ἐσωτερικῆς θερμοκρασίας ἀπὸ

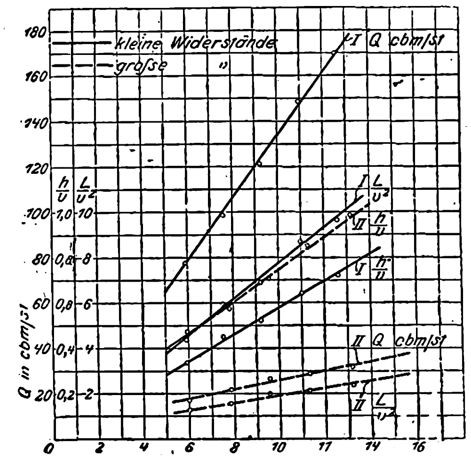

Σχ. 13.—Διάγραμμα τῶν $Q, \frac{h}{v}, \frac{L}{v^2}$ συναρτήσει τῆς ταχύτητος, διὰ ἐμφυσητῆρα ὑποδείγματος τοῦ ἐργαστηρίου I. Γωνία προσβολῆς=0.

τῆς ἐξωτερικῆς, σχηματίζονται πιέσεις διαφέρουσαι τῶν ἐξωτερικῶν, ἐφ' ὅσον δὲ τὰ τοιχώματα δὲν εἶναι στεγανά, γεννῶνται δύο ζῶναι ρευμάτων, ἡ μία εἰσόδου καὶ ἡ ἄλλη ἐξόδου τοῦ ἀέρος, χωριζόμεναι ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ οὐδετέρου καλουμένου ἐπιπέδου, τὸ ὁποῖον κεῖται εἰς τὸ μέσον περίπου τοῦ ὕψους τῆς αἰθούσης. Τὸ Σχ. 4 παριστᾷ τὸ διάγραμμα τῆς διανομῆς τῶν πιέσεων. Τὸ οὐδέτερον ἐπίπεδον κατέχει τὴν θέσιν ΕΕ. Ἐφ' ὅσον ἡ ἐσωτερικὴ θερμοκρασία t_1 εἶναι ἀ-

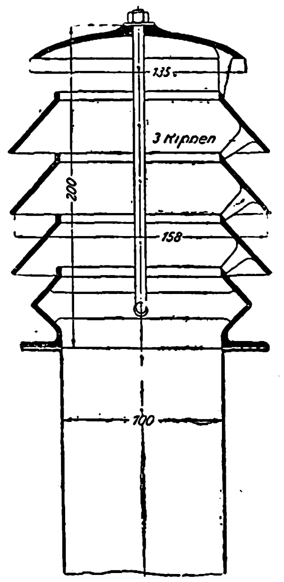

Σχ. 14. — Ἀπορροφητὴρ ὑποδείγματος Schulzer

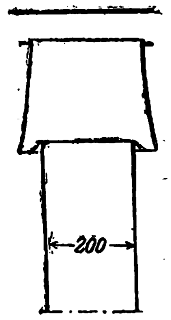

Σχ. 15

νωτέρα τῆς ἐξωτερικῆς t_2, αἱ κάτω τοῦ οὐδετέρου ἐπιπέδου πιέσεις εἶναι μικρότεραι, αἱ δὲ ἄνω αὐτοῦ μεγαλύτεραι τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως P_2. Δημιουργοῦνται οὕτως ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν πιέσεων δύο ζῶναι ρευμάτων, ἡ κατωτέρα εἰσόδου, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπόθλιψιν, καὶ ἡ ἀνωτέρα ἐξόδου, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπέρθλιψιν.

Εἰς αἰθούσας, ἔνθα πρέπει ν' ἀποφύγωμεν τὴν ἐμφάνισιν ρευμάτων (θέατρα, σχολεῖα, αἰθούσας συγκεντρώσεων κτλ.), τὸ οὐδέτερον ἐπίπεδον δέον ὅπως καταβιβάζηται μέχρι τοῦ δαπέδου, καὶ τοῦτο ἵνα δημιουργῆται καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῆς αἰθού-

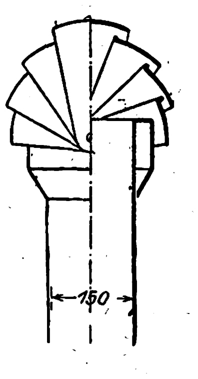

Σχ. 16

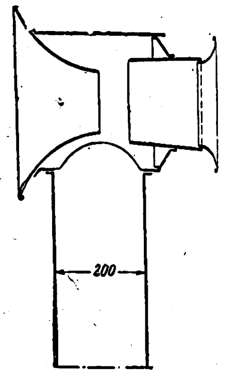

Σχ. 17

σης ὑπέρθλιψις, ἥτις νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἐκ τῶν θυρῶν, παραθύρων κτλ. εἴσοδον ἐξωτερικῶν ρευμάτων. Τοὐναντίον εἰς χώρους, ἔνθα ἀναπτύσσονται δυσάρεστοι καὶ πνιγηραὶ ὀσμαί, δέον ὅπως τὸ οὐδέτερον ἐπίπεδον ἀναβιβάζηται μέχρι τῆς ὀροφῆς, δημιουργῆται δὲ οὕτω καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῆς αἰθούσης ἢ τοῦ δωματίου ὑπόθλιψις, προκαλοῦσα τὴν διὰ τῶν θυρῶν, παραθύρων καὶ διαφόρων ἐν

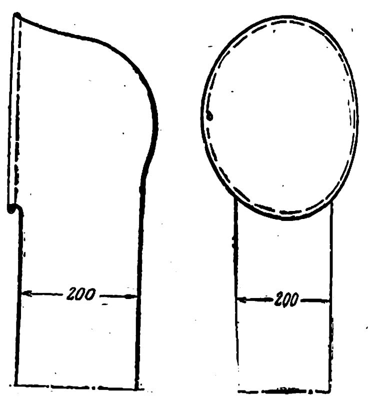

Σχ. 18

γένει ἀνοιγμάτων ἀθρόαν εἰσροὴν ἐξωτερικοῦ ἀέρος.

Μετάθεσιν πρὸς τὰ κάτω τοῦ οὐδετέρου ἐπιπέδου ἐπιτυγχάνομεν:

α) κατσσκευάζοντες ὀχετὸν προσαγωγῆς εἰς τὸ κατώτερον σημεῖον τῆς αἰθούσης (μεγάλης διατομῆς) μικρᾶς ἀντιστάσεως καὶ ὀχετὸν ἐξαγωγῆς με-

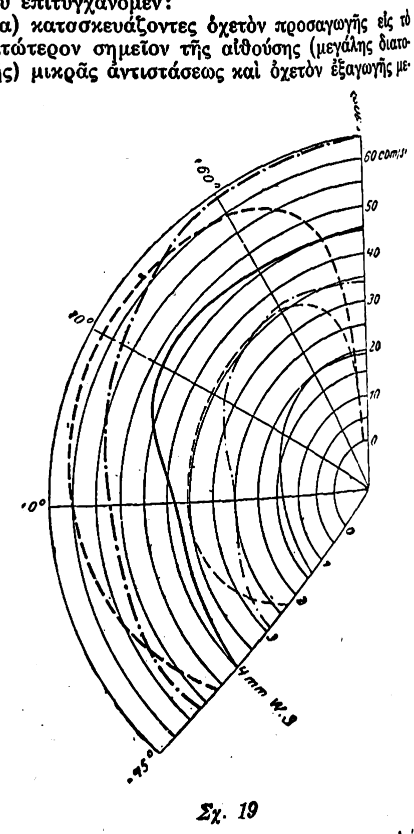

Σχ. 19

γάλης ἀντιστάσεως (μικρᾶς διατομῆς) εἰς τὸ ἀνώτερον σημεῖον τῆς αἰθούσης.

β) ἐμφυσῶντες τὸν πρὸς ἀερισμὸν προσαγόμενον ἀέρα διὰ ἐμφυσητήρων ἢ ἀεριστήρων καὶ δυσχεραίνοντες συγχρόνως τὴν διάβασιν τοῦ ἐξερχομένου ἀέρος διὰ τῶν ὀχετῶν ἐξαγωγῆς.

Digitized by Google

Μετάθεσιν πρὸς τὰ ἄνω ἐπιτυγχάνομεν:

α) κατασκευάζοντες εἰς τὸ ἀνώτερον σημεῖον ὀχετὸν ἐξαγωγῆς μικρᾶς ἀντιστάσεως καὶ ὀχετὸν προσαγωγῆς μεγάλης ἀντιστάσεως εἰς τὸ κατώτερον·

β) ἀπορροφῶντες τὸν πρὸς ἀερισμὸν ἀέρα δι' ἀπορροφητήρων καὶ δυσχεραίνοντες συγχρόνως τὴν διάβασιν αὐτοῦ διὰ τῶν ὀχετῶν εἰσαγωγῆς.

2) *Ὁ φυσικὸς ἀερισμός*. Κατὰ τοὺς Lang καὶ Josebruch, ὁ φυσικὸς ἀερισμὸς ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου

$$L = \frac{F c (p - p_0)^2}{e}$$

ἔνθα

L = Ὡριαία ποσότης ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα.

c = Συντελεστὴς διαπεράσεως, ἤτοι ἡ ποσότης τοῦ ἀέρος ἡ ἀνὰ ὥραν διερχομένη διὰ τοίχου ἐπιφανείας 1 τετρ. μέτρου καὶ πάχους 1 μέτρου ὑπὸ διαφορὰν πιέσεως 1 χιλιογράμμου ἀνὰ τετρ. μέτρον.

$p - p_0$ = Διαφορὰ πιέσεων (ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν) τοῦ τοίχου εἰς χιλιόγραμμα ἀνὰ τετρ. μέτρον.

e = Τὸ πάχος τοῦ τοίχου εἰς μέτρα.

Κατὰ τὸν Lang, ὁ συντελεστὴς c λαμβάνεται:

διὰ λίθον	= 0,000125
» πλίνθον κοινὴν	= 0,000201
» » ὁλλανδικὴν στιλπνὴν	= 0,000000
» » » μὴ »	= 0,000145
» ἀμμοκονίαν	= 0,000007
» σκυροκονίαμα	= 0,000258
» τσιμέντο Portland	= 0,000137
» γύψον	= 0,000041
» δρῦν	= 0,000007
» πεύκην	= 0,001010

Ἐκ τῶν τιμῶν τοῦ c φαίνεται ἀμέσως ὅτι ὁ ἀερισμὸς μέσῳ τῶν οἰκοδομικῶν ὑλῶν εἶναι ἐλάχιστος, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως δὲ διαφόρων ἐπιχρισμάτων, ἐπενδύσεων καὶ ταπήτων μειοῦται ἔτι μᾶλλον.

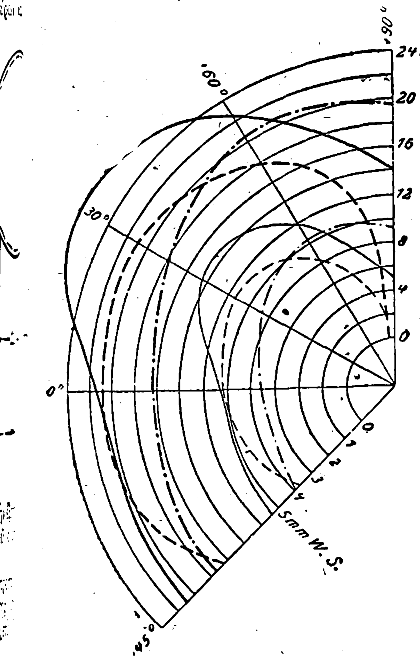

Σχ. 20

Ἔχει παρατηρηθῆ ὅτι ἡ φυσικῶς ἐναλλασσομένη ποσότης τοῦ ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα (φυσικὸς ἀερισμὸς) ἰσοῦται, περίπου ἀνὰ ὥραν, πρὸς τὸν ὄγκον τῆς αἰθούσης, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ μὴ στεγανὸν τῶν θυρῶν καὶ παραθύρων καὶ ὄχι ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ διαπερατὸν τῶν οἰκοδομικῶν ὑλῶν. Ἐξ ἄλλου ὁ φυσικὸς ἀερισμὸς ἐπηρεάζεται πολὺ ἀπὸ τὰς καιρικὰς μεταβολὰς (πίεσις τοῦ ἀνέμου, ὑγρασία κ. λ. π.). Διὰ πάντας τοὺς ἄνω λόγους ἀκριβὴς ὑπολογισμὸς τούτου καθίσταται ἀδύνατος.

Διὰ τῆς ἐπιχρίσεως τῶν τοίχων διὰ διαφόρων ὑλῶν ἐλαττοῦται τὸ διαπερατὸν τούτων κατὰ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν τῶν ὑλικῶν:

Ἀσβεστόχρωμα.

Ὑδρόχρωμα.

Ἐλαιόχρωμα (ἀμέσως ἀδιαπέρατον).

Ἐπίχρισμα δι' ἀνθρακικοῦ καλίου Wasserglas σὺν τῷ χρόνῳ καθίσταται ἀδιαπέρατον.

Διὰ τῆς ἐμποτίσεως δι' ὕδατος ἐλαττοῦται τὸ διαπερατὸν τῶν ὑλικῶν.

Ἀμμόλιθος (ἀμμίτης), κατὰ πλίνθον, κατὰ	80%
Ἀμμοκονίαμα »	90%
Σκυροκονίαμα καὶ τσιμέντο »	100%

3) *Ὁ τεχνητὸς ἀερισμός*. Ὁ τεχνητὸς ἀερισμὸς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ:

α) *Διὰ διαφορᾶς θερμοκρασίας καὶ δὴ διὰ θερμάνσεως τοῦ ὀχετοῦ τῆς προσαγωγῆς, ἢ τοῦ τῆς ἐξαγωγῆς, ἢ καὶ ἀμφοτέρων.*

Πλεονεκτήματα: Δὲν ἀπαιτεῖται μηχανικὴ κίνησις.

Μειονεκτήματα: Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἀερισμοῦ ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον αὐξάνει ἡ ἐξωτερικὴ θερμοκρασία, τότε δηλ. ἀκριβῶς ὅτε ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀερισμοῦ γίνεται περισσότερον αἰσθητή. Ὁ ἀερισμὸς ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν ἄνεμον. Καθίσταται ἀδύνατος ἡ ἐπίτευξις σταθερᾶς πιέσεως ἐντὸς τῶν πρὸς ἀερισμὸν αἰθουσῶν.

Τὸ Σχ. 5 παριστᾷ σχηματικῶς περίπτωσιν κεντρικῆς θερμάνσεως τοῦ ὀχετοῦ προσαγωγῆς διὰ τοῦ θερμογόνου σώματος Η. Διὰ τοῦ ἐπιτυγχανομένου οὕτω τεχνητοῦ ἑλκυσμοῦ διοχετεύεται ὁ ἀὴρ εἰς τὰς διαφόρους πρὸς ἀερισμὸν αἰθούσας.

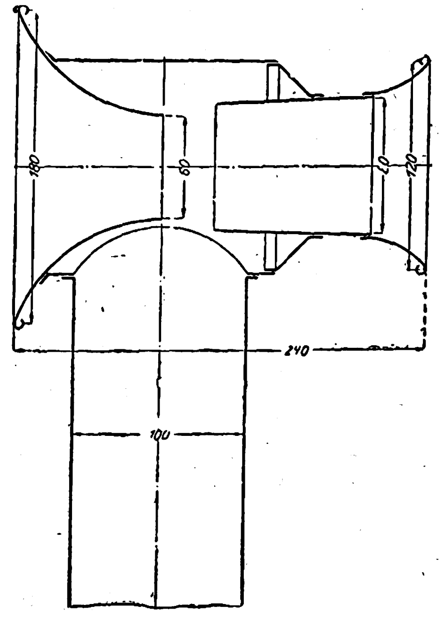

Σχ. 21

Ἡ ἔντασις τοῦ ἀερισμοῦ δύναται νὰ αὐξηθῇ διὰ τοποθετήσεως θερμογόνων σωμάτων καὶ ἐντὸς τῶν ὀχετῶν ἢ ἀνοιγμάτων ἐξαγωγῆς τοῦ ἀέρος.

Τὸ Σχ. 6 παριστᾷ σχηματικῶς χρησιμοποίησιν θερμογόνου σώματος Η ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ ἐξαγωγῆς.

Τὸ Σχ. 7 παριστᾷ ἐπίτευξιν τεχνητοῦ ἀερισμοῦ αἰθούσης διὰ χρησιμοποιήσεως, εἰς τὸ σημεῖον ἐξαγωγῆς τοῦ ἀέρος, ἐπὶ τῆς ὀροφῆς, πολυφώτου λυχνίας φωταερίου.

Τὸ Σχ. 8 παριστᾷ ἀερισμὸν ἀποχωρητηρίου διὰ χρησιμοποιήσεως φλογὸς φωταερίου.

Τὸ Σχ. 9 παριστᾷ θέρμανσιν ὀχετοῦ ἐξαγωγῆς διὰ θερμογόνου σώματος.

β) *Διὰ χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀνέμου καὶ δὴ διὰ τοποθετήσεως ἀπορροφητήρων ἢ ἐμφυσητήρων.*

Πλεονεκτήματα: Δὲν ἀπαιτεῖται μηχανικὴ κίνησις.

Μειονεκτήματα: Ἐκτὸς τῶν προηγουμένως ἀναφερθέντων, ὁ τρόπος οὗτος τοῦ ἀερισμοῦ παρουσιάζει ἐπὶ πλέον καὶ τὸ ἐλάττωμα ὅτι ἐξαρτᾶται

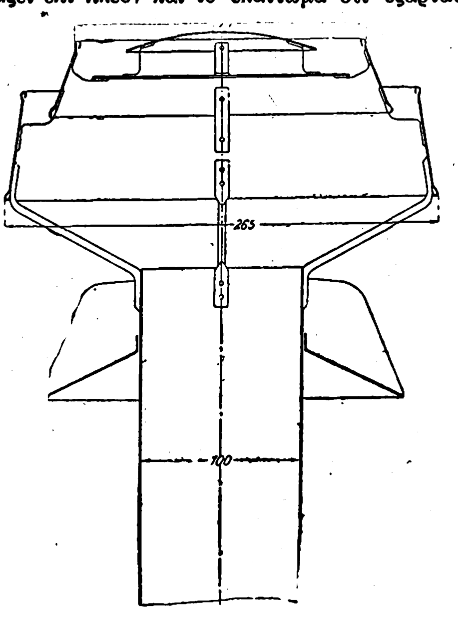

Σχ. 22

ἀπὸ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνέμου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ προτιμᾶται κυρίως διὰ κινουμένους χώρους, ὡς σιδηροδρόμους, πλοῖα κλπ. Εἰς τὰς οἰκίας δύναται νὰ γίνῃ χρησιμοποίησις μόνον τῶν ἀπορροφητήρων.

Ἀπορροφητῆρες.—Ἔστω ὀχετὸς Κ (Σχ. 10) καὶ εἴς τινα ἀπ' αὐτοῦ ἀπόστασιν ἡ πλὰξ Ρ. Ὅταν ἡ ἐν λόγῳ πλὰξ προσβληθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὄχι μόνον οὗτος δὲν εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ ὄπισθεν τῆς πλακὸς ὑπόθλιψιν ἧς ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ ἀπορροφητικὴ ἰδιότης τῆς συσκευῆς.

Σαφέστερον ἀντιλαμβανόμεθα τὴν ἰδιότητα ταύτην ἐκ τοῦ διαγράμματος 11, ἔνθα ἔχει χαραχθῆ ἡ ἀνὰ ὥραν ἀπορροφωμένη ποσότης ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα, συναρτήσει τῆς γωνίας ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνεμος προσβάλλει τὴν πλάκα Ρ.

Κατὰ πειράματα γενόμενα ἐπὶ τῶν ἀπορροφητήρων καὶ ἐμφυσητήρων ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις τοῦ Πολυτεχνείου τοῦ Βερολίνου (Prüfungs Anstalt fur Heizungs-und Luftungseinrichtungen), ἐμετρήθησαν δι' ἑκάστην περίπτωσιν αἱ ἀκόλουθοι ποσότητες. Ἐὰν παρασταθῇ μὲ

v ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου εἰς μέτρα ἀνὰ δεύτερον λεπτόν·

Q ἡ ὑπὸ τῆς συσκευῆς ἀπορροφωμένη ἢ ἐμφυσωμένη ποσότης ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα ἀνὰ ὥραν·

t ἡ θερμοκρασία καὶ b ἡ βαρομετρικὴ πίεσις τοῦ ἀέρος·

h ἡ ὑπὸ τῆς συσκευῆς παραγομένη ὑπέρθλιψις ἢ ὑπόθλιψις εἰς χιλιοστὰ στήλης ὕδατος·

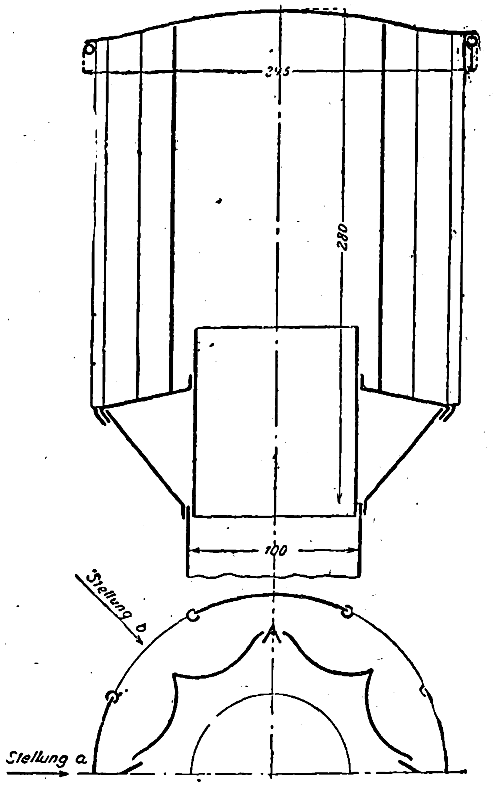

Σχ. 23

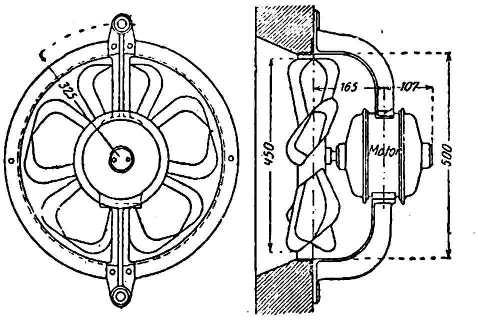

Σχ. 24

τὸ παραγόμενον ἔργον L εἶναι ἴσον πρὸν Q.n.

Κατὰ τὰ γενόμενα πειράματα εὑρέθη:

ἡ ποσότης Q ἀνάλογος τῆς ταχύτητος, $Q = K_1 . v$

» » h » τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος, $h = K_2 . v^2$

» » L » » κύβου » $L = K_3 . v^3$

ἔνθα K_1, K_2, καὶ K_3 παριστῶσι σταθεροὺς συντελεστάς.

Τὰ εἰς σελ. 710 διαγράμματα ὑπ' ἀριθ. 12 καὶ 18 παριστῶσι τὰ μεγέθη Q, $\frac{h}{v}$, $\frac{L}{v^2}$ συναρτήσει τῆς ταχύτητος εἰς μέτρα ἀνὰ 1″.

Αἱ πλήρεις γραμμαὶ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς πειράματα γενόμενα ὑπὸ μικρὰν ἀντίστασιν, αἱ δὲ διακεκομμέναι εἰς πειράματα γενόμενα ὑπὸ μεγάλην ἀντίστασιν παρεντεθεῖσαν εἰς τὸν ὀχετὸν ἀερισμοῦ.

Ὡς ὑποδείγματα ἀπορροφητήρων ἀναφέρομεν τὰ τῶν Wolpert (Σχ. 15), Grove (Σχ. 16) χρησιμοποιούμενον εἰς τοὺς σιδηροδρόμους, καὶ Norddeutscher Lloyd (Σχ. 17) χρησιμοποιούμενον εἰς τὰ ἀτμόπλοια. Τὸ Σχ. 18 παριστᾷ ὑπόδειγμα ἐμφυσητῆρος τοῦ Norddeutscher Lloyd.

Τὰ πολικὰ διαγράμματα 19 καὶ 20 παριστῶσι τὴν παροχὴν εἰς κυβικὰ μέτρα, συναρτήσει τῆς γωνίας προσβολῆς τοῦ ἀνέμου, ἐπὶ τῶν ἀπορροφητήρων ὑποδείγματος N. D. Lloyd No 3 (Σχ. 21), John (Σχ. 22) καὶ N. D. Lloyd No 6b (Σχ. 23).

Digitized by Google

Τὸ διάγραμμα 19 ἀντιστοιχεῖ εἰς μικρὰν ἀντίστασιν, τὸ δὲ σχῆμα 20 εἰς μεγάλην παρεντεθεῖσαν ἀντίστασιν εἰς τὸν ὀχετὸν ἀερισμοῦ. Εἰς τὰ ἐν λόγῳ διαγράμματα ἔχουσι χαραχθῆ καὶ αἱ δημιουργηθεῖσαι ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου ὑποδείγματος ὑποθλίψεις διὰ λεπτῶν γραμμῶν.

Ἐκ τῶν γενομένων πειραμάτων συνήχθησαν τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

1) Ἡ ἐνέργεια τῶν ἀπορροφητήρων καὶ ἐμφυσητήρων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς γωνίας, ὑφ' ἣν γίνεται ἡ προσβολὴ τοῦ ἀνέμου·

2) ἡ ὑπ' αὐτῶν παρεχομένη ποσότης ἀέρος εἶναι ἀνάλογος τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου. Ἡ παρεχομένη ὑπόθλιψις διὰ τοὺς ἀπορροφητῆρας καὶ ὑπέρθλιψις διὰ τοὺς ἐμφυσητῆρας εἶναι ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου, τὸ δὲ παραγόμενον ἔργον ἀνάλογον τοῦ κύβου τῆς ταχύτητος·

3) ἡ σχετικὴ ἀξία τῶν διαφόρων ὑποδειγμάτων εἶναι ἀνεξάρτητος τῶν μεταβολῶν τῆς ταχύτητος·

4) ἡ σχετικὴ ἀξία τῶν ἀπορροφητήρων μεταβάλλεται οὐσιωδῶς μετὰ τῆς παρεμβαλλομένης ἀντιστάσεως. Εἰς τοὺς φυσητῆρας δὲν παρετηρήθη οὐσιώδης μεταβολή.

γ) Διὰ χρησιμοποιήσεως μηχανικῆς δυνάμεως πρὸς κίνησιν ἀεριστήρων καὶ ἀνεμιστήρων.

Οἱ *ἀεριστῆρες* διακρίνονται εἰς ἑλικοειδεῖς καὶ φυγοκέντρους. Οἱ πρῶτοι, κινούμενοι συνήθως δι' ἠλεκτρισμοῦ, προσδίδουσιν εἰς τὸν ἀέρα κίνησιν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος τῆς περιστροφῆς των. Τὸ Σχ. 24 παριστᾷ ἑλικοειδῆ ἀεριστῆρα κατάλληλον διὰ τοποθέτησιν ἐπὶ παραθύρων. Οἱ ἑλικοειδεῖς ἀεριστῆρες δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ μικρὰς ἀποδόσεις μόνον. Τὸ Σχ. 25 παριστᾷ ἐπίσης ἑλικοειδῆ ἀνεμιστῆρα, τὸν φυσητῆρα τοῦ Schlotter.

Οἱ φυγόκεντροι ἀεριστῆρες χρησιμοποιοῦνται πρὸς παραγωγὴν ἰσχυρῶν πιέσεων, ἔχουσι δὲ τὴν ἰδιότητα νὰ προσδίδωσιν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος μίαν ἀπόκλισιν ἴσην πρὸς 90°. Τὸ Σχ. 26 παριστᾷ φυγόκεντρον ἀεριστῆρα κατασκευῆς τῶν ἐργοστασίων Siemens Schuckert.

Οἱ *ἀνεμιστῆρες* χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ θέτωσιν εἰς κίνησιν τὸν ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν εὑρισκόμενον ἀέρα, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀνανεῶσι τοῦτον, κινούμενοι ὑπὸ ἠλεκτροκινητήρων, συνηνωμένων μετ' αὐτῶν ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἄξονος. Διὰ τῆς ταχύτητος, ἣν προσδίδουσιν εἰς τὸν ἀέρα, ἐπιφέρουσιν ἐξάτμισιν τοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος ἱδρῶτος προκαλοῦντες παροδικὸν εὐχάριστον συναίσθημα διὰ ὑποβιβασμοῦ τῆς θερμοκρασίας τοῦ

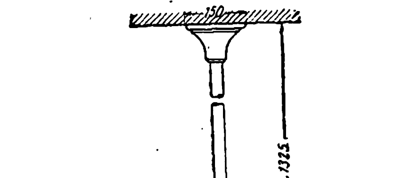

Σχ. 27

δέρματος. Ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως οὐδόλως συνιστῶνται.

Τὰ Σχ. 27 καὶ 28 παριστῶσιν ἀνεμιστῆρας στέγης καὶ τραπέζης.

Λῆψις τοῦ ἀέρος. Ἡ θέσις ἐκ τῆς ὁποίας παραλαμβάνεται ὁ πρὸς ἀερισμὸν ἀὴρ δέον νὰ εἶναι προφυλαγμένη ἀπὸ τὸν ἄνεμον, τὸν κονιορτὸν καὶ τὸν καπνόν, νὰ εὑρίσκεται δὲ εἰ δυνατὸν ἐντὸς κήπου ἢ πλησίον αὐτοῦ.

Καθαρισμὸς τοῦ ἀέρος. Πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἀέρος ἀπὸ τοῦ κονιορτοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ διοχετευθῇ οὗτος πρὸς τῆς χρησιμοποιήσεώς του δι' εἰδικῶν ἐγκαταστάσεων καθαρισμοῦ.

α) Θάλαμοι καθαρισμοῦ.—Οὗτοι δέον νὰ εἶναι τελείως καθαροί. Οἱ τοῖχοι, τὸ δάπεδον, ἡ ὀροφὴ δέον νὰ εἶναι ἐλαιοχρωματισμένα. Ὁ ἀὴρ διερχόμενος δι' αὐτῶν ἐναποθέτει τὰ χονδρὰ μόρια τοῦ κονιορτοῦ. Οἱ θάλαμοι οὗτοι δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται δι' ἄλλους σκοπούς.

β) Διηθητῆρες ἐπαφῆς.—Πρὸς τελειότερον καθαρισμὸν χρησιμεύουσιν οἱ διηθητῆρες ἐπαφῆς (Σχ. 29 καὶ 30). Ὁ ἀὴρ διέρχεται τούτων ἐφαπτόμε-

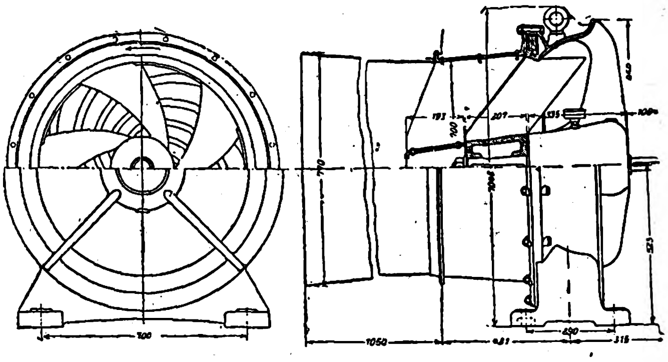

Σχ 25

νος ἐλαφρῶς τῶν διαφόρων παρειῶν αἵτινες δέον νὰ ἀποτελῶνται ἀπὸ ὑλικὰ παρουσιάζοντα τραχεῖαν ἐπιφάνειαν.

γ) Διηθητῆρες διεισδύσεως (Σχ. 31).—Εἰς τούτους ὁ ἀὴρ ἐξαναγκάζεται νὰ διαπερᾷ διὰ τῶν πληρούντων αὐτοὺς ὑλικῶν, ἤτοι ὑφασμάτων, βάμβακος, ἐρίου φυτικοῦ, κὸκ κλπ.

Ἡ ἀπώλεια τῆς πιέσεως ἣν ὑφίσταται ὁ ἀὴρ κατὰ τὴν διέλευσίν του ὑπολογίζεται διὰ τοῦ τύπου

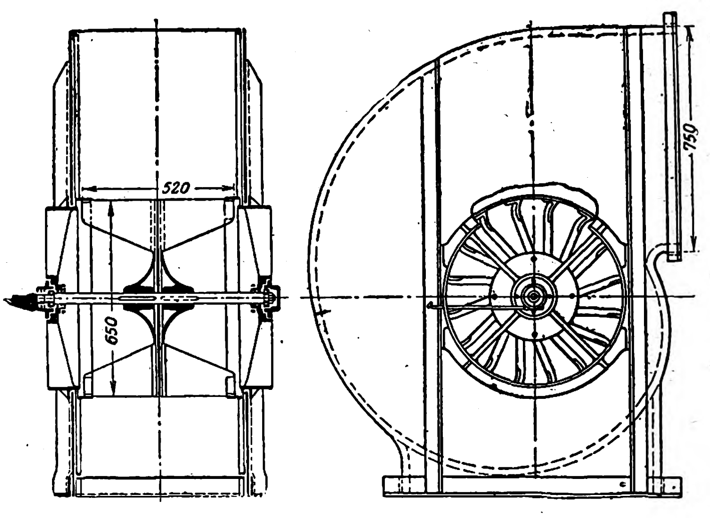

Σχ. 26. Ἀεριστὴρ κατασκευῆς Siemens - Schuckert.

$$h = \frac{mL}{F}\gamma, \text{ ἔνθα}$$

h = ἀπώλεια πιέσεως εἰς χιλιοσ. ὑδατίνης στήλης·
L = ποσότης διερχομένου ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα ἀνὰ ὥραν.
γ = εἰδικὸν βάρος τοῦ ἀέρος.
F = ἐπιφάνεια τοῦ διηθητῆρος εἰς τετραγ. μέτρα·
m = συντελεστὴς (διὰ λινοβάμβακον ὕφασμα = 0,024 – 0,03)

δ) Πλυντῆρες.—Εἰς τούτους ὁ ἀὴρ καθαρίζεται

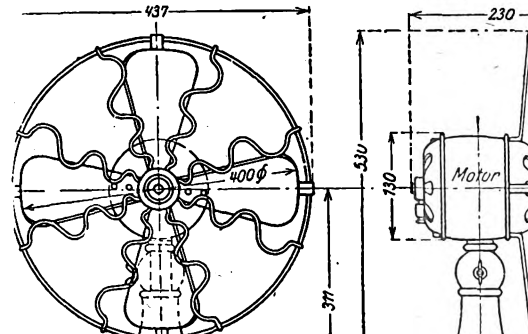

Σχ. 28

δι' ὕδατος ἐκτοξευομένου δι' εἰδικῶν συσκευῶν (ἐκτοξευτήρων). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπαιτεῖται προθέρμανσις, πλύσις καὶ ἐκ νέου θέρμανσις τοῦ ἀέρος.

Τὸ Σχ. 32 παριστᾷ πλυντικὴν ἐγκατάστασιν ἀέρος ἐν χρήσει εἰς Ἀμερικήν. Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ προθερμαντῆρος A, τῆς συσκευῆς ἐκτοξεύσεως B, τοῦ θαλάμου ἀποθέσεως τῶν σταγόνων τοῦ ὕδατος C καὶ τοῦ ἀεριστῆρος D. Ἐντὸς τοῦ σωλῆνος διοχετεύσεως τοῦ τελευταίου εὑρίσκεται ἐγκατεστημένον θερμογόνον σῶμα χρησιμοποιούμενον διὰ τὴν ἐκ νέου θέρμανσιν τοῦ ἀέρος.

Ὑγρανσις, ψῦξις, ξήρανσις τοῦ ἀέρος. Ἐπιστεύετο μέχρι τινὸς ὅτι ὁ ἀὴρ τῶν αἰθουσῶν πρέπει νὰ περιέχῃ 50—60 % ὑγρότητα, ἐν τούτοις κατόπιν πειραμάτων τῶν Flugges καὶ Wandel ἀπεδείχθη ὅτι ἡ διαμονὴ εἰς αἰθούσας ὧν ὁ ἀὴρ εἶναι ξηρὸς (σχετικὴ ὑγρότης ἕως 25 %) εἶναι

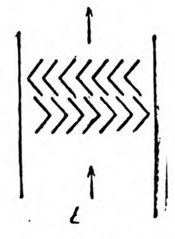

Σχ. 29

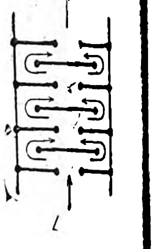

Σχ. 30

περισσότερον εὐχάριστος καὶ προτιμοτέρα ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως. Ὡς καὶ προηγουμένως ἀνεφέρθη, ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὁ ἀὴρ εἶναι ξηρὸς προέρχεται ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ ὃν προκαλοῦσι τὰ μόρια τοῦ κονιορτοῦ εἰς τοὺς βλενογόνους καὶ τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα.

Εἰς κατοικίας ἐχούσας κεντρικὴν θέρμανσιν, λόγῳ τῆς συνεχοῦς λειτουργίας αὐτῆς, ἐπέρχεται

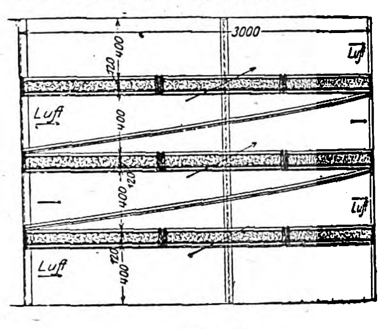

Σχ. 31

γῳ τῆς συνεχοῦς λειτουργίας αὐτῆς, ἐπέρχεται ἀποξήρανσις πάντων τῶν ἐπίπλων καὶ ἀντικειμένων, διὰ τοῦτο πρέπει εἴς τινα δωμάτια νὰ ἀναστέλλεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡ θέρμανσις. Ἀποξήρανσις εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπέλθῃ ἐπίσης ὅταν αἱ αἴθουσαι ἀερίζονται ἰσχυρῶς. Εἰς τὴν περίπτω-

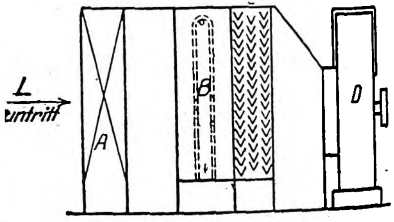

Σχ. 32

σιν ταύτην καθίσταται ἀναγκαία ἡ ὕγρανσις τοῦ ἀέρος.

Εἰς τὰ ἐργοστάσια ὑφαντουργίας εἶναι πλέον ἡ ἀναγκαία ἡ χρησιμοποίησις ὑγροῦ ἀέρος, ἐν ᾧ τοὐναντίον εἰς πινακοθήκας καὶ ἐκθέσεις ἐπίπλων δέον ν' ἀποφεύγωμεν τὴν χρησιμοποίησιν ἐγκαταστάσεων ἀερισμοῦ ἕνεκεν τῆς ἐξ αὐτῶν ἐπερχομένης ἀποξηράνσεως εἰς τὰς ἐκτεθειμένας εἰκόνας καὶ ἔπιπλα.

Διὰ τὴν ὕγρανσιν τοῦ ἀέρος χρησιμοποιοῦνται εἰδικαὶ συσκευαί, οἱ *ὑγραντῆρες*. Τὸ Σχ. 33 παριστᾷ τὸν ὑγραντῆρα τοῦ Prott, χρησιμοποιούμενον κυρίως εἰς τὴν ἰατρικήν, ἔστιν ὅτε ὅμως καὶ πρὸς ὕγρανσιν τοῦ ἀέρος τῶν αἰθουσῶν. Ἡ συσκευὴ τίθεται εἰς κίνησιν ὑπὸ ἠλεκτροκινητῆρος M· τὸ ἐντὸς τοῦ δοχείου B εὑρισκόμενον ὕδωρ φέρεται δι' εἰδικῶν ὀχετῶν πρὸς τὸν ταχέως στρεφόμενον δίσκον P, διερχόμενον δὲ τούτου διασκορπίζεται εἰς λεπτοτάτας ψεκάδας καὶ ἀναμιγνύεται μετὰ τοῦ διοχετευομένου συγχρόνως ρεύματος ἀέρος.

Ἡ ὕγρανσις τοῦ ἀέρος εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ καὶ διὰ κεντρικῶν ἐγκαταστάσεων ὑγράνσεως, αἵτινες δύνανται συγχρόνως νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ πρὸς ξήρανσιν καὶ ψῦξιν τοῦ ἀέρος.

Κατὰ τὸ θέρος πρέπει κυρίως νὰ ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ νὰ ξηραίνωμεν τὸν ἀέρα τῶν αἰθουσῶν καὶ ὄχι εἰς τὸ νὰ ὑποβιβάζωμεν τὴν θερμοκρασίαν αὐτοῦ. Ὁ ἀὴρ εἶναι εὐχάριστος ὅταν εἶναι ξηρός, διότι τότε ἐρχόμενος εἰς ἐπαφὴν πρὸς τὸ σῶμα προκαλεῖ τὴν μεγίστην παρ' αὐτοῦ ἀποβολὴν θερμότητος καὶ τὸ ἀνακουφίζει. Πάντες βεβαίως θὰ ἔχουν παρατηρήσει πόσον δυσάρεστος εἶναι ὁ

Digitized by Google

καιρὸς ὅταν κλίνῃ κατὰ τὸ θέρος πρὸς τὴν βροχήν, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ περιβάλλων ἡμᾶς ἀὴρ εἶναι πεπληρωμένος ὑδρατμῶν (ὑγρός).

Διὰ τοὺς ἀναφερθέντας λόγους εἶναι ἀνακριβὴς ἡ ἀντίληψις ὅτι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ δροσερὸς ἀὴρ δι' ἀναρτήσεως ὑγρῶν παραπετασμάτων· διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐπιφέρομεν τὸ ἀντίθετον ἀκριβῶς ἀποτέλεσμα, προκαλοῦντες τὴν ὕγρανσιν τοῦ ἀέρος. Ἐπίσης εἶναι λίαν ἀνθυγιεινὸν νὰ ἐπιζητῶμεν ταπείνωσιν τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος τῶν θαλάμων κατὰ τὸ θέρος, ὁπότε τὸ σῶμα ἔχει διατεθῇ συμφώνως πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἐξωτερικὴν θερμοκρασίαν.

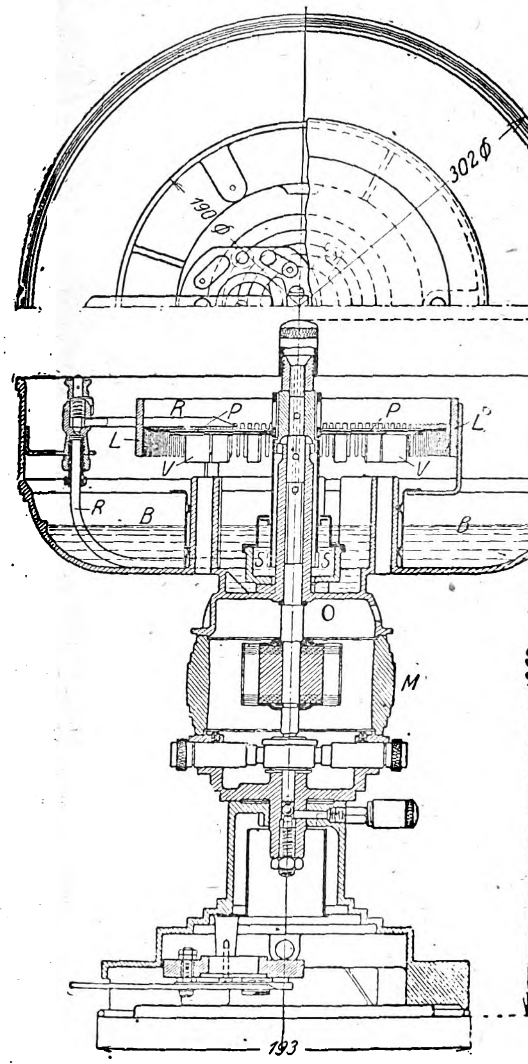

Σχ. 33.

Ἡ ξήρανσις τοῦ ἀέρος διὰ χημικῶν μέσων πρέπει νὰ ἀποφεύγεται. Μόνον ἐξαιρετικῶς καὶ κατ' ἀνάγκην γίνεται χρῆσις τῶν μέσων τούτων εἰς τὰ ὑποβρύχια.

Εἷς τρόπος ξηράνσεως συνιστώμενος εἶναι ὁ ἀκόλουθος: Ὁ ἀὴρ ψυχραίνεται ἕως ὅτου ἀρχίσῃ νὰ ἀποβάλλῃ σταγόνας ὕδατος, κατόπιν δὲ θερμαίνεται μέχρι τῆς θερμοκρασίας εἰς τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ διοχετεύεται εἰς τοὺς θαλάμους. Ἡ εἰς τὸ Σχ. 34 ἐμφαινομένη ἐγκατάστασις δύναται ν' ἀποσπᾷ κατὰ τὰς θερμὰς ἡμέρας τοῦ θέρους ἐκ 4000 κυβικῶν μέτρων ἀέρος 50 χιλιόγραμμα ὕδατος καθ' ὥραν. Ἡ ψῦξις τοῦ ἀέρος ἐπιτυγχάνεται διὰ χρησιμοποιήσεως ὕδατος θερμοκρασίας 10^0.

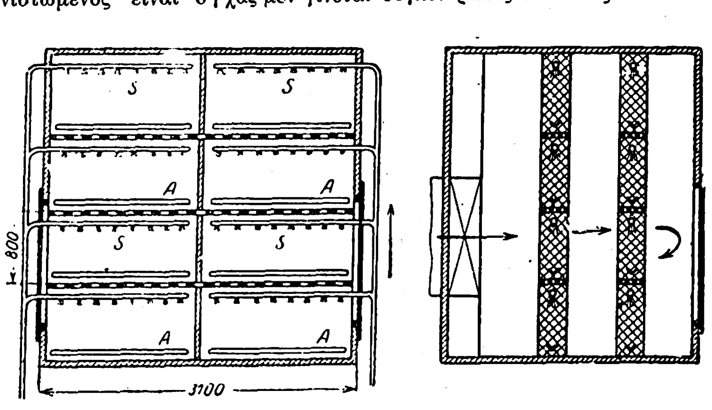

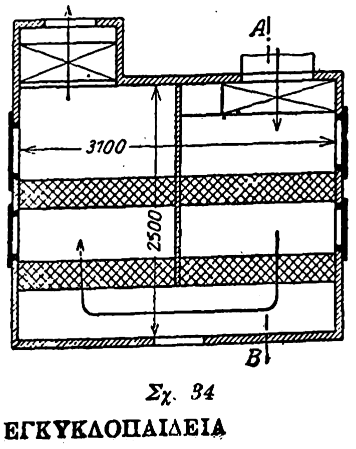

Σχ. 34

Προσαγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ τοῦ ἀέρος. Ἡ προσαγωγὴ καὶ ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ἀέρος δέον νὰ γίνεται συνεχῶς καὶ οὕτως, ὥστε νὰ μὴ γεννῶνται ρεύματα ἐντὸς τῶν αἰθουσῶν. Πρὸς τοῦτο ἡ ταχύτης τοῦ ἀέρος δέον νὰ εἶναι τόσῳ μικροτέρα, ὅσῳ ψυχρότερος εἶναι ὁ ἀήρ. Συνήθως ἡ ταχύτης κανονίζεται εἰς 0,2—0,4 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον. Ὡς καταλληλοτέρα θέσις προσαγωγῆς θεωρεῖται ἡ ὑπὸ τὴν ὀροφήν, ἂν ὅμως ὁ ἀὴρ πρέπει νὰ θερμαίνῃ συγχρόνως τὴν αἴθουσαν, τότε ἡ προσαγωγὴ γίνεται ὑπὲρ τὸ δάπεδον. Εἰς αἰθούσας, εἰς ἃς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μὲν γίνονται μεγάλαι συναθροίσεις, συνήθως δὲ συχνάζονται ὑπὸ εὐαρίθμων ἐπισκεπτῶν, ἡ θέρμανσις γίνεται διὰ τῆς προσαγωγῆς τοῦ θερμοῦ ἀέρος ὑπὲρ τὸ δάπεδον, ὁ δὲ ἀερισμὸς διὰ προσαγωγῆς ψυχροῦ ἀέρος ὑπὸ τὴν ὀροφὴν κατὰ τὰς ὥρας τῶν μεγάλων συγκεντρώσεων.

Ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ἀέρος γίνεται διὰ κατακορύφων ὀχετῶν καὶ ἐκ θέσεων ἀντικειμένων πρὸς τὰς θέσεις προσαγωγῆς. Ὅταν ἡ αἴθουσα θερμαίνεται, ἡ ἐξαγωγὴ γίνεται ἐκ σημείου κειμένου παρὰ τὸ δάπεδον οὕτως, ὥστε νὰ ἀπομακρύνωνται τὰ ψυχρότερα στρώματα τοῦ ἀέρος.

Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῶν συνελεύσεων τοῦ Reichstag εἰς Βερολῖνον (Σχ. 35—36) ὁ ἀερισμὸς γίνεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω ἢ ἀντιστρόφως. Ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω γίνεται ὁ ἀερισμός, ὅταν ἡ αἴθουσα εἶναι πλήρης, καὶ τοῦτο διὰ νὰ προσάγεται καθαρὸς ἀὴρ εἰς τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα τῶν συγκεντρωμένων. Ὅταν δ' ἡ αἴθουσα εἶναι ἐλευθέρα, ὁ ἀερισμὸς γίνεται ἀντιθέτως, ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω. Ὅταν ἡ προσαγωγὴ γίνεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω κατὰ τὸν χειμῶνα, θερμαίνεται κατ' ἀρχὰς ὁ ἀὴρ μέχρι 17-20° ἐντὸς τῆς αἰθούσης E, ἐκ ταύτης δὲ ὠθεῖται εἰς τὸν ὀχετὸν H καὶ ἐκεῖθεν διοχετεύεται διὰ μικρῶν ἀνοιγμάτων h, εὑρισκομένων ὑπὸ τὴν ὀροφήν, εἰς τὴν αἴθουσαν. Ὁ πρὸς ἐξαγωγὴν ἀὴρ ἀπορροφᾶται ὑπὸ δύο ἀεριστήρων M. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν γίνεται συγκέντρωσις αὐτοῦ εἰς τὸν ὑπὸ τὰ καθίσματα χῶρον, εἶτα δὲ διὰ τῶν ἀεριστήρων ἀπάγεται μέσῳ ὀχετῶν ἐκτὸς τῆς αἰθούσης. Ἀντιστρόφως γίνεται ὁ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω ἀερισμός. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ ἀὴρ διοχετεύεται ἐντὸς τῆς αἰθούσης δι' ἀνοιγμάτων εὑρισκομένων παρὰ τὸ δάπεδον, εἶτα δὲ ἄνευ πλέον μηχανικῆς βοηθείας ἀπάγεται ἔξω τῆς αἰθούσης. Τὸ Σχ. 36 παριστᾷ τὴν κάτοψιν τοῦ Σχ. 35. Αἱ θέσεις A_2 εἶναι αἱ τῆς λήψεως τοῦ ἀέρος, ὅστις ἐκ τῆς ὀροφῆς διαβιβάζεται εἰς τὸ ὑπόγειον, διέρχεται διὰ τοῦ διηθητῆρος B, κατὰ τὸν χειμῶνα δὲ

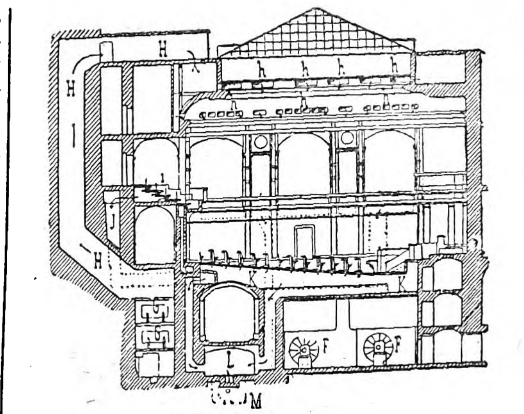

Σχ. 35

διερχόμενος διὰ τῶν θερμογόνων σωλήνων C θερμαίνεται μέχρι θερμοκρασίας 12^0 καὶ ἐκεῖθεν προχωρεῖ μέχρι τῶν ὑγραντήρων D, ἔνθα ἀποκτᾷ ὑγρασίαν μέχρις 90^0. Μετὰ τὴν ὕγρανσιν διαβιβάζεται εἰς τοὺς θερμαντῆρας G, ἔνθα ἀποβάλλει μέρος τῆς ὑγρότητος ταύτης μετριαζομένης εἰς 45-50 %, καὶ εἶτα διοχετεύεται ἐντὸς τῆς αἰθούσης.

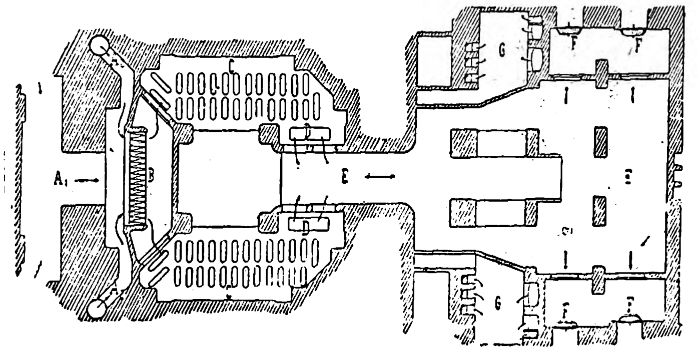

Σχ. 36

Τὸ Σχ. 37 παριστᾷ διάταξιν ἀερισμοῦ ἐργοστασίου κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Sturtevant. Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ἀπορροφᾶται ὑπὸ ἀεριστήρων, ὠθεῖται μέσῳ προθερμαντῆρος καὶ τέλος διαβιβάζεται διὰ κεντρικοῦ ὀχετοῦ πρὸς τοὺς διαφόρους ὀρόφους τοῦ ἐργοστασίου, διοχετευόμενος εἰς αὐτοὺς διὰ στομίων εὑρισκομένων κάτω τῆς ὀροφῆς ἑνὸς ἑκάστου ὀρόφου.

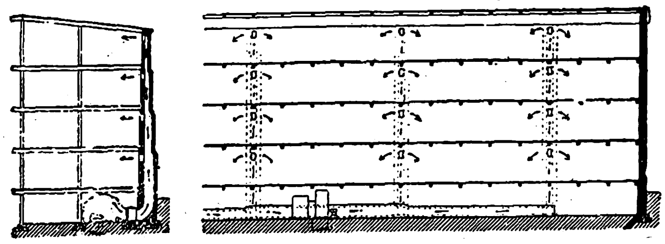
Σχ. 37

Ὑπολογισμὸς τῶν ὀχετῶν. Αἱ διατομαὶ τῶν ὀχετῶν προσδιορίζονται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ταχύτητος τοῦ δι' αὐτῶν διερχομένου ἀέρος. Πρέπει ἐν τούτοις, μετὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν διατομῶν, νὰ ἐξακριβωθῇ καὶ τὸ ἂν ὁ ἀὴρ ἀποκτᾷ πράγματι κατὰ τὴν διέλευσίν του τὰς ὁρισθείσας ταχύτητας.

Ἂν παραστήσωμεν διὰ τοῦ L τὴν ὡριαίαν παροχὴν ἀέρος εἰς κυβικὰ μέτρα καὶ f τὴν διατομὴν τοῦ ὀχετοῦ εἰς τετραγωνικὰ μέτρα, ἡ ταχύτης διόδου τοῦ ἀέρος ἔσεται

$$v = L.3600.f$$

Ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω τύπου ὑπολογισθεῖσα ἀναγκαία ταχύτης πρέπει νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ δημιουργουμένου ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς θερμοκρασίας ἑλκυσμοῦ.

Κατὰ τὸν τύπον τοῦ Wolpert

$$v = \sqrt{\frac{2gh\,(t_k - t_a)}{(1+W)(273+t_k)}}$$

ὅπου W = τὸ ἄθροισμα τῶν δημιουργουμένων ἀντιστάσεων

t_a = ἡ ἐξωτερικὴ θερμοκρασία

t_k = ἡ θερμοκρασία τοῦ ἐξεταζομένου ὀχετοῦ,

καὶ h = τὸ ὕψος τοῦ ὀχετοῦ εἰς μέτρα.

Ἂν ἡ κίνησις τοῦ ἀέρος ἐπιτυγχάνεται δι' ἀεριστήρων, τότε ὁρίζονται αἱ ταχύτητες διόδου διὰ τῶν ὀχετῶν, ἢ ὑπολογίζονται ἐπὶ τῇ προϋποθέσει ὅτι εἰς τὸ σημεῖον τῆς τομῆς δύο ὀχετῶν κυριαρχεῖ κοινὴ πίεσις.

Βιβλιογραφία. Heiz und Lüftungstechnik Rietschel-Brabbée VI auflage, 1922. — Mitteilungen der Prüfungsanstalt für Heizungs- und Lüftungseinrichtungen 1910, Technische Hochschule, Berlin. — Pettenkofer. Annalen d. Chemie 1862)63.— Wolpert. Archiv f. Hygiène, 1903.

ΣΤ. ΣΠΕΡΑΝΤΖΑΣ Σ. ΣΑΠΗΡΑΣ

—**ἀερισμὸς σταύλων** *[Ζωοτεχν.]*. Ἰδιαιτέρας μελέτης ἔτυχε καὶ ἀξίζει ὁ σταῦλος ἀπὸ ἀπόψεως ἀερισμοῦ. Γενικῶς παντοῦ ὅπου σταυλίζονται ζῷα μεγάλα, παραμένοντα εἰς τοὺς σταύλους ἐπὶ συνεχεῖς ὥρας, δέον νὰ ἐπιτελῆται ἀπρόσκοπτος καὶ ἄφθονος ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος. Ἀλλὰ τὸν χειμῶνα ἰδίως, ὁπότε, πρὸς προφύλαξιν ἐκ τοῦ ψύχους, κλείομεν καλῶς τὰ παράθυρα καὶ τὰς εἰσόδους τῶν σταύλων, ἡ ἀνάγκη ἀερισμοῦ παραμελεῖται. Κατ' ἐπιστήμην, ὀφείλομεν, ὅταν κτίζωμεν σταύλους, νὰ φροντίζωμεν πρωτίστως διὰ τὸν ἐπαρκῆ ἀερισμόν των, διότι εἰς τοὺς προχείρους

Digitized by Google

σταύλους ἢ τὰς ἁπλᾶς καλύβας ὁ ἀερισμὸς τελεῖται αὐτομάτως. Δὲν τελεῖται ἐντὸς σταύλων ἀνεπιστημονικῶς ἐκτισμένων καὶ κακῶς ἢ οὐδόλως ἀεριζομένων. Ἐντὸς τῶν τοιούτων σταύλων οὐ μόνον ἀναπτύσσεται ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ πυκνοῦνται αἱ ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν οὔρων καὶ κόπρων ἀναθυμιάσεις, αἵτινες ἐπιφέρουσι βραδείας δηλητηριάσεις εἰς τὰ ζῷα καὶ πολλαχῶς φθείρουσι τὴν ὑγείαν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑψοῦται ὑπερβολικὰ ἡ θερμοκρασία, τοῦθ' ὅπερ εἶναι πρόξενον κακοῦ εἰς τὰ ζῷα -νυχτερινῆς ἐφιδρώσεως ἐπιβλαβοῦς καὶ ἐκνευριστικῆς διὰ τοὺς ἵππους καὶ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον μειώσεως τῆς γαλακτοπαραγωγῆς τῶν ἀγελάδων. Ἡ θερμοκρασία εἰς τοὺς σταύλους τῶν ἵππων δὲν πρέπει νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν 10° καὶ ἀνωτέρα τῶν 17°. Εἰς τοὺς τῶν βοῶν νὰ κυμαίνεται μεταξὺ 10—20° C· τῶν χοίρων 12—17° C, τῶν αἰγοπροβάτων 10° C.

Διὰ τὸν κανονικὸν ἀερισμὸν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς πρεπούσης θερμοκρασίας δέον κατὰ τὸ κτίσιμον σταύλων νὰ ἀνοίγωνται τὰ παράθυρα, πλάτους ἑνὸς μέτρου καὶ ὕψους 60 - 80 ἑκατοστῶν, ὅσω τὸ δυνατὸν ὑψηλότερα ἀπὸ τὸ ἀνάστημα τῶν ζώων, νὰ φέρουν εἰς τὸ μέσον τοῦ ὕψους αὐτῶν ἄξονα ἀμφοτέρωθεν, οὕτως ὥστε τὰ παραθυρόφυλλα, στρεφόμενα ὀλίγον, νὰ διαχωρίζουν τὸ ὅλον ἄνοιγμα εἰς δύο μέρη, ἐκ τοῦ ἑνὸς τῶν ὁποίων, καὶ δὴ τοῦ ἄνω, θὰ ἐξέρχεται ὁ διεφθαρμένος ἀήρ, ἐκ τοῦ ἑτέρου δέ, τοῦ κάτω, θὰ εἰσέρχεται μεθ' ὁρμῆς καθαρός, οὕτω δὲ θὰ γίνεται ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος χωρὶς νὰ δημιουργοῦνται καὶ ρεύματα προκαλοῦντα κρυολογήματα εἰς τὰ ζῷα.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κανονικὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀέ-

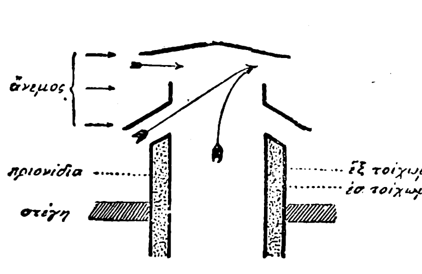

Κάθετος τομὴ ξυλίνου ἀεριστῆρος.

ρος ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, κατασκευάζομεν εἰς τὴν ὀροφήν, ὅπως δεικνύει τὸ παρατιθέμενον σχέδιον, σωλῆνα ξύλινον ἐκ διπλῶν τοιχωμάτων, τοποθετοῦντες εἰς τὰ διάμεσα κενὰ πριονίδια ἢ τύρφην. Ὁ τετράγωνος οὗτος σωλήν, πρέπει νὰ ἔχῃ ἐσωτερικὴν πλευρὰν 30 - 40 ἑκατοστῶν ἀναλόγως τοῦ σταύλου, ὕψος δὲ μικρόν, μόλις 30 - 50 ἑκατοστῶν. Ἄνωθεν προστατεύεται ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς βροχῆς δι' ἑνὸς μεταλλίνου ἢ τσίγκου καλύμματος, ὅπως δεικνύει ἡ εἰκών, χάρις εἰς τὸ ὁποῖον ὁ πνέων ἐξωτερικὸς ἄνεμος ὄχι μόνον δὲν εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ σωλῆνος ἀλλὰ διευκολύνει τὴν ἔξοδον τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀέρος, κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν τόξων τῆς εἰκόνος. Διὰ τὴν εἴσοδον καθαροῦ ψυχροῦ ἀέρος τοποθετοῦμεν εἰς τὰ πλάγια μέρη τοῦ σταύλου σωλῆνας πηλίνους διαμέτρου 15 ἕως 20 ἑ. μ. καὶ εἰς ὕψος ἀρκετὸν ὑπεράνω τῶν ζώων. Οἱ σωλῆνες οὗτοι δύνανται νὰ τοποθετηθοῦν ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν τοῦ σταύλου καὶ εἰς ἀπόστασιν τριῶν μέτρων ὁ εἷς ἀπὸ τοῦ ἄλλου.

Ὁ τεχνητὸς οὗτος τρόπος τοῦ ἀερισμοῦ εἶναι ὁ πρακτικώτερος καὶ ὁ εὐθηνότερος ὅλων, δύναται δὲ καὶ μόνος του ὁ ἀγρότης νὰ κάμῃ τὴν ἐγκατάστασίν του κατὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σταύλου.
Ι. ΧΑΪΜΑΝ

ἀεριστῆρες· μηχαναὶ ἐμβολοφόροι ἢ καὶ περιστροφικαί, χορηγοῦσαι ποσότητας ἀέρος ὑπὸ πίεσιν ἐλαφρὰν 2-3 ἀτμοσφαιρῶν ἢ καὶ ἀπορροφῶσαι ἀέρα. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀεριστήρων εἶναι περιστροφικοί, ἀποτελούμενοι ἀπὸ τροχὸν εἰς τὸν ὁποῖον μεταξὺ δύο πλαγίων δίσκων δακτυλιοειδῶν εἶνε ἐνηρμοσμένα πτερὰ καμπύλα ἔχοντα περίπου τὴν διεύθυνσιν τῆς ἀκτῖνος. Ὡς ἐκ τῆς περιστροφῆς τοῦ τροχοῦ καὶ τῆς ἀναπτυσσομένης κεντροφύγου δυνάμεως ὁ ἀὴρ ῥέει ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν περιφέρειαν, κατ' ἀναλογίαν τῆς ταχύτητος τῆς στροφῆς, καθ' ἣν αὐξάνει καὶ ἡ πίεσις αὐτοῦ. Μέτρον τῆς διαφορᾶς τῆς πιέσεως εἶναι ἡ διαφορὰ τοῦ τετραγώνου τῆς περιφερειακῆς ταχύτητος εἰς τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον τοῦ τροχοῦ. Αἱ ὑψηλαὶ στροφαὶ καὶ περιφερειακαὶ ταχύτητες ἀπαιτοῦν νὰ συμπίπτῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἀκριβέστερον τὸ κέντρον βάρους τοῦ περιστρεφομένου τροχοῦ μὲ τὸν ἄξονα περιστροφῆς διὰ νὰ μὴ προξενοῦνται κραδασμοὶ καὶ δονήσεις αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ καταστρέψουν τὴν θεμελίωσιν καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνεμιστῆρος. Ὡς πρὸς τὴν μορφὴν αὐτῶν οἱ περιστροφικοὶ ἀεριστῆρες ὁμοιάζουν πολὺ πρὸς τὰς κεντροφύγας ἀντλίας ὕδατος.

Οἱ ἀεριστῆρες χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος εἰς παντὸς εἴδους μεταλλεῖα ἔχοντα ὑπογείους στοάς, ἀπορροφῶντες τὰ μολύνοντα τὸν ἀέρα αὐτῶν ἀέρια. Χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης πρὸς **ἀερισμὸν κτιρίων** ἢ **ἄλλων χώρων, εἰς ἐγκαταστάσεις λεβήτων** πρὸς ἐπίτευξιν ἐντονωτέρας καύσεως ἄνθρακος καὶ αὔξησιν τῆς ἀτμοπαραγωγῆς, ἰδίως εἰς ἀτμόπλοια, εἰς παντὸς εἴδους ἀεριογόνα ἢ καὶ κάμινους πρὸς παραγωγὴν πτωχοῦ ἀερίου ἢ ἄλλων ἀερίων, εἰς τὰς μεγάλας διχρόνους πετρελαιομηχανὰς Diesel πρὸς ἐπαναπλήρωσιν τοῦ κυλίνδρου δι' ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος κτλ.

Οἱ ἀεριστῆρες κινοῦνται διὰ διαφόρων εἰδῶν κινητήρων, συχνάκις δὲ δι' ἠλεκτροκινητήρων, ἐπειδὴ οὗτοι εἶναι ἐκ φύσεως πολύστροφοι. Ἐμβολοφόροι ἀεριστῆρες χρησιμοποιοῦνται εἰς ὑψηλὰς λεγομένας καμίνους πρὸς παροχὴν παμμεγίστων ποσοτήτων ἀέρος ὑπὸ πιέσεις ½ ἕως 2 ἀτμοσφαιρῶν καὶ κινοῦνται συχνὰ ἀπὸ ἀεριομηχανὰς μεγάλων διαστάσεων, αἵτινες τροφοδοτοῦνται διὰ τῶν ἀερίων τὰ ὁποῖα ἐκφεύγουν ἀπὸ τὰς ἰδίας ὑψηλὰς καμίνους (βλ. **ἀνεμιστῆρες**).
Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

ἀεριστήριος· ὁ πρὸς τὸ ἀερίζειν χρήσιμος: *ἀεριστήριος* μηχανή, *ἀεριστήριος* θάλαμος = κατάλληλος νὰ ἀερίζωνται τὰ ἐν αὐτῷ. ‖ **ἀεριστήριον (τό)**· μέσον ἢ ὄργανον δι' οὗ **προκαλεῖται** ἀερισμός (βλ. καὶ **ριπίδιον**).

ἀεριστικός· ὁ πρὸς ἀερισμὸν κατάλληλος, χρήσιμος.

ἀερῖται (οἱ)· καλοῦνται οὕτω τὰ εἰς τὸν ἀέρα διαιτώμενα ζῷα (βλ. **ἀερόβια**).

ἀεριτζῆς· λέξις νέα ἐκπηγάσασα ἀπὸ τῶν χαρτοπαιγνίων, τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ ἔτος 1883 εἶχον ἀφεθῆ ἐλεύθερα καὶ ἀνεπιτήρητα. Ἀεριτζῆδες ὠνομάσθησαν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι τῶν χαρτοπαικτείων, οἵτινες δὲν μετεῖχον μὲν τοῦ παιγνίου, ἀλλ' ἐφαίνοντο παίζοντες καὶ κερδίζοντες, ὅπως ἕλκυον ἄλλους περὶ τὴν πρασίνην τράπεζαν. Εἰς δεδομένας στιγμάς, ὅτε ἠγείροντο ὑπόνοιαι μεταξὺ τῶν παικτῶν ὅτι ἐκλέπτοντο, οἱ ἀεριτζῆδες μετεβάλλοντο εἰς ὑπερασπιστὰς τοῦ διευθύνοντος τὸ χαρτοπαικτικὸν κέντρον καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς προκαλουμένας ρήξεις. Ἀεριτζῆδες ἐπίσης ὠνόμαζεν ἄλλοτε τὰ ὕποπτα ταῦτα πρόσωπα τὸ ἐκδιδόμενον καθ' ἑκάστην ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως τῆς Ἀστυνομίας δελτίον, ὅπερ ἐπλούτισε τὴν νέαν γλῶσσαν διὰ πολλῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων. Ἀεριτζῆδες ἐκλήθησαν ἐπ' ἐσχάτων καὶ οἱ παίζοντες εἰς τὸ χρηματιστήριον ἢ ἀναμιγνυόμενοι εἰς κερδοσκοπικὰς ἐν γένει ἐπιχειρήσεις (βλ. **ἀέρας**), χωρὶς νὰ διακινδυνεύουν τι· κατ' ἐπέκτασιν δὲ ἀεριτζῆδες ὀνομάζονται καὶ πάντες οἱ μετερχόμενοι ἀμφίβολα ἐπαγγέλματα.
Θ. Β.

ἀερῖτις (ἡ)· πόα τις, ἡ λεγομένη ἀγαλλίς, ἢ ἀναγαλλίς = γαλατσίδα (Διοσκορίδης β', 209)· κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὸ ἐπιστημονικῶς καλούμενον **Εὐφόρβιον τὸ Ἡλιοσκόπιον (Euphorbia Helioscopia)**, ζιζάνιον κοινότατον καὶ ἐν Ἑλλάδι.

ἀεριώδης· ὁ εἰς ἀέριον κατάστασιν, **σῶμα ἀεριῶδες**, τὸ ὑπὸ μορφὴν ἀερίου σῶμα.

Ἀερμών· ὄρος ὑψηλὸν εἰς τὰ βορειοανατολικὰ τῆς Παλαιστίνης, ἀποτελοῦν τὸ νοτιώτερον μέρος τοῦ Ἀντιλιβάνου· ἄρχεται νοτίως τῆς Δαμασκοῦ καὶ διήκει μέχρι τῶν ἀνατολικῶν ἀκτῶν τῆς λίμνης Γεννησαρέτ. Ἡ ὑψηλοτέρα του κορυφὴ ἔχει ὕψος 11.000 ποδῶν περίπου ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Τὸ ὄρος Ἀερμὼν (Δευτερον. 3, 8 καὶ 4, 48. — Ἰησ. Ναυῆ 12. 1. 5 κ. ἀ.) λέγεται καὶ Ἑρμὼν (Ψαλ. 88, 13). Ἐν ψαλμῷ 132, 3 ἐξαίρεται «ἡ δρόσος Ἀερμὼν ἡ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών». Ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἐλέγετο τὸ ὄρος τοῦτο Σανιὼρ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀμορραίων **Σανίρ** (Δευτερον. 3, 9).

ἀεροβαίνει· κακοκαμωμένη λέξις τοῦ Ἀλ. Σούτσου = ἀεροβατεῖ: «*ἀεροβαίνει* ψυχὴ ὡς νέφος» «συννεφάκια *ἀεροβαίνουν* ἀνεμάτιστα» (Μιχ. Μητσάκης).

ἀεροβάμων· ὁ ἀεροβάτης, ὁ βαίνων ἐν τῷ ἀέρι, τὸ πτηνόν, ὁ ἀεροναύτης. ‖ ὁ παρασυρόμενος ὑπὸ τῆς φαντασίας του, ὁ ἐν νεφέλαις διάγων (ἐπὶ κακῷ). ‖ ὁ ὑψιπέτης, ὁ αἰθεροβάμων (ἐπὶ καλῷ).

ἀεροβαρόμετρον· (βλ. **βαρόμετρον**).

ἀεροβασία· ἡ ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, ἡ ἐν τῷ ἀέρι πορεία. ‖ μεταφ. ἡ φαντασιοπληξία, ἡ χιμαιρικὴ ὀνειροπόλησις, τὸ πλάττειν ἰσπανικοὺς πύργους.

ἀεροβάτης· ὁ ἐν τῷ ἀέρι πορευόμενος, ὁ ἱπτάμενος, **αἰθεροβάμων, ἀεροβάμων**.

ἀεροβατικός· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ἀεροβάτην, ὁ τρόπος τοῦ ἀεροβάτου. ‖ οὐσ. θηλ. **ἀεροβατική** = ἡ τέχνη τοῦ ἀεροβάτου.

ἀεροβατῶ· πορεύομαι ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, εἰς τοὺς αἰθέρας. Ὁ Ἀριστοφάνης εἰς τὰς «Νεφέλας» παριστᾷ τὸν Σωκράτη αἰωρούμενον ἐντὸς κοφίνου· ἀπὸ κάτω ὁ Στρεψιάδης τοῦ φωνάζει: «Τὶ κάμνεις αὐτοῦ-πέρα, πέ μου!» Καὶ ἐκεῖνος ἀποκρίνεται: «*Ἀεροβατῶ* καὶ περιφρονῶ τὸν ἥλιον». ‖ μεταφορ. πλάθω χιμαίρας, ὄνειρα ἀνεκπλήρωτα, φαντασιοπληξίας.

Ἀερόβιον *(Βοτ.)*. Γένος φυτῶν (Aerobium ἢ Augraecum) τῆς τάξεως τῶν Γυνανδρῶν (Gynandrae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ὀρχεϊδῶν (Orhidaceae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται εἰς τὴν Μαγαδασκάρην καὶ τὴν νότιον Ἀφρικήν, ὅπου καλλιεργοῦνται ὡς ἐκλεκτὰ ἀνθοκομικὰ φυτὰ ἐντὸς θερμοκηπίων. Πολλὰ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐπίφυτα ἐπὶ κορμῶν δένδρων. Ἐκ τῶν πολλῶν εἰδῶν ἰδιαιτέραν ὅλως σημασίαν ἔχει τὸ εὐωδέστατον εἶδος Ἀερόβιον τὸ εὔοσμον (Aerobium fragrans) τοῦ ὁποίου τὰ ἀρωματικὰ φύλλα χρησιμοποιοῦνται καὶ ἀντὶ τείου, ἔρχονται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα Tea Bourbon, ἔχοντα ἐπίσης καὶ φαρμακευτικὴν χρησιμότητα.

ἀερόβιος· ὁ διαβιῶν ἐν τῷ ἀέρι, ὁ δι' ἀναπνοῆς τοῦ ἀέρος ζῶν, ὁ ἀερόφιλος, ὁ ἀεροχαρής.

—*ἀερόβιοι* καλοῦνται οἱ πλεῖστοι τῶν ὀργανισμῶν, ὡς μὴ δυνάμενοι νὰ ζήσωσιν ἄνευ τῆς χρησιμοποιήσεως ἐλευθέρου ἀτμοσφαιρικοῦ ὀξυγόνου, ὄντες συνεπῶς ὑποχρεωτικῶς ἀερόβιοι. Ὁ βαθμὸς ἐν τούτοις καθ' ὃν οἱ ὀργανισμοὶ οὗτοι ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ ὀξυγόνου εἶναι ἑκάστοτε διάφορος. Οὕτω λ. χ. τὰ θηλαστικὰ ἀρκοῦνται εἰς περιοχὴν ὀξυγόνου μέχρι 14 %, ἐνῷ περιοχὴ 7 % φέρει ἤδη ἀλλοιώσεις εἰς αὐτά. Ἀλλὰ καὶ ἡ περίσσεια ὀξυγόνου δρᾷ ἐπιβλαβῶς. Οὕτω λ. χ. θηλαστικὰ ἀντέχουσιν εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα μέχρι πιέσεως 15 ἀτμοσφαιρῶν, ἐνῷ εἰς καθαρὸν ὀξυγόνον καταστρέφονται εἰς πιέσεις τριῶν ἀτμοσφαιρῶν. Ἡ περίσσεια ὀξυγόνου προκαλεῖ καὶ δηλητηρίασιν, ὁ δὲ Mosso ἀπέδειξε διὰ τὸν ἄνθρωπον ὅτι, προτοῦ ἀρχίσῃ ὁ ἐκ δηλητηριάσεως ἀγὼν ἐν τῷ ὀργανισμῷ χάνεται ἡ συνείδησις, προσβαλλομένων τῶν μηνίγγων.
ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

—*ἀερόβια βακτήρια*· τὰ κρυψίγονα τῆς κλάσεως τῶν βακτηρίων ἢ σχιζομυκήτων (Bacteria). Ταῦτα ἔχουσιν ἀπόλυτον ἀνάγκην ἐλευθέρου ὀξυγόνου διὰ νὰ ζήσουν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀναερόβια βακτήρια ἅτινα δύνανται νὰ ζήσουν ἄνευ ὀξυγόνου (βλ. **Σχιζόφυτα, Σχιζομύκητες, Βακτήρια, Μικροβιολογία**).

—*ἀερόβια μικρόβια*· τὰ ἔχοντα ἀνάγκην ὀξυγόνου καὶ ἑπομένως ζῶντα καὶ πολλαπλασιαζόμενα ἐν τῷ ἀέρι. Τὰ ἀερόβια μικρόβια εἶναι εἴτε ἀποκλειστικῶς ἀερόβια, δηλ. μὴ δυνάμενα νὰ ζήσουν ἄνευ ὀξυγόνου, εἴτε ἐκλεκτικῶς ἀερόβια, δηλ. μικρόβια προτιμῶντα μὲν τὴν ἀεροβίωσιν, δυνάμενα ὅμως νὰ ζήσουν καὶ ἀναεροβίως. Ἀποκλειστικῶς ἀερόβιον εἶναι ὁ βάκιλλος τοῦ γάλακτος, ὅστις ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ γάλακτος ὅλον τὸ ὀξυγόνον, μὴ δυνάμενος δὲ πλέον νὰ ἀναπτυχθῇ καταστρέφεται.

—*ἀερόβια φυτά*· καλοῦνται εἰς τὴν Βοτανικὴν τὰ φυτὰ τὰ ἔχοντα ἀναπνοὴν ἐνοξύγονον, ὅπως εἶναι τὰ τέλεια φυτά, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ κατώτερα φυτά, πολλὰ τῶν ὁποίων ἔχουν ἀναπνοὴν τελείως ἀνοξύγονον, καλούμενα ἀναερόβια φυτὰ (βλ. **ἀναπνοὴ τῶν φυτῶν**).

ἀεροβίωσις· ἡ ἐν τῷ ἀέρι διαβίωσις, ἡ ζωὴ στὸν ἀνοιχτὸν ἀέρα. ‖ ὀνομασία ἀναφερομένη εἰς ἐργαστηριακὴν μέθοδον, ἥτις συνίσταται εἰς τὴν προϊοῦσαν μεταλλαγὴν τοῦ ζωικοῦ περιβάλλοντος τῶν ἀναεροβίων μικροβίων, διὰ τῆς χορηγίας εἰς ταῦτα ὀξυγόνου. ‖ ἡ ἰδιότης τῶν πλείστων ὀργανισμῶν νὰ μὴ δύνανται νὰ ζήσωσιν ἄνευ χρήσεως ἐλευθέρου ἀτμοσφαιρικοῦ ὀξυγόνου. Αὕτη καλεῖται καὶ **ὀξυβίωσις**.

ἀεροβόλα ὅπλα. Καλοῦνται τὰ ὅπλα, εἰς ἃ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἐκτόξευσιν τοῦ βλήματος ἡ διασταλτικὴ ἐνέργεια πεπιεσμένου ἀέρος. Ὁ σωλήν, γενικῶς, τούτων εἶναι λεῖος, διότι ἕνεκα τῶν μικρῶν πιέσεων, ἡ χρῆσις αὐλακίων εἶναι ἀνέφικτος.

1. ***Φορητὰ ὅπλα.*** Εἰς τὴν κατηγορίαν τούτων περιλαμβάνονται πιστόλια καὶ τύποι ἐλαφρῶν ἀραβίδων, ὧν ἡ χρῆσις περιορίζεται εἰς τὴν κατ' ἰδίαν, ἐν οἴκῳ, ἄσκησιν εἰς τὴν βολήν, λίαν προσφόρων πρὸς τοῦτο διὰ τὸ ἀδάπανον, τὸ ἀσθενὲς τοῦ κρότου, τὴν ἔλλειψιν ἀερίων κλπ. (βλ. ἀερότονον). Ὁ διὰ τὴν βολὴν συμπεπιεσμένος ἀὴρ παρέχεται δι' ἁπλῶν μηχανισμῶν, ἐνεργούντων καθ' ἑκάστην γέμισιν. Βάλλουσι βλῆμα εἴτε σφαιρικόν, εἴτε ἐπιμήκες, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπὶ τῆς τροχιᾶς εὐστάθεια ἐξασφαλίζεται συνήθως διὰ θυσάνου, ὁποῖον τὸ βλῆμα φέρει πρὸς τὰ ὀπίσω.

2. ***Τηλεβόλα.*** Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν ἰσχυρῶν ἐκρηκτικῶν οὐσιῶν, ὡς ἡ νιτρογλυκερίνη, ἡ δυναμῖτις, ἡ ἐκρηκτικὴ πυκτὴ κτλ., ἐπεζητήθη, ὡς ἦτο φυσικόν, ἡ χρησιμοποίησις τούτων πρὸς πλήρωσιν ὀβίδων τοῦ πυροβολικοῦ, κατὰ τὸ δυνατὸν μεγαλειτέρου διαμετρήματος, ὅπως ἐπιτευχθῶσι μεγάλα καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα. Πρὸς τοῦτο ὅμως ἔδει, ὡς ἐκ τοῦ εὐαισθήτου τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, νὰ ἀμβλυνθῇ ἡ κατὰ τὴν πρώτην ἐκκίνησιν τοῦ βλήματος ἐπερχομένη κροῦσις, ἵνα ἀποτραπῇ ὁ βλ-

Digitized by Google

βαιος κίνδυνος ἐκρήξεως ἐν τῷ κοίλῳ ἢ πάσης, γενικῶς, προώρου διαρρήξεως. Κατάλληλος ἐσωτερικὴ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διασκευὴ τοῦ βλήματος (ἐλατηριωτὸν ὑπόθεμα, ὑπόστρωμα ἐκ βάμβακος κτλ.), ἦτο ἀνεπαρκὲς μέσον, ἐφ' ὅσον δὲν ἠλαττοῦντο αἱ διὰ τῆς χρήσεως τῶν πυριτίδων ἀναπτυσσόμεναι σχετικῶς μεγάλαι ἀρχικαὶ πιέσεις. Ἤχθησαν οὕτως εἰς τὴν παραδοχὴν ὡς βλητικοῦ μέσου τοῦ συμπεπιεσμένου ἀέρος, ὅστις διὰ μικροτέρας πιέσεως, δυναμένης μάλιστα νὰ ἐπαυξάνηται προοδευτικῶς, πάντως δ' ἐν συνδυασμῷ μετὰ μεγάλου μήκους κοίλου, ἠδύνατο νὰ μεταδίδῃ ἀρκοῦσαν ἀρχικὴν ταχύτητα εἰς τὸ βλῆμα.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ λήξαντος αἰῶνος, ἐδοκιμάσθησαν, καὶ μάλιστα εἰσήχθησαν, ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς πρὸς πολεμικὴν χρῆσιν τοιαῦτα τηλεβόλα. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ ὀργανισμὸς αὐτῶν ἀπῄτει πολυπλόκους, καταλαμβανούσας μέγαν χῶρον, καὶ δαπανηρὰς ἐγκαταστάσεις μηχανημάτων, τὰ δὲ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ἦσαν ἐντελῶς ἀνεπαρκῆ ὑπὸ ἔποψιν βεληνεκοῦς καὶ ἀπογοητευτικὰ ὑπὸ ἔποψιν ἀκριβείας βολῆς, ἐγκατελείφθησαν ταχέως καθ' ὁλοκληρίαν.

Εἰς τὰ ἀεροβόλα ὑπάγονται ἐπίσης καὶ τὰ ὡς τελειοποιήσεις αὐτῶν ἐμφανισθέντα, εὐθὺς ἀμέσως, τηλεβόλα ἐκεῖνα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ συμπίεσις τοῦ ἀέρος ἐπραγματοποιεῖτο διὰ γεμίσματος ἐκ πυρίτιδος. Ἡ ἀρχή, ἐφ' ἧς ἐβασίζοντο ταῦτα ἦτο, ἡ μεταξὺ τοῦ βλήματος καὶ τῆς βλητικῆς οὐσίας παρένθεσις ἀρκετοῦ ὄγκου ἀέρος, ὅστις, συμπιεζόμενος ὑπὸ τῶν παραγομένων ἀερίων, ἐνήργει ὡς ἐλαστικὸν μέσον, ἀμβλύνων μὲν κατ' ἀρχὰς τὴν κροῦσιν, ἀποδίδων δὲ εἶτα τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀποταμιευθεῖσαν ἐνέργειαν. Ἡ τελειοποίησις αὕτη ἀπήλλασσε μὲν τὴν σκευὴν τῶν σχετικῶν μηχανημάτων συμπιέσεως τοῦ ἀέρος, τοῦθ' ὅπερ ἦτο πράγματι λίαν οὐσιῶδες, ἀλλὰ πολὺ ὀλίγον μετέβαλε τὰ πράγματα καθ' ὅσον ἀφεώρα τὸ βεληνεκὲς καὶ τὴν ἀκρίβειαν βολῆς.

Αἱ ταχεῖαι πρόοδοι τῆς βιομηχανίας τῶν ἐκρηκτικῶν, εἰς τὴν παρασκευὴν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἰσχυρῶν καὶ σταθερῶν διαρρηκτικῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τελειοτέρων βλητικῶν οὐσιῶν, κατέστησαν ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἐντελῶς περιττὰ τὰ ἐπινοήματα ταῦτα.

3. Συστήματα καὶ χρῆσις ἀεροβόλων τηλεβόλων. Τὸ κατὰ τὸ σύστημα Zalinsky (1887), κατασκευασθὲν ἐν Ἀμερικῇ τηλεβόλον τῶν 38 ἑκ. εἶχε σωλῆνα ἐκ χυτοσιδήρου, ὁλικοῦ μήκους 15,01 μέτρων (περίπου 40 διαμετρημάτων), ἐνισχυόμενον ἐναντίον τῆς κατὰ μῆκος κάμψεως διὰ ὡπλι-

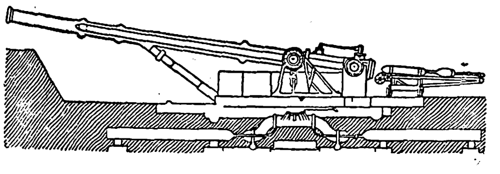

Ἀεροτηλεβόλον Zalinski.

σμένης δοκοῦ. Τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ σωλῆνος, ἀπὸ τῶν στροφαλίγγων, περιεβάλλετο διὰ χιτωνίου, μετὰ διακένου, ὅπερ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς θάλαμος τῆς δι' ἑκάστην βολὴν ἀναγκαιούσης ποσότητος συμπεπιεσμένου ἀέρος, ὑπὸ πίεσιν 68 ἀτμ. Ὁ θάλαμος οὗτος συνεκοινώνει δι' ὀχετοῦ, διερχομένου διὰ τῶν στροφαλίγγων τοῦ σωλῆνος καὶ τοῦ πόλου τοῦ κυλλίβαντος, μετὰ τοῦ μηχανήματος συμπιέσεως τοῦ ἀέρος, δυναμένου νὰ φέρῃ ταύτην μέχρι 205 ἀτμ. Ὁ κυλλίβας, διετίθετο ἐπὶ κλίνης ἐκ μπετόν.

Τὰ βλήματα ἦσαν ἓξ μεγεθῶν. Τὸ βαρύτερον τούτων περιεῖχεν ἐκρηκτικὸν γέμισμα ἐκ 227 χ. γρ. ἐκρηκτικῆς πυκτῆς ἢ δυναμίτιδος - μέγιστον ἐπιτευχθὲν βεληνεκὲς 1828 μ. Τὸ βραχύτερον, μετὰ 22,7 χ. γρ. ἐκρηκτικοῦ γεμίσματος ἔδωκε μέγιστον βεληνεκὲς 4144 μ. Ἡ ἐμφραγματικὴ ζώνη ἦτο ἐκ ξέρματος. Εἰς τὸ βλῆμα μετεδίδετο, κατὰ τὴν ἐν τῷ ἀέρι κίνησίν του, περιστροφή, (ἀντιστοιχοῦσα εἰς ἑλιγμὸν 5-6 διαμετρημ.), διὰ δώδεκα ἑλικοειδῶν πτερυγίων φερομένων εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον κοίλου σωλῆνος, προσηρμοσμένου κατὰ τὸν ἄξονα εἰς τὸ πυθμένιον. Διὰ τῆς περιστροφῆς ταύτης καὶ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος ἐπὶ τῶν πτερυγίων ἐξησφαλίζετο ἡ εὐστάθεια τοῦ βλήματος.

Πρὸς ἐπίτευξιν μεγαλειτέρου βεληνεκοῦς, ἐχρησιμοποιήθη βλῆμα μικροτέρου διαμετρήματος (ἐκρηκτικὸν γέμισμα 22,7 χιλιογραμ.) μετὰ ξυλίνου διὰ τὴν ἔμφραξιν καὶ τὴν συγκεντρικὴν καθοδήγησιν δίσκου, ἀποσπωμένου μετὰ τὴν ἐκ τοῦ σωλῆνος ἔξοδον. Δι' αὐτοῦ ἐλήφθη μέγιστον βεληνεκὲς 5029 μ. Γενικῶς ἡ ἔκρηξις τῶν βλημάτων, ἐπηγεῖτο διὰ ἠλεκτρικοῦ πυροσωλῆνος.

Ἕτερον ὑπόδειγμα τηλεβόλου Zalinski, διαμ. 20,3 ἑκ., ὁλικοῦ μήκους 18,3 μ. ἢ 90 διαμ. ἔβαλλε βλήματα περιέχοντα 45 χιλιόγρ. δυναμίτιδος, μέχρι 4700 μ. Ὅμοιον ἦτο καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Graydon (1890) κατασκευασθὲν τηλεβόλον, διαμ. 38,1 ἑκ. ὁλικοῦ μήκους 9,14 μ. ἢ 24 διαμ. μετὰ σωλῆνος ἐκ χάλυβος, καὶ συνολικοῦ βάρους 11 τόννων. Τὸ βλῆμα, ἐκ χάλυβος ἐπίσης, μήκους 1.90 μ., ἢ 5 διαμ., ὁλικοῦ βάρους 590 χ. γρ., περιεῖχε γέμισμα ἐκ 272 χ. γρ. δυναμίτιδος.

Διὰ τὴν μετάδοσιν περιστροφῆς, τὸ βλῆμα ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ᾠοειδοῦς αὐτοῦ, ἑλικοειδεῖς ῥαβδώσεις· πρὸς ἐξασφάλισιν δὲ ἔτι μᾶλλον τῆς εὐσταθείας, ἔφερε πρὸς τὰ ὀπίσω σύστημα κοίλων κυλίνδρων ἐξ ὀρειχάλκου, συνηρμολογημένων ἐν εἴδει τηλεσκοπίου, οἵτινες, ἕνεκα τῆς ἀδρανείας καὶ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος, ἀνεπτύσσοντο, ἐπιμηκυνομένου οὕτω, μέχρι τοῦ διπλασίου, τοῦ βλήματος καὶ μεταφερομένου τοῦ βάρους αὐτοῦ πρὸς τὴν κορυφήν. Μέγιστον βεληνεκὲς 4800 μ. περίπου. Ὁ διὰ τὴν βολὴν ἀήρ, συμπιεζόμενος μέχρι 310 ἀτμ., ἐφέρετο μετὰ τὴν ἀπόψυξιν, ὑπὸ πίεσιν 32 ἀτμ., εἰς δύο κυλινδρικοὺς ἀεροθαλάμους, ἑκατέρωθεν τοῦ σωλῆνος εὑρισκομένους, ἐξ ὧν ἐλαμβάνετο ἡ δι' ἑκάστην βολὴν ἀναγκαιοῦσα ποσότης.

Ἐκτὸς τοῦ κατασκευασθέντος τούτου τηλεβόλου προυτάθησαν καὶ ἑπτὰ ἄλλοι τύποι τοῦ ἰδίου συστήματος, διαμετρημάτων ἀπὸ 53,3 ἑκ. (11,9 μ. μῆκ.) ἐκρηκτικὸν γέμισμα 544 χ.γρ. ἐκ δυναμίτιδος) μέχρι 7,6 ἑκ. (μῆκος 4,3 μ., γέμισμα 2,7 χ. γρ. ὁμοίως).

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1888, ἐψηφίσθη ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις τῆς Β. Ἀμερικῆς, μέγα χρηματικὸν ποσὸν διὰ τὴν κατασκευὴν ἀεροτηλεβόλων διὰ τὴν ἄμυναν τῶν ἀκτῶν. Συγχρόνως δὲ κατεσκευάσθη ἐν μικρὸν καταδρομικὸν Vesuvius, ἐκτοπίσματος 930 τόννων καὶ ταχύτητος 11,5 κόμβων, ὁπλισθὲν διὰ τριῶν ἀεροβόλων, διαμ. 38 ἑκ. ὁλικοῦ μήκους 13 μ. περίπου. Οἱ σωλῆνες διετέθησαν παραλλήλως καὶ ὑπὸ σταθερὰν κλίσιν 10°, ἐπὶ κοινοῦ δαπέδου. Τὸ βλῆμα, μήκους 1,50 μ. περιεῖχε 250 χ. γρ. βαμβακοπυρίτιδος, καὶ ἔφερε πυροσωλῆνα διπλῆς ἐνεργείας. Τὸ βεληνεκὲς ἐκανονίζετο διὰ τῆς πιέσεως τοῦ εἰσαγομένου διὰ τὴν βολὴν ἀέρος (περίπου 800 ἀτμ. διὰ 2000 μ.). Πρὸς τοῦτο ἐκ τοῦ κεντρικοῦ ἀεροθαλάμου εἰς ὃν ἡ κινητήριος μηχανὴ τοῦ πλοίου συνεπίεζε τὸν ἀέρα, εἰσήγετο εἰς τοὺς εἰδικοὺς τῶν τηλεβόλων ἀεροθαλάμους ἡ ἀναγκαιοῦσα ποσότης μέχρις οὗ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀπαιτουμένη πίεσις, ἐλεγχομένη διὰ μανομέτρου. Ἅμα ὡς τὸ πλοῖον, ἔφθανεν εἰς τὴν ἐκ τῶν προτέρων καθορισθεῖσαν ἀπόστασιν, ἀποκαθίστατο, δι' ἠλεκτροκινήτου μηχανισμοῦ, ἡ συγκοινωνία μετὰ τῆς θαλάμης τῶν τηλεβόλων, ἅτινα ἔβαλλον συγχρόνως καὶ τὰ τρία.

Κατὰ τὸν Ἱσπανο-Ἀμερικανικὸν πόλεμον, ἐγένετο ἀπόπειρα χρησιμοποιήσεως τοῦ πλοίου τούτου πρὸς βομβαρδισμὸν τοῦ Santiago (1898)· ἐβλήθησαν βολαί τινες μόνον, μετ' ἀποτελεσμάτων ὡς πρὸς τὴν ἀκρίβειαν βολῆς, ὑπερβάντων πᾶσαν ἀναμενομένην ἀποτυχίαν.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἡ Βραζιλία ἠγόρασε παρὰ τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅμοιον πολεμικὸν πλοῖον, τὸ «Nictheroy» μεθ' ἑνὸς τηλεβόλου. Περίπτωσις χρησιμοποιήσεως τούτου κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, πρὸς βομβαρδισμὸν τοῦ φρουρίου Villaguori εἰς τὸν κόλπον τοῦ Rio, ἐματαιώθη, διότι τὸ εἰδικὸν προσωπικὸν τῆς ὑπηρετήσεως τοῦ τηλεβόλου, ἐδραπέτευσεν.

Τὸ εἰς τὸ ἐπάκτιον φρούριον τοῦ Ἁγίου Φραγκίσκου ἱδρυθὲν τῷ 1896 πυροβολεῖον ὡπλίσθη διὰ τριῶν ἀεροτηλεβόλων συστήματος Rix. Τὰ τηλεβόλα ταῦτα, διαμ. 38 ἑκ., ὁλικοῦ μήκους 15,20 μ., ἔβαλλον βλήματα τῶν 38 ἑκ., καὶ τῶν 20 ἑκ., τῶν τελευταίων τούτων μετὰ ὁδηγοῦ ἐμφραγματικοῦ ξυλίνου δίσκου, μήκους 3,35 ἢ 2,44 μ., μετὰ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος 227 ἢ 45 χ.γρ., ἐξ ἐκρηκτικῆς πυκτῆς. Ὁ διὰ τὴν βολὴν ἀήρ, συνεπιέζετο καὶ ἀπεψύχετο διαδοχικῶς μέχρις 106 ἀτμ. ἐν τῷ γενικῷ ἀεροθαλάμῳ. Εἰς τὴν θαλάμην τῶν τηλεβόλων εἰσήγετο ὑπὸ πίεσιν 53 ἀτμ. Τὸ μέγιστον βεληνεκὲς ἦτο διὰ μὲν τὰ βαρέα βλήματα 2300 μ., διὰ δὲ τὰ ἐλαφρότερα 4.800.

Τῷ 1901 πάντα τὰ ὁπωσδήποτε ἐν ὑπηρεσίᾳ εὑρισκόμενα ἀεροτηλεβόλα ἐκηρύχθησαν ἄχρηστα.

Εἰς τὴν ἑτέραν κατηγορίαν τῶν διὰ γεμίσματος ἐκ πυρίτιδος ἐνεργούντων (poweler pneumatic gun) ἀεροβόλων ἀνήκει τὸ ἐπίσης ἐν τῇ Β. Ἀμερικῇ ἐμφανισθὲν ἀεροτηλεβόλον συστήματος Sims—Dubley. Τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐκ δύο παραλλήλων σωλήνων, τοῦ ἑνὸς ἄνωθεν τοῦ ἑτέρου, συγκοινωνούντων διὰ βραχέος ἐγκαρσίου σωληνίσκου. Ὁ ἀνώτερος σωλήν, ὁ μικροτέρας διαμέτρου καὶ ἐπιμηκέστερος, ἐχρησίμευεν ὡς κυρίως σωλὴν διὰ τὴν ὑποδοχὴν καὶ ἐκτόξευσιν τοῦ βλήματος, ἐν ᾧ ὁ κατώτερος ἀπετέλει τὴν θαλάμην διὰ τὴν ὑποδοχὴν τοῦ μεταλλικοῦ φυσιγγίου καὶ τὸν ἀεροθάλαμον, ἐν ᾧ συνεπιέζετο ὁ ἀὴρ κατὰ τὴν κατάκαυσιν τοῦ γεμίσματος. Τὸ βλῆμα διὰ τὴν μετάδοσιν περιστροφῆς ἔφερε πρὸς τὰ ὀπίσω στέλεχος μετὰ ἑλικοειδῶν πτερυγίων. Ὁ κυρίως σωλὴν τοῦ τηλεβόλου εἶχε διαμέτρημα 6,35 ἑκ., καὶ ὁλικὸν μῆκος 4,30 μ. Τὸ βλῆμα, μήκους συνολικοῦ 1,4 ἑκ. εἶχε βάρος 5.216 χ.γρ. μετὰ διαρρηκτικοῦ γεμίσματος ἐξ ἐκρηκτικῆς πυκτῆς 1,81 χ.γρ. Ὁ ἕτερος, ὡς θαλάμη, σωλὴν εἶχε διάμετρον ἐσωτερικὴν 11,44 ἑκ. καὶ μῆκος 2,15 μ. Τὸ γέμισμα τοῦ φυσιγγίου ἀπετελεῖτο ἐξ ἀκάπνου πυρίτιδος βάρους 200 ἕως 230 γρ. Μέγιστον βεληνεκὲς 2400 ἕως 3200 μ. Τηλεβόλα τοῦ συστήματος τούτου ἐχρησιμοποιήθησαν τῷ 1898 ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἐν Κούβᾳ, καθὼς καὶ προηγουμένως ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν κατοίκων τῆς νήσου ταύτης μετὰ σχετικῆς ἐπιτυχίας. Ἐκτὸς τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐν Νορβηγίᾳ τῷ 1899 ἐγένοντο δοκιμοὶ διὰ ἀεροβόλου τελειοποιηθέντος τύπου Sims—Dubley, καθὼς καὶ ἐν Ὁλλανδίᾳ.

Παρ' ἡμῖν τῷ 1897 ἐδοκιμάσθη ἀεροβόλον μετὰ γεμίσματος ἐκ πυρίτιδος, ἄνευ ἐπιτυχῶν ἀποτελεσμάτων. Τὸ τηλεβόλον τοῦτο ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν παραλλήλων, ὁριζοντίως διατεταγμένων καὶ μεταξὺ των συγκοινωνούντων σωλήνων, ὧν ὁ μεσαῖος ἐδέχετο τὸ βλῆμα. Ἐκ τῶν λοιπῶν δύο, χρησιμευόντων ὁμοῦ ὡς θάλαμος τοῦ πρὸς συμπίεσιν ἀέρος, ὁ εἷς περιελάμβανε τὴν θαλάμην τοῦ γεμίσματος καὶ ἀπεκλείετο, ὡς καὶ ὁ διὰ τὸ βλῆμα μεσαῖος, διὰ κοχλιωτοῦ κλείστρου.

Κ. Φ. ΔΙΓΕΝΗΣ

ἀεροβόλισις ἢ ἀτμοσφαιροβόλησις· (Sondage aerologique ἢ Sondage de l'atmosphère-Sonding) [Μετεωρ.] ἐκ τοῦ ἀὴρ καὶ βόλισις· βολίζω =βυθομετρῶ. Μέτρησις τῶν διαφόρων μετεωρολογικῶν στοιχείων τῆς ἀτμοσφαίρας μετὰ τοῦ ὕψους, ἤτοι τῆς ἀτμοσφ. πιέσεως, θερμοκρασίας, κτλ. (βλ. ἀερολογία).

ἀεροβόρος· ὁ βιβρώσκων=τρώγων ἀέρα, ἀνεμιον· ἀνεμοφάγος, ἀεροφάγος· ὁ τρεφόμενος διὰ τοῦ ἀέρος, ἀεροτραφής, ἀερότροφος. *ἀεροβόρα ζῷα·* εἶδός τι ζώων τρεφομένων ἐκ τοῦ ἀέρος.

ἀερόγαμα *[Βοτ.]*· καλοῦνται τὰ φυτὰ ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἡ ἐπικονίασις τῶν ἀνθέων, δηλαδὴ ἡ μεταφορὰ τῆς γύρεως τῶν στημόνων ἐπὶ τῶν στιγμάτων τῶν ὑπέρων, γίνεται διὰ τοῦ ἀνέμου. Ἡ χρῆσις τῆς λέξεως ἀερόγαμα δὲν συνηθίζεται τόσον εἰς τὴν Βοτανικήν, ὅσον αἱ λέξεις *ἀεροεπικονίατα*, ἢ *ἀερόφιλα* φυτά, ἔχουσαι τὴν αὐτὴν σημασίαν.

ἀερογάμης· ὁ ἀρκούμενος εἰς φανταστικὴν ἱκανοποίησιν τοῦ ἔρωτός του, ὁ εἰς τὴν πραγματικότητα μηδὲν ἐπιτυγχάνων: «ἄς τονε αὐτὸν τὸν ἀερογάμη» ‖ (ὁ)· πτηνὸν τοῦ γένους τῶν ἀστουρίων· κίρκος ὁ ἐρυθρόπους, κοινῶς κιρκινέζι ἢ «σαΐνι» (Θεσσ.). Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζεται ἀερογάμης, ὡς ἐκ τοῦ εἴδους τῶν κινήσεών του ὅταν μένῃ μετέωρος μὲ ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας εἰς τὸν ἀέρα.

ἀερογέννητος· ὁ ἐκ τοῦ ἀέρος γεννώμενος, ὁ μηδὲν τὸ οὐσιαστικὸν περιέχων: *ἀερογέννητος σκέψις.*

ἀερογνωσία· ἡ ἐπιστημονικὴ γνῶσις τοῦ ἀέρος, ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα τὸν ἀέρα καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν παρομαρτοῦντα.

ἀερογόνος· ὁ γεννῶν, ὁ παράγων ἀέρα.

ἀερογραφία· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα τὰς ἰδιότητας τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ἀερίων.

ἀερογραφικός· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀερογραφίαν: *ἀερογραφικὰ ὄργανα.*

ἀερογράφος· τὸ ὄργανον δι' οὗ ἐξετάζονται αἱ ἰδιότητες τοῦ ἀέρος, ἢ δι' οὗ σημειοῦνται διάφοροι μεταβολαὶ τῆς καταστάσεως αὐτοῦ.

ἀεροδεῖκται· λέγονται τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα ἐνίων ἐντόμων καὶ ὑδροβίων σκωλήκων.

ἀεροδείκτης· βλ. ἀνεμοδείκτης.

ἀεροδιάλυτα· λέγονται τὰ σώματα ἐκεῖνα τὰ ἔχοντα τὴν ἰδιότητα νὰ διαλύωνται εἰς τὸν ἀέρα, δι' ἀπορροφήσεως τῆς ἐν αὐτῷ ὑγρασίας (βλ. ὑγροσκοπικότης, ὑγροσκοπικὰ σώματα).

ἀεροδίνη *[Μετεωρολ.]*· στροβιλοειδὴς κίνησις ἀέρος τοπικῆς φύσεως. Ὁ ἄνεμος εἶναι γενικῶς ὁριζοντία κίνησις ἀερώδους τμήματος τῆς ἀτμοσφαίρας, εἰς τινας ἐν τούτοις περιπτώσεις παράγονται τυχαῖα καὶ τοπικὰ ῥεύματα ἀέρος, ἔχοντα καθέτους ἢ κεκλιμένας διευθύνσεις. Τὰ ῥεύματα ταῦτα, ἅτινα εἶναι πάντως ὀχληρὰ διὰ τὰς ἀεροστατικὰς συσκευὰς (ἀερόστατα, πηδαλιουχούμενα), καθίστανται πολλάκις λίαν ἐπικίνδυνα διὰ τὰ ἀεροπλάνα, θέτοντα ταῦτα εἰς τὰς ἐπικινδύνους θέσεις τῶν ἐκτὸς ἰσορροπίας συνθηκῶν.

Αἱ ἀεροδῖναι (remous) δύνανται νὰ προέρχωνται ἐκ διαφόρων αἰτίων, ἀφ' ἑνὸς *θερμικῶν*, καὶ ἀφ' ἑτέρου *μηχανικῶν*. Ὅταν ἓν τμῆμα τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ πεδίου του καὶ τῆς εἰδικῆς ἐκθέσεώς του, θερμανθῇ περισσότερον τῶν πέριξ, τότε προκαλεῖται εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ἀνοδικὴ κίνησις θερμοῦ ἀέρος, εἰς δὲ τὴν ἀνυψωτικὴν κίνησιν τῶν θερμανθεισῶν ἀερίων μαζῶν προστίθεται καὶ στροβιλοειδὴς τοιαύτη ψυχρῶν ἀερίων μαζῶν, ἐρχομένων ὅπως καταλάβωσι τὴν θέσιν τοῦ θερμοῦ ἀνερχομένου ἀέρος· ἤτοι εἰς τὰς κινήσεις ταύτας ἀνευρίσκομεν τὰς αὐτὰς συνθήκας ὅπως εἰς τοὺς κυκλῶνας. Ἡ ὡς ἄνω διπλῆ κίνησις ἀποτελεῖ τὴν τοπικὴν λεγομένην *(θερμικὴν)* ἀεροδίνην. Αἱ ἀεροδῖναι τοῦ εἴδους τούτου προκαλοῦνται κατὰ τὰς θερμὰς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ ὑπὸ νηνέμου καιρόν. Τὸ φαινόμενον

Digitized by Google

εἶναι πολλάκις τόσον ἰσχυρόν, ὥστε τὰ συναντῶντα αὐτὸ ἀεροπλάνα περιάγονται εἰς ἐπισφαλῆ θέσιν· εἶναι δὲ αἱ τοπικαὶ αὗται ἀεροδῖναι ἐπὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνοι λόγῳ τοῦ ὅτι τίποτε δὲν προδίδει ἐξ ἀποστάσεως τὴν παρουσίαν των. Ἡ πιθανότης ἐν τούτοις τῆς συναντήσεώς των ἐλαττοῦται, καθ' ὅσον τὸ ἀεροπλάνον ἵπταται εἰς ὕψος ἀνώτερον ἐκείνου μέχρι τοῦ ὁποίου ἡ ἄνισος θέρμανσις τοῦ ἐδάφους δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκδήλωσίν των.

Αἱ ἀεροδῖναι μ η χ α ν ι κ ῶ ν α ἰ τ ί ω ν ἔχουσιν ἀρχὴν διάφορον. Συχνάκις παρατηροῦνται ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν πόλεων στροβιλοειδεῖς κινήσεις, αἵτινες ἀνυψοῦσι σπειροειδῶς ξηρὰ φύλλα, τεμάχια χάρτου, μόρια κονιορτοῦ κ.τ.λ. Αἱ ἀεροδῖναι αὗται προέρχονται λόγῳ τῆς συναντήσεως δύο ρευμάτων ἀέρος ἀντιθέτως ἐρχομένων, ἢ καὶ ὑφ' ἑνὸς μόνου ρεύματος προσπεσόντος βιαίως ἐπί τινος ἐμποδίου καὶ ἐπενεγκόντος οὕτω τὴν ἀραίωσιν τοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ ἀέρος, ἐξ οὗ προκαλεῖται στροβιλοειδὴς κίνησις. Τὸ φαινόμενον τοῦτο δύναται νὰ προσλάβῃ σημαντικωτέραν ἔντασιν ὅταν ρεῦμα ἀέρος προσπέσῃ, ἐπὶ παραδείγματι, ἐπὶ βράχου, λόφου κτλ. Ὁμοίως καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸ ἀεροπλάνον δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἀεροδίνην ἢ νὰ ἐλαττώσῃ τὰς πιθανότητας τῆς συναντήσεως, καθ' ὅσον ἵπταται ὑψηλότερον τοῦ ἐδάφους.

Τὰ λίαν ἐπικίνδυνα τῷ ἀεροπλάνῳ ἀνοδικὰ ρεύματα δύνανται ἐξ ἄλλου νὰ παραχθῶσι καὶ λόγῳ ἀνακλάσεως ὁριζοντίου ρεύματος ἀέρος ἐπὶ τῶν κλιτύων τυχαίου ἀναγλύφου ἐδάφους, ὁπότε παράγεται κάθετον ρεῦμα ἀέρος δυνάμενον νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἀεροπόρον συσκευήν. Ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι, εἰς πάσας ἐν γένει τὰς περιπτώσεις, οἱ κίνδυνοι τῶν ἀεροπλάνων αὐξάνουσι καθ' ὅσον ταῦτα ἵπτανται πλησιέστερον τοῦ ἐδάφους, ὑποκείμενα εἰς τὰς ἀτμοσφαιρικὰς διαταράξεις ἃς προκαλεῖ ἡ διαμόρφωσις αὐτοῦ.

Εἶδος ἀεροδινῶν εἶναι καὶ τὰ ἀτμοσφαιρικὰ κύματα (vagues atmosphériques). Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

ἀεροδίνης ἀετός· ὁ περιδινούμενος ἐν τῷ ἀέρι.

ἀερόδιφρος· δίφρος ἐν τῷ ἀέρι ἱπτάμενος, (τὸ ἀεροπλάνον).

ἀεροδόκαι *[Στρατ.]*· αἱ πλήρεις ἀέρος κυλινδρικαὶ θαλάμαι τῶν ταχυβόλων πυροβόλων, αἱ χρησιμεύουσαι ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς περιορισμὸν τῆς ὀπισθοδρομήσεως τοῦ *ἐλκύθρου*, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς τὴν *ἐπανάταξιν* αὐτοῦ καὶ τοῦ σωλῆνος τοῦ πυροβόλου εἰς τὴν κανονικὴν θέσιν των.

ἀεροδόκη καὶ **ἀεροδόχη**· ἀεροφυλάκιον ἐν ᾧ ἀποταμιεύεται πεπιεσμένος ἀήρ.

ἀεροδόνητος· ὁ ὑπὸ τοῦ ἀέρος δονούμενος, ἀνακινούμενος, ὑψούμενος.

ἀεροδοχεῖον ἢ ἀεροκιβώτιον ἢ καὶ ἀεροκώδων *[ἀτμομηχ.]*. Σιδηροῦν, ἢ καὶ χαλκοῦν ἐξάρτημα Α (Σχ.1) τῆς ἀτμομηχανῆς, ἀπόληγον εἰς σφαιρικὸν θό-

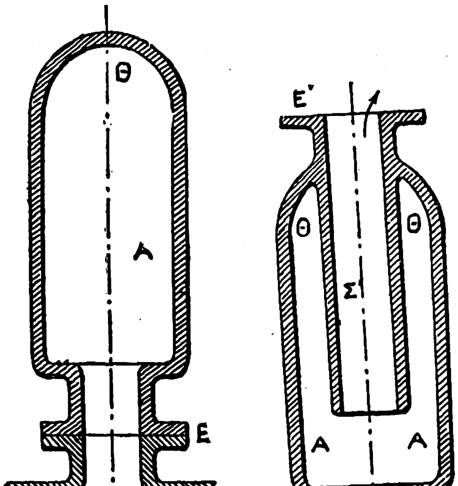

Σχ. 1 *Σχ. 2*

λον Θ, εἴτε προσηρμοσμένον δι' ἑνώσεως (φλάντζας) Ε πρὸς τὸν καταθλιπτικὸν σωλῆνα Σ καθέτως πρὸς αὐτόν, εἴτε κατὰ προέκτασιν (σχ. 2) ἀποτελοῦν ἓν σῶμα μετὰ τοῦ σωλῆνος. Ὁ σωλὴν παρουσιάζει ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ ἀεροδοχείου διακοπὴν τῆς συνεχείας του, διότι ἑνούμενος μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἀεροδοχείου εἰς Ε (σχ. 2) διακόπτεται μετὰ τὴν ἐσωκυλινδρικὴν ἐπιφάνειαν Σ, διὰ νὰ ἀναφανῇ μὲ τὴν ἐσωκυλινδρικὴν ἐπιφάνειαν Σ' καὶ νὰ συνεχίσῃ, μὲ ἕνωσιν (φλάντζαν) κατὰ τὴν ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν Σ', τὴν ὑπόλοιπον ἐν τῷ σκάφει διαδρομήν του. Οἱαδήποτε πάντως καὶ ἂν ᾖ ἡ συσχετικὴ θέσις τοῦ καταθλιπτικοῦ σωλῆνος πρὸς τὸ ἀεροδοχεῖον, ὁ ἄξων τοῦ τελευταίου τούτου εἶναι πάντοτε κατακόρυφος, τοῦ θόλου Θ ὄντος πρὸ τὰ ἄνω.

Σκοπὸς τοῦ ἀεροδοχείου εἶναι ἡ ἐξασφάλισις τοῦ συνεχοῦς, καὶ ἄνευ αὐξομειώσεων τῶν πιέσεων, τῆς ροῆς τοῦ ὕδατος, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τοῦ καταθλιπτικοῦ σωλῆνος ἐφ' οὗ εἶναι προσηρμοσμένον τὸ ἀεροδοχεῖον, χάρις εἰς τὴν ἐλαστικότητα τοῦ ἐν αὐτῷ ἐγκαθείρκτου ἀέρος, ὅστις ὁτὲ μὲν πιέζεται, ὁτὲ δὲ ἐκτονοῦται. Ἡ λειτουργία τοῦ ἀεροδοχείου εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Ὅταν τὸ ἔμβολον τῆς ἀντλίας ὠθῇ τὸ ἀπορροφηθὲν ὕδωρ εἰς τὸν διοχετευτικὸν ἢ τὸν καταθλιπτικὸν σωλῆνα, τοῦτο τείνει νὰ πληρώσῃ τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ἀεροδοχείου κοιλότητα· τοῦ ἐν αὐτῷ ὅμως ἀέρος μὴ δυναμένου νὰ ἐκφύγῃ, ἐπέρχεται συμπίεσις τούτου ὑπὸ τοῦ ὕδατος, προξενοῦσα ἐνέργειαν ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν ἀνταγωνιστικῶν ἐλατηρίων, ἀμβλύνουσαν δηλαδὴ τὰς κρούσεις, τὰς ὁποίας θὰ μετέδιδε διὰ τοῦ ὕδατος εἰς τὰ τοιχώματα τοῦ σωλῆνος ἡ πρόωσις τοῦ ἐμβόλου τῆς ἀντλίας. Κατὰ δὲ τὴν παλινδρομὴν τοῦ ἐμβόλου, ὁ ἐν τῷ ἀεροδοχείῳ συμπιεσθεὶς ἀήρ, ἐκτονούμενος καὶ τείνων νὰ ἐξέλθῃ ἀπ' αὐτοῦ, ὠθεῖ τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον τὸν εἶχε συμπιέσει καὶ τὸ ἀναγκάζει νὰ ρεύσῃ κανονικῶς, ἀνακουφιζομένου τοῦ διοχετευτικοῦ ἢ τοῦ καταθλιπτικοῦ σωλῆνος ἀπὸ τὴν σφοδρότητα τῶν κρούσεων, τὰς ὁποίας, λόγῳ τοῦ ἀσυμπιέστου τοῦ ὕδατος, θὰ ὑφίστατο οὗτος καθ' ἕκαστον τῆς ἀντλίας ἐμβολισμόν.

Τοιαῦτα ἀεροδοχεῖα ἰσορροπητικὰ συνοδεύουσιν ἀπαραιτήτως τοὺς τροφοδοτικοὺς σωλῆνας τῶν ἀτμολεβήτων, τοὺς ἐκβολικοὺς σωλῆνας καὶ ἐν γένει ὅλους τοὺς σωλῆνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ροὴ τοῦ ὕδατος πρέπει νὰ εἶναι κανονικὴ καὶ ὁμαλή, πρὸς ἀποφυγὴν κρούσεων καὶ κατὰ συνέπειαν κραδασμῶν, λίαν ἐπιβλαβῶν τόσον εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς σωλῆνας, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἑνώσεις (φλάντζες) αὐτῶν. ΘΕΟΔ. Δ. ΔΑΝΙΗΛ ΑΡΧΙΜΗΧ. Π. Ν.

ἀεροδόχος (ὁ, ἡ)· ὁ φυλάσσων, ὁ δεχόμενος ἀέρα. ‖ ο ὐ σ ι α σ τ. ὁ —, **ἀεροδόχη, ἀεραποθήκη, ἀεροφυλάκιον.**

ἀεροδρομία· τὸ ἐναέριον ταξίδιον, ἡ ἀεροπορία, ἡ διὰ τοῦ ἀέρος δολιχοδρομία.

ἀεροδρομικός· ὁ εἰς τὴν ἀεροδρομίαν ἀνήκων, ὁ προσηρτημένος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀεροδρομίου: *ἀεροδρομικὰ* ὄργανα.

—*ἀεροδρομικὴ τροχιὰ [Πυροβ.]*· ἡ τροχιὰ τῶν βλημάτων ἐν τῷ ἀέρι πρὸς διάκρισιν τῆς ἐν τῷ κενῷ (ἄνευ ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος) τοιαύτης.

ἀεροδρόμιον· ὁ τόπος ἐν ᾧ φυλάττουν τὰς ἀεροδρομικὰς μηχανάς, ἐξ οὗ ἀναχωροῦν οἱ ἀεροδρόμοι, ἔνθα ἀεροδρομοῦν (βλ. Ἀεροπλοΐα).

ἀεροδρόμος· ὁ διὰ τοῦ ἀέρος πορευόμενος, ὁ διατρέχων τοὺς ἀέρας, ἀεροπόρος, ἀεροναύτης, ἀεροστάτης, ἀεροβάτης, ἀεροβάμων, αἰθεροβάμων, αἰθεροδρόμος· λέξεις ἀρκετὰ ἀρχαῖα: «ὕδωρ ἀεροδρόμον» ἐν ἐπιγραφῇ.

ἀεροδρομῶ (-έω)· διελαύνω τὸν ἀέρα (Λουκιανός), ταξιδεύω εἰς τὸν ἀέρα, ἀεροβατῶ, αἰθεροβατῶ, αἰθεροδρομῶ· *νεώτερον* **ἀεροπορῶ**=πορεύομαι διὰ τοῦ ἀέρος.

ἀεροδροσίζομαι· δροσίζομαι δι' ἀέρος, ἐν τῷ ἀέρι, ἀερίζομαι.

Ἀεροδυναμική· ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα τοὺς νόμους τῆς κινήσεως τῶν ἀερίων (βλ. Ἀεροπλοΐα καὶ Ἀεροτεχνική).

ἀεροδυναμικὸν παράδοξον. Ἡ τριβὴ τοῦ ἀέρος γίνεται ἐνίοτε ἀφορμὴ φαινομένων περιέργων ἐκ πρώτης ὄψεως. Θεωρήσωμεν τὴν ἐν τῷ σχήματι εἰκονιζομένην συσκευήν. Ἐὰν διὰ τοῦ σωλῆνος Β προσφυσήσωμεν ἰ σ χ υ ρ ὸ ν ρεῦμα ἀέρος τότε ἕνεκα τῆς τριβῆς συμπαρασύρεται ἐν ἀρχῇ ὁ ἐν τῷ κατακορύφῳ σωλῆνι Α ἀήρ, καὶ ἀκολούθως ὑγρὸν ἐκ τοῦ δοχείου Γ, ὅπερ ἐκσφενδονίζεται ἀπὸ τοῦ στομίου α ὑπὸ μορφὴν ἐξόχως λεπτῶν σταγονιδίων. Ἐπειδὴ δέ, καίτοι εἰς α προσφυσῶμεν ἀέρα ἐκ τοῦ στομίου τοῦ ὁριζοντίου σωλῆνος Β, δὲν ἐπέρχεται αὔξησις τῆς πιέσεως εἰς α, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐλάττωσις αὐτῆς, προέκυψεν ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς διατάξεως ὡς *ἀεροδυναμικοῦ παραδόξου*. Τῆς διατάξεως ταύτης γίνεται πολλαχῶς χρῆσις ἐν τῇ πράξει πρὸς κατασκευὴν διαφόρων συσκευῶν, ἰδίᾳ χρησίμων ἐν τῇ ἰατρικῇ.

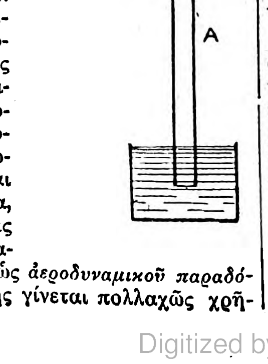

Ἀερόε ἢ **Ἀρρόε** (Aëroë, Arroë). Νῆσος τῆς Δανίας, κειμένη ἐν τῇ Βολτικῇ θαλάσσῃ καὶ ἀνατολικῶς τῆς Φιονίας.

ἀεροειδής· ὅμοιος μὲ ἀέρα, διαφανής, μὴ ἔχων ἴδιον σχῆμα καὶ χρῶμα, μηδὲ ὑγρότητα, μηδὲ στερεότητα: τὸ ὑδρογόνον εἶναι *ἀεροειδές*.

ἀερόεις καὶ **ἠερόεις**· ὁ ἀέρινος, ὁ ἀερόμορφος, ὁ ἀερώδης, ὁ ἀεροειδής.

ἀεροεξαγωγός (ὁ)· μέσον ἢ ὄργανον ἐξαγωγῆς ἀέρος (βλ. **σικύα**).

ἀερόζῳα (τά)· γένος σπονδυλωτῶν ζῴων, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι ἀπαραίτητος ὁ ἀὴρ διὰ τὴν ὕπαρξίν των.

ἀερόηχον· ὄργανον μετὰ πλήκτρων ἐπινοηθὲν κατὰ τὸ 1827 ὑπὸ τοῦ Chretien Dietz πρὸς παράτασιν τῶν ἤχων τοῦ κλειδοκυμβάλου, τῇ βοηθείᾳ παλλομένων πλακῶν, συνηχουσῶν πρὸς τὰς χορδὰς τοῦ ὀργάνου.

ἀεροθάλαμος· χῶρος πλήρης ἀέρος· ἀεροδόχη· ἀεραποθήκη.

—ἀεροθάλαμος *[Ὀρνιθολ.]*· ὁ παρὰ τὸν ἀμβλὺν πόλον τοῦ ᾠοῦ πλήρης ἀέρος χῶρος, ὃν σχηματίζουσιν ἀφιστάμενα τὰ δύο πέταλα τοῦ κελυφαίου ὑμένος. Ἡ ἀποτιτάνωσις τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ κελυφαίου τούτου ὑμένος, ἐκ τιτανικῶν ἁλάτων ἐκκρινομένων ὑπὸ τῶν κυττάρων τοῦ φαγωγοῦ τοῦ πτηνοῦ, γεννᾷ τὸ κέλυφος. Ὁ ἐν τῷ ἀεροθαλάμῳ ἀὴρ εἰσδύει ἔξωθεν διὰ τῶν πόρων τοῦ κελύφους καὶ χρησιμεύει διὰ τὴν διάπλασιν τοῦ ᾠοῦ.

—ἀεροθάλαμος (Chambre à air comprimé Ἀγγλ. air vessel). *[Τορπίλλ.]*. Κύλινδρος ἐξ εἰδικοῦ νικελιούχου χάλυβος, κλειόμενος ἀεροστεγῶς κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα αὐτοῦ διὰ πωμάτων ἐπίσης χαλυβδίνων καὶ χρησιμεύων πρὸς ἀποθήκευσιν ὑπὸ μεγάλην πίεσιν τοῦ ἀέρος τοῦ ἀπαιτουμένου διὰ τὴν κίνησιν τῆς κινητηρίου μηχανῆς τῆς τορπίλλης καὶ τῶν διαφόρων αὐτῆς μηχανισμῶν. Ὁ χρησιμοποιούμενος χάλυψ εἶναι νικελιοῦχος, ἀρίστης ποιότητος, ἡ δὲ χημικὴ αὐτοῦ σύστασις εἶναι περίπου:

Νικέλιον				3.25 – 3.95 %
Ἄνθραξ	ὄχι	πλέον	τῶν	0,34 %
Μαγγάνιον	»	«	«	0,55 %
Πυρίτιον	»	»	»	0.25 %
Φωσφόρος	»	»	»	0,03 %
Θεῖον	»	»	»	0.03 %
Χρώμιον	»	»	»	0,90 %
Χαλκὸς	»	»	»	0,05 %

Τὰ δεδομένα δοκιμῶν εἶναι περίπου:

Ὅριον ἀντοχῆς ἐλαστικότητος 63 χιλιόγρ. κατὰ τετραγωνικὸν χιλιοστόν.

Δύναμις θραύσεως 83 χιλιόγρ. κατὰ τετραγωνικὸν χιλιοστόν.

Ἐπιμήκυνσις 17 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν.

Τὸ πάχος τοῦ τοιχώματος τοῦ ἀεροθαλάμου ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἐργασίμου πιέσεως. Δι' ἀεροθάλαμον, τῆς ὡς ἄνω χημικῆς συστάσεως καὶ ἐργασίμου πιέσεως 180 ἀτμοσφαιρῶν κατὰ τετραγωνικὸν ἑκατοστόν, τὸ πάχος εἶνε περίπου 12 χιλιοστά. Ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια τοῦ ἀεροθαλάμου εἶνε λίαν στιλπνή, ἡ δὲ ἐσωτερικὴ συνήθως γαλβανισμένη πρὸς ἀποφυγὴν ὀξειδώσεως. Εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ ἀεροθαλάμου προσαρμόζεται ὁ κῶνος μάχης, ὅστις περιέχει τὴν ἐκρηκτικὴν γόμωσιν, εἰς δὲ τὸ ὀπίσθιον, τὸ ὑπόλοιπον σῶμα τῆς τορπίλλης, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν ἡ κινητήριος μηχανὴ καὶ οἱ λοιποὶ μηχανισμοί. Τὰ δύο πώματα προσαρμόζονται ἐπὶ τοῦ ἀεροθαλάμου ἑλικούμενα καὶ συγκολλώμενα μετ' αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ἡ προσαρμογὴ νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀεροστεγής, τὸ δὲ πρόσθετον πῶμα φέρει κεντρικὴν ὀπήν, κλειομένην δι' ἑτέρου μικροῦ ἑλικωτοῦ πώματος, διὰ τὴν ἐπιθεώρησιν καὶ τὸν καθαρισμὸν τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀεροθαλάμου.

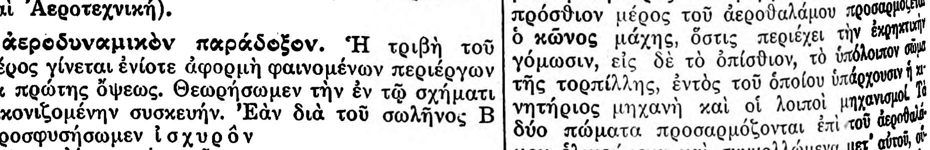

Ἀεροθάλαμος.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἀεροθαλάμου καὶ ὀλίγον ὄπισθεν ἀπὸ τὸ κάθετον ἐπίπεδον τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τῆς ὅλης τορπίλλης, στερεοῦται διὰ κοχλιῶν τὸ Τ *(ταῦ)* τῆς τορπίλλης, ὅπερ χρησιμεύει καὶ ὅπως συγκρατῆται ἡ τορπίλλη ἐντὸς τοῦ ἐκσφενδονιστικοῦ σωλῆνος καὶ ὡς ὁδηγὸς διὰ τὴν ἐν τῷ σωλῆνι κίνησιν αὐτῆς κατὰ τὴν ἐκσφενδόνισίν της.

Ἡ πρέπουσα συντήρησις τοῦ ἀεροθαλάμου ἀπαιτεῖ τὴν ἀποφυγὴν τῆς ὀξειδώσεως αὐτοῦ ἐξωτερικῶς τε καὶ ἐσωτερικῶς. Ἐν περιπτώσει σκωριάσεως τοῦ ἐσωτερικοῦ, πλύνεται ὁ ἀεροθάλαμος

Digitized by Google

διὰ διαλύσεως καυστικῆς ποτάσσης, καὶ εἶτα δοκιμάζεται ὑδραυλικῶς. Κατὰ τὴν δοκιμὴν ταύτην ἐξελέγχεται τόσον ἡ ἐπερχομένη διαστολή, ὅσον καὶ ἡ παραμένουσα μόνιμος τοιαύτη, μετὰ τὴν παῦσιν τῆς πιέσεως

Ε. ΧΑΤΖΗΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ἀντιπλ. Π. Ν.

ἀερόθεν· *ἐπίρρ.* ἐκ τοῦ ἀέρος, ἀπὸ τὸ ὕψος (Εὐστάθιος).

ἀεροθεραπεία. Μεταξὺ τῶν φυσικῶν παραγόντων, οἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν, σημαντικωτάτην θέσιν κατέχει καὶ ὁ *ἀήρ*. Οὐδόλως δὲ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπερβολικὴ ἡ τοιαύτη πρὸς τὸν ἀέρα ὑπόληψις, ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι πρὸ παντὸς ἀδιάκοπος συνάφεια τοῦ ἀέρος πρὸς τὸ ἀνατομικὸν στοιχεῖον, τουτέστι πρὸς τὸ κύτταρον. Οὐδεὶς ἐπίσης ἀγνοεῖ τὰ εὐεργετικὰ καὶ τονωτικὰ ἀποτελέσματα διαμονῆς τινος ἐν ἐξοχῇ, ἐπὶ βουνοῦ ἢ πλησίον ἀναπεπταμένης θαλάσσης: ἀναπνευστικὴ καὶ κυκλοφορικὴ εὐχέρεια, θρέψις ηὐξημένη· ὁ ἐξηντλημένος ἢ καταβεβλημένος ἄρρωστος ἀνακτᾷ ἐκεῖ τάχιστα τὴν ὄρεξιν καὶ τὸν ὕπνον, τοὺς δύο τούτους ἰσχυροὺς ἐπανορθωτὰς τῆς ὀργανικῆς οἰκονομίας. Ἡ ἀεροθεραπεία ἐνεργεῖται: 1) *Διὰ παρατεταμένης διαμονῆς ἐν τῷ καθαρῷ ἀέρι τοῦ ἀναπεπταμένου χώρου.* 2) *Διὰ λουτρῶν ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι.* 3) *Διὰ θερμῶν ἀερολούτρων.* 4) *Δι' ἀτμολούτρων.* 5) *Διὰ λουτρῶν ἢ εἰσπνοῶν πεπιεσμένου ἀέρος.* 6) *Δι' ἐνέσεων ἀέρος εἰς τὰς ὀρογόνους κοιλότητας ἢ εἰς τὸν ὑποδόριον ἱστόν.*

Α'.) Ἡ διὰ *παρατεταμένης διαμονῆς ἐν τῷ καθαρῷ ἀέρι* θεραπεία ἀποτελεῖ κλάδον τῆς Κλιματοθεραπείας, ἥτις ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἦτο γνωστὴ παρά τε τοῖς ἰατροῖς καὶ τῷ λαῷ. Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης συνεβούλευε τοὺς φυματιῶντας νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὰ ὄρη καὶ δὴ εἰς τὸν Ὄλυμπον. Ὁμοίως ὁ Κέλσος συνίστα τὴν μετάβασιν τῶν φυματικῶν εἰς κλίματα ἔχοντα καθαρώτερον ἀέρα, οἷα εἶναι τὰ ὑψηλὰ κλίματα. Τὰ Ἀπέννινα ὄρη ἦσαν τὰ κατ' ἐξοχὴν προτιμώμενα ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἰατρῶν, ὁσάκις προέκειτο ν' ἀποστείλωσιν ἀσθενεῖς πρὸς ἀλλαγὴν κλίματος. Ἡ δὲ μυθολογία ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ἀπόλλων τὸν ἀσθενικὸν αὐτοῦ υἱὸν μετέφερεν εἰς τὸ Πήλιον ὄρος διὰ τὸν καθαρὸν καὶ ἐξυγιαντικὸν αὐτοῦ ἀέρα. Ἡ ἀεροθεραπεία αὕτη ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ἐπὶ βάσεων ἐπιστημονικωτέρων τῷ 1860 ὑπὸ τοῦ Ἄγγλου ἰατροῦ Bennett. Ὅταν θέλωμεν νὰ προφυλάξωμεν ὑποκείμενον ἀπειλούμενον ὑπὸ τῆς φυματιάσεως, ὅταν θέλωμεν νὰ τονώσωμεν ἄτομον ἐξησθενημένον ἢ ἀναρρωνύον ἢ ὅταν θέλωμεν νὰ θεραπεύσωμεν ἀσθενῆ, ὀφείλομεν νὰ προσέξωμεν πολὺ τὸ ποιὸν τοῦ ἀέρος, τὸν ὁποῖον θὰ πρόκειται ν' ἀναπνέῃ. Ἀὴρ καθαρὸς καὶ ζωογόνος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ εἰς τὰς πολυανθρώπους συνοικίας τῶν μεγαλοπόλεων, καθόσον ὁ ἀὴρ τούτων οὐσιωδῶς διαφέρει τοῦ ἀέρος τῆς ἐξοχῆς καὶ τῶν βουνῶν, ὅστις εἶναι πλούσιος εἰς ὀξυγόνον, ἐστερημένος κονιορτοῦ καὶ ἄσηπτος ὡς ἐκ τῆς μικροβιοκτόνου δράσεως τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας καὶ τοῦ ὄζοντος. Τὸ ἄσηπτον τοῦ ἀέρος τούτου ἐξηγεῖ διατί εἰς τὴν ἐξοχὴν δύναταί τις νὰ ὑποβληθῇ πολλῷ εὐχερέστερον ἢ εἰς τὴν πόλιν εἰς ἔντονον ἀεροθεραπείαν κατὰ πάντα χρόνον· ὄντως, ὁ κίνδυνος ψύξεως ὀφείλεται συχνότατα εἰς τὴν ἐντὸς τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων παρουσίαν μολυσματικῶν σπερμάτων, ὧν ἡ παθογόνος δύναμις εὐκαιρίαν μόνον προσδοκᾷ πρὸς ἐκδήλωσιν, ἡ δ' εὐκαιρία παρέχεται πολλάκις διὰ τῶν κυκλοφορικῶν διαταραχῶν, τῶν βαθυτέρων ἐν τῷ ὀργανισμῷ ὑπὸ τῆς ψύξεως προκαλουμένων.

Ἡ ἀεροθεραπεία, ἀσκοῦσα βαθυτέραν ἐπίδρασιν ἐπὶ πασῶν τῶν μεγάλων τοῦ ὀργανισμοῦ λειτουργιῶν, διεγείρει σημαντικῶς τὴν γενικὴν αὐτοῦ ἀντίστασιν καὶ τὴν ζωτικότητα. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ζωὴ ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς συνοδεύεται ἀναγκαίως ὑπὸ βαθμιαίας ἀποβολῆς θερμότητος κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος, ἐξ ἧς προκύπτουν παραλλήλως αὔξησις τῶν ἐνδοργανικῶν καύσεων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἰσχυρὰ διέγερσις τῆς ὀρέξεως καὶ τῶν τροφικῶν λειτουργιῶν. Ἐπίσης ἡ κλινικὴ παρατήρησις ἀπέδειξεν, ὅτι ἄτομα εὔρωστα ἢ ἀσθενικά, ζῶντα ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ, κατά τε τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα καὶ συνηθίσαντα νὰ κοιμῶνται εἰς αἰθούσας εὐρύτατα ἀεριζομένας μὲ οἰονδήποτε καιρόν, ἐξοικειοῦν τόσον τελείως τὸ ἀγγειοκινητικὸν αὐτῶν καὶ νευρικὸν σύστημα πρὸς τὸ ψῦχος, ὥστε, οὐ μόνον οὐδεμίαν βλάβην ὑφίστανται, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον, δαψιλῶς ὠφελοῦνται ἐκ τῶν ἐν τῷ ὀργανισμῷ παραγομένων διεγέρσεων. Πολλοὶ θεωροῦσιν ὡς πλημμελὲς πᾶν σύστημα ἀερισμοῦ τοῦ κοιτῶνος καὶ συνιστῶσι νὰ κοιμώμεθα μὲ ἀνοικτὰ ἐντελῶς παράθυρα. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν, ὅτι ἄτομα νεαρὰ ἐξοικειοῦνται ταχύτατα εἰς τοῦτο, ἀρκεῖ νὰ ληφθῶσιν ὡρισμέναι προφυλάξεις, ἤτοι νὰ προστατεύωνται ταῦτα ἀπὸ τῆς ψύξεως διὰ θερμῶν καὶ ἐπαρκῶν καλυμμάτων, κατὰ δὲ τὰ μεγάλα ψύχη νὰ θερμαίνηται ἡ κλίνη αὐτῶν πρὸ τῆς κατακλίσεως.

Ἡ ἐν ὑπαίθρῳ θεραπεία τῶν φυματικῶν τελεῖται ἢ διὰ συνεχοῦς κατακλίσεως, τοῦ ἀρρώστου τηροῦντος ἀπολύτως παθητικὴν στάσιν ὅλων τῶν μελῶν του καὶ τῶν μυϊκῶν αὐτοῦ ὁμάδων, ἢ δι' ἀναπαύσεως διακοπτομένης ὑπὸ βαθμιαίας κινήσεως καὶ λογικῶν περιπάτων κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν χρησιμεύουν ἄνοικται, ἀλλὰ προστατευόμεναι ἐκ τῆς βροχῆς, τοῦ ἀνέμου καὶ αὐτοῦ τοῦ θερμοῦ ἡλίου βεράνται, στοαί, ἐξῶσται, περίπτερα κτλ. Συγγραφεῖς τινες, ὡς ὁ Jakob, ὁ Baudelier-Röpke κλπ., συνιστῶσιν οὐ μόνον τὴν ὁριζοντίαν κατάκλισιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπικλινῆ, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς χθαμαλώτερον ἐπίπεδον, ἵν' ἀπορρεύγωνται οὕτω αἱ ἐν ταῖς κορυφαῖς τῶν πνευμόνων ἀναιμίαι, αἵτινες εὐνοοῦσι τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν φυματικῶν βακτηριδίων. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν, οἱ τὴν ἀνάπαυσιν διακόπτοντες περίπατοι κανονίζονται ἀναλόγως τῶν σωματικῶν δυνάμεων, τῆς καρδιακῆς λειτουργίας κτλ. τοῦ ἀρρώστου, τελοῦμεν οἱ ἡμίσειαν ὥραν πρὸ τῶν κυρίων γευμάτων καὶ ἂν ὁ καιρὸς ἐπιτρέπῃ. Τὸ μέτρον ἀσκήσεών τινων δίδει ὁ ἰατρός. Ἐπωφελὴς εἶναι καὶ ἡ μεθοδικὴ γυμναστικὴ τῆς ἀναπνοῆς. Αὕτη συνίσταται εἰς βαθείας κανονικὰς εἰσπνοὰς διὰ τῆς ῥινός, 10-20 καθ' ὥραν ἢ δίωρον, ἐπαναλαμβανομένας ἐν κατακλίσει, ὀρθίᾳ στάσει ἢ ἐν περιπάτῳ· κατὰ τὸ τέλος ἑκάστης εἰσπνοῆς κρατοῦμεν δευτερόλεπτά τινα τὸν ἀέρα ἐντὸς τῶν πνευμόνων, μεθ' ὃ ἐκπνέομεν τοῦτον κατά τι ταχύτερον. Ἡ γυμναστικὴ τῆς ἀναπνοῆς τελεῖται εἰς περιπτώσεις μὴ ἐμπυρέτους, ἄνευ βηχὸς καὶ ἀποχρέμψεως.

Ἡ γυμναστικὴ τῆς ἀναπνοῆς συνιστᾶται ἐπίσης εἰς τοὺς μαθητάς, ἰδίως τῶν ὑπαιθρίων σχολείων, τῶν εὑρισκομένων μακρὰν τῶν πόλεων, ἐν μέσῳ δάσους ἢ πλησίον τοῦ αἰγιαλοῦ. Ὁ Marage, ὑποβαλὼν εἰς γυμναστικὴν τῆς ἀναπνοῆς τοὺς μαθητὰς τῆς ἐν Παρισίοις ἀνωτέρας σχολῆς τῆς ὁδοῦ Cambon, μετὰ πάροδον ἑβδομάδων τινῶν εὗρεν, ὅτι ἡ θωρακικὴ περίμετρος αὐτῶν εἶχεν αὐξηθῆ κατὰ 2—6 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου. Ὁ γνωρίζων τὴν σημασίαν τῆς ἀναπνοῆς δύναται νὰ ἐννοήσῃ τὴν σπουδαιότητα τῆς αὐξήσεως ταύτης. Ἐπειδὴ ἡ ἀναιμία προέρχεται ἐν μέρει ἐκ τῆς πλημμελοῦς διαπλάσεως τοῦ θώρακος, τὸ ὑπαίθριον σχολεῖον ὀφείλει νὰ συντελέσῃ, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ τούτου καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀνάγκην τῆς βαθείας εἰσπνοῆς, ἰδίως δὲ διὰ τοὺς ἐπινόσους παῖδας. Τὸν θαυμασμὸν προεκάλεσαν καὶ αἱ βελτιώσεις, αἱ σημειωθεῖσαι παρ' ἡμῖν εἰς τοὺς παῖδας, τοὺς διαμείναντας ἐπὶ τρεῖς μόνον ἑβδομάδας ἐν ταῖς παιδικαῖς ἐξοχαῖς Βουλιαγμένης. Κατά τινα σχετικὴν ἔκθεσιν, οἱ παῖδες οἱ ἐπανερχόμενοι ἐξ αὐτῶν μετὰ 21 ἡμερῶν διαμονήν, ἦσαν ἀγνώριστοι. Ἡ ὄψις αὐτῶν εἶχε βελτιωθῆ, τὸ ὠχρὸν καὶ ἰσχνὸν πρόσωπον εἶχε γίνει εὔχρουν. Τὰ ἰσχνὰ σκέλη καὶ οἱ βραχίονες εἶχον παχυνθῆ καὶ δὲν ἐκουράζοντο εὐκόλως, ὡς πρότερον. Ἔλειπον αἱ κεφαλαλγίαι, εἶχον αὐξηθῆ ἡ ζωηρότης καὶ ἡ προσοχὴ καὶ ὁ ὕπνος ἦτο βαθύτερος καὶ ὁμαλώτερος. Ἰδίως δ' ἐξεδηλώθησαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐν Βουλιαγμένῃ διαμονῆς διὰ τῆς ἐπελθούσης μεγάλης αὐξήσεως τοῦ βάρους τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐπιταχύνσεως τῆς αὐξήσεως διαφόρων σωματικῶν διαστάσεων. Οὕτως ἕκαστος τῶν παίδων προσεκτήσατο βάρος ἐπὶ πλέον κατὰ μέσον ὅρον 715 γραμμαρίων, ἐνῷ ἡ συνήθης αὔξησις τοῦ βάρους παίδων 6—14 ἐτῶν διαρκούσης τῆς θερινῆς περιόδου εἶναι κατὰ μῆνα 200 γραμμ. κατὰ μέσον ὅρον (τ. ἔ. εἰς 21 ἡμέρας ἡ κανονικὴ αὔξησις τοῦ βάρους θὰ ἦτο 135 γραμμ.). Ὡσαύτως παρετηρήθη αὔξησις τῆς ἀναπνευστικῆς εὐρύτητος τῶν παίδων διπλασία τῆς φυσιολογικῆς, διότι ἐν 21 ἡμέραις ηὐξήθη αὕτη κατὰ μέσον ὅρον κατὰ 9—10 χιλιοστά, ἐνῷ ἡ φυσιολογικὴ αὔξησις θὰ ἦτο 5 περίπου χιλιοστῶν. Ἀλλὰ καὶ τὸ μῆκος τοῦ σώματος τῶν παίδων ὑπέστη αὔξησιν ταχυτέραν τοῦ κανονικοῦ· ηὐξήθη δηλαδὴ ἐντὸς 21 ἡμερῶν, κατὰ 12 χιλιοστά, ὅπερ σημαίνει διπλασιασμὸν τῆς κατὰ φύσιν μηνιαίας αὐξήσεως (κατὰ τὴν ἡλικίαν 8—10 ἐτῶν, οὔσης μόνον 5 χιλιοστὰ κατὰ μέσον ὅρον).

Β'.) Τὰ *ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι λουτρὰ* ἢ *ἀερόλουτρα* εἶναι διάφορα τῶν ἡλιολούτρων. Ἀερόλουτρον σημαίνει κίνησιν τοῦ σώματος ἐν τῷ ἀέρι (ἐν ὑπαίθρῳ), γυμνοῦ ὄντος ἢ ἐλάχιστα κεκαλυμμένου. Ὁ δημιουργὸς τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἀεροθεραπείας Rikli θεωρεῖ τὸν ἀέρα καταλληλότερον διὰ τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἀνθρώπου ἢ τὸ ὕδωρ, καθ' ὅσον κατ' αὐτὸν τὸ ἀνθρώπινον ὄν, ὅπερ δὲν γεννᾶται μὲ ἐνδύματα, εἶναι ὂν κατ' ἐξοχὴν *ἀερόβιον*, προωρισμένον δηλονότι νὰ λούηται εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ φωτός, τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ὁ ψυχρὸς ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ἐχρησιμοποιήθη μόνον πρὸς γενικὸν λουτρόν, ἔχον ἐφαρμογὴν ἀρνητικῶς θερμικήν, ἤτοι ἀναψυκτικήν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἡλιόλουτρον, τὸν δεύτερον τοῦτον παράγοντα τῆς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ θεραπείας, ὅστις ἔχει ἐφαρμογὴν θετικῶς θερμικὴν καὶ χρησιμοποιεῖται γενικῶς τε καὶ τοπικῶς. Ἵνα λάβῃ τις λουτρὸν ἀέρος καὶ φωτός, ἀρκεῖ νὰ περιπατήσῃ γυμνός, μ' ἐλαφροτάτην μόνον θαλασσίου λουτροῦ περισκελίδα, εἰς ἄλση σκιερά, κατάλληλα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος, τὸ ἀερόλουτρον δύναται νὰ διαρκέσῃ ἀπὸ τινων λεπτῶν μέχρι πολλῶν ὡρῶν. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ οὐσιαστικῶς εἶναι οἷα καὶ τὰ τοῦ ψύχους· ἀλλ' ἐνῷ διὰ τοῦ ὕδατος ἡ θερμοκρασία τοῦ λουτροῦ κυμαίνεται περὶ τοὺς 33° C., διὰ τοῦ ἀέρος, ὅστις εἶναι ἧττον καλὸς ἀγωγὸς τοῦ θερμαντικοῦ, κυμαίνεται περὶ τοὺς 23° C., ὅταν μὴ πνέῃ ἄνεμος. Ἐπὶ πλέον ἡ ἐπίδρασις τοῦ ψυχροῦ ἀέρος εἶναι ἧττον τραχεῖα τῆς τοῦ ὕδατος, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀερόλουτρον καθίσταται μᾶλλον εὐπρόσδεκτον εἰς τοὺς εὐαισθήτους ὀργανισμούς. Διὰ τοὺς πάσχοντας καὶ δὴ τοὺς φυματικοὺς τὸ ἀερόλουτρον ἀπαιτεῖται νὰ γίνεται ὑπὸ ἰατρικὴν ἐπιτήρησιν ἢ τοὐλάχιστον ὑπὸ ἠσκημένου νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ, ἡ διάρκεια δὲ αὐτοῦ νὰ κυμαίνηται μεταξὺ 5-20 λεπτῶν, ἀναλόγως τῆς ἐξωτερικῆς θερμότητος, τοῦ ἐθισμοῦ καὶ τῆς ἀντοχῆς τῶν ἀρρώστων. Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μεταβαίνῃ τις εἰς τὸ ἀερόλουτρον κάθιδρως οὐδὲ νὰ ἐκδύηται ταχέως. Τὸ ἀερόλουτρον σκοπεῖ τὴν διέγερσιν τῆς ἀνταλλαγῆς τῆς ὕλης, τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ὅλου νευρικοῦ συστήματος καὶ τὴν σκληραγωγίαν. Ἐκ τῶν φυματικῶν ὑποβάλλονται εἰς αὐτὸ μόνον οἱ φυματιῶντες κατὰ τοὺς πνεύμονας, ὧν τὸ νόσημα ἐπαύσατο νὰ εἶναι ἐν ἐνεργείᾳ καὶ δὴ ἐκεῖνοι, ὧν ἡ θεραπεία εὑρίσκεται περὶ τὸ τέρμα καὶ πρόκειται νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πρότερον αὐτῶν κοινωνικὴν δρᾶσιν. Διὰ τὸ ἀερόλουτρον ὁ ἥλιος δὲν εἶναι ἀπαραίτητος· μάλιστα δ' ἐν ὥρᾳ θέρους κατάλληλος τόπος εἶναι οἱοσδήποτε ἀπὸ τοῦ ἡλίου προφυλαττόμενος. Ἐν ἀπολύτῳ ἀνάγκῃ δυνατὸν νὰ γίνεται τὸ ἀερόλουτρον καὶ ἐν αὐτῷ τῷ δωματίῳ μετ' ἀνοικτῶν παραθύρων, πάντως δ' ἐν δωματίῳ εἰθίζονται ἐν ἀρχῇ οἱ ἀσθενεῖς οἱ δυνάμενοι νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν δι' ἀερολούτρων θεραπείαν.

Κατάλληλος θερμοκρασία διὰ τὴν πρώτην ἔναρξιν ἀερολούτρων ἐν ὑπαίθρῳ εἶναι ἡ 18° C., ὥρα δὲ αἱ ἀπὸ 9ης ἕως 10ης πρωϊνῆς καὶ 6ης ἕως 7ης μ. μ. καθ' ἡμέρας μᾶλλον ἡλιολούστους. Κατὰ τὸ λουτρὸν δίδονται πρὸς ἐκτέλεσιν καί τινες ἐλαφραὶ σωματικαὶ ἀσκήσεις μετ' ἀναπνευστικῆς γυμναστικῆς ἢ βραχεῖα ἄσκησις πορείας, μεθ' ἣν ὁ ἀσθενὴς ἐπιστρέφει, μαλάσσει τὸ δέρμα διὰ ξηρᾶς μὲ κατάλληλον ὕφασμα ἐπιτριβῆς, ἐνδύεται καὶ ἐξέρχεται εἰς περίπατον ἐπὶ 15 λεπτά· μετὰ τοῦτο δ' ἐπιστρέφει καὶ κατακλίνεται (Liegekur). Ἐπὶ περαιτέρω σωματικῆς ἐνισχύσεως καὶ μακροτέρας παρατάσεως τοῦ ἀερολούτρου, δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν καὶ ἐντονωτέρας ἀσκήσεις. Ἐν Γαλλίᾳ, καὶ δὴ ἐν Reims, ἐφαρμόζεται ἡ θαυμασία μέθοδος Hébert, καθ' ἣν οἱ ἐκεῖ μαθητευόμενοι ἀθληταί, οἱ ἐργάται καὶ τὰ μικρὰ ὀρφανὰ ἢ τὰ τρόφιμα τῶν ἀσύλων ὑποβάλλονται εἰς μεθοδικὰς φυσικὰς ἀσκήσεις ἐν πλήρει ὑπαίθρῳ, τοῦ πλείστου μέρους τοῦ σώματος αὐτῶν γυμνοῦ ὄντος. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης τὰ καχεκτικὰ παιδία ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν καθίστανται ἱκανά, οὐ μόνον νὰ ἐξοικειῶνται πρὸς τὴν ἐπαφὴν τοῦ ἀέρος, ἀλλὰ καὶ τόσον ὀλίγον νὰ κοπιῶσι μετὰ ὡριαίαν συνεχῆ ἄσκησιν, ὥστε νὰ τερματίζουν ταύτην διὰ δρόμου ταχύτητος 100 μέτρων· χωρὶς δὲ νὰ πνευστιῶσιν, ἐγκαταλείπουν τὰς τάξεις των ᾄδοντα μεγαλοφώνως πατριωτικὰ ᾄσματα.

Γ'.) Τὰ *θερμὰ ἀερόλουτρα*, ἤτοι λουτρὰ διὰ θερμοῦ καὶ ξηροῦ ἀέρος, χρησιμοποιοῦνται ὡς γενικὰ καὶ ὡς τοπικὰ καὶ ἔχουσι κλίμακα θερμοκρασίας τὴν ἑξῆς:

Ἱκανῶς θερμὰ	25°—35° C.
Θερμὰ	35°—50° C.
Θερμότατα	50°—65° C.
Ὑπέρθερμα	65° καὶ ἄνω.

Τὰ *γενικὰ λουτρὰ* λαμβάνονται, τοῦ ἀρρώστου καθημένου ἐν εἰδικῷ κιβωτίῳ μὲ τὴν κεφαλὴν ἐκτὸς αὐτοῦ. Τὸ κιβώτιον θερμαίνεται δι' ὑδρατμῶν, διοχετευομένων διὰ σωλήνων εὑρισκομένων ἐντὸς τοῦ κιβωτίου (κατὰ τρόπον δηλ. ἀνάλογον πρὸς τὴν διὰ calorifères θέρμανσιν τῶν οἴκων), οὕτω δ' ἐπιτυγχάνεται ξηρὰ καὶ ὑγιεινὴ θερμοκρασία 40° - 85° — 90°. Ἐλλείψει κιβωτίου κατ' οἶκον, δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι μάλλινα κλινοσκεπάσματα, ὑποστηριζόμενα πέριξ τοῦ ἀρρώστου διὰ καθισμάτων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἀνάπτομεν 1—2 ἰσχυροὺς λαμπτῆρας οἰνοπνεύματος, (μὲ πᾶσαν, ἐννοεῖται, προφύλαξιν, διὰ τὴν ἀποφυγὴν ἀτυχημάτων ἐξ ἀναφλέξεως). Ἀλλ' ἐὰν ὁ ἄρρωστος εἶναι κλινήρης καὶ δὲν δύναται νὰ μετακινηθῇ, διοχετεύομεν τὸν θερμὸν ἀέρα τῶν λαμπτήρων διὰ σωλῆνος ὑπὸ τὰ καλύμματα τῆς κλίνης αὐτοῦ, ὑπεγειρόμενα διὰ τόξου, περιβάλλοντες ἅμα τὸν ἄρρωστον μὲ φιάλας πεπληρωμένας θερμοῦ ὕδατος καὶ ἐπιμελῶς πεπωματισμένας. Προηγουμένως ὅμως ὁ ἀσθενὴς θὰ κενώσῃ τὸ ὀρθὸν καὶ τὴν κύστιν, θὰ πίνῃ δὲ καὶ θερμὰ ποτὰ κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τοῦ ἀερολούτρου, ἵνα διευκολύνῃ τὴν ἐφίδρωσιν. Ὠφέλιμον εἶναι κατὰ τὸ γενικὸν θερμὸν ἀερόλουτρον νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ ἡ θερμοκρασία τοὺς 80°C. Γενικὸν λουτρὸν θεωρεῖται καὶ ἡ μέχρις ἐφιδρώσεως παραμονὴ ἐν ταῖς θερμαῖς αἰθούσαις τῶν τουρκικῶν (χαμάμ) ἢ τουρκορρωμαϊκῶν λουτρώνων, ἐν αἷς ἐπιτυγχάνεται

Digitized by Google

θερμοκρασία 40°—80°. Τὸ λουτρὸν οὕτω ἀκολουθοῦσι συνήθως μαλάξεις, ἐντριβαί, σαπώνισμα κλπ. Ἡ διὰ τῶν λουτρώνων ὅμως τούτων ἀεροθεραπεία ἀπαγορεύεται εἰς ἄτομα ὑποκείμενα εἰς ἐγκεφαλικὰς συμφορήσεις, καρδιοπαθείας κλπ.

Τῶν *τοπικῶν θερμῶν ἀερολούτρων* χρῆσις γίνεται συχνότατα πρὸς θεραπείαν τῶν ἀρθροπαθειῶν καὶ τῶν ἐντόνων νευραλγιῶν, ἡ θερμοκρασία δ' αὐτῶν δύναται νὰ ὑπερβῇ καὶ τοὺς 80° C, καθ' ὅσον τὰ μέλη καὶ τὰ ἄκρα ἀνέχονται τὴν ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, ἣν δὲν ἀνέχεται ὁλόκληρον τὸ σῶμα. Ὑπάρχουν διάφοροι συσκευαὶ διὰ τὰ τοπικὰ ἀερόλουτρα. Ἡ τοῦ Jallerman συνίσταται ἐκ χαλκίνης περιχειρίδος, θερμαινομένης ἐξωτερικῶς διὰ 30 περίπου ραμφῶν φωταερίου, ἐν ᾗ ἐπιτυγχάνεται θερμοκρασία 140° C. Ἐν αὐτῇ ἡ χεὶρ εἰσάγεται περικεκαλυμμένη δι' ὑφάσματος. Ἡ συσκευὴ τοῦ Gréville εἶναι παρομοία πρὸς τὴν προηγουμένην, θερμαίνεται ὅμως δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ὁ Bier συνιστᾷ τὴν κατασκευὴν ξυλίνου κιβωτίου, ἐν ᾧ εἰσάγεται τὸ μέλος· ἐπ' αὐτοῦ τοποθετεῖται θερμόμετρον, δεικνύον τὴν θερμοκρασίαν, ἥτις ἀναπτύσσεται διὰ διοχετεύσεως θερμοῦ ἀέρος ἐκ λαμπτῆρος οἰνοπνεύματος. Ἐνταῦθα δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὸ μηχάνημα τοῦ Frey, ὅπερ, λειτουργοῦν δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ἐκσφενδονίζει θερμὸν ἀέρα (120-150) ἐπί τινος μέλους τοῦ σώματος. Τὸ μηχάνημα τοῦτο χρησιμεύει καὶ διὰ τὴν ταχεῖαν ἀποξήρανσιν τῆς κόμης μετὰ τὸ ὑδρόλουτρον.

Δ'.) Τὰ **ἀτμόλουτρα** κατέχουν ἐνδιάμεσόν τινα θέσιν μεταξὺ ἀερολούτρων καὶ ὑδρολούτρων καὶ ἐνδείκνυνται εἰς ἃς περιπτώσεις καὶ τὰ θερμὰ ἀερόλουτρα. Τὸ ἀτμόλουτρον εἶναι λουτρὸν ἀέρος, ἐν ᾧ αἰωροῦνται μικρὰ σταγονίδια ὕδατος ἢ ὑδρατμοὶ εἰς ἀερίαν κατάστασιν. Δὲν εἶναι πολὺ ἀνεκτὴ ἡ ὑγρὰ θερμότης καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς 50°-60° C, χωρὶς ν' ἀποτελέσῃ κίνδυνον διὰ τὸν ἄνθρωπον, ἅτε μὴ δυνάμενον νὰ ἐφιδρώσῃ ἐν καθύγρῳ περιβάλλοντι. Διὰ τοῦτο τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον συνήθως ἐπιδιώκομεν διὰ τῶν ἀτμολούτρων, πλημμελῶς ἐπιτυγχάνεται. Καὶ τὰ λουτρὰ ταῦτα λαμβάνονται ἐν κιβωτίοις. Διὰ τὴν κατ' οἶκον ὅμως πρόχειρον χρῆσιν, ἐφαρμόζομεν τὴν μέθοδον τοῦ Winternitz: ἐν λουτῆρι τοποθετοῦμεν ὁριζοντίως καὶ εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ πυθμένος σανίδα διάτρητον, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ζέον ὕδωρ· ὁ ἄρρωστος κατακλινόμενος ἐπὶ τῆς σανίδος, καλύπτεται διὰ κλινοσκεπάσματος καὶ περιβάλλεται οὕτω ὑπὸ ἀτμῶν.

Ε'.) Τὴν *διὰ πεπιεσμένου ἀέρος θεραπείαν* πρῶτος ἐνεπνεύσθη ὁ Tabarié τῷ 1832, παρατηρήσας, ὅτι αἱ βαρομετρικαὶ μεταβολαὶ ἐπιδρῶσι ποικιλοτρόπως ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Τὰ μέσα ὅμως, ἅτινα διέθεσε τότε, ἦσαν ἐμβρυώδη, ἐχρειάσθη δὲ νὰ παρέλθουν πολλαὶ δεκαετηρίδες, μέχρις ἐξελίξεως τῆς εὐφυοῦς ταύτης παρατηρήσεως εἰς συστηματικὴν θεραπευτικὴν μέθοδον. Σήμερον τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀεροθεραπείας ἐνεργεῖται εἴτε διὰ *λουτρῶν* εἴτε δι' *εἰσπνοῶν* πεπιεσμένου ἀέρος. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν οἱ ἄρρωστοι ἐγκλείονται εἰς θάλαμον ἀεροστεγῶς κεκλεισμένον, οὗτινος τὸ ἐσωτερικὸν ἐπισκοπεῖται ἐξωτερικῶς διὰ παχειῶν ὑελοθυρίδων, ἐνῷ ὑδραργυρικὸν μανόμετρον δεικνύει τὰς μεταβολὰς πιέσεως τοῦ ἐντὸς τοῦ θαλάμου ἀέρος. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὑπάρχει εἰδικὴ συσκευὴ ἐκ μεταλλικοῦ κυλίνδρου ἐν ᾧ ὁ ἀήρ, διὰ μετακινήσεως ὕδατος, συμπιέζεται ἢ ἀραιοῦται, κατὰ βούλησιν δὲ διοχετεύεται διὰ δύο σωλήνων εἰς προσωπίδα προσηρμοσμένην εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀρρώστου· οὕτως ὁ ἄρρωστος δύναται ρυθμικῶς ὁτὲ μὲν νὰ εἰσπνέῃ εἰς πεπιεσμένον ἀέρα, ὁτὲ δὲ νὰ ἐκπνέῃ εἰς ἠραιωμένον. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καθαίρονται πᾶσαι αἱ βρογχικαὶ διακλαδώσεις καὶ ἀποβάλλεται τῶν κυψελίδων ὁ ἐκεῖ παραμένων στάσιμος ἀήρ. Ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συσκευὴ εἶναι ἡ τοῦ Dupont, ἐνῷ διὰ τὰ λουτρὰ πεπιεσμένου ἀέρος εὔχρηστος εἶναι ὁ θάλαμος τοῦ Jumont. Ἡ διάρκεια τοῦ ἀερολούτρου ποικίλλει ἀναλόγως τῶν ἐνδείξεων, ἀπὸ 1 ½ μέχρι δύο ὡρῶν· ἡ ἀτμοσφαιρικὴ δὲ θλῖψις τοῦ θαλάμου, κυμαινομένη ἀπὸ 1 ½ μέχρι 3 ἀσμοσφαιρῶν, ἐνεργεῖται ἢ αἴρεται βαθμιαίως, παραμένουσα εἰς τὸ μέγιστον ἐπὶ ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα. Ἡ διάρκεια τῶν εἰσπνοῶν εἶναι κατὰ μέσον ὅρον δίλεπτος, ὑπὸ πίεσιν περίπου ⅖ τῆς ἀτμοσφαίρας· ἡ ἐφαρμογὴ δ' ἐπαναλαμβάνεται δὶς τῆς ἡμέρας, ἂν μὴ ἐμφανισθῶσι σημεῖα κοπώσεως.

Ὁ οὕτω χρησιμοποιούμενος πεπιεσμένος ἀὴρ ἀναπτύσσει τὴν χωρητικότητα καὶ τὸν ἀερισμὸν τῶν πνευμόνων· ἡ ἀνάπτυξις ὅμως αὕτη, ἣν ὁ Jaccoud ὑπολογίζει περίπου εἰς τὸ πέμπτον, εἶναι παροδική. Περὶ τῶν ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας ἀποτελεσμάτων τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος διάφορον γνώμην διατυποῦσιν οἱ διάφοροι συγγραφεῖς. Οἱ μὲν ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ σφυγμὸς ἐπιβραδύνεται, ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς συμπιέσεως· ἄλλοι ὅμως ἀμφισβητοῦσι τὸ τοιοῦτον. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συμπιέσεως οἱ ἄρρωστοι ὠχριῶσιν ἐκ τῆς περιφερικῆς ἀγγειοσυστολῆς τῶν τριχοειδῶν καὶ ἀνακτῶσι τὸν φυσικὸν χρωματισμὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἄρσεως τῆς συμπιέσεως. Ἡ ἐπὶ τῆς θρέψεως ἐνέργεια ἐκδηλοῦται δι' αὐξήσεως τῆς ἀποβολῆς διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ τῆς ἐκκρίσεως τῆς οὐρίας· ἂν ὅμως ἡ θλῖψις ὑπερβῇ τὰ κεκανονισμένα, ἡ ἀποβολὴ ἀμφοτέρων τούτων θὰ ἔτεινε μᾶλλον νὰ ἐλαττωθῇ. Τὰ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος γενικὰ ἀποτελέσματα τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος ποικίλλουν ἀναλόγως τῶν ἀτόμων· παρὰ τοῖς μὲν σημειοῦται διέγερσις, ἐνῷ παρ' ἄλλοις κατάστασίς τις καταπτώσεως, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν οἱ λόγοι τῆς διαφορᾶς ταύτης τῶν ἀποτελεσμάτων. Ἀξιοσημείωτα εἶναι τὰ ἀλγεινὰ κατὰ τὰ ὦτα συμπτώματα, ὀφειλόμενα εἰς τὴν πίεσιν τῆς μεμβράνης τοῦ τυμπάνου, τὰ ὁποῖα ἐξαλείφονται, ὅταν κατορθώσῃ ὁ ἀὴρ ν' ἀντιρροπήσῃ τὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν, εἰσερχόμενος διὰ τῆς Εὐσταχιανῆς σάλπιγγος εἰς τὸ κοῖλον τοῦ τυμπάνου. Παρόμοια ἀλγεινὰ συμπτώματα ἐμφανίζονται καὶ καθ' ἣν στιγμὴν αἴρεται ἡ πίεσις· ἀλλὰ τότε τὸ τύμπανον ὠθεῖται ἐκ τῶν ἔσω πρὸς τὰ ἔξω. Πρόδηλον εἶναι, ὅτι τὰ ἄλγη τῶν ὤτων γεννῶνται τόσον εὐκολώτερον, ὅσον μᾶλλον δυσδιάβατος εἶναι ἡ Εὐσταχιανὴ σάλπιγξ καὶ ὅσον ἡ συμπίεσις καὶ ἡ ἄρσις αὐτῆς ἐνεργοῦνται ταχύτερον.

Ἡ διὰ πεπιεσμένου ἀέρος θεραπεία *ἐνδείκνυται* εἰς τὸ πνευμονικὸν ἐμφύσημα, εἰς τὸ ἆσθμα καὶ δὴ τὸ βρογχικόν, εἰς τὴν χρονίαν βρογχῖτιν, εἰς τὸν κοκκύτην καὶ τὴν βαρυκοΐαν ἐκ κατάρρου τοῦ κοίλου τοῦ τυμπάνου· *ἀντενδείκνυται* δὲ εἰς τὰς ὀξείας βρογχικὰς καὶ πνευμονικὰς καταστάσεις, εἰς τὸ ἀρτηριακὸν ἀθήρωμα, εἰς τὰς καρδιακὰς βλάβας, εἰς τὰς τάσεις πρὸς ἀποπληξίαν καὶ αἱμοπτυσίας, εἰς τὰς φλεβικὰς στάσεις καὶ τὰ ἐξιδρώματα τῶν ὀρογόνων κοιλοτήτων.

ΣΤ') Ἡ *δι' ἐνέσεων ἀέρος* θεραπεία ἐχρησιμοποίησε κατὰ προτίμησιν τὸ ἄζωτον, ἐν ἐλλείψει δὲ τούτου καὶ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα διηθηθέντα δι' ἀπεστειρωμένου βάμβακος. Αἱ ἐνέσεις ἐκτελοῦνται εἰς τὰς φλεγμαινούσας ὀρογόνους κοιλότητας, διὰ κενώσεως τοῦ ἐξιδρώματος (τοῦ ὑπεζωκότος π. χ. ἢ τοῦ περιτοναίου) κατὰ μικρὰς ποσότητας καὶ δι' ἀντικαταστάσεως αὐτοῦ δι' ἀέρος. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἡ συσκευὴ Potain μὲ μικρὰν παραλλαγήν. Ἀλλ' αἱ ἐνέσεις ἐκτελοῦνται καὶ ὑποδορίως ἐπὶ νευραλγιῶν, ἐφ' ὧν συχνότατα δρῶσι πραϋντικῶς, εἰσαγομένου ⅓ ἢ ½ λίτρου ἀέρος. Τὸ τυχὸν παραγόμενον ἐμφύσημα καταπίπτει ταχέως. ΣΤΕΛ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ἀεροθεραπευτικός· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀεροθεραπείαν.

ἀεροθερμαγωγός· ὁ ἀγωγὸς θερμοῦ ἀέρος: *—σωλήν, —θερμάστρα, —ἑστία κτλ.*

ἀεροθέρμανσις· ἡ διὰ θερμοῦ ἀέρος θέρμανσις τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἰκοδομημάτων ἐν καιρῷ ψύχους. Ὁ θερμὸς ἀὴρ ἢ κυκλοφορεῖ ἐντὸς σωλήνων, ἀπὸ τοῦ χώρου τῆς κεντρικῆς θερμάστρας καθ' ὅλον τὸ οἰκοδόμημα, παλινδρομῶν πρὸς τὴν πηγήν του, ἢ ἐκχέεται ἐλεύθερος εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα (calorifère). Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ὁ προϋπάρχων εἰς τὰ δωμάτια ἀὴρ ἀπάγεται ἔξω τοῦ οἰκοδομήματος διὰ καταλλήλων *ἀεριστήρων*.

ἀεροθερμικὸν ὄχημα· σιδηροδρομικὴ ἅμαξα, προωρισμένη διὰ μεταφορὰν κρεάτων, ἰχθύων καὶ ἄλλων τροφίμων εὐκόλως ἀλλοιουμένων ἐκ τῆς θερμότητος, καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ ἡ διὰ τὴν διατήρησιν τῶν τροφίμων ψῦξις παράγεται οὐχὶ διὰ τῶν συνήθων εἰς τὰ ψυγεῖα μέσων, ἀλλὰ δι' ἀραιώσεως τοῦ ἀέρος.

ἀεροθερμογόνον· συσκευὴ διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ταχέως ἡ παραγωγὴ θερμοῦ ἀέρος.

ἀεροθερμοθεραπεία· θεραπεία διὰ θερμοῦ ἀέρος (βλ. ἀεροθεραπεία). Ὁ θερμὸς ἀὴρ χρησιμοποιεῖται εἰς διαφόρους παθήσεις τοῦ ὀργανισμοῦ, κυρίως δὲ εἰς νοσήματα τῆς μήτρας, οἷον τὴν μητρῖτιδα, τὴν ἐνδομητρῖτιδα, τὰς ἑλκώσεις τοῦ τραχήλου, κλπ. Ἡ θεραπεία δ' αὕτη τελεῖται διὰ τῆς ἐξακοντίσεως ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους, ἐπί τινα λεπτὰ τῆς ὥρας, ρεύματος ἀέρος θερμοῦ εἰς θερμοκρ. 50° μέχρι 60° βαθμῶν περίπου, δι' εἰδικῶν μηχανημάτων (**ἀεροθερμογόνων**) χρησιμοποιούντων τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα πρὸς παραγωγὴν τῆς θερμότητος. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, ἡ ἐπούλωσις, ἰδίως εἰς τὰς ἑλκώσεις, ἐπέρχεται ταχεῖα, ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὴν ἐφαρμογήν της προκαλοῦνται πολλάκις ἐγκαύματα, τείνει νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Ἡ ἀεροθερμοθεραπεία ἐφαρμόσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Jayle κατὰ τὸ 1898. Μ.Ν.Κ.

ἀερόθερμος· ὁ διὰ θερμοῦ ἀέρος θερμαινόμενος, ὁ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ ἀέρος θερμὸς καθιστάμενος. Λέγεται διὰ τοὺς κλιβάνους τοὺς θερμαινομένους ὑπὸ ρεύματος θερμοῦ ἀέρος εἰς αὐτοὺς εἰσαγομένου.

ἀερόθερμος κλίβανος· ὁ κλίβανος ὁ θερμαινόμενος διὰ ρεύματος θερμοῦ ἀέρος.

ἀεροθλίπτης· συσκευὴ δι' ἧς συμπιέζομεν τὸν ἀέρα, συνισταμένη ἐκ κυλίνδρου ὑαλίνου εἰς ὃν εἰσχωρεῖ (ὠθούμενος) ἐμβολεὺς ἀεροστεγῶς ἐφαρμόζων. Κατὰ τὴν συμπίεσιν ὁ ἀὴρ θερμαίνεται τόσον, ὥστε δύναται ν' ἀναφλέξῃ μικρὸν τεμάχιον ἀγαρικοῦ, τεθειμένου ἐν τῷ κυλίνδρῳ. Ἕνεκα τούτου τὸ ὄργανον καλεῖται καὶ ἀερικὸν πυρεῖον.

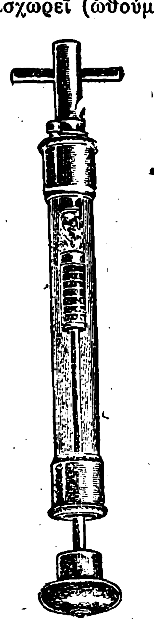

Ἀεροθλίπτης

ἀεροθλιπτικός, (-ῶς) ἢ ἀεροκαταθλιπτικὸς (-ῶς)· ὁ χρησιμεύων πρὸς συμπίεσιν τοῦ ἀέρος: μ η χ α ν α ί, ἀ ν τ λ ί α ι ἀ ε ρ ο θ λ ι π τ ι κ α ί.

ἀεροθυλάκια *[Φυσιολ.]*· τὰ βραχέα καὶ τυφλὰ παράπλευρα κλωνία, ἅτινα ἐκπέμπει κατὰ τὴν πορείαν αὐτοῦ ἐν τοῖς πνευμονικοῖς λοβίοις ἕκαστος κυψελωτὸς πόρος, καθὼς καὶ τὸ πολλάκις ἀνευρυσμένον τυφλὸν πέρας τοῦ πόρου τούτου. Καθ' ἃ διδάσκει ἡ Ἀνατομική, ὁ πνεύμων ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ βρογχικοῦ δένδρου καὶ τῶν λοβίων. Ἀκροτελεύτιός τις κλάδος τοῦ βρογχικοῦ δένδρου, διαμέτρου 1 χιλιοστομ., εἰσέρχεται εἰς ἕκαστον λόβιον καὶ χωρίζεται εἰς δύο τελικοὺς βρόγχους, οἵτινες δι' ἐπανειλημμένης διχοτομήσεως καταλήγουν εἰς τὰ ἐνδολόβια βρόγχια (πλείονα τῶν 30), ὧν ἕκαστον μετὰ βραχεῖαν πορείαν ἐμφανίζει κατὰ διαστήματα ἐκκολπώματα, τὰς κυψελίδας· ἐπειδὴ δ' αὗται ἀποτελοῦσι τὸ κύριον γνώρισμα τῆς ἀναπνευστικῆς ἐπιφανείας τοῦ πνεύμονος, ὁ Kölliker τὰ κυψελωτὰ ταῦτα βρόγχια ἐκάλεσεν **ἀναπνευστικὰ βρόγχια**. Ἕκαστον ἀναπνευστικὸν βρόγχιον ἀποσχίζεται εἶτα εἰς 3—5 *πόρους*, καλουμένους *κυψελωτούς*, ἅτε τοῦ τοιχώματος αὐτῶν καλυπτομένου ὑπὸ πυκνῶν κυψελίδων. Ἕκαστος πάλιν κυψελωτὸς πόρος ἐκπέμπει κατὰ τὴν πορείαν του τὰ ἄνωθι ἀναφερόμενα ἀεροθυλάκια μεθ' ὧν συγκοινωνεῖ, ὡς κοινός τις διάδρομος, πρὸς τὰ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν αὐτοῦ κείμενα δωμάτια. Πολλοὶ τὰ ἀεροθυλάκια καλοῦσι χώνας. Οἱ κυψελωτοὶ πόροι μετὰ τῶν ἀεροθυλακίων κρέμανται ἀπὸ τοῦ ἀναπνευστικοῦ βρογχίου, ὡς ἡ σταφυλὴ ἀπὸ τοῦ μίσχου της, δι' ὃ καὶ τὸ σύνολον αὐτῶν ὀνομάζεται βοτρύδιον. ΣΤ. ΣΠ.

ἀεροκαθαριστής· ἀνεμιστὴρ χρησιμεύων εἰδικῶς πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἀέρος ἑνὸς δωματίου ἢ ἄλλου χώρου, δι' ἀνανεώσεως αὐτοῦ.

ἀεροκατάποσις· ἡ ἀεροποσία τῶν ἵππων, ἡ *ἀερεισπνοή*, ἕξις τὴν ὁποίαν ἀποκτοῦν ἵπποι καὶ ἡμίονοι, συνισταμένη εἰς τὴν μετ' ἰδιάζοντος ψόφου κατάποσιν ἀέρος. Συνήθως εἰς τὴν τοιαύτην κατάποσιν ἐπιδίδονται οἱ ἵπποι ἐλάσεως ἐπακουμβῶντες τοὺς κοπτῆρας των ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς φάτνης ἢ καὶ ἐπὶ παντὸς ἄλλου στερεοῦ ἀντικειμένου. Ὑπάρχουσιν οὐχ ἧττον καὶ ἵπποι ἔχοντες τὴν κακὴν αὐτὴν ἕξιν εἰς βαθμὸν ὥστε ἐκτελοῦν τὴν ἀεροκατάποσιν χωρὶς νὰ ἀκουμβοῦν που ἁπλῶς ἀνυψοῦντες τὴν κεφαλήν των (βλ. ἀεροφαγία).

ἀεροκατοπτρισμός· (βλ. ἀτμοσφαιρικὸς κατοπτρισμός).

ἀεροκέλητες· οἱ ταχύποδες ἵπποι, ἀνεμόποδες, οἱ ἀελλόποδες.

ἀερόκενον· τὸ κενὸν ἀέρος (βλ. κενόν).

ἀεροκήλη· πᾶσα κήλη περιέχουσα ἀέρα, οἷα εἶναι ἡ τραυματικὴ ἀεροκήλη τοῦ ἐγκεφάλου, ἡ ἀεροκήλη τῆς τραχείας ἀρτηρίας κλπ.

ἀεροκιβώτιον· (βλ. ἀεροδοχεῖον).

ἀεροκινητήρ· κινητὴρ ἀεροπλάνων (βλ. ἀεροπλοῖα).

ἀεροκλειδόχορδον· εἶδος κλειδοκυμβάλου τοῦ ὁποίου αἱ χορδαὶ δονοῦνται ὑπὸ ἀέρος διὰ φυσητῆρος παραγομένου· ἐφευρέθη τῷ 1790 καὶ ὠνομάσθη γαλλιστί: aeroclavicorde.

ἀερόκλειθρον· τὸ κλεῖθρον τῆς ἀεροδόχης τοῦ ἀεροφόρου θαλάμου.

ἀεροκλινοσκόπιον *[Μετεωρ.]*· (Aeroclinoscope, Aëroklinoskop). Συσκευὴ παρακτίου σηματογράφου χρησιμεύουσα πρὸς σήμανσιν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν βαρομετρικῶν μεταβολῶν. Πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ, μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας ἀνάγκας διὰ τοὺς ναυτιλλομένους ἦτο καὶ ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ καὶ τῶν θυελλῶν (Sturmwarnungen). Εἰδικώτερον ἡ γνῶσις αὕτη ἀνεφέρετο εἰς τὸ εἶδος καὶ τὴν ταχύτητα πορείας τῆς θυέλλης κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν μιᾶς χώρας, εἰς τὴν προ-

Digitized by Google

σέγγισιν αὐτῆς καὶ ἐν γένει εἰς τὰς ἐπικρατούσας καιρικὰς καταστάσεις. Αἱ πληροφορίαι αὗται, συγκεντρούμεναι διὰ τοῦ τηλεγραφικοῦ καλωδίου ἐκ διαφόρων μετεωρολογικῶν Σταθμῶν εἰς ἕνα κεντρικὸν τοιοῦτον, ἐμελετῶντο λεπτομερέστερον πρὸς τὸν ἄνω σκοπόν. Οἱ ναυτιλλόμενοι πρὸ τῆς ἀπάρσεως ἐξ ἑνὸς λιμένος ὤφειλον νὰ πληροφορηθῶσι περὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν, ὡς καὶ τῶν περαιτέρω πιθανῶν τοιούτων, πρᾶγμα ὅπερ διὰ τὰ ἐν πλῷ πλοῖα ἠδύνατο νὰ κατορθωθῇ ἄλλοτε μόνον διὰ τῆς προσεγγίσεως αὐτῶν πλησίον τῶν ἀκτῶν τοῦ ἐγγυτέρου λιμένος.

Ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἀνάγκης στηριζόμενος ὁ ἄλλοτε διευθυντὴς τοῦ Μετεωρολογικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ὁλλανδίας καὶ διάσημος μετεωρολόγος Buys-Ballot ἐπενόησε περὶ τὸ 1866 συσκευήν, ἥτις σήμερον μόνον ἱστορικὴν σημασίαν κέκτηται. Ἡ συσκευὴ αὕτη, *ἀεροκλινοσκόπιον* ὀνομασθεῖσα, ἐγκατεστάθη εἰς διαφόρους ἀκτὰς τῆς Ὁλλανδίας, ὁρατὴ οὖσα ἐξ ἀποστάσεως, ἠδύνατο δὲ νὰ παράσχῃ πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἰδίᾳ ἐὰν ἐπέκειτο ἢ οὐ θύελλα.

Ἀπετελεῖτο κυρίως ἔκ τινος λίαν ὑψηλοῦ ἱστοῦ, φέροντος ἄνωθεν σωλῆνα περιστρεφόμενον περὶ τὸν κάθετον ἄξονα καὶ δυνάμενον νὰ στερεωθῇ εἰς οἱανδήποτε θέσιν. Εἰς τὸ ἄκρον ὑπῆρχε κάθετος σιδηροῦς βραχίων, οὗτινος τὸ πρὸς βορρᾶν ἥμισυ ἦτο βεβαμμένον δι' ἐρυθροῦ χρώματος, τὸ δὲ νότιον διὰ λευκοῦ. Ὁ βραχίων οὗτος ἠδύνατο νὰ λάβῃ καὶ διαφόρους κλίσεις ἀπὸ τῆς ὁριζοντιότητος, ἥτις καὶ ἐδείκνυεν ὅτι οὐδεμία θύελλα προεβλέπετο· καθ' ὅσον προσήγγιζεν αὕτη καὶ ὁ καιρὸς καθίστατο ἀπειλητικός, ἐπὶ τοσοῦτον ὑψηλότερον ἀνήρχετο τὸ νότιον (λευκὸν) ἄκρον τοῦ βραχίονος.

Ὁ σκοπὸς τῆς διατάξεως ταύτης ἦτο νὰ δειχθῇ ἡ διαφορὰ τῶν βαρομετρικῶν καταστάσεων (ἡ **βαροβαθμὶς**) μεταξὺ δύο ὁλλανδικῶν Σταθμῶν, ὧν αἱ παρατηρήσεις μετεβιβάζοντο εἰς τὸν ἐν Οὐτρέχτῃ κεντρικὸν σταθμὸν ὅστις μετὰ τὴν μελέτην των διεβίβαζε ταύτας πρὸς τοὺς ὁλλανδικοὺς λιμένας. Ἡ περαιτέρω ἀνακοίνωσις τῶν πληροφοριῶν τούτων πρὸς τοὺς ἐν πλῷ ναυτιλλομένους ἀνετίθετο εἰς τὸ ἀεροκλινοσκόπιον. Ὅσον ἡ κλίσις τοῦ βραχίονος ἦτο μεγαλυτέρα, τόσον καὶ ἡ διαφορὰ τῶν βαρομετρικῶν καταστάσεων τῶν δύο σταθμῶν ἦτο μεγαλυτέρα· ἡ δὲ διεύθυνσις πρὸς ἣν εὑρίσκετο ἡ θύελλα ἐδεικνύετο διὰ τῆς στροφῆς τοῦ βραχίονος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην.

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Buys-Ballot, τὰ σήματα τῶν θυελλῶν, ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ χωρῶν τινων, ἦσαν μᾶλλον ἐπιζήμια ἢ ὠφέλιμα, διότι οἱ ναυτικοὶ ἠμέλουν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν μετεωρολογ. παρατηρήσεων καὶ ἀνέθετον εἰς ἄλλους τὴν φροντίδα τῆς παρακολουθήσεως τῆς ἐξελίξεως τῆς κακοκαιρίας, ἐνῷ ἡ ἰδική του συσκευὴ ἔδιδε μᾶλλον ἓν σῆμα «προσοχῆς» μετά τινων συγχρόνως ὡρισμένων ἐνδείξεων, δι' ὧν ἐπετρέπετο ἡ πρόβλεψις τῆς λαίλαπος καὶ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ κοινοῦ.

Τοιαῦται συσκευαὶ εἶχον τοποθετηθῆ ἄλλοτε εἰς τὰς διαφόρους ἀκτὰς τῆς Γερμανίας, Ἀγγλίας, Ὁλλανδίας, Βελγίου, Γαλλίας καὶ Β. Ἀμερικῆς.

Θ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

ἀεροκοπανίζω καὶ ἀεροκοπανῶ· ἀέρα κοπανίζω, ἀέρα δέρω, μάτην κοπιῶ. Ἡ παροιμία «*ἀέρα κοπανίζεις*» λέγεται ἐπὶ τῶν ματαιοπονούντων. Ἄλλαι διάφοροι μορφαὶ αὐτῆς: *ἀέρα ζευγαρίζεις* (Κρήτη), *ἀέραν κουρτᾶς* (Πόντος), *ἀέρα καβουρντίζεις* (Πελοπόννησος καὶ ἀλλαχοῦ), *ἀέραν τηγανίννεις* (=τηγανίζεις. Λειβήσιον Μ. Ἀσίας), *ἀέρα κοπανιστὸν γυρεύεις* (Ἤπειρος), *κοπανᾷ ἀέρα καὶ νερὸ 's τὸ γουδὶ* (Ἤπειρος), *ὅποιος ἀέρα κυνηγᾷ ἀέρα κοπανίει* (Κάρπαθος), *ἀέρα κυνηγᾷς, ὅποιος ἀέρα κυνηγᾷ ἀέρας τόνε παίρνει, κόψε κλωνάρι καὶ χτύπα ἀέρα* καὶ εἴ τις ἄλλη. Ἀνάλογοι καὶ μὲ τὴν λέξιν ἄνεμος: οἷον *μὲ τὴ ματσούκα πολεμᾷ τὸν ἄνεμο νὰ πιάσῃ, τἀνέμου δουλειὲς πολεμᾷ* κ.τ.τ. Ἀρχαῖαι ἀντίστοιχοι αἱ παροιμίαι *ἀνέμους γεωργεῖν, αἰθέρα νήνεμον ἐρέσσειν, ἀέρα δέρειν, ἀέρα παίειν, ἀέρα πυκτεύειν, ἄνεμον θηρᾶν*. Παρόμοιαι καὶ παρὰ διαφόροις εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς. Λεπτομερέστερον βλέπε *Πολίτου*, Παροιμίαι τ. Α΄ σ. 336 ἐν λέξ. **ἀέρας** ἀρ. 5, 6, 7, 10, 11, 18-22.

ΣΤ. Π. ΚΥΡ.

ἀεροκοπάνισμα καὶ συνηθέστερον πληθ. *ἀεροκοπανίσματα*= ματαιοπονίαι· ἐκ τοῦ *ἀεροκοπανίζω*.

ἀεροκόπος· ματαιολόγος, ματαιόσχολος, ἀεροδάρτης, μπόσικος.

ἀεροκοπτήρια· ὠνόμασάν ποτε οὕτως εἰρωνικῶς τὰ ἑλληνικὰ καπνοκοπτήρια.

ἀεροκτίζω· κτίζω εἰς τὸν ἀέρα, οἰκοδομῶ εἰς τὸ κενόν. Τὴν λέξιν εἰσήγαγεν εἰς τὴν γλῶσσαν ὁ ποιητὴς Ἀλέξανδρος Σοῦτσος πρὸς χαρακτηρισμὸν τοῦ διοικητικοῦ ἔργου τοῦ κατὰ τὴν ἀνηλικότητα τοῦ βασιλέως Ὄθωνος προέδρου τῆς ἀντιβασιλείας κόμητος Ἄρμανσμπεργ.

Θ. Β.

ἀεροκυβερνησία· ἡ διακυβέρνησις χώρας τινὸς ἄνευ ἔμφρονος ἐργασίας, θετικοῦ προγράμματος, ὡρισμένης κατευθύνσεως.

ἀερόκυστις *[Βοτ.]*· φυτὸν κρυψίγονον (Cryptogamae) τῆς κλάσεως τῶν **Φαιοφυκῶν** (Phaeophyceae) τοῦ γένους **Φῦκος** (Fucus), φέρον εἰς τὰ ἄκρα τῶν θαλλῶν ἀεριοφόρους κύστεις. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι τὸ γένος τοῦτο δὲν εὑρέθη οὐδαμοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν θάλασσαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ γένος **Κυστόσειρα** (Cystoseira) τὸ ὁποῖον φέρει θαλλὸν πολύκλαδον μὲ νηκτικὰς κύστεις καὶ ὀνομάζεται ἐπίσης *ἀερόκυστις*, ὂν κοινότατον εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος. Τῆς αὐτῆς κλάσεως τῶν φαιοφυκῶν εἶναι τὸ γένος **Σάργασον** (Sargassum) τὸ ὁποῖον φέρει ἐπίσης ἐν ἰδίοις κλάδοις νηκτικὰς κύστεις καὶ ὀνομάζεται ἐπίσης *ἀερόκυστις*· τοῦτο συναντᾶται ἐπίσης εἰς τὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνομάζεται κοινῶς «σταφυλάκια τῆς θάλασσας».

ἀερολεωφορεῖα· τὰ μεγάλα ἀερόπλοια ἢ ἀεροπλάνα τοῦ μέλλοντος δι' ὧν θὰ ἐκτελοῦνται συγκοινωνίαι μεταξὺ διαφόρων τόπων.

ἀεροληπτικός· ὁ δι' οὗ λαμβάνεται ὁ ἀήρ: σωλὴν *ἀεροληπτικός*, ὄργανον *ἀεροληπτικόν*.

ἀερόληπτος· ὁ καταληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ὁ μανιώδης μὲ τὸν ἀέρα.

ἀεροληψία καὶ (ἐσφαλμ.) ἀερόληψις· ἡ λῆψις ἀέρος, ἡ παροχὴ ἀέρος εἴς τι μηχάνημα.

ἀερολιθικός· ὁ ἀνήκων εἰς τοὺς ἀερολίθους, ὁ σχετιζόμενος πρὸς αὐτούς.

ἀερόλιθος. Στερεὸν σῶμα, λιθίνης ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συστάσεως, σπανιώτερον δὲ συγκείμενον ἐξ ἀμιγοῦς σχεδόν, ἢ καὶ μετ' ἄλλων στοιχείων ἡνωμένου ἢ μεμιγμένου σιδήρου, τὸ ὁποῖον σῶμα, προερχόμενον ἐκ τοῦ διαστήματος, εἰσέρχεται ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας τῆς Γῆς καὶ καταπίπτει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς.

Ὡς οὐρανοπετεῖς λίθοι οἱ ἀερόλιθοι ὀνομάζονται καὶ οὐρανόλιθοι, εἶναι ὅμως γνωστοὶ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν μετεωριτῶν ἢ μετεωρολίθων συνεπείᾳ τῆς μετεωρικῆς αὐτῶν προελεύσεως, καθ' ὃ ἀποτελοῦντες συνήθως τὴν τελευταίαν, οὕτως εἰπεῖν, φάσιν τοῦ φαινομένου τῶν φωτεινῶν μετεώρων ἢ βολίδων.

Συνθῆκαι τῆς πτώσεως. Αἱ συνθῆκαι τῆς πτώσεως τῶν ἀερολίθων εἶναι ἄλλοτε ἄλλαι. Οὐχὶ σπανίως ἡ πτῶσις αὐτῶν συνοδεύεται ὑπὸ βροντώδους ἐκπυρσοκροτήσεως, ὁτὲ μὲν συνεχοῦς, ὁτὲ δὲ διακεκομμένης, ἀκουστῆς εἰς ἀκτῖνα πολλῶν χιλιομέτρων. Οὐχ ἧττον ἡ βροντώδης συνήθως ἔκρηξις μετεώρων δὲν συνεπάγεται ἀπαραιτήτως καὶ τὴν πτῶσιν ἀερολίθων.

Τὸ γεγονὸς ὅτι, μετὰ τὴν παρατήρησιν βολίδος, δὲν ἀνευρέθη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἀερόλιθος, ἠθέλησαν νὰ ἐξηγήσωσι τινὲς παραδεχόμενοι ὅτι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις οἱ οὐρανόλιθοι παρουσιάζουσι φαινόμενον ἐντελῶς ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν ἐπὶ τοῦ ὕδατος ἀναπαλλομένων δισκοειδῶν λιθαρίων, ἤτοι προσπεσόντες ἐπὶ τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας μετὰ μεγίστης ταχύτητος, ἀλλάσσουσι διεύθυνσιν καὶ ἐξακολουθοῦντες τὴν κίνησιν αὐτῶν ἀπομακρύνονται τῆς Γῆς, ἀφήνοντες ἐνίοτε λεπτότατά τινα θρύμματα. Ἡ γνώμη αὕτη δὲν φαίνεται ὀρθή, διότι, πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, ἅπαντες οἱ μετεωρῖται, ἅπαξ εἰσελθόντες ἐντὸς τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας, εἶναι βέβαιον ὅτι πίπτουσιν ἐπὶ τῆς Γῆς. Ἐὰν δέ ποτε δὲν ἀνευρίσκονται, τοῦτο ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὸ ὅτι πίπτουσιν ἐντὸς τῶν ὠκεανῶν, οἵτινες καλύπτουσι περίπου τὰ 3/4 τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς Γῆς· ὡς ἐκ τούτου ἡ πιθανότης τῆς πτώσεως ἀερολίθων ἐντὸς ὠκεανῶν εἶναι μεγαλυτέρα τῆς πτώσεως τοιούτων ἐπὶ τῆς ξηρᾶς.

Γενικῶς ἐξ ἄλλου εἶναι παρατηρημένον ὅτι ὁ χῶρος ἐφ' οὗ καταπίπτουσιν ἀθρόοι ἀερόλιθοι λαμβάνει σχῆμα ᾠοειδές, οὗτινος ὁ μέγας ἄξων ἔχει μῆκος 10—15 χιλιομέτρων καὶ ὁ μικρὸς 3—5 χιλιομέτρων· πρὸς δὲ ὅτι οἱ μεγαλύτεροι κατὰ διαστάσεις λίθοι ἀνευρίσκονται συνήθως πρὸς τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων τοῦ μεγάλου ἄξονος τοῦ ᾠοειδοῦς.

Οἱ ἀερόλιθοι καταπίπτοντες ἐπὶ τῆς Γῆς εἰσχωροῦσι πολλάκις εἰς σημαντικὸν βάθος ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῆς διευθύνσεως, καθ' ἣν ἐμπήγνυνται ἐντὸς τοῦ χώματος, συνάγεται ὅτι τὰ σώματα ταῦτα δὲν πίπτουσι πάντοτε καθέτως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, ἀλλὰ κατὰ διεύθυνσιν ἐνίοτε πολὺ πλαγίαν ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὁρίζοντα.

Ταχύτης. Ἡ μέση ταχύτης, μεθ' ἧς οἱ μετεωρῖται εἰσέρχονται ἐντὸς τῆς γηΐνης ἀτμοσφαίρας, εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὴν χαρακτηρίζουσαν τὰ πλανητικὰ μέλη τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, ὡς φαίνεται δέ, δὲν διαφέρει πολὺ τῆς λεγομένης «*παραβολικῆς ταχύτητος*» τῶν 42 χιλιομέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, ἥτις ὀφείλεται εἰς τὴν ἕλξιν, ἣν ἀσκεῖ ὁ Ἥλιος ἐπ' αὐτῶν. Ἐντεῦθεν συνάγεται ὅτι τὰ σώματα ταῦτα, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ προέλευσίς των, κινοῦνται ἐν τῷ διαστήματι ὅπως καὶ οἱ κομῆται ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἡλιακῆς ἕλξεως. Προφανῶς, ἐφ' ὅσον ἐξακολουθεῖ ἡ πτῶσις, ἡ ταχύτης τῶν οὐρανολίθων ἐλαττοῦται, ἐνίοτε δὲ ταχέως, συνεπείᾳ τῆς αὐξούσης ἀντιστάσεως τῶν ὁλονὲν πυκνοτέρων στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας, τὰ ὁποῖα συναντᾷ τὸ πίπτον σῶμα.

Συνεπείᾳ τῆς μετὰ τοιαύτης ταχύτητος τριβῆς τοῦ μετεώρου μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἀναπτύσσεται τεραστία θερμότης, ἱκανὴ νὰ διαπυρώσῃ, νὰ τήξῃ καὶ ἐν μέρει νὰ ἐξαερώσῃ τὸ πίπτον μετέωρον. Ὡς γνωστόν, ἐὰν σῶμά τι κινῆται μετὰ ταχήτητος 1500 περίπου μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ φθάνει τὴν τῆς ἐρυθροπυρώσεως. Ὡς ἐκ τούτου, ὅταν ἡ ταχύτης φθάσῃ τὰ 42 χιλιόμ. κατὰ δευτερόλεπτον, ἡ θερμοκρασία ὑψοῦται εἰς ἀρκετὰς χιλιάδας βαθμῶν. Ὑπὸ τὴν θερμοκρασίαν ταύτην μέρος τῆς ἐπιφανείας τοῦ μετεώρου, εὑρισκόμενον ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει, ἀφαρπάζεται ὑπὸ τοῦ ἀέρος καὶ ὁλονὲν ψυχόμενον καὶ συμπυκνούμενον ὑπὸ μορφὴν φωτεινῆς κόνεως σχηματίζει τὴν οὐρὰν τῶν βολίδων. Κατὰ κανόνα ὅλα τὰ εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσίν των ἀνευρισκόμενα τεμάχια ἀερολίθων εἶναι θερμά, ἐὰν ὅμως τεμάχιόν τι εἶναι ἀρκετὰ ὀγκῶδες καὶ πέσῃ σχεδὸν κατακορύφως, ἤτοι διατρέξῃ βραχυτέραν τροχιὰν ἐντὸς τοῦ ἀέρος, ἡ θερμαντικὴ ἐνέργεια περιορίζεται μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του, λόγῳ δὲ τῆς μικρᾶς *ἀγωγιμότητος* τῶν λίθων, τὸ κέντρον αὐτῶν παραμένει εἰς σημαντικῶς ταπεινὴν θερμοκρασίαν, ὅσην περίπου εἶχε τὸ σῶμα ἐν τῷ διαστήματι. Ἡ ἱστορία τῆς Ἀστρονομίας ἀναφέρει ὡς παράδειγμα μέγα τεμάχιον ἀερολίθου, πεσὸν τῷ 1860 ἐν Dhurmsala τῶν Ἰνδιῶν ἐπὶ ὑγροῦ ἐδάφους καὶ ἀνευρεθέν, ἡμίσειαν περίπου ὥραν μετὰ τὴν πτῶσίν του, ἐπενδεδυμένον διὰ στρώματος πάγου. Ὁμοίως ἀναφέρεται πτῶσις χαλάζης εἴς τινα ἐπαρχίαν τῆς Γαλλίας, περιεχούσης λίθους μελανόχροας, στρογγύλους καὶ λείους ἐν εἴδει νομισμάτων διαμέτρου 18—20 χιλιοστῶν.

Πυκνότης. Λαμβανομένου τοῦ ὕδατος ὡς μονάδος, ἡ πυκνότης τῶν ἀερολίθων περιλαμβάνεται μεταξὺ 3 καὶ 8, ἤτοι εἶναι ἀνωτέρα τῆς πυκνότητος τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἐξωτερικῶν στρωμάτων τῆς Γῆς· φθάνει δὲ μέχρι τῆς πυκνότητος τῶν ἐσωτερικῶν.

Ἀριθμός, βάρος καὶ διαστάσεις. Οἱ ἀερόλιθοι ἐνίοτε μὲν πίπτουσι μεμονωμένοι, συνηθέστερον δὲ ὡς πλῆθος συντριμμάτων. Ἐν τῇ δευτέρᾳ περιπτώσει δὲν ὑπερβαίνουσι τὰς διαστάσεις κόκκων ἄμμου βάρους ὀλίγων γραμμαρίων. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἀερόλιθοι τεραστίου ὄγκου, ζυγίζοντες τόννους πολλούς. Πάντως τόσον τὸ βάρος, ὅσον καὶ τὸ μέγεθος τῶν μετεώρων κατὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας εἶναι, ὡς φαίνεται, σημαντικώτατα. Κατὰ τὴν πτῶσιν βολίδος ἡ διάμετρος αὐτῆς φαίνεται πολλάκις ἴση πρὸς τὴν τῆς Σελήνης, ὅπερ, λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἀποστάσεως, ἀναβιβάζει τὴν πραγματικὴν αὐτῆς διάμετρον εἰς ἑκατοντάδας μέτρων. Ἡ ἐντύπωσις ἐν τούτοις παρομοίων ὑπερβολικῶν διαστάσεων ἀποτελεῖ προφανῶς ἀπάτην, ὀφειλομένην ἐν μέρει μὲν εἰς τὸ αὐξηφαὲς (irradiation), ἐν μέρει δὲ εἰς τὸ ὅτι τὸ μετέωρον κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτοῦ περιβάλλεται ὑπὸ θερμοῦ ἀέρος καὶ νέφους καπνοῦ, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων σχηματίζεται εἶδος φωτοστεφάνου περὶ τὴν διάπυρον σφαῖραν.

Χημικὴ σύστασις. Διάφοροι χημικαὶ ἀναλύσεις γενόμεναι ὑπὸ διαφόρων διασήμων χημικῶν (Howard, Klaproth, Thenard, Vanquelin, Proust, Berzelius, Stromeyer, Langier, Dufrénoy, Gustave et Henry Rose, Boussingault, Berthier, Cordier, Barthold, Rammelsberg, Shepard καὶ ἄλλων) ἀπέδειξαν τὰ ἑξῆς περὶ τῆς χημικῆς συστάσεως τῶν ἀερολίθων:

1. **Ἅπαντα τὰ ἐπὶ τῶν μετεωριτῶν ἀνευρεθέντα χημικὰ στοιχεῖα ἀπαντῶσιν ἀνεξαιρέτως** καὶ ἐπὶ τῆς Γῆς.

2. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν ἡμῖν χημικῶν στοιχείων εὑρέθησαν ἐπὶ τῶν ἀερολίθων τὰ ἑξῆς 28 ἢ 29: Ὀξυγόνον, ὑδρογόνον, χλώριον, θεῖον, φωσφόρος, ἄνθραξ, πυρίτιον, σίδηρος, νικέλιον, κοβάλτιον, χρώμιον, μαγγάνιον, χαλκός, κασσίτερος, ἀντιμόνιον, ἀργίλιον, μαγνήσιον, ἀσβέστιον, κάλιον, νάτριον, λίθιον, τιτάνιον, ἀρσενικόν, βανάδιον, ἀργόν, ἥλιον, ἰρίδιον, λευκόχρυσος, ἴσως δὲ καὶ βάριον.

3. Σχεδὸν πάντες οἱ ἀερόλιθοι εἶναι λίθοι, ἐλάχιστοι δέ, ἴσως τὰ 3-4 % τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν εὑρεθέντων, ἀποτελοῦνται ἐκ καθαροῦ σχεδὸν σιδήρου, ἢ ἐκ σιδήρου καὶ μικρῶν ποσοτήτων νικελίου. Ἀνευρέθησαν ἐπίσης ἀερόλιθοι, ἀποτελούμενοι κατὰ μέγα μέρος ἐκ λίθου — ἀσβεστολίθου, πυριτιολίθου, ἢ μαγνησίτου — περιέχοντος ἐγκατεσπαρμένα σφαιρίδια ἢ κόκκους σιδήρου εἰς σημαντικὴν ποσότητα. Ἐν γένει δὲ οἱ μετεωρῖται περιέχουσι 20-30 % σιδήρου ὑπὸ μορφὴν θειούχων ἢ ἄλλων ἀναλόγων ἑνώσεων.

Ὁ Daubrée, ὅστις συνέλεξεν εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Παρισίων δείγματα 240 ἀερολίθων, κατέταξεν αὐτοὺς εἰς τέσσαρας κατηγορίας ἀναλόγως τῆς εἰς σίδηρον περιεκτικότητος αὐτῶν: ἤτοι α΄.) εἰς *Ὁλοσιδηροῦς*, συγκειμένους ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ σίδηρον, δυνάμενον νὰ σφυρηλατηθῇ καὶ μεμιγμένον μετὰ ποσότητος νικελίου. Οὐδαμοῦ τῆς Γῆς

Digitized by Google

εὑρέθη μεταλλικὸς σίδηρος τόσον καθαρός. Τὰ δείγματα τοιούτων ἀερολίθων μέχρι τῆς ἀνευρέσεως τοῦ μεγάλου ἀερολίθου τῆς Ἀριζόνας ἐθεωροῦντο σπάνια. β'.) Εἰς *Συσσιδηροῦς*, συνισταμένους ἐκ μίγματος σιδήρου, ἐν τῷ ὁποίῳ ὑπάρχουσι καὶ μέρη λίθου, συνήθως ψευδοσμαράγδου, ὅμοια πρὸς σκωρίαν. γ'.) Εἰς *Σποραδοσιδηροῦς*, ἀποτελουμένους ἐκ λίθου, ἐν ᾧ ὁ σίδηρος ἀπαντᾷ δίκην ἐγκατεσπαρμένων κόκκων. Οὗτοι εἶναι συ-

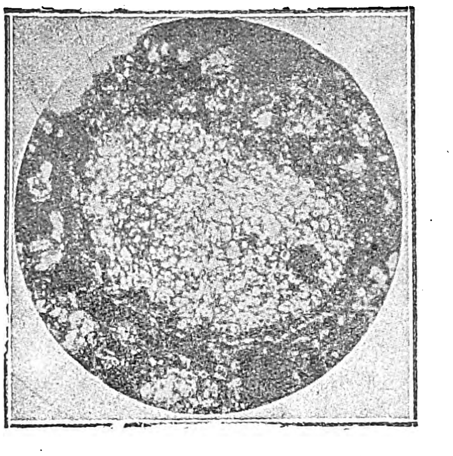

Τομὴ ἀερολίθου παρουσιάζουσα κοκκώδη σχηματισμὸν κατὰ τὴν παρατήρησιν διὰ μικροσκοπίου.

χνότεροι, καὶ δ'.) εἰς *Ἀσιδήρους*, ἐν οἷς ἐλλείπει ὁ σίδηρος. Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀερόλιθος τῆς Orgueil. Οἱ ἀερόλιθοι τῆς κατηγορίας ταύτης εἶναι σπανιώτατοι.

Ἐν γένει τὰ ὀρυκτά, ἐξ ὧν σύγκεινται οἱ μετεωρῖται, παρουσιάζουν μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὰ ἐκ τῶν ἡφαιστείων τῆς Γῆς προερχόμενα, ἀπαντῶνται ὅμως καί τινα μόνον ἐπ' αὐτῶν παρατηρούμενα, ὧν ἡ μελέτη ἀποτελεῖ ἐνδιαφέρον θέμα τῆς μεταλλειολογίας. Ὁ μετεωρικὸς σίδηρος λ. χ. ἀποτελεῖ κρᾶμα σιδήρου μετὰ 3 ἢ 4 ἕως 15 ἢ 18 % νικελίου καὶ μικρῶν ποσοτήτων κοβαλτίου, μαγγανίου, μαγνησίου, ψευδαργύρου καὶ ἄνθρακος.

Ἰδιαιτέραν ὅλως σπουδαιότητα ἐνέχει τὸ γεγονὸς τῆς ἐπί τινων ἀερολίθων παρουσίας ἄνθρακος. Ἐν Ρωσσίᾳ λ. χ. ἀνευρέθη μετεωρίτης περιέχων ἄνθρακα ἐν κρυσταλλικῇ μορφῇ, ὅμοιον πρὸς τὸν μέλανα ἀδάμαντα, πλὴν εἰς πολὺ μικρὰ μόρια, ἐντὸς δὲ τοῦ ὀνομαστοῦ ἀερολίθου τῆς Ἀριζόνας ἀνευρέθη πληθὺς μικρῶν ἀδαμάντων μαύρων καὶ κιτρίνων.

Ἐξωτερικὴ ὄψις. Ἓν ἐκ τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν γνωρισμάτων τῶν ἀερολίθων εἶναι ὁ μέλας καὶ συνήθως δίκην βερνικίου στιλπνὸς *ἐπίπαγος*, ὅστις εἰς λεπτὸν στρῶμα ἐπενδύει τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. Ὁ ἐπίπαγος οὗτος σχηματίζεται ἐκ τῆς τήξεως, ἣν προκαλεῖ ἡ κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ μετεώρου ἐντὸς τοῦ ἀέρος ἀναπτισσομένη θερμότης, σύγκειται κατὰ μέγα μέρος ἐξ ὀξειδίου τοῦ σιδήρου καὶ ἀσκεῖ πάντοτε ἰσχυρὰν μαγνητικὴν ἕλξιν. Ἐνίοτε τὴν ὑφὴν ταύτην τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιπάγου ἀνευρίσκομεν καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς μάζης τοῦ μετεωρολίθου, ὅπου εἰσχωρεῖ ἡ τῆξις μέσῳ διαφόρων ρωγμῶν ἢ φλεβῶν. Ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπιπάγου παρατηροῦνται συνήθως κοιλώματα καὶ διαυλακώσεις ὅμοιαι πρὸς τὰ ἀποτυπώματα τῶν δακτύλων ἐπὶ εὐπλάστου κηροῦ. Αἱ ἀνωμαλίαι αὗται ὀφείλονται προφανῶς εἰς τὴν καῦσιν εὐτηκτοτέρων τινῶν οὐσιῶν τῆς ἐπιφανείας τοῦ μετεώρου κατὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ. Ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ἀερολίθων καὶ τῆς ὄψεως τοῦ ἐπιπάγου τῶν διαφόρων μερῶν τῆς ἐπιφανείας των δυνάμεθα νὰ ἀντιληφθῶμεν ποῖον ἦτο τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ μετεώρου κατὰ τὴν πτῶσίν του καὶ ἐὰν πρόκειται περὶ αὐτοτελοῦς μετεωρίτου ἢ συντρίμματος ἄλλου μεγαλειτέρου σώματος. Οὕτως ὁ Maskelyne κατόπιν ἐπισταμένης μελέτης τεμαχίων, συλλεγέντων ἐκ σημείων ἀπεχόντων ἀλλήλων ἀρκετὰ χιλιόμετρα, κατώρθωσε νὰ συναρμολογήσῃ ἄνευ δυσκολίας τὸν κατὰ τὸ 1861 καταπεσόντα ἐν Butsura τῶν Ἰνδιῶν ἀερόλιθον, ὅστις πίπτων εἶχε θραυσθῆ εἰς 5 τεμάχια, συνολικοῦ βάρους 16 χιλιογράμμων.

Περιοδικότης καὶ ἐτήσιον πλῆθος. Προκειμένου περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀερολίθων, οἱ ὁποῖοι προσπίπτουσιν ἐπὶ τῆς Γῆς, παρετηρήθη ὅτι αὕτη διαγράφουσα τὴν τροχιάν της περὶ τὸν Ἥλιον, συναντᾷ περισσοτέρους ἀερολίθους ὅταν μεταβαίνῃ ἀπὸ τοῦ ἀφηλίου πρὸς τὸ περιήλιον, ἤτοι μεταξὺ Ἰουλίου καὶ Ἰανουαρίου, παρὰ ὅταν μεταβαίνῃ ἀπὸ τοῦ περιηλίου εἰς τὸ ἀφήλιον, ἤτοι μεταξὺ Ἰανουαρίου καὶ Ἰουλίου. Κατὰ τὸν Schreibers ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀερολίθων, οἵτινες πίπτουν ἐτησίως ἐπὶ τῆς Γῆς, ἀνέρχεται εἰς 700, ὁ Reichenbach ὅμως λέγει ὅτι δὲν εἶναι ὀλιγώτεροι τῶν 3000—4000. Πάντως ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τούτου μετ' ἀκριβείας εἶναι δύσκολος, ἂν μὴ ἀδύνατος, ἐλλείψει ἐπαρκῶν εἰσέτι στοιχείων. Τὸ μόνον, ὅπερ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ βεβαιότητος εἶναι ὅτι ἡ ἐμφάνισις ἀερολίθων παρουσιάζει ποιάν τινα περιοδικότητα, ὡς πείθεταί τις ἐκ τῆς μελέτης τῶν καταλόγων, ἐν οἷς ἀναφέρονται αὐθεντικαὶ ἡμερομηνίαι τοιούτων φαινομένων.

ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΕΡΟΛΙΘΩΝ. Ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἡ παρατήρησις τῆς πτώσεως ἀερολίθων ἢ ἡ ἀνεύρεσις στερεῶν ὄγκων φύσεως λιθίνης ἢ μεταλλικῆς, οὐδὲν κοινὸν γνώρισμα ἐχόντων πρὸς τὰ ἐδάφη ἐφ' ὧν κατέκειντο, ἐγέννησε τὴν ἰδέαν τῆς ὑπεργηΐνης αὐτῶν προελεύσεως καὶ τῆς ἐξ οὐρανῶν καταγωγῆς των.

Τὸ ἐν Κρήτῃ σύμβολον τῆς Κυβέλης, τὸ οὐρανοπετὲς Παλλάδιον τῆς Τροίας, τὸ ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Ἐφέσῳ, ἡ ἀσπὶς τοῦ Νουμᾶ, ὁ εἰς τὰ ρεῖθρα τῶν Αἰγὸς ποταμῶν πεσὼν μέγας λίθος, ὃν οἱ Ἕλληνες ἐτίμων καὶ ἐσέβοντο, μαρτυροῦσι τὴν ὀρθὴν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν μετεωριτῶν ἀντίληψιν τῶν ἀρχαίων. Οὐρανίαν ἐπίσης προέλευσιν ἀπέδιδον εἰς τοὺς μετεωρολίθους οἱ Σῖναι καὶ οἱ Ἰάπωνες ἀστρονόμοι ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων. Οἱ πρῶτοι μάλιστα, ἀποδίδοντες τὴν ἐμφάνισιν τοιούτων ἐκτάκτων ἀστρονομικῶν φαινομένων εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ οὐρανοῦ καὶ θεωροῦντες αὐτὰ ὡς καταγγελίας παραβάσεων τῶν Μανδαρίνων εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Οὐρανίου Κράτους, παρετήρουν τὰς πτώσεις τῶν μετεωριτῶν μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ συνέταξαν λεπτομερεῖς καταλόγους τῆς κατὰ καιροὺς ἐμφανίσεως αὐτῶν. Ἄξιος λόγου τοιοῦτος κατάλογος εἶναι ὁ τοῦ Μάτουάν-λίν, συγγραφέως τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἐκ τοιούτων καταλόγων πληροφορούμεθα πλείστας λεπτομερείας σχετικὰς πρὸς τὰς πτώσεις μετεώρων. Οὕτω λ. χ. οἱ Σῖναι παρετήρησαν ὅτι οἱ μετεωρῖται πίπτουν συνήθως ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος· τὸν θόρυβον, ὅστις συνοδεύει τὴν πτῶσίν των, τὸν παρομοιάζουσι πρὸς τὸν κρότον τοῦ κεραυνοῦ, ἢ τὸν πάταγον κρημνιζομένου τοίχου, ἢ τὸν μυκηθμὸν βοός· τὸν συριγμὸν δ' ὅστις ἀκούεται κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ λίθου πρὸς τὸν θροῦν τῶν πτερύγων τῶν ἀγρίων χηνῶν, ἢ τὸν ἦχον σχιζομένου ὑφάσματος. Κατ' αὐτοὺς τέλος οἱ πίπτοντες λίθοι εἶναι πάντοτε διάπυροι ὅταν φθάνωσι τὸ ἔδαφος, ἡ ἐπιφάνειά των ἔχει χρῶμα μέλαν καί τινες κρουόμενοι ἀντηχοῦσιν ὡς μεταλλικὰ σώματα. Εἰς ἐπίμετρον ὀνομάζουσιν αὐτούς: «*ἄστρα πίπτοντα, μεταβληθέντα εἰς λίθους*».

Κατὰ τὸν μεσαίωνα διάφοροι χρονογράφοι περιέγραψαν πτώσεις ἀερολίθων καὶ κατέλιπον καὶ σχεδιαγράμματα ἀπεικονίζοντα τὸ φοβερὸν φαινόμενον. Τινὲς ἀποκαλοῦσι τοὺς ἀερολίθους κεραυνίους λίθους ἢ λίθους τῆς βροντῆς, ἐκλαμβάνοντες τούτους ὡς λιθίνην ὕλην, ἣν ἐξηρεύγοντο οἱ κεραυνοί.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἐνῷ αἱ ἀρχαῖαι παραδόσεις, αἱ ἱστορικαὶ ἀφηγήσεις τῶν ἱστορικῶν χρόνων καὶ τοῦ μεσαίωνος ὡς καὶ αἱ λαϊκαὶ προλήψεις παρεδέχοντο τὰ σώματα ταῦτα ὡς λίθους πεσόντας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἀπὸ τοῦ ἀέρος, οἱ κατὰ καιροὺς σοφοὶ ἠρνοῦντο αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονὸς τῆς πτώσεως ἢ προσεπάθουν νὰ τὸ ἑρμηνεύσωσι διαφοροτρόπως, παραδεχόμενοι μᾶλλον ὅτι ἐπρόκειτο περὶ προϊόντων ἡφαιστειακῆς ἐκρήξεως, καθ' ἣν ὄγκοι λάβας, ἀφαρπαζόμενοι ὑπὸ σιφώνων, αἰωροῦντο ἐπί τι διάστημα ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ ἀκολούθως κατέπιπτον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἢ ὅτι ἐσχηματίζοντο διάφοροι τοιοῦτοι ὄγκοι ἐντὸς τοῦ ἀέρος ἐκ συμπυκνώσεως διαφόρων ἀναθυμιάσεων. Ἐλέχθη ἀκόμη ὅτι οἱ ἀερόλιθοι εἶναι ὄγκοι, πρὸ χιλιάδων ἐτῶν ἐκσφενδονισθέντες ἐκ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ τότε ἡφαιστείων τῆς Σελήνης καὶ οἱ ὁποῖοι ἔκτοτε περιφέρονται πέριξ τοῦ Ἡλίου διαγράφοντες μακρὰς ἐλλείψεις, αἵτινες τέμνουσι τὴν τροχιὰν τῆς Γῆς καὶ ὡς ἐκ τούτου προσπίπτουσιν ἐπ' αὐτῆς ὅταν συμπέσῃ νὰ εὑρίσκωνται τὰ δύο σώματα οὐχὶ μακρὰν ἀλλήλων. Ἐν τούτοις, τόσον αἱ διευθύνσεις ὅσον καὶ αἱ ταχύτητες τῶν μετεώρων δεικνύουσιν ὅτι ἄλλη εἶναι ἡ προέλευσίς των.

Τῷ 1790 ὁ διάσημος Lavoisier καὶ τῷ 1800 ὁμόθυμος ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων ἐκήρυξε τὰ γεγονότα τῆς πτώσεως τῶν ἀερολίθων ὡς ἀπολύτως μυστηριώδη, ἐνῷ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1794 ὁ Chladni εἶχεν ἀποδείξει τὴν ὑπεργηΐνην προέλευσιν τῶν μυστηριωδῶν τούτων λίθων. Κατ' αὐτὸν «ἡ φύσις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σχηματίζῃ οὐράνια σώματα, νὰ καταστρέφῃ αὐτὰ καὶ ἐκ τῶν λειψάνων των νὰ ἀνασχηματίζῃ νέα». Ταῦτα πρεσβεύων ἐξέφερε τὴν γνώμην ὅτι οἱ ἀερόλιθοι εἶναι συντρίμματα καταστραφέντος κόσμου.

Ἡ γενικὴ ἐν τούτοις ἀπιστία τῶν σοφῶν ὅπως δεχθῶσι τὴν τοιαύτην προέλευσιν τῶν μετεωριτῶν ὑπεχώρησεν ὅταν ὁ Biot ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν ὑπόμνημά του περὶ τῆς ἀξιομνημονεύτου πτώσεως ἀερολίθου εἰς L'Aigle τοῦ διαμερίσματος τῆς Orne τὴν 14ην Ἀπριλίου 1803. Κατόπιν λεπτομερῶν ἐπιτοπίων ἐρευνῶν, ἐπιστοποιήθη πλήρως ἡ ἀκρίβεια τῶν περιστάσεων, ὑφ' ἃς, ὡς ἀνέφερον αὐτόπται, συνέβη τὸ περιβόητον γεγονός. Κατὰ τὰς μαρτυρίας πολλῶν λεπτά τινα τῆς ὥρας μετὰ τὴν ἐμφάνισιν μεγάλης βολίδος, κινουμένης ἐκ ΝΑ πρὸς ΒΔ καὶ παρατηρηθείσης ἐκ Caen, Alenson καὶ Falaise, ἠκούσθη τρομερὰ ἔκρηξις, ἣν ἠκολούθησαν ἰσχυροὶ κρότοι, ὡς ἀπομεμακρυσμένοι κανονιοβολισμοὶ καὶ συμπυρσοκροτήσεις, συγχρόνως δὲ παρετηρήθη μέλαν νέφος μεμονωμένον ἐντὸς τοῦ αἰθρίου οὐρανοῦ. Μετὰ τὸν κρότον μέγας ἀριθμὸς μετεωρολίθων κατέπεσεν ὁρμητικῶς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εἰς ἔκτασιν οὐχὶ ἐλάσσονα τῶν τριῶν λευγῶν μήκους, ὁπόθεν περισυνέλεξαν αὐτοὺς θερμοὺς εἰσέτι καὶ καπνίζοντας. Τὸ μεγαλείτερον τῶν πεσόντων τεμαχίων ἐζύγιζε 10 περίπου χιλιόγραμμα.

Τῷ 1868 ὁ Daubrée, δεχόμενος τὴν ὑπὸ τοῦ Chladni διατυπωθεῖσαν ἀρχὴν τῆς ἑνιαίας ἀρχῆς τῶν ἀερολίθων, ἐξέφερε τὴν γνώμην ὅτι ἡ σφαῖρα, ἧς συντρίμματα ἀποτελοῦσιν οἱ μετεωρῖται, δέον νὰ θεωρηθῇ παραπλησία πρὸς ἐκείνην, ἐφ' ἧς κατοικοῦμεν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διάταξιν τῶν γεωλογικῶν στρωμάτων, ὧν ἡ πυκνότης βαίνει αὔξουσα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας πρὸς τὸ κέντρον, καὶ συνεπέρανεν ὅτι ἡ τοιαύτη σύστασις μαρτυρεῖ τὴν «*τελείαν ἑνότητα καταγωγῆς, συστάσεως καὶ κατασκευῆς τοῦ Σύμπαντος*».

Τῷ 1871 ὁ Schiaparelli, διερευνῶν τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Chladni καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὰς ὑπολογισθείσας ὑπερβολικὰς τροχιὰς τῶν μετεώρων, συνεπέρανεν ὅτι ἡ προέλευσις τῶν σωμάτων τούτων εἶναι μὲν ἀστρική, πάντες ὅμως οἱ ἀερόλιθοι δὲν προέρχονται ἐκ τῆς συντριβῆς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος, ἀλλ' εἶναι λείψανα διαφόρων ἄστρων παραπλησίας συστάσεως.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ὁ Meunier ἐξήνεγκε τὴν γνώμην ὅτι οἱ οὐρανόλιθοι εἶναι συντρίμματα μικροῦ τινος δορυφόρου, ὃν ἔβλεπεν ἄλλοτε ἡ Γῆ στρεφόμενον περὶ αὐτήν. Ἡ ἐξήγησις ὅμως αὕτη δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὰς ταχύτητας τῶν μετεώρων.

Τινὲς ὑποστηρίζουσιν ὅτι ὁ μετεωρικὸς σίδηρος ἔχει τὴν προέλευσίν του ἀπὸ τοῦ Ἡλίου ἢ ἀπὸ ἄλλους ἀπλανεῖς ἀστέρας. Τὴν γνώμην ταύτην βασίζουσιν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τεμάχια μετεωρικοῦ σιδήρου ἀνευρέθη ἐγκεκλεισμένον ὑδρογόνον καὶ ὀξείδια τοῦ ἄνθρακος, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἐξαχθῶσι διὰ θερμάνσεως ἐντὸς εἰδικοῦ δοχείου συνδεδεμένου μεθ' ὑδραργυρικῆς ἀντλίας. Ἡ τοιαύτη, ὡς διατείνονται, ἔγκλεισις ἀερίων καὶ ἀπορρόφησις ὑπὸ τοῦ σιδήρου δὲν δύναται νὰ γίνῃ, εἰμὴ μόνον ὅταν ὁ σίδηρος εὑρίσκεται ἐν τετηκυίᾳ καταστάσει καὶ ὑπὸ πίεσιν πυκνῆς ἀτμοσφαίρας ἐκ τοιούτων ἀερίων, διατελούντων ἐν ὑπερθέρμῳ καταστάσει, πρᾶγμα ὅπερ συμβαίνει ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, ἐντὸς τῆς φωτοσφαίρας τοῦ ὁποίου αἰωροῦνται μόρια σιδήρου. Δὲν εἶναι ἀπίθανον συνεπῶς νὰ ὑποτεθῇ ὅτι τὰ τεμάχια τοῦ μετεωρικοῦ σιδήρου ἐκσφενδονίζονται ὑπὸ τοῦ Ἡλίου κατὰ τὰς ἐκρήξεις, αἵτινες συχνάκις παρατηροῦνται εἰς τὴν χρωμόσφαιραν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐὰν δεχθῶμεν τοιοῦτόν τι, οὐδὲν κωλύει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι παρόμοιον γεγονὸς συμβαίνει καὶ ἐπὶ ἄλλων ἡλίων, ἤτοι ἐπὶ διαφόρων ἀπλανῶν.

Πιθανωτάτη ἐπίσης εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς προελεύσεως τῶν ἀερολίθων ἐκ τῆς διαρρήξεως δακτυλίου προϋπάρχοντος πέριξ τοῦ Διὸς ἢ ἄλλου τινὸς πλανήτου καὶ ὁμοίου πρὸς τοὺς ἤδη παρατηρουμένους πέριξ τοῦ Κρόνου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τείνομεν νὰ δεχθῶμεν τὴν ὕπαρξιν συγγενείας τῶν οὐρανολίθων πρὸς τοὺς ἀστεροειδεῖς.

Ἔτι προσφορώτερον ὅμως εἶναι τὸ νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ οὐρανόλιθοι προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, ἐξ ἧς καὶ οἱ διάττοντες, ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν διαφέρουσιν εἰμὴ μόνον κατὰ τὰς διαστάσεις, ἤτοι ἀποτελοῦσι συντρίμματα κομητῶν διαλυομένων λόγῳ ἰσχυρῶν *παρέλξεων* συμφώνως τῇ θεωρίᾳ τοῦ Schiaparelli.

Αἱ τελευταῖαι ἄλλως τε ἔρευναι τοῦ καθηγητοῦ H. A. Newton ἀπέδειξαν ὅτι τὰ 0,9 τῶν ἀερολίθων ἐκινοῦντο κατ' ὀρθὴν φορὰν περὶ τὸν Ἥλιον, πρὸ τῆς συναντήσεως αὐτῶν μετὰ τῆς Γῆς, ἐπὶ τροχιῶν μὴ παραβολικῶν, ἀλλ' ὁμοίων πρὸς τὰς τῶν βραχείας περιόδου κομητῶν ἢ τῶν μᾶλλον ἐκκέντρων ἀστεροειδῶν. Αἱ τοιαῦται τροχιαὶ μαρτυροῦσι πλανητικὴν μᾶλλον ἢ ξένην πρὸς τὸ ἡλιακὸν σύστημα καταγωγὴν τῶν ἀερολίθων.

ΟΙ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΤΕΡΟΙ ΑΕΡΟΛΙΘΟΙ. Ἀφότου κυρίως διεπιστώθη ὅτι οἱ ἀερόλιθοι εἶναι σώματα ξένης πρὸς τὴν Γῆν προελεύσεως, ἤρχισεν ἡ μετ' ἐπιμελείας συστηματικὴ συλλογὴ καὶ μελέτη αὐτῶν, οὕτω δὲ κατηρτίσθησαν διάφοροι *Συλλογαὶ Ἀερολίθων*, ἐξ ὧν ὀνομαστότεραι ἐν Εὐρώπῃ εἶναι ἡ τοῦ Μουσείου τῆς Βιέννης, ἡ τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου καὶ ἡ τοῦ Μουσείου τῶν Παρισίων. Ἐν Ἀμερικῇ ὑπάρχουσιν ἐπίσης πλουσιώταται Συλλογαὶ Μετεωριτῶν, ἐξ ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ τῶν Πανεπιστημίων τοῦ Harvard καὶ τοῦ Yale, καὶ τοῦ Amherst College.

Ὁ Chladni, ὁ Bigot de Morogues, ὁ Hoff, ὁ Kaemtz, ὁ Quetelet καὶ ἄλλοι συνέταξαν καταλόγους πτώσεων διαφόρων ἀερολίθων, γνωστῶν ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους. Τοὺς καταλόγους τούτους συνεπλήρωσεν ὁ Barral, ὡς δημοσιεύονται

Digitized by Google

ὑπὸ τοῦ Arago ἐν τῇ Λαϊκῇ αὐτοῦ 'Αστρονομίᾳ (Astr. Pop. pp. 181—216). Παραθέτομεν τὸν κατάλογον τοῦτον, ὡς συνεπληρώσαμεν αὐτὸν διὰ τῶν μέχρι σήμερον γνωστῶν καὶ μᾶλλον ἀξιολόγων ἀερολίθων. (Τὸ μετὰ τὴν χρονολογίαν τιθέμενον ἐνίοτε ἐρωτηματικὸν δηλοῖ ὅτι αὕτη δὲν εἶναι τελείως ἐξηκριβωμένη).

Πτώσεις ἀερολίθων πρὸ Χριστοῦ. 1478 (;) ἐν Κρήτῃ. Κεραύνιος λίθος περὶ οὗ ὁμιλεῖ ὁ Μάλχος, θεωρούμενος πιθανῶς ὡς σύμβολον τῆς θεᾶς Κυβέλης (Χρονικὰ τῆς Πάρου στ. 18 καὶ 19).

1460. «Ὁ θεὸς κατέπεμψεν ἐξ οὐρανοῦ μεγάλας λίθους» (Λυκοσθένης Prodigiorum ac ostentorum chron).

1200. Λίθοι φυλασσόμενοι ἐν 'Ορχομενῷ (Παυσανίας).

1168 (;). Ὄγκος σιδήρου ἐπὶ τῆς Ἴδης ἐν Κρήτῃ (Χρονικὰ τῆς Πάρου στ. 22).

705 ἢ 704 (;). Πιθανῶς ὄγκος σιδήρου (Πλούταρχ).

654. Βροχὴ λίθων ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς 'Αλβαίνης. (Τίτος Λίβιος I, 31).

644. (Κατὰ τὸ ἔαρ). Πέντε λίθοι εἰς τὴν χώραν τοῦ Song ἐν Κίνᾳ (De Guignes).

465. Πτῶσις μεγάλου λίθου παρὰ τοὺς Αἰγὸς Ποταμοὺς ἐν Θράκῃ, (Πλούταρχος, Πλίνιος καὶ ἄλλοι). Λίθος παρὰ τὰς Θήβας. (Σχολιαστὴς τοῦ Πινδάρου).

459. Βρέχει λίθους εἰς Picenum (Marche d'Ancône Λυκοσθ.).

403. Πτῶσις λίθου, ὅστις ἐθεωρήθη ὡς οἰωνός. (Λυκοσθένης).

343. Βροχὴ λίθων ἐν Ρώμῃ (Julius Obsequens).

211. Πτῶσις λίθων ἐν Κίνᾳ. (De Guignes et Hist. gén. de la Chine).

206-205. Πύρινοι λίθοι. (Πλούταρχος, Fab. Max. c. 2).

200. Βροχὴ λίθων (Λυκοσθένης).

192. Λίθος ἐν Κίνᾳ (De Guignes).

176. Λίθος ἐν τῇ λίμνῃ τοῦ Ἄρεως (Τίτος Λίβιος XLI 9).

90 ἢ 89. Βρέχει πυρίνους λίθους (Πλίνιος καὶ J. Obsequens).

89. Δύο λίθοι εἰς Yong τῆς Κίνας. (De Guignes).

54. Σπογκώδης λίθος ἐν Λυκανίᾳ (Πλίνιος).

46 (;). Λίθοι ἐν 'Ακιλίᾳ τῆς 'Αφρικῆς (Καῖσαρ).

38, 29, 22, κατὰ τὸ ἔαρ καὶ 19, 12, 9, 6. Πτώσεις λίθων ἐν Κίνᾳ (De Guignes).

Πτώσεις ἀερολίθων εἰς ἐποχὰς ὧν ἡ ἐξακρίβωσις εἶναι ἀδύνατος. 1) Ἡ μήτηρ τῶν θεῶν Κυβέλη, ἡ θυγάτηρ τοῦ Οὐρανοῦ, ἐν Κρήτῃ.

2) Ἡ 'Ελαγκαμπάλε ἐν 'Εμέσῃ τῆς Συρίας.

3) Λίθοι φυλασσόμενοι ἐν 'Αβύδῳ, ἐν Μικρᾷ 'Ασίᾳ καὶ ἐν Κασσάνδρᾳ (Πλίνιος II, 59, 3).

4) Τὸ οὐρανοπετὲς Παλλάδιον τῆς Τροίας.

5) Τὸ ξόανον τῆς 'Αρτέμιδος ἐν 'Εφέσῳ.

6) Ἡ ἱερὰ ἀσπὶς τοῦ Νουμᾶ.

7) Ὁ μέλας λίθος καὶ ἕτερός τις, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται ἐν Καάβᾳ τῆς Μέκκας.

8) Ὁ ὄγκος μετεωρικοῦ σιδήρου ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς κάθισμα πρὸ τοῦ ναοῦ τῆς Κάϊγ (θαλάσσιαι Ἄλπεις) ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων.

Πτώσεις ἀερολίθων μετὰ Χριστόν.—Κατὰ τὰ ἔτη 2, 106, 164, 310 καὶ 333 λίθοι ἔπεσον ἐν Κίνᾳ (Abel Rémusat, Journ. de phys. mai 1819). Ὁ κατὰ τὰ 416 πεσὼν ἐν Κων)πόλει λίθος, περὶ οὗ ποιεῖται λόγον ὁ Σ. Καλβίσιος ἐν τῇ Χρονολογίᾳ του, δὲν ἦτο ἀερόλιθος, ἀλλὰ τμῆμα τῆς μεγάλης στήλης τοῦ Κωνσταντίνου.

452. Τρεῖς μεγάλοι λίθοι ἐν Θράκῃ (Κεδρηνὸς καὶ 'Αμμ. Μαρκελῖνος).

4ος αἰών. Λίθοι ἐπὶ τοῦ Λιβάνου καὶ παρὰ τὴν Ἔμεσαν τῆς Συρίας (Δαμάσκιος).

570 (;) περίπου. Λίθοι παρὰ τὸ Βενδὲρ τῆς 'Αραβίας. (Κοράνιον VIII, 16, CV 3 καὶ 4 καὶ σχολιασταί).

616. Λίθοι ἐν Κίνᾳ (Abel Rémusat).

648 (;). Πύρινος λίθος ἐν Κωνσταντινουπόλει. (Διάφοροι χρονογράφοι).

823. Πτῶσις λίθων εἰς Frihsazi τῆς Σαξωνίας (Ann. Fuldenses).

837. Πτῶσις λίθων μεγάλων ἐξ οὐρανοῦ, μεμιγμένων μετὰ χαλάζης (Λυκοσθένης).

839. Λίθοι ἐν 'Ιαπωνίᾳ (Abel Rémusat).

852 ('Ιούλιος καὶ Αὔγουστος). Λίθος εἰς Ταβεριστὰν (De Sacy et Quatremère).

856 (Δεκεμ.). Πέντε λίθοι ἐν Αἰγύπτῳ (ἡ αὐτὴ πηγή).

885. Λίθοι ἐν 'Ιαπωνίᾳ (Abel Rémusat).

897. Εἰς 'Αχμὲτ-Δάδ, παρὰ τὴν Κουφάχ, πτῶσις λίθων (Quatremère, Chron. syr. 892).

921. Μεγάλοι λίθοι εἰς Ναρνί. (Χρονικὰ ἐν χειρογράφῳ τοῦ μοναχοῦ Βενεδίκτου τοῦ 'Αγίου 'Ανδρέου, εὑρισκόμενα ἐν τῇ ἐν Ρώμῃ βιβλιοθήκῃ τοῦ πρίγκηπος Chigi).

951. Λίθος εἰς Augsbourg (Alb. Stadius κ. ἄ.).

956. «Λίθος ἐξαιρετικοῦ μεγέθους ἐρρίφθη ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ τῆς Γῆς» (Λυκοσθένης).

963. «Ἕτερος μέγας λίθος κατέπεσεν ἐξ οὐρανοῦ» (Λυκοσθένης).

965-971 ἐπὶ Πάπα 'Ιωάννου XIII. Λίθος ἐν 'Ιταλίᾳ (Platina).

998. Λίθοι ἐν Magdebourg (Cosmas et Spangenberg).

1009, ἢ ὀλίγον βραδύτερον. Ὄγκος σιδήρου εἰς Djorjan (Avicenne).

1021 (μεταξὺ 24ης 'Ιουλίου καὶ 21ης Αὐγούστου). Λίθοι ἐν 'Αφρικῇ (De Sacy).

1057 (;). «Λίθοι καταπληκτικοῦ μεγέθους πίπτουσι μετὰ χαλάζης». (Dom. Bouquet. tome XI p. 22).

1057. Λίθος ἐν Κορέᾳ (Abel Rémusat).

1093 (4 'Απριλίου). «Εἶδον κατὰ τὴν αὐγὴν μέγαν ἀριθμὸν πιπτόντων ἀστέρων, μεταξὺ δὲ τούτων εἷς μέγιστος εὑρέθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους» (Chasles).

1122. Λίθοι ἢ σίδηρος πλησίον εἰς Aquileja (Valvasor).

1135 ἢ 1136. Λίθος εἰς Oldisleben (Spangenberg Chron. sax.).

1164. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς βροχὴ σιδήρου εἰς Misnie (G. Fabricius).

1186 (8 'Ιουλίου). Πτῶσις λίθων εἰς Mons (Mém. de l'Acad. de Bruxelles, t. VII).

1194 (;). Λίθοι ἐξ οὐρανοῦ μετὰ βροχῆς (Λυκοσθένης).

1197 (;). Λίθοι ἐξ οὐρανοῦ μετὰ βροχῆς (ὁ αὐτός).

1198 (8 'Ιουνίου). Πτῶσις λίθων εἰς τὰ πέριξ τῆς Chelles παρὰ τοὺς Παρισίους (Sanval).

1198. Πρὸς τὴν ἑορτὴν τοῦ 'Αγ. 'Ιωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ (24 'Ιουν.). Λίθοι καταπληκτικοῦ μεγέθους ἔπεσον ἐξ οὐρανοῦ (Λυκοσθένης).

1198 ('Ιούλιος). Εἶδον πίπτοντας ἐξ οὐρανοῦ λίθους μεγέθους μεγάλων καρύων, ἐνιαχοῦ δὲ ᾠῶν, καὶ κατ' ἄλλους ἔτι μείζονας (Recueil des Historiens des Gaules).

1249 (26 'Ιουλ.) Λίθοι εἰς Quedlinbourg κτλ. (Spangenberg et Rivander).

XIII (;) αἰών. Λίθος εἰς Würtzbourg (G. Schott).

Μεταξὺ 1251 καὶ 1363. Λίθοι εἰς Βελίκι—Οὐστιὸγκ ἐν Ρωσίᾳ (Annales de Gilbert t. XXXV).

1280 (;). Λίθος ἐν 'Αλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου (De Sacy).

1300 περίπου. Μεγάλοι λίθοι ἐν Aragon, κατὰ χειρόγραφον χρονικὸν φυλασσόμενον ἐν τῷ 'Εθν. Μουσείῳ τῆς Πέστης, ἐν Οὐγγαρίᾳ, καὶ ἀποτελοῦν συνέχειαν τῶν χρονικῶν τοῦ Martinus Polonus.

1304 (1 'Οκτωβρίου). Λίθοι εἰς Friedland ἢ Friedberg (Kranz Spangenberg).

1328 (9 'Ιαν.). Λίθοι εἰς Mortahiah καὶ Dakhahiah (Quatremère).

1358. Λίθος ἐν Κίνᾳ (Ed. Biot).

1368 (;). Ὄγκος σιδήρου εἰς Oldenbourg (Siebrand Meyer).

1379 (26 Μαΐου). Λίθος εἰς Minden ἐν 'Ανοβέρῳ (Lerbecius).

1421. Λίθος ἐν τῇ νήσῳ 'Ιάβᾳ (Sir Thomas Stamford Raffles v. II p. 137).

1438. Σπογγώδεις λίθοι ἐν Roa πλησίον τοῦ Burgos ἐν 'Ισπανίᾳ (Proust).

1474. Δύο μεγάλοι λίθοι παρὰ τὴν Viterbe (Bibl. italiana t XIX p 461 sept. 1820).

1491 (22 Μαρτ.). Λίθος εἰς Crema (Simoneta).

1492 (7 Νοεμ.) Τεράστιος λίθος κατέπεσεν ἐν Ensisheim (Ἄνω Ρῆνος) πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῶν Ρωμαίων Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Α', ὁδεύοντος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ του. Τὸ γεγονὸς ἐθεωρήθη ὡς θαῦμα ἱστορικὸν καὶ οἰωνὸς νίκης. Τὸ γεγονὸς ἐξιστορήθη λεπτομερῶς κατὰ διαταγὴν τοῦ μονάρχου καὶ ἡ ἐξιστόρησις μετὰ τοῦ λίθου ἀπετέθη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ensisheim, ὡς θρησκευτικὸν κειμήλιον. 'Εκεῖ παρέμεινεν ἐπὶ 3 αἰῶνας. Βραδύτερον μετεφέρθη κατὰ τὴν Γαλλ. 'Επανάστασιν εἰς Colmar, ἤδη δὲ εὑρίσκεται εἰς τὸ Μεταλλειολογικὸν Μουσεῖον τῆς Βιέννης. Θραῦσμα αὐτοῦ εὕρηται ἐπίσης εἰς τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον καὶ ἕτερον εἰς τὸν Βοτανικὸν κῆπον τῶν Παρισίων. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τῶν δύο τεμαχίων, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ αὐτοκράτωρ-μολονότι εἶχε διατάξει, ὅπως οὐδεὶς θίξῃ τὸν λίθον - καὶ ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἐκράτησεν ὁ ἴδιος, τὸ δὲ ἕτερον ἐδώρησεν εἰς τὸν Δοῦκα Σιγισμοῦνδον τῆς Αὐστρίας. Κατὰ τὴν ἐξιστόρησιν, ὁ λίθος ζυγίζων 160 χιλιόγρ. περίπου, κατέπεσε μεταξὺ 11ης καὶ τῆς μεσημβρίας τῆς 7 Νοεμβρίου, ἡμέρας Τετάρτης, ἐπὶ ἀγροῦ σίτου, χωρὶς νὰ προξενήσῃ ζημίας, ἐχώθη δὲ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους εἰς βάθος ὅσον τὸ ἀνάστημα ἀνθρώπου (Vauquelin et Fourcroy).

1496 (26 ἢ 28 'Ιαν.). Λίθοι εἰς Césène κτλ. (Buriel καὶ Sabellicus).

(;) Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα, λίθος παρὰ τὴν Λουκέρνην (Cysat).

1511 (περὶ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου). Μεγάλη πτῶσις λίθων εἰς Crema καὶ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἄδα (Giovanni del Prato κ. ἄ.)

1516 Λίθοι ἐν Κίνᾳ (Abel Rémusat).

1520 (Μάϊος). Λίθοι εἰς 'Αραγωνίαν (Diego de Sayas).

1528 (;). Μεγάλοι λίθοι εἰς Augsbourg (Chron. sax. de Dresser).

1510 (;) (28 'Απρ.). Λίθοι εἰς Limousin (Bonaventure de St-Amable).

1540 (14 'Ιουν.). Τέσσαρες λίθοι ἐν Κίνᾳ (Ed. Biot).

1540-1550. Ὄγκος σιδήρου εἰς τὸ δάσος τοῦ Neuhof (Chron, des mines de Misnie) καὶ εἰς Piémond (Mercati καὶ Scaliger).

1552 (19 Μαΐου). Λίθοι ἐν Θουριγκίᾳ πέριξ τοῦ Schleusingen (Spangenberg).

1559. Πέντε λίθοι εἰς Miskolz ἐν Οὐγγαρίᾳ (Ittuanfi-Hist. Hungariae).

1561 (17 Μαΐου). Λίθοι εἰς Torgau καὶ Eilenburg (G. Gesner καὶ de Boot).

1564 (1 Μαρτίου). Βροχὴ λίθων μεταξὺ Malines καὶ Βρυξελλῶν (Ann. de Gilbert).

1565 (3 'Ιουλ.). Λίθοι μαῦροι ἐν Κίνᾳ (Ed. Biot).

1580 (27 Μαΐου). Λίθοι παρὰ τὴν Γοττίγκην (Bange).

1581 (26 'Ιουλίου). Λίθοι ἐν Θουριγκίᾳ (Binhard, Olearius).

1583 (9 'Ιαν.). Μέγας λίθος εἰς Castrovillari ἐν Καλαβρίᾳ (Mercati-Imperati).

1583 (2 Μαρτ.). Λίθος εἰς Piémont (Mercati).

1585. Πτῶσις λίθων ἐν 'Ιταλίᾳ (Imperati).

1591 (9 'Ιουνίου). Πτῶσις μεγάλων λίθων εἰς Kunersdorf (Angelus).

1596 (1 Μαρτ.). Λίθοι εἰς Crevalcuore (Mittarelli).

1603. Λίθος εἰς Βαλεντίαν (Caesius καὶ 'Ιησουῖται τῆς Κοΐμβρας).

1618 (Αὔγουστος). Μεγάλη πτῶσις λίθων ἐν Στυρίᾳ (Mines de l' Orient-de Hammer).

1618 (12 Νοεμ.). Λίθος ἐν Κίνᾳ (Ed. Biot).

1618. Ὄγκος μεταλλικὸς ἐν Βοημίᾳ (Kronland).

1620 (17 'Απρ.). Ὄγκος σιδήρου πλησίον τῆς Λαχώρης. Τὰ τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἐξιστόρησεν ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτωρ 'Ιεχὰν Σὰχ ἐν ὑπομνήματι αὐτοῦ περσιστὶ συντεταγμένῳ. Ὁ ἱστορικὸς τῆς ἐποχῆς Φρέϊσχτα ὡς ἑξῆς ἀναφέρει τὰ τῆς χρήσεως τοῦ οὐρανολίθου, ὃν καλεῖ «υἱὸν τοῦ κεραυνοῦ»: «Εἶπεν ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ἐστάθμισαν τὴν ὕλην ἐνώπιόν του καὶ εὑρέθη τὸ βάρος αὐτῆς 160 τολάχ, ἔδωκε δὲ παραγγελίαν εἰς χειρώνακτα ὅπως κατασκευάσῃ ἐξ αὐτῆς ξίφος, μάχαιραν καὶ μαχαίριον. Ὁ ἐργάτης ἀνέφερεν ὅτι ἡ ὕλη δὲν ἦτο σφυρηλατήσιμος, ἀλλ' ὅτι ἐθρύπτετο ὑπὸ τὴν σφῦραν. 'Επὶ τούτῳ προσέταξεν ὁ αὐτοκράτωρ ν' ἀναμιχθῇ μετὰ σιδήρου καὶ κατὰ τὴν προσταγήν του ἐμίχθησαν 3 μέρη τοῦ «σιδήρου τῆς ἀστραπῆς» μεθ' ἑνὸς μέρους κοινοῦ σιδήρου καὶ κατεσκευάσθησαν τὰ ὅπλα» (J. Guir, Αὐτοκρ. τοῦ Μογγόλ).

1622 (10 'Ιαν.). Λίθοι εἰς Devonshire (Rumph.).

1628 (9 'Απρ.). Λίθοι παρὰ τὸ Hatford εἰς Berkshire (Gentleman's Magazine).

1634 (27 'Οκτ.). Λίθοι εἰς Charolais (Morinus).

1635 (21 'Ιουν.). Λίθοι εἰς Vago ἐν 'Ιταλίᾳ (Francesco Carli).

1635 (;) (7 'Ιουλ.). Λίθος εἰς Calce (Valisneri).

1636 (6 Μαρτ.). Λίθος μεταξὺ Sagan καὶ Dubrow ἐν Σιλεσίᾳ (Lucas-Cluverius).

1637 (27 Νοεμ.). Λίθος ἐν Προβηγκίᾳ ἐπὶ τοῦ ὄρους Vaisien (Gassendi). 'Εσφαλμένως τινὲς φέρουσι τὸν λίθον τοῦτον πεσόντα τῷ 1627.

1642 (4 Αὐγ.). Λίθος ἐν Suffolk (Gentl. Magasine).

1643-1644 (;). Λίθοι εἰς τὴν θάλασσαν (Wurfbain).

1647 (18 Φεβρ.). Λίθος παρὰ τὸ Zwickaw (Schmid).

1647 (Αὔγ.) Λίθοι εἰς Stolzenau τῆς Βεστφαλίας (Ann. Gilbert).

Μεταξὺ 1647-1654. Ὄγκος πεσὼν εἰς τὴν θάλασσαν ἐφόνευσε δύο ἀνθρώπους (Willmann).

1650 (6 Αὐγ.). Λίθος εἰς Dordrecht (Sanguerd).

1654 (30 Μαρτ.). Λίθοι εἰς τὴν νῆσον Fune ἐν Δανίᾳ (Bartholinus).

..... 'Εν Βαρσοβίᾳ μέγας λίθος (Petr. Borellus).

..... 'Εν Μιλάνῳ λίθος ἐφόνευσεν ἕνα Φραγκισκανὸν (Museum Septalianum).

1667. Λίθοι εἰς Chiraz ἐν Περσίᾳ.

1668 (19 ἢ 21 'Ιουν.). Μεγάλη πτῶσις λίθων ἐν Βερώνῃ (Valisneri, Montanari καὶ Fr. Carli).

1671 (27 Φεβρ.). Λίθοι εἰς Souabe (Ann. de Gilbert t. 33).

1674 (6 'Οκτ.). Λίθοι παρὰ τὸ Glaris ἐν 'Ελβετίᾳ (Schenchzer).

Μεταξὺ 1675 καὶ 1677. Λίθοι παρὰ τὴν Copinsha (Wallace καὶ Gentl. Magazine 'Ιούλιος 1806).

1677 (28 Μαΐου). Λίθοι εἰς Ermendorf (Σαξωνίας) περιέχοντες πιθανῶς χαλκὸν (Miscellanea natura curiosorum 1677 app.).

1680 (18 Μαΐου). Λίθοι ἐν Λονδίνῳ (King).

1690 (2 'Ιαν.). Πτῶσις λίθων εἰς 'Ιέναν (Kaemtz).

1697 (13 'Ιαν.). Λίθοι παρὰ τὴν Σιέννην (Soldani, κατὰ τὸν Gabrieli).

1698 (19 Μαΐου). Λίθος εἰς Waltring (καντόνιον τῆς Βέρνης) (Schenchzer).

1704 (25 Δεκ.). Πτῶσις λίθων εἰς Βαρκελώνην ἐν 'Ισπανίᾳ (Kaemtz).

1706 (7 'Ιουν.). Πτῶσις λίθου εἰς Λάρισαν τῆς Θεσσαλίας (Παῦλος Λουκᾶς).

1715 (11 'Απρ.). Λίθοι οὐ μακρὰν τῆς Stargard ἐν Πομερανίᾳ (Annales de Gilbert tome LXXI p. 215).

1722 (5 'Ιουν.). Λίθοι πλησίον τῆς Schefftlar ἐν Freisinge (Meichelbeck).

1723 (22 'Ιουν.). Πτῶσις 33 λίθων εἰς Plescowitz ἐν Βοημίᾳ (Rost καὶ Stepling).

Ἡ κατὰ τὸ 1731 ἀναφερομένη βροχὴ μετάλλων (Mem. de l'Acad. des Sciences) εἰς Lessay δὲν

Digitized by Google

ἦτο παρὰ ἠλεκτρικὸς φωσφορισμὸς βροχῆς, διότι ὁ Halley ἀναφέρων τὸ γεγονὸς δὲν λέγει: «*ἔπιπτον σταγόνες τετηκότος μετάλλου*», ἀλλά: «*ὡς νὰ ἦσαν σταγόνες κ.τ.λ.*».

1727 (22 Ἰουλ.). Πτῶσις λίθων παρὰ τὸ Liboschitz ἐν Βοημίᾳ (Stepling).

1731 (12 Μαρτ.). Πτῶσις μεγάλου λίθου εἰς Halstead τοῦ Essex ἐν Ἀγγλίᾳ (Kaemtz).

1738 (18 Ὀκτ.). Βροχὴ λίθων πλησίον τοῦ Carpentras (Castillon).

1740 (25 Ὀκτ.). Λίθοι εἰς Ράσγκραδ τῆς Βαλκανικῆς. (Ann. de Gilbert t. L).

1740 ἢ 1741 (κατὰ τὸν χειμῶνα). Μέγας λίθος ἐν Γροιλανδίᾳ (Egede).

1743 (;). Λίθοι εἰς Liboschitz ἐν Βοημίᾳ (Stepling)—ἴσως ὁ ἴδιος τῷ τοῦ 1723.

1750 (1 Ὀκτ.). Λίθοι εἰς Nicor πλησίον τοῦ Coutances (Huard - Lalande).

1751 (26 Μαΐου). Δύο ὄγκοι σιδήρου εἰς Hradschina παρὰ τὸ Ἄγραμ τῆς Κροατίας (Klaproth).

1753 (3 Ἰουλ.). Λίθοι εἰς Plaw παρὰ τὸ ὄρος Tabor ἐν Βοημίᾳ (Stepling - Meyer).

1753 (Σεπτεμ.). Λίθος εἰς Luponas πλησίον τοῦ Pont-de-Veyle (Ain.) (Lalande καὶ Richard).

1755 (Ἰούλιος). Λίθος ἐν Καλαβρίᾳ (Domin. Tata).

1759 (;) (13 Ἰουνίου). Πτῶσις λίθου εἰς Captieux πλησίον τοῦ Bazas (Gironde).

1766 (Ἰούλιος). Λίθος εἰς Alboreto παρὰ τὴν Μοδέναν (Troili, Vassali).

1766 (;) (15 Αὐγ.). Λίθος εἰς Novellara (Troili). Ἴσως λίθος ταχεὶς ὑπὸ κεραυνοῦ.

1768 (13 Σεπτ.). Ἀερόλιθος εἰς Lucé (Sarthe) (Mem. Acad. des Sc. pour 1769).

1768. Λίθος εἰς Aire (Pas-de-Calais). Ὁμοίως.

1768 (20 Νοεμ.). Λίθος εἰς Maurkirchen τῆς Βαυαρίας (Imhof.).

1773 (17 Νοεμ.). Λίθος εἰς Sena ἐν Ἀραγωνίᾳ (Proust).

1775 (15 Σεπτ.). Λίθοι παρὰ τὸ Rodach ἐν Κοβούργῳ (Ann. de Gilb. t. XXIII).

1775 ἢ 1776. Λίθοι εἰς Obruteza ἐν Volhynie. (Ann. de Gilb. t. XXXI.)

1776 ἢ 1777 (Ἰαν. ἢ Φεβρ.). Μεγάλη πτῶσις λίθων παρὰ τὸ Fabbriano, παλαιὸν δουκᾶτον τοῦ Camerino (Soldani καὶ Amoretti).

1779. Λίθοι εἰς Petris-wood ἐν Ἰρλανδίᾳ (Gentleman's Magasine).

1780 (11 Ἀπρ.). Πτῶσις λίθων πλησίον του Beeston ἐν Ἀγγλίᾳ (Lloyd's Evening Post).

1780 περίπου. Ὄγκοι σιδήρου εἰς Kinsdale μεταξὺ West River Mountain καὶ Connecticut (Quarterly Review Ἀπρ. 1824).

1782. Λίθοι παρὰ τὸ Τουρῖνον (Tata καὶ Amoretti).

1785 (19 Φεβρ.). Λίθοι εἰς Eichstaedt. (Pictet καὶ Stutz).

1787 (1 Ὀκτ.). Λίθοι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Charkow ἐν Ρωσίᾳ (Ann. Gilbert t. 31).

1788 (13 Ἰουλ.). Πληθὺς λίθων ἐν Γαλλίᾳ (King).

1789 (Ἰούλιος). Πτῶσις μεγάλου ἀριθμοῦ λίθων εἰς Barbotan πλησίον τοῦ Roquefort τοῦ Bordeaux (Vauquelin, Ann. de chimie t. XLV).

1790 (24 Ἰουλ.). Πτῶσις λίθων εἰς Juliac (Lot-et-Garonne) - ὁμοίως.

1791 (17 Μαΐου). Λίθοι εἰς Castel-Berardenga (Soldani).

1791 (20 Ὀκτ.). Λίθοι εἰς Menabilly ἐν Cornwall (King).

1794 (16 Ἰουν.). Πτῶσις λίθων εἰς τὰ πέριξ τῆς Σιέννης (Τοσκάνα) (Hamilton).

1795 (13 Ἀπρ.). Πτῶσις λίθου ἐν Κεϋλάνῃ (Le Beck).

1795 (13 Δεκεμ.). Πτῶσις μεγάλου λίθου εἰς Wold Cottage ἐν Yorkshire (Howard). Τῆς πτώσεως προηγήθη βροντώδης ἔκρηξις, μεθ' ἣν ἠκούσθη ὀξὺς συριγμὸς εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν καὶ ἐπηκολούθησε κλονισμὸς ὡς νὰ κατέπεσε βαρύ τι σῶμα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ὁ λίθος ἔπεσεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπό τινος γεωργοῦ, ὅστις εἶδεν αὐτὸν βυθιζόμενον ἀρκετὰ ἑκατοστὰ ἐντὸς τοῦ ἐκ κιμωλίας βράχου. Ἡ πτῶσις συνέβη τὸ ἀπόγευμα ὁμιχλώδους ἡμέρας (Phil. Trans. vol. XCII p. 174, 1802).

1796 (4 Ἰαν.). Πτῶσις λίθων εἰς Belaja - Zerkwa τῆς Ρωσίας (Ann. Gilbert 35).

1796 (19 Φεβρ.). Πτῶσις λίθου εἰς Πορτογαλλίαν (Southey).

1798 (8 ἢ 12 Μαρτ.). Λίθοι εἰς Sales πλησίον τοῦ Villefranche (Ροδανοῦ) (De Drée κ. ἄ.).

1798 (19 Δεκ.). Λίθοι εἰς Krak-Hut πλησίον τοῦ Bénarès ἐν Βεγγάλῃ (Howard, lord Valentia).

1800 (1 Ἀπριλ.). Πτῶσις λίθου εἰς Bumstead τοῦ Essex (Kaemtz).

1801. Πτῶσις λίθων εἰς τὴν νῆσον τῶν Tonneliers (Bory-St-Vincent).

1802 (Σεπτ.). Λίθοι ἐν Σκωτίᾳ (Monthly Magazine, Ὀκτ. 1802).

1803 (26 Ἀπρ.). Λίθοι πέριξ τοῦ L'Aigle (Orne) (Biot).

1803 (4 Ἰουλ.). Πτῶσις λίθου εἰς East-Norton ἐν Ἀγγλίᾳ (Philos. Magaz.-Bibl. Brit.).

1803 (8 Ὀκτ.). Λίθος εἰς Saurette παρὰ τὸ Apt (Vaucluse).

1803 (13 Δεκ.). Πτῶσις λίθου πλησίον τοῦ Eggenfelde ἐν Βαυαρίᾳ (Imhof).

1804 (5 Ἀπρ.). Λίθος παρὰ τὴν Γλασκώβην (Σκωτία) (Phil. Magaz. Bibl. Brit.).

1804-1807. Λίθος ἐν Dordrecht (Van Beck-Calkoen)

1805 (25 Μαρτ.). Λίθος εἰς Doroninsk ἐν Σιβηρίᾳ (Ann. Gilbert t. 29 καὶ 31).

1805 (Ἰουν.). Πτῶσις λίθου ἐν Κων/πόλει (Haïr-Kougas-Ingizian).

1806 (15 Μαρτ.). Πτῶσις δύο ἀερολίθων: εἰς St. Etienne-de-Lolm τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἑτέρου εἰς Valence, χωρία κείμενα πέριξ τοῦ Alais (Gard). (Pagés et d'Hombres-Firmas, Ann. de phys. t. LXII).

1806 (17 Μαΐου). Λίθος εἰς Hampshire (Monthly Magazine).

1807 (13 Μαρτ.). Λίθος πλησίον τοῦ Timochin τοῦ κυβερνείου Smolensk (Gilbert).

1807 (14 Δεκ.). Λίθοι εἰς Weston τοῦ Connecticut (Silliman).

1808 (19 Ἀπρ.). Πτῶσις λίθων εἰς Borgo San-Donino πλησίον τῆς Πάρμας (Guidotti καὶ Sgagnoni).

1808 (22 Μαΐου). Πτῶσις λίθων πλησίον τοῦ Stannern ἐν Μοραβίᾳ (Klaporth).

1808 (8 Σεπτ.). Πτῶσις λίθων εἰς Λίσσαν παρὰ τὴν Πράγαν τῆς Βοημίας (de Schreibers).

1809 (;) (17 Ἰουν.). Πτῶσις λίθων εἰς τὴν θάλασσαν παρὰ τὴν Β. Ἀμερικὴν (Medical Reposits et Bibl. Britannique).

1810 (30 Ἰαν.). Λίθοι ἐν Caswell τῆς Ἀμερικῆς (Ph. Magaz. καὶ Med. Repos.).

1810 (τὴν νύκτα τῆς 20 πρὸς τὴν 21 Ἀπρ.). Πτῶσις τεραστίου ὄγκου μετεωρικοῦ σιδήρου ἐν Santa-Rosa τῆς νέας Γρενάδας (Boussingault). Βάρος περίπου 750 χιλιογράμμων καὶ ὄγκος σχεδὸν τὸ 0.1 τοῦ κυβικοῦ μέτρου.

1810 (Ἰούλιος). Μέγας λίθος εἰς Shabad τῶν Ἰνδιῶν, ὅστις προὐκάλεσε σοβαρωτάτας ζημίας. (Phil. Magaz. t. XXXVII).

1810 (Αὐγ.). Λίθος εἰς Tipperary τῆς Ἰρλανδίας (William Higgins).

1810 (23 Νοεμ.). Λίθοι εἰς Charsonville παρὰ τὴν Ὀρλεάνην (Bigot de Morogues).

1811 (13 Μαρτ.). Λίθος εἰς Πουλτάβαν τῆς Ρωσίας (Ann. Gilbert, t. 38).

1811 (8 Ἰουλ.). Λίθοι εἰς Berlanguillas ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Aranda εἰς Raa ἐν Ἱσπανίᾳ (Στρατηγὸς Dorsenne).

1812 (10 Ἀπρ.). Πτῶσις ἀφθόνων λίθων παρὰ τὴν Τουλούζην (De Puymaurin).

1812 (15 Ἀπρ.). Μέγας λίθος εἰς Ersleben εἰς τὸ δουκᾶτον τῆς Βρουνσβίκης (Ann. Gilbert, t. XL καὶ XLI)

1812 (5 Αὐγ.) Μέγας λίθος εἰς Chantonnay (Vandée) (Brochant).

1813 (14 Μαρτ.). Λίθος εἰς Cutro ἐν Καλαβρίᾳ μετὰ πτώσεως ἐρυθρᾶς κόνεως (Bibl. Brit., Ὀκτ. 1813).

1813(;) (θέρος). Πολλοὶ λίθοι παρὰ τὸ Malpas οὐ μακρὰν τοῦ Chester (Tromson, Ann. of Philosophy, Nov. 1813). Ἀμφίβολος καὶ ἄνευ λεπτομερειῶν.

1813 (10 Σεπτ.). Λίθοι παρὰ τὸ Limerick ἐν Ἰρλανδίᾳ (Phil. Magaz. καὶ Gentl. Magazine).

1813 (13 Δεκ.) κατὰ τὸν Nordenskiold (Annales de Chimie t. 25 p. 78) ἢ 1814 (Μάρτιος) κατ' ἀνακοίνωσιν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Πετρουπόλεως. Λίθοι εἰς τὰ περίχωρα τοῦ Lontalar καὶ Sawitaipal οὐ μακρὰν τοῦ Wiborg ἐν Φιλλανδίᾳ. Οἱ λίθοι οὗτοι δὲν περιέχουν νικέλιον.

. . . . Ὁ Murray εἰς τὸ Phil. Magazine (Ἰουλ. 1819 σελ. 39) ἀναφέρει, ἀλλ' ἄνευ ἡμερομηνίας, τὴν πτῶσιν λίθου εἰς Purlose ἐν τῇ νήσῳ Man. Προσθέτει ὅτι τὸ γεγονὸς εἶναι ἐξηκριβωμένον καὶ ὅτι ὁ λίθος ἦτο πολὺ βαρύς, ὅμοιος πρὸς σκωρίαν, ὡς καὶ πρὸς τοὺς ἐν Ἱσπανίᾳ πεσόντας κατὰ τὸ 1438.

1814 (3 Φεβρ.). Λίθοι πλησίον τοῦ Bachmut, ἐν τῷ Κυβερνείῳ τοῦ Αἰκατερινοσλὰβ (Ann. de Gilbert t. L).

1814 (περὶ τὰ μέσα Μαρτίου). Πτῶσις λίθων εἰς Sawotaipola ἐν Φιλλανδίᾳ (Kaemtz).

1814 (5 Σεπτ.). Πολυάριθμοι λίθοι εἰς Agen (Lot-et-Garrone) (Ann. de chim. t. XCIII).

1814 (5 Νοεμ.). Πτῶσις λίθων εἰς Doab τῶν Ἀν. Ἰνδιῶν (Phil. Mag., Bibl. Brit., Journal of sciences).

1815 (18 Φεβρ.). Λίθος εἰς Duralla τῶν Ἀν. Ἰνδιῶν (Phil. Mag. Αὐγ. 1820 p. 156).

1815 (3 Ὀκτ.). Ἀερόλιθος εἰς Chassigny πλησίον τοῦ Langres (Haute - Marne) (Ann. de Chim. et de phys. 2e série, t. 1).

1816. Λίθος εἰς Glastonbury ἐν Somersetshire (Phil. Mag.).

1816. Ἀερόλιθος εἰς Confolens (Aude) (France pittor., t. 1).

1817 (;) (μεταξὺ 2 καὶ 3 Μαρτίου). Πιθανὴ πτῶσις ὄγκων ἐν τῇ Βαλτικῇ. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν μεγάλου μετεώρου ἐν Gothenbourg εἶδον ἐν Odensée βροχὴν πυρὸς καταπίπτοντος λίαν ταχέως πρὸς ΝΑ (Δανικαὶ Ἐφημ.).

1818 (;) (15 Φεβρ.). Μέγας λίθος φαίνεται πεσὼν εἰς Limoge ἐντὸς κήπου πρὸς Ν. τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν μεγάλου μετεώρου ὄγκος πεσὼν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀνέσκαψεν αὐτὸ εἰς βαθμόν, ὥστε ἐντὸς τοῦ λάκκου νὰ χωρῇ μέγα βαρέλιον (Gazette de France et Journ. du Commerce 25 Φεβρ. 1818).

1818 (30 Μαρτ.). Λίθος παρὰ τὸ Zaborzyca ἐν Βολυνίᾳ, ἀναλυθεὶς χημικῶς ὑπὸ τοῦ Langier (Ann. du Museum, 17e année 2e cahier).

1818 (10 Αὐγ.). Λίθος εἰς Slobodka τοῦ Smolensk ἐν Ρωσίᾳ (διάφ. ἐφημερίδες).

1818 (6 Σεπτ.). Ἀερόλιθος εἰς Kilkel τῆς Πρωσσίας (Kaemtz).

1819 (13 Ἰουν.). Λίθοι εἰς Charente - Inférieure, μὴ περιέχοντες νικέλιον.

1819 (13 Ὀκτ.). Λίθοι παρὰ τὸ Politz οὐ μακρὰν τοῦ Géra ἢ Kostritz ἐν τῷ πριγκιπάτῳ τοῦ Reuss (Ann. de Gilbert t. LXIII).

1820 (μεταξὺ 21 καὶ 22 Μαΐου). Λίθοι κατὰ τὴν νύκτα εἰς Oedenburg ἐν Οὐγγαρίᾳ (Hesperus, t. XXVII cah. 3).

1820 (12 Ἰουλ.). Λίθοι πλησίον τοῦ Likna παρὰ τὸ Dünaborg, ἐπαρχίας τοῦ Witepsk ἐν Ρωσίᾳ (Th. Grothus, Ann. de Gilbert, t. LXVII).

1820 (29 Νοεμ.). Ἄφθονος πτῶσις λίθων πέριξ τῆς Cosenza ἐν Καλαβρίᾳ (Capocci, C. rendus de l'Acad. des Sciences t. XI p. 357).

1821 (15 Ἰουν.). Λίθοι πλησίον τοῦ Juvénas εἰς ἀπόστασιν 4 λευγῶν ἀπὸ τοῦ Aubénas (Ardèche) μὴ περιέχοντες νικέλιον (Ann. de chim. et de phys. 2e série t. XVII).

1822 (3 Ἰουν.). Ἀερόλιθος εἰς Angers (Ann. de chim. et de phys. 2e série t. XX).

1822 (10 Σεπτ.). Πτῶσις λίθων παρὰ τὸ Carlstadt ἐν Σουηδίᾳ.

1822 (13 Σεπτ.). Πτῶσις ἀερολίθου παρὰ τὸ Baffe εἰς ἀπόστασιν 2 λευγῶν ἀπὸ τὸ Épinal (Vosges) (Ann. de chim. et de phys. 2e série t. 21 p. 17).

1822 (Νοεμ.). Ἀερόλιθος εἰς Futtehpore τοῦ Ἰνδοστὰν (Kaemtz).

1823 (7 Αὐγ.). Πλησίον τοῦ Nobleborough (Πολιτεία τοῦ Maine ἐν Ἀμερικῇ) (Silliman's Am. Journal, t. VII).

1824 (13 ἢ 15 Ἰαν.). Πτῶσις πολλῶν λίθων εἰς Arenazzo τῆς Βολωνίας. Εἷς ἐξ ὅλων, ζυγίζων 6 χιλιόγραμμα, φυλάσσεται ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ τῆς Βολωνίας (Diario di Roma).

1824 (18 Φεβρ.). Μέγας λίθος εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἰρκούτσκης ἐν Σιβηρίᾳ (Ἐφημερίδες).

1824 (14 Ὀκτ.). Λίθος παρὰ τὸ Zibrak (Béraum) ἐν Βοημίᾳ, φυλασσόμενος ἐν τῷ Ἐθν. Μουσείῳ τῆς Πράγας.

1825 (16 Ἰαν.). Λίθος εἰς Malwate, δυτικὸν τμῆμα τοῦ Ἰνδοστάν.

1825 (10 Φεβρ.). Πτῶσις λίθων εἰς Nangimoy (Maryland).

1825 (;) (12 Μαΐου). Ὄγκος σιδήρου εἰς Bayden ἐν Wiltshire τῆς Ἀγγλίας.

1825 (14 Σεπτ.). Πτῶσις λίθων εἰς τὰς νήσους Sandwich.

1826 (15 Μαρτ.). Πτῶσις λίθων παρὰ τὸ Λουγκάνο.

1826 (19 Μαΐου). Πτῶσις λίθων εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Paulograd τοῦ Αἰκατερινοσλὰβ ἐν Ρωσίᾳ.

1826 (;) (Αὔγουστος). Μεγάλοι μετεωρόλιθοι πεσόντες ἐν ὥρᾳ θυέλλης ἐπὶ τοῦ ὄρους Galapian εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Lot-et-Garonne.

1827 (27 Φεβρ.). Πτῶσις λίθων εἰς τὸ χωρίον Mhow τῆς περιοχῆς τοῦ Azimo-Gesh (Ἰνδοστάν).

1827 (9 Μαΐου). Πτῶσις λίθων εἰς Drak-Creek ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Tennessee τῆς Β. Ἀμερικῆς.

1827 (;) (Αὔγουστος). Μέγιστος λίθος εἰς τὴν ἐπαρχίαν Kuld-Schu ἐν Κίνᾳ.

1827 (5 ἢ 8 Ὀκτ.). Πτῶσις λίθων πλησίον τοῦ χωρίου Knasti-Knasti εἰς ἀπόστασιν 4 λευγῶν ἀπὸ τοῦ Bialystock.

1828 (4 Ἰουν.). Πτῶσις λίθων παρὰ τὸ Richmond ἐν Βιργινίᾳ (Ἡν. Πολ.).

1829 (8 Μαΐου). Πτῶσις λίθων πλησίον τοῦ Forsyth ἐν Γεωργίᾳ τῆς Β. Ἀμερικῆς.

1829 (14 Αὐγ.). Πτῶσις λίθων παρὰ τὸ Deal τῆς Ν. Ἰερσέης ἐν Β. Ἀμερικῇ.

1829 (9 Σεπτ.). Ἀερόλιθος εἰς Krasnyi-Ugol τοῦ Καζὰν (Kaemtz).

1829 (19 Νοεμ.). Πτῶσις λίθου ἐν Πράγᾳ.

1831 (18 Ἰουλ.). Πτῶσις ἀερολίθου εἰς Vouillé (περιοχὴ τῆς Βιέννης).

1831 (9 Σεπτ.). Πτῶσις λίθων παρὰ τὸ Wessely (περιοχὴ τοῦ Hradisoh ἐν Μοραβίᾳ).

1831 (Δεκ.). Πτῶσις λίθων ἐν Μοραβίᾳ (Plieninger).

1833 (16 Ἰουλ.). Πτῶσις ἀερολίθων παρὰ τὸ χωρίον Nachratschinsk ἐν τῷ Κυβερνείῳ τοῦ Τοbolsk.

1833 (25 Νοεμ.). Πτῶσις λίθων παρὰ τὸ Blansko ἐν Μοραβίᾳ.

1834 (Ἀπριλ.). Βροχὴ λίθων εἰς Kandahar (Ἀφγανιστάν).

1835 (13 Νοεμ.). Ἀερόλιθος εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Belley (Ain) (C. rendus de l'Acad. des Sciences t. 1).

1836 (11 Δεκ.). Μεγάλη πτῶσις λίθων εἰς τὸ χωρίον Macao παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Rio Ass...

Digitized by Google

ἐν Βραζιλίᾳ (C. Rendus de l'Acad. des Sc. t. V. 211).
1837 (Αὐγ.). Πτῶσις λίθων εἰς Esnande (Charente-Inférieure).
1839 (13 Φεβρ.). 'Αερόλιθος εἰς τὸν Μισσουρῆν (Ἡν. Πολ.) (Quetelet).
1839 (29 Νοεμ.). Πτῶσις λίθων ἐν Νεαπόλει (Cappocci).
1840 (17 'Ιουλίου). Πτῶσις λίθου εἰς Ceresetto τῆς ἐπαρχίας Casal-Mont-ferrat δυτικῶς τοῦ Μιλάνου.
1841 (12 'Ιουν.). Πτῶσις ἀερολίθου εἰς Triguères παρὰ τὸ Château-Renard (Loiret) (Comptes rend. de l'Ac. des Sc t.XII).
1841 (17 'Ιουλ.). 'Αερόλιθος εἰς Milanais (Quetelet).
1841 (10 Αὐγ.). 'Αερόλιθος εἰς Οὐγγαρίαν (Quetelet).
1842 (5 Δεκ.). Πτῶσις ἀερολίθου εἰς τὰ πέριξ τοῦ Langres (C. rendus de l'Ac. des Sc. t. XV).
1843 (2 'Ιουν.). Πτῶσις δύο ἀερολίθων εἰς τὰ πέριξ τῆς Οὐτρέχτης (Comptes rendus de l'Ac. des Sc. t. XVI).
1843 (16 Σεπτ.). Πτῶσις μεγάλου ἀερολίθου εἰς Kleinwenden ἐν Θουριγκίᾳ (C. rendus de l' Ac. des Sc. t. XXV).
1843. 'Αερόλιθος εἰς Bishopsville So. California (C. Young, Astronomy p. 431).
1844 (21 'Οκτ.). Πτῶσις ἀερολίθου εἰς τὰ πέριξ τοῦ Lessac (Charente) (C. R. de l'Ac. des Sc. t. XIX).
1847 (14 'Ιουλ.). Πτῶσις ὀγκώδους ἀερολίθου εἰς Braunau τῆς Βοημίας (C. rendus de l'Ac. des Sc. t. XXV).
1849. Λίθος εἰς Cabarrus County, No. Carolina (C. Young, Astronomy p. 431).
1858 (9 Δεκ.). 'Αερόλιθος εἰς Montréjau (Haute Garonne) (Cosmos, 1870 Janv-Fevr. καὶ Bull. Soc. Astr. de Fr. 1918 Φεβρ. σ. 45).
1858 (12 Δεκ.). 'Αερόλιθος, λιθίνης συστάσεως καὶ βάρους 114 χιλιογράμμων, εἰς Μουρκίαν τῆς 'Ισπανίας. 'Αποσταλεὶς εἰς τὴν ἔκθεσιν τοῦ 1867 εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Μαδρίτης (Astr. Pop. Flammarion).
1860 (1 Μαΐου). 'Αερόλιθος βάρους 97,811 γραμμαρίων εἰς New Concord Ohio Κατὰ τὴν πτῶσιν διερράγη εἰς πλείονα τῶν 30 τεμαχίων. (Am. Journ. of Sc. W. M. Foote).
1862. Λίθος εἰς W. Victoria τῆς Ν. 'Αφρικῆς (G. Chambers, Astronomy p. 783).
1864 (2 Μαΐου). 'Αερόλιθος εἰς Orgueil (Astr. Pop. Flammarion).

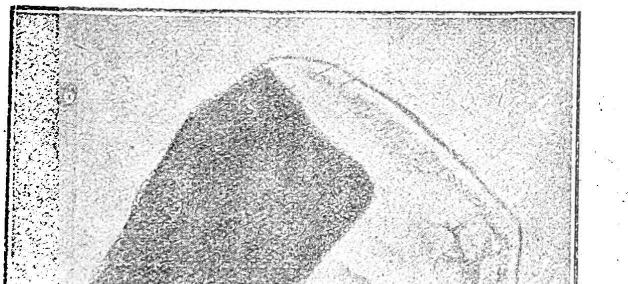

'Ανθρακοῦχος ἀερόλιθος βάρους 9 χιλιογράμμων πεσὼν εἰς Orgueil (Tarn-et-Garonne) τῇ 14ῃ Μαΐου 1864.

1865. 'Αερόλιθος εἰς Nejed τῆς 'Αραβίας (C. A. Young, G. Astronomy p. 431).
1866 (9 'Ιουνίου). Ἄνω τῶν χιλίων λίθων, συνολικοῦ βάρους 423,120 γραμμαρίων, εἰς Knyahinya τῆς Οὐγγαρίας (G. Chambers, Astronomy p. 783 καὶ Am. Journ. of Sc. W. M. Foote). Τὸ μεγαλείτερον τεμάχιον εὑρίσκεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Βιέννης (Astr. Pop. Flammarion).
1867 (9 'Ιουνίου). 'Αερόλιθος εἰς Tadjera, Setif τῆς 'Αλγερίας, (Bull. Soc. Astr. de Fr. 1918 Fevr. p. 46).
1868 (18 'Ιαν.). Βολὶς ἐκραγεῖσα ἔρριψεν εἰς Pultusk τῆς Πολωνίας περὶ τὰς 100.000 τεμαχίων λίθων συνολικοῦ βάρους 200,932 γραμμαρίων. (Astr. Pop. Flammarion, Am. Journ. of Sc. W. M. Foote).
1869 (1 'Ιαν.). Λίθοι εἰς πολλὰ τεμάχια ἀριθμούμενοι, συνολικοῦ βάρους 22,895 γραμμαρίων, κατέπεσον εἰς Hessle τῆς Σουηδίας.
1869 (13 Δεκ.). 'Αερόλιθος διαμέτρου ἑνὸς μέτρου κατέπεσεν εἰς Μουρζοὺκ πλησίον ὁμίλου 'Αράβων καταπτοηθέντων ἐκ τοῦ γεγονότος (Astr. Pop. Flammarion).
1870. Λίθος εἰς Nedagollah τῶν 'Ινδιῶν κατὰ τὸν C. Young (G. Astronomy p. 431) ἢ εἰς Nidigullam, Madras, κατὰ τὸν G. Chambers (Astronomy p. 787).
1872 (11 'Ιουλίου). 'Αερόλιθος ἐν πλήρει αἰθρίᾳ ἡμέρᾳ κατέπεσε πλησίον τοῦ Βλουᾶ εἰς Λανσέ, μετὰ τρομερὰν ἔκρηξιν ἀκουσθεῖσαν εἰς ἀκτῖνα 80 περίπου χιλιομέτρων. Οὗτος ἐζύγιζε 47 χιλιόγραμμα καὶ πεσὼν εἰς ἀπόστασιν 15 μέτρων περίπου ἀπὸ ποιμένος ἐβυθίσθη εἰς βάθος 1.60 μέτρων. (Astr. Pop. Flam.)
1872 (31 Αὐγ.). 'Αερόλιθος παρὰ τὴν Ρώμην (Ferrari «Les Mondes» 9 'Ιουν. 1873 σελ. 299. Bull. Soc. Astr. de Fr. 1918 p. 46).
1873 (19 'Απρ.). 'Αερόλιθος παρὰ τὴν Ρώμην. Κατέπεσε μετὰ τόσου πατάγου, ὥστε οἱ χωρικοὶ ἐπίστευσαν ὅτι «διερράγη ὁ οὐράνιος θόλος». Τὸ φαινόμενον παρετηρήθη εἰς τὰς 5.15' τῆς πρωΐας, τὸ περίεργον δὲ εἶναι ὅτι πρὸ μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας εἶδον τινὲς ἐπὶ τῆς θαλάσσης πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς προελεύσεως τῆς βολίδος μᾶζαν ἐντόνως φωτεινὴν καὶ ἀκίνητον (Astr. Pop. Flam.)
1873. 'Αερόλιθος εἰς Marysville τῆς Καλιφορνίας (C. Young, Astronomy p. 431).
1875 (12 Φεβρ.). 'Αερόλιθος εἰς Homestead ἐν Iowa (Am. Journ. of sc. W. M. Foote). 'Ανευρέθησαν πολλὰ τεμάχια συνολικοῦ βάρους 124,492 γραμμαρίων.
1876. 'Αερόλιθος εἰς Bowton τῆς Shropshire ἐν 'Αγγλίᾳ (C. Young, Astr. 431).
1879 (19 'Ιαν.). 'Αερόλιθος εἰς Dime-le-Pilier πλησίον γεωργοῦ (Astr. Pop. Flammarion.)
1879. 'Αερόλιθος εἰς Emmett County τῆς Iowa (Ἡ. Π.) (G. Young, Astr. 431).
1881 (14 Μαρτ.). Λίθος ἐν 'Αγγλίᾳ (Bull. Soc. Astr. de Fr. 1882 p. 30).
1882 (3 Φεβρ.). Ἄνω τῶν 100.000 τεμαχίων ἀερόλιθοι κατέπεσον εἰς Möcs (Mocsen) τῆς Οὐγγαρίας συνολικοῦ βάρους 155,632 γραμμαρίων. (Bull. Soc. Astr. de Fr. 1924 p. 402 καὶ Am. Jour. of Sc. W. M. Foote).
1885 (27 Νοεμ.). 'Αερόλιθος εἰς Mazapil τοῦ Β. Μεξικοῦ. Οὗτος ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι ἡ πτῶσις του ὑπῆρξε σύγχρονος πρὸς βροχὴν διαττόντων ('Ανδρομεδειδῶν). Τοιαύτη σύμπτωσις εἶναι σπανιωτάτη, ἄγνωστον δὲ ἂν ἦτο τυχαία ἢ ὄχι. Κατά τινας ὁ πεσὼν λίθος θεωρεῖται προερχόμενος ἐκ συντριμμάτων τοῦ κομήτου Βιέλα.
1886 (27 Μαρτ.). 'Αερόλιθος εἰς Johnson County τῆς Πολιτείας Arkansas (C. Young, Astr. p. 431).
1887. 'Αερόλιθος εἰς τὸ Latipur τῶν 'Ινδιῶν (St. Meunier, C. rendus, t. CXXII. p. 640).
1890 (2 Μαΐου). 'Αερόλιθος εἰς Forest τῆς Iowa. Τὰ συλλεγέντα τεμάχια, πολλὰ τὸν ἀριθμόν, εἶχον συνολικὸν βάρος 122,037 γραμμαρίων. (Am. Journ. of Sc. W. M. Foote).
1890 (4 'Ιουλίου). 'Αερόλιθος πεσὼν εἰς St. Germain-du-Puel πλησίον τοῦ Vitré (Ille-et-Vilaine) περὶ τὰς $3^{\omega}\,30^{\lambda}$ μ. μ. διερράγη κατὰ τὴν πτῶσιν εἰς δύο τεμάχια, ὧν τὸ ἓν ἦτο βάρους $2^{k},742$, τὸ δ' ἕτερον, εὑρεθὲν εἰς ἀπόστασιν 3 χιλιομέτρων περίπου, ἐζύγιζε $1^{k},174$. Τὰ δύο τεμάχια συναρμολογηθέντα ἀπετέλεσαν πλάκα μήκους $0^{\mu},30$, πλάτους $0^{\mu},15$ καὶ πάχους $0^{\mu},05$.
1891 (9 'Απριλίου). Περὶ ὥραν 6.50 μ. μ. ἀερόλιθος κατέπεσεν εἰς Indark τῆς 'Υπερκαυκασίας, χωρὶς νὰ θραυσθῇ. Ὁ πεσὼν ὄγκος, ζυγίζων 27 χιλιόγραμμα, ἐβυθίσθη εἰς βάθος $0^{\mu},18$ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, κατακαύσας τὰ πέριξ χόρτα εἰς ἀκτῖνα 10 μέτρων. Τόσον θερμὸς ἦτο, ὥστε ὅταν τὴν ἐπομένην περὶ τὰς $5^{\omega}\,34^{\lambda}$ π. μ. ἀνευρέθη ὑπὸ χωρικῶν, οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν ἐγγίσωσι καὶ διὰ τοῦτο τὸν μετεκίνησαν διὰ ῥάβδων, ἀφοῦ δὲ τὸν ἐξέχωσαν τὸν παρέλαβον ἐντὸς χονδροῦ ἐπανωφορίου καὶ τὸν μετέφεραν εἰς τὴν πλησιεστέραν καλύβην (St. Meunier, Comptes rendus t. CXXV p. 894).
1894 (19 'Ιουλίου). Πτῶσις ἀερολίθου εἰς τὴν θάλασσαν ἔναντι τῶν Βοιῶν περὶ τὴν 12^{ω}. Συγχρόνως ἐξ 'Ηρακλείου τῆς Κρήτης παρετηρήθη σῶμα σχήματος ἀνεστραμμένου κώνου, ὅπερ ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν. 'Επίσης εἰς Σέλινον (Κρήτης) ἀνευρέθη τεμάχιον, μὴ παρουσιάζον τι τὸ ἐξαιρετικόν, καὶ ἕτερον εἰς Σαρακινὰ-Γρηγοριανὰ πλησίον εἰς Στέρνες ἐπὶ βράχου, ὃν κατὰ τὴν πτῶσιν του ἐθρυμμάτισεν. Ὁ ἦχος, ὅστις συνώδευσε τὴν ἔκρηξιν τοῦ μετεώρου, ἠκούσθη ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ ΝΑ. Πελοποννήσῳ (Μαλτέζος, Comptes rendus t. CXIX p. 500).
1896 (10 Φεβρουαρίου). Πτῶσις ἀερολίθου εἰς Μαδρίτην περὶ τὰς $9^{\omega}\,30^{\lambda}$. Κατὰ τὴν πτῶσιν διερράγη εἰς τεμάχια, ὧν δύο κατέχει ἤδη τὸ 'Αστεροσκοπεῖον τῆς Μαδρίτης (τὸ ἓν βάρους 17 γραμμαρίων καὶ τὸ ἄλλο 52)· τὸ τρίτον, βάρους 4 γραμμαρίων, ἀνευρέθη ὑπὸ ἰδιώτου, ὅστις δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ παραδόσῃ (St. Meunier, C. rendus t. CXXII p. 640 καὶ 683).
1897 (20 'Ιουνίου). Πτῶσις ἀερολίθου εἰς Lançon (Bouches du Rhône) περὶ τὰς $8^{\omega}\,30^{\lambda}$ μ. μ. Ἓν τῶν τεμαχίων του ζυγίζει 700 γρ.
1899 (12 Μαρτίου). Πτῶσις ὄγκου εἰς Bjurböle, οὐ μακρὰν τῆς Borgä. Ὁ ἀερόλιθος οὗτος κατέπεσεν ἐντὸς τοῦ κόλπου τῆς Φιλλανδίας ἐπὶ τῆς παγωμένης ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἂν καὶ τὸ πάχος τοῦ πάγου ἦτο 0.70 τοῦ μέτρου, διήνοιξεν ὀπὴν διαμέτρου 9 μέτρων περίπου, ἐξ ἧς ἀνεγνωρίσθη βεβυθισμένος ἐντὸς τοῦ ἀργιλλώδους πυθμένος εἰς βάθος 6 μέτρων. Κατὰ τὴν ἀνέλκυσίν του εὑρέθη συντετριμμένος εἰς ἑκατοντάδα τεμαχίων, συνολικοῦ βάρους 340 χιλιογράμμων (Comptes rendus. t. CXXIII p. 1130 καὶ t. CXXX p. 434 καὶ 474).
1899 (24 Αὐγούστου). Περὶ τὴν $11^{\omega}\,10^{\lambda}$ παρετηρήθη ἐν Βαρκελώνῃ βολὶς καὶ πτῶσις ἀερολίθου πιθανῶς εἰς τὴν θάλασσαν (Comas Sola, C. rendus, t. CXXIX p. 511).
1899 (20 Νοεμβρίου). Πτῶσις λίθων εἰς τὰ πέριξ τοῦ Pazedon (12 χιλιόμετρα μακρὰν τοῦ Cochabamba) ἐν Βολιβίᾳ, περὶ ὥραν $7^{\omega}\,25^{\lambda}$ μ. μ. (C. rendus, t. CXXX p 1292).
1900 (15 'Ιουν.). 'Αερόλιθος βάρους $37^{k},750$ ἔπεσεν εἰς N'Goureyma, ἐπαρχίαν τῆς Macina, ἐν Σουδάν, εἰσχωρήσας εἰς βάθος ἑνὸς μέτρου ἐντὸς τοῦ ἐδάφους (St. Meunier C. Rendus, t. CXXXII p. 441).
1903 (30 'Ιουνίου). Λίθος βάρους $2^{k},920$ εἰς τὴν ἔπαυλιν Kermichel ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Limerzel τοῦ Καντονίου Rochefort-en-Terre (Morbilien).
1911 (29 'Ιουνίου). Ὄγκος 320 γραμμαρίων κατέπεσε 40 χλμ. πρὸς τὰ ΝΑ τῆς 'Αλεξανδρείας ἐν τῷ χωρίῳ El-Nakhla-el-Baharra τοῦ Abis Hommos, πλησίον τῆς λίμνης Edkom, περὶ ὥραν 9ην πρωινήν. Ὁ λίθος ἔχει μῆκος $0^{\mu},10$ καὶ πλάτος $0^{\mu},04$ (St. Meunier, C. Rendus, t. CLIII p. 524).
1912 (19 'Ιουλίου). Βροχὴ ἀερολίθων (ἄνω τῶν 14.000 τεμαχίων, βάρους ἐν συνόλῳ 218.310 γραμμ.) εἰς Holbrook, Navajo County τῆς 'Αρι-

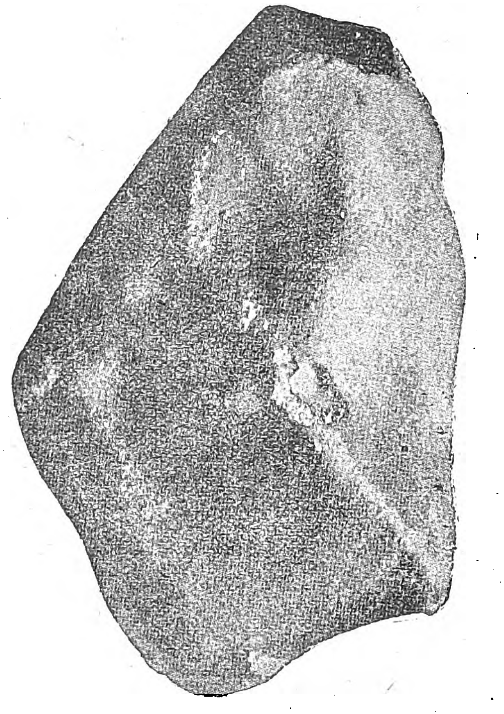

Τεμάχιον ἀερολίθου πεσόντος εἰς Holbrook τῆς 'Αριζόνας τῇ 19 'Ιουλίου 1912.

ζόνας. Ἡ πτῶσις τῶν ἀερολίθων τούτων παρετηρήθη περὶ ὥραν $6^{1}/_{2}$ μ. μ. ἡμέρας Παρασκευῆς, κατόπιν ἐμφανίσεως φωτεινοῦ μετεώρου, κινουμένου ἐκ Δ. πρὸς Α. μετὰ μεγάλης ταχύτητος. Τὴν ἔκρηξίν του συνώδευσε κρότος, ὅστις διήρκεσεν ἐπὶ ἥμισυ λεπτὸν περίπου ἀκουσθεὶς ἐν εἴδει κεραυνοῦ ἢ κανονιοβολισμῶν ἐκ μεμακρυσμένης ἀποστάσεως. Ὁ ἦχος ἠκούσθη μέχρι St. Joseph, Woodruff, Pinedale καὶ Concho. Ἓν τεμάχιον μεγέθους πορτοκαλλίου ἔπεσεν ἐντὸς αὐλῆς εἰς τὸ Aztec κατὰ τὴν πτῶσιν του δὲ ἦτο ἐρυθρὸν ἐκ πυρακτώσεως. Πολλοὶ συνέλεξαν εἰς Aztec διάφορα τεμάχια, ὧν τὰ μεγαλείτερα εἶχον βάρος 14 λιτρῶν. Τὰ πλεῖστα εἶναι ψαθυρὰ καὶ ἐμπεριέχουσι τεμάχια σιδή

Digitized by Google

...ver καὶ καθηγητὴν τοῦ ...ενσυλβανίας, ὁ μετεωρίτης ...τοῦ σμήνους τῶν Περσει- ...αλύσεως τοῦ κομήτου Tuttle ...Foote, Am. Journ. of Sc. 34).

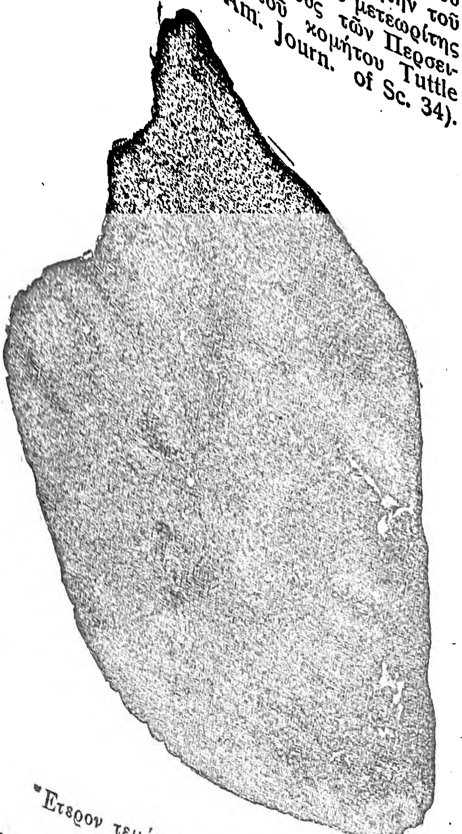

Ἕτερον τεμάχιον τοῦ αὐτοῦ ἀερολίθου.

1917 (8 Δεκεμ.). Περὶ τὴν 1ω 15λ ἐσημειώθη πτῶσις ἀερολίθου εἰς Ἐδιμβοῦργον καὶ τὰ περίχωρα. Κατοπιν τρομερᾶς ἐκρήξεως ὁ ἀερόλιθος, θραυσθείς, κατέπεσεν εἰς τέσσαρα τεμάχια, ὧν τὸ πρῶτον βάρους 1,04 χιλιογράμμων ἀνευρέθη εἰς Corston (2,2 χιλιόμετρα πρὸς τὰ ΝΝΑ τοῦ Cupar-Angus) ὑπό τινος κηπουροῦ ἐντὸς κοιλότητος βάθους 0,15 τοῦ μέτρου παρὰ τὴν ρίζαν δένδρου. Τὸ δεύτερον, βάρους 1,13 χιλιογράμμων, κατέπεσεν ἐπὶ τῆς στέγης οἰκίας ἐν Keithick (2,7 χιλιόμετρα πρὸς ΔΒΔ τοῦ Borston) προξενῆσαν ἀρκετὰς ζημίας. Τὸ τρίτον, βάρους 1,09 χιλιογράμμου, κατέπεσεν εἰς ἀπόστασιν 20 περίπου μέτρων ἀπό τινος γυναικὸς εἰς Carsie (4 χιλιόμετρα ΒΔ τοῦ Keithick). Τέλος τὸ τέταρτον, βάρους 10,08 χιλιογράμμων, ἔπεσεν εἰς Easter Essendy πλησίον ποιμνίου προβάτων, τὰ ὁποῖα ἐκ τρόμου ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Τὸ τεμάχιον τοῦτο εὑρέθη βεβυθισμένον εἰς βάθος 0,50 τοῦ μέτρου ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Τὰ δύο τελευταῖα τεμάχια φυλάσσονται ἤδη εἰς τὸ Β. Μουσεῖον τῆς Σκωτίας ἐν Ἐδιμβούργῳ. Ἅπαντα τὰ τεμάχια παρουσιάζουσι λεπτὸν μέλανα ἐξωτερικὸν ἐπίπαγον, διὰ μέσου τῶν ρωγμῶν τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι τὸ ἐσωτερικὸν ἔχει χρῶμα τεφρῶδες μετὰ μικρῶν κιτρίνων κηλίδων.

1919 (26 Νοεμβρ.). Πτῶσις ἀερολίθου ἐν τῇ λίμνῃ Michigan ἀποδιδομένου εἰς σύντριμμα τοῦ κομήτου Biela (Bull. de la Soc. Astr. de France 1919 p. 527).

1920 (24 πρὸς 25 Αὐγ.). Πτῶσις λίθων καὶ ἐμπρησμὸς κτιρίου εἰς Coulouvray (Bull. de la Soc. Astr. de Fr. 1920 p. 509).

1922. (30 Ἰουνίου). Πτῶσις ἀερολίθων περὶ ὥραν 15.30 εἰς τὴν ἐπαρχίαν Soctrang (250 χιλιόμετρα μακρὰν τῆς Saïgon). Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Touān-Tuc τῆς περιφερείας τοῦ Phu-Lôc (30 χιλιόμετρα μακρὰν τοῦ Soctrang) κατελήφθησαν ὑπὸ τρόμου, λόγῳ τῆς τρομερᾶς ἐκπυρσοκροτήσεως, ἣν ἐθεώρησαν ὡς κεραυνόν, ἂν καὶ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἴθριος. Μετὰ τὴν πρώτην ἠκολούθησαν 3 ἢ 4 ἄλλαι ἐκρήξεις καὶ κατόπιν ἐκ τοῦ σχηματισθέντος νέφους κατέπεσον λίθοι διαφόρων διαστάσεων. Δυστύχημα δὲν ἐσημειώθη, διότι οἱ λίθοι ἔπεσον 500 μέτρα μακρὰν τῶν οἰκιῶν. Τὸ μεγαλείτερον τεμάχιον ἔχει μῆκος ἑνὸς μέτρου καὶ βάρος 40 κιλῶν περίπου, χρῶμα τεφρὸν ὑπομέλαν καὶ σχῆμα γωνιῶδες (Bull. Soc. Astr. de Fr. 1922 p. 91).

1922. (;) (12 Μαΐου). Ἀερόλιθος εἰς Blackstone προὐκάλεσε καθίζησιν τοῦ ἐδάφους ἐπὶ ἐκτάσεως 19500 τετρ. ποδῶν καὶ σεισμόν, ὅστις ἐγένετο αἰσθητὸς εἰς μακρυνὴν ἀπόστασιν (Bull. de la Soc. Astr. de Fr. 1922 p. 234).

23 (14 Ἀπριλίου). Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Holetta κειμένου εἰς ἀπόστασιν 4 ὡρῶν ἀπὸ τῆς πόλεως Addis-Ababa, πρωτευούσης τῆς Ἀβησσυνίας, εἶχον ἐξαναγκασθῆ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νὰ μείνουν εἰς τὸ ὕπαιθρον δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἄνευ τροφῆς καὶ ἄνευ καλυμμάτων, διὰ νὰ ἀναγκασθοῦν νὰ καταδόσουν τὸν δράστην ἐγκλήματος, ὃν αἱ ἀρχαὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ ἀνακαλύψουν. Ἡ τιμωρία αὐτὴ εἶναι συνήθης ἐν Ἀβησσυνίᾳ καὶ καλεῖται «ἀφφὲρ-σάτα». Αἰφνιδίως περὶ τὰς 3 μ. μ. ἠκούσθη τρομερὸς κρότος, ἀκολουθούμενος ὑπὸ ἰσχυρῶν συριγμῶν. Μετ' ὀλίγον ἐνεφανίσθη εἰς τὸν οὐρανὸν μέλαινα κηλίς, ἥτις κατέπεσεν εἰς τὸν λειμῶνα. Οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ μεταβῇ ἐπὶ τόπου, διότι τὸ γεγονὸς ἐθεωρήθη ὡς ἐκδήλωσις τῆς ὀργῆς τοῦ Παντοδυνάμου. Τέλος ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πλήθους ἐκόμισε λίθον, ὅστις εἶχεν ἐμβυθισθῆ εἰς βάθος 0 μ, 50 ἐντὸς τῆς γῆς. Ὁ λίθος προσήχθη εἰς τὴν Βασίλισσαν, ἥτις διέταξε τὴν ἀνάλυσίν του. Ὁ ἀερόλιθος ἐζύγιζε 1415 γραμμάρια, εἶχε σχῆμα στρογγύλον καὶ χρῶμα μελανωπόν. Ἐσωτερικῶς διακρίνονται κρύσταλλοι σιδήρου καὶ μετάλλων (Bull. de la Soc. Astr. de France 1924 p. 81).

1923 (8 Σεπτ.). Πτῶσις σιδηρούχου ἀερολίθου εἰς Tamaris-sur-Mer (Var) περὶ ὥραν 19,45. Ὁ μετεωρίτης ἦτο γωνιώδης τὸ σχῆμα, μήκους 0 μ, 25 καὶ πάχους 0 μ, 05 χρώματος τεφρώδους μετ' ἀποχρώσεως ροδόχρου καὶ βάρους 5 χιλιογράμμων. Κατὰ τὴν πτῶσιν ἐχωρίσθη εἰς δύο τεμάχια (Bull. de la Soc. Astr. de France 1923, p. 501).

1924 (18 Ἰουν). Ἀερόλιθος βάρους 100 χιλιογράμμων κατέπεσεν εἰς τὴν πόλιν Elvas τῆς Πορτογαλλίας περὶ τὴν 9ην πρωϊνήν. Τὴν πτῶσιν συνώδευσεν ἰσχυρὰ δόνησις ὡς ἀπὸ σεισμοῦ καὶ τρομακτικὸς κρότος, ἀκουσθεὶς εἰς τὴν πέραν τοῦ Τάγη ἐπαρχίαν τοῦ Alemtejo. Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἔχει χρῶμα τεφρόν, σχῆμα στρογγύλον, ὄψιν μεταλλικὴν καὶ φέρει ἐγκατεσπαρμένα στίλβοντα σημεῖα.

Ὡς φαίνεται ὁ ἀερόλιθος πίπτων διερράγη εἰς τεμάχια, ὧν τὸ μεγαλείτερον ἦτο τὸ πεσὸν ἐν τῇ ὡς ἄνω πόλει. Θραῦσμα τοῦ ἀερολίθου τούτου βάρους 465 γραμμ. προσεφέρθη εἰς τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τοῦ Juvisy (Bull de la. Soc. Astr. de Fr. 1924 p. 385). Ἀνακοίνωσις τοῦ φαινομένου εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν Ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων ἀφορῶσα τὸν ἴδιον ἀερόλιθον ὁρίζει ὡς τόπον πτώσεως τοῦ λίθου τὴν Olivenza, ἐπαρχίαν τὴν Badajoz ἐν Ἱσπανίᾳ παρὰ τὰ Ἱσπανοπορτογαλλικὰ σύνορα, καὶ ὡς ἡμερομηνίαν τοῦ φαινομένου τὴν 19ην Ἰουνίου (ὥρα 9.35 π. μ.) Συμφώνως πρὸς χημικὴν ἀνάλυσιν, γενομένην ὑπὸ τοῦ Μ. Risco, ὁ ἀερόλιθος οὗτος περιέχει τὰ ἑξῆς χημικὰ στοιχεῖα: Mg, Al, Si, K, Ca, Ti, V, Cr, Mn, Fe, Co, Ni, Sr, καὶ Ba. Προκειμένου περὶ τοῦ βαρίου, ὑπάρχουσιν ἐπιφυλάξεις, διότι κατὰ τὴν φασματικὴν ἀνάλυσιν παρετηρήθη μόνον ἡ μᾶλλον ἔντονος γραμμὴ τοῦ φάσματος, ὅπερ χαρακτηρίζει τὸ στοιχεῖον τοῦτο (Bull. Soc. Astr. de Fr. 1925 p. 118-121).

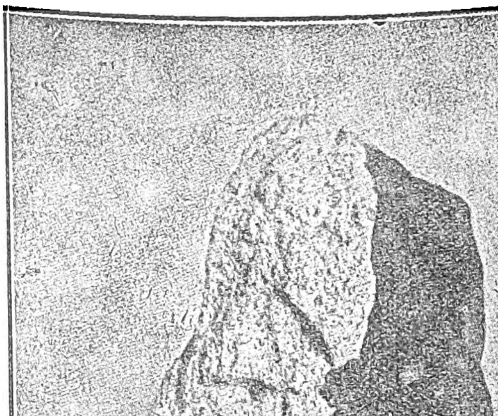

Τεμάχιον ἀερολίθου πεσόντος παρὰ τὰ σύνορα Ἱσπανίας καὶ Πορτογαλλίας (φυσικὸν μέγεθος).

Ογκοι εἰς οὓς ἀποδίδεται μετεωρικὴ προέλευσις. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω οὐρανολίθων, ὧν ἡ γνησιότης ἐπεβεβαιώθη ὑπὸ αὐτοπτῶν μαρτύρων τῆς πτώσεως αὐτῶν, ἀνευρέθησαν πολλαχοῦ καὶ διάφοροι ἄλλοι ὄγκοι λιθίνης ἢ μεταλλικῆς συστάσεως, ὧν ἡ τελεία ἀνομοιότης πρὸς τὰ πέριξ ἐδάφη ἀποτελεῖ πειστικὸν ... εἶναι σώματα ξένα πρὸς τὴν ... τεωρικῆς προελεύσεως ὄγκοι σιδή... ται διὰ τῆς παρουσίας τοῦ νικελίου, ἐκ... των καὶ ἐκ τῆς ἐλατότητός των. Τινὲς ἐν το... εἶναι σπογγώδεις ἢ κοκκώδεις, μετὰ κοιλοτήτων πεπληρωμένων διὰ λιθίνης οὐσίας.

Μεταξὺ τῶν ὄγκων τούτων καταλέγονται καὶ οἱ ἑξῆς:

Ἓν τεμάχιον εὑρεθὲν μεταξὺ Eibenstock καὶ Johanngeorgenstadt.

Ὄγκος φυλασσόμενος ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Βιέννης, προερχόμενος πιθανῶς ἐκ Νορβηγίας. (Astr. Pop. Arago).

Τεμάχιον βάρους 2 χιλιογρ. εὑρισκόμενον ἐν Gotha (Astr. P. Arago).

Εἰς ἄλλους ὄγκους ὁ σίδηρος ἀπαντᾷ ὑπὸ μορφὴν ρομβοέδρων ἢ ὀκταέδρων ἢ εἰς στρώματα καὶ φύλλα παράλληλα. Τοιοῦτος ἀερόλιθος εἶναι ὁ κατὰ τὸ 1751 πεσὼν εἰς Agram.

Ἐπίσης εὑρέθησαν διάφοροι ὄγκοι εἰς τὰ ἑξῆς σημεῖα:

Ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Σενεγάλη (Compagnon, Forster, Golberry).

Εἰς τὸ Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος (Van Marum καὶ de Dankelmann).

Ἐν Μεξικῷ εἰς διάφορα μέρη (Sounenschmidt, de Humboldt).

Εἰς Santiago del Estero τῆς Ἀργεντινῆς (Rubin de Celis).

Εἰς Elbogen τῆς Βοημίας (Ann. de Gilbert t. XLII καὶ XLIV).

Πλησίον τοῦ Lenarto ἐν Οὑγγαρίᾳ (Ann. de Gilbert t. XLIX).

Παρὰ τὸν Ἐρυθρὸν Ποταμόν. Ὁ εὑρεθεὶς ὄγκος ἀπεστάλη ἐκ Νέας Ὀρλεάνης εἰς Νέαν Ὑόρκην (Amer. Mineralogical Journ. v. I), ἀναλυθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ Gibbs παρουσίασε ποσότητα νικελίου. Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι παρόμοιοι ὄγκοι κατὰ τὸ περιοδικὸν The Minerva τῆς Νέας Ὑόρκης (1824).

Πλησίον τοῦ Brahim ἐν Πολωνίᾳ ἀνευρέθησαν μᾶζαι σιδήρου, ἐν αἷς ὁ Laugier κατόπιν ἀναλύσεως εὗρε νικέλιον καὶ ὀλίγον κοβάλτιον.

Ἐν τῇ Δημοκρατίᾳ τῆς Κολομβίας ἐπὶ τῶν Ἄνδεων παρὰ τὸ Zipaquira (Boussingault et Mariam de Rivero. Ann. de chim. et de phys. t. XXV).

Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Β. ἀκτῆς τοῦ κόλπου Baffin, εἰς τὴν θέσιν Sowallik, ὑπάρχουν κατὰ τὸν πλοίαρχον Ross δύο ὅμοιαι μᾶζαι, ὧν ἡ μία λιθώδης μεμιγμένη μετὰ τεμαχίων σιδήρου, ἐξ ὧν οἱ ἰθαγενεῖς κατασκευάζουν τὰ ὅπλα των. Συμφώνως πρὸς ἀνάλυσιν γενομένην ὑπὸ τοῦ Brandes, αἱ μάχαιραι καὶ τὰ σιδηρᾶ δόρατα τῶν Ἐσκιμώων περιέχουν 3 % νικελίου, ὅπερ μαρτυρεῖ τὴν μετεωρικὴν προέλευσιν τοῦ σιδήρου των.

Ὄγκος εὑρεθεὶς εἰς Aix-la-Chapelle περιέχει ἀρσενικὸν (Ann. de Gilbert t. XLVIII).

Περίεργος ἐπίσης εἶναι ὁ ὄγκος τοῦ Milanais (Ann. de Gilbert t. L).

Ἡ εἰς Groskamsdorf εὑρεθεῖσα μᾶζα περιέχει κατὰ τὸν Klaproth ὀλίγον μόλυβδον καὶ χαλκόν. Ὡς φαίνεται, τὰ ἐν Δρέσδῃ καὶ Φραϊβέργῃ φυλασσόμενα τεμάχια εἶναι τὰ προκύψαντα ἐκ τήξεως τῶν ἀρχικῶν συντριμμάτων τοῦ πεσόντος τυχὸν ἀερολίθου.

Οἱ τοιαύτης προελεύσεως ἀερόλιθοι ποικίλλουν σημαντικώτατα κατὰ τὰς διαστάσεις. Παραθέτομέν τινας ἐκ τῶν κυριωτέρων κατ' αὔξουσαν σειρὰν βάρους:

1. Σιδηροῦχος ἀερόλιθος εὑρεθεὶς τῷ 1866 ἐν μέσῳ ἀμμώδους πεδιάδος τῆς Χιλῆς ζυγίζει 104 χιλιόγραμμα. Ἀποσταλεὶς εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν Παρισίων τοῦ 1867, εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον. Τὸ ὕψος του εἶναι 0,48 τοῦ μέτρου.

2. Ὄγκος μετεωρικοῦ σιδήρου, ὅστις ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων ἐχρησίμευεν ὡς κάθισμα πρὸ τοῦ Ναοῦ τῆς Κέϊγ (Θαλάσσιαι Ἄλπεις) ἔχει βάρος 625 χιλιογράμμων.

3. Ὄγκος σιδήρου, εὑρεθεὶς εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Τουκαμὰν τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας καὶ ἤδη φυλασσόμενος εἰς τὸ μεταλλειολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Λονδίνου ζυγίζει 635 χιλιογρ.

4. Ὄγκος σιδήρου, εὑρεθεὶς ὑπὸ τοῦ Pallas ἐν Σιβηρίᾳ τῷ 1749, ἐζύγιζεν ἀρχικῶς περὶ τὰ 700 χιλιόγραμμα· ἤδη, ἀποσπασθέντων κατὰ τὴν μεταφοράν του μέχρι τοῦ Μουσείου τῶν Παρισίων τεμαχίων τινῶν, ζυγίζει μόνον 519 χιλιόγραμμα. Τὴν ἐξ οὐρανοῦ προέλευσιν αὐτοῦ διέσωσεν ἡ παράδοσις παρὰ τοῖς Ταρτάροις. Οὗτος εἶναι εἷς ἐκ τῶν πρώτων ἀναγνωρισθέντων ἀερολίθων.

Digitized by Google

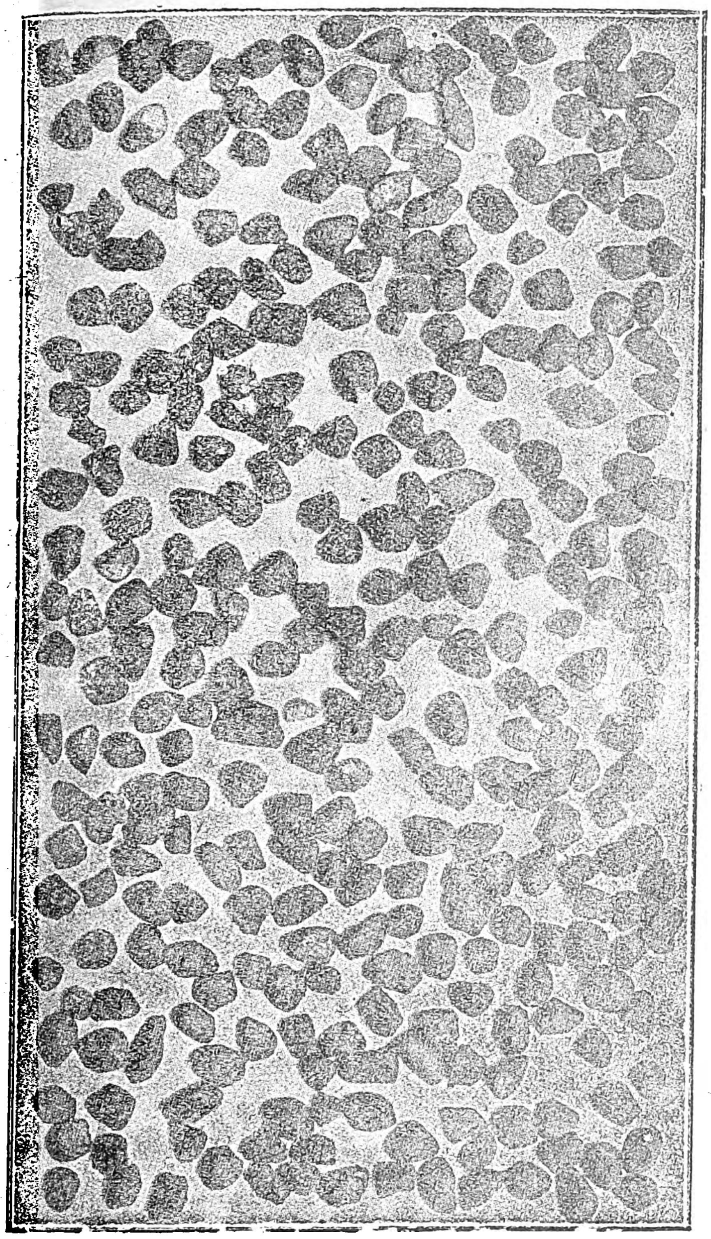

Λιθάρια συνολικοῦ βάρους 10 γραμμαρίων διασκορπισθέντα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Aztek κατὰ τὴν 19ην 'Ιουλίου 1912.

5. 'Ο ἀερόλιθος, ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς εἴδωλον ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Σαρκὰς ἐν Μεξικῷ, ἔχει βάρος 780 χιλιογράμμων καὶ ὕψος 1 μέτρου. Οὗτος, παραληφθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ ἀποστολῆς τινος εἰς Μεξικόν, εὑρίσκεται ἤδη εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Παρισίων.

6. Εἰς τὰ πέριξ ταῦ Bitbourg, οὐ μακρὰν τῶν Trèves, εὑρέθη ὄγκος ζυγίζων 1.650 χιλιόγραμμα. Κατ' ἀνάλυσιν γενομένην ὑπὸ τοῦ Gibbs περιέχει νικέλιον (Amer. Miner. Journal t. I).

7. 'Ο κατὰ τὸ 1861 ἀνευρεθεὶς πλησίον τῆς Μελβούρνης τῆς Αὐστραλίας ἀερόλιθος ζυγίζει ὑπὲρ τὰς 3.000 χιλιογράμμων. 'Εκ τῶν δύο τεμαχίων, εἰς ἃ κατὰ τὴν πτῶσιν πιθανῶς διερράγη, τὸ ἓν ἐκρατήθη ἐν Μελβούρνῃ, τὸ δ' ἕτερον κατετέθη εἰς τὸ Βρεττανικὸν Μουσεῖον τοῦ Λονδίνου.

8. Ἕτερος ὄγκος, βάρους ἄνω τῶν 6.000 χιλιογράμμων καὶ ὕψους 15 περίπου μέτρων, εὑρίσκεται παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Κιτρίνου Ποταμοῦ ἐν Κίνᾳ. Οἱ Μογγόλοι καλοῦσιν αὐτὸν Khadasulfialao, ἤτοι Βράχον τοῦ Πόλου ἢ τοῦ Βορρᾶ, καὶ διηγοῦνται ὅτι ἔπεσε κατόπιν τῆς ἐμφανίσεως μεγάλου πυρὸς ἐξ οὐρανοῦ (Ab. Rémusat).

9. 'Ο κατὰ τὸ 1816 ἀνακαλυφθεὶς ὑπὸ τοῦ Wollaston ἀερόλιθος ἐν Bahia τῆς Βραζιλίας ζυγίζει 6.350 χιλιόγραμμα.

10. 'Ο ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Τουκαμὰν τῆς 'Αργεντινῆς ὑπάρχων ὄγκος ζυγίζει 15.000 χιλιογράμμων, περίπου ὅσον καὶ ὁ τῆς Willamette.

11. 'Ο ἐν Otumpa τοῦ Μεξικοῦ ὄγκος σιδήρου ζυγίζει 16.000 χιλιόγραμμα (C. A. Young).

12. Οἱ δύο ὄγκοι σιδήρου, οἵτινες πιθανῶς ἀπεσχίσθησαν κατὰ τὴν πτῶσίν των εἰς Chuperados τοῦ Μεξικοῦ καὶ γνωστοὶ ἀπὸ τοῦ 1852, ἔχουν συνολικὸν βάρος 21.000 χιλιογράμ. (Ab. Moreux).

13. 'Ο κατὰ τὸ 1875 ἀνευρεθεὶς ἐπὶ ὄρους τῆς ἐπαρχίας τῆς 'Αγ. Αἰκατερίνης ἐν Βραζιλίᾳ ὄγκος σιδήρου ζυγίζει περίπου 25.000 χιλιόγραμμα. Οὗτος φαίνεται αὐθεντικώτερος τὴν προέλευσιν καὶ κατάκειται εἰς 14 τεμάχια, διατεταγμένα κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

14. 'Ο ὑπὸ τοῦ Peary ἀνευρεθεὶς ἐν Γροιλανδίᾳ μετεωρίτης ζυγίζει περὶ τὰ 36.500 χιλιόγραμ. 'Ανευρεθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐξερευνητοῦ τοῦ Β. Πόλου κατὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπιστροφήν του ἐδωρήθη ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ν. 'Υόρκης (Abbé Th. Moreux.—Quelques heures dans le Ciel).

15. Παρόμοιος, πλὴν ἀμφιβόλου προελεύσεως, εἶναι ὁ κατὰ τὸ 1870 ἀνευρεθεὶς ἐν Ovifak παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Γροιλανδίας ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Nordenskiold ὄγκος σιδήρου εἰς τρία τεμάχια, συνολικοῦ βάρους 45.000 χιλιογράμμων (Astr. Pop. C. Flammarion, C. Young).

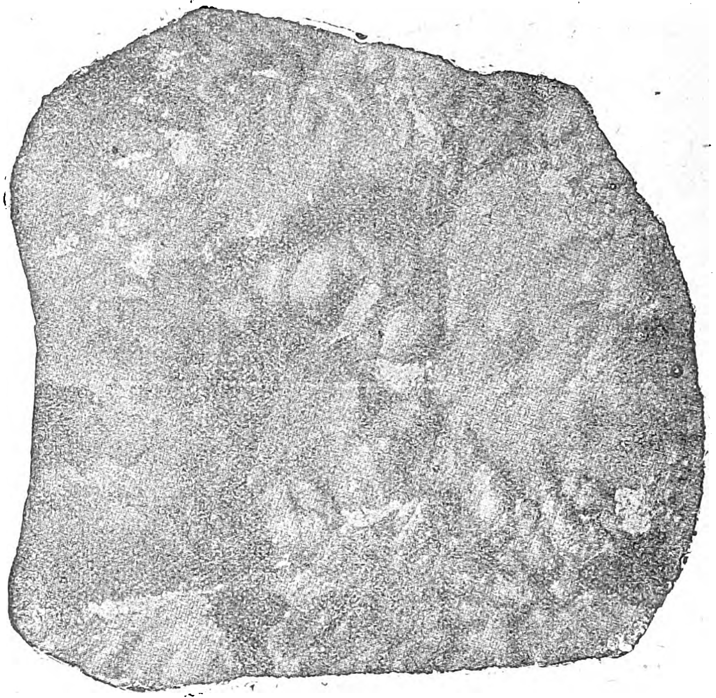

Τεμάχιον τοῦ ἀερολίθου τοῦ Holbrook βάρους 2.400 γραμμαρίων.

16. 'Ο μέγιστος ὅμως τῶν ἐπὶ τῆς Γῆς ἀερολίθων εἶναι ὁ ἀνευρεθεὶς πρὸ ἐτῶν ἐν τῇ Πολιτείᾳ τῆς 'Αριζόνας τῶν 'Ην. Πολιτειῶν εἰς τὴν πρωτοφανοῦς φυσικῆς διαμορφώσεως περιοχὴν τῶν Βραχωδῶν 'Ορέων καὶ πλησίον τῆς Μεγάλης Χαράδρας τοῦ Διαβόλου (Canon Diablo). 'Εκεῖ ὑπάρχει ἄνοιγμα ἐν εἴδει κρατῆρος, τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις δὲν εἶναι κρατὴρ ἡφαιστείου. Παρὰ τὸν κρατῆρα τοῦτον ὑπάρχει τοποθεσία καλουμένη τὸ «'Απολιθωμένον δάσος», πέριξ τοῦ ὁποίου τὸ ἔδαφος εἶναι κεκαλυμμένον ὑπὸ στρώματος λευκῆς κόνεως, παρεχούσης τὴν ἐντύπωσιν διαρκοῦς χιόνος. Οἱ 'Ινδοὶ ὀνομάζουν τὴν κόνιν ταύτην «ἄλευρον τῶν βράχων» καὶ ἐκστρατεύουσιν ἀπὸ μεμακρυσμένων σημείων διὰ νὰ παραλάβωσι ποσότητας αὐτῆς εἰς πήλινα δοχεῖα διὰ τὴν τέλεσιν διαφόρων θρησκευτικῶν των τελετῶν.

Κατὰ παράδοσιν, σωζομένην ἐν τῇ φυλῇ τῶν 'Ινδῶν τούτων, τῇ φυλῇ τῶν Ναβάχος, τὸ γεωλογικὸν φαινόμενον ἐξηγεῖται ὡς ἑξῆς:

«Πρὸ πολλοῦ καιροῦ, τρεῖς θεοί, ζητοῦντες τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν, κατέβησαν ἀπὸ τὰ ἄστρα εἰς τὴν Γῆν, ταξιδεύοντες ἐπὶ πυρίνων νεφῶν καὶ κρυπτόμενοι ἐντὸς πυκνοτάτου καπνοῦ. 'Επὶ πολλὰς ὥρας ὁ οὐρανὸς εἶχε μεταβληθῆ εἰς κάμινον καὶ οἱ τρεῖς θεοὶ ἐτάφησαν μόνοι των εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου κοιμῶνται ἀπὸ τότε. Κατὰ τὴν κάθοδόν των τὰ βουνὰ ἔτρεμον, ἡ γῆ ἐσείετο καὶ τὰ δάση ἐπυρπολοῦντο, νέφη δὲ λευκὰ καὶ παχύτατα αἰωροῦντο ἐπὶ πολὺ εἰς τὸν ἀέρα πρὶν φθάσουν ἐπὶ τῆς Γῆς. Πᾶν ἴχνος ζωικῶν ὄντων εἰς τὰ πέριξ κατεστράφη. Οἱ ἄνθρωποι ἐκάησαν εἰς τὰς καλύβας των καὶ ὅσοι διεσώθησαν ἔφυγαν μακράν, οὕτω δὲ ὁ ἄλλοτε πλούσιος καὶ κατάφυτος τόπος ἔγινεν ἔρημος».

'Η παράδοσις αὕτη, ὑπενθυμίζουσα τὴν καταστροφὴν τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρων, ὅπου ἴσως νὰ ἐπανελήφθη παρόμοιον φαινόμενον διασωθὲν ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ κατὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν ἡρμηνεύοντο ὅλα τὰ ἐξαιρετικὰ ὑπερφυσικὰ γεγονότα, ἀφηγεῖται προφανῶς κατὰ τὸν ποιητικώτερον τρόπον φυσικὴν ἀλήθειαν πολυτιμοτάτην διὰ τὰ ἱστορικὰ τῶν ἀερολίθων.

Ὅταν ἐστρώνετο παρὰ τὸν κρατῆρα τοῦτον ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Τοπέκα - Σάντα Φέ, ἥτις διέρχεται εἰς ἀπόστασιν 10 περίπου χιλιομέτρων ἐκεῖθεν, ἡ περιεργοτάτη γεωλογικὴ διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους, ἡ λευκὴ κόνις, ἡ καλύπτουσα τὸ ἔδαφος εἰς ἀκτῖνα 30 χιλιομέτρων, καὶ αἱ παραδόσεις τῶν 'Ινδῶν ἐκίνησαν σοβαρὰν τὴν προσοχὴν τῶν μηχανικῶν. 'Εστάλησαν ἐπιτόπου γεωλόγοι, χημικοί, μεταλλειολόγοι καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες, οἵτινες ἐμελέτησαν τὸ φαινόμενον καὶ διελεύκαναν τὸ μυστήριον.

'Ο κρατὴρ ἔχει ἔκτασιν 120 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. 'Η διάμετρός του εἶναι 1.500 μέτρων καὶ τὸ βάθος του 180 μέτρων. Πλησίον του ἡ μαγνητικὴ βελόνη τῆς πυξίδος ὑφίσταται σημαντικωτάτας διαταράξεις, συχνὰ δὲ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην παρατηροῦνται ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα ἠλεκτρικῆς προελεύσεως. Εἰς τὸ βάθος τοῦ κρατῆρος ἀνευρέθησαν ἑκατοντάδες χιλιάδων τεμα-

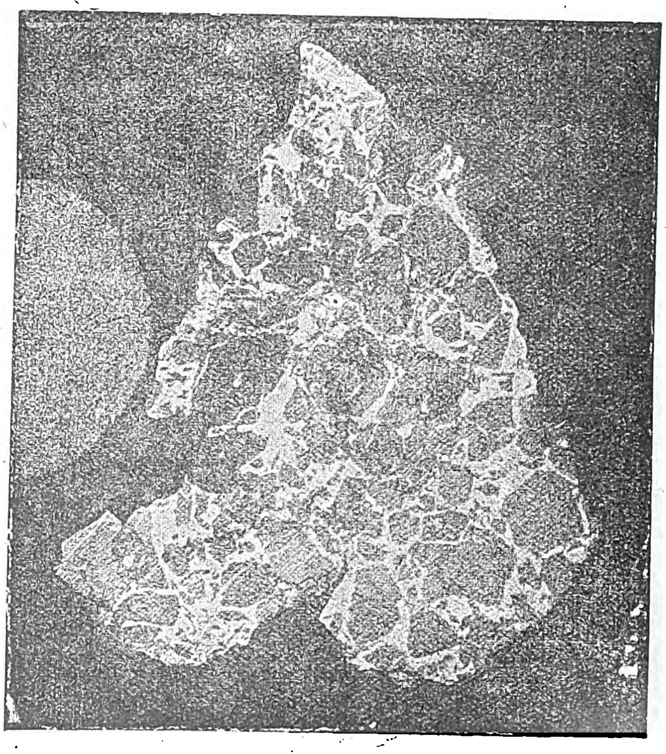

'Αερόλιθος εὑρεθεὶς ἐν 'Ατακάμᾳ τῆς Χιλῆς τῷ 1822.

Digitized by Google

χίων μικρῶν καὶ μεγάλων, τινὰ τῶν ὁποίων ζυγίζουν ἕως 400 λίρας. Ἡ πτῶσις τοῦ τεραστίου τούτου μετεωρίτου ὑπολογίζεται ὅτι συνέβη πρὸ 800 περίπου ἐτῶν, ὡς ἀποδεικνύεται ἔκ τινων παλαιοτάτων δένδρων, τὰ ὁποῖα ἀνεφύησαν μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὰ ὁποῖα σήμερον περιστοιχίζουν τὸν κρατῆρα ἐν εἴδει στεφάνης.

Ὁ σημερινὸς κρατήρ, εἰς τὴν δασωμένην στεφάνην τοῦ ὁποίου ζῶσι σήμερον κροταλίαι, κόρα-

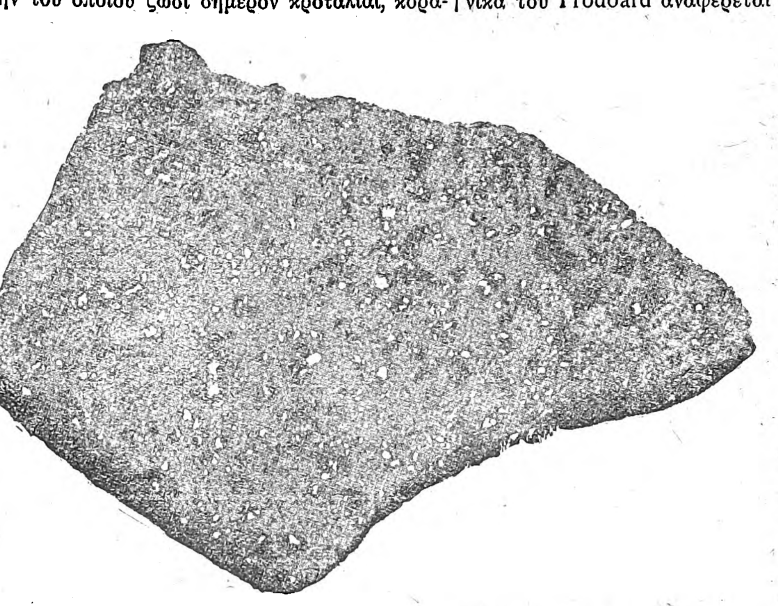

Τεμάχιον τοῦ ἀερολίθου τοῦ Holbrook ἐν τῷ ὁποίῳ φαίνεται ἡ διανομὴ νικελίου μετὰ σιδήρου.

κες, ἀετοὶ καὶ λύγκες, εἶναι προφανῶς ὁ τάφος τοῦ μεγάλου ἀερολίθου, κατὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ὁποίου ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς τρομερᾶς συγκρούσεως ἡ γῆ ἐσείσθη καὶ ἐρρυτιδώθη ἐκεῖ πλησίον, οὕτω δὲ ἐκ τῆς στολιδώσεως ἐσχηματίσθησαν πέριξ λόφοι ὕψους μείζονος τῶν 100 μέτρων.

Εἰδικοὶ ἐπιστήμονες ὑπολογίζουν ὅτι ὁ ἀερόλιθος εἶχε διάμετρον 100 τοὐλάχιστον μέτρων καὶ βάρος ἑνὸς ἑκατομμυρίου τόννων. Μερικοὶ μεταλλειολόγοι ἐν τούτοις ὑπολογίζουν τὰς διαστάσεις του εἰς τὸ τριπλάσιον ἢ τὸ τετραπλάσιον.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ ἀερόλιθος τῆς Ἀριζόνας ἀποτελεῖ θησαυρὸν καὶ μάλιστα μυθώδη. Εἰς τὰ κατὰ χιλιάδας ἀριθμούμενα συντρίμματά του περιέχεται μαγνητικὸς σίδηρος, 90-91% νικέλιον, 8% λευκόχρυσος, ἰρίδιον καὶ πλῆθος ἀδαμάντων μαύρων καὶ κιτρίνων. Διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ θησαυροῦ τούτου συνέστη μεγάλη Ἑταιρία, ἡ «Standard Iron Company», ἥτις ἔλαβεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν τῆς Πολιτείας τῆς Ἀριζόνας τὸ προνόμιον ἐκμεταλλεύσεως καὶ ἰδιοκτησίας ἐπὶ 99 ἔτη. Διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν κεφαλαίων ἱδρύθη ἄλλη Ἑταιρία, ἡ «Crater Mining Company» καὶ αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι ἤρχισαν ἤδη. Ἂν καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις εὑρίσκεται μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ στάδιον τῶν προκαταρκτικῶν ἔργων, ἐν τούτοις ἐδαπανήθησαν ἕως τώρα ἄνω τῶν 10 ἑκατομμυρίων φράγκων, διότι ἡ φθορὰ τῶν γεωτρυπάνων εἶναι μεγίστη, λόγῳ τῆς σκληρότητος τοῦ ἀερολίθου.

Ὡς ὑπολογίζεται, ὁ ὄγκος οὗτος τῶν ἑνὸς ἑκατομμυρίου τόννων ἔχει ἀξίαν 1000 φρ. κατὰ τόννον, ἤτοι ἐν συνόλῳ ἑνὸς δισεκατομμυρίου φράγκων (C. Friedel C. Rendus, t. CXV p. 1037, καὶ t CXVI p. 290, H Moissan C. Rendus t. CXVI p. 288 καὶ St Meunier C Rendus t. CXVI p. 409).

Δυστυχήματα ἐκ πτώσεως ἀερολίθων. Ἐκ τῆς πτώσεως ἀερολίθων ἐσημειώθησαν πολλάκις διάφορα δυστυχήματα. Ὁ Edouard Biot εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐν Κίνᾳ παρατηρηθέντων διαττόντων καὶ λοιπῶν μετεώρων σημειοῖ ὅτι λίθος πεσὼν ἐν Κίνᾳ τῇ 14 Ἰαν. 646 π. Χ. συνέτριψεν ἁμάξας καὶ ἐφόνευσε δέκα ἀνθρώπους.

Ὁ Σουηδὸς πλοίαρχος Olans-Ericson William, ἐν συλλογῇ δημοσιευθείσῃ τῷ 1674, ἀναφέρει ὅτι καθ' ὃν χρόνον τὸ πλοῖόν του ἔπλεε πλησίστιον ἐν μέσῳ πελάγει, ὄγκος βάρους 4 χιλιογράμμων, πεσὼν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, ἐφόνευσε δύο ἄνδρας τοῦ πληρώματος, εὑρισκομένους ἐπὶ τῆς γεφύρας.

Κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν λίθος πεσὼν ἐν Μιλάνῳ ἐφόνευσεν ἕνα φραγκισκανόν.

Ὁ χημικὸς Langier ἀναφέρει ὅτι λίθος, πεσὼν εἰς Roquefort τῆς Ἀμερικῆς, ἐφόνευσεν ἕνα ἄνθρωπον καί τινα κτήνη, ἐκρήμνισε μίαν καλύβην καὶ ἐβυθίσθη ἐντὸς τοῦ ἐδάφους εἰς βάθος 2 μέτρων.

Εἰς τὴν πτῶσιν ἐπίσης διαπύρων ἀερολίθων ἀποδίδονται καὶ πολλαὶ πυρκοϊαί. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐνισχύεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς κατὰ τὸ 1847 (14 Ἰουλίου) πτώσεως ἀερολίθων ἐν Branau, οἱ ὁποῖοι ἓξ ολοκλήρους ὥρας μετὰ τὴν πτῶσιν των παρέμενον εἰσέτι τόσον θερμοί, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ τοὺς ἐγγίσῃ τις χωρὶς νὰ καῇ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ διαφόρων πυρκαϊῶν μνημονευομένων εἰς τὰ ἱστορικὰ τῶν ἀερολίθων. Οὕτω λ. χ. εἰς τὰ χρονικὰ τοῦ Frodoard ἀναφέρεται ὅτι πύρινος ὄγκος, διατρέξας τοὺς οὐρανούς, ἐνέπρησε τῷ 944 μ. Χ. ἀρκετὰς οἰκίας. Ὁμοίως τὴν 7 Μαρτίου 1618 ἀερόλιθος διάπυρος, πεσὼν μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐπὶ τοῦ Δικαστικοῦ Μεγάρου τῶν Παρισίων, κατέκαυσε τὴν Μεγάλην Αἴθουσαν αὐτοῦ.

Ὡσαύτως τὴν 13 Νοεμβρίου 1835 φωτεινὸν μετέωρον ἐμφανισθὲν περὶ τὴν 9ω τῆς ἑσπέρας εἰς Belley (Ain) ἐξερράγη πλησίον ἐπαύλεως τοῦ Lanzières, ἐν ᾗ κατέκαυσε διάφορα ἀχυροσκεπῆ παραπήγματα, τὴν ὑπ' αὐτὰ στεγαζομένην συγκομιδήν, τοὺς σταύλους καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κτήνη. Ἅπαντα κατεκάησαν ἐντὸς ὀλίγων μόνον λεπτῶν, μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν ἀνευρέθη καὶ ὁ ἐμπρηστὴς ἀερόλιθος.

Ἐπίσης τὴν 22 Μαρτίου 1846 περὶ τὰς 3ω μ.μ. φωτεινὸς καὶ διάπυρος ὄγκος διαδραμὼν τὸν οὐρανὸν κατέπεσεν ἐπὶ σιταποθήκης εἰς Saint-Paul, τῆς περιοχῆς τοῦ Bagnères-de-Luchon (Haute-Garonne). Τὸ πᾶν ἐντὸς μιᾶς στιγμῆς ἐγένετο παρανάλωμα τοῦ πυρός, πολλὰ δὲ κτήνη περικυκλωθέντα ὑπὸ τῶν φλογῶν εὗρον τὸν θάνατον.

Πολλαὶ τέλος πυρκαϊαὶ δασῶν ἀποδίδονται εἰς τοιαύτας πτώσεις διαπύρων ἀερολίθων.

Πτῶσις μετεωρικῆς κόνεως. Συγγενὲς πρὸς τὴν πτῶσιν τῶν ἀερολίθων εἶναι καὶ τὸ φαινόμενον τῆς πτώσεως μετεωρικῆς κόνεως. Ὡς ἀπεδείχθη ἐκ χημικῆς ἐξετάσεως, ἡ σύστασις τοιαύτης κόνεως δὲν διαφέρει τῆς συστάσεως τῶν ἀερολίθων. Ἡ μετεωρικὴ κόνις ἔχει συνήθως χρῶμα μέλαν ἢ ἐρυθρόν, ὀφειλόμενον πιθανῶς εἰς τὴν παρουσίαν ὀξειδίου τοῦ σιδήρου ὡς καὶ ἄνθρακος.

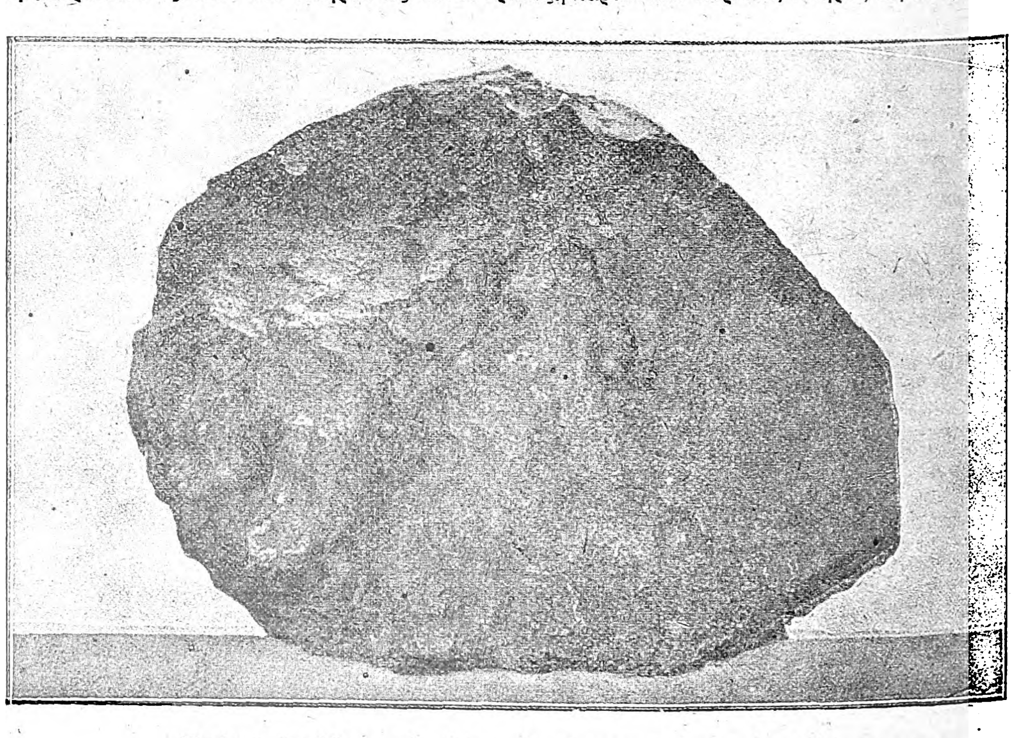

Τεμάχιον ἀερολίθου μετὰ χόνδρων ἐκ μίγματος σιδήρου καὶ νικελίου.

Ἡ μόνη ἴσως διαφορὰ μεταξὺ ἀερολίθων καὶ μετεωρικῆς κόνεως εἶναι, πλὴν τῶν διαστάσεων, καὶ ἡ ταχύτης, μεθ' ἧς τὸ σύνολον τῆς κοσμικῆς ταύτης κόνεως τῆς διεσκορπισμένης ἐν τῷ διαστήματι, εἰσέρχεται εἰς τὴν ἡμετέραν ἀτμόσφαιραν.

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει πολλὰ παραδείγματα πτώσεως μετεωρικῆς κόνεως, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὸ κυριώτερα:

Τῷ 472 μ. Χ. (Calvisius, Playfair κ. ἄ.) τὴν 5ην ἢ 6ην Νοεμβρίου ἐσημειώθη μεγάλη πτῶσις μαύρης κόνεως (πιθανῶς εἰς τὰ περίχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως). Ὁ οὐρανὸς ἐφαίνετο ὡσεὶ φλεγόμενος. Κατὰ τὸν Προκόπιον καὶ τὸν Μαρκελλῖνον, τὸ φαινόμενον ἀποδίδεται εἰς ἔκρηξιν τοῦ Βεζουβίου.

Πτῶσις ἐρυθρᾶς κόνεως ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 652 (Θεοφάνης, Κεδρηνός, Mathieu Eretz).

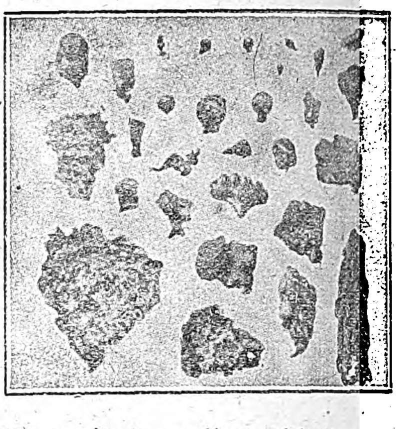

Μετεωρικὴ κόνις, συλλεγεῖσα ἐπὶ τῶν πολικῶν χιόνων, παρατηρουμένη διὰ μικροσκοπίου.

742. Βροχὴ κόνεως ἐν Αἰγύπτῳ (Quatremère).

929. Πτῶσις ἐρυθροῦ πηλοῦ ἐν Βαγδάτῃ (Quatremère).

1056. Πτῶσις ἐρυθρᾶς χιόνος ἐν Ἀρμενίᾳ (Mathieu Eretz).

1219 ἢ 1222. Ἐρυθρὰ βροχὴ πέριξ τοῦ Viterbe (Biblioteca Italiana t. XIX).

1416. Ἐρυθρὰ βροχὴ ἐν Βοημίᾳ (Spangenberg).

1501. Βροχὴ ὁμοία πρὸς αἷμα εἰς διάφορα μέρη (Χρονογράφοι).

1543. Ἐρυθρὰ βροχὴ ἐν Βεστφαλίᾳ (Suni commentarii).

1560. Ἐρυθρὰ βροχὴ εἰς Emden τῆς Λουβαίνης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς (Fromond).

1618 (Αὔγουστος). Βροχὴ λίθων, πτῶσις φωτεινοῦ μετεώρου καὶ βροχὴ οὐσίας ὁμοίας πρὸς αἷμα ἐν Στυρίᾳ (De Hammer).

1637 (6 Δεκεμβρίου). Πτῶσις ἀφθόνου μαύρης κόνεως εἰς τὸν κόλπον τοῦ Βόλου καὶ ἐν Συρίᾳ (Phil. Transactions t. I σελ. 377).

1678 (19 Μαρτίου). Ἐρυθρὰ χιὼν παρὰ τὴν Γένουαν (Phil. Transact. 1678).

1686 (31 Ἰανουαρίου). Πτῶσις μεμβρανώδους μελανωπῆς καὶ ψαθυρᾶς οὐσίας, ὁμοίας πρὸς ἡμικαέντα χάρτην πλησίον τῆς Randen ἐν Κουρλανδίᾳ, συγχρόνως δὲ ἐν Νορβηγίᾳ καὶ Πομερανίᾳ. Ἀνάλυσις γενομένη ὑπὸ τοῦ βαρώνου Grothus παρουσίασε πυρίτιον, σίδηρον, ἄσβεστον, ἄνθρακα, μαγνησίαν καὶ ἴχνη χρωμίου καὶ θείου, οὐχὶ ὅμως καὶ νικέλιον.

1737 (21 Μαΐου). Πτῶσις κόνεως ἑλκομένης ὑπὸ τοῦ μαγνήτου ἐν τῇ Ἀδριατικῇ (Zanichelli Opuscoli di Calogera t. XVII).

1792. Συνεχῶς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας (27, 28 καὶ 29 Αὐγούστου) πτῶσις οὐσίας ἐν εἴδει τέφρας εἰς τὴν πόλιν Paz ἐν Βολιβίᾳ. Τὸ φαινόμενον δὲν δύνα-

Digitized by Google

ται νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἔκρηξιν ἡφαιστείου τῆς Γῆς, διότι ἠκούσθη κρότος καὶ ἐφωτίσθη ὁ οὐρανός. Ἡ κόνις αὕτη προὐκάλεσεν ἰσχυρὸν κεφαλόπονον μετὰ πυρετοῦ εἰς πολλοὺς τῶν κατοίκων (Mercurio Pernano t. VI, 1792).

1819 (5 Σεπτεμβρίου). Εἰς Studein τῆς Μοραβίας περὶ τὴν μεσημβρίαν, ἐνῶ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἴθριος, ἐνεφανίσθη μικρὸν μεμονωμένον νέφος, τὸ ὁποῖον ἀνελύθη εἰς βροχὴν κόνεως (Hesperus Νοεμβ. 1819 καὶ Ann. de Gilbert t. LXVIII).

1821 (3 Μαΐου). Πτῶσις ἐρυθρᾶς βροχῆς περὶ τὴν 9 π. μ. περὶ τὸ Giessen. Ὁ Zimmermann ἀναλύσας τὸ φαιὸν καὶ ὑπέρυθρον ἴζημα τῆς βροχῆς, ἀνεῦρε χρώμιον, ὀξείδιον τοῦ σιδήρου, πυρίτιον, ἄσβεστον, ἄνθρακα, ἴχνη μαγνησίας, οὐχὶ ὅμως καὶ νικέλιον.

1824(;) (17 Δεκεμβρίου). Πτῶσις διαπύρου κόνεως εἰς Neuhausen ἐν Βοημίᾳ (Annales de Poggendorf, t. VI).

Πτῶσις ἐρυθρᾶς κόνεως καὶ λασπώδους βροχῆς παρετηρήθη ὡσαύτως καὶ εἰς Ἀθήνας, εἰς Κυκλάδας καὶ εἰς Κρήτην κατὰ τὴν 6ην Μαΐου 1913, τὸ φαινόμενον ὅμως τοῦτο δὲν ἦτο μετεωρικῆς προελεύσεως, ἀλλ' ἀποδίδεται εἰς κονιορτὸν (limon) παρασυρθέντα ὑπὸ νοτίων ἀνέμων ἐκ τῶν βορείων παραλίων τῆς Ἀφρικῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον παρατηρεῖται ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, ὅπου ὁ Σιρόκος μεταφέρει κόνιν, προερχομένην ἐκ τῆς ἐρήμου τῆς Σαχάρας (Δ. Αἰγινήτης, Annales de l'Observatoire N. d'Athènes, t. 7 pp. 33 –34).

Πολλοὶ ἀπέδωκαν τὰ τοιαῦτα φαινόμενα τῆς πτώσεως μετεωρικῆς κόνεως εἰς ἐκρήξεις ἡφαιστείων τῆς Γῆς, ὑποθέτοντες ὅτι ἡ ἐκ τῶν κρατήρων ἐκτοξευομένη εἰς μέγα ὕψος σποδός, μὴ δυναμένη νὰ παραμένῃ διαρκῶς ἐν αἰωρήσει ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ παρασυρομένη ὑπὸ τῶν ἀερίων ρευμάτων, μεταφέρεται καὶ καταπίπτει εἰς σημεῖα σημαντικῶς ἀπέχοντα τοῦ τόπου τῆς προελεύσεως αὐτῆς, ἢ προκαλεῖ διάφορα ἄλλα ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα (θόλωσιν τοῦ χρώματος τοῦ οὐρανοῦ, ἐξασθένησιν τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, ποικίλους χρωματισμοὺς τῆς ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου, ἅλω κτλ.), ὡς συνέβη κατὰ διαφόρους ἐκρήξεις ἡφαιστείων: τοῦ Skaptar Yokul ἐν Ἰσλανδίᾳ (Μάϊον-Ἰούνιον 1783), τοῦ τῆς νήσου Ferdinandea (Σικελία, Ἰούλιον 1831), τοῦ Krakatoa (Αὔγουστον 1883), τῆς Αἴτνης (1886), τοῦ Mont-Pelé (Μάϊον 1902) καὶ τοῦ Katmai τῆς Ἀλάσκας (6 Ἰουνίου 1912). Ἡ τοιαύτη ἐξήγησις τῆς πτώσεως κόνεως εἶναι τελείως βάσιμος, ἐφόσον προηγοῦνται αὐτῆς ἐκρήξεις ἡφαιστείων· ἐν ἐναντίᾳ ὅμως περιπτώσει, ὅπως λ. χ. συνέβη κατὰ τὸ 1912, ὅτε ἡ θόλωσις τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ ἐξασθένησις τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας ἐσημειώθησαν πολὺ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἡφαιστείου Katmai (ἀπὸ τῆς 7ης Ἀπριλίου 1912—Δ. Αἰγινήτης Comptes Rendus t. 156 p. 855 καὶ Annales de l'Observatoire N. d'Athènes t. 7 p. 7—12) ἡ μετεωρικὴ προέλευσις τῆς κόνεως καὶ τῶν λασπωδῶν βροχῶν ἢ καὶ ἄλλη τις ἐξήγησις εἶναι ἴσως πιθανωτέρα.

Παρουσία ζωϊκῶν ὄντων ἐπὶ ἄλλων ἄστρων. Ἡ ἀνεύρεσις ἰδίᾳ ἄνθρακος ἐπὶ τῶν ἀερολίθων καὶ ἐπὶ μορίων τῆς μετεωρικῆς κόνεως ἐνωρίτατα ἔδωκε τὴν ὑπόνοιαν περὶ τῆς πιθανῆς ὑπάρξεως ζωϊκῶν ὀργανισμῶν καὶ ἐπὶ ἄλλων οὐρανίων σωμάτων, ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν ὁποίων ὑπετέθησαν προερχόμενοι οἱ μετεωρῖται. Πλεῖσται σχετικαὶ ἔρευναι ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Schützenberger, τοῦ Bourgeois, τοῦ Berthelot, τοῦ Smith καὶ ἄλλων, πρὸς ἀνεύρεσιν ἀπολιθωμάτων ζωϊκῶν ὄντων ἢ λειψάνων αὐτῶν ἐντὸς τῶν ἀερολίθων. Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Pasteur τῇ βοηθείᾳ εἰδικοῦ δειγματολήπτου (sonde) ἠρεύνησε διάφορα δείγματα ἀερολίθων, ἅτινα ἐπρομήθευεν αὐτῷ ὁ Stanislas Meunier, διὰ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἐπ' αὐτῶν παρουσίαν ζωϊκῶν μικροοργανισμῶν. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν ἐρευνῶν του, ὄντα ἀρνητικά, δὲν ἐδημοσιεύθησαν.

Παρομοία ἀποτυχία ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων σχετικῶν ἐρευνῶν δὲν ἐπέτρεψεν εἰσέτι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ὅπως ἐφοδιασθῇ δι' ἁπτῶν τεκμηρίων πρὸς διαφώτισιν τοῦ τόσον ἐνδιαφέροντος τούτου θέματος.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

ἀερολογήματα· λόγια τοῦ ἀέρος, ἀνεμώλια, ἀνοησίες, μποσικάδες.

ἀερολογία· ματαιολογία, τὸ νὰ λέγῃ τις λόγια τοῦ ἀέρος—«χαμένα κιάπιαστα», ἄσκεπτα καὶ ἀσύστατα.

— **ἀερολογία** (Aérologie, Aërology)· ἡ σπουδὴ τῆς ἐλευθέρας ἀτμοσφαίρας. Ὅρος καθιερωθεὶς προσφάτως εἰς τὸν κλάδον τῆς Μετεωρολογίας, τὸν πραγματευόμενον τὴν μελέτην τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας.

Οἱ περὶ τὴν μετεωρολογίαν ἀσχοληθέντες προσεπάθησαν ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων τῆς ἐξελίξεως τῆς ἐπιστήμης νὰ ἀνεύρωσι τὴν ἐξήγησιν τῶν διαφόρων μετεωρολογικῶν φαινομένων, εἰς τὰ ἀνώτερα ἀτμοσφαιρικὰ στρώματα. Οὕτως ἤρξαντο αἱ ἔρευναι κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, αἵτινες ἐν ἀρχῇ προσέκρουσαν εἰς διαφόρου φύσεως ἐμπόδια, ἐγίνοντο δὲ κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ ὑπὸ ἐπιστημόνων λίαν ἱκανῶν διὰ μίαν τόσον ἐνδιαφέρουσαν καὶ λεπτὴν ἐργασίαν.

Αἱ ἀπὸ τῶν ὀρέων παρατηρήσεις. Αἱ πρῶται σοβαραὶ ἔρευναι ἐπὶ τῶν μεταβολῶν τῶν διαφόρων μετεωρολογικῶν στοιχείων μετὰ τοῦ ὕψους ἐγένοντο ἐπὶ ὀρέων καὶ συγκεκριμένως ὑπὸ τοῦ Πασκάλ (Pascal) καὶ τοῦ Perier (1648) ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πουΐ-ντέ-Ντὸμ τῆς Ὠβέρνης. Ἐκ τούτων ἐβεβαιώθη ἡ ὕπαρξις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως (ἐπαλήθευσις πειράματος Τορικέλλι), ἐπὶ τῇ βάσει δ' αὐτῶν ὁ Λαπλὰς (Laplace) συνέθεσε τὸν περίφημον βαρομετρικόν του τύπον. Ἀλλὰ τὸ δυνατὸν τῆς κατακτήσεως τῶν ὑψηλοτάτων κορυφῶν τῶν ὀρέων συνεζητεῖτο ἀκόμη καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰῶνος, οὐχὶ τόσον διότι ἡ ἀνάβασις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐθεωρεῖτο δύσκολος, ἀλλὰ διότι ἐπιστεύετο ὅτι εἰς ὕψος 4000 μ. ἡ ἀναπνοὴ ἦτο ἀδύνατος. Πρῶτος ἐν ἔτει 1760 εἷς νεαρὸς φυσιοδίφης ὁ Σωσσύρ, (H. Saussure), συνέλαβε τὸ παράτολμον σχέδιον νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ γεγονὸς τοῦτο, δι' ἀναρριχήσεώς του ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους, τὸ παράδειγμα δ' αὐτοῦ ἠκολούθησαν ἐν ἔτει 1786 οἱ Balmat καὶ Paccard, μεθ' ὃ ὁ Σωσσὺρ ἐπανέλαβεν ἐκ νέου τὴν κινδυνώδη ἀνάβασιν κατ' Αὔγουστον τοῦ 1787. Αἱ ἔρευναι τοῦ Σωσσὺρ συνίσταντο κυρίως εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ὕψους τοῦ Λευκοῦ Ὄρους (4810 μ.) διὰ τοῦ βαρομέτρου, εἰς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ σημείου ζέσεως τοῦ ὕδατος, καὶ εἰς τὴν μέτρησιν τοῦ ὑγρομετρικοῦ βαθμοῦ τῆς ἀτμοσφαίρας κ.λ.π. Ἔκτοτε τὸ Λευκὸν Ὄρος ἐξηρευνήθη συχνάκις παρὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν θυμάτων, ἅτινα εὗρον τὸν θάνατον εἰς τὰς ἐπικινδύνους ταύτας περιπλανήσεις, ἄνευ οὐσιώδους τινὸς κέρδους διὰ τὴν ἐπιστήμην. Ἐπίσης οἱ Humboldt καὶ Boussingault ἐξηρεύνησαν τὸ Κιμβόρασον, ὁ πρῶτος μέχρι 5878 μ. καὶ ὁ δεύτερος μέχρι 6004 μ. Εἰς τὰ Ἱμαλάϊα οἱ ἀδελφοὶ Schlagimeit καὶ πρὸ πάντων ὁ ἐξερευνητὴς Sven-Hedin ἀνῆλθον ἔτι ὑψηλότερον, ἀλλὰ καὶ τούτων αἱ ἀναβάσεις δὲν ἀπέδωκαν νέα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα διὰ τὴν μετεωρολογίαν.

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι αἱ ὡς ἄνω παρατηρήσεις μᾶς ἔδοσαν τὰς πρώτας ἰδέας τῆς μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας, τῆς ὑγρασίας, τοῦ ἀνέμου μετὰ τοῦ ὕψους καὶ ὅτι ὀφείλονται εἰς αὐτὰς ἱκανῶς ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα. Ἀλλ' αἱ ἐπὶ τῶν ὀρέων παρατηρήσεις παρουσιάζουσι μειονεκτήματα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι τὰ μετεωρολογικὰ στοιχεῖα ἅτινα ἐκεῖ ἐξετάζομεν φέρουσι τὴν ἐπίδρασιν τῆς γειτνιάσεως τοῦ ἐδάφους καὶ δὲν δίδουσι τὰς ἀκριβεῖς συνθήκας τῆς ἐλευθέρας ἀτμοσφαίρας, ἀφ' ἑτέρου δὲ λόγῳ ἐλλείψεως κορυφῶν ὀρέων εἰς διάφορα ὕψη καὶ πανταχοῦ τοῦ ἀναγλύφου τῆς γῆς.

Τὰ μειονεκτήματα τῆς ἐρεύνης τῆς ἀτμοσφαίρας «διὰ τῶν ὀρέων» ἦλθον νὰ ἀναπληρώσωσι τὰ πλεονεκτήματα τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν περίπου ἐποχὴν χρησιμοποιήσεως τῶν ἀεροστάτων, ἥτις προσέφερε σπουδαίας ὑπηρεσίας διὰ τὴν λύσιν μετεωρολογικῶν ζητημάτων ὑψίστου ἐνδιαφέροντος.

Παρατηρήσεις δι' ἀεροστάτων. Ἀπὸ τοῦ 1804 ἄρχεται κυρίως ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐλευθέρων ἀεροστάτων εἰς τὰς παρατηρήσεις τῆς μετεωρολογίας καὶ γεωφυσικῆς. Κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἔτους τούτου, οἱ Robertson καὶ Lhoest ἀνυψώθησαν μέχρις ὕψους 7400 μ. παραμείναντες ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι ἐπὶ πέντε ὥρας καὶ ἡμίσειαν πρὸς σπουδὴν διαφόρων φαινομένων. Αἱ παρατηρήσεις τούτων ἀνεφέροντο ἐπὶ τοῦ μαγνητισμοῦ καὶ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ ἐθορύβησαν τὰ μάλιστα τοὺς φυσικοὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὡς ἀντίθετοι πρὸς δεδομένα γνωστὰ τότε. Οὕτως αἱ ἀντιθέσεις τῶν παρατηρήσεων τούτων ἐπροκάλεσαν τὴν περίφημον ἀνύψωσιν τῆς 20ῆς Αὐγούστου 1804 δύο σοφῶν ἐπιστημόνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τοῦ Γκαίυ-Λουσσὰκ (Gay-Lussac) καὶ τοῦ Biot. Ἀπεδείχθη δὲ διὰ πολυαρίθμων παρατηρήσεων γενομένων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνυψώσεώς των, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Robertson καὶ Lhoest ἦσαν τελείως ἐσφαλμένα. Τὴν πρώτην ἀνύψωσιν τοῦ Γκαίυ-Λουσσὰκ ἠκολούθησε δευτέρα, καθ' ἣν ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ θερμοκρασία ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον προχωροῦμεν εἰς ὕψος, ἐλήφθη δὲ ἐκ τοῦ ὕψους 6500 μ. ποσότης ἀέρος πρὸς ἀνάλυσιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ὑπῆρχον ἄλλα δεδομένα ἐπὶ τῆς συνθέσεως τοῦ ἀέρος εἰς μεγάλα ὕψη παρὰ τὰ τῶν πειραμάτων τοῦ Σωσσὺρ ἐπὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους.

Ὁ Γκαίυ-Λουσσὰκ ἔφθασε μέχρις ὕψους 7000 μ. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἐκκινήσεως τὸ βαρόμετρον ἐδείκνυεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους 765,2 καὶ τὸ θερμόμετρον 28° C., εἰς δὲ τὸ ἀνώτατον σημεῖον ἔδειξαν, τὸ μὲν βαρόμετρον 328,8 χμ. μόνον, τὸ δὲ θερμόμετρον 10 βαθμοὺς C. περίπου κάτω τοῦ μηδενός.

Τὰ ἐνδιαφέροντα ταῦτα πειράματα δὲν ἐπανελήφθησαν εἰμὴ μόνον μετὰ 40 ἔτη βραδύτερον, ὑπὸ τῶν Barral καὶ Bixio, οἵτινες ἀνυψώθησαν δὶς κατὰ Ἰούνιον καὶ Ἰούλιον τοῦ 1850 δι' ἀεροστάτου, πληρωθέντος διὰ καθαροῦ πλέον ὑδρογόνου· Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνυψώσεων τούτων, ἰδίᾳ τῆς δευτέρας, ὑπῆρξαν σημαντικώτατα. Οἱ δύο οὗτοι ἐπιστήμονες ἀπεκάλυψαν γεγονότα ἀπολύτως νέα. Ἡ εἰς ὕψος 6000 μ., ὑπὸ θερμοκρασίαν 39° κάτωθι τοῦ μηδενός, παρουσία νεφῶν ἀποτελουμένων ἐκ λεπτῶν ψηγμάτων πάγου ἐν εἴδει βελονῶν, ὑπῆρξεν ἰδίᾳ ἐκπληκτική. Οὐδεὶς ἐφαντάζετο τὸ ἰσχυρὸν τοῦ ψύχους εἰς τὰς ὑψηλὰς περιοχὰς τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἡ ἀνακάλυψις τῶν παγοκρυστάλλων ἐντὸς τῶν περιοχῶν τούτων ἤρχετο νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς θεωρίας τοῦ Μαριόττου (Mariotte) ἐπὶ τῶν στεμμάτων καὶ τῆς ἅλω. Ὁ Ἀραγὼ (Arago) τότε συνέθεσεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρατηρήσεως ταύτης τὰς θεωρίας του ἐπὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς χαλάζης κατὰ τὰς καταιγίδας κτλ.

Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, ὡς καὶ τῶν μετέπειτα ἀνυψώσεων, παρεκίνησαν τὴν «Βρεττανικὴν Ἑταιρίαν διὰ τὴν Πρόοδον τῶν Ἐπιστημῶν» (British Association for the Advancement of Science) ἐν Λονδίνῳ νὰ ψηφίσῃ μεγάλας πιστώσεις διὰ τακτικὰς ἐρεύνας τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας, καὶ οὕτως ἑξήκοντα ἔτη μετὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Robertson καὶ Lhoest, ἤτοι ὀλίγον μετὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος, τῇ ἐντολῇ τῆς ἄνω Ἑταιρίας, ὁ Γκλάϊσερ (James Glaisher), διάσημος φυσικὸς καὶ προϊστάμενος τοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου τοῦ Γκρήνουϊτς (Greenwich), ἀνελάμβανεν ὁ ἴδιος τὴν ἐξερεύνησιν τῶν ἀνωτέρων περιοχῶν τῆς ἀτμοσφαίρας, τῇ βοηθείᾳ ἀεροστάτου μετὰ τοῦ Coxwell.

Ἡ παράτολμος αὕτη ἐργασία τοῦ Γκλάϊσερ παρετάθη ἐπὶ μίαν πενταετίαν, καθ' ἣν ἐξετέλεσεν οὗτος τριάκοντα περίπου ἀνυψώσεις, μία ἐκ τῶν ὁποίων (Σεπτέμβριος 1862) μικροῦ δεῖν νὰ ἐστοίχιζε τὴν ζωὴν εἰς αὐτὸν καὶ τὸν Coxwell. Κατὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἀνύψωσιν ἔφθασεν ὁ Γκλάϊσερ ἐντὸς 2 ὡρῶν μέχρις ὕψους 8838 μ. Ὁ ἀὴρ ἦτο τόσον ἀραιὸς καὶ τὸ ψῦχος τόσον δριμύ, ὥστε ὁ μὲν Coxwell ἀπώλεσε τὴν λειτουργίαν τῶν χειρῶν του, ὁ δὲ Γκλάϊσερ ἐλιποθύμησε καθ' ἣν στιγμὴν ἐλάμβανε τὴν βαρομετρικὴν παρατήρησιν εἰς τὸ ὕψος τῶν 8838 μ. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς του, τὸ ἀερόστατον ἀνυψώθη περαιτέρω μέχρις 11.000 μ., πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ βεβαιωθῇ ἐλλείψει *βαρογράφων*, οἵτινες δὲν εἶχον ἐπινοηθῆ ἀκόμη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ὁ πυρετὸς τῶν μεγάλων ἀνυψώσεων μεταδίδεται μετ' ὀλίγον καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ οὕτως ἡ Ἑταιρία τῆς Ἐναερίου Ναυσιπλοΐας (Société de Navigation Aérienne) ἀναλαμβάνει τὴν ὀργάνωσιν σειρᾶς ἀναβάσεων αἵτινες δὲν παρέμειναν ἄκαρποι. Τὸ ἀερόστατον «Ζενὶθ» φέρει τὴν 15 Ἀπριλίου 1875 μέχρις ὕψους 8000 μ. τοὺς ἀτρομήτους Γάλλους Sivel, Crocé-Spinelli καὶ Gaston Tissandrier καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὸ ἔδαφος (εἰς ἀπόστασιν 250 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν Παρισίων) φέρων τοὺς δύο πρώτους νεκροὺς καὶ τὸν τελευταῖον μόνον ζῶντα.

Ἔκτοτε πολυάριθμοι ὑπῆρξαν αἱ ἀνυψώσεις δι' ἐπιστημονικοὺς σκοπούς. Δὲν ἦτο ὅμως εὔκολος ἡ ἀνύψωσις ἀεροστάτων εἰς ὕψη μεγαλύτερα τῶν ὡς ἄνω ἐπιτευχθέντων, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἀραίωσις τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς τὰ μεγάλα ὕψη, ἀφ' ἑνὸς μὲν μειώνει τὴν ἀνυψωτικὴν δύναμιν τοῦ ἀεροστάτου, καὶ ἀφ' ἑτέρου καθιστᾷ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀδύνατον τὴν παραμονὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐν αὐτοῖς. Οἱ λόγοι οὗτοι ἤγαγον τοὺς ἐπιστήμονας πρὸς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ τελειοποίησιν τῶν μέσων ἅτινα ἐπιτρέπουσι τὴν ἀντικατάστασιν τῶν παρατηρητῶν δι' ὀργάνων, καὶ δὴ αὐτογραφικῶν τοιούτων, ἅτινα καταγράφουσι τὰ διάφορα μετεωρολογικὰ στοιχεῖα μέχρι τῶν ἐντελῶς ἀπροσίτων τῷ ἀνθρώπῳ ὑψῶν.

Οὕτως εἰσήχθησαν ἐν τῇ ἀερολογίᾳ οἱ τρόποι ἐρεύνης: δι' Ἀετῶν (Cerfs-volants, Kites), διὰ Βολιδαεροστάτων (Ballons-sondes), διὰ Δεσμίων ἀεροστάτων (Ballons-captifs), δι' Ἀεροστατοαετῶν (Ballons cerfs-volants), διὰ Πλοηγοαεροστάτων (Ballons-pilotes) καὶ τέλος διὰ τῶν Ἀεροπλάνων (Avions).

ΑΕΤΟΙ.—**Ἱστορικόν.** Ὁ Βάκων ἐν τῇ Historia Ventorum ρίπτει πρῶτος τὴν ἰδέαν τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἀετῶν ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ, ἡ δὲ ἔμπρακτος ἀνύψωσις ἀετῶν δι' ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς ἐγένετο ἐν ἔτει 1749 ὑπὸ τοῦ δόκτωρος Οὐΐλσων (Alex. Wilson), καθηγητοῦ τῆς Πρακτικῆς Ἀστρονομίας ἐν Γλασκώβῃ, ὅστις ἐξηρεύνα κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους μετὰ τοῦ μαθητοῦ του Thomas Melville τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἀτμοσφαίρας τῶν ὑψηλῶν περιοχῶν τοῦ Cambalachie ἐγγὺς τῆς Γλασκώβης, διὰ τῆς ἀνυψώσεως χαρτίνων ἀετῶν 1-2 μ. ὕψους εὑρισκομένων ἐν σειρᾷ καὶ τῇ βοηθείᾳ ἀκροβαθμίων θερμομέτρων προσηρμοσμένων ἐπ' αὐτῶν.

Τῷ 1752-1753 ὁ Βενιαμὶν Φραγκλῖνος διὰ τῶν γνωστῶν πειραμάτων του ἐπιτυγχάνει τῇ βοηθείᾳ χαρταετῶν ἠλεκτρικὰς ἐκκενώσεις ἐξ ἑνὸς καταιγιδοφόρου νέφους. Ἐπίσης κατὰ τὰ ἔτη 1821-1823 ὁ Capt. Parry ἐξετέλει τὴν πρώτην ἄνωθεν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ *ἀτμοσφαιροβόλισιν* (Sondage), κατὰ τὸ δεύτερον ταξίδιόν του πρὸς ἀνακάλυψιν

Digitized by Google

βορειοδυτικῆς ὁδοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀτλαντικοῦ πρὸς τὸν Εἰρηνικόν, τῇ βοηθείᾳ χαρταετοῦ φέροντος αὐτογραφικὸν ὄργανον θερμοκρασίας μέχρι ὕψους 400 ποδῶν. Κατὰ τὸν χειμῶνα δὲ τοῦ 1822-23 ὁ αὐτὸς μετὰ τοῦ G. Fisher πειραματιζόμενος ἐκ τῆς νήσου Igloolik (69° 21′ N, 81° 42′ W) λαμβάνει μέσῳ ἀετῶν θερμοκρασίας τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας διὰ θερμογράφου.

Ἐν ἔτει 1883 ὁ E Douglas Archibald παρὰ τὸ Tunbridge τῆς Οὐαλλίας ἀνυψοῖ, τῇ βοηθείᾳ «ἀετῶν ἐν σειρᾷ» (tandem Kites), ἀριθμόν τινα ἀνεμομέτρων, τέσσαρα τῶν ὁποίων ἐξήρτησεν ἀπὸ διαφόρων ὑψῶν, καταγραφομένης ἐπὶ ὡρολογιακοῦ

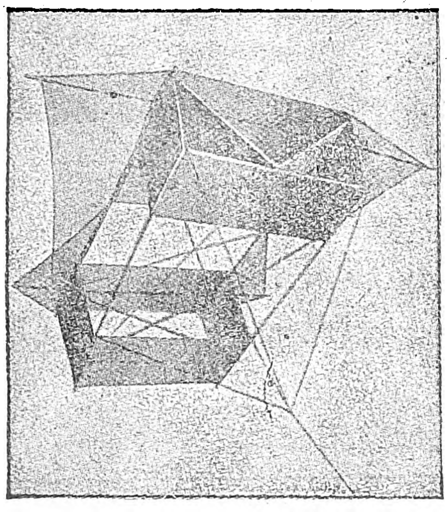

Εἰκ. 1.—Τύπος κυψελοειδοῦς ἀετοῦ.

μηχανισμοῦ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνυψώσεώς των. Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Archibald ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος ἀνυψώσας χαρταετὸν ἐκ χαλυβδίνου σύρματος, τοῦ χαλκίνου χρησιμοποιηθέντος ὑπὸ τοῦ R. Stevenson.

Εἷς ἐκ τῶν μεγάλων πρωτεργατῶν τῆς χρησιμοποιήσεως ἀετῶν ἐν τῇ ἀερολογίᾳ, καὶ οὗτινος ἡ συμβολὴ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης ὑπῆρξε μεγάλη, εἶναι ὁ Ἀμερικανὸς μετεωρολόγος Lawrence Rotch, ὅστις ὠργάνωσε τῇ βοηθείᾳ τοῦ H. Clayton ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ Blue Hill πλη-

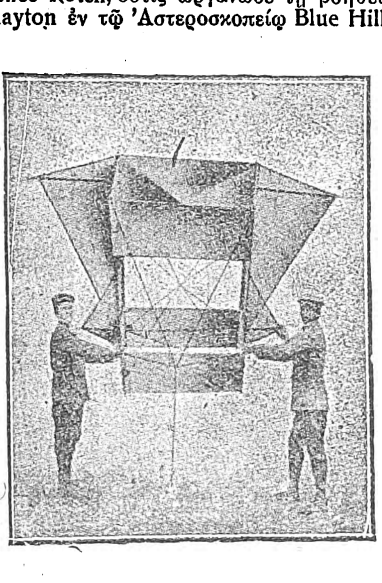

Εἰκ. 2.—Ἕτερος τύπος κυψελοειδοῦς ἀετοῦ.

σίον τῆς Βοστώνης ἀπὸ τοῦ 1894 πλήρη ἐγκατάστασιν καὶ τακτικὰς ἀτμοσφαιροβολίσεις (Sondages) μέσῳ ἀετῶν.

Ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1898 ὁ Léon Teisserenc de Bort ἵδρυσε χάριν τῶν ἀναγκῶν τῆς δυναμικῆς μετεωρολογίας εἰδικὸν πρὸς τοῦτο μετεωροσκοπεῖον ἀτμοσφαιροβολίσεων ἐν Trappes (Seine-et-Oise) πλησίον τῶν Παρισίων. Τέσσαρα δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα, ἤτοι τῷ 1902, πειράματα ἀνυψώσεων ἀετῶν ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τοῦ W. H. Dines, Ἄγγλου μετεωρολόγου, εἰδικῶς ἐπιφορτισμένου τὰς τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας ἐρεύνας ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ Μετεωρολογικοῦ Γραφείου (Meteorological office). Ἐν ἔτει 1907 σταθμοὶ ἀνυψώσεως ἀετῶν ἱδρύθησαν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ παρὰ τὸ Glossop, Derbyshire.

Οὕτως ἡ ἔρευνα τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας καὶ διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἀετῶν ἔβαινεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον αὔξουσα, καταστᾶσα ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἰδίᾳ τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου μία τῶν σπουδαιοτέρων ὑπηρεσιῶν τῶν μετεωροσκοπείων, λόγῳ καὶ τῶν ἀμέσων ἀναγκῶν τῆς ἀεροπορίας καὶ πυροβολικῆς.

Μορφὴ ἀετῶν καὶ τροχαλίαι. Τοὺς πρώτους ἀετοὺς ἀπετέλεσαν ἁπλῶς ἐπίπεδοι ἐπιφάνειαι ἐξ ὑφάσματος τεταμέναι ἐπὶ πλαισίου, εἶχον δὲ οὗτοι σταθερότητα μετριωτάτην. Διὰ τοῦτο ἡ τροποποίησις των ὑπῆρξεν ἀπαραίτητος καὶ ἀξιοσημείωτος, τοῦ Hargrave πρώτου δόσαντος εἰς αὐτοὺς τὴν κυψελώδη μορφὴν (cellulaire). Σήμερον κατασκευάζονται οὗτοι ἐν εἴδει κυτίων ἀνοικτῶν ἑκατέρωθεν ἢ πρισματικῶν κυψελῶν μετὰ παρειῶν ἐξ ὑφάσματος καὶ ὧν ὁ σκελετὸς ἀποτελεῖται ἐξ

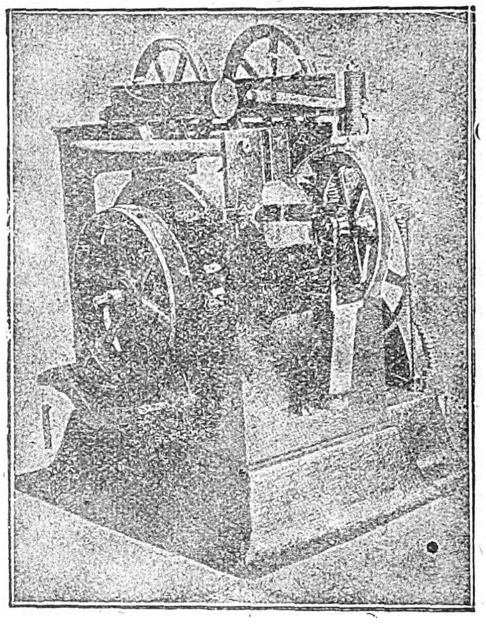

Εἰκ. 3.—Τροχαλία ἀετοῦ ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ἀερολογικοῖς σταθμοῖς τῆς Μετεωρολογικῆς Ὑπηρεσίας τῶν Ἡνωμ. Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς.

ἰνδοκαλάμου ἢ ἀργιλίου, δύνανται δὲ νὰ ἀποτελῶνται ἐκ μιᾶς ἢ πλειόνων κυψελῶν, ὡς καὶ νὰ προφυλάσσωνται πλαγίως. Ἡ μορφὴ αὕτη ἀπεδείχθη ἐκ τῶν πειραμάτων ἡ μᾶλλον κατάλληλος διὰ τὰ ἀνώτερα ἀτμοσφαιρικὰ στρώματα (εἰκ. 1, 2).

Οἱ ἀετοὶ κρατοῦνται ὑπὸ λεπτοῦ μεταλλικοῦ καλωδίου περιτετυλιγμένου ἐπὶ τροχαλίας (εἰκ. 3), λειτουργούσης δι' ἠλεκτρικοῦ κινητῆρος, τοῦ ὁποίου ἡ τοποθέτησις ἐπιτρέπει τὸν κανονισμὸν κατὰ βούλησιν τῆς ταχύτητος ἐπαναφορᾶς, ἥτις πρέπει νὰ

Εἰκ. 4.—Συρμὸς ἀετῶν.

μεταβάλληται μετὰ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου τοῦ συγκρατοῦντος τὴν συσκευήν.

Τὸ ὕψος τῆς ἀνόδου τῶν ἀετῶν, οἵτινες φθάνουν ὑπὸ τὰς συνήθεις περιστάσεις μέχρι 3—4 χιλ. μέτρων, ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς ἐκ τοῦ βάρους τοῦ καλωδίου ὅπερ τοὺς συγκρατεῖ, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς ἐπενεργείας τοῦ ἀνέμου ἐπὶ τοῦ καλωδίου τούτου. Ἡ ἐνέργεια αὕτη εἶναι τόσον ὑπολογίσιμος ὥστε εἶναι λίαν δύσκολον νὰ ἐπιτύχωμεν μέγα ὕψος ἀνυψώσεως, ἐὰν χρησιμοποιῶμεν καλώδιον ἐκ καννάβεως. Ἡ χρησιμοποίησις λεπτοῦ χαλυβδίνου σύρματος ἐπέτρεψε τὴν ὑπερπήδησιν τῶν μειονεκτημάτων τῶν ἐκ καννάβεως σχοινίων.

Πολλάκις εἰς τὸ καλώδιον τοῦ ἀνυψουμένου ἀετοῦ προστίθεται δεύτερος τοιοῦτος συγκρατούμενος ὑφ' ἑνὸς καλωδίου χονδροτέρου, ἀναλόγως δὲ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ μήκους τοῦ ἐκτυλισσομένου μεταλλικοῦ σύρματος δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐν σειρᾷ τόσους ἀετοὺς ὅσοι ἀναγκαιοῦσι (εἰκ. 4).

Ὕψη ἐπιτευχθέντα διὰ τῶν ἀετῶν. Διὰ τῆς ἀνυψώσεως ἀετῶν ἐπετυγχάνετο τὸ πρῶτον ἐν Blue Hill τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τὸ ὕψος τῶν 2.483

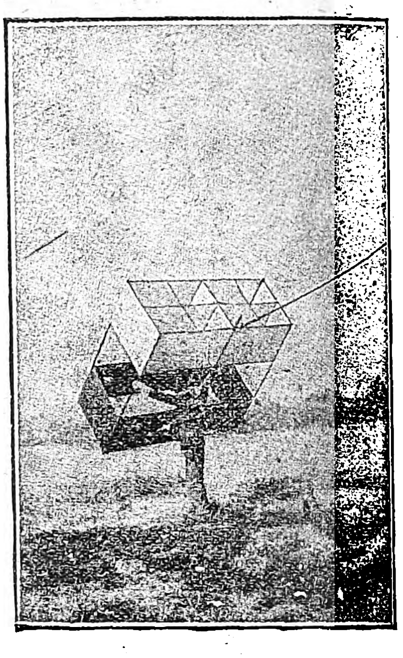

Εἰκ. 5.—Ἀετὸς τύπου Marnin εἰδικῶς ἐν Ἡν. Πολιτείαις χρησιμοποιούμενος.

μ. καὶ εἶτα τῷ 1900, ἐν τῷ ἰδίῳ ἱδρύματι, ἀνυψοῦτο *μετεωρογράφος* μέχρι τοῦ ὕψους τῶν 4.623 μ., ὑπὸ δὲ τοῦ Πρίγκηπος Ἀλβέρτου τοῦ Μονακὸ μέχρις ὕψους 4.600 μ. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος ἐν τῷ μετεωροσκοπείῳ τῶν Trappes, ὁ L. Teisserenc de Bort ἔφθανε τὸ ὕψος τῶν 5.200 μ. Τρία ἔτη βραδύτερον οἱ Γερμανοὶ ὑπῆρξαν εὐτυχέστεροι, ἐπιτυχόντες ἐν τῷ μετεωροσκοπείῳ τῆς Lindenberg ἀνύψωσιν μέχρι 6.250 μ. ἑνὸς συγκροτήματος ἀετῶν, ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων συνεκρατεῖτο ὑπὸ σύρ-

Εἰκ. 6.—Οἰκίσκος τροχαλίας ἀετοῦ.

ματος ὁλικοῦ μήκους ἄνω τῶν 10 χιλ. μέτρων. Τέλος ὀλίγον πρὸ τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἐπετυγχάνετο ἐν τῷ μετεωροσκοπείῳ τοῦ Mount Weather (Virginie) τῶν Ἡν. Πολιτειῶν τὸ ἀπολύτως μέχρι τοῦδε μέγιστον ὕψος τῶν 7.265 διὰ σύρματος ὁλικοῦ μήκους 13.750 μ. καὶ φέροντος κατὰ διάφορα διαστήματα περὶ τοὺς δέκα ἐν συνόλῳ ἀετούς (εἰκὼν 5).

Digitized by Google

Ἕλξις ἀετῶν καὶ ταχύτης ἀνέμου. Διὰ τῆς ἐξασκουμένης ἕλξεως ὑπὸ τοῦ ἀετοῦ ἐπὶ τοῦ ἄκρου τοῦ καλωδίου εἶναι δυνατὸν τῇ βοηθείᾳ πινάκων νὰ ληφθῇ ἡ ταχύτης τοῦ ἐπικρατοῦντος ἀνέμου,

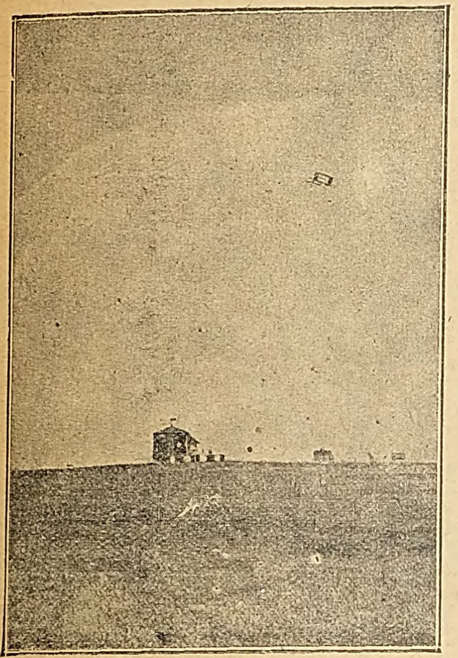

Εἰκ 7.—Ἀνύψωσις ἀετοῦ ἐν Ἀμερικῇ.

διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως δὲ συγχρόνως (ὅπως τοῦτο γίνεται ἔν τισι μετεωροσκοπείοις) καὶ τῆς μεθόδου τῶν πλοηγαεροστάτων νὰ ἀλληλοεξελέγχωνται αἱ ἐνδείξεις ἀμφοτέρων τῶν μεθόδων.

Οἱ ἀετοί, ὧν αἱ ἕλξεις δύνανται καὶ νὰ αὐτογράφωνται, παρέχουσιν οὐχὶ μόνον τὸν μέτριον ἄνεμον, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀκριβεῖς ἐνδείξεις ἐπὶ τῶν θυελλῶν καὶ τῶν πτώσεων τοῦ ἀνέμου. Ἐπὶ πλέον σημειοῦσι διὰ τρόπου σαφοῦς τὰς περιοχὰς τῶν ἀεροδινῶν (remous) καὶ τὰς ἀποτόμους μεταβολὰς τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου.

Τρόπος ἀνυψώσεως ἀετῶν. Διὰ τῆς προαναφερθείσης τροχαλίας μετὰ κινητῆρος, εὑρισκομένης συνήθως ἐντὸς εἰδικῶν οἰκίσκων (εἰκ. 6), ὁ τρόπος ἀνυψώσεως τῶν ἀετῶν κατέστη ἁπλούστατος. Εἶναι δυνατόν, διὰ ταχύτητος ἐκτυλίξεως σύρματος 15 μ. μήκους ἀνὰ δευτερόλεπτον, νὰ ἀνυψωθῇ ἀετός, καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ἀκόμη ἀπουσίας ἀνέμου. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἐκτυλιχθῇ καλώδιον 1500 μ. μήκους ἐπὶ ἐδάφους ἀναπεπταμένου καὶ εἶτα, διὰ τοποθετήσεως τοῦ ἀετοῦ ἔναντι τῆς τροχαλίας καὶ ταχείας περιτυλίξεως τοῦ καλωδίου, νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀνύψωσίς του· ἀλλὰ καὶ ἐν ἐλλείψει τροχαλίας, δι' αὐτοκινήτου κινουμένου μετὰ ταχύτητος καὶ ἕλκοντος τὸν ἀετὸν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνυψωθῇ οὗτος εἰς μεγάλα ὕψη (εἰκ. 7, 8, 9 10).

Ἄλλαι χρησιμοποιήσεις τῶν ἀετῶν. Οἱ ἀετοὶ πολλάκις, ἐκτὸς τοῦ μετεωρολογικοῦ ἔργου, χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐπανάληψιν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ πειράματος τοῦ Φραγκλίνου ἐπὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, διότι συχνὰ εἶναι ἀνάγκη, λόγῳ τῶν πτήσεων τῶν πηδαλιουχουμένων ἀεροστάτων, νὰ ἀναζητηθῇ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων στοιχείων, ἐὰν ὑπάρχῃ φορτίον ἠλεκτρισμοῦ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καί, εἰδικώτερον, ἐὰν νέφη ἀμφιβόλων ἀπόψεων εἶναι καταιγιδοφόρα ἢ μή. Οἱ ἀετοὶ χάρις εἰς τὴν χρῆσιν

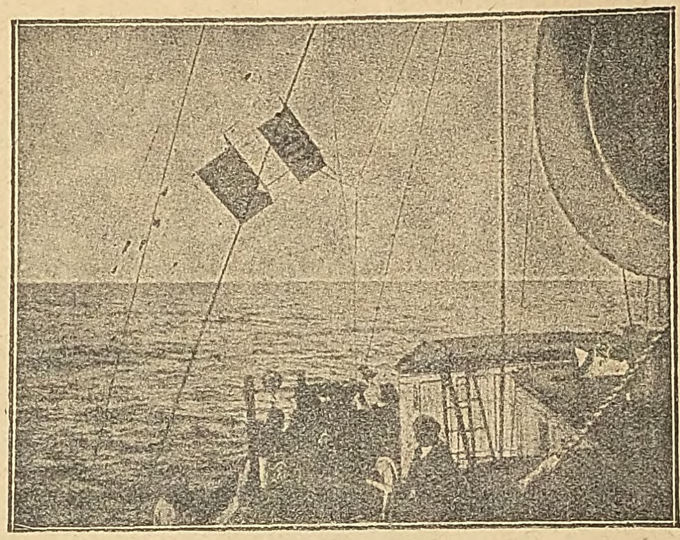

Εἰκ. 9.—Ἀνύψωσις ἀετοῦ ἀπὸ τοῦ καταστρώματος πλοίου.

τῶν μεταλλικῶν καλωδίων μᾶς ἐπιτρέπουσι νὰ ἐργασθῶμεν εὐκόλως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐρεύνης ταύτης, διότι τὸ καλώδιον διασχίζον τὰ στρώματα

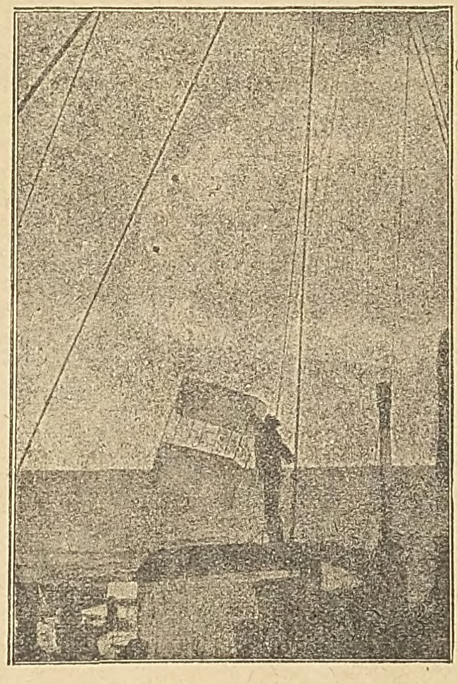

Εἰκ. 10 - Ἐπάνοδος ἀετοῦ ἐπὶ καταστρώματος πλοίου.

τοῦ ἀέρος φορτίζεται δι' ἠλεκτρισμοῦ, καὶ ἐὰν ἡ τροχαλία εἶναι μεμονωμένη ἠλεκτρικῶς (ὅπως αἱ τροχαλίαι ἐπὶ ἐλαστικῶν ἁμαξῶν), εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπόσπασις σπινθήρων ἐξ ἐπαφῆς. Ἐπίσης μία ἐκ τῶν πολλῶν ὑπηρεσιῶν ἃς προσφέρουσιν οἱ ἀετοὶ εἶναι καὶ ἡ χρησιμοποίησίς των ἐν τῇ ἀσυρμάτῳ τηλεγραφίᾳ, ὡς φορέων κεραιῶν.

Ἐν γένει οἱ ἀετοὶ προσέφεραν καὶ προσφέρουσι μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἐπιστήμην. Ὁ πρίγκιψ τοῦ Μονακὸ κατὰ τοὺς ἐπιστημονικούς του πλόας διὰ τῆς θαλαμηγοῦ «Πριγκίπισσα Ἀλίκη», τὰ ἀμερικανικὰ μετεωροσκοπεῖα ἐν Blue Hill καὶ Mount Weather, τὰ γερμανικὰ τῆς Lindenberg καὶ Γοττίγκης, τὰ γαλλικὰ τῶν Trappes καὶ Clermont-Ferrant, τὰ ἰταλικά, ὧν τὸ σπουδαιότερον τῆς Παβίας, ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα, ἐξήγαγον διὰ τοῦ μέσου τούτου τῶν ἀτμοσφαιροβολίσεων ἐπιστημονικὰς ἐνδείξεις μεγάλης ἀξίας.

ΒΟΛΙΔΑΕΡΟΣΤΑΤΑ (Ballons—Sondes). Ἡ ἰδέα τῶν βολιδαεροστάτων ὡς μεθόδου ἐρεύνης ἐν τῇ ἀερολογίᾳ ἐρρίφθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀεροναύτου Capazza καὶ ὑπὸ τοῦ Le Monier (1783), ἐπραγματοποιήθη δὲ τῷ 1892 ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου C. Renard καὶ ἰδίᾳ τῷ 1893 ὑπὸ τῶν Hermitte καὶ Besançon. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου ταύτης συγχρονίζεται μὲ τὴν σκέψιν περὶ ἀντικαταστάσεως τῶν παρατηρητῶν τῶν ἐλευθέρων ἀεροστάτων ὑπὸ αὐτογραφικῶν ὀργάνων καταγραφόντων αὐτομάτως τὰ διάφορα μετεωρολογικὰ στοιχεῖα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνυψώσεως.

Τὰ χρησιμοποιούμενα βολιδαερόστατα εἶναι σήμερον διαφόρων τύπων, ἐν εἴδει ἀεροπόρων σφαιρῶν, συνήθως ἐξ ἐλαστικοῦ, πεπληρωμένων δι' ὑδρογόνου.

Πρὸ τῶν πειραμάτων τῶν Hermitte καὶ Besançon οἱ ἀδελφοὶ Renard εἶχον ἀνυψώσει ἀπὸ τοῦ ἱδρύματος τῆς Aerostation Militaire ἐν Chalons-Meudon χάρτινά τινα ἀερόστατα βερνικωμένα, μικρᾶς ἀνυψωτικῆς δυνάμεως, ἥτις δὲν ἐπέτρεπε τὴν ἀνύψωσιν αὐτογραφικῶν ὀργάνων λίαν εὐπαθῶν· ἐξ ἄλλου οἱ βαρογράφοι δὲν εἶχον λάβει τότε τὸν βαθμὸν τῆς σημερινῆς των ἐξελίξεως. Τὰ χάρτινα ταῦτα ἀερόστατα ἐπληροῦντο τελείως, ἔφθανον δὲ ταχύτατα τὸ τελικὸν ὕψος, ὁπότε αὐτόματος διάταξις ἀπορρίψεως ἕρματος προσηρμοσμένη ἐπ' αὐτῶν ἐπέτρεπε τὴν περαιτέρω ἀνύψωσίν των.

Μεταξὺ τῶν ἀτμοσφαιροβολίσεων τῶν γενομένων διὰ χαρτίνων βολιδαεροστάτων ἀναφέρονται αἱ γενόμεναι ἐν Ρωσίᾳ κατὰ τὸ 1901 ὑπὸ τοῦ A. Quervain τῇ ὑποδείξει τοῦ τότε διευθυντοῦ τοῦ μετεωροσκοπείου τῶν Trappes, τοῦ Léon Teisserenc de Bort. Τὰ μειονεκτήματα ὅμως τῶν χαρτίνων βολιδαεροστάτων δὲν ἤργησαν νὰ καταστῶσιν ἀντιληπτά, οὕτω δὲ ἐπηκολούθησαν πειράματα δι' ἀεροστάτων ἐκ μεμβράνης καὶ εἶτα ἐκ μετάξης. Ταῦτα ἔφερον ἐπιστόμιον, δι' οὗ ἠδύνατο ἡ ἐσωτερικὴ πίεσις τοῦ ἀερίου νὰ ἰσορροπηθῇ πρὸς τὴν ἔξωθι ἐπιφερομένην, ἠδύναντο δὲ ν' ἀνέλθωσιν εἰς μεγάλα ὕψη ἄνευ κινδύνου διαρρήξεως καὶ κατήρχοντο βραδέως μετὰ τῶν ὀργάνων ὅταν ἡ ποσότης τοῦ ἀερίου ἢ τοῦ ὑδρογόνου δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ διατηρήσῃ ταῦτα ἐν τῷ ἀέρι.

Τὸ πρῶτον ἀερόστατον ἐφωδιασμένον δι' αὐτογραφικῶν ὀργάνων, ὅπερ οἱ Hermitte καὶ Besançon ἀνύψωσαν ἐκ Παρισίων τῷ 1892 καὶ ὅπερ ἀπετελεῖτο ἐκ μεμβράνης, ἀνῆλθε μόνον μέχρις ὕψους 1200 μ. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀρχή, τὰ πειράματα κατόπιν ἐπολλαπλασιάσθησαν καὶ αἱ ἐπιτυχίαι ἦσαν ἀπροσδόκητοι. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1893 οἱ ἴδιοι ἐπετύγχανον ὕψος 15000 μ. καὶ ἐλάμβανον θερμοκρασίαν 51^0 C κάτωθεν τοῦ μηδενός. Τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου τοῦ ἑπομένου ἔτους ἐσημείωσαν ὕψος 15500 μ. καὶ θερμοκρασίαν 70^0 C κάτωθεν τοῦ μηδενός.

Ἕτερον ἀερόστατον ἐκ μετάξης, ὄγκου 400 κυβ. μ., φέρον πολυάριθμα ὄργανα ἀνήρχετο τὴν 13ην Μαΐου 1897 μέχρι τοῦ ὕψους 17000 μ., ἐνῷ βραδύτερον ἕτερον ἐπετύγχανε τὸ τῶν 20000 μ.

Ἀερόστατα Asmann. Κατόπιν τῶν ἐξόχων ἀποτελεσμάτων τῶν ἐπιτευχθέντων διὰ τῶν ἀεροστάτων τούτων ἡ χρησιμοποίησίς των ἀνεπτύχθη ταχύτατα καὶ εἰς τὸν Asmann ἔλαχεν ἡ τύχη νὰ ἐπιβάλῃ ἐν ἔτει 1902 τὴν προτίμησιν τῶν ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεος ἀεροστάτων ἀντὶ τῶν ἐκ μετάξης ἢ χαρτίνων τοιούτων. Ὁ Asmann ἐπενόησεν ἀερόστατον ἐξ ἐλαστικοῦ, οὗτινος τὸ ἐπιστόμιον ἦτο κλειστὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνυψώσεως, καὶ εἶχε διάμετρον δύο μέτρων περίπου ὅταν ἦτο πλῆρες (εἰκ. 11). Ἡ διάμετρος αὕτη καθίστατο 5-6 μ. ὅταν τὸ ἐντὸς ἀέριον διεστέλλετο εἰς τὰ

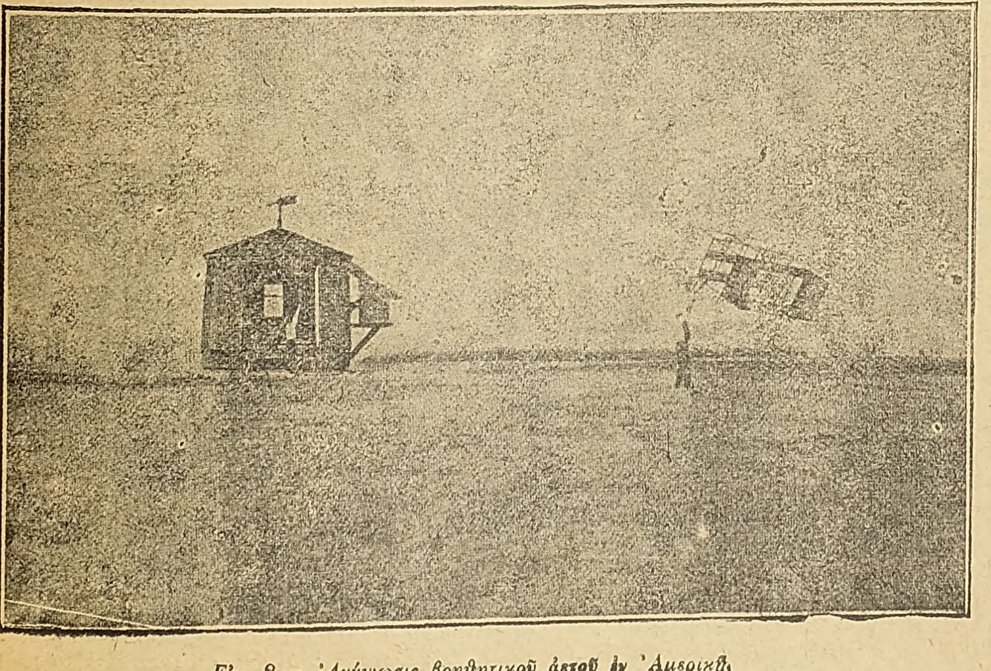

Εἰκ. 8.— Ἀνύψωσις βοηθητικοῦ ἀετοῦ ἐν Ἀμερικῇ

Digitized by Google

ἀνώτερα ὕψη, τοῦ πάχους τοῦ περικαλύμματος ἀναγομένου τότε μέχρις ἑκατοστῶν τινων τοῦ χιλιοστομέτρου.

Τὰ αὐτογραφικὰ ὄργανα ἦσαν προσηρμοσμένα ἐπὶ τοῦ ἀεροστάτου τῇ βοηθείᾳ καλωδίου, εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ἀλεξίπτωτον λαμβάνον τὴν θολοειδῆ μορφὴν τοῦ ἀεροστάτου. Ἓν τῶν κυρίων πλεονεκτημάτων τῶν ἀεροστάτων Asmann, ἦτο ὅτι, τοῦ ὄγκου αὐξανομένου σὺν τῇ ἀνυψώσει, ἡ ἀνυψωτικὴ ταχύτης παραμένει σχεδὸν σταθερὰ μέχρι τῆς ζώνης διαρρήξεως, ὁπότε ἄρχεται ἡ πτῶσις, ἀλλὰ τὰ ὄργανα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἀλεξιπτώτου κατέρχονται μετὰ ταχύτητος σταθερᾶς.

Ἐπιτευχθέντα ὕψη. Τὰ ἀερόστατα Asmann ἔφθασαν εἰς ὕψη πολὺ μεγαλύτερα ἐκείνων τῶν ἀνοικτῶν ἀεροστάτων, δὲν διαρρήγνυνται δὲ συνήθως, παρὰ μόνον εἰς τὸ σημεῖον τῶν 17-18000 μ. ὕψους, ἑνὸς ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἀνελθόντος μέχρι 28000 μ. Ἀερόστατον τοῦ τύπου τούτου, ἀφεθὲν ἐκ τῆς μεγάλης λίμνης Victoria (1908), ἀπεκάλυψεν εἰς ὕψος 19500 μ. θερμοκρασίαν 84° κάτωθεν τοῦ μηδενός.

Πλεῖστα ἐξ ἐκείνων ἅτινα ἀνυψώθησαν ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μονακὸ διῆλθον τὰ 20000 μ., ὁ δὲ T. de Bort ἐπετύγχανεν ἐν Trappes τὸν Αὔγουστον 1907 τὸ ὕψος τῶν 28000 μ.

Ἐν ἔτει 1907, ἀερόστατον ἀφεθὲν ἐκ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ucele (Βέλγιον) ἔφθασε μέχρι 26000

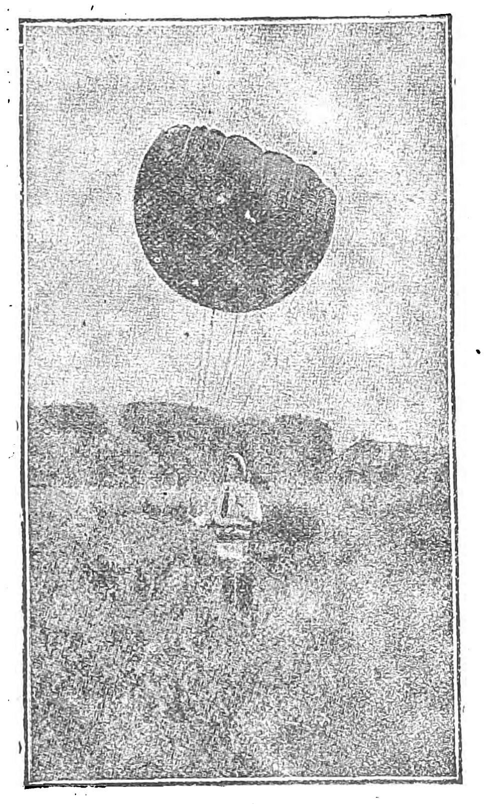

Εἰκ. 11.—Ἀερόστατον τύπου Asmann ἀνυψούμενον ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις.

μ., ἐνῷ τὴν 5ην Νοεμβρίου 1908 ἕτερον ἐκόμισε τὰς αὐτογραφικὰς συσκευὰς μέχρι τοῦ φανταστικοῦ ὕψους 29040 μ., ἀποκαλυφθείσης εἰς τὸ ὕψιστον τοῦτο σημεῖον πιέσεως ἑνὸς ἑκατοστομέτρου καὶ θερμοκρασίας 63° C κάτωθεν τοῦ μηδενός. Καὶ τέλος ἀερόστατον ἀφεθὲν ἐκ τοῦ Γεωφυσικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Παβίας τὴν 17ην Δεκεμβρίου 1912 ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Gamba ἔφθανεν εἰς τὸ ἀπολύτως μέγιστον τῶν μέχρι σήμερον ἐπιτευχθέντων ὑψῶν, τῶν 37700 μ.

Οὐδεὶς βεβαίως ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀερολογικῆς ἐπιστήμης εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ἐξάρῃ τὴν συμβολὴν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ταύτης τοῦ διασήμου Γάλλου μετεωρολόγου Léon Teisserenc de Bort, οὗτινος τὸ ὄνομα εἶναι λίαν στενῶς συνδεδεμένον μὲ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ κλάδου τούτου, ὅστις ἀφιέρωσεν ἀπὸ τῆς νεότητός του ὁλόκληρον τὴν ἐπιστημονικήν του ἱκανότητα, θυσιάσας χάριν τῆς ἐπιστήμης ταύτης ἅπασαν σχεδὸν τὴν περιουσίαν του, τὰ δὲ ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν του κατέταξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν πλέον διακεκριμένων μετεωρολόγων τῆς ἐποχῆς του.

Ὁ L. T. de Bort ἵδρυσεν ἐν Trappes μετεωροσκοπεῖον, ὅπερ κατέστη περίφημον διὰ τὴν τόλμην τῶν ἐπιστημονικῶν του ἐπιχειρήσεων καὶ τὴν ὀργάνωσιν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν μεθόδων τῆς σπουδῆς τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας. Μετέτρεψεν ἰχθυόπλοιόν τι εἰς πλωτὸν μετεωροσκοπεῖον, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Otaria» (εἰκὼν 12) ἐξετέλεσεν ἐν μέρει τῇ βοηθείᾳ τοῦ καθηγητοῦ Rotch ἐκτεταμένας ἐρεύνας ἐν Μεσογείῳ καὶ ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ. Ἐπίσης διωργάνωσε καὶ διηύθυνεν εἰδικὰς ἀποστολὰς διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας ἐν Δανίᾳ, Λαπλάνδῃ, ἐπὶ τοῦ Καττεγάτου καὶ τῆς Ζουϊδερσέης.

Αἱ ὑπὸ τοῦ L. T. de Bort πρόοδοι τῆς Δυναμικῆς μετεωρολογίας θὰ μείνωσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐπιστήμης ὡς ἀληθοῦς σημασίας ἱστορικοὶ σταθμοὶ τῆς παρούσης γενεᾶς.

Πτῶσις τῶν βολιδαεροστάτων. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν ἀφεθέντων καὶ ἐπανελθόντων εἰς τὸ ἔδαφος βολιδαεροστάτων, ἰδίᾳ ἄνωθεν ξηρᾶς, εἶναι ἁπλῆ· ὁ τρόπος ὅμως ἐπαφῆς τῶν ὀργάνων μετὰ τοῦ ἐδάφους εἶναι ὁ περισσότερον ἀπασχολήσας

Εἰκ. 12.—Πλήρωσις βολιδαεροστάτου ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς Otaria (1905-1907).

τοὺς περὶ τὰς ἐρεύνας ταύτας ἀσχοληθέντας καὶ ἀσχολουμένους ἐπιστήμονας. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀλεξιπτώτου Asmann ἐπιτρέπει ἐπαρκῶς τὴν ἀσφαλῆ πτῶσιν τούτων, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου ἐπενοήθησαν διάφορα ἄλλα συστήματα, ἓν τῶν ὁποίων, γενικευθὲν ἤδη εἰς τὰ κυριώτερα τῶν μετεωροσκοπείων, συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν δύο ἀεροστάτων ἐν σειρᾷ, ἐξ ὧν τὸ ἓν βοηθητικόν, ἔχον ἀνυψωτικὴν δύναμιν μικροτέραν τῆς τοῦ ἑτέρου, εἰς τρόπον ὥστε τοῦτο μεμονωμένον εἶναι ἀνίκανον νὰ ἀνυψώσῃ τὰ ὄργανα, τοποθετημένον κάτωθι τοῦ πρώτου καὶ ὀλιγώτερον πεπληρωμένον ὥστε νὰ μὴν ἐκρήγνυται. Ὅταν τὸ κύριον ἀερόστατον φθάσῃ εἰς τόσον ὕψος ὥστε νὰ διαρραγῇ, τὸ δεύτερον ἀνίκανον νὰ συγκρατήσῃ τὰ ὄργανα ἐν τῷ ἀέρι, ἱκανὸν ὅμως νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ταχύτητα τῆς πτώσεως αὐτῶν, ἐπιτρέπει εἰς τὰ ὄργανα νὰ ἐγγίσωσι τὸ ἔδαφος ἄνευ ἀποτόμου ἐπαφῆς. Τὸ μέρος τῆς πτώσεως εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογισθῇ διὰ θεοδολίχου, εἴτε νὰ παρατηρηθῇ μακρόθεν λόγῳ τοῦ ἐν αἰωρήσει συγκρατητικοῦ προστατευτικοῦ ἀεροστάτου.

Ἀνάλογος διάταξις χρησιμοποιεῖται καὶ κατὰ τὰς ἄνωθεν θαλάσσης γινομένας ἀτμοσφαιροβολίσεις, χρησιμοποιουμένου τοῦ ἑξᾶντος καὶ τῆς πυξίδος διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ σημείου ἐπαφῆς. Προκειμένου μάλιστα περὶ ἀτμοσφαιροβολίσεων ἄνωθεν θαλάσσης, ἦτο ἀπαραίτητος ἐπὶ πλέον ἡ ἐπινόησις ἀσφαλοῦς μέσου τὸ ὁποῖον θὰ ἐπροφύλασσε τὰ ὄργανα καὶ τὰς ἐνδείξεις αὐτῶν ἀπὸ τῆς εἰσροῆς ὕδατος. Διὰ τοῦτο ἡ ἀνωτέρω διάταξις, ἡ χρησιμοποιηθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μονακὸ καὶ ἥτις ὀφείλεται εἰς τὸν Hergesell, προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἐπιστήμην.

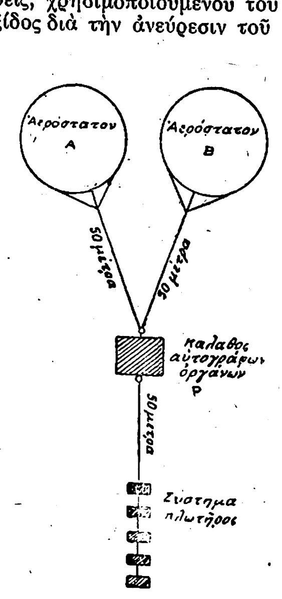

Εἰκ. 13.—Συζυγῆ ἀερόστατα.

Μέθοδος Hergesell. Ἂς παραστήσωμεν χάριν εὐκολίας διὰ A καὶ B τὰ δύο ἀερόστατα (εἰκ. 13) ἅτινα εἶναι ἐξ ἐλαστικοῦ καὶ ἔχουσι περίπου διάμετρον 2.50 μ. Ταῦτα τῇ βοηθείᾳ ἀκτινωτῶν λεπτῶν ἐλαφρῶν σχοινίων εἶναι προσηρμοσμένα ἕκαστον εἰς τὸ ἄκρον λίαν ἐλαφροῦ καλωδίου 50 μ. μήκους. Τὰ δύο καλώδια τῶν ἀεροστάτων ἑνούμενα ὑποβαστάζουσι κάλαθον P ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται τὰ αὐτογραφικὰ ὄργανα.

Τὸ φορτίον τοῦ καλάθου εἶναι ἐπηυξημένον καὶ κατὰ τὸ βάρος μιᾶς σειρᾶς κυτίων K, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτέθη ἕρμα ἐξ ἄμμου εἰς τρόπον ὥστε νὰ διατηρῆται ἡ πλοϊμότης των. Ὁ ὁρμαθὸς οὗτος ἀποτελεῖ ἐν τῷ ἀέρι τὸ λεγόμενον «νεκρὸν βάρος», ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ὕδατος θὰ καταστῇ τέλειος πλωτήρ.

Ἓν τῶν δύο ἀεροστάτων, ἔστω τὸ B, εἶναι περισσότερον τοῦ A πεπληρωμένον, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διαρραγῇ πρῶτον εἰς τὸ ἐπιθυμητὸν ὕψος. Τὸ ὕψος τοῦτο διαρρήξεως κανονίζεται μετὰ μεγάλης ἀκριβείας κατὰ τὴν πλήρωσιν πρὸ τῆς ἀνυψώσεως.

Αἱ ἀνυψωτικαὶ δυνάμεις τοῦ συστήματος τῶν ἀεροστάτων A καὶ B ἡνωμέναι ἐπαρκοῦσι διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ὀργάνων καὶ τοῦ ἕρματος, ἀλλ' ὅταν τὸ ἀερόστατον B διαρραγῇ, ἢ ἀποσπασθῇ, δι' ἑνὸς οἱουδήποτε τρόπου, ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις τοῦ ἐναπομείναντος A, ὅπερ ὀνομάζεται καὶ *δείκτης*, δὲν ἐπαρκεῖ νὰ συγκρατήσῃ τὸ σύστημα, διότι εἶναι τόση ὅση ἀρκεῖ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ὀργάνων μόνον, ἐνῷ τὸ B παρέχει τὸ συμπλήρωμα τῆς ἀπαιτητῆς ἀνυψωτικῆς δυνάμεως.

Τότε ἄρχεται ἡ πτῶσις, ἀλλ' ὁ πλωτὴρ-ἕρμα, ἐρχόμενος πρῶτος εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ὕδατος, ἐπιπλέει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τούτου καὶ ἀνακουφίζει δι' ὅλου τοῦ βάρους του τὸ φορτίον τὸ ὁποῖον βαστάζει τὸ ἀερόστατον A, δυνάμενον τότε νὰ συγκρατήσῃ τὸν κάλαθον τῶν ὀργάνων P ὑπεράνω τοῦ ὕδατος εἰς ὕψος ἴσον τῷ μήκει τοῦ καλωδίου

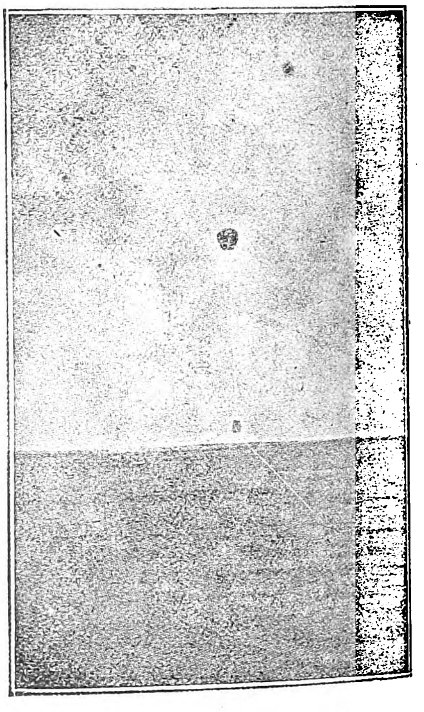

Εἰκ. 14.—Ὁ δείκτης ἀεροστάτου ἐπὶ τῆς θαλάσσης.

τοῦ συγκρατοῦντος τὸ ἕρμα. Τὰ ὄργανα τηροῦνται οὕτω μακρὰν τῆς ἐπιδράσεως τῶν κυμάτων, ἐνῷ τὸ ἀερόστατον ἐξακολουθεῖ αἰωρούμενον ἐν τῷ ἀέρι 100 μ. ἄνωθεν τοῦ ὕδατος, ὁρατὸν συγχρόνως μακρόθεν.

Ἡ ἰδία ἀνωτέρω μέθοδος Hergesell ἐχρησιμοποιήθη ἐν ἔτει 1907 ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τῆς θαλαμηγοῦ «Otaria» ὑπὸ τοῦ L. T. de Bort καθ' ἣν κατ' ἀρχάς, ἀντὶ τοῦ τρόπου τῆς διαρρήξεως τοῦ ἀεροστάτου, ἀπηλευθεροῦτο τοῦτο διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν κινήσεων ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ, ἀλλ' ἡ ἀτέλεια τῶν κινήσεων τούτων συνετέλει εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀποτυχιῶν, εἴτε λόγῳ ἐπιβραδύνσεως ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀεροστάτου, εἴτε ἐκ τῆς μὴ λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ, δι' ὃ καὶ ἡ μέθοδος αὕτη ἐγκατελείφθη, ἵνα χρησιμοποιηθῇ ἡ τῆς διαρρήξεως. Ἡ τελευταία αὕτη ἔδωκε λαμπρὰ ἀποτελέσματα, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐφαρμογήν της ἀπαιτοῦνται ἀερόστατα ἀρίστης κατασκευῆς.

Εἶναι δυνατὸν κατὰ τὰς ἀτμοσφαιροβολίσεις ταύτας νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ χάρτινον ἀερόστατον, ὡς βολίς, συγχρόνως μετὰ τοῦ ἐλαστικοῦ ἀεροστάτου, χρησιμεύοντος τοῦ τελευταίου ὡς δείκτου-πλωτῆρος. Καίτοι ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι οἰκονομικωτέρα ἐκείνης τῶν δύο ἐξ ἐλαστικοῦ ἀεροστάτων, ἐν τούτοις ἀπαιτεῖ τὴν χρησιμοποίησιν ὀργάνου ἀπελευθερώσεως, καθ' ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἀκριβῶς τὴν κανονικὴν διάρρηξιν τοῦ χαρτίνου ἀεροστάτου. Ἐξ ἄλλου αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνυψώσεως εἶναι μᾶλλον λεπταὶ διὰ χαρτίνων ἀεροστάτων παρὰ αἱ δι' ἀεροστάτων ἐξ ἐλαστικοῦ.

Ἀνεύρεσις τοῦ ἀεροστάτου. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸν ἀσφαλῆ τρόπον τῆς πτώσεως τῶν

Digitized by Google

ὀργάνων. Ἂς ἴδωμεν ἤδη πῶς θὰ ἐπανεύρωμεν τὸ ἀερόστατον, ὅπερ, ἀνυψωθὲν εἰς μέγα ὕψος, ἐξηφανίσθη ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἐρευνητοῦ, παρασυρθὲν ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων ρευμάτων.

Ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐν τούτῳ, χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τεχνικὰς λεπτομερείας, ἃς ἀνευρίσκει ὁ ἀναγνώστης εἰς εἰδικὰ πρὸς τοῦτο βιβλία, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ οἱ δίδοντες τὴν δρῶσαν δύναμιν, θετικὴν ἢ ἀρνητικήν, τοῦ ἀνυψουμένου συστήματος ὑπὸ τῶν δύο ἀεροστάτων, ἀντιστοιχοῦσιν εἰς καθοδικὰς ἢ ἀνοδικὰς ταχύτητας, τούτους δὲ δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν μετὰ μεγάλης προσεγγίσεως τῇ βοηθείᾳ τύπων εἰδικῶς ἐπινοηθέντων. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ἡ γνῶσις τοῦ διαρρεύσαντος χρόνου, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀφέθη τὸ ἀερόστατον ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἐπιτρέπει νὰ γνωρίσωμεν εἰς ἑκάστην χρονικὴν στιγμὴν τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται. Ἐὰν λοιπὸν παρατηρητὴς εὑρισκόμενος ἐπὶ τοῦ πλοίου μετρᾷ ἀνὰ ἑκάστην στιγμὴν τῇ βοηθείᾳ ἑξᾶντος (εἰκ. 15) τὴν γωνίαν α ἣν σχηματίζει μετὰ τοῦ ὁρίζοντος ἡ σκοπευτικὴ γραμμὴ τοῦ ἀεροστάτου, καθ' ἣν στιγμὴν ἕτερος παρατηρητὴς σημειοῖ, τῇ βοηθείᾳ Ἀζιμουθιακῆς πυξίδος, τὴν γωνίαν z ἣν σχηματίζει μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ κατακόρυφον ἐπίπεδον τὸ διὰ τοῦ ἀεροστάτου διερχόμενον, δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ὁσάκις ἐπιθυμοῦμεν τὴν ὁριζοντίαν προβολὴν β τοῦ συστήματος τῶν ἀεροστάτων Β δι' ἑνὸς λίαν στοιχειώδους τριγωνομετρικοῦ ὑπολογισμοῦ τῇ βοηθείᾳ τοῦ τύπου β=ν ἐφ. α, ἔνθα ν παριστᾷ τὸ ὕψος τοῦ ἀεροστάτου, γνωστὸν κατὰ προσέγγισιν ἐκ τῆς ἀνοδικῆς ταχύτητος τῆς ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς ἀνυψωτικῆς δυνάμεως.

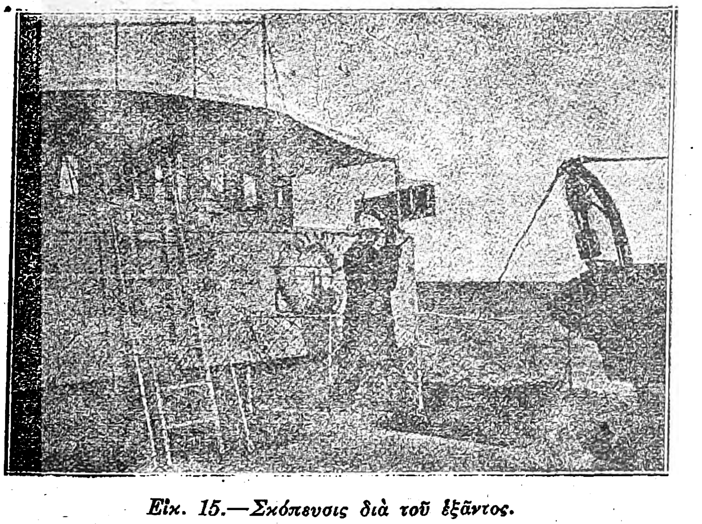

Εἰκ. 15.—Σκόπευσις διὰ τοῦ ἑξᾶντος.

Εἶναι ἄρα ἀπαραίτητον νὰ παρακολουθῶμεν, τῇ βοηθείᾳ ὀπτικῶν ὀργάνων, τὰ ἀερόστατα ὅσον τὸ δυνατὸν ἐπὶ μακρότερον χρόνον. Ὑπὸ καθαρὰν ἀτμόσφαιραν καὶ χάρις εἰς τὰς διαστάσεις των τὰς σχετικῶς μεγάλας, δὲν εἶναι σπάνιον νὰ τὰ διακρίνωμεν ἀκόμη μέχρις ὕψους 10000 μ. καὶ ἄνω, μέχρις ὅτου φθάσωμεν εἰς τὸ ὅριον εἰς ὃ δὲν εἶναι ὁρατὰ οὔτε τῇ βοηθείᾳ τῶν καλυτέρων πρισματικῶν διοπτρῶν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κατασκευάζομεν ἀμέσως διάγραμμα δίδον τὴν διεύθυνσιν ἣν ἠκολούθησε τὸ ἀερόστατον, τῇ βοηθείᾳ τῶν σημείων α, β, γ..., ἅτινα ἐλήφθησαν διὰ τῆς παρατηρήσεως (εἰκ. 16). Τὸ διάγραμμα τοῦτο δεικνύει πάντοτε ἕνα ὡρισμένον ἀριθμὸν μεταβο-

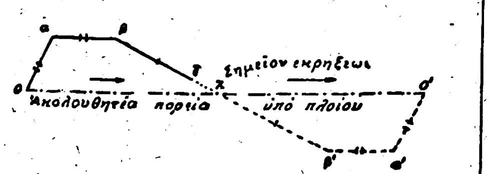

Εἰκ. 16.—Ἀναζήτησις βολιδαεροστάτων.

λῶν διευθύνσεως ὃν ὑπέστη τὸ ἀερόστστον λόγῳ τῶν ἐπικρατούντων ἀτμοσφαιρικῶν ρευμάτων.

Διὰ τῆς προεκτάσεως τοῦ τελευταίου στοιχείου τῆς καμπύλης α, β, γ, κατὰ ποσότητα γx ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὸ ὑποθετικὸν σημεῖον διαρρήξεως, ὅπερ ἡ πλήρωσις τοῦ ἀεροστάτου ὡς καὶ ἡ πεῖρα προγενεστέρων ἀνυψώσεων ἐπιτρέπει νὰ ὑπολογίσωμεν μὲ ἀρκετὴν προσέγγισιν, λαμβάνεται ἡ τεθλασμένη γραμμὴ ἥτις, ἐκτὸς τοῦ ὅτι μᾶς γνωρίζει τὴν θέσιν περίπου τοῦ σημείου πτώσεως, μᾶς παρέχει καὶ ἐνδείξεις ἐπὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου εἰς τὰ διάφορα ὕψη.

Ἔστω ὅτι Οαβγ εἶναι ἡ προβολὴ τῆς τροχιᾶς ἣν ἠκολούθησε τὸ σύστημα τῶν δύο ἀεροστάτων, τοῦ σημείου γ ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὴν τελευταίαν γενομένην παρατήρησιν. Ὁ τριγωνομετρικὸς ὑπολογισμὸς ἐπιτρέπει τὴν εὕρεσιν τοῦ σημείου x τῆς διαρρήξεως τοῦ ἀεροστάτου Β, τοῦ ὄντος συγχρόνως καὶ σημείου ἐνάρξεως τῆς καθόδου.

Τὸ ἀερόστατον Α πίπτον πρὸς τὴν θάλασσαν δύναται νὰ ἐπανυψῶται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς καθόδου του, ὑπὸ τῶν ἰδίων ρευμάτων ἅτινα τὸ ἀνύψωσαν. Τὰ ρεύματα ταῦτα τὸ μετακινοῦσι κατ' ἴσας ποσότητας ἀντιθέτων σημείων, διότι προηγουμένως ἀνήρχετο. Ἡ τεθλασμένη γραμμὴ ἡ ἐκ-

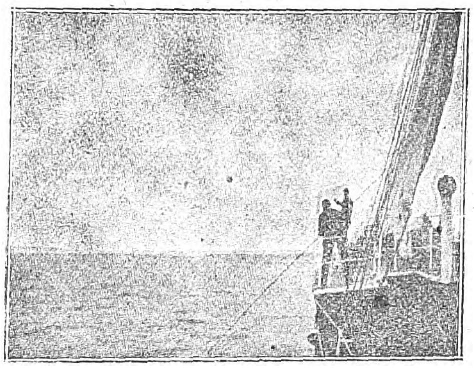

Εἰκ. 17 - Βολιδαερόστατον ἐν τῷ ὁρίζοντι.

προσωποῦσα τὴν προβολὴν τοῦ δρομολογίου κατὰ τὴν κάθοδον ὀφείλει νὰ εἶναι ὡς ἐκ τούτου συμμετρικὴ ἐκείνης, ἥτις ἐκπροσωπεῖ τὴν τροχιὰν κατὰ τὴν ἄνοδον, τοῦ σημείου x τῆς διαρρήξεως ὄντος τοῦ κέντρου συμμετρίας. Συνεπῶς προεκτείνοντες τὴν γx κατὰ μῆκος xβ' ἴσον τῷ xβ καὶ ἐκ τοῦ σημείου τούτου φέροντες τὰς εὐθείας β'α' καὶ α'0' ἴσας καὶ παραλλήλους ταῖς β α καὶ α 0, λαμβάνομεν τὸ σημεῖον 0' εἰς ὃ δέον νὰ εὑρεθῇ τὸ ἀερόστατον αἰχμάλωτον τοῦ συστήματος «πλωτὴρ-ἕρμα». Ἑπομένως ἡ 00' παριστᾷ τὴν ἀκολουθητέαν ὑπὸ τοῦ πλοίου πορείαν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τούτου.

Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι τοιαύτης βεβαιότητος, ὥστε σχεδὸν ἅπαντα τὰ ἀερόστατα τὰ ἀφεθέντα ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Μονακὸ ἄνωθι τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ ὧν τινὰ διῆλθον τὸ ὕψος τῶν 20.000 μ. ἐπανευρέθησαν.

Ἡ ἰδία ἀνωτέρω μέθοδος ἐφηρμόσθη καὶ ἐπὶ τῶν παρατηρήσεων ἐκ τῆς «Otarîa» (1907) ὑπὸ τοῦ L. Teiss. de Bort. Ὅταν τὸ πλοῖον εὑρίσκεται 7-8 μίλλια ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς πτώσεως, ὁ *δείκτης-ἀερόστατον* εἶναι ὁρατὸς καὶ τὸ πλοῖον κατευθύνεται πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, τοῦ ἀεροστάτου ἀνασυρομένου δι' εἰδικῆς ἁρπάγης φερούσης εἰς τὸ ὄκρον ἄγκιστρον ἀνοικτὸν εἰς τὸ ἄκρον (εἰκ. 17, 18, 19).

Σύγκρισις βολιδαεροστάτων καὶ ἀετῶν. Τὰ

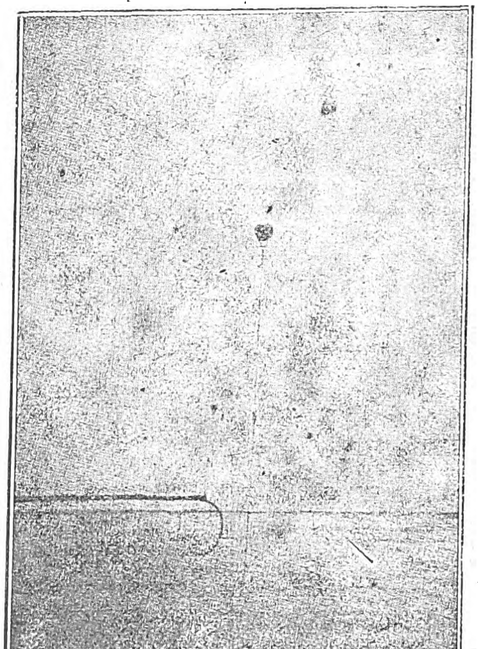

Εἰκ. 18. - Δείκτης ἀεροστάτου πρὸ τῆς ἀνελκύσεώς του.

βολιδαερόστατα ἐπέτρεψαν ἀκόμη νὰ λάβωμεν δείγματα ἀέρος καὶ ἐν γένει νὰ συλλεγῶσιν ἐνδείξεις ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαι ἐπὶ τῶν διαφόρων μετεωρολογικῶν στοιχείων τῶν ἀνωτέρων περιοχῶν τῆς ἀτμοσφαίρας, αἱ παρατηρήσεις ὅμως αὐτῶν εἶναι ὡρισμένης διαρκείας εἰς ἓν οἱονδήποτε ὕψος, ἐνῷ ἀντιθέτως οἱ ἀετοὶ διατηροῦντες ἐν τῷ διαστήματι σχετικήν τινα σταθερότητα καὶ διάρκειαν μεγάλην, — ὁ L. Teiss. de Bort διετήρησεν ἕνα ἐξ αὐτῶν κατὰ τὴν διάρκειαν ὁλοκλήρου εἰκοσιτετραώρου, — δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὰς ἐρεύνας ἐν δεδομένῳ ὕψει, σχετικῶς ὅμως χαμηλῷ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ διὰ τῶν βολιδαεροστάτων ἐπιτυγχανόμενα. Οὐχ ἧττον, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἕνεκα τοῦ μικροῦ σχετικῶς ὕψους μέχρι τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ ἐξιχθῶσιν αἱ δι' αὐτῶν παρατηρήσεις καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῶν πιθανοτήτων θραύσεως τοῦ συγκρατοῦντος αὐτοὺς καλωδίου, ὡς ἐπίσης καὶ ἐκ τοῦ κινδύνου τοῦ προερχομένου ἐκ τῶν διαμέσου αὐτῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων, ὅταν χρησιμοποιῶνται ἐν καιρῷ κακοκαιρίας, ἡ χρῆσις τῶν ἀετῶν εἶναι ἀρκετὰ περιωρισμένη σήμερον. Διὰ τὴν σπουδὴν τῶν λίαν ὑψηλῶν στρωμάτων προτιμᾶται ἡ χρῆσις τῶν βολιδαεροστάτων, διὰ δὲ τὴν τῶν κατωτέρων ἡ χρῆσις — ἰδίᾳ ὑπὸ τῆς ἀεροπορίας — τῶν πλοηγαεροστάτων καὶ μόνον ὅταν ταῦτα εἰσὶ δύσχρηστα, ἰδίᾳ κατὰ τὴν πνοὴν ἰσχυρῶν ἀνέμων (ἄνω τῶν 15 μ. κατὰ δευτερόλεπτον), χρησιμοποιοῦνται ἐξ ἀνάγκης οἱ ἀετοί.

Αἱ εἰκόνες 20 καὶ 21 δεικνύουσιν ἀνύψωσιν βολιδαεροστάτων ἀπὸ τοῦ καταστρώματος πλοίου καὶ ἐπιστροφὴν αὐτῶν.

ΔΕΣΜΙΑ ΑΕΡΟΣΤΑΤΑ (Ballons - Captifs, Captive - Balloons). Ὁ σκοπὸς τῶν δεσμίων ἀεροστάτων εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ ἐκεῖνον τῶν ἀετῶν, ἤτοι ἐπιτυγχάνεται δι' αὐτῶν ἡ *συνεχὴς* παρατήρησις τῶν στοιχείων τοῦ πάχους τῆς ἀτμοσφαίρας ὅπερ διασχίζουσι. Τὰ ἀερόστατα ταῦτα, ἅτινα ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος δύνανται νὰ φθάσωσι μέχρις ὕψους 4000 μ., παρέχουσιν ἐπίσης τὰς αὐτὰς ὑπηρεσίας, ἃς αἱ κορυφαὶ τῶν ὀρέων αἵτινες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-

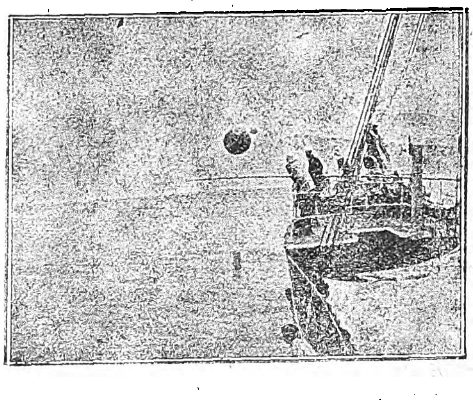

Εἰκ. 19.—Ἀνέλκυσις βολιδαεροστάτου.

στον δὲν εὑρίσκονται εἰς ὕψος ἀνώτερον τούτου. Ἀποδίδουσι μάλιστα, ὑφ' ὡρισμένην ἀναλογίαν, ὑπηρεσίας πληρεστέρας, διότι δι' αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ συχνὴ καὶ πλήρης ἔρευνα τῶν ἐνδιαμέσων στρωμάτων μεταξὺ τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ μεγίστου τούτου ὕψους τῆς ἀνυψώσεως.

Ὁ τρόπος οὗτος ἐρεύνης δίδει ἐνδείξεις ἐπὶ τῆς διανομῆς τῆς θερμοκρασίας, ὑγρασίας μετὰ τοῦ ὕψους, ὡς ἐπίσης καὶ δι' ἁπλῶν μέσων, συνεχεῖς παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου εἰς διάφορα ὕψη. Ἐπιτρέπει τὴν μελέτην τῶν στιγμιαίων ἀνέμων, δηλ. τῶν ἀποτόμων μεταβολῶν τῆς ταχύτητος καὶ τῆς διευθύνσεως αὐτῶν, τὴν σπουδὴν τῶν καθοδικῶν καὶ ἀνοδικῶν ρευμάτων καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ γηΐνου ἀναγλύφου ἐπὶ τοῦ ἀνέμου εἰς διάφορα ὕψη, παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς καθέτου διαφανείας, περὶ τῶν βαρομετρικῶν μεταβολῶν μετὰ τοῦ ὕψους κατὰ τὰς ἀέλλας (grains), περὶ τῆς γηΐνης ἀκτινοβολίας, τῆς ὑγρασίας, τῶν νεφῶν, τοῦ ὕψους καὶ πάχους αὐτῶν κ.τ.λ. Ἂν ἀναλογισθῇ τις ἐπιπροσθέτως ὅτι τὸ δέσμιον ἀερόστατον δύναται νὰ μετακινηθῇ ὁριζοντίως μετὰ μεγάλης εὐκολίας, καθίσταται πρόδηλον πόσον τὸ πεδίον τῆς δι' αὐτοῦ ἐρεύνης ἐκτείνεται περισσότερον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι τὸ δέσμιον ἀερόστατον ἀποτελεῖ τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα ἑνὸς μετεωρολογικοῦ σταθμοῦ. Δὲν ἀποτελεῖ διπλῆν χρῆσιν μετὰ τῶν βολιδαεροστάτων, διότι τὰ τελευταῖα ταῦτα παρέχουσι τὴν κάθετον μεταβολήν, οὕτως εἰπεῖν τὴν κάθετον βαθμίδα, τῶν στοχείων κατά τινα στιγμήν, ἐνῷ τὸ δέσμιον ἀερόστατον δίδει, ἐκτὸς τῶν μεταβολῶν τούτων, τὴν μεταβολὴν τῶν στοιχείων μετὰ τοῦ χρόνου ἐν ὡρισμένῳ ὕψει, ἤτοι ἐκπληροῖ ἔργον μετεωρολογικοῦ σταθμοῦ ὕψους.

Ὅταν ἡ πρόγνωσις τοῦ καιροῦ ἐξελιχθῇ ὡς αὐτοτελὴς ἐπιστήμη πρακτικῆς καὶ σημαντικῆς ἀξίας, τότε ὁ μετεωρολόγος θὰ ἀρύεται πληροφορίας ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πολυαρίθμους ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἑπομένως ἡ χρῆσις τοῦ δεσμίου ἀεροστάτου θὰ εἶναι δι' αὐτὸν ἀπαραίτητος.

Τὰ δέσμια ἀερόστατα δὲν παρέχουσιν ἐπὶ τοῦ

Digitized by Google

παρόντος βεβαιότητας ἐπὶ τῆς λήψεως πληροφοριῶν καθ' ὅλον τὸ ὕψος καὶ ὑφ' οἱονδήποτε καιρόν, ἀλλ' ἀποτελοῦσι λύσιν σχετικῶς ἁπλῆν τοῦ ζητήματος τῶν μονίμων ἀτμοσφαιροβολίσεων μέχρι 3—4 χιλ. μέτρων ὕψους. Λειτουργοῦντα εἴς τινας μετεωρ. σταθμοὺς δύνανται νὰ συμπληρῶσι τὸ δίκτυον τῶν σταθμῶν ὕψους οἱασδήποτε χώρας, ἐπιτρέποντα οὕτω τὴν σύνταξιν χαρτῶν καιροῦ εἰς διάφορα ὕψη. Ἐὰν προσθέσῃ τις εἰς τὰς ὑπηρεσίας ἃς δύνανται νὰ προσφέρωσι ταῦτα καὶ ἐκείνας ἃς πρόκειται νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, γίνεται φανερὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μετεωρολόγου, ὅπως χρησιμοποιήσῃ εὐθὺς ἀμέσως τὰ ἀποτελέσματα ἅτινα τίθενται ὑπ' αὐτῶν εἰς τὴν διάθεσίν του, παρὰ τὰς σημερινὰς τεχνικάς των ἀτελείας.

Ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως τὸ δέσμιον ἀερόστατον, ἵνα χρησιμοποιῆται σχεδὸν καθ' ἡμέραν, δέον νὰ πληροῖ τοὺς κάτωθι οὐσιώδεις ὅρους: νὰ διαθέτῃ ἀντοχὴν ἀπέναντι τοῦ ἀνέμου ταχύτητος μέχρις 25 μ. κατὰ δευτερόλεπτον, νὰ ἀνέρχηται μέχρι 4000 μ. ὕψους τοὐλάχιστον, βαστάζον τὸ βάρος χιλιογράμμων τινῶν τῶν ὀργάνων καὶ τὸ συγκρατητικὸν καλώδιον, αἱ δὲ μεταβολαὶ ἃς ὑφίσταται μετὰ τοῦ ὕψους καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν μεταλλαγῶν τοῦ ἀνέμου δέον νὰ ὦσιν ὅσον τὸ δυνατὸν ἀσθενεῖς. Ὁ χειρισμός του ἐξ ἄλλου δέον νὰ εἶναι τόσον ταχὺς καὶ εὔκολος, ὥστε νὰ μὴ ἀπαιτῇ προσωπικὸν πολυάριθμον (εἰκ. 22 καὶ 23), τὸ δὲ ἀδιαπέραστον τοῦ καλύμματός του νὰ εἶναι ἰσχυρόν, ὥστε νὰ μὴ ἀπαιτῇ μεγάλας ποσότητας ὑδρογόνου. Ἐκ τῶν συνθηκῶν τούτων ἡ δυσκολώτερον πληρουμένη, δύναταί τις εἰπεῖν, ἡ μόνη ἥτις καθιστᾷ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος δύσκολον, εἶναι ἡ ἔχουσα σχέσιν πρὸς τὸν ἄνεμον, ἥτις μᾶς ἀποκλείει τὴν συνεχῆ χρησιμοποίησιν τῶν σφαιρικῶν ἰδίᾳ δεσμίων ἀεροστάτων.

Μελέτη τῶν στοιχείων τῶν δεσμίων ἀεροστάτων. Ἂς λάβωμεν ὡς παράδειγμα ὑπολογισμοῦ τὰ δεδομένα ἑνὸς σφαιρικοῦ ἀεροστάτου, κατεσκευασμένου ἐξ ὑφάσματος καὶ δυναμένου νὰ ἀνυψωθῇ μέχρι 4000 μ. ὑπὸ ἄνεμον ποικίλλοντα ἀπὸ 0.25 μ. κατὰ δευτερόλεπτον καὶ μετ' ὀργάνων βάρους 1 Kg.

Ἔστω ὅτι παρὰ τὸ ἔδαφος ἡ μὲν θερμοκρασία εἶναι 10.0 C., ἡ δὲ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις 760 χ.μ. καὶ ἡ ἐλάττωσις τῆς θερμοκρασίας μετὰ τοῦ ὕψους 1º ἀνὰ 200 μ. Ἂν ὑπολογίσωμεν δυνάμει τῶν νόμων τῆς ἀερομηχανικῆς τὰ κυριώτερα στοιχεῖα ἑνὸς σφαιρικοῦ ἀεροστάτου συναρτήσει τοῦ ὄγκου V_0 κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνυψώσεως, τότε θὰ λάβωμεν τὸν κάτωθι πίνακα.

Στοιχεῖα ἀεροστάτου συναρτήσει ὄγκου:

Ὄγκος ἀεροστάτου παρὰ τὸ ἔδαφος (ὑπὸ 10° καὶ 760 χμ)	V_0
Ὄγκος εἰς ὕψος 4000 μ. (ὑπὸ —10° καὶ 461 χμ)	$1.53.V_0$
Ἐπιφάνεια ἀεροστάτου εἰς ὕψος 4000 μ.	$6.43V_0{}^{2}/_{3}$
Ἐπιφάνεια μεγίστου κύκλου τοῦ ἀ. εἰς ὕψος 4000μ.	$1.61V_0{}^{2}/_{3}$
Πίεσις ἀνέμου ταχύτητος v ἐπὶ τοῦ ἀεροστάτου εἰς ὕψος 4000 μ.	$0.03v^2V_0{}^{2}/_{3}$
Βάρος καλύμματος (250 γρ. κατὰ $μ^2$)	$1.61_1V_0{}^{2}/_{3}$

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα ἐφαρμοζόμενα χάριν παραδείγματος ἐπὶ τεσσάρων ἀεροστάτων διαφόρων ὄγκων, 5, 10, 50 καὶ 100 κυβικῶν μέτρων, παρέχουσι τὸν κάτωθι τελικὸν πίνακα:

Ἀριθμητικὰ ἀποτελέσματα:

Ὄγκος ἀεροστάτων παρὰ τὸ ἔδαφος ($μ^3$)	5	10	50	100
Ὄγκος εἰς ὕψος 4000 μ ($μ^3$)	7.7	15	76.6	153
Σταθερὰ ἀνυψωτικὴ δύναμις (Kg)	5.5	11	55	110
Βάρος τῶν ὀργάνων (Kg)	1.0	1.0	1.0	1.0
Βάρος τοῦ καλύμματος (Kg)	4.7	7.5	21.8	34.6
Ὁλικὸν βάρος (καλύμμ. + ὀργάνων) (Kg)	5.7	8.5	22.8	35.6
Ἀπομένουσα ἀνυψωτικὴ δύναμις	5.7	2.5	32.2	74.4

Δι' ἄνεμον ταχύτητος 10 μ. ἀνὰ 1δ:

Πίεσις ἀνέμου ἐπὶ τοῦ ἀεροστάτου εἰς ὕψος 4000 μ. (Kg)	9.4	14.9	43.6	69.2
Τάσις ἐπὶ τοῦ καλωδίου εἰς ὕψος 4000 μ. (Kg)	9.4	15.1	54.2	101.6
Μέση κλίσις πρὸς ὁρίζοντα εἰς μοίρας	9.4	10	36	47

Δι' ἄνεμον ταχύτητος 25 μ. ἀνὰ 1δ:

Πίεσις ἀνέμου ἐπὶ τοῦ ἀεροστάτου εἰς ὕψος 4000 μ. (Kg)	58.7	93.1	272.8	432.2
Τάσις ἐπὶ τοῦ καλωδίου εἰς ὕψος 4000 μ. (Kg)	58.7	93.2	274.2	438.6
Μέση κλίσις πρὸς ὁρίζοντα (εἰς μοιρ.)	58.7	2	7	10

Ἡ μελέτη τοῦ ἀνωτέρω πίνακος δεικνύει ὅτι ὑπὸ ἄνεμον 25 μ. κατὰ δευτερόλεπτον πάντα τὰ ἀερόστατα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ὅτι ὑπὸ ἄνεμον 10 μ. ἡ κλίσις τοῦ καλωδίου πρὸς τὸν ὁρίζοντα ἀποκλείει ἔτι περισσότερον τὴν χρῆσιν τῶν ἀεροστάτων τῶν ἐχόντων χωρητικότητα κατωτέραν τῶν 50 κυβ. μέτρων καὶ κατεσκευασμένων συμφώνως πρὸς τὰ προαναφερθέντα δεδομένα. Ὑπὸ τὴν δύναμιν ταύτην τοῦ ἀνέμου τὸ ἀερόστατον τῶν 50 κυβ. μ. θὰ ἦτο δεκτόν, ἐὰν κατεσκευάζετο ἐκ καλύμματος ἔχοντος τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ παραδεδεγμένου βάρους, ἤτοι τῶν 125 γραμμαρίων κατὰ τετρ. μέτρον.

Τὸ ἀερόστατον τῶν 100 κ. μ. οὗτινος ἡ διάμετρος εἶναι περὶ τὰ 6 μ. παρὰ τὸ ἔδαφος (ἀκριβῶς 5,76 μ.) λαμβάνει γωνίαν κλίσεως 47º ὑπὸ ἄνεμον 10 μ., ἥτις εἶναι σχετικῶς καλυτέρα. Ἡ ἀπομένουσα ἀνυψωτικὴ δύναμις ἣν δυνάμεθα νὰ διαθέσωμεν διὰ τὸ καλώδιον εἶναι 75 kg, ἡ δὲ ἕλξις εἰς τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς 100 kg. Τὸ βάρος τοῦτο τῶν 75 kg ἐπιτρέπει τὴν χρησιμοποίησιν καλωδίου μήκους 4500 - 5000 μ. καὶ τομῆς 2 χ.μ., ἀλλ' ἕνεκεν τῆς μικρᾶς ταύτης τομῆς, ἀπέναντι τῆς ἕλξεως τῶν 100 kg καὶ τῆς κλίσεως τοῦ καλωδίου, δὲν θὰ ἐπιτευχθῇ τελείως τὸ ὕψος τῶν 4000 μ. Ἕνεκα τούτου εἶναι ἀπαραίτητον νὰ διαθέτωμεν δύο καλώδια διαφόρου τομῆς, ἀφ' ἑνὸς ἓν τομῆς 2 - 3 χ.μ. διὰ τὰς ἡμέρας ἀσθενοῦς ἀνέμου (5 μ. κατὰ 1δ) καὶ ἕτερον τομῆς 4 - 5 χ.μ. διὰ τὰς ἡμέρας ἀνέμου μετρίου (10 μ. κατὰ 1δ περίπου). Διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἐπίσης ἐλαφροτέρου ὑφάσματος καὶ καλωδίου ἰσχυροτέρου καὶ ἐν γένει βελτιώσεως τῶν στοιχείων τοῦ ἀεροστάτου δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἀντιστοίχως αὔξησις τοῦ συντελεστοῦ στερεότητος τοῦ καλωδίου ἢ αὔξησις τοῦ ὕψους τῆς ἀνυψώσεως.

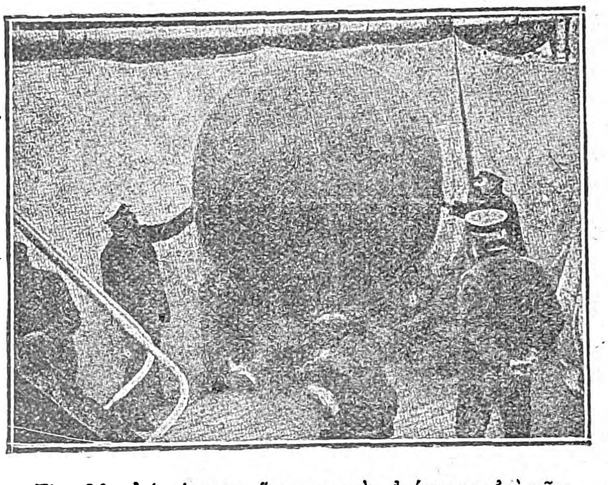

Εἰκ. 20.—Ἀερόστατον ἕτοιμον πρὸς ἀνύψωσιν ἐπὶ τῆς «Πριγκιπίσσης Ἀλίκης» τοῦ Πρίγκιπος τοῦ Μονακό.

Ἐκ τοῦ ἰδίου ἀνωτέρω πίνακος καταφαίνεται ἐπίσης ὅτι τὸ δέσμιον ἀερόστατον τῶν 5 κ. μ. ἐξ ὑφάσματος εἶναι ἀσθενές, τοῦ βάρους τοῦ καλύμματος ὄντος σχεδὸν ἴσου τῇ ὁλικῇ ἀνυψωτικῇ δυνάμει τοῦ ἀεροστάτου.

Προβάλλεται τὸ ἐρώτημα ἂν ἡ χρῆσις μικρῶν δεσμίων ἀεροστάτων ἐξ ἐλαστικοῦ δὲν θὰ ἦτο ἐπωφελεστέρα.

Ἀερόστατον 5 κ. μ. ἐξ ἐλαστικοῦ, ἔχον βάρος 2 kg καὶ ὑψοῦν ὄργανα βάρους 0.5 kg., θὰ διέθετε διὰ τὸ καλώδιον ὠφέλιμον ἀνυψωτικὴν δύναμιν 3 kg. Καλώδιον δὲ 4000 μ. μήκους, μεγίστου βάρους 3 kg. θὰ εἶναι διαμέτρου κατωτέρας τῶν 0.5 χ. μ. καὶ λίαν εὔθραυστον. Ἐν τούτοις κατὰ τὰς ἡμέρας νηνεμίας καὶ διὰ τὰς ἀτμοσφαιροβολίσεις βραχείας διαρκείας, τὰ μικρὰ ταῦτα ἀερόστατα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν. Ἀερόστατον δὲ 10 κ. μ. ἐξ ἐλαστικοῦ θὰ παρεῖχεν ἀποτελέσματα ἔτι καλύτερα. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἀπνοίας τὰ ἀερόστατα δύνανται νὰ ἐκτελέσωσι ταχείας ἀτμοσφαιροβολίσεις διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μικρῶν τροχαλιῶν κινουμένων δι' ἠλεκτροκινητῆρος.

Ἀεροστατοαετοί. Αἱ δυσμενεῖς συνθῆκαι ὑφ' ἃς λειτουργοῦσι τὰ σφαιρικὰ ἀερόστατα εἰς τὰς περιπτώσεις ἰσχυροῦ ἀνέμου προέρχονται ἐν μέρει λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ ἄνεμος ἐξασκεῖ ἐπὶ τοῦ ἀεροστάτου ὁριζοντίαν μόνον δύναμιν καὶ οὕτω κλίνει ἄνευ παραγωγῆς χρησίμου ἔργου. Διὰ τοῦτο κατὰ τὰς μετεωρολογικὰς ἀνυψώσεις, ὑπὸ ἀνέμους ἰσχυρούς, χρησιμοποιεῖται ἡ ἀρχὴ τῶν *Ἀεροστατοαετῶν* (Ballons-Cerfs - Volants, Kite - Balloons), οἵτινες ἐκ κατασκευῆς χρησιμοποιοῦσι τὴν δύναμιν τοῦ ἀνέμου πρὸς ἀνύψωσίν των. Ἡ ἀντίδρασις ἡ ὀφειλομένη εἰς τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος, δὲν εἶναι πλέον ὁριζοντία, συνεπῶς ἡ παρέκκλισις ἐλαττοῦται ὑπὸ μεγάλας ἀναλογίας. Τέλος τὸ εἶδος τῶν ἀεροστάτων τούτων λόγῳ τῆς παρουσίας τοῦ ὀπισθίου πτερώματος προσανατολίζεται κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ἀνέμου καὶ ἡ ἀντίστασις ἣν παρουσιάζει εἰς τὴν πίεσιν τοῦ ἀέρος ἔχει ὑπερβολικῶς ἐλαττωθῆ. Αἱ ἰδιότητές των αὗται, προστεθεῖσαι εἰς τὴν σημαντικὴν εὐστάθειαν ἣν κατέχουσι, συνετέλεσαν εἰς τὴν εὐρυτέραν χρησιμοποίησίν των ὑπὸ τῆς ἀερολογίας.

Κατωτέρω δίδομεν μερικὰς συντόμους λεπτομερείας ἐπὶ τῆς χρησιμοποιήσεως καὶ δὴ τῶν δοκιμῶν αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὸν πόλεμον ὑπὸ τῆς γαλλικῆς στρατιωτικῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας ἐπὶ ἀεροστατοαετῶν οἵτινες εὐρύτατα ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπ' αὐτῆς.

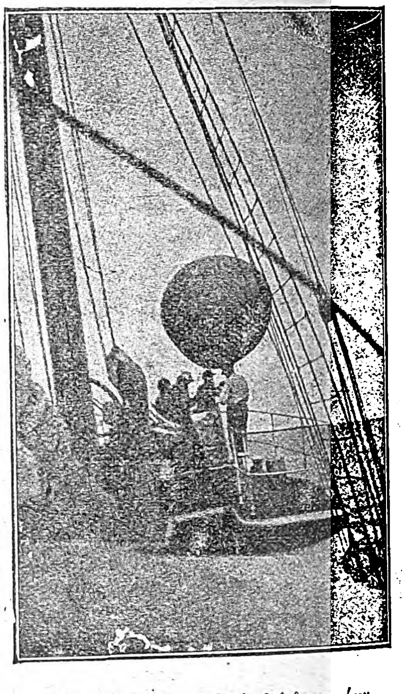

Εἰκ 21.—Ἐπιστροφὴ βολιδαεροστάτου.

Οἱ συνήθως ὑπὸ τῶν μετεωρολογικῶν ὑπηρεσιῶν χρησιμοποιούμενοι ἀεροστατοαετοὶ εἶναι ἀτρακτοειδοῦς μορφῆς ἐκ βαμβακεροῦ ἐλαστικοῦ ὑφάσματος, ὄγκου 160—180 κ. μ. καὶ ἐπιμηκύνσεως διπλασίας ἕως τριπλασίας τῆς διαμέτρου αὐτῶν. Οἱ ἀεροστατοαετοὶ φέρουσιν ὄπισθεν κατακόρυφον πτέρωμα (empennage) ὅπερ ἐπέχει θέσιν πηδαλίου τοποθετημένου στερεῶς εἰς τὸ κατὰ μῆκος ἐπίπεδον τοῦ ἀεροστάτου, ὡς καὶ παράπλευρα πτερώματα ἅτινα συντελοῦσιν εἰς τὴν εὐστάθειαν τοῦ ἀε-

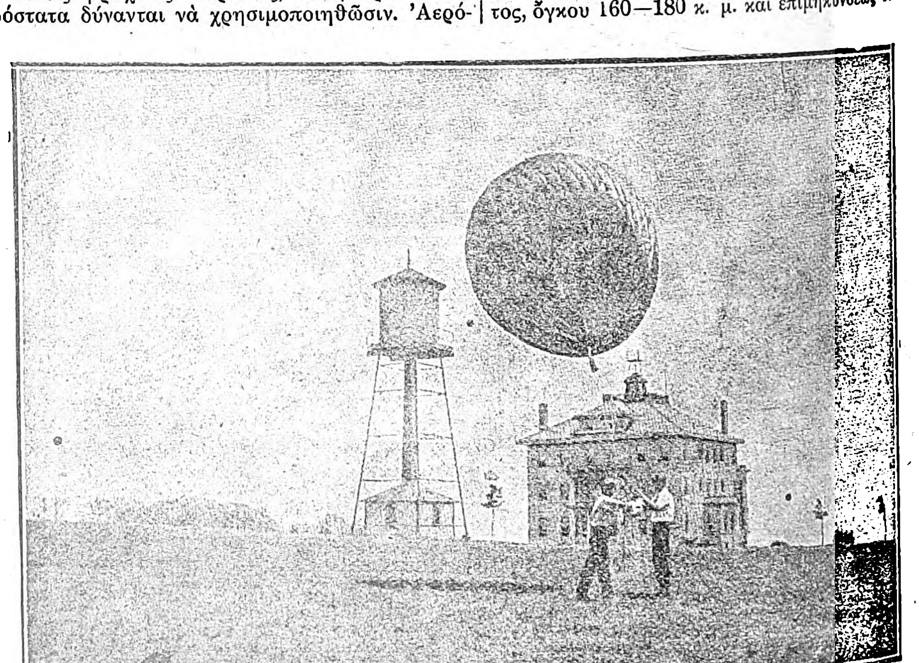

Εἰκ. 22.—Δέσμιον ἀερόστατον μικρῶν διαστάσεων ἀνυψούμενον ἐν ἀμερικανικῷ σταθμῷ.

Digitized by Google

ροστάτου, ὅπως τὰ πτερύγια διέδρου ἀετοῦ. Τὰ πτερώματα ταῦτα εἶναι ἐκ κοινοῦ ὑφάσματος, καὶ σχηματίζουσιν ἐξογκώσεις, αἵτινες πληροῦνται αὐτομάτως ὑπὸ τοῦ πνέοντος ἀνέμου, ὅταν προσβληθῇ τὸ ἀερόστατον ὑπὸ τούτου ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. Οὕτω τὰ προσαρτήματα δὲν περιέχουσιν εἰμὴ μόνον ἀέρα καὶ οὐχὶ ἀέριον, καὶ εἶναι τελείως ἀνε-

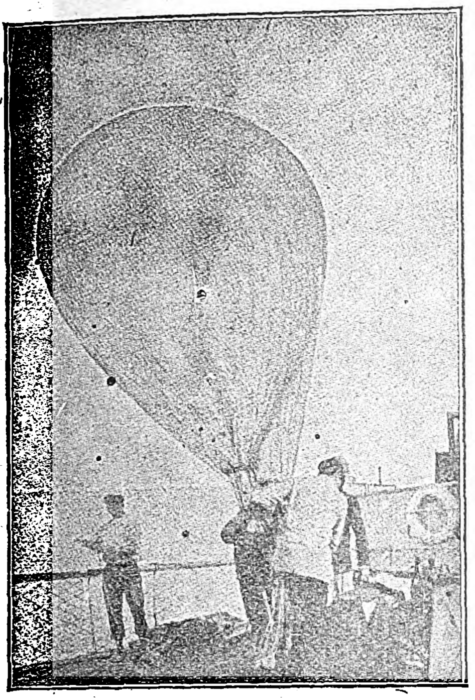

Εἰκ. 23.—Πλήρωσις δεσμίου ἀεροστάτου ἐπὶ ἀτμοπλοίου.

ξάρτητα τοῦ ἀεροστάτου, διότι ἁπλῶς φέρονται προσηρμοσμένα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας του. Ἡ ἀφαίρεσις τῶν πτερωμάτων παρουσιάζει τὸ ἀερόστατον ὡς στερεὸν ἐκ περιστροφῆς, οὗτινος ἡ μεγίστη τομὴ εὑρισκομένη εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος σκοπὸν ἔχει νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀντίστασιν λόγῳ τῆς πιέσεως τοῦ ἀέρος.

Οἱ ἀεροστατοαετοὶ κατατάσσονται εἰς δύο κατηγορίας, ἀφ' ἑνὸς εἰς τοὺς σταθεροῦ ὄγκου καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τοὺς σταθεροῦ βάρους.

Οἱ σταθεροῦ ὄγκου (εἰκ. 24) ἐφοδιάζονται δι' ἑνὸς ἀεροθαλάμου (ballonet) καὶ μιᾶς βαλβῖδος. Ὁ μικρὸς οὗτος ἀεροθάλαμος, χωριζόμενος τοῦ κυρίως ἀεροστάτου δι' ἑνὸς ἀδιαπεράστου διαφράγματος, ἐπικοινωνεῖ μετὰ τῶν κυλινδροειδῶν ἐξογκώσεων καὶ ἐξογκοῦται, ὅπως αὗται, διὰ τῆς πιέσεως τοῦ ἀέρος, συντελῶν οὕτως

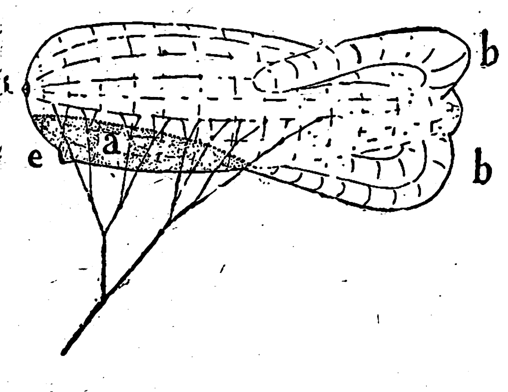

Εἰκ. 24.—Ἀεροστατοαετὸς σταθεροῦ ὄγκου.
a=ἀεροθάλαμος, b, b,=προσαρτήματα, e=εἴσοδος ἀέρος πρὸς πλήρωσιν ἀεροθαλάμων καὶ προσαρτημάτων, s=διηλεύς.

εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀκαμψίας τοῦ ἀεροστάτου. Ἡ βαλβίς, τοποθετημένη τελείως ἔμπροσθεν, ἔχει ῥυθμισθῇ διὰ πίεσιν ὡρισμένην, ἣν δὲν δυνάμεθα νὰ ὑπερβῶμεν κατὰ τὴν πλήρωσιν, ἀνοίγεται δ' αὕτη αὐτομάτως ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς λειτουργίας τοῦ διαφράγματος.

Τὸ ἀερόστατον σταθεροῦ ὄγκου, ἐν περιπτώσει θραύσεως τοῦ καλωδίου, ἀνέρχεται μέχρις ὡρισμένου ὕψους ὅπερ ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ ὑποβασταζομένου ὑπὸ τοῦ ἀεροστάτου κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διαρρήξεως (βάρος ἀεροστάτου, ὀργάνων, καλωδίου καὶ ἀερίου) καὶ δύναται νὰ τηρηθῇ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ ζώνῃ ταύτῃ τῆς ἰσορροπίας, παρασυρόμενον εἶτα ὑπὸ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν ῥευμάτων.

Οἱ ἀεροστατοαετοὶ σταθεροῦ βάρους ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἐξωτερικῶς, δὲν φέρουσιν ὅμως οὔτε μικρὰν σφαῖραν, οὔτε βαλβῖδα. Δι' ἑνὸς εὐφυοῦς συνδυασμοῦ, δύνανται νὰ αὐξηθῶσι κατ' ὄγκον, κατ' ἀναλογίαν ὑπολογισθεῖσαν ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὸ μέγιστον, διὰ τὸν τύπον τῶν ἀεροστάτων τούτων, καθωρισμένον ὕψος. Ἐὰν τὸ καλώδιον θραυσθῇ, τὸ ἀερόστατον ἐκρήγνυται εὐθὺς ὡς διέλθῃ τὴν ὁρικήν του ζώνην ὑπερπληρώσεως λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ὑφάσματος, καὶ ἐπαναπίπτει συνήθως πλησίον τοῦ σημείου ἀνυψώσεως.

Οἱ δύο οὗτοι τύποι τῶν ἀεροστατοαετῶν ἔχουσι τὰ χαρακτηριστικά των πλεονεκτήματα καὶ μειονεκτήματα. Οἱ διὰ βαλβῖδος, λόγῳ τῆς ἀρχῆς των ταύτης, ἀντιτάσσουσιν ἀκαμψίαν μεγαλυτέραν ἔναντι τῶν ἰσχυρῶν ἀνέμων. Ἡ κατασκευή των εἶναι ἐξ ἄλλου ἁπλουστέρα.

Ἓν τῶν οὐσιωδῶν πλεονεκτημάτων, ὅπερ παρέχει ἡ χρῆσις τῶν διασταλτῶν ἀεροστάτων εἶναι ἡ οἰκονομία ἐπὶ τοῦ ὑδρογόνου. Αἱ ἀπώλειαι ἀερίου ὀφείλονται εἰς τὸ εὐδιαπέραστον τοῦ καλύμματος καὶ ἐὰν τὸ ὕφασμα εἶναι καλῆς ποιότητος δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς ποσότητας ἀσημάντους. Ὁ τύπος τοῦ ἀεροστάτου τούτου καταργεῖ ἐξ ἄλλου καὶ τὴν χρῆσιν τῆς βαλβῖδος, αἰτίαν πολλάκις ἀτυχημάτων. Ἐν τέλει, ἐν περιπτώσει θραύσεως τοῦ καλωδίου πίπτουσι γενικῶς πλησίον τοῦ σημείου ἀνυψώσεως καὶ διὰ μιᾶς ἁπλῆς διατάξεως τὰ ὄργανα καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀερόστατον δύνανται νὰ ἐπανευρεθῶσιν ἐν καλῇ καταστάσει καὶ νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐκ νέου, π. χ. διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως διαφράγματος ἐκρήξεως διὰ τὸ ἀερόστατον καὶ ἐλαφροῦ ἀλεξιπτώτου διὰ τὰ ὄργανα.

Στέγασις. — Τὰ ἀερόστατα, ὅταν προορίζωνται διὰ συνεχεῖς ἀνυψώσεις ἐν τῇ αὐτῇ περιοχῇ, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ στεγάζωνται, πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν κακοκαιριῶν, εὐκολωτέραν συντήρησιν καὶ ἐπιδιόρθωσιν αὐτῶν.

Τὰ ἐν τῇ ἀερολογίᾳ συνήθως χρησιμοποιούμενα ἔχουσιν ἀναγκαστικῶς διαθέσιμον ἀνυψωτικὴν δύναμιν σχετικῶς ἀσθενῆ. Ἐπιβάρυνσις τυχαία, λόγῳ συμπυκνώσεως ὑδρατμῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός, πτώσις βροχῆς ἢ χιόνος δύνανται νὰ καταστήσωσι δύσκολον τὴν ἀνύψωσιν. Πρὸς τοῦτο ἐπενοήθησαν διαφόρων τύπων ὑπόστεγα ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐναποθέτουσι μετὰ προφυλάξεως τὰ ἀερόστατα ταῦτα. Ἡ εἰκ. 25 παριστᾷ ἓν τοιοῦτον ἐπινοηθὲν ὑπὸ τοῦ A. Baldit καὶ χρησιμοποιούμενον ὑπὸ τῆς γαλλικῆς στρατιωτικῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας. Ἐντὸς τοῦ ὑποστέγου δέον νὰ μὴ ὑπάρχῃ οἱαδήποτε αἰχμὴ ἢ ἄλλη προεξοχὴ δυναμένη νὰ προκαλέσῃ σχίσιμον τοῦ ἀεροστάτου. Τὸ ὑπόστεγον κλείεται συνήθως διὰ κινητῶν θυρῶν, ἢ θυροφύλλων ἐκ καροβοπάνου.

Ἐπίσης τὸ διαμέρισμα τοποθετήσεως τῶν βομβῶν ὑδρογόνου (εἰκ. 26) δέον νὰ εἶναι ἔξω καὶ πλησίον τοῦ ὑποστέγου τοῦ ἀεροστάτου, συνδεόμενον διὰ μονίμου ἀγωγοῦ μετ' αὐτοῦ, οἱ δὲ ἠλεκτρικοὶ ἀγωγοὶ καὶ λαμπτῆρες νὰ εὑρίσκωνται ἐξωτερικῶς τοῦ ὑποστέγου.

Γενικῶς τὸ στέγαστρον πρέπει νὰ εὑρίσκηται εἰς μέρος φυσικῶς προφυλασσόμενον, καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον προσανατολισμένον, ὥστε ἡ θύρα του νὰ ἀτενίζῃ πρὸς τὸ σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος ἐξ οὗ οἱ ἰσχυροὶ ἄνεμοι πνέουσι σπανιώτερον, ὁ δὲ πέριξ χῶρος νὰ εἶναι ἐπαρκῶς ἀναπεπταμένος καὶ ἐλεύθερος, ἵνα ἐπιτρέπῃ τὸν εὔκολον χειρισμὸν τοῦ ἀεροστάτου. Τὰ ἀερόστατα ὅταν προορίζωνται διὰ παρατηρήσεις βραχείας διαρκείας καὶ εἰς περιοχὴν ἥτις στερεῖται ὑποστέγου, ἐγκαθίστανται ἀναγκαστικῶς ἐν ὑπαίθρῳ, συμφώνως πρὸς τὰς χρησιμοποιουμένας συνήθως διὰ τὰ ἐν γένει ἀερόστατα μεθόδους. Αἱ εἰκ. 27 καὶ 28 παριστῶσι διάταξιν προσωρινῆς ἐγκαταστάσεως εἰς πεδίον ὑπήνεμον. Δοκοί τινες κοχλιωμέναι τοξοειδῶς, ἐφ' ὧν στερεοῦνται κλάδοι δένδρων συγκρατούμενοι διὰ σιδηρῶν συρμάτων, ἀποτελοῦσι τὴν ὅλην διάταξιν. Προκειμένου περὶ ἐγκαταστάσεως ἐντὸς δάσους εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἄκρου, ἡ χρησιμοποίησις λεπτοῦ ὑφάσματος γύρω τοῦ ἀερο-

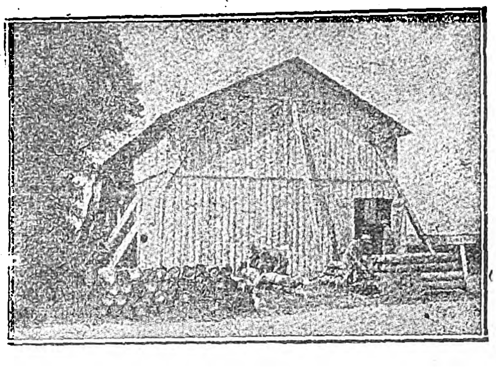

Εἰκ. 26.—Διαμέρισμα βομβῶν ὑδρογόνου.

στάτου ἔχει τὰ αὐτὰ πλεονεκτήματα. Εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ ἐλάττωσις τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου μετὰ τῆς αὐξήσεως τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ δάσους πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ. Κατὰ παρατηρήσεις γενομένας ἐν Γαλλίᾳ (Chalons) ὑπὸ τοῦ A. Baldit ἐντὸς μικροῦ δάσους, εὑρέθη ὅτι, ἐνῷ ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου ἔξω τῶν κρασπέδων τοῦ δάσους ἦτο 9 μ. κατὰ δευτερόλεπτον, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ εἰς ἀπόστασιν 50 μέτρων ἦτο 6 μ. ἀνὰ πᾶν δευτερόλεπτον, εἰς ἀπόστασιν 100 μ. ἔφθανεν εἰς τὴν τῶν 4 μ. καὶ εἰς ἀπόστασιν 150 μ. ἐδείκνυε 2. μ. κατὰ δευτερόλεπτον.

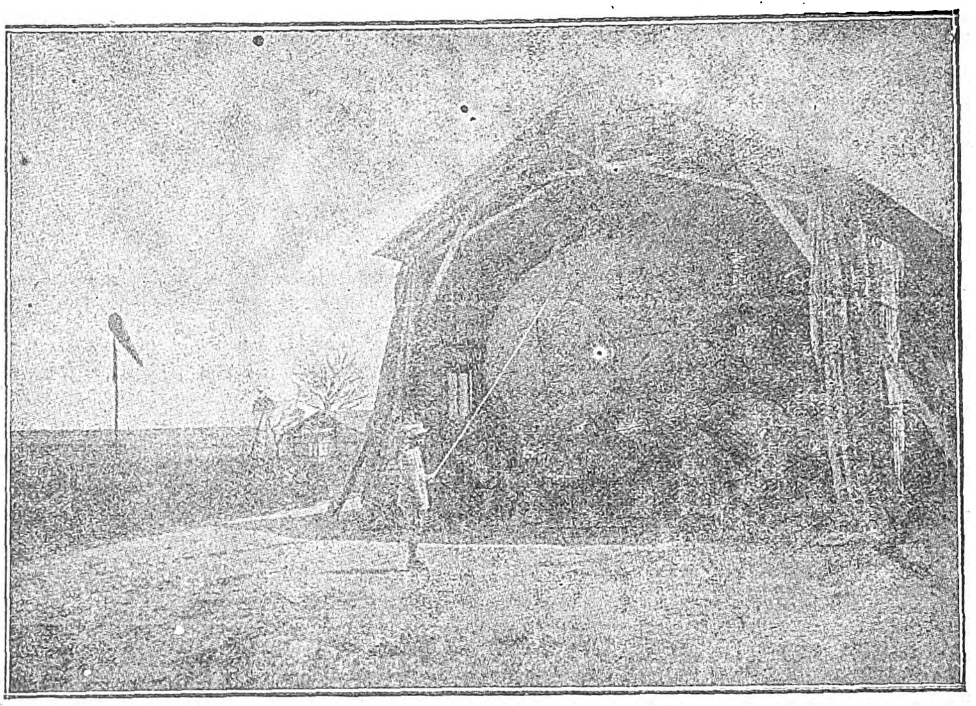

Εἰκ. 25.—Ὑπόστεγον δεσμίου ἀεροστάτου.

Χειρισμὸς καὶ ἀνύψωσις. Ὁ χειρισμὸς τῶν ἀεροστάτων τούτων δὲν παρουσιάζει καμμίαν δυσκολίαν, ἐπιτυγχάνεται δὲ ὑφ' ὅλας τὰς καιρικὰς συνθήκας τῇ βοηθείᾳ 6—8 ἀνδρῶν, ἀρκεῖ τὸ ἀερόστατον νὰ εἶναι τοποθετημένον οὕτως ὥστε τὸ

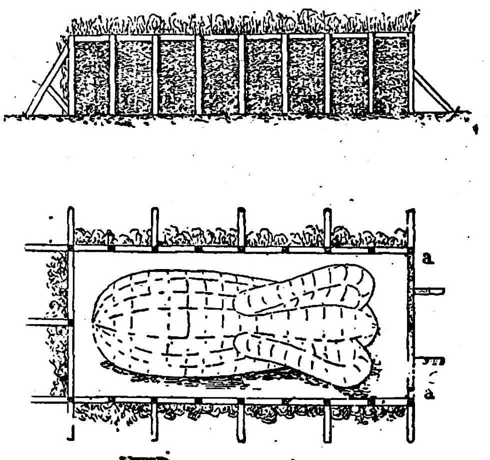

Εἰκ. 27-28—Προσωρινὴ στέγασις δεσμίων ἀεροστάτων
a=κινητὴ πλευρά, v=διεύθυνσις ὀργητιῶν ἀνέμων.

Digitized by Google

πρόσθιον μέρος καὶ ὁ ἄξων αὐτοῦ νὰ ἔχουν τὴν διεύθυνσιν τῆς φορᾶς τοῦ ἀνέμου (εἰκ. 29). Μικρὸς σωληνωτὸς ἐξ ὑφάσματος ἀνεμοδείκτης, οἷος χρησιμοποιεῖται ἐν τοῖς ἀεροδρομίοις, δύναται νὰ δεικνύῃ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου καὶ νὰ διευκολύνῃ τὸν χειρισμόν.

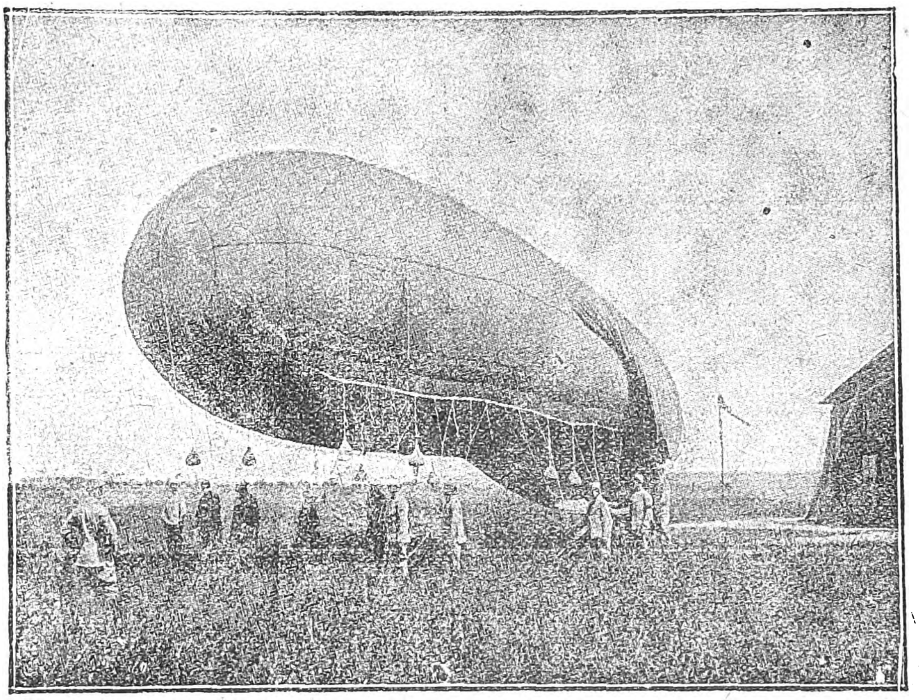

Εἰκ. 29.—Χειρισμὸς δεσμίου ἀεροστάτου.

Εἰς τὰς περιπτώσεις ἰσχυροῦ ἀνέμου λαμβάνεται πρόνοια, ὅπως ἐμφυσηθῇ ἀὴρ δι' ἀνεμιστῆρος ἐντὸς τῶν ἐξογκώσεων πρὸ τῆς ἐξόδου τοῦ ἀεροστάτου ἐκ τοῦ ὑποστέγου ἢ ἐκ τῆς ὑπαιθρίου προσωρινῆς ἐγκαταστάσεως. Ὅταν τὰ πτερώματα εἶναι πλήρη, τὸ ἀερόστατον ἀποτελεῖ ἓν εἶδος ὑπερμεγέθους φυσικοῦ ἀνεμοδείκτου, ὅστις προσανατολίζεται αὐτὸς οὗτος κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ἀνέμου.

Μετὰ τὴν προσαρμογήν του ἐπὶ τοῦ καλωδίου τὸ ἀερόστατον ἀφίνεται νὰ ἀνυψωθῇ κατὰ εἰκοσάδα μέτρων καὶ τηρεῖται εἰς τὸ ὕψος τοῦτο τῇ βοηθείᾳ δύο σχοινίων· οὕτω εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς κορυφῆς πυραμίδος, σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ καλωδίου καὶ τῶν δύο σχοινίων χειρισμοῦ, τηρεῖται ἀκίνητον. Τότε προσαρμόζονται κατὰ μῆκος τοῦ καλωδίου αἱ συσκευαὶ αἵτινες πρόκειται νὰ ἀνυψωθῶσιν. Ἀφίνεται εἶτα τὸ καλώδιον νὰ ἐκτυλιχθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ὑπὸ τὴν ἕλξιν τοῦ ἀεροστάτου καί, ἐὰν μὲν πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῶσι παρατηρήσεις εἰς διάφορα ὕψη ἢ νὰ τοποθετηθῶσιν ἕτερα ὄργανα διακόπτεται ἡ κίνησις τῆς τροχαλίας, ἄλλως συνεχίζεται αὕτη ἕως οὗ τὸ μῆκος τοῦ ἐκτυλιχθέντος καλωδίου ἀντιστοιχήσῃ εἰς τὸ καθορισθὲν ὕψος. Ἐπωφελοῦνται τῶν διακοπῶν τῆς κινήσεως πρὸς μέτρησιν τῆς τάσεως τοῦ καλωδίου καὶ τοποθέτησιν φλογῶν προωρισμένων νὰ καταστήσωσιν ὁρατὸν τὸ καλώδιον ἰδίᾳ κατὰ τὴν νύκτα, εἰς τοὺς ἐν πτήσει ἀεροπόρους. Εὐθὺς ὡς τὸ ἀερόστατον ἐπιτύχῃ τὸ μέγιστον αὐτοῦ ὕψος, δὲν ἀπαιτεῖ ἑτέραν ἐπίβλεψιν παρὰ μόνον τὴν ἐπὶ τῆς τάσεως τῆς ἐξασκουμένης ὑπὸ τοῦ καλωδίου.

Πάντα τὰ εἴδη τῶν τροχαλιῶν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὰ μετεωρολογικὰ ἀερόστατα: τροχαλίαι μόνιμοι, ἢ αὐτοκίνητοι διὰ βενζίνης, ἢ ἠλεκτρικαί, ἢ εἰδικοὶ τύποι τοιούτων διὰ δέσμια ἀερόστατα τοῦ στρατοῦ. Οὐχ ἧττον διὰ ν' ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὸν εἰδικὸν σκοπὸν τοῦ μετεωρολογικοῦ ἀεροστάτου πρέπει νὰ κανονίζωνται μερικαὶ λεπτομέρειαι, ὧν ἡ πρακτικὴ χρησιμότης ἀνεγνωρίσθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν παρατηρήσεων: Χρησιμοποίησις δύο τυμπάνων διὰ τὴν ὑποδοχὴν δύο καλωδίων διαφόρου διαμέτρου, αὐτόματος διέλευσις τοῦ καλωδίου διὰ λουτροῦ ἐξ ἐλαίου, χρῆσις δυναμογράφου τῆς ἕλξεως, ἑνὸς μετρητοῦ τοῦ μήκους τοῦ ἐκτυλισσομένου καλωδίου, τέλος μιᾶς συσκευῆς αὐτομάτου εἰδικῶς χαλαρωτικῆς τοῦ καλωδίου ὅταν ἡ ἰσχὺς τῆς τάσεως ὑπερβῇ ὅριόν τι, ὑπὸ τὴν αἰφνιδίαν ἐπίδρασιν ρευμάτων ἀνέμου.

Ἡ διάρκεια τῆς παραμονῆς τοῦ ἀεροστάτου ἐν τῷ ἀέρι ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς ἐκ τοῦ γεωμετρικοῦ σχήματος καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς κατανομῆς τῶν βαρῶν καὶ τοῦ κανονισμοῦ τῶν προσαρμογῶν μετὰ τοῦ καλωδίου. Πάντα ταῦτα εἶναι ζητήματα πείρας.

Σύγκρισις βολιδαεροστάτων καὶ δεσμίων ἀεροστάτων. Προκαλεῖ ἔκπληξιν βεβαίως τὸ ὅτι πρὸς ἀνύψωσιν μετεωρολογικῶν ὀργάνων, βάρους συνολικοῦ λίαν ἀσθενοῦς, ἀπαιτεῖται ἡ χρησιμοποίησις δεσμίων ἀεροστάτων διαστάσεων σχετικῶς σημαντικῶν, πολύπλοκος χειρισμός, συντήρησις διὰ πολυαρίθμου προσωπικοῦ ἐξ εἰδικῶν κτλ., ἐνῷ τὰ βολιδαερόστατα ὄγκου 3 κ. μ. ἀνέρχονται συνήθως μέχρι 20.000 μ. ὕψους, φέροντα βάρος ὀργάνων 1 kg, ἤτοι τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ ἰδίου των βάρους. Ὁ παραλληλισμὸς οὗτος δεικνύει τὴν διαφορὰν ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν.

Διὰ τὸ δέσμιον ἀερόστατον οἱ οὐσιώδεις συντελεσταὶ οὓς δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψει εἶναι ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου καὶ τὸ ἐπιτυγχανόμενον ὕψος.

Ἡ ἐπιφερομένη πίεσις ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἶναι ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος αὐτοῦ, καὶ λαμβάνει ταχέως τιμὰς σημαντικάς. Ἡ πίεσις αὕτη αὐξάνει βραδύτερον τοῦ κύβου τοῦ ἀεροστάτου, τοῦ βάρους τοῦ καλύμματος καὶ τοῦ βάρους τοῦ καλωδίου. Ἐὰν λοιπὸν ἐκφρασθῶσι πάντα τὰ στοιχεῖα τοῦ δεσμίου ἀεροστάτου,—πίεσις, βάρος καλύμματος, καλωδίου κτλ.—συναρτήσει τοῦ ὄγκου του, θὰ εὑρεθῇ ὅτι εἶναι ἀπαραίτητοι αἱ μεγάλαι διαστάσεις διὰ νὰ ἱκανοποιηθῶσιν αἱ συνθῆκαι τοῦ προβλήματος. Τὰ δεδομένα τῆς κατασκευῆς βελτιοῦνται ἐπὶ πλέον, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ὑφάσματος ἢ καλωδίου ἐλαφροτέρου διὰ τὴν αὐτὴν ἀντίστασιν.

Παρὰ τὰς προσφερομένας ὑπηρεσίας ὑπὸ τῶν

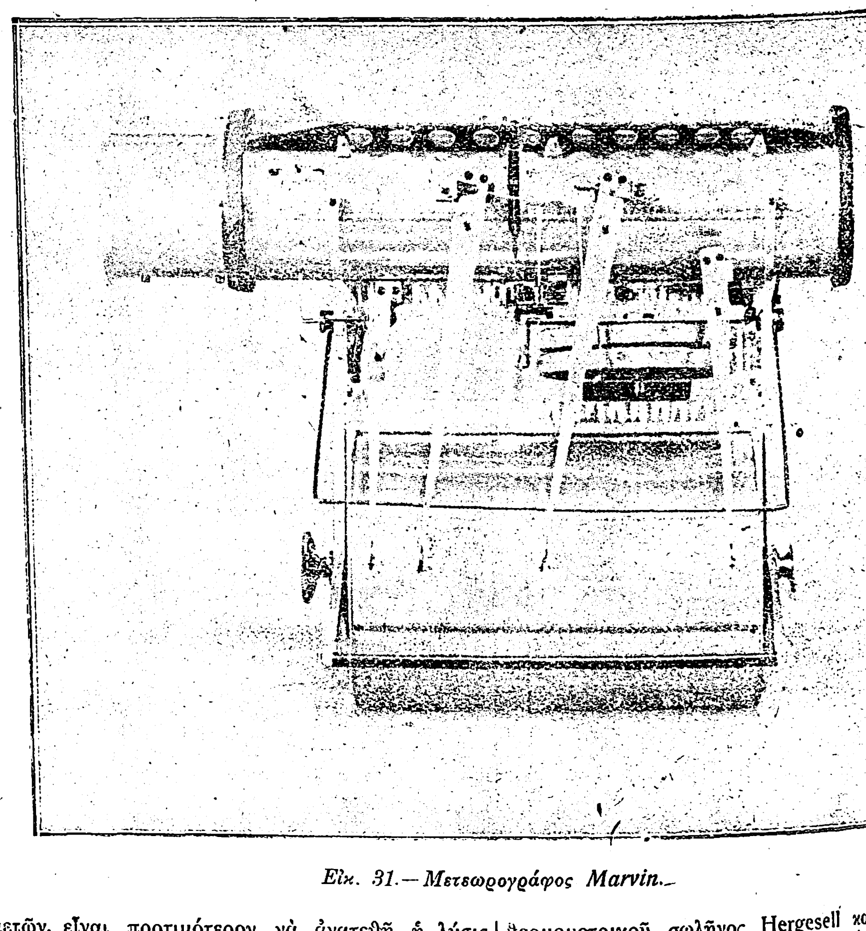

Εἰκ. 31.—Μετεωρογράφος Marvin.

ἀετῶν, εἶναι προτιμότερον νὰ ἀνατεθῇ ἡ λύσις τῶν συνεχῶν ἀτμοσφαιροβολίσεων εἰς τὴν τελειοποίησιν τῶν δεσμίων ἀεροστάτων, ὧν ἡ τεχνικὴ ὄψις τεραστίως ἐξειλίχθη κατὰ τὸν πόλεμον.

Κατανεμημένα καὶ προσηρτημένα εἰς ἐπαρχιακοὺς μετεωρολογικοὺς σταθμοὺς τὰ δέσμια ἀερόστατα ἀποτελοῦσι δίκτυον συνεχοῦς παρατηρήσεως, δυναμένης νὰ προσφέρῃ μεγάλας ὑπηρεσίας ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ καὶ ἰδίᾳ εἰς τὴν πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ.

Δὲν ἀποκλείεται ἐν τούτοις τὸ δυνατὸν τῆς πρακτικῆς χρησιμοποιήσεως, ἡμέραν τινὰ ἐν τῷ μέλλοντι, ἄλλων συσκευῶν, στηριζομένων ἐπὶ ἄλλης διαφόρου ἀρχῆς, ὡς εἶναι ἡ τῶν ἑλικοπτέρων.

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΟΒΟΛΙΣΕΩΝ. Πολλάκις κατὰ τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν ἀνεφέραμεν περὶ ὀργάνων, ἅτινα προορίζονται νὰ δεικνύωσι τὰς μεταβολὰς τῶν διαφόρων μετεωρολογικῶν στοιχείων μετὰ τοῦ ὕψους. Ὅπως αἱ μέχρι τοῦδε ἐκτεθεῖσαι συσκευαὶ ἐρεύνης ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς προόδου, οὕτω καὶ αἱ πρόοδοι αἱ πραγματοποιηθεῖσαι εἰς τὸ ἐπίπεδον ἐπινοήσεως καὶ ἐξελίξεως διαφόρων ὀργάνων, ἰδίᾳ αὐτογραφικῶν, ὑπῆρξαν ἀξιοσημείωτοι. Αἱ τελειοποιήσεις τῶν ὀργάνων ἦσαν οἱ κύριοι συντελεσταὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν ἐρευνῶν τούτων. Σήμερον εἴμεθα μακρὰν πλέον τῶν ἀτέχνων συσκευῶν τῶν χρησιμοποιηθεισῶν κατὰ τὰς πρώτας ἀτμοσφαιροβολίσεις, διότι ἤδη, ἀπὸ εἰκοσαετίας καὶ πλέον, ἡ ἐξέλιξις τῆς βιομηχανίας τῶν αὐτογραφικῶν ὀργάνων ἐπετέλεσεν ἁλματικὰς προόδους. Οἱ ἐλαφροὶ μεταλλικοὶ βαρογράφοι, οἱ θερμομετρικοὶ σωλῆνες τοῦ Bourdon, καὶ οἱ ὑγρογράφοι διὰ τριχὸς τοῦ Richard, ἐχρησιμοποιήθησαν τεραστίως εἰς τοὺς ἀετοὺς καὶ τὰ ἀερόστατα. Τὰ ὄργανα ταῦτα κατέγραφον μάλιστα τὰς ἐνδείξεις τῶν τῇ βοηθείᾳ μοχλῶν καὶ μεταλλικῶν γραφίδων ἐπὶ αἰθαλωμένου χάρτου περιτετυλιγμένου γύρωθεν περιστρέπτου ὡρολογιακοῦ τυμπάνου, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ κατὰ τὰς ἀνυψώσεις ἀετῶν ἐν Blue-Hill, Μασσαχουσέτῃ τῶν Ἡν. Πολιτειῶν, συγχρόνως μετά τινος μετεωρογράφου, ἐπινοηθέντος ὑπὸ τοῦ Fergusson, φέροντος ἀνεμόμετρον χρησιμοποιηθὲν καὶ ὑπὸ τῶν Hermitte καὶ Besançon κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1893-1898 ἀνυψώσεις βολιδαεροστάτων.

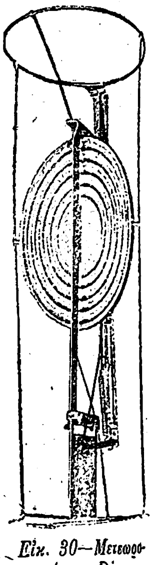

Εἰκ. 30—Μετεωρογράφος Dines.

Τὰ κατὰ τὰς πρώτας ἐρεύνας διὰ βολιδαεροστάτων χρησιμοποιηθέντα ὄργανα ἀπετελοῦντο κυρίως ἐξ ἑνὸς βαρομετρικοῦ σωλῆνος Bourdon, ἐξ ἑνὸς διμεταλλικοῦ θερμομέτρου συστήματος Teisserenc de Bort μὴ ἐπηρεαζομένου ὑπὸ τιναγμῶν, ἐξ ἑνὸς θερμομετρικοῦ σωλῆνος Hergesell καὶ ἐξ ἑνὸς [ὑ]γρογράφου. Τὰ δὲ λειτουργοῦντα μέρη τῶν ὀρ[γ]άνων ἦσαν ἐγκεκλεισμένα ἐντὸς σωλῆνος ἐξαρτή[σ]εως. Ἀνάλογα ὄργανα εἶχον ἐπινοηθῆ κατὰ τὴν [χ]ρησιμοποίησιν ἀετῶν.

Τὰ ἐν χρήσει κατὰ καιροὺς αὐτογραφικὰ ὄργανα

Digitized by Google

ἦσαν ἐπινοήσεις τῶν: L. Teisserenc de Bort, R. Asmann, H. Hergesell, W. Dines, Ch. Marvin, Fergusson καὶ I. Richard. Ἐκ τούτων εἰδικῶς ἐπὶ τῶν ἀετῶν ἠσχολήθησαν οἱ Richard, Marvin, Hergesell καὶ Dines, οἱ δὲ λοιποὶ ἐπὶ τῶν ἀεροστάτων.

Μετεωρογράφοι. Ἐκ τῶν ὀργάνων ὅμως τῶν χρησιμοποιουμένων' κατὰ τὰς ἀτμοσφαιροβολίσεις ἐξέχουσαν θέσιν κατέχουσιν οἱ πρὸς τοῦτο ἐπινοηθέντες «*μετεωρογράφοι*», οἵτινες εἶναι συνδυασμοὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολύπλοκοι αὐτογραφικῶν μετεωρολογικῶν ὀργάνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται οἱ μετεωρογράφοι συστήματος Dines καὶ Marvin.

Ὁ μετεωρογράφος Dines (εἰκ. 30) εἶναι εἷς βαροθερμογράφος πρὸς μέτρησιν τῆς ἀτμ. πιέσεως καὶ τῆς θερμοκρασίας, ἀποτελεῖται δὲ ἐξ ἑνὸς μεταλλικοῦ βαρομέτρου καὶ ἑνὸς διμεταλλικοῦ θερμομέτρου. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ μερικῶς κενοῦ ἀνεροϊδοῦς βαρομέτρου ἀπεδείχθη λυσιτελεστέρα τοῦ τελείως κενοῦ τοιούτου, ὡς δίδοντος μεγαλητέραν θερμομετρικὴν κλίμακα καὶ παρέχοντος βαρόγραμμα κεχαραγμένον ὑπὸ δύο σκληρῶν χαλυβδίνων αἰχμῶν ἐπί τινος μικροῦ τεμαχίου μεταλλικοῦ ἐλάσματος ἐπιχαλκωθέντος. Ἡ κλῖμαξ τῆς βαθμολογίας εἶναι πολὺ ἀσθενής, ἀλλὰ τὰ ἴχνη ἀναγινώσκονται τῇ βοηθείᾳ μικροῦ φακοῦ. Ὡς πρὸς τὸ βάρος, ὁ βαρύτερος μετεωρογράφος εἶχε βάρος 100 γραμμαρίων.

Σήμερον οἱ μετεωρογράφοι ἐπιτρέπουσι τὴν αὐτογράφησιν τῆς ἀτμοσφ. πιέσεως, τῆς θερμοκρασίας, τῆς ὑγρασίας καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου. Ἓν τοιοῦτον ὄργανον, ἔχον βάρος 1 ½ Kg., ὀφείλεται εἰς τὸν Charles Marvin, διευθυντὴν τῆς Ἀμερικανικῆς Μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας, καὶ χρησιμοποιεῖται κατὰ τὰς δι' ἀετῶν ἐρεύνας (εἰκ. 31).

Ἐν ἀρχῇ ἑκάστης ἀνυψώσεως ὁ μετεωρογράφος κρατεῖται ἐπὶ ¼—½ ὥρ. εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἐδάφους πρὸς καταγραφὴν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως παρὰ τὸ ἔδαφος. Εἶτα ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἄκρου καλωδίου τινὸς 15 - 20 μ. μήκους καὶ προσηρμοσμένου εἰς τὴν ἕνωσιν τῶν καλωδίων συνήθως δύο ἀετῶν. Κατὰ τὴν ἀνύψωσιν διακόπτεται ἡ ἐκτύλιξις τοῦ συγκρατητικοῦ καλωδίου ἀνὰ 300, 600, 1000, 1500, καὶ 2000 μ. καὶ εἶτα ἀνὰ 2000 μ., αἱ διακοπαὶ δ' αὗται ἐπιτρέπουσιν εἰς τὰ ὄργανα νὰ καταγράψωσι τὰς ἐνδείξεις των, χωρὶς αὗται νὰ ὦσιν ἐσφαλμέναι λόγῳ τῆς ἐκτυλίξεως τοῦ καλωδίου.

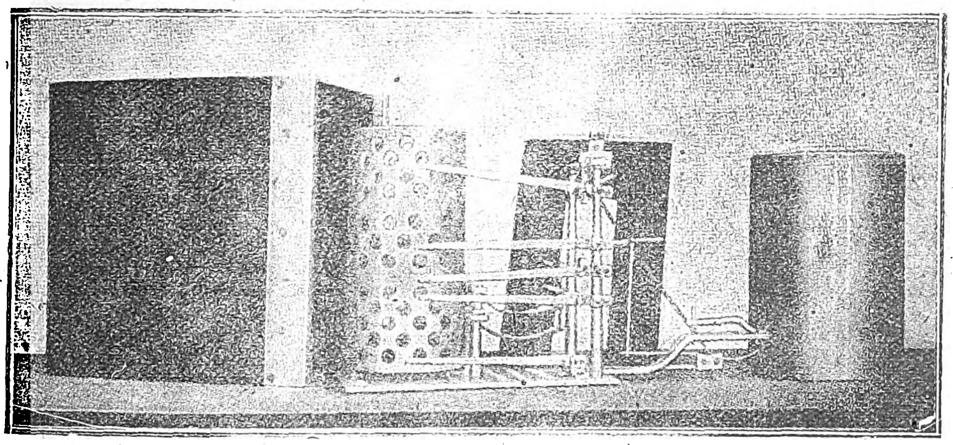

Εἰκ. 32.—Μετεωρογράφος Teisserenc de Bort.

Τὰ αὐτογραφικὰ ὄργανα τῶν ἀτμοσφαιροβολίσεων ἅτινα χρησιμοποιοῦνται σήμερον ὑπὸ τῶν πλείστων εὐρωπαϊκῶν μετεωροσκοπείων ὀφείλονται εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Richard (Paris, 25 Rue Melingue). Ὁ ἀρχικὸς μετεωρογράφος Richard κατεσκευάσθη συμφώνως ταῖς ὑποδείξεσι τοῦ L. Teisserende Bort (εἰκ. 32) καὶ ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς μεταλλικοῦ βαρομέτρου, δύο θερμομέτρων διὰ διαστολῆς ὑγροῦ καὶ ἐξ ἑνὸς ὑγρομέτρου διὰ τριχός. Ἡ καταγραφὴ τῶν ἐνδείξεων ἐγίνετο ἐπὶ φύλλου λίαν λεπτοῦ ἀργιλίου αἰθαλωθέντος καὶ περιτετυλιγμένου ἐπὶ τοῦ κυλίνδρου ὅστις ἦτο διάτρητος, ἵνα ἔχῃ μικρότερον βάρος. Αἱ ἐνδείξεις ἐχαράσσοντο ὑπὸ πέντε γραφίδων, τῆς κατωτάτης οὔσης γραφίδος τοῦ μηδενός. Τὸ σύνολον τοῦ ὀργάνου ἐνεκλείετο ἐντὸς κυτίου ἐκ φελλοῦ καὶ ἀνηρτᾶτο, εἴτε ἀπὸ τοῦ συγκρατητικοῦ καλωδίου τῶν ἀετῶν, εἴτε ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ καλωδίου τοῦ σχηματιζομένου διὰ τῆς συνενώσεως τῶν συγκρατήρων τοῦ ἀεροστάτου.

Εἰς τοὺς μετεωρογράφους δὲν γίνεται χρῆσις συνήθους, δι' αὐτογραφικά, μελάνης, καθ' ὅσον αὕτη πήγνυται συνεπείᾳ τῶν χαμηλῶν θερμοκρασιῶν τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας.

Σήμερον κατασκευάζονται ὑπὸ τῶν καταστημάτων Richard διάφοροι τύποι μετεωρογράφων, ὧν μεγάλης σπουδαιότητος εἶναι ὁ *βαροθερμοϋγροανεμογράφος* (εἰκ. 33) ὅστις φέρει ἐπὶ πλέον τῶν διατάξεων τῶν μετεωρογράφων καὶ ἀνεμομετρικὸν μύλον διὰ τὴν αὐτογράφησιν τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου εἰς τὰ ἀνώτερα ὕψη. Ἡ καταγραφὴ τῶν ἐνδείξεων γίνεται οὐχὶ ἐπὶ ἐλάσματος ἀργιλίου, ἀλλ' ἐπὶ εἰδικοῦ χάρτου, τὸ δὲ ὅλον ὄργανον ἔχει βάρος 1 ½ Kg.

Ἕτερος τύπος εἶναι ὁ *βαροθερμογράφος*, ἤτοι συνδυασμὸς βαρογράφου καὶ θερμογράφου, οὗτινος αἱ ἐνδείξεις καταγράφονται ὑπὸ δύο γραφίδων ἐφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυλίνδρου μέχρι ὕψους 5000 μ. καὶ αἱ θερμοκρασίαι ποικίλλουσι μεταξὺ —85° καὶ +40° C. Αἱ διαστάσεις του εἶναι περίπου 28×20×11 ἑκ., τὸ δὲ βάρος του ποικίλλει μεταξὺ 880 γραμμαρίων καὶ 1 Kg.

Ἐπίσης κατεσκεύασαν μετεωρογράφους τύπου θερμοϋγρογράφου καὶ τελευταίως *βαροθερμοϋγρογράφου* (εἰκ. 34). Ὁ τύπος οὗτος ἐχρησιμοποιήθη πολλάκις ὑπὸ τοῦ Rotch διευθυντοῦ τοῦ μετεωροσκοπείου ἐν Blue - Hill κατὰ τὰς ἀνυψώσεις ἀετῶν. Αἱ κατὰ προσέγγισιν διαστάσεις του εἶναι 225×270×100 χμ., τὸ δὲ βάρος του ποικίλλει ἀπὸ 900—1370 γραμμάρια, καθ' ὅσον τὸ κυτίον του εἶναι ἐκ ξύλου ἢ ἐξ ἐλαφροῦ μετάλλου.

Ἀνεμομετρικὰ ὄργανα. Εἰς ταῦτα ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου λαμβάνεται δι' αὐτογραφικῶν συσκευῶν. Ἤδη αἱ προσπάθειαι τῶν εἰδικῶν ἐστράφησαν καὶ εἰς τὴν κατασκευὴν ὀργάνων διὰ τὴν καταγραφὴν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου εἰς τὰ ἀνώτερα στρώματα, μέχρι τοῦδε ὅμως αἱ προταθεῖσαι λύσεις δὲν φαίνονται λίαν ἱκανοποιητικαί.

Διὰ τοῦτο ἀνατρέχουσιν εἰς ἄλλας μεθόδους, ἐξ ὧν μία ἔδωκεν, ἰδίᾳ κατὰ τὸν πόλεμον, λίαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἡ μέθοδος αὕτη ἣν θὰ ἀναπτύξωμεν ἐν ἐκτάσει κατωτέρω συνίσταται εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν *πλοηγαεροστάτων*.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Πολυτεχνικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων P. Idrac ὑπέδειξε τελευταίως ἓν ἁπλοῦν μέσον πρὸς ἐπαλήθευσιν τῶν μεταβολῶν τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου, συνιστάμενον εἰς τὴν τοποθέτησιν ἐπὶ τοῦ καλωδίου, ἰδίᾳ τῶν ἀετῶν, μεγάλων ταινιῶν ἐξ ὑφάσματος. Τῇ βοηθείᾳ συσκευῶν σκοπεύσεως δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν εὐκόλως τὸν προσανατολισμὸν ὃν λαμβάνουσιν αἱ ταινίαι αὗται, καὶ ἑπομένως καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου.

Τέλος ἐπενοήθησαν ἰδίᾳ διὰ τὰς ἐρεύνας τῶν δεσμίων ἀεροστάτων καὶ ἠλεκτρικὰ ἀνεμόμετρα, εἰς τὸ κύκλωμα τῶν ὁποίων συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ καλώδιον τοῦ ἀεροστάτου. Ὁσάκις ὁ ἄνεμος διατρέχει ὡρισμένην ἀπόστασιν, π.χ. 10 μ., προκαλεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνεμομέτρου ἐπαφὴ κλείουσα τὸ κύκλωμα, μετρεῖται δὲ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους τῇ βοηθείᾳ τηλεφωνικοῦ δέκτου ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαφῶν, αἵτινες ἐγένοντο κατὰ τὸ διάστημα ὡρισμένου χρόνου καὶ λαμβάνεται οὕτως ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου. Ἡ παρεμβολὴ δὲ εἰς τὸ κύκλωμα παρὰ τὸ ἔδαφος καὶ οἱουδήποτε αὐτογραφικοῦ ὀργάνου ταχύτητος ἀνέμου δύναται νὰ παρέξῃ τὴν συνεχῆ καμπύλην τῆς ταχύτητος ἀνέμου ἐν ὡρισμένῳ ὕψει ἢ τὰς μεταβολὰς ταύτης μετὰ τοῦ ὕψους.

Μιὰ ἀληθῶς εὐφυὴς διάταξις ἀνεμομέτρων χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ δέσμια ἀερόστατα εἶναι ἡ ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Rothé, ἥτις στηρίζεται εἰς τὴν μεταβίβασιν ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων κατὰ μῆκος τοῦ ἀγωγοῦ, ὅστις ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ καλώδιον τοῦ ἀεροστάτου. Τὸ εἶδος τῶν ἀνεμομέτρων τούτων ἀπέδωκε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν χρησιμοποιήσασαν αὐτὸ κατὰ τὸν πόλεμον γαλλικὴν στρατιωτικὴν μετεωρολογικὴν ὑπηρεσίαν.

ΠΛΟΗΓΑΕΡΟΣΤΑΤΑ (Ballons - Pilotes, Pilot - Balloons). Ταῦτα ἀποτελοῦσι τὴν μέθοδον ἐρεύνης ἐν τῇ ἀερολογίᾳ ἥτις μεγάλην ἀνάπτυξιν ἔλαβε τελευταῖον κατὰ τὸν πόλεμον, ἰδίᾳ λόγῳ τῶν ἀμέσων ἀναγκῶν καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἀεροπορίας καὶ Πυροβολικῆς.

Ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀνέμου μετὰ τοῦ ὕψους ἐνδιαφέρει ἀμέσως τὸν πυροβολητὴν καὶ τὸν ἀεροπόρον, διότι ἡ παρέκκλισις ἰδίᾳ τῶν βλημάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἐπικρατοῦντος ἀνέμου. Διὰ τὸν πυροβολητὴν τὸν ἀγνοοῦντα τὴν ἐπίδρασιν τοῦ πνέοντος ἀνέμου ἐπὶ τῶν βλημάτων, σφάλμα ὀλίγων μέτρων λόγῳ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου καὶ μερικῶν μοιρῶν εἰς τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ, ἑρμηνεύεται ὡς σφάλμα ἑκατοντάδων μέτρων μακρὰν τοῦ στόχου. Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ὁπότε τὰ πυροβόλα δὲν ἔβαλλον εἰς μεγαλυτέραν τῶν 12-16 χιλιομέτρων ἀπόστασιν, ἡ σχετικὴ πρὸς τὸν λόγον τοῦτον διόρθωσις τῆς βολῆς ἦτο ἁπλουστάτη, σχεδὸν δὲ οὔτε κἂν ἀναγκαία. Ἀλλ' αἱ ἀπαιτήσεις τῆς ἀκριβείας τῆς βολῆς ὑπὸ τῆς νεωτέρας πυροβολικῆς ἐπροκάλεσαν τὴν συνδρομὴν τῶν ἀερολογικῶν δεδομένων, δημιουργήσασαι οὕτω τοὺς λεγομένους βλητικοὺς ἀνέμους (vents valistiques).

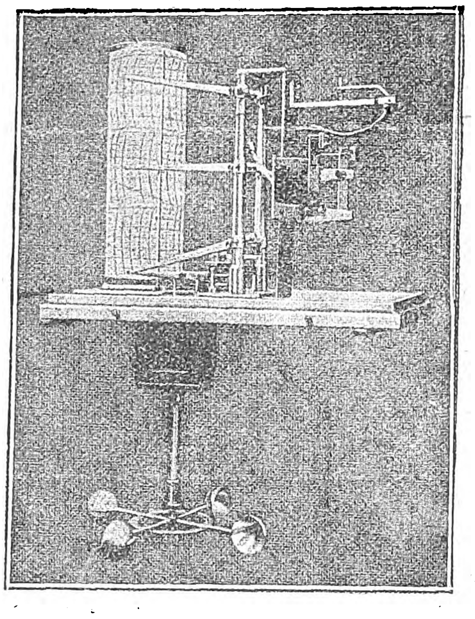

Εἰκ. 33.—Βαροθερμοϋγροανεμογράφος Richard.

Τὰ πλεῖστα τῶν βλημάτων κατὰ τὴν βολὴν μεγάλης ὁλκῆς παραμένουσιν ἐν τῷ ἀέρι ἐπὶ χρονικὸν διάστημα ἀνώτερον τῶν 70 δευτερολέπτων, ὅταν δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πνέῃ καὶ μέτριος ἔστω ἄνεμος καθέτου διευθύνσεως πρὸς τὴν τροχιὰν τοῦ βλήματος προκαλεῖ παρέκκλισιν αὐτοῦ μέχρι καὶ 600 μέτρων ἀπὸ τοῦ στόχου. Ἡ μεταβολὴ τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου μετὰ τοῦ ὕψους λαμβάνεται τῇ βοηθείᾳ τῶν *πλοηγαεροστάτων*. Σήμερον δὲ οἱ συντασσόμενοι πίνακες βολῆς λαμβάνουσιν ὑπ' ὄψιν, οὐχὶ μόνον τὰς διορθώσεις ἐκ τοῦ ἀνέμου, ἀλλὰ καὶ τῆς θερμοκρασίας ἥτις λαμβάνεται τῇ βοηθείᾳ θερμογράφων ἀνυψουμένων διὰ τῶν ἐκτεθέντων μέχρι τοῦδε τρόπων.

Ἐξ ἄλλου ὁ ἀεροπόρος ὅστις μέλλει νὰ διασχίσῃ τὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας δέον νὰ ἔχῃ τὰς ἀκριβεστέρας πληροφορίας, ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς ἐπικρατούσης γενικῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς διευθύνσεως καὶ ταχύτητος τοῦ ἀνέμου μετὰ τοῦ ὕψους, ἵνα συμπεράνῃ εἰς ποῖον ὕψος θὰ εἶναι τὸ ἐναέριόν του ταξίδιον εὐνοϊκώτερον.

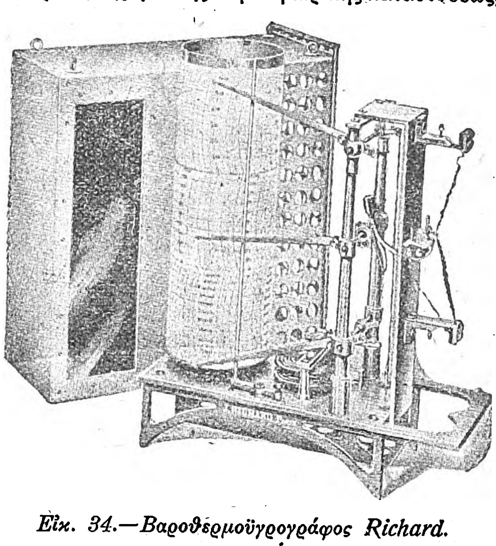

Εἰκ. 34.—Βαροθερμοϋγρογράφος Richard.

Μέθοδοι.— Βόλισις διὰ δύο θεοδολίχων. Ἡ μέθοδος αὕτη, εὐχερεστάτη καὶ ἀκριβής, συνίσταται εἰς τὸν ὑπολογισμὸν τῆς τροχιᾶς ἐλαφρᾶς μικρᾶς σφαίρας ἐξ ἐλαστικοῦ κόμμεος (ἢ καὶ ἐκ χάρτου), πληρωθείσης δι' ὑδρογόνου καὶ δυναμένης νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τῶν ἀνωτάτων ὑψῶν. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς τροχιᾶς ταύτης ἐπιτυγχάνεται διὰ διαφόρων σκοπεύσεων τῆς θέσεως τῆς σφαίρας ἐν τῷ διαστήματι τῇ βοηθείᾳ δύο εἰδικῶν θεοδολίχων τοποθετημένων εἰς τὰ ἄκρα μιᾶς βάσεως, γνωστοῦ μήκους κυμαινομένου περὶ τὰ 2000 μ. Α

Digitized by Google

σκοπεύσεις μᾶς παρέχουσιν οὕτω κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν τὰς γωνίας ὕψους (*κλίσεις*) καὶ τὰς γωνίας διευθύνσεως (*ἀζιμούθια*) τοῦ μικροῦ τούτου ἀεροστάτου. Ἡ ὁριζοντία προβολὴ τῆς τροχιᾶς αὐτοῦ, διαιρουμένη διὰ τοῦ χρόνου, μᾶς παρέχει ἀμέσως τὴν ταχύτητα τοῦ ἀνέμου, τὰ δὲ ἀζιμούθια τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ εἰς τὰ διάφορα ὕψη.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἐν τῇ ἀερολογίᾳ ὀνομάζεται «*Βόλισις μέσῳ πλοηγαεροστάτου διὰ δύο θεοδολίχων*».

Εἰκ. 35.—Ἔναρξις ἀνυψώσεως πλοηγαεροστάτων.

Ἔχει τὸ προτέρημα τῆς ἁπλότητος καὶ δὲν ἀπαιτεῖ παρὰ στοιχειώδεις μόνον τριγωνομετρικὰς γνώσεις, ἀλλὰ δὲν ἔχει καὶ τὸ πλεονέκτημα τῆς ἀμέσου καὶ ἄνευ χρονοτριβῆς παροχῆς τῶν ἀποτελεσμάτων. Ἐξ ἄλλου δὲν εἶναι δυνατὴ πανταχοῦ ἡ διάθεσις ἐδάφους ἀναπεπταμένου ἵνα ληφθῇ ἡ ὡρισμένου μήκους βάσις.

Βόλισις δι' ἑνὸς θεοδολίχου. Οὕτως εἰσήχθη ἡ κατωτέρω μέθοδος παρατηρήσεως «*δι' ἑνὸς θεοδολίχου*», ἥτις εἶναι καὶ ἁπλῆ καὶ ταχεῖα.

Μετὰ τὴν πλήρωσιν δι' ὑδρογόνου, ἡ μικρὰ ἀεροπόρος σφαῖρα ἀφίνεται νὰ ἀνυψωθῇ καθέτως ἐντὸς τῆς ἀτμοσφαίρας μετὰ ταχύτητος περίπου σταθερᾶς, ἐξαρτωμένης ἐκ τῆς ὡρισμένης ἐκ τῶν προτέρων ἀνυψωτικῆς δυνάμεως καὶ ἐκ τοῦ βάρους αὐτῆς (εἰκ. 35). Τὴν ἀνύψωσίν της παρακολουθεῖ παρατηρητὴς διὰ τοῦ θεοδολίχου καὶ χειρισμοῦ τῶν κοχλιῶν τούτου, εἰς τρόπον ὥστε τὸ μικρὸν σφαιρικὸν ἀερόστατον νὰ εὑρίσκηται πάντοτε ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τῆς διόπτρας. Ἕτεροι δύο παρατηρηταὶ (ἢ καὶ εἷς ἐξησκημένος) λαμβάνουσι τῇ βοηθείᾳ χρονομέτρου, ἀνὰ χρονικὰ διαστήματα 30″ ἢ 60″, τὰς ἐνδείξεις τῶν κύκλων τοῦ θεοδολίχου κατὰ τὰς ἰδίας στιγμάς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοῦ ὁριζοντίου κύκλου τοῦ δίδοντος κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν σ ιγμὴν τὴν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην ὑπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ γεωγραφικοῦ μεσημβρινοῦ καὶ τοῦ ἀεροστάτου-θεοδολίχου (ἤτοι τὰς γωνίας διευθύνσεως ἢ ἀζιμούθια) καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ κατακορύφου κύκλου τοῦ δίδοντος τὰς γωνίας κλίσεως (ἤτοι τὰ ὕψη τοῦ ἀεροστάτου).

Εἰς ἑκάστην σκόπευσιν ἀντιστοιχεῖ ἓν τρίγωνον σχηματιζόμενον ὑπὸ τοῦ θεοδολίχου Α τοῦ ἀεροστάτου Β καὶ τῆς προβολῆς τούτου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους (εἰκ. 36). Ἡ ἄγνωστος ΑΓ τοῦ τριγώνου τούτου, ἤτοι ἡ ὁριζοντία π ρ ο β ο λ ὴ τοῦ ἀεροστάτου, δίδεται ἑκάστοτε ὑπὸ τοῦ τύπου $\chi = \beta \sigma\varphi . \gamma$

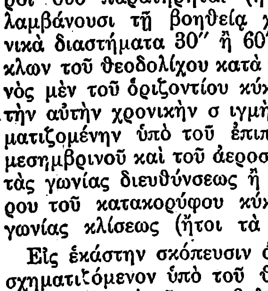

Εἰκ. 36.

Κατὰ τὰς πρώτας βολίσεις διὰ πλοηγαεροστάτων ἐ λ έ γ ε τ ο, καὶ βεβαίως οὐχὶ ἀδικαιολογήτως, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μεθόδων ἦτο ἴσος πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν παρατηρητῶν. Ἡ μενάλη ὅμως ἀνάγκη τῆς ἀναπτύξεως τοῦ τρόπου τούτου πρὸς ἔρευναν τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας, χάριν τοῦ πολέμου, προὐκάλεσε τὴν σταθεροποίησιν μερικῶν μεθόδων παρὰ τοῖς διαφόροις στρατοῖς ἀσχέτως πρὸς τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν μεμονωμένων μεθόδων, αἵτινες ἐξακολουθοῦσι νὰ παραμένωσι. Ἐκ τῶν σταθερῶν τούτων μεθόδων κυριώτεραι εἶναι αἱ:

α') τῆς Γαλλικῆς Στρατιωτ.Μετεωρολ. Ὑπηρεσίας.
β') τῆς Ἰταλικῆς » »
γ') τῆς Στρατ. Μετεωρ.Ὑπηρ. τῶν Ἡν. Πολιτειῶν.
δ') τοῦ W. Hartree.
ε') τοῦ συνδυασμοῦ τῆς γραφικῆς μεθόδου μετὰ τῆς χρήσεως λογαριθμικοῦ κανόνος.
ϛ') τῆς Ἀγγλικῆς Μετεωρολ. Ὑπηρεσίας διὰ τοῦ λογαριθμικοῦ κανόνος καὶ
ζ') τοῦ P. Bolton.

Ἂν καὶ ἡ περιγραφὴ μιᾶς ἑκάστης τῶν ἀνωτέρω μεθόδων ἐνδιαφέρει μᾶλλον τὸν εἰδικῶς περὶ αὐτῆς ἀσχολούμενον, χρήσιμον εἶναι ἐν τούτοις νὰ γίνῃ μνεία ἐνταῦθα τῆς μεθόδου τῆς χρησιμοποιηθείσης ὑπὸ τῆς μετεωρολογ. ὑπηρεσίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἀεροπορίας Στρατοῦ κατὰ τὸν Συμμαχικὸν καὶ ἐν Μ. Ἀσίᾳ πόλεμον. Ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην τῶν ἀναφερομένων ἀνωτέρω, τὴν τῆς Γαλλ. Στρατ. Ὑπηρεσίας, καὶ συνίσταται κυρίως εἰς τὸ ὅτι ἡ ὁριζοντία προβολὴ τοῦ ἑκάστοτε νοητοῦ τριγώνου σκοπεύσεως λαμβάνεται ἀμέσως ἐκ πινάκων παρεχόντων αὐτήν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος τριγωνομετρικοῦ τύπου, συναρτήσει τῆς γωνίας γ, τῆς διδομένης ὑπὸ τοῦ θεοδολίχου, καὶ τῆς πλευρᾶς β, γνωστῆς ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἀνυψώσεως. Εἶτα αἱ ὁριζόντιαι αὗται προβολαὶ καὶ τὰ λαμβανόμενα ἀζιμούθια μεταφέρονται ἐπὶ πί-

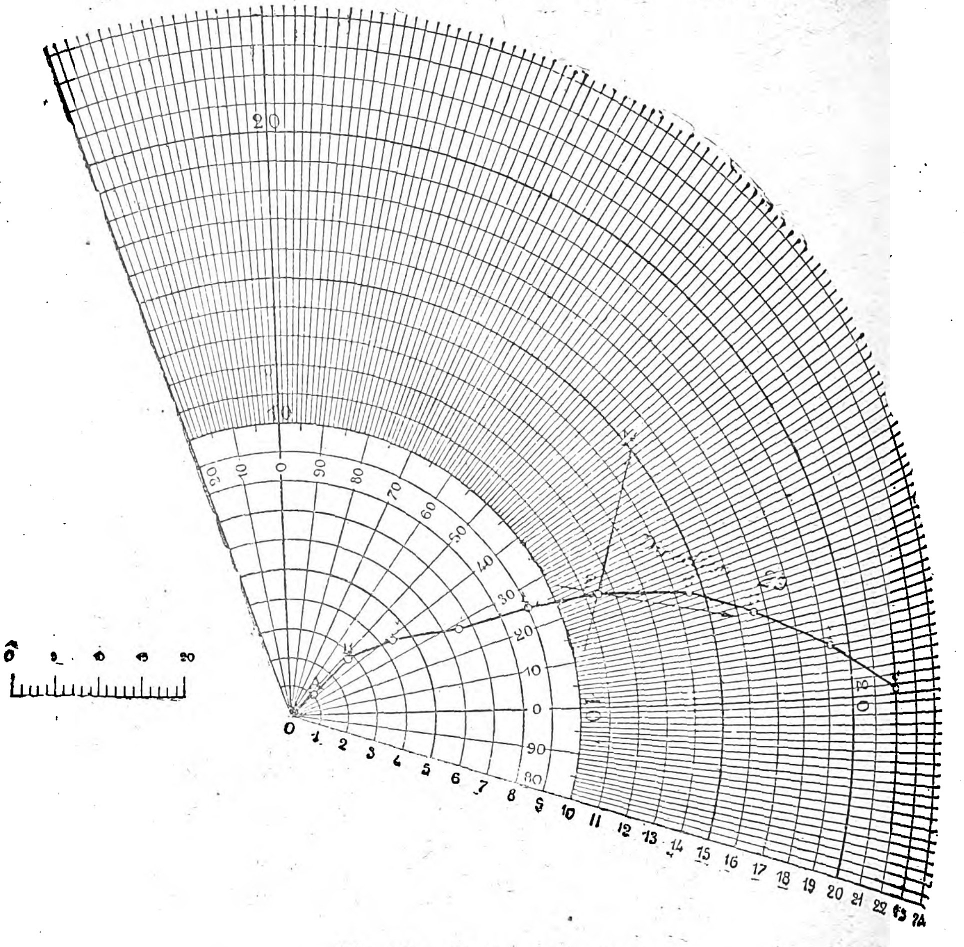

Εἰκ. 37.—Πίναξ των διευθύνσεων.

νακος (graphique des directions) κλίμακος 1:20000, ἔχοντος ἀκτῖνας, ἀντιστοιχούσας εἰς βαθμούς, εἰς οὓς εἶναι διῃρημένος ὁ ὁριζόντιος κύκλος τοῦ θεοδολίχου καὶ φέροντος κύκλους ὁμοκέντρους, αἱ μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀποστάσεις εἶναι 5 χμ., ἤτοι 100 μ. πραγματικὰ (εἰκ. 37) συμφώνως τῇ κλίμακι. Διὰ τῆς μετρήσεως, ἐπὶ τοῦ πίνακος τούτου ἀποστάσεως α χμ. μεταξὺ δύο προβολῶν τοῦ ἀεροστάτου, ἔχομεν ἀντιστοίχως ἐν τῇ πραγματικότητι α×20000 χμ., ἅτινα ἐπὶ παραδείγματι διέτρεξε τὸ ἀερόστατον εἰς τὸ πρῶτοι χρονικὸν διάστημα τῶν 30δ, καὶ ἂν διαιρέσωμεν διὰ τοῦ χρόνου (30δ) θὰ λάβωμεν τὴν ταχύτητα τοῦ ἀνέμου κατὰ δευτερόλεπτον, ἤτοι:

$$\frac{\alpha \times 20}{30} = \alpha \times {}^{2}/_{3} \text{ μ.}$$

ἡ δὲ ἀκτὶς τῆς θέσεως τοῦ ἀζιμουθίου θὰ δόσῃ ἐξ ἄλλου τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου.

Συμφώνως τοῖς ἀνωτέρω ἐξάγεται ὁ κανὼν ὅτι: Κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην, «*πρὸς ἀπόκτησιν τῆς μέσης ταχύτητος τοῦ ἀνέμου εἰς μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον μετρεῖται ἐπὶ τοῦ πίνακος κλίμακος 1:20000 δι' ὑποδεκαμέτρου ὁ ἀριθμὸς τῶν χιλιοστομέτρων δύο διαδοχικῶν θέσεων τοῦ ἀεροστάτου λαμβανομένων ἀνὰ 30δ, διαιρεῖται ὁ ἀριθμὸς οὗτος διὰ 3 καὶ εἶτα διπλασιάζεται τὸ πηλίκον*».

Ἀνυψωτικὴ ταχύτης. Ἡ ἑκάστοτε κάθετος πλευρὰ τοῦ τριγώνου ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀνυψωτικῆς ταχύτητος, ὁ προσδιορισμὸς τῆς ὁποίας πειραματικῶς εἶναι ἁπλοῦς. Ἀφίνουσι τὸ πλοηγαερόστατον νὰ ἀνυψωθῇ καὶ σημειοῦσι τὸ χρονικὸν διάστημα τὸ ἀπαιτούμενον ἵνα φθάσῃ μέχρις ὡρισμένου ὕψους. (Ὁ πειραματισμὸς οὗτος ἐκτελεῖται ἐντὸς κλειστοῦ χώρου πρὸς ἀποφυγὴν τῶν καθοδικῶν ρευμάτων τοῦ ἐλευθέρου ἀέρος). Ὁ Hergesell ἐπενόησεν εἰδικὰ ἀβάκια δίδοντα τὴν ἀνυψωτικὴν ταχύτητα V συναρτήσει τῆς ἀνυψωτικῆς δυνάμεως F καὶ τοῦ βάρους P τοῦ ἀεροστάτου.

Ὁ Dines ἐπρότεινε διὰ τὰ ἀερόστατα βάρους 4-12 γραμμ. τὸν τύπον

$$V = 81\frac{F^{1/3}}{(F+P)^{1/3}}$$

ἔνθα V ἐκφράζεται εἰς μέτρα κατὰ λεπτὸν καὶ F, P εἰς γραμμάρια.

Ὁ τύπος οὗτος δὲν εἶναι κατάλληλος διὰ τὰ ἀερόστατα τῶν 50 γραμμ., ἅτινα χρησιμοποιοῦνται ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπὸ τῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἀεροπορίας ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Rouch εὗρε κατόπιν πειραμάτων τὸν τύπον:

$$V = 42\frac{F}{(F+P)^{2/3}}$$

Συμφώνως τῷ τύπῳ τούτῳ σφαῖρα ἰσορροποῦσα βάρος 150 ἢ 500 γραμμ. ἀφιεμένη ἐλευθέρα θὰ ἀνέρχηται μετὰ μέσης ταχύτητος 200 ἢ 300 μέτρ. κατὰ λεπτὸν ἀντιστοίχως, ἤτοι ἂν αἱ ἀναγνώσεις τῶν σκοπεύσεων λαμβάνωνται ἀνὰ λεπτόν, αἱ τιμαὶ τῆς καθέτου πλευρᾶς τῶν τριγώνων θὰ εἶναι ἀντιστοίχως 200, 400, 600,... ἢ 300, 600, 900,... κυβ. μέτρα. Ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι τὰ καθοδικὰ ρεύματα διαταράσσουσιν, ἰδίᾳ εἰς τὰ κατώτερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, τὴν σταθερότητα τῆς ἀνυψωτικῆς ταχύτητος.

Τὰ ρεύματα ταῦτα δύνανται νὰ ὑπερβῶσι τὴν ταχύτητα τῶν 30 μ., εἶναι δὲ εὐμετάβλητα ἀναλόγως τῆς ὥρας τῆς ἡμέρας καὶ ἀναλόγως τῶν διαφόρων ἀτμοσφαιρικῶν καταστάσεων· ἄνωθεν τῶν 1000 μ. ἡ ἐπίδρασίς των εἶναι λίαν ἐξησθενημένη καὶ ἡ μέση ταχύτης τοῦ ἀεροστάτου πλησιάζει ταχέως πρὸς τὴν θεωρητικὴν τιμήν.

Ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ἐξ ἄλλου ὅτι εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων τὸ σφάλμα εἰς τὸ ὕψος δὲν τροποποιεῖ αἰσθητῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς βολίσεως. Ἐκ μεγάλου ἀριθμοῦ βολίσεων γενομένων συγχρόνως δι' ἑνὸς καὶ διὰ δύο θεοδολίχων ἀπεδείχθη ὅτι τὸ μὲν σφάλμα ἐπὶ τῆς διευθύνσεως εἶναι μηδέν, τὸ δὲ ἐκ τῆς ταχύτητος ἀνέρχεται περίπου εἰς τὸ 1/10 καὶ σπανίως εἰς τὰ 2/10, καὶ τοῦτο μόνον εἰς τὰς περιπτώσεις τῶν ἰσχυρῶν ἀνέμων. Οὕτω δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι αἱ βολίσεις τῇ βοηθείᾳ ἑνὸς θεοδολίχου εἶναι ἐν τῇ πράξει ἱκανοποιητικῶς ἀκριβεῖς.

Ζυγοὶ πληρώσεως. Διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ἀνυψωτικῆς ταχύτητος ὑπάρχουσιν εἰδικοὶ *ζυγοὶ πληρώσεως* (balances de pesage, balances de gonflement) (εἰκ. 38, 39) σωληνωτοί, εἰς ἓν τῶν ἄκρων τῶν ὁποίων προσαρμόζεται, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ χειρὶς τοῦ πρὸς πλήρωσιν δι' ὑδρογόνου ἀεροστάτου, καὶ ἀφ'

Digitized by Google

ἑτέρου κάτωθεν, τὸ βάρος τῶν 150 ἢ 500 γραμμαρίων, ὅπερ δέον νὰ ἰσορροπηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐν πληρώσει ἀεροστάτου· εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον ὑπάρχει ἀντίβαρον καὶ εἰς τὸ μέσον σωλὴν διὰ τὴν προσαρμογὴν ἐλαστικοῦ σωλῆνος συγκοινωνοῦντος μετὰ τοῦ ἀεριοφυλακίου (σχήματος ὀβίδος) τοῦ περιέχοντος ὑδρογόνον ὑπὸ πίεσιν.

Τύποι βολιδαεροστάτων. Ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις τῶν 150 γραμ. χρησιμοποιεῖται διὰ τὰς συνήθεις βολίσεις, ἡ δὲ τῶν 500 γραμ. ἐπὶ ἰσχυρῶν ἀνέμων· τὰ χρησιμοποιούμενα ἀερόστατα ἔχουσι διαμέτρους ἀντιστοίχως 75 καὶ 100 ἑκ.

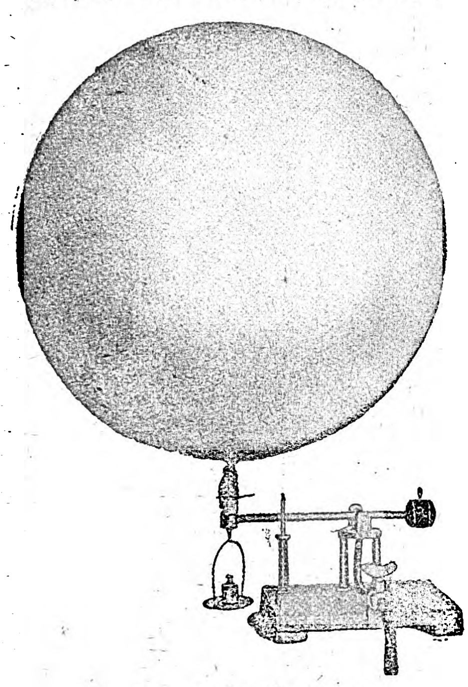

Εἰκ. 38.—Ζυγὸς πληρώσεως.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω δύο τύπων πληογαεροστάτων ὑπάρχει καὶ τρίτος, ὁ τῶν 18 γραμμ. ἀνυψωτικῆς δυνάμεως, ὅστις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν μέτρησιν, ἐπὶ νεφοσκεποῦς οὐρανοῦ, τοῦ ὕψους τῶν νεφῶν μᾶλλον παρὰ διὰ βολίσεις. Ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τοῦ οὐρανοῦ χρησιμοποιοῦνται ἀφ' ἑνὸς ἀερόστατα χρώματος λευκοῦ, ἐπὶ οὐρανοῦ αἰθρίου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἔγχρωμα τοιαῦτα, συνήθως κυανᾶ ἢ ἐρυθρά, ἐπὶ οὐρανοῦ νεφελώδους ἢ νεφοσκεποῦς.

Ὑδρογόνον. Τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἀεροστάτων ὑδρογόνον φέρεται ἐντὸς ὀβίδων μήκους 1,95 μ. καὶ διαμέτρου ἐξωτερικῆς περίπου 20 ἑκ. Τὸ ὁλικὸν βάρος τῆς ὀβίδος πλήρους ὑδρογόνου εἶναι 79 Kg. 500, ὁ ὄγκος δὲ τούτου 46,5 λίτρα. Αἱ ὀβίδες αὗται παρέχουσιν 7 κ. μ. ἀερίου, ἤτοι ἐπαρκοῦσι διὰ τὴν πλήρωσιν 20 περίπου ἀεροστάτων.

Ὕψος ἀνυψώσεως. Τὰ πληογαερόστατα δύνανται νὰ ἀνέλθωσιν εἰς λίαν μεγάλα ὕψη, ἂν δὲν θραυσθῶσι κατὰ τὴν ἀνύψωσιν συνήθως ἄνω τῶν 25000 μέτρων. Τοιοῦτον ἀερόστατον παρηκολουθήθη κατὰ τὴν 29ην Μαρτίου 1919 ἐν Murmansk (Ἡν. Πολιτειῶν) ἐπὶ 258 λεπτά, τοῦ λογισμοῦ ἀποδείξαντος, ἐπὶ τῇ βάσει ἀνυψωτικῆς ταχύτητος 152 μ. κατὰ λεπτόν, ὅτι τοῦτο εἶχε φθάσει μέχρι 39320 μ., τῆς παρακολουθήσεώς του οὔσης εἰσέτι δυνατῆς.

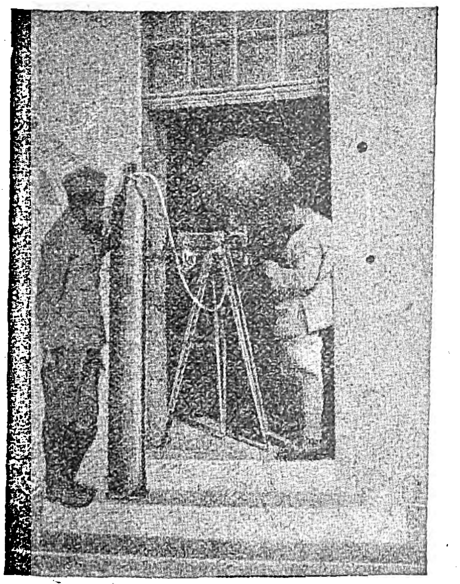

Εἰκ. 39.—Ἕτερος τύπος ζυγοῦ πληρώσεως.

Θεοδόλιχοι. Ἡ παρακολούθησις τῶν πληογαεροστάτων ἐκτελεῖται ὡς ἑπόμενα διὰ θεοδολίχων. Οἱ θεοδόλιχοι οὗτοι (εἰκ. 40, 41, 42) εἶναι εἰδικῶς πρὸς τοῦτο κατεσκευασμένοι, τροποποίησις τῶν ἀστρονομικῶν θεοδολίχων. Συνήθως εἶναι ἐγκατεστημένοι ἐπὶ κτιστῶν βάθρων ἢ κοχλιοῦνται κατὰ τὴν ὥραν τῶν βολίσεων ἐπὶ ξυλίνου εἰδικοῦ τρίποδος.

Οἱ θεοδόλιχοι οὗτοι ἀπαιτοῦσι τὴν παρουσίαν τοὐλάχιστον δύο παρατηρητῶν, ἑνὸς παρακολουθοῦντος διὰ τῆς διόπτρας τὸ ἀερόστατον, καὶ τοῦ ἑτέρου λαμβάνοντος τὰ ἀναγνώσματα τῶν κύκλων αὐτοῦ.

Τελευταῖον διὰ τῆς τροποποιήσεως (1926) τοῦ C. Leiss (εἰκ. 44) ἐγένετο κατορθωτὸν ὅπως ἡ παρακολούθησις καὶ ἡ λῆψις τῶν ἀναγνωσμάτων γίνεται μόνον ὑφ' ἑνὸς ἀτόμου χρησιμοποιοῦντος συγχρόνως, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν δεξιὸν ὀφθαλμὸν διὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ ἀεροστάτου καὶ λῆψιν τῶν γωνιῶν κλίσεως, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμὸν προσηρμοσμένον ἐπὶ τινος φακοῦ μετὰ πρίσματος ὁλικῆς ἀνακλάσεως διὰ τὴν παρατήρησιν τῶν ἀζιμουθίων. Ἡ κατακόρυφος καὶ ἡ ὁριζοντία κίνησις τοῦ ἀεροστάτου παρακολουθεῖται ὅπως καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς θεοδολίχους δι' ἀτερμόνων κοχλιῶν, ἐρευνητὴς δὲ προσηρμοσμένος ἐπὶ τῆς διόπτρας τοῦ θεοδολίχου χρησιμεύει διὰ τὴν ταχεῖαν ἀνεύρεσιν τοῦ ἀεροστάτου εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκφυγῆς τούτου ἀπὸ τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου.

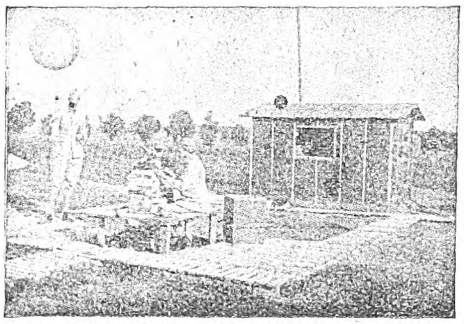

Εἰκ. 40.—Μόνιμον βάθρον τοποθετήσεως θεοδολίχου.

Αὐτογραφικὸς θεοδόλιχος. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω τῆς ἀμέσου, οὕτως εἰπεῖν, παρατηρήσεως θεοδολίχων, ὑπάρχουσι καὶ οἱ αὐτογραφικοὶ λεγόμενοι θεοδόλιχοι (Self-recording Theodolite) οἵτινες εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ καταλλήλου αὐτογραφικῆς διατάξεως, ἤτοι ἑνὸς ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ καὶ ἑνὸς τυμπάνου, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι δυνατὸν νὰ καταγράφωνται αὐτομάτως ὑπὸ δύο γραφίδων ἐπὶ χάρτου πᾶσαι αἱ, καθ' ὕψος καὶ κατὰ ἀζιμούθιον, κινήσεις τῆς διόπτρας τοῦ θεοδολίχου. Ὁ αὐτογραφικὸς θεοδόλιχος εὐρύτατα χρησιμοποιεῖται παρὰ πλείσταις μετεωρολογικαῖς ὑπηρεσίαις, ἰδίᾳ δὲ παρὰ ταῖς βρεττανικαῖς τοιαύταις.

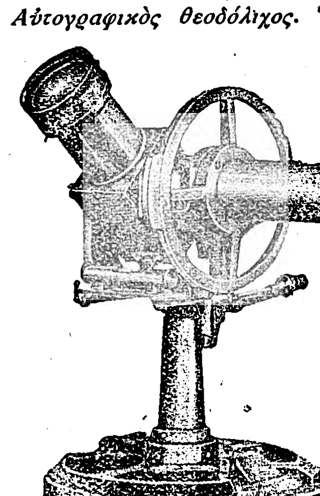

Εἰκ. 41.—Θεοδόλιχος ἀτμοσφαιροβολίσεων διὰ πληογαεροστάτων.

Ἡ τοιαύτη αὐτογραφικὴ διάταξις τοῦ θεοδολίχου εἶναι προσηρμοσμένη ἐπὶ τινος ὁριζοντίου ἐπιπέδου, δεξιὰ τοῦ ὀργάνου εὑρισκομένου καὶ ὁ ὡρολογιακὸς μηχανισμὸς ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς· τύπος τοιούτου ὀργάνου χρησιμοποιεῖται σήμερον ἐν Ἀγγλίᾳ.

Συνήθως εἰς τοὺς θεοδολίχους τούτους ἡ διόπτρα εἶναι κεκαμμένη κατ' ὀρθὴν γωνίαν, οὕτως ὥστε αἱ ὀπτικαὶ ἀκτῖνες διὰ τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ εἰσερχόμεναι ἀνακλῶνται ἐπὶ τινος πρίσματος ὁλικῆς ἀνακλάσεως, καὶ ὁ παρατηρητὴς παρακολουθεῖ κατὰ διεύθυνσιν πάντοτε ὁριζόντιον, οἱασδήποτε οὔσης τῆς κλίσεως τῆς διόπτρας, ἤτοι τῆς γωνίας ὕψους τοῦ πληογαεροστάτου. Εἰς τὸν ὑπὸ τῆς εἰκόνος δεικνυόμενον θεοδόλιχον ὁ ἀντικειμενικὸς φακὸς ἔχει διάμετρον 48 χ.μ., τὸ δὲ συνολικὸν μῆκος τοῦ ὀργάνου 89 ἑκ. Ὁ κατακόρυφος καὶ ὁ ὁριζόντιος κύκλος ἔχει ἕκαστος διάμετρον 18,5 ἑκ. καὶ φέρουσι βερνιέρους 0,1 τῆς μοίρας.

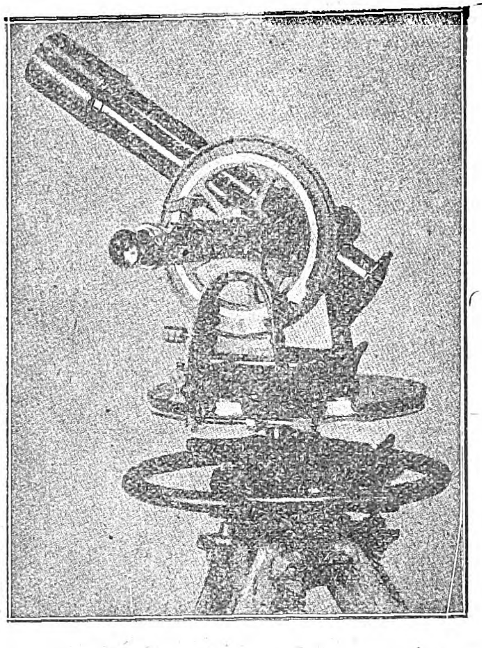

Εἰκ. 42.—Θεοδόλιχος.

Οἱ δύο φορεῖς τῶν γραφίδων μετακινοῦνται ὁριζοντίως ἔμπροσθεν τοῦ τυμπάνου, διὰ λεπτῶν ἁλύσεων διερχομένων διὰ τροχαλιῶν προσηρμοσμένων εἰς τὰς περιφερείας τοῦ τε κατακορύφου καὶ ὁριζοντίου κύκλου τοῦ θεοδολίχου. Οὕτως αἱ καθ' ὕψος καὶ ἀζιμούθιον κινήσεις τῆς διόπτρας μεταβιβάζονται διὰ τῶν ἁλύσεων πρὸς τὰς γραφίδας, ὧν αἱ μετακινήσεις εἶναι ἀνάλογοι τῶν γωνιωδῶν κινήσεων τῆς διόπτρας. Ἡ ἐπιστροφὴ τῶν φορέων τῶν γραφίδων εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν ἐπιτυγχάνεται εἴτε διὰ μηχανισμοῦ ἐλατηρίου ἢ διὰ ἀντιβάρου.

Εἰς πλεῖστα τῶν ὀργάνων τούτων ὑπάρχει διάταξις πρὸς παρατήρησιν τῆς κινήσεως τῶν νεφῶν, συνισταμένη ἐξ ἑνὸς ὑαλίνου, διαμέτρου 63 χ.μ. δίσκου, ἐξ ἑνὸς κατόπτρου καὶ μιᾶς ἡλιακῆς ὑάλου. Ἡ ἰδία αὐτὴ διάταξις ἐπέχει θέσιν καὶ ἐρευνητοῦ, ἤτοι πρὸς ἀναζήτησιν τῆς θέσεως τοῦ ἀεροστάτου καὶ τοποθέτησιν ἢ ἐπαναφορὰν τούτου ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τῆς διόπτρας. Ὁ ὡρολογιακὸς μηχανισμὸς στρέφει τὸ τύμπανον ἐφάπαξ ἐντὸς μιᾶς ὥρας, καταλλήλος δὲ διάταξις ἀπομακρύνει ἀμφοτέρας τὰς γραφίδας ταυτοχρόνως ἀπὸ τοῦ χάρτου κατὰ χρονικὰ διαστήματα ἑνὸς λεπτοῦ.

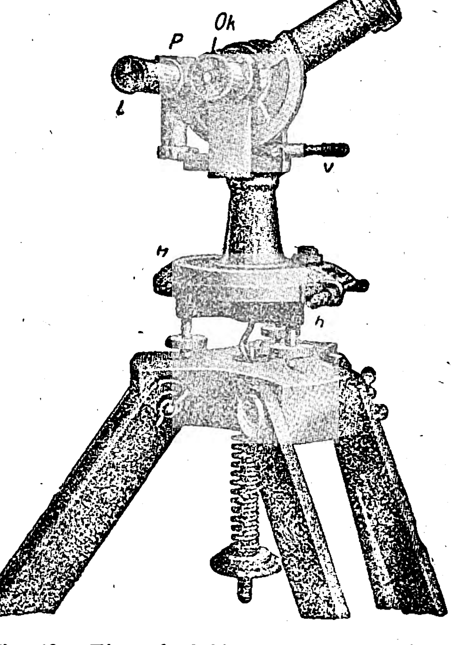

Εἰκ. 43.—Τύπος θεοδολίχου χρησιμοποιουμένου παρὰ τῆς Ἀμερικανικῆς Στρατιωτικῆς καὶ Ναυτικῆς Ὑπηρεσίας.

Συνήθως ὡς αὐτογραφικὸς χάρτης χρησιμο-

Digitized by Google

ποιεῖται κοινὸς τοιοῦτος, ἐπιφανείας 33 τετρ. ἑκατοστομέτρων. Ἐπ' αὐτοῦ χαράσσονται βασικαί, οὕτως εἰπεῖν, γραμμαί, ἀφ' ὧν γίνονται αἱ μετρήσεις. Ἡ χάραξις τῶν γραμμῶν τούτων ἐπιτυγχάνεται πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς παρατηρήσεως διὰ στερεώσεως τῆς διόπτρας τοῦ θεοδολίχου ἀνὰ 10 μοίρας ὕψους καὶ ἀζιμουθίου, καὶ στροφῆς τοῦ τυμπάνου διὰ τῆς χειρός, οὕτως ὥστε αἱ γραφίδες νὰ κινηθῶσι κατὰ μῆκος τούτου. Εἶτα ὑάλινοι κλίμακες, φέρουσοι διαιρέσεις μέχρις ἡμισείας μοίρας, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν περαιτέρω ὑποδιαίρεσιν τῶν μεταξὺ δύο γραμμῶν (10°) διαστημάτων.

Οἱ αὐτογραφικοὶ θεοδόλιχοι κατὰ τὰς βολίσεις διὰ πλοηγαεροστάτων δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἴτε μεμονωμένως, εἴτε κατὰ ζεύγη (βόλισις διὰ δύο θεοδολίχων).

Νυκτεριναὶ ἀτμοσφαιροβολίσεις. Αἱ βολίσεις διὰ τῶν πλοηγαεροστάτων δύνανται νὰ ἐκτελεσθῶσιν οὐχὶ μόνον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας, ἀλλ' ἐπίσης καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην φωτίζεται καταλλήλως τὸ οπτικὸν πεδίον τοῦ θεοδολίχου, κάτωθεν δὲ τοῦ ἀνυψουμένου ἀεροστάτου καὶ εἰς ἀπόστασιν περίπου 2 μ. ἀναρτᾶται χάρτινος πτυχωτὸς φανὸς φέρων τεμάχιον κηρίου δυναμένου νὰ καίῃ ἐπὶ χρονικὸν διάστημα τοὐλάχιστον 20 λεπτῶν τῆς ὥρας.

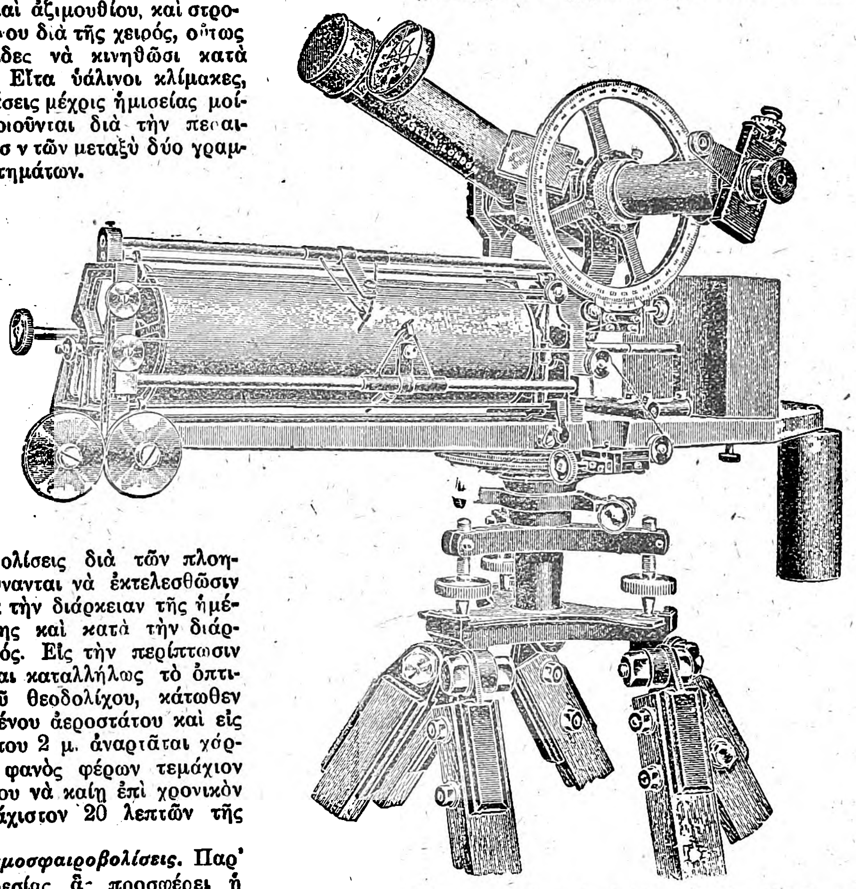

Εἰκ 44.—*Τελευταῖος τύπος θεοδολίχου* (Zeiss 1926).

Ἠχητικαὶ ἀτμοσφαιροβολίσεις. Παρ' ὅλας τὰς ὑπηρεσίας ἃς προσφέρει ἡ μέθοδος ἐρεύνης διὰ τῶν πλοηγαεροστάτων, ἐν τούτοις μία σπουδαία ἀτέλεια αὐτῆς, ἥτις τὴν καθιστᾷ πολλάκις ἄχρηστον, εἶναι ἡ διακοπὴ τῆς βολίσεως εὐθὺς ὡς τὸ ἀερόστατον ἐξαφανισθῇ ἐντὸς τῶν νεφῶν ἢ ἐντὸς ὁμίχλης. Ἰδίᾳ κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα αἱ βολίσεις διὰ τῆς μεθόδου ταύτης διακόπτονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εἰς τὸ ὕψος τῶν 2000 μ. ἀλλ' αἱ πληροφορίαι μέχρις ἐδῶ εἶναι ἀνεπαρκεῖς ἰδίᾳ διὰ τὴν βολὴν ἧς τὰ τόξα εἶναι ἀνώτερα τῶν 2000 μ. Ἕνεκα τῆς ἀνάγκης ταύτης ἐπεδόθησαν εἰς τὴν ἐπινόησιν μεθόδων δι' ὧν νὰ καθίσταται δυνατὸς ὁ προσδιορισμὸς τῆς ταχύτητος καὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου διὰ μέσου τῶν νεφῶν ἢ ὁμίχλης.

Οὕτως, ἐπενοήθη ὑπὸ τῆς γαλλικῆς στρατ. μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας ἡ μέθοδος τῶν *βολίσεων* διὰ τοῦ *ἤχου* (sondages par le son, ἐπιτρέπουσα τὴν ἔρευναν μέχρι 10000 μ. καὶ ὑπὸ ἄνεμον ἄνω τῶν 30 μ. κατὰ δευτερόλεπτον. Ἡ βάσις τῆς μεθόδου ταύτης συνίσταται εἰς τὴν ἀνύψωσιν πλοηγαεροστάτων φερόντων κροτίδας ἐκρηγνυομένας εἰς διάφορα ὕψη· συνήθεις συσκευαὶ καταγραφῆς ἤχου καταγράφουσι τὰς ἐκρήξεις τῶν κροτίδων ἐξ ὧν προσδιορίζεται ἡ θέσις αὐτῶν ἀκριβῶς ἐν τῷ διαστήματι. Οὕτως ἡ τροχιὰ τοῦ ἀεροστάτου παρέχεται ὑπὸ τῶν ἐκρηκτικῶν σημείων, ὅπως εἰς τὰς βολίσεις διὰ θεοδολίχων διὰ σκοπεύσεων, ἀνὰ κανονικὰ διαστήματα.

Τὸ σύνολον τῶν προβολῶν τῶν σημείων ἐκρήξεως καὶ ἡ γνῶσις τῶν διανυθέντων χρονικῶν διαστημάτων μεταξὺ διαδοχικῶν ἐκρήξεων ἐπιτρέπει τὸν προσδιορισμὸν τῆς ταχύτητος καὶ τῆς μέσης διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου μεταξὺ τῶν στρωμάτων ἔνθα παρήχθησαν δύο διαδοχικαὶ ἐκρήξεις.

Κατ' ἀρχὴν δὲν ἀνυψοῦται ἓν μόνον ἀερόστατον φέρον ἁπάσας τὰς ἀπαιτουμένας κροτίδας, ἀλλὰ σειρὰ ἀεροστάτων τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἕκαστον τῶν ὁποίων φέρει μίαν κροτίδα ἥτις μέλλει νὰ ἐκραγῇ εἰς ὕψος ἐκ τῶν προτέρων προσδιωρισμένον καὶ ἀνώτερον ἐκείνου τῆς ἐκρήξεως τῆς κροτίδος τοῦ προηγουμένου ἀεροστάτου. Αἱ ἀνυψώσεις ἐκτελοῦνται εἰς σημεῖον ἐκλεγέντος κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αἱ ἐκρήξεις νὰ συντελοῦνται ἐντὸς τοῦ πολυγώνου τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τῶν μικροφωνικῶν σταθμῶν. Οἱ ἀκουστικοὶ οὗτοι σταθμοὶ εἶναι συνήθως 7 τὸν ἀριθμὸν καὶ διανεμημένοι ἐπὶ σχήματος κανονικῶς γεωμετρικοῦ, ἵνα ἡ ἀκρίβεια τῶν προσδιορισμῶν εἶναι ἡ ἰδία καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Ἡ ἐργασία τῶν ἠχητικῶν βολίσεων ἀπαιτεῖ πολυάριθμον καὶ λίαν ἐξησκημένον προσωπικὸν (περίπου 20 ἄτομα), ἐγκατάστασιν κυκλώματος ἠλεκτρ. σύρματος 40 000 μ., ὁ δὲ χειρισμὸς τῶν ἀκουστικῶν συσκευῶν, αἵτινες εἶναι λίαν λεπταί, ἀνατίθεται εἰς εἰδικοὺς ἐπιστήμονας. Ἐπιπροσθέτως ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἀρκετὰ πολυδάπανος λόγῳ τοῦ ἀπαιτουμένου μεγάλου ἀριθμοῦ ἀεροστάτων, ἀναλόγως τοῦ ὕψους μέχρις οὗ εἶναι ἀπαιτητὴ ἡ βόλισις, ἐνῷ τουναντίον αἱ μέθοδοι τῶν πλοηγῶν καὶ δεσμίων ἀεροστάτων εἶναι εὐθηνότεραι.

Ἡ μέθοδος τῶν ἠχητικῶν βολίσεων ἀπέδωκεν ἔξοχα ἀποτελέσματα καὶ εἶναι ἡ μόνη ἐπιτρέπουσα τὴν μέτρησιν τοῦ ἀνέμου μέχρι 8—10000 μ. ὑπὸ νεφοσκεπῆ οὐρανόν.

ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΟΒΟΛΙΣΕΙΣ ΔΙ' ΑΕΡΟΠΛΑΝΟΥ. Τὸ πεδίον δράσεως τοῦ ἀεροπλάνου ἀπὸ μετεωρολογικῆς ἀπόψεως εἶναι λίαν διάφορον ἐκείνου τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων μέσων, ἰδίᾳ δὲ τοῦ τῶν δεσμίων ἀεροστάτων. Τὸ ἀεροπλάνον, ἕνεκα τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς ἐπιτυγχάνει ἀνώτερα ὕψη καὶ τῆς ἐπὶ μᾶλλον αὐξούσης ὁριζοντίας μετακινήσεώς του φαίνεται ὅτι προώρισται νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν ἀερολογίαν σοβαρὰς ὑπηρεσίας.

Μία ἁπλῆ μαθηματικὴ σύγκρισις θὰ καθίστα καλύτερον νοητὸν τὸν ρόλον ἑκάστου τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων τρόπων ἐρεύνης. Ἂς καλέσωμεν ἐπὶ παραδείγματι διὰ z τὸ ὕψος σημείου ἄνωθεν ἐπιφανείας θαλάσσης x, y, τὰς ὁριζοντίας συντεταγμένας τούτου, ὡς πρὸς σταθερὰ σημεῖα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, t τὸν χρόνον καὶ μ ἓν οἱονδήποτε μετεωρολογικὸν στοιχεῖον θερμοκρασία, νέφωσις, διαφάνεια κτλ.). Τὸ σημεῖον τοῦτο ἔχει τὰς κάτωθι τέσσαρας σχέσεις:

α) *μ πρὸς t*, τοῦ στοιχείου ὡς πρὸς τὸν χρόνον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου τοῦ διαστήματος. Ἡ μεταβολὴ αὕτη δίδεται ὑπὸ τῶν δεσμίων ἀεροστάτων.

β) *μ πρὸς z*, τοῦ στοιχείου κατὰ τὴν κατακόρυφον ἐν δεδομένῳ χρόνῳ. Αὕτη παρέχεται δι' οἱουδήποτε τρόπου ἀτμοσφαιροβολίσεων, δηλ. τῶν βολιδαεροστάτων πλοηγαεροστάτων, δεσμίων ἀεροστάτων καὶ διὰ τῶν ἀεροπλάνων.

γ) καὶ δ) *μ πρὸς x* καὶ *μ πρὸς y*, τοῦ στοιχείου ἐν δεδομένῃ στιγμῇ, σταθερῷ ὕψει καὶ ὡς πρὸς ἐδαφικὰ σημεῖα. Αἱ μεταβολαὶ αὗται δίδονται ὑπὸ τοῦ ἀεροπλάνου.

Τὸ ἀεροπλᾶνον, διὰ τῆς μεγάλης ταχύτητός του τῶν 200 χιλιομέτρων καθ' ὥραν καὶ ἄνω, δύναται ἐντὸς δύο ὡρῶν τὸ πολὺ νὰ διασχίσῃ τὸν κλιματολογικὸν τομέα καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀπογειώσεώς του. Εἶναι, συνεπῶς, ὑπὸ καλὰς καιρικὰς συνθήκας, ἐξ ὅλων τῶν τρόπων ἀτμοσφαιροβολίσεων, τὸ μόνον ὅπερ δύναται νὰ ἀντικαταστήσῃ πάντας τοὺς λοιπούς· ἂν φερ' εἰπεῖν, μία ὕφεσις, μία ἄελλα (grain), ἓν ψυχρὸν κῦμα ἢ οἱονδήποτε ἕτερον μετεωρολογ. φαινόμενον ἀναγγελθῇ εἰς ὡρισμένην τινὰ περιοχήν, τὸ ἀεροπλᾶνον κατευθύνεται πρὸς αὐτήν, καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ὄργανα, ἢ μᾶλλον αὗται αἱ ἄμεσοι παρατηρήσεις, θὰ δείξωσι τὸν τρόπον τῆς μεταβολῆς τῶν μετεωρολογ. στοιχείων, καθ' ὅσον προσεγγίζῃ τοῦτο τὴν ζώνην τῆς διαταράξεως.

Ὡς πρὸς τὴν σταθερότητα τοῦ ὕψους, ὁ ὁδηγὸς δύναται νὰ κρατήσῃ τὴν μηχανήν του εἰς ὕψος σχεδὸν ἀμετάβλητον ἐπαγρυπνῶν πάντοτε ἐπὶ τοῦ ὑψομέτρου του. Ἡ τελείως ὁριζοντία κυβέρνησις τοῦ ἀεροπλάνου ἑρμηνεύεται ἐπὶ τοῦ αὐτογραφικοῦ ὑψομέτρου διὰ μιᾶς ὁριζοντίας γραμμῆς, αἱ μεταβολαὶ τῆς ὁποίας παρέχουσιν ἄριστον μέσον ἐλέγχου τῆς ὁριζοντιότητος κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαδρομῆς.

Ἂν ὑποτεθῇ ἀκόμη, ὅτι τὸ ἀεροπλᾶνον τηρούμενον πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, περίπταται ἄνωθεν ἀνωμάλου περιοχῆς καὶ ἡ βαρομετρικὴ κατάστασις εἶναι ὁμαλή, τότε θὰ συλλεγῶσιν ἀρκεταὶ ἐνδείξεις σχετικῶς μὲ τὴν ἐπίδρασιν τῆς διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους ἐπὶ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν συντελεστῶν εἰς τὸ ὕψος τοῦτο. Διὰ τῆς λέξεως ἀνώμαλος περιοχὴ ἐννοεῖται μία τοιαύτη τόσον ἀπὸ γεωγραφικῆς ἀπόψεως, ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀναγλύφου. Προκειμένου π.χ. περὶ περιοχῆς ἐχούσης περιθώριον τὴν θάλασσαν, τὸ ἀεροπλᾶνον θὰ ἀποδείξῃ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γραμμῆς τῆς γεωγραφικῆς ἀσυνεχείας, ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας, νεφώσεως κτλ. μετὰ τοῦ ὕψους ἢ ἀκόμη καὶ τὴν ἀλληλεπίδρασιν δασώδους περιοχῆς ἐπὶ μιᾶς γειτονικῆς καλλιεργημένης τοιαύτης.

Ἀπὸ ἀπόψεως προγνώσεως τοῦ καιροῦ, αἱ ὑπὸ τοῦ ἀεροπλάνου προσφερόμεναι ὑπηρεσίαι εἶναι μεγάλης σημασίας. Σήμερον ὁ μετεωρολόγος τῆς τοπικῆς προγνώσεως στηρίζεται κυρίως ἐπὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ἐπὶ ἀεροπλάνου ὅμως ἀνύψωσις θὰ παρουσιάσῃ πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ μετεωρολόγου τὴν ἀληθῆ φύσιν τῶν νεφῶν καὶ τὴν κατάστασιν τῶν στρωμάτων τῆς συμπυκνώσεως, ἣν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντιληφθῇ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους.

Εἰκ. 45.—*Τυχαία τοποθέτησις αὐτογραφικῶν ὀργάνων ἐπὶ ἀεροπλάνων.*

Δὲν κρίνομεν ἄσκοπον νὰ ἀναφέρωμεν ἐνταῦθα ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἀεροπόρων μὴ ἔχοντες οὐδεμίαν εἰδικὴν γνῶσιν τῆς μετεωρολογίας, ἀποκτῶσι πεῖραν ἐπὶ τῆς προγνώσεως τοῦ καιροῦ λόγῳ τῆς καθημερινῆς των ἐξασκήσεως ἐν τῷ ἐλευθέρῳ ἀέρι. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δεικνύει τὴν ἄμεσον χρη-

Digitized by Google

σιμότητα τῆς ἀεροπορίας ἐπὶ τῆς μετεωρολογίας, ἐκτὸς τοῦ ἤδη γνωστοῦ ἀντιστρόφου γεγονότος. Πᾶσα πρόοδος ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως ἐπὶ τοῦ ἀεροπλάνου θὰ ἔχῃ ἄμεσον ἀντίκτυπον ἐπὶ τῆς ἀεροπορίας τῆς χρησιμοποιουμένης ὡς μέσου ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης.

Εἷς ἐκ τῶν οὐσιωδῶν ὅρων ὃν δέον νὰ πληροῖ τὸ μετεωρολογικὸν ἀεροπλάνον, προφανῶς πρακτικῆς χρησιμότητος, εἶναι ἡ κατάλληλος ἐγκατάστασις τῶν ὀργάνων ἐπ' αὐτοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ταῦτα νὰ μὴ ἐπηρεάζωνται οὔτε ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ κινητῆρος οὔτε ὑπὸ τῶν κραδασμῶν τοῦ σκάφους, οὔτε ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῆς ἕλικος (εἰκ. 45). Εἰς τὰ ἀεροπλάνα τῶν ὁποίων οἱ κινητῆρες περιστρέφονται ἡ τοποθέτησις τῶν ὀργάνων στερεῖται σοβαρᾶς σπουδαιότητος, διότι ἡ ἐπίδρασις τοῦ κινητῆρος ἐπὶ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος εἶναι ἧττον αἰσθητή. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ προκειμένου περὶ ἀεροπλάνων σταθερῶν κινητήρων. Αἱ παρατηρήσεις ἐπ' αὐτῶν δύνανται νὰ ὦσι τελείως λελανθασμέναι ἐκ τῆς γειτνιάσεως πρὸς τὸν κινητῆρα.

Ἕνεκα τῶν ἀνωτέρω μειονεκτημάτων, τὸ μετεωρολογικὸν ἀεροπλάνον φέρει ἔμπροσθεν τὸν σταθμὸν καὶ τὸν παρατηρητήν, τὰς δὲ ἕλικας ὄπισθεν ἢ παραπλεύρως. Ἐν τούτοις, ἐὰν ἓν ἀεροπλάνον δὲν εἶναι τροποποιημένον ὡς ἀνωτέρω δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ μετεωρολόγος δὲν θὰ ἐπωφεληθῇ ἔστω καὶ τούτου, παρὰ τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ ἔργον του θὰ εἶναι κατωτέρας σημασίας παρ' ὅσον θὰ ἐξετελεῖτο δι' εἰδικῶς διὰ μετεωρολογικοὺς σκοποὺς διηυθετημένου ἀεροπλάνου.

Ὡς πρὸς τὰ ὄργανα ταῦτα δὲν διαφέρουσι τῶν συνήθων τοιούτων παρὰ μόνον εἰς πρακτικὰς λεπτομερείας· ἐπὶ παραδείγματι, δέον τὰ αὐτογραφικὰ ὄργανα νὰ τίθηνται ἐν κινήσει, νὰ ρυθμίζωνται, νὰ διακόπτηται ἡ κίνησίς των, καὶ αἱ καμπύλαι των νὰ χαράσσωνται ἄνευ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀνοίγματος τῶν κυτίων των, τὰ θερμόμετρα νὰ ὦσιν εὐαίσθητα καὶ τὰ ὑψόμετρα νὰ κέκτηνται ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέραν ὑστέρησιν.

Τὰ θερμόμετρα ἢ θερμογράφοι προφυλάσσον-

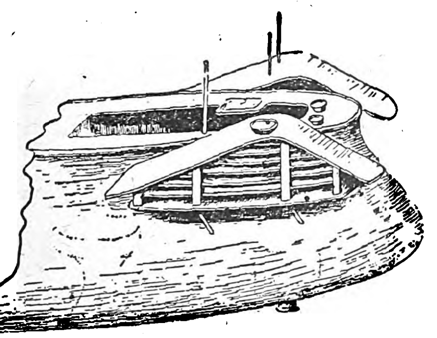

Εἰκ. 46.—Τοποθέτησις μετεωρολογικῶν ὀργάνων εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος ἀεροπλάνου.

ται ἀπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐντὸς μικρῶν κιγκλιδωτῶν στεγάστρων, τοποθετημένων ἐφ' ἑκάστης πλευρᾶς τοῦ σκάφους πρὸς προφύλαξιν καὶ τῶν ἄλλων μετεωρολογικῶν ὀργάνων (εἰκ. 46). Οἱ σωλῆνες τῶν θερμομέτρων δέον νὰ ἐξέρχωνται τῆς κορυφῆς τῶν στεγάστρων, διευκολυνομένης οὕτω τῆς λήψεως τῶν ἐνδείξεων αὐτῶν. Ἐπίσης ἐπὶ τοῦ στεγάστρου προσαρμόζεται στερεῶς ἡλιογράφος καὶ ἐπὶ τοῦ σκάφους φωτογραφικαὶ συσκευαὶ διὰ τὴν φωτογράφησιν τῶν κατωτέρων νεφῶν καὶ ἐν γένει τῶν ἀπόψεων τοῦ οὐρανοῦ ὑπὸ διάφορα ἀζιμούθια. Πάντα τὰ ὄργανα δέον νὰ ὦσι βραχείας διαρκείας ὑπολογιζομένης ἀναλόγως τῆς διαρκείας τῆς πτήσεως, καὶ νὰ ἐφοδιάζωνται δι' ὅλων τῶν διατάξεων τῆς ρυθμίσεως ἢ τοῦ ἐλέγχου πρὸς συντόμευσιν τῶν ἐργασιῶν. Διότι ὁ ἐπὶ τοῦ ἀεροπλάνου μετεωρολόγος,—ἔμπροσθεν τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται ὡρολόγιον καὶ ὑψόμετρον, ἀριστερὰ ὁ χάρτης, δεξιὰ τὸ βαρόμετρον, καὶ παρὰ τοὺς πόδας του ἡ συσκευὴ φωτογραφήσεως τῶν νεφῶν —εἶναι λίαν πολυάσχολος· δέον νὰ ἐπαγρυπνῇ ἐπὶ τοῦ δρομολογίου τοῦ ἀεροπλάνου καὶ νὰ σημειοῖ τὰς ὥρας καθ' ἃς διέρχεται ἄνωθεν ὡρισμένης περιοχῆς, καθ' ὅσον εἷς τῶν κυρίων σκοπῶν τῆς πτήσεως εἶναι καὶ ἡ συλλογὴ ἐνδείξεων ἀπὸ ἀπόψεως ἐδάφους. Ὁ ἴδιος θὰ ἐκτελῇ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀμέσους παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν συσκευῶν, θὰ σημειώνῃ τὴν ἄποψιν τῶν νεφῶν, τὸ ὕψος των, τὴν διαφάνειαν τῆς ἀτμοσφαίρας, αὐτὰς ταύτας τὰς συνθήκας τῆς πτήσεως (π. χ. πτῆσις κανονική, πτῆσις μὲ ἀεροδίνας, μὲ ὀπὰς ἀέρος κτλ.) αἵτινες εἶναι μεγάλου ἐνδιαφέροντος, θὰ λάβῃ φωτογραφικὰς ἀπόψεις κτλ. Ἀνάγκη ἄρα ἡ ἐργασία αὕτη νὰ ρυθμισθῇ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁλόκληρος ἡ διάρκεια τοῦ ταξιδίου νὰ ἀποβῇ ὠφέλιμος, καὶ ἡ ἀπόδοσις τῆς πτήσεως νὰ ἀντιστοιχήσῃ εἰς τὰ ἔξοδα, τὰ σχετικῶς ἀξιοσημείωτα, ἅτινα ἀπαιτεῖ μία πτῆσις ἀεροπλάνου.

Δυστυχῶς ἀπὸ μετεωρολογικῆς ἀπόψεως διὰ τὸ μέλλον τοῦ ἀεροπλάνου δὲν θὰ ἔχῃ νὰ εἴπῃ τις ὅσα περὶ ἐρεύνης τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας διὰ τῶν ἐλευθέρων ἀεροστάτων, διότι αἱ προσπάθειαι κατακτήσεως μεγαλυτέρων ὑψῶν, ἕνεκα φυσικῶν λόγων εἶναι πεπερασμέναι. Οὕτω διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ἐπὶ τοῦ ἀεροπλάνου διὰ τὴν ἐξερεύνησιν τῆς *λίαν* ὑψηλῆς ἀτμοσφαίρας· ὁ κινητὴρ εἰς τὰ ἀνώτατα ὕψη, ἀνεπαρκῶς τροφοδοτούμενος εἰς ὀξυγόνον, δὲν ἀποδίδει πλέον, τῆς ἕλικος λειτουργούσης ἐλλιπῶς, ὁ δὲ ὁδηγός, ἠναγκασμένος νὰ φέρῃ ἀναπνευστικὴν προσωπίδα, εὑρίσκεται ὑπὸ συνθήκας δυσμενεῖς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν μετεωρολογικῶν παρατηρήσεων.

Αἱ τεχνικαὶ τελειοποιήσεις τοῦ ἀεροπλάνου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτρέψωσι τὴν κατάκτησιν ὕψους ἀνωτέρου τῶν 15 000 μ. ἀπέναντι τοῦ παμμεγίστου ὕψους τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἐξ ἄλλου ὁ σταθμὸς τοῦ παρατηρητοῦ, τοποθετημένος ἐντὸς χώρου ἑρμητικῶς κλειστοῦ ἄνευ ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ νὰ ληφθῶσιν ἄλλαι ἐνδείξεις, εἰμὴ μόνον ἐκεῖναι τῶν αὐτογραφικῶν ὀργάνων. Θὰ ὑπάρχῃ δ' οὕτω πιθανότης περὶ σφαλερότητος τῶν ἐνδείξεων τούτων, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς ταχύτητος τοῦ ἀεροπλάνου, καὶ ἐπειδὴ ὁ ρόλος τοῦ παρατηρητοῦ θὰ εἶναι ἐκμηδενισμένος, δὲν θὰ ὑφίσταται τρόπος ἐλέγχου τῆς τοιαύτης ἐνδεχομένης σφαλερότητος, ἧς ὅμως ἡ παραδοχὴ εἶναι ἀπαραίτητος.

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀεροπλάνων ἐν τῇ μετεωρολογίᾳ, προκειμένου περὶ μικρῶν ὑψῶν, διεδόθη τελευταῖον ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Ἤδη χρησιμοποιεῖται ἐν Βελγίῳ καὶ εὐρύτατα ἐν τῷ Γεωφυσικῷ Ἰνστιτούτῳ τῆς Πισβίας ἐν Ἰταλίᾳ. Μελέται δὲ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῷ Φυσικογεωγραφικῷ Ἰνστιτούτῳ τῆς Γοτίγγης ἐν Γερμανίᾳ ἐνδιαφέρουσα διάταξις, ἧς ἡ πραγματοποίησις θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀπουσίαν καὶ αὐτοῦ τοῦ ὁδηγοῦ τοῦ ἀεροπλάνου. Πρόκειται περὶ μικρῶν ἀεροπλάνων ἐχόντων πλάτος 4 μ. καὶ βάρος 40 kg. καὶ ἐφωδιασμένων διὰ κινητῆρος ἀνυψοῦντος τὴν συσκευὴν καὶ τὰ αὐτογραφικὰ ὄργανα εἰς τὰ ἀνώτερα ὕψη, καὶ ἐπαναφέροντος ταῦτα ἠρέμως ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο θὰ ἐπιτυγχάνεται ἐκ τοῦ ἐδάφους τῇ βοηθείᾳ ἠλεκτρομαγνητικῶν κυμάτων. Καίτοι ὅμως ἡ λύσις τοῦ προβλήματος εἶναι θαυμασία, ἐν τούτοις δὲν ἐφηρμόσθη εἰσέτι πρακτικῶς.

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΕΡΕΥΝΑΙ. Τοιοῦτοι εἰσίν, ἐν σκιαγραφίᾳ, οἱ διάφοροι τρόποι ἐρεύνης τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας, ἥτις ἀπὸ τοῦ τελευταίου τετάρτου τοῦ 19ου αἰῶνος συστηματικῶς διερευνᾶται διὰ βολίσεων, ὧν ὀνομασταὶ διὰ τὰ ἀποτελέσματά των ὑπῆρξαν αἱ τοῦ Rotch ἐν τῷ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ (1901), τοῦ Teisserenc de Bort ἐν Ρωσίᾳ καὶ Ἀτλαντικῷ Ὠκεανῷ (1901—1909), τοῦ Πρίγκιπος Ἀλβέρτου τοῦ Μονακὸ (1904), τοῦ Asmann Hergessel, Köppen, Dines, Cave (1904-1910), Taylor (1913, Harris (1919), καὶ πολλῶν ἄλλων συστηματικῶς ἐργαζομένων ἀπὸ τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν. Ἡ ἀερολογία ἔλαβεν ἤδη μεγάλην ὤθησιν πρὸς τὰ ἀνώτερα ἐπίπεδα τῆς ἐξελίξεως, προσφέρουσα ὄχι μόνον τὰς ὑπηρεσίας της εἰς τὸ θεωρητικὸν ἐπίπεδον τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καταστᾶσα ὁ ἀπαραίτητος σύμβουλος τοῦ ἀεροπόρου καὶ τοῦ πυροβολητοῦ.

Σήμερον ἔρευναι τῆς ἀνωτέρας ἀτμοσφαίρας δὲν περιορίζονται μόνον εἰς τοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐχερεῖς καὶ εὐθύνους τρόπους, ἀλλὰ ἐκτείνονται καὶ μέχρι τοῦ πολυεξόδου τῶν βολιδαεροστάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ αἰτία αὕτη δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκτέλεσιν ἡμερησίων δι' αὐτῶν βολίσεων, ἐγένετο φανερὸν ὅτι αἱ βολίσεις ὤφειλον νὰ γίνωνται ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένου σχεδίου καὶ δὴ διεθνοῦς. Π ὃς τοῦτο ἐγένετο δεκτός, ἐν διεθνεῖ μετεωρολογικῷ συνεδρίῳ, ὁ διορισμὸς διεθνοῦς ἐπιτροπῆς ἐξ εἰδικῶν, ἥτις, ἐκτὸς τῶν ἄλλων σκοπῶν, ἔχει καὶ τὸν καθορισμὸν τῆς χρονολογίας καὶ τῆς ὥρας τῶν διεθνῶν ἀτμοσφαιροβολίσεων, ὡς καὶ τὴν δημοσίευσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μελέτης των. Πολὺ πρὸ τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη συνήρχετο ἑκάστην τριετίαν πρὸς συζήτησιν τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ἔργου της, ἀπὸ τοῦ 1919 δὲ καὶ ἐντεῦθεν ὥρισεν 23 «διεθνεῖς ἡμέρας» ἀτμοσφαιροβολίσεων, καθ' ἃς ἅπαντα τὰ μετεωροσκοπεῖα δέον νὰ ἀνυψῶσι βολιδαεροστατα ἢ καὶ λοιπὰς συσκευὰς μετ' αὐτογραφικῶν ὀργάνων, καὶ νὰ ἐκτελῶσι κατὰ τὴν ἰδίαν ὥραν ὑποχρεωτικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς κινήσεως τῆς ἀτμοσφαίρας τῇ βοηθείᾳ τῶν πληγαεροστάτων. Σήμερον πλέον τῶν 15 μετεωρολογ. σταθμῶν ἐν Εὐρώπῃ λαμβάνουσι μέρος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κανονικῶς εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ περὶ τὰς 150 ἐπιτυχεῖς παρατηρήσεις συλλέγονται κατ' ἔτος. Παρεκτὸς τῆς Εὐρώπης ἐκτελοῦνται σήμερον ἀτμοσφαιροβολίσεις, ἐν Ἀνατολικαῖς Ἰνδίαις. Καναδᾷ, Ἠν. Πολιτείαις, Αὐστραλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ὧν τὰ ἀποτελέσματα δημοσιεύονται τακτικῶς.

Τέλος ἐγένοντο καὶ τρεῖς εἰδικαὶ ἀποστολαὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἀτμοσφαιροβολίσεων ἐν τῇ Κεντρικῇ Ἀφρικῇ καὶ ἄνωθεν τοῦ τροπικοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Βιβλιογραφία: Général Delcambre. Cours de Météorologie Première Partie 1926. E. W. Barlow. The upper air circulation of the Atlantic Ocean Vol. III Professional Notes 39 1925 (Σημ. περιέχει ἐκτενῆ βιβλιογραφίαν).—C. D. Stewart. The measurement of Upper Wind Velocities by Observations of Artificial Clouds Vol. III. Prof. Notes 38 1924. - Meteorological Office. Professional Notes Vol. I, II, III, 1918—1925.—A. Baldit. Météorologie Pratique 1923.—Travaux Scientifiques de l'Observatoire des Trappes Vol. III καὶ IV.—W H. Dines. The Characteristes of the Free atmosphere, Géophysical Memoirs Vol II No 13 Met Off. No 220).—Computer's Handbook Section I (Met. Off No 223).—J. Rouch. L'atmosphère et la Prevision du Temps 1923.—J. Rouch. Manuel pratique de Météorologie 1919.—Service Météorologique Militaire Notice sur le Fonctionnement des Postes Aérologiques I-M. Paris 1918.—Service Met. aux Armées Organisation et Fonctionnement des Sections de Sondages par le Son, 1918. Service Géographique de l' Armée. Notice sur le Théodolite de Sontage, 1917.—C. J. P. Cave and J. S. Dines. Soundings with Pilot Balloons in the isles of Scilly, Geophys. Memoirs No 14 Vol II —John Moore. Meteorology Practical and applied Chap. XXII 1910 Sec. Edit.—F. Linke. Aeronautische Meteorologie 1911.—L. Teisserenc de Bort et A. L. Rotch. Etude de l'atmosphère Marine par Sontages Aériens, 1909.—Dr P. Perqlewitz. Windbeobachtungen in den höheren Luftschichten des Atlantischen und südlichen Stillen Ozean nach Pilotballonaufstiegen 1912. — J. Rouch. The Ascensional Rate of Pilot Balloons Monthly Weather Review July 1919.—J. Dines. Further measurements on the Rate of ascent of Pilot Balloons M. W. R. July 1919.—H. Dines Meteorology in relation to Aeronautics Aero Journ. London January 1918.—Fr. Wedderdurn. Application of Meteorology to Gunnery M W. R. Dec. 1919.—I. Sherry and Waterman. The Military Meteorological Service in the United States during the War Monthly Weather Review April 1919.—Θ. Φιντικλῆ. Ἡ Μετεωρολογία κατὰ τὸν πόλεμον καὶ ἡ ἐξέλιξις αὐτῆς «Ἐπιστημονικὴ Ἠχὼ» 1920—A. Berget Où en est la Météorologie.

ΘΕΟΚΛ. Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

ἀερολογικός· ὁ ἀνήκων, ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὴν επιστήμην τῆς ἀερολογίας: *ἀερολογικὴ μελέτη*· ὁ περιβεβλημένος μορφὴν ἀερολογίας (ματαιολολίας): *ἀερολογικὴ συζήτησις*.

ἀερολόγος· ὁ λέγων, ὁ διδάσκων περὶ ἀέρος, ὁ ἐπιστήμων, ὁ εἰδικὸς διὰ τὴν σπουδὴν τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀέρος· ὁ ἀερολέσχης, ἡ γλωσσοκοπάνα.

ἀερολογῶ· λέγω λόγια τοῦ ἀέρος, ἀνοησίας· «ἀνεμώλια βαζω», λέγω μποσικάδες, ἀρλοῦμπες.

ἀερόλουτρα· χημικὰ σκεύη δι' ὧν κατορθοῦμεν νὰ θερμαίνωμεν δοχεῖόν τι οὐχὶ δι' ἀπ' εὐθείας ἐπαφῆς τῆς φλογός, ἀλλὰ διὰ τῶν ἐξ αὐτῆς προερχομένων θερμῶν ἀερίων τῆς καύσεως. Ἁπλοῦν τοιοῦτον ἀερόλουτρον εἶναι τὰ πλέγματα τοῦ Babo. Ἀερολούτρων ὑπάρχει πληθὺς ὅλη τύπων, εὐρύτατα χρησιμοποιουμένων εἰς τὰ διάφορα ἐργαστήρια (βλ. *ξηραντήρια*).

Ἀερόλουτρα Babo.

ἀερομαντεία (ἡ) (καὶ ἀεροσκοπία)· εἶδος μαντικῆς, αἱ περὶ τοῦ ὁποίου ἀραιαὶ εἰδήσεις σαφεῖς μὲν καὶ λεπτομερεῖς δὲν εἶναι, ἐπιτρέπουν ὅμως ἔν τινι μέτρῳ νὰ συμπεράνωμεν εἰς τί τοῦτο συνίστατο. Ἡ παλαιοτάτη τῶν εἰδήσεων τούτων εἶναι εἰς τὰ βενετικὰ σχόλια τῆς Ἰλιάδος (Α62). ὅπου λέγεται κατὰ τὸν Νικάνωρα ὅτι ἡ μαντικὴ διαιρεῖται «*εἰς εἴδη τρία, εἰς οἰωνοσκοπίαν, εἰς ἀεροσκοπίαν καὶ τὴν διὰ τῶν ὀνειράτων μαντείαν*». Ἀλλ' ἡ ἐδῶ ἀεροσκοπία ὀρθῶς, μοῦ φαίνεται, διωρθώθη εἰς *ἱεροσκοπίαν* (βλ. Θησαυρὸν Ἐρρίκου Στεφάνου ἐν λ. *ἀεροσκοπία*), δηλαδὴ μαντείαν ἐκ τῶν ἱερείων, *σπλαγχνοσκοπίαν*, ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν ἦτο συνηθεστάτη καὶ οἱονεὶ ἐπίσημος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Ὑστερωτέρα. ἀλλὰ ρητὴ καὶ ἀναμφισβήτητος εἶναι ἡ μαρτυρία τοῦ Ρωμαίου Οὐάρρωνος, τὴν ὁποίαν μᾶς περιέσωσεν ὁ σχολιαστὴς τοῦ Βιργιλίου Σέρβιος (Αἰνειάδος III 359) καὶ μετ' αὐτὸν ὁ πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας Ἰσίδωρος ὁ ἐκ Σεβίλλης Orig. 8, 9, 13). Κατ' αὐτοὺς ὁ Οὐάρρων διέκρινε τέσσαρα εἴδη μαντικῆς: γῆν, ἀέρα, ὕδωρ, πῦρ, ὅθεν *γεωμαντείαν*, *ὑδρομαντείαν*, *ἀερομαντείαν*, *πυρομαντείαν* καὶ *γεωμάντεις*, *ἀερομάντεις*, *πυρομάντεις*, *ὑδρομάντεις*, (Σέρβιος, ἔνθ' ἀν. Varro autem quattuor genera divinationum dicit terram, aërem, aquam, ignem: geomantis, aëromantis, pyromantis, hydromantis. Ἰσίδωρ. ἔνθ' ἀν *Migne*, Series Latina τ. 82 στ. 312. Varro dicit divinationis quattuor esse genera, terram, aquam aërem, ignem. Hinc geomantiam, hydromantiam aeromantiam, pyromantiam).

Βραδύτερον ἡ *ἀεροσκοπία* ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ χρονογράφου Συγκέλλου, ὡς διδαχθεῖσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τοῦ ὀγδόου τῶν γιγάντων (*ὁ ἔνατος ἐδίδαξεν ἀστροσκοπίαν· ὁ δὲ τέταρτος ἐδίδαξεν ἀστρολογίαν· ὁ δὲ ὄγδοος ἀεροσκοπίαν· ὁ δὲ τρίτος ἐδίδαξε τὰ σημεῖα τῆς γῆς· ὁ δὲ ἕβδομος ἐδίδαξε τὰ σημεῖα τοῦ ἡλίου· ὁ δὲ εἰκοστὸς ἐδίδαξε τὰ σημεῖα τῆς σελήνης*. Β νν. σ. 22 κ. ἑ). Ἦσαν δὲ οἱ γίγαντες οὗτοι τέκνα τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν θυγατέρων τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο εἰσηγηταὶ πάσης ἀνομίας καὶ ἁμαρτίας εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αἱ εἰδήσεις αὗται τοῦ Συγκέλλου ἔχουν τὴν ἀρχήν των εἰς τοὺς ἑβραϊκοὺς μύθους,

Digitized by Google

τοὺς περιλαμβανομένους εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἐνώχ. (Πρβλ. Das Buch Enoch hsg. von Ioh. Flemming und L. Radermacher. Leipzig 1901 VIII, 1 σ. 26).

Μετὰ τὸν Σύγκελλον ὁ Ψελλὸς ἀναφέρει ἁπλῶς τὴν *ἀερομαντείαν* μετὰ τῆς φυλλομαντείας καὶ λεκανομαντείας ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ «Τί περὶ δαιμόνων δοξάζουσιν οἱ Ἕλληνες». «*Ὥσπερ δὲ ἀερομαντεία τις ἐστὶ καὶ φυλλομαντεία, οὕτω δὴ καὶ λεκανομαντεία*...» (De operatione daemonum ἔκδ. Boissonade. Norimbergae 1838 σ. 42).

Σαφέστερος τέλος καὶ διεξοδικώτερος εἶναι ὁ βυζαντινὸς Τζέτζης ἐν Ἐξηγήσει εἰς Ἰλιάδα σ. 107 καὶ 111. Κατ' αὐτὸν ἡ μαντικὴ «*διαιρεῖται ὥσπερ τινὲς λέγουσιν εἰς εἴδη τρία· εἰς οἰωνοσκοπίαν, ἱερατικὴν καὶ τὴν διὰ τῶν ὀνειράτων. Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα εἴδη ἃ παρέλειψαν... λεκανομαντεία, ἀστρονομία, ἀεροσκοπία*».

Ἐὰν προσέξῃ κανεὶς καλύτερον τὰς ἀνωτέρω εἰδήσεις, εὐκόλως θὰ ἀντιληφθῇ ὅτι δὲν ἀντλοῦνται ἀπ' εὐθείας παρὰ τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἀπὸ συγγράμματα λογίων, γραμματικῶν τῶν ἀλεξανδρινῶν χρόνων, ἢ πιθανώτερον φιλοσόφων, συστηματικῶς πραγματευθέντων περὶ μαντικῆς, καὶ ὅτι τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουν δὲν εἶναι ὀνόματα λαϊκά, ἀλλὰ πλάσματα τῶν λογίων, *ὅροι ἐπιστημονικοί*, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, τοὺς ὁποίους οὗτοι ἔπλασαν διὰ νὰ δώσουν ὄνομα εἰς τὰς κατηγορίας, εἰς τὰς ὁποίας διῄρεσαν τοὺς διαφόρους τῆς μαντικῆς τρόπους. Κατὰ ταῦτα καὶ τὸ ὄνομα *ἀερομαντεία* ἢ *ἀεροσκοπία* δὲν εἶναι ὄνομα λαϊκόν, μὲ τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον ὡρισμένον τρόπον μαντικῆς, ἀλλ' ὅ ρ ο ς ἐ π ι σ τ η μ ο ν ι κ ὸ ς διὰ τοῦ ὁποίου οἱ συστηματικῶς περὶ τῆς μαντικῆς πραγματευθέντες ὠνόμασαν ὡρισμένην κατηγορίαν μαντικῶν μεθόδων.

Ποῖαι τώρα ἦσαν αἱ μέθοδοι αὗται, αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς ἀερομαντείας δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰς παλαιοτέρας εἰδήσεις. Μόνον ὁ Τζέτζης μᾶς παρέχει κάπως λεπτομερεστέρας πληροφορίας. Κατ' αὐτὸν (Ἐξήγησις εἰς Ἰλιάδα σ. 111) «*Τῆς ἀεροσκοπίας ἦν τὸ ὁρᾶν τὸν ἀέρα σκοτεινὸν ἢ λαμπρὸν ἢ ἐρυθρὸν ἢ ὠχρὸν καὶ πρὸς ταῦτα περὶ τῶν μελλόντων προλέγειν καὶ ποῦ ἀποβήσεται ὅτι πάντως ὅπου τὸ χρῶμα ἐφαίνετο· καὶ ἔτι ἐκλείψεις ἡλίου καὶ σελήνης καὶ παρηλίους καὶ ἴριδας καὶ κομήτας καὶ τὰ ὅμοια*». Ἐκ τούτων, ἐάν, ἐννοεῖται, εἶναι ἀκριβεῖς αἱ πληροφορίαι τοῦ Τζέτζη, ἡ ἀερομαντεία περιελάμβανε πρῶτον τὴν μαντικήν, τὴν στηριζομένην εἰς τὴν παρατήρησιν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως καὶ συμπεραίνουσαν περὶ τῶν μελλόντων ἐκ τοῦ ποιοῦ καὶ τοῦ χρώματος αὐτῆς, ἔπειτα δὲ τὴν τηροῦσαν τὰς ἐκλείψεις, τοὺς παρηλίους καὶ τὰς ἴριδας, τοὺς κομήτας καὶ ἄλλα παρόμοια οὐράνια φαινόμενα καὶ ἐκ τούτων μαντευομένην. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, ἀτμοσφαιρικὰ καὶ οὐράνια φαινόμενα, οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ τὰ ὁμηρικὰ τ έ ρ α α ἢ αἱ δ ι ο σ η μ ί α ι τῶν ἀρχαίων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐμαντεύοντο ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ὁμήρου καὶ αἱ ὁποῖαι εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς λαοὺς θεωροῦνται ὡς προμηνύματα κακά, πολὺ σπανιώτερον ἀγαθά. Ὅθεν ἡ ἀερομαντεία ἢ ἀεροσκοπία οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ περὶ τὰς διοσημίας μαντική.

Ἀρχὴ καὶ ἔκτασις τῆς ἀερομαντείας. Ἡ ἀερομαντεία, ὅπως καὶ ὅλη ἡ μαντική, ἔχει τὴν ἀρχήν της εἰς τὴν πρωτόγονον σκέψιν, εἰς τὴν πρωτόγονον νοοτροπίαν, εἰς τὴν ὁποίαν οὐδεμία γίνεται διάκρισις αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, ἀλλὰ πάντα εἴτε τὰ συγχρόνως εἴτε τὰ διαδοχικῶς συμβαίνοντα, συνυφαίνονται ἀναμεταξύ των καὶ μὲ τὰς ψυχικὰς καταστάσεις, τὰς ὁποίας γεννοῦν, εἰς μίαν ἀδιάσπαστον ἑνότητα, ὁσονδήποτε ἄσχετα καὶ πολλάκις καὶ ἀντιφατικὰ ἂν εἶναι.

Οὕτω πᾶν φαινόμενον ἀσύνηθες, γεννῶν εἰς τὴν δεισιδαίμονα ψυχὴν τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου τὸν φόβον, γεννᾷ συγχρόνως καὶ τὴν προσδοκίαν ἀπευκταίου τινός, τοῦ ὁποίου θεωρεῖται αἰτία ἅμα καὶ οἰωνός. Τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐνεργείας, τὰς ὁποίας καταβάλλει ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ φαινόμενον καὶ μετακινήσῃ τὴν ἐνέργειάν του. Οὕτω π.χ. εἰς τοὺς Bororo, λαὸν τῆς Βραζιλίας, ἡ ἐμφάνισις κομήτου θεωρεῖται ἀπαισία, διότι πιστεύεται ὅτι ἔρχεται διὰ νὰ προμηθευθῇ κρέας κυνηγοῦ, φέρων τὴν δυσεντερίαν εἰς ἕνα τῶν ἀρχηγῶν τῆς φυλῆς. Διὰ νὰ ἀποτρέψουν τὸ κακὸν ἀνάπτουν πυρὰς περὶ τὸν συνοικισμόν των, ὄπισθεν τῶν ὁποίων συσπειροῦνται ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά· εἰς τὸ μέσον εἰσέρχονται δύο μάγοι, οἱ ὁποῖοι ἐν ἐκστάσει ὁρύονται ἀπειλοῦντες τὸν ἀστέρα, ἐνῷ συγχρόνως ὅλοι οἱ παριστάμενοι κραυγάζουν huha.. Ἀλλαχοῦ ἡ Ἶρις θεωρεῖται ὡς κακὸς οἰωνός, «φέρων ξηρασίαν, καταστρέφων πλοῖα, ξηραίνων φυτὰ καὶ δι' αὐτὸ οἱ μάγοι διὰ διαφόρων μέσων προσπαθοῦν νὰ τὴν κόψουν (*Sébillot* Le folk-lore. Paris 1913 σ. 118). Εἰς δὲ τὰ ἰνδικὰ βιβλία Adbhuta brâhmana τοῦ Sâmaveda καὶ Kauçi Kasûtra, εἰς τὰ ὁποῖα λεπτομερῶς ἀναφέρονται οἱ διάφοροι οἰωνοί, διδάσκονται συγχρόνως καὶ αἱ εὐχαὶ καὶ αἱ ἐνέργειαι, διὰ τῶν ὁποίων θέλουσι ματαιωθῇ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς λαοὺς καὶ παλαιότερον καὶ σήμερον ὑφίστατο καὶ ὑφίσταται ἀκόμη ἡ πρωτόγονος αὕτη ἀντίληψις, ἡ ὁποία συγχέει οἰωνοὺς καὶ αἴτια. Ἄλλως δὲν ἐξηγοῦνται αἱ διάφοροι ἐπῳδοὶ καὶ ἐνέργειαι πρὸς ἀπομάκρυνσιν καὶ ματαίωσιν τῶν κακῶν οἰωνῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπίσημοι πράξεις, καθὼς ὁ ἀφορισμὸς καὶ ἡ κωδωνοκρουσία, τὴν ὁποίαν διέταξεν ὁ Πάπας Κάλλιστος ὁ Γ' κατὰ τὸ 1456 ἐναντίον τοῦ ἐμφανισθέντος τότε λαμπροῦ κομήτου. Οὕτως ἐν ἀρχῇ μαντικὴ καὶ δεισιδαιμονία συγχέονται. Βραδύτερον δὲ φαίνεται, μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σκοπίμου, τῆς *ἐνεργοῦ μαντικῆς*, ἤρχισε νὰ διακρίνεται ὁ οἰωνὸς ἀπὸ τῆς αἰτίας καὶ νὰ περιορίζεται ἡ σημασία αὐτοῦ εἰς μόνην τὴν πρόρρησιν. Τότε δὲ πιθανῶς ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους βαθμηδὸν εἰσάγεται καὶ ἡ ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ οἰωνοῦ, ἡ ὁποία εἰς τὰς πρωτογόνους καταστάσεις σπανίζει πολύ. (Διεξοδικῶς περὶ πάντων τούτων βλ. ἐν λ. μαντική).

Κατὰ ταῦτα καὶ τὰ ἀσυνήθη οὐράνια καὶ ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα, γεννῶντα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου τὸν φόβον, ἐθεωρήθησαν καὶ ὡς οἰωνοί, ἀρχικῶς μὲν καὶ συνηθέστατα κακοί, σπανιώτερον δὲ καὶ ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους, πιθανῶς καὶ ὑστερώτερον, ἀγαθοί. Τῆς δὲ πίστεως αὐτῆς τεκμήρια εὑρίσκομεν εἰς πλείστους λαούς, ἀρχαίους καὶ νεωτέρους, πεπολιτισμένους καὶ ἀπολιτίστους, εἴς τινας μάλιστα τῶν ὁποίων ἡ παρατήρησις καὶ ἑρμηνεία τῶν διοσημιῶν ἀναπτύσσεται εἰς πλῆρες καὶ πολύπλοκον σύστημα, τὸ ὁποῖον εἰδικοὶ μόνον κατέχουν καὶ ἐφαρμόζουν. Οὕτως εὑρίσκομεν ἀνεπτυγμένην εἰς σύστημα τὴν ἀεροσκοπίαν παρὰ τοῖς Ἀσσυροβαβυλωνίοις, τοῖς Τυρρηνοῖς καὶ τοῖς Ἰνδοῖς.

Ἡ ἀερομαντεία παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις καὶ Βαβυλωνίοις. Τὰ τῆς ἀερομαντείας τῶν Ἀσσυρίων καὶ Βαβυλωνίων εἶναι γνωστὰ κυρίως ἐκ τῆς ἀνακαλυφθείσης πλινθίνης βιβλιοθήκης τοῦ Assurbanipal, τοῦ γνωστοῦ εἰς τοὺς Ἕλληνας Σαρδαναπάλου. Μεταξὺ τῶν πινακίδων τούτων εὑρέθησαν καὶ τινες ἀφορῶσαι εἰς τὰς διοσημίας. Ἀναφέρονται δ' αὗται εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐμφανίσεως τῆς σελήνης, τοῦ ἡλίου, τῶν πλανητῶν καὶ ἄλλων ἀστέρων, τὰς ἐκλείψεις, τὰς ἅλως, τοὺς παρηλίους, τὰς βροντάς, τὰς ἀστραπάς, τὰς βροχὰς καὶ τοὺς σεισμούς. Δείγματα παραθέτομεν ἐνταῦθα παραλαμβάνοντες παρὰ τοῦ Ungnad (Die Religion der Babylonier und Assyrer. Iena 1921 σ. 316 κ. ἑ.).

Ἐὰν ἡ σελήνη ὀφθῇ τὴν πρώτην τοῦ μηνός, εἰρήνη καὶ ἡσυχία θέλει βασιλεύσει εἰς τὴν χώραν.

Ἐὰν ἡ νέα σελήνη φέρῃ σαρίκιον, ὁ βασιλεὺς θέλει ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν.

Ἐὰν ἡ νέα σελήνη ἔχῃ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας μακρόν, τὸ δὲ ἀριστερὸν βραχύ, ὁ βασιλεὺς θέλει ὑποτάξει ξένην χώραν.

Ἐὰν συμβῇ ἔκλειψις κατὰ τὸν μῆνα Νισὰν κατὰ τὴν πρώτην φυλακὴν τῆς νυκτός, ἐρήμωσις θέλει ἐπέλθει· ὁ ἀδελφὸς θέλει φονεύσει τὸν ἀδελφόν.

Ἐὰν συμβῇ κατὰ τὸν μῆνα Ἰγιάρ, θὰ ἀποθάνῃ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ θὰ καταλάβωσι τὸν θρόνον.

Ἐὰν ἅλως περιβάλλῃ τὴν σελήνην καὶ ἐν αὐτῇ εὑρίσκεται ὁ Ζεύς, ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος θέλει πολιορκηθῇ.

Ἐὰν ὁ ἥλιος σκοτισθῇ τὴν 1 Νισάν, θέλει ἀποθάνει ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος.

Ἐὰν ὁ ἥλιος τὴν 1 Νισὰν εἶναι κατὰ τὴν ἀνατολὴν αὐτοῦ ἐρυθρὸς ὡς δάς, ἔμπροσθεν δ' αὐτοῦ λάμπῃ λευκὸν νέφος, τὸ ὁποῖον ἀμέσως ἔρχεται εἰς τὰ πλάγια αὐτοῦ καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν ἀνατολήν, τὴν 28, 29 ἢ 30 τοῦ Νισὰν θέλει συμβῇ ἔκλειψις.

Ἐπίσης κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα θὰ ἀποθάνῃ ὁ βασιλεὺς καὶ τὸν θρόνον θὰ καταλάβῃ ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

Ἐὰν ὁ ἥλιος κατὰ τὴν ἀνατολὴν του τὴν 1 Ταμμοὺζ εἶναι σκοτεινὸς καὶ περιβάλλεται ὑπὸ ἅλω, ἡ χώρα θέλει ἡσυχάσει.

Ἐὰν τὴν 9 Ἰγιὰρ συμβῇ ἔκλειψις ἡλίου, ἐρήμωσις θέλει ἐπέλθει εἰς τὴν χώραν.

Ἐὰν τὴν 1 Νισὰν ἐμφανισθοῦν δύο παρήλιοι, ὁ βασιλεὺς τῆς Βαβυλῶνος θέλει ἀποθάνει.

Ἐὰν τὴν 12 Νισὰν ἐμφανισθοῦν πέντε παρήλιοι, ὁ βασιλεὺς θέλει ἐκδιωχθῇ.

Ἐὰν ὁ Ἑρμῆς φαίνεται ἐπὶ ἕνα μῆνα, βροχαὶ καὶ πλήμμυραι θέλουν συμβῇ.

Ἐὰν ἡ Ἀφροδίτη φαίνεται κατὰ τὸν μῆνα Σιβάς, τοῦτο δηλοῖ ἧτταν τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐὰν ἡ Ἀφροδίτη πλησιάζῃ τὸν καρκῖνον, ὑγεία καὶ εἰρήνη εἰς τὴν χώραν θέλει ἐπέλθει.

Ἐὰν ὁ Ζεὺς λάμπῃ ἐξαιρετικά, ὁ βασιλεὺς θέλει μείνει ἄθικτος. Εὐημερία εἰς πᾶσαν τὴν χώραν.

Ἐὰν ὁ μέγας κύων εἶναι σκοτεινός, ἡ καρδία τοῦ λαοῦ δὲν θέλει χαρῇ.

Ἐὰν μέγας ἀστὴρ λάμψῃ ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς καὶ κατόπιν ἐξαφανισθῇ...ὁ ἐχθρικὸς στρατὸς θέλει καταπολεμηθῇ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς τῶν καιρῶν ἀφήσῃ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ν' ἀντηχήσῃ (=σὰν βροντήσῃ) κατὰ τὸν μῆνα Ταμμούζ, ὁ θερισμὸς θέλει προκόψει.

Ἐὰν ἀστράψῃ πρὸς ἀνατολάς, ὁ Θεὸς τῶν καιρῶν θέλει πλημμυρίσει τὴν χώραν Ἐλάμ.

Ἐὰν βρέξῃ τὸν μῆνα Νισὰν ἐπὶ ὀκτὼ ἡμέρας, τοῦτο δηλοῖ πλοῦτον τοῦ λαοῦ.

Ἐὰν βρέξῃ τὸν μῆνα Σιβὰς ἐπὶ 8 ἡμέρας, ὁ βασιλεὺς θέλει ἀποθάνει.

Ἐὰν σείσῃ ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν, τὸ κράτος θέλει διαλυθῇ.

Ἡ ἀερομαντεία παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς. Εἰς τοὺς Ἰνδοὺς ἐπίσης παρατηροῦνται αἱ διοσημίαι, ἀλλ' ἡ παρατήρησις αὕτη δὲν φαίνεται τόσον συστηματικῶς ἀνεπτυγμένη, ὅπως εἰς τοὺς Ἀσσυροβαβυλωνίους, ὅθεν καὶ ὁ περὶ αὐτῶν λόγος γίνεται ἀναμεὶξ μετ' ἄλλων προγνωστικῶν καὶ τεράτων. Ἐκτὸς τούτου οἱ οἰωνοὶ οὔτε σαφεῖς εἶναι εἰς τὰς προρρήσεις των, οὔτε καὶ διακρίνονται σαφῶς ἀπὸ τῶν αἰτίων, ἀλλὰ συγχέονται, καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀναγραφὴν αὐτῶν παρακολουθεῖ ἡ διδασκαλία τοῦ τρόπου τῆς ματαιώσεως τῆς δυνάμεώς των. Τὰ περὶ οἰωνῶν τῶν Ἰνδῶν γνωρίζομεν κυρίως ἐκ τῶν μνημονευθέντων ἀνωτέρω κειμένων, ἐκ τούτων δὲ παραλαμβάνοντες (*Weber*, Zwei vedische Texte über Omina et Portenta. Abh. d. Ak. zu Berlin 1858 σ. 313 κ. ἑ.), παραθέτομεν ἐνταῦθα μερικὰ χαρακτηριστικὰ δείγματα.

Ἐὰν πλησίον τοῦ ἡλίου φαίνεται ἀκέφαλος κορμός, καὶ ἐν καιρῷ ξηρῷ ἅλως (περὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην) *ἐμφανίζωνται....ὅλα ταῦτα τὰ ἐξιλαστέα θαυμαστὰ σημεῖα εἶναι ἱερὰ τοῦ Βισνοῦ* (σ. 336 ἀκολουθεῖ ἡ εὐχή. ἡ θυσία κτλ.).

Ἂς στραφῇ πρὸς τὸν ἀέρα, ἐὰν ἰσχυροὶ ἄνεμοι πνέωσι καὶ ἂν εἰς τὰ νέφη παράξενοι μορφαὶ ἐμφανίζωνται...ἐὰν τὴν νύκτα οὐράνιον τόξον βλέπῃ...ἐὰν εἰς τὸν ἀέρα βασιλικὰ παλάτια ἐμφανίζωνται... Ὅλα ταῦτα εἶναι τοῦ Vâyu *ἱερὰ* (σ. 330, ἀκολουθεῖ ἡ εὐχὴ κτλ.).

Ἐὰν τὴν νύκτα οὐράνιον τόξον ἵσταται...ἔρις πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Βασιλέως, πᾶς οἶκος κατεστραμμένος - εἰς τὸν Ἴνδρα τοῦτο ἀποδίδουν. Πρὸς ἐξιλασμὸν πάντων τούτων μόνον βρασμένον γάλα ἂς ἐκθέσῃ τις (σ. 320).

Ἐὰν κομήτης ἐπισκιάσῃ τὸν ἀστερισμὸν τῶν ἑπτὰ Rishi (τ ῆ ς μ ε γ ά λ η ς ἄ ρ κ τ ο υ), *τοῦτο συμφορὰν ἀπειλεῖ καὶ ξηρασίαν* (σ. 396).

Ἐὰν ἐν καιρῷ ἡμέρας πέσῃ πύρινον μετέωρον, τοῦτο συμφορὰν ἀπειλεῖ ἢ ξηρασίαν. Τότε ὁ βασιλεὺς ὁ ἐξουσιάζων τὴν χώραν, ἂς ἐκλέξῃ σοφὸν βραχμάνα... (σ. 395 ἀκολουθεῖ ἡ ὑποτύπωσις τῶν ἐνεργητέων).

Ἐὰν κάτωθεν τοῦ ἰδίου ἀστέρος (τοῦ ζῳδίου σου) *ὑψωθῇ μετέωρον ἢ τυφών, ἐὰν καταπίνῃ ὁ Râhu τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην* (=ἐὰν γίνῃ ἔκλειψις).... *Ἐὰν ἐν αἰθρίᾳ ἡ σκιὰ τοῦ ἡλίου φαίνεται ἀντιθέτως, ἐὰν ἐν αἰθρίῳ ἀέρι φαίνεται ἅλως περὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην .. πρέπει ὁ τὴν προσφορὰν νὰ προσφέρῃς εἰς τὸν Vishnu ὡς ἐξιλαστήριον* (σ. 340).

Ἐὰν οἱ ἀστέρες φαίνωνται πίπτοντες ταὐτοχρόνως (διάττοντες), *τότε θυσίασε: Οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ ἄστρον τοῦτο, ὦ πλουτοδότα, τὸ ὁποῖον, ἐρίζον πρὸς τὸν βασιλέα Σόμα* (=σελήνην;), *πίπτει πλαγίως, φύλαξόν με ὁ Ἄγνι ἀπὸ τοῦ κακοῦ*... (σ. 399).

Πολὺ περισσότερον ἀνεπτυγμένη εἶναι ἡ μαντεία ἡ ἐκ τῆς βροχῆς, τῆς ὁποίας διακρίνονται διάφορα παράδοξα εἴδη. Οὕτω λέγεται:

Ἐὰν αἱ ἀκόλουθοι βροχαὶ πίπτουν: ... Κρέας, μέλι καὶ ὅ,τι ἁλμηρόν, ἢ ἄλλαι τοιαῦται φρικταὶ βροχαί, τότε καταστρέφεται τὸ γένος ἢ τὸ χωρίον ἢ ὁ τόπος (σ. 345).

Ὁ ἀκόλουθος δὲ κατάλογος ἔχει τὸν τύπον τοῦ Ἀσσυροβαβυλωνιακοῦ (σ. 332).

Ἐν ξηρασίᾳ ἀκρίβεια, ἐν πλημμύρᾳ κίνδυνος πείνης καὶ ἐχθρῶν. Ἀσθένεια ἐν ἀκαίροις βροχαῖς, θάνατος ἡγεμόνος, ἐὰν ἐν αἰθρίᾳ βρέχῃ.

Ἐὰν κατ' ἄλλην ἐποχὴν (καὶ ὄχι τῶν βροχῶν) *ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας διαρκῶς βρέχῃ, ἀποθνήσκει ἀνώτατος ἡγεμών.*

Ἐὰν αἷμα βρέχῃ, πόλεμος ἐπίκειται. Ἐὰν κρέας, ὀστᾶ, μυελὸν κτλ. μέγα θανατικόν.

Ἐὰν βρέχῃ σιτηρά, χρυσόν, βοῦς, καρπούς, ἄνθη, τοῦτο γίνωσκε ὡς ἀπαίσιον· ὅταν δὲ βρέχῃ ἄνθρακας ἢ κονιορτόν, καταστρέφεται ἡ πληγεῖσα ὑπ' αὐτῶν πόλις.

Ἐὰν βρέχῃ λίθους χωρὶς νέφη ἢ κακόσχημα ζῷα, ἢ ἐὰν ἐν ἰσχυρᾷ βροχῇ σχηματίζεται ὀπὴ εἰς τὴν βροχὴν (δηλονότι τόπος, ἐν ᾧ δὲν βρέχει, ἐνῷ πέριξ βρέχει) *τοῦτο βλάπτει τοὺς ἀγρούς.*

Ὅταν βρέχῃ γάλα, βούτυρον, μέλι, ὀξύγαλα, αἷμα, θερμὸν ὕδωρ, φόβος καταστροφῆς τοῦ τόπου, ὅταν δὲ βρέχῃ αἷμα πλὴν τούτου καὶ πόλεμος τῶν ἡγεμόνων.

Ἐὰν ἐν καθαρῷ ἡλίῳ δὲν σχηματίζεται σκιά, ἢ πίπτῃ αὕτη πρὸς τὸν ἥλιον, τοῦτο δηλοῖ μέγα ἐπικείμενον κακόν.

Ἐὰν ἐν αἰθρίᾳ φαίνεται ἐν καιρῷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς οὐράνιον τόξον πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμάς, τότε πεῖνα μεγάλη θὰ συμβῇ.

Ἡ λατρεία τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης, τῆς βροχῆς καὶ τοῦ ἀνέμου χρησιμοποιεῖται ἐν καιρῷ ἀσυνήθους βροχῆς, πρέπει δὲ νὰ προσφέρωνται σιτηρά, τροφαί, γλυκίσματα, χρυσός, προσφοραί. Οὕτω θέλει ἐξιλεωθῇ τὸ κακόν.

Ἰδοὺ καὶ μία ἀποτροπὴ τοιούτων ἀπαισίων βροχῶν (σ. 349).

Ὅσαι σταγόνες πίπτουν ἐδῶ βουτύρου, κρέατος βρασμένου, μέλιτος καὶ ἁλμυρῶν, μόνον εἰς τὸν ἐχθρὸν ἡ τοιαύτη βροχή· εἰς ἐμὲ ἂς γίνῃ βροχὴ ὕδατος πλου-

Digitized by Google

νία. Καὶ βροχὴ δὲ αἵματος, βροχὴ κονιορτοῦ καὶ μέλιτος, καὶ οἱαιδήποτε ἄλλαι τοιαῦται ἀνεπιθύμητοι φρικταὶ βροχαί, ὅλαι εἰς τὸν ἐχθρόν, ἃς φύγουν μακρὰν ἀφ' ἡμῶν, ἃς στραφοῦν ὀπίσω. Χαῖρε Ἄγνι.

Ἡ ἀερομαντεία παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς. Εἰς τοὺς Τυρρηνοὺς ἡ ἀερομαντεία καὶ μάλιστα εἷς αὐτῆς κλάδος, ἡ κεραυνομαντεία ἢ κεραυνοσκοπία, ἀνεπτύχθη εἰς πολύπλοκον τεχνικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον μεγίστην ἔσχεν ἐπίδρασιν εἰς τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους, προσείλκυσε δὲ καὶ τὴν ἰδιαιτέραν προσοχὴν τῶν περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχοληθέντων Ἑλλήνων φιλοσόφων, ὅπως τοῦ Ποσειδωνίου καὶ τοῦ διδασκάλου τοῦ Σενέκα Ἀττάλου, ὅστις καὶ πίνακας συνέταξε κεραυνοσκοπικοὺς πρὸς ἔλεγχον καὶ διόρθωσιν τῶν κεραυνοσκοπικῶν μεθόδων. Εἶναι δὲ ἀρκεταί, ἂν ὄχι πάντοτε σαφεῖς καὶ διεξοδικαί αἱ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἐκ διαφόρων συγγραφέων, Ρωμαίων κατὰ τὸ πλεῖστον, περὶ αὐτῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτων ἀπὸ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους, τὸν 5ον μ. Χ., αἰῶνα ἔχομεν καὶ βιβλίον ὁλόκληρον περὶ τῶν *Διοσημειῶν* τοῦ Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ, τοῦ ὁποίου αἱ πηγαί, κατὰ τὸν συγγραφέα, ἀνατρέχουν μέχρι τῶν μυθικῶν τυρρηνικῶν βιβλίων τοῦ Τάγητος, μολονότι ἡ συγγραφὴ τοῦ Λυδοῦ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς καθαρὰ πηγὴ τῆς Τυρρηνικῆς κεραυνοσκοπίας, διότι πλεῖστα ἐν αὐτῇ ἀπαντῶσιν ἐγκαταμεμειγμένα ἀλλότρια στοιχεῖα. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰδήσεων τούτων δυνάμεθα ὁπωσοῦν νὰ σχηματίσωμεν γενικήν τινα ἰδέαν περὶ τῆς κεραυνοσκοπικῆς τέχνης τῶν Τυρρηνῶν.

Οἱ Τυρρηνοὶ μάντεις, οἱ haruspices, ὅπως ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν Λατίνων, διῄρουν τὸν οὐρανὸν διὰ τῆς κεκαμμένης μαντικῆς των ράβδου (lituus) εἰς τέσσαρα διὰ δύο γραμμῶν νοητῶν, τῶν ὁποίων ἡ μὲν διῆκεν ἀπὸ βορρᾶ εἰς νότον, ἡ δ' ἄλλη ἀπ' ἀνατολῆς εἰς δύσιν. Ἡ διασταύρωσις τῶν γραμμῶν φυσικὰ ἐγίνετο εἰς τὸ ζενίθ, ἄνωθεν ἀκριβῶς τῆς κεφαλῆς τοῦ μάντεως. Ὁ μάντις ἦτο ἐστραμμένος πρὸς νότον. Αἱ δύο αὗται γραμμαὶ διῄρουν τὸν οὐρανὸν ἡ μὲν ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον εἰς δεξιὸν (δυτικὸν) καὶ ἀριστερὸν (ἀνατολικὸν) μέρος, ἡ δὲ ἀπ' ἀνατολῆς πρὸς δύσιν εἰς ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν. Ἕκαστον τώρα τῶν τεσσάρων τούτων μερῶν διῄρουν εἰς ἄλλα τέσσαρα, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον οἴκους, οὕτως ὥστε ὁλόκληρος ὁ οὐρανὸς ἐθεωρεῖτο διῃρημένος εἰς δέκα ἓξ τμήματα, κατανεμόμενα εἰς διαφόρους θεότητας, αἱ ὁποῖαι ἐθεωροῦντο ὡς ἔχουσαι εἰς τὴν διάθεσίν των τὸν κεραυνόν. Διότι πλὴν τοῦ ἡμερησίου Διὸς (Jupiter) καὶ τοῦ νυκτερινοῦ (Summanus) καὶ εἰς ἄλλους ἐννέα Θεοὺς ἀπέδιδον τὸν κεραυνόν. Ἐκ τῶν τμημάτων τούτων τὰ μὲν πρὸς ἀνατολὰς ἐθεωροῦντο αἴσια, τὰ δὲ πρὸς δυσμὰς ἀπαίσια, καὶ πάλιν αἰσιώτερα τὰ πρὸς νότον, ἀπαισιώτερα δὲ τὰ πρὸς βορρᾶν.

Εἰς τὸ κέντρον τοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διῃρημένου οὐρανοῦ, τὸν ὁποῖον οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον templum, ἱστάμενος ὁ μάντις, παρετήρει τοὺς κεραυνούς, τὰς ἀστραπὰς καὶ τὰς βροντάς, καὶ ἀπεφαίνετο περὶ τῆς σημασίας αὐτῶν, ἀναλόγως τῆς θέσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐνεφανίζοντο καὶ τοῦ εἴδους αὐτῶν. Διότι γνωρίζομεν ὅτι τοὺς κεραυνοὺς τοὐλάχιστον διέκρινον εἰς τρία κύρια εἴδη ἀναλόγως τῆς ἐνεργείας των, καθ' ὅσον δηλαδὴ διέτρυον (terebrare), συνέτριβον (discutere) ἢ ἔκαιον (urere). Καὶ ἐκ τούτων πάλιν τὸ τρίτον εἶδος διέκρινον εἰς ἀμαυροῦντας (fuscare), εἰς ἁπλῶς προσπνέοντας (afflare), τοὺς καίοντας (conburere) καὶ τοὺς φλέγοντας (accendere). Καὶ ἐκ τούτων πάλιν τὸ πρῶτον εἶδος ὑποδιῃρεῖτο εἰς τοὺς χρωματίζοντας (colorare) καὶ ἀποχρωματίζοντας (decolorare). Ἐπίσης σημασίαν διὰ τὴν ἑρμηνείαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ καὶ τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐνέσκηπτεν ὁ κεραυνός. Ὡς πρὸς τὴν ἔκβασιν οἱ προφητικοὶ κεραυνοὶ διεκρίνοντο εἰς τοὺς λεγομένους διηνεκεῖς (fulmina perpetua), τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποίησις ἦτο ἀναπότρεπτος, ἡ δ' ἰσχὺς διῄρκει ἐφ' ὅσον ὑφίστατο τὸ πρόσωπον ἢ τὸ πρᾶγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέροντο, εἰς τοὺς λεγομένους παρακλητοὺς (fulmina deprecanea), τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποίησις ἠδύνατο διὰ δεήσεων νὰ ματαιωθῇ, καὶ εἰς τοὺς λεγομένους ἀναβλητοὺς (fulmina prorogativa), τῶν ὁποίων ἡ πραγματοποίησις ἠδύνατο νὰ ἀναβληθῇ μέχρι μὲν δέκα ἐτῶν διὰ τοὺς ἰδιώτας, μέχρι δὲ τριάκοντα διὰ τὴν πολιτείαν.

Ἰσχυρίζοντο δ' οἱ μάντεις ὅτι πράγματι εἶχον τὴν δύναμιν διὰ διαφόρων μέσων καὶ ἐπῳδῶν νὰ ἀναβάλουν ἢ καὶ νὰ ματαιώσουν τὴν πραγματοποίησιν τῶν ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ προμηνυομένων. Τὸ κυριώτερον δὲ τῶν μέσων τούτων ἦτο ἡ *ἐγκατόρυξις τοῦ κεραυνοῦ* (fulmen condere). Ἐγίνετο δὲ αὕτη κυρίως διὰ τῆς περισυλλογῆς καὶ ἐγκατορύξεως τῶν ἰχνῶν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἀφήσει ὁ κεραυνὸς εἰς τὰ προσβληθέντα ὑπ' αὐτοῦ πράγματα, καὶ διαφόρων συμβόλων τοῦ κεραυνοῦ, οἷον πυρολίθων κτλ. Τὴν ἐγκατόρυξιν συνώδευε θυσία προβάτων καὶ ἐπῳδαί, οὕτω δὲ ὁ κεραυνὸς ἐθεωρεῖτο ἐγκατορυχθεὶς καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ νεκρωθεῖσα. Τὰ δὲ μέρη, ὅπου ἐγίνετο ἡ ἐγκατόρυξις αὕτη (bibentalia ἢ putealia), ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνα διὰ τοὺς ἁπτομένους καὶ διὰ τοῦτο περιεφράσσοντο καὶ παρέμενον ἄθικτα καὶ ἀπαραβίαστα. Ταῦτα δεικνύουν πόσον δύσκολον εἶναι καὶ εἰς ἀνεπτυγμένην μαντικὴν τέχνην νὰ γίνῃ τέλειος ὁ χωρισμὸς τοῦ ψιλοῦ οἰωνοῦ ἀπὸ τῆς αἰτίας, τῆς μαντικῆς ἀπὸ τῆς δεισιδαιμονίας. Ἀνθρώπους ἢ ζῷα κεραυνοβοληθέντα ἔθαπτον ἐπὶ τόπου, τὰ δὲ κεραυνόπληκτα δένδρα ἐθεωροῦντο τοῦ λοιποῦ ἐπικίνδυνα καὶ ἔπρεπε νὰ προσφέρουν εἰς αὐτὰ πλακούντια (strues), τὰ ὁποῖα συνώδευον μὲ τὴν εὐχήν: «Ἱκετεύω σε, Ζεῦ, ἔσο εὐμενὴς καὶ ἵλεως». Ἐὰν τὸ δένδρον ἀνῆκεν εἰς ἱερὸν ἄλσος, ἐξερριζώνετο καὶ ἀντικαθίστατο δι' ἄλλου.

Ὅπως δ' εἶχον τὴν δύναμιν οἱ κεραυνομάντεις νὰ ἐξορκίζουν τοὺς κεραυνούς, εἶχον ἐπίσης τὴν μαγικὴν δύναμιν καὶ νὰ τοὺς προκαλοῦν καὶ νὰ τοὺς κατευθύνουν ὅπου αὐτοὶ ἤθελον. Οὕτως ἐμυθεύετο ὅτι ὁ βασιλεὺς Πορσήνας ἐχρησιμοποίησε τὸν κεραυνὸν διὰ νὰ φονεύσῃ τὸ τέρας Volta, καθ' ὃν χρόνον τοῦτο ἠρήμωσε τὴν χώραν ἐπετίθετο πλέον κατὰ τῆς πόλεως τῶν Οὐολσινίων. Αἰῶνας δ' ὕστερον πολλούς, ὅτε ἡ Ρώμη ἐκινδύνευεν ἐκ τῶν ὀρδῶν τοῦ Ἀλαρίχου, Τυρρηνοὶ μάντεις ἐζήτησαν τὴν ἄδειαν νὰ ὑπερασπίσουν διὰ τοῦ κεραυνοῦ τὴν πόλιν. Ὅτε δ' ὁ πάπας Ἰννοκέντιος ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ἀπῄτησαν νὰ θυσιάσῃ ἐπισήμως ἡ πόλις εἰς τοὺς ἀρχαίους θεούς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἔγινε δεκτὸν καὶ οὕτως ἐματαιώθη ἡ παρέμβασίς των.

Ἡ μαντικὴ αὕτη τέχνη τῶν Τυρρηνῶν ἦτο ἀποτεθησαυρισμένη εἰς τὰ ἱερά των βιβλία (libri Etrusci), οἷα εἶναι ἡ libri fatales, τὰ Tyrrhena carmina, οἱ Tagetici libri, τῶν ὁποίων ἡ συγγραφὴ ἀνέτρεχε μέχρι τοῦ Τάρχοντος καὶ τοῦ μυθικοῦ Τάγητος, οἱ libri Acheruntici, οἱ libri rituales, οἱ libri fulgurales, οἱ ὁποῖοι ἰδιαιτέρως ἐπραγματεύοντο τὴν κεραυνοσκοπίαν, οἱ libri haruspicini, οἱ πραγματευόμενοι τὴν ἡπατοσκοπίαν καὶ τὰ Ostentaria. Τὰ ἱερὰ ταῦτα βιβλία ἦσαν διαφόρων ἐποχῶν. Ἦσαν δὲ κατὰ τὴν πιθανὴν γνώμην τῶν ἐρευνητῶν συλλογαὶ σημειωμάτων, ἀνάλογοι πρὸς τὰ χρονικὰ καὶ τὰ ὑπομνήματα τῶν ποντιφήκων καὶ τῶν οἰωνοσκόπων τῆς Ρώμης. Τὰ βιβλία ταῦτα ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων καὶ ἠξιώθησαν προσοχῆς καὶ ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων· ἀναφέρονται δ' ἀρκετοὶ ὡς ἀντλήσαντες ἐκ τῶν βιβλίων τούτων καὶ πραγματευθέντες περὶ τῆς τυρρηνικῆς κεραυνοσκοπίας, οἷον ὁ Targuitius Priscus, ὁ A. Caecina, υἱὸς πελάτου τοῦ Κικέρωνος, ὁ P. Nigidius Figulus, ὁ ὁποῖος ἔγραψε καὶ τὰς κεραυνοσκοπικὰς ἐφημερίδας (Ephemerides fulgurales), τῶν ὁποίων ἀμφίβολον μετάφρασιν περιέσωσεν ὁ Λυδός, ὁ Clodius Tuscus καὶ ὁ Julius Aquila, ὁ Capito, ὁ μνημονευθεὶς στωϊκὸς Ἄτταλος καὶ ἄλλοι. Ἐξ αὐτῶν δ' ἤντλησαν καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ὡς ὁ Seneca, ὁ Plinius κτλ., εἰς τοὺς ὁποίους εὑρίσκομεν σήμερον τὰ ἴχνη καὶ τὰ λείψανα τῆς μαντικῆς ταύτης γραμματείας. Οὕτως αἱ μαντικαὶ δοξασίαι τῶν Τυρρηνῶν διεδόθησαν εὐρέως εἰς τὸν Ἑλληνορρωμαϊκὸν κόσμον, ἀναμειχθεῖσαι δὲ πρὸς διάφορα ἄλλα ὁμοίας φύσεως στοιχεῖα ἑλληνικὰ καὶ ξένα συνετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς βυζαντινῆς ἀερομαντείας, τῆς ὁποίας τὰ πρῶτα δείγματα ἔχομεν εἰς τὸ περὶ διοσημειῶν βιβλίον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ.

Ἡ ἀερομαντεία παρὰ τοῖς Ρωμαίοις. Παρὰ τῶν Τυρρηνῶν, ἄγνωστον ἀκριβῶς πότε, παρέλαβον τὴν κεραυνοσκοπίαν καὶ οἱ Ρωμαῖοι ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν αὐτῆς μορφὴν καὶ ἐχρησιμοποίησαν αὐτὴν καὶ ἐπισήμως. Ἐχάρασσον καὶ αὐτοὶ τὸ templum καὶ ἐτήρουν τὰς ἀστραπὰς καὶ τοὺς κεραυνούς, θεωροῦντες εὐμενεῖς τοὺς ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιὰ φερομένους. Ἀλλ' ἡ χρῆσις τῆς κεραυνοσκοπίας δὲν ἦτο τόσον συνήθης, ὅσον ἡ χρῆσις ἄλλων εἰδῶν μαντικῆς, τὰ ὁποῖα ἦσαν καὶ ἰθαγενῆ, καθὼς ἡ οἰωνοσκοπία καὶ ἡ ὀρνιθομαντεία (βλ. τὰς λέξεις).

Ποῖαι ἦσαν αἱ πρὸ τῆς παραδοχῆς τῆς κεραυνοσκοπίας δοξασίαι τῶν Ρωμαίων περὶ τῶν διοσημιῶν ἀκριβῶς καὶ λεπτομερῶς δὲν τὸ γνωρίζομεν. Ἐκ τῶν εἰδήσεων μόνον, τὰς ὁποίας συγκεντρώνει ὁ Πλίνιος, φαίνεται ὅτι καὶ εἰς τὰς ἄλλας διοσημίας ἀπεδίδετο σημασία προφητική. Οὕτως, ὅπως παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, ἀναφέρονται βροχαὶ γάλακτος καὶ αἵματος καὶ κρεάτων καὶ σιδήρου καὶ ἐρίου ἀκόμη, αἱ ὁποῖαι διαφοροτρόπως ἐξηγήθησαν. Οὕτω π. χ. ἡ ἐν Λευκανίᾳ γενομένη βροχὴ τοῦ σιδήρου ἐθεωρήθη ὡς προμήνυμα τῆς καταστροφῆς τοῦ Κράσσου (Plin. Nat. Hist. II 147). Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ κεραυνοὶ ἐθεωροῦντο ἐν γένει ὡς κακὰ καὶ ἀπαίσια προμηνύματα καὶ κατεβάλλετο πάντοτε προσοχὴ ὅπως ἐξιλεωθῶσι καὶ ματαιωθῶσι. Βραδύτερον ἡ τυρρηνικὴ κεραυνοσκοπία, ὅπως ἐν γένει ἡ τέχνη τῶν Τυρρηνῶν μάντεων, προσείλκυσεν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχήν, πολλοὶ δ' ὡς εἴπομεν, Τυρρηνικῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καταγωγῆς Ρωμαῖοι, ἔγραψαν περὶ αὐτῆς, ἐπὶ δὲ τοῦ Κλαυδίου ἐγεννήθη καὶ ζήτημα ἐν τῇ Συγκλήτῳ περὶ διασώσεως ἐκ τῆς λήθης τῆς μαντικῆς τέχνης τῶν Τυρρηνῶν. Μ' ὅλα ὅμως ταῦτα ἡ κεραυνοσκοπία παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς στοιχεῖον ξένον.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀρχαίων λαῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἀερομαντεία εἶχε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀναπτυχθῆ εἰς σύστημα, καὶ τῶν σημερινῶν κατὰ φύσιν λαῶν, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο μακρὸν καὶ δύσκολον νὰ γίνῃ ἐνταῦθα λόγος, τὴν ἀερομαντείαν εὑρίσκομεν καὶ εἰς τοὺς Ἑβραίους καὶ τοὺς Ἕλληνας, ἀρχαίους, βυζαντινοὺς καὶ νεωτέρους.

Ἡ ἀερομαντεία παρὰ τοῖς Ἑβραίοις. Εἰς τοὺς Ἑβραίους ἡ ἀερομαντεία δὲν φαίνεται νὰ ἀνεπτύχθη εἰς σύστημα. Ὅτι ὅμως δὲν ἦτο ἄγνωστος καὶ ὅτι ἀπεδίδετο προφητικὴ σημασία εἰς τὰς διαφόρους διοσημίας φαίνεται ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐξ ὧν ἀναφέρω ἐνταῦθα ὡς χαρακτηριστικὸν τὸ τοῦ Ἰωὴλ (Β' 28 κἑ.) «*Δώσω*, λέγει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Προφήτου, *σημεῖα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς κάτω· αἷμα καὶ πῦρ καὶ ἀτμίδα καπνοῦ· ὁ ἥλιος μεταστραφήσεται εἰς σκότος καὶ ἡ σελήνη εἰς αἷμα πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην καὶ ἐπιφανῆ. Καὶ ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν καὶ οἱ πρεσβύτεροι ὑμῶν ἐνύπνια ἐνυπνιασθήσονται καὶ οἱ νεανίσκοι ὑμῶν ὁράσεις ὄψονται. Καὶ ἐπὶ τοὺς δούλους μου καὶ ἐπὶ τὰς δούλας ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου*».

Ἡ ἀερομαντεία παρὰ τοῖς Ἕλλησι. Τὴν ἀερομαντείαν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, μολονότι αἱ εἰδήσεις δὲν εἶναι πάντοτε ἐπαρκεῖς, δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν εἰς τὴν ἐξέλιξίν της, κατὰ τὰς γενικὰς τοὐλάχιστον γραμμάς, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν σημερινῶν. Ἤδη εἰς τὸν Ὅμηρον εὑρίσκομεν σαφῆ τεκμήρια τῆς πίστεως εἰς τὴν προφητικὴν δύναμιν τῶν διοσημιῶν, τῶν *τεράτων*, ὅπως λέγονται παρ' Ὁμήρῳ, διὰ τῶν ὁποίων οἱ θεοὶ φανερώνουν εἰς τοὺς θνητοὺς τὴν θέλησίν των ἢ προαγγέλλουν τὸ μέλλον.

Ἡ ἀστραπὴ θεωρεῖται προμήνυμα βροχῆς, χαλάζης ἢ πολέμου (Κ 8), διὰ τῆς βροντῆς δὲ καὶ τοῦ κεραυνοῦ δεικνύει ὁ Ζεὺς τὴν ἀγαθήν του θέλησιν. Ὅταν ὁ Νέστωρ συμβουλεύῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔχουν ὑπομονήν, διότι ἐν τέλει θὰ κυριεύσουν τὴν Τροίαν, ὑπενθυμίζει εἰς αὐτοὺς ὅτι κατὰ τὴν ἐξ Ἑλλάδος ἀναχώρησίν των εἶχε *κατανεύσει* ὁ Ζεὺς «*ἀστράπτων ἐπιδέξι', ἐναίσιμα σήματα φαίνων*» (Β 350). Ὅταν δὲ πάλιν ὁ Ὀδυσσεὺς δοκιμάζῃ τὸ παλαιόν του τόξον, βροντᾷ ὁ Ζεὺς *σήματα φαίνων*, ἔχαιρε δ' ὁ ἥρως διότι *τέρας* τοῦ ἔστειλεν ὁ υἱὸς τοῦ Κρόνου τοῦ πανούργου (φ 413). Ἡ Ἶρις ἐπίσης θεωρεῖται *τέρας*, τὸ ὁποῖον τανύει ὁ Ζεὺς διὰ τοὺς ἀνθρώπους ὡς προάγγελον πολέμου ἢ χειμῶνος βαρέος (Ρ 547). τοὺς δὲ διάττοντας ἐξακοντίζει ὁ αὐτὸς θεὸς ὡς *τέρας* διὰ τοὺς ναύτας καὶ τὸν στρατὸν (Δ 75). Τέρας ἐπίσης ἀπαίσιον δηλοῦν τὸν θάνατον πολλῶν ἀνθρώπων εἶναι καὶ ἡ αἱματηρὰ δρόσος, τὴν ὁποίαν ἐκ τοῦ ὕψους ρίπτει ὁ Ζεὺς (Λ 52).

Τὰ τέρατα ταῦτα δύνανται νὰ ἐπέλθουν αὐτόματα, πολλάκις ὅμως ζητοῦνται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους παρὰ τοῦ Διός, ὅπως δι' αὐτῶν γνωρίσουν τὴν θέλησίν του. Οὕτως ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσουν οἱ Ἕλληνες ἐκ τῆς Τροίας μετὰ τὴν ἅλωσίν της, τέρας ζητοῦν παρὰ τοῦ θεοῦ. Καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς δ' ἑτοιμαζόμενος κατὰ τῶν μνηστήρων παρακαλεῖ ἐπίσης τὸν Δία νὰ δείξῃ τέρας αἴσιον. Ὁ δὲ Ζεὺς εἰσακούσας ἀμέσως ἐβρόντησεν ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον, ἐχάρη δ' ὁ ἥρως (υ 97).

Τὰ τεκμήρια ταῦτα εἶναι, νομίζω, ἀρκετὰ ὄχι μόνον διὰ νὰ δείξουν ὅτι εἰς τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ὑφίστατο ἡ πίστις εἰς τὴν προφητικὴν σημασίαν τῶν διοσημιῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαρακτηρίσουν ὁπωσοῦν τὴν πίστιν ταύτην.

Τὰ τέρατα κατὰ τὸν Ὅμηρον ἀποστέλλονται πάντοτε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ μάλιστα τοῦ Διός, ὅστις διὰ τούτων γνωστοποιεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς βουλάς του. Εἶναι δὲ τὰ τέρατα ταῦτα ἀτμοσφαιρικὰ φαινόμενα, ἡ ἀστραπή, ὁ κεραυνός, ἡ βροντή, ἡ Ἶρις, ἡ αἱματηρὰ δρόσος καὶ εἴ τι ἄλλο. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ὡς ἡ Ἶρις καὶ ἡ αἱματηρὰ δρόσος, ἐρχόμενα οὕτως εἰπεῖν αὐτόκλητα καὶ ἀπροσδόκητα, ἔχουν καὶ σταθερὰν σημασίαν. Ἡ αἱματηρὰ δρόσος δηλοῖ τὸν ἄφθονον φόνον, ἡ Ἶρις χειμῶνα βαρὺν καὶ πόλεμον. Ἄλλα, ὅπως ἡ ἀστραπή, ἡ βροντή, ὁ κεραυνός, δύνανται βέβαια νὰ ἐπέλθουν καὶ αὐτόματα, συνήθως ὅμως ἀποστέλλονται ὑπὸ τοῦ Διὸς κατόπιν παρακλήσεως τῶν ἀνθρώπων, ὁπότε ἡ σημασία των εἶναι πάντοτε ἀγαθή. Δὲν εἶχον ὅμως ὅλοι οἱ κεραυνοὶ καὶ ὅλαι αἱ βρονταὶ προφητικὴν σημασίαν. Ἐν τῇ Ὀδυσσείᾳ (υ 97 κ. ἑ.) ἡ βροντή, ἡ ἀκολουθήσασα τὴν εὐχὴν τοῦ Ὀδυσσέως, θεωρεῖται ὑπὸ τῆς ἀλεθούσης ὑπηρετρίας ὡς τέρας, διότι γίνεται ἐνῷ ὁ οὐρανὸς εἶναι ἀνέφελος (*Ζεῦ πάτερ, ὅς τε θεοῖσι καὶ ἀνθρώποισιν ἀνάσσεις, | ἦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ ἀστερόεντος | οὐδέ ποθι νέφος ἐστί· τέρας νύ τεῳ τόδε φαίνεις*). Ἔπρεπε λοιπὸν τὰ τέρατα, διὰ νὰ ἔχουν προφητικὴν σημασίαν, νὰ συμβαίνουν ἐκτάκτως καὶ ἀσυνήθως καὶ ὄχι κανονικῶς καὶ κατὰ φύσιν. Ὡς πρὸς τὴν ἐξήγησιν συνήθως θεωρεῖται ἀρκετὸν ὅτι ὁ Ζεὺς εἰσήκουσε τὴν παράκλησιν καὶ ἔδειξε τὸ τέρας, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται οὕτως αἴσιον. Φαίνεται ὅμως ὅτι καὶ ἡ θέσις ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον δὲν εἶναι ἀδιάφορος. Ἀγαθὰ εἶναι κυρίως τὰ *ἐπιδέξια*. Πάντα ταῦτα δεικνύουν ὄχι μόνον ὅτι αἱ

Digitized by Google

διοσημίαι ἐθεωροῦντο ὡς *σήματα*, ὡς προφητικὰ δηλονότι προμηνύματα, ἀλλὰ καὶ ὅτι εἶχε γίνει καὶ κάποια πρόοδος πρὸς συστηματικὴν αὐτῶν ἐξήγησιν, ἡ ὁποία ὅμως καὶ ἐλαχίστη εἶναι καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐσταμάτησεν εἰς τὰ πρῶτά της βήματα.

Ἐκ τῶν μετὰ τὸν Ὅμηρον χρόνων ἔχομεν ἐπίσης ἀραιάς τινας περὶ τῶν διοσημιῶν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν μαντικῆς εἰδήσεις. Οὕτως ἐκ τοῦ Θουκυδίδου καὶ ἄλλων συγγραφέων πληροφορούμεθα ὅτι ἐκλείψεις, κομῆται, σεισμοί, μετέωρα, ἐθεωροῦντο ὡς κακὰ προμηνύοντα. Εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ δήμου ἐν Ἀθήναις ἐδίδετο πολλὴ προσοχὴ εἰς τὰς διοσημίας καὶ εἶναι γνωστὸν τὸ τοῦ Ἀριστοφάνους «*διοσημία 'στιν καὶ ῥανὶς βέβληκέ με*» (Ἀχαρνῆς 171), εἰς δὲ τοὺς ἐν Ἀθήναις ἐξηγητάς (βλ. τὴν λέξιν) ὁ Πολυδεύκης ἀποδίδει τὴν ἐξήγησιν τῶν τε ἄλλων ἱερῶν καὶ τῶν περὶ τῶν διοσημιῶν («*ἀνίστατο δὲ τὰ δικαστήρια εἰ γένοιτο διοσημία· ἐξηγηταὶ δὲ ἐκαλοῦντο οἱ τὰ περὶ τῶν διοσημιῶν καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἱερῶν διδάσκοντες*» 8, 124). Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχον οἱ καλούμενοι Πυθαϊσταί (Στράβων 9, 2, 11), οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τῆς ἐσχάρας τοῦ ἀστραπαίου Διὸς «*ἐτήρουν ἐπὶ τρεῖς μῆνας, καθ' ἕκαστον μῆνα ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας*» ἐστραμμένοι πρὸς τὸ Ἅρμα τῆς Πάρνηθος, διὰ νὰ ἴδουν ἀστραπήν, ὁπότε ἔπεμπον τὴν εἰς Δελφοὺς θυσίαν. Ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ κατὰ πᾶν ἔνατον ἔτος οἱ ἔφοροι ἐν αἰθρίᾳ ἀσελήνῳ νυκτὶ ἐτήρουν τοὺς διάττοντας. Ἐὰν δέ τις ἐνεφανίζετο, ἐθεώρουν τοὺς βασιλεῖς ἐνόχους ἀπέναντι τοῦ θεοῦ καὶ τοὺς ἔπαυον, μέχρις οὗ χρησμὸς ἐκ Δελφῶν ἢ Ὀλυμπίας τοὺς ἀποκαταστήσῃ.

Ἐκ πάντων τούτων καταφαίνεται ὅτι αἱ διοσημίαι ἐξηκολούθουν νὰ διατηροῦν τὴν σημασίαν των, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ διευκρινίζωνται τὰ κατ' αὐτάς. Ἐν τούτοις ἡ προσφυγὴ εἰς ἐξηγητάς, καθὼς καὶ ἡ ὕπαρξις τῶν Πυθαϊστῶν, δεικνύει ὅτι ἡ παρατήρησις τῶν διοσημιῶν καὶ ἡ ἐκ τούτων μαντικὴ καὶ ἂν δὲν εἶχε συστηματοποιηθῆ, εἶχεν ὅμως κάπως προχωρήσει καὶ πλουτισθῆ. Τοῦτο νομίζω ὅτι δικαιούμεθα νὰ εἰκάσωμεν καὶ ἐξ ἄλλης πηγῆς, τῆς γλωσσικῆς.

Ἐσώθησαν δηλαδὴ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἀρκεταὶ λέξεις δηλωτικαὶ διαφόρων μετεωρολογικῶν φαινομένων, αἱ ὁποῖαι λαϊκῆς προφανῶς προελεύσεως, δεικνύουν ἂν μὴ τι ἄλλο προσεκτικὴν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων παρατήρησιν καὶ διάκρισιν. Οὕτως ὁ Σουΐδας ἐν λέξει **διοσημία**, παραλαμβάνων πιθανῶς ἐκ παλαιοῦ σχολίου παραθέτει πρὸς ἑρμηνείαν τῆς λέξεως τὰ ἑξῆς: «*Παρῆσαν δὲ οἱ χίλιοι Σκύθαι πάσης ὀξύτεροι διοσημίας: ἤτοι ἀστραπῆς ἢ πρηστῆρος ἢ κεραυνοῦ ἢ σκηπτοῦ ἢ διάττοντος ἀστέρος· ἢ διοσημία ἐστὶν ὁ παρὰ καιρὸν χειμών*». (Τὸ τελευταῖον τοῦτο καὶ παρὰ τῷ Σχολιαστῇ τοῦ Ἀριστοφάνους Ἀχαρν. 171). Ἐπίσης ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ μετεωρολογικά του κάμνει χρῆσιν ὀνομάτων τινῶν, δηλωτικῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων, τῶν ὁποίων καταφανὴς εἶναι ἡ λαϊκὴ ἀρχή, οἷον *αἶξ, δαλὸς* (Ι. 4, 1), *χάσματα, βόθυνοι, αἱματώδη χρώματα* (Ι, 5, 1), *ἅλως παρήλιοι, ῥάβδοι* καὶ εἴ τι ἄλλο. Βραδύτερον ὁ Πτολεμαῖος καὶ ἀκόμη βραδύτερον ὁ Λυδὸς χρησιμοποιοῦν πολλὰ ὀνόματα, ἰδίᾳ πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν κομητῶν, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἁπλαῖ μεταφράσεις ἐκ τῆς λατινικῆς, ἐξ ἧς ὁ τελευταῖος ἰσχυρίζεται ὅτι μεταφράζει. Τινὰ ἐξ αὐτῶν εὑρίσκομεν ἤδη εἰς τὸν Ἀριστοτέλην, τὰ δὲ περισσότερα ἔχουν τὴν μορφὴν ἀκραιφνῶν λαϊκῶν λέξεων. Ἄλλως τε καὶ ὁ Πλίνιος ἀρκετὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα μεταχειρίζεται. Τὸ πλούσιον τοῦτο ὀνοματολόγιον, δεικνῦον, ὡς εἴπομεν, προσεκτικὴν τῶν ἀτμοσφαιρικῶν φαινομένων παρατήρησιν ἀσυνήθη εἰς τὸν λαὸν — ἀπόδειξις ἡ σημερινὴ πενιχρότης τῆς γλώσσης ὡς πρὸς ταῦτα—ὁδηγεῖ εἰς τὴν ὑπόνοιαν ὅτι μαντικαὶ ἀνάγκαι ἐδημιούργησαν αὐτό, καὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς τεκμήριον ὅτι ἡ ἐκ τῶν διοσημιῶν μαντική, ἡ ἀερομαντεία, ἦτο κάπως περισσότερον προωδευμένη ἀπὸ ὅ,τι ἡμεῖς σήμερον ἐκ τῶν ἀρχαίων πηγῶν γνωρίζομεν. Πέραν τούτου δυστυχῶς οὐδὲν πλέον δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν.

Αἱ μαντικαὶ αὗται τῶν ἀρχαίων περὶ τῶν διοσημιῶν δοξασίαι εἰς τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους καὶ τοὺς κατόπιν ρωμαϊκούς, ὁπότε Ἑλλάς, Ἀνατολὴ καὶ Δύσις συνεμείγησαν εἰς ἕνα κόσμον, τὸν ἑλληνορρωμαϊκόν, ὑπέστησαν τὴν πολλαπλῆν ἐπίδρασιν ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν συστημάτων, τῆς βαβυλωνιακῆς καὶ αἰγυπτιακῆς μαντικῆς καὶ ἀστρολογίας καὶ τῆς τυρρηνικῆς, ἀλλ' εἰς πολὺ μικρὸν βαθμόν, κεραυνοσκοπίας, ἔτι δὲ καὶ διαφόρων φιλοσοφικῶν θεωριῶν, οὕτω δ' ἀπετελέσθη σύμμεικτόν τι εἶδος, καθαρῶς ἑλληνορρωμαϊκόν, τοῦ ὁποίου τὸ δεῖγμα ἔχομεν εἰς τὸ περὶ διοσημειῶν βιβλίον τοῦ Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν 5ον μ. Χ. αἰῶνα, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀναστασίου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (βλ. λ. *Ἰωάννης ὁ Λυδός*). Ὁ Λυδὸς οὗτος ὡς σκοπὸν τοῦ βιβλίου του ἔθεσε νὰ εἴπῃ «*περί τε ἡλιακῶν καὶ σεληνιακῶν ἐπισκιασμάτων (οὕτω γὰρ τὰς ἐκλειπτικὰς τῶν φώτων ὀλισθήσεις ἐκεῖνοι καλοῦσι), κομητῶν τε καὶ τῆς κατ' αὐτοὺς διαφορᾶς, αὐλακισμῶν τε καὶ διαττόντων, ἀστραπῶν τε καὶ βροντῶν καὶ κεραυνῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀερίων τερατισμῶν, καὶ τὸ δὴ πέρας περὶ σεισμῶν καὶ ἐμπρησμῶν καὶ τῆς ἐκ τούτων μαντείας, οὐχ ὥστε τὰς φυσικὰς αἰτίας ἢ τὰ περὶ τούτων εἰπεῖν θεωρήματα (φιλοσόφοις γὰρ δὴ τὰ περὶ τούτων ἀνείσθω), ἀλλ' εἴπως οἷόν τέ ἐστιν ἐκ τούτων δὴ τῶν διοσημειῶν τὴν τῶν ἐσομένων ἴσως προμανθάνειν ἀπόβασιν*» (ἐκδ. Wachsmuth 1898 σ. 9). Ὁμιλεῖ δὲ κατόπιν, παραλαμβάνων πολλαχόθεν εἰδήσεις, περὶ τῆς σημασίας παρηλίων καὶ διαττόντων, βροχῶν περιέργων καὶ κρότων καὶ ἀερολίθων καὶ ἄλλων διαφόρων μετεωρολογικῶν φαινομένων, παραθέτων ἅμα καὶ τὰς ἱστορικὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς τὸ προμήνυμά των ἠλήθευσε. Κατόπιν περὶ τῆς σημασίας τῶν ἐκλείψεων καὶ τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης κατὰ τὰ διάφορα ζῴδια, περὶ τῶν παρατηρουμένων διαφόρων χρωματισμῶν κατ' αὐτάς, περὶ τῶν χρωμάτων τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, περὶ διαττόντων καὶ σχήματος νεφῶν καὶ ἰρίδων, ἀναμειγνύων συχνὰ καθαρῶς ἐμπειρικὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις, οἷαι μεμαρτυρημένως μὲν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Θεοφράστου, ἀσφαλῶς δὲ καὶ πολὺ παλαιότερον, ἐκυκλοφόρουν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, πρὸς ἄλλας καθαρῶς μαντικὰς δοξασίας. Πραγματεύεται ἀκολούθως περὶ κομητῶν καὶ τῶν σχημάτων καὶ τῶν σημασιῶν των, περὶ τῶν σχηματισμῶν τῆς σελήνης κατὰ ζῴδια καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν, περὶ βροντῶν καὶ τῆς σημασίας αὐτῶν κατὰ τοὺς διαφόρους ἡλιακοὺς μῆνας, προσθέτει δ' ἐν τέλει διάφορα βροντολόγια, κεραυνολόγια, σεληνοδρόμια, σεισμολόγια, καλενδάρια (βλ. τὰς λέξεις), ὑπὸ διάφορα Ρωμαίων συγγραφέων ὀνόματα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν ἀρκετὴν ἀναλογίαν πρὸς τοὺς παναρχαίους ἀσσυροβαβυλωνιακοὺς πίνακας. Οὕτω, χάρις εἰς τὴν ἐγκατάμειξιν αὐτήν, ἐσυστηματοποιήθη ἡ ἀερομαντεία καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Λυδὸς οὗτος ἀνεγνώσθη πολὺ κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, τὸ δὲ βιβλίον του, καθὼς καὶ τὰ διάφορα βροντολόγια κτλ. τὰ ὁποῖα παρέλαβεν εἰς αὐτό, ἐπανειλημμένως ἀντεγράφησαν καὶ σῴζονται σήμερον πολυάριθμα χειρόγραφα, βροντολόγια καὶ σεισμολόγια κτλ. ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς τουρκοκρατίας. Τὴν δὲ συχνοτάτην αὐτῶν χρῆσιν κατὰ τοὺς δεισιδαίμονας ἐκείνους χρόνους μᾶς δεικνύει ἡ μαρτυρία τοῦ Πορφυρογεννήτου (Περὶ βασιλείου τάξεως. Βόνν. σ. 467), ὅστις μεταξὺ τῶν ἄλλων βιβλίων, στρατηγικῶν καὶ ἱερῶν, τὰ ὁποῖα θεωρεῖ ἀπαραίτητον νὰ παραλαμβάνῃ μεθ' ἑαυτοῦ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἐκστρατείαν, περιλαμβάνει καὶ τοιούτου εἴδους, οἷον «*βιβλίον ὀνειροκρίτην· βιβλίον συναντηματικόν· βιβλίον τὸ περιέχον περὶ εὐδίας καὶ χειμῶνος καὶ ζάλης, ὑετοῦ τε καὶ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν καὶ ἀνέμων ἐπιφορᾶς· πρὸς τούτοις βροντολόγιον καὶ σεισμολόγιον καὶ ἕτερα, ὅσα παρατηροῦνται οἱ πλευστικοί*». Προσθέτει δὲ μετ' ἐγκαυχήσεως ὅτι καὶ ὁ ἴδιος συνέγραψε τοιοῦτον· «*ἰστέον δὲ ὅτι τοιοῦτον βιβλίον ἐφιλοπονήθη καὶ ἐκ πολλῶν βιβλίων ἠρανίσθη παρ' ἐμοῦ Κωνσταντίνου ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως Ρωμαίων*». Πόση δ' ἦτο ἡ πίστις εἰς αὐτὰ φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον περιστατικόν, τὸ ὁποῖον διηγεῖται ὁ Νικήτας ὁ Χωνιάτης ὡς συμβὰν ἐν Πελαγονίᾳ, ὅτε ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ συνεζητεῖτο νεοφανές τι δόγμα (Βόνν. 276). «*λέγεται ὡς τοῦ δόγματος τούτου ὑποκινουμένου καὶ εἰς κοινὴν ἐπικρινομένου προτεθῆναι βάσανον, ἐξώρως ἐκραγῆναι βροντὴν ἐξαισίαν, ὑφ' ἧς καὶ περικτυπηθῆναι τὰς ἀκοὰς τὸ συνὸν ἅπαν τῷ βασιλεῖ κατὰ Πελαγονίαν διατρίβοντι τότε, ὡς ἀπὸ τοῦ κτύπου πολλοὺς εἰς γῆν καταπίπτειν. Καί τινα τῶν τροφίμων, Ἠλίαν τοὔνομα, τὴν τύχην ὑπὲρ τοὺς πολλούς, τοῦ στρατοῦ φύλακα, βίβλον ἀναπτύξαντα περὶ βροντῶν καὶ σεισμῶν διεξιοῦσαν καὶ τὰ περὶ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καθ' ὃν ἐβρόντησεν ἐπελθόντα, φάσκοντα εὑρεῖν οὑτωσί· «πτῶσις σοφῶν». Οὐ μόνον τοίνυν οἱ ῥηθέντες ἄνδρες τῶν τηνικαῦτα ὄντες σοφῶν οἱ κράτιστοι τῆς ἐκκλησίας ἀπεσφενδονήθησαν καὶ πάσης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἐξωστρακίσθησαν, ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ ἕτεροι τῶν ἱερῶν καὶ θείων περιβόλων ἀποσηκασθέντες ἠλάθησαν*». Ὀλίγοι δ' ἦσαν, ὅπως ὁ Φώτιος, οἱ θεωροῦντες τὰ τοιαῦτα ὡς τερατολογίας καὶ μυθεύματα. (Φώτ. Cod. 180 σ. 125a 30 Bekker).

Ἐνῷ δὲ οἱ σοφοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς ἐκ τῶν βιβλίων τούτων ἤντλουν τὴν ἀεροσκοπικήν των σοφίαν, τὸν λαὸν ἐτάραττον, ὅπως καὶ πάλαι ἀορίστως, τὰ ἀσυνήθη τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ οὐρανοῦ φαινόμενα καὶ ἐπλήρουν τὴν ψυχήν του φόβου. Χαρακτηριστικὰ εἶναι ὅσα μᾶς λέγει ὁ Κριτόβουλος (Γ, 18,6 Müller FHG V σ. 68) περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καταστάσεως ὀλίγον πρὸ τῆς μοιραίας πολιορκίας. «*Ἡ τε πόλις, λέγει, τῶν ἀναγκαίων πάντων ἐσπάνιζεν, ἐπικουρία τε αὐτοῖς οὐδεμία οὐδαμοῦ πανταχόθεν ἐφαίνετο. Οὐχ ἧττον δὲ αὐτοὺς ἔθραττε καὶ τὰ παρὰ λόγον τότε γινόμενα, ἅπερ εἰς θεοσημείαν ἐλάμβανον, σεισμοί τε ἀήθεις καὶ ξένοι καὶ βρασμοὶ γῆς, τά τε ἐξ οὐρανοῦ, βρονταί τε καὶ ἀστραπαὶ καταρρηγνύμεναι καὶ κεραυνοὶ φρικώδεις καὶ σέλας ὁρώμενον καὶ πνεύματα βίαια καὶ λάβρων ὑετῶν ἐπικλύσεις τε καὶ καταφοραί, ἔτι δὲ ἀστέρων ἀσυνήθων ἄτακτοι φάσεις καὶ δρόμοι πεπλανημένοι καὶ πάλιν ἀφανισμοί, ἕτεροι δ' αὖ κατεστηριγμένοι τι καὶ πολὺν δὴ καπνὸν ὑποφαίνοντα· ἄλλα τε πολλὰ τοιαῦτα τερατώδη τε καὶ παρὰ τὸ εἰωθὸς ὑπεσήμαινε τὸ θεῖον, τό τε μέλλον προφοιβάζοντα καὶ μεγίστην ὑποφαίνοντα καινοτομίαν τῶν τε καθεστώτων τε καὶ μεταβολῶν*».

Ἐκ τῆς ἀερομαντείας ταύτης τῶν Βυζαντινῶν ἕλκει τὴν ἀρχήν της καὶ ἡ νεοελληνικὴ ἀερομαντεία, ἡ ὁποία συστηματοποιημένη μὲν φέρεται εἰς τὰ διάφορα χειρόγραφα, ἀσυστηματοποίητος δὲ διάχυτος παρὰ τῷ λαῷ. Καὶ ἡ μὲν πρώτη εἶναι κυρίως ἀπόρροια τῆς βυζαντινῆς μαντικῆς σοφίας, τῶν βυζαντινῶν μαντικῶν βιβλίων, ἡ δὲ δευτέρα ἔχει μὲν καί τινα ἐξ αὐτῆς, κατὰ τὸ πλεῖστον ὅμως ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ ἀρχέγονα ἀσυστηματοποίητα καὶ ἀκαθόριστα στοιχεῖα. Ὡς παράδειγμα τῆς μὲν πρώτης παραθέτω ὀλίγα ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1350 ἀθηναϊκοῦ κώδικος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, τῆς δὲ δευτέρας ὀλίγας ἐκ τῶν παρὰ τῷ λαῷ φερομένων δοξασιῶν. Ὁ κῶδιξ εἶναι νεώτερος τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, περιλαμβάνει δὲ διάφορα ἀστρολογικὰ κείμενα εἰς νέαν ἑλληνικήν, χρησμοὺς τοῦ Λέοντος, βροντολόγιον καὶ σεισμολόγιον καὶ ἄλλα παρόμοια ἀστρολογικομαντικὰ κείμενα, ἐν τέλει δὲ καὶ ὀνειροκρίτην. Συγγραφεὺς τοῦ Ὀνειροκρίτου καὶ βιβλιογράφος τοῦ ὅλου, πιθανώτατα εἶναι Βλάσιός τις Ἀθηναῖος, ὅστις ὀνομάζει ἑαυτὸν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὀνειροκρίτου. Περιγραφὴ τοῦ κώδικος καὶ ἀποσπάσματα αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ *Delatte*, Codices Athenienses. Bruxelles 1924 (=Catalogus codicum astrologicorum graecorum tomus X σ. 26 καὶ σ. 140 κ. ἑ.).

(**Ἐκλείψεις**). — Φύλλ. 17α. *Ἂν ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη ἐκλείψῃ ἐν καιρῷ τοῦ Κριοῦ, ἔνδειξιν ποιεῖ φόβου καὶ ἔννοιαν βασιλέων· ἄνθρωπος μέγας θανατεῖται· σίτου, κρίθης καὶ ὀψωνίου λεῖψις· θάνατος εἰς τὰ ζῷα καὶ θόρυβος εἰς χώρας ἀπὸ ληστῶν καὶ ἅρπαγων· θλίψεις καὶ ἀκαταστασίες εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐν τῷ παρὸν ἔτει.*

Ἀκολουθοῦν τὰ ἄλλα ζῴδια.

Βρονταί. — Φύλλ. 19α. *Ζύγι τῶν 12 μηνῶν: Μὴν Μάρτιος ἐὰν βροντήσῃ, ὁ οἶνος πληθυνθῇ· καὶ ἐὰν ἡ γῆ τρομάξῃ, χλόη πολλὴ γενήσεται· καὶ ἐὰν ὁ ἥλιος οὐ δώσῃ τὸ φέγγος αὐτοῦ, οἱ κῆποι καὶ τὰ λάχανα πεσοῦνται· καὶ ἐὰν ἐν τῇ ἀναβάσει αὐτοῦ ὁ ἥλιος λαμπρυνθῇ, ἐξουσία ἐκ τῆς αὐτῆς ἐξουσίας πίπτει· καὶ ἐὰν σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ φανῇ, καιρὸς καλός· καὶ ἐὰν ἡ σελήνη κύκλους ἔχῃ, δύο βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους ἐλεύσονται. Τῷ αὐτῷ μηνὶ ἐὰν γένῃ σεισμὸς ἡμέραν, ἵππων καὶ βοῶν ἀπώλεια καὶ πάντων τῶν τετραπόδων φθορά, καὶ γεννήματα πολλὰ καὶ ὀψάρια πληνθύνονται καὶ καρποφορία· καὶ κρύον πολὺ γένηται τοῖς ἀνθρώποις. Εἰ δὲ γένῃ σεισμὸς νύκτα, μεγιστᾶνοι πολλοὶ καὶ ἄρχοντες πεσοῦνται, οἱ τόποι αὐτῶν ἐρημωθήσονται, καὶ ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς μερέσιν θάνατοι πολλοὶ καὶ ἐν τῇ δύσει ἀνὴρ μέγας ἀπόλλυται καὶ μικροὶ ἄνθρωποι αὐξηνθήσονται. Τῷ αὐτῷ μηνὶ ἐὰν βροντήσῃ εἰς αὔξησιν σελήνης, ἀνέμους μεγάλους σημαίνει, εἰ δὲ ληγούσης, οἴνου εὐφορία καὶ σίτου εὐθηνία μεγάλη· εἰ δὲ σεισμὸς γένηται μέρος πολέμων κίνησις. Τῷ αὐτῷ μηνὶ ἐὰν ὀρθὴ εἶναι ἡ σελήνη ☽ σίτου καὶ οἴνου πλῆθος, εἰ δὲ πλαγία ☽ θανατικὸν δηλοῖ.*

Ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι μῆνες.

(**Ὁράσεις Δανιήλ**). Φύλ. 26α. *Περὶ Ὀκτωβρίου.—Περὶ δίσκου τοῦ ἡλίου: Ἐὰν ὁ ἥλιος δίσκον ποιῇ ἐν τῷ παρόντι μηνὶ ὅμοιον ὡς ἅλους εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ἀκαταστασίαι εἰς μέσον τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔννοια καὶ ζημίαι εἰς πραγματευτάς.*

Περὶ δίσκου σελήνης: Ἐὰν ἐν τῷ παρόντι μηνὶ δίσκον ἔχῃ ἡ σελήνη εἰς πᾶσαν τὴν γῆν φόβοι καὶ ἔννοιαι καὶ κακοκαρδίαι τῶν ἀνθρώπων, μάλιστα ληστῶν ἐν τῇ ὁδῷ.

Περὶ γεννήσεως σελήνης: Ἐὰν ἴδῃς τὴν σελήνην ὅτι αἱ δύο ἄκραι αὐτῆς ἅμα ἐπὶ τὰ ἄνω ἔχουσι ἰσότητα, ἤξευρε ὅτι ὁ χρόνος ἔχει σεισμοὺς καὶ νόσοι εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Περὶ χαλάζης: Ἐὰν χάλαζα πεσεῖται, εἰς τὴν χώραν ἐκείνην θάνατος πολὺς καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Βαβυλῶνος ἐγερθήσονται κατὰ τῆς βασιλείας αὐτῶν ἐπίβουλοι.

Περὶ ταραχῆς ἀνέμων: Ἐὰν ταραχὴ ἀνέμων γένῃ, ἀνθρώπων ταραχαὶ καὶ φόβοι καὶ ζημία εἰς τὰς ἀγοράς· καὶ μέγας ῥήγας ἀφανίσεται καὶ εἰς τὰς χώρας αὐτοῦ αἱματοχυσίαι καὶ ταραχὴ πολλή· ὄσπρια πολλὰ καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ χρόνου νόσοι πολλοί.

Περὶ τοῦ Νεομβρίου τῆς σελήνης: Τὸν Νοέμβριον μῆνα ἐὰν ἡ σελήνη δίσκον ἔχῃ, εἰς τὰ μέση τῆς Βαβυλῶνος σύγχυσις καὶ πόλεμος ἐμφύλιος καὶ ἐν μέσῳ σατραπῶν μάχη γίνεται.

Περὶ σημείων οὐρανοῦ. Ἐὰν φανῇ φάσμα ἐν οὐρανῷ ὅμοιον ἀνθρώπου, αἱ βασιλεῖαι μαχήσονται πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἀκαταστασίαι καὶ αἱμάτων χύσεις γίνονται· ὀπῶραι ὀλίγαι· οἱ ἄνθρωποι καλῶς ἕξουσιν, οἱ δὲ λησταὶ κακῶς καὶ οἱ ἰδιῶται εἰς πλησμονὴν πλημμελήσωσιν.

Ἀκολουθοῦν ἄλλοι μῆνες.

(**Ἶρις**),—Φύλλ. 64. *Προγνωστικὰ περὶ τόξου φανέντος ἐν οὐρανῷ.*

Ἀπρίλιος: Ἐὰν φανῇ τόξον, ἐν ἀνθρώποις πόνον δηλοῖ, βροχές, λεῖψεις καὶ πολλὲς φορὲς βασιλεὺς κατὰ

Digitized by Google

τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ ἐπαναστήσεται καὶ χειμὼν μέγας ἔσται ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ.

Μάϊος: Ἐὰν φανῇ τόξον, θάνατος γίνεται εἰς τοὺς βόας.

Ἰούνιος: Ἐάν φανῇ τόξον οἱ ἄρχοντες τοῦ βασιλέως δόλῳ τελευτήσωσιν.

Ἰούλιος: Ἐὰν φανῇ τόξον, εἰς τὴν δύσιν πόλεμος μέγας ἔσται πολλὲς βολές.

Αὔγουστος: Ἐὰν φανῇ τόξον, ἀρρωστίαι μεγάλαι εἰς τοὺς ἀνθρώπους.

Σεπτέμβριος: Ἐὰν φανῇ τόξον, ἐν Ρωμανίᾳ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις φόνοι μεγάλοι ἔσονται.

Ἰανουάριος: Ἐὰν φανῇ τόξον, ὁ βασιλεὺς ἢ βεζίρης εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἐμπεσεῖται.

Φεβρουάριος: Ἐὰν φανῇ τόξον, μεσότητα τῶν πραγμάτων δηλοῖ.

Μάρτιος: Ἐὰν φανῇ τόξον, κακοὶ ἄνθρωποι εἰς ξενιτείαν φανήσονται.

Ἀπὸ τὰ παρατεθέντα δείγματα γίνεται, μοῦ φαίνεται, καταφανὴς ἡ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀστρολογικὴ προέλευσις τῆς ἀερομαντείας τῶν βυζαντινῶν καὶ τῶν νεοελληνικῶν τούτων βιβλίων. Ἐκ ταύτης ἐλάχιστα ἔγιναν κτῆμα ἐν γένει τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Τὸ σύνολον παρέμεινε κλειστὸν διὰ τὸν πολὺν λαόν, κλειστὸν εἰς τὰ βιβλία καὶ προσιτὸν μόνον εἰς τοὺς ὀλίγους περιέργους, τοὺς ἀσχολουμένους περὶ τὴν τοιαύτην μαντικὴν καὶ ἀστρολογικὴν σοφίαν. Καὶ ἦτο πολὺ φυσικόν. Διότι εἶναι δύσκολον εἰς τὸν λαὸν νὰ προσοικειωθῇ τοιαῦτα πολύπλοκα συστήματα. Διὰ τοῦτο αἱ δοξασίαι τοῦ διετήρησαν τὸν ἀρχέγονον ἀδρομερῆ καὶ ἀσυστηματοποίητον χαρακτῆρα. (Σημειωτέον ὅτι πρέπει νὰ γίνεται πάντοτε σαφὴς διάκρισις τῶν μετεωρολογικῶν προγνωστικῶν, τῶν προγνωστικῶν τοῦ καιροῦ [βλ. τὰς λέξ. καιρὸς καὶ μετεωρολογία], τῶν ὁποίων ἐμπειρικὴ εἶναι ἡ ἀρχή, ἀπὸ τῶν μαντικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ εἶναι μυστική!) Οὕτω λ.χ. πιστεύεται γενικῶς ὅτι οἱ κομῆται προμηνύουν πολέμους καὶ συμφοράς, αἱ ἐκλείψεις ἐπίσης, μὲ τὴν διάκρισιν μόνον ὅτι τῆς μὲν σελήνης δηλοῖ συμφορὰν διὰ τοὺς Τούρκους, τοῦ δὲ ἡλίου διὰ τοὺς Ἕλληνας. Περὶ τῶν διαττόντων ὑπάρχουν κατὰ τόπους διάφοροι δοξασίαι. Ἀλλοῦ σημαίνουν ὅπως καὶ οἱ κομῆται πόλεμον, ἀλλοῦ, ὅπου πιστεύεται ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει τὸ ἄστρον του (καὶ εἶναι τοῦτο λείψανον ἀστρολογικῶν δοξασιῶν), ἡ πτῶσις διάττοντος δηλοῖ ἀορίστως τὸν θάνατον ἀνθρώπου, ἀλλοῦ (Θράκη) πιστεύεται ὅτι σημαίνει τὴν ἀπόδρασιν καταδίκου. Κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ Βαρζώκα ἐξ Ἠπείρου (Ζωγράφειος Ἀγὼν Α΄ 14) «ἡ ἐμφάνισις κομήτου, βορείου σέλαος, ἡ ἔκλειψις ἡλίου καὶ σελήνης ἢ ἡ θολερὰ αὐτῶν λάμψις καὶ ὁ αἱματόχρους τρόπον τινὰ αὐτῶν δίσκος θεωροῦνται ὡς κακὸς οἰωνὸς παρὰ τοῖς ἁρματωλοῖς». Κατ' ἄλλην πληροφορίαν, ἐν γένει ἡ ἔκλειψις τοῦ ἡλίου ἢ ἡ αἱματόχρους αὐτοῦ χροιὰ δηλοῖ ὅτι «θὰ χυθῇ αἷμα χριστιανικό». Συχνὰ δὲ εἰς τὰ τραγούδια, ὅταν πρόκειται νὰ τραγουδήσουν τὴν καταστροφὴν τῶν κλεφτῶν, προτάσσονται οἱ στίχοι

βγῆκε κι ὁ ἥλιος κόκκινος καὶ τὸ φεγγάρι μαῦρο

καὶ

Ὁ ἥλιος ἐσκοτίδιασε καὶ τὸ φεγγάρι ἐχάθη
κι' ὁ καθαρὸς αὐγερινὸς ἐβγῆκ' αἱματωμένος

(Ἑ β δ ο μ ὰ ς 1889 ἀ ρ. 14 σ. 4· ᾆ σ μ α τ ο ῦ Τ σ ά ρ α).

Διὰ τὴν ἑρμηνείαν ὅμως τῶν στίχων τούτων πρέπει νὰ εἴμεθα ἐπιφυλακτικοί, διότι εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἁπλαῖ ποιητικαὶ ἐκφράσεις, μὴ ἀντιπροσωπεύουσαι ὑφισταμένας μαντικὰς δοξασίας.

Ἔπειτα παρατηρεῖται ὁ καιρὸς καθ' ὡρισμένας τινὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἐξάγονται συμπεράσματα περὶ εὐετηρίας ἢ δυσετηρίας, ὡς καὶ περὶ ἐπικρατήσεως ὡρισμένων καιρῶν. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ὑπάγονται πρῶτα πρῶτα τὰ γνωστότατα *μερομήνια* (βλ. λ. *ἡμερομήνια*), αἱ ἓξ δηλ. ἢ ἀλλαχοῦ δώδεκα πρῶται ἡμέραι τοῦ Αὐγούστου, ἐκ τῶν ὁποίων προμαντεύεται ὁ καιρὸς διὰ τοὺς δώδεκα μῆνας τοῦ ἔτους. Εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν πιστεύουν ὅτι ἐὰν τὴν 1ην τοῦ ἔτους ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος, οἱ μεταξοσκώληκες θὰ ἐπιτύχουν, γενικὴ δὲ εἶναι ἡ δοξασία ὅτι ἐὰν ὁ καιρὸς κατὰ μὲν τὰ Φῶτα εἶναι αἴθριος κατὰ δὲ τὸ Πάσχα βροχερός, θέλει ἐπικρατήσει εὐετηρία, ὅθεν καὶ ἡ παροιμία

χαρὰ σ' τὰ Φῶτα φωτερὰ καὶ τὴ Λαμπρὴ ὄντα βρέχῃ.

Ἐπίσης παρατηρεῖται κατὰ τόπους ὁ καιρὸς κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Ἀναλήψεως καὶ τοῦ προφήτου Ἠλία (20ην Ἰουλίου). Διὰ τὴν τελευταίαν ταύτην ἡμέραν πιστεύεται ὅτι ὁποῖος καιρὸς ἐπικρατήσῃ κατ' αὐτήν, θὰ ἐπικρατήσῃ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ἐὰν δὲ πρὸ μεσημβρίας ὁ καιρὸς εἶναι συννεφώδης, θὰ ὑπάρξῃ εὐετηρία, ἂν δὲ βορεινὸς δυσετηρία (Χίος, Τῆλος). Τὴν 17ην Νοεμβρίου, καθ' ἣν στιγμὴν δύει ὁ ἥλιος καὶ ἀνατέλλει ἡ πούλια, λέγεται ὅτι τὰ δύο ἄστρα φιλιοῦνται, πιστεύεται δὲ ὅτι ὁ καιρὸς τῆς στιγμῆς ἐκείνης θὰ ἐπικρατήσῃ μέχρι τῆς παραμονῆς τῶν Φώτων. Ἐὰν δὲ ἡ πούλια ἀνατείλῃ ἐν μέσῳ νεφῶν, τὸ ἔτος θὰ εἶναι δυστυχὲς (Χίος). Ὑπὸ τῶν ναυτιλλομένων παρατηρεῖται καὶ ἡ θέσις τῆς νέας σελήνης, εἶναι δὲ πολὺ γνωστὴ ἡ παροιμία

ἀλόρτο φεγγάρι, δίπλα γκεμιτζῆς·
δίπλα φεγγάρι, ἀλόρτος γκεμιτζῆς.

Εἰς τὰ ἀλώνια (ἅλως) συνήθως μόνον προγνωστικὴ τοῦ καιροῦ σημασία ἀποδίδεται, ὄχι δὲ καὶ μαντική.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω γίνεται καταφανὲς ὅτι ὀλίγαι ἐκ τῶν ἀερομαντικῶν δοξασιῶν, τῶν φερομένων εἰς τὰ χειρόγραφα, ἔγιναν κτῆμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ αὗται διαφοροτρόπως μετασχηματισθεῖσαι, ὅπως εἶναι ἡ τήρησις τῶν ἡμερομηνίων καὶ ἄλλων ὡρισμένων τοῦ ἔτους ἡμερῶν, τῆς θέσεως τῆς σελήνης καὶ εἴ τι ἄλλο. Κατὰ τὰ ἄλλα αἱ ἀερομαντικαὶ δοξασίαι τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶναι κατὰ τὸν ἀρχέγονον τρόπον ἐντελῶς ἀδρομερεῖς καὶ ἀσυστηματοποίητοι. Ἡ δὲ παρατήρησις τῆς πλειάδος παρουσιάζει καὶ ἄλλο στοιχεῖον, ἐντελῶς ἄγνωστον εἰς τὴν βιβλιακὴν σοφίαν, πιθανῶς καὶ τοῦτο ἀρχέγονον.

Τελευταῖον παρατηρῶ ὅτι ὁ Potter ἐν τῇ Ἑλληνικῇ αὐτοῦ ἀρχαιολογίᾳ (Griechische Archäolagie μετ. Rambach I 1775 σ. 765) ἀναφέρει μέθοδον ἀερομαντικὴν ὄχι πλέον ἀεροσκοπικὴν ἀλλ' αὐτόχρημα μαγικήν. Κατ' αὐτὴν τοποθετοῦν λεκάνην πλήρη ὕδατος εἰς τὸ ὕπαιθρον, καλύπτουν τὴν κεφαλὴν δι' ὑφάσματος καὶ ἀπευθύνουν τὴν ἐρώτησιν χαμηλῇ τῇ φωνῇ πρὸς τὸ ὕδωρ. Ἐὰν τὸ ὕδωρ κινηθῇ καὶ ἀρχίσῃ νὰ βράζῃ, τοῦτο θεωρεῖται ὡς καταφατικὴ ἀπόκρισις εἰς τὴν ἐρώτησιν. Πόθεν ἔχει τὴν εἴδησιν ὁ Potter δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω. Πάντως ὅμως δὲν πρόκειται περὶ ἀερομαντείας, ἀλλὰ περὶ ὑδρομαντείας ἢ μᾶλλον λεκανομαντείας.

Βιβλιογραφία: Διὰ τὴν ἀερομαντείαν **βλ.** Potter ἔνθ' ἀν., Riess **ἐν** Pauly-Wissowa, Real-encyclopedie ἐν λ. ἀερομαντεία. Bouché-Leclerc Histoire de la divination dans l'antiquité, Paris 1879, τόμ. I καὶ IV (κύριον ἔργον). Weber ἔνθ' ἀν., Ungnad ἔνθ' ἀν., Gundel, Naive Ansichten über Wosen, Herkunft und Winkung der Kometen ἐν Hessische Bletter für Volkskunde 1908 (VII) σ. 100 κ. ἑ. Wachmuth ἐν προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως Ἰωάνν. τοῦ Λυδοῦ. Delatte ἔνθ' ἀν. καὶ εἴ τι ἄλλο ἐμνημονεύθη ἀνωτέρω. Τὸ βιβλίον τοῦ: Bulengerus, De divinatione κτλ. δὲν ἠδυνήθην νὰ ἴδω.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀερομαντικός· συνήθως θηλ.: *ἀερομαντική*· ἡ τέχνη τοῦ ἀερομάντεως, ἡ ἀερομαντεία.

ἀερομάντις· ὁ μαντεύων διὰ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἀέρος, τῆς καταστάσεως αὐτοῦ, τῆς κατευθύνσεως αὐτοῦ κτλ.

ἀερομάχος· εἶδος ἱέρακος· κίρκος ὁ ὀξύπτερος.

ἀερομαχία· ἡ ἐν τῷ ἀέρι μάχη, ὁ πόλεμος εἰς τὸν ἀέρα. || μάλωμα ἄσκοπον. || κόπος μάταιος. (βλ. ἀεροπλοΐα).

ἀερομαχῶ· κάμνω ἐναέριον πόλεμον, μάχομαι εἰς τὸν ἀέρα. || μάτην κοπιῶ.

ἀερόμελι· τὸ τοῦ Βιργιλίου aerium mel= ἀέριον μέλι, μελιτώδης δρόσος, *δροσόμελι, ὗον μέλι.* || βραδύτερον ἐκλήθη οὕτω τὸ *μάννα* τῶν Ἑβραίων.

ἀερομετέωρα· τὸ σύνολον τῶν μετεωρολογικῶν φαινομένων (βλ. μετέωρα).

ἀερομετρία· ἡ ἔρευνα τῶν συστατικῶν τοῦ ἀέρος.

ἀερόμετρον, ἀντὶ ἀεριόμετρον· βλ. καὶ μετρηταὶ ἀερίων.

ἀερομηχανική· ἡ μηχανικὴ τῶν ἀερίων, ἥτις ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο διάφορα κεφάλαια, τὴν ἀεροστατικὴν καὶ τὴν ἀεροδυναμικήν, ὧν ἡ μὲν ἐξετάζει τὰ ἀέρια ἐν ἰσορροπίᾳ, ἡ δὲ τὰ ἀέρια ἐν κινήσει. Ἡ κινητικὴ θεωρία τῶν ἀερίων, ὡς καὶ πάντα τὰ φαινόμενα, τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν μοριακὴν σύστασιν τῶν ἀερίων, δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἀερομηχανικήν.

ἀερομιγής· ὁ ἀναμεμιγμένος μὲ ἀέρα.

ἀερομιχλώδης νότος· ἀὴρ μεθ' ὁμίχλης (Πτολεμαῖος).

ἀερόμορφος· ὁ ἔχων μορφήν, ὑφὴν ἀέριον· ἀερώδης, ἀεροειδής, ἀέρινος.

ἀερομορφώσεις· αἱ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν φυτοῦ τινος, ὅταν τοῦτο μετατίθεται ἀπὸ ὑγροῦ περιβάλλοντος εἰς τὸν ἀέρα. Ἐπειδὴ αἱ ἀερομορφώσεις ἀποδίδονται κυρίως εἰς τὴν μεταβολὴν τῶν συνθηκῶν ὑγρασίας, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρίσκεται τὸ φυτόν, περιλαμβάνονται γενικώτερον εἰς τὰς ὑδρομορφώσεις. Οὕτω λ. χ. ὁ μύκης Ascoidea rubescens παράγει μόνον γονίδια, ὅταν αἱ ὑφαί του μεταφερθῶσιν ἀπό τινος θρεπτικῆς διαλύσεως εἰς τὸν ἀέρα. Θεωροῦνται ἐπίσης *ἀερομορφώσεις* αἱ καταστάσεις διαρκείας κατωτέρων μονοκυττάρων ὀργανισμῶν, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται ὅταν οὗτοι μεταφέρωνται ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἰς τὸν ἀέρα, ὁπότε καὶ ἀποξηραίνονται. Ἐπίσης *ἀερομόρφωσις* καλεῖται ἡ ἰδιότης πολλῶν ἀμφιβίων φυτῶν τοῦ νὰ παρουσιάζωσι ζῶντα ἐν τῷ ἀέρι διάφορον μορφὴν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν παρουσιάζουσι ζῶντα ἐν τῷ ὕδατι.

Βιβλιογραφια: Θρ. Βλησίδου· «Γενικὴ Βιολογία». — H. Winkler· "Entwicklungs meckanik der Pflanze".

ΘΡ. ΒΛ.

ἀερομοτοσυκλέτα· μοτοσυκλέτα, τῆς ὁποίας ὁ κινητήρ, ἀντὶ νὰ περιστρέφῃ τοὺς τροχούς, κινεῖ ἕλικα, παρομοίαν πρὸς τὴν τῶν ἀεροπλάνων. Διὰ τῆς ἐκτοπίσεως τοῦ ἀέρος ἡ μοτοσυκλέτα φέρεται

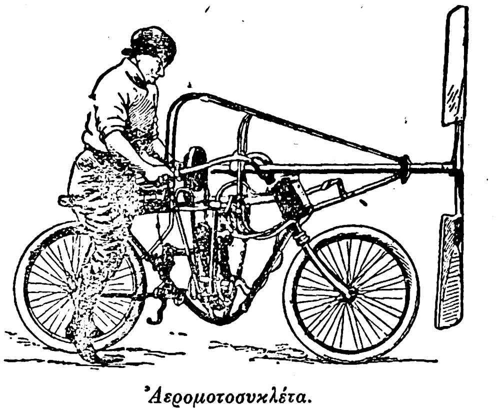

Ἀερομοτοσυκλέτα.

πρὸς τὰ ἐμπρός, κυλιομένη ἐπὶ τῶν τροχῶν της, μὲ ἱκανὴν ταχύτητα, ὅταν ἐννοεῖται τὸ ἔδαφος εἶναι ὁμαλόν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Archdeacon κατασκευασθεῖσα τῷ 1906 μοτοσυκλέτα τοῦ τύπου τούτου ἐπέτυχε ταχύτητα μέχρις 79 χιλιομέτρων καθ' ὥραν.

ἀερόμυθος· ὁ ἀερολόγος, ὁ ἀνεμώλια μυθευόμενος, ὁ λέγων ἀνοησίας.

ἀερόμυλος· μύλος κινούμενος διὰ τοῦ ἀέρος, ἀνεμόμυλος.

ἀεροναυαγοί· οἱ ἐν τῷ ἀέρι ναυαγοῦντες, οἱ ἀεροναῦται, ὧν καταστρέφεται τὸ ἀερόπλοιον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ταξιδίου.

ἀεροναῦς· (γαλλ. aéronef)· συσκευή, δι' ἧς ἐν ἀτόμων ἠδύνατο ν' ἀνυψωθῇ εἰς τὸν ἀέρα. Βλέπε Ἀεροπλοΐα.

ἀεροναύτης· ὁ ταξιδεύων εἰς τὸν ἀέρα, ὁ ἐξ ἐπαγγέλματος ἀσχολούμενος μὲ τὴν ἀεροπλοΐαν.

ἀεροναυτική· ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀεροναύτου.

ἀεροναυτιλία· τὸ σύνολον τῶν μέσων καὶ μεθόδων διὰ τὴν κυβέρνησιν τῶν ἀεροστάτων, ἀεροπλοίων καὶ ἀεροπλάνων· (βλ. ἀεροπλοΐα).

ἀερονεφοκολυμβητὰ προοίμια· οὕτω μετέφρασεν ὁ Ἀλ. Ραγκαβῆς τὰς «*ἐνδιαεριαυερινηχέτους* ἀναβολὰς» τοῦ Ἀριστοφάνους (Εἰρήνη 831): *ξυνελέγοντ' ἀναβολὰς ποτώμεναι τὰς ἐ ν δ ι α ε ρ ι α υ ε ρ ι ν η χ έ τ ο υ ς τινάς*». Ἡ λέξις εἶναι δυσνόητος· ὁ *Δίνδορφ* τὴν ἔκαμεν ὁπωσδήποτε νοητήν, ἐξοβελίσας τὸ *ε* ἐκ τοῦ *-αυερι-*: «ἐνδι-αερι-αυρι-νηχέτους» (ἔνδιος=*μεσημεριάτικος*, ἀήρ, αὔρα, νήχομαι=*κολυμβῶ*)· εἰσήγαγε δηλ. τὴν *αὔραν* κατὰ τό: *αὐριβάτας* τοῦ Αἰσχύλου. Λέγει λοιπὸν ὁ Ἀριστοφάνης ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν διδασκάλων τοῦ διθυράμβου «*πετῶσαι ἐμάζευαν τὰ μέλη τὰ κολυμβῶντα ἐν τῷ ἀέρι καὶ τῇ αὔρᾳ τοῦ μεσημερίου*». Μ.Φ.

ἀερόνεφος· ἀέριον νέφος, δηλ. νέφος μὴ περιέχον βροχήν.

ἀερονηχής· νεφέλη· ἡ κολυμβῶσα ἐν τῷ ἀέρι (Ἀριστοφάνης). Σήμερον δύναται νὰ λεχθῇ περὶ τῶν ἀεροπλάνων καὶ λοιπῶν ἀεροπλοίων καὶ ἀεροναυτῶν.

ἀερονόμος· ὁ κατανέμων, ὁ διαμοιράζων ἀέρα· τὸ ἐκτελοῦν τὴν τοιαύτην κατανομὴν ὄργανον μηχανήματός τινος λειτουργοῦντος δι' ἀέρος.

ἀερόνους· ὁ ἔχων νοῦν ἀπὸ ἀέρα, ὁ ἐλαφρόμυαλος, ὁ ματαιόφρων. Παράβαλε καὶ τὴν δημώδη φράσιν: «*πῆρε ὁ νοῦς του ἀέρα*».

ἀερόοικος· οὕτω μετεφράσθη τὸ γερμανικὸν Lufthäuser. ὁ ἐν τῷ ἀέρι οἰκῶν.

ἀεροπαγής· ὁ πηχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ὁ παγώσας ἀπὸ τὸν ἀέρα.

ἀεροπέδη· τροχοπέδη λειτουργοῦσα διὰ πεπιεσμένου ἀέρος (βλ. τροχοπέδη διὰ κενοῦ).

ἀεροπέτης· ὁ πετῶν εἰς τὸν ἀέρα, ἐνῷ ἀεροπετὴς =ὁ ἐκ τοῦ ἀέρος πίπτων.

Ἀερόπη. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται 1) θυγάτηρ τοῦ Μίνωος καὶ σύζυγος τοῦ βασιλέως τῶν Μυκηνῶν Ἀτρέως. Ἀφῆκε ν' ἀποπλανηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀνδραδέλφου της Θυέστου καὶ συνειργάσθη διὰ ν' ἀφαιρέσῃ οὗτος τὴν βασιλείαν ἀπὸ τὸν σύζυ-

Digitized by Google

γόν της, βοηθήσασα αὐτὸν νὰ κλέψῃ τὸν χρυσοῦν ἀμνόν, τὸ θαυμάσιον δῶρον τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ κυριότης συνεδέετο μὲ τὴν κατοχὴν τῆς βασιλείας. Ὁ Ἀτρεύς, ἀποκαλύψας τὴν προδοσίαν τῆς συζύγου καὶ τὴν ἀπιστίαν τοῦ ἀδελφοῦ, ἐκείνην μὲν ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν, τὸν ἀδελφὸν δὲ ἐξεδικήθη μετὰ μακρὸν χρόνον παραθέσας εἰς αὐτὸν ὡς δεῖπνον τὰ μέλη τῶν σφαγέντων υἱῶν του. Πρὸ τῶν φρικτῶν τούτων ἐγκλημάτων ὁ ἥλιος ἐπαλινδρόμησε, κατὰ διαταγὴν τοῦ Διός, ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς. Τὰ ἐγκλήματα αὐτὰ ὑπῆρξαν ἡ αἰτία τῶν ἀλληλοδιαδόχων οἰκογενειακῶν ἐγκλημάτων καὶ συμφορῶν τοῦ οἴκου τοῦ Ἀτρέως, ὅστις ἐτροφοδότησε τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν τραγῳδίαν. Ὁ μῦθος ἔχει μετεωρολογικὴν τὴν προέλευσιν καὶ χρυσοῦς ἀμνὸς εἶναι, πιθανώτατα, τὸ οὐράνιον τόξον. Ἀποσπάσματα καὶ παραλλαγαὶ τοῦ μύθου διεσώθησαν εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων τραγικῶν καὶ ἰδίᾳ τὸν Ἀγαμέμνονα τοῦ Αἰσχύλου, τὴν Ἠλέκτραν, τὸν Ὀρέστην καὶ τὴν Ἰφιγένειαν ἐν Ταύροις τοῦ Εὐριπίδου καὶ τὸν Αἴαντα τοῦ Σοφοκλέους (βλ. στ. 1295), ὅπου ὁ Τεῦκρος ὀνειδίζει τὸν καυχώμενον διὰ τὸ γένος του Ἀγαμέμνονα, διὰ τὴν αἰσχρὰν διαγωγὴν τῆς μητρός του. Κατ' ἄλλην παραλλαγήν, ἡ Ἀερόπη ἦτο κόρη τοῦ Κατρέως υἱοῦ τοῦ δευτέρου Μίνωος καὶ διαφθαρεῖσα ὑπό τινος θεράποντος παρεδόθη ὑπὸ τοῦ πατρός της πρὸς τὸν Ναύπλιον διὰ νὰ ρίψῃ αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν. Ὁ Ναύπλιος ὅμως ἐξ εὐσπλαχνίας παρέδωκεν αὐτὴν εἰς τὸν Πλεισθένη ἢ Ἀτρέα ἐξ οὗ ἐγέννησε τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸν Μενέλαον.

2) Θυγάτηρ τοῦ Κηφέως ἐξ Ἀρκαδίας γεννήσασα ἐκ τοῦ Ἄρεως τὸν Ἀέροπον. Γ. Δ Κ.

Ἀερόπη· ὄρος τῆς Ἠπείρου κατὰ Πτολεμαῖον καὶ Τίτον Λίβιον. Ἴσως εἶναι τὸ νῦν λεγόμενον Μαροζίκα ἢ Μέροπα.

ἀεροπίεσις· πίεσις ἀέρος (βλ. ἀέρια).

ἀεροπιεσοθερμοθεραπεία· οὕτως ὠνομάσθη ἡ χρῆσις τοῦ ὑπὸ πίεσιν θερμοῦ ἀέρος πρὸς θεραπευτικὸν σκοπόν.–

ἀεροπιεστήριον· πιεστήριον διὰ θλίψεως τοῦ ἀέρος (βλ. πιεστήριον).

ἀεροπιστολισμός· ὁ εἰς τὸν ἀέρα ριπτόμενος πυροβολισμὸς διὰ πιστολίου, *ἀεροτυφεκισμός*.

ἀεροπλάνητος (ὁ)· ὁ πλανηθεὶς εἰς τὸν ἀέρα, ὁ περιπλανηθεὶς ἀνὰ τοὺς αἰθέρας (Ραγκαβῆς).

ἀεροπλάνης· ὁ πλάνης τοῦ αἰθέρος. || ἀεροπλανής· ὁ εἰς τοὺς αἰθέρας πλανώμενος.

ἀεροπλάνον· λέξις γαλλικὴ (*aéroplane*), σύνθετος ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ρίζαν ἀερο— (ἀήρ) καὶ τὸ ρῆμα planer, τὸ ὁποῖον σημαίνει: ἵπταμαι ἐν τῷ ἀέρι κατ' ἐπιπέδους μετακινήσεις, ὅπως ὁ ἀετὸς ὅταν πετᾷ μὲ ἀνοικτὰς καὶ μὴ κινουμένας πτέρυγας. Ἀρχικῶς εἶχε μεταφρασθῆ ἀερεπίπεδον ἐκ τῆς ἀντιλήψεως ὅτι δεύτερον συνθετικὸν ἦτο ἡ λέξις plan, ὁπότε θὰ ἐγράφετο χωρὶς e ἄφωνον, ὡς τὰ μεταγενέστερα monoplan, biplan, triplan (=ἀεροπλάνον μὲ ἕν, μὲ δύο, μὲ τρία ἐπίπεδα). Τὰ περὶ ἀεροπλάνου γενικῶς βλέπε εἰς τὴν λέξιν ἀεροπλοΐα.

ἀερόπλαστος· πλασμένος ἀπὸ ἀέρα: *ἀερόπλαστος κόρη*=αἰθερόπλαστος, αἰθερόμορφος.

ἀεροπλευρία (*Ἰατρ.*)· ἡ πλήρωσις τοῦ κενοῦ τοῦ θώρακος δι' ἀερίου τινός, ἤτοι ἡ ἔγχυσις τούτου εἰς τὴν πλευράν, εἰς τὸ κοῖλον τοῦ ὑπεζωκότος. Λέγεται καὶ ἄλλως πνευμοθώραξ (βλ. λέξιν). Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀέρος γίνεται ἢ τεχνητῶς διὰ θωρακοκεντήσεως, ἢ αὐτομάτως ἐσωτερικῶς, διὰ ρήξεως πνευμονικοῦ τινος σπηλαίου, ὁπότε εἰς τὸ κοῖλον τοῦ ὑπεζωκότος εἰσβάλλει ὁ εἰσπνεόμενος ἀήρ. Συμπτώματα αὐτομάτου ἀεροπλευρίας εἶναι ἀπότομος καὶ ἰσχυρὰ πλευροδυνία, ἐπερχομένη συνήθως κατόπιν ἰσχυρᾶς βηχὸς καὶ ἐντοπιζομένη κατὰ τὴν γωνίαν τῆς ὠμοπλάτης ἢ κατὰ τὸν μαστόν, ἔντονος δύσπνοια μετὰ ταχυπνοίας, τυμπανικὸς ἦχος κατὰ τὸ παθὸν ἡμιθωράκιον καὶ ἐξάλειψις τοῦ πνευμονικοῦ ψιθυρίσματος κλπ.

ἀεροπλέω· πλέω εἰς τὸν ἀέρα, πλέω ἁπαλά— «λὲς κ' ἔλεε ἀεροπλέοντας, ὁ ἔρως εἶν' ἐδῶ» (Σολωμός).

ἀεροπληθής· γεμᾶτος ἀπὸ ἀέρα: *ἀεροπληθὴς* σφαῖρα.

ΑΕΡΟΠΛΟΪΑ—ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ· ΑΕΡΟΣΤΑΤΑ, ΠΗΔΑΛΙΟΥΧΟΥΜΕΝΑ, ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ, ΕΛΙΚΟΠΤΕΡΑ, ΥΔΡΟΠΛΑΝΑ, ΠΤΗΤΙΚΑΙ ΣΥΣΚΕΥΑΙ, ΑΥΤΟΓΥΡΑ, ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ ΑΝΕΥ ΚΙΝΗΤΗΡΟΣ ΚΤΛ. — **ΑΕΡΟΔΥΝΑΜΙΚΗ·** ΝΟΜΟΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣ.—**ΤΕΧΝΙΚΗ·** ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ, ΚΙΝΗΤΗΡΕΣ.—**ΑΕΡΟΝΑΥΤΙΛΙΑ.—ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΑΕΡΟΠΛΟΪΑ·** ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΙΚΗ.—**ΡΕΚΟΡ—ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ—ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ—ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ—Η ΑΕΡΟΠΛΟΪΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ**.

«*Τὸ μέλλον ἀνήκει εἰς τὴν ἐναέριον ναυσιπλοΐαν*». Β. ΟΥΓΚΩ

ἀεροπλοΐα· τὸ σύνολον τῶν γνώσεων καὶ μεθόδων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν εἰς τὸν ἀέρα ἀνύψωσιν, τὴν ἐν τῷ ἀέρι πλεῦσιν. Μέσα ἀεροπλοΐας εἶναι δύο εἰδῶν: τὰ ἐλαφρότερα τοῦ ἀέρος (ἀερόστατα, ἀερόπλοια) καὶ τὰ βαρύτερα αὐτοῦ, (ἀεροπλάνα, ἐλικόπτερα κλπ.).

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΕΡΟΠΛΟΪΑΣ

Ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου ὅπως μιμηθῇ τὰ πτηνὰ καὶ καταστήσῃ ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ ἵπταται καὶ ν' ἀπομακρύνεται τοῦ ἐδάφους, ὅπου ἡ φύσις ἐφαίνετο ἔχουσα αὐτὸν καταδικασμένον νὰ παραμένῃ διὰ βίου, ἀπετέλεσεν ὄνειρον, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων δὲν ἔπαυσε νὰ βασανίζῃ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Κατὰ τὴν μυθολογικὴν ἔτι ἐποχὴν ἡ παράδοσις ἀναφέρει τὸν Ἴκαρον, ἐπιχειρήσαντα νὰ ὑψωθῇ διὰ πτερύγων καὶ πεσόντα θῦμα τοῦ τολμήματός του. Ἔκτοτε καὶ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων οὐδὲν ἀνθρώπινον ὂν προσεπάθησε νὰ μιμηθῇ τὸν Ἴκαρον· μόνον δὲ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ ἄνθρωπος ἐπέτυχε πραγματικῶς νὰ ὑψωθῇ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ ἐπὶ τόσους αἰῶνας ἀπασχολῆσαν αὐτὸν πρόβλημα.

Ὡς ἀρχαιότατον καὶ πρῶτον πιθανῶς παράδειγμα ἀνυψώσεως εἰς τὸν ἀέρα δύναται ν' ἀναφερθῇ ἡ «πετῶσα περιστερὰ» τοῦ Ἀρχύτα τοῦ Ταραντίνου. Ἡ συσκευὴ αὕτη, κατὰ τὰς διασωθείσας περιγραφάς, ἦτο κατεσκευασμένη ἐκ ξύλου εἰς ὁμοίωμα περιστερᾶς, ποσότης δὲ ἀέρος, ἐγκεκλεισμένη εἰς εἰδικὸν χῶρον ἐντὸς τῆς συσκευῆς, ἐχρησίμευε διὰ τὴν πτῆσίν της. Δὲν εἶναι ὅμως ἀπίθανον ἡ ἀνύψωσις νὰ ὠφείλετο εἰς μηχανικόν τι τέχνασμα, διὰ χρησιμοποιήσεως λεπτῶν συρμάτων ἢ σχοινίων ἀοράτων εἰς τοὺς θεατάς.

Ἔκτοτε, ἡ ἄγνοια τῆς συστάσεως τοῦ ἀέρος καὶ τῶν διεπόντων τὰ ἀέρια φυσικῶν νόμων ἤγαγε κατὰ καιροὺς διαφόρους εὐφαντάστους ἐρευνητὰς εἰς τὰς πλέον παραδόξους μελέτας καὶ προσπαθείας πρὸς λύσιν τοῦ μεγάλου προβλήματος. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἐπὶ παραδείγματι ὑφίσταντο ἀόριστοι ἰδέαι περὶ αἰθερίου τινὸς οὐσίας, τοσοῦτον ἐλαφρᾶς, ὥστε δοχεῖα πεπληρωμένα δι' αὐτῆς θὰ καθίσταντο ἱκανὰ νὰ μείνωσιν εἰς τὸν ἀέρα ἐν μετεωρίσει. Βραδύτερον ὁ Ρογῆρος Βάκων (1214-1294) συνέλαβε τὴν ἰδέαν κατασκευῆς μεγάλης κοίλης σφαίρας ἐκ λεπτοῦ μετάλλου, ἥτις, πληρουμένη αἰθερίου τινὸς ἀερίου, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνυψοῦται καὶ νὰ πλέῃ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὡς ἀντιστοίχως τὰ πλοῖα ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Ὁ Ἀλβέρτος τῆς Σαξωνίας, ἐπίσκοπος τῆς Χάλβερστατ, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1366 μέχρι τοῦ 1390, κατέγινεν εἰς παρομοίας μελέτας καὶ πειράματα καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐλαφρὰ σφαῖρα ἠδύνατο νὰ ἀνυψωθῇ καὶ νὰ τηρηθῇ ἐν μετεωρίσει, πληρουμένη δι' ἀερίου παραγομένου ἐκ καύσεως. Εἰς τὴν αὐτὴν σκέψιν κατέληξαν καὶ ὁ Mendoza, Πορτογάλος Ἰησουΐτης ἀποθανὼν τῷ 1626, καὶ ὁ ἐπίσης Ἰησουΐτης καὶ καθηγητὴς τῶν Μαθηματικῶν Gaspar Schott (1608 - 1666), ὅστις ἀντικατέστησεν, ἐν ταῖς μελέταις του, τὸ ἐκ τῆς πυρᾶς ἀέριον διὰ λεπτοῦ αἰθερίου ὑγροῦ, ὅπερ κατ' αὐτὸν ὑπῆρχεν ἄνωθεν τῆς ἀτμοσφαίρας. Μετὰ ἕνα αἰῶνα ὁ Galien, δομινικανὸς μοναχὸς καὶ καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας καὶ Θεολογίας εἰς τὸ Παπικὸν Πανεπιστήμιον τῆς Ἀβινιόν, ἐπρότεινε νὰ συναχθῇ ὁ ἀραιὸς ἀὴρ τῶν ὑψηλοτέρων στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ νὰ ἐγκλεισθῇ ἐντὸς ὑπερμεγέθους δοχείου διαμέτρου τριῶν χιλιάδων μέτρων περίπου!, ὑπολογίζων ὅτι τὸ ἐν λόγῳ δοχεῖον θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνυψώσῃ βάρος 54 φορὰς μεγαλήτερον τοῦ τῆς Κιβωτοῦ τοῦ Νῶε. Καὶ ὑπὸ τοῦ Schott ἄλλως τε ἀναφέρεται ὁμοία περίπου φανταστικὴ μέθοδος ἀνυψώσεως βαρέων ἀντικειμένων, προταθεῖσα ὑπό τινος Laurus, κατὰ τὴν ὁποίαν ᾠὸν κύκνου ἢ σφαῖραι ἐκ δέρματος πλήρεις νίτρου, θείου ἢ ὑδραργύρου θὰ ἠδύναντο νὰ ἀνυψωθῶσιν ἐκτιθέμεναι εἰς τὸν ἥλιον. Ἐπίσης ὁ Laurus ἐφαντάσθη ὅτι ᾠὰ ὄρνιθος πληρούμενα διὰ δρόσου θὰ ἠδύναντο ἐκτιθέμενα εἰς τὸν ἥλιον νὰ ὑψωθῶσιν, ἐστήριζε δὲ τὴν σκέψιν του εἰς τὴν δοξασίαν ἣν εἶχεν, ὅτι ἡ δρόσος πίπτουσα ἐκ τῶν ἀστέρων κατὰ τὴν νύκτα, ἕλκεται πάλιν πρὸς τοὺς οὐρανοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν ὑπὸ τοῦ ἡλίου διὰ τῆς θερμότητος. Ἡ αὐτὴ σκέψις συναντᾶται καὶ εἰς τὰ μυθιστορήματα τοῦ Συρανὸ ντὲ Μπερζεράκ (1619-1655), ὅστις περιγράφων φανταστικὰ ταξίδια εἰς τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην, ἀνυψοῖ τὸν Γάλλον ἀεροναύτην του διὰ πλήθους λεπτοτάτων ἀσκῶν πλήρων δρόσου, οἵτινες τὸν περιβάλλουσιν· ἡ ἕλξις τῆς δρόσου ὑπὸ τοῦ ἡλίου τὸν ἀναβιβάζει εἰς ὑψηλὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου διάρρηξις τῶν ἀσκῶν ἐπιφέρει τὴν πτῶσίν του.

Ὁ Ἰησουΐτης Fr. Lana (1631—1687) ἐτελειοποίησε κατά τι τὸ σχέδιον τοῦ Schott. Οὗτος ἐν τῷ βιβλίῳ του «*Prodromo ovvero saggio di alcune invenzioni nuove promesso all'Arte Maestra*», ἐκδοθέντι ἐν Brescia τῷ 1670, ἀναφέρει σχέδιον βασιζόμενον εἰς ὀρθὰς ἀρχάς, καίτοι ἐν τῷ συνόλῳ του ἄχρηστον καὶ ἀπραγματοποίητον. Ἡ πτητική του συσκευὴ συνίστατο, κατὰ τὸ σχέδιόν του πάντοτε, εἰς τέσσαρας σφαίρας ἐκ χαλκοῦ, τοσοῦτον λεπτάς, ὥστε αὗται κενούμεναι τοῦ περιεχομένου ἀέρος νὰ καθίστανται ἐλαφρότεραι τοῦ ἀέρος ὃν ἐξετόπιζον. Οὕτω θὰ ἐπετυγχάνετο ἡ ἀνύψωσις, λέμβος δὲ μετὰ ἱστίου προσδενομένη κάτωθεν τῶν σφαιρῶν θὰ ἠδύνατο νὰ φέρῃ ἕνα ἐπιβάτην. Δι' ὑπολογισμοῦ προσδιωρίσθη ὅτι ἡ διάμετρος τῶν σφαιρῶν θὰ ἀνήρχετο εἰς 8 μέτρα περίπου, τὸ δὲ πάχος αὐτῶν εἰς 0,0001 τοῦ μέτρου. Αἱ διαστάσεις

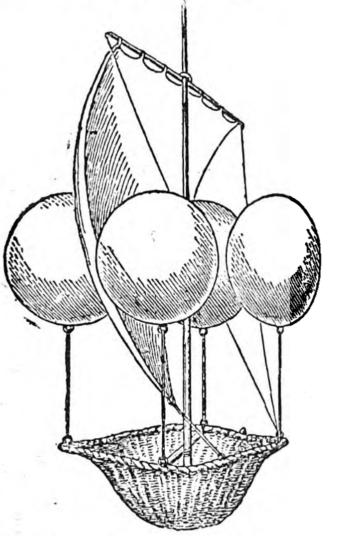

Τὸ σχέδιον πτητικῆς μηχανῆς τοῦ Lana.

αὗται θὰ προσέδιδον καὶ εἰς τὰς τέσσαρας σφαίρας ὁμοῦ, ἀνυψωτικὴν δύναμιν 1200 λιτρῶν, ἱκανὴν ὅπως ἀνυψώσῃ τὴν λέμβον, τὸ ἱστίον καὶ τὸν ἀεροπόρον. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὸ πειραματικὸν μέρος παρουσιάζοντο δυσκολίαι, αἵτινες κατέρριπτον αὐτὴν ταύτην τὴν ἐφεύρεσιν. Ἐν τῇ πράξει δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ κατασκευὴ σφαίρας τοιούτων διαστάσεων, ἥτις ἐν τοῖς ἄλλοις θὰ ἦτο ἀνίσχυρος νὰ ὑποστῇ ἄνευ βλάβης ἢ διαρρήξεως τὴν ἐξωτερικὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀέρος. Αὐτὸς οὗτος ὁ Lana παρετήρησε τὰς ὡς ἀνωτέρω προκυπτούσας δυσκολίας περὶ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἐφευρέσεώς του, ἀλλ' ἐπίστευεν ὅτι τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τοῦ χαλκίνου κελύφους θὰ ἠδύνατο, παρ' ὅλην τὴν λεπτότητα αὐτοῦ, ν' ἀνθέξῃ καὶ μετὰ τὴν ἐκκένωσιν εἰς τὴν μεγάλην ἐξωτερικὴν πίεσιν, φανταζόμενος ὅτι αὕτη ἐνεργοῦσα ἐξ ἴσου ἐφ' ἑκάστου σημείου τῆς ἐπιφανείας θὰ ἔτεινε νὰ ἰσχυροποιήσῃ μᾶλλον ἢ νὰ θραύσῃ τὸ μεταλλικὸν κάλυμμα. Ἡ πρότασίς του νὰ ἀντληθῇ ὁ ἀὴρ ἐκ τῶν σφαιρῶν διὰ προσαρμογῆς εἰς ἑκάστην ἐξ αὐτῶν σωλῆνος μήκους δέκα μέτρων μετὰ στρόφιγγος, ἐμφανίζει τοῦτον ἀγνοοῦντα τὴν ἐφεύρεσιν τῆς ἀεραντλίας, ἥτις εἶχε πραγματοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ Ὄθωνος φὸν Γκέρικε ἐν ἔτει 1650.

ΤΑ ΑΕΡΟΣΤΑΤΑ. Τὸ πρῶτον ἀξιόλογον βῆμα πρὸς τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀέρος ἐπετέλεσεν ἡ ἐφεύρεσις τοῦ *ἀεροστάτου* ὀφειλομένη εἰς τοὺς ἀδελφοὺς Ἰωσ. καὶ Ἰακ. Μογκολφιέρους, υἱοὺς μεγάλου καὶ διασήμου κατασκευαστοῦ χάρτου εἰς Annonay, πόλιν ἀπέχουσαν 60 χιλιόμετρα τῆς Λυών. Οἱ ἀδελφοὶ Μογκολφιέροι παρατηροῦντες τὴν μετεώρισιν τῶν νεφῶν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐσκέφθησαν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀνυψώσουν ἐν αὐτῇ ἐλαφρὸν σάκκον, ἂν οὗτος ἐπληροῦτο δι' ἀτμοῦ τῆς φύσεως τῶν νεφῶν. Τῷ ὄντι περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1782, κατασκευάσαντες ἐλαφροὺς σφαιροειδεῖς σάκκους, ἀνοικτοὺς πρὸς τὰ κάτω, καὶ πληρώσαντες αὐτοὺς διὰ καπνοῦ, παραγομένου ἐκ πυρᾶς, παρετήρησαν ὅτι εἴτε ὁ καπνός, εἴτε τὰ ἐκ τῆς πυρᾶς ἀέρια συμπαρέσυρον τοὺς σάκκους εἰς τὴν ἀνύψωσίν των. Βεβαιωθέντες οὕτω περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν θεωριῶν των, ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιχειρήσουν ἀνύψωσιν σφαίρας δημοσίᾳ. Πράγματι δὲ τὴν 5ην Ἰουνίου 1783, ἐπὶ παρουσίᾳ μεγάλου πλήθους θεατῶν, σφαῖρα περιφερείας 30 μέτρων, κατεσκευασμένη ἐκ λινοῦ ὑφάσματος, ἐπληρώθη διὰ τοῦ καπνοῦ καὶ τῶν ἀερίων τῶν ἀναδιδομένων ἐκ πυρᾶς, τρεφομένης διὰ μικρῶν δεμάτων ἀχύρου. Μετὰ τὴν πλήρωσιν αὐτῆς, ἡ σφαῖρα ἀφέθη ἐλευθέρα καὶ ἀνυψώθη τάχιστα εἰς μέγα ὕψος, κατελθοῦσα μετὰ πάροδον δέκα πρώτων λεπτῶν εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων.

Ἐν ἀρχῇ ὑπετίθετο ὅτι ἡ ἀνύψωσις τῆς σφαίρας ὠφείλετο εἰς τὴν ἐλαφρότητα τοῦ πληροῦντος ταύτην καπνοῦ ἢ ἑτέρου ἀερίου προερχομένου ἐκ τῆς πυρᾶς· βραδύτερον ὅμως κατενοήθη ὅτι ἦτο ἁπλούστατα ἀποτέλεσμα τῆς θερμάνσεως τοῦ ἐν τῇ σφαίρᾳ ἀέρος, ὅστις ἐγίνετο οὕτως ἐλαφρότερος καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ψῦξις ἐπέφερε κατόπιν τὴν πτῶσίν της. Ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις μιᾶς τοιαύτης σφαίρας (πεπληρωμένης διὰ θερμοῦ ἀέρος ἢ δι'

Digitized by Google

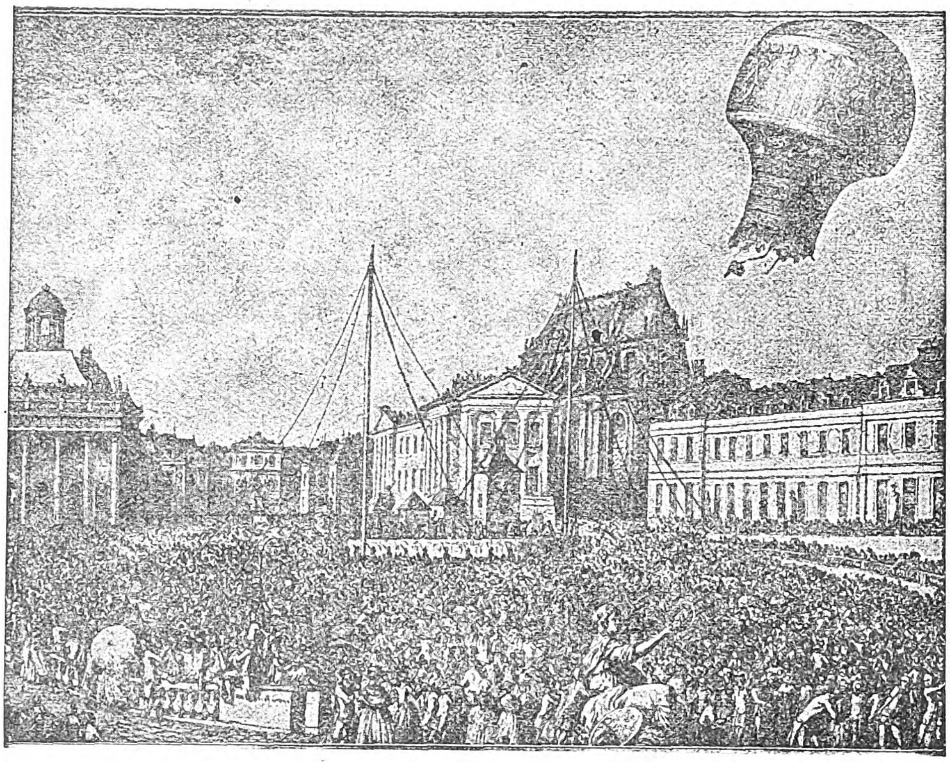

Ἡ ἱστορικὴ ἀνύψωσις τῆς σφαίρας τῶν ἀδελφῶν Μογκολφιέρων τὴν 19ην Σεπτεμβρίου 1783.

ἄλλου ἐλαφροῦ ἀερίου) ἰσοῦται μὲ τὴν διαφορὰν τοῦ συνολικοῦ βάρους αὐτῆς ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τόν ὁποῖον ἐκτοπίζει.

Αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν ἐπιτυχῶν ἐν Annonay πειραμάτων ἀνυψώσεως σφαιρῶν ἔφθασαν ταχέως εἰς Παρισίους, διεγείρασαι τὸν θαυμασμὸν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου, τόσον ὥστε ὁ Faujas de Saint-Fond (1741-1819), μετέπειτα καθηγητὴς τῆς Γεωλογίας εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Φυσικῆς Ἱστορίας, ἐνήργησε συνδρομὰς διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν δαπανῶν ἐπαναλήψεως τοῦ πειράματος. Ἡ σφαῖρα κατεσκευάσθη ὑπὸ δύο ἀδελφῶν Robert, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Φυσικοῦ J. A. C. Charles. Κατ' ἀρχὰς ἐσκέφθησαν, ὅπως διὰ τὴν ἀνύψωσιν χρησιμοποιήσουν τὴν μέθοδον τῶν Μογκολφιέρων, ἀλλ' ὁ Charles ἐπρότεινε καὶ ἐγένετο δεκτὴ ἡ πλήρωσις τῆς σφαίρας δι' ὑδρογόνου. Ἡ σφαῖρα κατεσκευάσθη ἐκ λεπτοῦ μεταξίνου ὑφάσματος ἐπικεχρισμένου διὰ διαλύσεως ἐλαστικοῦ κόμμεως, ἦτο δὲ διαμέτρου 4 μέτρων. Ἡ πλήρωσις αὐτῆς ἤρξατο τὴν 23ην Αὐγούστου 1783 εἰς τὴν Place des Victoires, τοῦ ὑδρογόνου παραγομένου δι' ἐπιδράσεως ἀραιοῦ θειϊκοῦ ὀξέος ἐπὶ ψηγμάτων σιδήρου καὶ διοχετευομένου διὰ σωλήνων ἐκ μολύβδου. Ἀλλὰ παρουσιάσθησαν μεγάλαι δυσχέρειαι εἰς τὴν τελείαν πλήρωσιν τῆς σφαίρας. Διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ ἀερίου ἐχρησιμοποιήθησαν ἐν συνόλῳ 500 περίπου λίτραι θειϊκοῦ ὀξέος καὶ διπλάσιον ποσὸν ψηγμάτων σιδήρου. Καθημερινῶς ἐξεδίδοντο δελτία περὶ τῆς προόδου τῆς ἐργασίας τῆς πληρώσεως, ἐπειδὴ δὲ ἡ συρροὴ τοῦ πλήθους ηὔξανε καταπληκτικῶς, ἀπεφασίσθη καὶ ἔγινε μεταφορὰ τῆς σφαίρας κρυφίως καὶ διὰ νυκτὸς εἰς τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως, κείμενον εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων, ὅπου τὴν ἑπομένην ἡμέραν, παμμεγίστη συρροὴ λαοῦ ἐσημειώθη. Τὴν 5 μ.μ. διὰ κανονιοβολισμοῦ ἐδόθη τὸ σύνθημα τῆς ἀνυψώσεως· ἡ δὲ σφαῖρα, ἀφεθεῖσα ἐλευθέρα, ἀνῆλθε τάχιστα εἰς ὕψος 900 μέτρων καὶ παρέμεινεν ἐν μετεωρίσει ἐπὶ τρία τέταρτα τῆς ὥρας, παρὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐν τῷ μεταξὺ ραγδαίαν βροχήν, μεθ' ὃ κατέπεσεν εἴς τινα ἀγρὸν παρὰ τὴν Gonesse, 25 χιλιόμετρα μακρὰν τοῦ σημείου ἀνυψώσεως, κατατρομάξασα τοὺς χωρικοὺς τῆς περιοχῆς, οἵτινες καὶ τὴν κατέσχισαν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὸ ὑδρογόνον ἦτο γνωστὸν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *εὔφλεκτος ἀήρ*, αἱ δὲ διὰ τοιούτου ἀερίου πληρούμεναι σφαῖραι ὠνομάζοντο *ἀερόσφαιραι*, ἐν ᾧ αἱ ὑπὸ τῶν Μογκολφιέρων ἐφευρεθεῖσαι ἐλέγοντο *πυρόσφαιραι*. Ἀπεκλήθησαν ἐπίσης *Μογκολφιέραι* καὶ *Σαρλιέραι* ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐφευρέτου ἑκάστης ἐξ αὐτῶν.

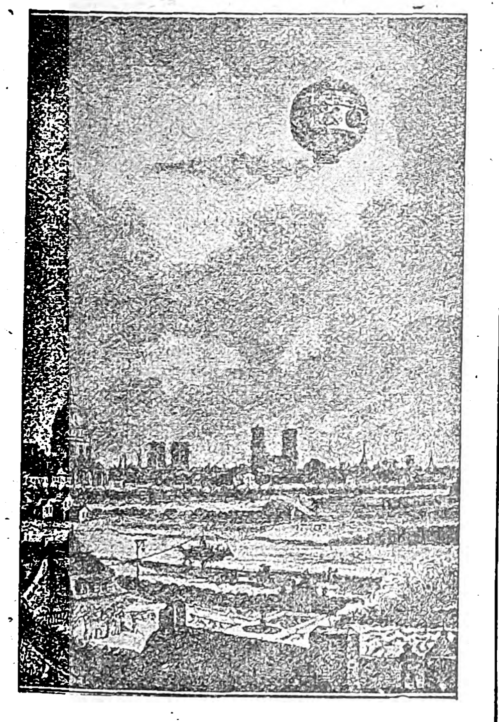

Ἡ πρώτη δι' ἀεροστάτου ἀνύψωσις ἀνθρώπων, τῶν Pilâtre de Rozier καὶ τοῦ μαρκησίου d'Arlandes τὴν 23ην Νοεμβρίου 1783.

Ὁ Ἰωσ. Μογκολφιέρος ἐπανέλαβε τὸ πείραμα τῆς ἀνυψώσεως τῆς πυροσφαίρας τῇ 19ῃ Σεπτεμβρίου 1782 εἰς Βερσαλλίας ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως, τῆς Βασιλίσσης, τῆς Αὐλῆς καὶ μεγάλου ἀριθμοῦ θεατῶν. Ἡ πλήρωσις ἤρξατο τὴν 1ην μ.μ. περατωθεῖσα μετὰ ἕνδεκα λεπτά, ὁπότε ἡ σφαῖρα ἀνῆλθεν εἰς ὕψος 450 μέτρων περίπου καὶ κατῆλθε μετὰ ὀκτὼ λεπτὰ εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων εἰς τὸ δάσος τοῦ Vaucresson. Κάτωθεν τῆς σφαίρας καὶ ἐντὸς κρεμαμένου κλωβοῦ εἶχον ἐπιβιβάσει ἓν πρόβατον, ἕνα πετεινὸν καὶ μίαν πάππιαν. Τὰ ζῶα ταῦτα ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἀεροπόροι, ἐπιστρέψαντες ἐν πλήρει ὑγείᾳ ἐκ τοῦ ἐναερίου ταξιδίου των, ἐξαιρέσει τοῦ πετεινοῦ, ἐπανελθόντος μὲ τὴν δεξιὰν πτέρυγα σπασμένην ἀπὸ λάκτισμα τοῦ προβάτου, τὸ ὁποῖον ὅμως εἶχε λάβει πρὸ τῆς ἀνόδου τῆς σφαίρας. Ἡ σφαῖρα ἦτο λαμπρῶς χρωματισμένη δι' ἐλαιογραφιῶν.

Οἱ πρῶτοι ἀεροναῦται. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὅστις ἀνυψώθη ἐπὶ ἀεροστάτου ὑπῆρξεν ὁ Jean Fr. Pilâtre de Rozier (1756—1785), καταγόμενος ἐκ Μέτς, ἐπιθεωρητὴς τῶν συλλογῶν Φυσικῆς Ἱστορίας τοῦ Λουδοβίκου IV. Ἡ πρώτη του ἀνάβασις ἐγένετο διὰ *δεσμίου ἀεροστάτου* (balon captif), ἤτοι προσδεδεμένου διὰ σχοινίου εἰς τὴν γῆν, τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1783, ἔκτοτε δὲ πολλάκις ἐπανέλαβε τὸ πείραμα, ἐν ἀρχῇ μόνος καὶ κατόπιν μετὰ τοῦ Girond de Villette. Οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος ἀναρτήσας κάτωθεν τῆς σφαίρας ἑστίαν πυρός, ἥτις ἐτροφοδοτεῖτο συνεχῶς διὰ καυσίμου ὕλης παραλαμβανομένης ὑπὸ τοῦ ἐπιβάτου.

Τὴν 23ην Νοεμβρίου 1783 ὁ Pilâtre de Rozier καὶ ὁ μαρκήσιος d' Arlandes ἐνεπιστεύθησαν ἑαυτοὺς πρῶτοι εἰς ἐλευθέραν πυρόσφαιραν. Ἡ ἐκκίνησις ἔγινεν ἀπὸ τὸ δάσος τῆς Βουλώνης. Μεγάλη πυρόσφαιρα ὑψώθη περὶ τὴν 2αν μ. μ. εἰς ὕψος 150 μέτρων καὶ διελθοῦσα ἄνωθεν τοῦ μεγάρου τῶν Ἀπομάχων καὶ τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς κατῆλθε πέραν τῶν Μπουλεβάρ, εἰς ἀπόστασιν 3000 μέτρων περίπου ἀπὸ τοῦ σημείου ἀνυψώσεως, παραμείνασα ἐν μετεωρίσει ἐπὶ 25 λεπτὰ τῆς ὥρας.

Δέκα ἡμέρας βραδύτερον, ἤτοι τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1783, ὁ Charles ἀνῆλθεν ἐν ἀεροστάτῳ πληρωμένῳ ὑδρογόνου. Καὶ ἡ σφαῖρα αὕτη κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Robert, εἷς τῶν ὁποίων συμμετέσχεν εἰς τὴν ἀνάβασιν. Εἶχε διάμετρον 9 μέτρων περίπου, ὁ δὲ κάλαθος τῶν ἐπιβατῶν ἐκρέματο ἀπὸ στεφάνης εἰς ἣν ἀπέληγε δικτυωτὸν καλύπτον τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς σφαίρας. Ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀεροστάτου ἐγένετο τὴν 1.45′ ἀπὸ τὸν Κεραμεικόν, ἀφ' οὗ δὲ τοῦτο παρέμεινεν ἐν μετεωρήσει εἰς ὕψος 600 μέτρων περίπου, κατῆλθε μετὰ δύο ὥρας εἰς Nesle, μικρὰν πόλιν ἀπέχουσαν περὶ τὰ 40 χιλιόμετρα τῶν Παρισίων, ἔνθα, ἀποχωρήσαντος τοῦ Robert, ὁ Charles ἀνῆλθε μόνος ἐκ δευτέρου. Προὐτίθετο νὰ ἀναπληρώσῃ τὸ βάρος τοῦ συντρόφου του, δι' ἴσου ἕρματος, ἀλλά, λόγῳ τοῦ προκεχωρηκότος τῆς ὥρας καὶ τῆς δυσκολίας περὶ τὴν ἀνεύρεσιν ἕρματος, ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἀνυψώσεως καὶ οὕτω μετὰ μεγάλης ταχύτητος ἀνῆλθεν εἰς ὕψος 3.500 περίπου μέτρων, παραμείνας ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν ἐν μετεωρίσει καὶ κατελθὼν εἰς ἀπόστασιν τριῶν χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ σημείου τῆς ἐκκινήσεως. Κατὰ τὸ δεύτερον τοῦτο ταξίδιον ὁ Charles ᾐσθάνθη ἰσχυρὰν πίεσιν εἰς τὸ δεξιὸν οὖς καὶ τὴν σιαγόνα. ὀφειλομένην πιθανώτατα εἰς τὴν μεγάλην ταχύτητα ἀνυψώσεως. Ἐπίσης ἐγένετο μάρτυς διπλῆς δύσεως τοῦ ἡλίου· ἐνῷ ὁ ἥλιος εἶχε δύσει πρὶν ἀπογειωθῇ, εἶδε τοῦτον, κατὰ τὴν ἀνύψωσιν, ἀνατέλλοντα ἐκ νέου ἐκ δυσμῶν καὶ εἶτα, κατὰ τὴν κάθοδόν του, δύοντα ἐκ δευτέρου.

Τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῶν νεωτέρων ἀεροστάτων ὀφείλονται ἰδίως εἰς τὸν Charles, ὅστις πρῶτος ἐπενόησε τὴν δικλεῖδα, ἐφαρμοζομένην εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἀεροσφαίρας καὶ ἀνοιγοκλείουσαν διὰ σχοινίου, τὸ ὁποῖον ἐχειρίζετο ὁ ἀεροναύτης ἀπὸ τοῦ καλάθου του. Ἐπίσης εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἀνάρτησις τοῦ καλάθου ἀπὸ δακτυλίου εἰς τὸν ὁποῖον καταλήγουσι τὰ σχοινία τοῦ περιβάλλοντος τὴν σφαῖραν δικτυωτοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην χρησιμοποίησιν τοῦ ὑδρογόνου, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1766 ὁ Cavendish εἶχεν ἀποδείξει ὅτι τὸ ἀέριον τοῦτο ἦτο ἑπτάκις τοὐλάχιστον ἐλαφρότερον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, μεθ' ὃ ὁ δόκτωρ Black τοῦ Ἐδιμβούργου ἀπέδειξεν ὅτι μία κύστις ζώου πληρουμένη δι' ὑδρογόνου ὑψοῦτο

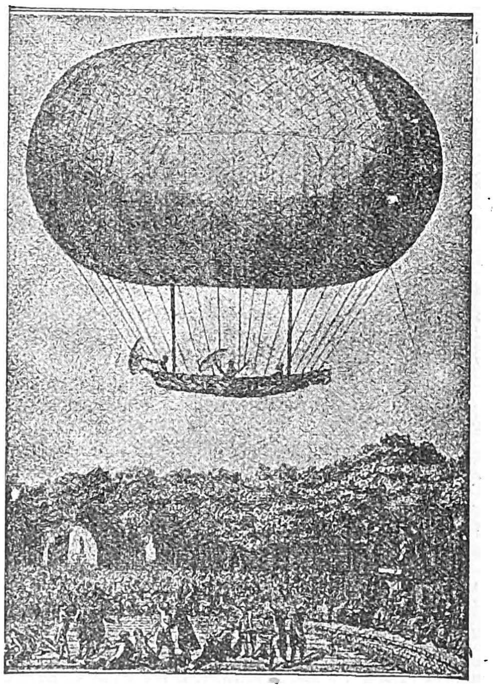

Ἀνύψωσις τῆς σφαίρας τῶν Charles καὶ Robert εἰς τὸν Κεραμεικὸν (Tuileries) τὴν 1ην Δεκεμβρίου 1783.

μέχρι τῆς ὀροφῆς τοῦ δωματίου. Ἐπὶ τοῦ ἰδίου πειράματος ἠσχολήθη μετά τινα ἔτη ὁ Τιβέριος Καβάλλο, ὅστις εὗρεν ὅτι αἱ κύστεις εἶναι πολὺ βαρεῖαι, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ σινικὸς χάρτης διεπερᾶτο ὑπὸ τοῦ ἀερίου, ἐν ἔτει δὲ 1782, ἓν δηλ. ἔτος πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν Μογκολφιέρων, κατώρθωσε νὰ ὑψώσῃ πομφόλυγας σάπωνος, πληρῶν ταύτας δι' ὑδρογόνου.

Ἔρευναι διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὑδρογόνου πρὸς πλήρωσιν σφαιρῶν φαίνεται ὅτι ἐγένοντο εἰς Φιλαδέλφειαν τῶν Ἡν. Πολιτειῶν συγχρόνως σχεδὸν πρὸς τὰ πειράματα τῶν Μογκολφιέρων, ὅταν δὲ αἱ εἰδήσεις περὶ τῶν τελευταίων τούτων ἔφθασαν εἰς Ἀμερικήν, οἱ D. Rittenhouse καὶ F. Hopkinson, μέλη τῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρίας τῆς

Digitized by Google

Φιλαδελφείας, κατεσκεύασαν συσκευὴν ἀποτελουμένην ἐκ 47 μικρῶν σφαιρῶν, προσδεδεμένων πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς μικρὸν κλωβόν. Κατόπιν ἀριθμοῦ τινος προκαταρκτικῶν πειραμάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα ζῶα ὑψώθησαν εἰς μικρὰ ὕψη, τῆς συσκευῆς οὔσης προσδεδεμένης διὰ σχοινίου, ξυλουργός τις, J. Wilcox ὀνόματι, ἐπείσθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κλωβὸν ἀντὶ μικροῦ χρηματικοῦ ποσοῦ. Μετὰ τὴν ἀνύψωσιν, ἀπεκόπη τὸ σχοινίον προσδέσεως τῆς ἀνυψωτικῆς συσκευῆς, οὕτω δὲ ὁ Wilcox παρέμεινεν ἐν μετεωρίσει περὶ τὰ δέκα πρῶτα λεπτά, κατῆλθε δὲ μόνον ἀφοῦ διέτρησεν ἀριθμόν τινα σφαιρῶν, ἐλαττώνων οὕτω βαθμιαίως τὴν ἀνυψωτικὴν δύναμιν τοῦ ὅλου συγκροτήματος.

Καίτοι αἱ εἰδήσεις τῶν ἐν Annonay καὶ τῶν ἐπακολουθησάντων ἐν Γαλλίᾳ πειραμάτων διεδόθησαν ταχέως εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἀποτελέσασαι τὸ θέμα γενικῆς συζητήσεως, ἐν τούτοις ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ πρῶτον ἀεροστατικὸν πείραμα ἐγένετο πέντε ὅλους μῆνας μετὰ τὰ πειράματα τῶν Μογκολφιέρων. Κατὰ τὸ 1783 ὁ Ἰταλὸς κόμης Fr. Zambeccari, εὑρισκόμενος ἐν Λονδίνῳ, κατεσκεύασε σφαῖραν ἐξ ὑφάσματος μεταξωτοῦ κεχρισμένου δι' ἐλαίου, διαμέτρου τριῶν μέτρων καὶ ζυγίζουσαν περὶ τὰ δύο χιλιόγραμμα. Ἡ σφαῖρα ἐξετέθη εἰς κοινὴν θέαν ἐπί τινας ἡμέρας, τὴν δὲ 25ην Νοεμβρίου ἐπληρώθη ὑδρογόνου κατὰ τὰ τρία τέταρτα αὐτῆς καί, ἀφεθεῖσα ἐλευθέρα, ἀνυψώθη καλῶς, κατῆλθε δὲ μετὰ δύο ὥρας παρὰ τὸ Petworth εἰς Σῶσσεξ, εἰς ἀπόστασιν 72 χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ Λονδίνου. Ἡ σφαῖρα τοῦ Zambeccari ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἀερόστατον τὸ ὑψωθὲν ἀπὸ βρεττανικῆς γῆς. Τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1784, ἑτέρα σφαῖρα πεπληρωμένη ὑδρογόνου, διαμέτρου 1,5 μ., ὑψώθη ἀπὸ τοῦ Sandwich τοῦ Kent καὶ κατῆλθεν εἰς Warneton τῆς γαλλικῆς Φλάνδρας, ἀπέχον 130 χιλιόμετρα ἀπὸ τοῦ σημείου ἀνυψώσεως, σημειώσασα οὕτω τὴν πρώτην διάβασιν τῆς Μάγχης ὑπὸ ἀεροστάτου.

Ὁ πρῶτος ἀεροπορήσας ἐν Ἀγγλίᾳ ὑπῆρξεν ὁ J. Tytler, ὑψωθεὶς ἐξ Ἐδιμβούργου τὴν 27ην Αὐγούστου 1784 διὰ πυροσφαίρας ἰδίας του κατασκευῆς καὶ κατελθὼν εἰς ἀπόστασιν 800 μέτρων. Κυρίως ὅμως ὁ Vincento Lunardi ὑπῆρξεν ὁ εἰσηγητὴς τῆς Ἀεροστατικῆς εἰς Μεγάλην Βρεττανίαν. Καίτοι τὰ πειράματα τοῦ Tytler προηγήθησαν κατά τινας ἡμέρας τῶν τοῦ Lunardi, ἐν τούτοις αἱ προσπάθειαι τοῦ πρώτου καὶ αἱ μερικαὶ ἐπιτυχίαι αὐτοῦ παρέμειναν σχεδὸν ἄγνωστοι, ἐν ᾧ τὰ πειράματα τοῦ Lunardi ἐξήγειραν ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμὸν ἐν Λονδίνῳ.

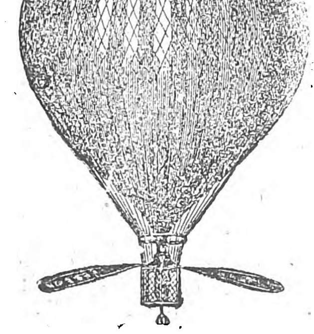

Τὸ ἀερόστατον τοῦ Lunardi.

Ὁ Lunardi ἦτο γραμματεὺς τοῦ Νεαπολίτου πρεσβευτοῦ, αἱ δὲ ἐκδοθεῖσαι ἐπιστολαί του πρὸς τὸν κηδεμόνα του, ἱππότην Compagni, γραφεῖσαι ἐνῷ ἔθετεν εἰς ἐνέργειαν τὰ σχέδια αὐτοῦ καὶ περιγράφουσαι λεπτομερῶς ἁπάσας τὰς δυσκολίας ἃς συνήντα, δίδουν ἐνδιαφέροντα καὶ ζωηρὸν ἀπολογισμὸν τοῦ ὅλου αὐτοῦ ἔργου. Ἡ ἀερόσφαιρα τοῦ Lunardi εἶχε περιφέρειαν δέκα περίπου μέτρων καὶ ἐξετέθη εἰς κοινὴν θέαν εἰς τὸ Λύκειον τῆς Strand, ἔνθα ἐπεσκέφθησαν αὐτὴν ἄνω τῶν 20 χιλιάδων θεατῶν. Ἡ πλήρωσίς της δι' ὑδρογόνου ἐγένετο εἰς τὸ πεδίον τοῦ Πυροβολικοῦ τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1784, παρουσίᾳ τοῦ πρίγκιπος τῆς Οὐαλλίας καὶ χιλιάδων θεατῶν. Ὁ Lunardi παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ μίαν περιστεράν, ἕνα σκύλον καὶ μίαν γάταν, εἶχε δὲ ἐφοδιάσει τὸ ἀερόστατον διὰ κωπῶν, δι' ὧν ἤλπιζε νὰ ὑψώνῃ ἢ νὰ καταβιβάζῃ τοῦτο κατ' ἀρέσκειαν. Μικρὸν μετὰ τὴν ἐκκίνησιν διέφυγεν ἡ περιστερά, μία δὲ τῶν κωπῶν ἐθραύσθη πεσοῦσα εἰς τὸ ἔδαφος. Μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν κατῆλθεν εἰς South Mimms, ὅπου ἀπεβίβασε τὴν γαλῆν, ὑποφέρουσαν ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ ἀνῆλθεν ἐκ νέου, κατελθὼν μετὰ παρέλευσιν τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας εἰς Standon παρὰ τὸ Ware.

Τὸ κατόρθωμα τοῦτο προὐξένησε μέγαν ἐνθουσιασμὸν εἰς τὰ πλήθη καὶ ὁ Lunardi ἔγινεν ὁ ἄνθρωπος τῆς ἡμέρας. Ὁ Βασιλεὺς τὸν ἐδέχθη εἰς συνομιλίαν εἰς τὰ Ἀνάκτορα, πανταχόθεν δὲ τοῦ ἐπεδαψιλεύοντο περιποιήσεις καὶ φιλοφρονήματα. Ὁ ἴδιος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς φίλον του, περιγράφων τὴν ἐκ τῆς πτήσεώς του ἐντύπωσιν τῶν θεατῶν, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς μεταξὺ τῶν ἄλλων: Κυρία τις ἰδοῦσα τὴν κώπην πίπτουσαν καὶ νομίσασα ὅτι ἔπιπτεν ὁ Lunardi, τοσοῦτον ἐταράχθη, ὥστε μετά τινας ἡμέρας ἀπεβίωσε. Ἀφ' ἑτέρου, εἰς ἀντιστάθμισμα τοῦ δυστυχήματος τούτου, ἡ πτῆσίς του ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ σωθῇ ἡ ζωὴ ἑνὸς νέου, δικαζομένου διὰ βαρὺ ἔγκλημα κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ πειράματος. Τὴν στιγμὴν καθ' ἣν τὸ δικαστήριον ἐπρόκειτο νὰ ἐκδόσῃ τὴν καταδικαστικὴν αὐτοῦ ἀπόφασιν, ἐφάνη ἐκ τῶν παραθύρων τῆς αἰθούσης τὸ ἀερόστατον, οἱ δὲ δικασταὶ ἔσπευσαν νὰ ἐκδόσουν ἀπόφασιν ἀπαλλακτικήν, ἵνα ἐξέλθουν τὸ ταχύτερον πρὸς παρακολούθησιν τοῦ θεάματος. Ἐπίσης ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς διέκοψε τὴν συνεδρίασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ του Συμβουλίου, οὗτινος προήδρευεν, ἵνα ἐξέλθῃ καὶ παρακολουθήσῃ διὰ τηλεσκοπίου τὸ κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν διερχόμενον ἀερόστατον.

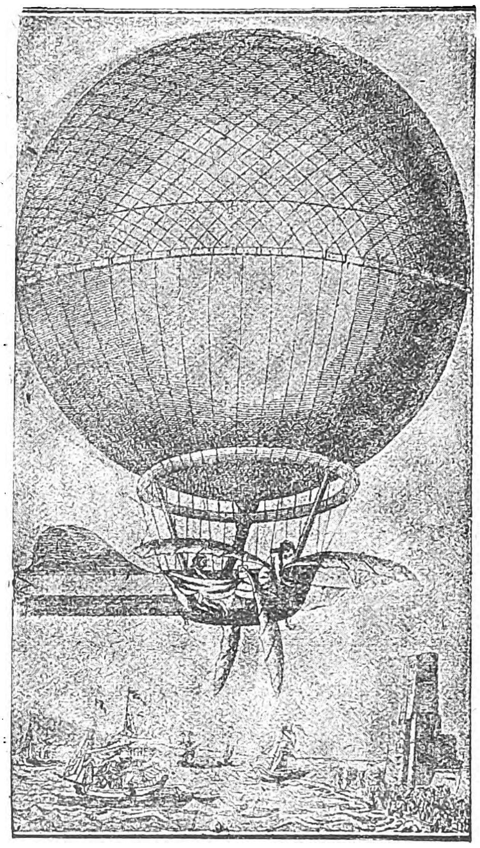

Διάβασις τῆς Μάγχης ὑπὸ τῶν Blanchard καὶ Jeffries τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1785.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ ἑπομένου ἔτους (1785) ὁ Lunardi ἐξετέλεσεν ἐπιτυχῶς πτήσεις ἀπὸ τὸ Kelso, τὸ Ἐδιμβοῦργον καὶ τὴν Γλασκώβην, διανύσας κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐξ αὐτῶν 175 χιλιόμετρα. Τὸ ἀερόστατόν του κατετέθη βραδύτερον εἰς τὸ Πάνθεον.

Τὸ πρῶτον ταξίδιον δι' ἀεροστάτου ἄνωθεν τῆς Μάγχης ἐπετεύχθη ὑπὸ τοῦ Jean Pierre Blanchard (1753-1809) καὶ τοῦ δόκτορος J. Jeffries Ἀμερικανοῦ ἰατροῦ, τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1785. Ὁ Blanchard ἐφωδίασε τὸ ἀερόστατόν του δι' ἑνὸς εἴδους πηδαλίου καὶ πτερύγων, τῶν ὁποίων ἡ μετακίνησις θὰ ἔδιδεν εἰς αὐτὸ τὴν ἐπιθυμητὴν κατεύθυνσιν, μετέτρεψε δὲ τὸν κάλαθον εἰς εἶδος ὑδατοστεγοῦς λέμβου διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς πτώσεως εἰς τὴν θάλασσαν. Ἡ ἀπογείωσις ἐγένετο ἐκ Ντόβερ τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν διαδρομὴν τὸ ἀερόστατον παρουσίασεν ἀνωμαλίας. Οὕτω μικρὸν μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἤρχισε νὰ κατέρχηται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε τοὺς ἀεροναύτας νὰ ρίψουν ὅλον τὸ ἕρμα εἰς τὴν θάλασσαν, ἵνα διατηρηθοῦν εἰς τὸ προηγούμενον ὕψος. Βραδύτερον ὅμως καὶ ἐνῷ εἶχον διανύσει τὰ τρία τέταρτα τῆς διαδρομῆς, παρουσιάσθη ἡ ἰδία ἀνωμαλία, ἀναγκάσασα αὐτοὺς ν' ἀπορρίψουν ὄχι μόνον τὴν ἄγκυραν καὶ τὰ σχοινία, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἐνδύματά των. Οὕτω τὸ ἀερόστατον ἀνῆλθεν ἐκ νέου, καθὼς δ' ἐπλησίαζον εἰς τὴν γαλλικὴν ἀκτὴν διέγραψε θαυμασίαν καμπύλην ἄνωθεν τῆς χώρας καὶ κατῆλθεν εἰς τὸ δάσος Guinnes.

Τὴν 15ην Ἰουνίου 1785 ὁ Pilâtre de Rozier ἐπεχείρησε νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ κατόρθωμα τῶν Blanchard καὶ Jeffries κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν, ἤτοι ἐκ Βουλώνης εἰς Ἀγγλίαν. Πρὸς τοῦτο ἐπενόησε σύστημα δύο σφαιρῶν ἀποτελούμενον ἐκ μιᾶς πυροσφαίρας καὶ μιᾶς ἀεροσφαίρας, τὸ ὁποῖον ὑπέθετεν ὅτι θὰ συνήνου τὰ προτερήματα ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν. Ἡ πυρόσφαιρα ἦτο διαμέτρου 3 μ., περίπου ὑπεράνω δ' αὐτῆς ὑπῆρχεν ἡ ἀερόσφαιρα διαμέτρου 11 μ. πεπληρωμένη δι' ὑδρογόνου, οὕτως ὥστε, αὐξανομένου ἢ ἐλαττουμένου τοῦ πυρὸς τῆς πρώτης, τὸ ἀερόστατον νὰ δύναται νὰ ἀνέρχηται ἢ νὰ κατέρχηται ἄνευ ἀπωλείας ἀερίου. Ὁ Rozier ὑψώθη συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ P. A. Romain, ἐπὶ ἡμίσειαν δὲ ὥραν περίπου ἀπὸ τῆς ἀπογειώσεως τὰ πάντα ἔβαινον κατ' εὐχήν, ὅτε αἰφνιδίως τὸ ὅλον ἀεροστατικὸν συγκρότημα ἐθεάθη ἐντὸς φλογῶν καὶ οἱ ἀτυχεῖς ἀεροναῦται κατέπεσαν, ἐξ ὕψους 1000 περίπου μέτρων, νεκροὶ εἰς τὸ ἔδαφος. Εἰς τὸν τόπον τοῦ δυστυχήματος παρὰ τὴν παραλίαν ἀνηγέρθη μνημεῖον.

Τὸ μεγαλύτερον γνωστὸν ἀερόστατον, τύπου πυροσφαίρας, ὑψώθη ἐκ Λυὼν τὴν 19ην Ἰανουαρίου 1784. Ἦτο διαμέτρου 30 μ., ὕψους 40 μ. περίπου καὶ χωρητικότητος πλέον τῶν 13.500 κυβ. μέτρων. Ἐκαλεῖτο «Flesselles», πιθανὸν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰδιοκτήτου του, ἀφοῦ δὲ ἐπληρώθη ἀερίου ἐκ πυρᾶς ἐξ ἀχύρων ἐντὸς 17 λεπτῶν, ὑψώθη εἰς ὕψος 1000 μέτρων, φέρον ἐντὸς καλάθου ἑπτὰ ἐπιβάτας, κατῆλθεν ὅμως μετὰ πάροδον τετάρτου τῆς ὥρας λόγῳ ρήγματος ἐπελθόντος εἰς τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ μέρος.

Ἑτέρα μεγάλη πυρόσφαιρα διαμέτρου 20 μέτρων κατεσκευάσθη ὑπὸ τοῦ ἱππότου Paul Andreani ἐν Μιλάνῳ. Διὰ ταύτης ὑψώθη ὁ κατασκευαστὴς ἐν Μιλάνῳ τὴν 25ην Φεβρουαρίου τοῦ ἰδίου ἔτους, παραμείνας ἐν τῷ ἀέρι περὶ τὰ 20 λεπτά. Αὕτη θεωρεῖται γενικῶς ὡς ἡ πρώτη ἐν Ἰταλίᾳ ἀνάβασις δι' ἀεροστάτου.

Τὴν 7ην Νοεμβρίου 1836 καὶ περὶ ὥραν 1.30' μ. μ. ἕτερον μέγα ἀερόστατον χωρητικότητος 2300 κυβ. μέτρων ἀπεγειώθη ἐκ Vauxhall Gardens τοῦ Λονδίνου φέρον τοὺς Rob. Hollond, M. Mason καὶ Ch. Green καὶ κατῆλθε τὴν ἑβδόμην καὶ ἡμίσειαν πρωϊνὴν τῆς ἑπομένης πλησίον τοῦ Weilburg εἰς τὸ δουκᾶτον τοῦ Νάσσαου, διανύσαν οὕτω διάστημα 800 περίπου χιλιομέτρων εἰς 18 ὥρας, διελθὸν ἄνωθεν τῆς Λιέγης κατὰ τὴν νύκτα καὶ τοῦ Κόμπλεντς ἐνωρὶς τὴν πρωΐαν. Κατασκευαστὴς τοῦ ἀεροστάτου τούτου, τὸ ὁποῖον λόγῳ τοῦ ὡς ἀνωτέρω ταξιδίου του ἐκλήθη «ἀερόστατον τοῦ Νάσσαου», ἦτο ὁ Κάρολος Γκρήν, ὁ διασημότερος τῶν Ἄγγλων ἀεροναυτῶν, ἐκτελέσας πλῆθος ἀναβάσεων, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἀπὸ τὸ Γκρὴν Πὰρκ τοῦ Λονδίνου τὴν 19ην Ἰουλίου 1821 κατὰ τὴν στέψιν Γεωργίου τοῦ IV. Κατὰ τὴν πτῆσιν ταύτην ἡ σφαῖρα εἶχε πληρωθῆ διὰ φωταερίου ἀντὶ δι' ὑδρογόνου.

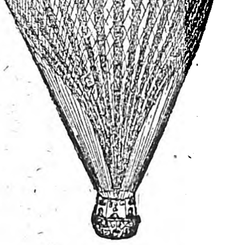

Τὸ ἀερόστατον τοῦ Nassau.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπενοήθησαν τὰ *ἀλεξίπτωτα*, ἐπιτρέποντα τὴν ἀπὸ τοῦ ἀεροστάτου κάθοδον τοῦ ἀεροναύτου ἐν περιπτώσει κινδύνου. Ἀλλ' ἡ κατασκευὴ αὐτῶν ἦτο ἐν ἀρχῇ ἀτελής, ὁ δὲ Rob. Cocking, ἐπιχειρήσας τῷ 1837 νὰ κατέλθῃ δι' ἀλεξιπτώτου ἀπὸ τὸ ἀερόστατον τοῦ Νάσσαου, ἐφονεύθη.

Πρώτη γυνὴ ἀνελθοῦσα ἐπὶ ἀεροστάτου ὑπῆρξεν ἡ κυρία Poitevin, ἥτις ὑψώθη τῷ 1852 ἀπὸ τοῦ Cremorne Gardens. Τοσοῦτον ὅμως ἐξηγέρθη ἡ κοινὴ γνώμη, ὥστε ἡ ἀστυνομία ἀπηγόρευσεν εἰς αὐτὴν δευτέραν ἄνοδον.

Ἐν ἔτει 1863, ὁ A. Nadar, φωτογράφος ἐν Παρισίοις, κατεσκεύασε τὸν «Γίγαντα» (Le Géant), τὴν μεγαλυτέραν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀερόσφαιραν, χωρητικότητος ἄνω τῶν 5400 κυβικῶν μέτρων ἀερίου. Ὑπ' αὐτὴν ἐτοποθετήθη μικροτέρα σφαῖρα καλουμένη «ἀντικαταστάτις» σκοπὸν ἔχουσα νὰ ἐμποδίζῃ τὴν ἀπώλειαν ἀερίου κατὰ τὴν πτῆσιν. Ὁ κάλαθος τῶν ἐπιβατῶν ἀπηρτίζετο ἀπὸ δύο διαμερίσματα, τὸ ἓν ὑπερκείμενον τοῦ ἑτέρου, καὶ ἀπετέλει πραγματικὸν οἰκίσκον καλαθόπλεκτον ὕψους τριῶν μέτρων καὶ μήκους τεσσάρων, περιλαμβάνοντα μικρὸν τυπογραφεῖον, φωτογραφικὸν θάλαμον, κυλικεῖον κτλ. Ἡ πρώτη ἀνάβασις ἐγένετο τὴν 5ην μ. μ. τῆς Κυριακῆς 4ης Ὀκτωβρίου 1863 ἀπὸ τὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως. Ἐπὶ τοῦ ἀεροστάτου ἐπέβησαν 13 ἄτομα ἐν οἷς καὶ μία κυρία, ἡ πριγκήπισσα de la Tour d'Auvergne, καὶ δύο ἀεροναῦται οἱ L. καὶ J. Godard. Παρ' ὅλας τὰς ἐπιμελεῖς παρασκευὰς καὶ τὴν παρακαταθήκην τῶν τροφίμων τὸ ἀερόστατον δὲν παρέμεινεν εἰς τὰ ὕψη πλέον τῶν τεσσάρων ὡρῶν κατελθὸν τὴν 9ην μ. μ. εἰς Meaux ἕνεκα βλάβης τῆς λειτουργίας τῆς δικλεῖδος. Ἡ ἀνάβασις ἐπανελήφθη μετὰ δεκαπέντε ἡμέρας, ὁπότε μετέσχον αὐτῆς ἐννέα ἐπιβάται, ἐν οἷς καὶ ἡ κυρία Nadar. Τὸ ἀερόστατον, μετὰ παραμονὴν 17 ὡρῶν ἐν τῷ ἀέρι, κατῆλθε παρὰ τὸ Nienburg εἰς Ἀννόβερον, εἰς ἀπόστασιν 650 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τοῦ σημείου ἀπογειώσεως. Λόγῳ ἰσχυροῦ ἀνέμου τὸ

Digitized by Google

ἀερόστατον κατὰ τὴν προσγείωσιν ἐσύρθη ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐπί τινα χιλιόμετρα, ἅπαντες δὲ οἱ ἐπιβάται ἐμωλωπίσθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν σοβαρῶς. Ὁ «Γίγας» μετεφέρθη εἶτα εἰς Ἀγγλίαν καὶ ἐξετέθη εἰς τὸ Crystal Palace περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1863 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1864. Αἱ δύο ἀναβάσεις τοῦ Nadar προὐξένησαν μέγαν ἐνθουσιασμὸν παρὰ τῷ λαῷ, ἴσως δὲ μεγαλύτερον τοῦ δέοντος. Ὁ Nadar ἐπεδίωκεν ἤδη ν' ἀποκτήσῃ διὰ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἀεροστάτου του ἱκανὸν χρηματικὸν ποσόν, ἵνα δι' αὐτοῦ πραγματοποιήσῃ σχέδιον ἀεροκινητῆρος, τὸ ὁποῖον εἶχε συλλάβει, ἐδήλου δὲ ὅτι ὁ «Γίγας» θὰ ἦτο τὸ τελευταῖον

Γελοιογραφία τοῦ ἔτους 1850, σατυρίζουσα τὰς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προσπαθείας διὰ τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀέρος.

ἀερόστατον. Ἐπίσης ἤρχισεν ἐκδίδων τὸν «Ἀεροναύτην», ἐξέδωκε δὲ καὶ μικρὸν βιβλίον μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἀγγλικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ δικαίωμα τοῦ ἵπτασθαι».

Εὐθὺς μετὰ τὰς δύο πτήσεις τοῦ Nadar ὁ Eug. Godard κατεσκεύασε πυρόσφαιραν χωρητικότητος 13.500 κυβ. μέτρων περίπου, ὀλίγον μικροτέραν τῆς περιφήμου «Flesselles» τοῦ 1784. Ὁ ἀὴρ ἐθερμαίνετο διὰ θερμάστρας 6 μέτρων, ζυγιζούσης μετὰ τοῦ σωλῆνος της 450 χιλιόγραμμα. Τὸ πῦρ διετηρεῖτο δι' ἀχύρων, ὁ δὲ κάλαθος εἶχε μορφὴν περιφερικοῦ ἐξώστου, περιβάλλοντος τὴν κάμινον. Δύο ἀναβάσεις διὰ τοῦ ἀεροστάτου τούτου ἔγιναν ἐν Λονδίνῳ κατ' Ἰούλιον τοῦ 1864. Μετὰ τὴν πρώτην ἀνάβασιν τὸ ἀερόστατον κατῆλθεν εἰς Greenwich, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν εἰς Walthamstow, ὑποστὰν βλάβας λόγῳ προσκρούσεως ἐπὶ δένδρου. Παρ' ὅλον τὸν ὑπερμεγέθη ὄγκον τῆς σφαίρας, ὁ Godard ἐβεβαίωσεν ὅτι ἡ πλήρωσις θερμοῦ ἀέρος ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἐντὸς ἡμισείας ὥρας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σχεδὸν καὶ ἐγένετο, ἀπαιτηθείσης ἐν τῇ πράξει μιᾶς σχεδὸν ὥρας διὰ τὴν πλήρωσιν, γενομένην ἐν Cremorne. Ἐν τούτοις τὸ ἀερόστατον τοῦτο εἶχε τὸ μειονέκτημα ὅτι ἡ κατάβασίς του ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος, γινομένη ἀποτόμως λόγῳ τῆς εἰς τὸ μέσον εὑρισκομένης καμίνου.

Κατὰ τὸ 1873 οἱ ἰδιοκτῆται τοῦ «Νταίηλυ Γκράφικ» τῆς Ν. Ὑόρκης ἀπεφάσισαν τὴν κατασκευὴν μεγίστου ἀεροστάτου, ἵνα διὰ τούτου δυνηθῇ ὁ Ἀμερικανὸς ἀεροναύτης John Wise νὰ διασχίσῃ τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανόν, ἐπωφελούμενος ρεύματος ἀνέμου ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, τὸ ὁποῖον ἐπιστεύετο ὅτι εὑρίσκετο πάντοτε εἰς ὕψος ἀνώτερον τῶν 3.000 μέτρων. Ἡ ἐπιχείρησις ἀπέτυχεν ἐκ τῶν πρώτων στιγμῶν, ἕνεκα τῆς κακῆς ποιότητος τοῦ χρησιμοποιηθέντος ὑφάσματος διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς σφαίρας. Κατὰ τὴν πλήρωσιν, γενομένην κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1873, καὶ ἐν ᾧ εἶχον ἤδη διοχετευθῇ εἰς τὴν σφαῖραν 9.000 περίπου κυβ. μέτρα ἀερίου, παρετηρήθη σχισμὴ εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος καὶ ἡ σφαῖρα ἐξεκενώθη πάραυτα. Λέγεται ὅτι τὸ μέγεθος τῆς σφαίρας ἦτο τοιοῦτον, ὥστε νὰ δύναται νὰ περιέχῃ 11 χιλ. κυβ. μέτρα ἀερίου, νὰ δύναται δὲ νὰ ἀνυψοῖ βάρος 6.350 χιλιογράμμων.

Αἱ διὰ τοῦ ἀεροστάτου ἐπιστημονικαὶ ἔρευναι. Τὸ ἀερόστατον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐχρησιμοποιήθη διὰ σκοποὺς ἐπιστημονικούς. Οὕτως ἐν ἔτει 1874 ὁ δόκτωρ Jeffries ἀνυψώθη ἐκ Λονδίνου καὶ ἐξετέλεσε παρατηρήσεις βαρομετρικάς, θερμομετρικὰς καὶ ὑγρομετρικάς.

Ἐν ἔτει 1863 ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Πετρουπόλεως, θεωροῦσα ὅτι τὰ πειράματα τὰ γενόμενα ἐπὶ ὀρέων ὑπὸ τῶν Deluc, Saussure, Humboldt καὶ ἄλλων ἔδιδον ἀποτελέσματα μὴ συμφωνοῦντα πρὸς τὰ πειράματα τὰ γενόμενα ἐν ἐλευθέρῳ ἀέρι εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος διὰ βολιδαεροστάτων (βλ. ἀερολογία), ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ εἰδικὰς ἀνυψώσεις ἀεροστάτων πρὸς ἔλεγχον τῶν δισταμένων παρατηρήσεων. Πρὸς τοῦτο τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1804 ὁ Sacharof, μέλος τῆς Ἀκαδημίας, ὑψώθη ἐπὶ ἀεροστάτου, συνοδευόμενος ὑπὸ Γάλλου τινὸς ἀεροναύτου Robertson. Ἡ ἀπογείωσις ἐγένετο εἰς τὰς 7 καὶ 15', ἡ δὲ κάθοδος εἰς τὰς 10 καὶ 45', μετ' ἀνύψωσιν εἰς ὕψος 2500 μέτρων. Ἐλάχισται παρατηρήσεις ἐγένοντο, περιορισθεῖσαι εἰς τὴν πλήρωσιν ἀριθμοῦ τινος ἀσκῶν δι' ἀέρος ληφθέντος εἰς διάφορα ὕψη καὶ εἰς τὴν ὑποτιθεμένην παρατήρησιν ὅτι εἶχεν ἀλλοιωθῇ ἡ μαγνητικὴ ἀπόκλισις. Τηλεσκόπιον τοποθετημένον καθέτως εἰς τὸν πυθμένα τοῦ καλάθου ἐβοήθει τοὺς ἀεροναύτας εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς θέσεως τοῦ ἀεροστάτου. Ὁ Sacharof παρετήρησεν ὅτι φωνάζων πρὸς τὰ κάτω διὰ τοῦ μεγαφώνου ἤκουε μετά τινα δευτερόλεπτα καθαρότατα τὸν ἦχον τῆς φωνῆς του ἀνακλώμενον ἀπὸ τὴν Γῆν.

Ἐπειδὴ ἐτέθη ἐν ἀμφιβόλῳ ἡ ἀκρίβεια τῶν ἄνω παρατηρήσεων, ὁ Λαπλὰς ἐπρότεινεν εἰς τὰ μέλη τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν, ὅπως τὸ χρηματικὸν ποσὸν τὸ ὁποῖον εἶχε τεθῇ εἰς τὴν διάθεσίν του ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἐκτέλεσιν ὠφελίμων πειραμάτων, χρησιμοποιηθῇ εἰς ἀνύψωσιν ἀεροστάτου πρὸς ἐξέλεγξιν τῶν γενομένων πειραμάτων. Ἡ πρότασίς του ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ χημικοῦ Chaptal, τότε ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ αἱ ἀναγκαῖαι προετοιμασίαι ἐγένοντο τάχιστα, ἀνατεθέντων τῶν πειραμάτων εἰς τοὺς Gay-Lussac καὶ Biot. Κύριος σκοπὸς τῶν παρατηρήσεων θὰ ἦτο νὰ καθορισθῇ ἂν ἡ μαγνητικὴ ἀπόκλισις ἠλαττοῦτο σημαντικῶς εἰς ὕψος τι ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

Τὴν 24ην Ὀκτωβρίου 1804 καὶ περὶ ὥραν 10ην πρωϊνὴν ὁ Gay-Lussac καὶ ὁ Biot ἀπεγειώθησαν ἀπὸ τὸ Conservatoire des Arts. Τὰ μαγνητικὰ πειράματα συνήντησαν δυσχερείας λόγῳ τῆς περιστροφῆς τοῦ ἀεροστάτου, ἀλλ' ἀπέδειξαν ὅτι μέχρις ὕψους 4.000 μέτρων ἡ μαγνητικὴ ἀπόκλισις ἦτο σχεδὸν ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ἐπίσης παρετηρήθη ὅτι ἐφ' ὅσον τὸ ἀερόστατον ἀνήρχετο ὁ ἀὴρ καθίστατο ξηρότερος, ἡ δὲ θερμοκρασία εἰς ὕψος 4.000 μέτρων εἶχε κατέλθει ἀπὸ 17^{0}C εἰς 10^{0}C. Ἡ κάθοδος τοῦ ἀεροστάτου ἔλαβε χώραν τὴν 1. 30' εἰς Μεριβίλλ, 100 περίπου χιλιόμετρα μακρὰν τῶν Παρισίων. Κατὰ τὸ δεύτερον πείραμα γενόμενον τὴν 16ην Σεπτεμβρίου 1804 ὁ Gay-Lussac ἀνῆλθε μόνος. Τὸ ἀερόστατον ὑψώθη τὴν 9. 40' π. μ. καὶ κατῆλθε τὴν 3. 45' μεταξὺ Rouen καὶ Dieppe. Τὸ σημαντικώτερον ἀποτέλεσμα τῶν πειραμάτων κατὰ τὴν ἀνύψωσιν ταύτην ὑπῆρξεν ἡ διαπίστωσις τοῦ ὅτι ἡ μαγνητικὴ δύναμις καὶ ἡ ἕλξις τῆς βαρύτητος δὲν ὑπέστησαν αἰσθητὴν μεταβολὴν καὶ εἰς τὸ ἀνώτερον ἔτι ὕψος εἰς ὃ ἔφθασε τὸ ἀερόστατον. Ὁ Gay-Lussac ἔλαβεν εἰς ὕψος 7.000 μέτρων περίπου δεῖγμα ἀέρος ὅστις ἀκολούθως εὑρέθη ἔχων τὰ αὐτὰ συστατικὰ πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἡ θερμοκρασία οὖσα 28^{0}C κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀπογειώσεως εἶχε κατέλθει εἰς 9^0,5C ὑπὸ τὸ μηδέν, εἰς τὸ ὕψος τῶν 7000 μέτρων, παρετηρήθη δὲ ὅτι ὑπῆρχον νέφη καὶ ἄνω τοῦ ὕψους τούτου.

Μετὰ τὸ ἔτος 1804 δὲν ἀναφέρονται ἐπιστημονικαὶ ἀναβάσεις δι' ἀεροστάτου, εἰμὴ κατὰ τὸ 1850, ὁπότε οἱ Bixio (1808-1865) καὶ Barral (1819-1884) ὑψώθησαν δίς. Ἡ πρώτη ἀνύψωσις ἐγένετο ἀπὸ τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Παρισίων, τὴν 21ην Ἰουνίου 1850, τὴν 10. 27' π. μ., διὰ σφαίρας πεπληρωμένης ὑδρογόνου, χωρὶς νὰ ἐνεργηθῶσι προηγουμένως δοκιμαὶ τῆς ἀνυψωτικῆς δυνάμεως, τοῦ καιροῦ μὴ ὄντος εὐδίου. Τὸ ἀερόστατον εὐθὺς ὡς ἀφέθη ἐλεύθερον ἀνυψώθη μετὰ μεγάλης ταχύτητος, διαταθέντος δὲ τοῦ ὑδρογόνου ἡ σφαῖρα ἐξωγκώθη πρὸς τὴν κορυφὴν καὶ τὸν πυθμένα πιέζουσα συγχρόνως ἰσχυρῶς τὸ δικτυωτόν· ἐπειδὴ δὲ τὰ σχοινία δι' ὧν ἦτο ἀνηρτημένος ὁ κάλαθος τῶν ἐπιβατῶν ἦσαν βραχέα, ἡ σφαῖρα ἐκάλυψε σχεδὸν τοὺς ἐπιβάτας. Προσπαθοῦντες οὗτοι νὰ μεταχειρισθῶσι τὸ σχοινίον τῆς δικλεῖδος προὐξένησαν ὀπὴν εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ κελύφους τῆς σφαίρας, δι' ἧς ἤρχισε διαφεῦγον ἀφθόνως τὸ ἀέριον, κατὰ τρόπον ὥστε ὀλίγου δεῖν ν' ἀπέθνησκον ἐξ ἀσφυξίας. Λόγῳ τῆς ἐπελθούσης βλάβης τὸ ἀερόστατον ἤρχισε νὰ κατέρχηται τάχιστα, κατώρθωσαν δὲ νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν πτῶσιν ἀπορρίψαντες πᾶν ὅ,τι εἶχον παραλάβει μεθ' ἑαυτῶν, μηδὲ τῶν ἐνδυμάτων των ἐξαιρουμένων, πλὴν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐργαλείων. Τέλος περὶ τὴν 10. 45' προσεγειώθησαν παρὰ τὸ Lagny, χωρὶς βεβαίως νὰ ἐκτελέσουν ἐπιστημονικήν τινα παρατήρησιν.

Ἡ δευτέρα αὐτῶν ἀνάβασις ἐγένετο τὴν 27ην Ἰουλίου καὶ ὑπῆρξεν ἀξιοσημείωτος λόγῳ τοῦ ἐξαιρετικοῦ ψύχους τὸ ὁποῖον συνήντησαν. Εἰς ὕψος 6.000 μέτρων ἡ θερμοκρασία εἶχε κατέλθει εἰς —9^0.5 C, τὸ δὲ ἀερόστατον περιεβάλλετο ὑπὸ νεφῶν. Εὐθὺς ὅμως ὡς ἐξῆλθε τῶν νεφῶν ἡ θερμοκρασία κατῆλθεν εἰς — 40^0 C. Περιστεραὶ αἵτινες εἶχον παραληφθῇ ἐπὶ τοῦ ἀεροστάτου, ἀφεθεῖσαι ἐλεύθεραι, μετὰ δυσκολίας ἐγκατέλειψαν τὸ ἀερόστατον, πεσοῦσαι μετ' οὐ πολὺ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ἡ ὕπαρξις τόσου ψύχους εἰς τὰ ὑψηλὰ στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας ἐχρησίμευσεν εἰς τὴν ἐξήγησιν μετεωρολογικῶν τινων φαινομένων, τὰ ὁποῖα παρετηρήθησαν τὴν προτεραίαν καὶ τὴν ἑπομένην τῆς ἀναβάσεως.

Κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1852 τὸ συμβούλιον τοῦ Ἀστεροσκοπείου Kew ἀπεφάσισε νὰ ὀργανώσῃ σειρὰν ἀεροστατικῶν ἀναβάσεων, πρὸς ἐξέτασιν μετεωρολογικῶν καὶ φυσικῶν φαινομένων, ἀπαιτούντων τὴν παρουσίαν παρατηρητοῦ εἰς μέγα ὕψος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Διὰ τὰς ἀναβάσεις ἐχρησιμοποιήθη τὸ μέγα ἀερόστατον τοῦ Νάσσαου φέρον ὡς ἀεροναύτην αὐτὸν τοῦτον τὸν Green, ὡς παρατηρητὴν δὲ τὸν Welsh (1824—1859) τοῦ Ἀστεροσκοπείου Kew. Τέσσαρες ἀναβάσεις ἐγένοντο κατὰ τὸ ἔτος 1852, ἤτοι τὴν 17ην καὶ 26ην Αὐγούστου, τὴν 31ην Ὀκτωβρίου καὶ τὴν 10ην Νοεμβρίου, καθ' ἃς τὸ ἀερόστατον ἀνῆλθεν εἰς ὕψη 5.850, 5.730, 3.790, 6.880 μέτρων· τὰ ἐλάχιστα ὅρια τῆς θερμοκρασίας ἣν συνήντησεν εἰς ἑκάστην ἀνάβασιν ἦσαν ἀντιστοίχως —13^0, —11^0, —9^0 καὶ 12^0 C.

Ὁ «Βρεττανικὸς Σύνδεσμος διὰ τὴν πρόοδον τῶν Ἐπιστημῶν» ὥρισε κατὰ τὸ ἔτος 1859 ἐπιτροπήν, ἵνα ἐκτελέσῃ παρατηρήσεις δι' ἀεροστάτου εἰς τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας. Ἐπὶ δύο ἔτη οὐδὲν ἐπετεύχθη ἕνεκα ἐλλείψεως ἀεροστάτου καὶ παρατηρητοῦ, μόλις δὲ κατὰ τὸ 1861 ἡ Ἐπιτροπὴ προῆλθεν εἰς συνεννοήσεις μετὰ τοῦ ἀεροναύτου Tracey Coxwell, ὅστις ἀνέλαβε νὰ κατασκευάσῃ νέον ἀερόστατον χωρητικότητος 3.000 κυβ. μέτρων, πληρωνόμενος 25 λίρας δι' ἑκάστην ἀνάβασιν, ἐπὶ πλέον δὲ τὰς δαπάνας τοῦ ἀερίου καὶ λοιπὰ ἔξοδα. Οὕτως ἡ συνολικὴ δαπάνη ἑκάστης ἀναβάσεως θ' ἀνήρχετο εἰς 50 ἀγγλικὰς λίρας. Μὴ ἀνευρισκομένου εἰδικοῦ παρατηρητοῦ διὰ τὰς ἀναβάσεις, ὁ J. Glaisher, μέλος τῆς ἐπιτροπῆς, προσεφέρθη ν' ἀναλάβῃ τὰς παρατηρήσεις, οὕτω δὲ ἡ πρώτη ἀνύψωσις ἐγένετο τὴν 17ην Ἰουλίου 1862 ἀπὸ τὸ Wolverhampton.

Ὁ Claisher ἐξετέλεσεν ἐν συνόλῳ 28 ἀναβάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ τελευταία ἐγένετο τὴν 26ην Μαΐου 1866. Κύριος σκοπὸς τῶν παρατηρήσεων ὑπῆρξεν ὁ καθορισμὸς τῆς ὑγρομετρικῆς καταστάσεως εἰς διάφορα ὕψη, ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Κατὰ δεύτερον λόγον ἐπεδιώκετο ὁ προσδιορισμὸς τῆς θερμοκρασίας εἰς διάφορα ὕψη, ἡ σύγκρισις μεταλλικοῦ βαρομέτρου πρὸς ὑδραργυρικόν, εἰς ὕψος 8.000 μέτρων, ὁ καθορισμὸς τῆς ἠλεκτρικῆς καταστάσεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἡ εἰς ὀξυγόνον περιεκτικότης αὐτοῦ, ὁ χρόνος τῶν ταλαντώσεων τῆς μαγνητικῆς βελόνης, ἡ δειγματοληψία ἀέρος εἰς διάφορα ὕψη, ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ὕψους, τοῦ εἴδους καὶ τῆς πυκνότητος τῶν νεφῶν, ὁ καθορισμὸς τῆς διευθύνσεως καὶ ταχύτητος τῶν διαφόρων ρευμάτων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ καὶ τέλος παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἤχου. Τὰ χρησιμοποιηθέντα ἐργαλεῖα ἦσαν βαρόμετρα μεταλλικὰ καὶ ὑδραργυρικά, ὑγρὰ καὶ ξηρὰ θερμόμετρα, τὸ ψυχρόμετρον τοῦ Daniell, θερμόμετρα μεγίστου καὶ ἐλαχίστου, μαγνήτης δι' ὁριζοντίας ταλαντώσεως, ὑάλινοι σωλῆνες ἑρμητικῶς κεκλεισμένοι κενοὶ ἀέρος καὶ ἓν ἠλεκτρόμετρον. Εἰς μίαν ἢ δύο ἀναβάσεις οἱ παρατηρηταὶ ἔλαβον μεθ' ἑαυτῶν καὶ φωτογραφικὴν μηχανήν.

Ἰδοὺ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς τὰ ἐξαγόμενα τῶν γενομένων παρατηρήσεων. Κατὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀεροστάτου ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας ἐγ-

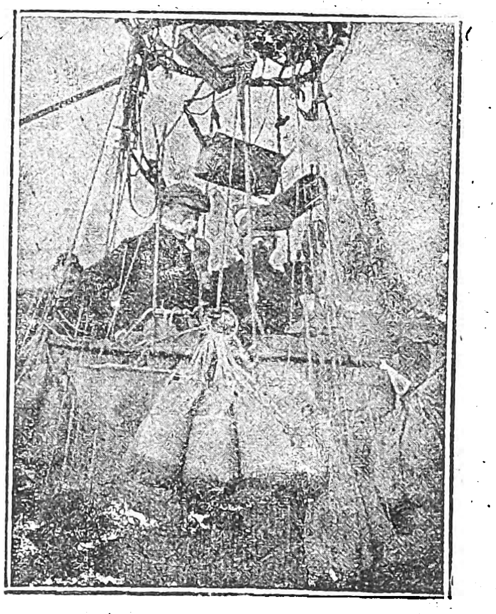

Ο κάλαθος ἀεροστάτου προωρισμένου δι' ἀνάβασιν εἰς μεγάλα ὕψη πρὸς ἐκτέλεσιν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων. Εἰς τὴν εἰκόνα διακρίνονται οἱ σάκκοι τοῦ ἕρματος, τὰ κυτία τῶν ἐπιστημονικῶν ὀργάνων καὶ αἱ ἀναπνευστικαὶ συσκευαὶ τῶν ἀεροναυτῶν.

γὺς τοῦ ἐδάφους ἦτο ἑκάστοτε διάφορος, ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ αἰθρίου ἢ συννεφώδους τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπίσης παρετηρήθη σταθερότης θερμοκρασίας κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου καὶ ὕψωσις αὐτῆς ὅταν ἡ ἀνύψωσις ἐγίνετο μετὰ τὴν δύσιν, φαινόμενα σημαντικά, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνεμένοντο ἐκ τῶν προτέρων. Εἰς ὕψος 8.000 μέτρων ἐφαίνοντο ἄνωθεν τοῦ ἀεροστάτου νέφη εἰς ἀπόστασιν τοιαύτην, ὡς νὰ παρετηροῦντο ἀπὸ τοῦ ἐδάφους.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἑκάστοτε γενομένων πα-

Digitized by Google

ρατηρήσεων διέφερον κατὰ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων, οἱ δὲ ἀτμοσφαιρικοὶ ὅροι ἐξηρτῶντο οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς ὥρας τῆς παρατηρήσεως ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους. Ἐκ τούτου κατέληξαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρὸς εὕρεσιν ἀποτελεσμάτων ὁριστικῶν καὶ τελικῶν ἀπῃτεῖτο μέγιστος ἀριθμὸς ἀναβάσεων κατὰ διαφόρους ὥρας καὶ κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Ὀφθαλμοφανὲς δὲ ἐπίσης ἦτο ὅτι ἡ Ἀγγλία δὲν ἦτο χώρα κατάλληλος πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν τοιούτων πειραμάτων, δεδομένου ὅτι παραμονὴ τοῦ ἀεροστάτου ὑπεράνω τῶν νεφῶν ὑπὲρ τὴν ὥραν πιθανῶς θὰ ὡδήγει τοῦτο ἄνωθεν τῆς θαλάσσης.

Ἐκ τῶν παρατηρήσεων κατεδείχθη ὅτι ἡ ἀκρίβεια βαρομέτρου μεταλλικοῦ εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ὑδραργυρικοῦ τοιούτου, διὰ τὰ ὕψη εἰς ἃ ἤχθησαν αἱ παρατηρήσεις. Εἰς μέγαν ἀριθμὸν ἀναβάσεων ἐμετρήθη ὁ χρόνος τῶν ταλαντώσεων ὁριζοντίου μαγνήτου, τὰ δὲ ἀποτελέσματα δέκα διαφόρων σειρῶν παρατηρήσεων γενομένων εἰς διάφορα ὕψη ἀπέδειξαν ὅτι ὁ χρόνος οὗτος ἦτο μεγαλύτερος τῶν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ταλαντώσεων. Σχεδὸν κατὰ πάσας τὰς ἀναβάσεις τὸ ἀερόστατον ἦτο ἕρμαιον τῶν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις ρευμάτων ἀέρος.

Ὅσον ἀφορᾷ παρατηρήσεις φυσιολογικάς, ὁ Glaisher ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ σφυγμὸς αὐτοῦ ἐπεταχύνετο κατὰ τὴν ἀνάβασιν, αὐξ νομένου συγχρόνως καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀναπνοῶν. Αἱ σφύξεις του, αἵτινες ἦσαν κανονικῶς 76 κατὰ λεπτόν, ηὐξήθησαν εἰς ὕψος 3.000 μέτρων εἰς 90, εἰς ὕψος 6.000 μέτρων εἰς 100, εἰς μεγαλύτερα δὲ ὕψη ἀνῆλθον εἰς 110. Εἰς ὕψος ὀλίγον μεῖζον τῶν 6.000 μέτρων ὁ Glaisher ἤκουσεν εὐκρινῶς τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας του, ἡ δὲ ἀναπνοή του εἶχεν ἐπὶ τοσοῦτον καταστῆ δυσχερής, ὥστε ἤσθμαινεν εἰς τὴν ἐλαχίστην κίνησιν. Ὅταν ἔφθασεν εἰς ὕψος 9.000 μέτρων ἔμεινεν ἀναίσθητος.

Κατὰ τὰς γενομένας παρατηρήσεις σχετικῶς πρὸς τὸν ἦχον καὶ τὴν διάδοσιν αὐτοῦ, διεπιστώθη ὅτι ἦχοι ἐκπεμπόμενοι ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἦσαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκουστοὶ εἰς μεγάλα ὕψη ἀναλόγως τῆς ἐν τῷ ἀέρι ὑγρασίας. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἦχος ὁ παραγόμενος ὑπὸ διερχομένου σιδηροδρόμου ἠκούετο εἰς τὸ ἀερόστατον, εὑρισκόμενον ἐντὸς νεφῶν, εἰς ὕψος 6.000 μέτρων. Ὅταν ὅμως τὰ νέφη εὑρίσκοντο κάτωθεν τοῦ ἀεροστάτου, οὐδεὶς ἦχος ἐκ τῆς Γῆς ἔφθανεν εἰς αὐτό. Πυροβολισμὸς ἠκούσθη εἰς ὕψος 3.000 μέτρων, ὑλακαὶ δὲ κυνὸς εἰς ὕψος 3.300.

Ὀλίγοι ἐπιστήμονες ἐμιμήθησαν τὸν Glaisher εἰς ἀναβάσεις διὰ μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις καὶ πειράματα. Ἐν ἔτει 1867 καὶ 1868 ὁ Κάμιλλος Φλαμμαριὼν ἀνῆλθε δι' ἀεροστάτου ἐκ Παρισίων ὀκτάκις ἢ ἐννεάκις διὰ σκοποὺς ἐπιστημονικούς. Τὸ ὕψος εἰς ὃ ἐξίχθησαν αἱ ἀναβάσεις του δὲν ἦτο σχετικῶς μέγα, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἀρκούντως ἱκανόν, ἵνα ἐπαληθεύσῃ τὰ ἐξαγόμενα τῶν παρατηρήσεων τοῦ Glaisher.

Τὴν 15ην Ἀπριλίου 1878 οἱ Sivel, Crocé - Spinelli καὶ G. Tissandier ὑψώθησαν ἐκ Παρισίων διὰ τοῦ ἀεροστάτου «Ζενὶθ» φθάσαντες εἰς ὕψος 8.400 μέτρων, ἀλλ' ἐκ τούτων μόνον ὁ Tissandier κατῆλθε ζῶν, τῶν δύο συντρόφων του ἀποθανόντων ἐξ ἀσφυξίας. Τὸ δυστύχημα τοῦτο ἀνέστειλεν ἐπί τινα χρόνον τὰς δι' ἐπιστημονικοὺς σκοποὺς τοιαύτας ἀναβάσεις.

Τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1898 ὁ Berson καὶ ὁ Stanley Spencer ἔφθασαν εἰς ὕψος 8.250 μέτρων ὅπου εὗρον θερμοκρασίαν—34° C., τὴν δὲ 31ην Ἰουλίου 1901 ὁ Berson καὶ ὁ R. Süring, ἀπογειωθέντες ἐκ Βερολίνου, ἀνῆλθον εἰς ὕψος 10.300 μέτρων, πιθανώτατα δὲ καὶ μεῖζον κατὰ 300 ἢ 500 μέτρα παρ' ὅλας τὰς εἰσπνοὰς ὀξυγόνου περιῆλθον εἰς ἀναισθησίαν ἀφ' ἧς ἔφθασαν εἰς τὸ ὕψος τῶν 10.000 μέτρων.

Οἱ κίνδυνοι εἰς οὓς ἐξετίθεντο οἱ ἀεροναῦται καὶ οἱ παρατηρηταὶ ἀνερχόμενοι εἰς τοσοῦτον μεγάλα ὕψη ὡδήγησαν τὸν Hermite καὶ τὸν Besançon κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1892 εἰς τὴν δοκιμὴν ἀνυψώσεως ἀεροστάτων ἄνευ ἐπιβατῶν (ballons-sondes) ἐφωδιασμένων δι' αὐτομάτων ἐπιστημονικῶν ἐργαλείων, πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ σκοπὸν ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ χαρταετοί (cerf - volants)· (βλ. *ἀερολογία*).

Τὰ ἀερόστατα εἰς τοὺς πολέμους. Τὰ ἀερόστατα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ σκοποὺς στρατιωτικούς, μετὰ τὴν ἔναρξιν δὲ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἱδρύθη Ἀεροναυτικὴ Σχολὴ ἐν Meudon ὑπὸ τοῦ χημικοῦ Morveau καὶ τοῦ συνταγματάρχου Coutelle. Τέσσαρα ἀερόστατα κατεσκευάσθησαν διὰ τὰ στρατεύματα τοῦ Βορρᾶ, τοῦ Sambre καὶ Meuse, τοῦ Ρήνου καὶ τῆς Moselle, καὶ τῆς Αἰγύπτου. Κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1794 ὁ Coutelle μετ' ἄλλων παρατηρητῶν ἐξετέλεσαν δύο ἀναγνωρίσεις, διαρκείας δύο ὡρῶν ἑκάστην, πρὸ τῆς μάχης τοῦ Fleurus. Γενικῶς δὲ πιστεύεται ὅτι ἡ μάχη ἐκείνη ἐκερδήθη ὑπὸ τῶν Γάλλων χάρις εἰς τὰς πληροφορίας τοῦ Coutelle.

Ἐπίσης κατὰ τὴν κατὰ τῆς Ἀφρικῆς ἐκστρατείαν τῷ 1830 ἐπεχειρήθη ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀεροστάτων, ἐγένετο δ' ἐπίσης χρῆσις αὐτῶν διὰ σκοποὺς στρατιωτικοὺς ἐν ἔτει 1849 ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, καθὼς καὶ τὸ 1859 ὑπὸ τῶν Γάλλων εἰς τὴν κατὰ τῆς Ἰταλίας ἐκστρατείαν. Ὁμοίως κατὰ τὸν Ἀμερικανικὸν ἐμφύλιον ἢ Ἀνθενωτικὸν πόλεμον (1861) ἐγένετο χρῆσις ἀεροστάτων ὑπὸ τῶν Ἑνωτικῶν.

Μεγάλως κατεδείχθη ἡ ἀξία τοῦ ἀεροστάτου κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων (1870 - 1871).

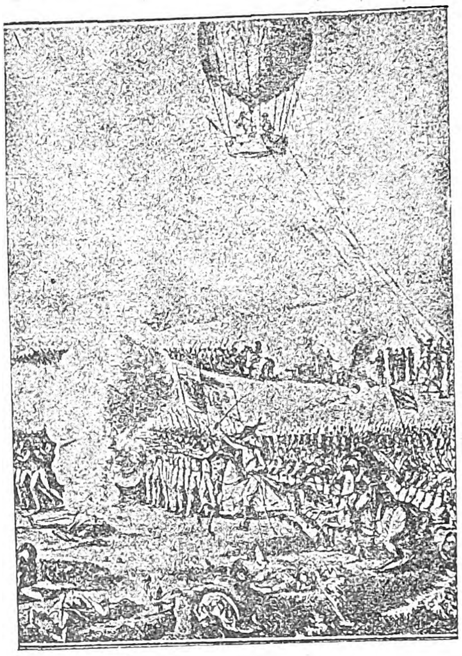

Ἡ μάχη τῆς Fleurus. Τὸ πρῶτον ἀερόστατον τὸ χρησιμοποιηθὲν διὰ στρατιωτικοὺς σκοποὺς κατ' Ἰούνιον τοῦ 1794.

Χάρις εἰς αὐτὸ ὑφίστατο ἐπικοινωνία μεταξὺ τῆς πολιορκουμένης πόλεως καὶ τῶν ἔξω, διότι δι' ἀεροστάτων ἐξαπεστέλλοντο ἐκ τῶν Παρισίων περιστεραί, αἵτινες κατόπιν ἐκόμιζον εἰδήσεις ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν. Ὁ ὁλικὸς ἀριθμὸς τῶν ἀεροστάτων τῶν ἀπογειωθέντων ἐκ Παρισίων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας ἀνῆλθεν εἰς 64. Τὸ πρῶτον ὑψώθη τὴν 23 Σεπτεμβρίου 1870, τὸ δὲ τελευταῖον τὴν 28ην Ἰανουαρίου τοῦ 1871. Δι' ἑνὸς ἐξ αὐτῶν κατώρθωσε νὰ δραπετεύσῃ ἐκ Παρισίων ὁ Γαμβέτας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συνέτεινεν εἰς τὴν παράτασιν τοῦ πολέμου.

Ἐκ τῶν 64 τούτων ἀεροστάτων ἐξηφανίσθησαν μόνον δύο, παρασυρθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου εἰς τὴν θάλασσαν. Μία τῶν πλέον ἀξιοσημειώτων πτώσεων ὑπῆρξεν ἡ τοῦ ἀεροστάτου «Πόλις τῆς Ὀρλεάνης» τὸ ὁποῖον ὑψωθὲν ἐκ Παρισίων τὴν 11ην μ.μ. τῆς 21ης Νοεμβρίου 1870, κατῆλθε μετὰ 15 ὥρας παρὰ τὴν Χριστιανίαν (σημερινὴν Ὄσλο) διαβὰν τὴν Βόρειον Θάλασσαν. Πολλὰ τῶν ἀεροστάτων ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Γερμανῶν, ἄλλα δὲ ἐβλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός, ἐν ᾧ εὑρίσκοντο εἰς τὰ ὕψη.

Περὶ τὸ ἔτος 1884 πάντα σχεδὸν τὰ μεγάλα κράτη εἶχον ἱδρύσει εἰδικὰ ἀεροναυτικὰ ἱδρύματα. Κατὰ τὴν πολεμικὴν περίοδον 1884-1885 οἱ Γάλλοι ἐχρησιμοποίησαν ἐπωφελῶς ἀερόστατα εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Τογκίνου, οἱ δὲ Ἄγγλοι ἀπέστειλαν ἀερόστατα εἰς τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βεχουαναλαντ καὶ τοῦ Σουακίν.

Οἱ Γάλλοι κατὰ τὰς ἐκστρατείας τοῦ 19ου αἰῶνος μετεχειρίσθησαν ἀερόστατα κατεσκευασμένα ἐκ κηρωτοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος χωρητικότητος 3.300 περίπου κυβ. μέτρων. Οἱ Ἀμερικανοὶ κατὰ τὸν Ἀνθενωτικὸν πόλεμον ἐχρησιμοποίησαν ἀερόστατα μείζονος χωρητικότητος, ἤτοι 8700 κυβικῶν μέτρων, ἐκ κηρωτοῦ μεταξωτοῦ ὑφάσματος ἐπίσης κατεσκευασμένα. Σύνηθες σχῆμα τῶν ἀεροστάτων ἦτο τὸ σφαιρικόν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἔτους 1896 οἱ Γερμανοὶ καὶ βραδύτερον ἕτερα ἔθνη ἐπροτίμησαν ὡς σχῆμα τὸ ἐπίμηκες κυλινδρικόν, παρουσιάζον εἰς τὸν ἄνεμον ἐπιφάνειαν τοιαύτην, ὥστε νὰ λειτουργῇ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ χαρταετοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀέριον διὰ τὴν πλήρωσιν, ἐχρησιμοποιήθη πολλάκις φωταέριον ἢ θερμὸς ἀήρ· ἐν τέλει ὅμως ἐπροτιμήθη τὸ ὑδρογόνον διὰ τὴν ἐλαφρότητα αὐτοῦ. Τὸ ἀέριον ἐν ἀρχῇ παρήγετο εἰς τὸ πεδίον τῆς ἀπογειώσεως, ἀλλὰ βραδύτερον ἐφέρετο ἐκεῖ συμπεπιεσμένον ἐντὸς χαλυβδίνων φιαλῶν. Πρὸς πλήρωσιν ἀεροστάτου συνήθους χωρητικότητος ἀπῃτοῦντο περὶ τὰς 100 τοιαῦται χαλύβδιναι φιάλαι ἑκάστης ζυγιζούσης περὶ τὰ 48 χιλιόγραμμα. Ἐχρησιμοποιήθησαν ὅμως ἐπίσης καὶ φιάλαι μεγαλυτέρας χωρητικότητος. Κατὰ τὰς διαφόρους ἐκστρατείας τὸ ἀερόστατον ἐχρησιμοποιεῖτο σχεδὸν πάντοτε ***δέσμιον*** (captif), καθότι ἐλεύθερον θὰ παρεσύρετο ταχέως ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῶν
παρατηρήσεων δὲν θὰ καθίσταντο εὐχερῶς γνωστά.

Τὰ ἀερόστατα ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπίσης οὐχὶ μόνον διὰ τὰς στρατιωτικὰς ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις. Ἐν Γαλλίᾳ ἰδίως ἐγένοντο συστηματικαὶ δοκιμαὶ πληρώσεως ἀεροστάτων ἐπὶ τῶν πλοίων καὶ ἀνυψώσεως πρὸς κατόπτευσιν, ἀλλὰ πολλαὶ δυσκολίαι παρουσιάζοντο διὰ τὴν ἀποταμίευσιν τοῦ ἀερίου καὶ διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν ἀεροστάτων ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ὡς ἐκ τούτου τὰ ἀποτελέσματα τῶν δοκιμῶν δὲν ἐθεωρήθησαν ἀρκούντως ἱκανοποιητικά.

Τὴν 11ην Ἰουλίου τοῦ 1897 ὁ Salomon André μετὰ δύο συντρόφων, τοῦ Strentberg καὶ τοῦ Frānkel, ἀπεγειώθησαν ἐπὶ ἀεροστάτου ἐκ Σπιτσβέργης ἵνα φθάσουν εἰς τὸν Βόρειον Πόλον, ἀπέχοντα κατ' αὐτοὺς περὶ τὰ 500 μίλλια. Μετὰ τὴν ἀπογείωσίν των ὅμως οὐδὲν ἔδειξαν πλέον σημεῖον ζωῆς. Μόνον μία περιστερά, ἀφεθεῖσα παρ' αὐτῶν 8 ἴσως ὥρας μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των, συνελήφθη, εὑρέθησαν δὲ καὶ δύο ἐπιπλέοντες σημαντῆρες φέροντες ἀγγελίας γραφείσας ὑπ' αὐτῶν. Οὐδὲν ἕτερον ἐγνώσθη περὶ τῆς τύχης τῶν ἐξερευνητῶν τούτων.

ΤΑ ΠΗΔΑΛΙΟΥΧΟΥΜΕΝΑ. Ἓν τῶν σοβαρωτέρων προβλημάτων τὰ ὁποῖα παρουσιάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν ἀεροστάτων ὑπῆρξε τὸ ζήτημα τῆς διακυβερνήσεως αὐτῶν, τῆς τελειοποιήσεώς των δηλ. κατὰ τρόπον ὥστε νὰ κινοῦνται καὶ νὰ κατευθύνωνται ταῦτα ἐν τῷ ἀέρι, οὐχὶ κατὰ τὴν φορὰν τοῦ ἀνέμου, ἀλλὰ κατὰ βούλησιν τῶν ἀεροπόρων.

Ἐν τῇ προσπαθείᾳ ταύτῃ ὁ στρατηγὸς Meusnier κατεσκεύασεν ἐν ἔτει 1784 ἀερόστατον σχήματος ἐπιμήκους. Τοῦτο ἐδοκιμάσθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Robert οἵτινες ὑψώθησαν δὶς καὶ ἐβεβαίωσαν ὅτι ἐπέτυχον ἀπόκλισιν 22° ἀπὸ τῆς πορείας εἰς ἣν ἐφέρετο ὑπὸ ἐλαφροῦ ἀνέμου, χάρις εἰς εἰδικὰς κώπας, τὰς ὁποίας ἐκίνουν διὰ τῶν χειρῶν. Ἡ ταχύτης τοῦ ἀεροστάτου ἦτο πιθανώτατα 5 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, σχετικῶς μικρὰ διὰ νὰ ἐπιφέρῃ ἱκανὴν ἀντίστασιν εἰς τὸν ἄνεμον. Δι' ἀπόκτησιν ταχύτητος ἀξίας λόγου θ' ἀπῃτεῖτο μηχανικὸς κινητήρ, ἀλλὰ τῶν μέχρι τότε γνωστῶν κινητήρων τὸ βάρος ἀπέκλειε τὴν χρησιμοποίησίν των ἐπὶ ἀεροστάτου.

Μόλις μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη ὁ Giffard ἐπέτυχε ν' ἀνέλθῃ δι' ἀεροστάτου φέροντος μηχανὴν λίαν ἐλαφράν, ἐλαφροτέραν πασῶν ὅσαι εἶχον χρησιμοποιηθῆ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πραγματοποιήσας πρῶτος αὐτὸς τὴν διακυβέρνησιν τῶν ἀεροστάτων διὰ κινητηρίου δυνάμεως. Ὁ κινητὴρ τοῦ Giffard ἦτο ἀτμομηχανή, ζυγίζουσα μετὰ τῶν ἀναγκαιούντων διὰ μίαν ὥραν ὑλικῶν (ἀνθράκων καὶ ὕδατος) 78 χιλιόγραμμα κατὰ ἵππον δυνάμεως, εἶχε δὲ τὴν τόλμην νὰ χρησιμοποιήσῃ ταύτην ἐπὶ ἀεροστάτου τοῦ ὁποίου ἡ σφαῖρα εἶχε πληρωθῆ διὰ φωταερίου. Ἐν τούτοις ἡ ἐπιτευχθεῖσα ἀπόκλισις τοῦ ἀεροστάτου ἀπὸ τῆς κατευθύνσεως τοῦ ἀνέμου ὑπῆρξε μικρά. Ἐν ἔτει 1855 τὸ πείραμα ἐπανελήφθη, ἀλλ' ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἀτμομηχανῆς ἐν γειτνιάσει μὲ τὸ ὑδρογόνον ἢ τὸ φωταέριον τῆς σφαίρας ἐθεωρήθη λίαν ἐπικίνδυνος καὶ αἱ προ-

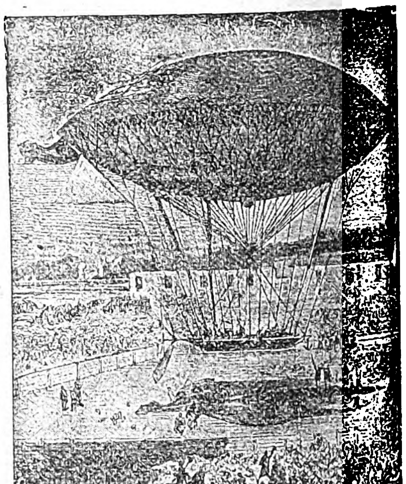

Ἀνάβασις τοῦ μετὰ ἕλικος ἀεροπλοίου τοῦ Dupuy de Lôme ἐν ἔτει 1872.

σπάθειαι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην ἐγκατελείφθησαν. Πάντως ὅμως τὸ ἀερόστατον τοῦ Giffard δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ πρῶτον *πηδαλιουχούμενον* (dirigeable).

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Παρισίων ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπεφάσισε τὴν ναυπήγησιν πηδαλιουχουμένου ἀεροστάτου, ἀναθέσασα τὸ σύνολον τῆς ἐργασίας εἰς τὸν ἀρχιναυπηγὸν Dupuy de Lôme. Οὗτος, μελετήσας τὸ ζήτημα μετὰ προσοχῆς, ὑπελόγισε πάσας τὰς πιέσεις, ἀντιστάσεις καὶ ταχύτητας, ἐν τέλει δὲ ἐξετέλεσε δοκιμὰς τοῦ κατα-

Digitized by Google

σκευασθέντος ὑπ' αὐτοῦ ἀεροπλοίου ἐν ἔτει 1872, ἐπιτυχῶν ἀπόκλισιν 12° ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου, ἔχοντος ταχύτητα 12 ἕως 16 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Ἡ ἕλιξ ἐκινεῖτο μέσῳ συστήματος ὀδοντωτῶν τροχῶν ὑπὸ ὀκτὼ ἀνθρώπων ἐπιβιβασθέντων πρὸς τοῦτο τοῦ ἀεροπλοίου, ὑπελογίσθη ὅμως ὅτι ἀτμομηχανὴ βάρους ἴσου πρὸς τὸ βάρος τῶν ὀκτὼ ἀνθρώπων θὰ παρεῖχε ταχύτητα διπλασίαν.

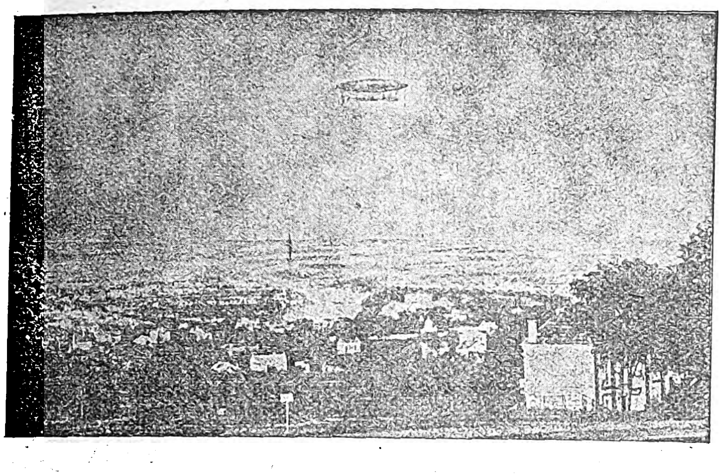

Ταξίδιον τοῦ ἀεροπλοίου "France„ τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1885. Τὸ πρῶτον πραγματικῶς πηδαλιουχούμενον ἀερόστατον κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ συνταγματάρχου Renard.

Ὁ Gaston Tissandier καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐχρησιμοποίησαν βραδύτερον ὡς κινητήριον δύναμιν ἠλεκτρικὸν κινητῆρα μετὰ συσσωρευτῶν ἐλαφρότερον παντὸς τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατασκευασθέντων, εἰς ἀερόστατον σχήματος ἀτράκτου, τὸ ὁποῖον δὶς ὑψώθη κατὰ τὰ ἔτη 1883 καὶ 1884. Κατὰ τὴν δευτέραν ἀνάβασιν τὸ ἀερόστατον ἀντέστη εἰς ἄνεμον ταχύτητος 3 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον. Μετέπειτα οἱ Τισσαντιὲ ἐγκατέλειψαν τὰ πειράματά των, τὰ ὁποῖα ἐξετέλουν δι' ἰδίων ἐξόδων, ὁπότε τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν τῆς Γαλλίας ἀνέλαβε νὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα.

Οἱ Renard καὶ Krebs, ἀξιωματικοὶ τῆς ἀεροπλοΐας τοῦ Meudon, κατεσκεύασαν τὸ ἀερόστατον «La France» σχήματος ἀτράκτου καὶ προέβησαν εἰς τὰς πρώτας δοκιμὰς κατὰ τὸ 1884, συνεχισθείσας καὶ κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος. Ἡ ἕλιξ ἔκειτο εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ ἀεροπλοίου, ἐκινεῖτο δὲ δι' ἐλαφροτάτου ἠλεκτροκινητῆρος, εἰς τὸν ὁποῖον παρεῖχε ρεῦμα συστοιχία συσσωρευτῶν εἰδικοῦ ἐλαφροῦ τύπου. Ἑπτὰ ἀναβάσεις ἐξετελέσθησαν καθ' ἡμέρας μεγάλης καλοκαιρίας, ἐπετεύχθη δὲ ταχύτης 22 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, τοῦ ἀεροπλοίου ἐπιστρέψαντος εἰς τὸν τόπον ἐκκινήσεως κατὰ τὰς πέντε ἐκ τῶν ἑπτὰ ἀναβάσεων. Βραδύτερον κατεσκευάσθη ἕτερον ἀερόστατον ταχύτητος

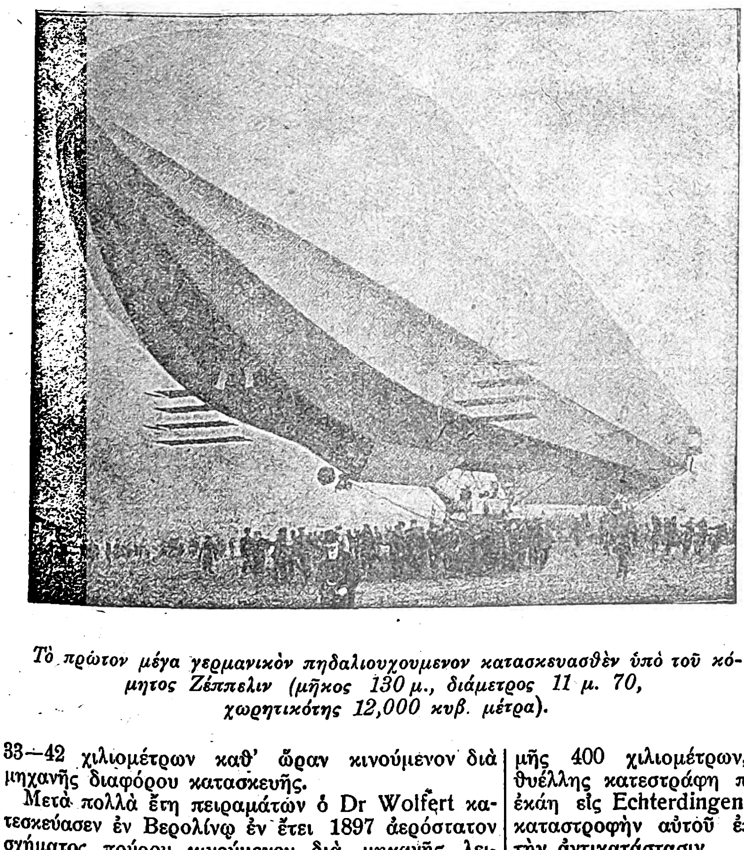

Τὸ πρῶτον μέγα γερμανικὸν πηδαλιουχούμενον κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ κόμητος Ζέππελιν (μῆκος 130 μ., διάμετρος 11 μ. 70, χωρητικότης 12,000 κυβ. μέτρα).

33—42 χιλιομέτρων καθ' ὥραν κινούμενον διὰ μηχανῆς διαφόρου κατασκευῆς.

Μετὰ πολλὰ ἔτη πειραμάτων ὁ Dr Wolfert κατεσκεύασεν ἐν Βερολίνῳ ἐν ἔτει 1897 ἀερόστατον σχήματος πούρου κινούμενον διὰ μηχανῆς λειτουργούσης διὰ γκαζολίνης. Κατὰ τὴν δοκιμαστικὴν ὅμως πτῆσιν ἔκρηξις λαβοῦσα χώραν κατέρριψε τὸ ἀερόστατον, φονευθέντος τοῦ ἐπιβαίνοντος Wolfert καὶ τοῦ βοηθοῦ αὐτοῦ.

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης αἱ ἀερόσφαιραι τῶν ἀεροστάτων, εἴτε σφαιρικοῦ, εἴτε ἐπιμήκους σχήματος, ἦσαν γυμναί. Κατὰ τὸ ἔτος ὅμως 1897 κατεσκευάσθη ἐν Γερμανίᾳ ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίων τοῦ Dr Schwartz ἀερόστατον μὲ σκελετὸν ἐξ ἀλουμινίου, ἐπενδεδυμένον διὰ λινάτσας καὶ περικλεῖον τὰ πολλὰς ἀεροσφαίρας. Αἱ δοκιμαὶ αὐτοῦ γενόμεναι ἐν Βερολίνῳ ἔδωκαν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα. Ἐκινεῖτο διὰ βενζινομηχανῆς Daimler, ἐπέτυχε δὲ ταχύτητα μεγαλυτέραν τῆς «France», ἀτύχημα ὅμως ἐπισυμβὰν κατέστησεν ἄχρηστον τὸ νέον ἀερόπλοιον.

Τὰ ἀερόπλοια Ζέππελιν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1897 ὁ Γερμανὸς κόμης Φερδινάνδος Φὸν Ζέππελιν, ἠσχολήθη, ἐπὶ τῇ βάσει εὐφυεστάτων καὶ ἐπιμεμελημένων σχεδίων, εἰς τὴν κατασκευὴν πελωρίου ἀεροστάτου, ἀληθοῦς ἀεροπλοίου, ἱκανοῦ νὰ φέρῃ πέντε ἐπιβάτας. Ὁ σκελετὸς τοῦ ἀεροπλοίου ἦτο ἐξ ἀλουμινίου, διαιρῶν τοῦτο εἰς 17 διαμερίσματα, ὧν ἕκαστον περιελάμβανεν ἀνὰ μίαν σφαῖραν ὑδρογόνου. Ἡ συνολικὴ χωρητικότης του ἀνήρχετο περίπου εἰς 10 χιλ. κυβ. μέτρα. Κάτωθεν ἔφερε δύο λέμβους, ἑκάστη τῶν ὁποίων ἦτο ἐφωδιασμένη διὰ μηχανῆς δυνάμεως 16 ἵππων. Αἱ δοκιμαὶ ἐγένοντο τὸ πρῶτον κατ' Ἰούνιον τοῦ 1900, ὁπότε τὸ ἀερόπλοιον ἀνέπτυξε ταχύτητα 28 χιλιομ. καθ' ὥραν, ἀλλ' ἀφ' οὗ διήνυσεν ἀπόστασιν 5 χιλιομέτρων ὑπέστη βλάβην εἰς τὸ πηδάλιον, ἐξ οὗ τὸ πείραμα διεκόπη. Κατὰ τὸ ἔτος 1905, ὁ κόμης Ζέππελιν κατεσκεύασε δεύτερον ἀερόπλοιον ὀλίγον μικροτέρας χωρητικότητος ἀλλὰ δυνάμεως μηχανῆς μεγαλυτέρας, 85 ἵππων, τὸ ὁποῖον, ἀφ' οὗ ἐξετέλεσε πτήσεις τινὰς ἐπιτυχεῖς, κατεστράφη ὑπὸ θυέλλης. Τοῦτο διεδέχθη τρίτον. Κατὰ τὰς δοκιμὰς αὐτοῦ, γενομένας κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1906, ἐξετελέσθησαν ἐπιτυχεῖς πέριξ τῆς λίμνης Constance πλεῖσται διαδρομαὶ καὶ ἑλιγμοί, εἰς δευτέραν δὲ σειρὰν πειραμάτων, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1907, κατόπιν μεταβολῶν τινων, ἀνέπτυξε ταχύτητα 55 χιλιομέτρων, παραμεῖναν ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐν τῷ ἀέρι, μετὰ ἐννέα ἢ ἕνδεκα ἐπιβατῶν.

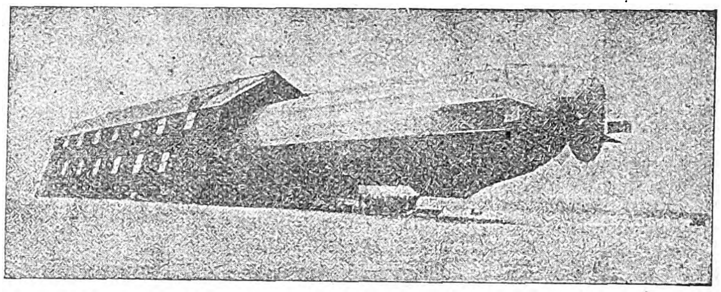

Τὸ ἀερόπλοιον "Zeppelin II„ ἐξερχόμενον ἐκ τοῦ ὑποστέγου του, προκειμένου νὰ ἐκτελέσῃ πτῆσιν πέριξ τῆς λίμνης Constance κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1906.

Τέταρτον ἀερόπλοιον ὁμοίου τύπου, ἀλλὰ φέρον κινητῆρας ἰσχυροτέρους, ἐδοκιμάσθη κατὰ τὸ ἔτος 1908 καὶ ἐξετέλεσε πτῆσιν διαδρομῆς 400 χιλιομέτρων, εἰς 11 ὥρας, ἀλλ' ἕνεκα θυέλλης κατεστράφη πεσὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ ἐκάη εἰς Echterdingen τὴν 15ην Αὐγούστου. Τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ ἐπηκολούθησεν ἔρανος διὰ τὴν ἀντικατάστασιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐν ἔτει 1901 ὁ Βραζιλιανὸς Albert Santos Dumont ἤρχισε πειράματα ἐν Παρισίοις μὲ πηδαλιουχούμενα ἀερόστατα, τὴν δὲ 16 Ὀκτωβρίου ἐκέρδισε τὸ βραβεῖον Deutsch διευθύνας ἐπιτυχῶς ἀερόστατον, διὰ τοῦ ὁποίου, ἀναχωρήσα

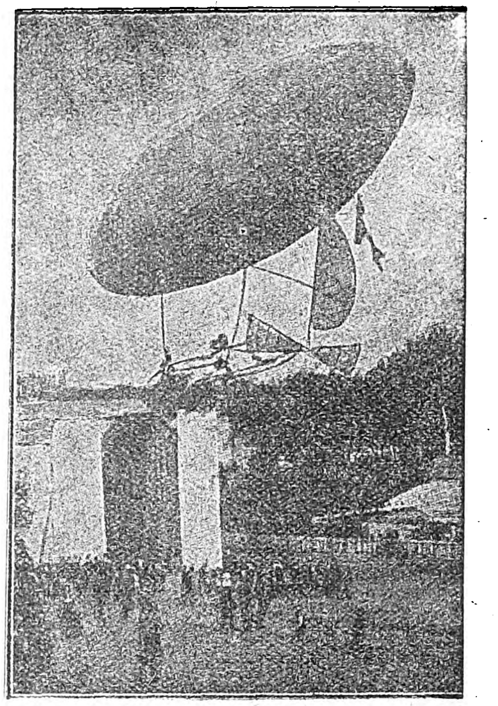

Ὁ Santos Dumont κερδίζων τὸ βραβεῖον Deutsch (16 Ὀκτωβρίου 1901).

ἀπὸ τὸ Σαὶν Κλού, ἐξετέλεσε κυκλικὴν διαδρομὴν περὶ τὸν πύργον τοῦ Ἄϊφελ καὶ προσεγειώθη ἐκ νέου εἰς τὸ σημεῖον ἀπογειώσεως μετὰ ἡμίωρον πτῆσιν. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν συνήντησεν ἄνεμον ταχύτητος 5 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον.

Ἀερόπλοιον κατασκευασθὲν βραδύτερον ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Λεμπωντὺ ἐξετέλεσε τῷ 1904 ἐπιτυχεῖς πτήσεις πλησίον τῶν Παρισίων, ἐφωδιασμένον διὰ κινητῆρος δυνάμεως 40 ἵππων, ἀναπτύσσοντος ταχύτητα 40 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, καὶ φέρον συνήθως τρεῖς ἐπιβάτας.

Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1907 τὸ «Nulli Secundus»,

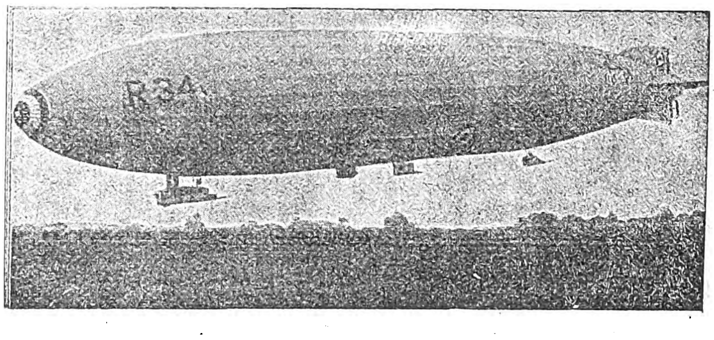

Τὸ διαβὰν τὸν Ἀτλαντικὸν ἀγγλικὸν πηδαλιουχούμενον R—34 (5700 χιλιόμετρα εἰς 108 ὥρας 12 λεπτὰ κατὰ τὴν μετάβασιν καὶ 75 ὥρας 3 λεπτὰ κατὰ τὴν ἐπιστροφήν).

ἀερόπλοιον κατασκευασθὲν διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἀγγλικοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ἐξετέλεσε πτῆσιν ἐκ Φάρνμπορω πέριξ τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Παύλου τοῦ Λονδίνου καὶ προσεγειώθη μετὰ 3ω καὶ 35' παρὰ τὸ Κρυστάλλινον Ἀνάκτορον, εἰς ἀπόστασιν τουτέστιν 80 χιλιομέτρων. Τὸ βάρος αὐτοῦ μετὰ δύο ἐπιβατῶν ἀνήρχετο εἰς 1600 χιλιόγραμμα, ἡ δὲ μεγίστη ταχύτης εἰς 38 χιλιόμετρα καθ' ὥραν.

Κατὰ τὰ ἐπιόντα ἔτη ἡ κατασκευὴ τῶν ἀεροπλοίων προώδευσε καταπληκτικῶς. Τῷ 1919 τὸ πηδαλιουχούμενον τῆς βρεττανικῆς στρατιωτικῆς Ἀεροπλοΐας ἐπραγματοποίησε τὸ ταξίδιον Ἀγγλίας—Ἡνωμένων Πολιτειῶν μετ' ἐπιστροφῆς. Εἶχε μῆκος 200 μέτρων καὶ 5 κινητῆρας, τὸ δὲ πλήρωμα

Digitized by Google

τοῦ ἀπετελεῖτο ἐξ 27 ἀνδρῶν. Ὁ Le Compagnon ἐν ἔτει 1892 ἐπεχείρησε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰς ἕλικας διὰ κινουμένων πτερύγων, ὁ δὲ C. Damlewsky ἠκολούθησε τοῦτον κατὰ τὰ ἔτη 1892 καὶ 1899, ἀλλ' ἄνευ ἀξιοσημειώτου ἀποτελέσματος.

Ὁ Dupuy de Lôme ὑπελόγισε πρῶτος λεπτομερῶς τὴν ἀντίστασιν εἰς τὴν πρόωσιν τοῦ ἀεροπλοίου, πειράματα ὅμως μεταγενέστερα ἀπέδειξαν ὅτι ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ἡ ἀντίστασις ἦτο μεγαλυτέρα ἀφ' ὅσον εἶχεν ὑπολογισθῆ. Ὁ Renard καὶ ὁ Krebs εὗρον ἐπίσης ὅτι ἡ ὑποτιθεμένη ἀντίστασις ἦτο μεγαλυτέρα εἰς τὴν πραγματικότητα, μετὰ πολλὰ δὲ πειράματα ἔδωκαν τὸν τύπον $R=0{,}01685\,D^2.V^2$, ἔνθα R ἡ ἀντίστασις εἰς χιλιόγραμμα, D ἡ διάμετρος εἰς μέτρα καὶ V ἡ ταχύτης εἰς μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ἱστορία τῶν ἀεροστάτων ἁπλῶν, εἴτε πηδαλιουχουμένων, ἐλαφροτέρων ὅμως πάντως τοῦ ἀέρος, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν τὴν πρώτην λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐναερίου ναυσιπλοΐας. Δευτέραν λύσιν αὐτοῦ ἀπετέλεσαν τὰ *ἀεροπλάνα*, μηχαναὶ βαρύτεραι τοῦ ἀέρος, ὧν ἡ ἀρχὴ βασίζεται ἐπὶ τῆς πτήσεως τῶν πτηνῶν.

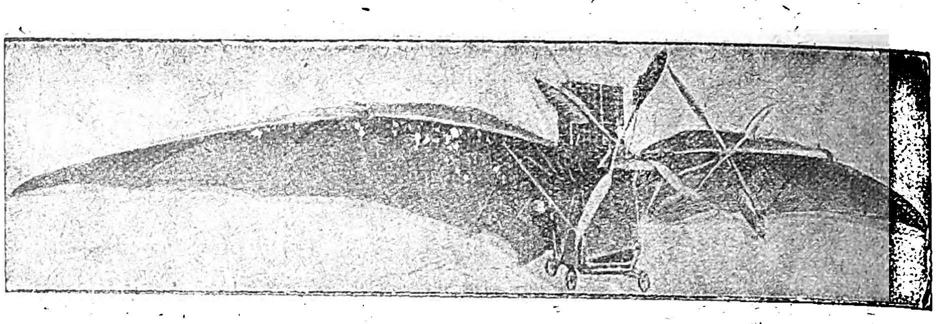

Τὰ πειράματα τοῦ Ader ἐν ἔτει 1896 εἰς Satory.

ΤΟ ΑΕΡΟΠΛΑΝΟΝ.—Τὴν μυθολογικὴν πτῆσιν τοῦ Ἰκάρου δὲν ἐπεχείρησαν, φαίνεται, πολλοὶ νὰ ἐκτελέσουν εἰς τὴν πραγματικότητα οὔτε κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους, οὔτε καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρώτης μετὰ Χριστὸν χιλιετηρίδος. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀνυψώσεως τοῦ «βαρυτέρου τοῦ ἀέρος» παρέμεινεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐντὸς τοῦ κύκλου μόνον τῆς φαντασίας τῶν ποιητῶν καὶ τῶν ὀνειροπόλων, χωρὶς ἐκδηλώσεις προσπαθείας πρὸς πρακτικὴν λύσιν του. Καὶ αὐτὸς ὁ χαρταετὸς ἀκόμη (βλέπε ἀετὸς καὶ ἀερολογία), ὅστις ἀπετέλεσε τὸν πρόδρομον τοῦ ἀεροπλάνου καὶ ὅστις ἦτο γνωστὸς κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχαιότητα, ἐλησμονήθη ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδος, διὰ νὰ ἐπαναφανῇ κατὰ τὸν μεσαίωνα ὑπὸ μορφὴν πολεμικῆς σημαίας.

Μόλις κατὰ τὸ ἔτος 880 μ. Χ. εἷς Ἄραψ καὶ κατὰ τὸ 1060 εἷς Ἄγγλος μοναχὸς μνημονεύονται ὡς ἐπιχειρήσαντες, ἄνευ ἐπιτυχίας, νὰ ὑψωθοῦν εἰς τὸν ἀέρα μὲ τεχνητὰς πτέρυγας.

Ὁ Χωνιάτης ἀναφέρει ὅτι περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ὅτε ὁ αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ὁ Κομνηνὸς ἐδεξιοῦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Γιακοὺμπ - Χασσὰν Σουλτόνον τοῦ Ἰκονίου, καὶ ὠργανώθησαν πρὸς τιμήν του μεγάλαι θεαματικαὶ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, Ἀγαρηνός τις—«θαυματοποιὸς» ἢ «παροφθαλμιστὴς» θεωρηθεὶς — προσεφέρθη νὰ πετάξῃ ἀπὸ τὸν τετρακίονα πύργον ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἱππόδρομον καὶ καθ' ὅλον τὸ μῆκος αὐτοῦ. Πράγματι ἐπεφάνη «ἐφ' ὕσπληγγος τοῦ πύργου, ἠμφιεσμένος ποδηρέστατον εὐρέα χιτῶνα... Λύγοι δὲ εἰς κύκλον περιαχθέντες ἐποίουν κολπῶδες τὸ ὕφασμα. Ἦν δὲ σκοπὸς τῷ Ἀγαρηνῷ ὥσπερ ἱστίῳ ναῦς πτερωθῆναι τῷ πέπλῳ, ταῖς τούτου κοιλότησι τοῦ πνεύματος ἐμφωλεύοντος». Τὸ πλῆθος ὅμως τὸν ὑπεδέχθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μὲ θυμηδίαν, παρ' ὅλην τὴν περιέργειαν καί, μετ' ὀλίγον, τὴν ἀδημονίαν ὑπὸ τῆς ὁποίας κατείχετο ὥστε νὰ κραυγάζῃ: «Πέτασον, πέτασον» καὶ «ἕως τίνος αἴρεις, Σαρακηνέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν, ταλαντεύων ἐκ τοῦ πύργου τὸν ἄνεμον»; Ἀληθῶς «ὁ τῆς Ἄγαρ ἀπόγονος περιέχασκεν τὸν ἀέρα συχνὰ καὶ τὸ πνεῦμα διεκριβοῦτο, τὰς τῶν θεατῶν ἐλπίδας ὑποκλέπτων. Καὶ πολλάκις διάρας τὰς χεῖρας καὶ σχηματίσας ταύτας ὡς πτέρυγας εἰς κίνησιν πτήσεως ὑπεστείλατο, τὸ πνεῦμα μεταπεμπόμενος. Ἐπεὶ δέ ποτε φορὸν παρεῖναι καὶ οὔριον ἐδέδοκτο, διατινάσσεται πτηνοῦ δίκην, ἀεροβατεῖν οἰηθείς». Ἀλλὰ κατέπεσεν ὁ δυστυχὴς καὶ συνετρίβη «εἰς μωκίαν καὶ γέλωτα τῶν μετὰ τοῦ σουλτάνου Τούρκων».

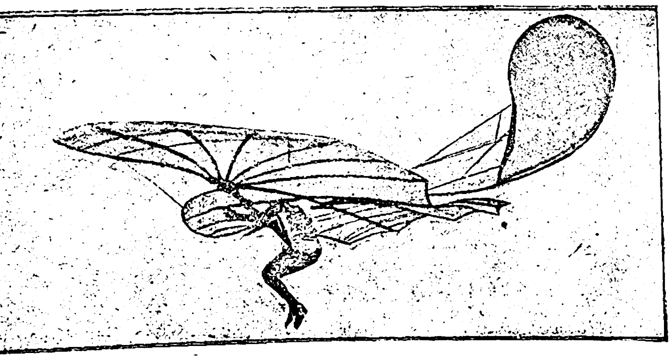

Αἱ πτήσεις τοῦ Γερμανοῦ μηχανικοῦ Lilienthal (1891—1897).

Ὁ Λεονάρδος Ντὰ Βίντσι, ὁ διάσημος Ἰταλὸς ζωγράφος, ὅστις ὑπῆρξε συγχρόνως καὶ μηχανικός, ἠσχολήθη ἀπὸ τοῦ 1488 μὲ τὴν μελέτην τῶν πτερύγων τῶν πτηνῶν καὶ προέτεινε διαφόρων εἰδῶν συσκευὰς πτήσεως, τῷ δὲ 1496 ὁ Danti de Perose ἐξετέλεσε παρὰ τὴν λίμνην Τρασιμένην πειράματα ἀνυψώσεως διὰ πτερύγων, τὰς ὁποίας ὁ ἴδιος κατεσκεύασε.

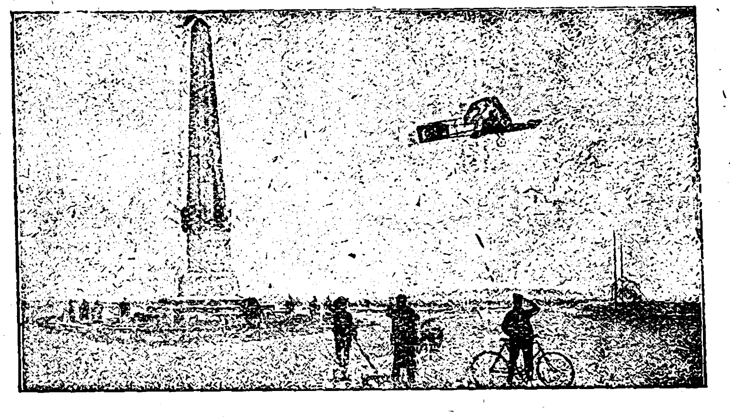

Ταξίδιον τοῦ Henri Farman ἀπὸ Châlons εἰς Reims τὴν 30ὴν Ὀκτωβρίου 1908.

Ἡ ἱστορία ἀναφέρει καὶ ἄλλας μετέπειτα ἀποπείρας πτήσεως διὰ συσκευῶν βαρυτέρων τοῦ ἀέρος, αἵτινες ὅμως ἀπέβησαν πᾶσαι σχεδὸν ἄνευ ἀξίων λόγου ἀποτελεσμάτων. Ἡ ἀποτυχία ὠφείλετο κυρίως εἰς τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας γνώσεων περὶ τῶν νόμων τῆς μηχανικῆς καὶ τῆς συστάσεως τοῦ ἀέρος.

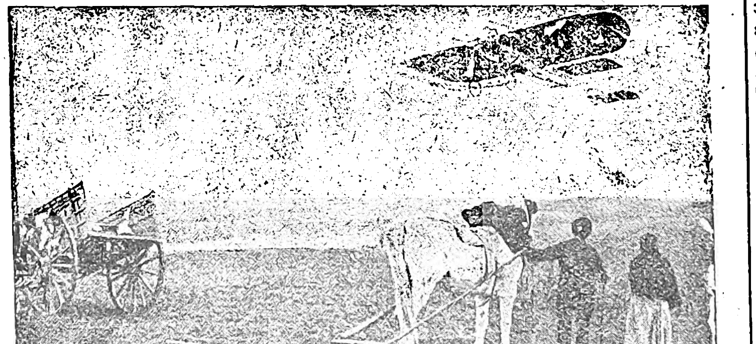

Ταξίδιον τοῦ Blériot ἀπὸ Toury εἰς Artenay τὴν 31ην Ὀκτωβρίου 1908.

Πραγματικοὶ πρόδρομοι τῆς δι' ἀεροπλάνων πτήσεως ὑπῆρξαν ὁ Ἄγγλος Sir John Cayley, ὅστις ἐν ἔτει 1809 συνέταξε πλήρη σχέδια ἀεροπλάνου μετὰ πτερύγων, κινητῆρος καὶ ἕλικος, καὶ ὁ Ader, ὅστις τῷ 1896 ἐξετέλεσε σχετικὰ πειράματα ἐν Satory, ἐνώπιον ἐπιτροπῆς ἐξ ἀξιωματικῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπέτυχε ν' ἀνυψώσῃ μίαν συσκευὴν βαρυτέραν τοῦ ἀέρος, πραγματοποιήσασαν διαδρομὴν 300 μέτρων.

Βραδύτερον ὁ Γερμανὸς Lilienthal κατέγινεν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν πτῆσιν «δι' ἱστίων». Προσαρμόζων εἰς τὸ σῶμά του πτέρυγας καὶ οὐρὰν ἐξεσφενδονίζετο ἀπὸ τῆς κορυφῆς ἑνὸς πύργου καὶ ἐπραγματοποίησε πτήσεις ὁριζοντίας μέχρι μήκους 300 μέτρων· κατὰ τὴν χιλιοστὴν ὅμως πτῆσίν του ἐφονεύθη, ἐν ἔτει 1906. Ὁ Γάλλος Chanute, ἐγκατεστημένος ἐν Ἀμερικῇ, κατέγινεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς συνέχισιν τῶν πειραμάτων τοῦ Lilienthal κατασκευάσας ἐν τέλει συσκευὴν ἥτις ἀπετέλεσε τὸν πρόδρομον τοῦ μετέπειτα «διπλάνου ἀεροπλάνου.»

Βραδύτερον ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Chanute, οἱ Ἀμερικανοὶ ἀδελφοὶ Ράϊτ (Wright) ἐξετέλεσαν τῷ 1900 ἐνδιαφερούσας πτήσεις ἄνευ κινητῆρος, κατασκευάσαντες ἀεροπλάνον τὸ ὁποῖον εἶχε μὲν ἀνάγκην εἰδικῆς ἐκσφενδονίσεως, ἐπετύγχανεν ὅμως πραγματικὴν πτῆσιν, φέρον δύο ἀεροπόρους. Οἱ Ράϊτ ἐπενόησαν τὸ πηδάλιον τοῦ *βάθους* καὶ τὸ πλευρικὸν πτερύγιον ἰσορροπίας, τῷ δὲ 1903 ἐφωδίασαν τὸ ἀεροπλάνον των διὰ κινητῆρος καὶ ἐπραγματοποίησαν τὴν πρώτην δι' ἀρτίου ἀεροπλάνου πτῆσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπέμειναν νὰ κρατοῦν μυστικὰς τὰς λεπτομερείας τῆς ἐφευρέσεώς των, εἰς τὴν Εὐρώπην εἶχε πιστευθῆ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ὅτι δὲν ἦτο αὐτὴ σοβαρά.

Βραδύτερον (14 Σεπτεμβρίου 1906), ὁ Δανὸς Ellehamer ἐπέτυχε νὰ ἐκτελέσῃ ἐν Lindholm πτῆσιν ἐπὶ μονοπλάνου ἰδικῆς του κατασκευῆς, ἐφωδιασμένου διὰ κινητῆρος, μίαν δὲ ἡμέραν μετ' αὐτὸν ὁ Santos Dumont ἐπετύγχανεν ἐν Παρισίοις πτῆσιν 100 μέτρων, δι' ἀεροπλάνου ἐπί..ης. Τέλος τὴν 13ην Ἰανουαρίου 1908 ὁ Ἐρρῖκος Φαρμὰν (Henri Farman) ἐξετέλεσε πτῆσιν ἑνὸς χιλιομέτρου κλειστῆς διαδρομῆς, μὲ προσγείωσιν δηλ. εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως.

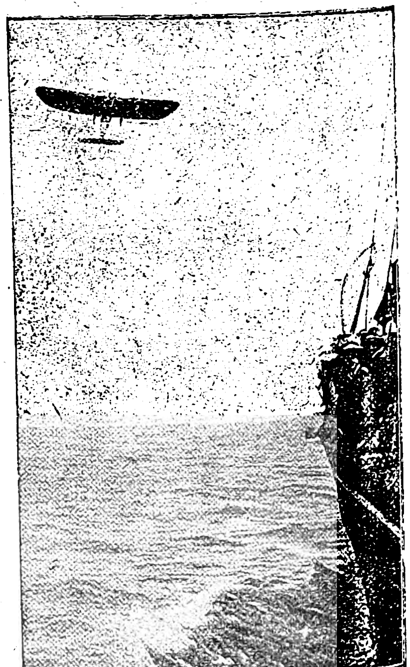

Μία ἱστορικὴ ἡμέρα τῆς Ἀεροπλοΐας. Ὁ Louis Blériot διερχόμενος τὴν Μάγχην τὴν 25ην Ἰουλίου 1909.

Αἱ δύο ὅμως ἱστορικαὶ ἡμέραι τῆς δι' ἀεροπλάνου ἀεροπορίας ὑπῆρξαν ἡ 30 καὶ ἡ 31 Ὀκτωβρίου τοῦ 1908. Κατὰ τὴν 30ὴν ὁ Ἐρρῖκος Φαρμὰν ἐξετέλεσε πλῆρες ταξίδιον, ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ πεδίου τοῦ Châlons καὶ μεταβὰς εἰς Reims

Digitized by Google

μὲ ταχύτητα 79 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, τὴν δὲ ἑπομένην, 31ην, ὁ Μπλεριὸ (Bleriot) ἐπέτα ἀπὸ τοῦ Toury εἰς τὸ Artenay μετ' ἐπιστροφῆς, ἐν κλειστῇ διαδρομῇ, μὲ ταχύτητα 85 χιλιομέτρων.

Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἡ ἀεροπλοΐα εἰσήρχετο εἰς στάδιον πραγματικῆς χρησιμότητος, ἡ δὲ

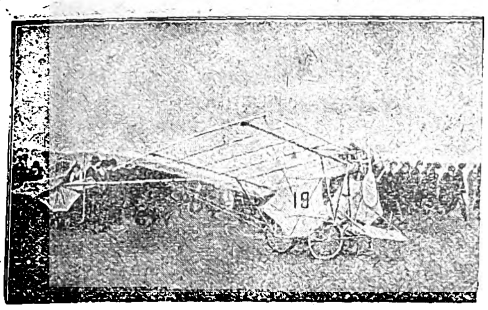

Ἡ "Demoisselle„ τοῦ Santos - Dumont.

25η Ἰουλίου 1904, καθ' ἣν ὁ Μπλεριὸ διέβη ἐπὶ τοῦ ἀεροπλάνου του τὴν Μάγχην, ὑπῆρξεν ἡ ἡμέρα τῆς πλήρους κατακτήσεως τοῦ ἀέρος.

Ὁ ἐπελθὼν μέγας πόλεμος καὶ ἡ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς χρησιμοποίησις ἐν αὐτῷ τοῦ ἀεροπλάνου, ὡς «πέμπτου ὅπλου», συνετέλεσαν ὥστε νὰ ἐπιτελεσθῶσιν ἐν τῇ ἀεροπλοΐᾳ τεράστιαι πρόοδοι ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου. Σήμερον ἡ ταχύτης τῶν ἀεροπλάνων ἔχει φθάσει καὶ ὑπερβῆ τὴν τῶν 400 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, (ρεκὸρ τοῦ Γάλλου ἀνθυπασπιστοῦ Bonnet, 448 χιλιόμετρα, τὴν 11ην Δεκεμβρίου 1924). Ἐνῷ δέ, ὅτε ἡ ἀεροπλοΐα ἦτο εἰσέτι εἰς τὰ σπάργανα, μικρὰ ἀεροπλάνα ὡς ἡ «Demoiselle» τοῦ Santos Dumont, εἶχον βάρος συνολικὸν 150 χιλιογράμμων, μῆκος ὁλικὸν 6 μέτρων καὶ πλάτος μετὰ τῶν πτερύγων 5 μέτρων, σήμερον κατασκευάζουν ἀεροπλάνα μεγάλων καὶ ὑπερβολικῶν ἔτι διαστάσεων. Πρῶτος τύπος τοιούτων ἀεροπλάνων ὑπῆρξεν ὁ γερμανικὸς Gotha, τὸν ὁποῖον μετ' οὐ πολὺ ὑπερέβησαν τὰ «ἀεροπλάνα - γίγαντες» γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν τύπων, ὡς ὁ τοῦ «Γολιὰθ» τοῦ Φαρμάν, ὁ τοῦ «Λεβιάθαν» τοῦ Bréguet καὶ ὁ τοῦ Handley-Page.

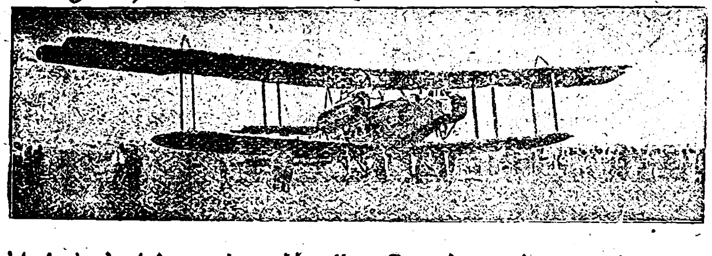

Ἀγγλικὸν ἀερόπλοιον τύπου Handley - Page ἐκ τῶν ἐξυπηρετούντων τὴν ἡμερησίαν συγκοινωνίαν μεταξὺ Παρισίων καὶ Λονδίνου.

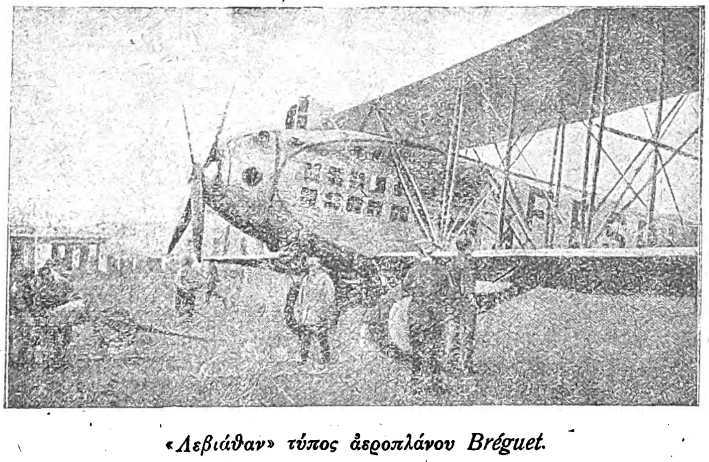

«Λεβιάθαν» τύπος ἀεροπλάνου Bréguet.

Τὸ περίφημον ἀεροπλάνον «Vimy», τὸ ὁποῖον κυβερνώμενον ὑπὸ τοῦ ὑπολοχαγοῦ Alcock διήνυσε διὰ μιᾶς πτήσεως ἄνευ ἐνδιαμέσων προσγειώσεων τὸ μεταξὺ Νέας Γῆς καὶ Ἰσλανδίας διάστημα ἐντὸς 15 ὡρῶν, ὑπῆρξε τὸ πρῶτον ἀεροπλάνον τὸ ὁποῖον διέβη τὸν Ἀτλαντικόν. Εἶχε πλάτος (τῶν πτερύγων συμπεριλαμβανομένων) 25 μέτρων καὶ ἐκινεῖτο διὰ δύο ἀνεξαρτήτων κινητήρων, δυνάμεως 375 ἵππων ἑκάστου, ἤτοι συνολικῆς δυνάμεως 750 ἵππων.

Ἤδη κατασκευάζουν ἀεροπλάνα μὲ πλείονας τῶν δύο κινητήρων, μειοῦντας οὕτω τοὺς κινδύνους τῶν πτήσεων, καθότι, βλάβης τινὸς ἐπερχομένης εἰς τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν, δύναται τὸ ἀεροπλάνον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πτῆσιν διὰ μόνου τοῦ ἄλλου, μετὰ μικροτέρας μὲν ταχύτητος, ἀλλ' ἐν ἀσφαλείᾳ.

Ὑπὸ τὰς παρούσας συνθήκας τῆς ἀεροπλοΐας, τὰ ἀεροπλάνα δύνανται νὰ ἐκτελέσουν πτήσεις κανονικὰς καὶ μακρᾶς διαρκείας μὲ τακτικὴν ταχύτητα 200 χιλιομέτρων, φέροντα 8 ἕως 12 ἐπιβάτας. Τὸ τελευταῖον μάλιστα γερμανικὸν ὑπόδειγμα Γιοῦνκερ, κατεσκευασμένον καθ' ὁλοκληρίαν ἐξ ἀλουμινίου μετὰ 3 κινητήρων, δύναται νὰ φέρῃ 26 ἐπιβάτας.

Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κινδύνους ἀτυχημάτων, οὗτοι ἐλαττοῦνται ὁσημέραι εἰς τὸ ἐλάχιστον, ἐφ' ὅσον τὸ ὑλικόν, ἔμψυχον καὶ ἄψυχον, βελτιοῦται. Ἁπλῆ μελέτη στατιστικῆς δυστυχημάτων ἀεροπλάνων καὶ σιδηροδρόμων ἀποδεικνύει ὅτι ἡ δι' ἀεροπλάνων μεταφορὰ δὲν παρουσιάζει μείζονας κινδύνους τῆς διὰ σιδηροδρόμων.

Τὰ ὑδροπλάνα. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατὰ θάλασσαν ἀεροπλοΐαν, αὕτη δὲν ἔχει ἐπιτελέσει τὰς ἐν τῇ ξηρᾷ ἐπιτευχθείσας προόδους. Οὕτω τὸ *ὑδροπλάνον* εἶναι κατώτερον τοῦ ἀεροπλάνου εἰς πάσας τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ. Ἤδη οἱ κατασκευασταὶ ὑδροπλάνων τείνουν εἰς τὴν καθιέρωσιν τύπου *ὑδροακάτου*, ἥτις νὰ δύναται ἀδιαφόρως νὰ πλέῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἢ νὰ ἵπταται ἄνωθεν αὐτῆς.

Τὸ ὑδροπλάνον εἶναι κοινὸν ἀεροπλάνον τοῦ ὁποίου τὸ σύστημα προσγειώσεως (τροχοὶ) ἀντικαθίσταται ὑπὸ δύο *πλωτήρων* συνδεδεμένων πρὸς ἀλλήλους καὶ τηρούντων τὸ ὑδροπλάνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Τὰ μετὰ πλωτήρων ὑδροπλάνα εἶναι κατάλληλα δι' ὕδατα γαληνιαῖα, οἷον ποταμῶν καὶ λιμνῶν. Διὰ τὴν *προσυδάτωσιν* ὅμως εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἔχει προτιμηθῇ αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα τοῦ ὑδροπλάνου κατασκευαζόμενον ἐν σχήματι λέμβου.

Εἰς ὑδροπλάνα τοῦ τελευταίου περιγραφέντος τύπου ἔχει προστεθῇ καὶ σύστημα τροχῶν ὅπερ, διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ καταβιβαζόμενον, ἐπιτρέπει τὴν προσγείωσιν τοῦ ὑδροπλάνου εἰς τὴν ξηράν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ πτητικὴ αὕτη μηχανὴ λαμβάνει τὸ ὄνομα *«ἀμφίβιον ἀεροπλάνον»*.

Πτητικαὶ συσκευαί. Ἕτερος τρόπος πτήσεως τοῦ ἀνθρώπου ὑπῆρξεν ὁ διὰ τῆς καλουμένης γαλλιστὶ *ἀβιὲτ* (aviette) ἢ *ἀεροποδήλατον* (aérocycle), ὅστις ὡς κινητήριον μέσον χρησιμοποιεῖ τὴν μυϊκὴν μόνον δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου.

Τὴν 14ην Αὐγούστου 1919 ὁ διάσημος ποδηλάτης G. Poulain κατώρθωσε νὰ διανύσῃ διὰ τοιαύτης συσκευῆς 12 μέτρα, εἰς ὕψος ἑνὸς μέτρου ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. Πρὸς τοῦτο εἶχεν ἐφοδιάσει ποδήλατον διὰ πτερύγων, ὧν τὸ ἄνοιγμα ἦτο ἓξ μέτρων. Ὅταν ἡ ταχύτης τοῦ ποδηλάτου ἦτο σχετικῶς μεγάλη, μικρὰ μετακίνησις τοῦ βάρους, ἥτις προυξένει κλίσιν τινὰ τῶν πτερύγων πρὸς τὸν ἄνεμον, ἐπέτρεπε τὴν ἀνύψωσιν εἰς τὸν ἀέρα.

Τὸ παράδειγμα τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ βεβαίως λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς πτήσεως τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῶν ἰδίων του δυνάμεων. Ἔχει ἀποδειχθῆ δι' ὑπολογισμοῦ ὅτι διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἰς τὸν ἀέρα εἶναι ἀπαραίτητος δύναμις τουλάχιστον τριῶν ἵππων, τὴν ὁποίαν καὶ οἱ ρωμαλεώτεροι ὀργανισμοὶ δὲν θὰ ἠδύναντο ν' ἀναπτύξουν, ἐπὶ χρονικὴν διάρκειαν μακροτέραν ὀλίγων μόνον δευτερολέπτων. Τὸ κατόρθωμα ὅθεν τοῦ Poulain δὲν ἀποτελεῖ λύσιν τοῦ προβλήματος, ἀλλ' ἁπλῶς ἀθλητικὴν ἐπιτυχίαν, δυσεπίτευκτον διὰ τοὺς πολλούς. Ἐν τούτοις ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐπεξέτεινε τὰς προσπαθείας του εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μιμήσεως τῶν πτηνῶν

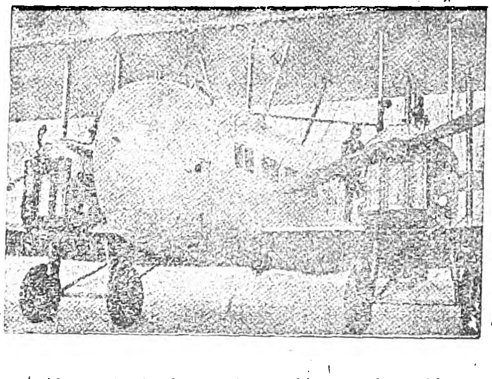

Τὸ Ἀγγλικὸν ἀεροπλάνον «Vimy» τὸ διαβὰν τὸν Ἀτλαντικόν.

καί, ὡς περιγράφομεν περαιτέρω, ἐπέτυχε σχετικὴν λύσιν τοῦ προβλήματος, διὰ τῶν ἀεροπλάνων «ἄνευ κινητῆρος» ἢ τῶν «μετὰ μικρᾶς δυνάμεως κινητῆρος», ἥτις ὑπόσχεται πολλὰ ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν ἐπ' αὐτῆς μελετῶν καὶ ἐρευνῶν.

Τὸ πρόβλημα τοῦ ἑλικοπτέρου. Τὰ πρῶτα πειράματα πτήσεως διὰ συσκευῆς βαρυτέρας τοῦ ἀέρος ἐγένοντο διὰ τοῦ *«ἑλικοπτέρου»*. Οἱ Ponton

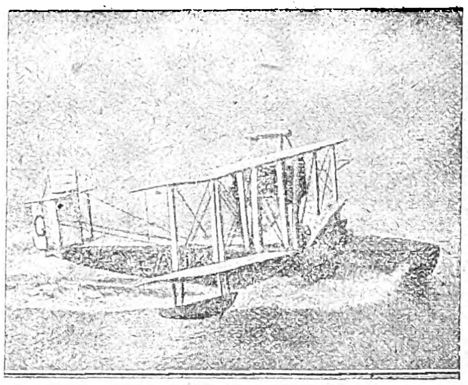

Ἀεροπλάνον ἀμφίβιον.

d'Amecourt καὶ Landelle εἶχον κατασκευάσει πρῶτοι ἑλικόπτερον τοῦ ὁποίου αἱ δύο ἕλικες περιεστρέφοντο ὁριζοντίως διὰ μικρᾶς ἀτμομηχανῆς, κατ' ἀντίθετον φοράν, ὑπεράνω τοῦ ἑλικοπτέρου. Τὰ πειράματα ὅμως αὐτῶν ἔμειναν ἄνευ ἀποτελέσματος. Βραδύτερον ὁ μηχανικὸς, Leger τῇ συνδρομῇ τοῦ Πρίγκιπος τοῦ Μονακό, εἶχε κατασκευάσει ἑλικόπτερον κινούμενον διὰ βενζινομηχανῆς, τὸ ὁποῖον ὅμως οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ «πετάξῃ», ἐν ᾧ ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἀεροπλάνον ἀπὸ τῶν πειραμάτων τοῦ Ader εἶχε τοσοῦτον ἐπιβληθῆ, ὥστε αἱ προσπάθειαι τῶν ἐφευρετῶν εἶχον στραφῆ καὶ στρέφονται εἰσέτι ἀποκλειστικῶς πρὸς αὐτό. Ἐν τούτοις καὶ σήμερον ἔτι δὲν ἔχει τελείως ἐγκαταλειφθῆ ἡ μελέτη τῶν ἑλικοπτέρων. Μέγα μειονέκτημα τοῦ ἀεροπλάνου ἀποτελεῖ ἡ ἀνάγκη μεγάλης ἐκτάσεως ἐδάφους διὰ τὴν ἀπογείωσιν καὶ τὴν προσγείωσίν του, εὐνόητον δὲ εἶναι πόσον θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ δύναται ἡ πτητικὴ μηχανὴ ν' ἀνυψοῦται καὶ νὰ κατέρχηται κατακορύφως πρὸς τὸ ἔδαφος, καθὼς ἐπίσης νὰ παραμένῃ σταθερῶς ὑπεράνω σημείου τινὸς τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ τὸ ἀεροπλάνον εἶναι ὑποχρεωμένον νὰ μετακινῆται συνεχῶς.

Διὰ τοὺς ἄνω λόγους πολλοὶ ἐφευρέται κατέγιναν ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ προβλήματος τοῦ ἑλικοπτέρου, εἰς τρόπον ὥστε σήμερον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ λύσις του ἔχει εὑρεθῆ. Ὁ Lacoin, καθηγητὴς εἰς τὴν École Centrale τῶν Παρισίων, ἐπενόησε σχετικὸν μηχάνημα, ἀποτελούμενον ἐξ ἑνὸς κορμοῦ (fuselage) διαπερωμένου ἐγκαρσίως ὑπὸ δοκοῦ, φερούσης εἰς τὰ δύο ἄκρα ἀνὰ μίαν ἕλικα μὲ εὐρέα πτερύγια. Αἱ ἕλικες στρέφονται ὁριζοντίως κατ' ἀντίθετον φοράν, αἱ δὲ ἐπιφάνειαί των ἀρκοῦν ὅπως συγκρατήσουν τὸ μηχάνημα εἰς σταθερὸν ὕψος.

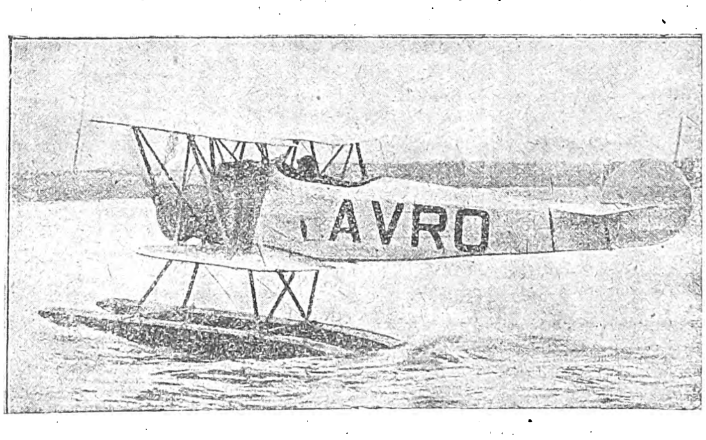

Υδροπλάνον μετὰ πλωτήρων.

Digitized by Google

Ἕτερα παρόμοια μηχανήματα κατεσκευάσθησαν ἐν Πορτογαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Pescarra καὶ ἐν Γαλλίᾳ ὑπὸ τοῦ Œhmichen, μηχανικοῦ τῶν ἐργοστασίων Peugeot. Τὸ πρῶτον εἶναι ἑλικόπτερον μετὰ δύο ἑλίκων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος ὡς τὸ ἑλικόπτερον τοῦ Ponton d'Amecourt. Αἱ ἕλικες, φέ-

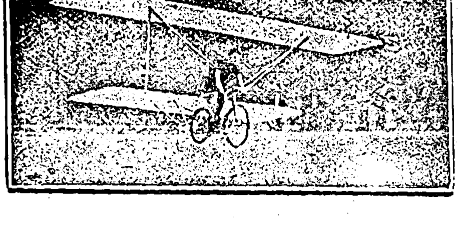

Ἡ aviette τοῦ Poulain.

ρουσαι ἀνὰ ἓξ πτερύγια ἑκάστη, εἶναι ἀληθεῖς πτέρυγες διπλάνου, στρέφουσαι κατ' ἀντίθετον φοράν. Τὰ πειράματα τοῦ Πεσκάρα χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1918, τὸ δὲ μηχάνημα αὐτοῦ ὑπέστη ἀλλεπαλλήλους μεταρρυθμίσεις κατὰ καιρούς. Ὁ ἐφευρέτης του στηρίζει μεγάλας ἐλπίδας ἐπ' αὐτοῦ.

Ὁ Œhmichen ἐτοποθέτησε τὰς δύο ἕλικας ἑκατέρωθεν τοῦ σώματος τοῦ ἑλικοπτέρου, ἀνὰ μίαν εἰς ἕκαστον ἄκρον εἰδικοῦ σκελετοῦ.

Σημειοῦμεν τέλος σχετικὰ πειράματα γενόμενα ἐν Ἀμερικῇ ὑπὸ τῶν μηχανικῶν Leinweber καὶ Curtiss καὶ ὑπὸ τοῦ Οἴκου Cooper Hewitt.

Τὸ αὐτόγυρον. Ἕτερον μηχάνημα διαφόρου κατασκευῆς, ἐπίσης βαρύτερον τοῦ ἀέρος, ἐπιτυχὸν πτήσεις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακράς, εἶναι τὸ καλούμενον *αὐτόγυρον* (Autogire). Τὸ αὐτόγυρον εἶναι σύνηθες ἀεροπλάνον μετὰ κινητῆρος δυνάμεως 110 ἵππων, ἀλλὰ τοῦ ὁποίου αἱ πτέρυγες ἔχουν ἀντικατασταθῆ διὰ στρεφομένων τοιούτων. Αὗται τέσσαρες τὸν ἀριθμὸν—εἰς τὸ ἐπιτυχὸν τὴν καλλιτέραν πτῆσιν—εἶναι ὅμοιαι περίπου πρὸς συνήθεις πτέρυγας ἀεροπλάνου, ἀλλὰ διατεθειμέναι ἐπὶ στρεφομένου κατακορύφου ἄξονος, ἀποτελοῦσαι οὕτω ἕλικα, ἧς τὸ ἐπίπεδον τῶν πτερύγων εἶναι αἰσθητῶς ὁριζόντιον.

Ἡ διαφορὰ τοῦ αὐτογύρου ἀπὸ τοῦ ἑλικοπτέρου συνίσταται εἰς τὸ ὅτι εἰς τὸ ἑλικόπτερον ἡ δύναμις τῆς μηχανῆς μεταδίδεται ἀπ' εὐθείας εἰς τὰς ἑλικοειδεῖς πτέρυγας, ἐν ᾧ εἰς τὸ αὐτόγυρον ἡ δύναμη τῆς μηχανῆς μεταδίδεται εἰς τὴν συνήθη ἕλικα τοῦ ἀεροπλάνου διὰ τῆς ὁποίας εἶναι ἐπίσης τοῦτο ἐφωδιασμένον. Ὅταν ἡ μηχανή του τεθῇ εἰς κίνησιν, τὸ αὐτόγυρον μετακινεῖται πρὸς τὰ ἐμπρὸς διὰ τῆς συνήθους ἕλικος, ἐν ᾧ ἡ ὁριζοντία ἕλιξ, ἡ σχηματιζομένη ὑπὸ τῶν πτερύγων, ἀρχίζει νὰ στρέφεται ἀφ' ἑαυτῆς περὶ τὸν ἄξονά της (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα «αὐτόγυρον») συνεπείᾳ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνέμου καὶ μόνον. Οὐδεὶς σύνδεσμος ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πτερύγων καὶ τῆς κινητηρίου δυνάμεως. Ἀλλὰ ὡς ἡ ὁριζοντία ἕλιξ ἀποκτήσῃ ὡρισμένον ἀριθμὸν στροφῶν (80 περίπου κατὰ λεπτόν), τὸ ἀεροπλάνον ἀποκτᾷ δύναμιν ἀνυψώσεως, προερχομένην ἐκ τῆς ὑπὸ γωνίαν ἐνεργείας τοῦ ἀνέμου ἐπὶ τῶν πτερύγων, ἥτις εἶναι ἱκανὴ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ μηχάνημα καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ συνήθη πτῆσιν ὡς τὴν τοῦ κοινοῦ ἀεροπλάνου.

Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ «αὐτογύρου» συνίστανται εἰς τὸ ὅτι τοῦτο δύναται νὰ προσγειοῦται ἄνευ μεγάλης ὁριζοντίας ταχύτητος καί, κατὰ δεύτερον καὶ σημαντικώτερον λόγον, ὅτι δὲν ὑφίσταται τὴν καλουμένην «ἀπώλειαν ταχύτητος», ἥτις εἶναι αἰτία τῶν πλείστων δυστυχημάτων τῶν ἀεροπλάνων.

Τὸ «αὐτόγυρον» ὀλίγον πρὸ τῆς προσγειώσεώς του.

Τῷ ὄντι εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ πτητικὴ ἱκανότης τοῦ ἀεροπλάνου ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ταχύτητα μετακινήσεως τῶν πτερύγων του μέσῳ τοῦ ἀέρος. Ἐὰν ὅθεν ἡ ταχύτης αὕτη κατέλθῃ κάτωθεν ὡρισμένου ὁρίου, μεταβλητοῦ ἀναλόγως τοῦ τύπου τῆς μηχανῆς, τὸ ἀεροπλάνον «χάνει ταχύτητα», δὲν ὑπόκειται πλέον εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀεροπόρου καὶ πίπτει. Τὸ «αὐτόγυρον», εἰς δοκιμὰς αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἐν Ἱσπανίᾳ, μετὰ ἀπώλειαν ταχύτητος, γενομένην πρὸς πειραματισμόν, εἰς ὕψος 10 μέτρων, κατῆλθε καθέτως πρὸς τὸ ἔδαφος καὶ προσεγειώθη ὁμαλώτατα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ἡ εὐστάθειά του ἀπεδείχθη αὐτόματος.

Φαίνεται ὅτι τὸ αὐτόγυρον ὀφείλει μέγα μέρος τῶν ἰδιοτήτων του εἰς τὸν εἰδικὸν τρόπον προσαρμογῆς τῶν στρεφομένων πτερύγων ἐπὶ τοῦ ἄξονος. Αἱ πτέρυγες τουτέστι δὲν προσαρμόζονται μονίμως πρὸς τὸν ἄξονα ἀλλὰ δι' ἀρθρώσεων, εἰς τρόπον ὥστε καθίστανται αἰσθητῶς κάθετοι πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως.

Πρῶτα πειράματα δι' αὐτογύρου ἐγένοντο κατὰ τὰ ἔτη 1923 καὶ 1924 ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν ἀεροπόρων Spencer καὶ Ureta, οἵτινες ἀπέδειξαν ὅτι τὸ αὐτόγυρον εἶναι μηχάνημα ἄξιον ἐνδιαφέροντος. Τὴν 31ην Ἰανουαρίου 1923 ὁ Spencer εἶχεν ἐπιτύχει εἰς ὕψος 20 μέτρων διαδρομὴν 4 χιλιομέτρων, ὁ Ἱσπανὸς ὅμως λοχαγὸς Lorigon ἔσχε μεγαλυτέρας ἐπιτυχίας δι' αὐτογύρου κατασκευασθέντος ὑπὸ

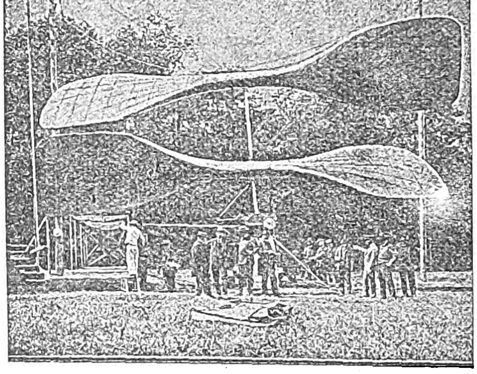

Τὸ ἑλικόπτερον τοῦ Leger.

τοῦ ἐπίσης Ἱσπανοῦ La Cierva. Οὗτος ἀπὸ τῆς 9ης μέχρι 12ης Δεκεμβρίου 1924 ἐξετέλεσε διαδοχικῶς τρεῖς πτήσεις, ἐξ ὧν αἱ δύο πρῶται διαρκείας 8 καὶ 7 λεπτῶν ἐγένοντο εἰς ὕψος 200 μέτρων, τοῦ αὐτογύρου ἐπιτυχόντος προσγείωσιν κανονικὴν εἰς τὸ σημεῖον ἀπογειώσεως. Ἡ τρίτη πτῆσις ἐγένετο ἀπὸ τοῦ Cuatro Vientos ἐν Getafe, ἥτις καὶ ἀπετέλεσε τὴν πρώτην σημαντικὴν

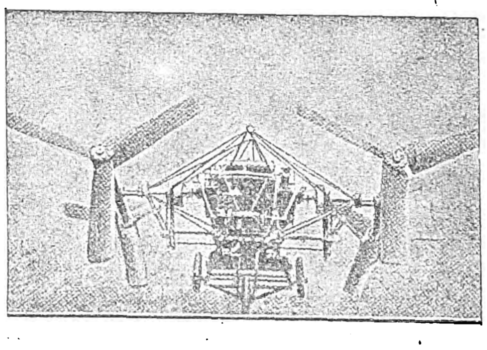

Ἑλικόπτερον Leinweber

πτῆσιν ἀεροσκάφους βαρυτέρου τοῦ ἀέρος, διαφόρου τοῦ κλασικοῦ τύπου τοῦ ἀεροπλάνου. Τὸ διάστημα τῶν 12 χιλιομέτρων τὸ χωρίζον τὸ σημεῖον προσγειώσεως ἀπὸ τὸ τῆς ἀπογειώσεως διηνύθη μὲ ταχύτητα 80 χιλιομέτρων καθ' ὥραν.

Τὸ αὐτόγυρον εὑρίσκεται εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῶν πειραμάτων, ἡ δὲ τιμὴ τῆς ἐφευρέσεως αὐτοῦ ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἱσπανικὴν ἀεροπορίαν.

Ἀεροπλάνα ἄνευ κινητῆρων. Εἴδομεν ὅτι τὰ πρῶτα πειράματα πτήσεως ἄνευ κινητῆρος ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Lilienthal, ὅστις διὰ τοῦ μηχανήματός του, ἐξεσφενδονίζετο ἐκ τῆς κορυφῆς πύργου καὶ πολλάκις κατώρθωσε νὰ παραμείνῃ ἐν μετεωρίσει ἐν τῷ ἀέρι ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας.

Ἡ ἄνευ κινητῆρος πτῆσις εἶναι ἀπομίμησις τῆς πτήσεως ἣν ἐπιτυγχάνουν τὰ πτηνὰ μὲ ἀκινητούσας πτέρυγας, οὐδεμίαν δὲ σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ πρόβλημα τῆς *ἀβιὲτ* (aviette), τῆς ὁποίας ἡ ἀνύψωσις ἐξηρτᾶτο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς μυϊκῆς δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ πτῆσις τῶν πτηνῶν διακρίνεται εἰς τρεῖς διαφόρους τρόπους: α) τὴν πτῆσιν διὰ παλινδρομικῆς κινήσεως τῶν πτερύγων, γαλλιστὶ «vol ramé» (βὸλ ραμέ), καθ' ἣν αἱ πτέρυγες δίδουν τὴν κινητήριον δύναμιν· β) τὴν ἐν ἀκινησίᾳ τῶν πτερύγων πτῆσιν, γαλλ. «vol plané» (βὸλ πλανέ), ἐν τῇ ὁποίᾳ αἱ πτέρυγες μένουσιν ἀναπεπταμέναι καὶ ἀκίνητοι, τὸ δὲ πτηνὸν διασχίζει τὸν ἀέρα δι' ὀλισθήσεως, ἔχον ὡς μόνην κινητήριον δύναμιν τὴν βαρύτητα τοῦ σώματός του· γ) τὴν «δι' ἱστίων» πτῆσιν, γαλλ. «vol à voile», καθ' ἣν τὸ πτηνὸν χρησιμοποιεῖ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνέμου διὰ νὰ παραμείνῃ, ἐπὶ ὥρας πολλάκις, εἰς τὸν ἀέρα χωρὶς αἰσθητὴν δαπάνην κινητηρίου δυνάμεως.

Μέχρι σήμερον ἡ πρώτη μέθοδος, «vol ramé»

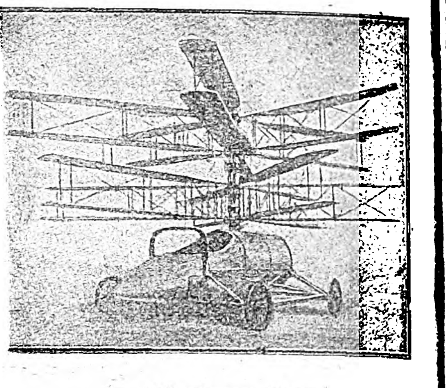

Ἑλικόπτερον Pescarra

δὲν ἔχει πραγματοποιηθῆ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Πειράματα ἐν τούτοις ἔχουν γίνει ἐν ἔτει 1819 ὑπὸ τοῦ Βέλγου λοχαγοῦ τοῦ μηχανικοῦ Ζιλὲ (Gillet), ὅστις ἀπέδειξεν ὅτι ἡ πραγματοποίησις τῆς πτήσεως διὰ κινήσεως πτερύγων θὰ εἶχεν ἀποτελέσματα ἀνώτερα τῶν διὰ τῆς ἕλικος ἐπιτυγχανομένων. Τὰ πειράματα ὅμως ταῦτα δὲν ἔχουσιν ἐξέλθει εἰσέτι τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ ἐργαστηρίου.

Σήμερον ἐπιδιώκεται κυρίως ἡ ἐπίτευξις τῆς τρίτης μεθόδου πτήσεως, «vol à voile», ἥτις τόσον εὐκόλως χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν πτηνῶν, ἰδίᾳ τοῦ κόνδορος, τοῦ γυπὸς κ.τ.λ. Ἐπὶ μακρὸν ἐθεωρεῖτο ὅτι τὰ πτηνὰ ἐπραγματοποίουν τὴν πτῆσιν ταύτην εἰς εἰδικὰς μόνον περιπτώσεις, ἐφ' ὅσον τουτέστιν ὑπῆρχον ἀνιόντα ρεύματα ἀέρος, ἀλλὰ σήμερον αἱ γνῶμαι μετέστησαν κατόπιν τῶν γενομένων μακρῶν καὶ μεθοδικῶν παρατηρήσεων. Διεπιστώθη ἤδη ὅτι ἡ «δι' ἱστίων» πτῆσις ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ τῶν πτηνῶν ἄνευ παρουσίας ἀνιόντων ρευμάτων, ἀλλ' ἁπλῶς ἐν ἀνέμῳ ὁριζοντίου διευθύνσεως. Τὸ πτηνὸν δηλ. ἀποτελεῖ τύπον χαρταετοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον τὸ σχοινίον ἀντικαθίσταται διὰ τῆς βαρύτητος. Ὅταν ἔχῃ κατεύθυνσιν ἀντίθετον πρὸς τὸν ἄνεμον, δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἀνύψωσιν, καθότι, τῆς ταχύτητός του καὶ τῆς τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος οὐσῶν διαφόρων, παράγεται ὤθησις κάθετος πρὸς τὰ ἄνω, ἥτις τὸ ἀνυψοῖ. Ὅταν ἡ ταχύτης του καθίσταται ἴση πρὸς τὴν τοῦ ἀνέμου ὀλισθαίνει εἰς «vol plané» πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει εἰς αὐτὸ τὴν ἀπόκτησιν νέας ταχύτητος, λόγῳ τῆς πλαγίας καθόδου, διὰ τῆς νέας δὲ ταύτης ταχύτητος, ἐπιτυγχάνει νέαν ἀνύψωσιν καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Αἱ μόναι κινήσεις, αἵτινες ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν πτῆσιν ταύτην, εἶναι ἡ μετακίνησις τοῦ κέντρου τοῦ βάρους τοῦ σώματος, πρὸς τὰ ἐμπρός, ἢ πρὸς τὰ ὀπίσω, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς πρὸς τὰ πρόσω ἢ ἀντιθέτως κινήσεως τοῦ ἄκρου τῶν πτερύγων.

Ὡς προανεφέραμεν, ἐπίμονοι προσπάθειαι καταβάλλονται σήμερον πρὸς ἀπομίμησιν τοῦ εἴδους τούτου τῆς πτήσεως τῶν πτηνῶν. Μειονέκτημα ἐν τούτοις, ἀπομακρύνον ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας, εἶναι τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑστερεῖ εἰς τὴν ἰδιότητα, ἣν κατέχει τὸ πτηνόν, ν' ἀντιλαμβάνεται ἐξ ἐνστίκτου

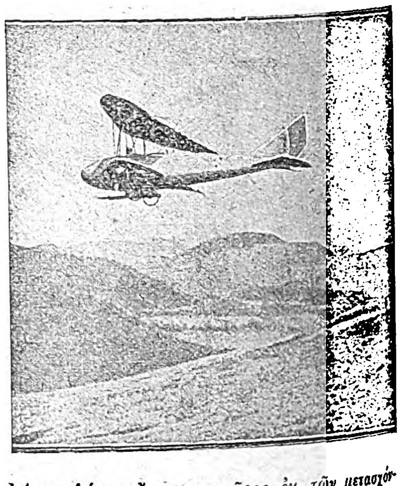

Ἀεροπλάνον ἄνευ κινητῆρος ἐκ τῶν μετασχόντων εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Auvergne.

τὰς μεταβολὰς τῆς πυκνότητος τοῦ ἀέρος καὶ νὰ χρησιμοποιῇ ταύτας ἀναλόγως, διὰ τὴν ἀνύψωσιν. Τὴν τοιαύτην ἔλλειψιν ὁ ἄνθρωπος τείνει νὰ ὑπερνικήσῃ διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς ἐπινοητικότητός του κατασκευάζων μηχανὰς εἰδικῆς λεπτοτάτης κατασκευῆς μὲ πτέρυγας διαφερούσας ἀπὸ τὰς τῶν

Digitized by Google

ἀεροπλάνων καὶ προσπαθῶν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν πεῖραν, ἥτις θὰ τῷ ἐπιτρέψῃ εὐχερῶς νὰ μιμηθῇ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς πτήσεως.

Τὰ πρῶτα πειράματα πτήσεως ἄνευ κινητῆρος ἐγένοντο ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου, τῷ 1921, πέριξ τῶν λόφων τοῦ Rhoen, πολλοὶ ἀεροπόροι, ἐπιβαίνοντες ἀεροπλάνων ἄνευ κινητήρων, ἐπεχείρησαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν πτῆσιν ταύτην μὲ ἀποτελέσματα λίαν ἐνθαρρυντικά. Τινὲς ἐξ αὐτῶν κατώρθωσαν νὰ παραμείνουν ἐν τῷ ἀέρι ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας, ἄλλοι δὲ ἐπέτυχον καὶ ἀνύψωσιν ὑπεράνω τοῦ σημείου ἐκκινήσεως. Τὰ πειράματα ἐπανελήφθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1922, ὁπότε ἐπετεύχθησαν πτήσεις μακροτέρας διαρκείας. Ὁ Γερμανὸς μηχανικὸς Haentzen ἠδυνήθη νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν ἀέρα ἐπὶ τρεῖς ὥρας καὶ δέκα λεπτά, ἐπιτυχὼν οὕτω τὸ παγκόσμιον ρεκὸρ πτήσεως ἄνευ κινητῆρος.

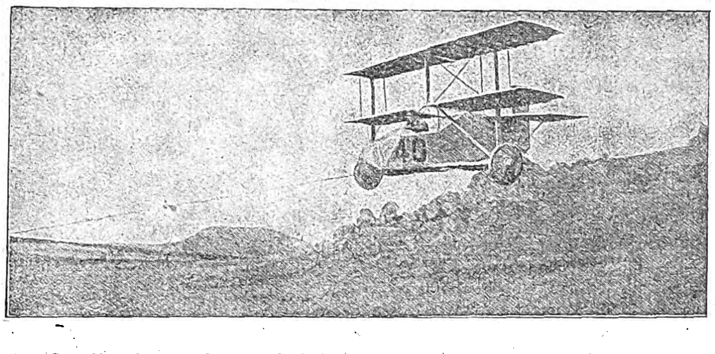

Ὁ Sardier ἀπογειούμενος ἀπὸ λόφου, ὕψους 150 μέτρων, ἀεροπλάνου ἄνευ κινητῆρος κατὰ τοὺς ἀγῶνας τῆς Auvergne.

Ἐν Γαλλίᾳ διενηργήθη ὅμοιον ἀγώνισμα, πρωτοβουλίᾳ τοῦ προέδρου τῆς Γαλλικῆς Ἀεροπορικῆς Ἑνώσεως, κατ' Αὔγουστον τοῦ 1922, ἐν Ὠβέρνῃ. Τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν γενομένων πτήσεων ὑπῆρξαν μικρὰ καὶ κατώτερα τῶν γερμανικῶν. Ἐπηκολούθησεν ἡ ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἐφημερίδος «Daily Mail» προκήρυξις βραβείου 1000 ἀγγλικῶν λιρῶν διὰ τὴν μακροτέραν πτῆσιν ἀεροπλάνων ἄνευ κινητῆρος. Κατὰ τὸν γενόμενον ἐν Hilford - Hill διαγωνισμὸν ἐπὶ τοῦ βραβείου τούτου ὁ Γάλλος ἀεροπόρος Maneyrol κατώρθωσε νὰ παραμείνῃ ἐν τῷ ἀέρι ἐκτελῶν διαφόρους ἑλιγμοὺς ἐπὶ 3 ὥρας καὶ 22 λεπτά, καταρρίψας οὕτω τὸ γερμανικὸν ρεκόρ. Ἡ πτητικὴ μηχανὴ τοῦ Maneyrol ἦτο ἀεροπλάνον ἄνευ κινητῆρος, τύπου διπλάνου, μὲ τὰς πτέρυγας οὐχὶ ὑπερκειμένας, ἀλλὰ διατεταγμένας κατὰ σειράν.

Κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1923 ὁ ὑπολοχαγὸς Thoret ἐξετέλεσε πτῆσιν εἰς Biskra διὰ κοινοῦ ἀεροπλάνου, τοῦ ὁποίου εἶχε κρατήσει ἐν ἀκινησίᾳ τὸν κινητῆρα, παραμείνας ἐπὶ 7 ὥρας καὶ 3 λεπτὰ ἐν τῷ ἀέρι, τὴν δὲ 29ην Ἰανουαρίου 1923 ὁ Maneyrol κατέρριψε τὸ ἴδιον αὐτοῦ ρεκὸρ διὰ τῆς πτητικῆς συσκευῆς του, ἐπιτυχὼν πτῆσιν 8 ὡρῶν καὶ ἡμισείας. Τέλος ὁ Γάλλος ταγματάρχης Massaux τὴν 26ην Ἰουλίου 1925 ἐπέτυχε νὰ παραμείνῃ ἐν τῷ ἀέρι ἄνευ κινητῆρος ἐπὶ 10 ὥρας 19 λ. 43 δ., ρεκὸρ ὅπερ διατηρεῖται μέχρι σήμερον.

Ἐνθουσιώδεις τινὲς ὑπέρμαχοι τῆς ἄνευ κινητῆρος πτήσεως διεκήρυξαν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ διασχίσουν τὴν Ἀφρικὴν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον διὰ τοῦ ἀέρος ἄνευ χρήσεως κινητῆρος, ὡς τὰ πτηνά, χωρὶς βέβαια νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ πτηνὰ ἐν περιπτώσει ἀνάγκης δύνανται νὰ χρησιμοποιήσουν καὶ τὸ ἕτερον εἶδος πτήσεως, τῆς μετὰ κινητῆρος. Ἄλλοι ὀλιγώτερον αἰσιόδοξοι ἔχουν ἀντιθέτως τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἄνευ κινητῆρος πτῆσις ἀποτελεῖ ζήτημα καθαρῶς ἀθλητικόν, στερούμενον πρακτικῆς σημασίας. Τὸ πιθανώτερον ἐν τούτοις εἶναι ὅτι θὰ ἐπιτευχθῇ μικτὸς τρόπος διὰ κατασκευῆς ἐλαφρᾶς πτητικῆς μηχανῆς ἐφωδιασμένης διὰ μικροῦ κινητῆρος καὶ δυναμένης οὕτως ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων συνθηκῶν, νὰ ἵπταται μετὰ ἢ ἄνευ κινητηρίου δυνάμεως, κατὰ πλήρη τῶν πτηνῶν ἀπομίμησιν. Μία τοιαύτη μηχανὴ θὰ πληροῖ καὶ ἕτερον σημαντικὸν ὅρον, τὸν τῆς οἰκονομίας. Πράγματι, ἐν τῷ παρόντι τοὐλάχιστον, αἱ διὰ τῶν κοινῶν ἀεροπλάνων μεταφοραὶ

Ὁ ἀεροπόρος Bossortrot ἐπὶ ἀεροπλάνου ἄνευ κινητῆρος, τύπου Farman.

εἶναι δαπανηρόταται, δεδομένου ὅτι ἀπαιτεῖται δύναμις μηχανῆς 50 ἵππων διὰ τὴν κίνησιν ἀεροπλάνου μεταφέροντος ἕνα ἐπιβάτην. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ἀντιπροσωπεύει περίπου τὴν μυϊκὴν δύναμιν 500 ἀνθρώπων, συνάγεται ὅτι ἐκ τῶν 500 τούτων ἀνθρώπων δαπανᾶται ἡ δύναμις τῶν 499 διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ πεντακοσιοστοῦ, ἐν ᾧ διὰ τὸ πτηνὸν ἡ δύναμις αὐτοῦ μόνου εἶναι ἀρκετή.

Αἱ ἐλπίδες τῆς πλήρους ἀπομιμήσεως τῆς πτήσεως τῶν πτηνῶν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου μειοῦνται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν θὰ εἶναι κατορθωτὸν νὰ δοθῶσιν εἰς τὰς πτέρυγας τῶν μηχανῶν ἰδιότητες αἵτινες μόνον εἰς τὰ πτηνὰ ἀπαντῶνται, ὡς ἡ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εὔκολος μεταβολὴ τῆς ἐπιφανείας, τῆς κλίσεως καὶ τῆς καμπυλότητος τῶν πτερύγων. Ἐν τούτοις ἐν τῇ ἐξελίξει θὰ κατορθωθῇ ἀσφαλῶς ἡ κατασκευὴ τύπου πτερύγων ἀεροπλάνων, συγκεντρούντος τὰς πλείστας τῶν ἰδιοτήτων τούτων, μικρὸς δὲ κινητήρ, δυνάμεως 10 ἵππων, ἐπὶ παραδείγματι, θὰ καθιστᾷ τὸ μηχάνημα ἱκανὸν νὰ ἵπταται εὐχερῶς μετὰ καὶ ἄνευ κινητῆρος.

Καὶ ἤδη ἂς ἐξετάσωμεν πῶς ἐμφανίζεται τὸ μέλλον τῆς Ἀεροπλοΐας. Τὰ πηδαλιουχούμενα ἀερόστατα ἢ ἀερόπλοια θὰ παραμείνουν ἀναμφιβόλως ὡς κύριον στρατιωτικὸν ὅπλον διὰ τὴν ἀνίχνευσιν εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον. Μέγα ἐν τούτοις μειονέκτημα τῶν ἀεροπλοίων εἶναι ἡ μικροτέρα αὐτῶν ταχύτης ὡς πρὸς τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὁποῖα μὲ ταχύτητα 250 χιλιομέτρων καθ' ὥραν θὰ δύνανται νὰ διασχίζουν τὸν Ἀτλαντικὸν ἀπὸ τῆς Βρέστης εἰς Ν. Ὑόρκην ἐντὸς 18 ὡρῶν καὶ εἰς μικρότερον ἔτι χρονικὸν διάστημα ἐν περιπτώσει ἀνέμου οὐρίου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐμπορικὴν ἐκμετάλλευσιν, αὕτη καὶ ἤδη συνίσταται εἰς τὴν μεταφορὰν ἐλαφρῶν καὶ πολυτίμων φορτίων, καθὼς ἐπιβατῶν καὶ ταχυδρομείου, καὶ κατὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην θέλει ἐξελιχθῆ ἡ πρόοδος τῆς ἀεροπλοΐας εἰς τὸ μέλλον. Φυσικῷ τῷ λόγῳ δὲν πρόκειται διὰ τῶν ἀεροπορικῶν ἐμπορικῶν γραμμῶν, ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει, νὰ γίνεται μεταφορὰ φορτίων βαρέων, οἷον γαιανθράκων καὶ ξυλείας.

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐπιστήμην ἡ ἀεροπλοΐα ἀποτελεῖ καὶ θὰ ἀποτελέσῃ ὄργανον σπουδαιότατον, ἰδίᾳ διὰ τὴν τοπογραφίαν, εἰς ἣν φωτογραφίαι λαμβανόμεναι ἀπὸ τῶν ἀεροπλάνων ἐπιτρέπουν τὴν ἐντὸς βραχέος χρόνου σύνταξιν τῶν τοπογραφικῶν χαρτῶν διὰ τῆς θαυμασίας συσκευῆς τοῦ αὐτοχαρτογράφου, ἐργασία δι' ἣν ἄλλοτε διὰ τῶν γνωστῶν ἐπιστημονικῶν μεθόδων ἀπῃτεῖτο μακρὰ περίοδος ἐργασίας.

Ἐπίσης διὰ τῆς ἀεροπλοΐας θέλουν τελείως ἐξερευνηθῆ αἱ ἀνεξερεύνητοι πολικαὶ περιοχαὶ τοῦ Βορείου καὶ τοῦ Νοτίου Πόλου.

Πρὸ παντὸς ὅμως θέλει βραχυνθῆ ὁ χρόνος διανύσεως τῶν ἀποστάσεων, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ παρίσταται ἐπιμηκυνόμενος αὐτὸς ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου. Πράγματι, ἂς σκεφθῇ τις ὅτι προκειμένου νὰ μεταβῇ ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀμερικὴν ἀπαιτοῦνται ἡμέραι πολλαὶ θαλασσίου ταξιδίου, καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἀεροπλοίου μία ἡμέρα θὰ εἶναι αὔριον ἀρκετή. Αἱ ἐπὶ ἔλαττον ἡμέραι θὰ ἀποτελοῦν κέρδος χρόνου πραγματικόν, ἀφοῦ θὰ χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἄλλους σκοπούς.

Γενικῶς ἡ ἀεροπλοΐα, ἐν πολέμῳ ὅπλον καταστρεπτικόν, ἀποτελεῖ ἐν εἰρήνῃ συντελεστὴν προόδου, οἰκονομίας καὶ εὐζωΐας μέγαν.

Ὁ ἄνθρωπος διὰ τῶν διαδοχικῶν προόδων καὶ τελειοποιήσεων τῆς Ἀεροπλοΐας κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ πλήρως τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀέρος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας παρίστατο ὡς ἀδύνατον. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ κατέκτησε τὸν ἀέρα καὶ διαπορεύεται ἤδη εἰς τὸ διάστημα διὰ μηχανημάτων βαρυτέρων τοῦ ἀέρος. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τὸν ἐνεθάρρυνεν εἰς τὰς ἐρεύνας του, μέχρι τοῦ νὰ ἐγκύπτῃ ἤδη εἰς προβλήματα, ὧν ἡ λύσις προβάλλει σήμερον ὡς αὐτόχρημα χιμαιρική. Τὰ ὅρια τῆς ἀτμοσφαίρας φαίνονται πλέον εἰς τὸν ἄνθρωπον στενά. Ἐπιθυμεῖ λοιπὸν νὰ τὰ ὑπερπεράσῃ καὶ νὰ ὁρμήσῃ ἀκάθεκτος πρὸς τὸ διάστημα, χωρῶν εἰς τὴν κατάκτησιν κόσμων ἄλλων, ἄλλων ὁριζόντων. Ἀλλ' εἶναι δυνατὴ ἡ πραγματοποίησις τῶν πόθων τούτων; Τινὲς χαρακτηρίζουν ὡς ὄνειρα ὅσα ἄλλοι προσδοκῶσι μετ' ἐλπίδων. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον θαρροῦντως δύναται νὰ λεχθῇ εἶναι ὅτι πᾶσα ἐπιτρέπεται ἐλπὶς ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰς ἐκπληκτικὰς προόδους τὰς συντελεσθείσας ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης κατὰ τὴν διαρρεύσασαν ἑκατονταετηρίδα.

ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Β' ΘΕΩΡΙΑ - ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ

Κατὰ δύο θεμελιωδῶς διαφόρους τρόπους δύναται νὰ ὑψωθῇ συσκευή τις εἰς τὸν ἀέρα, *στατικῶς ἢ δυναμικῶς*· εἴτε δηλ. θὰ εἶναι ἡ συσκευὴ ἐλαφροτέρα τοῦ ἐκτοπιζομένου ἀέρος καὶ τότε θ' ἀνυψωθῇ συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀρχιμήδους (στατικῶς), εἴτε θὰ εἶναι βαρυτέρα τοῦ ἀέρος καὶ θ' ἀνυψώνηται ἢ θὰ στηρίζηται ἐν τῷ ἀέρι τῇ ἐνεργείᾳ τῶν δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται ὅταν ὁ ἀὴρ κινεῖται ἐν σχέσει πρὸς τὴν συσκευὴν (δυναμικῶς).

Κατὰ ταῦτα τὰ ἀεροσκάφη δύνανται νὰ ὑποδιαιρεθῶσιν εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας:

α) Εἰς τὰ *ἐλαφρότερα τοῦ ἀέρος* καὶ β) εἰς τὰ *βαρύτερα τοῦ ἀέρος*.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν περιλαμβάνονται τὰ *ἐλεύθερα ἀερόστατα, τὰ βολιστικὰ καὶ τὰ διευθυνόμενα ἢ πηδαλιουχούμενα ἀερόπλοια*. Ταῦτα πληροῦνται διά τινος ἀερίου ἐλαφροτέρου τοῦ ἀέρος καὶ ἀνυψοῦνται ἐν αὐτῷ συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ Ἀρχιμήδους, καθόσον τὸ ὁλικὸν βάρος αὐτῶν εἶναι μικρότερον τοῦ βάρους τοῦ ἐκτοπιζομένου ἀέρος.

Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν καταλέγονται τὰ ἀεροσκάφη, ἅτινα εἶναι βαρύτερα τοῦ ἐκτοπιζομένου ὄγκου ἀέρος, ἀνυψοῦνται ὅμως καὶ κινοῦνται ἐν τῷ ἀέρι διὰ τῆς δαπάνης κινητικῆς ἐνεργείας (δι' ἀεροκινητῆρος, διὰ τοῦ ἀνέμου κλ.). Τοιαῦτα εἶναι τὰ *ἀεροπλάνα, τὰ ὑδροπλάνα, τὰ ἑλικόπτερα, τὰ αὐτόγυρα αἱ πτητικαὶ συσκευαὶ κλπ.*

1) ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ ΕΛΑΦΡΟΤΕΡΑ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣ· *Ἄνωσις καὶ ἀνυψωτικὴ δύναμις ἀεροστάτων.* — Ἡ ἄνωσις τὴν ὁποίαν ὑφίσταται σφαῖρα πεπληρωμένη ἀερίου τινὸς ἐλαφροτέρου τοῦ ἀέρος ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος τοῦ ὄγκου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος τὸν ὁποῖον ἐκτοπίζει. Ἑκάστη τοιαύτη σφαῖρα δύναται νὰ ἀνυψώσῃ ἓν ὡρισμένον μέγιστον βάρος, ὅπερ ἰσοῦται πρὸς τὴν διαφορὰν τῆς ἀνώσεως αὐτῆς ὑπὲρ τὸ βάρος τοῦ πληροῦντος τὴν σφαῖραν ἀερίου.

Ἂν καλέσωμεν διὰ τοῦ γ' τὸ εἰδικὸν βάρος τοῦ ἀερίου καὶ διὰ τοῦ γ τὸ ἀέρος ὑπὸ ὡρισμένην πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν τῆς ἀτμοσφαίρας, ἡ εἰς ἕκαστον κυβικὸν μέτρον ἀερίου ἀντιστοιχοῦσα ἀνυψωτικὴ δύναμις, ἣν καλοῦμεν εἰδικὴν ἀνυψωτικὴν δύναμιν καὶ παριστῶμεν διὰ τοῦ α, θὰ δίδεται ὑπὸ τῆς διαφορᾶς $\gamma - \gamma'$

$$\alpha = \gamma - \gamma'$$

Ἑπομένως ἂν ὁ ὁλικὸς ὄγκος τοῦ ἀερίου εἶναι V, ἡ ὁλικὴ ἀνυψωτικὴ δύναμις θὰ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου $A = V.\alpha$. Διὰ νὰ εὕρωμεν ἤδη τὸ πρόσθετον μέγιστον βάρος ὅπερ δύναται νὰ ἀνυψώσῃ δοθεῖσα σφαῖρα πρέπει ἀπὸ τὸ A νὰ ἀφαιρέσωμεν τὸ ἴδιον βάρος τῆς σφαίρας G, ἑπομένως ἡ διαφορὰ $A - G$ ἢ $V.\alpha - G$ ἢ $V.(\gamma - \gamma') - G$ μᾶς δίδει ἑκάστοτε ὑπὸ τὰς διαφόρους συνθήκας πιέσεως καὶ θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας τὸ μέγιστον βάρος ὅπερ δύναται νὰ ἀνυψώσῃ ἡ δοθεῖσα σφαῖρα.

Καλοῦντες ἤδη διὰ τοῦ S τὴν σχέσιν τῶν εἰδικῶν βαρῶν τοῦ ἀερίου καὶ τοῦ ἀέρος ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν $S = \frac{\gamma'}{\gamma}$, καὶ διὰ τοῦ $\alpha_0 = \gamma_0 - \gamma'_0$ τὴν εἰδικὴν ἀνυψωτικὴν δύναμιν ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας πιέσεως P_0 καὶ θερμοκρασίας T_0, ἐκπεφρασμένην εἰς χιλιόγραμμα ἀνὰ κυβικὸν μέτρον, δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν συναρτήσει τῆς α_0 τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰδικὴν ἀνυψωτικὴν δύναμιν α εἰς μίαν τυχοῦσαν κατάστασιν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος (εἰδικοῦ βάρους, πιέσεως καὶ θερμοκρασίας γ', P', T',) διὰ τοῦ τύπου:

$$\alpha = \gamma \left(1 - S\,\frac{P'\,T}{R\,T'}\right) =$$

$$= \alpha_0\,\frac{P}{P_0}\cdot\,\frac{T_0}{1 - S}\,\left(\frac{1}{T} - \frac{S\,P'}{T'\,P}\right)$$

Διὰ τὴν τιμὴν τῆς πιέσεως $P_0 = 760$ χιλ. στήλης ὑδραργύρου, τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας $T_0 = 273^0$ (θερμοκρασίας $t_0 = o^0$) ξηροῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἔνθα τὸ εἰδικὸν βάρος $\gamma_0 = 1293$ γραμμ. ἀνὰ κυβικὸν μέτρον, αἱ τιμαὶ τῶν συντελεστῶν γ'_0, S καὶ α_0 δίδονται ὑπὸ τοῦ κατωτέρω πίνακος.

Ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις θερμοῦ ἀέρος εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 370^0 ἰσοῦται πρὸς τὴν τοῦ φωταερίου, εἰς δὲ τὴν τῶν 1000^0 πρὸς τὴν τοῦ ὑδρογόνου.

Digitized by Google

Διὰ	γ'_0 χιλιόγ. ἀνὰ κυβ. μέτρ.	$S = \frac{\gamma'_0}{1,293}$	$a_0 = 1,293 - \gamma'_0$ χιλιόγ. ἀνὰ κυβ. μέτρ.
Φωταέριον	0,67-0,45	0,52-0,35	0,62-0,84
Ὑδρογόνον καθαρὸν	0,0896	0,0692	1,203
Ὑδρογόνον συνήθους καθαριότητος	0,15	0,12	1,1

Πλήρη καὶ ἡμιπλήρη ἀερόστατα. Τὰ ἀερόστατα πληροῦνται δι' ἀερίου εἴτε ἐξ ὁλοκλήρου εἴτε ἐν μέρει, ὁ σωλὴν ὅμως τῆς πληρώσεως, ὅστις εὑρίσκεται πρὸς τὰ κάτω τῆς σφαίρας τοῦ ἀεροστάτου, δὲν κλείεται ἀλλὰ τηρεῖται ἀνοικτός, ἢ φέρει αὐτόματον δικλεῖδα καὶ τοῦτο ὅπως μὴ κατὰ τὴν ἀνύψωσιν, ἐλαττουμένης τῆς ἔξωθεν ἐπιφερομένης πιέσεως, ἐπέλθῃ διάρρηξις τοῦ περιβλήματος ἐκ τῆς πιέσεως τοῦ ἐγκεκλεισμένου ἀερίου.

α) Πλῆρες ἀερόστατον. Ἔστω τὸ ἀερόστατον τελείως πεπληρωμένον, Β τὸ βάρος αὐτοῦ (ἄνευ τοῦ βάρους τοῦ ἀερίου), Ω ὁ ὄγκος τοῦ ἀερίου εἰς κυβ. μέτρα, Δ ἡ πυκνότης τοῦ ἀέρος καὶ δ ἡ πυκνότης τοῦ ἀερίου. Ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις θὰ εἶναι κατὰ τὰ ἀνωτέρω:

$$F = \Omega(\Delta - \delta) - B.$$

Ἐὰν παραστήσωμεν τὴν σχετικὴν πυκνότητα τοῦ ἀερίου διὰ $\sigma = \frac{\delta}{\Delta}$, θὰ ἔχωμεν

$$F = \Omega\, \Delta\, (1 - \sigma) - B.$$

Τὸ ἀεροστάτον θ' ἀνυψωθῇ, ἐὰν τὸ F εἶναι θετικόν. Ὑψουμένου ὅμως τοῦ ἀεροστάιου, ἐλαττοῦται ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις, ἀέριον ἑπομένως ἐκφεύγει διαρκῶς ἐκ τοῦ πρὸς τὰ κάτω ἀνοικτοῦ σωλῆνος καὶ αἱ πυκνότητες Δ καὶ δ ἐλαττοῦνται, ὁ λόγος ὅμως $\sigma = \delta : \Delta$ μένει σταθερός, καθόσον ἀμφότερα τὰ ἀέρια ἀκολουθοῦσι τὸν νόμον τοῦ Boyle-Mariotte. Ἑπομένως *ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις F ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον τὸ ἀερόστατον ὑψώνεται*, καθόσον ἐλαττοῦται τὸ Δ, καὶ εἰς ὕψος τι, ἐξαρτώμενον ἐκ τῶν Ω, δ καὶ Β, ἡ δύναμις F θὰ γίνῃ μηδέν. Τὸ ὕψος τοῦτο καλεῖται *κανονικὸν ὕψος* τοῦ ἀεροστάτου.

Ἕνεκα ὅμως τῆς κτηθείσης ταχύτητος τὸ ἀερόστατον θὰ ὑπερβῇ κατά τι τὸ κανονικὸν ὕψος, θὰ χάσῃ περισσότερον τοῦ δέοντος ἀέριον καὶ τότε καθίσταται βαρύτερον ἴσου ὄγκου ἀέρος καὶ κατὰ συνέπειαν καταπίπτει.

β) Ἡμίπληρες ἀερόστατον. Ἐὰν τὸ ἀέριον δὲν πληροῖ ἐν ἀρχῇ τὴν ὅλην σφαῖραν τοῦ ἀεροστάτου, ἀλλὰ μόνον τὸν ὄγκον ω, μικρότερον τοῦ Ω, τότε ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις θὰ εἶναι

$$F = \omega\Delta(1 - \sigma) - B.$$

Ὅταν τὸ ἀερόστατον ἀνέρχεται, ὁ ὄγκος ω αὐξάνεται, ἀλλ' ἡ πυκνότης Δ ἐλαττοῦται, κατὰ τὸν νόμον δὲ τοῦ Boyle-Mariotte τὸ γινόμενον ω. Δ μένει ἀμετάβλητον, ὡς καὶ τὰ μεγέθη σ καὶ Β. Ἑπομένως *ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις F μένει σταθερὰ καὶ εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ὕψους* εἰς τὸ ἡμίπληρες ἀερόστατον.

Ἐὰν τὸ βάρος του εἶναι κατ' ἐλάχιστον μεγαλύτερον τῆς ἀνώσεως, τὸ ἀερόστατον κατέρχεται μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς. Ἐὰν τὸ F εἶναι θετικόν, τὸ ἀερόστατον ἀνέρχεται καὶ τὸ ἀέριον, βαθμηδὸν διαστελλόμενον, πληροῖ ὁλόκληρον τὸν χῶρον Ω τοῦ ἀεροστάτου. Εἰς τὸ ὕψος τοῦτο, καλούμενον *ὕψος πληρώσεως*, τὸ ἀερόστατον μεταβάλλεται εἰς πλῆρες, ὁπότε ἐφαρμόζεται ἡ ἀνωτέρω περίπτωσις.

Ἐὰν ἀπορρίψωμεν μέρος τοῦ ἕρματος ἢ τοῦ βάρους Β, τὸ ἀερόστατον φθάνει εἰς μεγαλύτερον τοῦ κανονικοῦ ὕψος.

Ἡ ρύθμισις τῆς ἀνυψώσεως γίνεται δι' ἀπορρίψεως ἕρματος, ἡ δὲ κατάπτωσις ἐπιτυγχάνεται κατὰ βούλησιν τοῦ ἀεροπόρου, δι' ἐκφυγῆς ἀερίου, ἀνοιγομένης τῆς ἐπὶ τούτῳ πρὸς τὰ ἄνω τῆς σφαίρας βαλβῖδος. Εἰς τὰ πηδαλιουχούμενα ἀερόστατα (οἷον τὰ Zeppelin) ἡ μεταβολὴ τῆς ἀνυψώσεως ἢ καταπτώσεως ἐπιτυγχάνεται καὶ διὰ τῶν πηδαλίων τοῦ ὕψους.

Σφαῖραι κεναί. Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων παρατηροῦμεν ὅτι, ὅσῳ ἐλαφρότερον εἶναι τὸ ἀέριον τὸ πληροῦν τὴν σφαῖραν, τόσῳ μεγαλυτέρα καὶ ἡ ἀντιστοιχοῦσα ἀνυψωτικὴ δύναμις, ἥτις θὰ ἐλάμβανε τὴν μεγίστην αὐτῆς τιμήν, ἂν κατωρθοῦτο ὁ μηδενισμὸς τοῦ βάρους τοῦ πληροῦντος τὴν σφαῖραν ἀερίου, ἤτοι ἂν ἡ σφαῖρα ἐκενοῦτο ἐντελῶς τούτου.

Ἐξετάσωμεν ἤδη τὸ ζήτημα ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως καὶ πρὸς τοῦτο ἂς λάβωμεν κοίλην σφαῖραν ἀκτῖνος l μέτρου καὶ πάχους e χιλιοστῶν. Διὰ νὰ εἶναι δυνατὸν ἡ ἐν λόγῳ σφαῖρα νὰ ἰσορροπήσῃ ἐν τῷ ἀέρι, πρέπει τὸ βάρος της νὰ ἰσοῦται πρὸς τὸ βάρος τοῦ ἀέρος τὸν ὁποῖον ἐκτοπίζει. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὴν σφαῖραν κατασκευάζομεν ἐξ ἀλουμινίου, τοῦ ὁποίου τὸ κυβικὸν μέτρον ζυγίζει 3000 κιλὰ περίπου. Διὰ τὴν περίπτωσιν ἰσορροπίας δέον νὰ ὑφίσταται ἡ σχέσις

βάρος ἐκτοπιζομένου ἀέρος = βάρος σφαίρας

$$\frac{4}{3}\pi\, R^3 .\ 1,293 = 4\ \pi\ R^2\ e\ 3$$

καὶ λύοντες τὴν ἐξίσωσιν λαμβάνομεν τὴν τιμὴν τοῦ πάχους e=0 χιλ. 15, ἤτοι τὸ πάχος τῆς σφαίρας δὲν πρέπει νὰ ὑπερβῇ τὸ 1/6 τοῦ χιλιοστοῦ.

Ἐξ ἄλλου ὑπολογίζοντες τὴν ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἐπὶ τοῦ μετάλλου ἐξασκουμένην καταπόνησιν εὑρίσκομεν ὅτι αὕτη πλησιάζει τὰ 40 χιλιόγραμμα ἀνὰ τετραγωνικὸν χιλιοστόν.

Πρακτικῶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ κατασκευὴ σφαίρας κοίλης τόσῳ λεπτοῦ πάχους δυναμένης νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν ὑπολογισθεῖσαν καταπόνησιν. Ἂν δ' ἐπιχειρήσωμεν νὰ ἐνισχύσωμεν διὰ δοκίδων ἐσωτερικῶς τὴν σφαῖραν, θὰ καταστήσωμεν ταύτην βαρυτέραν τοῦ ἀέρος καὶ ἑπομένως ἀνίκανον πρὸς ἀνύψωσιν.

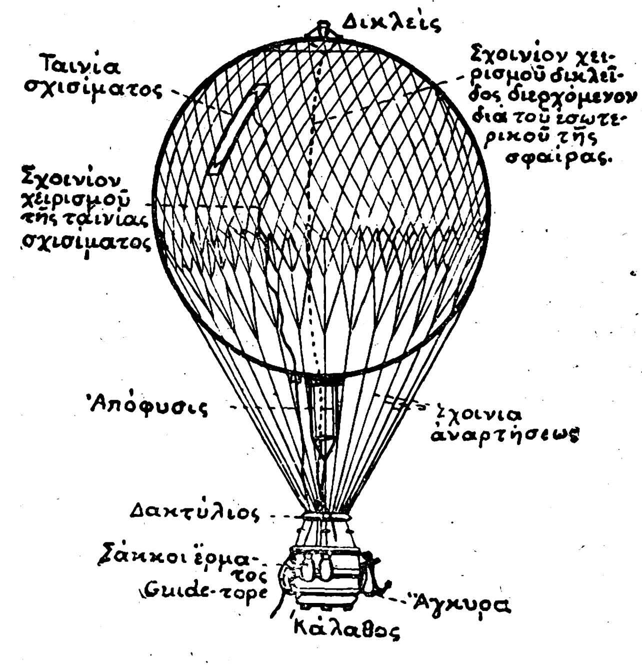

Σχεδιάγραμμα ἀεροστάτου.

Ἀντίστασις εἰς τὸν ἀέρα. Ἔστω σφαῖρα, ἧς ἡ διάμετρος εἶναι D καὶ ἥτις κινεῖται μετὰ τῆς ταχύτητος V. Ἂν ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος παρὰ τὸ ἔδαφος εἶναι $= P_0$, ἡ δὲ πίεσις ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ ὕψος εἰς ὃ εὑρίσκεται ἡ σφαῖρα $= P$, ἡ ἀντίστασις W, ἣν παρεμβάλλει ὁ ἀὴρ εἰς τὴν κίνησιν αὐτῆς δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$W = \frac{D^2 V^2}{32\, n}$$

ἔνθα $n = \frac{P_0}{P}$

Τὸν τύπον τοῦτον δυνάμεθα νὰ ἁπλοποιήσωμεν θέτοντες τὴν παράστασιν $\frac{D^2}{32\, n} = w$

ὁπότε λαμβάνομεν τοῦτον ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$W = wV^2$$

Τὴν ἀντίστασιν W δυνάμεθα νὰ ὑπολογίσωμεν ἐπίσης διὰ τοῦ τύπου

$$W = 0,22\, \frac{\gamma}{g}\, F\, V^2$$

ἔνθα παριστῶσι F τὴν διατομὴν τῆς σφαίρας, g τὴν ἐπιτάχυνσιν καὶ γ τὸ εἰδικὸν βάρος τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὸ ὕψος, εἰς ὃ εὑρίσκεται ἡ σφαῖρα.

Ἂν ἤδη πρόκειται μόνον διὰ κατακορύφους ἐπιταχύνσεις, ἐπειδὴ ἡ ἐπιτάχυνσις αὐξάνει ταχέως τὴν ταχύτητα, λαμβάνει ἐντὸς ὀλίγου ἡ τελευταία μίαν σταθερὰν τιμήν, ἐκείνην δι' ἣν ἡ παρεμβαλλομένη ἀντίστασις ὑπὸ τοῦ ἀέρος ἐξισοῦται πρὸς τὴν ἐπὶ τῆς σφαίρας ἀνυψωτικὴν (ἢ καταβιβαστικὴν) δύναμιν.

Τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα χρησιμεύουσιν εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ βοηθητικοῦ βάρους, ὁσάκις θέλομεν νὰ σταματήσωμεν τὴν ἐξ ὡρισμένου ὕψους κάθοδον ἀεροστάτου κεκτημένου ταχύτητα V καὶ δεδομένον ὄγκον. Τὸ βοηθητικὸν βάρος πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτον ὥστε ἀφαιρούμενον νὰ ἐξουδετερώνῃ τὴν ταχύτητα V. Πρέπει ἑπομένως νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀντίστασιν τὴν δημιουργουμένην ὑπὸ τοῦ ἀέρος W, ἤτοι ἴσον πρὸς $\frac{D^2}{32\, n} V^2$ χιλιόγρ.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΕΡΟΣΤΑΤΩΝ. Ἂς λάβωμεν ὡς παράδειγμα μίαν σφαῖραν ἀεροστάτου συνήθους τύπου, ἔχουσαν διάμετρον 10 μέτρων, χωρητικότητα 540 κυβ. μ. καὶ ἐπιφάνειαν 314 τετρ. μ. Ἂν εἶναι κατεσκευασμένη ἀπὸ ὕφασμα διαποτισμένον διὰ καουτσούκ. τὸ ὁποῖον ἔχει βάρος 330 γραμμ. περίπου κατὰ τετρ. μέτρον, τὸ βάρος τοῦ περικαλύμματος θὰ εἶναι 104 χιλιόγραμμα. Τὸ περιεχόμενον ἐν τῇ σφαίρᾳ ὑδρογόνον θὰ ἔχῃ βάρος (540 κ. μ. × 110 γρμ. =) 59 χιλιογράμμων. Συνεπῶς, ἡ σφαῖρα μόνη θὰ ζυγίζῃ ἐν ὅλῳ 163 χιλιόγραμμα, ἐν ᾧ ὁ ἐκτοπιζόμενος ὑπ' αὐτῆς ἀὴρ θὰ ἔχῃ βάρος (540 κ. μ. × 1293 γρ. =) 698 χλγ. Ἡ ἀνυψωτικὴ συνεπῶς δύναμις τῆς σφαίρας μόνης θὰ εἶναι (698—163=) 535 χιλιογράμμων. Ἂν ἀπὸ τῶν 535 χλγ. ἀφαιρέσωμεν τὸ βάρος τοῦ δικτυωτοῦ, τοῦ καλάθου, τῶν διαφόρων ὀργάνων καὶ ἐργαλείων καὶ τοῦ ἐπιβαίνοντος ἀεροπόρου ἢ τῶν ἀεροπόρων, θὰ ἔχωμεν ὡς ὑπόλοιπον τὴν ἀνυψωτικὴν δύναμιν τοῦ ὅλου ἀεροστάτου. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦτο ἰσοφαρίζεται κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς ἀνυψώσεως, ἐξ ὁλοκλήρου σχεδόν, διὰ προσθήκης ἕρματος, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀπομένουσα ἀνυψωτικὴ δύναμις νὰ περιορισθῇ εἰς ὀλίγα τινὰ χιλιόγραμμα ἀρκοῦντα διὰ τὴν κανονικὴν ἀπογείωσιν τοῦ ἀεροστάτου. Τὸ ἕρμα χρησιμεύει βραδύτερον, ὅταν δι' οἱονδήποτε λόγον τὸ ἀερόστατον τείνῃ νὰ κατέλθῃ, ὁπότε ἀπορριπτόμενον κατὰ δόσεις ἐνισχύει ἑκάστοτε τὴν ἀνυψωτικὴν δύναμιν.

Ὁ ἀνωτέρω ὑπολογισμὸς ἐγένετο διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς πληρώσεως τῆς σφαίρας δι' ὑδρογόνου· ἂν θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ἀντ' αὐτοῦ φωταέριον, ἡ ἀνυψωτικὴ δύναμις τῆς γυμνῆς σφαίρας θὰ ἦτο κατὰ πολὺ μικροτέρα, φθάνουσα διὰ τὸ ἀνωτέρω παράδειγμα εἰς 250 μόνον χιλιόγραμμα.

Τὸ κέλυφος τῆς σφαίρας δέον νὰ εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐλαφρότερον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνθεκτικὸν καὶ ἀδιαπέραστον ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῇ ἀερίου. Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιεῖται συνήθως εἰδικὸν μεταξωτὸν ὕφασμα (pongée de Chine) ἐπικεχρισμένον διὰ μίγματος λινελαίου, καουτσοὺκ καὶ ἐλαίου τερεβινθίνης. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη προτιμᾶται, ἀντὶ τοῦ μεταξωτοῦ, ἓν ἄλλο εἶδος ἐλαστικοῦ περιβλήματος ἀποτελουμένου ἐκ δύο φύλλων βαμβακεροῦ ὑφάσματος συγκολλωμένων μεταξύ των διὰ παρεμβολῆς λεπτοτάτου στρώματος καουτσούκ, πάχους ἑνὸς μόλις δεκάτου τοῦ χιλιοστομέτρου. Τὸ ὕφασμα τοῦτο ἔχει βάρος 300—350 γραμμ. κατὰ τετραγωνικὸν μέτρον καὶ ἀντοχὴν θραύσεως 1250 γραμμαρίων κατὰ μέτρον. Διὰ τὴν παρεμπόδισιν τῆς ἐπὶ τοῦ καουτσοὺκ ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, τὸ ὕφασμα ἐπιχρίεται διὰ χρωμικοῦ μολύβδου.

Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς σφαίρας τὸ ὕφασμα κόπτεται εἰς λωρίδας σχήματος ἀτράκτου, συνδεομένας μεταξύ των, προκειμένου μὲν περὶ μεταξωτοῦ ὑφάσματος, διὰ ραφῶν, ἐξασφαλιζομένων δι' ἐπικολλήσεως ταινιῶν, προκειμένου δὲ περὶ ἐλαστικοῦ διὰ συγκολλήσεως τῶν πλευρῶν τῶν λωρίδων, τῶν μὲ ἐπὶ τῶν δέ.

Ἡ ἀερόσφαιρα ἀπολήγει πρὸς τὰ κάτω εἰς *ἀπόφυσιν* (appendice), εἶδος σωλῆνος διὰ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ ἀερίου καὶ ὅστις φράσσεται μετὰ τὴν πλήρωσιν.

Τὸ ἀέριον.—Τὸ καταλληλότερον ἀέριον διὰ τὴν πλήρωσιν ἀεροστάτων εἶνε τὸ *ὑδρογόνον*, 14κις εἰδικῶς ἐλαφρότερον τοῦ ἀέρος. Παρασκευάζεται εἰς εἰδικὰ ἐργοστάσια καὶ ἐναποθηκεύεται ὑπὸ πίεσιν ἐντὸς μεγάλων χαλυβδίνων φιαλῶν, μεταφερομένων εἰς τοὺς τόπους τῆς ἀπογειώσεως τῶν ἀεροστάτων. Δεύτερον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς καταλληλότητος ἔρχεται τὸ *φωταέριον*, τὸ ὁποῖον εἶνε κατὰ πολὺ εὐωνότερον τοῦ ὑδρογόνου ἀλλὰ καὶ κατὰ πολὺ βαρύτερον. Τὸ βάρος αὐτοῦ εἶνε 500 γρμ. κατὰ κυβ. μέτρον. Ἀμφότερα τὰ ἀέρια ταῦτα ἔχουν τὸ μειονέκτημα ὅτι εἶνε εὔφλεκτα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ διαρκῶς κίνδυνον διὰ τοὺς ἀεροναύτας, ἰδίως εἰς τὰ πηδαλιουχούμενα ἀερόστατα, ἐπὶ τῶν ὁποίων λειτουργοῦσι κινητῆρες.

Πίναξ δεικνύων τὴν πίεσιν, θερμοκρασίαν καὶ πυκνότητα τοῦ ἀέρος, ὡς καὶ τὴν ἀντιστοιχοῦσαν πυκνότητα τοῦ ὑδρογόνου, εἰς τὰ διάφορα ὕψη τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ἀτμοσφαιρικὸν ὕψος h	Πίεσις P εἰς χιλιοστὰ ὑδραργύρ.	Σχέσις πιέσεων $\frac{P_0}{P}$	Θερμοκρασία t°	Πυκνότης ἀέρος γ εἰς γραμμάρ.	Πυκνότης ὑδρογόνου γ' εἰς γραμ.
$h_0 =$ 0	$p_0 =$ 760	1.	0.	$\gamma_0 =$ 1293	$\gamma'_0 =$ 89.
100	754	1.011	— 0.38	1283	88.38
200	745	1.025	— 1.05	1268	87.30
300	735	1.038	— 1.76	1251	86 15
400	725	1.051	— 2.48	1234	84.99
500	717	1.065	— 3.08	1220	84.02
1·000	674	1.133	— 6.16	1146	78.13
2.000	597	1.282	—11.88	1013	69.77
3.000	524	1.411	—16 83	896.1	61.67
4.000	461	1.651	—21 55	784.5	53.75
5 000	405	1.879	—25 63	680.4	47.52
5.552	380	2.000	—27.50	646.5	44 50
6.000	355	2.142	—29.81	601.1	41 65
7.000	311	2.444	—32.45	526.1	36.49
8.000	273	2.783	—35.20	465.4	32.04
9.000	240	3.166	—37.62	408.5	27.85
10.000	210	3.613	—39.76	358.1	21.87
15.000	174	4.375	—42.40	296.1	20.38
18.400	76	10.000	—49.40	129.3	8.9
20.000	74	10.869	—50.43	118.9	8.8

Digitized by Google

Ἐδοκιμάσθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸς πλήρωσιν τῶν ἀεροστάτων τὸ «*ἥλιον*», ἀέριον σπάνιον, ἀναδιδόμενον ἔκ τινων πηγῶν μεταλλικῶν ὑδάτων. Τὸ ἥλιον ἔχει βάρος 160 γραμμαρίων κατὰ κυβ. μέτρον, εἶνε δηλ. 8κις ἐλαφρότερον τοῦ ἀέρος, καὶ εἶνε ἀπολύτως ἄφλεκτον. Μόνον, ἀλλὰ καὶ σοβαρόν, μειονέκτημα ἔχει ὅτι στοιχίζει ὑπερβολικά.

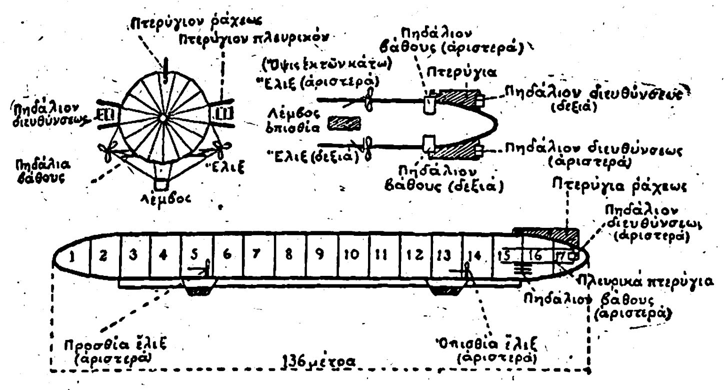

Διάγραμμα πηδαλιουχουμένου Zeppelin.

Ἐξάρτησις καὶ ὄργανα χειρισμοῦ. Διὰ τὴν ἄρτησιν τοῦ καλάθου ἢ τῆς λέμβου χρησιμοποιεῖται *δίκτυον* ἐκ λεπτῶν σχοινίων, περιβάλλον ἐξ ὁλοκλήρου τὸ ἄνω ἥμισυ τῆς σφαίρας, καί τι πλέον. Τὸ δίκτυον ἀπολήγει πρὸς τὰ κάτω εἰς σχοινία παχύτερα, τὰ ὁποῖα, ἀκολουθοῦντα κωνικὴν διεύθυνσιν, προσδένονται ἐπὶ τοῦ *δακτυλίου ἐξαρτήσεως*. Οὗτος κατασκευάζεται ἐκ στερεοῦ ξύλου, ἀπ' αὐτοῦ δὲ ἀναρτᾶται ὁ κάλαθος ἢ ἡ λέμβος. Σκοπὸς τοῦ δικτύου εἶναι νὰ κατανείμῃ τὸ βάρος τοῦ φορτίου καθ' ὅλην τὴν ἐπιφάνειαν τῆς σφαίρας.

Ὁ *κάλαθος* (panier), ἢ ἡ *λέμβος* (nacelle), κατασκευάζεται ἐκ λύγου ἢ ἄλλων ἐλαφρῶν ξύλων, πρέπει δὲ νὰ εἶνε ἀρκούντως εὐρύχωρος, ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ ἐλευθέρας κινήσεις εἰς τοὺς ἀεροναύτας καὶ νὰ δύναται νὰ περιλάβῃ τ' ἀναγκαιοῦντα ὄργανα καὶ ἐφόδια. Τὸ βάρος ἑνὸς καλάθου δι' ἀερόστατον συνήθους τύπου (διαμέτρου 10 μ. καὶ χωρητικότητος 550 μ.) εἶνε περὶ τὰ 20 χλγρ. Τὸ δὲ δίκτυον τοῦ αὐτοῦ ἀεροστάτου ἔχει βάρος 25 χιλιογράμμων περίπου.

Τὸ σημαντικώτερον τῶν ὀργάνων χειρισμοῦ τῶν ἀεροστάτων εἶναι ἡ *δικλείς*. Ἐφ' ὅσον τὸ ἀερόστατον ἀνέρχεται εἰς ὑψηλότερα στρώματα, ὁπότε ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις ἐλαττοῦται, τὸ ἐν τῇ σφαίρᾳ ἀέριον τείνει νὰ ἐ κ τ ο ν ω θ ῇ, νὰ προσλάβῃ δηλαδὴ πλειότερον ὄγκον. Τὸ κέλυφος τῆς σφαίρας ὑφίσταται τότε διάτασιν, θὰ ἠδύνατο δὲ καὶ νὰ διαρραγῇ ἐν τέλει. Τοῦτ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἡλιακῆς θερμότητος ἐπὶ τῆς σφαίρας.

Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ὡς ἄνω κινδύνου διαρρήξεως καὶ διὰ τὴν ῥύθμισιν ἀφ' ἑτέρου τῆς ἀνοδικῆς καὶ καθοδικῆς πορείας τοῦ ἀεροστάτου ἐπενοήθη ἡ δ ι κ λ ε ί ς, ἥτις, προσαρμοζομένη εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς σφαίρας καὶ λειτουργοῦσα διὰ σχοινίου χειριζομένου ὑπὸ τοῦ ἀεροναύτου, ἐπιτρέπει τὴν ἑκάστοτε ἐκφυγὴν ποσοτήτων ἀερίου πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ὁμαλότητος. Ἡ δικλεὶς ἀποτελεῖται ἐκ στρογγύλης θυρίδος, ἣν σχηματίζει μετάλλινος δακτύλιος, καὶ ἑνὸς πώματος, κλείοντος ἀεροστεγῶς τὴν ὀπὴν διὰ τῆς πιέσεως ἰσχυροῦ ἐλατηρίου. Ὅταν τὸ σχοινίον ἑλκυσθῇ, τὸ πῶμα ἀνυψοῦται καὶ ἀφήνει νὰ ἐκρεύσῃ τὸ ἀέριον, εἰς μικρὰς ἢ μεγάλας ποσότητας, ἀναλόγως τοῦ χειρισμοῦ. Οὕτως ἀποκαθίσταται ἡ ἰσορροπία μεταξὺ τῆς ἐκ τῶν ἔσω καὶ τῆς ἐκ τῶν ἔξω πιέσεως ἐπὶ τοῦ κελύφους τῆς σφαίρας ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἀνύψωσις. Διὰ τοῦ ἰδίου δὲ μέσου, ὁ ἀεροναύτης ἐπιτυγχάνει, μὲ ἀφθονωτέραν ἐκροὴν τοῦ ἀερίου, τὴν κάθοδον τοῦ ἀεροστάτου καὶ τὴν προσγείωσιν αὐτοῦ.

Πρὸς πληρεστέραν ἀσφάλειαν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν κάθοδον, προστίθεται εἰς πλευρικήν τινα θέσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς σφαίρας ἡ λεγομένη «*θυρὶς σχισίματος*» (volet de déchirure), ἐπίμηκες δηλαδὴ ἄνοιγμα, φρασσόμενον δι' εἰδικῆς ταινίας, ἥτις εἰς δεδομένην στιγμὴν δύναται διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ, ν' ἀποσχισθῇ διὰ μιᾶς καὶ ν' ἀποκαλύψῃ ἀμέσως τὸ ἄνοιγμα. Τοῦ χειρισμοῦ τούτου γίνεται χρῆσις μόνον εἰς περιπτώσεις ἐξαιρετικῆς ἀνάγκης, ὅταν ἐπιβάλλεται ταχεῖα κάθοδος τοῦ ἀεροστάτου, ἢ ὅταν ἡ δικλεὶς δὲν λειτουργῇ.

Τὸ *ἕρμα*, ἀποτελούμενον ἐξ ἄμμου, χρησιμεύει ἵνα, ἀπορριπτόμενον βαθμηδόν, αὐξάνῃ τὴν ἀνυψωτικὴν δύναμιν τοῦ ἀεροστάτου, παραλαμβάνεται δὲ ἐντὸς σάκκων τῶν 10 ἢ 20 χιλιογράμμων, οἵτινες ἀναρτῶνται συνήθως εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τοῦ καλάθου. Ἡ κατ' ἐναλλαγὴν χρῆσις τῆς δικλεῖδος καὶ ἀπόρριψις τοῦ ἕρματος ἀσφαλίζουσι τὴν κανονικότητα τῆς ἀναβάσεως καὶ καταβάσεως τοῦ ἀεροστάτου, ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς δεξιότητος κυρίως τοῦ ἀεροναύτου περὶ τοὺς δύο τούτους χειρισμούς.

Ἡ *ἄγκυρα* εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἀσφαλῆ προσγείωσιν. Συνήθως ἔχει σχῆμα ἁρπάγης μετὰ πολλῶν ὀνύχων, ἀναρτᾶται δὲ εἰς τὸ ἄκρον σχοινίου μήκους δεκάδων τινῶν μέτρων, τυλισσομένου εἰς σπείραμα ἐπὶ τοῦ καλάθου. Ἀρκεῖ, εἰς τὴν κατάλληλον στιγμήν, ν' ἀποκοπῇ ἡ συγκρατοῦσα τὸ σπείραμα ταινία, διὰ νὰ γίνῃ αὐτομάτως ἡ ἐκτύλιξις αὐτοῦ καὶ νὰ φθάσῃ ἡ ἄγκυρα εἰς τὸ ἔδαφος.

Ἕτερον ὄργανον προσγειώσεως εἶναι τὸ διὰ τῆς ἀγγλικῆς ὀνομασίας «guide-rope» χαρακτηριζόμενον στερεὸν σχοινίον, μήκους 100-150 μέτρων, τὸ ὁποῖον ἀφήνεται νὰ κρέμαται ἐλευθέρως ὑπὸ τὸ ἀερόστατον. Κατὰ τὴν προσγείωσιν, τὸ «guide rope» θίγει πρῶτον τὸ ἔδαφος, ἐλαφρύνεται δ' οὕτω κατὰ τὸ βάρος αὐτοῦ τὸ ἀερόστατον καὶ ἐπιβραδύνεται ἡ κάθοδος, καθισταμένη οὕτως ἁπαλωτέρα. Μεγαλυτέρα εἶναι ἡ χρησιμότης του ὅταν ἡ προσγείωσις γίνεται ὑπὸ ἰσχυρὸν ἄνεμον, ὁπότε τὸ ἀερόστατον δύναται νὰ παρασυρθῇ ἐπικινδύνως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους ἢ εἰς μικρὰν ἀπ' αὐτῆς ἀπόστασιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ σχοινίον, συρόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τυλίσσεται ἐπὶ τῶν δένδρων ἢ ἄλλων προεξοχῶν τὰς ὁποίας συναντᾷ καὶ ἀνακόπτει τὸν κινδυνώδη δρόμον τοῦ ἀεροστάτου· ἡ ἄγκυρα ῥιπτομένη ἐν καιρῷ συμπληροῖ τὴν ἐξασφάλισιν ἀκινδύνου προσγειώσεως.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΗΔΑΛΙΟΥΧΟΥΜΕΝΩΝ. Τὰ πηδαλιουχούμενα ἀερόπλοια διακρίνονται εἰς τὰ μετὰ καὶ ἄνευ σκελετοῦ.

1) *Ἀερόπλοια μετὰ σκελετοῦ.* Ὁ σκελετὸς τούτων κατασκευάζεται ἐξ ἀλουμινίου ἢ ἐκ ξύλου καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐγκαρσίους καὶ ἐπιμήκεις δοκίδας· διαιρεῖται δὲ διὰ τῶν ἐγκαρσίων δοκίδων εἰς διαμερίσματα ἕκαστον τῶν ὁποίων περικλείει καὶ ἀνὰ ἕνα σάκκον πλήρη ἀερίου. Ἐπὶ τοῦ σκελετοῦ τανύεται τὸ ἐξωτερικὸν περίβλημα.

Τὰ μετὰ σκελετοῦ ἀερόπλοια παρουσιάζουσι τὰ ἀκόλουθα προτερήματα:

Διατηροῦσι τὸ ἐξωτερικὸν σχῆμα σταθερὸν καὶ παρουσιάζουσιν ἐπαρκῆ διαμήκη καὶ ἐγκάρσιον ἀντοχὴν κατὰ τὸ διάστημα τῆς πορείας. Ἐπειδὴ ἡ ποσότης τοῦ ἀερίου εἶναι ἐγκεκλεισμένη εἰς διαμερίσματα ἀνεξάρτητα ἀλλήλων, καθίσταται δυνατὸς ὁ πλοῦς καὶ ἡ διακυβέρνησις καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκόμη σοβαρῶν ἀτυχημάτων. Τὸ ἀέριον προστατεύεται ἐπαρκῶς ἀπὸ τῆς ἐκ τοῦ ἡλίου θερμάνσεως ὡς καὶ ἐκ τῆς ψύξεως ὑπὸ τοῦ διαμέσου χώρου, τοῦ ὑπάρχοντος μεταξὺ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπενδύσεως καὶ τῶν τοιχωμάτων τῶν ἐσωτερικῶν σάκκων. Ὁ διάμεσος χῶρος ἐλαττώνει ἀφ' ἑτέρου τὰς ἐκφυγὰς τοῦ ἀερίου εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα διὰ τοῦ μίγματος τοῦ ἀέρος καὶ ἀερίου τὸ ὁποῖον σχηματίζεται ἐντὸς αὐτοῦ.

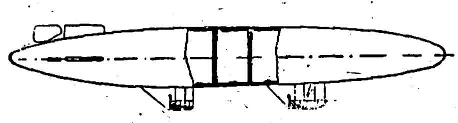

Διάγραμμα πηδαλιουχουμένου Schütte Lanz.

Ἡ διάρκεια τῆς χρήσεως τῶν οὕτω κατασκευαζομένων ἀεροπλοίων εἶναι μεγάλη, διότι δὲν γίνεται καταπόνησις τῶν περιεχόντων τὸ ἀέριον σάκκων, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ ἄνευ σκελετοῦ ἀερόπλοια, εἰς τὰ ὁποῖα πρὸς διατήρησιν τοῦ σταθεροῦ σχήματος τὸ περίβλημα ὑφίσταται διαρκῆ τάνυσιν.

Καθίσταται ἐξ ἄλλου εὐχερὴς ἡ προσαρμογὴ ἐπὶ τοῦ περιβλήματος ἢ ἡ σταθερὰ ἀπ' αὐτοῦ ἐξάρτησις τῶν διαφόρων μερῶν καὶ ὀργάνων τῶν ἀποτελούντων τὸ ἀερόπλοιον καὶ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι τὸ πηδάλιον ὕψους, τὸ πηδάλιον κατευθύνσεως, αἱ ἐπιφάνειαι ἰσορροπίας, τὰ διαμερίσματα τῶν μηχανῶν, οἱ ἄξονες τῶν ἑλίκων, αἱ λέμβοι ὑποδοχῆς τῶν ἐπιβατῶν, ἡ γέφυρα καὶ ἡ συσκευὴ ἀγκιστρώσεως.

Τὰ ἀερόπλοια μετὰ σκελετοῦ ὑποδιαιροῦνται εἰς τὰ Zeppelin καὶ εἰς τὰ ὑποδείγματος Schütte Lanz. Τὰ Zeppelin ἔχουσι σχῆμα πρίσματος πολυγωνικοῦ, λαμβάνοντος κατὰ τὰ ἄκρα ὀξεῖαν διαμόρφωσιν. Αἱ διαμήκεις καὶ ἐγκάρσιοι δοκίδες αὐτοῦ κατασκευάζονται ἐξ ἀλουμινίου. Τὸ παρατιθέμενον σχῆμα παριστᾷ τομὴν τοιούτου ἀεροπλοίου διῃρημένου ὑπὸ τῶν ἐγκαρσίων δοκίδων εἰς 17 διαμερίσματα. Εἰς τὸ αὐτὸ σχέδιον ἔχει σημειωθῇ καὶ ἡ διάταξις τῶν λέμβων, τῆς γεφύρας, τῶν ἑλίκων, τῶν ἐπιφανειῶν ἰσορροπίας καὶ τῶν πηδαλίων κατευθύνσεως καὶ ὕψους.

Ὁ σκελετὸς τοῦ ἀεροπλοίου Schütte-Lanz κατασκευάζεται ἐκ ξύλου, αἱ ἐγκάρσιοι τομαὶ αὐτοῦ εἶναι κυκλικαί, τὸ δὲ ὅλον στερεὸν αὐτοῦ προέρχεται ἐκ περιστροφῆς κωνικῶν τομῶν.

2) *Ἀερόπλοια ἄνευ σκελετοῦ.* Εἰς ταῦτα τὸ περίβλημα εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι μεγάλης ἀντοχῆς, τὸ δὲ ἐντὸς αὐτοῦ ἀέριον ὑπὸ διαρκῆ πίεσιν, ὅπως διατηρῇ τὸ περίβλημα τεταμένον καὶ τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ σχῆμα σταθερόν.

Κατὰ τὰς ἀνυψώσεις, ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τὰ

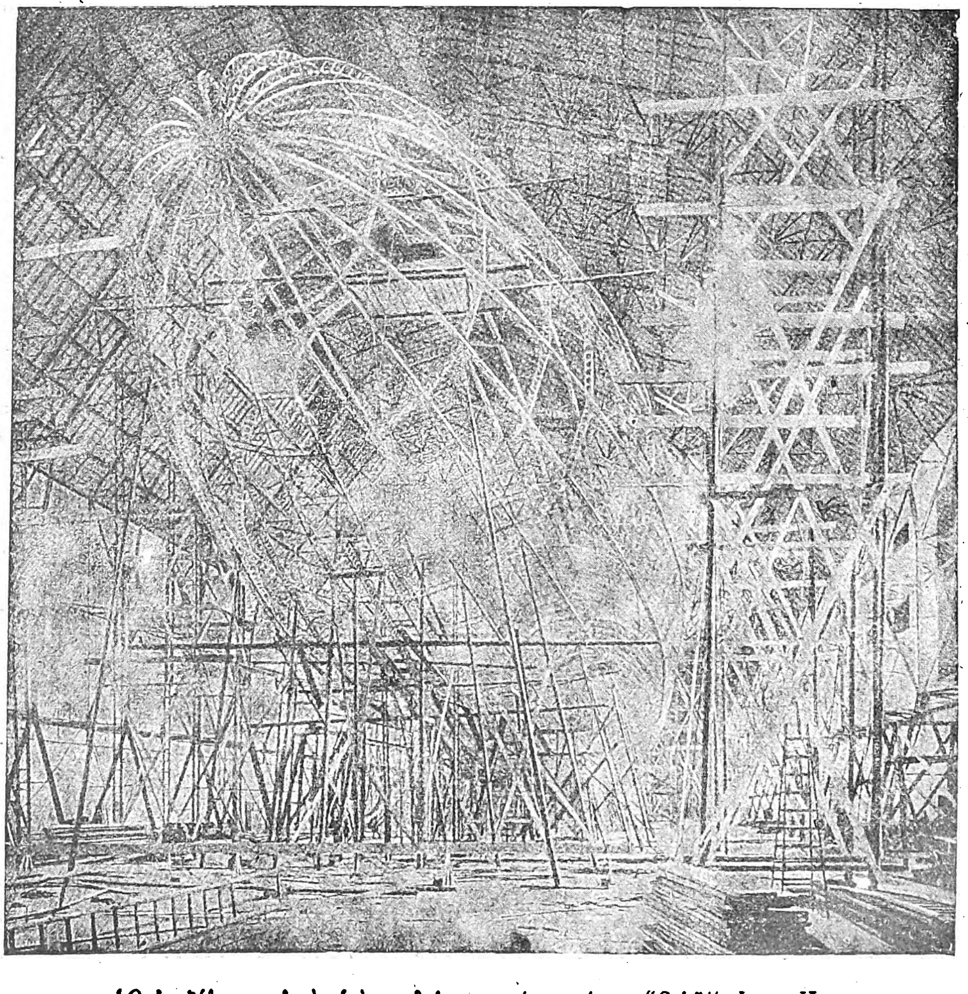

Ὁ ἐκ ξύλου σκελετὸς ἑνὸς πηδαλιουχουμένου, τύπου "Schütte Lanz II" χωρητικότητος 56.000 κυβ. μέτρων.

Digitized by Google

ἀερόστατα, καθίσταται ἀνάγκη ἐλευθερώσεως μέρους τοῦ ἀερίου πρὸς ἐλάττωσιν τῆς διαφορᾶς τῆς ἐσωτερικῆς πιέσεως πρὸς τὴν χαμηλοτέραν ἐξωτερικήν. Ἂν μετέπειτα τὸ ἀερόπλοιον θελήσῃ νὰ κατέλθῃ εἰς χαμηλότερον ὕψος, ἡ ἐσωτερικὴ πίεσις θὰ εὑρεθῇ πρὸ τῆς ὑψηλοτέρας ἐξωτερι-

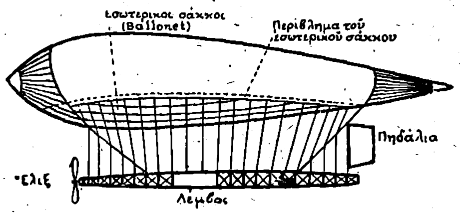

Διάγραμμα ἀεροπλοίου ἄνευ σκελετοῦ.

κῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως καὶ οὕτω θὰ ἐπέλθῃ σύμπτυξις τοῦ περιβλήματος. Πρὸς πρόληψιν τοῦ μειονεκτήματος αὐτοῦ ἐγκαθιστῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ περιβλήματος ἕνα ἢ περισσοτέρους σάκκους (ballonets), εἰς τοὺς ὁποίους διοχετεύεται δι' εἰδικῆς καταθλιπτικῆς ἀντλίας ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ, ὅστις διογκώνων τοὺς σάκκους ἀποκαθιστᾷ τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πιέσεως.

Τὰ ἄνευ σκελετοῦ πηδαλιουχούμενα ἀερόπλοια, παρουσιάζουσι τὸ πλεονέκτημα ἀπέναντι τῶν ἄλλων ὅτι τὸ περίβλημα αὐτῶν εἶναι ἐλαφρότερον καὶ ὅτι ἡ μεταφορά των εἶναι εὐχερής, συμπτυσσομένου τοῦ περιβλήματος μετὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἀερίου.

Τὸ ἀλεξίπτωτον. Εὐθὺς ἀπὸ τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν τῆς εἰς τὸν ἀέρα ἀνυψώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σκέψις τῶν ἀεροπόρων ἐστράφη πρὸς τὴν ἐπινόησιν συσκευῆς, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατό τις νὰ κατέλθῃ σῶος εἰς τὸ ἔδαφος ἐν περιπτώσει βλάβης ἢ καταστροφῆς τοῦ ἀεροστάτου. Ἀλλὰ καὶ παλαιότερον ἀκόμη τολμηταί τινές, ἀγόμενοι ἀπὸ τοῦ πόθου τῆς πτήσεως, εἶχον ἐπιτύχει νὰ ρίπτωνται ἀπὸ μεγάλου ὕψους καὶ νὰ φθάνουν ἀβλαβεῖς εἰς τὸ ἔδαφος, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως μέσων τὰ ὁποῖα, παρουσιάζοντα ἀντίστασιν εἰς τὸν ἀέρα, ἀνέκοπτον τὴν ταχύτητα τῆς πτώσεως. Τὰ ὄργανα ταῦτα ὠνομάσθησαν *ἀλεξίπτωτα.*

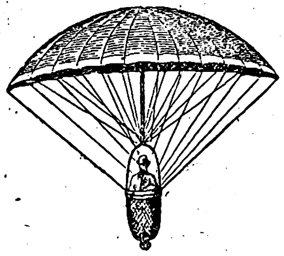

Ἀλεξίπτωτον Garnerin.

Ὁ Simon de la Loubère (1692-1729) ἐν τῇ «Ἱστορίᾳ τοῦ Σιάμ» γράφει περὶ ἑνὸς τολμηροῦ ἀνθρώπου, ὅστις, προσδένων εἰς τὸ σῶμα του δύο ἀλεξίπτωτα, διεσκέδαζε πηδῶν ἀπὸ μεγάλου ὕψους. Ἀναφέρεται ἐξ ἄλλου ὅτι τῷ 1783 ὁ Sebastien Lenormand, θέλων νὰ ἀποδείξῃ τὴν χρησιμότητα τοῦ ἀλεξιπτώτου εἰς περιπτώσεις πυρκαϊᾶς, κατῆλθεν ἐπιτυχῶς διὰ μιᾶς τοιαύτης συσκευῆς ἀπὸ τοῦ πύργου τοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Μονπελιέ.

Ἡ σκέψις περὶ χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀλεξιπτώτου διὰ κατάβασιν ἀπὸ ἀεροστάτου ὀφείλεται εἰς τὸν Blanchard, ὅστις ἐξετέλεσε τὸν πρῶτον δι' αὐτοῦ πειραματισμὸν τῷ 1785. Ἐντὸς καλάθου ἐξηρτημένου ἀπὸ ἀλεξίπτωτον ἔχον σχῆμα ἀλεξιβροχίου, ἐτοποθέτησεν ἕνα σκύλον, ὅστις ἔφθασε σῶος εἰς τὸ ἔδαφος ὅταν ἀφέθη ἀπὸ ἀεροστάτου εὑρισκομένου εἰς μέγα ὕψος. Βραδύτερον τῷ 1793, ὁ Bianchard, ἐπιχειρήσας νὰ κατέλθῃ ὁ ἴδιος δι' ἀλεξιπτώτου, ἔπεσε μεθ' ὁρμῆς εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ὑπέστη θλάσιν τῆς κνήμης.

Πρῶτος ἐπιτυχὼν κανονικὴν κάθοδον ἀπὸ ἀεροστάτου ὑπῆρξεν ὁ Garnerin, καταβὰς τῷ 1802 ἀπὸ ὕψους 2.500 μέτρων. Τὸ ἀλεξίπτωτόν του εἶχε

Ἀεροναύτης ἑτοιμαζόμενος νὰ ριφθῇ ἀπὸ ἀεροπλάνον εἰς τὸ κενόν, φέρων ἀλεξίπτωτα νεωτέρου τύπου.

σχῆμα θόλου, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχεν ὀπὴ διαμέτρου 25 ἑκ. Σχοινία ἀναχωροῦντα ἀπὸ τῆς περιφερείας τοῦ θόλου κατέληγον εἰς κάλαθον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐλάμβανε θέσιν ὁ ἀεροναύτης. Βραδύτερον, τῷ 1837, ὁ Cocking ἐπεχείρησε νὰ κατέλθῃ δι' ἀλεξιπτώτου ἰδίας του κατασκευῆς ἀπὸ τὸ μέγα ἀερόστατον τοῦ Nassau κατά τινα ἀνύψωσιν αὐτοῦ ἐν Λονδίνῳ· κατὰ τὴν κάθοδον ὅμως τὸ ἀλεξίπτωτον ἐβλάβη, εἰς ὕψος δὲ 100 μέτρων ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὁ κάλαθος ἀπεκόπη καὶ ὁ ἀεροναύτης εὗρεν οἰκτρὸν θάνατον κατακερματισθείς.

Σήμερον κατασκευάζονται ἀλεξίπτωτα διπλᾶ, τύπου σωσιβίων, συσκευασμένα εἰς εἶδος σάκκων καὶ φερόμενα ὑπὸ τοῦ ἀεροναύτου τὸ ἓν ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τὸ ἕτερον ἐπὶ τοῦ στήθους. Ὁ φέρων αὐτὰ ρίπτεται πρῶτον εἰς τὸ κενόν, ἀμέσως δὲ κατόπιν λύει τὸν ἱμάντα τὸν συγκρατοῦντα τὸ ὀπίσθιον ἀλεξίπτωτον, τὸ ὁποῖον ἀναπετάννυται καὶ ἀνακόπτει τὴν ὁρμὴν τῆς πτώσεως. Ἂν τὸ ὀπίσθιον ἀλεξίπτωτον δὲν λειτουργήσῃ κανονικῶς, ὁ ἀεροναύτης χρησιμοποιεῖ καθ' ὅμοιον τρόπον τὸ ἐπὶ τοῦ στήθους. Εἶναι εὐνόητον ὅμως πόση ψυχραιμία ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χειρισμῶν τούτων ὑπὸ ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος ἐν τῷ μεταξὺ καταπίπτει ὁρμητικῶς πρὸς τὰ κάτω μὲ ταχύτητα 20 μέτρων καὶ πλέον κατὰ δευτερόλεπτον.

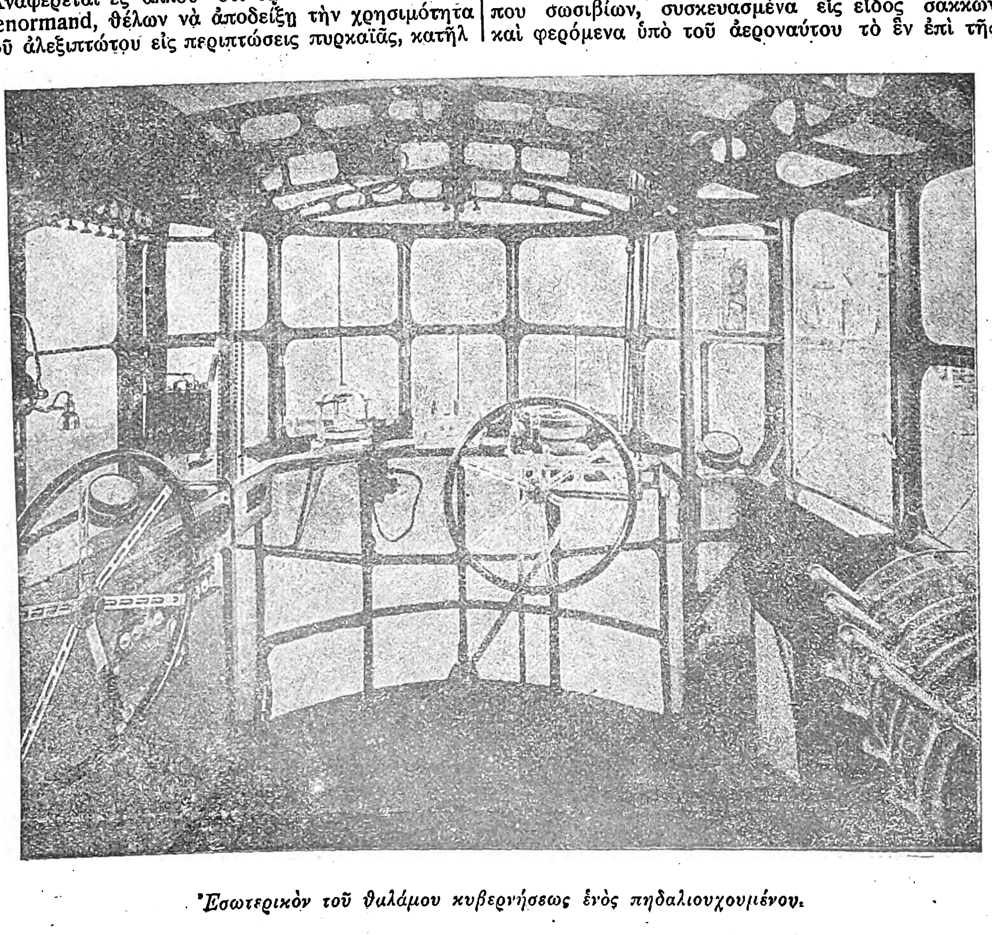

Ἐσωτερικὸν τοῦ θαλάμου κυβερνήσεως ἑνὸς πηδαλιουχουμένου.

ΙΙ) ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ ΒΑΡΥΤΕΡΑ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣ

ΑΕΡΟΔΥΝΑΜΙΚΗ. Ἡ ἀεροδυναμικὴ ἐξετάζει τὴν κίνησιν τῶν ἀερίων σωμάτων. Ἐπειδὴ τὰ ἀέρια ἐν πολλοῖς δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς τῶν ὑγρῶν, ἀλλὰ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀριθμητικὰς τιμὰς τῶν διαφόρων συντελεστῶν, δὲν ὑφίσταται σήμερον σαφὴς χωρισμὸς τῆς ἀεροδυναμικῆς ἀπὸ τῆς ὑδροδυναμικῆς, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ τὰ νῦν αἱ κινήσεις τῶν ἀερίων ἐξετάζονται ἐν τῇ ὑδροδυναμικῇ.

Εἰς τὰ ἀερίου μορφῆς ρευστὰ αἱ κινήσεις συνοδεύονται καὶ ὑπὸ διαφόρων μεταβολῶν τῆς πυκνότητος, τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ἐνεργείας, μεταβολῶν θερμοδυναμικῆς φύσεως, αἵτινες συνήθως δὲν ἔχουσι σημασίαν, εἰμὴ ὅταν ἐπέρχωνται ἐντὸς κλειστῶν χώρων, ὁπότε προκαλοῦσι τὴν συμπίεσιν, τὴν ἀποτόνωσιν ἢ τὴν ἐκροὴν τοῦ κινουμένου ρευστοῦ.

Εἰς ἀνοικτὸν χῶρον αἱ ἀναφερθεῖσαι μεταβολαὶ ἔχουσι σημασίαν μόνον ὅταν ἐμφανίζωνται θερμοδυναμικοὶ δονισμοὶ (ἠχητικὰ κύματα) ἢ ὅταν πρόκειται περὶ ταχυτήτων αἵτινες πλησιάζουσι τὴν τοῦ ἤχου (333 μέτρα ἀνὰ δεύτερον λεπτὸν διὰ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα). Τοιαύτης τιμῆς ταχύτητες εἶναι αἱ τῶν βλημάτων. Ἐπειδὴ ὅμως συνήθως αἱ μηχανικῶς ἐπιτυγχανόμεναι ταχύτητες, ὡς καὶ αἱ φυσικαὶ ροαὶ τοῦ ἀέρος (ἄνεμοι), μένουσι κάτω τοῦ τεθέντος ὁρίου, δυνάμεθα νὰ παρίδωμεν τὰς θερμοδυναμικὰς μεταβολὰς καὶ νὰ θεωρήσωμεν τὰ ἀέρια ὡς ἀκολουθοῦντα τοὺς νόμους τῶν μὴ συμπιεστῶν ρευστῶν, ἤτοι τῶν ὑγρῶν.

Εἰς τὴν ἀεροδυναμικὴν ἐξετάζονται αἱ ἐξισώσεις τῆς κινήσεως τῶν ἀερίων ἐντὸς σωλήνων, ὡς καὶ αἱ τῆς κινήσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν μιᾶς ἀπεριορίστου μάζης ἀερίου. Ἐν τούτοις ἐπειδὴ αἱ ἐξισώσεις αὗται εἶναι ἀφ' ἑνὸς πολύπλοκοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ σχετικὴ θεωρία δὲν ἔχει ἔτι προχωρήσει μέχρι σημείου ἐπιτρέποντος τὴν πρακτικὴν χρησιμοποίησιν τῶν συμπερασμάτων αὐτῆς εἰς τὴν ἀεροπορίαν, καθίσταται ἀπαραίτητος ἡ προσφυγὴ εἰς ἐμπειρικοὺς τύπους διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῶν ἀντιστάσεων τοῦ ἀέρος.

Νόμοι τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος.-Ἀντίστασις ρευστοῦ μὴ συμπιεστοῦ. Ἀρχὴ τῆς σχετικότητος. Ἂν σῶμά τι S εἶναι ἐμβεβαπτισμένον ἐντὸς ρευστοῦ τινος M καὶ κινῆται ἐντὸς αὐτοῦ, τότε αἱ πιέσεις, ἃς ἐξασκεῖ τὸ ρευστὸν ἐπὶ τοῦ σώματος, δύνανται νὰ ἀντικατασταθῶσιν ὑπὸ μιᾶς δυνάμεως συνισταμένης R, δρώσης εἰς τὸ κέντρον βάρους αὐτοῦ καὶ ἑνὸς ζεύγους δυνάμεων Γ.

Αἱ ἐν λόγῳ δυνάμεις ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς σχετικῆς ταχύτητος τοῦ σώματος πρὸς τὸ ρευστόν, ἤτοι εἶναι αἱ αὐταί, εἴτε τὸ σῶμα κινεῖται μετὰ ταχύτητος V ἐντὸς ἀκινητοῦντος ὑγροῦ, εἴτε τὸ ὑγρὸν προσβάλλει μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος τὸ ἀκινητοῦν σῶμα, τῶν λοιπῶν συνθηκῶν παραμενουσῶν τῶν αὐτῶν.

Ἀντίστασις ρευστοῦ εἰς λεπτὸν ἐπίπεδον σῶμα. Ἔστω ἐπίπεδος ἐπιφάνεια Π, ἐμβαδοῦ A, προσβαλλομένη ὑπὸ φλεβὸς ρευστοῦ, οὗτινος ἡ σχετικὴ ταχύτης πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν Π εἶναι V, καὶ ἔστω i ἡ γωνία προσβολῆς (Σχ. 1). Ἡ ἀντίδρασις, ἥτις ἐξασκεῖται ἐπὶ τῆς ἐπιπέδου ἐπιφανείας, εἶναι δύναμις κάθετος ἐπ' αὐτήν, διευθυνομένη κατὰ τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν τῆς ταχύτητος V καὶ ἴση πρὸς $R = \rho A V^2 \eta\mu^2 i$, ἔνθ ρ παριστᾷ τὴν πυκνότητα τοῦ ὑγροῦ.

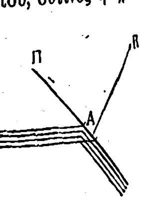

Σχ. 1.

Ἡ δύναμις R ἐφαρμόζεται εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος.

Εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ φλὲψ προσπίπτει καθέτως ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν, ἡ δύναμις R ἰσοῦται πρὸς $\rho . A . V^2$.

Ὁ νόμος τοῦ ἡμιτόνου καὶ τοῦ τετραγώνου τοῦ ἡμιτόνου. Ὁ Newton καὶ ἄλλοι μετ' αὐτὸν ἐπιστήμονες ὑπεστήριξαν τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἀντίδρασις, προκειμένου περὶ ὑγρῶν ἢ ἀερίων, δέον νὰ λαμβάνεται ἴση πρὸς $\lambda . \rho . A . V^2 . \eta\mu^2 . i$, ἔνθα λ παριστᾷ συντελεστήν, ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ρευστοῦ *(Νόμος τοῦ τετραγώνου τοῦ ἡμιτόνου).*

Ἐξ ἄλλων ὑποθέσεων ὁρμώμενος ὁ Euler ὑπεστήριξεν ὅτι ἡ ἀντίστασις R εἶναι ἀνάλογος τοῦ ἡμιτόνου $R = \lambda . \rho . A . V^2 . \eta\mu . i$. *(Νόμος τοῦ ἡμιτόνου).*

Τὴν ἄποψιν ταύτην τοῦ Euler ἐπεβεβαίωσαν τὰ

Digitized by Google

εἰς τὴν ἀκαδημίαν ἐπιστημῶν ἐν Παρισίοις γενόμενα πειράματα (1790—1800) καὶ βραδύτερον ὁ Ἄγγλος μηχανικὸς G. Cayley, ὅστις ἐδημοσίευσε τὴν πρώτην περὶ ἀεροπλάνου θεωρίαν, στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ νόμου τοῦ ἡμιτόνου.

Τέλος τῷ 1873 ὁ Γάλλος μηχανικὸς Penaud, κατασκευαστὴς τοῦ πρώτου ἀεροπλάνου, καθώριζε τοὺς νόμους τῆς ἀντιστάσεως τῶν ρευστῶν εἰς τὴν κίνησιν λεπτῆς ἐπιφανείας, ὡς εἶναι σήμερον γνωστοὶ κατόπιν τῶν νεωτέρων πειραμάτων καὶ ὡς τούτους ἀναφέρομεν κατωτέρω.

Ἐμπειρικοὶ νόμοι τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος εἰς λεπτὴν ἐπίπεδον ἐπιφάνειαν:

Περίπτωσις α΄). Ἡ κατεύθυνσις τῆς ταχύτητος εἶναι κάθετος ἐπὶ τὸ ἐπίπεδον τοῦ δίσκου.

Νόμος τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος: Δοθείσης ἐπιπέδου ἐπιφανείας, ἐμβαδοῦ A, ἡ εἰς τὴν κίνησιν αὐτῆς ἀντιτιθεμένη ἀντίστασις R εἶναι ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος V καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς ἐπιφανείας C, ἐφ᾽ ὅσον τὸ σῶμα εἶναι ὁμοιογενές.

Νόμος τῆς ὁμοιότητος: Αἱ εἰς τὴν κίνησιν δύο ὁμοίων σχημάτων ἀντιτιθέμεναι ἀντιστάσεις εἶναι ἀνάλογοι τῶν ἐμβαδῶν τῶν ἐπιφανειῶν αὐτῶν.

Ἐπιρροὴ τοῦ σχήματος: Ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος, τῶν λοιπῶν συνθηκῶν παραμενουσῶν τῶν αὐτῶν, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ δίσκου, οὖσα μεγαλυτέρα διὰ τοὺς ἐπιμήκεις ἢ διὰ τοὺς κυκλικοὺς ἢ τετραγώνους. Ἡ ἀντίστασις λαμβάνει τὴν μεγίστην αὐτῆς τιμὴν ὅταν τὸ μῆκος τοῦ δίσκου εἶναι 5πλάσιον—6πλάσιον τοῦ πλάτους αὐτοῦ.

Εἰς τὸ σύστημα C. G. S. ἡ ἀντίστασις R δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου $R=\lambda.\rho.A.V^2$, ἔνθα τὸ μὲν λ παριστᾷ συντελεστὴν ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ δίσκου καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐπιφανείας, καὶ κυμαινόμενον μεταξὺ 0,55—0,64, ἐφ᾽ ὅσον πρόκειται περὶ ταχυτήτων μὴ ὑπερβαινουσῶν τὰ 40 μέτρα ἀνὰ δεύτερον λεπτόν, τὸ δὲ ρ παριστᾷ τὴν πυκνότητα τοῦ ἀέρος (Μᾶζα τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου.) Εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν 15° καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 χιλιοστ. ὑδραργυρικῆς στήλης ἡ τιμὴ τοῦ $\rho=1/800$.

Νόμος τῶν πυκνοτήτων. Διὰ κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαίρας διαφορετικὴν τῆς προαναφερθείσης (15°, 760 χιλ.), ὁ τύπος λαμβάνει τὴν μορφὴν

$$R=\lambda.\frac{\omega}{g}.\ A.\ V^2$$

ἔνθα ω παριστᾷ τὸ βάρος ἑνὸς κυβ. μέτρου ἀέρος ὑπὸ τὴν νέαν πίεσιν καὶ θερμοκρασίαν.

Περίπτωσις β΄). Ἡ κατεύθυνσις τῆς ταχύτητος κλίνει πρὸς τὸ ἐπίπεδον, σχηματίζουσα μετ᾽ αὐτοῦ τὴν γωνίαν i.

Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, ἂν μὲν ὁ δίσκος εἶναι κυκλικός, ἡ ἀντίστασις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς τιμῆς τῆς ταχύτητος V καὶ τῆς γωνίας i, ἂν ὅμως ὁ δίσκος ἔχει διάφορον σχῆμα, τότε ἐξαρτᾶται καὶ ἐκ τῆς σχετικῆς θέσεως τῆς προβολῆς τῆς ταχύτητος ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ δίσκου πρὸς τὰς πλευρὰς αὐτοῦ. Προκειμένου περὶ ὀρθογωνίου δίσκου ἡ ἀντίστασις λαμβάνει τὴν μεγίστην τιμὴν ὅταν ἡ προβολὴ τῆς ταχύτητος εἶναι κάθετος ἐπὶ τὴν μεγαλυτέραν πλευρὰν αὐτοῦ. Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην περίπτωσιν καὶ ἐφ᾽ ὅσον ἡ γωνία κλίσεως i εἶναι μικροτέρα τῶν 12°, ἡ ἀντίστασις δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$R=\lambda.\frac{\omega}{g}.\ l.\ i.\ A.\ V^2$$

ἔνθα l παριστᾷ συντελεστὴν ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς ἐπιμηκύνσεως τοῦ ὀρθογωνίου (σχέσις τῆς μεγαλυτέρας πρὸς τὴν μικροτέραν πλευράν). Ὁ συντελεστὴς οὗτος ὑπολογίζεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ τύπου

$$l=1,8+0,286.n$$

Ὁ νέος εἰσαγόμενος συντελεστὴς n παριστᾷ τὴν ἐπιμήκυνσιν τοῦ ὀρθογωνίου. Διὸ τιμὰς τοῦ n ἀπὸ 1 ἕως 9, τὸ l λαμβάνει τιμὰς ἀπὸ 2,07 - 4, 3.

Διὰ τιμὰς τῆς γωνίας ι μεγαλυτέρας τῶν 12° ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἀντιστάσεως καθίσταται λίαν πολύπλοκος.

Μετάθεσις τοῦ κέντρου πιέσεως. Ὅσῳ περισσότερον ἐλαττοῦται ἡ τιμὴ τῆς γωνίας i, τόσῳ περισσότερον πλησιάζει τὸ κέντρον τῶν πιέσεων (σημεῖον ἐφαρμογῆς τῆς ἀντιστάσεως εἰς τὴν κίνησιν) πρὸς τὴν προσθίαν ἀκμὴν τοῦ δίσκου. Ἡ ἑκάστοτε τιμὴ τῆς ἀποστάσεως χ ἀπὸ τῆς προσθίας πλευρᾶς δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$\chi=\frac{l'}{5}\ (2+3.\ \eta\mu.\ i)$$

ἔνθα l΄ παριστᾷ τὸ ἥμισυ μῆκος τῆς μικρᾶς πλευρᾶς τοῦ ὀρθογωνίου δίσκου. Τῆς τιμῆς τῆς γωνίας i τεινούσης πρὸς τὸ μηδὲν ἡ ἀπόστασις χ τείνει πρὸς τὴν τιμὴν $\frac{2.l'}{5}$.

Περίπτωσις συγχρόνου κινήσεως τοῦ ἐπιπέδου δίσκου περὶ ἄξονα. Ἔστω ἐπίπεδος δίσκος abcd (Σχ. 2) κινούμενος μετὰ ταχύτητος V πρὸς κατεύθυνσιν σχηματίζουσαν τὴν γωνίαν i πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ac. Θεωρήσωμεν ἤδη ὅτι, ἐκτὸς τῆς εὐθυγράμμου ταύτης κινήσεως, ὁ δίσκος ὑφίσταται καὶ μίαν περιστροφικὴν κίνησιν περὶ ἄξονα a_0b_0, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς προεκτάσεως τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ παράλληλον πρὸς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ab. Ἔστω ἐπὶ πλέον ω_1 ἡ γωνιακὴ ταχύτης περιστροφῆς, ἧς ἡ κατεύθυνσις δέον νὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ ὀξύνῃ τὴν γωνίαν i, καὶ h ἡ ἀπόστασις τοῦ κέντρου O ἀπὸ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς.

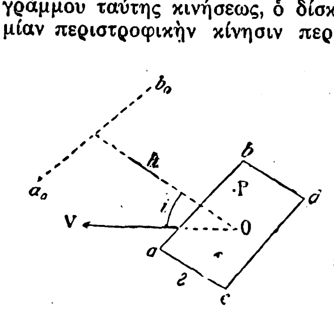

Σχ. 2.

Τὸ κέντρον O θὰ ὑφίσταται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει κίνησιν περιστροφικὴν περὶ τὸν ἄξονα, ἧς ἡ ταχύτης V_1 ἔσεται

$$V_1=\omega_1.h.$$

Ἂν λάβωμεν ἀπειροστόν τι στοιχεῖον dσ τῆς ἐπιφανείας, εὑρισκόμενον εἰς τὸ σημεῖον P καὶ εἰς ἀπόστασιν r ἀπὸ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς, τοῦτο θὰ κινῆται ἐξ αἰτίας μὲν τῆς περιστροφικῆς κινήσεως μετὰ ταχύτητος $\omega_1.r$, ἐξ αἰτίας δὲ τῆς ταχύτητος V μετὰ ταχύτητος V. ἡμ. i καὶ ἑπομένως ἡ κάθετος συνιστῶσα τῆς ταχύτητος αὐτοῦ θὰ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$W_0=V.\ \eta\mu.\ i+\omega_1.r.$$

Ἐφαρμόζοντες τὸν τύπον τῆς ἀντιστάσεως εὑρίσκομεν ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς περιστροφικῆς κινήσεως ἡ ἀντίστασις εἰς τὴν κίνησιν τοῦ διαφορικοῦ στοιχείου θέλει αὐξηθῇ (ἢ ἐλαττωθῇ ἂν ἡ φορὰ τῆς περιστροφῆς ἔχει τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν) κατὰ τὴν ποσότητα

$$\lambda.\ \frac{\omega}{g}.\ V.\omega_1.r.d\sigma.l$$

καὶ ἑπομένως ἡ ὅλη ἀντίστασις θέλει αὐξηθῇ κατὰ τὴν ποσότητα

$$\lambda.\frac{\omega}{g}.\ A.V.\omega_1.h.l$$

Ἀντίστασις τοῦ ἀέρος εἰς τὴν κίνησιν σώματος ἔχοντος τυχὸν σχῆμα. Θεωρητικῶς εἶναι δυνατόν, διαιροῦντες νοητῶς τὰ σώματα ταῦτα, νὰ ὑπολογίσωμεν τὰς μερικὰς ἀντιστάσεις καὶ νὰ εὕρωμεν εἶτα τὴν συνισταμένην αὐτῶν. Ἡ πρᾶξις ὅμως δεικνύει ὅτι αἱ οὕτως ὑπολογιζόμεναι ἀντιστάσεις δὲν εἶναι συνήθως καὶ αἱ πραγματικαί, διότι ἡ εἰς ἕκαστον τμῆμα τοῦ σώματος παρεμβαλλομένη ἀντίστασις ἐξαρτᾶται οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ σχήματος αὐτοῦ τούτου τοῦ τμήματος, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ σχήματος τῶν συνορευόντων εἰς αὐτὸ τμημάτων τοῦ αὐτοῦ σώματος.

Κατὰ ταῦτα δέον τὴν ἀντίστασιν τῶν ἐν λόγῳ σωμάτων νὰ προσδιορίζωμεν πειραματικῶς.

Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τοὺς νόμους τοῦ τετραγώνου τῆς ταχύτητος καὶ τῆς ὁμοιότητος, ἀπεδείχθη πειραματικῶς ὅτι ἰσχύουσι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην.

Διαμόρφωσις τοῦ σχήματος τῶν ἱπταμένων σωμάτων. Παρετηρήθη ὅτι ἡ εἰς τὴν κίνησιν παρουσιαζομένη ἀντίστασις ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἐκ τῆς προσθίας ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὀπισθίας διαμορφώσεως τοῦ σχήματος τοῦ σώματος· διὰ τοῦτο πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἀντιστάσεως προσδίδουσιν εἰς ἀμφοτέρας σχῆμα ὀβίδος, ὡς δεικνύει, τὸ Σχῆμα3. (Μία κοίλη ἢ ἐπίπεδος διαμόρφωσις τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ σώματος ἤθελεν ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν δημιουργίαν ὑποπιέσεως,, αἵτινες συνενούμεναι μετὰ τῆς ἀντιστάσεως τῆς προσθίας ὄψεως ἤθελον αὐξήσει τὴν εἰς τὴν κίνησιν ἀντίστασιν τοῦ σώματος).

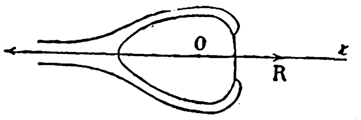

Σχ. 3.

Ἂν τὸ ρευστὸν εἶναι τελείως ἀσυμπίεστον, αἱ ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ σώματος ἐφαρμοζόμεναι πιέσεις ἐξουδετεροῦσι τὰς εἰς τὴν κίνησιν προβαλλομένας ἀντιστάσεις, ἐπιτυγχάνουσαι οὕτω θεωρητικῶς τὸν μηδενισμὸν τῆς συνισταμένης ἀντιστάσεως.

Ἀντίστασις ἐκ τριβῶν. Ἐκτὸς τῆς ἀναφερθείσης ἀντιστάσεως εἰς τὴν κίνησιν ἥτις εἶναι κάθετος ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν, δημιουργοῦνται ὡς ἐκ τῆς συνοχῆς τοῦ ὑγροῦ καὶ δυνάμεις ἐφαπτόμεναι, αἱ *τριβαὶ* καλούμεναι, αἵτινες συντιθέμεναι μετὰ τῆς πρώτης ἀντιστάσεως σχηματίζουσι τὴν συνισταμένην εἰς τὴν κίνησιν ἀντίδρασιν.

Ἀντίστασις τοῦ ἀέρος εἰς τὴν κίνησιν κυρτῆς ἐπιφανείας. Ἔστω κυλινδρικὴ ἐπιφάνεια abcd (Σχ. 4) περιλαμβανομένη μεταξὺ δύο καθέτων τομῶν ac καὶ bd καὶ δύο γενετειρῶν ab καὶ cd παραλλήλων καὶ ἔστω i ἡ γωνία ἡ σχηματιζομένη ὑπὸ τῶν δύο κατὰ τὰ a καὶ c ἐφαπτομένων, ἣν θεωροῦμεν ὡς ἀρκούντως μικράν.

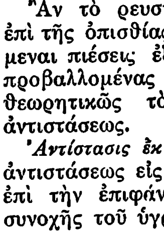

Σχ. 4.

Ἂν ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ κυρτῆς ἐπιφανείας ἐκτοξευθῇ φλὲψ ρευστοῦ μετὰ τῆς ταχύτητος V καθέτως πρὸς τὴν ἀκμὴν ab καὶ κατὰ τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐφαπτομένης, ἡ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἐξασκουμένη ἀντίστασις κατὰ τὴν κίνησιν OR θὰ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$OR=2\ \frac{\omega}{g}.A_1.V^2.\ \eta\mu.\ \frac{i}{2}$$

ἔνθα παριστῶσι

A_1 τὴν ἐγκαρσίαν τομὴν τῆς προσπιπτούσης ρευστῆς φλεβὸς κατὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῆς.

i τὴν παρὰ τῶν δύο κατὰ τὰ σημεῖα a καὶ c ἐφαπτομένων σχηματιζομένην γωνίαν.

Ἡ κατεύθυνσις τῆς ἀντιστάσεως OR συμπίπτει πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς διχοτόμου τῆς παρὰ τῶν δύο ἐφαπτομένων σχηματιζομένης γωνίας mon (Σχ. 5).

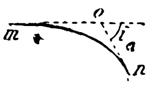

Σχ. 5.

Ἐφαρμογὴ τῶν νόμων τῆς ἀντιστάσεως τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ἀεροπλάνον. Πρόβλημα ὁμαλῆς πτώσεως (chute planée). Ὅπως ἐπίπεδόν τι σῶμα, ἀφεθὲν ἐλεύθερον εἰς τὸν ἀέρα, κατέλθῃ κινούμενον εὐθυγράμμως καὶ ἰσοταχῶς, πρέπει ἡ συνισταμένη εἰς τὴν κίνησιν ἀντίστασις τοῦ ἀέρος νὰ σχηματίζῃ δύναμιν ἴσην καὶ ἀντίθετον πρὸς τὸ βάρος GQ τοῦ πίπτοντος σώματος (Σχ. 6). Θεωρήσωμεν ὀρθογώνιόν τι ἐπίπεδον σῶμα Π, οὗ ἔστω C τὸ κέντρον βάρους καὶ φέρωμεν διὰ τοῦ κέντρου τῆς ἐπιφανείας τοῦ σχήματος τὴν εὐθεῖαν DE παράλληλον πρὸς τὰς μικρὰς πλευρὰς τοῦ ὀρθογωνίου. Ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀρχικὴ ταχύτης, ἣν κέκτηται τὸ σῶμα, εἶναι ἴση πρὸς τὸ μηδὲν ἢ κάθετος ἐπὶ τὴν μεγαλυτέραν πλευρὰν τοῦ ὀρθογωνίου. Ἂν ἤδη φέρωμεν τὸ κατακόρυφον ἐπίπεδον τῶν ἀξόνων xOy, τὸ διὰ τῆς νοητῆς εὐθείας DE διερχόμενον, τοῦτο θὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἐπίπεδον συμμετρίας τοῦ σώματος, ἡ δὲ εὐθεῖα DE καθ᾽ ὅλην τὴν διαδρομὴν τοῦ σώματος θὰ κινῆται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου xOy παραλλήλως πρὸς ἑαυτήν. Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ᾽ ἣν ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος εἶναι κάθετος ἐπὶ τὸ κινούμενον ἐπίπεδον, διὰ νὰ εἶναι ἡ συνισταμένη ἀντίστασις τοῦ ἀέρος ἴση καὶ ἀντίθετος πρὸς τὸ βάρος GQ τοῦ σώματος, δέον ὅπως ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τὸ κέντρον τῶν πιέσεων συμπίπτῃ μετὰ τοῦ κέντρου βάρους, καὶ ἀφ᾽ ἑτέρου ἡ γωνία α, ἣν σχηματίζει ἡ ταχύτης V, ἐπαληθεύῃ τὴν ἐξίσωσιν $\lambda.\ V^2.\ \eta\mu.\ \alpha=P$, ἔνθα παριστᾷ λ σταθερὰν ἐξαρτωμένην ἐκ τοῦ σχήματος τοῦ σώματος καὶ P τὸ βάρος αὐτοῦ.

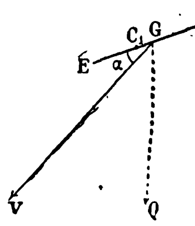

Σχ. 6.

Ἡ τιμὴ τῆς κατακορύφου συνιστώσης τῆς ταχύτητος δίδεται ὑπὸ τῆς σχέσεως

$$\sqrt{\frac{P}{\lambda}}.\ \eta\mu.\ \alpha.$$

Εἰς ἑκάστην τιμὴν τῆς γωνίας α ἀντιστοιχεῖ καὶ μία θέσις τοῦ κέντρου πιέσεως C, περιλαμβανομένη μεταξὺ D καὶ C_1, ἔνθα C_1 παριστᾷ σημεῖον ἀπέχον τοῦ ἄκρου E κατὰ τὰ 2/5 τῆς DE.

Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ὁμαλὴ πτῶσις, πρέπει τὸ G νὰ περιλαμβάνεται μεταξὺ D καὶ C_1. Εἰς ἑκάστην τοιαύτην θέσιν τοῦ G ἀντιστοιχεῖ καὶ μία καὶ μόνη τιμὴ τῆς γωνίας α, δι᾽ ἣν τὸ σημεῖον C συμπίπτει μετὰ τοῦ κέντρου βάρους G. Ἡ ἀντιστοιχοῦσα τιμὴ τῆς ταχύτητος V δίδεται τότε ὑπὸ τῆς ἐξισώσεως $R=\lambda.\ \rho.\ A.\ V^2$.

Ἂν μετὰ τῆς ἐπιπέδου ἐπιφανείας Π εἶναι στερεῶς συνδεδεμένον σφαιρικὸν σῶμα, οὗ τὸ κέντρον βάρους εὑρισκόμενον ἐπίσης ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου xOy, συμπίπτει αἰσθητῶς μετὰ τοῦ κέντρου βάρους τοῦ ὅλου συστήματος (Σχ. 7), ἡ ἀντίστασις τοῦ ἀέρος διὰ μὲν τὴν σφαῖραν ἰσοῦται πρὸς $F=\mu.\ V^2$ καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὸ κέντρον βάρους G, διὰ δὲ τὸ ἐπίπεδον=R εἶναι κάθετος ἐπ᾽ αὐτὸ καὶ ἐφαρμόζεται εἰς τὸ κέντρον τῶν πιέσεων.

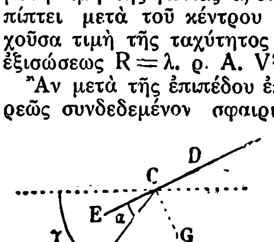

Σχ. 7.

Ἐπομένως διὰ νὰ δύνανται αἱ δύο δυνάμεις συντιθέμεναι νὰ ἰσορροπῶσι τὸ βάρος GQ, πρέπει ἀπαραιτήτως ἡ δύναμις R νὰ διέρχεται διὰ τοῦ κέντρου βάρους G, ἤτοι πρέπει τὸ κέντρον βάρους νὰ κεῖται ἐπὶ τῆς καθέτου τῆς ἀγομένης ἐκ τοῦ κέντρου τῶν πιέσεων.

Διαμήκης εὐστάθεια. Ἔστω ἤδη ὅτι, μετὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἰσορροπίας διὰ τὴν ὁμαλὴν πτῶσιν, με-

Digitized by Google

ταβάλλομεν ἀποτόμως τὴν κλίσιν τῆς CE οὕτως, ὥστε νὰ αὐξήσῃ κατά τι ἡ γωνία α. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ κέντρον τῶν πιέσεων ὀπισθοχωρεῖ καὶ λαμβάνει ἐπὶ τῆς νέας θέσεως C'E' τοῦ κεκλιμένου ἐπιπέδου τὴν θέσιν C', τότε ὅμως καὶ ἡ συνισταμένη ἀντίστασις C'R' ἐφαρμόζεται εἰς τὴν νέαν θέσιν C' καὶ σχηματίζει μετὰ τῆς δυνάμεως τοῦ βάρους ῥοπὴν ἐξαναγκάζουσαν τὴν C'E' νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν προτέραν της θέσιν, ἐξασφαλίζουσα οὕτω τὴν ἰσορροπίαν τοῦ ὅλου συστήματος, πάντως ὅμως ὑπὸ ὡρισμένον περιορισμόν, ὡς πρὸς τὴν σχετικὴν θέσιν τοῦ κέντρου βάρους, ὃν ἐκθέτομεν κατωτέρω.

Δίδοντες εἰς τὸ ἐπίπεδον DE διαφόρους κλίσεις (Σχ. 8 καὶ 9) σχετικῶς πρὸς τὴν ταχύτητα V, λαμβάνομεν δι' ἑκάστην κλίσιν καὶ μίαν θέσιν τῆς συνισταμένης ἀντιστάσεως R, ἧς τὸ σημεῖον ἐφαρμογῆς μετατίθεται ὁμοίως· ἡ περιβάλλουσα τῶν διαφόρων διαδοχικῶν θέσεων τῆς R_1 μετακεντρικὴ καμπύλη καλουμένη, παρίσταται δι' ἐστιγμένων εἰς τὸ Σχῆμα 9.

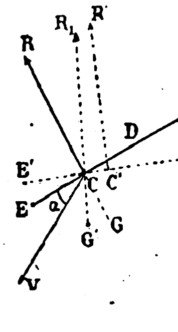

Σχ. 8.

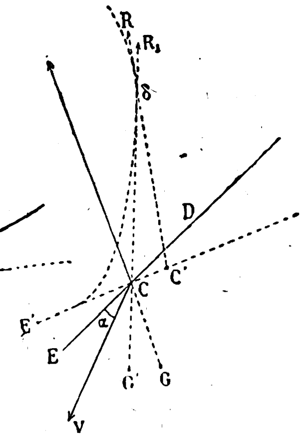

Σχ. 9.

Διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις τῆς εὐσταθείας, πρέπει ἀπαραιτήτως τὸ κέντρον βάρους G νὰ εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἀναφερθεῖσαν καμπύλην.

Διὰ τὰς λίαν μικρὰς τιμὰς τῆς γωνίας α ἡ μετακεντρικὴ καμπύλη ἐφάπτεται τοῦ ἐπιπέδου CE, ἐξ οὗ καὶ ἡ σχηματισθεῖσα ἀντίληψις ὅτι διὰ νὰ ὑπάρχῃ εὐστάθεια πρέπει τὸ κέντρον βάρους νὰ κεῖται ὑπὸ τὸ κέντρον πιέσεων.

Ἀντίστασις τῶν πτερύγων εἰς τὸν ἀέρα. Τὴν συνισταμένην ἀντίστασιν εἰς τὴν κίνησιν δυνάμεθα νὰ ἀναλύσωμεν εἰς μίαν κάθετον ἐπὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως (τὴν ἄνωσιν) καὶ μίαν παράλληλον πρὸς αὐτὴν (τὴν ἀντίστασιν). Ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ ἀντίστασις, ἡ ἄνωσις A δύναται νὰ παρασταθῇ διὰ τοῦ ἀκολούθου τύπου:

$$A = Ca.F.\frac{\varrho . v^2}{2}$$

ἔνθα F παριστᾷ τὸ ἐμβαδὸν τῆς πτέρυγος, Ca τὸν συντελεστὴν ἀνώσεως, v τὴν ταχύτητα, καὶ ϱ τὴν πυκνότητα τοῦ ἀέρος.

Τὴν παράλληλον συνιστῶσαν ἐκφράζομεν ἐπίσης δι' ὁμοίου τύπου καλοῦντες τὸν συντελεστὴν ἀντιστάσεως διὰ τοῦ Cw.

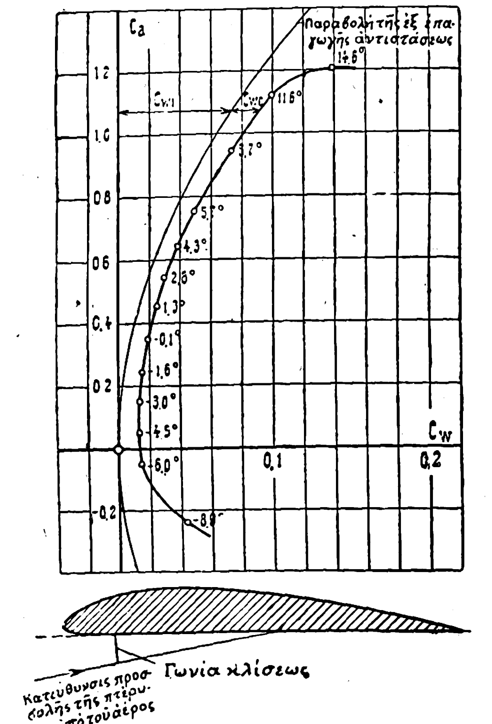

Πρὸς χαρακτηρισμὸν τῶν ἰδιοτήτων τῆς πτέρυγος γίνεται χρῆσις διαγραμμάτων ἀναφερομένων εἰς σύστημα ὀρθογωνίων ἀξόνων μὲ τετμημένας διαφόρους τιμὰς τοῦ συντελεστοῦ ἀνώσεως Ca καὶ τεταγμένας τὰς ὑπὸ διαφόρους τιμὰς τῆς γωνίας κλίσεως ἀντιστοίχους τιμὰς τοῦ συντελεστοῦ ἀντιστάσεως Cw, (βλ. διάγραμμα). Τὸ παριστώμενον διάγραμμα ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν κάτωθεν αὐτοῦ σημειουμένην διατομὴν τῆς πτέρυγος. Ἡ πτέρυξ αὕτη, ἧς καθωρίσθησαν κατόπιν πειράματος οἱ συντελεσταὶ Ca καὶ Cw, ἔχει σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ σχέσιν τῶν πλευρῶν 1/5. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ πειραματισμοῦ ἡ μεγάλη πλευρὰ ἦτο κάθετος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ Prandt περὶ ἀντιστάσεως τῶν διαφόρων διατομῶν, ἡ ἀντίστασις διαιρεῖται εἰς δύο, τὴν ἐξ ἐπαγωγῆς καὶ τὴν ἀντίστασιν τῆς διατομῆς, ἥτις πάλιν διαιρεῖται εἰς ἀντίστασιν ἐκ τριβῶν καὶ ἀντίστασιν ἐκ στροβιλισμοῦ. Ἡ θεωρία αὕτη βασίζεται ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἡ ἄνωσις Ca διατίθεται ἡμιελλειψοειδῶς κατὰ μῆκος τοῦ ἀνοίγματος τῆς πτέρυγος. Εἰς τὰ δύο μέρη τῆς ἀντιστάσεως ἀντιστοιχοῦσι καὶ δύο συντελεσταί, οἱ Cwi καὶ Cwo.

Ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἀντίστασις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀνώσεως καὶ ἐκ τῆς διαμορφώσεως τῆς περιμέτρου τοῦ σχήματος τῆς πτέρυγος, ἐκφράζεται δὲ διὰ τοῦ τύπου $Cwi = \frac{Ca^2}{\pi} . \frac{F}{b^2}$ ἔνθα b παριστᾷ τὸ ἄνοιγμα τῆς πτέρυγος· διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἰς τὸ διάγραμμα ἡ καμπύλη των Cwi φέρεται ὡς παραβολική.

Ἡ ἀντίστασις τῶν διατομῶν Cwo ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαμορφώσεως τῶν διατομῶν καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλαττωθῇ μέχρι τινὸς διὰ καταλλήλου διαμορφώσεως αὐτῶν.

Τὸ πρακτικὸν ἐξαγόμενον τῆς θεωρίας τοῦ Prandt εἶναι, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἡ ἐκ τριβῶν ἀντίστασις μηδενισθῇ ἐντελῶς, πρὸς ἐπίτευξιν μιᾶς ὡρισμένης ἀνώσεως εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ὕπαρξις μιᾶς ὡρισμένης ἀντιστάσεως ἐξ ἐπαγωγῆς.

Ἐπὶ τοῦ ἀναφερθέντος τύπου παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἀντίστασις γίνεται τόσῳ μικροτέρα ὅσῳ περισσότερον αὐξάνει ὁ παρονομαστὴς b (τὸ ἄνοιγμα τῆς πτέρυγος).

Διὰ τιμὴν τοῦ ἀνοίγματος =0 ἡ ἐξ ἐπαγωγῆς ἀντίστασις μηδενίζεται.

Ὀροφὴ (Plafond). Ἡ κατακόρυφος συνιστῶσα τῆς ἀντιστάσεως, ἡ ἄνωσις, εἶναι ἐκείνη ἥτις ἀντιτίθεται εἰς τὸ βάρος τοῦ ἀεροπλάνου. Ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι ἀνωτέρα τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ ἀεροπλάνου, τοῦτο δύναται νὰ ἀνυψωθῇ. Ἐν τούτοις ἡ ἀνύψωσις αὐτοῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνεται ἐπ' ἄπειρον, διότι ἡ πυκνότης τοῦ ἀέρος ἐλαττοῦται ὅσῳ ἀνερχόμεθα εἰς ὑψηλότερα σημεῖα τῆς ἀτμοσφαίρας.

Κατὰ ταῦτα, ἐπειδὴ ἡ ἄνωσις A εἶναι ἀνάλογος τῆς πυκνότητος ϱ, $A = Ca.F.\frac{\varrho . V^2}{2}$, τὸ δὲ βάρος τοῦ ἀεροπλάνου εἶναι ὡρισμένον, θὰ ἔλθῃ στιγμὴ κατὰ τὴν ἀνύψωσιν καθ' ἣν ἡ ἄνωσις A θὰ γίνῃ ἴση πρὸς τὸ βάρος καὶ θὰ παύσῃ ἡ περαιτέρω ἀνύψωσις. Τὸ ὕψος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέρχεται ἡ ἐξίσωσις τῆς ἀνώσεως πρὸς τὸ βάρος, καλοῦμεν «ὀροφήν». Εἶνε δηλ. ἡ «ὀροφὴ» τὸ μέγιστον ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον δύναται νὰ φθάσῃ ἀεροπλάνον ὡρισμένου τύπου καὶ μεγέθους.

Βιβλιογραφία: L'Aviation par P. Painlevé, E. Borel, C. Maurain.— Résolution Aéromécanique du Problème Géneral de l'Avion par P. & M. Richard.— Föppl. Vorlesungen über technische Mechanik Bd IV.— D'Alembert· Traité de l'équilibre et du mouvement des fluides, Paris.— Bossut - Langsdorf· Lehrbegriff der Hydrodynamik, Frankfurt a. M.

Σ. ΣΑΠΗΡΑΣ

ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ. ***Πολεμικὰ καὶ ἐμπορικὰ ἀεροπλάνα.*** Τὰ ἀεροπλάνα ὡς ἐκ τῆς χρήσεως, δι' ἣν προορίζονται, ὀνομάζονται ***πολεμικὰ ἀεροπλάνα*** χρησιμοποιούμενα ὡς ὅπλον πολεμικὸν εἰς τὸν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν πόλεμον, καὶ ***ἐμπορικὰ ἀεροπλάνα*** χρησιμοποιούμενα ὡς μέσον συγκοινωνίας καὶ μεταφορῶν.

Τὰ *ἐμπορικὰ ἀεροπλάνα* εἶναι τεσσάρων κυρίως τύπων:

α') *Ταχυδρομικὰ ἀεροπλάνα* (avions postales), τὰ ὁποῖα δέον νὰ εἶναι ἐφωδιασμένα διὰ κινητῆρος παρέχοντος πᾶσαν δυνατὴν ἐγγύησιν καλῆς καὶ ἀπροσκόπτου λειτουργίας. Ἡ ταχύτης αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ εἶναι κατωτέρα τῶν 200 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, μὲ ὠφέλιμον φόρτον 800 χιλιογράμμων καὶ ἀκτῖνα ἐνεργείας ἀνταποκρινομένην εἰς πτῆσιν 5 ἕως 6 ὡρῶν, δηλ. 1000 περίπου χιλιομέτρων. Πρέπει νὰ δύναται νὰ ταξιδεύῃ μὲ οἱονδήποτε καιρὸν καὶ νὰ εἶναι λίαν εὐχείριστον.

β') *Φορτηγὰ ἢ μεταγωγικὰ ἀεροπλάνα* (avions de messageries). Ταῦτα δύνανται νὰ ἀρκοῦνται εἰς ἐμπορικὴν ταχύτητα 150 χιλιομέτρων καθ' ὥραν· ὁ ὠφέλιμος αὐτῶν φόρτος, διὰ ν' ἀντικρύζωνται αἱ δαπάναι τῆς διὰ τοῦ μέσου τούτου μεταφορᾶς, πρέπει νὰ εἶναι ὄχι κατώτερος τῶν τριῶν τόννων, ἡ δὲ ἀκτὶς ἐνεργείας ὅσον ἔνεστι μείζων, ἵνα ἀποφεύγωνται αἱ χρόνον καὶ χρῆμα στοιχίζουσαι μεταφορτώσεις.

γ') *Ἐπιβατικὰ ἀεροπλάνα* (avions de passagers). Ταῦτα δέον νὰ ἔχουν ἐμπορικὴν ταχύτητα 180 τοὐλάχιστον χιλιομέτρων καθ' ὥραν, ὁ δὲ ὠφέλιμος φόρτος νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν μεταφορὰν 15 τοὐλάχιστον ἐπιβατῶν. Ἡ ἀκτὶς ἐνεργείας θὰ εἶναι ἐπαρκής, ἐὰν ἀνταποκρίνεται εἰς πτῆσιν διαρκείας 3 ἢ 4 ὡρῶν, διότι ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας τῆς κατασκευῆς τῶν ἀεροσκάφων καὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἀνέσεως, αἱ μεγαλυτέρας διαρκείας διαδρομαὶ θὰ εἶναι κοπιώδεις.

Εἰς τὰ ἐπιβατικὰ ἀεροπλάνα πολλῶν θέσεων καὶ μὲ ἕνα ἢ περισσοτέρους κινητῆρας, ἐκτὸς τῆς θέσεως τοῦ χειριστοῦ (πιλότου) καὶ τηλεγραφητοῦ ἢ μηχανικοῦ, αἱ λοιπαὶ θέσεις εὑρίσκονται ἐκτὸς τοῦ κυρίου σώματος τοῦ ἀεροπλάνου, καταλλήλως διεσκευασμέναι εἰς αἴθουσαν μὲ ἀναπαυτικὰ ἀνάκλιντρα, συνήθως 8 – 14. Τὰ τελευταίου τύπου γερμανικὰ ἀεροπλάνα Junkers ἔχουσι τρεῖς κινητῆρας 450 ἵππων, ὁ δὲ θάλαμος εἶναι διῃρημένος εἰς 2 καταστρώματα περιλαμβάνοντα περὶ τὰς 20–24 θέσεις. Διὰ νυκτερινὰ ταξίδια τὰ ἀνάκλιντρα διασκευάζονται εἰς κλίνας.

δ') *Ἀεροπλάνα εἰδικοῦ ἔργου* (avions de travail) Ἡ Ἐμπορικὴ Ἀεροπλοΐα, πλὴν τῶν συνήθων ἐναερίων μεταφορῶν, ἐπιδέχεται διαφόρους ἐφαρμογάς, αἱ ὁποῖαι ἐκφράζονται ἀθρόως ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ *ἐναερίου ἔργου*. Τὰ κυριώτερα ἐναέρια ἔργα εἶναι ἡ φωτογραφία, ἡ μεταφορὰ ἀτόμων δι' εἰδικᾶς ὑπηρεσίας ἐν ὡρισμέναις περιφερείαις, ἡ ἀναζήτησις τῶν μεγάλων ὁμάδων ἰχθύων, ἡ προστασία τῶν ἀμπέλων κατὰ τῆς πάχνης, ἡ ἐξερεύνησις τῶν ἀνωμαλιῶν τοῦ θαλασσίου βυθοῦ κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν (ὕφαλοι, σκόπελοι κλπ.), ἡ ἐπίβλεψις τῶν δασῶν καὶ ἡ προφύλαξις αὐτῶν ἀπὸ τῶν πυρκαϊῶν. Τέλος ἡ χαρτογραφικὴ ὑπηρεσία δύναται νὰ χρησιμοποιῇ τὴν ἐναέριον φωτογραφίαν πρὸς κατασκευὴν χαρτῶν καὶ συμπλήρωσιν τῶν ὑπαρχόντων. Τοῦτ' αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ὑδρογραφικὴν ὑπηρεσίαν. Πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ὡς ἄνω ἐργασιῶν τὸ ἀεροπλάνον εἰδικοῦ ἔργου δέον νὰ συνδυάζῃ ἐπαρκῆ ταχύτητα μετ' ἐπαρκοῦς ὠφελίμου φόρτου καὶ ἀκτῖνα ἐνεργείας (κατὰ μέσον ὅρον 150 χιλιόμετρα, 300 χιλιόγραμμα, 5 ἕως 6 ὧραι) καὶ μετ' ἀρετῶν στερεότητος καὶ εὐκόλου συντηρήσεως.

Τὰ ***πολεμικὰ ἀεροπλάνα*** διαιροῦνται εἰς ἀεροπλάνα *διώξεως* (γαλλ. avion de chasse,—ἀγγλ. fighter), *ἀναγνωρίσεως* (avion de reconnaissance—reconnaissance machine), *βομβαρδισμοῦ* (avion de bombardement – bombing machine) καὶ *ἐκπαιδευτικὰ* (avion d' école ou d'entrainement — training machine).

Τὰ ἀεροπλάνα *ἀναγνωρίσεως* εἶναι τὰ συνήθη στρατιωτικὰ ἀεροπλάνα μέσης ταχύτητος καὶ μεγάλης ἀκτῖνος ἐνεργείας (8-10 ὡρῶν), εἶναι δὲ δύο ἢ πολλῶν θέσεων μετὰ πολυβόλων καὶ ἀσυρμάτου.

Τὰ *βομβαρδιστικὰ* ἀεροπλάνα, μικρᾶς συνήθως ταχύτητος, διακρίνονται εἰς βαρέος καὶ ἐλαφροῦ βομβαρδισμοῦ, ἀναλόγως τοῦ βάρους τῶν φερομένων βομβῶν, ἔχουσι δὲ ἀκτῖνα ἐνεργείας 6 ἕως 8 ὡρῶν. Ἐπίσης χαρακτηρίζονται ὡς νυκτερινὰ ἢ ὡς ἡμερινά· ὡς νυκτερινά, ἤτοι διὰ νυκτερινοὺς βομβαρδισμούς, χρησιμοποιοῦνται συνήθως τὰ μικροτέρας ταχύτητος ἢ ἥσσονος ἑλικτικότητος ἢ καὶ ἀεροπλάνα παλαιοτέρων τύπων.

Εἰς τὰ βομβαρδιστικὰ περιλαμβάνονται ἐπίσης τὰ *τορπιλλοπλάνα* (ἀγγλ. torpedo carrier), φέροντα τορπίλλας ἀντὶ βομβῶν. Τὰ βομβαρδιστικὰ ἀεροπλάνα ἔχουν συνήθως πλείονας τοῦ ἑνὸς κινητῆρας, ἵνα δύνανται νὰ φέρωσι μεγαλύτερον βάρος καὶ ἵνα ἔχωσι μεγαλυτέραν ἀκτῖνα ἐνεργείας.

Τὰ *ἐκπαιδευτικὰ* εἶναι ἐλαφρὰ ἀεροπλάνα διπλοῦ χειρισμοῦ, ἤτοι χειριζόμενα ἀπὸ δύο θέσεων, χρησιμεύοντα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν χειριστῶν (πιλότων)· φέρουσι συνήθως κινητῆρας μικρᾶς δυνάμεως 80 ἕως 200 ἵππων καὶ ὅσον οἷόν τε μικρότερον βάρος καυσίμου ὕλης (2 ὡρῶν).

Τὰ ***ὑδροπλάνα*** (γαλλ. hydravion à flotteurs—ἀγγλ. seaplane, hydroplane) εἶναι ἀεροπλάνα φέροντα ἀντὶ τροχῶν πλωτῆρας, δι' ὧν δύνανται νὰ κατέρχωνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης («προσθαλάσσωσις») καὶ νὰ ἐκκινῶσιν ἀπ' αὐτῆς («ἀποθαλάσσωσις»), διαιροῦνται δ' ἐπίσης εἰς ἐπιβατικὰ καὶ πολεμικὰ (ἐκπαιδευτικά, ἀναγνωρίσεως καὶ βομβαρδισμοῦ).

Τὰ ὑδροπλάνα ὀνομάζονται *ἀεράκατοι* (hydravions à coque-flying boat), ὅταν ἀντὶ νὰ φέρωσι πλωτῆρας, προσθαλασσοῦνται διὰ τοῦ κυρίου σώματος αὐτῶν, ὅπερ ἔχει πρὸς τοῦτο σχῆμα λέμβου. Ἀεράκατοι φέρουσαι καὶ τροχούς, ἀνυψουμένους διὰ προσγείωσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ καταβιβαζομένους διὰ προσγείωσιν εἰς τὴν ξηράν, ὀνομάζονται *ἀμφίβια* (amphibie—amphibian).

Κ.Χ.Κ.

ΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ. Τὰ ἀεροπλάνα διακρίνομεν εἰς τὰς ἀκολούθους τρεῖς κατηγορίας

1) *Μικροῦ τύπου μεθ' ἑνὸς κινητῆρος*, περιλαμβάνουσαν ἀεροπλάνα α) μιᾶς θέσεως βάρους 500—1000 χιλιογράμμων, ἰσχύος 80—2 0 ἵππων, β) ἐλαφρὰ δύο θέσεων βάρους 100—1200 χιλιογρ., ἰσχύος ἕως 260 ἵππων, γ) βαρέα δύο καὶ τριῶν θέσεων βάρους 1000—2000 χιλιογρ., ἰσχύος ἕως 300 ἵππων.

2) *Μεγάλου τύπου μετὰ 2 κινητήρων*, περιλαμ-

Digitized by Google

βάνουσαν ἀεροπλάνα βάρους ὁλικοῦ ἀπὸ 2700—6000 χιλιογρ., ἰσχύος 320—600 ἵππων.

3) *Ὑπερμεγέθους τύπου μετὰ τριῶν ἢ περισσοτέρων κινητήρων*, περιλαμβάνουσαν ἀεροπλάνα βάρους ὁλικοῦ 10000—17000 χιλιογρ., ἰσχύος 750—1800 ἵππων.

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπερκειμένων πτερύγων τὰ ἀεροπλάνα διακρίνονται εἰς *μονοπλάνα* (monoplans), *διπλάνα* (biplans) καὶ *τριπλάνα* (triplans).

διπλοῦ ταῦ, καὶ κατασκευάζουσι ταύτας ἐκ ξύλου, διὰ δὲ τῆς στρεβλῆς διαμορφώσεως αὐτῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ κυρτότης τῆς ἐπιφανείας τῶν πτερύγων. Τὰς νευρώσεις ἐπενδύουσι ἐξωτερικῶς διὰ λινοῦ ὑφάσματος, τὸ ὁποῖον ἵνα καταστήσωσιν ἀδιαπέρατον ὑπὸ τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ ὕδατος ἐπιχρίουσι δι' εἰδικῆς οὐσίας «Cellon».

Εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἄκρα τῆς εἰς τὸ παρατιθέμενον σχῆμα εἰκονιζομένης πτέρυγος ἔχουσι προσαρμοσθῆ τὰ πτερύγια δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ μεταβολὴ τῆς κλίσεως τοῦ ἀεροπλάνου ὡς πρὸς τὸν διαμήκη ἄξονα αὐτοῦ. Ἂν ὑπάρχουσι περισσότεραι τῆς μιᾶς πτέρυγες παράλληλοι (διπλάνα, πολυπλάνα) συνδέουσι ταύτας πρὸς ἀλλήλας δι' ὀρθοστατῶν.

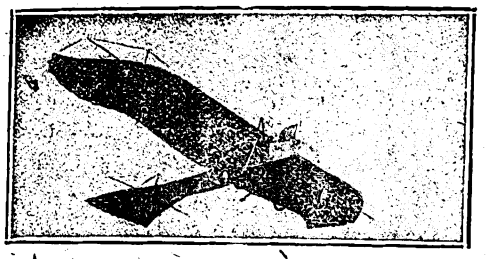

Μονοπλάνον βαρέος τύπου (Runspler).

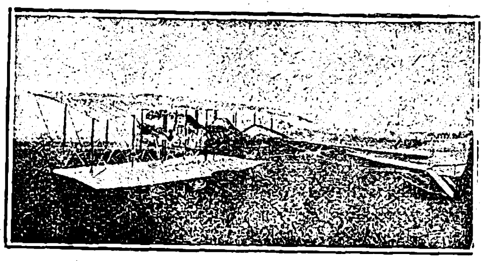

Διπλάνον στρατιωτικὸν (Gotha)

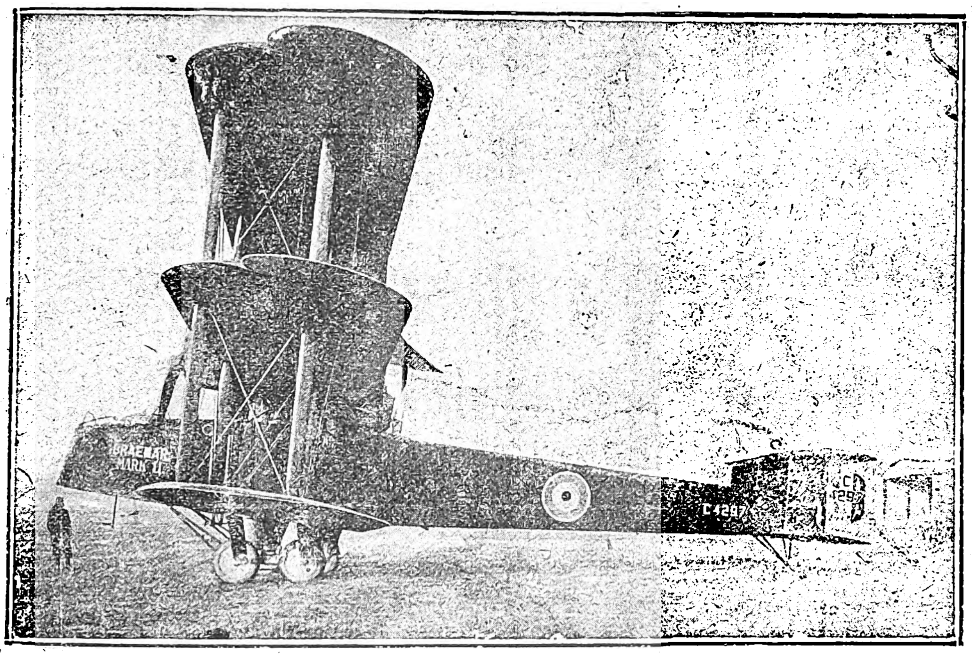

Τριπλάνον βομβαρδιστικὸν (Bristol).

Τὰ περισσότερον ἐν χρήσει σήμερον ἀεροπλάνα εἶναι τοῦ τύπου τῶν διπλάνων.

Τὰ κυριώτερα μέρη ἐξ ὧν συνίσταται τὸ ἀεροπλάνον εἶναι: τὸ κύριον σῶμα (fuselage), τὸ σύστημα τῶν πτερύγων, τὸ φορεῖον ἀπογειώσεως, ὁ μηχανισμὸς τοῦ πηδαλίου, ὁ κινητήρ, τὰ δοχεῖα καυσίμου καὶ ἡ ἕλιξ.

Κύριον σῶμα. Ἐπ' αὐτοῦ ἐγκαθίστανται αἱ θέσεις τῶν ἐπιβατῶν, ὁ μηχανισμὸς τοῦ πηδαλίου καὶ ὁ κινητήρ, ἐφ' ὅσον οὗτος δὲν τοποθετεῖται εἰς ἰδιαίτερον χῶρον, ὡς τοῦτο συμβαίνει εἰς τὰ ὑπερμεγέθους τύπου ἀεροπλάνα. Εἰς τὸ ὀπίσθιον ἄκρον φέρει τὸ πηδάλιον. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ σταθερὸν ὁριζόντιον πτερύγιον ἰσορροπίας, τὸ κατακόρυφον στρεπτὸν πτερύγιον καθορισμοῦ κατευθύνσεως καὶ τὸ ἐγκάρσιον κινητὸν πτερύγιον καθορισμοῦ τοῦ ὕψους.

Εἰς τὰ ὑδροπλάνα τὸ κυρίως σῶμα λαμβάνει τὴν διαμόρφωσιν σκάφους.

Τὸ βάρος τοῦ κυρίου σώματος ἰσοῦται περίπου πρὸς τὰ 11—14 % τοῦ ὅλου βάρους τοῦ ἀεροπλάνου.

Διὰ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ χρησιμοποιοῦνται συνήθως ξύλον ἢ χάλυψ, σπανιώτερον δὲ σκληρὸν ἀλουμίνιον.

Σύστημα πτερύγων. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς πτέρυγας, τοὺς ὀρθοστάτας καὶ τοὺς ταντῆρας.

Ὁ σκελετὸς ἑκάστης πτέρυγος ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς διαμήκεις δοκίδας h, τὰς μεταξὺ τούτων περιλαμβανομένας ἐγκαρσίους δοκίδας d, τοὺς ταντῆρας i, οἵτινες χρησιμοποιοῦνται πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ πεδίου εἰς ἃ αἱ ἐγκάρσιοι δοκίδες διαιροῦσι τὸ ὅλον ἄνοιγμα τῆς πτέρυγος, τὰς νευρώσεις r, καὶ τὸ πλαίσιον 1. Αἱ ἐγκάρσιοι δοκίδες συνίστανται συνήθως ἐκ χαλυβδίνων σωλήνων. Διὰ τὴν τάνυσιν γίνεται χρῆσις χαλυβδίνου σύρματος ἢ συρματοσχοίνου.

Εἰς τὰς νευρώσεις δίδουσι συνήθως τὸ σχῆμα

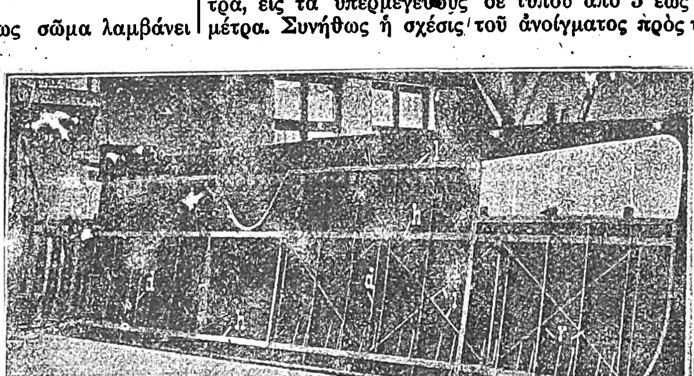

Σκελετὸς πτέρυγος ἀεροπλάνου.

Εἰς τὰς νεωτέρας κατασκευὰς ἡ ἀνὰ τετραγωνικὸν μέτρον ἐπιφανείας πτέρυγος ἐπιβάρυνσις εἰς χιλιόγραμμα κυμαίνεται μεταξὺ 25 καὶ 50. Τὸ δὲ ὁλικὸν βάρος τοῦ συστήματος τῶν πτερύγων ἰσοῦται πρὸς 12 - 20 % τοῦ βάρους τοῦ ἀεροπλάνου.

Τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύγων (μῆκος) εἰς τὰς μικρὰς κατασκευὰς ἄρχεται ἀπὸ 8, 3 μέτρων περίπου καὶ φθάνει εἰς τὰ ὑπερμεγέθους τύπου τὰ 50 μέτρα. Τὸ βάθος (πλάτος) τῆς πτέρυγος εἰς τὰ μικροῦ τύπου ἀεροπλάνα εἶναι ἀπὸ 1, 30 ἕως 2, 30 μέτρα, εἰς τὰ ὑπερμεγέθους δὲ τύπου ἀπὸ 3 ἕως 5 μέτρα. Συνήθως ἡ σχέσις τοῦ ἀνοίγματος πρὸς τὸ βάθος λαμβάνεται 5πλασία ἢ 6πλασία διὰ τὰ μικρὰ ἀεροπλάνα, καὶ 8πλασία ἕως 10πλασία διὰ τὰ μεγάλα καὶ ὑπερμεγέθους τύπου ἀεροπλάνα.

Εἰς τὰ διπλάνα ἡ κατακόρυφος ἀπόστασις τῶν πτερύγων ἰσοῦται συνήθως πρὸς τὸ βάθος αὐτῶν.

Ἡ εἰς τὸ Σχῆμα 1 σημειουμένη ὁριζοντία ἀπόστασις τῶν δύο πτερύγων δύναται νὰ λάβῃ λίαν ποικίλας τιμάς, ἡ πρὸς τὰ ὀπίσω δὲ μετατόπισις τῆς κατωτέρας πτέρυγος (Staffelung) σκοπὸν ἔχει τὴν αὔξησιν τῶν ἀεροδυναμικῶν προτερημάτων τοῦ ἀεροπλάνου. Ἡ εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα ἀναφερομένη γωνία κλίσεως τῆς ἀνωτέρας πτέρυγος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως λαμβάνεται ἴση πρὸς 4ο-5ο.

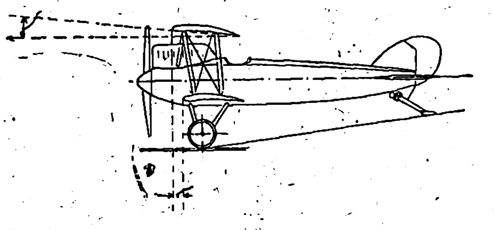

Σχ. 1.

Πρὸς αὔξησιν τῆς πλευρικῆς εὐσταθείας προσδίδουσιν εἰς τὴν κατωτέραν πτέρυγα ἐλαφρὰν κλίσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνωτέραν (Σχ. 2).

Ἡ εἰς τὸ σχῆμα 3 ἐμφαινομένη τοξοειδὴς διαμόρφωσις τοῦ σχήματος τῆς πτέρυγος σκοπὸν ἔχει τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω μετάθεσιν τοῦ κέντρου τῶν πιέσεων.

Φορεῖον ἀπογειώσεως. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν ἄξονα τὸν φέροντα τοὺς τροχοὺς δι' ὧν τὸ ἀεροπλάνον κινεῖται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν ἀπογείωσιν ἢ προσγείωσιν αὐτοῦ. Ὁ ἄξων προσαρμόζεται ἐπὶ τοῦ κυρίου σώματος διὰ δύο σιδηρῶν δοκίδων σχήματος V. Τὸ βάρος τοῦ φορείου λαμβάνεται ἴσον πρὸς τὰ 4 - 5 % τοῦ ὅλου βάρους.

Μηχανισμὸς πηδαλίου. Ἡ διακυβέρνησις τοῦ ἀεροπλάνου καὶ ἑπομένως ἡ διάθεσις αὐτοῦ πρὸς ὡρισμένην κατεύθυνσιν ἢ ἡ κλίσις τοῦ σώματος αὐτοῦ πρὸς τὸν κατακόρυφον ἢ ἐγκάρσιον ἄξονα (κλίσις ἥτις ἐπιδιώκεται πρὸς ἐπαναφορὰν τοῦ ἀεροπλάνου εἰς τὴν ἰσορροπίαν ὁσάκις τοῦτο ἐκτρέπεται αὐτῆς) ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν κατωτέρω περιγραφομένων τριῶν κατηγοριῶν πτερυγίων.

Διὰ τὴν ἀλλαγὴν κατευθύνσεως (στροφὴν περὶ τὸν κατακόρυφον ἄξονα) χρησιμοποιεῖται τὸ εἰς τὸ ὄπισθεν ἄκρον εὑρισκόμενον πτερύγιον κατευθύνσεως· διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς κλίσεως ὡς πρὸς τὸν ἐγκάρσιον ἄξονα χρησιμοποιεῖται τὸ καθέτως πρὸς τὸ πρῶτον *πτερύγιον ὕψους*· τέλος διὰ τὴν

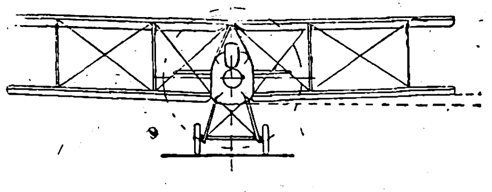

Σχ. 2.

ἐπίτευξιν τῆς στροφῆς περὶ τὸν διαμήκη ἄξονα χρησιμοποιοῦνται τὰ ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας πτέρυγος εὑρισκόμενα πτερύγια. Ἡ στροφὴ τῶν πτερυγίων περὶ τοὺς ἄξονάς των ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ κεντρικοῦ ἄξονος τοῦ πηδαλίου μεθ' οὗ συνδέονται διὰ συρματοσχοίνου.

Τὰ πτερύγια ἀποτελοῦνται ἀπὸ σιδηροῦν πλαίσιον ἐπὶ τοῦ ὁποίου τανύεται ἀδιάβροχον ὕφασμα. Τὸ βάρος τοῦ μηχανισμοῦ τοῦ ὅλου πηδαλίου λαμ-

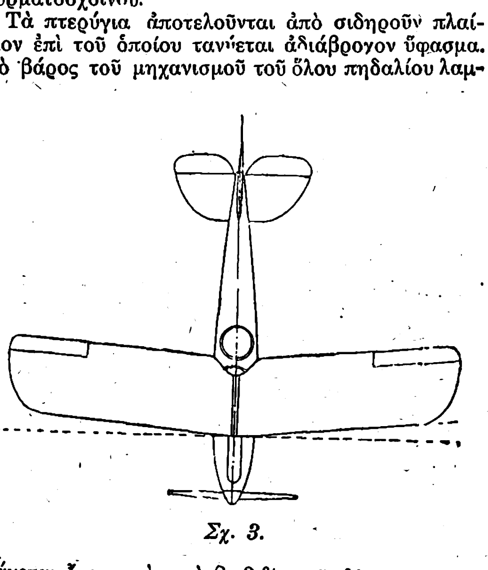

Σχ. 3.

βάνεται ἴσον πρὸς τὰ 2 - 3 % τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ ἀεροπλάνου.

Κινητήρ. Εἰς τὰ μικροῦ τύπου ἀεροπλάνα ὁ κινητὴρ τοποθετεῖται εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ κυρίου σώματος πρὸς ἁπλοποίησιν τῆς κατασκευῆς καὶ μεγαλυτέραν ἀσφάλειαν. Εἰς τὰ μεγάλου καὶ ὑπερμεγέθους τύπου ἀεροπλάνα τοποθετεῖται εἰς τινας περιπτώσεις ἐπίσης ἐντὸς τοῦ κυρίου σώματος, συνήθως ὅμως κατασκευάζουσι ἰδίους πλευρικοὺς θαλάμους εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ κυρίως σώματος ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγκαθιστῶσι τὰς κινητηρίους μηχανάς. Ὁσάκις γίνεται χρῆσις σταθερῶν

Digitized by Google

κινητήρων, στερεώνουσι τούτους ἐπὶ δοκῶν ξυλίνων ἢ σιδηρῶν.

Ἡ συσκευὴ ψύξεως στηρίζεται συνήθως ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας πτέρυγος, εἰς τινας δὲ περιπτώ-

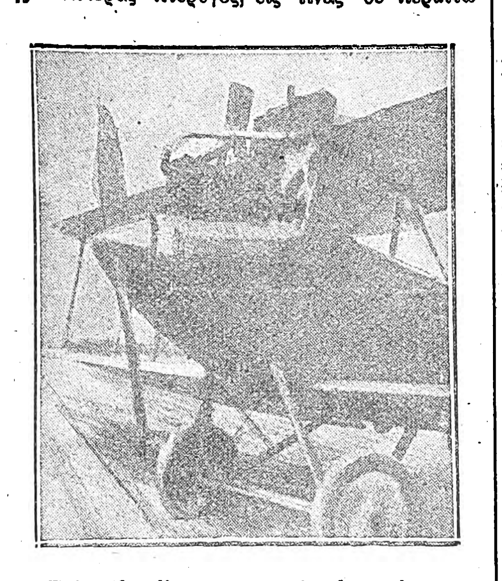

Τρόπος διατάξεως τοῦ φορείου ἀπογειώσεως.

σεις ἐγκαθιστῶσι ταύτην πρὸ τοῦ κυρίως σώματος, σπανιώτερον δὲ ὑπ᾽ αὐτό.

Τὸ καύσιμον. Ἡ καύσιμος ὕλη (βενζίνη) περιέχεται εἰς δύο εἴδη δοχείων, εἰς τὸ δοχεῖον ὕψους καὶ εἰς τὸ δοχεῖον πιέσεως. Τὸ δοχεῖον ὕψους χρησιμοποιεῖται ὡς ἐφεδρικὸν διὰ τὰς περιπτώσεις καθ᾽ ἃς ὑφίσταται βλάβην τινὰ τὸ δοχεῖον πιέσεως. Τὸ δοχεῖον ὕψους ἐγκαθίσταται συνήθως ἐπὶ τῆς ἀνωτέρας πτέρυγος, ἐνῷ τὸ δοχεῖον πιέσεως εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ κυρίου σώματος.

Τὸ δοχεῖον ἐλαίου λιπάνσεως τοποθετεῖται παρὰ τὸν κινητῆρα πρὸς προφύλαξιν τοῦ ἐλαίου ἀπὸ τῆς ψύξεως.

Αἱ ἕλικες κατασκευάζονται ἀποκλειστικῶς ἐκ ξύλου (δρῦς, πεύκη κτλ.)· συνήθως ἀποτελοῦνται ἐκ δύο πτερύγων, εἰς τινας ὅμως περιπτώσεις χρησιμοποιοῦσι τοιαύτας μετὰ τριῶν ἢ τεσσάρων πτερύγων.

Ὅσῳ περισσοτέρα εἶναι ἡ ἐκ τῆς κινήσεως τῆς ἕλικος παρεχομένη ποσότης ἀέρος καὶ ὅσῳ μικροτέρα ἡ ἐπιτάχυνσις ἥτις προσδίδεται εἰς τοῦτον, τόσῳ μεγαλείτερος εἶναι ὁ βαθμὸς ἀποδόσεως τῆς ἕλικος. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον δίδουσιν εἰς τὰς ἕλικας μεγάλην διάμετρον καὶ παρενθέτουσι μεταξὺ κινητῆρος καὶ ἕλικος διαφορικὴν μετάδοσιν κινήσεως πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ταχύτητος περιστροφῆς.

Ἡ διάμετρος τῆς ἕλικος κυμαίνεται ἀπὸ 2,5 ἕως 7 μέτρα ἐν ἀντιστοιχίᾳ δυνάμεως 80-1040 ἵππων.

Ὑπολογισμὸς τῶν κυριωτέρων στοιχείων τοῦ ἀεροπλάνου. Ὁ ὑπολογισμὸς οὗτος συνίσταται εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ μεγέθους τῶν πτερύγων, τῆς γωνίας κλίσεως, τῆς ταχύτητος καὶ τοῦ ὕψους ἀνυψώσεως. Ὡς βάσις τοῦ ὑπολογισμοῦ τίθεται τὸ ὠφέλιμον φορτίον καὶ ἡ δύναμις τοῦ κινητῆρος. Γίνεται εἶτα προμελέτη διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ ἀεροπλάνου καὶ ἐκλογὴ τοῦ μεγέθους καὶ τῆς διατομῆς τῶν πτερύγων. Εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς διατομῆς τῶν πτερύγων χρησιμεύουσι τὰ ἐκ τοῦ πειράματος κατασπρωθέντα ἀεροδυναμικὰ διαγράμματα.

Τὰ ἀεροδυναμικὰ διαγράμματα σημειοῦσιν εἰς σύστημα ἀξόνων τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικὰ τῆς δοκιμασθείσης διατομῆς, ἅτινα εἶναι ἡ ἀντίστασις καὶ ἡ ἄνωσις ὑπὸ διαφόρους γωνίας κλίσεως τοῦ ρεύματος τοῦ ἀέρος. Αἱ ἀντιστάσεις cw (ἴδε διάγραμμα ἀνωτέρω εἰς κεφάλαιον *Ἀεροδυναμική*)

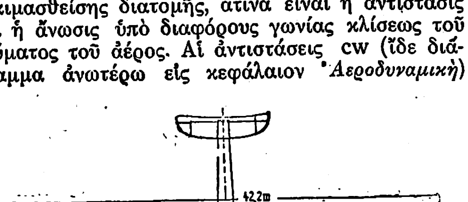

Διάταξις δύο πλευρικῶν κινητήρων εἰς χωριστοὺς θαλάμους.

φέρονται ὡς τετμημέναι, αἱ δὲ ἀνώσεις ca ὡς τεταγμέναι. Ἐκ τοῦ ἀθροίσματος τῶν μερικῶν ἀντιστάσεων ὑπολογίζεται ἡ ὁλικὴ ἀντίστασις τοῦ ἀεροπλάνου.

Ὡς ἀντίστασιν τῆς πτέρυγος ὑπολογίζουσιν ἐκείνην, ἥτις ὑπὸ τὴν ἐκλεγεῖσαν γωνίαν κλίσεως παρουσιάζει ἄνωσιν ἴσην πρὸς τὸ βάρος τοῦ ἀεροπλάνου.

Ἡ ἐπιτυγχανομένη ταχύτης ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εἰς δύναμιν ἀποδόσεως τῆς ἕλικος.

Τὸ ὕψος ἀνόδου τοῦ ἀεροπλάνου ὑπολογίζεται τῇ βοηθείᾳ τοῦ τύπου τοῦ Kann

$$Zg = 7280 \log. \left[\frac{358 \left(\frac{ca^3}{cw^2}\right)_{max.} \cdot \eta^2}{\left(\frac{G}{No.}\right)^2 \cdot \frac{G}{F}} \right]$$

ἔνθα Zg παριστᾷ τὸ ὕψος, G τὸ βάρος τοῦ ἀεροπλάνου, No τὸ πραγματικὸν ἔργον τοῦ κινητῆρος πλησίον τοῦ ἐδάφους, ca καὶ cw συντελεστὰς ἐξαρτωμένους ἀπὸ τὸ σχῆμα, τὴν διατομὴν καὶ τὴν θέσιν τῆς πτέρυγος πρὸς τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος (οἱ συντελεσταὶ οὗτοι καθορίζονται πειραματικῶς), η τὸν συντελεστὴν ἀποδόσεως τῆς ἕλικος (περιλαμβανομένου καὶ τοῦ μηχανισμοῦ μεταδόσεως τῆς κινήσεως) καὶ F τὴν ἐπιφάνειαν τῶν πτερύγων.

Ἡ τιμὴ τοῦ λόγου $\left(\frac{ca^3}{cw^2}\right)$ δίδεται ὑπὸ τοῦ Kann διὰ μονοπλάνα $= 90$, διὰ διπλάνα $= 50$, διὰ τριπλάνα $= 40$.

Σημειωτέον ὅτι ὁ τύπος οὗτος ἰσχύει διὰ συνήθεις κινητῆρας, καὶ οὐχὶ δι᾽ ἐκείνους οἵτινες διατηροῦσι τὴν ἰσχὺν αὐτῶν σταθερὰν μέχρις ἑνὸς ὡρισμένου ὕψους.

Βιβλιογραφία : Baumann· Mechanische Grundlagen des Flugzeugbaues. — Hofman· Der Maschinenflug, Aeronautics London, l'Aeronautique Paris, The Aeroplan London.

Σ. ΣΑΠΗΡΑΣ

ΑΕΡΟΚΙΝΗΤΗΡ

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀεροπλοΐας προσέκοπτεν ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν δυσκολίαν κατασκευῆς κινητῆρος ἀρκετὰ ἐλαφροῦ ἀνὰ ἀποδιδόμενον ἵππον. Ἐὰν ἀναλογισθῇ τις ὅτι αἱ ἀτμομηχαναὶ παρουσιάζουν βάρος 100 χλγ. ἀνὰ ἵππον καὶ ὅτι ὁ Γάλλος Ρενὰρ (Renard) εἶχεν ὑπολογίσει ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἐλαττωθῇ τὸ βάρος τοῦτο εἰς 4 χλγ. ἀνὰ ἵππον προτοῦ νὰ πραγματοποιηθῇ πτῆσις ἀεροπλάνου, ἀντιλαμβάνεται τότε τὴν ὅλην συντελεσθεῖσαν πρόοδον. Ὡς βάσις ἐξελίξεως τοῦ ἀεροκινητῆρος ἐχρησίμευσεν ὁ μέχρι τότε ἐλαφρότερος ἀνὰ ἵππον κινητήρ, ἡ βενζινομηχανὴ αὐτοκινήτου, ἐπρωτοστάτησαν δὲ εἰς τὴν ἐξέλιξιν ταύτης οἱ Ἀμερικανοὶ ἀδελφοὶ Ράϊτ (Wright). Τὰς πρώτας δοκιμὰς ἤρχισαν οὗτοι τῷ 1903, χρησιμοποιοῦντες βενζινοκινητῆρα αὐτοκινήτου τετρακύλινδρον καὶ τετράχρονον, δυνάμεως 5 ἵππων καὶ ζυγίζοντα 5,8 χλγ. ἀνὰ ἵππον.

Προικισμένοι οἱ ἀδελφοὶ Ράϊτ μὲ μηχανικὰς γνώσεις, πεῖραν καὶ ἐπιμονήν, κατώρθωσαν, ἀφανῶς ἐργαζόμενοι, διὰ διαφόρων τελειοποιήσεων καὶ περικοπῆς περιττοῦ βάρους τῶν ὀργάνων τοῦ κινητῆρος, νὰ κατασκευάσουν τῷ 1905 κινητῆρα δυνάμεως 19 ἵππων, ἔχοντα βάρος 4,3 χλγ. ἀνὰ ἵππον, τῷ δὲ 1908 κατόπιν γενικῆς ἀναθεωρήσεως τῆς κατασκευῆς, ἑτέραν μηχανὴν ἀποδίδουσαν 35 ἵππους καὶ ζυγίζουσαν 2,5 χλγ. ἀνὰ ἵππον.

Ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις τοῦ ἀεροκινητῆρος ἐπετεύχθη διὰ προκηρύξεως διαγωνισμῶν εἰς τὰ διάφορα κράτη πρὸς κατασκευὴν κινητήρων οἵτινες ἔδει ν᾽ ἀποδίδουν ὡρισμένους ἵππους, νὰ ζυγίζουν κάτω ὡρισμένου ὁρίου, καὶ νὰ πληροῦν διαφόρους ἄλλους ὅρους ὡς πρὸς τὴν κατανάλωσιν βενζίνης, ἐλαίου καὶ ὕδατος ψύξεως, κλπ. Σημαντικὰ χρηματικὰ βραβεῖα ἐξησφάλιζον τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν συμμετοχὴν τῶν ἐφευρετῶν εἰς τοὺς διαγωνισμοὺς τούτους, οἵτινες πράγματι συνετέλεσαν εἰς σημαντικὰς προόδους. Μεταξὺ τῶν ἐπιτυχεστέρων ἀναφέρομεν τὰς κατασκευὰς τῶν ἀεροκινητήρων *Anzani, Newport, Esnault — Renault, Antoinette,* οἵτινες ἀνέπτυσσον δύναμιν 15 — 50 ἵππων καὶ ἐζύγιζον περίπου 3 χλγ. ἀνὰ ἵππον.

Ἐν ἀρχῇ ἐζητοῦντο μικρᾶς δυνάμεως μηχαναί, ὡς 25 ἵππων, ἀλλὰ βαθμιαίως ηὐξήθησαν αἱ προδιαγραφαὶ εἰς 40 καὶ 75 ἵππους.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀεροπλοΐας καὶ τῶν Ζέππελιν ἀπῄτησε πολὺ ἰσχυροτέρους ἀεροκινητῆρας, οἱ ὁποῖοι διετήρουν μὲν τὸν τύπον τῆς ἑξακυλίνδρου μηχανῆς αὐτοκινήτου, ἀλλὰ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ βάρος εἶχε τόσον μειωθῆ, ὥστε ἡ γνωστὴ βραβευθεῖσα μηχανὴ Benz περὶ τὸ 1914 νὰ ἀναπτύξῃ δύναμιν 100 ἵππων μὲ βάρος 1,9 χιλγ. μόνον ἀνὰ ἵππον.

Αἱ ἀνάγκαι κατόπιν τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἔδωσαν μεγίστην ὤθησιν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ ἀεροκινητῆρος. Ἀφ᾽ ἑνὸς ἐχρησιμοποιήθησαν εὐρέως εἰς τὰς κατασκευὰς εἰδικοὶ χάλυβες μεγάλης ἀντοχῆς, διὰ δὲ τὰ χυτὰ τεμάχια, κράματα ἐξ ἀλουμινίου, πρὸς ἐπίτευξιν οἰκονομίας βάρους. Ἐξ ἄλλου συστηματικὴ ἐπιστημονικὴ μελέτη ἐπέτρεψε νὰ ἐπιτευχθοῦν τελειοποιήσεις εἰς τὴν τροφοδότησιν τῶν κυλίνδρων καὶ εἰς τὴν ἐντὸς αὐτῶν ἀνάφλεξιν, κατὰ τρόπον ὥστε ἡ μέση ἐξασκουμένη ἐπὶ τῶν ἐμβόλων πίεσις ν᾽ αὐξηθῇ σημαντικώτατα, συγχρόνως δὲ καὶ νὰ ἐλαττωθῇ ἡ κατανάλωσις βενζίνης ἀνὰ ἵππον.

Τύποι ἀεροκινητήρων. Γενικῶς δύναταί τις νὰ διακρίνῃ τοὺς ἑξῆς διαφόρους τύπους ἀεροκινητήρων:

Τοὺς ἐξελιχθέντας ἀπὸ τοὺς κινητῆρας αὐτοκινήτων, μὲ 6 ἀρχικῶς κυλίνδρους, διατεταγμένους κατὰ σειράν, ὡς π. χ. ὁ γερμανικὸς κινητὴρ hoybach. Βραδύτερον παρουσιάζονται κατασκευαὶ μὲ 12 κυλίνδρους εἰς δύο σειράς, ὑπὸ γωνίαν, τοῦ τύπου τοῦ λεγομένου V, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπὶ ἑκάστου τῶν 6 στροφάλων ἠρθροῦτο ζεῦγος διωστήρων, δηλαδὴ οἱ ἀντίστοιχοι τῆς δεξιᾶς καὶ τῆς ἀριστερᾶς σειρᾶς τῶν κυλίνδρων. Ἡ γαλλικὴ κατασκευὴ Ἱσπανοσουΐζα εἶνε τοῦ τύπου τούτου. Ἡ διάταξις αὕτη ἐπιτρέπει οἰκονομίαν βάρους, ἀφοῦ ἐπὶ ἑνὸς στροφαλοφόρου ἄξονος, καὶ ἐπὶ μιᾶς βάσεως μηχανῆς, ἐργάζεται διπλάσιος ἀριθμὸς κυλίνδρων καὶ ἀποδίδεται διπλάσιον ἔργον.

Πρὸς ἐπιτυχίαν ἀκόμη ἐλαφροτέρου κινητῆρος ἀνὰ ἵππον, ὁ τύπος V προήχθη κατὰ ἓν ἔτι βῆμα διὰ τῆς κατασκευῆς ἀεροκινητήρων μὲ τρεῖς σειρᾶς κυλίνδρων ἐργαζομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν μεσαία κατακόρυφος, αἱ δὲ δύο πλάγιαι ὑπὸ γωνίαν συμμετρικῶς. Ἡ διάταξις αὕτη μὲ 18 κυλίνδρους ὀνομάζεται «σχήματος ῥιπιδίου» καὶ ἐφαρμόζεται συχνότατα εἰς τοὺς ἀεροκινητῆρας τοῦ ἀγγλικοῦ οἴκου Νάπιρ καὶ τοῦ περιφήμου γαλλικοῦ Φαρμάν. Ἐπηκολούθησαν διατάξεις κυλίνδρων εἰς τέσσαρας σειράς, χιαστὶ πλέον διατεταγμένας, μὲ 24 κυλίνδρους, τοῦ οἴκου Νάπιρ, ἀποδίδουσαι 1000 ἵππους ἀνὰ κινητῆρα.

Ἡ τελευταία ἐξέλιξις τῆς ἰδίας ἀρχῆς κατέληξεν εἰς τὸν ἀστεροειδῆ κινητῆρα μὲ 7 ἢ 9 κυλίνδρους εἰς ἓν ἐπίπεδον, διατεταγμένους ἐν κύκλῳ περὶ τὸν ἄξονα. Ὁ τύπος οὗτος, ἐντελῶς διάφορος τοῦ κινητῆρος αὐτοκινήτων, προσαρμόζεται ἄριστα πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀεροπλάνου. Ἡ ἀστεροειδὴς διάταξις ἐπιτρέπει καὶ τὴν δι᾽ ἀέρος ψῦξιν, καθ᾽ ὅτι ὅλοι οἱ κύλινδροι εἶνε ἐξ ἴσου ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος καὶ ψύχονται ὁμοιομόρφως. Ὁ καθορισμὸς περιττοῦ ἀριθμοῦ κυλίνδρων (7 ἢ 9) ἐγένετο διὰ λόγους ὁμοιομορφίας τῆς ῥοπῆς τῆς στρέψεως καὶ συνεχοῦς λειτουργίας.

Ἡ ἰδία ἀστεροειδὴς διάταξις ἐφηρμόσθη κατόπιν εἰς κινητῆρας φέροντας, ἀντὶ ἄξονος, βραχὺν ἀκίνητον στρόφαλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀρθροῦνται αἱ κεφαλαὶ τῶν διωστήρων τῶν κυλίνδρων. Εἰς τοὺς ἐν λόγῳ κινητῆρας περιστρέφονται, ἀντὶ τοῦ ἄξονος, αὐτοὶ οὗτοι οἱ ἀστεροειδῶς διατεταγμένοι κύλινδροι μετὰ τοῦ ὅλου σώματος τῆς μηχανῆς, φέροντος προσηρμοσμένην ἐπ᾽ αὐτοῦ τὴν ἕλικα τοῦ ἀεροπλάνου.

Πρῶτος κινητὴρ τοῦ εἴδους τούτου ὑπῆρξεν ὁ τύπος *Gnome,* ὅστις εἶχεν εὐρυτάτην διάδοσιν καὶ προσέφερε θαυμασίας ὑπηρεσίας κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Προσὸν αὐτοῦ ἦτο ἡ ἐλαφρότης, λόγῳ τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τοῦ βάρους τοῦ ἄξονος καὶ τῆς βάσεως τῆς μηχανῆς καὶ λόγῳ τῆς κατασκευῆς τῶν κυλίνδρων του ἐκ τορνευτοῦ μαλακοῦ χάλυβος. Ἔλυε δ᾽ ἐξ ἄλλου αὐτομάτως καὶ τὸ ζήτημα τῆς ψύξεως τῶν κυλίνδρων, χάρις εἰς τὴν συνεχῆ περιστροφὴν αὐτῶν ἐν τῷ ἀέρι καὶ τὴν εἰδικὴν τόρνευσιν τῆς ἐξωτερικῆς των ἐπιφανείας, σχηματιζούσης διαδοχικὴν σειρὰν λεπτῶν κυκλικῶν αὐλάκων καὶ δακτυλίων. Οἱ κινητῆρες τῆς μορφῆς ταύτης, εἰς ἣν συμπεριλαμβάνονται καὶ οἱ τύποι *Clerget* καὶ *Le Rhone,* παρουσιάζουν ἐν τούτοις καὶ πολλὰ μειονεκτήματα, τὰ ἑξῆς:

1) Ὡς ἐκ τῆς κεντροφύγου δυνάμεως οἱ κύλινδροι ὑφίστανται σημαντικὰς κοπώσεις, ἐκ τούτου δὲ αἱ στροφαὶ ἀναγκαστικῶς περιορίζονται εἰς 1200 ἀνὰ λεπτόν.

2) Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ μίγματος εἰς τοὺς περιστρεφομένους κυλίνδρους ἀπετέλει ἔργον δυσχερές, οὐχὶ εὔκολον.

3) Τὸ λιπαντικὸν ἔλαιον πάλιν ὡς ἐκ τῆς κεντροφύγου δυνάμεως παρεσύρετο πρὸς τοὺς θαλάμους ἀναφλέξεως τῶν κυλίνδρων, ἐχρειάζετο δὲ νὰ γίνεται ἡ λίπανσις μόνον μὲ πρώτης τάξεως δαπανηρὸν κικινέλαιον.

4) Ἡ δύναμις τῆς μηχανῆς, ἥτις ἀρχικῶς ἦτο 100 ἵππων, ἔφθασε κατόπιν τελειοποιήσεως μόλις εἰς 150 ἵππους, καὶ ἐχρειάσθη διάταξις μὲ δύο ἀστέρας, τὸν ἕνα ὄπισθεν τοῦ ἄλλου, διὰ νὰ φθάσῃ ἡ δύναμις εἰς τοὺς 220 ἵππους.

5) Ἡ κατανάλωσις βενζίνης καὶ λιπαντικοῦ ἐλαίου ἦτο σχετικῶς μεγάλη, οὕτως ὥστε, ἂν καὶ τὸ βάρος τοῦ περιστρεφομένου ἀστεροειδοῦς κινητῆρος ἦτο 1,6 μέχρις 1,4 χιλιογρ. ἀνὰ ἵππον καὶ εἶχεν ἐλαττωθῇ εἰς τὰς τελευταίας κατασκευὰς εἰς 1 μέχρις 0,92 χιλιογρ., ἐν τούτοις διὰ μακροτέρας τῶν 3 ½ ὡρῶν πτήσεις, οἱ βαρυτέρας μὲν κατασκευῆς ἀλλὰ καὶ οἰκονομικώτεροι εἰς τὴν κατανάλωσιν κινητῆρες τύπου αὐτοκινήτου παρουσίαζον συνολικὸν βάρος μηχανῆς καὶ ἀνεφοδιασμοῦ ἐλαφρότερον.

Τὰ προτερήματα τοῦ ἀστεροειδοῦς κινητῆρος μὲ περιστρεφομένους κυλίνδρους συγκεντρώνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ὁ μὲ ἀκινητοῦντας κυλίνδρους ὅστις ἐσχάτως ἐσημείωσε πολλὰς ἐπιτυχίας, δὲν παρουσιάζει δὲ καὶ τὰ προαναφερθέντα ἐλαττώματα τῶν πρώτων. Ἔχει δηλαδὴ ἐλαφρὸν βάρος ἀνὰ ἵππον ὡς ἐκ τῆς λεπτῆς κατασκευῆς τῶν κυλίνδρων καὶ τῆς δι᾽ ἀέρος ἀντὶ δι᾽ ὕδατος ψύξεως, ἐξ

Digitized by Google

ἄλλου δὲ τὸ βραχὺ τῆς βάσεως καὶ τοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος περιορίζει τὸ βάρος καὶ διευκολύνει τὴν τοποθέτησιν ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀεροπλάνου. Ἐπιτρέπει δὲ τὴν χρησιμοποίησιν κοινοῦ *ἀναμικτῆρος* (carburateur) καὶ κατασκευὰς κυλίνδρων ἐξ ἐλαφρῶν κραμάτων ἀλουμινίου. Οἱ ἀεροκινητῆρες Jupiter Rhone-Sidlley Jaquar εἶνε τοῦ τύπου τούτου, καθὼς καὶ ὁ Salmson, ὅστις ὅμως ἔχει ψῦξιν δι' ὕδατος. Ὁ συναγωνισμὸς ἐπέβαλε καὶ εἰς τοὺς ἀεροκινητῆρας τοῦ τύπου τῶν αὐτοκινήτων σειρὰν ὅλην τελειοποιήσεων πρὸς ἐπίτευξιν οἰκονομίας βάρους εἰς τὴν κατασκευὴν καθὼς καὶ εἰς τὴν κατανάλωσιν βενζίνης καὶ λιπαντικοῦ. Οὕτω τὰ χυτοσιδηρᾶ περιβλήματα πρὸς κυκλοφορίαν ὕδατος ψύξεως ἀντικατεστάθησαν διὰ λεπτῶν ἐλασματίνων, συγκεκολλημένων δι' ὀξυασετυλίνης. Οἱ ἐκ χυτοσιδήρου κύλινδροι ἀντικατεστάθησαν διὰ λεπτοτάτων τορνευμένων ἐκ μαλακοῦ χάλυβος. Διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς λεγομένης κεφαλῆς τοῦ κυλίνδρου ἐχρησιμοποιήθησαν, ἀντὶ χυτοσιδήρου, κράματα ἐξ ἀλουμινίου καὶ χαλκοῦ ἐλαφρότατα καὶ ἔχοντα τὴν μεγίστης ἀξίας ἰδιότητα νὰ διοχετεύουν τάχιστα τὴν θερμότητα, ὥστε νὰ ἀποκλείεται οἱαδήποτε ὑπερθέρμανσις εἰς ὡρισμένον σημεῖον, ἥτις ἦτο δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ βιαίας ἀναφλέξεις καὶ παραμορφώσεις ἐκ διαστολῆς. Τὰ ἔμβολα ἐπίσης κατασκευάζονται ἐκ χάλυβος, ἀντὶ χυτοσιδήρου, ἢ ἀκόμη καλλίτερον χύνονται ἐκ κραμάτων ἀλουμινίου ἢ καὶ μαγνησίου ὅπερ διευκολύνει τὴν διαρροὴν τῆς θερμότητος καὶ τὴν ψῦξιν, ἀλλὰ καὶ ἐλαττώνει τὸ βάρος τεμαχίων, τὰ ὁποῖα κινούμενα μετὰ μεγίστης ταχύτητος ὑφίσταντο βιαιοτάτας ἐπιταχύνσεις, αἵτινες ἐπέφερον σημαντικὰς κοπώσεις εἰς τοὺς διωστῆρας καὶ τοὺς ἄξονας. Αἱ ἑνώσεις τοῦ κυλίνδρου μετὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἐγίνοντο διὰ σπειραμάτων ἀντὶ τῆς συνήθους διὰ φλαντζῶν καὶ κοχλιῶν, ἥτις προσθέτει σημαντικὰ εἰς τὸ βάρος.

Ἀπέμενεν ὅμως πάντοτε ὁ ἀεροκινητὴρ τύπου αὐτοκινήτου βαρύτερος τῶν ἀστεροειδῶν, μέχρις ὅτου κατὰ τὸ 1916—1918 ἐσημειώθησαν σημαντικαὶ πρόοδοι πρὸς τὰς κάτωθι κατευθύνσεις:

1) Αἱ βαλβῖδες καὶ οἱ σωλῆνες εἰσπνοῆς τοῦ μίγματος ἐτελειοποιήθησαν οὕτως ὥστε τοῦτο νὰ εἰσέρχεται εὐκολώτερον καὶ ταχύτερον. Οἱ κύλινδροι ἐπληροῦντο καλύτερον καὶ ἀπέδιδον ἀναλόγως περισσότερον ἔργον. Ὁ χῶρος ἀναφλέξεως εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ κυλίνδρου ἐτελειοποιήθη διὰ συμπτύξεως τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Ὁ περιωρισμένος χῶρος ἀναφλέξεως ἐπιτρέπει ἀφ' ἑνὸς τὴν ταχυτάτην καὶ ἐντελῆ ἀνάφλεξιν τοῦ μίγματος, ἀφ' ἑτέρου δὲ περιορίζει καὶ τὰς ἀπωλείας θερμότητος, ἐπειδὴ ἀκριβῶς περιορίζει καὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν περικλειόντων τὸν χῶρον καύσεως τοιχωμάτων.

2) Ἡ γνωστὴ καὶ ἀπαραίτητος εἰς ὅλας τὰς ἐσωτερικῆς καύσεως μηχανὰς προσυμπίεσις τοῦ μίγματος ηὐξήθη, οὕτω δὲ ὁ θερμικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως, δηλαδὴ τὸ ἔργον ὅπερ ἀποδίδει ὁ κινητὴρ δι' ὡρισμένον ποσὸν θερμότητος προερχομένης ἐκ τῆς καυσίμου ὕλης, ηὐξήθη· ἀλλὰ καὶ οἱ ἵπποι ἀνὰ κύλινδρον ηὐξήθησαν διὰ τῆς αὐξήσεως τῆς προσυμπιέσεως.

3) Ἡ ὑψηλὴ συμπίεσις, ἥτις ἐπέβαλλεν ἀφ' ἑνὸς τελείαν δι' ὕδατος ψῦξιν καὶ ἀφ' ἑτέρου συνεπτυγμένον, δηλαδὴ σχεδὸν σφαιροειδῆ, χῶρον ἀναφλέξεως, ἀπήτησε νὰ τοποθετῶνται αἱ βαλβῖδες εἰσπνοῆς τοῦ μίγματος καὶ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν καυσαερίων ἄνω τοῦ ἐμβόλου, καὶ οὐχὶ εἰς τὰ πλάγια, ὅπως εἰς τὰς γνωστὰς κατασκευὰς κινητήρων, ὅπου, διὰ νὰ κινοῦνται αἱ βαλβῖδες εὐκόλως ἀπὸ τοῦ ἄξονος, εἶχε γίνει παραδεκτὴ ἡ πλευρικὴ τοποθέτησις τῶν βαλβίδων.

4) Ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀξία τῶν βενζινῶν αἵτινες ἀντέχουν εἰς ὑψηλὴν προσυμπίεσιν καὶ ἐξασφαλίζουν οἰκονομίαν καυσίμου ὀνᾶ ἵππον χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ φόβος βιαίας ἀναφλέξεως. Τοιαῦται βενζῖναι δὲν πρέπει νὰ περιέχουν συστατικὰ ἔχοντα πολύπλοκα μόρια παραφινῶν, ἀλλὰ μόνον τὰ ἁπλούστερα ὡς ἑξάνιον κ.τ.λ., ἢ καὶ κυκλικοὺς ὑδρογονάνθρακας ὡς βενζόλην, τολουόλην, ἢ καὶ ἀλικυκλικούς. Τότε ἀντέχουν εἰς ὑψηλὴν προσυμπίεσιν τοῦ μίγματος χωρὶς νὰ παρουσιάζωνται αἱ τόσον ἐπιβλαβεῖς βίαιαι ἀναφλέξεις, αἵτινες προκαλοῦν ὑπερθερμάνσεις τῶν τοιχωμάτων καὶ προαναφλέξεις τοῦ μίγματος. Αἱ βενζῖναι αὗται εἶναι γνωσταὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *βενζῖναι Ἀεροπλοΐας* ἢ *Aviation.*

Διὰ τῶν ἄνω τελειοποιήσεων εἰς τὰς λεπομερείας καὶ τὸν τρόπον λειτουργίας ηὐξήθη ἡ μέση ἐπὶ τῶν ἐμβόλων ἐξασκουμένη πίεσις ἀπὸ 5,2—6,6 χιλγρ. κατὰ τετραγ. ἑκατ., ὡς ἦτο εἰς τοὺς κινητῆρας αὐτοκινήτων, εἰς 9,1 χιλγρ. κατὰ τετράγ. ἑκατ., ἡ δὲ κατανάλωσις βενζίνης περιωρίσθη εἰς 0,45 χιλγρ. ἀνὰ πραγματικὸν ἵππον καὶ ὥραν, δηλαδὴ κατὰ 40 % ἐπὶ ἔλαττον τῆς καλυτέρας καταναλώσεως τῶν κινητήρων αὐτοκινήτων.

Ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν στροφῶν καὶ τῆς λεγομένης ταχύτητος ἐμβόλου τῶν ἀεροκινητήρων συνέβαλον ἐπίσης εἰς τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεως καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ βάρους ἀνὰ ἵππον. Ἐνῶ οἱ περιστρεφόμενοι ἀστεροειδεῖς κινητῆρες δὲν ἔφθανον ἄνω τῶν 1200 στροφῶν, ἕνεκα τῶν ἐκ τῶν φυγοκέντρων δυνάμεων ὑπερβολικῶν κοπώσεων εἰς τοὺς κυλίνδρους, αἱ στροφαὶ τῶν ἀεροκινητήρων «τύπου αὐτοκινήτου» ηὐξήθησαν εἰς 1400 καὶ βραδύτερον εἰς 2100, καθ' ὅτι ἡ τελεία ἰσορρόπησις τῶν κινουμένων μαζῶν εἰς μηχανὰς μὲ 6 στρόφαλα καὶ αἱ τελειοποιήσεις εἰς τὰ ἕδρανα ἐπέτρεπον τοιοῦτον ἀριθμὸν στροφῶν.

Τρόπος λειτουργίας. Ὅλοι οἱ ἀεροκινητῆρες εἶναι μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως, ἁπλῆς ἐνεργείας, δηλαδὴ αἱ ἀναφλέξεις γίνονται ἀπὸ τὴν μίαν μόνον πλευρὰν τοῦ ἐμβόλου καὶ τοῦ κυλίνδρου. Ἡ κάτω λεγομένη πλευρὰ τοῦ ἐμβόλου μένει ἐκτεθειμένη εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἰς τὰς ψεκάδας λιπαντικοῦ ἐλαίου τὰς ὁποίας ἐκτοξεύουν τὰ περιστρεφόμενα στρόφαλα, διευκολύνεται δὲ οὕτω ἡ ψῦξις τοῦ ἐμβόλου.

Ὁ κύκλος λειτουργίας τῶν ἀεροκινητήρων εἶναι γενικῶς ὁ τετράχρονος, δηλαδὴ ἀνὰ τέσσαρας διαδρομὰς (ἢ δύο στροφὰς) γίνεται εἰς ἕκαστον κύλινδρον μία ἀνάφλεξις. Εἰς τὴν πρώτην διαδρομὴν τοῦ ἐμβόλου εἰσάγεται τὸ μῖγμα ἀέρος καὶ βενζίνης διὰ βαλβῖδος ἥτις μένει ἀνοικτὴ κατὰ τὴν διάρκειαν ταύτης μόνον τῆς διαδρομῆς. Εἰς τὴν δευτέραν διαδρομὴν τὸ ἔμβολον ἀνερχόμενον συμπιέζει τὸ εὔφλεκτον μῖγμα, ἐνῶ αἱ βαλβῖδες μένουν κλεισταί. Ἡ σχέσις τοῦ ἀρχικοῦ ὄγκου τοῦ μίγματος πρὸς τὸν τελικὸν (ἐλάχιστον) ὄγκον, τὸν ἐν τῷ χώρῳ ἀναφλέξεως, ἔχει μεγίστην σημασίαν, καθ' ὅτι ἐπηρεάζει ἀφ' ἑνὸς τὴν θερμικὴν ἀπόδοσιν τοῦ κινητῆρος, ἀφ' ἑτέρου δέ, ἐὰν εἶναι ὑπερβολική, προξενεῖ βιαίας ἀναφλέξεις καὶ ἄλλας δυσκολίας.

Εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τῆς διαδρομῆς τοῦ ἐμβόλου γίνεται ἡ ἀνάφλεξις τοῦ μίγματος δι' ἠλεκτρικοῦ σπινθῆρος, ὡς ἐκ τῆς ἀναπτυσσομένης δὲ τότε θερμότητος αὐξάνει ἡ πίεσις καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ τρίτη διαδρομή. Διαρκούσης ταύτης, τὰ καυσαέρια ἀποτονοῦνται μέχρι τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν ὄγκου καὶ ἀποδίδουν ἔργον, εἰς δὲ τὴν τετάρτην διαδρομὴν ἀνοίγει ἡ βαλβὶς ἐξαγωγῆς καὶ ἐκβάλλονται τὰ καυσαέρια. Ἐπακολουθεῖ καὶ πάλιν εἰσαγωγὴ μίγματος καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἰδία σειρὰ λειτουργίας.

Οἱ ἀεροκινητῆρες οἱ λεγόμενοι «τύπου αὐτοκινήτου» ἔχουν σχεδὸν γενικῶς ἄξονας μὲ 6 στρόφαλα, διατεταγμένα ἀνὰ γωνίας 120 μοιρῶν. Τὰ δύο μεσαῖα στρόφαλα ἔχουν τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, γενικῶς δὲ ἡ διάταξις τῶν στροφάλων εἶναι συμμετρικὴ ὡς πρὸς νοητὸν ἐπίπεδον κάθετον πρὸς τὸν ἄξονα καὶ διερχόμενον μεταξὺ τοῦ τρίτου καὶ τετάρτου στροφάλου. Μὲ τὴν διάταξιν ταύτην στροφάλων ἡ μηχανὴ δὲν ὑφίσταται δυνάμεις οὔτε ροπὰς ἐξ ἐπιταχύνσεως τῶν κινουμένων ὀργάνων της, αἵτινες νὰ τείνουν νὰ τὴν μετακινήσουν ἢ νὰ τὴν στρέψουν καὶ νὰ προκαλοῦν οὕτω δονισμοὺς καὶ κραδασμοὺς εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀεροπλάνου ἢ ἀεροπλοίου. Ἐξ ἄλλου ἡ ἄνω διάταξις δίδει μίαν πολὺ καλὴν ὁμοιομορφίαν κινήσεως τοῦ περιστρεφομένου ἄξονος. Ἡ προσθήκη δευτέρας, τρίτης καὶ τετάρτης σειρᾶς κυλίνδρων ἐργαζομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στροφαλοφόρου ἄξονος σημαντικώτατα καλυτερεύει τὴν ὁμοιομορφίαν τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἔργου εἰς τὴν ἕλικα, ἐκτὸς τῆς προαναφερθείσης οἰκονομίας ὡς πρὸς τὸ βάρος κατασκευῆς ἀνὰ ἵππον.

Δίδεται κατωτέρω πίναξ ἐμφαίνων τὴν θεωρητικῶς δυνατὴν θερμικὴν ἀπόδοσιν ἀεροκινητῆρος διὰ διαφόρους σχέσεις ἀρχικοῦ πρὸς τελικὸν ὄγκον μίγματος (κατὰ τὴν ἀνάφλεξιν), ἐκ πρώτης δ' ὄψεως καταφαίνεται ἐξ αὐτοῦ ἡ ἀξία τῆς μεγάλης προσυμπιέσεως. Εἰς τὸν πίνακα τοῦτον ἔχει ληφθῆ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἐπίδρασις τῆς αὐξήσεως τῆς εἰδικῆς θερμότητος τῶν ἀερίων μὲ τὴν θερμοκρασίαν ἐπὶ τοῦ βαθμοῦ ἀποδόσεως.

Σχέσεις συμπιέσεως, ἤτοι σχέσεις ἀρχικοῦ πρὸς τελικὸν ὄγκον μίγματος	4.0	4.5	5.0	5.5	6.0	6.5	7.0	7.5	8.0
Θερμικὸς βαθμὸς ἀποδόσεως, ἤτοι θερμότης μεταβληθεῖσα εἰς ἔργον ὁλικῆς θερμότητος τοῦ καυσίμου.	.386	.859	.378	.396	.411	.424	.437	.449	.460

Εἰς τοὺς ἀεροκινητῆρας, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ οἰκονομία καταναλώσεως καυσίμου ἔχει πρωτεύουσαν σημασίαν (ἕνεκα τοῦ βάρους ἐφοδιασμοῦ), δὲν ἦτο ἄλλως δυνατὸν παρὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν προσυμπιέσεις μίγματος ὅσον τὸ δυνατὸν μεγάλαι. Προσκρούομεν ὅμως εἰς τὴν δυσκολίαν ὅτι ὑπάρχουν ὡρισμένα ὅρια θερμοκρασιῶν καὶ πιέσεων, πέραν τῶν ὁποίων τὰ μίγματα ἀέρος καὶ καυσίμου ἀναφλέγονται μετὰ ἐξαιρετικῆς βιαιότητος, ἀποδίδοντα κτύπους μεταλλικοὺς ὡς σφῦραι. Βενζινοκινητὴρ ἐργαζόμενος ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὑπερθερμαίνεται ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, μετ' ὀλίγον δὲ προξενοῦνται προαναφλέξεις μίγματος αἵτινες συγκλονίζουν τὴν μηχανήν, ἐλαττώνουν τὴν εἰς ἔργον ἀπόδοσίν της καὶ ἐπιφέρουν ὑπερβολικὰς κοπώσεις.

Αἱ βίαιαι αὗται ἀναφλέξεις ἀποφεύγονται διὰ τῆς κατασκευῆς χώρου ἀναφλέξεως συμπαγοῦς καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν συμμετρικοῦ, χωρὶς πλαγίους θύλακας καὶ ἀγωγούς, καὶ μετὰ σπινθηριστοῦ κεντρικῶς καὶ καταλλήλως τοποθετημένου. Βαλβῖδες διατεταγμέναι ἄνω τοῦ ἐμβόλου διευκολύνουν σημαντικῶς τὴν εἴσοδον καὶ ἔξοδον τοῦ μίγματος καὶ τῶν ἀερίων, ἐπιτρέπουν δὲ τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ χώρου ἀναφλέξεως, χωρὶς νὰ παρεμποδίζουν ἐξ ἄλλου τοὺς στροβιλισμοὺς τοῦ εἰσερχομένου μίγματος. Μόνον διὰ τῶν βιαίων

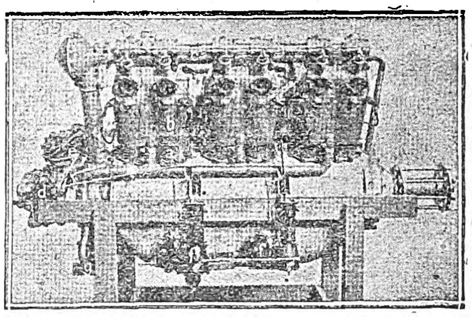

Τύπος Lorraine Dietrich 400 ἵππων. Στροφαὶ 1700. — 12 κύλινδροι εἰς διάταξιν V. — Διάμετρος κυλίνδρων 120 χιλ/στά. — Διαδρομὴ 170 χιλιοστά.—Βάρος ἀεροκινητῆρος 370 χιλγρ. —Ταχύτης ἐμβόλου 9.6 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον.—Κύλινδροι ἐκ μαλακοῦ χάλυβος.—Περιβλήματα ὕδατος ψύξεως ἐκ λεπτοῦ ἐλάσματος.

στροβιλισμῶν τοῦ μίγματος ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀκαριαία καῦσις αὐτοῦ εἰς τόσον ἐλάχιστα χρονικὰ διαστήματα.

Ἡ τοποθέτησις τῶν βαλβίδων ἄνω τοῦ ἐμβόλου ἐπιβάλλει τὴν κίνησιν αὐτῶν ἄνωθεν ὑπὸ ἰδιαιτέρου ἄξονος καὶ διπλομοχλῶν, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως πολύπλοκον τῆς διατάξεως ταύτης ἀποδίδει μεγίστης ἀξίας πλεονεκτήματα οἰκονομίας καυσίμου καὶ ἀποδόσεως ἔργου ἀνὰ κύλινδρον.

Ἄλλο μέσον πρὸς ἐπίτευξιν ὑψηλῆς προσυμπιέσεως καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀγαθῶν εἶναι ἡ χρησιμοποίησις βενζίνης περιεχούσης ἀλικυκλικοὺς καὶ κυκλικοὺς ὑδρογονάνθρακας καὶ μὴ περιεχούσης συστατικὰ μὲ πολύπλοκα μόρια τῆς σειρᾶς παραφινῶν. Ἡ προσθήκη βενζόλης εἰς τὴν βενζίνην ἀεροπλοΐας περιορίζεται εἰς 25 % περίπου, ἕνεκα τοῦ σχετικῶς ὑψηλοῦ βαθμοῦ πήξεως τῆς βενζόλης, ἐξ οὗ θὰ ἐκινδύνευε νὰ στερεοποιηθῇ τὸ μῖγμα εἰς τὰς ταπεινὰς θερμοκρασίας τῶν μεγάλων ὑψῶν.

Οὕτω διὰ τῶν ἄνω τελειοποιήσεων κατορθοῦται νὰ ἐφαρμόζωνται σχέσεις προσυμπιέσεως μέχρις 6

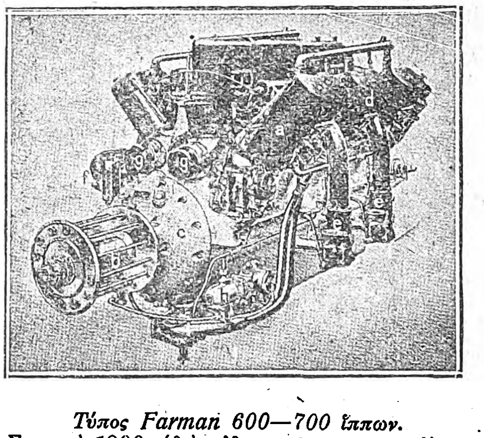

Τύπος Farman 600—700 ἵππων. Στροφαὶ 1800 (διὰ ὀδοντωτῶν τροχῶν ἐλαττοῦνται οἱ στροφαὶ ἕλικος εἰς 900 ἀνὰ λεπτόν).— 18 κύλινδροι εἰς τρεῖς σειρὰς (διάταξις ῥιπιδίου).—Διάμετρος κυλίνδρων 130 χιλιοστῶν. Διαδρομὴ 180 χιλιοστά. Βάρος ἀεροκινητῆρος 900 χιλ/γραμ.—Ταχύτης ἐμβόλου 10.8 μετρ. κατὰ δευτερόλεπτον.—C) Σύστημα ὀδοντωτῶν τροχῶν πρὸς ἐλάττωσιν στροφῶν ἕλικος. —E) Carburateur. — F) Magnéto. — H) Ἀντλία βενζίνης. I) Ἀντλία ὕδατος κυκλοφορίας – Εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος ἠλεκτρικὸς κινητὴρ πρὸς ἐκκίνησιν.

καὶ 6.5 εἰς ἀεροκινητῆρας μὲ ἀντίστοιχον κατανάλωσιν βενζίνης 450 γραμ. ἀνὰ ἵππον καὶ ὥραν.

Διὰ σχετικῶς εὐκόλων θεωρητικῶν ὑπολογισμῶν ἀποδεικνύεται ὅτι διὰ νὰ ἔχῃ κινητήρ τις ἐλάχιστον βάρος ἀνὰ ἵππον πρέπει οἱ κύλινδροι αὐτοῦ νὰ ἔχουν ὅσον τὸ δυνατὸν μικρὰς διαμέτρους. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἕνεκα τεχνικῶν λόγων, ἡ ἐλάττωσις τῶν διαμέτρων τῶν κυλίνδρων κάτω τῶν 140 ἢ 170 χιλιοστῶν δὲν συνεπιφέρει πλέον καὶ μείωσιν τοῦ βάρους ἀνὰ ἵππον. Μὲ τὸν περιορισμὸν τοῦτον τῶν διαστάσεων τῶν κυλίνδρων καὶ τὸν ἐπίσης ἐπιβεβλημένον περιορισμὸν τῆς ταχύτητος τοῦ ἐμβόλου εἰς 9 μέχρι 10 μέτρα ἀνὰ

Digitized by Google

δευτερόλεπτον, δὲν ἀπομένει ἄλλος τρόπος τῆς αὐξήσεως τῆς δυνάμεως παρὰ διὰ πολλαπλασιασμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κυλίνδρων. Διὰ τοῦτο οἱ ἀεροκινητῆρες κατασκευάζονται μὲ 12 ἢ 18 ἢ καὶ 24 ἀκόμη κυλίνδρους. Τὴν αὔξησιν ἄλλως τε τῆς διαμέτρου τῶν κυλίνδρων ἀπαγορεύει καὶ ἡ δυσκολία ψύξεως τόσον τῶν ἐμβόλων ὅσον καὶ τοῦ χώρου ἀναφλέξεως. Ἐξ ἀντιθέτου οἱ πολυάριθμοι κύλινδροι συνεπάγονται ὑπερβολικὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ

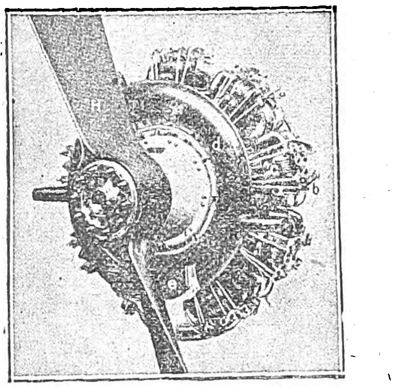

Τύπος Salmson 500 ἵππων.
Ἀστεροειδὴς μὲ ἀκινητοῦντας κυλίνδρους.—18 κύλινδροι διατεταγμένοι εἰς δύο ἀστέρας, τὸν ἕνα ὄπισθεν τοῦ ἄλλου, ἐξ 9 κυλίνδρων ἕκαστον.— Διάμετρος κυλίνδρων 125 χιλ)στά, διαδρομὴ 170 χιλ)στά:—Βάρος ἀεροκινητῆρος 520 χιλγρ.—Ταχύτης ἐμβόλου 9.1 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον.— Κύλινδροι ἐκ μαλακοῦ χάλυβος μὲ περιβλήματα ὕδατος ψύξεως ἐκ κυματοειδοῦς ἐλάσματος.—C) Ζεῦγος σπινθηριστῶν ἀνὰ κύλινδρον.—D) Δακτυλιοειδὴς σωλὴν ἐξαγωγῆς.—E) Δικτυωτὸν εἰσαγωγῆς ἀέρος.

τῶν κινουμένων τεμαχίων καὶ σχετικοὺς κινδύνους βλάβης ἑνὸς ἐξ αὐτῶν.

Διὰ τὴν κίνησιν μεγάλων ἀεροπλοίων καὶ ἀεροπλάνων ἀπαιτεῖται σημαντικὴ δύναμις, ἡ ὁποία δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου κινητῆρος. Τὰ μεγάλα ἀεροπλάνα ἀπαιτοῦν τέσσαρας κινητῆρας, τὰ δὲ ἀερόπλοια ἀκόμη περισσοτέρους. Ἡ κατανομὴ ἐξ ἄλλου τῆς ὅλης ἰσχύος εἰς πλειοτέρους τοῦ ἑνὸς κινητῆρας ἐπιβάλλεται ἐκ διαφόρων λόγων:

α') Ἡ διάμετρος τῆς ἕλικος εἶναι περιωρισμένη, καθ' ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀναπτύξῃ περιφερειακὴν ταχύτητα πέραν ὡρισμένου ὁρίου διὰ λόγους ἀντοχῆς. Τοῦτο περιορίζει καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ τὸν ἀριθμὸν κυλίνδρων τοῦ ἀεροκινητῆρος.

β') Ἐν περιπτώσει βλάβης ἑνὸς τεμαχίου ἀκινητεῖ μόνον εἷς τῶν κινητήρων, ἐξασφαλίζεται δὲ ἡ πτῆσις ἢ ἡ προσγείωσις διὰ τῶν ὑπολοίπων.

γ') Ἐλάχιστον βάρος ἀνὰ ἵππον καὶ ἀσφαλὴς λειτουργία ἐπιτυγχάνεται μόνον διὰ κυλίνδρων περιωρισμένων διαστάσεων καὶ ἕλικος μὴ ὑπερβαινούσης ὡρισμένην διάμετρον διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὅθεν αὔξησις δυνάμεως δὲν ἀπομένει παρὰ προσθήκη ἑτέρου κινητῆρος.

δ') Ἡ κατασκευὴ διευκολύνεται σημαντικῶς ὅταν οἱ κύλινδροι καὶ οἱ κινητῆρες ἔχουν ὡρισμένας διαστάσεις.

Ἐν γενικότητι, οἱ λόγοι οἵτινες ἐπιβάλλουν τὴν διάταξιν περισσοτέρων κινητήρων εἰς μεγάλα ἀεροπλάνα καὶ ἀερόπλοια εἶναι σχεδὸν οἱ αὐτοί, οἵτινες ἐπιβάλλουν καὶ εἰς τὰ πολὺ μεγάλα καὶ ταχέα ἀτμόπλοια, πολεμικὰ ἢ ταχυδρομικά, τὴν ἐφαρμογὴν τεσσάρων ἀξόνων καὶ τεσσάρων ἑλίκων.

Ψῦξις ἀεροκινητήρων. Εἰς τὰς μηχανὰς ἐσωτερικῆς καύσεως γενικῶς καὶ εἰς τοὺς ἀεροκινητῆρας ειδικῶς, 25% - 35% τῆς ὅλης εἰς τὸ καύσιμον περιεχομένης θερμότητος διοχετεύεται πρὸς τὰ ἔξω διὰ μέσου τῶν τοιχωμάτων τοῦ χώρου ἀναφλέξεως καὶ τοῦ ἐμβόλου. Εἶναι τοῦτο ἀπολύτως ἀναγκαῖον διὰ νὰ μὴ ὑπερθερμανθοῦν τὰ μέταλλα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται τὰ ὡς ἄνω τεμάχια τῆς μηχανῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀνθέξουν τὰ λιπαντικὰ ἔλαια καὶ νὰ ἐξακολουθοῦν λιπαίνοντα τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυλίνδρου καθ' ὃν χρόνον ἡ θερμοκρασία τῶν ἀναφλεγομένων ἀερίων φθάνει τοὺς 1800° Κελσίου.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ψῦξιν, οἱ κινητῆρες διακρίνονται εἰς δύο τύπους: τοὺς ψυχομένους δι' ὕδατος κυκλοφοροῦντος ἐντὸς περιβλήματος, καὶ τοὺς ψυχομένους διὰ τοῦ ρεύματος ἀέρος. Ἡ δι' ὕδατος ψῦξις γίνεται τελειοτέρα, ἐπιτρέπει ὑψηλοτέραν προσυμπίεσιν καὶ πλειοτέραν οἰκονομίαν καυσίμου, ἐπίσης δὲ καθιστᾷ καὶ τὴν μηχανὴν ἀνθεκτικωτέραν εἰς μακροχρόνιον λειτουργίαν. Ἐξ ἀντιθέτου, ὁ δι' ἀέρος ψυχόμενος ἀεροκινητὴρ ἔχει τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἐλαχίστου βάρους ἀνὰ ἵππον, εἶναι ἀπηλλαγμένος τοῦ κινδύνου τῆς πήξεως τοῦ ὕδατος τῆς κυκλοφορίας εἰς ἀποτόμους καταβάσεις ἢ ἐν ἀκινησίᾳ, καθὼς καὶ τοῦ κινδύνου διατρήσεως τοῦ συστήματος κυκλοφορίας τοῦ ὕδατος διὰ σφαιρῶν κατὰ τὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, προσαρμόζεται δὲ ὁ κινητὴρ οὗτος καλλίτερον εἰς τὰς διαφόρους θερμοκρασίας, τὰς ὁποίας δύναται νὰ ὑποστῇ εἰς μακρὰς ἀποστάσεις ταξίδια.

Δὲν ἀμφισβητεῖται πλέον ὅτι ὁ δι' ἀέρος ψυχόμενος ἀεροκινητὴρ ἀστεροειδοῦς τύπου, μὲ ἀκινητοῦντας κυλίνδρους, ἔχει σημαντικώτατον πεδίον ἐφαρμογῆς. Ἡ ἀστεροειδὴς διάταξις ἐξασφαλίζει τὴν ὁμοιόμορφον διὰ τοῦ ρεύματος ἀέρος ψῦξιν ὅλων τῶν κυλίνδρων, ὁμοιομορφίαν στρέψεως καὶ συνεχῆ λειτουργίαν.

Κατωτέρω σημειοῦνται τὰ δεδομένα μερικῶν προεξαρχόντων σήμερον τύπων ἀεροκινητήρων, δηλ. διάταξις τῶν κυλίνδρων, διαστάσεις, στροφαί, βάρος, ἰσχύς, ἐξ ὧν παρέχεται παραστατικὴ ἀπεικόνισις τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀεροκινητῆρος.

Γενικῶς πλέον χρησιμοποιοῦνται παρ' ὅλων τῶν κατασκευαστῶν ἀεροκινητήρων, διὰ τὰ χυτὰ τεμάχια, κράματα ἐξ ἀλουμινίου καὶ χαλκοῦ τὰ ὁποῖα εἶναι ἐλαφρὰ καὶ ἔχουν τὸ προσὸν νὰ εἶναι εὐθερμαγωγά. Αἱ βάσεις τῶν μηχανῶν καὶ αἱ κεφαλαὶ τῶν κυλίνδρων χύνονται ἐκ τοιούτων κραμάτων. Τὰ ἔμβολα κατασκευάζονται ἐκ κραμάτων ἀλουμινίου ἢ καὶ μαγνησίου διὰ νὰ εἶναι ἐλαφρὰ ἀλλὰ καὶ εὐθερμαγωγὰ ἐπίσης. Τὰ περιβλήματα διὰ τὸ ὕδωρ κυκλοφορίας ἀποτελοῦνται ἀπὸ λεπτότατα ἐλάσματα ἐκ μαλακοῦ χάλυβος καὶ εἶναι συγκεκολλημένα δι' ὀξυασετυλίνης πρὸς τοὺς ἐπίσης ἐκ μαλακοῦ χάλυβος λεπτοὺς καὶ πανταχόθεν τορνευμένους κυλίνδρους. Αἱ βαλβῖδες ἐξαγωγῆς κατασκευάζονται ἐκ χάλυβος βολφραμιούχου, ὅστις διατηρεῖ τὴν ἀντοχήν του καὶ εἰς κατάστασιν ἀκόμη ἐρυθροπυρώσεως. Διὰ τοὺς στροφαλοφόρους τέλος ἄξονας χρησιμοποιοῦνται ειδικοὶ χάλυβες χρωμιοῦχοι καὶ νικελιοῦχοι μεγάλης ἀντοχῆς. Ἡ διάταξις τῶν βαλβίδων εἶναι πάντοτε ἄνω τοῦ ἐμβόλου, πολλάκις δὲ ἐφαρμόζονται δύο βαλβῖδες εἰσαγωγῆς καὶ δύο ἐξαγωγῆς, διὰ νὰ εὐχεραίνεται ἡ πλήρωσις καὶ ἡ ἐκκένωσις τοῦ κυλίνδρου. Ἐπίσης σχεδὸν γενικῶς ἐφαρμόζονται δύο σπινθηρισταὶ διὰ τὴν ταχυτέραν ἀνάφλεξιν τοῦ μίγματος. Αἱ ἕδραι τῶν βαλβίδων ἀποτελοῦνται ἀπὸ δακτυλίους ἐξ ὀρειχάλκου.

Τὸ βάρος τῶν σήμερον κατασκευαζομένων ἀεροκινητήρων εἶναι περίπου 1 χιλ. ἀνὰ ἵππον. Τὸ ὁλικὸν βάρος τοῦ ἀεροκινητῆρος, τοῦ καυσίμου καὶ τοῦ λιπαντικοῦ διὰ πτῆσιν 5 ὡρῶν φθάνει εἰς 2,5 χιλ. ἀνὰ ἵππον, κατανέμεται δὲ ὡς ἑξῆς περίπου: Καθ' αὐτὸ ἀεροκινητὴρ 40 %· βενζίνη καὶ ἔλαιον

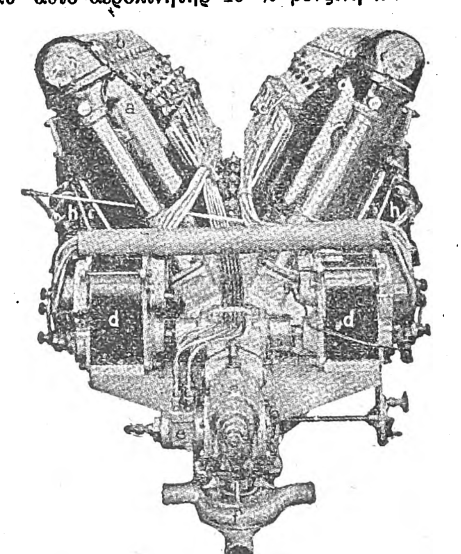

Τύπος Hispano—Suiza 450—600 ἵππων. Στροφαὶ 1800—2200 ἀνὰ λεπτόν.—12 κύλινδροι, διάταξις V.—Διάμετρος κυλίνδρων 140.— Διαδρομὴ 150 χιλιοστά.— Βάρος ἀεροκινητῆρος 430 χιλγρ.—Κύλινδροι ἐκ μαλακοῦ χάλυβος. Αἱ ἐξ κεφαλαὶ τῶν κυλίνδρων ἑκάστης σειρᾶς ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἓν τεμάχιον ἐκ χυτοῦ ἀλουμινίου. Οἱ κύλινδροι συγκρατοῦνται εἰς τὸ ἄνω τεμάχιον διὰ σπειρωμάτων.—C) Οἱ σπινθηρισταὶ μετὰ τῶν καλωδίων.—D) Δύο Magnéto.—E) Διανομὴ συσκευῆς ἐκκινήσεως διὰ πεπιεσμένου ἀέρος.—F) Ἀντλία ὕδατος κυκλοφορίας.—H) Carburateur.

διὰ πτῆσιν 5 ὡρῶν 40 %· ἕλιξ, ψυγεῖον καὶ ὄργανα χειρισμοῦ 20 %.

Ἡ τιμὴ τῶν ἀεροκινητήρων κυμαίνεται ἀπὸ 1 ½ ἕως 2 ἀγγλικὰς λίρας ἀνὰ ἵππον.

Ἀπαραίτητος ὅρος καλῆς λειτουργίας εἶναι ἡ ἀποσύνθεσις καὶ ἐπιθεώρησις ὅλων τῶν ἀρθρώσεων μετὰ πτῆσιν πεντήκοντα ὡρῶν. Δι' ἀεροπλάνα χρησιμοποιούμενα ὡς μεταφορικὰ μέσα προτιμᾶται ἠλαττωμένη κατὰ 10—15 % φόρτισις τοῦ κινητῆρος, ὁπότε δὲν εἶναι ἀναγκαῖαι αἱ τόσον συχναὶ ἀποσυνθέσεις τῶν ὀργάνων.

Ἡ ἕλιξ φθάνει εἰς βαθμὸν ἀποδόσεως μέχρις 80 % καὶ ζυγίζει μόλις 10 χιλ. ἀνὰ 100 ἀπορροφωμένους ἵππους. Τελευταίως ἐφαρμόζονται ἕλικες μεταλλικαὶ ἐκ duralumine εἰς τὰς ὁποίας ἐπιτρέπεται περιφερειακὴ ταχύτης 250 μέτρ. ἀνὰ λεπτὸν μὲ ἄριστα ἀποτελέσματα.

«Ὑπερπλήρωσις» διὰ πτήσεις εἰς μέγα ὕψος. Εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ μηχαναὶ ἐσωτερικῆς καύσεως, ὅταν εὑρίσκωνται εἰς μεγάλα ὕψη ὅπου ἡ βαρομετρικὴ πίεσις εἶναι ἠλαττωμένη, χάνουν ὡρισμένον ποσοστὸν τῆς δυνάμεως αὐτῶν, ὡς ἐκ τῆς ἠραιωμένης ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ ἠλαττωμένου

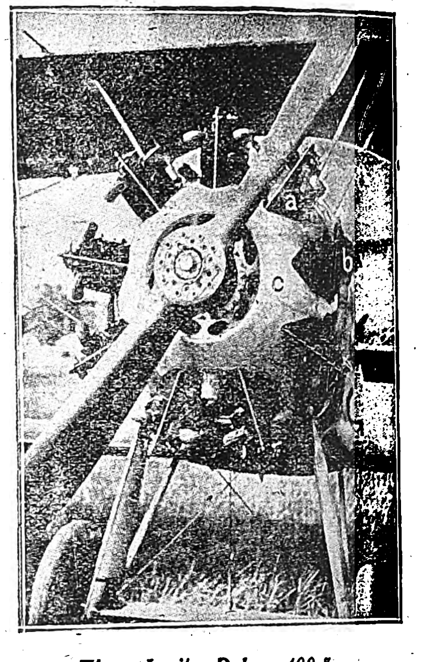

Τύπος Jupiter Rohne, 400 ἵππων.
Διάταξις ἀστεροειδὴς μὲ 9 ἀκινητοῦντας κυλίνδρους.—Στροφαὶ 1700 ἀνὰ λεπτόν.—Διάμετρος κυλίνδρων 148 χιλ)στά. —Διαδρομὴ 190 χιλιοστά.— Ταχύτης ἐμβόλου 10.8 μέτρ. κατὰ δευτερόλεπτον.— Βάρος ἀεροκινητῆρος 300 χιλιογρ.—A) Κύλινδροι ἐκ μαλακοῦ χάλυβος μὲ μελανὰς δισκοειδεῖς στεφάνας διὰ τὴν ψῦξιν.-B) Κεφαλαὶ κυλίνδρων ἐξ ἀλουμινίου.

ποσοῦ τοῦ εἰς τὸν κύλινδρον ἀνὰ ἑκάστην στροφὴν εἰσαγομένου ὀξυγόνου.

Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει τὴν τοιαύτην ἐλάττωσιν τῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ ὕψους:

Ὕψος εἰς μέτρα	0	1.500	3.000	4.500	6.000	7.500	9.000
Πυκνότης ἀτμοσφαίρ.	1	.854	.703	.602	.519	.436	.354
Ποσοτὸν τῆς κανονικῆς πλησίον τοῦ ἐδάφ. δυνάμεως	1	.826	.665	.543	.444	.359	.285

Εἰς τοὺς ἀεροκινητῆρας τὸ μειονέκτημα τοῦτο ἔχει ἰδιαιτέραν ὅλως σημασίαν ἕνεκα τοῦ μεγάλου ὕψους εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀνέρχωνται τὰ ἀερόπλοια καὶ τὰ ἀερόπλανα διὰ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις. Οὕτως, εἰς ὕψος 5500 μέτρων ἄνω τῆς στάθμης τῆς θαλάσσης ἡ πυκνότης τῆς ἀτμοσφαίρας καθὼς καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀεροκινητῆρος ἐλαττοῦνται εἰς τὸ ἥμισυ περίπου τῆς κανονικῆς. Κατὰ ναὶ μὲν ἐλαττοῦται ἡ ἀντίστασις κατὰ τὴν ὁριζοντίαν πτῆσιν τοῦ ἀεροπλάνου ἀναλόγως πρὸς τὴν πυκνότητα τῆς ἀτμοσφαίρας, ἀλλ' ἡ γωνία τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ πτέρυξ τοῦ ἀεροπλάνου πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως πρέπει ν' αὐξηθῇ διὰ νὰ δύναται νὰ ὑποβαστάζεται τὸ βάρος τοῦ ἀεροπλάνου εἰς τὴν ἠραιωμένην ἀτμόσφαιραν.

Ἐπειδὴ δηλ. ἡ ἄνωσις (ἡ κατακόρυφος συνιστῶσα τῆς ὁλικῆς ἀντιστάσεως) μεταβάλλεται ἀναλόγως πρὸς τὴν πυκνότητα τοῦ ἀέρος καὶ τὴν γωνίαν κλίσεως τῆς πτέρυγος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς κινήσεως, καὶ ἐπειδὴ ἡ ἄνωσις αὕτη πρέπει νὰ τηρῆται σταθερὰ καὶ ἴση πρὸς τὸ βάρος τοῦ ἀεροπλάνου, ἕπεται ὅτι, ὅσον ἀνερχόμεθα πρὸς ὑψηλότερα στρώματα, ἔνθα ἡ πυκνότης τοῦ ἀέρος ἐλαττοῦται, δέον ν' αὐξάνωμεν ἀναλόγως καὶ τὴν γωνίαν τῆς κλίσεως. Ἐπὶ πλέον κατὰ τὴν ἀνάβασιν ὁ κινητὴρ πρέπει νὰ παρέχῃ τὸ ἔργον τὸ ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ὁλικοῦ βάρους τοῦ ἀεροπλάνου, ἐπειδὴ δὲ ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ μειοῦται ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα, ὑπάρχει ἄρα ὡρισμένον ὕψος τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ ἀεροπλάνον καὶ ὅπερ καλεῖται παραστατικῶς «ὀροφὴ» αὐτοῦ.

Ὁ ἁπλούστερος τρόπος πρὸς ὑπερνίκησιν τῆς ὡς ἄνω δυσχερείας καὶ αὔξησιν τοῦ ὕψους τῆς «ὀροφῆς» τοῦ ἀεροπλάνου εἶναι τὸ νὰ δίδωνται εἰς τὸν ἀεροκινητῆρα μεγαλύτεραι διαστάσεις κυλίνδρων καὶ μεγαλυτέρα προσυμπίεσις ἀπὸ τὴν κανονικήν, νὰ στραγγαλίζεται δὲ τὸ εἰσαγόμενον

Digitized by Google

μῖγμα διὰ τῆς βαλβῖδος τοῦ carburateur περισσότερον μὲν πλησίον τοῦ ἐδάφους, ὀλιγώτερον δὲ ἐφ' ὅσον τὸ ἀεροπλάνον ὑψοῦται. Προφανῶς ὅμως αἱ διαστάσεις τῶν κυλίνδρων καὶ τὸ βάρος τῆς μηχανῆς αὐξάνουν διὰ τῆς μεθόδου ταύτης.

Λογικώτεροι τρόποι εἶναι οἱ τῆς παροχῆς τοῦ ἀέρος εἰς τὸ carburateur ὑπὸ πίεσιν, μέσῳ κλειστοῦ ἀγωγοῦ, διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ἀνεμιστῆρος περιστρεφομένου μὲ μεγάλην ταχύτητα. Εἰς γερμανικὰς κατασκευὰς ὁ ἀνεμιστὴρ κινεῖται δι' ὀδοντωτῶν τροχῶν ἀπὸ τοῦ ἄξονος τοῦ ἀεροκινητῆρος, ἐφ' ὅσον δὲ τὸ ἀεροπλάνον εὑρίσκεται πλησίον τοῦ ἐδάφους ὁ πλεονάζων ἀὴρ διαφεύγει διὰ βαλβῖδος, ἥτις κανονίζει τὴν πίεσιν.

Ἕτερος ἐπιτυχὴς τρόπος εἶναι ὁ ἐπινοηθεὶς ὑπὸ τοῦ γάλλου Rateau· χρησιμοποιεῖ οὗτος τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑπὸ πίεσιν 3 μέχρι 4 ἀτμοσφαιρῶν ἐκφευγόντων εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν καυσαερίων, ἅτινα κινοῦσι μικρὸν στρόβιλον, τύπου Laval, περιστρεφόμενον μὲ 30,000 στροφὰς ἀνὰ λεπτόν. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος εὑρίσκεται ἐσφηνωμένος ἀνεμιστήρ, ὅστις δίδει τὸν ἀέρα ὑπὸ πίεσιν εἰς τὸ carburateur καὶ τοὺς κυλίνδρους. Ὁ μηχανισμὸς οὗτος κανονίζεται ἐν μέρει ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ δύναται νὰ κρατήσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀεροκινητῆρος περίπου σταθερὰν μέχρις ὕψους 5.500 μέτρων. Ἐφ' ὅσον τὸ ἀεροπλάνον ὑψοῦται καὶ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις ἐλαττοῦται, ἡ ταχύτης τῶν ἐκφευγόντων καυσαερίων αὐξάνει, ὁ δὲ στρόβιλος ἀποδίδει περισσότερον ἔργον, ὅπως αὐξάνει καὶ ἡ διὰ τὴν συμπύκνωσιν τοῦ ἀέρος ἀπαιτουμένη δύναμις. Ὁ ὅλος μηχανισμὸς εἶναι πολὺ ἐλαφρός, ζυγίζων μόλις 70 χιλιόγρ. δι' ἀεροκινητῆρα 300 ἵππων, εἶναι ὅμως λεπτῆς κατασκευῆς καὶ ἀπαιτεῖ μεγίστην προσοχήν, δεδομένου ὅτι ὁ στρόβιλος περιστρέφεται μὲ ταχύτητα 30.000 στροφῶν ἀνὰ λεπτὸν καὶ διὰ καυσαερίων ἐχόντων θερμοκρασίαν 600°. Ἀεροπλάνα ἐφωδιασμένα διὰ τοιούτων μηχανῶν ἀνέρχονται εἰς ὕψος 12.000 μ. καὶ ἄνω.

Οἱ κατασκευασταὶ ἀεροκινητήρων ἠρύσθησαν πλεῖστα ὅσα ἀπὸ τὰς μηχανὰς αὐτοκινήτων, ἀλλὰ καὶ ἐπιτυχεῖς νεωτερισμοὶ τῶν ἀεροκινητήρων ἐχρησιμοποιήθησαν ἀφ' ἑτέρου παρὰ τῶν κατασκευαστῶν βενζινομηχανῶν αὐτοκινήτων καὶ πετρελαιοκινητήρων. Ὑπερπλήρωσιν ἐπὶ παραδείγματι τῶν κυλίνδρων δι' ἀνεμιστήρων ἐφαρμόζουν συχνὰ σήμερον εἰς μηχανὰς αὐτοκινήτων μεγάλης ταχύτητος, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς ναυτικὰς μηχανὰς Ντίζελ πρὸς αὔξησιν τῆς δυνάμεως μηχανῆς ὡρισμένων διαστάσεων καὶ βάρους.

Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

ΑΕΡΟΝΑΥΤΙΛΙΑ

Ἱστορικόν. Ἡ ἀεροναυτιλία,—ἡ τέχνη τοῦ ἐκλέγειν τὴν πορείαν, τὴν ὁποίαν τὸ ἀερόσκαφος πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ κατὰ τὸν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἐναέριον αὐτοῦ διάπλουν,—ἠκολούθησεν ἐν τῇ ἐξελίξει της τὴν πεῖραν καὶ τὰ δεδομένα τῆς ἀδελφῆς πρὸς αὐτὴν ναυτιλίας τῶν θαλασσίων ὁδῶν. Οἱ πρῶτοι ναυτιλλόμενοι προσεπάθουν κατὰ τὸν πλοῦν, ὅπως πάντοτε μὴ ἀπομακρύνωνται τῶν ἀκτῶν εἰς ἀπόστασιν καθιστῶσαν αὐτὰς ἀοράτους ἀπὸ τοῦ πλοίου, οὕτω δὲ ἦσαν εἰς θέσιν νὰ προσδιορίζωσιν εὐκόλως τὴν περίπου θέσιν τοῦ σκάφους, ἀρκεῖ νὰ διέθετον, ἔστω καὶ μὴ τελείως ἀκριβῆ, χάρτην τῶν παραπλεομένων χωρῶν. Οἱ ναυτικοὶ τοῦ μεσαίωνος χάρις εἰς τὴν ναυτικὴν πυξίδα ἥτις ἐτέθη εἰς χρῆσιν ἐν Εὐρώπῃ περὶ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα, ἠδύναντο, γνωρίζοντες κατὰ προσέγγισιν τὴν ταχύτητα τοῦ σκάφους, νὰ προσδιορίζωσιν ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν τὸ *στίγμα* τοῦ πλοίου, χωρὶς βεβαίως νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐπίδρασιν τῶν παλιρροιῶν, τῶν ρευμάτων, τῶν ἀνέμων κτλ., αἱ περὶ τῶν ὁποίων γνώσεις ἦσαν τότε ἀνεπαρκεῖς. Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι ὁ τοιοῦτος καθορισμὸς τοῦ στίγματος ἦτο συνήθως κατὰ πολὺ ἐσφαλμένος καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀνεζητήθησαν μέθοδοι πρὸς ἐπίτευξιν ἀκριβεστέρων ἀποτελεσμάτων. Ὡς ἀσφαλέστερος δὲ τρόπος ἐλέγχου ἐθεωρήθη ἡ προσφυγὴ εἰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ τότε γνωστὰ ὄργανα, ὡς ὁ *ἀστρολάβος* κ. ἄ. Διὰ τῶν ὀργάνων τούτων ἐγίνετο κατὰ προσέγγισιν προσδιορισμὸς τοῦ ὕψους τοῦ ἡλίου τὴν ἡμέραν ἢ τοῦ πολικοῦ ἀστέρος κατὰ τὴν νύκτα, οὕτω δὲ καθωρίζετο τὸ γεωγραφικὸν πλάτος τῆς θέσεως τοῦ πλοίου μὲ προσέγγισιν περίπου ἡμισείας μοίρας ἢ 30 ναυτικῶν μιλίων. Ἐν τούτοις ὁ προσδιορισμὸς μόνου τοῦ πλάτους δὲν ἦτο ἐπαρκής· ἦτο ἀνάγκη νὰ προσδιορισθῇ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ γεωγραφικοῦ μήκους, διὰ νὰ εὑρεθῇ τὸ ἀκριβὲς στίγμα. Ἡ ὑπὸ τοῦ Χάλλεϋ κατὰ τὸ 1731 εἰσαγωγὴ τοῦ *ἑξᾶντος* ἐσημείωσε σημαντικὴν πρόοδον εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἡ δὲ περὶ τὸ δεύτερον ἥμισυ τῆς 18ης ἑκατονταετηρίδος τελειοποίησις τοῦ ναυτικοῦ χρονομέτρου παρέσχεν εἰς τοὺς ναυτικοὺς εὔκολον τρόπον ἐλέγχου τῆς ταχύτητος καὶ τῆς πορείας τοῦ σκάφους.

Ἡ ἀεροναυτιλία ἐν τῇ ἐξελίξει της ἠκολούθησεν ἀντιστοίχους ὁδούς. Οἱ πρῶτοι ἀεροπόροι κατὰ τὰς πτήσεις των προσεπάθουν νὰ ὁδηγῶνται ἀπὸ τὴν ὄψιν τοῦ ἐδάφους, τηροῦντες ἀπ' αὐτοῦ, ἐφόσον τοῦτο ἦτο δυνατόν, ἀπόστασιν ἐπιτρέπουσαν νὰ διακρίνωσιν ὡρισμένα χαρακτηριστικὰ σημεῖα ἀναγνωρίσεως, ἢ μεταχειριζόμενοι, ἐλλείψει τοιούτων σημείων, τὴν πυξίδα πρὸς ἔνδειξιν τῆς πορείας καὶ τὴν ταχύτητα τοῦ ἀεροσκάφους πρὸς εὕρεσιν τῆς διανυθείσης ἀποστάσεως. Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως τοῦτο ἐνεφανίσθη σημαντικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν συνθηκῶν, αἵτινες ἐπικρατοῦσιν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸν ἀέρα. Τὰ θαλάσια ρεύματα ἔχουσι ταχύτητα, ἡ ὁποία σπανίως ὑπερβαίνει ὀλίγους μόνον *κόμβους*, ἐνῷ ἡ ταχύτης τῶν ἀερίων ρευμάτων εἶναι συνηθέστατα μὲν ἴση πρὸς 20 κόμβους, ἀνέρχεται δὲ πολλάκις εἰς τὸ τετραπλάσιον ἢ καὶ εἰς τὸ πενταπλάσιον. Πρὸς τούτοις ἐνῷ τὰ θαλάσσια ρεύματα δύναται νὰ σημειωθῶσιν ἐπὶ τῶν χαρτῶν, δὲν δύναται νὰ γίνῃ τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ ἀέρια ρεύματα. Ὡς ἐκ τούτου, ἡ ἀεροναυτιλία θὰ συνήντα πολὺ μεγαλυτέρας δυσχερείας, ἐὰν ὁ ὠκεανὸς τοῦ ἀέρος δὲν παρουσίαζε τὸ σημαντικώτατον πλεονέκτημα τῆς διαφανείας, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν, ἐξαιρέσει σπανίων περιπτώσεων ἐμφανίσεως στρωμάτων νεφῶν, ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ πορεία τῶν ἀερίων ρευμάτων δύναται νὰ προσδιορισθῇ διὰ παρατηρήσεως τῆς φαινομένης κινήσεως διαφόρων ἀντικειμένων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἄνεμος ταχύτητος 50 κόμβων, πνέων ἀντιθέτως πρὸς ἀερόσκαφος, διασχίζον τὸν ἀέρα μὲ ταχύτητα 100 κόμβων, ἐλαττώνει τὴν ταχύτητα τοῦ τελευταίου τούτου κατὰ τὸ ἥμισυ, ἐνῷ ἀντιστρόφως, ἐὰν εἶναι οὔριος, συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς ταχύτητος τοῦ ἀεροσκάφους κατὰ 50%. Ἐὰν κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ταύτας μετρηθῇ καταλλήλως ἡ ταχύτης τοῦ ἀεροπλάνου κατὰ τὴν πτῆσιν του, εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ τόσον ἡ ταχύτης ὅσον καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀερίου ρεύματος, δηλ. τοῦ ἀνέμου. Κατὰ παρόμοιον περίπου τρόπον δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ ταχύτης καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀνέμου, ὅταν τὸ ἀερόσκαφος ἀκολουθῇ πορείαν σχηματίζουσαν γωνίαν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου. Τὴν εὐκολίαν ταύτην δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ὁ ναυτικός, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ πυθμὴν τῶν θαλασσῶν δὲν εἶνε ὁρατός, μόναι δὲ δι' αὐτὸν πηγαὶ πληροφοριῶν εἶναι οἱ ναυτικοὶ χάρται καὶ αἱ ὁδηγίαι πρὸς τοὺς ναυτιλλομένους.

Ἐπειδὴ ἡ ταχύτης ἀεροσκάφους, ὅταν τοῦτο ἐν πτήσει του φέρεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν καθ' ἣν πνέει ὁ ἄνεμος, δύναται νὰ φθάσῃ εἰς 150—200 κόμβους, εἶναι προφανῶς ἀνάγκη, ὅπως ἡ διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος αὐτοῦ χρησιμοποιουμένη μέθοδος παρέχῃ τὸ ζητούμενον ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Διότι μέθοδος, ἐπὶ παραδείγματι, ἀπαιτοῦσα 10 λεπτῶν ἀναγωγάς, θὰ παρεῖχε τὸ στίγμα εἰς ὃ εὑρίσκετο τὸ ἀερόσκαφος πρὸ 10 λεπτῶν τῆς ὥρας, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν 30 ναυτικῶν μιλίων ἀναδρομικῶς ἐπὶ τῆς διανυθείσης τροχιᾶς αὐτοῦ. Εὐτυχῶς, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐν τῇ ἀεροναυτιλίᾳ δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη προφυλάξεων, ὅπως ἐν τῇ ναυτιλίᾳ, ἀπὸ ὑφάλων, σύρτεων, βράχων κτλ., προσέτι δέ, ἐπειδὴ οἱ ἀεροπόροι ἔχουσι πρὸ αὐτῶν πεδίον ὁράσεως εὐρύτερον ἢ οἱ ναυτικοί, δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη ἀπολύτου ἀκριβείας ἐν τῷ καθορισμῷ τοῦ στίγματος. Ἀκρίβεια 10 μιλίων εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἀρκετὴ διὰ τοὺς ἀεροπόρους, ἐνῷ οἱ ναυτικοὶ ἐπιδιώκουσι προσέγγισιν ἑνὸς μιλίου ἢ ἔτι ὀλιγώτερον ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ στίγματος τοῦ πλοίου.

Στίγμα ἀναμετρήσεως (Dead reckoning ἢ D. R.). Αἱ ὑπὸ τοῦ Hakluyt δοθεῖσαι ἤδη ἀπὸ τοῦ 1580 ὁδηγίαι περὶ προσδιορισμοῦ τοῦ στίγματος ἐν θαλάσσῃ εἶναι ἐξ ἴσου χρήσιμοι καὶ ἐν τῇ ἀεροναυτιλίᾳ, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἐμφανίζονται εἰδικαί τινες δυσκολίαι. Ἡ πορεία, διαρκούσης τῆς πτήσεως, προσδιορίζεται διὰ τῆς φαινομένης κινήσεως τῶν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους παρατηρουμένων ἀντικειμένων ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν διαμήκη ἄξονα τοῦ ἀεροσκάφους. Λόγῳ ὅμως τοῦ *διατοιχισμοῦ*, τῆς *προνεύσεως*, τῆς *παρεκκλίσεως* καὶ τῆς ἐντεῦθεν κινήσεως ἁπάντων τῶν ἐπὶ τοῦ ἀεροσκάφους ὀργάνων, πᾶσαι αἱ σχετικαὶ μετρήσεις ἀποβαίνουσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πολύπλοκοι. Ὅσον καὶ ἂν ὁ χειριστὴς προσπαθῇ νὰ ἀκολουθῇ ἐν τῇ πτήσει εὐθύγραμμον πορείαν, πάντοτε παρεκκλίνει δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, οὕτω δὲ ἡ τροχιὰ τοῦ ἀεροσκάφους καταντᾷ ἀπὸ εὐθυγράμμου ἡμιτονοειδής, μετὰ πλευρικῶν ἐπιταχύνσεων, τεινουσῶν νὰ προκαλέσωσι περιοδικὸν διατοιχισμὸν τοῦ ἀεροσκάφους καὶ αἰώρησιν τῶν ἐπ' αὐτοῦ ὀργάνων καὶ συσκευῶν ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἀντιστρόφως. Συνεπείᾳ τοῦ γεγονότος τούτου, ἅπαντα τὰ κάτωθεν τοῦ ἀεροσκάφους γήϊνα ἀντικείμενα φαίνονται ὑποκείμενα εἰς κυματοειδῆ κίνησιν ἀντὶ νὰ φαίνωνται μετατιθέμενα εὐθυγράμμως, οὕτω δὲ ὁ προσδιορισμὸς τῆς γωνίας ἐκτροπῆς ἀπὸ τῆς εὐθυγράμμου πορείας ἀποβαίνει δυσκολώτερος. Ἡ δυσκολία αὕτη δὲν δύναται ἀτυχῶς νὰ παρακαμφθῇ διὰ τῆς χρήσεως εἰδικοῦ συστήματος ἀναρτήσεως τῆς διὰ τὰς παρατηρήσεις χρησιμοποιουμένης συσκευῆς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ κατορθωθῇ ἡ μόνιμος διατήρησις αὐτῆς ἐν κατακορύφῳ θέσει. Λόγῳ τῆς πλευρικῆς ἐπιταχύνσεως τῆς προερχομένης ἐκ τῆς ἐλαφρᾶς καμπυλώσεως τῆς τροχιᾶς τοῦ ἀεροσκάφους τὸ κέντρον τοῦ βάρους τῆς συσκευῆς ταύτης τείνει νὰ λάβῃ τοιαύτην θέσιν, ὥστε αἱ ροπαὶ πέριξ τοῦ σημείου στηρίξεως νὰ ἰσορροπῶσιν ἀλλήλας. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἡ συσκευὴ τείνει διαρκῶς νὰ φέρῃ τὸν ἄξονα αὐτῆς εἰς σύμπτωσιν οὐχὶ μετὰ τῆς πραγματικῆς κατακορύφου, ἀλλὰ μετὰ τῆς φαινομένης, ἤτοι τῆς συνισταμένης τῆς βαρύτητος καὶ τῆς πλευρικῆς ἐπιταχύνσεως.

Ἐὰν ἡ συσκευὴ ἔχῃ ἀρκετὴν ἀδράνειαν, δὲν παρέχεται εἰς αὐτὴν ἐπαρκὴς χρόνος, ὅπως ὁ ἄξων της καταλάβῃ τὴν θέσιν τῆς φαινομένης κατακορύφου, πρὶν ἢ τὸ ἀερόσκαφος διαγράψῃ νέον τμῆμα

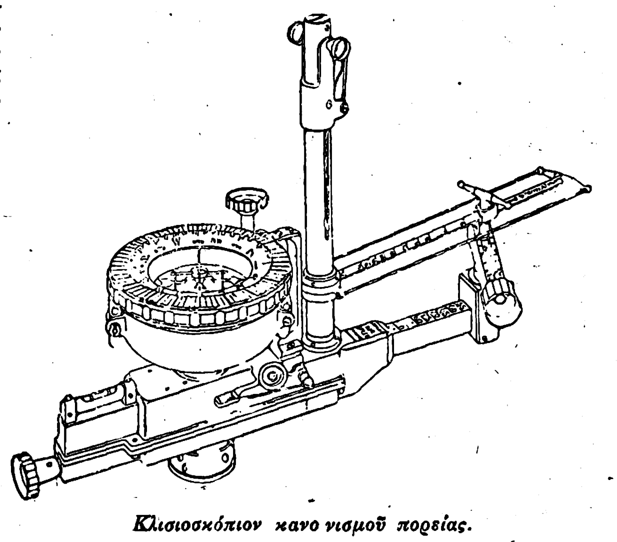

Κλισιοσκόπιον κανονισμοῦ πορείας.

τῆς ἡμιτονοειδοῦς τροχιᾶς του, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀντιστοιχῇ νέα θέσις τῆς φαινομένης κατακορύφου. Συνεπῶς ὁ ἄξων τῆς συσκευῆς συνεχῶς θὰ τείνῃ νὰ ταυτισθῇ μετὰ τῆς φαινομένης κατακορύφου, πάντοτε ὅμως ἐν τῇ μετακινήσει του θὰ εὑρίσκεται ἐν καθυστερήσει, κλίνων πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην πλευράν. Θὰ ἠδύνατο νὰ ὑποθέσῃ τις ὅτι, αὐξανομένης ἐπαρκῶς τῆς ἀδρανείας τῆς συσκευῆς, ἡ κίνησις αὐτῆς θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ τόσον βραδεῖα καὶ τόσον μικρά, ὥστε νὰ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεπαίσθητος καὶ ἀμελητέα· ἐν τούτοις, ὡς ἀπεδείχθη δι' ὑπολογισμῶν, ἡ ἐπίτευξις τοῦ τοιούτου ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῶν διαστάσεων τοῦ ἀεροσκάφους ἐπιτρεπομένων ὁρίων εἶναι ἀδύνατος ἄνευ τῆς παρεμβάσεως γυροστατικῶν δυνάμεων.

Αἱ διαρκῶς ἐμφανιζόμεναι αἰωρήσεις ἐνέχουσι μεγίστην σπουδαιότητα ἐν τῇ μελέτῃ πασῶν τῶν ἐπὶ τῶν ἀεροσκαφῶν ὑπαρχουσῶν συσκευῶν. Αἱ αἰωρήσεις αὗται ἐπηρεάζουσιν οὐ μόνον τὴν συσκευήν, ἥτις χρησιμεύει πρὸς μέτρησιν τῆς γωνίας παρεκκλίσεως τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἄλλην συσκευήν, ὡς τὴν παρέχουσαν τὴν ταχύτητα καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν μαγνητικὴν πυξίδα. Αἱ κοιναὶ πυξίδες τῶν πλοίων ἔχουσι συνήθως περίοδον αἰωρήσεως πολὺ μεγαλυτέραν τῆς περιόδου τοῦ διατοιχισμοῦ τοῦ πλοίου, ὡς ἐκ τούτου δὲ δὲν παρεμβαίνει ἐπαρκὴς χρόνος πρὸς διατάραξιν αὐτῶν συνεπείᾳ τοιούτων κινήσεων. Εἰς τὰ ἀεροσκάφη ὅμως, ἡ περίοδος τοῦ διατοιχισμοῦ εἶναι μακροτέρα, ἐπειδὴ δὲ οἱ πρῶτοι τύποι ἀεροπορικῶν πυξίδων συνέπεσε νὰ ἔχωσι περίοδον περίπου τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν περίοδον διατοιχισμοῦ, αἱ ἐντεῦθεν ἀνωμαλίαι ἦσαν συχναί, συχνότατα δὲ παρετηροῦντο λίαν ἀπότομοι αἰωρήσεις τῆς μαγνητικῆς βελόνης. Βραδύτερον ἐν τούτοις τὸ φαινόμενον ἐμελετήθη πληρέστερον καὶ ἀνευρέθη τρόπος θεραπείας τοῦ κακοῦ.

Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ μαγνητικὴ βελόνη δεικνύει τὸν μαγνητικὸν βορρᾶν ἀντὶ τοῦ γεωγραφικοῦ συνεπάγεται διόρθωσιν τῶν ἐνδείξεων αὐτῆς, ἥτις καλεῖται «*ἀπόκλισις* τῆς μαγνητικῆς βελόνης» καὶ ἡ ὁποία ἐφαρμόζεται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον εἴτε πρόκειται περὶ πλοίου εἴτε πρόκειται περὶ ἀεροσκάφους. Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διορθώσεως ταύτης παρέχει σημαντικὴν εὐκολίαν ἡ ὕπαρξις εἰδικῶν χαρτῶν, ἐφ' ὧν σημειοῦται ἡ μαγνητικὴ ἀπόκλισις ἐν ἑκάστῳ τόπῳ. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διόρθωσιν, τὴν ὁποίαν καλοῦμεν *παρεκτροπήν*, καὶ ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπὶ τῆς βελόνης ἐπίδρασιν τοῦ μεταλλικοῦ μέρους τοῦ σκάφους, αἱ ἐπὶ τῶν ἀεροσκαφῶν ἀπαντῶσαι συνθῆκαι εἶνε ἁπλούστεραι τῶν ἐπὶ τῶν πλοίων κατὰ τὸ ὅ,τι ἡ μᾶζα τοῦ ἐγγὺς τῆς πυξίδος μεταλλικοῦ μέρους τοῦ ἀεροσκάφους εἶναι πολὺ μικροτέρα.

Ἡ μέτρησις τῆς ταχύτητος τῶν ἀεροσκαφῶν δὲν παρουσιάζει εὐτυχῶς δυσχερείας, καθόσον αἱ δυνάμεις, αἵτινες παράγονται ἐκ τοῦ ἀερίου ρεύματος, ἐξαρτῶνται μόνον ἐκ τῆς ταχύτητος καὶ τῆς πυκνότητος τοῦ ἀέρος, γνωστῆς δὲ οὔσης τῆς τελευταίας ταύτης εἰς ὡρισμένα ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους ὕψη, εἶναι εὔκολον νὰ εὑρεθῇ ἡ ταχύτης τοῦ ἀεροπλάνου ἢ ἀεροπλοίου.

Digitized by Google

Ἐξαιρέσει τῶν ὑδροπλάνων τῶν χρησιμοποιηθέντων δι' ἐκτέλεσιν ἀνθυποβρυχιακῶν περιπολιῶν, σχεδὸν οὐδὲν τῶν ἀεροσκαφῶν εὑρέθη πρὸ τῆς λήξεως τοῦ Παγκοσμίου Πολέμου εἰς τὴν ἀνάγκην, ὅπως μεταχειρισθῇ ναυτιλιακὰς μεθόδους κατὰ τὰς πτήσεις, Ἁπλῆ πλοηγία ἦτο ἀρκετὴ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων ταξιδίων. Ἡ ἀποστολὴ ἐν τούτοις τῶν ἀνθυποβρυχιακῶν ἀεροπλάνων ἀπῄτει ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν εἰς ἀρκετὴν ἀπὸ τῶν ἀκτῶν ἀπόστασιν πρὸς ἀνακάλυψιν ἢ καταδίωξιν ὑποβρυχίων, μὲ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἐπέστρεφον, χωρὶς ἐν τῷ μεταξὺ νὰ προσθαλασσωθῶσι καὶ πρὶν ἢ ἐξαντληθῇ ἡ βενζίνη αὐτῶν. Ὡς ἐκ τούτου παρίστατο ἀνάγκη προσδιορισμοῦ τοῦ στίγματος μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς προσοχῆς, πρὸς ἀποσόβησιν τῶν κινδύνων, οὓς συνεπήγετο ἡ δυσχέρεια τῆς ἐπιχειρήσεως. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἐλάχιστα ἐκ τῶν ὑδροπλάνων τούτων ἀπωλέσθησαν εἰς τοιαύτας ἀνθυποβρυχιακὰς περιπολίας μαρτυρεῖ μετὰ πόσης προσοχῆς ἐγένετο ἡ χρῆσις τῶν πρὸς τοῦτο εἰδικῶν ὀργάνων καὶ μετὰ πόσης ἐπιτηδειότητος ἐχρησιμοποιοῦντο αἱ ἐνδείξεις ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Σφάλμα δύο μόνον μοιρῶν ἐν τῇ εὑρέσει τῆς πορείας συνεπάγεται σφάλμα ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ στίγματος ἀνώτερον τῶν 3 μιλίων ἀνὰ 100 διανυθέντα μίλια. Αἱ συνέπειαι τοιούτου σφάλματος ἐν καιρῷ ὁμιχλώδους ἡμέρας εἶναι εὐνόητοι. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ ἐκτέλεσις ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων εἶναι ἀδύνατος καὶ συνεπῶς ἡ μόνη μέθοδος, ἐφ' ἧς δύναται νὰ βασισθῇ τις ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ στίγματος, εἶναι ἡ διὰ τοῦ στίγματος ἀναμετρήσεως.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου πλὴν τῆς κυβερνήσεως τοῦ ἀεροσκάφους ὁ χειριστὴς καὶ ὁ παρατηρητὴς ὤφειλον νὰ διευθύνωσι δεόντως καὶ τὰς ἐκ τοῦ ἀεροπλάνου ριπτομένας βόμβας κινητῶν ἢ ἀκινήτων στόχων. Τόσον δὲ διὰ τὴν διακυβέρνησιν τοῦ ἀεροσκάφους, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκσφενδόνησιν βομβῶν, ἐχρησιμοποιήθη ἐπιτυχῶς εἰδικὸν ὄργανον, τὸ λεγόμενον ***κλισιοσκόπιον κανονισμοῦ, πορείας*** (Course - Setting Sight).

Τὸ ὄργανον τοῦτο, τοῦ ὁποίου παρατίθεται ἡ εἰκών, ἐχρησιμοποιήθη εὐρύτατα ἐπὶ τῶν ἀνθυποβρυχιακῶν ὑδροπλάνων καὶ παρέχει τὴν ταχύτητα καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου διαρκούσης τῆς πτήσεως, πρὸς τούτοις δὲ δεικνύει τὴν πορείαν, ἥτις δέον νὰ τηρῆται πρὸς ἐκτέλεσιν δοθείσης διαδρομῆς καὶ τὸν χρόνον, ὅστις ἀπῃτήθη διὰ τὴν διαδρομὴν ταύτην. Περὶ τὰ τέλη τοῦ πολέμου οἱ Γάλλοι μετεχειρίσθησαν τὰ κλισιοσκόπια ταῦτα, μέγας δὲ ἀριθμὸς τοιούτων ὀργάνων κατεσκευάσθη ἐπίσης ἐν ταῖς Ἡν. Πολιτείαις.

Εἰς τὰ ἄνωθεν τῆς ξηρᾶς ἱπτάμενα ἀεροπλάνα γίνεται συνήθως χρῆσις εἰδικοῦ ὀργάνου καλουμένου «*ἀεροπορικοῦ πίνακος διοπτεύσεων*». Τὸ ὄργανον τοῦτο ἀποτελεῖ τροποποίησιν τοῦ ἐν τῇ ναυτιλίᾳ χρησιμοποιουμένου παρομοίου ὀργάνου, φέρει δὲ διαφανῆ κεντρικὴν περιοχήν, ἐπιτρέπουσαν τὴν ἐκτέλεσιν κατακορύφων παρατηρήσεων τῶν γηΐνων ἀντικειμένων, μετὰ μιᾶς ἢ πλειόνων ἐγκαρσίων ράβδων ἢ συρμάτων, δυναμένων νὰ παραλληλισθῶσι διὰ καταλλήλου στροφῆς πρὸς τὴν φαινομένην φορὰν τοῦ ἀεροσκάφους καὶ χρησιμευόντων πρὸς προσδιορισμὸν τῆς γωνίας παρεκκλίσεως. Βαθμολογημένον ὑψομετρικὸν στέλεχος ἐπιτρέπει πρὸς τούτοις τὴν μέτρησιν τῆς ταχύτητος τοῦ ἐδάφους διὰ σημειώσεως τοῦ χρόνου, ὅστις ἀπαιτεῖται ἵνα γήϊνον ἀντικείμενον διέλθῃ διὰ τῆς κατακορύφου γωνίας τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς πτῆσιν ἡμίσεος μιλίου ἢ ἄλλης καταλλήλου ἀποστάσεως.

Νέα ναυτιλιακὰ ὄργανα. Ἐπειδὴ εἰς μεγάλα ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους ὕψη, ἐξαιρέσει ἡμερῶν τινων σπανίας διαφανείας, ἡ γραμμὴ τοῦ ὁρίζοντος δὲν εἶναι σαφής, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συγκεχυμένη λόγῳ τῆς παρουσίας ὁμίχλης ἢ ἀχλύος, ἡ χρῆσις τοῦ ἑξᾶντος δὲν δύναται νὰ παράσχῃ ἀκριβῆ στοιχεῖα πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος ἀεροσκάφους. Συνεπῶς μὴ δυνάμενοι νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν ὁρίζοντα ὡς βασικὴν γραμμήν, εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν μέθοδον τοῦ μεσαιωνικοῦ «ἀστρολάβου» καὶ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ νῆμα τῆς στάθμης πρὸς καθορισμὸν τῆς κατακορύφου. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐν τούτοις ἔχει τὸ μέγα μειονέκτημα, ὅτι διὰ τὴν εὕρεσιν ἐπαρκῶς ἀκριβοῦς ἐξαγομένου ἀπαιτεῖται ἡ λῆψις τοῦ μέσου ὅρου ἱκανοῦ ἀριθμοῦ παρατηρήσεων.

Ἐπειδὴ ὁ πραγματικὸς ὁρίζων εἶναι ἀόρατος, δυνάμεθα ἐνίοτε νὰ μεταχειρισθῶμεν ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν στρώματος νεφῶν ἢ ὁμίχλης. Ἡ ἐπιφάνεια αὕτη δὲν εἶναι εἰς μέγα βάθος κάτωθεν τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ἀεροσκάφους, τοὐναντίον δὲ εὑρίσκεται πολὺ ὑψηλότερον τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Εἰς τοιαύτας περιπτώσεις συμβαίνει πολλάκις ἡ χωριστικὴ γραμμὴ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν νεφῶν καὶ τοῦ θόλου τοῦ οὐρανοῦ νὰ εἶναι ἐπαρκῶς σαφής, ὥστε νὰ δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς βασικὴ γραμμή.

Τὸ μέγα μειονέκτημα τῆς μεθόδου ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι δὲν γνωρίζομεν τὸ ἀκριβὲς ὕψος τῶν νεφῶν. Ἐσφαλμένος ὑπολογισμὸς τοῦ ὕψους αὐτῶν συνεπάγεται τελείως ἐσφαλμένην τιμὴν τοῦ ὕψους τοῦ ἡλίου καὶ συνεπῶς τῆς ἐντεῦθεν συναγομένης γραμμῆς θέσεως.

Διάφοροι προσπάθειαι κατεβλήθησαν πρὸς ἀποφυγὴν τῶν τοιούτων σφαλμάτων, κατὰ καιροὺς δὲ ἐφηρμόσθησαν μέθοδοί τινες, ἐν αἷς καὶ ἡ ἑξῆς: Ὑποτιθεμένου ὅτι τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ ὕψος τοῦ βοηθητικοῦ ὁρίζοντος εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐλαμβάνετο σημεῖόν τι ἐν τῷ μέσῳ ὡς ζενὶθ καὶ ἀπ' αὐτοῦ ὡς ἀπὸ ἀρχῆς ἐμετρῶντο ἅπαντα τὰ λοιπὰ στοιχεῖα. Τὰ ἐντεῦθεν προκύπτοντα ἐξαγόμενα θὰ ἦσαν προφανῶς ἀκριβῆ, ἐφ' ὅσον οἱ δύο ὁρίζοντες θὰ εὑρίσκοντο εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος· ἀτυχῶς ὅμως τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβαίνῃ πάντοτε, οὔτε πάντοτε εἶναι καὶ ὁ δεύτερος ὁρίζων ὁρατὸς καὶ μάλιστα ἐν καιρῷ νυκτός, ὁπότε τόσον ὁ δεξιὸς ὅσον καὶ ὁ ἀριστερὸς ὁρίζων εἶναι ἀόρατοι. Ἐπὶ πλέον τοιοῦτος βοηθητικὸς ὁρίζων ἐκ στρώματος νεφῶν ἢ ὁμίχλης δύναται νὰ σχηματισθῇ ὅταν δὲν ὑπάρχωσι ρεύματα ἀέρος καὶ ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας εἶναι μικρά· εἰς τὰς πλείστας ὅμως περιπτώσεις αἱ συνθῆκαι αὗται δὲν ἰσχύουσι, διότι ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι συνήθως τεταραγμένη, τὰ δὲ νέφη ἔχουσι μορφὴν σωρῶν ἢ παρουσιάζουσιν ἐπιφάνειαν κυμαινομένην.

Γενικῶς εἰπεῖν, αἱ συνθῆκαι καθ' ἃς ἐμφανίζονται ἐκτεταμένα ἐπίπεδα στρώματα νεφῶν εἶναι εὐνοϊκαὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων ἀεροναυτιλιακῶν μετρήσεων, ἀκριβῶς δὲ τότε κυρίως χρειάζεται ἡ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς θέσεως τοῦ ἀεροσκάφους. Τοιαῦται συνθῆκαι δύνανται νὰ παρατηρηθῶσιν ὅταν ἡ θερμοκρασία πίπτῃ βραδέως μετὰ τοῦ ὕψους. Ὅταν ἡ πτῶσις τῆς θερμοκρασίας εἶναι μικροτέρα τῶν 10^0 C. κατὰ χιλιόμετρον, τότε παρατηροῦνται μικραὶ ἀτμοσφαιρικαὶ διαταράξεις καὶ τὸ ἀερόσκαφος εἶναι σχετικῶς εὐσταθές· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δύνανται νὰ γίνωσι μετρήσεις δι' ὀργάνου φέροντος κατάλληλον ἰσοσταθμιστικὸν ἕρμα. Συνήθης *ἀεροστάθμη* δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, δοθέντος ὅτι ἡ φυσαλὶς αὐτῆς τείνει νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον, καθ' ὃν τρόπον εἰς τὸ νῆμα τῆς στάθμης τὸ ἀπ' αὐτοῦ ἐξηρτημένον σφαιρίδιον τείνει νὰ κατέλθῃ εἰς τὸ κατώτατον σημεῖον ἐπὶ τῆς γραμμῆς τῆς κατακορύφου. Τοιαῦται ἀεροστάθμαι χρησιμοποιοῦνται συνήθως ἐν τῇ τοπογραφίᾳ ὡς ἡ ἀεροστάθμη τοῦ Abney. Τὸ μειονέκτημα ἐν τούτοις αὐτῶν συνίσταται εἰς τὸ ὅτι κατὰ τὰς μετακινήσεις τοῦ ὀργάνου τὸ εἴδωλον καὶ ἡ φυσαλὶς κινοῦνται κατ' ἀντιθέτους διευθύνσεις.

Προτιμοτέρα μέθοδος εἶναι ἡ τῆς *διπλῆς ἀνακλάσεως*. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφηρμόσθη ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ τῆς βασιλικῆς ἀεροπορικῆς ὀργανώ-

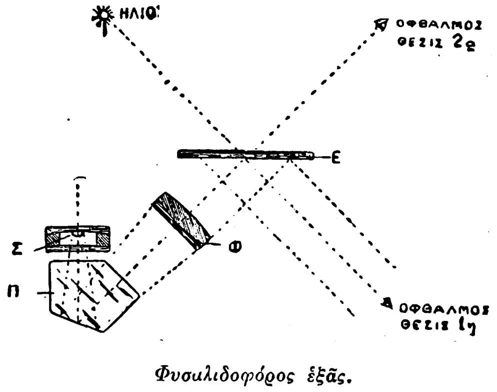

Φυσαλιδοφόρος ἑξᾶς.

Ε=Ἐπίπεδος κρυσταλλίνη πλάξ, δυναμένη νὰ περιστραφῇ ἐν μετρουμένῃ γωνίᾳ.
Φ=φακός.
Σ=φυσαλιδοφόρος στάθμη.
Π=πρῖσμα.

σεως (Royal Aircraft Establishment, R. A. E.) ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Οὐΐλσωνος ἐν Ἀμερικῇ. Ἡ ἀρχή, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἡ λειτουργία τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιουμένου ὀργάνου, γνωστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα «*φυσαλιδοφόρος ἑξᾶς*» εἰκονίζεται εἰς τὸ παρατιθέμενον σχῆμα. Ἡ κατακόρυφος δίδεται ὑπὸ τῆς θέσεως τῆς φυσαλίδος ἐντὸς σφαιρικῆς κάψης, φωτιζομένης καταλλήλως τῇ βοηθείᾳ μικρᾶς ἠλεκτρικῆς λυχνίας· ὁ ὀφθαλμὸς τίθεται εἰς τὴν θέσιν 1 ἢ εἰς τὴν θέσιν 2. Ἡ θέσις 1 εἶναι ἡ ἀρίστη διὰ παρατήρησιν ἀστέρος ἢ πλανήτου, ἡ δὲ θέσις 2 διὰ παρατήρησιν τοῦ ἡλίου, ἂν καὶ θεωρητικῶς δὲν ὑπάρχει λόγος προτιμήσεως τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης. Ἡ διαστολὴ γίνεται ἁπλῶς διὰ λόγους εὐκολίας, διότι εἶναι πολὺ εὐκολωτέρα ἡ ἐπαλήθευσις ἀστέρος καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ ἐν ὄψει διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας παρατηρήσεως, ἐνῷ προκειμένου περὶ παρατηρήσεως τοῦ ἡλίου δὲν ὑπάρχει πιθανότης συγχύσεως αὐτοῦ πρὸς ἄλλο οὐράνιον σῶμα. Προσέτι εἶναι ἀναπαυτικώτερον εἰς τὸν ὀφθαλμὸν νὰ παρατηρῇ πρὸς τὰ κάτω, ἀποφευγομένης οὕτω τῆς ἰσχυρᾶς λάμψεως τοῦ οὐρανοῦ ἐγγὺς τοῦ ἡλίου.

Ὁ φακὸς τῆς διόπτρας ἐκλέγεται οὕτως ὥστε ἡ ἑστιακή του ἀπόστασις νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς φυσαλίδος, καὶ ἐπειδὴ ἡ καμπυλότης τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς σφαιρικῆς κάψης ἔχει κατασκευασθῇ μετὰ πάσης προσοχῆς, ὥστε ἡ ἀκτὶς αὐτῆς νὰ ἰσοῦται πρὸς τὴν ἀπόστασιν ταύτην, ἡ φυσαλὶς θὰ παραμείνῃ ἐν τῇ ἑστίᾳ καὶ θὰ φαίνεται κινουμένη μετὰ τοῦ ἡλίου ἢ τοῦ ἀστέρος καὶ ἂν ἔτι τὸ ὄργανον κρατούμενον διὰ τῆς χειρὸς ὑπόκηται εἰς κινήσεις.

Γυροσκοπικὸς ὁρίζων. Πολλάκις εἰς τὰς διὰ τοῦ ἑξᾶντος παρατηρήσεις προτιμᾶται ἡ χρῆσις τεχνητοῦ ὁρίζοντος καὶ δὴ συνήθως ὑδραργυρικοῦ κατόπτρου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἑξᾶς χρησιμεύει πρὸς μέτρησιν τῆς γωνίας, ἡ ὁποία σχηματίζεται μεταξὺ τῶν ὀπτικῶν ἀκτίνων, ὧν ἡ μία διευθύνεται κατ' εὐθεῖαν πρὸς τὸ παρατηρούμενον οὐράνιον σῶμα, ἡ δὲ ἑτέρα πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς κατοπτρικῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου εἴδωλον αὐτοῦ. Τὸ ἥμισυ τῆς γωνίας ταύτης ἰσοῦται πρὸς τὸ ὕψος τοῦ παρατηρουμένου ἀστέρος ὑπεράνω τοῦ ὁρίζοντος. Ἀτυχῶς ἡ μέθοδος αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐπὶ ἀεροπλάνου διὰ τοὺς ἀκολούθους δύο λόγους: α') Ἡ τρομώδης κίνησις τοῦ ἀεροπλάνου προκαλεῖ ρυτίδωσιν τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὑδραργύρου, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἀντὶ ἐναργοῦς βλέπομεν εἴδωλον ἀσαφὲς καὶ συγκεχυμένον, καὶ β') λόγῳ τῶν πλευρικῶν ἐπιταχυντικῶν δυνάμεων, αἵτινες ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ ὑδραργύρου, προκαλεῖται μετακίνησις τῆς μάζης αὐτοῦ ἄλλοτε πρὸς τὴν μίαν καὶ ἄλλοτε πρὸς τὴν ἄλλην διεύθυνσιν. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῶν λόγων τούτων δυσχερειῶν καὶ τῶν ἐντεῦθεν σφαλμάτων ἐγένετο χρῆσις μικροῦ κυκλικοῦ κατόπτρου, ἐστερεωμένου κατ' ὀρθὴν γωνίαν ἐπὶ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς *γυροσκοπίου*. Ἐὰν τὸ γυροσκόπιον τοῦτο διατηρῇ τὸν ἄξονα αὐτοῦ σταθερῶς κατακόρυφον, τὸ μικρὸν μεταλλικὸν κάτοπτρον ἀντικαθιστᾷ ἐπιτυχῶς τὸ ὑδραργυρικόν. Ἂν καὶ τὸ κάτοπτρον τοῦτο, ἐπηρεαζόμενον ὑπὸ τῶν ἐπιταχυντικῶν δυνάμεων, ἐκτρέπεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον τῆς ἀκριβοῦς θέσεως αὐτοῦ, ἐν τούτοις διὰ τὸν σκοπὸν δι' ὃν προορίζεται εἶναι προτιμότερον τοῦ κοινοῦ ἐκκρεμοῦς ἢ τῆς φυσαλίδος ἀεροστάθμης. Οὐχ ἧττον, ὡς περιστρεφόμενον σῶμα, ἔχει τὸ διπλοῦν μειονέκτημα νὰ ἔχῃ μὲν ἀφ' ἑνὸς ἀνάγκην κινητηρίου δυνάμεως, νὰ ὑπόκειται δ' ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς τριβῆς τοῦ ἄξονος αὐτοῦ, ἥτις ἀντιδρᾷ κατὰ τῆς περιστροφῆς.

Μολονότι δὲν εἶναι βέβαιον εἰσέτι ἐὰν ὁ μετ' ἀεροστάθμης ἑξᾶς εἶναι προτιμότερος τοῦ μετὰ γυροσκοπικοῦ κατόπτρου, ἐν τούτοις τὰ γυροσκοπικὰ μέσα μετρήσεως παρουσιάζουσι μεγάλην σπουδαιότητα ἐν τῇ ἀεροναυτιλίᾳ, ὡς πρώτη δὲ ἐφαρμογὴ αὐτῶν ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι φέρεται ὁ *γυροσκοπικὸς δείκτης* (Turning indicator). Ἐν τῷ ὀργάνῳ τούτῳ τὸ γυροσκόπιον στρέφεται οὕτως ὥστε ὁ ἄξων περιστροφῆς αὐτοῦ νὰ κεῖται κανονικῶς ἐν ὁριζοντίῳ ἐπιπέδῳ. Ἂν ἤδη τὸ πλαίσιον, τὸ ὁποῖον φέρει τοὺς στροφεῖς, ἐντὸς τῶν ὁποίων στρέφεται ὁ ἄξων τοῦ γυροσκοπίου, στραφῇ περὶ κατακόρυφον ἄξονα — συνεπείᾳ στροφῆς τοῦ φέροντος τὸ ὄργανον ἀεροσκάφους πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερὰ — τὸ γυροσκόπιον θὰ τείνῃ νὰ στραφῇ περὶ ἄξονα κάθετον καὶ πρὸς ἐκεῖνον, περὶ ὃν γίνεται ἡ ἀναγκαστικὴ στροφή, καὶ πρὸς ἐκεῖνον, περὶ τὸν ὁποῖον στρέφεται ὁ τροχὸς τοῦ γυροσκοπίου. Τὸ φαινόμενον τοῦτο καλεῖται *μετάπτωσις* καὶ τὸ παράγον αὐτὴν ζεῦγος δυνάμεων καλεῖται *μεταπτωτικὸν ζεῦγος*. Τὸ ζεῦγος τοῦτο προκαλεῖ ἐξέλιξιν ἢ περιέλιξιν ἐλατηρίου καὶ ἑπομένως κίνησιν τοῦ πρὸς αὐτὸ συνδεδεμένου δείκτου, ἡ διεύθυνσις τοῦ ὁποίου παρέχει τὸ μέτρον τῆς ταχύτητος τῆς στροφῆς καὶ δεικνύει συγχρόνως ἂν ἡ φορὰ αὐτῆς εἶναι πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ πρὸς τὰ ἀριστερά. Τοιοῦτοι γυροσκοπικοὶ δεῖκται εἶναι πολυτιμότατοι κατὰ τὰς πτήσεις ἐντὸς νεφῶν ἢ ὁμίχλης, διότι ἄνευ αὐτῶν ὁ χειριστὴς χάνει πᾶσαν ἔννοιαν προσανατολισμοῦ, δοθέντος ὅτι αἱ ἐνδείξεις τῆς πυξίδος, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπαρκὴς ἐξασφάλισις ἐν ὥρᾳ ἀβεβαιότητος, ἐπηρεάζονται ἐνίοτε εἰς τόσον σημαντικὸν βαθμὸν ὑπὸ τῶν ἑκάστοτε ἐπενεργουσῶν ἐπὶ τῆς βελόνης μεγάλων καὶ ἀποτόμων ἐπιταχυντικῶν δυνάμεων, ὥστε ἀποβαίνουσι λίαν παραπλανητικαί.

Ὁ γυροσκοπικὸς δείκτης ἐχρησιμοποιήθη τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν πλοίων πρὸς μέτρησιν τοῦ διατοιχισμοῦ αὐτῶν (εἰδικὴ πρὸς τοῦτο συσκευὴ κατεσκευάσθη ὑπὸ τῶν J. B. Handerson καὶ H. E. Wimperis πρὸ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου), ἡ δὲ χρῆσις αὐτοῦ εἰς τὰ ἀεροσκάφη ἐγένετο κατὰ τὰ τελευταῖα στάδια τοῦ πολέμου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγίνετο χρῆσις τοῦ ὑπὸ τοῦ H. Darwin ἐπινοηθέντος δείκτου, ὅστις στηρίζεται ἐπὶ τῆς πιέσεως, ἣν ἀσκεῖ ὁ ἀὴρ ἐπὶ τῶν ἄκρων τῶν δύο πτερύγων. Κατὰ τὴν στροφὴν τοῦ ἀεροσκάφους αἱ παραγόμεναι φυγοκεντρικαὶ δυνάμεις καταστρέφουσι τὴν ἰσορροπίαν τῶν δύο πιέσεων καὶ οὕτω προκαλεῖται δεξιόστροφος ἢ ἀριστερόστροφος ἐκτροπὴ τοῦ δείκτου τοῦ διαφορικοῦ μανομέτρου, εἰς ὃ διὰ καταλλήλου συνδέσεως μεταδίδονται αἱ ἐπὶ τῶν

Digitized by Google

δύο πτερύγων πιέσεις τοῦ ἀέρος. Τὸ ὄργανον τοῦτο λειτουργεῖ καλῶς, ἔχει ὅμως ἀνάγκην προσοχῆς περισσοτέρας ἐκείνης, ἣν ἀπαιτεῖ ὁ γυροσκοπικὸς δείκτης.

Τὸ γυροσκόπιον χρησιμοποιεῖται πρὸς τούτοις ἐπὶ τῶν ἀεροσκαφῶν πρὸς καθορισμὸν τοῦ *ἀζιμουθίου* εἰς διαφόρους πειραματικοὺς ἢ δοκιμαστικοὺς σκοπούς, θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἐν τῇ ἀεροναυτιλίᾳ ὡς μέρος τῆς *γυροσκοπικῆς πυξίδος*, ἐὰν τὸ ὅριον τοῦ ἐπὶ τῶν ἀεροπλάνων ἐπιτρεπομένου βάρους δὲν καθίστα τὴν εἰσαγωγήν του πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πρόβλημα κάπως δύσλυτον.

Μαγνητικὴ πυξίς. Ὁ τύπος τῆς ἐπὶ τῶν ἀεροσκαφῶν χρησιμοποιουμένης μαγνητικῆς πυξίδος ὑπέστη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη σημαντικὰς βελτιώσεις. Διάφοροι δοκιμαὶ ἀπέδειξαν ἐνωρίτατα ὅτι προτιμοτέρα εἶναι ἡ ὑγρὰ πυξίς. Πολλαὶ ἐκ τῶν ἀρχικῶς κατασκευασθεισῶν πυξίδων εἶχον περίοδον αἰωρήσεων περίπου ἴσην πρὸς τὴν τῶν ἀεροπλάνων, ἐφ' ὧν εὑρίσκοντο, ὡς ἐκ τούτου δέ, ὅταν τὸ ἀεροπλάνον ὑφίστατο ἔστω καὶ μικρὸν διατοιχισμόν, ἡ πυξὶς ἐταλαντεύετο σημαντικώτατα, διαγράφουσα μεγάλας γωνίας πέραν τῆς ἀκριβοῦς θέσεως. Ἐπὶ πλέον αἱ πυξίδες αὗται ἔδιδον ἐσφαλμένας ἐνδείξεις στροφῆς κατὰ τὰς πτήσεις ἐν οἱαδήποτε πορείᾳ μεταξὺ ΒΑ. καὶ ΒΔ. Ἁπλουστάτη ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου ἐδόθη κατὰ πρῶτον τῷ 1915 ὑπὸ τοῦ Keith Lucas, καθ' ὅν, ἐπειδὴ εἰς τὰ βόρεια πλάτη τὸ δεικνύον τὸν Βορρᾶν ἄκρον ἰσορροπούσης βελόνης νεύει πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τήρησιν τοῦ *ἀνεμορρομβίου* ἐν ὁριζοντιότητι προσετίθετο μικρὸν ἀντίβαρον ἐπὶ τοῦ πρὸς νότον ἐστραμμένου ἄκρου τῆς βελόνης. Ὡς ἐκ τούτου, ὅταν ἀερόσκαφος ἱπτάμενον πρὸς βορρᾶν ἀρχίσῃ νὰ στρέφεται πρὸς τὰ δεξιά, τὸ μικρὸν τοῦτο ἀντίβαρον ὑφίσταται τὴν ἐπίδρασιν τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως, ἐνεργούσης ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, οὕτω δὲ τὸ ἀνεμορρόμβιον τῆς πυξίδος τείνει νὰ στραφῇ ὡσαύτως πρὸς τὰ δεξιά. Ἰδεώδης πυξὶς θὰ διετήρει διεύθυνσιν ἀκριβῶς πρὸς βορρᾶν, πᾶσα δὲ στροφὴ τοῦ ἀεροσκάφους πρὸς τὰ δεξιὰ θὰ ἐσημειοῦτο διὰ τῆς φαινομένης μετακινήσεως τοῦ ἔναντι τοῦ ἀνεμορρομβίου σταθεροῦ δείκτου ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Ἀνατολάς. Ἐὰν ὅμως τὸ ἀνεμορρόμβιον περιστρέφεται συγχρόνως καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν φορὰν μετὰ τοῦ ἀεροσκάφους, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ μεγαλειτέρας γωνιώδους ταχύτητος, τότε ὁ σταθερὸς δείκτης δυνατὸν νὰ φανῇ μετατιθέμενος πρὸς Δυσμάς, δίδων εἰς τὸν χειριστὴν ἐσφαλμένην ἐντύπωσιν στροφῆς τοῦ ἀεροσκάφους πρὸς τὰ ἀριστερά. Ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν ταύτην ὁ ἀεροπόρος, ἐὰν δὲν δύναται νὰ ἴδῃ τὸ ὑπ' αὐτὸν ἔδαφος, ἐπιθυμῶν νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ἀεσκάφος εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν θὰ στρέψῃ αὐτὸ ἔτι μᾶλλον πρὸς τὰ δεξιά, ἐνῷ κυρίως ἔπρεπε νὰ στρέψῃ πρὸς τὰ ἀριστερά. Ὡς ἐκ τούτου ἡ μαγνητικὴ πυξὶς δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἐπὶ τῶν ἀεροσκαφῶν ὡς ἀσφαλὲς μέσον πρὸς τήρησιν σταθερᾶς πορείας. Πολλαὶ ἐκ τῶν πρώτων πυξίδων εἶχον τὸ ἐλάττωμα τοῦτο, ἀφότου ὅμως ἡ περίοδος τῶν πυξίδων ἐγένετο μεγαλειτέρα (συμφώνως πρὸς τὴν πρότασιν τοῦ Keith Lucas) ἢ ηὐξήθη ἡ τριβὴ τοῦ ὑγροῦ (ὡς προέτεινε βραδύτερον ὁ Campbell καὶ ὁ Bennet), τὸ σφάλμα τῶν πυξίδων ἠλαττώθη σημαντικῶς ἢ καὶ ἐμηδενίσθη τελείως. Ἐν τούτοις ὑπάρχει ὅριον εἰς τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου, πέραν τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις τῆς πυξίδος ἀποβαίνει δύσκολος, διότι τότε παρατηρεῖται μεγάλη νωθρότης εἰς τὰς ἐνδείξεις.

Μέτρησις τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου καὶ τοῦ ὕψους. Ὑπάρχουσι διάφοροι τύποι εἰδικῶν ὀργάνων πρὸς μέτρησιν τῆς ταχύτητος τοῦ ἀνέμου ἐν ὥρᾳ πτήσεως. Συνήθης τύπος τοιούτου μετρητοῦ εἶναι ὁ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ M. O' Gorman κατασκευασθεὶς τῷ 1911. Εἰς τὸ ὄργανον τοῦτο ὑπάρχουσι δύο σωλῆνες, ὧν ὁ εἷς παρέχει τὴν τιμὴν τῆς στατικῆς πιέσεως, ὁ δὲ ἕτερος, ἔχων τὸ στόμιον ἀνοικτὸν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς κινήσεως, δεικνύει τὴν αὔξησιν τῆς πιέσεως συνεπείᾳ τῆς εἰς τὴν στατικὴν πίεσιν προσθήκης τῆς κινητικῆς ἐπιδράσεως τῆς ταχύτητος τοῦ διασχιζομένου ἀέρος. Βραδύτερον ἐπενοήθησαν διάφοροι τελειοποιήσεις τῶν σωλήνων τοῦ Pitot καὶ ἐχρησιμοποιήθησαν ποικίλοι τύποι μανομέτρων καὶ μικρομανομέτρων, ὡς τὸ τοῦ Recknagel καὶ τοῦ Krell, τοῦ Crocco καὶ τοῦ οἴκου W. Sedlbauer ἐν Μονάχῳ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο μανόμετρον ἐχρησιμοποιήθη ἐπιτυχῶς ὑπὸ τῆς ἑταιρίας Zeppelin διὰ τὴν ἀπ' εὐθείας μέτρησιν τῆς ταχύτητος πηδαλιουχουμένου ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πτήσεως.

Προκειμένου περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τοῦ ὕψους, χρησιμοποιοῦνται πρὸς τοῦτο διάφοροι τύποι μεταλλικῶν βαρομέτρων (anéroïdes), τὰ ὁποῖα πάντοτε συνοδεύονται ὑπὸ θερμομέτρου, ἀπαραιτήτου διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν ὑψομετρικῶν ἀναγνωσμάτων ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας μετὰ τοῦ ὕψους.

Ραδιογωνιομετρικὴ μέθοδος προσδιορισμοῦ τοῦ στίγματος. Ἡ ἀσύρματος τηλεγραφία ἐχρησιμοποιήθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος τῶν πλοίων καὶ τῶν ἀεροσκαφῶν. Εἰς τὴν τοιαύτην ἐφαρμογὴν τοῦ ἀσυρμάτου ἤγαγεν ἡ εὕρεσις μεθόδου, δι' ἧς δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἀκριβῶς ἡ διεύθυνσις, ἐξ ἧς προέρχονται τὰ ἠλεκτρικὰ κύματα. Πρὸς τοῦτο γίνεται χρῆσις ὀρθογωνίου πλαισίου, περιειλιγμένου διὰ σύρματος. Ὡς παρετηρήθη, ὅταν τὸ πλαίσιον τοῦτο τοποθετηθῇ διὰ καταλλήλου στροφῆς περὶ κατακόρυφον ἄξονα οὕτως, ὥστε οἱ ἑλιγμοὶ τῆς σπείρας νὰ διευθύνωνται παραλλήλως πρὸς κατακόρυφον ἐπίπεδον, διερχόμενον διὰ τοῦ ἐκπέμποντος τὰ ἠλεκτρικὰ κύματα σταθμοῦ, τότε τὸ ἐν τῇ σπείρᾳ ἀναπτυσσόμενον ρεῦμα γίνεται μέγιστον, τοὐναντίον δὲ καταντᾷ ἐλάχιστον ὅταν τὸ διὰ τοῦ πομποῦ διερχόμενον κατακόρυφον ἐπίπεδον εἶναι κάθετον πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῶν σπειρῶν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου εὐκόλως δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἡ διεύθυνσις πρὸς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ὁ πομπός. Ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοιούτου ἐρευνητικοῦ πλαισίου διὰ τὸν προσδιορισμὸν διευθύνσεων ἐπενοήθησαν διάφοροι τρόποι, δι' ὧν δύναται νὰ καθορισθῇ ἄνευ ἀμφιβολίας τὸ ἀζιμούθιον τοῦ πομποῦ, ἤτοι, δοθέντος ἐπὶ παραδείγματι ὅτι τὸ πλαίσιον διευθύνεται ἀπὸ ΒΑ πρὸς τὰ ΝΔ, ἂν ὁ πομπὸς κεῖται εἰς τὸ ΒΑ σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος ἢ ἂν κεῖται εἰς τὸ ΝΔ.

Πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος διὰ τοῦ ἀσυρμάτου ὑπάρχουσι δύο μέθοδοι: Κατὰ τὴν πρώτην δύο ἢ πλείονες σταθμοὶ ἀσυρμάτου ἐφωδιασμένοι διὰ πλαισίου προσδιορίζουσι δι' αὐτοῦ τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται τὸ καλοῦν αὐτοὺς ἀεροσκάφος. Τούτου γενομένου, ἐπικοινωνοῦσιν οἱ λαβόντες τὴν κλῆσιν σταθμοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀναλαμβάνει εἷς ἐξ ὅλων νὰ χαράξῃ ἐπὶ χάρτου δι' εὐθειῶν τὰς διευθύνσεις καθ' ἃς ἐστράφησαν τὰ πλαίσια τῶν διαφόρων σταθμῶν πρὸς λῆψιν τῆς κλήσεως τοῦ ἀεροσκάφους. Τοιουτοτρόπως ἐκ τοῦ σημείου τῆς κοινῆς τομῆς τῶν χαραχθεισῶν εὐθειῶν προσδιορίζεται ἐπακριβῶς τὸ στίγμα τοῦ ἀεροπλάνου ἢ ἀεροπλοίου καὶ ἀμέσως τηλεγραφεῖται εἰς αὐτὸ τὸ γεωγραφικὸν πλάτος καὶ μῆκος τοῦ σημείου εἰς ὃ τοῦτο εὑρίσκεται. Ἡ μέθοδος ὅμως αὕτη παρουσιάζει δύο μειονεκτήματα. Ἀφ' ἑνὸς ἀναγκάζει τὸ ἀεροσκάφος νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν θέσιν του, ὅπερ ἐν ὥρᾳ πολέμου εἶνε ἀσύμφορον, καὶ ἀφ' ἑτέρου πολλαπλασιάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν διασταυρουμένων τηλεγραφημάτων. Ἀντὶ τῆς μεθόδου ταύτης προτιμᾶται ἑτέρα, καθ' ἣν τοποθετεῖται ἐπὶ τοῦ ἀεροσκάφους δέκτης μετὰ πλαισίου, οὕτω δὲ λαμβανομένων τῶν τηλεγραφημάτων διαφόρων σταθμῶν, ὧν ἡ θέσις εἶναι γνωστή, χαράσσονται καὶ πάλιν κατὰ παρόμοιον τρόπον ἐπὶ χάρτου αἱ διευθύνσεις καθ' ἃς ἠκούσθησαν ἐν τῷ δέκτῃ τοῦ ἀεροσκάφους οἱ διάφοροι σταθμοὶ καὶ ἐκ τῆς τομῆς τῶν τοιούτων εὐθειῶν προσδιορίζεται τὸ στίγμα. Τὸ μόνον μειονέκτημα τῆς μεθόδου ταύτης ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι ἡ παρουσία διαφόρων συρμάτων ἀποτελούντων μέρος τῆς ὅλης ἐξαρτύσεως τοῦ ἀεροσκάφους ἐπιφέρει μικρὰν ἀλλοίωσιν τῆς διευθύνσεως τῶν κυμάτων. Τὰ ἐντεῦθεν σφάλματα ἐν τῷ προσδιορισμῷ τοῦ σήματος καλοῦνται *πλαισιακὰ* (quadrantal errors) καὶ ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα προκύπτουσιν ἐκ τῶν ἐνδείξεων τῆς μαγνητικῆς πυξίδος, ὅταν δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ παρεκτροπή.

Τόσον εἰς τὴν μίαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἄλλην μέθοδον, δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν ἠλεκτρικῶν κυμάτων μεταβάλλεται κατά τι, ὅταν ταῦτα διέρχωνται τὴν γραμμὴν τῶν ἀκτῶν, ὡς καὶ ὅταν διαβαίνωσι τὰ ὅρια νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Ἡ ἐπὶ τοῦ χάρτου τοποθέτησις τοῦ στίγματος ἀπαιτεῖ μεγάλην προσοχήν.

Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἐπιδράσεων δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὰ ἑξῆς: Ἂν ὁ χρησιμοποιούμενος χάρτης εἶναι Μερκατορικός, ἐπειδὴ αἱ ἐπ' αὐτοῦ χαρασσόμεναι εὐθεῖαι δὲν εἶναι πάντοτε μέγιστοι κύκλοι καὶ ἐπειδὴ τὰ ἠλεκτρικὰ κύματα ὁδεύουσι κατὰ μῆκος τῶν τελευταίων τούτων, εἶναι ἀνάγκη ὅπως τὸ ἴχνος τῶν κυμάτων χαράσσηται ὡς καμπύλη, τῆς ὁποίας ἡ καμπυλότης δέον νὰ κανονίζηται ἀναλόγως τῆς ἐκ τοῦ ἰσημερινοῦ ἀποστάσεως αὐτῆς. Ἐκ τῶν ἐν χρήσει μεθόδων ἡ παρέχουσα μείζονα προσέγγισιν εἶναι ἡ τοῦ Veater, ἐν τῇ ὁποίᾳ μεταχειριζόμεθα τὴν σφαιρικὴν προβολὴν τοῦ Littrow (κοινῶς διάγραμμα τοῦ Weir).

Πλὴν τῆς διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος σπουδαιοτάτης συμβολῆς τῆς ἀσυρμάτου τηλεγραφίας, ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἐπωφελεστάτη χρῆσις αὐτῆς ἐν τῇ ἀεροναυτιλίᾳ, στηριζομένη ἐπὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς διευθύνσεως, ἐξ ἧς προέρχονται τὰ ἠλεκτρικὰ κύματα. Ἡ χρῆσις αὕτη ἀφορᾷ εἰς τὴν περίσωσιν ἀποπλανηθέντος ἀεροσκάφους, ὅπερ καὶ ἂν ἔτι δὲν γνωρίζῃ τὸ ἀκριβὲς στίγμα του δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν βάσιν του, ἀρκεῖ διὰ τοῦ ἐρευνητικοῦ πλαισίου του νὰ ἀνεύρῃ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκ τῆς βάσεως αὐτοῦ ἐκπεμπομένων ἠλεκτρικῶν κυμάτων.

Ἀναγωγὴ τῶν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων. Ἐν τῇ ναυτιλίᾳ ἡ ἐπίλυσις τοῦ σφαιρικοῦ τριγώνου διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος γίνεται διὰ τῆς χρήσεως λογαριθμικῶν πινάκων. Ἡ ἐκλέσεις τοιούτων ὑπολογισμῶν ἂν καὶ εἶναι ἁπλουστάτη, ἐν τούτοις δὲν δύναται νὰ γίνῃ εὐκόλως ἐπὶ ἀεροπλάνου, οὔτε χρειάζεται ἐν τῇ ἀεροναυτιλίᾳ ὁ βαθμὸς τῆς ὑπὸ τῶν λογαριθμικῶν πινάκων παρεχομένης ἀκριβείας. Ἐπὶ ἀεροπλάνων τύπου Handley Page ἐδοκιμάσθη ἡ χρῆσις τοῦ ὀρθογωνίου *νομογράμματος* τοῦ ἐπινοηθέντος ὑπὸ τοῦ d' Ocagne, εὑρέθη ὅμως ὅτι ἐντὸς τῶν στενῶν ὁρίων τοῦ ἐπὶ τῶν κοινῶν ἀεροπλάνων διατιθεμένου χώρου εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ χρῆσις τοιούτου διαγράμματος, κεχαραγμένου εἰς μεγάλην κλίμακα, ἐπιτρέπουσαν τὴν εὕρεσιν ἀκριβοῦς ἐξαγομένου μὲ προσέγγισιν ἑνὸς ἢ δύο πρώτων λεπτῶν τόξου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ στίγματος μὲ προσέγγισιν μέχρι 18 μιλίων εἶναι ἀρκετός, συνήθως ὅμως τὸ ἐξαγόμενον ἐνέχει σφάλματι, προερχόμενον ἐκ τῶν διὰ τοῦ ἐξᾶντος γινομένων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, προφανῶς δὲ εἶναι σκόπιμον εἰς τὰ τοιαῦτα ἀναπόφευκτα σφάλματα παρατηρήσεως νὰ μὴ εἰσάγωνται καὶ ἕτερα μείζονα τοῦ ἑνὸς ἢ δύο μιλίων, προερχόμενα ἐξ ἀνακριβείας τῆς χρησιμοποιουμένης λογιστικῆς μεθόδου. Βραδύτερον ἐδοκιμάσθη ἡ εὐφυὴς μέθοδος τοῦ Veater, ἐν ᾗ γίνεται χρῆσις μερκατορικῆς προβολῆς σφαίρας, ἐφ' ἧς διὰ χαράξεως καταλλήλων καμπυλῶν ἐπιτυγχάνεται ἐπίλυσις τοῦ σφαιρικοῦ τριγώνου μετ' ἀρκετῆς ἀκριβείας. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἡ μέθοδος αὕτη ἐθεωρήθη κοπιώδης, ἀντικατεστάθη δι' ἄλλης, ἐν ᾗ ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐπίλυσις τοῦ σφαιρικοῦ τριγώνου τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὑπὸ τοῦ L. C. Bygrave ἐπινοηθέντος κυλινδρικοῦ λογαριθμικοῦ κανόνος. Ἡ σπειροειδῶς βαίνουσα κλῖμαξ τοῦ κανόνος τούτου ἔχει τὸ σπουδαῖον πλεονέκτημα ὅτι περιορίζεται σημαντικῶς κατ' ἔκτασιν τὸ ἄλλως ὑπερβολικὸν μῆκος αὐτῆς. Διὰ τοῦ κυλινδρικοῦ τούτου λογαριθμικοῦ κανόνος τοῦ Bygrave ἐπιτυγχάνεται ἀκόπως καὶ ταχέως ἀκρίβεια ἑνὸς ἢ δύο λεπτῶν τόξου.

Διασημότεραι πτήσεις. Ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε πτήσεων, καθ' ἃς διηνύθησαν μακραὶ ἀποστάσεις, διασημότεραι εἶναι αἱ κατὰ τὰ 1919 καὶ 1920 διεξαχθεῖσαι ὑπὸ τῶν διαβάντων τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανὸν ἀεροσκαφῶν, ἤτοι τοῦ ἀμερικανικοῦ ὑδροπλάνου NC4, τοῦ ἀεροπλάνου Vickers-Vinny καὶ τοῦ ἀεροπλοίου R34 (βλ. σελ. 749). Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ἐγένετο πτῆσις μέχρις Αὐστραλίας δι' ἀεροπλάνου Vickers-Vinny, ἐπανειλημμένως δὲ κατεβλήθησαν προσπάθειαι πτήσεως δι' ἀεροπλάνου ὑπεράνω τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος.

Κατὰ τὴν πτῆσιν μέχρις Αὐστραλίας ὡς ὁδηγὸς ἐχρησίμευσαν αἱ ἀκταὶ καὶ δὲν παρέστη ἀνάγκη ἀεροναυτιλιακῶν μεθόδων πρὸς καθορισμὸν τοῦ στίγματος. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ὑπὲρ τὴν Ἀφρικὴν πτήσεις, αὗται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐγένοντο ὑπεράνω ἀχαρτογραφήτων χωρῶν. Ὡς ἐκ τούτου κατὰ τὰς πτήσεις ταύτας, ὅπως καὶ κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀτλαντικοῦ, παρέστη ἀνάγκη προσφυγῆς εἰς ἀεροναυτιλιακὰς μεθόδους. Ἐπὶ τοῦ ἀεροπλοίου R34 αἱ σχετικαὶ παρατηρήσεις καὶ οἱ λογισμοὶ ἐξετελοῦντο ὑπ' ἀξιωματικῶν ἠσκημένων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην λόγῳ προϋπηρεσίας αὐτῶν ἐπὶ πολεμικῶν σκαφῶν. Προφανῶς ἐπὶ τοῦ ἀεροπλοίου τούτου λόγῳ τῆς μεγάλης εὐρυχωρίας ἡ διεξαγωγὴ τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν λογισμῶν διὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ στίγματος, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι, συνήντων πολὺ ὀλιγωτέρας δυσκολίας παρὰ ἐπὶ τῶν ἀεροπλάνων καὶ τῶν ὑδροπλάνων. Ὁ κυβερνήτης τοῦ ἐπιχειρήσαντος τὴν διάβασιν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ἀεροπλάνου «Sopwith» ἀντιπλοίαρχος Mackenzie Grieve ἀνεκοίνωσεν ὅτι καὶ ἐν τῷ μικρῷ ἀκόμη ἀεροπλάνῳ, τοῦ ὁποίου ἐπέβαινε, προσδιώριζε τὸ στίγμα του δι' ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, ὅταν δὲ ἀναγκαστικῶς προσεθαλασσώθη, ἐξελέγξας τοὺς προσδιορισμούς του διὰ νέας παρατηρήσεως ἀστέρων, εὗρεν αὐτοὺς ἀρκούντως ἀκριβεῖς.

Βιβλιογραφία: S. F. Card, Navigation, Notes and Examples (1917) and Air Navigation Notes and Examples (1919), J. E. Dumbleton, Aerial Navigation (1920); H. E. Wimperis; Primer of Air Navigation (1920); Hawker and Grieve, Our Atlantic Attempt (1920); Braucci, Cours d' Aéronautique Générale.

Π.

ΡΕΚΟΡ ΑΕΡΟΠΛΟΐΑΣ

Ὁ παρατιθέμενος πίναξ περιέχει πάντα τὰ ρεκὸρ τῆς ἀεροπλοΐας τὰ ἐπιτευχθέντα μέχρι σήμερον δι' ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἀεροσκαφῶν (ἀεροπλάνα, ὑδροπλάνα, ἑλικόπτερα κ.λ.π.) καὶ δι' ἕκαστον εἶδος πτήσεως.

Ἐκ τούτων ἄξια εἰδικῆς ὅλως μνείας εἶναι τὰ ρεκόρ, ὕψους, ταχύτητος, μεγαλυτέρας ἀποστάσεως εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν ἄνευ διακοπῆς, μεγαλυτέρας διαρκείας πτήσεως ἐν διαδρομῇ κλειστῇ ἄνευ διακοπῆς καὶ μεγαλυτέρας ἀποστάσεως ἐν διαδρομῇ ἐπίσης κλειστῇ ἄνευ διακοπῆς, τῆς κλάσεως τῶν ἀεροπλάνων, καθότι ταῦτα εἶναι τὰ μεγαλύτερα ἐπιτευχθέντα δι' ἀεροσκαφῶν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν ἐν τῷ πίνακι ἀναφερομένων ρεκὸρ καὶ ἄλλοι ἀεροπόροι ἐξαιρετικῆς ἱκανότητος, — «ἄσσοι» («as») τῆς ἀεροπλοΐας, — ἐξετέλεσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀπὸ τοῦ ἔτους 1919 ἀεροπορικὰ ταξίδια μεγίστων ἀποστάσεων, ἀντιμε-

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩΝ ΡΕΚΟΡ ΑΕΡΟΠΛΟΪΑΣ

ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ

Μεγαλυτέρα διάρκεια (Διαδρομὴ κλειστὴ ἄνευ διακοπῆς)	Γαλλία	Drouhin καὶ Landry	7—8—9 Αὐγούστου 1925	45ω 11λ 59δ
Μεγαλυτέρα ἀπόστασις (Διαδρομὴ κλειστὴ ἄνευ διακοπῆς)	Γαλλία	Drouhin καὶ Landry	7—8—9 Αὐγούστου 1925	4400 χιλιόμετρα
Μεγαλυτέρα ἀπόστασις εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν (ἄνευ διακοπῆς)	Γαλλία	Girier καὶ Vordilly	14—15 Ἰουλίου 1926	4700 χιλιόμετρα
Ὕψος	Γαλλία	Gallizo.	4 Σεπτεμβρίου 1926	12442 μέτρα
Μεγαλυτέρα ταχύτης ἐπὶ καθωρισμένης βάσεως	Γαλλία	Ἀνθυπασπιστὴς Bonnet	11 Δεκεμβρίου 1924	448 χιλ. 171
ΡΕΚΟΡ ΤΑΧΥΤΗΤΟΣ ΕΠΙ ΔΕΔΟΜΕΝΗΣ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΑΝΕΥ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΣΗΜΕΙΟΝ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΩΣ				
Ταχύτης καθ' ὥραν ἐπὶ διαδρομῆς 100 χιλιομέτρων	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑπολοχαγὸς Cyrus Bettis	12 Ὀκτωβρίου 1925	401 χιλ. 279
» » » 500 »	Γαλλία	Sadi Lecointe	23 Ἰουνίου 1924	306 χιλ. 696
» » » 1000 »	Γαλλία	Fernand Lasne	29 Αὐγούστου 1925	248 χιλ. 296
» » » 2000 »	Γαλλία	Fernand Lasne	12 Σεπτεμβρίου 1925	218 χιλ. 759
» » » 5000 »	—	—	—	—
ΡΕΚΟΡ ΜΕΤΑ ΦΟΡΤΙΟΥ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ				
Φορτίον 500 χιλιογράμμων				
Διάρκεια διαδρομῆς	Ἑλβετία	Mittelholzer	24 Ἰουνίου 1926	14ω 43 λ.
Ἀπόστασις	Ἑλβετία	Mittelholzer	24 Ἰουνίου 1926	2300 χιλιόμετρα
Ὕψος	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑπολοχαγὸς H. R. Harris	21 Μαΐου 1926	8578 μέτρα
Ταχύτης ἐπὶ 100 χιλιομέτρων (ἄνευ διακοπῆς μετ' ἐπιστρ.)	Γαλλία	Fernand Lasne	7 Ὀκτωβρ. 1925	281 χιλ. 0.30
» » 500 » » » » »	Γαλλία	Fernand Lasne	11 Σεπτεμβ. 1925	249 χιλ. 618
» » 1000 » » » » »	Γαλλία	Fernand Lasne	14 Μαΐου 1926	236 χιλ. 028
» » 2000 » » » » »	Ἑλβετία	Mittelholzer	24 Ἰουνίου 1926	164 χιλιόμετρα
Φορτίον 1000 χιλιογράμμων				
Διάρκεια διαδρομῆς	Ἑλβετία	Mittelholzer	29 Ἰουνίου 1926	10ω 5λ 05δ ⅘
Ἀπόστασις	Ἑλβετία	Mittelholzer	29 Ἰουνίου 1926	1400 χιλιόμετρα
Ὕψος	Γαλλία	Lucien Coupet	17 Μαρτίου 1926	6540 μέτρα
Ταχύτης ἐπὶ 100 χιλιομ. (μετ' ἐπιστροφῆς ἄνευ διακοπῆς)	Γαλλία	Fernand Lasne	16 Ὀκτωβρ. 1924	246 χιλ. 440
» » 500 » » » » »	Ἑλβετία	Mittelholzer	29 Ἰουνίου 1926	163 χιλ. 076
» » 1000 » » » » »	Ἑλβετία	Mittelholzer	29 Ἰουνίου 1926	161 χιλ. 986
» » 2000 » » » » »	—	—	—	—
» » 5000 » » » » »	—	—	—	—
Φορτίον 2000 χιλιογράμμων				
Διάρκεια διαδρομῆς	Γαλλία	Basac	24 Ἰουλίου 1926	2ω 37λ 30δ ⅘
Ἀπόστασις	—	» —	—	—
Ὕψος	Γαλλία	L. Bossoutrot	12 Νοεμβρίου 1925	4990 μέτρα
Ταχύτης ἐπὶ 100 χιλιομ. (μετ' ἐπιστροφῆς ἄνευ διακοπῆς)	—	—	—	—
» » 500 » » » » »	—	—	—	—
» » 1000 » » » » »	—	—	—	—
» » 2000 » » » » »	—	—	—	—
» » 5000 » » » » »	—	—	—	—
Φορτίον 5000 χιλιογράμμων				
Διάρκεια διαδρομῆς	Γαλλία	L. Bossoutrot	16 Νοεμβρίου 1925	1ω 12λ 21δ
Ἀπόστασις	—	—	—	—
Ὕψος	Γαλλία	L. Bossoutrot	16 Νοεμβρίου 1925	3585 μέτρα
Ταχύτης ἐπὶ 100 χιλιομ. (μετ' ἐπιστροφῆς ἄνευ διακοπῆς)	—	—	—	—
» » 500 » » » » »	—	—	—	—
» » 1000 » » » » »	—	—	—	—
» » 2000 » » » » »	—	—	—	—
» » 5000 » » » » »	—	—	—	—
Ρεκὸρ τοῦ μεγαλυτέρ. φορτίου ὅπερ ἤχθη εἰς ὕψ. 2000 μ.	Γαλλία	L. Bossoutrot	16 Νοεμβρίου 1925	6000 χιλιόγραμμα
ΡΕΚΟΡ ΜΕΤ' ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΤΗΣΙΝ				
Μεγαλυτέρα διάρκεια εἰς κλειστὴν διαδρομὴν (ἄνευ διακοπῆς)	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑπολ/γὸς Lowell Smith & J. P. Richter	1-12 Αὐγούστου 1923	37ω 15λ 14δ ⅘
Μεγαλ. ἀπόστασις εἰς κλειστὴν διαδρομὴν (ἄνευ διακοπῆς)	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑπολ γὸς Lowell Smith & J. P. Richter	27-28 Αὐγούστου 1923	5300 χιλ.

ΥΔΡΟΠΛΑΝΑ

Μεγαλυτέρα διάρκεια (διαδρομὴ κλειστὴ ἄνευ διακοπῆς)	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑπ/ρχοι Shildauer & J. R. Kyle	1-12 Μαΐου 1925	28ω 36λ 27δ
Μεγαλυτέρα ἀπόστασις (διαδρομὴ κλειστὴ ἄνευ διακοπῆς)	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑπ/ρχοι F. W. Wead & J. D. Price	11-12 Ἰουλίου 1924	1600 χιλιόμετρα
Μεγαλυτέρα ἀπόστασις εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν (ἄνευ διακοπῆς)	—	—	—	—
Ὕψος (ἡ ἐπάνοδος εἰς τὸ σημεῖον ἀναχωρήσεως δὲν εἶναι ὑποχρεωτική)	Γαλλία	Sadi Lecointe	11 Μαρτίου 1924	8980 μέτρα
Μεγαλυτέρα ταχύτης ἐπὶ βάσεως	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑποπλοίαρχος S. H. Doolittle	27 Ὀκτωβρίου 1925	395 χιλιομ. 439
ΡΕΚΟΡ ΤΑΧΥΤΗΤΟΣ ΕΠΙ ΔΕΔΟΜΕΝΗΣ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΑΝΕΥ ΔΙΑΚΟΠΗΣ ΚΑΙ ΜΕΤ' ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΣΗΜΕΙΟΝ ΑΝΑΧΩΡΗΣΕΩΣ				
Ταχύτης ἐπὶ 100 χιλιομέτρων	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑπ/ρχος S. H. Doolittle	27 Ὀκτωβρίου 1925	377 χιλιομ. 829
» » 500 »	Ἡν. Πολιτεῖαι	» R. A. Otstie	25 Ὀκτωβρίου 1924	259 χιλιομ. 328
» » 1000 »	Ἡν. Πολιτεῖαι	» V. Bertrandias καὶ G. Mc Donald	7 Νοεμβρίου 1924	163 χιλιομ. 578
» » 2000 »	—	—	—	—
» » 5000 »	—	—	—	—
ΡΕΚΟΡ ΜΕΤΑ ΦΟΡΤΙΟΥ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ				
Φορτίον 500 χιλιογράμμων				
Διάρκεια διαδρομῆς	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑποπλοίαρχος H. E. Holland	6 Ἰουνίου 1923	7ω 35λ 54δ
Ἀπόστασις	Ἡν. Πολιτεῖαι	» H. E. Holland	6 Ἰουνίου 1923	750 χιλιόμετρα
Ὕψος	Γαλλία	» Démougeot	27 Ἀπριλίου 1926	4881 μέτρα
Ταχύτης ἐπὶ 100 χιλιομ. (μετ' ἐπιστροφῆς ἄνευ διακοπῆς)	Ἡν. Πολιτεῖαι	» G. Mc Donald	23 Ἰανουαρίου 1926	179 χιλιομ. 478
» » 500 » » » » »	Ἰταλία	Μηχανικὸς Guido Guidi	4 Φεβρουαρ. 1926	168 χιλιομ. 523
» » 1000 » » » » »	—	—	—	—
» » 2000 » » » » »	—	—	—	—
» » 5000 » » » » »	—	—	—	—
Φορτίον 1000 χιλιογράμμων				
Διάρκεια διαδρομῆς	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑποπλοίαρχος G. R. Henderson	25 Ὀκτωβρίου 1924	5ω 28λ 43 δ
Ἀπόστασις	Ἰταλία	Μηχανικὸς Guido Guidi	4 Φεβρουαρίου 1925	507 χιλιομ. 380
Ὕψος	Γαλλία	» Paumier	5 Δεκεμβρίου 1925	4053 μέτρα
Ταχύτης ἐπὶ 100 χιλιομ. (μετ' ἐπιστροφῆς ἄνευ διακοπῆς)	Ἰταλία	» Guido Guidi	4 Φεβρουαρίου 1925	168 χιλιομ. 523
» » 500 » » » » »	Ἰταλία	» Guido Guidi	4 Φεβρουαρίου 1925	168 χιλιομ. 523
» » 1000 » » » » »	—	—	—	—
» » 2000 » » » » »	—	—	—	—
» » 5000 » » » » »	—	—	—	—
Φορτίον 2000 χιλιογράμμων				
Διάρκεια διαδρομῆς	Ἡν. Πολιτεῖαι	Ὑποπλοίαρχος O. B. Hardison	25 Ὀκτωβρίου 1924	1ω 49λ 11δ 9
Ἀπόστασις	Ἰταλία	Μηχανικὸς Guido Guidi	9 Φεβρουαρίου 1925	253 χιλιομ. 690
Ὕψος	Ἰταλία	» Guido Guidi	4 Φεβρουαρίου 1925	3006 μέτρα
Ταχύτης ἐπὶ 100 χιλιομ. (μετ' ἐπιστροφῆς ἄνευ διακοπῆς)	Ἰταλία	» Guido Guidi	9 Φεβρουαρίου 1925	134 χιλιομ. 511
» » 500 » » » » »	—	—	—	—
» » 1000 » » » » »	—	—	—	—
» » 2000 » » » » »	—	—	—	—
» » 5000 » » » » »	—	—	—	—
Φορτίον 4000 χιλιογράμμων	—	—	—	
Ρεκὸρ τοῦ μεγαλυτ. φορτίου ὅπερ ἤχθη εἰς ὕψ. 2000 μ.	Ἰταλία	Μηχανικὸς Guido Guidi	4 Φεβρουαρίου 1925	2000 χιλιόγραμμα
ΡΕΚΟΡ ΜΕΤ' ΑΝΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΤΗΣΙΝ				
Μεγαλυτέρα διάρκεια εἰς κλειστὴν διαδρ. (ἄνευ διακοπῆς)	—	—	—	—
Μεγαλυτέρα ἀπόστασις εἰς κλειστὴν διαδρ. (ἄνευ διακοπῆς)	—	—	—	—

ΑΕΡΟΠΛΑΝΑ ΑΝΕΥ ΚΙΝΗΤΗΡΟΣ

Διάρκεια διαδρομῆς μετ' ἐπιστροφῆς εἰς τὸ σημεῖον ἀναχωρήσεως ἄνευ διακοπῆς	Γαλλία	Ταγματάρχης Massaux	26 Ἰουλίου 1926	10ω 19λ 43δ ⅘
Ἀπόστασις	—	—	—	—
Ἀπόστασις εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν (ἄνευ διακοπῆς)	Γαλλία	Ὑπολοχαγὸς Thoret	26 Αὐγούστου 1923	8100 μέτρα
Ταχύτης εἰς κλειστὴν διαδρομὴν μήκους τοὐλάχιστον ἑνὸς χιλιομέτρου (ἄνευ διακοπῆς)	—	—	—	—

ΕΛΙΚΟΠΤΕΡΑ

Ὁ πίναξ τῶν ρεκὸρ τῶν ἑλικοπτέρων περιλαμβάνει 29 τοιαῦτα, ἐξικνούμενα μέχρι φορτίου 1000 χιλιογράμμων. Ἐκ τούτων ἓν ἔχει ἐπισήμως ἀναγνωρισθῆ, τὸ τοῦ Μαρκησίου Pescara δι' ἀπόστασιν 736 μέτρων εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν ἐπιτευχθὲν τὴν 18ην Ἀπριλίου 1924.

Digitized by Google

τωπίσαντες κατ' αὐτὰ μεγίστας καὶ πολλαπλᾶς δυσκολίας. Τὰ ἀξιοσημείωτα ταῦτα ἀεροπορικὰ κατορθώματα παρίστανται λεπτομερῶς ἐν τῷ παρατιθεμένῳ χάρτῃ τῆς Γηΐνης σφαίρας, διὰ γραμμῶν ἠριθμημένων, κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἐκτελέσεως αὐτῶν, ὡς ἑξῆς:

ΜΕΓΑΛΑ ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ (RAIDS AÉRONAUTIQUES)

Αὔξ. Ἀρ.	Ἀεροπόροι	Κράτος	Χρονολογία	Ἐκτελεσθὲν ταξίδιον
1	Ρὲντ (Read)	Ἡν. Πολιτεῖαι	8-31 Μαΐου 1919	Νέα Ὑόρκη - Ἀζόραι - Πλύμουθ
2	Ἄλκοκ (Alcock)	Ἀγγλία	14-15 Ἰουνίου 1919	Κλίφντεν - Νέα Γῆ
3	Λεμαῖτρ (Lemaître)	Γαλλία	18-23 Ἰουνίου 1919	Παρίσι - Port Etienne
4	Σκὸτ (Scott)	Ἀγγλία	2-13 Ἰουλίου 1919	East Fortune - Ν. Ὑόρκη - Λονδῖνον (πηδαλ. R-34)
5	Μποσσουτρὸ (Bossoutrot) καὶ Κουπὲ (Coupet)	Γαλλία	11-15 Αὐγούσ. 1919	Παρίσι - Κούφρα
6	Βιλλεμὲν (Vuillemin)	Γαλλία	7 Αὐγ.-9 Σεπτ. 1919	Παρίσι - Κωνσταντινούπολις - Κάϊρον
7	Μέϊναρντ (Meynard)	Ἡν. Πολιτεῖαι	8-11 Ὀκτ. 1919	Ν. Ὑόρκη - Ἅγ. Φραγκῖσκος
8	Πουλὲ (Poulet)	Γαλλία	14-30 Ὀκτ. 1919	Παρίσι - Ραγγκοῦν
9	Ρὸς-Σμὶθ (Ross-Smith)	Αὐστραλία	12 Νοεμβρ. 1919 — 25 Φεβρ. 1920	Λονδῖνον - Κάϊρον - Καλκούττα - Μέλμπουρν.
10	Λεφρὰν (Lefranc)	Γαλλία	20 Νοεμβρ. 1919 — 14 Φεβρ. 1920	Ἅγ. Ραφαὴλ - Ντακὰρ
11	Πηδαλιουχούμενον L-59	Γερμανία	21-25 Νοεμ. 1919	Yamboli-Λίμνη Βικτώρια (μετ' ἐπιστροφ.)
12	Βιλλεμὲν (Vuillemin)	Γαλλία	24 Ἰαν.-21 Μαρ. 1920	Παρίσι - Τομπουκτοὺ - Ντακὰρ
13	Βὰν Ράϊνεβελντ (Van Ryneveld)	Ἀγγλία	4 Φεβ.-26 Μαρ. 1920	Λονδῖνον-Κάϊρον-Ἀκρ. Καλῆς Ἐλπίδος
14	Φεράρι (Ferrari)	Ἰταλία	14 Φεβ. - 31 Μαΐου 1920	Ρώμη - Πεκῖνον - Τόκιο
15	Στρὴτ (Street)	Ἡν. Πολιτεῖαι	15 Ἰουλ. - 14 Αὐγ. 1920	Ν. Ὑόρκη - Ἀλάσκα (μετ' ἐπιστροφῆς)
16	—	Καναδᾶς	7-17 Ὀκτωβρ. 1920	Χάλιφαξ - Βανκοῦβερ
17	Κουτίνο καὶ Κάμπραλ (Coutinho καὶ Cabral)	Πορτογαλία	30 Μαρτ - 17 Ἰουν. 1922	Λισσαβὼν - Ρίον Ἰανέϊρον
18	Χίντον (Hinton)	Ἡν. Πολιτεῖαι	17 Αὐγ. 1922 — 8 Φεβρ. 1923	Ν. Ὑόρκη - Ρίον Ἰανέϊρον
19	Μὰκ Ρέντυ καὶ Κέλλυ (Mac Rendy καὶ Kelly)	Ἡν. Πολιτεῖαι	2-3 Μαΐου 1923	Ν. Ὑόρκη - Σὰν Ντιέγο
20	Βέλλιν (Vellin)	Ρῶσος	1923	Μόσχα - Βακοὺ - Tachkent - Μόσχα
21	Ντὺ Πλεσσὶς ντὲ Γκρενεντὰν (Du Plessis de Grenédan)	Γαλλία	29-30 Σεπτ. 1923	Τουλὼν - Ἀλγέριον - Τύνις - Tougount - Παρίσι - Τουλὼν
22	Σμὶθ καὶ Νέλσον (Smith καὶ Nelson)	Ἡν. Πολιτεῖαι	20 Μαρτ.—28 Σεπτ. 1924	Λὸς Ἄντζέλες - Γῦρος τοῦ Κόσμου - Σήκλ
23	Μὰκ Λάρεν (Mac Laren)	Ἀγγλία	15 Μαρτ.—15 Ἰουν. 1924	Σαούθαμπτον - Νῆσοι Kouriles
24	Μπρίτο Πάες καὶ Σαρμέντο Μπεΐρες (Brito Paes καὶ Sarmento Beires)	Πορτογαλία	7 Ἀπριλ. — 20 Ἰουν. 1924	Λισσαβὼν - Μακάο
25	Πελλετιὲ Ντουαζὺ καὶ Μπεζὲν (Pelletien Doisy καὶ Besin)	Γαλλία	24 Ἀπρ.—9 Ἰουν. 1924	Παρίσι - Πεκῖνον - Τόκιο
26	Λοκατέλλι (Locatelli)	Ἰταλία	25 Ἰουλ.—21 Αὐγ. 1924	Πίζα - Γροιλανδία
27	Πέντρο Ζάνι (Pedro Zani)	Ἀργεντινὴ	26 Ἰουλ.—11 Ὀκτ. 1924	Ἄμστερνταμ - Τόκιο
28	Δρ Ἔκενερ (Dr Eckener)	Γερμανία	12-15 Ὀκτ. 1924	Friedrichshafen - Ἀζόραι (Z-R-3) - Lakehurst
29	Ἀρρασὰρ (Arrachard) καὶ Λεμαῖτρ (Lemaître)	Γαλλία	3-5 Φεβρ. 1925	Etampes - Villa Cisneros - Ντακὰρ
30	Ἀρρασὰρ (Arrachard) καὶ Καρὸλ (Carol)	Γαλλία	9-11 Αὐγ. 1925	Παρίσι - Βελιγράδιον - Κων)πολις - Βουκουρέστι - Μόσχα - Κοπεγχάγη - Παρίσι
31	Ἀμπὲ καὶ Καουάτσι (Abé καὶ Kawatchi)	Ἰαπωνία	25 Ἰουλ.—28 Σεπ. 1925	Τόκιο - Τσίτα - Μόσχα - Βερολῖνον - Παρίσι
32	Ἀμοῦνδσεν (Amundsen)	Νορβηγία	21 Μαΐου—16 Ἰουνίου 1925	Σπιτσβέργη - πρὸς Β. Πόλον - Σπιτσβέργη
33	Φράνκο (Franco)	Ἰσπανία	19-30 Ἰαν. 1926	Χουέλβα - Νῆσοι Πρασίν. Ἀκρωτηρίου - Περναμποῦκο
34	Νόμπιλε (Nombile)	Ἰταλία	10 Ἀπριλ.—7 Μαΐου 1926	Ρώμη - Pulliarn - Ὄσλο - Λενίνπολις - Βάρντο - Σπιτσβέργη (ἀερόπλοιον "Norge„)
35	Μπὲρντ (Byrd)	Ἡν. Πολιτεῖαι	9 Μαΐου 1926	Σπιτσβέργη - Β. Πόλος - Σπιτσβέργη
36	Ἀμοῦνδσεν - Νόμπιλε	Νορβ. - Ἰταλία	11 14 Μαΐου 1926	Σπιτσβέργη - Β. Πόλος - Τέλλερ
37	Μενταὲτς (Medaets)	Βέλγιον	9-21 Μαρτ. 1926 30-12 Ἀπριλ. 1926	Βρυξέλλαι - Βελγ. Κογκὸ - Βρυξέλλαι
38	Πελλετιὲ Ντουαζὺ (Pelletier Doisy) καὶ Καρὸλ (Carol)	Γαλλία	11-18 Ἰουν. 1926	Παρίσι - Μόσχα - Ἰρκοῦτσκ - Πεκῖνον

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ταξιδίων τὸ τῶν Pelletier Doisy καὶ Besin ἠκολούθησε τὸ ἑξῆς δρομολόγιον: Παρίσι, Βουκουρέστι, Ἄγκυρα, Χαλέπιον, Βαγδάτη, Βουχίρ, Bender - Abbas, Καράτσι, Ἄγρα, Καλκούττα, Ραγγκούν, Σαϊγκόν, Χανοΐ, Καντών, Σαγκάη, Πεκῖνον, Χάϊ-Τζοὺ καὶ καταλήγει εἰς Τόκιον. Οἱ ἀεροπόροι διῆλθον ἄνωθεν τριῶν θαλασσῶν, τοῦ Βοσπόρου, τοῦ κόλπου Petchili καὶ τοῦ πορθμοῦ τῆς Κορέας. Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ σταθερότης καὶ ἀσφάλεια, μεθ' ἧς ἐξετελέσθη τὸ ταξίδιον, δεδομένου ὅτι τὸ ἀερόσκαφος ἵπτατο κατὰ τὸ πλεῖστον ἄνωθεν ἐκτάσεων ἐντελῶς ἀγνώστων, ἰδίᾳ εἰς Ἰνδίας ἔνθα οὐδὲν σημεῖον προσανατολισμοῦ ὑφίστατο, δεδομένου ὅτι ἡ γραμμὴ τῆς πορείας διήρχετο μακρὰν τῶν ἀκτῶν.

Ὀλιγώτερον σημαντικὸν ἀλλ' ἀξιοσημείωτον λόγῳ τῆς κανονικότητός του ὑπῆρξε τὸ ταξίδιον Λισσαβὼν - Μακάο γενόμενον ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων ἀξιωματικῶν Paes καὶ Beires. Οὗτοι ἀναχωρήσαντες ἐκ Λισσαβῶνος τὴν 7ην Ἀπριλίου 1924 διέβησαν τὴν Μεσόγειον μεταξὺ Μαλάγας καὶ Ὀρὰν καὶ εἶτα μέσῳ Τύνιδος, Τριπόλεως, Βεγκάζης, Καΐρου ἔφθασαν εἰς Βαγδάτην. Ἐκεῖθεν ἡ πορεία των συμπίπτει πρὸς τὴν τοῦ Doisy μέχρι καὶ πέραν τῆς Χαϊφόν, ὁπόθεν ἀποκλίνει πρὸς Ἀνατολὰς εἰς Μακάο, ὅπου ἀφίχθησαν τὴν 22αν Ἰουνίου.

Ὁ γῦρος τῆς γῆς. Τὴν 15ην Μαρτίου 1924 ὁ Ἄγγλος ταγματάρχης Mac Laren ἀνεχώρησεν ἐκ Σαούθαμπτον ὅπως ἐπιχειρήσῃ τὸν γῦρον τοῦ κόσμου. Εἶχεν ὑπ' ὄψει νὰ ἐκτελέσῃ τοῦτον εἰς 54 διαδρομάς, καθ' ἃς θὰ διήνυε ὁλικὸν διάστημα 24,275 μιλλίων, ἤτοι ὀλίγον ἔλασσον τῆς περιφερείας τῆς γῆς. Εἰς τὸ σχέδιον ἡ πορεία του διήρχετο διὰ Χάβρης, Ρώμης, Καΐρου, Βαγδάτης καὶ ἠκολούθει τὴν γαλλικὴν ὁδὸν μέχρι Μπαγκόκ. Ἀφήνουσα πρὸς ἀνατολὰς τὴν Σαϊγκὸν κατήρχετο εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ εἶτα διὰ Σαγκάης ἔφθανεν εἰς Ἰαπωνίαν. Ἐκ Τόκιο διηυθύνετο εἰς τὴν Ἀλάσκαν διὰ τοῦ ἀρχιπελάγους τῶν νήσων Kounile καὶ Aloutian. Προσεγγίζουσα εἶτα εἰς Βανκοῦβερ κατήρχετο εἰς τὸν Καναδᾶν, ὁπόθεν διὰ τῆς Νέας Γῆς καὶ τῶν Ἀζορῶν νήσων ἔφθανεν εἰς Λισσαβῶνα καὶ τέλος εἰς Λονδῖνον διὰ Μαδρίτης, Μπορντὼ καὶ Παρισίων. Τὸ ἀεροπλάνον του ἦτο *ἀμφίβιον* καὶ ἐφωδιασμένον διὰ μηχανῆς 450 ἵππων. Ἐκ τῶν προτέρων εἶχον ἀποσταλῆ ἓν ἕτερον ἀεροπλάνον καὶ εἷς κινητὴρ εἰς Τόκιο, τρίτος δὲ κινητὴρ ἀνέμενεν εἰς Τορόντο τοῦ Καναδᾶ. Ἀλλ' ὁ Mac Laren, εἷς τῶν ἀρίστων χειριστῶν τοῦ βρεττανικοῦ στρατοῦ, δὲν ὑπεβοηθήθη ὑπὸ τῆς τύχης. Φθάσας εἰς Κέρκυραν τὴν 30ὴν Μαρτίου, ὑπεχρεώθη ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν κινητῆρα τοῦ ἀεροπλάνου του, ἀναχωρήσας ἐκεῖθεν τὴν 16ην Ἀπριλίου. Τὴν 25ην Ἰουνίου, κατόπιν πολλῶν ἐνδιαμέσων ἀτυχημάτων, ἔφθασε μέχρι Ραγκοὺν ὅπου καὶ διέκοψε τὴν περαιτέρω προσπάθειάν του.

Τὸ πηδαλιουχούμενον Z—R—3 κατὰ τὴν ἄφιξίν του εἰς Lakehurst, μετὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀτλαντικοῦ.

Καθ' ὃν χρόνον οἱ Γάλλοι, οἱ Πορτογάλοι καὶ Ἄγγλοι ἀεροπόροι ἐδοκίμαζον νὰ ἐκτελέσουν τὸν γῦρον τοῦ κόσμου δι' ἑνὸς ἀεροπλάνου, οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπεχείρουν τὸν ἴδιον ἆθλον διὰ σμήνους ἐκ τεσσάρων ἀεροπλάνων, κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν τῶν βρεττανικῶν. Τὸ σμῆνος διοικούμενον

Ὁ ἀνθυπασπιστὴς Bonnet (ρεκὸρ ταχύτητος ἀεροπλάνων).

ὑπὸ τοῦ ταγματάρχου Martin ἀνεχώρησε τὴν 20 Μαρτίου 1924 ἐκ Λὸς Ἄντζελες. Ὀλίγας ἡμέρας βραδύτερον ὁ ταγματάρχης Martin θραύει τὸ ἀερόσκαφός του ἐπὶ τῶν βράχων τῆς Ἀλάσκας καὶ οὕτω ὁ ἀριθμὸς τοῦ σμήνους περιορίζεται εἰς τρία ὑπὸ τοὺς χειριστὰς ὑπολοχαγοὺς Smith, Wide καὶ Nelson, οἵτινες τὴν 26ην Ἰουνίου ἀφίχθησαν εἰς Καλκούτταν, ἕνα μῆνα μετὰ τὴν προϋπολογισθεῖσαν ἡμερομηνίαν, ἀφ' οὗ εἶχον διανύσει περίπου 10155 μίλλια. Ἐκ Καλκούττας, κατόπιν διαδοχικῶν προσγειώσεων, ἀφικνοῦνται εἰς Λονδῖνον ὁπόθεν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας φθάνουν εἰς Reykjavik, πρωτεύουσαν τῆς Ἰσλανδίας, ἐκεῖθεν εἰς Γροιλανδίαν, ὁπόθεν διασχίζουν τὸν ἐπικίνδυνον πορθμὸν Ντάβις καὶ φθάνουν εἰς τὸν Ἰνδικὸν λιμένα (Indian Harbour), ὅπου Ἀμερικανοὶ συνάδελφοί των τοὺς ἀνέμενον πρὸς ἀνεφοδιασμόν. Ἀξιοσημείωτον τμῆμα τοῦ ταξιδίου των τούτου ὑπῆρξεν ἡ διαδρομὴ μεταξὺ τοῦ βορείου ἄκρου τῶν Βρεττανικῶν νήσων καὶ τῆς ἀνατολικῆς ἀκτῆς τοῦ Λαμπραδόρ, ἥτις διηνύθη ἐντὸς 34 περίπου ὡρῶν. Τοσούτῳ μᾶλλον εἶναι ἀξιοσημείωτος ἡ διαδρομὴ αὕτη τῶν Ἀμερικανῶν ἀεροπόρων, καθόσον δι' αὐτῆς ἐγκαινιάσθη ἐναέριος ὁδὸς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς, ἥτις ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἀεροπλοΐας δύναται νὰ μονιμοποιηθῇ ὡς ἐμπορικὴ ἀεροπορικὴ ὁδὸς διανύσιμος εἰς 40 τὸ πολὺ ὥρας, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ἐγκαταστάσεως ἀεροδρομίων εἰς Ἰσλανδίαν, Γροιλανδίαν καὶ Λαμπραντόρ.

Ὁ Ἰταλὸς ἀεροπόρος Locatelli, ἀναχωρήσας καὶ οὗτος διὰ τὸν γῦρον τοῦ κόσμου, ἔφθασεν εἰς Reykjavik καὶ ἐκεῖθεν προσυδατώθη, λόγῳ βλάβης τῆς μηχανῆς του, εἰς τὰ νότια τῆς Γροιλανδίας. Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας παρέμεινε μετὰ τῶν τριῶν συντρόφων του ἐπὶ τοῦ ὑδροπλάνου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἕρμαιον τῶν ρευμάτων τῶν γροιλανδικῶν ἀκτῶν, ἐσώθη δὲ ὡς ἐκ θαύματος ὑπὸ τοῦ ἀμερικανικοῦ καταδρομικοῦ «Richmond» τοῦ παρακολουθοῦντος τὴν ἐκεῖθεν διέλευσιν τοῦ ἀμερικανικοῦ σμήνους.

Ἄλλαι μεγάλαι διαδρομαί. Τὸ πηδαλιουχούμενον ἀερόπλοιον Z—R—3, κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ δόκτορος Ἔκενερ καὶ κυβερνώμενον ὑπ' αὐτοῦ, ἀνεχώρησεν ἐκ Friedrichshafen ἐπὶ τῆς λίμνης Constance τὴν Κυριακὴν 12 Ὀκτωβρίου 1924 εἰς τὰς 6ω 30λ τῆς πρωΐας καὶ ἔφθασεν εἰς Lake-

Digitized by Google

hurst τῆς Νέας Ὑερσέης, τέρμα τοὐτέστι τοῦ ταξειδίου τιυ, τὴν Τετάρτην 15ην Ὀκτωβρίου εἰς τὰς 2ω 40λ μετὰ μεσημβρίαν (ὥρα Κεντρικῆς Εὐρώπης) διανύσαν 7000 χιλιόμετρα περίπου εἰς 80 ὥρας καὶ 10 λεπτά, μὲ μέσην ταχύτητα 87 χιλιομ. 500 καθ' ὥραν. Τὸ πηδαλιουχούμενον τοῦτο κατεσκευάσθη ὑπὸ τῆς Γερμανίας διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, λόγῳ ἐπανορθώσεων τοῦ πολέμου. Εἶχε χωρητικότητα 70000 κυβ. μέτρων, μῆκος 200 μ. καὶ διάμετρον 27 μ. Ἠδύνατο νὰ παραλάβῃ φορτίον 40 τόννων καὶ 50 ἐπιβάτας, ἐκινεῖτο διὰ πέντε κινητήρων Mayback 400 ἵππων ἑκάστου, ἡ ἀκτὶς δὲ ἐνεργείας του ἦτο 8400 χιλιόμετρα. Τὸ ἀερόπλοιον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του, εὐνοηθὲν ὑπὸ τοῦ καιροῦ, διέσχισε τὸν Γασκωνικὸν κόλπον καὶ ἀφίχθη εἰς Ἀζόρας μὲ ταχύτητα 110 χιλιομέτρων καθ' ὥραν. Ἐκεῖθεν μετά τινας δυσχερείας ἐκ κακοκαιριῶν ἔφθασεν εἰς Νέαν Σκωτίαν, τὴν πρωΐαν τῆς 15ης, ἀφοῦ δὲ διῆλθεν ἄνωθεν τῆς Βοστώνης καὶ Νέας Ὑόρκης προσεγειώθη εἰς Lakehurst. Μετὰ τὴν παραλαβήν του ὑπὸ τῶν ἀμερικανικῶν ἀρχῶν τὸ πηδαλιουχούμενον τοῦτο ὠνομάσθη «Los Angeles». Ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὴν διάβασιν τοῦ Ἀτλαντικοῦ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν ἀεροπόρων οἵτινες διῆλθον βορείως διὰ τῆς Ἰσλανδίας καὶ Γροιλανδίας, ἡ διάβασις αὕτη τῶν Z-R—3 ὑπῆρξεν ἡ πέμπτη κατὰ σειράν. Πρῶτος διέβη τὸν Ἀτλαντικὸν ἀπὸ τῆς 16 μέχρι τῆς 27 Μαΐου 1919, ὁ Ἀμερικανὸς ταγματάρχης Read ὅστις ἐκ Νέας Ὑόρκης μετέβη εἰς Λονδῖνον διὰ τῆς Νέας Γῆς, τῶν Καναρίων, τῶν Ἀζορῶν καὶ τῆς Λισσαβῶνος. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀλησμόνητος ἀποστολὴ τῶν Alcock καὶ Brown οἵτινες, ἀναχωρήσαντες ἐκ Νέας Γῆς ἐπὶ ὑδροπλάνου ἄνευ πλωτήρων, προσεγειώθησαν κατόπιν συνεχοῦς πτήσεως εἰς Klifden τῆς Ἰρλανδίας διανύσαντες 3041 χιλιόμετρα εἰς 16ω 20λ μὲ μέσην ταχύτητα 186 χιλιομ. 500 καθ' ὥραν. Εἶτα, ἐν ἔτει 1921, δύο Πορτογάλοι ἀεροπόροι ἀναχωρήσαντες ἐπὶ ὑδροπλάνου ἐκ Λισσαβῶνος ἔφθασαν εἰς Βραζιλίαν.

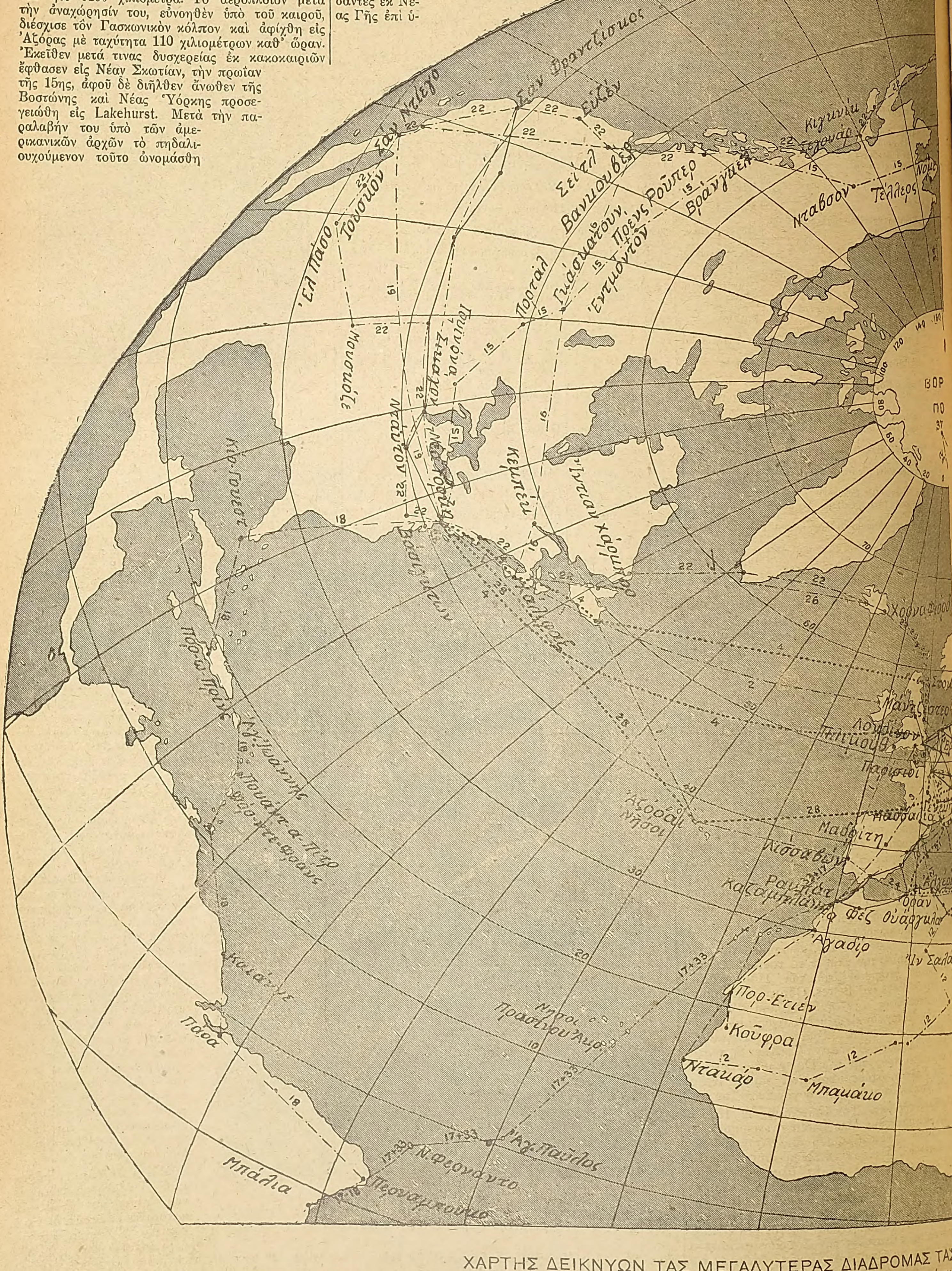

ΧΑΡΤΗΣ ΔΕΙΚΝΥΩΝ ΤΑΣ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΑΣ ΔΙΑΔΡΟΜΑΣ ΤΑΣ Ε
(Οἱ παρὰ τὰς ἐστιγμένας γραμμὰς σημειούμενοι ἀ

Digitized by Google

Ἡ διάβασις τοῦ Ἀτλαντικοῦ συνετελέσθη ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ἀγγλικοῦ πηδαλιουχουμένου R. 34 (βλ. σελ. 765), τὸ ὁποῖον ἀναχωρῆσαν ἐξ East-Fortune τῆς Σκωτίας τὴν 2 Ἰουλίου 1919 εἰς τὰς 2ω 48λ π. μ. ἔφθασεν εἰς τὰς 10 π. μ. τῆς 6ης εἰς Mineola, πλησίον τῆς Ν. Ὑόρκης, ἀντεπεξελθὸν κατὰ ἰσχυροτάτης καταιγίδος κατὰ τὸν πλοῦν. Ἀφοῦ παρέμεινε τρεῖς ἡμέρας ἐν Ἀμερικῇ ἀνεχώρησε τὴν 9ην Ἰουλίου εἰς τὰς 11ω 57λ μ. μ. καὶ τὴν 13ην εἰς τὰς 7 π. μ. προσεγειοῦτο ἐκ νέου εἰς Ἀγγλίαν εἰς Dulham τῆς κομητείας Norfolk. Ὁ εἷς τῶν κινητήρων του εἶχεν ἀχρηστευθῆ κατὰ τὸν πλοῦν, ἀλλ' ηὐνοήθη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου. Κατὰ τὴν μετάβασιν διήνυσε 5800 χιλ. εἰς 108 ὥρας μὲ μέσην ταχύτητα 53 χιλ. 700 καθ' ὥραν, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν διήνυσεν 6141 χιλ. εἰς 75 ὥρας μὲ ταχύτητα μέσην 81 χιλ. 980 καθ' ὥραν.

Τὴν 3ην Φεβρουαρίου 1925 οἱ Arrachard καὶ Lemaître ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Etampes ἐπὶ ἀεροπλάνου Bréguet διὰ Ντακάρ, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ φθάσουν ἄνευ ἐνδιαμέσου στάσεως, ἤτοι διὰ πτῆσιν 4200 χιλιομέτρων κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, συνολικῶς δὲ 4800 συμφώνως πρὸς τὸ ὁρισθὲν δρομολόγιον. Ἠναγκάσθησαν ὅμως νὰ προσγειωθῶσιν εἰς Villa Cisnéros, ἤτοι εἰς ἀπόστασιν 3550 χιλιομ. ἀπὸ τῶν Παρισίων, μετὰ πτῆσιν 25 ὡρῶν, ἐκεῖθεν δὲ τὴν ἑπομένην ἔφθασαν εἰς Ντακάρ. Τὸ διάστημα τῶν 3550 χιλιομέτρων τὸ διανυθὲν μέχρι Villa Cisnéros δὲν ἦτο ἀρκετὸν ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὸ παγκόσμιον ρεκὸρ ἀποστάσεως ἄνευ διακοπῆς, τὸ ὁποῖον κατείχετο ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν Ready καὶ Kelly, οἵτινες τὴν 2 καὶ 3 Μαΐου 1923 εἶχον διανύσει τὸ ἀπὸ Νέας Ὑόρκης εἰς Σὰν Ντιέγο (Καλιφορνίας) διάστημα εἰς 26ω 38λ ἄνευ διακοπῆς. Ἐν τούτοις καὶ ἡ γαλλικὴ αὕτη ἐπίδοσις ὑπῆρξε λίαν σημαντική. Ἐκ ταύτης δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ὅτι εἰς τὸ λίαν προσεχὲς μέλλον ἡ ἡμερησία διαδρομὴ δι' ἀεροσκάφη ἐμπορικὰ δύναται νὰ ἀνέρχεται εἰς 2500 χιλιόμετρα ἄνευ διακοπῆς, καλυπτόμενα ἐντὸς 12-14 ὡρῶν, πρᾶγμα

ΓΕΛΕΣΘΕΙΣΑΣ ΔΙ' ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ ΚΑΙ ΠΗΔΑΛΙΟΥΧΟΥΜΕΝΩΝ
οἱ ἀναφέρονται εἰς τὸν ἐν τῇ σελίδι 766 πίνακα).

Digitized by Google

τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιτρέψῃ ἐπὶ παραδείγματι τὴν ἐντὸς πέντε ἡμερῶν ἀεροπορικὴν σύνδεσιν Παρισίων - Τόκιο, μέσῳ Ρωσίας καὶ Σιβηρίας, ἄνευ νυκτερινῆς πτήσεως. Ὁ αὐτὸς ἀεροπόρος λοχαγὸς Arrachard μετὰ τοῦ μηχανικοῦ Carol ἐξετέλεσαν ἀπὸ τῆς 9ης μέχρι τῆς 11ης Αὐγούστου 1925,

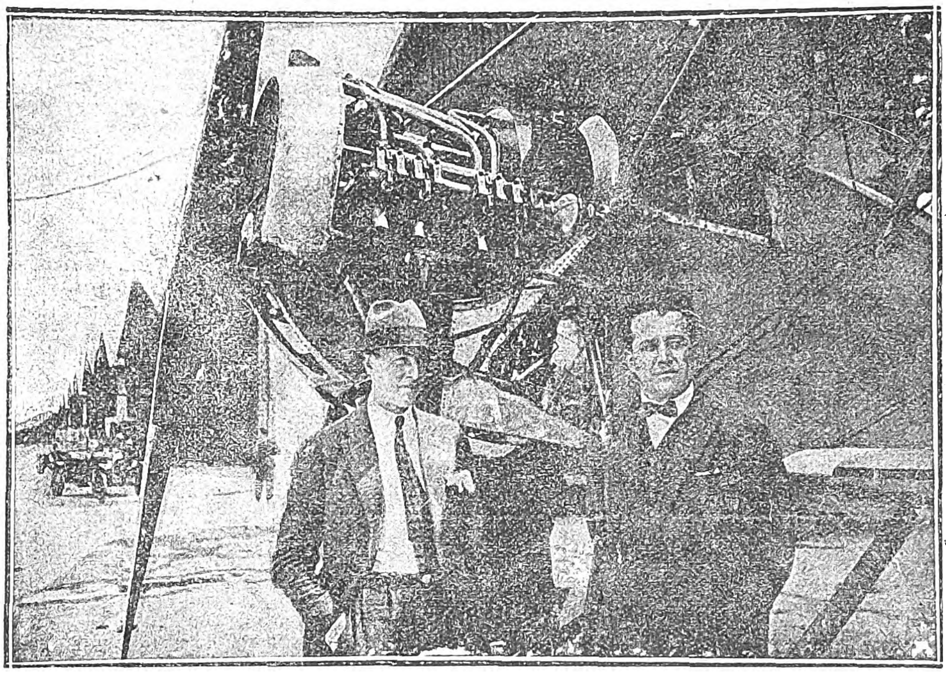

Ὁ ἀεροπόρος Arrachard καὶ ὁ μηχανικὸς Carol πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς των διὰ τὸν ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἐκτελεσθέντα γῦρον τῆς Εὐρώπης.

ἤτοι ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, τὸν γῦρον τῆς Εὐρώπης.

Καὶ ἡ Ἰαπωνία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ μέγα ἀεροπορικὸν ταξίδιον ἀπὸ Τόκιο εἰς Παρισίους μέσῳ Σιβηρίας καὶ Ρωσίας. Τοῦτο ἐξετελέσθη ὑπὸ τῶν ἀεροπόρων Abé καὶ Kawatchi, οἵτινες ἀνεχώρησαν ἐκ Τόκιο τὴν 25ην Ἰουλίου 1925. Τὸ ταξίδιον ἐξετελέσθη βραδέως μὲν ἀλλ' ἀσφαλῶς, διανυθεισῶν ἄνευ διακοπῆς μεγάλων ἀποστάσεων, ἤτοι Καρμπὶν-Τσίτα (1350 χιλ.), Κουργκὰν-Καζὰν (1250 χιλιόμετρα) κ.τ.λ.

Ἡ ἱσπανικὴ ἀεροπλοΐα ἐπετέλεσε κατὰ Ἰανουάριον 1926 τὸ πρῶτον μέγα αὐτῆς ἀεροπορικὸν ταξίδιον διαβᾶσα τὸν Ἀτλαντικὸν Ὠκεανὸν ἀπὸ Ἱσπανίας εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικήν. Τὸ ταξίδιον τοῦτο ἐπετελέσθη ὑπὸ τεσσάρων ἀξιωματικῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ταγματάρχου Franco, διὰ μονοπλάνου - ὑδροπλάνου μεταλλικῆς κατασκευῆς. Οἱ ἀεροπόροι ἀναχωρήσαντες ἐκ Marchica πλησίον τῆς Μελίλλας (Ἱσπανικὸν Μαρόκον) ἔφθασαν εἰς Πάλος καὶ ἐκεῖθεν εἰς Χουέλβα, ὁπόθεν εἶχεν ἀναχωρήσει ὁ Χριστόφορος Κολόμβος διὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῆς Ἀμερικῆς κατὰ τὸν πρῶτον αὐτοῦ πλοῦν. Ἡ Χουέλβα ἐξελέγη συμβολικῶς ἡ ἀφετηρία διὰ τὸ ἐναέριον τοῦτο ταξίδιον. Τὸ ὑδροπλάνον, ἀναχωρῆσαν τὴν 22 Ἰανουαρίου, ἔφθασεν εἰς Λὰς Πάλμας τῶν Καναρίων, ἐκεῖθεν δὲ εἰς Porto Praya τῶν νήσων τοῦ Πρασίνου ἀκρωτηρίου καὶ μέσῳ τῆς νήσου Fernando Noronha, ἀφίχθη εἰς τὸν λιμένα Pernambuco τῆς Βραζιλιανῆς ἀκτῆς τὴν 31 ἰδίου μηνός, διανύσαν διάστημα 5900 χιλ. ἐντὸς δέκα ἡμερῶν.

Σημειωτέον ὅτι ἡ διάβασις τοῦ Νοτίου Ἀτλαντικοῦ εἶχε προηγουμένως συντελεσθῆ δι' ὑδροπλάνου ἐπίσης, ἀπὸ Πορτογαλίας εἰς Pernambuco, ἐν ἔτει 1922, ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Gayo Coutinho καὶ τοῦ ταγματάρχου Cabual, ἐξέχουσῶν φυσιογνωμιῶν τῆς παγκοσμίου ἀεροπλοΐας, τοῦ τελευταίου ἀπολεσθέντος μετὰ ταῦτα μετὰ τοῦ ὑδροπλάνου του. Τὸ ταξίδιον τοῦτο εἶχεν ἐκτελεσθῆ διὰ δύο ὑδροπλάνων, ὧν τὸ ἓν εἶχε ναυαγήσει εἰς τὴν βραχονησίδα San Paulo.

Αἱ νεώτεραι πτήσεις. Κατὰ τὸ ἔτος 1926, παρεκτὸς τῶν εἰς τὸν Β. Πόλον πτήσεων,—περὶ ὧν ἀναφέρομεν κατωτέρω — ἐξετελέσθησαν καὶ ἄλλα ἀρκούντως ἀξιοσημείωτα ἀεροπορικὰ ταξίδια.

Οὕτω τὴν 9ην Μαρτίου 1926 τὸ βελγικὸν ἀεροπλάνον «Βασίλισσα Ἐλισσάβετ» ἀναχωρῆσαν ἐκ Βρυξελλῶν μετὰ τῶν ἀεροπόρων Medaets καὶ Verhaegen ἔφθασεν εἰς Leopoldville τοῦ Βελγικοῦ Κογκὸ μετὰ 12 ἡμέρας. Τὸ αὐτὸ ταξίδιον εἶχεν ἐκτελεσθῆ ὑπὸ τοῦ λοχαγοῦ Thieffry κατὰ τὸ ἔτος 1925, ἀλλ' ἐντὸς πεντήκοντα ἡμερῶν. Τὴν 30 Μαρτίου τὸ αὐτὸ ἀεροπλάνον ἀναχωρῆσαν ἐκ Κογκὸ ἀφίχθη ἐπίσης μετὰ 12 ἡμέρας, ἤτοι τὴν 12 Ἀπριλίου, εἰς Βρυξέλλας. Τὸ ἀεροπλάνον τοῦτο διῆλθε καὶ ἐξ Ἀθηνῶν.

Ὁ γνωστὸς Γάλλος ἀεροπόρος Πελλετιὲ Ντουαζὺ μετὰ τοῦ συντρόφου του μηχανικοῦ Καρὸλ ἀναχωρήσαντες τὴν 11ην Ἰουνίου ἰδίου ἔτους ἐκ Παρισίων, τὴν 9ην ὥραν καὶ 10 λ., ἀφίκοντο εἰς Πεκῖνον τὴν 18ην Ἰουνίου εἰς τὰς 10 π. μ., διανύσαντες οὕτω τὴν ἀπόστασιν τῶν 10.500 χιλιομέτρων ἐντὸς μιᾶς ἑβδομάδος, μὲ μέσον ὅρον πτήσεως 1500 χμ. ἡμερησίως.

Κατ' Ἰούλιον 1926, οἱ Γάλλοι ἀεροπόροι λοχαγὸς Girier καὶ ὑπολοχαγὸς Dordilly διήνυσαν διὰ μιᾶς πτήσεως κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν τὴν ἀπόστασιν 4700 χιλιομέτρων, ἥτις χωρίζει τὴν ρωσικὴν πόλιν Omsk ἀπὸ τῶν Παρισίων, καταρρίψαντες οὕτω τὸ παγκόσμιον ρεκὸρ διανυθείσης ἀποστάσεως κατ' εὐθεῖαν ἄνευ διακοπῆς.

Ὁ λοχαγὸς Ρενιὼ (Regnault) τῆς γαλλικῆς στρατιωτικῆς ἀεροπλοΐας, ἐπιβαίνων ἀεροπλάνου Breguet μὲ κινητῆρα Hispano - Suiza 450 ἵππων, ἐξετέλεσε τὴν 12ην Σεπτεβρίου 1926 τὴν πρώτην ἐκ Παρισίων εἰς Ἀθήνας πτῆσιν ἄνευ ἐνδιαμέσου στάσεως. Ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις ἀεροδρομίου Villacoublay τὴν 6ην πρωϊνὴν (ὥρα Παρισίων), ἀφίχετο εἰς τὸ Ἀεροδρόμιον Τατοΐου τὴν 5ην καὶ 40 λ. μ. μ. (ὥρα Ἀθηνῶν), διανύσας

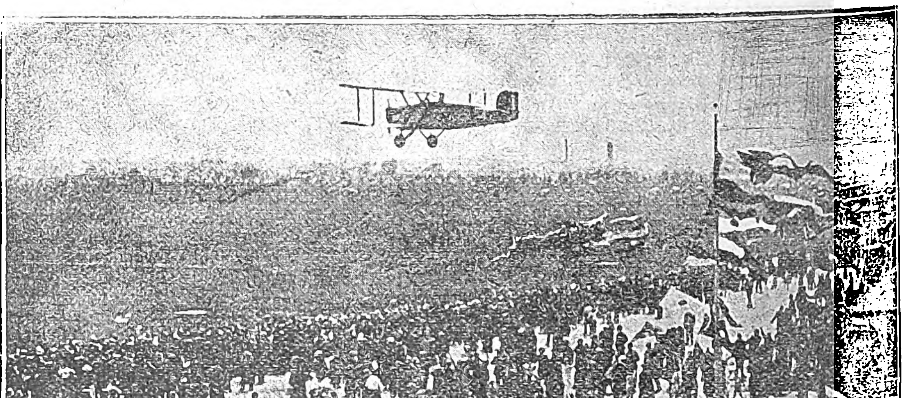

Η ἄφιξις τῶν ἀμερικανῶν ἀεροπόρων, τῶν ἐκτελεσάντων τὸν γῦρον τοῦ κόσμου, εἰς τὸ ἀεροδρόμιον Mitchel Field τῆς Νέας Ὑόρκης.

οὕτω τὴν μεταξὺ Παρισίων καὶ Ἀθηνῶν ἀπόστασιν 2.200 χιλιομέτρων εἰς 10 ὥρας καὶ 40 λ. ἤτοι μὲ μέσην ταχύτητα 210 χιλ. καθ' ὥραν. Σημειωτέον ὅτι ἡ θαυμασία αὕτη ἐπίδοσις ἐπετεύχθη παρὰ τὸν κάκιστον καιρὸν τὸν ὁποῖον συνήντησαν ἐν Γαλλίᾳ, τὸν ἀντιθέτως πνέοντα ἰσχυρὸν ἄνεμον ἐν Νοτίῳ Ἰταλίᾳ καὶ τὴν θύελλαν ἥτις ἐκράτει κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ἀεροπλάνον τὸ ὁποῖον μετεχειρίσθη διὰ τὴν πτῆσιν ταύτην ὁ λοχαγὸς Regnault εἶναι τὸ ἐκτελέσαν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος τὴν περίφημον πτῆσιν ἀπὸ Παρισίων εἰς Τεχεράνην μετ' ἐπιστροφῆς, ὡσαύτως δὲ δεκαπέντε ἡμέρας πρὸ τῆς τελευταίας πτήσεως, ἑτέραν πτῆσιν ἀπὸ Παρισίων εἰς Λισσαβῶνα μετ' ἐπιστροφῆς καὶ ἄνευ ἐνδιαμέσου στάσεως.

Ὁ μέγας «ἄσσος» («as») τῆς γαλλικῆς ἀεροπλοΐας λοχαγὸς Fonck εἶχεν ἀποφασίσει κατὰ τὸ ἔτος 1926 νὰ διασχίσῃ τὸν Ἀτλαντικὸν δι' ἀεροπλάνου κατὰ διεύθυνσιν ἐκ δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἤτοι ἐκ Ν. Ὑόρκης εἰς Παρισίους, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐνδιαμέσου στάσεως. Τὸ ἀεροπλάνον του, εἰδικῆς ἀμερικανικῆς κατασκευῆς, ἦτο ἕτοιμον καθ' ὅλα ὅπως ἀπογειωθῇ ἐκ Ν. Ὑόρκης διὰ Παρισίους τὴν 27 Σεπτεμβρίου 1926, ἡμέραν Τρίτην. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τὴν ἀπογείωσιν τὸ ἀεροπλάνον ὤφθη ἐντὸς φλογῶν, συνεπείᾳ ἐκραγείσης ἐπ' αὐτοῦ πυρκαϊᾶς ἧς ἔπεσαν θύματα ὁ μηχανικὸς καὶ ὁ ραδιοτηλεγραφητής. Ὁ Fonck καὶ ὁ σύντροφος αὐτοῦ Curtin κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν τὸν κίνδυνον, ἐγκαίρως πηδήσαντες ἀπὸ τοῦ φλεγομένου ἀεροπλάνου.

Τέλος θεωροῦμεν ἐνδιαφέρον νὰ σημειώσωμεν τὴν πτῆσιν τοῦ Γάλλου ὑπολοχαγοῦ Thorét ὅστις τὴν 5 Ἰουνίου 1926 ἐπὶ μικροῦ ἀεροπλάνου τύπου μονοπλάνου Albert, ἔχοντος μηχανὴν Salmson δυνάμεως 40 ἵππων, διήνυσε 2500 χιλιόμετρα ἐντὸς 35 ὡρῶν πτήσεως, ἐκτελέσας τὸ δρομολόγιον Παρίσιοι—Γενεύη —Τουρῖνον—Μιλᾶνον—Βενετία—Ἄλπεις—Μιλᾶνον — Ἅγ. Βερνάρδος—Νιζὸν—Παρίσιοι.

Τὰ ρεκὸρ τῆς ταχύτητος. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ρεκὸρ ταχύτητος ἐπὶ καθωρισμένης βάσεως ἀνήκει τοῦτο εἰς τὸν Γάλλον ἀνθυπασπιστὴν Bonnet ὅστις τὴν 11 Δεκεμβρίου 1924 ἐξετέλεσε πτῆσιν ἐπὶ βάσεως εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τῆς ἀεροπορικῆς Σχολῆς Istres, ἀναπτύξας ταχύτητα 448 χιλιομέτρων καὶ 171 μέτρων. Τὰ διαδοχικὰ ρεκὸρ ταχύτητος δίδονται ὑπὸ τοῦ κάτωθι πίνακος:

12-11-1906	Santos Dumont	41 χιλιόμ.
10-7-1910	Léon Morane (ἀεροπλ. Blériot)	106 »
29-9-1913	Prévost (ἀεροπλ. Deperdussin)	203 »
20-10-1920	Sadi Lecointe (ἀερ. Nieuport-Delage)	303 »
2-11-1923	Brow (ἀεροπλ. Curtiss)	414 »
11-12-1924	Bonnet (ἀεροπλ. Bernard)	448 »

Τὸ ρεκὸρ ὕψους. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ρεκὸρ ὕψους, τοῦτο ἀνῆκεν ἀπὸ τῆς 10ης Ὀκτωβρίου 1924 εἰς τὸν Μ. Callizo, (12066 μέτρων), ἐπιτευχθὲν ἐπὶ μονοπλάνου Goudron-Lesseure (μηχανὴ Hispano-Suiza 300 ἵππων). Κατερρίφθη ὅμως τὴν 23ην Αὐγούστου 1926 ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀνελθόντος εἰς ὕψος 12442 μέτρων διὰ μονοπλάνου Blériot-Spaoc, τύπου ἀεροπλάνου διώξεως, ἔχοντος μηχανὴν Lorraine-Dietrich δυνάμεως 450 ἵππων. Τὸ ρεκὸρ ἐπετεύχθη εἰς 85 πρῶτα λεπτὰ τῆς ὥρας. Ὁ Galizo ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ συσκευὴν ὀξυγόνου τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ χρησιμοποιῇ διὰ τὴν ἀναπνοὴν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν 4500 μέτρων. Διὰ τὸ

Digitized by Google

...υχος εἶχεν ἐφοδιασθῆ διὰ πολλῶν ἐνδυμάτων ...ιθῶς καὶ ἐκ χάρτου καὶ δέρματος τοιούτων, ὡς ...ίσης δι' εἰδικῶν χειροκτίων καὶ ὑποδημάτων. ...ς τὸ ὕψος εἰς ὃ ἔφθασεν ᾐσθάνετο μεγάλην σωματικὴν ἀδιαθεσίαν, βόμβον εἰς τὰ ὦτα καὶ κα...ίχετο ὑπὸ ὑπνηλίας.

Ρεκὸρ ἀεροστάτων. — Διὰ τὸ ρεκὸρ μεγίστου ...αστήματος διανυομένου ὑπὸ ἐλευθέρου ἀεροστά...ου ἔχει καθιερωθῆ ἐτήσιον διεθνὲς ἀγώνισμα, τὸ

Ὁ ἀεροπόρος *Ἀνδρέας Ζιριὲ* (Girier). (*Ρεκὸρ ἀποστάσεως.*)

...νωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «κύπελλον Gordon-Bennet» ...κ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀθλοθέτου. Τὸ κύπελλον ...ennet τετράκις ἐντὸς δέκα ἑπτὰ ἐτῶν ἐκερδήθη ...πὸ Ἀμερικανῶν, ἤτοι κατὰ τὰ ἔτη 1909, 1910, ...913 καὶ 1926. Κατὰ τὸ ἔτος 1926, τὴν 26ην Μαΐου, ...ὁ ἀγώνισμα ἐξετελέσθη ἐν Ἀμβέρσῃ, συμμετεχόν...ων 15 ἐλευθέρων ἀεροστάτων ἐν πλήρει κακο...αιρίᾳ. Τὸ κύπελλον ἀπενεμήθη εἰς τὸ ἀερόστατον «Goodyear III», οὗτινος ἐπέβαινον οἱ ἀεροπόροι ...an Ozman καὶ Morton, οἵτινες ἔφθασαν εἰς Σουη...δαν κατόπιν ταξιδίου 950 χιλιομέτρων. Ὁ Βέλγος ...emuyter, ὅστις τετράκις ὑπῆρξε νικητὴς καὶ ...στις ἀνεμένετο ὅτι θὰ παρέμενε τοιοῦτος, δὲν ...υνήθη ὑπὸ τῆς τύχης, καταληφθέντος τοῦ ἀερο...λάνου του ὑπὸ τῆς βροχῆς καὶ τῆς χιόνος πλησίον ...οῦ Ἀμβούργου, οὕτω δὲ ἐτάχθη τρίτος κατὰ σει...ὰν ἐπιτυχίας, δευτέρου ἐλθόντος τοῦ Ἀμερικανοῦ ...ray, ὁ ὁποῖος κατῆλθεν εἰς Μεκλεμβοῦργον, ἤτοι ...ς ἀπόστασιν 650 χιλιομέτρων.

Ἡ κατάκτησις τοῦ Πόλου. Τὴν 9ην Μαΐου ...926, ὥραν 3 καὶ 50 λ., ὁ πλοίαρχος τοῦ Π. Ν. ...ῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν Μπὲρντ (Byrd) ἀπο...ευθεὶς ἀπὸ τοῦ King's Bay τῆς Σπιτσβέργης ἐπὶ ...οῦ ἀεροπλάνου «Josephine Ford», τύπου Fokker, ...ξετέλεσεν ἐπιτυχῆ πτῆσιν μέχρι τοῦ Β. Πόλου καὶ ...πανῆλθεν μετὰ 14 ὡρῶν συνεχὲς ταξίδιον εἰς τὸ ...ημεῖον ἐκκινήσεως, τὴν 17 ὥ. 50 λ. τῆς ἰδίας ...μέρας. Τὸ ἀεροπλάνον του εἶχε τρεῖς κινητῆρας, ...φερε δὲ ἀντὶ τροχῶν ὀλισθῆρας (skis). Τὸν Byrd ...υνώδευεν κατὰ τὴν πτῆσίν του ὁ ὑποπλοίαρχος ...loyd Bennett.

Καὶ ἄλλη ἀμερικανικὴ ἀποστολὴ ὑπὸ τὸν Wilkins ἀπεπειράθη κατὰ τὴν ἰδίαν ἐποχὴν νὰ φθάσῃ ...ς τὸν Πόλον. Εἶχεν ἱδρύσῃ σταθμὸν ἐκκινήσεως ...ὶς τὸ ἀκρωτήριον Barrow τῆς Ἀλάσκας καὶ ἐχρη...ιμοποίησεν ἀεροπλάνον Fokker μετὰ τριῶν κινη...ήρων. Λόγῳ ὅμως ἐπελθούσης κακοκαιρίας ὁ Wilkins περιωρίσθη εἰς πτῆσιν 380 μόνον χιλιο...μέτρων ὑπεράνω τῶν πολικῶν ἐκτάσεων.

Ὡς σημαντικωτέρα μέχρι τοῦδε ἐπιτυχία τῆς διὰ ...ηδαλιουχουμένων ἀεροπλοΐας δύναται νὰ θεω...ηθῇ ἡ, ταυτοχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ Byrd, γενομένη μέχρι τοῦ Β. Πόλου πτῆσις τοῦ Νορβηγοῦ ἐξερευνητοῦ Ἀμοῦνδσεν (Roald Amundsen) καὶ τοῦ Ἰταλοῦ συνταγματάρχου Νόμπιλε (Nobile). Μετὰ προηγουμένας ἀποπείρας του, τὰς ...οποίας δὲν εἶχεν ἐπιτύχει νὰ φέρῃ μέχρι πέρατος, ὁ Ἀμοῦνδσεν ὠργάνωσε τὴν ἐξερευνητικὴν ταύτην ...κδρομὴν κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ 1926 χρη...σιμοποιῶν τὸ πηδαλιουχούμενον ἀερόπλοιον «Νορβηγία» («Norge»), κατασκευασθὲν ἐν Ρώμῃ καὶ ...μετασκευασθὲν εἰδικῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς μέχρι τοῦ Πόλου πτήσεως. Ἡ «Νορβηγία», ἐφωδιασμένη ...ιὰ τριῶν κινητήρων καὶ κυβερνωμένη ὑπὸ τοῦ Νόμπιλε ἀνεχώρησεν ἐκ Ρώμης καὶ μέσῳ Μασσα...λίας, Πῶλχαμ, Ὄσλο, Λενινπόλεως καὶ Βάδσο, ἔφθασεν εἰς τὴν νῆσον King's Bay τῆς Σπιτσβέργης. Ἀπὸ τοῦ King's Bay τὸ πηδαλιουχούμενον ἀπεγειώθη κατευθυνόμενον πρὸς τὸν Πόλον τὴν 9. 50' π. μ. τῆς 11ης Μαΐου 1926, φέρον τὸν Ἀμοῦνδσεν, τὸν Νόμπιλε καὶ δέκα τέσσαρας ἄνδρας ἀποτελοῦντας τὸ πλήρωμα καὶ τὸ συνεργεῖον τῶν ἐπιστημονικῶν παρατηρήσεων. Ἐκτὸς τοῦ ἀνθρωπίνου φορτίου, ἡ «Νορβηγία» ἔφερεν 7 τόννους βενζίνης, 370 χλγ. ὀρυκτελαίου καὶ 500 χλγ. τροφίμων. Τὸ ἀερόπλοιον διελθὸν ὑπεράνω τοῦ Πόλου τὴν 1ὥ. 30 λ. τῆς ἐπομένης ἡμέρας, ἐσυνέχισε τὴν πτῆσιν του κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν πρὸς τὰς βορείους ἀκτὰς τῆς Ἀλάσκας καὶ ἐκεῖθεν, ἀκολουθοῦν τὴν παραλιακὴν γραμμήν, προσεγειώθη ἐν τέλει εἰς Teller τῆς περιφερείας τοῦ Nome τὴν 8 ὥ. καὶ 50 λ. τῆς 14ης Μαΐου.

Τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ King's Bay μέχρι Πόλου (1250 χλμ. κατ' εὐθεῖαν γραμμήν, μετὰ τῶν παρεκκλίσεων δὲ 1350 χλμ.) διήνυσεν εἰς 16 ὥρας καὶ 40 λεπτὰ μὲ μέσην ταχύτητα 81 χιλ. καθ' ὥραν. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς κατ' εὐθεῖαν γραμμῆς διαδρομῆς, ἀπὸ τοῦ Πόλου μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀλάσκας (2250 χλμ.), διήνυσεν εἰς 30 ὥρας καὶ 05 λ., μὲ μέσην δηλαδὴ ταχύτητα 75 χλμ. Ἐν τῷ συνόλῳ ἀπὸ τοῦ King's Bay μέχρι τῆς εἰς Teller προσγειώσεως, ἡ «Νορβηγία» παρέμεινεν εἰς ἀδιάκοπον πτῆσιν ἐν τῷ ἀέρι ἐπὶ 71 ὥρας.

Τὸ κυβίστημα (looping the loop).— Τὸ κυβίστημα ἐξετελέσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ ποδηλατιστῶν ἐπὶ εἰδικῆς τροχιᾶς σχηματιζούσης κύκλον ἐν τῷ αὐτῷ κατακορύφῳ ἐπιπέδῳ. Σήμερον ὅμως πολλοὶ ἀεροπόροι ἐκτελοῦν ἐν τῷ ἀέρι τὸ δύσκολον τοῦτο γύμνασμα. Ὑπάρχουν πολλαὶ παραλλαγαὶ τοῦ ἀθλήματος, ποικίλλουσαι κατὰ τὰς δυσχερείας. Καὶ πρῶτον, οὐδεὶς ἀεροπόρος μέχρι τοῦδε ἐδοκίμασε τὸ κυβίστημα ὅπως τὸ δεικνύει τὸ σχῆμα 1 καθόσον ἡ κεντρόφυξ δύναμις ἥτις δημιουργεῖται ἐκ τῆς περιστροφῆς εἶναι σημαντικὴ καὶ ὁ ἀεροπόρος, εὑρισκόμενος εἰς τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τοῦ κύκλου, θὰ ἐκινδύνευεν, ἂν δὲν ἦτο ἰσχυρῶς δεδεμένος, νὰ ἐκσφενδονισθῇ ἔξω τοῦ ἀεροπλάνου. Κατορθωτὸν ὅμως εἶναι τὸ κυβίστημα μὲ τὸν ἀεροπόρον εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κύκλου. Ὁ ἀεροπόρος προχωρεῖ κατ' ἀρχὰς ὁλοταχῶς πρὸς τὰ κάτω, τὸ δὲ ἀεροπλάνον προσλαμβάνει οὕτω μεγάλην κεκτημένην ταχύτητα· ἀκολούθως διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τοῦ πηδαλίου καὶ διὰ τῆς κεκτημένης ταχύτητος τὸ ἀεροπλάνον ἀνυψοῦται ἀναστρεφόμενον, φθάνει εἰς θέσιν ὁριζοντίαν μὲ τοὺς τροχοὺς πρὸς τὰ ἄνω καὶ κατέρχεται ἔπειτα καθέτως (Σχ. 2). Δὲν ἀπομένει τότε εἰς τὸν ἀεροπόρον παρὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν κανονικὴν πτῆσιν.

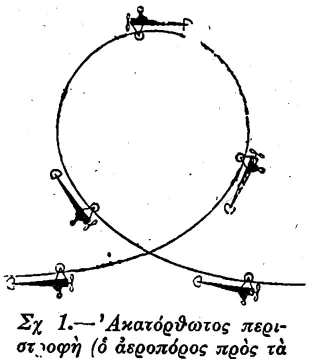

Σχ. 1.—Ἀκατόρθωτος περιστροφή (ὁ ἀεροπόρος πρὸς τὰ ἔξω τοῦ κύκλου).

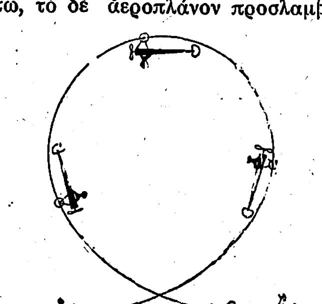

Σχ. 2.—Περιστροφὴ πραγματοποιήσιμος (ὁ ἀεροπόρος πρὸς τὰ ἔσω τοῦ κύκλου.

Ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνον καὶ εὐκολώτερον εἰς τὴν ἐκτέλεσιν εἶναι τὸ ἑλικοειδὲς κυβίστημα (Looping en tire-bouchon) τοῦ σχήματος 3. Ὁ ἀεροπόρος ἱπτάμενος ὁριζοντίως ἢ ἀνερχόμενος, ὀρθώνει τὸ ἀεροπλάνον του. Τοῦτο διευθύνεται πρὸς τὰ ἄνω καὶ χάνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν ταχύτητά του. Ὅταν λάβῃ ὁριζοντίαν θέσιν μὲ τοὺς τροχοὺς πρὸς τὰ ἄνω, ὁ ἀεροπόρος «ὀλισθαίνει ἐπὶ τῆς πτέρυγος» μὲ πλαγίαν κλίσιν καὶ οὕτω κατέρχεται. Ὅταν ἐπανακτήσῃ τὴν ταχύτητά του ἐκτελεῖ στροφὴν ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς πτέρυγος καθ' ὃν χρόνον ἐπανέρχεται εἰς ὁριζοντίαν θέσιν. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἑλικοειδοῦς καὶ κανονικοῦ κυβιστήματος εἶναι ὅτι εἰς τὸ πρῶτον ὁ ἀεροπόρος δὲν διαγράφει πλήρη περιφέρειαν καὶ ὅτι ἡ πορεία του ἀκολουθεῖ ὁδὸν ἑλικοειδῆ καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου.

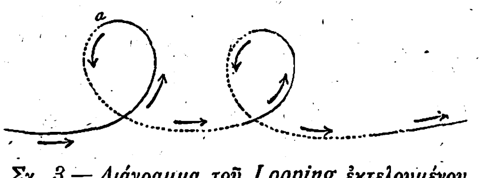

Σχ. 3.— Διάγραμμα τοῦ Looping ἐκτελουμένου κατ' ἐπανάληψιν ("tire-bouchon"). (Ἀπὸ τοῦ σημείου α τὸ ἀεροπλάνον ὀλισθαίνει ἐπὶ τῆς πτέρυγος καὶ λαμβάνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁριζοντίαν θέσιν).

ΠΙΛΟΤΑΡΧΗΣ Κ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΕΡΟΠΛΟΪΑ

Ἀεροπλοΐα ἐν τῷ στρατῷ καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἐναερίων πολεμικῶν δυνάμεων καὶ τῶν πρὸς ἄμυναν, ἀπὸ τούτων, ἐπιγείων μέσων.

Ἡ Ἀεροπλοΐα (Aéronautique) περιλαμβάνει:

α') Τὴν *Ἀεροπορίαν* (Aviation), ἥτις χρησιμοποιεῖ μηχανήματα *βαρύτερα* τοῦ ἀέρος (ἀεροπλάνα).

β') Τὴν *Ἀεροστατικὴν ὑπηρεσίαν* (Aérostation), ἥτις χρησιμοποιεῖ μηχανήματα *ἐλαφρότερα* τοῦ ἀέρος (ἀερόστατα καὶ πηδαλιουχούμενα).

γ') Τὴν *Ἀντιαεροπορικὴν Ἄμυναν*, ἥτις χρησιμοποιεῖ ἐπίγεια πολεμικὰ μέσα (πυροβόλα, πολυβόλα, προβολεῖς κτλ.) ἅτινα, ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀεροπλοϊκῶν δυνάμεων, ἀντιτάσσονται εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπλοΐας.

Ἐπειδὴ διὰ τοῦ ὅρου *ἀεροπλοΐα* ἐννοοῦνται, ὄχι μόνον τὰ ἐναέρια πολεμικὰ μέσα, ἀλλὰ καί τινα ἐπίγεια, ὅπως τὰ ἀντιαεροπορικὰ πυροβόλα, πολυβόλα κτπ., γίνεται συνήθως χρῆσις τοῦ ὅρου *ἀεροπορία* διὰ τὰς παντὸς εἴδους ἐναερίους πολεμικὰς δυνάμεις τοῦ στρατοῦ.

Ἡ ἀεροπλοΐα ἦτο κατ' ἀρχὰς ἁπλοῦν ἐπιβοηθητικὸν μέσον κατοπτεύσεως καὶ παρατηρήσεως· μνεία αὐτῆς γίνεται περὶ τὸ 1910 εἰς κανονισμοὺς Κρατῶν τινων, ἀλλ' ὡς περὶ ὑπηρεσίας.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἡ ἀεροπλοϊκὴ βιομηχανία ἀνεπτύχθη εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε τὸ τέως «ἐπιβοηθητικὸν» μέσον κατοπτεύσεως καὶ παρατηρήσεως νὰ ἀναχθῇ ἐντὸς βραχέος χρόνου εἰς ὅπλον μάχιμον, δι' ὃ καὶ εἰς τοὺς μεταπολεμικοὺς κανονισμοὺς ἡ ἀεροπλοΐα ἀναφέρεται ὡς τὸ πέμπτον ὅπλον τοῦ στρατοῦ (Πεζικόν, Πυροβολικόν, Ἱππικόν, Μηχανικόν, Ἀεροπλοΐα).

ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ-ΑΕΡΟΠΛΑΝΟΝ.— Αἱ ἀπὸ τοῦ 1903 ἀρξάμεναι δοκιμαὶ ἀεροπλάνου μόλις περὶ τὸ 1908 παρουσίασαν τι τὸ σχετικῶς ἀσφαλὲς καὶ χρησιμοποιήσιμον πολεμικῶς. Ἐν Γαλλίᾳ, διὰ πρώτην φοράν, συμμετέσχεν ἀεροπλάνον εἰς τὰς μεγάλας ἀσκήσεις τοῦ 1910, ἀλλὰ πρὸς περιωρισμένον σκοπόν. Ὡς μονὰς δὲ ἀεροπορικὴ, συγκεκροτημένη πως, ἐνεφανίσθη κατὰ τὰς ἀσκήσεις τοῦ 1912 καὶ 1913. Ἡ ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία τῆς Γερμανίας ὑστερεῖ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 1912, ἀλλὰ κατὰ τὴν προπολεμικὴν διετίαν προώδευσε τόσον, ὥστε κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου νὰ παρουσιασθῇ ἰσόπαλος πρὸς τὴν ἐχθράν της. Οὕτως, οἱ μὲν Γερμανοὶ ἤρξαντο τοῦ πολέμου μὲ 258 ἀεροπλάνα δι' ἀμφότερα τὰ μέτωπα (δυτικὸν καὶ ἀνατολικόν), οἱ δὲ Σύμμαχοι μὲ 156 γαλλικὰ καὶ 50 ἀγγλικά, ἤτοι περὶ τὰ 200 ἐν ὅλῳ, χρησιμοποιηθέντα ὅμως ἅπαντα εἰς τὸ δυτικὸν μέτωπον.

Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1913, ἐσημειώθησαν ἄνωθεν τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀναγνωρίσεις ἐνεργηθεῖσαι πιθανῶς ὑπὸ Ρώσου ἀεροπόρου. Ἡ Τουρκία εἶχε μικράν τινα ἀεροπορίαν, ἀλλ' ἐναέριος ἀναγνώρισις ἐγένετο διὰ πρώτην φορὰν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων κατὰ Μάρτιον τοῦ 1913 ἄνωθεν τῶν βουλγαρικῶν γραμμῶν τῆς Τσατάλτζης. Ἡ Σερβία δὲν ἐνεφάνισε διόλου ἀεροπορικὴν ὑπηρεσίαν. Ἡ Ἑλλὰς παρουσίασε τοιαύτην κατὰ τὰς μεγάλας ἀσκήσεις τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1912 (διὰ τῆς συμμετοχῆς ἑνὸς ἀεροπλάνου ὁδηγουμένου ὑπὸ τοῦ ἀεροπόρου Καμπέρου).

Κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἡ ἑλληνικὴ ἀεροπορία διετέλει ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει, δράσασα εἰς περιωρισμένον κύκλον (ἀναγνωρίσεις κατὰ τὴν πολιορκίαν τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν ἀεροπόρων Μουτούση καὶ Ἀδαμίδη καὶ ἀναγνώρισις ὑπὸ τοῦ ἀεροπόρου Μουτούση μετὰ τοῦ Α. Μωραΐτίνη — σημαιοφόρου τότε — ὡς παρατηρητοῦ ἄνωθεν τῶν Δαρδανελλίων).

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, ἡ ἀεροπορία περιωρίζετο εἰς στρατηγικὴν ἔρευναν. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ὅμως ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1914 στασιμότητα ἡ τοιαύτη ἔρευνα ἀπώλεσε τὴν σημασίαν της, καθ' ὅσον οἱ πολέμιοι εὑρίσκοντο ἀντιμέτωποι καὶ ἀφιστάμενοι μονίμως ἑκατοντάδα συνήθως μέτρων, πᾶσα δὲ προσπάθεια κατέτεινεν ἀμφοτέρωθεν εἰς τὸ ἄνοιγμα ρήγματος ἐν τῇ ἀντιπάλῳ ἀμυντικῇ ὀργανώσει καὶ τὴν ἀποφυγὴν τοιούτου ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑκάστου. Διὰ νὰ ἐπενεχθῇ ὅμως ρῆγμα ἐπὶ τῆς ἀντιπάλου ὀργανώσεως, ἀπῃτεῖτο πλήρης καὶ σαφὴς γνῶσις τῶν λεπτομερειῶν αὐτῆς, δι' ὃ ἡ δρᾶσις τῆς ἀεροπλοΐας ἤρχισε μεταπίπτουσα ἀπὸ τὴν τῆς ἐρεύνης εἰς τὴν τῆς ἐγγὺς ἀναγνωρίσεως καὶ παρατηρήσεως.

Ἡ τοιαύτη ὅμως ἀναγνώρισις καὶ παρατήρησις, γινομένη διὰ τῆς ὁράσεως καὶ μόνον, ἦτο πλέον ἀνεπαρκής, καθ' ὅσον δὲν ἤρκει ἀναγνώρισις *γενικῆς* σημασίας, τουτέστι πληροφόρησις περὶ τοῦ ποῦ εὑρίσκετο ὁ ἀντίπαλος, ποίας θέσεις κατεῖχε κτλ., ἀλλὰ *λεπτομερειακὴ* περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀμυντικῶν γραμμῶν, τῆς συνεχείας ἢ μὴ αὐτῶν, ὀρυγμάτων συγκοινωνίας, ὑπάρξεως ἢ μὴ συρματοπλεγ-

Digitized by Google

μάτων κτλ., ἐνὶ λόγῳ ἀναγνώρισις, δι' ἣν ὁ ὀφθαλμός, ἔστω καὶ ἰσχυρῶς ὡπλισμένος διὰ διόπτρων, ἦτο ἀνεπαρκής. Εἰς ἐπικουρίαν τότε ἦλθεν ἡ φωτο-

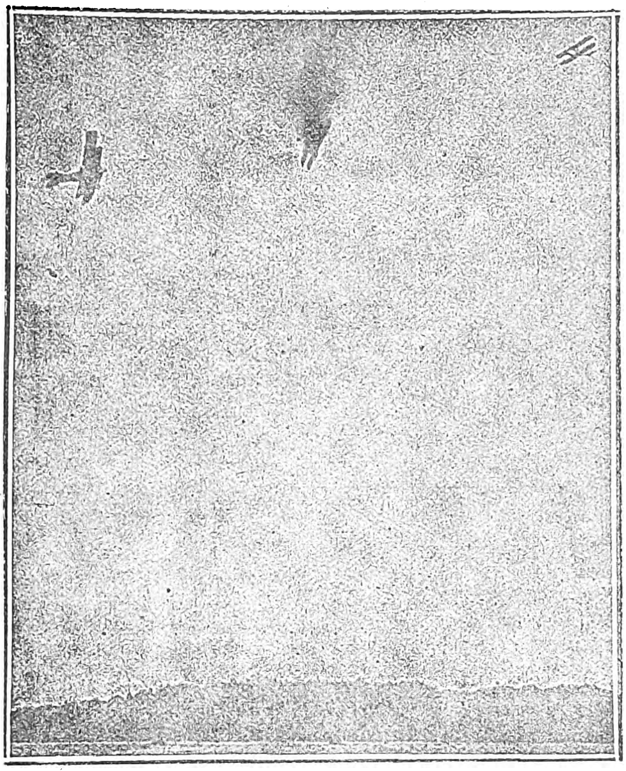

Ἐναέριος μάχη μεταξὺ ἀεροπλάνων.

γραφία, ἥτις παρέσχε πολυτίμους ὑπηρεσίας καὶ παρέχει σήμερον ἔτι μείζονας. Ἀλλὰ μὴ φαντασθῇ τις ὅτι αἱ λαμβανόμεναι φωτογραφίαι εἶναι ἀντιληπταὶ ὑπὸ παντός· χρῄζουν σοβαρᾶς μελέτης, καὶ δὴ παρ' ἀξιωματικῶν πεπειραμένων εἰς τὰ τῆς τοπογραφίας, ὀχυρωτικῆς, τακτικῆς καὶ εἰδικευμένων εἰς τὴν «ἀνάγνωσιν» τοιούτων φωτογραφιῶν.

Ἡ φωτογραφία παρουσιάζει ποῦ μὲν ἰσχυροτέρας, ποῦ δ' ἀσθενεστέρας σκιάσεις ἐξ ὧν πρέπει ὁ μελετῶν ταύτην νὰ συναγάγῃ τὰ τῶν λεπτομερειῶν τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἀντιπάλου, ἐπεξηγῶν τὰς σκιάσεις κατὰ τόνους καὶ συμπληρῶν τὰς ἐλλείψεις τῆς φωτογραφίας, διὰ νοερᾶς μεταφορᾶς του εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐχθροῦ, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ σκεφθῇ τί θὰ ἔπραττεν ἂν ἦτο εἰς τὴν θέσιν ἐκείνου. Εἰς τὸν ἐξοικειωμένον ἀξιωματικὸν ἀρκοῦν συνήθως καὶ ἐλάχισται ἐνδείξεις, ἵνα καθορίσῃ ἐκ τῆς φωτογραφίας ἀκριβῶς τὰ τῆς διατάξεως τοῦ πολεμίου. Π. χ. μελανὴ κηλὶς ἐν φωτογραφίᾳ ἀποτελεῖ ἔνδειξιν ὑπάρξεως σκεπάστρου. Σκιώδεις γραμμαὶ *μικροῦ* πλάτους προδίδουσι χαράκωμα, ἔστω καὶ ἂν ἡ γραμμὴ δὲν διήκει ἐν τῇ φωτογραφίᾳ καθ' ἅπαν τὸ μῆκος αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐπί τινων σημείων του (παραλλαγὴ ἀτελής). Βεβαίως τὸ χαράκωμα θὰ εἶναι συνεχές· τὸ ὅτι ἐν τῇ φωτογραφίᾳ φαίνονται μόνον σκιεραὶ γραμμαὶ μικροῦ πλάτους ἀνὰ μεγάλα διαστήματα, δὲν σημαίνει τὸ ἀντίθετον· ἡ ἀνάγνωσις τῆς φωτογραφίας θὰ συμπληρώσῃ τὴν ὅλην γραμμὴν τοῦ χαρακώματος, διότι ὁ ἀναλαβὼν τὴν ἀνάγνωσιν ἀξιωματικὸς θὰ σκεφθῇ πῶς θὰ ἐχάρασσεν αὐτὸς τὸ χαράκωμα ἐπὶ τῆς ἐν λόγῳ τοποθεσίας, ἐὰν εὑρίσκετο εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀντιπάλου. Τέλος σκιώδεις γραμμαὶ *μεγάλου* πλάτους δὲν ἐπιτρέπουν ἀμφιβολίαν ὅτι πρόκειται περὶ συρματοπλέγματος κ.ο.ἑ.

Ἑπόμενον ἦτο ἡ τοιαύτη παρατήρησις νὰ προσφέρῃ σοβαρὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ πυροβολικόν. Ἡ δρᾶσις τότε ἦτο κυρίως δρᾶσις πυροβολικοῦ, (ἀφοῦ ἐπεζητεῖτο ἡ καταστροφὴ τῶν ἀμυντικῶν ἔργων τοῦ ἀντιπάλου, ἀνεπίτευκτος ἄλλως ἢ διὰ πυροβολικοῦ καὶ δὴ βαρέος), συνεπῶς αἱ διὰ τῶν ἐναερίων πολεμικῶν μέσων παρατηρήσεις ἦσαν ὄντως ἐξαιρέτου χρησιμότητος.

Ἡ ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1914 ἐν Γαλλίᾳ καὶ τοῦ Μαΐου τοῦ 1915 ἐν Γερμανίᾳ ἐγκατάστασις ἀσυρμάτου (πομποῦ μόνον) ἐπὶ τῶν ἀεροπλάνων ἐπηύξησε σπουδαίως τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἀναγνωρίσεως, διότι αἱ παρατηρήσεις διεβιβάζοντο πλέον αὐθωρεί.

Ἡ ἀφ' ὑψηλοῦ παρατήρησις δρέπει ἐπιτυχίας τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1915 εἰς τὰς μάχας τοῦ Ἀρτουά, εἰς τὰς μάχας τῆς Καμπανίας κατὰ φθινόπωρον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, καὶ προπάντων τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1916 εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Σόμ.

Ἀλλ' ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀεροπλάνου δὲν περιωρίσθη εἰς τὴν ἀναγνώρισιν· ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν παρατήρησιν διὰ τὸν κανονισμὸν τῆς βολῆς τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ, τὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων ὅπλων σύνδεσμον, τὸν βομβαρδισμὸν καὶ τὸν ἐναέριον ἀγῶνα.

Ἀπὸ τοῦ 1794, ὅτε τὸ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς παρατηρήσεις δέσμια ἀερόστατα (πόλεμοι τῆς 1ης Γαλλικῆς Δημοκρατίας—μάχαι παρὰ τὴν Fleurus) μέχρι τοῦ 1915, τὸ ἀερόστατον δὲν ἔπαυσε νὰ χρησιμεύῃ πρὸς κανονισμὸν βολῆς τοῦ πυροβολικοῦ. Τὸ μετ' ἀσυρμάτου ἀεροπλάνον κατόπιν, ὑπῆρξε μία πρόοδος σημαντική, καθ' ὅσον τὸ δέσμιον ἀερόστατον ἀπετέλει ἁπλῶς ὑψηλὸν (500 περίπου μέτρων); ἐπίγειον ὅμως παρατηρητήριον, ἐξ οὗ ἡ παρατήρησις ἠδύνατο νὰ φθάσῃ εἰς βάθος ἑπτὰ χιλιομέτρων, χωρὶς καὶ νὰ κατορθοῦται ἡ ἐξερεύνησις τῶν, σχετικῶς ἰσχυρά, προκεκαλυμμένων ἐδαφικῶν ζωνῶν, ἐνῷ ἡ διὰ τοῦ ἀεροπλάνου παρατήρησις ὑπὸ οὐδεμιᾶς προκαλύψεως παρεκωλύετο, ὡς οὖσα κατακόρυφος· πρὸς δὲ ἡ συνεννόησις μετὰ φιλίου πυροβολικοῦ ἐπετυγχάνετο πλήρως, τοῦ ἀεροπλάνου διαθέτοντος πομπὸν ἀσύρματον, τοῦ πυροβολικοῦ δὲ τὰ σήματα συνεννοήσεως (panneaux). Πάντως ἡ μετ' ἀεροπλάνου συνεννόησις ἀπαιτεῖ προσωπικὸν καλῶς ἐκπαιδευθὲν καὶ ἔμπειρον.

Ἀπὸ τοῦ 1916 χρησιμοποιεῖται τὸ ἀεροπλάνον διὰ τὴν τήρησιν τοῦ συνδέσμου μεταξὺ τῆς διοικήσεως καὶ τῶν διαφόρων μονάδων τοῦ πεζικοῦ, εἰς τρόπον ὥστε ὁ μέραρχος καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ πεζικοῦ δύνανται νὰ ἔχωσι ταχέως ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς μάχης. Ἡ μόνη παρουσιαζομένη δυσκολία εἰς τὴν δρᾶσιν ταύτην εἶναι ἡ διάκρισις τῶν φιλίων ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν, καθὼς καὶ ἡ διάκρισις τῶν φιλίων μονάδων μεταξύ των—δυσκολία ἥτις παρακάμπτεται διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν *σημάτων ἀναγνωρίσεως* (panneaux). Ἡ τοιαύτη δρᾶσις τοῦ ἀεροπλάνου πεζικοῦ ἐνεκαινιάσθη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰς κατὰ τὴν ἄνοιξιν 19ι6 ἐπιχειρήσεις τοῦ Βερδέν, ἀπὸ δὲ τῶν κατὰ τὸ θέρος 1916 ἐπιχειρήσεων τοῦ Σὸμ ἤρχισεν ἀποδίδουσα λαμπρὰ ἀποτελέσματα.

Ἡ πρόθεσις τῆς ἐκτελέσεως βομβαρδισμοῦ ὑπὸ τῶν ἀεροπλάνων κατὰ πόλεων, σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, ἐγκαταστάσεων ἐχθρικῶν στρατευμάτων, ὅρχων, ἀποθηκῶν, στρατηγείων μονάδων, εὑρισκομένων πέραν τοῦ βεληνεκοῦς τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ, καὶ δὴ ἡ πρόθεσις τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα διὰ τοῦ πυρός των, ἐγεννήθη εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς στασιμότητος, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1914, ἀλλὰ τὰ τότε ἀεροπλάνα ἐστεροῦντο τῶν πρὸς τοῦτο μέσων, τουτέστιν ἀναλόγου ἀριθμοῦ πυρομαχικῶν καὶ μηχανημάτων ἐκπομπῆς βομβῶν. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἡ ἀεροπλοϊκὴ βιομηχανία παρέσχε τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν κατάλληλα μηχανήματα.

Πρώτην σοβαρὰν δρᾶσιν παρουσιάζει ὁ γαλλικὸς βομβαρδισμὸς διὰ 23 ἀεροπλάνων κατὰ τῆς Καρλσρούης (Karlsruhe) τὴν 15ην Ἰουνίου 1915. Πάντως μέχρι τοῦ 1918 ὁ βομβαρδισμὸς ἐγένετο μόνον τὴν ἡμέραν· μόλις τῷ 1916 ἐνηργήθη τοιοῦτος καὶ τὴν νύκτα. Εἰς δὲ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Βερδὲν καὶ τῆς Φλάνδρας κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1917 οἱ Γερμανοὶ παρουσίασαν ἀεροπλάνα δυνάμενα νὰ φέρωσι μεγάλα βάρη (πυρομαχικὰ 1500 χιλιογράμμων). Κατὰ τῆς ποιοτικῆς ταύτης τελειοποιήσεως οἱ Σύμμαχοι ἀντετάχθησαν διὰ τοῦ μείζονος ἀριθμοῦ ἀεροπλάνων, καίτοι, προκειμένου περὶ ἀεροπλοΐας, ἡ ποσοτικὴ ὑπεροχὴ δὲν δύναται νὰ κατισχύσῃ ἀπέναντι τοῦ ποιοτικοῦ μειονεκτήματος, καθ' ὅσον «ἐν τῇ ἀεροπλοΐᾳ, ὁ ἀριθμὸς ἄνευ ποιότητος εἰς οὐδὲν ἄλλο συντελεῖ, εἰ μὴ εἰς τὴν ἄσκοπον συσσώρευσιν ὑλικοῦ καὶ εἰς τὴν αὔξησιν τῆς τρωτότητος».

Τοιουτοτρόπως τὰ ἀεροπλάνα ἤρξαντο χρησιμοποιούμενα διὰ τὸν βομβαρδισμὸν πόλεων, σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, μεγάλων συγκεντρώσεων, οἱονεὶ θεωρούμενα ὡς ἐπεκτείνοντα τὸ πεδίον δράσεως τοῦ φιλίου πυροβολικοῦ. Παραδείγματα ἐπιτυχῶν βομβαρδισμῶν προβάλλονται πολλά. Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἀναφερθέντος γαλλικοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Καρλσρούης ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι γαλλικοὶ βομβαρδισμοί· ὁ διὰ 45 ἀεροπλάνων κατὰ τῶν πετρελαιοφόρων πηγῶν τῆς Péchelbronn τὴν 30ὴν Ἰουλίου 1915· ὁ κατὰ τῆς Στουττγάρδης (Stuttgart) τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1915· ὁ κατὰ τῶν σιδηροδρομικῶν σταθμῶν Nantillois, Brieulles, Dun, Stenay κτλ. κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Βερδὲν τῷ 1916. Οἱ γερμανικοὶ βομβαρδισμοί· ὁ κατὰ τῆς Νανσὺ τὴν 12αν Ὀκτωβρίου καὶ τὴν 24ην Δεκεμβρίου τοῦ 1914, ὁ κατὰ τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου τοῦ 1915· ὁ κατὰ τῆς Θεσσαλονίκης τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1915· οἱ ἀπὸ Φεβρουαρίου μέχρι Σεπτεμβρίου τοῦ 1918 νύκτιοι συνήθως βομβαρδισμοὶ κατὰ τῶν Παρισίων διὰ μεγάλου ἀριθμοῦ ἀεροπλάνων ἐκτελούμενοι, ὡς π. χ. ὁ τῆς 11ης Μαρτίου ὁ ἐκτελεσθεὶς διὰ 70 ἀεροπλάνων. Ὁ αὐστριακὸς βομβαρδισμὸς κατὰ τῆς Udine, τῆς Brescia, τῆς Bassano κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἰουνίου 1916 περὶ τὸν Isonzo. Ὁ ἀγγλικὸς βομβαρδισμὸς κατὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Ἀδριανουπόλεως τὴν νύκτα 2—3 Σεπτεμβρίου 1917. Ὁ βουλγαρικὸς βομβαρδισμὸς κατὰ τοῦ Νοσοκομείου τοῦ Μοναστηρίου τὴν 12ην Μαρτίου 1917, ὁ κατὰ τοῦ Νοσοκομείου τοῦ Ἐξισοῦ κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1917. Κατὰ δὲ τὰς Μικρασιατικὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ θέρους 1921 ἐξετελέσθη ἑλληνικὸς βομβαρδισμὸς κατὰ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς Ἐσκὶ Σεχὴρ τὴν 5ην Ἰουλίου 1921, καθὼς καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1922 ὡς ἀντίποινα ἐναντίον ἐχθρικῶν καταυλισμῶν εἰς τὴν πρὸ τοῦ Ν. Συγκροτήματος περιοχήν. Τὰ ἀεροπλάνα βομβαρδισμοῦ συμμετέχουσιν εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ πεζικοῦ καὶ τοῦ πυροβολικοῦ, ὁπότε γίνεται ἐπωφελὴς χρῆσις τῆς ταχυκινησίας πρὸς μεταφορὰν πυρός, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἤθελε τὸ καλέσει (ἐφεδρεία μεγάλης ταχυκινησίας)

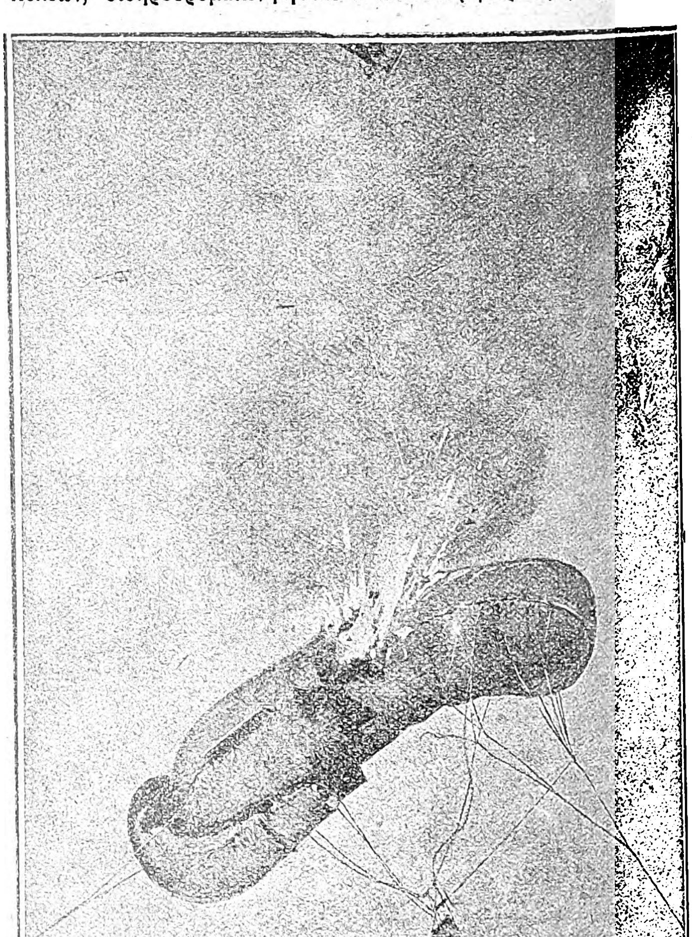

Ἐπιτυχὴς βολὴ ἐναντίον γερμανικοῦ πηδαλιουχουμένου ὑπὸ γαλλικοῦ ἀεροπλάνου κατὰ τὸν Πόλεμον.

Ἡ ἀεροπορία βομβαρδισμοῦ χρησιμοποιεῖ σ[illegible] χνάκις βόμβας δηλητηριώδεις, ὁπότε εἰς τ[illegible] ἐμπρηστικὸν καὶ καταστρεπτικὸν ἀποτέλεσμα [illegible]

Digitized by Google

συνήθων βομβῶν ἐπιπροστίθεται καὶ τὸ τοξικὸν ἢ καυστικὸν ἀποτέλεσμα τῶν μετ᾽ ἀερίων βομβῶν κατὰ τῶν ἐμψύχων ὄντων.

Μετὰ τὴν τοιαύτην καταπληκτικὴν ἐπέκτασιν τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἀεροπλάνων εἰς τὴν ἀναγνώρισιν, τὴν παρατήρησιν καὶ τὸν βομβαρδισμόν, ἐπῆλθεν ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ὀργανώσεως ἀεροπλάνων καταλλήλων, ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἐν τῷ ἐναερίῳ πεδίῳ ἐλευθερίας δράσεως, παρατηρήσεως καὶ βομβαρδισμοῦ, τῆς φιλίας ἀεροπορίας, ἀφ᾽ ἑτέρου δ᾽ εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς εἰσόδου καὶ τῆς ἐλευθερίας δράσεως τῆς ἀντιπάλου ἀεροπορίας εἰς τὰς φιλίας ζώνας.

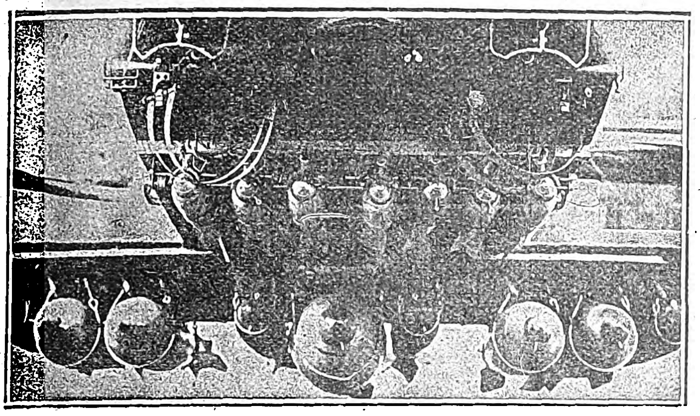

Ἀνάρτησις βομβῶν κάτωθεν βορβαρδιστικοῦ πηδαλιουχουμένου Zeppelin.

Ἡ τοιούτου εἴδους ἀεροπορία ἐκλήθη ἀεροπορία καταδιώξεως, ἔχουσα ἀνάγκην ἀεροπλάνων ἐξαιρετικῆς ταχύτητος, εὐκινησίας καὶ ἀντοχῆς, ἵνα δύνανται ν᾽ ἀντέχωσιν εἰς τὰς ἀποτόμους στροφὰς (virages), ἀνυψώσεις (ascensions de survoler) καὶ καταπτώσεις (chutes).

Ἡ ἀεροπορία καταδιώξεως, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐν λόγῳ ἀποστολῶν, διεξάγει ἐναέριον ἀγῶνα, ἤτοι ἀγῶνα μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων ἀεροποριῶν, παραπλήσιον πρὸς τὸν ἀγῶνα πυροβολικοῦ ἐν τῇ ἐπιγείῳ μάχῃ, καὶ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀεροπορίας δύναται νὰ παραλληλισθῇ πρὸς τὸ ἀντιπυροβολικὸν τῆς ἐπιγείου μάχης.

Διὰ τοῦ τοιούτου ἐναερίου ἀγῶνος ἐπιζητεῖται ἑκάστοτε ἡ κυριαρχία τοῦ ἀέρος. Κυριαρχία δὲ τοῦ ἀέρος καλεῖται ἡ δημιουργία κενοῦ ἐπὶ μεγάλων ἀποστάσεων πρὸς ἁπάσας τὰς κατευθύνσεις συγχρόνως, ἔμπροσθεν, ὄπισθεν, ἄνωθεν καὶ κάτωθεν. Δέον ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ᾽ ὄψιν ὅτι ἡ κυριαρχία τοῦ ἀέρος δὲν δύναται νὰ εἶναι διαρκὴς καὶ ὁριστική, ἐφ᾽ ὅσον παύει εὐθὺς ὡς τὰ ἀποκτήσαντα τὴν κυριαρχίαν ἀεροπορικὰ ὄργανα παύσωσι περιϊπτάμενα· ὡς γνωστὸν δ᾽ ἡ πτῆσις αὐτῶν εἶναι διαρκείας ὀλίγων ἑκάστοτε ὡρῶν· συνεπῶς ἡ κυριαρχία τοῦ ἀέρος πρέπει ν᾽ ἀποκτᾶται ἑκάστοτε ὅταν ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλῃ ταύτην.

Ἐν ᾧ εἰς τοὺς ἐπιγείους ἀγῶνας δὲν δύναται εἷς ἀντίπαλος ν᾽ ἀποφύγῃ τὴν μάχην, διότι ἡ ἐπίθεσις τὸν ἐξαναγκάζει να τὴν ἀποδεχθῇ, εἰς τοὺς ἐναερίους ἀγῶνας ἡ ἀποφυγὴ εἶναι δυνατή, διότι δύναται εἷς τῶν ἀντιπάλων, ἢ νὰ μὴ ἀνυψωθῇ πρὸς πτῆσιν, ἢ νὰ περιΐπταται, ἀλλ᾽ ὑπὸ τὴν ἄμεσον προστασίαν τῶν φιλίων πυροβόλων καὶ πολυβόλων.

Πάντως περὶ τοῦ δυνατοῦ πλήρους ἐκμηδενίσεως καὶ καταστροφῆς ἀεροπορίας τινὸς δὲν δύναται, σήμερον τοὐλάχιστον, νὰ γίνῃ λόγος, διότι πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ τοιούτου ἀπαιτοῦνται ὑλικὸν δυνάμενον νὰ δράσῃ ἐπὶ χρόνον δυνατὸν εἰπεῖν ἀπεριόριστον (ζήτημα καυσίμου ὕλης) καὶ συγκέντρωσις πυρὸς ἐπιτυχὴς καὶ ἀδιάλειπτος.

Ἵνα ἐξασφαλισθῇ ἡ ἐλευθερία δράσεως τῆς φιλίας ἀεροπορίας, ἐπιβάλλεται ἐνίοτε ἀμυντικὴ στάσις τῆς ἀεροπορίας. Ἡ τοιαύτη στάσις ἐνεδείχθη διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου· ἐν τῷ ζητήματι δὲ τούτῳ ἐξεδηλώθη καὶ ἐξακολουθεῖ ὑφισταμένη ῥιζικωτάτη διαφορὰ ἀντιλήψεων, διαφορὰ χρονολογουμένη ἀπὸ τῆς προπολεμικῆς ἀκόμη ἐποχῆς.

Παραδείγματα ἐναερίων ἀγώνων παρουσιάζονται πολλὰ κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον. Ὡς π.χ. κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Βερδὲν τῷ 1916 καὶ κατὰ τὰς τοῦ Σὸμ τῷ 1916 κτλ. Σημαίνων ἀγὼν ἦτο ὁ μέγας ἀγγλο-αὐστριακὸς ἐναέριος ἀγὼν περὶ τὴν Trevise τὴν 26ην Δεκεμβρίου 1917, καθ᾽ ὃν 25 αὐστριακὰ ἀεροπλάνα, ἀποπειραθέντα νὰ βομβαρδίσωσι τὸ παρὰ τὴν Trevise ἀγγλικὸν ἀεροδρόμιον, ὑπέστησαν πανωλεθρίαν ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀεροπλάνων.

Ἡ ἀεροπορία καταδιώξεως, μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἑκάστοτε ἐναερίου ἀγῶνος καὶ τῆς ἑκάστοτε κυριαρχίας τοῦ ἀέρος, συνεργάζεται μετὰ τῆς ἀεροπορίας βομβαρδισμοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν λοιπῶν ὅπλων.

Παραδείγματα δὲ τοιαύτης δράσεως παρουσιάζονται πολλὰ κατὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον: *δρᾶσις*, ἣν ἄλλοτε ἐξετέλει τὸ ἱππικόν, τοῦ ν᾽ ἀντιτίθηται ἐν κρισίμῳ στιγμῇ κατ᾽ ἐχθρικῆς προελάσεως (δρᾶσις ἱππικοῦ θυσίας)· *ὑποστήριξις ὑποχωρήσεως*, ἧς χαρακτηριστικὴν δρᾶσιν παρουσίασαν τὰ ἰταλικὰ ἀεροπλάνα, ὑποστηρίξαντα τὴν κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1917 ὑποχώρησιν τῶν στρατευμάτων πρὸς τὸν Piave· *καταδίωξις ὑποχωροῦντος ἐχθροῦ· ἐπίθεσις κατ᾽ ἐχθρικῶν ἐφεδρειῶν*, οἷαν π. χ. ἐνήργησαν τὰ ἀγγλικὰ ἀεροπλάνα τὴν 13ην Ἀπριλίου 1917 κατὰ τὴν Συμμαχικὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς Lievin, καθ᾽ ἣν τὰ ἀεροπλάνα ἔβαλον ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν γερμανικῶν ἐφεδρειῶν. Ἐπὶ πλέον παρουσιάσθη θαυμασία δρᾶσις ἀεροπλάνων, ἡ τῆς πωματίσεως κενοῦ ἐπελθόντος ἐν τῇ παρατάξει, πωματίσεως ἐκτελεσθείσης διὰ πυρῶν μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν φιλίων στρατευμάτων. Τὴν τοιαύτην δρᾶσιν ἐφήρμοσεν ἐπιτυχέστατα ὁ Γάλλος στρατάρχης Πεταὶν (Pétain), ὅστις τὴν 21ην Μαρτίου 1918 ἔταξε περὶ τὰ 60 ἀεροπλάνα, ἵνα διὰ τοῦ πυρός των πωματίσωσι τὸ ἐπελθὸν κενὸν ἐν ταῖς περὶ τὸν Σὸμ ἀγγλικαῖς γραμμαῖς (ὑποχώρησις τῆς 5ης ἀγγλικῆς Στρατιᾶς τοῦ στρατ ηγοῦ Gough), μέχρι τῆς ἀφίξεως τῶν ἐσπευσμένως δι᾽ αὐτοκινήτων μεταφερομένων γαλλικῶν στρατευμάτων.

Τονίζεται ὅτι τῷ 1918, ὁπότε ἤρχισεν ἐπαναλαμβανόμενος πραγματικὸς ὁ πόλεμος κινήσεως, ἡ ἐν γένει δρᾶσις τῆς ἀεροπορίας ἤλλαξεν ὄψιν, καθ᾽ ὅσον ἡ ἐγγὺς ἀναγνώρισις δὲν ἦτο ἐπαρκὴς—ἀπῃτεῖτο ἀναγνώρισις ἐπεκτεινομένη ἀρκετὰ πρὸς τὰ ἐμπρός, μέχρις ἀποστάσεων 100 καὶ 150 χιλιομέτρων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξακριβῶνται ἡ θέσις τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων, αἱ προπαρασκευαί, αἱ μεταφοραὶ κττ.

Ἡ παρὰ τῶν ἐμπολέμων ἀνάληψις ἐκ νέου τῆς ἐρεύνης δὲν σημαίνει καὶ ὅτι ἀνελήφθη αὕτη διὰ τῶν προπολεμικῶν μεθόδων, ἤτοι διὰ τῆς ἐξ ἀεροπλάνου ὁράσεως—πᾶν ἄλλο· ἡ παρατήρησις ἐν τῇ ἐρεύνῃ ἐγένετο διὰ φωτογραφίας, καθ᾽ ὅσον αἱ τοιαῦται μεμακρυσμέναι παρατηρήσεις ἐκτελοῦνται ἀφ᾽ ὕψους 5.000 ἕως 6.000 μέτρων, ἀφ᾽ ὧν ἡ ἐξ ὄψεως παρατήρησις εἶναι δυσκολωτάτη, ἐν ᾧ διὰ τοῦ φακοῦ ἐπιτυγχάνονται ἀρκετὰ ἀκριβεῖς ὑποτυπώσεις ἐπὶ τῆς φωτογραφικῆς πλακός.

Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὸν πόλεμον κινήσεως αἱ καταστάσεις δὲν εἶναι μόνιμοι, ἀλλὰ πολλάκις φευγαλέαι, συνεπῶς μὴ παρέχουσαι τὸν χρόνον εἰς χειρισμὸν τῆς φωτογραφικῆς μηχανῆς, δι᾽ αὐτὸ ἐνίοτε ἡ ἐξ ὄψεως παρατήρησις δύναται νὰ θεωρηθῇ ἐπαρκής.

Τῷ 1918, διότι ἡ *μακρὰν* ἔρευνα ἦτο ὑψίστης σημασίας, ἡ κυριαρχία τοῦ ἀέρος ἔδει ν᾽ ἀποκτᾶται μέχρι μεγάλης ἀποστάσεως.

Οὐσιώδης διαφορὰ παρουσιασθεῖσα τὸ αὐτὸ ἔτος: ἐν ᾧ προηγουμένως ἐδίδετο σαφῶς καθωρισμένη ἀποστολή, ἔχουσα ἔναρξιν καὶ πέρας, κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ 1918 τοῦτο δὲν καθίστατο ἐφικτόν, καθ᾽ ὅσον δὲν ὑπῆρχε κατάστασις μόνιμος καὶ σταθερά, δι᾽ ὃ αἱ ἀποστολαὶ τοῦ 1918 ἦσαν πλέον ἐλαστικαὶ καὶ μᾶλλον ἐλεύθεραι.

Ἐν συνεπείᾳ τῶν ἀνωτέρω καὶ τῆς καθόλου πείρας, τῆς ἐκ τοῦ μεγάλου πολέμου, ὠργανώθη ἀεροπορία, ὑποδιαιρουμένη εἰς

Α΄) *Ἀεροπορίαν παρατηρήσεως*, ἥτις ἔχει ἀποστολὴν *τὴν ἔρευναν* (βλ. καὶ *ἀνίχνευσις ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ*), χρήσιμον διὰ τὴν Ἀνωτάτην Διοίκησιν τοῦ Στρατοῦ καὶ ἐνδεχομένως διὰ τὰς Στρατιὰς καὶ τὰ Σώματα Στρατοῦ, *τὰς ἐγγὺς ἀναγνωρίσεις*, διὰ τὰ Σώματα Στρατοῦ καὶ τὰς Μεραρχίας, τὴν *ἀναγνώρισιν* καὶ τὴν *παρατήρησιν βολῆς* τοῦ πυροβολικοῦ.

Ἡ ἀεροπορία παρατηρήσεως ἔχει ἀντικαταστήσει σήμερον, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς ἐρεύνης, τὸ ἱππικόν.

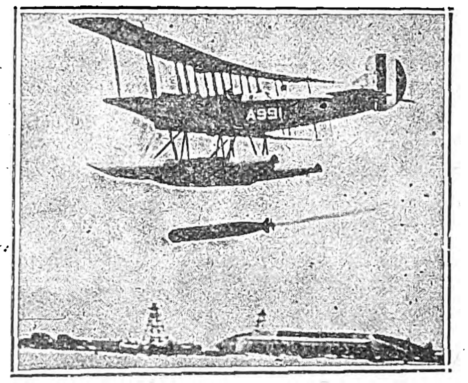

Ἀγγλικὸν τορπιλλοβλητικὸν ἀεροπλάνον καθ᾽ ἣν στιγμὴν ἐκτοξεύει τορπίλλην.

Β΄) *Ἀεροπορίαν μάχης*, ἥτις χωρίζεται εἰς 1ον) *Ἀεροπορίαν βομβαρδισμοῦ*, ἥτις ἔχει ἀποστολὴν νὰ βάλλῃ διὰ βομβῶν κατὰ στόχων τινῶν ἐπιγείων ἐξαιρετικῆς σημασίας (πόλεις, σιδηροδρομικοὶ σταθμοί, ἐγκαταστάσεις ἐχθρικῶν στρατευμάτων, ὄχθοι, συγκεντρώσεις ἱππικοῦ, ἀποθῆκαι, ἐργοστάσια, στρατηγεῖα, Μονάδων κτλ.).

Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται ἐκτελοῦνται εἴτε ἐν ἡμέρᾳ, εἴτε ἐν νυκτί, ἀπαιτοῦνται δὲ δι᾽ αὐτὰς ἀεροπλάνα βαρέα, δυνάμενα νὰ μεταφέρωσι μέγαν ἀριθμὸν βομβῶν. Σημειωτέον ὅτι σήμερον χρησιμοποιοῦνται βόμβαι διαφόρων εἰδῶν, ὧν ἑκάστη ἔχει βάρος ποικίλλον, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ ἤτοι ἀπὸ 10 ἕως 50 χιλιόγραμμα, διὰ τοὺς ἐμψύχους στόχους, καὶ ἀπὸ 100 ἕως 500 χιλιόγραμμα, διὰ τοὺς ὑλικοὺς τοιούτους.

Ἡ ἀεροπορία βομβαρδισμοῦ συμμετέχει ἐνίοτε εἰς τὴν μάχην διὰ τῶν πυρῶν της (πυροβόλου, πολυβόλου, βομβῶν) ἐναντίον τῶν ἐπιγείων ἐχθρικῶν στόλων.

Γ΄) *Ἀεροπορίαν καταδιώξεως*, ἥτις ἔχει ἀποστολὴν νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ἐν τῷ ἐναερίῳ πεδίῳ ἐλευθερίαν δράσεως τῆς φιλίας ἀεροπορίας παρατηρήσεως καὶ βομβαρδισμοῦ, προστατεύουσα ἀμφοτέρας ἀπὸ τῶν προσβολῶν τῆς ἀντιπάλου

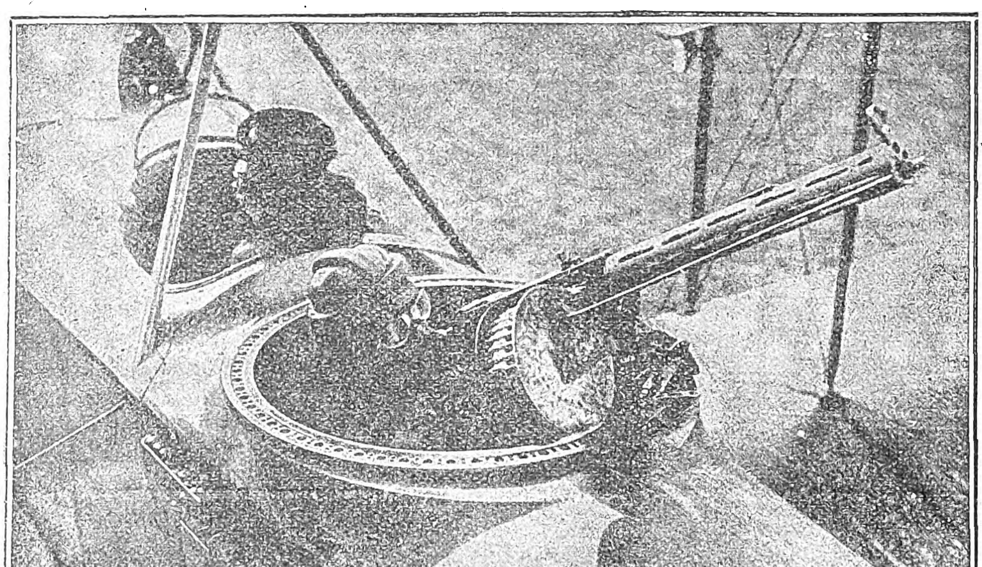

Γερμανικὸν ἀεροπλάνον παρατηρήσεως, ἐφωδιασμένον διὰ μυδραλλιοβόλου, πρὸς ἄμυναν ἀπὸ ἐναερίων ἐπιθέσεων.

Digitized by Google

ἀεροπορίας. Ἀποτελεῖ ὅθεν τὴν κατηγορίαν τῆς ἀεροπορίας, ἥτις διεξάγει τὸν κυρίως ἐναέριον ἀγῶνα, ἐκδιώκουσα καὶ καταδιώκουσα τὴν ἀντίστοιχον τοῦ ἐχθροῦ.

Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς κυριαρχίας τοῦ ἀέρος, ἡ ἀεροπορία καταδιώξεως ἀσχολεῖται, ἢ εἰς ἀπαγόρευσιν τῆς ἀντιπάλου ἀεροπορίας ὅπως διεισδύσῃ εἰς ὡρισμένην ἐναέριον ζώνην, τοῦθ' ὅπερ ὅμως δὲν εἶναι πάντοτε κατορθωτόν, ἐκτὸς ἂν πρόκειται περὶ ἐλαχίστης χρονικῆς διαρκείας καὶ περὶ μεγάλου ἀριθμοῦ φιλίων ἀεροπλάνων, ἢ εἰς ὑποστήριξιν τῆς προχωρήσεως τῶν ὀργάνων τῆς ἀεροπορίας παρατηρήσεως, ἢ εἰς συμμετοχὴν εἰς τὴν ἐπίγειον μάχην.

Ἀεροπορικὸν ὄργανον εἶναι, καὶ κατὰ τὰ προειρημένα, τὸ ἀεροπλάνον, λόγῳ ὅμως τῶν διαφόρων ὑποδιαιρέσεων τῆς ἀεροπορίας, ὑπάρχουσι διάφορα εἴδη τοιούτων, μὲ ἰδίας ἕκαστον ἰδιότητας καὶ πλεονεκτήματα, ἀνάλογα πρὸς τὸν κύριον προορισμὸν αὐτοῦ.

Αἱ ἰδιότητες αἱ ἀφορῶσαι τὴν πολεμικὴν χρῆσιν (στρατηγικὴν καὶ τακτικὴν) εἶναι:

α'—Ἡ ταχύτης.

β'—Ἡ εὐκολία τῆς ἀπογειώσεως καὶ προσγειώσεως, αἵτινες ἔχουσι μεγάλην σημασίαν, καθ' ὅσον ἐκ τῆς εὐκολίας ἢ μὴ ταύτης ἐξαρτᾶται τὸ ζήτημα τοῦ ἀεροδρομίου. Εὐκολίαι ἀπογειώσεως καὶ προσγειώσεως περιορίζουσι τὴν ἔκτασιν τοῦ ἀεροδρομίου, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε πᾶν τυχὸν πεδίον περιωρισμένης σχετικῶς ἐκτάσεως νὰ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ δι' ἀεροδρόμιον.

γ'—Τὸ ὕψος ἀνυψώσεως.

δ'—Ὁ ὁπλισμὸς καὶ διάταξις αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζωνται ἀπυρόβλητοι χῶροι περὶ τὸ ἀεροπλάνον, ὧν νὰ ἐπωφελῆται ἀντίπαλόν τι ἀεροπλάνον.

ε'—Ἀκτὶς ἐνεργείας, δηλαδὴ χρονικὴ διάρκεια πτήσεως.

ς'—Εὐκινησία καὶ ἀντοχὴ διὰ τὸν ἀγῶνα.

Μέχρι τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς, ἡ βιομηχανία τῶν ἀεροπλάνων δὲν εἶχε προχωρήσει πολύ· τὰ τότε ἀεροπλάνα εἶχον ταχύτητα 80 ὡς ἔγγιστα χιλιομέτρων, διαδρομὴν μὴ ὑπερβαίνουσαν τὸ δίωρον, ἀνύψωσιν τὸ πολὺ μέχρις ὕψους 3.000 μέτρων καὶ ἐφοδιασμὸν εἰς πυρομαχικὰ βάρους οὐχὶ μεγαλυτέρου τῶν 100 χιλιογράμμων.

Διαρκοῦντος ὅμως τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ βιομηχανικὴ ἐξέλιξις τοῦ ἀεροπλάνου ὑπῆρξε τεραστία καὶ ἁλματική. Οὕτω περὶ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἐπετεύχθη ταχύτης περὶ τὰ 150 ἕως 200 χιλιόμετρα, διαδρομὴ πέντε περίπου ὡρῶν (ζήτημα μεταφορᾶς καυσίμου ὕλης), ἀνύψωσις μέχρι 7 καὶ 8 χιλιάδων μέτρων. Συγχρόνως κατέστη δυνατὴ ἡ ἐγκατάστασις ἀσυρμάτου (πομποῦ), φωτογραφικῆς συσκευῆς, πολυβόλων, πυροβόλου καὶ μεταφορὰ βομβῶν καὶ πυρομαχικῶν (βάρους χιλίων, ἐνίοτε δὲ μέχρι καὶ 1500 χιλιογράμμων), τέλος μεταλλικὴ θωράκισις τῶν ζωτικῶν μερῶν.

Πάντως ὅμως ἡ χρῆσις τοῦ ἀεροπλάνου ἐν τῇ Στρατηγικῇ καὶ τῇ Τακτικῇ δὲν δύναται νὰ εἶναι πάντοτε ἐξησφαλισμένη, ἅτε ἐξαρτωμένη ἐκ διαφόρων παραγόντων ἀτμοσφαιρικῶν τε καὶ τεχνικῶν. Συνεπῶς ἡ ἀεροπορία πόρρω ἀπέχει ν' ἀντικαταστήσῃ ἐξ ὁλοκλήρου τὸ ἱππικὸν ἐν τῇ μάχῃ. Τὸ ἀεροπλάνον κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ ἀεροπλοΐᾳ, διότι πλεονεκτεῖ κατὰ πολὺ τοῦ ἀεροστάτου. Μεγάλων ἐγκαταστάσεων ἀνάγκην δὲν ἔχει, καθ' ὃ δὲ ταχυκίνητον καὶ εὐκίνητον, δύναται νὰ καταφθάνῃ καὶ νὰ *ὑπερίπταται* (survoler) τοῦ ἀεροστάτου, ν' ἀποκτᾷ δ' οὕτω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς οὐσιώδη ὑπεροχὴν ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου.

Στοιχεῖα ἐπιτυχοῦς δράσεως. Ἡ ἐπιτυχὴς δρᾶσις πάσης ἀεροπορίας ἐξαρτᾶται προσθέτως ἐκ τῶν ἑξῆς:

Α') Τῆς ***ἀναχορηγίας,*** ἤτοι τῆς προμηθείας καυσίμου ὕλης καὶ πυρομαχικῶν, ἀνταλλακτικῶν, συντηρήσεως καὶ ἐπισκευῆς.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ παγκοσμίου πολέμου ἅπαντες οἱ ἐμπόλεμοι διέβλεπον τὴν ἀναχορηγίαν τῆς ἀεροπορίας ἐκτελουμένην παρεμφερῶς πως πρὸς τὴν τῶν λοιπῶν ὅπλων, τοῦθ' ὅπερ ἦτο δυνατὸν ἕνεκα τῆς τότε περιωρισμένης ἀκτῖνος ἐνεργείας. Σὺν τῇ ἐξελίξει ὅμως τῆς ἀεροπορίας παρουσιάσθησαν ἀνάγκαι, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ὁποίων ὠργανώθησαν ἴδιοι ὄρχοι καὶ γενικῶς ἰδιαίτεραι βάσεις διὰ τὴν ἀναχορηγίαν καὶ ἐπισκευήν. Ληφθήτω ὑπ' ὄψει ὅτι ἐκτὸς τῶν ἀπαραιτήτων μετὰ πᾶσαν σχεδὸν πτῆσιν εἶναι λίαν συνήθεις αἱ *πρόχειροι ἐπισκευαὶ* (dépannages).

Β') ***Τῶν μέσων τῆς ἐπιγείου μεταφορᾶς των.*** Ἡ ἐπίγειος μεταφορὰ τῶν ἀεροπλάνων γίνεται δι' αὐτοκινήτων· συνεπῶς τὸ ζήτημα τῆς ὑπάρξεως φορτηγῶν αὐτοκινήτων καὶ καταλλήλου διὰ τὴν κίνησιν αὐτῶν ὁδικοῦ δικτύου εἶναι ὑψίστης σημασίας διὰ τὴν στρατηγικὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀεροπλάνων.

Γ') ***Τοῦ ἀεροδρομίου,*** ἤτοι ἐδάφους προσγειώσεως *καὶ* ἀπογειώσεως.

Τὸ ζήτημα τοῦ ἀεροδρομίου κατέστη σήμερον ὑψίστης σημασίας, διότι ἄνευ τοιούτου ἐδάφους προσγειώσεως καὶ ἀπογειώσεως ἡ χρῆσις τῶν ἀεροπλάνων ἐκμηδενίζεται. Τονίζεται τοῦτο, διότι, προκειμένου περὶ δυσκολιῶν τῆς ἀεροπορίας, οἱ πλεῖστοι ὁμιλοῦσι περὶ ἀτμοσφαιρικῶν δυσκολιῶν καὶ οὐδεὶς σχεδὸν περὶ ἐδαφικῶν.

Ἐφ' ὅσον κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διήρκεσεν ἡ στασιμότης, ζήτημα ἀεροδρομίου δὲν ἠγείρετο. Ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀνοίξεως τοῦ 1918, ὁπότε ἤρχισεν ὁ πόλεμος κινήσεως, τὸ ζήτημα τοῦ ἀεροδρομίου ὠρθώθη πρὸ τῶν ἐμπολέμων, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1918, ὁπότε ἡ ἀεροπορία δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ παρακολουθῇ τὰ στρατεύματα οὔτε κατὰ τὴν προέλασιν διὰ τοὺς Συμμάχους — δι' ὃ ἡ ἀεροπορία καθηλοῦται εἰς Καμπανίαν, ἀδυνατοῦσα νὰ προσεγγίσῃ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα, λόγῳ τῆς ἀνεπαρκοῦς ἀκτῖνος ἐνεργείας ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἀεροδρομίου μέχρι τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν,—οὔτε κατὰ τὴν ραγδαίαν ὑποχώρησιν διὰ τοὺς Γερμανούς.

Πᾶς ὁμαλὸς χῶρος μὴ διακεκομμένος καὶ μὴ δασώδης, μήκους καὶ πλάτους περὶ τὰ 600 ἕως 800 μέτρα, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀεροδρόμιον. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ φυσικῶς ὁμαλοῦ ἐδάφους, ἀεροδρόμιον δύναται νὰ ἐγκατασταθῇ εὐκόλως, διότι τότε ἀρκοῦσιν ὀλίγαι τινὲς ἐπισκευαί· ἀλλ' ὅταν τὸ ἔδαφος εἶναι ἀνώμαλον, δασῶδες, διακεκομμένον κτλ., τότε αἱ ἐργασίαι πρὸς ὁμάλωσιν τοῦ ἀεροδρομίου δυσχεραίνονται πολύ.

Δ'. ***Τοῦ προσωπικοῦ.*** Τὸ ζήτημα τοῦ προσωπικοῦ εἶναι ὑψίστης σημασίας, διότι δὲν καταρτίζεται προχείρως· ἀπαιτεῖ δ' ἐκπαίδευσιν καὶ ἄσκησιν πολύμηνον.

Διαιρεῖται τοῦτο εἰς προσωπικὸν ***πτήσεως*** καὶ μὴ ἢ ***βοηθητικόν.*** Ἱπτάμενον εἶναι οἱ ὁδηγοὶ ἢ οἱ χειρισταί, οἱ παρατηρηταί, οἱ πολυβοληταί, οἱ πυροβοληταί, οἱ φωτογράφοι καὶ οἱ ραδιοτηλεγραφηταί, ἅπαντες προερχόμενοι ἐκ τῶν λοιπῶν ὅπλων τοῦ στρατοῦ, ἐπίγειον δὲ ἢ βοηθητικὸν εἶναι οἱ μηχανικοί, οἱ τεχνῖται κτλ.

Ὀργάνωσις τῆς Ἀεροπορίας.—Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἡ ὀργάνωσις εἰς κεντρικὴν διεύθυνσιν καὶ μονάδα ἦτο ἐν ἐμβρυώδει καταστάσει, εἰς τρόπον ὥστε γενικὴ κατεύθυνσις καὶ γενικὸς σκοπὸς τῆς ἀεροπορίας δὲν ὑφίστατο. Ἀλλ' εὐθὺς ἀμέσως, ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1914, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν 1915, ἤρχισαν τιθέμεναι αἱ βάσεις πραγματικῆς ὀργανώσεως, συμφώνως πρὸς τὰς ὁποίας ἐξειλίχθη εἰς βαθμὸν ὥστε, ἀφ' ἧς ἡ ἀεροπλοΐα κατέστη ὅπλον μάχιμον, ν' ἀποκτήσῃ διοικητὰς ἐν ἑκάστῃ μεγάλῃ Μονάδι Στρατοῦ (ἀπὸ Σώματος Στρατοῦ καὶ ἄνω).

Ἡ μόνη ριζικὴ διαφορὰ ὀργανώσεως εἶναι ὅτι, ἐνῷ ἕκαστον ὅπλον ἔχει τὴν ἀναλογίαν του ἐν τῇ συγκροτήσει ἑκάστης μεγάλης Μονάδος, ἡ ἀεροπορία δὲν δύναται νὰ ἔχῃ μόνιμον ἀναλογίαν· οὕτω π. χ. περιττεύει εἰς τομέα ἤρεμον ἢ παρὰ Μονάδι τινὶ Στρατοῦ εὑρισκομένῃ ἐν ταῖς ὄπισθεν γραμμαῖς. Ἡ συγκρότησις ὅθεν τῆς ἀεροπορίας δέον νὰ ἐννοηθῇ δι' αὐτὴν ταύτην, ἤτοι διὰ τὴν ἐσωτερικήν της ὀργάνωσιν, ὅσον δ' ἀφορᾷ τὴν προσκόλλησίν της εἰς μεγάλας Μονάδας τοῦ Στρατοῦ, ἡ μὲν ἀεροπορία μάχης (βομβαρδισμοῦ καὶ καταδιώξεως) θεωρητέα ὡς ἐν ἐφεδρείᾳ, ἀναμένουσα τὴν χρησιμοποίησίν της ἀναλόγως τῶν παρουσιασθησομένων ἀναγκῶν, ἡ δ' ἀεροπορία παρατηρήσεως ὡς ἀνήκουσα μονίμως παρ' ἑκάστῃ Μονάδι, διότι εἰς οἱανδήποτε κατάστασιν καὶ ἂν διατελῇ Μονάς τις δὲν δύναται νὰ στερηθῇ ποτε τῆς παρατηρήσεως.

Ἡ στοιχειώδης μονὰς τῆς ἀεροπορίας εἶναι ὁ στολίσκος, ἤτοι ἀριθμός τις ἀεροπλάνων ἀπὸ ἓξ ἕως δέκα, συγκροτούντων ὁμάδας ἢ σμήνη.

Συνήθως 4 στολίσκοι ἀποτελοῦσι τὴν Μοῖραν, 3 δ' ὡς 4 Μοῖραι τὸ Σύνταγμα.

Ἡ ἀεροπορία βομβαρδισμοῦ συγκροτεῖται εἰς Ταξιαρχίας ἐκ 2 Συνταγμάτων.

Ἡ ἀνωτέρα μονὰς τῆς Ἀεροπορίας εἶναι ἡ Μεραρχία, ἥτις, καίτοι δὲν εἶναι κυρίως εἰπεῖν μεγάλη μονάς, ἀποτελεῖ ὅμως ἰσχυρὸν ἀεροπορικὸν σχηματισμὸν δυνάμενον νὰ ἐπέμβῃ ἀποτελεσματικῶς διὰ τοῦ πυρὸς ἐν τῇ μάχῃ.

Ἡ Μεραρχία Ἀεροπορίας περιλαμβάνει συνήθως μίαν Ταξιαρχίαν βομβαρδισμοῦ καὶ ἓν Σύνταγμα καταδιώξεως, πρὸς δὲ ἀποσπάσματα τηλεγραφητῶν, ραδιοτηλεγραφητῶν καὶ αὐτοκινήτων μεταφορᾶς.

Διὰ τῆς εἰς Μεραρχίαν συγκεντρώσεως τῶν μονάδων Ἀεροπορίας ἐπιτυγχάνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐκτέλεσις βομβαρδισμοῦ διὰ μάζης ἀεροπλάνων, τουτέστιν ἡ ὕπαρξις ἐφεδρείας πυρὸς ταχέως μετακινουμένης καὶ δυναμένης συνεπῶς ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου νὰ συμμετάσχῃ εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα ὅπου ἤθελε παραστῇ ἀνάγκη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ προάσπισις τῆς ἀεροπορίας βομβαρδισμοῦ, ἡ ὑποστήριξις τοῦ ἐναερίου ἀγῶνος, τουτέστιν ἡ διάθεσις ἐφεδρείας ἀεροπλάνων μεγάλης ταχύτητος, δυναμένων ν' ἀναλάβωσι παντὸς εἴδους δρᾶσιν, πρὸς ἐκτέλεσιν ἐρευνῶν εἰς μεμακρυσμένας ἀποστάσεις.

ΑΕΡΟΣΤΑΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ - ΑΕΡΟΣΤΑΤΟΝ - ΠΗΔΑΛΙΟΥΧΟΥΜΕΝΟΝ. Τὸ ἀερόστατον ἦτο μὲν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν χρήσει ἐν τῇ στρατιωτικῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀλλὰ περιωρίζετο μόνον εἴτε διὰ τὴν ἐκτέλεσιν κατοπτεύσεων τινῶν, εἴτε ὡς μέσον ἐπικοινωνίας πολιορκουμένης πόλεως ἢ φρουρίου μετὰ τῆς λοιπῆς χώρας· τὸ δέσμιον ἀερόστατον ἐχρησιμοποιήθη πάντοτε ὡς παρατηρητήριον τοῦ πυροβολικοῦ.

Τὸ ἐν ἔτει 1884 ἐμφανισθὲν πηδαλιουχούμενον, καίτοι τελειοποιηθὲν κατὰ τὰ τελευταῖα προπολεμικὰ ἔτη, μόλα ταῦτα δὲν εἶχεν ἐπαυξήσει πολὺ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἀεροπλοΐας ἐν τοῖς στρατοῖς. Ἀλλὰ καὶ ἡ διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἐξέλιξις τῆς βιομηχανίας δὲν ἔδωκεν εἰς τὰ πηδαλιουχούμενα μεγάλην πολεμικὴν ἀξίαν, καθ' ὅσον τὸ ἀεροπλάνον κατέλαβε τάχιστα τὴν πρωτίστην θέσιν.

Τὸ πηδαλιουχούμενον ὑστερεῖ ἀπέναντι τοῦ ἀεροπλάνου, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἔχει ἀνάγκην πολλῶν ἐγκαταστάσεων καὶ τεχνικῶν ἐφοδιασμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ὑπολείπεται εἰς ταχύτητα καὶ εὐκινησίαν. Γενικῶς, προκειμένου περὶ ἐρεύνης καὶ ἀναγνωρίσεως εἶναι προτιμότερα τὰ ἀεροπλάνα, προκειμένου δὲ περὶ ἀγῶνος τὰ ἀεροπλάνα δύνανται πάντοτε, κατὰ τὸν ἐναέριον ἀγῶνα, νὰ καταφθάνωσι καὶ νὰ ὑπερίπτανται τῶν πηδαλιουχουμένων, ὁπότε περιέρχονται ταῦτα εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν, πρὸς δὲ ὑστεροῦσι τὰ πηδαλιουχούμενα, διότι ἀποτελοῦσι στόχους λίαν τρωτούς.

Τὸ μέγα πλεονέκτημα τοῦ πηδαλιουχουμένου εἶναι τὸ δυνατὸν τῆς ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα διαδρομῆς καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἐπ' αὐτοῦ μεταφορᾶς μεγάλης ποσότητος πυρομαχικῶν καὶ βομβῶν, δι' ὃ χρησιμοποιεῖται συχνάκις διὰ βομβαρδισμὸν σημαινόντων χώρων μεγάλης ἐκτάσεως, ἀπαιτοῦντα μεγάλην δασύτητα πυρός.

Μία τῶν ἀνατιθεμένων εἰς τὸ ἀερόστατον ἀποστολῶν εἶναι ἡ τῆς μακρὰν ἐρεύνης, δι' ὃ θεωρητέον ὡς ὄργανον ἐρεύνης ὁμάδων Στρατιῶν ἢ Στρατιῶν, οὐδέποτε δὲ μικροτέρων μονάδων (Στρατιὰ καὶ κάτω). Ληπτέον δ' ὑπ' ὄψει ὅτι αἱ μονάδες Στρατιὰ καὶ ἄνω ἔχουσι μονίμους ἐγκαταστάσεις, διευκολυνούσας μεγάλως τὴν ἀεροστατικὴν ὑπηρεσίαν.

Χρησιμοποίησις πηδαλιουχουμένων ἐγένετο πολλάκις κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον πρὸς βομβαρδισμόν· ὡς π. χ. ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς Nancy τὴν 26 Δεκεμβρίου 1914, κατὰ τῆς Dwinsk κατ' Ἀπρίλιον 1916.

Ἐπιδρομαὶ γερμανικῶν πηδαλιουχουμένων ἐγένοντο πάμπολλοι διαρκοῦντος τοῦ 1917 κατὰ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐδάφους, ἐξ ὧν κυριωτέρα εἶναι ἡ τῶν 19 καὶ 20 Ὀκτωβρίου 1917, ἡ ἐκτελεσθεῖσα διὰ 13 πηδαλιουχουμένων.

Ἡ ἀεροστατικὴ ὑπηρεσία ὀργανοῦται κατὰ λόχους, ἕκαστος τῶν ὁποίων περιλαμβάνει ἀνὰ ἓν ἀερόστατον ἢ πηδαλιουχούμενον, τὰ ἀναγκαῖα τεχνικὰ μηχανήματα, καὶ ἀνάλογα αὐτοκίνητα ἐπιγείου μεταφορᾶς.

Ἔρευνα. - Ἀναγνώρισις.—(Βλέπε καὶ ἀνίχνευσις *ἐν τῷ κατὰ θάλασσαν πολέμῳ*). Ὡς ἐλέχθη ἐν τοῖς ἀνωτέρω, ἡ στρατηγικὴ ἔρευνα καὶ ἡ ἐγγὺς ἀναγνώρισις ἐκτελεῖται σήμερον δι' ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων (ἀεροπλάνον ἢ ἀερόστατον) ἐκτὸς ὅλως ἐξαιρετικῶν περιστάσεων, ὡς π. χ. δυσκολιῶν ἀτμοσφαιρικῶν ἢ δυσκολιῶν ἐδαφικῶν (ἔλλειψις χώρου δι' ἀεροδρόμιον), ὁπότε ἀναγκαστικῶς ἡ τοιαύτη ὑπηρεσία ἐκτελεῖται καὶ πάλιν διὰ τοῦ ἱππικοῦ. Ἀλλὰ ληπτέον ὑπ' ὄψει ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἀτελὴς διὰ τοῦ ἱππικοῦ ἀναγνώρισις (ἀτελὴς καθ' ὃ βραδυτάτη, ἐκ προοπτικῆς παρατηρήσεως προερχομένη καὶ τμηματικῶς παρεχομένη) σήμερον καθίσταται πολλάκις ἀδύνατος, διότι τὸ ἱππικὸν ἀδυνατεῖ νὰ διεισδύσῃ ἐντὸς τῆς ἐχθρικῆς περιοχῆς.

Ἡ ἐξ ἀεροπλοϊκοῦ ὀργάνου κατακόρυφος παρατήρησις καὶ ἡ ἐξ αὐτοῦ λῆψις φωτογραφιῶν παρέχει πιστὴν εἰκόνα ὅλων τῶν λεπτομερειῶν. Ἕνεκα δ' ἀκριβῶς τοῦ λόγου τούτου ἡ ἐναέριος ἀναγνώρισις ἐπιβάλλεται, προκειμένου καὶ περὶ ἐχθροῦ εὑρισκομένου ἐγγύς, διότι, ἐκτὸς τῆς ταχύτητος, παρελκούσης ἴσως ἐν περιόδῳ στασιμότητος, παρέχονται πληροφορίαι πλήρεις καὶ ἀσφαλεῖς. Ἐξ ὕψους 7000 περίπου μέτρων ἐξησκημένος παρατηρητὴς δύναται ν' ἀντιληφθῇ κινουμένους σιδηροδρομικοὺς συρμούς, ἀεροδρόμια, πορευομένας φάλαγγας, ἀμυντικὰς ὀργανώσεις κτλ. ἀδυνατεῖ ὅμως νὰ καθορίσῃ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν. Αἱ ἐναέριοι ὅμως φωτογραφίαι συμπληροῦσι τὰ κενά, καὶ τοιουτοτρόπως ἡ ἀναγνώρισις παρέχεται πλήρης.

Ἐξ ὕψους 5000 μέτρων λαμβάνονται φωτογραφίαι ἐδαφικῆς ζώνης βάθους 120 καὶ πλάτους 5 χιλιομέτρων.

Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι ἡ ἀναγνώρισις λεπτομερειῶν, ὡς π. χ. ἀκριβοῦς θέσεως ἐφεδρειῶν καὶ δυνάμεως αὐτῶν, ἀμυντικῆς ὀργανώσεως, διακρίσεως τῶν φιλίων γραμμῶν πεζικοῦ ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν, διακρίσεως διαφόρων κλιμακίων εἴτε φιλίων, εἴτε ἐχθρικῶν, κτλ. πρέπει νὰ ἐκτελῆται ἀπὸ μικροτέρου ὕψους, συνήθως ἀπὸ 1500 μέτρων, πολλάκις δὲ ἀπὸ 500 μόνον μέτρων.

Ἐν νυκτί, ἡ ἀναγνώρισις γίνεται μόνον ἐξ ὀ-

Digitized by Google

διότι ἡ λῆψις φωτογραφίας δὲν ἔδωκεν ἀκόμη, μέχρι σήμερον τοὐλάχιστον, ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα.

Ἀναμφισβητήτως καὶ αὐτὴ ἡ ἐξ ὄψεως ἀναγνώρισις δυσκολεύεται κατὰ τὴν νύκτα· ἀνάγκη ὅμως οἱ παρατηρηταὶ νὰ ἔχωσιν ἐξασκηθῆ πρὸς τοῦτο, διότι αἱ πλείονες πορεῖαι, μετακινήσεις, μεταφοραὶ καὶ ἐν γένει ἐργασίαι ἐκτελοῦνται σήμερον κατὰ τὴν νύκτα.

Ὅταν ἡ ἀτμοσφαιρικὴ διαύγεια καὶ ἡ ἀνταύγεια τῶν ἀστέρων εἶναι τοιαῦται, ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀπογείωσις καὶ ἡ προσγείωσις, καθὼς καὶ ἡ ὁρατότης, τότε ἡ ἐν νυκτὶ παρατήρησις καθίσταται ἐφικτή. Ἀπὸ ὕψους 2000 συνήθως μέτρων δύναται ἐξησκημένος παρατηρητὴς ν' ἀντιληφθῇ ἀπὸ σημείου ἐντελῶς κατακορύφου τὴν πορείαν φαλάγγων ἐπὶ ἁμαξιτῶν ὁδῶν, τὰς θέσεις καταυλισμοῦ κτλ. Ἐν νυκτὶ ὅμως πανσελήνῳ καὶ ἀτμοσφαίρᾳ διαυγεῖ ἡ ὁρατότης δύναται νὰ φθάσῃ καὶ μέχρι δέκα χιλιομέτρων.

Τὸ τέλειον τῆς ἐρεύνης καὶ ἀναγνωρίσεως εἶναι τὸ νὰ γίνηται ἡ ἀπογείωσις τῶν ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων κατὰ τὴν νύκτα, εἰς ὥραν δὲ τοιαύτην ὥστε, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς διαδρομῆς, νὰ ἐκτελῆται ἡ ἀναγνώρισις ἅμα τῇ ἕῳ, ὡς δηλαδὴ ἐπεζητεῖτο ἀνέκαθεν κατὰ τὰς δι' ἱππικοῦ ἐπιγείους ἀναγνωρίσεις.

Διὰ τὴν ἔρευναν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν δύο τρόποι ὑπάρχουσιν· ὁ δι' αἰφνιδιασμοῦ καὶ ὁ διὰ τῆς ἐκβιάσεως· ὡς δηλαδὴ συμβαίνει καὶ εἰς τὴν δι' ἱππικοῦ ἐπίγειον ἔρευναν καὶ ἀναγνώρισιν. Ἡ δι' αἰφνιδιασμοῦ ἐνέργεια εἶναι ἡ προτιμητέα, δι' ὃ ἡ πάντοτε ἐπιζητητέα, ἡ δὲ δι' ἐκβιάσεως εἶναι ἡ χρησιμοποιουμένη ὅταν δὲν εἶναι δυνατὸν γενέσθαι ἄλλως.

Προκειμένου περὶ ἀπὸ ὕψους παρατηρήσεως διὰ τὴν ἀναγνώρισιν στόχου καὶ τὸν κανονισμὸν βολῆς πυροβολικοῦ ἀπαιτεῖται ἀπαραιτήτως παρατήρησις ἐξ ὄψεως κατακόρυφος. Πάντως ὅμως, ἄνευ τελείας κοινῆς προασκήσεως παρατηρητῶν καὶ πυροβολητῶν, ἡ παρατήρησις αὕτη τίθεται πολὺ ἐν ἀμφιβόλῳ.

Βομβαρδισμός. Ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, τὸ διὰ τὸν βομβαρδισμὸν ἀεροπλοϊκὸν ὄργανον πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ δύναται νὰ μεταφέρῃ μεγάλην ποσότητα πυρομαχικῶν.

Κατ' ἀρχήν, διὰ νὰ δίδῃ ὁ ἐναέριος βομβαρδισμὸς ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα δέον νὰ ἐκτελῆται διὰ μάζης ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων.

Ἐν ἡμέρᾳ ὁ βομβαρδισμὸς ἐκτελεῖται συνήθως διὰ Ταξιαρχίας, οὐδέποτε δὲ διὰ μονάδος κατωτέρας τοῦ Συντάγματος, δι' ἕνα μοναδικὸν στόχον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ταξιαρχία Ἀεροπορίας τάσσεται εἰς βαθεῖαν φάλαγγα κατὰ Μοίρας, μὲ ἑκάστην Μοῖραν ἔχουσαν τοὺς στολίσκους της ἐν ἀνεπτυγμένῃ παρατάξει, μὲ ἀπόστασιν δὲ μεταξὺ τῶν Μοιρῶν περὶ τὰ 800 ἕως 1000 μέτρα. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἄνωθεν τοῦ στόχου διαβάσεως ἀπαιτεῖται συνοχὴ μεγίστη μεταξὺ πάντων τῶν ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων.

Ὁ βομβαρδισμὸς ἐν ἡμέρᾳ ἐκτελεῖται ἀπὸ ὕψους συνήθως μετρίου.

Ἐν νυκτί, θὰ ἦτο ἐπιθυμητὸν νὰ ἐγίνετο βομβαρδισμὸς κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, διότι δὲν δύναται νὰ τηρηθῇ συνοχὴ κατὰ τὴν πορείαν.

Δι' ὃ αἱ τοιαῦται ἐπιχειρήσεις ἐκτελοῦνται διὰ τῆς συνεχείας τῆς ἐπιθέσεως, δῆλα δὴ τὰ ἀεροπλοϊκὰ ὄργανα ἀπογειοῦνται διαδοχικῶς κατ' ἰσόχρονα διαστήματα καὶ διέρχονται διαδοχικῶς ἄνωθεν τοῦ στόχου.

Ὁ βομβαρδισμὸς ἐν νυκτὶ ἐκτελεῖται διὰ τῶν ἰδίων μέσων πυρός, ἀλλ' ἀπὸ ὕψους τοσοῦτον μᾶλλον χαμηλοῦ, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ βολῆς ἀκριβείας κατὰ στόχου στενῆς ἐκτάσεως. Κατ' ἀρχὴν ὁ νυκτερινὸς βομβαρδισμὸς θεωρεῖται ὡς μείζονος ἐπιτυχίας, διότι ἐκτελεῖται χωρὶς ἀπασχόλησιν ὑπὸ τῆς ἀντιπάλου ἀεροπορίας.

Ὁ ἐναέριος βομβαρδισμὸς ἐπιδρᾷ σπουδαίως καὶ ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως, ἀλλ' εἶναι εἰς ἄκρον δαπανηρός, ὡς ἐκ τῆς μεγάλης καταναλώσεως πυρομαχικῶν, δι' ὃ δὲν πρέπει νὰ γίνηται προσφυγὴ εἰς αὐτόν, παρὰ μόνον ὅταν τοιοῦτος δὲν δύναται νὰ γίνῃ ὑπὸ τοῦ πυροβολικοῦ. Πάντως εἶναι ἀπαραίτητος ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ πολέμου, κατὰ τῶν διαφόρων συγκεντρώσεων, ἀποθηκῶν, σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, κτλ. πρὸς διατάραξιν τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ τῆς στρατηγικῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἀντιπάλου, καθὼς καὶ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν μαχῶν, εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων τοῦ ἀγῶνος ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν ὅπλων.

Ἡ μονὰς τῆς ἐν καιρῷ ἡμέρας βολῆς εἶναι ὁ στολίσκος ὅστις βάλλει ὁμαδὸν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἄνωθεν τοῦ στόχου διελεύσεώς του. Ἐὰν ἡ Μοῖρα εἶναι παρατεταγμένη ἐν ἀνεπτυγμένῃ παρατάξει (συνήθης περίπτωσις, προκειμένου περὶ Ταξιαρχίας ἢ Συντάγματος), ὁ βομβαρδισμὸς ἐκτελεῖται συγχρόνως ὑφ' ἁπάσης τῆς Μοίρας. Τὰ ἑπόμενα κλιμάκια (Μοῖραι ἢ στολίσκοι), διερχόμενα διαδοχικῶς ἄνωθεν τοῦ στόχου, ρίπτουσι τὰς βόμβας των κατὰ τοῦ στόχου.

Κατ' ἀρχὴν οἱ στόχοι πρέπει νὰ εἶναι εὐρείας ἐκτάσεως (αἱ φυσικαὶ διασποραὶ τῆς βόμβας εἶναι μεγάλαι), ἐφ' ὅσον δ' εἶναι στενώτερος, ἐπὶ τοσοῦτον πρέπει ὁ ἀριθμὸς τῶν βομβῶν νὰ εἶναι μεγαλείτερος.

Μετὰ τὴν βολήν, ἑκάστη μονὰς ἐξακολουθεῖ πορευομένη εὐθέως περὶ τὸ χιλιόμετρον, μεθ' ὃ ἑλίσσεται συμφώνως ταῖς διαταγαῖς.

Κατὰ τὸν νυκτερινὸν βομβαρδισμὸν ἕκαστον ἀεροπλάνον ρίπτει, ὡς προηγουμένως εἴπομεν, τὰς βόμβας του κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἄνωθεν τοῦ στόχου διαβάσεώς του.

Ἐναέριος ἀγών. Διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποστολῶν τῆς ἀεροπορίας (ἐξασφάλισις τῆς ἐλευθερίας δράσεως τῆς φιλίας ἀεροπορίας καὶ ἀπαγόρευσις τῆς δράσεως εἰς τὴν ἀντίπαλον ἀεροπορίαν) θὰ προκύψῃ ἀναμφισβητήτως ἐν καιρῷ ἡμέρας ἐναέριος ἀγών. Κατὰ τὴν νύκτα δὲν δύναται νὰ διεξαχθῇ ἀγών, διότι τήρησις συνοχῆς τῆς δυνάμεως τῶν ἀεροπλάνων εἶναι ἀδύνατος, καὶ συγχρόνως ἐλλείπει ἡ ὁρατότης, ἡ ἀπαραίτητος διὸ τοὺς ἐναερίους ἑλιγμούς. Διὰ τῶν προβολέων ὅμως καθίσταται ἔν τινι μέτρῳ δυνατὸς ὁ ἐν νυκτὶ ἐναέριος ἀγών.

Ὁ ἐναέριος ἀγὼν θὰ προκύψῃ, ἢ διότι ὁ εἷς τῶν ἐμπολέμων θὰ ἐπιζητήσῃ ἐπιτιθέμενος νὰ ἐξουδετερώσῃ τὴν δρᾶσιν τῆς ἀντιπάλου ἀεροπορίας, ἢ διότι ὁ ἕτερος τούτων, ἐπιδιώκων τὴν διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας ἐναερίου δράσεως, εἴτε θὰ ἐπιτεθῇ ἀμέσως κατὰ τοῦ ἐπαπειλοῦντος ταύτην, εἴτε θὰ τηρήσῃ προσωρινῶς στάσιν ἀμυντικήν, μὴ δυναμένην ὅμως νὰ τηρηθῇ ἐπὶ μακρόν, καθ' ὅσον ἀπέναντι τῆς ἐπιθετικῆς στάσεως τοῦ ἀντιπάλου θὰ ἐξαναγκασθῇ οὗτος ν' ἀναλάβῃ ἐπίθεσιν.

Ἅμα ὡς παρατηρητής τις ἀντιληφθῇ τὴν ἐμφάνισιν ἀντιπάλου ἀεροπορίας, ὑψοῖ κατάλληλον σῆμα, ὁπότε ἅπασα ἡ ἀεροπορικὴ μονὰς πυκνοῦται κατὰ τὸ δυνατὸν πρὸς τὸ ὁδηγὸν ἀεροπλάνον. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης οἱ ὁδηγοὶ χειρίζουσι τὸ ἀεροπλάνον συμφώνως ταῖς ὁδηγίαις τοῦ πολυβολητοῦ ἢ τοῦ πυροβολητοῦ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθίσταται εὔκολος ἡ ἐκτέλεσις τῆς βολῆς.

Κατ' ἀρχὴν ἡ αὐτοπροστασία τοῦ ἀεροπλάνου ἔγκειται ἐν τῇ καταλλήλῳ κατευθύνσει τοῦ πυρὸς τοῦ πολυβόλου ἢ τοῦ πυροβόλου, ἡ δ' ἀσφάλειά του ἔγκειται ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ μεταξὺ τῶν ἀεροπλάνων πλαγιοφυλάξει. Δηλαδὴ ἰσχύουσιν αἱ αὐταὶ γενικαὶ ἀρχαὶ τῶν ἐπιγείων ἀγώνων.

Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἁπλῆς ἐπιδείξως, δὲν ἐκτελεῖται βολή, πάντως ὅμως οἱ πολυβοληταὶ καὶ οἱ πυροβοληταὶ εἶναι ἕτοιμοι ἵνα βάλλωσιν ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ.

Ἅμα τῇ ἀναλήψει τοῦ ἀγῶνος, ἕκαστον ἀεροπλάνον λαμβάνει ὡς στόχον τὸ ἀντίπαλον ἀεροπλάνον, τὸ ἀποτελοῦν δι' αὐτὸ τὸν ἀμεσώτερον κίνδυνον, δηλαδὴ ἐκτελεῖται πᾶν ὅ,τι συνήθως ἐκτελεῖται καὶ ἐν τῷ ἐπιγείῳ ἀγῶνι.

Τὸ ἀεροπλάνον πρέπει νὰ βάλλῃ ἀπὸ μικρῶν ἀποστάσεων, διότι τότε ἔχει ἐλπίδας ἐπιτυχίας, πᾶσα δὲ βολή του ἀπὸ ἀποστάσεως μείζονος τῶν 300 περίπου μέτρων πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ὡς βολὴ ἀποβλέπουσα εἰς ψυχολογικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἀντιπάλου ἀεροπλάνου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βολὴν ταύτην ἡ ἀπόστασις δὲν πρέπει νὰ εἶναι ποτὲ μείζων τῶν 800 μέτρων.

Ἐὰν ἀεροπλάνον τι εὑρεθῇ μεμονωμένον (ἀποκεχωρισμένον τοῦ στολίσκου του), τότε διεξάγει ἀγῶνα ἀτομικόν, ἐνίοτε μάλιστα καθαρῶς ἀμυντικόν. Ἡ κρισιμωτέρα στιγμὴ ἐν τοιούτῳ ἀτομικῷ ἀγῶνι εἶναι τὸ νὰ εὑρεθῇ ἀεροπλάνον τι ἀπέναντι ἀντιπάλου τοιούτου, κατορθώσαντος νὰ ταχθῇ ἐντὸς ἀπυροβλήτου χώρου (ὑπὸ τὴν οὐρὰν τοῦ ἀεροπλάνου). Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ πᾶν ἔγκειται εἰς τὸν χειρισμὸν τοῦ ὁδηγοῦ, ὅστις πρέπει ν' ἀνυψωθῇ δι' ἀποτόμου ἑλιγμοῦ διὰ νὰ δόσῃ πεδίον βολῆς εἰς τὸν πολυβολητὴν ἢ τὸν πυροβολητήν.

Αὐτονόητος καθίσταται ἡ σπουδαιότης τῆς ἀμοιβαίας συνεννοήσεως ὁδηγοῦ καὶ πολυβολητοῦ ἢ πυροβολητοῦ.

Συμμετοχὴ τῆς ἀεροπορίας εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα. Εἰς τὴν συμμετοχὴν τῆς ἀεροπορίας εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα πρωτοστατοῦσι σήμερον μεταπολεμικῶς οἱ Γερμανοί. Ἡ ἐκ τοῦ Παγκοσμίου πολέμου πεῖρά των τοὺς ἔπεισεν ὅτι ἡ τοιαύτη συμμετοχὴ τῆς ἀεροπορίας δύναται νὰ ἐπιφέρῃ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Διὰ πρώτην φορὰν δρᾶσις ἐπιτυχὴς ἀεροπλάνων κατὰ ἐπιγείων στόχων παρουσιάσθη ἡ τῶν γερμανικῶν τοιούτων εἰς τὰς κατ' Ἀπρίλιον 1917 μάχας τῆς Artois, καὶ εἰς τὰς κατὰ φθινόπωρον 1917 ἐπιχειρήσεις εἰς Flandre. Ἀλλ' ἰδίως ἡ ἐπιτυχία κατεφάνη κατὰ τὴν γερμανικὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀνοίξεως 1918.

Δι' ὅ, εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ἐθέσπισαν οἱ Γερμανοὶ τὴν συμμετοχὴν ταύτην, διὰ τοῦ κανονισμοῦ των τοῦ Σεπτεμβρίου 1921 «Διεύθυνσις τοῦ ἀγῶνος τῶν ἐν συνδυασμῷ δρωσῶν Μονάδων τῶν διαφόρων ὅπλων».

Ἡ διὰ τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα ἀεροπορία καλεῖται ἐν Γερμανίᾳ ἀεροπορία μάχης (Schlachtstaffeln). Ἐπὶ τοῦ ζητήματος ὅμως τούτου πρέπει νὰ τεθῇ ἐπεξήγησίς τις, διότι καὶ ἐν Γαλλίᾳ, συνεπῶς καὶ ἐν Ἑλλάδι, ὑπάρχει ἀεροπορία μάχης, οὐσιωδῶς ὅμως διαφέρουσα τῆς ἐν Γερμανίᾳ, καθ' ὅσον ἡ γαλλικὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἀεροπορία μάχης χωρίζεται εἰς ἀεροπορίαν βομβαρδισμοῦ καὶ εἰς ἀεροπορίαν καταδιώξεως, αἵτινες συμμετέχουσιν εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα, ἡ μὲν τῆς καταδιώξεως ἀφ' ἧς στιγμῆς ἀποκτήσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀέρος, ἡ δὲ τοῦ βομβαρδισμοῦ ἀφ' ἧς στιγμῆς δὲν ἔχῃ εἰδικὴν ἀποστολὴν πρὸς ἐκτέλεσιν· ἐν ᾧ ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία μάχης εἶναι ὁμοιομόρφου συγκροτήσεως καὶ δὲν ἔχει ἄλλην ἀποστολήν, παρὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα. Συνεπῶς εἶναι σημαντικὴ ἡ διαφορά. Προκύπτει δ' ἡ διαφορὰ αὕτη ἐκ τῆς ριζικῆς διαφορᾶς ἀντιλήψεως μεταξὺ τῶν δύο Κρατῶν· ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα θεωρεῖται τρόπον τινὰ παρεμπίπτουσα, ἐν ᾧ ἐν Γερμανίᾳ θεωρεῖται ὡς ἐπιζητητέα πάντοτε. Τὰ ἐν Γερμανίᾳ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιούμενα ἀεροπλάνα εἶναι δύο εἰδῶν· τὰ ἐλαφρά, ἅτινα εἶναι ταχυκινητότατα (ἐφεδρεία πυρὸς μεταφερομένη ταχέως), χρησιμοποιούμενα ἰδίως διὰ τὰ χαμηλὰ ὕψη· καὶ τὰ βαρέα, ἅτινα εἶναι τεθωρακισμένα καὶ κατάλληλα διὰ παροχὴν πυρῶν ἰσχυρῶν.

Ἡ τακτικὴ δρᾶσις τῆς ἐν λόγῳ γερμανικῆς ἀεροπορίας ἔγκειται εἰς τὰ ἑξῆς.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης παρεμβαίνει ἡ ἀεροπορία εἰς τὴν ἐκτέλεσιν βολῆς κατὰ τῶν ἀντιπαλων ἐφεδρειῶν καὶ τῶν γραμμῶν συγκοινωνιῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ἀπομονώσεως τρόπον τινὰ τῶν ἀντιπάλων πρώτων κλιμακίων, ὡς ἐπίσης εἰς τὴν ἐκτέλεσιν βολῆς κατὰ ὄγκου ἐχθρικῶν στρατευμάτων διερχομένων γέφυραν, στενωπὸν κτλ.

Κατὰ δὲ τὴν διεξαγωγὴν τῆς μάχης δρᾷ πάντοτε κατὰ μάζας ὡς ἑξῆς. Ἐὰν πρόκειται περὶ ἐπιθέσεως ἐκ μέρους τῶν φιλίων ἐπιγείων στρατευμάτων, τότε ἡ ἀεροπορία βάλλει κατὰ τῶν πρώτων κλιμακίων τοῦ ἀντιπάλου πεζικοῦ, ἀρχομένη τῆς δράσεώς της εὐθὺς ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐξορμήσεως τοῦ φιλίου πεζικοῦ, ἐπίσης βάλλει κατὰ τοῦ ἀντιπάλου πυροβολικοῦ τοῦ ἐνεργοῦντος τὸν φραγμόν. Ἐὰν πρόκειται περὶ ἀμύνης τῶν φιλίων στρατευμάτων, τότε ἡ ἀεροπορία ἄρχεται βάλλουσα κατὰ τοῦ ἀντιπάλου πεζικοῦ, ἐν ᾧ εὑρίσκεται τοῦτο ἀκόμη ἐντὸς τῆς βάσεώς του, ἕτοιμον πρὸς ἐξόρμησιν (ψυχολογικὴ ἐπίδρασις μεγάλη).

Διαρκούσης δὲ τῆς προχωρήσεως τῆς ἀντιπάλου ἐπιθέσεως, βάλλει, ὁτὲ μὲν κατὰ τῶν πρώτων κλιμακίων, ὁτὲ δὲ κατὰ τῶν ἐφεδρειῶν, συμμετέχει δὲ πάντοτε ἀπαραιτήτως εἰς τὰς ἀντεπιθέσεις.

Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις δράσεως (ἐπίθεσις, ἄμυνα), ἡ γερμανικὴ ἀεροπορία μάχης τάσσεται κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς μάχης ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τῶν σχετικῶν Μεράρχων.

Ἡ ἐν καταλλήλῳ ἑκάστοτε χρόνῳ παρέμβασις τῆς ἀεροπορίας ταύτης ἐκτελεῖται, ἢ διὰ τῆς προγραμματικῆς ἐνδείξεως ὡρῶν, ἢ δι' ἐγχρώμων πυροτεχνημάτων (διὰ πιστολίου).

Ἐπὶ πλέον εἰς τὴν ἀεροπορίαν μάχης ἀνατίθεται σήμερον ἐν Γερμανίᾳ ἡ ἀποστολὴ τῆς συνοδείας τοῦ φιλίου πεζικοῦ, δῆλα δὴ δρᾶσις ἀνατιθεμένη μέχρι σήμερον εἰς τὸ φίλιον πυροβολικόν. Ἐνισχύονται δ' οἱ Γερμανοὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην, καθ' ὅσον ἔχουσιν ὑπ' ὄψει των ὅτι τὴν 25 Ἀπριλίου 1918 τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα συνώδευσαν ἐπιτυχέστατα τὸ φίλιόν των πεζικὸν εἰς τὴν ἔφοδον κατὰ τῆς λοφοσειρᾶς Kemmel καὶ κατὰ τῶν χωρίων Kemmel καὶ Dranoutre.

Τέλος δρᾶσις σπουδαία ἐπιφυλάσσεται εἰς τὴν ἀεροπορίαν κατὰ τὴν καταδίωξιν ἢ τὴν ὑποχώρησιν.

Ἡ κατὰ ἐπιγείων στόχων βολὴ τῆς ἀεροπορίας ἐκτελεῖται γενικῶς διὰ τοῦ πυροβόλου, διὰ τοῦ πολυβόλου καὶ διὰ βόμβας (ἐλαφρὰ διὰ τοιοῦτον προορισμόν, καθ' ὃ ἀποβλέπουσα εἰς βολὴν κατὰ στόχου ἐμψύχου· βόμβα βάρους περὶ τὰ 20 χιλιόγραμμα εἶναι ἐπαρκής· συνεπῶς δυνατὴ ἡ μεταφορὰ μεγάλου ἀριθμοῦ βομβῶν τοιούτων), ἀπὸ ὕψους δὲ πάντοτε χαμηλοῦ, ἐνίοτε μέχρι 500 μέτρων καὶ ἐνίοτε ἔτι χαμηλότερον.

Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Flandre τὸ φθινόπωρον 1917, γερμανικὰ ἀεροπλάνα ἐπετέθησαν κατ' ἀγγλο-γαλλικῶν στρατευμάτων ἀπὸ ὕψους 50 ἕως 100 μέτρων, ὁπότε μάλιστα ἠδυνήθησαν νὰ χρησιμοποιήσωσι καὶ συνήθεις χειροβομβίδας.

Μονὰς βολῆς εἶναι πάντοτε ὁ στολίσκος (11 ἀεροπλάνα), ἡ δὲ βολὴ ἐκτελεῖται ἢ διὰ Μοίρας ὁλοκλήρου (3 στολίσκοι) ἐν ἀνεπτυγμένῃ παρατάξει, ἢ κατὰ κλιμάκια μὲ τοὺς στολίσκους ἀπέχοντας κατὰ βάθος μικρὰς ἀποστάσεις.

Αἱ γερμανικαὶ αὗται ἀντιλήψεις δὲν γίνονται ἀσμένως ἀσπασταὶ ἐν Γαλλίᾳ, διότι οἱ Γάλλοι θεωροῦσιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ἡ διὰ βολῆς δρᾶσις τῆς ἀεροπορίας εἶναι μικρὰ ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν δραστικότητα τῶν ἐπιγείων ὀργάνων πυρός, συνεπῶς ἄσκοπος ἐφ' ὅσον ἡ παρέμβασις τοῦ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ εἶναι δυνατή, ἀφ' ἑτέρου δέ, ὅτι ἡ ἀπὸ μικροῦ ὕψους, ὡς τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον, παρέμβασις τῆς ἀεροπορίας εἶναι πολὺ δύσκολος.

Πάντως καὶ οἱ Γάλλοι δὲν ἀποκρούουσι τὴν συμμετοχὴν τῆς ἀεροπορίας εἰς τὸν ἐπίγειον ἀγῶνα.

Digitized by Google

πᾶν ἄλλο· ἀλλ' ἡ διαφορὰ των ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς εἶναι ὅτι οἱ μὲν Γάλλοι θεωροῦσι τὴν δρᾶσιν ταύτην παρεμπίπτουσαν, ἐν ᾧ οἱ Γερμανοὶ ὡς ἐπιβεβλημένην.

Σύνδεσμος. Ὁ σύνδεσμος μεταξὺ τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν κλιμακίων αὐτῶν, καθὼς καὶ ὁ μεταξὺ τῶν διαφόρων ὅπλων, εἶναι σήμερον σπουδαιότατος.

Τοῦθ' ὅπερ ἐξετελεῖτο ἄλλοτε ἐξ ὄψεως, σήμερον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ, λόγῳ τῶν μεγάλων ἀποστάσεων, ἕνεκα τῆς ἐπὶ εὐρέος χώρου ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων μονάδων (ἀποτέλεσμα τοῦ μεγάλου βεληνεκοῦς), ἐξ οὗ τὰ συνήθη προπολεμικὰ μέσα (δρομεῖς, ἔφιπποι ἀγγελιαφόροι, ποδηλάται) εἶναι ὅλως ἀνεπαρκῆ· ἐξ ἄλλου τὸ τηλέφωνον εἶναι ἀμφιβόλου χρήσεως προκειμένου περὶ τῶν πρώτων κλιμακίων, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ὑπόκλεψις τῶν τηλεφωνημάτων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ εἶναι εὔκολος, (τὰ σύρματα διέρχονται ἐγγὺς αὐτῷ), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ διακοπὴ τῆς συγκοινωνίας διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν συρμάτων ὑπὸ τῆς βολῆς τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ ἢ ἀεροπορίας εἶναι συνηθεστάτη.

Δι' ὃ τὸ ἄριστον μέσον εἶναι σήμερον τὸ ἀεροπλάνον, ὅπερ, ἄλλως, ὄχι μόνον δύναται νὰ τηρῇ τὸν σύνδεσμον, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ νὰ παρατηρῇ.

Διὰ τὴν τοιαύτην ὅμως δρᾶσιν δὲν ἀρκεῖ ἡ ἐξ ὄψεως ἀντίληψις τοῦ παρατηρητοῦ (φωτογραφία εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην οὐδὲν θὰ προσεπόριζεν), ἀλλ' ἀπαιτεῖται καὶ ὑποβοήθησις ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν ὅπλων (πεζικόν, πυροβολικόν). Δῆλα δὴ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἄμεσος ἐπικοινωνία, ἵνα μὴ εἴπωμεν συνομιλία μεταξὺ ἀεροπλάνου καὶ διοικητῶν τῶν ἐπιγείων ὅπλων.

Τὰ πρὸς τοῦτο μέσα εἶναι διὰ μὲν τὸ ἀεροπλάνον ὁ ἀσύρματος, ὁ ἑρματισμένος φάκελος καὶ τὰ ἔγχρωμα πυροτεχνήματα (διὰ πιστολίου), διὰ δὲ τὰ λοιπὰ ὅπλα τὰ *σήματα ἀναγνωρίσεως* (panneaux), καὶ τὰ *ἔγχρωμα πυροτεχνήματα* (διὰ πιστολίου).

ΑΝΤΙΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΑΜΥΝΑ. Τὸ ζήτημα τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης δὲν ἀφορᾷ μόνον τὰ ἐν τοῖς μετώποις στρατεύματα, ἀλλ' ἅπασαν τὴν χώραν, διότι αὕτη δυνατὸν νὰ δεχθῇ ἐπιδρομὴν ἐχθρικῶν ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων, ἐφ' ὅσον ἡ ἀπόστασίς της ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ (ζήτημα καυσίμου ὕλης διὰ τ' ἀεροπλάνα) ἐπιτρέπει τοῦτο. Συνεπῶς ἡ ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα πρέπει νὰ εἶναι καλῶς ὠργανωμένη, ὄχι μόνον διὰ τὰ μαχόμενα στρατεύματα, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς σημαινούσας πόλεις, τὰ μεγάλα ἐργοστάσια (ἰδίως τὰ κατασκευάζοντα πολεμικὰ εἴδη), τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμούς, λιμένας, ἀνθρακαποθήκας, ἀποθήκας πυρομαχικῶν καὶ ὑλικοῦ κτλ.

Αἱ τοιαῦται ἐπιδρομαὶ τῆς ἀντιπάλου ἀεροπλοΐας εἶναι λίαν ἐπικίνδυνοι, λόγῳ τῶν χρησιμοποιουμένων σήμερον βομβῶν μεγάλου βάρους ἢ τοξικῶν.

Δι' ὃ πάντα τὰ Κράτη λαμβάνουσι σήμερον μεγάλην μέριμναν διὰ τὴν προάσπισιν τοῦ ἀόπλου πληθυσμοῦ των καὶ τῶν ἐν γένει ἐγκαταστάσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας.

Ἡ Ἀγγλία, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς της, ἔλαβε μέτρα ὅλως εἰδικὰ διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο, ὀργανώσασα κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν ὑπουργεῖον Ἀεροπλοΐας (Air Ministry), ἔχον ἰδίαν στρατολογίαν, ἰδίαν ὑπηρεσίαν, ἴδια ἀεροπλοϊκὰ σχολεῖα καὶ ἔχον ἀποκλειστικὸν προορισμὸν τὴν ἐξασφάλισιν τῆς χώρας (Home Defence) ἀπὸ πάσης ἐχθρικῆς ἀεροπλοϊκῆς ἐπιδρομῆς. Τοῦτο ἐκρίθη ἀναγκαῖον, διότι ἐκτὸς τῆς μέχρις ἐσχάτων ὁδοῦ προσβολῆς κατὰ τῆς χώρας, τῆς θαλάσσης, προσετέθη ἤδη ἡ καὶ διὰ τοῦ ἀέρος, δι' ὃ παραλλήλως πρὸς τὴν ναυτικὴν ἄμυναν ἔδει νὰ ὀργανωθῇ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους καὶ ἡ ἐναέριος ἄμυνα. Ἐν καιρῷ μεγάλων ἀσκήσεων ἢ πολέμου τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἀεροπλοΐας χορηγεῖ ἀνάλογον ἀριθμὸν ἀεροπλοϊκῶν στολίσκων εἰς τὸ ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν, διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ.

Ἀντιαεροπορικὰ μέσα. Ἡ ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα ἐκτελεῖται διά τε ἐπιγείων μέσων (πυροβόλα, πολυβόλα, προβολεῖς) καὶ δι' ἐναερίων (ἀεροπορία καταδιώξεως).

Εἰς τοὺς πλείστους στρατοὺς τὸ σύνολον τῶν μέσων τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης εἶναι ἀνατεθειμένον ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ πυροβολικόν.

Ἀναμφισβήτητως τὸ καλύτερον μέσον πρὸς ἄμυναν εἶναι ἡ κυριαρχία τοῦ ἀέρος, ἀλλ' ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις ἐλέχθη, ἡ τοιαύτη κυριαρχία δὲν δύναται νὰ εἶναι διαρκής, ἀλλὰ ἀποκτᾶται ἑκάστοτε, ὅταν παρίσταται ἀνάγκη.

Ἡ ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα ὅμως δὲν δύναται νὰ στηρίζηται ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῆς ἀεροπορίας, καθ' ὅσον, ἐκτὸς τοῦ ὅτι κατὰ τὴν νύκτα ὁ ἐν τῷ ἀέρι ἀγὼν εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν ἀπραγματοποίητος, ἔστω καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῶν προβολέων, πάντοτε, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ἔτι, ἰδίᾳ ἐν περιπτώσει αἰφνιδιασμοῦ, εἶναι ἀμφίβολος ἡ ἔγκαιρος ἐνέργεια τῆς φιλίας ἀεροπορίας, ἐλλείψει τῆς ἀναγκαιοῦντος διὰ τὴν ἀνύψωσιν χρόνου.

Ληπτέον ὑπ' ὄψιν ὅτι συνήθως ἡ ἀνύψωσις περὶ τὰ 2500 ἕως 3000 μέτρα (ὕψος κατάλληλον δι' ἐναέριον ἀγῶνα) ἀπαιτεῖ χρόνον ποικίλλοντα ἀναλόγως τοῦ συστήματος τοῦ ἀεροπλάνου, κυμαινόμενον ὑπὸ τοὺς σημερινοὺς ὅρους περὶ τὰ 10 ἕως 15 πρῶτα λεπτά, καθ' ὃν ἡ ἐχθρικὴ ἀεροπλοΐα δύναται νὰ διατρέξῃ περὶ τὰ 30 ἕως 50 χιλιόμετρα· συνεπῶς, διὰ νὰ μὴ ὑπάρξῃ αἰφνιδιασμός, πρέπει ἡ προσγειωμένη φιλία ἀεροπορία νὰ λάβῃ γνῶσιν περὶ τῆς ἐχθρικῆς ἐπιδρομῆς ἀπὸ ἀποστάσεως ἀνωτέρας πάντως τῶν 50 χιλιομέτρων.

Ἐν τούτοις τὸ κυριώτερον μέσον πρὸς ἄμυναν εἶναι ἡ ἀεροπορία, ὡς τοῦτο προκύπτει ἐκ τῶν ἀπωλειῶν, συμφώνως πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε ἀποτελέσματα. Οὕτω τὰ 75 % προέρχονται ἐκ τῆς ἀντιπάλου Ἀεροπορίας, τὰ 15 % ἐκ τῶν ἐπιγείων πολυβόλων καὶ τὰ 10 % ἐκ τῶν ἐπιγείων πυροβόλων.

Ἡ ἐκ τοῦ πυροβόλου τρωτότης εἶναι πολὺ περιωρισμένη, διότι ἡ κατὰ τοιούτου μικροῦ καὶ εὐκινήτου στόχου βολὴ πυροβολικοῦ δὲν δύναται νὰ εἶναι πολὺ ἀποτελεσματική. Τῷ 1916 ἀνελόγει μία καταστροφὴ ἀεροπλάνου εἰς 10 χιλιάδας βλήματα πυροβολικοῦ, τῷ 1918 εἰς 7.000 βλήματα, σήμερον δὲ εἰς 3.000 βλήματα.

Ἀλλά, καίτοι ἡ ἐκ τῶν πολυβόλων καὶ πυροβόλων τρωτότης εἶναι μικρά, πάντως τὰ ἐπίγεια ταῦτα ὄργανα πυρὸς ἔχουσι μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἀντιπάλου ἀεροπορίας, καθ' ὅσον, ἂν μή τι ἄλλο, ἐκπληροῦσι σκοπὸν ἀπαγορευτικόν. Ἅμα ὡς γνωρίζῃ ἡ ἀντίπαλος Ἀεροπορία ὅτι ἐντὸς ὡρισμένης ἐναερίου ζώνης δυνατὸν νὰ ἐκπεμφθῶσι πυρὰ πυροβόλων καὶ πολυβόλων, θὰ προσπαθήσῃ ν' ἀποφύγῃ τὴν διὰ τῆς ζώνης ταύτης διέλευσίν της.

Τὰ ἀντίποινα, ἤτοι ἡ πρὸς ἐκδίκησιν ἀναλαμβανομένη ἀεροπλοϊκὴ ἐπιδρομὴ κατὰ πόλεων, ἐργοστασίων, ἀποθηκῶν, σιδηροδρομικῶν σταθμῶν, καταυλισμῶν κτλ. εἶναι ἔμμεσον μέσον ἀμύνης, διότι ὁ ἀντίπαλος εὑρίσκεται ὑπὸ τὸν φόβον μήπως διὰ τῆς ἐπιδρομῆς του προκαλέσῃ ἐπιδρομὴν κατ' αὐτοῦ.

Ἡ ἀντιαεροπορικὴ ἄμυνα ἐξασφαλίζεται διὰ τοῦ συνδυασμοῦ ἐναερίων καὶ ἐπιγείων μέσων.

Ἐναέρια μέσα. Περὶ τοῦ ἐναερίου μέσου οὐδὲν θὰ λεχθῇ, διότι πρόκειται περὶ δράσεως τῆς ἀεροπορίας καταδιώξεως, δῆλα δὴ περὶ ἐναερίου ἀγῶνος, περὶ οὗ ἐκτενῶς ἐξετέθη ἤδη ἐν τοῖς προηγουμένοις.

Ἐπίγεια μέσα. Α') Τὰ *ἀντιαεροπορικὰ πυροβόλα* ἢ εἶναι εἰδικῆς κατασκευῆς ἢ εἶναι τὰ συνήθη πυροβόλα. Τὰ εἰδικῆς κατασκευῆς εἶναι σωλὴν συνήθης π. χ. τῶν 75, ἔχων ὅμως, ὄχι τὸν συνήθη κιλλίβαντα, ἀλλ' εἰδικὸν τοιοῦτον, ἢ αὐτοκινητικὸν ἢ ρυμουλκούμενον ὑπ' αὐτοκινήτου (tracteur). Διὰ τὰ τοιαῦτα πυροβόλα ἔχουσιν ὀργανωθῆ πολλαὶ θέσεις, εἰς ἑκάστην τῶν ὁποίων μεταφέρονται τάχιστα, ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε τακτικῶν ἀναγκῶν. Ἐννοητέον ὅτι ἡ τοιαύτη ἐναλλαγὴ θέσεων εἶναι χρησιμοποιήσιμος, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει αἰφνιδιασμός. Δι' ὃ τινὰ τῶν πυροβόλων πρέπει νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε ἐπὶ θέσεώς τινός, ἕτοιμα πρὸς δρᾶσιν.

Οἱ τοιούτου εἴδους εἰδικοὶ κιλλίβαντες ἐπιτρέπουσιν ἐκ κατασκευῆς τὴν βολὴν πρὸς ἁπάσας τὰς κατευθύνσεις (καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν) καὶ ὑπὸ πολὺ μεγάλας γωνίας βολῆς.

Τὰ συνήθη πυροβόλα, διὰ νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ἀντιαεροπορικά, ἐγκαθίστανται εἰς εἰδικὸν πυροβολεῖον κυκλικόν, ἐξ οὗ καθίσταται δυνατὴ ἡ καθ' ὅλας τὰς κατευθύνσεις βολὴ (καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν)· ἢ ὑπὸ μεγάλας γωνίας βολὴ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς κλίσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ κιλλίβαντος ἐπὶ καταλλήλου περιφερικοῦ πρανοῦς.

Κατὰ τὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πόλεμον 1919 - 1922, ὡς ἀντιαεροπορικὰ πυροβόλα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ συνήθη πυροβόλα τῶν 75 χιλ. τοποθετημένα ἐπὶ κυκλικοῦ πυροβολείου.

Αὐτονόητον καθίσταται ὅτι τὰ συνήθη πυροβόλα δὲν δύνανται νὰ ἔχωσι παρὰ μίαν μόνον θέσιν βολῆς.

Κατ' ἀρχὴν τὸ ἀντιαεροπορικὸν πυροβολικὸν ἔχει ἀποστολὴν νὰ βάλλῃ κατὰ παντὸς ἐναερίου στόχου ἱπταμένου ἄνω τῶν 1000 μέτρων, διότι, κατὰ τὴν βολὴν κάτω τοῦ ὕψους τούτου, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὑπάρχει κίνδυνος διὰ τὰ φίλια στρατεύματα ἢ τὸν φίλιον πληθυσμόν, ἀφ' ἑτέρου κατὰ τὴν χρῆσιν εἰδικῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων παρεμβάλλονται τεχνικαὶ δυσχέρειαι, τῶν πυροβόλων τούτων ὄντων διεσκευασμένων διὰ βολὴν ὑπὸ μεγάλας γωνίας μόνον.

Διὰ τὴν πλήρη ἐξασφάλισιν πρέπει νὰ ἐγκαθίστανται τόσα πυροβόλα, ὥστε, ὄχι μόνον νὰ μὴ παρουσιάζωνται ἀπρόσβλητοι τομεῖς, ἤτοι νὰ σχηματίζηται συνεχὴς φραγμὸς πυρὸς περὶ τὸν προασπιζόμενον χῶρον, ἀλλὰ καὶ νὰ παρέχηται μεγάλη δασύτης πυρός, ἅτε τῆς πιθανότητος ἐπιτυχίας οὔσης πολὺ μικρᾶς.

Γενικῶς λογίζεται ὅτι ἀπαιτοῦνται τόσα πυροβόλα ὅσα εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν χιλιομέτρων τοῦ μετώπου. Ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ ὅτι δὲν λέγεται *ἓν πυροβόλον κατὰ χιλιόμετρον μετώπου*, διότι τότε θὰ ἐδίδετο ἴσως ἡ πεπλανημένη ἀντίληψις τῆς σχοινοτενοῦς χρησιμοποιήσεως τοῦ πυροβολικοῦ, ἤτοι τῆς πραγματικῆς ἐγκαταστάσεως ἑνὸς πυροβόλου κατὰ τρέχον χιλιόμετρον, ἐν ᾧ ὅλως τοὐναντίον τὰ πυροβόλα χρησιμοποιοῦνται πάντοτε καθ' ὁμάδας.

Ἐξαιρετικῶς ἀπαραίτητον εἶναι τὸ παρατηρητήριον, ἐξ οὗ θὰ γίνῃ ἀντιληπτὴ ἡ προσέγγισις τῆς ἀντιπάλου ἀεροπορίας, θὰ τηλεφωνηθῇ πρὸς ὅλα τὰ πυροβολεῖα καὶ πολυβολεῖα, καθὼς καὶ πρὸς τὴν ὡρισμένην ἀεροπορίαν καταδιώξεως καὶ ἐξ οὗ τέλος θὰ διευθύνεται ἡ ὅλη βολὴ τοῦ πυροβολικοῦ.

Β') Τὰ *ἀντιαεροπορικὰ πολυβόλα* ἢ εἶναι εἰδικὰ ἢ εἶναι τὰ συνήθη.

Ὡς εἰδικὰ ἐννοοῦνται τὰ φερόμενα ἐπὶ κιλλίβαντος βαρυτέρου, ἐπιτρέποντος τὴν ὑπὸ μεγάλας γωνίας βολήν, καὶ ἐφωδιασμένου δι' εἰδικῶν τινων μηχανημάτων.

Τὰ παντὸς εἴδους πολυβόλα διὰ νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς ἀντιαεροπορικὰ ἐγκαθίστανται ἐπὶ πολυβολείου παρεμφεροῦς πρὸς τὸ πυροβολεῖον.

Κατὰ τὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πόλεμον 1919—1922, ὡς ἀντιαεροπορικὰ πολυβόλα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ συνήθη πολυβόλα Schwarr-loose καὶ τὰ St-Etienne, τεταγμένα ἐπὶ κυκλικοῦ πολυβολείου.

Ἐν ἀπολύτῳ ἐλλείψει πολυβόλων δυνατὸν νὰ γίνῃ χρῆσις ὁπλοπολυβόλων, δι' ὧν ὅμως ἡ ἄνω τῶν 50° ἢ 60° βολὴ εἶναι ἀδύνατος.

Κατ' ἀρχὴν τὰ ἀντιαεροπορικὰ πολυβόλα ἔχουσιν ἀποστολὴν νὰ βάλλωσι κατὰ παντὸς ἐναερίου στόχου ἱπταμένου χαμηλά, ἤτοι κάτω τῶν 1000 μέτρων.

Διὰ τὴν πλήρη ἐξισφάλισιν, πρέπει νὰ ἐγκαθίστανται τόσα πολυβόλα, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζηται ἀπυρόβλητος οὐδ' ὁ ἐλάχιστος ἐναέριος χῶρος, δῆλα δὴ νὰ γίνηται διασταύρωσις πυρός, ἐν ἄλλαις λέξεσι νὰ ὑπάρχῃ φραγμὸς πυρὸς συνεχὴς περὶ τὸν προασπιζόμενον ἐπίγειον χῶρον. Ἵνα δὲ κατορθοῦται τοῦτο, πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐγκατεστημέναι ὁμάδες πολυβόλων ἀνὰ 1500 μέτρα (διάστημα μεταξὺ τῶν ὁμάδων).

Τὸ διατὶ ὀργανοῦνται διπλοῖ φραγμοὶ πυρὸς πυροβολικοῦ καὶ πολυβόλων εἶναι αὐτονόητον, διότι κατὰ τῶν στόχων τῶν ἱπταμένων ὑψηλὰ βάλλει τὸ πυροβολικόν, κατὰ δὲ τῶν ἱπταμένων χαμηλὰ τὰ πολυβόλα. Συνδυασμὸς πυρὸς δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, διότι τὸ μὲν πυροβολικὸν δὲν πρέπει νὰ βάλλῃ χαμηλά, ἵνα μὴ βλάψῃ τὰ φίλια στρατεύματα ἢ τὸν πληθυσμόν, τὰ δὲ πολυβόλα ἀδυνατοῦσι νὰ βάλλωσιν ὑψηλά.

Κατὰ τὴν νύκτα, λόγῳ ἐλλείψεως ὁρατότητος, ἡ σκόπευσις καὶ ὁ κανονισμὸς βολῆς τῶν τε πυροβόλων καὶ πολυβόλων εἶναι ἀδύνατος ἐξ ὄψεως, δι' ὃ γίνεται προσφυγὴ εἰς ἀκουστικὸν μηχάνημα, δίδον ἐν πάσῃ στιγμῇ τὸ ἀζιμούθιον καὶ τὴν γωνίαν θέσεως τοῦ ἀεροπλοϊκοῦ ὀργάνου, καὶ εἰς προβολεῖς.

Προκειμένου περὶ τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης τῶν ἐν στασιμότητι στρατευμάτων τὰ πρὸς τοῦτο ὄργανα ἐγκαθίστανται κατ' ἀρχὴν ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ἀντιστάσεως, ἐφ' ἧς διεξάγεται ὁ μέχρις ἐσχάτων ἀγών, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς τοποθεσίας ἀσφαλείας (τοποθεσία προφυλακῶν), ἥτις πιθανώτατα θὰ ἐκκενωθῇ ταχέως.

Μεγάλη δυσκολία παρουσιάζεται εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης κατὰ τὴν ραγδαίαν προέλασιν ἢ ὑποχώρησιν τῶν φιλίων στρατευμάτων.

Κατὰ τὰς ὅπως δήποτε προχωρήσεις ἢ ὑποχωρήσεις, ἡ μετακίνησις τῶν ἐπιγείων ἀντιαεροπορικῶν ὀργάνων γίνεται πάντοτε κλιμακηδόν, καὶ οὐδέποτε συγχρόνως. Ἀλλὰ πάντως ἔστω ὑπ' ὄψει ὅτι, μεθ' ὅλα τὰ ταχέα μέσα μεταφορᾶς, ἡ δρᾶσις τῶν ἐπιγείων ἀντιαεροπορικῶν ὀργάνων δὲν δύναται νὰ παρέχῃ ἐλπίδας ἐπιτυχίας, παρὰ εἰς τὴν περίπτωσιν παραμονῆς τῶν φιλίων στρατευμάτων ἐπὶ θέσεώς τινος ἐπί τινα χρόνον.

Ἐπιβοηθητικὰ μέσα. Ἐπιβοηθητικὰ μέσα τῆς ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης εἶναι τὰ κάτωθι.

Α') ***Προβολεῖς.*** Οἱ προβολεῖς εἶναι διαφόρων διαμέτρων καὶ συνεπῶς διαφόρων φωτιστικῶν ἐντάσεων, τῆς διαμέτρου αὐτῶν ποικιλλούσης ἀπὸ 1 ἕως 1 1/2 μέτρον, φωτίζουσι δὲ μέχρι βάθους τεσσάρων ἕως ἓξ χιλιομέτρων. Οἱ προβολεῖς ἔχουσι προορισμόν:

1) Ν' ἀνακαλύπτωσιν ἐν νυκτὶ τὴν ἀντίπαλον ἀεροπλοΐαν.

Ἡ ἀρχικὴ κατεύθυνσις τοῦ προβολέως δίδεται συμφώνως ταῖς ἐνδείξεσιν εἰδικοῦ ἀκουστικοῦ μηχανήματος, δι' οὗ δύναται νὰ καθορισθῇ μὲ μεγάλην προσέγγισιν ἡ κατεύθυνσις τῆς διαδρομῆς ἀεροπλοϊκοῦ τινος ὀργάνου.

2) Νὰ θαμβῶσι τοὺς ὀφθαλμοὺς (προσωρινὴ πύφλωσις) τῶν ὁδηγῶν τῶν ἀντιπάλων ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ τοῖς καθιστῶσιν ἀδύνατον τὴν ὁδήγησιν καὶ τὴν παρακολούθησιν τῆς πορείας των.

3) Νὰ διευκολύνωσι τὸν ἐν νυκτὶ κανονισμὸν τῆς βολῆς τῶν φιλίων ἐπιγείων ἀεροπορικῶν ὀργάνων.

4) Νὰ διευκολύνωσιν ἔν τινι μέτρῳ τὴν φιλίαν

Digitized by Google

Ἀεροπορίαν καταδιώξεως νὰ δρᾷ ἐν νυκτὶ κατὰ τῆς ἀντιπάλου Ἀεροπλοΐας.

Ἔστω καλῶς εἰς γνῶσιν ὅτι ἄνευ προβολέων νυκτερινὸς ἐναέριος ἀγὼν εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος. Τὸ ὅτι δ' οἱ προβολεῖς ὑποβοηθοῦσι τὰ μέγιστα εἰς τρόπον, ὥστε νὰ δύναται ἐνίοτε νὰ διεξαχθῇ τοιοῦτος ἀγών, ἀπέδειξεν ἡ ὑπὸ τῶν Ἄγγλων διὰ πρώτην φορὰν χρησιμοποίησις αὐτῶν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1918.

Β) *Προστατευτικὰ Ἀερόστατα.* Πλείονα μικρὰ εἰδικὰ ἀερόστατα, συνενούμενα ἀνὰ δύο δι' ἑνὸς χαλυβικοῦ καλωδίου μήκους 50 μέτρων καὶ ἀνυψούμενα πέριξ τοῦ φυλακτέου χώρου εἰς ὕψη ποικίλλοντα ἀπὸ 1200 ἕως 2000 μέτρα, ἀποτελοῦσιν ὑλικὸν φράγμα πρὸς παρεμπόδισιν, κατὰ τὴν νύκτα, τῆς εἰς χαμηλὰ ὕψη πτήσεως τῆς ἐχθρικῆς ἀεροπλοΐας (ὁ ἐναέριος νυκτερινὸς βομβαρδισμὸς ἀπαιτεῖ πτῆσιν εἰς χαμηλὰ ὕψη).

Γ) *Παραλλαγή.* Διὰ νὰ δύνανται τὰ ἐπίγεια ἀντιαεροπορικὰ ὄργανα νὰ δράσωσι, πρέπει νὰ ἔχωσιν ὑποστῇ παραλλαγὴν (*μεταμφίεσιν*) camouflage), διότι, ἅμα ὡς ἡ θέσις τῶν ὀργάνων τούτων καταστῇ ἀντιληπτὴ ὑπὸ τοῦ ἀντιπάλου, μειοῦται καταπληκτικῶς ἡ ἀξία αὐτῶν.

Ἐπειδὴ ἡ παραλλαγὴ εἶναι μέθοδος ἐξευρεθεῖσα διαρκοῦντος τοῦ Παγκοσμίου πολέμου 1914-1918, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποκρύψεως τῶν πάσης φύσεως ἀμυντικῶν ἔργων ἀπὸ τῆς ἐναερίου παρατηρήσεως τοῦ ἐχθροῦ, εἶναι ἀπαραίτητον νὰ δοθῇ μικρά τις ἐπεξήγησις.

Πᾶν κατασκευαζόμενον ἔργον (χαράκωμα, ὄρυγμα συγκοινωνίας, σκέπαστρον, πυροβολεῖον, πολυβολεῖον, κτλ.) πρέπει νὰ παραλλάσσηται, διότι σήμερον δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἀπόκρυψις ἀπὸ τῆς θέας τοῦ ἐχθροῦ διὰ τῆς συνήθους προκαλύψεως (ἐγκατάστασις ἐπὶ ἀντιπράνους ἢ ἐπὶ βαθείας γραμμῆς κτλ.), καθ' ὅσον διὰ τῆς ἀφ' ὑψηλοῦ παρατηρήσεως (φωτογραφία) ὑποτυποῦται τὸ πᾶν.

Αἱ συνήθεις παραλλαγαὶ περιστρέφονται εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ χρώματος τῆς προσφάτως ἀνακινηθείσης γῆς πρὸς τὸ τοῦ πέριξ ἐδάφους, εἰς τὴν ἀπόκρυψιν τῶν σκεπάστρων, πυροβολείων, πολυβολείων, κτλ.

Τοιαύτης τινὸς παραλλαγῆς πρέπει νὰ τυγχάνωσι πάντα τὰ ἐπίγεια ἀντιαεροπορικὰ ὄργανα.

Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἀντιαεροπορικῶν ὀργάνων τῶν ἐν μετώπῳ στρατευμάτων, ἡ παραλλαγὴ γίνεται διὰ προχείρων μέσων, ἀλλ' ἅμα ὡς πρόκειται περὶ παραλλαγῆς ἀντιαεροπορικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας, τότε ἐπιβάλλεται ἐκτέλεσις παραλλαγῆς τεχνικωτάτη, ὡς π.χ. διὰ μεγάλων πινάκων ἐζωγραφισμένων, διὰ καταλλήλου εἰδικοῦ φωτισμοῦ κτλ.

Ἐνίοτε μάλιστα ἐπιβάλλεται ἡ παραλλαγὴ καὶ αὐτῶν τούτων τῶν σημαινόντων χώρων, ὅταν οὗτοι εἶναι περιωρισμένης ἐκτάσεως· π. χ. σιδηροδρομικὸς σταθμός, ἐργοστάσιον, ἀποθήκη, κτλ. ἡ παραλλαγὴ τῶν ὁποίων δύναται νὰ γίνῃ διὰ μεγάλων ἐζωγραφισμένων πινάκων (panneaux), τοποθετουμένων καταλλήλως ἀπὸ προοπτικῆς ἀπόψεως, ὁπότε ὑπὸ τὴν παραλλαγὴν ταύτην δύνανται νὰ κυκλοφορῶσιν ἐντὸς τοῦ σταθμοῦ συρμοὶ ὁλόκληροι, νὰ γίνηται ἐπιβίβασις ἢ ἀποβίβασις στρατευμάτων, ἡ φόρτωσις ὑλικοῦ ἐντὸς τοῦ περιβόλου ἐργοστασίου τινός, ἀποθήκης κτλ., χωρὶς ἡ ἀντίπαλος Ἀεροπορία νὰ δύναται ν' ἀντιληφθῇ τι.

Προάσπισις ἐπέρχεται πάντοτε; Πρέπει καλῶς νὰ τονισθῇ καὶ νὰ ἐννοηθῇ ὅτι τὰ ἐπίγεια μέσα τῆς Ἀντιαεροπορικῆς ἀμύνης, ὅσον δήποτε καὶ ἂν εἶναι τέλεια, σπανίως θὰ δύνανται νὰ παρεμποδίσωσι θαρραλέαν ἀντίπαλον Ἀεροπλοΐαν νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολήν της, ἂν μὴ πλήρη, τοὐλάχιστον ἐν μέρει. Τὸ ὅτι ἡ ἀντίπαλος Ἀεροπλοΐα θὰ ὑποστῇ ἀπωλείας τινὰς ἐκ τῶν ἐπιγείων ἀντιαεροπορικῶν ὀργάνων, τοῦτο εἶναι ἄλλο ζήτημα. Τὸ ὄργανον ἐκεῖνο, ὅπερ εἶναι δυνατὸν νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἀντίπαλον Ἀεροπλοΐαν ὅπως ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολήν της, εἶναι ἡ φιλία Ἀεροπορία καταδιώξεως. Ἀλλὰ καὶ αὕτη πάντοτε; Ἀπροκαλύπτως τονίζεται ὅτι ὄχι πάντοτε.

Τὸ πᾶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τίς τῶν ἀντιπάλων Ἀεροποριῶν θ' ἀποκτήσῃ τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀέρος. Συνεπῶς, ἀντὶ τῆς συνήθως χρησιμοποιουμένης φράσεως: «Τὰ ὄργανα τῆς Ἀντιαεροπορικῆς Ἀμύνης ἀπαγορεύουσι τὴν διάβασιν διὰ τῆς τάδε ἐναερίου ζώνης», ἥτις ἔκφρασις εἶναι λίαν τολμηρά, εἶναι γενικῶς παραδεκτὸν ὅτι καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐλέγετο: «Ἐὰν ἡ ἀντίπαλος Ἀεροπλοΐα ἀποπειραθῇ νὰ διαβῇ διὰ τῆς τάδε ἐναερίου ζώνης, θὰ ὑποστῇ βλάβας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σοβαράς». Τὰς βλάβας δὲ ταύτας θὰ τῇ ἐπιφέρωσι μονίμως μέν, ἀλλ' ἀσθενῶς, τὰ ἐπίγεια ἀντιαεροπορικὰ ὄργανα, προσωρινῶς ὅμως ἀλλὰ σοβαρώτατα ἡ φιλία Ἀεροπορία.

Προφύλαξις. Ἐπειδή, μεθ' ὅλην τὴν ὠργανωμένην Ἀντιαεροπορικὴν Ἄμυναν, ἡ ἀντίπαλος Ἀεροπλοΐα κατορθοῖ συνήθως νὰ φθάνῃ ἄνωθεν τοῦ ἀντικειμενικοῦ της σκοποῦ καὶ νὰ ἐκπληροῖ τὴν ἀποστολήν της, δι' αὐτὸ πρέπει νὰ ὑπάρχωσι καὶ τὰ κατάλληλα μέσα, ὅπως προφυλαχθῇ τὸ ἔμψυχον ὑλικὸν ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀντιπάλου ἐναερίου ἐπιδρομῆς.

Τὸ μόνον ἀποτελεσματικὸν μέσον πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς ἀντιπάλου Ἀεροπλοΐας εἶναι ἡ ἐντὸς βαθέως κεχωσμένων σκεπάστρων παραμονὴ τοῦ ἐμψύχου ὑλικοῦ.

Αἱ πλεῖσται σημεριναὶ βόμβαι τῆς ἀεροπλοΐας περιέχουσι ποσότητα ἐκρηκτικῆς ὕλης ἀνωτέραν τῆς τῶν ἐκρηκτικῶν ὀβίδων τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ, πρὸς δὲ ἔχουσι μεγάλην εἰσδυτικὴν ἰσχύν, δι' ὃ, πρέπει τὰ σκέπαστρα τοῦ πεδίου μάχης καὶ τὰ ὑπόγεια τῶν πόλεων νὰ ὦσι πολὺ βαθέα· τὸ ἄνωθεν αὐτοῦ πάχος χώματος δέον νὰ εἶναι διὰ παρθένον γῆν (ὑπόγειος στοά), ἐξ ἕως ὀκτὼ μέτρα, διὰ ἀνακινηθεῖσαν γῆν (σκέπαστρον ἐξ ἐκσκαφῆς), δέκα ἕως δώδεκα μέτρα καὶ διὰ σκυροκονίαμα (béton) περὶ τὰ δύο ἕως τρία μέτρα.

Βεβαίως τὰ ἐκ σκυροκονιάματος σκέπαστρα παρέχουν ἀσφάλειαν μεγάλην, ὡς πασιφανῶς κατέδειξεν ὁ Παγκόσμιος πόλεμος (γαλλικὰ ὀχυρὰ τῆς Verdun, γερμανικὰ ὀχυρὰ τῆς γραμμῆς Hindenburg), ἀλλὰ πάντως καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ σκυροκονίαμα δὲν παρέχει ἀσφάλειαν πλήρη καὶ ἀπόλυτον. Τὸ βλῆμα κατισχύει μέχρι σήμερον ἀπέναντι τοῦ θώρακος.

Τὰ δι' ὑπογείων στοῶν σκέπαστρα παρέχουσιν ἀσφάλειαν πλήρη καὶ ἀπόλυτον, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ἀπαραίτητον ὅρον τοῦ νὰ κατέρχωνται εἰς βάθος 10 ἕως 15 μέτρων.

Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, οἱ Γάλλοι ἐχρησιμοποίησαν πρὸς προφύλαξιν τοῦ ἀόπλου πληθυσμοῦ ἀπὸ τοῦ ἐναερίου βομβαρδισμοῦ τὰς ὑπογείους ἀποθήκας (caves) τῶν μεγάλων οἰκοδομημάτων, ἐν δὲ τοῖς Παρισίοις τοὺς σταθμοὺς τοῦ ὑπογείου σιδηροδρόμου Métropolitain.

Σήμερον δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ μεγάλη πόλις, σημαίνων σιδηροδρομικὸς σταθμός, σημαῖνον ἐργοστάσιον, σημαίνουσα ἀποθήκη πολεμικοῦ ὑλικοῦ, κτλ. ἄνευ προπαρεσκευασμένων καταλλήλων σκεπάστρων, πρὸς προφύλαξιν τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοῦ ἐναερίου βομβαρδισμοῦ, ὡς ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ μακροχρόνιος παραμονὴ στρατευμάτων ἔν τινι τοποθεσίᾳ (στασιμότης) ἄνευ κατασκευῆς καταλλήλων σκεπάστρων διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν ἀνδρῶν.

Ἐὰν διὰ τοῦ ἀπὸ ἀεροπλάνου βομβαρδισμοῦ ρίπτωνται καὶ βόμβαι δηλητηριώδεις, τότε, σὺν τῇ προφυλάξει ἐντὸς τῶν σκεπάστρων, πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις καὶ μέσων προφυλάξεως ἀπὸ τῶν ἀερίων. Ἡ τοιαύτη προφύλαξις εἶναι ἢ ὁμαδική, ἢ ἀτομική, (βλέπε πολεμικὰ ἀέρια).

Τέλος, προκειμένου περὶ προφυλάξεως, πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι, ἅμα τῇ ἀναγγελίᾳ ἐμφανίσεως ἐχθρικῆς ἀεροπλοΐας ἐν οἱαδήποτε ὥρᾳ τοῦ ἡμερονυκτίου, πρέπει πάντες οἵ τε πολῖται καὶ οἱ στρατιῶται νὰ κατέρχωνται ἀμέσως εἰς τὰ ὡρισμένα σκέπαστρα, εἰς τρόπον ὥστε ἐντὸς ἐλαχίστου χρόνου οὐδεμία κίνησις ἐμψύχων ὄντων νὰ γίνηται ἀποκεκαλυμμένως. Ληπτέον ὑπ' ὄψει ὅτι ἐντὸς 5 λεπτῶν τῆς ὥρας ἡ Ἀεροπλοΐα διατρέχει περὶ τὰ 15 χιλιόμετρα. Ἐν νυκτὶ δ' ἐπὶ πλέον πρέπει νὰ σβέννυνται ἅπαντα ἀνεξαιρέτως τὰ φῶτα.

Ἀναμφισβήτητον διὰ τὴν ἐπίτευξιν τούτων ἀπαιτεῖται προάσκησίς τις τῶν τε στρατιωτῶν καὶ τῶν πολιτῶν ἐν ταῖς πόλεσι, πάντως δὲ τήρησις αὐστηρᾶς πειθαρχίας καὶ πειθαναγκασμὸς τῶν πάντων ὅπως ἐκτελῶσι τὰ διατεταγμένα μετ' ἀκριβείας καὶ ψυχραιμίας.

Σχέδιον Ἀντιαεροπορικῆς Ἀμύνης. Διὰ τὴν Ἀντιαεροπορικὴν Ἄμυναν ἀπαιτοῦνται μελέτη τοῦ ἐδάφους καὶ τοῦ χώρου, ἐγκαταστάσεις (πυροβολεῖα, πολυβολεῖα κτλ.), σύνδεσμοι τηλεφωνικοί, τὸ δὲ πάντων κύριον κατανομὴ τοῦ ἐναερίου χώρου εἰς τομεῖς, βαλλομένους ὑφ' ἑνὸς ἑκάστου ἐπιγείου ἀντιαεροπορικοῦ ὀργάνου. Τὸ ζήτημα τῆς κατανομῆς ταύτης, ἵνα ὑπάρχῃ συνέχεια τοῦ φραγμοῦ ἄνευ σπατάλης πυροβόλων ἢ πολυβόλων, εἶναι ζήτημα λεπτότατον.

Ἡ μόνιμος ὀργάνωσις Ἀντιαεροπορικῆς Ἀμύνης τῶν διαφόρων σημαινόντων χώρων χώρας τινός (πόλεις, σιδηροδρομικοὶ σταθμοί, ἐργοστάσια, ἀποθῆκαι κτλ.) εἶναι ζήτημα σπουδαιότατον, τιθέμενον σήμερον ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὴν ὀχύρωσιν τῆς χώρας. Ἀκολούθως θὰ ἐπακολουθήσῃ ὁ τρόπος τῆς δράσεως ἑνὸς ἑκάστου ἀντιαεροπορικοῦ ὀργάνου, ἐπιγείου τε καὶ ἐναερίου, ἐν περιπτώσει ἐμφανίσεως ἀντιπάλου Ἀεροπλοΐας.

Τὸ σύνολον τῶν ἐργασιῶν τούτων καὶ τῶν ὁδηγιῶν τῆς δράσεως ἀποτελεῖ τὸ σχέδιον Ἀντιαεροπορικῆς Ἀμύνης, ὅπερ συντάσσεται ὑπὸ μὲν τῶν Διοικητῶν τοῦ Στρατοῦ διὰ τὰς ἐν μετώπῳ μονάδας (συνήθως ὑπὸ διοικητοῦ Στρατιᾶς ἢ Σώματος Στρατοῦ, σπανίως ὑπὸ τοῦ μεράρχου), ὑπὸ δὲ τῶν κατὰ τόπους στρατιωτικῶν ἀρχῶν, διὰ τοὺς χώρους τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς χώρας.

Εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ σχεδίου τούτου χρησιμεύουσιν ὡς βάσις αἱ περὶ τοῦ ἀντιπάλου πληροφορίαι, ἤτοι:

1) Πιθαναὶ βάσεις ἐξορμήσεως τῆς ἀντιπάλου Ἀεροπλοΐας.

2) Πιθαναὶ ἐναέριοι ὁδοί της.

3) Κύριαι χαρακτηριστικαὶ ἰδιότητες τῶν ἀεροπλοϊκῶν ὀργάνων της.

Πᾶν δὲ σχέδιον Ἀντιαεροπορικῆς Ἀμύνης καθορίζει σαφῶς:

1) Τὰς θέσεις καὶ τὰς ἀποστολὰς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τῶν πολυβόλων.

2) Τὸν τομέα δράσεως μιᾶς ἑκάστης ὁμάδος πυροβόλων ἢ πολυβόλων.

3) Τὰς θέσεις καὶ τὰς ἀποστολὰς τῶν προβολέων, ἀκουστικῶν μηχανημάτων, προστατευτικῶν ἀεροστάτων.

4) Τὴν δρᾶσιν μιᾶς ἑκάστης ἀεροπορικῆς μονάδος.

5) Τοὺς τεχνικοὺς συνδέσμους μεταξὺ τῆς Ἀεροπορίας καὶ τῶν ἐπιγείων ὀργάνων, τοὺς συνδέσμους καὶ τὰ μέσα συνεννοήσεως μεταξὺ διοικήσεως καὶ ἁπάντων τῶν ὀργάνων ἐπιγείων τε καὶ ἐναερίων.

6) Τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν σκεπάστρων ἢ ὑπογείων, καὶ τὴν κατανομὴν τῶν στρατιωτῶν ἢ πολιτῶν ἐν αὐτοῖς.

ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ. Μέχρι σήμερον τὰ πάντα τείνουσι νὰ δώσωσι τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ δρᾶσις τῆς Ἀεροπορίας ἐν πολέμῳ μελλοντικῷ ἔσεται μεγίστη, μέλλουσα δ' ἴσως, μετὰ τῆς τοῦ Χημικοῦ πολέμου, ν' ἀποτελέσῃ τὰ κύρια πολεμικὰ μέσα τῆς αὔριον.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὡς ἡ πεῖρα τοῦ παρελθόντος καὶ ἡ Ἱστορία διδάσκει, ὅτι εἶναι παρακεκινδυνευμένον νὰ προεξοφλῇ τις τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς βιομηχανίας τοῦ μέλλοντος, καὶ ὅτι οὐδεὶς γνωρίζει πρὸς ποίας νέας ἴσως ὁδοὺς εἶναι δυνατὸν νὰ στραφῇ ἡ πολεμικὴ τέχνη τῆς αὔριον. Πάντως ὅμως, ὑπὸ τὰς σημερινὰς τοὐλάχιστον συνθήκας καὶ τὰς ἐκ τούτων φυσικὰς προβλέψεις, δὲν δύναται ν' ἀμφισβητηθῇ ὅτι ἐπιτακτικῶς ἐπιβάλλεται ἐν ἑκάστῃ χώρᾳ ἡ παραδοχὴ ὀργανώσεως τῆς Ἀεροπορίας ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν πρὸς καταπολέμησιν αὐτῆς ἱκανῶν μέσων. Ν. ΚΛΑΔΑΣ

ΑΕΡΟΠΛΑΝΟΦΟΡΑ ΠΛΟΙΑ

Ἀφ' ἧς ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνάγκη χρησιμοποιήσεως τῶν ἀεροπλάνων, ἢ ὑδροπλάνων, εἰς τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον, ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη τοῦ *ἀεροπλανοφόρου*, πλοίου τουτέστι τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ φέρῃ πτητικὰς μηχανάς, ἀεροπλάνα ἢ ὑδροπλάνα, καὶ νὰ ἐξασφαλίζῃ τὴν ἀπὸ τοῦ ἀεροπλανοφόρου πτῆσιν αὐτῶν.

Κατ' ἀρχὰς διὰ τὴν μέχρι μεγάλων ἀποστάσεων ἐπιτήρησιν καὶ ἀνίχνευσιν ἐχρησιμοποίουν δέσμια ἀερόστατα, ἔτι δὲ καὶ ἀετούς· ἀφ' ἧς ὅμως ἐφευρέθησαν καὶ ἐτελειοποιήθησαν τὰ ἀεροπλάνα, ἐχρησιμοποιήθησαν ταῦτα διὰ τὸν ὡς ἄνω σκοπόν, καθὼς καὶ πρὸς ρύθμισιν τῆς κατὰ θάλασσαν βολῆς διὰ τῆς ἀπ' αὐτῶν παρατηρήσεως τῶν σημείων πτώσεως τῶν βλημάτων, ἰδίᾳ τῶν νεωτέρων πυροβόλων, ὧν τὸ βεληνεκὲς ἐξικνεῖται εἰς 25 χιλιάδας μέτρα καὶ ἄνω,—ἀπόστασιν εἰς ἣν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ παρατήρησις οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν ἱστῶν τῶν μεγάλων θωρηκτῶν (35 μ.). Τῷ ὄντι ἡ ἀκτὶς ὁρατότητος σταθμοῦ παρατηρήσεως βολῆς, ἐπὶ θωρηκτοῦ ἢ εὐδρόμου μάχης τελευταίου τύπου, δὲν ὑπερβαίνει τὰ 20 χιλιόμετρα ὑπὸ περιστάσεις ἀτμοσφαιρικὰς ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκάς, ἐν ᾧ αὕτη αὐξάνεται κατ' ἀναλογίαν εἰς 35 χιλιόμετρα δι' ὕψος 100 μέτρων, εἰς 50 χιλ. δι' ὕψος 200 μέτρων, εἰς 61 χιλ. δι' ὕψος 300 μέτρων, εἰς 80 χιλ. δι' ὕψος 500 μέτρων, καὶ εἰς 812 χιλιόμετρα δι' ὕψος 1000 μέτρων. Ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ δι' ὃν προορίζονται τὰ ἐπὶ τῶν ἀεροπλανοφόρων ἐπιβιβαζόμενα ἀεροπλάνα, χαρακτηρίζονται ταῦτα ὡς ἀεροπλάνα *διώξεως, παρατηρήσεως* καὶ *ἀναγνωρίσεως*. Διὰ τὰ ἀεροπλάνα ἀνιχνεύσεως κατὰ θάλασσαν ὑφίσταται μέγα πλεονέκτημα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἀεροπλάνα ἀνιχνεύσεως κατὰ ξηράν. Τῷ ὄντι κατὰ ξηρὰν ἵνα ἀεροπλάνον προβῇ εἰς ἀναγνώρισιν τῆς συνθέσεως τῶν ἐχθρικῶν σχηματισμῶν, ὑποχρεοῦται νὰ κατέλθῃ ἐγγὺς τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ ἐκτεθῇ εἰς τὸ πῦρ τῶν ἀντιαεροπορικῶν πυροβόλων τοῦ ἐχθροῦ, ἐν ᾧ κατὰ θάλασσαν δύναται νὰ προβῇ εἰς ἀναγνώρισιν τῆς συνθέσεως, τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς πορείας ἣν ἀκολουθεῖ ἐχθρική τις ναυτικὴ δύναμις πρὶν εἰσέτι εὑρεθῇ ἐντὸς βολῆς τοῦ ἀντιαεροπορικοῦ πυροβολικοῦ αὐτῆς.

Σήμερον θεωρεῖται ἀπαραίτητον, ὅπως ἕκαστον θωρηκτὸν ἐφοδιάζηται δι' ἀεροπλάνου παρατηρητοῦ βολῆς, ἵνα ᾖ ἄξιον τοῦ προορισμοῦ του. Τὰ τοιαῦτα ἀεροπλάνα ἀπογειοῦνται συνήθως ἀπὸ κινητοῦ ἐπιπέδου, ἐγκαθισταμένου ἐπὶ τῶν πυροβόλων τῶν πρωραίων πύργων τῶν θωρηκτῶν. Τὸ πλοῖον πλέει μετὰ ταχύτητος κατὰ διεύθυνσιν ἀντίθετον πρὸς τὸν ἄνεμον, τὸ δὲ ἀεροπλάνον τηρεῖται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου ἀπογειώσεως, μέχρις ὅτου ὁ κινητὴρ αὐτοῦ δώσῃ ὡρισμένον ἀριθμὸν στροφῶν, ὁπότε ἐλευθεροῦται τῶν δεσμῶν του καὶ ἵπταται.

Ἐν Ἀμερικῇ τὰ ἀεροπλάνα ἢ ὑδροπλάνα ἀπογειοῦνται ἀπὸ τῶν θωρηκτῶν διὰ χρησιμοποιήσεως εἰδικῶν μηχανημάτων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται

Digitized by Google

καταπέλται, οἵτινες γενικῶς ἔχουσι δόσει καλὰ ἀποτελέσματα. Δοκιμαὶ τῶν καταπελτῶν ἐγένοντο τὸ πρῶτον πρὸ τοῦ πολέμου, διακοπεῖσαι κατ' αὐτὸν καὶ ἐπαναληφθεῖσαι μετὰ τὴν ἀνακωχήν. Ἐν τῷ Ναυστάθμῳ τῆς Φιλαδελφείας τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν κατεσκευάσθη καταπέλτης, ὅστις

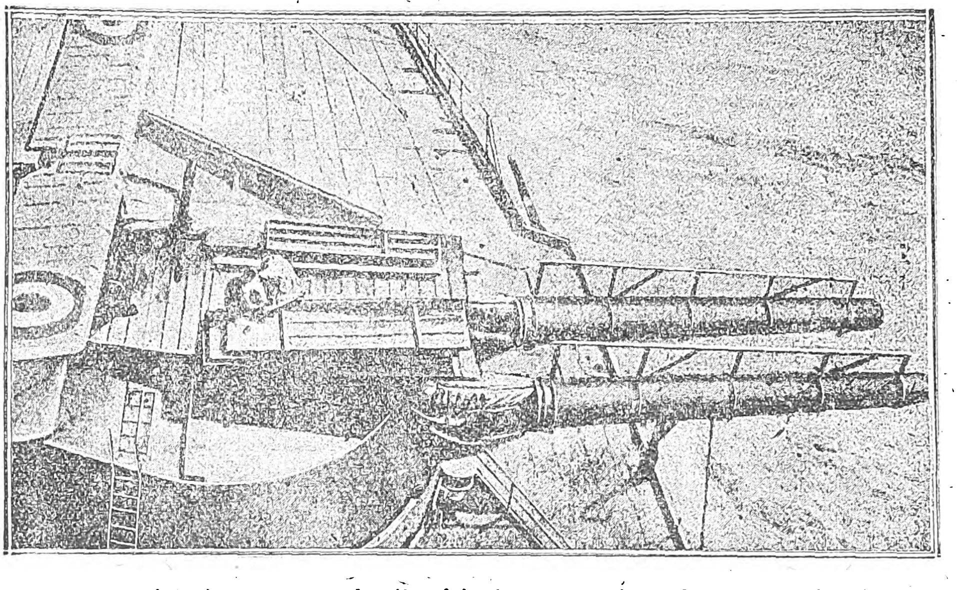

Προσωρινὴ ἐγκατάστασις κινητοῦ ἐπιπέδου ἐπὶ πύργον πυροβολείου εἰς καταδρομικὸν μάχης.

κέκτηται τὸ ἀνεκτίμητον προτέρημα, νὰ ἐπιτρέπῃ ἀπογείωσιν ἀεροπλάνου ἀντιθέτως πρὸς τὸν ἄνεμον, χωρὶς δηλ. τὸ πλοῖον νὰ ᾖ ἠναγκασμένον νὰ τροποποιήσῃ τὴν πορείαν αὐτοῦ. Τὸ ἀεροπλάνον ἀναβιβάζεται ἐπὶ λίκνου, ὅπερ μετακινεῖται ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερὰ τῇ βοηθείᾳ πεπιεσμένου ἀέρος ἐπὶ ὁδηγητρίας περιστροφικῆς τροχιᾶς. Ἡ ἀνάγκη τοῦ προσανατολισμοῦ του πρὸς πάσας τὰς διευθύνσεις καθίσταται ἀπαραίτητος πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἀπογειώσεως. Ὁ περιστροφικὸς καταπέλτης εἶναι ἀρκούντως ἐλαφρός, ὥστε νὰ μὴ καθίσταται δυσχερὴς ἡ ἐπὶ μεγάλων πλοίων ἐγκατάστασίς του.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ ἐκ τῶν πολεμικῶν πλοίων ἀπογείωσις τῶν ἀεροπλάνων εἶναι δυσχερής, λόγῳ τῆς διατάξεως τῶν ἐπ' αὐτῶν πύργων, ἐχυροῦ κυβερνήτου, ἐχυροῦ βολῆς, γεφυρῶν, καπνοδόχων, ἱστῶν, ἀνεμοδόχων, λέμβων κτλ. Παρ' ὅλον δὲ τὸ μέγα μῆκος τῶν μεγάλων πολεμικῶν πλοίων, ὅπερ πλειστάκις φθάνει τὰ 260 μέτρα, ταῦτα δὲν δύνανται νὰ φέρωσιν εἰμὴ περιωρισμένον ἀριθμὸν ὑδροπλάνων, ἅτινα ἅπαξ ἀπογειωθέντα εὑρίσκονται ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ προσγειωθῶσιν ἐκ νέου εἰς αὐτά. Τὰ ὑδροπλάνα ἀνέλκονται ἐπὶ τῶν πλοίων τῇ χρήσει εἰδικῶν γερανῶν, ἐν ὥρᾳ ἀκινησίας τοῦ σκάφους καὶ τῆς θαλάσσης ἠρεμούσης.

Δεδομένου ὅμως ὅτι ἡ ἐν ὥρᾳ ναυμαχίας, ἢ ἐν περιοχαῖς ἀποκεκλεισμέναις δι' ἀντιτορπιλλικῶν ἢ ὑποβρυχίων, παρουσία ἀκινητοῦντος σκάφους συνεπάγεται μεγάλους κινδύνους, ἕπεται ὅτι ἀεροπλάνον ἀπογειωθὲν ἀπὸ τοῦ καταστρώματος θωρηκτοῦ δύναται νὰ θεωρῆται ὡς ἀπολεσθέν. Τούτου ἕνεκα δέον νὰ θαυμάσῃ τις τὴν γενναιότητα πολλῶν ἀεροπόρων, οἵτινες κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον ἀπεδύθησαν εἰς σχετικὰς πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις, βέβαιοι ὄντες ὅτι ἡ ἐκ νέου ἐπάνοδος ἐπὶ τῶν πλοίων ἀφ' ὧν ἀφίπταντο ἦτο ἀδύνατος. Ὡς τοιαῦτα παραδείγματα ἀναφέρομεν: Τὸν ἀεροπόρον, ὅστις κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1914 ἐπέδραμε κατὰ τοῦ γερμανικοῦ πολεμικοῦ λιμένος Κουξχάβεν (Cuxhaven) καὶ ὅστις μετὰ τὴν ἐπιδρομήν, ἀφοῦ διῆλθεν ἱπτάμενος ἄνωθεν τῆς Ἑλιγολάνδης, ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν λόγῳ ἐξαντλήσεως τῆς βενζίνης καὶ περισυνελέγη ὑπὸ ὁλλανδικοῦ ἁλιευτικοῦ. Τὰ ἀεροπλάνα ἅτινα ἐπυρπόλησαν τὰ ὑπόστεγα τῶν ζέππελιν τοῦ Ἀεροδρομίου Todern, ἐγκατεστημένου ἔναντι τῆς νήσου Sylt, καὶ τὰ ὁποῖα ἐγκατελείφθησαν εἰς τὸ πέλαγος μετὰ τὴν διάσωσιν τῶν πληρωμάτων των. Τέλος τὸ ἀεροπλάνον ὅπερ κατὰ τὴν μεγάλην ναυμαχίαν τῆς Γιουτλάνδης (Jutland) τῆς 31ης Μαΐου 1916 ἀπεγειώθη ἐκ τοῦ ὑπερωκεανίου Engatine συνοδεύοντος τὴν μοῖραν τῶν εὐδρόμων τοῦ Ἄγγλου ναυάρχου Μπήττυ, ἀφοῦ δὲ ἀπεπεράτωσε τὴν ἀποστολήν του δι' ἀναγνωρίσεως τῶν προπλεουσῶν τῶν εὐδρόμων τοῦ Γερμανοῦ ναυάρχου φὸν Χίππερ ἐλαφρῶν δυνάμεων, ἀνελκύσθη ἐκ νέου ὑπὸ ἀγγλικοῦ σκάφους, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπετεύχθη μόνον διότι ὁ καιρὸς ἦτο καλὸς καὶ ἡ θάλασσα ἤρεμος.

Δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, κατέστη ἔτι μείζων ἡ ἀνάγκη ναυπηγήσεως πλοίων εἰδικῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκ νέου προσγείωσις τῶν ἀπ' αὐτῶν ἀφιπταμένων ἀεροπλάνων.

Πρῶτος ὁ Ἄγγλος πλωτάρχης Sampson ἐν ἔτει 1912 ἀπεγειώθη δι' ὑδροπλάνου ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας ἐκ καταστρώματος πολεμικοῦ πλοίου (τοῦ εὐδρόμου «Hibernia»), πρῶτος δὲ ὁ Ἀμερικανὸς Ely, ἐπιβαίνων ἀεροπλάνου «Curtiss», κατώρθωσε νὰ προσγειωθῇ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος θωρηκτοῦ.

Τὰ ἀγγλικὰ ἀεροπλανοφόρα. Πρῶτον πλοῖον μετασκευασθὲν εἰς ἀεροπλανοφόρον ὑπῆρξεν τὸ παλαιὸν ἀγγλικὸν εὔδρομον Ἑρμῆς (Hermes), ἐξ οὗ τὰ ἀεροπλάνα ἠδύναντο ν' ἀπογειοῦνται, ὄχι ὅμως καὶ νὰ προσγειοῦνται ἐπ' αὐτοῦ.

Κατόπιν τῶν γενομένων πειραμάτων ἐπὶ τοῦ Ἑρμοῦ τὸ Βρεττανικὸν Ναυαρχεῖον ἀπεφάσισε νὰ μετασκευάσῃ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ πλοῖον «Arc-Royal», ὅπερ εἶχεν ἀρχικῶς ναυπηγηθῆ ὡς πετρελαιοφόρον τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου. Αἱ δεξαμεναὶ πετρελαίου μετετράπησαν εἰς ὑπόστεγα τῶν ἀεροπλάνων, πάντα δὲ τὰ ὑπερκατασκευάσματα τῆς πρώρας ἀφῃρέθησαν διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ ἐπιπέδου ἀπογειώσεως. Κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ πλοίου τούτου εἶναι: Ἐκτόπισμα 7080 τόννων, ὁλικὸν μῆκος 110 μέτρα, πλάτος 15 μ., βύθισμα 5 μ., δύναμις μηχανῶν 3000 ἵπποι, ταχύτης 11 μίλλια, ὁπλισμὸς ἐκ τεσσάρων πυροβόλων τῶν 12 λιτρῶν καὶ 2 πολυβόλων, κίνησις μηχανῶν διὰ πετρελαίου, πλήρωμα 130 ἄνδρες πλὴν τοῦ ἀεροπορικοῦ προσωπικοῦ. Ὀλίγον μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ὁ «Ἑρμῆς» ἀπεστάλη εἰς τὴν Μεσόγειον, ἔνθα παρέμεινε μέχρι τοῦ ἔτους 1920 καὶ προσέφερεν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῶν Δαρδανελλίων.

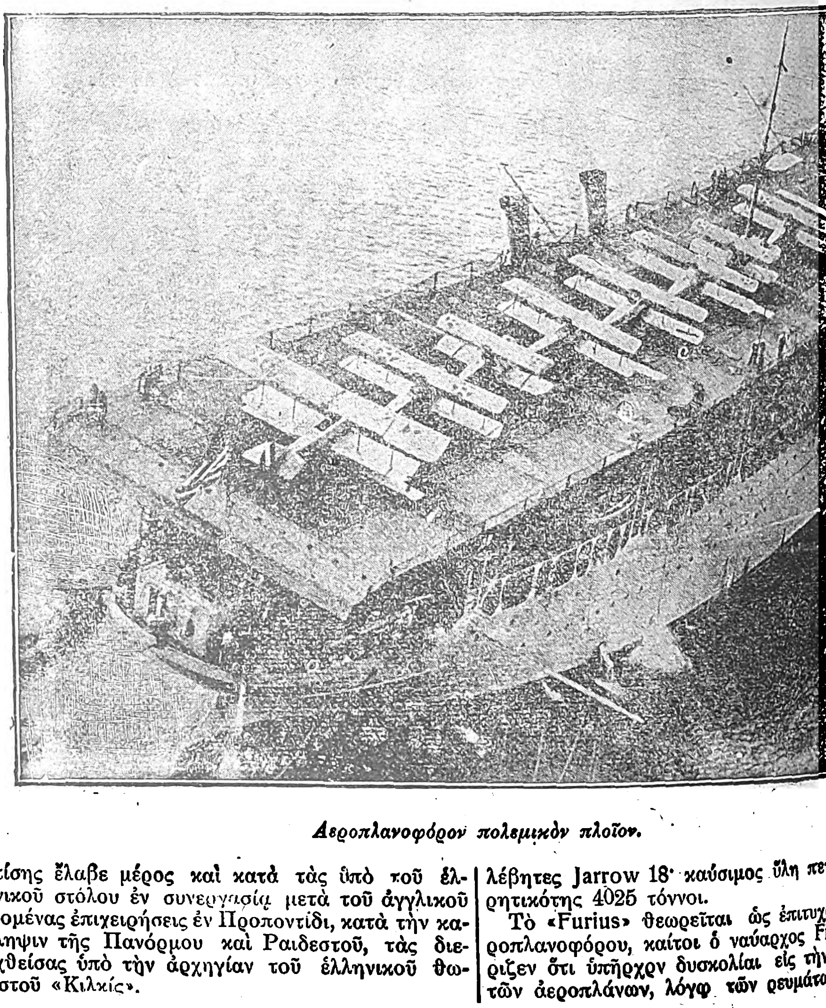

Ἀεροπλανοφόρον πολεμικὸν πλοῖον.

Ἐπίσης ἔλαβε μέρος καὶ κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ γενομένας ἐπιχειρήσεις ἐν Προποντίδι, κατὰ τὴν κατάληψιν τῆς Πανόρμου καὶ Ραιδεστοῦ, τὰς διεξαχθείσας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἑλληνικοῦ θωρηκτοῦ «Κιλκίς».

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ὁ ἀγγλικὸς στόλος καθὼς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ οὐδὲν ἀεροπλανοφόρον κατεῖχον, εἰδικῶς κατεσκευασμένον, ἀλλὰ μεγάλα ἐμπορικὰ πλοῖα ἐπιταχθέντα ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως μετεσκευάσθησαν προχείρως εἰς ἀεροπλανοφόρα, ὡς τὰ μεγάλα ὑπερωκεάνια τῆς Ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας Cunard Line «*Empress*», «*Engadine*» καὶ «*Riviera*», ἀφ' ὧν τὰ ἀεροπλάνα ἀπεγειοῦντο ἀπὸ τῆς πρύμνης. Ἐπὶ τῶν τριῶν ὡς ἄνω πλοίων ὑπῆρχε χῶρος δι' ἓξ ἀεροπλάνα μετὰ τῶν ἀμοιβῶν ὑλικῶν, εἰδῶν ἐφοδιασμοῦ καὶ προσωπικοῦ. Ἐπίσης καὶ τὸ ὑπερωκεάνιον «Campania» (μῆκος 183 μ., ἐκτόπισμα 21600 τόννοι, ταχύτης 21 χιλ.) μετεσκευάσθη εἰς ἀεροπλανοφόρον, ἀφαιρεθέντος μέρους τῶν ὑπερκατασκευασμάτων του. Τὸ πλοῖον τοῦτο συνώδευε τὴν ὑπὸ τὸν ναύαρχον Τζέλικο μεγάλην μοῖραν τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, ἀποσταλὲν εἰς ἀγγλικὸν λιμένα τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς ἀξιομνημονεύτου ναυμαχίας τῆς Γιουτλάνδης.

Κατὰ τὸ ἔτος 1917 ἐγένετο δυνατὴ ἡ συγκρότησις ὁμάδος ἀεροπλανοφόρων, ἥτις σήμερον περιλαμβάνει τὰ μεγαλείτερα ἀγγλικὰ σκάφη τοῦ εἴδους τούτου «Furious», «Vindictive», «Argus», «Hermes» καὶ «Eagle».

Ἐκ τῶν πλοίων τούτων τὸ «Furious» ἐναυπηγήθη ὡς καταδρομικὸν εἰς τὰ ναυπηγεῖα τοῦ Ἄρμστρογκ (1917). Ἡ μετασκευή του εἰς ἀεροπλανοφόρον διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1917 μέχρι τοῦ Μαρτίου 1918, ἡ δὲ συνολικὴ δαπάνη τῆς ναυπηγήσεώς του ὑπερέβη τὰ ἓξ ἑκατομμύρια ἀγγλικῶν λιρῶν. Νεώτεραι μετασκευαὶ αὐτοῦ ἐγένοντο κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐτῶν 1921–1925, κατὰ τὰς ὁποίας μετετοπίσθη ἡ καπνοδόχος καὶ προσετέθη νέον ὑπόστεγον ἀεροπλάνων πρὸς πρώραν. Ἓν ἐπίσης τῶν ἐνδιαφερόντων μερῶν τῆς ὅλης μετασκευῆς του συνίσταται εἰς παραπέτασμα ἐκ κινητῶν σανίδων, ὅπερ δύναται νὰ ὑψοῦται καὶ νὰ κατέρχηται, οὕτω δὲ νὰ προστατεύῃ τὰ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἀεροπλάνα ὅταν τὸ πλοῖον πλέῃ πάσῃ ταχύτητι. Ἀπὸ τοῦ καταστρώματος τοῦ ἀεροπλανοφόρου τούτου ἀπεγειώθη τὸ σμῆνος τῶν ἀεροπλάνων τὸ ὁποῖον ἐξετέλεσε τὴν θαυμασιωτέραν ἐπιδρομὴν κατὰ τῶν γερμανικῶν παραλίων, κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον, τὸν βομβαρδισμὸν τουτέστι τῶν ἀεροδρομίων τῶν ζέππελιν εἰς Tondern.

Χαρακτηριστικὰ τοῦ πλοίου τούτου εἶναι τὰ ἑξῆς: Κανονικὸν ἐκτόπισμα 19100 τόννοι (ἐν πλήρει φόρτῳ περὶ τοὺς 22900) πλήρωμα 890 ἄνδρες· ὁλικὸν μῆκος 240 μέτρα· πλάτος 27 μέτρα· βύθισμα 7.5 μ., πυροβόλα 10 τῶν 5.5 ἰντσῶν καὶ 50 διαμετρημάτων, 6 τῶν 4 ἰντσῶν ἀντιαεροπορικά, 4 τῶν 3 λιτρῶν, 14 πολυβόλα. Ἐπίσης τὸ πλοῖον προστατεύεται δι' ἀμυντικῶν τυμπάνων ἢ κοιλιῶν, (ἀγγλ. bulges, γαλλ. soufflages) ἀπὸ τορπιλλικῶν ἐπιθέσεων· κίνησις δι' ἀτμοστροβίλων Brown Curtiss δυνάμεως 90000 ἵππων· ταχύτης 32-33 μίλλια· λέβητες Jarrow 18· καύσιμος ὕλη πετρελαίου χωρητικότης 4025 τόννοι.

Τὸ «Furius» θεωρεῖται ὡς ἐπιτυχὼν τύπος ἀεροπλανοφόρου, καίτοι ὁ ναύαρχος Ficher ὑπεστήριξεν ὅτι ὑπῆρχον δυσκολίαι εἰς τὴν προσγείωσιν τῶν ἀεροπλάνων, λόγῳ τῶν ρευμάτων τοῦ ἀέρος

Digitized by Google

ἅτινα ἐσχηματίζοντο ἐκ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἐκ τῶν καπνοδόχων ἐξερχομένων θερμῶν ἀερίων. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἀπεφεύχθη εἰς τὰ μετέπειτα κατασκευασθέντα «Argus», «Hermes» καὶ «Eagle», καθότι αἱ καπνοδόχοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὰς πλευρὰς ἢ ἀντικατεστάθησαν διὰ μακρῶν σωλήνων καταληγόντων εἰς τὴν πρύμνην, τῆς καύσεως ἐπιτυγχανομένης δι' ἀνεμιστήρων ἄκρως ἰσχυρῶν.

Τὸ «Vindictive» δὲν παρουσιάζει ἀρκετὸν ἐνδιαφέρον· εἶναι ἐλαφρὸν καταδρομικὸν 9750 τόννων, μετατραπὲν εἰς ἀεροπλανοφόρον διὰ τῆς προσθήκης δύο ἐπιπέδων ἐπὶ τῆς πρώρας, διὰ τὴν ἀπογείωσιν τῶν ἀεροπλάνων.

Τὸ «Argus» ἤρξατο ναυπηγούμενον ἐν ἔτει 1914 εἰς τὰ ναυπηγεῖα Beardmore ὡς ὑπερωκεάνιον ἐπιβατικὸν «Conte Rosso» τῆς ἰταλικῆς ἀτμοπλοϊκῆς ἑταιρίας Lloyd Sabaudo. Αἱ ἐργασίαι τῆς ναυπηγήσεως διεκόπησαν ἐν ἔτει 1914, ἤρξαντο δὲ ἐκ νέου τῷ 1916 διὰ τὴν μετατροπήν του εἰς ἀεροπλανοφόρον, περατωθεῖσαι κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1918. Τὸ πλοῖον τοῦτο ἐπωνομάσθη «Πλωτὴ νῆσος». Ἀπεδείχθη λίαν ἐπιτυχὴς τύπος διὰ τὸν σκοπὸν δι' ὃν προωρίζετο. Φέρει κατάστρωμα ἀπὸ πρώρας μέχρι πρύμνης, αἱ δὲ καπνοδόχοι ἔχουν ἀντικατασταθῆ διὰ σωλήνων ἀγόντων ἀπὸ τῶν λεβητοστασίων εἰς τὴν πρύμνην. Νεώτεραι ἐπισκευαὶ γενόμεναι κατὰ τὸ ἔτος 1920 ηὔξησαν ἔτι μᾶλλον τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα 14450 τόννοι· μῆκος 170 μέτρα· πλάτος 21 μ· βύθισμα 6 μ· μηχαναὶ ἀτμοστρόβιλοι Parson δυνάμεως 22000 ἵππων· ταχύτης 20,5 μίλλια· πυροβολικὸν 2 τῶν 4 ἰντσῶν, 4 τῶν 4 ἰντσῶν ἀντιαεροπορικά· 15 πολυβόλα· καύσιμον, πετρέλαιον· χωρητικότης 2000 τόννοι· πλήρωμα 300 ἀνδρῶν· ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ πλοίου ὑπὸ τὸ κατάστρωμα εὑρίσκονται ὑπόστεγα τῶν ἀεροπλάνων καὶ ἀποθῆκαι. Ἡ γέφυρα τοῦ κυβερνήτου κεῖται κάτωθεν τοῦ καταστρώματος, ὅπερ οὕτως εἶναι ἐλεύθερον παντὸς ἐμποδίου· ἐν τούτοις ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, καὶ κατὰ τὸν πλοῦν, ἡ γέφυρα δύναται νὰ ἀνυψοῦται ἄνωθεν τοῦ καταστρώματος δι' ὑδραυλικοῦ μηχανήματος καὶ νὰ καταβιβάζεται εἶτα κάτωθεν αὐτοῦ. Ἀνυψωτῆρες ἠλεκτροκίνητοι ἀναβιβάζουν τὰ ἀεροπλάνα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ἀπογειώσεως.

Τὸ ἀεροπλανοφόρον «Hermes» παρουσιάζει εἰδικὴν εὐστάθειαν εἰς τὰς μεγαλυτέρας τρικυμίας. Χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ εἶναι: Ἐκτόπισμα 10.950 τόννοι· μῆκος 180 μέτρων· πλάτος 27 μέτρων· βύθισμα 6 μέτρων· μηχαναί, ἀτμοστρόβιλοι δυνάμεως 40.000 ἵππων· ταχύτης 25 μιλλίων· ὁπλισμὸς 10 τῶν 5,5 ἰντσῶν, 4 τῶν 4 ἰντσῶν ἀντιαεροπορικά· πλήρωμα 570 ἄνδρες καὶ 130 ἄνδρες προσωπικὸν ἀεροπλοΐας. Τὸ πλοῖον φέρει 20 ἀεροπλάνα, προστασίαν δι' ἀμυντικῶν τυμπάνων κατὰ τορπιλλικῶν προσβολῶν, εἰδικὰ πυροσβεστικὰ μηχανήματα καὶ τελειότατα συστήματα καὶ ἀνυψωτῆρας διὰ τὴν μετακίνησιν τῶν ἀεροπλάνων. Ἂν τὸ σκάφος τοῦτο ἦτο ἕτοιμον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, θὰ προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς κατὰ τῶν γερμανικῶν παρακτίων ἐπιχειρήσεις τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου.

Τὸ ἀεροπλανοφόρον «Eagle» ἤρχισε ναυπηγούμενον κατὰ Φεβρουάριον 1913 εἰς τὰ ναυπηγεῖα Ἄρμστρογκ ὡς θωρηκτὸν ντρέντωτ, διὰ λογαριασμὸν τῆς χιλιανῆς κυβερνήσεως ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ναύαρχος Κόχραν». Κατὰ τὸ ἔτος 1917 ἠγοράσθη παρὰ τῆς ἀγγλικῆς κυβερνήσεως ἀντὶ λιρῶν 1.334.358 καὶ μετεσκευάσθη εἰς ἀεροπλανοφόρον, τῶν δοκιμῶν γενομένων κατὰ τὸ 1920. Μετὰ ταύτας ὑπέστη ἐπισκευάς τινας εἰς τὸν ναύσταθμον τοῦ Πόρτσμουθ, ὁπόθεν παρεδόθη ἕτοιμον κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1923. Φέρει μέγα κατάστρωμα ἀπογειώσεως ἀεροπλάνων, διῆκον ἀπὸ πρώρας μέχρι πρύμνης, δύο καπνοδόχους καὶ ἕνα ἱστὸν παρὰ τὴν πλευράν. Ἡ ὅλη δαπάνη ἀνῆλθεν εἰς 3.000.000 λίρας Ἀγγλ. Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα 22790 τόν. μῆκος 200 μέτρα· πλάτος 30 μέτρα· βύθισμα 9 μ· μηχαναί, ἀτμοστρόβιλοι Brown Curtiss δυνάμεως 55000 ἵππων· ταχύτης 24 μίλλια· ὁπλισμὸς 12 τῶν 6 ἰντσῶν, 4 τῶν 4 ἰντσῶν ἀντιαεροπορικά· καύσιμον, πετρέλαιον· χωρητικότης 3750 τόννοι· πλήρωμα 450 ἄνδρες, πλὴν τοῦ ἀεροπορικοῦ προσωπικοῦ, καὶ 26 ἀεροπλάνα.

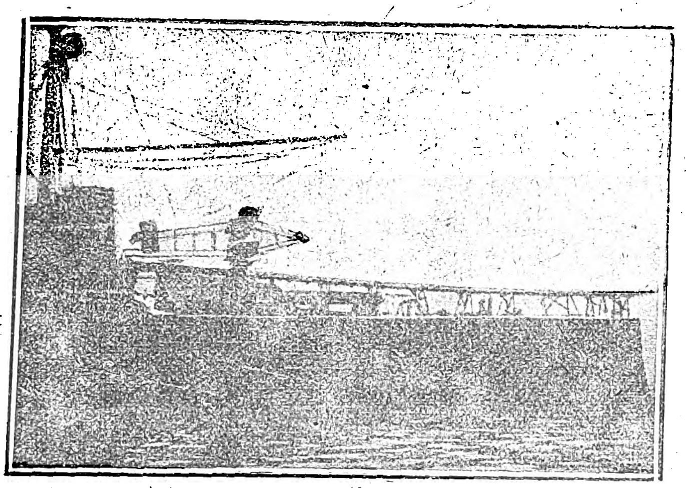

Ἐγκατάστασις ἀπογειώσεως ἀεροπλάνου ἐπὶ τοῦ εὐδρόμου "Hibernia"

Τὸ ἀεροπλανοφόρον «Pegasus» εἶχε παραγγελθῆ ὡς ἀτμόπλοιον τῆς ἑταιρίας Railway Co ὑπὸ τὸ ὄνομα «Στοκχόλμη» εἰς τὰ ναυπηγεῖα Brown & Co· καθειλκύσθη τὴν 9ην Ἰουνίου 1917 καὶ ἐπερατώθη κατ' Αὔγουστον ἰδίου ἔτους. Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα 3070 τόννοι· διαστάσεις, μῆκος 100 μ. πλάτος 12 μ· βύθισμα 4.5 μ· ὁπλισμὸς 2 τῶν 12 λιτρῶν, 2 τῶν 12 ἐπίσης λιτρῶν ἀντιαεροπορικὰ καὶ 14 πολυβόλα· μηχαναί, ἀτμοστρόβιλοι Brown - Curtiss, δυνάμεως 9500 ἵππων, ταχύτης 20-25 μίλλια· ἕλικες 2· καύσιμον, πετρέλαιον· χωρητικότης 360 τόννοι· πλήρωμα 280 ἄνδρες. Κατὰ τὸν μέγαν πόλεμον ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα ἤτοι τὴν Κρήτην, τὸν Σταυρόν, μετὰ δὲ τὴν ἀνακωχὴν διετέθη εἰς τὸν στόλον τῶν Ἀν. Ἰνδιῶν.

Ἐπίσης τὰ καταδρομικὰ «Courageous» καὶ «Glorious», τοῦ αὐτοῦ περίπου τύπου ὡς τὸ «Furious», ἤρξαντο μετασκευαζόμενα εἰς ἀεροπλανοφόρα κατὰ τὸ ἔτος 1924 ἐπὶ τῶν αὐτῶν περίπου σχεδίων τοῦ «Furious», ἔχοντα τὰ αὐτὰ σχεδὸν πρὸς αὐτὸ χαρακτηριστικά.

Ἐπίσης ἐλαφρά τινα καταδρομικὰ τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου, τύπου «D» ἔχουσι διάταξιν ὅπως φέρωσιν ἓν ἀερόσκαφος. Τὰ καταδρομικὰ «Dragon» καὶ «Dauntless» ἔχουσιν ὑπόστεγα ἀεροπλάνων ὑπὸ τὴν γέφυραν. Τὰ καταδρομικὰ τύπου «Dunedin» φέρουσι περιστρεφόμενον ἐπίπεδον ἀπογειώσεως περὶ τὸ μέσον τοῦ πλοίου, τὰ δὲ «Carlisle» καὶ «Capetown» κατ' ἀρχὰς εἶχον ὑπόστεγον πρὸς πρῷραν, τὸ ὁποῖον βραδύτερον ἀντικατεστάθη ὑπὸ σταθεροῦ ἐπιπέδου.

Ἐν Ἀμερικῇ. Ὑπὸ τοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἔχει θεσπισθῆ, ὅπως ἕκαστον θωρηκτὸν δύναται νὰ φέρῃ ἓν ἀερόσκαφος παρατηρήσεως καὶ δύο μάχης (δύο θέσεων)· ἕκαστον ἐλαφρὸν καταδρομικόν, δύο ἀεροσκάφη παρατηρήσεως· τινὰ ἐκ τῶν ἀντιτορπιλλικῶν ἀνὰ ἓν ἀερόσκαφος μάχης καί τινα τῶν ὑποβρυχίων ἀνὰ ἓν ἀερόσκαφος παρατηρήσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ ἀεροπλανοφόρα πλοῖα τὸ ἀμερικανικὸν Ναυτικὸν κέκτηται τὰ ἑξῆς:

«Lexington» καὶ «Saratoga». Τὰ δύο ταῦτα πλοῖα ἐπρόκειτο νὰ ναυπηγηθοῦν κατὰ τὸ ἔτος 1916 ὡς θωρηκτὰ καταδρομικὰ ἐκτοπίσματος 35300 τόννων μὲ ἑπτὰ καπνοδόχους καὶ μὲ λέβητας διατεθειμένους εἰς δύο καταστρώματα. Μετὰ τὸν πόλεμον ὅμως ἀπεφασίσθη ἡ ναυπήγησίς των ὡς ἀεροπλανοφόρων, τῆς συνθήκης τῆς Washington ἐπιτρεψάσης εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ τὴν Ἰαπωνίαν νὰ μετατρέψουν ἀνὰ δύο μεγάλα θωρηκτὰ μὴ ὑπερβαίνοντα τὸ ἐκτόπισμα τῶν 35000 τόννων εἰς ἀεροπλανοφόρα. Τὸ ἐκτόπισμα αὐτῶν ἠλαττώθη λόγῳ τῆς ἀφαιρέσεως πύργων, θώρακος κτλ. Ἐπὶ τῶν πλοίων τούτων ἔχουν τηρηθῆ ἅπασαι αἱ νεώτεραι διατάξεις διὰ τὴν προσγείωσιν καὶ ἀπογείωσιν τῶν ἀεροσκαφῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τὸν χειρισμὸν αὐτῶν. Ἐπίσης *καταπέλτης* νεωτάτου τύπου χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν ἀπογείωσιν τῶν βαρυτέρων ἀεροπλάνων. Τέλος ὑπάρχουσι μέσα διὰ τὴν ἀφυδάτωσιν ὑδροπλάνων, ἐν μιᾷ δὲ λέξει ἔχουσιν ἐπιτευχθῆ τοιαῦται τελειοποιήσεις, ὥστε δύνανται τὰ ἀεροσκάφη νὰ ἀπογειοῦνται εἰς οἱανδήποτε κατάστασιν καιροῦ.

Ἕκαστον τῶν πλοίων τούτων δύναται νὰ φέρῃ 72 ἀεροπλάνα ἢ ὑδροπλάνα, ἐξ ὧν 36 βομβαρδιστικά. Ἡ τιμὴ ἑκάστου μετὰ τῶν ἀεροσκαφῶν ἀνέρχεται εἰς 45 ἑκατομμύρια δολλάρια, ἡ δὲ κατὰ εἰκοσιτετράωρον κατανάλωσις πετρελαίου, τῶν μηχανῶν κινουμένων πάσῃ δυνάμει, εἰς 2000 τόννους.

Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα 33000 τόννοι· πλήρωμα 1213 ἄνδρες, πλὴν τοῦ προσωπικοῦ ἀεροπλάνων· μῆκος 265 μέτρα· πλάτος 31 μέτρα· βύθισμα 7 μέτρα· ὁπλισμὸς 8 τῶν 8 ἰντσῶν καὶ 55 διαμετρημάτων, 12 τῶν 5 ἰντσῶν ἀντιαεροπορικὰ καὶ 25 διαμετρ. 4 τῶν 6 λιτρῶν χαιρετισμοῦ καὶ 4 τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες τῶν 21 ἰντσῶν· ὑποβρύχια ἀμυντικὰ τύμπανα· μηχαναί, κίνησις ἠλεκτρική, δυνάμεως 18000 ἵππων· ταχύτης 31.5 μίλλια· λέβητες 16· ἕλικες 4.

Τὸ ἀεροπλανοφόρον «Langley» εἶναι τὸ πρώην ἀνθρακοφόρον τοῦ ἀμερικανικοῦ στόλου «Jupiter», ναυπηγήσεως 1912, τὸ ὁποῖον μετετράπη εἰς ἀεροπλανοφόρον κατὰ τὸ 1920—21. Φέρει μέγα κατάστρωμα ἀπογειώσεως ἀπὸ πρώρας μέχρι πρύμνης, ἀντὶ δὲ καπνοδόχων δύο ὁριζοντίους σωλῆνας, ὧν ὁ εἷς ἄγει εἰς πρῷραν, ὁ δ' ἕτερος μέχρι πρύμνης. Ὁ ἐκ τούτων καπνὸς διέρχεται καθέτως πρὸς τὸ ὑπὸ ψεκαστήρων, ἐν εἴδει λεπτοτάτων σταγόνων, ῥιπτόμενον ὕδωρ, ὅπερ συμπυκνώνει αὐτόν. Τὸ πλοῖον τοῦτο ὑπῆρξε τὸ πρῶτον μέγα πλοῖον τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, εἰς ὃ ἐφηρμόσθη ἡ ἠλεκτρικὴ κίνησις καὶ ἐγκατεστάθη γυροσκοπικὸν μηχάνημα συστήματος Sperry κατὰ τῶν ἐκ τῆς τρικυμίας ταλαντώσεων. Περιλαμβάνει 12 ἀεροπλάνα μονοθέσια, 12 διθέσια καὶ 10 τορπιλλοπλάνα, ἐπίσης δὲ εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ καταπελτῶν. Αἱ διαστάσεις τοῦ

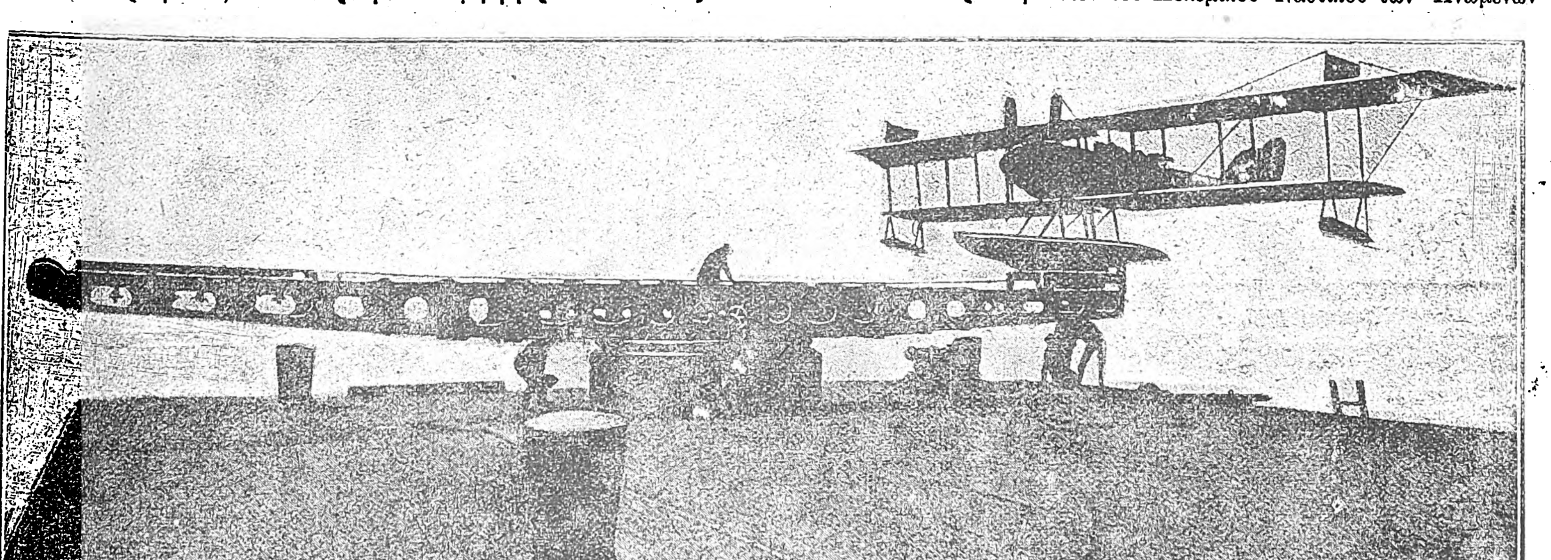

Ὑδροπλάνον τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ναυτικοῦ ἀπογειούμενον διὰ τῆς χρήσεως εἰδικοῦ μηχανήματος, τοῦ «καταπέλτου».

Digitized by Google

καταστρώματος ἀπογειώσεως εἶναι 160 × 20 μέτρα, τὸ δὲ ὕψος αὐτοῦ 18 μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα 19360 τόννοι· μῆκος 162 μέτρα· πλάτος 20 μέτρα· βύθισμα 8· ὁπλισμός, 4 τῶν 5 ἰντσῶν καὶ 51 διαμετρημάτων, 275

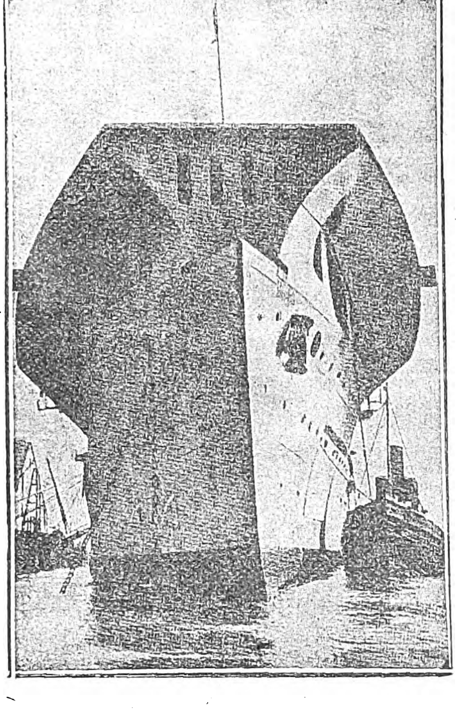

Ἡ πρῷρα τοῦ ἀγγλικοῦ ἀεροπλανοφόρου "Eagle"

βόμβαι καὶ 24 τορπίλλαι· μηχαναί, κίνησις ἠλεκτρική· ἕλικες 2· δύναμις μηχανῶν 7152 ἵπποι ταχύτης 14.9 μίλλια.

Τὸ ἀεροπλανοφόρον «Patoka» ἐναυπηγήθη τῷ 1919 ὡς βοηθητικὸν τοῦ στόλου καὶ πετρελαιοφόρον, μετασκευασθὲν εἰς ἀεροπλανοφόρον ἐν ἔτει 1924. Εἶναι ἐφωδιασμένον δι' εἰδικοῦ ἱστοῦ πρὸς πρύμναν διὰ τὴν πρόσδεσιν ἀεροπλοίου, δύναται δὲ νὰ φέρῃ περὶ τὸ μέσον 4 ὑδροπλάνα. Τὸ πλοῖον τοῦτο καθὼς καὶ τὸ ὁμοίου τύπου «Ramapo» ἐπρόκειτο νὰ μετασκευασθοῦν εἰδικῶς διὰ τὴν ἀποστολὴν πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ Β. Πόλου ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀεροπλοίου «Shenandoah», ἀλλὰ λόγῳ τῆς ἀναβολῆς τῆς ἐν λόγῳ ἀποστολῆς ἡ μετασκευὴ τοῦ «Ramapo» ἐματαιώθη. Ἤδη τὸ «Patoka» χρησιμοποιεῖται ὡς ἀεροπλανοφόρον στόλου δι' ἀερόπλανα, ὑδροπλάνα καὶ ἀερόπλοια. Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα ὅπερ εἶχε κατὰ τὴν ναυπήγησιν 16800 τόννοι· μῆκος 140 μέτρα· πλάτος 18 μέτρα· βύθισμα 8 μέτρα· δύναμις μηχανῶν 2900 ἵπποι· ταχύτης 10.87 μίλλια· ὁπλισμὸς 2 τῶν 5 ἰντσῶν· καύσιμον, 1109 τόννοι πετρελαίου· πλήρωμα 156 ἄνδρες.

Τὸ ἀεροπλανοφόρον «Wright» καθελκυσθὲν τῷ 1920 χρησιμοποιεῖται διὰ ὑδροπλάνα, φέρει δὲ καὶ ἓξ ἀερόστατα μετὰ σχετικῆς συσκευῆς παραγωγῆς ὑδρογόνου διὰ τὴν πλήρωσιν αὐτῶν. Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα 14240 τόννοι· μῆκος 147 μ., πλάτος 18 μ.· βύθισμα 9 μ.· ὁπλισμὸς 2 τῶν 5 ἰντσῶν ἀντιαεροπορικά· δύναμις μηχανῶν 6000 ἵπποι ταχύτης 15 μίλλια· πλήρωμα 213 ἄνδρες.

Τὰ ναρκοβόλα «Sandpiper», «Gannet» καὶ «Teal» χρησιμοποιοῦνται ἐπίσης διὰ τὴν μεταφορὰν ὑδροπλάνων. Ἐπίσης εἰς τὰ ἀντιτορπιλλικὰ «Harding» καὶ «Mugford» οἱ δύο πρυμναῖοι τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες ἔχουσιν ἀντικατασταθῆ ὑπὸ δεξαμενῶν βενζίνης χωρητικότητος 1200 γαλονίων ἑκάστης, διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἀεροπλάνων τοῦ στόλου.

Ἐν Γαλλίᾳ. Ἐν Γαλλίᾳ κατὰ πρῶτον ἐχρησιμοποιήθησαν τὸ παλαιὸν θωρηκτὸν «Foudre» τόν. 5600 καὶ τὸ ὑπερωκεάνειον «Campine» ὡς ἀποθῆκαι ἀεροπλάνων. Νῦν τὸ Γαλλικὸν Ναυτικὸν κέκτηται τὰ ἑξῆς ἀεροπλανοφόρα:

Τὸ ἀεροπλανοφόρον «Bearn» καθειλκύσθη τὸ ἔτος 1920 ὡς θωρηκτὸν τύπου «Normandie», ἀπεφασίσθη δὲ ἡ μετασκευή του εἰς ἀεροπλανοφόρον καὶ ἐπερατώθη κατ' Αὔγουστον 1925. Τοῦτο περιλαμβάνει κατάστρωμα ἀπογειώσεως μήκους 180 μέτρ. καὶ κεντρικὸν ὑπόστεγον μήκους 120 μέτρ. Ἡ γέφυρα τοῦ πλοίου καὶ τὸ ἔχυρὸν διευθύνσεως βολῆς εὑρίσκεται ἐπὶ κινητοῦ ἐπιπέδου, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀνέρχηται ἄνωθεν τοῦ καταστρώματος ἀπογειώσεως ἢ νὰ κατέρχηται κάτωθεν αὐτοῦ. Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα 21450 τόννοι· μῆκος 173 μέτρα· πλάτος 27 μέτρα· βύθισμα 6.5 μέτρα· πλήρωμα 875 ἄνδρες· δύναμις μηχανῆς 40.000 ἵπποι· ταχύτης 21.5 μίλλια· καύσιμον, πετρέλαιον· ὁπλισμὸς 8 τῶν 6.1 ἰντσῶν, 6 τῶν 14 λιτρῶν, 8 τῶν 3 λιτρῶν, ἀντιαεροπορικά, 6 τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες 21.7 ἰντσῶν. Περιλαμβάνει ὑπὲρ τὰ 40 ἀεροσκάφη.

Ἐκτὸς τούτου πρόκειται νὰ ναυπηγηθῇ ἐπίσης διὰ τὸ γαλλικὸν Ναυτικὸν καὶ ἕτερον ἀεροπλανοφόρον κατά τι μικρότερον τοῦ «Bearn» ταχύτητος 19 μιλλίων.

Τὸ ἀεροπλανοφόρον «Bapaume» εἶναι βοηθητικὸν πλοῖον τύπου «Arras» μετασκευασθὲν εἰς ἀεροπλανοφόρον. Χαρακτηριστικά: Ἐκτόπισμα 700 τόννοι· μῆκος 75 μ., πλάτος 8.5· βύθισμα 3 μέτρα· ὁπλισμὸς 1 τῶν 14 λιτρῶν ἀντιαεροπορικόν· δύναμις μηχανῶν 4000 ἵππων· ταχύτης 17.5 μίλλια· καύσιμον, πετρέλαιον.

Ὁ Γάλλος ὑποπλοίαρχος Amet προέτεινε μέθοδον προσεδαφίσεως, ἥτις θὰ ἐπέτρεπεν εἰς τὰ ἐκ τῶν πύργων τῶν πλοίων διὰ τὴν ρύθμισιν βολῆς ἀπογειούμενα ἀεροπλάνα νὰ προσεδαφίζωνται ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῶν ἀεροπλανοφόρων πλοίων, ταχέως καὶ εὐχερῶς. Ἑκάστην πλευρὰν τοῦ πλοίου διατρέχουσι δύο συρματόσχοινα, κατὰ δὲ τὸ ἐγκάρσιον τοῦ πλοίου τείνονται δύο ἐγκάρσια τοιαῦτα, ἅτινα δύνανται διὰ μέσου τῶν εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν ὑπαρχόντων δακτυλίων νὰ μετακινοῦνται καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν διαμήκων τοιούτων. Εἰς τὰ ἐγκάρσια ταῦτα συρματόσχοινα στερεοῦνται σάκκοι πλήρεις ἄμμου, συρόμενοι ἐπὶ τοῦ καταστρώματος. Ὅταν ἀεροπλάνον τι πρόκειται νὰ προσγειωθῇ, ὁ χειριστὴς του χειρίζει εἰς τρόπον, ὥστε νὰ εὑρεθῇ εἰς τὸ ὕψος τοῦ καταστρώματος, ἐν ὁριζοντίᾳ διαθέσει πρὸς πρύμναν, καὶ ἐλαττώνει τὴν ταχύτητα τοῦ κινητῆρος, οὕτως ὥστε νὰ πέσῃ ἐντὸς τῶν δικτύων ἀνασχέσεως, τηρῶν συγχρόνως τὸ ἀεροπλάνον τελείως ἐν ὁριζοντίᾳ θέσει. Καθ' ἣν στιγμὴν τοῦτο ἐγγίζει τὸ κατάστρωμα, κρατεῖ τὸν κινητῆρα καὶ τότε τὰ ἐγκάρσια συρματόσχοινα παρασυρόμενα ὑπὸ τοῦ ἀεροπλάνου καὶ παρασύροντα τοὺς σάκκους ἄμμου ἀνακόπτουσι βαθμηδὸν καὶ ἄνευ κλονισμῶν τὴν ταχύτητα τοῦ ἀεροπλάνου. Ἡ διάταξις αὐτὴ κέκτηται τὸ προτέρημα τῆς ταχείας ἀπελευθερώσεως τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου, εἰς στιγμὴν καθ' ἣν πρόκειται νὰ ἀπογειωθῇ ἕτερον ἀεροπλάνον, εὐκολωτάτου ὄντος τοῦ χειρισμοῦ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ἐγκαρσίων συρματοσχοίνων.

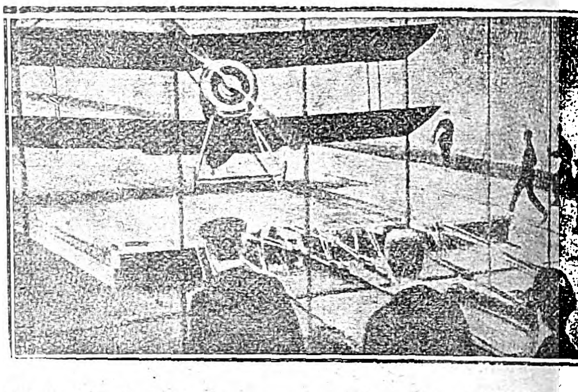

Εἰδικὴ διάταξις διὰ τὴν προσγείωσιν ἀεροπλάνου ἐπὶ ἀγγλικοῦ σκάφους.

Δοκιμαὶ τῆς ἐν λόγῳ μεθόδου ἐγένοντο ἐν εὐρείᾳ κλίμακι ἐπὶ τοῦ «Bearn» εἰς Τουλῶν.

Ἐν Ἰαπωνίᾳ. Ἡ Ἰαπωνία κέκτηται τὰ ἑξῆς ἀεροπλανοφόρα πλοῖα:

Τὸ «Ἀκάτζι» περατωθὲν τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1925 ἐκτοπίσματος 26900 τόννων. Μῆκος 230 μέτρα, πλάτος 28 μέτρα, βύθισμα 6.5 μέτρα, ταχύτης 28.5 μίλλια, ὁπλισμὸς 10 τῶν 8 ἰντσῶν, 4 τῶν 4.7 ἰντσῶν, 12 τῶν 4, 7 ἀντιαεροπορικά. Τοῦτο κατ' ἀρχὰς καθειλκύσθη τὴν 6ην Δεκεμβρίου 1920 ὡς θωρηκτὸν 42000 τόννων, μετατραπὲν εἰς ἀεροπλανοφόρον συνεπείᾳ τῆς συνθήκης τῆς Οὐασιγκτῶνος.

Τὸ ἀδελφὸν πρὸς τοῦτο πλοῖον «Ἀμάτζι» εἶχε καθελκυσθῆ τῷ 1922, ἀλλὰ συνεπείᾳ τῶν σεισμῶν καὶ πυρκαϊῶν τοῦ Σεπτεμβρίου 1923 ὑπέστη τοιαύτας βλάβας, ὥστε ἡ ἀποπεράτωσίς του ἐγκατελείφθη, ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τοῦ ὁμοίου τύπου «Κάγκα». Τὸ τελευταῖον τοῦτο, περίπου τῶν αὐτῶν χαρακτηριστικῶν, εἶχεν ἐπίσης ναυπηγηθῆ ὡς θωρηκτὸν ἐκτοπίσματος 39900 τόννων. Ἕκαστον δύναται νὰ φέρῃ πλέον τῶν 50 ἀεροσκαφῶν.

Ἕτερον ἀεροπλανοφόρον τὸ «Ὅσο» 9458 τόννων, ταχύτητος 25 μιλλίων, περιλαμβάνει 26 ὑδροπλάνα καὶ εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ γυροσκοπικῆς συσκευῆς Sperry. Ἡ ναυπήγησίς του ἐπερατώθη κατὰ Δεκέμβριον 1922 καὶ φέρει 30 ἀεροσκάφη.

Τέλος τὸ «Οὐακαμίγια Μαροῦ» 7600 τόννων, 11 μιλλίων, μεταγωγικὸν ἀεροπλάνων, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ 15 τοιαῦτα.

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα ἀεροπλανοφόρα πλοῖα τῶν μεγάλων ναυτικῶν δυνάμεων Ἀγγλίας, Ἡν. Πολιτειῶν, Γαλλίας καὶ Ἰαπωνίας.

Διαίρεσις τῶν ἀεροπλανοφόρων. Ἐκ τῆς ἀνωτέρω μελέτης ἐξάγεται ὅτι τὰ ἀεροπλανοφόρα διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς ἀεροπορικὰ εὔδρομα, προωρισμένα νὰ συνοδεύωσι τοὺς στόλους κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις αὐτῶν ἢ νὰ ἐκτελῶσιν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν ἐχθρικῶν ἀκτῶν. Ὁ εἰς πτητικὰς μηχανὰς ὁπλισμός των ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ἀεροπλάνων (μάχης, ἀνιχνεύσεως, βομβαρδισμοῦ)· κατὰ δεύτερον δὲ λόγον εἰς εἰδικὰ μεταγωγικὰ σκάφη, μεταφέροντα ἀεροπλάνα ἢ ὑδροπλάνα, ἅτινα εἶναι ἀληθεῖς κινηταὶ ἀεροπορικαὶ βάσεις, ἀποτελοῦσαι μέρος τῆς ἐφοδιοπομπῆς τῆς ναυτικῆς δυνάμεως.

Ἡ σχεδίασις τοῦ δευτέρου εἴδους τῶν πλοίων τούτων οὐδεμίαν εἰδικὴν δυσχέρειαν συνεπάγεται, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ τῶν ἀεροπορικῶν εὐδρόμων ἐξακολουθεῖ νὰ ἐμβάλλῃ εἰς ἀτελευτήτους συζητήσεις

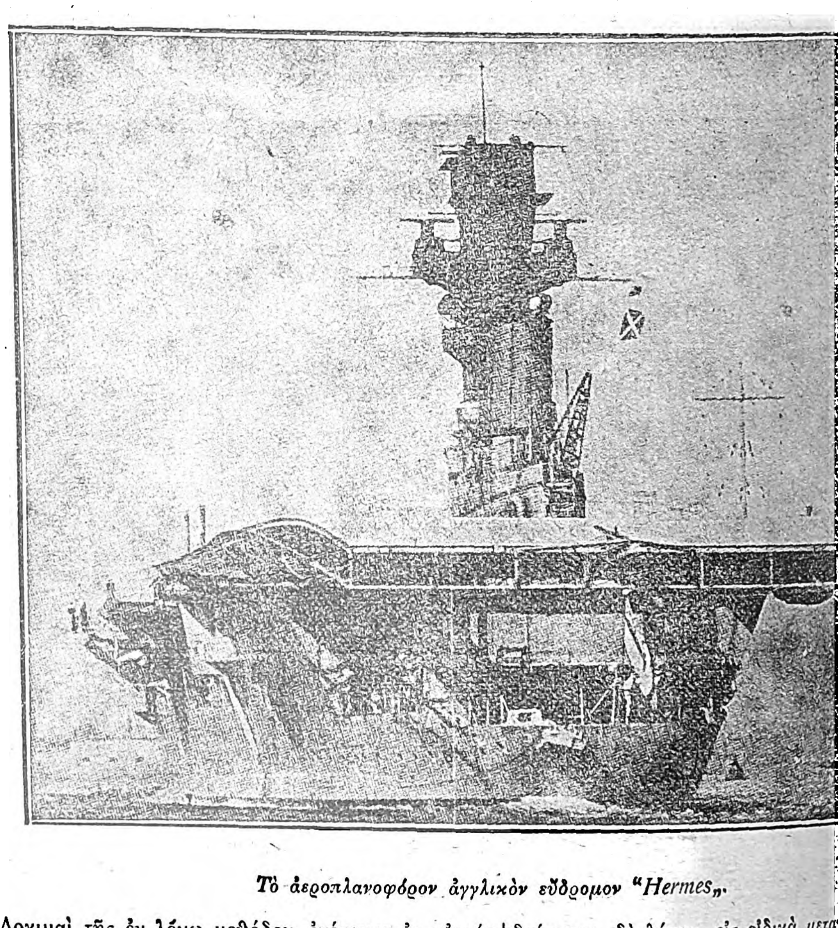

Τὸ ἀεροπλανοφόρον ἀγγλικὸν εὔδρομον "Hermes".

Digitized by Google

τοὺς ναυτικοὺς κύκλους τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ἡν. Πολιτειῶν καὶ Ἰαπωνίας.

Ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτοῦ μορφὴν τὸ ἀεροπλανοφόρον εὔδρομον 27000 τόννων εἶναι κολοσσὸς λίαν εὔτρωτος, καθόσον ἡ ἐλαφρὰ ζημία, ἥτις θὰ ἠλάττωνε τὸ ἀξιόμαχον ἑνὸς θωρηκτοῦ ἢ εὐδρόμου, θὰ θέσῃ καὶ τοῦτο ἐκτὸς ὑπηρεσίας. Ἐὰν τὸ κατάστρωμα ἀπογειώσεως προσβληθῇ ὑπὸ βομβῶν ἢ καὶ ὑπὸ μικροῦ ἔτι διαμετρήματος ἐκρηκτικῶν βλημάτων, τὰ ἀεροπλᾶνα δὲν θὰ δύνανται νὰ προσεδαφισθοῦν πλέον εἰς αὐτό, ἐνῷ ἀκριβῶς τὸ πλεονέκτημα τοῦτο ἦτο ὁ κυριώτερος λόγος τῆς ναυπηγήσεως τῶν τεραστίων ἀεροπλανοφόρων.

Τὸ εὐρὺ σκάφος των θὰ ἀπετέλει ἄριστον στόχον διὰ τὸν ἐξ ὕψους βομβαρδισμὸν καὶ διὰ τὰ μεγάλου βεληνεκοῦς πυροβόλα, μία δὲ εὐθύφορος βολὴ θὰ ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ ἐπὶ τῶν ἐλαφρῶν

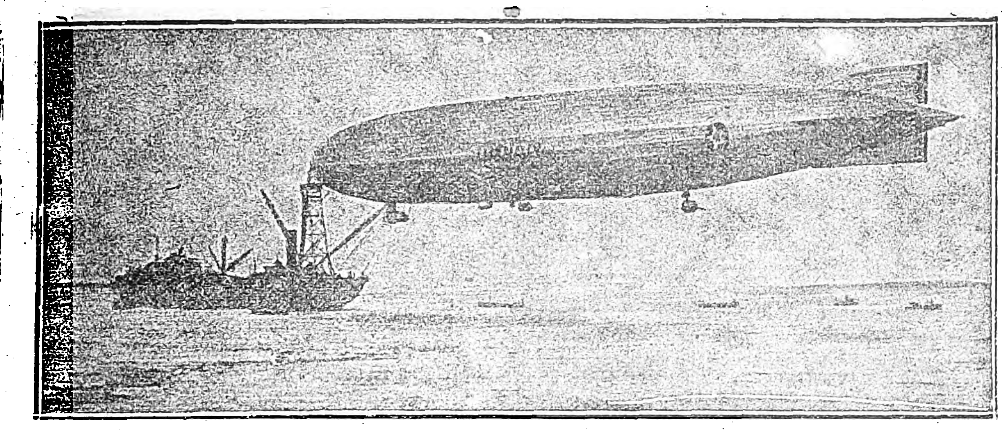

Ἀμερικανικὸν πηδαλιουχούμενον προσδεδεμένον εἰς εἰδικὸν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατασκευασμένον πύργον ἐπὶ πετρελαιοφόρου σκάφους τοῦ στόλου.

ὑπερκατασκευασμάτων αὐτῶν τεράστιον ῥῆγμα καὶ νὰ τὰ μεταμορφώσῃ εἰς παγίδα ὀλέθρου διὰ τὰ καταφθάνοντα ἀεροπλάνα. Τὰ πειράματα ἐπὶ τοῦ ἀγγλικοῦ θωρηκτοῦ «Ἀγαμέμνων», τὸ ὁποῖον ἐβομβαρδίσθη ἄνωθεν, ἐνῷ ἔπλεε μὲ ταχύτητα 15 μιλλίων, κυβερνώμενον διὰ τοῦ ἀσυρμάτου, ἀπέδειξαν ὅτι σημαντικὴ ἀναλογία βολῶν ἐπέτυχον ἐπὶ τοῦ στόχου καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ βομβαρδίζοντα ἀεροσκάφη εὑρίσκοντο εἰς μέγα ὕψος. Βεβαίως ἐν πραγματικῇ μάχῃ τὰ ἐπιτιθέμενα ἀεροπλάνα θὰ ἀντιμετωπίζωσι μεγάλους κινδύνους, ἐπιχειροῦντα νὰ ῥίψωσι βόμβας ἐπὶ τοῦ στόχου, ἀλλὰ τὸ «Lexington», ἐπὶ παραδείγματι, παρουσιάζει στόχον τετράκις μεγαλύτερον τοῦ «Ἀγαμέμνονος».

Τὸ μοναδικὸν πλεονέκτημα τοῦ «Lexington» ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἀγγλικὸν «Hermes», ὅπερ ἔχει ἐκτόπισμα κατὰ τὰ δύο τρίτα μικρότερον, εἶναι ὅτι παρέχει μείζονα εὐκολίαν εἰς τὴν προσεδάφισιν καὶ περισσότερον χῶρον πρὸς στέγασιν τῶν ἀεροπλάνων. Ἀλλὰ τὸ πλεονέκτημα τοῦτο δύναται νὰ ἐκμηδενίσῃ μία ἐπιτυχὴς βολὴ ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς μάχης, ἂν δὲ τὸ σκάφος βυθισθῇ, ἡ ἀπώλεια ὑλικοῦ κατ' ἀναλογίαν θὰ εἶναι μεγαλυτέρα. Ἄλλως τε πολλοὶ εἰδικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι περιττὸν νὰ ὑπάρχουν εἰδικὰ μέσα προσγειώσεως ἐπὶ τοῦ καταστρώματος μετὰ τὴν πτῆσιν. Ὁ χειρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι εὔκολος, οὐδὲ ὑπὸ τὰς εὐνοϊκωτέρας ἔτι συνθήκας ἐν καιρῷ εἰρήνης· θὰ ἦτο δὲ ἀπειράκις δυσκολώτερος ἐν ὥρᾳ μάχης, ὁπότε τὸ ἀεροπλανοφόρον θὰ πλέῃ ὁλοταχῶς μὲ συχνὰς μεταβολὰς τῆς πορείας του, πιθανῶς ὑπὸ τὸ ἐχθρικὸν πῦρ καὶ ἐν μέρει ἀποκρυπτόμενον ὑπὸ τῶν ἐκρήξεων. Εἶναι ἄρα πιθανώτερον, ὅταν ἅπαξ ἀπογειωθῇ τὸ ἀεροπλάνον νὰ μὴ δύναται νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλὰ νὰ μένῃ μακρὰν αὐτοῦ εἴτε ἐγκαταλειπόμενον εἴτε προσυδατούμενον μέχρις ὅτου ἐπιστῇ ἡ κατάλληλος στιγμὴ πρὸς διάσωσίν του. Ἂν ὁ τρόπος οὗτος ὑπερισχύσῃ, καταπίπτει καὶ τὸ ἰσχυρότερον ὑπὲρ τῶν παμμεγίστων ἀεροπλανοφόρων ἐπιχείρημα, διότι τὰ ἀεροπλάνα δύνανται εὐκόλως καὶ ἀσφαλῶς νὰ ἀπογειοῦνται καὶ ἐκ μικρῶν σχετικῶς πλοίων, ὡς ἀπέδειξεν ἡ πεῖρα.

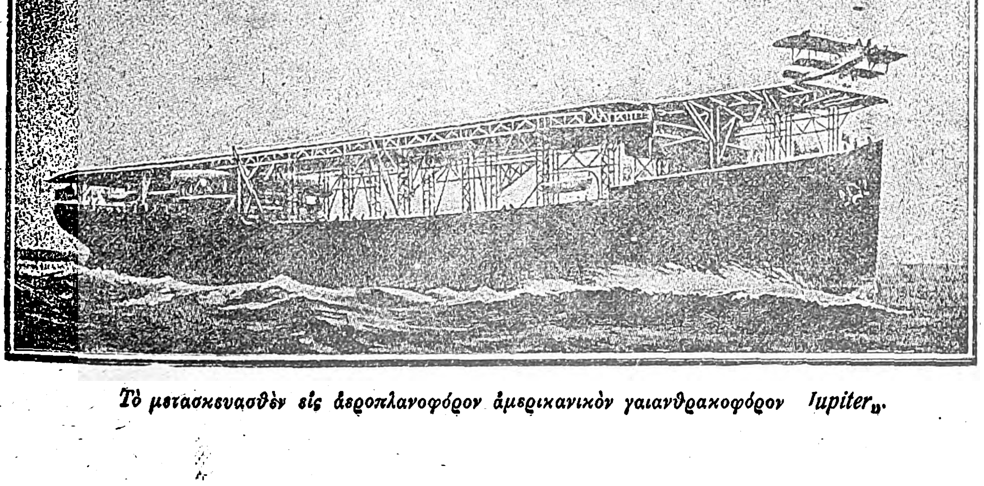

Τὸ μετασκευασθὲν εἰς ἀεροπλανοφόρον ἀμερικανικὸν γαιανθρακοφόρον „Iupiter„.

Τὸ ἀγγλικὸν Ναυτικὸν ἔχει ἤδη, ὡς προανεφέραμεν, μεγάλα ἀεροπλανοφόρα προελθόντα ἐκ μετασκευῆς, ἀλλ' ἀνώτερον πάντων θεωρεῖται τὸ «Argus» (14450 τόννων), εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον ὅτι διὰ τὸ «Hermes» τὸ ὁποῖον εἰδικῶς ἐσχεδιάσθη διὰ τὸν προορισμόν του καὶ δὲν μετεσκευάσθη ὡς τὰ ἄλλα, τὸ Βρεττανικὸν Ναυαρχεῖον περιωρίσθη εἰς τοὺς 11130 τόννους. Οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Ἰάπωνες μετασκευάζουν διὰ τὸν προορισμὸν τοῦτον μεγάλα εὔδρομα, ἀλλὰ τοῦτο γίνεται οὐχὶ διότι τὰ θεωροῦν καταλληλότερα, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀναγκαστικὴν διάλυσίν των καὶ νὰ προικίσουν τοὺς στόλους των διὰ πλωτῶν ἀεροδρομίων πολὺ ταχύτερον, παρ' ὅσον θὰ κατώρθουν ναυπηγοῦντες νέα ὅλως σκάφη.

Λόγῳ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν τὰ ἀεροπλανοφόρα πλοῖα ἔχουσι τιμηθῇ δι' εἰδικῆς μνείας εἰς τὴν συνθήκην τῆς Οὐασιγκτῶνος εἰς ἣν ἐκ τῶν πολεμικῶν πλοίων μόνον ταῦτα καὶ τὰ θωρηκτὰ καθωρίσθησαν μὲ περιορισμοὺς καὶ περιγραφάς.

Οὕτω τὸ Δ' μέρος τῆς συνθήκης ὁρίζει ὅτι τὸ ἀεροπλανοφόρον εἶναι πλοῖον ἔχον (ἄνευ τῶν καυσίμων) ἐκτόπισμα ἄνω τῶν 10000 τόννων, εἰδικῶς δὲ σχεδιασθὲν καὶ χρησιμεῦον ἀποκλειστικῶς ὅπως φέρῃ ἀεροσκάφη. Τὸ μέγιστον αὐτῶν ἐκτόπισμα ὁρίζεται εἰς 27000 τόννους, ὁ δὲ ὁπλισμός των εἰς πυροβόλα τῶν 8 ἰντσῶν. (203 χιλιοστῶν). Διὰ τὸ ἀγγλικὸν Ναυτικὸν προβλέπεται ὅτι δύο παλαιὰ θωρηκτὰ δύνανται νὰ μετατραποῦν εἰς ἀεροπλανοφόρα, κατὰ τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην τὸ ἐκτόπισμα θὰ ἀνέλθῃ εἰς 33000 τόννους. Ἐπίσης τὰ μέχρι τῆς 12ης Νοεμβρίου 1921 ναυπηγηθέντα ἢ ναυπηγούμενα δύνανται νὰ ἀντικατασταθοῦν εἰς οἱανδήποτε ἐποχήν. Ἐν τέλει ὡρίσθη ὑπὸ τῆς Συνδιασκέψεως ὅτι ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς τόννων ἐκτοπίσματος διὰ σκάφη ἀεροπλανοφόρα δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸ μέλλον διὰ μὲν τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας εἰς 135000 τόννους, διὰ τὴν Ἰαπωνίαν εἰς 81000 καὶ διὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν εἰς 60000 τόννους δι' ἑκάστην.

ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΤΑ ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΑ

Ἀεροδρόμιον ὀνομάζεται κυρίως ἡ ἔκτασις ἡ προωρισμένη διὰ τὴν ἀπογείωσιν ἢ προσγείωσιν τῶν ἀεροπλάνων καὶ πηδαλιουχουμένων, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον τὸ σύνολον τῶν ἐγκαταστάσεων (ὑπόστεγα, συνεργεῖα, ἀποθῆκαι, ἐνδιαιτήματα, σταθμοὶ ἀσυρμάτου, αὐτοκινήτων, ἀεροφάροι κ. λ. π.) τῶν ἐξυπηρετουσῶν τὰς ἀνάγκας τῶν ἀεροσκαφῶν μετὰ τοῦ παρακειμένου χώρου προσγειώσεως.

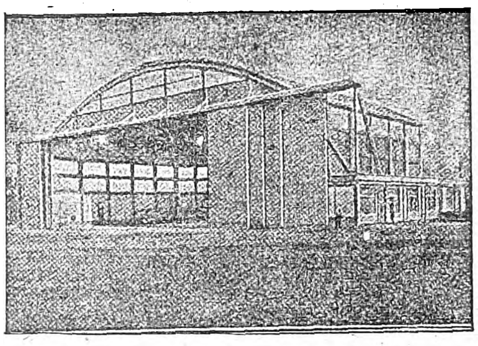

Ὑπόστεγον ἀεροπλάνου ἐκ μπετὸν-ἀρμὲ διαστάσεων 50 × 35 μ.

Τὰ συνήθη ἀεροδρόμια εἶναι ἐκτάσεις ἀπεψιλωμέναι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ὁμαλαὶ καὶ μὴ περιβαλλόμεναι ὑπὸ δασῶν, λοφίσκων ἢ κατῳκημένων χώρων. Αἱ διαστάσεις αὐτῶν ποικίλλουσι· κατὰ μέσον ὅρον εἶναι 1000 μ. × 1500 μ., τὸ μεγαλύτερον δὲ μῆκος ἀκολουθεῖ τὸν ἄξονα τοῦ συνήθως εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην πνέοντος ἀνέμου. Αἱ ἐγκαταστάσεις τῶν ἀεροδρομίων κατασκευάζονται περὶ τὸ μέσον μιᾶς τῶν πλευρῶν αὐτοῦ, ἡ ἔκτασις δὲ καὶ τὸ μέγεθός των ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς σπουδαιότητος καὶ τοῦ εἴδους τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀεροδρομίου, ἀποφευγομένων πάντως τῶν ὑψηλῶν οἰκοδομῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ πτητικοῦ ὁρίζοντος.

Τὰ ἀεροδρόμια ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιήσεώς των διακρίνονται εἰς *στρατιωτικά*, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν στρατιωτικὴν ἀεροπλοΐαν, εἰς *ἐμπορικά*, τὰ χρησιμοποιούμενα διὰ τὴν ἐμπορικὴν ἀεροπλοΐαν, καὶ εἰς *ἰδιωτικά*, τὰ ἀνήκοντα εἰς ἰδιωτικὰς ἑταιρίας, ἐργοστάσια ἢ ἀεροπορικὰς σχολάς. Ἐκ τῶν στρατιωτικῶν ἀεροδρομίων ἄλλα εἶναι ἀπολύτως ἀποκεκλεισμένα εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν, ἄλλα δὲ διατίθενται καὶ διὰ προσγειώσεις ἐμπορικῶν ἢ ἰδιωτικῶν ἀεροσκαφῶν. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει ἡ προσγείωσις ἐπιτρέπεται ἐπὶ καταβολῇ ὡρισμένου δικαιώματος ὑπολογιζομένου ἐπὶ τῆς ἱπποδυνάμεως τῶν κινητήρων τοῦ ἀεροσκάφους, ἡ δὲ παραμονὴ ἢ ἐναποθήκευσις αὐτοῦ εἰς τὰ ὑπόστεγα ἐπὶ πληρωμῇ ὡρισμένου δικαιώματος ὑπολογιζομένου ἐπὶ τῶν διαστάσεών του. Εἰς τὰ ἐμπορικὰ ἀεροδρόμια ἐπιτρέπεται ἡ προσγείωσις τῶν ταχυδρομικῶν καὶ ἐπιβατικῶν ἀεροπλάνων συμφώνως τῇ Διεθνεῖ Συμβάσει ἀεροπλοΐας, ὑπάρχουν

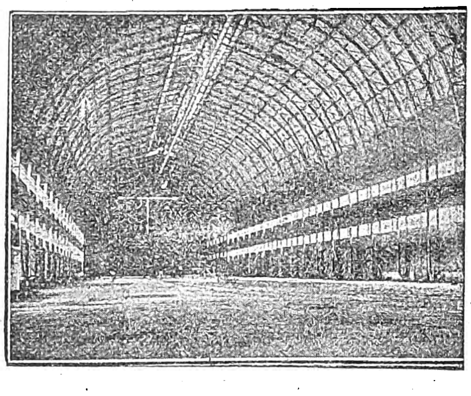

Ἐσωτερικὸν ὑποστέγου διὰ πηδαλιουχούμενον ἀερόπλοιον.

δὲ ἐκεῖ πλήρεις ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν τῶν ἐμπορευμάτων καὶ τοῦ ἐκτελωνισμοῦ αὐτῶν. Τὰ ἐμπορικὰ ἀεροδρόμια, εἰς ἃ γίνεται καὶ ἔλεγχος τῶν ἐμπορευμάτων ὑπὸ τῆς τελωνειακῆς ἀστυνομίας, εἶναι ὡρισμένα εἰς ἕκαστον κράτος, καλοῦνται δὲ ἐνίοτε καὶ *τελωνειακὰ ἀεροδρόμια*. Τὰ ἐμπορικὰ ἀεροδρόμια εἶναι τὰ μεγαλύτερα καὶ ἱδρύονται ὅσον οἷόν τε πλησιέστερον πρὸς μεγάλας πόλεις τῶν διαφόρων κρατῶν, ὅπως τὸ ἐν Croydon πλησίον τοῦ Λονδίνου, Bourget πλησίον τῶν Παρισίων καὶ τὸ Νέον Ἀεροδρόμιον τοῦ Βερολίνου τὸ ὁποῖον μάλιστα ἔχει ἱδρυθῇ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς πόλεως, ὅπου τὸ παλαιὸν πεδίον ἀσκήσεων τοῦ στρατοῦ.

Τέλος ὑπάρχουν καὶ τὰ *ἐκπαιδευτικὰ ἢ δοκιμαστικὰ ἀεροδρόμια* ἀνήκοντα εἰς τινα τῶν τριῶν ἀναφερομένων κατηγοριῶν. Ἐκ τούτων τὰ πρῶτα εἶναι συνήθη ἀεροδρόμια, ἀλλὰ ἱδρύονται εἰς μέρη εἰς ἃ αἱ πέριξ ἐκτάσεις εἶναι ἀπηλλαγμέναι φυσικῶν ἢ τεχνητῶν ἐμποδίων τῆς προσγειώσεως (χαράδραι, δένδρα, οἰκίαι κλπ.), ὥστε νὰ δύνανται νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὡς χῶρος ἀναγκαστικῆς προσγειώσεως

Digitized by Google

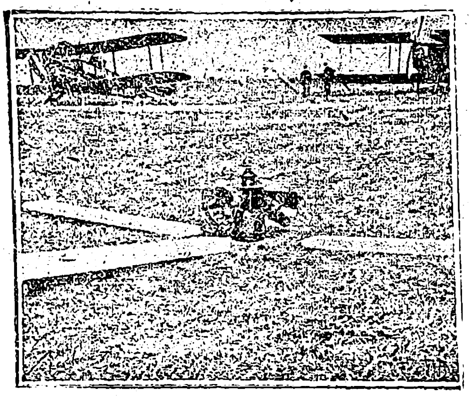

Τὸ Τ τῆς προσγειώσεως μετὰ τριπλοῦ φωτεινοῦ προβολέως.

ὑπὸ τῶν ἀρχαρίων μαθητῶν, τὰ δὲ δοκιμαστικὰ ἱδρύονται συνήθως πλησίον τῶν διαφόρων ἐργοστασίων κατασκευῆς ἀεροπλοίων καὶ ἀεροπλάνων πρὸς δοκιμὴν τῶν νέων ἀεροσκαφῶν.

Τὴν κίνησιν τῶν ἀεροπλάνων ἐντὸς τῶν διαφόρων ἀεροδρομίων καὶ ὑπεράνω αὐτῶν, ἰδίᾳ δὲ εἰς τὰ ἐμπορικὰ τοιαῦτα, διέπουν ὡρισμένοι διεθνεῖς κανονισμοὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Διεθνοῦς Συμβάσεως Ἀεροπλοΐας (στροφὴ ἀεροπλάνων πάντοτε πρὸς τὰ ἀριστερά, οὐχὶ χαμηλὴ πτῆσις, προτεραιότης προσγειώσεως, ἀπαγόρευσις ἀκροβασιῶν κλπ.). Γενικῶς τὰ ἀεροδρόμια νοοῦνται διῃρημένα, διὰ παρατηρητὴν ἐστραμμένον πρὸς τὸν ἄνεμον, εἰς τρεῖς ζώνας, ἐξ ὧν ἡ πρὸς τὰ δεξιὰ εἶναι ἡ ζώνη ἀπογειώσεως, ἡ πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ ζώνη προσγειώσεως καὶ ἡ μεσαία, ἡ οὐδετέρα ζώνη, ἐν ᾗ κινοῦνται τὰ ἀεροπλάνα ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Αἱ ζῶναι αὗται διακρίνονται καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ καταλλήλου φωτισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.

Εἰς τὰ ἀεροδρόμια τὸ ὄνομα ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ μεγάλων γραμμάτων, δι' ἀσβέστου, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἀεροδρομίου, ἡ διεύθυνσις δὲ τοῦ ἀνέμου ἐνδείκνυται τὴν μὲν ἡμέραν δι' ὡρισμένων σημάτων ἢ διὰ μεγάλου κινητοῦ Τ, οὗ ἡ κορυφὴ στρέφεται πρὸς τὸν ἄνεμον, ἢ καὶ διὰ καπνογόνων σκυταλίδων, τὴν δὲ νύκτα διὰ πεφωτισμένου Τ ἢ καταλλήλου ἄλλου φωτισμοῦ. Ὁ φωτισμὸς τῶν ἀεροδρομίων διὰ νυκτερινὰς προσγειώσεις εἶναι πλήρης καὶ οὕτω ρυθμισμένος, ὥστε διὰ καταλλήλου τοποθετήσεως ἐγχρώμων λαμπτήρων εἰς ὡρισμένα ὕψη δύναται ὁ ἀεροπόρος ἐπακριβῶς νὰ γνωρίζῃ τὸ ὕψος του κατὰ τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς πτήσεώς του, πλησίον τοῦ ἐδάφους.

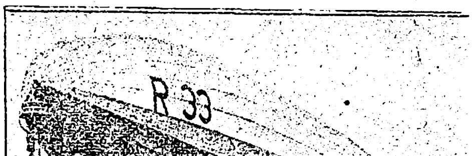

Ἰσ-ὸς προσδέσεως ἀεροπλοίου.

Ἐκτὸς τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν ἀεροδρομίων, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται καὶ Ἀερολιμένες, ἱδρύονται ἐπίσης ἀεροδρόμια δευτερευούσης σημασίας κατὰ μῆκος τῶν διαφόρων ἐναερίων γραμμῶν, δυνάμενα νὰ χωρισθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας: Ἀεροορμητήρια, Ἀεροσταθμοί, Ἀεροστάσεις καὶ Γήπεδα καταφυγῆς.

Ἀερολιμήν. Ἐν αὐτῷ ὑπάρχουσι γενικῶς δύο ὑπόστεγα πρότυπα (standard), ἕτερον ὑπόστεγον ἐν ᾧ ἐγκαθίσταται ἐργαστήριον καὶ δύο μεγάλα ὑπόστεγα τῶν 50 μέτρων. Ἅπασαι αὗται αἱ ἐγκαταστάσεις εἶναι προσιταὶ εἰς τὸ κοινόν, ὅπερ χρησιμοποιεῖ ὡς μέσον τὴν ἐναέριον συγκοινωνίαν. Οἱ ἀερολιμένες συνήθως εἶναι ἰδιοκτησίαι κρατικαί. Τὸ κράτος ἀναλόγως τῶν ὑπαρχουσῶν ἀναγκῶν κατασκευάζει ἐπίσης ὑπόστεγα, τὰ ὁποῖα ἐνοικιάζει εἰς τὰς ἑταιρίας, τὰς ἐκτελούσας τακτικὰς συγκοινωνίας. Κατ' ἀρχὴν ἑκάστη ἑταιρία ἱδρύει παρὰ τὸ ὑπόστεγον αὐτῆς μικρὰς ἀποθήκας, ἐργαστήριον καὶ γραφεῖα, ὧν ἔχει ἀνάγκην διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν γραμμῶν της. Τὰ ὑπόστεγα τῶν ἑταιριῶν κατανέμονται συμμετρικῶς δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῶν κτιρίων ἐγκαταστάσεων. Ἐν Γαλλίᾳ οἱ σταθμοὶ ἀσυρμάτου ὡς καὶ οἱ μετεωρολογικοὶ εἶναι κατανεμημένοι ἐπὶ τῇ βάσει γενικοῦ σχεδίου καθωρισμένου δι' ὁλόκληρον τὴν χώραν. Κατ' ἀρχὴν δέον νὰ προβλέπηται εἰς μετεωρολογικὸς σταθμὸς διὰ πᾶν εἶδος ἀεροδρομίου, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ σημασία αὐτοῦ, καὶ σταθμὸς ἀσυρμάτου διὰ πάντα, πλὴν τῶν γηπέδων καταφυγῆς. Εἰς τὰ ἀεροορμητήρια καὶ εἰς τοὺς ἀερολιμένας δέον νὰ ἐγκαθίστανται ἀνὰ δύο σταθμοὶ ἀσυρμάτου, εἰς δὲ τοὺς τελευταίους ἀνὰ εἷς σταθμὸς ραδιογωνιομετρικός.

Ἤδη θὰ περιγράψωμεν τὰ λοιπὰ εἴδη ἀεροδρομίων ἀρχόμενοι ἀπὸ τῶν τῆς τελευταίας τάξεως, ἤτοι τῶν γηπέδων καταφυγῆς.

Γήπεδα καταφυγῆς (Terrains de secours). Ἐπ' αὐτῶν δὲν ἱδρύονται ὑπόστεγα, ἀλλὰ μόνον ἓν φυλακεῖον μετὰ μικροῦ ἐργαστηρίου διὰ μικρὰς ἐπισκευὰς καὶ ὑπόγειος ἀποθήκη διὰ τὴν βενζίνην. Ἐνίοτε ἐγκαθίσταται ἐπ' αὐτῶν μετεωρολογικὸς σταθμός. Ἂν καὶ περιωρισμέναι αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ γηπέδου καταφυγῆς, ἱδρύονται αὗται ἐπὶ τῇ βάσει σχεδίου ἐπεκτάσεως οὕτως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ μετατροπὴ τοῦ γηπέδου εἰς ἀεροδρόμιον ἀνωτέρας τάξεως. Ἡ θέσις αὐτοῦ ἐκλέγεται πλησίον ὁδοῦ, διηκούσης κατὰ μῆκος τοῦ γηπέδου, πρὸς τὸ μέρος πρὸς ὃ δὲν προβλέπεται ἡ ἐπέκτασις αὐτοῦ, λαμβάνεται δὲ ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἡ διεύθυνσις καὶ ἡ φορὰ τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων.

Ἀεροστάσεις (Haltes aériennes). Ἐφ' ὅσον ἡ ἀεροπορικὴ γραμμὴ συγκοινωνίας καθίσταται σημαντικωτέρα λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐναερίου κυκλοφορίας, τὰ μᾶλλον συχναζόμενα γήπεδα καταφυγῆς μετατρέπονται εἰς ἀεροστάσεις. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἱδρύεται ἐπ' αὐτῶν ὑπόστεγον πρότυπον (Hangar standard), διαστάσεων συνήθως 34 μ. × 30 μ. × 8.5 μ., ἐργαστήριον καὶ διάφοροι ἀποθῆκαι.

Ἀεροσταθμοὶ (Stations Aériennes). Ὅταν ὑπάρξῃ ἀνάγκη νὰ μετατραπῇ ἡ ἀεροστάσις εἰς ἀεροσταθμὸν προστίθεται ἓν ὑπόστεγον πρότυπον καὶ μέγα ὑπόστεγον διαστάσεων 50 μ. × 36 μ. × 15 μ. μετὰ διαφόρων παραρτημάτων.

Ἀεροορμητήρια. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς αὐτῆς ἀρχῆς πᾶς Ἀεροσταθμὸς μετατρέπεται εἰς Ἀεροορμητήριον διὰ τῆς προσθήκης ἑνὸς ἐπὶ πλέον προτύπου ὑποστέγου καὶ ἑνὸς ἐργαστηρίου.

Ἐὰν κατὰ τήν, ἔν τινι Κράτει, ἐγκατάστασιν ἀεροπορικῶν συγκοινωνιῶν προβλέπεται ρεῦμα ἐναερίου κυκλοφορίας μεταξὺ δύο σημαντικῶν κέντρων, ἡ Ἀεροπορικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Κράτους ἢ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ ἐπιχείρησις ἐγκαθιστᾷ κατ' ἀρχὰς ἐγγὺς ἑκάστου τῶν δύο τούτων κέντρων ἀεροσταθμὸν ἢ ἀεροορμητήριον, ὅπερ βραδύτερον, ἐὰν ἡ κυκλοφορία αὐξάνηται, μετατρέπεται εἰς ἀερολιμένα. Εἰς τὴν γραμμὴν ταύτην, ἡ ὁποία δέον νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν εὐθυτέρα, παρεμβάλλονται τὰ γήπεδα καταφυγῆς, τὰ ὁποῖα κατὰ γενικὸν κανόνα δέον νὰ ἀπέχωσιν ἀλλήλων κατὰ 50 χιλιόμετρα. Ἐὰν κατὰ μῆκος τῆς γραμμῆς τὸ ἔδαφος εἶναι ἀρκούντως ἐπίπεδον καὶ ἐλεύθερον ἐμποδίων οὕτως, ὥστε αἱ ἐν ἀναπεπταμένῳ πεδίῳ προσεδαφίσεις νὰ ὦσι δυναταί, τὸ διάστημα, τὸ χωρίζον δύο γήπεδα καταφυγῆς δύναται νὰ αὐξηθῇ.

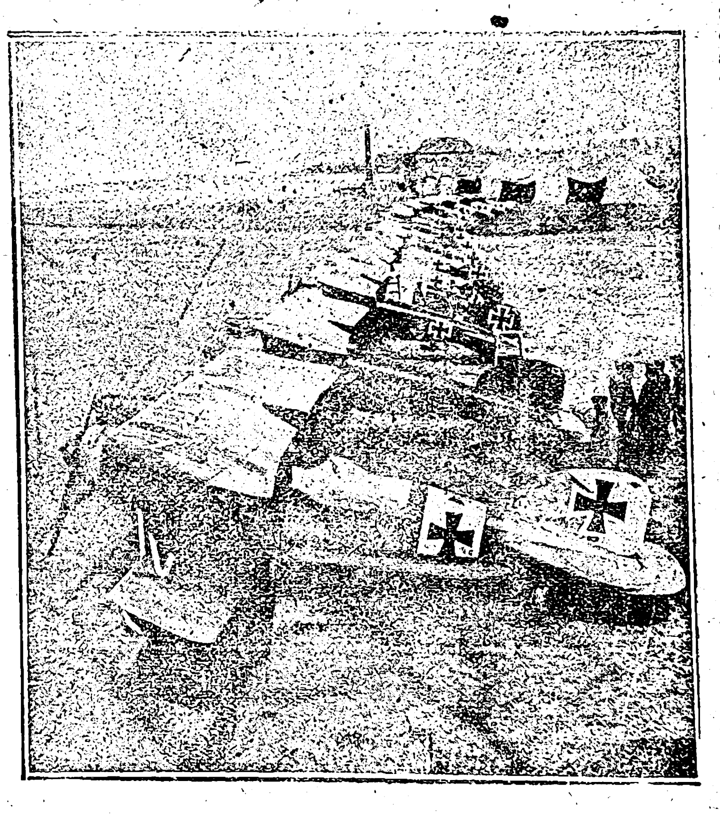

Μοῖρα γερμανικῶν καταδιωκτικῶν ἀεροπλάνων ἐν ἀεροδρομίῳ.

Ἐπὶ πλέον δέον νὰ λαμβάνηται σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ ὁμίχλη, διότι, ἐὰν ἡ παρουσία αὐτῆς εἶναι πολὺ συχνὴ καὶ ἡ πυκνότης αὐτῆς μεγάλη, ἡ μεταξὺ τῶν γηπέδων καταφυγῆς ἀπόστασις δέον νὰ σμικρύνηται. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ περίπτωσις αὕτη δὲν παρουσιάζεται, διότι ἡ ὁμίχλη εἶναι μᾶλλον σπανία καὶ μικρᾶς διαρκείας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀεροδρόμια τὰ ὁποῖα εἶναι προωρισμένα καὶ διὰ τὴν προσγείωσιν πηδαλιουχουμένων, ἐγκαθίσταται ἐν αὐτοῖς εἰδικὸς πύργος, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου τὸ πηδαλιουχούμενον προσδένεται διὰ τοῦ ἑνὸς ἄκρου, προσανατολιζόμενον ἑκάστοτε πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου.

ΠΛΩΤΑΡΧΗΣ ΚΩΝΣΤ. Χ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΝΗΣ

Η ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΑΕΡΟΠΛΟΪΑ

Ἡ μεγάλη σημασία τῆς ἀεροπλοΐας διὰ τὴν Οἰκονομικὴν ἐπιστήμην ἔγκειται κυρίως εἰς τὴν δι' αὐτῆς βράχυνσιν τοῦ χρόνου διαδρομῆς τῶν ἀποστάσεων. Τὴν τοιαύτην σπουδαιότητα δυνάμεθα νὰ στηρίξωμεν καὶ προεικάσωμεν διὰ τὸ μέλλον ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ Οἰκονομία διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς σιδηροδρομικῆς καὶ θαλασσίας συγκοινωνίας. Κάθε αὔξησις ἢ ἐπιτάχυνσις τῆς συγκοινωνίας προκαλεῖ εὐρυτέραν καὶ πολυσχιδεστέ-

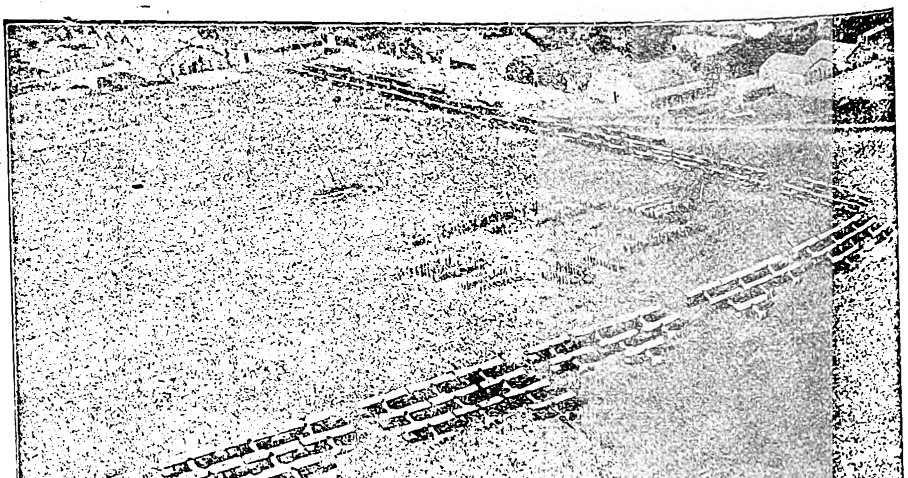

Ἀεροδρόμιον τῆς σημερινῆς ἐποχῆς: Ἐπιθεώρησις τοῦ 1ου Γαλλικοῦ Συντάγματος Ἀεροπορίας.

Digitized by Google

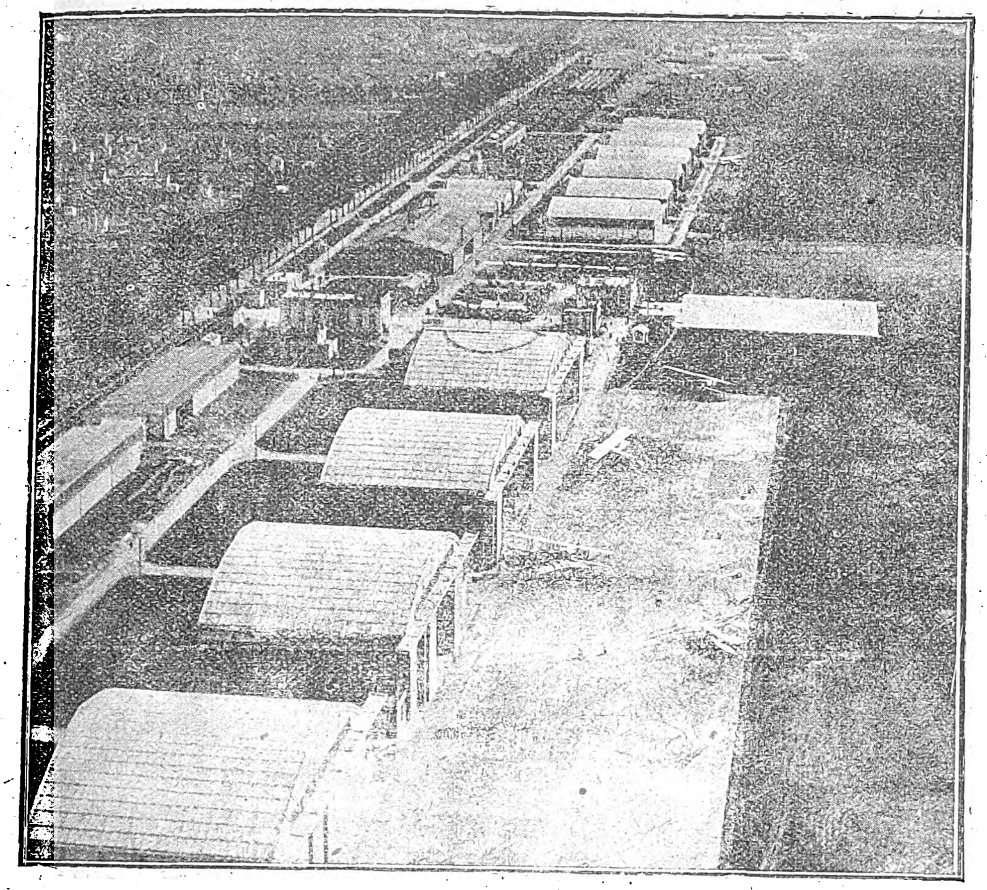

Ἀερολιμήν.

ραν συνύφανσιν τῶν παγκοσμίων οἰκονομικῶν συμφερόντων, διευρύνει τὴν βάσιν τῆς παγκοσμίου ἀγορᾶς καὶ καθιστᾷ αὐτὴν σταθερωτέραν (βλ. «ἀέρος δίκαιον»). Ἡ ἀεροπορία ἐτελειοποιήθη ὅλως ἰδιαιτέρως διαρκοῦντος τοῦ μεγάλου πολέμου. Αἱ μεγάλαι στρατιαί, τὰ ἐκτεταμένα μέτωπα ἀπῄτουν ταχείας κατοπτεύσεις, ἢ καὶ προσβολὰς διὰ τῶν ἀεροπλάνων. Ἡ τελειοποίησις αὕτη ἐπραγματοποιήθη ταχέως διαρκοῦντος τοῦ πολέμου, διότι δι᾽ αὐτὴν δὲν ἐγεννᾶτο ζήτημα οἰκονομικόν, ἐδαπάνων δηλαδὴ τὰ κράτη ἀφειδῶς διὰ νὰ τελειοποιήσουν αὐτήν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον προκειμένης εἰρηνικῆς ἐξελίξεως.

Διὰ τὴν μεταπολεμικὴν ἐποχὴν προϋπόθεσις τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῆς ἀεροπορίας εἶναι ἡ ἐξοικονόμησις μέρους τῶν τέως μεγάλων δαπανῶν αὐτῆς, διὰ νὰ ἀποβῇ κτῆμα καὶ τῶν οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρων. Πρέπει δηλαδὴ νὰ ἐπέλθῃ λογικότης τις εἰς τὰς δαπάνας τῆς ἀεροπορικῆς συγκοινωνίας καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀπόδοσις αὐτῆς νὰ εὑρίσκεται εἰς ποιάν τινα σχέσιν μὲ τὰς δαπάνας. Ἄλλως, ἐὰν εἶναι ἀντιοικονομική, οὔτε ἱδρυτικὰ κεφάλαια εἶναι εὔκολον νὰ τραποῦν πρὸς αὐτήν, οὔτε ναυπηγεῖα (ἐργοστάσια ἀεροπλάνων) μεγάλα νὰ ἱδρυθοῦν. Μόνον μὲ οἰκονομικὴν συμφορότητα θὰ ἀνταγωνισθῇ ἡ ἀεροπλοΐα ἀποτελεσματικῶς ἄλλα συγκοινωνιακὰ μέσα καὶ θὰ συνυπάρξῃ μετ᾽ αὐτῶν. Πάντως ἡ τεχνικὴ σήμερον δύναται νὰ ὑπολογίσῃ ἐπὶ μεγάλων ἐναερίων μεταφορῶν, τὰς ὁποίας πρὸ καιροῦ οὔτε ἐφανταζόμεθα. Ἄγγλος ὑπουργὸς τῆς ἀεροπορίας ἐδήλου πρό τινος ὅτι τακτικὴ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία δύναται σήμερον νὰ συντηρηθῇ μὲ ἔξοδα ἀνάλογα πρὸς τὰ τῶν ἀτμοπλοίων πολυτελείας (Salondampfers).

Ὁ διὰ τὸν περίπλουν τῆς γῆς ἀπαιτούμενος, μὲ τὴν σημερινὴν ἀεροπορικὴν ταχύτητα, χρόνος, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀναγκαίου τοιούτου διὰ προσγείωσιν καὶ ἀπογείωσιν πρὸς ἀνεφοδιασμόν, ἀνέρχεται εἰς 8 ½ ἡμέρας, ἀντὶ 43 ½ τὰς ὁποίας ἀπῄτει τὸ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ταξίδιον ὑπὸ τὰς εὐμενεστέρας τῶν περιστάσεων. Ὡσαύτως ἡ ἀπόστασις Ἀμβούργου—Βουένος Ἄϋρες καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς διανύεται ἤδη ἐναερίως εἰς τέσσαρας ἡμέρας ἀντὶ τῶν 22 τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ θαλασσίως.

Σήμερον δὲ γίνεται λόγος περὶ διπλασιασμοῦ τῆς συνήθους ταχύτητος (150 χιλιομέτρων καθ᾽ ὥραν). Ἐὰν μάλιστα αἱ νέαι κατασκευαὶ ἀεροπλοίων, καὶ ἰδίως ἀεροπλάνων, λάβουν μεγαλυτέρας διαστάσεις καὶ ἐλαττωθοῦν πως τὰ γενικὰ ἔξοδα, ὑποβιβαζομένου τοῦ κατὰ χιλιόμετρον κόστους, σημαντικὴ θὰ ἐπέλθῃ βελτίωσις τῶν ἀεροπορικῶν τιμολογίων. Εἰς τοῦτο θὰ συντελέσῃ πάντως καὶ ἡ χρησιμοποίησις εὐθηνοτέρων ὑλῶν καύσεως καὶ ἡ μείζων συστηματοποίησις καὶ ἀκρίβεια τῶν βαρομετρικῶν προσημάνσεων καὶ ἡ πληρεστέρα χρησιμοποίησις τῶν ἐναερίων ρευμάτων.

Πάντα ταῦτα ἀπαιτοῦν πλέον ἐνεπίγνωτον ἀεροπορικὴν πολιτικὴν τῆς ὁποίας φορεῖς θὰ εἶναι, πλὴν τοῦ Κράτους, εἴτε τὰ μεγάλα ναυπηγεῖα ἀεροπλάνων, εἴτε μεγάλαι ἑταιρίαι ἐναερίων ἐπιχειρήσεων. Τὸ συγκεντρωτικὸν πνεῦμα τῶν μεγάλων ἐπιχειρήσεων τῆς ἐποχῆς μας φυσικὸν εἶναι νὰ ἐκταθῇ καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου, διατιθεμένων τοιουτοτρόπως τῶν ἀναγκαίων μέσων, ἀποτρεπομένου δὲ συγχρόνως καὶ τοῦ ὑπερμέτρου ἀνταγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν διαφόρων μικροτέρων ἀεροπορικῶν ναυπηγείων. Ταῦτα θὰ κανονισθοῦν βεβαίως καὶ διὰ διεθνῶν συνεννοήσεων, διεθνεῖς δὲ συμβάσεις περὶ τῶν ἐναερίων συγκοινωνιῶν — τοὐλάχιστον μεταξὺ τῶν κυριωτέρων κρατῶν τῆς τέως Συνεννοήσεως (τῆς Γερμανίας ὁ ἐναέριος πολεμικὸς στόλος ἀφῃρέθη καὶ τὰ ἀεροδρόμια κατηργήθησαν)—θὰ καθορίσουν τὰς περαιτέρω λεπτομερείας.

Ἡ Ἀγγλία συντηρεῖ σήμερον δι᾽ ἐπιχορηγήσεων τρεῖς ἠπειρωτικὰς ἐναερίους γραμμὰς καὶ ἡ Γερμανία ἐπίσης. Αἱ ἐπιχορηγήσεις αὗται διασφαλίζουν τακτικὴν κατὰ πρόγραμμα συγκοινωνίαν, τῶν ἐπιχορηγήσεων περιοριζομένων εἰς τὸν τοκισμὸν τῶν κεφαλαίων τῶν Ἑταιριῶν μέχρι 15 %. Μεγαλυτέρας σχετικῶς ἐπιχορηγήσεις παρέχει ἡ Γαλλία, τὸ Βέλγιον, ἡ Ὁλλανδία καὶ ἡ Ρουμανία. Ἐν Ἀμερικῇ αἱ ἐναέριοι ἑταιρίαι ἐργάζονται ἄνευ ἐπιχορηγήσεως καὶ μετὰ κέρδους, διότι ἐκεῖ φυσικαὶ καὶ ἄλλαι συνθῆκαι εἶναι ἐξαιρέτως εὐμενεῖς δι᾽ ἐναερίους συγκοινωνίας.

Σὺν τῇ προόδῳ τῆς ἀεροπλοΐας εὐρύνονται καὶ αἱ ἀεροπορικαὶ ἀσφάλειαι. Αὗται ἐπιρρίπτουν τοὺς ἀεροπορικοὺς κινδύνους εἰς γενικωτέρας ὀργανώσεις. Μεγάλαι ἀεροπορικαὶ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρῖαι συνεπήχθησαν ἤδη ὑπὸ τὴν αἰγίδα εὐρυτέρων ἀσφαλιστικῶν ἑταιριῶν μεταφορῶν, οὕτω δ᾽ ἐσημειώθη εἷς σημαντικὸς σταθμὸς διὰ τὴν περαιτέρω ραγδαίαν ἀνάπτυξιν τῆς παγκοσμίου ἐναερίου συγκοινωνίας. Αἱ τοιαῦται ἀσφάλειαι περιλαμβάνουν πάντας τοὺς κινδύνους, τοὺς συνδεομένους ὁπωσδήποτε μὲ τὴν ἀεροπορίαν· δηλαδὴ ἀσφάλειαν τοῦ σώματος τοῦ ἀεροπλάνου καὶ τῶν δι᾽ αὐτοῦ μεταφερομένων ἀγαθῶν· ἀσφάλειαν κατὰ τοῦ πυρός, τοῦ τε ἀεροπλάνου καὶ τῶν δι᾽ αὐτοῦ μεταφερομένων· ἀσφάλειαν δι᾽ ἀτυχήματα καὶ εὐθύνην τῶν ὑπὸ τῶν ἀεροπλάνων ἐπερχομένων ζημιῶν.

Σήμερον λειτουργοῦν εἰς πολλὰ κράτη ἀεροπορικὰ ταχυδρομεῖα μὲ πρόσθετα τέλη ἐπὶ τῶν συνήθων ταχυδρομικῶν. Ἐν Ἑλλάδι τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1924 συνήφθη μετὰ τῆς «Anonima Aero Espresso Italiana» σύμβασις περὶ ἐναερίων συγκοινωνιῶν, εἰς ἣν προσετέθη καὶ ταχυδρομικὴ τοιαύτη. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ συμβάσεως ἡ Ἑταιρία ἀναλαμβάνει νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν μεταφορὰν τῶν ταχυδρομικῶν ἀντικειμένων, ἅτινα θὰ τῇ ἐμπιστεύηται ἡ ἑλληνικὴ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα προοριζομένων. Ἡ γραμμὴ διήκει διὰ Βρινδησίου-Ἀθηνῶν - Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τῆς ἀεροπορικῆς ὁδοῦ δύναται ἡ ἑλληνικὴ ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία ν᾽ ἀποστείλῃ, κατὰ τὴν αὐτὴν σύμβασιν, καὶ τηλεγραφήματα, καταβάλλουσα τὸ διὰ τὰς συνήθεις ἐπιστολὰς ὁριζόμενον ἀεροπορικὸν τέλος. Ἡ παράδοσις τῶν ἐναερίων ταχυδρομικῶν ἀποστολῶν θὰ ἐνεργῆται εἰς τὰ κεντρικὰ ταχυδρομεῖα Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς καὶ ἐν παντὶ ἄλλῳ γραφείῳ κειμένῳ πλησίον τῶν ὑδροσκαλῶν, τὰς ὁποίας ἡ Ἑταιρία ἤθελεν ἐν τῷ μέλλοντι ἐγκαταστήσει ἐν Ἑλλάδι. Ἡ διάρκεια τῆς προσηρτημένης ταχυδρομικῆς, ὡς καὶ τῆς κυρίας συμβάσεως, ὡρίσθη εἰκοσαετής, τὰ δὲ πρόσθετα ταχυδρομικὰ ἀεροπορικὰ τέλη διὰ τὰς κανονικοῦ βάρους ἐπιστολὰς δρχ. 5, καὶ κατὰ 20 γραμμάρια ἐπὶ πλέον βάρους 5 δρχ. προσθέτως. Ἀναλόγως ἐκανονίσθησαν τὰ τέλη τῶν δειγμάτων, ἐντύπων κλπ., τῶν ὁποίων αἱ μεγαλύτεραι διαστάσεις καὶ τὰ μικρότερα βάρη εἶναι τὰ ὁριζόμενα εἰς τὸ ἄρθρον 34 τῆς συμβάσεως τῆς Στοκχόλμης.

Ἑτέρα ἀεροπορικὴ σύμβασις συνήφθη μεταξὺ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τῆς γαλλικῆς Ἑταιρίας «Messageries Transaeriennes», τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1924. Ἡ σύμβασις αὕτη παρομοία τῆς προηγουμένης καθιστᾷ γραμμὴν Μασσαλίας-Ἀθηνῶν, ἧς προβλέπεται μὲν ἐπέκτασις πρὸς Ἰνδίας διὰ Μεσοποταμίας, καὶ πρὸς Αἴγυπτον διὰ Συρίας, δὲν ἀποκλείεται δὲ τοιαύτη πρὸς Σμύρνην,-Κωνσταντινούπολιν καὶ Εὔξεινον. Ἡ διάρκεια τῆς παραχωρήσεως εἶναι 32 ἐτῶν, οἱ λοιποὶ δὲ ὅροι παραπλήσιοι πρὸς τοὺς τῆς ἑλληνοϊταλικῆς συμβάσεως.

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΙΣ

ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΑΙ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

Κατωτέρω δίδομεν λεπτομερῆ πίνακα τῶν διεθνῶν ἐμπορικῶν ἀεροπλοϊκῶν γραμμῶν, ἐν ᾧ ἀναγράφονται αἱ σήμερον ἐν λειτουργίᾳ ἀεροπλοϊκαὶ γραμμαί, τὰ ἐν χρήσει τιμολόγια, οἱ ἐνδιάμεσοι σταθμοί, αἱ ἀεροπλοϊκαὶ ἑταιρίαι, αἱ ἐξυπηρετοῦσαι τὰς διαφόρους γραμμὰς καὶ ἡ συχνότης τῶν δρομολογίων. Ἐκ τῶν ἀεροπλοϊκῶν τούτων γραμ-

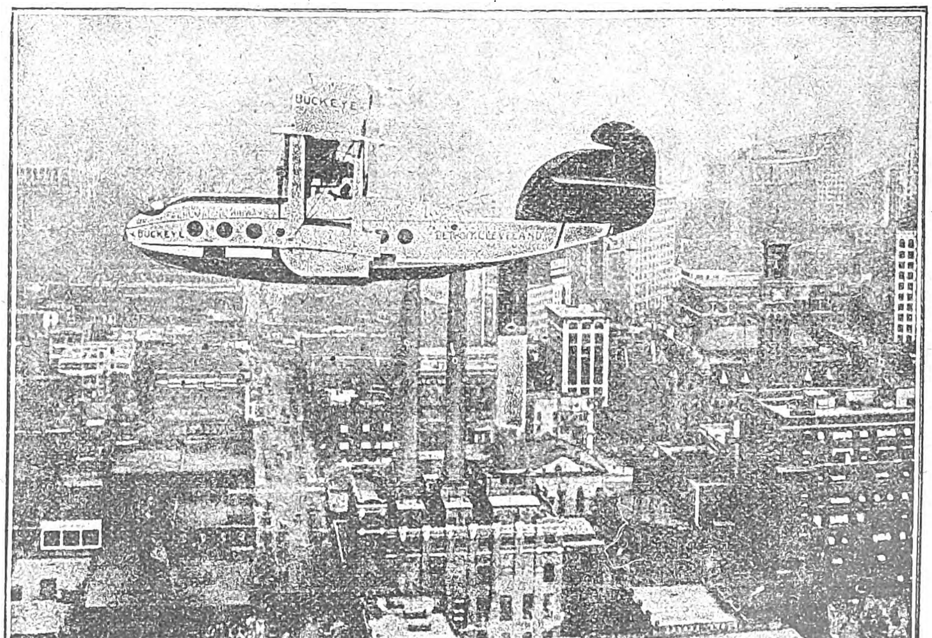

Ἀερολεωφορεῖον ἱπτάμενον ἄνωθεν τῆς πόλεως Κλέβελανδ (Ἀμερική)

Digitized by Google

μῶν, τινὲς τῆς Βορείου Εὐρώπης λειτουργοῦσιν ἀπὸ τοῦ ἔαρος μόνον, διακοπτομένης τῆς συγκοινωνίας κατὰ τὸν χειμῶνα. Πολλῶν ἐπίσης ἐκ τούτων τὰ δρομολόγια δὲν ἔχουσιν εἰσέτι καθορισθῆ, καθότι αἱ γραμμαὶ εὑρίσκονται εἰς στάδιον πειραματικὸν ἢ ὑπὸ ὀργάνωσιν.

Αἱ κυριώτεραι ἀεροπορικαὶ γραμμαί. Κατωτέρω δίδομεν λεπτομερείας τινὰς ἐπὶ τῶν κυριωτέρων ἀεροπορικῶν γραμμῶν τῶν ἐχουσῶν ὡς ἀφετηρίαν τοὺς Παρισίους.

Γραμμὴ Παρισίων — Λονδίνου. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Ἀεροπορικῆς Ἑταιρίας «Air Union» καὶ τῆς Ἀγγλικῆς «Imperial Airways Ltd», χρησιμοποιουσῶν ἀεροπλάνα τῶν τύπων Bleriot, Farmam, Handley-Page, De Havilland. Ἡ χωρίζουσα τὰς δύο πρωτευούσας ἀπόστασις εἶναι 375 χιλιόμετρα, διέρχεται δὲ ἄνωθεν τοῦ Γαλλικοῦ ἀκρωτηρίου Gris-Nez, ἐκτελουμένη ἄνευ ἐνδιαμέσου προσγειώσεως. Αἱ ὧραι ἀναχωρήσεως ποικίλλουν κατὰ τὰς ἐποχάς, γίνονται δὲ ἐκ Παρισίων μὲν ἀπὸ τοῦ ἀεροδρομίου de Bourget ἐκ δὲ τοῦ Λονδίνου ἀπὸ τοῦ ἀεροδρομίου Croydon. Τὸ ταξείδιον διαρκεῖ δύο ἕως τρεῖς ὥρας ἀναλόγως τοῦ τύπου τοῦ ἀεροπλάνου. Τιμολόγιον μεταφορᾶς ἐμπορευμάτων ἰσχύει τὸ ἑξῆς:

1	χ)γ	5	φρ.
3	»	9	»
5	»	14	»
10	»	25	»
15	»	33	»
20	»	40	»
30	»	53	»

καὶ ἄνω τῶν 30 χ)γ 1 φρ. 50 κατὰ χιλιόγραμμον. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιστολῶν ἐπὶ πλέον τέλος 0. φρ. 25 διὰ 20 γραμμάρια ἢ κλάσμα τούτων. Ἡ κίνησις τῆς γραμμῆς ταύτης κατὰ τὰ ἔτη 1920 — 1925 ὑπῆρξεν ἡ ἑξῆς:

Ἔτη	ταξείδ.	ἐπιβάτ.	ταχ. δέμ. (χ)γ)	ταχ. φάκ.
1920	2.578	5.420	107.000	2.370
1921	2.478	10.689	114.397	2.132
1922	3.489	10.074	393.237	1.750
1923	1.934	9.397	526.655	1.325
1924	2.521	12.068	765.415	1.531
1925	3.110	14.587	867.263	2.358

Γραμμὴ Παρισίων-Βρυξελλῶν - Ἄμστερδαμ. Ἡ γραμμὴ αὕτη ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῶν Ἑταιριῶν La Societé générale de transport aérien (Γαλλικῆς) καὶ τῆς K. L. M. (Ὀλλανδικῆς), δι' ἀεροπλάνων τύπου Farman καὶ Fokker. Ἀποστάσεις εἶναι Παρισίων - Βρυξελλῶν 275 χλμ., Παρισίων - Ἄμστερνταμ 460 χλμ. Τὸ ταξίδιον ἐκτελεῖται εἰς 4 ὥρας μετὰ προσγειώσεως εἰς Βρυξέλλας. Σημεῖα ἐκκινήσεως: ἀεροδρόμια Bourget (Παρίσιοι) καὶ Sehiphol (Ἄμστερδαμ). Τιμολόγιον ἐμπορευμάτων· Παρίσιοι - Βρυξέλλαι: ἀπὸ 1 ἕως 50 χλγ. (κατὰ χλγ.) 3.50 φρ. γαλλ. ἄνω τῶν 50 χλγ. (κατὰ χλγ.) 2.50 φρ. γαλλ. Βρυξέλλαι - Ἄμστερνταμ: ἀπὸ 1 ἕως 50 χλγ. (κατὰ χλγ.) 2.75 φρ. βελγ. ἄνω τῶν 50 χλγ. (κατὰ χλγ.) 2.50 φρ. βελγ.

Τέλη ἐπιστολῶν ἐκ Παρισίων εἰς Βρυξέλλας 0 φρ. 30 ἀνὰ 20 γραμμ. ἢ κλάσμα καὶ ἐκ Παρισίων εἰς Ἄμστερνταμ 0.50 φρ. ἀνὰ 20 γραμμ. ἢ κλάσμα αὐτῶν.

Κίνησις τῆς γραμμῆς κατὰ τὰ ἔτη 1921 - 1925:

Ἔτος	Ταξίδ.	Ἐπιβ.	Τ. Δέμ. χλγ.	Τ. Φάκ. χλγ.
1921	814	2010	20522	566
1922	540	1281	42160	513
1923	861	1952	84298	799
1924	1314	2514	114268	447
1925	1886	4244	226530	1325

Γραμμὴ Παρισίων - Κων/πόλεως - Ἀγκύρας Ἡ γραμμὴ Παρίσιοι - Στρασβοῦργον - Πράγα - Βιέννη - Βουδαπέστη - Βελιγράδι - Βουκουρέστι - Κων/πολις - Ἄγκυρα ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς Compagnie Internationale de Navigation Aérienne, διακοπτομένης τῆς συγκοινωνίας ἀπὸ 15 Νοεμβρίου μέχρι 15 Φεβρουαρίου, δι' ἀεροπλάνων τύπου Potez, Bleriot καὶ Candron. Αἱ ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων σταθμῶν εἶναι εἰς χιλιόμ. αἱ ἑξῆς

Παρίσι - Στρασβοῦργον 403, Παρίσι - Πράγα 935, Παρίσι - Βιέννη 1214, Παρίσι - Βουδαπέστη 1441, Παρίσι - Βελιγράδι 1769, Παρίσι - Βουκουρέστι 2221 Παρίσι - Κων/πολις 2757.

Κατὰ τὸ ἔτος 1925 λόγῳ δυσκολιῶν ἃς ἔφερεν ἡ Γερμανία, ἡ γραμμή, διὰ τὸ τμῆμα Παρίσι - Πράγα, ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς γραμμῆς Παρίσι - Βασιλεία (Bâle) - Ζυρίχη - Ἴνσμπρουκ - Πράγα, ἔσχε δὲ ὡς κίνησιν· ταξίδια 3218, ἐπιβάται 2283, Ταχ. δέματα (κατὰ χλγ.) 238540, Ταχ. φάκ. (κατὰ χλγ.) 3944.

Γραμμὴ Παρισίων - Βαρσοβίας. Ἐκ τῆς προηγουμένης γραμμῆς διακλαδοῦται εἰς Πράγαν τὸ τμῆμα Πράγα-Βαρσοβία ἐξυπηρετούμενον ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἑταιρίας, ἡ δὲ ἀπόστασις αὕτη εἶναι 590 χιλιόμετρα. Κίνησις κατὰ τὸ ἔτος 1925 (ἀπὸ 15 Φεβρ.-15 Νοεμβρ.) ταξίδια 379, ἐπιβάται 195, ταχ. δέματα χλγ. 11037, ταχ. φάκελ. χλγ. 633.

Ὁ κατωτέρω πίναξ δίδει τὴν ὁλικὴν κίνησιν τῶν γραμμῶν ἀπὸ 1920-1925.

Ἔτη	Ταξίδ.	Διανυθ. διάστημα χλμ.	Ἐπιβ.	Δέματ. χλγ.	Φάκελ. χλγ.
1920	2400	850000	1771	77038	15661
1921	6500	2350000	10619	261890	34844
1922	7500	2800000	9502	556370	167680
1923	9951	3387195	11638	969001	328440
1924	11814	3647826	16729	877591	532777
1925	14950	4712888	19668	949135	890545

Κίνησις πασῶν τῶν ἀεροπορικῶν γραμμῶν τῶν ἐχουσῶν σημεῖον ἀφετηρίας ἢ ἀφίξεως εἰς Γαλλίαν, κατὰ τὸ ἔτος 1925. Ταξίδια 17009, διανυθὲν διάστημα χλγ. 5590631, ἐπιβάται 27810, τ. δέματα χλγ. 1422241, τ. φάκελοι χλγ. 892012.

Στατιστικὴ δυστυχημάτων εἰς τὰς γαλλικὰς ἀεροπορικὰς γραμμάς.

		Νεκροὶ		Τραυματίαι	
Ἔτος	Δυστυχήμ.	ἀεροπ.	ἐπιβάτ.	ἀεροπ.	ἐπιβάτ.
1920	13	5	9	8	2
1921	10	4	7	3	2
1922	13	7	13	5	5
1923	6	3	9	2	11
1924	5	3	3	2	11
1925	11	7	5	6	2

Κ. Χ. Κ.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΑΕΡΟΠΛΟΪΚΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ

[Τ=Ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία Ε=Ὑπηρεσία ἐπιβατῶν Φ=Μεταφορὰ ἐμπορευμάτων]

ΧΩΡΑ	ΓΡΑΜΜΗ	ΝΑΥΛΟΙ Μετάβ.	ΝΑΥΛΟΙ Μετ' ἐπισ.	ΕΙΔΟΣ ΓΡΑΜΜΗΣ	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ	ΑΕΡΟΠΛΟΪΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΣ ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΩΝ
		£	£				
ΑΓΓΛΙΑ	*Λονδῖνον—Παρίσι*	6- 6-0	11- 5-0	Τ.Ε.Φ.	—	Αὐτοκρ. Ἀεροπλοϊκὴ Ἑταιρ. (Imperial Airways Ltd)	3 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (1 Δρομ. κατὰ Κυριακὴν)
	Λονδῖνον—Ζυρίχη	9- 0-0	17- 0-0	Ε.Φ.	Παρίσι-Βασιλεία	»	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Λονδῖνον—Ὀστάνδη	3- 3-0	6- 0-0	Ε.Φ.	—	»	2 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκάστην κατεύθυνσιν (Κυριακῶν περιλαμβανομένων)
	Λονδῖνον—Κολωνία	6- 0-0	10-10-0	Τ.Ε.Φ.	Βρυξέλλαι	»	2 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (Κυριακῶν περιλαμβανομένων)
	Λονδῖνον—Βερολῖνον. Λονδῖνον—Ἄμστερνταμ Λονδῖνον—Ἀννόβερον Λονδῖνον—Βερολῖνον	 4- 0-0 6- 5-0 8- 0-0	 8 -0-0 12-10-0 16- 0-0	Τ.Ε.Φ.	Ἄμστερνταμ-Ἀνόβερον	Αὐτοκρ. Ἀεροπορικὴ Ἑταιρ. ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ Γερμανικοῦ Ἀερο-Λόϋντ.	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Ἄμστερνταμ—Κολωνία	2 -0-0	4- 0-0	Ε.Φ.		Αὐτοκρ. Ἀεροπλοϊκὴ Ἑταιρ.	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Κολωνία—Παρίσι	4-10-0	8-15-0	Ε.Φ.		»	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
		Φιορίνια	Φιορίνια				
ΒΕΛΓΙΟΝ	*Ἄμστερνταμ-Βασιλεία*	72.50	145	Τ.Ε.Φ.	Ρόττερνταμ-Βρυξέλλαι	S. A. B. E. N. A.	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
		Φράγκα	Φράγκα				
ΓΑΛΛΙΑ	*Παρίσι-Ἄμστερνταμ*	350	660	Τ.Ε.Φ.	Βρυξέλλαι	Γενικὴ Ἑταιρ. Ἐναερίων Μεταφορῶν (Soc. Générale de Transport Aérien).	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Παρίσι-Μασσαλία			Τ.Ε.Φ.	Λυὼν	Air Union.	1 Δρομολόγιον ἡμερησίως
	Παρίσι-Λονδῖνον	400	800	Τ.Ε.Φ.	—	Γαλλικὴ Ἀεροπορ. Ἕνωσις. (French Air Union)	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (Κυριακῶν περιλαμβανομένων)
	Παρίσι-Βερολῖνον			Τ.Ε.Φ.	Κολωνία	Junker-Farman	1 Δρομολόγιον ἡμερησίως
	Τουλούζη-Καζαμπλάνκα	924	1579	Τ.Ε.Φ.	Περπινιὰν-Βαρκελώνα-Ἀλικάντε-Μαλάγα-Ραμπόν.	Γενικὴ Ἑταιρ. Ἀεροναυτικῶν Ἐπιχειρήσεων. [Cie Générale d' Entreprises Aéronautiques (Latécoère)].	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατ. κατεύθυν.
	Διακλαδώσεις *Μασσαλία-Περπινιὰν*	140	238	Τ.Ε.Φ.	—	»	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῆς Δευτέρας)
	Ἀλικάντε-Ὀρὰν			Τ.Φ.	—	»	Πρὸς Ὀράν: Τρίτην-Πέμπτην-Παρασκευὴν-Κυριακὴν Πρὸς Ἀλικάντε: Τρίτην-Τετάρτην-Παρασκευὴν-Σάββατον
	(Βλέπε Ἀλικάντε - Ὀρὰν καὶ *Β. Ἀφρικὴν)*						
	Ἀντὶμπ-Αἰάκειον(Ajaccio)	220	352	Τ.Ε.Φ.	—	Ἑταιρεία Ἀεροναυτικὴ (Cie Aéronavale)	Ἀνώμαλος
	Παρίσι-Κων/πολις (πρόκειται νὰ ἐπεκταθῇ εἰς Ἄγκυραν)	1350	2700	Τ.Ε.Φ.	Ζυρίχη Innsbruck Βιέννη Βουδαπέστη Βελιγράδιον Βουκουρέστιον	Διεθνὴς Ἑταιρεία Ἐναερίου Ναυσιπλοΐας (Cie Internationale de Navigation Aérienne).	3 Δρομολόγια ἑβδομαδιαίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πιθανὸν νὰ γίνῃ ἡμερ. γραμμὴ πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Παρίσι-Βαρσοβία	900	1800	Τ.Ε.Φ.	Ζυρίχη Innsbruck Βιέννη Πράγα	»	3 Δρομολόγια ἑβδομαδιαίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πιθανὸν νὰ γίνῃ ἡμερ. γραμμὴ πλὴν τῶν Κυριακῶν)
		μ. χρυσ.	μ. χρυσ.				
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	*Βερολῖνον-Λονδῖνον*	210	420	Τ.Ε.Φ.	Ἀννόβερον Ἄμστερνταμ	Γερμ. Ἀερο-Λόϋντ (ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς Αὐτοκρ. Ἀερ. Ἑταιρείας) (Deutscher Aero Lloyd in conjunction With Imperial Airways Ltd).	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βερολῖνον-Καίνιξμπεργ	80	160	Τ.Ε.Φ.	Ντάντσιγκ	Γερμ. Ἀερο-Λόϋντ καὶ Γιοῦνκερς (D. A.L. καὶ Junkers)	1 Δρομολόγιον ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν.
	Βερολῖνον-Μάλμο	80	160	Τ.Ε.Φ.	Κοπενγχάγη	Γερμ. Ἀερο-Λόϋντ (ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν Dansk Luftfartselskab).	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βερολῖνον-Μάλμο	80	160	Τ.Ε.Φ.	Κοπενγχάγη	Γιοῦνκερς (Junkers).	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βερολῖνον-Innsbruck	135	270	Τ-Ε.Φ.	Λειψία Μόναχον	Γερμανικὸν Ἀερο-Λόϋντ (Deutscher Aero Lloyd)	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν καὶ δεύτερον ἡμερ. δρομολ. εἰς τὴν γραμμὴν Μονάχου-Innsbruck (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βερολῖνον-Μόναχον	100	200	Τ.Ε.Φ.	Λειψία Furth	Γιοῦνκερς (Junkers)	1 Δρομολ ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βερολῖνον-Στοκχόλμη			Τ.	Warnemunde Karlshamn	Γιοῦνκερς (Junkers)	Νυκτερινὴ ὑπηρεσία
	Βερολῖνον-Στεττῖνον	30	60	Τ.Ε.Φ.	—	Γιοῦνκερς καὶ Γερμανικὸν Ἀερο-Λόϋντ.	1 Δρομολόγιον ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν) ὑπὸ τῆς Γιοῦνκερς. Νυκτερινὴ ὑπηρεσία ὑπὸ τοῦ Ἀερο-Λόϋντ.
	Βερολῖνον-Stuttgart	100	200	Τ.Ε.Φ.	Λειψία	Γερμανικὸν Ἀερο-Λόϋντ (Deutscher Aero Lloyd)	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βερολῖνον-Gleiwitz	90	180	Ε.Φ.	Μπρεσλάου	Γιοῦνκερς	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βερολῖνον-Φραγκφούρτη (μετ' ἐπεκτάσεως εἰς γραμμὴν Φραγκφούρτη-Ζυρίχη)			Τ.Ε.Φ.	Λειψία Erfurt	Γιοῦνκερς	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Ἁμβοῦργον-Ζυρίχη (μετὰ συνδυασμοῦ τῆς γραμμῆς *Ἁμβούργου Μάλμο)*	160	320		Βρέμη Dortmund Φραγκφούρτη Mannheim Stuttgart	Γερμανικὸν Ἀερο-Λόϋντ	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Ἁμβοῦργον-Ζυρίχη	160	320	Τ.Ε.Φ.	Βρέμη Dorsten Φραγκφούρτη Stuttgart	Γιοῦνκερς	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Μόναχον-Βουδαπέστη	90	180	Τ.Ε.Φ.	Βιέννη	Γιοῦνκερς	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Μόναχον-Φραγκφούρτη	70	140	Τ.Ε.Φ.	Furth	Γιοῦνκερς	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Μόναχον-Βάδεν-Βάδεν	70	140	Ε.Φ.	Stuttgart	Γερμανικὸν Ἀερο-Λόϋντ	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΑΕΡΟΠΛΟΪΚΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ (συνέχεια)

[Τ=Ταχυδρομικὴ ὑπηρεσία Ε=Ὑπηρεσία ἐπιβατῶν Φ=Μεταφορὰ ἐμπορευμάτων]

ΧΩΡΑ	ΓΡΑΜΜΗ	ΝΑΥΛΟΙ Μετάβ.	ΝΑΥΛΟΙ Μετ' ἐπισ.	ΕΙΔΟΣ ΓΡΑΜΜΗΣ	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ	ΑΕΡΟΠΛΟΪΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΣ ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΩΝ
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	*Μόναχον-Γενεύη*	100	200	Τ.Ε.Φ.	Ζυρίχη Λωζάννη	Γιοῦνκερς	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν) καὶ ἐπὶ πλέον 1 δρομολ. ἡμερ. μεταξὺ Μονάχου-Ζυρίχης καὶ τἀνάπαλιν.
	Καίνιξμπεργ-Μόσχα	320	640	Τ. Ε.	Κόβνο Smolensk	Γερμανορρωσικὴ 'Αερ. 'Εταιρ. [Deutsche-Russische Luftverkehrs Gesellschaft (Aero Lloyd)]	1 Δρομολ. ἡμερ. δι ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Καίνιξμπεργ-Ἑλσιγκφορς	151	302	Τ.Ε.Φ.	Μέμελ Ρίγα Ρεβάλ	Γιοῦνκερς	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Ντάντσιγκ-Στοκχόλμη	120	240	Τ	Visby	Γερμανικὸν 'Αερο-Λόϋντ	'Ημερησία καὶ νυκτερινὴ ὑπηρεσία
	Ντάντσιγκ-Marienburg	20	40	Ε.Φ.		Γερμανικὸν 'Αερο-Λόϋντ	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Μπρεσλάου-Dirsten	165	330	Ε.Φ.	Γκαῖρλιτς Δρέσδη Λειψία Erfurt Cassel	Γιοῦνκερς	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Δρέσδη-Ὄσλο			Τ.Ε.Φ.	Μάλμο Γκότενμπουργ Βερολῖνον Travemund	Γιοῦνκερς ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν Σουηδικὴν 'Εταιρ. Aerotransport A. B. καὶ τὴν Νορβηγικὴν Norsk Aerotransp.	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βρέμη-Κοπεγχάγη	80	160	Τ.Ε.Φ.	'Αμβοῦργον	Γερμανικὸν 'Αερο-Λόϋντ ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν Δανικὴν «Dansk Luftfartselskab»	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Βρέμη-Chemnitz			Ε.Φ.	'Αννόβερον Λειψία	Γερμανικὸν 'Αερο-Λόϋντ	1 Δρομολ. ἡμερ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν).
ΔΑΝΙΑ	*Κοπεγχάγη-Βρέμη*	80	160	Τ.Ε.Φ.	'Αμβοῦργον	Δανικὴ 'Αεροπλοϊκὴ 'Εταιρ. ἐν συνδυασμῷ μετὰ τοῦ Γερμανικοῦ 'Αερο-Λόϋντ (Danske Luftfartselskab)	1 Δρομολόγιον ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν
	Κοπεγχάγη-Βερολῖνον	80	160	Τ.Ε.Φ.	—	—	1 Δρομολόγιον ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν
ΕΛΒΕΤΙΑ	*Βασιλεία-Λυὼν*			Ε.Φ.	Γενεύη	Gren S. A. Γενεύη	1 Δρομολόγιον ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν
	Συναφεῖς γραμμαί:						
	Βέρνη-Ζυρίχη			Ε.Φ.	—	'Υπὸ ὀργάνωσιν	'Εφ' ὅσον ὑπάρχουν ἐπιβάται
	Constance-Ζυρίχη			Ε.Φ.	—	—	'Εφ' ὅσον ὑπάρχουν ἐπιβάται
	Interlaken-Βασιλεία			Ε,Φ.	Βέρνη	Aviatik Ceider Basle	'Εφ' ὅσον ὑπάρχουν ἐπιβάται
	Λωζάννη-Βασιλεία			Ε.Φ.	La Chaux-de-Fonds	'Υπὸ ὀργάνωσιν	'Εφ' ὅσον ὑπάρχουν ἐπιβάται
	Λωζάννη-Λυὼν			Ε.Φ.	—	'Υπὸ ὀργάνωσιν	'Εφ' ὅσον ὑπάρχουν ἐπιβάται
	Ζυρίχη-Λυκέρνη			Ε.Φ.	—	Ad Astra A. G.	'Εφ' ὅσον ὑπάρχουν ἐπιβάται
	Βλέπε ἐπίσης:						

Ζυρίχη-Λονδῖνον ὑπὸ ἐπικεφαλίδα ΑΓΓΛΙΑ

Βασιλεία-Ἄμστερνταμ ὑπὸ ἐπικεφαλίδα ΒΕΛΓΙΟΝ

Γενεύη-Μόναχον (μέσῳ Λωζάννης καὶ Ζυρίχης) ἐν συνδυασμῷ μὲ τὰς γραμμὰς { *Μόναχον - Βουδαπέστη*, *Μόναχον - Φραγκφούρτη*, *Μόναχον - Βερολῖνον* } ὑπὸ ἐπικεφαλίδα ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Ζυρίχη-Innsbruck-Βιέννη-Πράγα-Βαρσοβία ὑπὸ ἐπικεφαλίδα ΓΑΛΛΙΑ

Ζυρίχη-Innsbruck-Βιέννη-Βουδαπέστη-Βελιγράδιον-Βουκουρέστιον-Κων)πολις ὑπὸ ἐπικεφαλίδα ΓΑΛΛΙΑ

Ζυρίχη-Φραγκφούρτη μὲ συνδυασμὸν πρὸς *'Αμβοῦργον* καὶ *Μάλμο* καὶ μὲ ἄμεσον ἐπικοινωνίαν πρὸς *Βερολῖνον* ὑπὸ ἐπικεφαλίδα ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΧΩΡΑ	ΓΡΑΜΜΗ	ΝΑΥΛΟΙ Μετάβ.	ΝΑΥΛΟΙ Μετ' ἐπισ.	ΕΙΔΟΣ ΓΡΑΜΜΗΣ	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ	ΑΕΡΟΠΛΟΪΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΣ ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΩΝ
ΙΣΠΑΝΙΑ	*Σεβίλλη-Laroviche*	Πεσέτ. 200	Πεσέτ. 300	Τ.Ε.Φ.	—	Ἱσπανικὴ 'Εταιρία 'Εναερίων Μεταφορῶν (Compagnia Espanola de Trafico Aereo)	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν.
ΙΤΑΛΙΑ	*Μπρίντιζι-Κων/πολις*			Τ.Ε.Φ.	'Αθῆναι Λῆμνος	'Ανώνυμος 'Εταιρεία 'Ιταλικῶν 'Αεροεξπρὲς (Societa Anonima Aero Expresso Italiana)	Δὲν ἔχουσι καθορισθῆ τελικῶς
ΟΛΛΑΝΔΙΑ	*Ἄμστερνταμ-Λονδῖνον*	Φιορίν. 48	Φιορίν. 96	Τ.Ε.Φ.	Ρόττερνταμ	Koninkliske Luchtvaart Maatschappis (K. L. M.)	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν) Κατὰ τὸ θέρος 2 δρομολ. ἡμερησίως
	Ἄμστερνταμ-Παρίσι	48	96	Τ.Ε.Φ	Ρόττερνταμ	—	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
	Ρόττερνταμ - Κοπεγχάγη			Τ.Ε.Φ.	Ἄμστερνταμ Βρέμη 'Αμβοῦργον	—	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
ΠΟΛΩΝΙΑ	*Βαρσοβία-Λεμβέργη*	Zl. 65	Zl. 130	Τ.Ε.Φ.	—	Πολωνικὸν 'Αερο-Λόϋντ	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν.
	Βαρσοβία-Ντάντσιγκ (Πιθανὸν ἡ γραμμὴ νὰ προεκταθῇ εἰς *Μάλμο* καὶ *Κοπεγχάγην)*	65	130	Τ.Ε.Φ.	—	(Polski Aero Lloyd) —	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν.
	Βαρσοβία-Κρακοβία-Βιέννη			Τ.Ε.Φ.	—	Πολωνικὸν 'Αερο Λόϋντ (ἐν συνδυασμῷ μετὰ Oesterreichischen Luftverkehrs A.Q.).	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν
ΣΟΥΗΔΙΑ	*Μάλμο-Λονδῖνον* (ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς γραμμῆς *Ἄμστερνταμ-Παρίσι)*				Κοπεγχάγη 'Αμβοῦργον Βρέμη Ἄμστερνταμ	'Εναέριαι μεταφοραὶ A. B. ἐν συνδυασμῷ μετ' ἄλλων 'Ετ. (Aerotransport A. B. Florman)	Δὲν ἔχουν καθορισθῆ τελικῶς
	Στοκχόλμη-Ἑλσιγκφορς *Ὄσλο-Δρέσδη* (βλέπε ὑπὸ ἐπικεφαλίδα Γερμανία)			—	—	Aerotransport A. B. (Florman) ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς Φιλλανδικῆς 'Εταιρείας «Finska Aerobolag	Δὲν ἔχουσι καθορισθῆ τελικῶς
ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ	*Πράγα-Kosice*			Τ.Ε.Φ.	Bratislava	Τσεχοσλοβακικὴ Κρατικὴ 'Αεροπορικὴ γραμμὴ (Czechoslovakian State Air Line)	1 Δρομολ. ἡμερησίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν (πλὴν τῶν Κυριακῶν)
ΑΦΡΙΚΗ Β.	*Καζαμπλάνκα-Ὀρὰν*	Φράγκα 358		Τ.Ε.Φ.	Ραμπὰ Φὲζ	Γενικὴ 'Εταιρία 'Αεροναυτικῶν ἐπιχειρήσεων (Cie Générale d'Entreprises Aéronautiques (Latecoère)	2 Δρομολ. ἑβδομαδιαίως δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν

Digitized by Google

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΜΠΟΡΙΚΩΝ ΑΕΡΟΠΛΟΪΚΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ (συνέχεια)

[Τ=Ταχυδρομική ύπηρεσία. Ε=Ύπηρεσία έπιβατών. Φ=Μεταφορά έμπορευμάτων.]

ΧΩΡΑ	ΓΡΑΜΜΗ	ΝΑΥΛΟΙ		ΕΙΔΟΣ ΓΡΑΜΜΗΣ	ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ	ΑΕΡΟΠΛΟΪΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ	ΣΥΧΝΟΤΗΣ ΔΡΟΜΟΛΟΓΙΩΝ
		Μετάβ.	Μετ' έπισ.				
ΜΑΡΟΚΟΝ ΑΛΓΕΡΙΑ ΣΕΝΕΓΑΛΗ	-		Φράγκα 660				
ΑΦΡΙΚΗ ΚΕΝ ΡΙΚΗ ΒΕΛΓΙΚΟΝ ΚΟΝΓΚΟ	*Kinshasa-Luebo*	3000		Τ.Ε.Φ.		S. A. B. E. N. A. (Βελγική)	Έν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἄφιξιν τῶν Βελγικῶν ταχυδ. ἀτμοπλ. εἰς Matadi
ΑΦΡΙΚΗ Ν.	*Κέϊπτάουν-Durban* (Γραμμὴ εἰς τὸ στάδιον τῶν δοκιμῶν)			Τ.	Oudtshoorn Λιμὴν Ἐλισάβετ Ἀνατολικὸν Λονδῖνον	Ἀεροπορικὴ Ὑπηρεσία τῆς Ἑνώσεως τῆς Νοτίου Ἀφρ.	Ἑβδομαδιαία δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν
ΑΜΕΡΙΚΗ Β.	*Ν. Ὑόρκη-Ἅγ. Φραγκῖσκος*			Τ.	Belefonte Cleveland Bryan Σικάγον Iowa-Omaha North Platte Cheyenne Rawlings Rock Springs Salt Lake City Elko Reno	Κυβερνητικὴ Ὑπηρεσία	Ἡμερησία ὑπηρεσία (πλὴν τῶν Κυριακῶν). Τὸ τμῆμα τῆς γραμμῆς Σικάγου-Cheyenne διανύεται κατὰ τὴν νύκτα
	Σήττλ-Βικτωρία			Τ.	—	Ἀεροπλοϊκὴ Ἑταιρία Hubbard (Hubbard Air Transport Co)	10 Δρομ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν κατὰ μῆνα
ΚΑΝΑΔΑΣ	*Ängliens-Lake Fortune*	Δολ. 40	Δολ. 80	Ε.Φ.	Osisko Lake	Laurentide Air Service Ltd.	1 Δρομολ. πρὸς ἑκάστην κατεύθυνσιν ἡμερησίως
	Haileybury-Lake Fortune	60	120	Ε.Φ.		—	1 Δρομολ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἡμερησίως
ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΕΞΙΚΟΝ	*Πόλις Μεξικὸν-Monterry*			Τ.Ε.	Tuxpan Tampico	Μεξικανικὴ Ἀεροπορικὴ Ἑταιρία (Mexican Aerian Transport Co)	Ἀνώμαλος
ΑΜΕΡΙΚΗ Ν. ΚΟΛΟΜΒΙΑ	*Barnanquilla-Girardot*	175	350	Τ.Ε.	Marangue El Banco Barranca Bervaesa Puento Berrio (διὰ Medellin) Honda	Sociedad Colombo-Alemara de Transports Aeros	2 Δρομολ. δι' ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως.
	Girardot-Neiva			Τ.Ε.	—	—	1 Δρομολ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
	Baranquilla-Cartagena			Τ.Ε.	—	—	2 Δρομολ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
	Medellin-Cali			Τ.Ε.	—	—	2 Δρομολ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
	Puento Wilches - Bucanamanga			Τ.Ε.	—	—	1 Δρομολ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
ΕΓΓΥΣ ΑΝΑΤΟΛΗ	*Κάϊρον-Βαγδάτη*			Τ.	—	Βρεττανικὴ Βασιλικὴ Ἀεροπλοΐα (Royal Air Force)	3 Δρομολ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
	Δαμασκὸς-Παλμύρα			Τ.	—	Γαλ. Στρατιωτικὴ Ἀεροπλοΐα	1 Δρομολ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
	Λατάκκα-Homs			Τ.	—	—	2 Δρομολ. πρὸς ἑκατ. κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως.
	Aleppo-Ἀλεξανδρέττα			Τ.	—	—	3 Δρομολ. πρὸς ἑκατ. κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
ΑΣΙΑ ΣΙΑΜ	*Korat-Ubon*			Τ.	Roi-Et.	Ἐθνικὴ ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία τοῦ Σιάμ	Ἀνώμαλος
ΙΝΔΟΚΙΝΑ	*Σαϊγκὸν-Pnompenh* *Σαϊγκὸν-Cantho*			Τ. Τ.	— —	Γαλ. Στρατ. Ἀεροπλοΐα —	2 Δρομολ. μετ' ἐπιστροφῆς ἑβδομ. 2 Δρομολ. μετ' ἐπιστροφῆς ἑβδομ.
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ	*Perth-Derby*	£ 28	£ 56	Τ.Ε.Φ.	Geraldton Carnarvon Onslow Roeburne Whim Creek Port Hedland Broome Derby	Ἀεροπλοΐα Δ. Αὐστραλίας (Western Australian Airways Ltd)	1 Δρομ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
	Charleville-Cloncurry	25	50	Τ.Ε.Φ.	Tambo Blackall Longreach Winton Mackinley	Ἀεροπλοΐα Β. Αὐστραλίας (Queensland and Northern Territory Aerial Services Ltd)	1 Δρομ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως
	Σύδνεϋ-Ἀδελαΐς			Τ.Ε.Φ.	Cootamundra Narrandera Hay Milaura	Larkin Aircraft Supply Co	1 Δρομολ. πρὸς ἑκατέραν κατεύθυνσιν ἑβδομαδιαίως.

ΡΩΣΙΑ Αἱ κάτωθι ἀεροπορικαὶ γραμμαὶ ὑφίστανται ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν λειτουργοῦν κανονικῶς.

Τιφλὶς-Μόσχα-Kharkoff-Rostoff-Νοβορωσίσκη-Βατοὺμ-Βακοῦ-Enzeli-Τεχεράνη. Ἡ γραμμὴ αὐτὴ ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας Junkers ἐχούσης ἴδιον κλάδον ἐν Ρωσίᾳ.

Kharkoff-Κίεβον. Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας Ukraine Air Transport Co.

Μόσχα-Λένινγκραντ (Πετρούπολις). Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς ρωσικῆς ἑταιρίας «Dobrolet»

Μόσχα-Νιζνὶ Νοβγορὸδ-Καζάν. Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς «Dobrolet»

Μόσχα-Kharkoff-Ὀδησσός. Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς ἑταιρίας Ukraine Air Transport Co.

Σεβαστούπολις-Γιάλτα. Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς «Dobrolet»

Tashkent-Almata. Ἐξυπηρετεῖται ὑπὸ τῆς «Dobrolet»

Διαπραγματεύσεις διεξάγονται διὰ τὴν ἐγκαινίασιν νέων γραμμῶν καὶ τὴν τακτοποίησιν περισσοτέρων ἐκ τῶν ἤδη κατεστημένων. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ δικτύου τῶν ἐμπορικῶν ἀεροπλοϊκῶν γραμμῶν, οἷα ἐμφαίνεται εἰς τοὺς προτεθέντας πίνακας, θὰ ὑποστῇ ταχέως μεγάλας μεταβολάς, καὶ δὴ ἐπὶ τὰ βελτίω. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν μειοῖ τὸ παράπαν τὴν σκοπιμότητα πιστῆς περιγραφῆς τῆς ἐνεστώσης θέσεως τῶν διε-

Digitized by Google

θνῶν ἀεροπλοϊκῶν συγκοινωνιῶν, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἐκ ταύτης τεκμαίρονται βασιμότερον, αἱ πρόοδοι ἃς ἐν τῷ προσεχεῖ μέλλοντι κέκληται νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ διεθνὴς ἀεροπλοΐα, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς εἰρήνης.

Η ΑΕΡΟΠΛΟΪΑ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ.- Πρώτη ἐν Ἑλλάδι ἀπόπειρα κατασκευῆς καὶ ἀνυψώσεως ἀεροστάτου ἤ, ὡς ἐλέγετο παλαιότερον, ἀεροστατικῆς σφαίρας εἶναι ἡ γενομένη εἰς τὰ Ἰωάννινα κατὰ τὸ 1803. Ὁ περιώνυμος-σατράπης τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ-πασᾶς, ἀκούσας νὰ γίνεται λόγος περὶ ἀεροστάτου, ἠθέλησε νὰ ἴδῃ ἐν τοιούτο ἀνυψούμενον· κάποιος δὲ Ἕλλην καταγόμενος ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴν κωμόπολιν Συράκου, Παχώμης ὀνόματι καὶ μετερχόμενος εἰς τὰ Ἰωάννινα τὸν χρυσοχόον, εἶχεν, ὡς φαίνεται, γνώσεις τινὰς περὶ ἀεροστάτου καὶ διὰ τοῦτο ἀνέλαβε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Κατεσκεύασε λοιπὸν κατ' ἰδικόν του μᾶλλον σύστημα ἐξ ὑφάσματος καὶ ἄλλων ἐπιτηδείων πρὸς τὸν σκοπόν του ὑλικῶν ὑπερμεγέθη τινὰ σφαῖραν, τὴν ὁποίαν καὶ μετέφερεν εἰς ἀνοικτὸν χῶρον, ὅπου εἶχε συναθροισθῆ πλῆθος πολὺ διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴν ἐξαγγελθεῖσαν ἀνύψωσιν τοῦ ἀεροστάτου καὶ τοῦ κατασκευαστοῦ του Παχώμη, ὁ, ὁποῖος ἔμελλε νὰ ἐπιβῇ αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ ἀπειρία τῶν βοηθῶν τοῦ χρυσοχόου ἀεροστατοποιοῦ συνετέλεσεν ὥστε ἡ σφαῖρα ν' ἀναφλεγῇ προτοῦ ἀρχίσῃ ἀνυψουμένη. Τὴν ἀπόπειραν αὐτήν, ἡ ὁποία, καίπερ ἀποτυχοῦσα, ἀπομένει ὁπωσδήποτε ὡς ἄξιον σημειώσεως γεγονὸς διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀεροπλοΐας εἰς τὴν Ἑλλάδα, περιέγραψε λεπτομερῶς εἰς ποίημα ἐξ 150 περίπου στίχων σατυρικῆς ὑφῆς ὁ διαμένων τότε εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ὡς ἰατρός, ποιητὴς Ἰωάννης Βηλαρᾶς. Τὸν Παχώμην ὀνομάζει ὁ Βηλαρᾶς εἰρωνικῶς νέον Ἴκαρον καὶ ζηλωτὴν τῶν ἐφευρετῶν τοῦ ἀεροστάτου Montgolfier καὶ Blanchard εἰς τοὺς ἑξῆς στίχους:

Τοῦ περιφήμου πολλὰ Βλανσιάρου
εὐτυχισμένου Γάλλων Ἰκάρου
μέλλει νὰ ἴδῆτε, καὶ Γουλφουνιέρου
ζηλωτὴν μέγαν. Σεράκου, χαίρου!
Χαίρου, Σεράκου, τ' εἶναι παιδί σου
κ' ἡ δόξα ὅλη εἶναι δική σου.
Ἴκαρος νέος μὲ νέον τρόπον
θέλει πετάξει σ' τοῦτον τὸν τόπον. ΗΛ. Π. Β.

Αἱ πρῶται δι' ἀεροστάτου πτήσεις. Μεταφέρομεν, σχεδὸν αὐτολεξεί, ἀπὸ τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας τῆς 5ης Ἀπριλίου 1890 τὴν ἀφήγησιν τῆς πρώτης ἐν Ἑλλάδι ἀνυψώσεως ἀνθρώπων δι' ἀεροστάτου. Ὑπὸ τὸν ὑποβλητικὸν τίτλον «Ἡ «*Οὐρανία*» εἰς τοὺς οὐρανούς», περιγράφονται διὰ μακρῶν αἱ λεπτομέρειαι τῆς πτήσεως καὶ τὸ περὶ αὐτὴν ἐκδηλωθὲν ἐνδιαφέρον τοῦ κόσμου:

«Ὡραιότατον θέαμα, συγκεντρῶσαν τὸ ἀπόγευμα τῆς χθὲς κόσμον ἀρκετόν, ἦτο ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀεροστάτου «Οὐρανία» ὑπὸ τὸν ἀεροπόρον κ. Σπεττερίνι. Ἡ ἀνύψωσις ἐγένετο ἔκ τινος μάνδρας κειμένης ἔναντι τοῦ Ὠδείου καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς. Αἱ πέριξ ὁδοί, οἱ ἐξῶσται καὶ τὰ παράθυρα ἀπὸ τῆς 3ης μ. μ. εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ πλήθους περιέργων οὕτως ὥστε ἡ συγκοινωνία ἐγίνετο μετὰ δυσχερείας. Εἰς τὴν μάνδραν εἰσήρχοντο ἀρκετοὶ δι εἰσιτηρίων, ὅπως ἴδωσι τὰ τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἀεροστάτου. Μουσικὴ ἐπαιάνιζε, καθ' ὅλον δὲ αὐτὸ τὸ διάστημα τὸ ἀερόστατον ἐπληροῦτο διὰ φωταερίου. Περὶ τὴν 5 ὥραν τὰ πάντα ἦσαν ἕτοιμα· τὸ ἀερόστατον ἕτοιμον νὰ πετάξῃ εἰς τὰ ὕψη. Εἰσῆλθον τότε εἰς τὴν κρεμαμένην σκάφην ὁ ἀεροναύτης Σπεττερίνι, ἡ σύζυγός του, οἱ ἀδελφοὶ Στέφανος καὶ Ἀναστάσιος Μεταξᾶς, ὁ μηχανικὸς τοῦ Ναυτικοῦ κ. Αἰμ. Πορσαλέντης καὶ εἷς συντάκτης τοῦ «Θεατοῦ τῆς Ἀνατολῆς». Εἶτο, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης θούρια καὶ τοῦ πλήθους χειροκροτοῦντος, ἐδόθη τὸ σύνθημα, ἐκόπησαν τὰ κρατοῦντα τὸ ἀερόστατον σχοινία καὶ ἡ «Οὐρανία» ὑψώθη. Μόλις ὅμως ὑψοῦτο, μὴ ὑπολογισθέντος καλῶς τοῦ βάρους, ὀλίγου δεῖν νὰ προσκρούσῃ ἐπὶ παρακειμένης οἰκίας· εὐτυχῶς ἐπιδεξία ὑπὸ τοῦ ἀεροναύτου ἐλάφρωσις διὰ χύσεως σακκουλίων χώματος, ἔδωκεν εὐκαιρίαν εἰς τὸ ἀερόστατον νὰ ὑψωθῇ τάχιστα πολὺ ὑψηλά. Ἄνωθεν οἱ ἐπιβαίνοντες ἐχαιρέτων τὸ πλῆθος διὰ τῶν πίλων των, ἐνῷ οἱ κάτωθεν τοὺς κατευώδουν δι' ἐπευφημιῶν. Οὕτω τὸ ἀερόστατον ὑψώθη ὑπὲρ τὰ χίλια μέτρα καὶ εἶτα ἔλαβε διεύθυνσιν πρὸς τὰ Πατήσια, διελθὸν ἄνωθεν τῆς Βάθειας. Ὁ κόσμος ὅλος ἔτρεχε κατόπιν διὰ νὰ προφθάσῃ καὶ τὴν κατάβασιν. Μετὰ μιᾶς ὥρας ἀεροπορίαν ἡ «Οὐρανία» κατῆλθε περὶ λύχνων ἀφὰς δεξιὰ τῶν Πατησίων καὶ ὀλίγον ἐντεῦθεν τῆς θέσεως Ποδαράδες. Ἐν γένει τὰ πάντα εὐηρέστησαν καὶ ὅλος ὁ κόσμος ἐνεθουσιάσθη ὑπὲρ τοῦ ἀμερικανοῦ (;) ἀεροπόρου».

Ὁ Ἰταλὸς ἀεροναύτης Σπεττερίνι

Ἄς προστεθῇ ὅτι παρὰ τὴν σημερινὴν Ριζόπολιν τὸ ἀερόστατον «ἔρριψεν ἄγκυραν, ἡ ὁποία παρέσυρε πᾶν τὸ προστυχόν». Δι' ὃ καὶ «κατεδιώχθη μέχρι τινὸς ὑπὸ ἐνόπλων...»

Μετὰ τέσσαρας ἡμέρας ἡ «Οὐρανία» ἐπεχείρησε καὶ δευτέραν πτῆσιν, περὶ τῆς ὁποίας ἰδοὺ καὶ πάλιν τί ἀναγινώσκει τις εἰς ἐφημερίδα τοῦ καιροῦ:

Ὁ Λεων. Ἀρνιώτης

«Χθὲς τὴν 5ην μ. μ. ὥραν ἐγένετο ἡ δευτέρα ἀνάβασις εἰς τὰ ὕψη τοῦ ἀεροστάτου «Οὐρανία». Ἐπέβαινον αὐτοῦ ὁ ἀεροναύτης κ. Σπεττερίνι, ὁ στρατιωτικὸς ἀκόλουθος τῆς Τουρκικῆς Πρεσβείας κ. Σεϊφουλάχ, εἷς γραμματεὺς τῆς Ἰταλικῆς πρεσβείας, ὁ ἐκ τῶν συντακτῶν τῆς «Ἀκροπόλεως» κ. Σπανδωνής, καὶ δύο μηχανικοὶ τῆς Ἑταιρίας Ἀεριόφωτος. Τὸ ἀερόστατον μόλις ὑψώθη εἰς ἑκατὸν μέτρα ἔλαβε διεύθυνσιν πρὸς τὸ Φάληρον, διῆλθεν ἄνωθεν τῆς Ἀκροπόλεως εἰς ὕψος 500 μέτρων καὶ οὐριοδρομοῦν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, κατῆλθεν εἶτα ὄπισθεν τῶν Σφαγείων. Τὸ ἀερόστατον θὰ προυχώρει ἀκόμη, ἂν μὴ ἠναγκάζετο ὁ κ. Σπεττερίνι, ἕνεκα τῆς φορᾶς αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, νὰ ἀνακόψῃ τὸν δρόμον του».

Μετὰ τὰς Ἀθήνας, αἱ Πάτραι, ἐκ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, ἠξιώθησαν νὰ ἴδωσιν ἀνύψωσιν ἀεροστάτου· παρ' ὀλίγον μάλιστα νὰ πληρώσουν καὶ ἀποζημίωσιν εἰς τὸν ἀεροναύτην διὰ τὰς προσγενομένας ζημίας εἰς τὸ ἀερόστατόν του κατὰ τὴν πτῆσιν.

Τὸ ἀεροπλάνον.—Κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1908 ὁ Λεωνίδας Ἀρνιώτης, γνωστὸς θεατρικὸς ἐπιχειρηματίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἐπεχείρησε νὰ πετάξῃ διὰ μονοπλάνου εἰς Τατόϊον. Ἡ πρώτη ἐμφάνισις ἀεροπλάνου ἐν Ἑλλάδι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρνιώτη ὁ ὁποῖος εἶχε καταστῆ ἀγαπητὸς εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κοινὸν λόγῳ τῶν τολμηρῶν ἐπιχειρήσεών του, προὐκάλεσαν ἀληθῆ συναγερμὸν τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος πληθυσμοῦ τῆς πρωτευούσης καὶ τοῦ Πειραιῶς πρὸς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης, τοῦ ὁποίου αἱ ἁμαξοστοιχίαι ἦσαν ἀνεπαρκεῖς νὰ μεταφέρουν εἰς Τατόϊον καὶ μέρος μόνον τῶν ἀγωνιζομένων νὰ ἐξασφαλίσουν μίαν θέσιν διὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ θεάματος.

Πολὺ πρὸ τῆς ὡρισμένης διὰ τὴν πτῆσιν ὥρας ὁλόκληρος ὁ πρὸ τοῦ Τατοΐου ἀναπεπταμένος χῶρος εἶχε καταληφθῆ ἀπὸ περιέργους, μεταξὺ δὲ τοῦ πλήθους καὶ ὁ τότε βασιλεὺς Γεώργιος Α', περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν ὑπασπιστῶν του, ἀνέμενεν ἐπίσης ἀνυπομόνως τὴν ὥραν τῆς πτήσεως. Φωναὶ ἐνθουσιασμοῦ καὶ χειροκροτήματα ὑποδέχονται τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Ἀρνιώτη, ὅστις ἐπιβαίνει τοῦ μονοπλάνου ἐν καταφανεῖ συγκινήσει. Ὁ βοηθὸς του στρέφει τὸν στρόφαλον τοῦ κινητῆρος, μετὰ μικρὰν δὲ διαδρομὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τὸ μονοπλάνον ἀνυψοῦται πράγματι εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλ' εἰς ἐλάχιστον μόνον ὕψος, ὄχι μεγαλείτερον τῶν 2 μέτρων, μεθ' ὃ προσγειοῦται καὶ πάλιν. Αἱ ἐπανειλημμέναι προσπάθειαι τοῦ Ἀρνιώτη πρὸς νέαν ἀνύψωσιν μένουν ἄκαρποι.

Ἡ ἀποτυχία τοῦ Τατοΐου δὲν ἀπήλπισε τὸν Ἀρνιώτην, ὁ ὁποῖος ἐπέμενε νὰ ὑψωθῇ πάσῃ θυσίᾳ εἰς τὸν ἀέρα, μετὰ πάροδον δὲ τεσσάρων περίπου μηνῶν αἱ ἐφημερίδες ἀνήγγελλον, ὅτι ὁ ἰδιότυπος ἐκεῖνος τολμητίας, μεταβαλὼν τὸ μονοπλάνον του εἰς ὑδροπλάνον, θὰ ἐπέτα τώρα ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, ἀφοῦ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο εἰς τὴν ξηρὰν κατὰ τὴν πρώτην του ἀπόπειραν, ἀποτυχοῦσαν «λόγῳ ἐναντίων ἀνέμων» (καθὼς ἔγραφε, δημοσιευθεῖσα τὴν ἐπιοῦσαν τῆς πρώτης ἀποπείρας, δήλωσίς του). Πράγματι τὸ ὑδροπλάνον ἐδοκίμασε νὰ ἀνυψωθῇ ἀπὸ τὸν περίβολον τοῦ Ζῳολογικοῦ Κήπου τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου, ἀλλὰ νέφος κονιορτοῦ ἀναμεμιγμένον μετ' ἀχύρων, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον ὡς τροφὴ τῶν ἐν τῷ κήπῳ ζώων, ἐκάλυψεν ὑδροπλάνον, ἀεροπόρον καὶ θεατάς.

Μετὰ τὰς δύο ἀποτυχούσας ἀποπείρας τοῦ Ἀρνιώτου, ἐπιτυχεῖς πτήσεις ἐξετέλεσεν ἐν Ἀθήναις ὁ ἐν Εὐρώπῃ εἰδικῶς ἐκπαιδευθεὶς Ε. Ἀργυρόπουλος μετέπειτα ἔφεδρος ἀνθυπολοχαγὸς τῆς ἀεροπορικῆς ὑπηρεσίας τοῦ στρατοῦ, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ Ἀλέξ. Καραμανλάκης, ἱδρυτὴς τῆς ἀπὸ τοῦ 1912 ἐκδιδομένης δισεβδομαδιαίας ἐφημερίδος «Ἀνεξάρτητος». Ὁ Καραμανλάκης ἐξεπαιδεύθη ἐπὶ ἀρκετὸν διάστημα ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Αὔγουστον τοῦ 1912 ἐξετέλεσεν, ἐπιβαίνων ἰδιοκτήτου μονοπλάνου τύπου Blériot, πολλὰς πτήσεις ἐν Ἀθήναις, ἐν μιᾷ ἐκ τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνέλθει εἰς ὕψος 3.100 μέτρων, σημαντικώτατον διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Βραδύτερον ὁ Καραμανλάκης ἐπεχείρησε νὰ ἐκτελέσῃ πτῆσιν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πάτρας. Ἀπογειωθεὶς τὴν 6ην π. μ. τῆς 29ης Αὐγούστου 1912 ἀπὸ Δαφνί, ἐξετέλεσε κύκλον ἄνωθεν τοῦ Π. Φαλήρου καὶ κατηυθύνθη εἶτα πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ὁ τάφος τοῦ νέου Ἕλληνος Ἰκάρου. Τὴν 9ην πρωϊνὴν τῆς ἰδίας ἡμέρας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἐλαμβάνετο τὸ ἑξῆς τηλεγράφημα: «Δερβένιον, *29 Αὐγούστου 9 π. μ.*—*Ἄγνωστος ἀεροπόρος ἔπεσε σήμερον τὴν 8ην πρωϊνὴν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς ἀπόστασιν 200 μέτρων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς τοῦ χωρίου Αγιά Εὐρωστίνης, συνεπείᾳ βλάβης τοῦ ἀεροπλάνου του. Μετά τινα λεπτὰ ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ ἀεροπλάνου ὁ ἀεροπόρος ἀπεχωρίσθη τῆς συσκευῆς, ἀλλὰ παρασυρθεὶς ὑπὸ τῶν ρευμάτων τοῦ πνέοντος σφοδροῦ ἀνέμου ἐθυθίσθη, μὴ δυνάμενος νὰ κολυμβᾷ, διότι φαίνεται εἶχε πληγωθῆ κατὰ τὴν πτῶσιν ἢ κατὰ τὴν βλάβην τῆς μηχανῆς του. Πρὸ τῆς πτώσεως προσεπάθησε νὰ προσγειωθῇ ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον. Ἄστον σταθμάρχης Εὐρωστίνης.*»

Βραδύτερον μία λέμβος περισυνέλεξε παραμορφωμένον τὸ πτῶμα τοῦ Καραμανλάκη, ἐνῷ τὸ ἀεροπλάνον του εἶχε βυθισθῆ εἰς βάθος 8 ὀργυιῶν.

Ὁ φονευθεὶς ἀεροπόρος Ἐμμ. Ἀργυρόπουλος

Τὴν 31ην Αὐγούστου 1912 ἐγένετο ἐν Ἀθήναις πάνδημος ἡ κηδεία τοῦ ἀτυχοῦς ἀεροπόρου, παρουσίᾳ ὁλοκλήρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ ἀντιπροσωπείας τοῦ Βασιλέως.

Μετά τινας μῆνας ἐφονεύθη καὶ ὁ ἕτερος τῶν πρώτων Ἑλλήνων ἀεροπόρων, ὁ Ἐμμ. Ἀργυρόπουλος. Ὑπηρετῶν κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ὡς ἔφεδρος ἀξιωματικὸς ἀεροπόρος, εἶχεν ἀπογειωθῆ ἐκ Θεσσαλονίκης τὴν 4ην Ἀπριλίου

Digitized by Google

1913, ἐπὶ τοῦ ἀεροπλάνου του, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ὡς ὁπλαρχηγοῦ τότε ὑπηρετοῦντος Κωνστ. Μάνου, ὁπότε, ἐκ βλάβης τοῦ κινητῆρος, τὸ ἀεροπλάνον κατέπεσεν ἀπὸ ὕψους 600 μέτρων εἰς τὸ ἔδαφος παρὰ τὸν Λαγκαδᾶν καὶ ἐθρυμματίσθη. Ὁ Ἀργυρόπουλος ἔμεινε νεκρὸς ἐπὶ τόπου, ὁ δὲ Μάνος ἐξέπνευσε μετ' ὀλίγα λεπτά. Ὁ Ἀργυρόπουλος ἦτο 24

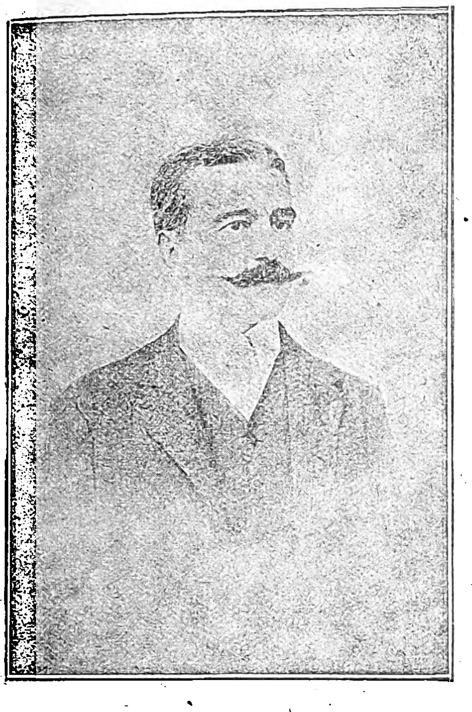

Ὁ πολεμιστὴς ποιητὴς Κωνσταντῖνος Μάνος.

ἐτῶν, εἶχε δὲ σπουδάσει τὴν μηχανικὴν ἐν Γερμανίᾳ, ὁπόθεν μεταβὰς εἰς Γαλλίαν ἐξεπαιδεύθη ὡς ἀεροπόρος.

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ. Ἡ Ἑλλάς, ὀλίγον πρὸ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Γαλλίαν πρὸς ἐκπαίδευσιν τοὺς ἀξιωματικοὺς Ἀδαμίδην, Καμπέρον καὶ Μουτούσην, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔλαβον μέρος κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τοῦ 1912-13. Τότε ὁ ἐναέριος στόλος τῆς Ἑλλάδος ἀπετελεῖτο ἐκ 5 μοιρῶν ἀεροπλάνων μετ' ἀναλόγου ἀριθμοῦ ἀεροναυτῶν καὶ μαθητευομένων καὶ τῶν σχετικῶν συνεργείων. Ἐκ τούτων ὅμως δύο μόνον ἀεροπλάνα μετέσχον ἐνεργῶς τῶν ἐπιχειρήσεων, τύπου Farman ἀμφότερα, μὲ κινητῆρα 50 ἵππων τὸ ἓν καὶ 80 ἵππων τὸ ἕτερον.

Ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος εὗρε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἀπόψεως ἀεροπλοΐας εἰς ἐμβρυώδη κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη ἡ ἀεροπλοΐα κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου ἦτο ἀκόμη ἀσήμαντος ἀπὸ ἀπόψεως πολεμικῆς δράσεως. Μόνον μετὰ τὸ 1917, ὁπότε τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου, ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ σχετικὴν ἀνάπτυξιν ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐναερίου ὅπλου. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἱδρύθη ἐν Σέδες (Θεσσαλονίκης) Ἑλληνικὴ Ἀεροπορικὴ Σχολή, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ὁ πυρὴν τῆς στρατιωτικῆς ἀεροπλοΐας ἐν Ἑλλάδι. Οἱ ἀπόφοιτοι τῆς σχολῆς ταύτης κατήρτισαν τὰ στελέχη τῶν πρώτων ἀεροπόρων μας, οἵτινες κατὰ τὴν μετέπειτα διάρκειαν τοῦ πολέμου προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας, καὶ τὴν ζωήν των πολλοί, πρὸς τὴν πατρίδα. Εἰς τὸν Μοῦδρον ἔπεσε πρῶτος ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Σ. Γυφτάκης, εἰς δὲ τὸ Σκρᾶ ἐφονεύθη ὁ ἀνθυπασπιστὴς Α. Ράλλης μετά τινος Γάλλου συναδέλφου του. Ὁ λοχίας Κακουριώτης ἐφονεύθη, ἐνῷ ἐπεχείρει πτῆσιν πρὸς τὰ σερβικὰ σύνορα. Ὁ ὑπολοχαγὸς Ἄννινος ἔπεσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ τοῦ ἐπίσης ἀεροπόρου ἀνθυπολοχαγοῦ Μελετοπούλου, ὅστις διασωθεὶς τότε, ἐφονεύθη μετά τινα χρόνον εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Γουδί. Ὁ λοχίας Θωμᾶκος ἔπεσεν εἰς τὴν Νάξον καὶ ἐφονεύθη, κατὰ τὴν διάρκειαν ταξιδίου του ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Ἀθήνας, ἀπολέσας τὸν προσανατολισμὸν ἐντὸς τῶν νεφῶν. Ὁ ἐπιλοχίας Μακαρώνης ἀπετεφρώθη κατά τινα ἐν Θεσσαλονίκῃ πτῆσίν του, ὁ δεκανεὺς Φιλιππάκης, ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὁ λοχίας Κοκώνης, ὁ δεκανεὺς Λιόντας καὶ ὁ στρατιώτης Παπαχρίστου ἐφονεύθησαν ἐπίσης κατά τινα ἐκπαιδευτικὴν πτῆσιν συγκρουσθέντων τῶν ἀεροπλάνων των ἐν τῷ ἀέρι.

Οἱ Ἕλληνες στρατιωτικοὶ ἀεροπόροι δὲν ἔδρασαν μόνον εἰς τὸ Μακεδονικὸν μέτωπον. Ἡ ἐκστρατεία τῆς Μ. Ἀσίας ἔδωκεν ἐπίσης εὐρὺ πεδίον δράσεως εἰς τὴν ἀεροπλοΐαν, ἥτις διὰ κατοπτεύσεων, ἀναγνωρίσεων τοῦ ἐδάφους, φωτογραφήσεων, προσδιώριζε τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὑπεβοήθει οὕτω τὴν προέλασιν τῶν στρατευμάτων μας. Ἀλλ' αἱ ὑπηρεσίαι αὗται δὲν ἐπετεύχθησαν ἄνευ θυμάτων. Ὁ λοχαγὸς Δ. Θεοδωρόπουλος ἐπνίγη τῷ 1920 εἰς τὸν κόλπον τῆς Σμύρνης κατὰ τὴν πτῆσιν, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε μετὰ τὴν τελετὴν τῆς ὁρκωμοσίας τῶν Μικρασιατῶν νεοσυλλέκτων. Ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Παπαμάρκου ἐφονεύθη κατὰ τὴν μεταφορὰν ἀεροπλάνου ἀπὸ τῆς Σμύρνης εἰς τὴν Πάνορμον. Ὁ λοχίας Νινιὸς ἐφονεύθη κατά τινα πτῆσιν εἰς Ἀφιὸν Καραχισάρ, ὁ ἀνθυπολοχαγὸς Μαμαλάκης ἔπεσεν ἐν Χίῳ καὶ ἐφονεύθη κατὰ τὴν ἐκ Μ. Ἀσίας ὑποχώρησιν καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Πίναξ φονευθέντων ἀξιωματικῶν ἀεροπόρων τοῦ στρατοῦ ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1926

αὔξ. ἀριθ.	Ὀνοματεπώνυμον	Πατρὶς	Μέρος εἰς ὃ ἐφονεύθησαν	Βαθμὸς	Ἡμερομηνία
1	Γυφτάκης Σωτ.	Πάτραι	Μοῦδρος (Λήμνου)	Ἀνθυπολοχ.	7 Ἰουνίου 1917
2	Ράλλης Ἀλεξ.	Ἀθῆναι	Σκρᾶ	Ἐφ. Ἀνθυπ.	17 Μαΐου 1918
3	Ἄννινος Δημ.	Λευκὰς	Σέδες (Θεσ]νίκης)	Ὑπολοχαγ.	27 Φεβρουαρ. 1919
4	Μελετόπουλος Ἰωάν.	Σπάρτη	Ἀερ. Γουδὶ (Ἀθῆν.)	Ἐφ. Ἀνθυπ.	12 Δεκεμβρ. 1919
5	Θεοδωρόπουλος Δ.	Ἀθῆναι	Κόλπος Σμύρνης	Λοχαγὸς	16 Μαρτίου 1920
6	Παπαμαρκάκης Γεώργ.	Καμπανὸς	Σόμα (Μ. Ἀσίας)	Ἐφ. Ἀνθυπ.	9 Ἰουλίου 1920
7	Νικηφοράκης Μιχ.	Μίλατος	Θεσσαλονίκη	Ἀνθυπολοχ.	10 Αὐγούστου 1921
8	Μαλαμάκης Κλέαρχ.	Ἄνω Ροδάκινο	Ἀεροδρ. Χίου	»	10 » 1922
9	Σταυρόπουλος Χριστόφ.	Ἀθῆναι	Ἀερ. Γουδὶ (Ἀθῆν.)	Ἐφ. Ἀνθυπ.	31 Δεκεμβρ. 1922
10	Μάρακας Ἰωάν.	Κουφὸς	Κόλπος Θεσ]νίκης	» »	31 » 1922
11	Τηροδῆμος Γεώργ.	Ἄμφισσα	Θερμαϊκὸς Κόλπος	Ἀνθυπολοχ.	25 Ὀκτωβρίου (ἐπνίγη) 1923
12	Ροδοκανάκης Κωνστ.	Χίος	» »	Ὑπολοχαγὸς	25 Δεκεμβρ. 1923
13	Γιανναρέλης Δημ.	—	—	»	9 Ἰουνίου 1924
14	Ἰωάννου Κωνστ.	—	Τατόϊον	»	19 Ἀπριλίου 1926
15	Νικηφορίδης	—	Θεσσαλονίκη	Λοχίας	 1926

Στρατιωτικὴ ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία. Κατὰ τὸν ἀπὸ 15ης Σεπτεμβρίου 1925 ὀργανισμὸν τῆς Στρατιωτικῆς Ἀεροπορίας, αὕτη περιλαμβάνει πάσας τὰς ἀεροπορικὰς μονάδας τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Στρατοῦ τῆς Ξηρᾶς, καὶ συγκροτεῖται εἰς ἴδιον ὅπλον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὅπλον Ἀεροπορίας». Ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ σύνθεσις τῶν Ἀεροπορικῶν Μονάδων καὶ Ὑπηρεσιῶν, ἤτοι Μοιρῶν ἢ Συνταγμάτων ἀεροπλάνων, βοηθητικῶν Ἀεροδρομίων, Μετεωρολογικῶν Σταθμῶν, Διευθύνσεως καὶ Ἐπιθεωρήσεως Ἀεροπορίας κτλ., ὡς καὶ ὁ προορισμός, λειτουργία, ἐξάρτησις καὶ ἕδραι αὐτῶν, ὁρίζονται διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ἐν εἰρήνῃ Στρατοῦ, διὸ δὲ τὴν περίπτωσιν ἐπιστρατεύσεως ὑπὸ τῶν πινάκων τῆς ἐμπολέμου συνθέσεως τοῦ Στρατοῦ.

Ὡς προσωπικὸν τοῦ «Ὅπλου Ἀεροπορίας» θεωρεῖται τὸ ἱπτάμενον τοιοῦτον τῶν ὁδηγῶν, τῶν παρατηρητῶν, τῶν βομβαρδιστῶν καὶ πολυβολητῶν, καὶ τῶν φωτογράφων ἀεροπόρων. Οἱ παρατηρηταὶ ἀεροπόροι εἶναι ἀξιωματικοὶ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνθυπολοχαγοῦ καὶ ἄνω· οἱ ὁδηγοὶ ἀεροπόροι εἶναι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπαξιωματικοὶ (ἀνθυπασπισταί, ἐπιλοχίαι καὶ λοχίαι)· οἱ δὲ βομβαρδισταὶ καὶ πολυβοληταί, ὡς καὶ οἱ φωτογράφοι, εἶναι ὑπαξιωματικοὶ (ἀνθυπασπισταί, ἐπιλοχίαι καὶ λοχίαι).

Ἐκτὸς τοῦ ἱπταμένου προσωπικοῦ χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν Ἀεροπορίαν ἀνώτερον καὶ κατώτερον Τεχνικὸν προσωπικόν: στρατιωτ. μηχανικῶν εἰδικότητος Ἀεροπορίας, ἀρχιτεχνιτῶν καὶ τεχνιτῶν, διαχειριστῶν ἁρμοδιότητος ἀεροπορίας, ἔτι δὲ καὶ βοηθητικὸν προσωπικὸν ἐξ ἀξιωματικῶν τῶν λοιπῶν ὅπλων καὶ Σωμάτων τοῦ Στρατεύματος καὶ ἐξ ὁπλιτῶν.

Ὁπλῖται τοῦ στρατεύματος ἢ ἰδιῶται, ἔχοντες ἡλικίαν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 25 ἐτῶν, ἀπολυτήριον Β' τάξεως Γυμνασίου ἢ ἰσοδύναμον πτυχίον Ἐμπορικῆς ἢ ἄλλης ἰσοτίμου Σχολῆς καὶ προσόντα ὑγιεινῆς καὶ διαγωγῆς, κατατάσσονται, ἐὰν ἐπιθυμῶσι, κατόπιν ἐγκριτικῆς διαταγῆς τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν εἰς τὴν Ἀεροπορίαν καὶ ἐκπαιδεύονται εἰς τὴν Ἀεροπορικὴν Σχολὴν πρὸς ἀπόκτησιν πτυχίου ὁδηγοῦ ἢ βομβαρδιστοῦ, πολυβολητοῦ ἢ φωτογράφου ἀεροπόρου. Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πτυχίου ὀνομάζονται λοχίαι καὶ ὑποχρεοῦνται νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὴν ἀεροπορίαν ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἐπιλοχίαι ἀεροπόροι ὀνομάζονται ἐὰν συμπληρώσωσιν ἓν ἔτος εὐδοκίμου ὑπηρεσίας ἀφ' ἧς ἀπέκτησαν τὸν βαθμὸν τοῦ λοχίου. Ἐπιλοχίαι ἀεροπόροι, ἔχοντες συμπληρώσει διετῆ εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν ἐν ἀεροπορικῇ μονάδι (ἀφ' ἧς ἀπέκτησαν τὸν βαθμὸν τοῦ λοχίου), δύνανται νὰ προαχθῶσιν εἰς ἀνθυπασπιστάς. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξιωματικῶν ἀεροπόρων ὁρίζεται κατὰ βαθμὸν διὰ τοῦ νόμου περὶ στελεχῶν τοῦ στρατεύματος.

Εἰς τὰς κενὰς θέσεις ἀποσπῶνται τὸ πολὺ μέχρι τοῦ 1/3 (τῶν χηρευουσῶν θέσεων) ἀνθυπολοχαγοὶ ἀπόφοιτοι τῶν Σχολῶν Εὐελπίδων καὶ ὑπαξιωματικῶν, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουσιν ὑπερβῆ τὸ 25 ἔτος τῆς ἡλικίας των καὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐκπαιδευθῶσιν εἰς τὴν Ἀεροπορικὴν Σχολήν.

Οἱ ἀνθυπασπισταὶ ὁδηγοὶ ἀεροπόροι, μετὰ ἑνὸς ἔτους εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν, δύνανται κατόπιν διαγωνισμοῦ καὶ ἐφ' ὅσον κέκτηνται πτυχίον ὁδηγοῦ ἢ παρατηρητοῦ, νὰ κατατάσσωνται μονίμως εἰς τὸ Ὅπλον Ἀεροπορίας ὡς μόνιμοι ἀνθυπολοχαγοὶ ἀεροπόροι.

Ἐκτὸς τῶν οὕτω στρατολογουμένων μονίμων ἀξιωματικῶν παρατηρητῶν, ἐκπαιδεύονται ἐπὶ πλέον ὡς παρατηρηταί, εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἀποσπώμενοι τῇ αἰτήσει των, καὶ ἕτεροι ἀξιωματικοὶ ἄλλων ὅπλων τοῦ στρατεύματος κεκτημένοι ἀρτίαν γενικὴν στρατιωτικὴν μόρφωσιν, καὶ οἵτινες μετὰ τὸ πέρας τῆς φοιτήσεώς των, ἐὰν ηὐδοκίμησαν κατὰ τὴν ἐκπαίδευσιν, ὀνομάζονται «Ἐπίκουροι παρατηρηταί».

Ἡ τεχνικὴ ὑπηρεσία τῆς Ἀεροπορίας διεξάγεται διὰ στρατιωτικῶν μηχανικῶν εἰδικότητος ἀεροπλάνων, ὡς καὶ ἀρχιτεχνιτῶν διαφόρων κατηγοριῶν, περὶ ὧν ὁρίζει ὁ νόμος τῶν στελεχῶν τοῦ Στρατοῦ.

Οἱ στρατιωτικοὶ μηχανικοὶ καὶ ἀρχιτεχνῖται ἀεροπλάνων διατασσόμενοι ἵπτανται ὡς ἐπιβάται.

Ἡ ὑπηρεσία τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὁπλιτῶν πτυχιούχων ἀεροπόρων (μονίμων, ἢ ἐφέδρων ἢ ἐπικούρων) λογίζεται εἰς ἑξάμηνα «*πτητικῆς ἐνεργείας*» καὶ τοιαῦτα «*πτητικῆς ἀκινησίας*».

Ἑξάμηνον «πτητικῆς ἐνεργείας» θεωρεῖται ἐκεῖνο ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἀεροπόρος συνεπλήρωσε 18 ὥρας πτήσεων· ἄλλως θεωρεῖται τοῦτο ὡς χρόνος «πτητικῆς ἀκινησίας». Αἱ ἑξαμηνίαι λογίζονται ἀπὸ Ἰανουαρίου μέχρις Ἰουνίου καὶ ἀπὸ Ἰουλίου μέχρι τέλους τοῦ ἔτους. Ἡ ἑξαμηνία «πτητικῆς ἐνεργείας» λογίζεται ἐν εἰρήνῃ ὡς διπλοῦς χρόνος ὑπηρεσίας καὶ ἐν πολέμῳ ὡς τριπλοῦς.

Ἀεροδρόμια. Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι σήμερον τρία ἀεροδρόμια: Ἐν Ἀθήναις (Τατόϊ), Θεσσαλονίκῃ (Σέδες), ὅπου καὶ ἡ Ἀεροπορικὴ Σχολή, καὶ Λαρίσῃ. Ἐν Θεσσαλονίκῃ (Μίκρα) ἑδρεύει ὅρμος ἀεροπλάνων. Πλὴν τούτων ὑπάρχουσι καὶ εἰς ἄλλας πόλεις βοηθητικὰ καλούμενα ἀεροδρόμια, ἀεροπλοϊκαὶ βάσεις, συνεργεῖα κτλ. Ἐν Ἀθήναις (Τατόϊ) ἑδρεύει τὸ Α' Σύνταγμα ἀεροπλάνων,

Ὁ ἀεροπόρος ἀντιπλοίαρχος Α. Μωραΐτίνης ἀπολεσθεὶς μετὰ τοῦ ἀεροπλάνου του τῷ 1918.

Digitized by Google

Τὰ σήμερον χρησιμοποιούμενα διὰ τὸν στρατὸν ἀεροπλάνα εἶναι τύπου «XIX Breguet», δυνάμεως μέχρι 500 ἵππων.

ΝΑΥΤΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀεροπόροι προσέφεραν ἐπίσης πολυτίμους ὑπηρεσίας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ μεγάλου πολέμου, δρῶντες εἴτε μόνοι, εἴτε ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν συναδέλφων των τῶν Συμμαχικῶν Ναυτικῶν. Ὄχι δ' ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν ἐπλήρωσαν μὲ τὴν ζωήν των τὴν ἀφοσίωσίν των εἰς τὸ πρὸς τὴν πατρίδα καθῆκον. Πρῶτοι οἱ σημαιοφόροι Λάζαρης καὶ Χαλκιᾶς ἐφονεύθησαν εἰς Καλλίπολιν κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1917 ὑπὸ τὰς ἑξῆς συνθήκας. Διερχόμενοι ἄνωθεν τῆς χερσονήσου κατελήφθησαν ὑπὸ κακοκαιρίας, ἀναγκασθέντες δὲ νὰ προσγειωθῶσιν ἐκεῖ συνελήφθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, καί, ἀφοῦ ἐβασανίσθησαν ὑπ' αὐτῶν σκληρότατα, ἐθανατώθησαν. Τὰ πτώματά των παρελήφθησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Καλλιπόλεως καὶ ἐτάφησαν.

Ὁ σημαιοφόρος Λογιάδης ἐφονεύθη βραδύτερον παρὰ τὴν Θάσσον συνεπείᾳ συγκρούσεως τοῦ ἀεροπλάνου του πρὸς ἕτερον ἑλληνικὸν ἀεροπλάνον, οὗτινος ἐπέβαινον, φονευθέντες ἐπίσης, οἱ ἀεροπόροι Σακετόπουλος καὶ Οἰκονόμου. Ὁ σημαιοφόρος Χάμπας, ὅστις πολλάκις εἶχε βομβαρδίσει διὰ τοῦ ἀεροπλάνου του τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔπεσε κατά τινα πτῆσιν του εἰς τὰ Στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἐπνίγη. Ὁ ἀντιπλοίαρχος Α. Μωραϊτίνης, εἷς τῶν ἱκανωτέρων Ἑλλήνων ἀεροπόρων, ἐπιδείξας ἐξαιρετικὴν ὅλως ἱκανότητα καὶ ἔνθουν πατριωτισμόν, ἀπωλέσθη, ἄγνωστον ποῦ, κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς πτήσεώς του ἀπὸ Θεσσαλονίκης εἰς Ἀθήνας κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1918. Καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

Πίναξ ναυτικῶν ἀεροπόρων, φονευθέντων ἀπὸ τοῦ 1917 μέχρι τοῦ 1926

1)	Β. Λάζαρης	σημαιοφόρος	25 Ἰουν. 1917
2)	Δ. Χαλκιᾶς	»	25 » 1917
3)	Ι. Λογιάδης	»	2 Δεκ. 1917
4)	Σ. Χάμπας	»	Ἰαν. 1918
5)	Ι. Καφφετζόπουλος	»	30 Φεβρ. 1918
6)	Α. Μορφόπουλος	»	19 Αὐγ. 1918
7)	Ν. Παπαστάθης	»	26 Σεπτ. 1918
8)	Σ. Παπακώστας	»	17 Νοεμ. 1918
9)	Γ. Χατζηκυριάκος	»	20 » 1918
10)	Α. Μωραϊτίνης	ἀντιπλοίαρχος	23 Δεκ. 1918
11)	Λ. Μελετόπουλος	ἀνθυποπλ.	Μάϊος 1919
12)	Α. Θεοχάρης	σημαιοφόρος	14 » 1919
13)	Α. Παπανικολόπουλος	ἀνθυποπλ.	24 Νοεμ. 1919
14)	Ν. Χριστοδούλου	σημαιοφόρος	22 Μαρ. 1920
15)	Ε. Τοράκας	»	19 Ἀπρ. 1920
16)	Η. Ντόκας	»	19 » 1920
17)	Ι. Τζεράχης	»	11 Ἰουν. 1920
18)	Δ. Φραγκόπουλος	»	16 » 1921
19)	Σ. Λάσκαρης	»	10 Αὐγ. 1923
20)	Α. Παρτάλης	»	10 » 1923
21)	Κ. Ἀγαθοκλῆς	ἀνθυποπλ.	7 Σεπτ. 1923
22)	Θ. Δημοτάκις	»	7 » 1923

Ναυτικὴ ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία. Ἐν ἀρχῇ ἡ Ἀεροπορικὴ Ὑπηρεσία ἦτο ἑνιαία διὰ τὸν Στρατὸν καὶ τὸ Ναυτικόν, ἀπὸ τοῦ 1920 ὅμως ἐχωρίσθη αὕτη διὰ τοῦ νόμου 2214 εἰς Στρατιωτικὴν καὶ Ναυτικήν.

Κατὰ τὸν ὡς ἄνω νόμον καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ 1924 μεταγενέστερον τοιοῦτον, διὰ τοῦ ὁποίου συνεστήθη Σχολὴ δοκίμων ἀεροπόρων, τὸ προσωπικὸν τῆς Ναυτικῆς ἀεροπορίας ἀποτελεῖται ἀπό:

α) τὸ κυρίως προσωπικόν·

β) τὸ μόνιμον τεχνικὸν προσωπικόν·

γ) τοὺς ἐκ τοῦ Π. Ναυτικοῦ ἀποσπωμένους εἰς τὴν Ναυτικὴν ἀεροπορίαν, ἀξιωματικούς, ὑπαξιωματικοὺς καὶ ναύτας παντὸς κλάδου καὶ εἰδικότητος πρὸς συμπλήρωσιν εἴτε τοῦ τεχνικοῦ προσωπικοῦ, εἴτε τῶν λοιπῶν στελεχῶν ταύτης·

δ) τοὺς ὡς ἡμερομισθίους προσλαμβανομένους τεχνίτας.

Τὰ στελέχη τοῦ ἀεροπορικοῦ προσωπικοῦ διακρίνονται εἰς μόνιμα καὶ προσωρινά.

Καθ' ἱεραρχίαν κλάδων προηγεῖται ὁ τῶν χειριστῶν καὶ παρατηρητῶν καὶ ἕπεται ὁ τοῦ Τεχνικοῦ προσωπικοῦ. Ἡ βαθμολογία τοῦ πρώτου κλάδου φθάνει μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ Πλοιάρχου, τοῦ δὲ δευτέρου κλάδου μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ Πλωτάρχου.

Οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ μεταταχθῶσιν εἰς τὴν Ναυτικὴν ἀεροπορίαν ἀξιωματικοί, ὑπαξιωματικοὶ καὶ ὁπλῖται τοῦ Ναυτικοῦ ἢ νὰ καταταχθῶσιν εἰς αὐτὴν ἰδιῶται ἐκπαιδεύονται ἐν τῇ Ἀεροπορικῇ Σχολῇ πρὸς λῆψιν πτυχίου χειριστοῦ ἢ παρατηρητοῦ ἢ πτυχίου χρήσεως πολυβόλου, βομβῶν ἢ ἀσυρμάτου ἀπὸ ἀεροπλάνου, συμπληροῦσι δὲ τὴν ἐκπαίδευσίν των διὰ πρακτικῆς ἐξασκήσεως. Οἱ χειρισταὶ ἢ παρατηρηταὶ τῶν μονίμων καὶ προσωρινῶν στελεχῶν θεωροῦνται ἐν *πτητικῇ ἐνεργείᾳ*, ἐφ' ὅσον ἐκτελοῦσιν ἀνὰ πᾶν ἑξάμηνον πτήσεις συνολικῆς διαρκείας 18 τοὐλάχιστον ὡρῶν, μὲ ἀναλογίαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐντὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ 6 τὸ πολὺ ὡρῶν κατὰ μῆνα.

Ἀεροπόροι τῶν ἐπικούρων στελεχῶν ἀδιαφόρως κατηγορίας καὶ ἀεροπόροι προσωρινοὶ ἐκ τῶν προωρισμένων πρὸς χρῆσιν ἀπὸ ἀεροπλάνου πολυβόλων, βομβῶν ἢ ἀσυρμάτου θεωροῦνται ἐν *πτητικῇ ἐνεργείᾳ*, ἐφ' ὅσον ἐκτελοῦσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος 15 τοὐλάχιστον ὥρας ἐν πτήσει, οἱ δὲ δεύτεροι 18.

Χειρισταὶ τῶν ἐφέδρων στελεχῶν θεωροῦνται ἐν *πτητικῇ ἐφεδρείᾳ*, ἐφ' ὅσον ἐκτελοῦσιν ἀνὰ πᾶν ἔτος 24 τοὐλάχιστον ὥρας ἐν πτήσει, ὑφίστανται δὲ ἀνὰ πᾶν δεύτερον ἢ τρίτον ἔτος συμπληρωματικὴν ἐκπαίδευσιν εἴς τι τῶν Ναυτικῶν Ἀεροδρομίων ἐπὶ ἕνα τοὐλάχιστον μῆνα.

Ἀεροπόροι τῶν μονίμων στελεχῶν αὐτεπαγγέλτως ἀποστρατεύονται, ἐὰν ἔχουν συμπληρώσει δέκα ἐν συνόλῳ ἑξάμηνα *πτητικῆς ἐνεργείας*, ἄλλως διαγράφονται ἐκ τῶν στελεχῶν τῆς Ναυτικῆς Ἀεροπορίας καὶ μεταφέρονται ὡς ἁπλοῖ ναῦται ἢ στρατιῶται εἰς ἣν κλάσιν ἀνήκον στρατολογικῶς.

Ἀεροπόροι τῶν προσωρινῶν στελεχῶν, τεθέντες εἰς μόνιμον *πτητικὴν ἀκινησίαν*, ἐπαναφέρονται εἰς τὰς τάξεις τοῦ Π. Ναυτικοῦ, ἀφοῦ διαγραφῶσιν ὁριστικῶς ἐκ τῶν οἰκείων στελεχῶν τῆς Ναυτικῆς Ἀεροπορίας.

Πλὴν τῶν καθ' ἑξάμηνον ἢ κατ' ἔτος ὡρῶν πτήσεων οἱ ἀεροπόροι ὑποχρεοῦνται ἐπίσης νὰ ἐκτελῶσι καὶ πάσας τὰς διατασσομένας ὑπὸ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν πτήσεις, εἴτε πρὸς ἐκτέλεσιν ἀσκήσεων, εἴτε δι' οἱανδήποτε ἄλλην ἀποστολήν.

Ἡ πρὸς πτῆσιν ὑποχρέωσις τῶν μονίμων ἀεροπόρων ἐξακολουθεῖ μέχρι καὶ τοῦ 40 ἔτους τῆς ἡλικίας των, ἡ δὲ ὡς ἀεροπόρων χρησιμοποίησις τῶν ἐκ τοῦ Π. Ναυτικοῦ προερχομένων προσωρινῶν ἢ ἐπικούρων τοιούτων μέχρι καὶ τοῦ 35ου ἔτους τῆς ἡλικίας των.

Μόνιμοι ἢ προσωρινοὶ χειρισταὶ ἀεροπόροι, οἵτινες συνεπλήρωσαν ὡς τοιοῦτοι 10 τοὐλάχιστον ἑξάμηνα ἐν πτητικῇ ἐνεργείᾳ, δύνανται, ὑπαρχουσῶν κενῶν θέσεων καὶ ἐφ' ὅσον κρίνονται ἔτι ἱκανοί, νὰ χρησιμοποιῶνται ἐφεξῆς, τῇ αἰτήσει των, ὡς παρατηρηταὶ ἢ πρὸς χρῆσιν ἀπὸ ἀεροπλάνου πολυβόλων, βομβῶν καὶ ἀσυρμάτου.

Οἱ μόνιμοι καὶ ἔφεδροι ἀεροπόροι προάγονται ἀπὸ βαθμοῦ εἰς βαθμόν, ἀνεξαρτήτως κατηγορίας, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς τὰ οἰκεῖα στελέχη σχετικῆς αὐτῶν ἀρχαιότητος καὶ τῶν ὑπαρχουσῶν εἰς ταῦτα κενῶν θέσεων.

Τὸ μόνιμον τεχνικὸν προσωπικὸν τῆς Ναυτικῆς Ἀεροπορίας ἀποτελοῦσι:

1ον) Οἱ μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ σημαιοφόρου κατατασσόμενοι κατόπιν διαγωνισμοῦ ἐπὶ πενταετεῖ ὑποχρεωτικῇ θητείᾳ ὡς ἀερομηχανικοὶ ἢ φωτογράφοι.

2ον) Οἱ ἐκ τῆς Σχολῆς Τεχνικοῦ Προσωπικοῦ κατόπιν εὐδοκίμου φοιτήσεως ἐξερχόμενοι ὡς ἀερομηχανικοί, ἀεροσυνθέται καὶ φωτογράφοι, οἱ ἀπ' εὐθείας κατόπιν ὡρισμένης ἐκπαιδεύσεως ἐν τῇ σχολῇ καὶ ἐπιτυχοῦς δοκιμασίας κατατασσόμενοι ὡς ὑποκελευσταὶ μετὰ τὸ πέρας τῆς θητείας των πρὸς συμπλήρωσιν ὑπαρχόντων κενῶν ἐν μιᾷ τῶν ἀνωτέρω εἰδικοτήτων ἐθελονταὶ ναῦται τοῦ Π. Ναυτικοῦ, καὶ οἱ ἤδη ἐν ὑπηρεσίᾳ ὑπαξιωματικοὶ τῆς Ναυτικῆς Ἀεροπορίας.

Εἰς τὸ διαγωνισμὸν πρὸς κατάταξιν σημαιοφόρων ἐπὶ πενταετεῖ θητείᾳ ὡς ἀερομηχανικοῦ ἢ φωτογράφου λαμβάνουσι μέρος μόνον οἱ Ἕλληνες πολῖται κάτω τῶν 25 ἐτῶν. Οἱ προοριζόμενοι ὡς ἀερομηχανικοὶ δέον νὰ ἔχωσι δίπλωμα μηχανολόγου-ἠλεκτρολόγου τῆς Ἀνωτάτης Σχολῆς τοῦ Μετσοβίου Πολυτεχνείου ἢ ἄλλης ξένης ὁμοταγοῦς ἀνεγνωρισμένης ἢ ἀνωτέρας εἰδικῆς σχολῆς κατασκευῆς ἀεροπλάνων, οἱ δὲ φωτογράφοι δέον νὰ ἔχωσι δίπλωμα τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Πανεπιστημίου, προτιμωμένων κατ' ἀρχὴν τῶν ἀσκησάντων ἐπὶ ἓν τοὐλάχιστον ἔτος σχετικὸν ἐπάγγελμα.

Οἱ ἐκ τῶν ναυτῶν τῆς ὑπηρετούσης κλάσεως ἅπαξ ἀποσπασθέντες εἰς ναυτικὰ ἀεροδρόμια δὲν μετατίθενται πλέον εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας, ἀναγραφόμενοι μετὰ τὴν ἀπόλυσιν αὐτῶν ἐκ τῆς τάξεως ὡς ἔφεδρον βοηθητικὸν προσωπικὸν τῆς Ναυτικῆς Ἀεροπορίας.

Δεκτὸς πρὸς φοίτησιν εἰς τὰς Σχολὰς ἀεροπόρων καὶ τεχνικοῦ προσωπικοῦ γίνεται ὁ ἀνεπιλήπτου διαγωγῆς καὶ ὁ σωματικῶς ἄρτιος, ἐξεταζόμενος προηγουμένως παρ' εἰδικῆς ἐπιτροπῆς. Τοιαῦται ἰατρικαὶ ἐξετάσεις ἐνεργοῦνται καὶ βραδύτερον κατὰ τὸν χρόνον τῆς πτητικῆς ἐνεργείας ἢ ἐφεδρείας.

Ναυτικὴ ἀεροπορικὴ βάσις. — Ἡ ναυτικὴ ἀεροπορία διατηρεῖ ἀεροπορικὴν *βάσιν* ἐν Παλαιῷ Φαλήρῳ καὶ ἀεροδρόμιον ἐν Τατοΐῳ. Ἡ βάσις περιλαμβάνει μόνιμα καὶ ἡμιμόνιμα ὑπόστεγα ὑδροπλάνων καὶ κτίρια διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν καὶ τὸν στρατωνισμὸν τοῦ προσωπικοῦ, περιλαμβάνει δὲ καὶ τὴν Ναυτικὴν Ἀεροπορικὴν Σχολήν.

Ἐν Π. Φαλήρῳ ἐπίσης λειτουργεῖ ἐργοστάσιον κατασκευῆς ἀεροπλάνων, τὸ μεγαλύτερον τῆς Ἀνατολῆς, ἐφάμιλλον τῶν πρώτων ἐν Εὐρώπῃ ὁμοίων ἱδρυμάτων, συσταθὲν κατόπιν εἰδικῆς πενταετοῦς συμβάσεως μεταξὺ τοῦ ἑλλην. Κράτους καὶ τῆς ἀγγλικῆς ἑταιρίας Blakburn. Ἡ ἀνέγερσις τοῦ ἐργοστασίου καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν μηχανημάτων ἐπερατώθη κατὰ τὸ πρῶτον ἑξάμηνον τοῦ 1925, ἡ δὲ λειτουργία του ἤρχισε κατὰ Ἰούλιον τοῦ ἰδίου ἔτους. Ὁ διευθυντὴς τοῦ ἐργοστασίου εἶναι Ἄγγλος, Ἄγγλοι δὲ ἐπίσης εἶναι καὶ οἱ διάφοροι ἐργοδηγοί. Τὴν θέσιν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ εἰς τὸ ἐργοστάσιον κατέχει Ἕλλην ἀξιωματικός, τὸ δὲ ἐργατικὸν προσωπικὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ Ἕλληνας.

Τὸ ἐργοστάσιον Φαλήρου κατασκευάζει οἱουδήποτε τύπου ἀεροπλάνα εἴτε διὰ λογαριασμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, εἴτε διὰ λογαριασμὸν ξένης ἐπικρατείας κατόπιν ἐγκρίσεως τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ ἀνωτάτη ἐτησία ἀπόδοσις τοῦ ἐργοστασίου δύναται νὰ ἀνέλθῃ εἰς ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρα ἀεροπλάνα, ἤτοι 12 ἀεροπλάνα κατὰ μῆνα. Τὰ μέχρι τοῦδε κατασκευασθέντα ὑπ' αὐτοῦ ἀεροπλάνα εἶναι «τορπιλλοπλάνα» τύπου «Βέλος».

"ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΗ ΑΜΥΝΑ". — Διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 26 Αὐγούστου 1925 (Ἐπίσ. Ἐφημ. Α. 1925 Ἀριθ. 228) συνεστήθη αὐτόνομος ὀργανισμὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα», ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἐνισχύσεως καὶ ἀνασυγκροτήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιωτικῆς Ἀεροπορίας. Εἰς τὴν Ἀεροπορικὴν Ἄμυναν ἀνετέθη ἡ καθόλου διοίκησις καὶ διαχείρισις τῶν δημοσίων κτημάτων, ἡ τέως προσηρτημένη εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας, εἰδικώτερον δὲ ἡ ἀπόλυτος κυριότης τῶν ἀστικῶν κτημάτων τοῦ Κράτους ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα ἀποκτᾷ πλήρως τὰ δικαιώματα τῆς διαθέσεως. Εἰς τὸν ἴδιον ὀργανισμὸν περιῆλθεν ἐπίσης καὶ ἡ κυριότης τῶν ἀπαλλοτριωθέντων ὑπὲρ διαφόρων οἰκοδομικῶν συνεταιρισμῶν δημοσίων, δημοτικῶν καὶ μοναστηριακῶν κτημάτων, πλὴν τῶν ἀπαλλοτριωθέντων ὑπὲρ τῶν προσφύγων.

Ἡ Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα διοικεῖται ὑπὸ συμβουλίου ἀποτελουμένου ἐκ τεσσαράκοντα κατ' ἀνώτατον ὅριον μελῶν ἐπὶ τριετεῖ θητείᾳ. Ἡ καθόλου διεξαγωγὴ τῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης ἀνατίθεται εἰς ἑπταμελῆ Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπήν.

Ἡ περιουσία τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης θεωρεῖται δημοσία περιουσία, ἐφαρμόζονται δὲ ἐπ' αὐτῆς αἱ διέπουσαι τὴν δημοσίαν περιουσίαν διατάξεις, ὡς καὶ αἱ διατάξεις τοῦ νόμου περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ, ἀφ' ὧν ἐπιτρέπεται ἀπόκλισις καὶ ἐξαίρεσιν.

Διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ὑπηρεσίας ἡ Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν δύναται νὰ ἀναδιοργανώσῃ διὰ Διατάγματος τὴν ὑπὸ τὰς διαταγάς της περιερχομένην Διεύθυνσιν Δημοσίων Κτημάτων, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀποσπᾷ παρ' αὐτῇ ἀξιωματικοὺς καὶ δημοσίους ὑπαλλήλους.

Εἰς τὴν Ἀεροπορικὴν Ἄμυναν ἐπιτρέπεται ἵνα πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ της προβαίνῃ εἰς συνομολόγησιν χρεωλυτικοῦ δανείου, ἐκχωροῦσα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ μέρος ἢ τὸ ὅλον τῶν προσόδων της.

Διὰ νεωτέρου νομοθετικοῦ διατάγματος τῆς 22 Ἀπριλίου 1926 (Ἐπισ. Ἐφημ. τεῦχος Α' 1926 ἀριθ. 155) καθωρίσθη διοικητικὴ ἀποβολὴ ἀπὸ τῶν κτημάτων τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης καθὼς καὶ ἀπαγόρευσις λήψεως προσωρινῶν μέτρων κατ' αὐτῆς. Πᾶς νομεὺς δηλαδή, ἢ κάτοχος ἀκινήτου, ἐφ' οὗ ἡ Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα ἀντιποιεῖται νομὴν ἢ κυριότητα, ὀφείλει ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς εἰς αὐτὸν κοινοποιήσεως προσκλήσεως τοῦ Οἰκονομ. Ἐφόρου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ ἀκίνητον, ἐκδιδομένης κατόπιν εἰδικῆς ἐντολῆς τοῦ Προέδρου τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης, νὰ παραδόσῃ ἐπὶ ἀποδείξει εἰς τὸν προσκαλοῦντα Οἰκον. Ἔφορον τοὺς τίτλους δι' ὧν νομιμοποιοῦνται τὰ ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου δικαιώματα αὐτοῦ. Ὁ Ἔφορος ὀφείλει ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἀπὸ τῆς παραλαβῆς τῶν τίτλων ν' ἀποστείλῃ αὐτοὺς μετὰ παντὸς σχετικοῦ ἐγγράφου πρὸς τὴν Ἀεροπορικὴν Ἄμυναν, ἧς ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ ἀποφαίνεται ἐντὸς δύο μηνῶν, ἀφ' ἧς περιέλθωσιν αὐτῇ τὰ σχετικά, ἂν ἡ νομὴ ἢ ἡ κυριότης ἀνήκῃ τῇ Ἀεροπορικῇ Ἀμύνῃ· ἡ προθεσμία αὕτη δύναται νὰ παραταθῇ μέχρι τοῦ διπλασίου δι' εἰδικῆς ἀποφάσεως τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης. Βάσει τῆς ἀποφάσεως ταύτης καὶ κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Προέδρου τῆς Ἀεροπορικῆς Ἀμύνης ὁ Οἰκον. Ἔφορος ἐπιστρέφει ἐπὶ ἀποδείξει τοὺς τίτλους εἰς τὸν ἐνδιαφερόμενον καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν ἢ εἰδοποιεῖ αὐτὸν ὅτι πιθανολογοῦνται τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ ἀκινήτου ἢ κοινοποιεῖ πρὸς αὐτὸν πρόσκλησιν, ἵνα ἐντὸς μηνὸς παραδόσῃ εἰς τὸν Οἰκονομικὸν Ἔφορον τὸ ἀκίνητον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ἀναφερομένη εἰς τὴν Ἀεροπλοΐαν ἐν γένει. — *Lecornu*. La navigation aérienne (Mony, Paris). — *Lecornu*. Les Cerfs-volants (Viabert & Mony, Paris). — *Banet-Rivet*. L'Aéronautique (Henri May, Paris). — *Berget*. La Ronde de l'air (Hachette, Paris). — *Larrouy*. Le Ballon et l'Avion (Colin, Paris). — Colonel *Renard*. L'Aéronautique (Flammarion, Paris). — Colonel *Renard*. Le vol mécanique (Flammarion, Paris). — *Espitallier*. La technique du Ballon (Douin, Paris). — *Lefranc*. Les Avions (Hachette, Paris). — *Petit*. Les moteurs (Hachette, Parie). — *Alayrak*. Mécanique de l'aviateur (Gauthier-Willars, Paris, 1925). — *L. Bataille*. Atterrissage par temps de brume (Soc. d'éditions geogr., marit. coloniales, Paris, 1925). — *L. Bréguet*. Le vol à voile. Dynamique des oiseaux (Gauthier-Willars, Paris). — *M. Jao*

Digitized by Google

veand. L'évolution de l'aéronautique (Flammarion, Paris). — *J. E. Dumbleton.* Aerial Navigation (19 0). — *L. Bairstow.* Agglied Aerodynamics (1927) *Pippard - Pritchard.* Aéroplane structure (1919). — *Vivian-Lockwood Marsh.* A History of Aeronautics. — *H. C. Watts.* Design of Screw Propellers for Aircraft (1920). — Die Eroberung der Luft *(Union Deutsche Verlagsgesellschaft,* Berlin).

ΕΛΛΑΣ. Εἰς τὴν πλουσιωτάτην, περὶ ἀεροπλοΐας καθόλου, διεθνῆ βιβλιογραφίαν ἡ Ἑλλὰς δὲν ἀντιπροσωπεύεται ἀκόμη ἀξίως τῆς θέσεώς της. Μετὰ τὴν μελέτην τοῦ *Θεράκη* περὶ «Ἀεροστάτων» καὶ τοῦ *Ἀγαπητοῦ* περὶ «Ἀεροπλοΐας» (ἐν «Ἀρχιμ.» Θ΄), ἐγκατεσπαρμένα τῇδε κἀκεῖσε μεταφράσματα, ἄρθρα καὶ εἰδικαὶ μελέται ἐδημοσιεύθησαν κατὰ καιροὺς αὐτοτελεῖς ἢ εἰς διάφορα περιοδικὰ («Ἐπιστημον. Ἠχώ», «Ναυτικὴ Ἐπιθεώρησις», «Παναθήναια», «Φύσις» κτλ.).

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ: *Γαλλία.* — «L'Aéronautique» 55, quai des Grands Augustins, Paris. — «L'Aérophile» 35, rue François, Paris. — «Les Ailes» 40, quai des Célestins, Paris. — «L'Aérauto», 57, rue Sainte-Anne, Paris. — «L'Aéro-Sports», 14, Place Clichy, Paris. — «L'Année Aéronautique», 92, rue Bonaparte, Paris. — «L'Indicateur Aérien», 5, rue de l'Isly, Paris (VIII). «La Technique Aéronautique», 5, rue de i'Isly, Paris. — «La Vie Aérienne et Sportive», 27, rue de Taisbout, Paris. — «Bulletin de la Chambre Syndicale des Industries Aéronautiques, 9 rue Anatole-de-la-Forge, Paris. — «Bulletin de la Fédération Aéronautique Internationale», 35 rue François 1er, Paris. — «Bulletin de la Navigation Aerienne», 7 rue Saint Laxoire, Paris. — «Bulletiu Technique du Bureau Veritas», 31 rue d' Offénont, Paris. — «Revue de l'Aéronautique Militaire», 55, quai des Grands-Augustins», Paris. — *Ἀγγλία.* — «Journal of the Royal Aeronautical Society», 7, Albemarle Street, London W. 1. — «The Aeroplane», 175 Piccadily, London. — «All the World's Aircraft», 100. Southwark St. London. — «Flight», 36 Great Queen St. London W.C.Q. — *Ἡνωμ. Πολιτεῖαι.* — «Aviation and Aircraft Journal», 225, 4th Avenue New-York. — U. S. Air Service», Star Building, Washington D. C. — Aero-Digest». 220, West 42. Str. New-York. — «The Ace», Hellman Building. Los Angeles (California). — «The Slip Stream», 408, Beckel Building, Dayton. — *Βέλγιον.* — «La Conquête de l' Air», rue Thérésienne, Bruxelles. — *Γερμανία.* «Automobil und Flugverkehr». 2 Uhland Strasse, Charlottenburg. — «Illustrierte Flugwoche», Schmidt Ruhl-Strasse 36, Leipzig. — «Luftfahrt», Linkstrasse 88, Berlin W. 9. — «Zeitschrift for Flugtechnik und motor, Luftschiffart», Gluck-strasse 8, München. — «Flug Sport». 8 Balnefsplaz, Frankfurt a. M. — «Nachrichten für Luftfahrer», Wilhelmstrasse 72, Berlin, W. 8. — «Der Luftweg», Blumenshof. 17, Berlin. — *Ἰταλία.* «Gazetta dell'Aviazione», Via Valpetrosa 2, Milano. — «Rassegna Maritima Aeronautica», Via Condotti 91. Roma. — «Rendiconti dell' Istituto Sperimentale Aeronautica, 19, Piazza Madama, Roma. — «Notizario di Aeronautica», 30, Via Torino, Roma. — «Rivista Aeronautica», Via Torino, 39 Roma. — «L'Ala d'Italia», Via Valpetrosa, 2 Milano». — «L'Aerea» 23 Via Sistina Roma. *Σουηδία.* «Flygning», Arsenalsgatan 8 C. Stockholm. — *Δανία.* «Luftens Erobring», 34 Ameliegade Copenhague. — *Φινλανδία.* «Aero», Helsingfors. — *Ἑλβετία.* «Aéro-Revue», Zurich. — *Ἰσπανία,* «Aerea, Glorietta de Atocha 8, Madrid. «Alas», 3, plaza de la Lealtad, Madrid. — *Ὀλλανδία.* «Het Vliegveld», Heereny macht, 520, Amsterdam. — *Οὐγγαρία.* «Aviatikai Ertesito», 36 rue Lomjay, Budapest· — *Τσεχοσλοβακία.* «Letectvi», Vodichova W. 41, Prague II. «Flugwesen, Kouviktis 4, Prague I. — *Αὐστρία.* «Flugzeug und Jacht», Friedrichstrasse 3, Vienne. — *Πολωνία.* «Lot Polski». Nowy Sniat 14, pokoj 324, Varsovie. «Lotwik». Varsovie. — *Ἰαπωνία.* «Sdeed». 1, Yutakacho-ichome Kojimachiku-Tokio. — *Ρωσία.* «Technica Stroitelstvo' z Promichlevnost». Kouznatzun Pereoulok N. 15, Leningrad. «Westnik Wos douchwav Flota». 4 Tuershaïa-Tamskaia 26 Moscou. «Samoliot». Moscou. —

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΜΥΘΙΚΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ

Πολὺ προτοῦ ὑψωθῇ εἰς τὸν οὐρανὸν ἡ πρώτη πτητικὴ μηχανή, ἡ κατάκτησις τοῦ ἀέρος εἶχε συντελεσθῇ ἀπὸ τοὺς ἥρωας τῶν μυθικῶν τῶν λαῶν παραδόσεων. Καὶ πρῶτα πρῶτα οἱ μάγοι, οἱ ὁποῖοι, εἰς τὴν φαντασίαν μάλιστα τῶν πρωτογόνων ἀνθρώπων, δὲν ξεχωρίζουν καλὰ καλὰ ἂν εἶναι ἄνθρωποι ἢ δαίμονες ἢ καὶ τὰ δύο ὁμοῦ, πιστεύεται εἰς ὅλους τοὺς λαοὺς καὶ εἰς ὅλους τοὺς χρόνους ὅτι ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ διασχίζουν τὸν ἀέρα. Πῶς τοῦτο κατορθώνουν, δὲν εἶναι πάντοτε εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν λαῶν σαφές.

Κατὰ μίαν πρωτόγονον πίστιν, οἱ μάγοι ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἀποχωρίζουν κατὰ βούλησιν τὴν ψυχήν των ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ τοιουτοτρόπως, ἐνῷ τὸ σῶμα κεῖται ἀδρανὲς καὶ ἀκίνητον, ἡ ψυχὴ περιφέρεται ἐλευθέρως εἰς τὸν ἀέρα καὶ δύναται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον νὰ μεταβαίνῃ καὶ νὰ ἐνεργῇ καὶ νὰ βλάπτῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀλλ' ὅπως συνήθως συμβαίνει εἰς τὰς λαϊκὰς δοξασίας, καὶ μάλιστα τῶν πρωτογόνων, δὲν σαφηνίζεται, ἐὰν ἡ ψυχὴ αὐτὴ ὡς σκιὰ καὶ ἀὴρ μόνον ἵπταται ἢ ἔχει καὶ σχῆμα καὶ μορφὴν σωματικήν. Συνήθως ἔχει ἀμφοτέρας τὰς ἰδιότητας καὶ ἐνῷ τὴν μίαν στιγμὴν ὡς ἀὴρ διέρχεται διὰ τῆς ὀπῆς τοῦ κλείθρου, εὐθὺς ἀμέσως φαίνεται ἔχουσα τὴν μορφὴν ἀνθρώπου καὶ ἐνεργοῦσα ὡς νὰ εἶχε χεῖρας καὶ σῶμα ὑλικόν. Αἱ τοιαῦται δοξασίαι εἶναι πρόδηλον ὅτι ἔχουν τὴν ἀρχήν των εἰς τὰ ὄνειρα, κατὰ τὰ ὁποῖα συντελεῖται κατὰ τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν ὁ διχασμὸς οὗτος τοῦ ἀνθρώπου. Κατ' ἄλλας, ὁ μάγος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν γενικὴν πίστιν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μεταμορφώνεται εἰς διάφορα ζῷα, λαμβάνει τὴν μορφὴν πτηνοῦ καὶ πετᾷ ἐλεύθερα ὅπου θέλει. Τέλος εἰς μερικοὺς λαοὺς πιστεύεται ὅτι ὁ μάγος ἵπταται, ἀναβαίνει εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸν βλέπουν ἐνώπιόν των χορεύοντα ἔξαλλον καὶ κορυβαντιῶντα. Θὰ ἦτο μακρὸν νὰ παραθέσωμεν ἐδῶ παραδείγματα ἀπὸ τὰς παραδόσεις ὅλων τῶν λαῶν. Ὀλίγα μόνον, ἰδίως ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἀρχαῖα καὶ νεώτερα, ὑποθέτω ὅτι εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ σαφηνίσουν τὸ πρᾶγμα.

Περίφημος χώρα διὰ τὰς μαγίσσας της ἦτο εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡ Θεσσαλία. Ἐκεῖ λοιπὸν ἡ ψευδολουκιάνειος διήγησις «Λούκιος ἢ ὄνος» μᾶς περιγράφει τὴν μεταμόρφωσιν καὶ τὴν πτῆσιν μιᾶς μαγίσσης. Ὁ ἥρως τῆς διηγήσεως Λούκιος, ἐλθὼν εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ γνωρίζων ἐκ φήμης τὰ ἆθλα τῶν Θεσσαλῶν μαγισσῶν, διεκαίετο ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἴδῃ μαγικόν τι *«παράδοξον ἢ πετόμενον ἄνθρωπον ἢ λιθόμενον».* Καὶ πράγματι ὑπῆρξεν εὐτυχής. Ἡ σύζυγος τοῦ φιλοξενοῦντος αὐτὸν ἦτο μάγισσα, ἡ δὲ ὑπηρέτρια, πρὸς ἣν συνεδέθη ἐρωτικῶς, τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν θύραν τοῦ δωματίου της, ὁπόθεν ἔκ τινος σχισμῆς ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τί ἐπρόκειτο νὰ κάμῃ ἡ μάγισσα. *«Ὁρῶ οὖν, διηγεῖται ὁ Λούκιος, τὴν γυναῖκα ἀποδυομένην. Εἶτα γυμνὴ τῷ λύχνῳ προσελθοῦσα καὶ χόνδροις δύο λαβοῦσα, τὸν μὲν λιβανωτὸν τῷ πυρὶ τοῦ λύχνου ἐπέθηκε καὶ στᾶσα πολλὰ τοῦ λύχνου κατελάλησεν. Εἶτα κιβώτιον ἁδρὸν ἀνοίξασα πάνυ πολλὰς ἔχον πυξίδας ἐν αὐτῷ, ἔνθεν ἀναιρεῖται καὶ προφέρει μίαν, ἡ δὲ εἶχεν ἐμβεβλημένον ὅ,τι μὲν οὐκ οἶδα, τῆς δὲ ὄψεως αὐτῆς ἕνεκα ἔλαιον αὐτὸ ἐδόκουν εἶναι. Ἐκ τούτου λαβοῦσα χρίεται ὅλη, ἀπὸ τῶν ὀνύχων ἀρξαμένη τῶν κάτω, καὶ ἄφνω πτερὰ ἐκφύεται αὐτῇ, καὶ ἡ ῥὶς κερατίνη καὶ γρυπὴ ἐγένετο, καὶ τἆλλα δὲ ὅσα ὀρνίθων κτήματα καὶ σύμβολα πάντα εἶχε· καὶ ἦν ἄλλο οὐδὲν ἢ κόραξ νυκτερινός. Ἐπεὶ δὲ εἶδεν ἑαυτὴν ἐπτερωμένην κρώξασα δεινὸν καὶ οἷον ἐκεῖνοι οἱ κόρακες, ἀναστᾶσα ᾤχετο πετομένη διὰ τῆς θυρίδος.»*

Ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ὁ Μιχαὴλ ὁ Ψελλὸς ῥητῶς μαρτυρεῖ ὅτι κατὰ τὰς δοξασίας τῶν χρόνων αὐτοῦ γραΐδια τινὰ εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἵπτανται καὶ νὰ εἰσέρχωνται ἀφανῶς εἰς τοὺς κοιτῶνας τῶν λεχωΐδων, διὰ νὰ ῥοφήσουν τὸ αἷμα τῶν βρεφῶν· *«ἀλλ' ἥ γε τήμερον ἐπέχουσα δόξα,* λέγει, *τοῖς γραϊδίοις τὴν δύναμιν ταύτην παρέχεται· πτεροῖ γοῦν τὰς παρηβηκυίας καὶ ἀφανῶ; εἰσοικίζει τοῖς βρέφεσιν· εἶτα θηλάζειν ποιεῖ ταύτας καὶ πᾶσαν τὴν ἐν τοῖς βρέφεσιν οἰκονομίαν ἀπορροφᾶν ὥσπερ ὑγρότητα»* (Σάθα, Μεσ. Βιβλ. Ε΄ σ. 572). Παρόμοια δ' εἶναι ὅσα ἀναφέρει καὶ τὸ εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν ἀποδιδόμενον περὶ «Στρυγγῶν» πονημάτιον, τὸ ὁποῖον προσθέτει καὶ τοῦτο, ὅτι ἄλλοι μὲν πιστεύουν ὅτι αἱ στρύγγες εἰσέρχονται εἰς τὰ δωμάτια μετὰ σώματος, ἄλλοι δὲ ὅτι *γυμνῇ τῇ ψυχῇ.* Ἐξακολουθεῖ δὲ ἡ περὶ αὐτῶν πίστις καὶ μέχρι σήμερον, εἰς δὲ τὰς νεοελληνικὰς παραδόσεις συχνὰ γίνεται λόγος περὶ στριγλῶν, αἱ ὁποῖαι πετοῦν τὴν νύκτα καὶ εἰσέρχονται ἀπὸ τὰ παράθυρα, διὰ νὰ πειράξουν τὰ βρέφη καὶ τὰς λεχωΐδας.

Εἰς τὴν Εὐρώπην, κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἰδίως, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, ἡ πίστις αὕτη ἦτο εὐρύτατα διαδεδομένη καὶ πολλαὶ δυστυχεῖς γυναῖκες ὑπέστησαν τὸν διὰ πυρὰς θάνατον κατηγορηθεῖσαι διὰ τοιαῦτα. Ἰδίως ἐπιστεύετο ὅτι κατὰ τὸ καλούμενον *Σάββατον τῶν μαγισσῶν* (Hexensabat) μάγοι καὶ ἰδίως μάγισσαι ἀφ' οὗ ἠλείφοντο μὲ ἀλοιφήν, τὴν ὁποίαν εἶχον λάβει παρὰ τοῦ διαβόλου καὶ ἐψιθύριζον τὴν κατάλληλον ἐπῳδήν, ἵππευον ἄλλαι εἰς σάρωθρα, ἄλλαι εἰς καλάμια, ἄλλαι εἰς ζῷα διάφορα καὶ ἰδίως τράγους καὶ ἔσπευδον ἱπτάμεναι εἰς τὸν τόπον τῶν δαιμονικῶν αὐτῶν συγκεντρώσεων, διὰ νὰ ἀνανεώσουν τὰς σχέσεις των μὲ τὸν διάβολον. Ταῦτα ἐπιστεύοντο ὄχι μόνον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀπεδέχθη τὰς ἀνοησίας τῶν συγγραφέων τοῦ περιφήμου «Πελέκεως τῶν μάγων» (Maleus maleficorum 1489) Sprenger καὶ Institor ἱεροεξεταστῶν τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ VIII, ὅστις καὶ ἐξέδωκε τὴν σχετικὴν ἀπαισίαν *βοῦλλαν,* διὰ τὴν καταδίωξιν τῶν μαγισσῶν. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν δεικνύει ἀκριβῶς τοιαύτην πτῆσιν. Ὁ Πέλεκυς παραδέχεται τὴν πτῆσιν ὡς γινομένην μετὰ τοῦ σώματος, ἐνῷ εἰς τὰς λαϊκὰς δοξασίας ἐπιστεύετο ὅτι ἐγίνετο διὰ τῆς ψυχῆς ἐνῷ τὸ σῶμα ἔκειτο ἀδρανές.

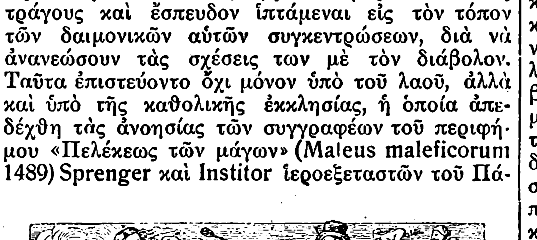

Μάγισσαι καὶ μάγοι ἱπτάμενοι.

Εἰς τοὺς λαοὺς τέλος τῆς Σιβηρίας πιστεύεται ὅτι οἱ μαγοϊατροί των, οἱ Schaman, ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ ἀνυψώνωνται μέχρι καὶ τοῦ ἐνάτου οὐρανοῦ, διὰ νὰ ἐπικοινωνήσουν πρὸς τὸν ἀνώτατον Θεόν, ἐνῷ μάλιστα τοὺς βλέπουν ἐνώπιόν των χορεύοντας τὸν ἔξαλλον χορόν των. Ὁ Schaman τοποθετεῖ εἰς τὸ μέσον τῆς καλύβης τὸ *τεπί,* χαμηλὸν βάθρον μὲ ὀλίγας βαθμίδας, κατόπιν δὲ λαμβάνει εἰς χεῖρας τὸ μαγικόν του τύμπανον καὶ ἀρχίζει τὸν χορόν. Ὅσον προχωρεῖ ὁ χορὸς ἀρχίζει νὰ ἐνθουσιᾷ, νὰ γίνεται ἐκτὸς ἑαυτοῦ καὶ νὰ φαντάζεται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πιστεύουν καὶ οἱ παριστάμενοι, ὅτι ἀνέρχεται πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐποχούμενος ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἵππου, ὁ ὁποῖος πρὸ τοῦ σκοποῦ τούτου ἐθυσιάσθη. Ἀνέρχεται βαθμηδὸν τοὺς οὐρανούς, ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς τὸν ἀνώτατον, πίπτει πλέον ἐξηντλημένος ἀπὸ τὴν ὑπερκόπωσιν καὶ τὴν ὑπερδιέγερσιν τῶν νεύρων. Τοιαῦται μαγικαὶ ἀναβάσεις, ὀφειλόμεναι εἰς μαγικὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἔκστασιν, προκαλούμενον δι' ὀργιαστικοῦ χοροῦ ἢ ἄλλων ἐνθουσιαστικῶν μέσων, δὲν ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Ἐκ τῆς Ἀνατολῆς δ' εἰσήχθησαν καὶ εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν καὶ τὴν ρωμαϊκὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἔχομεν περιγραφὴν τοιαύτης εἰς τὴν λεγομένην λειτουργίαν τοῦ Μίθρα, τὴν εὑρεθεῖσαν εἰς μαγικὸν Πάπυρον, ἡ ὁποία οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀνάβασις τοῦ μύστου πρὸς τὸν

Ὁ Βελλεροφόντης ἐπὶ τοῦ Πηγάσου φονεύει τὴν Χίμαιραν. Εἰκὼν ἐξ ἀρχαίου ἀγγείου

οὐρανὸν καὶ ἐπικοινωνία αὐτοῦ πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἀποθέωσις. Εἰς τὴν λειτουργίαν ταύτην παρατίθεται πρῶτον ἡ προεισαγωγικὴ εὐχή, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ ἀπαγγείλῃ ὁ μύστης, ἔπειτα δὲ παραγγέλλεται *«ἕλκε ἀπὸ τῶν ἀκτίνων πνεῦμα τρὶς ἀνασπῶν ὃ δύνασαι καὶ ὄψει σεαυτὸν ἀνακουφιζόμενον καὶ ὑπερβαίνοντα εἰς ὕψος, ὥστε σε δοκεῖν μέσον τοῦ ἀέρος εἶναι. Οὐδενὸς δὲ ἀκούσει οὔτε ἀνθρώπου οὔτε ζῴου, ἀλλ' οὐδὲ ὄψει οὐδὲν τῶν ἐπὶ γῆς θνητῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ, πάντα δὲ ὄψει ἀθάνατα».* Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην τῶν δι' ἐκστάσεως μαγικῶν πτήσεων πρέπει πιθανῶς νὰ καταταχθῇ καὶ ἡ πτῆσις τοῦ Σίμωνος τοῦ Μάγου. Αὗται εἶναι αἱ πτήσεις τῆς μᾶλλον πρωτογόνου, τῆς κατωτέρας, τῆς μαγικῆς, ἃς τὴν ὀνομάσωμεν οὕτω, μυθολογίας. Ἃς ἔλθωμεν εἰς τὴν ἡρωϊκήν.

Καθὼς θὰ λεχθῇ ἐκτενέστερον ἀλλαχοῦ (βλ. λ. παραμύθια), εἰς τὴν κλίμακα τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, ἡ ὁποία ὡς ἐν κατόπτρῳ ἀπεικονίζεται εἰς τὰ παραμύθια, τὸν μαγικὸν αἰῶνα, τοῦ ὁποίου τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ μαγικὴ τοῦ κόσμου ἀντίληψις, *ἡ μαγικὴ αἰτιότης,* διαδέχεται ὁ ἡρωϊκὸς αἰών, κατὰ τὸν ὁποῖον τὴν μαγικὴν αὐτὴν αἰτιότητα ἀντικαθιστᾷ κατὰ τὸ πλεῖστον *ἡ ἡρωϊκή,* ἂς εἴπωμεν οὕτως, αἰτιότης. Ἥρως τῶν μύθων δὲν εἶναι πλέον ὁ μάγος, ἀλλ' ὁ ἰσχυρὸς πολεμιστής, ὁ ὁποῖος κατορθώνει τὰ κατορθώματά του διὰ τῆς ἀπειρογίστου σωματικῆς του κυρίως δυνάμεως καὶ δεξιότητος καὶ τῆς νοημοσύνης του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μυθολογία ἀπὸ *μαγικῆς* γίνεται *ἡρωϊκή.* Δὲν λείπουν βέβαια καὶ μαγικὰ στοιχεῖα καὶ μαγικὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ὁ ἥρως διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων ὑπερβαινόντων πᾶσαν ἀνθρωπίνην δύναμιν, ἀλλὰ τὸ βάρος κεῖται πάντοτε εἰς τὴν σωματικὴν δύναμιν καὶ δεξιότητα, εἰς τὸν ἀνθρώπινον ἡρωϊσμόν. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, ὁσονδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἥρως, δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ πετᾷ. Τὸ χάρισμα αὐτὸ τὸ ἔχουν μόνον οἱ θεοί, καὶ αὐτοὶ τὸν βοηθοῦν εἰς τὸ πέταγμα, χαρίζοντες εἰς αὐτὸν ἢ τὰ ἴδια πτερωτὰ πέδιλα, καθὼς ὁ Ἑρμῆς εἰς τὸν Περσέα, ἢ πτερωτοὺς ἵππους, ὅπως τὸν Πήγασον εἰς τὸν Βελλεροφόντην. Τοιοῦτον εἶδος ἐν γένει εἶναι αἱ πτήσεις τῆς ἡρωϊκῆς μυθολογίας.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν θαυμαστῶν τούτων πτήσεων, αἱ ὁποῖαι γίνονται μὲ μέσα ὑπερφυσικά, μὲ μέσα θεϊκά, πολλάκις οἱ ἥρωες κατορθώνουν καὶ πετάξουν μὲ μέσα φυσικώτερα, δαμάζοντες τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅπως ἐδάμασαν τοὺς ἵππους τῶν πεδιάδων. Καὶ τοιαῦται εἶναι αἱ πτήσεις τοῦ Βαβυλωνίου Ἐτανά, τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, τοῦ Πέρσου βασιλέως Kei Kaus καὶ τοῦ Ὀδυσσέως τῶν Ἀράβων τοῦ Σεββὰχ τοῦ θαλασσινοῦ.

Κατὰ τοὺς βαβυλωνιακοὺς μύθους, ὁ Ἐτανὰ ζητεῖ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ νὰ λάβῃ τὴν βοτάνην τῆς τεκνογονίας. Πρὸς τοῦτο, κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἡλίου, σώζει ἕνα ἀετὸν ἀπὸ τὸν λάκκον ὅπου τὸν εἶχε ῥίψει ὄφις. Ὁ ἀετὸς εὐγνωμονῶν ἀναλαμβάνει νὰ τὸν ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν οὐρανόν. Ἀλλ' ὅταν εἶχον διέλθει πλέον τὸν οὐρανὸν τοῦ Anus καὶ ἐπλησίαζον νὰ φθάσουν τὸν οὐρανὸν τῆς Ischtar, ὁ Ἐτανὰ ἀπεδειλίασε καὶ οὕτως ἀετὸς καὶ ἐπιβάτης κατεκρημνίσθησαν.

Ὁ μῦθος οὗτος τοῦ Ἐτανὰ μὲ διαφόρους παραλλαγὰς ἐκυκλοφόρησε, καθὼς φαίνεται, πολὺ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἄμεσον δὲ σχέσιν πρὸς αὐτὸν ἔχει πιθανῶς καὶ ὁ ψευδοκαλλισθένειος μῦθος περὶ τῆς πτήσεως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι εἶναι κάπως τεχνικώτερος. Κατὰ τὸν Ψευδοκαλλισθένη τοῦτον, τοῦ ὁποίου ἀπόρροια εἶναι ἡ λαϊκὴ φυλλάδα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὁ

Digitized by Google

Μακεδὼν βασιλεύς, ὁ ὁποῖος, κατὰ τὴν μυθικήν του ἱστορίαν, δὲν ἦτο μόνον μέγας κατακτητής, ἀλλὰ καὶ πείσμων ἐξερευνητής, ἐπιθυμῶν ὄχι μόνον τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ βάθη τῆς θαλάσσης καὶ τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ νὰ ἐξερευνήσῃ, διατάσσει νὰ συλλάβωσι δύο ἐκ τῶν μεγίστων ὀρνέων τόπου

Ἡ ἀρχαιοτέρα ἀπεικόνισις ἱπταμένου ἀνθρώπου, ἐπὶ ἀσσυριακῆς σφραγῖδος κατεσκευασμένης 2000 περίπου ἔτη πρὸ Χριστοῦ.

τινός. Τὰ ὄρνεα αὐτά, διηγεῖται ὁ Ψευδοκαλλισθένης *«προσέταξε μὴ φαγεῖν βρώματα μέχρι τριῶν ἡμερῶν· τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ προσέταξε κατασκευασθῆναι ξύλον ὅμοιον ζυγῷ καὶ τοῦτο προσδεθῆναι ἐν τοῖς τραχήλοις αὐτῶν. Εἶτα ἀνελθὼν αὐτὸς ἐν μέσῳ ζυγοῦ ἐκράτησε τὸ δόρυ ὡσεὶ πῆχυν τὸ μῆκος, ἔχον ἐπάνω ἧπαρ. Εὐθὺς οὖν ἀναπτάντα τὰ ὄρνεα τοῦ φαγεῖν τὸ ἧπαρ, ἀνῆλθε μετ' αὐτῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἐν τῷ ἀέρι εἰς ὕψος. Πάνυ δὲ ἔτρεμε διὰ τὴν τοῦ ἀέρος ψυχρότητα τὴν ἐκ τῶν ὀρνέων ἐκείνων γεγενημένην. Εἶτ' εὐθὺς συναντᾷ αὐτὸν πετεινὸν ἀνθρωπόμορφον, καὶ λέγει αὐτῷ: «Ἀλέξανδρε, τὰ ἐπίγεια μὴ γινώσκων πῶς τὰ οὐράνια καταλαβεῖν ἐπιζητεῖς; ὑπόστρεψον οὖν διὰ τάχους ἐπὶ τὴν γῆν, μήπως ὀρνέοις τούτοις κατάβρωμα γενήσῃ. Καὶ πάλιν, φησί, πρόσχες ἐπὶ τὴν γῆν κάτω». Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος μετὰ φόβου προσεῖχε, καὶ ἰδοὺ εἶδεν ὅτι ὄφις μέγας κύκλῳ, μέσον δὲ τοῦ ὄφεως ἅλων. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ συναντήσας: «Γινώσκεις τί ταῦτα; ἡ ἅλως ἐστὶν ὁ κόσμος, ὁ δὲ ὄφις ἡ θάλασσα ἡ κυκλοῦσα τὴν γῆν». Αὐτὸς δὲ ὑποστρέψας τῇ βουλῇ τῆς ἄνω προνοίας, κατῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν μακρόθεν τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ ὁδὸν ἡμερῶν ἑπτά».* Ὁ μῦθος οὗτος κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἐγένετο κοινότατος, ἔχομεν δὲ καὶ πολλὰς αὐτοῦ ἀπεικονίσεις, ὧν ἡ κατωτέρω, ἀνάγλυφος, εὑρίσκεται ἐντετειχισμένη σήμερον εἰς τὸν Ἅγιον Μάρκον τῆς Βενετίας.

Ὁ αὐτὸς μῦθος ἐπαναλαμβάνεται σχεδὸν ὁμοιομόρφως καὶ εἰς τὸ «Βιβλίον τῶν Βασιλέων» (Schachnameh) τοῦ Πέρσου ἐπικοῦ Firdousi περὶ τοῦ βασιλέως Kei Kaous. Ὁ βασιλεὺς διατάσσει νὰ συλλάβουν νεοσσοὺς ἀετῶν, τοὺς ὁποίους νὰ θρέψουν ἐπὶ ἓν ἢ δύο ἔτη. Ὅταν οὗτοι ηὐξήθησαν καὶ ἐδυνάμωσαν, διατάσσει νὰ κατασκευάσουν θρόνον, ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ νὰ προσαρμόσουν μακρά, δόρατα φέροντα εἰς τὸ ἄκρον κρέας. Ἐξέλεξε τότε τέσσαρας ἀετοὺς τοὺς ὁποίους προσέδεσε στερεὰ εἰς τὸν θρόνον, εἰς τὸν ὁποῖον

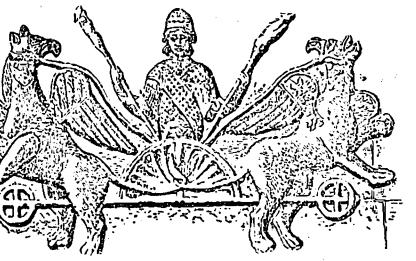

Ὁ Ἀλέξανδρος ἱπτάμενος.

ἐκάθισε καὶ αὐτός, ἔχων ἔμπροσθέν του φιάλην πλήρη οἴνου. Οἱ ἀετοὶ ὥρμησαν πρὸς τὰ κρέατα, οὕτω δ' ἀνύψωσαν τὸν θρόνον εἰς τὰ ὕψη. Μέχρι ποίου σημείου ἔφθασεν ὁ βασιλεύς, δὲν τὸ γνωρίζει ὁ ποιητής. Ἀλλ' οἱ ἀετοὶ ἐκουράσθησαν καὶ ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται, μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἐσώθη ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν τοῦ θρόνου πρὸς τὴν γῆν κατὰ τὴν κατάβασιν.

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκει καὶ ὁ μῦθος τῆς Χαλιμᾶς, ὁ ὁποῖος μὲ διαφόρους παραλλαγὰς ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς διάφορα παραμύθια, περὶ τῆς πτήσεως τοῦ πολυμηχάνου Σεβὰχ τοῦ θαλασσινοῦ. Οὗτος προσδέσας εἰς τὴν ράχιν του μέγα τεμάχιον κρέατος ἀναρπάζεται ὑπὸ τῶν ὀρνέων καὶ σώζεται ἀπὸ τοῦ βαράθρου, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκετο. Εἰς τὴν αὐτὴν τέλος κατηγορίαν ἀνήκει καὶ μία ἄλλη πρωτόγονος ἡρωϊκὴ ἀνάβασις, ἀπαντῶσα εἰς τοὺς μύθους πλειόνων λαῶν, ἰδίως ἀμερικανικῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἑλληνικούς, καθ' ἣν ὁ ἥρως ἀνέρχεται δι' ἁλύσεως, τὴν ὁποίαν σχηματίζει τοξεύων πρὸς τὸν οὐρανόν.

Ἀλλὰ βαθμηδὸν μὲ τὴν πρόοδον τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ αἱ τέχναι προάγονται. Ὅ,τι εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν ἐγίνετο διὰ τῶν μέσων τῆς μαγείας ἢ διὰ τῆς δυνάμεως τῶν χειρῶν τῶν προσφιλῶν εἰς τοὺς θεοὺς ἡρώων ἢ τῆς νοημοσύνης των, τοῦτο γίνονται τώρα μὲ μέσα ἀνθρωπινώτερα, εἰς τὰ ὁποῖα διαφαίνεται τὸ πολυμήχανον τοῦ ἀνθρώπου. Τοὺς ἥρωας ἀντικαθιστοῦν εἰς τοὺς μύθους οἱ πολυμήχανοι, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς μαγείας καὶ συνήθως χωρὶς τὴν βοήθειαν τῶν θεῶν, μὲ μόνην τὴν πολυμήχανον σκέψιν των κατορθώνουν νὰ ὑπερνικήσουν τὴν φύσιν καὶ νὰ ἀνέλθουν διὰ διαφόρων μέσων πρὸς τὸν οὐρανόν. Καὶ ἔχομεν τοιούτους τὸν Κρῆτα Δαίδαλον, τὸν ἄγνωστον μηχανικὸν τῆς ἱπταμένης *κασσέλας* τοῦ Ἄραβος Μαλέκ, ὡς καὶ τὸν σοφώτατον τῶν ἀνθρώπων Σολομῶντα.

Ὁ μῦθος τοῦ Δαιδάλου μαρτυρεῖ ἀρκετὰ ἀνεπτυγμένην τεχνικὴν ἀντίληψιν. Ὁ Δαίδαλος δὲν καταφεύγει πλέον εἰς πτηνά, ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἴδιος προσπαθεῖ νὰ μεταβληθῇ εἰς πτηνόν, κατασκευάζων τεχνητὰς πτέρυγας. Λαμβάνει πτερὰ πτηνῶν καὶ μετὰ προσοχῆς τὰ συναρμολογεῖ συνδέων αὐτὰ διὰ κηροῦ, ὥστε ν' ἀποτελεσθοῦν μεγάλαι πτέρυγες, ἱκαναὶ διὰ νὰ σηκώσουν τὸ βαρὺ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Τὰς προσαρμόζει εἰς τοὺς ὤμους του καὶ κατόπιν πολλῶν δοκιμῶν κατορθώνει τέλος νὰ πετάξῃ. Ἀλλὰ τὸ τεχνικόν του κατασκεύασμα εἶνε πολὺ εὐπαθὲς καὶ θέλει φρόνιμον καὶ τεχνικὴν μεταχείρισιν. Ὁ υἱός του Ἴκαρος, παρακούσας εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ πατρὸς καὶ ἀνελθὼν τὰ ὕψη, βλέπει διαλυόμενον τὸν κηρὸν τῶν πτερύγων του καὶ πίπτει οἰκτρῶς ἐπὶ τῆς γῆς. Οὕτως ὁ μυθικὸς τεχνίτης Δαίδαλος πληρώνει διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ του τὴν τόλμην του, ὅπως τόσοι νεώτεροι τεχνῖται ἐπλήρωσαν μὲ τὴν ζωήν των τὰς ἀποπείρας των νὰ κατακτήσουν τὸν ἀέρα.

Παρομοίαν τεχνικὴν ἀντίληψιν, πολὺ περισσότερον μάλιστα ἀνεπτυγμένην, δεικνύει ἄλλος μῦθος τῆς Χαλιμᾶς, ὁ μῦθος τῆς τεχνητῆς *κασσέλας*, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἥρως τῆς διηγήσεως Μαλὲκ πετᾷ ὑπεράνω πόλεων καὶ χωρῶν. Ὁ μῦθος δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἀποτελῇ ἀπήχησιν πραγματικῶν μηχανικῶν προσπαθειῶν, ἀραβικῶν ἢ καὶ παλαιοτέρων, πρὸς ἐξεύρεσιν πτητικῆς μηχανῆς, αἱ ὁποῖαι ἄλλως δὲν εἶναι ἄγνωστοι καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα, ὡς δεικνύει ἡ περὶ τῆς πετομένης ξυλίνης περιστερᾶς τοῦ Ἀρχύτα τοῦ Ταραντίνου παράδοσις. Τέλος εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκει καὶ ἡ παράδοσις, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει τὸ ὑπὸ τοῦ Budge μεταφρασθὲν ἀβησσυνιακὸν βιβλίον «Ἡ δόξα τῶν βασιλέων» περὶ τοῦ ἱπταμένου πλοίου, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ Σολομὼν χάριν τῆς βασιλίσσης τοῦ Σαββᾶ.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΝ. — Ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατακτήσῃ τὸ στερέωμα καὶ αἱ ἰκάριοι ἀπόπειραι καὶ θυσίαι του συνεκίνησαν ἀνέκαθεν ὡς θέμα καὶ παρέσχον τὴν ἀφετηρίαν δημιουργιῶν ἀξιολόγων τόσον εἰς τὰς Καλὰς Τέχνας, ὅσον καὶ εἰς τὰς λογοτεχνίας τῶν μεγάλων ἐθνῶν.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα τί εἰς τὰς ξένας τέχνας καὶ τὰς ξένας φιλολογίας ἐνέπνευσε τὸ ὄνειρον τοῦ ἀνθρώπου νὰ πετάξῃ, νὰ γίνῃ κύριος τοῦ ἀέρος, νὰ ὑπεξουσιάσῃ τὸν οὐρανόν· καὶ πῶς, κατόπιν, ὅταν τὸ ὄνειρον ἔγινε πραγματικότης, ὑπεδέχθη τὴν νέαν τοῦ ἀνθρώπου νίκην, τὴν νέαν αὐτοῦ τιμήν, ὁ ξένος γλύπτης, ὁ ξένος μουσικός, ὁ ξένος ποιητής — ὁ *Γκαῖτε* π. χ., ἀλλὰ πῶς εἰς τὴν ἑλληνικήν, καὶ δὴ τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν, ἀντιμετωπίσθη τὸ πρόβλημα καὶ ἡ λύσις του, ἡ σημασία του καὶ αἱ ὀδυνηραὶ προϋποθέσεις διὰ μίαν ἀτομικὴν συμβολὴν εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀέρος καὶ τὴν κατασφάλισιν αὐτῆς. Περιορίζομεν τὴν μικρὰν ταύτην ἐπισκόπησιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν, καὶ μόνην, κατ' ἀνάγκην. Διότι εἰς μὲν τὴν ζωγραφικὴν καὶ τὴν γλυπτικὴν οὐδὲν ἔχομεν καὶ τὸ ἁπλῶς ἀξιομνημόνευτον (ἐκτὸς ἂν θεωρηθῇ τοιοῦτον τὸ παρὰ τὸ Α' Νεκροταφεῖον μνημεῖον εἰς τὸν Καραμανλάκην, διαφημίσεις τινὲς παριστῶσαι ἀεροπλάνα ἱπτάμενα, καὶ μερικαὶ κακότεχνοι ὑδατογραφίαι λαϊκῶν φωτογραφείων μεταβάλλουσαι ἐν τῷ ἅμα εἰς ἀτρομήτους ἀεροπόρους τοὺς πεζοτέρους βιοπαλαιστάς. Εἰς τὴν μουσικήν, ὁμοίως, δὲν ἐγράφη, οὐδ' ἠκούσθη τι, μετὰ τὸ ἀστεῖον ἐκεῖνο *«ραταπλὰν»* καὶ τὰς ὑπὸ ἐγχωρίων ἐπιθεωρησεογράφων χρησιμοποιήσεις ξένων μοτίβων διὰ θέματα σχετιζόμενα

Ὁ Δαίδαλος κατασκευάζων τὰς πτέρυγας. Ἀνάγλυφον τῆς Villa Albani.

μὲ τὸ ἀεροπλάνον, ἕως οὗ ὁ Δ. Λαυράγκας ἔγραψε μουσικὴν σχετικήν, μελοποιήσας ἀσμάτια τοῦ «Ἰκάρου», παιδικοῦ δραματίου τοῦ Σ. Σπεράντσα:

Ξαναγυρίζεις νικητής, ὁ πρῶτος καὶ τρανός,
Ἴκαρε σύ, κτλ.

Ἀλλ', ὡς φυσικόν, τὸ μέλος δὲν ὑπερβαίνει τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τοὺς περιορισμοὺς μονοπράκτου σκηνικοῦ «ὀνείρου».

Ἐκ τῶν μεγάλων διδασκάλων ὁ *Κοραῆς* προηγήθη εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχεν ἡ κατάκτησις τοῦ ἀέρος. Ἑκατὸν πεντήκοντα ἔτη πρὸ ἡμῶν (10ην Αὐγ. 1786) ἔγραφεν

Ἡ πτῶσις τοῦ Ἰκάρου.
Ὁ Δαίδαλος ἀναζητεῖ τὸν ἀπολεσθέντα υἱόν του.

ἐκ «Μονπελλίου» εἰς τὸν *Πρωτοψάλτην* ὅτι δὲν ἦτο μόνον *«περίεργον»* τὸ εὕρημα τοῦ συγχρόνου του Μογκολφιέρου, ἀλλ' ὅτι θὰ ἀπέβαινε καὶ *«ὠφελείας πρόξενον μετὰ καιρόν»*. Ἐφ' ᾧ καὶ δικαίως *«ὁ ἀρετῆς ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Μονάρχου μὲ* δωρήματα καὶ *μὲ τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας*. Καὶ μετ' ἐκδήλου χα-

Digitized by Google

ρᾶς ὁ σοφὸς ἐπληροφόρει τὸν φίλον του ὅτι καὶ τὰ μετέπειτα πειράματα τοῦ Charles καὶ τοῦ Robert εἶχον ἐπιτύχει «*καὶ δὲν ἔμεινεν ἄλλο παρὰ τὸ νὰ εὑρεθῇ καὶ ὁ τρόπος νὰ πηδαλιουχῆται ἡ σφαῖρα καὶ νὰ κατευθύνεται ὅπου θέλει ὁ ἀνεβάτης*». Θὰ ἐπετυγχάνετο, δὲν θὰ ἐπετυγχάνετο τοῦτο; Ποῖος ἠδύνατο νὰ τὸ γνωρίζῃ! «*Ὡς τόσον ἡ Ἀκαδημία τοῦ Λουγδούνου ἐκήρυξε βραβεῖον γρόσια τετρακόσια δι' ἐκεῖνον ὅστις ἤθελεν εὕρει τρόπον νὰ πηδαλιουχῇ αὐτὰ τὰ ἐναέρια πλοῖα*». Ὥστε ἠδύνατο ἔκτοτε νὰ ἐλπίζῃ βασίμως ἡ ἀνθρωπότης. Ὁ Κοραῆς δὲν ἀπέκλειε τὸ ἐνδεχόμενον νὰ «ἀεροπορήσῃ» καὶ ὁ ἴδιος, συντομώτατα δέ. «*Μὴν ἐκπλαγῇς*—ἔγραφε χαρακτηριστικῶς — *ἂν μὲ ἰδῇς καμμίαν ἡμέραν κατεβαίνοντα ἐπὶ σφαίρας εἰς τὸ δῶμά σου*». Ἀλλὰ καὶ ἄν, παρ' ἐλπίδα, δὲν κατωρθοῦτο νὰ εὑρεθῇ «*ὁ τρόπος τῆς πηδαλιουχίας*», καὶ πάλιν—προσέθετε— τὸ εὕρημα ἤθελε χρησιμεύει «*εἰς νυκτερινὰ σημεῖα ἀπὸ στρατοπέδου εἰς στρατόπεδον εἰς καιρὸν πολέμου, εἰς πολιορκίας τειχῶν καὶ τὰ λοιπά, καὶ εἰς καιρὸν εἰρήνης, εἰς μετεωρολογικὰς τῶν φυσικῶν παρατηρήσεις*».

Μετὰ τὸν Κοραῆν ἐπακολουθεῖ μακρὰ περίοδος παντελοῦς σχεδὸν ἀπουσίας τῆς ἀεροπλοΐας ἀπὸ τὴν θεματογραφίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, δεδομένου ὅτι στεροῦνται, ἀκριβῶς εἰπεῖν, λογοτεχνικῆς ἀξίας τὰ ὅσα κατὰ καιροὺς ἐγράφοντο σχετικὰ εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Τοῦτο μόνον ἀξίζει, ἴσως, νὰ σημειωθῇ: ὅτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἐν τῷ κόσμῳ ἑλληνικῆς «*Ἐφημερίδος*» τῆς Βιέννης, ἥτις ἅμα τῇ ἐκδόσει της (1791) ἠσχολήθη μὲ τὴν ἀεροπλοΐαν τῆς ἐποχῆς, μέχρι τῆς ἡμιφύλλου «*Ἀεροπορίας*», ἥτις ἔκαμε, λέγουν, τὴν ἐμφάνισίν της ἐν Μικρασίᾳ, κατὰ τὸν πόλεμον, ἡ δημοσιογραφία ἡ ἑλληνικὴ ἔδειξε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἀεροπλοΐας. Ἀλλ' αἱ ἐφημερίδες ἐνδιαφέρονται συνήθως καὶ διὰ τὰ ξένα καὶ διὰ τὰ ἁπλῶς περίεργα· ἐνῷ αἱ φιλολογίαι τροφοδοτοῦνται κυρίως ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ περιβάλλοντος καὶ κινοῦνται ἐπὶ θεμάτων πρὸς τὰ ὁποῖα ἐκτείνεται ὁπωσδήποτε τὸ ἐθνικὸν ἐνδιαφέρον. Ἡ ἀεροπλοΐα ὅμως ἐπ' ἐσχάτων μόλις ἔπαυσε δι' ἡμᾶς νὰ εἶναι ξένη ὑπόθεσις, καὶ ἤρχισε νὰ γίνεται καὶ ἑλληνικὴ τοιαύτη, ἑλληνικὴ ἀνάγκη, ζωτική, ἱκανὴ ἄρα νὰ ἐμπνεύσῃ ἀπ' εὐθείας καὶ ὄχι ἀπὸ τοῦ γραφείου, διὰ τοῦ ξένου βιβλίου καὶ ἐντύπου. Ἄπορον λοιπὸν δὲν εἶναι διατὶ μετὰ τὸν Κοραῆν, ὅστις ἔζη ἐν Παρισίοις, παρῆλθον ἔτη πολλὰ ἕως ὅτου ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία ἐνδιαφερθῇ διὰ τὸ πρόβλημα, ἰδῇ καὶ αὐτὴ «*τὴ γῆ στενόχωρη*» καὶ ψάλῃ, ἔστω καὶ «*τοῦ πρώτου χάρτινου ἀϊτοῦ τὸ πέταμα*», χαρακτηρίζουσα ὡς «*ἀλησμόνητη ἐκείνη τὴ μέρα*» (*Γ. Δροσίνης*, «Κλειστὰ Βλέφαρα»).

Πλέον συγκεκριμένος καί, ὡς συνήθως, μεγαλόστομος ὁ *Κ. Παλαμᾶς* γράφει διὰ τὸ «*Ἀεροπλάνο*»:

Νὰ τὸ ὄρνιο! Τῶν ἀγέρηδων τὰ σπλάχνα ἀργοτρυπάει,
πετάει, καὶ πάει
μὲ τὰ στοιχειὰ καὶ τἄστρικὰ νὰ πάρει ἄπαρτα κάστρα
μὲς ἀπὸ τἄστρα,
καὶ κράζει καὶ βαρυβογγᾶ καὶ φθάνει ὡς ἐδῶ κάτου
τὸ μούγκρισμά του,
σὰν ἀρχαγγέλου σάλπισμα, ποὺ σύναξη ἀσωμάτων
προστάζει ἁρμάτων·
γιὰ κάποιο θᾶμα φύτρωμα νέου κόσμου, ἢ γιὰ πλάνη
ποὺ θὰ χαλάσει;

. . . .

Ἄ! στὰ φτερά σου πάρε με, στὄνειρο τὸ μεγάλο
χέρι νὰ βάλω,
τὸ φῶς νὰ ἰδῶ σὰν πιὸ κοντά, σὰν ἀπ' τὸ φῶς πιὸ ἀπάνω,
καὶ νὰ πεθάνω!

. . . .

—Πάρε με. Νὰ τἀγερικὸ καράβι, ὅσο εἶν' ὁ κίντυνος
πιὸ μαῦρος, πιὸ ἀλογάριαστος, τόσο λαμπρὸς ὁ ἀγώνας,
καὶ ταίριασε στὰ τρίψηλα καὶ μὲ τἀϊτοῦ τὸ κλάγγασμα
τὸ βόγγο τῆς τρυγόνας.—
Τοῦ εἶπα, καὶ μ' ἀποκρίθηκε: — Καρτέρα με, στὸ γύρισμα,
τώρα τοῦ αἰθέρα ἀψηφητής, χρέος μου ἀλλοῦ νὰ δράμω,
κ' ἔλα μὲ τὰ τριαντάφυλλα καὶ βάλε τὰ νυφιάτικα
γιὰ κάποιο ἐκεῖ στὰ τρίψηλα — ποιὸς ξαίρει! — ἐρωτογάμο.

Ὡς κίνδυνος, λοιπόν, καὶ ὡς ἀνέβασμα «*ἀπ' τὸ φῶς πιὸ ἀπάνω*» ἑλκύει τὸ ἀεροπλάνον τὸν ποιητήν, τὸν ἑλκύει ἀλλὰ καὶ τὸν ἀποστέργει — «*... Καρτέρα με, στὸ γύρισμα ...*»

Ὁ τόνος δὲν ἀλλάσσει σημαντικῶς εἰς τὸν *Μ. Μαλακάσην*:

Σὰν πέτρα νὰ λαμπίζῃς,

γράφει εἰς τὸν «*Ἀεροπόρον*» του.

σὰ διαμαντόπετρα στὸ φῶς τὸ χρυσαφὶ τῆς μέρας
κ' ἐνῷ θὰ κατεβαίνῃς
ὕμνος πινδαρικὸς ν' ἀχῇ δόξας εὐτυχισμένης
ὅλος ὁ γύρω ἀέρας!

Πάντοτε λοιπὸν ἐκ τοῦ μακρόθεν, πάντοτε ὡς αἰσθητικὸν θέαμα, ξένον ὀλίγον πρὸς τὴν ζωήν μας. Δι' ὃ καὶ

Ἀκόμα πιὸ ψηλότερα κι' ἀπ' τοὺς ἀετούς, κι' ἀκόμα
ψηλότερ' ἀπ' τὰ νέφη...

Ὁ τόνος γίνεται μαλακώτερος, ἀνθρωπινώτερος, καθ' ὅσον ὁ ἀεροπόρος γίνεται περισσότερον ἰδικός μας. Σχεδὸν αὐτομάτως. Εἰς τὴν «Ἐλεγείαν» τοῦ *Βουτιερίδη* τὸ «ψηλότερα!» γίνεται «κατέβα!»

Κατέβα! ἀπόκοτο παιδί, κ' ἡ δόξα σου μᾶς σκιάζει.
Κατέβα! τὰ ὕψη ἂν σὲ μεθοῦν κι' ἂν κόσμο ἄλλο σ' ἀνοίγουν,
γιὰ ἰδὲς ποιοῦ τρόμου κύματα τὸ λογισμό μας πνίγουν!
Πιὸ ὄμορφος τῆς ἀγάπης μας ὁ κόσμος...

Α.—

ἀερόπλοιον· γενικὴ ὀνομασία πάντων τῶν ἱπταμένων μηχανημάτων, εἴτε ἐλαφροτέρων, εἴτε βαρυτέρων τοῦ ἀέρος. Συνηθέστερον ὅμως ὀνομάζονται ἀερόπλοια μόνον τὰ πηδαλιουχούμενα ἀερόστατα (βλ. ἀεροπλοΐα καὶ ἀερόσκαφος).

ἀεροπλοέω -ῶ· πλέω, ταξιδεύω εἰς τὸν ἀέρα.

ἀερόπνευστος (συνώνυμον τοῦ πνευστός)· ὁ διὰ πνοῆς ἀέρος λειτουργῶν: ὄργανον ἀερόπνευστον.

ἀεροποδήλατον· ποδήλατον ἐφωδιασμένον μὲ πτέρυγας ἀεροπλάνου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτυγχάνεται ὀλιγόστιγμος ἀνύψωσις εἰς τὸν ἀέρα (βλ. ἀεροπλοΐα).

ἀερόπνοος -ους· ὁ πνέων ἐλαφρὰ ὡς ὁ ἀήρ.

ἀεροποίησις (ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἀεριοποίησις)· ἡ εἰς ἀέριον μετατροπή.

ἀεροποιητικός· ὁ παράγων ἀέρα, ὁ χρησιμεύων ὡς ὄργανον ἢ μέσον ἀεροποιήσεως.

ἀεροποιέω -ῶ· μετατρέπω εἰς ἀέρα. Χρησιμοποιεῖται συνήθως ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ ἀεριοποιῶ, μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ μετατρέπειν ὑγρὸν ἢ στερεὸν σῶμα εἰς ἀέριον.

ἀεροποίητος· ὁ καμωμένος ἀπὸ ἀέρα, ὁ λεπτεπίλεπτος, ὁ αἰθέριος.

ἀεροπορέω -ῶ· πορεύομαι διὰ τοῦ ἀέρος (Φίλων 2. 116. 300), ταξιδεύω εἰς τὸν ἀέρα, ἀεροδρομῶ, ἀεροπλοῶ.

ἀεροπορία· ἡ λέξις χρησιμοποιεῖται ἐνίοτε ἀντὶ τοῦ γενικοῦ ὅρου ἀεροπλοΐα. Εἰδικώτερον σημαίνει τὴν ἀεροπλοΐαν διὰ μέσων βαρυτέρων τοῦ ἀέρος, ἤτοι ἀεροπλάνων, ὑδροπλάνων κ.λ.π. (βλ. ἀεροπλοΐα Στρατ.).

ἀεροπορικός· ὁ ἀναγόμενος, ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀεροπορίαν. *Ἀεροπορικὴ Ἄμυνα, Ἀεροπορικὴ ὑπηρεσία* (βλ. ἀεροπλοΐα).

ἀεροπόρον· λέξις πλασθεῖσα ἵνα ἀντικαταστήσῃ τὸ ἀερόστατον. Βραδύτερον ἐπεκράτησεν ὁ ὅρος ἀερόσκαφος διὰ τὴν γενικὴν ἔννοιαν τῶν ἐν τῷ ἀέρι ἱπταμένων συσκευῶν καὶ μηχανημάτων.

ἀεροπόρος· ὁ ὁδηγὸς ἑνὸς ἀεροσκάφους ἢ ὁ ἀνήκων εἰς τὸ πλήρωμα αὐτοῦ. *Χειριστὴς* ἢ *πιλότος* ὀνομάζεται ὁ ὁδηγῶν τὸ ἀερόσκαφος. *Παρατηρητὴς* ὀνομάζεται, ἐπὶ τῶν πολεμικῶν ἀεροπλάνων, ὁ ἐπιβαίνων ἀξιωματικὸς ἀεροπόρος, ὁ ἐπιφορτισμένος τὴν ἐκτέλεσιν παρατηρήσεων ἢ ἀναγνωρίσεων, ἢ τὸν χειρισμὸν τοῦ πολυβόλου.

Ἀέροπος. 1) Υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Ἀερόπης καὶ πατὴρ τοῦ Ἐχέμου βασιλέως τῆς ἐν Ἀρκαδίᾳ Τεγέας. — 2) Υἱὸς τοῦ Τημένου τοῦ Ἡρακλείδου. Καταφυγὼν εἰς Μακεδονίαν ἐξ Ἄργους μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Καράνου καὶ Γαυάνη, ἐγένετο γενάρχης ἑνὸς τῶν ἐπιφανεστάτων δυναστικῶν οἴκων τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας (Ἡροδ. Η'. 137). — 3) Υἱὸς τοῦ Φιλίππου τοῦ Α', βασιλέως τῆς Μακεδονίας, διαδεχθεὶς ἀνήλικος τὸν πατέρα του καὶ βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 588-568 π. Χ. Τὸ νόμισμα τοῦ βασιλέως τούτου φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν ὄψεως κεφαλὴν φέρουσαν καυσίαν, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας τὸ ἐμπρόσθιον ἥμισυ σῶμα λέοντος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «Αεροπ.». — 4) Παιδαγωγὸς τοῦ Ὀρέστου, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀρχελάου. Καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Διόδωρος (ΙΔ, 37) ὁ Ἀέροπος ἐφόνευσε τὸν Ὀρέστην καὶ ἐσφετερίσθη τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ ἑξαετίαν, ἤτοι μέχρι τοῦ 395. — 5) Υἱὸς τοῦ Ἀρραβαίου καὶ ἔγγονος τοῦ Βρομεροῦ, ἱδρυτοῦ τῆς δυναστείας τῆς Λυγκηστίδος τῆς Μακεδονίας (Θουκ. IV, 83). — 6) Ἀξιωματικὸς ἀνώτερος τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Φιλίππου τοῦ Β', καταγόμενος ἐκ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Λυγκηστίδος. Ἐξεδιώχθη ἐκ τοῦ στρατοῦ, διότι παρέβη τὴν κρατοῦσαν ἐν αὐτῷ αὐστηρὰν πειθαρχίαν «*ἀπὸ πανδοκείου ψάλτριαν μισθωσάμενος*» (Πολυαίνου Δ'. 2, 3).

Ἀέροπος. Ὄρος τῆς Ἠπείρου· βλ. Κλεισοῦρα.

Ἀεροποτάμου Μονή· βλ. Ἄθως.

ἀεροπότης· ὁ καταπίνων ἀέρα, σκωπτικῶς (τὸ πρῶτον) ἀλλὰ καὶ μή: *ἀεροπότης* ἵππος, ὁ ἔχων τὸ νόσημα νὰ καταπίνῃ ἀέρα κατὰ τὴν μάσησιν τῆς τροφῆς του, λόγῳ σπασμωδικῶν κινήσεων τῶν μυῶν τοῦ προσώπου του (βλ. ἀεροκατάποσις).

ἀερόπους· ὁ ἔχων ἐλαφροὺς ὡς ὁ ἀὴρ τοὺς πόδας, ταχύπους, ἀελλόπους. || εἶδος πτηνοῦ (Σχολ. εἰς Ἀριστοφ. Ὄρν. 1354), ἀντὶ ἀέροψ.

ἀερόργανα· τὰ πνευστὰ ὄργανα, τὰ δι' ἐμφυσήσεως ἀέρος ἠχοῦντα, οἱ αὐλοί.

ἀερορρεύματα [Μετεωρ.]. Ἐκ τῶν λέξεων ἀὴρ καὶ ῥεῦμα, δηλ. κίνησις τοῦ ἀέρος (Luftsträmungen). Αἱ κινήσεις αὗται ὀνομάζονται γενικώτερον ἄνεμοι.

Ἡ ἀτμόσφαιρα διηνεκῶς διαταράσσεται ὑπὸ ἀνέμων, οἵτινες διαιροῦνται εἰς τρεῖς κατηγορίας: εἰς ἀνέμους σταθερούς, περιοδικοὺς καὶ ἀκανονίστους. Οἱ πλέον γνωστοὶ τῶν σταθερῶν ἀνέμων εἶναι οἱ ἀληγεῖς (γαλλ. alizés, ἀγγλ. trade-winds, γερμ. passate) καὶ οἱ ἀνταληγεῖς. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτέρων περιοδικῶν ἀνέμων εἶναι οἱ Μουσσῶνες [γαλλ. Moussons, ἀγγλ. Monsoon, γερμ. Monsun], οἱ Ἐτησίαι καὶ αἱ Αὖραι [Brises] (ἀπόγειοι, ὀρέων, κοιλάδων). Οἱ ἀληγεῖς καὶ οἱ ἀνταληγεῖς παίζουσι σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὴν γενικὴν κυκλοφορίαν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ εἰς τούτους εἰδικώτερον ἀποδίδεται ὁ ὅρος *ἀερορρεύματα*.

Ἡ σπουδὴ τῶν ἀερορρευμάτων ἀποτελεῖ ἕνα τῶν σημαντικωτέρων κλάδων τῆς γενικῆς μετεωρολογίας, τὸν τῆς Δυναμικῆς Μετεωρολογίας.

Θ. ΦΙΝΤΙΚΛΗΣ

ἀέρος ἀναρρόφησις· ἰδιάζων κίνδυνος, δυνάμενος νὰ προέλθῃ κατὰ τὴν τρῶσιν φλεβῶν, κειμένων ἐγγὺς ἰδίως τῆς ἄνω μοίρας τοῦ θώρακος, μάλιστα δὲ τῆς κοινῆς σφαγίτιδος καὶ τῆς ὑποκλειδίου. Εἶναι δυνατὸν δηλ. διὰ τοῦ τραυματικοῦ ἀνοίγματος τῶν εἰρημένων φλεβῶν, λόγῳ τῆς κατὰ τὴν εἰσπνοὴν παραγομένης κενότητος τοῦ θώρακος, νὰ εἰσδύσῃ ἐξωτερικὸς ἀήρ, παράγων συριστικόν τινα χαρακτηριστικὸν ἦχον, καὶ χωρῶν διὰ τῆς δεξιᾶς καρδίας μέχρι τοῦ πνεύμονος, νὰ προκαλέσῃ ἐμβολικὴν αὐτοῦ ἔμφραξιν. Ἐντεῦθεν, μὴ προσφερομένης πλέον εἰς τὴν ἀριστερὰν καρδίαν τῆς ἀναγκαιούσης ποσότητος τοῦ αἵματος, γεννῶνται ἔντονος δύσπνοια, ἐξασθένησις καὶ ἀρρυθμία τοῦ σφυγμοῦ, κυάνωσις, ἔτι δὲ καὶ ἀπώλεια συνειδήσεως, σπασμοὶ κλπ., λόγῳ ἐπερχομένης διακοπῆς καὶ τῆς ἐγκεφαλικῆς κυκλοφορίας ἢ ἴσως καὶ ἐμβολικῆς διὰ φυσαλίδων ἐμφράξεως τῶν ἀγγείων τοῦ ἐγκεφάλου. Τὸ σύμβαμα δύναται ἄλλοτε μὲν νὰ ἐπακολουθήσῃ θάνατος εἴτε ἀμέσως εἴτε μετά τινας ὥρας, ἄλλοτε δέ, ἐπὶ ἐλαφροτέρων περιπτώσεων, διάσωσις τοῦ παθόντος.

Τὸν δι' ἀναρροφήσεως ἀέρος κίνδυνον ἀποτρέπομεν (ἐγχειροῦντες τὴν τραχηλικὴν π. χ. χώραν), ἂν μεριμνήσωμεν ἵνα τὸ ἐγχειρητικὸν πεδίον εἶναι ἐμπεποτισμένον ὑπό τινος ὑγροῦ, ὅπερ ν' ἀναρροφηθῇ αὐτὸ ἐν περιπτώσει τρώσεως τῆς φλεβὸς καὶ οὐχὶ ἀήρ· ἔτι δὲ ἄν, παραχθέντος τραύματος, σπεύσωμεν, προσπιέσαντες ἐπ' αὐτοῦ βύσμα ὀθόνης ἢ καὶ τὸν δάκτυλον, ν' ἀποφράξωμεν προσκαίρως αὐτὸ καὶ εἶτα ν' ἀπολινώσωμεν ἢ συρράψωμεν τὴν φλέβα. Ἂν ὅμως παρὰ πάντα ταῦτα ἐπιστῇ ὁ κίνδυνος τῆς ζωῆς, ἐνεργοῦμεν συμπίεσιν τῶν πλευρῶν τοῦ θώρακος, πρὸς ἐκπνευστικὴν κίνησιν καὶ ἐκδίωξιν τοῦ εἰσφρήσαντος ἀέρος, ἔτι δὲ μαλάσσομεν τὴν καρδίαν καὶ ἐνίεμεν καρδιοτονικὰ φάρμακα, πρὸς ἐπικουρίαν τῆς καρδιακῆς ἐνεργείας. Ἡ τοιαύτη ἀγωγὴ σώζει πολλάκις τὸν ἐκ τῆς ὡς ἀνωτέρω τραυματικῆς ἐπιπλοκῆς κινδυνεύσαντα.

Στ. Σπ.

ἀέρος διαθερμασία· ἡ θέρμανσις ἀέρος διοχετευομένου ἀκολούθως διὰ φυσητήρων εἰς μεταλλουργικὰς καμίνους. Ἡ θερμοκρασία, ἣν λαμβάνει οὕτως ὁ ἀήρ, φθάνει 600—1000° C.

ἀέρος δίκαιον· ἀπό τινων ἐτῶν ἐγκαινιασθεῖσα καὶ καθημερινῶς ἐπεκτεινομένη ἡ διὰ τοῦ ἀέρος ἐπικοινωνία, ὡς ἦτο φυσικὸν ἐγέννησε νομικὰ ζητήματα πλεῖστα, ἅτινα πολὺ ἀπεῖχεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃ προΐδει καὶ ρυθμίσει ὁ παλαιὸς νομοθέτης. Χάσματα ἐν τῇ νομοθεσίᾳ, πρότερον ἄγνωστα, ἀπεκαλύφθησαν, ἡ δ' ἀνάγκη πληρώσεώς των ἦτο τοσοῦτον μᾶλλον ἐπιτακτική, ὅσον μᾶλλον ἀνίκανοι καὶ ἀπρόσφοροι πρὸς πλήρωσίν των ἦσαν αἱ ἐν ἰσχύϊ αὐστηραὶ ἑρμηνευτικαὶ μέθοδοι. Ὁ νομοθέτης ἀργῷ τῷ βήματι καὶ διστακτικὸς προέβη μέχρι σήμερον καὶ εἰσέτι προβαίνει εἰς τὴν πλήρωσίν των. Τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς ἐμποδίζει τὰς μὲν ἀνάγκας καθημερινῶς νὰ ἐμφανίζωνται, τὴν δὲ ἐπιστήμην καὶ νομολογίαν κατ' ἀνάγκην νὰ προβαίνουν εἰς μεγάλας ἀβαρίας ἀπὸ ἀρχὰς πολλῶν αἰώνων ἀριθμούσας ἥσυχον βίον. Τοιουτοτρόπως τὸ ἰσχῦον ἰδιωτικὸν ἐναέριον δίκαιον παρουσιάζει σαφῆ τὴν εἰκόνα τῆς εἰς τὴν ἀνάγκην τῶν πραγμάτων βαθμιαίως προσαρμοζομένης εἴτε διὰ τῆς ἑρμηνείας εἴτε διὰ νεωτέρων διατάξεων νομοθεσίας. Λόγῳ τῆς σπουδαιότητος τοῦ ἀντικειμένου καὶ τῆς διὰ πρώτην φορὰν διδομένης ἐνταῦθα πλήρους ἀναπτύξεως αὐτοῦ παρατίθεται ἐν τέλει τῶν καθ' ἕκαστον ἄρθρων μακρὰ βιβλιογραφία.

Ι· ΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟΝ ΕΝΑΕΡΙΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ. Τὰ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ γεννώμενα ζητήματα εἶνε α) τὸ τῆς κυριότητος τοῦ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς κενοῦ διαστήματος, β) τὸ τῶν δι' ἀεροπλοίου προκαλουμένων ζημιῶν, γ) τὸ τῆς ἐναερίου μεταφορᾶς. Ἐν συνδυασμῷ δὲ πρὸς ταῦτα δέον νὰ ἀναπτυχθοῦν δ) ἡ κίνησις πρὸς διεθνοποίησιν τοῦ ἰδιωτικοῦ ἐναερίου δικαίου καὶ ε) τὰ γεννώμενα ζητήματα περὶ τοῦ ἐφαρμοστέου νόμου (ἰδιωτικὸν διεθνὲς δίκαιον).

Digitized by Google

Α) *Ἡ κυριότης τοῦ ἀέρος.* Συμφώνως πρὸς τὴν μέχρις ἐσχάτων ἰσχύουσαν παλαιὰν ρωμαϊκὴν ἀντίληψιν νομικῶς διεστέλλετο, ὁ ἀὴρ τοῦ κενοῦ χώρου, ὃν οὗτος καταλαμβάνει. Ἐξ αὐτῶν δὲ ὁ μὲν πρῶτος *(aer)* ἐθεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα *«κοινὸν τοῖς πᾶσιν» (Πανδ. 1. 8. 2. Βασ. 46. 3. 2*: «τινὰ πάντων εἰσί, τινὰ τῆς ὁμάδος, τινὰ οὐδενός, τινὰ τῶν καθ' ἕκαστον. Πάντων εἰσὶν ὁ ἀήρ, τὸ ρέον ὕδωρ, ἡ θάλασσα, καὶ ὁ αἰγιαλὸς τῆς θαλάσσης») καὶ ἐντὸς συναλλαγῆς κείμενον *(res extra commercium, Πανδ. 18. 1. 4, 5, Βασ. 19. 1. 4, 5)*, ὁ δὲ ἕτερος *(spatium)* ὡς ἀνήκων ἀπεριορίστως εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους ἄνωθεν τοῦ ὁποίου κεῖται *(Πανδ. 43 24. 21 § 2 καὶ 22 § 4, Βασ. 58. 23. 17 § § 8, 14)*. Τοιουτοτρόπως, συμφώνως μὲ τὴν ρωμαϊκὴν νομικὴν ἀντίληψιν, ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους ἦτο συγχρόνως ἀπόλυτος κύριος τοῦ ὑπὸ καὶ τοῦ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς χώρου ἀπεριορίστως. Ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις στήλην κάθετον ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἐξικνουμένην πρὸς τὰ κάτω μὲν μέχρι τοῦ κέντρου τῆς γῆς, πρὸς τὰ ἄνω δὲ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ὁλοκλήρου τῆς στήλης ταύτης ἀπόλυτος κύριος ἦτο ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους, τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ἣν αὕτη περιέκλειεν.

Ἡ ὑπεράγαν ἀτομικιστικὴ αὐτὴ νομικὴ ἀντίληψις ἤρχισε περιοριζομένη βαθμηδὸν καὶ δὴ ἀφ' ὅτου ἤρχισε νὰ κατανοῆται ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ δημοσίου δικαίου ὡς μόνου ἀφορῶντος τὴν εὐημερίαν τοῦ συνόλου, ἁρμόζει κατὰ τὸν αὐτὸν τοὐλάχιστον λόγον καὶ εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον. Οὕτω δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνέκυψαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ διάφοροι ἐπὶ τοῦ ἄλλοτε ἀπεριορίστου δικαιώματος τῆς κυριότητος περιορισμοὶ (σχέσεις γειτόνων, ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις, ἄδειαι οἰκοδομῆς, ρέοντα ὕδατα, μεταλλεῖα, ἀπαγόρευσις θήρας κλπ.). Παρὰ τὸ πλῆθος των ὅμως, οἱ περιορισμοὶ οὗτοι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νομοθέτου κατὰ καιροὺς τεθέντες παρεῖχον εἰς τὸν συντηρητικὸν νομικὸν ὄψιν ἐξαιρέσεως μᾶλλον, οὕτω δὲ κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς ἐπιστήμης ἴσχυε πάντοτε ὁ παλαιὸς ρωμαϊκὸς κανὼν καὶ πανταχοῦ, ἐκτὸς ἐκεῖ ὅπου ἀλλοία ἦτο ἡ δεδηλωμένη θέλησις τοῦ νέου νομοθέτου. Οὕτω βλέποντες τὰ πράγματα τινὲς συνήγαγον, ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους δύναται νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν ἄνωθι τοῦ ἐδάφους του διάβασιν ἀεροπλοίου, καθόσον αὕτη ἀποτελεῖ προσβολὴν τῆς νομῆς καὶ τοῦ δικαιώματος κυριότητός του, ὅτι δύναται ὁ εἰρηνοδίκης καλούμενος νὰ ἐπιληφθῇ προσωρινῶν μέτρων, ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους ἔχει τὸ δικαίωμα ἀμύνης, ὅτι ὁ ἀεροπόρος χρησιδεσπόζει τὸ ἔδαφος οὗτινος ὑπερίπταται κ. οὕ. κ.

Παρ' ὅλα ταῦτα καὶ πρὶν ἢ ἐμφανισθῇ ἡ ἐκ τῆς σημερινῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐναερίου ἐπικοινωνίας ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη, πολλοὶ συγγραφεῖς ἤρχισαν θέτοντες περιορισμὸν εἰς τὴν κρατοῦσαν ρωμαϊκὴν ἀντίληψιν περὶ ἀπεριορίστου ἐπὶ τῆς στήλης ἀέρος κυριότητος, προαισθανόμενοι ἀσφαλῶς τὰ ἄτοπα ἅτινα διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐναερίου μεταφορᾶς θὰ προέκυπτον, καὶ ὠθούμενοι πρὸς τοῦτο ἐκ τῶν ἐπανειλημμένων ἀβαριῶν ἃς καθημερινῶς αὐτὸς οὗτος ὁ νομοθέτης ἔκαμνεν εἰς τὰς ἰδίας του ἀρχάς.

Ἐπὶ τῶν διδασκαλιῶν τῶν συγγραφέων αὐτῶν στηριζόμεναι κατ' ἀνάγκην πλέον σήμερον ἥ τε ἐπιστήμη καὶ ἡ νομολογία δέχονται ὅτι οὐ μόνον ὁ ἀήρ, ὡς ἐδόξαζον οἱ Ρωμαῖοι, ἀλλὰ καὶ ὁ *χῶρος*, τὸ κενὸν ὅπερ οὗτος καταλαμβάνει, εἶναι *πάγκοινον πρᾶγμα*, ἑπομένως πᾶς τις δύναται νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸν (διερχόμενος λ.χ. δι' ἀεροπλάνου) οὐχὶ ὅμως ἔχων μόνιμον προσέγγισμα ἢ ἄλλην ἐξοχὴν ἐπὶ παρακειμένου ἐδάφους, ἐφ' ὅσον τὸν χῶρον τοῦτον ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους δὲν τὸν ἔχει πληρώσει δι' ἔργου φύσεως μονίμου καὶ σταθερᾶς καθ' ὃ ἔχει δικαίωμα καὶ μόνον οὗτος *(βλ. π. χ. Οἰκονομίδου, Ἐμπράγμ. § 116 σημ. 6)*. Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονεύσωμεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος διδασκαλίαν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδούης Enr. Catellani ὅστις ὑποστηρίζει ὅτι, μετὰ τὴν γενομένην δεκτὴν θεωρίαν τοῦ Κοπερνίκου καθ' ἣν ἡ γῆ κινεῖται περί τε τὸν ἄξονά της καὶ περὶ τὸν ἥλιον — πρᾶγμα ὅπερ οἱ Ρωμαῖοι ἠγνόουν, πιστεύοντες ὅτι τὸ πᾶν ἐκινεῖτο περὶ τὴν γῆν — ἐλλείπουσι τὰ στοιχεῖα τῆς κτήσεως ἐπὶ τοῦ ἄνω τοῦ ἐδάφους κενοῦ διαστήματος, ἀφοῦ τοῦτο ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μεταλλάσσει.

Ἐν τῷ ἄρθρ. 15 τοῦ ἡμετέρου Νόμου περὶ διακρίσεως κτημάτων ὁρίζεται ὅτι «. καὶ ἐν γένει ὅλα τὰ μέρη τῆς ἐπικρατείας, ὅσα δὲν δύνανται νὰ γενῶσιν ἰδιοκτησία ἰδιωτική, θεωροῦνται ὡς κτήματα δημόσια». Ἐπὶ τῆς διατάξεως ταύτης, ἐλλημμένης ἐκ τοῦ ἄρθρου 538 Γαλλ. Κώδ., δὲν δύναταί τις στηριζόμενος νὰ ὑποθέσῃ ὅτι τοῦ ὑπεράνω τῶν αἰγιαλῶν, ὀχθῶν καὶ λοιπῶν δημοσίων κτημάτων κενοῦ χώρου δύναται νὰ γίνῃ κύριος ἢ νὰ ἀποκτήσῃ τις ἄλλα δικαιώματα (λ. χ. δουλείας) διὰ τοῦ ἀεροπλοίου· τοῦτο διότι τὸ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους κενὸν δὲν ἀποτελεῖ αὐτοτελές τι πρᾶγμα διάφορον τοῦ κάτωθι ἐδάφους ἀλλ' ἐν μετ' αὐτοῦ σύνολον. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν δύναται τὸ κενὸν τοῦτο διάστημα νὰ ὑπαχθῇ οὔτε εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀδεσπότων πραγμάτων *(res nullius)* τοῦ ἄρθρ. 16 τοῦ Νόμου περὶ Διακρίσεως κτημάτων. Τοὐναντίον ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ ἄρθρ. 15 καὶ ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ἀπαριθμήσεως ὡς δημοσίων κτημάτων καὶ τῶν αἰγιαλῶν καὶ πλωτῶν ποταμῶν, ἤτοι πραγμάτων τοῖς πᾶσι κοινῶν, ἐνισχύεται ἡ ἑρμηνεία, ὅτι εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἀνήκει καὶ ὁ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν κενὸς χῶρος.

Ἀπὸ τοὺς ξένους κώδικας ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὁ γερμανικὸς § 906 καὶ ὁ ἐλβετικὸς ἄρθρ. 667 νομοθετοῦσι περιορισμὸν τῆς κυριότητος ἐπὶ τοῦ κενοῦ διαστήματος· κατὰ τὸν Γερμ. Ἀστ. Κώδικα «τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος ἀκινήτου ἐπεκτείνεται ἐπὶ τοῦ ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας διαστήματος... ὁ ἰδιοκτήτης ὅμως δὲν δύναται νὰ ἀπαγορεύσῃ ἐνεργείας ἐπιχειρουμένας εἰς τοσαῦτα ὕψη... ἐφ' ὅσον οὐδὲν συμφέρον ἔχει πρὸς παρεμπόδισίν των»· κατὰ δὲ τὸν Ἐλβ. Ἀστ. Κώδικα «ἡ κυριότης τοῦ ἐδάφους ἐκτείνεται ἄνω ἐν τῷ διαστήματι...ἐφ' ὅσον ἔχει ὁ ἰδιοκτήτης συμφέρον πρὸς ἄσκησίν της». Τοὐναντίον οἱ παλαιοὶ Κώδικες ἐν τῷ γράμματί των φέρουσιν ἀποκρυσταλλωμένην τὴν παλαιὰν ρωμ. ἀντίληψιν, κολαζομένην ὅμως ἐν τῇ πράξει ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη.

Β) *Ζημίαι παρ' ἀεροπλοίου. Ἀποζημίωσις.*— Εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ ζημίας τὸ ἱπτάμενον ἀερόπλοιον καὶ τίνας; εὐθύνεται δι' αὐτὰς ὁ κύριος τοῦ ἀεροπλοίου; Ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐρωτήματος ἀπαντῶντες ὑπομιμνήσκομεν τὸν ἐκκωφαντικὸν κρότον τῆς ἕλικος, λόγῳ τοῦ ὁποίου «οἱ βούβαλοι τοῦ κτήματος κερατίζουσι παρὰ τὴν οἰκείαν τοῦ γένους αὐτῶν φύσιν, contra naturam sui generis, αἱ ἀγέλαι τῶν βοῶν καὶ προβάτων τρομοκρατημέναι τρέχουσι κατὰ διαφόρους διευθύνσεις παρὰ τὰς προσπαθείας τῶν ποιμένων, αἱ ἀγελάδες λακτίσμασιν ἐκχέουσι τὸ ἀμελχθὲν γάλα, αἱ περιστεραὶ τοῦ κτήματος ἐπτοημέναι ἀποβάλλουσι τὴν ἕξιν τοῦ ἐπιστρέφειν, αἱ ὄρνιθες ἐκ φόβου φεύγουσι μακρὰν τοῦ κτήματος καὶ ἐξευρίσκουν ἄγνωστον τῷ ἰδιοκτήτῃ τόπον φωτοκίας»· ὑπομιμνήσκομεν τὴν ἀπὸ τοῦ ἀεροπλοίου ἔκριψιν ἢ ἔκχυσιν βλαβερῶν οὐσιῶν (ἔλαια κλπ.) ἐρμάτων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων (ἐν περιπτώσει λ.χ. ἀβαρίας)· ὑπομιμνήσκομεν τὴν καταπάτησιν τῆς συγκομιδῆς ὑπὸ τῶν προσώπων τῶν προσδραμόντων ὅπως βοηθήσουν εἰς τὴν προσγείωσιν τοῦ ἀεροπλοίου κ. ο. κ.

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἐρωτήματος θέλομεν δόσει ὡς ἀπόκρισιν ὅτι, ἐφ' ὅσον τις βλέπει τὰ πράγματα ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν ρωμαϊκῶν διατάξεων κατὰ τὰς ὁποίας ὁ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους, τοῦ ἀγροῦ τοῦ Α ἢ τοῦ Β, ἱπτάμενος ἀεροπόρος κατ' οὐδὲν διαφέρει τοῦ αὐθαιρέτως καὶ ἄνευ οὐδενὸς δικαιώματος δι' αὐτοῦ διερχομένου, εὔκολον εἶναι νὰ εὕρῃ ἅπαντα τὰ παραγγέλματα καὶ ἀγωγὰς τοῦ Ρωμ. Δικαίου πρόσφορα πρὸς ἐξυπηρέτησίν του. Οὕτω δέχονταί τινες ὡς χωροῦντα ἐν προκειμένῳ ἐκτὸς τῆς ἀγωγῆς ἐκ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου καὶ τῆς actio de effusis et dejectis, καὶ τὰ interdicta περὶ νομῆς, τὴν rei vindicatio, τὴν actio negatoria καὶ αὐτὴν τὴν πουβλικιανὴν ἀγωγὴν· οὐ μόνον δὲ αὐτὰ ἀλλὰ καὶ αἴτησιν περὶ προσωρινῶν μέτρων.

Φρονοῦμεν ὅτι ἐκτὸς τῶν ἐλαχίστων περιπτώσεων ἔνθα θὰ ἠδύνατο νὰ χωρήσουν ἢ ἡ actio de effusis et dejectis ἢ ἡ ἀγωγὴ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου καὶ συγκεκριμένως ἐκτὸς τῶν περιπτώσεων ἐκείνων καθ' ἃς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ πταῖσμα (δόλος ἢ ἀμέλεια, ἔστω καὶ ἐλαφρὰ) τοῦ ἀεροπόρου, εἰς ὅλας τὰς ἄλλας αἱ ἀνωτέρω ρωμαϊκαὶ ἀγωγαὶ καὶ παραγγέλματα ἀποκλείονται, δεδομένου ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ ἀεροπόρος διέρχεται ἄνω τῆς οἰκίας μου ἢ τοῦ ἀγροῦ μου, συμφώνως πρὸς τὴν νεωτέραν ἀντίληψιν, δὲν ἀποτελεῖ ἄδικον πρᾶξιν. Καὶ ἐδόθη μὲν ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς νομολογίας εἰς τὸν ζημιωθέντα ἐκ τῶν ἀνωτέρω καὶ παρομοίων αἰτιῶν ἀγωγὴ πρὸς ἀποζημίωσιν, ἐφ' ὅσον ὁ ἀεροπόρος δὲν ἀποδεικνύει συντρέχουσαν ἀνωτέραν βίαν, πλὴν ἡ ἀγωγὴ αὕτη, μὴ δυναμένη νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς εὐθύνης λόγῳ πταίσματος, εὗρεν ἔρεισμα τὴν κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους διδαχθεῖσαν καὶ εὐρύτατον πεδίον ἐφαρμογῆς καταλαβοῦσαν θεωρίαν τοῦ κινδύνου *(Théorie du risque creé*: ἐργατικὰ ἀτυχήματα, εὐθύνη ἐξ αὐτοκινητικῶν ἀτυχημάτων, εὐθύνη τοῦ Κράτους ἐκ πράξεων τῶν ὑπαλλήλων του κ. ο. κ).

Οὕτω λοιπὸν δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἀεροπλοίου εὐθύνεται διὰ πᾶσαν ζημίαν ἣν προκαλεῖ τὸ ἀερόπλοιον αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποδεικνύει συντρέχουσαν ἀνωτέραν βίαν.

Γ) *Ἐναέριος μεταφορά.* Πρὸς ρύθμισιν τῶν ζητημάτων ἅτινα γεννῶνται ἐπὶ τῆς ἐναερίου μεταφορᾶς πλεῖστα κράτη ἐξέδοσαν εἰδικοὺς νόμους. Τοιούτους ἐνδεικτικῶς ἀναφέρομεν ἐν Γαλλίᾳ τὸν νόμον τῆς 31 Μαΐου 1924, ἐν Γερμανίᾳ τὸν νόμον τῆς 1 Αὐγούστου 1922, ἐν Σουηδίᾳ νόμον τοῦ 1922, ἐν Νορβηγίᾳ νόμον τῆς 7 Δεκεμβρίου 1923, ἐν Ἰταλίᾳ τὸν τῆς 20 Ἀπριλίου 1922. Ἐξαιρέσει τοῦ τελευταίου, ἔργου τοῦ καθ. Cogliolo, οἱ λοιποὶ εἶναι λίαν ἀτελεῖς, ἀφίνοντες τὴν ρύθμισιν τοῦ ζητήματος κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν κατ' ἐπέκτασιν ἐφαρμογὴν τοῦ κοινοῦ των ἰδιωτικοῦ δικαίου (Ἀστικὸν Δίκαιον, Ἐμπορικὸς Νόμος). Παρ' ἡμῖν ἐλλείψει εἰδικοῦ νόμου θέλουσιν ἐν προκειμένῳ ἰσχύσει κατ' ἐπέκτασιν αἱ διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ ἡμῶν νόμου ὡς πρὸς τὴν σύμβασιν τῆς μεταφορᾶς, εἰδικῶς δὲ ὡς πρὸς τὰ ζητήματα ἀβαριῶν, ἐγκαταλείψεως κλπ. αἱ διατάξεις τοῦ ναυτικοῦ ἡμῶν δικαίου, ἀφοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη νομικῶς τὸ σημερινὸν ἀερόπλοιον θεωρεῖται ὡς πλοῖον. Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης ἐφαρμογῆς ἐπὶ τῆς δι' ἀεροπλοίου μεταφορᾶς τῶν διατάξεων περὶ συμβάσεως μεταφορᾶς, κατὰ τὸ ἰσχῦον παρ' ἡμῖν δίκαιον ἐπὶ μεταφορᾶς πραγμάτων ὁ ἐνάγων (ἀποστολεὺς ἢ παραλήπτης) θὰ ἐγείρῃ τὴν πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς συμβάσεως μεταφορᾶς ἀγωγὴν καὶ θὰ ζητῇ τὸ πρᾶγμα ἢ ἀποζημίωσιν, ὁ δὲ ἐναγόμενος μεταφορεὺς δὲν θ' ἀπαλλαγῇ εἰ μὴ ἀποδεικνύων ἀνωτέραν βίαν, εὐθυνόμενος οὕτω διὰ τὰ τυχηρά. ἐνῷ τοὐναντίον ἐπὶ μεταφορᾶς προσώπων δὲν ἰσχύουν τὰ ἄρθρα 96 καὶ 102 Ἐμπ. Νόμου, μὴ ὑφισταμένης δὲ—κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν κρατοῦσαν (ἄλλως ἐν Γαλλίᾳ) ἀντίληψιν—συμβατικῆς σχέσεως μεταξὺ μεταφορέως καὶ μεταφερομένου, ὁ δεύτερος ἢ οἱ κληρονόμοι του δὲν δύνανται νὰ ἐγείρουν κατὰ τοῦ πρώτου εἰ μὴ τὴν ἀγωγὴν τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου, ἀποδεικνύοντες οὗτοι τὸ πταῖσμα τοῦ μεταφορέως, ὅστις οὕτω δὲν εὐθύνεται διὰ τὰ τυχηρὰ ὡς ἐπὶ μεταφορᾶς πραγμάτων. Τὸ μέγεθος τῆς διαφορᾶς ταύτης εὐκόλως τις δύναται νὰ κατανοήσῃ, ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν φύσιν τῶν ἀεροπορικῶν ἀτυχημάτων, ὡς ἐκ τῆς ὁποίας δυσχερὴς ἂν μὴ ἀνέφικτος τὸ πλεῖστον ἀποβαίνει πᾶσα ἐπὶ τῶν αἰτίων τῶν προκαλούντων αὐτὰ ἔρευνα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν τῇ ξένῃ νομολογίᾳ (παρ' ἡμῖν εἰσέτι δὲν ἐνεφανίσθη τὸ ζήτημα) αἱ πλεῖσται τῶν περιπτώσεων ἀεροπορικῶν ἀτυχημάτων, καθ' ἃς οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ πταίσματος τοῦ μεταφορέως, πολὺ δυσκόλως ἐθεωρήθησαν ὡς περιπτώσεις ἀνωτέρας βίας, διότι ὁ *κίνδυνος τοῦ ἀέρος (le risque de l'air)*, στοιχείου κυρίως καὶ πρωτίστως παρὰ τῆς ἀεροπλοΐας χρησιμοποιουμένου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἀπρόοπτος καὶ ἀναπότρεπτος αἰτία ἡ συνιστῶσα τὴν ἀνωτέραν βίαν.

Δ) ***Κίνησις πρὸς διεθνοποίησιν τοῦ ἰδιωτικοῦ ἐναερίου δικαίου.*** Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι τὸ ἰδιωτικὸν ἐναέριον δίκαιον διέπεται ἐν ἑκάστῳ κράτει ὑπὸ κανόνων καὶ νόμων ἐντελῶς διαφορετικῶν, ἐμνημονεύσαμεν δὲ καί τινας νεωτέρους νόμους εἰς διαφόρους πολιτείας.

Τὸ μωσαϊκὸν ὅμως τῶν νόμων αὐτῶν, οἵτινες κατὰ ἐντελῶς διάφορον τρόπον ρυθμίζουν τὸ ἰδιωτικὸν ἐναέριον δίκαιον εἰς τὰς διαφόρους πολιτείας, ὑπὲρ τὸ ἔδαφος τῶν ὁποίων μετὰ τοσαύτης εὐχερείας καὶ ταχύτητος ὑπερίπταται τὸ ἐκμηδενίζον τὰς ἀποστάσεις νεαρὸν μέσον συγκοινωνίας, εἰς κάθε ἄλλο ἦτο συντελεστικὸν ἢ τὴν ἀνάπτυξίν του. Ἀληθῶς μετὰ τὴν κατὰ τὴν 31 Μαΐου - 2 Ἰουνίου 1910 ἐν Βερόνᾳ τῆς Ἰταλίας παρὰ τοῦ «Πρώτου Νομικοῦ Διεθνοῦς Συνεδρίου τῆς Ἀεροπλοΐας» ἀναγνώρισιν τῆς διεθνοῦς φύσεως *(internationalité)* τῆς ἀεροπλοΐας ἐγεννᾶτο ἐν περιπτώσει διαφορᾶς ἰδιωτικοῦ ἐναερίου δικαίου τὸ ζήτητα ποῖος νόμος θὰ ἔπρεπε νὰ ἰσχύῃ: ὁ τοῦ τόπου τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως, ὁ τοῦ τῆς ἀπογειώσεως τοῦ ἀεροπλοίου, ὁ τοῦ τόπου οὗτινος τοῦτο ὑπερίπταται ἢ ὁ τοῦ τόπου τοῦ προορισμοῦ του; ὁ νόμος τῆς πολιτείας ἧς τὴν ἐθνικότητα ἔχει τὸ ἀερόπλοιον, ὁ τῆς ἐθνικότητος τοῦ ἐπιβάτου ἢ τοῦ ἀποστολέως (ἐμπορεύματα); Τέλος ἐπιτρέπεται εἰς τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη διὰ συμφωνίας νὰ καθορίζουν τὸ δίκαιον ὅπερ μέλλει νὰ ἰσχύσῃ ἐν περιπτώσει διαφορᾶς μεταξύ των; Τὰ ζητήματα ταῦτα, ὑψίστης πρακτικῆς σημασίας, δὲν θὰ ἔλυε Διεθνὴς Σύμβασις ἁπλῶς ὁρίζουσα τὰ τοπικὰ ὅρια τῶν διαφόρων νομοθεσιῶν, ὑπάγουσα λ. χ. τὴν διεθνῆ ἐναέριον μεταφορὰν εἰς τὸν νόμον τοῦ τόπου ὁπόθεν τὸ ἀερόπλοιον ἐκκινεῖ κ. ο. κ., ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι καὶ πάλιν θὰ ἄφινεν ὑφισταμένην μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων τὴν διαφορὰν καὶ ποικιλίαν τῶν δυναμένων νὰ ἰσχύσουν ἐπὶ ἑκάστης περιπτώσεως νομοθεσιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι δὲν θὰ ἐπέτρεπε τὴν πραγμάτωσιν μιᾶς φυσιολογικῆς νομοθετικῆς ἐξελίξεως, προϋπόθεσις ἀπαρέγκλιτος διὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο ἡ ὁμοιομορφία καὶ ὁμοιογένεια τοῦ ἐναερίου δικαίου.

Ἐχρειάζετο νὰ γίνῃ ἐν τῷ ἰδιωτικῷ ἐναερίῳ δικαίῳ ὅ,τι ἐν μέρει μόνον ἐγένετο ἐν μὲν τῇ διὰ ξηρᾶς μεταφορᾷ διὰ τῆς Συμβάσεως τῆς Βέρνης τῆς 14 Ὀκτωβρίου 1890, ἐν δὲ τῇ διὰ θαλάσσης διὰ τῶν δύο Συμβάσεων περὶ συγκρούσεως καὶ θαλασσίας ἀρωγῆς τοῦ 1910, ψηφισθεισῶν παρὰ τῆς Διεθνοῦς Διασκέψεως τῶν Βρυξελλῶν.

Ἐπὶ τῷ τέλει αὐτῷ δέον νὰ μνημονεύσῃ τις τὴν προσπάθειαν ἣν τῷ 1908 κατέβαλεν ἡ ὑπὸ τὸν Renault γαλλικὴ Κυβέρνησις, σχοῦσαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν σύνταξιν «Σχεδίου Διεθνοῦς Συμβάσεως Ἀεροπλοΐας» ἐκ 15 ἄρθρων, ἀρκετὰ ἀτελοῦς — ἀναλόγου ἄλλωστε πρὸς τὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην βαθμὸν ἀναπτύξεως τῆς ἀεροπλοΐας — προσ-

Digitized by Google

πάθειαν ἀποτυχοῦσαν λόγῳ κυρίως τοῦ ἀώρου τῆς ἀνάγκης ἣν ἐκαλεῖτο νὰ πληρώσῃ.

Ὅ,τι ὅμως διὰ τὸ ἔτος 1908 ἦτο ἀκόμη πρόωρον, τὸ ἔτος 1925 εἶχε καταστῆ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη. Ἤδη ἀπὸ τοῦ Μαρτίου 1922 ἡ Commission Consultative et Technique des Communications et du Transit de la Societé des Nations προοιωνίζετο ὅτι «...ἐὰν δὲν ληφθῇ ταχεῖα ἡ μέριμνα, νομοθεσία καὶ ἔθιμα ποικίλα θὰ διαμορφωθοῦν ἐντὸς τῶν διαφόρων πολιτειῶν, αἱ δὲ δυσχέρειαι αἱ ἀπὸ τόσου χρόνου προκύψασαι ἐν τῷ ναυτικῷ δικαίῳ ἐκ τῆς μὴ ὁμοιομόρφου αὐτοῦ ρυθμίσεως θὰ παρουσιασθοῦν ἐκ νέου καὶ δὴ τραχύτεραι ἐν τῷ ἐναερίῳ δικαίῳ, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς εὐκινησίας τῆς διὰ τοῦ ἀέρος μεταφορᾶς.» Τὴν αὐτὴν εὐχὴν ἀνέπεμψαν ἡ Chambre de Commerce Internationale τῷ 1923 καὶ 1925, ἡ Conférence Interparlementaire du Commerce ἐν Βρυξέλλαις καὶ Ρώμῃ, τὸ Congrès International de l'air τοῦ Λονδίνου τῷ 1923, ἡ Ἐπιτροπὴ Ἐναερίων Μεταφορῶν τὴν 30 Νοεμβρίου 1923 ἐν τῇ Chambre de Commerce Internationale, τὸ Διεθνὲς τῶν Βρυξελλῶν Συνέδριον, ὥριμος δὲ πλέον ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος κοινὴ γνώμη τῶν τε νομικῶν καὶ τῶν τεχνικῶν κατηγορηματικῶς ἐξεφράσθη τὸν Ἰούνιον 1924 διὰ τῆς ὁμοφώνου ψήφου τῆς Διεθνοῦς Ἀεροναυτικῆς Ὁμοσπονδίας ὡς ἀκολούθως: «Ἡ Δ. Α. Ο. θεωροῦσα χρήσιμον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διεθνοῦς ἐναερίου συγκοινωνίας τὴν ἑνοποίησιν τῶν ἐν ταῖς νομοθεσίαις τῶν διαφόρων Κρατῶν ποικίλων διατάξεων, ἰδίως τῶν ἀφορωσῶν τὴν εὐθύνην τοῦ μεταφορέως, ἐκφράζει τὴν εὐχὴν ὅπως συγκληθῇ προσεχῶς παρὰ τῆς γαλλικῆς Κυβερνήσεως Διεθνὴς Διάσκεψις διὰ νὰ προετοιμάσῃ καὶ πραγματώσῃ ἐπωφελῶς τὴν ἑνοποίησιν ταύτην».

Πράγματι ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις, κατόπιν ἐπανειλημμένων διαβημάτων αὐτῆς πρὸς τὰς συναδέλφους της, ἐπέτυχε τὴν κατὰ τὴν 27 Ὀκτωβρίου 1925 ἐν Παρισίοις σύγκλησιν διασκέψεως πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, εἰς ἣν ἀντεπροσωπεύθησαν 47 ἐν ὅλῳ Κράτη.

Ἡ Διάσκεψις αὕτη τῶν Παρισίων, ἀσχοληθεῖσα κυρίως μὲ τὸ καὶ μᾶλλον ἐπεῖγον ζήτημα τῆς ἀστικῆς εὐθύνης τοῦ διὰ τοῦ ἀέρος μεταφορέως, κατέληξεν εἰς τὴν ψήφισιν σχεδίου ἐκπονηθέντος παρὰ ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ καθηγητοῦ Cogliolo, ἀντιπροσώπου τῆς Ἰταλίας, ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτου ὅπερ ἡ γαλλικὴ Κυβέρνησις πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Διασκέψεως εἶχεν ἤδη προετοιμάσει. Τὸ σχέδιον τοῦτο ὡς τελικῶς ἀπεκρυσταλλώθη ἔχει οὕτω:

Ἄρθρον 1.—Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς παρούσης συμβάσεως λογίζεται «διεθνὴς μεταφορὰ» πᾶσα μεταφορὰ ἧς, κατόπιν συμφωνίας τῶν μερῶν, τὸ σημεῖον ἐκκινήσεως καὶ προορισμοῦ κεῖνται ἐντὸς διαφόρων πολιτειῶν, ἀδιαφόρως ἐὰν ἐπέλθῃ διακοπὴ αὐτῆς ἢ οἱαδήποτε μεταβολὴ κατὰ τὴν διάρκειάν της.

Ἄρθρον 2.—Ἡ παροῦσα σύμβασις ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῶν διεθνῶν διὰ τοῦ ἀέρος μεταφορῶν ἐμπορικῆς φύσεως, πραγματοποιουμένων ἐπ' ἀμοιβῇ ἢ οὔ, συμπεριλαμβανομένων καὶ ἐκείνων ἃς ἀναλαμβάνει αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος ἢ ἄλλα νομικὰ πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Ἐξαιροῦνται τῆς παρούσης συμβάσεως αἱ ταχυδρομικαὶ μεταφοραὶ αἱ λαμβάνουσαι χώραν ὑπὸ τὸ κράτος διεθνῶν ταχυδρομικῶν συμβάσεων.

Ἄρθρον 3.—Ἡ διεθνὴς μεταφορὰ θὰ βεβαιοῦται δι' εἰσιτηρίου ἐκδιδομένου, προκειμένου περὶ προσώπων, ἢ διὰ φορτωτικῆς, προκειμένου περὶ ἐμπορευμάτων.

Ὁ ἀναλαμβάνων τὴν μεταφορὰν ὀφείλει, τῇ αἰτήσει τοῦ ἀποστολέως, νὰ τοῦ παραδόσῃ ἀντίγραφον τῆς φορτωτικῆς προσηκόντως βεβαιωμένον.

Ἡ μὴ ὕπαρξις, ἡ ἀπώλεια, ἢ τυχὸν ἀνωμαλία τοῦ ἐγγράφου τῆς μεταφορᾶς δὲν παραβλάπτει οὔτε τὴν ὕπαρξιν οὔτε τὸ κῦρος τῆς συμβάσεως μεταφορᾶς.

Ἄρθρον 4.—Τόσον τὸ ἐκδιδόμενον εἰσιτήριον ὅσον καὶ ἡ φορτωτικὴ δέον νὰ μνημονεύουν:

Τὰ σημεῖα ἐκκινήσεως καὶ προορισμοῦ.

Τὸ ἀκολουθητέον δρομολόγιον.

Τὸ ὄνομα καὶ κατοικίαν τοῦ μεταφορέως.

Τὸ ἀντίτιμον τῆς μεταφορᾶς, χρόνον καὶ τόπον πληρωμῆς του.

Τὸν νομικὸν περιορισμὸν τῆς εὐθύνης καί, ἐὰν λάβῃ χώραν, τὴν συμφώνως τῷ ἄρθρῳ 7 πρόσθετον εὐθύνην τοῦ μεταφορέως.

Τὸν τόπον καὶ χρόνον τῆς ἐκδόσεως τοῦ εἰσιτηρίου ἢ φορτωτικῆς.

Ἐπὶ πλέον ἡ φορτωτικὴ θὰ περιλαμβάνῃ:

Τὸ ὄνομα καὶ κατοικίαν ἀποστολέως καὶ παραλήπτου.

Τὴν μεγίστην βραδύτητα τῆς μεταφορᾶς, ἂν συνεφωνήθη τοιαύτη.

Τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορεύματος καὶ τρόπον συσκευασίας του.

Τὴν ποσότητα, τὰ σημεῖα, τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὸ βάρος τῶν δεμάτων.

Τὴν δήλωσιν τῆς ἀξίας αὐτῶν, ἂν προέβη ὁ ἀποστολεὺς εἰς τοιαύτην, συμφώνως τῷ ἄρθ. 7.

Τὰ εἰς τὸν μεταφορέα παραδοθέντα ἔγγραφα ὅπως παρακολουθήσουν τὴν φορτωτικήν.

Ἡ φορτωτικὴ δέον νὰ ᾖ ὑπογεγραμμένη παρὰ τοῦ ἀποστολέως, ὄντος ὑπευθύνου διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐν αὐτῇ περιλαμβανομένων δηλώσεων.

Ἄρθρον 5. — Ὁ ἀναλαμβάνων τὴν μεταφορὰν εἶναι ὑπεύθυνος διὰ πᾶν ἀτύχημα, ἀπώλειαν, ἀβαρίαν ἢ βραδύτητα.

Ἀπαλλάσσεται οὐχ ἧττον πάσης εὐθύνης ἀποδεικνύων ὅτι ἔλαβεν ὅλα τὰ λογικὰ μέτρα πρὸς ἀποσόβησιν τῆς ζημίας· τοιαύτη ἀπόδειξις εἶναι δεκτὴ ἀκόμη καὶ ἐὰν ἡ ζημία προέκυψεν ἐξ ἐλαττώματος τοῦ ἀεροπλοίου.

Ἄρθρον 6. — Ὁ ἀναλαμβάνων τὴν μεταφορὰν εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὸ πταῖσμα τῶν προεστώτων αὐτοῦ. Ἐν τούτοις ἐν περιπτώσει σφάλματος περὶ τὸν χειρισμὸν τοῦ ἀεροπλοίου ἀπαλλάσσεται πάσης εὐθύνης, προβαίνων εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ προηγουμένου ἄρθρου.

Ἄρθρον 7. — Ἡ εὐθύνη τοῦ μεταφορέως περιορίζεται εἰς τὸ ποσὸν τῶν 10.000 φράγκων κατὰ ταξιδιώτην. Ἐν τούτοις δι' εἰδικῆς συμφωνίας δύναται τὸ ποσὸν τοῦτο νὰ ὁρισθῇ μεγαλύτερον.

Εἰς τὴν περίπτωσιν μεταφορᾶς ἐμπορευμάτων ἡ εὐθύνη τοῦ ἀναλαμβάνοντος αὐτὴν περιορίζεται εἰς 200 φράγκα κατὰ δέμα, ἐκτὸς ἂν δι' εἰδικῆς συμφωνίας ὁρισθῇ ποσὸν μεγαλύτερον, ὅπερ οὗτος τότε ὀφείλει νὰ καταβάλῃ, ἐκτὸς ἐὰν ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἐμπορεύματος εἰς τὸν τόπον τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ εἶναι μικροτέρα τῆς συμφωνηθείσης.

Αἱ ἀνωτέρω ἀξίαι εἶνε ὑπολογισμέναι εἰς χρυσόν. Τὰ διάφορα Κράτη δύνανται νὰ μετατρέψουν αὐτὰς εἰς τὸ ἐθνικόν των νόμισμα εἰς ἀκεραίους ἀριθμούς.

Ἄρθρον 8.—Ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ μεταφερομένου ἐπιβάτου, τὴν πρὸς ἀποζημίωσιν ἀγωγὴν θὰ κινήσουν τὰ πρόσωπα τὰ πρὸς τοῦτο δικαιούμενα συμφώνως τῷ νόμῳ τῆς πολιτείας τοῦ μεταστάντος, ἰσχύοντος πάντοτε τοῦ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ περιορισμοῦ τῆς εὐθύνης τοῦ μεταφορέως.

Ἄρθρον 9.—Πᾶσα συμφωνία τείνουσα νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν μεταφορέα τῆς εὐθύνης του ἢ νὰ μειώσῃ αὐτήν, οἵα παρὰ τῆς παρούσης συμβάσεως ὡρίσθη, εἶναι ἄκυρος.

Ἄρθρον 10.— Ἡ πρὸς ἀποζημίωσιν ἀγωγὴ δύναται νὰ εἰσαχθῇ κατ' ἐκλογὴν τοῦ ἐνάγοντος, εἴτε ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς κατοικίας τοῦ ἐναγομένου, εἴτε ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ τόπου τῆς ἀναχωρήσεως ἢ προορισμοῦ, εἴτε ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ τόπου τοῦ ἀτυχήματος.

Ἐφαρμοστέα διαδικασία εἶναι ἡ τοῦ νόμου τοῦ τόπου τοῦ ἐπιληφθέντος δικαστηρίου, οὐδεμιᾶς εἰδικῆς διατυπώσεως ἢ ἐγγυοδοσίας δυναμένης νὰ ἀπαιτηθῇ παρὰ τοῦ ἐνάγοντος λόγῳ τῆς ἐθνικότητός του.

Ἄρθρον 11. — Ἡ παραλαβὴ τῶν ἐμπορευμάτων, ἄνευ διαμαρτυρίας, ἀποτελεῖ τεκμήριον, μαχητὸν ὅμως, περὶ τῆς ἐν καλῇ καταστάσει καὶ συμφώνως τῷ ἐγγράφῳ τῆς μεταφορᾶς παραδόσεώς των. Ἐν περιπτώσει ἀβαρίας μὴ καταφανοῦς ἢ βραδύτητος, ὁ παραλήπτης ὀφείλει ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν νὰ διαμαρτυρηθῇ πρὸς τὸν μεταφορέα ἢ τὸν ἐν τῷ τόπῳ τῆς παραδόσεως ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ.

Πᾶσα διαμαρτυρία δύναται νὰ γίνῃ ἢ δι' ἐπιφυλάξεως ἐγγραφομένης εἰς τὸ ἔγγραφον τῆς μεταφορᾶς ἢ δι' ἰδιαιτέρου ἐγγράφου.

Ἄρθρον 12. — Ἡ περὶ ἀποζημιώσεως ἀγωγὴ δέον νὰ κινηθῇ τὸ βραδύτερον ἐντὸς προθεσμίας 2 ἐτῶν, ἀρχομένης ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀφίξεως τοῦ ἀεροπλοίου εἰς τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου του ἢ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς διακοπῆς αὐτοῦ.

Οἱ λόγοι οἱ διακόπτοντες ἢ ἀναστέλλοντες τὴν παραγραφὴν διέπονται ὑπὸ τοῦ νόμου τοῦ ἐπιληφθέντος δικαστηρίου.

Ἄρθρον 13.— Εἰς ἣν περίπτωσιν ἡ αὐτὴ σύμβασις ἐναερίου μεταφορᾶς πρόκειται νὰ ἐκτελεσθῇ διὰ πλειόνων διαδοχικῶν μεταφορέων, ὁ ἐπιβάτης ἢ οἱ ἔχοντες πρὸς τοῦτο δικαίωμα δὲν δύνανται νὰ στραφοῦν παρὰ μόνον κατὰ τοῦ μεταφορέως ἐκείνου ἐπὶ τοῦ δικτύου τοῦ ὁποίου συνέβη τὸ ἀτύχημα.

Προκειμένου περὶ ἐμπορευμάτων, ὁ μὲν ἀποστολεὺς θὰ προσφύγῃ κατὰ τοῦ πρώτου μεταφορέως, ὁ δὲ παραλήπτης ὁ δικαιούμενος νὰ παραλάβῃ ταῦτα κατὰ τοῦ τελευταίου, τούτων δυναμένων ἀκολούθως νὰ στραφῶσι κατὰ ἐκείνου τοῦ μεταφορέως ἐπὶ τοῦ δικτύου τοῦ ὁποίου ἔλαβε χώραν ἡ ἀπώλεια, ἀβαρία ἢ βραδύτης. Οἱ μεταφορεῖς οὗτοι εἶναι ἀλληλεγγύως ὑπεύθυνοι ἔναντι τοῦ ἀποστολέως καὶ παραλήπτου.

Ἄρθρον 14.— Ἄκυρος εἶναι πᾶσα ῥήτρα τῆς συμβάσεως μεταφορᾶς ἢ πᾶσα μεταγενεστέρα συμφωνία ἐν σχέσει μὲ τὴν ζημίαν μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἀντικειμένη εἰς τὴν παροῦσαν σύμβασιν, ἀποσκοποῦσα εἴτε εἰς τὸν καθορισμὸν τοῦ ἐφαρμοστέου νόμου, εἴτε εἰς τὴν τροποποίησιν τῶν περὶ ἁρμοδιότητος κανόνων.

Ἄρθρον 15.—Ἡ παροῦσα σύμβασις ἐφαρμόζεται ἐν πάσῃ συμβαλλομένῃ πολιτείᾳ ἐπὶ τῶν διεθνῶν ἐναερίων μεταφορῶν τῶν ἀρχομένων ἢ ἀποληγουσῶν ἐντὸς τῆς περιφερείας αὐτῆς.

Τὰ ὑπόλοιπα ἄρθρα, δηλ. 16—21, ἀποτελοῦντα διατάξεις δημοσίου δικαίου σχετικὰς μὲ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συμβάσεως, τὴν μεταγενεστέραν εἰς αὐτὴν προσχώρησιν Κράτους καὶ τὴν μερικὴν παραδοχὴν αὐτῆς, κεῖνται ἐκτὸς τοῦ πλαισίου τῆς παρούσης ἐρεύνης.

Ἡ ἰσχὺς τοῦ ἀνωτέρω σχεδίου ἤρτηται ἀπὸ τὴν παρ' ἑκάστου Κράτους ἐπιψήφισίν του ὡς νόμου. Παρ' ἡμῖν εἰσέτι τοιοῦτός τις νόμος δὲν ἐψηφίσθη.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ Διάσκεψις τῶν Παρισίων, ἐκπονήσασα σχέδιον, κατάλογον τρόπον τινὰ τῶν ὑπολειπομένων ρυθμιστέων ἰδιωτικοῦ ἐναερίου δικαίου ζητημάτων, συνέστησε μόνιμον καὶ διαρκῶς ἐν Παρισίοις ἑδρεύουσαν ἐξ ἐμπειρογνωμόνων ἐπιτροπὴν μὲ τὸν σκοπὸν ὅπως προπαρασκευάσῃ τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως, διαλυθείσης τὴν 7 Νοεμβρίου 1925. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη, ἔκτοτε ἐργαζομένη ἐν Παρισίοις μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν γράφονται αἱ γραμμαὶ αὗται, δὲν ἐνεφάνισεν εἰσέτι οὐδεμίαν οὐσιαστικὴν ἐργασίαν, ἀσχολουμένη εἰσέτι μὲ τὴν θέσιν τῶν βάσεων τοῦ ἔργου ὅπερ τῇ ἀνετέθη καὶ τὴν κατανομὴν τῆς ὕλης.

Ε) ***Ἰδιωτικὸν διεθνὲς δίκαιον.*** Καὶ ἂν ἀκόμη γίνῃ παρ' ἡμῖν δεκτὸν τὸ ἀνωτέρω σχέδιον Διεθνοῦς Συμβάσεως περὶ τῆς εὐθύνης τοῦ διὰ τοῦ ἀέρος μεταφορέως καὶ ἀποτελέσῃ τῆς ἑλληνικῆς Ἐπικρατείας ἐσωτερικὸν δίκαιον, πάλιν θὰ γεννῶνται ἰδιωτικοῦ διεθνοῦς δικαίου ζητήματα, ἐφ' ὅσον τὸ σχέδιον τοῦτο δὲν υἱοθετήσουν ὅλα τὰ Κράτη.

Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐθνικότητος τοῦ ἀεροπλοίου, ἅτε ἀνήκουσαν εἰς τὸ δημόσιον ἐναέριον δίκαιον (βλ. κατωτέρω), ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν ἐν προκειμένῳ τὰ ἀκόλουθα:

α) «Ἅπασαι αἱ ἐνοχαὶ ἐξ ἀδικημάτων διέπονται πάντοτε ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ νόμου» λέγει ἐν ἄρθρ. 6 ὁ Ἀστικὸς Νόμος τοῦ 1856. Ἑπομένως ὁ ἑλληνικὸς ἀστικὸς νόμος θὰ ἐφαρμοσθῇ ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν δικαστηρίων 1) εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ζημίας παρ' ἀεροπλοίου, ἔστω καὶ ἀλλοδαποῦ, ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐπικρατείας (βλ. κατωτέρω περὶ τῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ ἀέρος) καὶ 2) ἐπὶ παντὸς ἀστικοῦ ἀδικήματος λαμβάνοντος χώραν ἐντὸς ἀεροπλοίου καὶ ἐν ξένῃ χώρᾳ εἰσέτι εὑρισκομένου.

β) Κατὰ τὸ ἄρθ. 7 τοῦ Ἀστ. Ν. τοῦ 1856 «αἱ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρούμεναι νομικαὶ πράξεις ἔχουσι κατὰ τὸν τύπον αὐτῶν κῦρος ἐν Ἑλλάδι, καταρτιζόμεναι εἴτε κατὰ τὸν ἑλληνικὸν Νόμον εἴτε κατὰ τὰς ἐν τῷ τόπῳ τῆς ἐπιχειρήσεως αὐτῶν ἰσχυούσας διατυπώσεις». Καὶ ἐφ' ὅσον μὲν ἡ σύμβασις κατηρτίσθη ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἢ ἐπὶ πλοίου, ἔστω καὶ ἂν ἀναφέρεται εἰς τὴν *δι' ἀεροπλοίου* μεταφοράν, ἐφαρμόζονται οἱ κοινοὶ κανόνες (βλ. λ. *σύμβασις, πλοῖον*). Ἐφ' ὅσον ὅμως πρόκειται περὶ συμβάσεως *τελεσθείσης* ἐπὶ ἀεροπλοίου, ἐρευνητέον ποῦ, εἰς ποίαν χώραν δηλ. θεωρεῖται καταρτισθεῖσα ἡ ἐπὶ ἀεροπλοίου συνομολογηθεῖσα σύμβασις. Μὴ ὑπαρχούσης ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἰδικῆς διατάξεως, οὔτε τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου, οὔτε τοῦ διεθνοῦς, δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι

1) ἐὰν τὸ ἀερόπλοιον εὑρίσκεται ὑπεράνω χώρας ἀδεσπότου ἢ ἀνοικτῆς θαλάσσης, πᾶσα πρᾶξις ἐν αὐτῷ τελουμένη θεωρεῖται τελεσθεῖσα ἐν τῇ χώρᾳ, ἧς τὴν ἐθνικότητα κέκτηται τὸ ἀερόπλοιον.

2) ἐὰν εὑρίσκεται ὑπεράνω ἢ ἐπὶ ὡρισμένης χώρας ἢ χωρικῆς θαλάσσης, ἐξεταστέον ἂν πρόκειται περὶ στρατιωτικῶν ἀεροπλοίων, δι' ἃ ἰσχύουν κατ' ἀρχὴν προνόμια εἰδικὰ (ἄρθρ. 32 τῆς συμβάσεως τοῦ 1919, βλ. κατωτέρω), ὁπότε ἡ πρᾶξις θεωρεῖται τελεσθεῖσα πάντως ἐν τῇ χώρᾳ, ἧς τὴν ἐθνικότητα ἔχει τὸ ἀερόπλοιον, ἢ περὶ ἰδιωτικῶν ἀεροπλοίων, ἢ τοιούτων ἐξομοιουμένων πρὸς ἰδιωτικά, ὁπότε ἡ πρᾶξις θεωρεῖται τελεσθεῖσα ἐπὶ τῆς χώρας ἐπὶ ἢ ὑπεράνω τῆς ὁποίας εὑρίσκεται τὸ ἀερόπλοιον.

γ) Τὰ αὐτὰ θέλουν ἰσχύσει ὡς πρὸς τὴν ἰθαγένειαν τέκνου γεννωμένου ἐπὶ ἀεροπλοίου δι' ὅσας χώρας ἡ ἰθαγένεια κτᾶται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως ἢ ὡς πρὸς τὴν ἐκδίκασιν κολασίμων πράξεων τελεσθεισῶν ἐπὶ ἀεροπλοίου, ἐφ' ὅσον αὕτη πρόκειται νὰ κριθῇ ἐκ τοῦ τόπου τῆς τελέσεως.

Βιβλιογραφία.— *Στ. Σεφεριάδου,* Μαθήματα Διεθνοῦς Δ. Δικαίου 1925, σελ. 431, σημ. 1., *Laurent-Eynac,* L'Etat actuel de l'aviation civile en France ἐν «Europe Nouvelle», 1924 σελ. 886, *Οἰκονομίδου* Ἐμπρ. Δικ. § 116 σημ. 6, *Gesterding,* Ausbente von Nachvorschungen B. III, 447, *Unger,* Privatrecht § 46 σημ. 4, *Dernburg* II § 198 σημ 4, *Windscheid,* II § 168 σημ. 2, *Vangerow,* Pandekten III σελ 592, *Pernice* σελ. 78 ἑπ., *Fhering,* Oeuvres choisies, τόμ. II, Restrictions imposées aux propriétés foncières dans l'interêt des voisins, σελ. 113, *Capitaut,* Des obligations de voisinage (Revue critique de legislation. 1900 σ. 235), *Charmont,* Les transformations de dr. civil, 1912, σελ. 201 ἑπ., *Κ. Τριανταφυλλοπούλου* Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου (Ἀρχεῖον Οἰκονομ. καὶ Κοινων. Ἐπιστημῶν τόμ. 2 τεῦχ. Β' Ὀκτ—Δεκ. 1922 σελ. 385 ἑπ.), *Γ. Μπαλῆ.* Ἡ ἀεροπορία ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ δικαίου (Ἐφημ. Ἑλλην. & Γαλλ. Νομολογίας τομ. ΛΗ' 1919, σελ 302), *Ἀλ. Σιάτου,* Ἐπίδρασις τῆς Ἀεροπλοΐας ἐπὶ τοῦ Ἀστικοῦ δικαίου, Ἀθῆναι, 1916, *Δ. Ζέπου,* Τὸ ἰδιωτικὸν ἐναέριον δίκαιον («Δικαιοσύνη» τομ. Δ' 1926 τεῦχος IV σελ. 94 ἑπ. καὶ τεῦχος XI σελ. 268 ἑπ.), *R. Demogne,* Traité des Obligations en général, τομ. III, 1923 § 293 καὶ τομ. IV, 1924 § 755, *Contuzzi* La navigation aérienne (Bull. Soc. Etud. Legislatives 1917-18 σελ. 373), *Leblanc,* La navigation aérienne au point de vue civil, Paris 1914 σελ. 126, *Tomcsamyi,* Respons. du transporteur aérien, Revue jur. intern. de la locomotion aérienne 1925 σ. 233 ἑπ., *Hamel,* Le dr. privé aérien dans le projet de Code international de l'air, Ann. de dr. comm. 1923 σ. 140 ἑπ., *Fricotelle,* Aviateurs et particuliers, th. Paris 1923, *Batigne,* De la responsab. des compagnies de navigation aérienne dans les accidents, th. Montpellier, 1923, *Tissot,* De la respons. en mat. de navigation aérienne th. Paris 1925 σελ. 94 ἑπ., *Fosserand,* Les transports, II ἐκδ. 1926 No 894 σελ. 929-93, Revue jurid. internation de la locomot. aérienne τεῦχ. Φεβρ. 1916 σελ. 64. *Clunet* Journal de Dr. Interuational, 1919, σελ. 669, 1910 σελ. 986, *Ripert,* ἐν Bull. Soc. d'Et. legisl. 1921 σελ. 287, *Ricchini,* Natura giuridica del spazio aereo, *Α. Ἀναστασιάδου,* Φιλοσοφικὴ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ Ἐμπορ. Δίκαιον σελ. VI, *F. Laudrien,* Droit aérien ἐν Institut Belge de Droit Comparé, Revue trimestrielle, 1925 No 4 σελ. 248-52), *Porquet,* De la responsab. du transp. aérien (Revue jur. internat. de la locom. aérienne, 1922 σ. 311 ἑπ.), *G. Ripert,* Responsab. du transp. aérien, ibid., 1923 σ. 353 ἑπ., τοῦ αὐτοῦ, La Respons. du transp. aérien et la jurisprudence, ibid.. 1925 σ. 233 ἑπ. ΔΗΜ. Ι. ΖΕΠΟΣ

II ΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΝΑΕΡΙΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ.—Εἰς τὸ τμῆμα τοῦτο ἀνήκουν τὰ ζητήματα α) περὶ τῆς κυριαρχίας ἐπὶ τοῦ ἐναερίου χώρου, β) περὶ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἀεροπλοίων, γ) περὶ τοῦ ἐναερίου πολέμου.

Α) Θεωρίαι καὶ πρακτικὴ ἐφαρμογή.— Ἡ Ἐπιστήμη τοῦ Δημοσίου Δικαίου διακρίνει τρεῖς τάξεις θεωριῶν, ἀναφερομένων εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς νομικῆς ὑποστάσεως *τοῦ ἐναερίου χώρου.* Ἡ πρώτη τούτων περιλαμβάνει τὰς θεωρίας ἐκείνας, αἵτινες κηρύσσουσι τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀέρος, ἡ δευτέρα περιλαμβάνει τὰς θεωρίας, αἵτινες, χωρὶς νὰ παραδέχωνται τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀέρος, ἀποκρούουν ὅμως καὶ τὴν ὕπαρξιν κυριαρχίας ἐπ' αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν τέλος αἱ ἐν τῇ τρίτῃ τάξει περιλαμβανόμεναι θεωρίαι ἀνεπιφυλάκτως κηρύσσουσι.

Τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀέρος ἐκήρυξε πρῶτος ὁ Παῦλος Fauchille, βασισθεὶς ἐπὶ τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ εἶνε τις κύριος πράγματός τινος καὶ νὰ κυριαρχῇ αὐτοῦ εἰ μὴ μόνον ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ὑπάρχῃ ἡ πιθανότης ἀμέσου καὶ διαρκοῦς καταλήψεως αὐτοῦ. Οὔτε τὸ πυροβόλον, οὔτε τὸ βλέμμα, οὔτε τὸ ἀεροπλάνον, οὔτε τὰ κύματα τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου εἶνε δυνατόν, διδάσκει ὁ Fauchille, νὰ θεωρηθῶσι κριτήρια τῆς ἐπὶ τοῦ ἐναερίου χώρου κυριαρχίας, διότι τὰ κριτήρια αὐτὰ — ἐκτὸς τοῦ ὅτι στεροῦνται διαρκείας — δὲν θὰ ἀπεφαίνοντο ὑπὲρ ἑνὸς καὶ μόνου, ἀλλ' ὑπὲρ πολλῶν καὶ θὰ ἦτο ἀδύνατος ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀποκλειστικῶς κυριάρχου. Τοὺς κινδύνους ὅμως, οἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ προκύψωσι διὰ τὰ Κράτη ἐκ τῆς ἀπολύτου

Digitized by Google

ἐλευθερίας τοῦ ἀέρος, βλέπει ὁ Fauchille ἐξουδετερουμένους ὑπὸ τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα ἀντλοῦσι ταῦτα ἐκ τοῦ δόγματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως. Τὰ Κράτη δικαιοῦνται, κατὰ τὸν Fauchille, χωρὶς νὰ εἶναι κυρίαρχα τοῦ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους των κειμένου ἐναερίου χώρου, νὰ περιορίζωσιν ἀπέναντι τρίτων τὴν χρησιμοποίησιν αὐτοῦ. Τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀέρος ὑποστηρίζουν, χωρὶς κἂν τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ Fauchille, οἱ Nys, Torres, Campos, Désouches, Warschauer καὶ ἄλλοι. Δι' ὅλους αὐτοὺς ὁ ἐναέριος χῶρος ὑπάγεται νομικῶς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν *res omnium communis*.

Αἱ μέσαι θεωρίαι (πρὸς τὰς ὁποίας ἄλλωστε κλίνει καὶ αὐτὴ ἡ θεωρία τοῦ Fauchille) ὁρμῶνται, ἰδίως ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Loubeyre δεδομένῃ διατυπώσει, ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι τόσον ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀέρος, ὅσον καὶ ἡ ὕπαρξις κυριαρχίας ἐπ' αὐτοῦ εἶναι ἔννοιαι ἀδύνατοι, τῆς μὲν πρώτης αἰρομένης οὐσιαστικῶς ὑπὸ τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοσυντηρήσεως, τῆς δὲ δευτέρας προσκρουούσης ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως δύο ἐκ τῶν προσδιοριστικῶν στοιχείων τῆς κυριαρχίας: τῶν προσώπων καὶ τῶν ἀγαθῶν. Τὰς μέσας θεωρίας ἀντιπροσωπεύουν, ἐκτὸς τοῦ Loubeyre, οἱ Dalla Tore, Hitty Catellani καὶ ἄλλοι. Ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως ἀποφαίνονται οὗτοι ὑπὲρ τοῦ δικαιώματος τῶν Κρατῶν, ὅπως περιορίζωσι τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ἐπικρατειακῶν των ὑδάτων κειμένης ἐναερίου ζώνης, ἐφ' ὅσον — καὶ μόνον ἐφ' ὅσον — διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως ταύτης τίθενται ἐν κινδύνῳ οὐσιώδη αὐτῶν συμφέροντα. Εἶναι περίπου ἡ ἄποψις, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξε τῷ 1906 καὶ τὸ Ἰνστιτοῦτον τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου.

Τῶν θεωριῶν, καθ' ἃς τὰ Κράτη κέκτηνται πλήρη κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος τὸ ἔδαφός των ἐναερίου χώρου, ἡγεῖται ὁ Fr. v. Liszt. Ὁ ἐναέριος χῶρος, ὁ κείμενος ὑπεράνω τῆς ὑπὸ τῶν ἐπικρατειακῶν ὁρίων διαγραφομένης ἐδαφικῆς καὶ θαλασσίας ἐπιφανείας, ὑπάγεται, κατὰ τὸν Liszt, εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς χώρας καὶ εὑρίσκεται ἑπομένως κατ' ἀρχὴν ὑπὸ πολιτειακὴν ἐξουσίαν. Οὐδεμία παράλληλος δύναται, κατ' αὐτόν, νὰ ἰσχύσῃ μεταξὺ τῆς νομικῆς ὑποστάσεως τῆς θαλάσσης καὶ τῆς τοῦ ἐναερίου χώρου. Κατὰ παρόμοιον τρόπον ἀποφαίνονται καὶ οἱ Hazeltine, Baldwin, Meurer, Schneeli, Anzilotti, Grünwald, Zitelmann καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Πάντες οὗτοι ἐπεξέτειναν τὴν ἔννοιαν τῆς κυριαρχίας κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἀρχήν, καθ' ἣν dominus soli est dominus coeli et inferorum, ἀρχὴν ἀναγομένην εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον καὶ υἱοθετηθεῖσαν μετὰ ταῦτα, τόσον ὑπὸ τοῦ ἐθιμικοῦ Δικαίου τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὅσον καὶ ὑπὸ πολλῶν νεωτέρων ἀστικῶν Νόμων (ἄρθρα 552 Γαλλικοῦ, 905 Γερμανικοῦ, 297 Αὐστριακοῦ, 440 Ἰταλικοῦ κλπ.).

Ταῦτα περὶ τῶν θεωριῶν. Ἡ πρᾶξις τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου δὲν ἐγνώρισε τόσον μεγάλας διαστάσεις ἐν τῇ ρυθμίσει τοῦ Δικαίου, τοῦ διέποντος τὸν ἐναέριον χῶρον. Ὅπως ἐπιτυχέστατα προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ ὁ ἡμέτερος ἐν Γερμανίᾳ ἐπιτυχῶς δρῶν Ι. Σπυρόπουλος, ἡ πρᾶξις τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἔκλινεν ἀπ' ἀρχῆς ὑπὲρ τῆς ὑπαγωγῆς τοῦ ἐναερίου χώρου ὑπὸ τὴν πολιτειακὴν ἐξουσίαν τοῦ Κράτους τοῦ κεκτημένου κυριαρχικὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν κειμένου ἐδάφους. Ἤδη ἡ ἐν Παρισίοις τῷ 1910 συγκληθεῖσα διεθνὴς διάσκεψις πρὸς διακανονισμὸν τοῦ Δικαίου τῆς ἐναερίου συγκοινωνίας (διάσκεψις εἰς ἣν προσῆλθον τὰ πλεῖστα τῶν εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν) προσέκρουσεν ἐπὶ τῆς ἐπιμόνου ἀρνήσεως τῆς Ἀγγλίας, ὅπως ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀέρος.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς διασκέψεως τῶν Παρισίων, ἔσπευσαν τὰ Κράτη νὰ ρυθμίσωσι διὰ τῆς ἐσωτερικῆς των νομοθεσίας τὸ Δίκαιον τοῦ ἀέρος. Ἐν τῇ ρυθμίσει ταύτῃ ὡρμήθησαν τὰ πλεῖστα τῶν Κρατῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀπολύτου ὑπαγωγῆς τοῦ ἀέρος ὑπὸ τὴν πολιτειακὴν ἑκάστου τούτων ἐξουσίαν.

Ὁ πρῶτος διεθνὴς διακανονισμὸς τοῦ Δικαίου τοῦ ἐναερίου χώρου ἀνάγεται εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ τελευταίου μεγάλου πολέμου. Δύο ἐπεισόδια, προκληθέντα ὑπὸ Γερμανῶν ἀεροπόρων, ἔδωκαν ἰδίως ἀφορμὴν εἰς τοῦτο, αἱ δὲ ἐπακολουθήσασαι τὰ ἐπεισόδια ταῦτα διαπραγματεύσεις μεταξὺ τῆς γαλλικῆς καὶ γερμανικῆς Κυβερνήσεως κατέληξαν τὴν 26 Ἰουλίου 1913 εἰς τὴν συνομολόγησιν προσωρινῆς γαλλογερμανικῆς συμφωνίας. Δύο σημεῖα τῆς συμφωνίας ταύτης χρήζουσιν ἰδιαιτέρας μνείας: α) ἡ γενομένη πλήρης διάκρισις μεταξὺ ἰδιωτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀεροπλοίων καὶ β) τὸ ἀμοιβαίως ἀναγνωρισθὲν δικαίωμα τῆς κηρύξεως ὡρισμένων ἐναερίων ζωνῶν ὡς ἀπηγορευμένων γενικῶς διὰ τὴν ἀεροπλοΐαν.

Μόλις μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου ἔλαβεν ὁ διακανονισμὸς τοῦ διεθνοῦς ἀεροπλοϊκοῦ Δικαίου χαρακτῆρα γενικώτερον. Ἐν αὐταῖς ἤδη ταῖς συνθήκαις εἰρήνης (Βερσαλλιῶν 313 καὶ 314, Ἁγίου Γερμανοῦ 146, 276 κ. ἑ., Νεϊγὺ 91, 204 κ. ἑ., Τριανὸν 130, 260 κ. ἑ., Σεβρῶν 193, 318 κ. ἑ.,) θεσπίζονται, χωρὶς ὑποχρέωσιν ἀμοιβαιότητος καὶ μὲ περιωρισμένην χρονικὴν ἰσχύν, δικαιώματα προνομιακὰ εἰς τὰ ἀεροπλάνα (ἰδίως τὰ ἰδιωτικὰ) τῶν συμμάχων καὶ συνησπισμένων Δυνάμεων. Ὁ ἐν ταῖς συνθήκαις εἰρήνης γενόμενος διακανονισμὸς τοῦ ἀεροπλοϊκοῦ Δικαίου δὲν εἶχεν ὅμως εἰ μὴ καθαρῶς προσωρινὸν καὶ πιεστικὸν διὰ τοὺς ἡττηθέντας χαρακτῆρα καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀεροπλοΐας. Ὡς ἐκ τούτου ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου εἰς ἐπιτροπὴν δεκαεπταμελῆ ἡ σύνταξις σχεδίου συμβάσεως σχετικῆς πρὸς τὴν ἀεροπλοΐαν. Τῇ 13ῃ Ὀκτωβρίου 1919 ὑπεγράφη ἡ σύμβασις αὕτη ὑπὸ 21 Κρατῶν. Δώδεκα Κράτη (μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ Ἑλλὰς) ἐκύρωσαν αὐτὴν μέχρι τοῦ 1925 καὶ πέντε ἐκ τῶν μὴ συμπεριληφθέντων εἰς τὰ ἀρχικῶς συμβληθέντα Κράτη προσεχώρησαν εἰς αὐτήν.

Ἡ ἀνωτέρω σύμβασις ρυθμίζει ζητήματα νομικῆς, πολιτικῆς καὶ τεχνικῆς φύσεως. Εἰς τὸ γενικόν της μέρος θεσπίζει ρητῶς τὴν ἀρχὴν τῆς κυριαρχίας ἑκάστου Κράτους ἐπὶ τοῦ περιβάλλοντος τὸ ἔδαφος καὶ τὰ ἐπικρατειακά του ὕδατα ἐναερίου χώρου, ἀρχήν, ἥτις συνεπάγεται καὶ τὸ δικαίωμα τῶν Κρατῶν — (δικαίωμα ἀναγνωρισθὲν ρητῶς καὶ ὑπὸ τῆς συμβάσεως) — ὅπως λαμβάνωσι πᾶν μέτρον ἐξασφαλιστικὸν τῶν συμφερόντων των, τόσον τῶν οἰκονομικῶν καὶ καθαρῶς πολιτικῶν, ὅσον καὶ τῶν ὑγιεινῶν· αἱ δ' ὡρισμέναι ἐλευθερίαι, αἱ ὑπὸ τῶν ἑπομένων ἄρθρων ἀναγνωριζόμεναι, ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα παραχωρήσεων, συνισταμένων εἰς αὐτοπεριορισμοὺς τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας τῶν συμβεβλημένων. Οὕτω, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἀναγνωρίζεται διὰ τοῦ ἄρθρ. 15 τὸ δικαίωμα εἰς τὰ ἰδιωτικὰ γενικῶς ἀερόπλοια καὶ εἰς ἐκεῖνα τῶν «κρατικῶν», ἅτινα δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν στρατιωτικῶν, τελωνειακῶν καὶ ἀστυνομικῶν ἀεροπλοίων, ὅπως διασχίζωσιν ἐλευθέρως, ἄνευ προσγειώσεως, τὴν ἀτμόσφαιραν ἄλλου Κράτους, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀκολουθῶσι τὸ ὑπὸ τοῦ διασχιζομένου Κράτους ὁριζόμενον δρομολόγιον. Τὰ συμβεβλημένα Κράτη ὑποχρεοῦνται, κατὰ τὸ ἄρθρ 2, νὰ ἐπιτρέπωσιν ἐν καιρῷ εἰρήνης τὴν τοιαύτην διάβασιν, ἐφ' ὅσον — καὶ τοῦτο κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν κρίσιν—δὲν ἔχει αὐτὴ χαρακτῆρα ἐπιθετικόν, δικαιοῦνται δὲ νὰ χορηγῶσι τὴν ἄδειαν διασχίσεως τῆς ἀτμοσφαίρας των καὶ εἰς ἀερόπλοια Κρατῶν μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν τάξιν τῶν συνομολογησάντων τὸ ὑπὸ τῆς Συμβάσεως τοῦ 1919 ἱδρυθὲν ἀεροπλοϊκὸν καθεστὼς (βλέπε τροποποίησιν τοῦ ἄρθρου 5, ἐπενεχθεῖσαν ὑπὸ τῶν Πρωτοκόλλων τῆς 1ης Μαΐου 1920 καὶ τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1922).

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ στρατιωτικὰ ἀερόπλοια συμβεβλημένου Κράτους, ταῦτα — ἀντιθέτως τόσον πρὸς τὰ τελωνειακὰ καὶ ἀστυνομικὰ διὰ τὰ ὁποῖα ἀρκεῖ γενική τις συμφωνία ἢ καὶ ἄδεια σιωπηρὰ (ἄρθρ. 33), ὅσον καὶ πρὸς τὰ παντὸς ἄλλου εἴδους δημόσια ἀερόπλοια, ἅτινα ἐξομοιοῦνται πρὸς τὰ ἰδιωτικὰ (ἄρθρ. 30) — χρήζουσιν ἀπαραιτήτως εἰδικῆς ἀδείας διὰ νὰ διασχίσωσιν, ἔστω καὶ ἄνευ προσγειώσεως, τὴν ἀτμόσφαιραν ἄλλου ἐκ τῶν συμβεβλημένων Κρατῶν (ἄρθρ. 32). Ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ αὐτοῦ κανόνος, δι' οὗ τίθενται, ἀντιθέτως πρὸς τὰ πολεμικὰ πλοῖα διὰ τὰ ὁποῖα ἰσχύει ἀπόλυτος ἐλευθερία, φραγμοὶ αὐστηροὶ εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῶν στρατιωτικῶν ἀεροπλοίων, ἀποτελεῖ ἡ ἐν τῇ Συνθήκῃ τῆς Λωζάννης τῆς 24ης Ἰουλίου 1923 (ἄρθρ. 23), ὡς καὶ ἐν τῇ ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἡμερομηνίαν συναφθείσῃ συμβάσει περὶ τῶν Στενῶν τοῦ Βοσπόρου καὶ τῶν Δαρδανελλίων (ἄρθρ. 1) περιληφθεῖσα δήλωσις, καθ' ἣν ἡ ἐν καιρῷ εἰρήνης διάσχισις τῆς ὑπεράνω τῶν Στενῶν κειμένης ἐναερίου ζώνης κηρύσσεται τελείως ἐλεύθερα τόσον εἰς τὰ στρατιωτικά, ὅσον καὶ τὰ ἐμπορικὰ ἀερόπλοια παντὸς Κράτους.

Ἡ κήρυξις ὡρισμένων ζωνῶν ὡς ἀπηγορευμένων διὰ τὴν ἀεροπλοΐαν ἐπιτρέπεται καὶ ὑπὸ τῆς συμβάσεως τοῦ 1919, ὑποβαλλομένων ὅμως καὶ αὐτῶν τῶν ἀεροπλοίων τῆς Πολιτείας, εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς ὁποίας ὑπάγεται ἡ ἀπηγορευμένη ζώνη, ὑπὸ τὴν ἀπαγόρευσιν ὅπως ἵπτανται ἐντὸς αὐτῆς (ἄρθρ. 3).

Β) *Ἐθνικότης τῶν ἀεροπλοίων*.—Διὰ τῆς Συμβάσεως τοῦ 1919 καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς ὁρίζονται καὶ τὰ τῆς ἐθνικότητος τῶν ἀεροπλοίων. Διάφοροι εἶναι αἱ θεωρίαι περὶ τῶν κριτηρίων, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δέον νὰ ρυθμίζεται ἡ ἐθνικότης τῶν ἀεροπλοίων. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ δημόσια ἤ, ὅπως ὀνομάζει ταῦτα ἀνεπιτυχῶς ἡ Σύμβασις τοῦ 1919, τὰ «κρατικὰ» ἀερόπλοια, ταῦτα κέκτηνται τὴν ἐθνικότητα τοῦ Κράτους, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὁποίου εὑρίσκονται. Διὰ τὰ ἰδιωτικὰ ὅμως ἀερόπλοια αἱ θεωρίαι ἀλληλοσυγκρούονται. Ἄλλαι παραδέχονται ὡς κριτήριον τῆς ἐθνικότητος ἰδιωτικοῦ ἀεροπλοίου τὸν τόπον τῆς κατασκευῆς του. Ἄλλαι τὸ σύνηθες ὁρμητήριον αὐτοῦ. Ἄλλαι τὴν κατοικίαν τοῦ ἰδιοκτήτου αὐτοῦ. Ἄλλαι τέλος τὴν ἐθνικότητα αὐτοῦ. Ἡ Σύμβασις τοῦ 1919 υἱοθετεῖ τὴν ἄποψιν τῆς τελευταίας αὐτῆς θεωρίας (ἄρθρ. 7), συνδυάζουσα ὅμως ταύτην πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Διεθνοῦς Δικαίου ἐν ἔτει 1911 μετ' ἐπιφυλάξεων τινῶν ἀναγνωρισθὲν καὶ ὑπὸ τῶν Terowne, Fiore, Weiss καὶ Πολίτου ὑποστηριχθὲν σύστημα, καθ' ὃ τὰ ἀερόπλοια κέκτηνται τὴν ἐθνικότητα τῆς Πολιτείας εἰς τὰ μητρῷα τῆς ὁποίας τυγχάνουσιν ἐγγεγραμμένα (ἄρθρ. 6). Πρὸς τὴν ὑπὸ τῆς Συμβάσεως τοῦ 1919 θεσπισθεῖσαν γενικὴν ταύτην ἀρχὴν συνεμορφώθη καὶ ἡ ἐσωτερικὴ Νομοθεσία τῶν πλείστων Κρατῶν. Ἐὰν ἀερόπλοιόν τι εὑρίσκεται εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν ἑταιρίας, ἡ ἑταιρία αὕτη δὲν δικαιοῦται νὰ ἐγγραφῇ ὡς ἰδιοκτήτρια αὐτοῦ εἰ μὴ μόνον ἐὰν κέκτηται τὴν ἐθνικότητα τοῦ Κράτους, εἰς τὰ μητρῷα τοῦ ὁποίου ἐνεγράφη τὸ ἀερόπλοιον, ἐὰν ὁ πρόεδρος τῆς ἑταιρίας καὶ τὰ δύο τρίτα τοὐλάχιστον τῶν μελῶν τοῦ διοικητικοῦ της Συμβουλίου τυγχάνωσι τῆς αὐτῆς ἐθνικότητος καὶ ἐὰν ἡ ἑταιρία ἀνταποκρίνεται πρὸς οἱουσδήποτε ἄλλους ὑπὸ τῶν Νόμων τοῦ Κράτους τούτου τυχὸν ἀπαιτουμένους ὅρους (ἄρθρ. 7 § 2). Καὶ πρὸς τὴν τελευταίαν αὐτὴν ἀρχὴν συνεμορφώθη ἡ ἐσωτερικὴ Νομοθεσία τῶν πλείστων Κρατῶν. Ἐὰν τὸ ἀερόπλοιον ἀνήκῃ εἰς πλείονας τοῦ ἑνὸς ἰδιοκτήτας, ὑπερισχύει ἡ ἐθνικότης ἐκείνου, ὅστις τυγχάνει κατὰ τὸ μέγιστον μέρος κύριος αὐτοῦ.

Διὰ τοῦ ἄρθρ. 10 τῆς Συμβάσεως ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸ πρῶτον αὐτῆς παράρτημα, ὁρίζονται καὶ τὰ σήματα, τὰ ὁποῖα δέον νὰ φέρῃ τὸ ἰδιωτικὸν ἀερόπλοιον πρὸς πιστοποίησιν καὶ ἀπόδειξιν τόσον τῆς ἐθνικότητος, ὅσον καὶ τῆς ταυτότητος αὐτοῦ, σήματα, τὰ ὁποῖα — ἀντιθέτως πρὸς ἐκεῖνα, ἅτινα χαρακτηρίζουσι τὴν ἐθνικότητα τῶν στρατιωτικῶν, τελωνειακῶν καὶ ἀστυνομικῶν ἀεροπλοίων καὶ τὰ ὁποῖα συνίστανται ἁπλῶς εἰς τὰ διακριτικὰ ἐθνικά των χρώματα — δέον νὰ ἐκφράζωνται διὰ γραμμάτων.

Διὰ τῆς Συμβάσεως τοῦ 1919 ἱδρύθη καὶ *Διεθνὴς Ἐπιτροπὴ Ἀεροπλοΐας* (ἄρθρ. 34), μὲ χαρακτῆρα διαρκῆ καὶ μὲ ἁρμοδιότητα διοικητικήν. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ὑπάγεται ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν καὶ δὲν περιλαμβάνει εἰ μὴ ἀντιπροσώπους τῶν συμβεβλημένων Κρατῶν. Πρὸ τῆς τροποποιήσεως τοῦ ἄρθρ. 34, προεβλέποντο εἰδικὰ προνόμια διὰ τὴν ἀντιπροσώπευσιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Διὰ τοῦ πρωτοκόλλου τῆς 30ῆς Ἰουνίου 1923 ἐτροποποιήθη τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον, ἀρθείσης τῆς προνομιακῆς ἐν τῇ ἐπιτροπῇ θέσεως τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καὶ θεσπισθείσης τῆς πλήρους ἰσότητος μεταξὺ ἁπάντων τῶν συνομολογησάντων τὸ ὑπὸ τῆς Συμβάσεως τοῦ 1919 ἱδρυθὲν ἀεροπλοϊκὸν καθεστὼς Κρατῶν.

Τὴν Σύμβασιν τοῦ 1919 ἐπηκολούθησεν ἡ σύναψις εἰδικῶν προσωρινῶν συμβάσεων σχετικῶν πρὸς τὴν ἀεροπλοΐαν μεταξὺ πολλῶν ἐκ τῶν συμβεβλημένων Κρατῶν καὶ ἄλλων ἐκ τῶν μὴ συμπεριληφθέντων εἰς αὐτὰ Κρατῶν. Τὰ πλεῖστα τῶν τελευταίων τούτων Κρατῶν προετίμησαν, ἀπὸ τοῦ νὰ προσχωρήσωσιν εἰς τὴν γενικὴν σύμβασιν τοῦ 1919, νὰ ρυθμίσουν δι' εἰδικῶν συμβάσεων τὰς ἀνάγκας τῆς ἐναερίου συγκοινωνίας. Ὡσαύτως πολλαὶ εἰδικαὶ συμβάσεις συνήφθησαν μεταξὺ Κρατῶν ἐκ τῶν μὴ ὑπογραψάντων τὴν σύμβασιν τοῦ 1919. Ὅλαι αὐταὶ αἱ εἰδικαὶ συμβάσεις ἐμπνέονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν σχεδὸν ἀρχῶν, ὑφ' ὧν διέπεται καὶ ἡ Σύμβασις τοῦ 1919.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ambrosini*, Per la legge italiana sulla navigatione aerea, 1923. *Anzilotti*, La condizione giuridica dello spazio atmosferico nei rapporti internazionali e le sue conseguenze in ordini alla navigazione aerea, Primo congresso giuridico internazionale per il regolamento della locomozione aerea, Verona: Atti e relazioni, *Baldwin*, The law of the air ship, A. J., 1910, p. 95. *Von Bar*, Des aérostats en temps de paix, Annuaire de l' Institut de droit international, t. XXIII, p. 812. *Basilesco*, La propriété de l' espace aérien et les risques créés par la navigation aérienne, 1920. *Besançon*, La Société des Nations et la navigation aérienne, 1919. *Bieienberg*, Die Freiheit des Luftraums, 1911. *Blachère*, L' air, voie de communication et le droit, 1911. *Catellani*, Il diritto aereo, 1911. *Τοῦ ἰδίου*: La via del mare e dell' aria e il deritto internazionale, Rivista di diritto internazionale, 1918. *Dalla Tore*, Sul regime aéreo di fronte all' aviazione in tempo di pace, Primo congresso giuridico int. per il regol. della locom. aerea, Verona: atti e relazioni. *D...*, Law governing air space and aviation, 1916. *Désouches*, Réglemantation de la navigation aérienne, 1910. *Elsias Pal...*, El Domino del aire. *Erythropel*, Das Recht am Luftraum, 1898. *Fauchille*, Le domaine aérien et le régime juridique des aérostats, 1901,—*Τοῦ ἰδίου*, La circulation aérienne et le droit des Etats en temps de paix, R. D. I. P., t. XVII, p. 55. *Ferber*, La liberté de l' atmosphère, 1908. *Fleischmann*, Grundgedanken eines Luftrechts, 1910. *Gardair*, De la propriété de l'air, 1911. — *Gareis*, Juristische Ausblicke in die Zukunft des Luftschiffahrtsbetriebs, 1919. — *Gemma*, Prime linee di un' unione internazionale di aviazione, 1910. — *v. Grote*, Beiträge zum Recht der Luftschiffahrt, 1907.—*Gr... valet*, La navigation aérienne devant le droit international, 1909.— *Grünwald*, Das Luftschiff in völkerrechtlicher und strafrechtlicher Beziehung, 1908. — *Guibé*, Essai sur la navigation aérienne en droit interne et en droit international, 1912. — *Hazeltine*, The law of the air, 1911. — *Hils...*, Das Recht der Luftfahrt, 1914.— *Hilty*, Die völkerrechtlichen ... Gebrauche der atmosphärischen Zone, Archiv für öffentliches Recht, Bd. 19, 1904.— *D'Hooghe*, Droit aérien, 19..— *Jammes*, Des actions civiles et pénales qui peuvent naître du fait de la navigation aérienne, 1912.— *Julliot*, De la propriété du domaine aérien, 1908. — *Kohler*, Die Luftschiffahrt im Völkerrecht, Zeitschrift für Völkerrecht und Bundesstaatsrecht, 1910. — *Loubeyre*, Les principes du droit aérien, 1911.— *Lycklama a Nijeholt*, Air Sovereignty, 1910.— *M...*, Ballons, Flugmaschinen und Jurisprudenz, 1908.— *Τοῦ ἰδίου*, Das Luftrecht, 1909. — *Mérignhac*, Le domaine aérien privé et public et les droits de l'aviation en temps de paix et de guerre, R.D.I.P., t. XXI, p. 205. — *Meurer*, Luftschiffahrtsrecht, Annalen des Deutschen Reiches, Bd. XXXXII, München-Berlin. —*Meyer*, Die Erschliessung des Luftraums in ihren rechtlichen Folgen, 1909. — *Middleton*, The war of the air, 1917.— *Nys*, Droit et Aérostats, Revue générale de Dr. Int. public, 2ème série, t. IV. p. 501. — *Ortiza*, La condition juridica del espacio aéreo ante el derecho internacional

Digitized by Google

al, 1913. — *Peucker,* Luftschiffahrtsrecht, 1910. — *Richards,* overeignty over the air, 1912. — *Riechini,* Della natura giuidica dello spacio aereo, 1911. *Rolland,* L'accord francollemand du 26 juillet 1913 rélatif à la navigation aérienne, .D.I.P., t. XX, p. 697.—*Schröder,* Der Luftflug, geschiehte nd Recht, 1911.—*Schweitzer,* Die rechtliche Natur des Luftaums, 1920.— *Spaight,* Aircraft in War, 1914. — *Τοῦ ἰδίου,* ircraft in Peace, 1919.—*Spiropulos,* Die Regelung des Lufterkehrs-Uberein-Kommen der Schweiz, Zeitschrift für Völerrecht, 1921.— *Τοῦ ἰδίου,* Flieger-Raids auf offene Städte, liemeyers Zeitschrift für intern. Recht, Bd. XXIX.— *Τοῦ ἰδίου,* Der Luftraum integrierender Teil des Staatsgebietes, 922.— *De Valles,* L'espace aérien et sa domanialité, 1910 — *Varschauer,* Luftrecht, 1910. — *Weck,* Deutsches Luftrecht, 913.— *Wolters,* Luftverkehrsecht, 1918.— *Woodhouse,* Textook of aerial laws. — *Zitelmann,* Luftschiffahrtsrecht, 1910.
Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μονογραφιῶν, βλέπε καὶ τὰ εἰδικὰ εφάλαια τῶν συστημάτων τοῦ Διεθνοῦς Δημοσίου Δικαίου.

Γ'.) *Ὁ ἐναέριος πόλεμος.*—Ὅπως τὸ ἔδαφος αὶ ἡ θάλασσα, οὕτω καὶ ὁ ἐναέριος χῶρος δύαται νὰ ἀποτελέση πεδίον διενεργείας πολεμικῶν πιχειρήσεων. Ἤδη ἀπὸ τοῦ 1794 ἤρξατο ἡ χρημοποίησις ἀεροστάτων πρὸς ὑποβοήθησιν τῶν ατὰ ξηρὰν ἐχθροπραξιῶν. Ὡσαύτως κατὰ τὴν ιάρκειαν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος πολλάκις ἐγένετο χρῆσις ὐτῶν. Μέχρι τῆς ἐφευρέσεως ὅμως τῶν πηδαιουχουμένων ἀεροπλοίων, ἰδίως δὲ τῶν ἀεροιλάνων, δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο τὰ ἀερόστατα εἰμὴ ὡς ἄμεσα ἐξαρτήματα τοῦ κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν πολέμου, ἡ δὲ τοιαύτη αὐτῶν χρησιμοοίησις δὲν ἀπήτει εἰδικὸν διακανονισμὸν ὑπὸ οῦ Διεθνοῦς Δικαίου. Κατὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν όλεμον (1911—1912) καὶ τοὺς Βαλκανικοὺς ποιέμους ἐγένετο κατὰ πρώτην φορὰν χρῆσις ἀεροιλάνων. Ἡ κυριωτέρα ὅμως ἀνάπτυξις τοῦ ἐναερίου πολέμου ὀφείλεται εἰς τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου προήχθη ὁ ἀὴρ εἰς ἰδιαίτερον πεδίον πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἀπὸ τοῦ παγκοσμίου πολέμου προσετέθη εἰς τὴν σειρὰν τοῦ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν πολέμου ὁ ἐναέριος πόλεμος, ὡς ἰδιαίτερος τρόπος διενεργείας πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ δὴ ὡς τρόπος χρήζων ἰδιαιτέρου διακανονισμοῦ ὑπὸ τοῦ Διεθνοῦς Δημοσίου Δικαίου. Ἡ ἄποψις αὕτη κατεπολεμήθη ὑπό τινων. Οὕτω π. χ. ὁ Fr. v. Liszt ἰσχυρίζεται, ὅτι ὁ ἐναέριος πόλεμος δέον νὰ ῥυθμίζεται ὑπὸ τῶν κανόνων, οἵτινες διέπουσι τὴν ὑπὸ τὸν ἐναέριον χῶρον κειμένην ἐδαφικὴν ἢ θαλασσίαν ἐπιφάνειαν. Κατὰ τὸν ἀνωτέρω διεθνολόγον, ὡς καὶ κατὰ τοὺς Mérignhac καὶ Rolland, ὁ ἐναέριος πόλεμος δὲν εἶναι εἰ μὴ ἐξάρτημα τοῦ κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν πολέμου. Τὴν αὐτὴν ἄποψιν ὑπεστήριξε καὶ ἡ Γερμανία κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, τόσον ἐν τῇ πρὸς τὴν Ὁλλανδίαν διακοινώσει αὐτῆς τῆς 20ῆς Αὐγούστου 1914, ὅσον καὶ ἐν τῇ πρὸς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας διακοινώσει αὐτῆς τῆς 19ης Ἰανουαρίου 1915. Ἀμφότερα ὅμως τὰ πρὸς ἃ ἀπηυθύνθησαν αἱ γερμανικαὶ διακοινώσεις Κράτη ἀπέκρουσαν τὴν θέσιν αὐτὴν τῆς γερμ. Κυβερνήσεως. Ἡ ἀπόκρουσις αὕτη ἐστηρίχθη ἐπὶ βάσεως ἀναντιρρήτως ὀρθῆς. Ὅπως ἐπιτυχέστατα λέγει ὁ Fauchille: ἐὰν ὁ ἐναέριος πόλεμος ἀπετέλει ἁπλῶς ἐξάρτημα τῶν κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐκτυλίσσεται οὗτος εἰ μὴ μόνον ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους ἢ τῶν ὑδάτων, ἐφ' ὧν διενεργοῦνται αὗται. Ἡ πολεμικὴ ὅμως πρᾶξις, ἣν ἐκληροδότησεν εἰς ἡμᾶς ὁ παγκόσμιος πόλεμος ἀνέτρεψε τὴν προϋπόθεσιν ταύτην καὶ ἐνεφάνισε τὸν ἐναέριον πόλεμον ὡς ἰδιαίτερον τρόπον πολέμου, δυνάμενον μέν, μὴ ὑποχρεούμενον ὅμως, νὰ συμπίπτῃ πρὸς τὰς κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις.

Δεδομένης οὕτω τῆς ἐν τῇ πράξει καθιερώσεως τοῦ ἐναερίου πολέμου, τὸ ἐρώτημα τοῦ θεμιτοῦ ἢ ὄχι τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀέρος ὡς θεάτρου διενεργείας πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νὰ προκαλέσῃ τὰς αὐτὰς διαστάσεις γνωμῶν, αἵτινες ἄλλοτε εἶχον ἐγερθῆ. Αὐτὸ τοῦτο τὸ προπολεμικὸν «συμβατικὸν» Διεθνὲς Δίκαιον ἔτεινεν εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ θεμιτοῦ τῆς τοιαύτης τοῦ ἐναερίου χώρου χρησιμοποιήσεως. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι ἀμφότεραι αἱ εἰρηνιστικαὶ διασκέψεις τῆς Χάγης δι' ἰδιαιτέρων δηλώσεων (δηλώσεις τῆς 29ης Ἰουλίου 1899 καὶ τῆς 18ης Ὀκτωβρίου 1907) εἶχον προβῆ εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς ἐκτοξεύσεως βλημάτων καὶ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἀπὸ τῶν ἀεροστάτων—, τῆς μὲν πρώτης ὅμως δηλώσεως ἡ ἰσχὺς ἦτο χρονικῶς πολὺ περιωρισμένη, τῆς δὲ δευτέρας (ἥτις θὰ ἔπρεπε νὰ ἰσχύσῃ μέχρις ἀποπερατώσεως τῶν ἐργασιῶν τοῦ τρίτου εἰρηνιστικοῦ Συνεδρίου) ἡ κύρωσις δὲν ἐγένετο εἰ μὴ μόνον ἐκ μέρους τριῶν Κρατῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ πλεῖστα τῶν ἐν Χάγῃ συγκεντρωθέντων Κρατῶν ἐξεδήλωσαν, ἀρνητικῶς μὲν ἀλλὰ σαφῶς, τὴν θέλησιν αὐτῶν, ὅπως ἐπιφυλάξωσι δι' ἑαυτὰ πᾶσαν ἐλευθερίαν δράσεως ἐν καιρῷ πολέμου, ἐλευθερίαν, ἥτις, κατὰ τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀεροπλοϊκὴν διάσκεψιν τοῦ 1910, ἔτυχε ῥητῆς πλέον ἀναγνωρίσεως ἐκ μέρους τῶν ἐν αὐτῇ ἀντιπροσωπευθεισῶν Πολιτειῶν (ἄρθρ. 49 τοῦ σχεδίου Συμβάσεως περὶ ἀεροπλοΐας). Αἱ ἐπακολουθήσασαι τὸν Παγκόσμιον πόλεμον διασκέψεις δὲν προέβησαν εἰ μὴ εἰς τὴν νομικὴν ἐπικύρωσιν τῶν ὑπὸ τῆς πολεμικῆς πράξεως δημιουργηθέντων πραγματικῶν προηγουμένων. Ἐκτὸς τῆς Συμβάσεως περὶ ἀεροπλοΐας τῆς 13ης Ὀκτωβρίου 1919, τῆς ὁποίας τὸ 38ον ἄρθρον τονίζει ῥητῶς, ὅτι οὐδεὶς ὑφίσταται περιορισμὸς τῆς ἐν καιρῷ πολέμου ἐλευθερίας δράσεως τῶν συμβεβλημένων Κρατῶν, αὐτὸ τοῦτο τὸ Σύμφωνον τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν (ἄρθρ. 16 § 2) προβαίνει εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ ἐναερίου πολέμου ὡς μέσου θεμιτοῦ ἀντιμετωπίσεως παντὸς Κράτους, τὸ ὁποῖον ἤθελε προσφύγει εἰς πόλεμον ἀθέμιτον, τουτέστιν εἰς πόλεμον ἀποτελοῦντα παραβίασιν τῶν ὑπὸ τοῦ Συμφώνου θεσπιζομένων ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐγγυήσεων. Οἱαδήποτε λοιπὸν ἀμφισβήτησις τοῦ θεμιτοῦ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ἀέρος, ὡς πεδίου πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων, προσκρούει σήμερον ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς καθιερωθείσης πολεμικῆς πράξεως, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν τούτων τῶν νομικῶν ἀρχῶν, ἃς αἱ μεταπολεμικαὶ συνθῆκαι καὶ συμβάσεις ῥητῶς πλέον ἐθέσπισαν.

Ὁ ἐναέριος στόλος, ὅστις ἀποτελεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξ ἑνὸς στοιχείου ὑλικοῦ (*ἀερόστατα, πηδαλιουχούμενα, ἀεροπλάνα, ὑδροπλάνα*), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξ ἑνὸς στοιχείου προσωπικοῦ (*πλήρωμα*: μάχιμοι καὶ μή), διέπεται ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ πολεμικοῦ αὐτοῦ προορισμοῦ ὑφ' ὡρισμένων κανόνων Δικαίου. Οἱ κανόνες οὗτοι, ἂν καὶ δὲν ἔτυχον ἀκόμη τελικῆς ἀποκρυσταλλώσεως, δύνανται νὰ συνοψισθῶσιν ὡς ἑξῆς:

α) Τὰ ὅρια τοῦ ἐναερίου χώρου ὡς θεάτρου διενεργείας πολεμ. ἐπιχειρήσεων δέον νὰ περιορίζωνται εἰς τὰς ἐναερίους ζώνας, τὰς κειμένας ὑπεράνω τῆς ἀνοικτῆς θαλάσσης, ὡς καὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν ἐπικρατειακῶν ὑδάτων αὐτῶν τούτων τῶν ἐμπολέμων καὶ νὰ μὴ ἐκτείνωνται ἐπὶ τῶν ἐναερίων ζωνῶν, τῶν κειμένων ὑπεράνω οὐδετερωμένων ἐδαφῶν καὶ ὑδάτων, οὐδ' ἐπὶ τοῦ ἐναερίου χώρου, τοῦ περιβάλλοντος τὴν χώραν καὶ τὰ ἐπικρατειακὰ ὕδατα οὐδετέρων Κρατῶν.

β') Ἂν καὶ ὁ Παγκόσμιος πόλεμος διέψευσε κατὰ τὸν σκληρότερον τῶν τρόπων ὅλας τὰς προπολεμικῶς ἀναπτυχθείσας ἐλπίδας περὶ ἀνθρωπιστικωτέρας τινὸς διενεργείας τῶν πολ. ἐπιχειρήσεων, δὲν θεωροῦμεν ἐν τούτοις ἄσκοπον νὰ ἐξακολουθήσωμεν χαρακτηρίζοντες ὡς ἀθέμιτον τὴν ἐν τῷ ἐναερίῳ πολέμῳ χρησιμοποίησιν τῶν ὡρισμένων ἐκείνων βλημάτων, ὑλῶν καὶ ἀερίων, τὰ ὁποῖα αἱ δηλώσεις τῆς Πετρουπόλεως τοῦ 1868 καὶ τῆς Χάγης τοῦ 1899 ἐν τῇ ἀπαγορεύσει αὐτῶν εἶχον περιλάβει. Ἀθέμιτος θεωρεῖται συνήθως καὶ ἡ χρησιμοποίησις σημάτων καὶ σημαιῶν τοῦ ἀντιπάλου πρὸς παραπλάνησιν αὐτοῦ, ὡς καὶ ἡ ἐκτόξευσις προκηρύξεων, ἱκανῶν ὅπως προκαλέσωσι ταραχὰς ἢ ἐμφύλιον σπαραγμὸν εἰς τοὺς πληθυσμοὺς τῶν ἀντιπάλων. Ἡ ὑποβοήθησις ἐγερθεισῶν ἤδη ταραχῶν δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ ἀθέμιτος.

γ') Ὁ ἀπὸ ἀεροπλοίων βομβαρδισμὸς ἀνοχυρώτων θέσεων, ἀντιθέτως πρὸς τὸν βομβαρδισμὸν ἀπὸ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης, δὲν εἶναι δυνατὸν—παρὰ τὸν γενικὸν κανόνα, τὸν ὑπὸ τῆς δευτέρας διασκέψεως τῆς Χάγης θεσπισθέντα (ἄρθρ. 25 τοῦ προσηρτημένου εἰς τὴν IV Σύμβασιν κανονισμοῦ)—νὰ θεωρηθῇ ἀθέμιτος. Ὁ ἀπὸ ἀεροπλοίων βομβαρδισμὸς ἐξυπηρετεῖ σκοποὺς τελείως διαφόρους ἐκείνων, οὓς ἐξυπηρετεῖ ὁ ἀπὸ ξηρᾶς ἢ θαλάσσης βομβαρδισμός, ἡ δ' ἀπαγόρευσις τοῦ βομβαρδισμοῦ ἀνοχυρώτων θέσεων ἀπὸ ἀεροπλοίων θὰ ἐσήμαινε τὴν πλήρη ἀπαγόρευσιν τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτῶν ὡς ὁρμητηρίων βομβαρδισμοῦ. Ἀθέμιτος δέον ἁπλῶς νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐκτόξευσις βλημάτων καὶ ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ἐπὶ τοῦ εἰρηνικοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς Τέχνης, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν οἰκοδομημάτων τῶν ἐξυπηρετούντων σκοποὺς ἀγαθοεργούς. Ὁ βομβαρδισμὸς τῶν ἐξαιρουμένων αὐτῶν θέσεων δικαιολογεῖται μόνον ὡς ἀντίποινον.

δ') Τὸ ἀπαραβίαστον ἰδιωτικῶν ἀεροπλοίων, ἀνηκόντων εἰς ὑπηκόους ἀντιπάλου Κράτους δὲν ἔχει ἀκόμη θεσπισθῆ. Ὁ Παγκόσμιος πόλεμος δὲν προσέφερεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑλικὸν πράξεως πρὸς ἐξαγωγὴν κανόνων ἐθιμικοῦ Δικαίου, διότι ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως αὐτοῦ μετεβλήθησαν ὅλα τὰ ἀερόπλοια γενικῶς εἰς στρατιωτικά. Ἡ θεωρία ἠσχολήθη μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο, δὲν κατέληξεν ὅμως εἰ μὴ εἰς ἀλληλοσυγκρουόμενα συμπεράσματα. Κατὰ τὸν Fauchille: ἡ αἰχμαλώτισις ἀεροπλοίου ἰδιωτικοῦ ἐπιτρέπεται (ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς ἄνευ ἀποζημιώσεως ἀποδόσεως αὐτοῦ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου), ἀφιεμένων ἐλευθέρων τῶν ὑπ' αὐτοῦ μεταφερομένων ἐμπορευμάτων, ἐφ' ὅσον δὲν ἀποτελοῦσι ταῦτα λαθρεμπόριον πολέμου. Ἐὰν τὸ ἰδιωτικὸν ἀερόπλοιον ἀντισταθῇ ἢ δοκιμάσῃ νὰ διαφύγῃ, τότε ἐπιτρέπεται καὶ ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ.

ε') Ἡ ἐπὶ ἀεροπλοίου ἰδιωτικοῦ οὐδετέρου Κράτους ἀνακάλυψις λαθρεμπορίου πολέμου δίδει τὸ δικαίωμα ὄχι μόνον πρὸς κατάσχεσιν τοῦ λαθρεμπορίου, ἀλλὰ καὶ πρὸς κράτησιν αὐτοῦ τούτου τοῦ ἀεροπλοίου.

στ') Αἱ ἐχθροπραξίαι μεταξὺ στρατιωτικῶν ἀεροπλοίων, ἀνηκόντων εἰς Κράτη ἐμπόλεμα, διέπονται ὑπὸ τῶν αὐτῶν κανόνων, οἵτινες διέπουσι καὶ τὰς κατὰ ξηρὰν ἢ κατὰ θάλασσαν ἐχθροπραξίας καὶ δύνανται νὰ ἐξιχθῶσι μέχρι τῆς πλήρους καταστροφῆς.

Ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Bismarck, ὅτι οἱ εἰς ἐχθρικὰς χεῖρας περιπίπτοντες ἄνδρες ἀεροπλοίου δέον νὰ θεωρῶνται κατάσκοποι, δὲν ἔτυχεν εἰ μὴ ἐλαχίστης ἐπιδοκιμασίας, ἐν δὲ τῷ 29ῳ ἄρθρῳ (§ 2) τῆς 2ας Συμβάσεως τῆς δευτέρας Διασκέψεως τῆς Χάγης ἐτονίσθη ῥητῶς, ὅτι οἱ ἐπιβαίνοντες ἀεροπλοίων δὲν ὑπάγονται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν κατασκόπων. Κατὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον ἐτηρήθη αὐστηρότατα ἡ ἀρχὴ αὕτη.

Διὰ τοὺς νεκρούς, τραυματίας, ναυαγοὺς καὶ αἰχμαλώτους ἰσχύει εἰς τὸν ἐναέριον πόλεμον ὅ,τι καὶ εἰς τὰς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐπιχειρήσεις. Σεβασμὸς τῶν νεκρῶν. Περίθαλψις τῶν τραυματιῶν, ἀσθενῶν καὶ ναυαγῶν. Κράτησις τῶν αἰχμαλώτων μὲ προστασίαν τῆς ζωῆς, ὑγείας καὶ περιουσίας αὐτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν προστασίαν τῶν ἀεροπλοίων, ἅτινα ἐξυπηρετοῦν σκοποὺς ὑγειονομικούς, διάφοροι ἠκούσθησαν ἐν τῇ θεωρίᾳ γνῶμαι, ἐξ ὧν ὀρθοτέρα, καθ' ἡμᾶς, εἶνε ἡ ἀποφαινομένη κατὰ τῆς ἐξομοιώσεως τῶν ὑγειονομικῶν ἀεροπλοίων πρὸς τὴν ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης. Ἡ προστασία τῶν ὑγειονομ. ὑπηρεσιῶν παύει, κατὰ τὸ ἄρθρ. 7 τῆς δευτέρας Συμβάσεως τῆς Γενεύης τῆς 6ης Ἰουλίου 1906, ἀφ' ἧς στιγμῆς εἶνε δυνατὸν νὰ καταστῶσιν αὗται βλαβεραὶ εἰς τὸν ἐχθρόν. Τὸ ὑγειονομικὴν ὑπηρεσίαν ἐκτελοῦν ἀερόπλοιον εἶναι ὁπωσδήποτε ἐπικίνδυνον καὶ βλαβερὸν εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ ὡς ἐκ τούτου δέον κατ' ἀρχὴν νὰ ἐξαιρῆται τῆς προστασίας, ἧς κατὰ κανόνα τυγχάνουσιν αἱ ὑγειονομικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς ξηρᾶς.

Αὐτοὶ εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς οἱ κανόνες, οἱ διέποντες τὸν ἐναέριον πόλεμον. Εἶναι κανόνες, ἀντλοῦντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἰσχὺν αὐτῶν ὄχι ἀμέσως ἐκ τῆς ῥητῆς πολιτειακῆς βουλήσεως τῶν μελῶν τῆς διεθνοῦς Κοινωνίας, ἀλλ' ἐκ τῆς θεωρίας καὶ τῆς πολεμικῆς πράξεως, ἐπὶ μόνου τοῦ κύρους τῶν ὁποίων βασίζονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:- *von Bar,* Des aérostats en temps de guerre, Annuaire de l'Institut de droit international, t. XXIV, p. 127. *Bellenger,* La guerre aérienne et le droit international, 1912. *Castagneri,* La navigation aérienne et la guerre, Nuova Antologia, 1906. *Fauchille,* Le bombardement aérien, R. D. I. P., t. XXIV. p. 56. *Fiore,* I egli aeronauti nei loro rapporti colle leggi e costumi di guerra, 1912. *Garcia,* Normas de derecho internacional en la guerra aerea, Rivista de derecho y legislacion, t. V, p. 25. *Grahame White* καὶ *Harpar,* The aeroplane in war, 1912. *Hershey,* Zeppelin raids and the rights of neutrals, Review of Reviews (New-York), Ἔτος 52ον, σ. 590. *De Lapradelle,* Aerial warfare and international law, Scribners, Ἔτος 58ον, σ. 19. *Mendelsohn Bartholdy,* Der Fliegerangriff auf Karlsruhe und das Völkerrecht. Deutsche Juristen-Zeitung, 1916, S. 766. — *Mérignhac,* Le domaine aerien privé et public et les droits de l' aviation en temps de paix et de guerre, R. D. I. P., t. XXI, p. 205—*Meyer.* Die Luftschiffahrt in kriegsrechtlicher Beleuchtung, 1909.—*Le Moyne,* Le droit tulur de la guerre aérienne, 1913—*Philit,* La guerre aérienne, 1910. — *Piccioto,* Som notes on air-warfare, The journal of Societ of comp. legislation, Ἰούλιος 1915, p. 150. — *Spaight,* Aircraf tin war, 1914. — *Spiropulos,* Flieger-Raids auf offene Städte, Niemeyers Zeitschrift für internationales Recht, Bd. XXIX. — *Winfield,* Aircraft attacks, The law magazine, t. XL, p. 257.
Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μονογραφιῶν, βλέπε καὶ τὰ εἰδικὰ κεφάλαια εἰς τὰ συστήματα τοῦ Διεθνοῦς Δημοσίου Δικαίου, ὡς καὶ τὰς μονογραφίας τὰς ἀναφερομένας γενικῶς εἰς τὸ Δίκαιον τοῦ ἀέρος ἢ τὸ Δίκαιον τοῦ πολέμου.

ΠΑΝΑΓ. Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ

ἀεροσίφων ἢ ἄλλως *ἀεραντλία* (βλ. λέξιν).

ἀερόσκαλα ἢ *ὑδρόσκαλα*· περιοχὴ τῆς παραλίας διερρυθμισμένη διὰ τὴν ἐπὶ τῶν ὑδροπλάνων ἐπιβίβασιν, τὸν ἀνεφοδιασμὸν αὐτῶν, τὴν ἀνέλκυσίν των εἰς τὴν ξηρὰν κλπ. Ἀερόσκαλα ἔχει ἐγκαθιδρυθῆ ἤδη ἐν Π. Φαλήρῳ ὑπὸ τῆς ἑταιρίας «Aeroesspresso».

ἀερόσκαφον καὶ ἀερόσκαφος· πᾶν μέσον ἀεροπλοΐας εἴτε βαρύτερον εἴτε ἐλαφρότερον τοῦ ἀέρος, (ἀερόστατα, πηδαλιουχούμενα, ἀεροπλάνα, ὑδροπλάνα κλπ.).

ἀεροσκοπία, ἡ ἐκ τῶν διοσημειῶν μαντική. Βλ. ἀερομαντεία.

ἀεροσκοπικός, -ή, -όν· ὁ σχετιζόμενος ἢ ἀναγόμενος εἰς τὴν ἀεροσκοπίαν: *ἀεροσκοπικαὶ παρατηρήσεις,* ἀερομαντεῖαι.

ἀεροσκόπιον. Συσκευὴ χρησιμεύουσα διὰ τὴν συλλογὴν τῆς ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι αἰωρουμένης μικροσκοπικῆς κόνεως πρὸς ἐξέτασιν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Miquel ὑποδειχθεῖσα ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ κυλινδρικοῦ δοχείου ES περιστρεφομένου τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀνεμοδείκτου D περὶ τὸν κατακόρυφον ἄξονα P. Ἐπὶ τοῦ ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου εὑρισκομένου συστήματος T τίθεται ὑαλίνη πλὰξ ἐπηλειμμένη διὰ βαζελίνης, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐπικάθηται μέρος τῆς κόνεως τῆς φερομένης ὑπὸ τοῦ ῥεύματος

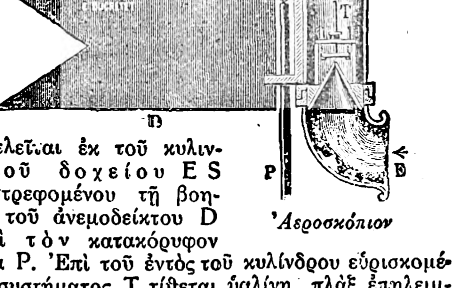

Ἀεροσκόπιον

Digitized by Google

τοῦ ἀέρος τοῦ διερχομένου διὰ τῆς κάτωθεν εὑρισκομένης μικρᾶς ὀπῆς.

Ἐκτὸς τοῦ ἀνωτέρω ἀεροσκοπίου γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ ἀναρροφητικοῦ ἀεροσκοπίου, ἐπινοηθέντος ὑπὸ τοῦ ἰδίου, ὅπερ χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ πλεονεκτήματος ὅτι ἐργάζεται καὶ ἐν καιρῷ νηνεμίας. Ἡ ἀναρρόφησις τοῦ ἀέρος γίνεται τῇ βοηθείᾳ ἀεραντλίας προσαρμοζομένης.

ἀεροσκόπος· ὁ *ἀερομάντις*.

ἀεροστάθμη (φυσαλιδωτὸς χωροβάτης — niveau—die libelle, wasserwage, das niveau—spirit level)· εἶναι ὄργανον διὰ τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ προσδώσωμεν ὁριζοντίαν ἢ κατακόρυφον θέσιν εἰς εὐθείας γραμμὰς ἢ ἐπίπεδα. Εὐθείας γραμμάς, ἐνταῦθα, ἐννοοῦμεν πρωτίστως τοὺς ἄξονας τῶν καταμετρητικῶν ὀργάνων, ὧν δυνάμεθα διὰ τῆς ἀεροστάθμης νὰ μετρήσωμεν καὶ τὰς κλίσεις, ἂν αὗται ὦσι μικραί.

Τὸ κύριον μέρος πάσης ἀεροστάθμης εἶναι ὑέλινον δοχεῖον φέρον περίβλημα ἐξ ὀρειχάλκου καὶ πληρούμενον διὰ δύο ρευστῶν, σημαντικῶς διαφόρων κατὰ τὸ εἰδικὸν βάρος, τοῦ ἑνὸς σταγονώδους, τοῦ δ' ἑτέρου διασταλτοῦ. Τῶν ὑγρῶν τούτων μὴ ἐπιδεχομένων ἀνάμιξιν, τὸ ἐλαφρότερον λαμβάνει, κατὰ τὸν νόμον τῆς βαρύτητος, τὴν ὑψηλοτέραν θέσιν καὶ φαίνεται ὡς φυσαλὶς ἀέρος.

Τὸ πάλαι τὰ δύο ὑγρὰ ἦσαν ὕδωρ καὶ ἀήρ. Ἤδη αἱ ἀεροστάθμαι πληροῦνται διὰ μίγματος οἰνοπνεύματος καὶ θειϊκοῦ αἰθέρος. Τὸ μικρὸν κενὸν διάστημα, ἢ μᾶλλον τὸ πεπληρωμένον δι' ἀτμοῦ αἰθέρος, καλεῖται φυσαλὶς (bulle d'air—Blase). Τὰ δύο ἄκρα τῆς ἀεροστάθμης κλείονται μετὰ μεγάλης προσοχῆς, διότι ἂν τὸ κλείσιμον δὲν εἶναι ἑρμητικόν, τότε τὸ ὑγρὸν ἐξαερούμενον διαφεύγει καὶ ἡ ἀεροστάθμη καθίσταται ἄχρηστος.

Δύο σχήματα χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν ἀεροσταθμῶν: α') ἡ κάψα (dosenlibelle), ἧς ἡ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια εἶναι σφαιρική, μὲ τὴν κυρτότητα πρὸς τὰ ἄνω, καὶ β') ὑέλινος σωλὴν (Röhrenlibelle), οὗτινος ἡ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια εἶναι καμπύλη μεγάλης ἀκτῖνος (20—50 μέτρων). Ἡ δευτέρα αὕτη ἀεροστάθμη χρησιμοποιεῖται εἰς τὰ γεωδαιτικὰ ὄργανα.

Ἡ καμπυλότης τῆς ἀνωτέρας ἐπιφανείας τοῦ σωλῆνος εἶναι ἀπαραίτητος, καθόσον ἂν αὕτη ἦτο κυλινδρική, δὲν θὰ παρεῖχεν οὐδὲν ὑψηλότερον σημεῖον, ἡ δὲ φυσαλὶς θὰ ἠρέμει ἀδιαφόρως εἰς πᾶν σημεῖον αὐτῆς καὶ κατὰ τὴν ἐλαχίστην κλίσιν θὰ μετετίθετο εἰς τὸ ὑψηλότερον σημεῖον, ἔνθα θὰ παρέμενε καὶ μετὰ τὴν ὁριζοντίωσιν τοῦ σωλῆνος.

Χαρακτηριστικὰ σημεῖα καὶ γραμμαὶ τῆς ἀεροστάθμης. Ἐὰν ἡ ἀεροστάθμη τοποθετηθῇ ἐπί τινος ἐπιπέδου ἢ ἄξονος, ἡ φυσαλὶς καταλαμβάνει τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τῆς κυρτῆς ἐπιφανείας. Ἐὰν τὸ ἐπίπεδον τοῦτο ἢ ὁ ἄξων ὦσιν ὁριζόντια, τὸ κέντρον τῆς φυσαλίδος καλεῖται *λικνιζόμενον ἢ κανονικὸν σημεῖον* καὶ σημειοῦται ἐπὶ τοῦ σωλῆνος διὰ γραμμῆς, ἥτις καλεῖται *σῆμα* (Marke ἢ Normalpunkte). Εἰς τὴν θέσιν ταύτην τὰ ἄκρα τῆς φυσαλίδος ἀπέχουσιν ἐξ ἴσου ἀπὸ τοῦ σήματος καὶ τότε λέγομεν ὅτι ἡ φυσαλὶς *ἰσορροπεῖται* καὶ τὸ ἐπίπεδον ἢ ὁ ἄξων εἶναι ἀκριβῶς ὁριζόντια. Δεύτερον χαρακτηριστικὸν σημεῖον ἑκάστης ἀεροστάθμης εἶναι τὸ κέντρον καμπυλότητος C. Εἰς οἱανδήποτε θέσιν καὶ ἂν εὑρίσκηται ἡ φυσαλίς, ἡ ἐφαπτομένη εἰς τὸ μέσον αὐτῆς εἶναι ὁριζοντία καὶ ἡ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἀκτὶς καμπυλότητος κατακόρυφος.

Χαρακτηριστικαὶ γραμμαὶ τῆς ἀεροστάθμης εἶναι 1) ἡ κυρία ἐφαπτομένη (Haupttangente) εἰς

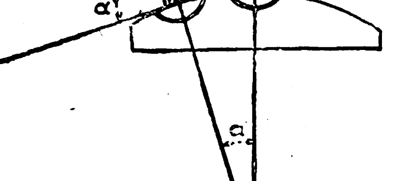

Σχ 1.

τὸ *σῆμα*, 2) ἡ κυρία ἀκτὶς (Hauptradius) r εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ 3) ἡ δευτερεύουσα ἀκτὶς καμπυλότητος εἰς τὸ σημεῖον m' (Σχ. 1), ὅταν ἡ φυσαλὶς μετακινηθῇ εἰς τὴν θέσιν ταύτην.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ὑπάρχει πλήρης ἀναλογία μεταξὺ τῆς ἀεροστάθμης καὶ τοῦ ζυγοῦ. Τὸ *σῆμα* m τῆς ὁριζοντιωμένης ἀεροστάθμης ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ σημεῖον τῆς ἰσορροπίας τοῦ ζυγοῦ, ἡ κυρία ἀκτὶς καμπυλότητος πρὸς τὸν κατακόρυφον ἄξονα τοῦ ζυγοῦ, τὸ κέντρον καμπυλότητος C πρὸς τὸ σημεῖον στηρίξεως τοῦ ζυγοῦ, καὶ ἡ δευτερεύουσα ἀκτὶς καμπυλότητος εἰς τὸ σημεῖον m' ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀκτῖνα τοῦ φέροντος τὸ μεγαλείτερον βάρος σκέλους τοῦ ζυγοῦ.

Ὅταν ἡ ἀεροστάθμη λάβῃ κλίσιν τινά, καὶ τὸ ὑψηλότερον σημεῖον αὐτῆς μετατεθῇ εἰς τὸ σημεῖον m', τὸ τόξον τότε mm' δίδει τὸ μέτρον τῆς γωνίας κλίσεως, ἥτις ἰσοῦται πρὸς τὴν γωνίαν a τῶν δύο ἐφαπτομένων, ἥτις πάλιν ἰσοῦται πρὸς τὴν γωνίαν a τῶν δύο ἀκτίνων καμπυλότητος τῶν σημείων ἐπαφῆς.

Ἐὰν καλέσωμεν d τὸ μέγεθος τῆς ἐκτοπίσεως τῆς φυσαλίδος, ἤτοι τὸ γραμμικὸν μῆκος τοῦ τόξου mm', καὶ R τὴν ἀκτῖνα καμπυλότητος ἔχομεν

$$d = a.R \quad \text{ὅθεν} \quad a = \frac{d}{R}$$

καὶ εἰς δευτερόλεπτα $\quad a'' = \dfrac{d}{R.\sin 1''}$

Εὐαισθησία τῆς ἀεροστάθμης καλεῖται ὁ λόγος τῆς ἐκτοπίσεως πρὸς τὴν γωνίαν τῆς κλίσεως ἤτοι

$$\frac{d}{a} = R \quad \text{ἢ} \quad \frac{d}{a''} = R.\sin 1''$$

ὡς ἐκ τοῦ προηγουμένου τύπου ἐξάγεται. Ἤτοι ἡ εὐαισθησία τῆς ἀεροστάθμης εἶναι κατ' εὐθεῖαν ἀνάλογος τῆς ἀκτῖνος καμπυλότητος. Ὅθεν εἰς τὰς μᾶλλον εὐαισθήτους ἀεροστάθμας ἡ καμπυλότης τοῦ αὐλοῦ εἶναι ἐλαχίστη καὶ ἡ ἀκτὶς καμπυλότητος φθάνει μέχρι 50 μέτρων, καὶ τὸ μέγιστον τῆς εὐαισθησίας ἔχουσιν αἱ μὲ εὐθὺν αὐλὸν ἀεροστάθμαι.

Διαιρέσεις τῆς ἀεροστάθμης. Ὁ ὑέλινος σωλὴν τῆς ἀεροστάθμης φέρει ἐγχρώμους διαιρέσεις δι' ὧν μετρῶνται αἱ μετατοπίσεις τῆς φυσαλίδος. Αἱ διαιρέσεις αὗται ἢ εἶναι συνεχεῖς ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄκρου πρὸς τὸ ἕτερον ἢ διακόπτονται κείμεναι συμμετρικῶς περὶ τὸ *σῆμα*. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν τὸ μηδὲν τίθεται εἰς τὸ ἄκρον καὶ ἡ ἀρίθμησις βαίνει ἐξ ἀριστερῶν πρὸς τὰ δεξιά. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν τίθενται δύο μηδὲν εἰς τὰ ἄκρα καὶ ἡ ἀρίθμησις βαίνει ἐκ τῶν ἄκρων πρὸς τὸ *σῆμα*.

Ἐπιῤῥοὴ τῆς θερμοκρασίας ἐπὶ τῆς φυσαλίδος. Ὁ κατασκευάζων τὴν ἀεροστάθμην τεχνίτης χαράσσει, περὶ τὸ *σῆμα*, δύο μεγάλας χαραγάς, ὧν ἡ ἀπόστασις ἰσοῦται μὲ τὸ μῆκος τῆς φυσαλίδος. Ἐὰν ὅμως ἡ θερμοκρασία ἐν τῷ χώρῳ ἐν ᾧ εἰργάζετο ὁ τεχνίτης ἦτο π. χ. 20 βαθμῶν καὶ ἐργασθῶμεν εἶτα μετὰ τῆς ἀεροστάθμης εἰς θερμοκρασίαν 35 β. τότε τὸ ἐντὸς τοῦ σωλῆνος ὑγρὸν θὰ διασταλῇ θερμαινόμενον, καὶ θὰ καταλάβῃ χῶρον μεγαλείτερον, εἰς βάρος τῆς φυσαλίδος, ἥτις συμπιεζομένη θὰ γίνῃ μικροτέρα τοῦ μήκους ὅπερ ἐχάραξεν ὁ τεχνίτης. Ἐὰν τοὐναντίον ἐκθέσωμεν τὴν ἀεροστάθμην εἰς θερμοκρασίαν χαμηλοτέραν, τὸ ὑγρὸν θὰ συμπυκνωθῇ καὶ ἡ φυσαλὶς διαστελλομένη θὰ γίνῃ μεγαλειτέρα. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου, ἐκτὸς τῶν κυρίων χαραγῶν τῶν δεικνυουσῶν τὸ μῆκος τῆς φυσαλίδος, χαράσσονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ *σήματος* καὶ ἐνδιάμεσοι χαραγαί. (Σχ. 2).

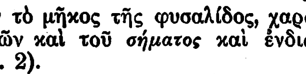

Σχ 2.

Τὸ ἑκάστοτε μῆκος τῆς φυσαλίδος ὡς καὶ αἱ μεταβολαὶ αὐτοῦ ἐκ τῆς θερμοκρασίας ἔχουσιν ἀρκοῦσαν σημασίαν διὰ μετρήσεις μεγάλης ἀκριβείας. Τούτου ἕνεκα, ὡς κατωτέρω θέλομεν ἴδει, διὰ τὰς εἰς τὰς ἐργασίας ταύτας χρησιμοποιουμένας ἀεροστάθμας δέον νὰ μετρῆται καὶ ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας. Εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν στερούμεθα θερμομέτρου χρησιμοποιοῦμεν τὸν κάτωθι πίνακα δίδοντα, κατόπιν πολυετῶν παρατηρήσεων, τὴν μέσην τιμὴν τοῦ μήκους τῆς φυσαλίδος, εἰς ἑκάστην θερμοκρασίαν. Πρὸς τοῦτο ὅμως δέον νὰ γνωρίζωμεν τὴν τιμὴν $\dfrac{d}{a''} = R.\sin 1''$ τῆς εὐαισθησίας τῆς ἀεροστάθμης.

Εὐαισθησία	Μῆκος τῆς φυσαλίδος εἰς χιλιοστὰ			Διαφορὰ μήκους διὰ 1° θερμ.
	διὰ 0° θερμ.	διὰ 15° θερ.	διὰ 30° θερ.	
5″	32	25	18	0,45
10″	30	24	18	0,35
15″	26	22	18	0,28
20″	24	20	17	0,24
30″	23	20	18	0,18

Χαρακτηριστικαὶ διαστάσεις τῆς ἀεροστάθμης. Αὗται εἰσὶ 1) τὸ γραμμικὸν μῆκος *d* μιᾶς διαιρέσεως τοῦ ὑελίνου σωλῆνος· 2) ἡ ἀκτὶς καμπυλότητος R τοῦ σωλῆνος· 3) ἡ γωνιώδης τιμὴ *s''* μιᾶς διαιρέσεως αὐτοῦ.

1) Ἡ τιμὴ τοῦ d εὑρίσκεται δι' ἀπ' εὐθείας μετρήσεως. Εἰς τὰς παλαιὰς ἀεροστάθμας ἦτο 1 m. m, σήμερον ὅμως γενικῶς σχεδὸν ἡ τιμὴ τοῦ d εἶναι 2 m. m.

2) Ἡ ἀπ' εὐθείας μέτρησις τῆς ἀκτῖνος καμπυλότητος R εἶναι ἀνέφικτος, ἀλλ' ἡ τιμὴ αὐτῆς δίδεται ἐκ τοῦ τύπου (ὅρα σχ. 1)

$$d = s.R \quad \text{ἢ} \quad s = \frac{d}{R} \quad \text{ἢ} \quad s'' = \frac{d}{R.\sin 1''}$$

$$\text{ὅθεν} \quad R = \frac{d}{s''.\sin 1''} \quad \text{ἢ} \quad R = \frac{206.205''}{s''}\, d$$

3) Ἡ γωνιώδης τιμὴ *s''* μιᾶς διαιρέσεως τοῦ σωλῆνος δίδεται ὑπὸ τοῦ ἐργοστασίου δι' ἑκάστην ἀεροστάθμην. Εἰς περίπτωσιν ὅμως καθ' ἣν δὲν ἔχομεν τοιαύτην, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν αὐτὴν ὡς ἑξῆς. Δίδομεν εἰς τὴν ἀεροστάθμην κλίσιν τινά, οὕτως ὥστε τὸ τόξον om νὰ ᾖ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλείτερον (Σχ. 3). Τὸ γωνιῶδες μῆκος τοῦ τόξου om δίδεται ὑπὸ τῆς γωνίας κλίσεως *d* ἧς τὴν τιμὴν προσδιορίζομεν διὰ τῆς μεθόδου ἣν κατωτέρω ἐκθέτομεν. Ἂν *ν* εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν διαιρέσεων τοῦ ὑελίνου σωλῆνος, ὁ περιλαμβανόμενος εἰς τὸ τόξον 00', τότε ἔχομεν $s'' = \dfrac{a''}{v}$.

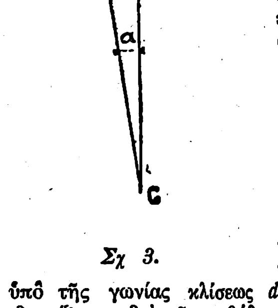

Σχ 3.

Ἡ ἀκρίβεια τῆς τιμῆς ταύτης εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τὴν μέτρησιν τῶν γεωδαιτικῶν Δικτύων. Προκειμένου ὅμως περὶ ἐργασιῶν μεγίστης ἀκριβείας, ὡς ἡ μέτρησις Βάσεως, καθ' ἃς ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ἀεροστάθμης, ἡ ἀκρίβεια αὕτη εἶναι ἀνεπαρκὴς καὶ δέον ἑκάστοτε νὰ ἐξετάζωμεν τὸ ὁμοιόμορφον τῆς καμπυλότητος τοῦ σωλῆνος καὶ νὰ προσδιορίζωμεν τὴν τιμὴν s''

Σχ. 4.—Ἰσοσταθμικὴ σανίς.

Πρὸς τοῦτο χρησιμοποιοῦμεν τὸ παρασκεύασμα ὅπερ καλεῖται *ὑποθηματικὴ ἢ ἰσοσταθμικὴ σανὶς* (Éprouvette à niveau, Lege oder Justierbrettchen).

Τοῦτο (Σχ. 4) κατασκευάζεται ἐκ ξύλου ἢ μετάλλου, ἔχει σχῆμα Τ καὶ ἑδράζεται ἐπὶ τριῶν κοχλιοφόρων ποδῶν, ὧν οἱ δύο εἰσὶ συνήθεις κοχλίαι, ὁ δὲ τρίτος εἶναι μικρομετρικός. Οὗτος ἔχει λεπτότερον περικόχλιον, ἐπιμελῆ κατεργασίαν καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν φέρει τύμπανον s μικρομετρικῶς διῃρημένον καὶ ἐφαπτόμενον εἰς στερεῶς προσηρμοσμένον δείκτην z, ἐπίσης μικρομετρικῶς διῃρημένον, ἐφ' οὗ δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν τὰς περιστροφὰς τοῦ κοχλίου s. Ἡ γραμμὴ υw εἶναι κάθετος ἐπὶ τῆς mn.

Ὅπως μεταχειρισθῶμεν τὸ παρασκεύασμα τοῦτο, ὁριζοντιοῦμεν ἐν πρώτοις αὐτὸ διὰ συνήθους ἀεροστάθμης καὶ εἶτα τοποθετοῦμεν ἐπὶ τῆς γραμμῆς υw τὴν πρὸς ἐξέτασιν ἀεροστάθμην, ἀναγινώσκομεν τὴν διαίρεσιν τοῦ σωλῆνος, ἐφ' ἧς ἵσταται ἡ φυσαλίς, ὡς καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ κοχλίου. Περιστρέφομεν εἶτα κατά τι τὸν κοχλίαν (ἀναλόγως τῆς εὐαισθησίας τῆς ἀεροστάθμης) καὶ ἀναγινώσκομεν πάλιν ἀεροστάθμην καὶ κοχλίαν. Ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀναγνώσεων τῆς ἀεροστάθμης λαμβάνομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν διαιρέσεων αὐτῆς, ἐκ δὲ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀναγνώσεων τοῦ τυμπάνου καὶ τοῦ δείκτου λαμβάνομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν βημάτων, καθ' ἃ περιεστράφη ὁ κοχλίας.

Ἐὰν καλέσωμεν h τὸ βῆμα τῆς ἕλικος, d τὴν ἀπόστασιν υw, ἡ ἐφαπτομένη τῆς γωνίας τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς ἓν βῆμα ἕλικος εἶναι $\dfrac{h}{d}$, ἥτις ἐφαπτομένη, ὡς ἐκ τῆς σμικρότητος τῆς γωνίας, δύναται νὰ ἀνταλλαγῇ πρὸς τὸ τόξον, ὅτε θὰ ἔχωμεν

$$\frac{h}{d}.\frac{1}{\sin 1''}$$

Ἐὰν ἐπίσης T εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν διαιρέσεων τοῦ τυμπάνου τοῦ κοχλίου ἑκάστη ἐξ αὐτῶν θὰ ἔχῃ τιμὴν

$$\frac{h}{d}.\frac{1}{\sin 1''}.\frac{1}{T}$$

καὶ ἐὰν εὕρωμεν ὅτι n διαιρέσεις τῆς ἀεροστάθμης ἀντιστοιχοῦσιν εἰς v διαιρέσεις τοῦ τυμπάνου, τότε ἡ γωνιώδης τιμὴ μιᾶς διαιρέσεως τοῦ σωλῆνος εἶναι

Digitized by Google

$$S'' = \frac{h}{d} \cdot \frac{1}{\sin 1''} \cdot \frac{1}{T} \cdot \frac{v}{n} \text{ ἢ}$$

$$S'' = \frac{h}{d} \cdot \frac{v}{n.T} \cdot 206{,}265''$$

Ἐν τῇ πράξει φέρομεν τὴν φυσαλίδα εἰς τὸ ἓν ἄκρον τῶν διαιρέσεων καὶ περιστρέφομεν βραδέως καὶ διαδοχικῶς τὸν κοχλίαν S κατὰ ἴσας ποσότητας. Βλέπομεν οὕτως, ἐν πρώτοις, ἂν ὅλαι αἱ διαιρέσεις τῆς ἀεροστάθμης εἶναι ἴσαι καὶ ἄν, κατὰ συνέπειαν, ἡ καμπυλότης τοῦ σωλῆνος εἶναι ὁμοιόμορφος. Ἐπιτυγχάνομεν ἐπὶ πλέον τὸν ἀριθμὸν τῶν διαιρέσεων τοῦ σωλῆνος καὶ τὸν ἀντιστοιχοῦντα ἀριθμὸν τῶν διαιρέσεων τοῦ τυμπάνου. Καὶ οὕτως εὑρίσκομεν τὴν μέσην γωνιώδη τιμὴν μιᾶς διαιρέσεως τοῦ σωλῆνος.

Ἐὰν τὸ κατάστημα δὲν ἔδωκεν ἡμῖν τὴν τιμὴν τοῦ h καὶ d ἢ ἀπωλέσαμεν αὐτάς, δυνάμεθα νὰ καταμετρήσωμεν αὐτὰς ὡς ἑξῆς. Διὰ τὴν τιμὴν τοῦ h, ἐξάγομεν δι' ἀποκοχλιώσεως τὸν κοχλίαν S καὶ ἐφαρμόζομεν ἐπ' αὐτοῦ σφιγκτὰ λεπτὸν φύλλον χάρτου, ἐφ' οὗ ἡ ἑλικοτομημένη ἐπιφάνεια ἀφίνει ὁρατὰ ἴχνη· εἶτα λαμβάνομεν διὰ τοῦ διαβήτου ὡρισμένον ἀριθμὸν βημάτων, ὧν διὰ τῆς κλίμακος ἀκριβείας εὑρίσκομεν τὴν τιμήν. Διὰ νὰ εὕρωμεν τὴν τιμὴν τοῦ d, τοποθετοῦμεν τὸ ὅλον παρασκεύασμα ἐπὶ φύλλου χάρτου καλῶς ἐκτεινομένου ἐπί τινος ἐπιπέδου. Ἐπὶ τοῦ φύλλου τούτου οἱ τρεῖς κοχλίαι ἀφίνουσιν ἴχνη καταφανῆ. Φέροντες τὴν κάθετον ἐκ τοῦ ἴχνους τοῦ κοχλίου S πρὸς τὴν γραμμὴν τὴν ἑνοῦσαν τὰ δύο ἄλλα ἴχνη καὶ μετρῶντες αὐτὴν διὰ κλίμακος ἔχομεν τὴν τιμὴν τοῦ d.

Πολλάκις διοπτρικὰ ὄργανα ἑδραζόμενα ἐπὶ τριῶν κοχλιῶν καὶ ὧν τὸ ἄνω μέρος περιστρέφεται (π. χ. θεοδολίδια) δύνανται νὰ ἀντικαταστήσωσι τὸ ἄνω παρασκεύασμα, ἐὰν εἷς ἐκ τῶν κοχλιῶν (οἵτινες φέρουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν δίσκους) διαιρεθῇ μικρομετρικῶς, ἐπέχων οὕτω θέσιν τοῦ κοχλίου S. Ἡ πρὸς ἐξέτασιν ἀεροστάθμη ἑδράζεται ἢ ἀναρτᾶται ἐπὶ τοῦ ἄνω περιστρεφομένου τμήματος τοῦ ὀργάνου. Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐνεργοῦμεν ὡς ἄνω ἐξεθέσαμεν.

Μέτρησις τῆς γωνίας κλίσεως ἄξονός τινος. — Ζητοῦμεν ὅπως ἐκ τῶν γενομένων ἀναγνώσεων ἐπὶ τῶν διαιρέσεων τῆς ἀεροστάθμης, κατ' ἀμφότερα τὰ ἄκρα τῆς φυσαλίδος, προσδιορίσωμεν τὸ μέγεθος τῆς ἐκτοπίσεως αὐτῆς, ἤτοι τὴν γωνίαν κλίσεως τοῦ ὑποθήματος ἢ τοῦ ἄξονος.

Ἔστω o' τὸ μέσον τῆς φυσαλίδος κατὰ τὴν

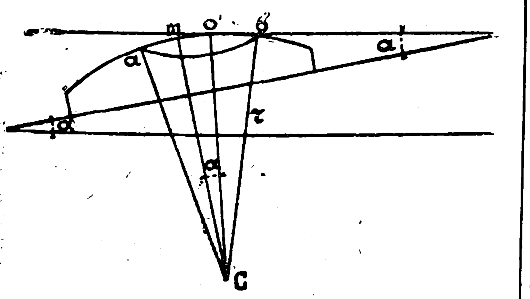

Σχ 5.

κλίσιν a τοῦ ἄξονος, m τὸ *σῆμα* (Marke) ὅταν ἡ ἀεροστάθμη εἶναι ὁριζοντία, l ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἀριστεροῦ ἄκρου τῆς φυσαλίδος, r ἡ ἀνάγνωσις τοῦ δεξιοῦ καὶ ὑποτεθείτω ὅτι τὸ *σῆμα* εὑρίσκεται ἔσω τῆς φυσαλίδος καὶ ὅτι $l < r$ (Σχ. 5).

Ἡ γωνία κλίσεως a ἰσοῦται μὲ τὴν γωνίαν a τῶν δύο ἀκτίνων, μέτρον δὲ ταύτης εἶναι τὸ τόξον mo', οὗτινος ἡ τιμὴ εἰς δεύτερα λεπτά, εἶναι ἡ ζητουμένη γωνία κλίσεως.

Ἔχομεν $ab = l + r \quad ao' = o'b = \frac{ab}{2} = \frac{l+r}{2}$ καὶ

$$m\grave{o} = mb - \grave{o}b = r - \frac{l+r}{2} = \frac{r\ \ l}{2} = a$$

ἐὰν δὲ τὸ γωνιῶδες μέγεθος μιᾶς διαιρέσεως τῆς ἀεροστάθμης εἶναι s'', ἔχομεν $a'' = s'' \frac{r-l}{2}$

Π α ρ ά δ ε ι γ μ α. Ἐὰν ἔχωμεν $r = 9{,}3 \quad l = 6{,}7 \quad s'' = 4''$ λαμβάνομεν $r - l = 2{,}6 \quad \frac{r-l}{2} = 1{,}3$, ὅθεν $a'' = 1{,}3 \times 4'' = 5'',2$·

ἐὰν ἔχωμεν $l > r$ ἢ $l = 8{,}5$ καὶ $r = 5{,}1$, ἔχομεν $r - l = -3{,}4 \quad \frac{r-l}{2} = -1{,}7$ ἢ ὅθεν $\alpha'' = -1{,}7 \times 4'' = -6'',8$

Οἱ αὐτοὶ τύποι ἐφαρμόζονται καὶ ὅταν τὸ *σῆμα* εὑρίσκηται ἔξω τῆς φυσαλίδος. Ἐν τῇ πράξει ὅμως σπανιώτατα συμβαίνει τοῦτο, ἐπειδὴ καταβάλλεται πάντοτε φροντίς, ὅπως κατὰ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ὀργάνου ἐν στάσει, ἡ κλίσις τοῦ ἄξονος ᾖ ὡς οἷόν τε μικρά, ἄλλως ἡ ὁριζοντίωσις αὐτοῦ καὶ δύσκολος καὶ ἐπισφαλὴς εἶναι.

Μέτρησις τῆς γωνίας κλίσεως ἄξονός τινος δι' ἐσφαλμένης ἀεροστάθμης. Δυνατὸν ἐνίοτε οἱ πόδες ἢ τὰ ἄγγιστρα ἀεροστάθμης τινὸς νὰ μὴ ὦσιν ἰσομήκη, ἢ ἕνεκα βλάβης τῶν κανονιστικῶν κοχλιῶν αὐτῆς, νὰ μὴ ᾖ δυνατὴ ἡ διόρθωσις αὐτῆς, οὕτω δὲ ἐὰν ἡ ἀεροστάθμη ἐπιβῇ ὁριζοντίου τινὸς ἄξονος, ἡ ἐφαπτομένη αὐτῆς νὰ μὴ δύναται νὰ καταστῇ ὁριζοντία. Ἐν τούτοις εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιορισθῇ ἡ κλίσις τοῦ ἄξονος πρὸς τὸν ὁρίζοντα ἤτοι ἡ γωνία α (Σχ. 6).

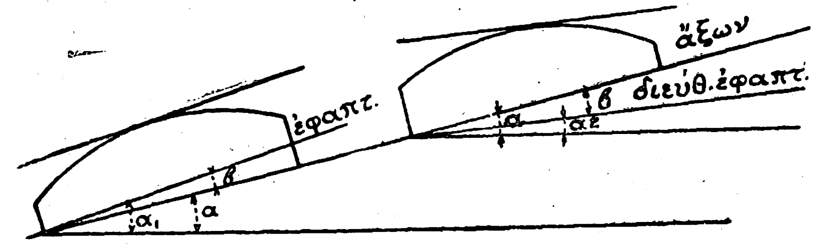

Σχ. 6.

Συμφώνως πρὸς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν ἔχομεν

$$a_1 = a + b \quad a = a_1 - b \quad \text{καὶ} \quad a_1'' = \frac{l - r}{2} s'' \qquad (1)$$

ἐὰν ἀντιστρέψωμεν τὴν ἀεροστάθμην κατὰ 180° καὶ ἐπιθέσωμεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἄξονος, ὦσι δὲ l' καὶ r' αἱ νέαι ἀναγνώσεις, ἔχομεν

$$a_2 = a - b \quad a = a_2 + b \quad \text{καὶ} \quad a_2'' = \frac{l' - r'}{2} s'' \qquad (2)$$

Προσθέτοντες κατὰ μέλη λαμβάνομεν

$$2a = a_1 + a_2 \quad \text{ὅθεν} \quad a = \frac{a_1 + a_2}{2} \qquad (3)$$

καὶ ἀντικαθιστῶντες τὰς τιμὰς τῶν a_1 καὶ a_2 ἐκ τῶν ἰσοτήτων (1) καὶ (2) λαμβάνομεν

$$a'' = \frac{s''}{4}[(l - r) + (l' - r')] \quad \text{ἢ} \qquad (4)$$

$$a'' = \frac{s''}{4}[(l + l') - (r + r')] \qquad (5)$$

Π α ρ ά δ ε ι γ μ α. Ἔστω $s'' = 6$ ὅθεν $\frac{s''}{4} = 1'',5$

l =	9,3	r =	6,7
l' =	5,8	r' =	10,2
(l+l') =	15,1	(r+r') =	16,9

ὅθεν $a'' = 1'',5(15{,}1 - 16{,}9) = 1'',5(-1{,}8) - -1'',7$.

Πρὸς ἀποφυγὴν σφαλμάτων, δέον ὅπως ὁ ἐργαζόμενος δίδῃ σημεῖα + καὶ — εἰς τὰ αὐτὰ πάντοτε ἄκρα τῆς ἀεροστάθμης. Κατὰ συνθήκην δὲ δίδομεν + εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον καὶ — εἰς τὸ ἀριστερόν.

Εἰς ἐργασίας ἥσσονος ἀκριβείας (καὶ ἂν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ὅτι τὸ μέγεθος τῆς φυσαλίδος δὲν μετεβλήθη ἐκ τῆς θερμοκρασίας κατὰ τὸν ἀναγκαιοῦντα χρόνον πρὸς ἀνάγνωσιν καὶ στροφὴν τῆς ἀεροστάθμης), δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν τὴν κλίσιν a ἐκ τῆς κινήσεως τῆς φυσαλίδος πρὸς ἓν ἄκρον τῆς ἀεροστάθμης. Τότε ἡ κλίσις a ἰσοῦται τῷ ἡμίσει τῆς κινήσεως τῆς φυσαλίδος, κατὰ τὰς δύο, κατὰ 180° ἐστραμμένας θέσεις τῆς ἀεροστάθμης πρὸς τὸ αὐτὸ ἄκρον.

Διότι ἂν τὸ μέγεθος τῆς φυσαλίδος δὲν μεταβάλλεται, ἔχομεν

προφανῶς $l + r = l' + r'$ ἢ $l - r' = l' - r \qquad (6)$

καὶ ἐπειδὴ (5) $(l + l') - (r + r') = (l - r') + (l' - r)$

ἔχομεν $(l + l') - (r + r') = 2(l - r') \qquad (7)$

ὅθεν $a'' = \frac{s''}{4} \times 2(l - r') = \frac{s''}{2}(l - r') \qquad (8)$

Διόρθωσις τῆς ἀεροστάθμης. Καίτοι, ὡς πρόσθεν ἐλέχθη, δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν τὴν κλίσιν ἄξονός τινος καὶ ὅταν ἡ ἀεροστάθμη εἶναι ἐσφαλμένη, ἐν τούτοις εἶναι φρόνιμον νὰ διορθῶται αὕτη, διὰ τὴν εὐκολίαν τοῦ ἐργαζομένου καὶ δι' οἰκονομίαν χρόνου. Πρὸς τοῦτο ὑπάρχουσι δύο τρόποι:

1) Τοποθετοῦμεν τὴν ἀεροστάθμην ἐπὶ τοῦ ἄξονος καὶ μετακινοῦμεν αὐτὸν μέχρις οὗ ἡ φυσαλὶς ἰσορροπήσῃ εἰς τὸ μέσον. Τότε ἔχομεν l=r καὶ ἡ ἐξίσωσις (1) γίνεται $a_1'' = 0$. Περιστρέφομεν μετὰ προσοχῆς τὴν ἀεροστάθμην κατὰ 180° ἡ φυσαλὶς παρεκκλίνει, πρὸς ἓν τῶν ἄκρων καὶ ἡ ἐξίσωσις (2) γίνεται $2a''_2 = (l' - r')\, s''$, ἤτοι ἡ φυσαλὶς μετετοπίσθη κατὰ τὸ διπλάσιον λάθος τῆς ἀεροστάθμης. Ἡ διόρθωσις ἐπέρχεται ἐὰν τῇ βοηθείᾳ τοῦ κοχλίου S (ὅρα σχῆμα 9) μετακινήσωμεν τὸν σωλῆνα τῆς ἀεροστάθμης κατὰ τὸ ἥμισυ λάθος καὶ τὸν ἄξονα κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ. Περιστρέφοντες εἶτα τὴν ἀεροστάθμην κατὰ 180°, ἐκτελοῦμεν τὰ αὐτὰ μέχρις οὗ ἐπιτύχωμεν πλήρη τὴν διόρθωσιν.

2) Εἴς τινα ὄργανα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μετακινῆται ὁ ἄξων (ἐφ' οὗ ἡ ἀεροστάθμη ἐπιβαίνει) σχετικῶς πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Προσδιορίζομεν τότε τὰς τιμὰς a_1'' καὶ a_2'' (1) καὶ (2) καὶ ἡ διαφορὰ $a_1'' - a_2''$ ἢ $a_2'' - a_1''$ μᾶς δίδει τὸ διπλάσιον τοῦ λάθους τῆς ἀεροστάθμης, ἣν διορθώνομεν διὰ τῶν κανονιστικῶν κοχλιῶν αὐτῆς.

Ἀκρίβεια τῆς ἀεροστάθμης. Ἐξ ὅσων μέχρι τοῦδε ἐξεθέσαμεν, ἡ ἀκρίβεια τῆς ἀεροστάθμης ἐξαρτᾶται ἐκ διαφόρων παραγόντων (Faktoren), ἤτοι ἐκ τῆς εὐκινησίας τῆς φυσαλίδος, τοῦ μήκους αὐτῆς καὶ τῆς ἀκτῖνος καμπυλότητος, ἐξ ὧν ἡ εὐαισθησία τῆς ἀεροστάθμης ἐξαρτᾶται. Τὸ μῆκος τῆς φυσαλίδος ἐξασκεῖ μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἀκριβείας τῆς ἀεροστάθμης. Διὰ μῆκος φυσαλῖδος 4 μικρῶν ὑποδιαιρέσεων ἔχομεν μέσον σφάλμα γωνίας κλίσεως 1,4'' ἐνῷ διὰ μῆκος 29 τοιούτων, ἔχομεν μέσον σφάλμα 0''. Ὅθεν δι' ἐργασίας μεγάλης ἀκριβείας δέον νὰ ἐπιζητῶμεν ἀεροστάθμας μὲ φυσαλίδας μεγάλου μήκους. Εἰς τὰς μετὰ κάψης ἀεροστάθμας (dosenlibelle), ὧν ἡ ἀκτὶς τῆς σφαιρικῆς ἐπιφανείας εἶναι 1,50—2,00 μέτρα καὶ ὧν ἡ διάμετρος τῆς φυσαλίδος εἶναι 10-15 χιλιοστά, τὸ μέσον σφάλμα εἶναι ± 5''. (Prof. Reinhert. Untersuchungen über Libellen 1891).

Τύποι ἀεροσταθμῶν. Πρὸς προστασίαν τοῦ ὑελίνου σωλῆνος τῆς ἀεροστάθμης, περιβάλλεται αὕτη ὑπὸ μεταλλικοῦ περιβλήματος σωληνοειδοῦς, ἐν ᾧ ὁ ὑέλινος σωλὴν στερεοῦται. Ὅπως δὲ ἀποφευχθῇ ἡ σκληρὰ ἐπαφὴ τοῦ περιβλήματος μετὰ τοῦ ὑελίνου σωλῆνος καὶ ἐκ τῶν μεταβολῶν τῆς θερμοκρασίας ἢ τυχὸν κρούσεων μὴ δημιουργηθῇ πίεσις ἱκανὴ νὰ θραύσῃ τὸν σωλῆνα, παρεντίθενται μεταξὺ αὐτῶν στρῶμα στόκου. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ ὑελίνου σωλῆνος μένει ἀκάλυπτον ἵνα ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἀεροστάθμης ᾖ δυνατή.

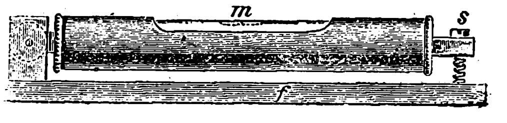

Σχ. 7.—Ἑδραζομένη ἀεροστάθμη.

Ἡ κατασκευὴ τοῦ περιβλήματος εἶναι τοιαύτη. ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται τελεία ἡ ἐπαφὴ τῆς ἀεροστάθμης μετὰ τῶν εὐθειῶν ἢ ἐπιπέδων, ὧν τὴν κλίσιν θέλομεν νὰ ἐξετάσωμεν.

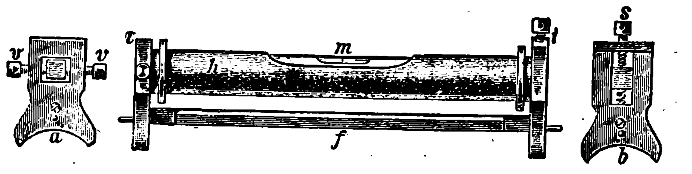

Σχ. 8.—Ἐπιβατικὴ ἀεροστάθμη

Ἀναλόγως τοῦ σχήματος τοῦ περιβλήματος κα τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῶν αἱ ἀεροστάθμαι διακρίνονται:

1) εἰς *σταθερὰς* (fixe - libellen) στερεῶς προσηρμοσμένας εἰς τὰ καταμετρητικὰ ὄργανα.

2) εἰς *ἑδραζομένας* (setzlibellen) χρησιμοποιουμένας διὰ τὴν ὁριζοντίωσιν ἐπιπέδων (Σχ. 7), (βλ. καὶ ἀλφάδιον).

3) εἰς *ἐπιβατικὰς* (Καβαλάρης, aufsetzlibellen oder reiter - libellen) χρησιμοποιουμένας διὰ τὴν ὁριζοντίωσιν τῶν ἀξόνων τῶν ὀργάνων (Σχ. 8 καὶ 9).

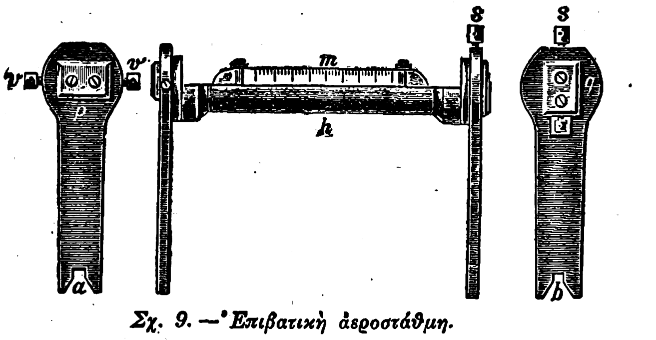

Σχ. 9.—Ἐπιβατικὴ ἀεροστάθμη.

4) Εἰς *ἀναρτωμένας* ἢ *αἰωρουμένας*, ἀπό τινος ἄξονος (hängelibellen) (Σχ. 10).

Τὸ σχῆμα 9 παριστᾷ τὸν καλλίτερον τύπον ἐπιβατικῆς ἀεροστάθμης ὃν τὸ ἐν Μονάχῳ Μαθημα-

Digitized by Google

τικο-μηχανικὸν Ἰνστιτοῦτον Ἕρτλ κατεσκεύασε. Ὁ μηχανικὸς τοποθετεῖ τὸν ὑέλινον σωλῆνα ἐντὸς κυλινδρικῆς σκάφης h, μεθ' ἧς δὲν ἐφάπτεται ἀλλὰ

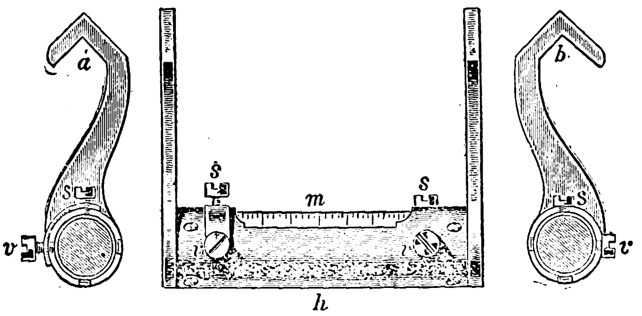

Σχ. 10. — Αἰωρουμένη Ἀεροστάθμη.

ἐφ' ἧς στηρίζεται καὶ στερεοῦται διὰ δύο ἐλασμάτων καὶ δύο κοχλιῶν. Ἡ κατὰ τὴν κατακόρυφον καὶ τὴν ὁριζόντιον ἔννοιαν μετακίνησις τῆς σκάφης, καὶ ἑπομένως ὁ κανονισμὸς τῆς ἀεροστάθμης γίνεται διὰ τῶν κοχλιῶν s καὶ v.

Ἐπιβατικὴ ἀεροστάθμη. Αὕτη δέον νὰ πληροῖ τὰς κάτωθι συνθήκας. (Σχ. 11).

1) Ἡ κυρία ἐφαπτομένη εἰς τὸ σημεῖον M νὰ εὑρίσκηται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μετὰ τοῦ ἄξονος

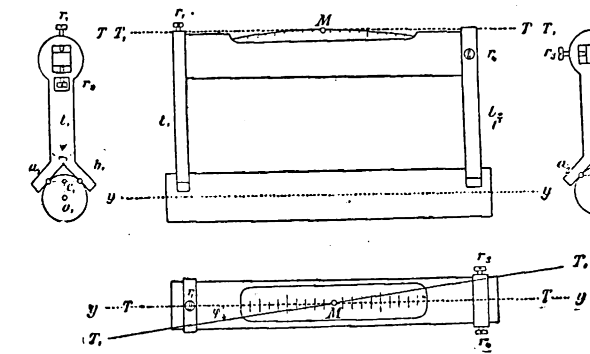

Σχ. 11.

ἐφ' οὗ ἡ ἀεροστάθμη ἐπιβαίνει. Πειθόμεθα περὶ τούτου ἂν περιστρέψωμεν κατά τι τὴν ἀεροστάθμην περὶ τὸν ἄξονα yy, οὕτως ὥστε οἱ πόδες t_1 t_2 νὰ εὑρίσκωνται πάντοτε ἐν ἐπαφῇ μετ' αὐτοῦ. Ἐὰν ἡ φυσαλὶς τηρήσῃ τὴν εἰς τὸ μέσον θέσιν της, τοῦτο εἶναι τεκμήριον ὅτι ἡ συνθήκη αὕτη πληροῦται. Ἐὰν ἡ φυσαλὶς μετακινηθῇ κατὰ τὴν περὶ τὸν ἄξονα κίνησιν τῆς ἀεροστάθμης, τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἐφαπτομένη T, T, σχηματίζει γωνίαν μετὰ τοῦ ἄξονος yy. Τὸ σφάλμα τοῦτο διορθοῦται διὰ τῶν κοχλιῶν r_3 r_4 δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ἡ ὁριζοντία μετακίνησις τοῦ σωλῆνος,

2) Μετὰ τὴν ὁριζοντίωσιν τῆς ἀεροστάθμης ἡ ἐφαπτομένη TT δέον νὰ ᾖ παράλληλος πρὸς τὸν γεωμετρικὸν ἄξονα yy τοῦ ὑποθήματος. Πρὸς ἔλεγχον τούτου ὁριζοντιοῦμεν τὴν ἀεροστάθμην καὶ εἶτα ἀνυψοῦντες αὐτὴν μετὰ προσοχῆς καὶ περιστρέφοντες κατὰ 180° ἐπιθέτομεν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ ἄξονος. Ἐὰν εἰς τὴν δευτέραν ταύτην θέσιν ἡ φυσαλὶς ἰσορροπῇ πάλιν εἰς τὸ σῆμα M, τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ ἄνω συνθήκη πληροῦται. Ἂν ἐκκλίνῃ ἐκ τοῦ M τότε παραλληλισμὸς δὲν ὑφίσταται καὶ ἡ ποσότης καθ' ἣν ἡ φυσαλὶς ἐκκλίνει εἶναι τὸ διπλάσιον τοῦ σφάλματος. Λαμβάνοντες τὸ ½ τούτου καὶ μετακινοῦντες τοὺς κοχλίας r, r_2 ἐπιτυγχάνομεν τὴν διόρθωσιν.

Σημείωσις. Ἐπιτυγχανομένης διὰ τῆς ἄνω διορθώσεως τῆς συνθήκης 2) καταστρέφεται ἡ συνθήκη 1), διότι ἡ μία διόρθωσις ἐπηρεάζει τὴν ἄλλην καὶ διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν πλήρως ἀμφοτέρας τὰς συνθήκας δέον νὰ ἐνεργῶμεν ἀμφοτέρας τὰς διορθώσεις διαδοχικῶς καὶ μετὰ μεγάλης ὑπομονῆς. Ἀνυπομονησία ἢ νευρικότης τοῦ ἐργαζομένου θὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὸν κανονισμὸν τῆς ἐπιβατικῆς ἀεροστάθμης.

Ἐπιβατικὴ ἀεροστάθμη Zwicky.— Ἡ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Zwicky ἐπινοηθεῖσα ἀεροστάθμη (Σχ. 12) ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐπιτυγχάνῃ εὔκολον καὶ διαρκῆ τὸν κανονισμὸν τοῦ σωλῆνος. Ἡ εὐκολία εἰς τὴν, κατὰ τὴν κατακόρυφον ἔννοιαν, μετακίνησιν τοῦ σωλῆνος ἐπιτυγχάνεται διὰ δύο κοχλιδίων, οἵτινες συγχρόνως μετακινοῦσι καὶ τὸ μεταλλικὸν περίβλημα, καὶ οὕτως ἡ ἀεροστάθμη διατηρεῖται εἰς σταθερὰν θέσιν καὶ ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ διόρθωσις τοῦ σωλῆνος ἀκριβῶς καὶ εὐκόλως ἐπιτυγχάνεται.

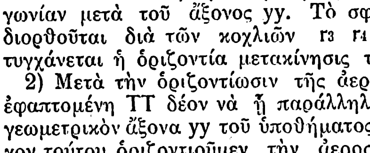

Σχ. 12. Ἀεροστάθμη τοῦ Zwicky.

Ἄνωθεν τοῦ ὑελίνου σωλῆνος ὑπάρχει ὄρθιον λεπτὸν ἔλασμα, ἐν εἴδει γεφυριδίου, φέρον ἀκριβεῖς διαιρέσεις κλίμακος, παράλληλον πρὸς τὴν βάσιν τῆς ἀεροστάθμης, ἀντιπροσωπεῦον τὴν κυρίαν ἐφαπτομένην εἰς τὸ σῆμα M, καὶ ὅπερ, δι' ἑνὸς τροχίσκου μετακινεῖται ἐντὸς στενῶν ὁρίων. Αἱ ἀναγνώσεις τῆς φυσαλῖδος γίνονται διὰ τῶν διαιρέσεων τοῦ γεφυριδίου τούτου.

Ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ διόρθωσις τῆς ἐπιβατικῆς ταύτης ἀεροστάθμης γίνεται ὡς ἑξῆς. Ἐπιθέτομεν τὴν ἀεροστάθμην ἐπί τινος κυλινδρικοῦ ἄξονος καὶ ἀναγινώσκοντες τῇ βοηθείᾳ τοῦ γεφυριδίου εὑρίσκομεν π. χ.

ἀνάγνωσις δεξιὰ	l,	=	0.94
ἀνάγνωσις ἀριστερὰ	r,	=	1.82
ὅθεν ἔχομεν μῆκος φυσαλῖδος		=	2.76

ἀνυψοῦμεν εἶτα μετὰ προσοχῆς αὐτὴν καὶ περιστρέφοντες κατὰ 180°, ἐπιθέτομεν καὶ ἀναγινώσκοντες εὑρίσκομεν

ἀνάγνωσις δεξιὰ	l_2	=	1.90
ἀνάγνωσις ἀριστερὰ	r_2	=	0.86
μῆκος φυσαλῖδος		=	2.76

Ἡ μετατόπισις ὅθεν τῆς φυσαλῖδος εἶναι

1.90—0.94= 1.82—0.86=0.96

Τὸ ἥμισυ τῆς μετατοπίσεως τῆς φυσαλῖδος ἀπὸ τοῦ *σήματος* εἶναι 0,48. Κατὰ τὴν ποσότητα ταύτην δέον νὰ μετακινηθῇ πρὸς τὰ δεξιὰ τὸ γεφυρίδιον. Ἡ μετακίνησις αὕτη μετρᾶται τῇ βοηθείᾳ μιᾶς μοναδικῆς χαραγῆς (δείκτου) εὑρισκομένης ἐπὶ τοῦ ὑελίνου σωλῆνος. Ὑποτεθείσθω ἤδη ὅτι ὁ δείκτης εὑρίσκεται 0,32 δεξιὰ τοῦ μηδενὸς τοῦ γεφυριδίου καὶ ὅτι ἡ μετακίνησις τῆς κλίμακος γενήσεται κατὰ 0,48. Μετακινοῦμεν τοὺς κοχλίας ὁριζοντιώσεως τοῦ ὀργάνου, τόσον ὥστε ἀπὸ τοῦ δείκτου πρὸς τὸ δεξιὸν ἄκρον τοῦ γεφυριδίου ἡ φυσαλὶς δίδει ἀνάγνωσιν 0,48—0,32=0,16. Τότε ἡ κυρία ἐφαπτομένη εἰς τὸ *σῆμα* M εἶναι παράλληλος πρὸς τὸν ἄξονα, ἐφ' οὗ ἡ ἀεροστάθμη ἐπιβαίνει καὶ ἡ ἀεροστάθμη εἶναι διορθωμένη.

Ἔλεγχος τῆς γενομένης διορθώσεως δύναται νὰ γίνῃ δι' ἄλλης ἐπιβατικῆς ἀεροστάθμης.

Ἀεροστάθμη μετὰ κάψης (Dosenlibelle). Αὕτη, ὡς ἐν ἀρχῇ ἀνεφέραμεν, εἶναι δοχεῖον μετάλλινον κυκλικὸν πωματιζόμενον διὰ πλακὸς κυκλικῆς ἐκ κρυστάλλου, ἐχούσης κυρτὴν ἐπιφάνειαν ἀκτῖνος καμπυλότητος 05,—2 μέτρων. Τὸ σχῆμα 13 παριστᾷ κάθετον τομὴν τῆς ἀεροστάθμης ταύτης. Ὁ κοχλίας *w* χρησιμεύει ὅπως τὸ δοχεῖον πληροῦται δι' οἰνοπνεύματος ἢ θειϊκοῦ αἰθέρος. Τὸ *σῆμα* M παρίσταται δι' ἑνὸς κύκλου, ἐνίοτε δὲ διὰ περισσοτέρων ὁμοκέντρων κύκλων. Ἡ φυσαλὶς ἥτις εἶναι κυκλική, δέον κατὰ τὴν ὁριζοντίωσιν τοῦ ὀργάνου νὰ ᾖ ὁμόκεντρος μὲ τὸ *σῆμα*

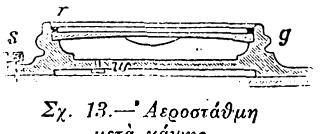

Σχ. 13.—Ἀεροστάθμη μετὰ κάψης.

Ἡ μετὰ κάψης ἀεροστάθμη χρησιμοποιεῖται μόνον διὰ τὴν ὁριζοντίωσιν ἐπιπέδων καὶ ὅπως αὕτη ἐπιτευχθῇ δέον ἵνα τὸ ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον εἰς τὸ *σῆμα* M ᾖ παράλληλον τῷ ἐπιπέδῳ. Ἵνα ἐπιτύχωμεν τοῦτο τοποθετοῦμεν τὴν ἀεροστάθμην οὕτως ὥστε ἡ γραμμὴ S_1S_2 ἡ ἑνοῦσα τοὺς δύο κοχλίσκους αὐτῆς ᾖ παράλληλος καὶ ἀντιθέτως τῆς γραμμῆς S_1S_2 τῆς ἑνώσης τοὺς ἀντιστοίχους κοχλίας τοῦ ὑποθήματος, ὁπότε ὁ κοχλίσκος s_3 ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν κοχλίαν S_3 τοῦ ὑποθήματος. Ἡ ἐκτόπισις τῆς φυσαλῖδος εἰς τὸ σημεῖον A ἤτοι τὸ τόξον AM μᾶς δίδει τὸ διπλάσιον τοῦ σφάλματος, ἐπίσης καὶ ἡ ἀπόστασις MC. Τούτου καθορισθέντος, ἐνεργοῦμεν ὅπως καὶ εἰς τὴν μετὰ σωλῆνος ἀεροστάθμην. Διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς διορθώσεως ἀντιστρέφομεν τὴν ἀεροστάθμην κατὰ 180° καὶ ἐνεργοῦμεν καθ' ὅμοιον τρόπον (Σχ. 14).

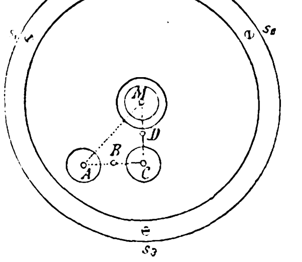

Σχ. 14.

Κατὰ τὴν ἀκρίβειαν ἡ μετὰ κάψης ἀεροστάθμη στερεῖ πολὺ τῆς μετὰ σωλῆνος, ὡς ἔχουσα μικρὰν ἀκτῖνα καμπυλότητος 0,5 - 2 μέτρων.

Ἀεροστάθμη μετὰ κάψης Mollenkopf.—Εἰς τὴν ἄνω περιγραφεῖσαν ἀεροστάθμην μετὰ κάψης παρουσιάζεται τὸ μειονέκτημα τῆς ἐν χρόνῳ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακρῷ ἐξατμίσεως τοῦ ὑγροῦ τῆς κάψης, διαφεύγοντος διὰ τοῦ κοχλίου πληρώσεως W. ὅταν κατὰ τὸ κώνευμα τοῦ μεταλλίνου περιβλήματος ἐλάχιστον κενὸν παρουσιασθῇ. Διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ *Mollenkopf* ἐν Στουτγάρδῃ ἐφευρεθείσης ἀεροστάθμης (σχ. 15) ἀποφεύγεται τὸ ἄτοπον τοῦτο, τῆς βάσεως τῆς ὑελίνου κάψης ἀπολήγούσης εἰς αἰχμηρὸν σωληνίσκον ὅστις μετὰ τὴν πλήρωσιν διὰ τοῦ ὑγροῦ κλείεται ἐπιμελῶς, ὥστε ἡ ἐξάτμισις νὰ ᾖ ἀδύνατος. Ἡ ὑέλινος κάψα τοποθετεῖται εἶτα, ἐντὸς μεταλλίνου περιβλήματος ἐντὸς τοῦ ὁποίου στερεοῦται διὰ γύψου, ἐν ἐντελῶς ὁριζοντίᾳ θέσει.

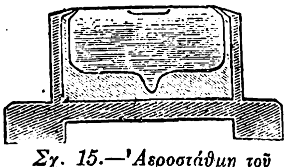

Σχ. 15.—Ἀεροστάθμη τοῦ Mollenkopf.

Ἡ ἀεροστάθμη αὕτη τοῦ Mollenkopf εἶναι ἐν μεγάλῃ χρήσει διὰ τὸ προτερήμά της τοῦτο.

Σταυροαεροστάθμη. — Ἐπειδὴ εἰς τὰς μετὰ κάψης ἀεροστάθμας, ἡ κυρτὴ ὑέλινος πλὰξ ἡ πωματίζουσα τὸ μετάλλινον δοχεῖον δυσκόλως ἐφαρμόζεται στεγανῶς ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐκ τούτου τὸ ὑγρὸν βραδέως ἀλλὰ συνεχῶς ἐξατμίζεται, οὗ ἕνεκα ἡ φυσαλὶς γίνεται ὁλοὲν μεγαλειτέρα, ὁ ἐν Βιέννῃ Μηχανικὸς Reinisch ἐφεῦρε τὸ σύστημα τοῦ συνδυασμοῦ ἀεροστάθμης μετὰ σωλῆνος καὶ κάψης, καὶ ἐντὸς μιᾶς κυκλικῆς μεταλλίνης θήκης ἐστερέωσε, καθέτως ἐπ' ἀλλήλας δύο μικρὰς ἀεροστάθμας μετὰ σωλῆνος. Τὸ σχῆμα 16 παριστᾷ ἓν τοιοῦτον ὄργανον. Αἱ ἀεροστάθμαι l καὶ l' εἶσὶ στερεῶς συγκεκολλημέναι ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς κάψης κάθετοι πρὸς ἀλλήλας καὶ ἡ μὲν l κανονίζεται διὰ τοῦ κοχλίσκου S_1, ἡ δὲ l' διὰ τῶν κοχλίσκων S_1 καὶ S_2.

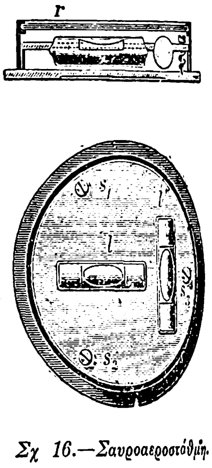

Σχ 16.—Σαυροαεροστάθμη.

Τὸ ὄργανον τοῦτο, καίτοι μικρὸν καὶ ἔχον διάμετρον μόνον 5 ἑκ. μ. ἔχει τὴν συνήθη ἀκρίβειαν τῶν ἀεροσταθμῶν μετὰ σωλῆνος, καὶ συχνὴ χρῆσις γίνεται αὐτοῦ εἰς τοὺς διαστημομετρικοὺς καὶ χωροσταθμικοὺς κανόνας, διὰ τὴν κατακόρυφον τοποθέτησιν αὐτῶν. Εἰς τὰ γεωδαιτικὰ ὄργανα, ἀπαιτοῦντα μείζονα ἀκρίβειαν, γίνεται χρῆσις δύο ἀεροσταθμῶν. καθέτως πρὸς ἀλλήλας τοποθετουμένας, ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς σταυροαεροστάθμης, ἀλλ' ἀμφότεραι ἔχουσι μεγαλείτερον μῆκος καὶ λείπει ἡ μεταλλικὴ κάψα.

Σημείωσις. Ἡ μετὰ σωλῆνος ἀεροστάθμη ἐφευρέθη ἐν ἔτει 1661 ὑπὸ τοῦ Γάλλου *Thévenot*. Κατ' ἀρχὰς ὁ σωλὴν ἦτο κυλινδρικὸς καὶ μόνον κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος παρεδέχθησαν ὅτι ἡ ἀνωτέρα ἐπιφάνεια τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος δέον νὰ εἶναι κυρτή. Ἡ πρώτη ἐν τούτοις ἐσφαλμένη ἀντίληψις περὶ τοῦ σχήματος τοῦ ὑαλίνου σωλῆνος, ἀνεγράφετο εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία Πρακτικῆς Γεωμετρίας μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰῶνος (βλέπε Nagel Zivillingenieur 1877: Vogler Lehrb. der Praktischen Geometrie 2 Teil Hohenmessungen 189†, σελ. 21 : C. Müller Zeitschrift für Vermessung 1907, σελ. 258).

Ἀεροστάθμη μετὰ κατόπτρου. Αἱ ἄνω περιγραφεῖσαι, ἐπιβατικαὶ ἰδίᾳ, ἀεροστάθμαι παρουσιάζουσι τὸ μειονέκτημα τοῦ ὅτι διὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν δέον ἐνίοτε νὰ μετακινῆται ὁ παρατηρητής, ἐνίοτε δὲ ὅταν τὸ βάθρον τοῦ ὀργάνου εἶναι ὑψηλόν, ὁ δὲ παρατηρητὴς μικροῦ ἀναστήματος, ἡ ἀνάγνωσις νὰ καθίσταται πολὺ δυσχερής. Τούτου ἕνεκα σήμερον οἱ κατασκευασταὶ γεωδαιτικῶν καὶ χωροσταθμικῶν ὀργάνων, διὰ δὲ ἀστρονομικῶν πεδίου, ἐφοδιάζουσιν αὐτὰς διὰ κατόπτρων κινουμένων πέριξ ὁριζοντίου ἄξονος παραλλήλου πρὸς τὴν ἐφαπτομένην εἰς τὸ σημεῖον M (marke). (Σχ. 17).

Δίδυμος Ἀεροστάθμη. (Nivelle double—doppelibelle—libelle mit doppelschliff). Αὕτη ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ δύο συνήθεις ἀεροστάθμας στερεῶς συνημμένας μεταξύ των. Ἔχουσιν ἀμφότεραι τὴν αὐτὴν ἀκτῖνα καμπυλότητος καὶ τὰς αὐτὰς διαιρέσεις ἄνωθεν καὶ κάτωθεν παραλλήλους, ἴσας καὶ ἀκριβῶς μεταξὺ των ἀντιστοιχούσας. Τὰ σήματα M_1 M_2 κεῖνται ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου μικροτέρων ἀκτίνων καμπυλότητος ἀμφοτέρων τῶν ἐπιφανειῶν. Τοῦτο εἶναι ἡ δυσκολωτέρα τῶν ἐργαζομένων χρέωσις τοῦ κατασκευαστοῦ, ὁ δὲ ἐκπληρούμεν δέον νὰ ἐλέγχῃ ἂν ὁ ὅρος οὗτος στηρίζ... (Σχ. 18).

Digitized by Google

Τὰ ἐξαιρετικὰ προτερήματα τῆς διδύμου ἀεροστάθμης εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Αὕτη κανονισθεῖσα ἀρχῆθεν ὑπὸ τοῦ κατασκευαστοῦ παραμένει ἀμετάβλητος.

2) Ἡ δίδυμος ἀεροστάθμη L στερεουμένη ἐπὶ τῆς διόπτρας F (σχ. 18) εἶναι ἀπηλλαγμένη τῶν κινδύνων μιᾶς κινητῆς ἀεροστάθμης

3) Αὕτη κανονίζεται ἐν σχέσει πρὸς τὸν ὀπτικὸν ἄξονα τῆς διόπτρας διὰ τοῦ

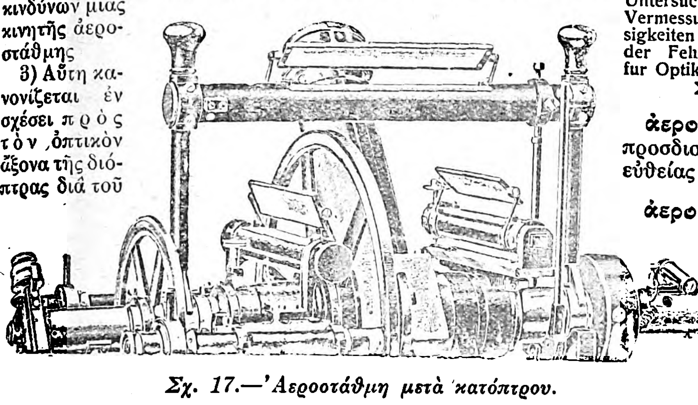

Σχ. 17.—Ἀεροστάθμη μετὰ κατόπτρου.

κοχλίου *υ*. Δυνάμεθα ὅθεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν κεντροθέτησιν τοῦ ὁριζοντίου νήματος ἀνεξαρτήτως καὶ κατὰ τὴν κατασκευήν.

4) Τὸ σφάλμα τοῦ ὁριζοντίου ἄξονος περιστροφῆς τῆς διόπτρας, τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ἀνισότητος τῶν δακτυλίων R_1 καὶ R_2 ὅπερ, ὡς γνω-

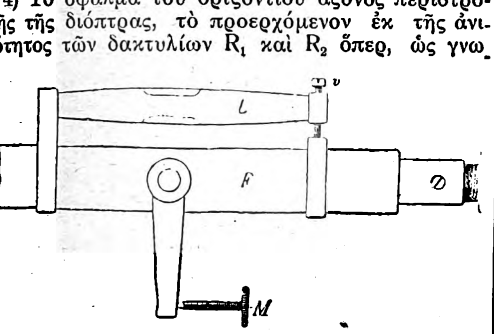

Σχ. 18.—Δίδυμος ἀεροστάθμη.

στόν, δι' οὐδεμιᾶς μεθόδου ἐξουδετεροῦται καὶ ὅπερ μάλιστα αὐξάνει ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως τοῦ ὀργάνου, δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ μετὰ διδύμου ἀεροστάθμης ὄργανα. Διότι οἱ δακτύλιοι R_1 R_2 δὲν ἔχουσιν ἄλλον σκοπὸν ἢ νὰ ἐπιτρέπωσι τὴν περιστροφὴν τῆς διόπτρας περὶ τὸν ὀπτικὸν ἄξονα CF (Σχ. 19). Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται πλήρως εἰς τὰ

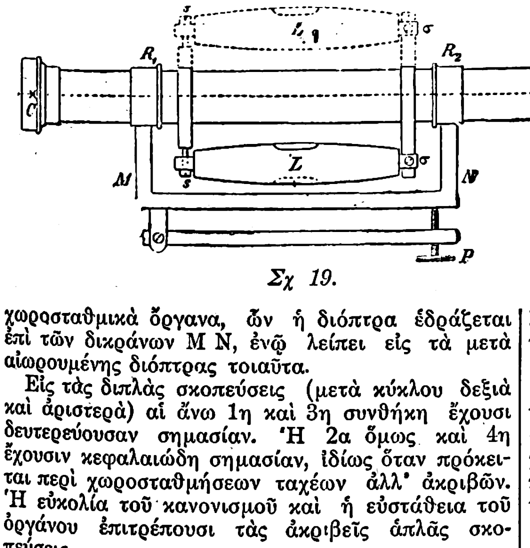

Σχ 19.

χωροσταθμικὰ ὄργανα, ὧν ἡ διόπτρα ἑδράζεται ἐπὶ τῶν δικράνων M N, ἐνῷ λείπει εἰς τὰ μετὰ αἰωρουμένης διόπτρας τοιαῦτα.

Εἰς τὰς διπλὰς σκοπεύσεις (μετὰ κύκλου δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ) αἱ ἄνω 1η καὶ 3η συνθήκη ἔχουσι δευτερεύουσαν σημασίαν. Ἡ 2α ὅμως καὶ 4η ἔχουσιν κεφαλαιώδη σημασίαν, ἰδίως ὅταν πρόκειται περὶ χωροσταθμήσεων ταχέων ἀλλ' ἀκριβῶν. Ἡ εὐκολία τοῦ κανονισμοῦ καὶ ἡ εὐστάθεια τοῦ ὀργάνου ἐπιτρέπουσι τὰς ἀκριβεῖς ἁπλᾶς σκοπεύσεις.

Κανονισμὸς τῆς διόπτρας μετὰ διδύμου ἀεροστάθμης.—1) Λαμβάνομεν τὰς ἀναγνώσεις ἐπὶ τοῦ στοχασματίου εἰς τὰς δύο θέσεις L καὶ L_1 τῆς διόπτρας.

2) Τοποθετοῦμεν τὸ ὁριζόντιον νῆμα τῆς διόπτρας, ἐπὶ τοῦ μέσου ἀκριβῶς τῶν δύο ἀναγνώσεων.

3) Κανονίζομεν τὰς φυσαλίδας, διχοτομουμένας ὑπὸ τῆς διαιρέσεως M (marke) τῇ βοηθείᾳ τοῦ κανονιστικοῦ κοχλίου *υ*.

Συγκρίνων ὁ παρατηρητὴς τὸν κανονισμὸν διόπτρας μετὰ διδύμου ἀεροστάθμης, πρὸς τὸν μετὰ συνήθους τοιαύτης εὑρίσκει ὅτι ἡ δίδυμος ἀεροστάθμη, μόνον προτερήματα παρουσιάζει.

Ἡ δίδυμος ἀεροστάθμη, καίτοι ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ Amsler, ἐν ἔτει 1857, μόλις ἀπό τινων ἐτῶν ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν δυσκολίαν τῶν κατασκευαστῶν νὰ ἐπιτύχωσι σωλῆνας στερεοὺς καὶ τελείας κατασκευῆς μετὰ διπλῆς καμπυλότητος. Ἀπό τινων ὅμως ἐτῶν ἐπιτυχόντες οἱ κατασκευασταὶ ὑάλους σκληρὰς καὶ σωλῆνας μεγάλης ἀντοχῆς, ἐπωφελήθησαν τῶν πλεονεκτημάτων τῆς διδύμου ἀεροστάθμης δι' ἧς ἐφοδιάζουσι τὰ χωροσταθμικὰ ὄργανα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: 1) Enfluss des Glases auf die Beweglickheit der libellen, Dingler's Polgtecnisches Journal 1887. — Helmert. Theorie der libellenachse (Zeitschrift für Vermessungs kunde 1878).— Hensoldt. Das orthoskopische Okular von K. Kellner als Auhang zur Kentnis und genauer prüfung von libellen - Braunschweig 1849. — Koll. Beidrag zur theorie der Röhrenlibelle, in den Verhadl des Natur - forschenden Vereines 1864.— Lövenherz. Störungen bei libellen "Zeitschrift fur Instrument K. 1892· — Mulius und Förster. Uber die Loslichkeit der Kall - und Natrongläser in Wasser 1889.—Mulius, Uber die Storungen der libellen.— Reinhertz. Untersuchungen uber libellen «Zeitschrift fur Vermessungs Kunde· 1891.— Rieth. Uuregelmässigkeiten der libelleu. 1887. — Weber. Ursachen der Fehler an libellen. 1888. «Zentralzeitung fur Optik und Mech».

Στρατηγὸς ΑΝΔΡ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀεροστάθμησις· ὁ δι' ἀεροστάθμης προσδιορισμὸς τῆς τιμῆς τῆς κλίσεως εὐθείας ἢ ἐπιπέδου πρὸς τὸν ὁρίζοντα.

ἀεροστάθμιον· ὄργανον τὸ ὁποῖον, ἐπινοηθὲν τῷ 1765 ὑπὸ τοῦ Carpi, ἐχρησίμευε πρὸς ἔνδειξιν τῶν μεταβολῶν τοῦ βάρους τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς θερμοκρασίας αὐτῆς.

ἀεροσταθμῶ (-έω)· προσδιορίζω δι' ἀεροστάθμης τὴν τιμὴν τῆς κλίσεως εὐθείας ἢ ἐπιπέδου πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Σ. Π.

ἀεροστασία· ἡ εἰς τὸν ἀέρα στάσις· ἐλέχθη καὶ ἀντὶ τοῦ: ἀεροστατική.

ἀεροστατική. Ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐξετάζουσα τὰς ἰδιότητας τῶν ἀερίων εὑρισκομένων ἐν ἰσορροπίᾳ (βλ. *ἀέριο*).

ἀεροστατικὸν πιεστήριον, βλ. πιεστήριον.

ἀεροστατοαετὸς ἢ *ἀεροστατaετός*. Εἰδικὸς τύπος δεσμίων ἀεροστάτων χρησιμοποιουμένων διὰ μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις (βλ. ἀερολογία) ἢ διὰ στρατιωτικοὺς σκοπούς.

ἀεροστατοδρομία· τὸ διὰ τοῦ ἀεροστάτου ταξίδιον· ὁ δρόμος, ἢ τὸ δρόμισμα τοῦ ἀεροστάτου.

ἀεροστατοειδῆ· τὰ ὁμοιάζοντα πρὸς ἀερόστατα.

ἀερόστατον· λέξις γαλλικὴ aerostat, (σύνθετος ἀπὸ τὸ ἀὴρ aer καὶ ἀπὸ τὸ status—στατός, στα). Οἱ πρῶτοι ὀνομάσαντες ἠπόρησαν βλέποντες αὐτὸ ἐκ τοῦ μακρόθεν νὰ ἵσταται ἐν τῷ ἀέρι, καὶ ἔδωσαν εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦτο.—*ἀερόστατα* βλ. ἀεροπλοΐα: *δέσμια ἀερόστατα,* βλ. ἀερολογία.

ἀεροστεγής· ὁ δι' οὗ ἢ ὁ ἐν τῷ ὁποίῳ δὲν δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ ἀήρ.

ἀεροστεγῶς· (ἐπιρ.) κατὰ τρόπον ἀεροστεγῆ.

ἀεροσυμπιεσταί. Εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμβολοφόρα μηχανήματα (ἀντλίαι) χορηγοῦντα ἀέρα (ἐνίοτε καὶ ἀέρια) ὑπὸ πίεσιν 5 καὶ μέχρις 150 καὶ ἄνω ἀτμοσφαιρῶν. Μορφολογικῶς ὁμοιάζουν πρὸς τὴν κοινὴν ἀντλίαν, ἀποτελοῦνται δηλαδὴ ἀπὸ κύλινδρον, ἔμβολον κτλ., μετὰ βαλβίδων ἀναρροφήσεως καὶ ἀποδόσεως. Κινοῦνται δὲ ὑπὸ καταλλήλου κινητῆρος, ὡς ἀτμομηχανῆς, μηχανῆς Diesel, ἢ καὶ ἠλεκτροκινητῆρος.

Οἱ ἀεροσυμπιεσταὶ χρησιμοποιοῦνται:

Πρὸς παραγωγὴν συμπεπιεσμένου ἀέρος, διὰ τοῦ ὁποίου δίδεται ἡ κίνησις εἰς τὰ λεγόμενα «πνευματικὰ» ἐργαλεῖα, ὡς σφύρας καὶ τρύπανα, χρησιμεύοντα διὰ καθηλώσεις ἐλασμάτων, εἰς κατασκευὰς πλοίων, γεφυρῶν, στεγῶν κλπ., γεωτρύπανα λατομείων καὶ μεταλλείων κ.τ.ὅ.

Πρὸς συμπίεσιν καὶ ὑγροποίησιν τῶν ἀερίων τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς τὰς ψυκτικὰς καὶ παγοποιητικὰς μηχανάς.

Πρὸς παροχὴν πεπιεσμένου ἀέρος εἰς τὰς μηχανὰς Diesel διὰ τὸν ψεκασμὸν τοῦ πετρελαίου καὶ διὰ τὴν ἐκκίνησιν αὐτῶν.

Πρὸς συμπίεσιν ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος εἰς ὑψηλὰς πιέσεις καὶ ὑγροποίησιν αὐτοῦ διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ ὀξυγόνου ἀπὸ τοῦ ἀζώτου.

Πρὸς συμπίεσιν ἀέρος χρησιμοποιουμένου διὰ ναυαγοσωστικὰς ἐργασίας ἢ διὰ θεμελιώσεις γεφυρῶν ἢ ἄλλων κτιρίων ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος.

Πρὸς παραγωγὴν ἀέρος διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἀεροθαλάμων τῶν τορπιλλῶν καὶ διὰ τὴν ἐκτόξευσιν αὐτῶν.

Εἰς ὅλας τὰς ἐμβολοφόρους ἀντλίας, τὰς συμπιεζούσας καὶ ἀναρροφώσας ἀέρα ἢ ἀέρια, ὁ βαθμὸς ἀποδόσεως ἀνὰ διαδρομὴν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἐναπομένοντα ἐν τῷ κυλίνδρῳ χῶρον ὅταν τὸ ἔμβολον φθάσῃ εἰς τὸ ἄκρον τῆς διαδρομῆς του. Ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ λεγομένου «ἐπιζημίου» τούτου χώρου, ὅστις μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀποδόσεως παραμένει πλήρης συμπεπιεσμένου ἀέρος, ἐξαρτᾶται ἡ θέσις τοῦ ἐμβόλου, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ πίεσις θὰ ἔχῃ ἐλαττωθῇ ἀρκούντως, ὥστε ν' ἀνυψωθῇ ἡ βαλβὶς εἰσροῆς. Μόνον δὲ τὸ ὑπόλοιπον τῆς διαδρομῆς θὰ δώσῃ πραγματικὴν ἀναρρόφησιν. Διὰ τοῦτο ἡ τοποθέτησις βαλβίδων καὶ ἡ διαμόρφωσις τῶν ὀχετῶν γίνεται κατὰ τρόπον τείνοντα νὰ περιορίσῃ εἰς τὸ ἐλάχιστον τὸν ἐπιζήμιον χῶρον, τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιρροὴ εἶνε κατὰ τοσοῦτον περισσότερον αἰσθητὴ ὅσον ἡ πίεσις ἀποδόσεως εἶναι μεγαλυτέρα.

Ἡ θέρμανσις τοῦ ἀέρος ἢ ἀερίου κατὰ τὴν συμπίεσιν ἐπιβάλλει τὴν ἀνάγκην τῆς ψύξεως ἀφ' ἑνὸς τοῦ κυλίνδρου τοῦ ἀεροσυμπιεστοῦ διὰ κυκλοφοροῦντος ὕδατος καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς χρήσεως λιπαντικῶν ἐλαίων ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἀναφλέξεως, διὰ νὰ μὴ ἀπανθρακοῦνται, ὁπότε δυσχεραίνουν τὴν λειτουργίαν τῶν μηχανημάτων ἢ ἀχρηστεύουν αὐτά.

Ὡς ἐκ τῆς ἀναφερθείσης ἐπιρροῆς τοῦ ἐπιζημίου χώρου καθὼς καὶ τῶν δυσκολιῶν ἐκ τῆς αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος κατὰ τὴν συμπίεσιν, γίνεται αὕτη εἰς δύο, τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρας βαθμίδας καὶ ἰσαρίθμους κυλίνδρους, τοὺς ὁποίους διέρχεται ἐν σειρᾷ ὁ συμπιεζόμενος ἀήρ. Ἡ ψῦξις του γίνεται κατὰ τὴν δίοδον αὐτοῦ διὰ τῶν μεταξὺ τῶν κυλίνδρων ἐνδιαμέσων δοχείων δι' ὕδατος κυκλοφοροῦντος εἰς σωλῆνας. Ὁ τρόπος δ' οὗτος τῆς ψύξεως παρουσιάζει καὶ τὸ προτέρημα τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀπαιτουμένου πρὸς συμπίεσιν τοῦ ἀέρος ἔργου. Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

ἀεροσυνακτήρ· βλ. ἀεραποθήκη.

ἀερόσφαιρα· ὁ περιβάλλων τὴν γῆν ἀὴρ — ἡ ἀτμόσφαιρα· ‖ σφαῖρα ἀεροστάτου πεπληρωμένη δι' ἀερίου, κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν πυρόσφαιραν τῶν πρώτων ἀεροστάτων, ἥτις ἐπληροῦτο διὰ θερμοῦ ἀέρος.

ἀερόσφυραι. Ἐργαλεῖα φορητὰ κινούμενα διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, χρησιμοποιούμενα πρὸς διαμόρφωσιν κεφαλῆς πεπυρακτωμένων ἥλων κατὰ τὴν σύνδεσιν ἐλασμάτων ἀτμολεβήτων, γεφυρῶν, στεγῶν, πλοίων καὶ ἄλλων κατασκευῶν. Ἐπειδὴ παρέχεται εἰς αὐτὰ κίνησις καὶ ἔργον διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, διοχετευομένου δι' ἐλαστικῶν σωλήνων, ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐργαλείων τούτων εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρα παρ' ὅσον ἀποδίδει ἡ ἐργασία ἡ ἐκτελουμένη διὰ τῆς χειρός.

Ἡ ἀερόσφυρα περιέχει ἐντὸς κυλινδρίσκου παλινδρομοῦν ἐλεύθερον ἔμβολον, ὅπερ τίθεται εἰς κίνησιν διὰ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος καὶ ἀφοῦ ἀποκτήσῃ ταχύτητα προσκρούει εἰς τὸ καθ' ἑαυτὸ ἐργαλεῖον, ὅπερ δίδει τὸ ἀπαιτούμενον σχῆμα εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ πεπυρακτωμένου ἥλου, ἢ εἰς ἐργαλεῖον κοπῆς (κοινῶς *κοπίδι*) ἢ καὶ εἰς ἐργαλεῖον διανάξεως (καλαφατικόν). Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐπιταχύνονται σημαντικώτατα αἱ προαναφερθεῖσαι κατασκευαὶ καὶ ἐπιτυγχάνεται πρόοδος ἐργασίας πεντάκις καὶ ἑξάκις ταχυτέρα τῆς ἁπλῆς διὰ χειρὸς ἐκτελέσεως. Ἰδίως εἰς τὰ ναυπηγεῖα, ὅπου πολλαὶ χιλιάδες ἥλων καρφώνονται καθ' ἑκάστην, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀεροσφυρῶν ἔχει γενικευθῆ. Ἀλλ' ἔχει ἐπεκταθῆ ἐπίσης καὶ εἰς ἄλλα ἐργοστάσια, ὡς κατασκευῆς γεφυρῶν καὶ κατασκευῆς λεβήτων, καθὼς καὶ εἰς τὰς διὰ φορητῶν ἐγκαταστάσεων συναρμολογήσεις μεγάλων σιδηρῶν κατασκευῶν, οἷον δεξαμενῶν κτλ., καὶ εἰς τὰς ὑπὸ τὸ ὕδωρ ναυαγοσωστικὰς ἐργασίας, τόσον διὰ τὴν καθήλωσιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν κοπὴν καὶ διάναξιν τῶν σιδηρελασμάτων (βλ. καὶ ἀεροσυμπιεσταί). Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

ἀερόταξις. Εἰδικὴ περίπτωσις χυμοτάξεως, καθ' ἣν πολλὰ βακτήρια, ὡς λ. χ. τὸ Bacterium Termo, παρουσιάζουσι μεγάλην εὐπάθειαν καὶ εἰς ἐλάχιστον ὀξυγόνον, διευθυνόμενα πρὸς αὐτὸ διὰ χυμοτακτικῶν κινήσεων. Τῆς ἰδιότητος ταύτης τῶν ἐν λόγῳ βακτηρίων ἐγένετο χρῆσις πρὸς ἀπόδειξιν τῆς παραγωγῆς ὀξυγόνου κατὰ τὴν ἀφομοίωσιν τῶν φυτῶν. Τὴν ἰδιότητα ταύτην παρουσιάζουσι καὶ ἄλλοι κατώτεροι ὀργανισμοί, ὡς λ. χ. *Ἐγχυματικά, μαστιγωτά,* κλπ. (Βλ. κινήσεις τῶν φυτῶν). ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

ἀεροτεχνία· μελέτη τῶν ἐφαρμογῶν ἃς δύναται νὰ ἔχῃ ὁ ἀὴρ ἐν τῇ βιομηχανίᾳ.

ἀεροτεχνική· ὅ,τι ἀναφέρεται εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀεροπλοΐας.

ἀερότηκτος, -ον· ὁ *διαρρέων* εἰς τὸν ἀέρα, ὁ διαλυόμενος δι' ἀπορροφήσεως ὑγρασίας: τὸ ἅλας εἶναι οὐσία ἀερότηκτος (βλ. ὑγροσκοπικὰ σώματα).

ἀεροτόμος· ὁ κόπτων ἀέρα, δηλ. ὁ διερχόμενος διὰ μέσου τοῦ ἀέρος. Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἔπλασε τὸ σύνθετον, θέλων νὰ ἐξηγήσῃ ἐτυμολογικῶς τὸ ὄνομα *Ἄρτεμις*. Ἐν τούτοις τὸ *ἀεροτόμος* εἶναι κανονικόν. Σύγκρινε: *ἀμαλητόμος* (ἀμάλη— δράγμα σταχύων), *ἀμπελοτόμος, βαλαντιοτόμος, βυρσοτόμος, βωλοτόμος, γεωτόμος, δενδροτόμος, διχοτόμος, δρυ(ο)τόμος, ἐμβρυοτόμος, ἱμαντοτόμος, καινοτόμος, καλαμητόμος, σκυτοτόμος, ὑλοτόμος, φλεβοτόμος κτλ.*

ἀεροτονόμετρον. Ὄργανον χρησιμεῦον πρὸς μέτρησιν τῆς τάσεως τῶν ἀερίων. Γνωστὸν εἶναι

Digitized by Google

τὸ τοῦ Pflüger, δι' οὗ γίνεται ἡ μέτρησις τῆς τάσεως τῶν ἀερίων ἐν τῷ αἵματι. Τὸ αἷμα ἔκ τινος ἀρτηρίας ἢ φλεβὸς ῥέει εἰς τοὺς σωλῆνας τοῦ ὀργάνου, οἵτινες ἐμπεριέχουν ἀερίων μῖγμα, οὗ ἡ σύστασις εἶναι γνωστή. Ἐὰν ἡ ἐν τῷ αἵματι τάσις τοῦ CO_2 εἶναι μείζων τῆς ἐν τῷ μίγματι, τὸ αἷμα χορηγεῖ εἰς τοῦτο CO_2, τοὐναντίον δὲ τὸ αἷμα παραλαμβάνει CO_2 ἐκ τοῦ μίγματος, ἐὰν ἐν τούτῳ ἡ τάσις τοῦ CO_2 εἶναι μείζων τῆς τοῦ αἵματος. Ὅθεν δι' ἀναλύσεως τοῦ μίγματος τῶν ἀερίων μετὰ τὴν δι' αὐτοῦ δίοδον τοῦ αἵματος εὑρίσκεται ἡ ἐν τῷ αἵματι τάσις τοῦ CO_2. Εἶναι δ' ἀναγκαιότατον νὰ γινώσκωμεν τὴν τάσιν τῶν ἀερίων, διότι ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς τάσεως τῶν ἀερίων ἔνθεν μὲν μεταξὺ τοῦ ἀέρος τῶν κυψελίδων καὶ τοῦ αἵματος, ἔνθεν δὲ μεταξὺ τοῦ αἵματος καὶ τῶν ἱστῶν, ἑρμηνεύεται ἡ φορὰ καὶ ἡ ταχύτης τῶν ἐν τοῖς πνεύμοσι καὶ τοῖς ἱστοῖς ἀνταλλασσομένων ἀερίων. ΣΤ. ΣΠ.

ἀερότονον. Μηχανὴ ἐπινοηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μαθηματικοῦ Κτησιβίου κατὰ τὸ 120 π. Χ. πρὸς ἐξακόντισιν βελῶν δι' ὠθήσεως συμπεπιεσμένου ἀέρος. Ἐπίσης ὅπλον διὰ συμπεπιεσμένου ἀέρος δυνάμενον νὰ βάλῃ βλῆμα εἰς ἀπόστασιν 25-50 μέτρων. Ἡ παρατιθεμένη εἰκὼν παριστᾶ σχηματικῶς τοιοῦτον ὅπλον. Θέτομεν τὸ βλῆμα εἰς τὴν θέσιν Ο καὶ διὰ τῆς ἀεραντλίας Ρ συμπιέζο-

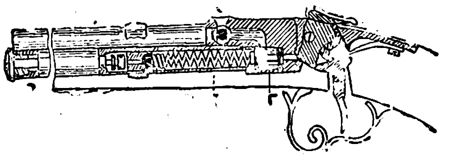

Ἀερότονον.

μεν ἀέρα εἰς τὸν θάλαμον Β ἀφοῦ προηγουμένως ἀνυψώσωμεν τὴν σκανδάλην οὕτως ὥστε τὸ ἔμβολον Γ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν συγκοινωνίαν τοῦ θαλάμου Β μετὰ τῆς ὀπῆς Ο· καταβιβάζομεν εἶτα τὴν σκανδάλην, ὁπότε ἐπαναφέρομεν τὴν συγκοινωνίαν, καὶ τὸ βλῆμα ἐκσφενδονίζεται διὰ τοῦ σωλῆνος Τ ἕνεκα τῆς πιέσεως τοῦ συμπεπιεσμένου ἀέρος. Βλ. ἀεροβόλα ὅπλα.

ἀεροτόπι (τό)· τόπος εἰς τὸν ὁποῖον πνέει πάντοτε ἄνεμος: αὐτὸς ὁ κάβος εἶν' *ἀεροτόπι*.

ἀεροτροπία καὶ **ἀεροτροπισμός.** Εἰδικὴ περίπτωσις χυμοτροπισμοῦ πολλῶν φυτῶν ἢ μερῶν αὐτῶν (βλαστοῦ, ῥίζης κλπ), κατὰ τὸν ὁποῖον ταῦτα τάσσονται καταλλήλως πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου ὑπάρχει μᾶλλον διαθέσιμον ὀξυγόνον, διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὑδρατμὸς κλπ. Οὕτω γενικῶς εἰπεῖν αἱ ῥίζαι εἶναι, ὡς ἀπέδειξεν ὁ H. Molisch, θετικῶς ἀεροτροπικαί. Κατὰ τὰς ἐρεύνας τῆς W. Polowzow βλαστοὶ τοῦ ἡλιάνθου κλπ. δεικνύουσι θετικὸν ἀεροτροπισμὸν εἰς ἀσθενὲς ὀξυγόνον καὶ CO_2, καὶ ἀρνητικὸν εἰς ἰσχυρὸν τοιοῦτον. Ὁ Sammet ἐπίσης ἐπιστοποίησεν ἀρνητικὸν ἀεροτροπισμὸν εἰς βλαστοὺς σίτου καὶ κριθῆς ὡς πρὸς αἰθέρα, οἰνόπνευμα καὶ ἀμμωνίαν. Δεικνύουσιν ἐπίσης ἀρνητικὸν ἀεροτροπισμὸν πολλοὶ αὐλοὶ ἢ σίφωνες τῶν κόκκων τῆς γύρεως ὡς πρὸς τὸ ὀξυγόνον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Σ. Μηλιαράκη «Βοτανική» – *H. Molisch* «Tflanzéphysioliogie». – *L. Jost* «Tflanzenphysiologie.» – *K. Kniep.* «Reizcriheinungen der Tflanzen.» ΘΡ. ΒΛΗΣΙΔΗΣ

ἀερότροφος· ὁ ἀεροτρεφής, ὁ ὑπὸ ἀέρος τρεφόμενος: *ἀερότροφος* ἐγκέφαλος.

ἀεροτρύπανα· ἐργαλεῖα διανοίξεως ὀπῶν, λειτουργοῦντα διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, καθ' ὃν τρόπον καὶ αἱ ἀερόσφυραι (βλ. λέξιν). Χρησιμοποιοῦνται ἰδίως διὰ τὴν κατασκευὴν ὀπῶν ἐντὸς βράχων πρὸς τοποθέτησιν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν *(φουρνέλλα)* εἰς λατομεῖα, μεταλλεῖα, εἰς διατρήσεις σηράγγων διὰ σιδηροδρομικὰς γραμμὰς κ. τ. ὅ. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέσου τούτου, ἀντὶ τῆς διὰ χειρὸς ἐργασίας, ἀπέδωκε τεράστια ἀποτελέσματα οἰκονομίας ἐργατικῶν χειρῶν καὶ ταχύτητος διεξαγωγῆς τῶν τοιούτων κατασκευῶν.

Ἡ μεγαλυτέρα μέχρι σήμερον ἐφαρμογὴ μεταβιβάσεως δυνάμεως διὰ πεπιεσμένου ἀέρος εἰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ εἰς ἀεροτρύπανα καὶ ἄλλα παρεμφερῆ μηχανήματα ἔχει γίνει εἰς τὰ χρυσωρυχεῖα τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ὅπου αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ εἴδους τούτου ἔχουν προσλάβῃ εὐρυτάτην ἔκτασιν. Α. ΜΕΛΕΓΚΟΒΙΤΣ

ἀεροτύλη· συσκευὴ χρήσιμος εἰς τὰς ἀτμομηχανὰς πρὸς ἀποφυγὴν ἀποτόμου κρούσεως αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἑδρῶν τῶν κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ἀτμοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἁμάξας τῶν σιδηροδρόμων πρὸς παρεμπόδισιν ἀποτόμων μεταξύ των προσκρούσεων κατὰ τὴν μετακίνησιν. Ἀποτελεῖται ἐκ κυλίνδρου, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ἔμβολον ἐπακριβῶς ἐφηρμοσμένον. Ὁ περιεχόμενος ἐν τῷ κυλίνδρῳ ἀήρ, συμπιεζόμενος ὑπὸ τοῦ ἐμβόλου κατὰ τὴν κροῦσιν, ἀσκεῖ, χάρις εἰς τὴν ἐλαστικότητα αὐτοῦ, ἀντενέργειαν ἀνάλογον πρὸς τὴν τῶν ἐλατηρίων.

ἀεροῦμαι· γίνομαι ἀέρας· ἐξαεροῦμαι. ἐξαερώνομαι.

ἀεροΰφαντος· ὁ λεπτεπίλεπτος, ὁ ὡσεὶ δι' ἀέρος ὑφασμένος.

ἀεροφαγία. Ἡ πάθησις αὕτη χαρακτηρίζεται διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἀέρος εἰς τὰς πεπτικὰς ὁδούς, ἔνθα οὗτος φυσιολογικῶς δὲν ὀφείλει νὰ εἰσχωρήσῃ. Ἡ εἰσαγωγὴ αὕτη τοῦ ἀέρος δυνατὸν νὰ μὴ ὑπερβῇ τὸ ἀνώτερον στόμιον τοῦ στομάχου καὶ νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν οἰσοφάγον· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ καρδιακὸς πόρος τοῦ στομάχου, κατόπιν ἀντιστάσεως, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον παρατεταμένης, ὑποχωρεῖ καὶ τότε ὁ ἀὴρ εἰσέρχεται εἰς τὸν στόμαχον. Ἐν τῷ στομάχῳ ὁ ἀὴρ παραμένει ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει τοῦτο τὸ ἕτερον στόμιον αὐτοῦ, ὁ πυλωρός· ὅταν ὅμως οὗτος ὑποχωρήσῃ, ὁ ἀὴρ μεταβαίνει εἰς τὰ ἔντερα καὶ τότε εὑρίσκει φυσικὴν διέξοδον διὰ τοῦ τελικοῦ πέρατος τῶν ἐντέρων, τοῦ ἀπευθυσμένου.

Ἡ φυσιολογικὴ αὕτη ἀνωμαλία παρετηρήθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Déjardin τῷ 1814, ἐμελετήθη δὲ καὶ ἐπιστοποιήθη ἀπὸ πειραματικῆς ἀπόψεως ὑπὸ τοῦ Magendie. Ἡ ὀνομασία *ἀεροφαγία* ἐδόθη τῷ 1859 ὑπὸ τοῦ Briquet, ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ παθολογίᾳ θέσιν κατέλαβε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους· πρὸς τοῦτο δὲ μεγάλως συνετέλεσαν αἱ νεώτεραι ἐργασίαι τοῦ Leven, τοῦ Barret καὶ τοῦ Soupault διὰ τῶν ἀκτινολογικῶν μεθόδων τῆς διαγνώσεως τῆς παθήσεως ταύτης.

Τὸ αἴτιον τῆς εἰσδύσεως ταύτης τοῦ ἀέρος εἰς τὰς πεπτικὰς ὁδοὺς προέρχεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκ τῆς ἀφθόνου καταπόσεως τοῦ σιέλου τοῦ ὁποίου ἡ ἔκκρισις εἶναι ὑπερβολικῶς ηὐξημένη. Ὅθεν τὸ ἀρχικὸν αἴτιον τῆς ἀνωμαλίας ταύτης, τοὐλάχιστον ἐφ' ὅσον αὕτη ἀνάγεται εἰς τὸν μηχανισμὸν τοῦτον, εἶναι ποικιλότατον. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ἴδωμεν τὴν ἀεροφαγίαν ἐμφανιζομένην κατ' ἀκολουθίαν ἀδενοειδῶν ἐκβλαστήσεων, ῥινιτίδων ἢ φαρυγγιτίδων χρονίων, ἐρεθισμῶν τοῦ στόματος ἢ τῶν οὔλων (ὀδοντοφυΐας, ἐρεθισμοῦ τῆς γλώσσης, πλημμελοῦς τεχνητῆς ὀδοντοστοιχίας, ἐρεθισμοῦ τῶν ὤτων κλπ.), πάντων αἰτίων αὐξήσεως τῆς ἐκκρίσεως τοῦ σιέλου. Ἰδιαιτέρως δὲ δέον νὰ ἀναφέρωμεν τὴν ὀξεῖαν ἀεροφαγίαν τῶν ἐγχειρηθέντων καὶ τῶν λεχωίδων, τὴν ἐκδηλουμένην ἐκ τῆς ἐπιδράσεως ἀναισθητικοῦ φαρμάκου, ἢ ἐκ τῆς παρατεταμένης κατακλίσεως· ἡ μορφὴ αὕτη, ἧς ὁ μηχανισμὸς ἐσχάτως ὅλως ἠρευνήθη, ἐπέφερεν ἐνίοτε ὀλέθρια ἐπακόλουθα.

Εἰς πλείστας περιπτώσεις ἡ ἀεροφαγία συνδέεται, σὺν τῇ παρεμβάσει τῆς σιελώδους ὑπερεκκρίσεως ἢ καὶ ἄνευ αὐτῆς, πρὸς τὴν παρουσίαν δυσπεψιῶν ποικίλης φύσεως, αἵτινες ὅμως ἐξαρτῶνται συνήθως ἐκ τῆς γαστρικῆς ὑπερτονίας καὶ κυρίως ἐκ τῆς ὑπεραισθησίας τοῦ γαστρικοῦ ἡλιακοῦ πλέγματος (νευρικὸς κλάδος τοῦ συμπαθητικοῦ).

Εἰς τὰ ἀρχικὰ ταῦτα αἴτια τῆς ἀεροφαγίας δέον νὰ προσθέσωμεν τοὺς ποικίλης ἕδρας σπασμοὺς οἵτινες δυνατὸν νὰ ὑφίστανται κατὰ μῆκος τοῦ πεπτικοῦ σωλῆνος ἢ συστήματος εἴς τινα ἄτομα καὶ οἵτινες ὅταν διαλύωνται προκαλοῦσι τὴν παρουσίαν ἀέρος. Οἱ σπασμοὶ οὗτοι τέλος εἶναι τοσοῦτον συνδεδεμένοι πρὸς τὴν ἀεροφαγίαν ὥστε εἶναι δυσχερές πολλάκις νὰ διακρίνωμεν ἐὰν οὗτοι εἶναι τὸ αἴτιον τῆς παθήσεως ἢ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Ἐπειδὴ δὲ δυνάμεθα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὸν αὐτὸν συλλογισμὸν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰς δυσπεψίας, ὅτι δηλ. οἱ σπασμοὶ εἶναι πολλάκις ἴδιον τῶν μεγάλων νευροπαθῶν (ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὴν αἰτιολογίαν ταύτην, θεωρουμένην ἄλλοτε ὡς συχνοτάτην, ἡ ἀεροφαγία ἀπετέλει μέρος τῆς συμπτωματικῆς ἐπιπλοκῆς τῆς ὑστερίας) καὶ ὅτι οἱ δυσπεπτικοὶ εἶναι πολλάκις καὶ νευροπαθεῖς, κατανοοῦμεν ὁποίαν ἐπαλληλίαν αἰτίων πρὸς ἀποτελέσματα δυνάμεθα νὰ ἀνακαλύψωμεν εἰς τὴν μελέτην τῆς ἀεροφαγίας.

Ἐν τούτοις ἡ ἀεροφαγία, κατὰ τὸν Mauban, δυνατὸν ὡσαύτως νὰ εἶναι καὶ ἀπότοκος τῆς εἰσδύσεως τοῦ ἀέρος εἰς τὰς πεπτικὰς ὁδούς, διὰ τῆς εἰσπνοῆς. Συχνὸν δὲ αἴτιον ταύτης θεωρεῖται καὶ ἡ κατάχρησις τοῦ καπνοῦ ὡς ἐπιφέρουσα διηνεκῆ ἐρεθισμὸν τῶν σιελογόνων ἀδένων καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὑπερπαραγωγὴν τοῦ σιέλου καὶ συχνὴν κατάποσιν τούτου.

Ἀπὸ *κλινικῆς* δὲ ἀπόψεως ἡ πάθησις αὕτη ἐμφανίζει ἱκανὸν ἀριθμὸν μικρῶν σημείων ἐκ τῶν ὁποίων ἐπιτρέπεται νὰ ὑποπτεύσωμεν τοὐλάχιστον ταύτην. Ταῦτα δὲ εἶναι ἡ ὄψις τῆς γλώσσης, ἥτις εἶναι ἐρυθρά, στίλβουσα καὶ ὑγρά, αἱ καταπόσεις καὶ αἱ ἐρυγαὶ εἶνε συχναί, τὸ προσκεφάλαιον εὑρίσκεται διάβροχον ὑπὸ σιέλου κατὰ τὴν πρωϊνὴν ἀφύπνισιν, δυσφορία τις καταφανὴς καὶ ἐνίοτε ὀδυνηρὰ τοῦ τραχήλου κυρίως πρὸς τὸν λάρυγγα, κλπ. Ἐὰν ἐξετάσωμεν δὲ λεπτομερέστερον, θέλομεν εὕρῃ κοιλιακὴν διάτασιν, ἰδίως τοῦ στομάχου, ζώνας ἀνωμάλου ἠχητικότητος τῆς κοιλίας, τάσιν γαστρικὴν ὀδυνηράν, σημεῖα φυσώδους δυσπεψίας. Οἱ ἔμετοι εἶναι ἐκ τῶν συχνοτάτων συμπτωμάτων· δὲν ἐλλείπουσι σχεδὸν ποτὲ ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδία εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἀεροφαγία ἐπιφέρει σημαντικὴν πολλάκις ἐξάντλησιν· παρ' αὐτοῖς δὲ ἡ χρῆσις τῶν ἀπομυζητήρων καὶ ἡ κακὴ συνήθεια τοῦ νὰ ἀφήνωσι τὸ θήλαστρον κενὸν εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, καθὼς καὶ ἄλλαι τινὲς παρόμοιαι πλάναι συντελοῦσι λίαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς λειτουργικῆς ταύτης ἀνωμαλίας. Ὅταν ὁ ἀὴρ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ἔντερα, τὰ ἀνωτέρω σημεῖα ὑποχωροῦσι καὶ ἐξαφανίζονται, ἀλλ' ἀναπληροῦνται ὑπὸ ἄλλων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν ὡς χαρακτηριστικὰ τὰ ἄλγη τοῦ παχέος ἐντέρου ἑδραζόμενα κυρίως πρὸς τὰς γωνίας ἃς τὸ ἔντερον σχηματίζει κατὰ μῆκος τῆς διαδρομῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὰ ἄλγη ταῦτα, ὡς καὶ τὰ πλεῖστα τῶν μνημονευθέντων σημείων, ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἀντιδράσεως τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων καὶ δὲν ἐκσημαίνουσι τὴν σταθερὰν διάγνωσιν τῆς ἀεροφαγίας, καθόσον ταῦτα ἀνευρίσκονται καὶ εἰς πλείστας ἄλλας νόσους. Ἡ ἀπόλυτος ὅμως ἀπόδειξις τῆς παθήσεως κατορθοῦται μόνον διὰ τῆς ἐξετάσεως διὰ τῶν ἀκτίνων Χ, ἡ δ' ἐξέτασις αὕτη τελεῖται μόνον κατόπιν τῆς καταπόσεως πόλτου βισμουθιούχου ἢ βαριούχου ἀδιαφανοῦς. Δυνάμεθα τότε νὰ παρατηρήσωμεν τὰς διαφόρους φάσεις καὶ ἀνωμαλίας τῆς πορείας τοῦ πόλτου τούτου, τὴν γαστρικὴν στασιμότητα αὐτοῦ, τὴν ὕπαρξιν σπασμῶν, τὴν διάτασιν τοῦ στομάχου καί, ἰδίως, τὴν παρουσίαν θυλάκων ἀέρος συνηθέστατα σπουδαιοτάτων, κειμένων πρὸς τὸ ἀνώτερον τμῆμα τοῦ στομάχου, καθὼς καὶ τὴν πίεσιν ἣν οὗτοι ἀσκοῦσιν ἐπὶ τῶν παρακειμένων ὀργάνων.

Ἐν ἑνὶ λόγῳ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον καὶ μηχανικῶς, ἡ ἀεροφαγία φέρει εἰς τὸ ἐμφανές, εἴς τινα ἄτομα κατεχόμενα ὑπὸ ταύτης, συμβάματα πολλάκις βαρύτατα, κατὰ τὸ φαινόμενον τοὐλάχιστον, ἢ ἐφόσον τὸ πραγματικὸν αὐτῶν αἴτιον παραμένει ἄγνωστον, καὶ τὰ ὁποῖα πολλάκις καταλογίζομεν εἰς σοβαρὰς ὀργανικὰς παθήσεις. Ἡ πίεσις τῆς καρδίας διὰ μέσου τοῦ διαφράγματος ὑπεγειρομένου καὶ στενοχωρουμένου ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ, καθὼς καὶ ἡ πίεσις ἄλλων ὀργάνων περιεχομένων ἐν τῷ θώρακι, ἀναπτύσσουσι σοβαρωτάτας κυκλοφορικὰς καὶ ἀναπνευστικὰς διαταραχάς, τοιαύτας οἷον τὴν στηθάγχην, τὴν ἐκ προσπαθείας δύσπνοιαν, τοὺς παλμούς, τὴν δυσσυστολίαν, τὰς συγκοπάς, τὴν ἀναπνευστικὴν δυσφορίαν. Τὰ συμβάματα ταῦτα εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς χρονίας ἀεροφαγίας. Εἴδομεν ὅμως ὅτι ἡ ὀξεῖα μορφὴ δύναται νὰ προκαλέσῃ καὶ ἕτερα φαινόμενα ἔτι βαρύτερα, καθόσον αὕτη προὐκάλεσε καὶ τὸν θάνατον.

Εἰδικὸν σύμπτωμα τῆς παθήσεως ἀναφερόμενον εἰς νεωτάτας περὶ ταύτης ἐργασίας εἶνε τὸ περὶ τὰ σφυρὰ οἴδημα ὑπερβολικῆς πολλάκις ἀναπτύξεως, οὗτινος ἡ ἑρμηνεία καὶ ἡ ἐξήγησις δὲν κατωρθώθη εἰσέτι νὰ δοθῇ.

Ὅθεν ἐξ ὅλων τῶν λεχθέντων προκύπτει ὅτι ἡ ἀεροφαγία δύναται νὰ ἐξαγγελθῇ ὑπὸ συμπτωμάτων ἅτινα συνηθέστατα προκαλοῦσι πλάνας περὶ τὴν ἑρμηνείαν αὐτῶν. Ἡ δὲ διάγνωσις ταύτης ἀπαιτεῖ ἀφ' ἑτέρου τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν αὐτῆς τῇ βοηθείᾳ μεθόδων εἰδικῆς ὅλως ἁρμοδιότητος. Ὅθεν ἡ θεραπεία τῆς ἀνωμαλίας ταύτης δύναται νὰ καθορισθῇ μόνον ὑπὸ ἰατροῦ κατόπιν λεπτομεροῦς καὶ δυσχεροῦς ἐξετάσεως καὶ ἀναλόγως τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωρισθεισῶν μορφῶν, ὡς καὶ ἀναλόγως τῶν ἐνδεχομένων ἅτινα θέλουσι προκύψει ἐκ τῆς θεραπείας ταύτης. Δι' ὃ δὲν εἶναι πόσως εὔκολον νὰ καθορίσωμεν τυπικὴν θεραπείαν τῆς παθήσεως ταύτης. Πρὸς θεραπείαν τῶν ὀξέων συμβαμάτων ἀπαιτεῖται ὁ στόμαχος νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατὸν κενὸς ἐκ τοῦ ἀεριώδους αὐτοῦ περιεχομένου, τοῦθ' ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ τοῦ γαστρικοῦ καθετηρισμοῦ, ἤ, ὅταν οὗτος δὲν εἶναι κατορθωτός, διὰ τῶν θερμῶν παρατεταμένων λουτρῶν ἅτινα ἐνεργοῦσιν εὐνοϊκῶς ἐπὶ τῶν σπασμῶν. Εἰς τὴν χρονίαν δ' ἀφ' ἑτέρου ἀεροφαγίαν τὸ πρῶτον ὅπερ πρέπει νὰ ἐπιδιώξωμεν εἶναι ἡ ἐξάλειψις τοῦ σπάσματος (tic) τῆς καταπόσεως· πρὸς τοῦτο δὲ χρησιμοποιοῦμεν εἴτε περιλαίμιον ἐλαφρῶς συνεσφιγμένον, εἴτε τὴν χρῆσιν ἀντικειμένου τινὸς κρατουμένου μεταξὺ τῶν ὀδόντων (πῶμα ἐκ φελοῦ ἢ καπνοσύριγγα) ὅπερ παρακωλύει τὴν ἐνέργειαν τῆς καταπόσεως. Ἡ δίαιτα τῆς τροφῆς δέον νὰ ἐπιτηρῆται εἰδικῶς, εἶναι δὲ ἐνίοτε ἀναγκαία ἡ μηχανικὴ ἀνύψωσις τοῦ στομάχου. Ἡ ἀναπνευστικὴ γυμναστικὴ εἶναι πολλάκις χρήσιμος πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς κανονικῆς λειτουργικότητος τοῦ διαφράγματος καὶ κατὰ δεύτερον λόγον τῶν πνευμόνων. Διὰ δὲ τὴν φαρμακευτικὴν θεραπευτικὴν θὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰς ἀδρανεῖς κόνεις, τὸν φυτικὸν ἄνθρακα, τὸ βισμούθιον, ὡς καὶ τὰ βρωμιοῦχα. Ὅταν τὰ βαρέα ἢ μὴ συμπτώματα ἅτινα διεξήλθομεν ἐξαρτῶνται ὄντως ἐκ τῆς ἀεροφαγίας, βλέπομεν νὰ ἐξαφανίζωνται, ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, συμβάματα ἅτινα ἠδύναντο νὰ παράσχωσιν ὑπονοίας εἰς σπουδαιοτάτας βλάβας, καὶ τὴν ὑγιείαν ἐπανερχομένην μετὰ καταπληκτικῆς ταχύτητος εἰς ἄτομα περὶ τῶν ὁποίων ἠδυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἦσαν σοβαρώτατα προσβεβλημένα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Déjardin*· L'aérophagie, *1814.*—*Magendie*· L'aérophagie verifiée au point de vue experimental—*Briquet*· L'aérophagie maladie spéciale.—*Soupault et Mauban*· L'aérophagie et les methodes radiologiques de son diagnostic—*G. Lyon*. *Leven et · Barret*· L'aérophagie une veritable maladie—

Digitized by Google

Consultations pour les maladies des voies digestives 1920. — .. *Piron*· La pratique des maladies de l'estomac, 1921.

Μ. Ν ΚΑΙΡΗΣ

ἀεροφάγος· ὁ πάσχων ἐξ ἀεροφαγίας.

ἀεροφανής, -εῖς. Λέγονται μέδουσαί τινες, ἔχουσαι διαφάνειαν ἀέρος.

Δ. Ν. Π.

ἀεροφάροι· εἰδικοὶ φάροι χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν ἐν καιρῷ νυκτὸς πλεῦσιν καὶ προσγείωσιν τῶν ἀεροσκαφῶν.

Οἱ ἀεροφάροι παρουσιάζουσι σοβαρὰς διαφορὰς ἔναντι τῶν συνήθων φάρων ναυσιπλοΐας ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐγκατάστασιν αὐτῶν. Εἰδικῶς ἐν ᾧ τὸ φῶς τῶν συνήθων φάρων δέον νὰ ᾖ ὁρατὸν εἰς περιωρισμένον ὕψος ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τυγχάνει ἀπαραίτητον ὅπως τὸ ἀερό-

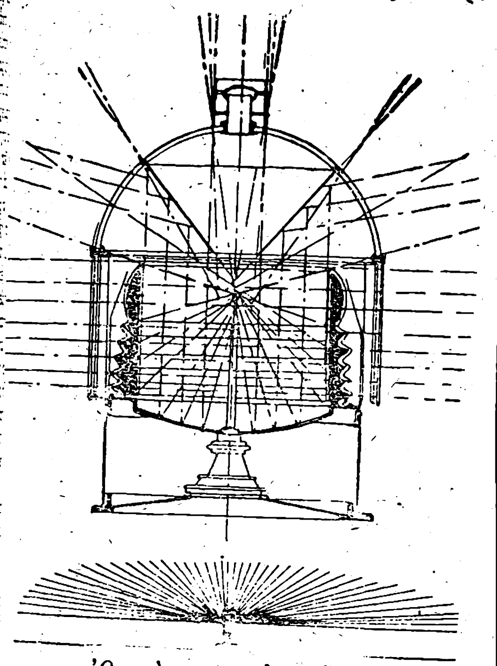

'Οπτικὰ στοιχεῖα ἀεροφάρου.

σκαφος ὁδηγῆται ἐξ αὐτῶν, οἱονδήποτε καὶ ἂν ᾖ τὸ ὕψος πτήσεως αὐτοῦ. 'Εκ τούτων συνάγεται ὅτι ἡ φωτιστικὴ ἔντασις τῶν ἀεροφάρων δέον νὰ ᾖ ἰσχυρά. Καὶ ἐν ᾧ οἱ φάροι τῆς ναυσιπλοΐας χρησιμεύουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅπως γνωρίζουσιν εἰς τὸν ναυτιλλόμενον τοὺς παρὰ τὰς ἀκτὰς κινδύνους, ἡ ἀποστολὴ τῶν ἀεροφάρων εἶναι ὅλως διάφορος, καθότι οὗτοι ἐν ᾧ ἀφ' ἑνὸς καλοῦνται ὅπως ἀποτελέσωσι σημεῖον συγκεντρώσεως δεικνῦον ἀσφαλῶς πᾶν ἀεροδρόμιον ὁπωσοῦν σημαντικόν, ἀφ' ἑτέρου δέον νὰ ἀποτελέσουν ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ὀργάνων ἐπισημάνσεως τῶν ἐναερίων ὁδῶν, ἐφ' ὅσον αἱ μέθοδοι τῆς ἀστρονομικῆς καὶ τῆς ραδιογωνιομετρικῆς ἀεροναυτιλίας δὲν ἔχουσι γενικευθῆ καὶ δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀσφαλοῦς χρήσεως ἐπὶ τῶν ἀεροσκαφῶν.

'Ως ἐκ τοῦ σκοποῦ ὅθεν τὸν ὁποῖον πληροῦσιν οἱ ἀεροφάροι διακρίνονται εἰς τοὺς ἐπισημαίνοντας τὰ σημεῖα προσεδαφίσεως, καὶ τοὺς καλουμένους ἐνδιαμέσους οἵτινες ἐπισημαίνουν τὰς ἀκολουθητέας ἐναερίους ὁδούς. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι προικισμένοι διὰ ἐμβελείας ἄνω τῶν 0 χιλιομέτρων καὶ τοποθετοῦνται συνήθως ἑκατέρωθεν τῆς ἀκολουθητέας πορείας. Οἱ ἀεροφάροι οἵτινες εὑρίσκονται ἐγγὺς τῶν μεγάλων ἀεροδρομίων (ἀερολιμένων), ἐγγὺς τῶν σημείων προσγειώσεως καὶ παρὰ τὰ πέρατα τῶν κυρίων ἀεροπορικῶν γραμμῶν, δέον ἐν καιρῷ ὁμίχλης νὰ ἔχωσι ἐμβέλειαν ἑξήκοντα τοὐλάχιστον χιλιομέτρων. 'Επίσης οἱ πρῶτοι φάροι τοὺς ὁποίους ἀναγνωρίζει ὁ ἀεροπόρος ὁ προερχόμενος ἀπὸ μέρη ἐστερημένα ἀεροπορικῶν φώτων (ὠκεανοί, ἔρημοι, χῶραι ἐστερημέναι τοιούτων μέσων) καὶ οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουν εἰς αὐτὸν ὅπως ἐπανορθοῖ τὰ σφάλματα περὶ τὴν πορείαν του καὶ προσδιορίζῃ τὸ στίγμα του, δέον νὰ εἶναι ἐφωδιασμένοι διὰ φωτεινῶν πηγῶν καὶ ὀπτικῶν συστημάτων ἰδιαζόντως ἰσχυρῶν.

Τὸ σύστημα τὸ ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἐνδιαμέσων φάρων τῶν μεγάλων προσγειώσεων δέον νὰ συμπληροῦται ὑπὸ δευτερευόντων φώτων δεικνυόντων διάφορα ἐμπόδια ἢ παρεχόντων εἰς τοὺς ὁδηγοὺς τῶν ἀεροσκαφῶν μετεωρολογικὰς πληροφορίας, ἤτοι ὕψη τῶν νεφῶν, ὁρατότητα, κατάστασιν τοῦ καιροῦ κλπ.

'Επὶ πλέον ἐπὶ παντὸς ἀεροδρομίου πρέπει νὰ ὑπάρχωσι φωτεινὰ σήματα παρέχοντα ἐνδείξεις περὶ τῆς διευθύνσεως τοῦ ἀνέμου, τῆς θέσεως τῆς προσεδαφίσεως, ἐπίσης δὲ κατάλληλοι φωτιστικαὶ συσκευαί, φωτίζουσαι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀεροδρομίου ἔνθα πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ προσεδάφισις.

Διαίρεσις τῶν ἀεροφάρων. Ἅπασαι αἱ συσκευαὶ αἵτινες εἶναι σήμερον ἐν χρήσει πρὸς ἐπισήμανσιν καὶ φωτισμὸν τῶν γραμμῶν τῆς ἐναερίου συγκοινωνίας δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς τὰς ἑξῆς κατηγορίας:

1) ***Φάροι ἐπισημάνσεως.*** Οὗτοι εἶναι προωρισμένοι διὰ τὴν ἐπισήμανσιν τῶν ἐναερίων γραμμῶν καὶ εἶναι φάροι προσεδαφίσεως, προσγειώσεως κλπ., ὧν ἡ ἔντασις εἶναι μεγάλη καὶ φάροι ἐνδιάμεσοι ὧν ἡ ἔντασις εἶναι κατωτέρα τῶν φάρων τοῦ πρώτου εἴδους. Διακρίνονται δὲ ὡς ἑξῆς:

α) *Φάροι ἐκλειπτικοὶ μεγάλης ἐντάσεως.* Οὗτοι εἶναι φάροι προωρισμένοι νὰ δεικνύωσι μέχρις ἀποστάσεως 100 χιλιομέτρων περίπου, ἀναλόγως τῆς διαφανείας τῆς ἀτμοσφαίρας, τὴν θέσιν τοῦ σημείου τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν νυκτερινὴν ἐπισήμανσιν τῆς ἐναερίου γραμμῆς. Φωτίζουσι τομέα 180° καὶ τοποθετοῦνται συνήθως εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἐναερίων γραμμῶν.

β) *Φάροι ἐκλειπτικοὶ μετὰ διπλοῦ ὀπτικοῦ συστήματος* Οὗτοι ἔχουσι μικροτέραν ἐμβέλειαν τῶν προηγουμένων καὶ φωτίζουσι τομέα 360° δυνάμενοι νὰ τοποθετηθῶσι εἰς οἱονδήποτε σημεῖον τῆς ἐναερίου γραμμῆς.

γ) *Φάροι ἐκλειπτικοὶ μεθ' ἁπλοῦ ὀπτικοῦ συστήματος.* Οὗτοι εἶναι ὅμοιοι, ἀλλὰ λίαν μικροτέρας ἐμβελείας τῆς τῶν προηγουμένων.

δ) *Φάροι 5ης τάξεως μετ' ἐκλάμψεων.* Οὗτοι εἶναι ἐμβελείας μέχρις 70 χιλιομέτρων καὶ δύνανται νὰ παρέχουν διαφόρους συνδυασμοὺς ἐκλάμψεων ὡς οἱ ναυτικοὶ φάροι. Τοιοῦτος εἶναι τοποθετημένος εἰς τὸ ἀεροδρόμιον Villacoublay οὐχὶ μακρὰν τῶν Παρισίων.

ε) *Φάροι κατοπτρικοί.* Οἱ φάροι οὗτοι κατ' οὐδὲν διαφέρουσιν τῶν κοινῶν ναυτικῶν κατοπτρικῶν φάρων, εἰμὴ ὅτι εἶναι ὁρατοὶ καὶ ἐκ τῶν ἄνω καὶ ἐπομένως δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν καὶ ὡς ἀεροφάροι, ἔχοντες ἐμβέλειαν 30 χιλιομέτρων περίπου. Οἱ φάροι οὗτοι εἶναι περιστροφικοί.

2) *Φωτιστικαὶ συσκευαὶ χρησιμοποιούμεναι διὰ τὴν ὁροθεσίαν τῶν γηπέδων προσεδαφίσεως τῶν ἀεροσκαφῶν.* Διὰ τὴν νυκτερινὴν ὁροθεσίαν τῶν γηπέδων προσεδαφίσεως τῶν ἀεροσκαφῶν γίνεται χρῆσις φανῶν λευκῶν καὶ ἐρυθρῶν οἵτινες τοποθετοῦνται εἴτε ὑπὲρ τὸ ἔδαφος ἐπὶ στύλων ἢ τριπόδων, εἴτε ἐπὶ ἐμποδίων εὑρισκομένων παρὰ τὸ γήπεδον προσεδαφίσεως ὥστε νὰ δεικνύωσι καὶ τὴν θέσιν τούτων, ὡς ἐπὶ τηλεγραφικῶν στύλων, τριγωνικῶν στηλῶν οἰκιῶν ἢ ὑποστέγων κλπ., εἴτε ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζωσι οὐδεμίαν προεξοχὴν ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τούτου.

Εἰδικὰ φῶτα προσγειώσεως ἐν ἀεροδρομίῳ.

3) *Φωτιστικαὶ συσκευαὶ προωρισμέναι διὰ τὸν φωτισμὸν τῶν ἐπὶ τοῦ γηπέδου ἐπιφανειῶν ἐφ' ὧν δέον νὰ προσεδαφίζωνται τὰ ἀεροσκάφη.* Αἱ συσκευαὶ αὗται ὀφείλουσι νὰ φωτίζωσιν ὁμοιομόρφως τὴν ζώνην προσεδαφίσεως, πρᾶγμα ὅμως τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει τελείως ἐπιτευχθῆ μέχρι σήμερον καθότι τὸ μέγιστον τῆς φωτιστικῆς ἐντάσεως αὐτῶν παράγεται ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ ἄξονι τῆς δέσμης.

Κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὸν ἄνω σκοπὸν προβολεῖς μετὰ καταλλήλου διατάξεως τῆς φωτεινῆς δέσμης, ἀλλὰ βραδύτερον, κατεσκευάσθησαν εἰδικαὶ συσκευαὶ πληροῦσαι ἅπαντας σχεδὸν τοὺς ἀπαιτουμένους ὅρους. Αὗται ἀποτελοῦνται ἐκ δύο παραβολικῶν κατόπτρων, φωτίζουσιν ὅμως ὁμοιομόρφως ἐπὶ ταινίας ἐπαρκοῦς εὔρους καὶ μήκους πολλῶν ἑκατοντάδων μέτρων καὶ τοποθετοῦνται εἰς ὕψος τεσσάρων ἕως πέντε μέτρων ὑπὲρ τὸ ἔδαφος.

4) *Φῶτα δεικνύοντα ἐὰν τὸ ἀεροδρόμιον εἶναι ἐλεύθερον ἢ κατειλημμένον.*

'Ως τοιαῦτα φῶτα χρησιμοποιοῦνται ἐρυθροὶ ἢ πράσινοι φανοὶ τοποθετημένοι ἐπὶ τριπόδων ἢ ἐπὶ τῆς στέγης ἑνὸς τῶν κτιρίων τοῦ ἀεροδρομίου.

5) *Φῶτα δεικνύοντα τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου καὶ καθορίζοντα συγχρόνως τὴν ἔννοιαν περιστροφῆς ὑπεράνω τοῦ ἀεροδρομίου.* 'Ανεμοδείκτης σχήματος Τ τοποθετημένος ὁριζοντίως εἰς ὕψος περίπου ἓξ μέτρων, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εἶναι χρώματος λευκοῦ, χρησιμοποιούμενος κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας· κατὰ τὴν νύκτα φωτίζεται διὰ λαμπτήρων, οἱ ὁποῖοι τοποθετοῦνται ἐπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Τ.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο περιβάλλεται ὑπὸ κύκλου ἐκ λαμπτήρων τοποθετημένων ἐπὶ μεταλλικῶν πασσάλων. Οἱ λαμπτῆρες οὗτοι εἶναι χρώματος ἐρυθροῦ ἢ πρασίνου ἀναλόγως τῆς ἐννοίας καθ' ἣν δέον νὰ γίνεται ἡ πτῆσις ἄνω τοῦ ἀεροδρομίου.

Ἑτέρα διάταξις ἀποτελεῖται ἐξ ἀνεμοδείκτου ἐνεργοῦντος ἐπὶ ρευματοκλείστου, ὅστις συνδέεται καταλλήλως μετὰ λαμπτήρων τοποθετημένων κατ' εἰδικὸν τρόπον εἰς τὸ μέσον τοῦ γηπέδου προσεδαφίσεως. Οἱ λαμπτῆρες οὗτοι εὑρίσκονται ἐντὸς χάνδακος κεκαλυμμένου διὰ ὑαλίνου στεγάσματος.

'Ο ἀνεμοδείκτης λειτουργεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀνέμου καὶ προκαλεῖ τὴν ἀφὴν ἢ τὴν σβέσιν ἀριθμοῦ τινὸς λαμπτήρων, δεικνύων οὕτω εἰς τοὺς ὁδηγοὺς τῶν ἀεροπλάνων τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀνέμου καὶ ἐπομένως τὴν προσεδάφισιν κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην.

6. *Φωτιστικαὶ συσκευαὶ ἐπὶ τῶν ἀεροσκα-*

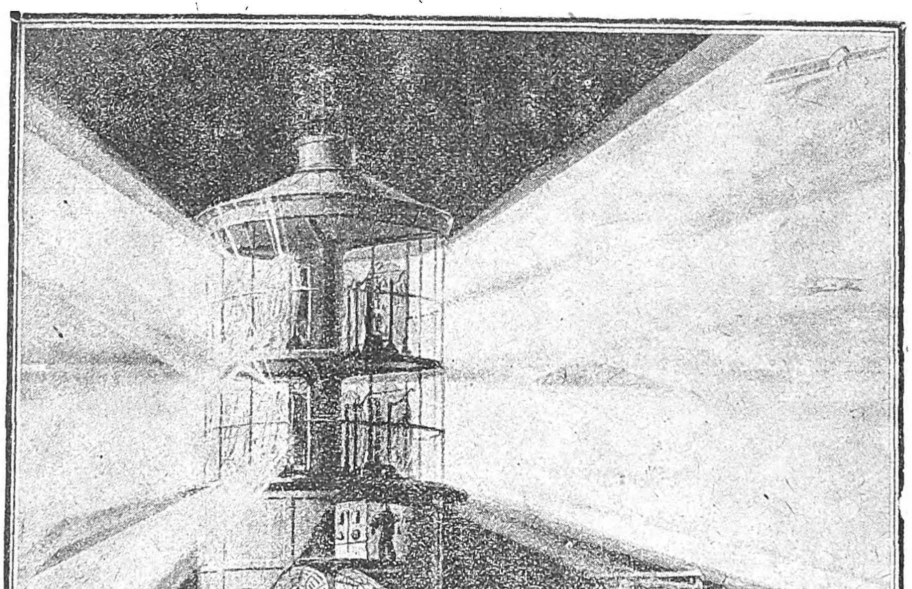

Ο ἀεροφάρος τοῦ Monte Afrique (Ν. Δ. τῆς Dijon). Οἱ προβολεῖς τοῦ γιγαντιαίου αὐτοῦ φάρου ἔχουν ἔντασιν ἑνὸς δισεκατομμυρίου περίπου κηρίων καὶ φωτίζουν 500 χιλιόμετρα.

Digitized by Google

φῶν. Αὗται εἶναι προβολεῖς τοποθετούμενοι ἐπὶ τῶν πτερύγων τῶν ἀεροσκαφῶν, εἴτε ὑπ' αὐτάς, ἀναλόγως τῶν διατάξεων τῆς πτητικῆς μηχανῆς, καὶ χρησιμεύουσιν ὅπως ἐπιτρέπωσι τὴν προσεδάφισιν εἴτε ἐπὶ γηπέδου προσεδαφίσεως ἐστερημένου φωτισμοῦ, εἴτε ἐν περιπτώσει βλάβης τοῦ κινητῆρος ἐφ' οἱουδήποτε γηπέδου καταλλήλου διὰ προσεδάφισιν.

Ἐκτὸς τῶν κατηγοριῶν τῶν ἀεροφάρων ἃς περιγράψαμεν ἀνωτέρω, ὑπάρχουσιν ἐπίσης εἰδικὰ φωτεινὰ σήματα τοποθετημένα ἐπὶ σημαντήρων, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσι διὰ τὴν ὁροθεσίαν τῶν ὑγρῶν ἐπιφανειῶν τῶν προωρισμένων διὰ τὴν προσυδάτωσιν τῶν ὑδροπλάνων. Οἱ σημαντῆρες οὗτοι, προωρισμένοι δι' ὕδατα γαληναῖα, προσομοιάζουσι πρὸς τοὺς γνωστοὺς φωτοσημαντῆρας τῆς ναυσιπλοΐας καὶ φέρουσι φῶτα σταθερὰ λευκά, ἐρυθρὰ καὶ πράσινα, ὁρατὰ ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος μέχρι τοῦ ζενίθ.

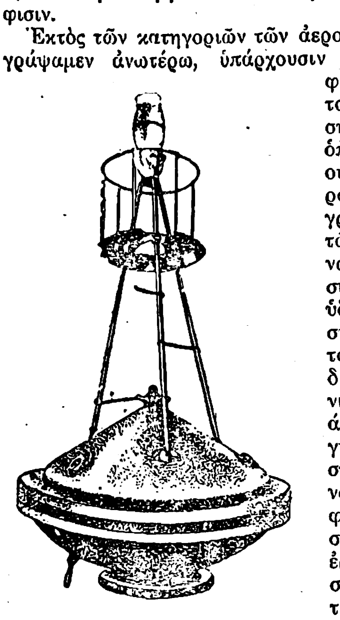

Φωτοσημαντῆρες προσυδατώσεως ἀεροπλάνων.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων συστημάτων ἀεροφάρων οὓς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω ὀφείλομεν νὰ κατατάξωμεν καὶ τοὺς κάτωθι, οἵτινες παρουσιάζουσιν εἰδικά τινα χαρακτηριστικὰ ὡς πρὸς τοὺς λοιπούς.

Οἱ φάροι οὗτοι εἶναι: Μέγας ἀεροφάρος συστήματος Barbier-Bénard προωρισμένος διὰ τὴν πόλιν τῆς Γαλλίας Dijon, τοῦ ὁποίου ἡ φωτιστικὴ ἑστία ἀποτελεῖται ἐξ ὀκτὼ βολταϊκῶν τόξων μετὰ κινήσεως περιστροφικῆς, δεικνύει δ' ἐκλάμψεις πρὸς ὅλον τὸν ὁρίζοντα. Ἕτερος ἀεροφάρος συστήματος Saatter—Harlé ἀποτελούμενος ἐκ δύο ἰσχυρῶν προβολέων μετὰ περιστροφικῆς κινήσεως, ἐπιτρέπων τὴν πραγματοποίησιν δέσμης δύο ἐκλάμψεων πρὸς ὅλον τὸν ὁρίζοντα, προοριζόμενος νὰ τοποθετηθῇ ἐγγὺς τῶν Παρισίων ἐπὶ τοῦ Mont-Valerien. Τέλος σύστημα συνδυασμοῦ ἀεροφάρου μετὰ ναυτικοῦ φάρου ἐφηρμόσθη ἐν Ὁλλανδίᾳ ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ φάρου τοῦ Scheveningen.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὀπτικοῦ συστήματος τοῦ ἐπακτίου τούτου φάρου ἐτοποθετήθη ἕτερον τοιοῦτον μικροτέρων διαστάσεων, ὅπερ περιστρέφεται ταυτοχρόνως μετὰ τοῦ διοπτρικοῦ συστήματος τοῦ ναυτικοῦ φάρου καὶ παρέχει τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν ἐκλάμψεων. Τὰ ἀεροσκάφη τὰ ἱπτάμενα εἰς μεγάλας ἀπὸ τοῦ φάρου ἀποστάσεις, ἀλλ' εἰς μικρὰ ὕψη, βλέπουσι καλῶς τὴν ἔκλαμψιν ἥτις καθοδηγεῖ τὰ πλοῖα, τὸ δὲ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ταῦ φάρου τοποθετηθὲν διοπτρικὸν σύστημα ἐκπέμπει ἐκλάμψεις ὁρατὰς ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος μέχρι τοῦ ζενίθ. Ὁ φάρος οὗτος εἶναι ὁ πρῶτος συνδυασμὸς ἀεροφάρου καὶ ναυτικοῦ φάρου παρασχὼν ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα ἐν τῇ πράξει.

Πάντες οἱ ἀεροφάροι ἀναλόγως τῆς κατασκευῆς των χρησιμοποιοῦσιν ὡς φωτιστικὴν ὕλην τὴν διαλελυμένην ἀσετυλίνην, εἴτε τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, ὑπὸ μορφὴν βολταϊκῶν τόξων, ἢ λαμπτήρων πυρακτώσεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.—*P. Leonardi Cattolica:* Fani e Segnali Maritime.—*Sautter:* Notices les Phares, Fanaux, Bouées et Signaux sonores.—*F. Talbot:* Lightships and Lighthouses. —*Σ. Λυκούδη:* Φαροδεῖκτοι.—*Κ. Κοντογιάννη:* Φάροι καὶ Ναυτιλιακαὶ Σημάνσεις.—*Ν. Μπόταση:* Ἀεροφάροι.

Πλωτάρχης Κ. Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ἀεροφίλημα· ὁ φευγαλέος ἀσπασμός, ἡ φευγαλέα ψαῦσις ἰοῦ ἀέρος.

ἀερόφιλος· ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀέρα καὶ δὴ τὸν καθαρόν, ὁ φίλος τῆς ἐν ὑπαίθρῳ ζωῆς.

ἀεροφοβία· ὁ φόβος καὶ ἡ ἀποστροφὴ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ἐν κινήσει εὑρισκομένου ἀέρος, ἡ ὑπερβολικὴ προσπάθεια τοῦ ἀποφεύγειν καὶ τὸ ἐλάχιστον ρεῦμα ἀέρος. Ἡ ἀεροφοβία, δυναμένη νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν ὑδροφοβίαν, ἀπαντᾷ συχνότατα ὡς σύμπτωμα τοῦ ὑστερισμοῦ καὶ ἄλλων νευρικῶν παθήσεων.

ἀερόφοβος· ὁ πάσχων ἀεροφοβίαν. Οἱ ἀερόφοβοι ἀπαντῶνται μεταξὺ τῶν νευροπαθῶν· ἐνδύονται μὲ ἀλλεπάλληλα ἐνδύματα καὶ κλείουν καὶ τὴν ἐλαχίστην ὀπὴν πολλάκις, δι' ἧς θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσχωρήσῃ ἀήρ.

ἀεροφοίτης καὶ **ἀερόφοιτος**· ὁ εἰς τὸν ἀέρα φοιτῶν, ὁ διὰ τοῦ ἀέρος πορευόμενος.

ἀεροφόρα ἡφαίστεια, βλ. **ἡφαίστεια**.

ἀεροφόρα φυτά *(Βοτ)*· λέγονται φυτά τινα, ὑδρόβια ἰδίως, φέροντα ἐξογκώσεις πλήρεις ἀέρος δι' ὧν κατορθώνουν νὰ ἐπιπλέουν. Τοιαῦτα φυτὰ εἶναι *Τράπα ἡ νηχομένη* (Trapa natans) μὲ φύλλα καὶ βλαστοὺς ἀεροφόρους ἐπιπλέοντας, γνωστὴ ἐν Ἑλλάδι μὲ τὴν δημώδη ὀνομασίαν *Τριβολοκράτηλα, Τράπη ἡ δίκερος* (Trapa vicornis), *Βατράχιον τὸ ἔνυδρον* (Batrahium aquatilis), *Ἀσκόφυλλον τὸ κοινὸν* (Urticularia vulgaris), *Νυμφαία ἡ λευκὴ* (Nymphaea alba) ἧς τὰ φύλλα φέρουν μίσχους ἀεροφόρους, κ. ἄ.

ἀεροφόρητος· ὁ ὑπὸ τοῦ ἀέρος φερόμενος· ὁ ἐν τῷ ἀέρι βασταζόμενος.

ἀεροφόροι ραγάδες· βλ. στόματα καὶ φακίδια.

ἀεροφόροι· σάκκοι ἐν ἀρχῇ, περιέχοντες ἀέρα ὑπὸ ἐλαφρὰν πίεσιν, βραδύτερον δὲ συσκευαὶ περιέχουσαι πεπιεσμένον ὀξυγόνον ἢ παράγουσαι τοιοῦτον. Φέρονται καὶ χρησιμοποιοῦνται ὑπὸ τῶν ἀνθρακωρύχων κατὰ τὴν παραμονὴν αὐτῶν εἰς φρέατα ὅπου ὁ ἀὴρ δὲν εἶναι ἀναπνεύσιμος ἢ εἰς περίπτωσιν ἐκρήξεων, ἐπίσης δὲ καὶ ὑπὸ τῶν δυτῶν καὶ τῶν πυροσβεστῶν. Τελειοποιήσεις τῶν *ἀεροφόρων* εἶναι αἱ χρησιμοποιούμεναι σήμερον ἐν τῷ στρατῷ ἀντιασφυξιογόνοι συσκευαὶ (βλ. ἀέρια πολεμικά).

ἀεροφόρος αὐλός· *(φάροι)*. Μίσχος ὀρειχάλκινος (σχ. 1) ἐπιμήκης, διάτρητος κατὰ τὸν ἄξονά του καὶ καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸ μῆκος καὶ ἀπολήγων, κάτωθεν μὲν εἰς *χοάνην* πλαγίως διάτρητον, ἄνωθεν δὲ εἰς ἐπίπεδον *δίσκον* (κοινῶς *πεντάρα*) κυκλικὸν καὶ συγκεντρωτικὸν τῷ ἄξονι.

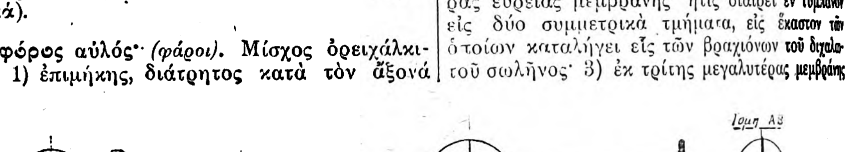

Σχ 1.

Ὁ ἀεροφόρος αὐλὸς ἐντίθεται (σχ. 2) κατὰ τὸν ἄξονα τῶν *μυκτήρων* τῶν λυχνιῶν τῶν φάρων, χρησιμεύων, τοῦτο μὲν πρὸς πρόσδοσιν καταλλήλου σχήματος εἰς τὴν φλόγα, τοῦτο δὲ πρὸς καλλιτέραν τοῦ πετρελαίου καῦσιν, καὶ ἀπόδοσιν τῆς μεγίστης ἀπὸ τῆς φλογὸς φωτιστικῆς ἐντάσεως.

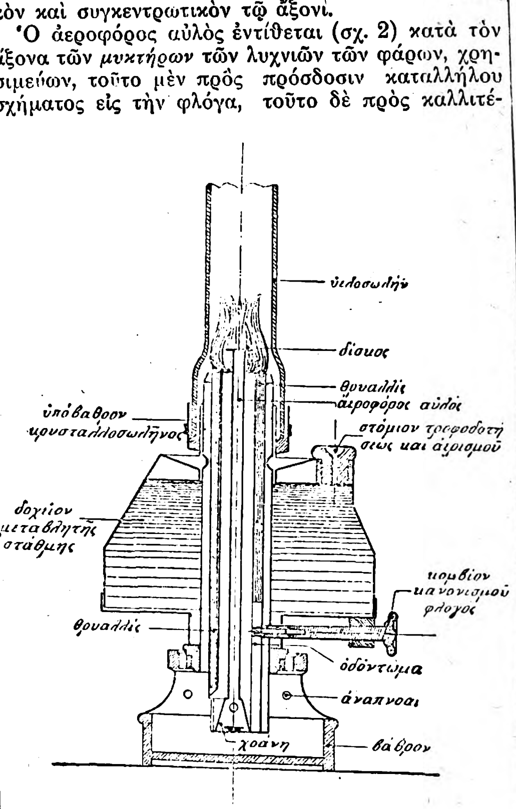

Σχ. 2.

Ἀεροφόρος αὐλὸς ἀναλόγου τύπου ὑπάρχει καὶ εἰς τὰς μεγάλας διὰ πετρελαίου λυχνίας, οἰκιακῆς χρήσεως.

ΘΕΟΔ Δ. ΔΑΝΙΗΛ

ἀερόφορος κόνις *(Χημ.)*. Κόνις λευκὴ ἐπιτυγχανομένη διὰ κονιοποιήσεως καὶ ἀναμίξεως δισανθρακικοῦ Νατρίου (κοινῆς σόδας τῶν φαρμακείων) μετὰ τρυγικοῦ ἢ κιτρικοῦ ὀξέος. Ριπτομένη εἰς τὸ ὕδωρ προκαλεῖ τὴν ἄφρισιν ὡς ἐκ τοῦ ἀπελευθερουμένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ὅπερ δίδει εἰς τὸ ποτὸν τὴν γνωστὴν εὐάρεστον δροσιστικὴν γεῦσιν.

Χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παρασκευὴν ἀεριούχων ποτῶν, ὑποβοηθεῖ τὴν ἔκκρισιν τῆς χολῆς καὶ καταπραΰνει τὰς στομαχικὰς διαταραχάς.

ἀεροφράκτης· διάφραγμα ἢ δικλείς, δι' ὧν ρυθμίζεται ἡ εἰσαγωγὴ ἢ ἐξαγωγὴ τοῦ ἀέρος ἐν τῇ λειτουργίᾳ διαφόρων μηχανημάτων.

ἀεροφυής· ὁ ἐκ τοῦ ἀέρος φυείς: «τί ἐστι γῆ; —*ἀερ φυὲς ρίζωμα*» (Σκοῦνδος ὁ σοφιστής).

ἀερόφυτα *(Βοτ.)*· καλοῦνται οὕτω γενικῶς εἰς τὴν βοτανικὴν πάντα τὰ φυτὰ ἅτινα ζῶσιν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ *ὑδροχαρῆ* ἢ *ὑδρόφυτα* ἢ *ὑδρόβια φυτά*.

Ἀερόφυτον *(βοτ.)*· εἶδος μύκητος τοῦ ἀγαρικοῦ ἐκ τῶν κρυψιγόνων φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἀγαρικιδῶν (Agaricineae).

ἀερόφωνα· ὀνομάζονται οὕτω πτηνά τινα ἔχοντα ἀντηχητικὴν φωνήν.

ἀερόφωνον· συσκευὴ διὰ συμπεπιεσμένου ἀέρος, ἐφευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Th. Edison τῷ 1878, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς, οὕτως ὥστε νὰ γίνεται ἀντιληπτὴ εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Ἀποτελεῖται: 1) ἐκ μεμβράνης ἐνώπιον τῆς ὁποίας ὁμιλοῦμεν καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας στερεοῦται στέλεχος καταλῆγον εἰς δύο βαλβίδας. Αἱ παλμικαὶ δονήσεις τῆς φωνῆς μεταδιδόμεναι εἰς τὴν μεμβράνην ἀναγκάζουν τὰς βαλβίδας ἐναλλὰξ ν' ἀνοίγουν καὶ κλείουν τοὺς βραχίονας διχαλωτοῦ σωλῆνος διὰ τοῦ ὁποίου ἐκφεύγει ὁ συμπεπιεσμένος ἀήρ. 2) ἐξ ἑτέρας εὐρείας μεμβράνης ἥτις διαιρεῖ ἓν τύμπανον εἰς δύο συμμετρικὰ τμήματα, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων καταλήγει εἷς τῶν βραχιόνων τοῦ διχαλωτοῦ σωλῆνος· 3) ἐκ τρίτης μεγαλυτέρας μεμβράνης τοποθετημένης εἰς τὸ κέντρον μεγάλης χοάνης καὶ συνδεομένης διὰ στελέχους πρὸς τὴν δευτέραν.

Εἰς ἕκαστον παλμὸν τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς ἀντιστοιχεῖ, ἐνισχυμένος ὑπὸ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος παλμὸς τῆς τρίτης μεμβράνης.

— **ἀερόφωνον** μουσικὸν ὄργανον κυλινδρικὸν τοῦ εἴδους τῶν «ὀργάνων» (orgues) τῶν ἐκκλησιῶν, ἀποδίδον τοὺς ἤχους διὰ τῆς περιστροφικῆς κινήσεως χειρολαβίδος, εὐμετακίνητον δὲ ὅπως περιάγηται εἰς τὰς ὁδούς. Περικλείει μουσικὴν κλίμακα 19—20 τόνων, πάντων σχεδὸν τῶν διατονικῶν, καὶ εἶνε ἱκανὸν εἰς τὴν ἔκφρασιν μιᾶς διέσεως (diese) ἢ ἑνὸς ἡμιτονοφέτου (bemol). Δὲν δύναται τὸ κιβώτιόν του νὰ περιλάβῃ πλείονα τῶν πέντε ἢ ἓξ μουσικὰ τεμάχια, τοσαῦτα δὲ ἐκτελεῖ ἐν συνεχείᾳ. Τὸ ὄργανον τοῦτο ὅπερ μεταδίδει ἀκριβῶς τοὺς ἤχους ὑπὸ χειρὸς δεξιᾶς κινούμενον, ὑφίσταται εὐκόλως διαταραχάς, ὁπότε ἀποβαίνει ὄργανον ἀνυποφόρου παρατονίας. Ἐπειδὴ δὲ εὑρίσκεται διαρκῶς κατὰ τὴν χρῆσίν του εἰς τοιαύτην κατάστασιν ὠνομάσθη καὶ *βαρβαρικὸν ὄργανον*, οὐχὶ δέ, ὡς ὑπώπτευσαν τινές, διότι εἰσήχθη εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκ βαρβαρικῶν χωρῶν. Ἡ κατασκευὴ αὐτοῦ εἶνε παλαιοτάτη, ἐνεφανίσθη δὲ ὀλίγον βραδύτερον τῆς εἰσαγωγῆς ἐκ Βυζαντίου εἰς τὴν δυτικὴν Εὐρώπην τῶν ἀεροφωνητικῶν μεγάλων ὀργάνων τῶν ἐκκλησιῶν. Τὰ ἀερόφωνα τάχιστα ἐγένοντο δημοφιλέστατα· ἐπλήρωσαν τὰς πόλεις καὶ περιεφέροντο εἰς τὰς ὁδοὺς αὐτῶν, ἰδίως τὰς τῶν λαϊκῶν συνοικιῶν. Δι' αὐτῶν ὁ λαὸς ἐξεμάνθανεν ὄχι μόνον ᾄσματα συντιθέμενα ἀποκλειστικῶς δι' αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὰ προσφιλῆ μέρη πλείστων μελοδραμάτων καὶ ρεμβωδιῶν γενομένων κοινοτάτων.

Θ. ΒΕΛ.

ἀεροφωτογραφία· ὅρος χρησιμοποιούμενος διὰ τὰς ἀπὸ ἀεροστάτων, ἀεροπλοίων ἢ ἀεροστοαετῶν γινομένας φωτογραφήσεις· (βλ. ἐναέριος φωτογραφία καὶ φωτογραφία).

ἀεροφωτομετρία· βλ. φωτομετρία.

ἀερόχορδον· τὸ καὶ ἀεροκλειδόχορδον λεγόμενον (βλ. λέξιν).

ἀερόχροος—ους· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἀέρος· ἀγεράνιος, γλαυκός, οὐρανόχρους.

ἀεροχρώματος καὶ **ἀερόχρωμος**· ὁ ἔχων τὸ χρῶμα τοῦ ἀέρος· ὁ ἀεροειδής.

ἀέροψ· εἶδος πτηνοῦ, ὁ ἄλλως λεγόμενος μέροψ = μελισσοφάγος (merops apiaster)· ἀέροψ, ἱέραξ κατὰ παρετυμολογίαν (σύγκρινε τὸ νεοελλ. ἱέραξ—ἀεράκι).

ἀεροψυγεῖον· ψυγεῖον ἐπιφανείας, ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ἐξυδάτωσις τοῦ ἀτμοῦ (ἢ ἀερίου) ἐπιτυγχάνεται διὰ ρεύματος ψυχροῦ καὶ ξηροῦ ἀέρος· βλ. ψυκτής.

Ἀερσότ (Aerschot, Φίλιππος de Croy, 3ος δούξ τοῦ —. Πρίγκηψ τῆς Chimay)· ἐγεννήθη τῷ 1526, ἀπέθανε τῷ 1595. Ὁ Βέλγος οὗτος διπλωμάτης ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν

Digitized by Google

ταραχῶν ἐν Φλάνδρᾳ. Ἠρνήθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς συνωμοσίαν ἐναντίον τοῦ Granvelle καὶ διωρίσθη κυβερνήτης τῆς Ἀμβέρσης τῷ 1576 καὶ τῆς Φλάνδρας τῷ 1577. Περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ἀπεσύρθη εἰς Βιέννην ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Ἀερσότ. Πόλις τοῦ Βελγίου τῆς περιφερείας Λουβαίν, ἔχουσα 7600 κατοίκους, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ντέμερ καὶ συνδεομένη σιδηροδρομικῶς μετὰ τῆς Ἀμβέρσης. Ἀποτελεῖ σημεῖον διακλαδώσεως τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς Ἔρενταλ (Hérenthals) (23 χιλιόμ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν Λουβαὶν (16 χιλιόμ.). Ἔχει θαυμάσιον ναὸν γοτθικοῦ ρυθμοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπάρχουσι καθίσματα (στασίδια) ὡραίας κατασκευῆς τοῦ XV αἰῶνος, καθὼς ἐπίσης εἰκὼν τοῦ Cruyer παριστῶσα βωμόν. Ἦτο ἄλλοτε πρωτεύουσα κομητείας ἀνηκούσης ἀπὸ τοῦ 1125 εἰς τοὺς αὐθέντας de Croy, κατελήφθη δὲ κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῶν Γάλλων. Κατὰ τὸν τελευταῖον Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐπυρπολήθη ἐν μέρει ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, καταστραφεισῶν 400 περίπου οἰκιῶν. Ἡ Ἀερσὸτ ἦτο ἄλλοτε ἐμπορικωτάτη πόλις, ἀλλὰ σήμερον ἐξέπεσεν. Οἱ κάτοικοί της ἀσχολοῦνται εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν δημητριακῶν καὶ τῶν κτηνῶν.

Ἄερτς· δεξιοτέχνης πλαγιαυλιστὴς γεννηθεὶς εἰς Μπομ πλησίον τῆς Ἀμβέρσης (Βέλγιον) τὴν 1ην Μαρτίου 1822. Εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κονσερβατόριον τῶν Βρυξελλῶν εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν καὶ λίαν ἐνωρὶς (1837) διεκρίθη διὰ τὴν τέχνην του ἐν Παρισίοις. Διωρίσθη εὐθὺς κατόπιν καθηγητὴς εἰς τὸ Κονσερβατόριον τῶν Βρυξελλῶν, ἀλλ' ἀπέθανε φθισικὸς εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας του τῷ 1853. Ἀφῆκεν ἀνέκδοτα, συμφωνίας, κονσέρτα κλπ.

Ἄερτς Φῆληξ· βιολιστής, μαθητὴς τοῦ Κονσερβατορίου τῶν Βρυξελλῶν (1827). Διευθυντὴς ὀρχήστρας εἰς Τουρναὶ καὶ Παρισίους. Ἐδημοσίευσε διατριβὰς καὶ πραγματείας ἐπὶ διαφόρων μουσικῶν θεμάτων, θεωρίαν μουσικῆς καὶ ὁλόκληρον σειρὰν τεμαχίων διὰ βιολὶ κλπ. Δ. ΛΑΥΡ.

Ἄερτσζεν (Pieter Aertszen ἢ Aartsen). Ὁλλανδὸς ζωγράφος, ἐπιλεγόμενος Lange Peter ἢ Lungo Pietro, λόγῳ τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ ἀναστήματος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1505 ἐκ πατρὸς ὑποδηματοποιοῦ. Παιδιόθεν ἐδείκνυε κλίσιν εἰς τὴν γραφικήν, ἑπόμενος δὲ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τῆς μητρός του, γυναικὸς λεπταισθήτου, δὲν ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρός του, ἀλλ' εἰσήχθη εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Allar Glassen, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἐμαθήτευσεν ἐπὶ μικρόν, μεθ' ὃ ἀπῆλθε πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν του εἰς Ἀμβέρσαν, ἥτις ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους μέγα καλλιτεχνικὸν κέντρον. Προσελήφθη ὡς καθηγητὴς τῆς γραφικῆς εἰς τὴν σχολὴν τῆς ἀδελφότητος τοῦ Ἁγίου Λουκᾶ. Ἀναφέρεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων τοῦ Ἀμστελοδάμου, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ ἔτος 1573.

Εἰς τὸ εἶδος τῆς θρησκευτικῆς τέχνης φαίνεται μιμούμενος μέχρι τινὸς τοὺς συγχρόνους αὐτοῦ ζωγράφους Λουκᾶν δὲ Λέϋντε καὶ τὸν Χέμσκερκ ἀλλ' εἰς τὰς ἀφελεῖς καὶ τραχείας ρεαλιστικὰς γραμμὰς τοῦ σχεδίου του ἐνυπάρχει δύναμις, ἰδιορρυθμία, εἰλικρίνεια καὶ ζωτικότης. Ὁ ἰδιαίτερος ὅμως χρωματισμὸς τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεται ἀποτελεῖ κυρίως τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς πρωτοτυπίας του, χρωματισμὸς ὅστις τὸν καθιστᾷ ἕνα τῶν σημαντικωτέρων προδρόμων τῆς φυσιολογικῆς σχολῆς, τῆς βραδύτερον τόσον διαλαμψάσης ἐν Ὁλλανδίᾳ. Ἡ τέχνη του ἐνωρὶς ἐξετιμήθη καὶ ὁ καλλιτέχνης προσεκαλεῖτο νὰ διακοσμήσῃ ναοὺς διαφόρων ὁλλανδικῶν πόλεων. Ἀτυχῶς μέγας ἀριθμὸς τῶν πινάκων του τούτων κατεστράφη τῷ 1566 κατὰ τὴν διαρπαγὴν τῶν ἐκκλησιῶν τὴν γενομένην διαρκούσης τῆς ἐναντίον τοῦ Φιλίππου Β′ ἐπαναστάσεως. Τὰ διασωθέντα ἐξ αὐτῶν ἐγένοντο περιζήτητα. Τὰ μουσεῖα Χάγης, Ἀμστελοδάμου, Ἀμβέρσης καὶ Βερολίνου κατέχουν τινὰς τῶν θρησκευτικῶν του πινάκων, ὧν ὁ «Γολγοθᾶς» θεωρεῖται ὁ ἄριστος. Ὁ Ἄερτσζεν ἔγραψε καὶ πίνακας εἰκονίζοντας οἰκογενειακὰς σκηνάς, μὲ τὴν ἰδίαν ἰδιοτυπίαν καὶ δύναμιν σχεδίου ἡ ὁποία τὸν χαρακτηρίζει. Οἱ κάλλιστοι τούτων εἶναι «ὁ Χορὸς τῶν αὐγῶν» εὑρισκόμενος εἰς τὴν πινακοθήκην τοῦ Ἀμστελοδάμου, ἡ «Μαγείρισσα» μὲ τὰ λαχανικὰ καὶ τοὺς καρπούς, εἰς τὴν πινακοθήκην τῶν Βρυξελλῶν, καὶ μιὰ «Σκηνὴ εἰς τὴν ἀγορὰν» εὑρισκομένη εἰς τὴν πινακοθήκην τῆς Βιέννης. Μερικὰ ἔργα του κοσμοῦν καὶ μεγάλας τινὰς ἰδιωτικὰς συλλογάς.

Ὁ Ἄερτσζεν εἶχε δύο υἱούς, ζωγράφους ἐπίσης, ἐκ τούτων ὁ Ἄερτσζεν Πιέτερτζ ἐγεννήθη ἐν Ἀμβέρσῃ τῷ 1540 καὶ ἀπέθανεν ἐν Ἀμστελοδάμῳ τῷ 1603. Διεκρίθη καὶ οὗτος διὰ τοὺς θρησκευτικούς του πίνακας, ὁ ἄριστος τῶν ὁποίων εὑρισκόμενος εἰς τὸ Δημοτικὸν Μουσεῖον τῆς Ἅαρλεμ, εἶναι «Οἱ τρεῖς παῖδες ἐν τῇ Καμίνῳ» τῆς ἁγίας Γραφῆς. Ἡ εἰκὼν αὕτη διαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ἀποτελοῦντα ἓν σύνολον. Εἰς τὸν πρῶτον οἱ τρεῖς παῖδες δέσμιοι καὶ περιστοιχούμενοι ὑπὸ φυλάκων βαδίζουν ὄπισθεν ἅρματος. Εἰς τὸ βάθος πρὸς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν φαίνονται ἐξερχόμενοι οὗτοι τῆς πόλεως, εἰς δὲ τὴν δεξιὰν ἐπὶ κινητῆς ἐξέδρας παρίστανται ἐν μέσῳ τῶν φλογῶν ᾄδοντες. Ἐπὶ τετραγώνου λίθου φέρεται ἡ ἡμερομηνία 1575 καθ' ἣν ἐγράφη ὁ πίναξ. Ἡ πολυσύνθετος αὕτη εἰκὼν παρουσιάζει κίνησιν καὶ ζωὴν ἀξιοσημείωτον, ὁ δὲ χρωματισμός της εἶναι χαριέστατος. Τοῦ ζωγράφου τούτου ἐλάχιστα διασώζονται ἔργα. Τινὰ ἀγορασθέντα ὑπὸ Πέτρου τοῦ Μεγάλου ἀπωλέσθησαν.

Ὁ ἕτερος τῶν υἱῶν τοῦ Πέτρου Ἄερτσζεν, Πιέτερσεν ὀνομαζόμενος, ἔγραφε πίνακας κατὰ παραγγελίαν διὰ τὴν Ἐπιστημονικὴν Ἑταιρίαν τῶν Χειρούργων τοῦ Ἀμστελοδάμου. Τὰ ἔργα του διακρίνει ὄχι μόνον ἡ ἁρμονικὴ σύνθεσις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνατομικὴ ἀκρίβεια. Ἓν τούτων «Μάθημα ἀνατομίας», χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 1603, εἶδεν ὁ Ρέμπραντ, καὶ ἐξ αὐτοῦ, λέγουν, ἐνεπνεύσθη τὸν περίφημον πίνακά του τὸν παριστάνοντα φοιτητὰς τῆς ἰατρικῆς μελετῶντας ἀνθρώπινον πτῶμα ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ καθηγητοῦ των.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bredins (A.).* Les Chefs-d'oevre du Muséé royal d'Amsterdam.— *Burger (W.).* Les musées de Hollande. —*Fromentin (Eugène).* Les Maitres d'autrefois.— *Michel (E).* Aertszen. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

ἀερυδρικός· ὁ ἐνεργῶν διὰ μίγματος ἀέρος καὶ ὑδρατμοῦ· ἀερυδρικὸς φυσητὴρ=μικρὸς μετάλλινος σωλὴν δι' οὗ οἱ χρυσοχόοι, φυσῶντες τὴν φλόγα, ἐκτελοῦσι συγκολλήσεις διὰ χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ. Ἀνάλογος συσκευὴ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ὑψικαμίνους, ἐκτοξεύουσα ἐπὶ τῆς φλογὸς μῖγμα ἀτμοῦ καὶ ἀέρος,

ἀερώδης ὅμοιος πρὸς ἀέρα, ἐλαφρός· ‖ πλήρης ἀέρος.

ἀερωδῶς· ἐν εἴδει ἀέρος.

ἀέρωσις· ἡ εἰς ἀέρα ἢ εἰς ἀέριον μεταβολή, ἡ *ἐξαέρωσις* ‖ ἡ εἰς τὸν ἀέρα ὕψωσις (Νικήτας ὁ Χωνιάτης).

Ἀεσίνα· δαίμων ἐν τῇ ἰρανικῇ μυθολογίᾳ καὶ τῇ ζωροαστρικῇ θεολογίᾳ. Ὅταν, κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου, θὰ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ Ζωροάστρου, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἁγίων, νὰ συνάψῃ τὴν τελευταίαν μάχην πρὸς τὴν στρατιὰν τῶν κακοποιῶν πνευμάτων τοῦ Ἀριμάνη, ὁ Ἀεσίνα μὲ τὴν αἱμοσταγῆ ρομφαίαν του θὰ πλήξῃ τὴν Δρούζ, τὴν κόρην τοῦ ἐρέβους.

Ἀεσμά ἢ Ἀεσεμά, (Aeshma Daeva). Εἷς τῶν θεραπόντων τοῦ Ἄγγρα Μαίνιου, τοῦ πνεύματος τοῦ κακοῦ ἐν τῇ Περσικῇ θρησκείᾳ (Ζωροαστρισμῷ). Ταυτίζεται μὲ τὸν Ἀσμοδαῖον (Ἀσμεντάϊ) «βασιλέα τῶν δαιμόνων» εἰς τὰς ἰουδαϊκὰς παραδόσεις, ἦτο δὲ ἡ προσωποποίησις τῆς ὀργῆς ἤ, κατ' ἄλλους, τῆς ἁρπαγῆς.

Ἀεσσὰ καὶ Ἀγιεσσά· ἢ καὶ *Ναμπιζὰχ-Σουμέϊρα* (Πυρρὰ προφῆτις) ὑπὸ τῶν Ἀράβων καλουμένη, λόγῳ τοῦ χρώματος τῆς κόμης της, θυγάτηρ τοῦ Ἀμποῦ-Μπέκρ καὶ τρίτη σύζυγος τοῦ Προφήτου Μωάμεθ, ὅστις ἔγημεν αὐτὴν μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς Μέκκας φυγὴν (Ἔγειραν) εἰς ἔκφρασιν εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ σπουδαίαν ὑπηρεσίαν τοῦ πατρός της. Ὑπῆρξε δὲ ἡ περισσότερον εὐνοηθεῖσα ἐκ τῶν συζύγων τοῦ Προφήτου. Ἐμορφώθη, κατ' ἐπιθυμίαν του, ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ, ὅσαι ὑπῆρχαν τότε γνωσταὶ ἐν Ἀραβίᾳ, προώδευσε δ' ἐν τῇ παιδείᾳ, τῇ νομικῇ, τῇ μουσικῇ, τῇ καλλιλογίᾳ καὶ πάσῃ ἄλλῃ τέχνῃ, δυναμένη νὰ ἐξάρῃ τὸ χάρμα τοῦ κάλλους αὐτῆς. Ἐν τοσούτῳ δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποφύγῃ τὴν κακογλωσσιάν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἡ ἀρετή της ἐτέθη ἐν ἀμφιβόλῳ. Ἀλλ' ὁ Μωάμεθ, εἴτε διότι ἦτο πεπεισμένος περὶ τῆς ἀρετῆς αὐτῆς, εἴτε διότι ἐτυφλώνετο ὑπὸ τοῦ ἐρωτικοῦ πάθους, συνέθεσε τὸ ΚΔ′ Κεφάλαιον τοῦ Κορανίου ἐπίτηδες διὰ νὰ ἀποπλύνῃ αὐτὴν ἀπὸ πάσης κακολογίας, διαδοθείσης ὑπὸ τῆς κοσμικῆς μοχθηρίας, δηλῶν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι πᾶς λόγος καταφορᾶς ἐναντίον τῆς τιμῆς τῆς Ἀεσσὰ θ' ἀπετέλει συκοφαντίαν, ἀξίαν τῆς αἰωνίου κολάσεως. Ἐν τῇ ἀγκάλῃ δὲ τῆς προσφιλοῦς ταύτης συζύγου ἀπέθανεν ὁ Προφήτης. Μετὰ τὸν θάνατόν του, ἡ Ἀεσσά, ἐκηρύχθη ἐναντίον τῆς μερίδος τοῦ Ἀλῆ, τὸν ἐπολέμησεν, αὐτοπροσώπως ἀναλαβοῦσα τὰ ὅπλα, καὶ νικήσασα αὐτὸν ἐξώρισε πᾶσαν τὴν οἰκογένειάν του. Νικήτρια, ἐγένετο μετ' οὐ πολὺ διὰ τοὺς Μουσουλμάνους τὸ ἀντικείμενον ἀπείρου σεβασμοῦ, ἔλαβε δὲ παρ' αὐτῶν τὸν τίτλον τῆς Προφήτιδος, καὶ τῆς Μητρὸς τῶν πιστῶν. Πολλάκις συνέβη νὰ τὴν συμβουλευθοῦν διὰ τὴν ἐξήγησιν ρητῶν τινων τοῦ Κορανίου, σκοτεινῶν καὶ δυσλήπτων, πάντοτε δὲ αἱ γνωματεύσεις της, λαμβανόμεναι ὡς νόμοι, ἐνεγράφοντο εἰς τὰ «Σουννάχ». Τεσσαράκοντα ὀκτὼ ἔτη ἐπέζησε τοῦ συζύγου της καὶ ἱδρυτοῦ τῆς πίστεως τοῦ Ἰσλάμ, ἀπέθανε δὲ τῷ 678, ἄγουσα τὸ 77ον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἐπὶ τῆς Χαλιφείας τοῦ Μωαβιᾶ, καὶ ἐτάφη ἐν Μεδίνῃ.

Ἀέτεια· θαλάσσια βρυόζωα τῆς οἰκογενείας τῶν ἀετιδῶν. Ἐκφύονται ἐπὶ ἕρποντος κλάδου καὶ φέρουσι τινανώδεις, βολβώδεις ἀποφύσεις, αἵτινες διευθύνονται πρὸς τὰ ἄνω. Εὑρίσκονται ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας. Εἶναι γνωστὰ περὶ τὰ ἑπτὰ εἴδη. Γνωστότερον εἶναι *ἀέτειον τὸ ὀφιόδερμον*, ὅπερ ἀναπτύσσεται κυρίως ἐπὶ τῶν φυκῶν (σπανίως ἐπὶ ὀστράκων ἢ πετρῶν) καὶ ἐξαπλοῦται ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῶν τῆς Νορβηγίας. Δ. Ν. Π.

ἀέτειος· ὁ ἀνήκων εἰς τὸν ἀετόν· βλέμμα *ἀέτειον*, ὄνυχες, πτέρυγες *ἀέτειοι*, *ἀέτειος* πτῆσις ‖ «*ἀέτειον χάριν ἐκτίσω*» καὶ «ἀετοῦ *χάριν ἐκτίσω*» (βλ. *ἀετός*).

ἀετηδὸν (*ἐπίρ*)· ὥσπερ ἀετός, ἀετοῦ δίκην ἀετωδῶς.

Ἀετία. Ἀρχαῖον ὄνομα τῆς Αἰγύπτου—«*Ναὶ μὴν καὶ Ἀετία* [ἡ Αἴγυπτος ἐκλήθη] *ἔκ τινος Ἰνδοῦ Ἀετοῦ καλουμένου*» (Εὐστάθιος ὁ Θεσσαλονίκης).

ἀετιανοὶ· οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀετίου.

ἀετιδεύς· ὁ νεοσσὸς τοῦ ἀετοῦ (Αἰλιανὸς περὶ ζώων Ζ′, 47), τὸ ἀετόπουλον. Ἄλλα ὀνόματα νεογνῶν ζώων μὲ τὴν ἰδίαν κατάληξιν: ἀηδονιδεύς, ἀλεκτοριδεύς, ἀλωπεκιδεύς, γαλιδεύς, ἱερακιδεύς, κορωνιδεύς, λαγιδεύς, λεοντιδεύς, λυκιδεύς, πελαργιδεύς, περδικιδεύς, περιστεριδεύς, πιθηκιδεύς, πορδαλιδεὺς (=ὁ σκύμνος τῆς παρδάλεως: «*Ὅμηρος τὸ μὲν ζῶον διὰ τοῦ ο, τὴν δὲ δορὰν διὰ τοῦ α*» Φώτιος), χελιδονιδεύς, χηναλωπεκιδεύς (*χηναλώπηξ* = εἶδος χηνὸς αἰγυπτιακῆς, διαιτωμένης ἐν ὀπαῖς), χηνιδεύς.

—**Ἀετιδεύς**· ὁ υἱὸς Ναπολέοντος τοῦ Α′, Ναπολέων ὁ Β′. ‖ τίτλος δραματικοῦ ἔργου τοῦ Ε. Ροστάν.

ἀετίνα (ἡ)· ἡ θήλεια τοῦ ἀετοῦ.

Ἀέτιον (Γενῆ-Κιοΐ). Χωρίον τῆς περιοχῆς Ἐλευθερῶν, τοῦ ἄλλοτε Ἑλληνικοῦ Νομοῦ Σαράντα—Ἐκκλησιῶν. Κάτοικοι 768.

Ἀέτιος. Περιπατητικὸς φιλόσοφος ἀκμάσας πιθανῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 2 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος. Ἔγραψεν ἔργον ἐπιγραφόμενον *περὶ ἀρεσκόντων ξυναγωγή*, ὅπερ ἦτο ἱστορία τῆς φιλοσοφίας κατὰ προβλήματα (ὡς π. χ. ἡ τῶν Zanet et Séailles). Τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἀπωλεσθέντος τούτου ἔργου ἀνεκάλυψε καὶ ἀπέδειξεν ὁ πολὺς H. Diels ἐν τοῖς *δοξογράφοις* του· διὰ συγκριτικῆς, δηλαδή, μεθόδου, εὗρεν ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῶν ψευδοπλουταρχείων *ἀρεσκόντων τοῖς φιλοσόφοις*, ὁ Στοβαῖος ἐν ταῖς *ἐκλογαῖς* Νεμέσιος ὁ Ἐμέσης καὶ ἄλλοι, εἶχον ἀντλή-σει ἐκ κοινῆς πηγῆς τὴν ὁποίαν δὲν ἀνέφερον· ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς ἤντλησε καὶ ὁ Θεοδώρητος ἐν τῇ *ἑλληνικῶν παθημάτων θεραπευτικῇ*. Οὕτως ὁ Diels στηριζόμενος εἰς τὰ ἔργα ταῦτα κατώρθωσε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν διάταξιν καὶ ὁπωσοῦν τὸ κείμενον τοῦ ἀπωλεσθέντος συγγράμματος τοῦ Ἀετίου. Καὶ ὁ Ἀέτιος ὅμως γράφων δὲν ἔκαμεν ἐργασίαν πρωτότυπον, βασιζόμενος ἀμέσως ἐπὶ τῶν κειμένων, ἀλλ' ἐπέταμε παλαιοτέραν ὁμοίαν ἱστορίαν, — καὶ ταύτην ἀπωλεσθεῖσαν—τὴν ὁποίαν ὁ Diels ὀνομάζει *παλαιὰ ἀρέσκοντα*, γραφεῖσαν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Ποσειδωνίου, κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς πρώτης π. Χ. ἑκατονταετηρίδος· (ἐκ τούτου ὁ Diels τὴν συγγραφὴν ταύτην ὠνόμασε βραδύτερον καὶ *ποσειδωνιανὰ ἀρέσκοντα)*. Αἱ ἀνακαλύψεις αὗται τοῦ Diels εἶναι σπουδαιόταται, διότι τὰ δύο ταῦτα *ἀρέσκοντα* ἀποτελοῦσι τὸν συνδετικὸν κρίκον μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων δοξογράφων καὶ τῶν ἀπωλεσθεισῶν *φυσικῶν δοξῶν* τοῦ Θεοφράστου ὧν τὸ περιεχόμενον καὶ ἡ πιθανὴ διάταξις μᾶς γίνονται ἤδη οὕτω γνωστά. Κ.

Ἐκ διαφόρων χωρίων καταφαίνεται ὅτι Ἀέτιος ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν Ἀστρονομίαν καὶ τὴν Μετεωρολογίαν, περισώσας γνώμας πολλῶν ἀρχαίων σοφῶν ἐπὶ σπουδαιοτάτων ζητημάτων τῶν δύο ἀδελφῶν ἐπιστημῶν.

Οὕτω λ. χ. ἀναφέρει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Φιλολάου περὶ ὁμοκέντρων σφαιρῶν—Ὀλύμπου, Κόσμου καὶ Οὐρανοῦ—(Aetius, H. Diels Vor. I. 237-23) ὡς καὶ τὴν δοξασίαν, καθ' ἣν ἡ Γῆ δὲν εἶναι τὸ μόνον κατοικούμενον ἄστρον. (Aetius H. Diels Vor. I. 237-43). Ὡσαύτως μνημονεύει τὰς γνώμας τῶν Στωϊκῶν περὶ τῆς περιοδικότητος τῶν διαφόρων φαινομένων, περὶ τόπου καὶ κενοῦ κτλ. (P. Duhem, Le système du Monde, I pp. 277 & 309) καθὼς ἐπίσης καὶ δοξασίας τοῦ Ἀναξιμάνδρου περὶ τῶν αἰτίων τοῦ κεραυνοῦ καὶ τῆς ἀστραπῆς (Aetius, H. Diels, Doxographi graeci, Reimer, Berlin 1879 καὶ A. Reymond Histoire des Sciences Exactes et Naturelles pp. 26, 27, 161, 162).

Καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν ἀρχὴν τῆς Δαρβινείου θεωρίας χάρις εἰς τὸν Ἀέτιον δυνάμεθα νὰ ἀναγάγωμεν εἰς τὰς δοξασίας τοῦ Ἀναξιμάνδρου, καθ' ὃν τὰ πρῶτα ζωϊκὰ ὄντα ἐγεννήθησαν ἐν τῷ ὕδατι, ὅπου ἔζων κεκλεισμένα ἐντὸς ἀκανθωτοῦ κελύφους, ὅταν δὲ προέβησαν εἰς ἡλικίαν, ἐξῆλθον εἰς τὴν παραλίαν, μεθ' ὅ, διαρραγέντος τοῦ κελύφους, μετεβλήθη ἐντὸς ὀλίγου ὁ τρόπος τῆς ζωῆς αὐτῶν,

Digitized by Google

(Aetius, H. Diels. Dox. gr. 579-17 καὶ A. Raymond Hist. des Sc. Exactes et Naturelles).

Σ. Π.

Ἀέτιος ὁ ἐξ Ἀντιοχείας ἐγεννήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶνος. Στερηθεὶς τοῦ πατρός του εἰς μικρὰν ἡλικίαν καὶ καταντήσας εἰς «*ἔσχατον ἀπορίας*», εἰργάζετο εἰς μεταλλεῖον πρὸς βιοπορισμόν. Ἐπιθυμῶν ὅμως νὰ μορφωθῇ, εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ σοφιστῇ Παυλίνῳ καὶ οὕτως ἀπέκτησε διαλεκτικήν τινα δεξιότητα, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι «*τῶν ἱερῶν γραμμάτων ἀμύητος*». Ὑπὸ τοῦ Ἀρειανοῦ ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Λεοντίου ἐχειροτονήθη διάκονος, καὶ ἐφρόνει τὰ τοῦ Ἀρείου· διὸ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀντιφρονούντων ἐξορισθεὶς ἐπὶ Κωνσταντίου εἰς Ἀνάζαρβον παρὰ τὸ ὄρος Ταῦρον «*τὰ τῆς αὐτοῦ κακοδιδασκαλίας ἐπλάτυνε*» καὶ ἤρχισε νὰ κηρύττῃ ἀπὸ τοῦ 349 ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ ἀπὸ τοῦ 356 ἐν Ἀλεξανδρείᾳ «*ἀνόμοιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ὑπάρχειν*»· ἔλεγεν ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ μόνον δὲν εἶναι ὁμοούσια τῷ Πατρί, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ὅμοια, διότι, ὡς ἔλεγεν «*οὐ δύναται τὸ ἀγέννητον ὅμοιον εἶναι τῷ γεννητῷ*». Διετύπωσε δὲ τὰς γνώμας του ταύτας εἰς τὸ «Συνταγμάτιον», εἰς τὸ ὁποῖον διὰ 300 συντόμων θέσεων («κεφάλαια πάσης βλασφημίας ἔμπλεα») ἐζήτει νὰ καταδείξῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἰσχυρισμῶν του. 47 τῶν θέσεων τούτων διέσωσεν εἰς ἡμᾶς ὁ Ἐπιφάνειος Κύπρου, ὅστις παρέχει καὶ τὴν ἀνατροπὴν αὐτῶν (Πανάριον αἱρ. 76. Migne 42, 533 κ. ἑ.).

Γεννᾶται τὸ ζήτημα τί νέον προσέφερεν ὁ Ἀέτιος εἰς τὸν Ἀρειανισμόν, ὥστε νὰ χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανείου «ἀρχηγὸς» τῶν Ἀνομοίων, ἀφοῦ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Σωκράτης, ὁ «αἱρεσιάρχης», Ἀέτιος «*τὰ αὐτὰ ἐφρόνει Ἀρείῳ καὶ τὴν αὐτὴν συνεκρότει δόξαν*» καὶ ἀφοῦ δὲν εἶναι ὁ Ἀέτιος ὁ πρῶτος, ὅστις ἐκήρυξε τὸν Υἱὸν ἀνόμοιον πρὸς τὸν Πατέρα, διότι τοῦτο εἶχεν ἤδη εἴπει ὁ Ἄρειος (Θάλεια 24α κ. ἀ.). Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἰδιάζουσα ἀπεδόθη σημασία εἰς τὸν Ἀέτιον, διότι ἐνῷ ὁ Ἄρειος, μάλιστα μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ οἰκουμενικὴν σύνοδον, μᾶλλον συγκεκαλυμμένως ἐκήρυττε τὰς ἀρχάς του, «*ἕτερα κατὰ διάνοιαν φρονῶν, ἕτερα τῇ φωνῇ ὁμολογῶν*», ὁ Ἀέτιος ἀνεπιφυλάκτως ἐκήρυττε τὰς περὶ ἀνομοίου δοξασίας του καὶ «*διὰ τοῦτο Ἀέτιος πρὸς Ἄρειον διεκρίνετο*». Περιβάλλων ὅμως τὴν διδασκαλίαν του διὰ ἀκαταλήπτων φιλοσοφικῶν θεωριῶν, δὲν καθίστατο καταληπτὸς οὐδ' ὑπ' αὐτῶν τῶν κατ' οὐσίαν ὁμοφρόνων του Ἀρειανῶν, ὑπὸ τῶν πλείστων τῶν ὁποίων «*ὡς αἱρετικὸς ὁ ὁμόφρων αὐτοῖς ἐνομίζετο*». Ἀπέθανε περὶ τῷ 370 ἐν Κωνσταντινουπόλει, παρ' ἀγνώστου χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, ἄνευ ὅμως ἐπισκοπῆς.

Οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Ἀετίου, ὅστις ὑπὸ τῶν ἀντιφρονούντων ἐπεκαλεῖτο «ἄθεος», ἐλέγοντο Ἀετιανοὶ ἢ Ἀνόμοιοι καὶ βραδύτερον Εὐνομιανοί, ἐκ τοῦ σπουδαιοτέρου τῶν ὀπαδῶν του Εὐνομίου, ὅστις, ταχυγράφος ἐκείνου ὢν τὸ πρῶτον καὶ ὑπ' αὐτοῦ διδαχθείς, προέστη βραδύτερον τῆς αἱρέσεως.

Περὶ Ἀετίου πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ Ἐπιφανείου Κύπρου (Πανάριον, αἱρ. 76. Migne Ἑλ. Πατρ. 42, 516 κ. ἑ.).—Σωκράτους Ἐκκλ. ἱστ. 2,35 (Migne Ἑλ. Πατρ. 67, 297 κ. ἑ.) καὶ Φιλοστοργίου Ἐκκλ. Ἱστ. (Migne 65, 629).

Δ. Σ. ΜΠ.

Ἀέτιος· ἔπαρχος τῆς πόλεως ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 419 καὶ praefectus praetorio τῷ 425 (Θεοδοσιανὸς Κῶδιξ XIV 6, 5. Πασχάλιον Χρονικόν). Διασωθεὶς ἐκ δολοφονικῆς ἀποπείρας, ἡ ὁποία εἶχε γίνει κατ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 419, ἔκτισεν ἐν ἔτει 421 ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλην δεξαμενήν, ἡ ὁποία καθ' ὅλην τὴν βυζαντιακὴν περίοδον ἀναφέρεται συχνότατα ὡς «*κιστέρνα τοῦ Ἀετίου.*» Πλησίον τῆς δεξαμενῆς αὐτῆς ἔκειτο ἡ περίφημος μονὴ τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ταυτιστέα πρὸς τὸ σημερινὸν *Βογδὰν Σεράϊ*. Πρβλ. *Μόρδτμανν* ἐν τῷ Παραρτήματι τοῦ ΙΘ' τόμ. τοῦ Ἑλλην. Φιλολογ. Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, 1891, σ. 3-14) καὶ κατὰ τοὺς βυζ. χρόνους καλουμένη τοῦ *Ἀετίου, τῆς Παλαιᾶς Πέτρας, Πετρίου, τὰ Πέτρια, πέτρα*. Ἡ μονὴ αὕτη ἐκέκτητο πλουσίαν βιβλιοθήκην, ἐξ ἧς περιῆλθον μέχρις ἡμῶν ἱκανὰ χειρόγραφα, διεσπαρμένα εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας καὶ γνωριζόμενα ἐκ τῶν στερεοτύπων στίχων, οἵτινες παραδίδονται ἐν αὐτοῖς:

«Ἡ βίβλος αὕτη τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου,
τῆς κειμένης ἔγγιστα τοῦ Ἀετίου,
ἀρχαϊκὴ δὲ τῇ μονῇ κλῆσις Πέτρα».

Ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Ἀετίου — Πέτρας προέρχεται ὁ ὑπ' ἀριθ. 57 κῶδιξ τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης Ἀθηνῶν, περιέχων τὸ διὰ τεσσάρων Εὐαγγέλιον καὶ χαρακτηριζόμενος ὡς «τὸ πολυτιμότερον τῶν χειρογράφων» τῆς βιβλιοθήκης αὐτῆς, «θέας ἄξιον» διὰ τὰς ἐν αὐτῷ καλλιτεχνικὰς εἰκόνας καὶ τὴν λοιπὴν ἁβροτάτην διακόσμησιν. (Πρβλ. *W. Weinberger*, Beiträge zur Handschriftenkunde, Wien, 1909).

Ν. Β.

Ἀέτιος· ὁ τελευταῖος Στρατηλάτης τοῦ Δυτικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, ὁ νικητὴς τοῦ Ἀττίλα εἰς τὰ Καταλαυνικὰ Πεδία (Châlon—sur—Marne) τῷ 451 μ. Χ. Ἡ ζωὴ του καὶ τὸ ἔργον του εἶναι συνυφασμένα μὲ τὴν πολυσχιδῆ καὶ τερατώδη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀντίληψιν, τὴν δημιουργηθεῖσαν ἀπὸ τὰς μυρίας ψυχικὰς καὶ φυσικὰς συγκρούσεις, καθ' ὃν χρόνον οἱ δύο κόσμοι, ὁ ρωμαϊκὸς καὶ ὁ βαρβαρικὸς ἐπάλαιον περὶ ἐπικρατήσεως, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν τελείαν ἀλληλεξόντωσιν, αἱ δύο θρησκεῖαι ἐσπαράσσοντο δι' ὅλων τῶν μέσων, ἡ μὲν ἐθνικὴ διὰ νὰ συγκρατηθῇ, ἡ δὲ χριστιανικὴ διὰ νὰ ἐπικρατήσῃ, καὶ τέλος ὁ μέγιστος τῶν ἐσωχριστιανικῶν ἀγώνων, ἡ Ὀρθοδοξία καὶ ὁ Ἀρειανισμός, εἶχον κατ' οὐσίαν μεταβληθῆ εἰς λάβαρα τῆς ἀδιακόπου πάλης, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ πλέον, ἐν ὀνόματί των, οὔτε ὀρθόδοξος συγγνώμη ἀπὸ μέρους τῶν Ρωμαίων, οὔτε οἶκτος ἀρειανικὸς ἀπὸ μέρους τῶν βαρβάρων. Μέσα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ταύτην λαίλαπα ἐγεννήθη ὁ Ἀέτιος, περὶ τὸ 395, ταυτιζομένης τῆς γεννήσεώς του μὲ τὸν θάνατον ἄλλης μεγίστης μορφῆς τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ Μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ ὑστάτου τῆς τε Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς Αὐτοκράτορος.

Καὶ ἐγεννήθη μὲν εἰς τὸ Δουρόστολον (Παρίστριον πόλιν τῆς Κάτω Μοισίας, τὴν μετέπειτα Δρύστραν, νῦν δὲ Σιλίστριαν τῆς Δοβρουτσᾶς) δὲν εἶναι ὅμως ἐξηκριβωμένον ἂν κατήγετο ἀπὸ οἶκον καθ' αὐτὸ Ρωμαίων Πατρικίων, ὅπως πιστεύεται, ἢ ἀπὸ Σκυθῶν ἐκρωμαϊσθέντων καὶ ὑπηρετούντων τὸ Κράτος ὡς Ἀκριτῶν. Πατὴρ του ἀναφέρεται ὁ Γαυδέντιος, (ὄνομα ρωμαϊκὸν σημαῖνον τὸν Περιχαρῆ), λογίζεται ὅμως ὑπὸ τῶν κριτικῶν μᾶλλον ὡς Σκύθης, διότι οἱ παλαιότεροι ποιοῦνται τὴν διαστολὴν ὅτι ἡ σύζυγός του καὶ μήτηρ τοῦ Ἀετίου ἦτο Ἰταλίς. Ὁπωσδήποτε τὴν Κάτω Μοισίαν κατεῖχον τότε, συνεπείᾳ μιᾶς τῶν συνηθεστάτων ἀνωμαλιῶν τῆς ἐποχῆς, οἱ Βισιγότθοι (Ουέστ-Γκότ, τουτέστι Γότθοι τῆς Δύσεως, εἷς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους κλάδους τοῦ γετικοῦ ἔθνους) τούτων δ' ἐβασίλευεν ὁ μέγιστος μεταξὺ αὐτῶν ἀναφανείς, ὁ περιβόητος Ἀλάριχος (Οὔλριχ). Παρ' αὐτῷ ἀνετράφη καὶ ἐμαθήτευσεν ὁ Ἀέτιος, ὁμηρεύων κατὰ τὰς θετικωτέρας πληροφορίας, καὶ προφανῶς ἐπειδὴ ἦτο υἱὸς τοῦ Γαυδεντίου, κατέχοντος μέγα τι ἀλλ' ἄγνωστον ἡμῖν ἀξίωμα εἰς τὴν παρίστριον χώραν, μολονότι ἐτέλει αὕτη ὑπὸ τὴν πτέρναν τῶν βαρβάρων τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης.

Διὰ νὰ ἐννοηθῇ ὅμως καλῶς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς καὶ αἱ περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔδρασεν ὁ Ἀέτιος, ἀπαραίτητος ἀποβαίνει ἡ ἐπισκόπησις τῶν πολυταράχων ἐκείνων χρόνων, τῶν τόσῳ διαφερόντων ἀπὸ τὴν σύγχρονον ζωήν μας, ὥστε νὰ ἀδυνατοῦμεν πράγματι νὰ συλλάβωμεν τὴν θετικήν των φυσιογνωμίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου εἰς τὸ Μιλάνον (18 Ἰαν. 395) ἡ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, διὰ τῆς διαθήκης του, ὁριστικῶς ἐδιχάσθη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν ὑπὸ τὸν πρωτότοκον Ἀρκάδιον καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν ὑπὸ τὸν δευτερότοκον Ὀνώριον. Ἀπὸ τὰς στιβαρὰς δηλονότι χεῖρας στρατηγοῦ ἐκ τῶν μεγίστων περιέπεσε τὸ κράτος εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς δεκαοκταετοῦς νέου καὶ ἑτέρου ἑνδεκαετοῦς παιδίου. Ἀκόμη δὲ χειρότερα, αἱ δύο χωρισθεῖσαι ἀπ' ἀλλήλων αὐτοκρατορίαι εἶχον περιέλθει, διὰ τῆς αὐτῆς προσπαθείας τῆς συντηρήσεως τοῦ συνόλου, εἰς χεῖρας δύο ἀνθρώπων καθ' ὑπερβολὴν φιλοδόξων. Διότι εἰς ἑκάτερον τῶν υἱῶν ἐχρειάζετο κηδεμών, εἰς ἑκατέραν δὲ αὐτοκρατορίαν κυβερνήτης ἀντιβασιλεύων. Ὅταν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Θεοδόσιος ἀνεχώρησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ἅρπαγα Εὐγένιον καὶ τὸν στρατηγόν του Ἀβρογάστην οὓς κατετρόπωσεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ψυχροποτάμου, (ἐκεῖ περίπου ἔνθα κατὰ τὸν μεγάλον πόλεμον τοῦ 1914, διεξήγοντο πολυετεῖς, αἱματηραὶ ἀλλὰ καὶ δυσχερέσταται λόγῳ τοῦ τόπου μάχαι μεταξὺ Ἰταλῶν καὶ Αὐστριακῶν) ἐνεπιστεύθη τὸν Ἀρκάδιον εἰς τὸν Ἔπαρχον τοῦ Πραιτωρίου, τὸν πονηρότατον καὶ δραστήριον Ρουφῖνον, ἕνα ἀπὸ τοὺς Γαλάτας τῶν Πυρηναίων, οἵτινες ἠκολούθησαν τὸν Θεοδόσιον εἰς τὰς περιπετειώδεις τύχας του. Αὐτός, γνωρίζων καλῶς τὸ πάθος τοῦ Βασιλέως, προϊόντα ὕδρωπα, παρηκολούθει μακρόθεν διὰ κατασκόπων τὴν κατάστασίν του. Καὶ μόλις ἐπληροφορήθη τὸν ἐπελθόντα θάνατον, ἥρπασε τὴν ἀντιβασιλείαν αὐθαιρέτως. Ἀλλὰ ταυτοχρόνως, ὁ Στιλίχων, μεγαλοφυὴς Βανδῆλος, ὑπηρετῶν τὴν Αὐτοκρατορίαν διὰ ζήλου ἐγκλείοντος ὅλην τὴν παρθενίαν τῆς ἀνοιγείσης εἰς τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμὸν βαρβάρου ψυχῆς του, παρελάμβανεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ θνήσκοντος Θεοδοσίου τήν τε κηδεμονίαν τοῦ Ὀνωρίου καὶ τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς μοίρας τοῦ μείρακος τούτου. Διὰ νὰ ἑνώσῃ δὲ στενώτερον τὴν κηδεμόνα πρὸς τὸν ἐστεμμένον μείρακα καὶ τὸν Ἀντιβασιλέα εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὁ Βασιλεὺς ἐμνήστευσε τὸν Ὀνώριον πρὸς τὴν θυγατέρα τοῦ Στιλίχωνος Μαρίαν, μόλις ἄγουσαν τὸ ὄγδοον ἔτος. Αὕτη ἐστάθη ἡ μεγάλη ἀφορμὴ τῶν ἐπελθόντων μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ἀγώνων, ἡ προκαλέσασα τὴν ἐνεργὸν ἀνάμιξιν τῶν Γότθων εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ τὰ μυρία ὅσα ἐπηκολούθησαν, τούτου τοῦ ἀτόπου δοθέντος. Ὁ Στιλίχων ὠρέχθη τὴν κατάκτησιν καὶ τῆς Ἀνατολῆς, διὰ τῆς ἐπιβολῆς τῆς κηδεμονίας του ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν Αὐτοκρατόρων. Μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς τὴν μίαν μνηστείαν, ἐπεδίωξε νὰ μνηστεύσῃ καὶ τὸν υἱόν του Εὐχέριον πρὸς τὴν Πλακιδίαν, θυγατέρα τοῦ Θεοδοσίου ἀπὸ τὸν δεύτερόν του γάμον μετὰ τῆς Γάλλας, γάμον αὐτόχρημα εἰδυλλιακόν, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ καρπός, ἡ Πλακιδία, σπουδαῖον πράγματι πρόσωπον ἔμελλε νὰ διαδραματίσῃ εἰς τὴν ἀμφιλύκην τῆς ρωμαϊκῆς παρακμῆς. Οὐχ ἧττον φιλόδοξος καὶ ἄπληστος ὁ Ρουφῖνος, ἐπεδίωξεν ἐπίσης ν' ἀποκτήσῃ διττὴν τὴν ἐπιβολὴν διὰ κηδεστίας, καὶ ἐπεχείρησε, κατὰ τρόπον ἀληθῶς περιπετειώδη, νὰ μνηστεύσῃ τὴν ἰδίαν θυγατέρα μετὰ τοῦ Ἀρκαδίου, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε, χάρις εἰς τὰ τεχνάσματα ἄλλου αὐλικοῦ, τοῦ πολυτρόπου εὐνούχου Εὐτροπίου.

Ὑπὸ τοιαύτας λοιπὸν συνθήκας, ὁ Θεοδόσιος θνήσκων κατέλιπεν αὐτὸ τοῦτο τὸ σπέρμα τῆς διχονοίας μεταξὺ τῶν δύο υἱῶν του, ἀκριβῶς διότι ἐπεζήτησε, πέραν τοῦ δέοντος, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀκίνδυνον καὶ ἀνενόχλητον σταδιοδρομίαν των εἰς τὰς βασιλικὰς τρίβους, τὰς ὁποίας χάριν αὐτῶν ἐχάραξε. Οὕτω δὲ ὁ μεταξὺ Ρουφίνου καὶ Στιλίχωνος ἀνταγωνισμὸς κατέστη μικρὸν κατὰ μικρόν, καὶ ἀπὸ ἀφορμῆς εἰς ἀφορμήν, ἀνεξάντλητος πηγὴ κακοδαιμονίας. Κατὰ τὴν παραστατικὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἀμεδαίου Θιερρῦ, ἡ μεταξὺ Ρώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἀντιζηλία, ἡ πρὸς καιρὸν ἀποκοιμηθεῖσα, ἀνέστη πάλιν περισσότερον ἀπὸ ἄλλοτε ὀξεῖα. Ἡ Δύσις, ὁ Στιλίχων δηλαδή, ἤρχισε μίαν παράδοξον ἐμπορικὴν πολεμικὴν κατὰ τῆς Ἀνατολῆς. Προέβαινεν εἰς κατασχέσεις, εἰς δημεύσεις, ἀπαγορεύσεις εἰσαγωγῆς. Καὶ ἡ Ἀνατολή, τουτέστιν ὁ Ρουφῖνος, τὰ ἴσα ἀνταπέδιδε. Διαμαρτυρίαι κατ' ἀρχάς, σποραδικαὶ συγκρούσεις κατόπιν, ὅπως αἱ χονδραὶ ψεκάδες, ἔφεραν τὴν θύελλαν τῆς τρομερᾶς συρράξεως τῶν δύο αὐτοκρατοριῶν. Τέλος ἐξεσφενδόνισαν ἀπὸ τῆς μιᾶς ἀκτῆς εἰς τὴν ἑτέραν τοῦ Ἀδριατικοῦ Πελάγους, τὸν Ἀλάριχον καὶ τοὺς Γότθους, «ὅπως δύο θανάσιμοι πολέμιοι, εἰς τὸν ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα, ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν τοῦ λοιμοῦ καὶ τοῦ δηλητηρίου».

Ἐν τούτοις δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ μόνον εἰς προσωπικὰς φιλοδοξίας τὸ κρατικὸν τοῦτο σχίσμα. Ἡ Ἑλλάς, ἢ καλύτερον ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος, καλουμένη τότε Ἀνατολικὴ Ἰλλυρία, ἐγένετο τὸ μῆλον τῆς Ἔριδος. Μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Γρατιανοῦ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τῆς Ρώμης. Ὅταν ὅμως ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος, τὴν ἀσφάλειαν τοῦ κράτους ἐπιδιώκων, περιέβαλε διὰ τῆς πορφύρας τὸν Θεοδόσιον, ἀπέσπασε τὴν Ἀνατολικὴν Ἰλλυρίαν ἀπὸ τῆς Ρώμης καὶ τὴν προσεκόλλησεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὴν ὁποίαν τοῦ ἐνεπιστεύθη. Οἱ Βισιγόιθοι, ὡς ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, εἶχον εἰσβάλει τότε εἰς Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν, διὰ νὰ τοὺς ἀποδιώξουν δ' ἐκεῖθεν, αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀπῄτουν ὅπως ὁ ἴδιος Στρατηγὸς κυριαρχῇ καὶ ἐπὶ τῶν δύο τοῦ Αἵμου πλευρῶν καὶ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως. Ταύτην ὅμως τὴν προσωρινὴν παραχώρησιν θνήσκων ὁ Θεοδόσιος κατέστησεν ὁριστικήν, κατὰ λογικὸν συμπέρασμα καὶ διὰ τὴν ὁμογένειαν τῶν διαιρεθέντων τμημάτων, ἀλλὰ πρὸς μεγίστην δυσαρέσκειαν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, ἥτις καὶ ἐπεκαλέσθη τὰ παλαιά της δικαιώματα. Ἡ Γερουσία τὴν διεξεδίκησεν ἐπ' ὀνόματι τῆς ἱστορικῆς δόξης τοῦ Καπιτωλίου, ὡς ἐθνικὸς ὀργανισμὸς διεκδικῶν τὴν Μητέρα Ἑλλάδα τῶν Σοφῶν. Ὁ χριστιανὸς Ὀνώριος ἐδήλωσεν ὅτι θὰ τὴν ἀποσπάσῃ, διὰ τῶν ὅπλων, ἀπὸ τοὺς ἀδελφικοὺς ὄνυχας. Τέλος, ὁ Στιλίχων, εὐτυχὴς νὰ καταστῇ ἑρμηνεὺς τῆς Δύσεως, διὰ νὰ ἐπιδιώξῃ ἀποτελεσματικῶς τὸν μύχιον αὐτοῦ σκοπόν, παρεσκεύασε μεγάλην στρατιάν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις δὲν ἐβράδυνε ν' ἀπαντήσῃ, κατὰ τρόπον ἀπολύτως βάρβαρον: Ἐπεκαλέσθη δηλονότι ὁ Ἔπαρχος Ρουφῖνος τὸν Ἀλάριχον, φρουροῦντα τότε ἐν «Μυσίᾳ», τόσον τῇ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ (Τρωάδι), ὅσον καὶ τῇ ἄλλῃ, τῇ κοινότερον Μοισίᾳ καλουμένῃ, τῇ σημερινῇ Βουλγαρίᾳ. Ἐφρούρουν δὲ πράγματι οἱ σχετικῶς πολιτισμένοι Βισιγότθοι, διότι μόλις ὁ Ἀλάριχος παρέλαβε τὰς ὀρδάς του, καὶ τῇ ἐπινεύσει τοῦ Ρουφίνου ἤρχισε κατερχόμενος πρὸς τὴν ἀμφισβητουμένην Ἑλλάδα, αἱ πύλαι τοῦ Καυκάσου ἐφάνη ὅτι ἤνοιξαν. Καί, ἀφρούρητοι πλέον, ἀφῆκαν ἐλευθέραν τὴν διάβασιν εἰς τὰς καταστρεπτικὰς ὀρδὰς τῶν Οὔννων, τότε κυρίως πρωτοελθόντων εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὸν ὁποῖον τόσον ἐγκαρδίως ἔμελλον νὰ μισήσουν.

Ὁ Ἀλάριχος λοιπὸν εἰσῆλθεν εἰς Μακεδονίαν τῇ αἰτήσει τοῦ πανισχύρου τῆς Ἀνατολῆς Ἐπάρχου. Τότε δὲ φαίνεται ὅτι, μεταξὺ τῶν ὁμήρων διὰ τὴν ἀσφάλειάν του, κατὰ τὰ πολεμικὰ τῆς βαρβαρότητος ἔθιμα, παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὡς ὅμηρον καὶ τὸν μικρὸν Ἀέτιον τοῦ Γαυδεντίου. Ἡ στερουμένη τῶν πάντων, τρομακτικὴ ὅμως εἰς συγκρότησιν, στρατιά του, ἐλεηλάτησε τὴν Ἑλλάδα, παροιμιώδη καταλιποῦσα τὴν ἀνάμνησιν τῆς διαβάσεώς της. Εἰς τοιαύτην σχολὴν ἐμαθήτευσε παῖς ὁ Ἀέτιος. Κατὰ τὸν «Γετικὸν Πόλεμον» τοῦ Κλαυδιανοῦ ὁ Στιλίχων ἠρήμωσε τὰς

Digitized by Google

φρουρὰς τῆς Δύσεως, διὰ νὰ συγκροτήση τὸ στράτευμά του ἐναντίον τοῦ Ρουφίνου, χωρὶς κἂν νὰ προσέχη ὅτι οἱ Οὖννοι ἐδήουν ἤδη τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐν γένει, ἄλλη δὲ μοῖρα αὐτῶν ἐφάνη εἰς τὴν Μαιώτιδα. «—Θὰ τοὺς σύρω καὶ αὐτοὺς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔλεγεν ὁ Στιλίχων, ὅταν θὰ καθαρίσω τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς Βισιγότθους, κι' ἐλευθερώσω τὸν πρωτότοκον τοῦ Θεοδοσίου».

Τὸ παράδοξον εἶναι ὅτι σαφῆ ἔννοιαν τοῦ οὐννικοῦ κινδύνου εἶχον τὰ βάρβαρα φῦλα, τὰ σλαυϊκὰ καὶ γοτθικά, τὰ οἰκοῦντα τὴν βορείαν Εὐρώπην, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ρωμαϊκὴν ἀπάθειαν. Ἡ ἐξάπλωσις τῶν Οὔννων πρὸς δυσμὰς τῆς Μαιώτιδος καὶ αἱ ἀδιάκοποι πρόοδοι τὰς ὁποίας εἶχον ἐπιτελέσει κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν τοῦ 4ου αἰῶνος πρὸς τὰς πεδιάδας τοῦ Δουνάβεως εἶχον καταταράξει τοὺς λαοὺς ἐκείνους τοὺς γερμανικούς, τοὺς οἰκοῦντας καὶ τὰς ἐσχατιὰς ἀκόμη, πρὸς τὸν Ὠκεανόν. Τὸ βαρβαρικὸν ἔνστικτον, μεταδιδόμενον ἀπὸ λαοῦ εἰς λαόν, καὶ ἀπὸ περιοχῆς εἰς περιοχήν, τοὺς ἔπειθεν ὅτι οἱ ἀκατανίκητοι ἐκεῖνοι νομάδες, ἐνώπιον τῶν ὁποίων οἱ μὲν Βισιγότθοι (Δυτικοὶ) ὡς ζαρκάδια ἔφευγον, οἱ δὲ ὑπερήφανοι Ὀστρογότθοι (Ἀνατολικοὶ) ἀνεγνώριζον ὡς κυρίους, μοιραίως θὰ καθίσταντο οἱ κατ' ἐξοχὴν κυρίαρχοι τοῦ Κόσμου τῶν Βαρβάρων.

Ὑπὸ τὴν ἀόριστον ἐντύπωσιν τῶν τρόμων αὐτῶν, ἡ καθ' ὅλου Γερμανία τῆς Δύσεως παρεσκευάζετο εἰς πάλην, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι δὲν ἔμελλε καὶ πολὺ νὰ βραδύνη. Οἱ λαοὶ ἔκτοτε εἶχον ἀρχίσει νὰ συνασπίζωνται κατὰ μάζας, οὕτως εἰπεῖν, ἀναλόγως τῶν συμφερόντων ἢ των συμπαθειῶν. Κατὰ τὸν «Στιλίχωνος αἶνον» τοῦ Κλαυδιανοῦ, μᾶλλον τὸ συμφέρον παρὰ ἡ συμπάθεια ἔφερε τοὺς ἰσχυροτάτους τῶν πρὸς Δυσμὰς Βαρβάρων Ἀλαμανοὺς καὶ Φράγκους εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ταχθοῦν παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅπως δ' ὅταν προμηνύεται μέγας τῆς φύσεως κατακλυσμός, κατὰ τὴν παραστατικὴν τοῦ Θιερρῦ εἰκόνα, καὶ τ' ἀγριώτερα ἀκόμη τῶν θηρίων καταλείπουν τοὺς σκοτεινοὺς δρυμῶνας καὶ πλησιάζοντα τὰς πόλεις τὴν προστασίαν τῶν ἀνθρώπων ἐπιζητοῦν περιδεῆ, οὕτω καὶ οἱ ἀτίθασοι ἐκεῖνοι λαοὶ προσήρχοντο εἰς τὸ συγκεκροτημένον σῶμα τῶν ρωμαϊκῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα τοσάκις ἠγωνίσθησαν νὰ καταστρέψουν· προσήρχοντο δὲ τώρα διὰ νὰ προστατευθοῦν. Πόσον εἰλικρινὴς ἦτο ὁ σκοπὸς τῆς συμμαχίας των κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ ἀπὸ τῶν Οὔννων τρόμου, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Κλαυδιανός, εἰς τὰς περιπετείας τῶν δύο Φράγκων ἡγεμονιδῶν, τοῦ Μαρκομίρου καὶ Σούννωνος, τοὺς ὁποίους, ζητήσαντας νὰ διασπάσουν τὴν μετὰ τῶν Ρωμαίων συμμαχίαν, οἱ ἄνθρωποί των συλλαβόντες, παρέδοσαν τὸν μέν, τὸν δὲ ἐφόνευσαν.

Ὁπωσδήποτε ὁ Στιλίχων, παρασκευάσας τὸν στρατόν του, ἀφοῦ ἀπεγύμνωσε τοὺς παραρρηνίους προμαχῶνας, ἀφήσας τὴν ἐντεῦθεν χώραν ἀνυπεράσπιστον καὶ ἀδιαφορῶν διὰ πᾶν ὅ,τι δὲν ἀπέβλεπεν εἰς τὸν σκοπόν του, διεβίβασε τὴν μεγάλην του στρατιὰν εἰς τὸ θέμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἰλλυρίας. Ἡ ἐκστρατεία του ἤρχισεν ὑπὸ αἰσίους οἰωνούς· Ὁ Ἀλάριχος, πτοηθεὶς εἰς τὸν ὄγκον, ὑπεχώρησε μέχρι τῆς Θεσσαλίας. Κυκλωμένος δὲ πανταχόθεν εἰς τὸ πασσαλωτὸν στρατόπεδόν του, ἐπὶ ξηροῦ ἀκμῆς εἶχε καταντήσει καὶ ἡτοιμάζετο νὰ παραδοθῆ, ὁπότε ὁ πονηρὸς Ρουφῖνος, ἀντιλαμβανόμενος τὸν κοινὸν κίνδυνον, τὸν ἀπέτρεψε διὰ παραδόξου ἀποφάσεως. Κατέστησε δηλονότι τὸν βασιλέα Ἀλάριχον Ἀρχιστράτηγον τῶν ἐν Ἀνατολικῆ Ἰλλυρίᾳ δυνάμεων τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου, εἰς τρόπον ὥστε οἱ Γότθοι, οἱ ὡς ἐχθροὶ πολεμούμενοι, κατέστησαν αὐτομάτως ρωμαϊκὰ στρατεύματα, μὴ ὑποκείμενα εἰς ἐχθρικὰς ἐνεργείας. Ταυτοχρόνως ὁ Στιλίχων, διὰ τῆς αὐτῆς πράξεως ἐχαρακτηρίζετο ὡς ἐχθρὸς τῆς Πολιτείας, καὶ κατηγγέλλετο εἰς τὴν δημοσίαν συνείδησιν ὡς προδότης ὁπλίσας τὴν χεῖρα τοῦ ἀδελφοῦ κατ' ἀδελφοῦ, ἐὰν παραχρῆμα καὶ ἄνευ τινὸς ἀναβολῆς ἢ δικαιολογίας δὲν κατελίμπανε τὰ ἐδάφη τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους, παρὰ τὴν διαθήκην τοῦ Θεοδοσίου καταπατηθέντα. Κατάπληκτος ἐκ τῆς αἰφνιδίας ταύτης τροπῆς ὁ ἀγέρωχος Βανδῆλος τῆς Ρώμης, ἀνεχαιτίσθη. Καὶ ὁ Ἀλάριχος ἐσώθη. Μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Ἀέτιος. Ἀλλ' ὅταν ἐζήτησε νὰ ἐπωφεληθῆ τῆς νίκης ὁ Ρουφῖνος, ἐκρεουργήθη ἀπὸ τὰ στασιάσαντα στρατεύματα, χωρὶς νὰ παύση καὶ ὁ ἀγών. Τοὐναντίον ὠξύνθη καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου του, τοῦ Εὐνούχου Εὐτροπίου.

Δέκα ὁλόκληρα ἔτη διήρκεσεν ὁ αἱματηρότατος αὐτὸς ἀγών, ὁ ἐρημώσας τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν, ἀγὼν τὸν ὁποῖον βῆμα πρὸς βῆμα παρηκολούθησεν ἀνδρούμενος μεταξὺ τῶν Βισιγότθων ὁ Ἀέτιος, καὶ εἰς τὰς μεθόδους τῶν Βαρβάρων ὁλονὲν πλειότερον ἐμβαθύνων, ὡς ἐὰν ἔκτοτε ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ γνωρίση τὴν ἀχίλλειόν των πτέρναν, ἵνα δυνηθῆ νὰ καταγάγη τὴν τελειωτικὴν νίκην τῶν Καταλαυνικῶν Πεδίων, εἰς τὴν ὁποίαν ἔσωσε τὸν πολιτισμόν, ἀνακόψας τὸν χείμαρρον τῆς βαρβαρότητος.

Ἐν τῷ μεταξύ, ὅπως ἀνέρχεται βραδεῖα ἀλλὰ τρομερὰ ἡ πλημμυρίς, οἱ Οὖννοι προέβαινον ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Εὐρώπῃ. Ἡ βραδεῖα ἐκείνη προέλασις, κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Συμμάχου, ὑπῆρξε μέγα πράγματι γεγονὸς διὰ τὸν κόσμον τῶν Βαρβάρων, ἀνυπολόγιστον κέρδος τῆς Νομάδος Ἀσίας ἔναντι τῆς Ἡμιπολιτίστου Εὐρώπης. Αἱ στοιχειώδεις καλλιέργειαι, αἱ μετοχετευθεῖσαι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ἐποίκων εἰς τοὺς Σαρμάτας καὶ τοὺς Γότθους, ἐξηφανίσθησαν μὲ τὴν ἐκτοπιζομένην καθεστηκυῖαν ζωήν. Τὰ πεδία τοῦ Εὐξείνου, ἡ νεωτέρα Οὐκρανία, μετεβλήθησαν εἰς ἕνα ἀδιάλειπτον δρόμον, χαρασσόμενον ἀπὸ ὀρδὰς ἀνθρώπων, ἀλόγων καὶ ποικίλα ποίμνια. Ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, βραδέως, ἀλλ' ἀδιακόπως, ἡ βασιλικὴ φυλὴ τῶν Χιούγκ, ὅπως ἐκαλοῦντο οἱ Οὖννοι, ἀνήρχετο τὸν ροῦν τοῦ Δουνάβεως καὶ ὁλονὲν προελαύνουσα ἡπλοῦτο μέχρις ὅτου ἐσταμάτησεν εἰς τὸ ἡμικύκλιον τῶν Καρπαθίων ὀρέων, καὶ μάλιστα εἰς τὰ σεσωρευμένα ἐρείπια τῆς παλαιᾶς ἡγεμονίας τοῦ Δεκεβάλου, τῆς Ἀποικίας τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τῶν προσφάτων ἐγκαταστάσεων τῶν Γότθων.

Ὅταν λοιπὸν οἱ Οὖννοι εὑρέθησαν εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν πρὸς τὸ Ρωμαϊκὸν Κράτος, ἡ αὐτοκρατορικὴ πολιτικὴ ἐπεχείρησε, πλὴν ματαίως, νὰ χαλιναγωγήση καὶ αὐτούς, ὅπως εἶχε πράξει δι' ὅλας τὰς ἄλλας βαρβάρους τῆς Εὐρώπης φυλάς. Τὰ θέλγητρα τῆς καθιστικῆς ζωῆς ἀπέτυχαν μεταξὺ τῶν νομάδων τούτων οἵτινες ἠδυνάτουν καὶ νὰ τὰ ἀντιληφθῶσι κἄν. Οἱ Οὖννοι ἐμφανῶς περιεφρόνουν καὶ τὰς Τέχνας καὶ πᾶσαν τέχνην καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς στοιχειωδεστέρας εὐμαρείας τὴν ἐκδήλωσιν. Μίαν μόνην ἡδονὴν ᾐσθάνοντο. Τὸ καταστρέφειν: ὅπως τὰ μικρὰ παιδιά, τὰ ἄκαρδα, ἀρέσκονται νὰ κατατυραννοῦν, χωρὶς νὰ πολυκαταλαμβάνουν καὶ τί κάνουν. Κατ' ἀκολουθίαν, ποῖον κῦρος, ποίαν ἐπιβολὴν θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ τῶν Βαρβάρων αὐτῶν καὶ βρωμερωτάτων ἀγριανθρώπων, ἀφωσιωμένων εἰς τὴν λατρείαν τῶν χαμαϊλιῶν; Ἡ θρησκεία των καθ' αὐτὸ καὶ γνησίως χαμανική, περιωρίζετο εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς χυδαιοτάτης Μαγγανείας.

Ἄγνωστος λοιπὸν καὶ ἀκατάληπτος γλῶσσα δι' αὐτοὺς ὑπῆρξεν ὁ Χριστιανισμός. Μολαταῦτα, δὲν δυνάμεθα νὰ τοὺς καταλογίσωμεν οὔτε μωρίαν οὔτε ἀταξίαν εἰς τὸ σύστημα ὅπερ ἠκολούθησαν. Διότι καλῶς ἐνόησαν ὅτι, πρὶν καταπολεμήσουν, πρὶν καταβάλουν, πρὶν καταστρέψουν τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν, ἠδύναντο προκαταβολικῶς νὰ τὴν λεηλατήσουν, μικρὸν κατὰ μικρόν, εἰσερχόμενοι κατὰ στρατιωτικὰς μάζας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν της, ὅπως οἱ λύκοι οἱ προσφερόμενοι νὰ διαφυλάξουν τὰ ποίμνια.

Ὁ Ὀλυμπιόδωρος, ἀσχολούμενος μὲ τὴν καταβληθεῖσαν προσπάθειαν πρὸς ἐκπολίτισιν τῶν Οὔννων, μᾶς πληροφορεῖ ἐμμέσως ὅτι ἐγένοντο ἀπόπειραι ἐκχριστιανίσεως αὐτῶν, ὡς ἀποδεικνύουν τὰ ὀνόματα τῶν βασιλέων των, Δονάτου καὶ Χαρίτωνος. Τὸ τελευταῖον μάλιστα τοῦτο ὄνομα, ταυτιζόμενον πρὸς τὸ λατινικὸν Γκαουντέντσιους (Γαυδέντιος) ἤγαγεν εἰς τὴν παράτολμον ἰδέαν τῆς σκυθικῆς, ἂν μὴ αὐτόχρημα οὐννικῆς, καταγωγῆς τοῦ Ἀετίου. Πολλὰ ἴσως θὰ συνηγόρουν ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης, ἂν δὲν προσηρμόζετο καλύτερον ἡ ἑτέρα ἐκδοχή, ὅτι δηλαδή, ἀφοῦ ἐπὶ δεκαπενταετίαν παρέμεινε μετὰ τοῦ Ἀλαρίχου καὶ τοῦ διαδόχου του ἀγωνισθεὶς εἰς Ἰλλυρίαν καὶ εἰς Ἰταλίαν, πολὺ βραδύτερον μετέβη εἰς τοὺς Οὔννους, μὲ τοὺς ὁποίους ἤδη συνεδέετο.

Πότε ἀκριβῶς ἀπὸ τῶν Γότθων εἰς τοὺς Οὔννους διῆλθεν ὁ Ἀέτιος, παραμένει ἄγνωστον. Μεταξὺ ὅμως τῶν δύο τούτων βαρβάρων λαῶν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων, μέχρι σχεδὸν τοῦ τριακοστοῦ ἔτους του, παρέμεινε, χωρὶς ἐν τούτοις οὔτε νὰ ἀποβάλη, οὔτε νὰ λησμονήση τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμόν, μὲ τὰς ραδιουργίας, τὰς ἀδυναμίας καὶ τὴν ἐπίλοιπον ὑπόστασίν του. Μέχρι τοῦ 424, ὁπότε ἀναφέρεται ὅτι ἐμφανίζεται εἰς τὴν πολεμικὴν κονίστραν,—χωρὶς ἐκ τούτου νὰ ἐξάγωμεν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐκάθευδε καὶ ἠπράκτει ἐπὶ τόσα ἔτη, τὰ καλύτερά του,— εἰς ποῖον ἀπὸ τὰ δύο στρατόπεδα εὑρίσκετο κατὰ τὸν λανθάνοντα ἔστιν ὅτε, ἀλλὰ καὶ ἐνίοτε φανερὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βαρβάρων;

Πράγματι, τῷ 424 ἐμφανίζεται μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Αὐτοκράτορος Ὀνωρίου, ἡγούμενος στρατεύματος ἑξήκοντα χιλιάδων βαρβάρων κατὰ τὸ πλεῖστον Γότθων καὶ Γεπίδων, διὰ νὰ ὑποστηρίξη τὸν ἁρπάσαντα τὴν ἡγεμονίαν τῆς Δύσεως Ἰωάννην, ἕνα τῶν γραμματέων καὶ τῶν εὐνοουμένων τοῦ ἀποθανόντος Αὐτοκράτορος. Ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἡ Πουλχερία ἀποστέλλει μέγιστον στόλον ὑπὸ τὸν Ἀρδαβούριον καὶ ἰσχυρότατον στρατὸν ὑπὸ τὸν υἱόν του Ἄσπαρον νὰ ὑποστηρίξουν τὰ δικαιώματα τοῦ νέου Αὐτοκράτορος Βαλεντινιανοῦ τοῦ Γ' ὑποστηριζομένου ἀπὸ τὴν μητέρα του τὴν περιώνυμον διὰ τὰς περιπετείας της Πλακιδίαν. Ἡττηθεὶς ὑπὸ τῆς μαινομένης θαλάσσης ὁ Ἀρδαβούριος ἐμπίπτει εἰς χεῖρας τοῦ ἅρπαγος Ἰωάννου, ἀλλὰ κατορθώνει νὰ προκαλέση τὴν στάσιν τῶν ἐπαναστατικῶν στρατευμάτων, εἰς τρόπον ὥστε ὁ διεκδικήσας τὸ στέμμα τῆς Ρώμης, ἐγκαταλειφθείς, ἐξετέθη ἐπὶ πώλου ὄνου εἰς τοὺς μυκτηρισμοὺς τοῦ ὄχλου καὶ ἀπεκεφαλίσθη δημοσίᾳ, ὡς ὁ ἔσχατος τῶν κακοποιῶν.

Τότε μόλις ἔφθασεν ὁ Ἀέτιος μὲ τὰ βαρβαρικὰ στίφη τῶν ὁποίων ἡγεῖτο. Ἀλλ' εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὰ πράγματα μετατρέπονται. Ἀπὸ ἐχθροῦ ὁ Ἀέτιος μεταβάλλεται εἰς φίλον, μετὰ δὲ τοῦ Στρατηγοῦ Βονιφατίου καθίσταται ὁ ἕτερος τῶν στύλων τῆς Δυτικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ μάλιστα τῆς Πλακιδίας, ἥτις ὠθήσασα τὸν υἱόν της εἰς τὸν ἄσωτον βίον, ἐπὶ τριάκοντα πέντε ἔτη διετήρησε τὰ βασιλικὰ ἡνία εἰς τὰς χεῖράς της.

Ἐζηλοτύπησεν ὅμως ὁ Ἀέτιος τὸν Βονιφάτιον, νικητὴν γενόμενον ἐν Ἀφρικῇ. Τὸν κατηγόρησεν ὡς προδότην, ἐνῷ τὸν παρόρμα κατ' οὐσίαν εἰς τὴν προδοσίαν διὰ ν' ἀπωλέση αὐτόν. Ἀντ' ἐκείνου ἀπωλέσθη ἡ Ἀφρικὴ διὰ τὴν Ρωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡττημένος δὲ ἀπὸ τοὺς Βανδήλους ὁ μεγάλος ἐκεῖνος ἀλλ' εὔπιστος στρατηγός, ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην διὰ ν'ἀπολογηθῆ. Ἡ Πλακιδία δὲν ἠθέλησε ν' ἀναμνησθῆ τῆς προδοσίας του. Τὸν εἶδεν ἀτυχῆ, μετανοοῦντα, ἕτοιμον νὰ θυσιάση τὴν ζωὴν διὰ τὸ Κράτος, καὶ τὸν ἐλυπήθη. Διὰ τοῦτο τὸν ἐνίσχυσεν ὅταν ὁ Ἀέτιος, φοβούμενος τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἐχθροῦ του, κατῆλθε μὲ πολυπληθῆ στρατεύματα ἐκ τῆς Γαλατίας, τὴν ὁποίαν διῴκει. Τότε συνήφθη ἄγνωστον ποῦ, ἀλλὰ σφοδρὰ μεταξύ των μάχη. Καὶ ἐνίκησε μὲν ὁ Βονιφάτιος, τραυματισθεὶς ὅμως ἰδιοχείρως ἀπὸ τὸν Ἀέτιον, ἐτράπη εἰς φυγὴν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Ραβένναν ὅπου μετ' ὀλίγον ἀπέθανε, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀέτιος κατέφυγεν εἰς τοὺς Οὔννους, μεθ' ὧν συνεδέετο διὰ προγενεστέρας φιλίας. Τῷ 440 ἐπανῆλθε μετὰ 60 χιλιάδων βαρβάρων πάλιν, καὶ ἐπιβληθεὶς ἐξησφαλίσθη ἐν Γαλατίᾳ, ἀφ' ἑτέρου δὲ παρέσχεν εἰς τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος σπουδαιότατον στήριγμα διὰ τῶν φιλοπολέμων ἀλλὰ καὶ πιστοτάτων εἰς αὐτὸν στρατευμάτων.

Κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 440 μέχρι 450 διάστημα τρὶς ἐξελέγη ἐν Ρώμῃ Ὕπατος διὰ λαϊκῆς βοῆς· παρέμενεν ἀρχιστράτηγος τῶν ἰδίων αὐτοῦ στρατιωτικῶν δυνάμεων, καὶ διῴκει κατ' οὐσίαν τὴν αὐτοκρατορίαν ὁλόκληρον ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ Δουκὸς τῶν Ρωμαίων τῆς Δύσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Βαλεντινιανὸς κατεῖχε τὸν τίτλον τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐν ἠρεμίᾳ ὅμως διεβίου μέσῳ τῆς ἐκτεθηλυμένης αὐλῆς, ἔνθα, μολαταῦτα, πολυτρόπως ἐπεβάλλετο ὁ Σκύθης δικτάτωρ.

Πράγματι, κατά τινα ἐδάφια τοῦ τε Ζωσίδου καὶ τοῦ Ὀρώσου, ὁ Ἀέτιος ὤφειλε τὴν καταπλήσσουσαν τύχην του εἰς τὴν δύναμιν, τὴν τέχνην, τὸ κάλλος καὶ τὴν χάριν. Ἐθαύμαζαν τὴν δεξιότητά του εἰς τὰ γυμνάσματα, τὴν καρτερίαν εἰς τὴν παλινδρομίαν τῆς τύχης, τὸ θάρρος μέσῳ τῶν κινδύνων, τὴν γοργότητα μεθ' ἧς ἐξετέλει τὰς ἀποφάσεις του. Ἔλεγον δὲ ἀκόμη περὶ αὐτοῦ ὅτι δυσκόλως ἠπατᾶτο, δυσκολώτερον ἐδελεάζετο καὶ δυσκολώτατα ἐπτοεῖτο.

Ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν πληροφορούμεθα ὅτι ἠνάγκασε τοὺς Βανδήλους, ὅταν ἐπανεστράφησαν ἐκ τῆς Ἀφρικῆς, νὰ εὐλαβηθοῦν τὰ ὅρια τῆς Ἰταλίας, ἐπροστάτευε τοὺς Βρεττανοὺς ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Πικτῶν καὶ τῶν Σκώτων, ἐπανέφερε μέρος τῆς Ἱσπανίας καὶ τῆς Γαλατίας ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, κατετρόπωσε τοὺς Ἑλβετοὺς καὶ τοὺς Φράγκους ἀποστατήσαντας, καὶ τοὺς ἠνάγκασεν ἑκόντας ἄκοντας νὰ συμπολεμήσωσιν ὡς σύμμαχοι ὑπὸ αὐτοὺς μάλιστα τοὺς ρωμαϊκοὺς ἀετούς. Ἀλλ' ἦτο τόσον προβλεπτικός, ὅσον καὶ πονηρός. Διότι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δυσμενείας του, ὅταν κατέφυγεν εἰς τοὺς Οὔννους, συνεδέθη μετὰ τοῦ Ἀττίλα, προφανῶς ὀλίγον μετὰ τὴν γενομένην παρ' αὐτοῦ ἀδελφοκτονίαν, ἤτοι μετὰ τὸ 434. Ἀναφέρεται μάλιστα ὅτι ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτὸν τὸν υἱόν του Καρπίλον. Ἐρειδόμενος δ' ἐπὶ τῆς παλαιᾶς ταύτης φιλίας, τὴν ὁποίαν τὶς οἶδε καὶ ποῖοι ἄλλοι βαρβαρικῆς ἀντιλήψεως δεσμοὶ ἐνίσχυαν, δι' ἀσθενεστάτης καὶ μᾶλλον τυπικῆς ἀποζημιώσεως κατώρθωνε ν' ἀπομακρύνη ἀπὸ τῆς Δύσεως τὴν λεγομένην μάστιγα τοῦ Θεοῦ. Ἐπωφελούμενος προσέτι τῶν διχονοιῶν αἵτινες ὑφίσταντο εἰς τὰ πλανώμενα διηνεκῶς στρατόπεδα τοῦ Ἀττίλα, ἀπέσπασε μεγάλον ἀριθμὸν Οὔννων καὶ Ἀλανῶν, σὺν γυναιξὶ δὲ καὶ τέκνοις τοὺς ἐγκατέστησε παρὰ τὴν Βαλεντίαν καὶ τὴν Αὐρηλίαν ἐν Γαλλίᾳ.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἤτοι περὶ τὸ 445, ὁ Θευδέριχος (Θιερρῦ), υἱὸς τοῦ Ἀλαρίχου, ἀνελθὼν ἐπὶ τὸν νεοπαγῆ θρόνον τῶν Ἀκουϊτανῶν Γότθων, ἐζήτησε νὰ καταλάβη τὰ Ἀρέλατα (Ἄρλ) ἅτινα κι' ἐπολιόρκησεν. Ὁ Ἀέτιος τὸν ἠνάγκασε νὰ λύση τὴν πολιορκίαν. Ὅταν δὲ βραδύτερον οἱ Γότθοι, ἐνισχυθέντες διὰ τῶν Βουργούνδων, ἐπετέθησαν κατὰ δύο μέτωπα, οἱ μὲν κατὰ τῆς Ναρβωνίτιδος (μεσημβρινὴ Γαλλία), οἱ δὲ κατὰ τῆς Βελγικῆς, ὁ Δοὺξ τῶν Ρωμαίων τῆς Δύσεως, ἐπιτεθεὶς διὰ τῶν «Σκυθῶν καὶ Ἀλανῶν» ἱππέων του (προφανῶς διὰ τῆς μοίρας τῶν Οὔννων οὓς εἶχεν ἐποικίσει), κατετρόπωσε τοὺς Βουργούνδους, ἰδίως ἐν Βελγικῇ, καὶ φονεύσας περὶ τὰς εἴκοσι χιλιάδας ἐξ αὐτῶν, τοὺς λοιποὺς ἐπώκισεν εἰρηνικῶς

Digitized by Google

ἐν Σαβοΐᾳ. Ταυτοχρόνως, ὀκτακισχίλιοι Ἀκουϊτανοὶ Γότθοι, καταληφθέντες ἐξ ἀπίνης ἐν Ναρβῶνι ὑπὸ τοῦ ὑπαρχηγοῦ του Κόμητος Λικτορίου, μέχρις ἑνὸς ἐξωλοθρεύθησαν.

Παρῆλθε χρόνος πολύς, σχεδὸν μία ὁλόκληρος πενταετία, καθ' ἣν τὰς δημιουργουμένας ἀνωμαλίας ἡ φρόνησις τοῦ Ἀετίου ἐξωμάλυνε. Πολλάκις διάφοροι προστριβαὶ πρὸς τοὺς Γότθους ἔμελλον νὰ καταλήξουν εἰς πόλεμον. Πλέον ἢ ἅπαξ τὰ στρατεύματα ἀντεμετωπίσθησαν ἐχθρικῶς. Ἀλλὰ ὁ Δοὺξ τῶν Ρωμαίων τῆς Δύσεως ἐφοβεῖτο τόσον πολὺ μήπως δόσῃ ἀφορμὴν εἰσβολῆς εἰς τὸν τρομερὸν Βασιλέα τῶν Οὔννων, ἀφορμὴν καὶ μόνον ἐπιδιώκοντα, ὥστε ἔσπευδε καὶ μεταξὺ αὐτῶν τούτων τῶν ἀντιμετωπιζομένων στρατευμάτων νὰ συνάπτῃ συνθήκας, πρὸς ἐξομάλυνσιν πάσης διαφορᾶς. Δὲν κατώρθωσεν ἐν τούτοις νὰ προλάβῃ τὰ πάντα. Συνεπείᾳ δεινῆς ἔριδος μεταξὺ τῶν Βανδήλων τῆς Ἱσπανίας καὶ τῶν Γότθων τῆς Ἀκουϊτανίας, ὁ Ἀττίλας προσεκλήθη ὑπὸ τῶν πρώτων νὰ τοὺς βοηθήσῃ εἰς ἐξόντωσιν τῶν δευτέρων. Καὶ τῷ 450 εἰσήλασεν εἰς τὴν Γαλατίαν, «ὅπως ὁρμᾷ ἀπὸ τὰ ρεύματα ὁ χείμαρρος, ὅπως ἁπλώνεται εἰς τὰ ξηρὰ δάση τὸ πῦρ». Κανὲν ἐμπόδιον δὲν ἀνεχαίτισε τὴν καταστρεπτικὴν προέλασίν του. Ἡ ἐπίθεσις αὐτη, ἄδικος καὶ ἀδικαιολόγητος, ἔσχε τότε, κατὰ τὴν παράδοσιν τὴν ἀποκρυσταλλωθεῖσαν διαφοροτρόπως εἰς τὴν γερμανικὴν τῶν Νιμπελοῦγγεν ποίησιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἐμμέτρους χρονογραφίας, παράδοξον αἰτιολογίαν. Αἰσθανόμενος προφανῶς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξηγήσεως τοιαύτης ἀποτροπαίας ἐκστρατείας, ὁ βάρβαρος Ἀττίλας, διαβαίνων τὸν Ρῆνον, ἔκρινεν ἀπαραίτητον νὰ δικαιολογηθῇ καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι ἐξεστράτευσε τὸ μὲν διὰ νὰ συζευχθῇ τὴν θυγατέρα τῆς Πλακιδίας Ὁνωρίαν, ἥτις, καθ' ἃ ἐλέγετο, εἶχεν ἐρασθῆ τῆς ἀγριωπῆς του δόξης, τὸ δὲ διὰ ν' ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸν θρόνον τῶν Φράγκων τὸν πρεσβύτερον τοῦ Χλωδίωνος υἱόν, ἐκθρονισθέντα ὑπὸ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Μεροβαίου, τὸν ὁποῖον ἐπροστάτευεν ὁ Ἀέτιος, καταπολεμήσας τὸν πατέρα.

Ὁ ἕτερος λόγος τῆς οὐννικῆς ἐπιδρομῆς πιθανὸν νὰ λογισθῇ ρωμαντικώτερος ἢ πιθανοφανής. Ὅμως ἐστάθη σύμφωνος πρὸς τὰς ἀντιλήψεις τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ πολλὰ τ' ἀνεξήγητα ἐξηγεῖ εἰς τὸν ἀκατανόητον συγχρωτισμὸν τῶν βαρβάρων καὶ τῶν Ρωμαίων, δεδομένης τῆς χωριζούσης αὐτοὺς ἀνυπολογίστου διαφορᾶς. Ἄλλωστε τὰ πάθη καθιστοῦν πολλάκις ἀληθῆ ὅσα οὔτε καὶ πιθανοφανῆ δὲν θὰ ἐγίνοντο ἄνευ αὐτῶν.

Ἡ Ὁνωρία, ἐρασθεῖσα αὐλικοῦ τινος ὀνομαζομένου Εὐγενίου, ἀπεδιώχθη ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς μητρός της Πλακιδίας εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐλήν. Ἐκεῖ ἡ Πουλχερία μετὰ τῶν ἐπίσης ἀνυπάνδρων ἀδελφῶν της Μαρίνης καὶ Ἀρκαδίας εἶχον ἐγκαταστήσει ἀληθὲς μοναστήριον, δεχόμεναι μόνον ἱερωμένους καὶ ἐκτομίας ἐκ τῶν ἀνδρῶν. Ζωηρὰ λοιπὸν καὶ σφριγῶσα ἡ ταλαίπωρος ἡγεμονὶς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν περίκλειστον ἐκείνην διαβίωσιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ αἱμοσταγὴς δόξα τοῦ Ἀττίλα κατέθελξε τὴν παθογενῆ της φαντασίαν, καὶ τόσον ἡ ἀγριότης του ὅσον καὶ ἡ ἀγροικία τοῦ λαοῦ οὗτινος ἡγεῖτο τῆς ἐφαίνοντο ἀπειράκις προτιμότερα ἀπὸ τὴν ἀγριότητα τῆς μοναχικῆς τῶν Πουλχεριανῶν Παλατίων ζωῆς, ἐλησμόνησε πᾶσαν τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς καὶ ὡς ἡγεμονίδος καὶ ὡς Ρωμαίας καὶ ὡς γυναικὸς ἀκόμη, καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν Βασιλέα τῶν Οὔννων ὅτι τοῦ ὑπόσχεται αἰωνίαν πίστιν ὡς σύνευνος, τοῦ ἔστειλε δακτύλιον ἀρραβῶνα καὶ τὸν ἐκάλεσε νὰ τὴν διεκδικήσῃ καὶ νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τῆς εἱρκτῆς.

Κατὰ τὸν πρῶτον καιρὸν ὁ Ἀττίλας οὐδ' ἀπεκρίθη εἰς τὴν θερμὴν αὐτὴν πρόσκλησιν. Κατόπιν ὅμως, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ἡ Πλακιδία ὑπάνδρευσε διὰ τῆς βίας τὴν θερμοκέφαλον Ὁνωρίαν μετά τινος ἀσήμου ἀνδρὸς καὶ τὴν ἐξώρισεν εἰς πολίχνην τινὰ τῆς Ἰταλίας (ὅπου μετά τινα ἔτη ἐπέπρωτο ν' ἀποθάνῃ λησμονημένη) καὶ ἐπειδὴ ἐπήρχετο κατὰ τῆς Δύσεως σπείρων τὸν θάνατον καὶ τὴν φθοράν, ἐνεθυμήθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Βαλεντινιανοῦ καὶ ὡς ἀφορμὴν πολέμου διεξεδίκησε τὴν χεῖρα καὶ τὴν προῖκά της... Μόλις ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς ἐπιδρομῆς πρὸς λεηλασίαν παρθένου τόπου, ὡς ἦτο ἡ δυτικωτάτη Εὐρώπη, ἄπειρα πλήθη βαρβάρων ἔσπευσαν εἰς τὴν πολεμικὴν κραυγήν του, ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Βαλτικῆς, ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Βόλγα καὶ τῶν ἄλλων τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ποταμῶν. Συνεκεντρώθησαν δὲ εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ Ρήνου καὶ τοῦ Νέκαρ ποταμοῦ. Μία δρὰξ Φράγκων, ὑπὸ τὸν πρεσβύτερον ἀδελφὸν τοῦ Μεροβαίου, ὡδήγει τὰ σύμμεικτα ἐκεῖνα στίφη τῶν εἰδεχθῶν τὴν ὄψιν ἱππέων.

Ὡς ἀληθῆ ἐμπρησμὸν παριστοῦν οἱ χρονογράφοι τὴν εἰσβολήν. Πάντα τὰ ἔμψυχα, ἀδιακρίτως γένους καὶ ἡλικίας, ἐσφάζοντο, χωρὶς ἄλλον λόγον πλὴν τοῦ τῆς φθορᾶς. Τὴν αὐτὴν ὑφίσταντο φθοράν, μέχρι θεμελίων, καὶ αἱ πόλεις, οἱ ναοί, αἱ οἰκίαι. Τὰ πάντα ἀνεσκάπτοντο, ἐξηφανίζοντο, μετεβάλλοντο κυριολεκτικῶς εἰς σωροὺς ἐρειπίων. Οἱ δ' ἐκκλησιαστικοὶ δὲν ἀναφέρουν ἄλλο τι παρὰ μόνον θαύματα, τὰ ὁποῖα, ἐλλείψει μαχητῶν, ἀνεχαίτιζαν ἀραιὰ καὶ ποῦ τὴν προέλασιν τῆς θεομηνίας αὐτῆς. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις των αἱ δεήσεις μιᾶς παρθένου ἀπὸ τὴν παρισινὴν Ναντέρρην, τῆς ἁγιασθείσης κατόπιν Γενενιέβης, ἔσωσαν τοὺς Παρισίους, καὶ κατώρθωσαν ἀπομακρύνουν τὸν Ἀττίλαν. Οὗτος δὲ διαβὰς τὴν Ὑόνην ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Αὐρηλίας (Ὀρλεὰν) ὅπου διὰ πρώτην φορὰν εὗρηκε πύλας κλειστὰς καὶ τείχη φρουρούμενα.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω θὰ ἠδύνατο κάλλιστα νὰ πιστευθῇ ὅτι ὁ συνετὸς Ἀέτιος, ὁ ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην ἀγωνιζόμενος ν' ἀποτρέψῃ τὴν εἰσβολὴν ταύτην, ἐσταύρωσε τὰς χεῖρας μόλις ἐξεδηλώθη. Πᾶν ἄλλο ὅμως συνέβαινε. Τοὐναντίον ὁ Ἀέτιος ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, διὰ νὰ προλάβῃ καὶ παρασκευασθῇ καθ' ὁλοκληρίαν, ἵνα μή, ὑποκύπτων λόγῳ ἀδυναμίας εἰς τὰ στίφη τῶν ἱππέων τοῦ Ἀττίλα, φέρῃ ἀνεπανόρθωτον πλέον τὴν ζημίαν εἰς τὴν χώραν.

Κατὰ τὸν Ἰορδάνδην, τὸν χρονογράφον τῶν Βισιγότθων, τὸ μέγα μέρος τῶν πολεμιστῶν τοῦ Ἀετίου ἔφερεν ὁ Θευδέριχος, εἰς αὐτὸν δὲ καὶ μάλιστα εἰς τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς του τὰ πάντα ὀφείλονται. Αὐτὸς ἀπέτρεψε τὸν βασιλέα τῶν συμμάχων Ἀλανῶν νὰ παραδόσῃ διὰ προδοσίας τὴν Αὐρηλίαν εἰς τὸν Ἀττίλαν, καὶ ὄχι εἰς τὰς δεήσεις τοῦ Ἐπισκόπου τῆς πόλεως, ὅστις ἀναπτερώσας τὸ θάρρος τῶν κατοίκων ἔδωκε τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν εἰς τὸν Ἀέτιον, ὅπως τοὐλάχιστον ἰσχυρίζονται οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, νὰ πλησιάσῃ. Μόνη ἡ αἰφνιδιαστικὴ ἐμφάνισις τῆς πρωτοπορείας του ἠνάγκασε τὸν Ἀττίλαν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ν' ἀναχωρήσῃ ἐσπευσμένως τὴν 14 Ἰουνίου, διὰ νὰ ἐμπλακῇ ἑκὼν ἄκων εἰς τὴν περιώνυμον μάχην τῶν Καταλανικῶν πεδίων, τὴν γενομένην ἡμέρας τινάς βραδύτερον.

Τῆς μάχης ταύτης τὰς αἱματηρὰς καὶ ὄντως παραδόξους λεπτομερείας δὲν δυνάμεθα νὰ περιλάβωμεν εἰς τὴν βιογραφίαν ταύτην τοῦ Ἀετίου. εἶναι τόσον ἐνδιαφέρουσαι ὥστε ἀξίζουν νὰ ἐκτεθοῦν ἐν πλάτει εἰς εἰδικὸν περὶ αὐτῆς ἄρθρον. Ἐὰν ἐνταῦθα ἐξετάθημεν ὑπερβαλλόντως εἰς θέματα ξένα, κατὰ τὸ φαινόμενον, πρὸς τὸν βίον τοῦ Ἀετίου, ἐθεωρήσαμεν ἀπαραίτητον νὰ τὸ πράξωμεν καὶ διότι ἔπρεπε νὰ δόσωμεν γενικήν τινα ἰδέαν τῶν περιστάσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔδρασε καὶ διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ αἰφνίδιον τέλος τοῦ μεγάλου ἐκείνου καὶ ὑστάτου στρατηλάτου τῆς Δυτικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπερ ἄνευ τῆς εἰκόνος ταύτης, ἣν προσεπαθήσαμεν νὰ καταστήσωμεν κατὰ δύναμιν σαφεστέραν, θὰ παρέμενεν ἀκατανόητον καὶ τυχαῖον, ὅπως τόσα ἄλλα ἀνεξήγητα τῶν σκοτεινῶν τῆς βαρβαρότητος ἐκείνης χρόνων.

Ἀφοῦ λοιπὸν εἰς τὰ Καταλανικὰ πεδία κατετρόπωσε τὸν Ἀττίλαν τοῦ ὁποίου ἐφόνευσε περὶ τὰς ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν, τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῶν Οὔννων εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐπιμένων νὰ διεκδικήσῃ τὴν Ὁνωρίαν, ὁ Ἀέτιος ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς συμμάχους του, τοὺς Φράγκους τοῦ Μεροβαίου καὶ τοὺς Βισιγότθους τοῦ Θορισμούνδου, υἱοῦ τοῦ φονευθέντος κατὰ τὴν μεγάλην μάχην Θευδερίχου, νὰ τὸν ἀκολουθήσουν εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Μητροπόλεως. Ἐκεῖνοι δὲν ἔστερξαν. Τότε ὁ μέγας ἐκεῖνος στρατηλάτης ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἐπιτυχία τῶν ὅπλων ἐξαρτᾶται πλειότερον ἀπὸ τὴν στρατηγικότητα τοῦ ἀρχηγοῦ παρὰ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν μαχητῶν, καὶ ὅτι ἀναλόγως τῶν περιστάσεων ἦτο τόσον συνετὸς ὅσον καὶ θαρραλέος. Μὲ τὰς διηνεκεῖς πλαγιοκοπήσεις του, οὐδέποτε σταματῶν διὰ μάχην τινὰ ἐκ παρατάξεως, συνέτριψε τὴν προέλασιν τοῦ ποθητοῦ διὰ τοῦ εὐαρίθμου πλὴν ἐκλεκτοῦ στρατεύματός του. Εἰς αὐτὴν κυρίως τὴν αἰτίαν πρέπει ν' ἀποδοθῇ περισσότερον ἡ ἀπόφασις τοῦ Ἀττίλα νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις τῆς εἰρήνης, παρὰ εἰς τοὺς λόγους οἵτινες παρέχονται ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν χρονογράφων καὶ τῶν ὁποίων τὸ σύνολον ἐπαγιώθη διὰ τοῦ περιφήμου Ραφαηλείου πίνακος, παριστῶντος τὸν Ἀττίλαν ἀναχαιτιζόμενον διὰ τῶν ἀπειλῶν τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, καὶ τῶν ἄλλων προσπαθειῶν τοῦ Πάπα Λέοντος, τοῦ διὰ τὴν ἐμφάνισίν του ἐνώπιον τοῦ τρομεροῦ Οὔννου ἀποκληθέντος Μεγάλου.

Καὶ ὁ μὲν Ἀττίλας ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἀγροτικὰ παρὰ τὸν Δούναβιν ἀνάκτορά του, ὅπου μετ' οὐ πολὺ ἐπέπρωτο νὰ φονευθῇ ὑπὸ νέας τινὸς Ἰουδήθ, ἐν γαμηλίῳ συμποσίῳ ὑπὸ τῆς ὡραίας Ἰλδιγοῦς. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ μεταξὺ ἡ Πλακιδία εἶχεν ἀποθάνει, ἀφήσασα τὸν υἱόν της Βαλεντινιανὸν τριακονταπενταετῆ μέν, ἀλλὰ πνευματικῶς οὐχὶ ἀνώτερον μειρακίου. Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος, μωρὸς ὅσον μωρὸς ὑπῆρξε καὶ ὁ θεῖος του Ὁνώριος, ὑπετάσσετο εἰς τὸν Ἀέτιον φοβούμενος τὸν Ἀττίλαν. Εἶχε μάλιστα ὑποσχεθῆ νὰ συζεύξῃ τὴν θυγατέρα του Εὐδοξίαν μὲ τὸν Γαυδέντιον, τὸν πρεσβύτερον υἱὸν τοῦ Ἀετίου. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀττίλα, ἐπισυμβάντα τῷ 453, ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τὸν στρατηγὸν ἵνα ἀπαλλαγῇ ἑνὸς ἀνθρώπου τοῦ ὁποίου ἡ ὑπεροχὴ τὸν ἐβάρυνε. Ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς τὸ Ἀνάκτορον τῆς Ραβέννης, καὶ διὰ πρώτην φοράν, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ὁπλισθεὶς διὰ ξίφους, τὸ ἐβύθισεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ προστάτου τῆς Αὐτοκρατορίας τὸν ὁποῖον καὶ ἀπετελείωσαν οἱ περιστοιχίζοντες τὸν Βαλεντινιανὸν ἐκτομίαι καὶ ἄλλοι αὐλικοί.

Τοιουτοτρόπως ἔπεσε δολοφονηθεὶς ὁ ὕστατος Ρωμαῖος στρατηγός, ὡς ἐὰν ἡ παρακμὴ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης εἶχε φθάσει εἰς τὴν τελειότητα, καὶ ἔπρεπεν, ὥριμος, ἀλλὰ καὶ ἀνυπεράσπιστος νὰ πέσῃ ὁ καρπὸς τόσων θριάμβων. Καλλίτερον δὲ μνημόσυνον δὲν ἐχρειάζετο ὁ Ἀέτιος ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν τὴν ὁποίαν ἔδοσε Γερουσιαστής τις εἰς τὸν δικαιολογούμενον διὰ τὴν δολοφονίαν Βαλεντινιανόν:

— Ὁμοιάζεις, τῷ εἶπε, πρὸς ἐκεῖνον τὸν παράφρονα, ὅστις μεταχειρίζεται τὴν ἀριστερὰν ἵνα ἀποκόψῃ τὴν δεξιάν του χεῖρα».

Πράγματι, μία γενεὰ δὲν συνεπληρώθη ἔκτοτε, καὶ ἡ Δυτικὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία, ἀνυπεράσπιστος, γυμνὴ ἀνδρῶν τε τειχῶν τε, κατεπατεῖτο ὁριστικῶς ὑπὸ τὴν πτέρναν τοῦ Ὁδοάκρου. Γ. Δ. Κ.

Ἀέτιος ὁ Ἀμιδηνός· περίφημος Ἕλλην ἰατρὸς τοῦ ΣΤ' αἰῶνος μ. Χ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀμίδῃ (τῷ σημερινῷ Διαρβεκὶρ) τῆς Μεσοποταμίας, ἐπαιδεύθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατόπιν δ' ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένετο ἰατρὸς ἐν τῇ Αὐλῇ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α', τυχὼν καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ «*κόμητος τοῦ ὀψικίου*» (comes obsequi), ὡς ὢν ἐκ τῶν προπορευομένων ἐπὶ τιμῇ ἔμπροσθεν τοῦ Βασιλέως.

Ὁ Ἀέτιος ἔγραψε, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ ἔργου ἑτέρου βυζαντινοῦ ἰατροῦ τοῦ Δ'. αἰῶνος, τοῦ Ὀρειβασίου, μέγα ἰατρικὸν ἔργον εἰς 16 βιβλία ἢ λόγους, φέρον νῦν τὸν τίτλον: «*Βιβλία ἰατρικὰ ἑκκαίδεκα*» ὅπερ ἔν τισι χειρογράφοις διαιρεῖται ἀνὰ 4 λόγους εἰς τέσσαρας «*τετραβίβλους*».

Δυστυχῶς ἐν τῇ πρωτοτύπῳ ἑλληνικῇ, μόνον μέρος τοῦ ὅλου ἔργου ἐξεδόθη μέχρι τῆς σήμερον καὶ μάλιστα ἐν πολλοῖς ὅλως ἐλλιπῶς καὶ ἀτάκτως. Οὕτω παλαιὰ ἔκδοσις παρὰ τῷ Ἄλδῳ περιέχει μόνον τὰ πρῶτα ὀκτὼ βιβλία, ἤτοι τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου ἔργου (Βενετία 1534)· ἐδάφια τοῦ θ'. λόγου εὕρηνται ἐν τῇ συλλογῇ τῶν ἑλληνικῶν ἀνεκδότων τοῦ Ἀνδρέου Μουστοξύδου καὶ Δημ. Σχινᾶ (Βενετία 1816). Ὁ ιβ'. λόγος ἐξεδόθη ἐπιμελέστατα ὑπὸ Γ. Κωστομοίρη (Παρίσιοι 1892), τέσσαρες δὲ λόγοι ἐσχάτως, ὁ θ'. (Περιοδ. «Ἀθηνᾶ», Κγ'., 265. 1911), ὁ ιγ'. (Αὐτόθι, ιη'., 1905), ὁ ιε'. (Αὐτόθι, κα'., σελ. 3 1909), καὶ ὁ ΙΣΤ'. (Λειψία 1901) ὑπὸ Σκ. Ζερβοῦ, ἐπιμελῶς ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῶν ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Βερολίνου ἀποκειμένων ἀπογράφων τοῦ Weigel. Παρὰ ταῦτα ἐξεδόθησαν καί τινα ἄλλα μικρὰ ἀποσπάσματα.

Πλῆρες τὸ ἔργον τοῦ Ἀετίου ἐξεδόθη μόνον ἐν λατινικῇ μεταφράσει, ὑπὸ τῶν Montanus καὶ Cornarus (Βασιλεία 1583) καὶ τοῦ Cornarus (1542), ἥτις περιελήφθη καὶ ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ Στεφάνου. Ἐνίων βιβλίων ὑπάρχει καὶ γερμανικὴ μετάφρασις μετὰ ἢ ἄνευ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ὡς π. χ. τοῦ Ζ' βιβλίου, τοῦ πραγματευομένου περὶ ὀφθαλμικῶν παθῶν, ὑπὸ τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ τῆς ὀφθαλμολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καὶ δεινοῦ ἑλληνιστοῦ Hirschberg (Leipzig 1899). Παλαιοτέρα ὑπὸ Danelius (Berlin 1889)] καὶ τοῦ ΙΣΤ' λόγου (οὐχὶ πλήρους) τοῦ πραγματευομένου περὶ μαιευτικῆς καὶ γυναικολογίας ὑπὸ Megscheider (Βερολῖνον, 1901). Εὐτυχῶς ὅμως τὸ ὅλον ἔργον πρόκειται νῦν νὰ περιληφθῇ ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ ὑπὸ τῶν Γερμανικῶν Ἀκαδημιῶν «Σώματι (corpus) τῶν Ἑλλήνων ἰατρῶν» ἐπὶ τῇ βάσει πληθύος χειρογράφων (ὅρα *Diels*, die Handschriften der Artiken Arzte σελ. 5).

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀετίου, ἀκριβῶς εἰπεῖν, εἶναι συνεράνισμα ἐκ παλαιοτέρων συγγραμμάτων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἔργων τοῦ Γαληνοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ τινὸς ἰδίας τοῦ συγγραφέως πρωτοβουλίας καὶ κρίσεως. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων ἄλλων συγγραφέων ἠρανίσθη πλουσίως ὁ Ἀέτιος, ὡς τοῦ Ἀρχιγένους, τοῦ Ρούφου, τοῦ Διοσκορίδου, τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Σωρανοῦ, τοῦ Φιλαγρίου, τοῦ Φιλουμένου, τοῦ Ποσειδωνίου καὶ ἄλλων τινῶν διακριθέντων ἐν τῇ ἰατρικῇ τέχνῃ. Εὐσυνείδητος ὅμως ὁ Ἀέτιος πανταχοῦ ἀναφέρει ἐπακριβῶς τὰς πηγάς, ἀφ' ὧν ἠρύσθη.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀετίου ἐκτείνεται ἐπὶ πάσης τῆς ἰατρικῆς, τῆς παθολογίας δηλ., τῆς χειρουργικῆς καὶ τῆς μαιευτικῆς. Ἐκτενῆ περιγραφὴν τῶν κεφαλαίων τοῦ ὅλου ἔργου εὑρίσκομεν παρὰ Φωτίῳ (Μυριόβ. Κώδ. 211 α' 7).

Τὰ πυρετικὰ νοσήματα, αἱ νόσοι τοῦ στομάχου, τοῦ ἥπατος, τοῦ σπληνός, τῶν νεφρῶν, τῆς κύστεως, αἱ νόσοι τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, αἱ χειρουργικαὶ παθήσεις καὶ αἱ τῶν ὀφθαλμῶν ἐξετάζονται μετὰ πολλῆς ἀκριβείας, ὡς καὶ ἡ διαιτητική, καὶ ἡ θεραπευτικὴ τούτων διὰ φαρμάκων ἢ ἐγχειρήσεων. Κατὰ τὴν περιγραφὴν ὁ Ἀέτιος ἀκολουθεῖ ἰδίᾳ τῷ Γαληνῷ, οὐδόλως ὅμως ἀπορρίπτει καὶ τὰς γνώμας τῶν ἄλλων ἰατρικῶν σχολῶν, ὡς τῶν μεθοδικῶν καὶ ἐμπειρικῶν, ἃς ἐνιαχοῦ ἐπιχειρεῖ μάλιστα ἀντιμαχομένας νὰ διαλλάξῃ.

Μεταξὺ τῶν νόσων ἀναφέρει καὶ τὴν διφθερ

Digitized by Google

τιδα, ὡς «ἕλκη ἐν παρισθμίοις λοιμώδη» (βιβλ. δ', σελ. 46), ἣν θεωρεῖ μολυσματικήν, ἀναφέρει δὲ καὶ τὸν σκώληκα τῆς Μελίνης (ιδ', κεφ. 85). Μεταξὺ δὲ τῶν φαρμάκων ἀναγράφει ἐκ τῶν πρώτων τὴν καφουρὰν (λογ. ιδ', κεφ. 63). Ἀκολουθεῖ ἐπὶ ἀνευρύσματος τῆς καμπῆς τοῦ ἀγκῶνος μέθοδον ἐγχειρητικήν, ἣν καὶ κατὰ νεωτέρους χρόνους ἀπαντῶμεν (Hunter, Abernetlay). Ἐπὶ λιθοτομίας συμβουλεύει τὴν ἔνθεσιν τοῦ μαχαιρίου ἐν μεταλλίνῳ περιβλήματι, ἵνα μὴ ἄνευ λόγου τέμνωνται δι' αὐτοῦ καὶ οἱ ἱστοὶ καὶ τὰ πλησίον ὄργανα.

Παρὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐν τούτοις θεραπευτικὴν ὁ Ἀέτιος ἐνιαχοῦ συνιστᾷ καὶ ἐπικλήσεις ἁγίων, οἷον τοῦ ἁγ. Βλασίου πρὸς ἐξαγωγὴν ὀστοῦ ἐμπαρθέντος ἐν τῷ φάρυγγι πάσχοντος (η', 50) καὶ διαφόρους ἐπῳδὰς καὶ περίαπτα ὡς καὶ ἄλλας δεισιδαίμονας πράξεις (β', 35 καὶ ἀλ.).

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀετίου ἐτύγχανε μεγίστης τιμῆς μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων, ἐθεωρήθη δ' ὡς μεγίστης ἀξίας ὑπὸ ἀνδρῶν, οἷοι ὁ Φώτιος, ὁ Boerhaave, ὁ Cornarus. Ἄλλοι, ὡς νεωστὶ ὁ Wellmann, ἐθεώρησαν τοῦτον ὡς ἁπλοῦν ἐρανιστήν. Ἀλλ' ἡ τελεία γνῶσις τῶν ἰατρικῶν ζητημάτων, ἅτινα πραγματεύεται, ἡ λαμπρὰ ἐκλογὴ καὶ διάταξις τῆς ὕλης, ἡ ὀξεῖα παρατηρητικότης ἐπὶ πολλῶν ζητημάτων, δεικνύει τὸν Ἀέτιον ἔμπειρον ἰατρόν, ἀνώτερον ἁπλοῦ ἐρανιστοῦ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Παρὰ Haeser (I, 457), Neuburger καὶ Pagel (I, 529), K. Sudhof - Pagel (σελ. 130). Ε. Πεζοπούλου, Παρατηρήσεις εἰς τὸν 9ον λόγον τοῦ Ἀετίου (Βυζαντίς, Β', τεῦχ. Β' καὶ Γ' καὶ ἀλλαχοῦ). ΑΡ. Π. ΚΟΥΖΗΣ

Ἀέτιος, βυζαντῖνος στρατηγὸς ἐπὶ Θεοφίλου· διακριθεὶς κατὰ τὴν ἄμυναν τοῦ Ἀμορίου (κοιτίδος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Ἰσαύρων), πολιορκουμένου ἐν ἔτει 838 ὑπὸ τῶν Ἀράβων ὧν ἡγεῖτο ὁ Χαλίφης Μουτασὶμ (833—842). Κατὰ τρόπον ἀπαραμίλλως ἡρωϊκὸν ὑπερήσπισεν ὁ Ἀέτιος ἐπὶ πεντήκοντα καὶ πέντε ἡμέρας τὸ Ἀμόριον, τὸ ὁποῖον τότε ἀπετέλει τὸ προπύργιον τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Καταληφθέντος τοῦ Ἀμορίου (23 Σεπτεμβ. 838) ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἀφοῦ μάτην ὁ αὐτοκράτωρ Θεόφιλος ἐπεχείρησε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ, ὁ ἡρωϊκὸς Ἀέτιος ἔσχε μετὰ πολλῶν ἄλλων τῶν περὶ αὐτὸν προασπιστῶν τῆς λαμπρᾶς πόλεως μαρτυρικὸν θάνατον. Ἡ Ἐκκλησία ἔταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἁγίων της. (Πρβλ. *P. W. Nikitin,* Legenden über die 42 Märtyren von Amorion, ἐν Πετρουπόλει 1897). Ν. ΒΕΗΣ

ἀετῖται ἢ ἀετόλιθοι. Εἶναι σφαιροειδῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κοῖλα *συγκρίματα* ἀποτελούμενα κυρίως ἀπὸ *λειμονίτην* (καστανόχρουν σιδηροῦχον μετάλλευμα) ἀναμεμιγμένον μὲ ἄμμον, μάργαν, ἄργιλον. Ἐκλήθησαν οὕτω, διότι ἐξελάμβανον αὐτὰ ὡς ἀπολιθωμένα ᾠὰ ἀετῶν. Ὠνομάζοντο καὶ *κροταλόλιθοι*, διότι—κατὰ τὸν Breithaupt (Hoffm. Min. 1816, *36*, 288)—ἐντὸς τοῦ κοίλου συγκρίματος εὑρίσκεται συνήθως εἷς πυρὴν ἐξ ἀπεσκληρυμένης ὤχρας, ὅστις εἶναι ἐλεύθερος, καὶ ὅταν τὸ τεμάχιον δὲν ἔχει πάθῃ βλάβην τινά, τότε, κινούμενον διὰ τῆς χειρός, προκαλεῖ ἕνα κροταλισμόν, ἐξ οὗ καὶ ἡ περὶ θεραπευτικῆς ἰδιότητος αὐτοῦ πρόληψις. Οἱ ἀρχαῖοι φαίνεται ὅτι τὸν μετεχειρίζοντο καὶ ὡς μαγικὸν μέσον πρὸς εὕρεσιν τοῦ κλέπτου. Ὁ Διοσκορίδης (ε' 161) λέγει περὶ τοῦ ἀετίτου: «*ἔστι δὲ κλεπτέλεγχος, εἰ ἐπιθείη τις εἰς τὸν προσφερόμενον ἄρτον· ὁ γὰρ κλέψας οὐκ ἂν δυνηθείη καταπιεῖν τὰ μασηθέντα .... καὶ συνεψόμενος ὁ ἀετίτης τοῖς ἐδέσμασι κλεπτέλεγχος γίνεται*». Ὁ Belon, κατὰ τὸν Κοραῆν, «*εἶδεν εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου πλεονάζει ὁ ἀετίτης, τοὺς καλογήρους νὰ τὸν μεταχειρίζωνται μαγικῶς εἰς ἀνακάλυψιν τοῦ ἀγνοουμένου κλέπτου*» (Ἄτακτα ε', 7). Κατὰ χειρόγραφον τοῦ 18ου αἰῶνος, ἀετίτης λέγεται «*πέτρα ὅπου φέρουν ἀπὸ Μισίριν, ἤγουν τὴν ἔρημον, καὶ ὀνομάζεται μίσκα*» (Λαογρ. δ', σ. 380), ὁ δὲ Διοσκορίδης λέγει περὶ αὐτοῦ: «*ἐν τῷ κινεῖσθαι ἦχον ἀποτελῶν ὡς ἑτέρου ἐγκύμων λίθου ὑπάρχων, κατόχιον (=συγκατητικὸν) ἐμβρύων ἐστίν, ὅταν ὀλισθηραὶ ὦσιν αἱ μῆτραι, περιαπτόμενος ἀριστερῷ βραχίονι· ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ἀποτέξεως ἄρας ἀπὸ τοῦ βραχίονος περιάπτει τῷ μηρῷ καὶ ἐκτὸς ὠδίνων τέξεται*» (βλ. ἀετός, κεφ. «Ὁ ἀετὸς εἰς τὴν Λαογραφίαν»).

Ὁ Πλίνιος (*36*, 39) γράφει περὶ τῶν ἀετιτῶν ὅτι ἔχουσι μεγίστην φήμην.

Τοπικοὶ ἀετῖται ἀναφέρει ὁ Λακρουὰ (Lacroix: Mineralog. de France 1901, 3, 369) ὅτι εὑρίσκονται εἰς τὰ Κάτω Πυρηναῖα (St. Jean Pied-de Port, St-Jean-de Luz), εἰς τὸν κόλπον τῆς Βισκαΐας παρὰ τὸ Μπιάρριτς, ἔχοντες κοιλότητας πολλῶν λίτρων περιεκτικότητος. Ἐπίσης εἰς τὸ Πουΰ-ντὲ-Ντὸμ (Issoire), Σὼν-ἐ-Λουὰρ (Mâcon), εἰς τὸ διαμέρισμα Αἲν (Trévoux), εἰς τὰς Dombes κατὰ ποσότητας, καὶ εἴτε περιέχοντες ὕδωρ ἢ κινητόν τινα πυρῆνα, εἴτε κενοί. Ἐπίσης εἰς τὸ Morbihan τοῦ Carentoir. Παρὰ τὸ Périgueux (Dordogne) κατὰ τὸν Marrot (Bull. Soc. géol. 1846, *3*, 527) εὑρέθη εἷς τοιοῦτος ἀετίτης ἐντὸς τῆς κοιλότητος τοῦ ὁποίου—δίκην κουμπαρᾶ—ὁ κάτοχός του εἶχε τοποθετήσει 200 τεμάχια ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ 15ου καὶ 16ου αἰῶνος μ. Χ. Γ. Κ. Γ.

Ἀετίων· διάσημος Ἕλλην ζωγράφος καὶ ἀγαλματοποιὸς ἀκμάσας κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰῶνα. Περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς τέχνης αὐτοῦ δὲν ὑπάρχουν ἀκριβεῖς πληροφορίαι. Ὁ Λουκιανὸς καὶ ὁ Πλίνιος (XXXV, 36, 9) μνημονεύουν τοῦτον, ὡς ἕνα τῶν διασημοτέρων ἀντιπροσώπων τῆς τέχνης τῶν χρόνων του. Ὡς ἄριστον ἔργον αὐτοῦ ἀναφέρεται πίναξ εἰκονίζων τοὺς μετὰ τῆς Περσίδος Ρωξάνης γάμους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὃν ἠκολούθησεν εἰς τὴν στρατείαν. Ἡ περιγραφὴ τῆς εἰκόνος ταύτης ὑπὸ τοῦ Λουκιανοῦ, ἐν τῷ λόγῳ του τῷ ἐπιγραφομένῳ: *Ἀετίων*, ἐνέπνευσε δύο ἐκ τῶν μεγάλων ζωγράφων τῆς Ἀναγεννήσεως, τὸν Ραφαὴλ καὶ τὸν Σοδόμα, οἵτινες ἔγραψαν τοὺς «Γάμους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου». Ὁ Θ. Σοφούλης εἰκάζει ὅτι ὁ Ἀριστίων κατήγετο ἐξ Ἰωνίας καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν ἐφεσιακὴν Σχολὴν τῆς γραφικῆς (Brunn, «Geschichte der griechischen Künstler»). Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ἀετοβάται (ἰχθ.). Γένος σελαχίων τῆς οἰκογενείας τῶν Μυλιοβατιδῶν. Διακρίνονται ἐκ τοῦ ῥάμφους των, ὅπερ εἶναι λίαν ὀξύ. Οἱ ὀδοντικοὶ χόνδροι τῆς ἄνω σιαγόνος φέρουσιν ἐγκαρσίας πλάκας. Αἱ ὀδοντικαὶ πλάκες τῆς κάτω σιαγόνος εἶναι κυρταὶ καὶ λίαν προέχουσαι. Τοῦ γένους τούτου εἶναι γνωστὰ τρία εἴδη, ὧν δύο ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Ἰνδικὴν θάλασσαν καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Βραζιλίας. Εἰς τὰ ἀνατολικὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς εὑρίσκεται ἀποκλειστικῶς ἓν μόνον εἶδος. Δ. Ν. Π.

ἀετοβιτριόλιον (βιτριόλιον τοῦ Salzblurg ἢ διπλοῦν βιτριόλιον, ἢ βιτριόλιον τοῦ Admont, λατιν. Cuprum sulfurium medium, γαλλ. Vitriol double, ἀγγλ. Eaglevitriol καὶ γερμ. Adlervitriol). Οὕτω καλεῖται συγκρυσταλλωθὲν μῖγμα ἐκ διαφόρων ποσῶν θειϊκοῦ σιδήρου (βιτριολίου τοῦ σιδήρου) καὶ θειϊκοῦ χαλκοῦ (βιτριολίου τοῦ χαλκοῦ) χρησιμοποιούμενον ἐν τῇ βαφικῇ. Ἀναλόγως τῆς περιεκτικότητος εἰς χαλκὸν φέρουσι τὰ δοχεῖα ἐπὶ τῶν καλυμμάτων αὐτῶν σημειωμένους 1, 2, 3 ἢ 4 ἀετούς. Τὴν ἐλαχίστην περιεκτικότητα ἔχει τὸ δι' ἑνὸς ἀετοῦ σημειούμενον. Τὸ εἰς τὸ ἐμπόριον φερόμενον ἀετοβιτριόλιον φέρει διαφόρους εἰδικὰς ὀνομασίας. Τὸ ἀετοβιτριόλιον παρασκευάζεται δι' ὀξειδώσεως χαλκοπυριτούχων σιδηροπυριτῶν. Σ. Γ.

ἀετόδρομος· ὁ πετῶν ὡς ἀετός, μεταφορικῶς δὲ ὁ ἐφορμῶν ἀφόβως, ἀνδρείως. «*Μεγαθύμου ἀετοδρόμου βασιλέως*» (Θεόδωρος Λάσκαρης ἐν παρισινῷ κώδικι ἀριθ. 3048, φύλλον 37 λθ).

Ἀετοειδῆ· ὑποοικογένεια ἁρπακτικῶν πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν ἱερακοειδῶν. Τὰ ἀετοειδῆ πτηνὰ εἶναι πάντα μεγάλου μεγέθους μὲ ἰσχυρὰς καὶ ἀπεστρογγυλωμένας πτέρυγας, ἀγκυλωτὸν ῥάμφος καὶ ἰσχυροὺς καὶ γαμψοὺς δακτύλους. Ἡ ὑποοικογένεια αὕτη περιλαμβάνει τὰ γένη: ἀετός, σπιζάετος, πύγαργος, ἀχιάετος, πανδίων, κιρκάετος, ἀστερίας, γυπογέρανος κτλ. Δ. Ν. Π.

ἀετοκόσμητος· ὁ στολισμένος μὲ ἀετούς: σημαία *ἀετοκόσμητος*.

ἀετόλιθοι· βλ. ἀετῖται.

Ἀετόλυμα. Ὄρος τῆς Ἐπαρχίας Λοκρίδος, κείμενον ἄνωθεν τοῦ ὅρμου Λαρύμνης, ὕψους 350 μ. Ἡ κορυφὴ αὐτοῦ εἶναι σημεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Γεωδαιτικοῦ Δικτύου 2ας τάξεως καὶ ἔχει πυραμίδα τοῦ δικτύου τούτου.

ἀετομάχος (κ. κεφαλᾶς). Γένος πτηνῶν τῆς οἰκογενείας τῶν Κορακιδῶν. Ἡ οἰκογένεια αὕτη χαρακτηρίζεται ὑπὸ κυρτοῦ καὶ πεπλατυσμένου ῥάμφους καταλήγοντος εἰς ἄκρον ὀξὺ ἀγκυλωτὸν καὶ ὀδοντωτόν. Τὸ ἄκρον τῆς κάτω σιαγόνος εἶναι ἀνεσταλμένον, οἱ ὄνυχες γαμψοὶ καὶ αἱ πτέρυγες βραχεῖαι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουν ἀνάστημα μέτριον καὶ σῶμα ἰσχυρόν, εἶναι ἄγρια καὶ γενναῖα, τρέφονται κυρίως ἐξ ἐντόμων, εἶναι δὲ πάντα ᾠδικά· τὸ κελάδημά των ὅμως εἶναι ἀπομίμησις φωνῶν ἄλλων πτηνῶν ἄνευ συνοχῆς καὶ ἁρμονίας. Ὁ ἐπικρατῶν χρωματισμός των εἶναι φαιὸς πρὸς τὰ ἄνω μέρη τοῦ σώματος καὶ λευκὸς πρὸς τὴν κοιλίαν. Αἱ πτέρυγες, οἱ πόδες καὶ ἡ οὐρὰ εἶναι μελανοί. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμά των εἶναι πλατεῖα μελανὴ ταινία ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ τελευτῶσα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λαιμοῦ.

Παρ' ὅλον τὸ μικρὸν μέγεθός των, 28 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου, οἱ ἀετομάχοι ἔχουσιν ἁρπακτικὰς διαθέσεις καὶ ἀντεπεξέρχονται θαρραλέως κατὰ πτηνῶν μεγαλυτέρων καὶ εὐρωστοτέρων. Τὸ πέταγμά των εἶναι βαρὺ καὶ δὲν δύνανται νὰ διατρέχωσι μεγάλα διαστήματα. Ἔχουσιν ἀκοὴν καὶ ὅρασιν ὀξυτάτην. Εἶναι ἐριστικὰ καὶ πανοῦργα πτηνὰ καὶ διὰ νὰ προσελκύσωσι τὰ θύματά των ἐκβάλλουσιν ὀξεῖαν κραυγήν. Συχνάκις συλλαμβάνουσι μικρότερα πτηνά, ἅτινα δι' ἐπιτηδείας κινήσεως ἐμπήγουσιν εἰς ἀκάνθας καὶ εἶτα, ἀφοῦ τὰ διαμελίσωσι, τὰ κατατρώγουν.

Κατοικοῦσι τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Ἀμερικήν, ἀπαντῶσι δὲ καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ἐνδιαιτῶνται εἰς δάση καὶ ὄρη καὶ κτίζουσι τὰς φωλεάς των ἐπὶ τῶν δένδρων ἐκ χόρτων ξηρῶν, μικρῶν κλάδων καὶ βρύων, στρώνοντα ἐσωτερικῶς ταύτας μὲ ἄχυρα, χόρτα καὶ πτίλα.

Γεννῶσι 4—7 πρασινόχροα ᾠὰ μὲ ἐλαιώδη στίγματα ἅτινα ἐπωάζουν ἀλληλοδιαδόχως τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ. Ἡ ἐκκόλαψις γίνεται συνήθως μετὰ 15 ἡμέρας, συμπίπτουσα περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου. Οἱ ἀετομάχοι δεικνύουσι μεγάλην στοργὴν καὶ ἀφοσίωσιν διὰ τοὺς νεοσσούς των καὶ ὑπερασπίζονται τούτους μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς των κατὰ τῶν ἐχθρῶν των, ἐξ ὧν περισσότερον ἐπικίνδυνοι εἶναι οἱ ἱέρακες, οἱ κόρακες καὶ οἱ ἰκτῖνοι, κατὰ τῶν ὁποίων ὅμως οἱ ἀετομάχοι ἀντεπεξέρχονται γενναίως, ἐκτοπίζοντες πολλάκις αὐτούς.

Οἱ ἀετομάχοι συλλαμβάνονται διὰ παγίδων καὶ ἐξημεροῦνται εὐκόλως, ἀναγνωρίζουν τὸν κύριόν των καὶ τὸν ὑποδέχονται ἑκάστοτε μὲ κραυγὴν χαρᾶς.

Τῶν πτηνῶν τούτων ὑπάρχουν πολλὰ εἴδη, κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι:

1) ***Ἀετομάχος ὁ κοινὸς*** (lanius vulgaris). Ἔχει ἰσχυρὸν ῥάμφος, λίαν ἀνεσταλμένον καὶ πεπλατυσμένον, φέρον κατὰ τὴν βάσιν του σμήριγγας. Ἡ ἄνω σιαγὼν εἶναι ὀδοντωτὴ καὶ φέρει τοξοειδῆ ἐντομὴν κατὰ τὸ ἄκρον· ἡ κάτω εἶναι βραχυτέρα καὶ ἀνωρθωμένη κατὰ τὸ ἄκρον της· φέρει γαμψοὺς καὶ ἰσχυροὺς ὄνυχας, ἀμβλείας πτέρυγας καὶ μακρὰν οὐράν.

2) ***Ἀετομάχος ὁ μέγας*** (lanius excubitor). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 25 ἑκατ. τοῦ μέτρου. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός του φέρει φαιοτεφροειδῆ χρωματισμόν, ὁ δὲ λαιμός, τὰ πλάγια τῆς κεφαλῆς, τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία εἶναι ἀμαυρῶς λευκά. Τοὺς ὀφθαλμοὺς περιβάλλει μελανὸς κύκλος, ὅσ-

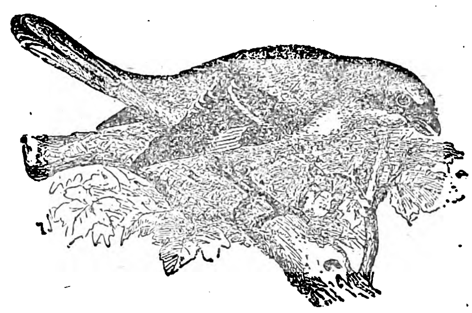

Ἀετομάχος ὁ μέγας.

τις ἐπεκτείνεται πρὸς τὰ ὄπισθεν καὶ σχηματίζει ὁμοιόχρωμον ῥάβδωσιν ἐφ' ἑκατέρων τῶν πλευρῶν τοῦ λαιμοῦ. Αἱ πτέρυγές του εἶναι μελαναὶ καὶ φέρουσι μίαν ἢ δύο μεγάλας λευκὰς κηλῖδας. Ἡ οὐρὰ εἶναι μακρά, μελανὴ εἰς τὸ μέσον καὶ λευκὴ εἰς τὰ ἄκρα.

Ἀετομάχος ὁ μέγας εὑρίσκεται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ τὴν Πελοπόννησον. Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν, ἐρχόμενον κατὰ τὸ ἔαρ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἀπερχόμενον κατὰ τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Ἀφρικήν. Συχνάζει εἰς τὰ δάση, τοὺς κήπους καὶ τὰς διαφόρους φυτείας. Κτίζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ ὑψηλῶν δένδρων καὶ περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου γεννᾷ 5-7 ᾠά, λευκοῦ χρώματος μὲ ἐλαιώδη στίγματα. Εἶναι τὸ ἰσχυρότερον καὶ ἁρπακτικώτερον πτηνὸν τῆς οἰκογενείας ταύτης καὶ δὲν ἐπιπίπτει μόνον κατ' ἄλλων πτηνῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ μικρῶν θηλαστικῶν καὶ ἑρπετῶν ἀκόμη. Εἶναι ὠφέλιμος εἰς τὴν γεωργίαν, διότι κατατρώγει μεγάλην ποσότητα βλαβερῶν ἐντόμων, ἀλλὰ καταστρέφει τὰ ᾠὰ καὶ τοὺς νεοσσοὺς ἄλλων μικροτέρων πτηνῶν. Καταστρέφει περισσότερα ἀπὸ ὅσα χρειάζεται πρὸς τροφήν του. Ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ζῇ πολλὰ ἔτη ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ· τὸ κρέας αὐτοῦ εἶναι τρυφερὸν καὶ εὔγευστον, ἰδίως κατὰ τὸ φθινόπωρον.

3) ***Ἀετομάχος ὁ μικρὸς*** (lanius minor). Εἶναι μικρότερος τοῦ προηγουμένου, τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 22 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ ῥάχις του εἶναι τεφροῦ χρώματος, τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία φέρουσιν ἀνοικτῶς ἐρυθρὸν χρωματισμόν. Αἱ πτέρυγες εἶναι μελαναὶ μὲ μίαν μεγάλην λευκὴν κηλῖδα. Ὁ λαιμὸς εἶναι λευκός. Ἐπὶ τοῦ μετώπου φέρει μελανὴν ταινίαν. Εἶναι πτηνὸν γνωστότατον ἐν τῇ Νοτίῳ καὶ Μέσῃ Εὐρώπῃ καὶ ἐνδιαιτᾶται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ δάση. Ἐν Ἑλλάδι εἶναι κοινότατος, ἰδίως ἐν Ἀττικῇ. Κτίζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ τῶν δένδρων καὶ γεννᾷ 5-6 ᾠὰ ὑποπρασίνου χρώματος μὲ μικρὰς φαιοελαιώδεις κηλῖδας.

4) ***Ἀετομάχος ὁ ἐρυθρόνωτος*** (lanius collurio). Εἶναι τὸ μικρότερον εἶδος τῆς οἰκογενείας τῶν ἀετομάχων. Τὸ μῆκός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 17 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ ῥάχις του εἶναι πυρροκαστανόχρους, τὸ ἄνω μέρος τῆς κεφαλῆς, ὁ αὐχὴν καὶ τὸ ὀρροπύγιον τεφροϋποκύανα. Μελανὴ ταινία ἄρχεται ἀπὸ τὸ ῥάμφος, διέρχεται διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ ἐπεκτείνεται πρὸς τὰ ὄπισθεν μέχρι τοῦ ὠτικοῦ τρύματος. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώμα-

Digitized by Google

τός του εἶναι λευκόν, μὲ ὑπερύθρους ἀποχρώσεις ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ κατὰ τὰς πλευράς. Αἱ πτέρυγες εἶναι πυρροκάστανοι μὲ λευκὰς κηλῖδας. Ἡ οὐρὰ

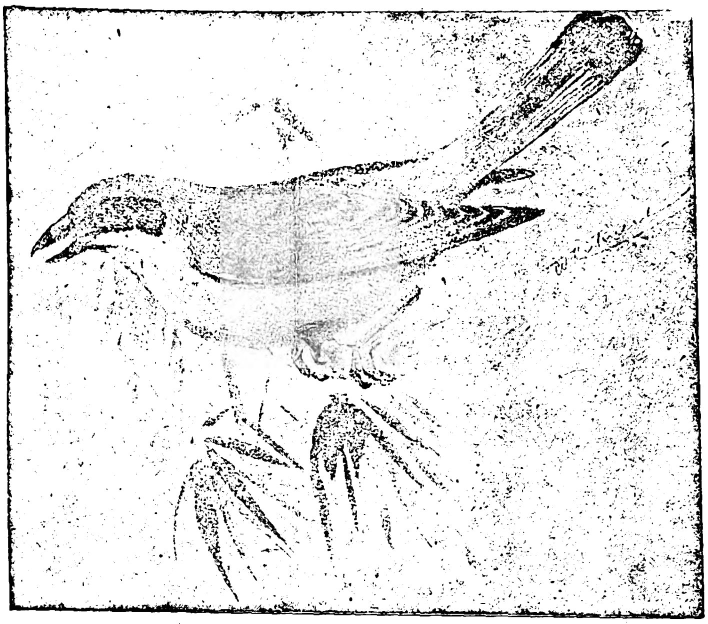

Ἀετομάχος ὁ ἐρυθρόνωτος.

σχεδὸν τετράγωνος, μελανὴ κατὰ τὸ μέσον καὶ μελανόλευκος εἰς τὰ ἄκρα. Εἶναι γνωστὸς ἐν Εὐρώπῃ, ἔρχεται κατὰ τὸ τέλος Ἀπριλίου καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὰ θερμὰ κλίματα κατὰ τὸ τέλος Αὐγούστου. Ἐν Ἑλλάδι εἶναι κοινότατος, ἐν τῇ Στερεᾷ καὶ τῇ νήσῳ Εὐβοίᾳ ἰδίως. Κατοικεῖ τὰς λόχμας, τὰ πέριξ τῶν μεγάλων δασῶν, τοὺς δημοσίους κήπους καὶ τοὺς καλλιεργημένους ἀγρούς. Κτίζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ τῶν δένδρων ἢ ἐπὶ πυκνῶν βάτων καὶ γεννᾷ 5-6 ᾠὰ χρώματος ἐρυθροῦ ἢ ὑποκιτρίνου μὲ ἐρυθροφαίους ἢ φαιοπρασίνους κηλῖδας. Τὰ πτηνὰ τοῦ εἴδους τούτου εἶναι περισσότερον ἐντομοφάγα ἢ σαρκοφάγα.

5) **Ἀετομάχος ὁ μεσημβρινὸς** (lanius meridionalis). Τὸ μέγεθός του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 25 ἑκ. τοῦ μέτρου. Φέρει τὸν αὐτὸν χρωματισμὸν μὲ τὸν ἀετομάχον τὸν μέγαν, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἡ ράχις του εἶναι σκοτεινοτέρου φαιοῦ χρώματος. Τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος εἶναι φαιοϋπόλευκον μὲ ἐλαφρὰς ἐρυθρὰς ἀποχρώσεις ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῆς κοιλίας. Αἱ πτέρυγες φέρουσι μικροτάτας λευκὰς κηλῖδας (μίαν εἰς ἑκάστην). Εἶναι τὸ μόνον εἶδος τῶν ἀετομάχων, ὅπερ συνήθως δὲν ἀποδημεῖ. Εἰς τὴν Προβηγγίαν θεωρεῖται ὡς τοπικὸν πτηνόν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντᾷ ἐν Ἀττικῇ ἰδίως ἐν Ἀθήναις εἶναι κοινότατος. Κατὰ προτίμησιν κατοικεῖ τοὺς ξηροὺς τόπους.

6) **Ἀετομάχος ὁ πυρρὸς** (lanius rufus). Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ 19 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ἡ ράχις του εἶναι μελανὴ ἢ μελανόφαιος, τὰ πλάγια τῆς ράχεως εἶναι τεφρά, τὸ ὀρροπύγιον καὶ τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς εἶναι ζωηρῶς ἐρυθρά, τὸ μέτωπον καὶ τὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ εἶναι ζωηρῶς μελανά, ὁ λαιμός, τὸ στῆθος καὶ ἡ κοιλία εἶναι λευκά, αἱ πτέρυγες εἶναι μελαναὶ μὲ μεταλλικὰς λαμπρὰς ἀναλαμπάς. Ἡ οὐρὰ εἶναι μετρίου μεγέθους, ἐλαφρῶς ἀπεστρογγυλωμένη καὶ μελανόλευκος. Ἔρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὸ ἔαρ καὶ ἀποδημεῖ κατὰ τὸ φθινόπωρον. Εἶναι κοινότατος ἐν Ἑλλάδι, Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Κτίζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ τῶν θάμνων καὶ γεννᾷ 6 ᾠὰ πρασινοϋπολεύκου χρώματος μὲ φαιὰς κηλῖδας. Μιμεῖται ἐπιτυχῶς τὸ κελάδημα ἄλλων πτηνῶν. **Δ. Ν. Π.**

ἀετόμορφος· ὁ ἔχων τὴν μορφὴν ἀετοῦ, ὁ ἀετοειδής, ὁ ἀετώδης.

ἀετονύχι ἢ **ἀητονύχι**· εἶδος σταφυλῆς μὲ ῥάγας ἐπιμήκεις, τελευτώσας εἰς ὀξὺ ἄκρον. Ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι κοινοτάτη εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους, τὴν Κρήτην καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Πλίνιος τὸ ἀετονύχι τὸ ὀνομάζει «*δακτυλίδα*». **Δ. Ν. Π.**
Εὑρηται καὶ ὁ τύπος *ἀετόνυχο* καὶ *ἀτόνυχο*· ὁ δεύτερος προκύπτων ἐκ συναλοιφῆς τῶν δύο διεστώτων φωνηέντων *αε* εἰς *α*. **Μ. Φ.**

ἀετονυχολιά· μία τῶν πολλῶν ποικιλιῶν τῆς ἐλαίας. Τὴν λέξιν ταύτην μεταχειρίζονται εἰς τινας τῶν Ἰονίων νήσων ἀντὶ τῆς *ἀγριλιᾶς* (ἀγριελαίας).

Ἀετόξυλον. Γένος φυτῶν τῆς τάξεως τῶν Θυμελαιωδῶν. Τὰ *ἀετόξυλα* εἶναι δένδρα ἢ δενδρύλλια μὲ φύλλα «ἐπαλλάσσοντα», ἄνευ φυλλαρίων καὶ μὲ ἄνθη ἔχοντα ἁπλῆν ἢ σύνθετον διάταξιν τῶν πετάσων των, οἵτινες εἶναι πλάγιοι ἢ ἀκραῖοι. Τὰ ἄνθη των εἶναι κανονικοῦ σχήματος καὶ ἑρμαφρόδιτα, φέρουσι δὲ κάλυκα μὲ πέντε ἢ ἓξ σέπαλα καὶ ἐλευθέραν ἁπλῆν φοθήκην. Ὁ καρπὸς εἶναι πυρηνώδης, περιβάλλεται κατὰ τὴν βάσιν του ὑπὸ μονίμου κάλυκος καὶ ὅταν ὡριμάσῃ μετασχηματίζεται εἰς σπερματοθήκην, ἥτις διανοιγομένη σχηματίζει δύο ἢ τρεῖς λοβούς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξέρχονται δύο ἢ τρεῖς σπόροι φέροντες σπογγῶδες ἐπίσπερμον.

Τὸ γένος τῶν φυτῶν τούτων περιλαμβάνει πέντε εἴδη, ἅτινα εἶναι ἰθαγενῆ τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Μαλαισίας. Τούτων γνωστότερα εἶναι:

1ον) ***Ἀετόξυλον τὸ Ἀγάλλοχον*** (aquilaria agallocha). Τοῦτο φύεται εἰς τὸ Θιβέτ, καὶ τὸ ξύλον του, γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα «*ξύλο τ' ἀετοῦ*» εἶναι ρητινῶδες καὶ εὔοσμον. Ὁ Διοσκορίδης ἐγνώριζε τὸ ἀγάλλοχον και ἀναφέρει ὅτι κατα μεγάλας ποσότητας ἐκομίζετο ἐκ τῶν Ἰνδιῶν.

2ον) ***Ἀετόξυλον τὸ Μαλαίσιον*** (aquilaria malacensis). Εἶναι ἰθαγενὲς δενδρύλλιον τῆς Μαλάγας, γνωστὸν εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα «*ξύλο τῆς ἀλόης*». Τὸ ξύλον τῶν δενδρυλλίων τούτων καιόμενον ἀναδίδει εὐώδη ὀσμὴν ὁμοίαν πρὸς λιβανωτόν· διὰ τοῦτο εἰς τὴν Ἀνατολὴν τὸ μεταχειρίζονται πρὸς θυμίαμα εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκίας, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην, ἐκ τῆς ἀποστάξεώς του λαμβάνουσιν αἰθέριον ἔλαιον χρήσιμον διὰ τὴν

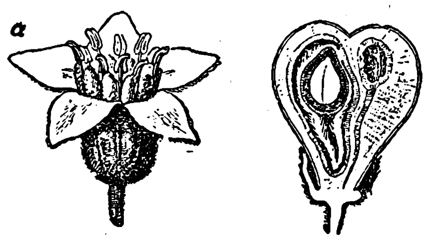

Ἀετόξυλον τὸ Μαλαίσιον (α=ἄνθος, β=καρπός)

μυρεψικήν. Εἰς τὴν Κίναν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ἀλόης κατασκευάζουσι διάφορα κομψοτεχνήματα. Ὁ Πλούταρχος ὀνομάζει τὸν ὀπὸν τῆς ἀλόης «*ἀλόα*». **Δ. Ν. Π.**

ἀετόπετρα· δ. ὀνομασία τοῦ ἀετίτου λίθου.

ἀετόπουλο· ὁ νεοσσὸς τοῦ ἀετοῦ, ἀετιδεύς· || ἀετόπουλο λέγεται ἐν Θήρᾳ καὶ εἶδος ἰχθύος.

ἀετόπτερος· ὁ ἔχων πτερὰ ἀετοῦ.

Ἀετορραφὶς (aquilegia). Γένος βατραχιοειδῶν φυτῶν τῆς συνομοταξίας τῶν Ἀετορραφιδῶν. Τὰ φυτὰ ταῦτα εἶναι πόαι πολυετεῖς καὶ εὑρίσκονται εἰς τὰς εὐκράτους χώρας τοῦ Παλαιοῦ καὶ Νέου κόσμου. Ἔχουσι κάλυκα, ὅστις φέρει πέντε πεταλοειδῆ σέπαλα καὶ στεφάνην μὲ ἰσάριθμα ἀμφίχειλα πέταλα, ἅτινα ἐπιμηκυνόμενα σχηματίζουσι κατὰ τὰ ἄκρα των ἰσαρίθμους κεντρίδας κεκαμμένας ἐν εἴδει ράμφους ἀετοῦ, ἐξ οὗ ἔλαβον καὶ τὸ ὄνομα. Φέρουσι πλῆθος στημόνων καὶ πέντε θυλακίδας αἵτινες καταλήγουσιν εἰς λοβούς.

Ἀετορραφίδων ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι:

1ον) ***Ἀετορραφὶς ἡ κοινὴ*** (aquilegia vulgaris). Τὸ διακοσμητικὸν τοῦτο φυτὸν ἔχει ἄνθη μὲ λαμπρὰς ἐναλλαγὰς χρωμάτων ἀπὸ τοῦ κυανοῦ-ἰώδους μέχρι τοῦ κυανοῦ-πορφυρίζοντος. Τὰ ἄνθη ταῦτα πολλάκις εἶναι διπλᾶ, εἴτε λόγῳ συναρθρώσεως τῶν συμπληρωματικῶν πετάλων (*ἀετορραφὶς ἡ κουκουλοειδής*), ἢ ἐκ τῆς μεταμορφώσεως ὡρισμένου ἀριθμοῦ στημόνων (*ἀετορραφὶς ἡ ἀστεροειδής*).

Τὸ φυτὸν τοῦτο ἐχρησιμοποιεῖτο ἄλλοτε ἐν τῇ ἰατρικῇ ὡς διουρητικὸν καὶ ἐφιδρωτικὸν φάρμακον καὶ ἦτο γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα ρίζα ἢ ἄνθη τῆς ἀετορραφίδος· σήμερον δὲν γίνεται χρῆσις τούτου, διότι πολλάκις ἀποβαίνει ἐπικίνδυνον λόγῳ τῶν ναρκωτικῶν ἰδιοτήτων του.

Αἱ ἀετορραφίδες πολλαπλασιάζονται ἢ διὰ παραφυάδων ἢ διὰ μετεμφυτεύσεως. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὁ πολλαπλασιασμὸς γίνεται κατὰ τὸν χειμῶνα, εἰς δὲ τὴν δευτέραν κατὰ τὴν ἄνοιξιν. Τὰ φυτὰ ταῦτα εὐδοκιμοῦν εἰς δροσερὸν καὶ πλούσιον εἰς λιπάσματα ἔδαφος.

Εἰς τὴν Εὐρώπην εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἀστίδιον, κολομπίνη, καλύπτρα* ἢ *χειρόκτιον τῆς Παναγίας*.

2ον) ***Ἀετορραφὶς ἡ Ἄλπειος*** (aquilegia Alpina). Εἶναι μικροτέρα τῆς προηγουμένης κατὰ τὸ ὕψος· τὰ φύλλα της εἶναι πλατύτερα, ὀδοντωτὰ καὶ καταλήγουσιν εἰς λοβούς, τὰ δὲ ἄνθη της εἶναι μεγάλα ζωηροῦ κυανοῦ χρώματος.

Ἀετορραφὶς ἡ κοινή.

3ον) ***Ἀετορραφὶς ἡ Σιβηρικὴ*** (aquilegia Siberica). Ἔχει μικρὰ κυανᾶ ἄνθη, μεμονωμένα, ἅτινα φέρουσι λευκὸν πλαίσιον.

4ον) ***Ἀετορραφὶς ἡ εὐώδης*** (aquilegia fragrans). Τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι ἰθαγενὲς τοῦ Θιβὲτ καὶ φέρει εὐώδη ἄνθη χρώματος λευκοσαρκώδους.

5ον) ***Ἀετορραφὶς ἡ λαμπρὰ*** (aquilegia spectabilis). Εὑρίσκεται εἰς τὴν Βόρειον Ἀσίαν καὶ εἶναι ἀξιοπερίεργος διὰ τὰς ἀκίδας τῶν πετάλων της, αἵτινες περιελίσσονται ἐν εἴδει ἑλίκων λευκῶν κατὰ τὸ ἄκρον των. Τὰ σέπαλα τῶν ἀνθέων της εἶναι ἰώδη, τὰ δὲ πέταλα κίτρινα.

6ον) ***Ἀετορραφὶς ἡ Καναδικὴ*** (aquilegia Canadensis). Τὰ ἄνθη της ἐξωτερικῶς εἶναι λαμπροῦ ἐρυθροῦ χρώματος καὶ ἐσωτερικῶς κροκοβαφῆ πρὸς τὸ ὑποπράσινον.

7ον) ***Ἀετορραφὶς ἡ Ταϋγέτιος ἢ Ἀετορραφὶς ἡ τοῦ Ὄθωνος*** (aquilegia Taygetea ἢ Othonis). Ἀπαντᾷ ἐν ἀφθονίᾳ ἐν Ἑλλάδι καὶ ὠνομάσθη οὕτω πρὸς τιμὴν τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Ἑλλάδος. Τὰ φύλλα της εἶναι τρισχιδῆ καὶ τὰ ἄνθη της ζωηροῦ κυανοῦ χρώματος μὲ ὑποπράσινον πλαίσιον. Εἰς τὴν Κέρκυραν εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα *κολομπίνα*.

8ον) ***Ἀετορράφὶς τῆς Ἀμαλίας*** (aguilegia Amaliae). Ἀπαντᾷ εἰς τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας καὶ θεωρεῖται ὡς ἁπλῆ παραλλαγὴ τῆς προηγουμένης.

Ἀετορράχη ἢ Ἀετόρραχες. Οὕτω καλεῖται ἡ βραχώδης ὀρεινὴ σειρά, ἧς αἱ κορυφαὶ φθάνουσιν εἰς ὕψος ἐννεακοσίων μέτρων περίπου, καὶ ἥτις ἀποτελεῖ συνέχειαν πρὸς βορρᾶν, τοῦ μεταξὺ τῶν κοιλάδων Ἀράχθου καὶ Λούρου, ἐν Ἠπείρῳ, ἐκτεινομένου ὄρους Ξηροβοῦνι. Ἡ σειρὰ αὕτη καταλήγει εἰς τὰ δεσπόζοντα τῆς ἐκ νότου καθόδου πρὸς τὴν κοιλάδα τῶν Ἰωαννίνων ὑψώματα τοῦ Μπιζανίου.

Ὁ πρὸς Ἰωάννινα προελαύνων ἑλληνικὸς στρατὸς τῆς Ἠπείρου κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1912-13 ὤφειλε, πρὸ τῆς ἀφίξεώς του πρὸ τῆς κυρίας γραμμῆς ὀχυρώσεως τῶν Ἰωαννίνων, νὰ διασπάσῃ τὴν προκεχωρημένην ἀμυντικὴν γραμμὴν Λαγάτορα-Ἀετορράχη, ἧς τὸ ἀνατολικώτερον ἄκρον ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ νοτιωτέρου τῆς τελευταίας ταύτης ὀρεινῆς σειρᾶς ἄκρου, ἀποτελοῦντος φύσει ἰσχυρὸν ἀμυντικὸν στήριγμα τοῦ τουρκικοῦ μετώπου.

Ἡ κατοχὴ ἄλλως τε τῆς Ἀετορράχης ἦτο ἐπιβεβλημένη διὰ τὰς περαιτέρω ἐπιχειρήσεις, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ δεξιοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν πρὸς τὸν κύριον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν προέλασίν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς ἐπίσκοπον... λεσιν τῆς προβλεπομένης ἐπιθέσεως ἐναντίον τῆς ἀμυντικῆς τοποθεσίας τῶν ὑψωμάτων Μπιζανίου καὶ γενικώτερον διεξαγωγὴν τῆς πολιορκίας τῶν Ἰωαννίνων (ἐξασφάλισις συγκοινωνιῶν, ἀνάπτυξις πυροβολικοῦ κτλ.).

Κατάληψις τῆς Ἀετορράχης. Τὴν 29ην Νοεμβρίου 1912, τὸ 3ον καὶ 10ον τάγμα Εὐζώνων μετὰ

Digitized by Google

μιᾶς ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας ἤρξαντο τὴν ἐπίθεσιν πρὸς τὴν Ἀετορράχην, κατεχομένην ὑπὸ ἰσχυρᾶς ἐχθρικῆς δυνάμεως μετὰ πυροβολικοῦ. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε τραχύς, ὑπὸ τὸ λίαν φονικὸν πῦρ τοῦ ἐχθροῦ, κατέχοντος ὑψηλοτέρας θέσεις καὶ λίαν προσφόρους διὰ τὴν ἄμυναν, διήρκεσε δὲ μέχρι τοῦ ἀπογεύματος τῆς ἐπομένης, ὁπότε κατόπιν ἀλλεπαλλήλων ὁρμητικῶν ἐφόδων τῶν ἡμετέρων ὁριστικῶς ἐξετοπίσθησαν οἱ ἀμυνόμενοι, τραπέντες πρὸς τὴν πεδιάδα Ἰωαννίνων καὶ Μπιζάνι. Αἱ ἀπώλειαι ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἦσαν ἀρκούντως μεγάλαι. Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἐκτὸς τῶν πολυαρίθμων πτωμάτων τῶν φονευθέντων, ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τέσσαρα πυροβόλα, πυρομαχικά, σκηναὶ κτλ.

Τὴν 1ην Δεκεμβρίου τὸ ἑλληνικὸν ἀπόσπασμα μετὰ τῆς ὀρειβατικῆς πυροβολαρχίας ἐπροχώρησεν ἐπὶ τῆς Ἀετορράχης καὶ τὴν ἐπομένην πρωΐαν ἐπέτυχε τὴν κατάληψιν τῶν πρὸ τῶν ὑψωμάτων Μπιζανίου θέσεων.

Ἰσχυρὰ τουρκικὴ ἀντεπίθεσις γενομένη τὸ ἀπόγευμα τῆς 3ης Δεκεμβρίου, πρὸς ἀπώθησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀποσπάσματος, ἀπεκρούσθη διὰ σθεναρᾶς ἀντενεργείας τούτου.

Ὁ ἀγὼν ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῆς Ἀετορράχης, τῶν μὲν Τούρκων προσπαθούντων ν' ἀπωθήσωσιν ἐκεῖθεν τοὺς Ἕλληνας, τούτων δὲ ἐπιδιωκόντων τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πλησιεστέραν πρὸς τὰ ὀχυρωτικὰ ἔργα ἐγκατάστασίν των, διήρκεσε καθ' ὅλον τὸν Δεκέμβριον, μετ' ἴσης ἑκατέρωθεν ἐπιμονῆς καὶ δραστηριότητος.

Ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειώτων ἐμπλοκῶν εἶναι ἡ τῆς 10ης, καθ' ἣν οἱ Τοῦρκοι ὑπὸ τὸ πρόσχημα παραδόσεως ἠδυνήθησαν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς ἑλληνικὰς γραμμὰς καὶ νὰ ἐπιτεθῶσιν αἰφνιδιαστικῶς, καὶ ἡ τῆς 16ης Δεκεμβρίου ἐνεργηθεῖσα κατὰ τὴν νύκτα τῇ βοηθείᾳ τοῦ σεληνόφωτος.

Μάχη τῆς 7ης Ἰανουαρίου 1913. Κατὰ τὴν ἀρξαμένην τὴν ἡμέραν ταύτην γενικὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῆς ὀχυρωμένης γραμμῆς τῶν Ἰωαννίνων, ἡ 8η ἑλληνικὴ Μεραρχία (Ἠπειρωτικὴ Μεραρχία), ὤφειλε νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τῆς τοποθεσίας Μπιζάνι, πρὸς κατάληψιν τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀμυντικῶν ὀργανώσεων. Καὶ ὁ μὲν κύριος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς δὲν ἐπετεύχθη, τὸ μὲν ἕνεκα τοῦ ὄντως δυσκόλου τῆς ἐπιχειρήσεως, τὸ δὲ ἕνεκα τῆς διακοπῆς τῆς συνεχίσεως τῆς προόδου τῆς ἐπιθέσεως, ὡς ἄλλως τε καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ λοιποῦ μετώπου, συνεπείᾳ τῆς ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου καὶ καθ' ὅλην τὴν ἑπομένην ἡμέραν διαρκεσάσης καταιγίδος ἀφαντάστου σφοδρότητος.

Οὐχ ἧττον, κατωρθώθη ἡ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην σημαντικὴ προώθησις τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν μέχρις ἐγγυτάτης ἀποστάσεως ἀπὸ τῶν ἐχθρικῶν ὀχυρώσεων, παρ' ὅλην τὴν πείσμονα ἀντίστασιν καὶ ὑπὸ τὸ σφοδρὸν καὶ ἀδιάλειπτον πῦρ ὅλων τῶν πυροβόλων τοῦ Μπιζανίου. Ὁ ἐχθρὸς ἀφῆκεν ἐπὶ τῶν κατακτηθεισῶν θέσεων ἀρκετὸν πολεμικὸν ὑλικὸν καὶ πλέον τῶν τετρακοσίων νεκρῶν.

Γενικὴ ἐπίθεσις τὴν 20 Φεβρουαρίου 1913. Ὁ ἐπὶ τῆς Ἀετόρραχης διεξαχθεὶς ἀγών, κατὰ τὴν γενικὴν ταύτην ἐπίθεσιν ἥτις ἐπέφερε τὴν διάσπασιν καὶ κύκλωσιν τῆς ὀχυρωμένης τοποθεσίας τῶν Ἰωαννίνων, συνεπείᾳ δὲ τούτου τὴν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπελθούσης νυκτὸς παράδοσιν τῆς πόλεως, ἦτο ἀγὼν ἀπασχολήσεως τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὸ μέτωπον τοῦτο ὅπως οὗτος ἐξαπατηθῇ ὡς πρὸς τὸν τομέα τῆς κυρίας καὶ ἀποφασιστικῆς ἐπιθέσεως.

ἀετὸς καὶ Ἰων. αἰετός· ὄνομα γένους ὀρνέων ἁρπακτικῶν· ἐτυμολογία ἐκ τοῦ ἀFίω=βλέπω: ἀFιετὸς>αἰFετός>αἰετὸς>ἀετὸς (τῆς αὐτῆς ἐτυμολογίας εἶναι καὶ τὸ *οἰωνὸς* δηλ. ἀFιωνὸς>αἰFωνὸς καὶ κατ' ἀφομοίωσιν τοῦ φθόγγου *α* πρὸς τὸν ἑπόμενον *ο* *οἰFωνός*).

Ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ παροιμίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὸν ἀετόν:

«ἀετὸς ἐν νεφέλαις» (*—ἐν νεφέλῃσιν*)· λέγεται ἐπὶ τῶν προσπαθούντων νὰ συλλάβουν τὰ ἀσύλληπτα, νὰ κατορθώσουν τὰ ἀκατόρθωτα.

«ἀετὸς θρῖπας ὁρᾷ», λέγεται ἐπὶ τῶν καταφρονούντων τοὺς μικροὺς—«σὰν μερμηγκάκια σᾶς βλέπω» καὶ τὰ ὅμοια (θρὶψ ὁ σκώληξ).

«ἀετὸς μυίας οὐ θηρεύει»=οἱ μεγάλοι δὲν καταδέχονται νὰ καταγίνωνται (νὰ ἐκδικῶνται) τοὺς μικρούς.

«ἀετὸν ἵπτασθαι» (ἐννοεῖται τὸ *διδάσκεις*)· ἐπὶ τῶν διδασκόντων τοὺς εὐμαθεστέρους των.

«ἀετὸν κάνθαρος μαιεύεται»· ὅταν τὸ φέρει ἡ μοῖρα καὶ τιμωρεῖται ἐπαξίως ἰσχυρότερος ὑπὸ ἀσθενεστέρου. Ἀπὸ τὸν περὶ κανθάρου καὶ ἀετοῦ μῦθον εἰλημμένη ἡ παροιμία.

«ἀετὸν κορώνη ἐρεσχελεῖ» (=χλευάζει)· παροιμ. ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡμετέραν: «εἶπ' ὁ γάϊδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλα»· ἐπὶ κατωτέρων λοιδωρούντων ἢ κατηγορούντων ἀνωτέρους.

«ἀετοῦ γῆρας κορύδου νεότης» ὡς νὰ ἐλέγομεν: τοῦ ἀητοῦ τὰ γηρατειὰ τοῦ σκορδαλιοῦ τὰ νειάτα

«ἀετοῦ (ἢ ἀέτειον) χάριν ἐκτίσω», ταχέως καὶ γενναιοδώρως θὰ σοῦ ἀποδόσω χάριν.

Νεοελληνικαὶ παροιμίαι ἀναφερόμεναι εἰς τὸν ἀετόν:

Ὁ ἀητὸς δὲν ἔκλαιγε πῶς πέθαινε,
μόν' πῶς πέθαινε ἀπ' τὸ δικό του τὸ φτερό.

Ὁ ἀητὸς τρώει κ' ἡ κουρούνα κράζει.

Γιὰ τὸ χατῆρι τ' ἀητοῦ κάνε καὶ σὺ χελώνα.

Ὁ ἀητὸς τὰ μεγάλα πουλιὰ κυνηγᾶ.

Ὅπου κυνηγᾶ τὸν ἀητὸ ἀ,ίνει τὸ στρουθί. Μ. Φ.

Ἀετὸς ἐλέγετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων τὸ ἀέτωμα· ὡς εἰς τοῦ Ἀριστοφάνους τοὺς *Ὄρνιθας*, στ. 1110. Ἡ σημασία δ' αὕτη τῆς λέξεως προῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαϊκωτάτην περίοδον ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸ ἀέτωμα κόσμημα παριστάνον ἀετὸν μὲ τεταμένας τὰς πτέρυγας (πρβ. καὶ Πινδάρου, 13 Ὀλυμπιονίκην, στ. 29). Α. ΑΔ.

ΑΕΤΟΣ (ΖΩΟΛΟΓ.)

Ὁ ἀετὸς ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἱερακοειδῶν. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ δίδεται εἰς πολλὰ εἴδη, ἐξ ὧν πλεῖστα μὲν ἀπαντῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὰς λοιπὰς ἠπείρους, δύο δὲ εἶναι ἰθαγενῆ τῆς Βραζιλίας, ἓν ἰθαγενὲς τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἓν τῶν Ἰνδιῶν.

Παρ' ἡμῖν γνωστότατοι ἀετοὶ εἶναι ὁ *αὐτοκρατορικὸς ἀετὸς* (Ἀττική), ὁ *ἀετὸς Μπονέλλι* (Παρνασσός), ὁ *μέγας ἀετὸς ἢ χρυσάετος* (ὄρη Ἀττικῆς καὶ Θεσσαλίας), *ἀετὸς ὁ νάνος* (εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος), ὁ *γυπάετος* (ἐπὶ τῶν ὀρέων τῆς Μακεδονίας, Θεσσαλίας καὶ Πελοποννήσου), *ἀετὸς ὁ Γαλατικὸς ἢ κιρκάετος* (εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, γνωστὸς μᾶλλον ὑπὸ τὸ ὄνομα *ξευτέρι*), *ἀετὸς ὁ βραχυδάκτυλος, ὁ πύγαργος, πανδίων ὁ ποτάμιος, κ.τ.λ.*

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι σῶμα εὔρωστον καὶ βαρύ· κεφαλὴν καὶ λαιμὸν κεκαλυμμένον τελείως ὑπὸ πτερῶν· ὀφθαλμοὺς βαθέως τοποθετημένους εἰς τὰς κόγχας· ῥάμφος λίαν ἰσχυρὸν καὶ σχετικῶς βραχύ, κυρτὸν κατὰ τὸ ἄκρον αὐτοῦ· πόδας καλυπτομένους μέχρι τῶν δακτύλων ὑπὸ πτερῶν· ὄνυχας ἰσχυροτάτους, γαμψοὺς καὶ συσταλτούς· πτέρυγας μεγάλας καὶ συνήθως αἰχμηράς. Ἡ τοιαύτη διάταξις τῶν πτερύγων των ἐπιτρέπει εἰς τὰ πτηνὰ ταῦτα νὰ ἔχωσι ταχυτάτην πτῆσιν καὶ νὰ συλλαμβάνωσιν εὐκόλως τὴν λείαν των. Ἡ πτῆσίς των εἶναι βαρεῖα, ἀλλὰ τοῦτο δὲν τὰ ἐμποδίζει νὰ ἀνέρχωνται εἰς μεγάλα ὕψη. Λέγεται ὅτι ὁ ἀετὸς δύναται νὰ ἀνυψωθῇ ὑπεράνω τῶν νεφῶν. Οὕτως, ἐνῷ τὰ ἄλλα πτηνὰ ἐν καιρῷ καταιγίδος ζητοῦν τρομαγμένα καταφύγιον, ὁ ἀετὸς εὑρίσκεται εἰς διαφανῆ καὶ φωτοβόλον ἀτμόσφαιραν, τὴν γαλήνην τῆς ὁποίας τίποτε δὲν ταράσσει. Ὁ Ἀριστοτέλης τοῦ ὁποίου ἡ παρατηρητικότης ὑπῆρξε θαυμαστή, ἐξηγεῖ καὶ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἀετὸς πετᾷ ὑψηλὰ καὶ εἰς τὸ 9ον βιβλίον τῶν «Περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν», γράφει: *«Καὶ ἐφ' ὑψηλῶν καθίζει διὰ τὸ βραδέως αἴρεσθαι ἀπὸ τῆς γῆς. Ὑψοῦ δὲ πέταται, ὅπως ἐπὶ πλεῖστον τόπον καθορᾷ· διόπερ θεῖον οἱ ἄνθρωποί φασιν εἶναι μόνον τῶν ὀρνέων. Πάντες δ' οἱ γαμψώνυχοι ἥκιστα καθιζάνουσιν ἐπὶ πέτραις διὰ τὸ τῇ γαμψότητι ἐμπόδιον εἶναι τὴν σκληρότητα.*

Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματος τῶν ἀετῶν εἶναι ποικίλος.

Ἡ θήλεια εἶναι πάντοτε μεγαλυτέρα τοῦ ἄρρενος· γεννᾷ δὲ 2—3 ᾠά, ἐνίοτε καὶ ἕν, τὰ ὁποῖα ἐκκολάπτει μόνη ἐπὶ 30 περίπου ἡμέρας.

Ἡ ταχύτης τῆς πτήσεώς του εἶναι καταπληκτική· δύναται ἐντὸς 24ώρου νὰ ἀλλάξῃ κλῖμα, νὰ περιηγηθῇ τόπους λίαν ἀπέχοντας ἀλλήλων, καὶ τέλος νὰ διαγράψῃ ἐναέριον, οὕτως εἰπεῖν, χάρτην τεραστίας ἐκτάσεως.

Μίαν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ταχύτητος τῆς πτήσεως καὶ τῆς σωματικῆς ῥώμης τοῦ ἀετοῦ παρέχουσι τὰ δύο κατωτέρω ἑλληνικὰ ἔγγραφα τοῦ 1837, τὰ ὁποῖα ἀπέστειλεν ἡ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν «Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας» πρὸς τὴν Φυσικοϊστορικὴν Ἑταιρίαν. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ὁμοῦ μεθ' ἑνὸς βέλους, μήκους περίπου 10 ὑφεκατομέτρων, εὑρίσκονται ἐν πλαισίῳ εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν πτηνῶν τοῦ Ζωολογικοῦ Μουσείου τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου μας. Ἐξ αὐτῶν καταφαίνεται ὅτι ἀετὸς τραυματισθεὶς ὑπὸ κυνηγοῦ, προφανῶς ἐν τῇ Κεντρῴᾳ Ἀφρικῇ,—ὅπου μόνον ἦτο δυνατὸν νὰ μεταχειρίζωνται βέλη ὡς φονικὰ ὅπλα,—ἐπρόλαβε νὰ φθάσῃ ζῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διανύσας ἀπόστασιν δύο ἢ καὶ περισσοτέρων ἴσως χιλιάδων μιλλίων.

Ἀριθ. 11628 *Ἀριθ. 145*

ἐλήφθη 23 Ἰουλίου 1837

Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος
Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας
Πρὸς τὴν Φυσικοϊστορικὴν Ἑταιρίαν

Σᾶς διευθύνομεν ἐσωκλείστως ἓν βέλος εὑρεθὲν εἰς τὰ πτερύγια φονευθέντος κατὰ τὴν ὑποδιοίκησιν Γυθείου πτηνοῦ, ὡς εἶδος ἀετοῦ, παρά τινος κατοίκου, τὸ ὁποῖον ὁ Διοικητὴς Λακωνίας μοὶ ἔπεμψεν, καὶ τοῦ Διοικητοῦ ἐγράψαμεν νὰ μᾶς στείλῃ καὶ τὸ φονευθὲν πτηνόν.

Ἀθῆναι τῇ 23 Ἰουλίου 1837

Ὁ Γραμματεὺς

Περί τινος βέλους **Α. Πολυζωΐδης**

Ἀριθ. 17305 *Ἀριθ. 146*

ἐλήφθη 27 Ἰουλίου 1837

Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος
Ἡ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας
Πρὸς τὴν Φυσικοϊστορικὴν Ἑταιρίαν

Κατὰ συνέπειαν τοῦ ἀπὸ 22 Ἰουλίου ἐγγράφου μας σᾶς διευθύνομεν τὸ πτηνὸν εἰς τὴν πτέρυγα τοῦ ὁποίου εὑρέθη τὸ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενον βέλος, τὸ ὁποῖον ὁ Διοικητὴς Λακωνίας μοὶ ἔστειλε.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 26 Ἰουλίου 1837

Ὁ Γραμματεὺς

Περὶ τοῦ φονευθέντος πτηνοῦ ἐν Γυθείῳ **Α. Πολυζωΐδης**

Οἱ ἀετοὶ εἶναι φύσει ἄγριοι, ζῶσι δὲ μεμονωμένοι ἢ κατὰ ζεύγη, καὶ οὐδέποτε καθ' ὁμάδας. Εἶναι πτηνὰ ἀδηφάγα, σαρκοβόρα, ἐπιτιθέμενα ἐξ ἴσου κατὰ τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ζώων. Περὶ τοῦ *Λευκοκεφάλου* ἀετοῦ, ἀναφέρει ὁ Bomare ὅτι, παρ' ὅλην τὴν ἀγριότητά του, δὲν ἐπιτίθεται κατ' οὐδενὸς πτηνοῦ, ἐφ' ὅσον ὑπάρχουσιν εἰς τὴν φωλεάν του νεοσσοί· μόλις ὅμως οἱ νεοσσοὶ πετάξουν, μεταβάλλεται ἀμέσως εἰς ἐπικίνδυνον ἐχθρὸν καὶ καταδιώκει ἀνεξαιρέτως πάντα τὰ πλησίον του φωλεύοντα πτηνά.

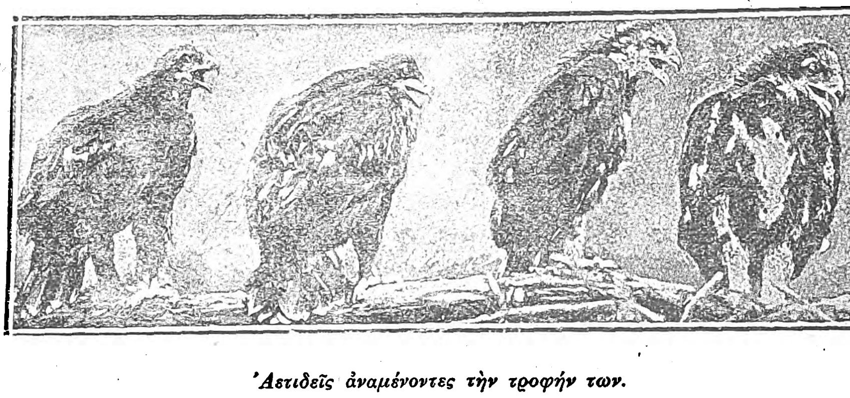

Ἀετιδεῖς ἀναμένοντες τὴν τροφήν των.

Ἡ φωλεά του. Τὴν φωλεάν του τοποθετεῖ ὁ ἀετὸς ἢ μεταξὺ δύο βράχων ἢ εἰς ὑψηλὰ πυκνὰ δένδρα, οὕτως ὥστε νὰ εἶναι τελείως ἀθέατος, τὴν κατασκευάζει δὲ ἀβαθῆ, σχεδὸν ἐπίπεδον, μὲ πολλὴν ὅμως τέχνην καὶ στερεότητα. Πολλοὶ φυσιοδίφαι ὑποστηρίζουν ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν φωλεὰν μένει καθ' ὅλην του τὴν ζωήν. Ἡ βάσις της ὁμοιάζει μὲ δάπεδον, ἐστρωμένον μὲ λεπτὰ καλάμια ἢ ξύλα ἀρκετοῦ μήκους τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ ἄκρα των στηρίζονται ἐπὶ τοῦ βράχου ἢ τῶν κλάδων τῶν δένδρων· πέριξ τοῦ δαπέδου τούτου τοποθετεῖ σταυροειδῶς εὐλυγίστους κλάδους ἀρκετοῦ πάχους; ἐπιστρώνει δ' ἐσωτερικῶς τὴν φωλεὰν διὰ ξηρῶν φύλλων καὶ πτίλων. Ἄνωθεν τὴν ἀφήνει ἀνοικτήν, ἡ δὲ περιφέρειά της ἐνίοτε ὑπερβαίνει τὰ 2 μέτρα.

Ὁ Μπυφφὸν (Buffon), λέγει ὅτι εἰς μίαν φωλεὰν ἀετοῦ εὑρέθησαν τὰ λείψανα 40 λαγῳῶν καὶ 300 νησσῶν. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρει καὶ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον οἱ ἀετοὶ συναθροίζουσιν εἰς τὴν φωλεάν των ἄφθονον λείαν: *«Ἀποτίθεται δὲ τὴν περιττεύουσαν τροφὴν τοῖς νεοττοῖς· διὰ γὰρ τὸ μὴ εὔπορον εἶναι καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὐτὴν πορίζεσθαι ἐνίοτε οὐκ ἔχουσιν ἔξωθεν κομίζειν».* Τοῦτο γνωρίζουσι πολλοὶ χωρικοί, οἱ ὁποῖοι, οὐχὶ σπανίως, μὲ πολλοὺς κόπους καὶ κινδύνους φθάνουσι μέχρι τῆς φωλεᾶς ἀετῶν διὰ νὰ προμηθευθῶσι τροφάς.

Ὁ Lenzi ἀναφέρει: «Πτωχός τις, ἐν καιρῷ θέρους, ὅτε ἐπεκράτει λιμὸς εἰς τὸν τόπον ὅπου ἔμενεν, ἐλῄστευε τὴν φωλεὰν ἀετιδέων διὰ νὰ ἐξοικονομῇ τὴν πεινῶσαν οἰκογένειάν του, συγχρόνως δὲ ἔκοπτε καὶ τὰς πτέρυγας τῶν ἀετιδέων διὰ νὰ ἀναπτύσσωνται βραδέως οὗτοι, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ προμηθεύεται ἀκόπως τὰς τροφάς του ἐπὶ πολὺν χρόνον. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἔτυχε νὰ προλάβωσιν αὐτὸν οἱ γονεῖς τῶν ἀετιδέων. Φοβερὰ τότε πάλη συνήφθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐξηγριωμένων πτηνῶν· τέλος ὁ ἀτυχὴς ἔπεσε νεκρὸς ὑπὸ τὰ κτυπήματα τοῦ ῥάμφους καὶ τῶν πτερύγων τῶν ἀετῶν».

Οἱ ἀετοὶ ἔχουσι δύναμιν τεραστίαν, δύνανται δὲ

Digitized by Google

διὰ τῶν ὀνύχων των νὰ σηκώσωσι μεγάλα βάρη. Ἀναφέρεται ὅτι εἰς μίαν τῶν Ὀρκάδων νήσων (πρὸς Β. τῆς Σκωτίας) ἀετὸς ἀνήρπασε μονοετὲς παιδίον, τὸ ὁποῖον καὶ μετέφερεν εἰς τὴν φωλεάν του, ἀπέχουσαν 4 μίλλια. Ἡ μήτηρ τοῦ παιδίου ἠκολούθησε τὴν πορείαν τοῦ ἀετοῦ, μετὰ πολλοὺς

Φωλεὰ γυπαέτου.

δὲ κόπους καὶ ταλαιπωρίας εὗρε τὴν φωλεὰν τοῦ πτηνοῦ καὶ ἔλαβεν ἐκεῖθεν σῷον τὸ τέκνον της.

Ἐξημέρωσις. Συλλαμβανόμενος εἰς μικρὰν ἡλικίαν ὁ ἀετὸς ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ἀφοσιοῦται εἰς τὸν κύριόν του, ζῇ δὲ ἐν αἰχμαλωσίᾳ, καλῶς διαιτώμενος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Κατόπιν καταλλήλου ἀσκήσεως ὁ ἐξημερωμένος ἀετὸς δύναται να χρησιμοποιηθῇ καὶ πρὸς θήραν ἄλλων μεγάλων πτηνῶν. Ἀντέχει πολὺ εἰς τὴν πεῖναν, ἀναφέρεται δὲ παράδειγμα ἀετοῦ ὁ ὁποῖος ἔμεινεν ἐξ ἀμελείας τῶν ὑπηρετῶν ἄσιτος ἐπὶ εἴκοσι δύο ἡμέρας χωρὶς νὰ πάθῃ τι.

Ὅσον ἄγριος εἶναι τὴν φύσιν, τόσον εὐαίσθητος εἶναι ἐνίοτε. Κάποτε ἐξημερωμένος ἀετός, τὸν ὁποῖον ὁ κύριός του εἶχεν ἀφήσει νὰ περιφέρεται ἐλεύθερα ἐντὸς τῆς οἰκίας, ἐπροξένησε ζημίαν εἴς τι ἀντικείμενον. Ὁ κύριός του τὸν ἐπέπληξε καὶ τὸν ἐτιμώρησε τὴν ἡμέραν ἐκείνην διὰ νηστείας. Ὁ ἀετὸς τόσον βαθέως συνησθάνθη τὴν ἐπίπληξιν καὶ τιμωρίαν τοῦ κυρίου του, ὥστε ἀπεσύρθη εἰς τὸν κλωβόν του καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἀκίνητος ἐπὶ δέκα περίπου ἡμέρας μὴ δεχθεὶς οὐδεμίαν τροφὴν καὶ ἀπέθανεν ἐν τέλει ἐκ τῆς λύπης καὶ τῆς ἀσιτίας. Ἀντιθέτως, ὅταν ἐξαγριωθῇ ὁ ἀετὸς γίνεται φοβερός. Περὶ τούτου ἀναφέρει ὁ Lenzi τὰ ἑξῆς: «Ἐξημερωμένος ἀετός, ἐρεθισθεὶς καὶ φοβηθεὶς ἀπὸ χοῖρον ὅστις εὑρίσκετο ἐξηπλωμένος ἔξωθεν χωρίου τινός, ὥρμησε κατ' αὐτοῦ· αἱ φωναὶ τοῦ ζῴου προσείλκυσαν τοὺς χωρικούς, εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐξεδίωξε τὸν ἀετόν. Τὸ πτηνὸν ἠναγκάσθη νὰ ἀφήσῃ τὸν χοῖρον καὶ ἥρπασε μίαν γάταν. Ὁ χωρικὸς ἥρπασε τὸ ὅπλον του, ἵνα φονεύσῃ τὸν ἀετόν, ὅτε τὸ πτηνὸν ἐξηγριωμένον τελείως ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ χωρικοῦ, τὸν ὁποῖον ἐκτύπα μὲ τὸ ράμφος του καὶ τὰς πτέρυγάς του εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον. Αἱ φωναὶ τοῦ χωρικοῦ, τοῦ χοίρου καὶ τῆς γάτας προσείλκυσαν τοὺς χωρικούς, οἱ ὁποῖοι συνέλαβον μετὰ πολλοῦ κόπου τὸν ἀετὸν καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸν κύριόν του».

Ὁ ἀετὸς ἀγαπᾷ καὶ ὑπακούει τὸν κύριόν του, ἀλλ' εἶναι καὶ ὑπερήφανος, καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ τὸν κακομεταχειρίζωνται, ἄλλως ἀναμένει τὴν κατάλληλον στιγμὴν ὅπως ἐκδικηθῇ. Σκῶτός τις διετήρει ἀπὸ πολλοῦ ἀετόν, τὸν ὁποῖον ἡμέραν τινὰ ἐκτύπησεν ἀναιτίως διὰ τοῦ μαστιγίου του. Μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἡμερῶν, ἔκυψεν ὁ κύριος του πλησίον τοῦ πτηνοῦ· ὁ ἀετὸς ἐνθυμηθεὶς τότε τὸ μαστίγωμα, ὥρμησε μὲ μανίαν καὶ ὀργὴν ἐναντίον του καὶ τὸν ἐτραυμάτισε θανασίμως.

Οἱ ἀετοί, ἐν ἐξημερώσει διατελοῦντες, τρώγουσι διάφορα κρέατα νωπὰ ἢ βεβρασμένα, μῦς, ὄφεις καὶ ἄρτον ἀκόμη. Σπανίως πίνουσιν ὕδωρ. Λέγεται, ὅτι ἐν ἐλευθερίᾳ εὑρισκόμενοι οὐδέποτε πίνουσιν ὕδωρ, διότι χορταίνουν τὴν δίψαν των ἐκ τοῦ αἵματος τῶν θυμάτων των.

Ἀσθένεια καὶ γῆρας. Τὸ γῆρας, τὸ εἶδος τῆς τροφῆς, αἱ ἀσθένειαι καὶ ὁ μακροχρόνιος περιορισμὸς εἰς κλωβοὺς μεταβάλλει τὸ πτέρωμά των εἰς λευκόν. Μὲ τὴν πάροδον τῶν χρόνων καὶ τὴν προσέγγισιν τοῦ γήρατος οἱ ἀετοὶ γίνονται ἀνίκανοι νὰ συλλαμβάνωσι πτηνὰ ἢ ζῷα, ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ λαμβάνωσι τὴν τροφήν των ἀκόμη, διότι σὺν τῇ παρόδῳ τῆς ἡλικίας τὸ ράμφος των κυρτοῦται τόσον ὥστε καταντᾷ ἄχρηστον. Εἰς πολλοὺς ζωολογικοὺς κήπους ἀκονίζουσι τὸ ράμφος τῶν πτηνῶν τούτων, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴν ἐμπλέκῃ τὸ κάτω χεῖλος καὶ οὕτω παρεμποδίζῃ τὴν κανονικὴν εἴσοδον τῶν τροφῶν εἰς τὸ στόμα. *«Γηράσκουσι δὲ τοῖς ἀετοῖς τὸ ῥύγχος αὐξάνεται τὸ ἄνω, γαμψούμενον ἀεὶ μᾶλλον, καὶ τέλος λιμῷ ἀποθνήσκουσιν· ἐπιλέγεται δέ τις καὶ μῦθος, ὡς τοῦτο πάσχει διότι ἄνθρωπος ποτ' ὢν ἠδίκησε ξένον».* (Ἀριστ. Περὶ ζῴων ἱστορίαι. Βιβλ. IX. Κεφάλ. XXXIII).

Ἤθη καὶ ἔθιμα. Ὁ ἀετὸς ὅταν εἶναι ἐλεύθερος οὐδέποτε κυνηγᾷ μόνος, ἐξαιρέσει τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἡ θήλεια ἐπωάζει τὰ ᾠά της ἢ θερμαίνει τοὺς νεοσσούς της, ὁπότε ὁ ἄρρην ἐξέρχεται εἰς κυνήγιον, τὸ ὁποῖον καὶ δὲν γεύεται πρὶν ἢ χορτασθῇ τελείως ἡ σύντροφός του. Τοὺς νεοσσοὺς εὐθὺς ἅμα δυνηθῶσι νὰ προμηθεύωνται μόνοι τὰς τροφάς των τοὺς ἐκδιώκουσι. *«Τρέφουσι δὲ τοὺς νεοττοὺς ἕως ἂν δυνατοὶ γένωνται πέτεσθαι· τότε δὲ τῆς νεοττιᾶς αὐτοὺς ἐκβάλλουσι καὶ ἐκ τοῦ τόπου τοῦ περὶ αὐτὴν παντὸς ἀπελαύνουσιν· ἐπέχει γὰρ ἓν ζεῦγος ἀετῶν πολὺν τόπον· διόπερ οὐκ ἐᾷ πλησίον αὐτοῦ ἄλλους αὐλισθῆναι»* (Ἀριστ. Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι. Βιβλ. IX. Κεφ. XXXIII). Καθ' ὅλας τὰς ἄλλας ἐποχὰς ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐξέρχονται ὁμοῦ εἰς κυνήγιον. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν ποιμένων διαμενόντων εἰς ὑψηλὰ ὄρη, ὁ εἷς τῶν ἀετῶν καταδιώκει τὴν λείαν καὶ ὁ ἄλλος ἵσταται ἐπὶ δένδρου τινὸς ἢ βράχου καὶ παραλαμβάνει τὸ θήραμα. *«Τὴν δὲ θήραν ποιεῖται ἐκ τῶν σύνεγγυς τόπων τῆς νεοττιᾶς, ἀλλὰ συχνὸν ἀποπτάς. Ὅταν δὲ κυνηγήσῃ καὶ ἄρῃ, τίθησι καὶ οὐκ εὐθὺς φέρει, ἀλλ' ἀποπειραθεὶς τοῦ βάρους ἀφίησιν. Καὶ τοὺς δασύποδας δ' οὐκ εὐθὺς λαμβάνει, ἀλλ' εἰς τὸ πεδίον ἐάσας προελθεῖν· καὶ καταβαίνει δ' οὐκ εὐθὺς εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλ' ἀεὶ ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ ἔλαττον κατὰ μικρόν· ἄμφω δὲ ταῦτα ποιεῖ πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ μὴ ἐνεδρευθῆναι»* (Ἀριστ. Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι. Βιβλ. IX, Κεφ. XXXII).

Συχνάκις ἀνέρχονται εἰς τόσον ὕψος, ὥστε ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὰ ὄμματα τοῦ παρατηρητοῦ, οὐχ ἧττον ἡ φωνή των ἀκούεται εὐκρινῶς καὶ ὁμοιάζει πρὸς ὑλακὴν μικροῦ κυνός.

Οἱ πλεῖστοι τῶν ἀετῶν ζῶσιν εἰς ὑψηλὰ ὄρη, ὅπου εἶναι ἀδύνατον ὁ ἄνθρωπος νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ διὰ τῆς παρουσίας του, ἄλλοι ὅμως ἀρέσκονται καὶ ἐνδιαιτῶνται πλησίον κατῳκημένων μερῶν, ἄλλοι κατὰ προτίμησιν πλανῶνται εἰς ἀχανεῖς στέππας καὶ τέλος ἄλλοι δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν καὶ τὰ παραθαλάσσια μέρη. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα *ἁλιάετοι*, τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἰχθύων καὶ ἄλλων ὑδροβίων ζῴων.

Οἱ ἀρχαῖοι κάτοικοι τῆς Ρόδου οὐδέποτε εἶδον ἀετὸν ἐν τῇ νήσῳ των, διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐθεώρησαν ὡς ἐξαιρετικὸν φαινόμενον τὴν ἐμφάνισιν ἀετοῦ, ὅστις ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς στέγης τῆς οἰκίας ἐν τῇ ὁποίᾳ διέμεινεν ὁ αὐτοκράτωρ Τιβέριος, ὅταν ἐπεσκέφθη τὴν νῆσόν των.

Ἀνέκδοτα. Ὁ τρόπος καθ' ὃν συλλαμβάνει ὁ ἀετὸς τὴν λείαν του παρουσιάζει πολλὰ τὰ περίεργα.

Νορβηγὸς ἁλιεὺς ἀναφέρει πῶς ἀντελήφθη, ἰδίοις ὄμμασιν, ἕνα τρομερὸν ἀγῶνα μεταξὺ ἀετοῦ καὶ ψήτας (γλώσσας). Τὴν περιγραφὴν τοῦ ἀγῶνος τούτου παραθέτομεν πιστῶς ὡς ὁ ἁλιεὺς τὴν ἀφηγήθη: «Ἕνα ἔμορφο ἀνοιξιάτικο πρωΐ ποὺ πῆγα, κατὰ τὴν συνήθειά μου, νὰ ψαρέψω στὴ Βόρειο θάλασσα, παρετήρησα μεγάλη ταραχὴ σὲ μέρος ὅπου τὸ νερὸ ἦτο συνήθως ἥσυχο κι' ἀτάραχο. Πλησίασα καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑκατὸν περίπου μέτρων εἶδα μιὰ γλῶσσα ποὺ ἔπλεε, κάμνοντας τὸν συνηθισμένο της πρωϊνὸ περίπατο. Ἕνας *ἀετὸς βουτηχτής*, μεγάλου ἀναστήματος ποὺ ἀπὸ ὥρα πολλὴ παραμόνευε τὸ ψάρι, πλησίασε, ὥρμησε κατ' ἐπάνω του κ' ἔχωσε βαθειὰ στὸ σῶμα του τ' ἀγκιστρωτὰ νύχια του. Νόμιζα πὼς ὁ ἀετὸς θὰ σήκωνε ψηλὰ τὴν λεία του, ἀλλὰ βλέπω τὴν γλῶσσα νὰ ἀμύνεται μὲ ὅλη της τὴν δύναμι καὶ νὰ πλέῃ ἀπελπισμένη ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Καὶ ὁ ἀετὸς ὅμως δὲν ἤθελε καὶ δὲν μποροῦσε ν' ἀφήσῃ τὸ κυνῆγι του· προσπάθησε νὰ ξαναπετάξῃ ἀλλὰ εὕρισκε μεγάλην ἀντίστασι ἀπὸ μέρους τοῦ ψαριοῦ. Ἔτσι τὰ δύο ζῶα ἀρκετὸ διάστημα πάλευαν μὲ λύσσα στὴν ἐπιφάνεια τοῦ νεροῦ. Ἔπειτ' ἀπὸ λίγο βλέπω τὸ πουλὶ νὰ βυθίζεται σιγὰ σιγὰ στὴν θάλασσα· πρῶτα χάθηκε τὸ κεφάλι του,

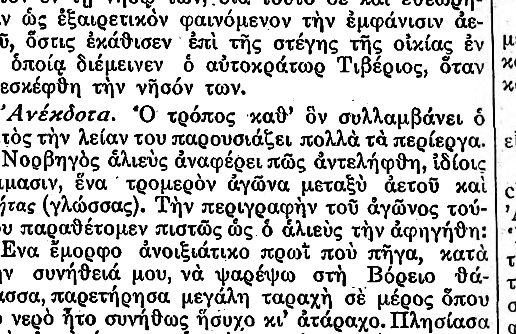

Ἀετὸς καὶ ψῆτα (κ. γλῶσσα).

ὕστερα τὰ φτερά του καὶ σὲ λίγο δὲν διακρίνονταν οὔτε ψάρι οὔτε ἀετός. Μερικὲς φυσαλίδες, ποὺ ἀνέβηκαν στὴν ἐπιφάνεια, ἦταν τὰ μόνα σημάδια τῆς τρομακτικῆς πάλης ποὺ γινόταν στὰ βάθη της...».

Ἴσως ἡ διήγησις αὕτη τοῦ Νορβηγοῦ ἁλιέως νὰ φαίνεται ἀπίθανος, ἀλλ' ἡ ψῆτα, ἥτις εἶναι παμμέγιστος ἰχθύς, δύναται, ἐὰν κατὰ τύχην τὸ ἁρπακτικὸν πτηνὸν βυθίσῃ τοὺς ὄνυχάς του εἰς τὰς σιαγόνας της, νὰ τοὺς συγκρατήσῃ διὰ τοῦ στόματός της καὶ ἐπειδὴ ἔχει βαρύτατον σῶμα, εὐκόλως παρασύρει τὸν ἐχθρόν της εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης. Εὐνόητον δὲ εἶναι ὅτι ἡ θέσις τοῦ βυθισμένου ἐν τῷ ὕδατι πτηνοῦ δὲν εἶναι καλυτέρα τῆς θέσεως τοῦ εἰς τὸν ἀέρα ἀνασυρομένου ἰχθύος.

Ὁ θαλάσσιος ἀετὸς ἢ βουτηχτής, ἂν καὶ εἶναι θαυμάσιος ἁλιεὺς καὶ ἀγρεύει συνήθως καταπληκτικὸν ἀριθμὸν ἰχθύων, πίπτει ἐνίοτε θῦμα τῶν *ψητῶν*, διότι καὶ οἱ ἰχθῦς οὗτοι (φθάνοντες μέχρι βάρους 350 χιλιογρ. καὶ συνηθέστατοι εἰς τὴν Βόρειον θάλασσαν) εἶναι ἐπιτήδειοι καὶ πονηροὶ κυνηγοί.

Ἄγγλος βοτανικὸς ἀναφέρει τὸ ἑξῆς: «Ἐγώ, ὁ ἀδελφός μου καὶ ὁ Ἰνδὸς ὑπηρέτης μου, εἴχομεν ἀνέλθει εἰς τὰ Ἱμαλάϊα εἰς ἀναζήτησιν σπανίων φυτῶν. Αἴφνης διεκρίναμεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς ἀρκετὸν ὕψος δύο μελανὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα περιεστρέφοντο εἰς τὸν ἀέρα. Δὲν παρῆλθε πολὺ χρονικὸν διάστημα καὶ βλέπομεν δύο ἀετοὺς νὰ ἐπιπίπτωσι μεθ' ὁρμῆς κατὰ αἰγάγρου, ἡ ὁποία ἐβοσκεν εἰς μικρὰν ἀπὸ ἡμᾶς ἀπόστασιν. Κατ' ἀρχὰς τὸ ζῷον θορυβηθὲν ἵστατο ὡς ἀπολιθωμένον, μετ' ὀλίγον ὅμως, συνελθόν, ἠνωρθώθη εἰς τοὺς ὀπισθίους πόδας του καὶ ἐπετέθη διὰ τῶν κεράτων κατὰ τῶν πτηνῶν, τὰ ὁποῖα μὲ πολλὴν ἐπιτηδειότητα ἀπέφευγον τὰ κτυπήματα· ἐνῷ δὲ ὁ εἷς ἀετὸς ἀπησχόλει τὸ ζῷον, ὁ ἄλλος ὥρμησε κατ' αὐτοῦ καὶ ἐνέπηξε τὸ ράμφος του εἰς τὸν λαιμόν του, ὁπότε ἡ αἴγαγρος ἔχασε τὴν ἰσορροπίαν καὶ ἐκρημνίσθη ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ βράχου. Ὁ ἀετὸς τότε ὥρμησε καὶ ἐβύθισε τοὺς ὄνυχάς του εἰς τὰς σάρκας τοῦ ζῴου, τὸ ὁποῖον ὅταν ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν ἦτο πλέον νεκρόν. Ὁ ἀετὸς ἐν τούτοις δὲν ἐφαίνετο καὶ τόσον εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης, διότι οἱ ὄνυχές του τόσον βαθέως ἦσαν βυθισμένοι εἰς τὰς σάρκας τοῦ θύματός του, ὥστε ἦτο ἀδύνατον ν' ἀπαλλαγῇ. Εἰς αὐτὴν τὴν δύσκολον θέσιν τὸν συνελάβομεν, ἀποσπάσαντες αὐτὸν ἀπὸ τὸ νεκρὸν ζῷον, καὶ θὰ ἐπληρώναμεν ἀκριβὰ αὐτὴν τὴν πρᾶξιν μας, ἂν ὁ Ἰνδὸς ὑπηρέτης δὲν ἐφόνευε διὰ τοῦ ὅπλου του τὸν ἄλλον ἀετόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἕτοιμος νὰ ὁρμήσῃ ἐναντίον μας, διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν σύντροφόν του».

Ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Θιβὲτ ἔτρεφε πολλοὺς ἐξημερωμένους ἀετούς, τοὺς ὁποίους εἶχε γυμνάσει καταλλήλως, ὥστε νὰ ἐπιπίπτωσι κατὰ τῶν λύκων καὶ νὰ τοὺς καταβάλλωσιν εὐκόλως.

ΕΙΔΗ ΑΕΤΩΝ. Τὸ γένος τῶν ἀετῶν διαιρεῖται εἰς πλεῖστα εἴδη, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰ κυριώτερα:

1ον) Ἀετὸς ὁ μέγας ἢ *ἀετὸς ὁ γνήσιος* (aquila chrysaetus). Τὸ πτηνὸν τοῦτο ὠνόμασε πρῶτον ὁ Ἀθήναιος *βασιλικὸν ἀετὸν* ἢ *βασιλέα τῶν πτηνῶν*. Ἡ ὀνομασία αὕτη ἁρμόζει εἰς τοῦτον, διότι εἶναι τὸ εὐγενέστερον εἶδος καὶ ὁ γνησιώτερος πάντων τῶν ἀετῶν, διὰ τοῦτο λίαν ἐπιτυχῶς καὶ ὁ Ἀριστοτέλης τὸν ὠνόμασε *γνήσιον* καὶ τὸν περιγράφει ὡς ἑξῆς:

«Ἔτι δ' ἄλλο γένος ἐστὶν ἀετῶν οἱ καλούμενοι γνήσιοι· φασὶ δὲ τούτους μόνους καὶ τῶν ἄλλων ὀρνίθων γνησίους εἶναι· τὰ γὰρ ἄλλα γένη μέμικται καὶ μεμοίχευται ὑπ' ἀλλήλων, καὶ τῶν ἀετῶν καὶ τῶν ἱεράκων καὶ τῶν ἐλαχίστων. Ἔστι δ' οὗτος μέγιστος τῶν ἀετῶν ἁπάντων, μείζων τε τῆς φήνης, τῶν δ' ἀετῶν καὶ ἡμιόλιος, χρῶμα ξανθός· φαίνεται δ' ὀλιγάκις, ὥσπερ ἡ καλουμένη κύμινδος». (Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι. Βίβλ. III. Κεφ. XXXII)· καὶ ὁ Ὀππιανὸς *χρυσάιτον* (Κυβιέρος: aquila chrisaetos). Οἱ Ἑβραῖοι τὸν ὠνόμασαν *νέφερ*, οἱ Ἄραβες *ἀχὰλ γάγιλα*, οἱ Χαλδαῖοι *νίφρα*, οἱ Πέρσαι *ἀν φιμοῦγγερ*, οἱ Λατῖνοι *aquila fulva*, οἱ Ἱσπανοὶ *aquila coronata*, οἱ Γερμανοὶ *Adler*, οἱ Πολωνοὶ *Orzel pyzedni*, οἱ Ἄγγλοι *golden eagle*, οἱ Γάλλοι *grand aigle, aigle royal, aigle noble, aigle doré.*

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐξ ὅλων τῶν ἀετῶν. Ἡ θήλεια ἔχει μῆκος 1.20 μ. (ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ράμφους μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν), τὸ πλάτος τῶν πτερῶν της ἠνεωγμένων, φθάνει τὰ 3 μέτρα, ζυγίζει δὲ 14-15 ὀκάδες. Ὁ ἄρρην εἶναι μικρότερος καὶ τὸ βάρος τοῦ σώματός του δὲν ὑπερβαίνει τὰς 9½-10 ὀκάδας. Ἀμφότεροι ἔχουσιν ἰσχυρότατον ράμφος μὲ ὑποκύανον τὸ κερατοειδὲς ἐπίστρωμα. Οἱ ὄνυχές των εἶναι ἰσχυρότατοι, γαμψοὶ καὶ χρώματος μελανοῦ. Ὁ ὄνυξ τοῦ ὀπισθίου δακτύλου φθάνει περίπου τὰ 15 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Οἱ ὀφθαλμοί των εἶναι μεγάλοι, ζωηροὶ καὶ βαθέως τοποθετημένοι ἐντὸς τῆς ὀφθαλμικῆς κόγχης. Ὁ βολβὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ θήλεος ἀετοῦ εἰς τὸ σημεῖον τῆς μεγαλυτέρας του εὐρύνσεως ἔχει διάμετρον 15 περίπου χιλιοστῶν, τοῦ δὲ ἄρρενος κατά τι μικροτέραν. Ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἔχει ὡραῖον κίτρινον χρῶμα καὶ ἐκπέμπει ἀστραπηβόλους ἀναλαμπάς. Ὁ ὑελώδης χυμὸς ἔχει χρῶμα τοπαζίου, ὁ κρυσταλλώδης χιτὼν εἶναι ξηρός, στερεὸς καὶ ἔχει τὴν λάμψιν ἀδάμαντος. Ὁ οἰσοφάγος εὐρύνεται πρὸς τὸ κάτω μέρος καὶ σχη-

Digitized by Google

ματίζει μέγαν σάκκον, ὁ δὲ στόμαχος εἶναι κατά τι εὐρύτερος τοῦ οἰσοφάγου.

Ἡ ὅρασις *τοῦ ἀετοῦ τοῦ γνησίου* εἶναι ὀξυτάτη, ἀλλ' ἡ ὄσφρησίς του ὑπολείπεται ἄλλων πτηνῶν ὡς π. χ. τοῦ γυπός. Εἰς τὸ κυνήγιόν του μόνον ἡ ὅρασις τὸν ὁδηγεῖ. Ὅταν συλλάβῃ τὴν λείαν του

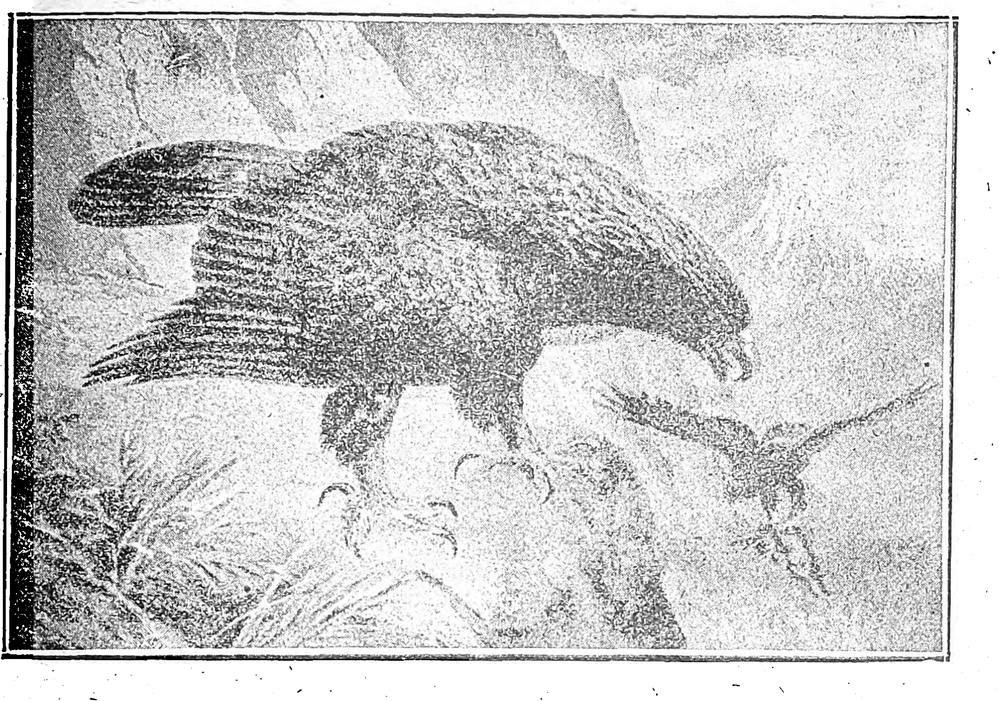

Ἀετὸς ὁ μέγας (χρυσάετος)

ἐλαττώνει τὴν ὁρμὴν τῆς πτήσεώς του, ὡς διὰ νὰ ὑπολογίσῃ τὸ βάρος τοῦ θηράματός του. Ἂν καὶ ἔχει ἰσχυροτάτας πτέρυγας, ἐπειδὴ δὲν ἔχει μεγάλην εὐκαμψίαν εἰς τοὺς πόδας αἰσθάνεται ἀρκετὸν κόπον μέχρις ὅτου ἀπογειωθῇ, ἰδίως ὅταν εἶναι φορτωμένος.

Ἀπάγει εὐκόλως διάφορα κατοικίδια πτηνά, λαγωούς, μικρὰ ἀρνία καὶ ἐρίφια, καὶ ὅταν διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων κτυπημάτων τοῦ ράμφους του καταβάλῃ νεβροὺς (νεογνὰ ἐλάφου) καὶ μόσχους, ἀφοῦ κορεσθῇ ἀπὸ τὸ αἷμα καὶ ὅσας σάρκας τρώγει ἐπὶ τόπου, μεταφέρει τὰ ὑπολείμματα εἰς τὴν φωλεάν του.

Τὸ κρέας του εἶναι παχύτατον, ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα, καὶ τὸ πάχος του εἶναι λευκόν. Τὸ κρέας του, ἂν καὶ σκληρὸν καὶ ἰνῶδες, δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀκατάλληλον πρὸς βρῶσιν, ὅπως ἄλλων ἁρπακτικῶν πτηνῶν, τρώγεται δὲ ὑπό τινων ἡμιαγρίων νομαδικῶν φυλῶν.

Ὁ *γνήσιος ἀετὸς* ἀπαντᾶται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην· εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς Πίνδου, τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Τυμφρηστοῦ, τῶν Ἀκροκεραυνίων, τῆς Οἴτης, τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ ἀλλαχοῦ· εἰς τὴν Γαλλίαν ἐπὶ τῶν Πυρηναίων καὶ τῶν Βοσγίων· ἐν Γερμανίᾳ εἰς τὰ ὄρη τῆς Σιλεσίας, τὸν Ἰόραν, τὸν Μέλανα Δρυμὸν κ. τ. λ. Ἐπίσης εὑρίσκεται εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἰρλανδίας, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Περσίαν.

Διάφοροι περιηγηταὶ ἀναφέρουσιν, ὅτι συνήντησαν τὸ πτηνὸν τοῦτο καὶ εἰς τὴν Ἀραβίαν, τὴν Μαυριτανίαν καὶ πλεῖστα διαμερίσματα τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Ἀσίας, πλὴν τῆς Σιβηρίας καὶ τῆς Βορειανατολικῆς Ἀσίας. Εἰς τὰ βόρεια μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ἀκριβῶς πέραν τοῦ πλάτους 55° σπανίζει. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου, ἐν ἀντιθέσει, εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ ὁ *ἀετὸς ὁ κοινός*.

Ἡ πτῆσίς του εἶναι ταχυτάτη. Ἐξ ὅλων τῶν πτηνῶν οὗτος πετᾷ εἰς παμμέγιστα ὕψη, διὰ τοῦτο δικαίως καὶ οἱ Ἀρχαῖοι τὸν ὠνόμασαν *οὐράνιον* καὶ οἱ οἰωνοσκόποι ἐν τῇ ἀρχαιότητι, βλέποντες αὐτὸν νὰ πετᾷ διὰ μέσου τῶν νεφῶν, τὸν ὠνόμασαν *ἀγγελιαφόρον τοῦ Διός*.

Πολλαπλασιασμός. Ἡ θήλεια γεννᾷ 2-3 ὠὰ καὶ τὰ τοποθετεῖ εἰς τὸ μέσον τῆς φωλεᾶς, τὰ ἐπωάζει δὲ ἐπὶ πέντε περίπου ἑβδομάδας, ἐνῷ ὁ ἄρρην κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἵπταται ὑπεράνω αὐτῆς ἐκτελῶν διάφορα ἐναέρια γυμνάσματα, πρὸς τέρψιν της. Οἱ ἐκκολαπτόμενοι νεοσσοὶ δὲν εἶναι πλείονες τοῦ ἑνὸς ἢ δύο, διότι τὰ ἄλλα ὠὰ εἶναι ἀγονιμοποίητα. Φυσιοδίφαι τινὲς ἀναφέρουσιν ὅτι ἡ μήτηρ φονεύει ἐνίοτε, ἅμα τῇ ἀναπτύξει των, τὰ ἀσθενικὰ ἢ πολυφάγα νεογνά της. Εἰς τὸ σκληρὸν τοῦτο μέτρον προβαίνουσιν οἱ γονεῖς των μόνον ἐν καιρῷ σιτοδείας, ὁπότε πρέπει νὰ ἐλαττωθῇ ἡ οἰκογένεια διὰ νὰ συντηρηθῇ. Πάντως μόλις οἱ ἀετιδεῖς γίνουν ἱκανοὶ νὰ εὑρίσκουν μόνοι των τὴν τροφήν των, οἱ γονεῖς των τοὺς ἀποδιώκουσι καὶ οὐδέποτε ἐπιτρέπουν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὴν φωλεάν των.

Τὸ χρῶμα τοῦ πτερώματος τῶν νεαρῶν ἀετῶν εἶναι λευκόν, εἶτα μεταβάλλεται εἰς ὀρφνοκίτρινον καὶ τέλος, κατὰ τὴν ἐνηλικίωσίν των, γίνεται ζωηρῶς ξανθόν.

Ἤθη καὶ ἔθιμα. Ὁ *ἀετὸς ὁ γνήσιος* παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὸν λέοντα: ὡς πρὸς τὴν δύναμιν, ὑπερτερεῖ ὅλων τῶν πτηνῶν, ὅπως ὁ λέων ὅλων τῶν τετραπόδων. Εἶναι μεγαλόψυχος, περιφρονεῖ ὅλα τὰ μικρὰ ζῷα καὶ ἀψηφεῖ τὰς ἐπιθέσεις των. Ἀρκεῖται εἰς τὴν λείαν του καὶ δὲν ἁρπάζει τὴν λείαν τῶν ἄλλων πτηνῶν. Οὐδέποτε τρώγει ὁλόκληρον τὸ θήραμά του, ἐνίοτε δὲ ἀφίνει ὑπολείμματα διὰ νὰ φάγουν καὶ ἄλλα ζῷα ἢ ἁρπακτικὰ πτηνά. Μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, καὶ ὅταν κινδυνεύῃ νὰ ἀποθάνῃ ἐκ πείνης τρώγει θνησιμαῖα ζῷα. Ἐνδιαιτᾶται κατὰ μόνας εἰς ἐρημικὰ μέρη, ὅπου εἰς ὡρισμένην περιοχὴν ἀπαγορεύει τὴν ἐπίσκεψιν ἄλλων ἁρπακτικῶν πτηνῶν ἐκ φόβου μήπως ἐλαττωθῇ ἡ λεία του. Τὰ διάφορα ζεύγη τῶν ἀετῶν, διότι κατὰ ζεύγη ζῇ, καθορίζουσιν ἀναλόγως τὰ ὅρια τῆς κυριαρχίας των, μέχρι τοῦ σημείου ποὺ ἐπαρκεῖ διὰ τὴν προμήθειαν ἀφθόνου λείας.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀετοῦ ἔχουσι τὸ αὐτὸ σπινθηροβόλον βλέμμα καὶ σχεδὸν τὸν αὐτὸν χρωματισμὸν μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ λέοντος. Οἱ ὄνυχές του ἔχουσι περίπου τὴν αὐτὴν μορφήν, ἡ ἀναπνοή του εἶναι ἐξ ἴσου ἰσχυρὰ καὶ ἡ φωνή του προξενεῖ παρεμφερῆ τρόμον μεταξὺ τῶν ἄλλων ζῴων. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἶναι γεννημένοι δι' αἱματηροὺς ἀγῶνας, εἶναι ἐχθροὶ τῆς συμβιώσεως, ἐξ ἴσου ἄγριοι τὴν φύσιν, ὑπερήφανοι, μηδέποτε ὑποκύπτοντες καὶ μὴ ἐξημερούμενοι εἰ μὴ ὅταν συλληφθῶσιν εἰς μικρὰν ἡλικίαν.

Τὸ γένος τοῦτο τῶν ἀετῶν μετὰ μεγάλης προσοχῆς πρέπει νὰ τὸ μεταχειριζώμεθα διὰ τὸ κυνήγιον ἄλλων πτηνῶν, διότι, ἂν καὶ τοὺς νεαροὺς μόνον ἀετοὺς μεταχειρίζονται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, γίνονται ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ λίαν ἐπικίνδυνοι διὰ τὸν κυνηγὸν ὅταν προχωρήσουν εἰς ἡλικίαν καὶ ἀποκτήσουν ἀρκετὰς δυνάμεις. Παρ' ὅλα ταῦτα οἱ κατοικοῦντες μεταξὺ Βόλγα καὶ Οὐράλη χρησιμοποιοῦσι τὸν χρυσάετον διὰ τὴν θήραν ἄλλων μικροτέρων πτηνῶν.

2ον) Ἀετὸς ὁ κοινὸς (aquila fulva). Ὁ παρ' ἡμῖν ὀνομαζόμενος ἁπλῶς ἀετός.

Τὸ εἶδος τοῦτο περιλαμβάνει δύο ποικιλίας: α) *ἀετὸν τὸν φαιὸν* καὶ β') *ἀετὸν τὸν μέλανα*. Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν κάμνει διάκρισιν τῶν ποικιλιῶν περιλαμβάνων ἀμφοτέρας ὑπὸ τὸ ἑνιαῖον ὄνομα «Μελανάετος». *«Ἕτερος δὲ μέλας τὴν χρόαν καὶ μέγεθος ἐλάχιστος, κράτιστος τούτων· οὗτος οἰκεῖ ὄρη καὶ ὕλας, καλεῖται δὲ μελανάετος καὶ λαγωφόνος· ἐκτρέφει δὲ μόνος τὰ τέκνα οὗτος καὶ ἐξάγει· ἔστι δὲ ὠκυβόλος καὶ εὐθήμων καὶ ἄφθονος καὶ ἄφοβος καὶ μάχιμος καὶ εὔφημος· οὐ γὰρ μινυρίζει, οὐδὲ λέληκεν»*. (Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι. Βιβλ. IX. Κεφ. XXXII). Ἐπίσης ὁ Ἀριστοτέλης τὸν ὀνομάζει καὶ *ἀετὸν τὸν λαγωφόνον*, προσφυέστατα δέ, διότι κατ' ἐξοχὴν θηρεύει τοὺς λαγωούς.

Διακριτικὰ γνωρίσματα. Ὁ *κοινὸς ἀετὸς* διαφέρει κατὰ πολὺ τοῦ *γνησίου* ἢ *μεγάλου ἀετοῦ*: 1) Κατὰ τὸ μέγεθος, ὢν μικρότερος τοῦ πρώτου. 2) Κατὰ τὸν χρωματισμόν· ὁ *γνήσιος* ἔχει τὸ αὐτὸ χρῶμα εἰς ὅλον σχεδὸν τὸ σῶμά του, ὁ δὲ *κοινὸς* παρουσιάζει ποικιλίαν ἀποχρώσεων, μὲ βάσιν πάντοτε τὸ φαιὸν ἢ μέλαν. 3) Κατὰ τὴν φωνήν· ὁ μέγας ἀετὸς ἐκβάλλει συχνοὺς κρωγμούς, ἐνῷ ὁ κοινὸς σπανίως φωνάζει. 4) Ὁ κοινὸς ἀετὸς τρέφει καὶ ἀναπτύσσει τοὺς νεοσσούς του ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τῇ φωλεᾷ του: ὁ μέγας τοὺς ἐκδιώκει εὐθὺς ὡς δυνηθῶσι νὰ προμηθεύωνται μόνοι τὴν τροφήν των.

Οἱ κοινοὶ ἀετοὶ ἀμφοτέρων τῶν ποικιλιῶν, — φαιοὶ καὶ μέλανες — ἔχουσι σχεδὸν τὸ αὐτὸ μέγεθος. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματος εἰς τὸν πρῶτον εἶναι ἀνοικτότερος καὶ εἰς τὸν δεύτερον βαθύτερος. Τὰ πτερὰ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ λαιμοῦ ἔχουσιν εἰς ἀμφοτέρους πυρρὸν χρῶμα, ἡ δὲ βάσις τῶν κυρίων πτερύγων των εἶναι λευκή· οἱ μηροὶ καὶ οἱ πόδες των εἶναι κεκαλυμμένοι ὑπὸ πτερῶν· ἡ μεμβράνη ἡ περιβάλλουσα τὴν βάσιν τοῦ ράμφους ζωηρῶς κιτρίνη, τὸ κερατῶδες περίβλημα τοῦ ράμφους ὑποκύανον, οἱ δάκτυλοι κίτρινοι καὶ οἱ ὄνυχες μελανοί. Ἐὰν δὲν προσέξῃ τις τὰς ἐλαφρὰς ἀποχρώσεις τοῦ πτερώματός των (ἀπὸ τοῦ φαιοῦ ἀνοικτοῦ μέχρι τοῦ φαιοῦ βαθέος, εἰς τὸν πρῶτον, καὶ ἀπὸ τοῦ ὑπομέλανος μέχρι τοῦ βαθέος μελανοῦ εἰς τὸν δεύτερον), δυνατὸν τὰς δύο ταύτας ποικιλίας νὰ τὰς ἐκλάβῃ ὡς μίαν καὶ τὴν αὐτήν.

Οἱ ὀφθαλμοὶ εἶναι βαθέως τοποθετημένοι εἰς τὰς κόγχας καὶ ἔχουν χρῶμα τοπαζίου· ὁ κερατοειδὴς χιτὼν εἶναι λίαν καμπύλος· τὰ βλέφαρα τόσον μεγάλα, ὥστε ἕκαστον ἰδιαιτέρως δύναται νὰ καλύψῃ ὁλόκληρον τὸν ὀφθαλμόν. Ἡ γλῶσσα εἶναι χονδρώδης κατὰ τὸ ἄκρον καὶ σαρκώδης κατὰ τὸ μέσον· ὁ λάρυγξ εἶναι τετράγωνος καὶ δὲν στενοῦται πρὸς τὰ κάτω ὅπως εἰς τὰ περισσότερα πτηνά, τὰ ἔχοντα εὐθὺ ράμφος· ὁ οἰσοφάγος εἶναι εὐρύτατος καὶ διανοίγεται ἀκόμη περισσότερον πρὸς τὸ κάτω μέρος διὰ νὰ σχηματίσῃ τὸν κόλπον ἢ στόμαχον, ὅστις εἶναι ἁπαλὸς καὶ μεμβρανώδης ὅπως καὶ ὁ οἰσοφάγος. Τὰ ἔντερα εἶναι μικρᾶς διαμέτρου· τὸ ἧπαρ εἶναι μέγα, ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος, καὶ ἔχει τὸν ἀριστερὸν λοβὸν μεγαλύτερον τοῦ δεξιοῦ· ἡ χοληδόχος κύστις εἶναι παμμεγίστη· οἱ νεφροὶ εἶναι μικροὶ κατ' ὄγκον· οἱ ὄρχεις ἔχουσι μέγεθος μπιζελιοῦ καὶ χρῶμα σαρκοκίτρινον· ἡ ᾠοθήκη εἶναι κανονική, ὅπως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πτηνά.

Ὁ κοινὸς ἀετὸς ἀπαντᾶται συχνότερον τοῦ γνησίου. Ὁ τελευταῖος ζῇ κυρίως εἰς θερμοὺς τόπους τοῦ παλαιοῦ κόσμου, ἐνῷ ὁ πρῶτος ἀντιθέτως προτιμᾷ τὰ ψυχρὰ κλίματα. Εὑρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς Γαλλίαν, Ἑλβετίαν, Γερμανίαν, Πολωνίαν, Σκωτίαν καὶ εἶναι κοινότατος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπίσης τὸν ἀνευρίσκομεν ἐν Ἀμερικῇ καὶ εἰς τὰς περὶ τὸν πορθμὸν τοῦ Οὔδσωνος (Hudson) ἐκτάσεις.

Ὁ Ἐλλὶς (Ellis) εἰς τό: «*Ταξίδιον εἰς τὴν χώραν τοῦ Οὔδσωνος*» (1749), ἀναφέρει: «...Εἰς αὐτὴν τὴν χώραν συνήντησα πολλὰ περίεργα κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ σώματος καὶ τὴν δύναμίν των πτηνά, ἀλλ' ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν μοῦ ἔκαμε ὁ λευκόουρος ἀετὸς (πρόκειται περὶ τοῦ κοινοῦ ἀετοῦ), ποὺ ἔχει περίπου τὸν ὄγκον ἰνδικοῦ ἀλέκτορος. Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἔχει τὸν λαιμὸν βραχύν, τὸν στόμαχον μεγάλον, τὰς κνήμας ἰσχυράς, καὶ τὰς πτέρυγας καταπληκτικῶς μεγάλας καὶ εὐρείας, ἀναλόγως τοῦ σώματός του. Τὸ πρὸς τὴν οὐρὰν μέρος ἔχει σκοτεινὸν χρῶμα, ἐνῷ εἰς τὰ πλάγια ὁ χρωματισμὸς εἶναι ἀνοικτότερος. Περὶ τὴν κοιλίαν κυριαρχεῖ τὸ λευκόν, αἱ πτέρυγες εἶναι μελαναί, ἡ οὐρὰ ἄνωθεν καὶ κάτωθεν λευκή. Οἱ μηροὶ καλύπτονται ἀπὸ ὑπομελανόφαια πτερά, διὰ μέσου τῶν ὁποίων διακρίνονται σποραδικῶς μερικὰ λευκὰ πτίλα· τὰ πτίλα τῶν μηρῶν εἶναι φαιὰ πρὸς τὸ ὑπέρυθρον. Ἕκαστος ποῦς φέρει τέσσαρας χονδροὺς καὶ ἰσχυροὺς δακτύλους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ τρεῖς διευθύνονται πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ ὁ τέταρτος πρὸς τὰ ὀπίσω. Οἱ δάκτυλοι καλύπτονται ἀπὸ κίτρινα λέπια καὶ στολίζονται ἀπὸ ἐξαιρετικῶς ἰσχυροὺς καὶ γαμψοὺς ὄνυχας λαμπροῦ κιτρίνου χρώματος...».

Ὁ Ἐλλὶς ἐν τῇ περιγραφῇ του ταύτῃ ἐννοεῖ τὸν κοινὸν ἀετόν, τὸν ὁποῖον κακῶς ὀνομάζει λευκόουρον, συγχέων τοῦτον μὲ τὸν πύγαργον. Ἡ σύγχυσις παρατηρεῖται καὶ εἰς πολλοὺς Ἄγγλους φυσιοδίφας, οἱ ὁποῖοι ἐκλαμβάνουν ὡς κύριον χαρακτηριστικὸν τοῦ ἀετοῦ τούτου τὸ λευκὸν χρῶμα τῆς οὐρᾶς, ὅπως ὁ Ray, ὁ Willulgblis καὶ ἄλλοι.

3ον) Ἀετὸς ὁ στικτὸς ἢ ἀετὸς ὁ μικρὸς (aquila noevia). Οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζαν τὸν ἀετὸν τοῦτον *πλάγγον* ἢ *κλάγγον* ἢ *μορφνόν*. Ὁ Ἀριστοτέλης γράφει περὶ αὐτοῦ τὰ ἑξῆς: «*Ἕτερον δὲ γένος ἀετοῦ ἐστιν ὁ πλάγγος καλεῖται, δεύτερος μεγέθει καὶ ρώμῃ· οἰκεῖ δὲ βήσσας καὶ ἄγκη καὶ λίμνας· ἐπικαλεῖται δὲ νηττοφόνος καὶ μορφνός, οὗ καὶ Ὅμηρος (Ἰλ. ω. 316) μέμνηται ἐν τῇ Πριάμου ἐξόδῳ*». (Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι Βιβλ. III Κεφ. XXXII).

Οἱ Ἄραβες τὸν ὀνομάζουν *ζίμιεχ* καὶ τὸν διακρίνουν ἀπὸ τὸν *ζούμαχ* (τὸν μέγαν δηλ. ἀετὸν ἢ χρυσάετον), διότι ὁ πρῶτος τρέφεται ἐκ λαγωῶν, αἰγάγρων, ἀμνῶν, κτλ., ἐνῷ ὁ δεύτερος τρέφεται σχεδὸν μόνον ἐξ ἀρουραίων καὶ πτηνῶν.

Χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα. Τὸ πτέρωμά του εἶναι στικτὸν (ἐξ' οὗ καὶ τὸ ὄνομα). Εἶναι

Digitized by Google

κατὰ πολὺ μικρότερος τῶν προηγουμένων εἰδῶν καὶ τὸ μῆκος τοῦ σώματός του ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ράμφους μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 50-60 ἑκ. τοῦ μέτρου. Αἱ πτέρυγές του εἶναι βραχεῖαι καὶ τὸ ἄνοιγμά των φθάνει τὰ 160 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του εἶναι σκοτεινῶς φαιός· ἐπὶ τῶν κνημῶν του καὶ τῶν πτερύγων του διακρίνονται πλεῖσται λευκαὶ κηλῖδες, ἐπὶ δὲ τοῦ λαιμοῦ του φέρει μεγάλην λευκὴν ταινίαν· εἰς τὴν κοιλίαν καὶ εἴς τινα πτερύγια τῶν ποδῶν φέρει μεγάλα ὑπέρυθρα στίγματα.

Ἡ θήλεια γεννᾷ 2 ᾠὰ (μεγέθους 6×5 ἑκατοστῶν), χρώματος λευκοῦ μὲ μικρὰς ἐρυθρὰς κηλῖδας.

Ὁ ἀετὸς τοῦ εἴδους τούτου ἐξημεροῦται εὐκόλως, εἶναι ὅμως ἀσθενέστερος τῶν προηγουμένων εἰδῶν καὶ δὲν διακρίνεται καθόλου διὰ τὸ θάρρος του· εἷς καλῶς γυμνασμένος ἱέραξ δύναται νὰ τὸν καταβάλῃ. Εἰς τὴν Περσίαν συλλαμβάνουν εἰς μικρὰν ἡλικίαν στικτοὺς ἀετοὺς καὶ τοὺς γυμνάζουν νὰ παλαίουν μὲ τοὺς ἱέρακας. Ὁ Χάρδεν (Chardin) εἰς τὰ «ταξίδια» του, λέγει: «...δὲν εἶδα ὡραιότερον καὶ θεαματικώτερον πρᾶγμα ἀπὸ τὴν μάχην μεταξὺ ἀετοῦ καὶ ἱέρακος. Τὸ γεράκι ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιτεθῇ πετᾷ πολὺ ὑψηλὰ καὶ ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς ἑλιγμοὺς ἀπότομα καὶ μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα ὁρμᾷ κατὰ τοῦ ἀετοῦ, βυθίζει τὰ τρομερὰ νύχιά του εἰς τὰς πλευράς του καὶ μὲ τὰ πτερά του, ἐνῷ ἐξακολουθεῖ νὰ πετᾷ, τοῦ κτυπᾷ τὸ κεφάλι. Κάποτε ἀετὸς καὶ ἱέραξ πίπτουν μαζὺ εἰς τὸ ἔδαφος βαρέως πληγωμένοι».

Συνήθως διὰ τὰς ἐπιδείξεις πάλης μετ' ἄλλων ἁρπακτικῶν πτηνῶν μεταχειρίζονται τὸν μέγαν καὶ τὸν κοινὸν ἀετόν, τοὺς ὁποίους συλλαμβάνουν μικροὺς καὶ τοὺς γυμνάζουν ἐπὶ πολύ. Κατὰ προτίμησιν ἐκγυμνάζουν ἄρρενας, διότι αἱ θήλειαι, ἂν καὶ εἶναι μεγαλύτεραι καὶ γενναιότεραι τοῦ ἄρρενος ὅταν εἶναι ἐλεύθεραι, ὅταν ἐξημεροῦνται, γίνονται παραδόξως δειλότεραι τοῦ ἄρρενος. Ἡ σύλληψις τῶν μικρῶν ἀετῶν γίνεται κατὰ τὴν ἄνοιξιν, ὁπότε ἄρχεται ἡ ἐποχὴ τῶν ἐρώτων των καὶ οἱ ἄρρενες πετῶσι καθ' ὁμάδας πρὸς εὕρεσιν συζύγου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ὅμως ταύτην οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐξαπολύωνται εἰς κυνήγιον, διότι ἀφεύκτως δὲν θὰ ἐπιστρέψοιν εἰς τὸν κύριόν των· ἡ αἰσθηματικότης των δὲν τοὺς ἀφίνει νὰ μὴν ἀκολουθήσουν τὸ θῆλυ.

Ὁ στικτὸς ἀετὸς εὑρίσκεται εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου τόσον ἐν Εὐρώπῃ ὅσον καὶ ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ, Ἀμερικῇ καὶ ἐν αὐτῷ ἀκόμη τῷ ἀκρωτηρίῳ τῆς Καλῆς Ἐλπίδος. Παρ' ἡμῖν ἀπαντᾶται ἐν Θεσσαλίᾳ, Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ.

4ον) Πύγαργος (Haliaetus). Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ ἀετοῦ περιλαμβάνει πολλὰς ποικιλίας: α') *Πύγαργον τὸν μέγαν*, β') *Πύγαργον τὸν μικρόν*, γ') *Πύγαργον τὸν λευκοκέφαλον*, δ') *Πύγαργον τὸν λάλον κτλ.* Ὁ Ἀριστοτέλης δὲν κάμνει διαίρεσιν ποικιλιῶν, ἀλλὰ διακρίνει ἓν μόνον εἶδος. Προφανῶς ἐννοεῖ τὸν μέγαν πύγαργον, εἰς τὸν ὁποῖον δίδει καὶ τὸ ἐπώνυμον *νεβροφόνος*, διότι κυρίως κυνηγᾷ τὰ

Πύγαργος ὁ μικρός.

νεογνὰ τῶν ἐλάφων. «*Τῶν δὲ ἀετῶν ἔστι πλείονα γένη, ἓν μὲν ὁ καλούμενος πύγαργος· οὗτος κατὰ τὰ πεδία καὶ τὰ ἄλση καὶ περὶ τὰς πόλεις γίνεται· ἔνιοι δὲ καλοῦσι νεβροφόνον αὐτόν· πέτεται δὲ καὶ εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὴν ὕλην διὰ τὸ θάρσος· τὰ δὲ λοιπὰ γένη ὀλιγάκις εἰς πεδία καὶ εἰς ἄλση φοιτᾷ.*» (Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι. Βιβλ. ΙΧ. Κεφ. XXXII). Οἱ τρεῖς ἄλλοι πύγαργοι, ὁ μικρός, ὁ λευκοκέφαλος καὶ ὁ λάλος, κατὰ πολὺ ἀσθενέστεροι τοῦ πρώτου, τρέφονται μόνον ἐκ μικρῶν τρωκτικῶν καὶ μικροτέρων ἁρπακτικῶν πτηνῶν.

Οἱ πύγαργοι διαφέρουσι τῶν λοιπῶν ἀετῶν: 1ον) Ἐκ τῆς τελείας γυμνότητος τῶν μηρῶν (οἱ ἄλλοι ἀετοὶ φέρουσι πτερὰ μέχρι τοῦ κατωτάτου ἄκρου τῶν ποδῶν). 2ον) Ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ράμφους· οἱ πύγαργοι ἔχουσι κίτρινον ἢ κιτρινόλευκον ράμφος, ἐνῷ οἱ λοιποὶ ἀετοὶ μελανοϋποκύανον. 3ον) Ἐκ τῆς λευκότητος τῆς οὐρᾶς ἐξ ἧς καὶ ὠνομάσθησαν οἱ πύγαργοι *λευκόουροι ἀετοὶ* (ἡ οὐρά των καθ' ὁλοκληρίαν εἶναι λευκή). 4ον) Κατὰ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς· οἱ πύγαργοι ἐνδιαιτῶνται κατὰ προτίμησιν εἰς πεδιάδας καὶ δάση γειτνιάζοντα μὲ μέρη κατῳκημένα, ἐνῷ οἱ κυρίως ἀετοὶ ἀρέσκονται νὰ διατρίβωσιν εἰς ἐρημικοὺς καὶ ὑψηλοὺς τόπους.

Ὁ μέγας πύγαργος ἔχει σχεδὸν τὸ αὐτὸ μέγεθος μὲ τὸν κοινὸν ἀετόν, ἀλλ' εἶναι περισσότερον σαρκοφάγος τούτου, ἀγριώτερος καὶ φροντίζει ὀλιγώτερον διὰ τοὺς νεοσσούς του, τοὺς ὁποίους καὶ ἐκδιώκει ἐκ τῆς φωλεᾶς του μόλις ἀναπτυχθῶσιν ὀλίγον, ἀδιαφορῶν ἐὰν θὰ δυνηθῶσι μόνοι των νὰ εὕρωσι τὴν τροφήν των. Λέγεται, ὅτι πολλάκις οἱ νεοσσοί του καταφεύγουσιν εἰς τὴν φωλεὰν τοῦ *φήνη*, ὅστις καὶ παρέχει εἰς αὐτοὺς ἄσυλον καὶ τοὺς προστατεύει ἐπί τι διάστημα.

Ἡ ἀστοργία αὕτη παρατηρουμένη εἰς τοὺς *πυγάργους*, τὸν *μέγαν ἀετὸν* καὶ τὸν *στικτὸν ἀετόν*, ὀφείλεται ἴσως εἰς τὸ ὅτι τὰ εἴδη ταῦτα εἶναι πλέον ἀδηφάγα τῶν λοιπῶν καὶ ὀκνηρὰ εἰς τὴν ἀναζήτησιν λείας. Ἀντιθέτως ὁ *κοινὸς ἀετός*, τρέφει ἐπὶ πολὺ διάστημα τοὺς νεοσσούς του, εἶτα τοὺς προπαρασκευάζει εἰς τὴν τέχνην τοῦ κυνηγίου καὶ δὲν τοὺς ἀπομακρύνει ἐκ τῆς φωλεᾶς του παρὰ μόνον ὅταν εἶναι τελείως εἰς θέσιν νὰ προμηθεύωνται μόνοι των τὴν τροφήν των καὶ νὰ ὑπερασπίζωνται τὸν ἑαυτόν των ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν.

Καὶ οἱ νεοσσοὶ τῶν κοινῶν ἀετῶν ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς γεννήτοράς των· εἶναι ἥσυχοι καὶ ἥμεροι, ἐνῷ οἱ νεοσσοὶ τῶν προαναφερθέντων εἰδῶν, ὅταν ἀναπτυχθῶσιν ὀλίγον, διαπληκτίζονται μεταξύ των καὶ συνάπτουσιν ἀληθῆ μάχην διὰ τὴν ἁρπαγὴν τῆς τροφῆς, ὥστε πολλάκις ἀναγκάζονται οἱ γονεῖς νὰ φονεύσωσι τινὰς ἐξ αὐτῶν διὰ νὰ τερματισθῇ ὁ ἀγών.

Ἡ θήλεια τῶν πυγάργων γεννᾷ 2-3 ᾠὰ καὶ τὰ ἐπῳάζει εἰς τὴν φωλεάν της τὴν ὁποίαν κατασκευάζει ἐπὶ ὑψηλῶν δένδρων ἐκ ξηρῶν φύλλων καὶ κλάδων.

Πύγαργος ὁ λευκοκέφαλος (haliaetus leucocephalus). Συναντᾶται ἐν Β. Ἀμερικῇ καὶ διαφέρει ἀπὸ τὸν πύγαργον τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸ ἀνάστημά του, τὸ ὁποῖον εἶναι μικρότερον. Τὸ πτίλωμά του εἶναι φαιόχρουν βαθὺ καὶ κατὰ τὴν κεφαλὴν κατάλευκον καθὼς καὶ κατὰ τὰ δύο τρίτα τοῦ λαιμοῦ καὶ τὴν οὐράν. Τὰ ἤθη του εἶναι τὰ αὐτὰ μὲ τοὺς πυγάργους τῆς Εὐρώπης. Κανὲν ἄλλο πτηνὸν δὲν πετᾷ μὲ τόσην ὁρμὴν καὶ δὲν ἔχει τόσην δύναμιν, τόσην ἐπιδεξιότητα καὶ τόσον θάρρος. Εἶναι ὅμως χαρακτῆρος αἱμοβόρου καὶ τυραννικοῦ. Ὁ Φραγκλῖνος δὲν ἐπεδοκίμαζε τὴν ἐκλογήν του, ὡς ἐθνικοῦ ἐμβλήματος τῶν Ἀμερικανῶν· «Ἕνας πτερωτὸς ληστὴς — ἔλεγεν — ἐπωφελούμενος τῶν πλεονεκτημάτων του διὰ νὰ ἁρπάζῃ ἀπὸ τὰ ἀσθενέστερα πτηνὰ τὴν λείαν, τὴν ὁποίαν κατέκτησαν ἐκεῖνα, δὲν εἶναι ἄξιος νὰ συμβολίζῃ τὴν μεγάθυμον φιλελευθερίαν τοῦ ἀμερικανικοῦ λαοῦ».

Πύγαργος ὁ μικρός. Εὑρίσκεται ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ. Ὁ λαιμός του εἶναι χρώματος ἀνοικτοῦ μολυβδίνου, ἡ κοιλία του λευκὴ καθὼς καὶ οἱ μηροί του, ἡ δὲ ἶρις τῶν ὀφθαλμῶν του πυρρόξανθος. Ἐνδιαιτᾶται ἀποκλειστικῶς εἰς ἀποκρήμνους ὄχθας λιμνῶν, ποταμῶν καὶ εἰς βραχώδεις ἀκτὰς θαλασσῶν· οὐδέποτε ἐμφανίζεται εἰς δάση. Κάθηται εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βράχων διὰ νὰ ἐπισκοπῇ μὲ τὸ βλέμμα του μεγαλύτερον διάστημα. Τρέφεται μὲ διάφορα θαλασσοπούλια καὶ μὲ μικρὰ μαστοφόρα τῶν γύρω κοιλάδων. Οἱ κάτοικοι τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς τὸ θεωροῦν ὡς ἐξαίρετον ὑγρόμετρον. Ὅταν ὑψώνεται περιστρεφόμενος ὑπεράνω τοῦ ἰδίου μέρους καὶ ἀπὸ τὰ ὕψη ῥήγνύει ὀξείας κραυγάς, αἱ ὁποῖαι φθάνουν μέχρι τῆς γῆς, τοῦτο ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς προμήνυμα καταιγίδος.

Πύγαργος ὁ λάλος (haliaetus vocifer). Εἶναι εἶδος ἀετοῦ τῆς Ἀφρικῆς ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Levaillant. Ἔχει τὰς διαστάσεις τοῦ ἀετοῦ τῶν θαλασσῶν. Τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ σώματός του εἶναι λευκὸν καθὼς καὶ ἡ οὐρά, τὸ δὲ ὑπόλοιπον σῶμά του φαιόξανθον ἀνάμικτον μὲ μελανόν. Ὅταν τοῦ εἴδους τούτου οἱ ἀετοὶ κάθηνται, καλοῦνται μεταξύ των καὶ ἀπαντοῦν ἀπὸ μεγάλων ἀποστάσεων διὰ κραυγῶν διαφοροτρόπως τονισμένων, κινοῦντες συγχρόνως ζωηρὰ τὸν λαιμὸν καὶ τὴν κεφαλήν. Ὅταν πετοῦν φθάνουν εἰς ὕψη μεγάλα καὶ τότε ἀκούεται ἀπὸ ψηλὰ ἡ φωνή των, εἰς τέσσαρας τόνους: καχοῦ, κού, κού. Δὲν εἶναι διόλου δυσάρεστος ἡ φωνή των αὐτή, τὴν ὁποίαν ὑποβοηθοῦν καὶ συντονίζουν μὲ τὰς κινήσεις τῶν πτερύγων των. Ἡ ἰδιότης των αὐτὴ νὰ φωνάζουν γίνεται ἀφορμὴ νὰ ἀνακαλύπτεται συχνὰ τὸ καταφύγιόν των, ἀλλὰ τοὺς διακρίνει μεγάλη πονηρία καὶ δὲν εἶναι εὔκολον νὰ τοὺς πλησιάσῃ κανείς.

5ον) Ἁλιάετος ἢ ***ἀετὸς τῶν θαλασσῶν*** (aquila marina). «*Ἕτερον δὲ γένος ἐστὶν ἀετῶν, οἱ καλούμενοι*

Πύγαργος ὁ λάλος.

ἁλιάετοι· οὗτοι δ' ἔχουσιν αὐχένα τε μέγαν καὶ παχὺν καὶ πτερὰ καμπύλα, οὐροπύγιον δὲ πλατύ· οἰκοῦσι δὲ περὶ θάλατταν καὶ ἀκτάς, ἁρπάζοντες δὲ καὶ οὐ δυνάμενοι φέρειν, πολλάκις καταφέρονται εἰς βυθόν» (Ἀριστοτ. Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι. Βιβλ. ΙΧ, Κεφ. XXXII). Τὸ ἀνάστημά του εἶναι μικρόν· τὸ μῆκος τοῦ σώματός του ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ράμφους μέχρι τοῦ ἄκρου τῶν ποδῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 60 ἑκατοστά· τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύγων του φθάνει εἰς 1 μ. 80 ἑκ. Οἱ μηροί του εἶναι γυμνοὶ πτερῶν· οἱ πόδες του ἔχουσι χρῶμα κίτρινον, οἱ δὲ ὄνυχές του εἶναι παμμέγιστοι· ἡ κοιλία του εἶναι λευκὴ καὶ ἡ οὐρά του παχεῖα, σκληρὰ καὶ μεγάλων διαστάσεων.

Διαφέρει τῶν ἄλλων ἀετῶν: 1) Κατὰ τὸ μέγεθος (εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος). 2) Τὸ ράμφος του καὶ οἱ μηροί του δὲν καλύπτονται ὑπὸ πτερῶν. 3) Ὁ ὀπίσθιος δάκτυλος εἶναι βραχύτερος τῶν ἄλλων (εἰς τοὺς ἄλλους ἀετοὺς ὁ ὀπίσθιος δάκτυλος εἶναι ὁ μεγαλύτερος πάντων). 4) Τὸ ράμφος του εἶναι μελανόν. 5) Τὸ δέρμα, τὸ ὁποῖον καλύπτει τὴν βάσιν τοῦ ράμφους, τοὺς πόδας καὶ τοὺς ὄνυχας ἔχει κυανοῦν, συνήθως, χρῶμα (ἐνῷ εἰς τοὺς ἄλλους ἀετοὺς ἔχει χρῶμα κίτρινον).

Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει εἰς δένδρα ἢ εἰς βράχους, πλησίον τῶν ὀχθῶν τῶν ποταμῶν, λιμνῶν ἢ εἰς παράκτια μέρη. Ἡ θήλεια γεννᾷ 3-4 ᾠά, τὰ ὁποῖα ἐκκολάπτει μετὰ 31 περίπου ἡμέρας.

Οἱ ἁπλοϊκοὶ λέγουσιν ὅτι ὁ ἁλιάετος κολυμβᾷ μὲ τὸν ἕνα πόδα, ἐνῷ μὲ τὸν ἕτερον συλλαμβάνει τοὺς ἰχθῦς· καὶ αὐτὸς ὁ Κλάϊν (Klein) παραδέχεται τοῦτο, ὑποστηρίζων ὅσα ἔγραψεν Ἀλβέρτος ὁ Μέγας, ὅτι δηλ. ὁ εἷς ποῦς ὁμοιάζει πρὸς τὸν τοῦ ἱέρακος καὶ εἶναι ἐπιτήδειος νὰ συλλαμβάνῃ τοὺς ἰχθῦς, ὁ δὲ ἄλλος ὁμοιάζει πρὸς τὸν πόδα τοῦ χηνὸς καὶ φέρει στεγανὴν μεμβράνην, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς νηκτικὸν ὄργανον. Τὴν δοξασίαν ταύτην τὴν υἱοθέτησε πλὴν τοῦ Κλάϊν καὶ ὁ Λιναῖος, Γκέσνερ ὁ Ἀλδροβάδης καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ὁ Ἀριστοτέλης, λέγει ὅτι ὁ ἁλιάετος ἔχει ἀστραπηβόλον καὶ διαπεραστικὸν βλέμμα, ἰσχυρίζεται δὲ ὅτι ἐξαναγκάζει τὰ νεογνά του νὰ ἀτενίζωσι τὸν ἥλιον, φονεύων ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ τὸν ἀτενίσῃ. «*Ὁ δ' ἁλιάετος ὀξυωπέστατος μέν ἐστι, καὶ τὰ τέκνα ἀναγκάζει ἔτι ψιλὰ ὄντα πρὸς τὸν ἥλιον βλέπειν, καὶ τὸν μὴ βουλόμενον κόπτει καὶ στρέφει, καὶ ὁποτέρου ἂν ἔμπροσθεν οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύσωσιν, τοῦτον ἀποκτείνει, τὸν δ' ἕτερον ἐκτρέφει*». (Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι. Βιβλ. ΙΧ Κεφ. XXXIV).

Τὸ ἧπαρ τοῦ ἁλιαέτου εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερον τοῦ ἥπατος τῶν ἄλλων ἀετῶν. Ὁ σπλήν, ἐνῷ εἰς τὰ ἄλλα εἴδη τῶν ἀετῶν εὑρίσκεται προσκεκολλημένος εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ στομάχου, εἰς τὸν ἁλιάετον εὑρίσκεται κάτωθεν τοῦ δεξιοῦ λοβοῦ τοῦ ἥπατος. Οἱ νεφροὶ τοῦ ἁλιαέτου εἶναι παμμέγιστοι, ἐνῷ οἱ ἄλλοι ἀετοὶ ἔχουσι μικροὺς νεφρούς.

Συναντᾶται καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τῆς Βορείου θαλάσσης μέχρι τοῦ Κρητικοῦ πελάγους. Σπανίως ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. «Δια-

Digitized by Google

...τρίβει δὲ περὶ θάλατταν, καὶ ζῇ θηρεύων τοὺς περὶ τὴν θάλατταν ὄρνιθας, ὥσπερ εἴρηται· θηρεύει δ' ἀπολαμβάνων καθ' ἕνα, παρατηρῶν ἀναδυόμενον ἐκ τῆς θαλάττης. Ὅταν δ' ἴδῃ ὁ ὄρνις ἀνακύπτων τὸν ἁλιάετον, πάλιν φοβηθεὶς καταδύεται, ὡς ἑτέρᾳ ἀνακύψων· ὁ δὲ διὰ τὸ ὀξὺ ὁρᾶν ἀεὶ πέτεται, ἕως ἂν ἀποπνίξῃ ἢ λάβῃ μετέωρον· ἀθρόαις γὰρ οὐκ ἐπιχειρεῖ· ῥαίνουσαι γὰρ ἀπερύκουσι ταῖς πτέρυξιν». (Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι. Βιβλ. IX. Κεφ. XXXIV).

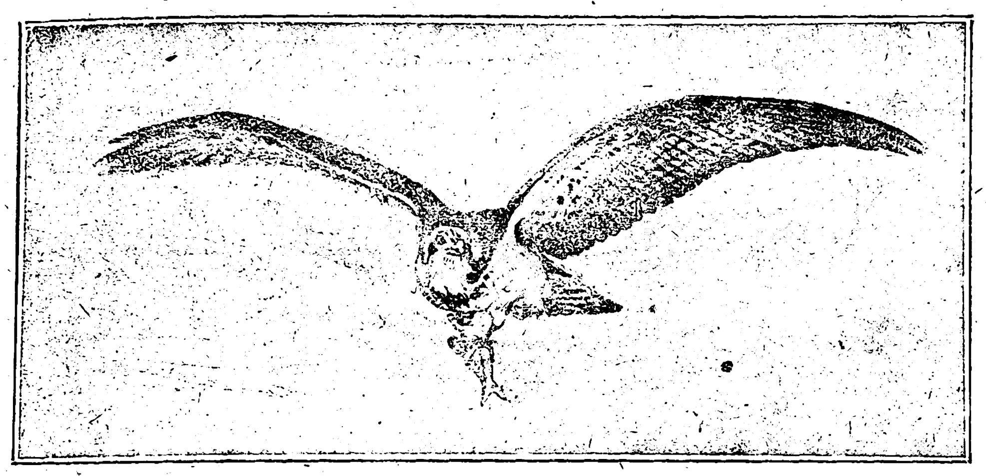

Ἁλιάετος ἢ ἀετὸς τῶν θαλασσῶν.

Τρέφεται ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐξ ἰχθύων τοὺς ὁποίους συλλαμβάνει μετὰ μεγάλης εὐκολίας· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἀναδίδει ἐξ ἀποστάσεως τὴν χαρακτηριστικὴν ὀσμὴν τῶν ἰχθύων (ψαρίλα). Ἐνίοτε ἐπιφέρει μεγίστας καταστροφὰς εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖα, δι' ὃ καὶ καταδιώκεται συστηματικῶς ὑπὸ τῶν ἁλιέων καὶ τῶν κατοίκων τῶν παραθαλασσίων ἢ παραλιμνίων μερῶν.

6ον) Πανδίων ὁ ποτάμιος (pandion haliaetus). *κ. ψαράετος ἢ βουτηχτής*. Τὸ μῆκος του εἶναι περίπου 60 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός του εἶναι σταχτόφαιον καὶ τὸ κάτω λευκόν, ἡ δὲ κεφαλή του φέρει ἐναλλὰξ λευκὸν καὶ πυρρὸν χρῶμα. Πλατεῖα φαιὰ λωρὶς κοσμεῖ τὴν κεφαλὴν καὶ διήκει ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μέχρι τῆς ῥάχεως. Τὰ πτερά τοῦ ἄνω ἡμίσεος τοῦ στήθους εἶναι τεφρόφαια. Ἡ οὐρὰ ποικίλλεται ὑπὸ ἐγκαρσίων λωρίδων.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀετῶν, τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τὸ μόνον τὸ ὁποῖον συναντᾶται ἀπὸ τῶν παραλίων ἐκτάσεων μέχρι τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῶν ὀρέων. Κατὰ Μάρτιον κατέρχεται ἐκ τῶν ὀρέων εἰς τὰς λίμνας καὶ τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν, ἐπανέρχεται δὲ εἰς τὰ ὄρη κατὰ Ὀκτώβριον. Τὰ ᾠά του γεννᾷ πάντοτε εἰς παραθαλασσίους ἢ παραλιμνίους θέσεις. Ἀρέσκεται νὰ ἀλλάσσῃ συχνὰ τόπον διαμονῆς καὶ σχεδὸν οὐδέποτε ἐπανέρχεται

Πανδίων ὁ ποτάμιος. (κ. βουτηχτής).

εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ἐκτὸς ἐὰν ὑπάρχῃ ἐκεῖ [ἄφθονος λεία, τὴν ὁποίαν δὲν λησμονεῖ τότε νὰ ἐπικεφθῇ ἀνὰ πᾶσαν του κάθοδον. Γεννᾷ 3 συνήθως ᾠὰ διαστάσεων 6×4 ἑκ. ὑπολεύκου χρώματος, μὲ ἐρυθρόφαια στίγματα.

Τρέφεται, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς, μὲ ἰχθῦς, ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἀδηφαγότατος, ἐπιφέρει μεγάλας βλάβας εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖα. Πετᾷ εἰς μέγιστον ὕψος καὶ κατόπιν μὲ ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας βυθίζεται ἀποτόμως καὶ μὲ ὁρμὴν εἰς τὸ ὕδωρ μέχρις ὡρισμένου βάθους καὶ σχεδὸν ἀμέσως ἀναδύεται ὑποβαστάζων μὲ τοὺς ὄνυχάς του μέγαν ἰχθύν, ἐνίοτε ἴσον πρὸς τὸν ὄγκον τοῦ σώματός του. Ἐπίσης ἐπιπίπτει καὶ κατὰ τῶν ὑδροβίων πτηνῶν.

Πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ ἐπιβλαβοῦς τούτου πτηνοῦ μεταχειρίζονται εἰδικὰς παγίδας. Εἰς διάφορα μέρη τοῦ ἰχθυοτροφείου ἐμπήγνυσι πασσάλους ἐξερχομένους εἰς ὕψος ἑνὸς περίπου μέτρου ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, κατασκευάζουσιν ἐπ' αὐτῶν μικρὸν κρηπίδωμα καὶ ἐπ' αὐτοῦ τοποθετοῦσι τὴν παγίδα, ἥτις φέρει ἐλατήριον. Τὸ πτηνὸν κρατοῦν τὴν λείαν του ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος ὅπως ἀναπαυθῇ, ὁπότε καὶ συλλαμβάνεται.

***7ον) Φήνη** ἢ **μέγας ἀετὸς τῶν θαλασσῶν**,* (ossifraga). Οἱ φυσιοδίφαι, ἀπατώμενοι ἀπὸ τὰς διαφορὰς εἰς ἀνάστημα καὶ χρώματα τὰς ὁποίας προκαλοῦν ἡ ἡλικία καὶ τὸ φῦλον, διέκριναν τρία εἴδη φήνης. Ἡ θήλεια ἔχει ἀνάστημα ἑνὸς μέτρου τὸ ὁποῖον τὴν ἐξομοιώνει σχεδὸν μὲ τὸν *βασιλικὸν ἀετόν*. Ὁ ἄρρην εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος. Καὶ τὰ δύο γένη ὅταν γηράσουν ἔχουν τὰ ἄνω καὶ κάτω τοῦ σώματος φαιοτεφρόχροα, ἀνοικτότερα κατὰ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν λαιμὸν καὶ προσεγγίζοντα πρὸς τὸ λευκάζον τεφρόχρουν κατὰ τὸ πρόσωπον, τὴν οὐρὰν ἐντελῶς λευκήν, τοὺς πόδας καὶ τοὺς δακτύλους κιτρίνους, τὸ ῥάμφος ὠχροκίτρινον καὶ τὴν ἴριδα τοῦ ὀφθαλμοῦ ζωηρῶς κιτρίνην. Εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν ἔχουν τὸ ῥάμφος μαῦρον, τὴν οὐρὰν μελαψὴν μὲ στίγματα λευκωπὰ καὶ τὸ πτίλωμα φαιόχρουν, μὲ μίαν ἀπόχρωσιν βαθέως φαιὰν εἰς τὸ μέσον τῶν δύο πτερύγων. Οἱ ἁλιάετοι προ-

Φήνη ἢ μέγας ἀετὸς τῶν θαλασσῶν.

τιμοῦν νὰ διαιτῶνται εἰς τὰ δάση τὰ γειτονεύοντα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὰς μεγάλας λίμνας. Πετοῦν χαμηλότερα μὲ ὀλιγωτέραν ταχύτητα ἀπὸ τοὺς κοινοὺς ἀετούς. Θηρεύουν τὴν νύκτα καθὼς καὶ τὴν ἡμέραν· συλλαμβάνουν τοὺς ἰχθῦς ἐφορμῶντες κατ' αὐτῶν, ὅταν εὑρίσκωνται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος καὶ βυθιζόμενοι ἀκόμη ἐντὸς αὐτοῦ.

Ὅταν ἡ φήνη βλέπῃ ἄλλο ἁρπακτικὸν ἀσθενέστερον ἀπὸ αὐτήν, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ ἀγρεύσει κανένα ἰχθύν, τὸ καταδιώκει λυσσωδῶς μέχρις ὅτου ἐγκαταλίπῃ τὴν λείαν του. Ἡ ἀδηφαγία της ὅμως τῆς γίνεται κἄποτε ὀλεθρία. Ὁρμᾷ, λέγουν, ἐναντίον τῆς φώκης μὲ τόσην λύσσαν καὶ προσκολλᾶται εἰς τὴν ῥάχιν της κατὰ τοιοῦτον τρόπον, βυθίζουσα ἐπ' αὐτῆς τοὺς ὄνυχάς της, ὥστε δὲν δύναται κατόπιν νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ καὶ παρασύρεται ἀπὸ τὴν φώκην εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης.

Ὁ Léopold de Buche ἀποδίδει εἰς τὸ πτηνὸν αὐτὸ ἰδιώματα προϋποθέτοντα συνδυασμὸν ἰδεῶν ὁ ὁποῖος ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἀνώτερα ζῷα. Λέγει ὅτι ὁ ἁλιάετος προσβάλλει καὶ αὐτοὺς τοὺς βοῦς, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ δὲ εἰς τὴν ἐπιχείρησίν του αὐτὴν βυθίζεται κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οὕτω βρεγμένος καθὼς εἶναι κυλίεται εἰς τὴν ἄμμον ἕως ὅτου ὅλα τὰ πτερά του καλυφθοῦν μὲ ἄμμον καὶ λιθάρια. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν εὑρισκόμενος ὁρμᾷ ἐναντίον τοῦ θύματός του ῥίπτων ἄμμον κατὰ τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ κτυπῶν αὐτὸ ταυτοχρόνως διὰ τοῦ ῥάμφους του καὶ τῶν πτερύγων του. Τὸ θῦμα του τρέχει ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸν ἐχθρόν, καὶ τέλος πίπτει ἐξηντλημένον ἀπὸ τὴν κόπωσιν, ἕρμαιον τοῦ διώκτου του.

Ὁ τόπος τροποποιεῖ περιέργως τὸ εἶδος τῆς ζωῆς τοῦ πτηνοῦ τούτου. Εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ρωσίαν δὲν ζῇ παρὰ τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν ἢ τῶν λιμνῶν, ἀλλὰ διαιτᾶται ἐν τῷ μέσῳ τῶν στεππῶν, ὅπου τρώγει τυφλοποντικοὺς καὶ διάφορα τρωκτικά. Εἰς τὰς βορειοτέρας χώρας διαιτώμενον, ὅταν ἀρχίσουν οἱ παγετοὶ μεταναστεύει πρὸς τὰ μεσημβρινὰ μέρη, ἀκολουθοῦν τὰ μεγάλα σμήνη τῶν χηνῶν, αἱ ὁποῖαι μεταναστεύουν ἐπίσης, ὅπως καὶ αὐτό. Τότε ἀκριβῶς κάνει τὸ πέρασμά του ἀπὸ τὰς ἰδικάς μας ἀκτὰς διὰ νὰ ξαναφανῇ πάλιν κατὰ τὰς ἀρχὰς Μαρτίου ἐπιστρέφον πρὸς τὰς βορεινὰς χώρας, ὅπου μεταβαίνει νὰ ἀναπαραχθῇ. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ 9ον βιβλίον τῶν «Περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν» λέγει σχετικῶς μὲ τὴν *Φήνην* τὰ ἑξῆς: *«Ἡ δὲ καλουμένη φήνη ἐστὶν εὔτεκνος καὶ εὐβίωτος καὶ δειπνοφόρος καὶ ἤπιος, καὶ τὰ τέκνα ἐκτρέφει, καὶ τὰ αὐτῆς καὶ τὰ τοῦ ἀετοῦ· καὶ γὰρ ταῦθ' ὅταν ἐκβάλλῃ ἐκεῖνος ἀναλαβοῦσα τρέφει· ἐκβάλλει γὰρ ὁ ἀετὸς πρὸ ὥρας ἔτι βίου δεόμενα καὶ οὔπω δυνάμενα πέτεσθαι. Ἐκβάλλειν δὲ δοκεῖ ὁ ἀετὸς τοὺς νεοττοὺς διὰ φθόνον· φύσει γάρ ἐστι φθονερὸς καὶ ὀξύπεινος, ἔτι δὲ ὀξυλαβής· λαμβάνει δὲ μέγα ὅταν λάβῃ. Φθονεῖ οὖν τοῖς νεοττοῖς ἁδρυνομένοις, ὅτι φαγεῖν ἀγαθοὶ γίνονται, καὶ σπᾷ τοῖς ὄνυξιν· μάχονται δὲ καὶ οἱ νεοττοὶ αὐτοῖς περὶ τῆς ἕδρας καὶ τῆς τροφῆς· ὁ δ' ἐκβάλλει καὶ κόπτει αὐτούς· οἱ δ' ἐκβαλλόμενοι βοῶσι, καὶ οὕτω ὑπολαμβάνει αὐτοὺς ἡ φήνη· ἡ δὲ φήνη ἐπάργυρός τ' ἐστι καὶ πεπήρωται τοὺς ὀφθαλμούς».*

8ον) Σπιζάετος (Spizaetus) (ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ σπίζα=σπῖνος). Ἔχει τὸ ῥάμφος μακρὸν καὶ σχεδὸν εὐθύ, πεπλατυσμένον κατὰ τὰ πλάγια, τοὺς ταρσοὺς ἐπιμήκεις, ὀλίγον ἰσχνοὺς καὶ γυμνούς, τοὺς

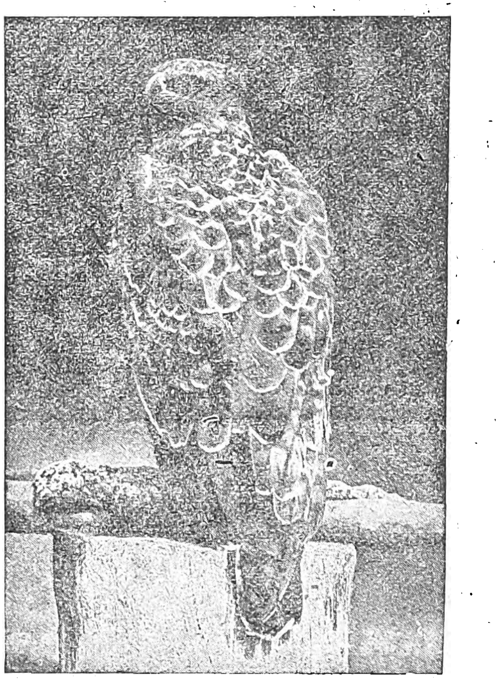

Σπιζαετός.

ὄνυχας ἀδυνάτους καὶ βραχεῖς. Πλησιάζει πρὸς τὸν ἀετὸν διὰ τοῦ ἀναστήματός του καὶ τὸν γῦπα διὰ τοῦ ὀργανισμοῦ του καὶ τῶν συνηθειῶν του. Θηρεύει τὰ μικρὰ εἴδη τῶν μαστοφόρων καὶ τῶν πτηνῶν. Τὴν φωλεάν του κατασκευάζει εἰς δένδρα ὑψηλὰ καὶ εἰς βράχους. Τὰ μικρά του λαμβάνουν

Digitized by Google

τὴν τροφήν, τὴν ὁποίαν τοὺς φέρει, μόνα των, εὐθὺς ἅμα ἐκκολάπτονται, χωρὶς νὰ τοὺς δίδη ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ στόμα, ὅπως συνήθως τὰ ἄλλα πτηνά. Ὁ σπιζάετος περιλαμβάνει δωδεκάδα ὁλόκληρον εἰδῶν τὰ ὁποῖα κατοικοῦν τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ πρὸ πάντων τὴν Ἀμερικήν. Ὁ σπιζάετος τῆς Ἀφρικῆς ἔχει γενικῶς τὸ πτέρωμα μελανὸν καὶ φέρει εἰς τὸ ἰνίον λοφίον. Ἰδίως καταδιώκει μὲ λύσσαν τοὺς κόρακας μετὰ τῶν ὁποίων εὑρίσκεται εἰς διαρκῆ πόλεμον, διότι οὗτοι τοῦ ἐπιτίθενται ἀθροιζόμενοι εἰς σμήνη διὰ νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὴν τροφήν του καὶ νὰ καταβροχθίσουν τὰ αὐγά του καὶ αὐτὰ τὰ μικρά του ἀκόμη. Τὸ θῆλυ γεννᾷ δύο αὐγὰ σχεδὸν στρογγύλα μὲ κηλῖδας φαιοξάνθους.

9ον) Ἀετὸς Μπονέλλι (Aquila fasciata). Διακρίνεται ἀπὸ τοὺς συνήθεις ἀετοὺς ἐκ τῆς ὅλης σωματικῆς του κατασκευῆς, τῆς ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων ρωμαλέας. Εἶναι χρώματος μελανοφαίου μὲ κηλῖδας λευκὰς καὶ ξανθωπὰς εἰς τὰ ἀνώτερα μέρη τοῦ σώματος, λευκοῦ δὲ μὲ ἀποχρώσεις τεφροῦ καὶ ξανθωποῦ καὶ φαιόχρους κηλῖδας εἰς τὰ κατώτερα αὐτοῦ μέρη. Ἡ οὐρά του, χρώματος τεφροῦ, καταλήγει εἰς παρυφὴν κιτρινωπήν. Οἱ νεαρώτεροι εἶναι πλέον πεποικιλμένοι κατὰ τὴν ράχιν καὶ οἱ πολὺ μικρότεροι τὴν ἡλικίαν ἔχουσι τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν λαιμὸν καὶ τὸ στῆθος ξανθωποῦ χρώματος. Εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὰ μέρη τὰ περιβρεχόμενα ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, τὸ εἶδος αὐτὸ ἀπαντᾶται πολὺ συχνὰ καὶ ζῇ μάλιστα μονίμως ἐκεῖ, ἰδίως εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη, ὅπου μένει εἰς ὄρη ἀπεψιλωμένα καὶ κατασκευάζει τὴν φωλεάν του μέσα εἰς τὰς ρωγμὰς τῶν βράχων. Προικισμένος μὲ δυνατὰ πτερὰ ὑψώνεται ταχέως μὲ μερικὰς πτήσεις πολὺ ὑψηλά, διὰ νὰ ἐξαφανισθῇ ἀπὸ τὰς ὄψεις τῶν κυνηγῶν. Ἵπταται διαγράφων κύκλους, ἔπειτα δὲ ἀφίεται ἀποτόμως καὶ ὁρμᾷ ἐπὶ τῆς λείας του μὲ ταχύτητα βέλους. Γενικῶς, ὅταν ἀναπαύεται, ἵσταται μὲ τὸ σῶμα ἐλαφρῶς κεκλιμένον, ἀλλὰ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνορθοῦται μὲ τὸ βλέμμα ἀπαστράπτον καὶ ἡ φυσιογνωμία του τότε λαμβάνει μίαν ἔκφρασιν περιέργως τολμηράν. Εἶναι πτηνὸν τολμηρόν, δὲν φοβεῖται δὲ νὰ φθάνῃ μέχρις αὐτῶν τῶν αὐλῶν τῶν οἰκιῶν καὶ νὰ ἁρπάζῃ πουλερικά. Κυνηγᾷ ἐπίσης λαγωοὺς καὶ ἀγριοπούλια διάφορα. Ἐκαλεῖτο ἄλλοτε *εὐτολμαετός, ἱεραετὸς* καὶ *ψευδαετός.*

10ον) Γυπάετος (Gypaetus). Τὸ πτηνὸν τοῦτο ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἀετὸν κατὰ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα, ἀλλ' ἔχει τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ γυπός.

Ὁ γυπάετος εὑρίσκεται πανταχοῦ τοῦ παλαιοῦ κόσμου καὶ κυρίως εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Τυρόλου καὶ τὴν Οὑγγαρίαν. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπαντᾷ ἐπίσης συχνά. Εἰς τὸ Ζωολογικὸν Μουσεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὑπάρχει τεταριχευμένος θαυμάσιος γυπάετος.

Κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐπιστημονικήν του ἐκ-

Γυπάετος.

δρομὴν ὁ Berthollet λέγει ὅτι ἐφόνευσε γυπάετον τοῦ ὁποίου τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερύγων ὑπερέβαινε τὰ 4 μέτρα καὶ τὸ πτέρωμά του ἦτο φαιὸν πρὸς τὸ ὑπόλευκον καὶ ἔφερεν, ἰδίως εἰς τὴν κοιλίαν, σκοτεινὰς φαιὰς κηλῖδας.

Ὁ γυπάετος ἐπιτίθεται κατὰ τῶν λαγωῶν, αἰγάγρων, προβάτων καὶ ἐνίοτε καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τρώγει τόσον τὰ ζῶντα ζῷα ὅσον καὶ τὰ θνησιμαῖα.

Ὁ Μπρὺς (Bruce) κατὰ τὸ ταξίδιόν του εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Νείλου ἐφόνευσε γυπάετόν τινα καὶ ἐξεπλάγη ὅταν τὸν ἤγγισε, διότι αἱ χεῖρες του ἐγέμισαν μὲ εἶδος κιτρίνης κόνεως, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι ἐξήρχετο ἐκ τοῦ λοβοῦ τῶν πτερῶν· ἡ πιθανωτέρα ἐξήγησις εἶναι, ὅτι ἡ κόνις αὕτη καθιστᾷ τὰ πτερὰ τοῦ πτηνοῦ τούτου ἀδιάβροχα, ὥστε νὰ ἀντέχῃ εἰς τὰς συχνὰς βροχάς, αἱ ὁποῖαι πολλάκις διαρκοῦν ἐπὶ ἓξ μῆνας εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

11ον) Περκνόπτερος (Vulturina aquila). Τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶναι ὁ ἐνδιάμεσος τύπος μεταξὺ ἀετοῦ καὶ γυπὸς καὶ διὰ τοῦτο τινὲς τὸν ὀνομάζουν *γυπάετον*. Εἰς τὰς «Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίαι» ὁ Ἀριστοτέλης λέγει: «*Ἔτι δ' ἕτερον γένος περκνόπτερος, λευκὴ κεφαλή, μεγέθει δὲ μέγιστος, πτερὰ δὲ βραχύτατα καὶ οὐροπύγιον πρόμηκες, γυπὶ ὅμοιος· ὀρειπέλαργος καλεῖται καὶ ὑπάετος· οἰκεῖ δ' ἄλση, τὰ μὲν κακὰ ταὐτὰ ἔχων τοῖς ἄλλοις, τῶν δ' ἀγαθῶν οὐδέν· ἁλίσκεται γὰρ καὶ διώκεται ὑπὸ κοράκων καὶ τῶν ἄλλων, βαρὺς γὰρ καὶ κακόβιος, καὶ τὰ τεθνεῶτα φέρων· πεινῇ δ' ἀεὶ καὶ βοᾷ καὶ μινυρίζει*» (Βιβλ. IX. Κεφ XXXII).

Ὁ περκνόπτερος ἔχει ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἀετοῦ, ἀλλ' οὐδὲν προτέρημα. Εἶναι βαρὺς κατὰ τὸ πέταγμά του, ὀκνηρὸς διὰ τὸ κυνήγιον καὶ διὰ τοῦτο τρέφεται σχεδὸν πάντοτε ἐκ θνησιμαίων ζῴων. Αἱ πτέρυγές του εἶναι βραχύτεραι καὶ ἡ οὐρά του μακροτέρα τῆς τῶν ἀετῶν. Ἡ κεφαλή του ἔχει ἀνοικτῶς κυανοῦν χρωματισμὸν καὶ ὁ λαιμός του εἶναι λευκός, καλύπτεται ὑπὸ μικρῶν πτίλων καὶ ἡ κεφαλή του γύρω φέρει μικρὰ λευκὰ πτερὰ ἐν εἴδει περιδεραίου. Ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ ἔχει κιτρινοϋπέρυθρον χρῶμα· τὸ ράμφος καὶ τὸ δέρμα τὸ καλύπτον τὴν βάσιν του εἶναι μελανόν· τὸ ἀγκυλωτὸν ἄκρον τοῦ ράμφους εἶναι ὑπόλευκον· οἱ μηροὶ καὶ οἱ πόδες εἶναι μολυβδόχροοι· οἱ ὄνυχες μελανοὶ καὶ ὀλίγον κυρτοί.

Ὡς χαρακτηριστικὸν διακριτικὸν φέρει φαιὰν κηλῖδα σχήματος καρδίας ἐπὶ τοῦ στήθους. Γενικῶς ἡ θέα του εἶναι ἀπεχθής, διότι πλὴν τῆς ἀσχημίας του, διαρκῶς ρέει ἐκ τῶν ρωθώνων του κιτρινωπόν τι ὄξον ὑγρόν. Ἵσταται πάντοτε μὲ τὰς πτέρυγας ἀνοικτάς.

Ἀπαντᾷ εἰς τὰς Ἄλπεις, τὰ Πυρηναῖα καὶ εἰς πολλὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' οὐχὶ ἐν ἀφθονίᾳ.

12ον) Κιρκάετος (circaetus). Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἔχουσι κεφαλὴν ὀγκώδη καὶ βαθέως τοποθετημένην μεταξὺ τῶν ὤμων των· τὰ πτερά της εἶναι λίαν πυκνὰ καὶ σχηματίζουσι πρὸς τὸ μέρος τοῦ λαιμοῦ λογχοειδῆ ἄκραν. Τὸ ράμφος των εἶναι ἰσχυρόν, χονδρὸν κατὰ τὴν βάσιν καὶ λίαν κυρτὸν κατὰ τὸ ἄκρον του. Οἱ ρώθωνες περιβάλλονται ὑπὸ τριχῶν, αἵτινες διευθύνονται πρὸς τὰ ἔξω. Αἱ πτέρυγες των εἶναι μακραὶ καὶ ἀμβλεῖαι· ἡ οὐρὰ μετρίου μεγέθους καὶ σχεδὸν τετράγωνος κατὰ τὸ ἄκρον της· οἱ ταρσοὶ εἶναι ἐπιμήκεις, ἰσχυροὶ καὶ κεκαλυμμένοι κατὰ τὸ πρόσθιον μέρος των ὑπὸ λεπίων· οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν εἶναι βραχεῖς καὶ σχεδὸν ἰσομεγέθεις· οἱ ὄνυχες βραχεῖς καὶ ἐλαφρῶς κυρτοί.

Ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπός των εἶναι *Κιρκάετος ὁ Γαλατικὸς* (circaetus Gallicus).

Ὁ ἀετὸς οὗτος παρουσιάζει ὁμοιότητας ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σώματος μὲ τὸν μέγαν ἀετὸν καὶ ὡς πρὸς τὴν γυμνότητα τῶν ποδῶν καὶ τὴν λευκότητα τῆς οὐρᾶς μὲ τὸν πύγαργον· κατὰ τὰ ἄλλα ἀπομακρύνεται τελείως τῶν προαναφερθέντων εἰδῶν.

Τὸ μῆκος τοῦ σώματός του ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ράμφους μέχρι τῆς ἄκρας τῆς οὐρᾶς εἶναι 65 ἑκ. τοῦ μέτρου· ἡ κεφαλή του εἶναι μεγάλη, ἡ οὐρὰ ἔχει περίπου μῆκος 10 ἑκ. καὶ τὸ πλάτος τῶν πτερύγων του ὅταν εἶναι ἡνεωγμέναι φθάνει τὰ 160 ἑκ. τοῦ μέτρου. Αἱ πτέρυγές του, ὅταν τὸ πτηνὸν εὑρίσκεται ἐν ἀναπαύσει, ἐξέχουν ὀλίγον τῶν ἄκρων τῆς οὐρᾶς. Τὸ ἄρρεν, πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος εἶναι τεφρόφαιον, ἀλλὰ τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν (τὸ μέρος δηλ. ὅπου ἐκφύονται ἐκ τοῦ σώματος), εἶναι λευκά· τοῦτο διακρίνεται μόνον ὅταν εἶναι ἡνεωγμέναι αἱ πτέρυγες. Ὁ λαιμός, τὸ στῆθος, ἡ κοιλία καὶ τὰ πλάγια μέρη τοῦ σώματος εἶναι λευκὰ καὶ ποικίλλονται ὑπὸ ἐπιμήκων φαιοπύρρων κηλίδων. Ἡ οὐρὰ εἶναι φαιὰ ἄνωθεν καὶ φέρει ἐγκαρσίας σκοτεινὰς φαιὰς λωρίδας. Τὸ ράμφος εἶναι ὑπόφαιον καὶ ἡ μεμβράνα ἡ καλύπτουσα τὴν βάσιν των εἶναι ὀρφνῶς κυανῆ. Ἡ ἶρις τῶν ὀφθαλμῶν εἶναι ζωηρῶς κιτρίνη. Οἱ πόδες εἶναι ὀρφνοκιτρινοσαρκόχροοι. Τὸ ἐνδιάμεσον μεταξὺ τῶν λεπίων τῶν ποδῶν διάστημα εἶναι ὑπέρυθρον. Ζυγίζει περίπου 2 ὀκάδας καὶ 300 δράμια.

Ἡ θήλεια εἶναι πάντοτε μεγαλυτέρα τοῦ ἄρρενος. Ὁ χρωματισμός της εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν τοῦ ἄρρενος μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ κηλῖδες τοῦ θώρακος καὶ τῆς κοιλίας εἶναι πολυαριθμότεραι καὶ ὀρφνότεραι.

Τὰ νεογνὰ μέχρις ἡλικίας ἑνὸς ἔτους ἔχουσι φαιοπέρυθρον χρῶμα πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος καὶ λευκὸν μὲ πολυαρίθμους φαιὰς κηλῖδας κατὰ τὴν κοιλίαν. Οἱ πόδες των εἶναι πελιδνοί.

Κατασκευάζει τὴν φωλεάν του ἐπὶ ὑψηλῶν δένδρων ἢ πυκνῶν θάμνων. Ἡ θήλεια γεννᾷ 1–3 ᾠά, μετρίου μεγέθους (6,5×4,5 ἑκ.) χρώματος ὑπολεύκου, σπανίως ὑποκύανα, τὰ ὁποῖα ἐπωάζει ἐπὶ 30 περίπου ἡμέρας.

Τὰ πτηνά ταῦτα, ἰδίως ἡ θήλεια, ἔχουσι πέταγμα

Κιρκάετος ὁ Γαλατικός.

βαρύ, διότι τὸ σῶμά των εἶναι βαρὺ καὶ αἱ πτέρυγές των βραχεῖαι. Οὐδέποτε ἵπτανται εἰς μέγα ὕψος, διὰ τοῦτο καὶ συλλαμβάνουσι τὴν τροφήν των συχνότερον ἐπὶ τῆς γῆς ἢ ἐπὶ τοῦ ἀέρος.

Ἡ φωνή των ὁμοιάζει πρὸς ὀξὺν συριγμόν, ἀ. καὶ σπανίως φωνάζουν.

Ἐξέρχονται εἰς κυνήγιον πρὸ τῆς ἀνατολῆς καὶ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, τὸ δὲ ὑπόλοιπον διάστημα τῆς ἡμέρας ἡσυχάζουσι.

Τὸ πτηνὸν τοῦτο παρ' ὅλον τὸν ὄγκον τοῦ σώματός του συνήθως προσβάλλεται καὶ ὑπὸ πολὺ μικροτέρων πτηνῶν καὶ ὑποχωρεῖ χωρὶς νὰ ἀντιτάξῃ ἀντίστασιν.

Ὁ Μπυφφὼν (Buffon) συνέλαβε κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1768 νεαρὸν κιρκάετον, ὅστις μετὰ ὀ. περίπου μῆνας συνεπλήρωσε τὴν τελείαν ἀνάπτυξίν του. Τὸ πτηνὸν—λέγει—δὲν ἐφοβεῖτο οὐδόλως τὸ φῶς καὶ ἔστρεφε πάντοτε τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν ἥλιον, τὸν ὁποῖον καὶ παρετήρει «κατάμματα». Ὅταν ἐτρόμαζεν ἔτρεχε ταχύτατα καὶ ὅταν εὑρίσκετο κλεισμένος ἐν τῷ δωματίῳ ἐπλησίαζε πάντοτε πρὸς τὴν ἑστίαν· πολλάκις ἐν τούτοις ἐκοιμήθη εἰς τὸ ὕπαιθρον καὶ μὲ τὸ δριμύτερον ψῦχος. Ἔτρωγεν ὠμὸν καὶ μαγειρευμένον κρέας, τὸ ὁποῖον ἐξέσχιζε μὲ τοὺς ὀδόντας του καὶ τὸ κατέπινεν εἰς μεγάλα τεμάχια. Οὐδέποτε ἔπινεν ὕδωρ παρουσίᾳ ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ὅταν εὑρίσκετο μόνος πρὶν ἐγγίσῃ τὸ ὕδωρ περιειργάζετο πρῶτον προσεκτικῶς τὸ δοχεῖον τοῦ ὕδατος, εἶτα ἔρριπτε τὸ βλέμμα του δεξιὰ καὶ ἀριστερά, διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἐὰν ἦτο μόνος· τέλος ἐπλησίαζε καὶ ἀφοῦ παρετήρει ἀκόμη πέριξ του ἐβύθιζεν ἀλλεπαλλήλως τὸ ράμφος του μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν. (Τὸ αὐτὸ πράττουν καὶ ἄλλα ἁρπακτικὰ πτηνά· ἡ πιθανωτέρα ἐξήγησις, εἶναι ὅτι ἐπειδὴ ὅταν πρόκειται νὰ πίωσιν ὕδωρ εἶναι ἠναγκασμένα νὰ βυθίζωσι μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ράμφος του, φοβοῦνται ἴσως μὴ τυχὸν ἐνεδρεύῃ ἐχθρός τις τὸν ὁποῖον δὲν εἶναι δυνατὸν κατὰ τὴν πόσιν των νὰ ἴδωσι· διὰ τοῦτο καὶ λαμβάνουσιν ὅλας τὰς ἐνδεδειγμένας προφυλάξεις).

Ὁ ὑπηρέτης τοῦ Μπυφφών, ὁ ὁποῖος ἐπεριποιεῖτο τὸν ἀετὸν διηγεῖται: «Μίαν ἡμέραν ἔδωσα εἰς τὸν ἀετὸν τοῦ κυρίου μου διαφόρους τροφάς ἄρτον, τυρόν, σταφυλάς, μῆλα κλπ. Τὸ πτηνὸν δὲν ἠθέλησε νὰ φάγῃ τίποτε ἀπὸ αὐτά, ἂν καὶ ἦτο νηστικὸν ἀπὸ 24 ὡρῶν. Τὸ ἄφησα νηστικὸ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ἀλλὰ καὶ τότε δὲν ἤγγισε τίποτε. Τὴν τετάρτην ἡμέραν τοῦ ἔφερα σκώληκας· κατέπιεν ἕνα καὶ εἶτα ἀμέσως τὸν ἐξέβαλε. Ὅταν τοῦ παρουσίασα ἀρουραίους ἐπέπεσεν ἀπλήστως κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὅταν κατέπιε δύο τρεῖς, ἀποτόμως ἠσθάνθη ... ἔλαβεν ὕφος ἀνήσυχον ὡσὰν νὰ ... τινά· ἔμεινεν ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ἀκίνητος, κατόπιν ἄρχισε νὰ στρέφῃ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὴν κεφαλήν του, ὡσὰν νὰ ἐζήτει ... Τοῦ ἔδωκα βατράχους, τοὺς συνελάμβανε διὰ τῶν ὀνύχων του καὶ ἀφοῦ μὲ τὸ ράμφος του ἀφ...

Digitized by Google

ρούσε τὸ δέρμα καὶ ὅλα τὰ ὀστᾶ, ὕστερα τοὺς ἔτρωγε. Παρετήρησα ὅτι πάντοτε ἦτο πολὺ ἐκλεκτικὸς εἰς τὴν τροφήν του, προετίμα δὲ νὰ μείνῃ νῆστις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας παρὰ νὰ λάβῃ τροφὴν ἡ ὁποία δὲν ἦτο τῆς ὀρέξεώς του».

Ὁ κιρκάετος εὑρίσκεται κατὰ προτίμησιν εἰς τοὺς παρὰ τὴν Μεσόγειον τόπους καὶ εἴς τινα μέρη τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης ἰδίως εἰς τὰ Βόσγια, Ἄλπεις, Πυρηναῖα. Παρ' ἡμῖν εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα *ξευτέρι*. Σπανίως ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας. Τρέφεται κυρίως ἐκ πτηνῶν, βατράχων, ἀρουραίων, σαυρῶν καὶ ἐντόμων· ἐπειδὴ δὲ ἀρέσκεται νὰ ἐνδιατρίβῃ πλησίον κατῳκημένων μερῶν, ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὰ κατοικίδια πτηνά, ὄρνιθας, νήσσας, χῆνας, περιστεράς, διὰ τοῦτο δὲ καὶ καταδιώκεται συστηματικῶς ὑπὸ τῶν χωρικῶν.

13ον) Ἀστερίας. Τὰ πτηνὰ ταῦτα χαρακτηρίζονται ἀπὸ σῶμα εὔρωστον, ράμφος βραχύ, πεπιεσμένον καὶ καμπύλον, πτέρυγας μακράς, αἵτινες καλύπτουσι κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδὸν τὴν οὐράν, ταρσοὺς ἰσχυροὺς καὶ ὑψηλούς, δακτύλους μακροὺς καὶ ἀνθεκτικοὺς καὶ ὄνυχας ἰσχυροὺς καὶ λίαν γαμψούς. Ἡ οὐρά των εἶναι μακρά, εὐρεῖα καὶ ἀπεστρογγυλωμένη. Τοῦ εἴδους τούτου ὑπάρχουσι δύο παραλλαγαί:

α') Ἀστερίας ὁ περιστερεοφάγος (astur palumbaris).

Ὁ χρωματισμός του εἶναι φαιότεφρος πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος. Ὁ λαιμὸς φέρει λευκὰς κηλῖδας· ὁ θώραξ εἶναι λευκὸς μὲ φαιὰς ραβδώσεις καὶ ἡ κοιλία φέρει ἐγκαρσίας κυματιζούσας γραμμάς. Τὰ νεαρὰ πτηνὰ ἔχουσι φαιοϋπέρυθρον χρῶμα εἰς τὴν ράχιν, ἐνῷ ἡ κοιλία φέρει φαιὸν χρωματισμὸν μὲ μεταλλικὰς ἀναλαμπὰς καὶ ἡ οὐρὰ κοσμεῖται ὑπὸ τεσσάρων μελανῶν ἐπιμήκων γραμμῶν. Οἱ πόδες καὶ οἱ ὄνυχες εἶναι κίτρινοι. Τὸ μῆκος τοῦ ἄρρενος—λαμβανομένου ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ράμφους μέχρι τῆς ἄκρας τῆς οὐρᾶς—εἶναι 50 περίπου ἑκ. τοῦ μέτρου, ἐνῷ τοῦ θήλεος ὑπερβαίνει τὰ 58 ἑκ. τοῦ μέτρου.

Εὑρίσκεται πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης καὶ ἐξαπλοῦται μέχρι τῶν Ἰνδιῶν, τῆς Παλαιστίνης, τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀλγερίας. Κυρίως ἐνδιαιτᾶται εἰς μεγάλα δάση δρυῶν, φηγῶν (ὀξυῶν) καὶ ἐλάτων καὶ κτίζει ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων δένδρων τὴν φωλέαν του, ἔχουσαν περιφέρειαν ἑνὸς περίπου μέτρου. Περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου γεννᾷ 2-4 ὠὰ ὑποπρασίνου χρώματος, ἄνευ κηλίδων, 5,5×4,5 ἑκ. Ὁ ἀστερίας εἶναι πτηνὸν ἀγριώτατον καὶ ζῇ με-

Ἀστερίας ὁ περιστερεοφάγος.

μονωμένως κατὰ ζεύγη. Εἶναι ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα ἁρπακτικὰ πτηνά· τὸ πέταγμά του εἶναι ταχὺ καὶ ἀνέρχεται εἰς ὕψος 3.000 περίπου μέτρων.

Τὴν λείαν του συλλαμβάνει πάντοτε κατὰ τὴν πτῆσιν του, συνήθως εἰς δάση, σπανίως εἰς πεδιάδας. Τρέφεται ἐκ διαφόρων πτηνῶν καὶ ἰδίως ἐκ περιστερῶν. Ὅταν πεινᾷ ἐπιπίπτει καὶ κατὰ τῶν ὀρνιθώνων τῶν χωρικῶν καὶ ἐπιφέρει μεγάλας καταστροφάς. Συλλαμβάνεται δι' εἰδικῶν δικτύων.

β') Ἀστερίας ὁ ἐρυθρόπους (astur vespertinus). Τὸ πτηνὸν τοῦτο ἔχει σχεδὸν τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ μὲ τὸ προηγούμενον, διακρινόμενον ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ τῶν ποδῶν του, ἐξ οὗ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Εὑρίσκεται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην καὶ εἶναι γνωστότατον ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸ ὄνομα κιρκινέζος ἢ ἀερογάμης.

Εἰς τὴν Αὐστραλίαν ὑπάρχει μία παραλλαγὴ ἱστερία, φέροντος ἀνοικτῶς φαιὸν χρῶμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς ράχεως, ζωηρῶς πυρρὸν ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ λευκὸν εἰς τὰ ὑπόλοιπα μέρη τοῦ σώματος.

14ον) Ἅρπυια (harpya). Ἡ παραλλαγὴ αὕτη τῶν ἀετῶν ὁμοιάζει περισσότερον πρὸς τὸν πύγαργον. Εἶναι πτηνὰ ἰσχυρὰ μεγάλου μεγέθους μὲ εὔρωστον σῶμα. Τὸ ράμφος των εἶναι λίαν ἰσχυρόν, αἱ πτέρυγές των εἶναι βραχεῖαι, ἡ οὐρὰ μακρὰ καὶ πλατεῖα, οἱ ταρσοί των εἶναι πτερωτοὶ κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ καὶ φέρουσι σκληρὰ λέπια, οἱ δάκτυλοί των εἶναι ἰσχυροὶ καὶ καλύπτονται ὑπὸ μεγάλων γαμψῶν ὀνύχων. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός των, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ ράμφους μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς εἶναι 1 μέτρον περίπου, τὸ δὲ πλάτος τῶν πτερύγων των φθάνει τὰ 2,25 τοῦ μέτρου. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός των παρουσιάζει θαυμαστὴν ἁρμονίαν χρωμάτων. Ἡ κεφαλὴ φέρει ἐναλλαγὰς φαιοῦ, ἀνοικτῶς τεφροῦ καὶ σκοτεινῶς τεφροῦ χρώματος μὲ μελανὰς κηλῖδας. Ἡ ράχις ἔχει τεφροειδὲς χρῶμα, ἐνῷ ὁ θώραξ καὶ ἡ κοιλία εἶναι ὑπολευκόφαιοι. Ἡ κεφαλή του κοσμεῖται ὑπὸ εἴδους λοφίου, ἢ μᾶλλον δέσμης δαντελλωτῶν πτερῶν, τὰ ὁποῖα ἀνορθώνει κατὰ βούλησιν καὶ τότε ἡ κεφαλὴ φαίνεται περιβαλλομένη ὑπὸ λαμπροῦ ποικιλόχρου διαδήματος.

Ἅρπυια ὁ θρασάετος.

Ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ ἑνὸς μόνον εἴδους, τοῦ *θρασαέτου* harpya thrasaetus), ἀπαντωμένου εἰς τὴν Γουϊάναν, τὴν Βραζιλίαν, τὴν Βολιβίαν καὶ τὴν Παραγουάην καὶ ἐνδιαιτωμένου κατὰ προτίμησιν πλησίων μεγάλων ποταμῶν, οἱ ὁποῖοι γειτνιάζουσι μὲ δάση ὅπου κατασκευάζει καὶ τὴν φωλεάν του.

Τρέφεται ἐκ πτηνῶν καὶ θηλαστικῶν συνήθως μεγαλυτέρων τοῦ μεγέθους του· ἡ δύναμίς του εἶναι μεγάλη, ἀλλὰ φαίνεται κάπως ὑπερβολικὸν τὸ λεγόμενον ὅτι μὲ ἓν κτύπημα τοῦ ράμφους του δύναται νὰ διαρήξῃ καὶ κρανίον ἀνθρώπου.

Γεννᾷ 2-3 ὠά. Τὰ νεογνὰ μόλις ἐκκολαφθῶσιν τρέφονται ἀμέσως μόνα των ἐκ τῶν θηραμάτων τὰ ὁποῖα οἱ γονεῖς των μεταφέρουσιν εἰς τὴν φωλεάν των.

Ἡ ἅρπυια, παρ' ὅλην τὴν ἀγριότητά της, εἰς μικρὰν ἡλικίαν συλλαμβανομένη ἐξημεροῦται εὐκόλως καὶ ἀναγνωρίζει τὸν κύριόν της. Διηγήσεις τινὲς ταξειδιωτῶν τοῦ 17ου αἰῶνος ἀναφέρουσι καθ' αὐτὸ μυθιστορηματικὰ γεγονότα περὶ τῶν πτηνῶν τούτων, ὅτι π. χ. ἀπάγουσι ζῷα κατὰ πολὺ μεγαλύτερα καὶ ἰσχυρότερα αὐτῶν, ὅπως πιθήκους, σκιούρους καὶ ἄλλα θηλαστικά, τὰ ὁποῖα μεταφέρουσιν εἰς τὰς φωλεάς των.

Θηρεύεται ἀπλήστως ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς διὰ τὸ λαμπρόν του πτέρωμα.

ΑΕΤΟΕΙΔΗ ΠΤΗΝΑ. Εἰς τοὺς ἀετοὺς κατατάσσονται ἐπίσης καὶ ἄλλα τινὰ ἐξωτικὰ πτηνά.

Αον) Πτηνὰ Ἰνδιῶν. Ὁ ἀετὸς τοῦ Ποντισερὺ (Pondichéry), τὸν ὁποῖον περιγράφει εἰς τὴν Ὀρνιθολογίαν του ὁ Brisson εἶναι πολὺ μικρόσωμος. Τὸ μῆκός του εἶναι ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος τοῦ μικροτέρου ἀετοῦ. Ὁμοιάζει πρὸς τὸν ἁλιάετον κατὰ τὸ ράμφος, τὸ ὁποῖον ἔχει γυμνὸν τὸ δέρμα τῆς βάσεώς του καὶ ὑποκύανον χρῶμα. Διαφέρει ὅμως κατὰ τὸν χρωματισμὸν τῶν ποδῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι κυανοῖ ὅπως εἰς τὸν ἁλιάετον, ἀλλὰ κίτρινοι καθὼς εἰς τὸν πύγαργον.

Εἶναι ἀπὸ τὰ ὡραιότερα ἁρπακτικὰ πτηνὰ καὶ ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός του παρουσιάζει σπανίαν ἐναλλαγὴν χρωμάτων. Τὰ πτερὰ τῆς κεφαλῆς του, τοῦ λαιμοῦ καὶ ὁλοκλήρου τοῦ στήθους του εἶναι λευκὰ καθ' ὅλον αὐτῶν τὸ μῆκος, κατὰ δὲ τὴν βάσιν των (τὸ μέρος δηλ. τῆς ἐκ τοῦ σώματος ἐκφύσεώς των) εἶναι λαμπρῶς μέλανα. Τὸ ἄλλο πτέρωμά του εἶναι στίλβοντος καστανοῦ χρώματος, ἀνοικτοτέρου εἰς τὴν ράχιν καὶ σκοτεινοτέρου εἰς τὰ κάτω μέρη. Τὸ ἄκρον τοῦ ράμφους εἶναι κιτρινοπράσινον. Οἱ πόδες εἶναι κίτρινοι, οἱ ὄνυχες μελανοί. Τὸ βλέμμα του εἶναι διαπεραστικὸν καὶ ἐκπέμπει ἀναλαμπάς.

Λόγῳ τῶν πολλαπλῶν σωματικῶν χαρισμάτων τοῦ πτηνοῦ τούτου, ὡρισμέναι ἰνδικαὶ φυλαὶ τοῦ προσφέρουσι θεϊκὴν λατρείαν καὶ ποικιλοτρόπως δεικνύουσι τὸν σεβασμόν των πρὸς αὐτό.

Βον) Πτηνὰ Ἀμερικῆς. Ὁ λοφοφόρος ἀετός, καθὼς τὸν ὀνομάζουσιν εἰς τὴν Βραζιλίαν, παρουσιάζει πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὸν στικτὸν ἀετόν, ἀλλ' ἔχει ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τὰ ἄκρα τῶν πτερύγων του, τὰ ὁποῖα φέρουσι κιτρινοϋπόλευκον παρυφήν. Τὸ λοφίον τῆς κεφαλῆς του ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο μελανὰ πτερὰ μήκους 5 ἑκ. περίπου καὶ ἕτερα δύο ὑπόλευκα μικροτέρου μεγέθους· τὸ λοφίον τοῦτο κατὰ βούλησιν ἀναβιβάζει ἢ καταβιβάζει. Οἱ πόδες του καλύπτονται μέχρι τῶν δακτύλων ὑπὸ μελανῶν καὶ λευκῶν πτερῶν τὰ ὁποῖα ἔχουσι λεπιδωτὴν διάταξιν· ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι ζωηρῶς κιτρίνη· τὸ δέρμα τὸ καλύπτον τὴν βάσιν τοῦ ράμφους κίτρινον καθὼς καὶ τὰ γυμνὰ μέρη τῶν ποδῶν· οἱ ὄνυχες ἀνοικτῶς μελανοῦ χρώματος. Ὁ Edwards διατείνεται, ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ἀετός, ὅστις εὑρίσκεται καὶ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος δὲν εἶναι ἀπίθανος ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι τὴν ἐκ 400 λευγῶν ἀπόστασιν μεταξὺ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Βραζιλίας δύναται ἀκόπως νὰ διατρέξῃ ὁ ἀετὸς καὶ ὅτι τὰ δύο ταῦτα πτηνὰ ὁμοιάζουσι καταπληκτικῶς.

Ὁ Μπυφφὼν λέγει, «ὅτι ὁ ἀετὸς τῶν παραλίων τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Βραζιλίας, ὁ ὀρενόκης τῆς Περουβίας καὶ ὁ λοφοφόρος ἀετὸς τῆς Γουϊνέας εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος, τὸ ὁποῖον καταπληκτικῶς ὁμοιάζει μὲ τὸν στικτὸν ἀετὸν τῆς Εὐρώπης».

Εἰς τὰ «Σταχυολογήματά του», ὁ Edwards ὡς ἑξῆς περιγράφει τὸν λοφοφόρον ἀετόν: «Εἶναι κατὰ τὸ τρίτον μικρότερος τοῦ μεγάλου ἀετοῦ τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' εἶναι θαρραλέος καὶ ἐπιτήδειος εἰς τὸ κυνήγιον ὅπως καὶ ὁ δεύτερος· τὸ δέρμα τὸ ὁποῖον καλύπτει τὸ ἄνω μέρος τοῦ ράμφους (πρὸς τὴν βάσιν του), ἀκριβῶς εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶναι τοποθετημένοι οἱ ρώθωνες εἶναι σκοτεινῶς φαιοῦ χρώματος· αἱ πλάγιαι σχισμαὶ τοῦ ράμφους φθάνουσι μέχρι κάτωθεν τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἔχουσιν ὑποκίτρινον χρῶμα· ἡ ἶρις τοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι πορτοκαλιοϋπέρυθρος· τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς κεφαλῆς, ὁ κύκλος τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ὁ λαιμὸς καλύπτονται ὑπὸ λευκῶν πτερῶν φερόντων ἀναριθμήτους μικρὰς μελανὰς κηλῖδας· τὸ ὀπίσθιον μέρος τῆς κεφαλῆς, ὁ αὐχήν, ἡ ράχις καὶ αἱ πτέρυγες ἔχουσι σκοτεινῶς φαιὸν χρῶμα πρὸς τὸ μελανόν· τὰ ἄκρα τῶν πτερῶν εἶναι ἀνοικτῶς φαιά. Ἡ οὐρὰ εἶναι σκοτεινῶς φαιὰ διασχιζομένη ὑπὸ μελανῶν ραβδώσεων, εἰς τὰ κάτω δὲ εἶναι τεφρόχρους. Τὸ στῆθος εἶναι ἐπίσης τεφρόχρουν μὲ μεγάλας μελανὰς κηλῖδας εἰς τὰ πλάγια μέρη του· ἡ κοιλία εἶναι λευκή· οἱ μηροὶ καὶ οἱ πόδες καλύπτονται μέχρι τῶν ὀνύχων ὑπὸ λευκῶν πτερῶν, ἅτινα ποικίλλονται ὑπὸ μελανῶν στρογγύλων κηλίδων. Οἱ ὄνυχες εἶναι μελανοὶ καὶ ἰσχυρότατοι. Οἱ δάκτυλοι καλύπτονται ὑπὸ κιτρίνων λεπίων. Μοῦ ἐδόθη ἀφορμὴ νὰ μελετήσω τὸ πτηνὸν τοῦτο, ἐξημερωμένον, ἐν Λονδίνῳ κατὰ τῷ 1752· ὁ κυριός του μὲ ἐβεβαίωσεν ὅτι προήρχετο ἐκ τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς Ἀφρικῆς· τὸ παρεδέχθην, διότι ἐμελέτησα ἄλλοτε δύο ὅμοια καθ' ὁλοκληρίαν πτηνά, τὰ ὁποῖα προήρχοντο ἐκ Γουϊνέας». Ὁ Barbot εἰς τὴν «Περιγραφὴν τοῦ Γουϊνέας» δίδει εἰς τὸν λοφοφόρον τὸ ὄνομα *στεματοφόρος ἀετός*.

Γον) Πτηνὰ Βραζιλίας. Ὁ ἀετὸς τῆς Βραζιλίας τὸν ὁποῖον ὀνομάζει ὁ Macrave (Φυσικὴ ἱστορία τῆς Βραζιλίας, σελὶς 214) *Οὐρουμπιτίγκα*, διαφέρει τοῦ προηγουμένου: 1ον Κατὰ τὸ μέγεθος, ὢν κατὰ τὸ ἥμισυ μικρότερος. 2ον Κατὰ τὸν χρωματισμόν, ὅστις εἶναι φαιομέλας, ἐνῷ εἰς τὸν λοφορόρον εἶναι λαμπρῶς φαιός. 3ον Δὲν φέρει πτερὰ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του. 4ον Οἱ μηροί του καὶ οἱ δάκτυλοί του εἶναι γυμνοὶ πτερῶν, ὅπως καὶ εἰς τὸν πύγαργον.

Δον) Μικρὸς ἀετὸς τῆς Ἀμερικῆς. Οὗτος εὑρίσκεται εἰς τὸν Γουϊάναν καὶ εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἀμερικῆς.

Τὸ μῆκος του δὲν ὑπερβαίνει τὰ 35 – 40 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ διακρίνεται τῶν ἄλλων ἀετῶν ἐκ τῆς πλατείας καὶ ζωηρῶς ἐρυθρᾶς λωρίδος, ἥτις περιβάλλει τὸν λαιμόν του. Ἐκ πρώτης ὄψεως τὸν παρομοιάζει τις μὲ ἱέρακα, λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀναστήματος, ἀλλ' ὁ χαρακτηριστικὸς σχηματισμὸς τοῦ ράμφους του δεικνύει ἀμέσως ὅτι ἀνήκει εἰς τὸ γένος τῶν ἀετῶν.

Εον) Πτηνὰ τῶν Ἀντιλλῶν. Ὁ *ἁλιεύς*, καθὼς ὀνομάζει ὁ Tertre (Γενικὴ ἱστορία τῶν Ἀντιλλῶν, τόμος Βος σελ. 253) τὸν ἀετὸν τῶν Ἀντιλλῶν, ἔχει ρωμαλέον σῶμα καὶ ἐπίμηκες· αἱ πτέρυγές του ἐν ὥρᾳ ἀναπαύσεως ἐπεκτείνονται καὶ πέραν τοῦ ἄκρου τῆς οὐρᾶς. Ἡ ἶρις τῶν ὀφθαλμῶν του εἶναι κιτρίνη· τὸ καλύπτον τὴν βάσιν τοῦ ράμφους δέρμα ἔχει χρῶμα κυανοῦν, τὸ ράμφος μελανόν, οἱ πόδες εἶναι ὀρφνοκύανοι καὶ οἱ ὄνυχες μελανοί. Τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος καὶ τῆς οὐρᾶς εἶναι σκοτεινῶς φαιοῦ χρώματος, τὸ δὲ κάτω μέρος αὐτῶν λευκόν· τὰ πτερὰ τῶν ποδῶν μικρότατα καὶ λευκά.

Ὁ ἀετὸς *ἁλιεὺς* εἶναι ἀδηφαγότατος. Τρέφεται ἀποκλειστικῶς ἐξ ἰχθύων τοὺς ὁποίους παραμονεύει ἱστάμενος εἰς τὸ ἄκρον παραθαλασσίου δένδρου ἢ βράχου· ὅταν ὁ ἰχθὺς ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὕδατος, ἐπιπίπτει ἀστραπιαίως κατ-

Digitized by Google

αὐτοῦ καὶ τὸν συλλαμβάνει διὰ τῶν ἰσχυρῶν ὀνύχων του. Τὰ τέκνα τῶν ἀγρίων τοὺς ἀνατρέφουσιν μικροὺς καὶ τοὺς γυμνάζουν εἰς τὴν ἁλιείαν ὄχι πρὸς ἴδιόν των ὄφελος, διότι οὐδέποτε παραχωρεῖ τὴν λείαν του, ἀλλὰ χάριν παιδιᾶς.

Ἔχει πολλὰς ὁμοιότητας πρὸς τὸν ἁλιέτον τῆς Εὐρώπης καὶ πολλοὶ παραδέχονται ὅτι εἶναι μὲ τοῦτον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ εἶδος.

ΑΕΤΟΣ ***θαλάσσης*** (Myliobatis aquila, γαλ. aigle de mer). Ἰχθὺς χονδροπτερύγιος τῆς οἰκογενείας τῶν Μυλιοβατιδῶν.

Ἡ κεφαλή του προεξέχει ἔξω τῶν στηθιαίων πτερυγίων καὶ εἶναι ὁμοιόσχημος πρὸς τὴν τοῦ φρύνου· εἶναι κυρτή, εὐρεῖα καὶ πεπλατυσμένη εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος. Τὸ ῥύγχος εἶναι εὐρύ· οἱ ὀφθαλμοὶ μεγάλοι, τοποθετημένοι πλαγίως. Τὸ δέρμα εἶναι γυμνὸν καὶ λεῖον· ἡ ῥάχις χαλκόχρους καὶ ἡ κοιλία λευκὴ πρὸς τὸ ὑποκίτρινον. Τὰ στη-

Ἀετὸς θαλάσσης.

θιαῖα πτερύγια, εὐρέα κατὰ τὰ πλάγια, δίδουσιν εἰς τὸν ἰχθὺν τοῦτον ὄψιν ἁρπακτικοῦ πτηνοῦ ἔχοντος ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγας. Αἱ σιαγόνες του φέρουσι λεπτοὺς πεπλατυσμένους ὀδόντας, ὁμοιάζοντας πρὸς πλίνθους διαφόρου συμμετρίας, ἀναλόγως τῶν εἰδῶν. Ἡ οὐρὰ εἶναι ὡπλισμένη μὲ ἰσχυρὰν ὀδοντωτὴν ἄκανθαν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἐν εἴδει πριονίου. Εὑρίσκεται ἐν τῇ Μεσογείῳ θαλάσσῃ καὶ τῷ Ὠκεανῷ. Αἱ διάμεσοι πλάκες τῶν σιαγόνων του εἶναι εὐρεῖς καὶ κεῖνται ἐπὶ μιᾶς μόνον σειρᾶς. Αἱ πλάγιαι κεῖνται ἐπὶ τριῶν σειρῶν καὶ σχηματίζουσι σχεδὸν κανονικὰ ἑξάγωνα. Νήχεται μετ' εὐκολίας καὶ φαίνεται μᾶλλον ὅτι πετᾷ. Τὸ μῆκός του φθάνει τὰ δύο μέτρα περίπου. Ὅταν ἀνασύρεται ἔξω τοῦ ὕδατος ἀναδίδει εἶδος μηκυθμοῦ. Πρέπει ἀμέσως νὰ ἀποκόπτεται ἡ οὐρά του, διότι τὰ δι' αὐτῆς προκαλούμενα τραύματα εἶναι ἐπικίνδυνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ἀριστοτέλους*: Περὶ τὰ Ζῷα ἱστορίαι. *Ὀππιανοῦ*: Κυνηγετικά. *G. Cuvier*: Regne animal. *G. Buffon*: Histoire naturelle des oiseaux. *G. Guénaux*: Ornithologie Agricole, Paris 1920. *M. Seltensperger*: Dictionnaire d'Agriculture, Paris 1925. *J. Gould*: Birds of Europa. *J. Audubon*: Birds Americ. *Deglandet Gerbe*: Ornithologie européene. *R. Sharpe*: Catalogue of Birds Museum. *H. Dresser*: A history of the Birds of Europa.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΑΕΤΟΣ
ΩΣ ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΩΣ ΣΥΜΒΟΛΟΝ

Ο ΑΕΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑΝ ***Α'. Ζωολογικαὶ δοξασίαι.*** Ἐκτὸς τῶν ἰδιοτήτων, αἱ ὁποῖαι στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐμπειρικῆς παρατηρήσεως, εἰς τὸν ἀετὸν ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων διάφοροι ἄλλαι ἰδιότητες αὐτόχρημα μυθικαί, τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ δὲν εἶναι πάντοτε εὐδιάκριτος. Μερικαὶ ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι εἶναι ἀνατολικῆς ὀρχῆς, ἐγένοντο ὅμως ἐνωρὶς δεκταὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εὑρίσκομεν τινὰς μνημονευομένας ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. Οὕτως ἐπιστεύετο ὅτι γεννᾷ τρία ᾠά, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ δύο μόνον ἐκκολάπτει, ἐκ δὲ τῶν δύο νεοσσῶν μόνον τὸν ἕνα ἀνατρέφει, ἀπορρίπτει δὲ τὸν ἄλλον, τὸν ὁποῖον τρέφει ἡ φήνη, εἶδος καὶ τοῦτο ἀετοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων του διαστρέφονται οἱ ὄνυχές του καὶ τὰ πτερὰ του λευκαίνονται, γίνεται δὲ δύστροπος καὶ κακὸς καὶ πρὸς τὰ ἴδιά του τέκνα. Ὅταν ταῦτα μεγαλώσουν, δοκιμάζει ὁ πατὴρ τὸ γνήσιον τῆς καταγωγῆς των ὡς ἑξῆς. Πετοῦν μαζὶ πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἀναγκάζει νὰ ἀτενίσουν αὐτὸν ἀσκαρδαμυκτί. Καὶ ἂν μὲν κατορθώσουν τοῦτο, θεωροῦνται γνήσια, ἐνῷ ἐὰν δακρύσουν ἢ κλείσουν τοὺς ὀφθαλμοὺς θεωροῦνται νόθα καὶ φονεύονται ἢ ἀποβάλλονται τῆς φωλεᾶς. Ὡς γνωστόν, ἐφ' ὅσον προχωρεῖ ἡ ἡλικία τοῦ ἀετοῦ τὸ ἄνω ῥάμφος αὐξάνεται καὶ καμπυλοῦται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, οὕτως ὥστε ὅταν γηράσῃ δὲν δύναται πλέον νὰ φάγῃ καὶ ἀποθνήσκει ὑπὸ τὴν πεῖναν. Τοῦτο πάσχει ὁ ἀετὸς κατά τινα μῦθον διότι ὅτε ἦτο ἄνθρωπος ἠδίκησε ξενιζόμενον· διὰ τοῦτο μεταμορφωθεὶς εἰς πτηνὸν κατεδικάσθη εἰς τὸν δι' ἀσιτίας θάνατον. Κατ' ἄλλην παράδοσιν κατὰ τὸ γῆρας μὴ δυνάμενος λόγῳ τῆς γαμψότητος τοῦ ῥάμφους του νὰ τρώγῃ, μεταβάλλεται εἰς πολυπότην.

Καὶ αὗται μὲν εἶναι αἱ παλαιότεραι παραδόσεις. Εἰς τὸν μεσαιωνικὸν ὅμως Φυσιολόγον εὑρίσκομεν ἄλλον περὶ τοῦ γήρατος τοῦ ἀετοῦ μῦθον, τὸν τῆς ἀνακαινίσεως καὶ ἀνανεώσεως αὐτοῦ. Ὁ μῦθος οὗτος ἐκτίθεται διαφορετικὰ εἰς τὰς διαφόρους τοῦ Φυσιολόγου παραλλαγάς. Κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Legrand δημοσιευθεῖσαν παραλλαγὴν ἐν Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques (1873, σελ. 258), ὁ ἀετός, ὅταν γηράσῃ, ἀνέρχεται εἰς τὰ ὕψη καὶ ἐκεῖθεν ἀφήνει τὸν ἑαυτόν του νὰ πέσῃ μὲ ὁρμὴν ἐπάνω εἰς βράχον ὅπου θραύεται τὸ γαμψὸν μέρος τοῦ ῥάμφους του. Κατόπιν λούεται εἰς τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην καὶ μετὰ τοῦτο κάθηται ἀπέναντι τοῦ ἡλίου, ὑπὸ τῆς θερμότητος τοῦ ὁποίου πίπτουν ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του αἱ λεπίδες καὶ γίνεται πάλιν νεώτερος. Κατά τινα ἄλλην παραλλαγὴν ἐκ χειρογράφου τῆς Μόσχας δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν Byz. Zeitschr. III (1894, σ. 39), ὅταν ὁ ἀετὸς πολὺ γηράσῃ βαρύνονται αἱ πτέρυγές του καὶ οἱ ὀφθαλμοί του καθίστανται ἀμβλεῖς. Τότε ἀναζητεῖ πηγὴν καὶ ἀφοῦ λουσθῇ εἰς τὰ ὕδατά της πετᾷ πρὸς τὸν ἥλιον καὶ πλησιάζων πρὸς αὐτὸν καίει τὰς πτέρυγάς του καὶ τὴν ἀμβλυωπίαν του, κατερχόμενος δὲ κατόπιν εἰς τὴν πηγὴν καὶ βαπτιζόμενος τρὶς ἀνανεοῦται. Ὁ μῦθος αὐτὸς πηγὴν ἔχει ἑβραϊκήν, τὸ γνωστὸν δαυϊδικὸν «*ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου*», τὸ ὁποῖον δεικνύει ὅτι παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐπιστεύετο περὶ τοῦ ἀετοῦ ὅ,τι παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις περὶ τοῦ μυθικοῦ πτηνοῦ φοίνικος, τοῦ ἐκ τῆς τέφρας του ἀναγεννωμένου.

Ἐξ ὅλων τῶν πτηνῶν ὁ ἀετὸς θεωρεῖται τὸ ὑψιπετέστατον, τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Βαβυλώνιος Ἐτανᾶ ἐπιχειρεῖ νὰ ἀνέλθῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ τῆς Ischtar, εἰς τὴν ἑλληνικὴν δὲ μυθολογίαν εἶναι τὸ πτηνὸν τοῦ Διός, τὸ κατοικοῦν εἰς τοὺς οὐρανούς, παρὰ τὸν θρόνον τοῦ ὑπάτου τῶν θεῶν, καὶ κρατοῦν τὸν κεραυνὸν εἰς τοὺς ὄνυχάς του.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων, εἰς τὸν ἀετὸν ἀπεδόθη καὶ ἡ γνῶσις τῆς βοτάνης, ἡ ὁποία δίδει τέκνα καὶ διευκολύνει τὸν τοκετόν, τοῦ λίθου τοῦ λεγομένου ἀετίτου καὶ ἄλλων τινῶν βοτανῶν. Αἱ περὶ αὐτῶν παραδόσεις εἶναι πανάρχαιαι, ἀσσυριακαὶ καὶ αἰγυπτιακαί, εἰσῆλθον δ' ἐνωρὶς καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Οὕτως εἰς τὸν μνημονευθέντα ἀνωτέρω ἀσσυροβαβυλωνιακὸν μῦθον τοῦ Ἐτανᾶ, οὗτος ἐπιθυμῶν νὰ ἀποκτήσῃ τέκνα παρακαλεῖ θερμῶς τὸν ἥλιον νὰ τοῦ προμηθεύσῃ τὴν τεκνογόνον βοτάνην. Ὁ ἥλιος τότε τὸν ὁδηγεῖ ποῦ νὰ εὕρῃ ἕνα ἀετόν, ὅστις νὰ τὸν ἀνυψώσῃ μέχρι τοῦ οὐρανοῦ τῆς Ἀφροδίτης (Ischtar), διὰ νὰ λάβῃ παρ' αὐτῆς τὸ ποθούμενον.

Κατὰ τὸν Διονύσιον καὶ ἄλλους συγγραφεῖς, ὁ ἀετός, ὅταν πρόκειται νὰ γεννήσῃ, κομίζει εἰς τὴν φωλεάν του λίθον τινά, καλούμενον ἀετίτην, ὅστις ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ διευκολύνῃ τὸν τοκετόν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τὸν πρόωρον. Τὰ αὐτὰ περίπου ἐπαναλαμβάνονται καὶ ὑπὸ τοῦ Βυζαντινοῦ Φυσιολόγου, ἀλλὰ διὰ τὸν γῦπα (ΒΖ ἀνθ' ἀν. σ. 52). «*Ἐὰν οὖν, λέγει, ἐγκύμων γένηται, πορεύεται ἐν τῇ Ἰνδικῇ καὶ λαμβάνει τὸν εὐτόκιον λίθον. Ὁ δὲ λίθος κάρυον ἐστιν τὴν περιφέρειαν ἔχων. Εἰ δὲ θελήσεις αὐτὸν κινῆσαι, ἄλλος λίθος ἔνδον αὐτοῦ σαλεύεται, ὥσπερ κώδων κρούων καὶ ἠχῶν. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ ὠδίνουσα αὐτὸν καταλάβῃ, κάθηται ἐπὶ τοῦ εὐτόκου λίθου καὶ ἐπάνω αὐτοῦ γεννᾷ*». Τὰ αὐτὰ δὲ περίπου ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Φυσιολόγος τοῦ Legrand (Ἐνθ' ἀν. σ. 256). Ὁ λίθος, κατὰ τὸν Διονύσιον, εἶναι λευκότατος, ἔνδοθεν δὲ πλήρης ἀέρος, ὥστε νὰ ἠχῇ ὅταν κινῆται. Τὸν λίθον αὐτὸν ἐχρησιμοποίουν καὶ οἱ ἄνθρωποι εἰς τοὺς τοκετοὺς περιάπτοντες περὶ τὸν μηρὸν τῆς τεκούσης (*Πολίτου*, Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Β' 298. *Κυριακίδου*, Ἐπῳδαὶ καὶ δημώδη ἰατρικὰ ἐν Λαογρ. Δ' σ. 380 κ. ἑ.). Ἔχει δὲ καὶ ἄλλην ἰδιότητα ὁ λίθος, ἐμβαλλόμενος εἰς θερμὸν ὕδωρ νὰ ἀφαιρῇ πᾶσαν τὴν θερμότητα αὐτοῦ· καὶ διὰ τοῦτο εἰς τοὺς ἀετοὺς χρησιμεύει ὡς φυλακτήριον κατὰ παντὸς ἐμπρησμοῦ τῆς φωλεᾶς των. Διώκει δὲ καὶ τοὺς ὄφεις (*Κυριακίδου*, Ἐπῳδαὶ κτλ. ἔνθ' ἀν. σ. 381) καὶ χρησιμεύει καὶ ὡς προβασκάνιον (*Αἰλιανός*, Περὶ ζῴων Α' 35). Περὶ ἄλλων διαφόρων ἰδιοτήτων τοῦ λίθου βλέπε *Otto Keller*, Die Tiere des classischen Altertums 1887 σ. 269 κ. ἑ. Ὡς προβασκάνιον ἐπίσης χρησιμοποιεῖ ὁ ἀετὸς καὶ τὸ φυτὸν καλλίτριχον (Γεωπονικὰ XV, 1, 9), τὸ δὲ σύμφυτον τρώγων ἀποθνήσκει (Αἰλ. VI 46).

Τελευταῖον ὁ ἀετὸς θεωρεῖται ὡς ἓν τῶν εὐγνωμονεστέρων ζῴων. Ὄχι μόνον οἱ αἰσώπειοι μῦθοι ὁμιλοῦν περὶ τῆς εὐγνωμοσύνης ἀετῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλη τις διήγησις φέρεται, καθ' ἣν ἀετός τις ἐξημερωθεὶς καὶ φιλιωθεὶς πρὸς παιδίον, ἀποθανόντος αὐτοῦ ἐρρίφθη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πυρὰν καὶ συγκατεκάη.

Β'. Μῦθοι καὶ δεισιδαιμονίαι. Ὁ ἀετὸς εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς λαοὺς ὑπῆρξε τὸ σύμβολον τῆς βασιλικῆς δυνάμεως καὶ τοῦ βασιλικοῦ μεγαλείου, σχετικοὶ δὲ πρὸς τὴν δοξασίαν ταύτην εἶναι καὶ οἱ πρὸς αὐτὸν συνδεόμενοι μῦθοι, ἀνατολικοί, ἑλληνικοὶ καὶ βυζαντινοί. Κατὰ τοὺς βαβυλωνιακοὺς μύθους, ἀετὸς σῴζει τὸν Γίλγαμον, τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν βρέφος ῥίπτεται ἐκ τῆς ἀκροπόλεως διὰ νὰ φονευθῇ. Ὁ ἀετὸς ταχὺς ὑπεισέρχεται ὑπὸ τὸ καταπίπτον βρέφος, τὸ λαμβάνει ἐπὶ τῶν πτερύγων του καὶ τὸ φέρει εἴς τινα κῆπον, τοῦ ὁποίου ὁ κηπουρὸς τὸ ἀνατρέφει (Ἔνθ. ἀν. ΙΒ, 21). Ἐπίσης ὁ Ἀχαιμένης ὁ ἀρχηγὸς τῆς περσικῆς δυναστείας τῶν Ἀχαιμενιδῶν ὑπὸ ἀετοῦ κατὰ τοὺς περσικοὺς μύθους ἀνετράφη (αὐτ.). Διὰ τοῦτο καὶ ἀπέβη σύμβολον τῶν Περσῶν βασιλέων, ἐπὶ δὲ τοῦ ζυγοῦ τοῦ ἅρματος τοῦ Δαρείου τοῦ Κοδομανοῦ χρυσοῦς ἀετὸς ἐπεκάθητο. Ἐπίσης ἀετὸς καθίσας ἐπὶ τοῦ ζυγοῦ τοῦ ἀρότρου τοῦ Γορδίου προεσήμανεν εἰς αὐτὸν τὴν βασιλείαν τῆς Φρυγίας. Εἰς τὰς περὶ τὸν Ἀλέξανδρον διηγήσεις καὶ μύθους ἐπίσης συχνὰ ὁ ἀετὸς ἀναμιγνύεται ὡς σύμβολον καὶ οἰωνὸς τῆς μελλούσης κοσμοκρατορίας του. Κατὰ τὸν Ἰουστῖνον (XII, 16,5), ἐπὶ τῆς οἰκίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐγεννήθη, ζεῦγος ἀετῶν ἐπεκάθησεν, ἀετὸς δὲ τὸν σῴζει κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου. Ἀετὸς ἐπίσης ἁρπάσας τὰ σπλάγχνα τοῦ θύματος ἀπὸ τοῦ βωμοῦ, ὅπου ἔθυε, καὶ μετενεγκὼν αὐτὰ εἰς ἄλλον βωμὸν τοῦ ὑπέδειξε τὸν τόπον, ὅπου ἔπρεπε νὰ ἱδρυθῇ ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ἐπίσης καὶ εἰς τὴν μάχην τῶν Ἀρβήλων ἀετὸς περιΐπτατο αὐτόν. Τὸν Πτολεμαῖον ἐκτεθέντα ὑπὸ τοῦ πατρός του Λάγου ἀετὸς σῴζει καὶ ἀνατρέφει, ἐπὶ δὲ τῆς ἀσπίδος τοῦ Πύρρου λέγεται ὅτι ἀετὸς ἐπεκάθισεν, ὅθεν ὁ πολεμικὸς οὗτος βασιλεὺς ἠρέσκετο σφόδρα νὰ ἀποκαλῆται ἀετός.

Εἰς τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους συχνὰ ἐπαναλαμβάνονται οἱ μῦθοι περὶ ἀετοῦ, ὁ ὁποῖος ἐσκίαζε βρέφη, προωρισμένα ὑπὸ τῆς μοίρας νὰ βασιλεύσουν. Ἐκ τούτων γνωστότατος εἶναι ὁ ἀναφερόμενος εἰς τὸν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα, τὸν ὁποῖον καὶ ἐχρησιμοποίησεν ὁ ποιητὴς Παλαμᾶς εἰς τὴν «Φλογέραν τοῦ βασιλιᾶ». Τὸν μῦθον διηγεῖται ὁ ἔγγονος καὶ βιογράφος τοῦ Βασιλείου Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (Συνέχεια Θεοφάνους σ. 210) καὶ ἐκ τούτου κατόπιν παραλαμβάνοντες καὶ ἄλλοι χρονογράφοι. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον, οἱ γονεῖς τοῦ Βασιλείου ἐν καιρῷ θέρους ἐργαζόμενοι εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ἔχοντες τὸν Βασίλειον βρέφος, κατεσκεύασαν μικρὰν σκηνὴν μὲ στάχυς ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἔθεσαν αὐτόν, διὰ νὰ μὴ καίεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου. Ἀλλ' ἐνῷ ἐκεῖνοι εἰργάζοντο, ὁ ἥλιος ἤρχισε νὰ ἐνοχλῇ τὸ παιδίον. Ἀετὸς τότε πετάσας ἄνωθεν αὐτοῦ τὸ ἐσκίαζε διὰ τῶν πτερύγων του. Ἡ μήτηρ ἰδοῦσα τὸν ἀετὸν καὶ μὴ ἐννοήσασα τὸν οἰωνὸν ἔτρεξεν ἀμέσως καὶ διὰ λιθοβολισμῶν τὸν ἀπεμάκρυνεν, ἀλλ' οὗτος καὶ πάλιν ἐπανῆλθε. Τοῦτο ἔγινε τρὶς καὶ τότε μόλις ἀντελήφθησαν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ θείου συμβόλου, προμηνύοντος τὴν μοῖραν τοῦ παιδίου.

Εἰς τοὺς περσικοὺς ἡρωϊκοὺς μύθους τοῦ μεσαίωνος ὁ μυθικὸς ἀετὸς Simurg ἀναμειγνύεται εἰς τὴν γέννησιν τοῦ μεγίστου τῶν ἡρώων, τοῦ Roustem. Ἀνατρέφει πρῶτον εἰς τὴν φωλεάν του τὸν πατέρα τοῦ ἥρωος Zal, ἐκτεθέντα ὑπὸ τοῦ πατρός του Sam διὰ νὰ χαθῇ. Ὅταν δὲ κατόπιν ἡ σύζυγος τοῦ Zal καὶ μήτηρ τοῦ Roustem ἐδυστόκει, αὐτὸς ἔδωκε τὴν βοτάνην τῆς εὐτοκίας καὶ συνεβούλευσε καὶ τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἡ ἐκμαίευσις τοῦ ἥρωος.

Εἰς τοὺς νεοελληνικοὺς μύθους, καθ' ὅσον ἐγὼ τοὐλάχιστον γνωρίζω, ὁ ἀετὸς δὲν εἶναι πολὺ συχνός. Μίαν μόνην περὶ αὐτοῦ παράδοσιν γνωρίζω ἑρμηνευτικὴν τῆς ἰδιότητός του νὰ τρώγῃ τὰ σπλάγχνα καὶ ἰδίᾳ πρῶτα τὴν καρδίαν τῶν θυμάτων του. Κατ' αὐτὴν (*Πολίτου*, Παραδόσεις Α' σ. 186 ἀρ. 339), ὁ ἀετὸς ἦτο κάποτε ἄνθρωπος καὶ φύλαγε πρόβατα. Ἐπειδὴ δὲ τοῦ φευγαν καὶ τοῦ σκάγανε τὴν καρδιά, εὐχήθηκε νὰ γίνῃ ἀετὸς γιὰ νὰ τρώῃ τὴν καρδιά των. Ὁ Θεὸς ἄκουσε τὴν παρακάλεσή του καὶ γιὰ τοῦτο ὁ ἀητὸς ἅμα πάρῃ κανένα ἀρνί, θὰ πρωτοφάῃ τὴν καρδιά του. Εἰς τὰ παραμύθια συχνὰ ἐμφανίζεται ὡς εὐγνώμων βοηθὸς τοῦ ἥρωος ἢ καὶ σωτὴρ αὐτοῦ κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ἀετοῦ τοῦ Γιλγάμου καὶ τοῦ Zal.

Ἐκτὸς τούτων συχνὸν εἰς τοὺς μύθους καὶ τὰ παραμύθια εἶναι καὶ τὸ ἐπεισόδιον τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἀετοῦ πρὸς τὸν ὄφιν, ὁ ὁποῖος τρώγει τοὺς νεοσσούς του. Τὸ ἐπεισόδιον εἶναι πανάρχαιον, ἐμπεπλεγμένον ἤδη εἰς τὸν μῦθον τοῦ Ἐτανᾶ, ἐπαναλαμβάνεται δὲ σήμερον συχνὰ εἰς τὰ παραμύθια. Συχναὶ δὲ εἶναι καὶ αἱ μεταμορφώσεις εἰς ἀετούς.

Ἀνάλογος πρὸς τὰς ἰδιότητας ἐν γένει τοῦ ἀετοῦ εἶναι καὶ ἡ θέσις αὐτοῦ ἐν τῇ δεισιδαιμονίᾳ. Ἀφήνω κατὰ μέρος τὰ τῆς σημασίας αὐτοῦ ὡς οἰωνοῦ. Πρῶτον εἰς τὴν ὀνειρομαντείαν ὁ ἀετὸς εἶναι πάντοτε σύμβολον βασιλικῆς δυνάμεως καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντιλήψεως ταύτης γίνεται ἡ κρίσις τοῦ ὀνείρου. Κατὰ τὸν Ἀρτεμίδωρον, ὁ ἀετὸς εἰς μὲν τοὺς μέλλοντας νὰ πράξωσί τι ἀγαθὸν καλὸν δηλοῖ, ἀντιστρόφως δ' εἰς τὸ κακόν. Ἐὰν φέρεταί τις ὑπὸ ἀετοῦ, ἐὰν μὲν εἶναι ἄρχων μέλλει νὰ ἀποθάνῃ, ἐὰν δὲ πτωχός, θὰ βασιλεύσῃ. Ὁ συμβολισμὸς εἶναι εὐεξήγητος, διότι κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους σύμβολον τοῦ ἀφηρωϊσμοῦ καὶ τῆς ἀποθεώσεως ἦτο ὁ ἀετός. Εἰς τὰ βυζαντινὰ ὀνειροκριτικά, ὅπως τοῦ Ἀχμέτ, συμφώνως πρὸς τὰς βυζαντινὰς παραδόσεις περὶ ἀετῶν σκιαζόντων μέλλοντας βασιλεῖς, ὁ ἀετὸς δηλοῖ τὴν τότε μέλλουσαν βασιλείαν. «*Ἐάν, λέγει, ἴδῃ τις*

Digitized by Google

ἀετὸς ἄρας αὐτὸν τοῖς νώτοις ἀνίπτατο, εἰ μὲν ἔστι βασιλεύς, εὑρήσει ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ὕψος καὶ μακροζωΐαν, εἰ δὲ τοῦ κοινοῦ λαοῦ βασιλεύσει ἐξάπαντος».

Ἐπίσης ἀνάλογος πρὸς τὰς δοξασίας περὶ ἀετοῦ εἶναι καὶ ἡ χρῆσις διαφόρων τοῦ σώματος αὐτοῦ μελῶν εἰς τὴν ἰατρικὴν καὶ τὴν μαγείαν. Ὁ ἀετὸς εἶναι τὸ ὀξυδερκέστατον τῶν πτηνῶν, ἡ χολὴ λοιπὸν αὐτοῦ ἀλειφομένη εἰς ὀφθαλμοὺς πάσχοντας καθιστᾷ αὐτοὺς ὀξυτάτους. Ὁ μυελός του ἐθεωρήθη φάρμακον κατὰ τοῦ ἰκτέρου, ὁ στόμαχός του κατὰ τῆς δυσπεψίας, οἱ πόδες του κατὰ τῆς ὀσφυαλγίας, ἡ γλῶσσα του ἐχρησιμοποιήθη ὡς περίαπτον κατὰ τοῦ βηχὸς (παρὰ τοῖς Γερμανοῖς σήμερον χρησιμοποιεῖται παρὰ τῶν ἀναβαινόντων εἰς τὰ ὄρη, ἵνα ἀνακουφίζῃ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ ἄσθματος τῆς ἀναβάσεως), ἡ ἀριστερά του πτέρυξ ἐμπηγνυομένη εἰς τὰς ἀμπέλους καὶ τοὺς ἀγροὺς ἀπομακρύνει τοὺς κεραυνούς, ἀφοῦ ὁ ἀετὸς εἶναι ὁ κρατῶν εἰς τοὺς ὄνυχάς του τοὺς κεραυνοὺς τοῦ Διός, ὁμοίωμα τέλος αὐτοῦ ἀπομακρύνει ἀπὸ τῶν ἀγρῶν τὰς ἀκρίδας. Τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ ἄλλα πτηνὰ δεικνύει καὶ ἡ δοξασία ὅτι τὰ πτερὰ τούτων σήπονται, ἐὰν μεταξὺ των εὑρίσκεται καὶ πτερὸν ἀετοῦ. Ἡ κόπρος τέλος αὐτοῦ χρησιμεύει πρὸς ἀποδίωξιν ὄφεων καὶ ἄλλων ἑρπετῶν. Αὐτὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους.

Σημερινὴ λαογραφικὴ ὕλη ἰδιαιτέρως διὰ τὸν ἀετὸν δυστυχῶς δὲν ἔχει συγκεντρωθῆ μέχρι τοῦδε. Τὸ μόνον γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐκ τῶν ὀστῶν αὐτοῦ κατασκευάζουν οἱ ποιμένες τὴν φλογέραν των, ἐνῷ οἱ ἀρχαῖοι ἐχρησιμοποίουν τὰ πτερὰ αὐτοῦ δι᾽ὀδοντογλυφίδας, καθὼς καὶ διὰ τὴν πτέρωσιν τῶν βελῶν· ἐξ οὗ ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ ὁ γνωστὸς Αἰσώπειος μῦθος περὶ ἀετοῦ καὶ τοξότου. Τοξότης ἐτόξευσεν ἀετὸν καὶ τὸ μὲν βέλος εἰσῆλθεν εἰς τὸ σῶμα του, ἡ δὲ γλυφὶς μὲ τὰ ἀέτεια πτερὰ ἔμεινεν ἐκτός. Ταῦτα βλέπων ὁ ἀετὸς εἶπε: «*Καὶ τοῦτο μοι ἑτέρα λύπη, τὸ τοῖς ἰδίοις πτεροῖς ἐναποθνήσκειν*». Εἰς τὰ πτερά του ταῦτα οἱ Ἰνδιάνοι ἐν Ἀμερικῇ ἀποδίδουν ἐξαιρετικὰς δυνάμεις καὶ διὰ τοῦτο εὐχαρίστως ἀνταλλάσσουν πρὸς αὐτὰ καὶ ἵππον ἀκόμη.

Γ') *Ὁ ἀετὸς εἰς τὰ δημοτικὰ τραγούδια.* Μολονότι ὁ ἀετὸς ἔπαυσε πλέον νὰ ἔχῃ διὰ τὸν σημερινὸν ἑλληνικὸν λαὸν τὴν πολλαπλῆν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς παλαιοτέρους χρόνους, ἐν τούτοις εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ἑπομένως καὶ εἰς τὴν ποίησίν του, ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ὡς σύμβολον τῆς ἀνδρείας, τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἐλευθερίας, ὡς σύμβολον τῆς παλληκαριᾶς. Εἰς τὰ κλέφτικα τραγούδια οἱ ἀετοὶ ἢ σταυραετοὶ συχνὰ συμβολίζουν τοὺς ὑπερηφάνους καὶ ἀκαταδαμάστους κλέφτες.

Ἕνας ἀιτὸς περήφανος, ἕνας ἀιτὸς λεβέντης
ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι ἀπὸ τὴ λεβεντιά του,
δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάσῃ,
μόν μένει ἀπάνω 'ς τὰ βουνά, ψηλὰ 'στὰ κορφοβούνια.

(*Πολίτου*, Ἐκλογαὶ σ. 24)

Εἰς τὰ ποιμενικὰ τῆς Κρήτης ἀετὸς εἶναι ὁ κυνηγὸς τῶν βουνῶν ὁ ὁποῖος ἀπολαμβάνει τὴν δροσιὰν καὶ τὰ ἄλλα θέλγητρά των.

Ἀιτέ, ποὺ κάθεσαι ψηλά, 'ς τ' ὄρος τὸ χιονισμένο,
τρώεις τὸ δρόσος τοῦ χιονιοῦ, πίνεις νερὸ κατάκρυο,
λαγὸ κι' ἂν πιάσῃς γεύγεσαι, πέρδικα καὶ δειπνᾷς την,
φιλεῖς καὶ κόρην ὄμορφη, πανώρια βοσκοπούλα.

(*Βλαστοῦ*, Γάμος ἐν Κρήτῃ σ. 108).

Τέλος ὁ Ὄλυμπος, τὸ ὑψηλότατο βουνό, ποὺ ἔχει τις

σαρανταδυὸ κορφὲς κ' ἑξῆντα δυὸ βρυσοῦλες,

καυχᾶται διὰ τὸν χρυσὸν ἀετόν, τὸν ὁποῖον ἔχει εἰς τὴν κορυφήν του.

Ἔχω καὶ τὸ χρυσὸν ἀιτό, τὸ χρυσοπλουμισμένο,
πάνω 'ς τὴν πέτρα κάθεται καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει·
«Ἥλιε μ', δὲν κροῦς τἀποταχύ, μὸν κροῦς τὸ μεσημέρι,
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχοπόδαρά μου;

(*Πολίτου*, Ἐκλογαὶ σ. 23).

Ἐκτὸς τῶν συμβολισμῶν τούτων ἀετὸς ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὰ ἐκ Κύπρου ᾄσματα τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου, ἀλλ' ὡς πτηνὸν πλέον τοῦ θανάτου. Ὁ Χάρος ὑπὸ τὴν ἀνθρωπίνην μορφὴν δὲν δύναται νὰ νικήσῃ τὸν Διγενῆ· μεταβάλλεται λοιπὸν εἰς ἀετὸν καὶ ἀνίπταται πρὸς τὸν Θεὸν διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν γνώμην καὶ τὴν ὁδηγίαν του.

Χρυσὸς ἀιτὸς ἐγίνηκεν, 'ς τοὺς οὐρανοὺς τσ' ἐξέβην
τσ' ἀνοίξεν τὲς ἀλάτες του τσαὶ τὸ Θεὸ δοξάζει.

(Λαογραφία Α', σ. 208 στ. 26).

Χρυσὸς ἀιτὸς ἐγίνηκε πάνω 'ςτὴν κεφαλὴν του
κ' ἔσκαπτεν μὲ τὸ νύχιν του νὰ βκάλῃ τὴν ψυχήν του.

(Αὐτ. σ. 213 στ. 46).

Τὸ πρᾶγμα ὑπενθυμίζει παλαιοτέρας δοξασίας περὶ τοῦ ἀετοῦ καὶ τῆς σχέσεώς του πρὸς τὴν ἀποθέωσιν τῶν τεθνεώτων. Ὁ Ἀρτεμίδωρος εἰς τὸ ὀνειροκριτικόν του ἑρμηνεύει: «*Ἀετὸς ἐπικαθεσθεὶς τῇ κεφαλῇ τοῦ ἰδόντος θάνατον αὐτοῦ μαντεύεται*».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κύριον ἔργον *Keller Otto*, Thiere des classischen Alterthums in culturgeschichtliche Beziehung. Innsbruck 1887 σ. 236—285 *Oder* ἐν Pauly—Wissowa Real Encycl. ἐν λ. Adler. *Marx Aug.* Griechische Märchen von dankbare Tieren und Verwandtes. Stuttgart 1889 σ. 29—50. *Πολίτου* Λαογραφικὰ Σύμμεικτα Α' σ. 283—284. Παραδόσεις, ἐν αἷς ἀναμειγνύονται ἀετοί, περὶ ὧν δὲν ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος εὑρίσκει κανεὶς καὶ παρὰ *Dahnhardt* Natursagen § III καὶ IV.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ΑΕΤΟΣ ΣΥΜΒΟΛΟΝ. Ἀπὸ παναρχαίους χρόνους, καὶ εἰς τοὺς πλείστους τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς ἐντεῦθεν Ἀσίας, ὁ ἀετός, τὸ ἰσχυρότατον πτηνὸν τοῦ αἰθέρος, ἐθεωρήθη ὡς τὸ πτηνὸν τῶν θεῶν καὶ τῶν βασιλέων. Ὑπῆρξεν ἀείποτε τὸ σύμβολον καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς ἡ ἀλληγορία τῆς δυνάμεως, τοῦ μεγαλείου, τῆς μεγαλοφυΐας. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἡ εἰκὼν τοῦ ἀετοῦ συνεδυάζετο μὲ θεοὺς καὶ ἥρωας, κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦτο τὸ σύμβολον τῶν ἱπποτῶν, ὡς πολεμικὸν δ' ἔμβλημα ὡδήγησεν εἰς τὰς μάχας μεγάλα ἔθνη. Ἡ φαντασία τῶν λαῶν μὲ κατάπληξιν εἶδε καὶ ὠνόμασε βασιλέα τῶν τετραπόδων τὸν λέοντα, βασιλέα τῶν πτηνῶν τὸν ἀετόν, καὶ ἔλαβε πάντοτε ταῦτα ὡς τὸ σύμβολον τῆς σωματικῆς ἰσχύος καὶ τῆς εὐψυχίας.

Ἡ ἰδέα, τὴν ὁποίαν ἐσυμβόλισεν ὁ ἀετὸς εἰς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς λαούς, ἦτο ἤδη γνωστὴ εἰς τοὺς Ἀσιατικοὺς λαοὺς ἀπὸ παλαιοτάτους χρόνους. Εἰς τὴν μυθολογίαν ὁ ἀετὸς εἶναι ὁ ἥλιος. Εἰς τὴν Ἰνδικὴν μυθολογίαν εἶναι ὁ ἵππος τοῦ θεοῦ Βισνοῦ, ὁ ἵππος τοῦ ἡλίου, νικητὴς τῶν πάντων διὰ τῆς δυνάμεώς του.

Ὁ ἀετὸς εἶναι ἐπίσης τὸ ἔμβλημα τοῦ θεοῦ τοῦ κεραυνοῦ, τοῦ θεοῦ τῶν καταιγίδων. Εἶναι ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ μεγάλου θεοῦ. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν λοιπὸν μυθολογίαν εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ Διός. Διότι ὁ βασιλεὺς τῶν πτηνῶν, ὁ ἱπτάμενος ὑψηλότερον πάντων εἰς τὸν γαλανὸν οὐρανόν, φαίνεται ὡς νὰ ὁρμᾷ ἕως τὴν πηγὴν τοῦ φωτός, ἕως τὸν ἥλιον, τὸν ὁποῖον ἀτενίζουν τὰ βλέμματά του χωρὶς νὰ θαμβώνωνται. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Ζεὺς ἑτοιμάζεται εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τιτάνων, ὁ ἀετὸς φέρει εἰς αὐτὸν τὸ βέλος. Ὁ ἀετὸς κρατεῖ εἰς τοὺς ὄνυχάς του τὸν κεραυνὸν τοῦ Διός. Κατ' ἀκολουθίαν εἶναι ὁ ἄγγελος αὐτοῦ καὶ φέρει εἰς τοὺς θνητοὺς τὰς θελήσεις τοῦ μεγάλου θεοῦ. Ἤδη ὁ Ὅμηρος γνωρίζει τὸν ἀετὸν ὡς πτηνὸν προσφιλὲς τοῦ Διός: «ὅς τε σοὶ αὐτῷ *φίλτατος οἰωνῶν*» (Ω, 310). Ἐπίσης καὶ οἱ Τραγικοί· ὁ Σοφοκλῆς λέγει «*ὁ σκηπτροβάμων* ἀετός, κύων Διός».

Ὁ Ἑλληνικὸς ἀετὸς εἶναι σύμβολον τῆς ἰσχύος, τοῦ φωτὸς καὶ τῆς εὐτυχίας. Συγχρόνως ὅμως εἶναι σύμβολον τῆς πιέσεως καὶ τῆς τυραννίας, ὡς τοιοῦτος δὲ κατατρώγει τὸ ἧπαρ τοῦ Προμηθέως:

«*Καὶ οἱ ἐπ' αἰετὸν ὦρσε τανύπτερον· αὐτὰρ ὅ γ' ἧπαρ Ἤσθιεν ἀθάνατον*».

Ἀφοῦ ὁ ἀετὸς εἶναι τὸ ὑλικὸν σύμβολον τῶν ἀθανάτων θεῶν, γίνεται καὶ τὸ σύμβολον τῆς ἀθανασίας, ἐπίσης καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἡ ὁποία μετὰ θάνατον ὁρμᾷ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ θνητὸν σῶμα.

Ἐπίσης, συμφώνως μὲ τὰς ἰδέας ταύτας, ὁ ἀετὸς ἔγινε τὸ ἔμβλημα τῆς κοσμικῆς ἰσχύος. Ἤδη εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἀνατολικοὺς λαοὺς ὁ ἀετὸς εἶναι τὸ ἔμβλημα πόλεων ἢ κρατῶν, ἰδίως εἰς πολλὰς πόλεις τῆς ἐντεῦθεν Ἀσίας καὶ δὴ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν. Εἰς τὴν Νοτίαν Βαβυλωνίαν ὁ ἀετὸς εἶναι λεοντοκέφαλος. Τὸ περίεργον δ' εἶναι ὅτι καὶ δικέφαλον ἀετόν, πτηνοκέφαλον εἴτε λεοντοκέφαλον, εὑρίσκομεν ὡς ἔμβλημα εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Συχνὰ δὲ συναντῶμεν αὐτὸν εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπεξέτειναν τὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐπίδρασίν των οἱ περίφημοι Χετταῖοι, ἢ Χιττῖται, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ 1500 π. Χ. ἵδρυσαν ἰσχυρὸν κράτος εἰς τὴν Συρίαν, ἐπεκταθὲν ἕως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Πολλῶν δὲ Ἑλληνικῶν πόλεων ὁ ἀετὸς ὑπῆρξεν ἔμβλημα, συμβολίζων τὸν Δία, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς νομίσματα. Τὴν σημασίαν ταύτην ἔχει καὶ ἡ χρῆσις ἀετοῦ ὡς στρατιωτικῆς σημαίας.

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν ὁ πρῶτος βασιλεύς, ὁ ὁποῖος ἔλαβε σαφῶς τὸν ἀετὸν ὡς σύμβολον κρατικῆς δυνάμεως, ἦτο ὁ ἐπιφανὴς στρατηγὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Πτολεμαῖος ὁ Σωτήρ, ἱδρυτὴς τοῦ μεγάλου Ἑλληνοαιγυπτιακοῦ κράτους. Εἰς ὡραῖα Πτολεμαϊκὰ νομίσματα ἀετὸς καθήμενος ἐπὶ κεραυνοῦ συμβολίζει τὴν ἰσχὺν τῶν μεγάλων Ἑλλήνων βασιλέων τῆς Αἰγύπτου. Εὑρίσκομεν ἐπίσης τὸν ἀετὸν καθήμενον ἐπὶ κεραυνοῦ εἰς νόμισμα τοῦ «βασιλέως Περσέως». Τὴν σπουδαιοτάτην ὅμως χρῆσιν τοῦ ἀετοῦ ὡς συμβόλου καὶ ἐμβλήματος ἔχομεν εἰς τὴν Ῥώμην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παρέλαβον αὐτὸν καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, οἱ πλεῖστοι διὰ τοῦ Βυζαντίου. Κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς μύθους, εἷς ἀετὸς ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Ταρκύνιον ὅτι ἔμελλε ν' ἀνέλθῃ εἰς τὴν βασιλικὴν ἀρχήν. Τὸ βεβαιότερον εἶναι ὅτι οἱ Ἐτροῦσκοι ἔστειλαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους, πρὸς δήλωσιν φιλίας, τὰ σύμβολα τῆς βασιλείας, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ σκῆπτρον φέρον ἀετόν. Ἔκτοτε ἔμεινεν ὁ ἀετὸς ὡς ἓν τῶν σπουδαιοτάτων συμβόλων τῆς Ῥωμαϊκῆς δημοκρατίας, τὸ ὁποῖον διετήρησε καὶ ἐγενίκευσε μάλιστα ἡ Αὐτοκρατορικὴ Ῥώμη.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι Αὐτοκράτορες, ἀπὸ τὸν Αὔγουστον, ἐθεοποιοῦντο μετὰ θάνατον, συμφώνως πρὸς Ἀνατολικὰς ἰδέας. Κατὰ τὴν *ἀποθέωσιν* αὐτῶν, ὡς ἐλέγετο ἡ τελετὴ τῆς καύσεως τῶν νεκρῶν, ἡ ψυχή των εἰς σχῆμα ἀετοῦ ἀφίπτατο εἰς τοὺς θεούς, ἢ δαίμονες μὲ πτέρυγας ἀετοῦ ἢ καὶ αὐτὸς ὁ ἀετὸς ἔφερε τοὺς Αὐτοκράτορας εἰς τοὺς θεούς. Ἴσως ἐκ τῆς συμβολικῆς ταύτης ἐννοίας μετεδόθη ὁ ἀετὸς καὶ εἰς τὴν Χριστιανικὴν συμβολικήν. ΑΔ. ΑΔ.

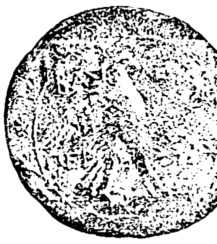

Ὁ ἀετὸς θρησκευτικῶς καὶ λειτουργικῶς. Ὁ ἀετός, ὡς ὅλα τὰ σαρκοφάγα, ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὡς ἀκάθαρτον ζῷον, ἤτοι ζῷον ἀκατάλληλον διὰ τροφὴν καὶ θυσίαν (Λευϊτ. 11, 13). Ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ ὁ ἀετὸς φέρεται ὡς ὑπόδειγμα εὐκινησίας (2. Βασ. 1, 23. — Ἱερ. 4, 13), ἰσχύος (Ὡσ. 8, 1), ὁρμητικότητος (Ἱερ. 31, 40. Δευτερ. 28, 49), φιλοστοργίας πρὸς τὰ νεογνά του (Δευτ. 32, 11-12) καὶ νεανικῆς δροσερότητος (Ψαλ. 102, 5). Εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην ὁ ἀετὸς ἐθεωρήθη ὡς σύμβολον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ «ὅπου θέλει πνεῖ», καὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἤδη εἰς μωσαϊκὸν τοῦ 5ου αἰῶνος ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σαβίννης ἐν Ῥώμῃ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης παρίσταται ὡς ἀετός, ὁ Ματθαῖος ὡς ἄνθρωπος μὲ πτερά, ὁ Μάρκος ὡς λέων καὶ ὁ Λουκᾶς ὡς μόσχος, προφανῶς κατὰ τὸ χωρίον Ἰεζεκιὴλ 1, 10 καὶ Ἀποκαλ. 4, 7.

Λειτουργικῶς *ἀετὸς* λέγεται στρογγύλον τεμάχιον ὑφάσματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰκονίζεται ἀετὸς μὲ ἀνοικτὰ πτερὰ ἄνωθεν πόλεως. Κατὰ τὴν χειροτονίαν νέου ἐπισκόπου ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος ἀπαγγέλλει τὸ «πιστεύω» πατῶν ἐπὶ τοῦ ὑφάσματος τούτου. Καὶ ὁ μὲν ἀετὸς παριστᾷ τὸν ἀρχιερέα, ὅστις οἱονεὶ μὲ ἀέτειον βλέμμα πρέπει νὰ ἐπισκοπῇ τὴν ἐμπιστευθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐπισκοπήν, ἡ δὲ πόλις παριστᾷ τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ νέου ἐπισκόπου. Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΣ

Ὁ Ῥωμαϊκὸς ἀετός. Σπουδαιοτάτη εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ἀετοῦ ὡς στρατιωτικοῦ ἐμβλήματος, ὡς σημαίας, ἰδίως ἡ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις χρῆσις αὐτοῦ, διότι ἀπὸ τούτων μετεδόθη εἰς τοὺς Μεσαιωνικοὺς καὶ τοὺς νεωτέρους λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

Οἱ πρῶτοι λαοί, οἱ ὁποῖοι μετεχειρίσθησαν σημαίαν, ἦσαν καὶ πρὸ τοῦ 5,000 π. Χ. οἱ Αἰγύπτιοι καὶ οἱ Ἀσσύριοι. Ἑκάστη πατριά, ἕκαστον χωρίον ἐβάδιζεν εἰς τὸν πόλεμον μὲ τὴν σημαίαν του. Οἱ Αἰγύπτιοι, λέγει ὁ Διόδωρος (I, 86), «ἐπενόησαν σύνθημα φορεῖν ἐπὶ τῶν ταγμάτων, εἰκόνας ζῴων», διὰ νὰ γνωρίζῃ, λέγει, ἕκαστον εἰς ποίαν «σύνταξιν» ἀνήκει. Εἰς τὴν κορυφὴν μακροῦ δόρατος ἐτοποθετεῖτο ἡ εἰκὼν ἑνὸς ἱεροῦ ζῴου ἢ τὸ σύμβολον ἑνὸς μεγάλου θεοῦ.

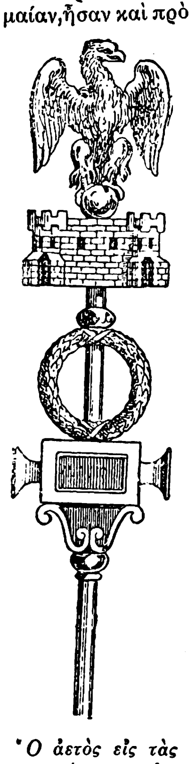

Ὁ ἀετὸς εἰς τὰς σημαίας τῶν λεγεώνων.

Ὁ πρῶτος λαός, ὁ ὁποῖος μετεχειρίσθη τὸν ἀετὸν ὡς σημαίαν ἦσαν οἱ Πέρσαι, ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Κύρου τοῦ Πρεσβυτέρου κατὰ τὰς μεγάλας αὐτοῦ ἐκστρατείας (περὶ τὸ 550 π. Χ.). «Ἦν δὲ αὐτῷ, λέγει ὁ Ξενοφῶν εἰς τὴν Κύρου Παιδείαν, ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀναπεπταμένος». Εἰς τὸ περίφημον ἐκ τῆς Πομπηΐας Ἑλληνιστικὸν ψηφιδωτὸν τῆς ἐν Ἰσσῷ μάχης, τὸ ὁποῖον φυλάσσεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Νεαπόλεως, βλέπομεν εἰς τὸ δεξιὸν μέρος σημαίαν ὁμοιάζουσαν μὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν vexillum, δηλαδὴ τετράγωνον ὕφασμα προσδεδεμένον εἰς κεραίαν καὶ κρεμάμενον εἰς τὸ ἄνω μέρος δόρατος. Προφανῶς εἰς τὸ κόκκινον τοῦτο ὕφασμα ἦτο ζωγραφημένος ἢ κεντημένος ἀετός.

Περίφημοι ὅμως ἔγιναν οἱ *Ῥωμαϊκοὶ ἀετοί*, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐχρησίμευον ὡς σημαία εἰς τοὺς Ῥωμαίους. Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι ὁ Ῥωμαϊκὸς λεγεὼν ὡδηγεῖτο εἰς τὴν μάχην διὰ

Digitized by Google

πέντε σημαιῶν, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχεν ἔμβλημα ἓν ζῷον, ἀετόν, λύκον, μινώταυρον, ἵππον καὶ κάπρον. Τὰ ἐμβλήματα ταῦτα ἦσαν ὁμοιώματα θεῶν, οἱ δὲ στρατιῶται τὰ ἐσέβοντο ὡς θεούς, τοὺς ὁποίους εἶχον μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὰς ἐκστρατείας. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον τὰ ζῷα ταῦτα, καὶ δὴ ὁ ἀετός, ἔγιναν σημαῖαι, signa militaria, καὶ ἡ καταγωγὴ των δεικνύει πῶς ἔμειναν ὡς ἀντικείμενα λατρείας διὰ τοὺς στρατιώτας. Ὁ Μάριος (περὶ τὸ 100 π. Χ.) ἀφῆκε τὰ ἄλλα σημεῖα καὶ ἐκράτησε μόνον τὸν ἀετόν. Ἔκτοτε ὁ ἀετός, aquila, ἔγινε τὸ σύμβολον τοῦ λεγεῶνος, —*εἷς ἀετὸς κατὰ λεγεῶνα, οὐδεὶς λεγεὼν χωρὶς ἀετόν.*

Ὁ ἀετὸς ἐφέρετο εἰς τὸ ἄνω μέρος δόρατος, τὸ ὁποῖον κάτω κατέληγεν εἰς ὀξὺ διὰ νὰ στερεώνεται εἰς τὸ ἔδαφος. Παρίστατο δὲ μὲ τὰς πτέρυγας ἠνεῳγμένας, κρατῶν εἰς τοὺς ὄνυχάς του κεραυνόν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δημοκρατίας, ὁ ἀετὸς ἦτο ἀργυροῦς, χρυσοῦς δὲ ὁ κεραυνός, ἐπὶ δὲ τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ὁ ἀετὸς χρυσοῦς. Ὁ *ἀετοφόρος*, ὁ aquilifer, ὁ φέρων τὴν σημαίαν τοῦ ἀετοῦ ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς ὅλου τοῦ λεγεῶνος.

Ὁ ἀετὸς ἦτο τὸ γενικὸν ἔμβλημα, ἡ κυρία, ἂς εἴπωμεν, σημαία τῶν Ρωμαϊκῶν στρατῶν κατὰ τὴν Αὐτοκρατορικὴν περίοδον. Αἱ τάξεις τοῦ λεγεῶνος, αἱ *σπεῖραι* (manipul), εἶχον καὶ ἄλλα ζῷα. Οὕτως ὁ *Ἰταλικὸς* λεγεὼν εἶχεν ἔμβλημα καὶ ταῦρον, ὁ Παρθικὸς κένταυρον καὶ ταῦρον, ὁ Αὐγούστειος λεγεὼν λέοντα κ. λ. Ὅλου τοῦ λεγεῶνος ἡ σημαία ἦτο ὁ ἀετός. Ἦσαν δὲ οἱ ἀετοὶ καὶ σημεῖα τῶν πραιτωριανῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον τὸ προνόμιον νὰ θέτουν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Αὐτοκράτορος.

Αἱ σημαῖαι τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ρώμης ἦσαν παραπλήσιαι πρὸς τὰς σημερινάς, διότι συνίσταντο ὑπὸ τεμάχιον τετραγώνου ὑφάσματος, εἰς τὴν κορυφὴν δὲ τοῦ δόρατος ἦτο ὁ ἀετός. Τὸ βεξίλλον τοῦτο, ὡς ἐλέγοντο αἱ σημαῖαι (vexillum), τὸ ὁποῖον ἦτο *ρούσσιον*, κόκκινον, εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ περιφήμου Χριστιανικοῦ λαβάρου.

Εἰς τὴν Δύσιν ὁ ἀετὸς ὡς ἔμβλημα ἐξηφανίσθη μὲ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Ἀλλ' ἐπανῆλθεν ὅταν ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἔβαλεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸ στέμμα τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας (τῷ 800 μ.Χ.) Οἱ Γερμανικοὶ λαοὶ ἠγάπων τὸν ἀετόν. Δύο ἀετοὶ ἀντιμέτωποι ἐκόσμουν τὸ ξίφος τοῦ Χιλδερίκου, βασιλέως τῶν Φράγκων (περὶ τὸ 460 μ. Χ.). Ἀλλ' ὁ ἀπὸ τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἐν χρήσει ἀετὸς ἦτο προφανῶς Ρωμαϊκῆς καταγωγῆς. Ἔκτοτε ἤρχισεν ὁ ἀετὸς νὰ χρησιμοποιῆται ὡς ἔμβλημα εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν ἐραλδικήν. Αἱ ἰδιότητες, αἱ ὁποῖαι ἀπεδίδοντο κατὰ τὸν Μεσαίωνα εἰς τὸν ἀετόν, ἰσχύς, ρώμη, ἐγκράτεια, συνετέλεσαν ὥστε νὰ γίνῃ τὸ ἀγαπητὸν ἔμβλημα τῶν ἡγεμόνων καὶ τῶν χωροδεσποτῶν τῆς Δύσεως.

Βυζαντινοὶ ἀετοί. Ἀπὸ τὴν Ρώμην, ὡς εἰκός, μετεδόθη ὁ ἀετὸς ὡς ἔμβλημα εἰς τὴν Ἀνατολικήν, τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Παροδόξως ὅμως δὲν συναντῶμεν παρὰ περιωρισμένην τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Οἱ Βυζαντινοὶ στρατιῶται, κατὰ τοὺς πρώτους τοὐλάχιστον αἰῶνας τοῦ Κράτους, εἶχον ἐπὶ τοῦ στήθους των πλάκας μεταλλίνας ὡς διακριτικὰ τοῦ βαθμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐλέγοντο phalarae pectorales. Ἐπὶ τῶν πλακῶν τούτων ἦτο εἰκονισμένος ἀετός. Συχνότατα ἀετοὶ ἦσαν κεντημένοι εἰς τὰ Αὐτοκρατορικὰ ἐνδύματα, ὅπως ἀναφέρει ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, τόσοι πολλοὶ ἴσως, ὥστε τὰ ἐνδύματα ἐλέγοντο *ἀετοί*. Ὁ δὲ Κωδινὸς ἀναφέρει ἀετοὺς εἰς τὴν σέλλαν· «ἡ δὲ τῆς σέλλας ἐπανωσκέπιον λευκὸς κάμπος μετὰ ἀετῶν κοκκίνων μικρῶν». Ἐζωγραφίζοντο δὲ ἀετοὶ καὶ εἰς τὰ κόκκινα πέδιλα τῶν Αὐτοκρατόρων. Κατὰ πόσον οἱ ἀετοὶ οὗτοι, προφανῶς μονοκέφαλοι, εἶχον σημασίαν ὡς ἐμβλήματα δὲν γνωρίζομεν. Ἴσως ἦσαν ἁπλᾶ διακοσμητικὰ θέματα. Ἐν γένει ὁ ἀετὸς δὲν εἶχε μεγάλην θέσιν ὡς ἔμβλημα εἰς τὸν κρατικὸν βίον τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ δικέφαλος ἀετός, ὁ ἐμφανισθεὶς κατὰ τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ περίφημος Δικέφαλος, ἔχει, ὡς φαίνεται, ἀνεξάρτητον ἀρχήν, ὅπως ἔχει καὶ ἰδιάζουσαν ἱστορίαν ἐν τῇ Βυζαντινῇ ἱστορίᾳ. ΑΔ. ΑΔ.

Ἀετὸς τοῦ Ναπολέοντος. Ἐκ τῶν νέων μοναρχῶν Ναπολέων ὁ Μέγας, ὡς ἐκλεγεὶς διὰ τῆς λαϊκῆς ψήφου Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων, ἐξέλεξε τὸν ἀετὸν ὡς ἔμβλημα καὶ ἐτοποθέτησε τοῦτον ἐπὶ τῶν σημαιῶν τῶν γαλλικῶν συνταγμάτων. Ἡ διανομὴ αὐτῶν ἐγένετο μετὰ μεγάλης πομπῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος, ἐν μέσῳ τοῦ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ τοῦ στρατοῦ. Ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1814 τὰ στρατιωτικὰ σώματα τῆς Γαλλίας ἔφερον τὸν ἀετὸν ἐπὶ τῶν κοντῶν τῶν σημαιῶν των. Τὴν 23 Ἀπριλίου 1814, κατὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβώνων, ὁ Ναπολέων ἀπεχαιρέτισε διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Φωντενεμπλὼ τὸν αὐτοκρατορικὸν στρατόν. Ὁ αὐτοκράτωρ ἔστη πρὸ τῆς κλίμακος τῆς αὐλῆς τοῦ λευκοῦ ἵππου, κυκλούμενος ὑπὸ ὀλίγων φίλων καὶ ἀκολούθων, ὑπολειμμάτων τῆς λαμπροτέρας μέχρι τότε αὐλῆς τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ αὐτοκράτορος προεκάλεσε τὴν συγκίνησιν τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ τοῦ συγκεντρωθέντος πλήθους. Τὰ τύμπανα ἀνέκρουσαν τὸ ἐμβατήριον· ὁ Ναπολέων δι' ἠρέμου χειρονομίας ἐπέβαλε σιωπήν· εἶτα ἐπροχώρησε πρὸς τὴν παρατεταγμένην εἰς δύο στοίχους φρουρὰν καὶ ὡμίλησεν ὑπομνήσας τὰς εἰκοσαετεῖς νίκας εἰπὼν ὅτι, ὅπως λήξῃ ὁ ἀτέρμων πόλεμος, προσέφερεν ἑαυτὸν θυσίαν εἰς τὴν εἰρήνευσιν τῆς Γαλλίας, συνεβούλευσε δὲ τοὺς δακρύοντας ἄνδρας νὰ ἐξακολουθήσωσιν ὑπηρετοῦντες τὴν πατρίδα. Ἀφ' οὗ ἔθλιψεν εἰς τὰς ἀγκάλας του τὸν στρατηγὸν Πετὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ σημαιοφόρου τὸν ἀετὸν καὶ ἔφερεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς καρδίας του. «Ἀγαπημένε ἀετέ, ἀνέκραξεν ἀσπαζόμενος τὸ ἔμβλημα, σὲ ἀσπάζομαι διὰ τελευταίαν φορὰν καὶ τὸ τελευταῖον αὐτὸ φίλημα ἀπευθύνεται πρὸς ὅλους τοὺς στρατιώτας μου Χαίρετε, τέκνα μου! ἤθελον νὰ σᾶς ἐναγκαλισθῶ ὅλους! Μὴ δυνάμενος νὰ πράξω τοῦτο, ἀσπάζομαι τὸν στρατηγόν σας καὶ τὴν σημαίαν σας».

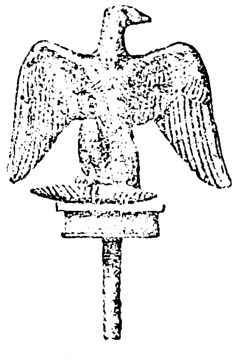

Ὁ ἀετὸς ὡς ἔμβλημα τοῦ Ναπολέοντος.

Ὁ Λουδοβῖκος δέκατος ὄγδοος, ἀνακτήσας τὸν γαλλικὸν θρόνον, κατήργησεν ἐκ τῶν στρατιωτικῶν σημαιῶν τὸν ἀετὸν καὶ ἐπανέφερε τὴν ἀρχαίαν σημαίαν τῆς βουρβωνικῆς δυναστείας, ἥτις διετηρήθη μέχρι τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ὁ Ναπολέων ὁ Γ', ἀνακηρυχθεὶς αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας, ἐπανέφερε τῷ 1852 τοὺς ἀετοὺς εἰς τὰς σημαίας τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων, αἵτινες περιήχθησαν ἐνδόξως εἰς τὴν Κριμαίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Τὸ ἔμβλημα τοῦτο διετηρήθη μέχρι τῆς 4 Σεπτεμβρίου τοῦ 1870, ὅτε μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ναπολέοντος Γ' ἀνεκηρύχθη ἐν Παρισίοις ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία, ἔκτοτε δὲ οἱ ἀετοὶ κοσμοῦν τὸ μέγαρον τῶν Ἀπομάχων.

Τὴν διανομὴν τῶν ἀετῶν τῆς Μεγάλης στρατιᾶς ἀπεικόνισεν ὁ διάσημος Γάλλος ζωγράφος Δαβὶδ εἰς μέγαν πίνακα εὑρισκόμενον εἰς τὸ ἀνάκτορον τῶν Βερσαλλιῶν. Θ. Β.

Ἀετοῦ (τοῦ) *ὁ γυιός.*—Ἆσμα γενόμενον δημοφιλέστατον ἀμέσως μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους τῶν ἐτῶν 1912 καὶ 1913. Τοὺς στίχους αὐτοῦ συνέθεσεν ὁ Ἐπ. Θεοφανίδης τῷ 1914, ἀνεφέροντο δὲ οὗτοι εἰς τὸν τότε διάδοχον τοῦ Ἑλληνικοῦ θρόνου, τὸν μετέπειτα βασιλέα Γεώργιον Β'. Τὸ

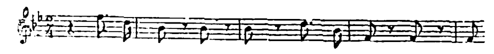

ποίημα ἐτόνισεν ὁ τότε ἀρχιμουσικὸς τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν Σπ. Καίσαρης καὶ ἐψάλη τὸ πρῶτον ἐν Πειραιεῖ κατὰ τὴν τέλεσιν τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς τὴν 25 Μαρτίου τοῦ 1914, ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν σχολείων τῆς πόλεως ταύτης, συνοδευούσης τῆς φιλαρμονικῆς μουσικῆς τοῦ Δήμου Πειραιῶς. Οἱ στίχοι τοῦ ᾄσματος ἔχουσιν ὡς ἀκολούθως:

«Τοῦ ἀητοῦ ὁ γυιὸς
πάει κι' αὐτὸς ἐμπρὸς
καὶ στὴ δόξα αὐτὸς
μᾶς ὁδηγεῖ.

Μὲ γυμνὸ σπαθὶ
ὅπου ὁ ἀητὸς μᾶς πῆ
ὁ ἀητός, ὁ ἀητὸς
ὅπου πατεῖ καὶ τρέμει ἡ γῆ.

Ὁ βασιλιᾶς μας πάλι
θὰ ζώσῃ τὸ σπαθί,
καὶ συμφορὰ σ' ἐκεῖνον
ποὺ μπρὸς του θὰ βρεθῇ,
γιατὶ ὁ στρατὸς μαζὺ του
λιοντάρι θὰ γενῇ
ὅπου ὁ ἀητὸς φανῇ.

Τοῦ ναύτη τὰ κανόνια
προσμένουν προσταγή,
γιατὶ ὁ βασιλιᾶς μας
κι' αὐτὰ τὰ ὁδηγεῖ.

Μὲ γυμνὸ σπαθὶ
ὅπου ὁ ἀητὸς μᾶς πῆ,
ὁ ἀητός, ὁ ἀητὸς
ὅπου πατεῖ καὶ τρέμει ἡ γῆ.

Τὸ ᾆσμα ἐψάλη κατόπιν εἰς τὸ «Ἐθνικὸν», ἄλλοτε «Βασιλικὸν» θέατρον κατὰ τινα φιλανθρωπικὴν παράστασιν καὶ βραδύτερον ὑπὸ τοῦ στρατοῦ εἰς ἐθνικὴν ἑορτὴν τελεσθεῖσαν εἰς τὸ Παναθηναϊκὸν Στάδιον. Εἶτα περιελήφθη εἰς τὰς θεατρικὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ κατέστη δημοφιλέστατον διαδοθὲν εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις,ὡς ἀνταποκρινόμενον εἰς ἓν κοινὸν αἴσθημα τῆς ἐποχῆς. Ἐξ Ἀθηνῶν μετεδόθη εἰς ἁπάσας τὰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας καὶ ἐψάλλετο παρ' ὅλων τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ φυλάκια τῶν συνόρων. Βραδύτερον εἰσήχθη εἰς τὸ ᾀσματολόγιον τῶν δημοτικῶν σχολείων καὶ ἐγένετο τὸ προσφιλὲς τραγοῦδι τῶν μαθητῶν. Προϊόντος τοῦ χρόνου μετέβαλε τὴν ἀρχικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν καὶ ἀντί, ὡς εἶχε τὸ ᾆσμα, νὰ ὑπονοῆται ὡς υἱὸς τοῦ ἀετοῦ ὁ διάδοχος, τὸ κοινὸν ὡς τοιοῦτον ἐθεώρει τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὸν ὁποῖον ὁ λαὸς ἐπίστευε διάδοχον τῶν Αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου.

Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Παγκοσμίου πολέμου, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1914, καὶ τὸν ἐπελθόντα μετά τινα χρόνον διχασμὸν τῆς χώρας εἰς δύο σφοδρῶς ἀντιμαχομένας μερίδας, ἐχρησιμοποιήθη οὕτως εἰπεῖν ὡς ἐμβατήριον τῆς μιᾶς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐψάλλετο εἰς τὰς πολιτικὰς συγκεντρώσεις, εἰς τὰς διαδηλώσεις, τὰ ᾠδικὰ καφενεῖα, ἔλαβε δὲ μεγίστην ἐπέκτασιν κατὰ τὰς διεξαχθείσας ἐν ἔτει 1915 βουλευτικὰς ἐκλογάς. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ εὔληπτος καὶ γοργὴ μουσικὴ αὐτοῦ. Μετὰ τὴν πρώτην ἀπομάκρυνσιν ἐξ Ἑλλάδος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τὴν 29ην Μαΐου 1916, καὶ τὴν κάθοδον ἐκ Θεσσαλονίκης τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, ἀπηγορεύθη νὰ ᾄδεται ὁ «Γυιὸς τοῦ ἀετοῦ». Ἡ παράβασις τῆς ἀστυνομικῆς ταύτης διαταγῆς συνεπήγετο ἐλαφρὰς ποινικὰς καταδιώξεις, πλεῖστοι δὲ συλλαμβανόμενοι ᾄδοντες τὸ ᾆσμα τοῦτο ὑπέστησαν τὰς συνεπείας ταύτας. Διηγοῦνται μάλιστα τὸ ἀκόλουθον, σχετικὸν πρὸς τὸ ἀστυνομικὸν τοῦτο μέτρον, φαιδρὸν ἀνέκδοτον, ὅπερ διεσκέδασε τὴν κοινωνίαν τότε. Ὁ ψιττακὸς κουρείου τινὸς εἶχε διδαχθῆ νὰ ψιττακίζῃ τὸν «Γυιὸν τοῦ Ἀετοῦ», οἱ δὲ ἀστυφύλακες προέβησαν εἰς καταδίωξιν τοῦ κυρίου του, ὑποθέσαντες ὅτι οὗτος ἦτο ὁ ψάλλων τὸ ᾆσμα· ὅτε ὅμως ἐκ τῆς γενομένης προχείρου ἀνακρίσεως ἀπεδείχθη ὅτι ὁ δράστης τῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως ἦτο ὁ ψιττακός, οἱ ἀστυφύλακες μετέφερον αὐτὸν εἰς τὸ ἁρμόδιον ἀστυνομικὸν τμῆμα, ὅπως ἀποφανθῇ ὁ ἀστυνόμος ἐπὶ τῆς περιέργου ταύτης περιπτώσεως, ὑπεδείχθη δὲ εἰς τὸν κύριον τοῦ πτηνοῦ νὰ μεταφέρῃ τοῦτον μακρὰν τοῦ καταστήματός του, ὅπως μὴ διερεθίζῃ τοὺς ἀντιφρονοῦντας. Τὸ ἀνέκδοτον τοῦτο, καὶ ἐὰν εἶναι ἀκόμη πλσάμα τῆς φαντασίας φαιδρολόγου τινός, καταδεικνύει τὴν δημιουργηθεῖσαν ἐκ τῆς κοινωνικῆς διαιρέσεως κατάστασιν.

Ὡς ἀντίρροπον τοῦ «Γυιοῦ τοῦ ἀετοῦ» ἐποιήθη ἕτερον ᾆσμα ὑπὸ τῆς ἀντιθέτου πολιτικῆς μερίδος, ὁ «Γυιὸς τοῦ Ψηλορίτη», μελοποιηθὲν ὑπὸ τοῦ τότε διευθυντοῦ τῶν στρατιωτικῶν μουσικῶν Μαν. Καλομοίρη, ὅπερ ἔλαβε ἐπίσης εὐρυτάτην διάδοσιν· ὁ «Γυιὸς τοῦ Ψηλορίτη ἦτο ἡ προσωποποίησις τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, μέχρι δὲ τοῦ Νοεμβρίου τοῦ 1920 ἠκούετο τοῦτο μόνον ᾀδόμενον. Μετὰ τὴν παλινόστησιν ὅμως τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, συνεπείᾳ τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τῆς 1ης Νοεμβρίου 1920, ὁ «Γυιὸς τοῦ ἀετοῦ» ἀνέκτησε τὴν παλαιάν του δημοτικότητα μετὰ πλείονος μάλιστα ἐντάσεως. Τὸ ᾆσμα τοῦτο ᾄδοντα τὰ πλήθη ὑπεδέχθησαν τὸν ἐπανακάμψαντα ἡγεμόνα καὶ ἐξηκολούθησε τοῦτο ᾀδόμενον μέχρι τοῦ 1922, ὅτε ἡ Ἐπανάστασις τῆς Χίου ἐπεκράτησε καὶ ἐξηνάγκασεν εἰς παραίτησιν τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον. Ἡ ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις ἀπηγόρευσεν αὖθις τὸ ᾆσμα ὡς συντελοῦν εἰς τὴν ἔξαψιν τῶν πολιτικῶν παθῶν, ταυτοχρόνως δὲ ἀπηγόρευσε νὰ ᾄδεται εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὰ σχολεῖα καὶ τὸ τοῦ «Γυιοῦ τοῦ Ψηλορίτη».

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Θ. Παγκάλου, ἡ κυβέρνησις, ἥτις προέβη εἰς τὴν προκήρυξιν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, ἐδημοσίευσεν ἀστυνομικὴν διαταγήν, δι' ἧς ἀπηγορεύθησαν κατὰ τὴν προεκλογικὴν περίοδον νὰ ᾄδωνται τὰ δύο ταῦτα ᾄσματα, δι' ὧν διεξήχθησαν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, οἱ δεκαετεῖς πολιτικοὶ ἀγῶνες.

Τὸ ᾆσμα τοῦ «Γυιοῦ τοῦ ἀετοῦ» κατέλαβε τὴν θέσιν του εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς τελευταίας περιόδου. Ὅπως δὲ τόσα ᾄσματα εἰς πλείστας χώρας, ἀναβλύσαντα ἐκ κοινωνικῶν διαταραχῶν ἢ πολιτικῶν γεγονότων, συνετέλεσαν εἴτε εἰς τὴν ἔξαρσιν τῶν φρονημάτων, εἴτε εἰς τὴν διέγερσιν τῶν παθῶν, καὶ τὰ δύο ταῦτα ᾄσματα ἔπαιξαν τὸν ρόλον των.

Ἐν Ἑλλάδι ἀνέκαθεν αἱ λαϊκαὶ ὁμάδες ἤρχοντο εἰς τὰς κάλπας ὑπό τοὺς ἤχους λαϊκῶν ᾀσμάτων ἀλλ' εἰς οὐδεμίαν περίστασιν οὔτε τόσον λαοφιλῆ ἐγένοντο ταῦτα, οὔτε ἐπίδρασιν ἐξήσκησαν ὅσον ὁ «Γυιὸς τοῦ ἀετοῦ», ὅστις μεταφερθεὶς ἐπὶ γραμμοφωνικῶν πλακῶν ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος καὶ διεδόθη δι' αὐτῶν εἰς τὰς ἁπανταχοῦ ἑλληνικὰς παροικίας, ἰδίως δὲ μεταξὺ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων μεταναστῶν. Θ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

Ὁ ἀετὸς εἰς τὸν Τεκτονισμόν. (βλ. ἀνδρόγυνος)

ΑΕΤΟΣ ΔΙΚΕΦΑΛΟΣ

Κατὰ τὴν περίοδον τῶν τελευταίων χρόνων με τὴν γενικὴν πρόοδον τῶν Βυζαντινῶν μελετῶν, ἔγινε δημοφιλέστατος ὁ *Δικέφαλος* ἀετὸς καὶ πολλὴ μελάνη ἐχύθη εἰς τὸν χάρτην πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς γενέσεώς αὐτοῦ. Ἀλλ' αἱ γενόμεναι συζητήσεις καὶ ἔριδες, ἀντὶ νὰ προαγάγουν, ἐπεσκότισαν τὸ ζήτημα. Θέμα ἁπλῆς ἱστορικῆς ἐρεύνης ἔγινε ζήτημα κακῶς ἐννοουμένου πατριωτισμοῦ, καὶ κατωρθώθη, ἐνῷ ἁπλοῦς καὶ ἐπιβλητικὸς εἶναι ὁ *μονοκέφαλος*, τόσον περίπλοκος καὶ αἰνιγματικὸς νὰ γίνῃ ὁ δικέφαλος

Digitized by Google

φαλος ἀετός. Θὰ προσπαθήσω εἰς τὴν ἀνάπτυξίν μου νὰ εἶμαι ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον ἁπλοῦς, χωρὶς πατριωτικὰς ἐξάψεις, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἐπιτηδεύσεις σοφίας, στηριζόμενος ἁπλούστατα εἰς αὐτὰ τὰ γεγονότα.

Αἱ πηγαί μας περὶ τῆς γνώσεως τοῦ *Δικεφάλου* δὲν δύνανται νὰ εἶναι, ὅπως ἄλλως τε καὶ πᾶσα πηγή, προκειμένου περὶ ἱστορικοαρχαιολογικῆς ἐρεύνης, παρὰ μόνον δύο εἰδῶν: αἱ ἔγγραφοι πη-

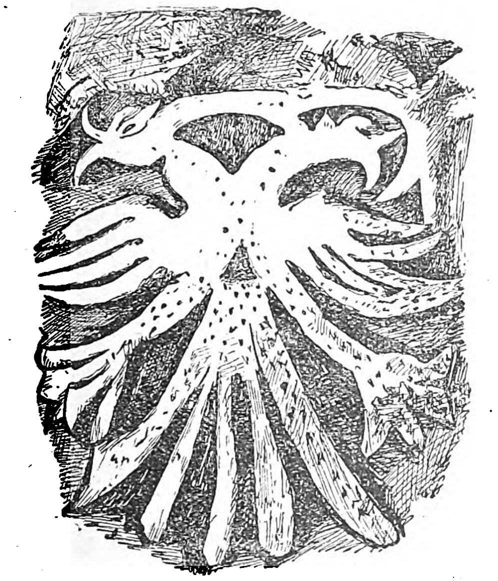

Δικέφαλος ἀετὸς ΙΓ' ἢ ΙΔ' αἰῶνος. (Τεμάχιον πωρίνου λίθου εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Μυστρᾶ).
Ο χαρακτηριστικώτερος ἐκ τῶν σωζομένων Δικεφάλων, μὲ ὅλα τὰ μέλη τοῦ σώματος ἀναπεπταμένα. Εἶναι ἄτεχνος, νομίζω ὅμως ὅτι δίδει εἰς ἡμᾶς τὸν παλαιότερον τρόπον παραστάσεως Δικεφάλου εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην. Τοιοῦτος Δικέφαλος ἠδύνατο νὰ γίνῃ καὶ ἔμβλημα.
[Σχεδιογράφημα Κας Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη]

γαὶ καὶ αἱ τῶν μνημείων τῆς τέχνης. Τὰς πρώτας πηγάς, εἰς τὸ ζήτημα τοῦ Δικεφάλου, τὰς προερχομένας ἀπὸ συγγραφεῖς, εἴτε ἄλλα κείμενα, εὐκόλως καὶ ταχέως τὰς ἐξαντλοῦμεν. Διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι καθωρισμένος Δικέφαλος ἀετὸς Βυζαντινὸς δὲν ἀναφέρεται, καθ' ὅσον ἐγὼ τοὐλάχιστον γνωρίζω, εἰς οὐδὲν Βυζαντινὸν κείμενον. Πάντα τὰ ἄλλα ὅσα ἕως σήμερον ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν εἶναι ἁπλαῖ εἰκασίαι, καθ' ὅσον ἀναφέρονται ταῦτα εἰς ἔγγραφα μνημεῖα. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια, καὶ δὲν ἔχομεν κανὲν δικαίωμα ἐν ζήτημα ἱστορικὸν νὰ κάμνωμεν ζήτημα ἀτομικῆς κρίσεως ἢ εἰκασίας. Ὁ ἱστορικός, ὁ ἐργαζόμενος μὲ τὸ ἀληθὲς ἱστορικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον μόνον δύναται νὰ εἶναι ὁ ὁδηγὸς εἰς τὴν νύκτα τοῦ παρελθόντος, δὲν ἔχει παρὰ μόνον νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ εὕρῃ ἀναμφισβήτητα τεκμήρια τῆς ἐρεύνης του καὶ ἐπὶ μόνων αὐτῶν νὰ στηρίξῃ τὰ συμπεράσματά του.

Εἷς ἀπὸ τοὺς τελευταίους Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἁλώσεως Φραντζῆς, ὁμιλῶν περὶ τῆς δεξιώσεως εἰς τὴν Ἐνετίαν τοῦ Ἰωάν. Παλαιολόγου περιγράφει Ἐνετικὴν τετραήρη, ὡς τὴν λέγει, ἡ ὁποία ἐξῆλθεν εἰς προϋπάντησιν τοῦ Αὐτοκράτορος μὲ τὸν περίφημον Βουκένταυρον. «καὶ δύο λέοντες, λέγει, ἦσαν ἐν τῇ πρύμνῃ χρυσοῖ, καὶ μέσον αὐτῶν *ἀετὸς δικέφαλος*» (σ. 184, ἐκδ. Βόννης). Ἀετὸς δικέφαλος, aquila biceps (ὡς μεταφράζει ὁ ἐκδότης) ἦτο ζωγραφημένος ἢ γεγλυμμένος. Λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς δικέφαλος, ὅπως καὶ ἡμεῖς σήμερον τὸν γνωρίζομεν, δὲν εὑρίσκετο ἐπὶ ἀντικειμένου βυζαντινοῦ, ἀλλ' ἐπὶ πλοίου ξένου κράτους. Ὁ ἀείμνηστος Λάμπρος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν πρώτην μακρὰν ἐργασίαν περὶ τοῦ Δικεφάλου, λέγει ὅτι ὁ δικέφαλος οὗτος «ἦτο τὸ σύμβολον τοῦ Βυζαντίου, οὗ τὴν ναυαρχίδα ἐμιμεῖτο ἡ Βενετικὴ ἐκείνη τριήρης». Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν δύναμαι νὰ πιστοποιήσω τοῦτο, διότι δὲν εὑρίσκω οὐδαμοῦ νὰ μνημονεύεται ἁπλῶς εἰς τὸν Φραντζῆν γίνεται λόγος ὅτι εἷς ἀετὸς δικέφαλος παριστάνετο, ὅπως καὶ ἄλλα κοσμήματα. Πέραν τούτου δὲν εὑρίσκω ἄλλο τίποτε.

Ἄλλο κείμενον, ἐγὼ τοὐλάχιστον, ἐπαναλαμβάνω δὲν γνωρίζω. Ὁ Λάμπρος ἔγραψε μακρὸν ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδόμενον «Νέον Ἑλληνομνήμονα», «*Ὁ δικέφαλος ἀετὸς τοῦ Βυζαντίου*» (τ. 6, 1909 σ. 433—473)· ἐδημοσίευσε δὲ συμπληρώσεις καὶ εἰς τοὺς ἑπομένους τόμους, (7ον—9ον). Ἡ διατριβὴ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ εἶναι ἡ μόνη ἀξία λόγου ἐξ ὅσων ἐδημοσιεύθησαν περὶ τοῦ θέματος τούτου. Διὰ μακρῶν κάμνει λόγον περὶ τῶν κειμένων, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἀετοί, νομίζει δὲ ὅτι ἡ μνεία τοῦ δικεφάλου ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ΙΓ' αἰῶνα. Ὁ Παχυμέρης ἀναφέρει περί τινος ἄρχοντος (τ. Ι. σ. 180, ἐκδ. Βόννης): «ἐκεῖνον δὲ (ὁ αὐτοκράτωρ) καὶ *βασιλικοῖς ἀετοῖς* ἐμεγάλυνε», δηλ. τὸν ἐτίμα καὶ διὰ βασιλικῶν ἀετῶν. Ὁ Ψευδοκωδινὸς (ΙΔ' αἰων.) συχνότατα ἀναφέρει τοὺς ἀετοὺς ὡς διακόσμησιν, ἰδίως εἰς τὰ ὑποδήματα καὶ τὰς σέλλας Βυζαντινῶν μεγιστάνων, κυρίως μελῶν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου. Τὰ χωρία εἶναι πολλά, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ ἀναγράψω, μόνον ἀναφέρω τὸ μνημονευόμενον γεγονὸς τοῦ πτώματος τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος, ἐπειδὴ συνδέεται μὲ πολυτίμους ἐθνικὰς ἀναμνήσεις: «τὸ τεθνεὸς πτῶμα τοῦ βασιλέως εὑρόντες, ὃ ἐγνώρισαν ἐκ τῶν βασιλικῶν περικνημίδων ἢ καὶ πεδίλων, ἔνθα *χρυσοῖ ἀετοὶ* ἦσαν γεγραμμένοι, *ὡς ἔθος ὑπῆρχε τοῖς βασιλεῦσι*» (*Φραντζῆς*, σ. 291).

Τοὺς μνημονευομένους τούτους ἀετοὺς ὁ Λάμπρος θεωρεῖ ὡς δικεφάλους· ἀλλ' εἶναι φανερόν, ὅτι τοῦτο δὲν δύναται νὰ εἶναι παρὰ μόνον ἀτομικὴ εἰκασία. Ὁ Βέης εἰς διατριβήν του, τῆς ὁποίας ὅλα τὰ συμπεράσματα ἀναιρεῖ εὐστοχώτατα ὁ Paul Marc (Byzantinische Zeitschrift, τ. XX, 1913, σ. 289) εὑρίσκει καὶ εἰς κείμενον τοῦ 1142 μνημονευομένους εἰς ὕφασμα «διπλοῦς ἀετούς», καὶ νομίζει ὅτι εἶναι δικέφαλοι. Ἠμπορεῖ νὰ εἶναι, ἠμπορεῖ καὶ νὰ μὴ εἶναι. Ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι δικέφαλοι, πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Marc ὅτι πολλὰ εἶναι εἰς ὑφάσματα τὰ διπλᾶ ζῶα. Ὁριστικὰ λοιπὸν συμπεράσματα δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν μνείαν ταύτην, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐξ ὅσων σπουδαιοτέρων ὁ Λάμπρος ἀναφέρει.

Τὸ ἐκπληκτικώτερον εἶναι ὅτι οὔτε εἰς τὴν πλουσιωτάτην δημοτικὴν ποίησιν ἔχομεν μνείαν δικεφάλου ἀετοῦ. Ὁ Λάμπρος μὲ τὸν συνήθη λυρισμὸν αὐτοῦ λέγει ὅτι ὁ δικέφαλος ἦτο «σύμβολον τῆς ἐθνικῆς ἰδέας συνδυαζομένης πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἤδη πεπτωκυίας Αὐτοκρατορίας. Ἀποβαίνει ποιὸς τις μυστικισμὸς συμβολίζων τὴν ἀθανασίαν τοῦ γένους καθ' ὅλους τοὺς δυσμοίρους ἐκείνους αἰῶνας, καθ' οὓς ὁ Ἕλλην βεβαρημένος ὑπὸ τῆς πικρίας τοῦ ἐνεστῶτος ᾐσθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ προσφεύγῃ εἰς τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος καὶ ἀνακουφίζῃ ἑαυτόν, ἐμβαπτιζόμενος εἰς τὰς προσδοκίας μέλλοντος καλυτέρου» (ἔνθα ἀνωτ. σ. 472). Ταῦτα εἶναι ἀληθῆ, ἀναφορικῶς ὅμως πρὸς τὰς ἄλλας πολυτιμοτάτας ἐθνικὰς παραδόσεις, ὅπως περὶ τοῦ *μαρμαρωμένου βασιλιᾶ*, περὶ τῶν ὁποίων τόσα ὡραῖα καὶ ἐπιστημονικώτατα εἶπεν ὁ ἀείμνηστος Ν. Γ. Πολίτης εἰς τὰς «Παραδόσεις» του (1904, σ. 659).

Ἡ περικοπὴ αὐτὴ τοῦ Λάμπρου ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Σβορῶνον νὰ ἐκδώσῃ φυλλάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκει τὴν ἀρχὴν τοῦ δικεφάλου εἰς ἀμνημονεύτους χρόνους τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας. Εἶναι οἱ δύο ἀετοὶ τοῦ Διός, εἶναι οἱ χρυσοῖ ἀετοὶ τοῦ ἐν Δελφοῖς *ὀμφαλοῦ* τῆς γῆς οἱ ὁποῖοι βλέπουν ὁ μὲν πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ὁ δὲ πρὸς τὴν Δύσιν. Ἡ σχηματικὴ οὐρὰ τοῦ δικεφάλου εἶναι ὁ ὀμφαλὸς (οὕτω μετετρόπη, ὡς λέγει, ὑπὸ τοῦ τεχνίτου, παραθέτει δὲ καὶ εἰκόνας τοῦ τρόπου τῆς μετατροπῆς)· εὑρίσκει δὲ ἀκόμη εὐκαιρίαν νὰ συνδέσῃ τοὺς ἀετοὺς τούτους τῶν Δελφῶν μὲ τοῦ *Ἀετοῦ τὸν γυιὸν* τοῦ ἐσχάτως πλασθέντος δημοφιλοῦς λαϊκοῦ τραγουδιοῦ.

Τὰ τοιαῦτα ὑπερβαίνουν τὰ ὅρια τῆς σοβαρᾶς ἱστορικῆς καὶ ἀρχαιολογικῆς ἐρεύνης καὶ δὲν ἔχο-

Δικέφαλος ἀετός, ἔτους 1300 περίπου μ. Χ. (Ἀνάγλυφος πλὰξ εἰς τὸ δ..πεδον τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ).
Μία ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας παραστάσεις, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἀρχίζουν νὰ κανονίζωνται συμμέτρως, κατὰ τρόπον ὅστις ἐπεκράτησεν ἔκτοτε γενικῶς.
[Σχεδιογράφημα Κας Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη]

μεν ἡμεῖς ν' ἀσχοληθῶμεν. Τὸ ἰδικόν μας ἔργον εἶναι ν' ἀναζητήσωμεν καὶ νὰ εὕρωμεν μνημονευομένους εἰς κείμενα ἢ σωζομένους εἰς τὴν τέχνην δικεφάλους ἀετούς. Εἴδομεν ὅτι Βυζαντινὸς συγγραφεὺς δὲν ἀναφέρει δικέφαλον. Ἀπομένει ὅμως τὸ ζήτημα μήπως οἱ συχνὰ ἀναφερόμενοι *ἀετοὶ* εἶναι δικέφαλοι. Καὶ ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἦσαν δικέφαλοι, τὸ ζήτημα ὅπως ἔχει τεθῆ δὲν πράγεται. Διότι οὐδὲν κείμενον ἔχομεν, Βυζαντινὸν ἐννοῶ, τὸ ὁποῖον νὰ μᾶς λέγῃ, ὅτι οἱ ἀετοί, οἱ κοσμοῦντες τὰ ἐνδύματα καὶ τὰς σέλλας εἰς σκηνὰς τῶν ἀρχόντων, ἦσαν ἔμβλημα τῆς Αὐτοκρατορικῆς ἰσχύος καὶ σύμβολον ἐθνικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἂν στηριχθῶμεν ἐπὶ τῶν κειμένων, οὐδὲν ἄλλο δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν παρὰ μόνον ὅτι συχνὰ διεκόσμουν τὰς ἐνδυμασίας των οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχοντες καὶ οἱ Αὐτοκράτορες μὲ ἀετούς, ἂς δεχθῶμεν καὶ δικεφάλους ἀετούς. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁ Παχυμέρης, ὡς εἴδομεν, ἀναφέρει τοὺς ἀετοὺς ὡς *βασιλικοὺς* καὶ μάλιστα διδομένους πρὸς ἔνδειξιν ὑψηλῆς τιμῆς. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο δύναται

Δικέφαλος ἀετὸς ΙΓ' αἰῶνος.
(Τοξοειδὲς ὑπέρθυρον τῆς Παρηγορίτισσας τῆς Ἄρτης)
Εἰκονίζεται ἐν μέσῳ ἄλλων διακοσμητικῶν ζώων καὶ προφανῶς εἶνε ἁπλοῦν διακοσμητικὸν θέμα.

νὰ σημαίνῃ ὅτι ὁ δικέφαλος ἐθεωρεῖτο ὡς ἔμβλημα τῆς Αὐτοκρατορίας. Διότι ὅλα τὰ ἐνδύματα, καὶ ὁ,τιδήποτε μάλιστα ἄλλο ἐχρησίμευε διὰ τὸν βασιλέα, ἐλέγετο *βασιλικόν*. Τὸ μνημονευθὲν δὲ χωρίον τοῦ Παχυμέρους δὲν δεικνύει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι οἱ ἀετοὶ ἦσαν διακριτικὸν σημεῖον ἀρχῆς, ἤτοι ἀξιώματος ὑψηλοῦ. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὸ πρᾶγμα καλῶς, ὑπενθυμίζω ὅτι οἱ πολυποίκιλοι ἀξιωματοῦχοι τῆς Βυζαντινῆς ἱεραρχίας εἶχον ἕκαστος καὶ ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀξίωμά των δικαίωμα νὰ φέρουν ὡρισμένα διακριτικὰ τῆς ἀρχῆς αὐτῶν σημεῖα, ὅπως διάφορα χρώματα ἐνδυμάτων, διάφορα καλύμματα· ἓν ἀπὸ τὰ διακριτικὰ αὐτὰ σημεῖα ἦσαν καὶ οἱ *βασιλικοὶ ἀετοί*.

Εἶπον ὅτι καὶ δικέφαλοι ἂν ἦσαν οἱ ἀετοὶ οὗτοι, τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει γενικωτέραν σημασίαν. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ μᾶς τὸ ἀποδείξῃ ἡ τέχνη. Ἐρχόμεθα οὕτως εἰς τὸ δεύτερον εἶδος τῶν πηγῶν μας, εἰς τὰ μνημεῖα τέχνης. Ἡ ἐξέτασις δ' αὐτῶν χωρὶς προκατειλημμένην σκέψιν καὶ ἀπὸ καλλιτεχνικῆς καὶ τεχνικῆς ἀπόψεως ἴσως δύναται νὰ προαγάγῃ τὸ ζήτημά μας. Ἂς ἴδωμεν εἰς ποίου εἴδους μνημεῖα καὶ ποίας ἐποχῆς συναντῶμεν τὸν δικέφαλον.

Ἐλέχθη ὅτι εἰς ἀνάγλυφα τῆς Ἄνδρου, τῆς Πάρου, τῆς Νάξου σῴζονται δικέφαλοι τοῦ 6ου αἰῶνος. Εἶναι σφάλμα, διότι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχουσιν εἰς τὰς νήσους ταύτας δικέφαλοι τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οὐδὲ καὶ ἀλλοῦ που νὰ ὑπάρχουν. Πρόκειται πιθανὸν περὶ δικεφάλων τοῦ 17-18ου αἰῶνος. Ἐμνημονεύθησαν ἀνάγλυφα ἐξ Ἁγίου Ὄρους τοῦ Θ'-Ι' αἰῶνος, ἐκ τούτου δὲ ὁ Σβορῶνος δέχεται, χωρὶς οὐδένα δισταγμόν, ὅτι ὁ δικέφαλος ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἀπὸ τὸν Θ' αἰῶνα. Ἀδύνατα πράγματα, διότι τὸ Ἅγιον Ὄρος δὲν ἤρχισε νὰ κατοικῆζεται παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν Ι' αἰῶνα καὶ ἔπειτα. Τὰ εἰς τὰς Ἱερὰς μονὰς ὑπάρχοντα ἀνάγλυφα εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι παλαιότερα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος. Ἂς δεχθῶμεν τέλος πάντων — πρᾶγμα πολὺ ἀμφίβολον — ὅτι οἱ δικέφαλοι τοῦ Ἁγίου Ὄρους εἶναι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, καὶ ὅτι ἐμφανίζονται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην, καὶ ἂς προχωρήσωμεν. Εἰς δύο χρυσόβουλλα τοῦ τέλους τοῦ ΙΓ' αἰῶνος καὶ εἰς κώδικα τοῦ ΙΔ' εὑρίσκομεν τὸν δικέφαλον εἰκονιζόμενον εἰς τὸ ὑποπόδιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἵσταντο ὄρθιοι οἱ βασιλεῖς (Λάμπρος). Ἀλλ' ἔχω ν' ἀναφέρω καὶ δύο ἄλλα σπουδαιότερα μνημεῖα τέχνης, χρονολογίας γνωστῆς κατὰ προσέγγισιν, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὸν Μυστρᾶν. Εἶναι μία πλὰξ εἰς τὸ κέντρον τοῦ δαπέδου τῆς Μητροπόλεως, ἔχουσα ἀνάγλυφον ὡραιότατον δικέφαλον, καὶ ἀνήκουσα εἰς τοὺς περὶ τὸ 1300 χρόνους. Τῆς ἰδίας ἐποχῆς περίπου εἶναι ἄλλος δικέφαλος ἐπὶ πωρίνου λίθου μὲ πολὺ τεταμένας τὰς κεφαλάς, ἀνοικτὰ τὰ ῥάμφη, καὶ πολὺ ἀνεφγμένους τοὺς πόδας, τὰς πτέρυγας, τὴν οὐράν. Εἶναι ὁ χαρακτηριστικώτερος δικέφαλος, τὸν ὁποῖον εὗρον, ὡς καὶ ὁ τῆς πλακὸς τῆς Μητροπόλεως τοῦ Μυστρᾶ, ὁ τεχνικῶς τελειότερος καὶ ὡραιότερος.

Ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τινὲς δικέφαλοι τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων εἰς τινα νομίσματα καὶ εἰς σφραγῖδας (βλ. περισσότερα παρὰ Λάμπρῳ). Ἐπίσης εὗρον δικέφαλον ἀνάγλυφον ἐπί τινος τῶν κομψῶν ναϊδίων τοῦ Γερακίου (15 αἰῶνος). Πιθανὸν δὲ εἶναι νὰ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι τῶν ἰδίων χρόνων. Ἡ ἀπαρίθμησις τῶν μνημείων τούτων δὲν

Digitized by Google

ἔχει ἀξίαν μεγαλυτέραν τῆς ἁπλῆς συλλογῆς ὑλικοῦ, διότι κατ' οὐδὲν θὰ προῆγε τὴν γενικωτέραν ἔρευναν. Οἱ ἀναμφισβητήτως σπουδαιότεροι δικέφαλοι εἶναι οἱ τοῦ Μυστρᾶ, τοῦ τέλους ΙΓ' ἢ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Οἱ δικέφαλοι τῆς Νικαίας εὑρίσκονται μόνον ἐπὶ ὑποποδίων τῶν Αὐτοκρατόρων, δὲν γνωρίζω δ' ἂν ἀρκῇ τοῦτο διὰ ν' ἀνακηρύξωμεν τὸν δικέφαλον ὡς ἐθνικὸν σύμβολον τῶν βασιλέων τῆς Νικαίας. Δυνάμεθα ἴσως νὰ δεχθῶμεν τὸ πόρισμα τοῦ Λάμπρου, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Νικαίας εἰσήγαγον τὸν δικέφαλον, ἀμφιβάλλω ὅμως ἂν τὸν εἰσήγαγον ὡς σύμβολον τῆς ἀρχῆς των, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ὡς σύμβολον τοῦ κράτους των.

Ἡ παρατήρησις ὅτι δικέφαλον ἔχομεν καὶ εἰς τὴν Παρηγορήτισσαν τῆς Ἄρτης, τὸν ὁποῖον δικέφαλον δὲν ἀναφέρουν οἱ γράψαντες, κατὰ τὸ β' ἥμισυ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ μᾶς φωτίσῃ περισσότερον. Ὁ δικέφαλος οὗτος παριστάνεται εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς βασιλικῆς πύλης (ἀπὸ τὸν νάρθηκα πρὸς τὸν κυρίως ναὸν) εἰς τοξοειδὲς ἐπιπεδόγλυφον κόσμημα, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ σειρὰν κύκλων. Ἐντὸς τῶν κύκλων τούτων εἶναι λαξευμέναι μικρογλάφυροι παραστάσεις, αἱ ὁποῖαι εἰκονίζουν διάφορα τερατώδη ζῷα, λέοντας ἀντωπούς, πτηνὰ ἀντωπά, καὶ μεταξὺ τῶν τοιούτων παραστάσεων καὶ αὐτὸν δικέφαλον ἱπτάμενον κατ' ἐνώπιον. Ἡ μεταξὺ ἄλλων ἀντωπῶν ζῴων παράστασις τοῦ δικεφάλου δύναται νὰ μᾶς δώσῃ καὶ τὴν σημασίαν αὐτοῦ, ὅτι εἶναι ἐνταῦθα ἁπλοῦν διακοσμητικὸν θέμα, ὁποῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα παριστανόμενα.

Ὁ δικέφαλος οὗτος τῆς Παρηγορητίσσης, συμπίπτων κατὰ τὴν ἐποχὴν μὲ τοὺς δικεφάλους τῆς Νικαίας, οἱ ὁποῖοι εἶναι εἰς ὑποπόδια προσκεφάλαια, ἐπὶ τῶν ὁποίων πατοῦν οἱ Αὐτοκράτορες, μᾶς δίδει καὶ τὴν σημασίαν ἐκείνων ὡς διακοσμητικῶν θεμάτων.

Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον, τί μᾶς διδάσκει ἡ ἔρευνα τῶν μνημείων τῆς τέχνης; Ἔξω πάσης συζητήσεως εἶναι ὅτι πρὸ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος τὸ πολὺ δὲν ἔχομεν παράστασιν δικεφάλου. Ὁ Λάμπρος ἐκπλήττεται ὅτι δὲν εὑρίσκει τὸν δικέφαλον οὔτε εἰς ἐλεφαντοστᾶ, οὔτε εἰς πολύτιμα μέταλλα, οὔτε εἰς Βυζαντινὰ νομίσματα παλαιότερα, οὔτε εἰς βούλλας χρυσᾶς, εἴτε μολυβδίνας. Ἡμεῖς, χωρὶς νὰ ἐκπλαγῶμεν, ἑρμηνεύομεν ἁπλῶς τὰ τεκμήρια. Κατὰ τὸν ΙΓ'-ΙΔ' αἰῶνα ἔχομεν δικεφάλους, ἀλλ' εἰς ὁποίου εἴδους μνημεῖα—ὀλίγα καὶ ταῦτα; εἰς ὑφάσματα (εἰκονιζόμενοι ἐν μικρογραφίαις) καὶ εἰς ἀναγλύφους πλάκας. Ἡ ἐπὶ τοιούτων ὅμως εἴδους μνημείων παράστασις τοῦ δικεφάλου οὐδὲν γενικώτερον μᾶς διδάσκει, παρὰ μόνον ὅτι ἦτο οὗτος ἓν ἁπλοῦν διακοσμητικὸν θέμα, ὅπως καὶ εἰς τὸ τοξοειδὲς κόσμημα τῆς Παρηγορητίσσης. Ὅτι δὲ οὕτως εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τὸ πρᾶγμα μᾶς διδάσκει ἡ ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς τέχνης. Ἀπὸ τὸν Θ'-Ι' αἰῶνα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Βυζαντινὴν γλυπτικὴν ὡς σημαντικὴ λεπτομέρεια (μοτίβο) διακοσμητικὴ ἡ συνήθεια τῆς παραστάσεως ζῴων, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τερατομόρφων, ἐν ταπεινῷ ἀναγλύφῳ (ὅπως εἶναι καὶ οἱ δικέφαλοι τοῦ Μυστρᾶ). Προῆλθε δὲ ἡ συνήθεια αὐτὴ ἀπὸ τὴν ὑφαντικὴν τέχνην καὶ δὴ τὴν ταπητουργίαν, τὴν κατ' ἐξοχὴν προσφιλῆ εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς λαοὺς τέχνην, καὶ δὴ τοὺς Πέρσας. Ἄπειρα εἶναι τὰ παραδείγματα, πλουσία δὲ καὶ διδακτικωτάτη ἡ σειρὰ ἀναγλύφων ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσείῳ τῶν Ἀθηνῶν. «Ὁ διπλασιασμὸς (τῶν ζῴων εἴτε πτηνῶν), λέγει ὁ Marc, ἐπὶ ὑφασμάτων δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν ἐραλδικήν, ἀλλὰ καθαρῶς τεχνικήν». Ἡ δὲ κρατοῦσα ὡς πρὸς ταῦτα παρὰ τοῖς ξένοις ἀρχαιολόγοις ἐξήγησις, ἡ ὁποία εἶναι καὶ ἡ ἀληθής, συνοψίζεται εἰς ταῦτα: «Ἡ τεχνικὴ τῆς ὑφαντουργίας ἔφερε τὸν τεχνίτην εἰς τὴν ἀντιμέτωπον παράστασιν τῶν ζῴων. Ἐκ τῆς ταπητουργικῆς τέχνης ἐγεννήθησαν τὰ ἀπέναντι ἀλλήλων ἱστάμενα ζῷα. Τὰ ἀντωπὰ ταῦτα ζῷα εἴτε πτηνὰ ἐσμικρύνθησαν, παρεστάθησαν ἐσχηματοποιημένα καὶ οὕτως ἐγεννήθησαν τὰ δικέφαλα ζῷα τῆς ἐραλδικῆς».

Δὲν ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι τοιαύτην γένεσιν ἔχει καὶ ὁ δικέφαλος ἀετός. Ὅτι ἡ ὑπὸ Βυζαντινῶν παράστασις τοῦ δικεφάλου ἔχει σχέσιν μὲ τοὺς Τουρκομανικοὺς εἴτε Σελδσουκικοὺς ἀετούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι παλαιότεροι τῶν Βυζαντινῶν, εἶναι πιθανώτατον. Ἐπίσης βέβαιον εἶναι ὅτι οἱ Βούλγαροι, Σέρβοι, Ἀλβανοί, Ρῶσοι, Οὔγγροι, Ἰταλοί, οἱ ἄρχοντες τῶν Φραγκοκρατουμένων καὶ δὴ Ἐνετοκρατουμένων χωρῶν, ὅλοι οὗτοι καὶ ἄλλοι ἴσως ἐπιχώριοι ξένοι τοπάρχαι, παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς τὸν δικέφαλον. Δὲν δύναμαι ὅμως νὰ βεβαιώσω, διότι δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν τὰ μνημεῖα καὶ τὰ κείμενα, ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Νικαίας καὶ οἱ Παλαιολόγοι εἶχον τὸν δικέφαλον ὡς σύμβολον τοῦ κράτους των, πολὺ ὀλιγώτερον δὲ ὅτι τὸ ἐθνικὸν σύμβολον τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Ἴσως οἱ τελευταῖοι Παλαιολόγοι νὰ τὸν ἔκαμον ἰδικόν των, οἰκογενειακὸν ἔμβλημα, ἀφοῦ ὑπάρχει εἰς σφραγῖδας αὐτῶν (Λάμπρος).

Καὶ οἱ μὲν Βυζαντινοὶ δὲν ἐχρησιμοποίησαν τὸν δικέφαλον ὅπως ἡμεῖς σήμερον θέλομεν, ἐχρησιμοποίησαν ὅμως αὐτὸν ὡς σύμβολον οἱ ἄλλοι ξένοι λαοί, οἱ ὁποῖοι ὡρισμένως παρέλαβον αὐτὸν ἀπὸ τὴν τέχνην. Τὸ ζήτημα δηλαδὴ ἀφορᾷ περισσότερον τὴν τέχνην παρὰ τὴν πολιτείαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Βυζαντινῶν, καὶ ὡς ζήτημα τέχνης πρέπει νὰ ἐξετάζεται, καιρὸς δέ, σήμερον, ὅτε ἔχει φθάσει ἡ ἐπιστήμη εἰς τόσην αὐστηρὰν ἀντικειμενικότητα, νὰ μὴ ἐξετάζωνται τὰ ζητήματα τὰ καθαρῶς ἱστορικὰ καὶ ἀρχαιολογικὰ μὲ ὑποκειμενικὸν αἴσθημα. Ἄλλως τε καὶ οὐδεὶς σοβαρὸς λόγος ὑπάρχει πρὸς τοῦτο. Κατ' οὐδὲν ἡ ἔλλειψις δικεφάλου ἀπὸ τὰς βυζαντινὰς σημαίας δύναται νὰ βλάψῃ τὰς θαυμασίας καὶ κατανυκτικὰς παραδόσεις τοῦ Ἔθνους, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ Βυζάντιον, τὰς ὁποίας ἔψαλεν ὁ λαὸς καὶ αἱ ὁποῖαι ἐστήριξαν ἀληθῶς καὶ ἐνεψύχωσαν τὰς ψυχὰς τῶν πατέρων μας καὶ ἐσφυρηλάτησαν τὴν ἐθνικὴν ψυχήν. Ἄλλως τε πρέπει νὰ παρατηρήσω ὅτι ὁ μονοκέφαλος ἀετός, τὸν ὁποῖον ψάλλουν καὶ τὰ δημοτικά μας τραγούδια, τὸ μέγα καὶ ἰσχυρὸν πτηνὸν τοῦ Διός, εἶναι περισσότερον Ἑλληνοπρεπὴς καὶ διέσωσε τὴν ὑψηλὴν ἔννοιαν τῆς ἰσχύος καὶ τῆς εὐγενείας βαθύτερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἕως σήμερον.

Θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ ὑποστηρίξωμεν ὅτι ἐπὶ Τουρκοκρατίας, κατὰ τὰς σκοτεινὰς ἡμέρας, ἐθεωρήθη ὁ δικέφαλος ὡς ἐθνικὸν σύμβολον. Εἰς τοῦτο θὰ μὲ ἠμπόδιζεν ἡ τελεία σιωπὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας, ἐπίσης καὶ τῶν Ἑλληνικῶν παραδόσεων. Τὰ τραγούδια δὲν ἀναφέρουν παρὰ μόνον ἁπλοῦς ἀετούς. Ἐν τούτοις εὑρίσκομεν τὸν δικέφαλον εἰς σφραγῖδας πατριαρχῶν, λογίων, ἀρματωλῶν καὶ διαφόρων ἀρχοντικῶν οἴκων. Εἴθ' αἱ δὲ συνηθεστάτη ἡ παράστασις αὐτοῦ ἰδίως εἰς τὰς ἐκκλησίας, εἰς τὸ μέσον τοῦ δαπέδου, ὅπως εἰς τὴν παλαιὰν ἐκκλησίαν, τὴν Μητρόπολιν τοῦ Μυστρᾶ. Ν' ἀναφέρω τὰ μνημεῖα ὅλα δὲν ἐνδιαφέρει, οὔτε ἡ μνεία αὐτῶν θὰ ἔφερε λύσιν τοῦ ζητήματος. Ἀνάγκη ὅμως νὰ παρατηρήσω ὅτι ἴσως μερικοὶ ἀπὸ τοὺς δικεφάλους τούτους ἀετοὺς ἐπανῆλθον διὰ κύκλου ἀπὸ ξένα μέρη εἰς τὴν παλαιὰν πατρίδα των, ὅτι εἶναι ρωσοκρατούμενοι δικέφαλοι, εἰσαχθέντες πρὸς περιποίησιν τῆς Αἰκατερίνας τῆς Μεγάλης, ἡ ὁποία ἐκίνει τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἀνίδρυσιν τῆς Χριστιανικῆς Αὐτοκρατορίας, δι' ἴδιον ἑαυτῆς ὄφελος βεβαίως.

Ἀλλ' ἀντιθέτως πρὸς τοὺς ἐπὶ ἀναγλύφων πλακῶν δικεφάλους τούτους ἡ λαϊκὴ τέχνη διέσωσε μετ' ἀγάπης τὴν παράστασιν αὐτῶν εἰς παντὸς εἴδους μνημεῖα. Καὶ εἰς τὴν διάσωσιν τῆς παλαιᾶς καλλιτεχνικῆς παραδόσεως παρὰ τῷ ἡμετέρῳ λαῷ δυνάμεθα περισσότερον νὰ ἴδωμεν τὴν σύνδεσιν ἡμῶν πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς προγόνους καὶ τὴν ἐπιβίωσιν κατὰ τὴν δουλείαν καλλιτεχνικῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι σημαντικὸν τεκμήριον τῆς ἀδιασπάστου ἐθνικῆς συνοχῆς.

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

Κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Ὁ Δικέφαλος ἀνευρίσκεται συχνότατα, καὶ ὑπὸ ποικίλους τύπους, παραλλάσσοντας, ἐνίοτε ριζικῶς, ἐπὶ τῶν σφραγίδων τῶν Πατριαρχῶν, τῶν λογίων καὶ τῶν ἀρματωλῶν ἐπὶ σημαιῶν καὶ οἰκοσήμων ἐπὶ πολυκηρίων, ἀναλογίων καὶ πλακῶν εἰς Ἐκκλησίας, Μοναστήρια, Μονύδρια καὶ τάφους. Κατὰ τὸν Σ. Λάμπρον (Ν. Ἑλλ)μν. ΣΤ' 466): «Εὑρίσκομεν αὐτὸν ἐν χρήσει κοινοτάτῃ. Ἀκολουθεῖ τὸν δουλεύοντα Ἕλληνα ἁπανταχοῦ, κατὰ τὴν προσευχὴν αὐτοῦ, κατὰ τὰς ἀναγνώσεις αὐτοῦ, μέχρις αὐτοῦ τοῦ τάφου». Συνεπῶς δὲν πρόκειται περὶ χρήσεως τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ, ὡς ἐμβλήματος κάποιας ἐννοίας, ἀλλὰ περὶ καταχρήσεως αὐτοῦ ἐκ μέρους οἱουδήποτε Ἕλληνος, αὐθαιρέτως δυναμένου νὰ λάβῃ τὴν παράστασιν ταύτην καὶ νὰ τὴν χρησιμοποιήσῃ πρὸς ἴδιον σκοπὸν καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει.

Ἐν τούτοις, ὅπως ἡ παλαιὰ δοξασία τῆς ἀποκλειστικῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ ὡς οἰκοσήμου τῶν Παλαιολόγων καί, κατὰ συνεκδοχήν, ὡς Βυζαντιακοῦ ἐθνοσήμου, κατέπεσεν ἐκ τῆς ἐρεύνης, οὕτω καὶ ἡ νεωτέρα ἐκδοχὴ τῆς ἀναρχικῆς χρήσεως τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ δὲν δύναται ν' ἀνθέξῃ εἰς τὸν αὐστηρὸν ἔλεγχον. Πράγματι, πολλαὶ λεπτομέρειαι τοῦ θέματος, παρερμηνευθεῖσαι, ἐχρησίμευσαν πρὸς δικαιολογίαν τῆς νέας ἐκδοχῆς, ἐνῷ ἐξ ἄλλου, δὲν ἠρευνήθησαν ἐπαρκῶς ὡρισμένα στοιχεῖα, ἢ καὶ παρωράθησαν ὡς ἀσήμαντα, μολονότι κατ' οὐσίαν βασικά.

Μετὰ τὴν ἅλωσιν, ἡ παλαιοτέρα παράστασις τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ σαφῶς χρονολογουμένη καὶ ἔξω τῆς οἰκογενείας τῶν Παλαιολόγων ἐμφανίζεται εἰς τὴν μεγαλοπρεπῆ σημαίαν τὴν δοθεῖσαν ἐν ἔτει 1510 εἰς τὸν Ἠπειρώτην ἀρχηγὸν στρατιωτῶν Μερκούριον Μπούαν, Κόμητα τοῦ Σάντα Ρόκκα καὶ τοῦ Ἀκκίνου, ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανοῦ τοῦ Α', διορίσαντος αὐτὸν Ἀρχηγὸν τοῦ ἐλαφροῦ ἱππικοῦ του. Ἡ σημαία εἶναι ἐρυθρὰ μετὰ χρυσῶν φλογοφόρων γλωσσίδων. Ὁ Δικέφαλος (μορφολογικῶς ὁ διατηρηθεὶς ὡς ἔμβλημα εἰς τὴν μετέπειτα Δυαδικὴν Μοναρχίαν), χρυσόραμφος καὶ χρυσώνυξ εἶναι καὶ γράφεται «Μέλας». Ἔχει καὶ τὸν ὀξώδη Χιαστὸν Σταυρὸν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, εἰς τὰς γωνίας τοῦ ὁποίου ἐξεικονίζονται, κατὰ τὸν Σάθαν (Ἑλλην. Ἀνέκδ. Α'. Προλ. ΙΕ') «τὰ πυρεκβόλα τῶν Παλαιολόγων, τὰ ὁποῖα τινές, ὡς Β. ἐκλαβόντες, διαφοροτρόπως ἡρμήνευσαν». Ὁ Δικέφαλος οὗτος φέρει χρυσοῦν Στέμμα, οὐχὶ τὴν βυζαντιακὴν μίτραν, ἀλλὰ κλειστὸν αὐτοκρατορικόν, ἐπὶ βάσεως κομητικῆς.

Μετὰ τὴν παράστασιν ταύτην, ἐν χειρογράφῳ μόνον ἀνευρεθεῖσαν, οὐδεμίαν σαφῆ χρονολογικῶς πληροφορίαν ἔχομεν τῶν ἄλλων συναντωμένων Δικεφάλων Ἀετῶν. Κατ' ἀκολουθίαν, παρατηροῦντες διπλῆν χρῆσιν αὐτοῦ, καὶ ἰδιωτικὴν δηλονότι, τοῦ πρώτου τυχόντος ἀναλαμβάνοντος αὐθαιρέτως τὴν παράστασιν ὡς ἴδιον ἔμβλημα, καὶ ἐπίσημον Πατριαρχικήν, δεδομένου ὅτι τὸν Δικέφαλον Ἀετὸν μόνον, οὐχὶ δὲ ἄλλο ἔμβλημα, κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, ἐχρησιμοποίησαν οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, ἀδυνατοῦμεν νὰ φθάσωμεν εἰς θετικὸν συμπέρασμα ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀφετηρίαν τῆς χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ. Πράγματι, ἡ ἀρχαιοτέρα παράστασις τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ ὡς Πατριαρχικοῦ ἐμβλήματος, σώζεται εἰς τὸν ἐν τῷ Οἰκ. Πατριαρχείῳ κατακείμενον Θρόνον τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β', τὸν κατασκευασθέντα τῷ 1574 καὶ οὐχί, ὡς προγενέστερον ὑπεστηρίζετο τῷ 1085. Ἀλλὰ καὶ οὗτος φέρει ξενικὴν τὴν σφραγῖδα. Προσεγγίζει πλειότερον πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ Δικεφάλου Ἀετοῦ τὴν μετενεχθεῖσαν ἐν Ρωσίᾳ καὶ ἀποκρυσταλλωθεῖσαν εἰς τὸν Σλαβικὸν Δικέφαλον.

Κυρίως, ἀπὸ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀρχίζει ἡ χρησιμοποίησις τοῦ Δ. Α. Καὶ μέχρι μὲν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 φαίνεται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐξαγομένην ἐκ τῆς συμπτώσεως ὡρισμένων δεδομένων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀπὸ συγκεκριμένης πληροφορίας, ὅτι ὁ Δικέφαλος Ἀετὸς γίνεται ἀποκλειστικὸν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἔμβλημα. Σκαλίζεται ὄχι μόνον εἰς τὴν Πατριαρχικὴν σφραγῖδα ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πλάκας τῶν Πατριαρχικῶν τάφων. Πρὸ πάντων ὅμως λαξεύεται εἰς τοὺς τοίχους, τὰς προσόψεις, καὶ τὰ δάπεδα, εἰς ἐκεῖνα τὰ εὐαγῆ καθιδρύματα, τὰς ἐκκλησίας, τὰ μοναστήρια τὰ μονύδρια, μετόχια καὶ ἄλλα οἰκήματα, τὰ ὁποῖα διὰ Σιγιλλίων ἀπεσπῶντο τῆς δικαιοδοσίας τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, μετεβάλλοντο εἰς *Σταυροπήγια*, καὶ εἴτε κατὰ μετάπεμψιν διῳκοῦντο, εἴτε ἐξεχωρίζοντο εἰς «σιτάρκειαν». Τοῦτο συνέβαινε κατὰ μίμησιν τῶν τελουμένων κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, μὲ τὴν ἐκχώρησιν τῶν λεγομένων Ἀββατζιῶν (Πρεσβυτερίων, Μονῶν καὶ Μοναστηριακῶν κτημάτων) εἰς τὴν Δύσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν Μαλικιανέδων τῆς Τουρκικῆς Αὐτοκρστορίας, πρὸς αὔξησιν τῶν πόρων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν ἀποκτώντων οὕτωσεὶ τὰ *Σταυροπήγια*.

Ἀπὸ τῆς Ἐπαναστάσεως ὅμως τοῦ 1770, λόγῳ τῆς ρωσικῆς καθόδου εἰς τὴν Μεσόγειον, ὁ Δικέφαλος Ἀετὸς πολλαπλασιάζεται καὶ χρησιμοποιεῖται ἀδιακρίτως πλέον Σταυροπηγιακῆς ἐννοίας. Ὀρθῶς μάλιστα ὁ Σ. Λάμπρος, ὑποστηρίζει ὅτι οἱ δικέφαλοι ἀετοὶ τῆς Πάρου, Νάξου καὶ Ζακύνθου εἶναι ρωσικῆς ἐπιδράσεως. Εἰς τὴν ἰδίαν ἐπίδρασιν ὀφείλονται καὶ τῶν ἄλλων Ναῶν, τῶν Μονῶν καὶ Μετοχίων, ὅσα δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ Σταυροπήγια, οἱ δικέφαλοι ἀετοί. Δύναταί τις μάλιστα νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ἐλαξεύθησαν κατὰ τὰς ἀθρόας ἀνοικοδομήσεις καὶ ἐπισκευὰς ὅσαι ἠκολούθησαν τὰς παρασχεθείσας συνεπείᾳ τῆς ἐν Κουτζοὺκ Καϊναρτζῆκ Συνθήκης ἀδείας ἐπισκευῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν καθιδρυμάτων. Τότε ἐπῆλθεν ἡ ἀναρχικὴ χρῆσις τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ ὑπὸ τοὺς ποικίλους αὐτοῦ τύπους. Πολλαὶ ἐπιπροσθέτως ἠγέρθησαν ἀμφισβητήσεις περὶ τῆς γνησιότητος καὶ αὐτῶν καὶ παντὸς ἄλλου δικεφάλου ἀετοῦ, φέροντος κομητικὸν στέμμα, ὡς ὁ παρατηρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Στ. Θωμοπούλου, ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἐν Πάτραις. Ὑπεστηρίχθη δηλονότι ὅτι ταῦτα εἶναι τυχαῖα ἀντίγραφα ποικίλων δικεφάλων ἀετῶν μετὰ κομητικοῦ στέμματος, ἀνήκοντος ἢ καλύτερον αὐθαιρέτως ἀναληφθέντος ὑπὸ ἐξευγενισθείσης τινὸς οἰκογενείας τῆς βενετοκρατουμένης Ἑπτανήσου, καὶ ἰδιαιτέρως τῆς Ζακύνθου. Ἡ ἐκδοχὴ ὅμως αὐτὴ ἐλέγχεται ἀβάσιμος. Πράγματι, πολὺ πρὸ τῆς τοιαύτης χρησιμοποιήσεως τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ ἀπὸ ὡ- λας ἑλληνικὰς οἰκογενείας, καὶ μάλιστα τῆς Ἑπτανήσου, τὸν δικέφαλον ἀετὸν μετὰ τοῦ κομητικοῦ ἀκριβῶς στέμματος συναντῶμεν εἰς σφραγῖδα Δημητρίου τοῦ Παλαιολόγου, εὑρισκομένην ἐπὶ ἐγγράφου τῶν ἐν Μοδένῃ Ἀρχείων, καὶ ἄλλην τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἐπὶ ἐγγράφου τῶν ἐν Μαντούῃ Ἀρχείων, μὲ διάφορον τὸ σχῆμα καὶ τοῦ ἀετοῦ καὶ τοῦ στέμματος. Συνεπῶς δὲν πρόκειται περὶ μεταγενεστέρων προσθηκῶν, ἀλλὰ περὶ γνησίων οἰκοσήμων τῶν Παλαιολόγων, φερόντων τὸ κομητικὸν στέμμα, εἴτε κατὰ κληρονομίαν, εἴτε λόγῳ ἀγχιστειῶν. Τούτων ἀντίγραφα ἐγένοντο μεταγενέστεραι γλυφαὶ δικεφάλων ἀετῶν εἰς Σταυροπήγια καὶ ἄλλα οἰκοδομήματα φέρουσαι, ἄνευ τινὸς λόγου, τὸ κομητικὸν στέμμα, ὡς ποίκιλμα μόνον καὶ συμπλήρωμα.

Ὁ δικέφαλος ἀετός, τοῦ ὁποίου τμῆμα μόνον σώζεται ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Δαφνίου, κατὰ Σ. Λάμ-

Digitized by Google

προν, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς κατασκεύασμα τοῦ ΙΕ' αἰῶνος, ὁπότε ἡ Μονὴ παρεδόθη ἐκ νέου εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, καὶ οὐχὶ τῆς περιόδου τῆς προγενεστέρας ἀπὸ τὴν φραγκικὴν κατάκτησιν. Πιθανώτατα ἐν τούτοις νὰ εἶναι καὶ ὁ δικέφαλος ἀετὸς οὗτος πολὺ μεταγεστέστερος.

Δὲν δυνάμεθα ἐνταῦθα ν' ἀναφέρωμεν, εἰς ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης ὅτι ὁ δικέφαλος ἀετὸς ὑπῆρξε τὸ Σταυροπηγιακὸν ἔμβλημα, οὔτε τὰ Μοναστήρια, ἢ τὰς ἐκκλησίας εἰς ὧν τὰ δάπεδα εἶναι λαξευμένος, οὔτε καὶ τὰ Σιγίλλια τὰ ἐκδοθέντα ὑπὸ διαφόρων Πατριαρχῶν κατὰ καιροὺς καὶ διὰ τῶν ὁποίων τὰ καθιδρύματα ταῦτα ἐγένοντο Σταυροπήγια. Ὡς χαρακτηριστικὰς μόνον ἀναφέρομεν περιπτώσεις τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἐπὶ πωρίνου πλακὸς οἰκίας, ἀνακαινισθείσης τῷ 1721 ὑπὸ τοῦ Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Ἀγαπίου τοῦ Λοβέρδου, ὡς καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ δαπέδου τοῦ Ναοῦ τῆς ἐν Κεφαλληνίᾳ Μονῆς τῶν Σισίων. Τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον διότι, λέγεται ὅτι τὸν Ναὸν ἔκτισαν εἰς μνήμην τοῦ ἐξ Ἀσιζίων (Σισίων) Ἁγίου Φραγκίσκου, τοῦ ἡγέτου τῶν Φραγκισκανῶν καλογήρων τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ὅστις ἐπανερχόμενος ἀπὸ τὰς ἐν Αἰγύπτῳ περιπετείας του ἐσώθη ἐκ ναυαγίου εἰς τὴν γωνίαν ἐκείνην τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἀνέπεμψεν εἰς τὸν Ὕψιστον εὐχαριστίας. Ὁ τελευταῖος ἐντοιχισθεὶς δικέφαλος ἀετὸς καὶ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, εἶναι ὁ σημειωθεὶς ὑπὸ τῶν Κ. Ζησίου καὶ Ν. Βέη εἰς Κέων, ἔν τινι Ναῷ, ἐπισκευασθέντι τῷ 1867. Γ. Δ. Κ.

Ὁ Δικέφαλος ἐν Ρωσίᾳ. Εἰς τὴν Ρωσίαν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰαροσλαύου εἰς τὰ οἰκόσημα τῆς ἡγεμονικῆς οἰκογενείας ὑπῆρχεν ὁ μονοκέφαλος ἀετὸς ἐκπροσωπῶν τὴν ῥώμην καὶ τὴν ὁρμητικότητα. Ἀπὸ τῶν γάμων ὅμως τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μόσχας Ἰβὰν Βασίλειεβιτς Γ' μετὰ τῆς ἡγεμονίδος Σοφίας, θυγατρὸς τοῦ τελευταίου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου, ἀντικατέστησεν οὗτος τὸν μονοκέφαλον ἀετὸν διὰ τοῦ δικεφάλου, ἐμβλήματος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τοῦ Βυζαντίου, διατεινόμενος ὅτι διὰ τοῦ γάμου του ἀπέκτησε τὰ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θρόνου, τοῦ ὁποίου κάτοχος ἦτο ὁ τελευταῖος αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, θεῖος τῆς συζύγου του.

Καὶ τὰ μὲν κληρονομικὰ ταῦτα δικαιώματα τοῦ ἡγεμόνος Ἰβὰν Βασίλειεβιτς ἠμφισβητήθησαν, διότι πραγματικὸς κληρονόμος αὐτῶν ἦτο ὁ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου υἱὸς Ἀνδρέας, ὅστις οὐδέποτε ἐξεχώρησε ταῦτα πρὸς τὸν σύζυγον τῆς ἀδελφῆς του. Ὁ Ἀνδρέας νυμφευθεὶς δύσφημόν τινα Ἑλληνίδα μετέβη δὶς εἰς Μόσχαν, τῷ 1480 καὶ 1490, ὅπου ὑπάνδρευσε τὴν θυγατέρα του Μαρίαν μετὰ τοῦ πρίγκιπος τῆς Βερεΐας, ἀλλ' ὕστερον περιπλακεὶς εἰς ἔριδας μετὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μόσχας καὶ τῆς ἡγεμονίδος Σοφίας, ἕνεκα ἀξιώσεων αὐτῶν ἐπὶ τῶν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως δικαιωμάτων, ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην· ἀποθανὼν δὲ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ κατὰ τὸ 1502, διὰ τῆς διαθήκης του κατέλιπε τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματα, οὐχὶ εἰς τὸν ἡγεμόνα Ἰβὰν Βασίλειεβιτς, ἀλλ' εἰς τοὺς ἑτεροδόξους ἡγεμόνας τῆς Καστίλλης Φερδινάνδον καὶ Ἰσαβέλλαν.

Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Ἰβὰν παρέλαβε τὰ βυζαντινὰ ταῦτα σύμβολα τῶν Ἑλλήνων, τουτέστι τὸν δικέφαλον ἀετόν, προσθέσας αὐτὰ ἐπὶ τῆς σφραγῖδος τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μόσχας, φερούσης ἔνθεν μὲν δικέφαλον ἀετόν, ἔνθεν δὲ ἱππέα καταπατοῦντα δράκοντα μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς «Ὁ Μέγας Ἡγεμὼν ἐλέῳ Θεοῦ Κυριάρχης πασῶν τῶν Ρωσιῶν». Οἱ μετ' αὐτὸν αὐτοκράτορες τῆς Ρωσίας ἔθεσαν τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν σημαιῶν. Θ. Β.

Ο ΑΕΤΟΣ ΕΝ ΤΗ ΤΕΧΝΗ

Ἀρχαία τέχνη. Σημαντικωτάτη εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἀετοῦ ἐν τῇ τέχνῃ τῆς ἀρχαιότητος, καὶ τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν, ἰδίως δὲ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῶν Ρωμαίων. Ἐπικυρώνουν δ' αἱ παραστάσεις τῆς τέχνης καὶ ἑρμηνεύουν ἐμφαντικώτερον τὴν συμβολικὴν σημασίαν αὐτοῦ.

Πολὺ παλαιὰς παραστάσεις ἔχομεν ἐπὶ Βαβυλωνιακῶν σφραγίδων, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἰκονίζεται ὥριμος ἀνὴρ φερόμενος ἐπὶ τῶν πτερύγων ἀετοῦ. Ἔχομεν ἐπίσης ἑτέρας Βαβυλωνιακὰς παραστάσεις ἀετοῦ ὡς ἐμβλήματος πόλεων, εἰς δὲ τὴν παλαιὰν Μεσοποταμιακὴν τέχνην εὑρίσκομεν καὶ τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἐνίοτε μὲ λεοντοκεφαλὰς εἰκονιζόμενον.

Συχνοτέρα εἶναι ἡ ἐξεικόνισις τοῦ ἀετοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, καὶ δὴ ἐν σχέσει μὲ παραστάσεις τοῦ Διός. Αἱ παλαιότεραι τοιαῦται εὑρίσκονται εἰς ἀγγεῖα. Εἰς Κηρυναϊκὸν ἀγγεῖον, τὸ ὁποῖον φυλάσσεται εἰς τὸ Λοῦβρον, φαίνεται ὁ Ζεὺς καθήμενος καὶ ἀετὸς ἱπτάμενος πρὸς αὐτόν.

Ἰδίως πολυάριθμα εἶναι τὰ μνημεῖα τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸν Γανυμήδη, ὁ περὶ τοῦ ὁποίου μῦθος εἶναι προφανῶς Μικρασιατικός. Κατὰ τὴν ἐν τῇ Ἰλιάδι παράδοσιν, οἱ θεοὶ ἀνήρπασαν τὸν ὡραῖον νεανίαν ἀπὸ τὴν γῆν διὰ νὰ τὸν μεταφέρουν εἰς τὸν Ὄλυμπον, ὅπου ὑπηρετεῖ ὡς οἰνοχόος τὸν Δία καὶ καταθέλγει διὰ τοῦ κάλλους του τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν θεῶν. Κατ' ἄλλας διηγήσεις αἱ ὁποῖαι ἔγιναν δημοτικώτεραι, αὐτὸς ὁ ἄρχων τῶν θεῶν ἔλαβε μορφὴν ἀετοῦ, καὶ κατελθὼν εἰς τὴν γῆν ἥρπασε τὸν θελκτικὸν νεανίαν καὶ τὸν ἀπήγαγεν εἰς τοὺς οὐρανούς. Τὴν δημοφιλῆ ταύτην παράδοσιν ἠκολούθησεν ὁ περίφημος γλύπτης

Ἡ ἁρπαγὴ τοῦ Γανυμήδους.

Λεωχάρης, σύγχρονος τοῦ Σκόπα, εἰς σύμπλεγμα, τόσον θαυμαστόν, ὥστε ἔγινε τὸ πρότυπον πλείστων σωζομένων ἀντιγράφων (*Collignon,* Sculpture Grecque, τ. II, εἰκ. 160.—Springer-Volters, 1920, σ. 328). Ὁ Λεωχάρης εἶχε κατασκευάσει χάλκινον σύμπλεγμα τῆς ὑπὸ τοῦ ἀετοῦ *ἁρπαγῆς τοῦ Γανυμήδους,* γνωρίζομεν δὲ τὸ ἔργον μόνον ἐκ μετρίου ἀτυχῶς μαρμαρίνου ἀντιγράφου. Καὶ ὅμως δυνάμεθα καὶ εἰς τὸ μέτριον ἀντίγραφον νὰ θαυμάσωμεν ὄχι μόνον τὴν χάριν τῶν μελῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁρμήν, τὴν κίνησιν τοῦ αἰωρουμένου εἰς τὸν ἀέρα νεανίου, ἀποδιδομένην μὲ ἀξιοθαύμαστον πλαστικὴν δύναμιν καὶ ἐνθυμίζουσαν τὴν περίφημον Νίκην τοῦ Παιωνίου, τὴν ὁποίαν θαυμάζομεν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Ὁ Φειδίας, εἰς τὸ πολυθρύλητον ἄγαλμά του εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, εἶχεν εἰκονίσει τὸν ἀετὸν ἐπὶ τοῦ σκήπτρου. «*Τῇ δὲ ἀριστερᾷ τοῦ θεοῦ, λέγει ὁ Παυσανίας* (Ἠλειακῶν, 9, 1) *χάριέν ἐστι σκῆπτρον μετάλλοις τοῖς πᾶσιν ἠνθισμένον. Ὁ δὲ ὄρνις ὁ ἐπὶ τῷ σκήπτρῳ καθήμενος ἐστὶν ὁ ἀετός*».

Κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν ἐποχήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν καὶ τὰ ἀντίγραφα τοῦ ἔργου τοῦ Λεωχάρους, εἶναι συχνὴ ἡ παράστασις τοῦ ἀετοῦ, εἴτε ὡς Διός, εἴτε ὡς ἀγγέλου τοῦ μεγάλου θεοῦ. Εἰς πολλὰς παραστάσεις εἴτε κάθηται ἥσυχος εἰς τὴν χεῖρα τοῦ θεοῦ ἢ εἰκονίζεται πρὸ αὐτοῦ εἰς τὸ ἔδαφος.

Κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους συνήθως εἰκονίζεται εἰς τοὺς πόδας τοῦ Διός, τὸ δὲ ἀετοφόρον σκῆπτρον ἔχει καταργηθῇ. Εἰς τὸ ἀέτωμα τοῦ Καπιτωλίου Διὸς ὁ ἀετὸς μὲ ἀνοικτὰς πτέρυγας ἐχρησίμευεν ὡς ὑποπόδιον τοῦ θεοῦ.

Αἱ συχνότεραι παραστάσεις τοῦ ἀετοῦ κατὰ τὴν Ἑλληνορρωμαϊκὴν περίοδον — κατειργασμέναι ἀναμφιβόλως ὑπὸ Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν—εἶναι αἱ ἀπεικονίζουσαι ἀποθεώσεις Αὐτοκρατόρων. Ἄλλοτε ἀετοὶ ἀνέρχονται εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ τὴν καῦσιν τοῦ νεκροῦ, ἄλλοτε εἰκονίζονται παρὰ τὸν Αὐτοκράτορα ἀνερχόμενον εἰς τοὺς οὐρανούς. Τοιαύτας παραστάσεις ἔχομεν εἰς τὰ ὡραῖα ἀνάγλυφα τῆς στήλης τοῦ Ἀντωνίου. Μετὰ τὸν θάνατον

Ἀποθέωσις τοῦ Ἀντωνίνου καὶ τῆς Φαυστίνας.

Ἀντωνίου τοῦ Εὐσεβοῦς, (161 μ. Χ.) ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος ἀνήγειρε πρὸς τιμήν του τιμητικὴν στήλην, τῆς ὁποίας ἔχει σωθῇ ἡ βάσις. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων, παριστάνεται ἐνταῦθα ἡ ἀποθέωσις τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ Φαυστίνας εἰς χαριέστατον πλαστικὸν σύμπλεγμα. Ἀριστερὰ κάθηται ὁ *Ἄρειος κάμπος* (τὸ πεδίον τοῦ Ἄρεως ὡς προσωποποίησις) φέρων τὸν ὀβελίσκον αὐτοῦ, δεξιὰ ἡ Ρώμη. Μεταξὺ τῶν δύο καὶ ἄνω αὐτῶν ἵπταται πτερωτὸς δαίμων, ὁ δαίμων τοῦ Κόσμου ἢ τῆς Αἰωνιότητος, (κρατεῖ τὴν σφαῖραν τοῦ κόσμου μὲ τὸν ὄφιν τῆς ἀθανασίας), ὁ ὁποῖος φέρει ἐπὶ τῶν πτερύγων τὸν Ἀντώνιον καὶ τὴν Φαυστίναν, θεοποιηθέντας καὶ τοὺς δύο. Ἑκατέρωθεν δὲ αὐτῶν δύο ἀετοὶ τοὺς συνοδεύουν εἰς τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἀθανασίαν.

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ἀνεδείχθη ἡ καλλιτεχνικὴ μεγαλουργία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὴν παράστασιν τοῦ ἀετοῦ, εἶναι τὰ νομίσματα. Οἱ τεχνῖται ἤρχισαν ἐνωρὶς τὰς ἀποπείρας των καί, ὅπως συνέβη καὶ εἰς τὰ ἀνθρώπινα ὁμοιώματα, ἀπέδωκαν κατ' ἀρχὰς τὸν ἀετὸν κατὰ τρόπον ἐντελῶς σχηματικόν. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἡ παρατήρησις καὶ ἡ ἐπιμέλεια κατώρθωσε νὰ παρουσιάσῃ ἀνάπτυξιν σημαντικήν, ἀκόμη καὶ εἰς τὰ ἀρχαϊκὰ νομίσματα τῆς Ἤλιδος. Ὁ ἀετὸς εἶναι ὁ κύριος τύπος τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Τὸ καλλιτεχνικὸν ἔνστικτον ἔφερε ταχέως εἰς τύπους θαυμασίους, καὶ κατὰ τὸ 500—450 π. Χ. ἔχομεν εἰς νομίσματα τῶν Ἠλείων καὶ τοῦ Ἀκράγαντος ἀληθῆ θαύματα τέχνης.

Συχνὴ εἶναι εἰς νομίσματα ἡ παράστασις ἀετοῦ

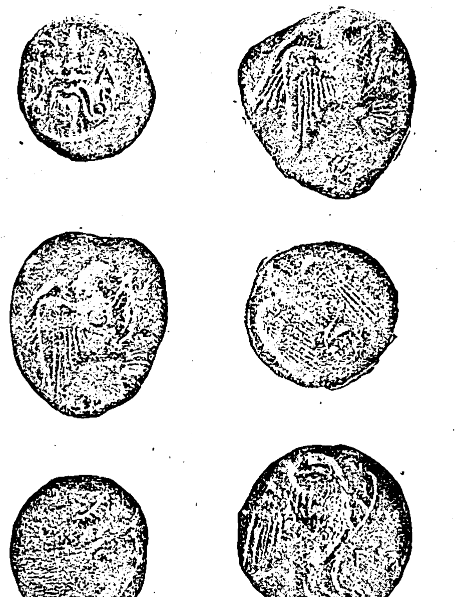

ἢ καὶ δύο ἀετῶν, οἱ ὁποῖοι σπαράσσουν λαγωὸν ἢ παλαίουν μὲ ὄφιν. Ἀπὸ δὲ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἡ παράστασις γίνεται συχνοτέρα καὶ τὴν εὑρίσκομεν εἰς νομίσματα βασιλέων τῆς Μακεδονίας, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἰδίως παρὰ τοῖς Πτολεμαίοις τῆς Αἰγύπτου. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τέχνην μετεδόθη ἡ ἀπεικόνισις εἰς τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὁποῖοι δι' Ἑλ-

λήνων καλλιτεχνῶν ἀνέπτυξαν πολὺ ὡραίους ρυθμοὺς παραστάσεων ἀετῶν, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην. ΑΔ. ΑΔ.

Ἐν τῇ Χριστιανικῇ καὶ δὴ τῇ Βυζαντινῇ τέχνῃ. Αἱ ἀρεταὶ τοῦ βασιλέως τῶν πτηνῶν ἔδωκαν εἰς τὸν ἀετὸν ἀλληγορικὴν σημασίαν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν Γραφῶν καὶ τῶν πρώτων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὰς διαφόρους δὲ ταύτας συμβολικὰς σημασίας μετεδόθη, ὡς εἰκός, ἡ χρῆσις τοῦ ἀετοῦ καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν τέχνην.

Ἡ συνηθεστέρα συμβολικὴ εἰκὼν εἶναι ἡ παριστανομένη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐγίνετο ἡ χειροτονία τῶν ἐπισκόπων. Τρεῖς ποταμοὶ ρέουσι περὶ μίαν πόλιν, ἄνω τῆς ὁποίας εἰκονίζεται ἀετὸς μὲ φωτεινὰς πτέρυγας. Οἱ ποταμοὶ συμβολίζουν τὴν σοφίαν, ἡ πόλις τὴν ἐπισκοπήν, ὁ ἀετὸς τὴν χάριν καὶ τὸ ὕψος τῆς θεολογικῆς γνώσεως (Συμεὼν Θαυματουργός.).

Ὡς σύμβολον τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου εὑρίσκεται ὁ ἀετὸς εἰς Παλαιοχριστιανικὰς σαρκοφάγους τοῦ Μουσείου τοῦ Λατερανοῦ. Εἰκονίζεται ἐνταῦθα

Digitized by Google

τὸ μονόγραμμα τοῦ Χριστοῦ, περικυκλωμένον μὲ στέφανον δάφνης, ὁ ὁποῖος κρέμαται ἀπὸ τὸ ράμφος ἀετοῦ ἔχοντος ἠνεῳγμένας τὰς πτέρυγας. Ὁ στέφανος ὑπέρκειται μεγάλου σταυροῦ, κάτω δύο στρατιῶται, φύλακες τοῦ Παναγίου Τάφου· ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη φωτίζουν εἰς τὰς ἄνω γωνίας. Ὁ θάνατος, ἡ ταφὴ καὶ ἡ Ἀνάστασις τοῦ Κυρίου συνενοῦνται ἐνταῦθα εἰς μίαν ἀπεικόνισιν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ συμβολικὴ εἰκὼν τοῦ θριάμβου τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀλληγορικὴν ἔννοιαν ἔχει, ὡς φαίνεται, ὁ ἀετὸς καὶ εἰς σαρκοφάγους τῆς Νοτίου Γαλλίας.

Πιθανὸν καὶ εἰς ἄλλα μνημεῖα τέχνης, ὡς εἰς ἐγκόλπια, ὁ παριστανόμενος ἀετὸς νὰ εἶναι σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως, κατὰ τὸν ψαλμόν: *«ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου»* (102,5).

Γενικῶς εἶναι ὀλίγαι αἱ παραστάσεις τοῦ ἀετοῦ εἰς τὴν παλαιὰν χριστιανικὴν τέχνην. Φαίνεται δὲ ὅτι εἰς πολλὰ μνημεῖα χρησιμεύει ὡς διακοσμητικὸν θέμα. Εἰς παλαιοχριστιανικὰς σαρκοφάγους ὁ γλύπτης ἔχει παραστήσει τὸν ἀετὸν μὲ ἠνεῳγμένας πτέρυγας ὡς συνδετικὸν ἐπίθεμα μεταξὺ δύο κιόνων τῆς κιονοστοιχίας. Οὕτως ὁ ἀετὸς ἀναπληρώνει ἁπλῶς τὰ τόξα ἢ τὰς κόγχας αἱ ὁποῖαι συνηθίζονται ὑπεράνω δύο κιόνων. Τοιαύτην διάταξιν ἔχει ὡραιοτάτη σαρκοφάγος εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ Ἁγίου Πέτρου τῆς Ρώμης. Ἀξιοσημείωτον δ' εἶναι ὅτι καὶ εἰς τὰ περίφημα ψηφιδωτὰ τῆς Ραβέννης εὑρίσκομεν τὴν διάταξιν ταύτην, ἄνω προφητῶν ἢ ἁγίων, οἱ ὁποῖοι εἰκονίζονται ἐν μέσῳ κιόνων.

Συχνὰ ἐχρησιμοποιήθη ὁ ἀετὸς ὡς διακόσμησις εἰς τὰς ἐκκλησίας. Τὸ σπουδαιότερον παράδειγμα εἶναι ὁ γλυπτὸς ἀετὸς τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὴν Ρώμην. Ἴσως ἔχει συμβολικὴν ἔννοιαν ὁ ἀετὸς τοῦ ἄμβωνος, τὸν ὁποῖον ἕως σήμερον ἔχομεν εἰς τὰς ἐκκλησίας μας καὶ εἰς τὰς ἡπλωμένας πτέρυγας τοῦ ὁποίου ἀνοίγεται τὸ πρὸς ἀνάγνωσιν Εὐαγγέλιον.

Ἡ μόνη ἀσφαλὴς συμβολικὴ ἀπεικόνισις εἶναι ἡ μετὰ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν ἤδη εἰς τὰς κατακόμβας. Αὕτη δὲ ἡ ἀπεικόνισις μᾶς φέρει καὶ εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην, διότι συχνοτάτη εἶναι ἡ παράστασις εἰς τὰ σφαιρικὰ τρίγωνα τὰ ὑπὸ τὸν τροῦλλον, εἰς τὰ ὁποία παριστάνονται μὲ ψηφιδωτὰ ἢ τοιχογραφίας οἱ τέσσαρες Εὐαγγελισταὶ μετὰ τῶν συμβόλων αὐτῶν. Ἀξιολογώταται δὲ παραστάσεις τοῦ ἀετοῦ ἐν τῇ Βυζαντινῇ τέχνῃ εὑρίσκονται γεγλυμμέναι εἰς μάρμαρα. Τὸ ἐν Ἀθήναις Βυζαντινὸν Μουσεῖον παρέχει πολλὰ δείγματα ἀναγλύφων ἀετῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναμφιβόλως εἶναι ἁπλᾶ διακοσμητικὰ θέματα. Εἰς ἐπιστύλια, εἰς κιονόκρανα, εἰς θωράκια εὑρίσκομεν συχνὰ γεγλυμμένον ἀετὸν ἢ ἀετούς, ἄλλοτε μὲ ἀναπεπταμένας τὰς πτέρυγας, ἄλλοτε ἀναπαυομένας.

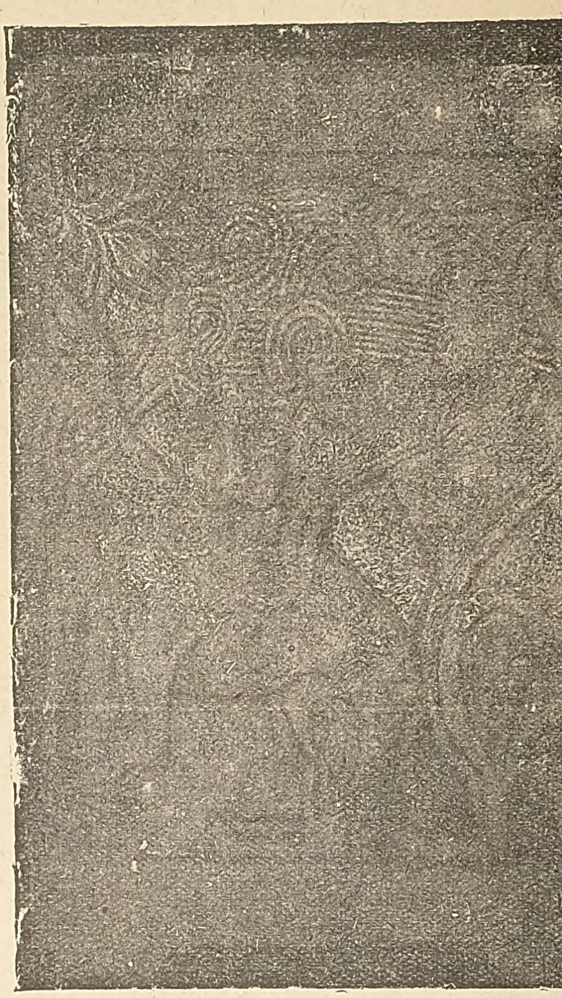

Λέων σπαράσσων δορκάδα.
('Ανάγλυφον ΙΒ' αἰῶνος, εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
Παράστασις ἰσχυρῶς ἐσχηματοποιημένη, προφανῶς μιμουμένη τάπητα. Ὁ λέων δαμάζει τὴν δορκάδα: σύμβολον τῆς ἰσχύος.

Αἱ παραστάσεις αἱ μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι εἶναι συχναὶ παραστάσεις ἀετοῦ κρατοῦντος εἰς τοὺς ὄνυχας λαγωόν. Εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον ἔχομεν τέσσαρας πλάκας, εἰς τὰς ὁποίας εἰκονίζεται ἀετὸς σπαράσσων λαγωόν. Ἡ μία εἶναι ἐλαφρῶς ἀνάγλυφος παράστασις, ἔξοχος διὰ τὴν συμμετρίαν καὶ τὴν σχηματικὴν ἁπλότητα. Ὁ ἀετὸς μὲ ἠνεῳγμένας τὰς πτέρυγας κρατεῖ λαγωὸν ὁ ὁποῖος στρέφει πρὸς τὰ ἄνω τὴν κεφαλήν, ὡς ἐὰν αἰσθάνεται τὸν πόνον τὸν ἐκ τῶν ὀνύχων τοῦ μεγάλου πτηνοῦ. Εἶναι ἀληθῶς τῆς Γραφῆς *«ἀετὸς ὁ μέγας, ὁ μεγαλοπτέρυγος, ὁ μακρὸς τῇ ἐκτάσει, πλήρης ὀνύχων»* (*Ἰεζεκ.* 17, 3). Παρομοίας παραστάσεις ἔχομεν καὶ εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Σπάρτης, ὅπου διεσώθη καὶ μικρὸς θαυμάσιος δίσκος ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι γεγλυμμένος ἀετὸς σπαράσσων λαγωόν.

Ἡ ἀρκούντως συχνὴ παράστασις αὕτη τῆς Βυζαντινῆς τέχνης ἦτο συμβολική; Ὁ λαγωὸς συμβολίζει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ταχεῖαν πάροδον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, συχνὰ δὲ εἰκονίζεται εἰς χριστιανικὰ μνημεῖα. Δὲν φαίνεται ὅμως αἱ παραστάσεις ἀετοῦ καὶ λαγωοῦ νὰ συνδέωνται μὲ θρησκευτικὰς ἀλληγορίας. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι ἁπλῶς εἰκονίζεται ἐνταῦθα ἡ ἰσχὺς ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν δειλίαν, δηλούμεναι διὰ τῶν δύο ζώων, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουσιν ἐντονώτατα τὰς δύο ταύτας ἰδιότητας, διὰ τοῦ ἰσχυροτάτου πτηνοῦ καὶ τοῦ δειλοτάτου τετραπόδου. Ἀναμφιβόλως δὲ ὁ τύπος προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τέχνην καὶ δὴ τὰ νομίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀπαντῶνται συχνότατα παρόμοιαι παραστάσεις ἀετῶν ἐπιτιθεμένων ἐναντίον μικρῶν ζώων ἢ σπαρασσόντων αὐτά.

ΑΔ. ΑΔ.

Εἰς τὴν λαϊκὴν τέχνην. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ μέσα εἰς τοὺς μακροχρονίους ἀγῶνας διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ ἰδανικά του ἐκράτησε κατὰ τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς τέχνης ἄσβεστον τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν μὲ πλήρη συναίσθησιν τῆς καταγωγῆς της. Τὴν παράδοσιν αὐτὴν τῆς τέχνης, ἡ ὁποία εἶναι σύμφωνος μὲ τὴν αἰσθητικὴν τοῦ λαοῦ μας, πρέπει νὰ μελετήσωμεν πολύ, ὡς μίαν ἀπὸ τὰς σοβαρωτέρας ἐκδηλώσεις τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, ὄχι μόνον διὰ νὰ μᾶς χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία πρὸς δημιουργίαν τῆς σημερινῆς μας τέχνης, ἀλλὰ καὶ διὰ ν' ἀντλήσωμεν διάφορα στοιχεῖα πρὸς διαμόρφωσιν ἐν γένει τοῦ πολιτισμοῦ μας, στοιχεῖα τὰ ὁποῖα πολλάκις δὲν διεσώθησαν εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ἐθνικήν μας ποίησιν.

Μία τοιαύτη ἐκδήλωσις εἶναι τὸ σύμβολον τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ τὸ ὁποῖον ὑπὸ τόσον ποικίλας καὶ τόσον χαρακτηριστικὰς μορφὰς παρουσιάζεται εἰς τὴν λαϊκὴν τέχνην, ἐνῷ πολὺ σπάνια ἀναφέρεται εἰς τὴν ποίησιν. Ὁ δικέφαλος ἀετός, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους εἶχε τόσην σημασίαν, δὲν ἔχασε τὴν συμβολικήν του δύναμιν μετὰ τὴν Πτῶσιν, ἀλλὰ τοὐναντίον διετηρήθη συνειδητῶς τὸ σύμ-

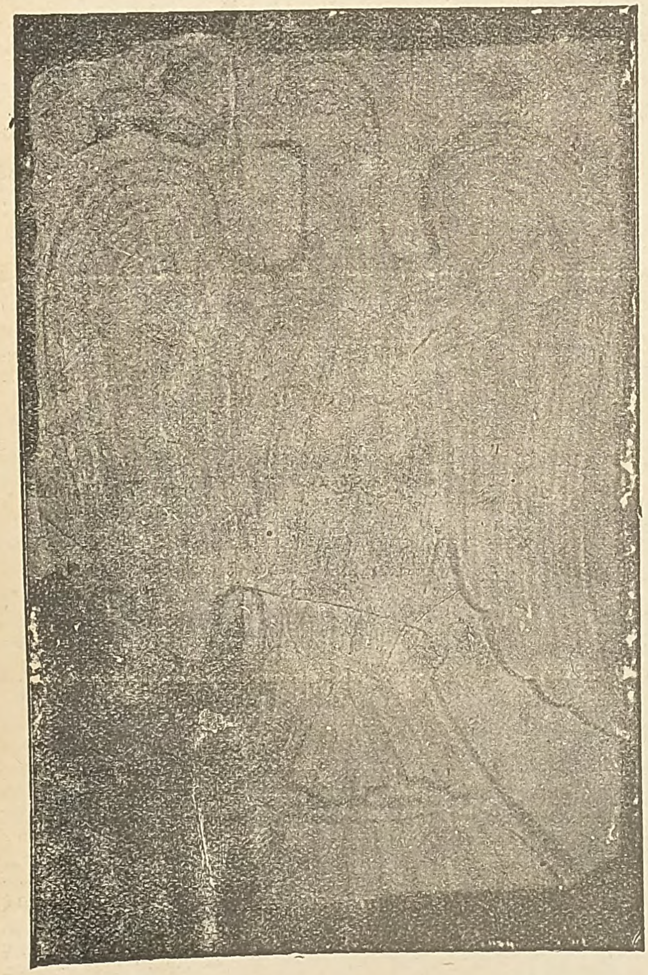

Ἀετὸς καταπολεμῶν ὄφιν.
('Ανάγλυφον, τοῦ ΙΒ' πιθανῶς αἰῶνος, εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον Ἀθηνῶν).
Ὁ ὄφις περιελίσσεται περὶ τὸν ἀετὸν καὶ ἀνερχόμενος ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ. Ὁ ἀετὸς στρέφει ἐναντίον του τὴν κεφαλήν, ἕτοιμος εἰς ἐπίθεσιν.—Σύμβολον τῆς πάλης τῆς φωτεινῆς ἰσχύος κατὰ τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων

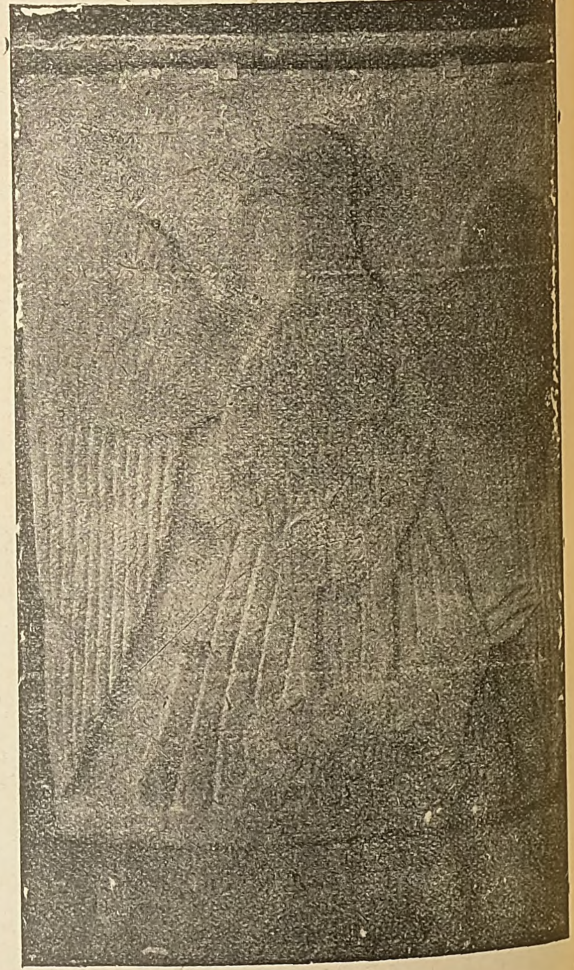

Ἀετὸς σπαράσσων λαγωόν.
('Ανάγλυφον εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον).
Ὁ ἀετὸς κατ' ἐνώπιον σπαράσσει θριαμβευτικῶς λαγωόν. Ἡ παράστ[α-] σις προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, ὡς μᾶς δεικνύουν τὰ Ἠλειακὰ νομί[σ-] ματα (τῶν μέσων τῆς 5ης ἑκατοντ. π. Χ.) Εἶναι σύμβολον ἰσχύος, προ[σ-] φιλὲς εἰς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην, ἴσως καὶ τὰς βυζαντινὰς ἀντιλήψεις.

Digitized by Google

βολον τῆς βυζαντινῆς μας καταγωγῆς καὶ μάλιστα ἐθεωρήθη ὡς τὸ σημεῖον τῆς Ἰδέας ἐκείνης τῆς ἀναδημιουργίας τῆς Μεγάλης Αὐτοκρατορίας. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον ἔγινε τὸ ἀγαπητότερον θέμα τῆς νεοελληνικῆς τέχνης καὶ κατέχει εἰς αὐτὴν ἐντελῶς ἐξαιρετικὴν θέσιν. Συνυφάνθη δὲ μὲ τοὺς

Θύρα μαρμαρίνη, ἀπὸ τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον τῆς Μονῆς Ἁγίου Στεφάνου τῶν Μετεώρων.
[Σχεδιάγραμα τῆς Κας Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη].

πόθους καὶ τὰ ὄνειρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ θεωρηθεὶς ὡς ὑψηλὸν ἐθνικὸν σύμβολον.

Τὸ πόσον στενῶς συνδεδεμένος εἶναι ὁ ἀετὸς μὲ τὴν λαϊκὴν ψυχὴν μαρτυροῦν αἱ ἀπειράριθμοι καὶ πολύμορφοι ἀπεικονίσεις του εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῆς ἑλληνικῆς λαϊκῆς τέχνης. Εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ σπιτιοῦ, εἰς τὴν φορεσιάν, τὴν ὑφαντικήν, τὸ κέντημα, τὴν χρυσοποικιλτικήν, τὴν ξυλογλυπτικήν, τὴν χρυσοχοϊκήν, τὴν μεταλλουργίαν, τὴν ἀγγειοπλαστικὴν καὶ εἰς πλεῖ-

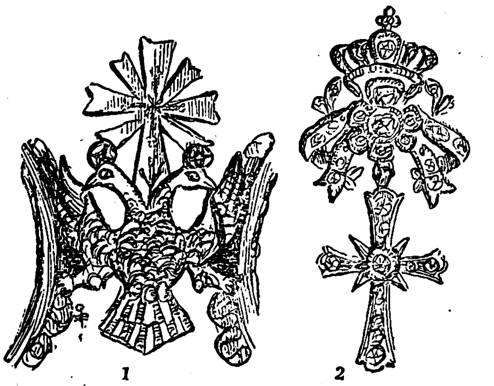

1 2

1) Πόρπη ἱερατικῆς ζώνης.
2) Κόσμημα ἀδαμαντοκόλλητον μὲ ἐσχηματισμένα ἄνθη καὶ ταινίας προερχομένας ἀπὸ τὸ σχῆμα τοῦ δικεφάλου ἀετοῦ.

στα ὅσα οἰκόσημα ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν διακόσμησιν τῶν ἐκκλησιῶν, τὸν εὑρίσκομεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀνάγλυφα μαρμάρινα ὑπέρθυρα, εἰς δάπεδα ἀκριβῶς εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐκκλησίας κάτω ἀπὸ τὸν τροῦλλον, εἰς ἐκκλησιαστικὰ σκεύη καὶ ἀκόμη εἰς φορητὰς εἰκόνας, εἴτε ὡς ἁπλοῦν διακοσμητικὸν θέμα, εἴτε ὡς ἔμβλημα τῆς οἰκογενείας εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ἢ ἡ ὁποία ἀφιέρωσε τὴν εἰκόνα. Εὑρίσκομεν δὲ καὶ εἰς εἰκόνας τῆς Ἁγίας

Δικέφαλος ἀετὸς ἐπὶ ἀργυρᾶς ἐσμαλτωμένης καπνοθήκης, ἔργον σύγχρονον κατ' ἀντιγραφὴν ἐκ παλαιοτέρου προτύπου, πιθανῶς Μακεδονικῆς τέχνης.

Αἰκατερίνας τὸν δικέφαλον νὰ εἰκονίζεται, εἰς τὸν μανδύαν τῆς Ἁγίας τοποθετημένον, ὥστε ἑκάστη κεφαλὴ νὰ πίπτῃ εἰς τὸ ἓν μέρος τοῦ ἐνδύματος (βλ. τοιαύτας εἰκόνας εἰς τὸ Βυζαντινὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν).

Ἐπίσης ὁ δικέφαλος εἰς τὰ λαϊκὰ σπίτια ἀποτελεῖ κύριον τὸ διακοσμητικὸν θέμα τῶν διαφόρων ἐπίπλων ἢ σκευῶν ἢ μερῶν τοῦ σπιτιοῦ. Τὸν συναντῶμεν μαζὶ μὲ τὴν χρονολογίαν συνήθως εἰς τὴν εἴσοδον τῶν ἀρχοντικῶν καὶ λαϊκῶν σπιτιῶν, εἰς τὸ τζάκι, εἰς τὰ ὄμορφα χρωματιστὰ vitraux, εἰς τοὺς μαρμαρίνους φεγγίτας τῶν παραθύρων κτλ. Πολὺ

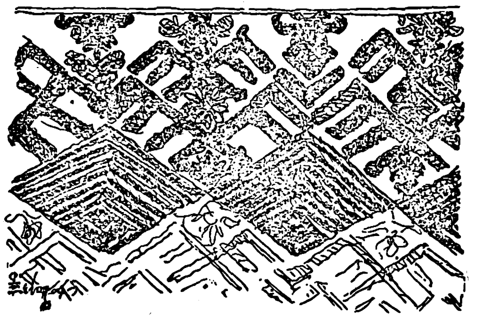

Κέντημα μὲ ἐσχηματισμένους δικεφάλους ἀετοὺς μελανὸν καὶ ἐρυθρὸν ἐπὶ λευκῆς βάσεως.

συχνὰ συνηθίζεται εἰς τὴν φορεσιά, εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ὁποίας δίδεται τόση ξεχωριστὴ σημασία, εἰς τὰ φουστάνια, εἰς τὸ κέντημα τοῦ ὑποκαμίσου, εἰς τὴν ἄκρη τῆς μπόλιας, εἰς τὴν ὑφαντὴ ἢ χρυσοκέντητη ζώνη, εἰς τὰ χρυσοποίκιλτα κοντέσια καὶ σηγούνια, εἰς τοὺς καλτσοδέτες τῶν ἀνδρῶν καὶ εἰς τὰ διάφορα κοσμήματα ὅπως θ' ἀναφέρωμεν.

Εἰς τὴν ὑφαντικὴν ἔχομεν ἄπειρα παραδείγματα καὶ ἀκόμη σὲ ταγάρια μὲ τὸν δικέφαλον ἐσχηματοποιημένον βέβαια ὅπως τὸ ἐπιβάλλει ἡ τεχνική·

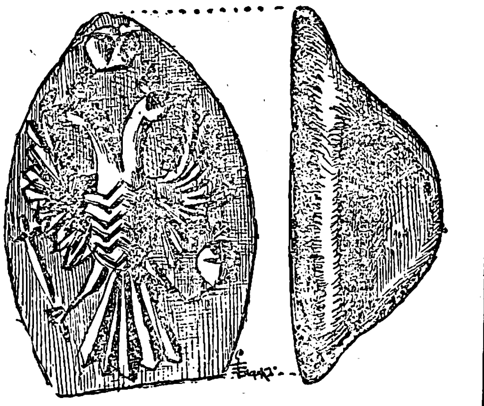

Ξυλίνη σφραγὶς μετὰ δικεφάλου ἀετοῦ πρὸς σφράγισιν ἄρτων ἀρτοκλασίας.

εἰς δὲ τὸ κέντημα ἔχομεν γενικὰ μεγάλην ποικιλίαν ἀπὸ δικεφάλους εἰς τὸ σχῆμα καὶ εἰς τὸν χρωματισμόν.

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου ὁ ἀετὸς ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον θέμα τοῦ διακόσμου εἶναι ἡ χρυσοχοϊκή. Ὁ πλοῦτος τῶν ὑποδειγμάτων εἰς τὴν χρυσοχοϊκὴν εἶναι ἀτέλειωτος. Τὰ χατζάρια, τὰ γιαταγάνια, τὰ καριοφίλια, οἱ πάλες, τὰ τσαπράζια, τὰ χαϊμαλιά, αἱ πόρπαι, τὰ γιορτάνια, οἱ κρέμασες, τὰ σκουλαρίκια, τὰ κλειδωτήρια, τὰ τεπελίκια, τὰ βραχιόλια, οἱ ταμπακέρες καὶ ὅλα ἐν γένει τὰ πολύτιμα ἀντικείμενα φέρουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ πλέον σημαντικὸν μέρος χαρακτὸν ἢ ἀνάγλυφον τὸν δικέφαλον.

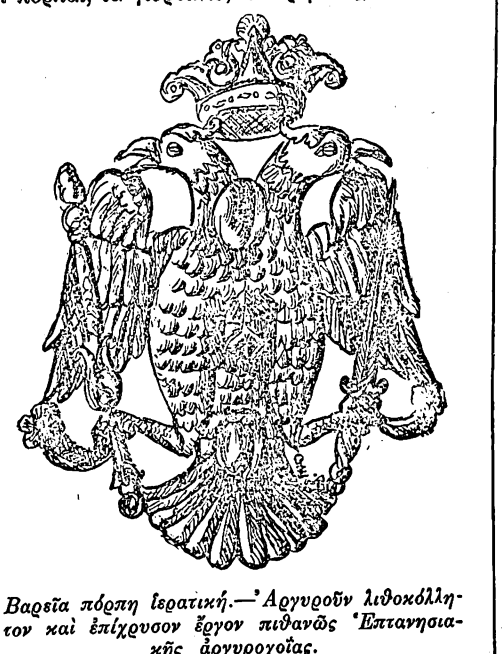

Βαρεῖα πόρπη ἱερατική.—Ἀργυροῦν λιθοκόλλητον καὶ ἐπίχρυσον ἔργον πιθανῶς Ἑπτανησιακῆς ἀργυροχοΐας.

Εἰς τὴν ξυλογλυπτικήν, τόσον εἰς τὴν ἀστικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν ποιμενικήν, συνηθίζεται πολὺ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔπιπλα καὶ σκεύη, ὅπως εἰς τὰ τάσια, τὰ κουτάλια, τὰς σφραγῖδας διὰ νὰ ἀποτυπωθῇ εἰς τὴν ζύμην τῶν ἄρτων, εἰς τὴς καρέκλες, τὴς κασέλες κλπ. Εἰς δὲ τὴν μεταλλουργίαν ἀπαντῶμεν πολλὰ καὶ διάφορα σκεύη στολισμένα

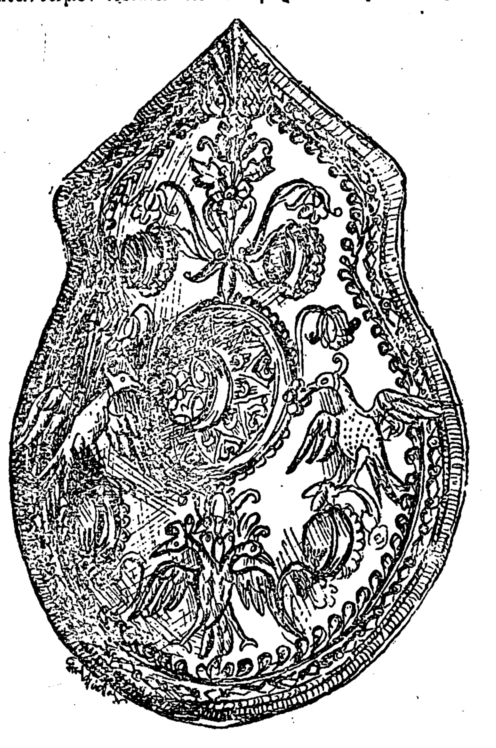

Πόρπη ἀργυρᾶ μετὰ παραστάσεων δικεφάλου καὶ μονοκεφάλων ἀετῶν. Ἔργον Ἠπειρωτικῆς ἀργυροχοΐας τοῦ 18ου αἰῶνος.

μὲ δικέφαλον. Τὰ προικῶα χαραντά, τὴς κασταντές, τὰ σινιά, τὰ παγούρια, τὰ κρυαντήρια κτλ. Καὶ ἡ ξένη ἀκόμη βιομηχανία, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ κάμῃ ἀγαπητὰ τὰ προϊόντα της εἰς τὸν τόπον μας, τὰ ἐστόλιζε τὰς περισσοτέρας φορὰς μὲ τὸν δικέφαλον. Βλέπομεν λοιπὸν τὰ ἰταλικὰ λαγήνια, τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα διὰ κατανάλωσιν εἰς τὴν Ἀνατολήν, νὰ φέρουν δικέφαλον ἀετόν. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ λαγήνια αὐτὰ ἐγίνοντο κατὰ παραγγελίαν. Τόση δὲ ἦτο ἡ ἀγάπη καὶ ἡ προτίμησις τοῦ λαοῦ πρὸς τὸν δικέφαλον, ὥστε διὰ τὸν στολισμὸν τοῦ στήθους καὶ τῆς κεφαλῆς ἐπροτίμων ἐκεῖνα τὰ φλωριὰ ποὺ ἔφεραν δικέφαλον ἀετόν, πρὸ πάντων τὰ αὐστριακὰ — μεντσίκια, ντοῦπλες, καὶ τεσσάρια — τῶν ὁποίων ἐγίνετο διὰ τὴν χρῆσιν αὐτὴν μέγα ἐμπόριον εἰς τὰ μέρη μας. Ἀπὸ τὴν συνηθεστάτην αὐτὴν χρῆσιν ἴσως διεδόθη καὶ ἔγινε συνηθισμένον τὸ σχῆμα τοῦ αὐστριακοῦ ἀετοῦ.

Καὶ σήμερον δὲ εἰς τὴν διακοσμητικήν, ὄχι πλέον τὴν λαϊκήν, ἓν κῦμα ἐθνικισμοῦ ἐπανέφερε τὸν δικέφαλον εἰς τὴν πρώτην καὶ τιμητικωτάτην θέσιν, κεντημένον μάλιστα μὲ τὰ ἐθνικὰ θεωρούμενα χρώματα — χρυσοκίτρινον καὶ μέλαν, ἢ ἐρυθρὸν καὶ μέλαν, εἰς προσκεφάλαια, φορέματα, καλύμματα τραπεζῶν, βιβλίων. Ἐπίσης συνηθίζεται εἰς ὑφάσματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀργαλειοῦ, εἶναι σκαλισμένος εἰς ἔπιπλα, ζωγραφισμένος εἰς εἰκόνας, χαραγμένος εἰς σφραγῖδας καὶ εἰς πᾶν ἄλλο προϊὸν ἑλληνικῆς τέχνης εἰς τὸ ὁποῖον θέλομεν νὰ δώσωμεν καὶ μίαν ὑψηλοτέραν ἐθνικὴν σημασίαν.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

ΑΕΤΟΣ (ΕΡΑΛΔΙΣΤ.)

Ἡ χρῆσις τοῦ «ἀετοῦ» ὡς ἐμβλήματος εἶναι παναρχαία, ἀναγομένη εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκόμη τὸ «οἰκόσημον» ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστον, ἐπο-

ΙΓ' ΙΔ' ΙΕ' αἰῶνος

Ἐραλδικοὶ ἀετοί.

χὴν καθ' ἣν οἱ λαοὶ νομαδικὸν βίον ζῶντες εἶχον ἀνάγκην ἑνὸς «σημείου» συγκεντρώσεως, τὸ ὁποῖον συνήθως ἦτο μορφὴ ζώου ἢ πτηνοῦ. Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῶν νομάδων τούτων λαῶν, τινὲς καθήλουν ἐπὶ τῶν ξυλίνων οἰκιῶν των «ἀετοὺς» ὡς σύμβολα τῆς προτιμήσεώς των.

Δικέφαλος ΙΖ' αἰῶνος

Βραδύτερον τὸ ἰσχυρὸν τοῦτο σαρκοβόρον πτηνὸν

Digitized by Google

παρελήφθη ώς σύμβολον (attribut) εἰς τὰ οἰκόσημα, χρῆσιν δὲ αὐτοῦ ἐποιοῦντο μόνον οἱ μεγάλοι ἄρχοντες, κατὰ κανόνα δὲ οὐδεὶς εὐγενὴς ἐτόλμα νὰ θέσῃ τὸν «ἀετὸν» μεταξὺ τῶν συμβόλων τοῦ οἰκοσήμου του, ἐὰν ὁ «ἀετὸς» οὗτος δὲν τοῦ εἶχε παραχωρηθῇ παρ' ἡγεμόνος. Βραδύτερον, ἰδίως μετὰ τὰς σταυροφορίας, ἐγενικεύθη ἐν τοῖς οἰκοσήμοις ἡ χρῆσις τοῦ ἀετοῦ συμβολίζοντος τὴν «*ἀξιοθαύμαστον ἀνδρείαν*» ἣν ὁ κάτοχος τοῦ ἐμβλήματος τούτου εἶχεν ἐπιδείξει κατὰ τὰς κατὰ τῶν *ἀπίστων* μάχας.

Αὐστρίας

Ὁ ἀετὸς ἀπεικονίζεται εἰς τὰ οἰκόσημα ἢ μὲ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ μορφήν, μὲ μίαν δηλαδὴ κεφαλήν, ὁπότε μόνον ὡς «ἀετὸς» ὑπὸ τῶν ἐραλδιστῶν ἀναφέρεται, ἢ καὶ μὲ δύο κεφαλάς, ὅτε ὡς «δικέφαλος» (à deux têtes) χαρακτηρίζεται. Ὁ ἁπλοῦς ἀετὸς παριστάνεται συνήθως *ἀντωπὸς* (de front) μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ δεξιὰ στρεφομένην, τὰς πτέρυγας τανυομένας καὶ τὰ ἄκρα αὐτῶν στρεφόμενα πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ θυρεοῦ (en chef). Ἐὰν ἀντὶ αἱ πτέρυγες νὰ διευθύνωνται πρὸς τὸ ἄνω μέρος τοῦ θυρεοῦ ἔχουν διεύθυνσιν πρὸς τὰ κάτω (en pointe), τότε περιγράφεται ὡς «*ἀετὸς μὲ τὰς πτέρυγας πρὸς τὰ κάτω*» (au vol abaissé). Ὅταν φέρῃ στέμμα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς (ἢ δύο τοιαῦτα, ὅταν εἶναι δικέφαλος) λέγεται «*ἐστεμμένος*»

Γερμ. Αὐτοκρ.

Ρωσικῆς Αὐτοκρ.

U. S. A.

Μεξικοῦ

(Couronnée κατὰ γένος θηλυκόν, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐραλδικὴν l'Aigle εἶναι γένους θηλυκοῦ). Ὅταν τὸ χρῶμα τῆς γλώσσης εἶναι ἄλλοῖον τοῦ χρώματος τοῦ ὅλου ἀετοῦ, σημειοῦται ἰδιαιτέρως τοῦτο, ὅπως ἐπίσης σημειοῦται τὸ χρῶμα τῶν γαμψῶν ὀνύχων του, ὁσάκις τοῦτο διαφέρει τοῦ χρώματος τοῦ ὅλου σώματος. Ὅταν ἐν τῷ αὐτῷ οἰκοσήμῳ ἀπεικονίζωνται πλείονες τοῦ ἑνὸς ἀετοί, συνήθως δὲ 3 ἢ 4 τοιοῦτοι, οὗτοι ὀνομάζονται «*ἀετιδεῖς*» (Aiglons ou Aiglettes).

Ὁ «Ἀετὸς» ὅτε ἁπλοῦς, ὁ μὲ μίαν τουτέστι κεφαλήν, ὡς καὶ ὁ «δικέφαλος», ἐχρησίμευσεν ὡς «*ἔμβλημα*» εἰς πλεῖστα μοναρχικὰ κράτη, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ Βυζάντιον.

Γ. Ε. ΤΙΠΑΛΔΟΣ
Πρόεδρος τοῦ Ἐραλδικοῦ Τμήματος
(Γενεαλογίας καὶ Ἐμβλημάτων)
τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας

Ἀετὸς ἐρυθρός. Παράσημον συσταθὲν ἐν ἔτει 1712 ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν *παράσημον τῆς εἰλικρινείας*, ὑπὸ τοῦ μαργράβου Γεωργίου Γουλιέλμου τοῦ πριγκιπάτου τοῦ Βαϊρόϊτ. Μετεφέρθη εἰς τὴν Πρωσίαν τῷ 1792 κατὰ τὴν γενομένην προσάρτησιν τῆς Φραγκονίας καὶ τοῦ Βαϊρόϊτ. Ὁ Φραγκῖσκος Γουλιέλμος Β' (βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας) ἐπελάβετο τῆς εὐκαιρίας ταύτης, ὅπως προσθέσῃ καὶ δεύτερον παράσημον εἰς τὸ βασίλειον αὐτοῦ, ὁ δὲ Φρειδερῖκος - Γουλιέλμος ὁ Γ' μετέβαλε τὰς βάσεις τούτου, ηὔρυνε αὐτὸ καὶ τὸ διήρεσεν εἰς τέσσαρας τάξεις. Οἱ ἱππόται τῆς Δ' τάξεως δὲν φέρουσιν ἰδιαιτέραν τινὰ διάκρισιν· οἱ τῆς τρίτης διακρίνονται διὰ τοῦ ροδαρίου (rosette)· οἱ ἱππόται τῆς δευτέρας τάξεως, ἔχοντες τὴν θέσιν τῶν ἀνωτέρων ταξιαρχῶν, φέρουν ἀστέρα καὶ ἁλυσοειδῆ φυλλάδα· οἱ τῆς πρώτης τάξεως φέρουν τὴν αὐτὴν ἄλυσον διακόσμητον διὰ ἀδαμάντων. Τὸ παράσημον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἀργυροῦ μεταλλίου φέροντος τὴν ἐπιγραφήν: «Διὰ τὰς πρὸς τὸ κράτος ὑπηρεσίας», ἀπενέμετο δὲ μόνον εἰς ὑπηκόους Πρώσσους καὶ ἰδίως εἰς ὑπαλλήλους, στρατιωτικοὺς καὶ ἄλλους ὅπως δήποτε ἐξυπηρετήσαντας τὸ κράτος πολίτας.

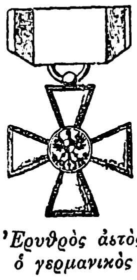
Ἐρυθρὸς ἀετὸς ὁ γερμανικὸς

Θ. Β

Ἀετὸς λευκός. Παράσημον πολεμικὸν συσταθὲν ἐν ἔτει 1325 ὑπὸ τοῦ βασιλέως Βλαδισλαύου Δ', ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τοῦ υἱοῦ του Καζιμίρου μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ Μεγάλου Δουκὸς τῆς Λιθουανίας. Οἱ ἱππόται τοῦ παρασήμου τούτου ἔφερον χρυσῆν ἄλυσον, ἐκ τῆς ὁποίας ἐκρέματο ἐπὶ τοῦ στήθους των ἀργυροῦς ἐστεμμένος ἀετός. Τὸ παράσημον τοῦ λευκοῦ ἀετοῦ κατηργήθη τῷ 1705, ὑπὸ τοῦ Φρειδερίκου - Αὐγούστου, ἐκλέκτορος τῆς Σαξωνίας καὶ βασιλέως τῆς Πολωνίας ὑπὸ τὸ ὄνομα Αὔγουστος Β'.

Τὰ διακριτικὰ σημεῖα τοῦ παρασήμου τούτου εἶναι ἀργυροῦς Σταυρὸς μετὰ ὀκτὼ γωνιῶν ἐσμαλτωμένων καὶ τεσσάρων φλογῶν ἐπίσης ἐξ ἀργύρου. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Σταυροῦ ὑπάρχει ἀργυροῦς ἐστεμμένος ἀετός, φέρων ἐπὶ τοῦ στήθους του ἕτερον Σταυρὸν κοσμούμενον διὰ τῶν ἐμβλημάτων τῆς Σαξωνίας. Ἡ ἄλυσος ἀποτελεῖται ἐξ ἀετῶν ἐστεμμένων, καὶ ὁ λευκὸς Σταυρὸς προσαρτᾶται εἰς αὐτήν, οἱ δὲ ἱππόται τοῦ τάγματος τούτου ἔφερον ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου λευκὴν ταινίαν. Μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Βαρσοβίας τοῦ 1831, ὅτε προσηρτήθη ἡ Πολωνία εἰς τὰς κτήσεις τῆς Ρωσίας, τὸ παράσημον τοῦ λευκοῦ ἀετοῦ συνεχωνεύθη ἐπίσης μετὰ τῶν λοιπῶν παρασήμων τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀπενέμετο κυρίως εἰς ξένους, διπλωμάτας καὶ διακρινομένους διοικητικοὺς ὑπαλλήλους. Τὸ μπολεβικικὸν καθεστὼς ὁμοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν παρασήμων κατήργησε καὶ τοῦτο, ἀφήρεσε δὲ καὶ τὸν δικέφαλον ἀετὸν ἀπὸ τῶν ρωσικῶν σημαιῶν.

Ὁ λευκὸς ἀετὸς τῆς Ρωσίας

Θ. Β.

Ἀετὸς λευκὸς Σερβίας. Παράσημον ἱδρυθὲν τὸ 1882 ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Μιλάνου τοῦ Α', τὸ πρῶτον χρονολογικῶς ἐκ τῶν σερβικῶν παρασήμων. Πέντε τάξεις. Ταινία ἐρυθρὰ μὲ κυανῆν παρυφήν.

Ὁ λευκὸς ἀετὸς τῆς Σερβίας

Ἀετὸς μέλας. Παράσημον συσταθὲν τῷ 1701, ὑπὸ τοῦ πρώτου βασιλέως τῆς Πρωσίας Φρειδερίκου τοῦ πρώτου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς στέψεώς του, ὑπὸ τὸ ὄνομα «παράσημον τῆς Πίστεως». Τὰ διακριτικὰ σημεῖα τούτου εἶναι Σταυρὸς χρυσοῦς ὀκτάγωνος, ἐσμαλτωμένος καὶ κοσμούμενος εἰς τὰς τέσσαρας τῶν γωνιῶν του δι' ἀετῶν. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ σταυροῦ διασταυροῦνται τὰ γράμματα F. B. ἤτοι Fridericus rex. Ὁ Σταυρὸς προσαρτᾶται ἐκ πορτοκαλόχρου ταινίας, τὴν ὁποίαν φέρουν οἱ ἱππόται τοῦ τάγματος τούτου ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου πρὸς τὸ δεξιὸν ἰσχίον ἐπὶ τὴν στολὴν αὐτῶν. Ὑποτίθεται ὅτι τὸ χρῶμα τῆς ταινίας ἐξελέγη εἰς ἀνάμνησιν τῆς πριγκιπίσσης τῆς Ὀράγγης μητρὸς τοῦ βασιλέως Φρειδερίκου. Οἱ ἱππόται φέρουν ἐπίσης εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς στολῆς των σταυρὸν ἀργυροῦν ἐν σχήματι ἀστέρος, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ἀετὸς ἐπίχρυσος ἐπὶ βάθους πορτοκαλόχρου· ὁ ἀετὸς διὰ τοῦ ἑνὸς τῶν ποδῶν του κρατεῖ δαφνοστεφὲς στέμμα, διὰ τοῦ ἑτέρου δὲ κεραυνὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: *Suum cuique*.

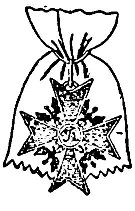
Μέλας ἀετὸς ὁ γερμανικὸς

Τὸ παράσημον τοῦτο ἦτο τὸ ἐπισημότερον τῆς Πρωσίας. Ἀπενέμετο πρὸς τοὺς πρίγκιπας τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Πρωσσίας, τοὺς ξένους ἡγεμόνας καὶ πρὸς τοὺς ἀνωτάτους ὑπαλλήλους τοῦ Κράτους, ἀπετέλει δὲ ἡ ἀπονομὴ αὐτοῦ τὴν μεγαλυτέραν πρὸς αὐτοὺς διάκρισιν. Παρεῖχεν ἐπίσης δικαιώματα προσωπικῆς εὐγενείας καὶ τῆς διακρίσεως διὰ τοῦ τίτλου τῆς αὐτοῦ ἐξοχότητος. Θ. Β.

Ἀετὸς Μεξικανικός. Παράσημον ἱδρυθὲν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Μεξικοῦ Μαξιμιλιανοῦ.

Ἀετὸς χρυσοῦς. Παράσημον συσταθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1702 ἐν Βυρτεμβέργῃ. Ὁ Φρειδερῖκος Α' πρῶτος βασιλεὺς τῆς Βυρτεμβέργης διήρεσε τοῦτο κατὰ τὸ 1809 εἰς τέσσαρας τάξεις, ἀπενέμετο δὲ εἰς ἡμεδαποὺς καὶ ξένους. Θ. Β.

(Περὶ ἄλλων τινῶν παρασήμων φερόντων παράστασιν ἀετοῦ βλ. παράσημα).

Ἀετὸς *(Ἀστρονομ.)*. Ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀετὸς (Aquila, Aigle, Eagle ἢ Vulture) ἀστερισμὸς τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ἐκλήθη οὕτως ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐκ τοῦ εἰς τὸν Δία ἀφιερωμένου ὁμωνύμου βασιλέως τῶν πτηνῶν. Ὁ ἀστερισμὸς οὗτος ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Εὐδόξου (4η ἑκ. π. Χ.) καὶ ὑπὸ τοῦ Ἀράτου (3η ἑκατ. π. Χ.), εἴς τινας δὲ τῶν ρωμαίων συγγραφέων ἀπαντᾶται ὑπὸ τὴν συνώνυμον ἐπωνυμίαν Armiger Jovis (Πλίνιος). Ὑπὸ τῶν Ἀράβων ἐκαλεῖτο Ἐλ-νάρς-ἐλ-ταΐρ, ἤτοι «ἱπτάμενος ἀετός», ὅθεν προέκυψε τὸ ὄνομα Ἀλταΐρ τοῦ λαμπροτέρου τῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τούτου.

Ὁ Πτολεμαῖος ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτοῦ δὲν κάμνει διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἀστερισμῶν τοῦ Ἀετοῦ καὶ τοῦ Ἀντινόου, ἀλλ' ἀναφέρει 19 ἀστέρας τῆς περιοχῆς ταύτης τοῦ οὐρανοῦ, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀστερισμοῦ. Ἡ διάκρισις ἐγένετο ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ (117-138 μ.Χ.), οὐχὶ δὲ ἐπὶ Τύχωνος, ὡς τινες ὑποθέτουσιν ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος κατέταξε 12 ἀστέρας εἰς τὸν Ἀετὸν καὶ 7 εἰς τὸν Ἀντίνοον. Τὴν διάκρισιν ταύτην ἐτήρησε καὶ ὁ Hevelius σημειῶν ἐν τῷ χάρτῃ του 23 ἀστέρας εἰς τὸν πρῶτον ἀστερισμόν, 19 εἰς τὸν δεύτερον καὶ 5 εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ σχηματισθέντα ἀστερισμὸν τῆς *Ἀσπίδος τοῦ Σοβιέσκη*. Ἐν τούτοις ὁ Bayer κατένειμε τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου μεταξὺ τῶν ἀστέρων τῶν τριῶν ἀστερισμῶν, ὡς ἐὰν πάντες οὗτοι ἀπετέλουν ἕνα καὶ μόνον, τὸν τοῦ Ἀετοῦ.

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Ἀετοῦ ἀναγνωρίζεται εὐκόλως ἐκ τῶν ἑξῆς τριῶν χαρακτηριστικῶν αὐτοῦ.

α) Εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ Γαλαξίου πρὸς νότον τοῦ Κύκνου καὶ τῆς Λύρας καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Αἰγόκερω καὶ τοῦ Τοξότου.

β') Τρεῖς ἐκ τῶν λαμπροτέρων ἀστέρων αὐτοῦ, εὑρισκόμενοι πρὸς τὸ ἀνατολικὸν ὅριον τοῦ Γαλαξίου, κεῖνται ἐπ' εὐθείας γραμμῆς. Ἐκ τούτων ὁ μεσαῖος καὶ λαμπρότερος εἶναι ὁ α ἢ Ἀλταΐρ (μεγέθους περίπου πρώτου), ἔχων εἰς μικρὰν ἀπόστασιν καὶ ὀλίγον πρὸς νότον τὸν β (μεγέθους περίπου τετάρτου) καὶ εἰς συμμετρικὴν θέσιν, ἀλλ' ὀλίγον πρὸς βορρᾶν, τὸν γ (μεγέθους 2, 8).

γ') Ὁ Ἀλταΐρ μετὰ τοῦ Βέγα (α τῆς Λύρας) καὶ τοῦ Δενὲμπ (α τοῦ Κύκνου) σχηματίζει μέγα τρίγωνον, εὐκόλως ἀναγνωριζόμενον.

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Ἀετοῦ ἀποτελεῖ πεδίον ἀξιοσημειώτων μεταβολῶν τῆς ὄψεως τοῦ οὐρανοῦ διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Οὕτω λ. χ. ἐκ τῶν ἀστέρων αὐτοῦ, ὁ ε, ἤδη μεγέθους 4. 2, δὲν ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου, οὔτε ὑπὸ τοῦ Σουφὶ καὶ τοῦ Οὐλοὺγ Μπέη, ἀλλ' ἐμφανίζεται διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Τύχωνος περὶ τὰ τέλη τοῦ 16 αἰῶνος ὡς ἀστὴρ 3ου μεγέθους. Ὁμοίως, ἐνῷ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Τύχωνος καὶ τοῦ Bayer ὁ β καὶ ὁ γ ἦσαν ἀμφότεροι 3ου μεγέθους, ἤδη ὁ πρῶτος εἶναι μεγέθους 3, 9 καὶ ὁ δεύτερος 2,8.

Πλὴν τούτων καὶ ἄλλων ἔτι μακρᾶς περιόδου μεταβλητῶν ἀστέρων, ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀστερισμῷ τούτῳ καὶ μεταβλητοὶ βραχείας περιόδου, ὡς ὁ η ὅστις μεταβάλλεται ἀπὸ μεγέθους 3,5 μέχρι 4, 7 ἐντὸς 7 ἡμερῶν περίπου, ὁ *S* ὅστις μεταπίπτει ἀπὸ μεγέθους 9, 4 εἰς 11, 3 ἐντὸς 146 ἡμερῶν, ὁ *R* ὅστις κυμαίνεται μεταξὺ 7 καὶ 11 μεγέθους ἐντὸς 345 ἡμερῶν καὶ ἄλλοι.

Ἐν τῷ ἀστερισμῷ τοῦ Ἀετοῦ ἐνεφανίσθησαν

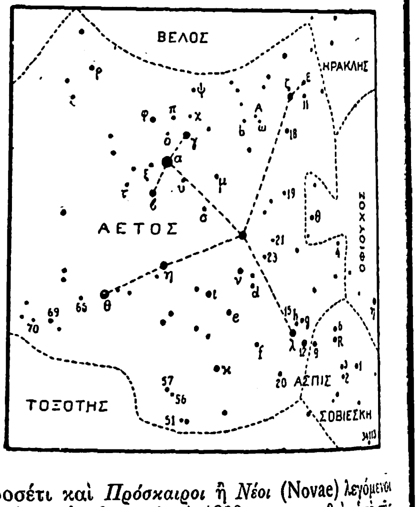

προσέτι καὶ *Πρόσκαιροι* ἢ *Νέοι* (Novae) λεγόμενοι ἀστέρες, ὡς ὁ κατὰ τὸ 1899 παρατηρηθεὶς ὑπὸ τῆς Mrs Fleming τοῦ Ἀστεροσκοπείου τοῦ Harvard καὶ ὁ κατὰ τὸ 1918 ἐμφανισθείς.

Ἐκ τῶν διπλῶν ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ κυριώτεροι εἶναι: Ὁ α, οὗτινος ὁ συνοδός, 10ου μεγέθους περίπου, εὑρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 156'', ἀποτελῶν μετ' αὐτοῦ σύστημα ὀπτικῶς διπλοῦ ἀστέρος, καὶ ὁ ἐγγὺς τοῦ λ ὑπ' ἀριθμὸν 15h φερόμενος εἰς τοὺς καταλόγους. Τοῦ συστήματος τούτου ὁ κύριος ἀστὴρ εἶναι μεγέθους 5,5 καὶ ἔχει χρῶμα λευκόν, ὁ δὲ συνοδὸς μεγέθους 7,5 εἶναι ἰώδης ὑποκύανος (Ἀπόστ. 34''.5).

Ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Ἀετοῦ περιλαμβάνει πλούσιον *ἀστρικὸν σμῆνος*, φερόμενον ἐν τῷ καταλόγῳ τοῦ Messier ὑπ' ἀριθ. 11. Τὸ σμῆνος τοῦτο ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Kirch τῷ 1681 ἔχει σχῆμα πτηνοῦ μὲ ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγας.

Ὁ περίφημος κομήτης τοῦ 1811 διῆλθε διὰ τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ἀετοῦ κατὰ τὸν μῆνα Δεκέμβριον τοῦ ἔτους τούτου, ὁπότε ὁ Piazzi παρετήρησεν ἐκ τοῦ Ἀστεροσκοπείου τοῦ Παλέρμου ὅτι δύο ἀστέρες τοῦ καταλόγου του ὑπ' ἀριθ. 149 καὶ 197 μεγέθους 7,5 καὶ 12,0, πρὸ τῶν ὁποίων διῆλθεν ὁ κομήτης, ἀντὶ νὰ καταστῶσιν ἀμυδρότεροι, περιέργως ἐφάνησαν ὁ μὲν 5ου, ὁ δὲ 9ου μεγέθους.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

Ἀετός. *[Φυσική].* Ὁ καλούμενος ἀετὸς ἢ χαρταετός, ὅστις χρησιμεύει συνήθως ὡς παιδιά, εἶναι σύστημα βαρύτερον τοῦ ἀέρος, τὸ ὁποῖον ἀνυψοῦται καὶ μετεωρίζεται διὰ τῆς κινήσεως τοῦ ἀέρος (ἀνέμου). Ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου τούτου χρησιμεύει ὡς βάσις εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἀνυψώσεως τοῦ ἀεροπλάνου.

Ὁ ἀετὸς ὑπὸ τὴν ἁπλουστάτην αὐτοῦ μορφὴν εἶναι ἐπιφάνεια ἐπίπεδος ΕΕ (Σχ. 1) ἐκ χάρτου ἢ ὑφάσματος, ἡ ὁποία ὠθεῖται ὑπὸ τοῦ ἀνέμου

Digitized by Google

συναπτομένη διὰ νημάτων πρὸς τὸ σχοινίον Σ. Τοῦτο κρατεῖ ὁ φέρων τὸν ἀετόν. Ἡ οὐρὰ Ο ἀποτελεῖται ἀπὸ σχοινίον, εἰς τὸ ὁποῖον προσδένονται λωρίδες ἐκ χάρτου, αὕτη δὲ παρασυρομένη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀναγκάζει τὸ ἐπίπεδον ΕΕ νὰ ἐκτίθηται εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος ὑπὸ ὡρισμένην κλίσιν, ἐξαρτωμένην ἐκ τῶν διατάξεων τοῦ ὅλου συστήματος.

(I)

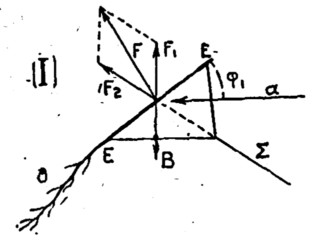

Ὅταν ὁ ἀετὸς ἐκτίθεται εἰς τὸν ἄνεμον, οὗτινος ἡ διεύθυνσις α σχηματίζει μετὰ τῆς ΕΕ γωνίαν φ_1, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ΕΕ ἡ δύναμις F, περίπου κάθετος ἐπ' αὐτοῦ. Ἀναλύσωμεν ταύτην εἰς δύο δυνάμεις, τὴν F_1 κατακόρυφον καὶ τὴν F_2 κατὰ τὴν προέκτασιν τοῦ νήματος Σ. Ἐὰν ἡ συνιστῶσα F1 ἰσοῦται ἀκριβῶς πρὸς τὸ βάρος Β τοῦ ἀετοῦ, τὸ δὲ σημεῖον ἐφαρμογῆς τῆς F κεῖται εἰς τὴν προέκτασιν τοῦ νήματος Σ, τότε ὁ ἀετὸς θὰ ἰσορροπήσῃ, κρατούμενος μετέωρος.

(II)

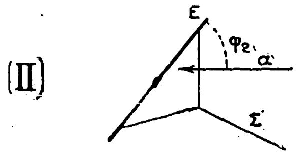

Ἂν ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου ἐλαττωθῇ, ἡ ἔντασις τῆς F ἐλαττοῦται καὶ τότε ὁ ἀετὸς κατέρχεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ σχήματος II, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ γωνία φ_2 γίνεται μεγαλυτέρα οὕτως, ὥστε ἡ κατακόρυφος συνιστῶσα F_1 νὰ γίνῃ πάλιν ἴση πρὸς τὸ βάρος Β τοῦ ἀετοῦ.

(III)

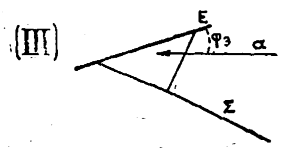

Ἐὰν τέλος ἡ ταχύτης τοῦ ἀνέμου αὐξηθῇ, ὁ ἀετὸς ἀνέρχεται εἰς τὴν θέσιν του σχήματος III. Τότε ἡ γωνία φ_3 καθίσταται μικροτέρα τόσον, ὥστε καὶ πάλιν τὸ βάρος τοῦ ἀετοῦ νὰ ἐξουδετεροῦται.

Αἱ αὐταὶ περιπτώσεις παρουσιάζονται καὶ εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἀεροπλάνου, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρος προκαλεῖται ὡς ἐκ τῆς προώσεως τοῦ ἀεροπλάνου τῇ βοηθείᾳ τοῦ κινητῆρος αὐτοῦ. Ἡ κλίσις τῶν πτερύγων τοῦ ἀεροπλάνου, ρυθμιζομένη κατὰ βούλησιν ὑπὸ τοῦ ἀεροπόρου, δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν ἄνυψωσιν ἢ κατάβασιν τοῦ ἀεροπλάνου.

Ἀνυψώσεις δι' ἀετῶν. Καὶ πρὸ τῆς ἐπινοήσεως ἄλλων μέσων ἀνυψώσεως εἰς τὸν ἀέρα (ἀεροστάτων, ἀεροπλάνων κ.λ.π.), ἀλλὰ καὶ μετ' αὐτήν, ὁ ἀετὸς ἐχρησιμοποιήθη διὰ μετεωρολογικοὺς σκοπούς. Ἀπὸ τοῦ 1749 ἀναφέρεται ἀνύψωσις συνήθους χαρταετοῦ πρὸς ἐξέτασιν τῆς θερμοκρασίας τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας, βραδύτερον δὲ ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἀετῶν ἔλαβε σημαντικὴν ἐξέλιξιν. Ἀντὶ τοῦ κοινοῦ χαρταετοῦ κατεσκευάσθησαν ἀετοὶ στερεοὶ ἐξ ὑφάσματος μετὰ σκελετοῦ ἐξ ἰνδοκαλάμων ἢ ἐκ σωλήνων ἀλουμινίου, τὸ δὲ ἐκ καννάβεως σχοινίον ἀντικατεστάθη διὰ μεταλλίνου σύρματος ἢ καλωδίου ἐλαφροῦ. Τὸ βάρος τῶν τοιούτων ἀετῶν κυμαίνεται μεταξὺ ἑνὸς ἕως δύο χιλιογράμμων κατὰ τετραγων. μέτρον ἐπιφανείας. Εἰς τὸ σχῆμα των ἀφ' ἑτέρου ἐδόθησαν διάφοροι μορφαί, ἐξ ὧν ἐπεκράτησεν ἡ κυψελοειδής, — εἶδος κυτίου παραλληλεπιπέδου, ἔχοντος ἀνοικτὰς δύο ἀπέναντι πλευράς (σχετικὰς εἰκόνας καὶ περιγραφὴν βλέπε εἰς λέξιν Ἀερολογία, κεφ. Ἀετοί). Τέλος, ἀντὶ ἑνὸς μόνου ἀετοῦ, επροτιμήθη ἡ χρησιμοποίησις πολλῶν συγχρόνως, ἀποτελούντων συγκρότημα (train) ἀνυψούμενον διὰ τοῦ αὐτοῦ καλωδίου. Διὰ τὸν χειρισμὸν τῶν τοιούτων συγκροτημάτων ἀπαιτοῦνται μηχανικὰ βαροῦλκα, χειροκίνητα, ἠλεκτροκίνητα ἢ ἀτμοκίνητα, καὶ ἱκανὸν βοηθητικὸν προσωπικόν.

Ὅταν ὁ ἀετὸς ἔφθασεν οὕτω νὰ καταστῇ μέσον ἀνυψώσεως σημαντικοῦ βάρους εἰς τὸν ἀέρα, ἡ στρατιωτικὴ ἐπιστήμη ἔσπευσε νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ διὰ πολεμικοὺς σκοπούς: ἐν ἀρχῇ μὲν διὰ τὴν ἀνύψωσιν σημάτων καὶ φανῶν, καθὼς καὶ φωτογραφικῶν συσκευῶν τῶν ὁποίων ὁ χειρισμὸς ἐγίνετο δι' ἠλεκτρικοῦ σύρματος, δι' ἐλατηρίων ἢ δι' ὡρολογιακοῦ μηχανισμοῦ· βραδύτερον δὲ πρὸς ἀνύψωσιν καὶ ἀνθρώπων παρατηρητῶν, δυναμένων νὰ ἐκτελοῦν ἀναγνωρίσεις τῶν ἐχθρικῶν θέσεων, νὰ λαμβάνουν φωτογραφίας καὶ ἰδίως νὰ καθοδηγοῦν, διὰ τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τοῦ ἐδάφους, τὴν βολὴν τοῦ πυροβολικοῦ.

Διὰ τοὺς αὐτοὺς στρατιωτικοὺς σκοποὺς ἐχρησιμοποιήθησαν παραλλήλως οἱ ἀεροστατοαετοὶ (δέσμια ἀερόστατα εἰδικοῦ τύπου, τῶν ὁποίων εἰκόνα καὶ περιγραφὴν βλ. εἰς λέξιν Ἀερολογία). Οἱ ἀεροστατοαετοὶ ὅμως παρουσιάζουσι τὸ μειονέκτημα ὅτι ἡ μεταφορά των, ἡ πλήρωσίς των δι' ἀερίου, ὁ χειρισμός των καὶ ἡ συντήρησις ἀπαιτοῦσι πολυάριθμον προσωπικὸν καὶ σημαντικὴν δαπάνην, ἐνῷ τοὐναντίον οἱ ἀετοὶ εἶναι συσκευαὶ ἁπλούσταται, εὐμετακόμιστοι, ἐλάχιστα στοιχίζουσαι, διὰ δὲ τὴν συνολικὴν περὶ αὐτοὺς ἀπασχόλησιν δὲν ἀπαιτοῦνται πλειότεροι τῶν 25—30 ἀνδρῶν. Μειονέκτημα τῶν ἀετῶν εἶναι ὅτι διὰ ν' ἀνυψωθῶσιν εἶναι ἀπαραίτητον νὰ πνέῃ ἄνεμος ταχύτητος 8 τοὐλάχιστον μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον· ἀντέχουσιν ὅμως— ἀντιθέτως πρὸς τὰ δέσμια ἀερόστατα—καὶ εἰς ἄνεμον ἰσχυρόν, μέχρι ταχύτητος 25 καὶ 30 μέτρων.

Ἡ πρώτη χρησιμοποίησις ἀετῶν δι' ἀνύψωσιν ἀνθρώπων χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1909, ἐσημείωσε δ' ἔκτοτε σημαντικὴν πρόοδον τῆς ὁποίας κυριώτερος πρωτεργάτης ὑπῆρξεν ὁ Γάλλος ἀξιωματικὸς Saconey. Ὁ ἀετὸς τοῦ Saconey ἀποτελεῖται ἐκ κυψελῶν διδύμων, φερουσῶν ἀνὰ ἓν ζεῦγος ἐπιπέδων πτερύγων καὶ ἀνὰ ἓξ μικρὰ δίεδρα πτερύγια. Τὸ κύριον σῶμα ἑκάστης κυψέλης ἔχει πλάτος 3 μ., συμπεριλαμβανομένων δὲ καὶ τῶν πτερύγων φθάνει εἰς 5 μ. Ἐπὶ ἑνὸς χαλυβδίνου καλωδίου, ἐλαφροῦ ἀλλὰ μεγάλης ἀντοχῆς, ἀναρτῶνται ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης τόσαι τοιαῦται κυψέλαι ὅσαι χρειάζονται, ἀναλόγως τοῦ πνέοντος ἀνέμου, διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς *λέμβου* (ἐλαφροῦ καλάθου) ἐντὸς τῆς ὁποίας λαμβάνει θέσιν ὁ ἀεροναύτης. Τὸ σύστημα ἀποτελεῖται ἀπὸ 12 κυψέλας, ἐξ ὧν χρησιμοποιοῦνται γενικῶς 5 ἐν ὥρᾳ μετρίου ἀνέμου· εἰς περίπτωσιν ἀνέμου ἰσχυροῦ ἀρκοῦσι καὶ μόνον 3.

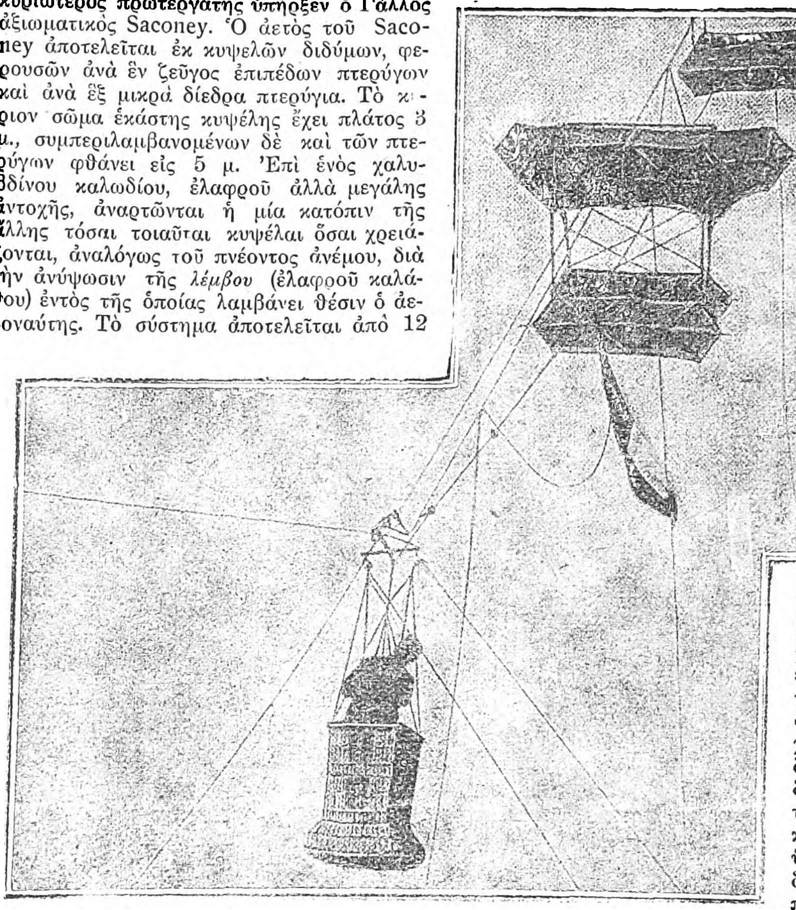

Ο Soconey ἀνυψούμενος ἐπὶ ἀετοῦ ἰδίας του ἐπινοήσεως.

Ὅταν ὁ ἀετὸς ἀνυψοῦται ἀπὸ τόπου πέριξ τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει εὐρεῖα καὶ ὁμαλὴ ἐλευθέρα ἐπιφάνεια ἐδάφους, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἀνύψωσιν δύο συρμοὶ κυψελῶν. Ὁ πρῶτος ἐξ αὐτῶν ἀνυψούμενος τηρεῖ τεταμένον τὸ καλώδιον ὑπὸ γωνίαν 60—65 μοιρῶν καὶ ἕλξιν 250—230 χιλιογράμμων. Τότε ἀναρτᾶται ἐπὶ τοῦ καλωδίου ἄλλος βοηθητικὸς συρμός, ρυμουλκὸς λεγόμενος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου κρέμαται ἡ λέμβος. Ἡ ἀνάρτησις τοῦ ρυμουλκοῦ συρμοῦ γίνεται μέσῳ εἰδικῶν δακτυλίων, οἵτινες ἐπιτρέπουσιν εἰς τὸ συγκρότημα νὰ ὀλισθαίνῃ ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ καλωδίου καὶ ν' ἀνέρχεται αὐτομάτως ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ ἀνέμου. Ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ κατάλληλον ὕψος ὁ ἀεροναύτης σταματᾷ τὴν περαιτέρω ἀνύψωσιν διὰ τῆς χρήσεως εἰδικοῦ σφιγκτῆρος, ἐμποδίζοντος τὴν περαιτέρω ἐπὶ τοῦ καλωδίου ὀλίσθησιν. Διὰ τὴν κάθοδον ὁ ρυμουλκὸς συρμὸς σύρεται πρὸς τὰ κάτω δι' εἰδικοῦ βοηθητικοῦ καλωδίου, μετ' αὐτὸν δὲ καταβιβάζεται καὶ ὁ κύριος συρμός.

Ὁ τρόπος οὗτος τῆς ἀνυψώσεως ἁπλουστεύεται κατὰ πολὺ ὅταν ἡ ἀνύψωσις γίνεται ἀπὸ χώρου ἀναπεπταμένου καὶ ὁμαλοῦ. Τότε ἀνυψοῦται ἐξ ἀρχῆς διὰ μιᾶς ὁλόκληρον τὸ σύστημα τοῦ ἀετοῦ πλὴν τῆς λέμβου, ὅταν δὲ φθάσῃ εἰς ὕψος 600 μέτρων, ἢ καὶ περισσότερον, τὸ βαροῦλκον τοῦ καλωδίου στερεοῦται ἐν ἀκινησίᾳ. Περᾶται τότε ἐπὶ τοῦ καλωδίου εἷς δακτύλιος ἀπὸ τοῦ ὁποίου κρέμανται 8, 10 ἢ καὶ πλειότερα βραχέα σχοινία. Ἰσάριθμοι ἄνδρες τοῦ προσωπικοῦ κρατοῦντες ἕκαστος τὴν ἄκραν ἑνὸς ἐκ τῶν σχοινίων τούτων σύρουν δι' ὅλου τοῦ βάρους τοῦ σώματός των, βαδίζοντες ἀπὸ τοῦ βαρούλκου πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀετοῦ. Ἐφ' ὅσον προχωροῦν οὕτως, ὁ δακτύλιος ὀλισθαίνει ἐπὶ τοῦ καλωδίου, τὸ ὁποῖον καταπίπτει βαθμηδὸν ἁπλούμενον εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Ὅταν κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον καταρριφθῇ μέρος τοῦ καλωδίου μήκους 300 μέτρων περίπου, προσδένεται ἐπ' αὐτοῦ ἡ λέμβος οἱ δὲ ἄνδρες, κρατοῦντες πάντοτε τὰ σχοινία τοῦ δακτυλίου, ἐπανέρχονται τότε τρέχοντες πρὸς τὸ βαροῦλκον. Τὸ καλώδιον ἐλευθερούμενον βαθμηδὸν ἀνέρχεται, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ ἡ λέμβος.

Τὸ ὕψος τῶν δι' ἀετοῦ ἀναβάσεων τῶν στρατιωτικῶν παρατηρητῶν κυμαίνεται μεταξὺ 250—400 μέτρων. Ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι διαυγής, ἀνέρχονται ὑψηλότερα, ἐνῷ ἀντιθέτως εἰς ὁμιχλώδη καιρὸν περιορίζονται καὶ εἰς 200 μόνον μέτρα διὰ νὰ δύνανται νὰ διακρίνουν τὰς ἐχθρικὰς γραμμάς. Ἡ παραμονὴ των εἰς τὸν ἀέρα παρατείνεται ἐπὶ ἀρκετὰς ὥρας, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς καιρικῆς καταστάσεως, συνέβη δὲ κατὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον νὰ παραμείνουν παρατηρηταὶ ἐπὶ 14ωρον εἰς συνεχῆ δι' ἀετοῦ πτῆσιν.

Χρησιμοποίησις τῶν ἀετῶν ἐγένετο καὶ ἐν τῷ Ναυτικῷ μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας. Σημειοῦται δὲ ἐπὶ τῶν πλοίων τὸ πλεονέκτημα ὅτι, ἂν ἡ πραγματικὴ ταχύτης τοῦ ἀνέμου δὲν εἶναι ἐπαρκὴς διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἀετοῦ, εἶναι εὔκολον νὰ δημιουργηθῇ τεχνητὸς ἄνεμος δι' ἐπιταχύνσεως τοῦ πλοῦ.

Ὁ περιωρισμένος ὄγκος τῶν ἀετῶν προσδίδει εἰς αὐτοὺς μεγάλην ἀσφάλειαν ἀπὸ τοῦ ἐχθρικοῦ πυρός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τ' ἀερόστατα τὰ ὁποῖα παρέχουσιν εὐχερῆ στόχον. Ἐξ ἄλλου ἡ πτῶσις των εἶναι σχεδὸν ἀκίνδυνος. Αἱ πέντε ἢ ἓξ κυψέλαι αἱ ὁποῖαι συναποτελοῦσι τὸ συγκρότημα τοῦ ἀετοῦ δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ βλαβῶσι πᾶσαι συγχρόνως ὑπὸ ἐχθρικῆς βολῆς, οὕτω δέ, ἐὰν μία, δύο ἢ καὶ τρεῖς ἐξ αὐτῶν καταστραφῶσιν, αἱ ὑπόλοιποι εἶναι ἱκαναὶ νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν ταχύτητα τῆς πτώσεως κατὰ τρόπον ἐγγυώμενον τὴν ἀποφυγὴν δυστυχήματος διὰ τὸν ἀεροναύτην.

ἀετὸς *(Γεωγρ.)*. — **Ἀετὸς** (ὄρος τῆς Ἰθάκης) ἢ καὶ *Ἀητός*. Βουνὸς κωνικὸς ὀρθούμενος εἰς τὸ μέσον τοῦ στενοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἑνοῦντος τὸ βόρειον τῆς νήσου Ἰθάκης τμῆμα πρὸς τὸ νότιον. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ ὑπάρχουσι λείψανα πελασγικῶν τειχῶν ἅτινα

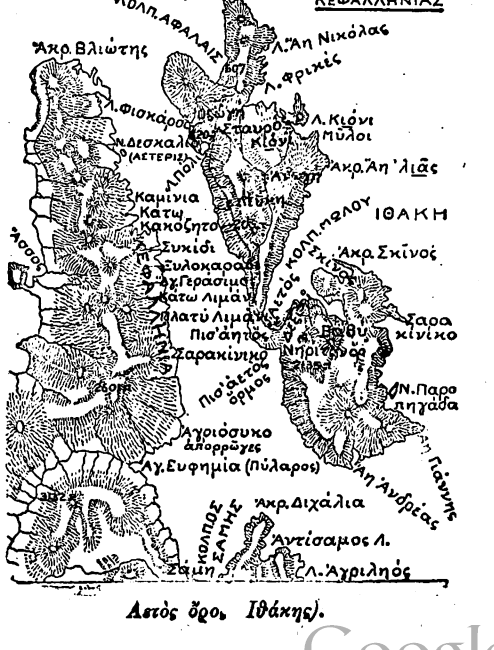

Ἀετὸς ὄρος Ἰθάκης).

Digitized by Google

τὴν ἐπιστέφουσι καὶ τὰ ὁποῖα πολλοὶ ἐκλαμβάνουσιν ὡς λείψανα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Ὀδυσσέως (*Instructions nautiques*: Bässin orientale de la Mediterranée, τόμος 1 ἔκδ. 1912 σελ. 185) ἐνῷ δὲν εἶναι ταῦτα παρὰ τὰ λείψανα τῆς ἀκροπόλεως τῶν *Ἀλαλκομενῶν*, ἀφοῦ ὁ Μέγας Γεωγράφος (Στραβ. I, β, 16) ρητῶς ἀναφέρει «... *καὶ πολίχνιον λέγει* (ὁ Ἀπολλόδωρος) *ἐν αὐτῇ τὰς Ἀλαλκομενάς, τὸ ἐπ' αὐτῷ τῷ ἰσθμῷ κείμενον*».

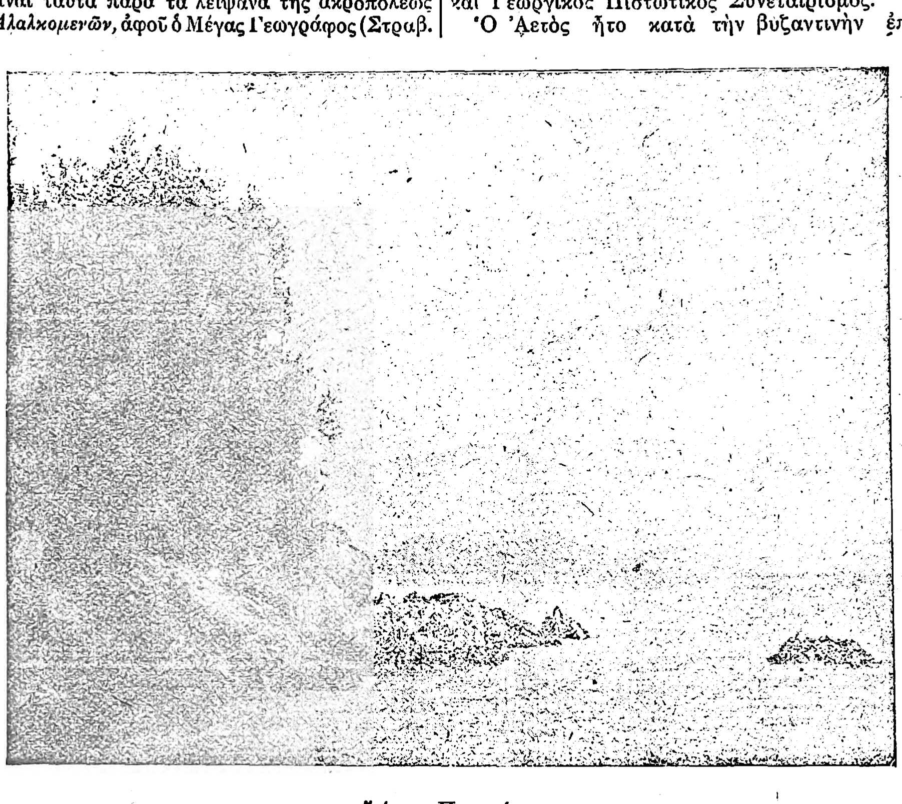

Ἄκρα Πισαετός.

Καὶ τὰ μὲν ἀνατολικὰ τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ κράσπεδα ἀπολήγουσιν εἰς φερώνυμον αἰγιαλόν, σχηματίζοντα ἀγκυροβόλιον, *Ἀετὸς* ἢ *Ἀητὸς* ἐπίσης καλούμενον, τὰ δὲ δυτικὰ εἰς τὴν μᾶλλον πρὸς δυσμὰς προέχουσαν ἄκραν τῆς ἀκτῆς τῆς νήσου, ἐν τῷ στενῷ Κεφαλληνίας — Ἰθάκης, τὴν κατέναντι τοῦ λιμενίσκου *Σαρακήνικο*, ἐπινείου οἱονεὶ τοῦ χωρίου *Κοσμετᾶτα* τῆς Κεφαλληνίας· ὀνομάζεται δὲ ἡ ἄκρα αὕτη *Πισαετὸς* ἢ *Πισαητός*, κατὰ συνίζησιν τοῦ *Ὀπίσω Ἀετός*. Αἱ κλιτύες τοῦ βουνοῦ Αετὸς εἶναι κατάφυτοι, ἁμαξιτὴ δὲ ὁδὸς διατέμνουσα τὸν ἰσθμὸν καὶ ἀνατολικῶς τοῦ βουνοῦ χωροῦσα, ἑνώνει τὸν Πισαετὸν πρὸς τὸ ***Βαθύ***, τὸν ἐπισημότερον λιμένα, καὶ τῆς Ἰθάκης τὴν πρωτεύουσαν. Τέλος αἱ νότιαι τοῦ βουνοῦ κλιτύες ἀπολήγουσιν εἰς τὸν ὅρμον *Πισαετός*, ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς διὰ μικρὰ πλοῖα, ὑπὸ βορείους καὶ ἀνατολικοὺς ἀνέμους.

Ἡ παρατιθεμένη εἰκών, (εἰλημμένη ἐκ τοῦ ἔργου «les Phoeniciens et l'Odyssée τοῦ σοφοῦ V. Berurd), εἰκονίζει τὴν ἄκραν Πισαετὸς ἐφ' ἧς ἐσχάτως ἐτοποθετήθη φάρος αὐτόματος Ἄγκα (βλ. λέξιν) πρασίνων ἀκαριαίων ἐκλάμψεων, 6 μιλλίων φωτοβολίας, καὶ χρησιμώτατος διὰ τοὺς διαπλέοντας τὸ στενὸν Ἰθάκης—Κεφαλληνίας, τὸ ὁποῖον διὰ τὴν στενότητά του καὶ τὸ ὑψηλὸν τῶν ἑτέρωθεν ἀκτῶν καθίσταται κατὰ τὰς ἀσελήνους νύκτας πυκνότατα σκοτεινόν. Ἡ ὡς νῆσος φαινομένη ἐν τῇ εἰκόνι, εἶναι ἡ μικρὰ χερσόνησος ἡ ἀπολήγουσα εἰς τὴν ἄκραν *Διχάλια*, ἡ σχηματίζουσα τοὺς ἀμφιδύμους λιμένας τῆς Σάμης καὶ τῆς Ἀντισάμου, τὸ δὲ ὑψηλὸν εἰς τὸν ἀπώτατον ὁρίζοντα εἰκονιζόμενον ὄρος, εἶναι ὁ Αἶνος ὁ πανύψηλος.

Ἐγγύτατα καὶ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Πισαετοῦ ὀρθοῦται (2135 πόδας) ὄρος, *Ἅγιος Στέφανος* σήμερον καλούμενον: «*τοῦτο δὲ Νήριτόν ἐστιν, ὄρος κατασειμένον ὕλῃ.*»

ΣΤΥΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Ἀετὸς (ὄρος Ἀργολίδος). Ἀρχαία ὀνομασία τοῦ ὄρους Μούρτα (ὕψους 817 μ.) παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Μυκηνῶν.

Ἀετὸς (παραπόταμος τοῦ Ἀχελώου)· πηγάζει ἀπὸ τοῦ Ἀκαρνανικοῦ ὄρους Βουβίτσα· ὁ ἀρχαῖος *Ἄναπος*.

Ἀετὸς (Ἀκαρνανίας)· χωρίον ἀποτελοῦν ἰδίαν κοινότητα, τῆς Ἐπαρχίας Βονίτσης τοῦ νομοῦ Αἰτωλοακαρνανίας. Ὑπάγεται ἀστυνομικῶς εἰς τὸν σταθμὸν Κατούνης τῆς ὑποδιοικήσεως Βονίτσης, τῆς Διοικήσεως Τριχωνίας. Δικαστικῶς εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Ἐχίνου καὶ τὸ Πρωτοδικεῖον Μεσολογγίου. Ἐφοριακῶς, ταμειακῶς καὶ ταχυδρομικῶς, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βονίτσης. Ἀπέχει ἀπὸ μὲν τῆς Κατούνας ὥρ. 2.30', ἀπὸ δὲ τοῦ Μεσολογγίου ὥρ. 12.30'. Ἀνῆκεν ἄλλοτε εἰς τὸν δῆμον Ἐχίνου.

Κάτοικοι: 123 οἰκογένειαι ἀριθμοῦσαι ἐν ὅλῳ 600 κατοίκους (296 ἄρρ. 304 θήλ). Ἔχει δημοτικὸν σχολεῖον, ταχυδρομεῖον καὶ τηλεγραφεῖον.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἀετοῦ (περὶ τὰ 5 τετραγ. χιλιόμετρα) παράγει 250.000 ὀκ. σιτηρῶν, 30.000 ὀκ. κουκιά, 35.000 καπνόν. Ὑπάρχει καὶ ἀρκετὰ προηγμένη μελισσοκομία (150 κυψέλαι), ἀλευρόμυλος καὶ Γεωργικὸς Πιστωτικὸς Συνεταιρισμός.

Ὁ Ἀετὸς ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν ἀξιόλογος συνοικισμός, ἐὰν κρίνῃ τις ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐρείπια ἐκκλησιῶν καὶ οἰκιῶν τὰ ὁποῖα συναντῶνται εἰς τὴν περιοχήν του. Ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι τὸ μεσαιωνικὸν κάστρον τὸ εὑρισκόμενον ἐπὶ ἀποτόμου λοφίσκου παρὰ τὴν εἴσοδον στενωποῦ, βορείως τοῦ χωρίου. Ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων ἐκαλεῖτο καὶ *Ἀϊετός*· ὑπὸ δὲ τῶν ἐγχωρίων ὠνομάζετο *Μητρόπολις*, διότι καὶ ἐπισκόπου ἕδρα ὑπῆρξεν ἐπὶ μακρὸν καὶ πρωτεύουσα τῆς καθ' αὐτὸ Ἀκαρνανίας. Ἰδίως ἤκμαζε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Φραγκοκρατίας καὶ τὰ πρῶτα τῆς Τουρκοκρατίας· εἶχε σημαντικὸν τότε ἐμπόριον καὶ πολλοὺς κατοίκους. Μέχρι τῆς ἀναδείξεως τοῦ Ἀγρινίου (ὑπὸ τὴν νεωτέραν του ὀνομασίαν Βραχῶρι) ὁ Ἀετὸς ἐχρησίμευσεν ὡς πρωτεύουσα τῶν πέντε ἐπαρχιῶν αἵτινες ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Τούρκων *Κάρλελι*, κατ' ἄλλους μὲν ἐκ παραφθορᾶς τῆς ὀνομασίας Ἀκαρνανίας, κατ' ἄλλους δὲ ἀπὸ τοῦ τελευταίου Φράγκου δυνάστου τῆς περιοχῆς, *Καρόλου τοῦ Τόκκου*. Μικρὸν κατὰ μικρόν, καὶ ὅταν οἱ ἰσχυροὶ Τοῦρκοι μπέηδες, τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα, ἤρχισαν νὰ συνοικίζωνται εἰς τὸ Βραχῶρι, νὰ κτίζουν ἐν αὐτῷ πύργους ὀχυροὺς πρὸς ἰδιοκατοικίαν καὶ φρούρησιν ἀπὸ τῶν λυμαινομένων τὴν ὕπαιθρον χώραν κλεφτῶν, ὁ Ἀετὸς ἐξέπεσε καὶ διὰ τὸ παράμερον αὐτοῦ ἀπὸ τὴν νέαν ἐμπορικὴν ὁδόν, ἥτις ἠνοίχθη ἔκτοτε ἐν τῇ Δυτικῇ Ἑλλάδι, καὶ διὰ τὸ ἀνοχύρωτον τῆς τοποθεσίας.

Ἀετὸς (Θεσπρωτίας)· ἀναφέρεται, μὲ τὴν γραφὴν «*Ἀητός*», ὡς «παράλιος χώρα τῆς Θεσπρωτίας ἀπέναντι τῆς νήσου Κερκύρας.»

Ὁ Ἀετὸς ἐμφανίζεται ἀκμάζων κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 14ου αἰῶνος. Τῷ 1330 Φίλιππος ὁ Ἀνδεγαυϊνός, τιμῶν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλεξίου Καβασίλα Ἰωάννην, παραχωρεῖ δι' αὐτὸν καὶ τοὺς κληρονόμους του ἐπίμορτα κτήματα καὶ «ὑποτελεῖς γεωργίας» ἐν Κερκύρᾳ κατὰ τὴν βαϊλαρχίαν Ἀγείρου, καὶ προσαγορεύει αὐτὸν «εὐγενῆ, Κόμητα τοῦ Ἀητοῦ, μίλητα, βαρόνιον τῆς πόλεως καὶ νήσου Κερκύρας, Μαρεσκάλλον τῆς Δεσποτείας τῆς Ρωμανίας, κ.τ.λ.»

Ἀετὸς (Καρυστίας)· χωρίον τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας ὑπαγόμενον ἀστυνομικῶς εἰς τὸν Σταθμὸν Καρύστου τῆς ὑποδιοικήσεως Καρυστίας τῆς Διοικήσεως Εὐβοίας καὶ δικαστικῶς εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον Καρύστου καὶ τὸ Πρωτοδικεῖον Χαλκίδος. Ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἐφορίας Καρυστίας καὶ τοῦ ταχυδρομείου Καρύστου. Σχολεῖον. Ἐλαιοτριβεῖον. Ἀπέχει ἀπὸ μὲν τῆς Καρύστου 30' τῆς ὥρας, ἀπὸ δὲ τῆς Χαλκίδος ὥρας 24. 30'. Κάτοικοι 460 (226 Ἄρρενες καὶ 234 θήλεις).

Ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ παραπλησίου συνοικισμοῦ *Μετόχι*, τὴν κοινότητα Ἀετοῦ (591 κάτ.) τῆς ἐπαρχίας Καρυστίας.

Ἀετὸς (Ὀλυμπίας). Τοποθεσία ἀπὸ τὰς γραφικωτέρας ἐν Ἑλλάδι, εἰς τὸ μέσον τῆς ἁμαξιτῆς ὁδοῦ τῆς ἑνούσης τὸν Πύργον μὲ τὸ ὀροπέδιον τοῦ Λάλα. Ἱστορικὴ διὰ τὰς μικροσυμπλοκὰς αἵτινες ἐγένοντο αὐτόθι, κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ τέλη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ διὰ τὸν φόνον *Ἀζήζαγα Σέβρανη*, τῷ 1778.

Ἀετὸς (Τριφυλίας). — Κώμη ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας, ἄλλοτε πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου. Ἔχει ἀστυνομικὸν σταθμόν, ὑπαγόμενον εἰς τὴν διοίκησιν Τριφυλίας, ταχυδρομεῖον καὶ εἰρηνοδικεῖον. Ἀνήκει εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Πρωτοδικείου Κυπαρισσίας, ὑπάγεται δὲ ταμειακῶς εἰς τὴν ἐφορίαν Τριφυλίας. Ἀπέχει ἀπὸ Κυπαρισσίας ὥρας 4.45'.

Κάτοικοι: 272 οἰκογένειαι ἀριθμοῦσαι ἐν ὅλῳ 1320 μέλη (626 ἄρρ. 694 θήλεις).

Κεῖται ἐπὶ ὡραίας ἀμφιθεατρικῆς τοποθεσίας καὶ ἀρδεύεται ἐκ τῆς πηγῆς Κεφαλοβρύσου, τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ εἶναι λαμπρόν, πηγάζον ἐκ τοῦ Βουνιδίου (Πύλα). Ἔχει μεγάλην ἀγροτικὴν περιοχὴν (30.000 περίπου τετραγ. χιλιόμετρα) ἥτις καλλιεργεῖται ἐπαρκῶς, ἀποδίδει δὲ ἐτησίως περὶ τὰς 200 χιλιάδας λίτρας σταφίδος, 1 ἑκατομ. ὀκάδων κρομμύων, οἶνον, ἔλαιον καὶ δημητριακοὺς καρπούς.

Εἰς τὸ ὀχυρὸν χωρίον τοῦτο, ὅπερ κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἐνεῖχε μεγάλην στρατηγικὴν σημασίαν, συνεκροτήθη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1454 ἡ δευτέρα μάχη μεταξὺ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τοῦ Τουραχὰν καὶ τῶν ἀλβανικῶν τοῦ Πέτρου Μπούα. Δὲν εἶχε παρέλθει ἔτος ἀπὸ τῆς ἁλώσεως καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἐπίκουροι τῶν Παλαιολόγων, ἐπωφελούμενοι τῆς ἀναφυείσης μεταξὺ τοῦ Δεσπότου Μυστρᾶ Θωμᾶ καὶ τοῦ ἡγουμενεύοντος ἐν Πάτραις ἀδελφοῦ του Δημητρίου ἔριδος, ἐπαναστατήσαντες ἐπεκαλέσθησαν τὴν πολεμικὴν ἀρωγὴν τῆς Ἐνετίας, Ταυτοχρόνως διηυκόλυναν τὴν ἀπόδρασιν τοῦ ἀπὸ ἐτῶν κρατουμένου ὡς αἰχμαλώτου υἱοῦ τοῦ Κεντυρίωνος Ἰωάννου Ἀσάνου, τοῦ ὁποίου ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπετέλει μέγιστον διὰ τοὺς ἀδελφοὺς Παλαιολόγους κίνδυνον. Τούτου ἕνεκα ἐπεκαλέσθησαν καὶ ἐκεῖνοι ἔξωθεν βοηθόν, τὸν Πορθητὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μωάμεθ. Οὗτος δὲ ἀπέστειλε τὸν γηραιὸν Τουραχὰν μετὰ τῶν δύο υἱῶν του, τοῦ διασήμου Ὀμὰρ καὶ τοῦ τότε ἀπελευθερωθέντος ἐκ τῆς ἐν Πελοποννήσῳ αἰχμαλωσίας ἀδελφοῦ του Ἀχμέτ.

Ὅταν τὰ βοηθητικὰ τουρκικὰ στρατεύματα ἔφθασαν ἀπὸ τῆς βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, οἱ δύο Παλαιολόγοι διὰ τῶν ἰδίων δυνάμεων εἶχαν κατορθώσει ν' ἀποκρούσουν τοὺς πολιορκοῦντας τὰς Πάτρας καὶ τὸν Μυστρᾶν Ἀλβανοὺς τοῦ Πέτρου Μπούα. Φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐζήτησαν τότε νὰ ἀποτρέψουν τὴν περιττὴν καὶ ἐπιπροσθέτως ἐπικίνδυνον εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ' ὁ Τουραχὰν δὲν ἀπεδέχθη τὴν ἐκδοχήν των. Τοὐναντίον παρέστησεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀνάγκην νὰ παρακολουθῆται εἰς τὴν ἐκστρατείαν παρὰ τῶν ἰδίων. Καὶ πρῶτον μέν, κατὰ τὸν Οὐΐλλιαμ Μίλλερ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Παλαιολόγου προσέβαλε τοὺς Ἀλβανοὺς ἐν θέσει καλουμένῃ Βορβοτία, ἣν εἶχον ὀχυρῶς χαρακώσει. Οἱ Ἀλβανοὶ ὅμως ἔφυγαν ἐκεῖθεν διὰ νυκτὸς ἀφήσαντες δέκα χιλιάδες ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν αἰχμαλώτους τῶν συμμάχων. Ἔπειτα ἦλθεν ἡ σειρὰ τοῦ Θωμᾶ Παλαιολόγου νὰ συνδράμῃ τὸν Τουραχάν. Μετ' αὐτοῦ δὲ ὁ Δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ μετέσχε τῆς ἁλώσεως τῆς Ἰθώμης καὶ τοῦ Ἀετοῦ, πόλεως τότε, ἥτις πρὸ ὀλίγου χρόνου εἶχεν ὑψώσει τὴν σημαίαν τοῦ Κεντυρίωνος. Ἐκεῖ οἱ πορθηταὶ ᾐχμαλώτισαν καὶ ἑτέρους χιλίους. Μετὰ τὰς νίκας ταύτας οἱ λοιποὶ Ἀλβανοὶ ὑπετάχθησαν, ἔκτοτε δέ, ἐγκατασταθέντες ἐν Πελοποννήσῳ, παρέμειναν ἀλβανόφιλοι κάτοικοι αὐτῆς.

Γ. Δ. Κ.

Ὁ Ἀετὸς ἐχρησίμευσε κατὰ τὰ ἔτη 1825 καὶ 1826 ὡς πρόχειρον στρατόπεδον τῶν Πελοποννησίων εἰς τὴν ἄμυνάν των ἐναντίον τοῦ Ἰμπραήμ.

Παρὰ τὸ χωρίον σώζονται κυκλώπεια τείχη, ἀνευρέθησαν δὲ καὶ ἀρχαιότητές τινες.

Ἀετὸς (Φλωρίνης). Χωρίον τῆς ὑποδιοικήσεως Φλωρίνης, ἐξαρτώμενον ἀστυνομικῶς ἐκ τοῦ Σταθμοῦ Ἐξῆ - Σοῦ τῆς ὑποδιοικήσεως Σόροβιτς τῆς διοικήσεως Φλωρίνης. Ἀνήκει εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Εἰρηνοδικείου Σόροβιτς καὶ τοῦ Πρωτοδικείου Φλωρίνης, ἐφοριακῶς δὲ καὶ ταχυδρομικῶς εἰς τὴν περιφέρειαν Φλωρίνης. Ἀπέχει ἀπὸ τῆς Φλωρίνης 5 ὥρας. Ἔχει ἔκτασιν ἀγροτικὴν 15 χιλιάδων στρεμμάτων ἥτις παράγει 250 χιλ. ὀκάδες σιτηρά. Ἀρκετὴ ἀνάπτυξις τῆς κτηνοτροφίας.

Ἔχει Δημοτικὸν Σχολεῖον (160 μαθηταί).

Κάτοικοι 785 (365 ἄρρ. καὶ 420 θήλ.).

Ἀποτελεῖ μετὰ τοῦ παραπλησίου συνοικισμοῦ Γκορίσκου τὴν Κοινότητα Ἀετοῦ (κάτ. 947).

Ἀετὸς (Ἀδριανουπόλεως), ἢ *Τσαουσλῆ*. Χωρίον τῆς περιοχῆς Μακρᾶς Γεφύρας τοῦ ἄλλοτε ἑλληνικοῦ Νομοῦ Ἀδριανουπόλεως. Κάτοικοι 447.

Ἀετὸς (Βουλγαρίας). Πολίχνη ἀνήκουσα εἰς τὸν νομὸν Πύργου (Bourgas), κειμένη πλησίον τῆς ἀπὸ Πύργου εἰς Τύρνοβον καὶ Σόφιαν σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἔχει ταχυδρομεῖον, τηλεγραφεῖον, 7.130 κατοίκους. Εἶναι κέντρον ἀρκετὰ σπουδαῖον γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ κτηνοτροφίας. Ἔχει ὑποκαταστήματα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Βουλ-

Digitized by Google

γαρίας, τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης, καὶ εἶναι ἕδρα Συνεταιρικῆς Λαϊκῆς Τραπέζης.

Ὁ Ἀετὸς εἶναι ἐκτισμένος ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ὀροπεδίου εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σερσὲμ Μπαΐρ καὶ τοῦ Χισὰρ Μπαΐρ ἐπὶ τοῦ ὁποίου διασῴζονται ἀκόμη ἐρείπια τοῦ «Ἀετοκάστρου», ὁπόθεν καὶ προῆλθεν ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως.

Τοποθετημένη ἐπὶ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Βυζαντίου εἰς Βουλγαρίαν ὁδοῦ, ἡ πόλις αὕτη ὑπῆρξε πολλάκις ἀντικείμενον μαχῶν, πλεῖσται δὲ ξέναι σημαῖαι ἐκυμάτισαν ἀλληλοδιαδόχως ἐπὶ τῶν ἐπάλξεών της. Κατὰ τὸ 1331 ἔπεσε, διὰ τελευταίαν φοράν, εἰς χεῖρας τοῦ Βυζαντίου, τῷ 1334 ἀνεκτήθη ὑπὸ τοῦ Τσάρου Ἰωάννου - Ἀλεξάνδρου (1331 - 1365) καὶ περιῆλθε τῷ 1358 εἰς τὴν κατοχὴν τῶν Μουσουλμάνων.

Ὅταν, τῷ 1829, ὁ Ἀετὸς κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Στρατηγοῦ Ρύδιγκερ, μέγα τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ του ἀπηρτίζετο ἀπὸ Τούρκους. Ἡ κατάληψις ἐπετεύχθη κατόπιν μάχης σφοδρᾶς. Αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἐκαλύφθησαν ὑπὸ πτωμάτων στρατιωτῶν καὶ πολιτῶν, ἵππων καὶ καμήλων, ὑπῆρξε δὲ τόσον δυσχερὴς καὶ βραδεῖα ἡ ἀποκάθαρσις αὐτῶν, ὥστε ἐκ τῆς δηλητηριασμένης ἀτμοσφαίρας ὁ ρωσικὸς στρατὸς ἔπαθεν ἀπὸ κακοήθεις πυρετοὺς οἵτινες ἐθέριζον αὐτὸν μέχρι τέλους τῆς ἐκστρατείας.

Εἰς Ἀετὸν παρέμεινε τὸ ὑπὸ τὸν Δίεβιτς Ρωσικὸν Ἐπιτελεῖον μέχρι τῆς παραδόσεως τῆς Ἀδριανουπόλεως ἥτις ἐπετεύχθη τὴν 20ὴν Αὐγούστου 1829.

Τῆς πόλεως δεσπόζει τρίλοφον ὕψωμα, ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς βάσεως τοῦ ὁποίου ὑπάρχει τὸ *Ρούμκιοΐ* (Ἑλληνικὸ χωριό) ὅπου ἐδολοφονήθη ὑπό τινος νέου ὁ περίφημος Χαϊδοῦκος Ἰντζέ. Ἐκεῖ συνεκεντρώθη τῷ 1829 ὁ ρωσικὸς στρατὸς προκειμένου νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐπίθεσιν. Παρὰ τὸ Ρούμκιοΐ ὑπάρχει πηγὴ ὕδατος θερμοῦ (40 βαθμῶν) ἄνευ ὀσμῆς, ἀλλὰ δυσάρεστον ἔχοντος τὴν γεῦσιν. Ἡ πηγὴ αὕτη εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα Aquae Calidae, ὡς λουτρόπολις. Ὁ Ἰουστινιανὸς διέταξε τὴν οἰκοδόμησιν τείχους διὰ νὰ τὴν προστατεύσῃ κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν. Ὅταν τῷ 585 ὁ Χάνος τῶν Ἀβάρων κατέλαβε καὶ κατέστρεψε τὸν Ἀετὸν καὶ τὰ περίχωρά του, δὲν ἔθιξε τὴν λουτρόπολιν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατέστησεν ἐπὶ μακρὸν τὰς πολυαρίθμους γυναῖκας του. Οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι καὶ ὁ Βιλλαρδουΐνος περιέγραφον μὲ θαυμασμὸν τὴν ὡραιότητα τοῦ τοπίου καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἐγκαταστάσεων, αἵτινες κατεστράφησαν ὑπὸ τοῦ δουκὸς Ἐρρίκου τοῦ Αἰνῶ τῷ 1206.

Κατὰ τὸν Μόλτκε, ὁ Ἀετὸς εἶχε, τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος, 26000 κατοίκους. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος φαίνεται ἀνακριβής. Οἱ διελθόντες ἐκεῖθεν Εὐρωπαῖοι περιηγηταὶ ἀναφέρουν ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνήρχετο μόλις εἰς 6 ἕως 7 χιλ. ψυχάς, ὅσος εἶναι περίπου καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν σημερινῶν κατοίκων. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ὁ Ἀετὸς εἶχε 4 τουρκικὰ τεμένη, μίαν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν, πολλὰ τουρκικὰ σχολεῖα καὶ ἓν βουλγαρικόν. Ἔκτοτε βεβαίως ηὐξήθη ὁ βουλγαρικὸς πληθυσμός, ἠλαττώθη δὲ κατὰ πολὺ ὁ τουρκικὸς καὶ ὁ ἑλληνικός.

«Ἀετὸς» *(Ναυτ.)*. Ἑλληνικὸν ἀντιτορπιλλικὸν τὸ ὁποῖον μετὰ τῶν τριῶν ἑτέρων, «Ἱέρακος», «Λέοντος» καὶ «Πάνθηρος», εἶχον παραγγελθῇ εἰς τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ ναυπηγεῖα Cammell - Laind ὑπὸ τῆς Ἀργεντινῆς Κυβερνήσεως ὀνομασθέντα, κατὰ τὴν καθέλκυσίν των, γενομένην ἐν ἔτει 1911 San Luis, Santa Fé, Tucuman καὶ Santiago. Ἐν ἔτει 1912 κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἠγοράσθησαν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀντὶ 149000 ἀγγ. λιρῶν ἕκαστον καὶ κατέπλευσαν ἐκ Λίβερπουλ εἰς Ἀλγέριον. Ὁ «Ἀετός», ἀφ' οὗ διῆλθε τὸ Γιβραλτὰρ καὶ εἰσέπλευσεν εἰς τὴν Μεσόγειον, ἔπαθε σοβαρὰν βλάβην εἰς τὰς μηχανάς, διότι ἐξηντλήθη τὸ ὀρυκτέλαιον καὶ παρέμεινεν ἀκυβέρνητος ἐπὶ πολλὰς ὥρας, μέχρις ὅτου κατὰ σύμπτωσιν διῆλθε πλησίον του ἓν ἐκ τῶν λοιπῶν ἀντιτορπιλλικῶν καὶ τὸν ἐρρυμούλκησε μέχρις Ἀλγερίου. Εἰς Ἀλγέριον τὰ ἀντιτορπιλλικὰ παρελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν πληρωμάτων τὰ ὁποῖα, διὰ πρώτην φορὰν ἐπιβαίνοντα τοιούτου τύπου σκαφῶν καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς διευκολυντικῆς ὁδηγίας, εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξετάζουν ἐν ἕκαστον τῶν μηχανημάτων διὰ νὰ εὕρουν, ὄχι μόνον τὸν τρόπον χρήσεως, ἀλλά, διὰ πολλὰ μηχανήματα καὶ διατάξεις, καὶ τὸν προορισμόν των ἀκόμη. Ἐν τούτοις ἐντὸς 24 ὡρῶν ἐκίνησαν ἐξ Ἀλγερίου καὶ ἔπλευσαν εἰς Ναύσταθμον Σαλαμῖνος διὰ τῶν ἰδίων μέσων, ἐξαιρουμένου τοῦ «Ἀετοῦ,» ἡ βλάβη τῶν μηχανῶν τοῦ ὁποίου ἔχρῃζεν ἐπισκευῆς καὶ ὅστις διὰ τοῦτο ἐρρυμουλκήθη ὑπὸ τῆς «Ἰωνίας,» ἐπιτάκτου πλοίου, τὸ ὁποῖον εἶχε μεταφέρει τὰ πληρώματα.

Καταπλεύσαντα εἰς Ναύσταθμον καὶ ἑτοιμασθέντα ἐν τάχει πρὸς πόλεμον τὰ τέσσαρα ταῦτα σκάφη ἀπεστάλησαν εἰς Μοῦδρον, λαβόντα μέρος εἰς ὅλας τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν Βαλκανικῶν πολέμων καὶ εἰς τὰς δύο ναυμαχίας τῆς Λήμνου καὶ τῆς Ἕλλης.

Ἐν ἔτει 1916 κατελήφθησαν καὶ ταῦτα μετὰ τῶν λοιπῶν πλοίων τοῦ Ἑλληνικοῦ Στόλου ὑπὸ τῶν Γάλλων καὶ διὰ γαλλικῶν πληρωμάτων ἔπλευσαν εἰς Γαλλίαν ἔνθα ἐγένετο εἰς γαλλικὰ ναυπηγεῖα ἡ ἀντικατάστασις τῶν λεβήτων, ἐλαττωθείσης τῆς ταχύτητός των ἀπὸ 32 μιλλίων καθ' ὥραν εἰς 22 μόνον. Ἡ ἀντικατάστασις τῶν λεβήτων ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Γάλλων κατόπιν δυστυχήματος τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν εἰς τοὺς λέβητας τοῦ Πάνθηρος καὶ ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐκρίθησαν ἐλαττωματικοὶ οἱ παλαιοὶ λέβητες.

Ἐν ἔτει 1917 μετὰ τὴν ἔξοδον τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς οὐδετερότητος καὶ τὴν εἴσοδον αὐτῆς εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον, ὁ «Ἀετὸς» μετὰ τῶν τριῶν λοιπῶν πλοίων παρεδόθησαν καὶ πάλιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ναυτικὸν καὶ ἐξοπλισθέντα μετέσχον τῶν ἐπιχειρήσεων, χρησιμοποιηθέντα κατ' ἀρχὰς διὰ συνοδείας ἐμπορικῶν πλοίων ἀπὸ τῆς ναυτικῆς βάσεως τοῦ Κερατσινίου. Ὁ «Ἀετός», ὁ «Λέων» καὶ ὁ «Ἱέραξ» κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1918 ἀπεστάλησαν εἰς Μάλταν ὅπου ὡπλίσθησαν διὰ τοῦ τότε τὸ πρῶτον ἐφαρμοζομένου πολεμικοῦ μηχανήματος τῶν ἀνθυποβρυχιακῶν βομβῶν. Μετὰ τὸν ὁπλισμόν των ὁ «Ἀετὸς» καὶ ὁ «Λέων» διετέθησαν ὅπως συνοδεύσουν μετὰ ἓξ ἄλλων ἀντιτορπιλλικῶν, ἀγγλικῶν καὶ ἰαπωνικῶν, μεγάλην συνοδείαν εἰς Μπιζέρταν. Ἐκ Μπιζέρτας παρέλαβον μόνα μεγάλην συνοδείαν ἐμπορικῶν πλοίων πλήρων γαλλικοῦ στρατοῦ, τὸ ὁποῖα συνώδευσαν εἰς Θεσσαλονίκην. Εἶτα πλεύσαντα εἰς Μοῦδρον ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἄγγλου Ναυάρχου Lambert, ἀρχηγοῦ τῶν ἐν Μούδρῳ ναυτικῶν συμμαχικῶν δυνάμεων. Ἐν Μούδρῳ παρέμειναν μέχρι τῆς ἀνακωχῆς ἀποτελοῦντα τμῆμα τοῦ Συμμαχικοῦ Στόλου καὶ ἐκτελοῦντα περιπολίας εἰς Δαρδανέλλια καὶ συνοδείας ἐμπορικῶν πλοίων. Μετὰ τὴν ἀνακωχὴν εἰσέπλευσαν μετὰ τοῦ λοιποῦ Στόλου εἰς Κωνσταντινούπολιν τὴν ὁποίαν καὶ ἐχρησιμοποίησαν ὡς βάσιν, διὰ πάσας τὰς ἀπὸ τοῦ 1918 μέχρι τοῦ 1922 ἐπιχειρήσεις, τὰς λαβούσας χώραν εἰς Μαύρην θάλασσαν καὶ Μικρὰν Ἀσίαν.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1922, εἰς ἣν ὁ «Ἀετὸς» ἔλαβε μέρος, ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολὴ τῶν τεσσάρων ἀντιτορπιλλικῶν εἰς Ἀγγλίαν πρὸς μετασκευήν, ἥτις ἐξετελέσθη ἐν ἔτει 1924 - 25 εἰς τὰ ἐν Cowen τῆς Ἀγγλίας ναυπηγεῖα S. S. White & Co καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἀλλαγὴ τῶν λεβήτων, ἀντικατασταθέντων τῶν ἀνθρακολεβήτων διὰ πετρελαιολεβήτων ἐξ οὗ ἀνεκτήθη ἡ παλαιὰ ταχύτης τῶν 32 μιλλίων καθ' ὥραν. Τὰ λοιπὰ χαρακτηριστικὰ τῶν πλοίων τούτων εἶναι: Ἐκτόπισμα 980 τόννων καὶ μὲ πλήρη φόρτον 1300 τόννοι. Διαστάσεις· μῆκος 293 ποδ., πλάτος 27, βάθος 10 πόδες. Ὁπλισμός· 4 πυροβόλα τῶν 4 ἰντσῶν συστήματος Μπέτλεμ, 1 ἀντιαεροπλοϊκὸν τῶν 3 ἰντσῶν, 6 τορπιλλοβλητικοὶ σωλῆνες τῶν 21 ἰντσῶν, διατεταγμένοι ἀνὰ τρεῖς, τρεῖς προβολεῖς. Δύναμις μηχανῶν 19750 ἵππων, ἀποδιδουσῶν ταχύτητα 32 κόμβων. Ἀτμοστρόβιλοι συστήματος Parson καὶ Curtis καὶ 4 λέβητες συστήματος Yarrow. Χωρητικότης εἰς καύσιμον ὕλην 260 τόννοι πετρελαίου. Ἀκτὶς ἐνεργείας 3000 μίλ. μὲ ταχύτητα 15 μιλλίων. Κ. Κ.

ἀετὸς *(ναυτ. ὅρος)*. Ἡ λέξις «ἀετὸς» χρησιμοποιεῖται καὶ ὡς ναυτικὸς ὅρος ἀγνώστου προελεύσεως, μὴ ἀναφερόμενος μὲν εἰς τὸ ἐπίσημον ὀνοματολόγιον, ἐπικρατήσας ὅμως διὰ τῆς χρήσεως. Σημαίνει δέ, μετατρέπειν τὴν διάρκειαν ὡρισμένης φυλακῆς (κοιν. βάρδιας), ἵνα μὴ οἱ αὐτοὶ ἄνδρες τοῦ πληρώματος ἐκτελῶσι φυλακὴν τὰς ἰδίας ὥρας. Καὶ ἐν ὅρμῳ μέν, ὅπου τὰς ἀρτίας ἡμερομηνίας ἀναλαμβάνει φυλακὴν ἡ δευτέρα τοιχαρχία, τὰς δὲ περιττὰς ἡ πρώτη, ἐκτελοῦσαι πανημερίαν ἑκάστη, ὁ «*ἀετὸς*» ἐξετελεῖτο τὴν 31ην παντὸς μηνὸς καθὼς καὶ τὴν 29ην Φεβρουαρίου, δι' ἀναλήψεως φυλακῆς τὰς ἡμέρας ταύτας παρ' ἀμφοτέρων τῶν τοιχαρχιῶν καὶ ἐπὶ δωδεκάωρον ἑκάστης· ἄνευ αὐτοῦ τοῦ μέτρου ἡ πρώτη τοιχαρχία θὰ ἐξετέλει φυλακὴν ἐπὶ διήμερον, ἤτοι τὴν 31ην καὶ τὴν 1ην καθὼς καὶ τὴν 29ην Φεβρουαρίου καὶ τὴν 1ην Μαρτίου ἐν συνεχείᾳ. Ἐν πλῷ δέ, τῶν τοιχαρχιῶν ἐναλλασσουσῶν φυλακὴν ἀνὰ τετράωρον ὁ «*ἀετὸς*» ἐξετελεῖτο ἀπὸ τῆς 6ης—8ης ἑσπερινῆς, τῆς μιᾶς τοιχαρχίας ἐκτελούσης φυλακὴν ἀπὸ 4ης—6ης μ. μ. τῆς δὲ ἑτέρας ἀπὸ 4ης—8ης, διότι ἄλλως θὰ συνέπιπτε νὰ ἔχουν φυλακὴν οἱ αὐτοὶ ἄνδρες τὰς αὐτὰς ὥρας καθ' ὅλην τοῦ πλοῦ τὴν διάρκειαν. Ἀντίστοιχος διαρρύθμισις γίνεται καὶ προκειμένου περὶ τῶν ὡρῶν τῆς φυλακῆς τοῦ προσωπικοῦ τῶν μηχανικῶν. Σ. Ε. Λ.

ἀετὸς *(Νομισμ.)*. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς ἔκοψαν χρυσοῦν νόμισμα τῷ 1790 καθ' ὃ ἔτος ἵδρυσαν τὸ πρῶτον αὐτῶν νομισματοκοπεῖον. Τὸ νόμισμα τοῦτο ὠνομάσθη Ἀετός, ὡς ἐκ τοῦ πτηνοῦ ὅπερ φέρει χαραγμένον ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ ἀξία του ἀνέρχεται εἰς φρ. χρ. 27,60. Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἥμισυς Ἀετὸς τιμώμενος φρ. χρ. 13.80 καὶ διπλοῦς ἀετὸς 55 φρ. καὶ 21 περίπου ἑκατοστά. Θ. Β.

Ἀετός· μυθικός τις Ἰνδός, οἰκιστὴς τῆς Αἰγύπτου (βλ. Ἀετία).

ἀετός. Εἶδος μικροῦ στρατιωτικοῦ μανδύου, τὸν ὁποῖον συνήθιζον οἱ Βυζαντινοί. Προήρχετο βεβαίως ἀπὸ τὴν ρωμαϊκὴν στρατιωτικὴν χλαμύδα, ἡ ὁποία ἐλέγετο σάγον (sagum, sagulum). Ἦτο ἡ χλαμὺς τῶν ἐκστρατειῶν, βραχεῖα, παχέος ὑφάσματος, τὴν ὁποίαν ἔφερον ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται· ἐκουμβώνετο δὲ εἰς τὸν ὦμον. Οἱ Βυζαντινοὶ ὠνόμαζον τὸν βραχὺν τοῦτον μανδύαν *Ἀετὸν* ἐκ τοῦ σχήματος, ἦτο δὲ «φοινικοβαφὲς ἱμάτιον, στρατιωτικόν, ἄζωστον.» Ἴσως δὲ *Ἀετοὶ* ὠνομάζοντο καὶ εἶδος Αὐτοκρατορικῶν ἐνδυμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν καταστόλιστα διὰ παραστάσεων ἀετῶν. ΑΔ. ΑΔ.

Ἀετός, ὁ ἐξηπλωμένος. Σωματικὴ ποινὴ ἐν χρήσει εἰς τὸν ἀμερικανικὸν στρατόν. Γίνεται ἐφαρμογὴ αὐτῆς, ἰδίως ἐν ἐκστρατείᾳ, διὰ σοβαρὰ παραπτώματα, ἐν ἐλλείψει πειθαρχείων. Ὁ τιμωρούμενος ἐξαπλοῦται κατὰ γῆς, μὲ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ μὲ τὰ τέσσαρα ἄκρα προσδεδεμένα στερεῶς ἐπὶ ἰσαρίθμων πασσάλων ἐμπεπηγμένων ἐντὸς τοῦ ἐδάφους, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ καθίσταται ἀδύνατος πᾶσα μετακίνησις αὐτοῦ. Ὁ ἐξηπλωμένος ἀετὸς ἀποτελεῖ ποινὴν ἐξαιρετικῆς σκληρότητος, ἰδίως ἐν καιρῷ βροχῆς ἢ καυστικοῦ ἡλίου.

Ἡ ποινὴ «ἀετὸς»

ἀετοσαυρίδαι (Aetosauridae). *[Παλαιοντολ.]* Οἰκογένεια ἀπολελιθωμένων ἑρπετῶν ζῴων, ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν «ψευδοζούχια» (Pseudosuchia)— κατὰ τὸν Abel—τῶν ἑρπετῶν. Οἱ ἀετοσαυρίδαι, ὅπως καὶ ὅλαι αἱ οἰκογένειαι τῆς τάξεως τῶν ψευδοζουχίων ἑρπετῶν, ἔζησαν κατὰ τὴν τριάσιον περίοδον τῆς γῆς καὶ ἐξέλιπον τελείως κατόπιν. Τὰ

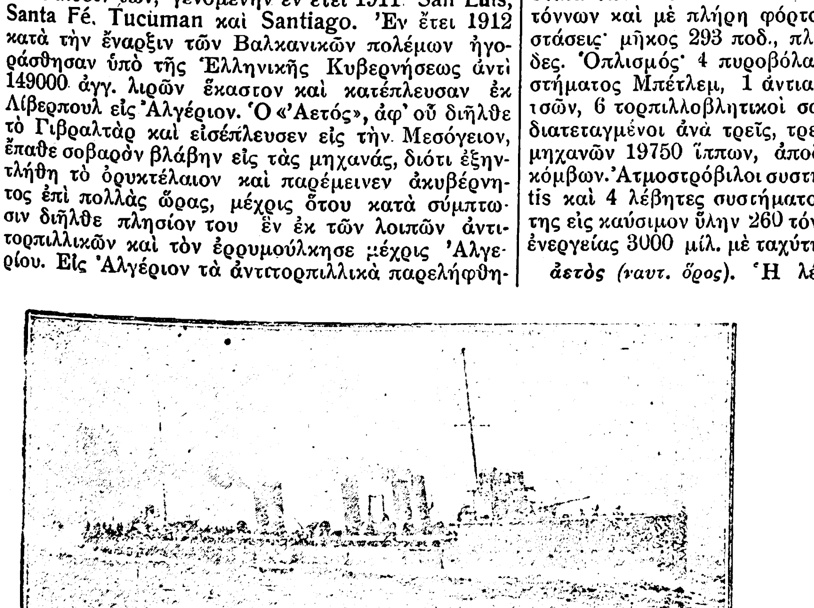

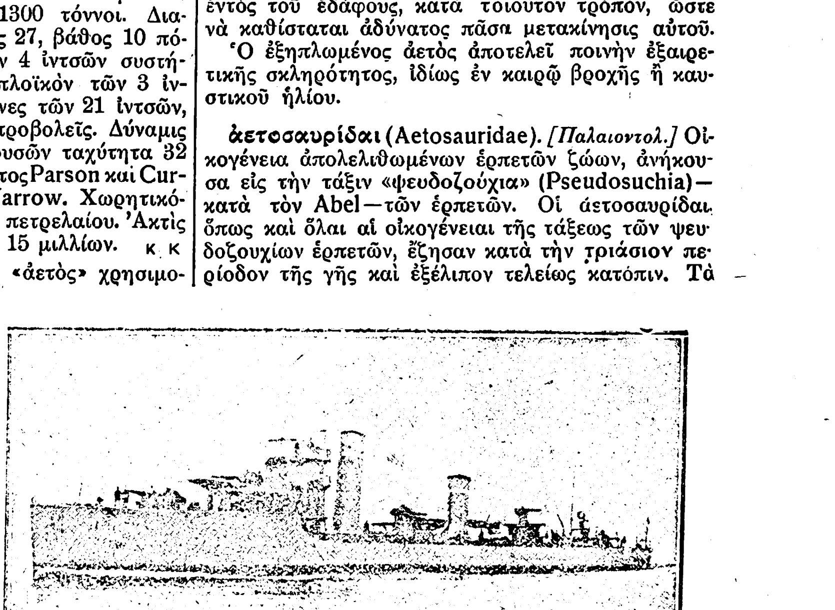

(Πρὸ τῆς μετασκευῆς) *Ἀντιτορπιλλικὸν Ἀετὸς* *(Μετὰ τὴν μετασκευήν)*

Digitized by Google

κυριώτερα γένη τῆς οἰκογενείας τῶν ἀετοσαυριδῶν εἶναι ὁ ἀετόσαυρος, ὁ στεγόμους (Stegomous) καὶ ὁ δυόπλαξ (Dyoplax). Γ. Κ. Γ.

ἀετόσαυρος. (Aetosaurus. O. Fraas). (*Παλαιοντολ.*) Τὸ γένος τοῦτο τῶν ἀπολελιθωμένων σαυρῶν ἀνήκει εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ἀετοσαυριδῶν, τῶν ἀπολελιθωμένων ἑρπετῶν. Ὁ ἀετόσαυρος χαρακτηρίζεται ἐκ τοῦ σαυροειδοῦς σώματός του, τὸ ὁποῖον φέρει μακρὰν οὐρὰν καὶ ἔχει μῆκος εἰς μὲν τὸ εἶδος *Ἀετόσαυρος ὁ ferratus* 0,86 μ., εἰς δὲ τὸ εἶδος *Ἀετόσαυρος ὁ crassicauda* 1,50 μ. Ἡ ράχις του εἶναι τεθωρακισμένη μὲ δύο ἐπιμήκεις σειρὰς μεγάλων ὀστεΐνων πλακῶν, τῶν ὁποίων ὁ μέγας

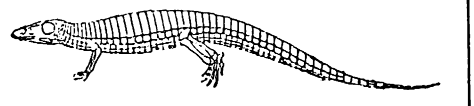

Ἀνακατασκευὴ τοῦ Ἀετοσαύρου ferratus (Aetos ferratus, O. Fraas), ὁ ὁποῖος εὑρέθη εἰς τὰ στρώματα τῆς τριασίου περιόδου τῆς Βυρτεμβέργης.—Ὁ καλύπτων τὰ ἄκρα τοῦ ζώου θώραξ δὲν ἀναπαρίσταται εἰς τὴν εἰκόνα.—1/13 τοῦ φυσικοῦ μεγέθους.
[Κατὰ τὸν O. C. Marsh, 1896]

ἄξων εἶναι τοποθετημένος ἐγκαρσίως πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ σώματος. Αἱ ὀστεΐναι αὗται πλάκες εἶναι τετράπλευροι καὶ φέρουν διακοσμήσεις ἀκτινοειδῶς. Τὰ πλευρὰ τοῦ σώματος καθὼς καὶ ἡ κοιλία εἶναι ἐπίσης τεθωρακισμένα μὲ μικροτέρας, σχεδὸν τετραγώνους, πλάκας. Τὸ κρανίον εἶναι τριγωνικόν, καὶ καταλήγει εἰς ὀξὺ βραχὺ ρύγχος. Οἱ ὀξυκόρυφοι ὀδόντες ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τῶν σιαγόνων. Μεταξὺ τῶν μεγάλων ὀφθαλμικῶν κογχῶν καὶ τῶν πλευρικῶς — σχεδὸν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ρύγχους — τοποθετημένων ρινι-

Ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ κορμοῦ τοῦ Ἀετοσαύρου ferratus *(Fraas), ὅπως εὑρέθησαν εἰς τὰ ψαμμιτικὰ στρώματα τῆς τριασίου περιόδου εἰς τὸ Hesslach παρὰ τὴν Στουττγάρδην. 1/3 περίπου τοῦ φυσικοῦ μεγέθους.*
[Κατὰ τὸν O. Fraas]

κῶν ὀπῶν εὑρίσκονται δύο εὐρέα προκογχικὰ κοιλώματα. Ἡ σπονδυλικὴ στήλη φέρει 28 προϊεροὺς (praesakral) σπονδύλους, 2 τοιούτους τοῦ ἱεροῦ ὀστοῦ, καθὼς καὶ μέγαν ἀριθμὸν οὐραίων σπονδύλων. Οἱ οὐραῖοι σπόνδυλοι τοῦ ἀετοσαύρου ἔχουν ἰδιάζουσαν κατασκευήν, καθ' ὅσον αἱ ἐγκάρσιαι αὐτῶν ἀποφύσεις εἶναι ἀσυνήθως ἰσχυρῶς ἀνεπτυγμέναι καὶ ὁμοιάζουν πρὸς πόρπας κεκαμμένας ἐν εἴδει πλευρῶν. Τὸ φαινόμενον αὐτό, ἄγνωστον εἰς τὰ ἄλλα ἑρπετά, φαίνεται, ὅτι συνδέεται καὶ ἔχει σχέσιν μὲ τὸν βαρὺν θώρακα τοῦ ζώου καὶ μὲ τὴν μεγάλην εὐκινησίαν του. Διότι διὰ νὰ εἶναι εὐκίνητον τὸ ζῷον τοῦτο μὲ τὸν βα-

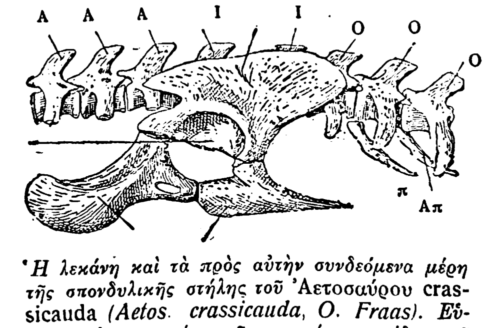

Ἡ λεκάνη καὶ τὰ πρὸς αὐτὴν συνδεόμενα μέρη τῆς σπονδυλικῆς στήλης τοῦ Ἀετοσαύρου crassicauda *(Aetos. crassicauda, O. Fraas). Εὑρέθη εἰς ψαμμίτας τῆς τριασίου περιόδου τοῦ Pfaffenhofen τῆς Βυρτεμβέργης.— 3/5 τοῦ φυσικοῦ μεγέθους*
A=Προϊεροὶ (Praesakral) σπόνδυλοι. — B = Ἱεροὶ σπόνδυλοι.— O=Οὐραῖοι σπόνδυλοι.— Απ=Αἱμαποφύσεις.

ρὺν θώρακά του, ἔπρεπε οἱ μῦς τῆς οὐρᾶς καὶ τοῦ κορμοῦ νὰ ἔχουν ἰσχυρὰ στηρίγματα καὶ ὡς τοιαῦτα ἀνεπτύχθησαν καὶ ἐχρησίμευον αἱ ἰσχυραὶ ἐγκάρσιαι ἀποφύσεις τῶν οὐραίων σπονδύλων.

Τὰ ἐμπρόσθια καὶ ὀπίσθια ἄκρα καταλήγουν ἕκαστον εἰς 5 δακτύλους, ἀλλ' ὁ πέμπτος δάκτυλος φέρει ὑποτυπώδεις μόνον φάλαγγας. Ὅλοι οἱ δάκτυλοι φέρουν γαμψοὺς ὄνυχας.

Ἀπολελιθωμένοι ἀετόσαυροι εὑρέθησαν εἰς τὰ στρώματα τῆς τριασίου περιόδου τῆς Βυρτεμβέργης (Γερμανίας). Εἰς τοὺς ψαμμίτας τοῦ Hesslach παρὰ τὴν Στουττγάρδην εὑρέθησαν ἐπὶ μιᾶς πλακὸς 24 τέλεια ἄτομα ἀετοσαύρων διαφόρων μεγεθῶν. Τὴν πλάκα ταύτην κατέχει τὸ Μουσεῖον (Naturalienkabinett) τῆς πόλεως ταύτης. Γ. Κ. Γ.

ἀετοστέφανο· βράχος ἀπόκρημνος καὶ ἀπροσπέλαστος ὡς ἐκ τοῦ ὕψους αὐτοῦ, ἢ ὡς ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κτίζουν φωλεὰν οἱ ἀετοί· λέγεται καὶ *ἀετοστρέφανο*. Ἰδοὺ καὶ ἄλλα παραδείγματα ἐν οἷς ἀναπτύσσεται ρ ἐν συλλαβῇ ἀκολουθουμένῃ ἀπὸ ἄλλην συλλαβὴν ἔχουσαν *ν*: Ἡσύχιος: *ἰβάνη—ἰρβάνη* (ὁ κάδος ἐν Ἠπείρῳ), *κόκκωνα — κούρκουνα* (Θήρα) (*viso*): βιζώνω — *βριζώνω*, *ἀδάνι—ἀρδάνι* (εἶδος σταφυλῆς).

ἀετόστρεον (Aetostreon) (*Παλαιοντολ.*). Ὀνομασία παλαιὰ τοῦ διθύρου ἐλασματοβραγχίου μαλακίου ἀπολελιθωμένου ζώου, τὸ ὁποῖον κατόπιν ὠνομάσθη μὲ τὸ ἐπικρατῆσαν ἔκτοτε ὄνομα Ἐξωγύρα (Exogyra Say). Γ. Κ. Γ.

Ἀετοῦ μάχη. — Κατ' αὐτήν, γενομένην περὶ τὰ μέσα Μαΐου 1821, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι ἐκανονίσθη ἡ θέσις τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος οὕτως, ὥστε ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῶν δύο Τούρκων στρατηγῶν Κιοσσὲ-Μεχμὲτ πασσᾶ καὶ Ὁμὲρ πασσᾶ Βρυώνη οἵτινες ἐπεδίωκον νὰ εἰσβάλωσιν εἰς Πελοπόννησον, μετὰ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Στερεᾶς, ἠτόνησε καὶ μετεβλήθη ριζικῶς. Πράγματι, μετὰ τὴν μάχην τῆς *Γραβιᾶς*, συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ χωρίον Χλωμόν, οἱ ὁπλαρχηγοὶ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρίτσου, ὁ Πανουργιᾶς, ὁ Δυοβουνιώτης καὶ τὰ ὑπὸ τὸν Κοσμᾶν Σουλιώτην καὶ τὸν Κατσικογιάννην ἀποσπάσματα. Ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης, ἀντιληφθεὶς μετὰ τὸ πάθημα τῆς Γραβιᾶς ὅτι ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσῃ τὴν πολιτικὴν τοῦ *Προσκυνήματος*, ὡς μᾶλλον τελεσφόρον ὑπὸ τὰς κρατούσας συνθήκας, ἀπέστειλε τὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τότε εὑρισκόμενον Χρῆστον Παλάσκαν καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς Βοιωτίας καὶ τῆς Φθιώτιδος νὰ ὑποταχθοῦν. Κατὰ τὰς ἐνεργείας του ταύτας ὁ Παλάσκας δὲν ἔπαυε νὰ ὑποδηλώνῃ τοὺς σκοποὺς τῶν Τούρκων στρατηγῶν, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀκροατάς του μὲ τὸν συνθηματικὸν τόνον τῆς φωνῆς του καὶ ἰδίως μὲ τὸ παροιμιῶδες παίξιμον τῶν πυκνοτάτων ὀφρύων του. Ὅταν λ.χ. ἔλεγεν ὅτι ὁ Πασσᾶς ὑπόσχεται πολλὰ εἰς τοὺς μέλλοντας νὰ προσκυνήσουν, ἡ φωνή του ἐλάμβανεν ἕνα τόνον ψαλμωδίας νεκρωσίμου. Ὅταν δὲ ἀνήγγελλε τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ, ἀνεβοκατέβαζε τὰ φρύδια του συνθηματικῶς, ὡς νὰ ἐμπαίζῃ τὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου λεγόμενα. Πολλοὶ ὅθεν, μὴ γνωρίζοντες τὸ σύστημα τοῦ Παλάσκα, τὸν ἐξελάμβανον ὡς παράφρονα. Ἄλλοι ὅμως, πληρέστατα ἐννοοῦντες τὸ σύστημα, διότι ἐκ τῆς μυήσεώς των εἰς τὴν *Φιλικὴν Ἑταιρίαν* εἶχον ὁπωσδήποτε ἐξασκηθῆ, ἀντελαμβάνοντο περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Καὶ χωρὶς νὰ κοινολογήσουν τὴν παρατήρησιν, ἀπεκρίνοντο καταλλήλως. Τοιουτοτρόπως ὁ Παλάσκας, ἐκ τῆς περιοδείας του ἐκείνης εἰς διαφόρους κώμας τῆς περιοχῆς, ἀπεκόμισε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ ρεαγιάδες ἐπαναστάτησαν σοβαρῶς, τοῦθ' ὅπερ δὲν ἤθελεν ἕως τότε νὰ πιστεύσῃ ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης. Ὡς ἀπὸ συνθήματος μάλιστα οἱ πρόκριτοι διεμήνυον εἰς τὸν Τουρκαλβανὸν στρατηλάτην: «*Ἂν τοῦ βαστάῃ τοῦ Πασσᾶ, ἂς τραβήξῃ κατὰ τὰ Σάλωνα*», ἕνεκα τῶν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν γενομένων ἐν Ἀμφίσσῃ.

Ὀργισθεὶς λοιπὸν ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης ἐδιάλεξε τρισχιλίους Τουρκαλβανοὺς καὶ τοὺς ἐξαπέλυσεν ἐναντίον τῶν Βλαχοχωρίων τῆς Γκιώνας, ὅπου οἱ περίοικοι εἶχον ἀνεβάσει τὰ γυναικόπαιδα καὶ τὰ ποίμνιά των διὰ νὰ τὰ προφυλάξουν. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ὥραν τῆς λεηλασίας ἔφθασεν ὁ Ἰωάννης Γκούρας μετὰ ἰσχυροῦ σώματος καὶ ἐπιτεθεὶς κατ' αὐτῶν, πολλοὺς μὲν ἐφόνευσε, τοὺς δὲ λοιποὺς κακοὺς κακῶς διεσκόρπισε. Τοιουτοτρόπως ἔσωσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν των πολλὰ γυναικόπαιδα, ὡς καὶ τὰ ποίμνια τὰ ὁποῖα εἶχον διαρπάσει μὲ τὴν διακρίνουσαν τοὺς Ἀλβανοὺς ταχύτητα καὶ δεξιοτεχνίαν.

Μετὰ τὴν νέαν ταύτην στρατιωτικὴν ἀποτυχίαν ὁ Ὁμὲρ Βρυώνης ἐξαπέστειλε τὸν Παλάσκαν εἰς τὰ Βλαχοχώρια νὰ βεβαιώσῃ τοὺς προκρίτους ὅτι «δὲν κινεῖται ἐναντίον αὐτῶν, ἀλλ' ἐναντίον τῆς *Κλεφτουργιᾶς καὶ μόνης*». Δὲν ἐπιστεύθη ὅμως, διότι οἱ Βλαχοχωρῖται Οἰκονόμου καὶ Ἀναγνώστης Γκέγκιος ἀπήντησαν καὶ εἰς τὰ νέα διαβήματα: «*Ἐμεῖς τὸ ἔχομε τώρα Ρωμαίικο, καὶ μὴ μᾶς φορτώνεσαι*».

Ἡ παρρησία αὕτη ἀπήλπισε τὸν Τουρκαλβανὸν στρατηγόν, πεισθέντα ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ ὅπως ἐπεδίωκεν εἰς Ἄμφισσαν. Διὰ τοῦτο ἐπέστρεψεν εἰς Ἀταλάντην. Ἐκεῖ, κατόπιν συνεννοήσεως μετὰ τοῦ Κιοσσὲ Μεχμὲτ πασσᾶ, τὸ σχέδιον τῶν δύο στρατηγῶν, τὸ δοθὲν αὐτοῖς παρὰ τοῦ Σερασκιέρη Χουρσὴτ πασσᾶ, μετεβλήθη ριζικῶς. Ἀπεφασίσθη δηλονότι, διὰ νὰ μὴ προχωρήσουν εἰς Πελοπόννησον ἀφήνοντες ὄπισθέν των ζωντανὴν τὴν ἐπανάστασιν, νὰ εἰσβάλουν εἰς τὴν Βοιωτίαν, τὴν Εὔβοιαν καὶ τὴν Ἀττικήν· καὶ ἀφοῦ καταβάλουν τὰς ἐπαρχίας ταύτας, ν' ἀνοίξουν ἐλεύθεραν τὴν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου πρὸς τὴν Πελοπόννησον διάβασιν.

Τὴν μεταβολὴν ταύτην φαίνεται ὅτι διεμήνυσε πρὸς τὸν Ὀδυσσέα ὁ Παλάσκας, οὕτω δὲ ἔλαβον ἐγκαίρως τὰ μέτρα των οἱ Ἕλληνες ὁπλαρχηγοί. Πρώτη πόλις ἥτις θὰ προσεβάλλετο ἦτο ἡ Λεβάδεια. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε πάντοτε τὴν προστασίαν της ὁ Ὀδυσσεὺς ἐσχημάτισε σῶμα ἐκ δισχιλίων ἀνδρῶν καὶ τὸ παρενέθεσε μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ἀταλάντης. Κατέλαβεν ἀκόμη καὶ τὴν θέσιν Καστράκι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Δριμύαν καὶ τὴν Γραβιάν, εἰς ἀπόστασιν δύο ὡρῶν ἀπὸ τῆς Ἀταλάντης. Μετ' αὐτοῦ εὑρίσκετο ὁ Δυοβουνιώτης ὡς καὶ ὁ Ἀθανάσιος Μανίκας, σταλεὶς παρὰ τοῦ Πανουργιᾶ. Εἶχεν ὅμως ἀποφασισθῆ ὅπως, τὴν ἰδίαν τῆς ἐπιθέσεως ὥραν, τὰ σώματα τοῦ Γκούρα, Σκαλτσοδήμου καὶ Σαφάκα ἐπιπέσουν κατὰ τῆς Ὑπάτης εἰς ἀντιπερισπασμὸν καὶ ἑλκύσουν τὴν προσοχὴν τοῦ ἐχθροῦ πρὸς τὰ ὀπίσω. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ σχέδιον τοῦτο τοῦ Ὀδυσσέως, στρατηγικοῦ πράγματι ἀνδρὸς καὶ ἔχοντος σαφῆ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐν καιρῷ καὶ τόπῳ καταλλήλῳ δράσεως, ἦτο ἄριστον ὑπὸ πάσας τὰς ἀπόψεις, διότι ἡ πιθανὴ κατάληψις τῆς Ὑπάτης θὰ ἠπείλει σοβαρῶς τὰς Θερμοπύλας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ ἐχθρὸς θὰ ἠναγκάζετο νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Λαμίαν, πρὶν νὰ κλεισθοῦν. Βραδύτερον θ' ἀπετέλουν ἀνυπολόγιστον κίνδυνον, ἕνεκα τῆς νοσηρότητος τοῦ τόπου. Ἤδη οἱ Τουρκαλβανοὶ τοῦ Ὀμὲρ Βρυώνη ἤρχιζαν νὰ ὑποφέρουν καὶ νὰ καταπίπτουν ἄχρηστοι ἀπὸ τοὺς πυρετούς.

Διὰ νὰ ἐκτελέσουν λοιπὸν τὸ σχέδιον τοῦτο οἱ τρεῖς ὁπλαρχηγοὶ συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ χωρίον Καστανιὰ καὶ εἰς τὴν ὀχυρωτάτην θέσιν *Ἀετός*, ἥτις ὑπέρκειται τῆς Ὑπάτης. Ἐκεῖθεν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιπέσουν κατὰ τῆς Ὑπατης ἐν τῇ εὐθέτῳ στιγμῇ. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ σχέδιον κατεδόθη εἰς τοὺς ἐν Ὑπάτῃ Τουρκαλβανοὺς τοὺς τελοῦντας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ περιφήμου Τσάμη βέη Τελεχᾶ-Φέζου, ἀνδρὸς ἐγνωσμένης γενναιότητος καὶ στρατηγικῆς ἱκανότητος. Διότι αἰφνιδίως, ὁ Τελεχᾶ-Φέζος παραλαβὼν χιλίους πεντακοσίους Τουρκαλβανούς, ἐπέπεσε τὴν νύκτα ἐναντίον τοῦ στρατοπέδου τοῦ Δήμου Σκαλτσᾶ καὶ τοῦ Γκούρα, οἵτινες μετὰ καρτερίας ἐδέχθησαν τὴν ἀπροσδόκητον ἐπίθεσιν. Ταυτοχρόνως ὅμως ἐνισχύθησαν διὰ τῆς ἀντεπιθέσεως τοῦ Σαφάκα ὅστις εὑρισκόμενος ὀλίγον παρέκει εἰς τὴν θέσιν Μπάθινα, ἐπῆλθεν ὡς ἐπικουρία εἰς στιγμὴν καταλληλοτάτην. Ὅταν λοιπὸν ἤρχισεν ἡ μάχη, τὸ μὲν μέγα μέρος τῶν ἀνδρῶν τοῦ Σκαλτσᾶ ἔφυγε καὶ ἐγκατέλιπε τὸν ἀρχηγόν του, οὗτος ὅμως ἀπομείνας μετὰ δέκα ὀπαδῶν ἐκλείσθη εἰς τὸ Ταμποῦρι τοῦ Γκούρα, ὅπου ὁ ἀγὼν ἐξηκολούθησεν ἀμείωτος ἀπὸ τῆς μιᾶς νυκτὸς εἰς τὴν ἄλλην νύκτα. Καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν αἱ ἐπιθέσεις τοῦ Τελεχᾶ-Φέζου ὑπῆρξαν θηριώδεις, διὰ τοῦτο δὲ καὶ μεγίστη ὑπῆρξεν ἡ φθορὰ εἰς τοὺς Τουρκαλβανούς, διμέτωπον πόλεμον ἔχοντας πρὸς τὰ ταμπούρια τοῦ Σαφάκα καὶ τοῦ Γκούρα.

Τὴν νύκτα, κατάκοποι οἱ Ἕλληνες κατεῖδον ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνθέξουν ἐπὶ πλέον. Καὶ μετὰ συνεννόησιν τῶν δύο ταμπουρίων, ἐγένετο ζωηρὰ ἔξοδος τῶν ἀνδρῶν τοῦ Γκούρα καὶ τοῦ Σαφάκα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφονεύθησαν περὶ τοὺς δώδεκα ἀγωνισταί. Τὸ σῶμα ὅμως τοῦ Τελεχᾶ-Φέζου ἀπώλεσε περὶ τοὺς διακοσίους, πεσόντας κατὰ τὰς συχνὰς καὶ ἀπερισκέπτους ἐπιθέσεις τῆς ἡμέρας.

Ἡ μάχη αὕτη τοῦ Ἀετοῦ εἰς τὴν ὁποίαν διεκρίθη ὁ Ἰωάννης Γκούρας, ἔκτοτε κινήσας τὴν γενικὴν προσοχὴν διὰ τὴν ἀνδρείαν, ψυχραιμίαν καὶ διορατικότητα, μεγάλως ἐπέδρασε πάλιν ἐπὶ τῶν σκέψεων τῶν δύο Τούρκων στρατηγῶν. Ἐκλόνισε τὰ σχέδιά των καὶ τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν ἔκριναν ἄσκοπον, ὑπὸ τὰς κρατούσας συνθήκας, ἰδίως διότι ὁ Ὀμὲρ Βρυώνης ἐπείσθη περὶ τῆς σοβαρότητος τοῦ Ἀγῶνος, ὡς γενικῆς, πράγματι, παρεσκευασμένης καὶ ἀποφασιστικῆς ἐπαναστάσεως. Γ. Δ. Κ.

ἀετούπολις· ἔρημοι βράχοι, ἐφ' ὧν πολλοὶ ἀετοὶ φωλεύουσι.

ἀετόφθαλμος (*Ὀρυκτ*)· βλ. χαλαζίας.

ἀετοφόρα (*Ζωολογ.*) Γένος κολεοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν Καράβων. Τὸ γένος τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ μικρότατα ἔντομα ἐπιμήκη καὶ πεπλατυσμένα, ἅτινα ζῶσιν εἰς τέλματα καὶ ὀνομάζονται οὕτω, διότι τὰ κίτρινα ἔλυτρά των φέρουσι κηλῖδας, ὧν τὸ σύνολον παριστᾷ ἀετὸν μὲ ἀνεωγμένας πτέρυγας. Τὸ μόνον γνωστὸν ἐν Εὐρώπῃ εἶδος εἶναι *ἀετοφόρος ὁ αὐτοκρατορικὸς* (aetophorus imperialis) ὅστις ἀπαντᾷ κυρίως εἰς τὰ τελματώδη μέρη τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης. Οἱ νεώτεροι ζωολόγοι κατέταξαν τὸ εἶδος τοῦτο εἰς τὸ γένος Δημητριάς. Δ. Ν. Π

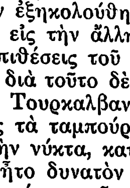

Ἀετοφόρος

ἀετοφόρος· ὁ ὁπωσδήποτε φέρων ἀετόν· ὁ κοντὸς τῆς σημαίας τῶν Περσῶν ἢ τῶν Ρωμαίων, ὁ φέρων ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἀετόν· ὁ κρατῶν τὸν κοντὸν τοῦτον μετὰ τῆς σημαίας· πᾶν ἔμβλημα φέρον ἀετόν.

Digitized by Google

Ἀετοφωλιά· φωλεὰ τῶν ἀετῶν· συνοικισμὸς ὑπαγόμενος εἰς τὴν Κοινότητα Κελλιῶν τῆς Ἐπαρχίας Τήνου. Κάτ. 169 (93 ἄρρ. καὶ 76 θήλ.).

Ἀετοχῶρι (Δογάντζα)· μικρὸς συνοικισμὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Ἀλεξανδρουπόλεως (Δεδεαγάτς) τοῦ νομοῦ Ἕβρου. Κάτ. 9. Εἰς τὸν συνοικισμὸν τοῦτον οὐδεμία γυνὴ κατοικεῖ.

ἀέττητος· λέγεται ἐν Κρήτῃ ὁ ἀκατάλυτος, ὁ στερεός, ὁ ἄφθαρτος, ἰδίως δὲ ἐπὶ ἐνδυμάτων καὶ ὑποδημάτων: ροῦχο *ἀέττητο*, παπούτσια *ἀέττητα*· τὸ μεταχειρίζεται δὲ καὶ ὁ Κρὴς μοναχὸς Ἀγάπιος Λάνδος (ἀρχὰς 17ου αἰῶνος) εἰς τὸ *«Γεωπονικόν»* του καὶ τὴν *«Ἁμαρτωλῶν Σωτηρίαν»* του: «ξερριζώνει δένδρα *ἀέττητα*». Ὁ Ξανθουδίδης ἀνάγει τὸ ἀέττητος εἰς τὸ *ἀήττητος* τοῦ μεγάλου Ἀποδείπνου: «Ἡ *ἀήττητος* καὶ *ἀκατάλυτος* καὶ θεία δύναμις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ» κλπ. «Ὁ λαός, λέγει, ἀκούων ὁμοῦ τὰ δύο ἐπίθετα: *ἀήττητος* καὶ *ἀκατάλυτος*, τὰ ἐθεώρησε συνώνυμα, ἐπειδὴ δὲ τὸ *ἀκατάλυτος* σημαίνει τό: ἀδιάφθορος, στερεός, μετεχειρίσθη καὶ τὸ *ἀήττητος* ἐπὶ τῆς αὐτῆς σημασίας. Ὡς πρὸς τὴν τροπὴν τοῦ *αη=αϊ* εἰς *αε* αὕτη δὲν ἔγινε, ὡς ἐλέχθη, κατ' ἀνομοίωσιν, ἀφοῦ πρόκειται περὶ φωνηέντων (βλ. *Χατζηδάκι* ΜΝΕ. α', 238 καὶ Φιλήντα ΓΓΕ. β', 28, καὶ μάλιστα 32), ἀλλὰ δι' ὃν λόγον ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ δίφθογγος *αι* (προφορὰ *άϊ*) ἐπροφέρθη: *αε*: *Ἀέθρα*=Αἴθρα, *Ἀέθων*=Αἴθων, *Ἀεσχρώνδας*=Αἰσχρώνδας κλπ. (Χατζηδ. Ἀκαδ. ἀναγ. α', 405). Δηλαδὴ προφερομένου ἀνοικτοῦ τοῦ φθόγγου *α* δὲν προφθάνει ὁ λαλῶν νὰ κλείσῃ τὸ στόμα πρὸς στένωσιν τοῦ κοιλώματος διὰ τὴν προφορὰν τοῦ *ι*, καὶ οὕτως ἀκούεται *αε* ἀντὶ *αϊ*: ἀήττητος>ἀέττητος· σύγκρινε τὰ τοῦ Πόντου: ἅ(γ)ι(τι)κος>*ἅϊκος*>*ἅέκος*, Ἁϊνικόλας >Ἁενικόλας, Ἁϊσάββας>Ἁεσάββας καὶ πάντα τὰ ἐκ τοῦ Ἅ(γ)ι—.

Μ. Φ.

ἀετώδης (ἀετὸς+ὄδjω)· ἀετόμορφος.

ἀέτωμα (*Ἀρχαιολ.*). Τὸ τριγωνικὸν ἐπιστέγασμα τῶν μικρῶν πλευρῶν τοῦ ἀρχαίου ναοῦ ἐλέγετο *ἀέτωμα*. Οἱ Λατῖνοι μετεχειρίζοντο τὸν ὅρον Fastigium. Ἦτο δὲ τὸ ἀρχιτεκτονικὸν τοῦτο μέλος «τὸ τιμιώτατον καὶ ἐπισημότατον μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ ναοῦ καὶ ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὰ ἱερὰ οἰκοδομήματα.» (*Π. Καββαδίας*, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, 1924, σ. 304). Τὸ ἀέτωμα, ὅπως καὶ τὰ φατνώματα, τὰ φέροντα ἀστέρας, ἦσαν *προνόμια τῶν ναῶν*. Φαίνεται ὅτι οἱ Κορίνθιοι εὗρον τροποποίησίν τινα ἀρχιτεκτονικήν, σχετικὴν μὲ τὸ ἀέτωμα, καὶ οὕτω συνετέλεσαν εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ναοῦ. Διότι τὸ ἀέτωμα ὑπῆρξε καθ' ὅλους τοὺς χρόνους τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης ὁ εὐπρεπέστατος στολισμὸς τῶν ναῶν καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὐτοῦ διὰ τῶν τοποθετουμένων ἐν αὐτῷ γλυπτῶν διακοσμήσεων συμβαδίζει μὲ τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλυπτικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξεδηλώθη ἐν ὅλῃ τῇ ἀνεφίκτῳ ὡραιότητι αὐτῆς. Ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν δ' Ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν παρέλαβε διὰ τῆς Ἀναγεννήσεως τὸ ἀέτωμα καὶ ὁ νεώτερος πολιτισμένος κόσμος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας παρέλαβε τοὺς σπουδαιοτέρους τύπους τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης.

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ ἀετώματος. Ἡ στέγη τοῦ πρωτογενοῦς ναοῦ ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἕνα ξύλινον σκελετὸν καὶ ἀπὸ κεραμίδας ἐκ πηλοῦ. Ὁ ξύλινος δ' οὗτος σκελετὸς ἐγίνετο ἀπὸ ξυλίνας δοκούς, τοποθετημένας κατὰ μῆκος τοῦ ναοῦ, παραλλήλως πρὸς τὰς μακρὰς πλευράς, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐτίθεντο βραχύτερα ἐγκάρσια ξύλα ἀνυψούμενα πρὸς τὴν ὑψηλότερον τεθειμένην μακρὰν δοκόν, ὥστε νὰ σχηματίζεται ἡ κλίσις πρὸς διαρροὴν τῶν ὑδάτων τῆς βροχῆς. Αἱ μακραὶ δοκοὶ ἔφθανον ἕως τὸ τέλος τῶν μακρῶν τοίχων τοῦ ὀρθογωνίου τετραπλεύρου οἰκοδομήματος, καὶ οὕτως ἐσχηματίζετο χῶρος τριγωνικός, τοῦ ὁποίου αἱ πλευραὶ εἶναι εὐθύγραμμοι, ἀπὸ τὰς δύο στενὰς πλευρὰς τοῦ ὅλου οἰκοδομήματος. Ἡ κλίσις δηλαδὴ τῆς στέγης ἑκατέρωθεν τῆς ὀροφῆς πρὸς διαρροὴν τῶν ὑδάτων ἀπὸ τὰς μακρὰς πλευρὰς ἐσχημάτιζε τὸ ἀέτωμα. Ὥστε τὸ ἀέτωμα σχηματίζεται ὅταν ἡ στέγη εἶναι ἀμφικλινής. Εἶναι δὲ ἡ τοιαύτη ἀρχιτεκτονικὴ διάθεσις ἓν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἡμετέρου, τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Λέγω δὲ τοῦτο, διότι εἰς τὸν Παλαιοαμερικανικὸν πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζομεν, ἀνεπτύχθη ἀνεξαρτήτως, δὲν φαίνεται νὰ ἦτο γνωστὸν τὸ ἀέτωμα. Οἱ Μεξικανικοὶ ναοὶ δὲν εἶχον ἀέτωμα, διότι ἡ στέγη των ἦτο τετράκλινος, δηλαδὴ ἔκλινε καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας πλευρὰς πρὸς διαρροὴν τῶν ὑδάτων. Εἶναι λοιπὸν τὸ *ἀέτωμα* σημαντικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς Ἑλληνικῆς ἰδιοφυΐας, μεταδοθὲν δὲ διὰ τῆς Ἀναγεννήσεως εἰς τὴν Δύσιν κυριαρχεῖ σήμερον εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου.

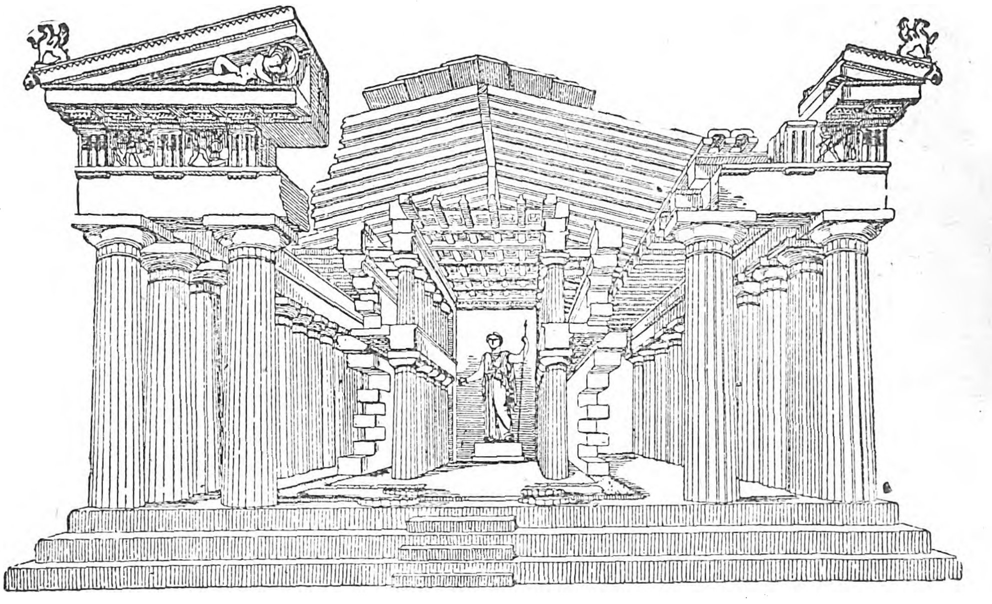

Οἰκοδομὴ Δωρικοῦ ναοῦ.

Εἰς τὸ σχεδιάγραμμα τοῦτο ἐμφαίνεται ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀετώματος καὶ ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς του.

Τὸ τριγωνικὸν τοῦτο μέρος ὁμοιάζει μὲ ἀετὸν ἔχοντα τεταμένας τὰς πτέρυγας. Εἰς τὸ μέσον ἀφίνετο εἷς κενὸς χῶρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐτοποθετεῖτο ἁπλοῦν κόσμημα παριστάνον ἀετὸν μὲ τεταμένας τὰς πτέρυγας, καὶ τοῦτο διότι τὸ πτηνὸν τοῦτο ἦτο ἱερὸν τοῦ Διός, τοῦ πατρὸς τῶν θεῶν. Περὶ τούτου μάλιστα ὑπάρχουσι δύο χωρία, τὸ τοῦ Πινδάρου ἐν 13ῳ Ὀλυμπιονίκῃ, στίχῳ 29, τὸ ἕτερον τοῦ Ἀριστοφάνους, εἰς Ὄρνιθας στ. 1110. Κατὰ ταῦτα ἐσημαίνετο ἀρχῆθεν ὡς ἀέτωμα μόνον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὡς ἀνωτέρω σχηματιζομένου τριγώνου, τὸ ὁποῖον κατόπιν ὠνομάσθη *τύμπανον*.

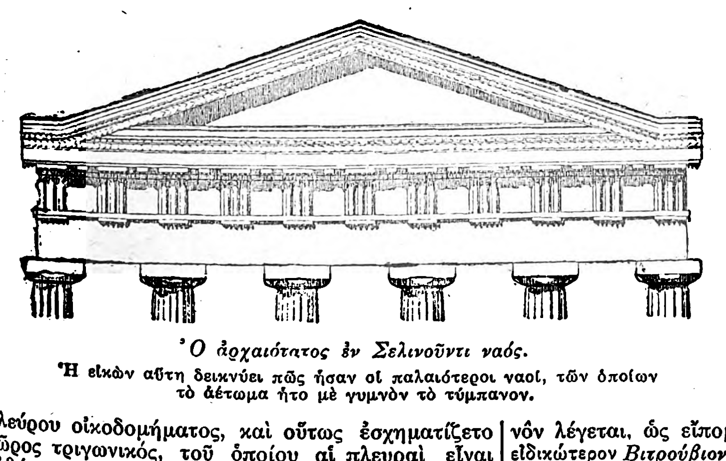

Ὁ ἀρχαιότατος ἐν Σελινοῦντι ναός.

Ἡ εἰκὼν αὕτη δεικνύει πῶς ἦσαν οἱ παλαιότεροι ναοί, τῶν ὁποίων τὸ ἀέτωμα ἦτο μὲ γυμνὸν τὸ τύμπανον.

Τὰ μέρη τοῦ ἀετώματος. Ἀπὸ τὸν χρόνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤρχισε ν' ἀναπτύσσηται ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἡ ὁποία ἔμελλε νὰ δώσῃ τὰς βάσεις πάσης ἀρχιτεκτονικῆς εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 600 π. Χ. διὰ νὰ θέσωμεν μίαν στρογγυλὴν χρονολογίαν, ἀέτωμα σημαίνει τὸ ὅλον εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ οἰκοδομήματος πρὸς τὰς στενὰς πλευρὰς σχηματιζόμενον τρίγωνον. Εἰδικώτερον δὲ τὰ μέλη τοῦ ὅλου ἀετώματος ὀνομάζονται ὡς ἑξῆς: Ἡ κάτω βάσις λέγεται *γεῖσον*, ἔχει δὲ καὶ τοῦτο ἄλλας εἰδικωτέρας ὀνομασίας, αἱ ὁποῖαι δηλοῦν διαφόρους λεπτομερείας αὐτοῦ. Τὸ γεῖσον εἶναι ἡ ὁριζόντιος βάσις τοῦ ἀετώματος καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ θριγκοῦ (τῆς ζωοφόρου καὶ τοῦ ἐπιστυλίου). Ἄνω τοῦ γείσου εἶναι αἱ ἄνω πλάγιαι δύο πλευραὶ τοῦ τριγώνου, αἱ ὁποῖαι λέγονται *σῖμα* (ἡ), τὰ ἄκρα δὲ τῆς σίμας λέγονται *ὑδρορρόαι* καὶ φέρουσι συνήθως λεοντοκεφαλάς. Εἰς τὰ ἄκρα ἐπίσης, εἰς τὸ ἄνω μέρος, ἦτο κόσμημα, ἐν εἴδει ἀνθεμίου, ἐπίσης καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ τριγώνου, ἐλέγοντο δὲ τὰ κοσμήματα ταῦτα *ἀκρωτήρια*. Τὸ ὑποκάτω τοῦ τριγώνου, προεξέχον λοξῶς εἰς τὰ ἄκρα, μέλος τῆς στέγης, λέγονται *πρόμοχθοι*, καὶ φέρουσι κυκλοτερῆ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς των, ὀνομάζονται *σταγόνες*.

Τὸ ἐντὸς τοῦ ὅλου σχηματιζομένου τριγώνου κενὸν λέγεται, ὡς εἴπομεν, *τύμπανον* (περὶ τούτου βλ. εἰδικώτερον *Βιτρούβιον*, βιβλ. 3 κεφ. 3 καὶ βιβλ. 4 κεφ. 6, προσέτι *Κικέρωνα* De Orat. III, 46, 180, καὶ *Λίβιον*, βιβλ. 40 κεφ. 2). Τὸ τύμπανον ἐβάφετο συνήθως λαμπρὸν κυανοῦν, πρὸ αὐτοῦ δὲ ἐτοποθετοῦντο σχεδὸν περιφερῆ γλυπτὰ ἀγάλματα, τὰ ὁποῖα ἀπετέλουν διαφόρους μυθολογικὰς συνθέσεις, σχέσιν ἐχούσας μὲ τὸν θεόν, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποίου ἦτο ᾠκοδομημένος ὁ ναός. Εἰς τὰ πρῶτα, τὰ παλαιότατα Ρωμαϊκὰ οἰκοδομήματα, τὰ κοσμήματα ταῦτα δὲν ἦσαν γλυπτά, οὔτε παραστάσεις τοῦ πτηνοῦ ἀετοῦ, ὅπως παρ' Ἕλλησιν, ἀλλὰ πήλινα εἰδώλια (ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ Κικέρωνος, De divinat. I, 10, 16 καὶ τοῦ Βιτρουβίου, βιβλ. 3 κεφ. 2.) Ἐπὶ ἀρχαίων τινῶν νομισμάτων φέρεται παράστασις ἑνὸς μόνον ἀετοῦ ἐντὸς τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετώματος, ὁ ὁποῖος ἀετὸς ἔχει ἐκτεταμένας τὰς πτέρυγας κατὰ τὸν ἀρχαϊκώτατον τρόπον τῆς κοσμήσεως τῶν τριγώνων τῆς στέγης.

Τὰ ἐναέτια. Τὰ γλυπτὰ κοσμήματα, τὰ ὁποῖα ἐτοποθετοῦντο ἀπὸ τὸν 6ον αἰῶνα π. Χ. εἰς τὸ τύμπανον τοῦ ναοῦ, ἐλέγοντο *ἐναέτια*, ἤτοι κατὰ λέξιν τὰ ἐντὸς τοῦ ἀετοῦ γλυπτά. Ἡ ἐξέλιξις δὲ τῶν γνωστῶν τούτων παραστάσεων τῶν ἀετωμάτων συνδέεται, ὡς εἶπον ἀνωτέρω, μὲ ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλυπτικῆς, ἐπίσης καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, κατ' ἀκολουθίαν λαμβάνει μεγίστην σπουδαιότητα, καὶ θεωρῶ χρήσιμον νὰ δώσω μίαν βραχεῖαν ἐπισκόπησιν αὐτῆς κατὰ ἐποχάς.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 6ης ἑκατονταετηρίδος ἤρχισαν νὰ κατασκευάζωνται οἰκοδομήματα ἐκ λίθων, ἐξηκολούθει ὅμως καὶ ἡ κατασκευὴ κτισμάτων ἐκ ξύλων καὶ ἐξ ὠμῶν πλίνθων. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκοδομίας τοῦ ναοῦ ἀρχίζει καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς διὰ γλυπτῶν ἀγαλμάτων διακοσμήσεως τοῦ ἀετώματος.

Ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς 6ης ἑκατοντ. προέρχεται ὁ σπουδαιότατος Ἑλληνικὸς ναός, ὁ πώρινος ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο *Ἑκατόμπεδον*. Τοῦ Ἑκατομπέδου εὑρέθησαν κατὰ τὰς πρὸ ἐτῶν ἀνασκαφὰς λείψανα διεσκορπισμένα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν· εὑρέθησαν δὲ καὶ λείψανα τῶν ἀετωμάτων. Ἀπετελοῦντο δὲ ταῦτα δι' ἐκτύπων πωρίνων ἀναγλύφων χρωματισμένων μὲ διάφορα χρώματα, ἦσαν δὲ ταῦτα τρισώματον τέρας, ὁ Ἡρακλῆς φονεύων τὸν Τρίτωνα κ. λ. Τὰ λείψανα τῶν ἀρχαιοτάτων τούτων ἀετωμάτων, παλαιοτάτων ὑποδειγμάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ γλυπτοῦ διακόσμου τῶν ναῶν, φυλάσσονται εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ λείψανα ταῦτα εἶναι πολὺ σημαντικά, διότι ἄλλοι ναοί, σύγχρονοι περίπου, δὲν φαίνεται νὰ εἶχον γλυπτὰς διακοσμήσεις. Οὕτως ὁ σπουδαῖος καὶ ἀρχαιότατος ναὸς (ἀνήκων εἰς τὸ 580 π. Χ. περίπου) τῆς ἀποικίας τῶν Μεγαρέων εἰς τὸν Σελινοῦντα τῆς Σικελίας (σῴζονται τὰ ἐρείπια εἰς τὸ Castel Vetrano) δὲν φαίνεται νὰ εἶχε γλυπτὰ ἀετώματα, λέγω δὲ ἀετώματα διότι δυνάμεθα συντόμως οὕτω νὰ καλοῦμεν καὶ τὰς γλυπτὰς διακοσμήσεις πρὸ τοῦ τυμπάνου τοῦ ἀετώματος.

Εἰς τὰς Δυτικὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας (τῆς Ἰταλίας ἢ τῆς Σικελίας) ἐσώθησαν τὰ ἐρείπια πολλῶν ναῶν σπουδαίων τῶν μεταγενεστέρων χρόνων τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς (δηλαδὴ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς 6ης ἑκατονταετηρίδος). Εἶναι ἀμφίβολον ἂν οἱ ναοὶ οὗτοι εἶχον ἀετώματα, ἐννοῶ πάντοτε γλυπτὰς παραστάσεις τῶν ἀετωμάτων αὐτῶν. Πρέπει νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν μητρόπολιν Ἑλλάδα διὰ νὰ εὕρωμεν ἀετώματα τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς 6ης ἑκατοντ. μεταγενέστερα ὅλα τοῦ ἀρχαϊκοῦ Ἑκατομπέδου τῆς Ἀθηναϊκῆς Ἀκροπόλεως. Τοιοῦτος δὲ ναὸς ἦτο εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ὁ τῶν Μεγαρέων, τοῦ ὁποίου τὸ ἀέτωμα ἐκοσμεῖτο δι' ἀναγλύφων τὰ ὁποῖα παρίστανον γιγαντομαχίαν. Εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὰ τέλη τοῦ 6ου αἰῶνος παρὰ τὸ Νότιον τεῖχος τοῦ Ἐρεχθείου

Digitized by Google

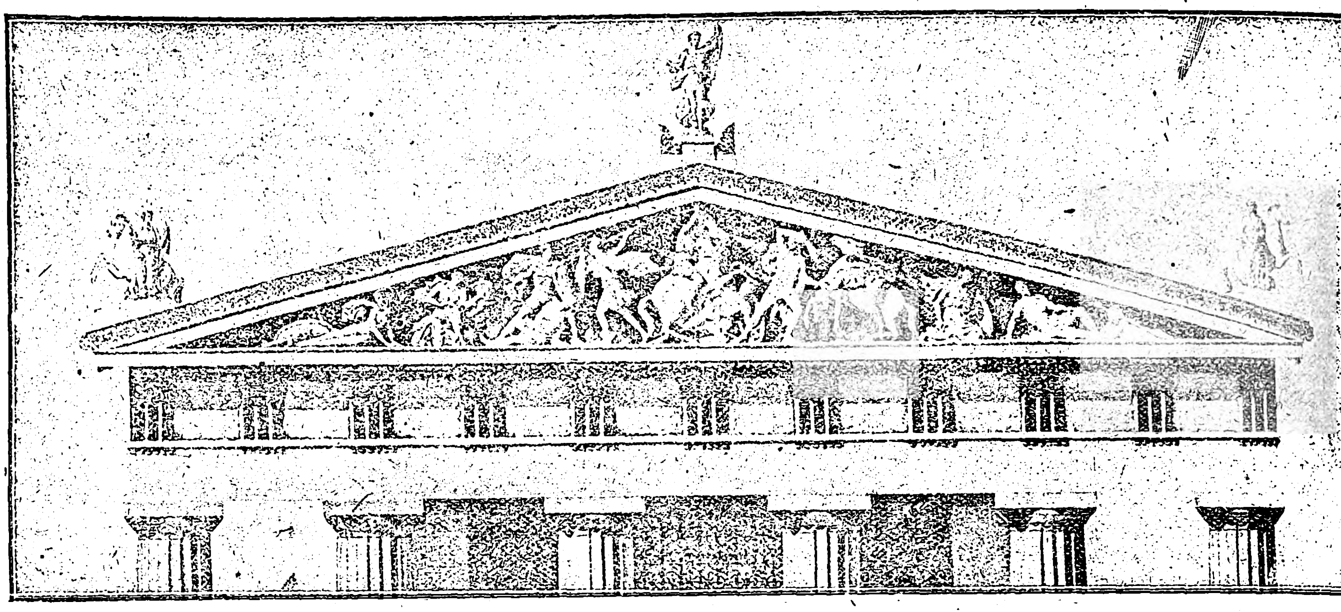

Ἀναπαράστασις τῆς Ἀ. προσόψεως τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Ἐνταῦθα τὸ ἀέτωμα, μὲ τὸν πλοῦτον τῶν παριστανομένων μορφῶν καὶ μὲ τὰς περὶ αὐτὸ διακοσμήσεις, φαίνεται ἐν ὅλῃ τῇ ἀναπτύξει του.

συναντῶμεν τὸν καλούμενον *Πεισιστράτειον Ἑκατόμπεδον*. Παρήχη δὲ ὁ ναὸς οὗτος διὰ τῆς προσθήκης στοᾶς περὶ τὰς τέσσαρας πλευρὰς τοῦ παλαιοῦ Ἑκατομπέδου, περὶ τοῦ ὁποίου ἔκαμα λόγον ἀνωτέρω. Ἴσως καὶ νὰ ἦτο νέος ναός, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη τότε ἐξ ὁλοκλήρου. Ὁπωσδήποτε ὁ ναὸς οὗτος εἶχεν ἀετώματα τὰ ὁποῖα παριστανον γιγαντομαχίαν, ὅπως καὶ ὁ ἐν Ὀλιμπίᾳ ναὸς τῶν Μεγαρέων.

Καὶ οἱ μὲν ναοί, περὶ τῶν ὁποίων ὡμίλησα ἀνωτέρω, εἶναι Δωρικοὶ ναοί. Ἀπὸ δὲ τοὺς Ἰωνικοὺς ναοὺς τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ. γνωρίζομεν τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν τῶν Κνιδίων (τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος), τοῦ ὁποίου τὸ ἀέτωμα ἦτο διακοσμημένον μὲ ἀνάγλυφα καθ' ὁλοκληρίαν ἔκτυπα. Καθόλου

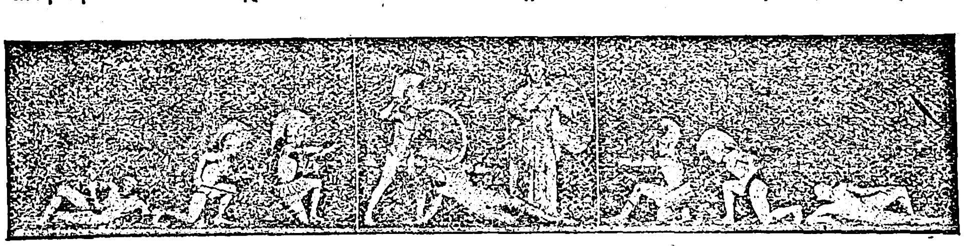

Μορφαὶ τοῦ ἀετώματος τοῦ ναοῦ τῆς Αἰγίνης.

Ἡ ἀρχαϊκὴ τεχνοτροπία εἶναι αἰσθητή.

τὰ Ἰωνικὰ ἱερὰ κτίσματα τοῦ αἰῶνος τούτου εἶναι ὀλιγώτερα ἀπὸ τὰ Δωρικά, καὶ αἱ περὶ αὐτῶν εἰδήσεις μας εἶναι πενιχραί. Πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς τοὺς αἰῶνας τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς τελειότητος τῆς τέχνης, τὸν 5ον καὶ τὸν 4ον αἰῶνα, διὰ νὰ θαυμάσωμεν τὰ ἀετώματα τῶν Ἑλληνικῶν ναῶν ὄχι μόνον ἐν τῇ πλήρει ἀνθήσει αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἀναφίκτῳ τελειότητι τῆς ὅλης τέχνης τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ τελειότης τῶν γλυπτῶν. — Μετὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἡ ἔξαρσις ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν Ἑλλήνων ἐπέφερεν, ὡς γνωστόν, τὴν μοναδικὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἄνθησιν τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε ἔδωκε τὰ ἀθάνατα ὑποδείγματα τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ ἀνάγκη προσέτι τῆς ἀνεγέρσεως τῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων καέντων ἱερῶν καὶ τῆς οἰκοδομῆς νέων συνέτειναν εἰς τὴν ἀνέφικτον τελειότητα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ μετ' αὐτῆς καὶ τοῦ γλυπτικοῦ διακόσμου τῶν ἀετωμάτων, διακόσμου ὁ ὁποῖος ἀνυψώθη εἰς μεγάλας συνθετικὰς παραστάσεις πλήρεις τεχνικῆς, καλλιτεχνικῆς καὶ ποιητικῆς συνάμα ἐξάρσεως. Ἐνταῦθα, φυσικά, θὰ γίνῃ γενικὸς λόγος πρὸς ἐπίδειξιν μόνον τῆς πλήρους συνεχείας ἐν τῇ ὅλῃ ἐξελίξει τοῦ ἀετώματος. Εἰς τοὺς μεγάλους Δωρικοὺς ναοὺς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν νὰ κτίζωνται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' αἰῶνος, τοὺς παλαιοτέρους, δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχον γλυπτὰ εἰς τὰ ἀετώματα. Εἰς τὸν μέγαν τοὐλάχιστον ἐν Ποσειδωνίᾳ ναόν, τὸν ὀνομαζόμενον *ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος*, ὁ ὁποῖος σῴζεται ὁλόκληρος, δὲν βλέπομεν γλυπτὸν διάκοσμον. Πιθανὸν νὰ ἦτο τεθειμένος πρὸ τοῦ τυμπάνου εἷς ἀετός. Πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, διὰ νὰ εὕρωμεν τὸ μέγα βῆμα τῆς τέχνης πρὸς τὴν διὰ τῆς γλυπτικῆς λαμπρότητα τῶν ἀετωμάτων. Ἔχομεν δὲ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Ε' αἰῶνος δύο ναούς, τὸν ναὸν τῆς Ὀλυμπίας καὶ τὸν ναὸν τῆς Αἰγίνης, εἰς τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἐπιτελεσθεῖσαν πρόοδον.

Ὁ παλαιότερος εἶναι ὁ ναὸς τῆς Αἰγίνης, ναὸς ἀφιερωμένος εἰς τὴν *Ἀφαίαν*, ἡ ὁποία ἦτο θεὰ λατρευομένη ἐν Αἰγίνῃ, καταγομένη δὲ ἐκ Κρήτης. Ὁ Ναὸς τῆς *Ἀφαίας* εἶναι περίφημος εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας τέχνης διὰ τὰ ἀγάλματα τῶν ἀετωμάτων του, ἐκ Παρίου μαρμάρου ἐξειργασμένα, τὰ ὁποῖα σήμερον εὑρίσκονται εἰς τὴν Γλυπτοθήκην τοῦ Μονάχου. Ὁ ἐπιφανὴς Γερμανὸς ἀρχαιολόγος *Furtwaengler* ἔκαμεν ἀνασκαφὰς εἰς τὴν Αἴγιναν, ἐμελέτησε τὸν Ναὸν καὶ λαμπρῶς ἀναπαρέστησεν αὐτὸν καὶ τὰ ἀετώματα.

Τὰ θέματα εἶναι εἰλημμένα ἀπὸ τὰ Ὁμηρικὰ ποιήματα καὶ συνδέονται μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν Αἰγινητῶν ἡρώων. Εἰς τὸ Ἀ. ἀέτωμα παριστάνεται ἓν ἐπεισόδιον τῆς μάχης τοῦ Ἡρακλέους καὶ τοῦ Τελαμῶνος, υἱοῦ τοῦ Αἰακοῦ, τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγίνης, πρὸς τὸν Λαομέδοντα.

Ἡ Ἀθηνᾶ κατεῖχε τὸ κέντρον τῆς παραστάσεως, εἰς τοὺς πόδας δ' αὐτῆς ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ὀϊκλέους, περὶ τὸ ὁποῖον μάχονται οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Τρῶες.

Ἀκόμη καλύτερον γνωρίζομεν τὸ Δυτικὸν ἀέτωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι *ἑρμηνεία*, ἤτοι παράστασις

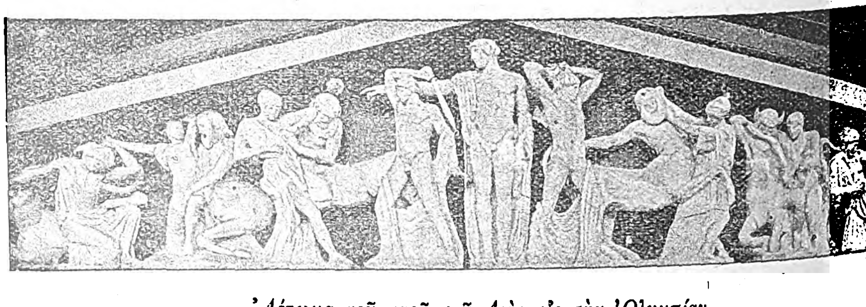

Ἀέτωμα τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Τὰ γλυπτὰ ταῦτα ἔργα (ἀναγόμενα εἰς τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος) εἶναι χαρακτῆρος εὐρυτέρου ἀπὸ τὰ τοῦ ἀετώματος τῆς Αἰγίνης, τὸ σύνολον δὲ εἶναι θαυμάσιον διὰ τὴν συμμετρίαν.

διὰ τῆς τέχνης, σκηνῆς, τὴν ὁποίαν περιγράφει ἡ Ἰλιὰς (Ρ. στ. 715 ἑξ.). Ὁ Πάτροκλος ἔχει φονευθῆ καὶ δύο ἥρωες, προσφιλεῖς εἰς τοὺς Αἰγινήτας ὁ Αἴας καὶ ὁ Τεῦκρος, ὑπερασπίζονται τὸ πτῶμα του ἐναντίον τῶν Τρώων. Αἱ μορφαὶ εἶναι τοποθετημέναι κατὰ συμμετρίαν αὐστηράν, αἱ δὲ λεπτομέρειαι τῶν στάσεων καὶ τῶν μορφῶν δεικνύουν τὴν προσεκτικὴν παρατήρησιν τῆς φύσεως. Ἡ ὅλη δὲ παράστασις δεικνύει μεγάλην ἱκανότητα εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν σύνθεσιν. Οἱ Αἰγινηταῖοι τεχνῖται κατέχουν ἤδη δύο οὐσιώδεις ἀρετάς, τοὺς κανόνας τῆς στάσεως ἢ κινήσεως τῶν μορφῶν καὶ τοὺς κανόνας τοὺς ἀνατομικούς. Ἡ μὲ σταθερότητα τεχνικὴ ἐκτέλεσις δίδει εἰς τὰ μάρμαρα τῆς Αἰγίνης μίαν αὐστηρὰν ὡραιότητα.

Ὀλίγον μεταγενέστερος εἶναι ὁ ἐν Ὀλυμπίᾳ ναὸς τοῦ Διός, ἱδρυθεὶς ὀλίγον πρὸ τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος εἰς περιφανῆ θέσιν τῆς Ἄλτεως. Ἦτο ναὸς περίπτερος Δωρικὸς ἐκ πωρίνου λίθου· τὰ ἀγάλματα ὅμως, τὰ ὁποῖα ἐκόσμουν τὰ ἀετώματα, ἦσαν ἐκ Παρίου μαρμάρου. Ἤδη ἀρχίζει ὁ γλυπτικὸς διάκοσμος τῶν ἀετωμάτων νὰ παριστάνῃ μεγάλας μυθολογικὰς συνθέσεις. Εἰς τὸ Ἀνατολικὸν παριστάνετο ἡ ἁρματοδρομία τοῦ Πέλοπος καὶ τοῦ Οἰνομάου, εἰς τὸ Δυτικὸν ἡ μάχη τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους. Γνωρίζομεν δὲ καλῶς τὰς εἰκονιζομένας μορφὰς ἀπὸ τὸν Παυσανίαν, ὁ ὁποῖος δίδει ξηράν, ἀλλ' ἀκριβῆ περιγραφὴν αὐτῶν. Ὁ Πέλοψ εἰς τὸ Α. ἀέτωμα ἑτοιμάζεται διὰ τὸν ἀγῶνα ἁρματοδρομίας κατὰ τοῦ Οἰνομάου, τὸν ὁποῖον ἀγῶνα ὁ Οἰνόμαος ἐπέβαλλεν εἰς ὅλους, ὅσοι ἐζήτουν εἰς γάμον τὴν κόρην του. Οἱ δύο ἀντίπαλοι καὶ ἡ ἀκολουθία των ἐσχημάτιζον δύο ὁμίλους, τοὺς ὁποίους ἐχώριζεν ὁ Ζεύς, κριτὴς τοῦ ἀγῶνος, ἱστάμενος μεγαλοπρεπῶς εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀετώματος. Τὸ δὲ θέμα τοῦ Δυτικοῦ ἀετώματος, ἡ μάχη τῶν Λαπιθῶν πρὸς τοὺς Κενταύρους ἦτο θέμα ἀγαπητὸν εἰς τὴν παλαιοτέραν Ἑλληνικὴν τέχνην. Ἡ σκηνὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ εἴκοσι καὶ ἓν πρόσωπα. Εἰς τὸ μέσον ἵστατο ὄρθιος ὁ Ἀπόλλων, ἑκατέρωθεν δ' αὐτοῦ ἐξελίσσονται ἐπεισόδια τῆς μάχης. Καὶ εἰς τὰ δύο ἀετώματα εἶναι ἐξαίρετος ἡ συμμετρία τῶν παραστάσεων. Ἰδίως δὲ τοῦ Δυτικοῦ ἀξιοθαύμαστος ἡ ὅλη σύνθεσις, ἡ ζωὴ καὶ ἡ κίνησις τῶν προσώπων, ἡ ὁποία δίδει εἰς τὸ σύνολον ὄψιν ἐξόχως δραματικήν.

Καὶ τῶν δύο ἀετωμάτων εὑρέθησαν τεμάχια, κατωρθώθη δέ, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Παυσανίου ἀρκετὰ ἐπιτυχὴς ἀναπαράστασις (τοῦ *G. Treu*). Εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας εἶναι τοποθετημένα τὰ πολύτιμα λείψανα τῆς παλαιοτέρας Ἑλληνικῆς γλυπτικῆς εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν, ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς, κατὰ μῆκος τῶν μεγάλων πλευρῶν, τὸ ὁποῖον ἀντιστοιχεῖ μὲ τὸ πραγματικὸν μῆκος, τὸ ὁποῖον κατεῖχον εἰς τὸν ἀρχαῖον ναὸν (100 ποδῶν).

Ἀπὸ τὰ μνημεῖα τῆς ἐποχῆς ταύτης, τοῦ πρώτου ἡμίσεος τοῦ Ε' π. Χ. αἰῶνος, βλέπομεν ὅτι οἱ καλλιτέχναι τῆς ἀρχαϊκῆς ἐποχῆς ἔχουν ἤδη ἀρκετὰ προχωρήσει. Ἔχουν ἀσφαλῆ γνῶσιν τοῦ σχεδίου, ἐπίσης καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, τὴν δὲ γνῶσιν ταύτην δὲν ὑπερβαίνουν οἱ διάδοχοί των. Εἶναι ὅμως μονομερεῖς ρεαλισταί, διότι τὰ

Digitized by Google

ἔργα των ἀντιγράφουν τὴν φύσιν. Τοὺς λείπει ὅμως ἡ εὐκαμψία καὶ ἡ ἐλευθερία, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν ἀληθινὴν μεγαλοφυΐαν. Τὰς μεγάλας δ' αὐτὰς ἀρετὰς προσθέτουν οἱ μετ' αὐτοὺς ἐλθόντες Ἕλληνες καλλιτέχναι, τὰς ἐξακριβώνομεν δὲ πάλιν πρὸ παντὸς εἰς τὰ ἀετώματα τῶν ναῶν.

κῶς ὡς Παλάτιον «τὸν Ἀετόν», ἀτόπως δὲ συγχεόμενον πρὸς τὸ Ὠωτόν, ἢ τὸ παρὰ τὰς Βλαχέρνας Παλάτιον τοῦ Ἀετίου. Πιθανῶς εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ ὑπὸ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος κτισθὲν Καινούργιον Παλάτιον, παρὰ τὴν διαστολὴν μεταξὺ τῶν δύο ἣν ποιεῖται ὁ Πασπάτης. Ἐν αὐτῷ ἐγένετο ἡ *πρόβλησις* Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου τὴν κε' Σεπτεμβρίου 1373. Γ. Δ. Κ.

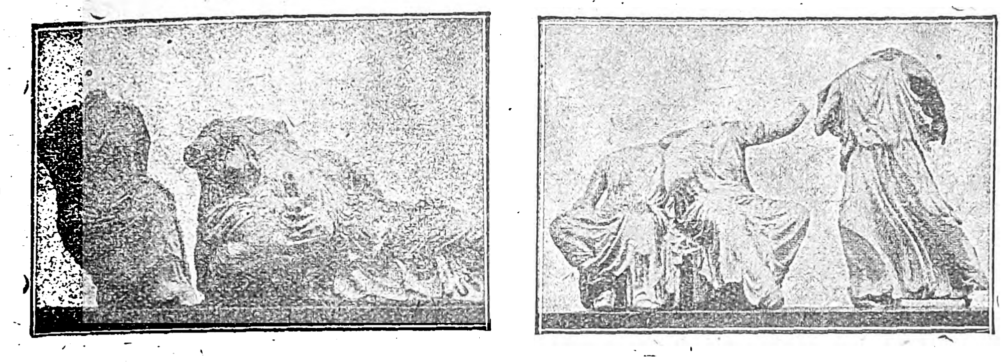

Ἀπὸ τὸ ἀέτωμα τοῦ Παρθενῶνος.

Εἰς τὰ ἔργα ταῦτα τοῦ Φειδίου καὶ τοῦ ἐργαστηρίου του ἡ τέχνη ἔφθασεν εἰς ἀσύγκριτον σημεῖον κάλλους καὶ τελειότητος. Εἰς τὰ μάρμαρα τοῦ ἀετώματος τούτου ἡ ζωὴ εἰσεχώρησε τόσον βαθέως, ὥστε αἱ καταστροφαὶ τοῦ χρόνου δὲν ἴσχυσαν ν' ἀπαλείψουν τὴν ἐντύπωσιν αὐτῆς.

Ἐννοῶ τὰς μεγάλας καὶ ὑπερόχους συνθέσεις τῶν ἀετωμάτων τοῦ Παρθενῶνος, αἱ ὁποῖαι εἶναι βεβαίως ἐμπνεύσεις τοῦ Φειδίου. Τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὁ λόρδος Ἐλγῖνος μετέφερεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὅλα τὰ μέρη τὰ σωζόμενα τῶν ἀετωμάτων τούτων, τὰ ὁποῖα πλουτίζουν σήμερον τὸ Βρεττανικὸν μουσεῖον. Μὲ τὴν βοήθειαν τῶν παλαιῶν σχεδίων τοῦ Carrey δυνάμεθα ν' ἀναπαραστήσωμεν τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἐκείνας συνθέσεις τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος π. Χ. Τὸ Α. ἀέτωμα παρίστανε τὴν γέννησιν τῆς Ἀθηνᾶς, τὸ δὲ Δ. τὸν ἀγῶνα τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς, οἱ ὁποῖοι ἀγωνίζονται διὰ τὴν κατοχὴν τῆς Ἀττικῆς, παριστάνοντο δηλαδὴ θέματα τῆς μυθικῆς καὶ θρησκευτικῆς συγχρόνως ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀκροπόλει Μουσεῖον ὑπάρχουν τὰ γύψινα ἐκμαγεῖα τῶν ἐν Λονδίνῳ σωζομένων λειψάνων καὶ ἀναπαραστάσεις τῶν συνθέσεων. Μετὰ κοπιώδη ἐργασίαν ἡ Ἑλληνικὴ τέχνη, ἀπαλλαγεῖσα τῶν παλαιῶν δεσμῶν, ἀνέπτυξε τὰς ὑπερόχους αὐτῆς ἀρετάς, τὴν ἁπλότητα, τὴν κομψήν, ἀλλὰ καὶ νηφάλιον χάριν, συνδυαζομένην μὲ τὴν ὅλην συμμετρίαν καὶ ἁρμονίαν. Χωρὶς νὰ εἰσέλθωμεν εἰς λεπτομερείας, παρατηροῦμεν μόνον, ὅτι τὰ ἀετώματα τοῦ Παρθενῶνος ἦσαν, εἰς τὸ ὕψος ὅπου εὑρίσκοντο τοποθετημένα, ἡ ἐπιβλητικωτέρα ἔνδειξις τῆς ὑψίστης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας.

Μετὰ τὰ μεγάλα ταῦτα ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς γλυπτικῆς τῶν ἀετωμάτων, εἰς τὴν Αἴγιναν, τὴν Ὀλυμπίαν καὶ τὴν Ἀθηναϊκὴν Ἀκρόπολιν, διαδίδεται πλέον εὐρύτατα εἰς τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον καὶ καθίσταται ὁ σημαντικώτατος τρόπος τῆς διακοσμήσεως ναῶν ὁ διὰ τῶν γλυπτῶν παραστάσεων τῶν ἀετωμάτων. Εἶναι πολυπληθεῖς οἱ ναοὶ καὶ πολλὰ τὰ θέματα τὰ καλλιτεχνικά, τὰ παριστανόμενα εἰς τοὺς ἀνὰ σύμπαντα τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν κόσμον διεσκορπισμένους ἀρχαίους ναούς. Δὲν εἶναι ἀνάγκη ἤδη νὰ παρακολουθηθῇ ἡ περαιτέρω ἐξέτασις, διότι θὰ ἦτο ἁπλῆ καταγραφὴ θεμάτων μετὰ τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ ἀέτωμα εἰς τὸν Παρθενῶνα. Μνημονεύω μόνον τὰ ἀετώματα τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ καλλιπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ἀσκληπιοῦ (περὶ τὸ 380 π. Χ.) τῶν ὁποίων δίδεται ἐνταῦθα μία ἀναπαράστασις. Ἀπεικονίζον δὲ ταῦτα, τὸ μὲν Α. ἴσως κενταυρομαχίαν, τὸ δὲ Δ. Ἀμαζονομαχίαν.

Ἡ διάταξις τοῦ ὅλου ἀετώματος καὶ οἱ κανόνες αὐτῆς ἔχουν δοθῇ ὑπὸ τοῦ Βιτρουβίου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τοὺς παρέλαβον οἱ ἀρχιτέκτονες τῆς Ἀναγεννήσεως. Κατὰ τὸν Μεσαίωνα οἱ Δυτικοὶ τεχνῖται μετεχειρίζοντο τὸ ἀέτωμα πρὸς στέγασιν μερῶν τινων τῶν οἰκοδομημάτων, ἀλλὰ περισσότερον ὀξυκόρυφα παρὰ εἰς τὰ ἀρχαῖα. Οἱ καλλιτέχναι τῆς Ἀναγεννήσεως ἐτροποποίησαν ὀλίγον τοὺς ἀρχαίους κανόνας, ἰδίως δὲ ἐτροποποιήθησαν οὗτοι ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονας τῶν τριῶν τελευταίων αἰώνων καὶ παρήχθη οὕτω τὸ ἀέτωμα τῆς νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς, στηριζόμενον εἰς τὸ ἀθάνατον ὑπόδειγμα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Γενικῶς βλ. *A. Springer - Wolters*, Die Kunst des Altertums, 1920.— *Π. Καββαδία*, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης 1924.— Εἰδικώτερον διὰ τὰ σπουδαῖα ἀετώματα: τῆς Αἰγίνης, *Furtwaengler*, Aegina, Das Heiligtum des Aphaia, 1906.— τῆς Ὀλυμπίας, ὑπὸ τῶν ἀνασκαψάντων αὐτὴν Γερμανῶν: Ausgrabungen aus Olympia, τοῦ Παρθενῶνος, *Michaëlis*, Der Parthenon, 1871. ΑΔ. ΑΔ

ἀέτωμα, *[Ἀρχιτ.]* βλ. ἀρχιτεκτονικὴ (νεωτέρα).

ἀέτωμα, *[Ἀνατομ.]* βλ. κοιλία.

ἀετωμάτιον· μικρὸν ἀέτωμα (ὅρος οἰκοδομικῆς).

ἀετωματοειδής· ὁμοιάζων πρὸς ἀέτωμα.

Ἀετῶν Παλάτιον. Τὸ ἐν τῷ Μεγάλῳ Παλατίῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀναφερόμενον κα-

ἀέτωσις - *εως*, ἡ κατασκευὴ ἀετώματος, (Λατ. fastigatio, Ἀθήν. περὶ Μηχ. σ. 4)·— ἡ τριγωνοειδὴς ὀρόφησις.

Ἂς Γὶλ (Gilles de Hase) Βέλγος στρατηγὸς γεννηθεὶς ἐν Γάνδῃ τῷ 1597. Ἦτο, τῷ 1623, ὑπάλληλος ἀρτοποιείου εἰς Γάνδην, ὅταν κατόπιν ἐρωτικῆς τινος ἀποτυχίας κατετάχθη ἐθελοντὴς εἰς τὸν στρατόν. Διακριθεὶς κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ἰταλίας (1628—1630) προήχθη εἰς ἀξιωματικόν. Τῷ 1632 τὸν εὑρίσκομεν συνταγματάρχην εἰς Βοημίαν. Μάχεται ἡρωϊκῶς καὶ καθίσταται ἔνδοξος εἰς Ἐγκολστάδτ καὶ Νορδλίγκεν, καὶ διορίζεται ἀρχηγὸς τῆς Αὐστριακῆς Στρατιᾶς τοῦ Τυρόλου. Μέχρι τοῦ 1645 διευθύνει διαφόρους στρατιωτικὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Αὐτοκρατορίας. Τῷ 1645 τίθεται εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Ἑνετῶν καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἀρχηγίαν τῶν σταλέντων κατὰ τῶν Τούρκων στρατευμάτων, ἐναντίον τῶν ὁποίων συνάπτει πλείστας νικηφόρους μάχας. Τὸ ὄνομά του ἐγγράφεται εἰς τὴν Χρυσῆν Βίβλον τῆς Δημοκρατίας. Διορίζεται Διοικητὴς τῆς Δαλματίας. Τῷ 1650 ὑφίσταται σοβαρὰν ἧτταν παρὰ τὴν Ρόδον, προκαλέσασαν προσβλητικὰς ἐπιπλήξεις τῶν Ἑνετῶν, λόγῳ δὲ τῶν ἐπιπλήξεων τούτων παρητήθη τῆς θέσεώς του, ἀποσυρθεὶς εἰς Ζάραν ὅπου καὶ ἀπέθανε τῷ 1657.

Ἂς Κάρολος— Βενέδικτος (1780 - 1864) Charles-Benoit Hase) Γάλλος Ἑλληνιστής, γερμανικῆς καταγωγῆς. Ἐγεννήθη εἰς Σούλτσα (Sulza) παρὰ τὴν Βαϊμάρην τῷ 1780. Μετέβη τῷ 1800 εἰς Παρισίους ὅπου τοῦ ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ κόμητος Σουαζὲλ —Γκουφιὲ (Choiseul — Gouffier) πρώην πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας εἰς Κων)πολιν, ἡ ἐπίβλεψις τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰωάννου Λυδοῦ, ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφου παρασχεθέντος ὑπὸ τοῦ Μουρούζη.

Τὸ 1805 διωρίσθη γραμματεὺς εἰς τὸ τμῆμα Χειρογράφων τῆς Βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων. Τῷ 1816 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Παλαιογραφίας καὶ τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸ Βασιλικὸν Κολλέγιον καὶ τέλος τῷ 1852 καθηγητὴς τῆς Συγκριτικῆς Γραμματικῆς εἰς τὴν φιλολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων.

Ὁ Ἂς εἰς ὃν ὀφείλεται ἡ ἔκδοσις τῆς «Ἱστορίας» Λέοντος τοῦ Διακόνου καὶ τοῦ «Περὶ διοσημειῶν» καὶ «Περὶ Μηνῶν» τοῦ Ἰωάννου Λαυρεντίου, ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανέκδοσιν τοῦ Θησαυροῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης τοῦ Ἐρρίκου Στεφάνου.

—Ἂς Λουδοβῖκος—Βαλέριος— Ἀδόλφος· ζωγράφος Γάλλος γεννηθεὶς εἰς Παρισίους τῷ 1825 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1884. Ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ Ροβέρτῳ Φλερὺ εἰς τὴν σχολὴν τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ ἀπὸ τὸ 1842 μέχρι τοῦ 1844 περιηγήθη τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν ἐγγὺς Ἀνατολήν. Παρ' ὅλην τὴν ἄφθονον καὶ κανονικὴν παραγωγήν του, ἀρξαμένην ἀπὸ τοῦ 1845, δὲν ἠδυνήθη νὰ κατακτήσῃ τὴν κοινὴν ἀναγνώρισιν. Τοῦ ἔλειπεν ἡ πρωτοτυπία. Εἰς τὰς ἐκθέσεις οἱ πίνακές του δὲν διεκρίνοντο ἀπὸ τὰς τῶν γειτόνων του δι' ἰδιαιτέραν τινὰ ἰδιορρυθμίαν. Ἐν τούτοις ὁ Θεόφιλος Γκωτιὲ εἰς τὰς περὶ τῶν γαλλικῶν καλλιτεχνικῶν ἐκθέσεων κρίσεις του μνημονεύει ἰδιαιτέρως αὐτοῦ καὶ διακρίνει εἰς τὰ ἔργα του εὐσυνείδητον φιλοτεχνίαν καὶ ἰδιάζον αἴσθημα πρὸς τὴν ἱστορίαν, διὰ δὲ τὰς προσωπογραφίας του ἀναφέρει ὅτι μεταδίδει πολὺ ἐκ τῆς ψυχικῆς ἐκφράσεως τῶν εἰκονιζομένων, ὥστε νὰ μὴ ἀποβαίνουν αὗται ψυχροὶ ἀναπαραστάσεις γνωστῶν προσώπων. Ὁ Ἂς ἐξέθεσε πλῆθος πινάκων, ἱκανοὶ τῶν ὁποίων εἶσιν ἀνηρτημένοι εἰς διάφορα μουσεῖα τῆς Γαλλίας. Οἱ ἄριστοι τούτων εἶναι: «Ὁ Λεζυὲρ εἰς τὴν Μονὴν τῶν Σαρτρέ», «Συμβούλιον Καρδιναλίων», ὁ «Ἰωάννης Γκουζὸν λαμβάνων τὸ παράσημον τοῦ Ἁγίου Μιχαὴλ», εἰς ὃν εἰκονίζει τὸν διάσημον γλύπτην εἰς ὅλην αὐτοῦ τὴν δόξαν, ὁ «Φίλιππος Β' ἀναγνωρίζων ἀδελφόν του τὸν Δὸν Ζουάν», ἕνα «Λουδοβῖκον ΙΑ'» τοὺς «ὑδατοκομιστὰς τῆς Βενετίας», τὸν «Ἰωάννην Μπελλίνην εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Βενετίας» κλπ. Ἀπὸ τοῦ 1878 διακόπτεται τὸ στάδιον αὐτοῦ. Ὁ καλλιτέχνης καταληφθεὶς ἐξ ἀνιάτου παραλυσίας ἔζησε θλιβερὸν βίον, χωρὶς νὰ ἀναλάβῃ πλέον τὸν χρωστῆρα του. Θ. Β.

ἄζα· λέξις ἀρχαία σωζομένη μέχρι σήμερον εἰς τὴν δημώδη. Ἡ λέξις λέγεται «ἐπὶ ξηρᾶς ὑποστάθμης», λέγει ὁ σχολιαστής· ὁ δὲ Ἡσύχιος «*ἄζα*= ἄσβολος, κόνις, παλαιότης......»

Καὶ πράγματι σήμερον *ἄζαν* ὀνομάζει ὁ λαὸς τὴν ἀσβόλην, τὴν μουντζούραν, τὴν καπνιὰν τοῦ φούρνου, τῆς καπνοδόχου. Μὲ αὐτὴν οἱ χωρικοὶ α') κάμνουν μελάνι, β') τὴν μεταχειρίζονται ὡς αἱμοστάτην ἐπὶ ἁπλῶν πληγῶν, κοψίματος κλπ. Φράσις μεταφορική: «Εἶναι πικρό, *ἄζα*», διότι ἡ ἀσβόλη εἶναι πικροτάτη τὴν γεῦσιν.

Ἐν Οἰνοῦντι *ἄζα* λέγεται ἡ ξηρὰ κόνις τοῦ κόκκωνος τοῦ ἀραβοσίτου, ἐν δὲ Κύπρῳ *ἄζα* ὀνομάζεται ἄνθραξ ἐκ νάρθηκος (=μαγκούτας) χρησιμεύων ὡς ἔναυσμα (=ἴσκα) τοῦ πυροβόλου (τσακμάκι).

Ἐτυμολογία: Ἡ ἀρχή του ἀνάγεται εἰς τὰς Ἰαπετικὰς ρίζας as>azd· τσεχικὸν osdidi=ξηραίνειν, γοτθικὸν azgo=στάκτη, ἰνδικὸν asah=κόνις, τέφρα. Συγγενῆ τά: *ἄσβολος*=σκωρία καὶ *ἄδδανον*=ξηρόν, Ἡσύχιος. z>δδ.

Παράγωγα: *ἄζω*=ξηραίνω, καίω· *ἀζαλέος*=κεκαυμένος, ξηρός, στεγνός. Μ. Φ.

ἀζαγιά· οὕτω λέγεται ἐν Κύπρῳ καὶ ἀλλαχοῦ τὸ νῆμα τῆς ἀράχνης, ἡ ἀραχνιά. Εἰς τὴν Ὀδύσσειαν Χ, 184 λέγεται περὶ τοῦ παλαιοῦ σάκους (=ἀσπίδος) τοῦ Λαέρτου ὅτι ἦτο *πεπαλαγμένον* (=σκονισμένον) μὲ *ἄζαν*. Ἅμα λοιπὸν σκεφθῇ τις ὅτι τοιαύτη τις ἄζα ἐπικάθηται καὶ ἐπὶ τῶν ἐν τοῖς τοίχοις παλαιῶν ἀραχναίων ἱστῶν (: οἱ *ἀραχνιὲς* εἶνα γεμάτες *ἄζα*), ἑρμηνεύει τὸν τύπον ὅτι κατὰ τὸ σχῆμα: *ἀράχνα—ἀραχνιὰ* ἐλέχθη καί: *ἄζα-ἀζαγιά*. Μ. Φ.

Ἀζαγκάρο (Azangaro). Μικρὰ πόλις τῆς Περουβίας (Νοτ. Ἀμερική) κειμένη ἐν τῷ νομῷ Puno καὶ εἰς ἀπόστασιν 121 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλιν Puno. Εἶνε πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας (district).

Ἀζὰδ-ἐδ-Δωλάχ. Πέρσης ἡγεμών, ἀποθανὼν τῷ 983. Ἦτο βεζύρης τοῦ χαλίφου τῆς Βαγδάτης, ἀσκήσας ἀπόλυτον σχεδὸν ἐξουσίαν ἐπὶ τριάκοντα τρία ἔτη. Ἐξωράϊσε τὴν Βαγδάτην, ἐπροστάτευσε τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἔκτισε νοσοκομεῖα, σχολεῖα καὶ ἐξετέλεσε μεγάλα δημόσια ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ σπουδαιότερον εἶνε τὸ φράγμα τοῦ ποταμοῦ Κίρ, ἐξ οὗ ἔργου κατέστη γόνιμος ὁλόκληρος ἡ χώρα.

ἀζαδιράχτα ἡ ἰνδικὴ (*Azadirachta indica, Melia Azaderach* ἢ *indica*) *[Βοταν.]* Δένδρον τῆς οἰκογενείας τῶν Μελιϊδῶν, ἀπαντώμενον ἐν Ἀν. Ἰνδίαις Κεϋλάνῃ καὶ Ἰάβᾳ. Φέρει φύλλα μεμβρανώδη, βαθυσχιδῆ, ἄνθη μικρὰ καὶ εὔοσμα, σπέρματα δὲ μεμονωμένα μετὰ λεπτοῦ κελύφους. || (*Φαρμακ.*) Χρησιμοποιεῖται ὁ φλοιὸς τῆς ρίζης (*Cortex Margosae, Nim of India*), ὅστις ἐνέχει τὸ ἀλκαλοειδὲς *ἀζαδιρίνη* καί τινα πικρὰν οὐσίαν οὐχὶ σαφῶς γνωστήν, τὴν *μαργοσίνην* (*Margosine*), ἥτις κέκτηται ἀνθελμιντικὰς ἰδιότητας. Ἀφέψημα ἐξ 60 γρμ. νωποῦ φλοιοῦ, χορηγεῖται κατὰ κοχλιάρια ἐν συνδυασμῷ μετά τινος καθαρτικοῦ. Ἐπίσης ὁ φλοιὸς καὶ τὰ σπέρματα ἀναγράφονται εἰς κόνιν (4—10 γρμ.) καὶ εἰς βάμμα (2—8 γρμ.) ἐπὶ ἑλειογενῶν πυρετῶν. Εἰς Ἀν. Ἰνδίας καὶ Β. Ἀμερικὴν χρησιμοποιεῖται ἰδίᾳ κατὰ τῶν *ασκαρίδων*. Ι. Γ. Δ.

Ἀζαδιρίνη *[Φαρμακ.]*. Εἶνα ἀλκαλοειδές, ἐλάχιστα ἀκόμη μελετηθέν, τῆς *Ἀζαδιράχτας τῆς ἰνδικῆς*. Ι. Γ. Δ.

Ἀζαζὲλ· προσωποποίησις τοῦ πονηροῦ δαίμονος, πρὸς τὸν ὁποῖον, κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν ἑορτὴν τοῦ ἐξιλασμοῦ, ἐξαπελύετο ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος εἰς τὴν ἔρημον (βλ. ἄρθρον ἐξιλασμοῦ ἑορτή). Ἡ λέξις ἀπαντᾷ μόνον εἰς τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (Λευϊτικοῦ 16, 8-10-26). Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῶν Ο' ἀντὶ τῆς λέξεως *Ἀζαζὲλ* ἀπαντοῦν αἱ λέξεις *ἀποπομπαῖος, εἰς ἀποπομπήν, διεσταλμένος*. Πιθανώτατα ὁ Ἀζαζὲλ ἦτο πονηρὸς δαίμων ἀρχαίας σημιτικῆς μυθολογίας, ὅθεν παρελήφθη ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ὡς προσωποποίησις τοῦ πονηροῦ δαίμονος. Ὅλως ἄστοχος εἶναι ἡ γνώμη τῶν φρονούντων ὅτι Ἀζαζὲλ εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ τράγου ἢ τοῦ τόπου εἰς τὸν ὁποῖον ἐξαπελύετο ὁ τράγος. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι πρόκειται περὶ ὀνόματος πονηροῦ δαίμονος

Digitized by Google

εἶναι ἀρχαῖοί τινες ραβῖνοι, τὸ βιβλίον τοῦ Ἐνὼχ καὶ ὁ Ὠριγένης. Δ. Σ. Μ.

Ἀζάζιον. Φρούριον ἐν Συρίᾳ κείμενον πρὸς ΒΔ. τοῦ Χαλεπίου (πάλαι Βερροίας) καὶ εἰς ἀπόστασιν δύο ἡμερῶν πορείας ἀπ' αὐτοῦ. Ἦτο ὀχυρώτατον ἀποτελούμενον ἐκ διπλῶν τειχῶν ἐκτισμένων ἐπὶ ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων βράχων. Οἱ Ἄραβες κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ὑπὸ τὸν χαλίφην Ὀμὰρ εἰσβολὴν εἰς Συρίαν, ἀφοῦ ἐξεπόρθησαν τὸ Χαλέπιον (638) ἐγένοντο κύριοι καὶ τοῦ Ἀζαζίου διὰ προδοσίας τοῦ υἱοῦ τοῦ φρουράρχου αὐτοῦ, ὅστις φονεύσας τὸν πατέρα του ἤνοιξε τὰς πύλας τοῦ φρουρίου εἰς τοὺς ἐχθρούς.

Μετὰ τὴν κατάτμησιν τοῦ μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ κράτους τῶν Ἀράβων, τὴν ἐπακολουθήσασαν παρακμὴν αὐτῶν καὶ τὴν τελείαν ταπείνωσιν των ὑπὸ τοῦ ἡρωϊκοῦ βασιλέως Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ (963 - 969), τὸ Ἀζάζιον ἀνεκτήθη. Τῷ 1030 ὁ βασιλεὺς Ρωμανὸς Γ' ὁ Ἀργυρός, ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Ἀράβων τοῦ Χαλεπίου, ἵδρυσεν ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Ἀζαζίου τὸ στρατόπεδόν του, ἕνεκα ὅμως τῆς ἐν αὐτῷ ἀνεπαρκείας τοῦ ὕδατος ἠναγκάσθη μετ' οὐ πολὺ νὰ ἀναζητήσῃ νέαν πρὸς ἐγκατάστασιν στρατοπέδου θέσιν. Πρὸς ἀνεύρεσιν τοιαύτης θέσεως καταλλήλου καὶ πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν κινήσεων τῶν Ἀράβων ἔπεμψε τὸν πατρίκιον Λέοντα Χοιροσφάκτην, διοικητὴν τοῦ τάγματος τῶν Ἐξκουβίτων (βασιλικῆς σωματοφυλακῆς), ὅστις ὅμως ἐνέπεσεν εἰς ἐνέδραν τῶν Ἀράβων, καταστραφέντος τοῦ τάγματός του. Οἱ ἐχθροὶ ἐπαρθέντες ἐκ τῆς νίκης ταύτης ἐπλησίασαν τὸ Ἀζάζιον καὶ νυχθημερὸν παρηνώχλουν τὰ πρὸς συλλογὴν τροφῶν καὶ νομῆς ἐξερχόμενα βυζαντινὰ ἀποσπάσματα. Τότε ὁ βασιλεὺς διέταξε τὸν πατρίκιον Κωνσταντῖνον Δαλασινὸν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ φρουρίου ἵνα ἀπομακρύνῃ τοὺς Ἄραβας. Ὁ Δαλασινὸς συμπλακεὶς μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἡττήθη, ὑπεχώρησεν ἐν ἀταξίᾳ εἰς Ἀζάζιον καὶ «μεγάλης ταραχῆς καὶ συγχύσεως τοὺς Ρωμαίους ἐνέπλησε, καὶ τὸν βασιλέα αὐτόν». Ἐν τέλει ὁ βυζαντινὸς στρατὸς πιεζόμενος ὑπὸ τῆς ἐλλείψεως ὕδατος, τροφῶν καὶ νομῆς καθὼς καὶ ὑπὸ τῆς ἐνσκηψάσης ἐπιδημίας κοιλιακῆς τινος νόσου, ἐξεκένωσε τὴν 10ην Αὐγούστου 1030 τὸ Ἀζάζιον καὶ κατηυθύνθη εἰς Ἀντιόχειαν διαρκῶς πιεζόμενος ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Ἡ πορεία ἐκείνη ὑπῆρξεν οἰκτρά. Οἱ Βυζαντινοὶ ἐξηντλημένοι ὑπὸ τῆς πείνης, τῆς δίψης καὶ τῶν κοιλιακῶν νοσημάτων ὑπεχώρουν χωρὶς νὰ ὦσιν εἰς θέσιν νὰ ἀντιτάξωσι καὶ τὴν ἐλαχίστην ἄμυναν κατὰ τῶν ὁλονὲν ἐπιθετικωτέρων Ἀράβων, οἵτινες ἀνενόχλητοι διήρπαζον τὰς ἀποσκευὰς αὐτῶν. Ὁ σύγχρονος ἱστορικὸς Γεώργιος Κεδρηνός, ἱστορῶν τὰ τῆς ἀτυχοῦς ταύτης ἐκστρατείας, ἀναφέρει μίαν μόνον περίεργον ὄντως ἀνδραγαθίαν ἑνὸς εὐνούχου τῶν βασιλικῶν θαλάμων, ὅστις ἰδὼν ἀπαγομένας ὑπὸ τῶν Ἀράβων τὰς ἀποσκευὰς αὐτοῦ μετὰ τῶν ὑπηρετῶν του καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ἀπελπισίας ἐπτέρνισε τὸν ἵππον του καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐφόνευσεν ἕνα ἐξ αὐτῶν, ἔτρεψε τοὺς λοιποὺς εἰς φυγήν, ἀπηλευθέρωσεν ἀποσκευὰς καὶ ὑπηρέτας καὶ ἐν θριάμβῳ ἡνώθη πάλιν μετὰ τῆς φάλαγγος τῶν Βυζαντινῶν. Ἐν τέλει οἱ Βυζαντινοὶ εἰσῆλθον εἰς Ἀντιόχειαν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς πλέον ἢ ἅπαξ διέτρεξε τὸν κίνδυνον τῆς αἰχμαλωσίας, ἐξ ἧς ἐσώθη χάρις εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τῶν σωματοφυλάκων του.

Τῷ 1069 ὁ ἡρωϊκὸς ὅσον καὶ ἀτυχὴς βασιλεὺς τοῦ Βυζαντίου Ρωμανὸς Δ' ὁ Διογένης ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν ἐν Συρίᾳ Ἀράβων καὶ Τούρκων ἐξεπόρθησε κατόπιν πεισματώδους ἀγῶνος τὴν ὀχυρὰν Ἱεράπολιν καὶ εἶτα ἐβάδισε πρὸς ἐκπόρθησιν καὶ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἀζαζίου ἰδὼν ὅμως τὸ ὀχυρὸν αὐτοῦ καὶ μὴ θέλων νὰ κατατρίψῃ τὸν στρατόν του εἰς μακρὰς ἐπιχειρήσεις ἀνὰ τὰς ἀνύδρους ἐκείνας χώρας ἐγκατέλιπε τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν καὶ ἐτράπη πρὸς τὴν Κιλικίαν.

Ν. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀζαήλ. Βασιλεὺς τῆς Συρίας κατὰ τὸν ἔνατον π.Χ. αἰῶνα. Πρὶν ἡ γίνῃ βασιλεύς, ἀξιωματικὸς ὢν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἄδερ, ἐστάλη πρὸς τὸν προφήτην Ἐλισαιέ, εὑρισκόμενον τότε ἐν Δαμασκῷ, διὰ νὰ πληροφορηθῇ παρ' αὐτοῦ ἐὰν ὁ βασιλεύς, ὅστις ἠσθένει τότε βαρέως, θὰ ἐπέζῃ ἢ οὐ τῆς ἀσθενείας του. Ὁ Ἀζαὴλ ἤκουσε τότε παρὰ τοῦ Ἐλισαιὲ ὅτι ὁ βασιλεὺς θὰ ἀποθάνῃ καὶ θὰ τὸν διαδεχθῇ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὅστις θὰ φερθῇ σκληρότατα πρὸς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν. Ὁ Ἀζαὴλ ἐπανελθὼν ἔπνιξε τὸν Ἄδερ ἐπὶ τῆς κλίνης του καὶ ἐγένετο αὐτὸς βασιλεὺς τῆς Συρίας, χρισθεὶς ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ. Ἐνίκησε τὸν βασιλέα τοῦ Ἰούδα Ἰωρὰμ καὶ τὸν βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ Ἰωάχαζ· ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα Ἰωὰς διὰ πλουσιωτάτων δώρων τὸν ἀπέτρεψεν ἀπὸ τῆς προθέσεώς του νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ. (Ἴδε Γ' Βασιλειῶν 19,15. Δ' Βασιλειῶν 8,7—28.10,32.12,17,13.3 καὶ 7 καὶ Β' Παραλ. 22,5). Δ. Σ. ΜΠ.

Ἀζάης· υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Κλειτοῦς, ἡγεμὼν ἐπὶ τῆς νήσου Ἀτλαντίδος (Πλάτωνος Κριτίας).

Ἀζαὶ-λὲ-Ριντὼ (*Azay-le-Rideau*). Πολίχνη τῆς Γαλλίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἴνδρα, πρωτεύουσα ὁμωνύμου δήμου τοῦ νομοῦ Ἔντρ-ἐ-Λουάρ. Κατ. 2280. Παράγει σιτηρά, οἶνον καὶ σανόν. Ἄλλοτε ἡ πόλις αὕτη περιεβάλλετο ὑπὸ τειχῶν καὶ εἶχε φρούριον τὸ ὁποῖον κατὰ τὸ 1520 κατεδάφισεν ὁ τότε αὐθέντης τοῦ Ἀζαὶ Μπερτελώ, οἰκοδομήσας τὸν διασωζόμενον πύργον, ὅστις θεωρεῖται ὡς ἓν ἐκ τῶν ὡραιοτέρων ἔργων τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ὁ πύργος οὗτος, καταλεγόμενος μεταξὺ τῶν ἱστορικῶν μνημείων τῆς Γαλλίας, κεῖται εἰς γραφικωτάτην θέσιν ἐπὶ νησῖδος τοῦ ποταμοῦ Ἴνδρα,

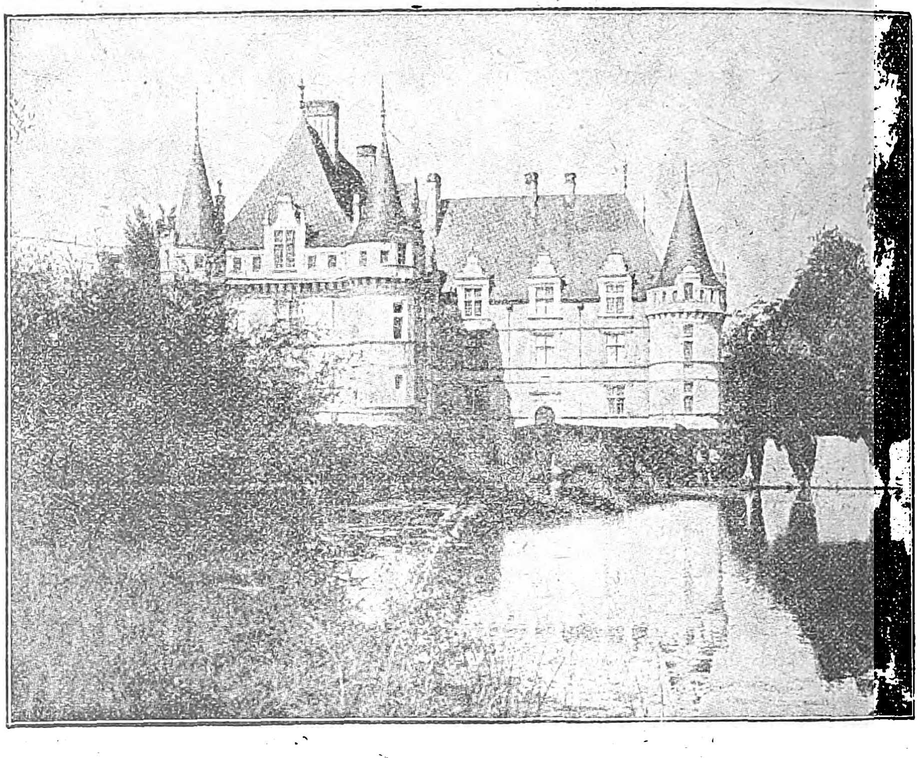

Ο ὀνομαστὸς πύργος τοῦ Azay-le-Rideau.

περικλείει δὲ πολύτιμον συλλογὴν πινάκων, ἰδίᾳ δὲ ἱστορικῶν προσωπογραφιῶν.

Πρὸ τῆς πόλεως ταύτης συνηντήθησαν τὴν 4 Ἰουλίου 1189 οἱ Βασιλεῖς Φίλιππος—Αὔγουστος τῆς Γαλλίας καὶ Ἐρρῖκος ὁ Β' τῆς Ἀγγλίας. Ὁ τελευταῖος οὗτος βαρέως ἀσθενῶν καὶ ἠθικῶς καταβεβλημένος ἠναγκάσθη νὰ ἐπιβῇ τοῦ ἵππου του καὶ νὰ μεταβῇ εἰς συνάντησιν τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν τῶν ὅρων τῆς συνθήκης ἥτις ἐρρύθμιζε τὰ τῆς ὑποταγῆς αὐτοῦ. Ὁ οὐρανός, ἀναφέρουν οἱ χρονογράφοι τῆς ἐποχῆς, ἦτο αἴθριος καὶ ἡ ἡμέρα ἐξόχως ὡραία. Αἴφνης, τὴν στιγμὴν ἀκριβῶς κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Βασιλεῖς ἐπλησίαζον ἀλλήλους, ἐκσπᾷ ἐκκωφαντική, τρομερὰ βροντή. Καταφοβισμένοι οἱ Βασιλεῖς ὑποχωροῦν, ὡς ἐὰν ὁ κεραυνὸς εἶχεν ἐπιπέσει μεταξύ των. Ἀλλ' ἐκ νέου ἐπιχειροῦν νὰ πλησιάσουν, ὅταν δευτέρα βροντή, ἀκόμη περισσότερον παρατεταμένη καὶ θορυβώδης, τοὺς ἀπομακρύνει καὶ πάλιν. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἔχει πλέον ἀπολέσει τὴν ψυχραιμίαν του καὶ οἱ βαρῶνοι σπεύδουν νὰ στηρίξουν αὐτόν. Καὶ τότε λαμβάνει γνῶσιν τῶν ταπεινωτικῶν ὅρων τῆς συνθήκης τοῦ Ἀζαί, διὰ τῆς ὁποίας οὗτος παρεδίδετο ἄνευ ὅρων εἰς τὴν καλὴν διάθεσιν τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας. (βλ. Ἐρρῖκος Β' τῆς Ἀγγλίας).

Ἀζαΐς (Azaïs) *Πέτρος—Ὑάκινθος.* Γάλλος μουσικός, γεννηθεὶς τῷ 1743 ἐν Λούδερν καὶ ἀποθανὼν ἐν Τουλούζῃ τῷ 1796. Διετέλεσε καθηγητὴς τῆς μουσικῆς ἐν τῷ Κολλεγίῳ τῆς πόλεως Σορὲζ μέχρι τοῦ 1783, εἶτα δὲ ἐν Τουλούζῃ, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Ὁ Ἀζαΐς δὲν ἦτο μόνον καλὸς καθηγητής, ἀλλὰ καὶ καλὸς συνθέτης ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

--Ἀζαΐς *Πέτρος Ὑάκινθος.* Γάλλος φιλόσοφος, υἱὸς τοῦ προηγουμένου, γεννηθεὶς ἐν Σορὲζ τῷ 1766 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1845. Ὁ βίος του ὑπῆρξε περιπετειώδης λόγῳ τῆς ἀνησύχου φύσεώς του. Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 89 τὸν κατέλαβεν ἀναποκατάστατον. Κατ' ἀρχὰς οὗτος ἐτάχθη πρὸς τὰς νέας ἰδέας, ἀλλὰ κατόπιν τὰς ἀπεκήρυξε, καὶ καταδικασθεὶς ἐπὶ τούτῳ εἰς ἐξορίαν ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἴς τι νοσοκομεῖον καλογραιῶν. Ἐκεῖ ἔρριψε τὰς πρώτας βάσεις τοῦ φιλοσοφικοῦ του συστήματος καὶ μετὰ πολλὰς κατόπιν περιπλανήσεις ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους τῷ 1806 ὅπου καὶ ἐξέδωκε τὸ «περὶ ἀνταποδόσεως» ἔργον του, τὸ ὁποῖον κατέστησεν αὐτὸν ὀνομαστόν. Κατόπιν ἐξέδωκε τὸ «Παγκόσμιον σύστημα» (1812), «Περὶ τῆς μοίρας τοῦ ἀνθρώπου» (1816), «Περὶ τῆς φρενολογίας, τοῦ Μαγνητισμοῦ καὶ τῆς Παραφροσύνης» κ. λ. π.

Ὁ Ἀζαΐς, εἰς τὸ σύστημά του, ἐμφορούμενος ἐκ τῶν περὶ ἰσότητος ἰδεῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, πρεσβεύει ὅτι ἡ ἰσότης αὕτη, παρὰ πᾶσαν ἐξωφάνειαν, εἶνε πραγματική. Τὸ κύριον διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι ἡ εὐτυχία, δὲν ἐπιθυμεῖ δὲ οὗτος τὰς ἄλλας ἰσότητας καὶ δὲν ἐπαναστατεῖ χάριν αὐτῶν, εἰμὴ ὅπως ἐξισωθῇ κατὰ τὴν εὐτυχίαν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Ἀλλ' ὁ Ἀζαΐς ὑποστηρίζει ὅτι κατ' οὐσίαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἐξ ἴσου εὐτυχεῖς. Ὅλα ἔχουν ἀντισταθμίσματα εἰς τὴν ζωήν· πᾶσα χαρὰ πληρώνεται μὲ λύπην, πᾶσα εὐτυχία μὲ δυστυχίαν, καὶ ἀντιθέτως. Συνεπῶς ὅσοι νομίζουν ὅτι εἶναι πτωχοὶ καὶ ἀπόκληροι κακῶς πράττουν φθονοῦντες ἐκείνους τοὺς ὁποίους νομίζουν εὐτυχεῖς, διότι τὸ ὁλικὸν ποσὸν τῆς εὐτυχίας εἶναι ἴσον δι' ὅλους.

Ὁ Ἀζαΐς παρὰ τὸν θόρυβον ὃν ἤγειραν περὶ τὰ δόγματά του περιέπεσεν εἰς λήθην μετὰ τὸν θάνατόν του.

ἀζακάς· οὕτως ὀνομάζεται κοινῶς ἐν Κεφαλληνίᾳ εἶδος ἀκανθώδους ραδικίου αὐτοφυοῦς, τὸ *Κιχώριον τὸ ἀκανθῶδες* (Cichorium spinosum), φυτὸν τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων (Compositae).

Ἀζαλαΐς (Azalaïs de Porcairagues). Γαλλὶς ποιήτρια τοῦ 12ου αἰῶνος, ἐκ Μονπελλιέ, ἀποθανοῦσα περὶ τὸ 1160. Ἀπὸ τὰ ἔργα της σώζεται μόνον ἓν ᾆσμα κατὰ τῆς ἀπιστίας τοῦ Ραμπὼ (Rambaud), πρίγκιπος τῆς Ὀράγγης, ὅστις εἶχεν ἐγκαταλείψει μίαν ἀπὸ τὰς φίλας της.

Ἀζαλᾶς· ὄρος ἐν τῷ Βυζαντινῷ θέματι τῆς Βιθυνίας. Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἔκειτο ἡ ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεομήτορος τιμωμένη Ἱ. Μονὴ τοῦ Ἀλύπου, ἐν ᾗ νοσηλευόμενος ἀπέθανε τῷ 1071 ὁ νεαρώτατος στρατηγὸς Μανουὴλ Κομνηνός, ἀνεψιὸς τοῦ προβασιλεύσαντος Ἰσαακίου Κομνηνοῦ (1057—1059) καὶ ἀδελφὸς τοῦ κατόπιν βασιλεύσαντος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081—1118). Ν. Κ.

Ἀζαλέα ἢ ***Ἀζάλεια*** *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν, (Azalea) τῆς τάξεως τῶν Ἐρεικωδῶν (Ericinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἐρεικιδῶν (Ericaceae). Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει θάμνους πολυανθεῖς καλλιεργουμένους χάριν τῶν πολυχρώμων καὶ κομψῶν, συνήθως δὲ καὶ εὐόσμων ἀνθέων. Πατρίδα ἔχει τὴν βορείαν Ἀμερικήν, τὰ δάση τοῦ Καυκάσου καὶ τὰς Ἰνδίας. Σήμερον, λόγῳ τῆς εἰδικῆς καλλιεργείας των ὡς ἀνθοκομικῶν φυτῶν, ὑπάρχουν ποικιλίαι *ἀζαλέας* εἰς ὅλας τὰς χώρας. Αἱ ἀζαλέαι φέρουν κάλυκα πενταμερῆ καὶ στεφάνην χοανώδη, πεντάλοβον, στήμονας δὲ πέντε ἢ δέκα, μὲ ἀνθῆρας ἄνευ ἀθέρος. Ὁ ὕπερος φέρει ὠοθήκην ἐλευθέραν πεντάχωρον, μεταβάλλεται δὲ εἰς πεντάχωρον καρπόν, κάψαν, ἔνθα εὑρίσκονται λεπτότατα σπέρματα πολλά. Ἐπὶ τῶν κορυφαίων κλάδων καὶ εἰς τὸ ἄκρον αὐτῶν φύονται τὰ ἄνθη ἀνὰ δύο ἢ τρία ἢ καὶ περισσότερα ὁμοῦ καὶ φέρουν χρῶμα ἀνάλογον, χαρακτηριστικὸν ἑκάστου εἴδους ἢ ποικιλίας ἀζαλέας, ἤτοι: λευκόν, ροδόχρουν, ἐρυθρόν, κυανοῦν, ὑποκύανον κτλ. Αἱ ἀζαλέαι εἶναι πολυετῆ φυτὰ καὶ ἄλλαι μὲν ἀειθαλεῖς (μὲ δέκα στήμονας συνήθως), ἄλλαι δὲ φυλ-

Digitized by Google

λορροοῦσαι (μὲ πέντε στήμονας). Τὰ κυριώτερα εἴδη ἐκ τῶν φυλλορροουσῶν ἀζαλεῶν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1ον) Ἀζαλέα ἡ γλοιώδης (Azalea viscosa)· εὑρίσκεται αὐτοφυὴς εἰς τὰ σκιερὰ μέρη τῶν δασῶν τῆς βορείας Ἀμερικῆς, ἔχει φύλλα προμήκη, ὠοειδῆ, λεῖα καὶ κατὰ τὰς δύο πλευράς, μὲ ὀλίγας μόνον τρίχας εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν νεύρων, καὶ ἄνθη λευκὰ ἢ ἐρυθρά.

2ον) Ἀζαλέα ἡ γλαυκὴ (Azalea glauca)· εὑρίσκεται αὐτοφυὴς εἰς τὰ ἑλώδη μέρη τῆς βορείας Ἀμερικῆς, ἔχει ἄνθη ἐπίσης ἐρυθρά, φέρει ὅμως, ἂν καὶ φυλλορροοῦσα, δέκα στήμονας· τὰ φύλλα διαφέρουν ἐπίσης τοῦ προηγουμένου εἴδους.

3ον) Ἀζαλέα ἡ γυμνανθὴς (Azalea nudiflorae)· ἐπίσης αὐτοφυὴς εἰς τὴν βορείαν Ἀμερικήν. Τὰ ἄνθη της εὑρίσκονται πρὸ τῶν κορυφαίων φύλλων. Οἱ τεχνοκηπουροὶ ἐδημιούργησαν ἐκ τοῦ εἴδους τούτου τὰς περισσοτέρας ποικιλίας, μὲ ὅλας τὰς ποικιλίας τοῦ ἐρυθροῦ χρώματος τῶν ἀνθέων.

4ον) Ἀζαλέα ἡ καλανδιανθὴς (Azalea calandulacea)· αὐτοφυὴς ἐν Ἀμερικῇ. Διακρίνεται ἐκ τῶν μακρῶν καὶ χνοωδῶν φύλλων· τὰ δὲ ἄνθη αὐτῆς φύονται κατὰ κορύμβους καὶ ἔχουν στεφάνην τριχωτήν, εἶναι δὲ ἐρυθροῦ χρώματος.

5ον) Ἀζαλέα ἡ ποντικὴ (Azalea Pontica) (βλ. λέξιν).

6ον) Ἀζαλέα ἡ τερπνὴ (Azalea amoena)· φυτὸν τοῦ Καυκάσου, ἔχον φύλλα ἐλλειψοειδῆ ἀκέραια, λεῖα, βαθυπράσινα. Τὰ ἄνθη της φύονται κατὰ κορύμβους, ἐπάκρια, χρώματος ἐρυθροκιτρίνου. Οἱ τεχνοκηπουροὶ ἐδημιούργησαν ἐκ τοῦ εἴδους τούτου πολλὰς ποικιλίας ἐρυθροῦ χρωματισμοῦ.

Τὰ κυριώτερα εἴδη ἐκ τῶν *ἀειθαλῶν* ἀζαλεῶν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1ον) Ἀζαλέα ἡ ραβδωτὴ (Azalea vittata)· φυτὸν τῆς Κίνας, ὕψους ἑνὸς μέτρου. Ὁ θάμνος οὗτος ἀνθεῖ πλουσιώτατα μὲ ἄνθη κατὰ δέσμας, ἐπάκρια, χρώματος λευκοῦ μετὰ στιγμάτων ἢ ραβδώσεων ἐρυθρῶν ἢ ἰοχρόων. Ἐκ τοῦ εἴδους τούτου ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῶν τεχνοκηπουρῶν διαφοραὶ μὲ ὡραῖα μεγάλα ἄνθη στικτὰ ἢ ραβδωτὰ ἐρυθρωπά.

2ον) Ἀζαλέα ἡ οὐλανθὴς (Agalea crispiflora)· μικρὸς θάμνος τῆς Κίνας μὲ φύλλα ἐλλειψοειδῆ εἰς τὰ ἄκρα τῶν κλάδων, καὶ μὲ ἄνθη ροδόχροα ἀνθοῦντα ἐνωρὶς τὸν Φεβρουάριον.

3ον) Ἀζαλέα ἡ ροιόχρους (Azalea punica)· μεγάλος θάμνος τῆς Κίνας μὲ φύλλα προμήκη βαθυπράσινα, καὶ ἄνθη ροδόχροα καὶ ἰόχροα ἅτινα ἀνθοῦν τὸν Φεβρουάριον.

4ον) Ἀζαλέα ἡ Ἰνδικὴ (Azalea Indica), μὲ φύλλα ἐπιμήκη λογχοειδῆ, στενούμενα κατὰ τὴν βάσιν αὐτῶν· τὰ φύλλα καὶ οἱ νεαροὶ κλάδοι καλύπτονται ὑπὸ τριχῶν μεταξοειδῶν· τὰ ἄνθη κατὰ δέσμας ἀνὰ δύο ἢ τρία εὑρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῶν κλάδων, εἶνε δὲ διαφόρων ἐρυθρῶν ἀποχρώσεων.

Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν *ἀειθαλῶν* καὶ *φυλλορροουσῶν* ἀζαλεῶν ἐδημιουργήθησαν διὰ σπορῶν, ἐπιλογῆς καὶ διασταυρώσεων πλεῖσται ποικιλίαι καὶ διαφοραί, μὲ ἄνθη ἁπλᾶ καὶ διπλᾶ, διαφόρων χρωμάτων. Ἡ καλλιέργειά των γίνεται εἰς κήπους, ἰδίως ὅμως ἐντὸς γλαστρῶν διὰ νὰ μεταφέρωνται καὶ προφυλάσσωνται εὐκολώτερον. Ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἀζαλεῶν γίνεται δι' ὅλων τῶν τρόπων, ἤτοι διὰ σπορᾶς, διὰ μοσχευμάτων, διὰ καταβολάδων, ἔτι δὲ καὶ δι' ἐμβολιασμοῦ διὰ τὰς εὐπαθεῖς καὶ ἐκλεκτὰς ποικιλίας. Αἱ ἐπιθυμηταὶ ποικιλίαι ἐμβολιάζονται ἐπὶ ἀνθεκτικῶν ἀζαλεῶν, δι' ἐνοφθαλμισμοῦ μὲν ἐπὶ τῶν μικρῶν θάμνων καὶ διὰ σχιστοῦ ἐγκεντρισμοῦ ἐπὶ τῶν μεγάλων. Ὁ πολλαπλασιασμὸς διὰ μοσχευμάτων γίνεται καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα καὶ ἐνωρὶς τὴν ἄνοιξιν ἐντὸς ὑγρῶν καὶ θερμῶν θερμοκηπίων σκιερῶν δι' ἐμφυτεύσεως τῶν μοσχευμάτων εἰς ἔδαφος ἀμμῶδες ἀναμεμιγμένον μὲ φυτογῆν.

Ἡ συντήρησις τῶν ἀζαλεῶν δὲν εἶναι εὔκολος, διότι ἔχουσι πολλὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἰδιοτροπίας, μεγαλυτέρας δὲ δυσκολίας καὶ περισσοτέρας καλλιεργητικὰς φροντίδας ἀπαιτοῦσιν εἰς τὰς θερμὰς χώρας καὶ τὰ ξηρὰ μέρη. Ὁ καλλιεργῶν ἀζαλέας πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν, ὅτι εἶναι φυτά, τὰ ὁποῖα βλαστάνουν συνήθως ἐντὸς σκιερῶν δασῶν, ὡς ἐκ τούτου δὲ πρέπει νὰ καλλιεργῶνται εἰς δροσεροὺς καὶ σκιεροὺς τόπους, ἐντὸς ἐλαφρᾶς φυτογῆς ἀναμεμιγμένης μετ' ἄμμου. Ὡς φυτογῆν χρησιμοποιοῦμεν καλῆς ποιότητος καστανόχρωμα ἢ ἐρεικόχωμα, τὸ ὁποῖον ἀναμιγνύομεν μὲ ὀλίγην ἄμμον τῶν ποταμῶν καὶ μικρὰν ποσότητα τελείως χωνευμένης κόπρου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνθήσεως προσέχομεν περισσότερον νὰ μὴ ἐκτεθῶσι τὰ φυτὰ εἰς τὸν ἥλιον, μετὰ δὲ τὴν ἄπάνθησιν μεταφυτεύομεν ταῦτα εἰς μεγαλυτέρας γάστρας καὶ προσθέτομεν νέαν ποσότητα φυτογῆς, εἰς τὸν πυθμένα δὲ τῆς γάστρας ὀλίγην ἄμμον ἀδράν, διὰ τὴν εὐκολωτέραν ἀποστράγγισιν τοῦ ὕδατος. Εἰς τὸ πότισμα χρειάζεται πολλὴ προσοχή, διότι ἡ ὑπερβολικὴ ὑγρασία βλάπτει καὶ ἐπιφέρει σῆψιν τῶν ριζῶν, ἡ δὲ ξηρασία εἶνε ἐπίσης καταστρεπτική. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἀνοίξεως καὶ τοῦ θέρους πρέπει νὰ δροσίζωνται τὰ φύλλα καθ' ἑκάστην ἑσπέραν, ἐπίσης νὰ καταβρέχηται καὶ τὸ πέριξ τῶν φυτῶν ἔδαφος. Τὸ πότισμα πρέπει νὰ γίνεται διὰ πηγαίου ὕδατος τὸ ὁποῖον νὰ ἔχῃ σταθῇ ἐπὶ μίαν ἡμέραν· τὸ ὄμβριον ὕδωρ εἶναι τὸ καταλληλότερον, ὅπου ὑπάρχει, τὸ δὲ φρεάτιον ἀκατάλληλον. Αἱ ἀζαλέαι ἐπιδέχονται παντὸς εἴδους κλάδευμα καὶ δυνάμεθα νὰ δώσωμεν διάφορα σχήματα εἰς τοὺς ὡραίους αὐτοὺς θάμνους· ἀπὸ τῆς μικρᾶς ἡλικίας καθορίζομεν τὸ σχῆμα καὶ κατ' ἔτος κατὰ τὸ διάστημα τοῦ χειμῶνος κλαδεύομεν συστηματικῶς, προτιμῶμεν δὲ νὰ δίδωμεν εἰς τὸ φυτὸν σχήματα σφαιρικά, ὑποσφαιρικά, κώνου καὶ πυραμίδος. Ι. ΧΑΪΜΑΝ

—Ἀζαλέα ἡ Ποντικὴ (Azalea Pontica). Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀζαλέας εἶναι θάμνος αὐτοφυὴς εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη τοῦ Πόντου. Ἐγνωρίσαμεν ταύτην ἐπὶ τόπου, ἐπισκεφθέντες τῷ 1909 τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ δὴ τὴν παρὰ τὴν Τραπεζοῦντα ἐπαρχίαν Ροδοπόλεως, ἔχουσαν τὸ ὄνομα τοῦτο, ὡς φαίνεται, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐτῇ ροδοδένδρων.

Ἀζαλέα ἡ ποντικὴ φέρει φύλλα ἀπορρέοντα καὶ ὑστερανθῆ, ἤτοι ἐμφανιζόμενα μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν ἀνθέων. Καὶ τὰ μὲν ἄνθη αὐτῆς εἶναι εἰς τὸ ἄκρον τῶν κλάδων, σκιαδοειδῆ ἢ κατὰ κορύμβους, μετ' ἀδενωδῶν ποδίσκων καὶ στεφάνης ὠχρᾶς ἢ πορτοκαλόχρου, περιβαλλούσης πέντε στήμονας· τὰ δὲ φύλλα εἶναι λεπτά, ὀλίγον ἐπιμήκη, ὠοειδῆ, λογχωτά, μετὰ ἠβάσκοντος χνοῦ κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπιφανείας. Πάντα τὰ μέρη τῆς ἀζαλέας, ἀλλὰ καὶ τῶν πλείστων ἐρεικιδῶν, εἶναι τοξικά, προφυλασσόμενα οὕτω διὰ τοῦ δηλητηρίου ἀπὸ τῶν φυτοφάγων ζῴων.

Ἀζαλέα ἡ Ποντικὴ παρετηρήθη τὸ πρῶτον ἐν Πόντῳ ὑπὸ τῶν Κότσχυ, Χουὲ καὶ Βαλάνσα, ἐκλήθη δ' ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων βοτανικῶν «*ροδόδενδρον τὸ ὠχρόν*». Ἀλλὰ φύεται καὶ ἐν Καυκάσῳ καὶ τῇ ΝΔ. Ρωσίᾳ, παρετηρήθη δὲ τῷ 1890 καὶ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς νήσου Μυτιλήνης, ὡς ἀναφέρει ὁ βοτανικὸς Π. Κ. Κανταρτζῆς. Οἱ κάτοικοι μάλιστα τῆς νήσου ὀνομάζουσι τὴν ἀζαλέαν *ἀγουΐδοραν*.

Ἐκ τοῦ νέκταρος τῶν ἀνθέων τῆς ἀζαλέας καὶ τοῦ ροδοδένδρου, ἰδίως τοῦ Ποντικοῦ, ὅπερ εἶναι θάμνος ὑψηλὸς ἢ δένδρον, μὲ φύλλα λεῖα καὶ ἄνθη πορφυρίζοντα, ἐκμυζῶσαι αἱ μέλισσαι, παράγουσιν ἐν Πόντῳ περίεργον μέλι, ἔχον τοξικὰς ἰδιότητας. Τὸ μέλι τοῦτο, ἐξ οὗ ἐδοκιμάσαμεν ἐλαχίστην ποσότητα, ἔχει γεῦσιν ἐλαφρῶς στυφίζουσαν καὶ βαρεῖαν ὀσμήν. Οἱ τρώγοντες ἐξ αὐτοῦ καταλαμβάνονται ὑπὸ ζάλης καὶ ὑπνηλίας, ἐνίοτε δὲ καὶ γαστρεντερικῶν διαταραχῶν. Οἱ κάτοικοι τοῦ Πόντου, καὶ δὴ καλόγηροί τινες τῆς περιωνύμου Μονῆς τῆς Παναγίας Σουμελᾶ, διηγήθησαν ἡμῖν, ὅτι τοὺς ἐκ τοιούτου μέλιτος δηλητηριαζομένους ἐμποδίζουσι νὰ κοιμηθῶσιν, ἐκ φόβου μὴ ἀποθάνωσι, περιθάλπουσι δὲ χορηγοῦντες αὐτοῖς πρὸς βρῶσιν κρόμμυον ἢ σκόροδον ὡς ἀντίδοτον.

Ἐπίσης ὁ Κωνστ. Ν. Παπαμιχαλόπουλος, ἐπισκεφθεὶς τὰς χώρας τοῦ Πόντου κατὰ τὸ ἔτος 1902, ἀναφέρει τὸ κατωτέρω γεγονός, ὅπερ διηγήθησαν αὐτῷ καλόγηροι τῆς Μονῆς Σουμελᾶ καὶ ὅπερ οὗτοι καὶ εἰς ἡμᾶς βραδύτερον ἐπανέλαβον ἐπιβεβαιώσαντες. «*Εἶναι γνωστὸν πόσον ἡ ἄρκτος ἀγαπᾷ τὸ μέλι. Ἡμέραν τινὰ τοῦ χειμῶνος, ἐν τῷ ψύχει καὶ τῷ σκότει τῆς ὁμίχλης, ἄρκτος πεινάλέα, χωρήσασα μέχρι τῶν πέριξ τῆς Μονῆς μερῶν, ἀνέτρεψε κυψέλην μελισσῶν καὶ ἔφαγε κατὰ κόρον μέλι· ἀλλὰ ναρκωθεῖσα ἕνεκα τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, κατέπεσεν ἐπὶ τόπου καὶ ἔκειτο ἐκεῖ ἐπὶ ὥρας ἴσως· ὅτε δ' ἀνεκαλύφθη, συνελήφθη καὶ ἐδέθη ὡς ἄκακον ἀρνίον. Καὶ τοῦτο δὲ σχετικῶς πρὸς τὰς μελιτοφάγους ἄρκτους: οἱ κυνηγοὶ τῶν δασῶν τούτων (τῶν περὶ τὴν Μονὴν Σουμελᾶ), φονεύοντες τὰ θηρία, μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς δορᾶς, ἀνατέμνουσι καὶ τὸν στόμαχον, διότι σχεδὸν πάντοτε εὑρίσκουσιν ἐν αὐτῷ καὶ ποσότητά τινα κηροῦ, ὅστις παραμένει ἐκεῖ ἄπεπτος, ὢν καὶ ἀρίστης ποιότητος, ἅτε ἀποκεκαθαρμένος διὰ τῶν ἐκκρινομένων στομαχικῶν ὀξέων.*»

Περὶ τοῦ τοξικοῦ τούτου μέλιτος ὁμιλεῖ καὶ ὁ Ξενοφῶν ἐν τῇ «Κύρου Ἀναβάσει» (4, 8, 20). Ὅτε οἱ Μύριοι, ἀρχομένου τοῦ 400 π. Χ, εἶχον φθάσει εἰς τὰ μέρη ταῦτα καὶ ἀνελθόντες τὸ ὄρος Θήχην ἠντίκρυσαν τὴν θάλασσαν, ἐπορεύθησαν εἶτα περαιτέρω κατὰ τὰ ὅρια τῶν Κόλχων καὶ «*ἐστρατοπεδεύοντο ἐν πολλαῖς κώμαις καὶ τἀπιτήδεια πολλὰ ἐχούσαις,*» διήμερον δὲ πορείαν ἀπεχούσαις τῆς Τραπεζοῦντος. «*Αὐτόθι*», περιγράφει ὁ Ξενοφῶν, «*ὑπῆρχον πολλὰ σμήνη μελισσῶν· ὅσοι δὲ τῶν στρατιωτῶν ἔφαγον ἐκ τοῦ μελικήρου, ἅπαντες ἀπώλεσαν τὰς φρένας καὶ κατελήφθησαν ὑπὸ ἐμέτου καὶ διαρροίας, οὐδεὶς δ' ἠδύνατο νὰ σταθῇ ὄρθιος· ἀλλ' οἱ μὲν ὀλίγον φαγόντες ἐφαίνοντο ὡς μεμεθυσμένοι, οἱ δὲ πολύ, ὡμοίαζον πρὸς μαινομένους ἢ καὶ ἀποθνήσκοντας. Ἔκειντο δὲ οὕτω πολλοί, ὡς μετὰ τροπὴν ἥττης, καὶ μεγάλη ἐπεκράτει ἀθυμία. Τῇ δ' ἐπαύριον, οὐδενὸς ἀποθανόντος, περὶ τὴν αὐτὴν περίπου ὥραν, ἀνέκτων τὰς φρένας, τῇ δὲ τρίτῃ καὶ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἀνίσταντο ὡς ἐκ φαρμακοποσίας.*»

Ὁ δ' Ἀριστοτέλης, ὁμιλῶν περὶ τοῦ αὐτοῦ μέλιτος ἐν τῷ «*Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων*» καὶ ἐνδιαφερόμενος νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸ ποιὸν μᾶλλον αὐτοῦ ἢ τὸ εἶδος τοῦ φυτοῦ, ἐξ οὗ ὑπὸ τῶν μελισσῶν συνελέγετο, ἀναφέρει. «*Ἐν Τραπεζοῦντι τῇ ἐν τῷ Πόντῳ γίνεται τὸ ἀπὸ τῆς πύξου μέλι βαρύοσμον καί φασι τοὺς μὲν ὑγιαίνοντας ἐξιστάναι, τοὺς δ' ἐπιληπτικοὺς καὶ τελείως ἀπαλλάττειν*». Ταῦτα ἐπιβεβαιοῦσι καὶ οἱ Αἰλιανὸς καὶ Δημόκριτος. «*Ἐν Τραπεζοῦντι δὲ τῇ Ποντικῇ ἐκ τῆς πύξου γίνεσθαι μέλι πέπυσμαι, βαρὺ δὲ τὴν ὀσμὴν τοῦτο εἶναι καὶ ποιεῖν μὲν τοὺς ὑγιαίνοντας ἔκφρονας, τοὺς δ' ἐπιλήπτους ἐς ὑγίειαν ἐπανάγειν αὖθις*» (Αἰλιανοῦ «Περὶ ζῴων» ε', 42). «*Φησὶ δὲ ὁ Ἀριστοτέλης τὸ ἀπὸ τῆς πύξου μέλι γενόμενον εἶνε βαρύοσμον· ἀφ' οὗ τοὺς μὲν ὑγιαίνοντας φαγόντας ἐξίστασθαι, τοὺς δὲ ἐπιληπτικοὺς εὐθὺς ἀπαλλάττεσθαι τοῦ νοσήματος*». (Δημοκρίτου ἐν «Γεωπονικοῖς» ιε', 9, 4). Προφανῶς καὶ οἱ τρεῖς συγγραφεῖς ἐσφαλμένα περὶ τοῦ φυτοῦ βεβαιοῦσιν, ἐφ' ὅσον ἡ πύξος εἶναι μὲν τοξικὸν δένδρον, ἀπαντῶν ἀφθόνως ἐν Πόντῳ, ἀλλὰ δὲν εἶναι μελιτογόνον.

Ἀφ' ἑτέρου ὁ Λατῖνος συγγραφεὺς Πλίνιος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «*Εὑρίσκει τις κατὰ τὰ μέρη ταῦτα τοῦ Πόντου ἄλλο εἶδος μέλιτος, ὅπερ καλοῦσι μαινόμενον, διότι καθιστᾷ ἀλλόφρονας τοὺς ἐσθίοντας αὐτό. Κρατεῖ γνώμη, ὅτι αἱ μέλισσαι συνάγουσιν αὐτὸ ἐκ τῶν ἀνθέων τοῦ ροδοδένδρου, ὅπερ ἀπαντᾷ συχνάκις ἐν τοῖς αὐτόθι δάσεσιν. Οἱ λαοὶ τῆς περιφερείας ταύτης, εἰ καὶ καταβάλλουσι μέρος τοῦ φόρου πρὸς τοὺς Ρωμαίους εἰς κηρόν, ἀποφεύγουσιν ἐπιμελῶς νὰ δώσωσί ποτε καὶ ἐκ τοῦ μέλιτος αὐτῶν*» (Hist. Natur. XXI, 13, 45). Ἀλλ' ἐὰν ὁ Λατῖνος συγγραφεὺς διὰ τοῦ «ροδοδένδρου» δὲν ἐννοῇ τὴν ἀζαλέαν, τότε αὕτη θὰ εἶνε πιθανώτατα τὸ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀλλαχοῦ ἀναφερόμενον «αἰγόλεθρον». Πάντως δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ ἐκδοχή, διὰ τοῦ ροδοδένδρου νὰ ὀνομάζῃ τό τε σημερινὸν ροδόδενδρον καὶ τὴν ἀζαλέαν.

Περὶ τοῦ «μαινομένου μέλιτος» (τουρκιστὶ σήμερον: *ντελὴ μπάλ*) ἀναφέρει καὶ ὁ γεωγράφος Στράβων (ΙΒ'. 549, 18), θεωρῶν τοῦτο, ἐσφαλμένως βεβαίως, οὐχὶ ὡς προϊὸν μελισσῶν, ἀλλ' ὡς προερχόμενον ἐκ τῶν ἀκρεμόνων τῶν δένδρων, ἐν ᾧ ἀλλαχοῦ (ΙΑ'. 498, 17), ἐν τῇ αὐτῇ Κολχίδι, παρὰ τὸν Φᾶσιν, μνημονεύει ἄλλου μέλιτος, οὐχὶ δηλητηριώδους, ἀλλ' ἁπλῶς πικρίζοντος.

Τέλος ὁ Διοσκορίδης ἐν τῷ «*Περὶ μέλιτος ποντικοῦ*» ἀναφέρει· «*Γεννᾶται δὲ ἐν Ἡρακλείᾳ τῇ Ποντικῇ κατά τινας καιροὺς διά τινων ἀνθῶν ἰδιότητα μέλι, ὃ τοὺς φαγόντας ἐξίστησι μετὰ ἐφιδρώσεως· βοηθοῦνται δὲ πήγανον ἐσθίοντες καὶ τάριχος, καὶ οἰνόμελι πίνοντες, ὁσάκις ἂν ἐμέσωσι τὰ αὐτὰ προσφερόμενοι· ἔστι δὲ δριμύ, καὶ πταρμοὺς κατὰ τὴν ὄσφρησιν κινοῦν*».

Ὁ Κ. Παπαμιχαλόπουλος σημειοῖ καὶ τὴν πληροφορίαν, ὅτι «*μέλι, ἔχον ὅλας τὰς ἀνωτέρω ἰδιότητας, εὑρίσκεται ἔτι καὶ νῦν ἐν τῇ Νοτιοδυτικῇ ἐκτάσει τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καὶ δὴ ἐν τοῖς ὄπισθεν τῆς Μυκάλης τόποις*». Ἆρά γε ἀπαντᾷ καὶ ἐκεῖ ἡ ἀζαλέα, ὡς ἀπαντᾷ καὶ ἐν Μυτιλήνῃ, ἔνθα δὲν παράγεται μὲν τοξικὸν μέλι, ἀλλ' ὅταν βρέχῃ ἐν τῷ ἄλσει, τῷ παρὰ τὸ χωρίον Βρυσσά, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἀζαλέα, τὰ ὑέτια ὕδατα, διηθούμενα διὰ τῶν ριζῶν τοῦ φυτοῦ τούτου, προσλαμβάνουν πικρίαν τινά, καθιστῶσαν αὐτὰ ἀκατάλληλα πρὸς πόσιν; ΣΤΕΛΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ἀζαλέα (Azalea procumbens) ἡ procumbens. *[Παλαιοντολ.]* Τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ φυτοῦ μαζὶ μὲ ἄλλα εἴδη φυτῶν, π.χ. ἑρπούσας *Ἰτεΐδας* (ἰτέαν τὴν πολικήν, ἰτέαν τὴν herbacea, ἰτέαν myrsinites καὶ ἄλλας), νᾶνα *βετουληρά* (Βετούλη ἡ νᾶνος), *Σοξιφράγον*, oppositofolia, καὶ πολλὰ εἴδη βρύων (ἰδίᾳ τὰ Distichum capillaceum, Tortula ruralis, Timmia norvegica, Hypnum stellatum, Hypnum exannulatum, Hypnum fluitans καὶ Scorpidium scorpioides) ἀπετέλουν τὴν λεγομένην *Δρυαδικὴν* χλωρίδα (Dryasflora), ὀνομασθεῖσαν οὕτω ἐκ τοῦ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦντος *ροδανθοῦς* φυτοῦ *Δρυὰς ἡ ὀκτωπέταλος* (Dryas octopetala). Ἡ χλωρὶς αὕτη ἔζη κατὰ τὴν παγετώδη ἐποχὴν τῆς *τεταρτογενοῦς* περιόδου τῆς γῆς εἰς τὰ μὴ καλυπτόμενα ὑπὸ πάγων μέρη τῆς μέσης Εὐρώπης καὶ κυρίως παρὰ τὰ διαρκῶς ἀλλάσσοντα θέσιν κατώτατα ὅρια τῶν τότε παγετώνων. Ἦτο πτωχὴ χλωρίς, ἀρκτικοαλπινικοῦ τύπου ἢ χαρακτῆρος *Τουνδρο-χλωρίδος* Tundrenflora) καὶ εὑρέθη ἀπολελιθωμένη οὐχὶ εἰς τύρφας, ἀλλ' ἐντὸς πηλῶν, οἱ ὁποῖοι χαρακτηρίζονται μὲ τὸ ὄνομα Δρυαδικοὶ πηλοὶ (Dryastone (βλ. τὰς λέξεις Δρυαδικὴ χλωρίς, δρυαδικοὶ πηλοί). Λείψανα τῆς χλωρίδος αὐτῆς εἶναι γνωστὰ ἐκ τῆς Σουηδίας, Ἀγγλίας, Δανίας, Ρωσίας, Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας.

Τὸ γένος Ἀζαλέα ζῇ καὶ σήμερον ὡς δενδρίον κυρίως τῆς νοτίου καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας. Γ. Κ. Γ.

ἀζαλεΐνη, ἡ νιτρικὴ ροζανιλίνη· χημικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{20}H_{19}N_3.HNO_3$. Εἶναι τὸ μετὰ νιτρικοῦ ὀξέος ἅλας τῆς *ροζανιλίνης*. Σ. Γ.

ἀζαλέος· ξηρός, ἀπεξηραμένος, ἄνευ ἰκμάδος. || σκληρός, ἄτεγκτος, τραχύς.

ἄζαλη· ἡ ἔλλειψις ζάλης, τρικυμίας· ἡ γαλήνη, ἡ νηνεμία.

Digitized by Google

'Αζάλης Πελοποννήσιος, ὄργανον τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς προπαγάνδας ἐν 'Ανατολῇ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα. 'Εδίδαξε τὰ 'Ελληνικὰ ἐν Μεσσήνῃ τῆς Σικελίας καὶ ἔπειτα τὴν 'Ιταλικὴν καὶ 'Ελληνικὴν ἐν 'Αθήναις, ὁπόθεν ἐξαναγκασθεὶς νὰ φύγῃ ἐπέστρεψεν εἰς Ρώμην. 'Ιδίως ἐν Συρίᾳ ἔδρασεν ὁ 'Αζάλης ὑπὲρ τοῦ Παπισμοῦ. Ἦτο ἐγκρατὴς πολλῶν γλωσσῶν καὶ μάλιστα τῆς Τουρκικῆς.
Κατὰ Ροδοτᾶν (*Storia del Rito greco*), ἔγραψε πολλά, ἰδίως ἠθικοθρησκευτικά, ἐξ ὧν ἐλάχιστα ἔχουσι δημοσιευθῆ.

'Αζάλι συνοικισμὸς τῆς κοινότητος Λιθήνων τῆς ἐπαρχίας Σητείας (Κρήτη)· κάτοικοι 12.

ἀζαλίνη *[Φωτογρ.]*. Οὕτω καλεῖται μῖγμα συγκείμενον ἐκ 10 μερῶν ἀλκοολικοῦ διαλύματος ἐρυθροῦ τῆς κινολίνης καὶ 2 μερῶν ἀλκοολικοῦ διαλύματος κυανίνης. Τὸ διάλυμα τοῦ μὲν ἐρυθροῦ τῆς κινολίνης σκευάζεται διὰ διαλύσεως 1 γρμ. ταύτης εἰς 500 κ. ἑ. ἀλκοόλης, τῆς δὲ κυανίνης 0,1 γρμ. ταύτης εἰς 50 κ. ἑ. ἀλκοόλης. 'Η ἀζαλίνη εὑρίσκει ἐφαρμογὴν εἰς τὴν παρασκευὴν χρωμοπαθῶν φωτογραφικῶν πλακῶν, τῶν ὁποίων τὸ φωτοπαθὲς στρῶμα δεικνύει ἀπάθειαν πρὸς τὸ ἐρυθρόν, κίτρινον καὶ πράσινον. 'Η πρὸς τὰ χρώματα ταῦτα εὐαισθητοποίησις τῶν κοινῶν ζελατινοβρωμιαργυρούχων πλακῶν ἐπιτυγχάνεται δι' ἐμβαπτίσεως τούτων ἐπὶ 2' ἐν τῷ ἀκολούθῳ λουτρῷ: ἀζαλίνης 50 κ. ἑ., ὕδατος ἀπεσταγμένου 250 κ. ἑ., ἀμμωνίας (Πυκν. 0.96) 3 κ. ἑ. ἢ ὅσον ἀρκεῖ ὅπως τὸ λουτρὸν τοῦτο ἀσθενῶς μόνον ὄζῃ ἀπ' αὐτῆς.
Κατὰ τὴν φωτογράφησιν διὰ τῶν οὕτω παρασκευασθεισῶν πλακῶν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ χρῆσις σκοτεινῶς κιτρίνου ὀπτικοῦ ἠθμοῦ (ἠθμοῦ ἀντιθέσεων), διότι οὕτως ἐπιτυγχάνεται ἐντονωτέρα δρᾶσις τῶν ἀναφερθέντων χρωμάτων ἐπὶ τοῦ φωτοπαθοῦς στρώματος. Διὰ προσθήκης ἀλκοολικοῦ διαλύματος ἐρυθροῦ τῆς γλυκίνης (1:500) ἐν τῷ μίγματι τῆς ἀζαλίνης ἐπιτυγχάνονται καλύτερα ἀποτελέσματα. Κ. Γ. Μ.

ἄζαλο· λέγεται οὕτω ἐν Κύμῃ τὸ ἐν Κρήτῃ λεγόμενον *ζάλο*=βῆμα, ἢ ἴχνος ποδός, πατημασιά. 'Εκ τούτου καὶ ὁ Κρητικὸς χορός, *ὁ πεντοζάλης* = ὁ πενταβήματος «ποὺ τρία *ζάλα* κάνει ὀμπρός, καὶ δυὸ γιαγέρνει πίσω». Τὸ *α* εἶναι πρόθεμα· εἶναι δὲ ἡ μετὰ προθέματος αὕτη λέξις ἀπὸ τὰς ὀλίγας αἱ ὁποῖαι, λαμβάνουσαι τὸ πρόθεμα, ἀναβιβάζουσι τὸν τόνον εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, ὡσεὶ ἦσαν σύνθετοι: *μωρὸς* > *ἄμωρος*, *χλωμὸς* > *ἄχλωμος*, *νάμα* > *ἄναμα*, οὕτω καὶ *ζάλο* > *ἄζαλο*. 'Ο 'Ησύχιος λέγει: «*σαλάξαι* = κινῆσαι», *σάλο* λοιπὸν τὸ κίνημα. Περὶ δὲ τῆς τροπῆς τοῦ *σ* εἰς *ζ* σύγκρινε: σόγχος > ζόχος, σομφὸς > ζοφός, σάκχαρις > ζάχαρη, σάπφειρος > ζαφείρι, σειριῶ > ζειριάζω, σωχάδες > ζωχάδες, sambucus > ζαμποῦκος, καὶ ἀπὸ τὸ *σάβος* (= ἡ βακχεία) > ζαβὸς (Κοραῆς). Μ. Φ.

"Αζαλο· Λαὸς τῆς ΒΔ. Ἄνω Παννονίας. Αἱ οἰκήσεις αὐτοῦ ἦσαν εἰς τὴν 'Ανατολικὴν κλιτὺν τοῦ ὄρους Κετίου (Wienerwald), τὸ ὁποῖον χωρίζει τὸ Νωρικὸν ἀπὸ τὴν Ἄνω Παννονίαν. ΑΔ. ΑΔ.

ἄζαλος· ὁ μὴ ζαλιζόμενος ἐν τρικυμίᾳ, ὁ μὴ καταλαμβανόμενος ὑπὸ ναυτίας.

— ἄζαλος λέγεται ἐν τῇ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ ἡ ράβδος, ἡ σφηνουμένη ἐν τῷ ἀντίῳ τοῦ ἱστοῦ (= ἀργαλειοῦ) διὰ νὰ τὸ κρατήσῃ ἀκίνητον, *ἄζαλος* = ὁ *ἄσαλος*, ὁ μὴ σαλευόμενος· λέγεται δὲ καὶ *ζάντζος*, δηλαδὴ *διάντιος* σφήν· ὁ διὰ τοῦ ἀντίου διήκων. Ὅτι δὲ τὸ *διάντιος* δύναται νὰ καταντήσῃ κανονικῶς εἰς *ζάντζος* σύγκρινε τὰ ἑξῆς: *δι* > *ζ* ἢ *τζ*: διαβολιὰ > ζαβολιά· διάχειλος > ζάχειλος καὶ τζάχειλος· διαμοιράζω > τζαμοιράζω (Κάλυμνος)· ξεδιανεύω > ξετζανεύω (Ἤπειρος)· (λιγδα > γλίδα) γλιδιάζω (Κεφαλν.) > γλιτζιάζω (Κύζικος)· διποδιώνω > διποτσώνω = πεδικλώνω (Κάρυστος)· διαμαδάρα > τσαμαδάρα — τσαμαδός· διομπιώνει > τσομπώνει = ὀμπιάζει (Κεφαλν.)· διέρρευσα > τζέρεψα — τζερεύω = διαρρέω > διάρα > τζάρα = ὁ ὀρρός, κατὰ τὸν Ρουμάνον Puscariu (Irbr. τ. ια'. σ. 65) λίαν ὀρθῶς· (ἴουλος): ιουλίον διουλὶ > τσουλὶ καὶ μὲ τὴν ὑποκορ. καταλ. — ουφι: τσουλούφι καὶ ζουλούφι = ὁ βόστρυχος· διαβελίζω > τσαλεβίζω = περιπαίζω· διαβλακούσα = ζαβλακούσα. τὸ μονὸ κουπὶ τῆς βάρκας. (Φιλήντα ΓΓΕ, α', 144). Μ. Φ.

"Αζαμ· Γερμανικὴ οἰκογένεια ἐξ ἧς πολυάριθμοι προῆλθον καλλιτέχναι. 'Εκ τούτων οἱ μᾶλλον ἐξέχοντες εἶναι οἱ ἀκόλουθοι, σημειούμενοι κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τῆς γεννήσεως αὐτῶν.

"Αζαμ Χάνς. Τούτου ἀγνοεῖται ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος τῆς γεννήσεως, πιστεύεται δὲ ὅτι ἐγεννήθη ἐν Τυρόλῳ καὶ ἀπέθανεν ἐν Σούλτσμπαχ κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ 1696. Νεανίας μετέβη εἰς τὴν 'Ιταλίαν κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς εἶχεν ἀρχίσει ἡ παρακμὴ τῆς τέχνης ἐν αὐτῇ, ἐπιστρέψας δὲ εἰς τὴν Γερμανίαν ἐξετέλεσε πλείστας ἐλαιογραφίας καὶ τοιχογραφίας, ἰδίως εἰς τὸ Μόναχον, Γμοὺνδ καὶ Βενεδικτμπάουερν. 'Εκ τῶν ἀνακαλυφθέντων λογαριασμῶν τῶν ἀρχείων τοῦ Βαυαρικοῦ κράτους, καταφαίνεται ὅτι πλεῖστα ἔργα εἶχον ἀνατεθῆ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ δημοσίου. 'Η τέχνη του δὲν παρουσιάζει ἰδιαιτέραν τινὰ πρωτοτυπίαν· φαίνεται ἐπηρεασμένη ἐκ τῆς ἐν Βενετίᾳ σχολῆς, ὅπου μετὰ τὴν ἔκλειψιν τῶν μεγάλων καλλιτεχνῶν, τῶν ἀκμασάντων κατὰ τοὺς δύο προηγουμένους αἰῶνας, ἔπαυσε παράγουσα πλέον αὕτη ἔργα τῆς μεγάλης λεγομένης γραφικῆς. 'Εν τούτοις δὲν στερεῖται ὁ Χὰνς "Αζαμ χάριτος καὶ κομψότητος, ἀκριβείας δὲ περὶ τὴν σχεδιογραφίαν.

"Αζαμ Κοσμᾶς—Δαμιανὸς καὶ ***Αἴγεδος Κουρτῖνος***. Υἱοὶ τοῦ προαναφερομένου, ὁ μὲν Κοσμᾶς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Βενεδικτμπάουερν τῷ 1686 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1739 ἢ 1742. 'Ο δὲ Αἴγεδος γεννηθεὶς τῷ 1689, ἀπέθανε τῷ 1746. Οἱ δύο ἀδελφοὶ εἰργάσθησαν πάντοτε ὁμοῦ καὶ ἐξετέλεσαν ἀπὸ κοινοῦ ἀναληφθείσας ἐργασίας. 'Εσπούδασαν καὶ οὗτοι εἰς 'Ιταλίαν κατὰ τὴν περίοδον τῆς παρακμῆς, τὰ δὲ ἔργα των παρουσιάζουν τὰ αὐτὰ ἐλαττώματα τῶν διδασκάλων των. 'Ο Κοσμᾶς ἠκολούθησε μαθήματα παρὰ τῷ Πέτρῳ Κορτόνα, ὁ δὲ γλύπτης ἀπεμιμήθη τὴν τεχνοτροπίαν τοῦ Μπερνίν. Μετὰ τὴν ἐξ 'Ιταλίας ἐπιστροφήν των ἐγκατεστάθησαν εἰς Μόναχον, ὁπόθεν φαίνονται ἀπελθόντες κατὰ τὸ 1725. 'Επὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν γάμων τοῦ Καρόλου—'Αλβέρτου τῆς Βαυαρίας μετὰ τῆς ἀρχιδουκίσσης Μαρίας 'Αμαλίας τῆς Αὐστρίας, ὁ Κοσμᾶς ἀνέλαβε τὰς δημοσίας διακοσμήσεις τῆς βαυαρικῆς πρωτευούσης, εἶτα δὲ ἐζωγράφισε τὸν θόλον τῆς ἐν Ἴνσμπρουκ ἐκκλησίας τοῦ 'Αγίου 'Ιακώβου, τῆς ὁποίας ὁ ἀδελφός του ἀνέλαβε τὴν κοσμηματογράφησιν ἀντὶ 3000 φλωρινίων. 'Εξηκολούθησαν εἶτα ἐργαζόμενοι εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ Φρεΰζιγκ, ἡ δὲ ἐργασία των αὕτη ἐξετιμήθη τόσον, ὥστε ἀπενεμήθη αὐτοῖς ὁ τίτλος τοῦ ζωγράφου καὶ τοῦ γλύπτου τῆς αὐλῆς.

'Η ἐπιτυχία των αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἀνατεθῶσιν εἰς αὐτοὺς ἡ ζωγράφησις καὶ κοσμηματογράφησις πλείστων ναῶν καὶ ἀνακτόρων εἰς Ἄλδερμπαχ, 'Αμβέργην, Γμοὺνδ, Χόχενβαρτ, Μόναχον, Ρατισβόννην κλπ. Εἰς δὲ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Σαϊχάϊμ, ἡ τῆς μεγάλης κλίμακος εἰκών, ἡ παριστῶσα τὴν *'Αφροδίτην ζητοῦσαν τὰ ὅπλα ἀπὸ τὸν Ἥφαιστον*, ὡς καὶ αἱ εἰκόνες τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἰδίου ἀνακτόρου καὶ ἡ κοσμηματογράφησις αὐτοῦ εἶναι ἔργα αὐτῶν. Κατὰ τὸ 1728 ὁ Κοσμᾶς μετέβη εἰς Πράγαν ἀναλαβὼν νὰ ζωγραφήσῃ φατνώματά τινα τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀνακτόρου, τῷ δὲ 1730 μετέβη εἰς τὸ Ἄϊσιλδεν καὶ τὴν Μανχάϊμ, ὅπου ἐξετέλεσε ζωγραφίας τοῦ παρεκκλησίου καὶ τῆς κυρίως κλίμακος τοῦ ἀνακτόρου, πρὸς δὲ καὶ τὰς τοῦ ναοῦ τῶν 'Ιησουϊτῶν. Τέλος ἐν Φρίνδμπεργ καὶ ἐν Μονάχῳ κατήρξατο διαφόρων ἔργων, τὰ ὁποῖα ὁ θάνατος δὲν τῷ ἐπέτρεψε νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Οἱ δύο ἀδελφοὶ οἵτινες διεκρίνοντο διὰ τὴν θεοσέβειαν αὐτῶν, ἤγειραν ἰδίαις δαπάναις μνημεῖον τῆς εὐλαβείας των, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο, ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔργα των, ἐν ταῖς καμπύλαις, ἐν τῇ βομβούσῃ ὑπερβολῇ των, ὡς καὶ ἐν τῇ εὐκολίᾳ μεθ' ἧς ἐξετέλουν τὰς ἐμπνεύσεις των καταφαινεται ὁ αὐτοσχεδιασμός των. Πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Κοσμᾶ "Αζαμ ἐχαλκογράφησαν οἱ Βόλφγκανγκ, 'Ιωάννης Μέρλ καὶ Στόκλιν, εἰς δὲ τὴν πινακοθήκην τοῦ Μονάχου ὑπάρχει πίναξ αὐτοῦ, παριστῶν τὴν Θεοτόκον μετὰ τοῦ θείου βρέφους, προσκυνουμένην ὑπὸ τοῦ ἁγίου Δομινίκου καὶ τῆς ἁγίας Ρόζας τῆς Λίμα.

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ζωγράφων τῆς οἰκογενείας ταύτης ἀναφέρεται ἀκόμη ὁ *Φραγκῖσκος "Ερασμος*, γεννηθεὶς ἐν Μονάχῳ τῷ 1720 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1794, ὅστις ὠνομάσθη ἐπίσης ζωγράφος τῆς αὐλῆς, κοσμήσας διαφόρους ἐκκλησίας καὶ παλάτια καὶ ἐργασθεὶς κυρίως εἰς Βαμβέργην. Θ. Β.

'Αζάμ (*Azam*) ***Εὐγένιος***. Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς τῷ 1822 ἐν Βορδώ. 'Εσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Παρισίοις, εἶτα δὲ ἐδίδαξε τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἐν τῇ 'Ιατρικῇ Σχολῇ τῆς γενετείρας του πόλεως. Εἶναι γνωστὸς κυρίως διὰ τὰς ἐργασίας του ἐπὶ μερικῶν ψυχοφυσιολογικῶν φαινομένων, ἅτινα ἐκίνησαν ζωηρὰν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ καὶ μὲ τὰ ὁποῖα συνδέονται τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων αὐτοῦ: «'Η περιοδικὴ ἀμνησία ἢ ὁ διχασμὸς τῆς προσωπικότητος» (1878), «'Ο χαρακτὴρ ἐν τῇ ὑγείᾳ καὶ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ» (1887), «'Η διπλῆ Συνείδησις», «Περὶ τῶν φρενικῶν διαταράξεων τῶν προερχομένων ἀπὸ τραυματισμοὺς τοῦ ἐγκεφάλου» κ. τ. λ.

'Αζὰμ Γκάρ ἢ ***'Αζιμγκάρ***. Πόλις καὶ ἐπαρχία τῶν Βρεττανικῶν 'Ινδιῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Γορακπούρ. Κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Τόνς. Σιδηροδρομικὸς Σταθμός. 'Ιδρύθη τῷ 1665 ὑπό τινος ἰσχυροῦ γαιοκτήμονος ὀνόματι 'Αζὶμ Χάν. 'Η ἐπαρχία ἔχει συνολικὴν ἐπιφάνειαν 2207 τετραγ. μιλλίων, συνορεύεται δὲ βορείως ἀπὸ τὸν ποταμὸν Γόγρα, ὅστις τὴν χωρίζει ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας τῆς Γορακπούρ· ἀνατολικῶς μὲ τὰς ἐπαρχίας Ζαουνποὺρ καὶ τοῦ Γαζιποὺρ καὶ δυτικῶς μὲ τὰς ἐπαρχίας Ζαουνποὺρ καὶ Φυζαβάδ.
Τὸ ἔδαφος εἶναι γόνιμον καὶ καλλιεργεῖται ἐντατικῶς. Παράγει κυρίως ὄρυζαν καὶ ζαχαροκάλαμον. 'Ο πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς ἀνέρχεται περίπου εἰς 1.700.000. Τῷ 1857 ἐσημειώθη εἰς 'Αζαμγκὰρ στάσις τῶν ἰθαγενῶν στρατιωτῶν οἵτινες ἐδολοφόνησαν ἀρκετοὺς ἐκ τῶν ἀξιωματικῶν των.

'Αζαμπούζα (Azambuza). Πόλις τῆς Πορτογαλλίας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 55 χιλιομ. βορειοανατολικῶς τῆς Λισσαβῶνος καὶ ἔχουσα 12.736 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων καὶ ἐλαίου εἰς μεγάλας ποσότητας.

'Αζαμπούζα ***Διέγος δέ*** (Diego de Azambuza). Πορτογάλλος θαλασσοπόρος, ὅστις ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως 'Ιωάννου τοῦ Β' εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γουϊνέας, ἵνα ὀργανώσῃ τὴν ἐκεῖ ἐγκατάστασιν τῶν Πορτογάλλων. Τῷ 1482 ἀπεβιβάσθη παρὰ τὸ ἀκρωτήριον Τρέ-Πούντας (Tre-Puntas) καὶ ᾠκοδόμησε φρούριον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὸ ὄνομα τοῦ 'Αγίου 'Ιωάννου, εἰς ἀνάμνησιν εὐτυχοῦς ἀποστολῆς γενομένης εἰς τὸ ἴδιον μέρος πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν. 'Ο 'Αζαμπούζα ἐπέτυχε νὰ συνάψῃ φιλικὰς σχέσεις μὲ τοὺς ἰθαγενεῖς τῆς περιοχῆς, διὰ συνθηκῶν δὲ μετ' αὐτῶν ἐσταθεροποίησε τὴν ἐπὶ τῆς χώρας ἐξουσίαν τοῦ κυρίου του. Οἱ διάδοχοί του δὲν τὸν ἐμιμήθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι τῶν ἰθαγενῶν σώφρονα συμπεριφοράν.

'Αζάν. Υἱὸς τοῦ 'Αρκάδος καὶ τῆς 'Ερατοῦς καὶ πατὴρ τοῦ Κλείτορος. Εἰς τοῦτον καὶ τοὺς ἀδελφούς του 'Αφείδαντα καὶ Ἔλατον διένειμεν ὁ πατὴρ 'Αρκὰς τὴν χώραν του, τὴν 'Αρκαδίαν, τῆς ὁποίας τὸ λαχὸν εἰς τὸν 'Αζᾶνα τμῆμα μετωνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ, ὡς γενάρχου, 'Αζανία. Γ. Δ. Κ. Ψ.

'Αζάν· ἡ ἀρχαία 'Αζανία· χώρα τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς 'Αφρικῆς, ὁριζομένη βορείως ὑπὸ τοῦ 'Αδάλ, ἀνατολικῶς ὑπὸ τοῦ 'Ινδικοῦ ὠκεανοῦ καὶ νοτίως ὑπὸ τῆς Ζανζιβάρης· κάτοικοι 150 000. Μέρος αὐτῆς εἶναι ἄγονος καὶ ἄνυδρος ἔρημος, ὅπου συναντῶνται μόνον ὀλίγαι στρουθοκάμηλοι. Αἱ ἀκταὶ κατοικοῦνται ὑπὸ μωαμεθανῶν 'Αράβων, τὸ δὲ ἐσωτερικὸν ὑπὸ Νέγρων φετιχιστῶν. Πορίζονται ἐντεῦθεν χρυσόν, ἄμβαρον, ἐλεφαντοστοῦν, σμύρναν καὶ ἄλλα ἀρωματώδη φυτά. 'Υπὸ τῶν ἰθαγενῶν ἡ χώρα αὕτη καλεῖται *Χαζίνη*.

'Αζὰν (=ἀγγελία, ἀραβ.)· ἡ πρόσκλησις τῶν πιστῶν μουσουλμάνων εἰς προσευχήν, ἐκφωνουμένη ὑπὸ τοῦ μουεζίνη (κήρυκος) ἐκ τοῦ τεμένους δὶς τῆς ἡμέρας, εἰς ὅλας τὰς μωαμεθανικὰς χώρας. Εἰς τὰ μικρὰ τεμένη ὁ μουεζίνης ἵσταται παρὰ τὴν θύραν, ἀλλ' εἰς τὰ μεγάλα ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ μιναρέ. Κατὰ μετάφρασιν ἡ πρόσκλησις αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς: «*'Ο Θεὸς εἶναι μέγιστος!* (τετράκις). «*Δὲν ὑπάρχει ἄλλος Θεὸς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ!*» (δίς). «*'Ο Μωάμεθ εἶναι ὁ ἀπόστολος τοῦ Θεοῦ!*» (δίς). «*Ἔλθετε εἰς τὴν προσευχήν!*» (δίς). «*Ἔλθετε εἰς τὴν σωτηρίαν!*» (δίς). «*'Ο Θεὸς εἶναι μέγιστος!*» (δίς). «*Δὲν ὑπάρχει Θεὸς ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ!*» Κατὰ τὸ πρωινὸν ἀζὰν προστίθενται καὶ αἱ λέξεις: «*'Η προσευχὴ εἶναι καλυτέρα τοῦ ὕπνου*.» (δίς). 'Ο εὐσεβὴς μουσουλμᾶνος ὀφείλει ν' ἀπαντήσῃ εἰς πᾶσαν φράσιν τοῦ μουεζίνη. 'Επαναλαμβάνει τὰς πρώτας φράσεις, ἀλλ' εἰς τὴν κραυγήν: «*Ἔλθετε εἰς τὴν προσευχήν!*», ὀφείλει ν' ἀπαντήσῃ: «*Δὲν ἔχω δύναμιν καὶ ἰσχύν, εἰμὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ 'Υψίστου καὶ Μεγίστου*». Εἰς τὴν κραυγήν: «*Ἔλθετε εἰς τὴν σωτηρίαν!*» ἡ ἀπάντησις εἶναι: «*Ὅ,τι θέλει ὁ Θεὸς θὰ γίνῃ· ὅ,τι δὲν θέλει δὲν θὰ γίνῃ*». Τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἀζὰν ὀφείλουν οἱ πιστοὶ νὰ ἀκροῶνται μετὰ μεγίστου σεβασμοῦ. Ὅσοι εὑρίσκονται καθ' ὁδὸν πρέπει νὰ σταθοῦν, οἱ ἐργαζόμενοι ν' ἀφήσουν τὴν ἐργασίαν των, οἱ κατακεκλιμένοι νὰ ἐγερθοῦν.
'Ο μουεζίνης ἵσταται μὲ τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὴν Μέκκαν καὶ μὲ τοὺς δείκτας ἐντὸς τῶν ὤτων κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἀζάν, ἐκλέγονται δὲ εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἄνθρωποι διακρινόμενοι διὰ τὴν κοσμιότητα τοῦ ἤθους των. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφωνήσῃ τὸ ἀζὰν ἀκάθαρτος, ἢ μέθυσος, ἢ ἀσθενής, ἢ γυνή.
Εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ ἀζὰν ἔλεγεν ἁπλῶς: «*Ἔλθετε εἰς τὴν προσευχήν!*» 'Αλλ' ὁ Μωάμεθ, ἐπιθυμῶν νὰ προσδόσῃ τελετουργικὸν τύπον εἰς τὴν πρόσκλησιν, συνεκάλεσεν εἰς συμβούλιον τοὺς ὀπαδούς του. Τινὲς ὑπέβαλον τὴν γνώμην νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ ἑβραϊκὴ σάλπιγξ, ἄλλοι δ' ἐπρότειναν τὸν θροῦλον, τὸν χριστιανικὸν κώδωνα, ἀλλά, κατὰ τὸν θρῦλον, τὸ ζήτημα ἐλύθη δι' ὀνείρου. 'Αβδουλάχ τις ὠνειρεύθη ὅτι συνήντησεν ἄνθρωπον ἐνδεδυμένον πρασίνην στολὴν καὶ κρατοῦντα κώδωνα. 'Ο 'Αβδουλὰχ ἐζήτησε νὰ τὸν ἀγοράσῃ, λέγων εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν συνάθροισιν τῶν πιστῶν. 'Αλλ' ὁ ξένος τῷ ἀπεκρίθη: «Θὰ σοῦ δείξω καλύτερον τρόπον. 'Ορίσατε κήρυκα, ὅστις νὰ κηρύττῃ μὲ φωνὴν ἰσχυράν: *ὁ Θεὸς εἶναι μέγιστος* κλπ. 'Εξυπνήσας ὁ 'Αβδουλὰχ μετέβη εἰς τὸν Μωάμεθ

καὶ τῷ ἀφηγήθη τὸ ὄνειρόν του, οὕτω δὲ καθιερώθη τὸ ἀζάν. **Σ. Φ.**

ἀζαναῖα (ἢ *ἀζάνια*) **κακά**· *(παροιμ. ἀρχ.)*. Ἡ Ἀζανία ἦτο κακόγειος χώρα, ἥτις ἤθελε μέγαν κόπον πρὸς καλλιεργίαν, διὰ νὰ δόσῃ μικρὰ εἰσοδήματα. Οἱ καλλιεργοῦντες λοιπὸν αὐτὴν ἔλεγαν ὅτι ὑποφέρουν τὰ *κακὰ* (= τὰ βάσανα) τῆς Ἀζανίας. Κατόπιν μετέπεσεν ἡ φράσις εἰς παροιμίαν ἐπὶ τῶν ἄγαν κοπιώντων καὶ ὀλίγα ἀπολαμβανόντων.

Ἀζαναγὶς (οἱ). Ὀνομάζονται οὕτως αἱ μικταὶ φυλαὶ τῶν Μαύρων τῆς Ἀφρικῆς, ἐκεῖναι δηλαδὴ αἵτινες ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων ἐγκατεστάθησαν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Σαχάρας (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς καθαρῶς ἀραβικὰς ἢ ἰσμαηλιτικὰς φυλάς)· βλ. **Σαχάρα.**

Ἀζάγγια. Μικρὰ πόλις τῆς Γιουγκοσλαυΐας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Σμεντέρεβο καὶ ἔχουσα 8.000 κατοίκους, ζωηρὸν ἐμπόριον σίτου, κτηνῶν καὶ δερμάτων καὶ ἐργοστ. σάπωνος.

Ἀζάνζα (don zosé Miguel de Azanza). Ἱσπανὸς πολιτικὸς (1746—1826). Τῷ 1771 κατετάγη εἰς τὸν στρατόν, ὅπου καὶ διεκρίθη, ἀλλὰ δὲν παρέμεινεν ἐπὶ πολύ. Ἀνέλαβεν ἐκ περιτροπῆς διαφόρους πολιτικὰς καὶ διοικητικὰς θέσεις, διετέλεσεν ἐπὶ Καρόλου 4ου ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν (1793—1796) καὶ κατόπιν ἐστάλη ὡς ἀντιβασιλεὺς τοῦ Μεξικοῦ· ἀλλὰ τῷ 1799 ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν του ὡς συμβούλου τῆς ἐπικρατείας. Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Φερδινάνδου 7ου, ἀνέλαβε τὸ χαρτοφυλάκιον τῶν Οἰκονομικῶν, κατὰ Μάρτιον τοῦ 1808, ἀλλὰ παρῃτήθη τὸν Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους κατόπιν τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ναπολέοντος. Μετά τινας ὅμως ἡμέρας ὑπεχώρησε, κρίνων ἀνωφελῆ πᾶσαν ἀντίστασιν κατὰ τοῦ κυριάρχου τῆς Εὐρώπης, καὶ ἀνεγνώρισε τὸν Ἰωσὴφ Βοναπάρτην ὡς βασιλέα τῆς Ἱσπανίας.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωσὴφ ἔγινεν ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης καὶ κατόπιν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Φερδινάνδου ἠναγκάσθη νὰ ἐκπατρισθῇ εἰς Γαλλίαν, ὅπου καὶ ἀπέθανε, κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἀνανδρίᾳ καὶ προδοσίᾳ ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του.

Ἀζάνης. Στρατηγὸς τῶν Σογδιανῶν, συνεκστρατεύσας μετὰ τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος (Ἡρόδοτ. 7,66).

Ἀζανία, ἡ *Ἀζανίς*. Τμῆμα τῆς Ἀρκαδίας, περιλαμβάνον τὰ βόρεια αὐτῆς, συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχαίαν τοπογραφίαν, φερώνυμον τοῦ Ἀζᾶνος, υἱοῦ τοῦ Ἀρκάδος. Τὰ ὅρια τῆς χώρας ἀπετέλουν ὡς ἔγγιστα πρὸς δυσμὰς μὲν τὰ ὄρη Φολόη καὶ Λαμπεία, πρὸς βορρᾶν ὁ Ἐρύμανθος καὶ ἡ Κερυνεία, πρὸς ἀνατολὰς τὰ Ἀροάνια καὶ τὸ ὄρος Πεντελείας, πρὸς νότον ὁ ποταμὸς Λάδων καὶ ὁ βουνὸς τῆς Ἡραίας. Ἡ Ψωφίς, ἡ Κλείτωρ, ἡ Θέλπουσα, ἡ Κύναιθα καὶ ἡ Νώνακρις ἦσαν αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς Ἀζανίδος· οἱ δὲ Λουσοί, ἡ Σκοτάνη, τὸ Πάον, ἡ Λυκουρία, τὸ Λευκάσιον, τὰ Μεσόβοα, ὁ Ἁλοῦς, ὁ Καοῦς, οἱ Ἀργιάθες, οἱ Λυκοῦντες, οἱ Θαλιάδες, οἱ Νᾶσοι, ἡ Λασίων καὶ αἱ Σεῖραι ἀναφέρονται ὡς κῶμαι καὶ χωρία αὐτῆς. Οἱ Ἀζᾶνες Ἀρκάδες διῃροῦντο εἰς τέσσαρα μικρότερα γένη, αὐτόνομα καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξάρτητα, ἤτοι εἰς Κυναιθεῖς, Ψωφιδίους, Κλειτορίους καὶ Θελπουσίους. Λόγῳ τοῦ ἀγόνου τῆς χώρας οἱ κάτοικοι τῆς Ἀζανίδος διῆγον βίον ἀπολύτων στερήσεων, τρεφόμενοι κυρίως ἐκ τῆς θήρας, πολλάκις δὲ ἐτάσσοντο ὡς μισθοφόροι εἰς ξένους στρατούς, διακρινόμενοι πάντοτε ὡς ἀνδρεῖοι καὶ ἀκαταπόνητοι στρατιῶται. Αἱ λατρεῖαι αὐτῶν εἶχον ἀρχαιοπινῆ στοιχεῖα, ἐν πολλοῖς ξένα πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Παυσανίου (περὶ τὸ 180 μ.Χ.) φαίνεται ἡ χώρα λίαν ἀραιὰ κατῳκημένη—Πρβλ. *E. Curtius* «Peloponnesos», *Γ. Παπανδρέου*, «Ἀζανιάς» (ἐν Πύργῳ 1886).

Ἀζανία *[ἀρχ.]*· ἡ καὶ Βαρβαρία λεγομένη, ἡ βραχώδης ἀνατολικὴ παραλία τῆς Αἰθιοπίας, περιέχουσα τὴν ἐμπορικὴν πόλιν *Ραπτά*. Νῦν ὀνομάζεται Ἀζάν. Τὸ περιβρέχον αὐτὴν πέλαγος ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων Azanium mare (Ἀζάνιον πέλαγος εἴτε Βαρβαρικὸς κόλπος). Εἰς τὴν πόλιν ταύτην μετέβαινον πρὸς ἐμπορίαν οἱ Ἄραβες ἔμποροι, ὡς καὶ οἱ ναυτικοί.

—**Ἀζανία**· ἀρχαῖος οἰκισμός, παρὰ τὴν Μασσαλίαν πιθανώτατα.

ἀζάνιος· ὁ ἐξ Ἀζανίας ὢν ἢ εἰς τὴν Ἀζανίαν ἀνήκων.

Ἀζανίς· ἐπώνυμον τῆς Κορωνίδος, μητρὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ, κληθείσης οὕτως, ὡς καταγομένης ἴσως ἐξ Ἀζανίας.

Ἀζανοὶ (οἱ)· πόλις τῆς Ἐπικτήτου λεγομένης Φρυγίας, εἰς τὴν ἀρχαίαν Μικρὰν Ἀσίαν, παρὰ τὸν ποταμὸν Ρύνδακον (νῦν *Μπομπάλ*) νοτιοανατολικῶς τοῦ Κοτυαίου (Κιουτάχιας), ἀποικία τῶν Ἀρκάδων. Ἔκειτο ἐπὶ ὀροπεδίου, μεταξὺ δὲ τῶν ἐρειπίων του ἐγείρονται σήμερον αἱ ὀλίγαι καλύβαι τοῦ τουρκοχωρίου Τσαρδὶρ—Χισσάρ.

Τὰ θαυμάσια ταῦτα ἐρείπια, ἀνακαλυφθέντα τῷ 1825 ὑπὸ τοῦ λόρδου Σαίντ—Ἄσαφ, ἐξηρευνήθησαν πρό τινων ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Γάλλου ἀρχαιολόγου Τεξιέ. Τὸ ἀξιολογώτερον μνημεῖον εἶναι μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Διός, ᾠκοδομημένος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου ἐπὶ εὐρέος ἀναχώματος μήκους 162 μέτρων καὶ πλάτους 146 μέτρων. Ἡ πρόσοψις τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνέρχεταί τις διὰ κλίμακος πλάτους 30 μέτρων, κοσμεῖται ὑπὸ εἴκοσι δύο ἁψίδων. Ἐκ τῆς κιονοστοιχίας τοῦ περιστύλου σῴζονται μόνον δέκα ὀκτὼ ἰωνικοὶ κίονες, ὕψους 9, 50 μ. μετὰ τοῦ κιονοκράνου.

Ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ περιβόλου διασῴζονται εἰσέτι ὀκτὼ ἑλληνικαὶ καὶ λατινικαὶ ἐπιγραφαί, σχετικαὶ πρὸς τὰς τελουμένας μεγάλας πανελληνίους ἑορτὰς καὶ εἰς πράξεις τῆς δημοσίας ἀρχῆς. Διατηροῦνται σχεδὸν ὅλα τὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας πόλεως εἰς καλὴν σχετικῶς κατάστασιν: αἱ μαρμάριναι γέφυραι, οἱ τάφοι, τὸ θέατρον, ὁ ἱππόδρομος, πᾶν ὅ,τι ἐκπροσωπεῖ τὴν εὐμάρειαν πόλεως πρώτης τάξεως. Οὕτω λ. χ. ἡ σκηνή, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σπανιώτατα συναντᾶται εἰς τὰ ἀρχαῖα θέατρα, παραμένει εἰσέτι ὀρθία. Οἱ κίονες, πιθανῶς κατόπιν ἰσχυροῦ σεισμοῦ, ἔχουν καταρρεύσει, πατεῖ δὲ ὁ ἐπισκέπτης ἐπὶ ἐρειπίων κιονοκράνων καὶ γλυπτῶν γείσων θαυμασίας τέχνης.

Ἐνώπιον τοῦ θεάτρου εἶναι ὁ ἱππόδρομος δυνάμενος νὰ περιλάβῃ περὶ τὰς 12.000 θεατῶν. Παρὰ τὸν ναὸν ὑπάρχει μεγάλη στοά, τὸ γυμνάσιον πιθανῶς, μὲ κίονας δωρικοῦ ῥυθμοῦ. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν περικαλλῶν τούτων μνημείων ἐγείρονται, εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν, αἱ πτωχικαὶ οἰκίαι τοῦ τουρκοχωρίου, ὅλαι σχεδὸν ᾠκοδομημέναι ἐξ ἐρειπίων τῶν ἀρχαίων μνημείων.

ἀζάνω, *ἀζαίνω* καὶ *ἄζω*· ξηραίνω. Τινὲς ἀναγινώσκουσιν *αὐαίνω* = ξηραίνω. **Μ. Φ.**

ἀζάπης· ὁ χαημένος, ὁ ταλαίπωρος ἐπὶ συμπαθείας λεγόμενον: «τοῦ *ἀζάπη* τοῦ *ἐρωτάρη*» = τοῦ δυστυχοῦς ἐρωτευμένου· φράσις τοῦ Ἐρωτοκρίτου (β, στ. 1295), ὅπου ἡ λέξις ἀπαντᾷ τετράκις· πληθυντικὸς οἱ *ἀζάπηδες* καὶ οἱ *ἀζάποι*. Ἡ λέξις εἶναι ἀραβικὴ καὶ γράφεται: (ayn, ze, be,)=azeb, σημαίνει δὲ εἰς τὴν ἀραβικὴν ἄγαμος, ἐργένης καὶ ἐλέγετο εἰδικῶς ἐπὶ στρατιωτῶν, εἰς οὓς δὲν ἐπετρέπετο ὁ γάμος, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐταλαιπωροῦντο, ἐξ οὗ καὶ ἡ μετάπτωσις τῆς ἐννοίας. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν βυζαντινοῖς κειμένοις συχνότερον ἀπὸ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος. *Ἀζάπ* ἐλέγοντο οἱ ἄτακτοι ἄνδρες οἵτινες κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῶν Τούρκων ἐν Εὐρώπῃ ἠκολούθουν τὸν τακτικὸν στρατόν, πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ σώματος τῶν γενιτσάρων. Βραδύτερον ἀνεγνωρίσθη, ὅτι τὸ ἄτακτον τοῦτο σῶμα ἀντὶ ὑπηρεσιῶν κακοῦ μόνον καὶ συγχύσεως πρόξενον ἐγένετο καὶ διὰ τοῦτο οἱ ἀζάποι (ἢ ἀζάπηδες) οὗτοι ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς ἄλλας ἐργασίας καὶ βραδύτερον μετεφέρθησαν εἰς τὸ ναυτικὸν ὡς ἐρέται τῶν γαλερῶν ἢ εἰς τὸ σῶμα τῶν σκαπανέων, ὅπερ παρηκολούθει κατὰ τὰς ἐκστρατείας τὸ κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ ἵνα χρησιμοποιῆται κατὰ τὰς ὀχυρωματικὰς ἐργασίας. Ἐνίοτε οἱ ἀζάποι ὑπηρέτουν κατὰ τὰς ἐκστρατείας καὶ ὡς πρωτοπορεία τῶν γενιτσάρων, ὡς τοιοῦτοι δὲ συχνάκις ἐπλήρουν διὰ τῶν πτωμάτων αὐτῶν τὰς τάφρους τῶν φρουρίων καὶ ὀχυρωμάτων πρὸ τῆς ἐφόδου τῶν γενιτσάρων. Πολλάκις ἐτοποθετοῦντο μετὰ τῶν γενιτσάρων ὡς φρουρὰ εἰς τὰς κυριευομένας πόλεις, ἀλλὰ πάντοτε εἰς τὰ ἐκτεθειμένα σημεῖα, ἐνῷ εἰς τοὺς γενιτσάρους ἀνετίθετο ἡ ἄμυνα τῶν φρουρίων. Ἡ προτίμησις αὕτη προὐκάλει συχνάκις διαπληκτισμοὺς μεταξὺ τῶν δύο σωμάτων. Συνήθως μετὰ τὴν ἐκστρατείαν οἱ ἀζάποι ἀπελύοντο.

Ἀφότου δὲ μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ρόδου διεκρίθησαν ὡς πειραταὶ οἱ ἀζάποι, ἤρχισαν νὰ χρησιμοποιῶνται κυρίως εἰς τὸν στόλον. Ἐπὶ Μουρὰτ τοῦ Γ' ὑπῆρχον 4000 ἐξ αὐτῶν ὑπηρετοῦντες ὡς ἐρέται εἰς τὰς γαλέρας (20 δι' ἑκάστην) ἢ ὡς ἐργάται εἰς τὸν ναύσταθμον, (ταρσανᾶν), ὅπου ἐλάμβανον τότε πέντε *ἄσπρα* ὡς ἡμερομίσθιον.

Ἀζὰπ-Καποῦ (Πύλη τῶν ἀζάπηδων)· καλεῖται ἡ Πύλη ἐκείνη τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Γαλατᾶ, ἔνθα καταλήγει ἡ μέση γέφυρα τοῦ Οὺν-Καπάν, ἥτις εἶναι καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη ἐξ ὅλων ὅσαι ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ Κερατίου κόλπου. Καλεῖται δὲ οὕτω ἀπὸ τῶν ἀζὰπ (ἐργατῶν τοῦ Ταρσανᾶ), οἵτινες συνεκεντροῦντο αὐτόθι. Ἐσωτέρω κεῖται καὶ ἑτέρα Πύλη, ἡ Ἰτσ-Ἀζὰπ Καποῦ. Ἀμφότεραι ὅμως ὑπάρχουν εἰσέτι ὡς ἀναμνήσεις τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, καθ' ὃν πολλάκις ἐχρησίμευσαν ὡς ἐντευκτήρια στασιαστῶν τοῦ Ταρσανᾶ, πλειστάκις δ' ἐβάφησαν μὲ τὸ αἷμα πολυαρίθμων θυμάτων.

Ἀζαουάδ· ἐκτεταμένη πεδιάς, καλυπτομένη ὑπὸ χλόης, μεταξὺ Σαχάρας καὶ Σουδάν. Ἡ χώρα αὕτη, κατοικουμένη ὑπὸ τῶν νομάδων Βεραβίτς καὶ Τοῦμπο, ὡς καὶ ὑπὸ Τουαρέγων, περιλαμβάνεται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Τομπουκτοῦ.

Ἀζάρ· Ἄραψ στρατηγὸς μνημονευόμενος κατὰ τὰς πρώτας μεγάλας ἐκστρατείας τῶν Ἀράβων κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀζάρα *Δὸν Ἰωσὴφ Νικόλαος*· πολιτικὸς καὶ διπλωμάτης Ἱσπανός, γεννηθεὶς τῷ 1731 εἰς Μπαρμπουνάλες τῆς Ἀραγωνίας· παρὰ τὰς ἀξιολόγους ἐπιστημονικὰς σπουδάς του, ᾐσθάνετο ζωηρὰν κλίσιν πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, τῶν ὁποίων ὑπῆρξε προστάτης. Τῷ 1765 ἐνεφανίσθη εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, διορισθεὶς ἀντιπρόσωπος τοῦ Βασιλέως τῆς Ἱσπανίας παρὰ τῇ Παπικῇ Αὐλῇ. Ἔπαιξε σπουδαῖον ῥόλον εἰς τὰς μεταξὺ Ἱσπανίας καὶ Πάπα διαπραγματεύσεις, ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἀκανθώδους ζητήματος τῆς ἐξ Ἱσπανίας ἐξώσεως τῶν Ἰησουϊτῶν, διαχειρισθεὶς προσωπικῶς ὅλα τὰ ζητήματα ἐξ ὀνόματος τῶν Ἱσπανῶν πρέσβεων Φλόριντα-Μπλάνκα καὶ Γκριμάλδι, ἡ δὲ ἐκλογὴ τοῦ Πάπα, Πίου τοῦ ΣΤ', ὀφείλεται κυρίως εἰς τὰς ἐνεργείας του. Διορισθεὶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γκριμάλδι πρεσβευτὴς εἰς Ρώμην συνεδέθη μὲ τοὺς ἐξοχωτέρους ἄνδρας τῆς ἐποχῆς, καρδιναλίους, ἀνθρώπους τῶν γραμμάτων καὶ ζωγράφους, ὡς τὸν Μπέρνι, τὸν Βίνκελμαν, τὸν δ' Ἀζενκούρ, τὸν Βισκόντι, τὸν Ραφαὴλ Μέγγ καὶ ἄλλους. Κατήρτισεν ἐκεῖ ὑπερόχους συλλογὰς ἀγαλμάτων καὶ ἔργων ζωγραφικῆς, ἐνήργησε δὲ καὶ ἀρχαιολογικὰς ἀνασκαφὰς εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἰταλίας καὶ κυρίως εἰς τὴν Βίλλα Πιζάνι παρὰ τὸ Τίβολι. Κατὰ τοὺς ταραχώδεις χρόνους, οἱ ὁποῖοι ἐπηκολούθησαν τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, ἠσχολήθη μὲ τὰ πολιτικὰ ζητήματα τῆς ἐποχῆς του, ὑπῆρξε δὲ ὁ πολυτιμότερος σύμβουλος Πίου τοῦ ΣΤ'. Ὅταν ἡ κατὰ τοῦ στρατηγοῦ Ντυφὸ ἀπόπειρα τῶν παπικῶν φρουρῶν ἠπείλησε διακοπὴν τῶν σχέσεων μεταξὺ Γαλλικοῦ Διευθυντηρίου καὶ Παπικῆς Αὐλῆς, ὁ Ἀζάρα ἐπενέβη ὑπὲρ τοῦ Πάπα, παρὰ τῷ φίλῳ του στρατηγῷ Μπερτιέ, ὅστις εἶχε μεταβῇ ἐκεῖ ἵνα ἐκδικήσῃ τὸ ἔγκλημα. Διωρίσθη βραδύτερον πρεσβευτὴς εἰς Παρισίους (Μάρτιος 1798). Ἡ θέσις αὕτη ἦτο ἡ σπουδαιοτέρα πασῶν δι' Ἱσπανὸν διπλωμάτην τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἠρίθμει ἤδη εἰς Γαλλίαν πολλοὺς φίλους, εἰς δὲ τὸ Γαλλικὸν Διευθυντήριον, συντελούσης καὶ τῆς μεγάλης φήμης του, ἐγένετο δεκτὸς μετὰ μεγίστης εὐμενείας. Ἡ ἀνανέωσις τῶν περὶ εἰρήνης διαπραγματεύσεων Γαλλίας - Πορτογαλλίας ὑπῆρξεν ἔργον του, μὴ τελειωθὲν ὅμως λόγῳ τῶν σφαλμάτων τῆς πορτογαλλικῆς αὐλῆς καὶ τῶν δολοπλοκιῶν τοῦ ὑπουργοῦ Πίντο. Ἐξετιμᾶτο μεγάλως ὑπὸ τοῦ Διευθυντηρίου, ὅπερ ἐπανειλημμένως καὶ ἐπιμόνως ἐζήτησε παρὰ τῆς Ἱσπανικῆς Αὐλῆς τὴν πρόσληψίν του ὡς Πρωθυπουργοῦ, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι διησφαλίζετο οὕτως ἡ γαλλοϊσπανικὴ συμμαχία, πλὴν ἡ Αὐλὴ τῆς Μαδρίτης δὲν ἀπεδέχθη τὴν αἴτησιν ταύτην. Συνέταξεν ὁ ἴδιος, κατὰ παράκλησιν τῶν μελῶν τοῦ Διευθυντηρίου, τὴν πρὸς τὰς Δυνάμεις τῆς Εὐρώπης ἀπευθυνθεῖσαν διακοίνωσιν, τὴν καταγγέλλουσαν τὴν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν οὐσσάρων γενομένην ἀπόπειραν κατὰ τῶν Γάλλων πληρεξουσίων εἰς Ραδστάτ. Ἀλλ' ἡ ἐπιρροή του ἐν Γαλλίᾳ κατέστησεν αὐτὸν ὕποπτον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Οὐρκίζο, τοῦ ὁποίου ἄλλως τε ἦτο προσωπικὸς ἐχθρός, καὶ ἀνεκλήθη εἰς Ἱσπανίαν. Τὸ Διευθυντήριον ἐπροθυμοποιήθη νὰ ἐπέμβῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Ἀζάρα ἀπέκρουσε τὴν μεσολάβησιν, ἀποχαιρετήσας δὲ τὸν μόλις ἐπιστρέψαντα ἐξ Αἰγύπτου Βοναπάρτην, ἐγκατέλιπε τὴν Γαλλίαν (1799). Διῆλθεν ὀλίγον χρόνον εἰς Βαρκελώνην καὶ Μπαρμπουνάλες καὶ τῷ 1801 ἀνέλαβεν ἐκ νέου τὴν πρεσβείαν τῶν Παρισίων, ἀναμιχθεὶς ἐνεργῶς εἰς τὰς διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης τῆς Ἀμιένης. Ἄρχονται ἔκτοτε αἱ δυσχερεῖς στιγμαὶ τῆς ζωῆς του καὶ τοῦ τέλους του. Ἡ Ἱσπανικὴ Κυβέρνησις, ἀκολουθήσασα δολίαν πολιτικήν, εὑρέθη ὑποχρεωμένη κατόπιν διαπραγματεύσεων, διεξαχθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἀζάρα, νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην τοῦ Σὰν-Ἰλδεφόνσο, ἥτις ὑπέταξε τὴν Ἱσπανίαν εἰς τὸν Ναπολέοντα. Ὁ Ἀζάρα ἀπέβλεπε συμπαθῶς εἰς τὴν γαλλοϊσπανικὴν συμμαχίαν, ἀλλ' ἡ πεῖρα τοῦ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ χώρα του ἔμελλε νὰ θυσιασθῇ εἰς τὸν Ναπολέοντα τοῦ ὁποίου, ἄλλως τε, προσωπικὸς φίλος, εὐκόλως ὑπέστη τὴν ἐπιρροὴν κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις. Ἀπέθανεν εἰς Παρισίους τῷ 1804 κληροδοτήσας εἰς τὸν Βασιλέα τῆς Ἱσπανίας τὴν πολύτιμον ἐξ ἀγαλμάτων συλλογήν του, ἀποτελοῦσαν σήμερον τὸν πλουσιώτερον θησαυρὸν τοῦ Μουσείου Πράδο τῆς Μαδρίτης.

(Κολακευτικοὶ λόγοι περὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀζάρα εὑρίσκονται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Θιέρσου «Histoire du Consulat et de l'Empire». Ἴδε ἐπίσης: Historia General de Espana, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τῆς Βασιλικῆς Ἀκαδημίας τῆς Ἱστορίας, Μαδρίτη 1892 καὶ Notice historique sur le chevalier d'Azara ὑπὸ Bourgoing Παρίσιοι 1804).

Ἀζάρα *[Βοτ.]*· γένος φυτῶν (Azara) τῆς τάξεως τῶν Φραγκουλωδῶν (Frangulinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Πυξιδῶν (Buxaceae). Τὰ φυτὰ τοῦ γένους τούτου φέρουν ἄνθη γυμνὰ ἢ μὲ ἁπλοῦν μόνον περιάνθιον. Εἶναι θάμνοι ἀειθα-

Digitized by Google

λεῖς, αὐτοφυεῖς εἰς τὴν Βραζιλίαν, Χιλὴν καὶ τὸ Μεξικόν. Ἐπειδὴ ἔχουν ὡραῖα φύλλα καὶ ἄνθη εὔοσμα, καλλιεργοῦνται εἰς τοὺς κήπους· εὐδοκιμοῦν εἰς ἔδαφος ἀμμῶδες, εἰς μέρη θερμὰ καὶ ὑγρά, πολλαπλασιάζονται δὲ τὴν ἄνοιξιν διὰ σπερμάτων, ἅτινα σπείρονται ἐντὸς σπορείων, μεταφυτευομένων τῶν φυτῶν τὸ φθινόπωρον ἢ τὴν ἐπομένην ἄνοιξιν. Πολλαπλασιάζονται ὅμως καὶ διὰ μοσχευμάτων, ἀπὸ τοῦ φθινοπώρου μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἀνοίξεως. Ἐκ τῶν διαφόρων εἰδῶν, ὡς ἀνθοκομικὰ φυτὰ ἐπεκράτησαν τὰ εἴδη *Ἀζάρα ἡ ἀκεραιόφυλλος* (Azara integrifolia) καὶ *Ἀζάρα ἡ μικρόφυλλος* (Azara microphylla). Ι. Χ.

Ἄζαρα (τα). Πόλις ἀρχαία εἰς τὴν Σουσιανὴν (πρὸς τὰ ΒΔ. τῆς Περσίδος) πλησίον εἰς τὰ Σοῦσα, εἰς τὴν σημερινὴν χώραν Djarsun. Τὸ ἴδιον ὄνομα ἔχει καὶ ὁ παρ' αὐτὴν ποταμὸς καὶ ἡ χώρα. Τὰ Ἄζαρα εἶχον περίφημον ναὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ Ἀρτέμιδος. Ὁ γεωγράφος Πτολεμαῖος ὀνομάζει τὴν πόλιν *Οὔρζαν* (ἴσως ἦτο τὸ Asylum Persarum τοῦ Πλινίου). ΑΔ. ΑΔ.

Ἀζάραβα (τὰ)· πόλις τῆς ἀσιατικῆς Σαρματίας (Πτολ.).

ἀζαραπατεῖς· οἱ εἰσαγγελεῖς παρὰ Πέρσαις (Ἡσύχιος).

Ἀζαρέας· οὕτω λέγεται ὑπὸ τῶν Κοτυωρυτῶν ὁ Ἅγιος Βλάσιος, τοῦ ὁποίου ἡ μνήμη τελεῖται τῇ ἐπαύριον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ἤτοι 11 Φεβρουαρίου. Εἶναι δὲ παρ' αὐτοῖς προστάτης τῶν ἐμβρύων (ὡς ἀλλαχοῦ ὁ Ἅγιος Συμεών), διὸ αἱ ἐγκύμονες κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς του ἀπέχονται πάσης ἐργασίας καὶ παντὸς ἐργοχείρου, ἵνα μὴ τὸ τεχθησόμενον ἔχει *ζάρες* εἰς τὸ πρόσωπον. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκλήθη *Ἀζαρέας*. Ἐν Ἀνατολικῇ Θρᾴκῃ ἐξ ἄλλου ὁ Ἅγιος Βλάσιος εἶναι προστάτης τῶν κτηνῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἐγκυμονούντων. Μ.Φ.

Ἀζάρι (Σεΐχης)· διάσημος Πέρσης ποιητής, ἀποθανὼν τῷ 1460. Λόγῳ τῆς θερμῆς πίστεώς του ἐπωνομάζετο ὁ «Βασιλεὺς τῆς πίστεως», ἐνῷ οἱ ἐκτιμῶντες τὸ κάλλος τῶν στίχων του ἀπεκάλουν αὐτὸν «Βασιλέα τῶν ποιητῶν». Μετέβη κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν Μέκκαν ὡς προσκυνητής, ἐταξίδευσε δὲ καὶ εἰς τὰς Ἰνδίας.

Ἀζαρίας. Τὸ ὄνομα Ἀζαρίας φέρουν 24 διάφορα πρόσωπα ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Τὸ σπουδαιότερον τούτων εἶναι ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα Ἀζαρίας ὁ καὶ *Ὀζίας* καλούμενος. Διαδεχθεὶς τὸν δολοφονηθέντα πατέρα του Ἀμασίαν εἰς ἡλικίαν 16 ἐτῶν, ἐκυβέρνησε, κατὰ τὸν 8ον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, ἐπὶ 52 ἔτη εὐδοκίμως· ἐνίκησε τοὺς Φιλισταίους, Ἄραβας καὶ Ἀμμωνίτας καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν ὀχύρωσιν καὶ ὕδρευσιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ζητήσας ὅμως νὰ σφετερισθῇ ἱερατικὰ δικαιώματα καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν ναὸν διὰ νὰ θυσιάσῃ ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ «*καὶ ἡ λέπρα ἀνέτειλεν ἐν τῷ μετώπῳ αὐτοῦ*» καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν, ὅτε ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ὁ υἱός του Ἰωάθαμ. Περὶ τοῦ Ἀζαρίου πληροφορούμεθα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης (4. Βασιλειῶν κεφ. 15ον καὶ 2. Παραλειπομένων κεφ. 26ον). Ἀζαρίας ἐλέγετο καὶ ὁ εἷς ἐκ τῶν τριῶν παίδων οἵτινες μετὰ τοῦ Δανιὴλ ἐρρίφθησαν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων (Δαν. 1, 6 κ. ἑ.)... ΜΠ.

Ἀζαρίας· (γνωστὸς ὑπὸ τὴν ἑβραϊκὴν ὀνομασίαν Azaria min Aadoumim=ὁ ἐκ τῶν Κοκκίνων Ἀζαρίας, ἰταλ. Azaria dei rossi). Ἰατρὸς καὶ συγγραφεὺς Ἑβραῖος, θεωρεῖται, μετὰ τοῦ Richard Simond, ὡς ὁ πρόδρομος τῆς συγχρόνου ἑβραιολογικῆς ἐπιστημονικῆς κριτικῆς. Ἐγεννήθη ἐν Μαντούᾳ τῆς Ἰταλίας (1513 - 1578), λέγεται δὲ ὅτι ἡ οἰκογένειά του (des Rossi) εἵλκυε τὸ γένος ἐκ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ὑπὸ τοῦ Τίτου ἰουδαϊκῶν οἰκογενειῶν ἐν Ρώμῃ. Σπουδάσας τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικήν, τὴν λατινικήν, ἰταλικὴν καὶ γαλλικήν, ἠσχολήθη μὲ τὴν ἔρευναν τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ πραγμάτων, ἀφῆκε δὲ ἀξιολόγους συγγραφάς: 1) ἑβραϊκὴν μετάφρασιν τῆς τοῦ Ἀριστέα ἐπιστολῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀδρὰθ Ζεκενεΐμ», 2) ἀφήγησιν τῶν σεισμῶν τῆς Φερράρας, καὶ 3) τὰ ὑπὸ τὸν τίτλον «Imré Binä», κριτικά του δοκίμια. Τὸ τρίτον ἐκ τῶν ἔργων του τούτων (Ἰμρὲ Βινά) ἀποτελεῖ μνημεῖον μοναδικὸν διὰ τὴν ἑβραϊκὴν κριτικὴν ἐπιστήμην. Ὁ Ἀζαρίας δεικνύει καταπληκτικὴν διὰ τὴν ἐποχήν του δεξιότητα εἰς τὴν συγκριτικὴν τῶν κειμένων σοφίαν. Γνωρίζει νὰ παραβάλλῃ ταλμουδικὰ χωρία μὲ ἀρχαῖα κείμενα παγανικῆς προελεύσεως καὶ νὰ ἐξάγῃ τολμηρὰ διὰ τὸν ὀρθόδοξον ἰουδαϊσμὸν συμπεράσματα. Ἑρμηνεύει ὡρισμένα ταλμουδικὰ κείμενα σχετιζόμενα μὲ τὰς φυσιολογικὰς γνώσεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἐλέγχει τὸν τρόπον τῆς ἑρμηνείας ὡρισμένων ἀγαδικῶν ἀφηγήσεων τὰς ὁποίας θεωρεῖ ὡς ὑπερβολικῶς ἀναληθοφανεῖς. Τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια (Γεμὲ Ὀλὰμ = ἡμέραι τοῦ Κόσμου) πραγματεύονται περὶ γενεαλογίας καὶ χρονολογίας· θέτει δὲ ὁ συγγραφεὺς ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν καθιερωθεῖσαν ὑπὸ τῶν Ἑβραίων ἀπὸ κτίσεως κόσμου χρονολογίαν.

Ἡ φιλελευθέρα μέθοδος τοῦ Ἀζαρία, ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐπιστημονικὸς τρόπος μεθ' οὗ χειρίζεται τὰ θέματά του, ἡ ἀδιαφορία του ἐὰν τὰ συγκρινόμενα ντοκουμέντα εἶνε ἑβραϊκῆς ἢ ξένης προελεύσεως, τέλος ἡ τόλμη τοῦ νὰ θίξῃ ὡρισμένα εὐαίσθητα σημεῖα τοῦ ὀρθοδόξου ταλμουδικοῦ ἰουδαϊσμοῦ, ἔφθασαν νὰ προκαλέσωσι δυσφορίαν ἐναντίον του ἐκ μέρους τῶν ραβινικῶν κύκλων τῆς ἐποχῆς. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔθιξε πολὺ τοὺς τελευταίους εἶνε ὁ ἔλεγχος ὡς ἀνακριβοῦς τῆς ὑπὸ τῆς συναγωγῆς καθιερωθείσης ἑβραϊκῆς χρονολογίας. Βοηθούσης δὲ τῆς τότε ἐπικρατούσης ὑπερβολικῆς συντηρητικότητος μεταξὺ ὡρισμένων ἑβραϊκῶν κύκλων, τοῦ ἐστήθη πόλεμος, οἱ δὲ ραβῖνοι τῆς Ἰταλίας ἔφθασαν ν' ἀπαγορεύσουν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἔργων του. Κατόπιν ἐν τούτοις ὡρισμένων δικαιολογητικῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν διατριβὴν «Ματσρὲφ λακέσσεφ» (=Καθαριστήριον τοῦ χρυσοῦ), τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐναντίον του ἐπικρίσεις, ἔπαυσεν ὁ κατὰ τοῦ ἔργου του διωγμός.

Πλεῖστοι μεταγενέστεροι Ἑβραῖοι σοφοὶ ἀναφέρουσι μετὰ σεβασμοῦ ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν τὸ ὄνομα τοῦ Ἀζαρία καὶ τοῦ συγγράμματός του, σπουδαῖον δὲ μέρος αὐτοῦ μετεφράσθη εἰς ξένας γλώσσας. Ἐκτὸς τῶν προαναφερθέντων ἔργων ὁ Ἀζαρίας συνέθεσε πολλὰ ποιήματα, ἅτινα δὲν στεροῦνται ἐμπνεύσεως.

Περὶ τὸ 1575, καθὼς ἀφηγεῖται ὁ ἴδιος, εἶδε κατ' ὄναρ ἄγγελον ὅστις τοῦ προανήγγειλε τὸ τέλος του, ἐντὸς τριῶν ἐτῶν. Καὶ πράγματι, κατὰ περίεργον σύμπτωσιν, μετὰ τρία ἔτη ἀπεβίωσεν ἀφοῦ εἶχε συνθέσει μόνος του τὴν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν ἀρχίζουσαν οὕτω:

«*Ἀπ' τὸ γιαλὸ τὸ μανιασμένο στ' ἀκρογιάλι βγῆκα...*»

Βιβλιογραφία. L. Zunz: Κέρεν Χέμεδ [ἑ β ρ α ϊ σ τ ί].—Τοῦ αὐτοῦ γερμανιστί: Zur Geschichte und Literatur [1865] σελ. 417.—*Vast.* Geschichte Das dju....κ. λ. T. III 123. — *B. Levi*: Della vita e degli scritti di Azaria dei Rossi, Padova 1868. ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

Ἀζάριο, *Πέτρος* (Pietro Azario). Ἰταλὸς ἱστορικὸς τοῦ 14ου αἰῶνος, συγγράψας δύο βιβλία τιτλοφορούμενα Liber gestorum in Lombardia et præcipue per dominos Mediolani ab anno 1250 usque ad annum 1362 καὶ De bello Canapiciano et comitatu Masini.

Ἀζαρίς. Τοποθεσία τῆς ἀκτῆς τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ συνοικισμὸς Ἑλληνικὸς (Στέφανος Βυζάντιος).

ἀζαρόλια (Βοτ.) ὀνομάζεται οὕτω τὸ φυτὸν *Κράταιγος ὁ Ἀζαρόλος* (Crataegus Azarolus) τῆς τάξεως τῶν Ροδανθῶν (Rosiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας *Ἀμυγδαλιδῶν* (Amygdalaceae). Ἐν Ἀρτάκῃ Κυζίκου ὀνομάζουν τὰς ἀζαρόλιας *καντινέρια* =μικρὲς τουρκοπούλες, διὰ τὸ ἐρυθρὸν τοῦ χρώματος ἴσως.

Ἀζαρόλο (Azzarolo ἢ Lasserolo) (*Φαρμακ.*)· ὁ καρπὸς τῆς ἀζαρόλιας ἔχων ὄγκον μικροῦ κερασίου καὶ περιέχων πολλὰ γίγαρτα (= κουκκούτσια) ἀκανθηρά. Ἀναγράφεται ἐπὶ ἐμέτων καὶ διαρροιῶν.

Ἀζαρώθ. Διὰ τῆς λέξεως ταύτης οἱ Ἑβραῖοι ὀνομάζουν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐκεῖνα ποιήματα, τὰ ὁμιλοῦντα περὶ τῶν 613 Μωσαϊκῶν Ἐντολῶν (Ταριάγ Μιτσβὼθ) καὶ τὰ ὁποῖα ψάλλονται ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Πεντηκοστῆς.

Πολλαὶ καὶ ποικίλαι εἶναι αἱ παρομοίας φύσεως ἔμμετροι συλλογαί, αἱ συγγραφεῖσαι ἀπὸ Ἑβραίους ποιητὰς εἰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ συμφώνως πρὸς τὰ ἰδιαίτερα ἐκκλησιαστικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἰσραηλιτῶν ἑκάστης χώρας. Ἡ ἀρχαιοτέρα συλλογὴ εἶναι τὰ Ἀζαρὼθ τοῦ Ραββῆ Ἐλιγιάου Ζακὲν (γεν. ἐν Le Mans τῆς Γαλλ.) ἥτις ἀρχίζει οὕτω: «Emëth yehegué hiki» (= ἀλήθειαν τὸ στόμα μου λαλήσει), φέρει δὲ εἰς ἀκροστιχίδας τὸ ἑβραϊκὸν ἀλφάβητον καὶ τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως.

Ἐπίσης δέον νὰ ἀναφέρωμεν καὶ μίαν ἄλλην συλλογὴν φέρουσαν, εἰς ἀκροστιχίδας, τὰ γράμματα Α. Β. Μ. Σ. τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς τῆς Ἑβραϊκῆς βιβλιογραφίας («Ὀτσὰρ Ἀσεφαρεΐμ») Μπὲν Ἰαακὼβ θεωρεῖ ὡς ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὴν χρονολογίαν τῆς συγγραφῆς 1030, ἂν καὶ ὡρισμένα ἀποσπάσματα τῆς συλλογῆς εἶναι παλαιότερα, ἀφοῦ ἀναφέρονται εἰς *μιδρασικὰ* κείμενα. Τὴν τελευταίαν συλλογὴν ἐξετύπωσε ὁ Σημιτολόγος Ἰούλιος Φίρστ εἰς τὸ περιοδικόν του Der Orient Lit. XII, 546 (1850). Ἀζαρὼθ συνέθεσε καὶ ὁ Ραββὴ Σαμεὼν Μανᾶς (12 αἰῶν.) ὡς καὶ ὁ φιλόσοφος Σααδίας ἀραβιστί, τὰ ὁποῖα μετεφράσθησαν τελευταίως ἑβραϊστὶ ὑπὸ τοῦ Στεϊνσνάϊντερ. Οἱ ἱσπανικῆς καταγωγῆς Ἑβραῖοι, ὡς καὶ οἱ τῆς Ἑλλάδος, κάμνουσι χρῆσιν τῆς συλλογῆς τοῦ ποιητοῦ Γκεβιροὺλ (Ἀβικέβρων) κατὰ τὰς ἀπογευματινὰς ἱερουργίας (Μινχὰ) τῆς Πεντηκοστῆς.

Ἐπειδὴ οἱ συγγραφεῖς τῶν Ἀζαρώθ, συχνὰ διὰ λόγους προσῳδιακοὺς παραβλέπουν τὸ ἀμιγὲς πνεῦμα τῆς παραδόσεως, διάφοροι θεολόγοι καὶ φιλόσοφοι Ἑβραῖοι, ὡς ὁ Ἄβεν Ἔζρα καὶ ὁ Μαϊμονίδης, κατέκριναν τὰ ἔμμετρα αὐτὰ δημιουργήματα.

Βιβλιογραφία First: Orient. 1850. —*Leop. Zunz*: 1) Die Synagogale Poesie des Mittelalters (1855). 2) Zur Geschichte und Literatur (1865). ΓΙΩΣΕΦ ΕΛΙΓΙΑ

ἀζάρωτος· ἐκ τοῦ *ζαρώνω*=ἀρρυτίδωτος, ἀτσαλάκκωτος, ποὺ δὲν ἔχει ζάρες, ρυτίδας.

Ἀζάσσι *(Γεώργιος)*. Πολιτικὸς καὶ συγγραφεὺς Ρουμᾶνος, γεννηθεὶς εἰς Χέρτζα τῆς Μολδαβίας τὴν 1ην Μαρτίου 1788, ἀποθανὼν τῷ 1871. Ἐσπούδασεν εἰς Λεμβέργην τῆς Γαλικίας καὶ ἀφοῦ περιώδευσε τὴν Αὐστρίαν καὶ Ἰταλίαν, ἵδρυσε τῷ 1813 Σχολὴν μηχανικῶν· τῷ 1817 ὠργάνωσεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν τὸ πρῶτον Ρουμανικὸν θέατρον. Ἀπὸ τοῦ 1829 μέχρι τοῦ 1831 εἰργάσθη εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ Ὀργανικοῦ Χάρτου τῆς Μολδαβίας. Ὑπὸ τὸν πρίγκιπα Μιχαήλ, συνέτεινε πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Γενόμενος *ἀρχειοφύλαξ* τῆς Ἡγεμονίας, ἵδρυσε διαδοχικῶς ἀρκετὰς ἐφημερίδας καὶ ἐδημοσίευσε διάφορα ἔργα, διδακτικά, ποιητικά, θεατρικὰ ὡς καὶ μυθιστορήματα, ἐξ ὧν τὰ κυριώτερα εἶναι: *Ποιητικὴ Ἀνθολογία* (1854), *Μῦθοι* (1862), *Νέα Ἱστορικὰ τῆς Ρουμανίας* (1867). Θαυμάζεται ἡ δραστηριότης τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν εἰς ὅλους τοὺς φιλολογικοὺς κλάδους, ἀλλὰ τὸ ὕφος του στερεῖται χάριτος.

ἀζάτη (ἡ) καὶ συνηθέστερον οὐδέτερον τὸ **ἀζάτι**· ἡ ἀπελευθέρωσις, ἡ ἀπόλυσις, ἡ ἀπαλλαγή, ἡ συγχώρησις: ἔγινα *ἀζάτι* = ἀπηλευθερώθην. Ἡ λέξις εἶναι Περσική: azad = ἐλεύθερος, ἐπειδὴ δὲ τὴν ἔχουν καὶ οἱ Τοῦρκοι, ὅλοι νομίζουν ὅτι τὴν παρελάβομεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ὅπως τόσας ἄλλας· ἐν τούτοις ὁ Ἡσύχιος ἔχει τὴν λέξιν οὕτω: «*ἀζάτη* = ἐλευθερία». Τὸ πότε ἤκμασεν ὁ Ἡσύχιος φιλονικεῖται καὶ οἱ μὲν ἀνάγουσιν αὐτὸν εἰς τὸν τρίτον αἰῶνα μετὰ Χριστόν, οἱ δὲ εἰς τὸν πέμπτον, ἢ ἕκτον. Ἐὰν τὸ περιεχόμενον τοῦ λεξικοῦ του δὲν εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν νοθευμένον ὑπὸ τῶν ἀντιγραφέων, τότε ἡ δευτέρα αὐτὴ χρονολογία εἶναι ἡ πιθανωτέρα, διότι περιέχει λέξεις ὁμολογουμένως νεωτέρας. Μία τούτων εἶναι καὶ ἡ *ἀζάτη*. Μ Φ.

ἀζάτος· ἐπίθετον ἐκ τοῦ *ἀζάτη* κατὰ τὰ εἰς *—άτος: τρεχάτος, φευγάτος* κτλ. ἐλεύθερος, ἀπελεύθερος, ἀπηλλαγμένος πάσης ὑποχρεώσεως, θητείας, τιμωρίας κτλ. ἀπειθής, ἄτακτος. Ἀπαντᾶται καὶ **ἀζάτικος**.

Ἀζβεῖν ἢ *Ἀσμπεῖν* (*Μουσ.*) ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀνατολικὸς τρόπος, ὁ ἐπιλεγόμενος τρόπος τοῦ διαβόλου. Μεταξὺ τῶν Ἀράβων, εἰς τὴν Περσίαν, Αἴγυπτον καὶ ἀνατολικὴν Ἀφρικὴν εἶναι ἐν χρήσει τρόποι τινές, ἄλλοι μὲν ἔχοντες ἀναλογικὴν συγγένειαν μὲ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν μουσικὴν καὶ ἄλλοι φέροντες ἰδιαίτερόν τινα χαρακτῆρα ὁριζόμενον κυρίως ἐκ τῆς ἐν αὐτοῖς παρουσίας τῆς δευτέρας ηὐξημένης καὶ τοῦ προσαγωγέως. Οἱ κυριώτεροι τῶν τρόπων τούτων εἶναι:

α') ὁ *Ἀζβεῖν* μετὰ τετραχόρδων διεζευγμένων Μι, Φα, Σολ δίεσις, Λα. Σι, Δο, Ρε δίεσις, Μι.

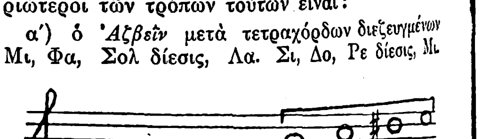

β') ὁ *Ἀζβεῖν* μετὰ τετραχόρδων συνημμένων. Μι, Φα, Σολ δίεσις, Λα, Λα, Σι ὕφεσις, Δο δίεσις, Ρε.

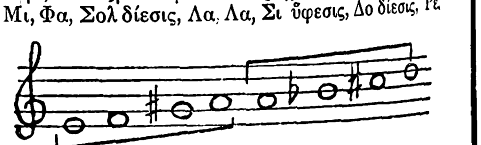

γ') ὁ *Ἀζβεῖν* μετὰ τετάρτης ηὐξημένης καὶ ἑβδόμης μεγάλης Μι, Φα, Σολ, Λα δίεσις, Σι, Δο.

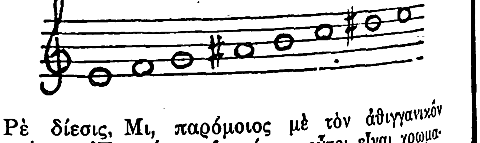

Ρε δίεσις, Μι, παρόμοιος μὲ τὸν ἀθιγγανικὸν τρόπον. Ἐν γένει οἱ τρόποι οὗτοι εἶναι χρωματικοὶ τύποι ἕλκοντες τὴν καταγωγήν των ἀπὸ τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς κλίμακας. Βλ. Ἄραβες, Πέρσαι, Αἰγύπτιοι. Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

Ἀζγάρ. Μία ἀπὸ τὰς φυλὰς αἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν βόρειον συνομοσπονδίαν τῶν Τουαρέγων. Κατοικεῖ ἀπέραντον περιοχὴν νοτίως τῆς Τύνιδος καὶ τῆς Τριπολίτιδος. Δὲν ἔχει δὲ παρὰ μόνον ἕνα συνοικισμὸν ὅπως δήποτε ἄξιον λόγου, τὴν πόλιν Γάτ. Οἱ Ἀζγὰρ ὑποδιαιροῦνται εἰς 23 διαφόρους τάξεις ἢ φυλὰς ἐξ ὧν αἱ 6 λέγονται εὐγε-

Digitized by Google

νεῖς, αἱ 13 δοῦλοι, αἱ ἄλλαι δὲ μικταὶ ἢ ὑποτελεῖς. Ὁ ἀρχηγός των καλεῖται Ἀμγὰρ (βλ. *Σαχάρα*).

Ἄζε (Hase). Ποταμὸς τῆς Γερμανίας (Ἀννόβερον). Πηγάζει ἀπὸ τὸ δάσος Τεντομπούργερβαλδ καὶ χύνεται εἰς τὸν Ἔμς ἐν Μέππεν. Ἔχει μῆκος 130 χιλιομέτρων ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 57 μόνον εἶναι πλωτά.

Ἄζε (Hase) ***Κονράδος - Γουλιέλμος*** Γερμανὸς ἀρχιτέκτων καὶ καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, γεννηθεὶς ἐν Ἄϊμλεκ τοῦ Ἀννοβέρου τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1818. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολὴν τοῦ Ἀννοβέρου, καὶ εἶτα ἐν Μονάχῳ ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ Γκάρτνερ. Κατόπιν ἐταξίδευσεν εἰς Γαλλίαν, Ἰταλίαν, Ὁλλανδίαν καὶ Γερμανίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἀρχιτεκτονικῶν ἀριστουργημάτων τῶν χωρῶν τούτων. Μετὰ τὴν εἰς Ἀννόβερον ἐπάνοδόν του διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς εἰς τὴν Πολυτεχνικὴν Σχολήν. Τὰ κυριώτερα αὐτοῦ ἔργα εἶναι, ἀπὸ τοῦ 1852 καὶ ἐφεξῆς, ἡ βυζαντινὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γοδεχάρδου, ἡ ἐν Χιλδεσχάϊμ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Μιχαήλ, ἡ ἐν Λούνεμπουργ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ἡ πρόσοψις τοῦ Ἀνδρεανοῦ Γυμνασίου τοῦ Χιλδεσχάϊμ. Ὁ Ἄζε ἐγένετο κατόπιν μέλος τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν τῆς Βιέννης.

Ἀζεβέδο· ποταμὸς τῆς Βραζιλίας, εἰς τὴν ἐπαρχίαν Μάττο-Γκρόσσο. Πηγάζει ἐκ τῆς ὀρεινῆς χώρας τῆς κατεχομένης ὑπὸ τῆς φυλῆς τῶν Καβαχύβα καὶ συμβάλλει εἰς τὸν Ταπάγιος μετὰ ροῦν 350 χιλιομέτρων.

Ἀζεβέδο ***Ἀλέξιος Ἰακώβ.*** Γάλλος μουσικογράφος γεννηθεὶς εἰς Βορδὼ (1813), ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1875). Συνεργάτης ἐπίλεκτος τῆς France Musicale καὶ τοῦ «Αἰῶνος», εἶτα δὲ ἱδρυτὴς καὶ διευθυντὴς τῆς «Μουσικῆς Κριτικῆς» (Critique Musicale), ὑπῆρξεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπιφυλλιδογράφος τῆς «Ἐθνικῆς Γνώμης» (Opinion Nationale 1859-70). Θερμὸς θαυμαστὴς τοῦ Ροσσίνη καὶ τοῦ ἔργου του, συνέγραψε τὴν βιογραφίαν τοῦ διδασκάλου τούτου, ἥτις θεωρεῖται ἡ καλυτέρα πασῶν. Ἔγραψεν ἐπίσης τὴν βιογραφίαν τοῦ Φελισιὲν Δαβὶδ καὶ μερικὰς διατριβὰς ὑποστηρίζων τὴν τροποποίησιν τῆς μουσικῆς παρασημαντικῆς, τὴν προταθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Chevé (βλ. λέξιν). Δ. ΛΑΥ.

Ἀζεβέδο ***Γάσπαρος*** (Gaspard de Azevedo y Zuniga, κόμης de Monterey)· ἀντιβασιλεὺς τῆς Περουβίας καὶ τοῦ Μεξικοῦ. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διοικήσεως αὐτοῦ ὁ Πέδρο-Φερναδὲς δὲ Κουΐρος ἀπεστάλη πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς μεγάλης ἠπείρου τοῦ νότου καὶ ἐσημείωσε τὴν ὕπαρξιν μερικῶν νήσων παρὰ τὴν 28° βορείου πλάτους. Ἀπέθανε τῷ 1606.

Ἀζεβέδο ***Ἐμμανουὴλ*** (Azevedo). Ἐγεννήθη τῷ 1713 ἐν Κοΐμβρῃ τῆς Πορτογαλλίας καὶ ἐδίδαξεν ὡς καθηγητὴς τῆς λειτουργικῆς εἰς τὸ κολλέγιον τῆς Ρώμης. Τὸ σπουδαιότερον ἔργον του εἶναι «*Exercitationes liturgicae...*» (Ρώμη 1750). ΜΠ.

Ἀζεβέδο ***Ἐμμανουὴλ*** (Manoel—Antonio) Alvarès de Azevèdo. Εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων ποιητῶν τῆς Βραζιλίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, γεννηθεὶς εἰς Ἅγιον Παῦλον τῷ 1831 καὶ ἀποθανὼν εἰς Ρίον Ἰανέϊρον τῷ 1852. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς γενετείρας του πόλεως. Μικρὸς ἀκόμη εἶχε δείξει ἐξαιρετικὴν προδιάθεσιν διὰ τὴν ποίησιν, ἀργότερον δέ, ὑπὸ τὴν πίεσιν ἑνὸς προαισθήματος διὰ τὸν πρόωρον θάνατόν του, ἤρχισε νὰ γράφῃ μελαγχολικάς του ἐμπνεύσεις. Αἱ λυρικαὶ διαχύσεις τῆς ψυχῆς του, χαρακτῆρος γενικῶς ἐλεγειακοῦ, ἀποδεικνύουν φαντασίαν φλογεράν, βαθὺ αἴσθημα καὶ ἐξαιρετικὴν ἰδιοφυΐαν. Μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ποιημάτων του ἕνα ἀπὸ τὰ ὡραιότερα καὶ συγκινητικώτερα εἶναι τὸ ἀπευθυνθὲν πρὸς τὴν μητέρα του πρὸ τοῦ ὑπερτάτου ἀποχωρισμοῦ (A minha mâe). Τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ πατρός του Obres, (Ρίον Ἰανέϊρον, 1853).

Ἀζεβέδο ***Ἰγνάτιος*** (Ignacio de Azevedo). Ἰησουΐτης, γεννηθεὶς ἐν Πόρτο τῆς Πορτογαλλίας τῷ 1528 καὶ ἀποθανὼν τὴν 15ην Ἰουλίου 1570. Ἐμαθήτευσεν εἰς Κοΐμβραν, διετέλεσε πρύτανις τῶν κολλεγίων τῆς Λισσαβῶνος καὶ τῆς Βράγας, εἶτα δὲ ἐπεσκέφθη τὴν Βραζιλίαν. Ἐπανελθὼν εἰς Λισσαβῶνα ὠργάνωσε μίαν ἀποστολὴν καὶ ἀνεχώρησε τῷ 1570 μὲ 89 συντρόφους. Εἷς διαμαρτυρόμενος κουρσάρος τῆς Ροχέλλης, Ἰάκωβος Σουρὶ ὀνόματι, ἐπετέθη κατὰ τοῦ πλοίου, κατέσφαξε τὸ πλήρωμα καὶ ἀπεκεφάλισεν ὅλους τοὺς ἐκκλησιαστικούς. Οὗτοι ἀνηγορεύθησαν πάντες Ἅγιοι τῷ 1664.

Ἀζεβέδο (δὸν) ***Ἱερώνυμος***· ἀντιβασιλεὺς τῶν πορτογαλλικῶν Ἰνδιῶν ἀπὸ τοῦ 1612 μέχρι τοῦ 1617. Τῇ πρωτοβουλίᾳ αὐτοῦ ἐξηρευνήθη ἡ Μαδαγασκάρη. Ἀπωλέσας τὰ φρούρια τοῦ Μπαλλάνο, τοῦ Κοκογάνο καὶ τοῦ Σέλορ, ἀνεκλήθη εἰς Λισσαβῶνα καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου καὶ ἀπέθανε.

Ἀζεβέδο ***Ἰωσὴφ*** (Azevedo, zosè de Souza de). Βραζιλιανὸς ἱστορικὸς καὶ ἱερεύς, γεννηθεὶς τῷ 1753 ἐν Ρίῳ Ἰανεΐρῳ καὶ ἀποθανὼν τῷ 1830. Ἔγραψε τὴν «Ἱστορίαν τῆς Βραζιλίας ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεώς της» καὶ ἐννέα τόμους «Ἱστορικῶν Ἀπομνημονευμάτων», δημοσιευθέντας ἀπὸ τοῦ 1820 μέχρι τοῦ 1822. Τὰ συγγράμματα ταῦτα δὲν διακρίνονται διὰ τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὸ ὕφος των, ἀλλὰ περιέχουν πληροφορίας, λίαν ὠφελίμους δι' ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Βραζιλίας.

Ἀζεβέδο-Κουτίνχο ***Μᾶρκος*** (Azevedo-Coutinho). Πορτογάλλος θαλασσοπόρος τοῦ 17ου αἰῶνος. Τῷ 1596 ἐξηρεύνησε τὰ δάση τοῦ Ἐσπίριτο-Σάντο καὶ ἀνεκάλυψε σπουδαῖα ὀρυχεῖα σμαράγδων, τὰ ὁποῖα κατέστησαν γνωστὸν τὸ ὄνομά του καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς πλείστας συζητήσεις κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀζεβέδο—Κουτίνχο-Μπερνάλ (Coutinho y Bernal zoseph-Félix-Antoine, François de Azevedo). Γενεαλογιστής, γεννηθεὶς ἐν Μαλὶν (Malines) τοῦ Βελγίου τῷ 1717 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1780. Εἶναι συγγραφεὺς πολλῶν βιβλίων περιζητήτων ἀπὸ τοὺς συλλέκτας, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὰς γενεαλογίας πολλῶν ἐπιφανῶν οἴκων τῆς Εὐρώπης.

Ἀζεβέδο ***Λουδοβῖκος,*** (Louiso d'Azevedo)· Πορτογάλλος ἱεραπόστολος τοῦ Τάγματος τῶν Ἰησουϊτῶν, γεννηθεὶς τῷ 1573 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1634, ἔδρασε κυρίως ἐν Ἀβησσυνίᾳ. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται μία μετάφρασις τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ πλείστων θρησκευτικῆς φύσεως βιβλίων εἰς τὴν ἀμχαρικὴν γλῶσσαν.

Ἀζεβέδο ***Λουΐζα*** (Louisa d'Azevedo). Πορτογαλλὶς ποιήτρια (1655—1679), συνθέσασα, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ συζύγου της, λατινικὸν ἐλεγεῖον θεωρηθὲν τότε ὡς ἀριστούργημα καὶ θαυμαζόμενον μέχρι σήμερον.

Ἀζέβρης (ὁ)· Οὕτως ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν παλαιοτέρων ζωολόγων ὁ ζέβρος. Δ. Ν. Π.

Ἀζεδδὶν (***Ἀζ-ἐδ-δίν,*** ἢ ***Ἰζ-ἐδ-δὶν Κιλὶτς Ἀρσλὰν Β'***. Σελδσοῦκος Σουλτᾶνος, ὁ ὁποῖος ἐξέλεξε περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΒ' αἰῶνος ὡς πρωτεύουσαν τοῦ κράτους του τὸ Ἰκόνιον (σήμερον Κόνια), ἐκθρονισθεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του τῷ 1190. Ὑπῆρξεν ἰσχυρὸς Σουλτάνος καὶ δημιουργὸς τοῦ μεγάλου Σελδσουκικοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου, τὸ ὁποῖον ἤρχιζεν ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν καὶ κατέληγεν ἕως τὴν θάλασσαν τῆς Ρόδου, ἀργότερα δὲ ἔφθασε καὶ ἕως τὸν Εὔξεινον Πόντον.

Ὁ Ἀζεδδὶν ἤκμασε κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ μεγάλου Ἕλληνος αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ὅτε οἱ Βυζαντινοὶ ὑπὸ τὸν ἡρωϊκὸν ἐκεῖνον βασιλέα ἠγωνίζοντο κρατερῶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐναντίον δύο μεγάλων ἐχθρῶν: τῶν Φράγκων, — οἱ ὁποῖοι μὲ τὰς σταυροφορίας εἶχον ἀπελευθερώσει τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ εἶχον ἱδρύσει Φραγκικὰς ἡγεμονίας εἰς τὴν Συρίαν, — καὶ τῶν Τούρκων. Ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς μὲ τὸν ἀκαταμάχητον ἡρωϊσμόν του ὑπερησπίζετο ἀποτελεσματικῶς τὸν Ἑλληνισμὸν τῆς Ἀσίας καὶ οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἀγῶνες εἶναι σημαντικὸν μέρος τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας. Εἶχε κατατροπώσει καὶ ταπεινώσει τοὺς Φράγκους ἡγεμόνας, εἶχε νικήσει τὸν Σουλτᾶνον τῆς Δαμασκοῦ, τὸν λαμπρὸν καὶ ἰσχυρὸν Νουρεδδίν. Κατόπιν, ἀφοῦ ἐτέλεσε μέγαν θρίαμβον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐξηκολούθησεν ἀδιάκοπον πόλεμον ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τότε ἠναγκάσθη ὁ Σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου Ἀζεδδὶν νὰ ζητήσῃ εἰρήνην (1158) μὲ τοὺς ὅρους ν' ἀποδώσῃ ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, νὰ παρέχῃ εἰς τὸν Ἕλληνα βασιλέα κατ' ἔτος ἓν στρατιωτικὸν σῶμα καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ οὐδεμίαν ἐπιδρομὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος, ν' ἀποδώσῃ ὅλα τὰ ὑπ' αὐτοῦ κυριευθέντα Ἑλληνικὰ φρούρια καὶ τέλος ν' ἀκολουθῇ τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐτοκράτορος. Τοὺς ὅρους τούτους ἐπεκύρωσεν ὁ Σουλτᾶνος τὸ ἑπόμενον ἔτος, ὅτε μετέβη καὶ διέμεινε χρόνον τινὰ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Μετὰ ταῦτα ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς ἐστράφη εἰς ἄλλους ἀγῶνας, εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἵμου καὶ τῶν Δυτικῶν λαῶν. Ὁ Ἀζεδδὶν ἐπωφελήθη τὴν περίστασιν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Αὐτοκράτωρ ἦτο ἀπησχολημένος, καὶ παρεβίασε τὰς συνθήκας.

Ὅταν ὁ Μανουὴλ ἀπηλλάγη ἀπὸ τὰς περιπλοκάς του, ἐπεχείρησε τὸν τελευταῖον μέγαν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων, ὁ ὁποῖος ὅμως ὑπῆρξεν ἀτυχὴς (1174). Ὁ Αὐτοκράτωρ εἶχεν ἐξαντληθῇ πλέον οἰκονομικῶς καὶ ἦτο γέρων. Ἐν τούτοις εἰσέβαλεν εἰς τὸ Σελδσουκικὸν κράτος καὶ ἐπροχώρει νικηφόρος. Ὁ Ἀζεδδὶν ἐζήτησε συμβιβασμόν, ἀλλ' ὁ Μανουὴλ δὲν ἐδέχθη· εἶπεν ὅτι θὰ κάμῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὸ Ἰκόνιον. Προχωρῶν ὅμως, ἐνέπεσε κατὰ τὸ Μυριοκέφαλον εἰς δυσβάτους τόπους καὶ εἰς στενοπορίας, ἐδυσκολεύετο δὲ εἰς τὴν πορείαν ἀπὸ ἁμάξας, μηχανὰς πολιορκητικὰς καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἐπιτήδεια. Οἱ Τοῦρκοι κατεῖχον τὰ ὑψώματα, κατώρθωσαν δὲ νὰ ἐπιφέρουν διάσπασιν τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων. Ὁ βασιλεὺς ὁρμᾷ μὲ τοὺς γενναίους του, λαμβάνει πλεῖστα τραύματα, διασπᾷ ὅμως τοὺς Τούρκους καὶ κατορθώνει νὰ περάσῃ καὶ νὰ ἑνωθῇ μὲ τὴν ἐμπροσθοφυλακήν. Τὴν νύκτα οἱ Τοῦρκοι ἐπεδόθησαν εἰς τὴν λεηλασίαν, τὴν πρωΐαν δὲ περιεκύκλωσαν τοὺς Ἕλληνας καὶ οὕτω ὁ Αὐτοκράτωρ ἠναγκάσθη εἰς συνθηκολόγησιν. Ὁ Μανουὴλ ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀποσυρθῇ καὶ νὰ παραδώσῃ φρούριά τινα.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν τοῦ Μυριοκεφάλου ὁ Ἀζεδδὶν ἠρήμωσε μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν ὅλας τὰς Μικρασιατικὰς χώρας ἕως τὴν θάλασσαν, τὰ δὲ θλιβερὰ γεγονότα αὐτὰ εἶναι σταθμὸς κρίσιμος τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, διότι ἔκτοτε ἀρχίζει ἡ ἀπώλεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. ΑΔ. ΑΔ.

—**Ἀζεδδίν** (ἢ ***Ἰζεδδὶν Καϊκάους) Β'***. Εἷς ἀπὸ τοὺς σπουδαιοτέρους Σουλτάνους τοῦ Σελδσουκικοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου, βασιλεύσας τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος (1210-1219).

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀζεδδὶν τούτου ἤκμαζον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν αἱ δύο Ἑλληνικαὶ Αὐτοκρατορίαι τῆς Νικαίας καὶ τῆς Τραπεζοῦντος, αἱ ἱδρυθεῖσαι μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204). Ὁ Ἀζεδδὶν ἐκίνησε πόλεμον καὶ κατὰ τῶν δύο Ἑλληνικῶν κρατῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Θεόδωρος Α' ὁ Λάσκαρης ἀντέστη πάντοτε κρατερῶς ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἀζεδδίν-Καϊκάους καὶ οὗτος ἠναγκάσθη νὰ κλείσῃ εἰρήνην. Ἐξηκολούθησεν ὅμως τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ κράτους τῆς Τραπεζοῦντος. Νικήσας τὸν ἱδρυτὴν τῆς Αὐτοκρατορίας ταύτης, τὸν Ἀλέξιον Α' τὸν Κομνηνόν, τὸν ἠνάγκασε ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἐπικυριαρχίαν του καὶ νὰ πληρώνῃ φόρον. Τὸν δὲ ἀδελφόν του Δαβὶδ Κομνηνὸν τὸν ἐφόνευσε καὶ ἐκυρίευσε τὴν Σινώπην (1214). Τότε τὸ Σελδσουκικὸν κράτος ἔφθασεν ἕως τὸν Εὔξεινον Πόντον καὶ ἐσφηνώθη μεταξὺ τῶν δύο Ἑλληνικῶν Αὐτοκρατοριῶν. ΑΔ. ΑΔ.

Ἀζεδδὶν (ἢ ***Ἰζεδδὶν) Καϊκάους Α'***.— Ἕτερος, μεταγενέστερος τοῦ προηγουμένου, Σουλτᾶνος τοῦ Σελδσουκικοῦ κράτους τοῦ Ἰκονίου, ὁ ὁποῖος ἤκμασε περὶ τὰ μέσα τοῦ 13ου αἰῶνος. Ὁ Ἀζεδδὶν οὗτος, τὸν ὁποῖον οἱ βυζαντινοὶ ὀνομάζουν Ἀζατίνην, δὲν ἦτο ἰσχυρός, ὅπως ὁ προηγούμενος ὁμώνυμός του, εἶναι ὅμως ἀξιοσημείωτος καὶ αὐτὸς διὰ τὰς σχέσεις του μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἰδίως διὰ τὴν μακρὰν διαμονήν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἰσχυρὸς βαρβαρικὸς λαός, οἱ Μογγόλοι, τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὀνομάζουν Σκύθας (Γρηγορᾶς, Παχυμέρης), ἐπέδραμεν εἰς τὸ κράτος τοῦ Ἀζεδδὶν καὶ ἔφερεν αὐτὸ εἰς μέγαν κίνδυνον. Τότε ὁ Ἀζεδδὶν διεμοιράσθη τὸ κράτος μὲ τὸν ἀδελφόν του (1255), ἀπὸ τὴν ἐποχὴν δ' ἐκείνην τὸ Σελδσουκικὸν κράτος τοῦ Ἰκονίου ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Μογγόλων, ἕως τὸν ὁριστικὸν διαμελισμόν του ἀπὸ τοὺς ἐμίρας (1294). Ὅτε ἐνεφανίσθησαν οἱ Σκύθαι, λέγει ὁ Γρηγορᾶς (τ. Ι, σ. 58 ἑξ. ἔκδ. Βόννης), ἔτυχε νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ Ἰκόνιον ὁ στρατηγὸς τῆς Νικαίας Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος, καταφυγὼν εἰς τὸν Σουλτάνον, ἵνα διαφύγῃ τὴν καταδίωξιν τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκάρεως. Ὁ Ἀζεδδὶν ἐσκέφθη εὐφυέστατον τέχνασμα. Ἐπειδὴ εἶχε πολλοὺς Ἕλληνας αἰχμαλώτους κατήρτισε μοῖραν στρατοῦ καὶ ἔταξεν αὐτὴν ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Παλαιολόγον, ἦσαν δὲ οἱ στρατιῶται οὗτοι «ἐνδεδυμένοι μὲ Ρωμαϊκὴν καὶ ξένην στολὴν ἀπὸ τὴν ἐγχώριον καὶ μὲ ὅπλα ξένα διὰ νὰ φέρῃ κατάπληξιν τὸ πρᾶγμα εἰς τοὺς Σκύθας, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐνόμιζον ὅτι μόλις πρὸ ὀλίγου ἦλθεν συμμαχικὴ βοήθεια ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων. Καὶ ἀληθῶς οὕτω συνέβη. Διότι λέγεται ὅτι ὅταν οἱ Σκύθαι ἦλθον εἰς χεῖρας μὲ τοὺς Τούρκους, συστολὴν καὶ φόβον ὄχι μικρὸν ᾐσθάνθησαν, ἰδόντες ἐξαίφνης νὰ ἐπέρχεται ἐναντίον των ἀλλόκοτος στρατὸς» (1257).

Ὁ δὲ Βυζαντινὸς ἱστορικὸς Παχυμέρης διηγεῖται ἄλλο ἐπεισόδιον τοῦ βίου τοῦ Ἀζεδδίν, τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ ρίπτει φῶς εἰς τὰς περιέργους σχέσεις τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Τούρκους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Οἱ Σελδσοῦκοι δὲν ἠδυνήθησαν τέλος ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν ἀγρίαν ἐκείνην ἐπιδρομὴν τῶν Μογγόλων. Ὁ Ἀζεδδὶν ἐκινδύνευε νὰ χάσῃ καὶ τὸ κράτος καὶ τὴν ζωήν του. Τότε ἐνεθυμήθη τὴν ξενίαν τὴν ὁποίαν εἶχε δώσει εἰς τὸν Μιχαὴλ τὸν Παλαιολόγον,—ὅστις εἶχε γίνει ἐν τῷ μεταξὺ Αὐτοκράτωρ καὶ εἶχεν ἀνακτήσει τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τοὺς Φράγκους (1261)—καὶ κατέφυγεν εἰς αὐτὸν ζητῶν προστασίαν. Ὁ Σελδσουκίδης Σουλτᾶνος ἔγινε δεκτὸς μὲ εὐμένειαν καὶ φιλίαν ἀπὸ τὸν Παλαιολόγον, ἔλαβε δὲ πολλὰς περιποιήσεις καὶ αὐτὸς καὶ ἡ σύζυγός του καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἡ γηραιὰ μήτηρ του, ἡ ὁποία ἦτο Χριστιανή. Τόσον δ' ἐτίμησε τὸν Σουλτᾶνον ὁ Παλαιολόγος, ὥστε ἦτο συμπάρεδρος αὐτοῦ, καὶ ἦτο ἐνδεδυμένος μὲ τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς καὶ ἀκόμη ἐφόρει ἐρυθροβαφῆ πέδιλα. Ἀλλ' ὁ βίος τοῦ Ἀζεδδὶν παρὰ τοῖς Ἕλλησιν ὑπῆρξε πολυτάραχος, ὅπως καὶ ὁ χαρακτήρ του ἀτάσθαλος. Διότι καὶ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἔκαμε συνωμοσίαν, καὶ διὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ προσελκύσῃ συμπα-

Digitized by Google

θείας ἐπροσποιεῖτο ὅτι ἦτο Χριστιανός, καὶ ἐζήτει νὰ φορέσῃ «ἱερὰ περιάμματα, ἃ δὴ καὶ ἐγκόλπια ὁ κοινὸς ὀνομάζει λόγος» (Παχυμέρης, τ. Ι. σ. 265). Τὰ περιεργότερα ἐπεισόδια, ἐξ ὅσων ἔκαμεν ὁ Ἀζεδδὶν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦσαν τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὸν ἔκδοτον βίον του, «οἱ κῶμοι καὶ αἱ μέθαι», μὲ τὰς ὁποίας διῆγε τὸν χρόνον του εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πρωτευούσης. Ἐπειδὴ αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως,—λέγει ὁ Παχυμέρης (τ. Ι. σ. 174)—ἦσαν ἔρημοι ἀνθρώπων, διότι πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀνακτηθῆ, ὁ τελευταῖος ἀνεξάρτητος Σουλτᾶνος τοῦ Ἰκονίου εὕρισκεν εὐκαιρίαν «νὰ κάθηται μὲ τοὺς ἰδικούς του, πολλοὺς καὶ μεγάλους, καὶ νὰ ὀργιάζῃ εἰς τὸν Διόνυσον καὶ νὰ μεθύσκηται». ΑΔ. ΑΔ.

Ἀζεϊτάο (Azeilâo) ἢ **Βίλλα** Νογκοέϊρα δὲ Ἀζεϊτάο (Villa Nogueïra de Azeïtâo). Μικρὰ πόλις τῆς Πορτογαλλίας, κειμένη εἰς ἀπόστασιν 25 χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς Λισσαβῶνος καὶ ἔχουσα 3.600 κατοίκους. Ἡ περιοχὴ εἶναι ὀρεινή, ἀπ' αὐτῆς δὲ ὁ περιηγητὴς ἀπολαμβάνει τὸ θαυμάσιον θέαμα τοῦ ὠκεανοῦ καὶ τῆς πορτογαλλικῆς πρωτευούσης. Παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων εἰς μεγάλας ποσότητας, γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Vins de Mosatel.

Ἀζὲκ (Hajek de Liboczane). Τσέχος χρονικογράφος, ἀποθανὼν ἐν Πράγᾳ τὴν 19ην Μαρτίου 1553. Ἀγνοεῖται ἡ ἡμερομηνία τῆς γεννήσεώς του, εἶναι δὲ μόνον γνωστὸν ὅτι ὑπῆρξεν ἱερεύς. Ἤρχισε γράφων τὸ *Χρονικὸν τῆς Βοημίας* τῷ 1534, χάρις δὲ εἰς τὴν προστασίαν διαφόρων ὑψηλῶν προσωπικοτήτων κατώρθωσε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐπωφελῶς πρὸς συγγραφὴν τοῦ ἔργου του τὰ διάφορα ἐπίσημα ἔγγραφα. Τὸ *Χρονικὸν* ἐτυπώθη ἐν Πράγᾳ τῷ 1541, μετεφράσθη δὲ εἰς τὴν γερμανικὴν καὶ ἐξεδόθη εἰς τὴν γλῶσσαν ταύτην τρὶς (1596, 1697 καὶ 1718). Ἀργότερον (1764–86) ἐξεδόθη καὶ λατινιστί. Τὸ βιβλίον ἄρχεται ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς βοημικῆς ἱστορίας καὶ φθάνει μέχρι τοῦ ἔτους 1527. Εἶναι ἁπλῆ ἀπαρίθμησις γεγονότων, ἄνευ οὐδεμιᾶς κριτικῆς, βρίθει δὲ καὶ φαντασιοπληξιῶν. Ὁ ἐν λόγῳ Ἀζὲκ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται μὲ τὸν *Θαδαῖον Ἀζέκ*, ἐπίσης Τσέχον τὴν ἐθνικότητα (1525—1600) καὶ συγγραφέα πολυαρίθμων ἔργων ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, γραφέντων εἰς λατινικὴν ἢ τσεχικὴν γλῶσσαν. Ὁ δεύτερος οὗτος Ἀζὲκ εἶναι μᾶλλον γνωστὸς ὑπὸ τὸ λατινικὸν ὄνομα Nemicus.

Ἀζέκα (ἡ)· *(Ζῳολ).* Γαστερόποδα γεώφιλα μαλάκια (azeca, leach), περιβαλλόμενα ὑπὸ ὀστράκου, ἀνήκοντα εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν κοχλιωδῶν (Chelicidae), τῆς τάξεως τῶν πνευμονοφόρων κοχλιῶν (pulmonata). Ἡ κεφαλή των ἔχει τέσσαρα κεράτια, ἐξ ὧν τὰ δύο, τὰ εὑρισκόμενα εἰς τὸ ἀνώτερον μέρος αὐτῆς, φέρουσιν ὀφθαλμούς· τὸ στόμα φέρει τοξοειδῆ σιαγόνα μὲ καθέτους αὐλακώσεις· τὸ ἀναπνευστικὸν τρῆμα εὑρίσκεται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ κλοιοῦ· τὸ γεννητικὸν τρῆμα ἐπίσης εὑρίσκεται εἰς τὸ δεξιὸν μέρος· οἱ πόδες των εἶναι ἐπιμήκεις, λεπτοί, ἀπεστρογγυλωμένοι πρὸς τὸ ἐμπρόσθιον μέρος καὶ ὀξυβελεῖς πρὸς τὸ ὀπίσθιον. Τὸ ὄστρακον, ὅπερ εἶναι προσκεκολλημένον εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ σώματος εἶναι εὔθραυστον, διαφανές, ἀκτινοβόλον· ἡ ἕλιξ του ἀποτελεῖται ἀπὸ 7 - 9 κύκλους, οἵτινες χωρίζονται δι' ὀφρυοειδῶν ῥαφῶν. Τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὀστράκου εἶναι ὀδοντωτὸν ἢ λεῖον καὶ λοξῶς τοποθετημένον.

Ἀζέκα ἡ κοινή.

Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει τὰ ἑξῆς εἴδη:

1ον) Ἀζέκαστρον. Τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὀστράκου εἶναι ἀπιοειδὲς καὶ ὀδοντωτὸν μὲ ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν ἐφωδιασμένην δι' ἀνθεκτικοῦ ἐλάσματος. Τὰ ἐξωτερικὰ χείλη τοῦ ἀνοίγματος φέρουσιν ἓνα ἢ δύο ἐξογκώματα. Ὁ ἄξων τοῦ κογχυλίου εἶναι ἰσχυρὸς καὶ τελευτᾷ εἰς κολοβὸν ἄκρον. Εὑρίσκεται εἰς τὴν Βόρειον καὶ Κεντρικὴν Εὐρώπην.

2ον) Ἀλσοβία (ἡ). Τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὀστράκου εἶναι ἐπίμηκες, ἀπιοειδές· τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματά του φέρουσιν ἔλασμα, τὰ ἐξωτερικὰ χείλη του εἶναι ὀδοντωτά. Συναντᾶται εἰς τὰς Καναρίους νήσους.

3ον) Ἀγραυλίνα (ἡ). Διακρίνεται τῆς προηγουμένης, ἐκ τῶν χειλέων τοῦ ἀνοίγματος τοῦ ὀστράκου, ἅτινα εἶναι λεῖα καὶ οὐχὶ ὀδοντωτά· τὰ ἐσωτερικὰ τοιχώματα δὲν φέρουσιν ἔλασμα. Ἀπαντᾷ εἰς τὰς περὶ τὴν Μαδέραν νήσους.

4ον) Ὑπνόφιλον. Ἄνοιγμα ὀστράκου ἀπεστρογγυλωμένον, ἐνίοτε ᾠοειδές, χωρὶς ὀδοντώσεις. Ὁ ἄξων τοῦ ὀστράκου δὲν εἶναι κολοβωμένος εἰς τὸ ἄκρον του. Εὑρίσκεται εἰς τὰ βόρεια παράλια τῆς Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

—*(Παλαιοντ.)* Τὸ ζωικὸν τοῦτο γένος εὑρίσκεται εἰς ἀπολιθωμένα εἴδη κατὰ τὴν *τριτογενῆ* περίοδον τῆς γῆς. Γ. Κ. Γ.

Ἀζεκιέλ [ὀρθοτέρα γραφή, σπανίως ὅμως ἀπαντωμένη, Ἰεζεκιήλ), Ἰσραηλίτης τραπεζίτης τῆς Κων)πόλεως, ὅστις βοηθῶν τὸν *Χαλέτ—ἐφένδην*, ἐπροξένησεν πολλὰ δεινὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐν γένει τοὺς Χριστιανοὺς ἐξ ἀφορμῆς τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 21, ἀλλὰ καὶ πρὸ ταύτης. Διὰ τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ βλ. Χάσκελ, ὄνομα ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὁ Ἀζεκιέλ, ἔγινεν ἱστορικῶς γνωστότερος.

ἀζέλ· ὀνομάζονται ἐν Ἀλγερίᾳ αἱ γαῖαι αἱ ἀνήκουσαι ἄλλοτε εἰς τὸν ἡγεμόνα ἢ εἰς τὴν μουσουλμανικὴν κοινότητα. Διὰ τῆς γαλλικῆς κατακτήσεως αἱ γαῖαι αὗται περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα τοῦ γαλλικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποίησε ταύτας διὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Εὐρωπαίων ἀποίκων. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ 1865 τὸ πλεῖστον τῶν *ἀζὲλ* περιῆλθε κατὰ πλήρη κυριότητα εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς.

ἀζελαϊκὸν ***ὀξὺ*** ἢ ***ἐννεανικὸν διοξύ·*** εἶναι χημικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_9H_{16}O_4$ ἢ ἀναλυτικώτερον $HO_2C.[CH_2]_7.CO_2H$ καὶ ἀνήκει εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν δικαρβονικῶν ὀξέων. Παρασκευάζεται δι' ὀξειδώσεως τοῦ κικινελαίου κάλλιον μετὰ προηγουμένην σαπωνοποίησιν δι' ἀλκοολικοῦ κάλεος, ἀποχωρίζεται δὲ τοῦ συγχρόνως σχηματιζομένου φελλικοῦ ὀξέος δι' αἰθέρος, δι' οὗ τὸ ἀζελαϊκὸν ὀξὺ διαλύεται εὐκολώτερον. Ἐπίσης ἐλήφθη δι' ὀξειδώσεως τοῦ ἐλαϊκοῦ ὀξέος διὰ νιτρικοῦ ὀξέος ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα (ἄζωτον καὶ ἐλαϊκόν), παρασκευάζεται δὲ ἐξ αὐτοῦ καὶ διὰ μετατροπῆς εἰς ὀζονίδιον τῇ ἐπιδράσει ὄζοντος καὶ διασπάσεως τούτου δι' ὕδατος Κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλα, λεπτά, μαργαριτοειδοῦς λάμψεως φύλλα, τήκεται εἰς 106,5^0 καὶ ζέει εἰς 286,5^0 (100 χστμ.). Σ. Γ.

ἀζελαλδεϋδικὸν ***ὀξύ·*** χημικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $CHO.(CH_2)_7.CO_2H$. Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν ἀλδεϋδομονοκαρβονικῶν ὀξέων, καλεῖται δὲ οὕτω, διότι δύναται δι' ὀξειδώσεως νὰ μετατραπῇ εἰς ἀζελαϊκὸν ὀξύ. Σ. Γ.

Ἀζελφὰγ ἢ ***Ἀζελφαφὰγ*** (*Ἄστρον.*). Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ ἀστέρος π Κύκνου, κειμένου ἐπὶ τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ. Σ. ΠΛ.

Ἀζέλιος ***Ἰωάννης - Αὔγουστος*** (Johan-August Hazelius). Σουηδὸς στρατηγὸς καὶ στρατιωτικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς ἐν Στοκχόλμῃ τῷ 1791 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1871. Διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ ἐξήσκησεν εὐεργετικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς μορφώσεως τῶν ἀξιωματικῶν καὶ ἐγένετο πρόξενος πολλῶν ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολῶν, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰς στρατιωτικὰς σχολάς. Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν τὰ ἀξιολογώτερα εἶναι τὸ «Ἐγχειρίδιον Πυροβολικῆς» (1834), τὸ «Ἐγχειρίδιον Ὀχυρωματικῆς» καὶ ὁ «Γαλλογερμανικὸς πόλεμος» τοῦ 1870—1871.

Ἀζέλιος ***Ἀρθοῦρος-Ἐμμανουήλ.*** Υἱὸς τοῦ προηγουμένου· γλωσσολόγος καὶ διακεκριμένος διπλωμάτης, γεννηθεὶς ἐν Στοκχόλμῃ τὸ 1833. Ἱδρυτὴς τοῦ μεγαλοπρεποῦς «Ἐθνογραφικοῦ Μουσείου» (1873) τὸ ὁποῖον μετωνομάσθη ἀργότερον εἰς «Βόρειον Μουσεῖον», διότι περιέχει ἀντικείμενα προερχόμενα ἐκ τῶν τεσσάρων βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης, ὡς καὶ τῆς Ἰσλανδίας. Τὸ μουσεῖον τοῦτο ἀπετέλεσε πρότυπον διὰ τὰ πλεῖστα τῶν μετέπειτα παρομοίων ἱδρυμάτων. Ὁ Ἀζέλιος ἵδρυσε τῷ 1879 εἰκονογραφημένον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸ Βόρειον Μουσεῖον», τῷ δὲ 1882 ἕτερον περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὑλικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν γραμμάτων ἐν Σουηδίᾳ».

Ἀζέλιο ***Καῖσαρ*** (Cesare Taparelli, μαρκήσιος d'Azeglio). Ἰταλὸς πολιτικός, σπουδαῖον παίξας ῥόλον εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του. Ἐγεννήθη ἐν Τουρίνῳ τῷ 1763 καὶ ἀπέθανε τὴν 26ην Νοεμβρίου 1830. Ἀξιωματικὸς ὢν τοῦ στρατοῦ τῆς Σαρδηνίας, ἔλαβε μέρος τῷ 1792 εἰς τὸν κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμον, συλληφθεὶς δὲ αἰχμάλωτος ἠλευθερώθη μόλις τῷ 1796. Μετὰ δύο ἔτη μετηνάστευσε. Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς μοναρχίας διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος Ἐμμανουὴλ τοῦ Α' ἰδιαίτερος αὐτοῦ σύμβουλος, εἶτα δὲ πρεσβευτὴς ἐν Ῥώμῃ. Διηύθυνε μέχρι τοῦ θανάτου του τὴν ἐφημερίδα «Ὁ φίλος τῆς Ἰταλίας» (L'amico d'Italia). Ἡ σύζυγος αὐτοῦ, ἡ μαρκησία Κοστάντσα δ' Ἀζέλιο, διεκρίθη ἐπίσης πολὺ εἰς τὴν ἐποχήν της καὶ ἔσχε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐφ' ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας της.

—Ἀζέλιο ***Μάξιμος Ταπαρέλλι*** (μαρκήσιος d'Azeglio). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου, πολιτικὸς ἀνὴρ καὶ συγγραφεύς· ἐγεννήθη ἐν Τουρίνῳ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1798 ἐξ ἀρχαίας καὶ εὐγενοῦς οἰκογενείας τοῦ Πεδεμοντίου. Ὁ πατήρ του Καῖσαρ δ' Ἀζέλιο ἦτο ἀξιωματικὸς τοῦ Πεδεμοντιακοῦ στρατοῦ καὶ ἀνώτερος αὐλικός. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Ζ' εἰς Ῥώμην, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος, ὁ Καῖσαρ δ' Ἀζέλιο ἐστάλη μὲ εἰδικὴν ἀποστολὴν εἰς τὸ Βατικανόν, ὅπου παρέλαβε καὶ τὸν δεκαεξαετῆ τότε υἱόν του, ὡς ἔκτακτον ἀκόλουθον. Ὁ νεαρὸς Μάξιμος κατετάγη εἰς σύνταγμα τοῦ Ἱππικοῦ, τὸ ὁποῖον ὅμως ταχέως ἐγκατέλειψε λόγῳ τῆς ὑγείας του. Κατὰ τὴν εἰς Ῥώμην διαμονήν του ἐξεδήλωσεν ἰσχυρὰν κλίσιν πρὸς τὰς Τέχνας καὶ τὴν Μουσικὴν καὶ ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ ζωγράφος, πρὸς μεγάλην λύπην τῆς οἰκογενείας του, ἐχομένης τῶν συντηρητικῶν ἀντιλήψεων τῆς ἀριστοκρατίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ὁ πατήρ του συνήνεσεν ἐν τούτοις, καὶ ὁ Μάξιμος ἐγκατεστάθη εἰς Ῥώμην, ἀφιερωθεὶς εἰς τὴν Τέχνην. Διῆγεν ἐκεῖ ζωὴν περιωρισμένην, συντηρούμενος ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη ἀπὸ τὰς ἐκ τῆς ἐργασίας του προσόδους, σκεπτόμενος ὅμως καὶ διαρκῶς μελετῶν τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς πατρίδος του. Κατὰ τὸ 1830 ἐπέστρεψεν εἰς Τουρῖνον, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του τῷ 1831, ἀπεσύρθη εἰς Μιλᾶνον. Ἔμεινεν ἐκεῖ δώδεκα ἔτη, συναναστρεφόμενος τοὺς φιλολογικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς κύκλους τῆς πόλεως.

Ἔγινεν ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ μυθιστοριογράφου Ἀλεξάνδρου Μαντζόνι τοῦ ὁποίου ἐνυμφεύθη καὶ τὴν θυγατέρα· ἔκτοτε ἀντὶ τῆς ζωγραφικῆς, ἡ φιλολογία κατέστη ἡ κυρία του ἐνασχόλησις, ἔγραψε δέ, ἀπομιμούμενος τὸν Μαντζόνι, καὶ δύο ἱστορικὰ μυθιστορήματα, «*Niccolò dei Lapi*» καὶ «*Ettore Fieramosca*» μὲ σαφῶς ἐκπεφρασμένας πολιτικὰς τάσεις, καὶ μὲ σκοπὸν ν' ἀποδείξῃ τὰ ἐκ τῆς ξενικῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῆς Ἰταλίας δεινά, ν' ἀφυπνίσῃ δὲ τὸ Ἐθνικὸν αἴσθημα. Τὸ 1845 ἐπεσκέφθη ἀνεπισήμως τὴν Ῥωμανίαν (τὸ τότε Παπικὸν Κράτος) ἵνα συλλέξῃ πληροφορίας ἐπὶ τῆς ἐκεῖ καταστάσεως, αἱ δὲ ταραχαὶ τὰς ὁποίας τότε προεῖδεν, ἔμελλον νὰ ἐκραγοῦν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ ΙΣΤ'. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἐδημοσίευσεν εἰς Φλωρεντίαν τὸ περίφημον φυλλάδιόν του «Degli ultimi casi di Romagna», συνέπεια δὲ τούτου ὑπῆρξεν ἡ ἐκ Τοσκάνης ἐξορία του.

Διῆλθεν ὀλίγους μῆνας εἰς Ῥώμην, συμμεριζόμενος τὸν γενικὸν ἐνθουσιασμὸν διὰ τὸν ὑποτιθέμενον φιλελευθερισμὸν τοῦ νέου Πάπα Πίου τοῦ Θ'. Ὁμοῦ μετὰ τοῦ Β. Τζιομπέρτι καὶ τοῦ Μπάλμπο, ἐπίστευεν εἰς μίαν Ἰταλικὴν ὁμοσπονδίαν, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Πάπα, ἀντιτιθέμενος εἰς τὴν Ῥιζοσπαστικὴν πτέρυγα τοῦ Φιλελευθέρου κόμματος. Ἡ πολιτική του δρᾶσις βαθμηδὸν ἐπεξετείνετο, ἔγραψε δὲ διάφορα ἄλλα φυλλάδια μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ «*I lutti di Lombardia*» (1848).

Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ πρώτου ὑπὲρ Ἀνεξαρτησίας Ἀγῶνος, ὁ Ἀζέλιο περιεβλήθη τὴν στολὴν καὶ ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἄμυναν τῆς Βιτσένζης, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δουράνδο, ὅπου καὶ ἐτραυματίσθη. Ἀπεσύρθη τότε πρὸς ἀνάρρωσιν εἰς Φλωρεντίαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀντεπολιτεύετο τοὺς ἐν Τοσκάνῃ κυβερνῶντας δημοκρατικούς, ἐξωρίσθη διὰ δευτέραν φοράν. Ἦτο ἤδη διάσημος ἀνήρ, ἀρχομένου δὲ τοῦ 1849 ὁ Βασιλεὺς τῆς Σαρδηνίας Κάρολος Ἀλβέρτος ἐκάλεσεν αὐτὸν νὰ σχηματίσῃ ὑπουργεῖον. Ἀλλά, βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐκστρατείαν ἐκ νέου, «ὅτι, δὲ τὸ ἐθνικόν του αἴσθημα δὲν τῷ ἐπέτρεπε νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην εἰρήνης μετὰ τῆς Αὐστρίας, ὑπὸ τὰς ἀθλίας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς συνθήκας αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν» (Correspondance politique ὑπὸ E. Rendu), ἠρνήθη. Μετὰ τὴν ἧτταν τῆς Νοβάρας (23 Μαρτίου 1894) ὁ Κάρολος Ἀλβέρτος παρῃτήθη, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ Βίκτωρ Ἐμμανουὴλ ὁ Β'. Ὁ Ἀζέλιο ἐκλήθη ἐκ νέου πρὸς σχηματισμὸν ὑπουργείου· τότε δέ, καίτοι ἡ κατάστασις ἦτο περισσότερον δυσχερής, ἐδέχθη, συνῆψεν εἰρήνην, διέλυσε τὴν Βουλὴν καὶ ἐκάλεσε νέαν τοιαύτην διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν συνθήκην. Ἡ νέα Βουλὴ ἐπεκύρωσε τὴν συνθήκην καὶ ὁ Ἀζέλιο παρέμεινεν εἰς τὴν ἀρχὴν κατὰ τὰ τρία ἑπόμενα ἔτη. Ἐνῷ ἡ λοιπὴ Ἰταλία ἐδούλευεν εἰς τὸν δεσποτισμόν, ὁ βασιλεὺς τοῦ Πεδεμοντίου διετήρει τὸ Σύνταγμα ἄθικτον, ἐν μέσῳ τοῦ γενικοῦ κύματος τῆς ἀντιδράσεως.

Ὁ Ἀζέλιο διεχειρίζετο τὰς ὑποθέσεις τῆς χώρας μὲ τάκτ καὶ ἱκανότητα, βελτιώνων τὰς διπλωματικὰς σχέσεις καὶ ἀντιτασσόμενος κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κλήρου. Ἐκάλεσε τὸν νεοφανῆ τότε εἰς τὸν πολιτικὸν ὁρίζοντα κόμητα Καβοὺρ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸ ὑπουργεῖον, τῷ 1850. Κατόπιν δηλώσεων, τὰς ὁποίας ὁ Καβοὺρ καὶ ὁ Φαρίνι, ἕτερον μέλος τοῦ Ὑπουργείου, ἔκαμαν εἰς τὴν Βουλὴν (Μάϊος 1852) καὶ αἱ ὁποῖαι ἐνεφάνιζον τὸ Ὑπουργεῖον ὡς συμμαχοῦν μὲ τὴν Ἀριστερὰν καὶ τὸν Ρατάτζι, τοῦθ' ὅπερ ἀπεδοκίμαζεν ὁ Ἀζέλιο, ὑπέβαλεν οὗτος τὴν παραίτησίν του. Ἀλλ' ὑπακούων εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέως ἐσχημάτισε νέον Ὑπουργεῖον, ἀποκλείσας καὶ τὸν Καβοὺρ καὶ τὸν Φαρίνι. Τὸν Ὀκτώβριον ἐν τούτοις λόγῳ τοῦ ἐπισφαλοῦς τῆς ὑγείας του καὶ δυσαρεσκείας μετὰ τῶν συνεργατῶν του, παρῃτήθη ἐκ νέου, ἀποσυρθεὶς εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωήν, ὑποδείξας εἰς τὸν βασιλέα τὸν Καβοὺρ ὡς διάδοχόν του.

Κατὰ τὰ ἑπόμενα τέσσαρα ἔτη ἔζησεν ἀθορύβως ἐν Τουρίνῳ, ἀφιερώνων τὸν καιρόν του εἰς τὴν ζωγραφικήν, καίτοι δὲν ἔπαυσε νὰ ἔχῃ ἐνεργὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ πολιτικὰ πράγματα, τοῦ Καβοὺρ πολλάκις συμβουλευθέντος αὐτὸν ἐπὶ ἐπικαίρων ζητημάτων. Τῷ 1855 διωρίσθη διευθυντὴς

Digitized by Google

τῆς Πινακοθήκης τοῦ Τουρίνου. Τῷ 1859 ἀνέλαβε διαφόρους πολιτικὰς ἀποστολάς, ἐξ ὧν σπουδαιοτέρα ἡ εἰς Παρισίους καὶ Λονδῖνον, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς ἐξευρέσεως βάσεως διὰ τὴν σύγκλησιν γενικοῦ συνεδρίου τῶν Δυνάμεων διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ Ἰταλικοῦ ζητήματος.

Ὅταν ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Πεδεμοντίου καὶ τῆς Αὐστρίας ἐφάνη ἀναπόφευκτος, ἐπέστρεψεν εἰς Ἰταλίαν καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ Καβοὺρ ὡς ἐπιτετραμμένος τοῦ Βασιλέως εἰς Ρωμανίαν, ὁπόθεν εἶχον ἀποσυρθῆ τὰ παπικὰ στρατεύματα. Μετὰ τὴν εἰρήνην τῆς Βιλλαφράγκας ἀνεκλήθη, διαταχθεὶς νὰ ἀποσυρθῇ ὁμοῦ μετὰ τῆς πεδεμοντιανῆς φρουρᾶς. Ἀλλά, βλέπων τὸν κίνδυνον ὅστις θὰ προέκυπτεν ἀπὸ τὴν ἐπάνοδον τῶν Παπικῶν στρατευμάτων καὶ μετὰ δεινὴν πρὸς τὴν συνείδησίν του πάλην, ἐγκατέλιπε μόνος του τὴν Βολωνίαν ἀφήσας ἐκεῖ τὰς φρουρὰς καὶ ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν τοῦ Βασιλέως. Ὁ Βασιλεὺς ἐπεδοκίμασε τὴν ἐνέργειάν του, εἰπὼν ὅτι αἱ διαταγαί του δὲν ἡρμηνεύθησαν καλῶς, ὅτι δηλ. δὲν ἠννόει καὶ τῶν στρατευμάτων τὴν ἀνάκλησιν. Οὕτως ἡ Ρωμανία ἐσώθη.

Τὸ ἴδιον ἔτος ἐδημοσίευσε γαλλιστὶ τὸ φυλλάδιόν του «De la politique et du droit chrétien au point de vue de la question italienne» τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦτο νὰ παραπείσῃ τὸν Ναπολέοντα Γ' νὰ συνεχίσῃ τὴν ἰταλόφιλον πολιτικήν του. Ἀρχομένου τοῦ 1860 ὁ Καβοὺρ τὸν διώρισε διοικητὴν τοῦ Μιλάνου, ἐκκενωθέντος ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν μετὰ τὴν μάχην τῆς Μαγέντας, τὴν δὲ θέσιν ταύτην ἐκράτησε μετὰ πολλῆς ἱκανότητος. Ἀλλά, μὴ ἐπιδοκιμάζων τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως σχετικῶς μὲ τὴν εἰς Σικελίαν ἐκστρατείαν τοῦ Γαριβάλδη καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Πεδεμοντίου κατάληψιν τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ἄκαιρον, παρῃτήθη.

Ὁ θάνατος τοῦ Καβοὺρ κατὰ τὸ 1861 καὶ τῶν δύο ἀδελφῶν του τῷ 1862 τὸν ἐλύπησε σπουδαίως καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ διάγῃ βίον μᾶλλον περιωρισμένον. Δὲν ἔπαυσεν ὅμως ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν πολιτικὴν καὶ ὡς βουλευτὴς καὶ ὡς συγγραφεύς, ἔχων ὡς κυριώτερα θέματα τὸ ζήτημα τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα καὶ τὰς σχέσεις τοῦ Πεδεμοντίου (ἤδη Βασιλείου τῆς Ἰταλίας) μετὰ τοῦ Ματζίνι καὶ τῶν ἄλλων ἐπαναστατῶν. Κατὰ τὴν γνώμην του, ἡ Ἰταλία ἔπρεπε νὰ στηρίξῃ τὴν ἕνωσίν της μόνον ἐπὶ τῶν γαλλικῶν καὶ τῶν πεδεμοντιανῶν στρατευμάτων, ἀποφευγομένης πάσης ἐπαφῆς μὲ τοὺς συνωμότας, ὁ δὲ Πάπας νὰ ἔχῃ ὀνομαστικὴν μόνον ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς Ρώμης, μὲ πλήρη πνευματικὴν ἀνεξαρτησίαν, μὲ πρωτεύουσαν ὁπουδήποτε, ἐκτὸς τῆς Ρώμης, τῆς ὁποίας ὅμως οἱ πολῖται νὰ εἶναι Ἰταλοὶ πολῖται. Ἀπεδοκίμασε ζωηρότατα τὴν μετὰ τοῦ Πάπα συνθήκην τῆς ἰταλικῆς κυβερνήσεως τοῦ 1864. Τὰ ὀλίγα τελευταῖα του ἔτη διῆλθεν εἰς τὴν ἐν Καννέρο ἔπαυλίν του, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ἀπομνημονευμάτων του. Ἀπέθανεν ἐκ πυρετοῦ τὴν 15 Ἰανουαρίου τοῦ 1866.

Ὁ Μάξιμος δ'Αζέλιο ὑπῆρξεν ἑλκυστικωτάτη φυσιογνωμία καὶ ἀπολύτως τίμιος πατριώτης, χαρακτηριστικὸν δὲ παράδειγμα Πεδεμοντιανοῦ ἀριστοκράτου τοῦ καλλιτέρου τύπου. Ἦτο ἐπιφυλακτικὸς καὶ συντηρητικός· γενικῶς, αἱ ἰδέαι του ἐπὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἰταλίας ἦσαν ἐσφαλμέναι, εἰς δὲ τὴν πολιτικὴν ἦτο μᾶλλον ἐρασιτέχνης, ἀλλ' αἱ προθέσεις του ἦσαν, ἀναμφιβόλως, πάντοτε εἰλικρινεῖς. Ὡς συγγραφεὺς εἰς τὰ πολιτικά του συγγράμματα, εἶνε σαφὴς καὶ κατηγορηματικός, ἀλλὰ τὰ μυθιστορήματά του εἶνε κάπως στρυφνὰ καὶ οὐχὶ συγχρονισμένου ὕφους, παρουσιάζουν δὲ ἐνδιαφέρον μόνον εἰς τὸν παρακολουθοῦντα ὑπὸ τὰς γραμμὰς τὰς πολιτικὰς δοξασίας τοῦ συγγραφέως.

Ἐκτὸς τῶν ποικίλων ἄρθρων, τῶν δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας, καὶ τῶν φυλλαδίων του, τὰ κυριώτερα ἔργα τοῦ δ' Ἀζέλιο εἶναι τὰ δύο προαναφερθέντα μυθιστορήματά του καὶ εἷς τόμος αὐτοβιογραφικῶν ἀπομνημονευμάτων τιτλοφορούμενος «I Miei Ricordi», ὡραιότατον βιβλίον δημοσιευθὲν μετὰ τὸν θάνατόν του, τῷ 1866, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡμιτελές.

Ἀζέλιο *Ροβέρτος* (Roberto Taparelli, μαρκήσιος d' Azeglio). Ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου· ζωγράφος καὶ συγγραφεὺς βιβλίων ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς τέχνης. Ἐγεννήθη ἐν Τουρίνῳ τῷ 1790 καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τῷ 1862. Ὑπῆρξεν ἐρασιτέχνης ζωγράφος ἱστορικῶν ὑποθέσεων, ἀλλ' ἄνευ μεγάλης ἐπιτυχίας. Διορισθεὶς τῷ 1830 διευθυντὴς τῆς Πινακοθήκης τοῦ Τουρίνου, θέσιν ἣν διετήρησε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἠσχολήθη μὲ τὴν συγγραφὴν τοῦ ὀνομαστοῦ του συγγράμματος «Ἡ Βασιλικὴ Πινακοθήκη τοῦ Τουρίνου» (la Reale Galleria di Torino) (4 τόμοι, 1836—1846, μὲ 164 πίνακας). Ἀργότερα ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλα ἀξιόλογα συγγράμματα, ὅπως τὸ «Περὶ Ἀκαδημιῶν τῶν Καλῶν Τεχνῶν» (Delle Academie di belle arti) καὶ τὰς «Ἱστορικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς μελέτας (ἐπὶ τῶν τεχνῶν τοῦ σχεδιάζειν» Studi storici ed archeologici sulle arti del dsegno) καὶ ἄλλα τινά.

Ἀζεμὰ δὲ Μονγκραβιὲ (Azéma, Michel—Auguste-Matiin-Agénor de Montgravier). Γάλλος ἀξιωματικὸς διακριθεὶς διὰ τὰ ἐπὶ τῆς Ἀφρικῆς συγγράμματά του. Ἐγεννήθη τῷ 1805 ἐν Μονπελλιὲ καὶ ἀπέθανε τῷ 1863. Ἔγραψεν ἓν «Ὑπόμνημα ἐπὶ τῆς κατοχῆς τῆς Μαυριτανίας ὑπὸ τῶν Ρωμαίων» καὶ τὴν διήγησιν μιᾶς «Ἀρχαιολογικῆς ἐκδρομῆς ἀπὸ Ὀρὰν εἰς Τλέμσεν».

Ἀζεμὰρ *Γουλιέλμος.* (Azémar, Guilhem). Τρουβαδοῦρος, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 12 αἰῶνος ἐν Ζεβωδὰν (Gevaudan) τοῦ νομοῦ Λοζὲρ (Γαλλία). Ἦτο εὐγενής, υἱὸς πτωχοῦ ἱππότου, καλὸς τρουβαδοῦρος. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ διατηρήσῃ τὸ ἀξίωμά του ὡς ἱππότου, ἐγένετο θαυματοποιὸς καὶ ἐτιμήθη πολὺ ἀπὸ τὴν καλὴν κοινωνίαν, τὰς κυρίας καὶ τοὺς βαρώνους. Συνέθεσεν ἀρκετὰ καλὰ τραγούδια, κατὰ δὲ τὰ γηρατεῖα του ἐγένετο μοναχὸς τῆς τάξεως τοῦ Γραμόν. Διεσώθη δωδεκὰς ἐκ τῶν τραγουδιῶν του, ἐκ τῶν ὁποίων τέσσαρα ἢ πέντε φαίνεται ὅτι ἔσχον μεγάλην φήμην. Ὁ Ἀζεμὰρ εἶναι ἐπίσης συγγραφεὺς Διηγημάτων, μὴ διασωθέντων.

Ἀζεμὰρ *Λουδοβῖκος* (Azémar, Louis-Armand-Auguste). Γάλλος πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Ροδὲζ τοῦ νομοῦ Ἀβεϋρῶν τὴν 21 Φεβρουαρίου 1815 καὶ ἀποθανὼν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὴν 10ην Ἀπριλίου 1884. Ἦτο δικηγόρος καὶ διετέλεσε βουλευτὴς τοῦ μοναρχικοῦ κόμματος.

Ἀζεμὰρ *ὁ Μαῦρος* (Azémar le Nègre). Τρουβαδοῦρος, γεννηθεὶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 12ου αἰῶνος, ἐν τῇ πόλει Ἄλμπι (Albi) τοῦ νομοῦ Τὰρν (Γαλλία). Ἀπὸ τὰς λυρικάς του συνθέσεις μόνον τέσσαρες διεσώθησαν.

Ἀζεμὰρ *Φραγκῖσκος* (Azémar, François—Basile). Γάλλος στρατηγός, γεννηθεὶς ἐν Καμπὰν (Cabanes) τοῦ νομοῦ Τὰρν τῷ 1766 καὶ φονευθεὶς τῷ 1813 εἰς τὴν μάχην τοῦ Γκρὸς—Ντρέμπνιτς (Gross—Drebnitz). Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς πολέμους τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας.

ἀζεμάτιστος καὶ ἰδιωματικώτερον ἀζεμάτιγος· ὁ μὴ ζεματισμένος, ὁ μὴ ἐμβληθεὶς εἰς ζέον ὕδωρ (=ζεματισμένο νερό): *ἀζεμάτιστος* ὁ χοῖρος δὲ μαδιέται.

ἀζεμία (Βοτ.) Γένος φυτῶν (Azemia) τῆς τάξεως τῶν Φραγκουλωδῶν (Fragulinae) καὶ τῆς οἰκογενείας Κηλαστριδῶν (Celastraceae). Εἶναι φυτὰ τῶν τροπικῶν χωρῶν, Ἰνδιῶν, Ἀφρικῆς. Εἶναι καμψοὶ θάμνοι μὲ φύλλα ᾠοειδῆ καὶ καμπυλόνευρα, καὶ ἄνθη εἰς βοτρυοειδῆ ἀνθοστοιχίας, χρώματος λευκοῦ ἢ ροδοχρόου. Ι. Χ.

Ἀζέμιλκος. Ὁ Ἀζέμιλκος ἦτο βασιλεὺς τῆς Τύρου, ὅτε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος, πραγματοποιῶν τὸ μεγαλουργὸν σχέδιόν του, νὰ γίνῃ δηλ. κύριος ἁπάσης τῆς Δυτικῆς παραλίας τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ Ἑλλησπόντου μέχρις Αἰγύπτου, ὅπως μὴ οἱ Πέρσαι, θαλασσοκράτορες ὄντες, διακόπτωσι τὴν μετὰ τῆς Μακεδονίας συγκοινωνίαν του καὶ ὑποκινῶσιν εἰς στάσιν τοὺς Ἕλληνας, ἔφθασεν εἰς Φοινίκην. Ἔσπευσε τότε καὶ οὗτος ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες τῶν Φοινικικῶν πόλεων, οἵτινες καὶ εἶχον συμπολεμήσει ἄνευ ἐπιτυχίας εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὕδατα ἐναντίον τῶν Μακεδόνων κατὰ προτροπὴν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν (βλ. Ἀρρ. Β' 20 καὶ Β' 13,7), νὰ στείλῃ πρεσβείαν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ υἱοῦ του, φέρουσαν πολύτιμα δῶρα καὶ χρυσοῦν στέφανον πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον εἰς ἔνδειξιν ὑποταγῆς, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως οἱ Μακεδόνες νὰ μὴ εἰσέλθωσιν, ὅπως δὲν εἶχον εἰσέλθει καὶ οἱ Πέρσαι, εἰς τὴν Τύρον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπέρριψε μετ' ἀγανακτήσεως καὶ τὸν ὅρον τοῦτον, ὡς εἶναι γνωστόν, καὶ τὴν προταθεῖσαν συμβιβαστικὴν λύσιν τῶν Τυρίων νὰ τελέσῃ θυσίαν πρὸς τὸν Ἡρακλέα ἐν τῇ Παλαιᾷ Τύρῳ (ὁ Ἀλέξανδρος ἐπέμενε νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ θυσιάσῃ, ὡς ἔλεγε, πρὸς τὸν πρόγονόν του Ἡρακλέα) καὶ ἤρχισε τὴν πολιορκίαν τῆς Τύρου, ἥτις θεωρεῖται ὡς τὸ περιφημότατον ὅλων τῶν πολιορκητικῶν ἔργων ἀπὸ ὅσα ἀναφέρει ἡ ἱστορία.

Ὅτε ἡ Τύρος, μετὰ ἑπτάμηνον πείσμονα καὶ ἡρωϊκὴν πολιορκίαν, παρεδόθη, ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωκε μὲν χάριν εἰς τὸν Ἀζέμιλκον, καταφυγόντα εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἡρακλέους, καὶ εἴς τινας ἄλλους ἀνωτέρους ἄρχοντας, ἐνῷ διέταξε πάντες οἱ διασωθέντες, περὶ τοὺς τρισμυρίους, νὰ πωληθῶσιν ὡς δοῦλοι (Ἀρρ. Β' 24,4 καὶ 5. Πολ. 15',40 καὶ ἐν γένει Δρόυσεν Ἱστορία Μακεδον. Ἑλληνισμοῦ 1,322 καὶ ἑξῆς), κατήργησεν ὅμως τὴν βασιλείαν καὶ κατέστησε τὴν Τύρον Μακεδονικὸν ὁρμητήριον καὶ μόνιμον Μακεδονικὸν ναύσταθμον. Γ. Δ. ΚΑΨΑΛΗΣ

Ἀζεμοὺρ ἢ Ἀζιμόρ· πόλις τοῦ Μαρόκου πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Δουκκάλα, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ Οὐμ-ἐρ-Ρεβιὰ ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 200 χιλιομέτρων βορειοδυτικῶς τοῦ Μαρόκου· κάτοικοι 6.000. Ἔχει μικρὸν ἐμπορικὸν λιμένα, τοῦ ὁποίου ὅμως ἡ εἴσοδος εἶναι ἐπικίνδυνος λόγῳ τῶν ὑφάλων καὶ τῆς συσσωρευμένης ἄμμου εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ. Ἡ πόλις αὕτη, τῆς ὁποίας τὸ ἀραβικὸν ὄνομα σημαίνει ἔλαιον, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Πορτογάλλων τῷ 1513 καὶ κατείχετο ὑπ' αὐτῶν μέχρι τοῦ 1769.

Ἀζεμπρουκ (Hazebrouck). Πόλις τῆς Γαλλίας. Εἶναι πρωτεύουσα διοικητικῆς περιφερείας (arrondissement) τοῦ νομοῦ τοῦ Βορρᾶ (dép. du Nord) καὶ κεῖται ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Μποὺρ (Bourre), παραποτάμου τοῦ Λὺς (Lys). Κάτοικοι 11.672. Σταθμὸς τῶν σιδηροδρόμων τοῦ Βορρᾶ. Ἐμπόριον σίτου, κτηνῶν καὶ λυκίσκου (houblon). Ἐργοστάσια κατασκευάζοντα ἀμυλόκολλαν καὶ κυανόχρωμα (λουλάκι). Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως καὶ ὅλης τῆς περιοχῆς ὁμιλοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν φλαμανδικὴν γλῶσσαν. Ἔχει ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, κτισθεῖσαν τὸν 16ον αἰῶνα, ἔχουσαν ὡραῖον πύργον ὕψους 80 μέτρων καὶ θεωρουμένην ὡς μνημεῖον ἱστορικόν. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχουν ὑελογραφίαι καὶ πίνακες τῆς φλαμανδικῆς σχολῆς. Τὸ Ἀζεμπρουκ συγκοινωνεῖ μὲ τὸν ποταμὸν Λὺς διὰ τριῶν τεχνητῶν διωρύγων.

Ἄζεν· ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν οἱ θεοί των· (ὑπὸ τῶν βορείων *Αἴζηρ*, ὑπὸ τῶν Ἀγγλοσαξώνων *Ἔζε*). Κατά τινας ἡ λέξις Ἄζεν σχετίζεται πρὸς τὴν λέξιν Ἀζούρας, ὅπως ὠνόμαζον οἱ Ἰνδοὶ σύμπλεγμα θεοτήτων των. Οἱ Γερμανοὶ ἀπεδέχοντο τοὺς θεοὺς ὡς ὄντα ὑπεράνθρωπα μέν, οὐχὶ ὅμως καὶ ὑπερφυσικά, ἀλλὰ τοὐναντίον ὡς ἔχοντα ἀρχὴν καὶ τέλος ἐν χρόνῳ· ἀπέδιδον εἰς αὐτοὺς ἀνωτέρας φυσικὰς ἰδιότητας, οὐχὶ ὅμως καὶ ἠθικὰς τοιαύτας. Οἱ ἀνώτεροι θεοὶ τῶν Γερμανῶν εἶναι ὁ *Βοδὰν* ἢ *Ὀδῖνος*, θεὸς τοῦ ἀνέμου κυρίως· ὁ *Δονάρ*, θεὸς τῆς βροντῆς, ὁ *Τιόν*, θεὸς τοῦ πολέμου καὶ ἡ *Φρίγια* (Frija ἢ Frigg), ἡ θεὰ τῆς συζυγίας. (Ἴδε ἄρθρον γερμανικὴ Θρησκεία καὶ μυθολογία).

Ἄζεν *Ἰωάννης* (Sir John Douglas Hazen) Καναδὸς πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς ἐν Ὀρομόκτο τῷ 1860. Γενόμενος ἀρχηγὸς κόμματος ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν τῷ 1908. Τῷ 1911 συμμετέσχεν εἰς τὴν κυβέρνησιν Βόρδιν ὡς Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ τῆς Ἁλιείας. Τῷ 1918 τῷ ἀπενεμήθη τίτλος εὐγενείας καὶ τῷ 1919 διωρίσθη ἀνώτατος δικαστὴς τῆς ἀποικίας τῆς Νέας Γῆς.

Ἀζενάουερ *Κάρολος* (βαρῶνος de Hasenauer). Διάσημος Αὐστριακὸς ἀρχιτέκτων (1833—1894). Κατ' ἀρχὰς ἐμαθήτευσεν ἐν τῷ Collegium Corolinum τοῦ Μπρούνσβικ καὶ εἶτα ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Βιέννης. Μετὰ πολυάριθμα ταξίδια εἰς Γερμανίαν, Ἰταλίαν, Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν ἐγκατεστάθη εἰς τὴν γενέτειράν του πόλιν, ἔνθα ἀνήγειρε πλεῖστα ἰδιωτικὰ καὶ δημόσια μεγάλα οἰκοδομήματα.

Ἀζενκλέβερ (Hasenclever) *Ἰωάννης-Πέτρος.* Γερμανὸς ζωγράφος, γεννηθεὶς ἐν Ραϊμσάϊδ (1810—1853). Ὑπῆρξε μαθητὴς τοῦ Σάδοου καὶ ἐζωγράφησε πορτραῖτα καὶ σκηνὰς ἀπὸ τὸ ἡρωϊκοκωμικὸν ποίημα τοῦ Kortum ἢ «Ἰοβσιάδη». Τὰ ἔργα αὐτοῦ εὑρίσκονται εἰς τὰ μουσεῖα τοῦ Μονάχου, τοῦ Βερολίνου κ.τ.λ.

Ἀζενκοὺρ (Azincourt). Γαλλικὸν χωρίον εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Πὰ-ντὲ-Καλαί. Κάτοικοι 438.

(*Ἱστ.*) Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο συνήφθη τῷ 1415 σπουδαιοτάτη μάχη, καθ' ἣν ἔληξεν ἡ πρώτη περίοδος τῆς ἀγγλικῆς ἐπιδρομῆς ἐν Νορμανδίᾳ, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας παρὰ τῶν Ἄγγλων Βασιλέων. Ἐρρῖκος ὁ Ε' εἶχε μόλις διαδεχθῆ (1413) τὸν πατέρα του Ἐρρῖκον τὸν Δ', Δοῦκα τῆς Λανκαστρίας, ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας. Παρὰ τὴν συμπάθειαν, ἣν ἐφαίνετο τρέφων πρὸς τοὺς *Λολλάρδους* μέχρι τῆς παραμονῆς ἀκόμη τῆς ἀναρρήσεώς του, ἡ ἀνάγκη ὅπως προσεταιρισθῇ τὴν συμπάθειαν τοῦ Κλήρου τὸν ἤγαγεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ὅπως προβῇ εἰς αἱματηρὰν ἐκκαθάρισιν τοῦ ἐδάφους. Οἱ Λολλάρδοι παρεδίδοντο ἀθρόως εἰς τοὺς Κληρικούς, κατεδικάζοντο καὶ ἐρρίπτοντο εἰς τὴν πυράν. Αἱ περιουσίαι των ἐδημεύοντο. Ἐν τρίτον περιήρχετο εἰς τὸν βασιλέα, ἓν τρίτον εἰς τὸν ἱεροεξεταστὴν καὶ τὸ τελευταῖον τρίτον εἰς τὰς κοινότητας, ὡς ἀμοιβὴ διὰ τὴν καταγγελίαν τῶν ἐντὸς τῆς περιοχῆς των εὑρισκομένων αἱρετικῶν. Πᾶς πολίτης εἶχεν ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα νὰ συλλαμβάνῃ τοὺς ὑπόπτους καὶ νὰ ρίπτῃ αὐτοὺς εἰς τὴν πυράν. Διὰ τῶν μέσων τούτων καθιδρύθη ἡ τυραννία τοῦ Κλήρου. Ἡ καταχρηστικὴ ἐναντίον τοῦ Βασιλέως ἐπετείνετο καθημερινῶς. Οἱ Λολλάρδοι ἤρχισαν κινούμενοι ἀνοφανδόν. Ὁ Ἐρρῖκος κατηγορεῖτο πλέον οὐχὶ μόνον διότι εἶχε καταστῆ τυφλὸν ὄργανον τοῦ Κλήρου, ἀλλὰ καὶ διότι ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ Δουκὸς τῆς Λανκαστρίας, τοῦ «σφετερισθέντος τὸν Θρόνον». Διάφοροι συνωμοσίαι ἐξυφαίνοντο ὑπὲρ τοῦ νομίμου διαδόχου, τοῦ κόμητος Μάρς. Πρὸ τοῦ γενικοῦ τούτου ἀναβρασμοῦ, τοῦ

Digitized by Google

τόσον ἐπικινδύνου, εὑρεθεὶς ὁ Ἑρρῖκος ἀπέβλεψε μετ' ἀγωνίας πρὸς διαφόρους διεξόδους. Ἡ καλυτέρα, κατὰ τὴν τολμηρὰν ἀλλ' ὀρθὴν κρίσιν του, ἦτο ἡ δημιουργία μεγάλου ἐξωτερικοῦ περισπασμοῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον θὰ ἐστρέφετο ὁλόκληρος ἡ προσοχὴ τοῦ λαοῦ του. Οὕτω ἀπεφασίσθη ὁ κατὰ τῆς Γαλλίας πόλεμος.

Τὴν 16ην Ἀπριλίου, ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀνηγγέλθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Τὴν 29ην διεβιβάσθη πρὸς πάντας τοὺς εὐγενεῖς ἡ διαταγὴ νὰ προβῶσιν εἰς τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας. Τὴν 28ην Μαΐου, κατόπιν τῆς συλλήψεως ὁμάδος πειρατῶν εἰς τὴν μεσημβρινὴν ἀκτὴν τῆς Ἀγγλίας, ὁ Ἑρρῖκος ἐκάλει διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Καντουβερίας, τὸν ἀγγλικὸν Κλῆρον ὅπως συμβάλῃ δι' ὅλων τῶν δυνάμεών του εἰς τὴν ἄμυναν τοῦ Βασιλείου. Καὶ εὐθὺς ἀμέσως, σμῆνος ἱεραποστόλων καὶ προπαγανδιστῶν, παντὸς εἴδους καὶ πάσης προελεύσεως, ἀπεστέλλετο ὑπὸ τοῦ Ἑρρίκου πρὸς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Ἀγγλίας, ἵνα κηρύξῃ τὴν χώραν ἐν διωγμῷ καὶ καλέσῃ τοὺς ἄνδρας εἰς συναγερμὸν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

Ἐκ παραλλήλου, οἱ ἱππόται προέβαινον εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν στρατιωτικῶν σωμάτων.

Ὁ Ἑρρῖκος ἀπέστειλε τότε εἰς Γαλλίαν πρεσβείαν διὰ τῆς ὁποίας διεξεδίκει τὰ δικαιώματά του ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ἐδέχετο ὅπως ἀναμείνῃ τὸν θάνατον τοῦ Βασιλέως διὰ ν' ἀναλάβῃ τὸ στέμμα. Διὰ νὰ καταστῇ δὲ ἀσφαλὴς ἡ διαδοχὴ ἠξίου νὰ νυμφευθῇ τὴν κόρην τοῦ Βασιλέως Αἰκατερίνην. Οὗτος ἐπροθυμοποιήθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν πόθον τοῦ Ἑρρίκου, ὁρίσας εἰς 850.000 σκοῦδα τὴν προῖκα τῆς κόρης του. Διαφωνίαι ὅμως προέκυψαν, ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς καταβολῆς τοῦ ποσοῦ, ἀλλὰ κυρίως ὡς πρὸς τὰς ἐπαρχίας αἵτινες θὰ μετεβιβάζοντο, ἐν εἴδει προικός, εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἑρρίκου.

Ὁ συμβιβασμὸς ἄλλως τε ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὰς βλέψεις τῶν Ἄγγλων. Ἡ ἐκστρατεία εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ καταστῆ ἀπαραίτητος. Ὁλόκληρος σχεδὸν ὁ ἀγγλικὸς λαός, ὅστις εἶχε καταλλήλως ἐξαφθῆ ὑπὸ τῆς προπαγάνδας τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πρακτόρων τοῦ Ἑρρίκου, ἦτο ἐπὶ ποδός.

Ὁ Ἑρρῖκος ἐκήρυξε τὴν ἐσωτερικὴν συμφιλίωσιν, διατάξας τὴν ἐπίσημον ταφὴν τῶν ὀστῶν Ριχάρδου τοῦ Β΄. 6.000 ὁπλῖται καὶ 24.000 τοξόται συνεκεντρώθησαν περὶ τὸν Βασιλέα.

Ὁ στρατὸς οὗτος ἀπεβιβάσθη παρὰ τὴν Ἀρφλὲρ (Harfleur) παρὰ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Σηκουάνα, χωρὶς νὰ συναντήσῃ τὴν ἐλαχίστην ἀντίστασιν.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰς ἐλπίδας τοῦ Ἑρρίκου ἡ Ἀρφλὲρ ἀντέταξε λυσσώδη ἄμυναν. Ἡ πολιορκία της διήρκεσεν ἐπὶ ὁλόκληρον μῆνα, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα, ἐκτεθειμένα εἰς παντὸς εἴδους κακουχίας, ἀσθενείας καὶ στερήσεις, ἐδεκατίσθησαν. Ἡ παράδοσις τῆς πόλεως ἐπετεύχθη τέλος, οἱ δὲ κάτοικοί της ἐξεδιώχθησαν σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τοῦ Ἑρρίκου ἦτο βεβαίως ἀξιόλογος ἀλλὰ καὶ ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ του τραγική. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τοξοτῶν καὶ τῶν ὁπλιτῶν του εἶχε περιορισθῆ εἰς 20.000· ἐξ αὐτῶν δὲ 5.000, περιελθόντες εἰς τελείαν ἐξασθένησιν, ἐστάλησαν εἰς Ἀγγλίαν πρὸς ἀνάρρωσιν καὶ ἀποστρατείαν.

Ἐπὶ κεφαλῆς τῶν 15.000 ἀπομεινάντων ἀνδρῶν του, ὁ Ἑρρῖκος, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐπροκάλεσεν εἰς μονομαχίαν τὸν Δελφῖνον, διὰ ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ διακυβεύσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωὴν πρὸς ἀποφυγὴν περισσοτέρας αἱματοχυσίας, ἀνεχώρησε τὴν 8ην Ὀκτωβρίου ἐξ Ἀρφλὲρ κατευθυνόμενος πρὸς τὸ Καλαί. Ὁ στρατός του ἐφωδιασμένος μὲ τρόφιμα καὶ καλῶς ὡπλισμένος ἐπροχώρει ἐν πλήρει πειθαρχίᾳ καὶ τάξει χάρις εἰς τὰ αὐστηρὰ μέτρα τοῦ Βασιλέως, ἀποφασισμένου νὰ προλάβῃ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐναντίον αὐτοῦ ἐξεγέρσεως τῶν πληθυσμῶν τῆς Νορμανδίας, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐκήρυσσεν ὅτι ἤρχετο ὡς «Ἐλευθερωτὴς» καὶ «νόμιμος αὐτῶν Κύριος». Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἡ Γαλλία ἐστερεῖτο οὐσιαστικῶς κυβερνήσεως. Ὁ Βασιλεὺς Κάρολος ὁ ΣΤ΄ διετήρει μὲν τὴν δημοτικότητά του, ἔπασχεν ὅμως τὰς φρένας (Dr Cabanis, Legendes et Curiosités de l'Histoire. Un Maniaque sur le Trône). Οἱ εὐγενεῖς εἶχον διαιρεθῆ εἰς δύο κόμματα, παρηκολούθουν δὲ μὲ καταπληκτικὴν ἀρχικῶς ἀδιαφορίαν τὰς κινήσεις τοῦ Ἑρρίκου. Ἐδέησε νὰ μεταφερθῇ ὁ Βασιλεὺς εἰς Ρουὲν καὶ νὰ τοὺς συγκαλέσῃ εἰς γενικὸν συναγερμὸν διὰ ν' ἀφυπνισθῇ ὅπως δήποτε ὁ πατριωτισμός των. Τὴν 10ην Σεπτεμβρίου κατωρθώθη τέλος ν' ἀναχωρήσουν ἐκ Ρουὲν αἱ πρῶται ἐνισχύσεις.

Ὁ συγκεντρωθεὶς τελικῶς στρατὸς ὑπῆρξε πέραν πάσης προσδοκίας πολυάριθμος. Οἱ εὐγενεῖς ἀπέκτησαν πλήρη πεποίθησιν εἰς τὴν ὑπεροχήν των, τόσον ὥστε ἠρνήθησαν νὰ δεχθῶσι τὴν γενομένην αὐτοῖς προσφορὰν παρὰ τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, ὅπως συμμεθέξῃ μὲ 6.000 ὁπλίτας εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀμυντικῆς κατὰ τῶν Ἄγγλων προσπαθείας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἀγγλικὸς στρατὸς κατέφθασεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σὼμ (13 Ὀκτωβρίου), μὴ ἀποτολμήσας δὲ νὰ διέλθῃ τὸν ποταμόν, ἤρχισε νὰ βαδίζῃ παραλλήλως πρὸς τὴν ὄχθην του, διαρκῶς ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Τὰ γαλλικὰ στρατεύματα συνεκεντροῦντο εἰς Ἀββεβίλην, ἠπείλουν δὲ νὰ διακόψουν τὴν πρὸς Καλαὶ ὑποχώρησιν τοῦ Ἑρρίκου. Τὴν 20ὴν Ὀκτωβρίου, οὗτος εἶχε διέλθει τὸν ποταμὸν καὶ στραφῆ πρὸς βορρᾶν, ὅτε ἔλαβε τὴν πρώτην πρόκλησιν τοῦ Δουκὸς τῆς Ὀρλεάνης, τοῦ Δουκὸς τῆς Βουρβώνης καὶ τοῦ Κοντοσταύλου Ἀλμπραί. Εἶχε πάντα λόγον ν' ἀνησυχῇ. Αἱ πανταχόθεν πληροφορίαι του συνεφώνουν ἐπὶ τοῦ ὅτι τὰ γαλλικὰ στρατεύματα ἦσαν ἰσχυρὰ καὶ ἀποφασισμένα νὰ κτυπήσουν. Πράγματι δέ, οἱ Γάλλοι πρίγκιπες δὲν ἤργησαν νὰ διαβιβάσουν εἰς αὐτὸν τὴν πρόσκλησιν, ὅπως ὁρίσῃ ὁ ἴδιος τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον τῆς μάχης. Ὁ Ἄγγλος Βασιλεὺς ἀπήντησεν ὅτι κατηυθύνετο εἰς τὸ Καλαί, χωρὶς νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰς πόλεις, καὶ ὅτι συνεπῶς ὁ γαλλικὸς στρατὸς θὰ ἦτο ἐλεύθερος νὰ τὸν συναντήσῃ εἰς τὴν πεδιάδα. «Συνιστῶμεν ὅμως, προσέθετεν, εἰς τοὺς ἀντιπάλους, νὰ μὴ παρεμποδίσουν τὴν πορείαν μας καὶ ν' ἀποφύγουν οὕτω τὴν ἀπώλειαν χριστιανικοῦ αἵματος».

Οἱ πληθυσμοί, ἐνισχυθέντες ἠθικῶς ἀπὸ τὰς στρατιωτικὰς κινήσεις τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων, ἤρχισαν πλέον παρακωλύοντες σοβαρῶς τὸν ἐφοδιασμὸν τῶν Ἄγγλων, εἰς ἄρτον καὶ τρόφιμα. Ἀλλ' ὁ τακτικὸς γαλλικὸς στρατός, ἀποβλέπων εἰς τὴν σύναψιν σοβαρᾶς μάχης, ἥτις θ' ἀπέληγεν εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ καὶ τὴν σύλληψιν ἴσως τοῦ Ἑρρίκου, ἀπέφυγε πᾶσαν μονομερῆ σύγκρουσιν, συγκεντρωθεὶς εἰς τὴν στενωπὸν τοῦ Ἀζενκούρ, ἥτις ἀπέκλειε τὴν πρὸς τὸ Καλαὶ διάβασιν.

Τὴν Πέμπτην, 24 Ὀκτωβρίου 1415, οἱ Ἄγγλοι προχωρήσαντες πέραν τοῦ Μπλανζὺ (Blangy) ἀντελήφθησαν τὴν παρὰ τὸ Ἀζενκοὺρ συγκέντρωσιν τῶν Γάλλων καὶ ἐθεώρησαν ὡς λίαν ἐπικειμένην τὴν ἐπίθεσιν αὐτῶν. «Οἱ ὁπλῖται γονυκλινεῖς προσηυχήθησαν, ἀνυψώσαντες τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ παρεκάλεσαν τὸν Κύριον νὰ περιβάλῃ αὐτοὺς μὲ τὴν προστασίαν του» (Michelet). Κατόπιν δὲ προχωρήσαντες ἔτι περισσότερον πρὸς Ἀζενκοὺρ ἐγκατεστάθησαν εἰς Μεζονσέλ. Ὁ Ἑρρῖκος, ἐπιθυμῶν ν' ἀπαλλαχθῇ τῆς φροντίδος τῶν αἰχμαλώτων τῶν συλληφθέντων εἰς Ἀρφλέρ, ἀπέπεμψεν αὐτούς.

Οἱ Γάλλοι εἶχον συγκεντρώσει κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτόπτου μάρτυρος 14.000 ὁπλίτας, 50.000 ἐν ὅλῳ στρατιώτας. «Ἀρκετοὶ διὰ νὰ πέσουν, ἀρκετοὶ διὰ νὰ συλληφθοῦν, ἀρκετοὶ διὰ νὰ φύγουν», ἐτόνισεν ὁ ἀγγελιαφόρος Δαβὶδ Γκὰμ εἰς τὴν ἀναφοράν του πρὸς τὸν Βασιλέα Ἑρρῖκον, διὰ νὰ μὴ ἀφεθῇ οὐδὲ πρὸς στιγμὴν κἂν ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ νικήσουν. Ὁ δὲ Ἑρρῖκος, συζητήσεως γενομένης μετὰ τῶν αὐλικῶν του, περὶ τοῦ τριπλασίου ἀριθμοῦ τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀγγλικά: «Μὰ τὸν Κύριον Ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἀνεφώνησε, δὲν ἔχω ἀνάγκην περισσοτέρων! Τὰ στρατεύματά μου εἶναι ἀκριβῶς ὅσα Ἐκεῖνος ἠθέλησεν. Οἱ ἀντίπαλοί μας στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ἀριθμοῦ των. Ἡμεῖς ἐπὶ τῆς δυνάμεως Ἐκείνου, ὅστις ἐχάρισε τὴν νίκην εἰς τὸν Μακκαβαῖον!»

Οἱ Ἄγγλοι κατηνάλωσαν μέρος τῆς νυκτὸς εἰς τὴν περάτωσιν τῆς προετοιμασίας των, ἐξωμολογήθησαν ἅπαντες, προσηυχήθησαν καὶ κατεκλίθησαν. Πάντα ταῦτα διεξήχθησαν ἐν ἀπολύτῳ σιωπῇ, διαταγῇ τοῦ Βασιλέως, ὅστις ἠπείλησε τοὺς μὲν εὐγενεῖς ὅτι θὰ ἀπωλέσωσιν ἐὰν θορυβήσωσι τὰ ἄλογά των, τοὺς δὲ στρατιώτας ὅτι θὰ ἴδωσιν ἀποκοπτόμενον τὸ δεξιόν των οὖς.

Εἰς τὴν γαλλικὴν πλευράν, ἡ κατάστασις ἦτο ὅλως διάφορος. Αἱ προπαρασκευαὶ εἶχον προσλάβει πανηγυρικὴν μορφήν. Ὑπὸ μεγάλην φωταψίαν οἱ ἀρχηγοὶ κατεγίνοντο θορυβωδῶς εἰς τὴν χειροτονίαν ἱπποτῶν. Οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὁπλῖται καὶ οἱ τοξόται παρέμειναν ὁλόκληρον τὴν νύκτα ἐπὶ ποδός, πολλοὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἔφιπποι καὶ βαρύτατα ὡπλισμένοι. Τὴν πρωΐαν τῆς 25ης Ὀκτωβρίου 1415 ὁ Βασιλεὺς Ἑρρῖκος παρηκολούθησε κατὰ τὴν συνήθειάν του τρεῖς λειτουργίας ἔνοπλος καὶ ἀσκεπής. Ἔθεσε κατόπιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του βαρύτιμον στέμμα, ἵππευσε μικρὸν ἄλογον καὶ διέταξε τὰ στρατεύματά του νὰ προχωρήσουν ἄνευ βίας, ἀφοῦ πρῶτον προέβη εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν αὐτῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιθεωρήσεως ἀπηύθυνε πρὸς τοὺς ὁπλίτας καὶ τοὺς τοξότας του, φιλικὰς παραινέσεις. «Ὁ ἀγών μας εἶναι ἅγιος, ἔλεγεν ὁ Ἑρρῖκος. Ζητοῦμεν τὸ δίκαιόν μας... Ἐνθυμηθῆτε ὅτι ἀνήκετε εἰς τὴν γηραιὰν Ἀγγλίαν· ὅτι οἱ γονεῖς σας, αἱ γυναῖκες σας καὶ τὰ τέκνα σας σᾶς ἀναμένουν ἐκεῖ. Ὀφείλομεν νὰ ἐπιστρέψωμεν ἔνδοξοι.» Ἡ πορεία ἤρχισεν, ἀλλὰ βραδυτάτη. Λόγῳ τῆς βροχῆς καὶ τῆς ὑγρασίας τὸ ἔδαφος εἶχε καταστῆ ἀδιάβατον. Ὁ Ἑρρῖκος ἐσκέφθη ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀποφευχθῇ ἡ σύγκρουσις. Ἀπέστειλε διαγγελεῖς πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἀντιπάλων, τονίσας ὅτι ἦτο πρόθυμος νὰ παύσῃ διεκδικῶν τὸν τίτλον τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ ὅτι ἐν ἀνάγκῃ θὰ ἐδέχετο νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Ἀρφλέρ, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι θὰ ἐλάμβανε τὴν κόρην τοῦ Βασιλέως, 800.000 σκοῦδα καὶ μίαν ἐπαρχίαν! Αἱ διαπραγματεύσεις εἰς οὐδὲν κατέληξαν. Οἱ δύο στρατοὶ ἤρχισαν προσεγγίζοντες ἀλλήλους.

Εἰς τὴν γαλλικὴν παράταξιν ἐσημειοῦτο περίεργος συνωστισμός. Πάντες ἐπεθύμουν νὰ ταχθῶσιν εἰς τὴν πρώτην γραμμήν. Ἦσαν ὅμως τόσοι πολλοί, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιηθῶσιν ὅλοι. Συνεσπειρώθησαν ἐν τέλει εἰς πυκνὴν παράταξιν, παρὰ τοὺς πρίγκιπας καὶ τοὺς ἀρχηγούς των, τοὺς Δοῦκας τῆς Ὀρλεάνης, τοῦ Μπὰρ καὶ τοῦ Ἀλανσόν, τοὺς κόμητας τοῦ Νεβέρ, τοῦ Εὔ, τοῦ Ρισμόν, τῆς Βανδώμης, περιβεβλημένους πάντας μὲ βαρυτίμους καὶ ἀπαστραπτούσας πανοπλίας. Ἦτο τόσον βεβαρημένη ἡ πρώτη γραμμὴ τοῦ μετώπου των, ὥστε κατέστη ἀδύνατος ἡ χρησιμοποίησις τῶν τηλεβόλων των.

Κατέναντι τῆς γαλλικῆς παρατάξεως, ἡ ἀγγλικὴ εἶχε πτωχὴν πράγματι τὴν ὄψιν. Οἱ τοξόται δὲν εἶχον πλήρη τὸν ὁπλισμόν των, πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐστεροῦντο καὶ ὑποδημάτων ἀκόμη.

Καὶ ὅμως! Ὅταν τὸ σύνθημα τῆς ἐπιθέσεως ἐδόθη, «ἐσημειώθη τὸ περίεργον, καταπληκτικόν, ἀπίστευτον, ἀλλὰ πραγματικὸν γεγονός» (Michelet)

Τὰ βρεττανικὰ στρατεύματα προσευχόμενα τὴν πρωΐαν τῆς μάχης τοῦ Ἀζενκούρ.
(Πίναξ τοῦ Ἄγγλου ζωγράφου Ser John Gilbert).

Digitized by Google

ὅτι ὁ γαλλικὸς στρατὸς εὑρέθη εἰς πλήρη ἀδυναμίαν νὰ κινηθῇ. Οὔτε νὰ πολεμήσῃ κατώρθωσε ἀλλ' οὔτε καὶ νὰ ὑποχωρήσῃ.

Μόνον ἡ ὀπισθοφυλακὴ συνεπτύχθη, ὅπως δήποτε, ἄνευ μεγάλων καταστροφῶν. Κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμήν, ὅτε ἀπὸ τὸ ἀγγλικὸν στρατόπεδον ἠκούσθη ὁ ἀλαλαγμὸς τῆς μάχης, οἱ Γάλλοι παρέμειναν καθηλωμένοι εἰς τὰς θέσεις των, ὡς ἐὰν εἶχον καταληφθῇ ἀπὸ παραλυσίαν. Οἱ ἵπποι των, ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πανοπλιῶν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ προχωρήσουν, λόγῳ τῆς διαρκοῦς καθιζήσεως ὑπὸ τοὺς πόδας των τοῦ ὑγροῦ ἐκ τῆς βροχῆς ἐδάφους. Ὅταν δὲ οἱ Ἄγγλοι ἐπροχώρησαν καὶ ἐπῆλθε τέλος ἡ σύγκρουσις, ἦτο τόσος ὁ συνωστισμὸς καὶ τόση ἡ δυσχέρεια τῶν κινήσεων, ὥστε δὲν ἦτο κἂν δυνατὴ ἡ χρῆσις τῶν μέσων τῆς ἀμύνης. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν Γάλλων, ἡ ὑπερβολικῶς πυκνὴ παράταξίς των, ἀπέβη εἰς βάρος τοῦ ἀγῶνός των. Ὑπὸ τὰ βέλη τῶν Ἄγγλων τοξοτῶν, οἱ Γάλλοι ἔπιπτον κατὰ χιλιάδας. Πᾶσα σύμπτυξις, οἱαδήποτε στρατηγικὴ κίνησις ἦτο ἀδύνατος. Καὶ ἡ φυγὴ ἀκόμη! Οἱ ἀφηνιάσαντες ἢ τραυματισθέντες ἵπποι, οἱ τραπέντες πρὸς τὰ ὀπίσω, ὑπεχώρουν ἐπὶ τῆς γαλλικῆς παρατάξεως καὶ ἐπέφερον πραγματικὴν θραῦσιν, πληγώνοντες καὶ ἀνατρέποντες, συμπιέζοντες μέχρι θανάτου τοὺς δυστυχεῖς ὁπλίτας.

Καὶ ἐπέπεσαν τότε οἱ Ἄγγλοι, κατακρεουργοῦντες, ἄνευ σοβαρᾶς ἀντιστάσεως, τὴν πανικόβλητον πλέον μᾶζαν, ἥτις ἐκάλυπτε τὸ γαλλικὸν στρατόπεδον. Αἱ πρῶται γραμμαὶ τῶν Γάλλων ἐξοντώθησαν ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ.

Ὁ Ἑρρῖκος παρηκολούθει τὴν μεταφορὰν τῶν αἰχμαλώτων, ὁπότε ἐνεφανίσθη μικρὸν σμῆνος Γάλλων ἱππέων τὸ ὁποῖον ἐπετέθη ἐναντίον του. Ἐπρόκειτο περὶ 17 εὐγενῶν οἵτινες εἶχον ὁρκισθῆ ν' ἀποθάνουν ἢ νὰ καταρρίψουν τὸ στέμμα ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ἡ σύγκρουσις ἐπέρχεται. Ὁ Βασιλεὺς Ἑρρῖκος ἀμύνεται αὐτοπροσώπως μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του Δουκὸς τῆς Ὑόρκης, ὅστις καὶ πίπτει νεκρός. Τὸ στέμμα, κατὰ τοὺς χρονογράφους, ἐσχίσθη εἰς δύο, ἀλλ' ὁ Βασιλεὺς χάρις εἰς τὴν προστασίαν τοῦ Χριστοῦ διεσώθη. Οἱ 17 Γάλλοι εὐγενεῖς ἔπεσαν μέχρις ἑνός. Καὶ ἡ μάχη ἐξηκολούθησεν.

Ἐν τῷ μεταξύ, πλῆθος Γάλλων τοξοτῶν καὶ ὁπλιτῶν, τραυματισμένων καὶ μή, εἶχε παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἄγγλους καὶ μεταφερθῆ εἰς τὴν μετόπισθεν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Ἑρρῖκος πληροφορεῖται ὅτι γαλλικὸν τμῆμα εἶχεν ἐπιτεθῆ ἐναντίον τῶν ἐφοδιοπομπῶν του καὶ ὅτι ὑπῆρχε κίνδυνος οἱ πολυάριθμοι αἰχμάλωτοι νὰ πλήξουν ἐκ τῶν νώτων τὸν μαχόμενον ἀγγλικὸν στρατόν. Ὁ Βασιλεὺς ἔκρινεν ὅτι ἐπεβάλλετο ῥαγδαία καὶ σκληρὰ ἐνέργεια. Διέταξεν ἀμέσως ὅπως ἕκαστος Ἄγγλος στρατιώτης φονεύσῃ ἀνὰ ἕνα αἰχμάλωτον. Ἀλλ' οἱ στρατιῶται ἐδίσταζαν νὰ ὑπακούσουν ἀποβλέποντες εἰς τὰ λύτρα τὰ ὁποῖα θὰ ἐλάμβανον ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους των διὰ ν' ἀπελευθερώσουν αὐτούς. Τότε ὡρίσθησαν μεταξὺ αὐτῶν διὰ διαταγῆς τοῦ Βασιλέως διακόσιοι δήμιοι. Καὶ διεξήχθη τρομακτικὴ σφαγή. Οἱ αἰχμάλωτοι κατεκρεουργήθησαν ἀσπλάγχνως, οἱ δὲ τοξόται ἀφῄρεσαν ἀπὸ τὰ πτώματα τῶν ὁπλισμόν, ρουχισμόν, καὶ πᾶν ὅ,τι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν. Τὴν ἐπαύριον ἤρχισεν ἡ σφαγὴ καὶ τῶν ἐπιζησάντων διὰ νὰ μὴ μείνουν ἐκ τῶν ἀντιπάλων ζῶντες μάρτυρες σκηνῶν τόσον ἀνηκούστου σκληρότητος! Παρ' ὅλα ταῦτα, διεσώθησαν περὶ τοὺς 1500 αἰχμάλωτοι, οἵτινες καὶ μετεφέρθησαν εἰς Ἀγγλίαν. Οἱ παρακολουθήσαντες τὸν ἀγγλικὸν στρατὸν χρονογράφοι δὲν ἀπέκρυψαν τὴν τραγικότητα τοῦ θεάματος. «Ὢ! πόσον οἶκτον ᾐσθάνετό τις, γράφει εἷς ἐξ αὐτῶν, βλέπων ἐκεῖ κατὰ γῆς τοὺς μεγάλους εὐγενεῖς τῆς Γαλλίας, χωρὶς πνοήν, χωρὶς ἔνδυμα ὡς νὰ εἶχον γεννηθῆ ἐκείνην τὴν στιγμήν. Ἄπειρον ἦτο τὸ πένθος τοῦ Γαλλικοῦ Ἔθνους· ἀλλ' ἄπειρα καὶ τὰ ἀνομήματά του! Εἴθε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν εὐθεῖαν ὁδόν!»

Αἱ ἀπώλειαι τῶν Ἄγγλων εἰς νεκροὺς ἀνῆλθον εἰς 1600. Αἱ τῶν Γάλλων εἰς 10.000, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εὐγενεῖς, ἐξ ὧν 120 ἀνήκοντες εἰς τὰς ἀρίστας οἰκογενείας—7 πρίγκιπες, εἷς ἀρχιεπίσκοπος, πλεῖστοι δοῦκες, καὶ κόμητες καὶ βαρῶνοι. Μεταξὺ τῶν 1500 διασωθέντων αἰχμαλώτων, εὑρίσκοντο ἐπίσης πλεῖστοι εὐγενεῖς, ὁ δοὺξ τῆς Βουρβώνης, ὁ δοὺξ τῆς Ὀρλεάνης καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Σημειωτέον ὅτι διεσώθησαν ἁπλῶς καὶ μόνον διότι οἱ συλλαβόντες αὐτοὺς στρατιῶται ἀπέβλεπον εἰς τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα καὶ ἔλαβον ἀργότερον παρὰ τῶν συλληφθέντων, διότι τοὺς διέσωσαν.

Τὴν νίκην του ὁ Ἑρρῖκος ἀπέδοσεν εἰς τὴν Θείαν Δίκην, ὡς ἄλλως τε καὶ τὴν συντελεσθεῖσαν καταστροφήν. «Ὁ Θεός, εἶπεν, ἐτιμώρησε δι' ἡμῶν τοὺς Γάλλους διὰ τὰς ἁμαρτίας των. Λέγουν ὅτι οὐδέποτε ἐσημειώθη τόση κατάχρησις τῶν ἡδονῶν καὶ τόση ἀκολασία ὅση συναντᾶται σήμερον εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἂς μὴ ἐκπλησσώμεθα λοιπὸν διότι ὁ Θεὸς ἐθύμωσε!»

Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων μετεφέρθη εἰς Ἀγγλίαν καὶ ὁ Δοὺξ Κάρολος τῆς Ὀρλεάνης, ὅστις ἐκρατήθη ἐκεῖ ἐπὶ εἰκοσιπέντε ὁλόκληρα ἔτη ὑπὸ αὐστηρὰν ἀπομόνωσιν, μεταφερόμενος ἀπὸ φυλακῆς εἰς φυλακήν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐξορίας του ὁ πρίγκιψ οὗτος, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλεσαν Βερανζέρον τοῦ 15ου αἰῶνος, ἔγραψεν ὑπέροχα, πλήρη χάριτος καὶ δροσερότητος ποιήματα· θεωρεῖται δὲ ὡς εἷς ἐκ τῶν ἐξόχων ποιητῶν τῆς Γαλλίας.

Παρὰ τὴν νίκην ταύτην, ὁ Ἑρρῖκος ἐπανῆλθεν εἰς Γαλλίαν, ἀλλ' ἵνα παρασκευάσῃ νέαν ἐκστρατείαν, ἥτις διεξαχθεῖσα τῷ 1417 κατέληξεν εἰς τὴν κατάληψιν τῆς Νορμανδίας καὶ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν του (Συνθήκη τῶν Τρεκῶν 1420).

Τὰ θύματα ὅμως τῆς μάχης τοῦ Ἀζενκοὺρ δὲν ἐπρόκειτο νὰ λησμονηθῶσι παρὰ τῶν Γάλλων. Ἡ δ' ἀνάμνησίς των συνέτεινε βεβαίως πολὺ εἰς τὴν ἀνάφλεξιν τοῦ γαλλικοῦ πατριωτικοῦ αἰσθήματος, ἐνσαρκωθέντος τῷ 1429 ὑπὸ τῆς Αὐρηλιανῆς Παρθένου (Ἰωάννας ντ' Ἄρκ) καὶ ἐπιτυχόντος ἐν τέλει τὴν ἐπαναφορὰν τῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τοῦ γαλλικοῦ θρόνου εἰς τὸν φυσικόν του διάδοχον Κάρολον τὸν Ζ'.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Harris Nicholas:* History of the battle of Agincourt (1833).—*R. de Belleval:* Azincourt (1865).—*Micheiet:* Histoire de France.—*A. Coville:* Les Premiers Valois et la Guerre de Cent Ans (1911).

Ἀζενκοὺρ *Ἰωάννης-Βαπτιστὴς* (Joseph-Jean-Baptiste Albouis d'Azincourt). Γάλλος ἠθοποιός, γεννηθεὶς ἐν Μασσαλίᾳ (1747-1809). Παρέσχε πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ «Θέατρον τῆς Γαλλίας» καὶ διετέλεσε καθηγητὴς τῆς ἀπαγγελίας εἰς τὸ Ὠδεῖον τῶν Παρισίων ἀπὸ τοῦ 1807.

Ἀζένχο (Asenjo) *Φραγκῖσκος*· (γνωστὸς περισσότερον ὡς Μπαρμπιέρι (Barbieri) ἐκ τοῦ οἰκογενειακοῦ ὀνόματος τῆς μητρός του). Ἱσπανὸς μουσουργὸς γεννηθεὶς ἐκ ταπεινῶν γονέων ἐν Μαδρίτῃ (1823-1894). Ἐσπούδασε νεώτατος εὐθύαυλον (clarinette) ᾆσμα καὶ σύνθεσιν εἰς τὸ ἐκεῖ Κονσερβατόριον καὶ κατ' ἀρχὰς εἰσῆλθεν ὡς μουσικὸς κλαρινίστας εἰς μίαν στρατιωτικὴν μπάνταν, ὑπηρετῶν ταυτοχρόνως ὡς τοιοῦτος καὶ εἴς τι μικρὸν συνοικιακὸν θέατρον. Εἶτα προσελήφθη ὡς ὑποβολεὺς καὶ ἐκγυμναστὴς τῶν χορῶν (χορῳδίας) εἰς κάποιον πλανόδιον θίασον ἰταλικῆς ὄπερας ὅστις διέτρεχε τὴν βόρειον Ἱσπανίαν (Παμπλοῦνα, Βιλβάο, Κορούνια) δίδων σποραδικὰς παραστάσεις καὶ ἀποκομίζων ἀμφίβολα κέρδη. Εἰς τὸν θίασον τοῦτον ἀπεπειράθη κάποτε νὰ παίξῃ τὸν ρόλον τοῦ Δὸν Βασίλη εἰς τὸν Κουρέα τῆς Σεβίλλης εἰς ἀντικατάστασιν ἄλλου καλλιτέχνου αἰφνιδίως ἀδιαθετήσαντος καὶ ἡ ἐπιτυχία τὴν ὁποίαν ἔσχεν εἰς τὸν ρόλον τοῦτον τὸν ἔπεισε νὰ μείνῃ ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον τραγουδιστὴς τῆς ὄπερας. Ἐπιστρέψας εἰς Μαδρίτην κατόπιν μακρᾶς περιοδείας τῷ 1847 διωρίσθη γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας πρὸς ἵδρυσιν ἐθνικοῦ θεάτρου Ζαρζουέλας (ὀπερέττας), ἀνέλαβε δὲ συγχρόνως τὴν θεατρικὴν κριτικὴν εἰς τὴν «Illustracion». Ἐργαζόμενος μετὰ ζήλου, διδάσκων καὶ συνθέτων, κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ κάποιαν φήμην ὡς μουσικοδιδάσκαλος, ἥτις τοῦ ἐπρολείανε τὸ ἔδαφος διὰ νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ὡς συνθέτης μὲ τὴν ζαρζουέλαν «Gloria y peluca». Ἡ ἐπιτυχία τῆς πρώτης ταύτης ὀπερέττας του (1850) ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὴ καὶ ὁ συνθέτης διὰ μιᾶς ἐγένετο ὁ ἥρως τῆς ἡμέρας, ἀφοῦ μάλιστα ὀλίγον κατόπιν ἔδωκε τὴν ἄλλην τρίπρακτον ὀπερέτταν «Jugar con fuego» (1851) μὲ ἴσην ἐπιτυχίαν. Μετ' ὀλίγα ἔτη καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν ζαρζουέλαν «L'an y rozos» (1864) ὁ μουσουργὸς ἐγκατέλειψε τελείως τὴν ἰταλικὴν τεχνοτροπίαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἕως τότε ἦτο ἐπηρεασμένος καὶ ἐδημιούργησε, μεταχειρισθεὶς τὰ λαϊκὰ μοτίβα τῆς πατρίδος του, νέον εἶδος ὀπερέττας μὲ χαρακτῆρα ἀπολύτως ἐθνικόν. Ἔκτοτε ἔγινε δημοφιλὴς καὶ ἐθεωρήθη ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἐθνικὸς λαϊκὸς συνθέτης.

Ὁ Ἀζένχο δὲν ὑπῆρξε μόνον ἀγαπητὸς τοῦ Ἱσπανικοῦ κοινοῦ συνθέτης *ζαρζουελιέρος*, ἀλλὰ ἄριστος διευθυντὴς ὀρχήστρας καὶ βαθὺς γνώστης παντὸς μουσικοῦ ζητήματος. Ἐδημοσίευσε πολύτιμον ἀνθολογίαν παλαιῶν πολυφωνικῶν ἔργων, —«Cancionero musical de los siglos XV καὶ XVI», ἀνέκδοτον χειρόγραφον τοῦ Ἐχιμένο (Don Lazzaro Viscardi) ἀνευρεθὲν παρ' αὐτοῦ (1872)—καὶ ἔγραψε πλεῖστα μουσικολογικὰ βιβλία μεγάλης ἀξίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ λίαν ἀξιοσημείωτον «Ultimos amores de Lope de Vega» (1876). Τῷ 1859 ἔδωκεν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ Ἐθν. θεάτρου Ζαρζουέλας συμφωνικὰς συναυλίας ἐκ τῶν ὁποίων προέκυψε μετὰ ἓν ἔτος ἡ ἑταιρία τῶν Συμφωνικῶν συναυλιῶν τῆς Μαδρίτης. Τῷ 1868 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς Ἁρμονίας καὶ ἱστορίας τῆς Μουσικῆς εἰς τὸ Κονσερβατόριον καὶ τῷ 1873 μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν Καλῶν Τεχνῶν.

Ὁ Ἀζένχο ἐν μέσῳ τῆς ποικίλης καὶ ἐντατικῆς ἐργασίας του εὗρε τὸν καιρὸν νὰ γράψῃ πλῆθος συμφωνικῶν ἔργων, ὕμνων, τραγουδιῶν καὶ ἐδημοσίευσε ἄρθρα περισπούδαστα εἰς διαφόρους καλλιτεχνικὰς ἐπιθεωρήσεις καὶ περιοδικά.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

Ἀζέρ λέγεται οὕτω ἐν τῇ μυθολογίᾳ τῶν ἀρχαίων πυρολατρῶν τῆς Περσίας ὁ ἄγγελος τοῦ Ἡλίου καὶ τοῦ πυρός. Εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἐτιμῶντο ὁ ἔνατος μὴν τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους καὶ ἡ ἐνάτη ἡμέρα τοῦ ἡλιακοῦ μηνὸς (κατὰ τὸ ἀρχαῖον περσικὸν ἡμερολόγιον). Ἡ λέξις *ἀζὲρ* σημαίνει κυρίως πῦρ, διὸ καὶ οἱ πυρολάτραι Πέρσαι καλοῦνται ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ Ἀράβων *Ἀζερῆ*. Ἡ λέξις ἐχρησιμοποιήθη ὡς πρῶτον συνθετικὸν τῶν ἑπτὰ κυριωτέρων ναῶν τῶν πυρολατρῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Περσίᾳ.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀζεράκ (Azerac). Κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Δορδώνης καὶ ἔχουσα περὶ τοὺς 1.400 κατοίκους. Ἔχει σπήλαιον ὀνομαστὸν διὰ τὰς μεγάλας του διαστάσεις καὶ διὰ τοὺς πολυαρίθμους του σταλακτίτας.

Ἀζερῆ. Πέρσης ποιητὴς ζήσας ὀλίγον μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ταμερλάνου καὶ ποιήσας ᾠδὰς εἰς τὸν υἱὸν τούτου Σαχὶρ-Χὲκ καὶ ἄλλους μεγιστᾶνας. Ἔγραψε πολλὰ ποιητικὰ ἔργα ἐν Μέκκᾳ.

Ν. Μ.

Ἀζερί. Τουρκικὴ διάλεκτος, σχηματισθεῖσα καὶ ὁμιλουμένη κυρίως ἐν Ἀζερμπαϊτζάν. Εἶναι πλησιεστέρα πρὸς τὴν ὀσμανλὶ (τὴν κυρίως τουρκικὴν) ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ διακρίνεται διὰ χαρακτηριστικῶν τινων γραμμῶν, ὧν ἰδοὺ αἱ σπουδαιότεραι: α) προφορὰ σκληρὰ φαρυγγική, β) ἀλλοίωσις τῶν λέξεων, κυρίως διὰ μεταθέσεως, γ) χρῆσις λέξεων θεωρουμένων ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἀρχαϊκῶν ἢ ἠχρηστευμένων, δ) δάνεια ἐκ τοῦ λεξικοῦ τῶν γειτονικῶν γλωσσῶν καὶ μάλιστα τῆς περσικῆς καὶ ε) δάνεια συντάξεων ἢ στροφῶν τοῦ λόγου ἰδιαζουσῶν εἰς τὸ περσικὸν συντακτικόν.

Ἀζερμιντόχτ. Περσὶς βασίλισσα, ἀνήκουσα εἰς τὴν δυναστείαν τῶν Σασανιδῶν. Ἦτο θυγάτηρ τοῦ Χοσροῦ-Παρβὶζ καὶ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς Βοραντὸχτ μετὰ βραχὺ διάστημα μεσοβασιλείας (631 μ. Χ.). Ἡ βασιλεία αὐτῆς ὑπῆρξε βραχεῖα, διότι μετὰ ἓξ μῆνας ἀπὸ τῆς ἀνόδου της εἰς τὸν θρόνον, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Ταμπαρί, ἢ μετὰ δεκαὲξ μῆνας, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Μασουδί, ἀπέθανεν ἐκ βιαίου θανάτου ἐν Κτησιφῶντι.

Ἀζερμπαϊτζάν ἢ *Ἀζιρμπαϊτζάν* κατὰ τὴν ἀρχαίαν περσικὴν διάλεκτον *Πεχλεβῆ Ατουρπατκάν*, ἀρμενιστὶ *Ἀτρπατακάν*, περσιστὶ *Ἀδμπαρχεγκάν*, ἀραβιστὶ *Ἀδμπαρμπαϊτζάν*, ἑλληνιστὶ δὲ *Ἀτροπατηνή*, οὕτως ἀποκληθεῖσα ἐκ τοῦ Ἀτροπάτου, Πέρσου σατράπου τῆς ἐποχῆς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Κατὰ τοὺς Τούρκους λεξικογράφους, ἡ λέξις Ἀζερμπαϊτζάν, καὶ ἀρχικῶς *Ἀζερμπαϊγκιὰν* ἢ *Ἀζερμπαντεγκιάν*, παραγομένη ἐκ τοῦ Ἀζέρ, (βλ. λέξιν) σημαίνει «χώρα τῶν φυλάκων τοῦ πυρός».

Ἄξιον σημειώσεως ὅτι καὶ εἰς τὰ ἀρχαῖα περσικὰ (πεχλεβικὰ) συγγράμματα ἡ χώρα ὀνομάζεται *Ἀτροπατεγκιάν*, δικαιολογοῦσα τὴν ἑλληνικὴν ἐτυμολογίαν ἐκ τοῦ Ἀτροπάτης (Ἀτροπατηνή). Κατ' ἄλλας, λίαν ἀπιθάνους, τουρκικὰς ἐτυμολογίας τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν παράγεται ἐκ τοῦ Ἀζέρ, ἀπογόνου τοῦ Χάμ, υἱοῦ τοῦ Νῶε, ἢ ἐκ τοῦ Ἀζερμπάτ.

Α). ΤΟ ΠΕΡΣΙΚΟΝ ΑΖΕΡΜΠΑΪΤΖΑΝ. Ἐπαρχία τῆς Περσίας, ἡ πλουσιωτάτη ἴσως καὶ βιομηχανικωτάτη τοῦ ὅλου περσικοῦ κράτους, κειμένη εἰς τὰ Β.Δ. τῆς χώρας, συνορεύουσα μετὰ τοῦ περσικοῦ Κουρδιστὰν (ἐπαρχία Ἀρδιλάν), τοῦ περσικοῦ Ἰρὰκ (Ἰρὰκ—Ἀτζεμῆ, δηλαδὴ τῆς Μηδίας), τῆς τουρκικῆς (τέως) Ἀρμενίας, τῆς καυκασίου Ἀρμενίας καὶ τοῦ σημερινοῦ σοβιετικοῦ Ἀζιρμπαϊτζάν, ὁπόθεν χωρίζεται διὰ τοῦ Ἀράξου ποταμοῦ. Ἔχει ἐπιφάνειαν 108.840 τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Ἡ χώρα εἶναι ὀρεινὴ περιλαμβάνουσα τὸ ὑψηλὸν ὄρος Σεχένδ (3546 μ.), τὸ *Σαβαλὰν* (4813 μ.) καὶ ἐν μέρει τὸ Ἀραράτ (ὀρθότερον ἀρμενιστὶ Αἰραράτ = πεδίον τῶν Ἀρίων), ἀνερχόμενον μέχρις ὕψους 5156 μ. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ χθαμαλαὶ ἐκτάσεις, ὡς ἡ τῆς ἱκανῶς μεγάλης ἁλμυρᾶς Οὐρμίας λίμνης (περσιστὶ καλουμένης *Ρουμιέ*, δηλαδὴ «*Ἑλληνικῆς*», καὶ ἀρμενιστὶ *Οὐρμιά*). Πολλαὶ ἐκτάσεις τῆς χώρας ἀνάγονται εἰς τὴν τριαδικὴν περίοδον. Ὀρυκτὰ προϊόντα ἔχει τὸ λεγόμενον μάρμαρον τῆς Ταυρίδος, πρὸς δὲ ἄργυρον, χαλκόν, σίδηρον καὶ γαιάνθρακας ὡς καὶ νάφθαν καὶ πηγὰς εὐφλέκτου ἀερίου. Ἡ χώρα διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Ἀράξου καὶ τοῦ ἔτι μεγαλειτέρου Κιζὶλ-Οὐζὲν (ἑλληνιστὶ Ἄμαρδος), ὅστις ἑνούμενος μετὰ τοῦ Σάχρουδ ἢ Σιὰχ-ρούδ (σιάχ= μαῦρος) λαμβάνει τὸ ὄνομα Σεφὶτ-ρούτ (σεφίτ= λευκός).

Ἡ χλωρὶς τῆς χώρας ὑπενθυμίζει πολλαχοῦ τὴν τῶν Ἄλπεων, αἱ ξηραὶ ὅμως πεδιάδες εἶναι ἄδενδροι. Λύκοι, ἀλώπεκες, ἔλαφοι, φασιανοί, ἀντιλόπαι, πλῆθος μόσχων, ἵππων καὶ προβάτων εἶναι οἱ κυριώτεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Ἡ κτηνοτροφία προκόπτει κυρίως εἰς τὰ πρὸς τὸ Κουρδιστὰν ὄρη.

Οἱ κάτοικοι, ἀνερχόμενοι εἰς ἓν ἴσως ἑκατομμύριον, εἶναι τουρκικῆς ἢ τουρανικῆς καταγωγῆς, ὁμιλοῦντες παρεφθαρμένην τουρκικὴν διάλεκτον

Digitized by Google

(ἀκουομένην συχνάκις ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ στόμα τῶν ἐκ Περσίας ὀνηλατῶν, οὓς ὁ κόσμος ὀνομάζει γενικῶς Πέρσας), ἐν μέρει δὲ καὶ Κοῦρδοι. Εἰς τὰ ΒΔ. τῆς χώρας ὁμιλεῖται καὶ ἡ ἀρμενική, εἰς δὲ τὰς κυριωτέρας πόλεις καὶ ἡ περσική.

Πρωτεύουσα τῆς χώρας εἶνε ἡ Ταυρὶς (Τεμπρὶζ) ἔνθα ἐπὶ μοναρχίας ἤδρευε κατὰ συνήθειαν ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου ὡς Γενικὸς Διοικητής.

Ἱστορία. Τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν ἀπετέλει ἐν τῇ ἀρχαιότητι τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς Μηδίας. Ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ὅμως ἐχωρίσθη ἐκ τῆς Ν. Μηδίας εἰς ἐπαρχίαν ἰδιαιτέραν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀτροπατηνή. Ὑπὸ τὴν ἀρμενικὴν δυναστείαν τῶν Ἀρσακιδῶν (Μεγάλη Ἀρμενία) τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν ἀνῆκεν ἐν μέρει εἰς τὴν ἀρμενικὴν ἐπαρχίαν Βασπουραγκὰν (149 π. Χ. μέχρι 428 μ. Χ.) μεθ' ὃ ὑπετάχθη μετὰ τῆς Ἀρμενίας εἰς τὴν Περσίαν τῶν Σασανιδῶν.

Κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα τὴν χώραν κατέκτησαν οἱ Ἄραβες, μετὰ δὲ τὴν ἐξασθένησιν τῆς κυριαρχίας τούτων ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Σελτζουκιδῶν ὑπέκυψεν εἰς τὸν Ἀταμπὲκ (ἴδ. λ.) Ἰλδεγὶζ καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Μετὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Μογγόλων τοῦ Δζιγκὶζ-Χὰν καὶ τοῦ Ταμερλάνου (Τιμοὺρ-Λέγκ) κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Τουρκομάνων τοῦ Μαύρου καὶ κατόπιν τοῦ Λευκοῦ Προβάτου (Καρακογιουνλοῦ καὶ Ἂκ-Κογιουνλοῦ), τέλος δὲ ὑπὸ τοῦ Πέρσου ἡγεμόνος Σάχ-Σαφί. Ὡς χώρα γειτονεύουσα μετὰ τῶν Τούρκων ἔπαθε συχνάκις ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ πολέμων τῶν τελευταίων τούτων.

Β). ΤΟ ΣΟΒΙΕΤΙΚΟΝ ΑΖΕΡΜΠΑ'Ι'ΤΖΑΝ. Μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ Συντάγματος οἱ Νεότουρκοι νασιοναλισταὶ διενοήθησαν νὰ ἐνισχύσωσι τὴν ὁσημέραι ἀριθμητικῶς ἐλαττουμένην τουρκικὴν φυλὴν διὰ τῶν ἐν Ἀσίᾳ ὁμοφύλων των. Ἐπενόησαν οὕτω τὴν λεγομένην παντουρκικὴν τουρανικὴν ἢ παντουρανικὴν πολιτικήν, ἀποβλέψασαν καὶ εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ Καυκάσου. Ἦτο ἡ ἀλυτρωτικὴ πολιτικὴ τῶν Νεοτούρκων. Κατὰ τήν, διαρκοῦντος ἀκόμη τοῦ Πανευρωπαϊκοῦ πολέμου μετὰ τὴν κατάρρευσιν τοῦ ρωσικοῦ μετώπου, συνομολογηθεῖσαν συνθήκην εἰρήνης τοῦ Βρέστ-Λιτόβσκ (2 Μαρτίου 1918) μεταξὺ τῆς Ρωσίας τῶν Λενὶν καὶ Τρότσκυ ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Γερμανίας, Αὐστρουγγαρίας, Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας ἀφ' ἑτέρου, προεβλέπετο καὶ ἡ ἵδρυσις τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων Δημοκρατιῶν εἰς τὴν θέσιν τῆς τέως Καυκασίου Ρωσίας: τῆς Γεωργίας, τῆς Ἀρμενίας, τοῦ Δαγιστὰν (ἢ Δημοκρατίας τῶν Ὀρεινῶν) καὶ τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν. Ἡ τελευταία αὕτη περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὸ μεγαλύτερον ἥμισυ τοῦ νοτίου Καυκάσου, ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν συνόρων τῆς Ἀρμενίας μέχρι τῆς Κασπίας. Τὸ τμῆμα τοῦτο τοῦ Καυκάσου οὐδέποτε ἔφερε τὸ ὄνομα Ἀζερμπαϊτζάν. Ἐπέμειναν ὅμως εἰς τὴν ὀνομασίαν ταύτην οἱ Τοῦρκοι πληρεξούσιοι ὑπὸ τὸν Ταλαὰτ πασᾶν, ὅπως ἐκ τῆς νέας Δημοκρατίας, ἥτις θὰ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν τουρκικὴν προστασίαν καὶ τῆς ὁποίας ὁ στρατὸς θὰ διωργανοῦτο ὑπὸ Τούρκων ἀξιωματικῶν, διευθύνωσι παντουρκικὴν πολιτικὴν εἰς τὸ περσικὸν Ἀζερμπαϊτζὰν καὶ ἀπορροφήσωσιν αὐτὸ βαθμιαίως χάρις εἰς τὴν κοινότητα τῆς γλώσσης, ὡσαύτως δὲ καὶ πανισλαμικὴν πολιτικὴν πρὸς τὴν Κεντρῴαν Ἀσίαν καὶ τὰς Ἰνδίας. Τὰ νεοτουρκικὰ ὅμως ταῦτα ὄνειρα ἀνέτρεψαν οἱ Βολσεβῖκοι θεωρήσαντες ἀπαραίτητον διὰ τὰ ἰδικά των σχέδια νὰ ἔχωσιν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν τὴν Ὑπερκαυκάσιον ταύτην χώραν, τὴν πλουσίαν εἰς πετρέλαιον.

Σήμερον τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν ὑφίσταται ὡς μία τῶν σοβιετικῶν σοσιαλιστικῶν δημοκρατιῶν τοῦ Καυκάσου, εἰσελθοῦσα εἰς τὴν Ἕνωσιν τῶν ρωσικῶν σοβιετικῶν δημοκρατιῶν τὴν 31ην Δεκεμβρίου 1922 ὡς μέλος τῆς Ὑπερκαυκασίου Ὁμοσπονδίας.

Τὸ Κράτος τοῦτο τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ἀποτελούμενον ἐκ τοῦ τμήματος τοῦ Περσικοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν τοῦ παραχωρηθέντος εἰς τὴν Ρωσίαν διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Γκιουλιστὰν τοῦ 1813, ἔχει ἐν τῇ σημερινῇ αὐτοῦ ἐκτάσει ἐπιφάνειαν 33.570 τετραγωνικῶν μιλλίων, πληθυσμὸν δὲ (κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ 1918) 2.097.000 καὶ κατὰ νεωτέρας στατιστικὰς ὑπὲρ τὰ 2 1/2 ἑκατομ.

Περιλαμβάνει τὰς ἐπαρχίας Βακοῦ, Χατζίν, (Ἐλιζαμπετπὸλ) Ζαγαθὰλ καὶ Ναχιτσεβὰν καὶ ἐκτείνεται εἰς τὰς κοιλάδας τῶν ποταμῶν Κύρου (Κοὺρ) καὶ Ἀράξου. Ὁρίζεται δὲ ὑπὸ τῆς Κασπίας, τῶν ὀρέων τοῦ Καυκάσου, τῶν ὀροπεδίων τῆς Ἀρμενίας (τῆς σοβιετικῆς) καὶ τοῦ περσικοῦ Ἀζερμπαϊτζάν. Αἱ ἐπὶ τῆς Κασπίας παραλίαι τῆς χώρας ἐκτείνονται εἰς μῆκος 400 μιλλίων.

Τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶναι ταταρικῆς καταγωγῆς, ἄρα συγγενεῖς τῶν Τούρκων. Ὁμιλοῦσιν ἰδίωμα τῆς τουρκικῆς γλώσσης, ἀλλ' ἀνήκουσιν εἰς τὸ σιιτικὸν δόγμα τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας, ὡς οἱ Πέρσαι, ἐνῷ οἱ Τοῦρκοι εἶναι Σουννῖται. Οὐχ ἧττον οἱ Τοῦρκοι ἢ Τάταροι τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν συμπαθοῦσι πρὸς τοὺς Σουννίτας τῆς Ἀνατολῆς. Ἐκτὸς τῶν Μουσουλμάνων (1.740.000) ὑπάρχουσι 540.000 Ἀρμένιοι καὶ 250.000 Ρῶσοι.

Ἡ κυριωτέρα βιομηχανία τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν εἶναι ἡ παραγωγή, διύλισις καὶ ἐξαγωγὴ πετρελαίου. Ἐν διαστήματι ἡμίσεος περίπου αἰῶνος ἡ ἀνακάλυψις καὶ ἐκμετάλλευσις τῶν ἀπεράντων πετρελαιοφόρων κοιτασμάτων τῆς Ἀψχερονικῆς χερσονήσου ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ μηδενὸς τὴν πόλιν τοῦ Βακοῦ, τὴν σημερινὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ἔχουσαν 250.000 κατοίκων. Ἡ βιομηχανία τοῦ πετρελαίου ἔδωκεν εἰς τὴν χώραν μεγίστην πολιτικὴν σπουδαιότητα καὶ ἐπήνεγκε τελείαν μεταβολὴν εἰς τὰς συγκοινωνίας τοῦ Καυκάσου, ἐκτρέψασα τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑφισταμένων σιδηροδρόμων καὶ καταστήσασα ἀναγκαίαν τὴν κατασκευὴν νέων γραμμῶν καὶ ἄλλων μέσων συγκοινωνίας, ἐκτεινομένων ἀκτινοειδῶς ἀπὸ τοῦ Βακοῦ ὡς κέντρου. Ἐκ Βακοῦ εἰδικὰ ἀμαξαγωγὰ ἀτμόπλοια διασχίζουσι τὴν Κασπίαν διαπεραιούμενα εἰς Κρασνοβότσκ, ὁπόθεν σιδηροδρομικὴ γραμμὴ μήκους 2000 μιλλίων διασχίζει τὴν Κεντρῴαν Ἀσίαν, διέρχεται τὸ Ἀφγανιστὰν καὶ καταλήγει εἰς τὸ ὑψίπεδον τοῦ Παμίρ. Τὸ Βακοῦ συνδέεται σιδηροδρομικῶς ἀπ' εὐθείας μετὰ τῆς Μόσχας, ὡσαύτως διὰ σιδηροδρόμων, ποταμίων ὁδῶν καὶ διωρύγων μεθ' ὅλων τῶν μερῶν τῆς κυρίως Ρωσίας, ὡς καὶ μετὰ τοῦ Βατούμ, τοῦ Ἐριβάν, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Περσίας. Εἰδικῶς δὲ μετὰ τοῦ Βατοὺμ συνδέεται τὸ Βακοῦ καὶ διὰ σωλήνων (pipe-line) δι' ὧν διοχετεύεται τὸ πετρέλαιον.

Ἡ παραγωγὴ τοῦ πετρελαίου, ἀνελθοῦσα τῷ 1914 εἰς 466.800.000 πούτια, κατῆλθε σημαντικῶς μετὰ τὴν μπολσεβικοποίησιν. Τῷ 1922 κατωρθώθη νὰ φθάσῃ τὰ 213.000.000 πούτια.

Ἐκτὸς τοῦ πετρελαίου ἡ χώρα παράγει μαγνήτην λίθον καὶ μαγγανήσιον. Ἐκ τῶν γεωργικῶν προϊόντων τὸ σπουδαιότερον εἶναι ὁ βαμβάξ.

Ἱστορικὴ ἐξέλιξις.—Τὰ γεγονότα, ἅτινα ἀπέληξαν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῆς σημερινῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν εἶναι λίαν ἐνδιαφέροντα, οὐχὶ μόνον ὡς δεικνύοντα τὴν ἀναρχικὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν δημιουργοῦσιν οἱ Βολσεβῖκοι, ὅπου θέσωσι τὸν πόδα, ἀλλὰ καὶ διότι εὑρίσκονται μέχρι τινὸς ἐν συναφείᾳ πρὸς τὸ ἐν τῇ Ἀνατολίᾳ ἐθνικιστικὸν κίνημα τοῦ Μουσταφᾶ Κεμάλ, συμπεσὸν χρονικῶς πρὸς τὴν ὑπογραφὴν τῆς Συνθήκης τῶν Σεβρῶν καὶ τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν.

Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ὡς ἀνεξαρτήτου κράτους, ἄρχεται ἀπὸ τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου 1917, ὅτε, κατόπιν τῶν ἐν τῷ ρωσικῷ στρατῷ ἐκδηλωθέντων μπολσεβικικῶν κινημάτων, ἀνεκηρύχθη ἐν Ρωσίᾳ ἡ Δημοκρατία τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1917. Τὸ τουρκικὸν μέτωπον κατείχετο τότε ὑπὸ ρωσικοῦ στρατοῦ ἐλαχίστην πλέον ἔχοντος μαχητικὴν ἀξίαν, διὸ οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Γεωργιανοὶ ἐνόμισαν, ὅτι ἐπέστη ἡ εὐκαιρία, ὅπως ἐπιδιώξωσι τὴν κρατικὴν αὐτῶν ἀνεξαρτησίαν. Δύο ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Ρωσικῆς Δημοκρατίας συνῆλθεν ἐν Τιφλίδι συμβούλιον ἀντιπροσώπων τῶν λαῶν τοῦ Καυκάσου ἀνακηρύξαν τὴν ἵδρυσιν τῆς Ὑπερκαυκασίου ὁμοσπόνδου Δημοκρατίας. Συνεπείᾳ τοῦ διαβήματος τούτου ἐξεδιώχθη ὁ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἀντιβασιλέως, Μεγάλου Δουκὸς Νικολάου, ἀποσταλεὶς ἐπίτροπος τῶν Μπολσεβίκων. Ὁ τελευταῖος οὗτος, φυγὼν ἐκ Τιφλίδος, ἐγκατεστάθη ἐν Βακοῦ, ὅπου τῇ βοηθείᾳ τῶν Ἀρμενίων κατήρτισε βολσεβικικὴν κυβέρνησιν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ Ὁμόσπονδος Δημοκρατία τῆς Τιφλίδος δὲν κατώρθωσε νὰ κρατηθῇ. Μεταξὺ τῶν Γεωργιανῶν, τῶν Ἀρμενίων καὶ τῶν Ταγάρων τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν ὑπῆρχον μίση, τὰ ὁποῖα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκλείψωσιν ὡς ἐκ θαύματος.

Οἱ Ἀρμένιοι καὶ οἱ Τάταροι ὑποπτεύοντο τοὺς Γεωργιανούς, ὡς θέλοντας νὰ ἱδρύσωσι μίαν μεγάλην Δημοκρατίαν τῆς Γεωργίας, προοριζομένην ν' ἀπορροφήσῃ ὅλας τὰς ἄλλας καὶ νὰ τεθῇ ὑπὸ ξένην προστασίαν, ἀγγλικὴν ἢ ἄλλην. Τούτου ὅμως ὄντος ἀδυνάτου, τὸ μὲν Ἀζερμπαϊτζὰν ἐπεδίωξε τὴν προστασίαν τῆς Τουρκίας, ἡ δὲ Γεωργία τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς γερμανικῆς ἐπιρροῆς, ἐνῷ τὴν Ἀρμενίαν ἐφαίνετο ὅτι θέλει νὰ κερδίσῃ ἡ Αὐστρία, ὅπως ἐγκαθιδρύσῃ ὡς ἡγεμόνα αὐστριακόν τινα ἀρχιδοῦκα.

Τὴν 2αν Μαρτίου 1918 ὑπεγράφη ἡ συνθήκη τοῦ Μπρέστ-Λιτόβσκ μεταξὺ Γερμανίας, Αὐστρουγγαρίας, Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ρωσίας ἀφ' ἑτέρου. Ἀμέσως κατόπιν τὰ τουρκικὰ στρατεύματα εἰσήλασαν εἰς Ἀρμενίαν, ὅπως καταλάβωσι τὰ διὰ τῆς συνθήκης ταύτης εἰς τὴν Τουρκίαν παραχωρηθέντα ἐδάφη τῆς τέως Καυκασίου Ρωσίας, δι' ὧν τὰ τουρκικὰ σύνορα ἐξετείνοντο πέραν τῆς μεθορίου γραμμῆς τοῦ 1877. Ἐκτὸς ὅμως τούτου οἱ Τοῦρκοι κατέλαβον καὶ τὸ Βατούμ, ἐλθόντες οὕτως εἰς σύγκρουσιν μετὰ τῆς Δημοκρατίας τῆς Γεωργίας, ἥτις ἤθελε νὰ κατέχῃ τὸν λιμένα τοῦτον, ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὸ ἐξαγωγικὸν αὐτῆς ἐμπόριον. Ὡς ἐκ τῆς προελάσεως τῶν Τούρκων, αἱ τρεῖς Δημοκρατίαι ἀπεφάσισαν τὴν 23 Ἀπριλίου νὰ κηρυχθῶσιν ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ ἀρχίσωσι διαπραγματεύσεις εἰρήνης μετὰ τῆς Τουρκίας, ἀποστείλασαι πρὸς τοῦτο καὶ εἰδικὰς ἀντιπροσωπείας εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἤδη ὅμως ὑπῆρχε φόβος καὶ γερμανικῆς προελάσεως πρὸς τὸν Καύκασον, διότι τὰ γερμανικὰ στρατεύματα εἶχον ἤδη καταλάβει τὴν Ὀδησσὸν καὶ τὴν Σεβαστούπολιν καὶ προὐχώρουν πρὸς Α. Πράγματι δὲ μετ' ὀλίγον συνήφθη συμφωνία μεταξὺ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Γεωργιανῆς Δημοκρατίας, δυνάμει τῆς ὁποίας γερμανικὰ στρατεύματα εἰσῆλθον εἰς τὸ ἔδαφος τῆς Γεωργίας, εἰς ἣν ἐδίδοντο ὑποσχέσεις προστασίας τῆς ἀνεξαρτησίας της καὶ οἰκονομικῆς ὑποστηρίξεως.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ ἐν Βακοῦ ἐγκατασταθεῖσα βολσεβικικὴ κυβέρνησις, βοηθουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρμενικοῦ τρομοκρακτικοῦ κομιτάτου τῶν Τασνακιστῶν, ἤτοι τοῦ ἀρμενικοῦ κόμματος τῆς ἄκρας ἀριστερᾶς, ἐξεδίωξε τὸ ταταρικὸν μουσουλμανικὸν στοιχεῖον καὶ ἔσφαξεν ἀρκετὰς χιλιάδας Μουσουλμάνων. Αἱ σφαγαὶ τῶν Μωαμεθανῶν ἐξηκολούθησαν κατὰ τοὺς κατόπιν μῆνας καὶ εἰς τὴν τέως Ρωσικὴν Ἀρμενίαν, ἐνῷ εἰς ὅλην τὴν ὑπερκαυκάσιον χώραν ἐπεκράτει ἀναρχία καθιστῶσα προβληματικὴν καὶ τὴν ὕπαρξιν αὐτὴν τῶν τριῶν Δημοκρατιῶν. Ἡ ὁμοσπονδία αὐτῶν διελύθη πράγματι τὴν 26ην Μαΐου 1918, συγχρόνως δὲ ἡ Γεωργία καὶ τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν ἀνεκηρύχθησαν ὡς χωρισταὶ δημοκρατίαι καὶ κατήρτισαν ἰδίαν ἐθνικὴν Κυβέρνησιν. Συγχρόνως καὶ τὸ ἐθνικὸν λεγόμενον συμβούλιον τῶν Ἀρμενίων ἀνελάμβανε τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τῆς Ἀρμενίας.

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθον εἰς τὸ Ἀζερμπαϊτζὰν τουρκικὰ στρατεύματα, ἅτινα προὐχώρησαν μέχρι τῆς Ταμπρίζ, πρωτευούσης τοῦ Περσικοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ἣν καὶ κατέλαβον. Ἐφαίνετο τότε προοδεύουσα ἡ πανισλαμικὴ πολιτικὴ τῶν Νεοτούρκων ὀνειρευομένων νὰ εἰσδύσωσι μέχρι τῆς Κεντρῴας Ἀσίας. Ἀλλὰ συγχρόνως προήλαυνον καὶ οἱ Ἄγγλοι ἐκ Μεσοποταμίας, ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Δάνστερβιλ (Dunsterville), ἀφοῦ κατέλαβον τὴν Βαγδάτην, διὰ τῆς δυτικῆς Περσίας πρὸς τὴν Κασπίαν. Τὴν 16ην Αὐγούστου 1918 ἀγγλικὰ στρατεύματα κατέλαβον τὸ Βακοῦ. Τὸ σχέδιον τῶν Ἄγγλων ἦτο νὰ βοηθήσωσι τὰς τὴν πόλιν κατεχούσας ρωσοαρμενικὰς δυνάμεις, νὰ ὑποστηρίζωσι τὴν Ἀρμενικὴν Δημοκρατίαν καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὴν πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας προέλασιν τῶν Τούρκων. Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι ὑπερετίμησαν τὴν ἀξίαν τῶν ἐντοπίων στρατευμάτων, ὑποκύψαντες δὲ εἰς τὴν πίεσιν τῶν Τούρκων, ἀπῆλθον ἐκ Βακοῦ διὰ θαλάσσης τὴν 13ην Σεπτεμβρίου. Τὴν ἐπιοῦσαν ἡ πόλις κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνακωχῆς τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου μετὰ τῶν Τούρκων καὶ τῆς 11ης Νοεμβρίου μετὰ τῶν Γερμανῶν, τὰ γερμανικὰ καὶ τουρκικὰ στρατεύματα ἐξεκένωσαν τὰ ἐδάφη ταῦτα. Τὴν 18ην Νοεμβρίου, ἀγγλικὸς στρατὸς ἐλθὼν ἐκ Περσίας κατέλαβε πάλιν τὸ Βακοῦ, τὴν δὲ 27ην Νοεμβρίου καὶ τὸ Βατούμ. Κατηρτίσθη τότε νέα ἐθνικὴ κυβέρνησις τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν μεταφερθεῖσα ἐξ Ἐλιζαμπετπὸλ (ταταριστὶ Γκιοντζέ), ὅπου ἤδρευσεν ἐπί τινα καιρόν, εἰς Βακοῦ. Ἡ Κυβέρνησις αὕτη προσεπάθησε νὰ ὀργανώσῃ τὴν διοίκησιν, εἰς τὸ δυσχερὲς δὲ τοῦτο ἔργον παρέσχον τὴν συνδρομὴν αὐτῶν αἱ ἀγγλικαὶ ἀρχαί. Ὅτε ὅμως τὰ ἀγγλικὰ στρατεύματα ἀπεχώρησαν, τὸν Αὔγουστον τοῦ 1919, ἐπανῆλθε πάλιν ἡ ἀναρχία.

Ἡ ἐν Παρισίοις ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1919 συνεδριάζουσα Συνδιάσκεψις τῆς εἰρήνης δὲν ἠσχολήθη πολὺ μὲ τὸ Ἀζερμπαϊτζάν, ἂν καὶ ἡ χώρα αὕτη ἀπέστειλεν εἰς Παρισίους εἰδικὴν ἀντιπροσωπείαν, ὅπως διεκδικήσῃ μεγάλην ἐδαφικὴν ἐπέκτασιν. Ἐν Παρισίοις ὑπῆρχε καὶ ἀρμενικὴ ἀντιπροσωπεία ὑπὸ τὸν Μπογὸς Νουμπὰρ πασᾶν, ἐλθοῦσα, ὡς γνωστόν, εἴς τινας συνεννοήσεις μετὰ τῆς ἐπισήμου ἀντιπροσωπείας τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν προέβλεψε μόνον διὰ τὰ μεθόρια Ἀρμενίας καὶ Ἀζερμπαϊτζάν, ἀφίσασα κατὰ τὰ λοιπὰ τὴν θέσιν τῆς ταταρικῆς Δημοκρατίας ἀκαθόριστον. Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1919 προσεφέρθη ὁ ἔλεγχος ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς τέως Καυκασίου Ρωσίας εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἥτις ἠρνήθη. Τὸ Ἀνώτατον Συμμαχικὸν Συμβούλιον διώρισε τότε Διασυμμαχικὴν ἐπιτροπὴν πρὸς πρόληψιν ἐδαφικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν τριῶν Δημοκρατιῶν. Παρήρχοντο μῆνες καὶ ἡ Συνδιάσκεψις δὲν ἐπενέβαινεν, ἀναμένουσα τὴν ἔκβασιν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων του Δενίκιν ἐν τῇ ἐντεῦθεν τοῦ Καυκάσου Ρωσίᾳ.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξερράγη ἐν Ἀνατολίᾳ τὸ ἐθνικιστικὸν κίνημα τοῦ Κεμὰλ ἐπιδρᾶσαν σημαντικῶς ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν ὑποθέσεων τοῦ Καυκάσου. Τοῦρκοι νασιοναλισταὶ καὶ Βολσεβῖκοι ἔδωκαν εἰς ἀλλήλους χεῖρα βοηθείας. Ἡ Τουρκία ἐπεζήτει πάλιν νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν καὶ τῆς Κεντρῴας Ἀσίας πρὸς πραγματοποίησιν τῶν πανισλαμικῶν σχεδίων της. Ἡ δὲ Ρωσία ἔχουσα νὰ διεξαγάγῃ τὸν ἐπαναστατικὸν αὐτῆς ἀγῶνα κατὰ τῶν Συμμάχων προσεπάθει νὰ συμβιβασθῇ μετὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τοῦ στρατοῦ τοῦ Δενίκιν ἡ 11η σοβιετικὴ στρατιὰ ἀνερχομένη εἰς 30000 ἄνδρας εἰσῆλθε τὴν 28ην Ἀπριλίου εἰς Βακοῦ ἀμαχητί. Συγχρόνως τοπικὴ ἐπανάστασις τῶν Βολσεβίκων κατήργησε τὴν τέως

Digitized by Google

δημοκρατικὴν κυβέρνησιν καὶ ἐγκαθίδρυσε μπολσεβικικὴν τοιαύτην συμμαχήσασαν μετὰ τῆς Μόσχας. Μετὰ μικρὸν τὰ Βολσεβικικὰ στρατεύματα ἐπετέθησαν διὰ τῆς μεθορίου τοῦ Ἀζερμπαϊτζὰν κατὰ τῆς Γεωργίας καὶ τῆς Ἀρμενίας (τοῦ Ἐριβάν), ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν.

Ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως οἱ Βολσεβῖκοι ἦσαν περιπεπλεγμένοι εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Πολωνίας, διέκοψαν τὰς ἐν τῷ Καυκάσῳ πολεμικὰς ἐνεργείας. Κατὰ τὴν διακοπὴν ἐξερράγη ἐπανάστασις τῶν Τατάρων ἐν Ἐλιζαμπετπόλ, ὅπου ἐσφάγησαν ἀρκετοὶ Βολσεβῖκοι. Ἀλλὰ βολσεβικικὰ στρατεύματα κατέστειλαν ταχέως τὴν ἐπανάστασιν, τῇ βοηθείᾳ δὲ τῶν Ἀρμενίων οἱ Βολσεβῖκοι σφάξαντες 15000, ὡς λέγεται, Ταττάρους, ἄνδρας, γυναῖκας καὶ παιδία, ἐπεκράτησαν ἐκ νέου. Ὅταν τέλος ἡ Σοβιετικὴ Ρωσία ἀπηλλάγη τῶν εἰς τὰ πολωνικὰ σύνορα περισπασμῶν καὶ τῆς ἐναντίον τοῦ Βράγγελ ἐκστρατείας, ἔστρεψε τὴν προσοχήν της πρὸς τὸν Καύκασον. Οἱ Βολσεβῖκοι ἐγκαθίδρυσαν ἔκτοτε ἐν Γεωργίᾳ, Ἀρμενίᾳ καὶ Ἀζερμπαϊτζὰν βολσεβικικὰς δημοκρατίας ἀντὶ τῶν τέως ἐθνικῶν τοιούτων. Οὕτω αἱ τρεῖς Δημοκρατίαι ἔπαυσαν ὑφιστάμεναι ὡς ἀνεξάρτητα κράτη. Ἀποτελοῦσι μέρος τῆς Ἑνώσεως τῶν ρωσικῶν σοσιαλιστικῶν σοβιετικῶν Δημοκρατιῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ὑπερκαυκάσιος Ὁμοσπονδία, ἧς ἓν μέλος εἶναι καὶ ἡ Δημοκρατία τοῦ Ἀζερμπαϊτζάν, ἧς ὁ Πρόεδρος (Πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς) εἶναι Μουσουλμάνος. Τοιοῦτος εἶναι σήμερον (Ὀκτώβριος 1926) ὁ Ἀτζέμ-Ἀλῆόγλου.

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀζέρ-χουσένα. Ὄνομα διδόμενον εἰς τὸν Μὲχ-Ἀμπάτ, πρῶτον προφήτην τῶν Περσῶν πυρολατρῶν (βλ. ἀζέρ). Ν. Μ.

ἀζετόω (καὶ οὐχὶ *ἀζετοθέω* ὡς ἔγραψεν ὁ Κουμανούδης ἀπατηθεὶς ἐκ τοῦ παθ. δωρικ. ἀορ. *ἀζετωθέωντι*=ἀζετωθῶσιν)· σημαίνει ἐξελέγχω, ἀναζητῶ. Ἡ λέξις εὑρέθη ἐν τῇ ἑξῆς ἐπιγραφῇ τῶν Δελφῶν (ἔκδ. Wescher et Foucart, Paris 1863): «εἰ δέ τι καὶ *ἀζετωθέωντι* (=ἐξεγχθῶσι) περὶ Νεοπάτραν πεπονηρευμέναι»· πρόκειται διὰ δϋο δούλας ἀπελευθερουμένας. Μ. Φ.

ἀζευγάρωτα· ἐπιρ. δημῶδες· ἀζύγως, ἀζεύκτως, ἀσυζεύκτως, ἀσυναρμόστως, ἀσυνδυάστως, ἀσυνάπτως, ἀσυμμείκτως· χωρὶς ζευγάρωμα.

ἀζευγάρωτος· ὁ μὴ συνταιριασμένος, ἄζυξ, ἀνόμοιος, παράταιρος. || ὁ μὴ συνουσιασθεὶς ἐπὶ ζῴων, καὶ μεταφορικῶς ἐπὶ ἀνθρώπων ὁ ἄγαμος. || ἐπὶ ἀγρῶν, ὁ μὴ διὰ τοῦ ἀρότρου σκαφείς.

ἄζευκτος· ὁ μὴ ἐζευγμένος. || ὁ μὴ ὑπὸ ζυγὸν ἀρότρου ὑπαχθείς. || ἐπὶ ποταμοῦ *ἄζευκτος* ποταμὸς=ἀγεφύρωτος· || ἐπὶ ἀνθρώπου, ὁ ἀσύζευκτος, ὁ ἄγαμος. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον «ἄζευκτος γάμου». Εἰς τὴν δημώδη λέγεται *ἄζευτος*, διότι, συμφωνικῶς προφερθέντος τοῦ ὑποτακτικοῦ τῆς διφθόγγου *υ*= φ, προέκυψαν τρία κατὰ σειρὰν σύμφωνα ἀπρόφερτα εἰς τὴν ἑλληνικήν, διὸ ἀπεσιωπήθη κανονικῶς τὸ μεσαῖον *κ* (σύγκρινε: σαπρός>σάπριος >σύπιος, ψεύστης> ψεύτης, ἀκμαῖος> ἄκμνιος> ἄκνιος, ζεύκτης>ζεύτης, ζεύγλα> ζεύλα, bisextus >βίσεκτος κτλ.). Μ. Φ.

Ἀζηκὰ ἢ ***Ἰαζηκά***. Πόλις τῆς Ἰουδαίας, ἀναφερομένη πολλάκις εἰς τὴν Παλ. Διαθήκην, 15 μίλια περίπου νοτίως τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὀχυρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ροβοὰμ καὶ ἁλωθεῖσα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βαβυλωνίων Ναβουχοδονόσορος, ἐπανεκτήθη βραδύτερον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων (Πρβλ. Ἰησοῦ Ναυῆ 10,10. 15,35.—Α΄ Βασιλ. 17,1.—Β΄ Παραλ. 11,9.—Ἱερ. 41,7.— κ. λ.). ΜΠ.

ἀζήλευτος· ὁ ἀζήλωτος, ὁ ἀζηλοτύπητος, ὁ μὴ ἀξιόζηλος, ὁ ποὺ δὲν ἔχει τίποτε νὰ τοῦ ζηλεύσῃ κανείς.

ἀζηλία· ἁπλότης (Πλούταρχος Λυκουργ. 21). ἡ ἔλλειψις ζηλοτυπίας (Κλήμης Ἀλεξανδρεύς), ἡ ἔλλειψις πόθου, ζήλου, κλίσεως.

ἀζηλίδαι (οἱ)· δίπτερα ἔντομα τοῦ τύπου ἄζηλον. Δ. Ν. Π.

ἄζηλον (τὸ)· γένος διπτέρων βραχυκέρων ἐντόμων, ὁμοιαζόντων πολὺ πρὸς τὰς μυίας. Εὑρίσκονται εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Δ. Ν. Π.

ἄζηλος· (παθητ.) ὁ μὴ ζηλευτός, ὁ μὴ ζηλωτός, ὁ ἀνάξιος νὰ τὸν ζηλεύσῃ κανείς, ἀνεπίφθονος, ὁ μὴ προσελκύων τὸν φθόνον. || (ἐνεργητ.) ὁ μὴ φθονῶν, ὁ ἐλεύθερος φθόνου || ὁ μὴ ἔχων ζῆλον, πόθον, κλίσιν, ζέσιν, ὁ ψυχρὸς πρός τι. Μ. Φ.

ἀζηλοτύπητος· (παθητ.) ὁ μὴ ζηλευόμενος, ὁ μὴ ἄξιος ζηλοτυπίας. || (ἐνεργητ.) ***ἀζηλότυπος***· ὁ μὴ ζηλεύων, ὁ μὴ ζηλοτυπῶν, ὁ μὴ φθονῶν. Μ. Φ.

ἀζήλωτος· ὁ ἀνεπίφθονος, ὁ μὴ ἄξιος νὰ τὸν ζηλεύσῃ τις· || ὁ μὴ ἔχων ζῆλον, ὁ ἄζηλος. Ἐπιρ. *ἀζηλώτως*.

ἀζημία (ἡ)· ἔλλειψις ζημίας· νεολογισμὸς σφαλερῶς πεποιημένος, προτιμ. τὸ *ἀζήμιον*. Μ. Φ.

ἀζήμιος· παρ' ἀρχαίοις, ὁ ἀπηλλαγμένος προστίμου, ἀτιμώρητος, ἀβλαβής· νεοελληνιστί: ὁ μὴ ὑποστὰς ζημίαν τινά, ὁ μὴ ζημιωθείς· (|| ὁ μὴ ζημιῶν τινα, ὁ μὴ βλάπτων, ὁ ἄβλαβος. Ἐπιρ. *ἀζημίως*=ἄνευ ζημίας. Μ. Φ.

ἀζημίωτος· ὁ ἀζήμιος μὲ τὴν ἀμετάβατον σημασίαν, ὁ μὴ ζημιωθείς, ὁ ἀπηλλαγμένος ζημίας, τὸ ἀντίθετον τοῦ *ζημιωμένος*: ἀπ' αὐτὴ τὴ δουδειὰ βγῆκα *ἀζημίωτος*· δημωδέστερον: *ἀζήμνιωτος*. Ἐπίρ. *ἀζημιώτως*=ἄνευ ζημίας.

Ἀζηνία· ἀρχαῖος δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἀνήκων εἰς τὴν Ἱπποθοωντίδα φυλήν, πλησίον τοῦ Σουνίου, παρὰ τὴν θέσιν ἡ ὁποία καλεῖται σήμερον *Χάρακας* (Στραβ. IX, 398 —Στέφανος Βυζάντιος).

Ἀζηνού· οὕτω λέγεται ἐν Κύπρῳ ἡ *Ζηνοβία*. Δηλ. κατὰ συγκοπὴν *Ζηνού* (= Ζηνώ) καὶ μὲ τὸ προθεματικὸν Α-: *Ἀζηνού*, μὲ ὀξεῖαν βέβαια, ἀφοῦ εἶναι τό: *Ζηνώ*. Μ. Φ.

ἀζῆρις· (*ἀζηλίς*, Πολυδ.) «τοῦ ἁρματίου ξύλον», (Ἡσύχιος). Μ. Φ.

Ἀζησία (ἡ)· ἐπώνυμον τῆς Δήμητρος, πιθανῶς ἐφθαρμένον ἐκ τοῦ *Αὐξησία*(Σοφ. Ἀπόσπ. 809). Μ. Φ.

ἀζητησία· ἡ ἔλλειψις ζητήσεως: *ἀζητησία* ἐμπορεύματός τινος.

ἀζητησία τόκων *[Νομ.]*. Ὡς προειδοποίησις οὕτως εἰπεῖν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς συντομεύσεως τῆς μακροτάτης κοινῆς τριακονταετοῦς παραγραφῆς τῶν τόκων ἴσχυσε ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ δικαίῳ ἡ διάταξις Πανδ. 22. 1. 17. 1. Βασ. 23. 3. 17. 1, καθ' ἥν, ἐὰν ὁ δανειστὴς ἐκ φιλοτιμίας καὶ θέλων νὰ φανῇ εὐμενέστερος πρὸς τὸν ὀφειλέτην δὲν ἀπῄτει παρὰ τούτου ἐπὶ μακρὸν χρόνον τοὺς τόκους, ἀπώλλυε τὸ πρὸς τοῦτο δικαίωμά του: «ὁ διὰ φιλοτιμίαν ἐπὶ πολὺν χρόνον μὴ ἀπαιτήσας τόκους, οὐ καλῶς ἀπαιτεῖ τοὺς προλαβόντας». Ἂν καὶ οἱ ἑρμηνευταὶ τῆς διατάξεως ταύτης διΐστανται, νομίζω ὅτι ὀρθοτέρα εἶναι ἡ ἐκδοχὴ ὅτι δύο προϋποθέσεις ἔθετο ὁ νομοθέτης διὰ τὴν λόγῳ ἀζητησίας ἀπόσβεσιν τῆς ὀφειλῆς τῶν τόκων. Τὸ μὲν τὴν ἄκαρπον παρέλευσιν μακροῦ χρόνου, τὸ δὲ τὴν παρὰ τῷ δανειστῇ ὕπαρξιν «εὐμενείας», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν πηγῶν, «φιλοτιμίας» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν βασιλικῶν, προθέσεως δηλονότι ἀφέσεως τῶν τόκων. Διότι ἀληθῶς μόνη ἡ ἄκαρπος παρέλευσις μακροῦ χρόνου δὲν δύναται νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἐκδοχὴν περὶ ἀπωλείας τοῦ περὶ ἀναζητήσεως τῶν τόκων δικαιώματος τοῦ δανειστοῦ, διότι αὕτη δύναται νὰ προέρχεται οὐχὶ μόνον ἐκ προθέσεως παραιτήσεως ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων λόγων, οἷον νωχελείας, μακρᾶς ἀπουσίας κ. τ. λ. Ὅπως δήποτε δέ, ἐὰν ἡ τῶν τόκων ἀπόσβεσις ἐστηρίζετο μόνον ἐπὶ τῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀζητησίας, θὰ εἶχε τὸν χαρακτῆρα τῆς παραγραφῆς, ἐνῷ ρητῶς αὕτη χαρακτηρίζεται ὡς ἄφεσις. Κατὰ τὴν ὡς ἄνω ἑπομένως ἐκδοχήν, ὁ δικαστὴς ὀφείλει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ κρίνῃ ὁπόσος δέον νὰ παρέλθῃ χρόνος διὰ τὴν μονομερῆ δημιουργίαν τοῦ τεκμηρίου τῆς ἀζητησίας, καθόσον, μὴ ἀναγραφομένου ἐν τῷ νόμῳ ὡρισμένου χρονικοῦ διαστήματος, ἀφίεται εἰς τὴν ἔμφρονα τοῦ δικαστοῦ κρίσιν ἡ ἐκτίμησις τοῦ γεγονότος τούτου (16 ἔτη Α. Π. 295]1924, 22—23 ἔτη Ἐφ. Ναυπλ. 50]1924), ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐρευνᾷ ἐὰν ὑπάρχῃ παρὰ τῷ δανειστῇ ἡ «φιλοτιμία» καὶ ἡ «εὐμένεια» ὡς αἰτία παρακινήσασα αὐτὸν εἰς τὴν τῶν τόκων ἀζητησίαν (Α. Π. 175]1925). Κατὰ παρέκβασιν δὲ σημειῶ, ὅτι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἐκδοχῆς ταύτης μᾶς ἄγει καὶ εἰς τοῦτο τὸ συμπέρασμα. Δοθέντος ὅτι ἡ ρηθεῖσα διάταξις τῶν πηγῶν, ἀπαιτοῦσα πρόθεσιν τοῦ δανειστοῦ ἀφέσεως τῶν τόκων ἐξ ἐλευθεριότητος, προϋποθέτει πρόσωπον μὴ δεσμευόμενον παντάπασιν ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς περιουσίας του καὶ δυνάμενον νὰ προβῇ εἰς πράξεις ἐλευθεριότητος ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, παρέπεται ὅτι ἐπὶ τῶν νομικῶν προσώπων, ὡς δανειστῶν, ἀφοῦ ταῦτα ἐκπροσωποῦνται ὑπὸ φυσικῶν τοιούτων ἅτινα συνήθως δὲν κέκτηνται τὴν εἰδικὴν ἐντολὴν πρὸς ἐνέργειαν πράξεων ἐλευθεριότητος ἢ ἔχουσι χρείαν διὰ τὴν ἐνέργειαν τούτων εἰδικῶν διατυπώσεων, δὲν δύναται κατ' ἀρχὴν νὰ ἔχωσιν ἐφαρμογὴν αἱ περὶ ἀζητησίας σχετικαὶ διατάξεις (Α. Π. 109]1926).

Συνεπείᾳ τῆς ἐκδεδηλωμένης κοινωνικῆς ἀνάγκης τῆς συντομεύσεως τῆς μακρᾶς τῶν τόκων παραγραφῆς ἐξεδόθη παρ' ἡμῖν ὁ νόμος ΓΥΛΓ τοῦ 1909, καθιερώσας τὴν βραχυπρόθεσμον πενταετῆ παραγραφὴν τῶν τόκων. Ὡς ἐκ τῆς σιωπῆς τοῦ νόμου τούτου ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς ἀζητησίας, ἠμφισβητήθη ἡ παρὰ τούτου κατάργησις τῶν περὶ ἀζητησίας διατάξεων τοῦ Ρ. Δ. Οὕτω ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τρεῖς διετυπώθησαν γνῶμαι.

Α) Ὅτι ὁ νόμος ΓΥΛΓ ἐπελάβετο τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, ὅπερ ρυθμίζεται καὶ ἐπὶ τῆς διατάξεως τῶν πηγῶν (τῆς ἐπιδράσεως δηλονότι τοῦ χρόνου ἐπὶ τῆς τύχης τῶν τόκων) καὶ κατὰ συνέπειαν οὗτος ὡς νεώτερος ταυτόσημος θεσμὸς κατήργησε σιωπηρῶς ταύτην, συμφώνως πρὸς τὸν νομικὸν κανόνα lex posterior derogat priori.

Β) Ὅτι ὁ ὡς ἄνω νόμος διάφορον θέμα πραγματεύεται ἐκείνου, ὅπερ ρυθμίζει ἡ διάταξις τῶν πηγῶν, δηλονότι οὗτος μὲν συνέταμε τὸν κατὰ τὸ τέως κρατῆσαν δίκαιον χρόνον τῆς παραγραφῆς τῶν τόκων, ἐκείνη δὲ καθιεροῖ ἑρμηνευτικὸν κανόνα ἀμφιβόλου πράγματος (Α.Π. 173]1911) ἢ σιωπηρὸν σύμφωνον ἀφέσεως ἐπὶ ἐλευθεριότητι (Α. Π. 294]1914) καὶ κατὰ συνέπειαν, ἐφ' ὅσον ἑκατέρα τῶν διατάξεων τούτων ἐπὶ ἀλλοίας ἵσταται βάσεως, καὶ ἕτερον πραγματεύεται ἀπὸ τῆς ἄλλης θέμα, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ κατηργημένη παρὰ τῆς νεωτέρας (Ἐφ. Ναυπλ. 50]1924. 158]1924).

Γ) Τέλος ὅτι ἡ διάταξις τῶν πηγῶν ἠτόνησε μετὰ τὸν νόμον ΓΥΛΓ ἐφ' ὅσον, τῆς παραγραφῆς οὔσης πενταετοῦς, πρὸ μὲν τῆς πενταετίας δὲν εἶναι δυνατὸν σοβαρῶς νὰ ὑποστηριχθῇ ἄφεσις, μετὰ δὲ τὴν πενταετίαν ἐπέρχεται ἤδη ἄνευ ἀνάγκης τεκμηρίων ἡ παραγραφή, πλὴν ὅμως οὗτος καὶ μετὰ τὴν ἰσχύν του δὲν δύναται νὰ θίξῃ τὸ κεκτημένον δικαίωμα τῆς ἀφέσεως τῶν τόκων, ἐὰν ἡ μακρὰ ἀζητησία ἐχώρησε πρὸ τῆς ἰσχύος του.

Κατὰ τὴν ὀρθὴν ἄποψιν, δοθέντος ὅτι ἡ ἀζητησία τόκων δὲν ταυτίζεται μὲ τὴν παραγραφήν, ὡς ἀνωτέρω ἐξετέθη, ζήτημα *καταργήσεως* τῶν περὶ ἀζητησίας διατάξεων διὰ τοῦ νόμου ΓΥΛΓ, ἀναφερομένου εἰς τὴν παραγραφήν, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ἀναμφισβητήτως ὅμως ὡς ἐκ τοῦ βραχυπροθέσμου τοῦ νέου χρόνου παραγραφῆς πρακτικὴ περίπτωσις ἐφαρμογῆς τῶν περὶ ἀζητησίας τόκου διατάξεων δύναται νὰ προκύψῃ μόνον α) ἐπὶ τοιαύτης ἐπελθούσης ὡς πρὸς τόκους ἀπαιτητοὺς πρὸ τοῦ 1909 καὶ πρὸ τῆς παραγραφῆς των, β) λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ δικαιοστασίου ἀναστολῆς τῆς λήξεως τῶν παραγραφῶν, ἑπομένως καὶ τῆς παραγραφῆς τῶν τόκων, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν εἶχε λήξει τὴν 12 Σεπτεμβρίου 1915, ὅτε εἰσήχθη τὸ ἔκτοτε συνεχῶς παρατεινόμενον δικαιοστάσιον.

Βιβλιογραφία: Καλλιγᾶ. Ἐνοχικὸν § 127, 610, *Dernburg* I § 83 σημ. 7 ἑλλην. μετάφρ., I § 71 σημ. 9 γερμ. ἔκδ. *Windscheid II* § 357 σημ. 9α. Ἀγόρευσις ἀντεισαγ. Ἀρ. Πάγου *Δ. Γιδοπούλου* ἐπὶ τῆς Α. Π. 175]1925 εἰς «Δικαιοσύνην» Τόμος Δ΄ σελ. 36. *Ι. Τσιγκουράκου* καὶ *Π. Θηβαίου* Γνωμοδότησις ἐν Θέμιδι ΛΖ σελ. 4. *Ι. Τσιγκουράκου* παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς 146]1924 πρωτ. Γυθείου ἐν Θέμιδι ΛΖ σελ. 27. *Γ. Ε. Παπαγιάννη* διατριβὴ περὶ ἀζητησίας τῶν τόκων, ἐν Θέμιδι ΛΕ σ. 621.

ΑΛ. Α. ΖΗΣΗΣ

ἀζήτητα ***ἐμπορεύματα***. Κατὰ τὸν ἐν ἰσχύϊ τελωνειακὸν κώδικα, ὅσα ἐμπορεύματα δὲν παρουσιάζεται νὰ παραλάβῃ οὐδεὶς εἰς μὲν τὰ τελωνεῖα Πειραιῶς καὶ Θεσσαλονίκης ἐντὸς τριῶν μηνῶν ἀπὸ τῆς ἀποβιβάσεως αὐτῶν, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ τελωνεῖα Α΄ τάξεως ἐντὸς δύο μηνῶν καὶ εἰς τὰς ἄλλας τελωνειακὰς ἀρχὰς ἐντὸς 30 ἡμερῶν κηρύσσονται ἀζήτητα διὰ πρωτοκόλλου συντασσομένου εἰς διπλοῦν παρὰ τῆς τελωνειακῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ προϊσταμένου τοῦ ἀποταμιευτικοῦ καταστήματος, ὅπου ὑπάρχει τοῦτο, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ διαχειριζομένου τὰ ἀζήτητα τελωνειακοῦ ὑπαλλήλου. Διὰ πράξεως, συντασσομένης ἐπὶ τοῦ πρωτοκόλλου παρὰ τῶν ἰδίων ἀρχῶν, βεβαιοῦται τὸ μικτὸν βάρος τῶν ἐμπορευμάτων καὶ ἡ κατάστασις αὐτῶν ἢ τῶν περιεχόντων αὐτὰ δεμάτων ἢ δοχείων, μεθ' ὃ ταῦτα ἀνοίγονται καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν περιγράφεται λεπτομερῶς, κατ' εἶδος, ποσὸν καὶ βάρος καθαρόν, ἐν τῷ αὐτῷ πρωτοκόλλῳ. Μετὰ τὴν ἐπαλήθευσιν ταύτην, παραδίδονται ταῦτα εἰς τὸν διαχειριζόμενον τὰ ἀζήτητα τελωνειακὸν ὑπάλληλον, καὶ καταχωρίζονται εἰς τὸ παρὰ τῆς τελωνειακῆς ἀρχῆς τηρούμενον βιβλίον ἀζητήτων ἐμπορευμάτων.

Μετὰ δύο μῆνας ἀπὸ τῆς συντάξεως τοῦ πρωτοκόλλου καὶ ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας ταύτης, τοιχοκολλᾶται εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ τελωνειακοῦ καταστήματος δηλοποίησις, διαλαμβάνουσα τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν χρονολογίαν τῶν δηλωτικῶν εἰσαγωγῆς, τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἐθνικότητα τοῦ πλοίου, δι' οὗ ἐκομίσθησαν τὰ ἐμπορεύματα, τὸ εἶδος καὶ τὸ ποσὸν τῶν δεμάτων ἢ δοχείων, ἐν οἷς περιέχονται, τὸ εἶδος τῶν ἐμπορευμάτων, τὴν προέλευσιν καὶ τὸ βάρος αὐτῶν καὶ ὅσα ἄλλα στοιχεῖα δύνανται νὰ ὁδηγήσωσι τοὺς κυρίους τῶν ἐμπορευμάτων εἰς τὴν ἀνεύρεσιν τούτων.

Ἐντὸς ἑτέρων δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῶν προθεσμιῶν, ὁ τελώνης ἐκδίδει διακήρυξιν περὶ πωλήσεως τῶν ἐμπορευμάτων, διαλαμβάνουσαν αὐτὰ κατ' εἶδος καὶ βάρος καὶ ὁρίζουσαν τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν τῆς δημοπρασίας.

Ἐάν, πρὸ τῆς καταβολῆς τοῦ πλειστηριάσματος παρὰ τοῦ πλειοδότου, ἐμφανισθῇ ὁ κύριος τῶν ἐμπορευμάτων καὶ αἰτήσηται τὴν παραλαβήν, ἀποταμίευσιν ἢ οἱανδήποτε ἄλλην τῶν πλειστηριασθέντων ἐμπορευμάτων διάθεσιν, θεωρεῖται ἄκυρος ἡ δημοπρασία καὶ ἐνεργοῦνται αἱ διὰ τὸν αἰτηθέντα προορισμὸν διατυπώσεις.

Ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς καταβολῆς τοῦ ἐκπλειστηριάσματος κατατίθεται τοῦτο εἰς τὸ ἁρμό-

Digitized by Google

διον ταμεῖον ἐπὶ ἐκδόσει γραμματίου παραλαβῆς ἐπὶ παρακαταθήκῃ ἐπ' ὀνόματι τοῦ τελώνου, ὅστις παραλαμβάνει καὶ προσαρτᾷ αὐτὸ εἰς τὸ πρωτόκολλον μετὰ τῶν πρακτικῶν.

Ἐὰν παρὰ τοῦ δικαιουμένου εἰς ἀπόληψιν τοῦ πλειστηριάσματος προσαχθῇ ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τῆς καταθέσεως αὐτοῦ νόμιμος τίτλος, ἀποδεικτικὸς τῆς κυριότητος τῶν πωληθέντων ἀζητήτων ἐμπορευμάτων, εἰς τὴν τελωνειακὴν ἀρχήν, αὕτη ἀποστέλλει τὸ γραμμάτιον εἰς τὸν ἁρμόδιον ταμίαν δι' ἐγγράφου, δι' οὗ ἐντέλλεται τὴν ἀπόδοσιν τοῦ παρακατατεθέντος ποσοῦ.

Ἐὰν ἐντὸς τοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ γραμματίου παρακαταθήκης δὲν ἐμφανισθῇ ὁ κύριος τοῦ πωληθέντος ἀζητήτου, ὁ τελώνης ἀποστέλλει ἐντὸς δέκα πέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας τὸ γραμμάτιον εἰς τὸν ἐπαρχιακὸν ταμίαν, ἵνα τὸ παρακατατεθὲν ποσὸν εἰσαχθῇ ὡς δημόσιον ἔσοδον, ἐκδιδομένου τακτικοῦ γραμματίου παραλαβῆς.

Ὅταν μεταξὺ τῶν ἀζητήτων ἐμπορευμάτων ὑπάρχωσιν εἴδη εὐτελοῦς ἀξίας ἢ καταστάντα ἄχρηστα ἕνεκεν βλάβης, βεβαιοῦται τοῦτο διὰ λεπτομεροῦς πρωτοκόλλου ὑπογραφομένου παρὰ τοῦ τελώνου, τοῦ ἐλεγκτοῦ καὶ τοῦ ἀποθηκαρίου, μεθ' ὃ καταστρέφονται παρουσίᾳ τούτων.

Δ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗΣ

ἀζητητί· ἐπίρρ. Ἀτυχὴς νεολογισμός, ἀντὶ τοῦ ὀρθοτέρου *ἀζητήτως* (Κουμανούδης).

ἀζήτητος· ὁ ἀγύρευτος, ὁ μὴ ζητούμενος, ὁ μὴ ζητηθείς. | ἀνεξέταστος, ἀνερεύνητος, παρημελημένος, παραρριγμένος. Ἐπίρρ. *ἀζητήτως*=χωρὶς νὰ ζητηθῇ. Μ. Φ.

ἀζιγανεύω· ἀπατῶ, δολιεύομαι, ζημιώνω. Γίνεται ἀπὸ τὸ περσικὸν *ζιὰν* (=ze, ye, elif, noun) ὅπερ σημαίνει ζημίαν καὶ τὸ ὁποῖον λέγομεν μέχρι σήμερον *ζιάνι* παραλαβόντες ἀπὸ τοὺς Τούρκους· *ζιανεύω*=ζημιώνω, καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ γ μεταξὺ *ι* καὶ *α* *ζιγανεύω*, μετὰ δὲ τοῦ προθέματος *α ἀζιγανεύω*: «κλεφτάτα νὰ μὲ συγελᾷ καὶ νὰ μ' *ἀζιγανεύει* (Σαχλήκης γ', 90). Μ. Φ.

ἀζιγανιά· ἀπάτη, δόλος, ἀδικία· ἐκ τοῦ ῥήματος *ἀζιγανεύω* > *ἀζιγανιά*. Τὸ α εἶναι προθεματικὸν· τὸ ἁπλοῦν εἶναι *ζιγανιά*. Μ. Φ.

ἀζιγανιάρης· ἀπατεών, δόλιος ζημίας πρόξενος· ἐπίθετον ἐκ τοῦ ἀζιγανιά (βλ. λεξ.): «κλέφτης νὰ γενῇ μᾶλλον κι' *ἀζιγανιάρης*» (Σαχλήκης γ', 331).

Ἀζίγκο (Azingo). Λίμνη τῆς Ἀφρικῆς κειμένη ἐν τῇ χώρᾳ Μ' Φανὸν-Παχουὶν (Γαλλικὸν Κόγκον) καὶ ἔχουσα μῆκος μὲν 26, πλάτος δὲ 11 χιλιομέτρων.

Αἱ ὄχθαι αὐτῆς σχηματίζουν μέγαν ἀριθμὸν μικρῶν ὅρμων καὶ ἀκρωτηρίων. Δύνανται νὰ φθάσουν μέχρις αὐτῆς καὶ τὰ μεγαλυτέρου ἀκόμη ἐκτοπίσματος πλοῖα χάρις εἰς τὰς διώρυγας, αἵτινες τὴν ἑνώνουν μὲ τὸν ποταμὸν Ὀγκοουέ. Εἰς τὴν βορείαν ὄχθην αὐτῆς χύνονται πολλοὶ μικροὶ ποταμοί.

ἀζιδακετόνη *[Χημ.]* ἢ *τριαζωακετόνη*· ὀργανικὴ χημικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ ἀζιδικὰ παράγωγα τῶν κετονῶν. Ἔχει τὸν τύπον

$$\begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix} \Big\rangle N.CH_2.CO.CH_3 \text{ ἢ } N \vdots N{:}N.CH_2CO.CH_3$$

καὶ παρασκευάζεται ἐκ τῆς ἀντιστοίχου α—ἀλογονοκετόνης τῇ ἐπιδράσει ἀζιδικοῦ νατρίου. Εἶναι ἄχρουν ὑγρόν, δυσδιάλυτον ἐν ὕδατι. Σ. Γ.

ἀζίδια ὀξέων *[Χημ.]*· οὕτω καλοῦνται τὰ μετ' ὀξέων παράγωγα τοῦ ὑδραζωτικοῦ ὀξέος N_3H, διακρίνομεν δὲ κυρίως παράγωγα μετὰ λιπαρῶν ὀξέων καὶ παράγωγα μετὰ τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ἐκ τῶν μετὰ τῶν λιπαρῶν ὀξέων παραγώγων τοῦ ὑδραζωτικοῦ ὀξέος ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ καὶ δὴ τὸ προπιονυλαζίδιον $C_2H_5.CO.N_3$, τὸ ἰσοβαλερυλαζίδιον $C_4HgCO.N_3$ καὶ τὸ παλμιτυλαζίδιον $C_{15}H_{31}CO.N_3$. Τὰ ἀζίδια ταῦτα λαμβάνονται τῇ προσθήκῃ νιτρώδους νατρίου εἰς πυκνόν, ἰσχυρῶς ἐψυγμένον ὑδατικὸν διάλυμα τῶν ἀντιστοίχων ὑδροχλωρικῶν πρωτ. ὑδραζιδίων.

Διὰ ζέσεως τοῦ αἰθερικοῦ αὐτῶν διαλύματος **μετ' ἀλκοόλης μετατρέπονται εἰς οὐρεθάνας**, ἐκλυομένου ἀζώτου

$$R.CO.N\Big\langle \begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix} + C_2H_5OH = R.NH.COO.C_2H_5 + N_2$$

Τῇ ἐπιδράσει δὲ βράζοντος ὕδατος, ἐκλυομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καὶ ἀζώτου μετατρέπονται εἰς συμμετρικῶς διαλκυλιωμένας οὐρίας.

$$2R.CO.N\Big\langle \begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix} + H_2O = CO.\Big\langle \begin{matrix} NH.R \\ \\ NH.R \end{matrix} + CO_2 + 2N_2$$

Ἐπειδὴ δὲ καὶ αἱ οὐρεθᾶναι καὶ αἱ οὐρίαι δι' ὑδρολύσεως δίδουν ἀμίνας $R.NH_2$, διὰ τῶν ἀζιδίων (ὡς διὰ τῶν ἀμιδίων κατὰ τὴν ἀντίδρασιν Hofmann) τὰ ὀξέα μεταβάλλονται εἰς τὰς κατὰ ἓν ἄτομον ἄνθρακος πτωχοτέρας ἀμίνας.

Τὰ ἀζίδια τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος παρασκευάζονται ἐν μέρει μὲν δι' ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως ἁλάτων τοῦ ὑδραζωτικοῦ ὀξέος μετ' ἀνθρακικῶν ἀλογονιδίων, ὡς

$$CH_3O.CO.Cl + N_3.NH_4 = CH_3.O.CO.N_3 + NH_4Cl$$

κυρίως ὅμως τῇ ἐπιδράσει νιτρώδους ὀξέος ἐπὶ ὑδραζινικῶν παραγώγων τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὡς

$$H_2N.CO.NH.NH_2 + HO.NO = H_2N.CO.N_3 + 2H_2O$$

Σ. Γ.

ἀζιδικαὶ ἑνώσεις *[Χημ.]*· αἱ ὀργανικαὶ ἑνώσεις αἱ περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν μίαν ἢ πλείονας ὁμάδας $-N\Big\langle \begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix}$.

Αἱ περιέχουσαι μίαν τοιαύτην ὁμάδα καλοῦνται ἀζίδια (βλέπε λέξιν), αἱ δὲ περιέχουσαι πλείονας καλοῦνται πολυσθενεῖς ἀζιδικαὶ ἑνώσεις· τοιαῦται δὲ εἶναι τὸ 1, 2 — δισττριαζωαιθάνιον

$$\begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix} \Big\rangle N.CH_2.CH_2.N\Big\langle \begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix} \text{ κ.λ.π.}$$

Σ. Γ.

ἀζιδινοχρώματα *[Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται, συνθετικῶς παρεσκευασμένα, ἀπ' εὐθείας βάπτοντα χρώματα. Τὰ χρώματα ταῦτα χρησιμοποιοῦνται κυρίως πρὸς βαφὴν βαμβακερῶν. Τὰ σπουδαιότερα

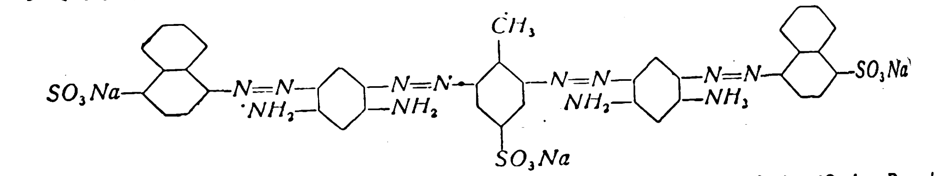

μέλη τῆς τάξεως αὐτῆς τῶν συνθετικῶν χρωμάτων εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1) *Ἀζιδινοκυανοῦν.* — Τὸ ἀζιδινοκυανοῦν 2B εἶναι δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ βενζιδίνης καὶ 2 μορ. ἀμιναφθολοδισουλφοξέος H. Εἶναι φαιὰ κόνις διαλυομένη εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ ἰώδους χροιᾶς, εἰς δὲ τὴν ἀλκοόλην ἀδιάλυτος. Ἡ χρῆσις ἐπὶ τοῦ βάμβακος εἶναι ἀνθεκτικὴ εἰς τὴν τριβὴν καὶ τὰ ἀλκάλια, ἀλλ' ὀλίγον σταθερὰ εἰς τὸ φῶς. Ὁ τύπος 3B εἶναι χρωστικὴ ἐρυθροτέρα παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης καὶ 2 μορ. ἀμινοναφθολοδισουλφοξέος H καὶ ἔχει τὰς ἰδίας ἰδιότητας τῆς 2B.

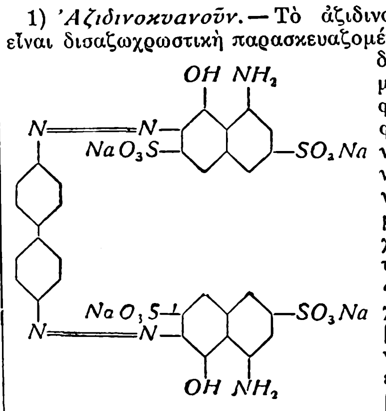

Τὸ ἀζιδινοκυανοῦν BX παρασκευάζεται ἐκ διαζωτωθείσης τολιδίνης συνενουμένης μετὰ ἀμιναφθολοδισουλφοξέος H καὶ α-ναφθολοσουλφοξέος NW. Ἐνδείκνυται δι' ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα, κατὰ τὰ ἄλλα δὲ ἔχει τὰς ἰδιότητας τῶν ἀνωτέρω δύο τύπων.

Τὸ ἀζιδινοκυανοῦν BA παρασκευάζεται ἐκ διανισιδίνης καὶ 2 μορ. 1-ναφθολο-4-σουλφοξέος. Ἡ κάπως μὴ γνησία χρῶσις βελτιοῦται σχετικῶς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τριβήν, φῶς καὶ πλύσιν διὰ μεταχαλκώσεως, καθίσταται οὕτω ὅμως πρασινωτέρα καὶ ἀδρανεστέρα. Λόγῳ τοῦ εὐώνου αὐτῆς χρησιμοποιεῖται διὰ βαμβακερά, ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα. Διὰ θερμάνσεως καθίσταται ἡ χρωστικὴ αὕτη ἐρυθροτέρα, κατὰ δὲ τὴν ψῦξιν πάλιν κυανοῦται. Χρησιμοποιούμενοι τύποι ἀζιδινοκυανοῦ εἶναι 3RN (1908), BAR, 3BC (1909), C4B (1910)), DC4B, 3G, 5G.

2) *Ἀζιδινομπορντώ.* Εἶναι δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ βενζιδίνης καὶ 2-ναφθολο-8-σουλφοξέος ἢ ναφθιονικοῦ ὀξέος. Πρασίνη κόνις διαλυτὴ εἰς μὲν τὸ ὕδωρ διὰ κερασοχρόου χροιᾶς, εἰς δὲ τὴν ἀλκοόλην διὰ κυανερύθρου. Εὐθηνὴ χρωστικὴ βάπτουσα ἀπ' εὐθείας μπορντὼ τὰ βαμβακερά, ἀρκούντως ἀνθεκτικὴ ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ἀλκάλια. Βάπτει ἀνθεκτικώτερον τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν.

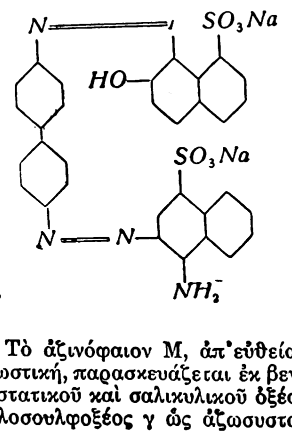

3) *Ἀζινόφαιον.* Τὸ ἀζινόφαιον M, ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευάζεται ἐκ βενζιδίνης ὡς διαζωσυστατικοῦ καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος ὡς καὶ ἀμινοναφθολοσουλφοξέος γ ὡς ἀζωσυστατικοῦ. Φαιὰ κόνις, βάπτουσα φαιὸν τὸν βάμβακα τῇ προσθήκῃ σόδας καὶ ἅλατος τοῦ Glauber. Διὰ μετακατεργασίας διὰ θειικοῦ χαλκοῦ καὶ διχρωμικοῦ καλίου ἢ διὰ διαζωτώσεως ἐπὶ τῶν ἰνῶν καὶ ἐμφανίσεως διὰ φαινιλενοδιαμίνης ἢ β-ναφθόλης καθίσταται τὸ χρῶμα λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὴν πλύσιν καὶ ὕφανσιν. Χρησιμοποιεῖται πολὺ διὰ τὴν χρῶσιν ἐλευθέρων ἰνῶν βάμβακος.

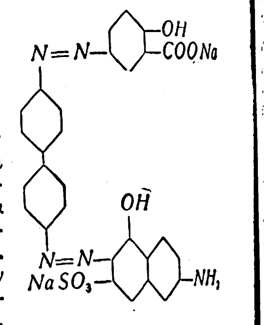

Τὸ ἀζιδινόφαιον T2R, οὐσιώδης τετρακισαζωχρωστική, παρασκευάζεται διὰ συνενώσεως τοῦ 1, 2, 6, 4-τολουϋλενοδιαμινοσουλφοξέος μετὰ 2 μορ. φαινυλενοδιαμίνης ὡς διαζωσυστατικοῦ καὶ 2 μορ. ναφθιονικοῦ ὀξέος ὡς ἀζωσυστατικοῦ.

Φαιὰ κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην. Μικρὰ ἀνθεκτικότης εἰς τὸ φῶς, ἀρκοῦσα ὅμως εἰς τὰ ὀξέα, τὰ ἀλκάλια καὶ τὸ σιδέρωμα.

Ἄλλοι συγγενεῖς τύποι ἀζιδινοφαίου εἶναι ὁ 3G, ὁ 5G (1908), ἀνθεκτικοὶ εἰς τὸ φῶς καὶ τὰ ὀξέα, βάπτουν ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα ἐξ ἴσου, βάπτουν δὲ ἐπίσης τὴν τεχνητὴν μέταξαν. Ὁ τύπος R μετρίως ἀνθεκτικὸς εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλύσιν. Ἐπίσης ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον περαιτέρω οἱ τύποι PNB (1909), NBB (1910), B (1911), 3GC, FW (1911), ED, DD, VD, FD, ZD, AJ, PG (1912) κ. λ. π.

4) *Ἀζιδινοκυανοῦν λάμπον* 12 B (1911). Χρωστικὴ ἥτις βάπτει ἐν λουτρῷ ἅλατος τοῦ Clauber τῇ προσθήκῃ ὀξικοῦ ἢ μυρμηκικοῦ ὀξέος. Πλὴν τῶν βαμβακερῶν βάπτει ἐπίσης καὶ τὰ ἐκ λινοῦ, ἰούτας, φυσικῆς καὶ τεχνητῆς μετάξης ἀντικείμενα.

5) *Ἀζιδινέρυθρον λάμπον 8 B.* Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική. Παρασκευάζεται ἐκ διχλωριοβενζιδίνης καὶ 2 μορ. ἀμιδο-R-οξέος. Ἐρυθρὰ κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ μετὰ ἐρυθροκυάνου χροιᾶς καὶ ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην. Βάπτει τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος, ἐπίσης δὲ κατάλληλος καὶ διὰ τὴν τεχνητὴν μέταξαν.

6) *Ἀζιδινοκυανοῦν γνήσιον* F F B (1912). Ἀζιδινοχρωστικὴ λίαν κατάλληλος διὰ βαφὴν συσκευῶν. Ὁμοίων ἰδιοτήτων εἶνε καὶ οἱ τύποι F F G καὶ L C G.

7) *Ἀζιδινοκίτρινον γνήσιον* G. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα ἀζωοξυχρωστική. Παρασκευάζεται τῇ ἐπιδράσει νατρορρύμματος ἐπὶ π-νιτροτολουολο-ο-σουλφοξέος. Ἐρυθρόφαιος κόνις, διαλυτὴ εἰς ὕδωρ μετὰ ἐρυθροκιτρίνης χροιᾶς, ἀδιάλυτος δὲ εἰς τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ ἅλατος θαυμασίως κίτρινον καὶ ἐξαιρετικῶς ἀνθεκτικῶς εἰς τὰ ὀξέα, τὸ σιδέρωμα καὶ τὸ χλώριον. Ἄλλοι χρησιμοποιούμενοι τύποι εἶνε ὁ CA, CB, CF, Cl, HW, καὶ M.

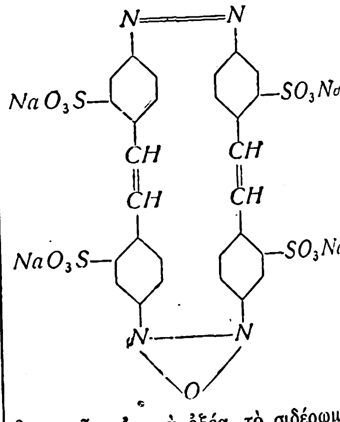

8) *Ἀζιδινέρυθρον γνήσιον* F. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική. Παρασκευάζεται ἐκ βενζιδίνης καὶ σαλικυλικοῦ ὀξέος ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀμινοναφθολοσουλφοξέος γ καὶ ἀφ' ἑτέρου. Ἐρυθρόφαιος κόνις, διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην μετ' ἐρυθρᾶς χροιᾶς.

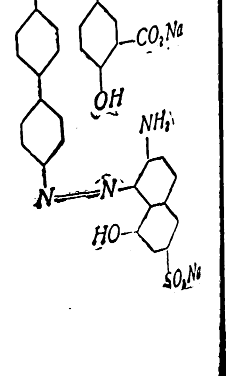

Βάπτει τὰ βαμβακερὰ ἐν λουτρῷ σόδας καὶ ἅλατος μὲ ἐξαιρετικὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τὸ φῶς, **ἕνεκα τούτου** χρησιμοποιεῖται **ἐπίσης**

Digitized by Google

πρὸς βαφὴν λινῶν καὶ ὑφασμάτων ἐπίπλων. Διὰ μετακατεργασίας μετὰ φθοριούχου χρωμίου καθίσταται ἡ χρῶσις ἔτι ἀνθεκτικωτέρα εἰς τὴν πλύσιν, ὕφανσιν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ὀξέων. Κυρία χρησιμοποίησις τῆς χρωστικῆς αὐτῆς εἶναι πρὸς παραγωγὴν γνησίου ἐρυθροῦ βαμβακεροῦ διὰ παρυφὰς στρατιωτικῶν στολῶν καὶ καλυμμάτων κεφαλῆς τῶν ἀνατολικῶν λαῶν. Συνήθως βάπτονται ἐν λουτρῷ ἅλατος καὶ Glauber καὶ ὑφίστανται μετακατεργασίαν διὰ φθοριούχου χρωμίου ἢ χρωμικῶν ἁλάτων. Μεταξα βάπτεται ἐν λουτρῷ ὀξικοῦ ὀξέος.

Οἱ νεώτεροι τύποι 6 BF καὶ 12 BF εἶνε ἐπίσης χρωστικαὶ τῶν βαμβακερῶν καὶ σημαντικῆς ἀξίας ἐπίσης διὰ τὴν βαφὴν μικτῶν ὑφασμάτων.

9) *Ἀζιδινοῦσγινον γνήσιον* 4 *BS*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τριτογενὴς δισαζωχρωστική. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως τῶν διαζωσυστατικῶν ο-Σολουϊδίνης καὶ β-ναφθυλαμίνης ἐπὶ τοῦ ἀζωσυστατικοῦ σουλφο-μ-τολουλενοδιαμινο-δικαρβονυλο-δισοξυναφθυλαμινο-δισουλφοξέος. Ἐρυθρόφαιος κόνις

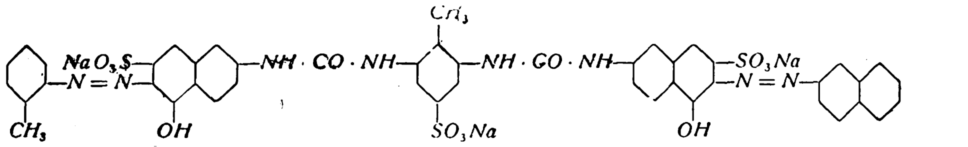

διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Βάπτει τὸν βάμβακα ἀπ' εὐθείας ὕσγινον (ἄλικον) μετ' ἐξαιρετικῆς ἀνθεκτικότητος εἰς τὰ ὀξέα, ἕνεκα τούτου δὲ χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν σατὲν ἐπενδύσεων καὶ ὑφασμάτων στρωμνῶν. Βάπτει ἐπίσης ἡμιμάλλινα, ἡμιμετάξινα καὶ ἐκ τεχνητῆς μετάξης.

Συγγενεῖς τύποι εἶναι 7 BS, G G S, E G S, E 4 BS, E 5 BS, E 7 B S καὶ ἀζιδινοπορτοκαλόχρουν γνήσιον E S.

10) *Ἀζιδινομέλαν γνήσιον Μ.* Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα χρωστικὴ τῶν βαμβακερῶν. Διακρίνεται τοῦ παλαιοτέρου ἀζιδινομέλανος κυρίως διὰ τῆς καλλιτέρας αὐτῆς ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς. Κατάλληλος ἐπίσης διὰ ἡμιμάλλινα, ἡμιμετάξινα καὶ ἐκ τεχνητῆς μετάξης. Λόγῳ τῆς καλῆς αὐτῆς διαλυτότητος χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν συσκευῶν.

11) *Ἀζιδινοκίτρινον.* Ὁ τύπος CP εἶναι τὸ αὐτὸ σῶμα μὲ τὴν Ἀσυροφαινίνην Ο. (βλέπε λέξιν).

Ὁ τύπος G εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐκ βενζιδίνης καὶ 2 μορ. σαλικυλικοῦ ὀξέος. Κιτρινόφαιος κόνις δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι. Εἶναι ἡ παλαιοτάτη κιτρίνη ἀπ' εὐθείας βάπτουσα χρωστική. Βάπτει τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ σάπωνος μετὰ λίαν ἀνθεκτικοῦ εἰς τὸ φῶς διαυγοῦς κιτρίνου χρώματος. Ἡ ἀνθεκτικότης εἰς τὸ φῶς ἐπαυξάνεται διὰ κατεργασίας μεθ' ἁλάτων τοῦ χαλκοῦ. Αἱ λοιπαὶ ἀνθεκτικότητες εἶναι μέτριαι. Βάπτει ἐπίσης καλῶς τὰ ἡμιμετάξινα.

Ὁ τύπος 5G εἶναι ἐπίσης ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική. Κιτρινόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Βάπτει τὸν βάμβακα καὶ τὴν μέταξαν ἐν οὐδετέρῳ λουτρῷ σάπωνος ἢ οὐδετέρῳ λουτρῷ ἅλατος. Τὸ χρῶμα δὲν εἶναι ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς, καθίσταται ὅμως τοιοῦτον διὰ καυστικῶν ἀλκαλίων ὡς καὶ δι' ὀξέων.

Ὁ τύπος R ἐπίσης ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης καὶ 2 μορ. Ο κρεζοτικοῦ ὀξέος. Ἀνοικτόφαιος κόνις, βάπτουσα ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα μετὰ χροιᾶς διαυγοῦς κιτρίνης, λίαν ἀνθεκτικὴ εἰς τὸ φῶς καὶ μετρίως εἰς τὴν πλύσιν. Ἡμιμετάξινα βάπτονται ὁμοιομόρφως.

12) *Ἀζιδινοπράσινον.* Ὁ τύπος 2B εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστική. Παρασκευάζεται ἐκ βενζιδίνης, φαινόλης καὶ μετὰ διαζωπα-

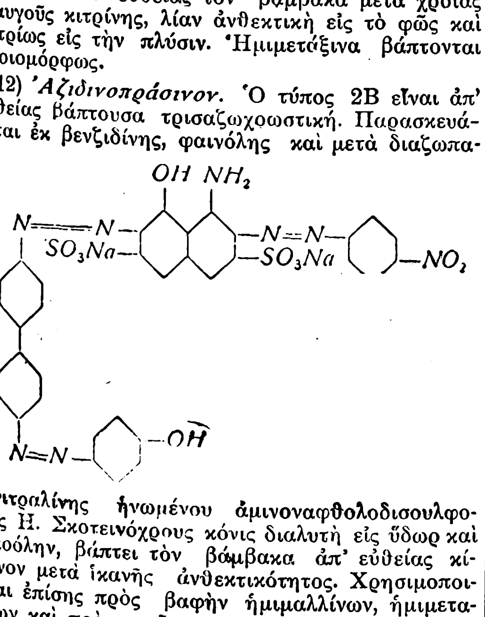

ρανιτραλίνης ἡνωμένου ἀμινοναφθολοδισουλφοξέος H. Σκοτεινόχρους κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην, βάπτει τὸν βάμβακα ἀπ' εὐθείας κίτρινον μετὰ ἱκανῆς ἀνθεκτικότητος. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης πρὸς βαφὴν ἡμιμαλλίνων, ἡμιμεταξίνων καὶ πρὸς χρῶσιν συσκευῶν καὶ τεχνητῆς μετάξης.

Ὁ τύπος 2G περιέχει ἀντὶ φαινόλης σαλικυλικὸν ὀξύ. Ἡ χρῶσις ἐπὶ τοῦ βάμβακος καθίσταται ἀνθεκτικωτέρα διὰ μετακατεργασίας μετὰ φθοριούχου χρωμίου. Αἱ χρώσεις ἐπὶ ἐρίου καὶ μετάξης ἐν ἀσθενῶς ὀξίνῳ λουτρῷ εἶναι πολὺ ἀνθεκτικώτεραι ἢ αἱ ἐπὶ τοῦ βάμβακος. Τὰ ἡμιμετάξινα βάπτονται ἐν ἀσθενῶς ἀλκαλικῷ λουτρῷ.

Συγγενεῖς τύποι εἶναι ὁ G καὶ ὁ B.

13) *Ἀζιδινοανθρακόχρουν.* Ὑπάρχουσι δύο τύποι ὁ 2 B καὶ ὁ G ἀμφότεροι εἶναι εὐθηναὶ μέλαιναι χρωστικαί, ἔχουσαι καλὴν χρωστικὴν ἰσχύν. Διὰ μετακατεργασίας μετὰ φορμαλδεΰδης καὶ χρωμικοῦ καλίου καθίσταται ἡ χρῶσις σταθερωτέρα. Χρησιμοποιεῖται πρὸς βαφὴν βαμβακερῶν, ἡμιμαλλίνων, ἡμιμεταξίνων καὶ ἐκ τεχνητῆς μετάξης. Εἶναι χρωστικὴ ἀπ' εὐθείας βάπτουσα.

14) *Ἀζιδινοπορτοκαλόχρουν.* Ὁ τύπος D 2 R εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δυσαζωχρωστική. Παρασκευάζεται διὰ διαλύσεως 16 χιλιογράμμων π-νιτροτολουολοσουλφοξέος καὶ 8 χιλιογράμμων π-φαινυλενοδιαμίνης εἰς 50 λίτρα βράζοντος ὕδατος καὶ συμπυκνώσεως μετὰ τὴν προσθήκην 12 χιλιογράμμων νατρορρύμματος 40° Βέ. Εἶναι φαιὰ κόνις, διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, βάπτουσα ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα, ἐν οὐδετέρῳ λουτρῷ, μὲ χροιὰν ὑπέρυθρον ἕως φαιάζουσαν πορτοκαλόχρουν μικρᾶς ἀξίας. Διὰ διαζωτώσεως καὶ ἐμφανίσεως διὰ β-ναφθόλης λαμβάνεται χροιὰ μπορντώ, διὰ ρεζορκίνης ἢ φαινυλενοδιαμίνης φαιὰ καὶ διὰ α-ναφθυλαμίνης μέλαινα. Αἱ λαμβανόμεναι χρώσεις δὲν παρουσιάζουσι ἀρκετὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν πλύσιν.

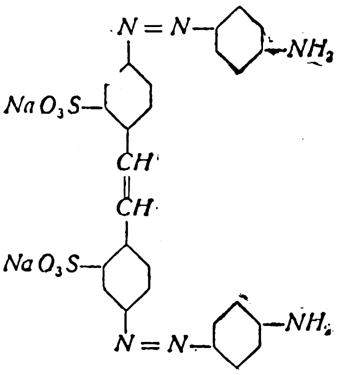

Ὁ τύπος G εἶναι τὸ ἀλκαλιπορτοκαλόχρουν GT (βλέπε λέξιν).

Ὁ τύπος R εἶναι τὸ ἀλκαλιπορτοκαλόχρουν RT (βλ. λέξιν).

15) *Ἀζινοπορφυρόχρουν 10 B.* Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική. Παρασκευάζεται ἐκ διχλωριοβενζιδίνης καὶ 2 μορ. ναφθιονικοῦ ὀξέος. Ἐρυθρόφαιος κόνις, διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην, βάπτουσα ἀπ' εὐθείας μετὰ χροιᾶς διαυγοῦς ἐρυθρᾶς.

16) *Ἀζιδινοκυανοῦν καθαρόν.* Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική. Παρασκευάζεται

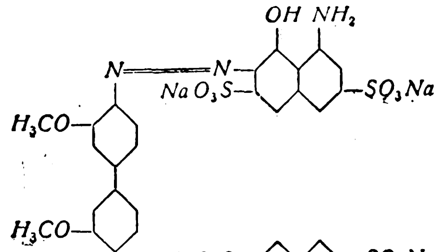

ἐκ διανισιδίνης καὶ 2 μορίων H-ὀξέος. Κυανομέλαινα κόνις ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην. Ζωηρὸν κυανοῦν, καλῶς ὁμοιογενοποιούμενον, λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ σιδέρωμα, ἀλκάλια καὶ ὀξέα, ἀλλὰ ὀλίγον σταθερὸν εἰς τὸ φῶς.

Ὁ τύπος FF εἶναι ἐπίσης ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ διανισιδίνης καὶ 2 μορ. 1—ἀμινο—8—ναφθυλο—2,4—δισουλφοξέος. Ἀκόμη ζωηρότερον τοῦ προηγουμένου κυανοῦν. Διὰ μεταχαλκώσεως καθίσταται ὑποπρασινίζον καὶ ἀνθεκτικώτερον εἰς τὸ φῶς. Χρησιμοποιεῖται πλὴν τῶν βαμβακερῶν καὶ διὰ λινά, ἡμιμάλλινα, ἡμιμετάξινα καὶ ἐκ τεχνητῆς μετάξης.

17) *Ἀζιδινοῦσγινον R.* Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική. Παρασκευάζεται ἐκ τολιδίνης, 1 μορ. β—ναφθυλαμινοδισουλφοξέος R καὶ 1 μορ. β—ναφθυλαμινοσουλφοξέος Br. Φαιὰ κόνις, βάπτουσα τὸν βάμβακα, ἐν λουτρῷ σάπωνος, ἐρυθρόν. Χρῶσις μετρίως ἀνθεκτική. Κατάλληλος ἐπίσης διὰ ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα.

18) *Ἀζιδινομέλαν.* Ὁ τύπος BHN εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ βενζιδίνης, 1 μορ. ἀμινοναφθολοσουλφοξέος γ καὶ 1 μορ. H—ὀξέος. Φαιοκύανος κόνις Βάπτει ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα μετὰ χροιᾶς κυανῆς μικρᾶς ἀξίας. Διὰ διαζωτώσεως καὶ ἐμφανίσεως διὰ ρεζορκίνης ἢ β—ναφθόλης ἢ μ—φαινυλενοδιαμίνης προκύπτει εὐθηνὴ ἀνθεκτικὴ εἰς τὰ ὀξέα καὶ τὴν πλύσιν χροιά.

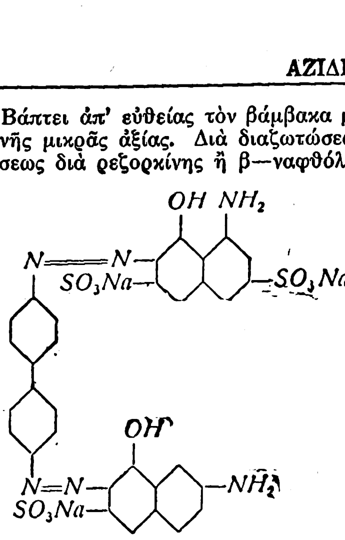

Ὁ τύπος FF extra εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστική. Φαιομέλαινα κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ χροιᾶς ἰωδομελαίνης καὶ ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα καὶ εἶναι λίαν ἀνθεκτικὴ εἰς τὰ ὀξέα, ἀλκάλια καὶ τὴν πλύσιν. Καθίσταται δὲ ἔτι ἀνθεκτικωτέρα διὰ κατεργασίας μετὰ χρωμικοῦ καλίου καὶ φορμαλδεΰδης. Χρησιμοποιεῖται ἐπίσης δι' ἡμιμάλλινα, ἡμιμετάξινα καὶ διὰ τὰ ἐκ τεχνητῆς μετάξης.

Συγγενεῖς πρὸς τοὺς ἀνωτέρω εἶναι καὶ οἱ ἑπόμενοι τύποι: 2B extra, F extra, CF extra, A extra, G extra, OFFC, PBS extra, OIFW, PRF, OSA, PFF καὶ P2B.

19) *Ἀζιδινοϊῶδες.* Ὁ τύπος R εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐκ βενζιδίνης καὶ 2 μορ. 2-ναφθυλο-8-σουλφοξέος. Φαιὰ κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ ἅλατος ἰώδη, τὸ δὲ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ μπορντωερυθρόν. Διὰ μεταχαλκώσεως αὐξάνει αἰσθητῶς ἡ ἀνθεκτικότης εἰς τὸ φῶς καὶ λαμβάνεται γνησία κυανῆ χρῶσις ἐπὶ τοῦ ἐρίου.

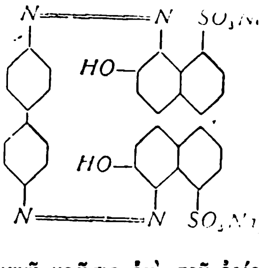

Ὁ τύπος DV εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ λαμβανομένη ἐκ βενζιδίνης καὶ 2 μορ. ἀμινοναφθυλοσουλφοξέος. Φαιομέλαινα κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ μετὰ χροιᾶς ἐρυθροϊώδους καὶ ἀδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει τὸν βάμβακα ἐν ἀσθενῶς ὀξίνῳ ἢ ἀλκαλικῷ λουτρῷ καλῶς ἰώδη μετρίως ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς καὶ τὸ σιδέρωμα. Βάπτει τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἐν οὐδετέρῳ ἢ ἀσθενῶς ἀλκαλικῷ λουτρῷ μετὰ χροιᾶς λίαν ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς, τὴν ὕφανσιν, τὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια. Χρησιμοποιεῖται δὲ περαιτέρω καὶ δι' ἡμιμάλλινα καὶ ἡμιμετάξινα.

20) *Ἀζιδινοκυανοῦν ἐρίων.* Ὁ τύπος B εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ διανισιδίνης, 1 μορ. 2-ναφθυλο-8-σουλφοξέος καὶ 1 μορ. 1-ἀμινο-8-ναφθυλο-4-σολφοξέος. Σκοτεινόχρους κόνις, διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην, βάπτει τὸν βάμβακα ἀπ' εὐθείας πρασινοκύανον χρησιμοποιεῖται ὅμως κυρίως πρὸς χρῶσιν ἐρίου, ἐν οὐδετέρῳ βράζοντι λουτρῷ, καὶ ἡμιμαλλίνων. Μετακατεργασία διὰ θειικοῦ χαλκοῦ καθιστᾷ τὸ κυανοῦν παρόμοιον πρὸς ἰνδικὸν καὶ παρέχει ἐξαιρετικὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τὸ φῶς καὶ τὴν ὕφανσιν.

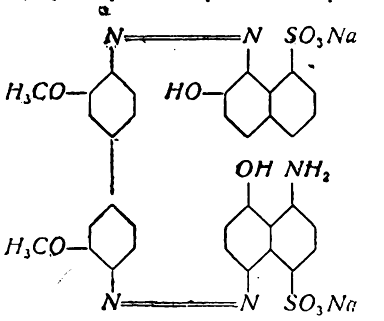

Ὁ τύπος R παρασκευάζεται ἐκ τολιδίνης, 1 μορ. 2-ναφθυλο-8-σουλφοξέος καὶ 1 μορ. 1-ἀμινο-8-ναφθυλο-4-σουλφοξέος S. Σκοτεινόχρους λάμπουσα κόνις, διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην μετὰ χροιᾶς ἐρυθροϊώδους, προσομοιάζουσα κατὰ τὰ λοιπὰ πρὸς τὸν ἀνωτέρω τύπον.

Σ. ΓΑΛΑΝΟΣ

ἀζίδιον ἰωδιοῦχον NJ_3 [*Χημ.*] εἶναι σῶμα λίαν ἐκρηκτικόν, ἀνοικτοῦ κιτρίνου χρώματος. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως αἰθερικοῦ διαλύματος ἰωδίου ἐπὶ ὑδραζωτικοῦ ἀργύρου AgN_3. Σ. Μ

ἀζίδιον *χλωριοῦχον* N_3Cl [*Χημ.*]· ἀέριον ὀσμῆς προσομοίας τῆς τοῦ ὑποχλωριώδους ὀξέος, λίαν ἐκρηκτικόν. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως ὑδραζωτικοῦ Νατρίου NaN_3 ἐπὶ ὑποχλωριώδους Νατρίου $NaOCl$ ἐπὶ παρουσίᾳ ὀξικοῦ ἢ βορικοῦ ὀξέος. Εἰς μεγάλην ποσότητα ἐκρήγνυνται μετὰ τρομερᾶς σφοδρότητος, διὰ προσεγγίσεως φλογὸς ἢ παρασχίδος μὲ διάπυρον ἄκρον, πολλάκις δὲ καὶ αὐτομάτως. Σ. Μ

ἀζιδοξέα ἢ *τριαζωοξέα* [*Χημ.*] καλοῦνται

Digitized by Google

ἑνώσεις προερχόμεναι ἐκ τῶν καρβονικῶν ὀξέων δι' ἀντικαταστάσεως ἑνὸς ἀλκυλικοῦ αὐτῶν ὑδρογόνου διὰ τῆς ῥίζης τοῦ ὑδραζωτικοῦ ὀξέος $\begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix} \rangle N-$, καὶ αἵτινες λαμβάνονται ἐκ τῶν ἀλογονωμένων καρβονικῶν ἐστέρων τῇ ἐπιδράσει ὑδραζωτικοῦ νατρίου, ὡς

$N_3Na + Cl.CH_2.CO.OC_2H_5 = NaCl + N_3.CH_2CO.OC_2H_5$. Ἐκ τῶν ἐστέρων τούτων ἐλευθεροῦνται τὰ ὀξέα διὰ σαπωνοποιήσεως δι' ἀλκαλίων. Σ. Γ.

ἀζιδοξικὸν ὀξὺ *[Χημ.]* ἢ *τριαζωοξικὸν* ὀξύ· ἕνωσις τοῦ τύπου $N_3.CH_2.CO_2H$. Ἀνήκει εἰς τὴν ὁμόλογον σειρὰν τῶν ἀζιδοξέων καὶ εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλικόν, ὑγροσκοπικόν, τηκόμενον εἰς 16°. Σ. Γ.

ἀζιδομεθάνιον ἢ *μεθυλαζίδιον [Χημ.]*· ἀνήκει εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀλκυλαζιδίων (βλ. λέξιν) καὶ ἔχει τὸν τύπον $CH_3.N \langle \begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix}$· Εἶναι ὑγρὸν δυσαρέστου ὀσμῆς, ζέον εἰς 20°. Μετὰ μεθυλομαγνησιοϊωδιδίου δίδει τὸ *διαζωαμινομεθάνιον*. Σ. Γ.

Ἀζίζ. Ἡγεμὼν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἀράβων. Ἐπωφελούμενος τοῦ κατὰ τῶν Βουλγάρων μακροῦ πολέμου τοῦ Βασιλείου Β' ἔλυσε τὰς μετὰ τῶν Βυζαντινῶν σπονδάς, ἐπέδραμε τῷ 910 εἰς Παλαιστίνην, κατέλαβε τὴν Ἱερουσαλήμ, κατέστρεψε τὸν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος πολυτελῆ Ναὸν καθὼς καὶ ἁπάσας τὰς ἐν τῇ ἱερᾷ πόλει καὶ τοῖς πέριξ αὐτῆς Μονὰς καὶ ἀπήλασε τοὺς μοναχούς. Ν. Κ.

—Ἀζίζ (975-996). Φιλόμουσος Χαλίφης τῶν Ἀράβων, ὅστις, διαδεχθεὶς τὸν Μοὲζ Λεδινιλλάχ, ἐπροστάτευσε τὴν Ἀστρονομίαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ διασήμου ἀστρονόμου Ἴβν Ἰουνὶς (βλ. λέξιν), εἰς τὸν ὁποῖον παρέσχε πάντα τὰ μέσα πρὸς ἐκτέλεσιν πολυαρίθμων ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων. Αἱ παρατηρήσεις αὗται, ἀρξάμεναι τῷ 977, ἐξηκολούθησαν ἐπὶ τριάκοντα συναπτὰ ἔτη, συνεχισθεῖσαι καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀζὶζ κατὰ τὰ ἕνδεκα πρῶτα ἔτη τῆς Χαλιφείας τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Χακίμ, ἀναφέρονται δὲ εἰς ἐκλείψεις τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης, εἰς συνόδους τῶν Πλανητῶν μετὰ διαφόρων Ἀπλανῶν ἀστέρων καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα ἀστρονομικὰ φαινόμενα. (Βλ. Ἴβν Ἰουνίς). Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

—Ἀζίζ *(Ἀβδούλ)*.—Τελευταῖος ἐμίρης (ἡγεμὼν) τῶν ἀπὸ τοῦ 823 ἐγκατασταθέντων ἐν Κρήτῃ Ἀράβων. Τὸν Ἰούλιον 960 ὁ στρατηγὸς Νικηφόρος Φωκᾶς (ὁ κατόπιν βασιλεύσας) ἀποσταλεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ Β' ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ στρατοῦ καὶ στόλου ἐξεπόρθησε, κατόπιν μακρῶν ἀγώνων, τὸν Χάνδακα (νῦν Ἡράκλειον), κατενίκησε τοὺς λοιποὺς ἐν τῷ νήσῳ Ἄραβας καὶ ᾐχμαλώτησεν ἅπαντας μετὰ τοῦ Ἐμίρου αὐτῶν Ἀβδοὺλ-Ἀζίζ, τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων του οἵτινες ἤχθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐλάμπρυναν μετὰ τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν ἀπείρων καὶ πλουσιωτάτων λαφύρων τὸν ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ τῆς βασιλευούσης τελεσθέντα θρίαμβον τοῦ στρατηγοῦ Νικηφόρου. Ὁ Ἀζὶζ ἔτυχε πολλῶν περιποιήσεων καὶ τιμῶν ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως Ρωμανοῦ παρ' οὗ ἐδωρήθη αὐτῷ καὶ πλουσιώτατον κτῆμα ἐγγὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του, διατηρήσας τὴν θρησκείαν του. Οἱ υἱοί καὶ ἀπόγονοι αὐτοῦ ἀσπασθέντες τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν καὶ ἐξελληνισθέντες, διέπρεψαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν Ἀνεμάδων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Ν. Κ.

Ἀζίζ *(Ἀβδούλ)*. Σουλτάνος τῆς Τουρκίας (βλ. Ἀβδοὺλ Ἀζίζ).

Ἀζίζ—Ἀγᾶ *Ἰσμαήλογλου Λαλιώτης*. Διάσημος διὰ τὴν παλληκαριάν καὶ τὰ πλούτη του Τουρκαλβανὸς ἐκ τῶν ἀρχοντικῶν οἰκογενειῶν τοῦ Λάλα τῆς Πελοποννήσου, γεννηθεὶς περὶ τὰ 1780, υἱὸς τοῦ Σεητάγα, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὁ πλουσιώτερος μεγαλοκτηματίας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος, πρωτεξάδελφος δὲ καὶ συναθλητὴς τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, συμπολεμήσας ὑπὲρ αὐτοῦ μετὰ τοῦ *Θεοδώρου Κολοκοτρώνη* τῷ 1807. Ὁ Ἀζίζαγας ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τοὺς ὡραιοτέρους νέους τῆς ἐποχῆς, ἡ δὲ λαϊκὴ μοῦσα ἥτις πολλὰ τραγούδια της ἀφιέρωσεν εἰς τὰ ὄργια καὶ τὴν τυραννικὴν συμπεριφορὰν τῶν Λαλαίων Τουρκαλβανῶν, δὲν παρέλειψε νὰ σατυρίσῃ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Σεητάγα διὰ τὴν ἀπληστίαν του εἰς πᾶσαν ἐπιθυμίαν. Οὕτω, κατὰ τὴν λαϊκὴν μοῦσαν:

« «Τοῦ Σεητάγα τὸ παιδὶ
τρώει ὀλάκαιρο τ' ἀρνὶ
κι' ὅταν τὸ φάῃ ὡς τὴν οὐρά,
τ' ἀνοίγει ἡ ὄρεξι καλά» »

Ἥρως πλείστων ἐπεισοδίων εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Ἤλιδος τῆς ὁποίας τὸ μεγαλείτερον μέρος ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἔζησε πάντοτε ὡς ὁ πραγματικὸς ἄρχων τοῦ τόπου, μὴ ἀναγνωρίζων τὰς ἐπιτοπίους ἀρχάς, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἠρέσκετο νὰ καταφέρεται ἀπὸ παλληκαρισμόν. Τὸ ὄνομά του εἶχε καταστῇ φοβερὸν εἰς τοὺς ἄλλους Τούρκους τῆς περιοχῆς καὶ μάλιστα εἰς τοὺς κατοικοῦντας νοτιώτερον εἰς τὴν ἐπαρχίαν Φαναρίου (Ὀλυμπίαν) ὅπου ἠρέσκετο νὰ ἐνεργῇ ἀληθεῖς ληστρικὰς ἐπιδρομάς. Κατὰ τοπικὴν παράδοσιν ζωηρῶς διατηρουμένην ἐν Ἤλιδι, ὁ Ἀζίζαγας ἦτο ἀδελφοποιητὸς μὲ τὸν πατέρα τοῦ περιφήμου *Τριτσιμπίδα*, μεθ' οὗ ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐτρομοκράτει τοὺς Μουσουλμάνους, ἐνῷ ἀντιθέτως ὑπεστήριζε τοὺς Χριστιανούς. Τῷ 1812 ὅτε ὁ Βελῆ πασσᾶς ἐπανῆλθεν ὡς Διοικητὴς τοῦ Μωρέως, ἐζητήθη δὲ νὰ τεθῇ κάποιος χαλινὸς εἰς τὰς παρεκτροπὰς τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκων, διεμηνύθη καὶ εἰς τὸν Σεητάγαν νὰ περιορίσῃ τὸν υἱόν του, ἄλλως θὰ ἐλαμβάνοντο εἰδικὰ μέτρα ἐναντίον αὐτοῦ. Ἡ ἀπειλὴ αὕτη ἤρκεσε διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ ἀγριώτερον τὸν κρυφὸν πόλεμον καὶ τὰ ἀναρχικά του κινήματα. Ὁ Ἀζίζαγας, ὅστις ἔκτοτε κατέστη ἀφόρητος, χωρὶς ποτὲ κανεὶς νὰ τολμᾷ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ. Ἀλλὰ τῷ 1816, ὅτε διωρίσθη ἕνας Φαναρίτης Ἰσμαὴλ ἀγᾶς Βοέβοδας τῆς Ἤλιδος, ἡ Ἀζιμὲ (ἢ Ἐσμὰ) Σουλτάνα εἰς ἣν ἀνῆκεν ἡ ἐπικαρπία τῆς ἐπαρχίας, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν της Σουλτάνον Μαχμούτ, φιρμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου κατεδικάζοντο εἰς θάνατον ὁ Σεητάγας καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀζίζαγας.

Τοὺς δύο Λαλαίους ὁ Ἰσμαὴλ συνέλαβε μέσα εἰς αὐτὸν τὸν πύργον των, τοῦ ὁποίου σώζονται ἀκόμη ὀλίγα ἐρείπια παρὰ τὴν ἁμαξητὴν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν Δίβρην. Τοὺς συνέλαβε δὲ δι' ἀπάτης, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐφόνευσεν ἀμέσως θελήσας νὰ ἐκμεταλλευθῇ αὐτοὺς ἵνα τοὺς ἀποσπάσῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα χρήματα. Μὴ κατορθώσας ὅμως νὰ τοὺς παραπείσῃ καὶ φοβηθεὶς μήπως φωραθῇ ὡς παρακούσας τὴν σουλτανικὴν διαταγὴν τοὺς ἐδολοφόνησε τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἤτοι δύο περίπου μῆνας μετὰ τὴν σύλληψίν των. Ὁ φόνος τῶν δύο ἀρχόντων, τοὺς ὁποίους πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων των μετὰ φανατισμοῦ ἠγάπων, δὲν ἔμεινεν ἀνεκδίκητος. Διότι οἱ Λαλαῖοι, βαρέως φέροντες τὸ γενόμενον, ἔπεισαν ἕνα ὑπηρέτην τοῦ Σεητάγα ὀνόματι Μαξούτην, νὰ φονεύσῃ τὸν Βοέβοδαν. Ἐκεῖνος δὲ συναντήσας τὸν Ἰσμαὴλ ἀγᾶν εἰς τὴν Γαστούνην τὴν 10 Μαΐου 1817, τὸν ἐπυροβόλησεν ἐν μέσῃ ἀγορᾷ, τὸν ἀφῆκεν ἄπνουν, ἐπωφεληθεὶς δὲ τῆς γενικῆς καταπλήξεως ἐδραπέτευσε καὶ καταφυγὼν εἰς τὸ Λάλα ἔτυχε μεγάλων φιλοδωρημάτων ὑπὸ τῶν ἀχαλινώτων εἰς τὰς ἐκδικήσεις των Τουρκαλβανῶν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο μάλιστα ἠπείλησε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐξόντωσιν τῆς ἀνθούσης κωμοπόλεως ἐκ μέρους τοῦ νέου Βαλῆ τοῦ Μωρέως Ἰμπραὴμ πασσᾶ, ζητήσαντος τὴν παράδοσιν τοῦ Μαξούτη καὶ λαβόντος εἰς ἀπάντησιν τὴν κεφαλὴν τοῦ σταλέντος *Μουμπασίρη*, τὸν ὁποῖον ἐξοργισθέντες οἱ Λαλαῖοι ἐφόνευσαν, ἀξιοῦντες νὰ τεθῇ τέρμα εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην «ἀφοῦ τὸ αἷμα ἐπλύθη μὲ αἷμα,» ὅπως διεμήνυσαν εἰς τὸν Βαλῆν.

Περὶ τούτου τοῦ Ἀζίζαγα ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἠρέσκετο νὰ κρεμᾷ εἰς τὸν Πλάτανον τοῦ Λάλα τοὺς «κακούργους,» κατὰ τὸν διωγμὸν τῶν Κλεφτῶν τῷ 1804, διὰ «νὰ μεγαλώσουν τὰ νύχια του» ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν ἀνδρειωμένων, ποὺ ἐχύνετο ποταμηδὸν ὅταν, μόλις κρεμασθέντας, τοὺς ἀπεκεφάλιζε μὲ ἕνα κτύπημα τοῦ χαντζαρίου του. Γ. Δ. Κ.

— Ἀζὶζ-ἀγᾶς *Σέβρανη*. Τουρκαλβανὸς βέης, ὅστις μετὰ ἑκατοντάδος *Σαρηγκιουλήδων* ἀτάκτων, κατῆλθεν εἰς Πελοπόννησον μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1770, ἐπὶ μακρὰ δὲ ἔτη ἐλεηλάτει τὴν Ἠλείαν καὶ Ὀλυμπίαν, ἔχων ὡς κρησφύγετον ὀχυρὸν πύργον τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀνεγείρει εἰς τὴν θέσιν *Ἀετὸς* τῶν Ὀλυμπίων. Συνδεθεὶς διὰ φιλίας πρὸς τοὺς ὁμοεθνεῖς του ἐν Λάλᾳ μετήρχετο τὴν ληστείαν εἰς μεγάλην κλίμακα, ἐπιχειρῶν ἀληθεῖς ἐκστρατείας. Τῷ 1774 λέγεται ὅτι εἶχε σχηματίσει καὶ μικρὸν στολίσκον ἀπὸ *φούστας* (πειρατικά), καὶ ὅτι δι' αὐτῶν παρηνώχλει τὴν ἐλευθεροπλοΐαν τοῦ Ἰονίου, ἔχων ὡς ὁρμητήριον τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσας, τὴν ὁποίαν εἶχε διαρρυθμίσει καταλλήλως ὥστε, καταφεύγων εἰς αὐτήν, νὰ γίνεται ἀθέατος, καθ' ὃν χρόνον τὰ διώκοντα αὐτὸν πλοιάρια δὲν ἠδύναντο νὰ περαιωθῶσιν εἰς τὸν καλαμωτὸν ἐκεῖνον λαβύρινθον. Τῷ 1778, ἀφοῦ προεκάλεσε τὴν μῆνυν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου Σαλταμπάση Ναυπλιώτου, κατεδιώκετο δὲ ἀπηνῶς χάρις εἰς τὴν ἐπικήρυξιν τῆς κεφαλῆς του, ὁ Ἀζίζαγας Σέβρανη κατέφυγεν εἰς τὸν πύργον του, ὅπου ἐπολιορκήθη ὑπὸ τακτικοῦ στρατοῦ μετὰ κανονίων. Προδοθεὶς ἐφονεύθη παρ' ἀνδρῶν εἰσβαλόντων διά τινος κρυφῆς εἰσόδου. Κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ἀετοῦ, ἀναφέρεται ὅτι ἐφονεύθησαν ὅλοι οἱ ἀπομείναντες πιστοὶ εἰς τὸν τρομερὸν Ἀζίζαγαν, περὶ τοὺς δέκα πέντε, τῶν λοιπῶν αὐτομολησάντων. Ἐσώθη δ' ὡς ἐκ θαύματος ὁ πρωτότοκος υἱὸς αὐτοῦ Νοῦρκα Σέβρανη ἢ Σέρβανης καὶ τοῦτο χάρις εἰς ἕλληνα ἱερέα, παρευρεθέντα ἐκεῖ. Τὸν ἔκρυψε δηλαδή, μικρὸν ὄντα καὶ χαμηλοῦ ἀναστήματος, παῖδα, ὑπὸ τὸ ράσσον του, καὶ οὕτω τὸν ἀπεμάκρυνε, καθ' ὃν χρόνον κατεζητεῖτο ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς τοῦ πατρός του σωματοφύλακας διὰ νὰ παραδοθῇ εἰς σφαγήν.

Εἰς τὴν θέσιν *Ἀετός*, ὅπου σήμερον ὑπάρχει καὶ μικρὸν κεφαλάρι, σώζονται τὰ ἐρείπια τοῦ φρουρίου. Εἶναι ὅμως κατάχωστα ὑπὸ σωρὸν χωμάτων καὶ μέσα εἰς τὸ δάσος, προφανῶς πυκνωθὲν ἐκεῖ, συνεπείᾳ μεταγενεστέρας πυρκαϊᾶς. Οἱ ποιμένες βεβαιοῦν ὅτι τὰς χειμερινὰς νύκτας ἀκούονται στεναγμοί. Τοῦτο θὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἀνέμου ὅταν φυσσᾷ μέσῳ τῶν δένδρων τῆς χαράδρας, ὅπως συμβαίνει εἰς πλεῖστα παρόμοια μέρη. Γ. Δ. Κ.

— Ἀζὶζ- *Ἀχμὲτ-πασσᾶς*. Ἔμπιστος τῶν Καπετὰν πασσάδων Κιουτσοὺκ Χουσεΐν, Χαφοὺζ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ Σεΐδῆ Ἀλῆ πασσᾶ, τοῦ ὁποίου ἡ ἐν τῷ Ταρσανᾷ οἰκονομικὴ διαχείρισις τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ Καπετὰν πασσᾶ ἐξαρτωμένων Νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, ὑπῆρξε καταθλιπτικωτάτη τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ 19ου αἰῶνος. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Βοσνίαν, ἐγένετο πάμπλουτος καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὴν πατρίδα του ὅπου ἀπέθανε βαθύγηρως, ἀφοῦ ἔκτισε τὸ ἐν Σαραγιέβῳ Ἀζιζιὲ τζαμισὶ μετὰ Ἰμαρετίου (Πτωχοτροφείου) Βιβλιοθήκης καὶ ὡραίας κρήνης. Γ. Δ. Κ.

— Ἀζὶζ *Βλιόρας*. Τουρκαλβανὸς εὐπατρίδης τοῦ 18ου αἰῶνος, γεννηθεὶς ἐν Αὐλῶνι καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἀγωνισθεὶς ὑπὲρ τοῦ ἀποστάτου πασσᾶ τῆς Σκόδρας Καραμαχμούτ. Δραπετεύσας κατόπιν εἰς Αἴγυπτον, ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς Σωματοφυλακῆς τοῦ Ἰσμαὴλ βέη, τὴν ὁποίαν ἀπετέλεσεν ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ Τουρκαλβανούς, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς «ἀντίπαλον δέος» εἰς τὴν ἀτίθασσον σωματοφυλακὴν τῶν Μαμαλούκων τοῦ Αἰγυπτίου μεγιστᾶνος. Παραμείνας ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς Κάϊρον ὁ Ἀζὶζ Βλιόρας, ἐπέστρεψε, ἀποκομίζων ἀληθινὸν θησαυρόν, εἰς τὴν γενέτειράν του, εἰς τὴν ὁποίαν ἤλπιζε νὰ καταλάβῃ ἐξέχουσαν θέσιν. Ἀλλ' ἐμπλακεὶς εἰς τὰ δίκτυα τοῦ Κοὺρτ-Πασσᾶ, συνελήφθη ὡς ἀποστάτης, ἐπέμφθη εἰς τὸν Ρούμελη-βαλεσσῆν, ὅπως τιμωρηθῇ, καθ' ὁδὸν ὅμως ἐστραγγαλίσθη, κατὰ διαταγὴν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ὁ Ἀζὶζ βέης Βλιόρας, εἶναι ὁ γενάρχης τῆς οἰκογενείας ἥτις καὶ ἐπὶ Ἀλῆ πασσᾶ ἔδρασε, καὶ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ κατόπιν εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἀλβανικῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνας διεκρίθη διὰ τοῦ Ἰσμαὴλ-βέη Βλιόρα καὶ ἄλλων, συγγενῶν αὐτοῦ. Ὁ ὕστατος τῶν ἐπιγόνων του ὁ καὶ καταλαβὼν ἐξέχουσαν θέσιν, ὑπῆρξεν ὁ Φερὴτ-πασᾶς, ὁ τελευταῖος Βεζύρης Ἀβδοὺλ Χαμὴτ τοῦ Β' πρὸ τοῦ Συντάγματος. Γ. Δ. Κ.

Ἀζὶζ *Καρὰ-Χελεμπιζὰδ* ἢ *Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ ἐφένδης*. Τοῦρκος φιλόλογος καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1591 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1667. Ἀνῆλθεν, ὑπὸ πολλοὺς Σουλτάνους, εἰς τὰ ὕπατα ἀξιώματα τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἀνεμίχθη, καθὼς λέγουν, εἰς ὅλας τὰς συνωμοσίας καὶ ῥαδιουργίας αἵτινες διετάραξαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὴν χώραν του. Ἔγραψε «Γενικὴν Ἱστορίαν» ἀπὸ τοῦ 1646 μέχρι τοῦ 1658, «Λυρικὰ ποιήματα» καὶ μετέφρασε τὸν «Βίον τοῦ Μωάμεθ» τοῦ πέρσου Κιαρζούμι.

Ἀζίζι· χωρίον τῆς κοινότητος Ἄσσου τῆς Κορινθίας, ἀπέχον ἀπὸ Κορίνθου 2 ὥρας· κάτοικοι 133.

Ἀζιζιέ· θέσις ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς Γκιουμούς, παρὰ τὴν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου Ἀϊδινίου, γνωστὴ διὰ τὰ πλούσιά της σμυριδορυχεῖα. Ἡ ἐξαγωγὴ γίνεται διὰ στοῶν ἄνευ μεγάλου βάθους. Ἡ σμῦρις, εἰς τεμάχια διαφόρου μεγέθους, μεταφέρεται ἐπὶ ὄνων καὶ καμήλων εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμόν, ὅπου γίνεται ἡ διαλογή της εἰς κυανῆν, ἐρυθρὰν καὶ φαιάν.

Ἀζιζιέ. Κώμη τῆς Τουρκίας (Μικρᾶ Ἀσία) κειμένη ἐν τῷ βιλαετίῳ Χουδαβενδιγκιὰρ (σαντζάκιον Ἀφιόν-Καραχισσάρ). Ἐμπόριον ὀπίου, σίτου, μαλλίων καὶ κασσιτέρου. Κάτοικοι 5,500.

Ἀζιλὰ ἢ ***Ἀρσίλλη*** παράλιος κώμη τοῦ Μαρόκου ἐπὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ, εἰς ἀπόστασιν 45 χιλιομέτρων νοτιοδυτικῶς τῆς Ταγγέρης· 1200 κάτοικοι. Ἦτο σπουδαία πόλις ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κατοχῆς. Καταστραφεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀνῳκοδομήθη ὑπὸ τῶν χαλιφῶν τῆς Κουρδούης.

ἀζίλειος *βαθμὶς [Παλαιοντ.]*. Καλεῖται ἀζίλειος (Azilien ἢ μεταβατικὴ βαθμὶς) ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τῆς ἐξελίξεως τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία μεσολαβεῖ μεταξὺ τῆς *παλαιολιθικῆς* ἐποχῆς καὶ τῆς *νεολιθικῆς*. Ὠνομάσθη οὕτω διότι ἡ βαθμὶς αὕτη καθωρίσθη τὸ πρῶτον διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Piette εἰς τὸ σπήλαιον τοῦ Mas-d'Azil ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰ ἔτη 1887-1889. Διὰ τῶν εὑρημάτων τῆς βαθμίδος ταύτης συμπληροῦται κατὰ πολὺ τὸ χάσμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον—πρὶν ἡ μεταβατικὴ αὕτη περίοδος καθορισθῇ-ἐφαίνετο, ὅτι ἐχώριζε τὴν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ἀπὸ τὴν νεολιθικήν. (βλ. λέξιν ἄνθρωπος προϊστορικός). Γ. Κ. Ν.

Ἀζίλι καὶ *ἄζλι*· λέξις ἀραβικὴ *(ἄζλ)* ἐν χρήσει

Digitized by Google

ἐν τῇ τουρκικῇ μὲ τὴν σημασίαν τοῦ *παυμένος* (ἐπὶ δημοσίου ὑπαλλήλου ἢ ὑπηρέτου). Ἀπαντᾶ εἰς παλαιὰ ἑλληνικὰ ἔγγραφα καὶ ἀφηγήσεις χρονολογουμένας ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας Ν. Μ.

Ἀζιλλανὲ (Azillanet). Κοινότης καὶ κώμη τῆς Γαλλίας, κειμένη ἐν τῷ νομῷ Ἐρώ (Hèrault)· κάτοικοι 1000 περίπου. Ἔχει ὡραῖον σπήλαιον (grotte de la Coquiille) προσελκῦον πολλοὺς περιέργους.

Ἀζὶμ ἐδ-Δωλὰχ Βεχαδούρ'] τελευταῖος *ναβὰβ* (ἡγεμὼν) τοῦ Καρνατὶκ (δυτικὴ χερσόννησος τῶν Ἰνδιῶν), γεννηθεὶς τῷ 1770. Οὗτος ἐπώλησε τὸ Κράτος του εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἑταιρίαν τῶν Ἰνδιῶν (1801) καὶ ἀπεσύρθη εἰς Μαδρὰς, ὅπου καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1819.

Ἀζιμὲ-*σουλτάνα*. Κατὰ τὴν τουρκικὴν προφορὰν ὀρθότερον Ἀαζιμέ. Ἡ περίφημος προστάτις τοῦ τυραννήσαντος τὰς Ἀθήνας (1773—1793) Χατζαλῆ τοῦ Χασεκῆ, Ἐσμὰ ἢ Ἀσμὰ—σουλτάνα. Θυγάτηρ τοῦ Σουλτάνου Ἀχμὲτ τοῦ Γ' ἐγεννήθη τῷ 1723, ἐξ ἔρωτος δὲ ὑπανδρεύθη τῷ 1739 τὸν Μουχσινζαδὲ-Μεχμέτ, ἀρχιθαλαμηπόλον τοῦ Σαραγίου, υἱὸν δὲ τοῦ τότε Μεγάλου Βεζύρου Μουχσινζαδὲ Ἀμπτουλλὰχ-πασσᾶ. Φιλόδοξος πολλάκις ἐζήτησε νὰ ἐπιβάλῃ τὸν σύζυγόν της ὡς Βεζύρην. Δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Μουχσινζαδὲ—Μεχμὲτ ἐπλανᾶτο ἐπὶ μίαν δεκαοκταετίαν εἰς δεκαοκτὼ ἐπαρχίας τῆς Ἀσιατικῆς καὶ Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας, εἰς τὰς ὁποίας ἀλληλοδιαδόχως καὶ λόγῳ δυσμενείας διωρίζετο Διοικητής. Τὸν ἠκολούθει καὶ ἡ Ἀζιμὲ σουλτάνα κατ' ἀπόφασιν τοῦ Κισλάραγα, διὰ νὰ μὴ ῥαδιουργῇ ἐν Κων)πόλει ὑπὲρ τοῦ συζύγου της.

Ὁ Τοῦρκος χρονογράφος Βασσήφ, ἀναφέρει ὅτι διερχομένη ἐξ Ἀθηνῶν ἐνῷ ἠκολούθει τὸν σύζυγόν της ἀπὸ Βιτωλίων εἰς Ναύπλιον, πιθανῶς τῷ 1762, ἡ Ἀζιμὲ ἐθέλχθη ἀπὸ τὰς καλλονὰς τῆς πόλεως τόσον, ὥστε ἔσπευσεν εἰς Κων)πολιν διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τὰ πρόσφατα δικαιώματα τοῦ *Μαλικιανέ—σαΐπῆ* τῶν Ἀθηνῶν Ἰσμαήλαγα. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ κατώρθωσε νὰ ἐπανακτήσῃ τὴν εὐμένειαν τοῦ ἀδελφοῦ της Σουλτάνου Μουσταφᾶ τοῦ Γ'. Ἐὰν δὲ δὲν ἀπέκτησε τὰς Ἀθήνας ἔκτοτε ἐπέτυχεν ὅμως ν' ἀναβιβάσῃ εἰς τὴν Βεζυρείαν τὸν σύζυγόν της.

Κατὰ τὸ τριετὲς διάστημα τῆς Βεζυρείας ταύτης ἡ Ἀζιμὲ ὠργίασεν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δημοσίων θέσεων καὶ ἀξιωμάτων ἐπὶ ἀμοιβῇ, καὶ ἀπέκτησε μεγάλους θησαυρούς, καθ' ὃν χρόνον ἀπεγύμνου καὶ τὸν δημόσιον καὶ τὸν Σουλτανικὸν θησαυρόν. Ἐπωφελουμένη τῆς μανίας τοῦ ἀδελφοῦ της νὰ περιέρχηται μετημφιεσμένος τὰς ὁδοὺς τῆς Πόλεως εἶχε καταρτίσει σῶμα Τσαούσηδων, διὰ τῶν ὁποίων ἀνέλαβε νὰ τιμωρῇ δῆθεν τοὺς παραβάτας τῶν Σουλτανικῶν διαταγῶν, τοὺς ὁποίους ὑπεδείκνυεν ὁ Σουλτὰν-Μουσταφᾶς. Ἕνα ἐργαστήριον κακοκλεισμένον. ἢ μισανοικτόν, εἰς ὥραν περασμένην, διαβάται φέροντες ἐνδύματα μὲ ἀπηγορευμένα χρώματα καὶ σχήματα, γυναῖκες μὲ ἀκανόνιστον φερετζὲ ἢ σαλβάρια ἔξω τῶν διατεταγμένων, ἢ καλύμματα τῆς κεφαλῆς μεγαλύτερα τοῦ δέοντος, ἤρκουν ν' ἀποτελέσουν πράξεις ἀπηγορευμένας, τῶν ὁποίων ποινὴ εἶχεν ὁρισθῇ ἀπὸ τὸν μαινόμενον Κυρίαρχον, ὁ θάνατος ἢ τοὐλάχιστον ἡ δήμευσις. Ἀλλ' οἱ πράκτορες τῆς Ἀζιμὲ προσήρχοντο εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ συλληφθέντος. Καὶ διὰ δωροληψίας, ὁτὲ μὲν ἀπηγχονίζετο ἄλλος εἰς τὴν θέσιν τοῦ δῆθεν πταίστου, ὁτὲ δὲ ἠθῳοῦτο πανηγυρικῶς ὁ μηνυθείς, καταδικαζομένου πολλάκις εἰς τὴν ἀγχόνην τοῦ καταμηνύσαντος αὐτόν. Τοιουτοτρόπως, ἡ Ἀζιμὲ ἐγίνετο τὸ ἐπὶ πληρωμῇ ὄργανον τῶν ἐκδικήσεων τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, νικῶντος τέλος τοῦ καταβαλόντος τὰ πλειότερα.

Εἰς τὰς ἐνεργείας αὐτῆς δέον ν' ἀποδοθῇ κατὰ μέγα μέρος ὁ συστηματικὸς διωγμὸς τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν ἐναντίον τοῦ Πατριάρχου Ἰωαννικίου τοῦ Γ', τοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας Καρατζᾶ εὐφυεστάτου ἀρχιερέως, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ διὰ νὰ ἡσυχάσῃ. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀζιμὲ ὀφείλεται ἡ ἐκλογὴ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν Πατριάρχου Σαμουήλ, τοῦ ἀπὸ Δέρκων. Καὶ εἰς αὐτὴν πάλιν ἡ δύναμις τοῦ διοικητικωτάτου ἐκείνου Ποιμενάρχου, ὅστις κατώρθωσε καὶ πολλὰς καταχρήσεις νὰ περιστείλῃ καὶ νὰ στηρίξῃ τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας. Παρεσύρθη ὅμως ὁ Σαμουὴλ εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Μουσχινζαδὲ Μεχμέτ, καὶ ἐξώσθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ταὐτοχρόνως ἡ προστάτις του ἠκολούθησε τὸν ἐκπεσόντα σύζυγόν της εἰς τὴν Τένεδον. Ἐκεῖ ἡ Ἀζιμὲ δὲν ἠδύνατο νὰ ζήσῃ. Καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐγκατασταθῇ εἴτε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἴτε εἰς τὰς Ἀθήνας τὰς ὁποίας δὲν ἔπαυε νὰ ζητῇ ἀπὸ τὸν Μαλικιανὲ-Σαΐπῆν Ἰσμαὴλ ἀγᾶν. Μεταβᾶσα λοιπὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν τῷ 1769 προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀδελφοῦ της καὶ κατώρθωσε νὰ διορίσῃ τὸν Μουσχινζαδὲ Μεχμὲτ ἐκ νέου Μωρα-βαλεσσῆν, κατὰ δὲ τὸν Σχ. Βυζάντιον μόνον Σερασκέρην τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων τῆς Πελοποννήσου καὶ οὐχὶ Διοικητὴν αὐτῆς. Ἓν ἔτος βραδύτερον, ἐπὶ τῆς διοικήσεώς του, ἐξερράγη εἰς τὴν χερσόννησον ἡ περιώνυμος Ἐπανάστασις τοῦ Ὀρλώφ· ἀλλ' ἀπέτυχε χάρις εἰς τὰ δρακόντεια μέτρα τὰ ὁποῖα ἔλαβεν ὁ Μουσχινζαδὲ Μεχμέτ. Οὗτος ἐπρόλαβε νὰ ἐνδυναμώσῃ τὰ κυριώτερα σημεῖα τοῦ τόπου, ἐφωδίασε τὰ φρούρια, καὶ ἐστρατολόγησε τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ Μουσουλμάνους, προκαλέσας καὶ τὴν φοβερὰν κάθοδον τῶν Ἀλβανῶν, τῶν ἐπὶ μίαν δεκαετίαν καταδυναστευσάντων τὴν ἀτυχῆ Πελοπόννησον. Ὁ Βασσὴφ ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἀζιμέ, ἥτις σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦγεν ἴσως τὸ τεσσαρακοστὸν ἕβδομον ἔτος τῆς ἡλικίας της, ἔδειξεν ἀφάνταστον δραστηριότητα εἰς τὴν ἐξισλάμισιν νεαρῶν Πελοποννησίων, τοὺς ὁποίους κατὰ ὁλόκληρα φορτία διεβίβαζεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ Σμύρνην, διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῶν γεννιτσαρικῶν Ὀρτάδων, «οἵτινες εἶχον ὑποστῇ μεγίστας ἀλλοιώσεις, ἕνεκα τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰς πολεμικάς των τάξεις».

Ἡ ἐν Πελοποννήσῳ νίκη, καταλλήλως διαφημισθεῖσα ἀπὸ τὴν φιλόδοξον Ἀζιμέ, ἐγένετο αἰτία ὥστε ν' ἀπονεμηθῇ εἰς τὸν Μουχσινζαδὲ Μεχμὲτ ὁ ἔξοχος τίτλος τοῦ *Μῶρα—Φατιχί*, δηλαδὴ Κατακτητοῦ τοῦ Μωρέως. Δὲν ἐπανηγυρίσθη ὅμως, παρὰ τὰς ἐνεργείας τῆς Ἀζιμέ, ἥτις εἶχε παρασκευάσει καὶ τὴν φωταψίαν τῶν μιναρέδων καὶ τὰ λοιπὰ ὅσα συνηθίζονται εἰς τοὺς ὀθωμανικοὺς θριάμβους. Διότι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε γνωσθῇ ἡ ἐν *Τσεσμὲ* γενομένη καταστροφὴ τοῦ Τουρκικοῦ Στόλου. Μετὰ ἓν ἔτος ἐν τούτοις, ἤτοι τὴν 11 Δεκεμβρίου 1771 διωρίσθη πάλιν Μ. Βεζύρης.

Κατὰ τὰς δυσμὰς τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ ἐκείνου πολέμου ὁ σύζυγος τῆς Ἀζιμέ, ἀτυχὴς εἰς ὅλον του τὸ πολιτικὸν στάδιον, ὑπέγραψε τῷ 1774 τὴν ἐναντίον τῶν Τουρκικῶν συμφερόντων Συνθήκην τοῦ Κιουτσοὺκ—Καϊναρτζήκ. Ἐπαύθη διὰ τὴν ὑπογραφήν. Ἐπανερχόμενος ὅμως ν' ἀπολογηθῇ, ἢ ἀπέθανεν ἐκ συγκινήσεως, ἢ ἐδηλητηριάσθη ὑπὸ τῶν συνενόχων του Στρατηγῶν. Οὗτοι ἐφοβοῦντο μήπως ἡ πανίσχυρος Ἀζιμὲ ἐπέρριπτεν ἐπ' αὐτῶν πᾶσαν τὴν εὐθύνην διὰ νὰ σώσῃ τὸν σύζυγον. Ἐκείνη ὅμως οὔτε κἂν τοὺς ἐξεδικήθη. Ἀποσυρθεῖσα μετὰ τῆς βαθυγήρου μητρός της, εἰς τὸ Ἐσκί—Σαράγιον, θὰ παρέμενεν ἐκεῖ κλεισμένη καὶ ἀθέατος, ἂν ἡ φιλοδοξία τὴν ἐγκατέλειπεν, ὅπως καὶ ἡ νεότης. Ἡ Ἀζιμέ, ἂν καὶ ὑπερπεντηκοντοῦτις, ἀνεμίχθη καὶ πάλιν εἰς τὸν δημόσιον βίον. Ἐπειδὴ μάλιστα συνέπεσεν' ἀποθάνῃ κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος ὁ Μαλικιανέ — Σαΐπῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἰσμαὴλ ἀγᾶς, ἠγόρασεν ἀπὸ τὸν Σουλτανικὸν Χαζνὲν τὴν ἐπικαρπείαν τῶν Ἀθηνῶν ἀντὶ 700,000 γροσίων. Ἐσκέφθη τότε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν πόθον ποὺ ᾐσθάνθη πρὸ δωδεκαετίας περίπου καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὰς Ἀθήνας. Πολλὰ συνηγοροῦν ὑπὲρ τούτου καὶ μάλιστα τὰ διάφορα Παλάτια τὰ ὁποῖα ὁ Χασεκῆς, ἀντιπρόσωπός της ὡς Βοέβοδας, ἔκτιζεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Διότι αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ τύραννος ὄντως ἐκεῖνος ἦτο πολὺ χυδαῖος ἄνθρωπος, ἡ δὲ σύζυγός του, ἀληθὴς μέγαιρα. Συνεπῶς δὲν δικαιολογεῖται ἡ ἀνοικοδόμησις τόσων καὶ τοιούτων μεγάρων, ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ αὐτῶν. Πλὴν τούτου, ἔπαυσεν ἡ ἀνοικοδόμησις, μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἀζιμέ, συμβάντα τῷ 1786.

Ἀτυχῶς δὲν ἔχομεν σαφεῖς καὶ συγκεκριμένας πληροφορίας περὶ τῶν σχέσεων τῆς ἡγεμονίδος ταύτης μετὰ τοῦ πολυθρυλήτου Χασεκῆ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου ἀξιωματικοῦ τῶν ἐν τῷ Σαραγίῳ Μποσταντζήδων. Ἦτο ἐραστής της ὅπως θέλουν τινές; Ἦτο ἁπλοῦν ὄργανον τῶν ἀκολασιῶν της; Ἦτο μόνον ἄνθρωπος τῆς ἐμπιστοσύνης της, κατὰ τὸ κρατοῦν ἐν τῇ Σουλτανικῇ Αὐλῇ καὶ ἐν γένει ἐν Ἀνατολῇ σύστημα, ἐκτελεστὴς τῶν ὀρέξεών της, δεδομένου ὅτι ἀπὸ μακροῦ ἡ ὥρα τῶν ἐρώτων εἶχε παρέλθει διὰ τὴν Ἀζιμέ; Εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα οὐδεμία ἀπόκρισις δύναται νὰ δοθῇ. Τὰ μόνα συγκεκριμένα γεγονότα ἅτινα δύνανται ν' ἀποδοθοῦν εἰς αὐτὴν εἶναι ὁ κατὰ τὸ 1765 ἀπαγχονισμὸς τοῦ Γεωργίου Σταυράκη εἰς τὴν πύλην τῆς ἐν Ἀρναοὺτ—κιόϊ οἰκίας του, καὶ τοῦτο καθὼς ἐλέγετο, διὰ νὰ σφετερισθῇ τὴν περιουσίαν του ἡ Ἀζιμέ. Ἐπίσης εἰς αὐτὴν φαίνεται ὅτι ὀφείλονται καὶ αἱ περιπέτειαι τοῦ πλουσιωτάτου Χίου ἐμπόρου Δημητρίου Σκαναβῆ, ὅστις κατ' ἄλλους μὲν ὑπῆρξεν ὄργανόν της, κατ' ἄλλους δ' ἐραστής, καὶ πάντως θῦμα της.

Ἐπὶ τοῦ ὁμομητρίου ἀδελφοῦ Ἀβδοὺλ Χαμήτ, θρησκολήπτου ἄλλωστε ἀνθρώπου καὶ ὑπερμέτρως μυστικοπαθοῦς, ἡ Ἀζιμὲ ἐπεζήτησεν ἐπανειλημμένως νὰ ἐπιβληθῇ. Ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσε. Περιωρίσθη λοιπὸν περὶ τὸ γῆρας εἰς ἐπισκευὴν διαφόρων Τζαμίων καταρρεόντων ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ εἰς τὴν ἀνέγερσιν ἑνὸς Τουρμπὲ εἴς τινα Μεβλεβῆν Σεΐχην Σεχαμεδδὶν τοῦ ὁποίου τὸ φάσμα λέγεται ὅτι ἐνυπνιάσθη. Παθοῦσα ἐκ παραλύσεως, ὀλίγον χρόνον πρὸ τοῦ θανάτου της, λέγεται ὅτι ἐπέσπευσεν αὐτὸν δι' ἀτροφίας. Ὁπωσδήποτε, κατὰ τὰ ἔτη 1785 καὶ 1786 ἀναρίθμητοι εἶναι αἱ παρ' αὐτῆς γενόμεναι ἐλεημοσύναι, ὑπὸ εἰρωνίας δὲ συνωδεύοντο κατὰ τὸν Βασσὴφ αἱ κοινωφελεῖς αὐτῆς πράξεις, ἴσως διότι ἀπεδίδοντο εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως διὰ τὰ τόσα κατὰ τὴν ζωήν της ἐγκλήματα. Γ. Δ. ΚΟΡΟΜΗΛΑΣ

Ἀζιμὲθ ἢ *ἀσσιμὲχ ἀρεμεᾶ*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρεται ὁ Ἀρκτοῦρος (α Βοώτου) εἰς τοὺς Πίνακας τοῦ Ἀλφόνσου καὶ εἰς τὴν Ἀραβολατινικὴν μετάφρασιν τῆς Μεγάλης Συντάξεως τοῦ Πτολεμαίου κατὰ παραφθορὰν τοῦ Ἐσσιμὰκ ἐρραμί. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, σημαῖνον ὅ,τι καὶ ὁ «Κονταράτος» τοῦ Βυζαντινοῦ ἀστρονόμου Χρυσοκόκκη, διέκρινον οἱ ἄραβες ἀστρονόμοι τὸν Ἀρκτοῦρον ὑπὸ τὸν Στάχυν (α Παρθένου) ὃν ἐκάλουν *Ἐσσιμὰκ ἐλ ἀζὰλ* ἤτοι Σιμὰκ μεμονωμένον. (Βλ. Ἀρκτοῦρος καὶ Στάχυς.) Σ.Π.

ἀζιμίδια ἢ *ἀζιμινοενώσεις [Χημ.]*. Καλοῦνται οὕτως ὀρθοσυμπυκνωμένα παράγωγα τοῦ τριαζολίου μετὰ βενζολικοῦ πυρῆνος. Ἀνήκουν εἰς τὰς ὀργανικὰς ἑνώσεις καὶ δὴ τὰς ἑτεροκυκλικὰς μετὰ πλειοτέρων ἑτεροατόμων· ἔχουν τὸν τύπον

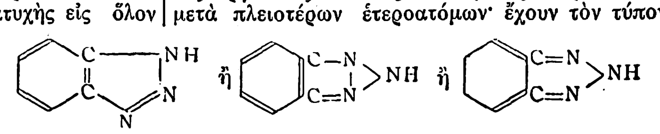

παρασκευάζονται δὲ ἢ ἐκ τῶν ο-διαμινῶν τῇ ἐπιδράσει νιτρώδους ὀξέος ἢ ἐκ τῶν π-ἀμινοαζωσωμάτων δι' ὀξειδώσεως. Εἶναι λίαν σταθερὰ σώματα, δυνάμενα νὰ ἀποσταχθῶσιν ἄνευ ἀποσυνθέσεως, ἐπίσης δὲ σταθερὰ πρὸς ὀξέα καὶ ἀναγωγικὰ μέσα. Σ. Γ.

ἀζιμιδόλαι *[Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις ἀνήκουσαι εἰς τὴν τάξιν τῶν ἑτεροκυκλικῶν ἑνώσεων μετὰ πλειόνων ἑτεροατόμων. Σχηματίζονται δι' ἀποσπάσεως ὕδατος ἐκ τῶν ο-νιτροαρυλυδραζονῶν τῇ ἐπιδράσει ἀλκαλίων, εἶναι δὲ τόσον ὀξέα, ὥστε ἰμβερτοποιοῦν τὸ καλαμοσάκχαρον. Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ἀνήκει ἡ φαινυλεναζιμιδόλη κλπ. Σ. Γ.

ἀζιμινοενώσεις· (βλέπε ἀζιμίδια).

ἀζιμουθιακὸς κύκλος (ἀστρολάβιον—Cercle azimutal). Εἶναι γωνιομετρικὸν γεωδαιτικὸν ὄργανον προωρισμένον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν καταμέτρησιν ὁριζοντίων γωνιῶν, σχηματιζομένων μεταξὺ τοῦ σημείου στάσεως τοῦ ὀργάνου καὶ δύο ἑτέρων σημείων τοῦ ἐδάφους.

Ἐὰν C εἶναι τὸ σημεῖον στάσεως καὶ Α καὶ Β δύο σημεῖα τοῦ ἐδάφους, ἡ ἐφ' ἑνὸς ὁριζοντίου ἐπιπέδου προβολὴ τῆς γωνίας ACB εἶναι ἡ λεγομένη ἀζιμουθιακὴ γωνία, ἣν διὰ τοῦ ὀργάνου καταμετροῦμεν. (Σχ. 1).

Τὸ ὄργανον μᾶς δίδει δύο θεμελιώδη ἐπίπεδα. Τὸ πρῶτον θεμελιῶδες ἐπίπεδον δίδει ὁ ὁριζόντιος κύκλος τοῦ ὀργάνου (ἄντυξ—limbus), διέρχεται δὲ τοῦτο διὰ τοῦ σημείου Μ κειμένου ἐπὶ τῆς αὐτῆς κατακορύφου μετὰ τοῦ σημείου C τοῦ ἐδάφους, καὶ καλεῖται *ἐπίπεδον τῆς ἄντυγος*.

Τὸ δεύτερον θεμελιῶδες ἐπίπεδον διέρχεται διὰ τῆς κατακορύφου C M καὶ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς σκοπεύσεως τῶν σημείων τοῦ ἐδάφους, καλεῖται δὲ *σκοπευτικὸν ἐπίπεδον* (Visierebene). Τὸ δεύτερον τοῦτο θεμελιῶδες ἐπίπεδον μᾶς δίδει ἓν διοπτρικὸν ὄργανον, ἀποτελοῦν ἓν σῶμα μετὰ τοῦ ὁριζοντίου κύκλου, καὶ οὗτινος ὁ ὀπτικὸς ἄξων κεῖται ἐπὶ τοῦ κατακορύφου ἐπιπέ-

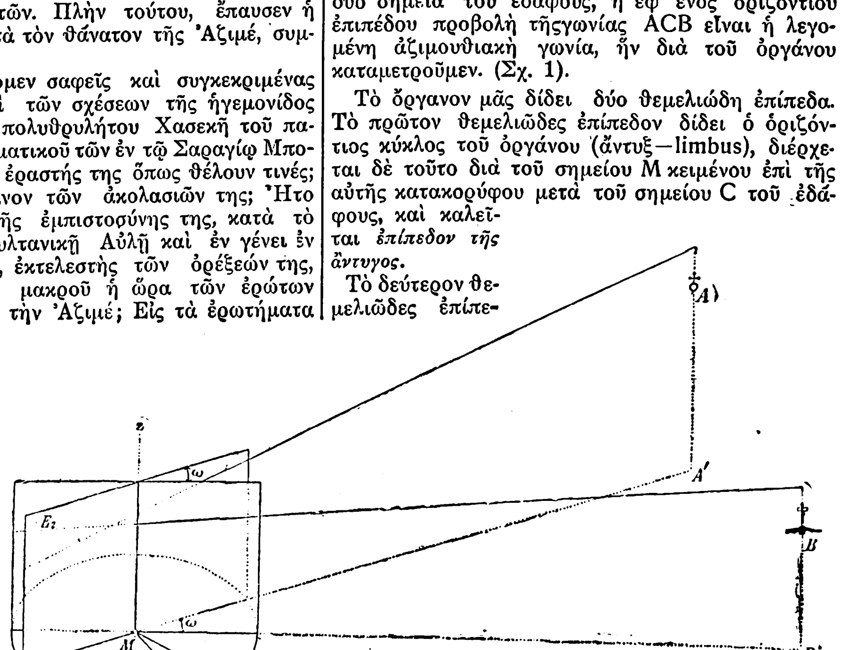

Σχ. 1.

Digitized by Google

δοι τοῦ διερχομένου διὰ τῆς CM. Τὸ ὄργανον τοῦτο καλεῖται *διόπτρα* (alidade).

Ἐὰν σκοπεύσωμεν τὰ σημεῖα A καὶ B. ἐπιτυγχάνομεν δύο σκοπευτικὰ ἐπίπεδα σχηματίζοντα τὴν δίεδρον γωνίαν ω. Ἡ τομὴ τῶν δύο τούτων ἐπιπέδων μετὰ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἄντυγος μᾶς δίδει τὸ μέγεθος ω τῆς ζητουμένης ἀζιμουθιακῆς γωνίας ACB. Εἷς δείκτης στερεῶς συνδεδεμένος μετὰ τῆς διόπτρας καὶ ἐφαπτόμενος τῆς ὁριζοντίου ἄντυγος, μᾶς δίδει τὰς ἀναγνώσεις α καὶ β τῶν διαιρέσεων αὐτῆς, εἰς τὰς δύο θέσεις A καὶ B τῆς διόπτρας. Ἐὰν β>α, τότε ἡ ὁριζοντία προβολὴ τῆς διέδρου γωνίας εἶναι

$$\omega=\beta-\alpha$$

Τὰ ὄργανα δι' ὧν μετροῦμεν τὰς ἀζιμουθιακὰς γωνίας διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας. Ἡ πρώτη κατηγορία περιλαμβάνει τὰ ὄργανα ἅτινα μᾶς δίδουσι τὸ μέγεθος τῆς γωνίας ἐπὶ βεβαθμονομημένης ὁριζοντίας ἄντυγος. Εἰς τὰ ὄργανα ταῦτα αἱ σκοπεύσεις γίνονται διὰ νηματοφόρων διαστοχαστρίων ἢ διὰ διόπτρας. Τὰ ὄργανα τῆς δευτέρας κατηγορίας στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος τῆς μαγνητικῆς βελόνης, τοῦ νὰ δεικνύῃ εἰς ἑκάστην στιγμὴν τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεσημβρινοῦ. Εἰς ταῦτα τὸ μέγεθος τῆς ἀζιμουθιακῆς γωνίας μᾶς δίδεται διὰ τῶν διαιρέσεων τῆς μαγνητικῆς πυξίδος (bussoleninstrumente). (Βλ. τὰ οἰκεῖα ἄρθρα).

Εἰς τὰ ὄργανα τῆς πρώτης κατηγορίας περιλαμβάνονται 1) τὸ ἀστρολάβιον. 2) ὁ ἀζιμουθιακὸς κύκλος. 3) τὸ θεοδολίδιον. Ἐνταῦθα θὰ περιγράψωμεν τὰ δύο πρῶτα ἔχοντα μίαν μόνην ἄντυγα, τὴν ὁριζοντίαν, καὶ δίδοντα τὰς ἀζιμουθιακὰς γωνίας μόνον. Διὰ τὸ θεοδολίδιον, ἔχον καὶ κατακόρυφον ἄντυγα καὶ δίδον καὶ τὰς κατακορύφους γωνίας βλ. οἰκεῖον ἄρθρον.

Ἀστρολάβιον.—Τοῦτο εἶναι ἀρχαιότατον γωνιομετρικὸν ὄργανον. Τὸ πρῶτον χρησιμοποιηθὲν εἰς γωνιομετρικὰς ἐργασίας, ἀπηρτίζετο ἀπὸ βεβαθμονομημένην ξυλίνην ἄντυγα. Ἡ σκόπευσις ἐγίνετο διὰ λεπτῶν κατακορύφων ἥλων προσηρμοσμένων εἰς τὰ ἄκρα ξυλίνου κανόνος περιστρεφομένου περὶ τὸ κέντρον τῆς ἄντυγος καὶ ἐφαπτομένου αὐτῆς. Ὅμοιον ὄργανον, ἀλλ' ἔχον μόνον κατακόρυφον κύκλον, ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις, ἐκ τούτου δὲ ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα.

Τὸ σχῆμα 2 μᾶς δίδει ἕνα τύπον τοῦ ὀργάνου τούτου στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου τύπου ἀλλὰ χρησιμοποιοῦντα τὰ νεώτερα γωνιομετρικὰ μέσα.

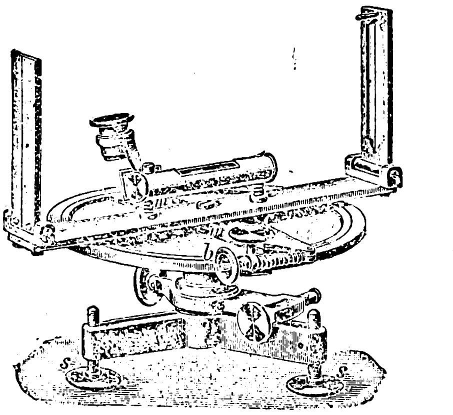

Σχ. 2.

Τὸ σταθερὸν κατώτερον ἄκρον τοῦ ὀργάνου τούτου ἀπαρτίζεται ἀπὸ κεντρικὴν μεταλλικὴν πυξίδα, στηριζομένην κάτωθεν ἐπὶ τριῶν βραχιόνων ἑδραζομένων ἐπὶ τριῶν μικρομετρικῶν κοχλίων, δι' ὧν τῇ βοηθείᾳ σταθερᾶς ἀεροστάθμης, ὁριζοντιοῦται αὕτη. Εἰς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τῆς πυξίδος ἑδράζεται στερεῶς βεβαθμονομημένη ἄντυξ, ἧς τὸ κέντρον κεῖται ἐπὶ τοῦ κατακορύφου ἄξονος τοῦ Ἀστρολαβίου. Ἄνωθεν τῆς ἄντυγος στηρίζεται κανών, περὶ τὸ κέντρον αὐτῆς περιστρεφόμενος, καὶ φέρων εἰς τὰ ἄκρα δύο διαστοχάστρια, κατακλινόμενα ἐπὶ τοῦ κανόνος κατὰ τὰς μεταφορὰς τοῦ ὀργάνου. Τὸ προσοφθάλμιον διαστοχάστριον φέρει σχισμήν, τὸ δὲ ἀντικειμενικὸν φέρει λεπτότατον νῆμα. Τὸ διὰ τῆς σχισμῆς καὶ τοῦ νήματος διερχόμενον ὀπτικὸν ἐπίπεδον διέρχεται ἐπίσης διὰ τοῦ κέντρου τῆς ἄντυγος καὶ τοῦ κατακορύφου ἄξονος τοῦ ὀργάνου. Σταθερὰ ἀεροστάθμη παράλληλος πρὸς τὸ ὀπτικὸν ἐπίπεδον μᾶς δίδει τὴν ὁριζοντίωσιν τοῦ ὀργάνου, *βερνιέρος* δὲ μετὰ μεγεθυντικοῦ φακοῦ μᾶς δίδει τὰς ἀναγνώσεις τῆς ἄντυγος.

Ὁ ἔλεγχος καὶ διόρθωσις τοῦ ὀργάνου γίνεται, ὡς ἑξῆς: Περιστρέφομεν τὸν διαστοχάστριον κανόνα, οὕτως ὥστε ἡ ἀεροστάθμη νὰ λάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν δύο μικρομετρικῶν κοχλιῶν S. Ἡ ἐφαπτομένη τῆς ἀεροστάθμης εἰς τὸ *σῆμα* (Marke) θὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν T_1T_1 ὁ δὲ κατακόρυφος ἄξων τοῦ ὀργάνου τὴν θέσιν ZZ (Σχ. 3) σχηματίζων μετὰ τοῦ ἀκριβοῦς κατακορύφου ἄξονος τὴν γωνίαν **α**. Περιστρέφομεν εἶτα τὸν διαστοχαστριοφόρον κανόνα κατὰ 180°, ὁπότε ἡ ἐφαπτομένη θὰ καταλάβῃ τὴν θέσιν T_2T_2. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος φαίνεται, ἔχομεν τότε

$$X+(\omega-\alpha)=90^0=\omega+\alpha$$

ὅθεν $$X=2\alpha$$

Ἂν ἤδη τῇ βοηθείᾳ τῶν δύο μικρομετρικῶν κοχλιῶν SS μετακινήσωμεν τὸν κατακόρυφον ἄξονα τοῦ ὀργάνου κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀποκλίσεως τῆς φυσαλίδος, τὴν δὲ ἀεροστάθμην διὰ τοῦ κανονιστικοῦ κοχλίου αὐτῆς κατὰ τὸ ἕτερον ἥμισυ

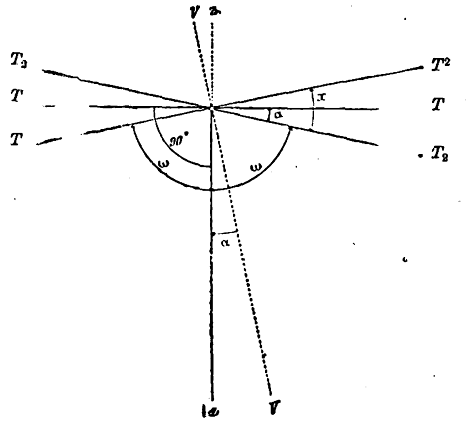

Σχ. 3.

ἡ ἐφαπτομένη θὰ καταλαβῃ τὴν θέσιν TT καὶ θὰ ἔχωμεν

$$\omega+\frac{X}{2}=\omega+\alpha=90^0$$

Ἔλεγχος καὶ διόρθωσις τοῦ Ἀστρολαβίου. – Ἵνα καταμετρήσωμεν διὰ τοῦ Ἀστρολαβίου ὁριζοντίους γωνίας δέον ὅπως, ὁ μὲν κατακόρυφος ἄξων αὐτοῦ, ᾖ πραγματικῶς τοιοῦτος, τὸ δὲ σκοπευτικὸν ἐπίπεδον νὰ ᾖ κάθετον ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου ἄντυγος. Τὸ πρῶτον ἐπιτυγχάνομεν διὰ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης μεθόδου.

Ἵνα ἐπιτύχωμεν τὸ δεύτερον δέον ὅπως

1) Τὸ ἀντικειμενικὸν νῆμα ᾖ τελείως κατακόρυφον

2) Ἡ σχισμὴ τοῦ προσοφθαλμίου διαστοχαστρίου νὰ κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου μετὰ τοῦ νήματος τοῦ ἀντικειμενικοῦ διαστοχαστρίου.

Τὸ πρῶτον ἐλέγχομεν ἐὰν κατευθύνωμεν τὸ νῆμα πρὸς γωνίαν οἰκίας ἢ ἠρεμοῦν νηματοβαρίδιον. Ἐὰν παρεκκλίνῃ τῆς κατακορύφου ἀνυψοῦμεν ἐκ τῆς ἀναλόγου θέσεως τὸ ἔλασμα τοῦ διαστοχαστρίου σφηνοῦντες εἰς τὴν βάσιν αὐτοῦ τεμάχιον χάρτου ἢ λεπτὸν ξύλινον σφηνίσκον.

Ἐὰν ἡ σχισμὴ τοῦ προσοφθαλμίου δὲν κεῖται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου μετὰ τοῦ νήματος, διορθοῦμεν τοῦτον σφηνοῦντες ἐπίσης εἰς τὴν βάσιν τοῦ ἐλάσματος τεμάχιον χάρτου ἢ λεπτότατον σφηνίσκον ξύλου.

Χρῆσις τοῦ Ἀστρολαβίου. — Τοποθετοῦμεν τὸ ὄργανον ἐν κέντρῳ ἄνωθεν τοῦ σημείου στάσεως, ὁριζοντιοῦμεν αὐτὸ καὶ σκοπεύομεν τὸ σημεῖον A, λαμβάνοντες ἀναγνώσεις τῶν βερνιέρων α_1 καὶ α_2. Σκοπεύομεν εἶτα τὸ σημεῖον B (Σχ. 1) καὶ λαμβάνομεν ἀναγνώσεις β_1 καὶ β_2. Ἡ ὁριζοντία γωνία τότε εἶναι

$$\omega_1=\frac{\beta_1+\beta_2}{2}-\frac{\alpha_1+\alpha_2}{2}$$

Περιστρέφομεν εἶτα τὸ Ἀστρολάβιον κατὰ 180°, σκοπεύοντες ἐκ νέου τὰ σημεῖα A καὶ B, λαμβάνομεν ἀναγνώσεις α'_1, α'_2, β'_1, β'_2 καὶ ἔχομεν

$$\omega_2=\frac{\beta'_1+\beta'_2}{2}-\frac{\alpha'_1+\alpha'_2}{2}$$

ὅθεν $$\omega=\frac{\omega_1+\omega_2}{2}$$

Ἡ τιμὴ αὕτη εἶναι ἀπηλλαγμένη τοῦ σφάλματος ἐκκεντρότητος τοῦ διαστοχαστριοφόρου κανόνος.

Ἐὰν καλέσωμεν

$\pm$ α τὸ *σφάλμα* σκοπεύσεως

$\pm$ β τὸ σφάλμα ἀναγνώσεως ἐξάγεται

$$\varrho=\pm\sqrt{\alpha^2+\beta^2}$$

ὅθεν τὸ μέσον σφάλμα δύο ἐπιμεμελημένων μετρήσεων εἶναι

$$\Delta\omega=\pm\sqrt{2(\alpha^2+\beta^2)}$$

Ἐὰν τὸ σφάλμα σκοπεύσεως εἶναι 15″ καὶ τὸ σφάλμα ἀναγνώσεως 1/2 - 1/4 μιᾶς διαιρέσεως A τοῦ βερνιέρου, εἶναι δὲ A=1′, ὅθεν τὸ σφάλμα ἀναγνώσεως β=30″, τότε ἔχομεν ἐκ τοῦ ἄνω τύπου

$$\Delta\omega=\pm\sqrt{2(15^2+30^2)}=\pm\sqrt{2(225+900)}=$$
$$=\pm\sqrt{2250}=\pm 47''.5$$

ἤτοι ἀρκετὴ ἀκρίβεια δι' ἐργαλεῖον στερούμενον διόπτρας.

Νεώτερος ἀζιμουθιακὸς κύκλος. Τὸ ὄργανον τοῦτο προωρισμένον ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν καταμέτρησιν ὁριζοντίων γωνιῶν, ἔχει, ὡς προανεφέρομεν, μίαν μόνον ἄντυγα καὶ μέγα τηλεσκόπιον ἐν κέντρῳ.

Ὡς κλασικὸν τύπον τοῦ ὀργάνου τούτου λαμβάνομεν τὸν ἀζιμουθιακὸν κύκλον Brünner, ἐν χρήσει ὄντα εἰς τὴν Γεωγραφικὴν Ὑπηρεσίαν τοῦ Γαλλικοῦ Στρατοῦ. Ἕνα τοιοῦτον ἔχει ἐπίσης καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Γεωγραφικὴ Ὑπηρεσία τοῦ Στρατοῦ.

Τὸ ὄργανον τοῦτο ἀπαρτίζεται ἀπὸ βαθμονομημένην ἄντυγα LL′ καὶ ἓν τηλεσκόπιον, στηριζομένων ἀμφοτέρων ἐπὶ κοινοῦ ἄξονος A. Ὁ ἄξων οὗτος εἶναι ἐκ χάλυβος, κωλουροκωνικὸς καὶ ἀπαρτίζει ἓν σῶμα μετὰ τοῦ κεντρικοῦ ὄγκου O ὅστις φέρει τρεῖς βραχίονας ἑδραζομένους ἐπὶ τριῶν κοχλιωτῶν ποδῶν. Ἕκαστος βραχίων φέρει κατακόρυφον ἐπέκταμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου στερεοῦται κυκλικὸς δακτύλιος C ὅστις περιβάλλει καὶ προστατεύει τὴν ἄντυγα (Σχ. 4).

Ὁ κύκλος RR ὑποστηρίζεται δι' ὀκτὼ ἀκτίνων συγκεκολλημένων μετὰ κεντρικῆς πλακός, ἥτις ἑδράζεται ἐπὶ δακτυλιωτοῦ ὑποθήματος S. ἐπικάθηται δὲ ἐπὶ τοῦ ἄξονος καὶ περικλείεται μεταξὺ τοῦ ὑποθήματος καὶ ἑνὸς χαλκίνου παρακύκλου, μετὰ τοῦ ὁποίου δύναται νὰ συσφιγχθῇ τῇ βοηθείᾳ τριῶν κοχλιῶν bb.

Ὅταν οἱ κοχλίαι οὗτοι σφιγχθῶσιν, ἡ ἄντυξ καθίσταται ἀπολύτως ἀνεξάρτητος τοῦ τηλεσκοπίου καὶ μένει σταθερῶς ἀκίνητος, ἐὰν δὲ οὗτοι

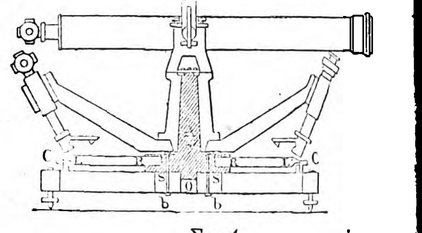

Σχ 4.

ἐκσφιγχθῶσι, αὕτη δύναται νὰ κινηθῇ εὐκόλως περὶ τὸν ἄξονά της, ἐὰν ἐνεργήσῃ τις ἐπὶ δύο ἀκτίνων αὐτῆς. Ἡ τοιαύτη διάθεσις ἐπιτρέπει τὴν μέθοδον τῶν *ἐπαναλήψεων*.

Ἡ διαίρεσις τῆς ἄντυγος εἶναι ἀπὸ 10′ εἰς 10′, ἡ δὲ ἀρίθμησις ἀναγράφεται ἀπὸ 5 εἰς 5 βαθμοὺς καὶ βαίνει κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου.

Ἡ ἀκτὶς τοῦ κύκλου ποικίλλει ἀπὸ 0,μ 30—0,μ 42 ἀναλόγως τῆς παραγγελίας τοῦ ἀγοραστοῦ.

Τὸ τελεσκόπιον περισφίγγεται ἐλαφρῶς, ἐν εἴδει περιχειρίδος ἐπὶ τοῦ κατακορύφου ἄξονος, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἑδράζεται διὰ μικρᾶς ὀρειχαλκίνης πλακός, ἥτις τῇ βοηθείᾳ τριῶν κοχλιῶν ἐπιτρέπει τὴν ἀνύψωσιν ἢ κατάβασιν τοῦ τηλεσκοπίου, ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐπιτευχθῇ ἐλαφρὰ μετακίνησις τοῦ τηλεσκοπίου περὶ τὸν ἄξονά του.

Ὁ ἀντικειμενικὸς φακὸς εἶναι ἀχρωματικός, ἑστιακῆς ἀποστάσεως 0 μ 60. Τρεῖς διάφοροι προσοφθάλμιοι φακοὶ δίδουσι τρεῖς διαφόρους μεγεθύνσεις 25, 30 καὶ 40. Ὁ νηματόσταυρος ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων νημάτων τεμνομένων κατ' ὀρθὴν γωνίαν. Ἡ πλάξ ἥτις φέρει τὰ νήματα ταῦτα κινεῖται καθέτως πρὸς τὸν ἄξονα τοῦ τηλεσκοπίου, τῇ βοηθείᾳ μικρομετρικοῦ κοχλίου, οὗτινος τὸ τύμπανον φέρει 100 διαιρέσεις, τῆς γωνιώδους τιμῆς ἑκάστης διαιρέσεως οὔσης 5″ περίπου. Ἡ τοιαύτη διάθεσις τοῦ προσοφθαλμίου ἐπιτρέπει ἐπανειλημμένην σκόπευσιν τοῦ ἀντικειμένου, μὲ μίαν μόνον ἀνάγνωσιν τῶν *μικροσκοπίων* οὕτως ὥστε νὰ ἐλαττωθῇ, ὅσον τὸ δυνατόν, τὸ σφάλμα τῆς σκοπεύσεως.

Ἡ ἀεροστάθμη χρησιμεύει διὰ τὸν κανονισμὸν τοῦ ὀργάνου καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς κλίσεως τοῦ ἄξονος περιστροφῆς δι' ἑκάστην ἀζιμουθιακὴν διεύθυνσιν. Εἶναι διῃρημένη εἰς 60 μέρη, τοῦ μηδενὸς εὑρισκομένου εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ὑελίνου σωλῆνος. Ἡ γωνιώδης τιμὴ μιᾶς ὑποδιαιρέσεως εἶναι 30″.

Τὸ ὄργανον φέρει ἐπὶ ὁριζοντίου βραχίονος, προσομοιάζοντος πρὸς κανόνα, δείκτην μετὰ φακοῦ, ὅστις χρησιμεύει διὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν βαθμῶν καὶ τῶν δεκάδων τῶν πρώτων λεπτῶν. Ἐκ τῆς βάσεως δ' αὐτοῦ ἐκπορεύονται τέσσαρες βραχίονες, κεκλιμένοι κατὰ γωνίαν 45° ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπικάθηνται ἰσάριθμα μικροσκόπια μετὰ μικρομέτρων. Τὰ μικροσκόπια ταῦτα εἶναι στερεωμένα οὕτως ὥστε οἱ ἄξονες αὐτῶν νὰ ὦσι κάθετοι ἐπὶ τῆς βεβαθμονομημένης ἐπιφανείας τῆς ἄντυγος.

Ἐκ κατασκευῆς αἱ ἀναγνώσεις τοῦ τυμπάνου τῶν μικροσκοπίων βαίνουσιν αὐξανόμεναι, ὅταν τὸ νῆμα τοῦ νηματοσταύρου αὐτοῦ μεταβαίνει ἀπὸ μίαν χαραγὴν τῆς βαθμονομίας εἰς ἑτέραν φαινομένην πρὸς τὰ δεξιά, ἐντὸς τοῦ μικροσκοπίου. Ἡ κίνησις αὕτη ἐνδεικνύει μετατόπισιν τοῦ νήματος τοῦ μηδενὸς τοῦ κτενίου πρὸς τὴν κοχλιωτὴν κεφαλὴν τοῦ τυμπάνου, ἥτις, κατὰ κανόνα, εὑρίσκεται δεξιᾷ τοῦ παρατηρητοῦ.

Τὸ σύστημα εἶναι οὕτω πως διατεθειμένον, ὥστε ἡ φαινομένη ἀπόστασις δύο χαραγῶν διαδοχικῶν

Digitized by Google

ῆς ἄντυγος, ἀντιστοιχεῖ εἰς 2 ½ στροφὰς τῆς κολιωτῆς κεφαλῆς ἢ 250 διαιρέσεις τοῦ τυμπάνου. Οὕτως ἑκάστη στροφὴ τῆς κοχλιωτῆς κεφαλῆς χει γωνιώδη τιμὴν 4′ καὶ ἑκάστη διαίρεσις τοῦ υμπάνου 4″. Ἀρκεῖ ὅθεν νὰ προσθέσωμεν τὰς ἀναγνώσεις τῶν μικροσκοπίων διὰ νὰ λάβωμεν ὴν συμπληρωματικὴν γωνιώδη ἀνάγνωσιν.

Ὁ σωλὴν ἑκάστου μικροσκοπίου φέρει εἰς τὸ ατώτερον ἄκρον, παραβολικὸν κάτοπτρον, κινούενον πέριξ ὁριζοντίου ἄξονος καὶ φέρον εἰς τὴν ορυφὴν ὀπὴν ἱκανὴν ἵνα δι' αὐτῆς διέρχωνται αἱ ωτειναὶ ἀκτίνες, αἵτινες ἀνταναχλῶνται ἐκ τῆς ντυγος. Τὸ κάτοπτρον τοῦτο, καταλλήλως τοποετημένον, ρίπτει ἐπὶ τῆς βαθμονομημένης ἐπιανείας τῆς ἄντυγος τὰς ἀκτίνας αἵτινες ἐξέρχοναι ἐκ μιᾶς τῶν μικρῶν πλευρῶν ὀρθογωνίου ρίσματος, οὗτινος ἡ ὑποτείνουσα, τοποτεθημένη ρὸς τὴν ἀντίθετον πλευρὰν τοῦ μικροσκοπίου, λίνει κατὰ γωνίαν 50° πρὸς ἑκάστην τῶν πλευρῶν οῦ πρίσματος καὶ πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Οὕτω διαρῶς ἡ ἄντυξ φωτίζεται διὰ κατακορύφου φωτὸς αὶ δὲν ὑπάρχει φόβος, κατὰ τὰς ἀναγνώσεις νὰ χωμεν τὰς φάσεις ἃς δημιουργοῦσιν αἱ ἐναλλαγαὶ οῦ φωτισμοῦ.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, μέγα ὁριζόντιον κάοπτρον, εἶναι ἀνηρτημένον εἰς τὸ παράπηγμα, πὸ τὸ ὁποῖον στεγάζεται τὸ ὄργανον, εἰς κατάλ ηλον ὕψος ἄνωθεν αὐτοῦ καὶ ἐκπέμπει πρὸς τὴν ἄντυγα κατακόρυφον διάχυτον φῶς. Διὰ τὰς νυκτεινὰς παρατηρήσεις, λυχνία φωτιζομένη διὰ πετρεαίου φέρουσα φακόν, καταλλήλου ἑστιακῆς ἀποστάσεως ἐκπέμπει, ἐξ ἀνταναχλάσεως, δέσμην φωτεινῶν ἀκτίνων, ἥτις πίπτει κανονικῶς καὶ ἀναλλοιώτως ἐπὶ τῆς ἄντυγος.

Ἡ αὐτὴ λυχνία χρησιμεύει ἐπίσης διὰ νὰ φωτίζῃ τὸ ὀπτικὸν πεδίον τοῦ τηλεσκοπίου. Ἀρκεῖ πρὸς τοῦτο νὰ προσαρμόσωμεν εἰς τὸν ἀντικειμενικὸν φακὸν δακτύλιον, φέροντα εἰς τὸ ἄκρον μικρὸν βραχίονα κεκαμμένον, ἐφ' οὗ στερεοῦται κοῖλον κάτοπτρον, οὗτινος ἡ κορυφὴ κεῖται ἐπὶ τοῦ ἄξονος τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ, καὶ ὅπερ καταλλήλως διατιθέμενον ἀνταναχλᾷ πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ τηλεσκοπίου καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἄξονος αὐτοῦ, τὸ φῶς τῆς λυχνίας. Ὁ νηματόσταυρος τότε φαίνεται ὡς μελαναὶ γραμμαὶ ἐντὸς φωτεινοῦ χώρου.

Ἡ ἄντυξ διὰ τοῦ φωτισμοῦ τούτου λαμβάνει χροιὰν λευκοῦ γαλακτοχρόου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου αἱ χαραγαὶ τῆς βαθμονομίας φαίνονται εὐκρινέστατα μελαναί.

Ἐκ τοῦ ἀντιθέτου μέρους τοῦ δείκτου μετὰ φακοῦ, τὸ ὄργανον φέρει συσφιγκτικὴν λαβὴν μετ' ἐλατηριωτοῦ ἀνακλητικοῦ κοχλίου. Ἡ λαβὴ αὕτη ἅπτεται τοῦ προστατευτικοῦ δακτυλίου *C* καὶ εἶναι τελείως ἀνεξάρτητος τῆς ἄντυγος. Ἡ ἄντυξ ὅθεν δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀπολύτως συνάφειαν πρὸς τὸ τηλεσκόπιον καὶ πρὸς ὅλα τὰ μετ' αὐτοῦ συνδεδεμένα τεμάχια, οἱαδήποτε δὲ περιστροφὴ ἢ μετακίνησις αὐτῶν, δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἄντυγος καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ παρατηρητὴς λησμονήσῃ νὰ σφίγξῃ τοὺς κοχλίας *b b*.

Ὅταν τὸ ὄργανον εἶναι «ἐν στάσει» ἑδράζεται διὰ τῶν τριῶν κοχλιωτῶν αὐτοῦ ποδῶν εἰς τὸ βάθος ἐπιμήκων ἐντομῶν ἐχουσῶν τὸ σχῆμα V, κατεσκευασμένων ἐντὸς κοτυλῶν ἐξ ὀρειχάλκου, διευθυνομένων πρὸς τὸ κέντρον τοῦ κύκλου καὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων χύνομεν λιπαρὰς οὐσίας ἵνα ἀποφύγωμεν τὴν ὀξείδωσιν τῶν ἄκρων τῶν ποδῶν.

Στρατηγὸς ΑΝΔΡ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ἀζιμουθιακὴ μεταβολὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διαττόντων. (*Ἀστρον.*) Καλεῖται οὕτως ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκάστοτε παρατηρουμένων διαττόντων, ἡ ὀφειλομένη εἰς τὸ ὅτι ὁ Μετεωρικὸς Ἥλιος εὑρίσκεται σχεδὸν πάντοτε πρὸς ἀνατολὰς τοῦ μεσημβρινοῦ, καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς νυκτός. Ὡς ἐκ τούτου παρατηρεῖται ὅτι πίπτουν ἐξ ἀνατολῶν πολὺ περισσότεροι διάττοντες ἢ ἐκ δυσμῶν καὶ σχεδὸν ἰσάριθμοι ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἀπὸ νότου. (Βλ. *Διάττοντες.*)

σ.π.

ἀζιμούθιον (Azimut, Azimuth, ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ τριγραμμάτου *Σέμτ*, σημαίνοντος διεύθυνσιν πρός....). Καλεῖται οὕτως ἡ δίεδρος γωνία, ἡ σχηματιζομένη μεταξὺ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ εὑρίσκεται ὁ παρατηρητής, καὶ τοῦ διὰ δοθέντος ἀστέρος ἢ σημείου διερχομένου κατακορύφου κύκλου, ἢ ὅπερ τὸ αὐτό: τὸ τόξον (ΝΓ) τοῦ ὁρίζοντος (ΒΑΝΔ), τὸ περιλαμβανόμενον μεταξὺ τῶν ἐπιπέδων τῶν δύο τούτων κύκλων (ΖΝ καὶ ΖΣΓ). Τὸ ἀζιμούθιον παρίσταται διὰ τοῦ Α,

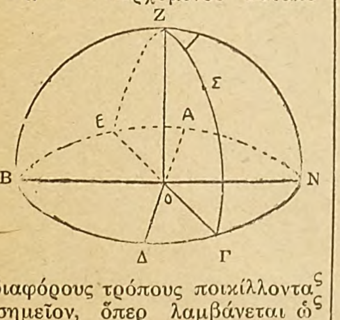

μετρᾶται δὲ κατὰ διαφόρους τρόπους ποικίλλοντας ἀλλήλων κατὰ τὸ σημεῖον, ὅπερ λαμβάνεται ὡς ἀρχή, καὶ κατὰ τὴν φορὰν τῆς μετρήσεως. Ἐν τῇ Ἀστρονομίᾳ λαμβάνομεν ὡς ἀρχὴν τὸ νότιον σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος (Ν) καὶ μετροῦμεν ἀπὸ 0° μέχρι 360° κατὰ τὴν ἀνάδρομον φοράν, ἤτοι ἀπὸ νότου (Ν) πρὸς δυσμάς (Δ).

Οἱ ναυτικοὶ ἐν τούτοις, λόγῳ τῆς χρήσεως τῆς μαγνητικῆς βελόνης, μετροῦσι συνήθως τὰ ἀζιμούθια ἀπὸ τοῦ βορείου ἢ ἀπὸ τοῦ νοτίου σημείου τοῦ ὁρίζοντος, καθόσον εὑρίσκονται ἐν τῷ βορείῳ ἢ ἐν τῷ νοτίῳ ἡμισφαιρίῳ, ἀκολουθοῦντες δὲ φορὰν πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμάς, καθόσον τὸ ἀντικείμενον, οὗτινος πρόκειται νὰ προσδιορισθῇ τὸ ἀζιμούθιον, εὑρίσκεται πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμὰς τοῦ μεσημβρινοῦ. Τοιουτοτρόπως τὸ ἀζυμούθιον ἑνὸς ἀστέρος, ἐὰν προσδιοριζόμενον κατὰ τὴν ἀστρονομικὴν μέθοδον, εἶναι 200°, ὑπὸ ναυτικοῦ εὑρισκομένου ἐν τῷ βορείῳ ἡμισφαιρίῳ θὰ ὁρίζηται ὡς Β 20° Α, ὑπὸ ἑτέρου δέ, εὑρισκομένου ἐν τῷ νοτίῳ ἡμισφαιρίῳ, ὡς Ν 160° Α, ὅπου τὰ πρὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοιρῶν γράμματα ἐμφαίνουσι τὸ σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος, ὅπερ λαμβάνεται ὡς ἀρχὴ τῆς μετρήσεως, τὰ δὲ κατόπιν αὐτοῦ ἐρχόμενα τὴν φοράν, ἥτις ἀκολουθεῖται κατὰ τὴν μέτρησιν, ἢ τὸ ἡμισφαίριον (ἀνατολικὸν ἢ δυτικόν), ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκεται τὸ παρατηρούμενον ἀντικείμενον.

Ἐνίοτε, ὅταν τὸ ἀντικείμενον εὑρίσκηται ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, ἀντὶ τοῦ ἀζιμουθίου λαμβάνομεν τὴν ἀπόστασιν αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἐγγύτερον εὑρισκομένου ἀνατολικοῦ ἢ δυτικοῦ σημείου τοῦ ὁρίζοντος. Ἡ ἀπόστασις αὕτη καλεῖται Εὖρος (Amplitude). Οὕτως ἐὰν σημεῖόν τι (Γ) ἔχῃ ἀζιμούθιον 68°, τότε λέγομεν ὅτι τὸ εὖρός του εἶναι Ε=Δ 22° Ν.

Ἐπειδή, τοῦ παρατηρητοῦ μεταβάλλοντος θέσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς, μεταβάλλεται καὶ ὁ μεσημβρινὸς τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἑκάστοτε εὑρίσκεται, καὶ ἐπειδὴ λόγῳ τῆς ἡμερησίας κινήσεως τῆς οὐρανίου σφαίρας, οἱ ἀστέρες διαρκῶς ἀλλάσσουσι θέσιν, ἀπομακρυνόμενοι τῆς ἀνατολῆς καὶ πλησιάζοντες πρὸς τὴν δύσιν, εἶναι προφανὲς ὅτι τὸ ἀζιμούθιον ἀστέρος ἐξαρτᾶται οὐ μόνον ἐκ τῆς θέσεως τοῦ παρατηρητοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ χρόνου τῆς παρατηρήσεως.

(Βλ. *Ὁριζοντίους Συντεταγμένας* καὶ *Θεοδόλιχον*).

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ.—*Ἀζιμουθιακὴ διόπτρα.* (Lunette azimutale). Διόπτρα, τῆς ὁποίας ὁ ὀπτικὸς ἄξων δύναται νὰ κινῆται καθ' ὕψος, διαγράφων κατακόρυφον ἐπίπεδον μεταβλητοῦ ἀζιμουθίου. Ἡ τοιαύτη διπλῆ κίνησις ἐπιτυγχάνεται, ὅπως καὶ εἰς τὸν θεοδόλιχον, διὰ στηρίξεως τῆς διόπτρας ἐπὶ συστήματος δύο ἀξόνων, διευθυνομένων πάντοτε τοῦ μὲν ὁριζοντίως, τοῦ δὲ κατακορύφως.

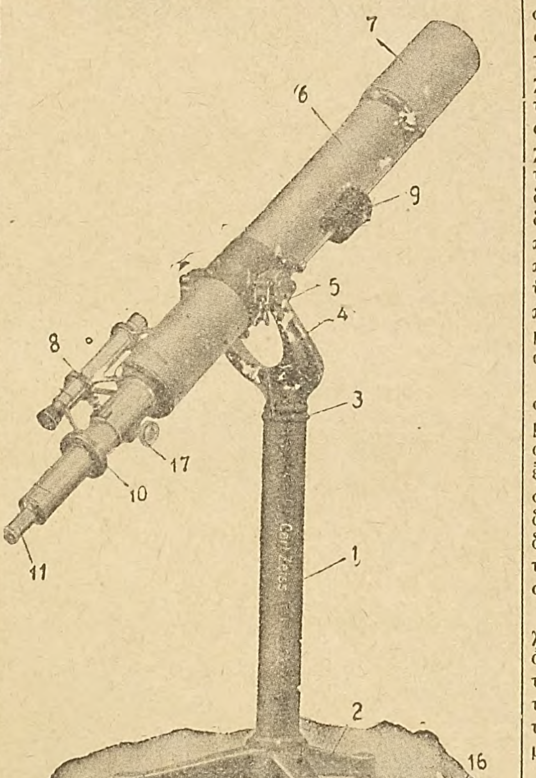

1) Ἀζιμουθιακὴ διόπτρα μετ' ἐπιτραπεζίου τρίποδος.

1. Κατακόρυφος ἄξων.—2. Τρίπους.—3. Στροφεὺς κινήσεως κατ' ἀζιμούθιο .—4. Δικρανοειδὴς ὑποστάτης.—5. Ὁριζόντιος ἄξων.—6. Σωλὴν τῆς διόπτρας.—7. Ἀλεξίδροσον.—8. Ἐρευνητής.—9. Ἀντίβαρον.—10 Προσοφθάλμιον σύστημα. — 11. Προσοφθάλμιος φακός. — 12. Κάλυμμα τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ.—13. Διάφραγμα αὐτοῦ.—14. Ἀστρονομικὸς προσοφθάλμιος. — 15. Χρωματιστὴ ὕελος.—16. Κάλυμμα τοῦ ἀντικειμενικοῦ τοῦ ἐρευνητοῦ.—17. Κοχλίας προσαρμογῆς τοῦ προσοφθάλμου συστήματος.

Ὑπάρχουσι διαφόρων τύπων ἀζιμουθιακαὶ διόπτραι, ποικίλλουσαι κατὰ τὴν μορφήν, ἥτις ἀναλόγως τῶν ἑκάστοτε ἐπιφερομένων τελειοποιήσεων δίδεται εἰς τὸ ὑποβαστάζον τὴν διόπτραν σύστημα τῶν ἀξόνων αὐτῆς. Εἷς τῶν τελειοτέρων τύπων ἀζιμουθιακῶν διοπτρῶν εἶναι ὁ ἐνταῦθα περιγραφόμενος (κατασκευαστοῦ C. Zeiss), ὅστις ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἑξῆς κυρίων μερῶν: α) ἐκ τοῦ τρίποδος, β) ἐκ τοῦ κατακορύφου ἄξονος, γ) ἐκ τοῦ φέροντος τὸν ὁριζόντιον ἄξονα δικρανοειδοῦς ὑποστάτου, δ) ἐκ τῶν μηχανισμῶν μικροβατικῆς κινήσεως καθ' ὕψος καὶ κατ' ἀζιμούθιον, ε) ἐκ τῆς διόπτρας καὶ στ) ἐκ τῶν ἐξαρτημάτων αὐτῆς.

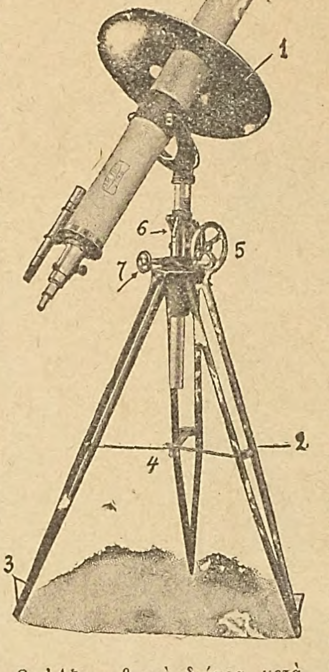

2) Ἀζιμουθιακὴ διόπρα μετὰ ταξειδιωτικοῦ τρίποδος.

1. Ἀλεξήλιον.—2. Τρίπους.—3. Σιδηρᾶ ἀκμὴ μετὰ προεξοχῆς πρὸς ἔμπηξιν τοῦ ποδὸς ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. – 4. Μεταλλικοὶ πήχεις μετὰ στερεωτικοῦ κοχλίου.—5. Τροχὸς μετὰ λαβῆς διὰ τὴν ἀναβίβασιν ἢ καταβίβασιν τοῦ κατακορύφου ἄξονος.—6. Μοχλὸς στερεώσεως τοῦ κατακορύφου ἄξονος εἰς ὡρισμένον ὕψος. —7. Κοχλίας περιωρισμένης μικροβατικῆς κινήσεως κατ' ἀζιμούθιον.

α) *Τρίπους.* Ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τῆς διόπτρας καὶ τῶν ὅρων ἐν γένει, ὑφ' οὓς προώρισται νὰ χρησιμοποιηθῇ αὕτη, ὁ τρίπους δύναται νὰ εἶναι: ἐπιτραπέζιος, ταξειδιωτικὸς καὶ μόνιμος.

Ὁ ἐπιτραπέζιος τρίπους εἶνε συνήθως κατεσκευασμένος ἐκ μετάλλου (σιδήρου ἢ ὀρειχάλκου) καὶ φέρει εἰς τὸ κέντρον κοχλίαν, δι' οὗ στερεοῦται ἐπὶ τοῦ κατακορύφου ἄξονος τῆς διόπτρας. (Σχ. 1).

Τὰ σκέλη τοῦ ταξειδιωτικοῦ τρίποδος κατασκευάζονται ἐξ ἀνθεκτικοῦ ξύλου καὶ ἔχουσι μῆκος σταθερὸν ἢ ἐνίοτε μεταβλητόν, συνδέονται δὲ μετὰ τῆς τραπέζης τοῦ τρίποδος διὰ στερεωτικῶν κοχλιῶν, διὰ συσφίγξεως τῶν ὁποίων ἐξασφαλίζεται τελεία εὐστάθεια τῆς διόπτρας. Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τρίποδές τινες φέρουσι μεταλλικοὺς πήχεις, οἵτινες κατὰ τὸ ἓν ἄκρον ἐξαρτώμενοι ἀπὸ τῶν σκελῶν τοῦ τρίποδος καὶ κατὰ τὸ ἄλλο συνδεόμενοι πρὸς ἀλλήλους διὰ καταλλήλου κοχλίου διατηροῦσι σταθερὰς τὰς σχετικὰς ἀποστάσεις τῶν ποδῶν μεταξύ των. Τὸ ἄκρον ἑκάστου σκέλους προστατεύεται ὑπὸ μεταλλικῆς ἀκμῆς, ὀλίγον ἄνωθεν τῆς ὁποίας ὑπάρχει σιδηρᾶ προεξοχή, ἣν πιέζοντες διὰ τοῦ ποδὸς πρὸς τὰ κάτω, ἐμπηγνύομεν τὴν μεταλλικὴν ἀκμὴν εἰς τὸ ἔδαφος πρὸς ἀσφαλεστέραν στήριξιν τοῦ ὀργάνου. (Σχ. 2).

Οἱ μόνιμοι τρίποδες ἔχουσι σκέλη κατεσκευασμένα ἐν σκληροῦ ξύλου καὶ ἀνενδότως συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα. Εἰς τοὺς τρίποδας τούτους ἀντὶ μεταλλικῆς ἀκμῆς εἰς τὸ ἄκρον τῶν σκελῶν ἔχομεν μικροὺς τροχοὺς πρὸς εὔκολον μετακίνησιν τοῦ συνόλου, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, πλησίον δὲ αὐτῶν κοχλίας, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουσι τόσον διὰ τὴν ὁριζοντίωσιν τοῦ ὀργάνου, ὅσον καὶ διὰ τὴν μόνιμον στερέωσιν αὐτοῦ εἰς ὡρισμένην θέσιν (Σχ. 3).

β) Κατακόρυφος ἄξων· Οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ παχέος χαλυβδίνου στελέχους, τοῦ ὁποίου τὸ ἄνω ἄκρον εἰς μὲν τὰς μικρὰς διόπρας εὑρίσκεται πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ὕψος, εἰς δὲ τὰς μεγάλας δύναται νὰ ἀνέρχηται ἢ νὰ κατέρχηται κατὰ βούλησιν τῇ βοηθείᾳ ὀδοντωτοῦ συστήματος. (Βλ. σχ. 2 (5)).

γ) Δικρανοειδὴς ὑποστάτης. Οὗτος στερεοῦται διὰ κοχλιῶν εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ κατακορύφου ἄξονος, οἱ δύο δὲ βραχίονες αὐτοῦ, οἵτινες κλίνουσι πρὸς τὸν ὁρίζοντα ὑπὸ γωνίαν 45°, φέρουσι κατὰ τὰ ἄκρα στροφεῖς, ἐντὸς τῶν ὁποίων στρέφεται ὁ ὁριζόντιος ἄξων τῆς διόπτρας. (Βλ. σχ. 1. (4)).

δ) Μηχανισμοὶ μικροβατικῶν κινήσεων. Ἐπειδὴ εἶνε ἀναπόφευκτοι αἱ ἀπότομοι μετακινήσεις τῶν εἰδώλων ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου, ὁσάκις κινῶμεν τὴν διόπτραν διὰ τῆς χειρὸς πρὸς παρατήρησιν κινουμένου σώματος ἢ πρὸς διερεύνησιν ὡρισμένης περιοχῆς, ἐπενοήθησαν διάφοροι μέθοδοι πρὸς βαθμιαίαν μετακίνησιν τῶν διοπτρῶν κατ' ἀζιμούθιον καὶ καθ' ὕψος. Εἰς τὰς μικρὰς ἀζιμουθιακὰς διόπτρας γίνεται χρῆσις τῶν μικροβατικῶν λεγομένων κοχλιῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιτυγχάνονται

Digitized by Google

μετακινήσεις κατὰ μικρὰς σχετικῶς γωνίας (συνήθως 12ο). (Βλ. σχ. 2 (7).)

Εἰς τὰς μεγάλας διόπτρας (τῶν 80 130 χ μ) ἀντί τοῦ τοιούτου συστήματος περιωρισμένων μικροβατικῶν κινήσεων (mouvements lents limitès) ὑπάρχει μηχανισμὸς ἐπιτρέπων ἀπεριόριστον μικρο-

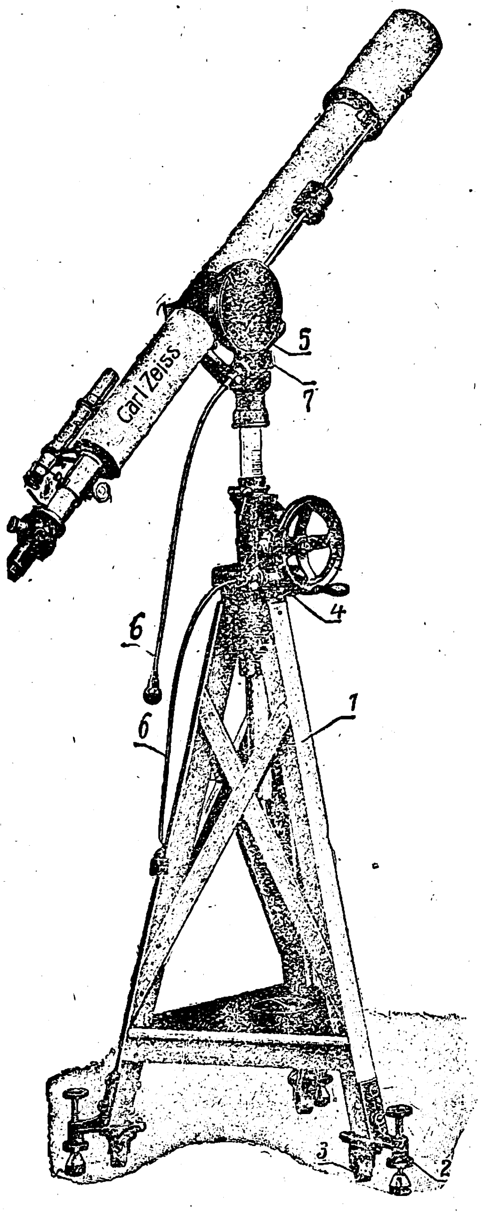

3) Ἀζιμουθιακὴ διόπτρα μετὰ μονίμου τρίποδος.

1. Τρίπους.—2. Ὁριζοντιωτικοὶ ἢ στερεωτικοὶ κοχλίαι. —3. Τροχοὶ μετακινήσεως.— 4. Μηχανισμὸς ἀπεριορίστου μικροβατικῆς κινήσεως κατ' ἀζιμούθιον.—5. Ὅμοιος καθ' ὕψος.—6. Εὔκαμπτοι βραχίονες.—7. Κοχλίας ἀπομονώσεως τοῦ ἀτέρμονος.

βατικὴν κίνησιν (mouvement lent illimitè) τῆς διόπτρας καθ' οἱανδήποτε γωνίαν, τόσον κατὰ τὴν μίαν φοράν, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἄλλην. Τὸ τελευταῖον τοῦτο σύστημα ἔχει ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ προηγούμενον τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι δὲν ἀπαιτεῖ οἱανδήποτε ἐκ τῶν προτέρων ῥύθμισιν, οὔτε ἰδιαιτέραν τινὰ προσοχὴν κατὰ τὴν λειτουργίαν του, ἐνῷ τοὐναντίον τὸ σύστημα τῶν περιωρισμένων μικροβατικῶν κινήσεων ἀναγκάζει-πολλάκις δὲ μάλιστα διαρκούσης τῆς παρατηρήσεως-νὰ ἐπαναφέρωμεν τὸν μικροβατικὸν κοχλίαν εἰς τὸ μέσον τῆς γωνίας, καθ' ἣν ἐπιτρέπεται ἡ κίνησις, διότι ἄλλως ἐνδέχεται νὰ ἔχωμεν περιθώριον κινήσεως κατὰ τὴν μίαν φοράν, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τὴν ἀντίθετον, ἥτις πολλάκις συμβαίνει νὰ εἶναι ἐκείνη ἀκριβῶς καθ' ἣν εἶναι ἀνάγκη νὸ στρέψωμεν τὸ ὄργανον.

Ὁ μηχανισμὸς ἀπεριορίστου μικροβατικῆς κινήσεως κατ' ἀζιμούθιον ἀποτελεῖται ἐξ ὀδοντωτοῦ τροχιάσματος καὶ ἀτέρμονος κοχλίου, ἐγκεκλεισμένων ἐντὸς κιβωτίου κατὰ τρόπον μὴ ἐπιτρέποντα τὴν εἰσχώρησιν κονιορτοῦ. Τὸ κιβώτιον τοῦτο εἶναι τοποθετημένον ἀμέσως ἄνωθεν τῆς τραπέζης τοῦ τρίποδος καὶ κάτωθεν τοῦ πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ κατακορύφου ἄξονος τῆς διόπτρας ὀδοντωτοῦ τροχοῦ [Βλ. σχ. 3 (4)]. Τῇ βοηθείᾳ τοῦ μηχανισμοῦ τούτου δυνάμεθα νὰ περιστρέφωμεν κατὰ βούλησιν τὸν κατακόρυφον ἄξονα τῆς διόπτρας βραδέως περὶ ἑαυτόν, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ τὸν φέροντα τὴν διόπτραν δικρανοειδῆ ὑποστάτην πρὸς τὰ δεξιὰ ἢ ἀριστερά. Παρόμοιος μηχανισμός, ἐστερεωμένος ἐπὶ τῆς διόπτρας κατὰ τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων τοῦ ὁριζοντίου ἄξονος αὐτῆς, χρησιμεύει διὰ τὴν βραδεῖαν μετακίνησιν αὐτῆς καθ' ὕψος. [Βλ. σχ. 3 (5)]. Πρὸς εὐκολίαν τοῦ παρατηρητοῦ οἱ ἀτέρμονες κοχλίαι ἀμφοτέρων τῶν μηχανισμῶν μικροβατικῆς κινήσεως καταλήγουσιν εἰς ἐπιμήκεις εὐκάμπτους βραχίονας, ἐπιτρέποντας τὸν ἄνετον χειρισμὸν τοῦ ὀργάνου. [Βλ. σχ. 3 (6)]. Οἱ μηχανισμοὶ μικροβατικῶν κινήσεων κατ' ἀζιμούθιον καὶ καθ' ὕψος δύνανται νὰ ἀφαιρεθῶσιν ἀπὸ τῆς διόπτρας ἢ καὶ νὰ ἀπομονωθῶσιν εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν προτιμῶμεν νὰ μετακινῶμεν τὴν διόπτραν διὰ τῆς χειρός. Πρὸς τοῦτο ἀπομακρύνομεν δι' εἰδικοῦ κοχλίου τὸν ἀτέρμονα ἀπὸ τοῦ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ἐν ᾧ οὗτος ἐμπλέκεται, καὶ οὕτως ἀνακτᾷ ἡ διόπτρα ἐλευθερίαν κινήσεως. [Βλ. σχ. 3 (7)].

ε) *Διόπτρα.* Αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ μεταλλικοῦ σωλῆνος, ὅστις εἰς τὸ ἓν ἄκρον φέρει τὸν ἀντικειμενικὸν φακόν, εἰς δὲ τὸ ἕτερον τὸ προσοφθάλμιον σύστημα. Εἰς τὰς νεωτέρας διόπτρας ὁ ἀντικειμενικὸς φακὸς προφυλάσσεται δι' ἀλεξιδρόσου, ἤτοι παρεκτάματος τοῦ σωλῆνος, χρησιμεύοντος πρὸς παρεμπόδισιν τοῦ σχηματισμοῦ δρόσου ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ φακοῦ. [Βλ. σχ. 1. (7)]. Τὸ προσοφθάλμιον σύστημα ἀποτελεῖται ἐκ συστήματος ἀνισοδιαμέτρων τεμαχίων σωλήνων, ὀλισθαινόντων τοῦ ἑνὸς ἐντὸς τοῦ ἄλλου. Ἡ τοιαύτη ὀλίσθησις ἐπιτυγχάνεται τῇ βοηθείᾳ ὀδοντωτοῦ τροχοῦ, ἐμπλεκομένου ἐντὸς ὀδοντωτῆς ταινίας. [Βλ. σχ. 5 (10)]. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου τῶν κινητῶν σωλήνων ἐπιμηκύνομεν ἢ ἐπιβραχύνομεν τὸν σωλῆνα τῆς διόπτρας, ἕως οὗ δι' ἀλλεπαλλήλων δοκιμῶν κατορθώσωμεν νὰ ταὐτίσωμεν τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ πρὸς τὸ ἑστιακὸν ἐπίπεδον τοῦ προσοφθαλμίου, ὅστις προσαρμόζεται εἰς τὸ ἄκρον τοῦ τελευταίου σωλῆνος, συγκρατούμενος ἐκεῖ εἴτε διὰ τριβῆς, εἴτε διὰ κοχλιώσεως.

ζ) *Ἐξαρτήματα.* Παρὰ τὸ προσοφθάλμιον ἄκρον τοῦ σωλῆνος καὶ παραλλήλως πρὸς αὐτὸν αἱ ἀζιμουθιακαὶ διόπτραι φέρουσι προσηρτημένην ἑτέραν μικροτέραν, ἥτις καλεῖται ἐρευνητής. (Βλ. σχ. 1 (8)]. Ἀντὶ ἐρευνητοῦ διόπτραί τινες φέρουσι καταλλήλως ἐστερεωμένα εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν κοινὰ διόφθαλμα. (Σχ. 4).

Εἰς τὰς νεωτάτου τύπου διόπτρας ἀντὶ ἁπλοῦ

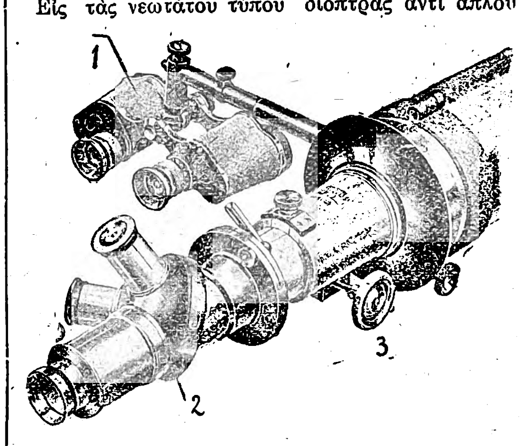

4) Προσοφθάλμιον ἄκρον τοῦ σωλῆνος.

1. Διόφθαλμα ἀντὶ ἐρευνητοῦ.— 2. Ἀστρονομικὸν περίστροφον.—3. Κοχλίας προσαρμογῆς τοῦ προσοφθαλμίου συστήματος.

προσοφθαλμίου προσαρμόζεται διόφθαλμος τοιοῦτος, [Βλ. σχ. 5 (1)] ἐπιτρέπων τὴν χρῆσιν ἀμφοτέρων τῶν ὀφθαλμῶν κοτὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν παρατηρήσεαν. Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ πολλάκις κατὰ τὴν παρατήρησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων παρίσταται ἀνάγκη χρήσεως διαφόρων μεγεθύνσεων, αἱ τελευταῖαι διόπτρσι τύπου C. Zeiss ἐπιτρέπουσι τὴν εἰς τὸ προσοφθάλμιον σύστημα προσαρμογὴν τοῦ λεγομένου ἀστρονομικοῦ περιστρόφου (revolver), τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὁποίου διὰ διαφόρων πρισμάτων, περιεχομένων ἐντὸς καταλλήλου θήκης, δυνάμεθα διὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ αὐτοῦ σώματος νὰ ἔχωμεν ἐπὶ τοῦ προσοφθαλμίου προσηρμοσμένας συγχρόνως τρεῖς διαφόρους μεγεθύνσεις. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου κατορθοῦμεν ὥστε νὰ μὴ διακόπτωμεν τὴν παρατήρησιν πρὸς ἀλλαγὴν μεγεθύνσεως, ὅπως γίνεται εἰς τὰς παλαιοτέρου τύπου διόπτρας. [Βλ. σχ. 4 (2)].

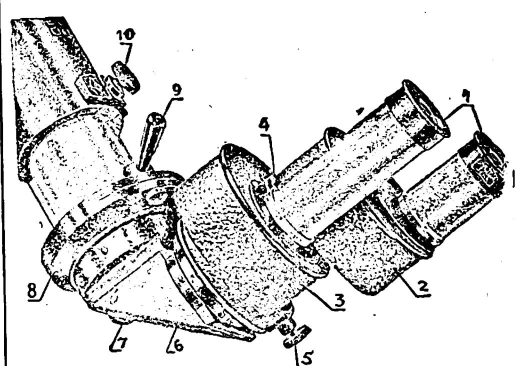

5) Προσοφθάλμιον σύστημα.

1 Διόφθαλμος προσοφθάλμιος.—2, 3 Ἐπανορθωτικὰ πρίσματα.—4 Κλῖμαξ ἀποστάσεως τῶν ὀφθαλμῶν.— 5. Στερεωτικὸς κοχλίας.—6. Πρῖσμα διὰ παραζενιθιακὰς παρατηρήσεις.— 7. Κοχλίας κανονίζων τὴν περιστροφὴν τοῦ πρίσματος περὶ τὸν ὀπτικὸν ἄξονα τῆς διόπτρας.—8. Δακτύλιος προσαρμογῆς τοῦ μικρομέτρου. —9. Στερεωτικὸς μοχλός.— 10. Κοχλίας προσαρμογῆς τοῦ προσοφθαλμίου συστήματος.

Εἰδικῶς διὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ἡλίου γίνεται χρῆσις ἑτέρου περιστρόφου φέροντος ὑέλους

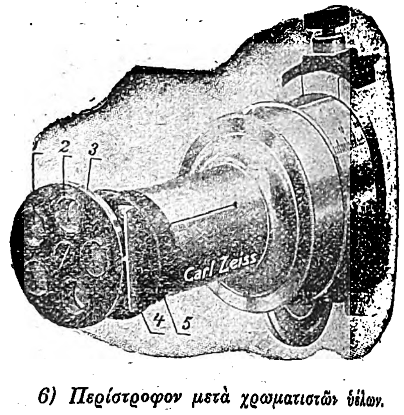

6) Περίστροφον μετὰ χρωματιστῶν ὑέλων.

διαφόρου χρώματος καὶ διαφόρου βάθους χρωματισμοῦ, τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται εἰς τὸν προσοφθάλμιον φακόν (Σχ. 6.). Εἰς τοιαύτας παρατηρήσεις αἱ διόπτραι ἐφοδιάζονται συνήθως δι' εἰδικοῦ ἀλεξηλίου χρησιμεύοντος πρὸς προφύλαξιν τοῦ παρατηρητοῦ ἀπὸ τῶν ἀμέσων ἡλιακῶν ἀκτίνων ὡς καὶ δι' εἰδικοῦ πίνακος καταλλήλως στερεουμένου ἐπὶ τῆς διόπτρας πρὸς παρατήρησιν τοῦ Ἡλίου ἐκ προβολῆς (Σχ. 7).

Διὰ τὰς παραζενιθιακὰς τέλος παρατηρήσεις προσαρμόζεται πολλάκις εἰς τὸ προσοφθάλμιον σύστημα πρῖσμα ὁλικῆς ἀνακλάσεως, ἀπαλλάσσον τὸν παρατηρητὴν ἀπὸ κοπιώδεις στάσεις, αἵτινες πάντοτε ἐπηρεάζουσι δυσμενῶς τὴν ἀκρίβειαν τῶν παρατηρήσεων. [βλ σχ. 5 (6)].

Ἂν καὶ αἱ ἀζιμουθιακαὶ διόπτραι χρησιμεύουσι

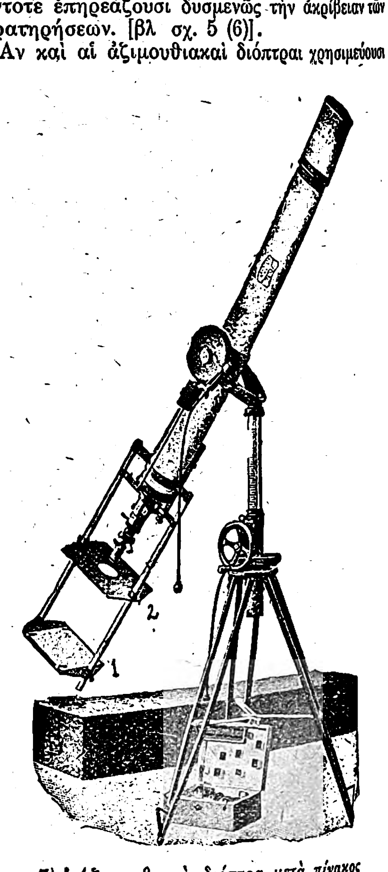

7) Ἀζιμουθιακὴ διόπτρα μετὰ πίνακος διὰ τὰς ἐκ προβολῆς παρατηρήσεις τοῦ Ἡλίου.

1. Πίναξ.—2. Διάφραγμα.

κυρίως δι' ἐκτέλεσιν ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων, (Ἡλίου, Σελήνης, Ἐκλείψεων αὐτῶν, Πλανητῶν, Κομητῶν, Μεταβλητῶν ἀστέρων, κ.λ.π.) ἐν τούτοις δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ δι' ἐπιγείους παρατηρήσεις, εἴτε παρεμβαλλομένου μεταξὺ τοῦ ἀντικειμενικοῦ καὶ τοῦ προσοφθαλμίου φακοῦ συστήματος ἐπανορθωτικῶν πρισμάτων, εἴτε ἀντικαθισταμένων τῶν ἀστρονομικῶν προσοφθαλμίων φακῶν δι' ἑτέρων εἰδικῶν δι' ἐπιγείους παρατηρήσεις.

Ἀζιμούθιον μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου. Καλεῖται οὕτω ἡ δίεδρος γωνία ἡ σχηματιζομένη μεταξὺ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου καὶ τοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος τῆς μεσημβρινῆς διόπτρας (βλ. μεσημβρινὸν τηλεσκόπιον). Ἡ γωνία αὕτη, οὖσα ἴση πρὸς τὴν δίεδρον, τὴν σχηματιζομένην μεταξὺ τοῦ πρώτου κατακορύφου καὶ τοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς τῆς διόπτρας, μετρᾶται ὑπὸ τῆς ἀντιστοίχου

Digitized by Google

πρὸς αὐτὴν ἐπιπέδου γωνίας W B A τῆς περιλαμβανομένης μεταξὺ τοῦ ἄξονος τοῦ μεσημβρινοῦ A W καὶ τῆς προβολῆς A B τοῦ ἄξονος περιστροφῆς τῆς διόπτρας ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος. Ἡ ἐν λόγῳ γωνία παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ γράμματος α καὶ καλεῖται *Σταθερὰ Ἀζιμουθίου ἢ Σφάλμα Ἀζιμουθίου*· λογίζεται δὲ ὡς θετική, ὅταν ἡ ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος προβολὴ τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τοῦ ἄξονος περιστροφῆς τῆς μεσημβρινῆς διόπτρας εὑρίσκηται μεταξὺ τοῦ δυτικοῦ ἡμίσεος τοῦ ἄξονος τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ τοῦ νοτίου ἡμίσεος τῆς μεσημβρινῆς γραμμῆς,

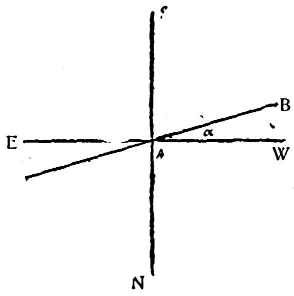

ἢ ὅπερ τὸ αὐτό, ἐὰν ἀναχωροῦντες ἀπὸ δυσμῶν ἐκ τῆς ἰδεώδους θέσεως τοῦ ἄξονος περιστροφῆς τῆς διόπτρας, ἥτις εἶνε ἡ διεύθυνσις τοῦ ἄξονος τοῦ μεσημβρινοῦ A W, συναντῶμεν τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ θέσιν A B, ἐφόσον προχωροῦμεν πρὸς Ἀνατολὰς E, διερχόμενοι διὰ τοῦ Νότου S.

Συνεπείᾳ τῆς τοιαύτης παρεκκλίσεως τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος τῆς μεσημβρινῆς διόπτρας ἀπὸ τοῦ ἐπιπέδου τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου, οἱ χρόνοι μεσουρανήσεως διαφόρων ἀστέρων, οἱ προσδιοριζόμενοι διὰ παρατηρήσεως αὐτῶν τῇ βοηθείᾳ μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου, μὴ προσανατολισθέντος μετὰ μαθηματικῆς ἀκριβείας-- -τοῦθ' ὅπερ ἄλλως τε εἶναι καὶ ἀδύνατον ἐν τῇ πράξει-—εἶναι ἐσφαλμένοι τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ μεγαλειτέρα εἶναι ἡ τιμὴ τῆς γωνίας α.

Ἄλλοις λόγοις, οἱ παρατηρούμενοι ἀστέρες θὰ διέρχωνται διὰ τοῦ μέσου νήματος τοῦ μικρομέτρου κατά τι ἐνωρίτερον τοῦ δέοντος, ἐὰν τὸ α εἶναι θετικὸν ἢ κατά τι βραδύτερον, ἐὰν εἶναι ἀρνητικόν. Ἄρα οἱ ἐκ μεσημβρινῆς παρατηρήσεως συναγόμενοι χρόνοι μεσουρανήσεως τῶν ἀστέρων θὰ εἶναι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ περιπτώσει μικρότεροι, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ μεγαλύτεροι ἐκείνων, οἵτινες θὰ εὑρίσκοντο, ἐὰν τὸ σφάλμα ἀζιμουθίου τῆς διόπτρας ἦτο μηδέν. Ἄλλοτε πρὸς ἀποφυγὴν τῶν σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα συνεπάγεται τὸ γενονὸς ὅτι ὁ ὀπτικὸς ἄξων τῆς μεσημβρινῆς διόπτρας δὲν διαγράφει ἀκριβῶς τὸ ἐπίπεδον τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου, προσεπάθουν ὅπως διὰ διαδοχικῶν δοκιμῶν ἐπιτύχωσι τὴν τοποθέτησιν τοῦ ὀργάνου εἰς τὴν μαθηματικῶς ἀκριβῆ θέσιν αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπιτυγχάνεται πάντοτε, ἐκτὸς δὲ τοῦ ὅτι ἀπαιτεῖ ἀπώλειαν πολλοῦ χρόνου, δὲν ἄγει καὶ εἰς πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, διότι ἐξ αἰτίας διαφόρων λόγων—μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας, ἀσταθείας τοῦ ἐδάφους κτλ. —εἶναι ἀδύνατος ἡ διαρκὴς παραμονὴ τοῦ τηλεσκοπίου εἰς τὴν αὐτὴν σταθερῶς ἀκριβῆ αὐτοῦ θέσιν καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται περὶ τελειοτάτου ἀπὸ ἀπόψεως κατασκευῆς ὀργάνου. Τὸ μειονέκτημα τοῦτο εἶναι ἰδίως αἰσθητὸν εἰς τὰ φορητὰ μεσημβρινὰ τηλεσκόπια. Ὡς ἐκ τούτου σήμερον προτιμῶμεν μέθοδον εὐκολωτέραν καὶ ἀκριβεστέραν, καθ' ἥν, ἀφοῦ τοποθετήσωμεν ἀρχικῶς τὸ μεσημβρινὸν τηλεσκόπιον εἰς θέσιν ἐλάχιστα ἀφισταμένην τῆς ἰδεώδους, προσδιορίζομεν μετὰ ταῦτα τὸ ἀζιμούθιον τοῦ ἐπιπέδου τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος τῆς διόπτρας καὶ ἐπιφέρομεν ἀκολούθως τὴν προσήκουσαν διόρθωσιν εἰς τοὺς ἐκ παρατηρήσεως εὑρεθέντας χρόνους μεσουρανήσεως τῶν διαφόρων ἀστέρων. Ἡ διόρθωσις αὕτη παρέχεται ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ τύπου:

$$\text{ἡμ}\, h\ \text{ημ}\, P = \text{ἡμ}\, \alpha\ \text{ημ}\, \zeta$$

τοῦ συνδέοντος τὰς ἰσημερινὰς συντεταγμένας h καὶ P πρὸς τὰς ὁριζοντίους α καὶ ζ, ἐὰν ἐν αὐτῷ ἀντικαταστήσωμεν τὸ ζ διὰ τοῦ ἴσου του $\varphi \pm \delta$ (ἔνθα φ εἶναι τὸ πλάτος τοῦ τόπου καὶ δ ἡ ἀπόκλισις τοῦ παρατηρουμένου ἀστέρος), δεδομένου ὄντος δτι, ἐπειδὴ ἡ γωνία α εἶναι πολὺ μικρά, ἡ παρατήρησις δύναται νὰ ὑποτεθῇ γινομένη σχεδὸν ἐπὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου, καὶ θέσωμεν ἀντὶ τοῦ ἡμ α καὶ ἡμ h τὰ ἰσοδύναμα πρὸς αὐτὰ ἀπειροστὰ τόξα A καὶ d h, ὁπότε, λύοντες πρὸς d h, ἔχομεν τὴν ζητουμένην διόρθωσιν τῆς ὥρας μεσουρανήσεως:

$$d\,h = \alpha\, \frac{\text{ἡμ}(\varphi \pm \delta)}{\text{συν}\ \delta}$$

ἔνθα τὸ σημεῖον + ἀντιστοιχεῖ εἰς ἀστέρα παρατηρούμενον κατὰ τὴν κάτω μεσουράνησιν αὐτοῦ καὶ τὸ — κατὰ τὴν ἄνω.

Ὡς συνάγεται ἐκ τοῦ τύπου τούτου, ἡ διόρθωσις d h, ἤτοι τὸ ἐξ ἐπιδράσεως τῆς τιμῆς τοῦ ἀζιμουθίου σφάλμα, εἶναι τόσῳ μεγαλείτερον, ὅσῳ ἡ ἀπόκλισις δ εἶναι μεγαλυτέρα, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, ἡ διόρθωσις d h εἶναι μείζων διὰ τοὺς παραπολίους, παρὰ διὰ τοὺς ἰσημερινοὺς ἢ ὡριαίους λεγομένους ἀστέρας. Συνεπῶς, αἱ ὀρθαὶ ἀναφοραὶ τῶν τελευταίων τούτων εἶναι ἀκριβέστεραι ἢ αἱ τῶν πρώτων. Ἐπὶ πλέον αἱ μέσαι θέσεις τῶν παραπολίων ἐξήχθησαν ἐξ ἀριθμοῦ σχετικῶς ὀλίγων νεωτέρων παρατηρήσεων καὶ αἱ ἴδιαι αὐτῶν κινήσεις, συναγόμεναι ἐκ συγκρίσεως τῶν νεωτέρων παρατηρήσεων πρὸς παλαιοτέρας, αἵτινες ἐνίοτε δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀκριβεῖς, ἐνέχουσι ποιάν τινα ἀβεβαιότητα. Ὁ Gonessiat, μελετήσας τὸ ζήτημα τοῦτο, ἔδωκε σειρὰν διορθώσεων διὰ διαφόρους παραπολίους, αἵτινες διά τινας ἐξ αὐτῶν δὲν εἶναι ἀμελητέαι. (Bull. Astr. 1885).

Προσδιορισμὸς τοῦ σφάλματος ἀζιμουθίου. Τὸ σφάλμα τοῦτο δὲν δύναται νὰ προσδιορισθῇ διὰ φυσικῆς μεθόδου. Διὰ τοῦτο μεταχειριζόμεθα ἀστρονομικὴν μέθοδον, ἔχουσαν ὡς ἑξῆς: Παρατηροῦμεν δύο διαφόρους ἀστέρας, ἔχοντας ἀποκλίσεις δ καὶ δ'. Καλέσωμεν h_1 καὶ h_2 τοὺς χρόνους διαβάσεων αὐτῶν διὰ τοῦ μέσου νήματος τοῦ μικρομέτρου, προσδιορισθέντας τῇ βοηθείᾳ ἀστρικοῦ ἐκκρεμοῦς. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι Cp καὶ C'p εἶναι αἱ εἰς τοὺς χρόνους h_1 καὶ h_2 ἀντιστοιχοῦσαι ἀπόλυτοι καταστάσεις τοῦ ἀστρικοῦ ἐκκρεμοῦς, ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ t καὶ t' ἑκατέρου τῶν ἀστέρων τούτων κατὰ τὸν τύπον τοῦ Mayer εἶναι:

$$t = h_1 + Cp + \frac{1}{\text{συν}\ \delta}\left[\alpha\ \text{ἡμ}(\varphi - \delta) + \beta\,\text{συν}(\varphi - \delta) + (c - \varkappa)\right]$$

καὶ

$$t' = h_2 + C'p + \frac{1}{\text{συν}\,\delta'}\left[\alpha\,\text{ἡμ}(\varphi - \delta') + \beta\,\text{συν}(\varphi - \delta') + (c - \varkappa)\right]$$

ἔνθα β εἶναι ἡ τιμὴ τῆς κλίσεως τοῦ ἄξονος περιστροφῆς τῆς διόπτρας προσδιορισθεῖσα διὰ τῆς ἀεροστάθμης ἢ διὰ τοῦ ὑδραργυρικοῦ κατόπτρου, C ἡ τιμὴ τοῦ σφάλματος κατευθύνσεως προσδιορισθεῖσα διὰ περιστροφῆς τῆς μεσημβρινῆς διόπτρας καὶ παρατηρήσεως μεμακρυσμένου στόχου ἢ διὰ κατευθυντῆρος καὶ u ἡ σταθερὰ τῆς ἡμερησίας ἀποπλανήσεως, ἥτις διὰ τὰς Ἀθήνας εἶναι u=0δ,016. Ἀφαιροῦντες κατὰ μέλη εὑρίσκομεν:

$$t' - t = h_2 - h_1 + C'p - Cp + \alpha\left[\frac{\text{ημ}(\varphi - \delta'}{\text{συν}\ \delta'} - \frac{\text{ἡμ}(\varphi - \delta)}{\text{συν}\ \delta}\right] + E' - E,$$

ἔνθα E καὶ E' εἶνε δύο συναρτήσεις τῶν ποσοτήτων β, c, κ, φ, δ καὶ δ'. Θέσωμεν ἤδη $n_1 = h_1 + Cp + E$ καὶ $n_2 = h_2 + C'p + E'$, ἤτοι ἀντὶ τῶν χρόνων h_1 καὶ h_2 λάβωμεν τοὺς χρόνους διαβάσεως τῶν ἀστέρων διὰ τοῦ μέσου νήματος, διωρθωμένους κατὰ τὴν πορείαν τοῦ ἐκκρεμοῦς ἀπὸ τῆς στιγμῆς h_1 μέχρι τῆς στιγμῆς h_2, κατὰ τὴν κλίσιν τοῦ ἄξονος περιστροφῆς τῆς διόπτρας, κατὰ τὴν κατεύθυνσιν καὶ κατὰ τὴν ἡμερησίαν ἀποπλάνησιν. Οὕτω θὰ ἔχωμεν:

$$t' - t = n_2 - n_1 + \alpha\, \frac{\text{συν}\ \varphi\ \text{ἡμ}(\delta - \delta')}{\text{συν}\ \delta\ \text{συν}\ \delta'}$$

ὅθεν ἕπεται ἡ τιμὴ τοῦ ἀζιμουθίου τῆς διόπτρας:

$$\alpha = \left[(t' - t) - (n_2 - n_1)\right] \frac{\text{συν}\ \delta\ \text{συν}\ \delta'}{\text{συν}\ \varphi\ \text{ἡμ}(\delta - \delta')}$$

ἢ ἁπλούστερον:

$$\alpha = \frac{(t' - t) - (n_2 - n_1)}{\text{συν}\ \varphi\,(\text{εφ}\ \delta - \text{εφ}\ \delta')}$$

Ἐκ τῆς διερευνήσεως τοῦ τύπου τούτου εὐκόλως συνάγονται οἱ ὅροι, οὓς δέον νὰ πληρῶσιν οἱ ἀστέρες, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐκλεγῶσι διὰ τὸν μετὰ πάσης ἀκριβείας προσδιορισμὸν τοῦ α. Ἡ διαφορὰ $(n_2 - n_1)$ ἐξαρτᾶται ἐν μέρει ἐκ τῆς πορείας τοῦ χρονομέτρου κατὰ τὸ διάστημα ἀπὸ h_1 μέχρι h_2. Συνεπῶς δέον νὰ προτιμῶνται ἀστέρες, ὧν αἱ ὀρθαὶ ἀναφοραὶ νὰ διαφέρωσιν ἐλάχιστα ἀπ' ἀλλήλων, ὁσάκις ἀμφότεροι παρατηρῶνται κατὰ τὴν ἄνω μεσουράνησίν των ἢ ἀμφότεροι κατὰ τὴν κάτω. Ἐν τῇ περιπτώσει ὅμως καθ' ἣν ὁ εἷς μεσουρανεῖ ἄνω καὶ ὁ ἕτερος κάτω, τότε αἱ ὀρθαὶ ἀναφοραί των δέον νὰ διαφέρωσιν ἀλλήλων ἀκριβῶς ἢ ὡς ἔγγιστα κατὰ 12 ὥρας.

Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ τὸ σφάλμα ἐν τῷ προσδιορισμῷ τῆς σταθερᾶς α θὰ εἶναι τόσῳ μικρότερον ὅσῳ μεγαλύτερος εἶνε ὁ παρονομαστής, δέον νὰ ἐκλέξωμεν ἀστέρας, τῶν ὁποίων αἱ ἀποκλίσεις νὰ διαφέρωσιν ἀλλήλων ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερον, ἤτοι ἕνα παραπόλιον καὶ ἕνα ἀστέρα ἰσημερινόν. Τὸ μόνον μειονέκτημα ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶνε ὅτι οἱ παραπόλιοι, λόγῳ τῆς βραδείας αὐτῶν κινήσεως, παρατηρούμενοι διὰ τοῦ κινητοῦ νήματος ὀρθῶν ἀναφορῶν, δὲν παρέχουσι χρόνον διαβάσεως τόσον ἀκριβῆ, ὅσον οἱ πλησιέστεροι πρὸς τὸν ἰσημερινὸν καὶ ὡς ἐκ τῆς χρήσεως αὐτῶν διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ὥρας ὡριαῖοι καλούμενοι ἀστέρες.

Ἐὰν ἡ μεσημβρινὴ διόπτρα παρουσιάζῃ ἀρκετὴν σταθερότητα, ὥστε νὰ δύναται τὸ ἀζιμούθιον αὐτῆς νὰ θεωρηθῇ σταθερὸν ἐπὶ 12 ὥρας, τότε ὁ προσδιορισμὸς τοῦ α δύναται νὰ γίνῃ διὰ παρατηρήσεως τοῦ αὐτοῦ ἀστέρος κατὰ τὰς δύο μεσουρανήσεις του. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ δ' εἶναι συμπλήρωμα τοῦ δ καὶ ἑπομένως ἔχομεν:

$$\alpha = \frac{12 + \Delta t - (n_2 - n_1)}{2\ \text{εφ}\ \delta\ \text{συν}\ \varphi}$$

ἔνθα ΔE εἶναι ἐλαχίστη τις μεταβολὴ τῆς ὀρθῆς ἀναφορᾶς τοῦ ἀστέρος, ὀφειλομένη εἰς τὴν κλόνησιν καὶ τὴν μετάπτωσιν.

Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ α ἐπιτυγχάνεται καὶ διὰ τοῦ τύπου τοῦ Bessel:

$$t = h + Cp + m \pm n\ \text{εφ}\ \delta \pm (c - \varkappa)\,\text{τεμν.}\ \delta \quad \begin{cases}\text{Ἄνω Μεσ.}\\ \text{Κάτω Μεσ.}\end{cases}$$

ἐφαρμοζομένου εἰς δύο ἀστέρας, ἔχοντας συντεταγμένας t_1 δ_1 καὶ t_2 δ_2, ὁπότε ἀφαιροῦντες κατὰ μέλη τὰς δύο ἰσότητας καὶ καλοῦντες Λ τὸ πρῶτον μέλος ἔχομεν:

$$n = \pm \frac{\Lambda}{\text{εφ}\delta_2} - \frac{c - \varkappa}{\text{ημ}\delta_2} \pm \frac{(c - \varkappa)\,\text{τεμν}\ \delta_1}{\text{ἐφ}\ \delta_2} \pm n\, \frac{\text{εφ}\delta_1}{\text{εφ}\delta_2} \quad \begin{cases}\text{Α.Μ.}\\ \text{Κ.Μ.}\end{cases}$$

ὑποτιθεμένου ὅτι τὸ Δ Cp=O, ὅπερ δύναται νὰ συμβαίνῃ ὅταν αἱ ὀρθαὶ ἀναφοραὶ τῶν ἀστέρων διαφέρωσιν ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων.

Ἐὰν δ_2 εἶνε ἡ ἀπόκλισις τοῦ παραπολίου καὶ δ_1 τοῦ ὡριαίου ἀστέρος, αἱ ποσότητες ἡμ δ_2 καὶ τεμν δ_1 διαφέρουσι τῆς μονάδος κατὰ ποσότητα ἐλαχίστην καὶ ἀμελητέαν. Τοὐναντίον ἡ ἐφ δ_2 ἔχει τιμὴν σχετικῶς μεγάλην. Συνεπῶς θὰ ἔχωμεν ἐπαρκῆ προσέγγισιν γράφοντες:

$$n = \pm \frac{\Lambda}{\text{εφ}\delta_2} - (c - \varkappa) \pm \frac{(c - \varkappa)}{\text{εφ}\delta_2} \pm n\, \frac{\text{εφ}\delta_1}{\text{εφ}\delta_2} \quad \begin{cases}\text{Α.Μ.}\\ \text{Κ.Μ.}\end{cases}$$

Ὁ τελευταῖος ὅρος εἶνε πάντοτε πολὺ μικρός· δι' ὃ ὑπολογίζομεν συνήθως κατὰ πρῶτον τό:

$$n_1 = \pm \frac{\Lambda}{\text{εφ}\delta_2} - (c - \varkappa) \pm \frac{(c - \varkappa)}{\text{εφ}\delta_2}$$

καὶ ἀκολούθως θέτομεν: $n_2 = \pm n_1 \dfrac{\text{εφ}\delta_1}{\text{εφ}\delta_2}$

παραδεχόμενοι ὅτι λόγῳ τῆς σμικρότητος τῆς ἐφδ_1 δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἐν τῷ γινομένῳ n ἐφδ_1, ἀντὶ n τὸ n_1. Οὕτως ἔχομεν: $n - -n_1 + n_2$

Ἐν τῇ πράξει ἀντὶ ἑνὸς ὡριαίου ἀστέρος λαμβάνομεν περισσοτέρους (5—20), εἰς τοὺς ἀνωτέρω δὲ τύπους θέτομεν ἀντὶ t—h καὶ δ τὸν μέσον ὅρον τῶν ἀντιστοίχων συντεταγμένων αὐτῶν. Ἐὰν ἡ ἀπόκλισις τῶν ὡριαίων ἀστέρων περιλαμβάνηται μεταξὺ $\pm 10^0$, οἱ ἄνω τύποι διατηροῦν πᾶσαν τὴν ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν, ἐφόσον ἡ σταθερὰ (c—κ) καὶ n δὲν ὑπερβαίνουσι τὰ 5 δευτερόλεπτα. Διὰ τοῦτο οὐδέποτε ἀφήνομεν τὰς σταθερὰς ταύτας νὰ ὑπερβῶσι τὸ 1—1,5 δεύτερον λεπτόν. Εὑρεθέντος οὕτω τοῦ n, προσδιορίζομεν τὸ α τῇ βοηθείᾳ τοῦ τύπου: $\alpha = \dfrac{\beta\,\text{ημ}\,\varphi - n}{\text{συν}\,\varphi}$.

Κανονισμὸς τοῦ ἀζιμουθίου μεσημβρινῆς διόπτρας. Εἰς ὅλα τὰ μεσημβρινὰ τηλεσκόπια ὑπάρχει κατὰ τὸ ἕτερον τῶν ἄκρων τοῦ ἄξονος περιστροφῆς τῆς διόπτρας σύστημα κοχλιῶν, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νὰ στρέψωμεν τὸν ἄξονα τοῦτον ἐντὸς τοῦ ὁριζοντίου ἐπιπέδου περὶ νοητὴν εὐθεῖαν, διερχομένην κατακορύφως ἀπὸ τοῦ στροφέως τοῦ ἄξονος περιστροφῆς τῆς διόπτρας, τοῦ ἀντικειμένου πρὸς τὸν φέροντα τὸ σύστημα τῶν κανονιστικῶν κοχλιῶν. Ἡ γωνία, καθ' ἣν διὰ τῶν κοχλιῶν τούτων θὰ περιστρέψωμεν τὸν ἄξονα περιστροφῆς, ἰσοῦται πρὸς τὴν γωνίαν, καθ' ἣν συγχρόνως θὰ στραφῇ καὶ ὁ ὀπτικὸς ἄξων τῆς διόπτρας. Συνεπῶς, δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ὑπολογίσωμεν τὸ μῆκος τῆς εὐθυγράμμου μετακινήσεως τοῦ κανονιστικοῦ κοχλίου καί, γνωστοῦ ὄντος τοῦ βήματος αὐτοῦ, τὸν ἀριθμὸν τῶν στροφῶν, καθ' ἃς πρέπει νὰ στρέψωμεν τὸν κοχλίαν τοῦτον.

Πολὺ εὐκολώτερον ἐπιτυγχάνεται ὁ κανονισμὸς τοῦ ἀζιμουθίου τῇ βοηθείᾳ τοῦ στόχου. Ἡ σχέσις, ἥτις συνδέει τὸ α καὶ τὸ A, δεικνύει ὅτι αἱ μεταβολαὶ τοῦ α καὶ τοῦ v_1 ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας λόγον σταθερὸν καὶ ἴσον πρὸς K, ἤτοι πρὸς τὴν τιμὴν τῆς κοχλιοστροφῆς τοῦ κοχλίου ὀρθῶν ἀναφορῶν. Ὅθεν πρὸς κανονισμὸν τοῦ ἀζιμουθίου α δέον νὰ κινήσωμεν τὸν ἄξονα περιστροφῆς τῆς διόπτρας κατὰ γωνίαν ἴσην πρὸς $\dfrac{\alpha}{K}$. Πρὸς τοῦτο διχάζομεν τὸ εἴδωλον τοῦ στόχου διὰ τοῦ κινητοῦ νήματος τῶν ὀρθῶν ἀναφορῶν. Ἐὰν v_1 εἶνε τὸ προκύπτον ἀντίστοιχον ἀνάγνωσμα τοῦ τυμπάνου, μετακινοῦμεν τὸ κινητὸν νῆμα τῶν ὀρθῶν ἀναφορῶν ἕως οὗ λάβωμεν ἐπὶ τοῦ τυμπάνου τοῦ κοχλίου ἀνάγνωσμα ἴσον πρὸς $v_1 + \dfrac{\alpha}{K}$ καὶ ἀκολούθως ἐνεργοῦμεν ἐπὶ τοῦ κανονιστικοῦ κοχλίου, ἕως οὗ, μετακινουμένου δι' αὐτοῦ τοῦ ἄξονος περιστροφῆς καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος τῆς διόπτρας, συμπέσῃ τὸ κινητὸν νῆμα ἐπὶ τοῦ στόχου καὶ διχάσῃ τὸ εἴδωλον αὐτοῦ.

Ἀζιμούθιον στόχου. Ἡ δίεδρος γωνία ἡ σχηματιζομένη μεταξὺ τοῦ μεσημβρινοῦ καὶ τοῦ κατακορύφου κύκλου τοῦ διερχομένου διὰ τοῦ στόχου μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου ἢ ἡ ἀντίστοιχος αὐτῇ ἐπίπεδος, ἡ περιλαμβανομένη μεταξὺ τῆς μεσημβρινῆς γραμμῆς καὶ τῆς εὐθείας καθ' ἣν ὁ κατακόρυφος κύκλος, ὁ διερχόμενος διὰ τοῦ στόχου τέμνει τὸν ὁρίζοντα. Ἡ γωνία αὕτη παρίσταται συνήθως διὰ τοῦ A καὶ λογίζεται θετικὴ ἢ ἀρνητική, καθόσον τὸ νότιον τμῆμα τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος τῆς διόπτρας, σκοπευούσης τὸν στόχον, κεῖται πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς δυσμὰς τῆς μεσημβρινῆς γραμμῆς NS. Ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ μεσημ-

Digitized by Google

βρινὸν τηλεσκόπιον εὑρίσκεται ἐν τῇ ὀρθῇ θέσει αὐτοῦ (ἤτοι ἡ κεφαλὴ τοῦ κοχλίου ὀρθῶν ἀναφορῶν εὑρίσκεται πρὸς ἀνατολάς, ὡς εἰς τὸ σχ. 1) καὶ ὅτι σκοπεύομεν πρὸς νότον. Ἔστω O τὸ κέντρον τοῦ ἀντικειμενικοῦ φακοῦ τῆς διόπτρας, ON ἡ ἄνευ σφάλματος κατευθύνσεως γραμμὴ (ἀνάγνωσμα τυμπάνου τοῦ κοχλίου ὀρθῶν ἀναφορῶν v_0) καὶ L τὸ εἴδωλον τοῦ στόχου ἐν τῷ ὀπτικῷ πεδίῳ (ἀνάγνωσμα τοῦ αὐτοῦ τυμπάνου v_1). Προφανῶς ἡ γωνία ONS=α εἶνε τὸ ἀζιμούθιον τοῦ μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου καὶ ἡ γωνία OCS=A τὸ ἀζιμούθιον τοῦ στόχου. Ὅθεν: OCS=ONS+NOL, ἢ ἐὰν K κληθῇ ἡ τιμὴ τῆς κοχλιοστροφῆς τοῦ κοχλίου ὀρθῶν ἀναφορῶν:

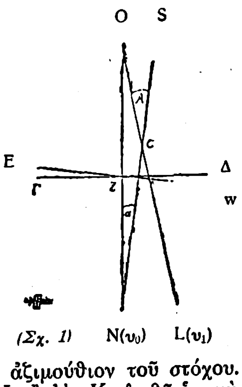

(Σχ. 1)

$$A=a+K\ (v_0-v_1).$$

Καθ' ὅμοιον τρόπον ἐν τῇ ἀντιστρόφῳ θέσει τῆς διόπτρας (κεφαλὴ τοῦ κοχλίου ὀρθῶν ἀναφορῶν πρὸς δυσμὰς) θὰ ἔχωμεν:

$$A=a-K\ (v_0-v_1).$$

Αἱ δύο περιπτώσεις δύνανται νὰ δοθῶσιν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τύπου, γραφομένου μετὰ διπλοῦ σημείου ὡς ἑξῆς:

$$A=a\pm K(v_0-v_1)\left\}\begin{array}{l}\text{Θέσις ὀρθή.}\\ \text{Θέσις ἀντίστροφος.}\end{array}\right.$$

Ὁ τύπος οὗτος δι' ἑκάστην τιμὴν τοῦ a, ἐξαγομένην ἐκ παρατηρήσεως ἑνὸς παραπολίου, παρέχει ἀντιστοίχως μίαν τιμὴν τοῦ A, ἀντιστρόφως δέ, γνωστοῦ ὄντος τοῦ A, παρέχει συναρτήσει αὐτοῦ τὸ a διὰ λύσεως ὡς πρὸς τοῦτο, ἤτοι:

$$a=A\mp K\ (v_0-v_1)\left\}\begin{array}{l}\text{Θ.Ο.}\\ \text{Θ.Α.}\end{array}\right.$$

Ἐκ πείρας ἀπεδείχθη ὅτι, ἐνῷ τὸ ἀζιμούθιον τῆς διόπτρας εἶναι μεταβλητόν, τὸ ἀζιμούθιον τοῦ στόχου μένει σταθερὸν ἐπὶ ἑβδομάδας καὶ ἐπὶ μῆνας. Ἂν ἐντὸς χρονικοῦ τινος διαστήματος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μακροῦ, ἐκτελέσωμεν σημαντικόν τινα ἀριθμὸν προσδιορισμῶν τοῦ A διὰ παρατηρήσεων παραπολίων ἀστέρων καὶ αἱ οὕτω προκύψασαι τιμαὶ κυμαίνωνται ἑκατέρωθεν μέσης τινὸς τιμῆς αὐτοῦ, τότε συνάγεται ἀμέσως ὅτι τὸ ἀζιμούθιον A τοῦ στόχου παρέμεινε σταθερὸν καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο καὶ ὅτι, ἂν αἱ ἀτομικαὶ τιμαὶ αὐτοῦ διαφέρωσι μεταξύ των, αἱ διαφοραὶ αὗται εἰς οὐδὲν ἄλλο δέον νὰ ἀποδοθῶσι, παρὰ εἰς σφάλματα παρατηρήσεως, γενόμενα εἰς τοὺς διχασμοὺς τοῦ παραπολίου, ἤ, ὅπερ τὸ αὐτό, εἰς ἐσφαλμένον προσδιορισμὸν τοῦ a. Ἑπομένως, ἐὰν λάβωμεν τὸν μέσον ὅρον τῶν κατὰ τὸ ἐν λόγῳ διάστημα εὑρεθεισῶν τιμῶν τοῦ A, τὰ τυχαῖα σφάλματα παρατηρήσεως, ὄντα ἑτερόσημα, κατὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ μέσου ὅρου θέλουσιν ἀλληλοεξαλειφθῇ καὶ ἡ εὑρεθησομένη μέση τιμὴ τοῦ A θὰ παριστᾷ τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ τιμήν, κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο. Τὴν τιμὴν ταύτην λαμβάνοντες ὡς ὁριστικὴν τιμὴν τοῦ A, εὑρίσκομεν ἀμέσως δι' οἱανδήποτε ἡμερομηνίαν, περιλαμβανομένην ἐντὸς τοῦ θεωρουμένου διαστήματος, τὴν ἀντίστοιχον τιμὴν τοῦ a τῇ βοηθείᾳ τοῦ τελευταίου τῶν ἀνωτέρω τύπων, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ μόνος μεταβλητὸς ὅρος τοῦ δευτέρου μέλους $K\ (v_0-v_1)$ ἔχει σημεῖον ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς φορᾶς τῶν ἀναγνωσμάτων τοῦ τυμπάνου καὶ ἐκ τῆς ἑκάστοτε θέσεως τοῦ ὀργάνου (ὀρθῆς ἢ ἀντιστρόφου).

Ὑπὲρ τῆς μείζονος ἀκριβείας τοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προσδιορισμοῦ τοῦ a συνηγορεῖ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ διχασμοὶ τοῦ στόχου (σημείου αἰσθητῶς ἀκινήτου) γίνονται μετὰ πάσης ἀνέσεως καὶ ἄνευ οἱουδήποτε λόγου σπουδῆς ἐκ μέρους τοῦ παρατηρητοῦ, κατὰ συνέπειαν δὲ μετὰ περισσοτέρας ἀκριβείας, παρὰ οἱ διχασμοὶ τοῦ παραπολίου (σημείου κινουμένου ἔστω καὶ λίαν βραδέως), ἐνίοτε δὲ μάλιστα κυμαινομένου λόγῳ τῆς διαθλάσεως καὶ συγκεχυμένου ἢ μεταβαλλομένης λαμπρότητος ἕνεκα τῆς πρὸ αὐτοῦ διαβάσεως νεφῶν. Ἂν καὶ ἡ μέθοδος αὕτη παρέχει μέσην τινὰ κατάστασιν τοῦ ὀργάνου δι' ὡρισμένην περίοδον, ἐν τούτοις δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένη ἐπικρίσεων. Διάφοροι πεπειραμένοι παρατηρηταί, ὡς λ. χ. ὁ Stone κ. ἄ., θεωροῦσιν ὅτι εἶνε ἀκριβέστερον νὰ προσδιορίζηται ἡ κατάστασις τοῦ μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου ἐκ τῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα παρέχει ἡ καθ' ἑκάστην παρατηρήσιμον ἑσπέραν λαμβανομένη σειρὰ θεμελιωδῶν ἀστέρων. Πλὴν τῆς ἀνωτέρω μεθόδου ὁ Braun προέτεινε τὴν χρῆσιν γραφικῆς μεθόδου, ἥτις ἐπιτρέπει τὴν χρῆσιν ὅλων τῶν ἀστέρων τῆς ἑκάστοτε παρατηρουμένης σειρᾶς πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἀζιμουθίου a τῆς διόπτρας καὶ τῆς κατευθύνσεως αὐτῆς. Ἡ ἀκρίβεια τῶν διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἐπιτυγχανομένων ἀποτελεσμάτων εἶναι ἴση πρὸς τὴν διὰ τοῦ λογισμοῦ ἐξασφαλιζομένην. (Braun, Astr. Nachrichten, vol. CIX 33 καὶ Safford Astr. Nachrichten vol. CIX 243.)

Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀζιμουθίου a τῆς διόπτρας τῇ βοηθείᾳ στόχου προϋποθέτει ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ὁ στόχος εἶναι ἐντελῶς ἀκίνητος καὶ τὸ ἀζιμούθιον αὐτοῦ A τελείως σταθερὸν τοὐλάχιστον ἐπί τι διάστημα χρόνου ὅσον τὸ δυνατὸν μακρότερον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι ἡ ὀρθὴ ἀναφορὰ τῶν ἑκάστοτε παρατηρουμένων παραπολίων εἶναι ἀπολύτως ἀκριβής. Ἀτυχῶς οὔτε τὸ ἕν, οὔτε τὸ ἄλλο εἶναι δυνατὸν νὰ συμβαίνῃ πάντοτε. Ὡς παρετηρήθη πολλάκις, κατόπιν περιόδου βροχῶν ἢ ξηρασίας, ἐνίοτε ἡ τιμὴ τοῦ ἀζιμουθίου μεταβάλλεται κατὰ ἓν ἢ δύο δέκατα. Ὁ Hirsch εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Γεωδαιτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλβετίας ἀναφέρει χαρακτηριστικὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἀζιμουθίου, παρατηρηθείσας ἐν τῷ Ἀστεροσκοπείῳ τῆς Neufchâtel, τὰς ὁποίας ἀποδίδει εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἀζιμουθιακῆς διαθλάσεως. Ὁ Förster τοῦ Ἀστεροσκοπείου τοῦ Βερολίνου ἐκ διερευνήσεως παρατηρήσεων 40 ἐτῶν ἀπέδειξεν ὅτι αἱ ἀνωμαλίαι ὀφείλονται εἰς μετακίνησιν τῶν βάθρων τοῦ μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου, προερχομένην ἐκ θερμικῆς ἐπιδράσεως καὶ παρουσιάζουσαν, οὐ μόνον ἐτησίαν περίοδον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑνδεκαετῆ τῶν ἡλιακῶν κηλίδων. (Vierteljahrschrift der Astr. Gesellschaft 1883).

Προκειμένου περὶ τοῦ ἐκ τῆς ὀρθῆς ἀναφορᾶς τῶν παραπολίων προερχομένου σφάλματος, τοῦτο προσδιορίζεται ὡς ἑξῆς: Ὑποθέσωμεν ὅτι ἐξετελέσαμεν παρατηρήσεις ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ παραπολίου κατὰ τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω μεσουράνησιν αὐτοῦ, διαρκοῦντος ἑνὸς ἔτους καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἀναγωγὴν τῶν παρατηρήσεων τούτων εὑρέθησαν διαφοραὶ εἰς τὰς τιμὰς τῶν ἀζιμουθίων A τοῦ στόχου. Αἱ διαφοραὶ αὗται, ὑποτιθεμένου τοῦ στόχου τελείως ἀκινήτου, δὲν δύνανται νὰ προέρχωνται εἰμὴ ἐκ σφάλματος τῆς ὀρθῆς ἀναφορᾶς h τοῦ παραπολίου. Τὰς διαφορὰς ταύτας θὰ τὰς μεταχειρισθῶμεν πρὸς ὑπολογισμὸν τῆς διορθώσεως Δh τῆς συντεταγμένης ταύτης.

Καλέσωμεν n_1 τὴν τιμὴν τῆς σταθερᾶς n ἐν τῷ τύπῳ τοῦ Bessel, τὴν ἐξαχθεῖσαν ἐκ παρατηρήσεως παραπολίου κατὰ τὴν ἄνω μεσουράνησιν αὐτοῦ, ἔχοντος ὀρθὴν ἀναφορὰν h, εἰλημμένην ἐκ τῆς ἐν τῷ χρονολογίῳ ἐφημερίδος του. Τότε θὰ ἔχωμεν: $h=t+Cp+m+n_1\ \text{εφ}\delta+(c\cdot\kappa)\ \text{τεμ.}\ \delta$.

Ἀφ' ἑτέρου ἡ διωρθωμένη ὀρθὴ ἀναφορὰ θὰ εἶναι:

$h+\Delta h=t+Cp+m+n\ \text{εφ}\delta+(c\cdot\kappa)\ \text{τεμ}\ \delta$, ὅθεν ἔπεται: $\Delta h=(n-n_1)\ \text{εφ}\delta$. Ὁμοίως διὰ τὴν κάτω μεσουράνησιν θὰ ἔχωμεν $\Delta h=(n_2-n)\ \text{εφ}\delta$ καὶ προσθέτοντες κατὰ μέλη:

$$\Delta h=\frac{1}{2}\ (n_1-n_2)\ \text{εφ}\delta.$$

Ὁ τύπος οὗτος θὰ ἦτο εὔχρηστος, ἂν ἡ σταθερότης τοῦ μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου ἦτο τοιαύτη, ὥστε νὰ δύναται νὰ βασισθῇ τις ἐπὶ τῆς σταθερότητος τοῦ n. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ ἀζιμούθια τοῦ στόχου εἶναι σταθερώτερα, προτιμᾶται ἡ χρῆσις αὐτῶν.

Ὅθεν ἐπειδή: $A=\alpha+K(v_0-v_1)$, δυνάμεθα νὰ θέσωμεν: $A\ \text{συν}\ \varphi=\alpha\ \text{συν}\ \varphi+K(v_0-v_1)\text{συν}\varphi$

Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι: $n=\beta\ \text{ημ}\ \varphi-\alpha\ \text{συν}\ \varphi$, θὰ ἔχωμεν διὰ τὰς δύο μεσουρανήσεις τοῦ αὐτοῦ παραπολίου:

$$A_1\ \text{συν}\varphi=-n_1+\beta\ \text{ημ}\varphi+K\ (v_0-v_1)\ \text{συν}\varphi$$
$$A_2\ \text{συν}\varphi=-n_2+\beta\ \text{ημ}\varphi+K\ (v_0-v_1)\ \text{συν}\varphi.$$

ὅθεν εὐκόλως προκύπτει $\Delta h={}^1\!/_2\ (A_1-A_2)\ \text{συν}\varphi\ \text{εφ}\delta$.

Ἐν τῇ πράξει λαμβάνομεν ὅλα τὰ A_1 καὶ A_2 ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἄνω καὶ κάτω μεσουρανήσεων τοῦ αὐτοῦ παραπολίου διαρκούσης τῆς θεωρουμένης περιόδου, καθ' ἣν τὰ ἀζιμούθια τοῦ στόχου δύνανται νὰ θεωρηθῶσι σταθερά. Πρὸς τούτοις δέον νὰ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ τιμὴ τοῦ A συνφ (ὅπερ συνήθως καλεῖται Σταθερὰ τοῦ Στόχου) εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ εἰς τὰς δύο θέσεις τοῦ ὀργάνου, τὴν ὀρθὴν καὶ τὴν ἀντίστροφον.

Ἀζιμουθιακὴ διάθλασις ἢ ***πλαγία*** (Réfraction azimutale ἢ latérale, lateral refraction). Ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι τεταραγμένη, τὰ εἴδωλα τῶν ἀστέρων καὶ ἰδίᾳ τῶν εὑρισκομένων ἐγγὺς τοῦ ὁρίζοντος, φαίνονται κυμαινόμενα ἑκατέρωθεν μέσης τινὸς θέσεως. Ἡ τοιαύτη μετατόπισις δὲν γίνεται μόνον ἐντὸς τοῦ κατακορύφου ἐπιπέδου, ἀλλὰ καὶ παραλλήλως πρὸς τὸν ὁρίζοντα. Συνεπῶς, πλὴν τῆς διαθλάσεως ἡ ὁποία μεταβάλλει τὴν ζενιθίαν ἀπόστασιν τῶν ἀστέρων, ἔχομεν καὶ ἑτέραν, ἥτις μεταβάλλει τὸ ἀζιμούθιον αὐτῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου καλεῖται πλαγία ἢ ἀζιμουθιακή. Ἕνεκεν τῆς δευτέρας ταύτης διαθλάσεως, ἥτις εἰς μεγάλα ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος ὕψη εἶναι μηδαμινή, ἡ ἔκ τινος ἀστέρος ἐγγὺς τοῦ ὁρίζοντος εὑρισκομένου ἐρχομένη πρὸς ἡμᾶς φωτεινὴ ἀκτὶς δὲν εἶναι γραμμὴ ἐπίπεδος, ἀλλὰ στρεβλή. Ἡ ἀζιμουθιακὴ διάθλασις ἐπιτείνει τὴν ἐκ τῆς ζενιθίας προκαλουμένην παραμόρφωσιν τοῦ σχήματος τῶν ἀστερισμῶν, ὡς καὶ τῶν δίσκων τοῦ Ἡλίου καὶ Σελήνης, ὅταν τὸ ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος ὕψος αὐτῶν εἶναι μικρόν. (Βλ. Διάθλασιν).

Βιβλιογραφία. *F. Boquet*, Observations Meridiennes, — *William Chanvenet*, Spherical and Practical Astronomy.— *M. Périgaud*, Instructions pour le Service Méridien.

Σ. ΠΛΑΚΙΔΗΣ

ΑΖΙΜΟΥΘΙΟΝ ΓΕΩΔΑΙΤΙΚΟΝ. Καταμετροῦντες χώραν τινά, οἵα ἡ Ἑλλὰς π. χ., διὰ τῶν γεωδαιτικῶν μεθόδων εὑρίσκομεν τὰς ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων σημείων αὐτῆς, τὰς γωνίας ἃς αὗται σχηματίζουσιν, ὡς καὶ τὰ ὕψη τῶν σημείων ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν στοιχείων τούτων κατασκευάζομεν πρόχειρον χάρτην τῆς χώρας. Ἀγνοοῦμεν ὅμως εἰς ποῖον μέρος τῆς γηΐνης ἐπιφανείας ἀνήκει ἡ χώρα αὕτη καὶ δὲν δυνάμεθα τὸν χάρτην αὐτῆς νὰ συνενώσωμεν μὲ τοὺς χάρτας τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἵνα ἐπιτύχωμεν τοῦτο, δέον νὰ προσδιορίσωμεν πόσον ἓν σημαντικὸν σημεῖον τῆς χώρας (π. χ. ἡ κορυφὴ τῆς Ὄσσης) ἀπέχει ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ, ὡς ἐπίσης καὶ ἀπὸ ἕνα ἐκ τῶν μεσημβρινῶν τῆς γῆς τῶν θεωρουμένων ὡς πρώτων (π. χ. τῶν Παρισίων, τοῦ Γρήνουϊτς, τῆς νήσου Φέρου, τῶν Ἀθηνῶν).

Ἀλλὰ καὶ τὰ στοιχεῖα ταῦτα δὲν ἀρκοῦσι, καθότι, ἂν περιστρέψωμεν τὸν χάρτην τοῦτον πέριξ τῆς Ὄσσης, θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ κορυφὴ αὐτῆς νὰ ἀπέχῃ κατὰ τὴν αὐτὴν ποσότητα ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ καὶ τοῦ πρώτου μεσημβρινοῦ· ἐν τούτοις ὁ Ὄλυμπος θὰ κεῖται νοτίως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ Γύθειον θὰ πέσῃ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν. Ἵνα ἀποφύγωμεν τὸ ἄτοπον τοῦτο, δέον νὰ προσανατολίσωμεν τὸν χάρτην. Πρὸς τοῦτο λαμβάνομεν μίαν πλευρὰν τοῦ Γεωδαιτικοῦ Δικτύου 1ης τάξεως, ἑνοῦσαν δύο σημαντικὰ σημεῖα τῆς χώρας (π. χ. Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν, Πεντέλη) καὶ μετροῦμεν τὴν γωνίαν τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ πλευρὰ αὕτη μὲ τὸν μεσημβρινὸν τῆς γῆς τὸν διερχόμενον διὰ τοῦ Ἀστεροσκοπείου Ἀθηνῶν.

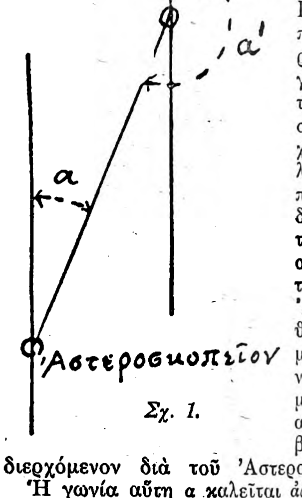

Σχ. 1.

Ἡ γωνία αὕτη α καλεῖται *ἀζιμούθιον τῆς πλευρᾶς* Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν - Πεντέλη. Διὰ τοῦ τρίτου τούτου στοιχείου, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ δύο πρῶτα, δυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν ἀκριβῶς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῆς γηΐνης σφαίρας, ἤτοι νὰ προσανατολίσωμεν τὸν χάρτην αὐτῆς. Τὰ τρία ταῦτα στοιχεῖα καλοῦνται *γεωγραφικαὶ συντεταγμέναι* (βλ. λέξιν).

Ἐν τῇ Γεωδαισίᾳ, ὡς καὶ τοῖς ἀστρονομικοῖς ὑπολογισμοῖς, τὸ ἀζιμούθιον μετρᾶται ἀπὸ Βορρᾶ δι' Ἀπηλιώτου, Νότου καὶ Ζεφύρου, ἤτοι κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, ἀπὸ 0^0-360^0.

Τὸ ἀζιμούθιον α' τῆς πλευρᾶς Πεντέλη - Ἀστεροσκοπεῖον καλεῖται *ἀντίστροφον ἀζιμούθιον*, ἡ δὲ τιμὴ αὐτοῦ εἶναι

$$\alpha'=\alpha+180^0$$

ἤτοι τὰ ἀντίστροφα ἀζιμούθια διαφέρουσι πάντοτε κατὰ 180^0 (Σχ. 1).

Ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ ἀζιμουθίου εἶναι ἁπλοῦς μετασχηματισμὸς τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν τριγώνων. Ἀναλόγως τῆς ἀκριβείας ἣν ἐπιζητοῦμεν θὰ μεταχειρισθῶμεν μαθηματικοὺς τύπους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον πολυπλόκους. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιζητήσωμεν ἀκρίβειαν μεγαλειτέραν ἐκείνης, ἣν ἐπεζητήσαμεν διὰ τὰ τρίγωνα.

Ἐν Γαλλίᾳ μετεχειρίζοντο τοὺς τύπους τῶν Μηχανικῶν Γεωγράφων (Ingénieurs Géographes) οἵτινες δίδουσιν ἀκρίβειαν τὸ $\frac{1}{100}$ τοῦ δευτερολέπτου. Σήμερον ὅμως μεταχειρίζονται τοὺς ἀκριβεστέρους τύπους τοῦ Δανοῦ Γεωδαίτου Andrae.

Ἡ Ὑδρογραφικὴ Ὑπηρεσία τῆς Γαλλίας μεταχειρίζεται τὰς *ἀζιμουθιακὰς συντεταγμένας* τοῦ Μηχανικοῦ Ὑδρογράφου Hatt.

Ἐν Γερμανίᾳ μεταχειρίζονται τὰς συντεταγμένας τοῦ συστήματος Soldner, ὡς καὶ τὰς τοῦ Gauss.

Ἡ Ἑλληνικὴ Χαρτογραφικὴ Ὑπηρεσία μεταχειρίζεται τοὺς κανόνας καὶ τοὺς πίνακας τοῦ καθηγητοῦ Dr. Otto Börsch. Ἐπίσης δὲ καὶ ἡ Αὐστρία (Börsch: Anleitung zur Berechnung geodätischer Coordinaten 2 Auff. Cassel 1885).

Ἀστρονομικὸς προσδιορισμὸς τοῦ ἀζιμουθίου. Τὸ πρῶτον ἀζιμούθιον τῆς πρώτης πλευρᾶς τοῦ Γεωδαιτικοῦ Δικτύου χώρας τινὸς εὑρίσκεται δι' ἀστρονομικῶν παρατηρήσεων πεδίου (observations astronomiques de campagne) κατ' ἀναλογίαν τῶν σχέσεων αἵτινες ὑφίστανται μεταξὺ τῶν συντεταγμένων τῶν ἀστέρων καὶ τῶν γεωγραφικῶν συντα-

Digitized by Google

ταγμένων τῶν γεωδαιτικῶν σημείων. Τὸ ἀζιμούθιον τοῦτο χρησιμεύει ὡς βάσις καὶ ἀφετηρία διὰ τὴν εὕρεσιν τῶν ἀζιμουθίων τῶν λοιπῶν πλευρῶν τοῦ Δικτύου, διὰ τῆς ἀναλύσεως μαθηματικῶν τύπων, ἥτις εἶναι ἁπλοῦς μετασχηματισμὸς τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν τριγώνων, ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέρομεν.

Διὰ τὰς ἀστρονομικὰς ταύτας παρατηρήσεις πεδίου δὲν χρησιμοποιοῦμεν οὐδὲν ἐκ τῆς ἀνωτέρας Ἀστρονομίας, εἰμὴ μόνον τὰ ἀφορῶντα τὴν φαινομένην κίνησιν τῶν ἀστέρων.

Θεωροῦμεν ὅθεν τοὺς ἀστέρας ὡς στερεωμένους ἀμεταβλήτως ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας, ἧς τὸ κέντρον κατέχει ἡ Γῆ.

Ἡ σφαῖρα αὕτη κινεῖται ὁμοιομόρφως πέριξ τοῦ ἄξονός της, ὅστις συμπίπτει μὲ τὴν γραμμὴν τῶν δύο πόλων τῆς Γῆς. Ἡ κίνησις αὕτη γίνεται κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, ὅταν φαντασθῶμεν τὸν παρατηρητὴν κατακεκλιμένον ἐπὶ τοῦ ἄξονος τῆς Γῆς μὲ τὴν κεφαλὴν ἐστραμμένην πρὸς Βορρᾶν.

Φαντασθῶμεν τὸν γεωδαίτην εὑρισκόμενον εἰς τὸ σημεῖον Α τῆς Γῆς. Ἐὰν λάβωμεν ἐφαπτόμενον ἐπίπεδον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἔχομεν τὸν ὁρίζοντα τοῦ τόπου. Ἔστω ἤδη ΑΖ ἡ κατακόρυφος τοῦ τόπου· αὕτη εἶναι ὁ συμμετρικὸς ἄξων τοῦ ὁρίζοντος (Σχ. 2). Ἡ γραμμὴ ΡΡ' εἶναι ἀφ' ἑτέρου ὁ συμμετρικὸς ἄξων περὶ τὸν ὁποῖον ἡ οὐράνιος σφαῖρα περιστρέφεται. Τὸ ἐπίπεδον Ρ₁ΑΖ εἶναι τὸ συμμετρικὸν ἐπίπεδον τῶν τροχιῶν τῶν ἀστέρων καὶ καλεῖται *μεσημβρινὸν ἐπίπεδον* τοῦ τόπου Α. Τὸ ἐπίπεδον τοῦτο τέμνει τὸ ἐπίπεδον τοῦ ὁρίζοντος κατὰ μίαν εὐθεῖαν γραμμὴν ἥτις καλεῖται *μεσημβρινὸς τοῦ τόπου*. Ὁ μεσημβρινὸς τοῦ τόπου εἶναι ἡ ἐπὶ τῶν χαρτῶν χα-

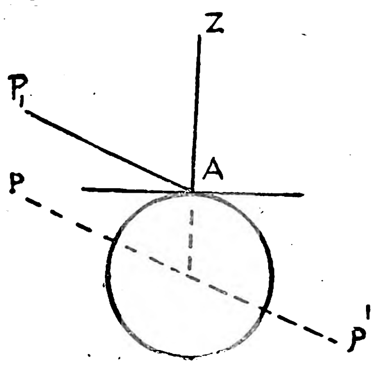

Σχ. 2.

ρασσομένη εὐθεῖα γραμμὴ ἡ βαίνουσα ἀπὸ Νότου πρὸς Βορρᾶν. Ἕκαστον ὅθεν σημεῖον τῆς γῆς ὡς καὶ ἕκαστος ἀστὴρ ἔχει τὸν μεσημβρινόν του. Ἡ γωνία δὲ ἡ σχηματιζομένη μεταξὺ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ ἀστέρος καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ τοῦ τόπου καλεῖται *Ὡριαὴ γωνία* (ΑΗ) καὶ εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀζιμουθίου.

Ἐργασίαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους.— Ἡ ἀκριβεστέρα μέθοδος διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἀζιμουθίου εἶναι, ἐὰν διαθέτωμεν μεσημβρινὸν τηλεσκόπιον, νὰ τοποθετήσωμεν μετὰ μεγάλης ἀκριβείας ἓν σῆμα κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὀπτικοῦ ἄξονος τοῦ τηλεσκοπίου καὶ εἰς ἀπόστασιν ἑκατοντάδων τινῶν μέτρων ἐπ' αὐτοῦ. Ἡ γραμμὴ τότε ἡ διερχομένη διὰ τοῦ σημείου στάσεως καὶ τοῦ σήματος εἶναι ἡ πραγματικὴ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διεύθυνσις τοῦ μεσημβρινοῦ. Ἐὰν τότε ἀφαιρέσωμεν τὸ μεσημβρινὸν τηλεσκόπιον καὶ ἀντ' αὐτοῦ τοποθετήσωμεν κοινὸν θεοδολίδιον καὶ σκοπεύσωμεν ἐναλλὰξ τὸ μεσημβρινὸν σῆμα καὶ τὸ γεωδαιτικὸν σημεῖον, οὗ ζητοῦμεν τὸ ἀζιμούθιον, εὑρίσκομεν αὐτὸ μετροῦντες τὴν οὕτω σχηματιζομένην γωνίαν.

Συνήθως ὅμως στερούμεθα μεσημβρινοῦ τηλεσκοπίου καὶ διαθέτομεν μόνον θεοδολίδιον. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει μεταχειριζόμεθα τὰς κάτωθι μεθόδους.

Μέθοδος τῶν ἴσων ὑψῶν ἀστέρος. Αὕτη συνίσταται εἰς τὸ νὰ μετρήσωμεν ἀστέρα τινά, εἰς δύο θέσεις αὐτοῦ *α* καὶ *β* ἰσοϋψεῖς ἄνωθεν τοῦ ὁρίζοντος καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ μεσημβρινοῦ. Ἡ γραμμὴ ἡ διχοτομοῦσα τὴν γωνίαν τὴν σχηματιζομένην ὑπὸ τῶν σκοπεύσεων κατὰ τὰς δύο ταύτας ἰσοϋψεῖς θέσεις τοῦ ἀστέρος εἶναι ἡ διεύθυνσις τοῦ μεσημβρινοῦ.

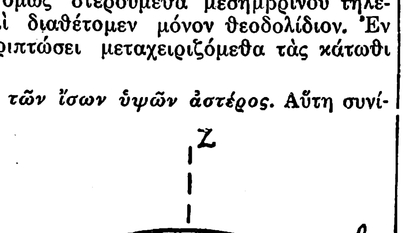

Σχ. 3.

Ἔστω ἤδη ΓΔ ἡ πλευρὰ τοῦ Γεωδαιτικοῦ Δικτύου, ἧς ζητοῦμεν τὸ ἀζιμούθιον (Σχ. 4). Τοποθετοῦμεν ἐν στάσει τὸ Θεοδολίδιον, σκοπεύομεν τὸ σημεῖον Δ καὶ ἀναγινώσκομεν ἐπὶ τῆς ὁριζοντίας ἄντυγος τὴν διεύθυνσιν ΓΔ=Χ.

Λαμβάνομεν εἶτα ἀστέρα τινά, κείμενον πρὸς Α. καὶ τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς μεσουρανήσεως αὐτοῦ. Στρέφομεν πρὸς αὐτὸν τὸ τηλεσκόπιον καὶ θέτοντες τὸ ὁριζόντιον νῆμα τοῦ νηματοσταύρου ἄνωθεν τοῦ ἀστέρος, τὸ δὲ κατακόρυφον δυτικῶς αὐτοῦ, συσφίγγομεν τοὺς συσφιγκτικοὺς κοχλίας καὶ διὰ τοῦ μικρομετρικοῦ τοιούτου φέρομεν τὸ κατακόρυφον νῆμα ἐπὶ τοῦ ἀστέρος καὶ παρακολουθοῦμεν τὴν κίνησιν αὐτοῦ περιστρέφοντες τὸν μικρομετρικὸν κοχλίαν οὕτως, ὥστε ὁ ἀστὴρ νὰ εὑρίσκεται πάντοτε ἐπὶ τοῦ κατακορύφου νήματος. Τὴν στιγμήν, καθ' ἣν θὰ ἴδωμεν τὸν ἀστέρα εἰς τὸ κέντρον τοῦ νηματασταύρου, ἐκτελοῦμεν ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου ἄντυγος τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διευθύνσεως β_1.

Ἀναμένομεν εἶτα παρὰ τὸ θεοδολίδιον, μὴ θίγοντες ποσῶς αὐτὸ καὶ μὴ ἀπομακρυνόμενοι αὐτοῦ οὐδὲ στιγμήν, λαμβάνοντες ἅπαντα τὰ μέτρα ὅπως οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον διαταραχθῇ, ἐπὶ 6 ὥρας

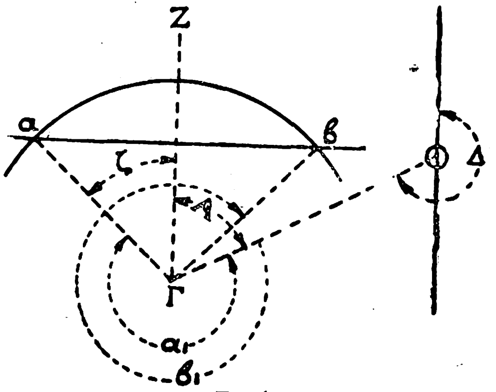

Σχ. 4.

μέχρις οὗ ὁ ἀστὴρ κατέλθῃ πρὸς Δ. εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος. Ὀλίγην ὥραν πρὶν φθάσῃ ὁ ἀστὴρ εἰς τὸ σημεῖον *α* ἀποσφίγγομεν τὸν κοχλίαν τῆς ὁριζοντίου κινήσεως καὶ διορθοῦμεν τὴν ὁριζοντιότητα τοῦ ὀργάνου, ἂν τυχὸν μετεβλήθη κατά τι, τηροῦντες ὅμως αὐστηρῶς ἀμετάβλητον τὴν πρὸς τὸν ὁρίζοντα κλίσιν τῆς διόπτρας ὅπως μὴ μεταβληθῇ ἡ γραμμὴ α β ἡ ὁρίζουσα τὴν ἰσοϋψῆ θέσιν τοῦ ἀστέρος. Συσφίγγομεν πάλιν τὸν κοχλίαν καὶ διὰ τοῦ μικρομετρικοῦ τοιούτου παρακολουθοῦμεν, ὡς ἄνω, τὸν ἀστέρα, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τὸ κέντρον τοῦ νηματοσταύρου, ὅτε ἐκτελοῦμεν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς διευθύνσεως α_1.

Μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀναγνώσεως ταύτης σκοπεύομεν ἐκ νέου τὸ γεωδαιτικὸν σῆμα Δ, ἵνα βεβαιωθῶμεν ὅτι ἡ ἄντυξ δὲν μετεκινήθη ποσῶς κατὰ τὸ ἐξάωρον τοῦτο διάστημα καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ὁριζοντίωσιν τοῦ ὀργάνου. Ἂν τότε εὕρωμεν διεύθυνσιν χ^1 διάφορον τῆς πρώτης, τότε δέον νὰ διορθώσωμεν τὴν διεύθυνσιν α_1, τῆς μετα-μεσημβρινῆς σκοπεύσεως κατὰ τὴν ποσότητα $\pm(\chi-\chi^1)$.

Ἤδη ἡ ποσότης $\frac{\beta_1-\alpha_1}{2}$ μᾶς δίδει τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεσημβρινοῦ, ἣν ἐπισημαίνομεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τοῦτο κάμνομεν ἐὰν θέλωμεν νὰ προσδιορίσωμεν δι' ἀπ' εὐθείας μετρήσεων καὶ τὸ ἀζιμούθιον ἑτέρων πλευρῶν. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει δὲν ἐπισημαίνομεν τὴν διεύθυνσιν τοῦ μεσημβρινοῦ, ἀλλὰ λαμβάνομεν ἀπ' εὐθείας τὸ ἀζιμούθιον Α τῆς πλευρᾶς ΓΔ διὰ τοῦ τύπου

$$A=360^o-(\alpha+\zeta)=360-\alpha-\zeta$$
$$\text{καὶ } A=360^o-\beta_1+\zeta$$

Ἂν θέλωμεν νὰ ἀποφύγωμεν τὰς νυκτερινὰς παρατηρήσεις ἀστέρος, δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸν ἥλιον. Ἐπειδὴ ὅμως δέον νὰ σκοπεύσωμεν, ἑκάστοτε, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν χεῖλος τοῦ ἡλίου, ὅστις κινεῖται ταχύτατα ἐντὸς τοῦ ὀπτικοῦ πεδίου τοῦ τηλεσκοπίου, δέον ὅπως ὁ παρατηρητὴς ᾖ λίαν ἐξησκημένος καὶ ταχύς.

Ἡ μέθοδος αὕτη δὲν ἔχει ἀρκοῦσαν ἀκρίβειαν καὶ διὰ τοῦτο χρησιμοποιεῖται διὰ τὸν προσανατολισμὸν προσωρινοῦ χάρτου χώρας τινός.

Μέθοδος διὰ τοῦ ἀζιμουθίου ἀστέρος.—Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς μεθόδου ταύτης προϋποθέτει ὅτι εἶναι ἤδη γνωστά, ἐκ προγενεστέρων ἐργασιῶν, τὸ γεωγραφικὸν πλάτος καὶ μῆκος τοῦ τόπου. Ἐλάχιστα αὕτη χρησιμοποιεῖται εἰς τακτικὰς ἐργασίας μεγάλης ἀκριβείας.

Δι' ἐργασίας προσανατολισμοῦ προσωρινοῦ χάρτου, μικρᾶς ἀκριβείας, ἡ μέθοδος αὕτη χρησιμοποιεῖται συχνότερον τῆς προηγουμένης.

Πρὸς τοῦτο παρατηροῦμεν συγχρόνως κατὰ σειρὰν τὸν πολικὸν ἀστέρα, καὶ τὸν ἀστέρα Α (εὑρίσκοντες οὕτω τὸ ἀζιμούθιον τοῦ ἀστέρος) καὶ εἶτα τὸ γεωδαιτικὸν σῆμα (Σχ. 5), εὑρίσκοντες οὕτω τὴν γωνίαν τοῦ ἀστέρος μετὰ τοῦ σήματος. Τὸ ἀζιμούθιον τότε τῆς πλευρᾶς ἰσοῦται τῷ ἀθροίσματι ἢ τῇ διαφορᾷ τῶν δύο τούτων γωνιῶν.

Ὅπως δὲ μὴ περιπέσωμεν εἰς σφάλμα χαράσσομεν ἐπὶ φύλλου χάρτου κύκλον, οὗτινος τὸ κέντρον εἶναι τὸ ζενὶθ τοῦ τόπου καὶ τὸ σημεῖον στάσεως τοῦ θεοδολιδίου, ΠΠ' ὁ ἄξων τῆς γῆς, Α ὁ ἀστὴρ καὶ Σ τὸ γεωδ. σῆμα. Οὕτω τὸ ἀζιμούθιον τῆς πλευρᾶς ΖΣ=α+σ.

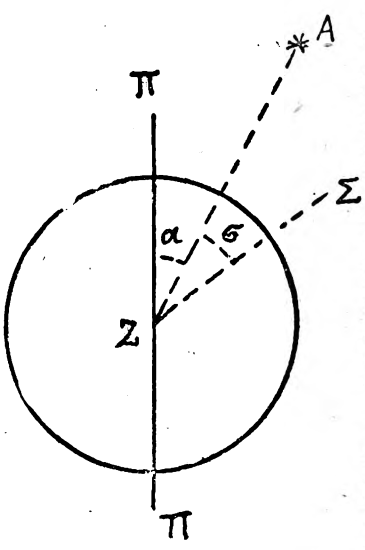

Σχ. 5.

Ἡ ἀκριβὴς τιμὴ τοῦ ἀζιμουθίου τοῦ ἀστέρος εὑρίσκεται ἐκ τοῦ τύπου (ἐὰν γνωρίζωμεν τὸ γεωγρ. πλάτος τοῦ τόπου)

$$\eta\mu\ \alpha=\frac{\eta\mu.\ \delta}{\eta\mu.\ \lambda}$$

ἔνθα *δ* εἶναι ἡ μετρηθεῖσα πολικὴ ἀπόστασις τοῦ ἀστέρος καὶ *λ* τὸ σύμπλατος τοῦ τόπου.

Μέθοδος διὰ παρατηρήσεως τοῦ Πολικοῦ ἀστέρος. Διὰ τακτικὰς ἐργασίας μεγάλης ἀκριβείας προτιμᾶται ἡ μέθοδος αὕτη, καθόσον, ἕνεκα τῆς βραδυτάτης κινήσεως τοῦ πολικοῦ ἀστέρος, τὸ σφάλμα ὅπερ προέρχεται ἐκ τῆς μετατοπίσεως αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς στιγμῆς καθ' ἣν θὰ σκοπευθῇ οὗτος, μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν θὰ σκοπευθῇ τὸ γεωδαιτικὸν σῆμα εἶναι ποσότης ἀμελητέα.

Τὴν μέθοδον ταύτην, διὰ τὴν ὁποίαν παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς ἀστρονομικὰ συγγράμματα, ἐφήρμοσεν ἐν Ἑλλάδι, ὁ Αὐστριακὸς Συνταγματάρχης H. Hartl, διοργανωτὴς τῆς Χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας λαβὼν 72 μετρήσεις τῆς γωνίας ἣν σχηματίζει ἡ διεύθυνσις τοῦ *α* τῆς μικρᾶς Ἄρκτου μετὰ τῆς πλευρᾶς Ἀστεροσκοπεῖον —Πάρνης, προσανατολίσας οὕτω τὸ Ἑλληνικὸν Γεωδαιτικὸν Δίκτυον. Οὗτος ἐχρησιμοποίησεν ἓν θεοδολίδιον (Universal) 36 c.m διαμέτρου, τοῦ ἐργαστασίου Starke καὶ Kammerer τῆς Βιέννης καὶ ἓν χρονόμετρον Johannsen. Τὸ οὕτω προσδιορισθὲν ἀζιμούθιον τῆς πρώτης πλευρᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικτύου, Ἀστεροσκοπεῖον Ἀθηνῶν—Πάρνης, εὑρέθη=359° 46′ 13″-29.

Τὸ γεωδαιτικὸν ἀζιμούθιον, ὅπερ ἀνωτέρω ἐπραγματεύθημεν, μετρᾶται ἐπὶ τοῦ γηΐνου ἐλλειψοειδοῦς. Προκειμένου ὅμως νὰ κατασκευάσωμεν τὸν Χάρτην τῆς χώρας δέον νὰ τοποθετήσωμεν τὰ γεωδαιτικὰ σημεῖα ἐφ' ἑνὸς ἐπιπέδου (φύλλου χάρτου). Τότε τὸ ἀζιμούθιον τῆς πλευρᾶς ὑφίσταται παραμόρφωσιν γωνιαίαν καὶ καλεῖται γωνία διευθύνσεως, (βλ. λέξιν), ἀντίστοιχος μὲν τοῦ ἀζιμουθίου, οὐχὶ ὅμως ἴση πρὸς αὐτό.

Στρατηγὸς ΑΝΔΡ. ΑΝΑ ΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΖΙΜΟΥΘΙΟΝ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ. Τοῦτο μετρᾶται κατ' ἀντίθετον διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, ἤτοι ἀπὸ Βορρᾶ — Δυσμῶν — Νότου πρὸς Ἀνατολάς, καὶ ἀπὸ 0°—360° μὲ ἀφετηρίαν τὸν γεωγραφικὸν ἢ καὶ τὸν μαγνητικὸν Βορρᾶν.

Δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τοῦτο πρὸς τὸ γεωδαιτικὸν ἀζιμούθιον, μετρώμενον κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου καὶ ἔχον μοναδικὴν ἀφετηρίαν τὸν γεωγρ. βορρᾶν, οὔτε πρὸς τὰς *γωνίας πορείας* ἐχούσας ἀφετηρίαν τὸν μαγνητικὸν βορρᾶν καὶ μετρουμένας κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου, δεδομένας δὲ ὑπὸ τῶν μαγνητικῶν πυξίδων, τῶν λεγομένων *πυξίδων προσανατολισμοῦ.*

Εὐλόγως θέλει ἀπορήσει ὁ ἀναγνώστης διὰ τὴν ποικιλίαν ταύτην τῶν ἀζιμουθίων. Τὰ πρῶτα ἀζιμούθια ἦσαν τὰ γεωδαιτικὰ καὶ ἀστρονομικά, ἦτο δὲ φυσικὸν νὰ μετρῶνται ταῦτα συμφώνως μὲ τὴν φαινομένην κίνησιν τῶν ἀστέρων. Διὰ τὰ τοπογραφικὰ ἀζιμούθια ἐσκέφθησαν ὅτι ὁ τοπογράφος ὑπόκειται εἰς σφάλματα ἀναγνώσεως, ἂν ἡ ἄντυξ ἔφερε διαιρέσεις ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, ὅπως ἔπρεπε νὰ συμβαίνῃ ἂν τὰ ἀζιμούθια ἔβαινον αὐξανόμενα ἐξ ἀριστερῶν πρὸς δεξιά. Παρεδέχθησαν ὅθεν τὴν μέτρησιν τῶν γωνιῶν ἐκ βορρᾶ πρὸς δυσμὰς καὶ διῄρεσαν τὴν ἄντυγα τῆς πυξίδος, οὕτως ὥστε ἡ ἀνάγνωσις νὰ ᾖ μᾶλλον φυσική.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς γωνίας πορείας, χρησιμοποιουμένας ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν, ἡ παραδοχὴ αὐτῶν ὀφείλεται εἰς παλαιὰν στρατιωτικὴν συνήθειαν, ἣν ἐδημιούργησαν οἱ κανονισμοὶ τῶν ἀσκήσεων, καθ' οὓς αἱ ἀσκήσεις ἀρχίζουσιν ἐκ τοῦ δεξιοῦ.

Τὰ τοπογραφικὰ ἀζιμούθια μετροῦνται εἴτε γωνιομετρικῶς, διὰ τῶν πολοδεικτῶν (βλ. λέξεις πολοδείκτης καὶ πυξὶς μαγνητική) εἴτε γραφικῶς ἐπὶ

Digitized by Google

τῆς πινακίδος διὰ τοῦ ἀναγωγέως (βλ. ἄρθρον ἀναγωγεύς).

Ὁ ὅρος *μεσημβρινὸς* ἐν τῇ γεωδαισίᾳ, ἀποδίδεται διὰ τοῦ ὅρου *μεσημβρινὴ γραμμὴ* ἐν τῇ τοπογραφίᾳ. Ἵνα μετρήσωμεν δὲ τὰ τοπογραφικὰ ἀζιμούθια, δέον νὰ χαράξωμεν ἐπὶ τῆς πινακίδος καὶ νὰ ἐπισημάνωμεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὴν μεσημβρινὴν ταύτην γραμμήν. Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται διὰ διαφόρων μεθόδων, ὧν αἱ ἁπλούστεραι εἶναι αἱ κάτωθι δύο.

1) Διὰ τοῦ γνώμονος. Ἀφοῦ ὁριζοντιώσωμεν καὶ στερεώσωμεν καλῶς τὴν *πινακίδα*, στερεοῦμεν εἰς τὸ νότιον ἄκρον αὐτῆς στυλίσκον φέροντα εἰς τὸ ἀνώτερον ἄκρον αὐτοῦ δίσκον ἐκ μετάλλου ἢ χαρτονίου, βλέποντα πρὸς τὸν ἥλιον κατὰ τὴν ὥραν τῆς μεσημβρίας καὶ φέροντα ὀπὴν διαμέτρου 1 ἕως 2 χιλιοστομέτρων.

Μεταξὺ τῆς 8 ½ μέχρι τῆς 9 ½ ὥρας καὶ ἀνὰ 5 πρῶτα λεπτὰ σημειοῦμεν, ἐπὶ τοῦ χάρτου τῆς πινα-

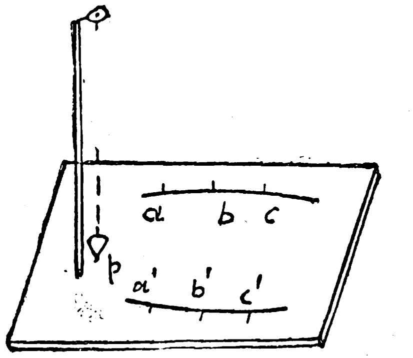

Σχ. 1.

κίδος, τὸ φωτεινὸν σημεῖον ὅπερ ρίπτουσιν αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες διερχόμεναι διὰ τῆς ὀπῆς (Σχ. 1). Ἀφίνομεν εἶτα ἐν στάσει τὴν πινακίδα, προσέχοντες ἐπιμελῶς ὅπως μὴ κατ' ἐλάχιστον μετακινηθῇ, καὶ ἀπὸ τῆς 14 1)2 μέχρι τῆς 15 1)2 ὥρας ἐκτελοῦμεν τὰ αὐτὰ καὶ εἶτα ἑνοῦμεν διὰ συνεχῶν γραμμῶν τὰς δύο σειρὰς τῶν οὕτω ληφθέντων σημείων, αἵτινες εἰσὶ καμπύλαι γραμμαί.

Ἂν ἐργαζώμεθα κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν ἡλιοστασίων, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰς δύο ταύτας καμπύλας, ὡς συμμετρικὰς πρὸς τὴν γραμμὴν βορρᾶ-νότου. Ἵνα ἐπιτύχωμεν τὴν διεύθυνσιν τῆς γραμμῆς ταύτης, ζητοῦμεν τὸν πόδα *p* τῆς ἐκ τῆς ὀπῆς τοῦ δίσκου διερχομένης κατακορύφου, τῇ βοηθείᾳ νηματοβαριδίου. Μὲ κέντρον τὸ σημεῖον *p* καὶ διαφόρους ἀκτῖνας γράφομεν τόξα κύκλου a a' b b', c c'. Ἡ εὐθεῖα γραμμὴ ἡ ἑνοῦσα τὸ σημεῖον *p* μὲ τὰ μέσα τῶν χορδῶν a a', b b', c c', εἶναι ἡ μεσημβρινὴ γραμμή.

Τὴν γραμμὴν ταύτην δυνάμεθα νὰ ἐπισημάνωμεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῇ βοηθείᾳ διόπτρας ἤ, ἐλλείψει ταύτης, πηγνύοντες ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς γραμμῆς κατακορύφως, δύο βελόνας, δι' ὧν σκοπεύομεν πρὸς μεμακρυσμένα σημεῖα ἐφ' ὧν πηγνύομεν ἀκόντια.

Ἐὰν δὲν ἐργαζώμεθα περὶ τὰς ἐποχὰς τῶν ἡλιοστασίων δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου. Ἀφοῦ ἐνεργήσωμεν ὡς ἀνωτέρω, θὰ ἐπαναλάβωμεν τὰ αὐτὰ κατὰ τὴν ἰδίαν ὥραν τῆς ἑπομένης ἡμέρας. Θὰ λάβωμεν τότε τὴν καμπύ-

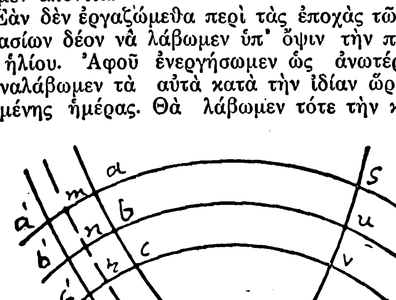

Σχ. 2.

λην a' b' c' διάφορον τῆς καμπύλης a b c τῆς προηγουμένης ἡμέρας (Σχ. 2). Ἡ ἀπόστασις τῶν δύο τούτων καμπυλῶν, παριστᾷ προφανῶς τὰς διαφόρους θέσεις τοῦ ἡλίου, κατὰ τὸ 24ωρον διάστημα. Ἀφ' ἑτέρου ἐὰν παρατηρήσωμεν τὰ χρονικὰ διαστήματα, καθ' ἃ ἐλάβομεν τὰς τρεῖς καμπύλας, θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ καμπύλη a'b'c' τῆς ἑσπέρας ἐλήφθη 6 ὥρας μετὰ τὴν καμπύλην τῆς πρωΐας καὶ 18 ὥρας πρὸ τῆς καμπύλης τῆς ἑπομένης πρωΐας. Ἐὰν ὅθεν χαράξωμεν μεταξὺ τῶν πρωϊνῶν καμπυλῶν μίαν ἐνδιάμεσον m n r ἧς αἱ ἀποστάσεις ἀπὸ τὴν abc καὶ a'd'c' ἔχουσι λόγον 6 : 18 ἢ 1 : 3' ἡ καμπύλη αὕτη εἶναι συμμετρική, ὡς πρὸς τὴν μεσημβρινὴν γραμμήν, πρὸς τὴν καμπύλην τῆς ἑσπέρας suv καὶ ἐνεργοῦμεν ὡς εἰς τὴν προηγουμένην περίπτωσιν.

Ἡ ἀνωτέρω μέθοδος εἶναι βραδεῖα, διὰ τοῦτο προτιμῶμεν τὴν κατωτέρω.

2) Διὰ παρατηρήσεως τοῦ Πολικοῦ Ἀστέρος. Τὸ τόξον μεγίστου κύκλου τῆς οὐρανίου σφαίρας, ὅπερ ἑνώνει τὸν Πόλον πρὸς τὸν Πολικὸν ἀστέρα διέρχεται διὰ τοῦ ἀστέρος δ τοῦ ἀστερισμοῦ τῆς Κασσιόπης καὶ διὰ τοῦ ζ τῆς Μεγ. Ἄρκτου (Σχ. 3). Συνεπῶς ἂν νηματοβαρίδιον, σκοπευόμενον ὑπὸ τοῦ παρατηρητοῦ, καλύψῃ συγχρόνως τοὺς τρεῖς τούτους ἀστέρας, θὰ διέρχεται καὶ διὰ τοῦ Πόλου.

Πρὸς τοῦτο ἀναρτῶμεν ἀπό τινος στύλου νηματοβαρίδιον καὶ ρυθμίζομεν τὸ βαρίδιον ἐντὸς δοχείου ὕδατος, ὅπως ἐμποδίσωμεν τὰς ταλαντεύσεις αὐτοῦ. Ὅταν πλησιάζῃ ἡ ὥρα τῆς παρατηρήσεως στέλλομεν εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ πλέον μέτρων ἀπὸ τῆς στάσεως καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ βορρᾶ, ἕνα βοηθὸν ἐφοδιασμένον μὲ φανόν, συγχρόνως δέ, δι' ἑτέρου φανοῦ, φωτίζομεν καταλλήλως τὸ νῆμα καὶ ἱστάμεθα ὀλίγα μέτρα νοτίως αὐτοῦ. Σκοπεύομεν δὲ τότε ὥστε νὰ ἴδωμεν τὸν Πολικὸν ἀστέρα καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ νήματος, ὅταν δὲ καὶ τὸ ζ τῆς Μεγ. Ἄρκτου καὶ τὸ δ τῆς Κασσιόπης καλυφθῶσιν ἐπίσης, τοποθετοῦμεν τὸν φανὸν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ μετακινοῦμεν αὐτόν, οὕτως ὥστε νὰ καλύπτηται καὶ οὗτος ὑπὸ τοῦ νήματος. Ἡ εὐθεῖα ἡ ἑνοῦσα τότε τὸ σημεῖον τῆς στάσεως μὲ τὸν φανόν, εἶναι ἡ μεσημβρινὴ γραμμή.

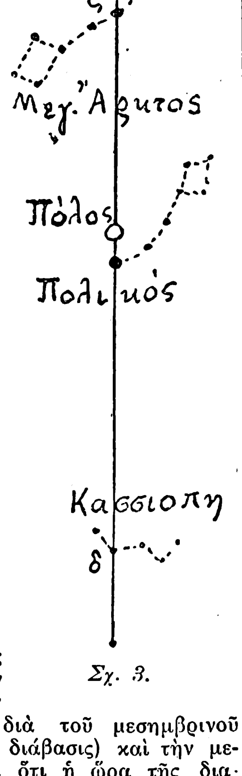

Σχ. 3.

Ἵνα γνωρίζωμεν τὴν ὥραν τῆς παρατηρήσεως δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Πολικὸς ἀστήρ, τὴν 8 Ὀκτωβρίου, διέρχεται διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ τὸ μεσονύκτιον (ἀνωτέρα διάβασις) καὶ τὴν μεσημβρίαν (κατωτέρα) καὶ ὅτι ἡ ὥρα τῆς διαβάσεως αὐξάνει κατὰ 2 ὥρας κατὰ μῆνα καὶ 4' καθ' ἡμέραν.

Συμβαίνει ὅθεν εἴς τινας ἐποχὰς ὥστε ἡ διάβασις νὰ γίνεται πολὺ ἐνωρὶς τὸ ἑσπέρας καὶ πολὺ ἀργὰ τὴν πρωΐαν ὁπότε ἡ σκόπευσις εἶναι ἀδύνατος. Σκοπεύομεν τότε τὸν ἀστέρα εἰς τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀπόκλισιν πρὸς Α. ἢ πρὸς Δ. Ἡ οὕτως εὑρισκομένη μεσημβρινὴ γραμμὴ θὰ ἀποκλίνῃ τῆς ἀληθοῦς κατὰ τὴν γωνίαν Α (ἐὰν ὁ ἀστὴρ ἐσκοπεύθη πρὸς Δ) ἢ κατὰ 360°—Α (ἐὰν ὁ ἀστὴρ ἐσκοπεύθη πρὸς Α). Ἡ γωνία Α δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$\sin A = \frac{\sin Dp}{\cos L}$$

ἔνθα Dp εἶναι ἡ ἀπόστασις τοῦ Πολικοῦ ἀστέρος ἀπὸ τοῦ Πόλου καὶ L τὸ γεωγρ. πλάτος τοῦ τόπου.

Ἡ Ἐπετηρὶς τοῦ Γραφείου τῶν Μηκῶν (Annuaire du Bureau des Longitudes) δίδει, εἰς ἕκαστον ἔτος, τὴν τιμὴν τῆς γωνίας Α, εἰς γεωγρ. πλάτη ἀπὸ 30°—52°.

Ἀζιμούθιον διὰ τοῦ ἤχου.—Εἰς πυκνῶς δασωμένας ἐκτάσεις, ὅπου ἡ σκόπευσις εἶνε ἀδύνατος, δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν κάτωθι μέθοδον. Ἀναχωροῦντες ἐκ τῆς στάσεως ἀφήνομεν ἐκεῖ τὸν βοηθὸν ἐφοδιασμένον μὲ μεγάλην συρίκτραν ἢ κυνηγετικὸν κέρας. Τιθέμενοι ἐν νέᾳ στάσει ἔχομεν πλησίον μας χωρικὸν ἢ ποιμένα τῆς περιοχῆς ἔχοντα ὀξεῖαν ἀκοὴν καὶ κρατοῦντα εἰς χεῖρας ἀκόντιον. Εἰς δοθὲν σημεῖον ὁ βοηθὸς ἐκβάλλει ὀξὺν συριγμόν, ὁ χωρικὸς τείνει πρὸς τὸν ἦχον τὸ ἀκόντιον, καὶ σκοπεύοντες αὐτὸ λαμβάνομεν τὸ ἀντίστροφον ἀζιμούθιον τῆς σκοπευθείσης διευθύνσεως.

Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι πᾶν ἄλλο ἢ ἀκριβής, Ἐν τούτοις ὅμως, εἴς τινας περιοχάς, αἱ δυσκολίαι εἶναι τόσαι, ὥστε, ἐλλείψει καλλιτέρας, ἵνα μὴ διακόψωμεν τὴν ὅδευσιν ἐντὸς τοῦ δάσους, δυνάμεθα νὰ τὴν μεταχειρισθῶμεν, τελειοποιοῦντες ὁπωσοῦν αὐτὴν διὰ μικρᾶς ἀσκήσεως.

Στρατηγὸς ΑΝΔΡ. ΑΝΑ ΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΖΙΜΟΥΘΙΟΝ ΝΑΥΤΙΚΟΝ. *Ἀζιμούθιον* (Az) ἢ *διόπτευσις* ἢ *ἀντιστοιχία* ἑνὸς ἀντικειμένου ἐν ὄψει ἀπὸ πλοίου, καλεῖται ἡ γωνία τὴν ὁποίαν σχηματίζει ἡ ὁριζοντία προβολὴ τῆς ἐκ τοῦ κέντρου τοῦ ἀνεμολογίου τῆς πυξίδος ἀγομένης ὀπτικῆς ἀκτῖνος εἰς τὸ ἐν λόγῳ ἀντικείμενον, πρὸς τὴν διεύθυνσιν Βορρᾶ-Νότου.

Εἰς τὴν Ναυτιλίαν τὸ ἀζιμούθιον χρησιμοποιεῖται εὐρέως εἰς τὰς *εὐθείας θέσεως δι' ὕψους*, δι' ἀστρονομικὸν προσδιορισμὸν τοῦ στίγματος, ἢ εἰς τὸν *προσδιορισμὸν τῆς παραλλαγῆς* εἴτε πρὸς ἔλεγχον τῆς τηρουμένης πλεύσεως, εἴτε διὰ καταρτισμὸν πίνακος παρεκτροπῶν ἐν πλῷ.

Εἰς τὸν ἀστρονομικὸν προσδιορισμὸν στίγματος ἐπαρκῆς ὑπολογισμὸς ἀζιμουθίου μὲ προσέγγισιν μοίρας, εἰς δὲ τὸν προσδιορισμὸν τῆς παραλλαγῆς ἀρκεῖ τοιαύτη ἡμισείας μοίρας.

Ὑπολογισμὸς τοῦ ἀζιμουθίου.— I. *Διὰ τοῦ ὕψους ἀστέρος.*—Τὸ παρακείμενον τρίγωνον τῆς *θέσεως*, τοῦ ὁποίου πλευραὶ εἶναι τὸ συμπλήρωμα τοῦ πλάτους (90°-φ), ἡ πολικὴ ἀπόστασις, (p= 90 ± δ, ἔνθα δ ἡ κλίσις τοῦ ἀστέρος καὶ ἡ ζενιθία ἀπόστασις (Z=90+H, ἔνθα H τὸ ὕψος τοῦ ἀστέρος A), δίδει τὸν τύπον.

(1) $\text{συν } p = \text{ημ } φ . \text{ ημ } H + \text{συν } φ . \text{ συν } H . \text{ συν } Az$

ἐξ οὗ $$\text{συν } Az = \frac{\text{συν } p - \text{ημ } φ . \text{ ημ } H}{\text{συν. } p . \text{ συν } H}$$

$$1 + \text{συν } Az = 2 \text{ συν}^2 \frac{Az}{2} = 1 + \frac{\text{συν } p - \text{ημ } φ . \text{ ημ } H}{\text{συν } φ . \text{ συν } H}$$

ἤτοι

$$2 \text{ συν}^2 \frac{Az}{2} = \frac{2 . \text{ συν} \frac{1}{2}(φ + H + p) . \text{συν} \frac{1}{2}(φ + H - p)}{\text{συν } φ . \text{ συν } H}$$

Θέτοντες $H + φ + p = 2.S$ λαμβάνομεν

$$\text{συν } \frac{Az}{2} = \sqrt{\frac{\text{συν } S . \text{ συν } (S - p)}{\text{συν } φ . \text{ συν } H}}$$

Εἰς τὸν τύπον τοῦτον τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ ἀζιμουθίου, στοιχεῖα γνωστὰ εἶναι τὸ ὕψος H ἐκ παρατηρήσεως, τὸ τοῦ τόπου πλάτος φ, ἡ πολικὴ ἀπόστασις p, ἥτις ὑπολογίζεται ἐκ τῆς κλίσεως, λαμβανομένης ἐκ τοῦ Ἀπανθίσματος τοῦ Χρονολογίου διὰ τὴν προσεγγίζουσαν ὥραν, καὶ τὸ μῆκος τοῦ τόπου. Διὰ προσέγγισιν μιᾶς ἢ ἡμισείας μοίρας, μεθ' ἧς δέον νὰ ὑπολογίζηται τὸ ἀζιμούθιον, οἱ λογάριθμοι, διὰ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ τύπου, δέον νὰ λαμβάνωνται μὲ τέσσαρα δεκαδικὰ ψηφία.

II. *Διὰ τῆς ὥρας τοῦ πλοίου.* Ἡ ὥρα τοῦ πλοίου λαμβανομένη ἐκ τοῦ ὡρολογίου τῆς γεφύρας καὶ διορθουμένη διὰ τὸ μῆκος τοῦ πλοίου κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, τουτέστιν ἡ τοπικὴ ὥρα τοῦ πλοίου, χρησιμεύει διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς πολικῆς (ἢ ὡρικῆς) γωνίας τοῦ ἀστέρος. Ἐκ τοῦ τριγώνου θέσεως, εἰς τὸ ὁποῖον στοιχεῖα εἶναι ἡ πολικὴ γωνία Ω, τὸ πλάτος φ καὶ ἡ ἀπόκλισις δ, ὑπολογίζεται διὰ τοῦ κατωτέρω τύπου λογαριθμικῶς τὸ ἀζιμούθιον

$$\text{σφ } Az = \frac{\text{σφ } p . \text{συν } φ - \text{συν } Ω . \text{ημ } φ}{\text{ημ } Ω}$$

Ὁ ἀνωτέρω τύπος, μετασχηματιζόμενος, ἐπιτρέπει τὴν κατασκευὴν πινάκων εἰδικῶν διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ἀζιμουθίου.

α) *Ναυτικοὶ πίνακες Χὸρς-Ράλλη.* Ὁ ἀνωτέρω τύπος δύναται νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν μορφὴν

$$-\text{σφ } Az . \text{ τεμ } φ = \text{εφ } φ . \text{ σφ } Ω - \text{εφ } δ . \text{ στ. } Ω$$

καὶ νὰ ἐπιλυθῇ διὰ τῶν πινάκων 15 α, β, γ *Χὸρς—Ράλλη*. Οὕτω ὁ πίναξ 15α δίδει τὸν ὅρον $π_1 =$ εφ φ. σφ. Ω, ὁ πίναξ 15 β τὸν ὅρον $π_2 = -$εφ δ. στ Ω, τέλος δὲ ὁ πίναξ 15γ (ἐν τῇ διασταυρώσει) τὴν τιμὴν $π = -$τεμ φ. σφ Az. Συνεπῶς μὲ τὸν ἀριθμὸν $π = π_1 + π_2$ τῶν δύο πρώτων πινάκων καὶ ἀριστερὰν εἴσοδον φ παρέχει τὸ Az, ὡς ἐπικεφαλίδα τῆς στήλης.

Τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα $(π_1 + π_2)$ (ὅπερ πολλαπλασιαζόμενον ἐπὶ συν φ μᾶς δίδει τὴν σφ Az) ἰσοῦται (κατ' ἀπόλυτον τιμὴν διὰ τοὺς πίνακας τούτους) πρὸς τὸν καλούμενον συντελεστὴν Pagel (π ἢ p), ὅστις εἶναι ἡ μεταβολὴ τῆς ὡρικῆς γωνίας (Ω) ἑνὸς ἀστέρος, ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς μεταβολὴν +1' ἐπὶ τοῦ πλάτους.

Τὰ στοιχεῖα εἰσόδου εἰς τοὺς Ναυτικοὺς πίνακας εἶναι ἀναγεγραμμένα εἰς τὰς οἰκείας θέσεις εἰς ἕκαστον πίνακα. Τὰ σημεῖα τῶν ἐξαγομένων ἀναγράφονται καταφανῶς πλησίον ἑκάστης στήλης εἰσόδου, εἰς τρόπον ὥστε ἀποκλείεται πᾶσα πιθανότης σφαλμάτων. Ὁ πίναξ $15_γ$ δίδει τιμὴν ἀζιμουθίου μικροτέραν πάντοτε τῶν 90° μετ' ἐπωνυμίας ἀπὸ τοῦ ἄνω ἢ τοῦ κάτω πόλου, ἀναλόγως τοῦ σημείου τοῦ π, κατὰ τὸν εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ πίνακος κανόνα. Ἂν ὁ πίναξ δίδῃ γωνίαν ἀπὸ τοῦ κάτω πόλου τότε πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀστρονομικοῦ ἀζιμουθίου δέον νὰ ἀφαιρέσωμεν ταύτην ἀπὸ 180° (δίδοντες ἐπωνυμίαν ἀπὸ τοῦ ἄνω πόλου).

β') Πίνακες Perrin (Γαλλικῆς ἢ Ἑλληνικῆς ἐκδόσεως). Ὁ αὐτὸς τύπος μετασχηματιζόμενος καθίσταται :

$$\text{σφ } Az = \text{συν}φ \left[\frac{\text{εφ } δ}{\text{ημ } Ω} - \frac{\text{εφ } φ}{\text{εφ } Ω} \right]$$

ἐπιλύεται δὲ διὰ τῶν πινάκων *Perrin* παρεχόντων

ἐν μὲν τῷ πίνακι I τὸν ὅρον $p_2 = \frac{\text{εφ } δ}{\text{ημ } Ω}$

ἐν δὲ τῷ πίνακι II τὸν ὅρον $p_2 = -\frac{\text{εφ } φ}{\text{εφ } Ω}$

Τὸ ἀλγεβρικὸν ἄθροισμα $p_2 + p_2$, ὅπερ καλοῦμεν p καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ συντελεστὴς Pagel, εἰσέρχεται εἰς τὸν τύπον σφ Az = συν φ. p τὸν ὁποῖον ἐπιλύει ὁ πίναξ III. Τὰ στοιχεῖα διὰ τῶν ὁποίων εἰσερχόμεθα εἰς τοὺς πίνακας, ἀναγράφονται εἰς αὐτούς, τὰ δὲ σημεῖα τῶν εὑρισκομένων ὅρων ὡς καὶ ὁ λογισμὸς τοῦ ἀζιμουθίου εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄνω μέρος ἑκάστης σελίδος ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*Πρόβλημα ἀζιμουθίου*».

Digitized by Google

γ) *Πίνακες Labrosse.* Οἱ πίνακες οὗτοι ἐπιλύουσιν ἐπίσης τὸν τύπον ὑπὸ τὴν μορφὴν ἣν ἐπιλύουν καὶ οἱ πίνακες Perrin. Δι' ἑκάστην μοῖραν πλάτους ἔχει ὑπολογισθῆ ἰδιαίτερος πίναξ. *Διὰ τὸν Ἥλιον:* Ἐπὶ τῆς ὁριζοντίου γραμμῆς ἀρχομένης διὰ τῆς πολικῆς ἀποστάσεως, ζητοῦμεν τὴν τοπικὴν ὥραν ἐὰν ἡ παρατήρησις γίνεται τὴν πρωΐαν ἢ τὸ συμπλήρωμα αὐτῆς ἀπὸ 12 ὥρας, ἐὰν ἡ παρατήρησις γίνεται μετὰ μεσημβρίαν. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ κεφαλῆς τῆς στήλης, ἔνθα εὑρίσκεται ἡ ὥρα ἢ τὸ συμπλήρωμα αὐτῆς. *Διὰ τοὺς ἀστέρας:* Διὰ τοὺς ἀστέρας ὧν ἡ κλίσις δὲν ὑπερβαίνει τὰς ± 23° 27′ ἐργαζόμεθα ὡς καὶ διὰ τὸν Ἥλιον, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰσερχόμεθα εἰς τὸν πίνακα διὰ τῆς ὡρικῆς γωνίας, ἀφ' ἧς ἀφαιροῦμεν 12 ὥρας, ἐὰν αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα 12 ὡρῶν ἢ ἀφαιροῦμεν ταύτην ἀπὸ 12ω ἐὰν εἶνε μικροτέρα τῶν 12ω. Καὶ ἐν τῇ μιᾷ καὶ τῇ ἑτέρᾳ περιπτώσει τὸ εὑρισκόμενον ἀζιμούθιον εἶναι τὸ ἀληθὲς ἀζιμούθιον τοῦ ἀστέρος κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς παρατηρήσεως. Δι' ἀστέρας ὧν ἡ ἀπόκλισις εἶναι μεγαλυτέρα τῶν ± 23° 27′ τὸ ἀζιμούθιον εὑρίσκεται εἰς ἰδίους πίνακας συντεταγμένους ὡς οἱ πίνακες διὰ τὸν Ἥλιον.— Οἱ πίνακες Labrosse εἶναι εὔχρηστοι, κυρίως δὲ ὅταν πρόκειται ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ νὰ ζητήσωμεν σειρὰν ἀστρονομικῶν ἀζιμουθίων, ὡς εἰς τὸν καταρτισμὸν *πίνακος παρεκτροπῶν*.

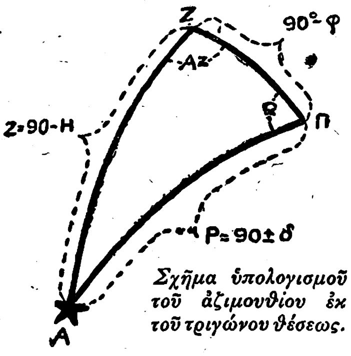

Σχῆμα ὑπολογισμοῦ τοῦ ἀζιμουθίου ἐκ τοῦ τριγώνου θέσεως.

δ) Ὁ Συντελεστὴς Pagel p ὑπολογίζεται ἐπίσης διὰ τοῦ *πίνακος Friocourt XXXIII.*

ε) *Ἀζιμουθιακὸν διάγραμμα διὰ τῆς ὥρας.* Ὁ γνωστὸς τύπος τοῦ ἀζιμουθίου τιθέμενος ὑπὸ μορφὴν $\frac{\text{σφ Az}}{\text{συν φ}} = \frac{\text{εφ δ}}{\text{ημ Ω}} - \frac{\text{εφ φ}}{\text{εφ Ω}}$ ἐπιλύεται ἐν τῷ *ἀζιμουθιακῷ διαγράμματι,* ἐντὸς τῶν ἑπομένων ὁρίων. Πλάτους βορείου ἀπὸ 30°—46°, ἀποκλίσεως ἀπὸ 24°Β-24°Ν καὶ ἀληθοῦς πολιτικοῦ χρόνου, προκειμένου περὶ Ἡλίου, ἀπὸ 4ω 10λ μέχρι 11ω π. μ. καὶ ἀπὸ 1ω μέχρι 7ω 50λ μ. μ. ἢ ἐντὸς τῶν αὐτῶν ὁρίων διὰ (12ω—Ω) προκειμένου περὶ ἄλλου ἀστέρος (ἔχοντος ἀπόκλισιν μεταξὺ τῶν προαναφερθέντων ὁρίων).

Ἐν πρώτῳ τινὶ διαγράμματι λαμβάνεται διὰ διαβήτου ἢ διὰ τὴν ὥραν (κλῖμαξ τετμημένων τοῦ διαγράμματος) ἀπόστασις μεταξὺ ἐρυθρᾶς καμπύλης ἀντιστοιχούσης εἰς τὸ πλάτος τοῦ τόπου καὶ μελαίνης τοιαύτης ἀντιστοιχούσης εἰς τὴν κλίσιν τοῦ ἀστέρος, ἥτις ἀπόστασις εἶνε ἐν τῇ κλίμακι τοῦ σχεδιαγράμματος ὁ συντελεστὴς Pagel, διότι εἶναι ἀλγεβρικὴ διαφορὰ τῶν τεταγμένων τῶν δύο καμπύλων, αἵτινες ἔχουσι χαραχθῆ, ὥστε νὰ ἐπιλύωσι τὰ δύο μονώνυμα τοῦ δευτέρου μέλους τῆς ἐξισώσεως. Δι' ἀποτμήσεως τῆς ληφθείσης ἀποστάσεως εἰς δεύτερον διάγραμμα ἐπὶ τῆς τεταγμένης τῆς ἀντιστοιχούσης εἰς τὸ πλάτος τοῦ τόπου ἀναγινώσκομεν τὸ ἀζιμούθιον.

Κλῖμαξ καλουμένη «*Κλῖμαξ τοῦ συντελεστοῦ* Pagel» δίδει, ἂν μετρήσωμεν ἐπὶ ταύτης τὴν διὰ τοῦ διαβήτου ληφθεῖσαν ἀπόστασιν, τὴν τιμὴν τοῦ συντελεστοῦ Pagel δι' ἄλλας χρήσεις. Ἡ χρῆσις τοῦ διαγράμματος ἀπηλλαγμένη πάσης παρεμβολῆς ἐπιτρέπει τὴν ταχυτάτην καὶ ἀκριβεστάτην εὕρεσιν τοῦ ἀζιμουθίου.

Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς εὑρέσεως τοῦ ἀζιμουθίου ἐπενοήθη ὑπὸ τοῦ ποτὲ ἀξιωματικοῦ τοῦ Π. Ναυτικοῦ Πελοπίδα Τσουκαλᾶ. Εἰς τὸν αὐτὸν ἀξιωματικὸν ὀφείλεται ἡ ἐπινόησις τοῦ καλουμένου *ἀζιμουθιακοῦ ὡρολογίου* περὶ οὗ κατωτέρω.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐτοῦ τύπου

$$\text{σφ Az} = -\text{ημφ.σφ Ω} + (\pm \text{εφ δ}).\text{συνφ.στ Ω}$$

κατεσκευάσθη διάγραμμα ὅπερ ἐπιλύει τοῦτον.

Εἰς τὸ διάγραμμα τοῦτο, ὅπερ ὀνομάζεται διάγραμμα *Ὥρας - Ἀζιμουθίου,* διακρίνομεν τὰς καμπύλας τοῦ πλάτους, αἵτινες εἶναι τόξα ἐλλείψεων καὶ ἀπολήγουσιν εἰς τὰς συμμετρικὰς διαιρέσεις πλάτους ἐπὶ τῆς διαμέτρου τοῦ δεξιοῦ ἡμικυκλίου, καὶ τὰς ἡμικαμπύλας τῆς ὥρας, αἵτινες εἶναι τόξα ὑπερβολῶν καὶ ἀρχίζουσιν ἐκ τῆς μεσαίας ἀκτῖνος (τῆς κέντρον—VI ωρ.) καὶ ἀπολήγουσιν εἰς τὰς ὥρας (ἀπὸ 0 ωρ.—XII ωρ.) κατὰ τὴν ἡμιπεριφέρειαν τοῦ δεξιοῦ ἡμικυκλίου. Πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀζιμουθίου ἀναζητοῦμεν τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον συναντᾶται ἡ καμπύλη ἡ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ πλάτος φ μὲ τὴν ἡμικαμπύλην τὴν ἀντιστοιχοῦσαν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἢ δυτικὴν ὡρικὴν γωνίαν Ωα ἢ δ (τὴν μικροτέραν τῶν 12 ὡρῶν, ἤτοι τὴν πολικὴν γωνίαν).

Τὸ σημεῖον τοῦτο ἑνοῦμεν διὰ τοῦ διπαραλλήλου κανόνος μὲ τὸ σημεῖον τὸ ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἀποκλίσεως δ τοῦ ἀστέρος εὑρισκόμενον ἐπὶ τῆς διαμέτρου τοῦ διαγράμματος, ἐφ' ἧς ἐλάβομεν καὶ τὸ πλάτος, εἰς τὸ κάτω μέρος, ἂν δ ὁμώνυμος τῷ πλάτει φ, ἢ εἰς τὸ ἄνω μέρος, ἂν δ ἑτερώνυμος τῷ φ. Μεταφέρομεν ἤδη τὸν διπαράλληλον κανόνα μέχρις ὅτου ἡ πλευρὰ αὐτοῦ διέλθῃ διὰ τοῦ κέντρου τοῦ πρὸς ἀριστερὰ ἡμικυκλίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἁπλοῦν μοιρογνωμόνιον καὶ τότε εἰς τὴν ἐξωτερικὴν κλίμακα τούτου θὰ ἀναγνώσωμεν τὸ ἀζιμούθιον, ἀπὸ 0° ἕως 180°, πάντοτε ἀπὸ τοῦ ἄνω, τοῦ ὁμωνύμου τῷ πλάτει πόλου καὶ πρὸς Ἀπηλιώτην ἢ Ζέφυρον, καθ' ὅσον ὁ ἀστὴρ εὑρίσκεται πρὸς Ἀνατολὰς ἢ πρὸς Δυσμάς, τουτέστι καθ' ὅσον εἰσήλθομεν μὲ Ωα ἢ μὲ Ωδ (μικροτέραν τῶν 12 ὡρῶν).

Τὸ διάγραμμα τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν πλοίαρχον τοῦ Ἀγγλικοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ Wheir καὶ ἀγγλιστὶ ὀνομάζεται Captain Wheir's Azimuthical Diagram.

στ) *Ἀζιμουθιακὸν Ὡρολόγιον.* Τὸ μηχάνημα τοῦτο φέρει ὡρολογιακὸν μηχανισμόν, δι' οὗ κινοῦνται δύο δεῖκται (πρωτολεπτοδείκτης καὶ ὡροδείκτης) ἐπὶ ὡρολογιακῆς πλακὸς κατὰ τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ ὀργάνου, ἔνθα θέτομεν τὴν τιμὴν τῆς μικροτέρας τῶν 12ω δυτικῆς ὡρικῆς γωνίας, ἢ τὴν Ω—12ω, ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι μεγαλυτέρα τῶν 12 (εἰς τὸ ἀριστερὸν τότε ἡμικύκλιον τῆς πλακός, ὅπερ φέρει τὰ γράμματα Α. Μ.). Ἐπίσης φέρει δίσκον μὲ διαίρεσιν ἀνεμολογίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου κινεῖται τρίτος δείκτης παρέχων εἰς ἑκάστην στιγμὴν ἐξακολουθητικῶς τὴν τιμὴν τοῦ ἀζιμουθίου το ἀστέρος, ὅταν ἀφ' ἑνὸς ἔχει τεθῆ ἡ τιμὴ τῆς ὡρικῆς γωνίας, ὡς ἐλέχθη, ἐπὶ τῆς ὡρολογιακῆς πλακὸς (χειρισμός, ὃν ἐκτελοῦμεν μέσῳ κομβίου εὑρισκομένου ἐπὶ τῆς ὀπισθίας ὄψεως τοῦ ὀργάνου, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐξαρμόσωμεν τὸν ὡρολογιακὸν μηχανισμόν, θέτοντες τὸν πρὸς τοῦτο μοχλὸν εἰς τὴν θέσιν «UT»—ἐκτός), ἀφ' ἑτέρου δὲ στρέψωμεν τὰ κατὰ τὴν πλευρὰν τοῦ ὀργάνου κομβία μέχρις ὅτου ἔναντι μὲν τοῦ δείκτου τοῦ ἀνωτέρου τοιούτου ἀναγνώσωμεν τὸ πλάτος φ τοῦ παρατηρητοῦ καὶ ἔναντι τοῦ δείκτου τοῦ κατωτέρου κομβίου τὴν τιμὴν τῆς κλίσεως δ τοῦ ἀστέρος καὶ τέλος συνδεσμολογήσωμεν πάλιν τὸν ὡρολογιακὸν μηχανισμὸν μετὰ τοῦ μηχανήματος, θέτοντες τὸν εἰρημένον χειριστικὸν μοχλὸν εἰς τὴν θέσιν «ΤΝ».

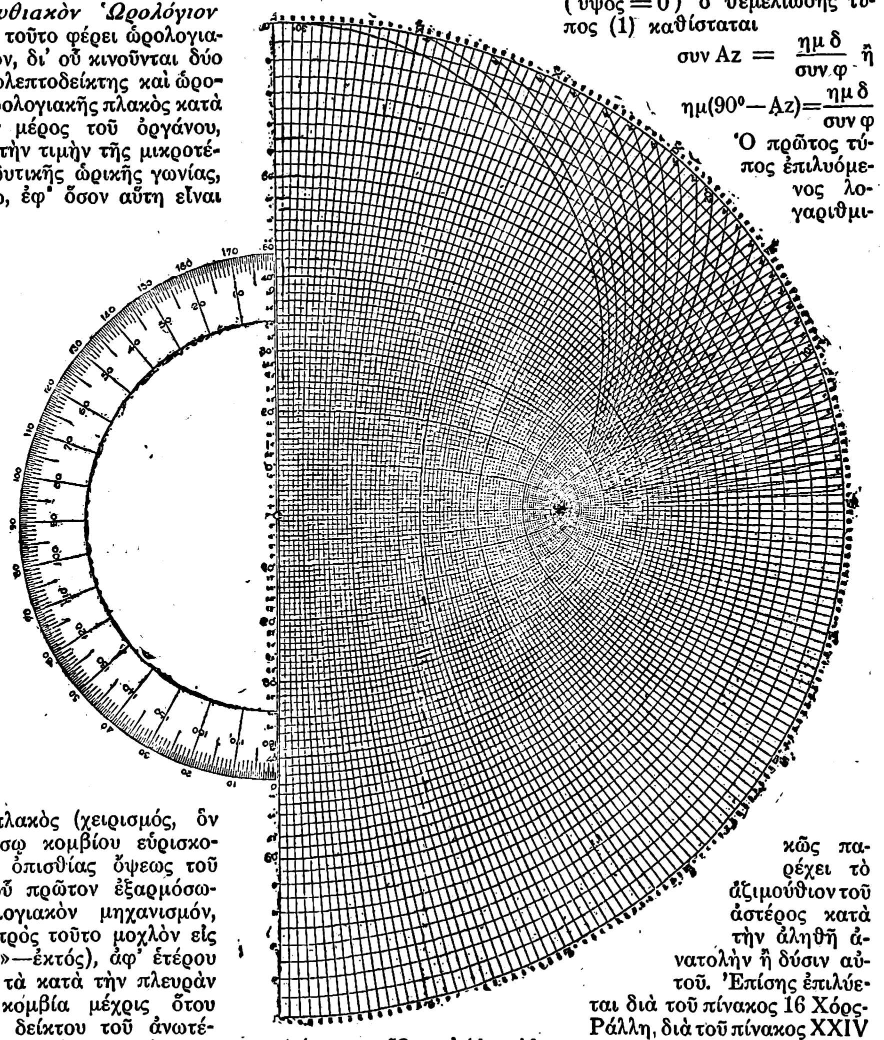

Διάγραμμα Ὥρας - Ἀζιμουθ.

Τὸ ὄργανον τοῦτο ἔχει κατασκευασθῆ διὰ πλάτη 30° Β μέχρις 60° Β καὶ κυρίως διὰ τὸν Ἥλιον (ὁπότε ἀρκεῖ ἀντὶ ἄλλης ὑπολογιζομένης ὡρικῆς γωνίας νὰ τεθῇ εἰς τὴν ὡρολογιακὴν πλάκα ἡ ἀληθὴς προμεσημβρινὴ ἢ μεταμεσημβρινὴ ὥρα τοῦ τόπου—Α. Μ ἢ Ρ. Μ., ἀριστερὸν ἢ δεξιὸν ἡμικύκλιον τῆς ὡρολογιακῆς πλακός—)· οὐχ ἧττον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ δι' οἱονδήποτε ἀστέρα τοῦ ὁποίου ἡ ἀπόκλισις περιλαμβάνεται μεταξὺ 25° Β καὶ 25° Ν.

Πρὸς ρύθμισιν τοῦ ὀργάνου ἀρκεῖ νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι, ὅταν τὸ δεικνυόμενον ἀζιμούθιον εἶναι Νότος ἢ Βορρᾶς, οἱ δεῖκται τοῦ ὡρολογίου δεικνύουσι 0ω. 0λ. ἢ 12ω. 0 λ., ἄλλως φέρομεν τούτους διὰ τοῦ δακτύλου, ἀποκοχλιοῦντες τὴν ὕαλον τῆς ὡρολογιακῆς πλακός.

III. Διὰ τοῦ διαγράμματος ὕψους—ἀζιμουθίου.—Τοῦτο ἐπιτρέπει τὴν ταχυτάτην καὶ ἁπλουστάτην εὕρεσιν τοῦ ἀζιμουθίου ἐκ τῶν γνωστῶν στοιχείων ὕψους, πλάτους καὶ κλίσεως. Ὁ τύπος τὸν ὁποῖον ἐπιλύει εἶνε

$$\text{ημ}^2\frac{1}{2}\text{Az} = \frac{\text{ημ}^2\frac{1}{2}(90 \mp \delta) - \text{ημ}^2\frac{1}{2}(\varphi - H)}{\text{ημ}^2\frac{1}{2}\left[180^0 - (\varphi + H) - \text{ημ}^2\frac{1}{2}(\varphi - H)\right]}$$

Πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀζιμουθίου ἐφαρμόζεται ὁ ἑξῆς κανών. Σχηματίζομεν τὴν διαφορὰν φ —Η (ἢ ἀδιαφόρως Η—φ) καὶ τοποθετοῦμεν ἐπὶ τῆς κλίμακος τοῦ ἀριστεροῦ χείλους τοῦ διαγράμματος, ἐπὶ δὲ τῆς δεξιᾶς κλίμακος τὴν τιμὴν τοῦ ἀθροίσματος φ+Η καὶ ἑνοῦμεν δι' εὐθείας (ἢ κανόνος ἢ νήματος) τὰ οὕτω λαμβανόμενα δύο σημεῖα. Ἀναζητοῦμεν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς κλίμακος τὴν τιμὴν p τῆς πολικῆς ἀποστάσεως καὶ παρακολουθοῦμεν τὴν ὁριζόντιον εὐθεῖαν τοῦ διαγράμματος τὴν διερχομένην διὰ τοῦ σημείου τούτου (ἢ ἄγομεν ἐκ τοῦ σημείου τούτου παράλληλον πρὸς τὰς ὁριζοντίους εὐθείας τοῦ διαγράμματος) μέχρις ὅτου συναντήσῃ τὴν χαραχθεῖσαν εὐθεῖαν. Κάτωθεν τοῦ σημείου εἰς ὃ συνήντησεν, ἐπὶ τῆς κάτω κλίμακος, ἀναγινώσκομεν τὸ ζητούμενον ἀζιμούθιον, ἀπὸ 0° ἕως 180°, μετρούμενον ἀπὸ τοῦ ἄνω πόλου καὶ πρὸς Ἀπηλιώτην ἢ Ζέφυρον, καθόσον ἔχομεν παρατηρήσει τὸν ἀστέρα πρὸ τῆς μεσημβρινῆς αὐτοῦ διαβάσεως ἢ μετὰ ταύτην.

IV. Ἀζιμούθιον ἀστέρος κατὰ τὴν ἀληθῆ ἀνατολὴν ἢ δύσιν αὐτοῦ. Κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἀνατολῆς ἢ δύσεως ἀστέρος (ὕψος = 0) ὁ θεμελιώδης τύπος (1) καθίσταται

$$\text{συν Az} = \frac{\text{ημ δ}}{\text{συν φ}} \text{ ἢ } \text{ημ}(90^0 - \text{Az}) = \frac{\text{ημ δ}}{\text{συν φ}}$$

Ὁ πρῶτος τύπος ἐπιλυόμενος λογαριθμικῶς παρέχει τὸ ἀζιμούθιον τοῦ ἀστέρος κατὰ τὴν ἀληθῆ ἀνατολὴν ἢ δύσιν αὐτοῦ. Ἐπίσης ἐπιλύεται διὰ τοῦ πίνακος 16 Χόρς-Ράλλη, διὰ τοῦ πίνακος XXIV Friocourt, ἐπιλύοντος τὴν δευτέραν μορφὴν τοῦ τύπου καὶ δι' ἀστέρας, ὧν ἡ κλίσις περιλαμβάνεται μεταξὺ ± 23°, 5 καὶ διὰ τοῦ πίνακος XXXVII *Caillet*, παρέχοντος ἐπίσης ὡς ὁ πίναξ Friocourt τὴν τιμὴν 90°—Az ἤτοι τὸ *εὖρος*.

Κατὰ τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἡλίου ἡ ἐκλεκτέα στιγμὴ διὰ τὴν παρατήρησιν τῆς ἀληθοῦς ἀνατολῆς ἢ δύσεως εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν τὸ κάτω χεῖλος τοῦ ἀστέρος τούτου ὑπέρκειται τοῦ ὁρίζοντος κατὰ τὰ 2/3 τῆς καθέτως διαθλωμένης διαμέτρου. Ἐὰν δὲν δυνηθῶμεν κατὰ τὴν ὡρισμένην στιγμὴν νὰ παρατηρήσωμεν τὸν ἥλιον, ἀρκεῖ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος αὐτοῦ καὶ νὰ διορθώσωμεν τὸ εὖρος διὰ τοῦ πίνακος 18 Χόρς - Ράλλη, XXVIII Fr. ἢ XXXVIII Cail., οἵτινες παρέχουσι τὴν μεταβολήν του διὰ μεταβολὴν ὕψους 50′ ἢ 100′ ἐγγὺς τοῦ ὁρίζοντος.

V. Ἀζιμούθιον τοῦ πολικοῦ ἀστέρος. Τῆς πολικῆς ἀποστάσεως τοῦ πολικοῦ ἀστέρος οὔσης ἐλαχίστης, ἁπλοποιοῦνται οἱ τύποι τοῦ ὑπολογισμοῦ τοῦ ἀζιμουθίου, ὅσον ἀφορᾷ τὸν πολικὸν ἀστέρα.

Τοῦτο παρέχεται ὑπὸ τοῦ τύπου $\text{Az} = \text{P}.\frac{\text{ημ Ω.}}{\text{συν φ}}$ Ὁ τύπος οὗτος ὑπολογίζεται εἴτε διὰ τῶν λογαρίθμων ἀπ' εὐθείας εἴτε διὰ τοῦ πίνακος τοῦ *στίγματος*. Συνήθως ὅμως λαμβάνεται τὸ ἀζιμούθιον τοῦ πολικοῦ διὰ τῶν αὐτῶν στοιχείων (Ω καὶ φ) ἐξ εἰδικοῦ πίνακος τοῦ ἀζιμουθίου τοῦ πολικοῦ τοῦ Χρονολογίου ἢ τοῦ Ἀπανθίσματος.

VI. Ἀζιμούθιον γηΐνου ἀντικειμένου. Ἕτερον πρόβλημα σχετικὸν εἶναι ὁ προσδιορισμὸς τοῦ ἀζιμουθίου ἀπομεμακρυσμένου γηΐνου ἀντικειμένου, κορυφῆς ὄρους ἐπὶ παραδείγματι. Τοῦτο ἐπιλύεται εἴτε μετρουμένης διὰ θεοδολίχου (βλέπε λέξιν) τῆς διαφορᾶς ἀζιμουθίου τοῦ ἀντικειμένου ἀπό τινος ἀστέρος, τοῦ ὁποίου διὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν ὑπολογίζομεν κατὰ τὰ γνωστὰ τὸ ἀζιμούθιον, εἴτε καὶ δι' ἑξάντος (βλέπε λέξιν) μετρουμένων ὑπὸ τριῶν

Digitized by Google

παρατηρητῶν ταυτοχρόνως τῶν γωνιακῶν ὕψῶν τοῦ ἀστέρος καὶ τῆς κορυφῆς τοῦ γηΐνου ἀντικειμένου ἀφ' ἑνός, καὶ τῆς γωνιακῆς ἀποστάσεως τοῦ ἀστέρος ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ἀντικειμένου ἀφ' ἑτέρου. Σχηματίζεται οὕτω σφαιρικὸν τρίγωνον κορυφὰς ἔχον τὸ ζενίθ, τὸν ἀστέρα καὶ τὴν

ναι ἐκ τῶν ἀλδεϋδῶν καὶ κετονῶν τῇ ἐπιδράσει ὑδραζίνης, H_2N-NH_2. Διακρίνομεν ἀλδαζίνας, R, CH : N. N : CH. R καὶ κεταζίνας (R) (R′) C : N. N : C (R) (R′), τὸ δὲ τετρασθενὲς σύμπλεγμα >N—N< καλοῦμεν ἀζίνην.

Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ὑπάγονται ἡ ἀκεταλδα-

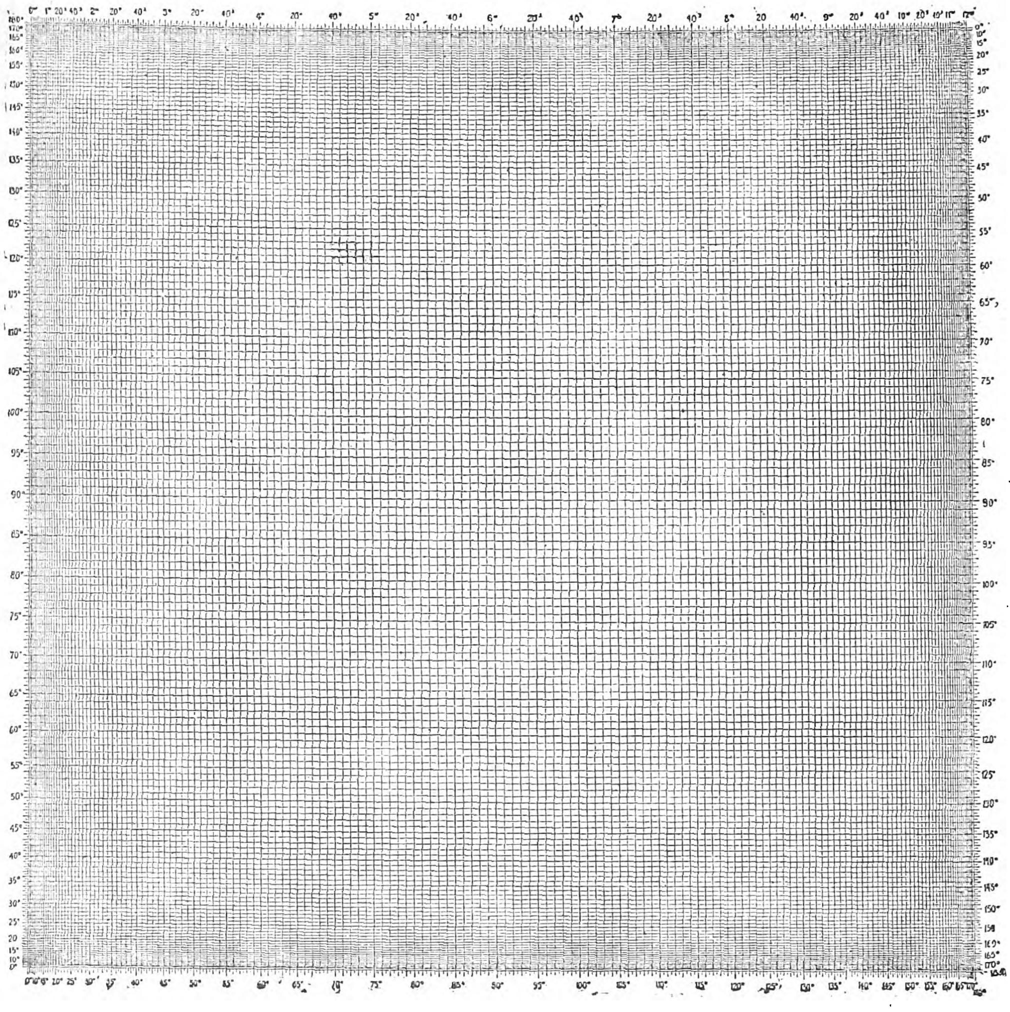

Διάγραμμα Ὕψους—ἀζιμούθ.

κορυφὴν τοῦ ἀντικειμένου, εἰς τὸ ὁποῖον ἐμετρήσαμεν τὰς τρεῖς πλευρὰς καὶ οὗτινος ἡ κατὰ τὸ ζενίθ γωνία εἶναι προφανῶς ἡ διαφορὰ τῶν ἀζιμούθ. — Τύπος ἀνάλογος πρὸς τὸν τῆς ὡρικῆς γωνίας παρέχει τὴν τιμὴν τῆς γωνίας ταύτης, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου τὸ γνωστὸν τρίγωνον τῆς θέσεως (πόλος-ζενίθ-ἀστήρ) παρέχει ἡμῖν ἐκ τοῦ μετρηθέντος ὕψους τοῦ ἀστέρος, τῆς κλίσεως αὐτοῦ κατὰ τὴν ὥραν τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ πλάτους τοῦ τόπου τὴν τιμὴν τοῦ ἀζιμουθίου τοῦ ἀστέρος. Πρὸς λεπτομερεστέραν μελέτην τῶν ἀζιμουθίων τῶν γηΐνων ἀντικειμένων βλέπε ἀζιμούθιον γεωδαιτικόν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ : Admiralty Navigation – Navigation and Nautical Astronomy by *W. R. Martin*. – Handbook of Pilotage – American Practical Navigator by *Bodwditch*. – Guide de Navigation par *Seychal*. — Cours Élémentaire d'Astronomie et de Navigation par *P. Constan*. — Ναυτιλία καὶ Ν. Ὑπολογισμοὶ *Γ. Μ. Χόρς καὶ Γ. Μ. Ράλλη*. — Ναυτιλία *Δ. Ι. Παπαζαφειροπούλου*. — Τύποι Ναυτικῶν Ὑπολογισμῶν *Κ. Χ. Κοντογιάννη*. — Ναυτικοὶ πίνακες *Friocourt, Caillet, Labrosse, Perrin*.

Πλωτάρχης ΚΩΝΣΤΑΝΤ Χ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ἀζὶμπ - *Ζαμούν*. Χωρίον τῆς Ἀλγερίας, ἀπέχον 75 περίπου χιλιόμετρα ἀπὸ τὸ Ἀλγέριον καὶ κτισθὲν τῷ 1873 ἀπὸ γάλλους κατοίκους τῆς Ἀλσατίας καὶ τῆς Λωρραίνης, οἵτινες ἔφυγον ἐκ τῆς πατρίδος των μετὰ τὸν γαλλογερμανικὸν πόλεμον. Κεῖται εἰς θέσιν λίαν γραφικὴν καὶ πλησίον μιᾶς ὀρεινῆς περιοχῆς, ἥτις τὸ προστατεύει ἀπὸ τοὺς καυστικοὺς ἀνέμους τοῦ νότου. Ἡ πέριξ χώρα εἶναι εὔφορος, ἡ δὲ συγκοινωνία μὲ τὰ μεγάλα κέντρα τῆς Ἀλγερίας πυκνοτάτη.

ἀζίνα (ἡ)· ἡ σπίθα, ὁ σπινθήρ, ἡ σκασουλίδα: *μιὰ ἀζίνα πέταξε σ'τὰ μάτια μου*. Ὁ Σακελλάριος εἰς τὰ Κυπριακά του τὸ γράφει *ἀζήνα* (μὲ η) χωρὶς νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν γραφήν.

Ἀζινάγκα ἢ *Ἀσινάγκα*. Ἰαπωνικὸν ὄνομα θρυλικοῦ προσώπου ἔχοντος μακροτάτας κνήμας. Ἀναφέρεται, λέγουν, εἰς φυλὴν ἥτις διεκρίνετο διὰ τὴν σωματικὴν ταύτην ἀνωμαλίαν. Τὰ Σινικὰ χρονικὰ ἀναφέρουν τὴν ὕπαρξιν τοιαύτης φυλῆς περὶ τὸ 2657 π. Χ. ὑπὸ τὸ ὄνομα Τσάγγ Κοὺ (μακροκνημίδες). Ὁ Ἀζινάγκα συναντᾶται συνήθως συνδεδεμένος μετὰ τοῦ Τενάγκα, ἄλλου προσώπου τοῦ αὐτοῦ εἴδους, ἀλλὰ μακρόχειρος.

ἀζῖναι *[Χημ.]*. Ὀργανικαὶ ἐνώσεις προερχόμε-

ζίνη, ἡ προπιοναλδαζίνη, ἡ ἰσοβουτυραλδαζίνη, ἡ φρουκτοζοκεταζίνη κ.λ.π. Σ. Γ.

Ἀζινάρα. Νῆσος προεκτείνουσα, οἱονεί, ἐπὶ 11 μίλλια πρὸς Μεσοβορρᾶν, τὴν βορειοδυτικὴν τῆς Σαρδηνίας ἐσχατιὰν *Κάπο Φαλκόνε* (c. Falcone), σχηματίζουσα δὲ οὕτω τὸν φερώνυμον αὐτῆς κόλπον ὡς καὶ στενὸν δίαυλον, 1 μιλλίου, δι' οὗ οὗτος ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὴν δυτικὴν Μεσόγειον. Ἂν καὶ ὀρεινὴ ἡ νῆσος (βουνὸς *Σκομουννίκα* 1335 ποδ.= 402 μέτρα, *Λὰ Μαέστρα, Μόντε Μαέστρα* κ.λ.π. λόφοι χαμηλότεροι), παράγει ἐν τούτοις πολλὰς ὀπώρας καὶ ἔλαιον.

Ἡ νῆσος χρησιμεύει διὰ φύλαξιν καταδίκων, ἔχει δὲ καὶ Σανατόριον, ἐν τῷ ὅρμῳ *Ντέλλα Ρεάλε*, μὲ ἀρίστας ἐγκαταστάσεις. Ἐπὶ τοῦ βορείου της ἄκρου *Σκόρνο* (capo Scorno ἢ Caprara : Πλατ.= 41°07'.—Μῆκος 8°19'.—Χάρτης Ἀγγλ. 161 B : Sardinia, northern portion) ὡραῖος φάρος λευκοῦ φωτὸς μετὰ δέσμης δύο ἐκλείψεων, ἀκτῖνος 25 μιλλίων. Σ. Ε. Λ.

—*Ἀζινάρα*. Μέγιστος κόλπος (Asinara) ἁπλούμενος ἐφ' ὅλης τῆς ΒΔ ἀκτῆς τῆς Σαρδηνίας ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Κάπο ντέλλα Τέστα* (c. della Testa), βορείας τῆς νήσου ἐσχατιᾶς, μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου *Σκόρνο*, βορείας ἄκρας τῆς νήσου Ἀζινάρα, ἡ ὁποία διὰ τοῦ μήκους της σχηματίζει οἱονεὶ κυματοθραύστην ἐκ δυσμῶν εἰς τὸν ὁποῖον δίδει καὶ τὸ ὄνομά της. Τὸ ἄνοιγμα τοῦ κόλπου εἶναι 38 μιλλίων, εἰσχωρεῖ δὲ ἐπὶ 18 μίλλια. Ἐν τῷ κόλπῳ γίνεται ἐντατικὴ ἁλιεία *τόννων*. Σ. Ε. Λ.

Ἀζινέλλι *Γεράρδος* (Gerhardo Asinelli). Διάσημος ἀρχιτέκτων τῆς Βολωνίας τῆς Ἰταλίας, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 12ου αἰῶνος.

Τῷ 1109, ᾠκοδόμησε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του τὸν ἐπικλινῆ πύργον τῆς Βολωνίας, ὕψους 83,35 μέτρων, ὅστις ὀνομάζεται μέχρι τοῦδε «Πύργος τῶν Ἀζινέλλι».

Ὁ πύργος οὗτος, ἔχων κλίσιν 1.60 μέτρων, εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως, χρησιμεύει δ' ἐνίοτε δι' ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις. Ὁ παρακείμενος πύργος «Γκαριζέντα» θεωρεῖται ἐπίσης ὡς κτισθεὶς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν Ἀζινέλλι, ἀλλὰ δὲν εἶναι βέβαιον. Ἔχει ὕψος 41 μέτρων, κλίσιν δὲ 2.60 μέτρων. Ἡ οἰκοδομὴ αὐτή, τῆς ὁποίας ἡ θέα προκαλεῖ ἀληθῆ τρόμον, διότι νομίζει κανεὶς ὅτι θὰ πέσῃ, παρέσχε γραφικωτάτην εἰκόνα εἰς τὸν Δάντην, ὅστις παραβάλλει πρὸς τὸν πύργον αὐτὸν τὸν γίγαντα Ἀνταῖον κύπτοντα ὅπως ἁρπάσῃ τὸν ποιητὴν μετὰ τοῦ ὁδηγοῦ του.

ἀζινοκυανοῦν *[Χημ]*. Βασικὴ ἀζινοχρωστικὴ τῆς ὁμάδος τῶν ἰνδουλινῶν, ἔχουσα ὡς βάσιν τὸ ἀκετινοκυανοῦν R. (Πλειότερα βλ. ἀζινοχρώματα). Σ. Γ.

ἀζινοπράσινον *[Χημ.]*. Βασικὴ ἀζινοχρωστικὴ (ἀζινόχρωμα) λαμβανομένη διὰ κατεργασίας 50 χιλιογρ. νιτρωδοδιμεθυλανιλίνης, διαλελυμένης εἰς 120 λίτρα ἀλκοόλης, μετὰ 30 χιλιογράμμων 2,6—διφαινυλοναφθυλενοδιαμίνης. Σκοτεινοπρασίνη κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Βάπτει, διὰ ταννίνης κατεργασθέντα, βάμβακα κυανοῦν. Χρη-

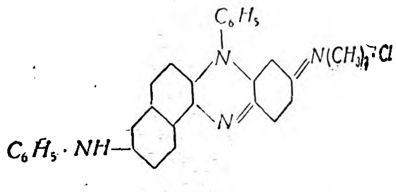

σιμοποιεῖται συνήθως διὰ βαφὴν τσιτίνων καὶ σπανιώτερον μεταξωτῶν καὶ ἡμιμεταξίνων. Ταῦτα μὲν καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν τύπον GB. Ὁ τύπος S εἶναι τὸ σουλφοξὺ τοῦ ἀνωτέρω τύπου, εἶναι δὲ μελανίζουσα κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ σχεδὸν ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην. Βάπτει δὲ τὸν βάμβακα, ἐξ ὀξίνῳ λουτρῷ, κυανοπράσινον. Σ. Γ.

ἀζινοχρώματα *[Χημ.]* Οὕτω καλεῖται μία ὁμὰς χρωστικῶν, συνθετικῆς προελεύσεως, αἵτινες προέρχονται ἐκ πρώτων ὑλῶν, σωμάτων ο—κινοειδοῦς συντάξεως, ἤτοι τῶν ἑξῆς:

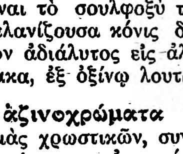

Φαιναζίνη

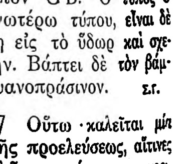

Ναφθοφαιναζίνη

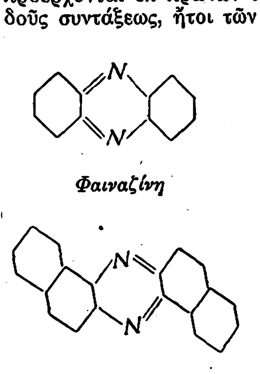

Διναφθαζίνη

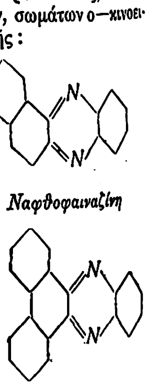

Φαινανθροφαιναζίνη

Αἱ ἀζῖναι αὗται εἶναι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ὀλίγον κεχρωσμέναι οὐχ ἧττον ὅμως διὰ τῆς εἰσόδου αὐξοχρώμων ὁμάδων (—OH, — NH_2, — NHC_6H_5, — $N(CH_3)_2$ κ.λ.π.). προσλαμβάνουν χαρακτῆρα χρωστικῆς ὕλης. Αἱ χρωστικαὶ ὅμως τῆς συστάσεως αὐτῆς (π. χ. ἡ ἀμινοφαιναζίνη ἢ εὐροδίνη, ἡ ὀξυφαιναζίνη ἢ εὐροδόλη κ.λ.π.) δὲν χρησιμοποιοῦνται λόγῳ τῆς εὐπαθείας αὐτῶν πρὸς τὰ ἀλκάλια καὶ τὰ ὀξέα. Τεχνικῶς χρήσιμα προϊόντα λαμβάνονται ὅταν τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο ἀζινο - ἀζωτοατόμων ἑνωθῇ πλὴν τῶν δύο πυρήνων βενζολίου ἢ ναφθαλίνης καὶ πρὸς ἓν τρίτον ἐρύλιον ἢ ἀλκύλιον, ὁπότε δηλ. προκύπτουν τὰ κάτωθι ἅλατα τοῦ ἀμμωνίου

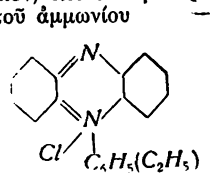

Φαινυλο(αιθυλο)φαιναζωνιοχλωρίδιον

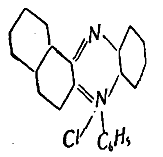

Φαινυλοναφθοφαιναζωνιοχλωρίδιον

εἰς τὰ ὁποῖα ἀντὶ τοῦ χλωρίου δύναται νὰ ὑπάρχῃ οἱαδήποτε ἄλλη ῥίζα ὀξέος. Ἡ ἔντασις τῆς χροιᾶς αὐτῶν ἐνισχύεται ὁμοίως δι' ἀντικαταστάσεως. Ἑπομένως αἱ χρωστικαὶ τοῦ ἐμπορίου (τῆς τάξεως αὐτῆς) δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς ὀξυ- ἢ ἀμινο- (ἀλκυλο - ἢ ἀριλαμινο -) παράγωγα τῶν ἀριλοφαινυλο - (ναφθο) φαιναζωνιοενώσεων. Διὰ εἰσαγωγῆς τῆς σουλφοομάδος μετατρέπονται τὰ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βασικὰ ταῦτα χρώματα εἰς ὄξινα.

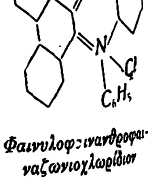

Φαινυλοφαινανθροφαιναζωνιοχλωρίδιον

Αἱ ἀποχρώσεις, αἵτινες ἐπὶ τῶν ἁπλῆς συστάσεως ἑνώσεων ἄρχονται ἀπὸ τοῦ ἐρυθροῦ, δύνανται δι' ἀντικαταστάσεων ἢ μεγεθύνσεως τοῦ μορίου νὰ ἐπαυξηθῶσι διὰ τοῦ ἰώδους μέχρι τοῦ κυανοῦ καὶ κυανομέλανος.

Ὅλαι αἱ ἀζινοχρωστικαὶ (ἀζινοχρώματα) κέκτηνται τὴν ἰδιότητα δι' ἀναγωγικῶν μέσων (ὀξίνων θειωδῶν ἁλάτων) νὰ μὴ ἀποσυντίθενται, ἀλλὰ

Digitized by Google

νὰ μετατρέπωνται εἰς *λευκοπαράγωγα* ἅτινα ἐν τῷ ἀέρι πάλιν μετατρέπονται εἰς χρωστικάς· ἡ ἰδιότης αὕτη χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ πράξει.

Ὁ πρῶτος τεχνητῶς παρασκευασθεὶς ἀντιπρόσωπος τῆς ὁμάδος ταύτης, ὑπῆρξε συγχρόνως τὸ πρῶτον συνθετικῶς παρασκευασθὲν ἐκ τῆς πίσσης χρῶμα. Κατὰ τὸ ἔτος 1856 ὁ W. H. Perkin ἐποιήσατο, τὴν τυχοῦσαν μεγίστης ἐφαρμογῆς, παρατήρησιν, ὅτι ἐκ τῶν προϊόντων τῆς ὀξειδώσεως τολουϊδινούλου ἀνιλίνης διὰ διχρωμικῶν ἁλάτων ἠδύνατο δι' ἐκχυλίσεως δι' ἀλκοόλης νὰ ληφθῇ ἐρυθρά τις βασικὴ χρωστική, ἡ μωβεΐνη, ἥτις διὰ τῆς τότε ἀφθάστου αὐτῆς ὡραιότητος καὶ τῆς ζωηρότητος τῶν ἀποχρώσεών της προὐκάλεσε μέγιστον ἐνδιαφέρον. Διὰ τῆς οὕτω τὸ πρῶτον πειραματικῶς ἀποδειχθείσης ἱκανότητος τοῦ νὰ μετατρέπωνται ἄχροοι ἀρωματικαὶ (κυκλικαὶ) ἑνώσεις εἰς χρησιμοποιησίμους χρωστικὰς ἐτέθη ἡ βάσις τῆς σήμερον τόσον ἀναπτυχθείσης βιομηχανίας τῶν συνθετικῶν χρωμάτων, ἥτις ἀμέσως ἐτράπη εἰς ἀναζήτησιν καὶ ἄλλων τάξεων συνθετικῶν χρωστικῶν. Κατὰ τὸ ἔτος 1863 ἠκολούθησαν τὴν μωβεΐνην αἱ ὑπὸ τῶν H. Caro καὶ J. Dale ἐξ ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης καὶ νιτρωδῶν ἁλάτων ληφθεῖσαι κυαναῖ χρωστικαὶ τῆς *ἰνδουλίνης* καὶ τῷ 1868 ἡ ἐρυθρὰ βασικὴ *σαφρανίνη*. Ἡ περαιτέρω αὔξησις τῆς ὁμάδος αὐτῆς ἐγένετο διὰ τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν, κυρίως τῶν A. W Hoffmann, O. N. Witt, R. Nietzki, O. Fischer, E. Hepp καὶ F. Kehrmann, οἵτινες διηυκρίνησαν κατὰ πολὺ τὴν σύνθεσιν τοῦ μορίου τῶν χρωστικῶν τούτων, ὡς καὶ τοὺς τρόπους τῆς παρασκευῆς αὐτῶν. Ἀποτέλεσμα τούτων ὑπῆρξεν ἡ τεχνητὴ παρασκευὴ διαφόρων πολυτίμων νέων χρωστικῶν τῆς σαφρανίνης, τῶν ροζοϊνδουλινῶν κ.ἄ.

Τὸ πρακτικὸν ὅμως ἐνδιαφέρον διὰ τὰς χρωστικὰς ταύτας κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας σημαντικῶς ἐμειώθη, καίτοι αὗται κέκτηνται ὡραίας ἀποχρώσεις καὶ μεγίστην ἀνθεκτικότητα εἰς τὸ φῶς.

Ἐκ τῶν χρωμάτων τῆς τάξεως αὐτῆς πρακτικὴν σημασίαν κέκτηνται τὰ ἑξῆς:

1) Σαφρανῖναι.—Ἡ ἁπλουστέρα χρωστικὴ τῆς ὁμάδος αὐτῆς εἶναι ἡ καλουμένη *φαινοσαφρανίνη*, ἥτις χημικῶς εἶναι διαμινοφαινυλοφαιναζωνιοχλωρίδιον, καὶ ἡ ὁποία παρασκευάζεται δι' ἀπὸ κοινοῦ ὀξειδώσεως π-φαινυλενοδιαμίνης καὶ 2 μορ. ἀνιλίνης, δι' ἐνδιαμέσου σχηματισμοῦ διαφόρων ἰνδαμινῶν. Ἡ χρωστικὴ αὕτη λόγῳ τῆς ἀνεπαρκοῦς αὐτῆς ἀποδόσεως δὲν παρασκευάζεται βιομηχανικῶς.

Σπουδαιοτάτην βιομηχανικὴν ἀξίαν κέκτηται ὁμόλογόν τι αὐτῆς (ἢ μᾶλλον μῖγμα πλειόνων ὁμολόγων) ἡ καλουμένη *Σαφ ανίνη Τ* (ἢ τολουσαφρανίνη) παρασκευαζομένη ἐξ ο-ἀμινοαζωτολουολίου καὶ ἀνιλίνης). Ἡ σαφρανίνη διαλύεται εἰς τὸ ὕδωρ μετ' ἐρυθρᾶς χροιᾶς ἥτις τῇ βαθμιαίᾳ προσθήκῃ θειϊκοῦ ὀξέος μετατρέπεται εἰς κυανῆν καὶ εἶτα πρασίνην. Δι' ἀντικαταστάσεως ὑδρογόνου τῆς ἀμινικῆς ὁμάδος δι' ἀλκυλίου ἢ ἀρυλίου μεταβάλλεται ἡ ἀπόχρωσις τῆς σαφρανίνης πρὸς τὸ κυανοῦν. Παράγωγα τῆς ὁμάδος αὐτῆς εἶναι:

Τὸ ἰῶδες τοῦ ἀμεθύστου (τετρααιθυλοσαφρανίνη) χρησιμοποιουμένη πρὸς χρῶσιν μεταξωτῶν λόγῳ τῆς φθοριζούσης ἐρυθροϊώδους χροιᾶς αὐτῆς.

Τὸ ἰῶδες τοῦ μεθυλενίου (διμεθυλοφαινοσαφρανίνη) δι' ὁμοίαν χρῶσιν. Ὁμοίαν ἐφαρμογὴν κέκτηνται αἱ διάφοροι *ροδουλῖναι* αἵτινες εἶναι αἰθυλιωμέναι καὶ βενζυλιωμέναι τολουσαφρανῖναι.

Ἐπίσης χρησιμοποιοῦνται πολὺ λόγῳ τῶν ὡραίων αὐτῶν πρὸς τὸ ἰνδικὸν ἀποχρώσεων ἡ *ἰνδαζίνη*, *τὸ μεταφαινυλενοκυανοῦν, τὸ γνήσιον κυανοῦν τῶν μαλλίνων, τὸ γνήσιον ἰῶδες τῶν μαλλίνων, αἱ ὀξυκυανῖναι* (σουλφοξέα διαφόρων αἰθυλοβενζυλο-π-ἀμινοφαινυλοσαφρανικῶν) κ.λ.π.

3) Ἰνδουλῖναι καὶ νιγροζῖναι. Διὰ θερμάνσεως μίγματος ἀμινοαζωβενζολίου μετ' ἀνιλίνης καὶ ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης εἰς 180° περίπου, χρώννυται τὸ κατ' ἀρχὰς κιτρινέρυθρον τῆγμα ταχέως σκοτεινοκύανον καὶ ἀναπτύσσεται βαθμηδὸν ἀμμωνία. Τὸ τῆγμα τοῦτο περιέχει διαφόρους κυανᾶς χρωστικάς, αἵτινες, δι' ἐγχύσεως εἰς ἀραιὸν ὑδροχλωρικὸν ὀξύ, ἀποχωρίζονται τῆς περισσείας τῆς ἀνιλίνης. Ἡ ἀπόχρωσις τοῦ τήγματος κυμαίνεται μεταξὺ τοῦ ἐρυθρίζοντος καὶ τοῦ πρασινίζοντος κυανοῦ, ἀναλόγως τῆς διαρκείας καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς θερμάνσεως. Τὰ οὕτω λαμβανόμενα προϊόντα, καλούμενα *ἰνδουλίνη διαλυτὴ εἰς ἀλκοόλην, γνήσιον κυανοῦν, κυανοῦν πιεστηρίων, ἰνδαμινοκυανοῦν, ἰνδιγένιον* κ.λ.π. εἶναι γενικῶς μίγματα χρωστικῶν μετὰ διαφόρου, πάντοτε μεγάλου, μοριακοῦ βάρους ἀλλὰ λίαν προσομοίων ἰδιοτήτων. Εἶναι ἀδιάλυτοι εἰς ὕδωρ, παραλαμβανόμεναι δι' ἀλκοόλης καὶ χρησιμοποιοῦνται πρὸς χρῶσιν λακῶν, ἡ κυρία δὲ χρησιμοποίησις αὐτῶν εἶναι πρὸς ἐκτύπωσιν τσιτιῶν. Ἡ χρῶσις γίνεται δι' ἐκτυπώσεως, ὁπότε τὸ χρῶμα ἀναμιγνύεται προηγουμένως μεθ' ὑλῶν αἵτινες εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν (ὑπὸ μορφὴν ἀτμῶν) ἐνεργοῦσι διαλυτικῶς, τοιαῦται δὲ εἶναι ἡ ἀκετίνη καὶ σπανιώτερον τὸ λαιβουλικὸν καὶ αἰθυλοθρυγικὸν ὀξύ. Εἰς τὸ ἐμπόριον ἔρχονται ἐν μίγματι μετὰ τῶν ἀνωτέρω ὑλῶν ὑπὸ μορφὴν πάστας, ὡς λ. χ. τὸ ἀκετινοκυανοῦν, τὸ B A S F, ἡ ἀκετινοϊνδουλίνη κ.λ.π.

Δι' ἐπιδράσεως καπνίζοντος θειικοῦ ὀξέος ἐπὶ τῶν εἰς ἀλκοόλην διαλυτῶν ἰνδουλινῶν λαμβάνονται τὰ ἐν ὕδατι διαλυτὰ ἰνδουλινοσουλφοξέα. Αἱ νιγροζῖναι εἶναι χρωστικαί, κυρίως διὰ δέρματα καὶ κατασκευὴν βερνικίων, λαμβανόμεναι διὰ περαιτέρω αὐξήσεως τοῦ μορίου τῶν ἰνδουλινῶν.

3) Ροζινδουλῖναι καὶ ἰσοροζινδουλῖναι (ναφθοσαφρανῖναι). Δι' ἐπιτελέσεως τῶν μεθόδων παρασκευῆς τῶν ἰνδουλινῶν ἐπὶ τῶν ὁμολόγων τῆς ναφθαλίνης λαμβάνονται διάφοροι χρωστικαί, διαλυταὶ εἰς ἀλκοόλην ἔχουσαι ἀποχρώσεις ἀπὸ τοῦ ὑποκυανίζοντος μέχρι τοῦ ὑποκιτρινίζοντος ἐρυθροῦ. Ὁμοίως ὡς ἐκεῖ δι' ἐπιδράσεως θειικοῦ ὀξέος λαμβάνονται χρώματα διαλυτὰ εἰς τὸ ὕδωρ. Ἐκ τούτων ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον ἡ *ἀζωκαρμίνη*, ἡ ροζινθουλίνη 2 B κ. λ. π., χρησιμεύουσαι διὰ χρῶσιν μαλλίνων καὶ μεταξωτῶν.

Ἀνάλογα προϊόντα εἶνε καὶ αἱ ἰσοροζινδουλῖναι ἐξ ὧν ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον τὸ *διφαινοκυανοῦν* καὶ τὸ *αἰθυλοκυανοῦν*.

Ἀναλόγου συστάσεως χρωστικαὶ εἶνε καὶ αἱ κάτωθι:

Μανδαλέρυθρον, Ναφθυλέρυθρον, Ναφθυλοκύανον, Ναφθυλοϊῶδες, Γνήσιον οὐδέτερον ἰῶδες, Ἰνδουλινοϋογινον, Φλαβινδουλίνη, κ.λ.π.

Σ. Γ.

Ἀζιόλι *Βονιφάτιος.* Γεννηθεὶς ἐν Κορέτζιο (1769—1832), ἐσπούδασε τὴν σύνθεσιν εἰς τὸ Κονσερβατόριον τῆς Πάρμας ὑπὸ τὸν Μορίτζι ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη καὶ διωρίσθη κατόπιν ὀργανιστὴς τοῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τοῦ Κορέτζιο. Μετέβη ἀργότερα, περὶ τὸ 1801, εἰς Μιλᾶνον, ὅπου ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ τῆς μουσικῆς τοῦ ἀντιβασιλέως τῆς Ἰταλίας, διορισθεὶς ταὐτοχρόνως καὶ ἐπόπτης τῶν μουσικῶν σπουδῶν τοῦ Κονσερβατορίου τῆς πόλεως ταύτης. Διετήρησε τὰς θέσεις ταύτας μέχρι τοῦ 1813 ὁπότε πλέον ἀπεσύρθη εἰς τὴν γενέτειράν του πόλιν. Ἀφῆκε μέγαν ἀριθμὸν ἐκκλησιαστικῶν συνθέσεων, λειτουργίας, μοτέτα (ἴδε λέξιν) κ.λ. ὡς ἐπίσης καντάτας, κουϊντέτα, δυῳδίας, σονάτας πιάνου, καπρίς, ἑπτὰ μελοδράματα, ἕνα ὀρατόριον *Ἰακὼβ* καὶ μερικὰ ἔργα θεωρητικὰ καὶ παιδαγωγικῆς: «Principi elementari di musica» 1809 (ἔκδοσις γαλλική, 1819 πορτογαλλικὴ 1831, γερμανικὴ 1823, ὁλλανδικὴ 1826), «L'allievo all' clavicembalo» μέθοδον πιάνου, «Primi elementi per il canto» μέθοδον τραγουδιοῦ (1809), «Elementi per il contrabasso» (1823), «Trattato di armonia e accompagnamento» (1813), «Osservazioni sul temperamento degl' istromenti stabili» κ.λ.π. καὶ τέλος «Il maestro di composizione», συνέχειαν τοῦ περὶ ἁρμονίας ἐγχειριδίου. Πλὴν τῶν «Στοιχειωδῶν ἀρχῶν τῆς μουσικῆς» (Principi elementari di musica), βιβλίον ὅπερ εἶναι ἀκόμη ἐν χρήσει εἴς τινα μουσικὰ σχολεῖα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς θεωρίας, τὰ ὑπόλοιπα ἔργα του ἔμειναν, λησμονηθέντα, ἐν ἀχρηστίᾳ. Πρβλ: *Ancarani* Intorno al metodo musicale di B.A. (1836). *A. Colli* Bonifazio Asioli (Μιλᾶνον 1834). *A. Amadei* Intorno allo stile della moderna musica di chiesa. (1841).

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

ἀζίρ· ἀρχαία περσικὴ λέξις σημαίνουσα κυρίως *πῦρ*, ἐξ οὗ καὶ οἱ Πέρσαι πυρολάτραι ἐκαλοῦντο Ἀζιρί. Κατὰ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων πυρολατρῶν τῆς Περσίας, Ἀζὶρ ἦτο ὁ ἄγγελος τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ κατ' αὐτοὺς ἱεροῦ πυρός. Ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀζὶρ ἐτιμᾶτο ὁ ἔνατος μὴν τοῦ ἡλιακοῦ ἔτους καὶ ἡ ἐννάτη ἡμέρα ἑκάστου ἡλιακοῦ μηνός. Ἀζὶρ εἶναι τὸ πρῶτον συνθετικὸν τῶν ἑπτὰ μεγαλυτέρων ναῶν τῶν πυρολατρῶν τῆς Περσίας, ὧν ἕκαστος ἀντεπροσώπευεν ἕνα τῶν ἑπτὰ πλανητῶν. Τὰ ὀνόματα τῶν ἑπτὰ τούτων ναῶν εἶναι τὰ ἑξῆς: *Ἀζὶρ-μίχρ, Ἀζὶρ-νοὺς, Ἀζὶρ-μπεχράμ, Ἀζὶρ-ἀγὶν, Ἀζὶρ-χαρὶν, Ἀζὶρ-μπερὶν* καὶ *Ἀζὶρ-Ζερντοὺστ.*

Συνώνυμος τοῦ ἀζὶρ εἶναι ἡ λέξις *ἀτές* (atech), σημαίνουσα καὶ ἐν τῇ σημερινῇ τουρκικῇ γλώσσῃ πῦρ, φωτιά. Τὸ ἀτὲς θεωρεῖται συγγενὲς πρὸς τὸ *ἀτὰρ* ἢ *ἀτάρς*. Ἴσως τὸ ἀζὶρ καὶ τὸ ἀτὰρ νὰ εἶναι συγγενῆ πρὸς τὸ ἰδικόν μας *αἰθήρ*, ὅπερ κατὰ ταῦτα δὲν προέρχεται ἀπὸ τοῦ *ἀεὶ θέειν* (ὡς λέγουσι τὰ ἡμέτερα λεξικά), ἀλλ' ἐκ τῶν ἀρχαίων ἰνδοπερσικῶν τούτων λέξεων. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἰνδοὺς ὁ αἰθήρ, ἤτοι τὰ ὕψιστα στρώματα τοῦ ἀέρος, εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ μεγίστου τῶν θεῶν (Διός), διὸ καὶ τὸ «αἰθὴρ δῖε».

Ν. ΜΟΣΧΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀζιρού. Πρίγκιψ τοῦ Ἀμουρροῦ, υἱὸς τοῦ Ἀβδ-ασίρτα ὑποτελὴς εἰς τὸν Ἀμενόφις ΙΙΙ τῆς Αἰγύπτου, προσπαθήσας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φαραὼ τούτου νὰ ἐκτείνῃ τὴν ἐξουσίαν του εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Δαμασκοῦ. Ὁ Ἀκίζζι, κυβερνήτης τῆς Κάτνα, ἀνήγγειλε τὰς προθέσεις τοῦ Ἀζιροῦ εἰς τὸν Φαραώ, δοὺς φαίνεται ὅτι ἐματαίωσε τὰς προσπαθείας του. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὅμως ὁ Ἀζιροῦ ἐξηγέρθη πάλιν. Ἐπὶ Ἀμενόφις ΙΙΙ οἱ Χετταῖοι εἰσέβαλον εἰς τὴν Συρίαν. Ὁ Ἀζιροῦ καὶ ὁ πατήρ του, φοβηθέντες κατ' ἀρχάς, ὕστερον συνεμάχησαν μετ' αὐτῶν διὰ νὰ πολεμήσωσι τὰς ἐπαρχίας αἵτινες ἔμενον ἀκόμη πισταὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἀζιτόγκο (Azitongo). Ποταμὸς τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι μεσημβρινὸς βραχίων τοῦ Ὀγκοουὲ (Γαλλικὸν Κόγγον) καὶ ἐκβάλλει εἰς αὐτόν, εἰς ἀπόστασιν 112 χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν του. Εἶναι πλωτὸς καθ' ὅλας τὰς ὥρας τοῦ ἔτους καὶ φημίζεται διὰ τὰς ὡραίας αὐτοῦ ὄχθας.

Ἀζκάρ· ὄνομα μιᾶς τῶν τεσσάρων μεγάλων ὁμάδων τῶν Βερβέρων τῆς ἐρήμου, ἢ Τουαρέγκ. Οἱ Ἀζκὰρ κατέχουν τὸ ἔδαφος τοῦ Γκάτ, εἰς τὴν Σαχάραν, ἐπὶ τῆς δυτικῆς κλιτύος τοῦ Φεζζανικοῦ ὀροπεδίου, καὶ ἐκτείνονται εἰς μεγάλην ἀπόστασιν πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον. Διαιροῦνται εἰς ἐννέα πατριάς, ἔχουν δὲ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα ὑπὸ βασιλέα ὅστις ἑδρεύων εἰς Γκὰτ κυβερνᾷ, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τῶν πατριῶν. Τὸ στέμμα εἶνε κληρονομικόν, ἀλλὰ δὲν μεταβιβάζεται κατ' εὐθεῖαν γραμμήν. Ὅταν ἀποθάνῃ ὁ βασιλεύς, δὲν τὸν διαδέχεται ὁ υἱός του, ἀλλ' ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς του. Ἡ ἐσωτερικὴ ὀργάνωσις τῶν κατοίκων τούτων τῆς ἐρήμου παρουσιάζει καὶ τὸ ἑξῆς ἰδιαίτερον, ὅτι ἔχουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των ἄλλην κατωτέραν φυλήν, ἀνάλογον πρὸς τοὺς εἵλωτας τῆς Σπάρτης. Οἱ δοῦλοι οὗτοι εἶναι κατ' ἀριθμὸν πολὺ περισσότεροι τῶν κυρίων των, δὲν ἐπιτρέπεται δὲ εἰς αὐτοὺς νὰ φέρουν σπάθην ἢ ξίφος, καθ' ὅσον μόνον οἱ εὐγενεῖς δικαιοῦνται νὰ ὁπλοφοροῦν. Ἀσχολοῦνται ἁπλῶς εἰς τὴν φύλαξιν τῶν ποιμνίων καὶ εἰς γεωργικὰς ἐργασίας.

Ἀζκαράτε *Γκουμερσίντο* (Gumersindo Azcarate). Ἱσπανὸς πολιτικός, γεννηθεὶς ἐν Λεώνῃ τῆς Ἱσπανίας (1840-1917). Τῷ 1868 διωρίσθη ὑφηγητὴς τοῦ συγκριτικοῦ δικαίου, τῷ δὲ 1872 τακτικὸς καθηγητὴς τοῦ ἰδίου μαθήματος. Ἀπετέλεσε μέλος τοῦ μικροῦ ἐκείνου ὁμίλου τῶν ἐλευθεροφρόνων οἵτινες ἐπροτίμησαν τῷ 1875 νὰ παραιτηθοῦν μᾶλλον ἢ νὰ ὑποκύψουν εἰς τὸ περίφημον Διάταγμα τοῦ Ὀρόβιο, τὸ ὁποῖον περιώριζε τὴν ἐλευθερίαν τῆς πανεπιστημιακῆς ἕδρας. Μολαταῦτα ὁ Ἀζκαράτε ἱκανοποιήθη μετὰ ἓξ ἔτη καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν θέσιν του, ἔκτοτε δὲ ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν μεγάλην ἐκπαιδευτικὴν κίνησιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἱσπανία ὀφείλει τὰ περισσότερα σημερινά της ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα. Μετέπειτα ἐξελέγη βουλευτής, τῷ δὲ 1892 ἐγένετο καθηγητὴς τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου ἐν Μαδρίτῃ. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ πολιτικά, ὁ Ἀζκαράτε ἦτο μετριόφρων δημοκρατικός, κατὰ δὲ τὰ τελευταῖα ἔτη διετέλεσε διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου τῶν Κοινωνικῶν Μεταρρυθμίσεων καὶ ἀπεποιήθη τὴν θέσιν τοῦ ἰσοβίου γερουσιαστοῦ, τὴν ὁποίαν τοῦ προσέφερεν ἡ κυβέρνησις.

Ἀζκαρράγκα - ὑ - Παλμέρο, *Μάρκελλος* (Azcárraga y Palmero). Ἱσπανὸς στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς ἀνήρ, γεννηθεὶς ἐν Μανίλῃ (1832-1915). Κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησε τὴν Ἱσπανίαν κατὰ τὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα τῆς βασιλείας τῆς Ἰσαβέλλας (1854-1856), εἶτα δὲ ἐστάλη εἰς Κούβαν καὶ βραδύτερον εἰς Μεξικόν, ἔνθα ἀπετέλεσε μέλος τῆς κατὰ τῆς χώρας ταύτης στρατιωτικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἱσπανίας. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον ἄνοδον τοῦ Ἀλφόνσου τοῦ 12ου ἐγένετο στρατάρχης καὶ ἀντεπροσώπευσε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μορέλλας ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν βουλῇ. Ἐχρημάτισε δὶς ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν μετὰ δὲ τὴν δολοφονίαν τοῦ Canovas ἐγένετο αὐτὸς Πρωθυπουργός. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1904 ἀπεσύρθη τοῦ στρατοῦ, τὸν δὲ Δεκέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους διετέλεσε καὶ πάλιν διά τινας ἑβδομάδας πρωθυπουργός. Καθ' ὅλον τὸ πολιτικόν του στάδιον ἐξυπηρέτησε τοὺς Συντηρητικούς, ἀλλὰ ἀπέφευγε πάντοτε νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὰς κομματικὰς διαμάχας.

Ἀζκγάρδ (Asgard). Οὕτως ἐλέγετο εἰς τὴν γερμανικὴν μυθολογίαν ὁ τόπος διαμονῆς τῶν *Ἄζεν* ἤτοι τῶν θεῶν. Ὅταν δηλ. οἱ θεοὶ Ὀδῖνος, Βίλι καὶ Βὲ ἐφόνευσαν τὸν γίγαντα Ὑμίρ, ἔπλασαν, κατὰ τὴν μυθολογίαν, ἐκ τοῦ σώματος του τὴν γῆν καὶ ὡς κάλυμμα αὐτῆς τὸν οὐρανόν· ἐκεῖ ἵδρυσαν καὶ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς των, τὸν *ἀζκγάρδ*, ὅστις περιβληθεὶς διὰ παμμεγίστου τείχους, συνεκοινώνει μὲ τὴν γῆν διὰ θαυμασίας γεφύρας, προφανῶς τοῦ οὐρανίου τόξου· ἐκεῖ ἕκαστος θεὸς ἔκτισε τὴν κατοικίαν του, ἥτις ἦτο καὶ ναός του.

Δ Σ Μ.

Ἀζκοιτία (Azcoitia). Πόλις τῆς Ἱσπανίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Γκουϊπούτσκοας (Guipuzcoa) καὶ ἔχουσα 6,820 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Ὀνομαστὰ μεταλλικὰ ὕδατα, θειοῦχα καὶ ἀσβεστοῦχα. Καζῖνα. Σοκολατοποιεῖα.

Ἀζλεγουντ *Κόλιν—Ἐρρῖκος* (Hazlewood). Ἄγγλος δραματικὸς συγγραφεύς, γεννηθεὶς τῷ 1823 καὶ ἀποθανὼν τῷ 1875. Κατ' ἀρχὰς περιήρχετο τὰς ἐπαρχίας τῆς πατρίδος του, δίδων πα-

Digitized by Google

ραστάσεις, ἀλλὰ μία φάρσα του ἔχουσα τὸν τίτλον «Ποιὸς εἶναι τὸ θῦμα;» (Who is the victim?), τὴν ὁποίαν ἔπαιξεν εἰς τὸ «Θέατρον τοῦ Ἄστεως» (City theater) τοῦ Λονδίνου, τὸν κατέστησε περιώνυμον. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔγινεν ὁ παραγωγικώτερος τροφοδότης τῶν θεάτρων τῆς ἀγγλικῆς πρωτευούσης, πολλὰ δὲ ἔργα αὐτοῦ, ὡς ἡ «Εὐτυχία στὸ σπίτι», ἡ «Μαύρη Γόνδολα», ὁ «Ἔρως μιᾶς Γαλλίδος», τὸ «Παιδὶ τοῦ Ναύτου», ἡ «Τζέννυ Φόρστερ», ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν.

Ἄζλετον (Hazleton). Πόλις τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Βορ. Ἀμερικῆς, κειμένη ἐν τῇ Πολιτείᾳ Πενσυλβανίᾳ. Τακτικὴ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία μὲ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Συμπολιτείας. Ἡ πόλις εἶναι θαυμάσιος θερινὸς σταθμὸς καὶ ἔχει δημοσίαν βιβλιοθήκην, ἀνωτέρας σχολὰς καὶ νοσοκομεῖα. Εἶναι τὸ κέντρον μιᾶς τῶν πολλῶν ἀνθρακοφόρων περιοχῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὀφείλει δὲ τὴν ζωτικότητα καὶ ἀνθηρότητα αὐτῆς κυρίως εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦ ἄνθρακος. Ἡ βιομηχανία εἶναι λίαν ἀνεπτυγμένη ἐν αὐτῇ, ἰδίως ἡ τῶν σιδηρικῶν, τῆς μετάξης καὶ τῶν ζυμαρικῶν. Τὸ Ἄζλετον ἐκτίσθη τῷ 1820, ἀποτελεῖ μέρος τῆς Συμπολιτείας ἀπὸ τοῦ 1856, τέλος δὲ ἔλαβε τὸν τίτλον τῆς πόλεως τῷ 1892. Κάτοικοι 27.510.

Ἄζλιτ ἢ *Χάζλιτ Οὐΐλλιαμ* (William Hazlitt). Ἄγγλος δημοσιογράφος, ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων, γεννηθεὶς τῇ 10ῃ Ἀπριλίου 1778, εἰς Μέϊδστον. Ὁ πατήρ του εἶχε ταχθῆ μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀμερικανῶν, κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Τῷ 1783, μετηνάστευσε μεθ' ὁλοκλήρου τῆς οἰκογενείας του εἰς Ἀμερικήν, ἀλλ' ἐπέστρεψε μετὰ τριετῆ ἀποδημίαν (1783 - 1786) καὶ ἐγκατεστάθη ὁριστικῶς πλέον εἰς Βέμ.

Ἡ μόρφωσις τοῦ Οὐΐλλιαμ Ἄζλιτ ὑπῆρξεν ἀπ' ἀρχῆς ἀντικείμενον μεγίστης μερίμνης ἐκ μέρους τοῦ πατρός του. Εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν, ἐστάλη εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἄκνεϋ μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἐστρέφετο πρὸς τὸν κλῆρον. Ἀλλ' οὐδεμίαν κλίσιν ᾐσθάνετο πρὸς τὸ ἱερατικὸν στάδιον. Εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐπανελθὼν εἰς Βέμ, ἐγκατέλειψε πᾶσαν συστηματικὴν μελέτην καὶ ἤρχισε τὸν βίον ἄτακτον καὶ ἐστερημένον προγράμματος. Ἐξηκολούθησεν ὅμως ἀναγινώσκων καὶ παρακολουθῶν τὴν διανοητικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν κίνησιν. Τῷ 1802, ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ ζωγράφος πορτραίτων καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Λονδῖνον πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐκεῖ ἐγκατεστημένου μεγαλυτέρου ἀδελφοῦ του. Ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Παρισίους, ὅπως ἀντιγράψῃ πορτραῖτα ἐκ τῆς πινακοθήκης τοῦ Λούβρου.

Εἰς τὴν Γαλλικὴν πρωτεύουσαν ἔζησεν, ὡς λέγει, τὰς εὐτυχεστέρας ἡμέρας τῆς ζωῆς του. Μετὰ τέσσαρας περίπου μῆνας ἐπανέρχεται εἰς Λονδῖνον καὶ ἀναλαμβάνει τὴν ἐκτέλεσιν ἀρκετῶν πορτραίτων. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὰ ἔργα του δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς αὐστηρὰς αἰσθητικὰς ἀξιώσεις του, διότι μετὰ διετῆ περίπου προσπάθειαν ἐγκατέλειψεν ἐντελῶς τὸν χρωστῆρα, διὰ νὰ ἐπιδοθῇ ὁριστικῶς πλέον καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν κάλαμον. Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἀρχίσει συγγράφων τὰ πρῶτα ἔργα του. «*Δοκίμιον ἐπὶ τῶν Ἀρχῶν τῆς Ἀνθρωπίνης Ἐνεργείας*» (1805), «*Ἐλεύθεραι Σκέψεις ἐπὶ τῶν Δημοσίων πραγμάτων*» (1806) *κτλ.*

Ὁ Ἄζλιτ ἐνυμφεύθη τῷ 1808 τὴν Δίδα Σάραν Στόνταρτ. Ὁ γάμος οὗτος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχής. Ἡ Κα Ἄζλιτ ἐστερεῖτο διανοητικῆς ζωῆς, αἰσθηματικῶν ἐξάρσεων καὶ καλλιτεχνικῶν ἀξιώσεων. Εἶχε δηλαδὴ χαρακτῆρα ὅλως ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀνήσυχον, ἄσταθῆ καὶ ρωμαντικὴν φύσιν τοῦ συζύγου της. Παρὰ ταῦτα, ἡ διάλυσις τοῦ τόσον ἀνομοιογενοῦς ζεύγους ἀνεβάλλετο ἐπὶ δεκαπενταετίαν περίπου, μέχρι τοῦ 1822, ὁπότε ὁ Ἄζλιτ, καταληφθεὶς ἀπὸ σφοδρὸν ἀλλ' ἀνεξήγητον ἔρωτα διὰ τὴν Σάραν Βάλκερ (ἥτις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, δὲν διεκρίνετο οὔτε διὰ τὴν καλλονήν, οὔτε διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν διανοητικὴν ἀξίαν της), ἐξώθησε τὰ πράγματα μέχρι καὶ τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ διαζυγίου. Τὴν ἐρωτικὴν ταύτην περιπέτειάν του, ὁ Ἄζλιτ ἀφηγεῖται λεπτομερέστατα εἰς τὸ «*Βιβλίον τοῦ ἔρωτος* ἢ *Ὁ νέος Πυγμαλίων*» (1823), ἀσύστολον, βεβαίως, καὶ προκαλοῦσαν πολλάκις τὴν ἀηδίαν, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαν, ἀπὸ ψυχολογικῆς ἀπόψεως, αὐτοπεριγραφήν. Τὸ βιβλίον τοῦτο περιλαμβάνει σειρὰν συνομιλιῶν μεταξὺ Ἄζλιτ καὶ Σάρας λαβουσῶν χώραν κατὰ τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1822, σειρὰν ἐπιστολῶν μεταξὺ Ἄζλιτ καὶ τοῦ φίλου του Πάτμορ (Μάρτιος—Ἰούλιος 1822) καὶ ἀφήγησιν τῆς ἐπελθούσης κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ρήξεως μεταξὺ τοῦ Ἄζλιτ καὶ τῆς φίλης του.

Ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοὺς δεσμοὺς τοῦ γάμου καὶ θεραπευμένος ἀπὸ τὸν ἔρωτα, ὁ Ἄζλιτ ἐπρόκειτο νὰ στραφῇ ἀπερίσπαστος πλέον πρὸς τὰ συγγραφικά του ἔργα, ὅταν ἀποτόμως ἀνεκοίνωσε τοὺς γάμους του μετὰ τῆς κ. Μπριτζουάτερ. Τὸ νέον ζεῦγος ἀνεχώρησε διὰ τὸ γαμήλιον ταξίδιον, παρέμεινε δὲ ἐπὶ ὁλόκληρον ἔτος εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ὁ Ἄζλιτ ἤρχισε συστηματικῶς μελετῶν τοὺς Ἰταλοὺς ζωγράφους, εἰς σειρὰν ἀνταποκρίσεων δημοσιευθεῖσαν εἰς τὰ «Πρωϊνὰ Χρονικὰ» (Morning Chronicle) τοῦ Λονδίνου. Ἐκεῖ ἐγνώρισεν καὶ τὸν γηραιὸν Northcote «κυνικὸν» ζωγράφον, ἐκ τῆς γνωριμίας δὲ ταύτης προέκυψεν εἷς τόμος μεγίστου ἐνδιαφέροντος: «*Αἱ συνομιλίαι τοῦ Ἰακώβου Νορθκότ*» (1830).

Ὁ Ἄζλιτ ἐδημοσίευσεν ἐν ἀρχῇ τὰ ἑξῆς ἔργα, τὰ ὁποῖα ἐλαχίστης ἔτυχον προσοχῆς ἐκ μέρους τοῦ κοινοῦ:

An Essay on the Principles of Human Action: being an argument in favour of the natural Disinterestedness of the Human Mind (1805). *Free Thoughts on public Affairs* (1806) *An abridgment of the Light of nature Revealed. by Abraham Tucker* (1807). *The Eloquence of the British senate* ἀποσπάσματα τῶν ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Γερουσίᾳ ἐκφωνηθέντων λόγων του. *A Reply to Malthus on the Essay on Population* (1807). *A new and improved grammar of the English tongue* (1810).

Τῷ 1812 δίδει καὶ δημοσιεύει σειρὰν διαλέξεων περὶ τῶν Ἀρχῶν καὶ τῆς Προόδου τῆς Νεωτέρας Φιλοσοφίας (*Rise and Progress of Modern Philosophy*) ἀλλ' ἐγκαταλείπει ταχέως τὴν φιλοσοφίαν καὶ στρέφεται πρὸς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν μελέτην τῆς λογοτεχνίας. Δίδει εἰς πλείστας ἐφημερίδας («Morning Chronicle», «Champion», «The Times» «Examiner») σειρὰν φιλολογικῶν μελετῶν ὑπὸ τοὺς γενικοὺς τίτλους «*The Round table*» («*Ἡ Στρογγύλη Τράπεζα*» 1817), *Characters of Shakespeare's plays.* 1817. *View of the* «*English stage*» (1818), «*Lectures on the English Poets*» 1818, *Lectures on the English Writers* (1819), *Lectures on the Dramatic Literature of the Age of Elisabeth* (1821), *Table talk*; *on Original Essays on men and manners* (1821 - 1822).

Τὰ ἔργα ταῦτα ἐδραιώνουν τελικῶς τὴν φήμην τοῦ Ἄζλιτ ὡς κριτικοῦ καὶ παρακολουθοῦνται ὑπὸ δεκάδων χιλιάδων ἀναγνωστῶν. Λόγῳ δὲ τῆς δημοσιογραφικῆς ὁδοῦ τὴν ὁποίαν ὁ συγγραφεὺς προτιμᾷ ἀπολύτως, ἔχουν τεραστίαν καὶ ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς νέας λογοτεχνικῆς γενεᾶς. Σημειωτέον ὅτι αἱ πλεῖσται τῶν πρωτοτύπων ἰδεῶν καὶ ἀπόψεων τὰς ὁποίας διὰ τῶν ἄρθρων του ὁ Ἄζλιτ ἔθεσε τότε τὸ πρῶτον εἰς κυκλοφορίαν, ἀποτελοῦν σήμερον τὴν κοινὴν πλέον ἀντίληψιν τῶν ἱστοριογράφων τῆς Λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης ἐν γένει. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι παρὰ τὴν ταχύτητα τῆς παραγωγῆς, οὐδαμοῦ ἀνακαλύπτεται προχειρολογία ἀλλ' ἀπεναντίας βαθυτάτη καὶ ἐξαντλητικὴ μελέτη τῶν θεμάτων, ἐξ ὧν ἀναπηδοῦν σκέψεις πρωτότυποι περιεκτικῶς καὶ ἀριστοτεχνικῶς διατυπούμεναι. Τῷ 1823, ὁ Ἄζλιτ στρέφεται, ὡς εἴδομεν, ἀκάθεκτος πρὸς τὸν ἔρωτα καὶ διαχύνεται εἰς ἐρωτικὰς ἐπιστολὰς καὶ συνομιλίας, τὰς ὁποίας δημοσιεύει («*Liber Amoris or the New Pygmalion*». 1823). Εἰς τὸ γαμήλιον ταξίδιόν του εἰς Ἰταλίαν ὀφείλονται ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω αἱ περὶ τῶν Ἰταλῶν ζωγράφων μελέται του καὶ εἷς τόμος «*The Conversation of James Northcote*» R. A. (1830). Ἐκ τῶν μελετῶν δὲ καὶ τοῦ τόμου, ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ Ἄζλιτ, ὅστις δὲν κατώρθωσε νὰ γίνῃ ζωγράφος, ἦτο πλασμένος ὄχι μόνον διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ἡδονὴν τῆς τέχνης ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ τὴν μεταδίδῃ μακρόθεν εἰς τὸν ἀναγνώστην του.

Ἐν τῷ μεταξὺ δημοσιεύονται εἰς τόμους τὰ εἰς διαφόρους ἐποχὰς χορηγηθέντα εἰς ἐφημερίδας ἄρθρα του, ὑπὸ τοὺς τίτλους. «*The Spirit of the Age*; *or Contemporary Portraits* (1825), *The Plain speaker; or opinions on books, men and Things* (1826), σειρὰ ἀψόγων, ἀπὸ ἀπόψεως ἀμεροληψίας, ἐνημερότητος καὶ ἐκφράσεως κριτικῶν ἐπὶ τῶν προσωπικοτήτων τῆς ἡμέρας. Τὰς κριτικὰς ταύτας χαρακτηρίζει ταχύτης καὶ διαύγεια ὕφους ὅλως δημοσιογραφική.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Ἄζλιτ ἀπησχόλησεν εἰς τὴν συγγραφὴν ἐπιβλητικοῦ ἔργου. «*Ὁ Βίος τοῦ Ναπολέοντος Βοναπάρτου*», τὸ ὁποῖον καθιστᾷ δυσανάγνωστον ἡ ὑπερβολικὴ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιείκεια. Ἡ προσπάθεια ὑπῆρξε, κατὰ τὴν γενικὴν ἀντίληψιν, πρόωρος. Ὁ Ναπολέων περιγράφεται ὡς μέγας ἥρως τῶν λαϊκῶν Ἐλευθεριῶν καὶ τῆς Κοινωνικῆς Ἐξελίξεως! Λόγῳ τῆς χρεωκοπίας τοῦ ἐκδότου τοῦ ἔργου τούτου, ὁ Ἄζλιτ δὲν κατώρθωσε νὰ εἰσπράξῃ τὴν συγγραφικὴν ἀμοιβήν του, εἰς στιγμὰς καθ' ἃς αἱ οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι ἐμάστιζον, κυριολεκτικῶς, τὴν ζωήν του. Ἡ ἀνέχεια ἐν συνδυασμῷ πρὸς διάφορα ἄλλα ἀτυχήματα, ἐπετάχυναν τὸν θάνατόν του, ὅστις ἐπῆλθε τὴν 18ην Σεπτεμβρίου 1830.

Τὸ «*Βιβλίον τοῦ Ἔρωτος*» ἀποτελεῖ ἀσυναίσθητον ἴσως, ἀλλὰ πραγματικὴν «αὐτοσάτυραν.» Ἡ ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ κοινοῦ ἀνάλυσις τῆς ἐκρήξεως, τῆς πορείας, καὶ τοῦ ἐκφυλισμοῦ τῆς ἐρωτικῆς νόσου, ἥτις κατέλαβε τὸν συγγραφέα ἐπί τι, βραχὺ εὐτυχῶς, χρονικὸν διάστημα, προδίδει βεβαίως χαρακτηριστικὴν ἔλλειψιν αἰδοῦς, ἀλλὰ καὶ συμβάλλει ριζικῶς εἰς τὴν κοινὴν καταπολέμησιν τοῦ ρωμαντισμοῦ καὶ ἐν γένει τῶν αἰσθηματικῶν ἐξάρσεων. Ὅταν παρακολουθήσῃ τις, πλήρης οἴκτου καὶ περιφρονήσεως, τὴν κατάπτωσιν, εἰς ἣν περιέρχεται τὸ δυστυχὲς ὑποκείμενον τῆς «νόσου», ὁπλίζεται μὲ πᾶσαν δυνατὴν προφύλαξιν διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὰ βέλη του. Ἀλλὰ μήπως εἶναι καὶ δυνατὸν νὰ καταργήσῃ τὸν ἔρωτα ἡ ἔκθεσις τῶν λεπτομερειῶν τοῦ ὀδυνηροῦ πάθους, τὸ ὁποῖον ὤθησεν ἀκατασχέτως τὸν συγγραφέα πρὸς τὴν γυναῖκα, τὴν τόσον πλουσίως προικισθεῖσαν μὲ ἀνειλικρίνειαν καὶ ψεῦδος, τὴν τόσον ἐστερημένην καρδίας; Ἐὰν ὁ ἔρως ὑπῆρξε διὰ τὸν Ἄζλιτ πηγὴ δυστυχίας, μήπως θὰ παύσῃ ν' ἀποτελῇ διὰ μυριάδας ἀνθρώπων πάσης τάξεως καὶ πάσης μορφώσεως, τὸν ὑπέρσχον λόγον μιᾶς ἀφθάστου χαρᾶς; Καὶ ἐὰν ἐστερεῖτο ἡ διαψεύσασα τὰ ἐρωτικὰ ὄνειρα τοῦ Ἄζλιτ Σάρα Βάλκερ εὐγενῶν αἰσθημάτων, μήπως εἶναι λόγος τοῦτος ἀρκετὸς ἵνα παύσωμεν ἀναζητοῦντες εἰς τὴν γυναῖκα τὴν στοργήν, τὴν αὐταπάρνησιν, τὴν γοητείαν, τὰ πραγματικὰ δηλαδὴ καὶ ἀθάνατα χαρίσματά της;

Ἡ *κριτικὴ* τοῦ Ἄζλιτ εἶναι βεβαίως ἐμπαθής, ἀλλ' εἰλικρινής. Ἡ ὀξεῖα, ἐρευνητική, μὲ μεγάλας καλλιτεχνικὰς ἀξιώσεις, διάνοιά του, ὑπῆρξε τὸ φόβητρον πάντων τῶν ἄνευ πραγματικῆς ἀξίας κατορθωσάντων ν' ἀποσπάσωσι προσκαίρως τίτλους καὶ τιμάς. Ἡ αὐστηρότης του πρὸς τὰ πρόσωπα τὸν ἐμφανίζει ἐνίοτε ὡς μισάνθρωπον. Ἀλλ' ἡ μισανθρωπία του στερεῖται εὐτυχῶς ἀπαισιοδοξίας. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἐκ τῆς φιλοσοφικῆς ἐρεύνης τῶν πολιτικῶν, τῶν καλλιτεχνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἀκόμη ζητημάτων ἀντλεῖ πραγματικὴν διανοητικὴν ἡδονήν. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς σκέψεως, ὁ θαυμασμὸς τῆς τέχνης, ἡ ἐλευθέρα ἀναζήτησις καὶ ἀπόλαυσις τῆς ἀληθείας, ἀποτελοῦν ἱκανοποιήσεις πρὸς τὰς ὁποίας ἀποδίδει μεγίστην ἀξίαν καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀντλεῖ δυνάμεις διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν δυσκόλων στιγμῶν τοῦ βίου του. Ἡ ψυχολογική του ἀνάλυσις εἶναι ἐξόχως διαπεραστική. Κατορθώνει νὰ ἐπεισέλθῃ μέχρι τοῦ ἐσωτερικοῦ κέντρου τῶν ἀτομικοτήτων. Ἐρευνᾷ καὶ περιγράφει, μετὰ μεγίστης ἀκριβείας καὶ ἐπιτυχίας τοὺς χαρακτῆρας ἐν τῇ δράσει των, κατὰ τρόπον προξενήσαντα πολλάκις τὸν θαυμασμόν, οὐχὶ μόνον τοῦ ἀναγνώστου, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑπὸ κρίσιν προσώπου. Τοῦτο δ' ἀποτελεῖ σπανιώτατον φαινομενον.

Δὲν εἶνα βεβαίως ἀλάνθαστος· ἀλλ' οὔτε καὶ ἀδιαπτώτως δίκαιος. Ἔχει ἀρκετὴν δόσιν ἰσχυρογνωμοσύνης ἐπὶ ὡρισμένων ἀπόψεων, αἵτινες καὶ κατὰ τὴν ἐποχήν του ἀκόμη δὲν ἀπήλαυον τῆς γενικῆς συμπαθείας. Εἶναι κλειστός, ἀδικαιολογήτως δέ, πρὸς πλείστας νέας κατευθύνσεις, αἵτινες ἐν τούτοις, προκαλέσασαι ἀρκετὸν ἐνθουσιασμόν, συνέβαλον εἰς τὴν ἠθικὴν ἐξύψωσιν τῶν νεωτέρων γενεῶν καὶ τὴν ἐν γένει πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Ταῦτα δὲ πάντα ὀφείλονται εἰς τὴν κεκαλυμμένην βεβαίως ἀλλ' ἐμφανῆ ὑποκειμενικότητά του. Γνωρίζει νὰ προσαρμοσθῇ ἀπολύτως πρὸς τὸ θέμα του, ἀλλ' ἀδυνατεῖ ν' ἀποσπάσῃ τὴν προσοχήν του ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑαυτόν του, κρίνει δὲ τὰ πάντα ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς πεποιθήσεις του, τὰς διαθέσεις του, τὰ αἰσθήματά του, τοὺς πόθους του.

Οἷος ἦτο, πιστὸς πρὸς τὸν ἑαυτόν του, ἄτεγκτος πρὸς τοὺς ἄλλους, ἐπέπρωτο νὰ προκαλέσῃ καὶ ἀντιπαθείας καὶ ἐπιθέσεις. Ἡ «Quaterly Review» ἐκίνησεν ἐναντίον του πονηροτάτην ἐκστρατείαν, ἥτις πρὸς στιγμὴν ἐκλόνισε τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ κοινοῦ καὶ περιώρισε τὴν πώλησιν τῶν βιβλίων του. Ἀργότερον ὑπέστη νέαν ἐπίθεσιν ἐκ μέρους τῶν ἐκδοτῶν τοῦ «Blackwood's Magazine». Ἀπήντα ὅμως ἀριστοτεχνικῶς πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις καὶ δὲν ἐξήρχετο, ἐν τέλει, ἡττημένος ἐκ τῶν δημοσιογραφικῶν τούτων μονομαχιῶν. Ἴσως μάλιστα ἡ πλήρης ἀγώνων περίοδος αὕτη (1818—1822) νὰ ὑπῆρξε καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς συγγραφῆς τῶν ὡραιοτέρων καὶ εἰς σκέψιν καὶ εἰς ἀπόδοσιν ἔργων του. Ἀπηλλαγμένος τῆς συστηματικῆς ἐρεύνης ἥτις ἐπιβάλλεται εἰς τὸν ἐπιστήμονα καὶ τὸν καθηγητήν, ἐλεύθερος τρόπον τινὰ σκοπευτὴς τῶν μονομερῶν σημείων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠθέλησε ν' ἀσκήσῃ τὴν παρατηρητικότητά του, εἰς τὴν μεταφυσικήν, τὴν ἠθικήν, τὴν πολιτικήν, τὴν φιλολογίαν, τὴν τέχνην, κατώρθωσε ν' ἀνακαλύψῃ καὶ νὰ σχολιάσῃ μερικὰς ἀγνώστους πλευρὰς γνωστῶν προσώπων καὶ πραγμάτων. Ἀλλὰ τὰ σχόλιά του ὑπῆρξαν ὑπέροχα εἰς διαλεκτικὴν ζωηρότητα καὶ φαιδρότητα,—εἰς λογοτεχνικὴν δηλαδὴ ἀξίαν. Δὲν παρακολουθεῖ μόνον ὁ ἀναγνώστης τὴν ἐντατικὴν λειτουργίαν μιᾶς εὐπαθοῦς καὶ ἐνθουσιώδους ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ρεῦμα, τὸ πολλάκις ἀκατάσχετον τῶν ὡραίων καὶ παραστατικῶν εἰς ἔκφρασιν, πλουσίων δὲ εἰς ἔννοιαν φράσεών του, αἵτινες, διαδεχόμεναι ἀλλήλας, παρέχουν τὴν πλήρη καὶ φωτεινὴν εἰκόνα τοῦ θέματος, χωρὶς νὰ προδίδεται οἱαδήποτε κοπιαστικὴ προσπάθεια ἀπὸ μέρους τοῦ συγγραφέως, χωρὶς νὰ καταπονῆται ποσῶς ὁ ἀναγνώστης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Τὰ ἅπαντα τοῦ Οὐΐλλιαμ Ἄζλιτ, ἐξαιρέσει τοῦ «Βίου τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος» ἀνεδημοσιεύθησαν ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ ἐκδότου W. E. Hen[illegible]: *The Collected Works of William Hazlitt* (12 vols 1902—1904). Πηγαί: *Memoirs of William Hazlitt with Portions of* [illegible]

Digitized by Google

correspondance (2 vols 1836). A. Birrell: *William Hazlitt's* ἐν *English Men of Letters* (1902) J. Donaldy: *William Hazlitt* (Paris 1907, γαλλιστὶ X. W. C. Hazlitt's: *Four Generations of a Literary Family.*

— **Ἄζλιτ** *Οὐΐλλιαμ-Κέριου*· (ἔγγονος τοῦ προηγουμένου). Συγγραφεὺς πολλῆς ἀξίας (1834-1893). Ἐδημοσίευσε μίαν τετράτομον «Ἱστορίαν τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας» (1860), ἓν μυθιστόρημα φέρον τὸν τίτλον «Σόφυ Λάουρι» (1865), «Συλλογὴν τῶν παλαιοτέρων δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς Ἀγγλίας» (1864-66, 4 τόμοι), «Βιβλιογραφικὰς ἀναμνήσεις καὶ σημειώσεις» καὶ ἕτερά τινα συγγράμματα.

Ἀζμίρ. Πόλις τῶν Βρεττανικῶν Ἰνδιῶν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ραζπουτάνας (κάτοικοι 501.400), πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Ἀζμίρ - Μιρβάρα. Κεῖται εἰς γραφικὴν τοποθεσίαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου Ταραγὰρ ἀνήκοντος εἰς τὴν ὀροσειρὰν Ἀραβαζῆ.

Βορείως τῆς πόλεως ὑπάρχει μεγάλη τεχνητὴ λίμνη, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζεται ἡ ὕδρευσίς της. Τὸ κυριώτερον μνημεῖον τῆς Ἀζμὶρ εἶναι ἡ «Δάργα», τάφος περιφήμου Μωαμεθανοῦ ἁγίου ὀνόματι Μαγιοὺδ—Οὐδθίν. Ὁ τάφος οὗτος ἀποτελεῖται ἀπὸ σύμπλεγμα οἰκοδομῶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, ἄνευ μεγάλων ἀρχιτεκτονικῶν ἀξιώσεων.

Ἀζνὰρ ὓ Γκάρθια *Φραγκῖσκος* (Aznar y Garcia). Ἱσπανὸς ζωγράφος γεννηθεὶς ἐν Σαραγόσσῃ (1838—1899.)· ὑπῆρξε μαθητὴς τῆς ἀκαδημίας τοῦ ἁγίου Φραγκίσκου καὶ ἀπεστάλη ὑπὸ τῆς Ἱσπανικῆς Κυβερνήσεως ὡς ὑπότροφος εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἐπιστρέψας εἰς Μαδρίτην ἐξέθεσε κατὰ διαφόρους περιόδους ἔργα του εἰς τὰς ἐκθέσεις τῆς πόλεως ταύτης, ὡς καὶ εἰς τὰς παγκοσμίους ἐκθέσεις τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Σικάγου. Τὸ μουσεῖον τῆς Μαδρίτης κατέχει πίνακά του παριστῶντα τὴν «Ἁγίαν Ἑρμενιγίλδην εἰς τὴν εἱρκτήν της» καὶ ἕτερον τὴν «Ἑσπερινὴν προσευχήν». Ἐπίσης ὁ Ἀζνὰρ ἐκόσμησε διὰ τοιχογραφιῶν διάφορα δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα.

Ἄζο *Ἀλβέρτος* (Alderto Azzo). Ἰταλὸς αὐθέντης τοῦ Κανόσσα παρὰ τὸ Ρήγιον. Ἔκτισεν ἐπὶ τὸ βράχου τοῦ Κανόσσα φρούριον θεωρούμενον ἀπόρθητον, εἰς τὸ ὁποῖον παρέσχε καταφύγιον εἰς τὴν βασίλισσαν Ἀδελαΐδα, χήραν τοῦ βασιλέως τῆς Ἰταλίας Λοθάρου (956). Ὅτε βραδύτερον ὁ αὐτοκράτωρ Ὄθων Α΄ ἐνυμφεύθη τὴν Ἀδελαΐδα, πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς φιλοξενίας του, τῷ παρεχώρησε τὰς πόλεις Ρήγιον καὶ Μοδέναν μὲ τὸν τίτλον τοῦ μαρκησίου. Ἀπέθανε τὸ 978.

—**Ἄζο Α΄** *Ἀλβέρτος* (Alberto Azzo I). Ἰταλὸς μαρκήσιος τοῦ Ἔστε, ἀκμάσας τὸν 10ον πρὸς τὸν 11ον αἰῶνα. Ἐπιζητήσας νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἰταλίαν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ζυγοῦ καὶ συνεργήσας εἰς τὴν ἀπόπειραν τοῦ μαρκησίου τῆς Ἰβρέας Ἀρδουΐνου πρὸς ἀνακήρυξίν του ὡς βασιλέως τῆς Ἰταλίας, ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Ἐρρίκου Β΄. Ἀλλ' ἀπέδρασεν ἐκ τῆς φυλακῆς καὶ ἐσυνέχισε τὰς ἐχθροπραξίας κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος. Ὁ Ἄζο ἀπέθανε τῷ 1029 εἰς τὴν Ἀκουϊτανίαν ὅπου εἶχε καταφύγει.

—**Ἄζο Β΄** (—Azzo II). Υἱὸς τοῦ προηγουμένου. Ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων ἡγεμόνων τῆς Ἰταλίας, προσεγγίσας πρὸς τοὺς Γερμανοὺς αὐτοκράτορας, ἀντιθέτως πρὸς τὸν πατέρα του. Τῷ 1045, προήδρευσε δύο συνελεύσεων ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος Ἐρρίκου Γ΄. Ἐπί τι διάστημα διετέλεσε κύριος τῆς ἐν Γαλλίᾳ κομιτείας τοῦ Μαίν, κληθεὶς ὑπὸ τῶν κατοίκων κατὰ τὴν ἀπουσίαν Γουλιέλμου τοῦ Κατακτητοῦ. Ἀπέθανεν ὑπερεκατοντούτης τῷ 1097.

Ἀζόβα. Γαλλαϊκὴ φυλὴ ἀνήκουσα εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Ἀμχάρας ἐν Ἀβησσυνίᾳ.

ἀζόγερος· δημώδης ὀνομασία τοῦ φυτοῦ ἀνάγυρος (ἀνάγυρις ἡ δύσοσμος, τῆς τάξεως τῶν Χεδροπῶν, τῆς οἰκογενείας τῶν Ψυχανθῶν). Ἡ ὀνομασία προῆλθεν ἀπὸ συμφυρμὸν δύο λέξεων ὄζων + ἀνάγυρος > ἀζόγυρος, διότι βρωμᾷ ὅθεν καὶ ἡ ἀρχαία παροιμία: «μὴ κίνει τὸν ἀνάγυρον».

Ἀζογκονές (Azogues). Πόλις τῆς δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ (Νότ. Ἀμερική) καὶ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Κάναρ. Κάτοικοι 7.000. Γεωργικὰ προϊόντα.

Ἀζογουΐντι *Γερμανὸς* (G. Azzoguidi). Ἰταλὸς ἰατρὸς γεννηθεὶς εἰς Βολωνίαν (1740 - 1814). Ἦτο καθηγητὴς τῆς συγκριτικῆς ἀνατομίας καὶ φυσιολογίας εἰς τὸ πανεπιστήμιον τῆς γενετείρας του, συνέγραψε δὲ πολλὰ ἰατρικὰ ἔργα εἰς λατινικὴν γλῶσσαν.

— Ἀζογουΐντι *Θαδδαῖος* (Jaddeo Azzoguidi)· ἀρχηγὸς τοῦ περιωνύμου κόμματος τοῦ *ζατρικίου*. Τὴν 20 Μαρτίου 1376 ἐξεδίωξεν ἐκ Βολωνίας τὸν στρατὸν τοῦ Πάπα κατέχοντα δεσποτικῶς τήν τε πόλιν καὶ τὰ φρούριά της. Μετὰ τὴν νίκην, ὁ Ἀζογουΐντι ἐπέδειξε μετριοπάθειαν πρὸς τοὺς ἡττηθέντας ἐχθρούς του, ἀλλ' ἡ γενναιοφροσύνη του αὕτη ἐθεωρήθη ὕποπτος εἰς τὸν λαόν, καὶ παρ' ὅλας τὰς προσφερθείσας ὑπηρεσίας του, ἐξωρίσθη τὸ ἐπόμενον ἔτος.

— Ἀζογουΐντι *Βαλέριος Φῆλιξ* (V. - F. Azzoguidi). Ἰταλὸς ἀρχαιοδίφης γεννηθεὶς εἰς Βολωνίαν τῷ 1651, ἀποθανὼν τῷ 1728. Ἀφῆκε δύο λατινικὰ συγγράμματα, τὸ μὲν περὶ τῆς ἱδρύσεως τῆς Βολωνίας, ἥτις, κατ' αὐτόν, εἶνε κατὰ ἑπτὰ αἰῶνας ἀρχαιοτέρα τῆς Ρώμης, καὶ τὸ ἕτερον περὶ τῆς ἱστορίας τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν πρώτων ἀνθρώπων οἵτινες ἀναφέρονται ἐν τῇ Γενέσει.

Ἀζογυρᾶς· χωρίον τῆς κοινότητος Ἁγίου Γεωργίου τοῦ νομοῦ Χανίων (Κρήτη)· κάτοικοι 53. Παρὰ τὸ χωρίον, νοτιοδυτικῶς, ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Κούτρι, ἔκειτο ἡ ἀρχαία Φαλάσαρνα.

Ἀζοκέραμος· χωρίον τῆς κοινότητος Κελάριας τῆς ἐπαρχίας Σητείας (Κρήτη)· κάτοικοι 124.

Ἄζολα (Asola). Πόλις τῆς Ἰταλίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Μαντούης καὶ ἔχουσα 9.170 κατοίκους. Εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας. Σταθμὸς τοῦ ἀπὸ Πάρμας εἰς Βρεσκίαν σιδηροδρόμου.

Ἀζολίνης *Λαυρέντιος* (Azzolini Lorenzo). Ἰταλὸς σατυρικὸς ποιητής, γεννηθεὶς ἐν Φέρμο (1600—1632). Νεώτατος ὢν ἐξέλεξε τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένετο γραμματεὺς καὶ Σύμβουλος τῆς Ἐπικρατείας τοῦ Πάπα Οὐρβανοῦ τοῦ 8ου καὶ ἐπίσκοπος τῶν πόλεων Ρίπα Τρανσόνα (1630) καὶ Νάρνι (1632). Ἀπέθανεν ἀποτόμως καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ καρδινάλιος. Θεωρεῖται ὑπό τινων ὡς εἷς τῶν σπουδαιοτέρων ἰταλῶν σατυρικῶν ποιητῶν τοῦ αἰῶνος του, ἀλλὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ δὲν ἔχουν πολὺ μεγάλην ἀξίαν. Ἔγραψε: «Σάτυραν κατὰ τῆς πολυτελείας» (Satira contra la Lussuria), μίαν πραγματείαν ὑπὸ μορφὴν διαλόγου μεταξὺ συγγραφέως καὶ Ἀπόλλωνος καὶ «Στροφὰς εἰς τοὺς γάμους τοῦ Ταδδέου Μπαρμπερίνι καὶ τῆς δόνας Ἄννας Κολόννα» (Stanze nelle nozze di Taddeo Barberini e di D. Anna Colonna).

—Ἀζολίνης *Δέκιος* (Azzolini Decio). Καρδινάλιος, θεολόγος καὶ φιλόλογος ἰταλός, γεννηθεὶς ἐν Φέρμο (1623-1689). Τὸν ἐπωνόμασαν «ὁ Νέος» (il Giovane), διὰ νὰ τὸν διακρίνουν ἀπὸ τὸν ἄλλον Δέκιον Ἀζολίνην, καρδινάλιον ἐπίσης καὶ συγγενῆ του, ὅστις ἔζη κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Ἔγραψεν ἰταλιστὶ μίαν πραγματείαν περὶ τῶν κανόνων τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς σύγκλησιν Κογκλαβίου, ἥτις μετεφράσθη λατινιστί, καὶ μερικοὺς στίχους.

Ἀζόλλη *[Βοτ.]*· φυτὸν Κρυψίγονον (Cryptogamae) τῆς τάξεως τῶν ὑδροπτερίδων (Hydropterides), τῆς οἰκογενείας τῶν Σαλβινιιδῶν (Salviniaceae). Ἡ *Ἀζόλλη ἡ Καρολινία* (Azolla Caroliniana) εὑρίσκεται εἰς τὰ ἑλώδη μέρη, καὶ ἐν γένει τὰ στάσιμα ὕδατα, πολλαπλασιάζεται ταχύτατα καὶ ἀναπτύσσεται πυκνῶς οὕτως ὥστε ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἕλους καλύπτεται ἐξ ὁλοκλήρου. Πιστεύεται, ὡς ἐκ τούτου, ὅτι δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν διὰ καλύψεις τῶν στασίμων ὑδάτων, πρὸς καταπολέμησιν τῶν κωνώπων καὶ τῆς ἑλονοσίας, ἀλλ' αἱ γενόμεναι τοιαῦται καλλιέργειαι δὲν ἀπέδωκαν θετικὰ ἀποτελέσματα. Ι.Χ.

[Παλαιοντολ.]. Τὸ φυτὸν τοῦτο εὑρίσκεται εἰς ἀπολελιθωμένα εἴδη ἀπὸ τῆς παλαιοτριτογενοῦς περιόδου τῆς γῆς.

Ἡ Ἀζόλλα μαζὶ μὲ ἄλλα γένη φυτῶν (φυκῶν, βρύων, ἀγγειοσπέρμων) σχηματίζουν τὸ ὑπὸ τοῦ C. Schröter κληθὲν Πλευστόν, δηλ. τὴν νηχομένην χλωρίδα (ἐν μέρει καὶ αἰωρουμένην), ἥτις μετὰ τὸν θάνατόν της συμμετέχει εἰς τὴν γένεσιν τῶν σαπροπηλῶν (Sapropel). Γ. Κ. Γ.

Ἄζολα ἢ *Ἄζουλα, Ἰω-Ματθαῖος.* Συνθέτης ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς γεννηθεὶς ἐν Βερώνῃ, ἀπαθανὼν ἐν Βενετίᾳ 1609. Κατέλιπε πολλὰς λειτουργίας διὰ 4 καὶ 8 φωνὰς ὡς ἐπίσης ὕμνους, ψαλμοὺς κλπ.· ἐπίσης Μαδριγάλια διὰ 3 φωνὰς (de Vergini 1571). Πρβλ: *Caffi Fr.* della vita e delle opere di Gio-Matteo-Asola). Δ. Λ.

Ἄζολο. Μικρὰ ἀλλὰ λίαν ἐνδιαφέρουσα πόλις τῆς Ἰταλικῆς ἐπαρχίας τοῦ Τρεβίζου, μὲ ὄψιν ἐντελῶς μεσαιωνικήν, ἐπὶ ἐξόχου τοποθεσίας. Ἡ πόλις αὕτη ἐδόθη τῷ 1489 ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν εἰς τὴν Αἰκατερίνην Κορνάρου, χήραν τοῦ Ἰακώβου Λουζινιάνου βασιλέως τῆς Κύπρου, ἥτις ἐδημιούργησε ταχέως περὶ ἑαυτὴν μικρὸν κύκλον σοφῶν καὶ καλλιτεχνῶν. Ὁ Ἄγγλος ποιητὴς Ροβέρτος Μπρόουνιγκ παρέμεινεν εἰς Ἄζολο τῷ 1836, τῷ 1878 καὶ τῷ 1880. Εἰς τὸ μικρὸν Κοιμητήριον τῆς Ἁγίας Ἄννης παρὰ τὴν πόλιν ταύτην εὑρίσκεται ὁ τάφος τῆς μεγάλης Ἰταλίδος ἠθοποιοῦ Ἐλεονόρας Ντοῦζε (1858-1924). Ἐντὸς τοῦ παλαιοτάτου Μεγάρου τῆς Κοινότητος (Palaggo Antico del Comune), οἰκοδομήματος αὐστηρᾶς καὶ ἐπιβλητικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐκτελέσεως, εὑρίσκεται Μουσεῖον περιέχον διάφορα ἀντικείμενα μεγάλης ἀρχαιολογικῆς ἀξίας καὶ ἄγαλμα τοῦ Πάριδος ὑπὸ τοῦ Κανόβα, ὁ «Ἅγιος Ἀντώνιος» (τοῦ Στρότζι) κλπ. Ἡ Ἄζολο εἶναι πρωτεύουσα ὁμωνύμου διοικητικῆς περιφερείας. Ἔχει 6.564 κατ., σταθμὸν σιδηροδρομικόν. Σπουδαῖος Μετεωρολογικὸς σταθμός.

Ἀζόματο. Ἀγκυροβόλιον μεταξὺ τοῦ ἀκρωτηρίου Ταίναρον καὶ τῆς ἄκρας Κιστέρνες διανοιγόμενον (Πλατ. = 36° 23′ 30′. — Μῆκ. = 22° 29′ 00″. — Χάρτης Ἀγγλικὸς 1685 = Venetico island to Spezzia: Port Asomato), ἄριστον πρὸς καταφυγὴν μικρῶν ἱστιοφόρων, κατὰ πάσης κακοκαιρίας πλὴν τῶν ἀπὸ νότου. Εἰς τὸν μυχόν του παρουσιάζει τρεῖς ἀγκάλας, ἀπὸ τὴν δυτικωτέραν τῶν ὁποίων ἐκκινεῖ ἀτραπὸς ἄγουσα εἰς τὴν κορυφὴν λόφου ἀνωνύμου (183 μέτρων) ἀπὸ τοῦ ὁποίου λατομοῦνται λευκὰ μάρμαρα ἀρίστης ποιότητος. Τὸ ἀγκυροβόλιον λέγεται παρά τινων καὶ *Ἀζούματα*· πλὴν ἀμφότεραι αὗται αἱ ὀνομασίαι του εἶναι ἀποτέλεσμα παραφθορᾶς τῆς ὀρθῆς του ὀνομασίας *Ἀσώματος*, ἥτις ἐλησμονήθη πλέον διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἄλλων ὀνομασιῶν, προκυψασῶν ἐκ κακῆς ἀναγνώσεως τῆς ἐπὶ τῶν Ἀγγλικῶν χαρτῶν γραφῆς Asomato. Σ.Ε.Λ.

Ἀζόν (Hazon) *Ἰάκωβος—Ἀλβέρτος.* Γάλλος ἰατρός, γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις (1708—1779). Ἀφῆκε πολλὰ ἄρθρα δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ πολλὰς σπουδαίας πραγματείας ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ Πραγματεία ἐπὶ τῶν ἐπιφανεστέρων ἀνδρῶν τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, ἀπὸ τοῦ 1110 μέχρι τοῦ 1750 (Παρίσιοι, 1778).

Ἀζοπάρδι *Φραγκῖσκος*· διάσημος θεωρητικὸς καὶ συνθέτης ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐν Μελίτῃ, ἀκμάσας περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος· γνωστὸς παγκοσμίως ἀπὸ τὸ περισπούδαστον ἐγχειρίδιον συνθέσεως «Il musico pratico» (1760, ἔκδ. Παρισίων 1786 καὶ μεταγενεστέρα τοῦ Σορὸν 1824). Προβλ. *Π. Πουλτσῖνο*: Notizia biografica di Fr. Azopardi 1876. Δ. ΛΑΥΡ.

Ἀζόραι Νῆσοι. Ἀρχιπέλαγος τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ μεταξὺ τῆς 27° καὶ 34 Δυτ. μήκους καὶ 37° καὶ 40° Β. πλάτ. εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς ἀπὸ Πορτογαλλίας εἰς Νέαν Γῆν διαδρομῆς καὶ κατὰ τὸ βορειότερον τῆς γραμμῆς τοῦ πορθμοῦ τοῦ Γιβραλτάρ.

Αἱ Ἀζόραι ἀπαρτίζουν τρεῖς διακεκριμένας ὁμάδας νήσων ἐξ ὧν ἡ βορειοδυτικὴ περιλαμβάνει τὴν Φλορὲς καὶ τὴν Κορβό, ἡ μέση τὴν Φαγιάλ, τὴν Πίκο, τὴν Σάο - Γιόργε, τὴν Τερτσεΐραν καὶ Γκρατσιόζαν, ἡ δὲ ἀνατολικὴ τὴν Σάο - Μιγκονὲλ καὶ τὴν Σάντα Μαρία. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν κυριωτέρων τούτων νήσων ὑπάρχουν καὶ πλεῖσται ἄλλαι, τελείως ἀκατοίκητοι, καλούμεναι Φόρμιγκας (Μύρμηκες, λόγῳ τῆς μικρᾶς ἐπιφανείας των). Πρόκειται πλέον περὶ ἀρχιπελάγους βράχων ἐγκατεσπαρμένον ἐπὶ τοῦ Ὠκεανοῦ ἐν εἴδει σκοπιῶν, κατὰ τὴν παραστατικὴν φράσιν ἑνὸς ἐξερευνητοῦ.

Αἱ Ἀζόραι ἀνήκουν εἰς τὴν Πορτογαλλίαν. Ὁ πληθυσμός των ἀνέρχεται εἰς 269 χιλ. κατοίκ. Ἡ συνολική των ἐπιφάνεια εἰς 2434 τετρ. χιλιόμετρα.

Αἱ Ἀζόραι, καὶ εἰς τὴν προέκτασιν αὐτῶν ἡ Μαδέρα καὶ αἱ Κανάριοι Νῆσοι, εἶναι αἱ ἀναδυόμεναι κορυφαὶ μιᾶς τεραστίας ὑποθαλασσίου καὶ ἡφαιστειώδους ὀροσειρᾶς, αἵτινες ἀνέκυψαν ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς ἀβύσσου. Ἡ σύστασίς των εἶναι προφανῶς ἡφαιστειώδους προελεύσεως, αἱ δὲ κορυφαί των κρατῆρες, ἐσβεσμένοι σήμερον. Ἀπὸ τοῦ 1433, ἐποχῆς καθ' ἣν ἀνεκαλύφθησαν, μέχρι σήμερον, πλεῖστοι ἐσημειώθησαν εἰς τὰς νήσους ταύτας σεισμοὶ μετ' ἡφαιστειωδῶν ἐκρήξεων. Μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων· ὑπῆρξεν ἡ τοῦ 1522, ἥτις καὶ κατέστρεψε μέγα τμῆμα τῆς νήσου Σάο-Μιγκουέλ, καλύψασα μὲ λάβαν ὁλόκληρον τὴν πόλιν Βίλλα-Φράγκα. Κατὰ τὸ 1638, 1720 καὶ 1811 ἐσημειώθησαν ὑποθαλάσσιοι ἐκρήξεις παρὰ τὴν νῆσον Σάο-Γιόργε.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ αὕτη τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, ἀποτελεῖ ἀσθενὲς σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξαιρετικῶς αἰσθητὴ καταχθόνιός τις ἐκρηκτικὴ πίεσις. Οἱ βυθοὶ τῆς θαλάσσης διαρκῶς μετασχηματίζονται καὶ διαμορφώνουν κορυφάς, αἵτινες, μάλιστα, ἐγείρονται ἐνίοτε ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Οὕτω τῷ 1811 ἀνέκυψεν ἡ περίφημος νῆσος Σαβρίνα εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιομέτρων Δ. τῆς Σάο-Μιγκουέλ. Ἡ κορυφή της ἀποτελοῦσα ἡφαίστειον ἔφθασε μέχρις ὕψους 80 μέτρων ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Ὁ Βρεττανικὸς στόλος ἔσπευσε μάλιστα πρῶτος νὰ στήσῃ τὴν Ἀγγλικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ νέου τούτου σημείου τῆς γῆς. Ἀλλὰ τὸ κῦμα, κατέφθειρε καὶ κατέπιεν ἐν τέλει τὴν νῆσον, ὁμοῦ μετὰ τῆς προώρως ἀνυψωθείσης σημαίας.

Πολλαὶ ἐκ τῶν νήσων τοῦ Ἀζορικοῦ συστήματος κέκτηνται πηγὰς θερμῶν ὑδάτων. Ὅλως ἐξαιρετικῆς σημασίας πηγαὶ εἶναι αἱ τῆς κοιλάδος τῆς Φουρνάς, ἐν τῇ νήσῳ Σάο-Μιγκουέλ, αἵτινες

Digitized by Google

ἐκπέμπουσι στήλας ζέοντος ὕδατος. Οἱ ἐκ τῶν πηγῶν τούτων ἀναδιδόμενοι λευκοὶ ἀτμοὶ προσδίδουν εἰς τὴν χαριεστάτην ἐκ φυσικῆς καλλονῆς κοιλάδα ὅλως ἐξαιρετικὴν—μοναδικὴν ἴσως δι' ὁλόκληρον τὸν κόσμον—ὄψιν.

Διοικητικὴ διαίρεσις: Αἱ 'Αζόραι ἔχουσι διοικητικῶς διαιρεθῆ εἰς τρεῖς νομούς: Τὸν νομὸν τῆς Πόντα-Ντελγκάδα περιλαμβάνοντα τὰς νήσους Σάο-Μιγκουὲλ καὶ Σάντα-Μαρία. Τὸν νομὸν τῆς Ἄγκρα, περιλαμβάνοντα τὰς νήσους Τερτσέϊραν, Γκρατσιόζαν καὶ Σάο-Γιόργε, καὶ τὸν Νομὸν τῆς Ὅρτα περιλαμβάνοντα τὰς νήσους Φαγιάλ, Πίκο, Φλωρὲς καὶ Κόρβο. 'Εκ τῶν νήσων τούτων, ἡ σπουδαιοτέρα ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἶναι ἡ Σάο-

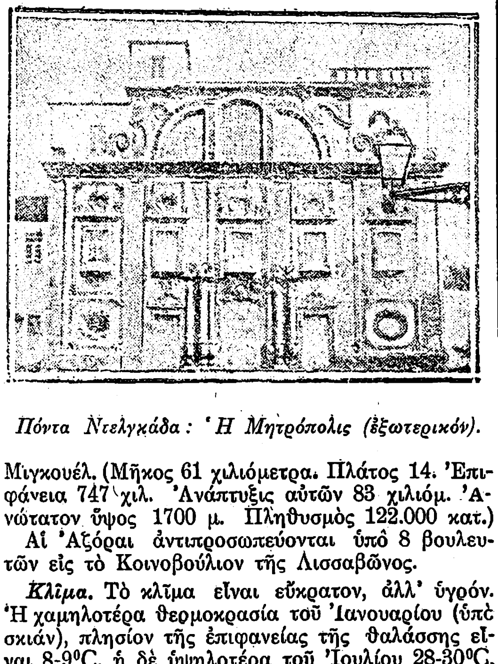

Πόντα Ντελγκάδα: Ἡ Μητρόπολις (ἐξωτερικόν).

Μιγκουέλ. (Μῆκος 61 χιλιόμετρα. Πλάτος 14. 'Επιφάνεια 747 χιλ. 'Ανάπτυξις αὐτῶν 83 χιλιόμ. 'Ανώτατον ὕψος 1700 μ. Πληθυσμὸς 122.000 κατ.)

Αἱ 'Αζόραι ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ 8 βουλευτῶν εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῆς Λισσαβῶνος.

Κλῖμα. Τὸ κλῖμα εἶναι εὔκρατον, ἀλλ' ὑγρόν. Ἡ χαμηλοτέρα θερμοκρασία τοῦ 'Ιανουαρίου (ὑπὸ σκιάν), πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης εἶναι 8-9°C, ἡ δὲ ὑψηλοτέρα τοῦ 'Ιουλίου 28-30°C.

Τὸν χειμῶνα πνέουν ἄνεμοι βορειοδυτικοί, δυτικοὶ καὶ νοτιοδυτικοί. Τὸ θέρος βόρειοι, βορειοανατολικοὶ καὶ ἀνατολικοί. Ὁ καιρὸς εἶναι συχνὰ θυελλώδης, οἱ δὲ δυτικοὶ καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι καθιστοῦν τὴν ἀκτοπλοΐαν πλήρη κινδύνων.

Ζῷα. Τὰ θηλαστικὰ εἰς τὰς 'Αζόρας περιορίζονται εἰς τὸν κόνικλον, τὴν ἰκτίδα, τὸν μῦν, τὴν νυκτερίδα καὶ τὰ κατοικίδια ζῶα. Κυνήγιον: μπεκάτσες, πέρδικες (εἰσαχθεῖσαι τὸν 16ον αἰῶνα), ὀρτύκια, καὶ μπεκατσίνια. Λέγεται ὅτι μεταξὺ τοῦ 1875 καὶ τοῦ 188› ἐφονεύθησαν ἄνω τῶν 400.000 κοσσύφων, πυρρούλων, σπίνων καὶ πρασίνων κα-

Πόντα Ντελγκάδα: 'Εσωτερικὸν Μητροπόλεως (διάγλυφος κόγχη).

ναρίων, ἐπὶ παροχῇ ἀμοιβῆς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως ἕνεκα τῶν μεγάλων ζημιῶν ἃς ἔφερον εἰς τὴν γεωργίαν. Ὑπάρχουν ἄριστα ἰχθυοτροφεῖα. Ἡ ἁλιεία τῶν φαλαινῶν διεξάγεται εἰς ἀρκετὰ εὐρεῖαν κλίμακα. Τὸ μονον ἰθαγενὲς ἑρπετὸν εἶναι ἡ σαύρα.

Χλωρίς. Ὁ γενικὸς χαρακτὴρ τῆς χλωρίδος εἶναι εὐρωπαϊκός. 'Εκ τῶν εἰδῶν τῶν γενικῶς θεωρουμένων αὐτοχθόνων 478 εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐνῶ μόνον τέσσαρα εὑρίσκονται εἰς τὴν 'Αμερικὴν καὶ 40 εἶναι ἰδιάζοντα εἰς τὸ ἀρχιπέλαγος. Ἡ βλάστησις εἰς τὰς πλείστας τῶν νήσων εἶναι πλουσιωτάτη, ἰδίως εἰς χλόην, βρύα, πτέριδα, ἐρείκην καὶ διάφορα εἴδη θάμνων. Μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος ὑπῆρχε σχεδὸν ὁλικὴ ἔλλειψις ὑψηλῶν δένδρων. Ἔκτοτε ὅμως εἰσήχθησαν ἐπιτυχῶς ἡ πεύκη τοῦ Βορδώ, ἡ Εὐρωπαϊκὴ λεύκη, ὁ 'Αφρικανικὸς φοῖνιξ, ἡ Αὐστραλιακὴ εὐκάλυπτος, ἡ καστανέα, ἡ δρῦς, ἡ πτελέα καὶ πολλὰ ἄλλα. Καρποί: πορτοκάλλια, βερύκοκκα, βανάναι, λεμόνια, κίτρα, 'Ιαπωνικὰ μέσπιλα, ρόδια καὶ ἄλλα εἴδη. Ἄλλοτε ἐκαλλιεργεῖτο καὶ τὸ σακχαροκάλαμον, ἀλλὰ σήμερον ἡ καλλιέργεια αὕτη ἔχει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐγκαταλειφθῆ. 'Επίσης ἐγκατελείφθη ἡ καλλιέργεια τοῦ ἰνδικοῦ. Εἶδος πτέριδος ἡ Dicksonia Ulcita, καλουμένη ὑπὸ τῶν 'Ιθαγενῶν *καμπελλίνο*, παρέχει μεταξῶδες ὑλικὸν κατάλληλον πρὸς κατασκευὴν στρωμάτων καὶ ἐξάγεται εἰς Βραζιλίαν καὶ Πορτογαλλίαν.

'Εμπόριον. Τὸ ἐμπόριον τῶν 'Αζορῶν ἐπὶ μακρὸν Πορτογαλλικὸν μονοπώλιον, εἶναι τώρα κατὰ μέγα μέρος διαμοιρασμένον μεταξὺ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν καὶ τῆς 'Αγγλίας καὶ διεξάγεται δι' 'Αγγλικῶν σκαφῶν. Ὑφάσματα εἰσάγονται ἐκ Πορτογαλλίας, ἄνθραξ ἐκ Μ. Βρεττανίας, ζάκχαρις ἐκ Γερμανίας, Μαδέρας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν, χάρτης, μετάλλινα εἴδη, χημικά, χρώματα, ἔλαια κτλ. ἐξ Ἡν. Πολιτειῶν καὶ Γερμανίας. Τὰ κυριώτερα τῶν ἐξαγομένων προϊόντων εἶναι οἱ καρποί, ὁ οἶνος καὶ τὰ μεταλλικὰ ὕδατα, καὶ ὁ ἀνανάς. Εἴδη κεραμεικῆς, βαμβακερά, οἰνοπνεύματα, ἀχύρινοι πῖλοι καὶ τέϊον παράγονται εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς *Πόντα-Ντελγκάδα*· λινὰ καὶ μάλλινα εἴδη, τυρός, βούτυρον, σάπων, πλίνθοι, κέραμοι, εἰς τὴν *Ἄγκρα*· κάλαθοι, ψαθαι καὶ διάφορα διακοσμητικὰ ἀντικείμενα ἐξ ἀχύρου καὶ λύγου ἰτέας καὶ ἀπεξηραμένου ξύλου συκῆς εἰς τὴν *Ὅρτα*.

Κάτοικοι. Οἱ σημερινοὶ κάτοικοι τῶν νήσων τοῦ 'Αζορικοῦ συστήματος εἶναι ἀπόγονοι τῶν Πορτογάλλων ἀποίκων, οἵτινες ἐστάλησαν τῷ 1449 ὑπὸ τοῦ βασιλέως των Ἐρρίκου ὅπως ἐγκατασταθῶσιν ἐκεῖ. 'Αργότερον ὅμως αἱ 'Αζόραι ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας 'Εδουάρδου εἰς τὴν ἀδελφήν του 'Ισαβέλλαν τῆς Βουργουνδίας, ἥτις ἀπέστειλεν ἐπίσης ἀποίκους Φλαμανδούς, ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία Φλαμανδικαὶ Νῆσοι, τὴν ὁποίαν αἱ 'Αζόραι ἐκράτησαν ἐπὶ χρόνον πολύν. Φαίνεται ὅμως ὅτι οἱ Φλαμανδοὶ ἄποικοι, ὡς καὶ μερικά τινα ἄλλα φυλετικὰ στοιχεῖα, προσελθόντα κατὰ διαφόρους ἐποχάς, ἀπερροφήθησαν ὑπὸ τοῦ Πορτογαλλικοῦ στοιχείου, τοῦ ὁποίου ὁ γενικὸς χαρακτὴρ ἐπεκράτησεν. Πολλοὶ περιηγηταὶ θεωροῦν τὸν 'Αζορικὸν φυλετικὸν τύπον, ὡς ὑπερτεροῦντα τοῦ Πορτογαλλικοῦ. Τὸ χρῶμα τῶν γυναικῶν εἶναι λευκότερον καὶ οἱ ὀφθαλμοί των ζωηρότεροι. 'Αρέσκονται σφόδρα εἰς τὴν τεκνοποιΐαν, αἱ πλεῖσται δὲ ἐξ αὐτῶν γίνονται μητέρες δέκα, πολλάκις δὲ καὶ δεκαπέντε τέκνων. Οἱ ἄνδρες εἶναι ὑγιοῦς καὶ δυνατῆς κράσεως. Τὸ πρόσωπόν των, ἔχει ἁρμονικὰς τὰς γραμμάς, ἀπαστράπτον τὸ βλέμμα, ἄφθονον τὴν κόμην καὶ τὸ δέρμα λευκότατον. Ἡ ἔκφρασις τῆς φυσιογνωμίας των εἶναι ζωηρὰ καὶ λίαν εὐχάριστος.

Οἱ 'Αζόριοι ὁμιλοῦν τὴν Πορτογαλλικήν, παρεφθαρμένην ὅμως εἰς τοπικὰς διαλέκτους. 'Εκφράζονται βραδέως καὶ προφέρουν τὰς λέξεις εἰς ὕφος ὀλίγον τι μουσικὸν—τὸ ὁποῖον εἶναι, κατὰ τοὺς ἐπισκεφθέντας αὐτοὺς περιηγητάς, λίαν δυσάρεστον. Ἔχουν γλυκεῖς τοὺς τρόπους καὶ δυσκόλως ἐξάπτονται, ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅλους σχεδὸν τοὺς κατοίκους τῶν μικρῶν νήσων τῆς Γῆς. Σοβαρὸν ποσοστὸν τῶν κατοίκων—ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν—στρέφεται πρὸς τὸν μοναχικὸν βίον.

Ἡ ἀναλογία τῶν ἀγραμμάτων εἶναι ἀκόμη μεγάλη. Σπανίως εὑρίσκει τις μεταξὺ τῶν μᾶλλον ἡλικιωμένων κατοίκων ἀνθρώπους γνωρίζοντας ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν. Ἤρχισεν ὅμως ἐσχάτως ἐπικρατοῦν πνεῦμα προοδευτικὸν μεταξὺ τῆς νεωτέρας γενεᾶς. 'Αρκετὸς ἀριθμὸς μαθητῶν ἀποστέλλεται εἰς τὰ 'Αμερικανικὰ 'Εκπαιδευτήρια.

'Ιστορία. Αἱ 'Αζόραι ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς 'Αρχαίους Ἕλληνας καὶ τοὺς Ρωμαίους. Ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν ὅμως καὶ τῶν 'Αράβων ἀνευρέθησαν εἰς τὴν νῆσον Κόρβο Καρχηδονικὰ νομίσματα, ὁπόθεν καὶ συμπεραίνεται ὅτι αὕτη εἶχε δεχθῆ παραπλανηθέντας ἴσως ἐν τῷ 'Ατλαντικῷ 'Ωκεανῷ ἀποίκους ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων. Οἱ Ἄραβες γεωγράφοι τοῦ 12ου αἰῶνος περιγράφουν ἐκτὸς τῶν Καναρίων καὶ 9 ἄλλας νήσους τοῦ 'Ατλαντικοῦ 'Ωκεανοῦ. Πρόκειται προφανῶς περὶ τῶν 'Αζορῶν, «καταφυγίου ἀπείρων γυπῶν ἀλλὰ καὶ μὲ πόλεις ἀρκούντως σπουδαίας, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι, ἀσχολούμενοι μὲ πολιτικὰς διαμάχας, δεκατίζονται ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους σπαραγμούς!»

Αἱ 'Αζόραι ἐμφανίζονται τὸ πρῶτον ἐπὶ τοῦ Χάρτου τῷ 1351. Ἡ δυτικὴ ὁμὰς καλεῖται Cabreras, ἡ μεσαία De ventura ἢ de Columbis (Νῆσος τῶν 'Ανέμων ἢ τῶν Περιστερῶν), ἡ δὲ δυτικὴ ὁμὰς de Brazi (ἡ λέξις Brazi σημαίνει προϊόν τι ἀποικιακόν). Εἴς τινα ἄλλον Χάρτην Καταλανικὸν (τοῦ 1375) ἡ νῆσος Κόρβο ἀναγράφεται Corvi Marini καὶ ἡ νῆσος Φλορές, Li Conigi, ἐνῷ ἡ νῆσος Σάο-Γιόργε φέρει ἤδη τὴν μέχρι σήμερον κρατήσασαν ὀνομασίαν της. Ὑπετέθη ὅτι ἀνεκαλύφθη ὑπὸ θαλασσοπόρων τῆς Γενούης—τοῦτο ὅμως οὐδαμόθεν ἀπεδείχθη. Κατά τινα παράδοσιν, ἐπίσης ἀνακριβῆ, αἱ νῆσοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Φλαμανδοῦ Βάνδερ Μπὲργ τῷ 1432. Ἡ εἴδησις γνωσθεῖσα εἰς τὴν Πορτογαλλικὴν αὐλὴν ἐπροκάλεσε ζωηρότατον τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ βασιλέως ὅστις διέταξε τὸν θαλασσοπόρον Gonzalo Velho ὅπως προβῇ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς νήσου. Κατά τινα ἄλλην ἔκδοσιν, ὁ Πρῖγκιψ Ἐρρῖκος τῆς Πορτογαλλίας, ὁ ἐπικληθεὶς θαλασσοπόρος, κάτοχος χάρτου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνεφέροντο αἱ νῆσοι, ἐξαπέστειλε τὸν Cabral εἰς ἀνακάλυψιν καὶ κατάληψιν αὐτῶν. Ὁ χάρτης οὗτος ἀνῆκεν ἀρχικῶς εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ πρίγκιπος, Δὸν Πέτρον, σπουδαῖον περιηγητήν, ὅστις εἶχεν, ὡς λέγεται, φθάσει μέχρι καὶ τῆς Βαβυλῶνος. Ὅπως δήποτε εἶναι γεγονὸς ὅτι ὁ Cabral ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Σάντα-Μαρία τῷ 1432 καὶ ὅτι κατέλαβε τὴν Σάο-Μιγκουὲλ τῷ 1444. Αἱ ἄλλαι κατελήφθησαν πρὸ τοῦ 1457.

'Απὸ τοῦ 1580 μέχρι τοῦ 1640 αἱ νῆσοι περιῆλθον μεθ' ὁλοκλήρου τῆς Πορτογαλλίας εἰς τὴν κατοχὴν τῶν 'Ισπανῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην αἱ 'Αζόραι ἀπετέλουν ἕνα ἐκ τῶν μεγάλων σταθμῶν τῆς ναυτικῆς ἐπικοινωνίας μεταξὺ Εὐρώπης καὶ 'Αν. 'Ινδιῶν.

ἀζορίτης *['Ορυκτ.]*. Οὕτω ὠνομάσθη (Azorite) κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ ὀρυκτολόγου Dana *(Min. 1850, 396)* τὸ ὑπὸ τοῦ Teschemacher τὸ πρῶτον περιγραφὲν (*Amer. Journ. Sc. 1847, 3, 32*) ὡς νέον εἶδος ὀρυκτοῦ, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν θέσιν San Miguel τῶν 'Αζορῶν νήσων ὑπὸ μορφὴν ἀδένων ἐντὸς λευκοῦ χονδροκρυσταλλικοῦ πετρώματος, ὀνομαζομένου σανιδινίτου. Τὸ πέτρωμα τοῦτο παρουσιάζεται εἰς μεγάλους ὄγκους ἐκλύτους παρεντιθεμένους ἐντὸς τῶν ἐκεῖ τόφφων ἢ συνεσωρευμένους εἰς τὰς κοίτας τῶν ποταμῶν, ἰδίως εἰς τὰς νοτίους κλιτῦς ἑνὸς ἐσβεσμένου ἡφαιστείου, τοῦ ὁποίου τὸν κρατῆρα πληροῖ ἡ λίμνη Lagoa de Fogo.

Τὸ πέτρωμα σανιδινίτης συνίσταται ἐκ σανιδίνου καὶ κεροστίλβης, ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν δὲ τῶν κρυστάλλων τῶν ὀρυκτῶν τούτων ἐπικάθηται ὡς ἐπιγενὴς σχηματισμὸς ὁ ὡς νέον ὀρυκτὸν ἐκληφθεὶς *ἀζορίτης*. Οἱ κρύσταλλοί του ἀνήκουν εἰς τὸ τετραγωνικὸν κρυσταλλικὸν σύστημα. Εἶναι ἄχρους ἢ λευκὸς μέχρι πρασινοκιτρίνου, διαφώτιστος μέχρις ἀδιαφανοῦς, μὲ θραυσιγενεῖς ἐπιφανείας λάμψεως ὑελώδους, ἄνευ σχισμοῦ. Κατὰ τὰς δοκιμὰς τοῦ Hayes ἐξελαμβάνετο ὡς ταντανικὸν ἀσβέστιον. Ὁ Dana πρῶτος κατόπιν (*Min. 1868, 761*) ὑπώπτευσεν, ὅτι τὸ ὀρυκτὸν ἀζορίτης πιθανὸν νὰ μὴ εἶναι νέον, ἀλλ' ὅτι εἶναι τὸ μέχρι τότε γνωστὸν ὀρυκτὸν ζιρκόνιον. Τέλος μετὰ πολλὰς ἐρεύνας κατεδείχθη, ὑπὸ τοῦ Osann (*N. Zahb. 1887 1, 115*) διὰ ποιοτικῶν καὶ ποσοτικῶν ἀναλύσεων, ὅτι ὁ ἀζορίτης δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ζιρκόνιον (βλ. λέξιν).

Εἰς τὸ λεξικὸν τῶν ὀνομάτων τῶν εἰδῶν καὶ τῶν παραλλαγῶν τῶν ὀρυκτῶν—τῶν ἐν χρήσει εἰς τὴν ὀρυκτολογίαν—τὸ συνοδεῦον τὸ βιβλίον τοῦ A. de Lapparent «Cours de Minéralogie, Paris 1908» εὑρίσκομεν τὸ ὄνομα *ἀζορίτης*, ὡς ὄνομα ὀρυκτοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ χημικὴ σύστασις ἀναγράφεται ὡς ταντανικὸν ἀσβέστιον (tantalate de chaux).

'Επίσης καὶ εἰς ὀρυκτολογίας παλαιοτέρας ἀναγράφεται ὁ ἀζορίτης ὡς ὀρυκτὸν ταντανικὸν ἀσβέστιον ($CaTa_2O_6$), ἰσόμορφον πρὸς τὸ ζιρκόνιον καὶ ἐκ τῶν 'Αζορῶν νήσων καταγόμενον. Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις πρόκειται περὶ ἀζορίτου, ὁ ὁποῖος ἐξελαμβάνετο ἀκόμη ὡς νέον ὀρυκτόν, ἐνῶ, ὡς ἐτονίσθη ἀνωτέρω, δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ τὸ γνωστὸν ὀρυκτὸν *ζιρκόνιον*. Γ. Κ. Γ.

'Αζορπυρρίτης *['Ορυκτ.]* (Azorpyrrite). Παραλλαγὴ τοῦ ὀρυκτοῦ πυροχλώρου (βλ. λέξιν) (A. de Lapparent: Cours de Mineralogie. IVe Ed. Paris 1908. Σελ. 717). Γ.Κ.Γ.

ἀζός· λέγεται οὕτω διαλεκτικῶς ὁ *ἄρκαλος*, ἢ *ἄσβος* καὶ ἐν 'Αρτάκῃ *ξύστριγκας* (=ὀξυύστριξ), δηλ. τρόχος ὁ ἔλειος. Ὁ καθηγητὴς Μ. Στεφανίδης τὸ σχετίζει πρὸς τοῦ Ἡσυχίου τὸ *ἀζόν=μέλαν*, (βλ. *ἄζα*).

Ἄζουα (Azoua). Πόλις τῆς Δημοκρατίας τοῦ 'Αγίου Δομίγκου ('Αμερική), κειμένη εἰς ἀπόστασιν 134 χιλιομέτρων δυτικῶς τῆς πρωτευούσης 'Αγίου Δομίγκου. Εἶναι πρωτεύουσα τῆς ὁμωνύμου ἐπαρχίας. 'Εμπορικὸς λιμὴν ἐπὶ τοῦ ὅρμου 'Οκόα, διὰ τοῦ ὁποίου διεξάγεται σπουδαῖον ἐμπόριον ζακχάρεως, κηροῦ, γαϊάκης (gaïac, ξύλον τῶν τροπικῶν χωρῶν, κατάλληλον πρὸς κατασκευὴν τεμαχίων μηχανῶν) καὶ δερμάτων. Ἡ περιοχὴ παράγει ἐπίσης «μαώνιον» (ξύλον) εἰς μεγάλας ποσότητας.

'Αζουάγκα (Azuaga). Πόλις τῆς 'Ισπανίας, κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βαδαγιὸζ καὶ ἔχουσα 14.200 κατοίκους. Σιδηροδρομικὸς σταθμός· εἰς τὰ πέριξ, πολυάριθμα ὀρυχεῖα ἀργυρούχου μολύβδου, τὰ ὁποῖα προσδίδουν μεγάλην κίνησιν εἰς τὴν πόλιν.

Digitized by Google

Ἀζουαίη (Azuay). Ἐπαρχία τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἰσημερινοῦ (Νοτ. Ἀμερική). Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο Κουένκα καὶ ἀπετέλει μέρος τοῦ νομοῦ Ἀζουάϋ, ὅστις περιελάμβανεν ἐπίσης καὶ τὴν ἐπαρχίαν Λόγια. Τὸ Ἀζουαίη εἶναι χώρα ὀρεινή, ἔχουσα ὑψηλοτάτας κορυφὰς καὶ μεγάλην ποικιλίαν προϊόντων, τὰ κυριώτερα τῶν ὁποίων εἶναι ἄργυρος, ὑδράργυρος, σῖτος, κριθή, ζῷα, μαλλίον, καὶ ψάθινοι πῖλοι. Πρωτεύουσα *Κουένκα*.

ἀζουβέα *[Βοτ.]* κατὰ Κ. Μητσόπουλον δημώδης ὀνομασία δάφνης τινὸς τῆς Γουϊάνης, τῆς ὁποίας οἱ καρποὶ περιέχουν ἐλαιώδη καὶ ἀρωματικὸν πυρῆνα.

ἀζουβέρτης *[Ζωολ.]*. Εἶδος σπίνου τῆς νήσου Τιμόρ. Δ.Ν.Π.

Ἀζούγκα (Azuga). Μικρὰ πόλις τῆς Ρουμανίας, ἐν τῇ διοικητικῇ περιφερείᾳ Πράχοβας, εἰς ἀπόστασιν 137 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Βουκουρέστιον καὶ 7 χιλιομέτρων ἀπὸ τὸ Πρεδεάλ. Σιδηροδρομικὸς σταθμός. Κέντρον ἐξοχικόν. Ζωηρὰ βιομηχανία (ζυθοποιεῖα καὶ ὑελουργεῖα). Κάτοικοι 3.200.

ἄζουδος· λέγεται οὕτως ἐν Κρήτῃ ὁ *ἀρρίζικος*, ὁ ἄτυχος, ὁ ἄμοιρος, ποὺ δὲν ἔχει στὸν ἥλιο μοῖρα. Γίνεται ἀπὸ τὸ *ἀ-* τὸ στερητικὸν καὶ τὸ *ζοῦδι* (=ζῴδιον), εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι ζῴδια ὀνομάζονται οἱ ἀστερισμοί, οἵτινες κατὰ τὴν δοξασίαν τῶν ἀστρολόγων ἐπιδρῶσιν ἐπὶ τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων. Μ. Φ.

Ἀζοὺλ (Azul). Πόλις τῆς Ἀργεντινῆς Δημοκρατίας (Νοτ. Ἀμερική), κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Βουένος-Ἄϋρες, ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ποταμοῦ καὶ εἰς ἀπόστασιν 288 χιλιομέτρων νοτιοδυτικῶς τῆς πρωτευούσης τῆς χώρας, μετὰ τῆς ὁποίας συνδέεται διὰ σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Κάτοικοι 30.837, συμπεριλαμβανομένων τῶν πέριξ ἀγροτικῶν συνοικισμῶν. Θέατρα καὶ πολυάριθμα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα. Σαπωνοποιεῖα, παραγωγὴ καὶ ἐξαγωγὴ οἴνων καὶ ζυμαρικῶν, ἀσβεστοποιεῖα.

ἀζουλάμης *[Ζωολ.]*. Εἶδος πτηνοῦ τῆς τάξεως τῶν πλατυρραμφῶν, ἰθαγενὲς τῆς Κεντρικῆς Ἀφρικῆς, τοῦ ὁποίου τὸ πτέρωμα ἔχει λαμπρὸν κυανοῦν χρωματισμόν. Δ. Ν. Π.

ἀζουλέγιος (Azulejos)· τετράγωνοι κυανοῖ πλίνθοι ἐν εὐρυτάτῃ χρήσει εἰς τὰς παλαιὰς μαυριτανικὰς οἰκοδομάς, καὶ δὴ εἰς τὴν Ἀλάμπραν τῆς Γρενάδης, τῆς ὁποίας τὸ κατώτερον μέρος εἶναι ἐκτισμένον ἐκ τοιούτων πλίνθων μέχρι τοῦ τρίτου σχεδὸν τοῦ ὕψους. Ὑποτίθεται ὅτι κατεσκευάζοντο ἐκ τιτανώδους ἀργίλου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεμίχθη ἀδιαφανὲς μεταλλικὸν σμάλτον.

ἀζούλιγος· ὁ δημωδέστερος τύπος τοῦ ἀζούληχτος· ὁ μὴ ζουλιχθείς, ὁ ἀθλιβής, ὁ ἀζούπιχτος, ὁ ἀσυμπίεστος, ὁ ἀπάτητος (βλ. ἀγκρέμνιγος). Μ.Φ.

ἀζουλίνα (ἡ) *[Ζωολ.]*. Εἶδος πτηνοῦ παρεμφερὲς πρὸς τοὺς σπιζίδας (σπίνους), ἰθαγενὲς τῆς Κεντρῴας Ἀφρικῆς. Δ. Ν. Π.

ἀζουλίνη *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ φαινυλιωμένα παράγωγα τῶν ροζανιλινῶν. Κυανῆ χρωστική, ἀδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην. Σ. Γ.

ἀζουλμικὸν ὀξὺ *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις σχηματιζομένη, ὑπὸ μορφὴν φαιῶν νιφάδων, κατὰ τὴν παραμονὴν ὑδατικοῦ διαλύματος κυανίου (βλ. λέξιν). Σ. Γ.

ἀζούματα (τά)· ὀνομάζεται οὕτως εἰς τὴν δημώδη τὸ φυτὸν *Εὔζωμον τὸ ἥμερον* (Eruca sativa = ρόκα ἡ σπαρτή), τῆς τάξεως τῶν Ροιαδωδῶν (Rhoeadinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σταυρανθῶν (Cruciferae). Ἡ λέξις προῆλθεν ἐκ τοῦ πληθυντικοῦ: *εὐζωμον—εὐζώματα>βζούματα>ζούματα* (σύγκρινε: *ὀφθαλμίζω>φθαρμίζω>θαρμίζω*) καὶ μὲ τὸ ἄρθρον: τὰ ζούματα> *τ' ἀζούματα* καὶ κατόπιν *τὸ ἀζούματο*. Τὸ ω παρὰ τὸ ζ καὶ παρὰ τὸ μ προφέρεται ὡς ου συνήθως: *ζωνάρι > ζουνάρι, ζωγράφος > ζουγράφος, ζωμί > ζουμί, ζώφιον > ζούφι, χῶμα>χοῦμα, πῶμα>ποῦμα* κτλ.

Ἀζοὺμ-Βαδί. Ποταμὸς τοῦ κεντρικοῦ Σουδάν, πηγάζων πρὸς δυσμὰς τοῦ ὄρους Τζεμπὲλ - Μαρρὰχ, διασχίζων τὴν χώραν Δαρφοὺρ καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν ποταμὸν Οὐαδὶ-Κατζὰ (δυτικὸν Δαρφούρ).

ἀζοῦμβρε· ἱσπανικὸν μέτρον διὰ τὰ ρευστά, ἰσοδυναμοῦν πρὸς 2 λίτρ. 017, ἤτοι 1 ὀκᾶν 230 δράμια.

ἀζουμπενέ. (Κατὰ παραφθορὰν ἐκ τοῦ Ἐλ-Ζουμπέν). Ἀραβικὸν ὄνομα τοῦ ἀστέρος α τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Καρκίνου. Σ. Π.

Ἀζουνά. Φυλὴ μαύρων νομάδων, κατοικοῦσα παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Σενεγάλη. Ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς Οὐλὲδ Μπινιοὺχ καὶ τοὺς Οὐλὲδ Ἀχχάρ. Ἡ φυλὴ αὕτη ἔζη ληστεύουσα τοὺς μαύρους τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ, καθυπετάχθη ὅμως ὑπὸ τοῦ ἐξερευνήσαντος τὸν παρελθόντα αἰῶνα τὴν Γαλλικὴν Ἀφρικὴν στρατηγοῦ Φαιντέρμπ.

ἀζούπιγος ἢ *ἀζούπιχτος* ἢ *ἀζούπιστος* (δημ)· ὁ μὴ ζουπιχθείς, ὁ μὴ θλιβεὶς τόσον, ὥστε νὰ στραγγίσῃ τὸν ὀπὸν αὐτοῦ, ὁ ἀζούλιστος (διοπίζω>ζουπίζω) βλέπε *(ἀγκρέμνιγος)*. Μ. Φ.

ἀζουραία (ἡ). *[Ζωολ.]*. Ὄφις τῶν περὶ τὸ Πράσινον Ἀκρωτήριον χωρῶν, τοῦ ὁποίου τὸ σῶμα φέρει λαμπρὸν κυανοῦν χρῶμα. Δ. Ν. Π.

ἀζουραῖος. *[Ζωολ.]*· πτηνὸν τῆς τάξεως τῶν μυιοθηρῶν. Ἀφθονεῖ εἰς τὰς Φιλιππίνας νήσους. — Εἶδος σαύρας τῆς Ἀφρικῆς τῆς οἰκογενείας τῶν χαμαιλεόντων, τῆς ὁποίας τὸ κάτω μέρος τοῦ σώματος φέρει λαμπρὸν κυανοῦν χρωματισμόν. Δ. Ν. Π.

Ἀζουράρα *Γκόμες Ἐάννες*. Δεύτερος κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν Πορτογάλλος χρονικογράφος ἀποθανὼν τῷ 1474. Ἤρχισεν ἀσχολούμενος μὲ τὰ γράμματα ὅταν πλέον εἶχε φθάσει τὴν μέσην ἡλικίαν, ὑπῆρξε δὲ πιθανῶς, ἐπὶ βασιλείας Δουάρτου (1433—1438), βοηθὸς τοῦ Φερνάο Λόπες εἰς τὴν Βασιλικὴν βιβλιοθήκην, τῆς ὁποίας ἀπὸ τοῦ 1452, εἶναι βέβαιον ὅτι ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν. Τῷ 1450 ἔγραψε τὸ «Χρονικὸν τῆς πολιορκίας καὶ ἁλώσεως τῆς Κεούτας» ὡς συμπλήρωμα τοῦ ὑπὸ τοῦ Λόπες γραφέντος «Χρονικοῦ τοῦ Βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Α'»με, τὰ τρία δὲ ἔτη συνεπλήρωσε τὸν πρῶτον τόμον τοῦ «Χρονικοῦ τῆς ἀνακαλύψεως καὶ κατακτήσεως τῆς Γουϊνέας», βιβλίον περιέχον ἐγκυρότατας πληροφορίας περὶ τῶν πρώτων ταξιδίων καὶ ἀνακαλύψεων τῶν Πορτογάλλων εἰς τὰ Ἀφρικανικὰ παράλια καὶ τὸν Ὠκεανόν, εἰδικώτερον δὲ τῶν ἐρευνῶν τοῦ Πρίγκιπος Ἐρρίκου τοῦ θαλασσοπόρου, οὗτινος παρέχει καὶ λεπτομερεῖς βιογραφικὰς πληροφορίας. Τὴν 6ην Ἰουνίου 1454 διωρίσθη πρῶτος Ἀρχειοφύλαξ καὶ χρονικογράφος τοῦ Βασιλέως, διαδεχθεὶς τὸν ἀποθανόντα Λόπες.

Τῷ 1456 ἐνετάλη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου Ε' νὰ συγγράψῃ τὴν Ἱστορίαν τῆς Κεούτας, τῆς «Πύλης τῆς Ἀνατολῆς», ὡς ἀπεκαλεῖτο, ἀπὸ τῆς ἁλώσεώς της, 1415 μέχρι τοῦ 1437· τὴν ἐργασίαν ταύτην ἐπεράτωσε τῷ 1463. Μετὰ ἓν ἔτος τῷ ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως ἡ συγγραφὴ ἱστορίας τοῦ ἔργου τοῦ Δ. Δουάρτου δὲ Μενέζες, πλοιάρχου τοῦ Ἀλκάσερ. Μεταβὰς εἰς Ἀφρικὴν ἠσχολήθη ἐπὶ ἔτος, συλλέγων στοιχεῖα καὶ μελετῶν τὰ ἐδάφη τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ περιγράψῃ, ἐπιστρέψας δὲ συνεπλήρωσε καὶ τὸ «Χρονικὸν» τοῦτο τῷ 1468. Ὁ Ἀζουράρα ἐστερεῖτο τῆς περιγραφικῆς δεξιότητος τοῦ Λόπες, ἀρεσκόμενος νὰ ἐπιδεικνύῃ τὴν πολυμάθειάν του, διὰ πολλῶν παραπομπῶν καὶ φιλοσοφικῶν συλλογισμῶν, ἀποδεικνύων οὕτως, ὅτι ἔγραιρεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς πρώτης περιόδου τῆς Ἀναγεννήσεως. Ὅλοι σχεδὸν οἱ σπουδαιότεροι συγγραφεῖς, κλασσικοί, τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων καὶ τοῦ Μεσαίωνος, παρελαύνουν εἰς τὰς σελίδας του, σπουδάσας δὲ τοὺς καλυτέρους Ἱσπανοὺς καὶ Ἰταλοὺς συγγραφεῖς, ἐγνώριζεν ὅλα τὰ ἀξιοσημείωτα «Χρονικὰ» καὶ τοὺς μύθους τῆς Εὐρώπης, κατέχων ἐπὶ πλέον τὸ Γεωγραφικὸν σύστημα καὶ τὴν Ἀστρολογίαν τῶν ἀρχαίων. Ὡς ἱστορικὸς εἶναι φιλόπονος, σαφὴς καὶ εὐσυνείδητος, καίτοι ἡ θέσις του ὡς ἐπισήμου χρονικογράφου δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ λέγῃ πάντοτε τὴν ἀλήθειαν, διὰ τὸν ἥρωά του Πρίγκιπα Ἐρρῖκον.

(Ἔργα: 1) *Chronica del Rie D. Joam I. Terceira parte em que se contem a tonada de Ceuta* (Λισσαβὼν 1644)· 2) *Chronica do Descobrimento e Conquista de Guinè* (Παρίσιοι 1841)· 3) *Chronica do Conde D. Pedro (de Menezes)* δημοσιευθὲν εἰς τὰ *Ineditos de Historia Portugueza* τομ. II. (Λισσαβὼν 1792)· 4) *Chronica do Conde D. Duarte de Menezes* δημοσιευθὲν εἰς τὰ *Ineditos* τ. III.)

ἀζοῦραι· λέγονται εἰς Τῆνον οἱ χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ κύκλου τῶν ἁλωνίων μεγάλοι λίθοι.

Ἀζοῦρας. Εἰς τὴν ἀρχαίαν βεδικὴν θρησκείαν τῶν Ἰνδῶν οἱ θεοὶ (Δέβα) κατατάσσονται εἰς δύο μεγάλα συμπλέγματα, τοὺς *Ἀζοῦρας* καὶ τοὺς κυρίως *Δέβας*. Οἱ Ἀζοῦρας (=οἱ ὑπάρχοντες, οἱ κύριοι) ἐθεωροῦντο τὸ πρῶτον οἱ ἀνώτεροι τῶν θεῶν, βραδύτερον ἐξισώθησαν πρὸς τοὺς Δέβας καὶ τέλος κατήντησαν νὰ θεωρῶνται ὡς πονηρὰ πνεύματα. Ἡ πρώτη θέσις μεταξὺ τῶν Ἀζοῦρας ἀνήκει εἰς τὸν *Δυαῖον Πιτὰρ* (=πατὴρ Οὐρανός), τοῦ ὁποίου τὸ πεδίον τῆς δράσεως, ὁ τρόπος τῆς λατρείας, καὶ ἡ σχέσις πρὸς τὸν Δία τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἀκαθόριστα. Μετ' αὐτοῦ εὑρίσκεται εἰς στενὸν σύνδεσμον ἡ *Πριτιβί*, ἐν τῷ ποσοστῷ τῆς ὁποίας λατρεύεται ὡς θεότης ἡ μήτηρ Γῆ. Ἀμφότεροι λατρεύονται ἀπὸ κοινοῦ ὡς τὸ κοσμικὸν σύνολον, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ροδάζι* (=οἱ 2 κόσμοι). Ἡ θεὰ *Ἄδιτι* εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς μητρότητος καὶ ἡ προσωποποίησις τῆς ἐλευθερίας, ἡ μήτηρ τῶν *Ἀδίτυας*, οἵτινες, ὡς λέγουν αἱ «Βέδαι», τὸ ἱερὸν βιβλίον τοῦ Βραχμανισμοῦ, «*συντηροῦν τὸ σύμπαν, τοῦ ὁποίου εἶναι οἱ οὐράνιοι προστάται· γνωρίζουν τὰ πάντα καὶ τιμωροῦν πᾶσαν παρεκτροπήν, αὐτοὶ ὄντες ἅγιοι*». Ὁ σπουδαιότερος τῶν Ἀδίτυας αὐτῶν καὶ ὁ μέγιστος τῶν Ἀζοῦρας ἐν γένει εἶναι ὁ μυστηριώδης *Βαρούνα*, (= Οὐρανός)· σοβαρός, αὐστηρὸς διώκτης τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ ἐλεῶν συνάμα τοὺς μετανοοῦντας· κατοικῶν εἰς τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ, μεγαλοπρεπής, διφρηλατεῖ ὡς ὁ Ἀπόλλων. Κυριαρχεῖ ὅλου τοῦ κόσμου καὶ διὰ τοῦτο συνήθως λέγεται ὁ βασιλεὺς Βαρούνα· εἶναι ὁ κυβερνήτης, οὐχὶ ὅμως καὶ ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου· αὐτὸς ἐχώρισε τὸν οὐρανὸν τῆς γῆς, ἔθεσε τὰ βάθρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἐκανόνισε τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου· κυρίως ὅμως εἶναι ὁ θεὸς τῶν ὑδάτων καὶ δρᾷ ἰδίως τὴν νύκτα. Ὁ Βαρούνα εἶναι παντογνώστης, οὐδὲν δύναται νὰ διαφύγῃ αὐτόν, οὐδὲ κἂν διαλογισμὸς μύχιος· ὡς λέγει βεδικὴ πηγὴ «τόσον ὁ περιπατῶν ὅσον καὶ ὁ ἱστάμενος, τόσον ὁ κρυπτόμενος ὅσον καὶ ὁ συσκεπτόμενος, παρακολουθεῖται πάντοτε ἀπὸ τὸν Βαρούναν, καὶ ἂν τις ἔφευγε πέραν τῶν οὐρανῶν, δὲν θὰ διέφευγε τὸν Βαρούνα, τὸν βασιλέα, διότι ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς κατέρχονται ἀδιακόπως οἱ κατάσκοποί του καὶ ἐποπτεύουν τὸν κόσμον μὲ χιλίους ὀφθαλμούς». Αὐτὸς κανονίζει τὰ τῆς ἠθικῆς τάξεως τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τοῦ κόσμου καθόλου, τὸν ὁποῖον κυβερνᾷ κατὰ νόμους αὐστηρούς· εἶναι ὁ ἐκδικητὴς πάσης παρεκτροπῆς, τὴν ὁποίαν ἀπηνῶς τιμωρεῖ κατὰ τρόπον ὑλικὸν καὶ παρίσταται ἀρεσκόμενος νὰ συλλαμβάνῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ τιμωρά του δίκτυα, καίτοι ἐνίοτε πάλιν παρίσταται ὡς ἀγαθὸς καὶ οἰκτίρμων, μαλασσόμενος κυρίως διὰ τῆς προσευχῆς. Βραδύτερον ἡ λατρεία του ἐπεσκιάσθη ὑπὸ τῆς τοῦ *Ἴνδρα* ὁ δὲ Βαρούνα περιωρίσθη κυρίως ὡς θεὸς τῶν ὑδάτων καὶ τῆς βροχῆς καὶ τέλος ἐθεωρήθη ὡς δαίμων, τὸν ὁποῖον παρίστων ὡς ἀσχημότατον, φαλακρὸν καὶ ἐρυθρόφθαλμον. Πρὸς τὸν Βαρούνα στενῶς συνδεδεμένος ἦτο ὁ *Μίτρα* (σανσκριτιστὶ = φίλος), ὁ θεὸς τῆς ὑγείας· ὁ δὲ *Ἀρυαμὰν* ἦτο ὁ ἀγαθός, ὁ ὁποῖος ἠλέει ἄνευ παρακλήσεων. (Ἴδε Chantepie de la Saussaye Lehrbuch der Religions, geschichte τόμ. 2. Die Inder ss 4 καὶ Tiele's Kompendium des Religionsgeschichte ss 78). Δ. Σ. Μ.

ἀζοῦρι (τό)· εἷς ἀπὸ τοὺς πολυτίμους λίθους, ὁ παρ' ἀρχαίοις κύανος ἢ σάπφειρος. Λέγεται καὶ *λαζοῦρι* ἢ *λαζουρίτης* ἢ *γαλανός*. Διάφορος εἶναι ὁ σάπφειρος τῶν σημερινῶν ὀρυκτολόγων· οὗτος λέγεται *ζαφείρι* καὶ τουρκιστί: *γκεόκι-τασὶ* (= οὐρανία πέτρα) ἕνεκα τοῦ χρώματος βέβαια. Μ. Φ.

ἀζουριά (ἡ)· ὁ κύανος, ὁ φυόμενος μεταξὺ τῶν σιτηρῶν, τὸ ἄλλως λεγόμενον σιτολούλουδο καὶ κατ' ἐπέκτασιν ἡ αἶρα, τὸ ζιζάνιον. Μεταφορικῶς δὲ ὁ κάτω λαός, ὁ ὄχλος. Ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν azzuro =κυανοῦς.

ἀζουρίνη *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν κινονῶν. Βαθυκύανα πρίσματα τοῦ τύπου

$C_6H_5 . NH . C_6H_4 . NH . C_6H_4 . N : C_6H_4 : NH$·

ὀξειδοῦται πρὸς δισκινονικὴν ἐρυθρὰν ἰμίνην, ἥτις ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας πολυμερίζεται πρὸς τὸ μέλαν τῆς ἀνιλίνης. Σ. Γ.

— ἀζουρίνη. Οὕτω καλεῖται ὑγρὸν πρὸς ράντισιν φυτῶν διὰ καταπολέμησιν νόσων αὐτῶν, λαμβανόμενον διὰ κορεσμοῦ διαλύματος θειικοῦ χαλκοῦ δι' ἀμμωνίας. Σ Γ.

ἀζουρῖνος *[Ζωολ.]*. Πτηνὸν ὁμοιάζον πρὸς τὴν ἀηδόνα, ἀλλὰ κατά τι μεγαλύτερον.

Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς κοιλίας του φέρει πλατεῖαν λωρίδα σκοτεινοῦ κυανοῦ χρώματος. Εἶναι ἰθαγενὲς τῆς Γουϊάνας. Δ. Ν. Π.

ἀζουρίτης *[Ὀρυκτ.]*. Ὀρυκτὸν καὶ μετάλλευμα τοῦ χαλκοῦ. **(Azurite, Kupferlasur, Chessylite, Blue carbonate of copper. Bleu de montagne. Caerulaeum. Lapis armenius).**

α') Κρυσταλλικὸν σύστημα. Παρουσιάζεται πολὺ συχνὰ κρυσταλλωμένος εἰς μικροὺς τὸ μέγεθος πλακώδεις ἢ βελονοειδεῖς, ἐνίοτε καὶ στηλοειδεῖς (ἐπιμεμηκυσμένους κατὰ τὴν ὀρθοδιαγώνιον), κρυστάλλους τοῦ μονοκλινοῦς κρυσταλλικοῦ συστήματος. Παρουσιάζεται ἐπίσης καὶ κατὰ συστάδας, ἀδένας, ἐπανθήματα ἢ καὶ στιφρὰ τεμάχια, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς νεφροειδεῖς καὶ σταλακτιτικοὺς σχηματισμούς. Εἶναι γνωστοὶ ἐπίσης ψευδοκρύσταλλοι ἀζουρίτου κατὰ μαλαχίτην, κυπρίτην καὶ τετραεδρίτην.

β') Φυσικὰ γνωρίσματα. Τὸ χρῶμα του εἶναι βαθὺ κυανοῦν, ἰνδικὸν κυανοῦν μέχρι κυανοῦ σμάλτου. Γραμμὴν καὶ κόνιν παρέχει σμαλτόχροα· λάμψιν ὑελώδη, σχισμὸν ἀρκούντως τέλειον καὶ θραῦσιν κογχοειδῆ μέχρις ἀνωμάλου καὶ ἐνίοτε σκληρόθη. Εἶναι εὔθραυστος καὶ ἡ σκληρότης του φθάνει 3,5-4 βαθμούς, τὸ δὲ εἰδικὸν βάρος του =3,7 - 3,8. Εἶναι ὀλίγον διαφανὴς μέχρι θολοῦ. Ἡ διπλοθλαστικότης του εἶναι θετική καὶ ὁ διασκεδασμὸς τῶν ὀπτικῶν ἀξόνων ὁριζόντιος.

Digitized by Google

γ') Χημικὴ σύστασις. Ἡ χημική του σύστασις εἶναι:

$Cu[Cu.OH]^2[CO_3]^2$ ἢ

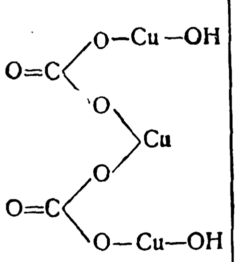

Ἀντιστοιχεῖ ἑπομένως πρὸς τὴν σύστασιν βασικοῦ ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ μὲ 69,19% ὀξειδίου τοῦ χαλκοῦ (CuO), 25,58 διοξειδίου ἄνθρακος (CO_2) καὶ 5,23 ὕδατος (H^2O). Εἶναι διαλυτὸς εἰς τὰ ὀξέα μὲ ἀναβρασμόν, ἐντὸς κορυνίου δὲ πυρούμενος δίδει ὕδωρ καὶ μαυρίζει, τέλος ἐπὶ ἄνθρακος, θερμαινόμενος διὰ τῆς ἀναγωγικῆς φλογὸς τοῦ καμινευτῆρος αὐλοῦ, ἐγκαταλείπει μεταλλικὸν χαλκόν. Τεμάχιον ἀζουρίτου ἐπισταζόμενον δι' ὑδροχλωρίου ὀξέος καὶ εἰσαγόμενον εἰς ἄχρουν φλόγα οἰνοπνεύματος ἢ φωταερίου χρωματίζει αὐτὴν κυανῆν.

δ') Τεχνητὴ παρασκευή. Τεχνητῶς παρεσκευάσθησαν ὑπὸ τοῦ Becquerel κρύσταλλοι τῆς μορφῆς καὶ συστάσεως τοῦ ἀζουρίτου διὰ εἰσαγωγῆς κρητίδος εἰς διάλυμα νιτρικοῦ χαλκοῦ ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν.

ε') Διαγένεσις. Ὁ ἀζουρίτης μεταβάλλεται συχνὰ ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου διὰ προσλήψεως ὕδατος καὶ ἀποχωρισμοῦ διοξειδίου ἄνθρακος εἰς μαλαχίτην, τὸ ἄλλο δηλ. ὀρυκτὸν—ἁπλῶς βασικὸν ἀνθρακικὸν ἅλας—τοῦ χαλκοῦ. Τούτου ἕνεκα συχνοὶ εἶναι οἱ ψευδοκρύσταλλοι μαλαχίτου κατὰ ἀζουρίτην. Εὑρίσκουν ἐπίσης ἐνίοτε κρυστάλλους, οἱ ὁποῖοι ἐξωτερικῶς συνίστανται ἀπὸ μαλαχίτην καὶ ἐσωτερικῶς ἀπὸ ἀζουρίτην. Τὸ πρασίνισμα τοῦ οὐρανοῦ εἰς παλαιὰς εἰκόνας Fresco ὀφείλεται κατὰ τὸν Volger εἰς τὸ αὐτὸ φαινόμενον, διότι κατὰ τὰς παλαιὰς ἐποχὰς συχνὰ μετεχειρίζοντο τὸν ἀζουρίτην ὡς χρῶμα ζωγραφικῆς.

στ') Παραγένεσις καὶ τρόποι ἐμφανίσεως. Παρουσιάζεται μὲ ἄλλα ὀρυκτὰ χαλκοῦ. Ὅπως δ' ὁ μαλαχίτης, οὕτω καὶ αὐτὸς εἶναι προϊὸν ἀποσαθρώσεως χαλκούχων ὀρυκτῶν, ὅπως ἡ παρουσία του εἰς τὰ ἐξώτατα μέρη (Ausgehende) τῶν χαλκούχων κοιτασμάτων τὸ δεικνύει. Εἶναι ὅμως σπανιώτερος τοῦ μαλαχίτου.

ζ') Τόποι σπουδαιοτέρων ἐμφανίσεων. Μεγάλοι ὡραῖοι κρύσταλλοι εἰς ἀδένας καὶ εἰς σφαιροειδῆ συσσωματώματα παρουσιάζονται παρὰ τὸ Chessy (παρὰ τὴν Λυῶνα), ἐξ οὗ καὶ ὑπὸ τοῦ Miller ὠνομάσθη Σεσσυλίτης (Chessylite). Μικρότεροι κρύσταλλοι κατὰ ἀδένας παρὰ τὰς πόλεις Neu-Moldawa. Szászka, Doguaczka εἰς τὸ Banat. Ὡραῖαι κρυσταλλικαὶ συστάδες ἀπὸ τὸ Nischne Tagilsk, τὸ Redruth τῆς Κορνουαλλίας, τὸ Burra-Burra τῆς Αὐστραλίας. Γενηρὸς εἶναι γνωστὸς ἀπὸ τὸ Cap-Garonne. Ἄλλοι τινὲς γνωστοὶ τόποι παρουσίας ἀζουρίτου εἶναι τὸ Otavi (τῆς ἄλλοτε Γερμανικῆς Νοτ. Δυτικῆς Ἀφρικῆς), τὸ Bisbee εἰς τὴν Arizona, τὸ St. Avold καὶ τὸ Wallerfrangen παρὰ τὸν Saar. Εἰς τὸ Senze do Itombe (Angola) παρουσιάζεται ὡς ἐμπότισμα ψαμμιτῶν εἰς μεγάλα ποσά.

Ἐν Ἑλλάδι παρουσιάζονται εἰς τὸ Λαύριον δευτερογενεῖς κρύσταλλοι καὶ ἐπανθήματα ἀζουρίτου μὲ μαλαχίτην, ὡς τὰ τελευταῖα προϊόντα ὀξειδώσεως τοῦ αὐτοφυοῦς χαλκοῦ καὶ τοῦ χαλκοπυρίτου εἰς τὰς κοιλότητας τῶν συσσωματωμάτων τοῦ σμιθσωνίτου. Ἐπίσης παρουσιάζεται ἀζουρίτης εἰς δευτερογενῆ ἐπανθήματα εἰς ὅλα τὰ κοιτάσματα τῶν χαλκούχων ὀρυκτῶν (Ὄθρυος ἰδίως παρὰ τὸ Λιμογάρδιον, Ἑρμιόνην καὶ ἀλλαχοῦ).

η') Χρήσεις. Εἰς παλαιοτέρας ἐποχὰς ἐχρησιμοποιεῖτο λεπτοαλεσμένος ἀζουρίτης ὡς χρῶμα, ὑπὸ τὸ ὄνομα *ὀρεινὸν κυανοῦν*.

Κατὰ τὸν 15ον, π. Χ., μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος διεξήγετο εἰς τὸ Wallerfrangen ζωηρὰ ἐκμετάλλευσις ἀζουρίτου, ὁ ὁποῖος λεπτοαλεθόμενος ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς χρῶμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο ἔχει μικρὰν μόνον καλυπτικὴν δύναμιν (Deckkraft) καὶ ἐντὸς μικροῦ χρονικοῦ διαστήματος μεταβάλλεται εἰς μαλαχίτην (βλ. ἀνωτέρω), ἔπαυσε πλέον νὰ χρησιμοποιῆται ὡς χρῶμα, ἀφ' ἧς ἐποχῆς κατόπιν ἀνεκαλύφθησαν ἄλλαι καλλίτεραι χρωστικαὶ οὐσίαι.

Εἴς τινας περιπτώσεις μόνον, ἰδιαζόντως ὡραῖα τεμάχια ἀζουρίτου λειαίνονται καὶ χρησιμοποιοῦνται ὡς λίθοι κοσμητικοί. Τοιοῦτοι λίθοι ὁμοιάζουν πολὺ κατὰ τὸ χρῶμα μὲ τὸ κυανοῦν Λασουρίτην ἢ *σάπφειρον τῶν ἀρχαίων* (Lapis lazuli), καὶ εὐκόλως δύναται νὰ ἀπατηθῇ τις. Διακρίνονται ὅμως, διότι ὁ ἀζουρίτης ἔχει μικροτέραν σκληρότητα (ὁ λασουρίτης ἔχει σκληρότητα 5,5 βαθμῶν) καὶ ἀναβράζει μὲ ὀξέα.

Εἰς μικρὰν κλίμακα χρησιμοποιεῖται ὁ ἀζουρίτης πρὸς ἐξαγωγὴν χαλκοῦ, καθὼς καὶ πρὸς παρασκευὴν θειϊκοῦ χαλκοῦ (τῇ ἐπιδράσει θειϊκοῦ ὀξέος). Γ. Κ. Γ.

ἀζούρ-κυανοῦν *[Χημ.].* Χρῶμα τοῦ κοβαλτίου (βλέπε λέξιν). Σ. Γ.

ἀζουρόγης (ὁ). *[Ζωολ.].* Πτηνὸν τοῦ γένους τῶν σπιζιδῶν (σπίνων), ἰθαγενῶν τῆς Βορείου Ἀμερικῆς. Δ. Ν. Π.

ἀζουρολοκυανοῦν *[Χημ.].* Τεχνητὴ ἀζωχρωστικὴ βάπτουσα τὸ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ μετὰ ἐξαιρετικῶς ὡραίου κυανοῦ τόνου. Σ. Γ.

ἀζουρομαλαχίτης *[Ὀρυκτ.]* (Azurmalachit). Ὀρυκτόν, τὸ ὁποῖον εἶναι μῖγμα τῶν δύο ὀρυκτῶν τοῦ χαλκοῦ—τοῦ ἀζουρίτου καὶ τοῦ μαλαχίτου. Εἰς τὴν Bisbee (Arizona τῆς Β. Ἀμερικῆς) παρουσιάζεται τὸ ὀρυκτὸν τοῦτο ὡς ἀζουρίτης, διασχιζόμενος ὑπὸ φλεβῶν καὶ κηλίδων μαλαχίτου· ἐπίσης εὑρίσκονται καὶ βολβώδη τεμάχια, συνιστάμενα ἀπὸ ἐναλλάσσοντα στρωματίδια ἀζουρίτου καὶ μαλαχίτου. Τοιαῦτα τεμάχια λειαίνονται καὶ φέρονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὡς κοσμητικοὶ λίθοι. Ἀλλ' ἔχουν γενικῶς μικρὰν τιμήν. Μόνον ἰδιαζόντως ὡραῖα τεμάχια, τὰ ὁποῖα ἔχουν χρῶμα ὅμοιον μὲ τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν πα,ωνισῦ, πληρώνονται εἰς μεγάλας τιμάς. Γ. Κ. Γ.

ἀζούρωξ (ὁ) *[Βοτ.].* Γένος χλωρίδος (κριθολόγου) τοῦ Καναδᾶ. Δ. Ν. Π.

Ἀζούτ (Azout). Κρατὴρ τῆς Σελήνης εὑρισκόμενος εἰς τὸ βορειοδυτικὸν τέταρτον τοῦ δίσκου αὐτῆς παρὰ τὸ νοτιονοτιοδυτικὸν χεῖλος τῆς θαλάσσης τῶν Κρίσεων, περίπου εἰς πλάτος +11° καὶ μῆκος 62° Δ. Σ. Π.

ἀζοῦφα (ἡ) *[Ζωολ.].* Γένος σαρκοφάγων θηλαστικῶν. Τινὲς ζωολόγοι συνταυτίζουσι τὴν ἀζοῦφαν μὲ τὴν ὕαιναν. Δ. Ν. Π.

Ἀζόφ πόλις τῆς εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας ὑπαγομένη εἰς τὸ Κυβερνεῖον τῆς Αἰκατερινοσλάβ, κειμένη ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Δὸν (Ταναΐδος), καὶ εὑρισκομένη εἰς ἀπόστασιν δέκα τριῶν χιλιομέτρων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ τούτου εἰς τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν. Ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς 18.000 κατοίκων, διεξάγεται δὲ εἰς αὐτὴν μέγα ἐμπόριον σιτηρῶν καὶ ἰχθύων. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως τοῦ Ἀζὸφ ἠγείρετο ἡ περίφημος πόλις Ταναΐς, ἀποικία τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀσίας καὶ ἀνήκουσα εἰς τὸ Βοσποριανὸν βασίλειον τὸ συσταθὲν περὶ τὸν Κιμμέριον πορθμόν. Οἱ ἄποικοι οὗτοι Ἕλληνες ἐπικοινωνοῦντες μετὰ τῶν βορείων ἰθαγενῶν παρέσχον τὰς πρώτας πληροφορίας περὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας ἢ Σκυθίας, ὅθεν καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὰ περὶ αὐτῆς.

Ἡ ἑλληνικὴ αὕτη ἀποικία εἶχεν ἀναπτύξει μέγα ἐμπόριον μετὰ τῶν σκυθικῶν λαῶν, διηγωνίζετο δὲ ἡ Ταναΐς πρὸς τὸ Παντικάπαιον καὶ τὴν Φραναγορίαν, πόλεις ἐπιφανεστάτας, ὡς πρὸς τὸν πλοῦτον καὶ τὸ πολυάριθμον τῶν κατοίκων. Μετὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἡ πόλις αὕτη περιῆλθεν εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς φυλῆς τῶν Πολοφτσῶν. Εἷς τῶν ἀρχηγῶν αὐτῆς Ἀζοὺφ καλούμενος, ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς αὐτήν, ἥτις ἔκτοτε καλεῖται Ἀζόφ. Κατὰ τὸν μεσαίωνα κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Γενουητῶν καὶ κατέστη αὖθις κέντρον μεγίστου ἐμπορίου μεταξὺ τῆς Ἀζοφικῆς καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ὠνομάσθη δὲ παρ' αὐτῶν Τάνα. Ὅταν ὁ Ταμερλᾶνος διέτρεχε τὴν Ἀσίαν νικητής, μετὰ τὴν μάχην τῆς Σεβαστείας, εἰσέβαλεν εἰς τὴν χώραν ταύτην προτιθέμενος νὰ προελάσῃ πρὸς τὰς χώρας τῆς σχηματιζομένης ἤδη ἡγεμονίας τῆς Μόσχας, κατέκτησε δὲ τῷ 1392 τὴν πόλιν ταύτην, τὸ θέρος δὲ τοῦ 1471 κατέλαβον αὐτὴν οἱ Τοῦρκοι ὀνομάσαντες αὐτὴν Ἀζάκ.

Πέτρος ὁ Μέγας, ὅστις συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος αὐτοῦ πρὸς μεσημβρίαν, ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν πρὸς κατάληψιν τῆς ἰσχυρᾶς πόλεως τοῦ Ἀζόφ. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἀπέτυχεν, ἀλλὰ δὲν ἀπεθάρρυνε τὸν Ρῶσον αὐτοκράτορα. Κατὰ τὸ ἔτος 1696 ἐπεχείρησε νέαν τοιαύτην καὶ ἥλωσε τὸ Ἀζόφ, διανοίγων οὕτως ἔξοδον πρὸς τὴν Μαύρην θάλασσαν. Μετὰ τὸν ἀτυχῆ ὅμως πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς Πύλης καὶ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Προύθου παρεδόθη ἡ πόλις εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1711. Οἱ Ρῶσοι ἀνέκτησαν ταύτην τῷ 1736, τὴν ἀπώλεσαν δὲ μετά τινα χρόνον καὶ τῷ 1774 Αἰκατερίνη ἡ Μεγάλη κατέστησεν αὐτὴν ὁριστικὴν κτῆσιν τῆς Ρωσίας.

Ἡ πόλις Ἀζὸφ δίδει τὸ ὄνομά της εἰς τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν, τὴν Μαιῶτιδα λίμνην τῶν ἀρχαίων. Οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμαζον αὐτὴν Palus Maeotis, οἱ δὲ Τάταροι, ὅπως καὶ οἱ Τοῦρκοι, Νταλὴκ—Ντεντζί, ἤτοι θάλασσαν ἰχθύων. Μετὰ τὴν ρωσικὴν ὅμως κατάκτησιν ἐπεκράτησεν ἐξ ὅλων τούτων τῶν ὀνομάτων τὸ τῆς Ἀζοφικῆς. Εἰς τὸ Ἀζόφ, ὅπως καὶ εἰς ὅλας τὰς παρακτίους πόλεις τῆς Μαιώτιδος, ἅμα τῇ ρωσικῇ κατακτήσει, εἰσέδυσαν πρῶτοι οἱ Ἕλληνες καί, ὡς λέγει ὁ Γερβῖνος, ἐγένοντο ἀμέσως κύριοι τοῦ ἐμπορίου εἰσαγαγόντες ἐν ταυτῷ εἰς τὰς νεοκατακτηθείσας χώρας μεγάλην κίνησιν καὶ εὐρωπαϊκὸν πολιτισμόν. Συνεστήθη ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἑλληνικὴ παροικία συνδεομένη μετὰ τῶν παροικιῶν τοῦ Ροστὸφ ἐπὶ Δὸν καὶ τοῦ Ταϊγανίου. Μέχρι τῆς τελευταίας πολιτειακῆς μεταβολῆς ἐν Ρωσίᾳ ὑφίσταντο ἐν Ἀζόφ, εὔρωστοι ἑλληνικοὶ ἐμπορικοὶ οἶκοι διεξάγοντες εὐρύτατον ἐμπόριον μετὰ τῶν Καυκασίων ἐπαρχιῶν τῆς ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. Θ. Β.

Κατὰ τὴν γενομένην τῷ 1695 ἐκστρατείαν τῶν Ρώσων πρὸς κατάληψιν τοῦ Ἀζόφ, μετέσχον καί τινες Ἕλληνες ἔν τε τῷ στολίσκῳ καὶ τῷ ἱππικῷ, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς τάγμασι τῶν Οὐσσάρων. Σημειωτέον ὅτι τὰ τάγματα ταῦτα τῶν Οὐσσάρων, ἐπὶ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ἀπετελοῦντο ἐξ Ἑλλήνων, Βουλγάρων καὶ Βλάχων, ἀποίκων ἐν Ρωσίᾳ, κατὰ τὴν πραγματείαν τοῦ Κ. Παλαιολόγου («Παρνασσοῦ» τόμ. Ε' σελ. 535) περὶ τοῦ ἐν Νοτίῳ Ρωσίᾳ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ ἅλωσις τοῦ Ἀζὸφ ὑπὸ τῶν Ρώσων ἀνεπτέρωσε τὰ φρονήματα καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Καλλίνικος καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος, καταληφθέντες ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ὑπὸ χρηστοτάτων ἐλπίδων, ἔστειλαν κρύφα πρὸς τὸν Τσάρον Πέτρον, ἵνα τὸν συγχαρῇ ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἑλληνικοῦ Γένους καὶ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸν περίφημον κληρικὸν Σεραφείμ. Ἔκτοτε δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἀρχίζει ἡ μεγάλη εὔνοια τοῦ Αὐτοκράτορος Πέτρου πρὸς τοὺς Ἕλληνας, περὶ τῆς ὁποίας πλείστας πληροφορίας μᾶς παρέχει ὁ Πρωτοσύγγελος Ἀμβρόσιος Φραντζῆς εἰς τὴν Ἐπιτομὴν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὁριστικὴν διακατοχὴν τοῦ Ἀζὸφ ὑπὸ τῶν Ρώσων σπουδαίως συνέβαλον Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπάλληλοι, ὑπηρετοῦντες τὴν Ρωσικὴν Αὐτοκρατορίαν κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ρωσοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1768, τοῦ καταλήξαντος εἰς τὴν ἐν Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζὴκ Συνθήκην τοῦ 1774. Γ. Δ. Κ.

—**«Ἀζόφ».** Ἐκαλεῖτο οὕτως ἡ Ρωσικὴ Ναυαρχὶς τῆς Μοίρας τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἦτο δίκροτον πλοῖον τῆς γραμμῆς, ἐκ τῶν καλουμένων τότε ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν «Δελίνιον» (vaisseau de ligne), εἶχε δὲ ὁπλισμὸν 74 κανονίων. Ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος «Ἀζὸφ» καὶ ὄχι ἐπὶ τῆς «Γαγγούτης», ἑτέρου ρωσικοῦ «Δελινίου» τῶν 84 κανονίων, ἐπέβαινεν ὁ Ρῶσος ναύαρχος Χέϋδεν, κατὰ τὴν ἐν Ναυαρίνῳ ναυμαχίαν τῆς 8)20 Ὀκτωβρίου 1827. Ἐπίσης τὴν 28 Ἰουλίου 1828 παρέλαβε τὸν Κυβερνήτην Ἰωάννην Καποδίστριαν ἐκ Ζακύνθου διὰ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ εἰς Δραγαμέστον (Ἀστακὸν) πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἀρχιστρατήγου Τσούρτζ. Τοῦτο δὲ συνέβη ὅταν ὁ περιοδεύων Κυβερνήτης ἔσχε τὴν περὶ Συντάγματος συνομιλίαν μὲ τὸν Ἄγγλον ναύαρχον Κοδριγκτῶνα ἐν Ζακύνθῳ, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ ἀνάγκη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἀγγλικὸν δίκροτον «Οὐώρσπαϊτ», ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀναχωρήσει ἐξ Αἰγίνης καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελέσῃ τὴν περιοδείαν αὐτήν.

Ἡ «Ἀζὸφ» παρέμεινεν ἐπί τινα χρόνον εἰσέτι εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὕδατα, ἀναφαίνεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος. Γ. Δ. Κ.

Ἀζόφι (Azophi). Κρατὴρ τῆς Σελήνης εὑρισκόμενος εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν τέταρτον τοῦ δίσκου αὐτῆς μεταξὺ τῆς θαλάσσης τοῦ Νέκταρος καὶ τῆς θαλάσσης τῶν Νεφελῶν, πρὸς ἀνατολὰς τῆς ὀροσειρᾶς Ἀλτάϊ, περίπου εἰς πλάτος -11° καὶ μῆκος 12° Δ. Σ. Π.

Ἀζοφικὴ *θάλασσα.* Ἡ *Μαιῶτις* λίμνη τῶν ἀρχαίων, ἡ Palus Maeotis τῶν Ρωμαίων, ἡ κατὰ Σκύθας *Τερμίνθα*, ἡ *Μπάχρ Ἀζὰκ* τῶν Τούρκων, *Ντελὴκ Ντατζὴκ* τῶν Ταρτάρων, ἢ καὶ *Σουρόζκοι Μόρα* ὑπὸ τῶν Ρώσων καλουμένη. Οὕτως ἀποκληθεῖσα ἀπὸ τῆς ἄλλοτε ἀκμασάσης πόλεως Ἀζόφ, νῦν δὲ εἰς μικρὴν πολίχνην ἐκπεσούσης.

ΙΣΤΟΡΙΑ. Ἡ Ἀζοφικὴ εἶναι κλειστὴ θάλασσα βρέχουσα τὰς ΒΑ ἀκτὰς τῆς χερσονήσου τῆς Κριμαίας, τὰς ΝΑ τῆς Ταυρίδος, τὰς Ν τοῦ Αἰκατερινοσλάβ, καὶ τὰς ΒΔ τοῦ Δονσκάγο καὶ τῆς Καυκασίας. Περιλαμβάνεται δὲ αὕτη μεταξὺ τῶν παραλλήλων 45°17' καὶ 47°17' καὶ τῶν μεσημβρινῶν 34°51' καὶ 39°19' ἀπὸ Γρήνουϊτς, ἔχουσα εὖρος κατὰ τὸν παράλληλον τῶν 46° μιλλίων 127, μῆκος δὲ κατὰ τὸν μεσημβρινὸν τῶν 37°19' μιλλίων 97, τῶν μεγίστων διαστάσεων αὐτῆς οὐσῶν, 195 μιλλίων ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς ἀκτῆς *Ἀραμπάτσκα Στρέλκα* ἕως τῶν ἐκβολῶν *Γεγούρτσα* τοῦ Δόν, 95 δὲ μιλλίων ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ ὅρμου *Τεμριούκ* μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ κόλπου τοῦ σχηματιζομένου ὑπὸ τῆς γλώσσης *Μπελλοσαραϊσκάγια*, τῆς ἀποστάσεως τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δὸν ἀπὸ τοῦ βορείου στομίου τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κὲρτς οὔσης 160 μιλλίων.

Ἐπικοινωνοῦσα πρὸς τὸν Εὔξεινον διὰ τοῦ *πορθμοῦ τοῦ Κέρτς* (Kertch), τοῦ *Κιμμερικοῦ* (ἢ καὶ *Κιμμερίου*) *Βοσπόρου* τῶν ἀρχαίων, ἀποτελεῖ τὸ ἔσχατον ὅριον τῆς Μεσογειακῆς εἰσδύσεως, ἡ ὁποία ἀρχομένη διὰ τοῦ Αἰγαίου, συνεχίζεται διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου, τῆς Προποντίδος, τοῦ Βο-

Digitized by Google

σπόρου καὶ τοῦ Εὐξείνου. Χθαμαλὰς δ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς ἀκτὰς ἔχουσα, ἀραιῶς δέ που λοφώδεις, ἀκτογραφεῖ ἀκρωτήρια, ὧν τὰ πλεῖστα γλῶσσαι χθαμαλαί, ἀφορίζοντα κόλπους, ἐπιτρέποντας, ἀναλόγως τῆς γεωγραφικῆς αὐτῶν θέσεως καὶ τῆς καταστάσεως τῆς θαλάσσης, καταφυγὴν εἰς χειμαζόμενα πλοῖα.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς τῆς ἱστιοφόρου ναυτιλίας, τὸ μονοπώλιον τῶν μεταφορῶν ἀπὸ τῶν σιτοδοτείρων ἀκτῶν τῆς Ἀζοφικῆς ἀνῆκεν, ἀποκλειστικῶς σχεδόν, εἰς τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰς πόλεις της ἤνθουν πλεῖσται ἑλληνικαὶ παροικίαι, διατηρούμεναι ἀκμαῖαι καὶ τώρα, διατηρήσασαι δὲ ἀμείωτον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα καὶ τῆς Πατρίδος τὴν ἀντίληψιν, μὴ ἀφομοιωθεῖσαι, παρὰ τὸ ὁμόδοξον, πρὸς τὸ περιβάλλον, ἱκανὰ δὲ μέλη τῶν τοιούτων παροικιῶν, ὁ Βαρβάκης καὶ ἄλλοι, πλεῖστα παρέσχον εἰς τὸ Ἔθνος τῆς φιλοπατρίας των δείγματα. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τις, ἐκ πρώτης ὄψεως, πόση ἦτο ἡ κίνησις τῆς ἐμπορικῆς μας ναυτιλίας εἰς τὴν ἀπόκεντρον αὐτὴν σκυθικὴν θάλασσαν, ἀλλὰ καὶ ποία ἡ ἐπιβολή της εἰς τὸν παράκτιον πληθυσμόν της, ἀρκεῖ νὰ προσέξῃ τὸ γεγονός, ὅτι πλεῖσται τοπωνυμίαι εἰς τὰς ἀκτάς της καὶ τὰ πρόσγειά της εἶναι ἑλληνικαί, καί τινες σύγχρονοι ἑλληνικαὶ μάλιστα· π.χ.: *Ἀϊοδώρ* (δι' ἣν αἱ ναυτικαὶ ὁδηγίαι τοῦ ἀγγλικοῦ ναυαρχείου, τονίζουσι τὴν λεπτομέρειαν St Theodor of the Greeks = *Ἅγιοι Θεόδωροι τῶν Ἑλλήνων*), *Ἀμπελάκι* (Ambelaki), *Χρονὶ* (Chroni), *Καράβι* (βραχονησίς: Karavy ἢ καὶ Elchan Kaya), *Καμένοι* (σκόπελοι ἠφαιστειογενεῖς μελανωποί: Kamenoi), *Ἀχίλλειον* (Akhilion), *Λακεδαιμονόφκα* (Lakedemonofka), *Παναγία* (Panaghia) κ. ἄ. Θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ χρησιμοποιηθῇ, ἡ ὑπὸ τοιαύτην ἐκδήλωσιν κατάκτησις μας τῆς θαλάσσης ταύτης, ὡς ἐλαφρυντικὸν ἐπιχείρημα ὑπὲρ τοῦ Μεγάλου Γεωγράφου, ἐὰν ἤθελέ ποτε τοῦ ἀπαγγελθῇ κατηγορία ἐπὶ ὑπερμέτρῳ σωβινισμῷ, ὡς χαρακτηρίσαντος τὴν Ἀζοφικὴν ὡς ἐσχάτην τοῦ Αἰγαίου πρὸς ἄρκτον ἀνάχυσιν. (Στραβ. Didot σ. 103, 49).

α) Ἀκρωτήρια. Τὰ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀζοφικῆς ἀκρωτήρια, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς, εἶναι τὰ κάτωθι ἀναφερόμενα. [Αἱ διὰ λατινικῶν γραμμάτων σημειούμεναι ὀνομασίαι εἶναι αἱ ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν χαρτῶν ἀναφερόμεναι, αἱ δὲ ἑλληνιστὶ γεγραμμέναι ἐλήφθησαν ἐκ τῆς μεταφράσεως, παρὰ τοῦ κ. Ζυγομαλᾶ, τῶν ρωσικῶν ναυτιλιακῶν ὁδηγιῶν]: *1) Κὶζ Ἀοὺλ* (Kiz Aul), ἀριστερᾷ τῷ προσπλέοντι εἰς τὸ στόμιον.— *2) Παναγία* (Panaghia), ἐπὶ τῆς *νησιζούσης* ἀκτῆς τῆς δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸ νότιον στόμιον.—*3) Ταχὶλ* (Takil), 4 ½ μιλ. Α. ΒΑ τοῦ *Κὶζ Ἀοὺλ* (ἀριθ. 1), ἀριστερᾷ δὲ τῷ εἰσπλέοντι τὸ νότιον τοῦ πορθμοῦ στόμιον.— *4) Τοῦζλα* (Tuzla), ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τῷ ἀναπλέοντι τὸν πορθμὸν ἀκτῆς καὶ εἰς 3 ½ μιλ. Β τοῦ ἀκρωτ. *Παναγία* (ἀριθ. 2). Ἀπὸ τῆς ἄκρας ταύτης προχωρεῖ γλῶσσα, ἀμμώδης πολὺ στενὴ (200 μέτρα), ἀλλὰ ἱκανῶς μακρὰ (6 ½ μιλ.), τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας μὲ τὸν ἀπέναντι του φάρον τῆς προκυμαίας τοῦ Κέρτς (Ε) ἀποτελοῦν τὴν μεγίστην τοῦ στομίου τῆς Ἀζοφικῆς στενότητα. — *5) Γενηκαλὲ* (Yenikalé), ἡ ἀριστερᾷ τῷ ἐκπλέοντι τὸ βόρειον στόμιον τοῦ πορθμοῦ ἄκρα.—*6) Ἀχίλλειον* (Akhilion), ἡ δεξιᾷ τῷ ἐκπλέοντι τὸ βόρειον στόμιον τοῦ πορθμοῦ ἄκρα. Ἀπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου τούτου, προχωρεῖ, μὲ κατεύθυνσιν πρὸς Λίβαν (Γαρμπῆν), ἡ γλῶσσα *Τσοῦσκα* (Chusca), πολὺ στενὴ ἀλλὰ μακροτάτη (11 μιλ.), ἡ ὁποία μετὰ τῆς γλώσσης Τούζλα (ἀρ. 4) καὶ μετὰ τῆς χερσονησιζούσης ἀκτῆς τῆς δυτικῆς Καυκασίας σχηματίζουν τὴν λιμνοθάλασσαν *Ταμάν*.— *7)* Ἀκρωτ. *Χρόνι* (Khroni), 5 μίλλια ΒΔ τοῦ ἀκρωτηρίου Γενηκαλὲ (ἀρ. 5).— *8)* Ἀκρ. *Καζαντὶπ* (Kazantip), εἰς 32 μιλ. δυτικῶς τοῦ προηγουμένου.—*9)* Ἀκρ. *Μπηριούτσιη* (Beriuch) εἰς 53 μίλλια ἀπὸ τοῦ προηγουμένου, ἀποτελοῦν δὲ τὴν νοτίαν ἄκραν τῆς χθαμαλῆς νήσου *Παδότοβα* (Padotova), τὴν κατέναντι τῆς πόλεως *Γιενίτσεσκ* (Ghenicheck), δεξιᾷ δὲ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον *Οὐτλιούσκη* (Utliuck). — *10)* Ἀκρ. *Ὀμπιτσονάγια* (Obitochna), νοτιωτάτη ἐσχατιὰ μακροτάτης (19 μιλ.) γλώσσης ἀρχομένης ἀπὸ τῆς φερωνύμου καὶ διηκούσης πρὸς Λίβαν (Γαρμπῆν), ἀπέχουσα δὲ 67 μίλλια ἀπὸ τοῦ ἀκρωτ. *Χρόνι* (ἀρ. 7) καὶ βορείως αὐτοῦ.— *11)* Ἄκρα *Μπερδιάνσκα* (Berdiansk), εἰς 29 μιλ. ΒΑ τοῦ προηγουμένου, ἀριστερᾷ δὲ τῷ εἰσπλέοντι τὸν φερώνυμον κόλπον.— *12)* Γλῶσσα *Μπελλοσαράϊσκαγια* (Byelosaray), βορεία καὶ ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν μέγαν κόλπον τοῦ *Ταϊγανίου* (Taganrog) ἄκρα.—*13)* Γλῶσσα *Κριβάγια* (Krivaya), ἐπὶ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ταϊγανίου καὶ εἰς 18 μιλ. Ἀν. τῆς γλώσσης *Μπελλοσαράϊσκαγια* (ἀρ. 12).—*14)* Γλῶσσα *Μπεγλέτσκη* (Byeglitski), 19 μιλ. ἀνατ. τοῦ προηγουμένου καὶ 3 μίλλια ἀνατολικῶς τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Μίου* καὶ 16 μιλ. δυτικῶς τοῦ Ταϊγανίου (πόλεως).—*15)* ἄκρα *Σαζανλίνσκ*, ἐπὶ τῆς νοτίας ἀκτῆς τοῦ κόλπου τοῦ Ταϊγανίου καὶ εἰς ἀπόστασιν 15 μιλ. ἀπὸ τῆς ἄκρας *Μπεγλέτσκη* (ἀρ. 14), ἀριστερᾷ δὲ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον *Γιέϊσκ* (Yeisk).—*16)* Γλῶσσα *Ντόλγα* (Dolga), δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν κόλπον τοῦ Ταϊγανίου καὶ εἰς 15 μίλλια ἀπὸ τῆς ἄκρας *Μπελλοσαράϊσκαγια* (ἀρ. 12).—*17)* Ἄκρα *Ἀχίλλειον* (Akhilion), ἀνατολ. ἄκρα τοῦ Βορ. στομίου τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς (Κιμμερικοῦ Βοσπόρου), ἀριστερᾷ δὲ τῷ ἀπὸ Ἀζοφικῆς πρὸς Εὔξεινον ἐκπλέοντι.

β) Κόλποι καὶ λιμνοθάλασσαι. Εἰς τὴν Ἀζοφικὴν παρουσιάζονται δύο τύποι κόλπων: οἱ καθ' αὐτὸ τοιοῦτοι, (δηλαδὴ οἱ μεταξὺ δύο ἀκρωτηρίων εἰσχωροῦντες καὶ εὐρὺ στόμιον, ἢ καὶ ποσῶς στόμιον, παρουσιάζοντες, ἀλλὰ καὶ μέγα βάθος θαλασσίου βυθοῦ) καὶ αἱ *λιμνοθάλασσαι* ἔχουσαι στόμιον στενώτατον ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ὑδατίνην αὐτῶν ἐπιφάνειαν, οὖσαι ἀβαθέστεραι τῶν κόλπων καὶ ὑπὸ χθαμαλοτάτων ἀλλὰ καὶ μακροτάτων γλωσσῶν ἀφοριζόμεναι. Οἱ ἐπισημότεροι κόλποι καὶ λιμνοθάλασσαι ἐν τῇ Ἀζοφικῇ εἶναι:

1) Λιμνοθάλασσα *Ταμὰν* (Taman lake) σχηματιζομένη ἐν τῇ, δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν Κιμμέριον Βόσπορον, χερσονησιζούσῃ ἀκτῇ τῆς Καυκασίας, ὑπὸ τῶν ἐπὶ μακρὸν προεχουσῶν γλωσσῶν *Τοῦζλα* καὶ *Τσοῦσκα* (α, 4, 6)· τὸ μέγιστον πλάτος της, ἐξ Α πρὸς Δ, εἶναι 19 ὅλων μιλλίων, σχηματίζονται δὲ ἐν αὐτῇ δύο κεχωρισμέναι λεκάναι, διαχωριζόμεναι ἀπὸ δύο ὑφάλους γλώσσας, ἀφινούσας μεταξὺ αὐτῶν, πλώϊμον αὔλακα (ὅρα Ἀγγλ. χαρτ. 2205*: Kertch strait and adjacent coasts).—*2)* Κόλπος *Ἀραμπὰτ* (Arabat) μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Καζαντὶπ* (α, 8) καὶ *Μπηριούτσιη* (α, 9) ἀπλούμενος καὶ πρὸς Α. ἀναπεπταμένος. Εἰς τὸν νότιον αὐτοῦ μυχὸν φερώνυμον φρούριον καὶ ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς (γ 4). Τὴν δυτικὴν αὐτοῦ ἀκτὴν ἀποτελεῖ καθ' ὅλον αὐτῆς τὸ μῆκος μακροτάτη γλῶσσα (60 μιλλίων) ἀλλὰ πάρα πολὺ στενὴ (εἰς ἔνια μέρη της, μόλις 500 μέτρων) καὶ χθαμαλοτάτη, τόσον, ὥστε ποῦ καὶ ποῦ νὰ τὴν ὑπερβαίνωσι τὰ σφοδρὰ ἀπὸ ἀνατολῶν κύματα· ὀνομάζεται δὲ αὕτη *Ἀραμπάτσκα Στρέλκα* («τόξον τοῦ Ἀραμπὰτ») λόγῳ τοῦ καμπύλου σχήματός της, καὶ ἀπολήγει πρὸς βορρᾶν εἰς ἀκτήν, ἀφορίζουσαν, μετὰ τῆς κατέναντι αὐτῇ ἀκτῆς τῆς δυτικῶς τῆς πόλεως *Γενιτσέσκ*, πόρον δι' οὗ ἐπικοινωνεῖ ὁ φερώνυμος κόλπος (β, 4) πρὸς τὴν λιμνοθάλασσαν *Σιβάς*.—*3)* Ἡ λιμνοθάλασσα αὕτη ὀνομάζεται *Γνίλοε Μόρε*, σημαῖνον «*σεσηπυῖαν θάλασσαν*», διότι τὰ ἀπὸ τῆς Ἀζοφικῆς ρεύματα, εἰσρέοντα διὰ τοῦ *κόλπου τοῦ Γενιτσέσκ* καὶ κατόπιν διὰ τοῦ προμνησθέντος πόρου, ἀλλὰ καὶ τὰ κύματα, ὁσάκις καὶ ὅπου αὐτῆς δύνανται νὰ ὑπερβῶσι τὴν *Ἀραμπάτσκα Στρέλκα*, παρασύρουσιν ἐντὸς αὐτῆς θαλασσίαν χλωρίδα, ὁλοθούρια, ἀκαλήφας καὶ μαλάκια, τὰ ὁποῖα σήπονται καὶ μολύνουσι τὸν ἀέρα. Τὸ περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ ὀνομασία *Γνίλοε Μόρε* ἀποτελεῖ μετάφρασιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς της ὀνομασίας· «*ἡ δὲ σαπρὰ λίμνη μέρος ἐστὶ τῆς Μαιώτιδος τὸ πρὸς τὴν δύσιν*» (Στραβ. Didot 256,1)· Τὸ μῆκος της εἶναι 60 μιλλίων, κατὰ πλάτος δὲ φθάνει ἕως τῶν ἀκτῶν τῆς Κριμαίας, ἔχουσα τὸν δυτικὸν μυχὸν εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ *Περεκὸπ* (Perecop), ὅστις συνδέων τὴν *Κριμαίαν* πρὸς τὴν Ταυρίδα χερσόνησον, ἀφορίζει ἐξ ἀνατολῶν μὲν τὴν λιμνοθάλασσαν περὶ ἧς πρόκειται, πρὸς δυσμὰς δὲ τὸν *Καρκινίτην κόλπον* (βλέπε χάρτην εἰς ἄρθρον *Εὔξεινος Πόντος*). Ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ σχηματίζονται χθαμαλαὶ χερσόνησοι καὶ νησῖδες, ἃς διαθέει ἡ ὁδὸς ἡ ἀπὸ *Θεοδοσίας* καὶ *Σεβαστουπόλεως* πρὸς *Συμφερόπολ*, *Μελιτοπόλ*, *Χάρκωβ*, *Ὀρέλ*, *Τοῦλα* καὶ *Μόσχαν* σιδηροδρομικὴ γραμμή, ὑπενθυμίζουσαι δὲ τὰς πρὸ τῆς Βενετίας παρασιδηροδρομικὰς ἐκτάσεις. «Φυσικὸν δὲ παράδοξον» ἀποτελεῖ τὸ ὅτι ἡ ἀκτὴ τῆς *Ἀραμπάτσκα Στρέλκα*, παρ' ὅλην τὴν στενότητα καὶ τὴν χθαμαλότητά της, ἀλλὰ καὶ τὴν διαρκῆ ὑπὸ τῶν κυμάτων ὑπέρβασίν της, παρουσιάζει πλεῖστα φρέατα, τῶν ὁποίων τὸ ὕδωρ εἶναι γλυκύτατον. —*4)*. Κόλπος *Γενίτσεσκ* ἀνοικτὸς πρὸς νότον καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ΒΔ ἀκτὴ ἀποτελεῖ γεωμετρικὴν συνέχειαν τῆς γλώσσης *Ἀραμπάτσκα Στρέλκα*· τὸ στόμιον του ἔχει εὖρος 11 μιλλίων, ἀλλὰ μυχὸν ἔξαλον δὲν ἔχει, διότι εἰς τὴν θέσιν τοιούτου ὑπάρχουσι δύο ὕφαλοι ἀβαθεῖς γλῶσσαι, ἀφίνουσαι καταμεσῆς πλώϊμον αὔλακα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπικοινωνεῖ ὁ κόλπος *Γενίτσεσκ* πρὸς τὴν οἱονεὶ συνέχειάν του, τόν: *5)* Κόλπον *Οὐτλιούσκη* (Utliuck) σχηματιζόμενον δυτικῶς τῆς χερσονησιζούσης γλώσσης *Μπηριούτσιη* καὶ ἔχοντα μῆκος μὲν 15 μιλλίων, πλάτος δὲ 7.—*6)* κόλπος *Ὀμπιτότσνα* δυτικῶς τῆς γλώσσης τῆς ἀπολήγουσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Ὀμπιτότσναγια* (α 10). Εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τούτου ὑπάρχει ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς διὰ πάντα καιρόν, πλὴν τῶν ἀπὸ Λιβὸς (Γαρμπῆ). — *7)* Κόλπος *Μπερδιάνσκ* (Berdiansk), δυτικῶς τῆς χερσονήσου τῆς ἀπολήγουσης εἰς τὴν φερώνυμον ἄκραν (α 11).—*8)* Κόλπος *Μπελλοσαράϊσκαγια* δυτικῶς τῆς φερωνύμου γλώσσης (α 12). Εἰς τὸν μυχὸν αὐτοῦ, καὶ 10 χλμ. ἔσω τῆς ἀκτῆς, τὸ χωρίον Γιάλτα (Yalta) ἄλλο ἢ τὸ τῆς Κριμαίας ταυτώνυμον.— *9)* Κόλπος τοῦ *Ταϊγανίου* ἢ τοῦ *Ταγανρὸκ* (Taganrog), ὁ μέγιστος τῶν κόλπων τῆς Ἀζοφικῆς, ἔχων μῆκος 74 ὅλων μιλλίων, ἀπὸ τοῦ στομίου του μέχρι τοῦ μυχοῦ του, κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν λογιζόμενον. Τὸ εὖρος τοῦ στομίου του, μεταξὺ τῶν ἄκρων *Μπελλοσαράϊσκαγια* (α 12) καὶ *Ντόλγα* (α 16) λογιζόμενον, εἶναι 9 μιλλίων, εὐρυνόμενον, εὐθὺς μετὰ τὸ στόμιον, εἰς 29 μιλ. Ὁ μυχὸς τοῦ κόλπου ἀποτελεῖ καὶ τὸ *Δέλτα* τοῦ *Δόν*, ἐν δὲ τῇ νοτίᾳ ἀκτῇ τοῦ κόλπου διανοίγεται ὁ ἐλάσσων κόλπος *Γιέϊσκ* (α 15).—*10)* Λιμνοθάλασσα *Μπεϊσοῦγσκι* (Beisug) ἔχουσα τὸ στόμιον εἰς 23 μιλ. ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς ἄκρας *Ντόλγα* (α 16), μῆκος δὲ μέγιστον 17 μιλ.—*11)* Κόλπος *Τεμριούκ* (Temriuk), βορείως τῆς χερσονησιζούσης δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Καυκασίας ἁπλούμενος· ἔσωθεν τῆς ἀκτῆς του σχηματίζονται δύο μεγάλαι λιμνοθάλασσαι, ἡ μὲν ἐπώνυμος αὐτῷ, ἡ δὲ *Ἀχτανίζωφ* (Achtanizov) ὀνομαζομένη.

γ) Πόλεις παράκτιοι καὶ πολίσματα. Τούτων ποιούμεθα μνείαν ἀπὸ τῆς δυτικῆς ἀρχῆς τοῦ Κέρτς ἀρχόμενοι, κατὰ τὴν φορὰν δὲ τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου προβαίνοντες, καὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀρχὴν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Κέρτς, τὴν ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ, ἀπολήγοντες. Τὸν πληθυσμὸν τῶν κατοίκων σημειοῦμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1907, μὴ εὑρόντες νεώτερα στοιχεῖα, ἴσως ἐπειδὴ δὲν ἐγένετο ἔκτοτε νεωτέρα ἀπογραφή, τοῦθ' ὅπερ πιθανώτατον ἕνεκα τῶν τόσων ἐν Ρωσίᾳ ἐπισυμβάντων πολιτειακῶν κλυδωνισμῶν. Σημειοῦμεν, τέλος, ὅτι τὰ χωρία, δι' ἃ δὲν ἀναφέρομεν πληθυσμόν, μᾶλλον ὡς πελωρίων κτημάτων συνοικισμοί, παρὰ ὡς πολίσματα δέον νὰ θεωρηθῶσιν· ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶναι δυνατόν, λόγῳ τῆς μικρότητος τῆς κλίμακος τοῦ χάρτου, νὰ σημειωθῶσιν ὅλα ἐπ' αὐτοῦ, ὁ ἀναγνώστης δέον νὰ παρακολουθῇ τὸ κείμενον, ὁπότε, συσχετίζων αὐτὸ πρὸς τὰς ἐν τῷ χάρτῃ ἀναφερομένας, συμβουλευόμενος δὲ καὶ τὴν κλίμακα τῶν μιλλίων (πλάγια τοῦ χάρτου περιθώρια), εὐκόλως θὰ ὑπονοῇ τὰς ἐν τῷ χάρτῃ θέσεις τῶν μὴ σημειουμένων τοπωνυμιῶν, δι' ἃς ἄλλως τε, πρὸς μείζονα ἀκρίβειαν τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς θέσεως, παρέχομεν καὶ τὰς γεωγραφικὰς συντεταγμένας.

Εἶναι δὲ αἱ παράκτιοι πόλεις καὶ πολίσματα: *1) Ἀμπελάκι* (Ambelaki) τοῦ ὁποίου ἡ παλαιοτέρα τουρκικὴ ὀνομασία ἦτο *Καμουΐς* (Kamuish), ἡ δὲ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων *Νυμφαῖον* (Στραβ. Didot 257,21) εἰς 11 μίλλια βορείως τοῦ ἀκρωτηρίου Ταχὶλ (α,3), ἤτοι εἰς πλάτ=45°17 καὶ μῆκος=36°25' σχηματίζον ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς, δι' ὅλους τοὺς καιροὺς πλὴν τῶν ἀπὸ *Μέση* ἕως *Εὔρου* (*Γρέγο* ἕως *Σορόκο*). Εἰς 3 ½ μίλλια νοτίως αὐτοῦ εἶναι ἠγκυροβολημένη *πυρσωρὶς* (*καραβοφάναρο* =πλοῖον ἠγκυροβολημένον, χρησιμοποιούμενον ὡς φάρος: βλ.λέξιν).—*2) Κέρτς* (Πλάτ=45°20', μῆκος=36°30') εἰς τὴν νοτίαν μασχάλην τῆς μικρᾶς χερσονήσου τῆς ἀπολήγουσης εἰς τὸ ἀκρωτήριον *Γενηκαλὲ* (*ἀρ. 5*). Εἶναι τὸ ἀρχαῖον *Παντικάπαιον* «εὐγαιος χώρα μητρόπολις τῶν Βοσποριανῶν ἱδρυμένη ἐπὶ τῷ στόματι τῆς Μαιώτιδος, κτίσμα Μιλησίων, ἔχουσα δὲ ἀκρόπολιν» (Στραβ. Didot Ζ, δ, 4)· ἡ «ἀκρόπολις» δὲ αὕτη, συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τῶν Γενουησίων κατακτητῶν [βλ. *Ἀζοφικὴ* (*ἱστορ.*)] καὶ κληθεῖσα, παρ' αὐτῶν εἴτε τῶν κατόπιν κατακτησάντων τὴν πόλιν Τούρκων, *Χερσέτη* (Kherseti), εἶναι ἡ δοῦσα, διὰ βαθμιαίας τῆς ὀνομασίας παραφθορᾶς, τὸ σύγχρονον τῆς πόλεως *Κέρτς* (Kertch ἢ ὀρθότερον Kerch) ὄνομα. Ἔχει δὲ ἡ πόλις 33000 κατοίκους, ἀλλὰ μικρὰν ἐμπορικὴν κίνησιν, διότι τὰ διαπλέοντα τὸν Κιμμερικὸν Βόσπορον πολυάριθμα πλοῖα ἀγκυροβολοῦσιν εἰς αὐτήν, μόνον διὰ νὰ ἐκπληρώσωσι τὰς πρὸς εἴσπλουν ἐν τῇ Ἀζοφικῇ ἀναγκαίας ναυτιλιακὰς διατυπώσεις (ὅρα περὶ αὐτῶν Black sea Pilot σελ. 233-241, καὶ ἐφεξῆς, Instr. Naut: Mer Noire et Mer d' Azov σελ. 133 καὶ ἐφεξ.), μεθ' ὃ ἀπαίρουσιν ἀμέσως διὰ τὸν προορισμόν των. Ἔχει δὲ ἡ πόλις, χάριν τῶν διαπλεόντων πλοίων, παρακαταθήκην γαιανθράκων πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἀνθρακεύσεώς των, *πλοῖον ρυμουλκὸν* ἅμα καὶ *παγοθραύστην*, ποικίλα ἄφθονα καὶ εὐθηνότατα τρόφιμα, νοσοκομεῖον ναυτῶν, σηματοφορικὸν σταθμὸν Lloyd's, σταθμὸν προγνώσεως κακοκαιριῶν καὶ μετεωρολογικῶν δελτίων, ἐγκατάστασιν ὑγειονομικῆς καθάρσεως, καὶ σταθμὸν πλοηγῶν ἀναλαμβανόντων τὴν πλοήγησιν δι' ὅπου δήποτε τῆς Ἀζοφικῆς. Ἔχει μεγάλην βιομηχανίαν καὶ ἐξαγωγὴν παστῶν ἰχθύων καὶ συναφῶν προϊόντων τοιούτου παρασκευασμάτων.—*3) Γενηκαλὲ* (Yenikalé, πλατ.=45°21' Μήκ. 36°37'), κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βουνοῦ *Χρόνια* (Khronia, 590 ποδ.), ἐπιστεφομένου δι' ὀχυρώσεων, καὶ εἰς τὴν δυτικὴν ἄκραν τῆς μεγίστης στενότητος τοῦ Κιμμερικοῦ Βοσπόρου ἐκτισμένη. Ἐπειδὴ τὸ μέγιστον βόλισμα τοῦ ἐκεῖ ἐκσκαφέντος πλοΐμου αὔλακος εἶναι 20 ποδῶν, τὰ κατερχόμενα ἐξ Ἀζοφικῆς κατάφορτα φορτηγὰ ἀναγκάζονται, ἐὰν ἔχωσι βύθισμα μεῖζον, εἰς *μετάγγισιν* (*λίμπο*=μεταφόρτωσις) τοῦ φορτίου των ὑπὸ εἰδικῶν, μικροῦ δὲ βυθίσματος, πλοίων, εἴτε ἀτμοκινήτων (*μπάρζες*) εἴτε ἱστιοφόρων (*λότκες*), μέχρι διάπλου τοῦ στενοῦ, ὁπότε ἀναλαμβάνουν τὸ φορτίον των. Πληθυσμὸς 7000, ναυαγοσωστικὸς σταθμὸς μετὰ

Digitized by Google

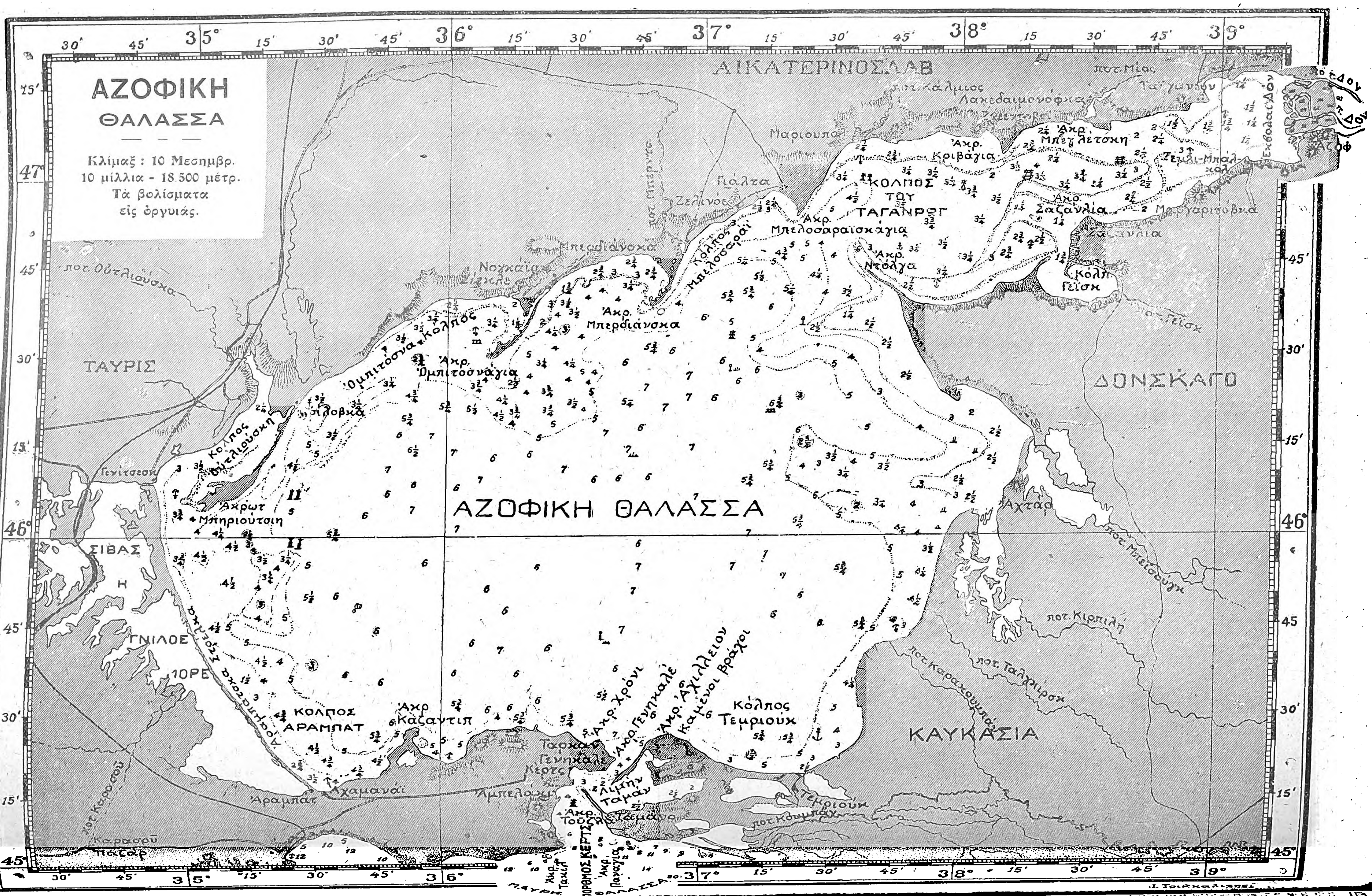
ΑΖΟΦΙΚΗ
ΘΑΛΑΣΣΑ
Κλίμαξ : 10 Μεσημβρ.
10 μίλλια - 18.500 μέτρ.
Τὰ βολίσματα
εἰς ὀργυιάς.
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΟΣΛΑΒ
ΤΑΥΡΙΣ
ΔΟΝΣΚΑΓΟ
ΚΑΥΚΑΣΙΑ
ΑΖΟΦΙΚΗ ΘΑΛΑΣΣΑ
ΚΟΛΠΟΣ
ΤΟΥ
ΤΑΓΑΝΡΟΓ
Μαριούπολ
Ἀκρ.
Κριβάγια
Ἀκρ.
Ζαζανλία
Ἀκρ.
Μπελοσαραϊσκάγια
Ἀκρ.
Ντόλγα
Κολπ.
Γέϊσκ
Ἀκρ.
Μπερδιάνσκα
Ἀκρ.
Ὀμπιτόσνάγια
Κόλπος
Σιβάς
Γνιλόε
Ἀκρ.
Καζαντίπ
ΚΟΛΠΟΣ
ΑΡΑΜΠΑΤ
Κόλπος
Τεμριούκ
Ἀχτάρ
Γενιτσεσκ
Ἀραμπάτ
Ταρχάν
Κέρτς
Τεμριούκ
ΠΟΡΘΜΟΣ ΚΕΡΤΣ
Ἀκρ.
Τάκιλ
Ἀκρ.
Παναγία
Ἀκρ.
Τούζλα
Λιμὴν
Ταμάν
Ἀμπελάκι
ποτ. Κάλμιος
ποτ. Μπεϊσούγκ
ποτ. Κιρπίλη
ποτ. Ταλγκιρσκ
ποτ. Καρακουμπάν
ποτ. Κουμπάν
ποτ. Οὐτλιούσκα
ποτ. Καρασού
35°
36°
37°
38°
39°
47°
46°
45°

σωσιβίων λέμβων, σταθμὸς πλοηγῶν πρὸς διάπλουν τοῦ στενοῦ ἀλλὰ καὶ δι' οἱονδήποτε τῆς Ἀζοφικῆς ἢ τοῦ Ρωσικοῦ Εὐξείνου λιμένα.—*4)* Μεταξὺ τῶν ἀκρωτηρίων *Γενηκαλὲ* (α, 5) καὶ *Καζαντὶπ* (α, 8) ἔρχονται διαδοχικῶς, ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, τὰ χωρία *Ταρκὰν* (Tarkan), *Μέτζιτα* (Mezita), *Ἀδζουμπάϊ* (Adjubaï), *Τασλιὰρ* (Tashliar), *Μασκιούτσι* (Maskioutchi).—*5) Ἀχαμανάϊ* (Akhamanaï. Πλάτ.=45°16'—Μῆκος=35°34') μέγα Ταρταρικὸν χωρίον (3000 κατ.), 2 μίλλια δυτικῶς Γενουητικοῦ φρουρίου *Ἀραμπὰτ* κατόπιν κληθέντος (ὅρα β, 2). —*6) Γενιτσέσκ* (Ghenichesk, πλάτ.=46° 10'—Μῆκ=34° 52'), ἀλλὰ καὶ *Τόγκοε*, ἐπὶ τῆς Β ἀκτῆς τοῦ πόρου, τοῦ ἐπικοινωνοῦντος τὴν λιμνοθάλασσαν *Σιβὰς* (β, 3) πρὸς τὸν κόλπον τοῦ *Ἀραμπὰτ* (β, 2). Ἐξάγει πολλὰ σιτηρά, λινόσπορον καὶ ἔλαιον ἡλιοτροπίου. Πληθυσμὸς 7,500. *Ἑλληνικὴ προξενικὴ ἀρχή*. Τὰ πλοῖα δύνανται νὰ εὕρωσι πᾶν εἶδος ἐφοδίου εὐθηνότατα καὶ νοσοκομεῖον διὰ τοὺς ἀσθενεῖς των.—*7) Κιρίλοβκα* καὶ *Γκορελάγια* (Kirilovka καὶ Gorelaïa)· δύο χωρία εἰς τὸν ὦμον τῆς γλώσσης *Μπηριούτσιη* (πρβλ. α, 9 καὶ β, 5), ἔχοντα πρὸ αὐτῶν ἀγκυροβόλιον, διὰ Β καὶ ΒΔ κακοκαιρίας.—*8) Σιέκλε* (Shekle) χωρίον ἐν τῷ μυχῷ τοῦ κόλπου *Ὀμπιτότσνα* (β, 6) ἔχον πρὸ αὐτοῦ ἀγκυροβ. καταφυγῆς, διὰ Β,Α καὶ ΝΑ κακοκαιρίας. — *9) Νογκάϊσκ* (Nogaïsk) εἰς τὸ μέσον τῆς ΒΔ ἀκτῆς τοῦ *κόλπου Μπερδιάνσκ* (β, 7), ἀλλὰ περὶ τὰ 8 χιλιόμετρα μεσογείως.—*10) Μπερδιάνσκ* (πλάτ.=46° 45'—Μῆκ=36° 49'—χαρτ. Ἀγγλ. 2209)· ὡραία πόλις,μὲ πλατείας καὶ κανονικὰς ὁδοὺς καὶ μὲ ὡραίας οἰκίας περιβαλλομένας ἀπὸ κήπους, ἐκτισμένη εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν τοῦ φερωνύμου κόλπου καὶ εἰς 7 χιλιόμετρα ἀνατολ. τοῦ ποταμοῦ *Κοῦτσε Μπερντιάνκα*. Τὸ ἀγκυροβόλιον, φυσικῶς μὲν προστατεύει ἀπὸ τῶν ἀπὸ ΒΔ, Β, καὶ Α κακοκαιριῶν, τεχνικῶς δέ, διὰ κυματοθραύστου παραλλήλου τῇ ἀκτῇ, ἀπὸ τῶν ἀπὸ Δ καὶ Ν. Λιμενοβραχίονες δύο, ὑπὸ κατασκευὴν ὄντες, θὰ ἐξασφαλίζωσι τελείως τὰ ἀτμόπλοια, τὰ ὁποῖα πλευρίζουν πρὸς φόρτωσιν εἰς μέγαν προβλῆτα, ἐνῷ ἀφ' ἑτέρου ὁ λιμὴν ἐκσκάπτεται εἰς βάθος 20 ποδῶν. Ἔχει μεγίστην ἐξαγωγήν, δημητριακῶν καρπῶν, λίνου, καννάβεως, ἐρίων, βουτύρου, μέγα μέρος τῆς ὁποίας εἶναι εἰς χεῖρας Ἑλλήνων. Ὁ πληθυσμός της (1901) 29000, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλοὶ ξένοι.—*11) Πετρόφσκοϊ* (Petrofskoï) 11 μιλ. Β. ΒΑ τῆς *ἄκρας Μπερδιάνσκ* (α 11) παρὰ τὴν Β ὄχθην τοῦ ποταμοῦ *Μπέρντα* (Berda)· πρὸ αὐτοῦ ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς, διὰ Δ καὶ ΒΔ ἀνέμους.—*12) Ζελένόε* ἢ *Οὐρτζοὺφ* 23 μιλ. Β. ΒΑ τῆς *ἄκρας Μπερδιάνσκ* (α, 11). Πρὸ αὐτοῦ ὕφαλον καὶ σκόπελος «Vesuvius» ὀνομαζόμενος.— *13) Γιάλτα* (Yalta) χωρίον εἰς 6 χιλιόμετρα ἔσω τῆς ἀκτῆς καὶ εἰς 5 μιλ. Β. ΒΔ τῆς *ἄκρας Μπελλοσαράϊσκαγια* (α 12).—*14) Μαριούπολις* (Mariupol Πλ=47° 03'.—Μῆκ=37 31'.—Χαρ. Ἀγγλ. 2234*). Καθαρῶς ἑλληνικῆς καταγωγῆς πόλις, διότι εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτῆς μετηνάστευσαν περὶ τοὺς εἰκοσαχισχιλίους Ἕλληνες (1779), ἐκ Κριμαίας. Σημαντικὴ πόλις ἐν τῷ Κυβερνείῳ τοῦ *Αἰκατερινοσλάβ*, ἐκτισμένη ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ *Καλμίου*, ἐν τῷ ΒΔ μυχῷ τοῦ *κόλπου τοῦ Ταγανρώγ*, εἶχε 53000 τῷ 1901. Ἐμπορικωτάτη πόλις ἐξάγουσα σῖτον, κριθήν, ἀραβόσιτον, βρώμην, μαγγανιοῦχον σίδηρον, σιδηροτροχιάς, ἐλάσματα, δέρματα, στεατίνην, γαιάνθρακας τῶν ἀνθρακωρυχείων Donetz κ.ἄ.δ. Ἡ ἀξία τῶν ἐξαγομένων ἀνέρχεται εἰς 1400000 £, τῶν δὲ εἰσαγομένων μόλις εἰς 140000 £· ὁ λιμήν της, ὀνομαζόμενος *Ζίντζεβα* (Zinzeva) εὑρισκόμενος 5 χιλιόμ. ΝΔ τῆς πόλεως, εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ δύο κυματοθραυστῶν, ὑδραυλικῶν φορτωτήρων διὰ τοὺς γαιάνθρακας, πλήρη σιδηροδρομικὴν ἐγκατάστασιν διὰ τὴν μεταφορὰν των μέχρι τῶν πλευρῶν τῶν πλευρισμένων πλοίων, ὁλονὲν δὲ τελειοποιεῖται. Τὰ πλοῖα εὑρίσκουσι πᾶν εἶδος ἀναγκαῖον εἰς αὐτά, ὡς καὶ μηχανουργεῖα ἐπισκευάζοντα μηχανάς. Ὑπάρχει δὲ καὶ ναυαγοσωστικὸς σταθμός, διαθέτων σωσιβίους λέμβους δυναμένας νὰ φερτώνωνται καὶ ἐπὶ ἑλκύθρων, πρὸς παροχὴν βοηθείας εἰς κινδυνεύον πλοῖον ὅταν παρὰ τὴν ἀκτὴν ἔχει γίνει πῆξις. Ἡ πόλις συνδέεται σιδηροδρομικῶς πρὸς τὸ πανευρωπαϊκὸν δίκτυον, ὑπάρχει δ' ἐν αὐτῇ Ἑλληνικὴ προξενικὴ ἀρχή.—*15) Συιεντοβόϊ* (Syedovoï) ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ ποταμίου *Γκροῦσκι* καὶ 7 μιλ. Β.ΒΔ τῆς *ἄκρας Κριβάγια* (α, 13) καὶ εἰς 21 μιλ. ἀνατ. τῆς *Μαριουπὸλ* (γ, 12).—*16) Νόβο Νικολάεφ* (Novonikolaev) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ *Γκροῦσκι* καὶ κατέναντι τοῦ *Συιεντοβόϊ* (α, 13).—*17) Λακεδαιμονόφκα* (Lakedemonovka) εἰς 8 χιλιόμετρα ἔσω τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Μίου* καὶ ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς αὐτοῦ ὄχθης (χάρτης Ἀγγλ. 3339: Taganrog gulf).— *18) Ταϊγάνιον*, φρουσιν δὲ *Ταγανρὼγ* (Taganrog, πλάτ.=47° 12'.—Μῆκ.= 38°56'), εἷς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Ρωσίας λιμένων. Ὡραία πόλις, μὲ φιλοκάλως ἐκτισμένας κατοικίας, ἔχει πληθυσμὸν (1905) 69000 κατοίκων. Πέτρος ὁ Μέγας, κατιδὼν τὴν μεγίστην τοῦ λιμένος τούτου σημασίαν διὰ τὴν ρωσικὴν αὐτοκρατορίαν, ἤγειρε φρούριον (1699) **τοῦ «Ἁγίου Δημητρίου»** κατεδαφισθὲν **τῷ** 1711. δυνάμει ὅρου ἐν τῇ συνθήκῃ τοῦ Προύθου (βλ. *Ἀζόφ*), ἀλλὰ ἐπανεγερθὲν τῷ 1769. Ἐν **τῇ** πόλει ταυτῃ ἀπεβίωσεν ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος ὁ Α' καθ' ὑπαμοιβὴν στενὸς φίλος καὶ ἄσπονδος πολέμιος Ναπολέοντος τοῦ Μεγάλου, δι' ὃ καὶ μνημεῖον ἀναμνηστικὸν ἀνηγέρθη ἐκεῖ. Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὑπέστη βομβαρδισμὸν ὑπὸ τῶν ἡνωμένων ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν στόλων. Ἡ ἀξία τῶν ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων (δημητριακῶν καρπῶν,ἐλαίου, ἡλιοκόκκων, ἀλεύρων, ἐρίων, βουτύρου, χαβιαρίου, ταραμάδων) διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1901—1905 πενταετίαν ἀνῆλθεν εἰς 8500000 £ κατὰ μέσον ὅρον καὶ κατ' ἔτος. Διαθέτει ὁ λιμὴν τέλεια μέσα φορτώσεως, νοσοκομεῖον διὰ τοὺς ναυτικούς, συνεργεῖα δι' ἐπισκευὰς τῶν σκαφῶν ἢ τῶν μηχανῶν των, ναυαγοσωστικὸν σταθμόν, πλοῖον-παγοθραύστην κτλ. Ἔχει πρὸς τούτοις σπουδαιοτάτην Βιβλιοθήκην, Ἐμπορικὴν Σχολὴν καὶ Χρηματιστήριον. Τόσον δὲ ἐσυχνάζετο ὁ λιμὴν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἱστιοφόρα, ὥστε ὁ εἰσερχόμενος εἰς τὰ καφενεῖα τῶν προκυμαιῶν ἐνόμιζεν ὅτι εὑρίσκετο εἰς καφενεῖα τοῦ Πειραιῶς· εἰς αὐτὰ δὲ διδαχθέντες οἱ τότε ναυτικοί μας τὸ ῥωσικὸν παίγνιον *πρέφα* ἐγένοντο φορεῖς αὐτοῦ, καταστάντος προσφιλοῦς παιγνίου καὶ εἰς τὸ τελευταῖον χωρίον τῆς Ἑλλάδος. —*19) Ροστὼβ* (Rostov) *ἐπὶ τοῦ Δὸν* (ὑπάρχοντος καὶ ἄλλου *Ροστὼβ*, ἐν τῷ Κυβερνείῳ *Ἰεροσλὰβ*) εἰς ἀπόστασιν 25 μιλλίων ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ *Γιγούρτσα* (Egourtcha) εἰς πλάτ.= 47° 10' καὶ μῆκος 39° 42'. Ἡ ἐμπορικωτέρα πόλις ἐν τῇ Ἀζοφικῇ καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον σημαινουσῶν ἐν τῇ Νοτ. Ρωσίᾳ. Ὁ πληθυσμός της τῷ 1908 ἦτο 135000. Ἀποτελεῖ σταθμὸν-τέρμα (pointe Terninus) τριῶν μεγίστων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν καὶ κέντρον διαμετακομίσεως ὅλων τῶν προϊόντων τῆς μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ *Δὸν* καὶ τοῦ *Καυκάσου* πλουσιωτάτης περιοχῆς, μεταφερομένων διὰ ἀτμοπλοίων μικροῦ βυθίσματος (μπάρζες) δυναμένων νὰ ἀναπλέωσι τὸν Δὸν μέχρι *Καλὰτς* (Kalatach), δηλαδὴ ἐπὶ 350 περίπου μίλλια. Εἶναι δὲ τὰ προϊόντα ταῦτα γαιάνθρακες, (τῷ 1901 ἐξήχθησαν 16 ἑκατομ. τόννοι), σιδηρόλιθος, ὑδράργυρος, ἀνθρακίτης (τῷ 1901 ἐξήχθησαν 2 ½ ἑκατομμύρια τόννων), δημητριακοὶ καρποί, παντοειδῆ σφάγια, βούτυρα, δέρματα, ἔρια, παστοὶ ἰχθύες, χαβιάρια κλπ. Ἔχει δὲ μεγάλην βιομηχανίαν ἐριουργίας, ὑφαντουργίας, σιδηρῶν κατασκευῶν, χαρτοποιΐας, σιγαρέττων κλπ. Πλεῖστοι Ἕλληνες ἀποτελοῦσιν ἀκμαίαν παροικίαν. Ὑπάρχει Ἑλληνικὴ Προξενικὴ Ἀρχή. — *20) Ναχχιτσεβὰν* (Nakhitsevan) σχεδὸν ἐκεῖ ἑνωθῇ μὲ τὸ *Ροστώβ*. Πληθυσμὸς (1908) 36500.— *21) Ἀζὸφ* (Azov) εἰς 6 μιλ. ἀπὸ τῆς ἐκβολῆς *Μερινόβοε* τοῦ Δὸν ἐκτισμένη. Ἴσως ἡ ἀρχαία *Τάναϊς* «κτίσμα τῶν τὸν Βόσπορον ἐχόντων Ἑλλήνων», κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρξε κέντρον κοινοῦ διαμετακομιστικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν πρωτογενῆ μορφὴν τῆς ἀνταλλαγῆς ἐμπορίου «*τῶν τε Ἀσιανῶν καὶ τῶν Εὐρωπαίων νομάδων καὶ τῶν ἐκ τοῦ Βοσπόρου τὴν λίμνην πλεόντων*» (*Στραβ.* Didot IA, B, 3) «*τῶν μὲν ἀνδράποδα ἀγόντων καὶ δέρματα καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν νομαδικῶν, τῶν δὲ ἐσθῆτα καὶ οἶνον καὶ τἆλλα ὅσα τῆς ἡμέρου διαίτης οἰκεῖα, ἀντιφορτιζομένων. Πρόκειται δὲ ἐν ἑκατὸν σταδίοις τοῦ ἐμπορίου νῆσος Ἀλωπεκία, κατοικία μιγάδων ἀνθρώπων· ἔστι καὶ ἄλλα νησίδια πλησίον, ἐν τῇ λίμνῃ*» σήμερον ὅμως δὲν διακρίνεται οὔτε ἡ Ἀλωπεκία οὔτε αἱ ἄλλαι ἀναφερόμεναι ὑπὸ τοῦ Στράβωνος νησῖδες, συνενωθεῖσαι διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Δὸν κυλινδουμένης πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ ἰλύος. Τὸ σημερινὸν Ἀζὸφ, παρ' ὅλην τὴν περιφανῆ του θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρωσίας, εἶναι ἀσήμαντος φυτοζωοῦσα πολίχνη. — *22) Σέμλι Μπαλκὸλ* (Semli Balkol) ἐπὶ τῆς Νοτ. ἀκτῆς τοῦ *κόλπου τοῦ Ταγανρὼγ* καὶ Ν. ΝΑ τοῦ *Ταϊγανίου* (γ 16). — *23) Μαργκαριτόβκα* (Margaritovka) ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς εἰς ἀπόστασιν 10 μιλλ. ΝΔ. — *24) Σαζανλὶκ* (Sazanlik) εἰς 2 μιλ. ΝΔ. τῆς φερωνύμου (α 1?) γλώσσης. Πληθυσμὸς 3000. Διαθέτει τὸ χωρίον ναυαγοσωστικὰ μέσα. — *25) Γέϊσκ* (Yeisk) Πλατ. = 46° 46' — Μῆκος = 38° 22', δεξιᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν ὁμώνυμον κόλπον (α, 15 - β, 9), πόλις θεμελιωθεῖσα, τῷ 1848, ὑπὸ τοῦ πρίγκιπος *Βοροντζὼφ* (Woronzoff). Εἶναι ἐμπορικὸς λιμὴν μεγάλου μέλλοντος, ἐξάγων ἤδη μέγιστα ποσὰ ἐκλεκτῶν ταριχευμένων ἰχθύων, χαβιαρίου καὶ παραπλησίων εἰδῶν, βουτύρου, ἐρίων καὶ σφαγίων. Ὁ πληθυσμός της (1901) 41000 κάτοικοι. Ναυαγοσωστικὸς σταθμός, διαθέτων σωσιβίους λέμβους δυναμένας νὰ μεταφέρωνται ἐπὶ ἑλκύθρων, ἐν περιπτώσει πήξεως παρὰ τὰς ἀκτάς. — *26) Ἀχτὰρ* (Aktar Πλατ. = 46° 03 — Μῆκ. = 38° 11') εἰς 36 μιλλ. ΝΑ τῆς *ἄκρας Ντόλγα* (α, 16) ἀριστερᾷ τῷ εἰσπλέοντι τὸν φερώνυμον μικρὸν κόλπον καὶ τὴν ἀνατολικῶς αὐτοῦ, πρὸς ὃν δὲ καὶ συνέχεται αὕτη, μικρὰν λιμνοθάλασσαν. Πληθ. 3000. Βιομηχανία ταριχευμένων ἰχθύων. — *27) Τεμριοὺκ* (Temriuk πλατ. = 45° 17' — Μῆκ. = 37° 23'), ἐν τῷ μυχῷ τοῦ φερωνύμου κόλπου καὶ μεταξὺ δύο λιμνοθαλασσῶν (β, 11), ἐκτισμένη. Πληθυσμὸς (1908) 15000. Ἐξαγωγὴ σιτηρῶν καὶ εἰδῶν ταριχευμένων ἰχθύων. Λιμενικὰ ἔργα ὑπὸ κατασκευήν.— *28) Ταμὰν* (Taman πλατ.=45°13'—Μῆκ. 36°44') εἰς τὸν νότιον μυχὸν τῆς φερωνύμου λιμνοθαλάσσης (α, 1). Πληθυσμὸς 7000 κατοίκων. Παρασκευὴ ταριχευτῶν ἰχθύων.

δ) Ποταμῶν ἐκβολαί, ἀπὸ τοῦ Κιμμερικοῦ Βοσπόρου καὶ κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν δεικτῶν τοῦ ὡρολογίου ἀναφερόμεναι: *1-5) Σαλγὶρ* (Salghir), *Καρὰ Σοῦ* (Kara Su), *Μπουγκανὰκ* (Bulganak), *Γιάνδολς* (Yandols), καὶ *Σοῦ Μπατσῆ* (Subachi)· πάντες οὗτοι διασχίζοντες τὴν Κριμαίαν, ἐκβάλλουσιν ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ *Σιβὰς* (Β, 3).—*6) Οὐτλιούσκα* (Utliuck) ἐκβάλλει εἰς τὸν βόρειον μυχὸν τοῦ φερωνύμου κόλπου (Β, 5).—*7) Σολενάγια* (Solenaya) ἐκβάλλει εἰς τὸν ΒΑ μυχὸν τοῦ κόλπου *Ὀμπιτότσνα* (β, 6).- *8) Κοῦτσε Μπερντιάνκα* (Kutse Berdianka) ἐκβάλλει 7 χιλιόμετρα δυτικῶς τῆς φερωνύμου πόλεως (γ, 10).—*9) Μπέρντα* (Berda) ἐκβάλλει εἰς τὴν Δ ἀκτὴν τοῦ κόλπου *Μπελλοσαράϊσκαγια* (β, 8).—*10) Κάλμιος* (Kalmius) ἐκβάλλων εἰς τὴν *Μαριούπολιν* (γ, 14). - *11) Μίος* (Mius) ἐκβάλλων εἰς τὴν Β ἀκτὴν τοῦ *κόλπου τοῦ Ταγανρὼγ* (β, 9) καὶ εἰς 16 μιλ. ἀνατολικῶς τῆς ἄκρας *Κριβάγια* (α, 13). - *12) Σαμπὲκ* (Sambek) ἐκβάλλων εἰς τὴν βορείαν ἀκτὴν τοῦ *λιμένος Ταϊγανίου* (γ, 18).—*13) Τὸ Δέλτα τοῦ Δὸν* ἐν τῷ μυχῷ τοῦ *κόλπου τοῦ Ταγανρὼγ* (β, 9) ἀποτελούμενον ἐκ τῶν ἐκβολῶν *Δονέτς* (Donetz), *Τερνοβάγια* (Ternovaya), *Λαγκουτνὶκ* (Lagutnik), *Κουτέρνα* (Kuterna), *Γεγούρτση* (Egurcha),*Μορσκάγια Καλάγκα* (Morskaja Kalanga), *Καλάγκα* (Kalanga), *Μαρινόβοε* (Marinovoe), *Πεστσανόε* (Peschanoe) καὶ *Σβινόε* (Svinoe).—*14) Γιέϊσκ* (Yeisk) ἐκβάλλει εἰς τὸν ἀνατ. μυχὸν τοῦ φερωνύμου κόλπου (β, 9).—*15) Μπεϊσούγκ* (Beisug) ἐκβάλλων εἰς τὸν ΝΑ μυχὸν τῆς φερωνύμου λιμνοθαλάσσης (β, 10).—*16) Κιρπιλῆ* (Kirpili) ἐκβάλλει εἰς λίμνην νοτίως τοῦ λιμένος *Ἀχτὰρ* (γ 26) εὑρισκομένην.—*17) Ταλγκίρσκ* (Talgirsk) ἐκβάλλων εἰς τὴν ΝΔ ἀκτὴν τῆς Ἀζοφικῆς καὶ δὴ εἰς πλατ.=45°49' μῆκ.=37°52'.—*18) Καρακουμπὰν* (Karacuban) ἐκβάλλων 6 μίλλια νοτιώτερον τοῦ προηγουμένου. — *19) Κουμπὰν* (Kuban) ἐκβάλλων ἐν μέρει εἰς τὴν *Ἀχτονιζὼφ* λιμνοθάλασσαν (β, 11), κατὰ τὸ πλεῖστον του δὲ εἰς τὸν *Κουμπὰν λιμὰν* κόλπον, δυτικῶς τοῦ νοτίου στομίου, τοῦ ἐπὶ Εὐξεινῳ, τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου.

ε) Φυσικὴ Γεωγραφία τῆς Ἀζοφικῆς. — *1) Διαμόρφωσις τοῦ θαλασσίου βυθοῦ*. Ἡ Ἀζοφικὴ εἶναι ἐκ τῶν ἀβαθεστέρων θαλασσῶν τῆς Μεσογείου, παρουσιάζουσα ὡς μέγιστον βάθος μόλις 45 ὀργ., μεταξὺ τοῦ *ὅρμου τοῦ Κὲρτς* (Κιμμερίου Βοσπόρου) καὶ τῆς *ἄκρας Μπελλοσαράϊσκαγια* (α, 12). Τὸ βάθος δὲ τοῦτο βαίνει ὁλονὲν ἐλαττούμενον, πρὸς τὸν *κόλπον τοῦ Ταγανρὼγ* (β, 9), ὃν 30 ποδῶν εἰς τοῦ κόλπου τὴν εἴσοδον καὶ μόλις 11 πρὸ τοῦ *ὅρμου τοῦ Ταϊγανίου* (γ, 18)· διὰ τοῦτο τὰ πλοῖα ἅτινα καταπλέουσι κενὰ εἰς Ταϊγάνιον πρὸς φόρτωσιν, μόλις παραλάβωσιν ὀλίγον φορτίον, ἀποπλέουσι καὶ ἐξακολουθοῦσι τὴν φόρτωσίν των ἐν πελάγει, ἀπὸ ἀβαθῶν πλοίων, ἀτμοκινήτων *(μπάριζες)* ἢ ἱστιοφόρων *(λότκες)*, τὰ ὁποῖα τὸ ἀκολουθοῦσι μέχρι συμπληρώσεως τοῦ φορτίου του· τὸ ἀβαθὲς πάλιν τοῦ *στενοῦ τοῦ Κὲρτς*, ἐπιβάλλει, ὡς εἴπομεν (γ, 2), μείζονα ἔτι διαδικασίαν. Ἐὰν δὲ πιστεύσῃ τις τὰ δεδομένα βυθομετρικῶν παρατηρήσεων, ἐκτελεσθεισῶν ἐν τῷ *κόλπῳ τοῦ Ταγανρὼγ* τῷ 1706, τῷ 1808 καὶ τῷ 1833, τότε, κατὰ τὰς δύο ταύτας περιόδους, ὁ βυθὸς ἐξήρθη κατὰ 3 πόδας εἰς ἑκάστην τούτων, δηλαδὴ τὰ βολίσματα ἠλαττώθησαν κατὰ 67 πόδας εἰς διάστημα 127 ἐτῶν· νεώτεραι ὅμως παρακολουθήσεις τῶν ἐπερχομένων ἐλαττώσεων τῶν βολισμάτων, ἀπέδειξαν μὲν τοιαύτην, ἀλλ' οὐχὶ τοσαύτην μείωσιν τοῦ βάθους. Ἡ ποιότης τοῦ βυθοῦ εἶναι πηλός, μετ' ὀστράκων καὶ κογχυλίων, καὶ εἶναι διὰ τοῦτο ὁ βυθὸς λίαν *ἐπίβολος ταῖς ἀγκύραις (πιάνουν καλὰ ἡ ἄγκυρες)*, τῶν πλοίων δυναμένων πανταχοῦ τῆς Ἀζοφικῆς νὰ *ποντίσωσι* (βλ. ἄγκυραν), καὶ ἐν μέσῳ πελάγει ἔτι, ἂν καὶ διὰ τὸ βραχὺ τῶν κυμάτων, λόγῳ τοῦ περικλείστου τῆς θαλάσσης, τὰ πλοῖα κλυδωνίζονται ἀνωμάλως. Ὡς πρὸς δὲ τὰ *ἀβαθῆ* τῆς θαλάσσης ταύτης περιοριζόμεθα νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι εἶναι καὶ πολλὰ καὶ ἐπικίνδυνα, μὴ ἐπιχειροῦντες ἐν τούτοις τὴν περιγραφήν των, διότι καθίσταται αὕτη ἀδύνατος εἰς τὸν μὴ ἔχοντα ὑπ' ὄψιν λεπτομερεῖς καὶ μεγάλης κλίμακος ναυτικοὺς χάρτας περὶ ὧν ποιούμεθα μνείαν ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ. Πάντα ὅμως τὰ ἀβαθῆ εἶναι ἄριστα σεσημασμένα, διὰ *πυρσοφόρων*, *σημείων ἡμέρας*, ἢ *φωτοβόλων σημαντήρων*, ὅπως ἄριστα εἶναι φωτισμέναι αἱ ἀκταί της, ὅπως ἄριστα ὠργανωμένοι εἶναι οἱ *ναυαγοσωστικοί, σηματοφορικοί, καὶ σημάτων ὁμίχλης καὶ προγνώσεων καιροῦ σταθμοὶ* παρὰ τῆς Ρωσικῆς ὑπηρεσίας τῶν Φάρων τόσον τῆς Σοβιετικῆς, ὅσον καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς, τῆς ὁποίας τὸν τελευταῖον διευθυντὴν ναύαρχον Φιλοσοφώφ, προσφυγόντα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔχει τὴν τιμὴν νὰ λογίζῃ ὁ ὑποφαινόμενος μεταξὺ τῶν συνεργατῶν του. Ὁπωσδήποτε ἡ πληθώρα τῶν ποταμῶν βραδύτατα ἐξακολουθεῖ προεπιχοῦσα τὸν βυθὸν τῆς ἀβαθοῦς

Digitized by Google

ταύτης θαλάσσης καὶ ἀλλοιοῦσα τό τε σχῆμα καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ὑφάλων. Τέλος καὶ ἡφαιστειογενῆ φαινόμενα παρατηροῦνται εἰς τὸ Νότιον τῆς ἀκτῆς της τμῆμα, παρὰ τὸ ἀκρωτήριον *Καμένοι*, ἰδίως δὲ ἐν τῇ λιμνοθαλάσσῃ *'Αχτανιζὸφ* (β, 11) εἰς ἣν κατ' ἐπανάληψιν ἀνέδυσαν νησῖδες, αἵτινες κατόπιν κατεδύθησαν ἀπομείνασαι ὕφαλοι.

2) Θερμοκρασίαι, πιέσεις, ἄνεμοι. Τὸν χειμῶνα ἡ *θερμοκρασία* βαίνει αὔξουσα ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον. Οὕτω κατὰ Δεκέμβριον αἱ μέσαι *ἰσόθερμοι* δεικνύουν —3° εἰς τὰς ΒΑ ἀκτὰς τῆς 'Αζοφικῆς, 0° εἰς τὴν ΒΔ ἀκτὴν καὶ +8° εἰς τὸ ΝΑ τμῆμα αὐτῆς. Τὸν 'Ιανουάριον αἱ ἰσόθερμοι μετατοπίζονται πρὸς νότον, τῆς θερμοκρασίας πιπτούσης εἰς −7° εἰς *Ροστώβ*, —3° εἰς τὴν ΒΔ ἀκτὴν καὶ +6° εἰς τὴν ΝΔ. Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου αἱ ἰσόθερμοι ἄρχονται μετατοπιζόμεναι ἀντιστρόφως, τῶν θερμοκρασιῶν τῶν βορείων καὶ τῶν νοτίων ἀκτῶν ἐξισουμένων βαθμηδόν. Οὕτω, τὸν Μάϊον ἡ 'Αζοφικὴ μὲ τὸν Εὔξεινον περιβάλλονται ἀπὸ τὴν ἰσόθερμον 17°, τὸν 'Ιούνιον ὑπὸ τῆς τῶν 21°, τὸν 'Ιούλιον ἀπὸ τὴν τῶν 23°—24°, ἐνῷ ἡ τῶν 22° περιλαμβάνεται ὁλόκληρος, *κλειστὴ* οὖσα, ἐντὸς τοῦ Εὐξείνου. Ἀπὸ τοῦ Αὐγούστου ὅμως αἱ ἰσόθερμοι μετατοπίζονται πρὸς νότον, τῆς μέσης θερμοκρασίας κατ' 'Οκτώβριον μειουμένης εἰς 11 βαθμοὺς εἰς τὰς βορείας ἀκτάς, ἐνῷ εἰς τὰς ΝΑ συγκρατεῖται ἀκόμη περὶ τοὺς 17. Καὶ εἰς τὴν 'Αζοφικὴν παρατηρεῖται τὸ ὅτι κατὰ τοὺς θερμοὺς μῆνας ἡ θερμοκρασία ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικροτέρα παρὰ ὑπὲρ τὴν τῆς γῆς, ἐνῷ, ἀντιθέτως κατὰ τοὺς ψυχροτάτους μῆνας (Δεκεμ.—Φεβρ.) ἡ ὑπὲρ τὴν θάλασσαν θερμοκρασία σημειοῦται πολὺ ὑψηλοτέρα ἢ ὑπὲρ τὴν ξηράν.

Ὡς πρὸς τὰς *βαρομετρικὰς πιέσεις* ἡ 'Αζοφικὴ ἐξομοιοῦται πρὸς τὸν Εὔξεινον. Ἐπειδὴ δὲ αἱ θάλασσαι αὗται πρόσκεινται εἰς τὸ κυρίως σῶμα τῆς 'Ασιατικῆς 'Ηπείρου, ἐπηρεάζονται, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν πιέσεων, ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀτμοσφαιρικὰ κέντρα, τὰ ὁποῖα ἐξ ὑπαμοιβῆς σχηματίζονται, τὸν χειμῶνα καὶ τὸ θέρος, εἰς τὴν ἤπειρον ταύτην. Τὸν χειμῶνα, τὸ σύστημα τῶν βαρομετρικῶν ἐξάρσεων, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ κέντρον του εἰς τὴν Σιβηρίαν καὶ τὸ ὁποῖον ἁπλοῦται ἕως τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, περιλαμβάνει καὶ τὸν Εὔξεινον μετὰ τῆς 'Αζοφικῆς· οὕτω, κατὰ 'Ιανουάριον, ὁπότε ἡ Ζώνη τῶν ἐξάρσεων παρουσιάζει τὴν μεγίστην της ἔκτασιν, ἡ ἰσοβαρὴς τῶν 767 χιλ. περιλαμβάνει τὸν *κόλπον τοῦ Ταγανρώγ*, ἐκεῖθεν δὲ βαίνει ἐλαττουμένη ἀπὸ Μέσου πρὸς Λίβαν, διὰ νὰ σημειώσῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν μέσην τιμὴν 762. Ἀντιθέτως τὸ θέρος, τοῦ Εὐξείνου μετὰ τῆς 'Αζοφικῆς εὑρισκομένων, εἰς τὰ ὅρια τῶν βαρομετρικῶν ὑφέσεων τῶν τεινομένων ἀπὸ τῶν βορείων τῆς 'Ινδικῆς ἕως τῆς Σαχάρας, τὸ βαρομετρικὸν ὕψος διατηρεῖται σχεδὸν σταθερὸν μεταξὺ 758 καὶ 759 χιλ. μὲ ἐλαφρὰν τάσιν πρὸς ὕψωσιν κατὰ τὴν διεύθυνσιν Εὔρου - Σκίρωνος. Κατὰ δὲ τὰς ἐνδιαμέσους ἐποχάς, ἡ μετάπτωσις ἀπὸ τῆς μιᾶς καταστάσεως εἰς τὴν ἄλλην πραγματοποιεῖται βαθμηδὸν τὸ φθινόπωρον, αἱ ἐξάρσεις ἄρχονται τὸ πρῶτον ἐκδηλούμεναι εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Καυκάσου.

Ἡ ὡς ἄνω διαγραφεῖσα κατανομὴ τῶν πιέσεων ἐξηγεῖ πλήρως τοὺς εἰς τὸν Εὔξεινον καὶ τὴν 'Αζοφικὴν ἐπικρατοῦντας ἀνέμους. Οὕτω κατὰ τὴν θερμὴν μὲν ἐποχὴν τοῦ ἔτους ἐπικρατοῦν Ν. ΝΔ ἢ Δ. ΒΔ ἄνεμοι, κατὰ δὲ τὴν χειμερινὴν περίοδον Β, ΒΑ καὶ Α. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ ἄνεμοι οὗτοι ὑφίστανται διαταράξεις τινὰς καὶ ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσίν των καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν, ἕνεκα ὅλως τοπικῶν λόγων (διὰ λεπτομερείας ὅρα ἄρθρον Εὔξεινος Πόντος: Φυσικὴ γεωγραφία,).

3) Ρεύματα, ἅλμη, πάγοι.—Οἱ εἰς τὴν 'Αζοφικὴν ἐκβάλλοντες ποταμοὶ ῥέουν μὲ βραδύτατον ῥεῦμα τὸ ὁποῖον ἀποσβέννυται βαθμηδὸν ἀφ' ἧς τὸ ποτάμιον ὕδωρ ἐκβληθῇ εἰς τὴν θάλασσαν. Διὰ τοῦτο τὰ ἐν τῇ 'Αζοφικῇ ῥεύματα ἐλάχιστα ἐξαρτῶνται ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ ἐκβαλλομένων ποταμίων ὑδάτων. Οὕτω τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ ταύτῃ ἐκδηλούμενα ῥεύματα εἶναι συνάρτησις ἀποκλειστικὴ τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων· διὰ τοῦτο μὲ ΒΑ ἀνέμους τὰ ῥεύματα φέροντα πρὸς Λίβα, πρὸς τὸν πορθμὸν τοῦ Κὲρτς δηλαδή, μὲ ταχύτητα 1 ½ μιλλίου, ἀντιθέτως δὲ μὲ ΒΔ ἀνέμους φέρονται πρὸς τὸν κόλπον τοῦ Ταγανρὼγ μὲ ταχύτητα 1—2 ½ μιλλίων ἀναλόγως τῆς ταχύτητος καὶ τῆς διαρκείας τῶν ΝΔ ἀνέμων, οἱ ὁποῖοι τὰ προυκάλεσαν. Εἰς τὸν πορθμὸν ὅμως τοῦ Κὲρτς τὰ ῥεύματα φέρονται συνεχῶς καὶ σχεδὸν πάντοτε ἀπὸ τῆς 'Αζοφικῆς πρὸς τὸν Εὔξεινον, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτε ἡ ταχύτης ποικίλλει, ἀναλόγως τῶν πνεόντων ἀνέμων, ἀπὸ 1 ½ μιλλίου μέχρι 5 ὅλων μιλλίων ἐὰν ἐπικρατοῦν ΒΑ ἄνεμοι.

Ἡ *ἅλμη* τῆς 'Αζοφικῆς, δηλαδὴ ἡ περιεκτικότης τοῦ ὕδατός της εἰς ἅλατα, εἶναι πολὺ ἠλαττωμένη καὶ διὰ τὸ ἀβαθὲς τῆς θαλάσσης καὶ διὰ τὸ ποσὸν τῶν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν ποταμῶν ἐκβαλλομένων γλυκέων ὑδάτων. Ἀνέρχεται δὲ αὕτη εἰς 11 μόνον ἐπὶ τοῖς χιλίοις, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ταγανρώγ, εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ ὁποίου παρετηρήθη συχνότατα, ὅτι τὰ ζῷα πίνουσιν ἄνευ δυσκολίας τὸ ὕδωρ του.

Ἡ *πῆξις* τῶν ὑδάτων τῆς 'Αζοφικῆς, διευκολυνομένη καὶ ἀπὸ τὸ ἀβαθὲς τῆς θαλάσσης καὶ ἀπὸ τὴν μικρὰν αὐτῆς *ἅλμην*, ἀλλὰ πρὸ πάντων ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐκεῖ μεγίστην τοῦ χειμῶνος δριμύτητα, εἶναί τι σύνηθες καθ' ἕκαστον χειμῶνα. Ὅταν ἡ πῆξις ἄρχεται σαφῶς ἐκδηλουμένη, ἡ δὲ χρησιμοποίησις *παγοθραυστῶν* ἀποδειχθῇ ἐφεξῆς ἄκαρπος, ἡ ὑπηρεσία τῶν ῥωσικῶν *φάρων* ἀποσύρει τότε τὰς *πυρσωρίδας* (καραβοφάναρα) καὶ τοὺς *φωτοβόλους σημαντῆρας*, τοὺς ἐπαναγκυροβολεῖ δὲ ὅταν ἡ τῆξις τῶν πάγων ἔχει προχωρήσει· ἀφ' ἧς δὲ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀφαίρεσις τῶν τοιούτων μέσων ἐπισημάνσεως τῶν κινδύνων, ἡ θάλασσα θεωρεῖται κεκλεισμένη διὰ τὴν ναυσιπλοΐαν. Συνηθέστατα ἐν τούτοις συμβαίνει ὥστε ἡ πῆξις νὰ ἀναχαιτισθῇ, ὁπότε πάλιν ἐπαναγκυροβολοῦνται αἱ πυρσωρίδες καὶ ἡ ναυσιπλοΐα ἐπαναλαμβάνεται. Τῷ 1891 ἐπὶ παραδείγματι ἡ ναυσιπλοΐα ἤνοιξε τὴν 14 'Απριλίου καὶ ἔκλεισε τὴν 12 Νοεμβρίου, ἀνοίξασα ἐκ νέου τὴν 21 Νοεμβρίου καὶ παραμείνασα ἀνοικτὴ μέχρι τῆς 19 'Ιανουαρίου τοῦ 1892. Συνήθως τὸ κλείσιμον τῆς 'Αζοφικῆς γίνεται ἐντὸς τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ Νοεμβρίου καὶ τὸ ἄνοιγμα περὶ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ 'Απριλίου' ἡ παρατηρηθεῖσα ἐπὶ παραδείγματι διάρκεια ναυσιπλοΐας τῷ 1890 ὑπῆρξε 247 ἡμερῶν. Τὸ κλείσιμον τῆς ναυσιπλοΐας διὰ τὴν *Μπερντιάνσκαν* καὶ τὴν *Μαριουπὸλ* γίνεται 7-8 ἡμέρας βραδύτερον, τὸ δὲ ἄνοιγμα ἄλλο τόσον ἐνωρίτερον παρὰ διὰ τὸ *Ταϊγάνιον*· ἡ διὰ τὸν λιμένα τοῦτον ναυτιλιακὴ κίνησις τῷ 1906-1907, διεκόπη τὴν 20 Δεκεμβρίου καὶ ἐπανελήφθη τὴν 10 'Απριλίου. Ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς πηγνυμένης ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, παρατηροῦμεν ὅτι αὕτη καλύπτει ὁλόκληρον τὴν ἔκτασιν τοῦ *κόλπου τοῦ Ταγανρώγ*, διὰ δὲ τὰς λοιπὰς ἀκτὰς ἐκτείνεται ἡ πῆξις ἀπὸ 10 μίλλια ἀπὸ τῆς ἀκτῆς, τοῦ *πορθμοῦ τοῦ Κὲρτς* παρουσιάζοντος ἐξ ὑπαμοιβῆς πήξεις καὶ τήξεις. Πρὸς παρεμπόδισιν δὲ τῆς διακοπῆς τῆς ναυσιπλοΐας παρὰ τῆς πήξεως τὴν ἔναρξιν οἱ λιμένες *Μαριουπόλεως, Μπερτιάνσκας* καὶ *Ταϊγανίου* διαθέτουσι πλοῖα, παγοθραύστας καλούμενα· εἶναι δὲ ταῦτα εἰδικῶς διεσκευασμένα (βλ. Παγοθραύστης) ὅπως θραύωσι τοὺς πάγους καὶ ἀνοίγωσι δίοδον εἰς τὰ ὄπισθέν των ἀπεγγὺς ἀκολουθοῦντα πλοῖα. Ὅταν ὅμως ἡ δριμύτης τοῦ χειμῶνος ἐνταθῇ, καὶ τῶν παγοθραυστῶν ἡ προσπάθεια ἀποβαίνει ἄκαρπος. Σημειοῦμεν τέλος ὅτι καὶ μετὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς ναυσιπλοΐας ἐσημειώθησαν βλάβαι πλοίων ἐκ προσκρούσεως πρὸς πλέοντας ὄγκους πάγων, οὐχὶ ὅμως σοβαραί, διότι καὶ οἱ τοιοῦτοι ὄγκοι εἶναι μικρῶν διαστάσεων καὶ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουν πρὸς τὰ ἀϊσμπεργκ (Βλ. λέξιν).

Πλοίαρχος ΣΤΕΛ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

[ΙΣΤΟΡΙΑ] Ἀφ' ἧς ἡ θυγάτηρ τοῦ τελευταίου δεσπότου τῆς Πελοποννήσου Θωμᾶ Παλαιολόγου, Σοφία, ὑπανδρεύθη τὸν ἡγεμόνα τῆς Μόσχας 'Ιβὰν Βασίλειεβιτς Γ', ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὴν ἰδέαν τῆς καταλύσεως τοῦ ταταρικοῦ κράτους τῆς Κριμαίας καὶ τῆς ῥωσικῆς Κυριαρχίας ἐπὶ τῆς 'Αζοφικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Ἔκτοτε αἱ πολιτικαὶ βλέψεις τῶν Ρώσων ἡγεμόνων ἐστράφησαν πρὸς μεσημβρίαν, διάφοροι δὲ διεξήχθησαν ἀγῶνες ἐξασθενήσαντες μεγάλως τοὺς Ταττάρους, οἵτινες εἶχον ὑποδουλώσει ἀρχικῶς τὴν Ρωσίαν, ἐτήρουν δὲ εἰς ὑποτέλειαν τὰ ἀναφυέντα ἐν τῷ μεταξὺ ῥωσικὰ κράτη. Ἀπὸ τοῦ θανάτου δὲ τοῦ Αὐτοκράτορος 'Αλεξίου Ρωμανώφ, ἡ ἀναλαβοῦσα τὴν ἀντιβασιλείαν μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τῶν ἀνηλίκων ἀδελφῶν αὐτῆς 'Ιβὰν καὶ Πέτρου Σοφία, ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Κριμαίας πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς καταλήψεως τῶν παραλίων τῆς 'Αζοφικῆς καὶ τῆς Μαύρης θαλάσσης. Πρὸς τοῦτο εἶχε συνομολογηθῇ συνθήκη συμμαχίας καὶ ἐπιμαχίας μετὰ τῶν αὐλῶν τῆς Μόσχας, Βιέννης, Βαρσοβίας καὶ Βενετικῆς Δημοκρατίας, σκοποῦσα τὴν καταπολέμησιν τοῦ φοβεροῦ ἀντιπάλου των σουλτάνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὴν 6 Μαΐου τοῦ 1686. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ εὐνοούμενος τῆς ἀντιβασιλίσσης Σοφίας, πρίγκιψ Βασίλειος Γαλίτσιν, ἄγων στρατὸν ἐκ 300.000 ἀνδρῶν, τῶν πλείστων Κοζάκων, ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Τατάρων.

Ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, ἄμοιρος τῆς στρατιωτικῆς τέχνης, κατεπόνησεν ἀπρονοήτως τὴν μεγάλην αὐτοῦ δύναμιν εἰς ἀκάρπους ἐπιδρομάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐλάχιστα ὠφελήθη. Οἱ Τάταροι ἐπυρπόλησαν τὰ χόρτα τῶν ἀγρῶν καὶ κατέστησαν ἄμαχον τὸ ἱππικὸν τῶν Μοσχοβιτῶν ὅπερ ἀπετέλει τὴν κυρίαν αὐτῶν δύναμιν. Οὕτω ὁ Γαλίτσιν μηδὲν δυνηθεὶς νὰ πράξῃ ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, ἀπολέσας τεσσαράκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν. Τὸ ἑπόμενον ἔτος (1688) ὁ Γαλίτσιν ἐπεχείρησε νέαν ἐκστρατείαν, διὰ τῆς ὁποίας ἔκλεισε μὲν τὴν εἴσοδον τῶν Τατάρων εἰς Ρωσίαν, ἀλλ' οὐδὲν σπουδαιότερον ἔπραξεν.

Ὅτε τὴν 16 Σεπτεμβρίου 1689 δεκαεπταετὴς ὁ Πέτρος ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἀπηγόρευσεν εἰς τὴν Σοφίαν τὴν ἀνάμιξίν της εἰς τὰ τῆς Κυβερνήσεως τῆς χώρας, ἀφήρεσε δὲ τὴν εἰκόνα αὐτῆς καὶ ἀπὸ τῶν νομισμάτων ἀκόμη, συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῶν Τατάρων καὶ τῆς καταλήψεως τῆς 'Αζοφικῆς θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Ἡ ἀποτυχία τοῦ πρίγκιπος Γαλίτσιν δὲν ἀπεθάρρυνεν αὐτόν. Καίτοι δὲ τὰ ναυπηγούμενα ὑπὸ τῶν Ἄγγλων καὶ τῶν 'Ολλανδῶν πλοῖα, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Βορονέζα, δὲν ἦσαν ἕτοιμα, ὁ Πέτρος ἔχων πεποίθησιν ἐπὶ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ του, προήλασεν εἰς τὸ 'Αζόφ, μετὰ τῶν πεζῶν μόνον δυνάμεων. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἦτο ἡ πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἐξετελέσθη μετὰ πάσης πειθαρχίας. Διήρεσε τὸν στρατόν του εἰς τέσσαρας μεραρχίας ὑπὸ τοὺς στρατηγοὺς Λεφόρτιον, Γόρδωνα, Σχέϊν καὶ Σερεμέτοφ, αὐτὸς δὲ κατετάχθη ὡς ἁπλοῦς ἐθελοντής, ὑπὸ τὸν Σχέϊν. Ἀλλ' ὁ μὲν γενικὸς ἀρχηγὸς Σερεμέτοφ, ἄγων ἑκατὸν χιλιάδας ἀνδρῶν, μόλις ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ δύο μικρὰ φρούρια, παρὰ τῶν Τατάρων καὶ Τούρκων, ὁ δὲ Σχέϊν ἐπολιόρκησε μὲν τὸ 'Αζόφ, ἀλλὰ στερούμενος πλοίων δὲν ἠδυνήθη νὰ διακόψῃ τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης συγκοινωνίαν. Τὸ δὲ ἀκόλουθον περιστατικὸν συνετέλεσεν εἰς τὴν ματαίωσιν τῶν σχεδίων τοῦ Πέτρου. Εἰς τὸν ῥωσικὸν στρατὸν ὑπηρέτει Γερμανός τις ἐκ Δάντσικ, 'Ιάκωβος καλούμενος, ὡς ἀρχηγὸς τοῦ πυροβολικοῦ. Ἦτο οὗτος ἀνὴρ βίαιος καὶ ἄπιστος· μηδεμίαν ἔχων θρησκευτικὴν πεποίθησιν, ἀπεδέχετο τὸ θρήσκευμα τοῦ τόπου ὅπου εὑρίσκετο, τρὶς δὲ εἶχεν ἀλλαξοπιστήσει. Τιμωρηθεὶς ὑπὸ τοῦ Σχέϊν, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ καὶ ἐμφράξας τὰ ῥωσικὰ τηλεβόλα ἐλιποτάκτησεν εἰς τοὺς ἐχθρούς, ματαίως δ' ἐπιχειρήσαντες νὰ καταλάβουν οἱ Ρῶσοι δι' ἐφόδου τὸ φρούριον, ἠναγκάσθησαν ἐπὶ τέλους νὰ λύσουν τὴν πολιορκίαν, ἀπολέσαντες 30.000 περίπου ἀνδρῶν.

Ἀλλ' ὁ Μέγας Πέτρος δὲν ὑπεχώρει εἰς τὰς δυσκολίας, τὰ δὲ λάθη τῆς ἐκστρατείας ταύτης ἐδίδαξαν αὐτὸν σαφέστερον τὰς ἀρχὰς τῆς στρατιωτικῆς τέχνης. Τὸ ἔαρ τοῦ προσεχοῦς ἔτους (1696) ἀνενέωσε τὸν πόλεμον καὶ ἀνέθεσε τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Σχέϊν. Εἶχε παραλάβει μεθ' ἑαυτοῦ μηχανικοὺς καὶ πυροβολητὰς 'Ολλανδοὺς καὶ Γερμανούς, διὰ δὲ τοῦ Δὸν κατεβίβασεν εἰς τὴν 'Αζοφικὴν θάλασσαν πολεμικά τινα σκάφη ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λεφορτίου, αὐτὸς δ' ἐπέβαινεν ἐπὶ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ὡς ἁπλοῦς κυβερνήτης. Βενετοὶ καὶ 'Ολλανδοὶ ναυπηγοὶ παρεσκεύασαν ἐλαφρά τινα σκάφη, τέσσαρα πυρπολικὰ καὶ μακρὰς λέμβους. Ὁ στολίσκος τοῦ Πέτρου ἐκυρίευσε τὰ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πεμφθέντα πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ, ὁ δὲ πεζὸς στρατὸς περιέζωσε στενῶς τὴν ὀχυρὰν πόλιν καὶ ἐβομβάρδιζεν αὐτὴν ἀδιακόπως. Οἱ Τοῦρκο - Τάταροι, στερούμενοι τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων, ἠναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ, συμπαραδόσαντες καὶ τὸν λιποτάκτην 'Ιάκωβον.

Οἱ 'Ολλανδοὶ καὶ οἱ Γερμανοὶ μηχανικοὶ κατεσκεύσαν ἀμέσως ναυστάθμους, διώρυξαν λιμένας εἰς τὴν 'Αζοφικὴν χωρητικότητος πολλῶν πλοίων, τὰ δὲ ῥωσικὰ σκάφη αὐξανόμενα κατὰ μικρὸν ἔπλεον ἐλευθέρως τὴν 'Αζοφικὴν θάλασσαν ἐκδιώκοντα ἐκ τῶν παραλίων τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ τῶν Βαράγγων, τὸ πρῶτον ἤδη ἡ ῥωσικὴ σημαία ἐκυμαίνετο ἐπὶ τῶν ὑδάτων τῆς 'Αζοφικῆς.

Ἡ τόσον εὐκόλως κερδηθεῖσα νίκη τοῦ 'Αζὸφ ἐπανηγυρίσθη μεγαλοπρεπῶς ἐν Ρωσίᾳ. Ὁ Μέγας Πέτρος διέταξε νὰ τελεσθῇ θρίαμβος κατὰ τὸν ἀρχαῖον τῶν Ρωμαίων τρόπον, ὁ δὲ ἐπανακάμπτων στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μόσχαν δι' ἁψίδων καὶ φωταψιῶν. Ἀλλ' ὁ Πέτρος οὐδεμίαν ἠθέλησε νὰ κάμῃ προσωπικὴν ἐπίδειξιν καὶ ἀφῆκε νὰ ἀποδοθοῦν πᾶσαι αἱ τιμαὶ εἰς τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ἀρχηγούς του Σχέϊν, Λεφόρτιον, Σερεμέτοφ καὶ Γόρδωνα, αὐτὸς δὲ ἀναμιχθεὶς μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν παρηκολούθει τὸ πλῆθος καὶ συνήνου τὰς ἐπευφημίας του μὲ τὰς ἐπευφημίας τοῦ λαοῦ. Ὅπως κατὰ τοὺς ῥωμαϊκοὺς θριάμβους, παρηκολούθουν τὴν πομπὴν αἰχμάλωτοι, ἡγεῖτο δὲ αὐτῶν ὁ λιποτάκτης Γερμανὸς Ἰάκωβος, φερόμενος ἐπὶ ἅρματος, φέρων τουρκικὴν στολὴν καὶ τὴν ἡμισέληνον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ ἔχων ἀγχόνην ἐνώπιόν του, εἰς ἣν κατεδικάσθη βραδύτερον, ἀφ' οὗ ὑπέστη πρότερον τὴν βάσανον τοῦ τροχοῦ. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς πρώτης ταύτης νίκης τοῦ Μεγάλου Πέτρου, ἐχαράχθη καὶ τὸ πρῶτον νομισματόσημον ἐν Ρωσίᾳ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰς μὲν τὴν μίαν ὄψιν ἔφερε ῥωσιστὶ τὴν ἐπιγραφήν: «Πέτρος Α', τσάρος τῆς Μοσχοβίας, ἐσαεὶ Αὔγουστος» ἐπὶ τῆς ἄλλης δὲ εἰκονίζετο τὸ 'Αζὸφ, μετὰ τῶν λέξεων: «Νικητὴς διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος». Βραδύτερον δὲ ὅτε ἐξ 'Ολλανδίας μετέφερεν ὁ Τσάρος τὸν διάσημον χαράκτην καὶ χαλκογράφον Πέτρον Πικαρδὸν εἰς Μόσχαν, ἐχαλκογράφησεν οὗτος τὴν πολιορκίαν τοῦ 'Αζόφ, ἥτις θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστούργημά του. Εἰς τὴν εἰκόνα ταύτην παρίστανται ἔφιπποι μετὰ τοῦ Μεγάλου Πέτρου καὶ οἱ 'Αλέξιος Σχέϊν, Γόρδων, Γολόβιν καὶ Λεφόρτιος, εὑρίσκεται δὲ αὕτη εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ 'Ερμιτάζ.

Digitized by Google

Ἡ κατάληψις αὕτη τῆς κλειδὸς τῆς Ἀζοφικῆς, ἤνοιξεν εὐρὺ στάδιον εἰς τὰς πολιτικὰς βλέψεις τοῦ Μεγάλου Πέτρου. Ἀλλὰ δὲν παρέμεινεν αὕτη ἐπὶ μακρὸν εἰς τὴν κυριαρχίαν του. Κατὰ τὴν ἀτυχῆ ἐκστρατείαν τῆς Μολδαυΐας καὶ Βλαχίας τοῦ 1711 ὁ Μέγας Πέτρος ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ παρὰ τὸ χωρίον Φαλξένον, κείμενον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ Προύθου, συνθήκην, δι' ἧς ὑπεχρεώθη ν' ἀποσυρθῇ ἐκ τῆς Ἀζοφικῆς, νὰ κατεδαφίσῃ τὰ ἐγερθέντα φρούρια καὶ νὰ καταστρέψῃ τοὺς λιμένας τοῦ Ταϊγανίου καὶ τῆς Σαμάρας. Οὕτω κατέστη τουρκικὴ θάλασσα ἡ Ἀζοφικὴ καὶ πάλιν.

Ὅτε ἐπὶ Αἰκατερίνης τῆς Μεγάλης τῷ 1768 ἡ Τουρκία ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ρωσίας, αὕτη περιπεπλεγμένη εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἐπαναστατημένης Πολωνίας, ἀσθενῆ ἠδυνήθη νὰ προβάλῃ ἀντίστασιν· διετάχθη ἐν τούτοις ὁ στρατηγὸς πρίγκιψ Γαλίτσιν μετὰ 30,000 ἀνδρῶν, ὅπως ἀνακόψῃ τὴν προέλασιν τοῦ μεγάλου βεζύρου εἰς Παδυλίαν, ὁ δὲ στρατηγὸς Ρουμαντσὼφ νὰ ἐπιβλέπῃ τοὺς Τατάρους τῆς Κριμαίας. Ὁ πρίγκιψ Γαλίτσιν ἐνίκησε τοὺς Τούρκους παρὰ τὸ Χάτιν τοῦ Δνειστέρου (1769), τὸ ἑπόμενον δὲ ἔτος ὁ διάδοχος τοῦ Ρουμαντσὼφ κατετρόπωσε τὸν Χάνην τῶν Ταταρων τῆς Κριμαίας, καὶ τῷ 1771 ὁ πρίγκιψ Δολγορούκη ἐδήωσε ταύτην, κατέλαβε τὴν Κάφαν (Θεοδόσιαν), τὸ Κὲρτς καὶ τὸ Γενὶ-Κιλέ, ἀποκλείσας οὕτω τὴν Ἀζοφικήν. Ἀμέσως τὸ ἑπόμενον ἔτος ἤρξαντο αἱ διαπραγματεύσεις περὶ εἰρήνης ἐν Fokehaug, ἀλλ' αἱ ἐργασίαι τοῦ συνεδρίου διεκόπησαν ἀποτόμως καὶ ὁ πόλεμος ἐπαναλήφθη. Οἱ Ρῶσοι περιεκύκλωσαν τὸ στρατόπεδον τοῦ μεγάλου βεζύρου ἐν Σούλμᾳ καὶ ὁ Σουλτάνος Ἀβδοὺλ Χαμὴτ Α' ἠναγκάσθη εἰς τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ (1774). Μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅρων τῆς συνθήκης ταύτης ἡ Τουρκία παρεχώρει τὴν Ἀζοφικὴν καὶ πάντα τὰ φρούρια τῆς Κριμαίας εἰς τὴν Ρωσίαν, οὕτω πως δὲ ἡ Ἀζοφικὴ θάλασσα καὶ ἡ Κριμαία περιήρχοντο ὁριστικῶς εἰς αὐτήν, διαλυομένου τοῦ Ταταρικοῦ κράτους τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου. Ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἐδημιούργει οὕτω τὴν Νέαν Ρωσίαν καὶ συνοδευομένη ὑπὸ τοῦ εὐνοουμένου αὐτῆς στρατηγοῦ Πατόμκιν, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς πολιτικῆς ταύτης, περιῆλθεν ἐν θριάμβῳ τὰς κατακτηθείσας χώρας. Συνῴκησε ταύτας καλέσασα πλῆθος Ἑλλήνων, πρὸς οὓς παρεχώρησε πλεῖστα προνόμια καὶ ἐπανέδωκε τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα εἰς τὰς πόλεις ἐκείνας, αἵτινες ὑπῆρξαν ἀνθηραὶ παροικίαι κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἤρξαντο ἀμέσως εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀζοφικῆς καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἐγειρόμεναι πόλεις μεγάλην ἀποκτήσασαι ἀκμήν. Περὶ τὰ τέλη τῆς βασιλείας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α' (1824—1825), ὅτε ἐπλημμύρουν τὴν Ρωσίαν αἱ μυστικαὶ ἑταιρεῖαι ἐπιδιώκουσαι τὴν ἐγκαθίδρυσιν δημοκρατίας ἐν Ρωσίᾳ ἐσκέφθη οὗτος νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Μεσημβρινὴν Ρωσίαν καὶ ἀπέβλεψεν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ταϊγανίου, ἥτις ἐχαράχθη ἐπὶ μεγαλοπρεποῦς σχεδίου. Ἀλλ' ὁ ἐπελθὼν θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐματαίωσε τὸ ἀνεφάρμοστον ἴσως σχέδιον αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, μεσοῦντος τοῦ Ἀπριλίου 1854, ὁ συμμαχικὸς στόλος τῶν Ἄγγλων καὶ Γάλλων, ὅστις ἐγένετο κυρίαρχος πασῶν τῶν ρωσικῶν θαλασσῶν, εἰσέδυσεν εἰς τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν ἐκβιάσας τὸ ὠχυρωμένον στενὸν τοῦ Κέρτς, ἐβομβάρδισε τὴν ἀνοχύρωτον πόλιν τοῦ Ταϊγανίου καὶ ἀπεβίβασε στρατὸν εἰς αὐτήν. Μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πολέμου τούτου διὰ τῆς συναφθείσης κατὰ τὸν μῆνα Μάρτιον τοῦ 1856 παρισινῆς συνθήκης, μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅρων ὁ Εὔξεινος Πόντος καὶ μετ' αὐτοῦ ἡ Ἀζοφικὴ θάλασσα ἐκηρύσσοντο οὐδέτεροι, ἀπεκλείετο ἡ εἴσοδος εἰς τὰς θαλάσσας ταύτας πολεμικῶν σκαφῶν πασῶν τῶν Δυνάμεων καὶ ἀπηγορεύετο ἡ ἵδρυσις ναυπηγείων καὶ ἄλλων πολεμικῶν ἱδρυμάτων. Ἠδύναντο δὲ ἡ Ρωσία καὶ ἡ Τουρκία νὰ διατηρῶσι δέκα μόνον ἐλαφρὰ σκάφη πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν παραλίων.

Ἡ κατάκτησις τῶν περὶ τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν χωρῶν ἐγένετο ἀφορμὴ εἰς σπουδαίας ἀρχαιολογικὰς ἀνακαλύψεις. Οἱ περὶ τὴν πόλιν Κὲρτς χῶροι εἶναι πλουσιώτατοι εἰς ἀρχαιολογικὰ ἀντικείμενα. Οἱ σπουδαιότεροι τούτων εἶναι τὸ Κοὺλ-Ὀμπᾶ καὶ Ἀλτοὺν-Ὀμπᾶ, ὅπου ἀνευρέθησαν κατακόμβαι, νεκροταφεῖα, ἀρχαῖοι τάφοι, ἐπιγραφαὶ καὶ μέγα πλῆθος ἀνδριάντων, δι' ὧν διεφωτίσθη ἡ ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἐπίδρασις, τὴν ὁποίαν ἤσκησαν αὗται ἐπὶ τῶν σκυθικῶν ἐκείνων λαῶν. Οἱ Ἕλληνες ἄποικοι μετέφερον, ἐκ Θηβῶν κυρίως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, καλλιτεχνικὰ ἀντικείμενα, τὰ ὁποῖα διετήρησεν ἐπὶ τόσους αἰῶνας φιλοστόργως ἡ γῆ ἀπὸ πάσης βαρβαρικῆς καταστροφῆς, καὶ τὰ ὁποῖα μεθ' ὑπερηφανείας ἐπιδεικνύει σήμερον τὸ ἐν Πετρουπόλει Μουσεῖον Ἐρμιτάζ. Μεταξὺ τῶν ἀπειραρίθμων ἀρχαιοτήτων τὰς ὁποίας ἔφερον εἰς φῶς αἱ ἔρευναι τοῦ Ρώσου ἀρχαιολόγου Οὐβάρωφ, ὑπάρχουν χρυσᾶ, ἀργυρᾶ καὶ ὀρειχάλκινα ἀγγεῖα, θώρακες, πανοπλίαι, πλαγγόνες, οἰκιακὰ σκεύη, γυναικεῖα κοσμήματα κτλ., τὰ ὁποῖα, λέγει ὁ ἱστορικὸς Darcel, ἐπιτρέπουν νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι ὑπάρχει ἀναμφισβητήτως σχέσις μεταξὺ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἀποίκων καὶ τῶν συγχρόνων κατοίκων τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας. Αἱ καρφίδες καὶ αἱ περόναι, ἐν παραδείγματι, εἶναι κεκοσμημέναι δι' εἰδωλίων γυναικῶν, αἵτινες φέρουσι τὴν στεφάνην τῆς Ἥρας, καὶ τῆς ὁποίας ἡ ὁμοιότης τοῦ σχήματος καὶ τῶν διακοσμήσεων πρὸς τὸ φερόμενον σήμερον *κακόσνικ* ὑπὸ τῶν ρωσίδων παρθένων εἶναι τοιαύτη, ὥστε καταφαίνεται ἀμέσως ἡ μεταξύ των ἀναλογία. Εἰς τὰς ἀμφιέσεις τῶν ἱππέων τοῦ χρυσοῦ περιδεραίου τοῦ βασιλέως τοῦ Κοὺλ-Ὀμπᾶ καὶ τὰς τῶν συγχρόνων Κοζάκων οὐδεμία ὑπάρχει διαφορά. Αἱ σκευαὶ τῶν ἵππων ἐξ ἄλλου, αἱ ἀποτελούμεναι ἐξ ἑνὸς μόνον ἡνίου, εἶναι ἐν χρήσει ἀκόμη παρὰ τοῖς χωρικοῖς τῶν διαμερισμάτων τῆς Ἀζοφικῆς. Πάντα ταῦτα τὰ ὁποῖα ἀπεκάλυψεν ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη, παραβαλλόμενα πρὸς τὰς ἀμφιέσεις, τὰ κοσμήματα καὶ τὰς σκευὰς τῶν συγχρόνων Ρώσων, καταδεικνύουν ὅτι αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἀφῆκαν βαθύτατα τὰ ἴχνη των ἐπὶ τῶν βαρβάρων ἐκείνων πληθυσμῶν, μεθ' ὧν ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός, ὅστις, κατὰ τὴν κρίσιν τῶν Ρώσων ἀρχαιολόγων, εἶχεν εἰσδύσει ἐπίσης ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Μαιώτιδος καὶ τοῦ Εὐξείνου εἰς τὴν Μεγάλην λεγομένην Ρωσίαν, τὴν Λιθουανίαν, τὴν Λιβονίαν καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὴν Δανιμαρκίαν, Σουηδίαν καὶ Νορβηγίαν.

ΘΕΟΔ. ΒΕΛΛΙΑΝΙΤΗΣ

[ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟΝ]. Τὸ Διεθνὲς Δίκαιον διακρίνει δύο ἤ, κυρίως εἰπεῖν, τρεῖς κατηγορίας θαλασσῶν: τὴν *ἐσωτερικὴν* θάλασσαν (mer intérieure), τὴν *κλειστὴν* θάλασσαν (mare clausum, mer fermée) καὶ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς αὐτάς, τὴν *ἀνοικτὴν* καλουμένην θάλασσαν (βλ. λ. θάλασσα). Κλασικὸν παράδειγμα κλειστῆς θαλάσσης παρέχει ἡ Ἀζοφική, ὡς ἀνήκουσα ἐντελῶς καὶ ἀποκλειστικῶς εἰς μίαν Πολιτείαν καὶ ἔχουσα μικρὸν τὸ στόμιόν της, τὸ ἀπολῆγον εἰς τὰ φρούρια τοῦ Κέρτς. Ἐπὶ τούτου ἐπικρατεῖ πλήρης ὁμοφωνία μεταξὺ τῶν συγγραφέων. Ἐξαίρεσιν ἀληθῶς ἀποτελεῖ ὁ Stoerk (Handbuch des Völkerrechts auf Grundlage europäischer Staats praxis, ἔκδ. ὑπὸ von Holtzendorff τ. II, 1886 σ. 513) ὅστις σύμφωνος μὲ τὴν θεωρίαν του ὅτι ἐν Εὐρώπῃ δὲν ὑπάρχει, οὔτε καὶ πρέπει ν' ἀναγνωρίζεται ὁ θεσμὸς τῆς κλειστῆς θαλάσσης, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπόλυτος ἐλευθεροπλοΐα, ἀρνεῖται νὰ παραδεχθῇ τὴν Ἀζοφικὴν ὡς *κλειστὴν θάλασσαν*. Ἡ ἄρνησις ὅμως αὕτη τοῦ Stoerk ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ἰδιάζουσαν ἐν τῷ Διεθνεῖ Δικαίῳ θέσιν τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης, ὡς μὴ στηριζομένη ἐπὶ εἰδικῶν νόμων, ἀλλ' οὖσα συνέπεια τῆς ὡς ἄνω θεωρίας του, — ἥτις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν σήμερον οὐδένα ἔχει ὀπαδόν, — ἂν δὲν ἐλησμονήθη ἐντελῶς, δὲν δύναται πάντως ν' ἀποτελέσῃ ἀσφαλὲς ἔρεισμα ἀμφισβητήσεως τῆς ἰδιότητος τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης ὡς κλειστῆς.

Ἡ Ἀζοφική, ὡς κλειστὴ θάλασσα, μέχρι τοῦ 18 αἰῶνος σχεδὸν ὑπήγετο ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, ὅπως καὶ ἡ Μαύρη θάλασσα, ἀκριβῶς διότι πανταχόθεν ἐδέσποζεν αὐτῆς ἡ Τουρκία. Ἀλλὰ τῷ 1696 ἡ Ρωσία ὑπὸ τὸν Πέτρον Α' καταλαμβάνει τὴν πολίχνην Ἀζόφ, εἰς δὲ τὴν ἐπακολουθήσασαν συνθήκην τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῆς 13 Ἰουνίου 1700 (κατὰ τὸ ὀθωμαν. ἡμερολόγιον Σεφὲρ 1112) περιείχετο εἰδικὸν ἄρθρον καθ' ὃ «τὸ φρούριον τοῦ Ἀζὸφ ὡς καὶ ἅπασαι αἱ ἀκροπόλεις παλαιαὶ καὶ νέαι, ἐπίσης δὲ ἡ περιοχὴ αὐτῶν *καὶ τὰ μεταξὺ τῶν φρουρίων τούτων ὕδατα*, εὑρισκόμενα ἤδη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας, θὰ ἐξακολουθήσουν ἀνήκοντα εἰς αὐτὸν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως» (ἄρθ. 4). Οὕτω πως μετεβλήθη ἡ διεθνὴς θέσις τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης, ἀκριβῶς διότι ἡ περικλείουσα αὐτὴν ξηρὰ ἀνήκει τοῦ λοιποῦ εἰς δύο Πολιτείας, τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Τουρκίαν. Ἀλλὰ ἐν ἔτει 1712 τὸ Ἀζὸφ περιέρχεται πάλιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Τουρκίας διὰ νὰ ἐπανακαταληφθῇ τὸ 1736 αὖθις ὑπὸ τῆς Ρωσίας. Ἡ ἐν ἔτει 1739 ἐν Βελιγραδίῳ τῇ 18 Σεπτεμβρίου (14 Τζεμαζὶ—οὺλ—ἀχὶρ 1152) συνομολογηθεῖσα μεταξὺ τῆς Αὐτοκρατείρας Ἄννης καὶ τῆς Τουρκίας συνθήκη ὥριζεν ἐν ἄρθ. 3 ὅτι τὸ φρούριον τοῦ Ἀζὸφ θὰ κατεδαφίζετο, ἐπέτρεπε δὲ τόσον εἰς τὴν Ρωσίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Ὑ. Πύλην ν' ἀνεγείρουν ἀλλαχοῦ φρούρια.

Οὕτω πως καὶ πάλιν ἡ Ἀζοφικὴ θάλασσα ἔπαυε ν' ἀποτελῇ κλειστὴν θάλασσαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὅπως καὶ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν δεκαεξαετῆ περίοδον (1696-1712). Ἡ κατάστασις αὕτη διετηρήθη μέχρι τοῦ 1774.

Μετὰ τὸν πρῶτον ὅμως Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον, διὰ τῆς ἀπὸ 10/21 Ἰουλίου 1774 (14 Τζεμαζὶ-οὺλ-εβὲλ 1188) μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας συνομολογηθείσης ἐν Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ συνθήκης εἰρήνης, ἡ Ρωσία ἥτις δι' αὐτῆς ἔκαμνε τὴν ἐπίσημον ἐμφάνισίν της ἐπὶ τῆς πανευρωπαϊκῆς σκηνῆς ὡς μεγάλης δυνάμεως, ὑπηγόρευσεν εἰς τὴν ἡττημένην Τουρκίαν εἰδικὸν ἄρθρον (20) καθ' ὃ «ἡ πόλις τοῦ Ἀζὸφ μετὰ τῆς περιοχῆς της ἐπὶ τῇ βάσει τῶν εἰς τὴν συνθήκην τοῦ 1700 καθορισθέντων ὁρίων μεταξὺ τοῦ Διοικητοῦ Τολστόϊ καὶ τοῦ Τούρκου Διοικητοῦ Χασᾶν Πασᾶ θ' ἀνήκῃ τοῦ λοιποῦ εἰς τὴν Ρωσίαν»... Ἐπίσης δέ, δυνάμει τῶν ἄρθρων 18 καὶ 19 ἡ Ρωσία προσήρτησε τὰ φρούρια τῶν στενῶν τοῦ Κέρτς καὶ Γενικαλὲ ὡς καὶ τὸν πύργον Κίμπον. Διὰ τοῦ ἄρθ. 3 τέλος τῆς αὐτῆς συνθήκης ἀνεγνωρίζετο ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ταρτάρων τῆς Κριμαίας, τοῦ Κουβὰν κλπ., ὅπερ ἀπετέλει προμήνυμα περὶ προσεχοῦς προσαρτήσεως τῶν μερῶν τούτων εἰς τὴν Ρωσίαν—ὅ,τι καὶ συνέβη πράγματι μετ' οὐ πολύ.

Πλὴν ὅμως καὶ μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ ἡ Ἀζοφικὴ δὲν ἀπετέλει κλειστὴν θάλασσαν, ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ, διότι τύποις τοὐλάχιστον ἡ περικλείουσα αὐτὴν ξηρὰ δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν αὐτὴν Πολιτείαν. Μολαταῦτα ὅμως ὑποστηρίζεται—καὶ ἴσως οὐχὶ ἀδίκως—ὅτι ἐπειδὴ οἱ παρὰ τὰς ὄχθας κατοικοῦντες Τάρταροι, ἂν καὶ τρόπον τινὰ αὐτοδιοικούμενοι, δὲν ἀπετέλουν ὅμως Πολιτείαν ἀπὸ νομικῆς ἀπόψεως, ἡ Ἀζοφικὴ ὑπῆρξεν ἔκτοτε κλειστὴ θάλασσα ὑπαγομένη εἰς τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρωσίας. Πάντως ὅμως, ἀπὸ τοῦ 1784, ὅτε ἡ Τουρκία ὑπεχρεώθη ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὁριστικὴν τῶν μερῶν τούτων προσάρτησιν εἰς τὴν Ρωσίαν, οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νὰ ἐγερθῇ ὅτι ἡ Ἀζοφικὴ ἀπετέλεσε κλειστὴν θάλασσαν ὑπαγομένη ὑπὸ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν τῆς Ρωσίας, ἐφόσον ἅπαντα τὰ στοιχεῖα τ' ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅρου «κλειστὴ θάλασσα» συντρέχουν ἐξ ὁλοκλήρου ἐν προκειμένῳ.

Ἂν καὶ διαρκούσης τῆς τελευταίας ἐπαναστατικῆς περιόδου ἐν Ρωσίᾳ, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα, αἱ πρὸς τὴν Ἀζοφικὴν θάλασσαν ὄχθαι ὑπήχθησαν, ἄλλοτε ἐπὶ μακρότερον καὶ ἄλλοτε ἐπὶ βραχύτερον χρονικὸν διάστημα, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν διαφόρων ἐπαναστατικῶν καὶ ἀντιμαχομένων πρὸς ἀλλήλας κυβερνήσεων, ἐν τούτοις τοῦτο οὐδόλως ἐπέδρασεν ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνοῦς Δικαίου, ἐπειδὴ ἑκάστη τούτων ἐπεβάλλετο ὡς «νόμιμος διάδοχος» τῆς ἐκπεσούσης Αὐτοκρατορίας. Ἐξαρτᾶται δὲ τοῦ λοιποῦ ἐκ τοῦ ὁριστικοῦ διακανονισμοῦ τῆς ρωσικῆς καταστάσεως τὸ νὰ παραμείνῃ ἡ Ἀζοφικὴ κλειστὴ θάλασσα, ἢ νὰ παύσῃ οὖσα τοιαύτη, θεωρουμένη ἀνοικτὴ θάλασσα, ἐφόσον τὰ διάφορα παράλια αὐτῆς ἀποτελέσουν τμήματα διαφόρων Πολιτειῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τοῦ ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένου βιβλίου ἴδε καί: *Laun*, Die Internationalisierung der Meerengen (1918 8. 15).—*Liszt*, Das Völkerrecht systematisch dargestellt ἔκδ. 11 σ. 77. — *Rivier*, Lehrbuch des Völkerrechts ἔκδ. 2 σ. 136.— *Gareis*, Institutionen des Völkerrechts ἔκδ. 2 σ. 84.—*Schükking*, ἐν Niemeyers Zeitschrift für Internationales Recht τ. XVI σ. 121. Πρβλ. καὶ τὸ σύντομον ἄρθρον τοῦ *Schätzel*: Das Asowsche Meer ἐν τῷ Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie ἐκδιδομένῳ ὑπὸ Strupp τ. I (1925) σ. 67. Τὸ κείμενον τῶν συνθηκῶν Κωνσταντινουπόλεως, Βελιγραδίου καὶ Κιουτσοὺκ-Καϊναρτζῆ ὅρα ἐν *Gabriel effendi Naradounghian*: «Recueil d'actes internationaux de l'Empire Ottoman» τ. I (1300-1789) 1897 σ. 197 ἑπ. σ. 258 ἑπ. σ. 319 ἑπ. Πρβλ. ἐπίσης *Strupp* Urkunden zur orientalischen Frage σ. 18.

ΗΛ. Γ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀζόχια *[Γεωγρ.]*. Ἀγκυροβόλιον καταφυγῆς (Azohia ἢ καὶ Subida, ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ *Μαζαρόν* = Mazzaron τῆς ΝΑ Ἱσπανίας) εἰς 10 μίλλια ΝΔ τῆς *Καρταχένα* (Καρθαγένης, Cartagena), σχηματιζόμενον ὑπὸ τοῦ ἀκρωτηρίου *Τινιόζο* (Cabo Tinoso)· δύναται νὰ περιλάβῃ πολλὰ πλοῖα ζητοῦντα ἐκεῖ καταφύγιον, ὅταν λόγῳ ἐναντίων σφοδρῶν καιρῶν ἀδυνατοῦν νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πρὸς τὴν Καρταχένα πλοῦν των. Εἶναι ὅμως τὸ ἀγκυροβόλιον ἀναπεπταμένον πρὸς Λίβα (Γαρμπῆν), ὅστις ἐκεῖ, ὡς χειμέριος ἄνεμος, εἶναι κινδυνωδέστατος. Ἐγγὺς τοῦ ἀγκυροβολίου κωμόπολις, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου του Τινιόζο (Πλατ. = 37°32′, Μῆκ. = 1°06′ δυτ— Χαρτ. Ἀγγλ. 2717*) φάρος *λευκοῦ σταθεροῦ* φωτὸς 24 μιλλίων.

Σ. Ε. Λ.

Ἀζραήλ. Ἄγγελος τοῦ θανάτου, κατὰ τοὺς Μωαμεθανούς, καὶ εἷς ἐκ τῶν τεσσάρων μᾶλλον εὐνοουμένων τοῦ Θεοῦ. Κατά τινα μωαμεθανικὸν θρῦλον, οἱ τρεῖς ἄλλοι ἄγγελοι ἐστάλησαν εἰς τὴν γῆν νὰ φέρουν τὸ χῶμα ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἔπλαττεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀδάμ, ἀλλ' ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι, διότι ἐγνώριζον ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος θὰ ἔφερε τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὸν κόσμον. Ἀλλ' ὅτε ἐστάλη ὁ Ἀζραὴλ ἐξετέλεσεν ἀδιστάκτως τὴν εἰς αὐτὸν ἀνατεθεῖσαν ἐντολήν, δι' ὃ καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ χωρίζῃ τὴν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ σώματος κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου.

—Ἀζραήλ. μελόδραμα λυρικόν, — λέξεις Φερδ. Φοντάνα, μουσικὴ βαρώνου Ἀλμπέρτου Φραγκέττη (βλ. λέξιν), παρασταθὲν εἰς τὸ Δημ. Θέατρον τοῦ Ρέτζιο Ἐμίλια τὴν 11 Φεβρ. 1888, μὲ ἱκανὴν ἐπιτυχίαν, ἥτις ὅμως δὲν ὑπῆρξε μακρᾶς διαρκείας, τὸ μὲν ἕνεκα σκηνικῆς ἀνεπαρκείας τοῦ λιμπρέττου, τὸ δὲ διὰ τὸ μὴ πρωτότυπον τῆς μουσικῆς ἐπεξεργασίας.

Δ. Λ.

Ἀζρακί. Πέρσης ποιητὴς καὶ φιλόσοφος, ζήσας τὸν 11ον αἰῶνα. Ἀφῆκε τὸ «Βιβλίον τοῦ Σιντιμπάντ», ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχονται διάφορα ἠθικὰ ἀποφθέγματα καὶ τὴν «Ἱστορίαν μιᾶς Γυναικός», ἀφήγησιν ἐρωτικῶν περιπετειῶν

Digitized by Google

Ἀζτέκοι (Aztèques, Azteken, Azteca). Εἷς ἐκ τῶν *ἀρχαιομεξικανικῶν* λαῶν, ἀνήκων εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν *πεπολιτισμένων ἀμερικανικῶν παναρχαίων πληθυσμῶν* (πεπολιτισμένων Ἰνδιάνων), οἱ ὁποῖοι ἔζων ἀκόμη εἰς τὴν Ἀμερικὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνακαλύψεώς της.

Ὅταν ὁ Φερδινάνδος Κορτές, ἀποπλεύσας ἐκ Κούβας τὴν 10ην (ἢ τὴν 18ην) Φεβρουαρίου 1519, ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Μεξικοῦ καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀνῆλθεν εἰς τὴν ὑψηλὴν ἐπίπεδον χώραν τοῦ Ἀναχουάκ (Anahuac) ἢ χώραν τῶν Μεξικανικῶν λιμνῶν, εὗρεν αὐτὴν κατεχομένην ὑπὸ τῶν *Ἀζτέκων*, ἑνὸς λαοῦ ὁ ὁποῖος τότε ἀπετέλει τὴν πλέον πνευματώδη καὶ τὴν πλέον πολεμικὴν φυλὴν τοῦ Ἀναχουάκ. Ὁ λαὸς αὐτὸς εἶχε πολιτισμὸν πολὺ ἐξειλιγμένον, ὑπολειπόμενον βε-

Τὸ μειδίαμα μιᾶς ἀπογόνου τῶν Ἀζτέκων, λουομένης εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς μεγάλους ποταμοὺς τοῦ Μεξικοῦ.

βαίως τοῦ αἰγυπτιακοῦ καὶ τοῦ βαβυλωνιακοῦ κατὰ τὸ ὕψος καὶ τὴν ὡριμότητα, ἀκολουθοῦντα ὅμως παρομοίαν περίπου κατεύθυνσιν.

Ἡ καταγωγὴ τοῦ λαοῦ τούτου εἶναι ἄγνωστος, ἐκ δὲ τῆς ἱστορίας του γνωρίζομεν μόνον ὅ,τι ἦτο δυνατὸν νὰ προκύψῃ ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῶν μύθων καὶ τῶν παραδόσεων, ἐξ ὧν εἶναι συνυφασμένη. Ὅταν οἱ Ἱσπανοὶ ἦλθον εἰς τὴν χώραν τοῦ Ἀναχουάκ, οἱ Ἀζτέκοι ἠγνόουν ἐντελῶς τὴν καταγωγήν των, ἐγνώριζον δ' ἁπλῶς ὅτι εἶχον ἔλθῃ εἰς τὴν χώραν ταύτην ὕστερον ἀπὸ ἄλλους λαούς, οἱ ὁποῖοι συνέζων μαζί των ἢ τοὺς ὁποίους εἶχον ὑποτάξει.

Αἱ ἱστορικαὶ πηγαί. Οἱ Ἀζτέκοι εὐτυχῶς διετήρησαν μερικὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας των εἰς χρονικά—εἰκονογραφήματα, τὰ ὁποῖα διεσώθησαν. Τούτων δὲ ἡ ἐξήγησις, διασωθεῖσα ἐπίσης ἐκ παραδόσεων, ἐδόθη ὑπὸ τῶν ἰθαγενῶν εἴς τινας τῶν κατακτητῶν των, ὡς καὶ εἰς Ἱσπανοὺς ἢ Ἰταλοὺς ἱερεῖς.

Μία ἐκ τῶν πλέον ἐνδιαφερουσῶν πηγῶν διὰ τὰς παραδόσεις καὶ τοὺς μύθους τῶν ἀρχαίων Μεξικανῶν εἶναι τὸ «Codex Chimalpopoca», χειρόγραφον ἀνακαλυφθὲν ἀπὸ τὸν ἀββᾶν Brasseur de Bourbourg. Εἶναι ἡ ἑρμηνεία διαφόρων μυθολογικῶν καὶ ἱστορικῶν μεξικανικῶν εἰκονογραφημάτων, συνταχθεῖσα ὑπὸ ἀνωνύμου συγγραφέως κατὰ τὰ πρῶτα μετὰ τὴν κατάκτησιν ἔτη καὶ ἀντιγραφεῖσα ἀπὸ τὸν Fernando de Alva *(Ixtlilxochitl*, 1568—1648). Ἀνῆκεν εἰς τὴν πολύτιμον συλλογὴν τῶν μεξικανικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα συνελέγησαν κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ὑπὸ τοῦ Lorenzo Boturini (βλ. τὸν ἰδικόν του «Catalogo del Museo historico indiano», παράρτημα τοῦ συγγράμματός του «Idea de una nueva historia general de la America septentrional, Madrid 1746, § viii., No 13.). Ὀνομάζεται Historia de los regnos de Colhuacan y de Mexico. Ἄλλα ἀντίγραφα τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου, ὀφειλόμενα εἰς τοὺς Leon y Gama, José Pichardo, Aubin καὶ Brasseur ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων εἰς τὴν συλλογὴν *Aubin-Goupil*. Ὁ Brasseur ἀπέθανε πρὶν δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του, νὰ δημοσιεύσῃ δηλ. ὁλόκληρον τὸ χειρόγραφον εἰς γλῶσσαν Ναχουατλικὴν μετὰ μεταφράσεως. Ἀποσπάσματά τινα εὑρίσκονται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφεῖσαν «Histoire des nations civilisées du Mexique» καὶ εἰς τὸ ἔργον τοῦ Leon y Gama Dos Piedras (Ἐκδ. Bustamente, Mexico 1832). Μεγαλύτερα τεμάχια τοῦ ἀντιγράφου τοῦ *Ixtlilxochitl* ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὰ «Anales del Museo nacional de Mexico» (τόμ. III, παράρτ. σελ. 7—70). Ἀλλ' εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτὴν τὸ μεξικανικὸν κείμενον εἶναι πολὺ παρηλλαγμένον καὶ αἱ δύο ἱσπανικαὶ μεταφράσεις δὲν φαίνονται ἀκριβεῖς. Τὸ παρισινὸν χειρόγραφον ἀντιπαρεβλήθη προσεκτικὰ πρὸς τὸ πολύτιμον ἀντίγραφον τοῦ *Ixtlilxochitl* ὑπὸ τοῦ Δρος Walter Lehmann ἀνευρόντος τὸ τελευταῖον τοῦτο εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου τοῦ Μεξικοῦ. (βλ. Zeitschrift für Ethnologie, 1906, σελ. 752—760. Journal de la Société des Américanistes de Paris, nouv. sér. τόμ. III, No 2. *Dr E. Seler*, Verhandlungen des XVI Internationalen Amerikanisten-Kongresses, Vien 1909, II, σελ. 129—150).

Ἐν ἄλλο σπουδαιότατον χειρόγραφον ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Dr. Lehmann εἰς τὴν Γουατεμάλαν. Εἶναι τὸ χειρόγραφον τοῦ πατρὸς *Francisco Ximenez* «Historia de la Provincia de San Vicente de Chiapa y de Guatemala» εἰς τρεῖς ὀγκώδεις τόμους δεδεμένους, τὸ ὁποῖον περιέχει τὴν ὀνομαστὴν ἱσπανικὴν μετάφρασιν τῶν μύθων *Quiché* ἢ τὸ «*Popol-Vuh*». Τὸ χειρόγραφον ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ δουκὸς τοῦ Loubat, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ δωρήσῃ αὐτὸ εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βερολίνου μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Dr Lehmann.

ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΖΤΕΚΩΝ. Ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων γνωστῶν διὰ τῆς μελέτης τῶν μεξικανικῶν εἰκονογραφημάτων—χρονικῶν καταφαίνεται, ὅτι οἱ Ἀζτέκοι δὲν κατῴκουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν χώραν τοῦ Ἀναχουάκ, ὅπου εὗρον αὐτοὺς οἱ ὑπὸ τὸν Κορτὲς ἐλθόντες Ἱσπανοί, οὔτε ὑπῆρξαν οἱ καθ' αὐτὸ ἱδρυταὶ τοῦ πολιτισμοῦ των, ἀλλ' ὅτι εἶναι κατακτηταὶ κατελθόντες ἀπὸ βορρᾶ. Πολὺ πρὶν ἀπ' αὐτούς, κατὰ τὰς παραδόσεις, ἡ ὀρεινὴ χώρα τοῦ Ἀναχουὰκ κατῳκεῖτο ἀπὸ τοὺς *Τολτέκους* (Toltecas), οἱ ὁποῖοι, ὁρμηθέντες κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα (πιθανῶς τῷ 544) ἐκ τῆς βορειότερον κειμένης πατρίδος των, τῆς Huehuetlapallan, ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται πρὸς Νότον. Βορείως τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀναχουάκ, εἰς τὸ σημερινὸν Tulan ἢ Tula, ἔμειναν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν, ἐνῷ οἱ λοιποὶ κατῆλθον νοτιώτερον καὶ κατέλαβον τὸ Ἀναχουάκ. Μετ' αὐτοὺς ἦλθον, κατὰ τὸ 1070, οἱ *Σισιμέκοι* (Chichimecas) λαὸς βάρβαρος, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἔχει τὴν καταγωγὴν ἐκ τῆς λέξεως Chici (= κύων). Οὗτοι κατῆλθον ἀπὸ τὸ Amaquemecan ὑπὸ τὸν βασιλέα Xolotl καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ Tezcuco, ἀναμιχθέντες καὶ μὲ τὰ ὑπάρχοντα ἐκεῖ ἄλλα ἔθνη.

Μετ' αὐτοὺς μετηνάστευσαν εἰς τὸ Μεξικὸν ἑπτὰ ἄλλαι φυλαί, οἱ Xochimilca, οἱ Chalca, οἱ Tepaneca, οἱ Acolhua, οἱ Thalcuica, οἱ Tlascalteca καὶ τέλος οἱ Ἀτζέκοι. Καὶ τὰ ἑπτὰ ταῦτα ἔθνη ὡμίλουν ἐν κοινὸν ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον καλεῖται *Ναχούα* ἢ *Ναχόα*. Τούτου ἕνεκα ἐκλήθησαν καὶ *Ναχουατλάκοι* (Nahuatlacas) ἢ *Ναχουατλακάτλοι* (Nahuatlacatl) λαοί.

Ἐκ τῶν ἑπτὰ φυλῶν, οἱ *Ἀζτέκοι* ὡρμήθησαν ἀπό τινα χώραν καλουμένην *Ἄζτλαν* (Aztlan), ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι εὑρίσκεται βορειοδυτικῶς τοῦ Μεξικοῦ, ἀλλ' ἡ ἀκριβὴς γεωγραφικὴ τῆς θέσις δὲν εἶναι γνωστή. Ὠνομάσθησαν *Ἀζτέκοι* ἀπὸ τὸ ναχουατλικὸν ὄνομα τῆς πατρίδος των Ἀζτλάν, τὸ ὁποῖον σημαίνει «*τόπος τοῦ ἐρωδιοῦ*» ἢ «*ἐρωδιολαός*». Ἡ χρονολογία τῆς ἐξόδου των ἀπὸ τὸ Ἀζτλὰν εἶναι ἀκαθόριστος. Ὑπό τινων ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ ἔξοδός των πρέπει νὰ ἤρχισε κατὰ τὸ μέσον τοῦ 7ου αἰῶνος, ὑπὸ ἄλλων ὅμως αὐθεντικῶν ἐρευνητῶν τάσσεται εἰς τὸν 11ον αἰῶνα καὶ ὑπό τινων εἰς τὸν δωδέκατον, τέλος δ' ἓν μεξικανικὸν χειρόγραφον δίδει χρονολογίαν ἐξόδου

Τὸ Serape (τεράστιον ψάθινον καπέλλο) καὶ τὰ japate (εἶδος πρωτογόνων ὑποδημάτων) εἶναι χαρακτηριστικὰ τῆς ἀμφιέσεως τῶν σημερινῶν γνησίων ἢ μιγάδων ἀπογόνων τῶν Ἀζτέκων.

ἀντίστοιχον πρὸς τὸ ἔτος 1164 τῆς ἰδικῆς μας χρονολογίας. Κατερχόμενοι πρὸς τὰ νοτιοανατολικὰ ἔφθασαν εἰς τὸ Tlaliaco κατὰ τὸ ἔτος 1087 καί τινα ἔτη βραδύτερον ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὰς ἄλλας φυλὰς τῆς αὐτῆς ναχουατλακικῆς φάτσας, αἱ ὁποῖαι τοὺς συνώδευον. Τῷ 1216 ἔφθασαν εἰς τὴν κοιλάδα τῶν λιμνῶν, εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν τοῦ Μεξικοῦ.

Ἓν ἐκ τῶν πρώτων ἐξηκριβωμένων γεγονότων τῆς εἰσόδου τῶν Ἀζτέκων εἶναι, ὅτι κατέστησαν ὑποτελεῖς εἰς τοὺς *Τεπανέκους*, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὁποίων ἔδειξαν τὴν πολεμικήν των ἀνδρείαν εἰς τὴν παρὰ τὸ Tepeyacac μάχην, ὅπου τώρα κεῖται ἡ περίφημος λειψανοθήκη τῆς Λαίδης τοῦ Quadalupe. Ἐπίσης ἐπ' ἀρκετὰ ἔτη ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὑποτελεῖς εἰς τοὺς λαοὺς τοῦ *Τλακοπὰν* (Tlacopan) καὶ *Κολχουακὰν* (Colhuacan). Ἀπελευθερωθέντες ἀπὸ τὴν δουλείαν αὐτὴν καὶ αὐξήσαντες τὴν ἐπιρροήν των μεταξὺ τῶν ἄλλων φυλῶν ὑπέταξαν τοὺς *Ἀκολούας*, οἵτινες εἶχον καταστήσει τὸ Τεζκούκο κέντρον εὐημερίας. Κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα οἱ Ἀζτέκοι διὰ τῆς ἀγριότητός των ἐπροκάλεσαν κοινὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν ὅλων τῶν γειτόνων των. Καί τινας μὲν ἐξ αὐτῶν ἠνάγκασαν νὰ καταφύγουν εἰς τὴν καλαμώδη ἀκτὴν τῆς λίμνης παρὰ τὸ Acoculco, ἐνῷ ἄλλους συνέλαβον αἰχμαλώτους εἰς τὸ Culhuacan. Ὁ βασιλεὺς τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἦτο ὁ Coxcoxtli, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ἔμεινε κα-

Αἱ γυναῖκες τῶν σημερινῶν ἀπογόνων τῶν Ἀζτέκων ἀσχολοῦνται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κλάδων ἑνὸς εἴδους φοινίκων, χρησιμοποιουμένων διὰ τὴν κατασκευὴν ψιαθίνων πίλων.

τόπιν γνωστὸν εἰς Εὐρώπη ὡς «Coxcox=ὁ Νῶε τοῦ *Μεξικοῦ*» ἀπὸ μίαν σκηνὴν ἀπεικονιζομένην εἴς τινα ἰθαγενῆ δι' εἰκόνων γραφήν, ὅπου τὸ ὄνομά του ἐμφανίζεται ὁμοῦ μὲ τὴν εἰκόνα ἀνθρώπου πλέοντος ἐντὸς ἐσκαμμένου κορμοῦ δένδρου (μονοξύλου). Ἡ εἰκὼν αὕτη ἐσφαλμένως ἡρμηνεύθη ὑπὸ τοῦ Humboldt ὡς ἀναπαράστασις μεξικανικοῦ μύθου περὶ κατακλυσμοῦ.

Ὁ Coxcoxtli ἐχρησιμοποίησε τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀζτέκων κατὰ τοῦ λαοῦ Xochimilco ἀλλὰ τὸ ἴδιον ἔθνος του, περίτρομον ἐκ τῆς ἀγρίας θυσίας τῶν αἰχμαλώτων ὑπὸ τῶν Ἀζτέκων, ἐξετόπισεν αὐτοὺς εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ ἕλη τῆς μεγάλης ἁλμυρᾶς λίμνης, ὅπου αὐτοὶ λέγεται ὅτι ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν τὰ chinampas ἢ πλέοντας κήπους ἀπὸ ἰλύν, τὴν ὁποίαν συνεσώρευον εἰς σχεδίας ἐκ καλάμων ἢ θάμνων.

Τῷ 1325 οἱ Ἀζτέκοι ἵδρυσαν τὴν πρώτην πόλιν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη *Τενοχτιτλὰν* (Tenochtitlan), ἐπειδή, κατὰ πιθανότητα, εἰς τῶν ἀρχηγῶν τῶν *Ἀζτέκων* κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἱδρύσεως τῆς πόλεως ἐκαλεῖτο Τενὼχ (Tenoch). Κατ' ἄλλους ὅμως τὸ ὄνομα Tenochtitlan σημαίνει «θέσις τοῦ λίθου ἀγαύης», ἢ «ἀετὸς ἐπὶ τοῦ λίθου». Ὅπως εἶναι γεγραμμένον τὸ ὄνομα αὐτὸ εἰς τὰς εἰκόνας ἢ τοὺς λεξιγρίφους, ὑπομιμνήσκει μίαν προφητείαν, καθ' ἣν «τὸ ἱερὸν τῶν θεῶν τοῦ πολέμου πρέπει νὰ οἰκοδομηθῇ ἐκεῖ ὅπου μία ἀγαύη εὑρεθῇ φυομένη ἐφ' ἑνὸς βράχου καὶ ἐπ' αὐτῆς νὰ κάθεται εἷς ἀετὸς κρατῶν ἕνα ὄφιν, μὲ τὰς πτέρυγάς του ἀνοικτὰς πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον». Ὁ μῦθος αὐτὸς μνημονεύεται ἀκόμη εἴς τινα ἀπομεμακρυσμένα μέρη τοῦ Μεξικοῦ.

Τὸ *Τενοχτιτλάν*, τὸ ὁποῖον ἀργότερον ἔγινε «Μεξικόν», παρέμεινε, φαίνεται, ἐπὶ πολλὰ ἔτη σωρὸς καλυβῶν. Οἱ Ἀζτέκοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ἑλεεινοί, ἀσθενεῖς, δειλοί. Τρέφονται μόνον μὲ τὰ προϊόντα ἁλιείας καὶ κυνηγίου. Διαιροῦνται εἰς κόμματα ἀντίπαλα μεταξύ των, ἔχουν ὅμως δύο ἀρχηγούς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἑνώνουν, τὴν Θρησκείαν καὶ τὴν Βασιλείαν. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ πρῶτος Ἀζτέκος βασιλεὺς ἦτο ὁ Acamapich κατὰ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος. Οἱ τρεῖς υἱοί του τὸν διεδέχθησαν καὶ δι' ἐπιτηδείων συμμαχιῶν ἐξησφάλισαν τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται μὲ τοὺς γείτονάς των λαούς. Ἀπωθοῦν τὴν καταπιέζουσαν αὐτοὺς κυριαρχίαν τῶν *Τεπανέκων* καὶ ὀργανώνουν τὴν εὐγενῆ μεξικανικὴν τάξιν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου ἐκ τῶν πριγκίπων αὐτῶν τῷ 1440, ἐκλέγεται βασιλεὺς ὁ *Μοτεκζούμα* ὁ Πρῶτος (Motekzoma Ilhuicama), ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε φιλοπόλεμος, ἀλλὰ καὶ κατασκευαστὴς δημοσίων ἔργων. Εἶναι ὁ πλέον ἀξιοσημείωτος τῶν Ἀζτέκων ἀρχηγῶν. Ὅταν οὗτος ἐστέφθη βασιλεύς, ἡ μεξικανικὴ κυριαρχία ἐπεξετείνετο μακρὰν πέραν τῆς κοιλαδοπεδιάδος τῆς καταγωγῆς της καὶ οἱ ὑπὸ τῶν κατακτηθέντων πέριξ ἐθνῶν εἶχον τὰ τέμπλεά των εἰς τὸ Tenochtitlan εἰς κατάστασιν πασιφανῶς κατωτέραν τοῦ ναοῦ τοῦ Huitzilopochtli, τοῦ θεοῦ δηλ. τοῦ πολέμου τῶν Ἀζτέκων κατακτητῶν.

Ἡ βασιλεία του, διαρκείας εἴκοσι ἐννέα ἐτῶν, χαρακτηρίζεται ὑπὸ μεγάλων ἐπιτυχιῶν ἀλλὰ καὶ θλίψεων. Εἶναι ὁ πραγματικὸς ἱδρυτὴς τῆς μεξι-

Digitized by Google

κανικῆς ἡγεμονίας (Ἀζτεκικῆς). Ἐπ' αὐτοῦ ἡ πλουσία χώρα τοῦ Quauhnahuac κατέστη ὑποτελής. Ἡ χώρα Miztec εἶχεν ἐπίσης καταληφθῆ νοτίως τοῦ Εἰρηνικοῦ, ὡς καὶ ἡ περιοχὴ Xica lanca, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι σήμερον ἡ πόλις Βερακρούζ. Εἶχεν ὡς διαδόχους τὸν *Ἀξαγιακὰτλ* (Axayacatl),— ὁ ὁποῖος ἐθέσπισε τὴν ὑποχρέωσιν δι' ἕκαστον νέον βασιλέα, ὅτι πρέπει νὰ ἄρῃ μίαν νίκην πρὶν στεφθῇ,—τὸν *Τιζὸκ* (Tizoc) τῷ 1481, — ὅστις ἐξωράϊσε τὸ Μεξικὸν καὶ ἀπέθανε δηλητηριασθεὶς τῷ 1486 — τὸν *Ἀχνιτζότλ* (Achnitzotl), ὠμὸν καὶ φιλέκδικον, ὅστις καὶ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν ὅλης τῆς περιοχῆς τοῦ Μεξικοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τελευταίου τούτου τῷ 1502, οἱ ἐκλέκτορες ἐξέλεξαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀξακαγιάτλ, τὸν *Μοντεζούμα τὸν νέον*, ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ ὁποίου ὁ Φερδινάνδος Κορτὲς κατέκτησε τὸ Μεξικόν.

Ὅταν οἱ Ἱσπανοὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς μεξικανικὰς ἀκτάς, οἱ Ἀζτέκοι ἦσαν ὁ πλέον ἰσχυρὸς τῆς χώρας λαός, κατέχων οὐ μόνον τὸ σημερινὸν Μεξικόν, ἀλλὰ καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀμερικὴν μέχρι τῆς λίμνης Νικαράγουα καὶ μέχρι τῶν 37° βορ. πλάτους. Ἐν τούτοις ὑφίστατο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1430 μία τριπλῆ συμμαχία μεταξὺ τῶν τριῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν Acolhua, Ἀζτέκων καὶ Τεπανέκων, τῶν ὁποίων αἱ πρωτεύουσαι ἦσαν τὸ Μεξικόν, τὸ Τεζκοῦκον καὶ τὸ Τλακοπάν. Ἡ μετὰ τὸ 1430 περίοδος τῆς ἰθαγενοῦς ἱστορίας τοῦ Μεξικοῦ δύναται νὰ κληθῇ ὄντως *περίοδος τῶν Ἀζτέκων*, παρὰ τὴν μεγάλην μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ Τεζκοῦκο, τῆς πρωτευούσης τῶν Τεπανέκων, ὀνομαστῆς καὶ ἐνδόξου ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Nezahualcoyolt καὶ τοῦ υἱοῦ του Nezahualpilli.

Εἰς τ' ἀνωτέρω συνοψίζονται αἱ γνωσταὶ πληροφορίαι περὶ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῶν Ἀζτέκων, εἰς τὰς πρώτας περιόδους τῆς ὁποίας ἔρριψαν πολὺ φῶς αἱ ἔρευναι τοῦ Humboldt.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ. Οἱ Ἀτζέκοι ἢ Mejica=Μεξικανοί, ὅπως αὐτοεκαλοῦντο, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλου τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ τῶν διαφόρων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα κατῴκουν τότε τὴν περιοχὴν τοῦ Μεξικοῦ. Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς τοῦ ὁποίου θὰ ἴδωμεν κατωτέρω τοὺς κυριωτέρους χαρακτῆρας, ἀνεπτύχθη ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ χώρᾳ. Ἡ γνώμη, ὅτι ὁ πολιτισμός των δὲν ἦτο αὐτογενής, ἀλλ' ὅτι εἰσῆλθεν ἔξωθεν, δὲν ἔχει στηρίγματα. Ἡ γένεσίς του φαίνεται ὅτι ὀφείλεται εἰς τὰς μεγάλας ἀνάγκας ἀρδεύσεως, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν ἀπαραίτητον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν τεχνικῶν ἔργων καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ὀργάνωσιν.

Ἀπὸ τὴν χώραν τῶν Ἀζτέκων φαίνεται ἐπίσης, ὅτι ὁ πολιτισμός των ἐπεξετάθη, βαθμιαίως ἐκπίπτων, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς νότον, ὅπου ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν πολιτισμὸν τῶν *Μάγια* (Maya: βλ. λέξιν) καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς βορρᾶν, ὅπου εὑρίσκομεν τὰς τελευταίας του ἀποφυάδας εἰς τοὺς Πουέμπλος (Pueblos).

α) Ἡγεμὼν-Διοίκησις. Οἱ Ἀζτέκοι εἶχον ἡγεμόνα, ἡ δύναμις τοῦ ὁποίου ἦτο σχεδὸν ἀπόλυτος. Μόνον οἱ ἱερεῖς διετήρουν ὀλίγην αὐτεξουσιότητα. Συχνὰ ὁ ἡγεμὼν ὑφίστατο μίαν προπαίδευσιν μεταξὺ τῶν ἱερέων πρὶν ἀνέλθῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ὁ Montezuma ὑπῆρξεν ἱερεύς. Ἡ δυναστεία, ἂν καὶ διετηρεῖτο εἰς τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν, δὲν ἦτο κληρονομική. Ὁ νέος ἡγεμὼν ἐξελέγετο μεταξὺ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν τοῦ ἐκλιπόντος βασιλέως ὑπὸ ἑνὸς κολλεγίου εὐγενῶν καὶ ἱερέων, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀντικαταστήσει τὴν ἀρχαίαν συνέλευσιν τῶν εὐγενῶν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον προσετίθεντο καὶ οἱ δύο κυρίαρχοι ἡγεμόνες τῶν συμμάχων κρατῶν τοῦ Tezcuco καὶ τοῦ Tlacopan.

Εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτὴν Μεξικοῦ, Tezcuco καὶ Tlacopan ἕκαστος βασιλεὺς ἦτο ἀπόλυτος εἰς τὴν ἰδίαν του χώραν, ἀλλ' εἰς τὸν πόλεμον ἢ ἄλλα δημόσια συμφέροντα ἐνήργουν ἡνωμένοι. Ἡ ἀναλογία τῆς ἰσχύος των ἐν τῇ συμμαχίᾳ ἦτο ὁμοία πρὸς τὴν ἀναλογίαν, μεθ' ἧς διεμοιράζοντο τὰς χώρας καὶ τὰ λάφυρα, δηλ. $^{2}/_{5}$ εἶχε τὸ Μεξικόν, $^{2}/_{5}$ τὸ Tezcuco καὶ $^{1}/_{5}$ τὸ Tlacopan.

Ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ πολυτέλεια τῆς ἡγεμονικῆς αὐλῆς ἦτο πολὺ μεγάλη, ἡ δὲ ἐθιμοτυπία αὐστηρά. Οἱ ὑπήκοοι μόλις ἐτόλμων νὰ ὑψώσουν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος, παρουσιάζοντο δὲ πρὸ αὐτοῦ μὲ τοὺς πόδας γυμνοὺς καὶ ἀθλίως ἐνδεδυμένοι, εἰς ἔνδειξιν ταπεινοφροσύνης καὶ εὐπειθείας.

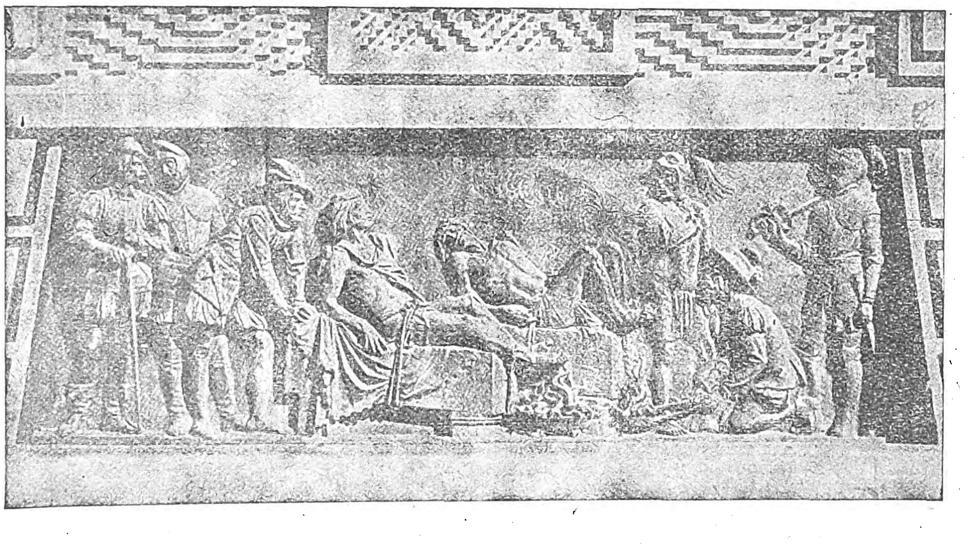

Ἀνάγλυφον ἐξ ὀρειχάλκου, ἀπεικονίζον τὰ βασανιστήρια εἰς τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθη ὑπὸ τῶν Ἱσπανῶν κατὰ τὴν κατάληψιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀζτέκων Μοντεζούμα, διὰ ν' ἀποκαλύψῃ τὴν κρύπτην τῶν θησαυρῶν του.

β) Ἀνάκτορα. Τὰ γραφέντα περὶ τῶν ἀνακτόρων τῶν ἰθαγενῶν βασιλέων πρέπει νὰ γίνωνται δεκτὰ μετ' ἐπιφυλάξεως, διότι οἱ διδόμενοι περιγραφικοὶ ὅροι ἐπιφέρουν σύγχυσιν, λαμβανόμενοι καὶ χρησιμοποιούμενοι μὲ τὴν ἰδίαν ἔννοιαν ὅπως καὶ διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀρχιτεκτονικήν. Τὸ κυριώτερον ἀνάκτορον τοῦ Μεξικοῦ συνίστατο ἐξ ἑκατὸν δωματίων, τεταγμένων γύρω ἀπὸ τέσσαρα ἀνοικτὰ τετράγωνα, καὶ ἦτο τοιαύτης ἐκτάσεως, ὥστε εἷς τῶν συντρόφων τοῦ Κορτὲς ἀφηγεῖται ὅτι τετράκις περιεπλανήθη μέσα εἰς τὰ δωμάτια αὐτά, μέχρις ὅτου ἐκουράσθη, χωρὶς νὰ ἴδῃ τὸ ὅλον. Μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος αἱ γιγάντιαι προσωπογραφίαι τοῦ Axayacatl καὶ τοῦ υἱοῦ του Montezuma ἦσαν γεγλυμμέναι ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Chapaltepec, ἀλλὰ τόσον αὐταί, ὅσον καὶ οἱ κῆποι εἶχον καταστραφῆ καὶ μόνον αἱ φυτεῖαι ἐκ κυπαρίσσων (ahuehuete) παραμένουν ἐκ τῶν ἀρχαίων καλλονῶν τῆς τοποθεσίας ταύτης. Ἡ μεταφύτευσις εἰς τοὺς κήπους τῶν ἀνακτόρων ἀνθέων ἐκ τῆς tierra cliente, ἡ διατροφὴ ὑδροβίων πτηνῶν πλησίον δεξαμενῶν γλυκέων καὶ ἁλμυρῶν ὑδάτων, καταλλήλων δι' ἕκαστον εἶδος, ἡ διατήρησις ὅλων τῶν εἰδῶν τῶν πτηνῶν καὶ τῶν ζώων εἰς καλῶς ἐγκατεστημένους ζωολογικοὺς κήπους, ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ἡ φυσικὴ ἱστορία ἐκαλλιεργεῖτο εἰς βαθμὸν πολὺ πλησιέστερον παρ' ὅσον εἰς τὴν Εὐρώπην τῆς τότε ἐποχῆς.

Ἐκ τῆς κατασκευῆς τοιούτων ἀνακτόρων καὶ ἐκ τῶν ἀκολουθιῶν χιλιάδων δούλων καὶ ὑπηρετῶν, προσκεκολλημένων εἰς τὴν βασιλικὴν ὑπηρεσίαν, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀμέσως περὶ τῆς δεσποτικῆς ἰσχύος τῶν Μεξικανῶν ἡγεμόνων καὶ τῆς βαρείας φορολογίας, ἡ ὁποία ἐπεβάλλετο ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Οἱ φόροι εἰσεπράττοντο μεθοδικῶς, εἴς τινας δὲ ἐκ τῶν ἀξιοσημειώτων εἰκονογραφιῶν ὑπάρχουν πίνακες φορολογικοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἀριθμοῦνται κατὰ ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας οἱ μανδύαι, τὰ δέρματα αἰλουροπαρδάλεων, οἱ σάκκοι κόνεως χρυσοῦ, ὀρειχάλκινοι πελέκεις, φορτία σοκολάτας κλπ., τὰ ὁποῖα οἱ πόλεις εἰσέφερον περιοδικῶς.

γ) Κοινωνία καὶ κοινωνικαὶ τάξεις. Ἡ κοινωνία διῃρεῖτο εἰς τάξεις καὶ αἱ διαιρέσεις καὶ ἡ ἐθιμοτυπία μεταξὺ τῶν τάξεων ἐτηρεῖτο ἐπιμελῶς. Εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα ἦσαν οἱ δοῦλοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἢ αἰχμάλωτοι πολέμου ἢ πρόσωπα καταδικαζόμενα εἰς δουλείαν, ἢ τέκνα πωλούμενα ὑπὸ τῶν γονέων των. Οἱ αἰχμάλωτοι πολέμου ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ προωρισμένοι πρὸς θυσίαν, ἀλλὰ τὰς ἄλλας τάξεις τῶν δούλων τὰς μετεχειρίζοντο ἠπιώτερον· διετήρουν οὗτοι τὰ πολιτικά των δικαιώματα καὶ τὰ τέκνα των ἐγεννῶντο ἐλεύθερα.

Ἔπειτα ἤρχοντο οἱ ἐλεύθεροι κύριοι, εἰς τὴν ἔξω χώραν ἡ τάξις τῶν καλλιεργητῶν, ἀληθῶν δουλοπαροίκων, εἰς δὲ τὰς πόλεις ἡ τάξις τῶν ἐμπόρων, οἵτινες εἶχον ἀποκτήσει μεγάλην δύναμιν. Ὑπεράνω αὐτῶν ἡ ἀριστοκρατία, αὐτοδιῃρημένη, ἐκ τῆς ὁποίας ἐστρατολογοῦντο οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι, καὶ ἡ τάξις τῶν ἱερέων, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ ἀνῆκον εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀριστοκρατίαν καὶ μάλιστα καὶ εἰς τὴν ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν. Ὑπὲρ πάντας τέλος ὑπερεῖχεν ἡ ἡγεμονικὴ οἰκογένεια.

δ) Δικαιοσύνη. Τὸ ἀνώτατον δικαστήριον ἀπετέλει μέρος τῶν ἀνακτόρων, ὑπῆρχον δὲ καὶ ἄλλα δικαστήρια εἰς τὰς κυριωτέρας πόλεις. Ἑκάστου τούτων προήδρευεν εἷς ὑπέρτατος δικαστὴς (cihua coatl), ὁ ὁποῖος ἦτο ἀμετάθετος καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ἀποφάσεις ἐπὶ ἐγκλημάτων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκυρωθοῦν οὔτε ὑπὸ τοῦ βασιλέως. Ὁ ἀρχιδικαστὴς διώριζε τοὺς κατωτέρους δικαστάς. Δὲν εἶναι γνωστὸν ἂν ἐδίκαζεν οὗτος καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις. Τὸ κατώτερον δικαστήριον, ἀπαρτιζόμενον ἀπὸ τὸν tlacatecatl καὶ δύο συναδέλφους του, ἐδίκαζε καὶ ποινικὰς καὶ πολιτικὰς ὑποθέσεις, κατώτεροι δὲ τούτων πάλιν ἦσαν οἱ εἰρηνοδίκαι, οὕτως εἰπεῖν. Διὰ τὴν διατροφὴν καὶ ἀμοιβὴν τῶν δικαστῶν διετίθεντο ὡρισμέναι γαῖαι, τῶν ὁποίων ἐνέμοντο οὗτοι τὰ εἰσοδήματα. Τὴν χαρακτηριστικωτέραν ἰδέαν περὶ τοῦ προηγμένου πολιτισμοῦ τοῦ ἀρχαίου Μεξικοῦ δίδει τὸ δικαστικὸν σύστημα τῶν Ἀζτέκων, τοῦ ὁποίου ἀνωτάτη κορυφὴ ἦτο ἓν γενικὸν κρατικὸν δικαστικὸν συμβούλιον προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος. Οἱ νόμοι καὶ ἀποφάσεις ἐπὶ δικῶν εὑρίσκονται εἰς εἰκονογραφίας, τινὲς τῶν ὁποίων ἀκόμη εἶναι εὐδιάκριτοι. Ἡ καταδίκη εἰς θάνατον ἀνεγράφετο διὰ χαράξεως μιᾶς γραμμῆς μεθ' ἑνὸς βέλους διὰ μέσου τῆς εἰκόνος τοῦ καταδικαζομένου, καὶ τὰ χρονικὰ περιγράφουν τὴν βαρβαρικὴν ἱεροπρεπῆ σοβαρότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ βασιλεὺς ἐξέδιδε τὴν ἀπόφασιν, καθήμενος ἐπὶ χρυσοῦ καὶ διὰ πολυτίμων λίθων πεποικιλμένου θρόνου καὶ ἔχων τὴν μίαν χεῖρα ἐπὶ διακοσμήτου κρανίου, ἐνῷ εἰς τὴν ἄλλην ἐκράτει τὸ χρυσοῦν βέλος.

Μεταξὺ τῶν ὁμοιοτήτων τῆς νομοθεσίας τῶν Μεξικανῶν μὲ τὴν νομοθεσίαν τοῦ παλαιοῦ κόσμου ἦτο ἡ χρῆσις τοῦ δικαστικοῦ ὅρκου, τὸν ὁποῖον ὁ μάρτυς ἔδιδε ψαύων τὸ ἔδαφος μὲ τὸν δάκτυλον, ἐπιθέτων εἶτα αὐτὸν εἰς τὸ χεῖλος του καὶ ὁρκιζόμενος κατόπιν εἰς τὴν Μητέρα—Γῆν. Οἱ ποινικοὶ νόμοι ἦσαν ὑπερβολικῶς αὐστηροί. Οἱ συλλαμβανόμενοι μικροκλέπται καθίσταντο δοῦλοι εἰς τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον ἔκλεψαν. Ἡ κλοπὴ ἑνὸς δέματος καπνοῦ ἢ εἴκοσι σταχύων σίτου ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου. Ὁ λωποδυτῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ κατεδικάζετο εἰς δαρμὸν ἐπιτοπίως μέχρι θανάτου, ὅστις δὲ προσέβαλλε τὸν Χίρε, τὸν θεὸν τῶν χρυσοχόων καὶ ἀργυροχόων, κλέπτων τὸ πολύτιμόν του μέταλλον, ἐξεδέρετο ζωντανὸς καὶ ἐθυσιάζετο εἰς τὴν προσβληθεῖσαν θεότητα. Ἡ πόσις τοῦ ἐξ ἀλόης ζύθου («pulque») ἐπετρέπετο εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ἐν μέτρῳ, οἱ δὲ ὑπὲρ τὰ 70 ἔτη γέροντες εἶχον ποιάν τινα ἐλευθερίαν εἰς τὸ νὰ πίνουν μέχρι μέθης, ὅπως εἴς τινα εἰκονογραφὴν παρίσταται. Οἱ μεθυσκόμενοι ὅμως νέοι ἐξυλοκοποῦντο μέχρι θανάτου καὶ αἱ νέαι γυναῖκες ἐλιθοβολοῦντο. Διά τινα ἐγκλήματα, ὡς π.χ. μανείαν, ἀπάτην, μετάθεσιν συνόρων ἀγρῶν καὶ μοιχείαν, ἡ ποινὴ συνίστατο εἰς τὴν ἐξαγωγὴν τῆς καρδίας τοῦ ἐγκληματίου ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἢ εἰς τὴν σύνθλιψιν τῆς κεφαλῆς του μεταξὺ δύο λίθων. Αἱ μικρότεραι ποιναὶ ἦσαν ἐπίσης αὐστηραί. Οἱ συκοφάνται, π. χ., κατεδικάζοντο εἰς καψάλισμα τῶν τριχῶν των διὰ δαυλοῦ μέχρι τοῦ δέρματος τῆς κεφαλῆς.

ε) Θρησκεία. Μεταξὺ τῶν δεδομένων, τὰ ὁποῖα ἔχομεν περὶ τῆς ἀρχαίας μεξικανικῆς θρησκείας, ἐδάφιά τινα ὑποδηλοῦν πίστιν εἰς μίαν ὑπερτάτην θεότητα. Ἡ λέξις teotl (=θεὸς) εἴς τινας περιπτώσεις νομίζεται ὅτι ἔχει τὴν ἀνωτέρω μονοθεϊκὴν σημασίαν, ἀλλ' ἡ ὀρθὴ ἑρμηνεία εἶναι ὅτι χρησιμοποιεῖται ὄχι μόνον διὰ τὸν ἥλιον-θεὸν ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς κατωτέρους θεούς.

Τὸ ὑπέρτατον ὂν εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ ἀρχαίου Μεξικοῦ εἶναι ὁ Huitzilopochtli, ὅστις ἦτο καὶ εἰδικῶς ὁ θεὸς τοῦ Πολέμου.

Τὸ εἴδωλόν του σώζεται εἰς τὸ Μεξικόν: εἷς πελώριος ὄγκος βασάλτου, ἐπὶ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τοῦ ὁποίου εἶναι γεγλυμμένη ἡ εἰδεχθὴς εἰκὼν τοῦ θεοῦ, μὲ πτερὰ κολυβρίου εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα (=σημεῖον τοῦ ὀνόματός του), ἐνῷ τὴν ἑτέραν πλευρὰν καταλαμβάνει ἡ τρομερὰ θεὰ Teoyaomiqui (=θεῖος ἐν πολέμῳ θάνατος). Ὅταν ὁ ναὸς τοῦ Huitzilopochtli ἱδρύθη τῷ 1486, ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι ἐθανατώθησαν ἑβδομήκοντα χιλιάδες ἀνθρώπων. Ἡ Centeotl, ἡ θεὰ τοῦ ὁλοθρεπτικοῦ ἀραβοσίτου, ἦτο ἡ προστάτις τῆς γῆς καὶ ἡ μήτηρ τῶν θεῶν. Ὁ Mictlanteucli, ἄρχων τῶν χωρῶν τῶν νεκρῶν, ἐκυβέρνα ἐπὶ τῶν ἀπελθόντων εἰς τὸν σκοτεινὸν κάτω κόσμον. Δέκα τρεῖς ἦσαν αἱ κύριαι θεότητες, ἐκτὸς δ' αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ 200 περίπου κατώτεραι, ἑκάστη τῶν ὁποίων εἶχε καὶ τὴν ἑορτήν της. Ἡ Tlazolteotl ἦτο θεὰ τῆς ἡδονῆς, λατρευομένη ἀπὸ τὰς ἑταίρας, ὁ Tezcatzoncatl θεὸς τοῦ ἰσχυροῦ πότου, μὲ τὸ ἐν-

Digitized by Google

δυμα τοῦ ὁποίου ἐνέδυον τὰ πτώματα τῶν μεθύσων, ὁ Xipe πάτρων τῶν χρυσοχόων, ἡ δὲ Quetzalcoatl ἦτο θεός—ὄφις. Μετὰ τὰς θεότητας ἤρχοντο τὰ φυσικὰ πνεύματα τῶν λόφων καὶ τῶν δασῶν, τῶν ὁποίων τὰ ἱερὰ ἦσαν ᾠκοδομημένα εἰς τὰς πλευρὰς τῶν ὁδῶν.

Τὰ τεμένη ἐκαλοῦντο teocalli (=οἶκοι θεοῦ) καὶ ἡμιλλῶντο κατὰ τὸ μέγεθος, τὰς διαστάσεις καὶ τὴν μορφὴν πρὸς τὰ τεμένη τῆς ἀρχαίας Βαβυλῶνος. Ἦσαν πυραμίδες ἐπὶ βάσεων τετραγώνων ἢ ἐπιμήκων, ἀνυψούμεναι μὲ ἀλλεπαλλήλους βαθμῖδας καὶ καταλήγουσαι εἰς μίαν μικρὰν ἐπὶ τῆς κορυφῆς των πλατεῖαν. Τὸ μέγα teocalli τοῦ Huitzilopochtli εἰς τὴν πόλιν τοῦ Μεξικοῦ ἦτο ᾠκοδομημένον ἐπὶ ἑνὸς παμμεγίστου τετραγώνου, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀκτινοειδῶς ἔβαινον αἱ τέσσαρες κύριαι διαβάσεις· ἡ τετράγωνος αὐλὴ του περιεβάλλετο ὑπὸ λιθίνου τείχους καλουμένου coatepantli (=τεῖχος ὄφεων, ἕνεκα τῶν ἐπ' αὐτοῦ γεγλυμμένων ὄφεων), τοῦ ὁποίου ἑκάστη πλευρὰ εἶχε μῆκος 400 μέτρων. Εἰς τὸ κέντρον ἡ ἐξ ἀκατεργάστων λίθων ἐπιμήκης πυραμὶς ὑψοῦτο ἀποτόμως εἰς πέντε ἄνδηρα εἰς ὕψος 86 ποδῶν. Ἦσαν δὲ θεαταὶ ἐκ τῆς πόλεως αἱ συνοδεῖαι τῶν ἱερέων καὶ τῶν θυμάτων, ἑλισσόμεναι κατὰ μῆκος τῶν ἀνδήρων καὶ ἐπὶ τῶν κλιμάκων. Ἐπὶ τῆς λιθοστρώτου μικρᾶς πλατείας τῆς κορυφῆς ὑπῆρχον ναοὶ πυργωτοὶ μὲ τρεῖς ὀρόφους· εἰς τὸ ἰσόγειον αὐτῶν εὑρίσκοντο τὰ λίθινα ὁμοιώματα καὶ οἱ βωμοί. Πρὸ τοῦ βωμοῦ τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου ὠρθοῦτο ὁ πράσινος λίθος τῆς θυσίας, ὑβώδης, οὕτως ὥστε νὰ δύναται νὰ κλίνῃ ὕπτιον ἐπ' αὐτοῦ τὸ σῶμα τοῦ θύματος, — αἰχμαλώτου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,— διὰ νὰ δύναται εὐκόλως ὁ ἱερεὺς νὰ τοῦ σχίζῃ τὸ στῆθος μὲ τὸ ἐξ ὀψιανοῦ μαχαιρίον του, νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ τὴν καρδίαν καὶ νὰ φέρῃ αὐτὴν πρὸ τοῦ θεοῦ, ἐνῷ ὁ αἰχμαλωτίσας τὸν θυσιαζόμενον ἐχθρὸν καὶ οἱ φίλοι του ἢ οἱ συγγενεῖς του ἀνέμενον κάτω νὰ κυλισθῇ τὸ πτῶμα ἀπὸ τὰς βαθμῖδας, ἵνα τὸ παραλάβουν καὶ τὸ μεταφέρουν εἰς τὴν οἰκίαν των πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἑορταστικοῦ διὰ τὴν νίκην γεύματος. Πρὸ τῶν βωμῶν, οἵτινες λόγῳ τῶν σφαγῶν ἀνέδιδον δυσωδίαν, διετηροῦντο ἄσβεστα πυρὰ καὶ ἐπὶ τῆς μικρᾶς πλατείας εὑρίσκετο πελώριον τύμπανον, κεκαλυμμένον μὲ δέρμα ὄφεως, τοῦ ὁποίου ὁ ἦχος ἦτο ἀκουστὸς ἐξ ἀποστάσεως μιλίων. Ἀπὸ τὰ ἄνδηρα ἠδύνατο νὰ ἴδῃ τις ἑβδομήκοντα ἢ καὶ περισσοτέρους ἄλλους ναοὺς μὲ τὰς ἀκτινοβολούσας πυράς των, καθὼς καὶ τὸ tzompantli ἢ «κρανίων τόπον» ὅπου τὰ κρανία τῶν θυμάτων κατὰ δεκάδας χιλιάδων ἦσαν ἐμπεπηγμένα ἐπὶ σταυρῶν ἢ σωρευμένα εἰς λόφους.

Teocalli, ναοὺς δηλ., ἀνήγειρον εἰς τὸ Μεξικὸν καὶ μεθ' ἑκάστην νίκην. Οἱ ναοὶ οὗτοι ἔφερον τὸ ὄνομα τῆς κατακτηθείσης χώρας. Πολυάριθμοι ἦσαν οἱ ἱερεῖς, ἔτι δὲ πολυαριθμότεροι οἱ ἀκόλουθοι εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῶν θεῶν.

Αἱ διεξαγόμεναι ἱεροτελεστίαι συνίσταντο εἰς προσευχάς, θυσίας, πομπάς, χορούς, ᾄσματα, νηστείας καὶ ἄλλας αὐστηρότητας. Ὡς θυσίαι προσεφέροντο καὶ ἀραβόσιτος καὶ ἄλλα φυτικὰ προϊόντα καὶ κατὰ καιροὺς κόνικλοι, ὄρτυγες κτλ. Ἐν ἀπουσίᾳ ὅμως κτηνῶν, ἡ θυσία ἀνθρώπων ἦτο ἡ κυρία ἱεροτελεστία, ὁ καννιβαλισμὸς δ' ἐπεκράτει κατὰ τὰς ἐπακολουθούσας ἑορτὰς καὶ εὐωχίας. Θυμιαμάτων ἐγίνετο πάντοτε χρῆσις. Μικρὰ θυμιατήρια ἐξ ὀπτῆς γῆς εἶναι συνηθέσταται ἀρχαιότητες τοῦ Μεξικοῦ. Μακραὶ καὶ αὐστηραὶ νηστεῖαι συνηθίζοντο εἰς εἰδικὰς ἐποχάς. Ἐπίσης ἀφαιμάξεις ἀπὸ τῶν βραχιόνων, τῶν μηρῶν καὶ τοῦ λοιποῦ σώματος δι' ἀκανθῶν, ἢ διατρυπήσεις τῆς γλώσσης μὲ αἰχμηρὰ ξύλα, ἦσαν συνήθεις ἐκδηλώσεις λατρείας καὶ πίστεως.

Τὸ ἡμερολόγιον τῶν θρησκευτικῶν ἑορτῶν τοῦ μεξικανικοῦ ἔτους διεσώθη. Ἑκάστη περίοδος εἴκοσιν ἡμερῶν εἶχεν ἕνα ἢ πλείονας τοιούτους ἑορτασμούς. Κατὰ τὸν μῆνα «τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὑδάτων» οἱ θεοὶ τῆς βροχῆς Tlalocs ἐξημενίζοντο διὰ λιτανείας μετὰ μουσικῆς ἐξ αὐλῶν καὶ σαλπίγγων, τελουμένης ὑπὸ τῶν ἱερέων, φερόντων ἐπὶ λοφιοφόρων φορείων βρέφη, μὲ ζωγραφισμένα πρόσωπα καὶ ἐνδεδυμένα μὲ ἐνδύματα ἑορταστικά, διακόσμητα διὰ πτερῶν. Τὰ βρέφη ταῦτα ἐθυσίαζον εἰς τὰ ὄρη ἢ εἰς μίαν συστροφὴν ὑδάτων τῆς λίμνης. Λέγεται ὅτι ὁ λαὸς ἔκλαιε καὶ ἐθρήνει, ὅταν ἡ λιτανεία αὐτὴ διήρχετο. Τὸν ἑπόμενον μῆνα ὁ θεὸς Xipe-totec εἶχε τὴν ἑορτήν του, καλουμένην ἡ «ἐκδορὰ τοῦ ἀνδρός», λόγῳ τῆς γινομένης κατ' αὐτὴν ἐκδορᾶς ἀνθρωπίνων θυμάτων. Μὲ τὰ δέρματα τῶν θυμάτων αὐτῶν ἐνεδύοντο νεανίαι, οἵτινες ἐχόρευον ἢ ἔκαμνον εἰκονικὰς μάχας. Ἡ ἑπομένη ἑορτὴ ἦτο ἡ τοῦ Camaxtli, σημειουμένη δι' αὐστηρᾶς νηστείας τῶν ἱερέων, μεθ' ἣν ἐτρύπων διὰ λιθίνων μαχαιρίων τὴν γλῶσσάν των καὶ διεπέρων δι' αὐτῆς μικρὰ αἰχμηρὰ ἀντικείμενα. Διὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ Tezcatlipoca, ὁ εὐειδέστερος καὶ εὐγενέστερος τῶν αἰχμαλώτων τοῦ ἔτους ἐξελέγετο ὡς ἡ ἐνσώματος ἀναπαράστασις τοῦ θεοῦ καὶ παρήλαυνε διὰ τῶν ὁδῶν, ἐνδεδυμένος κεντημένον μανδύαν μὲ πτερά, φέρων στεφάνους ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ ἀκολουθούμενος ἀπὸ συνοδείαν, ὁμοίαν μὲ τὴν τοῦ βασιλέως. Κατὰ τὸν τελευταῖον μῆνα τὸν ἔνυμφευον μὲ τέσσαρας νεάνιδας, ἀναπαριστώσας τέσσαρας θεάς. Τὴν τελευταίαν ἡμέραν αἱ σύζυγοι καὶ οἱ νεαροὶ θεράποντες τὸν προέπεμπον εἰς τὸν μικρὸν ναὸν τοῦ Tlacochcalco, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήρχετο θραύων ἀνὰ ἕνα πήλινον αὐλὸν ἐπὶ ἑκάστης βαθμῖδος. Τοῦτο ἐσυμβόλιζεν ἀποχαιρετισμὸν πρὸς τὰ θέλγητρα τοῦ κόσμου. Ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν κορυφὴν συνελαμβάνετο ὑπὸ τῶν ἱερέων, οἵτινες τοῦ ἀπέσπων τὴν καρδίαν, τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐκράτουν ὑψηλὰ πρὸς τὸν ἥλιον· ἡ κεφαλή του ἐκαρφώνετο εἰς τὸ tzompantli καὶ τὸ σῶμα του ἐτρώγετο ὡς ἱερὰ τροφή, τοῦ λαοῦ ἐξάγοντος ἐκ τῆς εἱμαρμένης του τὸ ἠθικὸν μάθημα, ὅτι πλούτη καὶ ἡδοναὶ πιθανὸν νὰ μεταβληθοῦν εἰς πτωχείαν καὶ ὀδύνας. Οἱ τρόποι τῆς θανατώσεως τῶν θυμάτων εἰς τὰς ἑορτὰς ἦσαν ποικίλοι· τὰ ἔρριπτον π. χ. εἰς τὸ πῦρ διὰ τὸν θεὸν τοῦ πυρὸς ἢ συνέθλιβον τὰ σώματά των μεταξὺ δύο λίθων κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Θερισμοῦ. Συνήθεις διασκεδάσεις κατὰ τὰς ἑορτὰς ἦσαν χοροὶ μετημφιεσμένων μὲ προσωπίδας ὁμοιωμάτων ζώων, ψευδομάχαι, ἀγῶνες παιδικοὶ κ.λ.π., ἀλλ' ὁ χαρακτηριστικὸς τύπος μιᾶς θρησκευτικῆς τελετῆς ἦτο ἡ ἀγρία σφαγὴ θυμάτων ἀκολουθουμένη ἀπὸ καννιβαλικὰς εὐωχίας.

στ) Γραφὴ δι' εἰκόνων. Ὁ μεξικανικὸς κλῆρος ἦτο πολὺ ἀφιερωμένος εἰς τὴν τέχνην τοῦ γράφειν δι' εἰκόνων, αἵτινες ἐχρησίμευον ὡς ἐνθύμια θρησκευτικῶν ἑορτῶν καὶ παραδόσεων ἢ διὰ νὰ διατηροῦν ἡμερολόγια ἐτῶν καὶ νὰ ὑπομιμνήσκουν τὰ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῶν ἱστορικὰ συμβάντα. Πανομοιότυπα ἐνίων ἐκ τῶν ἐνδιαφερόντων αὐτῶν χειρογράφων, μετὰ τῶν μεταφράσεων, δύναται νὰ ἴδῃ τις εἰς τὸ Kingsborough. Λαμπραὶ ἀνατυπώσεις τῶν ὡραίων μεξικανικῶν καὶ μιξτεκο-ζαμπτεκανικῶν κωδίκων ἐδημοσιεύθησαν ἐπίσης δαπάναις τοῦ δουκὸς τοῦ Loubat καὶ ὑπὸ τῆς «Junta Colombina» (Mexico, 1892). Οἱ θεοὶ ἀναπαρίστανται μὲ τὰ ἰδιάζοντα ἑκάστῳ ἐμβλήματα· ὁ θεὸς τοῦ πυρὸς ἐξακοντίζων τὸ δόρυ του, ἡ σε ήνη—θεὰ μὲ μίαν κόγχην (ὄστρακον) κ.τ.λ. Αἱ σκηναὶ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶναι εἰκόνες εἰς τὰς ὁποίας ἀναπαρίστανται πολεμισταὶ μαχόμενοι μὲ ρόπαλα καὶ δόρατα, ἄνδρες κωπηλατοῦντες ἐντὸς μονοξύλων, γυναῖκες νήθουσαι καὶ ὑφαίνουσαι κ.τ.λ. Σπουδαῖον βῆμα πρὸς φωνητικὴν γραφὴν φαίνεται εἰς τὰ δι' εἰκόνων ὀνόματα τοποθεσιῶν καὶ προσώπων. Ἡ λέξις, ἐπὶ παραδείγματι, Chapultepec (= λόφος ἀκρίδων) εἰκονίζεται διὰ μιᾶς ἀκρίδος ἐπὶ ἑνὸς λόφου, εἷς λίθος μὲ μίαν ἀγαύην (cactus) ἐν αὐτῷ σημαίνει Tenoc (= λίθος — ἀγαύη) τὸν ἱδρυτὴν τῆς Tenochitlan. Τὸ σύστημα τοῦτο προώδευσε καὶ κατέστη τελειότερον, ὅταν διάφορα ἀντικείμενα εἰκονίζοντο κατὰ σειράν, διὰ νὰ παραστήσουν ὄχι ἑαυτά, ἀλλὰ συλλαβὰς ἀποτελούσας ἓν ὄνομα· π. χ. μία παγίς, εἷς ἀετός, ἓν σουβλίον καὶ μία χεὶρ ἐτίθεντο τὸ ἓν παρὰ τὸ ἄλλο, ὄχι διὰ νὰ σημαίνουν αὐτὰ ταῦτα τὰ ἀντικείμενα, ἀλλὰ διὰ νὰ γίνουν αἱ συλλαβαὶ mo-quauh-zo-ma καὶ προφερθῇ οὕτω τὸ ὄνομα Moquauhzoma (βλ. *Aubin*: Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Μεξικοῦ τοῦ Brasseur). Ἡ ἀναλογία τῆς μεθόδου ταύτης μὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ ἱερογλυφικὰ μετετράπησαν εἰς φωνητικὰ σημεῖα, εἶναι ἀξιοσημείωτος.

Οἱ ἀριθμοὶ τῶν Ἀζτέκων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰκοσαδικοί, ἀπεικονίζοντο διὰ στιγμῶν ἢ κύκλων μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 20, ὅστις παρίστατο διὰ μιᾶς σημαίας. Τὸ 400 (μία εἰκοσὰς εἰκοσάδων) εἰκονίζετο δι' ἑνὸς πτεροῦ καὶ τὸ 8000 (= 20×20×20), δι' ἑνὸς βαλαντίου (πουγγίου). Ἀλλὰ πρὸς εὐκολίαν, τὰ σύμβολα αὐτὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τμηθοῦν εἰς

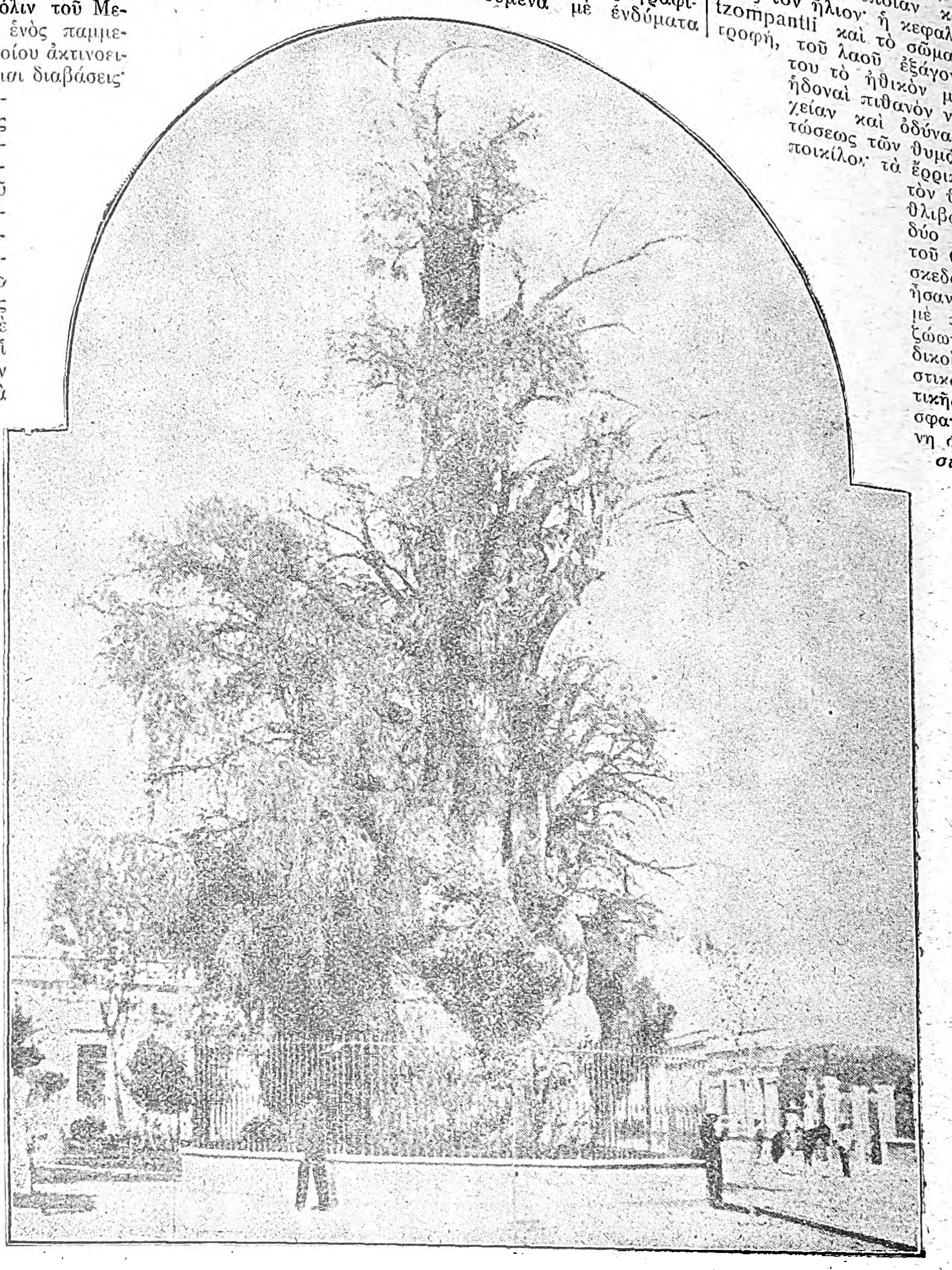

Οἱ Ἀζτέκοι, ὑποταχθέντες ἐν ἀρχῇ εἰς τὸν Φερδινάνδον Κορτὲς χωρὶς μεγάλην ἀντίστασιν, ἐπανεστάτησαν ὕστερον ἐναντίον του καὶ ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐδεκάτισαν κυριολεκτικῶς τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις. Μία χιλιὰς Ἱσπανῶν καὶ πολλαὶ χιλιάδες ἀπὸ τοὺς μετ' αὐτῶν συμπολεμοῦντας ἰθαγενεῖς ἄλλων φυλῶν κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Ἀζτέκων. Ὁ Κορτές, ἀπολέσας τὰ πολεμεφόδια, τὰ πυροβόλα, τοὺς ἵππους του καὶ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοὺς ὁποίους εἶχε συναθροίσει, ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς μὲ μίαν ἑκατοντάδα μόλις ἐκ τῶν συντρόφων του. Ὁ πρῶτος σταθμὸς ἀνασυντάξεως τῶν ἀθλίων ὑπολειμμάτων τῆς φάλαγγός του ἐγένετο κάτω ἀπὸ μίαν αἰωνόβιον ἐλάτην, ἥτις ἀπέμεινεν ἱστορική, σώζεται δὲ ἀκόμη καὶ σήμερον, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα «τὸ δένδρον τῆς θλιβερᾶς νυκτός».

Digitized by Google

ἡμίση καὶ τέταρτα, οὕτως ὥστε π. χ. ὁ ἀριθμὸς 534 ἐδεικνύετο δι' ἑνὸς πτεροῦ (= 400), ἑνὸς τετάρτου ἑνὸς πτεροῦ (= 400/4 = 100), μιᾶς σημαίας (= 20), τοῦ ἡμίσεος μιᾶς σημαίας (= 20/2 = 10) καὶ τεσσάρων στιγμῶν.

ζ) Ἡμερολόγιον. Τὸ ἡμερολόγιον ἦτο μὲ σοφίαν κατηρτισμένον. Ὑπῆρχον δύο ἡμερολόγια, τὸ ἓν πολιτικόν, τὸ ἄλλο ἱερατικόν. Εἰς τὸ πρῶτον τὸ ἔτος διῃρεῖτο εἰς 18 μῆνας ἐξ εἴκοσιν ἡμερῶν ἕκαστον, περιλαμβάνον δηλ. 360 ἡμέρας. Προσέθετον ἐπὶ πλέον 5 ἡμέρας συμπληρωματικὰς κατὰ τὰς ὁποίας διετάσσετο γενικὴ ἀνάπαυσις. Ἦτο λοιπὸν ἓν ἄρτιον ἡλιακὸν ἡμερολόγιον καὶ οἱ Μεξικανοὶ ἐγνώριζον νὰ διακρίνουν τὰς ἰσημερίας καὶ τὰ ἡλιοστάσια. Τὸ ἡμερολόγιον τοῦτο ἔφερε τὸ ὄνομα Tonalpohualli (=ὑπολογισμὸς τοῦ ἡλίου). Τὸ θρησκευτικὸν ἡμερολόγιον διῄρει τὸν χρόνον εἰς περιόδους εἴκοσι μηνῶν, ἑκάστου μηνὸς ἀπαρτιζομένου ἐκ 30 ἡμερῶν. Ἦτο δηλ. τοῦτο σεληνιακὸν καὶ φαίνεται νὰ εἶναι ἀρχαιότερον. Ἓν μέρος τῆς μεξικανικῆς ἐκπαιδεύσεως συνίστατο εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν συμπτώσεων τοῦ θρησκευτικοῦ μὲ τὸ πολιτικὸν ἔτος, διὰ νὰ μὴ γίνηται σύγχυσις τῶν ἑορτῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεγράφοντο εἰς τὰ τυπικά. Ἡ μεξικανικὴ ἑβδομὰς συνίστατο ἐκ πέντε ἡμερῶν.

Ὁ ἀριθμὸς 13 τοῦ θρησκευτικοῦ ἡμερολογίου, ἐλογίζετο ἱερὸς ἐκ τοῦ ὅτι τετράκις δέκα τρία (ἤτοι 52) ἔτη ἐσχημάτιζον τὸν μεξικανικὸν «αἰῶνα», εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποίου, διὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ὁμοιομορφία μὲ τὸν δρόμον τοῦ ἡλίου, προσέθετον 13 ἡμέρας συμπληρωματικάς. Ὑπῆρχε σῶμα ἀστρολόγων «ὑπολογιστῶν τοῦ ἡλίου», ἄνευ τῶν ὁποίων οὐδεμία σημαντικὴ ἐπιχείρησις ἐγίνετο.

Ἡ δι' εἰκόνων γραφὴ τοῦ μεξικανικοῦ ἡμερολογίου ἀπετελεῖτο ἐκ συνδυασμοῦ ἀριθμῶν καὶ εἰκόνων-σημείων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα ἦσαν ὁ κόνικλος, τὸ καλάμιον, ὁ πυρίτης λίθος (τσακμακόπετρα), καὶ ἡ οἰκία—tochtli, acatl, tecpatl, calli. Ὁ κύκλος τῶν 52 ἐτῶν ἐλογαριάζετο διὰ συνδυασμοῦ τῶν σημείων αὐτῶν διαδοχικῶς μὲ ἀριθμοὺς μέχρι τοῦ 13.

Εἰς τὸ τελετουργικὸν ἡμερολόγιον, διὰ τὴν γραφὴν τῶν διαφόρων ἡμερῶν τοῦ ἔτους, ἐπεξετάθη περαιτέρω ἡ αὐτὴ μέθοδος. Αἱ σειραὶ τῶν 20 σημείων τῶν ἡμερῶν συνεδυάζοντο διαδοχικῶς μὲ ἀριθμοὺς μέχρι τοῦ 13, ἀφοῦ δὲ ὁ κύκλος αὐτὸς τῶν ἡμερῶν ἔφθανεν εἰς 260, μία σειρὰ ἐξ 9 ἄλλων σημείων προσετίθετο διὰ νὰ φθάσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν 365 ἡμερῶν τοῦ ἔτους.

η) Ἑορτασμὸς τοῦ «αἰῶνος». Ἐξ ὅλων τῶν μεξικανικῶν πανηγύρεων ἡ μᾶλλον πάνδημος ἦτο ἡ τοῦ xirchmolpilli (=ἐτῶν δέσις, ἐτῶν γῦρος), ὅταν ἕκαστος κύκλος τῶν 52 ἐτῶν, ὁ «αἰὼν» τῶν Μεξικανῶν, ἔφθανεν εἰς τὸ τέλος του. Ἐπιστεύετο, ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ κόσμου θὰ ἐλάμβανε χώραν εἰς τὸ τέλος ἑνὸς κύκλου· ἅμα δὲ ὁ καιρὸς ἐπλησίαζεν, ὁ ἀγωνιῶν πληθυσμὸς ἐκαθάριζε τὰς οἰκίας του, ἔσβηνε κάθε πῦρ, καὶ τὴν τελευταίαν ἡμέραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου οἱ ἱερεῖς, ἐνδεδυμένοι μὲ ἐνδύματα θεῶν, ἐτέλουν λιτανείαν εἰς τὸν λόφον τοῦ Huixachtla. Ἐκεῖθεν παρηκολούθουν τὴν κίνησιν τῶν ἀστέρων, ἀναμένοντες πότε αἱ πλειάδες θὰ φθάσουν εἰς τὸ ζενίθ, διὰ νὰ δόσουν τὸ αἴσιον σημεῖον νὰ ἀναφθοῦν τὰ νέα πυρά. Ὁ ὡραιότερος τῶν αἰχμαλώτων ἐξηπλοῦτο χαμαὶ καὶ πυρὰ ἡνάπτετο ἐπὶ τοῦ στήθους του διὰ τοῦ ξυλίνου τρυπανίου τοῦ ἱερέως· ἔπειτα ἡ καρδία τοῦ θύματος ἀπεσπᾶτο καὶ τὸ σῶμά του ἐρρίπτετο εἰς πυράν, ἀναπτομένην διὰ τῆς νέας φλογός. Οἱ κάτοικοι τῆς γύρω περιοχῆς ἀνέμενον ἐναγωνίως ἐπὶ τῶν ἀνδήρων τῶν οἰκιῶν των νὰ ἴδουν μὲ χαρὰν τὴν φλόγα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ λόφου, καὶ ἐχαιρέτων αὐτὴν δι' εὐχαριστηρίου προσφορᾶς σταγόνων αἵματος, χαράσσοντες μὲ ὀξέα λίθινα μαχαίρια τὰ ὦτά των. Ὠκύποδες δρομεῖς μετέφερον ἀνημμένους δαυλοὺς διὰ νὰ μεταδόσουν τὸ νέον πῦρ εἰς ὅλην τὴν χώραν, ἡ δὲ ἱερὰ πυρὰ εἰς τὸ teocalli τοῦ θεοῦ τοῦ πολέμου ἡνάπτετο ἐκ νέου καὶ ὁ λαὸς ἤρχιζε πανηγυρίζων τὴν εἴσοδον τοῦ νέου αἰῶνος.

Ἐπιστεύετο, ὅτι ὁ κόσμος μὲ τὸν ἥλιόν του, τὴν σελήνην του καὶ τοὺς ἀστέρας του ἦτο χορδισμένος ὡς ὡρολόγιον, δι' ἓν ὡρισμένον χρονικὸν διάστημα, καὶ ὅτι, ἂν οἱ ἱερεῖς ἀπετύγχανον ν' ἀνάψουν τὸ νέον πῦρ, τοῦτο θὰ ἐσήμαινεν, ὅτι θὰ ἐσβήνετο τὸ μέγα πῦρ εἰς τὴν ἑστίαν τοῦ κόσμου.

θ) Στρατὸς-Πόλεμος. Οἱ Ἀζτέκοι εἶχον στρατὸν καλῶς ὠργανωμένον. Ὅταν ἦτο τις καλὸς στρατιώτης, εἶχεν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ὁδὸν ἀνοικτὴν πρὸς τιμὰς καὶ ἀξιώματα. Ὁ βασιλεὺς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐγκατασταθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου του, ἂν δὲν συνελάμβανεν ἰδιοχείρως αἰχμαλώτους, διὰ νὰ τοὺς σφαγιάσῃ ὕστερον εἰς τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ τοῦ Πολέμου.

Οἱ κοινοὶ στρατιῶται παρεκινοῦντο εἰς πράξεις τολμηρὰς καὶ τὰ τέκνα τῶν ἀρχηγῶν εἰσήρχοντο ἐκ νεαρωτάτης ἡλικίας εἰς τὸν πολεμικὸν βίον, συμμετέχοντα εἰς τὰς μάχας μαζὶ μὲ τοὺς παλαιοὺς πολεμιστάς. Τῇ βοηθείᾳ τούτων ὁ νεανίας συνελάμβανε τὸν πρῶτον του αἰχμάλωτον, ἀλλὰ τὸ μέλλον του ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους θὰ συνελάμβανε μόνος ἐν μάχῃ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Ὅταν ἐπετύγχανε τοιαῦτα κατορθώματα, ἀπέκτα τὴν τιμὴν νὰ φέρῃ θύσανον, κοσμήματα χειλέων κ.λ.π., καθὼς καὶ τίτλους στρατιωτικούς, ὡς π. χ. «τοῦ ὁδηγοῦντος ἀετοῦ». Οἱ ἀρχηγοί, μεταβαίνοντες εἰς τὴν μάχην, ἔφερον κράνη, ὁμοιάζοντα πρὸς πτηνὰ καὶ θηρία ἁρπακτικά, ὁπλισμὸν ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ξυλίνας περικνημίδας καὶ εἰδικὸν ἔνδυμα, τὸ ichcapilli μάλλινον δηλ. ἐρραμμένον χιτῶνα 2 δακτύλων πάχους, ἀδιαπέραστον ἀπὸ τὰ ἐχθρικὰ βέλη. Οἱ τοξόται ἔβαλλον μὲ τόξα ἰσχυρά, τὰ δὲ βέλη των ἔφερον εἰς τὰ ἄκρα των λίθον ἢ ὀστοῦν.

Αἱ ἀσπίδες των, ἢ οἱ προφυλακτήριοι δίσκοι, εἶχον συνήθως σχῆμα βαρβαρικόν. Τὰ δόρατα ἢ τὰ ἀκόντια εἶχον κεφαλὰς ἀπὸ ὀψιανὸν ἢ ὀρείχαλκον καὶ ἐξηκοντίζοντο μὲ τὸ atlatl, τοῦ ὁποίου εἰκόνες καὶ δείγματα ὑπάρχουν ἀκόμη, δεικνύοντα τὴν ὁμοιότητα τούτου, κατ' ἀρχήν, πρὸς τὰ χρησιμοποιούμενα σήμερον ὑπὸ τῶν Αὐστραλῶν καὶ τῶν Ἐσκιμώων. Τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν ὅπλον τῶν Μεξικανῶν ἦτο τὸ maquahuitl ἢ «χειρόξυλον», ἓν ῥόπαλον δηλ. ἐφωδιασμένον μὲ δύο σειρὰς αἰχμηρῶν ὀδόντων ἐκ σκληροτάτου λίθου ὀψιανοῦ· ἓν κτύπημα δι' αὐτοῦ, καλῶς κατενεχθέν, ἠδύνατο νὰ φονεύσῃ ἄνθρωπον ἢ ἵππον.

Ἡ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις ἦτο ὑπό τινας ἐπόψεις ὁμοία πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῶν ἀσιατικῶν ἐθνῶν μὲ κανονικὰς μονάδας, ἑκάστη τῶν ὁποίων διῳκεῖτο ἀπὸ ἀρχηγὸν καὶ ἦτο ἐφωδιασμένη μὲ τὴν σημαίαν της. Αἱ στρατιαὶ ἦσαν πολυάριθμοι. Ἑκάστη ἀποστολὴ συχνὰ ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰ τμήματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἠρίθμει ὀκτὼ χιλιάδας ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἡ πολεμικὴ τακτική, τὴν ὁποίαν ἠκολούθουν καὶ ἔθετον εἰς ἐφαρμογὴν οἱ ἡγήτορες, ἦτο ἐντελῶς πρωτόγονος, συνισταμένη ἁπλῶς καὶ μόνον εἰς ἐπιθέσεις διὰ βελῶν καὶ ἀκοντίων ἐξ ἀποστάσεώς τινος, καταληγούσας εἰς μάχας ἐκ τοῦ συστάδην μὲ ῥόπαλα καὶ δόρατα. Ἐνίοτε προσεποιοῦντο ὅτι ὑποχωροῦν διὰ νὰ κατορθώσουν νὰ παρασύρουν τὸν ἐχθρὸν εἰς ἐνέδρας. Ἡ ὀχυρωματικὴ ἦτο πολὺ καλὰ γνωστή, ὡς μέχρι τοῦδε δύναταί τις νὰ ἴδῃ εἰς τὰ λείψανα τῶν ὀχυρωματικῶν ἔργων τὰ διασωζόμενα εἰς περιτειχισμένους λόφους, φρούρια, καὶ ἀλλαχοῦ. Αἱ λιμναῖαι πόλεις, ὅπως τὸ Μεξικόν, ὑπερήσπιζον τὰς ἀπὸ τῆς λίμνης προσβάσεις διὰ στόλων ἐξ ἀκατίων καὶ τοὺς προβλῆτας διὰ πύργων καὶ τάφρων. Ἂν ἡ πόλις κατελαμβάνετο, οἱ πυραμιδικοὶ ναοὶ μὲ τοὺς περιφράσσοντας αὐτοὺς τοίχους ἦσαν ὀχυραὶ θέσεις ἱκαναὶ διὰ νὰ ἀντιταχθῇ πείσμων ἄμυνα.

ι) Ἐκπαίδευσις. Ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἀνατροφὴ τῶν Μεξικανῶν, ἰδίως τῆς ἀνωτέρας τάξεως, ἦτο συστηματικὴ διαπαιδαγώγησις ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς θρησκείας. Μετὰ τὴν γέννησιν ἑνὸς παιδίου, ὁ thonalpouhqui (=ὑπολογιστὴς ἡλίου) ἐχάραττε τὸ ὡροσκόπιόν του ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημείων ὑπὸ τὰ ὁποῖα ἐγεννήθη, ὥριζε δὲ καὶ τὸν χρόνον τοῦ πανηγυρικοῦ του βαπτίσματος. Τοῦτο ἐξετελεῖτο ἀπὸ τὴν τροφὸν μὲ ἰδιάζουσαν προσευχὴν εἰς τοὺς θεούς· ἔδιδον τότε εἰς τὸ παιδίον ἓν ἄθυρμα-τόξον ἢ ἀσπίδα, ἂν ἦτο ἄρρεν, ἢ ἄθυρμα-ἄτρακτον ἢ ἠλακάτην (ῥόκαν), ἂν ἦτο θῆλυ, καὶ ὥριζον τὸ ὄνομά του.

Ἓν ἐνδιαφέρον εἰκονογράφημα, τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἴδῃ εἰς τὸ Kingsborough, δεικνύει τὰς λεπτομερείας τῆς ἀνατροφῆς τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος ἀπὸ τῶν πρώτων των χρόνων, ὅταν τρεῖς μικροὶ κύκλοι ὑπεράνω τοῦ παιδίου δεικνύουν, ὅτι εἶχεν ἡλικίαν τριῶν ἐτῶν. Ὅταν τὰ παιδία γίνωνται μεγαλύτερα, οἱ μὲν νεανίσκοι φαίνονται μεταφέροντες φορτία, κωπηλατοῦντες εἰς μονόξυλα καὶ ἁλιεύοντες, ἐνῷ τὰ κοράσια μανθάνουν νὰ νήθουν καὶ νὰ ὑφαίνουν, νὰ ἀλέθουν ἀραβόσιτον καὶ νὰ μαγειρεύουν. Ἡ καλὴ διαγωγὴ ἐπεβάλλετο καὶ ἡ κακὴ ἐτιμωρεῖτο διὰ μεγάλων καὶ αὐστηρῶν ποινῶν, ὡς π.χ. διὰ κεντήσεως τοῦ σώματος μὲ ἀκάνθας ἢ διὰ τοποθετήσεως τοῦ προσώπου ὑπεράνω καταψύχρων ἀντικειμένων.

Τὰ σχολεῖα ἦσαν οἰκοδομήματα ἐκτεταμένα, προσηρτημένα εἰς τοὺς ναούς· ἐν αὐτοῖς τὰ παιδία (ἄρρενα καὶ θήλεα) ἐδιδάσκοντο ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ὑπὸ τῶν ἱερέων νὰ καθαρίζουν τὰ ἱερὰ ἄδυτα, νὰ ἐπαγρυπνοῦν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν ἱερῶν πυρῶν, νὰ νηστεύουν εἰς ἰδιαιτέρας ἐποχάς, νὰ κάμνουν ἀφαιμάξεις κανονικὰς κλπ. Ὁμοίως ἐδιδάσκοντο ὅσα ἔπρεπε διὰ τὴν στρατιωτικὴν ζωήν· ἐξεμάνθανον τὴν χρῆσιν τῶν ὅπλων καὶ ἐστέλλοντο ἐνωρὶς νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ συνηθίσουν τὰς κακουχίας τοῦ πολέμου. Τὰ παιδία τῶν χειροτεχνῶν ἐδιδάσκοντο συνήθως ἀπὸ τοὺς γονεῖς των τὸ ἰδικόν των ἐπάγγελμα. Τὰ τέκνα τῶν εὐγενῶν ἐξεπαιδεύοντο ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰκονογραφήν, ἀστρολογίαν, θρησκευτικὰ καὶ νομικὰ διδάγματα.

ια) Γάμοι. Οἱ γάμοι ἐγίνοντο, ὅπως καὶ σήμερον εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἀφοῦ συνεκρίνοντο τὰ ὡροσκόπια τῶν μελλονύμφων καὶ ἐξηκριβοῦτο, ὅτι συνεβιβάζοντο τὰ σημεῖα τῆς γεννήσεως ἀμφοτέρων. Γηραιαὶ γυναῖκες ἐχρησίμευον ὡς μεσίτριαι. Ὁ ἱερεύς, μετά τινας ἠθικὰς συμβουλὰς καὶ παροτρύνσεις, ἥνωνε τὸ ζεῦγος, δένων τὰ ἐνδύματα ἀμφοτέρων εἰς ἕνα κόμβον. Μετὰ ταῦτα οἱ νεόνυμφοι περιεφέροντο ἑπτάκις περὶ τὸ πῦρ, ῥίπτοντες θυμίαμα ἐν αὐτῷ. Μετὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἱεροτελεστίας, τὸ ζεῦγος ἐξετέλει τετραήμερον νηστείαν προτοῦ ὁ γάμος συντελεσθῇ.

ιβ) Ἐπικήδειοι τελεταί. Μεγαλοπρεπεῖς ἐπικήδειοι τελεταὶ ἐγίνοντο κατὰ τοὺς θανάτους τῶν βασιλέων. Τὸ πτῶμα ἐξετίθετο εἰς προσκύνημα, ἐφωδιάζετο δὲ ἀπὸ τὸν ἱερέα μὲ μίαν ὑδρίαν ὕδατος διὰ τὸ ταξίδιον καὶ μὲ δέσμας κεκομμένων χαρτιῶν διὰ νὰ διέλθῃ εὔκολα καὶ ἀβλαβῶς δι' ἑκάστου κινδύνου τῆς ὁδοῦ, δηλ. διὰ τῆς θέσεως, ὅπου τὰ ὄρη ἤγγιζον πρὸς ἄλληλα, διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς φυλασσομένης ἀπὸ ἕνα βόαν καὶ ἕνα ἀλλιγάτορα, διὰ τῶν ὀκτὼ ἐρήμων καὶ τῶν ὀκτὼ λόφων. Τοῦ ἔδιδον ἐνδύματα πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ εἷς μικρὸς κύων ἐθάπτετο μαζὶ εἰς τὸ πλευρόν του διὰ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ νὰ διέλθῃ διὰ μέσου τῶν ἐννέα ὑδάτων. Κατόπιν τὸ βασιλικὸν σῶμα ἐνεδύετο μὲ τοὺς μανδύας τῶν προστατῶν θεῶν του, εἰδικῶς τοῦ θεοῦ τοῦ Πολέμου, διότι οἱ Μεξικανοὶ βασιλεῖς ἦσαν πολεμισταί. Εἰς τὸ πρόσωπόν του ἐπετίθετο προσωπὶς ἐκ μωσαϊκοῦ ἀπὸ τουρκοὰζ καὶ εἷς πράσινος λίθος ἔχων σχῆμα καρδίας μεταξὺ τῶν χειλέων του. Εἰς παλαιοτέρους χρόνους ὁ νεκρὸς βασιλεὺς ἐθάπτετο ἐπὶ ἑνὸς θρόνου μετὰ τῶν θησαυρῶν του. Ἄλλοτε τὸ πτῶμα μετεφέρετο ὑπὸ πενθίμου πομπῆς ὑπηρετῶν καὶ ἀρχηγῶν εἰς τὴν ἐπικήδειον πυρνά, διὰ νὰ καῇ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐνδεδυμένων ἐν εἴδει δαιμόνων, μετὰ δὲ τὴν καῦσιν τὸ πλῆθος τῶν συζύγων καὶ τῶν δούλων παρωτρύνετο νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν μεγαλειότητά του πιστῶς εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, ὑποβαλλόμενον εἰς θυσίαν (σφαγήν), μεθ' ἣν τὰ σώματά των ἐκαίοντο. Τῶν κοινῶν ἀτόμων αἱ ἐπικήδειοι τελεταὶ ἦσαν ἁπλούστεραι.

ιγ) Γεωργία. Μόνον οἱ εὐγενεῖς κατεῖχον ἰδίας γαίας καὶ τὰς μετεβίβαζον εἰς τοὺς κληρονόμους των. Ὁ λαὸς ἐξεμεταλλεύετο τὸ ἔδαφος κατὰ σύστημα ὑπενθυμίζον τὸ ῥωσικὸν mir. Εἰς ἕκαστον τόπον ἀνῆκεν ὡρισμένη ποσότης γαιῶν, ἀνάλογος μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων, οἵτινες τὰς ἐκαλλιέργουν ἀπὸ κοινοῦ, τὰ δὲ προϊόντα ἐφέροντο εἰς ἀποθήκην καὶ διεμοιράζοντο εἰς τὰς οἰκογενείας ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προσώπων.

ιδ) Τροφαί. Ἡ κυρία τροφὴ τῶν Μεξικανῶν ἦτο ὁ ἀραβόσιτος ἢ ἰνδικὸς σῖτος, ὅστις ἐκαλλιεργεῖτο εἰς περιοχὰς ἐδάφους, αἵτινες, ὅπως εἰς τὰ Hindu Jûm, προπαρεσκευάζοντο, καιομένων τῶν ἐκεῖ φυομένων δένδρων καὶ θάμνων. Εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγροὺς λιπαινομένους μὲ τὴν τέφραν ἐφυτεύοντο οἱ σπόροι εἰς τὸ ἔδαφος. Ἓν ξύλον καταλῆγον εἰς ὀξεῖαν αἰχμήν, ἓν ξύλινον πτύον καὶ μία σκαπάνη ἐξ ὀρειχάλκου, καλουμένη Coatl, ἦσαν τὰ ἐργαλεῖα τῆς καλλιεργείας. Οἱ Μεξικανοὶ ἐγνώριζον νὰ σκάπτουν διώρυγας διοχετεύσεως ὑδάτων, εἰδικῶς διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ cacahuatl (κακάου), ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐδίδαξαν τοὺς Εὐρωπαίους νὰ ἐξάγουν τὸ κακάον καὶ τὴν σοκολάταν τὴν chocollatl (σοκολάταν).

Ἄλλα εἴδη φυτῶν εἰσαχθέντα ἀπὸ τὸ Μεξικὸν εἶναι ἡ tomatl (τομάτα) καὶ τὸ chilli, χρησιμοποιούμενον ὡς ἀρωματικὸν εἰς τὰ ἐντόπια φαγητά. Ὁ ἀραβόσιτος ἠλέθετο μὲ ἕνα κύλινδρον λίθινον ἐπὶ τοῦ ἁλωνιστικοῦ λίθου, γνωστοῦ ἕως σήμερον εἰς τὴν ἱσπανικὴν Ἀμερικὴν ὑπὸ τὸ ἀζτεκικὸν ὄνομα metate. Τὸ ἄλευρον ἐψήνετο εἰς λεπτοὺς ᾠοειδεῖς πλακοῦντας, ὀνομαζομένους ὑπὸ τῶν Ἀζτέκων tlaxcalli καὶ ὁμοιάζοντας τοὺς chapati τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοὺς μὲ βρώμιον πλακοῦντας τῆς Σκωτίας. Οἱ Μεξικανοὶ ἦσαν ἐπίσης ἐπιδέξιοι κατασκευασταὶ πηλίνων ἀγγείων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐμαγείρευον τοὺς ἐντοπίους κυάμους, ἱσπανιστὶ frijoles, καὶ τὰ ποικίλα νόστιμα φαγητά των, τὰ ὁποῖα ἀκόμη φημίζονται. Ὁ χυμός, ὁ ἐξαγόμενος διὰ διατρυπήσεως τῆς μεγάλης ἀλόης, πρὶν αὕτη ἀνθήσῃ, ἐζυμοῦτο εἰς ἓν ποτόν, «octli» ἢ «pulque» καλούμενον. Καπνοῦ, ὅστις ἐκαπνίζετο εἰς φύλλα ἢ εἰς καπνοσύριγγας ἢ ὡς ταμβάκος, ἐγίνετο χρῆσις εἰδικῶς κατὰ τὰς πανηγύρεις.

ιε) Δομικαὶ τέχναι. Οἱ Μεξικανοὶ ἦσαν καλοὶ οἰκοδόμοι, ὑπῆρχον δὲ μεγάλαι πόλεις εἰς τὸ Μεξικόν. Κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν πρώτων Ἱσπανῶν κατακτητῶν, ἡ πόλις τοῦ Μεξικοῦ εἶχε 300 χιλιάδας ψυχάς, τὸ δὲ Τεζκοῦκο, ἡ Τακούμπα, ἡ Χολούλα καὶ ἡ Τλασκάλα ἤξιζαν ἐπίσης νὰ ὀνομάζωνται μεγάλαι πόλεις.

Ἡ πρωτεύουσα συνεκοινώνει μὲ τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς δι' ὁδῶν καλῶς κατεσκευασμένων, κατὰ μῆκος τῶν ὁποίων ἓν ὑδραγωγεῖον ἔφερεν ὕδωρ εἰς τὴν πόλιν. Αἱ ὁδοὶ ἐκαθαρίζοντο, ἐφωτίζοντο δὲ διὰ πυρῶν ἀναπτομένων εἰς τὰς διασταυρώσεις. Ὁδοὶ καλῶς ἐπιβλεπόμεναι συνέδεον τὰς πλέον ἀπομεμακρυσμένας περιοχὰς τοῦ βασιλείου. Εἰς 24 ὥρας, 2 ἡμέρας τὸ πολύ, εἷς ταχυδρόμος ἠδύνατο νὰ μεταβῇ ἀπὸ τὴν Βερακροὺζ εἰς τὸ Μεξικόν. (Torquemada, XIV, 1).

ιστ) Ἐνδύματα, κοσμήματα. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὰ ἐνδύματα τῶν Μεξικανῶν ἦσαν περικαλύμματα ἀπὸ ὑφαινομένας ἶνας ἀλόης ἢ

Digitized by Google

φοινίκων. Κατὰ τὸν καιρὸν ὅμως τῆς καταλήψεως, ὁ βάμβαξ ἐκαλλιεργεῖτο εὐρέως εἰς τὰς θερμὰς χώρας, ἐνήθετο μὲ τὴν ἄτρακτον καὶ ὑφαίνετο, χωρὶς σαΐταν, εἰς πρωτόγονον ὕφασμα. Κατεσκευάζοντο δ' ἐξ αὐτοῦ μανδύαι καὶ περισκελίδες διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ ὑποκάμισα καὶ φοῦσται διὰ τὰς γυναῖκας. Συχνὰ τὰ ὑφάσματα αὐτὰ εἶχον καὶ χρωματιστὰ κεντήματα.

Κοσμήματα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἢ ἐκ λειαινομένου χαλαζίου καὶ ἄλλων λίθων ἀνηρτῶντο εἰς τὰ ὦτα, τὴν ῥῖνα καὶ ἐκ τῶν διατρυπωμένων χειλέων.

ιζ) Κατεργασία μετάλλων. Οἱ τεχνῖται οἱ κατεργαζόμενοι τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἔτηκον αὐτὰ διὰ καμινευτῆρος αὐλοῦ καὶ τὰ ἔχυνον διὰ νὰ στερεοποιηθοῦν εἰς μήτρας. Ἦσαν ἐπίσης ἐπιδέξιοι εἰς τὴν κατεργασίαν τῶν μετάλλων διὰ σφυρηλασίας καὶ εἰς τὴν ἐπὶ μετάλλων χαρακτικήν, ὡς πολλὰ λείψανα μαρτυροῦσιν, ἂν καὶ τὰ ὀνομαστὰ ὁμοιώματα ζώων, καὶ ἄλλων ἀντικειμένων, τὰ ὁποῖα ἦσαν κατεσκευασμένα ἐκ κατειργασμένου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ἐξηφανίσθησαν. Ὁ σίδηρος δὲν ἦτο γνωστός. Κατειργάζοντο ὅμως μεταλλεύματα χαλκοῦ καὶ κασσιτέρου καὶ ἥνωνον τὰ δύο αὐτὰ μέταλλα εἰς ὀρείχαλκον, τὸ αὐτὸ δηλ. μεταλλικὸν κρᾶμα, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς τὸν παλαιὸν κόσμον ἦτο ἐν χρήσει. Ἐξ ὀρειχάλκου κατεσκεύαζον πελέκεις καὶ ἄλλα κοινὰ ἐργαλεῖα, εἰς τὴν κατασκευὴν ὅμως πολλῶν ἄλλων ἐργαλείων κοπῆς, χαράξεως κ.τ.λ. μετεχειρίζοντο τεμάχια ὀψιανοῦ ἢ ἄλλων κοπτερῶν λίθων.

Μέταλλα ἦσαν ἐν κυκλοφορίᾳ καὶ δι' ἐμπορικοὺς σκοπούς, ἰδίᾳ κόνις χρυσοῦ ἢ τεμάχια χαλκοῦ ἔχοντα σχῆμα Τ.

ιη) Ἐμπόριον. Ἐκ τῆς εὐρείας καὶ μεγάλης ἀγορᾶς καὶ τῶν περὶ αὐτὴν στοῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα καραβάνια ἐμπόρων ἅτινα συνηλλάσσοντο μὲ τὰ ἄλλα ἔθνη, καταφαίνεται ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Ἀζτέκων τὰ ἐμπορικὰ συμφέροντα ἐθεωροῦντο ἐπίσης σπουδαῖα ὅσον καὶ τὰ στρατιωτικά.

ιθ) Καλαὶ τέχναι, διασκεδάσεις. Ὁ πλοῦτος καὶ ἡ πολυτέλεια τοῦ Μεξικοῦ συνωδεύετο καὶ ἀπὸ ποιάν τινα ἀνάπτυξιν τῶν καλῶν τεχνῶν. Τὰ λίθινα ἀγάλματα, τὰ διασωζόμενα εἰς τὸ Xochicalco, καθὼς καὶ τὰ διακόσμητα ξύλινα ἔργα, ἀγγεῖα κ.λ.π, ἔχουν καλλιτεχνικήν τινα ἀξίαν.

Τὰ συχνὰ μνημονευόμενα ποιήματα, τὰ ἀποδιδόμενα εἰς τὸν Nezahualcoyotl, πιθανὸν νὰ μὴν εἶνε ἐντελῶς γνήσια, ἀλλὰ ἀπὸ ποιητικῆς ἀξίας εὑρίσκονται ὑπεράνω τοῦ βαρβαρικοῦ ἐπιπέδου. Αἱ λυρικαὶ ῥαψωδίαι, αἱ μεταξὺ τοῦ λαοῦ διαδεδομέναι, αἱ βραχεῖαι ᾠδαὶ καὶ τὰ ᾄσματα, τὰ ὁποῖα ἐψάλλοντο εἰς τοὺς ναούς, δεικνύουν μίαν καλλιέργειαν φωνητικῆς μουσικῆς ὑπερτέραν τῆς ἐκ ,ραζομένης διὰ τῶν τυμπάνων, κεράτων, αὐλῶν καὶ συρίγγων.

Χοροὶ εὔθυμοι ἦσαν συχνοί. Ἓν sport, καλούμενον «ὁ χορὸς τοῦ πτηνοῦ», ἐκίνει τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων διὰ τὴν δεξιότητα καὶ τὴν τόλμην μὲ τὴν ὁποίαν πολλοὶ παῖκται, ἐνδεδυμένοι ὡς πτηνὰ καὶ χρησιμοποιοῦντες σχοινία προσδεδεμένα ἐπὶ ὑψηλοῦ ἱστοῦ κατώρθωναν νὰ ἐκτελοῦν εἰς τὸν ἀέρα ἑλιγμούς, ὁμοιάζοντας μὲ πτήσεις ὑπεράνω τοὺς ἐδάφους.

Τὸ παιγνίδιον τῆς σφαίρας τῶν Μεξικανῶν, καλούμενον tlachtli ἐνθυμίζει τὰ σύγχρονα πα γνια τοῦ *τέννις* καὶ τοῦ *φούτ-μπώλ*, ἀπετέλει δὲ διασκέδασιν τῶν πριγκίπων καὶ τῶν εὐγενῶν. Εἰδικοὶ περίβολοι κατεσκευάζοντο διὰ τὸ παιγνίδιον τοῦτο, καὶ ἡ ἐξ ἰνδικοῦ καουτσοὺκ σφαῖρα ἔπρεπε νὰ μὴ ἐγγίζηται διὰ τῶν χειρῶν, ἀλλ' ὠθεῖτο πρὸς τοὺς τοίχους διὰ κτυπημάτων τοῦ γόνατος ἢ τοῦ ἀγκῶνος, τῶν ὤμων ἢ τῶν γλουτῶν. Ἕτερον δημοφιλὲς παιγνίδιον, τὸ patolli, ὡμοίαζε πρὸς τὸ pachisi τῶν νεωτέρων Ἰνδιάνων.

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΩΝ ΑΖΤΕΚΩΝ Εἰς τόσῳ πυκνὸς καὶ εἰς πολιτισμὸν προηγμένος λαὸς δὲν ἦτο εὔκολον νὰ καθυποταχθῇ ἢ νὰ ἐκτοπισθῇ εὐκόλως. Ὁ Κορτὲς ὅμως, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ πολιτικώτατος ἐξ ὅλων τῶν Ἱσπανῶν κατακτητῶν, τὸ ἐπέτυχεν, ἐξεγείρας ἐναντίον τῶν Ἀζτέκων τοὺς λαοὺς ἐκείνους ἐπὶ τῶν ὁποίων αὐτοὶ ἐκυριάρχουν. Καὶ ἠδυνήθη οὕτω νὰ τοὺς καθυποτάξῃ τελείως, μὲ μίαν δρᾶκα ἀνθρώπων, εἰς διάστημα μιᾶς τριετίας (1519-1521).

Ἔκτοτε πολὺ ὀλίγοι σχετικῶς ἀπέμειναν ἐκ τῶν Ἀζτέκων καὶ ἐκ τῶν ἐκφυλισθέντων ἀπογόνων των. Οἱ περισσότεροι εὑρίσκονται σήμερον εἰς τὰς πολιτείας τοῦ Μεξικοῦ, Πουέβλα καὶ Βερακρούζ. Ἀποικίαι ἐξ αὐτῶν ὑπάρχουν εἰς τὰς πολιτείας Queritaro, Guanajuato, San Luis Potosi, Durango καὶ Chihuahua, μικρότεροι δὲ πληθυσμοὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ διεσκορπισμένοι δι' ὅλης τῆς Κεντρῴας Ἀμερικῆς, καθὼς ἐπίσης εἰς τὸ Νεο-Μεξικὸν καὶ τὸ Τεξὰς μέχρι τῆς 37° βορ. πλ.

Οἱ Ἀζτέκοι διακρίνονται ἀπὸ τὸ πλατὺ πρόσωπον καὶ τὴν σιμὴν ῥῖνα, χαρακτηριστικὰ ὑπενθυμίζοντα κατά τι τὰ τῆς μογγολικῆς φυλῆς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένων συγγραμμάτων βλ. καί: *Th. Waitz* Anthropologie der Naturvölker—2, III, Leipzig, 1864. — *Lucien Biart*, Les Azteques. Paris 1885.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

ἀζυγὴς καὶ ἄζυγος (βλ. λέξιν).

ἀζυγία· ὁ ἄγαμος βίος· τὸ ἀνύμφευτον, ἡ ἀνυπανδροσύνη, ἡ ἀνυπανδρία.

ἀζύγιστος, *ἀζύγιαστος,* καὶ *ἀζύαστος·* ἀστάθμητος, ὁ μὴ ζυγισμένος, ὁ μὴ ζυγισθείς: τὰ κάρβουνα τἀγόρασα *ἀζύγιαστα·* ὁ μὴ δυνάμενος νὰ ζυγισθῇ: εἶναι τόσο βαρὺς ποὺ εἶναι *ἀζύγιαστος.* || Μεταφορικῶς, ὁ μὴ σταθμίζων καλῶς τὰς περιστάσεις: ἄνθρωπος *ἀζύγιαστος* = ἀστόχαστος, ἀλόγιστος, ἀδιάκριτος, ἀκατάστατος, ἀστάθμητος. Ἀκόμη λέγουν: τρώει *ἀζύγιαστο* ψωμί = λαιμοφαγεῖ.

ἀζυγοβράγχια *[Παλαιοντ.]* (Azygobranchia). Ὄνομα δοθὲν ὑπὸ τοῦ Thering εἰς τὴν ὑποτάξιν ἐκείνην τῶν μαλακίων γαστεροπόδων προσωβραγχίων ζώων, ἥτις κατόπιν ὠνομάσθη μὲ τὸ ἐπικρατῆσαν ἔκτοτε ὄνομα (Ctenobranchia Sweigg) Κτενοβράγχια (βλ. λέξιν).

Γ. Κ. Γ.

ἀζυγόθρησκος· ὁ μὴ ὑποβαλλόμενος εἰς τὸν ζυγὸν τῆς θρησκείας, ὁ ἐλευθερόφρων, ὁ ἀπηλλαγμένος θρησκευτικῶν προλήψεων, ὑποχρεώσεων, παραδόσεων κτλ.

ἀζυγόκερα *[Ζωολ.]·* Σκώληκες τοῦ γένους τῶν ἀνελιδῶν, οἵτινες παρουσιάζουσιν ἀζύγους κεραίας.

Δ. Ν. Π.

ἀζυγόκερως *[Ζωολ.]*. Ἔντομον χαρακτηριζόμενον ὑπὸ ἀζύγων κεραιῶν.

Δ. Ν. Π.

ἄζυγος· ἀρχ. *ἄζυξ*. Ὁ μὴ ὑποβληθεὶς εἰς ζυγόν· || ὁ μὴ ἀποτελῶν ζεῦγος· || ὁ μὴ νυμφευθείς, ὁ ἄγαμος· || κατὰ πληθυντικὸν *ἄζυγα*, τὰ παράταιρα: *ἄζυγα* ὑποδήματα, *ἄζυγες* κάλτσες. *Ἄζυγα* ἐπίσης λέγονται τὰ μὴ ἄρτια, τὰ μονά, οἱ περιττοὶ λεγόμενοι ἀριθμοί. Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριστοφάνους (Πλοῦτος, 817 στίχος) φέρει παράδειγμα ἀπὸ τὴν σύγχρονόν του γλῶσσαν «ζυγὰ ἢ *ἄζυγα*», αὐτὸ ὅπερ ἡμεῖς λέγομεν «*μονὰ* ἢ ζυγά».

—ἄζυγος καὶ *ἄζυξ·* ἐπίθετον προσγραφόμενον κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας εἰς τοὺς μοναχοὺς καὶ ἀγάμους κληρικούς, ὅπως τὸ *μονοπόλος, ἀλιτρός, φιλόσοφος, ρακενδύτης* κλ. (παραδείγματα παρὰ M. Vogel—N. Gardthausen, Die griech Schreiber des Mittelalters), ἐξελήφθη ὑπὸ Ἑσπερίων ἐρευνητῶν κακῶς ὡς οἰκογενειακὸν ὄνομα.

Ν. Β.

—ἄζυγος ἡ *ἀγυιίας* *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν (Ajuga) τῆς τάξεως τῶν *Χειλανθῶν* (Labiatiflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *Χειλοστεφάνων* ἢ *Χειλωτῶν* (Labiatae). Ὡς ἀνθοκομικὰ φυτὰ καλλιεργοῦνται τὰ εἴδη: *Ἄζυγος ἡ ἀνατολικὴ* (Aj. orientalis) καὶ *Ἄζυγος ἡ χαμαιπίτυς* (Aj. Chamaepitys)· πολλαπλασιάζονται διὰ παραφυάδων ἐνωρὶς τὴν ἄνοιξιν καὶ διὰ σπερμάτων τὸ φθινόπωρον. Εἶναι φυτὰ μεγάλης ἀντοχῆς, εὐδοκιμοῦν παντοῦ καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκην ἰδιαιτέρων περιποιήσεων. Ἐκ τῶν δύο αὐτῶν εἰδῶν ἐδημιουργήθησαν πολλαὶ ποικιλίαι. Ἐν Ἑλλάδι ἐκτὸς τούτων εὑρίσκονται αὐτοφυῆ καὶ τὰ εἴδη *Ἄζυγος ἡ ἕρπουσα* (Aj. Repens) καὶ *Ἄζυγος ἡ εὔοσμος* (Aj. iva), ὀνομάζονται δὲ κοινῶς *Λιβανόχορτα* καὶ *Δωδεκάνθια*. Γνωστὰ εἴδη ἐπίσης εἶναι *Ἄζυγος ἡ πυραμιδοειδὴς* (Aj. pyramidalis) καὶ *Ἄζυγος τῶν Ἄλπεων* (Aj. alpina). Οἱ παλαιότεροι ἐθεώρουν ὡς θαυματουργὰ θεραπευτικὰ χόρτα τὰ εἴδη τοῦ γένους τούτου, καὶ σήμερον ὅμως ἔχουν ταῦτα φαρμακευτικὴν χρησιμότητα.

Ι. Χ.

ἄζυγος *(ἢ ἀζυγὴς)* **φλὲψ** *[Ἀνατομ.]*. Αἱ θωρακικαὶ καὶ ὀσφυακαὶ φλέβες, ἀθροιζόμεναι εἰς δύο εὐμεγέθη στελέχη, φέρονται ἔμπροσθεν καὶ πλαγίως τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Καὶ τὸ μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ στέλεχος, μακρότερον ὄν, καλεῖται (μεγάλη) *ἄζυγος* φλέψ, τὸ δ' ἄλλο πρὸς τὰ ἀριστερὰ *ἡμιάζυγος* (ἢ μικρὰ ἄζυγος φλέψ).

Τούτων ἡ μὲν *ἄζυγος* κειμένη πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ ἔμπροσθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ α' ὀσφυϊκοῦ σπονδύλου, διελαύνουσα δὲ τὸ διάφραγμα, φθάνει μέχρι τοῦ τρίτου θωρακικοῦ σπονδύλου, ἔνθα ἐκβάλλει εἰς τὴν ἄνω κοίλην φλέβα, τοξοειδῶς ἀνακαμπτομένη καὶ περιβάλλουσα τὸν δεξιὸν βρόγχον. Ἐν τῷ ὀπισθίῳ μεσοπνευμονίῳ χώρῳ ἡ ἄζυγος κεῖται ὄπισθεν τοῦ οἰσοφάγου, δεξιόθεν τῆς ἀορτῆς καὶ τοῦ θωρακικοῦ πόρου. Ἡ φλὲψ αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν 7 ἢ 8 δεξιῶν τελευταίων μεσοπλευρίων φλεβῶν.

Ἡ *ἡμιάζυγος* προερχομένη ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν 4—6 ἀριστερῶν κατωτέρων μεσοπλευρίων φλεβῶν φέρεται ἀριστερόθεν τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ κατὰ τὸ ὕψος τοῦ ζ' ἢ η' θωρ. σπονδύλου· ἐκβάλλει εἰς τὴν ἄζυγον, δεχομένη ἐκεῖσε καὶ τὴν *ἐπικουρικὴν* (ἢ *ἄνω) ἡμιάζυγον φλέβα*, τὴν ἀποτελουμένην ἐκ συμβολῆς τῶν ἄνω ἀριστερῶν μεσοπλευρίων φλεβῶν.

Εἰς τὴν ἄζυγον καὶ ἡμιάζυγον φλέβα ἐκβάλλουσι καὶ αἱ *οἰσοφαγικαί*, αἱ *ὀπίσθιαι βρογχικαὶ*

Α=Κοίλη φλέψ. Β, Γ=Ἡμιάζυγος φλέψ. Δ=Ἄζυγος φλέψ.

καὶ μεσοπνευμόνιοι, αἱ πρῶται ὀσφυϊκαὶ καὶ ἡ ἀνιοῦσα *ὀσφυϊκὴ φλέψ*.

Ἡ ἄζυγος φλὲψ ὑπὸ προσφόρους παθολογικοὺς ὅρους εὑρέθη ἐν *θρομβώσει*, ἐπὶ κωλυμάτων δὲ τῆς κυκλοφορίας, ἑδραζόντων κατὰ τὴν ἄνω κοίλην φλέβα, *λίαν διηυρυσμένη*. *Ῥήξεις* δὲ τῶν τοιχωμάτων αὐτῆς διὰ βλημάτων πυροβόλων ὅπλων δὲν εἶναι ἀσυνήθεις.

Α. ΚΟΥΖΗΣ

ἀζυγοσπόρια· κατ' ἀντίθεσιν τῶν *ζυγοσπορίων* (βλ. λέξιν) τῶν παραγομένων πρὸς πολλαπλασιασμὸν διαφόρων γενῶν κρυψιγόνων φυτῶν.

Ι. Χ.

ἀζυγοστάτητος καὶ **ἀζυγοστάτιστος·** ὁ μὴ ζυγοστατηθείς, ὁ μὴ ζυγισθείς, ὁ ἀζύγιστος. Μ. Φ.

ἄζυμα. Ἡ δυτικὴ ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἤρχισε μεταχειριζομένη ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ ἀντὶ τοῦ ἐνζύμου ἄρτου, τὸν ὁποῖον μετεχειρίζετο ἡ ἀρχαία ἐκκλησία καὶ μεταχειρίζεται ἡ ἀνατολικὴ ὀρθόδοξος μέχρι τῆς σήμερον, ἄζυμον ἄρτον, τὰ καλούμενα *ἄζυμα*, ἅτινα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔλαβον τὴν μορφὴν τῆς ὀστίας, τῆς καὶ σήμερον οὔσης ἐν χρήσει παρὰ τοῖς δυτικοῖς. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ πατριάρχου Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου προσεβλήθη ἐπισήμως ἡ κατάχρησις αὕτη τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας καὶ ἤρξατο συγγραφικὸς ἀγὼν μεταξὺ δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν, τῶν μὲν ὑποστηριζόντων τὴν χρῆσιν τῶν ἀζύμων ἐν τῇ θείᾳ εὐχαριστίᾳ, δεχομένων ὅμως τὸ ἔγκυρον τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστίας καὶ δι' ἐνζύμου ἄρτου (πρβλ. ἰδίᾳ τὰς ἀποφάσεις τῶν συνόδων τῆς Λυὼν καὶ τῆς Φλωρεντίας), τῶν δὲ ἀποκρουόντων αὐτήν. Οἱ Λουθηρανοὶ παρ' αβν παρὰ τῶν δυτικῶν τὴν ὄστιαν, τὴν ὁποίαν ἰ αιτηροῦσιν, ἐνῷ οἱ Καλβινισταὶ καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ ἀπέκρουσαν τὴν χρῆσιν αὐτῆς διϊσχυριζόμενοι καὶ δικαίως ὅτι δι' αὐτῆς δὲν ἐμφαίνεται ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίου κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον γενομένη κλάσις τοῦ ἄρτου.

Ἡ χρῆσις τοῦ ἐνζύμου ἄρτου ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ ὑπὸ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας εἶναι ὀρθή, διότι τοιοῦτον ἄρτον μετεχειρίσθη ὁ Κύριος κατὰ τὸν μυστικὸν δεῖπνον, τελεσθέντα πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἰουδαϊκοῦ Πάσχα (Ἰωάν. 13, 1. 18, 28, πρβλ. καὶ Ματθ. 26, 17. Μάρκ. 14, 2. Λουκ. 22, 7 καὶ τὰς ἀρχαίας ἑρμηνείας εἰς αὐτά), κατὰ τὴν ἑσπέραν δηλαδὴ τῆς 13 τοῦ Νισάν, ὁπότε ἀπηγορεύετο ἡ χρῆσις ἀζύμων, ἥτις ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τοῦ Πάσχα καὶ διήρκει ἑπτὰ ἡμέρας (Ἔξοδ. 12, 6-19, Λευϊτ 23, 5-7), τοιοῦτον δὲ μετεχειρίσθησαν καὶ οἱ Ἀπόστολοι (Πραξ. 2, 42. 20, 7) καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη ἐκκλησία, ἐν ᾗ ὑπῆρχον πολλοὶ ἐξ Ἰουδαίων χριστιανοί, οἵτινες δὲν θὰ συγκατένευον νὰ μεταλαμβάνωσι καθ' ἑκάστην ἀζύμων (Πραξ. 2, 42), τοῦ νόμου ἀπαγορεύοντος τοῦτο.

Digitized by Google

Καὶ τὸ γεγονός, ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαιοτάτην ἐποχὴν οἱ χριστιανοὶ ἔφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον, τὰ περισσεύματα τῶν ὁποίων ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰς ἀγάπας καὶ πρὸς βοήθειαν τῶν πτωχῶν (Α' Κορ. 11, 21) πείθει ὅτι κατὰ τὴν εὐχαριστίαν ἐγίνετο χρῆσις ἐνζύμου ἄρτου. Τὴν χρῆσιν τέλος ἐνζύμου ἄρτου ἐν τῇ εὐχαριστίᾳ ἐπικυροῦσι καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας (Ἰουστ. ἀπολ. 1, 66. Εἰρην. κατὰ αἱρ. 4, 18. Ἀμβρ. de sacr. 4, 4. Κυριλ. Ἱερ. διδ. μυστ. 4, 1 ἑ. πρβλ. ἰδίᾳ τὸν Ἐπιφάνιον ἐλέγχοντα τοὺς Ἐβιωνίτας ἐπὶ τῇ χρήσει ἀζύμων κατὰ τὴν εὐχαριστίαν) αἱ τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ οἱ Νεστοριανοὶ μεταχειρίζονται ἔνζυμον ἄρτον ὡς, κατὰ τὴν ἀρχαιοτέραν τοὐλάχιστον ἐποχήν, μετεχειρίζοντο τοιοῦτον καὶ οἱ Κόπται καὶ οἱ Ἀρμένιοι, μετὰ ταῦτα εἰσαγαγόντες τὰ ἄζυμα ἐν ἀντιθέσει καὶ πρὸς διάκρισιν ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶχον ἀποσχισθῆ.

Μεταξὺ τῶν κατὰ τῶν ἀζύμων νεωτέρων ἔργων ἄξιον ἰδίας μνείας εἶναι τὸ «Σύνταγμα κατὰ τῶν ἀζύμων» τοῦ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἀκμάσαντος Εὐστρατίου Ἀργέντη τοῦ Χίου, ὅπερ ἑλληνιστὶ συγγραφὲν καὶ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας Σιλβέστρου εἰς τὴν ἀραβικὴν μεταφρασθὲν ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἀραβιστί, ἔπειτα δὲ καὶ ἑλληνιστὶ πολλάκις.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

ἀζυμῖται ἐλέγοντο οὕτω ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων χλευαστικῶς οἱ Λατῖνοι ἀπὸ τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος, ὡς ποιούμενοι χρῆσιν ἀζύμων εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν. Δ. Σ. Μ.

ἄζυμος ***ἄρτος***· ὁ μὴ ἔχων μέσα του προζύμην, ὁ μὴ ὑποστὰς ζύμωσιν, ὁ ἀνάβατος, τὸ ἀπροζύμωτο ψωμὶ (βλ. ἄζυμα).

ἀζυμότης· ἡ ἔλλειψις ζυμώσεως, τὸ ἄζυμον, ἡ μὴ ζύμωσις, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις ζύμης. Μ. Φ.

ἀζύμωτος· ὁ μὴ ἀναδευθείς, ὁ μὴ δουλευθείς, ὁ ἀκατάμακτος: *ἀζύμωτο* ψωμί, διότι τὸ *ζυμῶ* ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ μεταβαλὸν τύπον *ζυμώνω* μετέβαλε καὶ σημασίαν. Ἐν τούτοις σημαίνει καὶ τὸν μὴ ὑποστάντα τὴν ζύμωσιν. Μ.Φ.

ἀζυμοσφραγίς. Πρὶν τεθοῦν εἰς χρῆσιν οἱ φάκελοι, ἐδίπλωνον τὴν ἐπιστολὴν οὕτως ὥστε τὸ ἕν της ἄκρον νὰ εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ ἄλλου καὶ τὰ συνεκόλλων διὰ τῆς *ἀζυμοσφραγῖδος* σιελώνοντες αὐτήν. Ἡ ἀζυμοσφραγὶς ἐλέγετο κοινῶς *ὄστια*, διότι ὡμοίαζε τὸ σχῆμα πρὸς τὴν καθολικὴν ostia, δηλ. τὸν ἄζυμον ἀρτίσκον τῆς θείας εὐχαριστίας ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ.

ἀζυμοφαγία· τὸ τρώγειν *ἄζυμα*, μάλιστα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἀζύμων παρ' Ἑβραίοις. Ἔχει τὸ: *ἀζυμοφαγίαι* ὁ Ἰουστῖνος (231D).

ἀζύμων ἑορτή· βλ. Πάσχα.

ἀζύμωτος· ὁ μὴ ζυμωθείς, ὁ μὴ ὑποστὰς ζύμωσιν.

Ἀζχάρ, ***ἐλ (ἢ Τζαμί-ἐλ-Ἀζχάρ).*** Ὀνομαστὸν μωαμεθανικὸν τέμενος τοῦ Καΐρου, οὗτινος τὸ ὄνομα σημαίνει «Τὸ λαμπρὸ τζαμί» καὶ ὄχι, ὡς μεταφράζουν πολλοὶ Εὐρωπαῖοι συγγραφεῖς, «Τὸ τζαμὶ τῶν ἀνθέων». Ἡ φήμη τοῦ τεμένους τούτου ὀφείλεται ὄχι τόσον εἰς τὸν θρησκευτικόν του χαρακτῆρα, ὅσον εἰς τὸν σπουδαῖον ρόλον, ὃν ἔπαιξεν ὡς ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν ἵδρυμα τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐσπούδασαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἀλλαχοῦ μορφωμένων μουσουλμάνων.

Τὸ τέμενος Ἀζχὰρ εἶναι κτίριον εὐρύ, μὴ ἔχον τίποτε τὸ ἀξιόλογον ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως καὶ περικλεῖον εἰς τὸ ἐσωτερικόν του μεγάλην τετραγωνικὴν αὐλήν. Κεῖται δὲ εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς τῆς πόλεως τοῦ Καΐρου. Οἱ πολυάριθμοι σπουδασταὶ τοῦ ἱδρύματος εἰσάγονται ἐν αὐτῷ, κατόπιν ἀδείας τοῦ *Σεΐχου*, ἀφοῦ λάβουν προηγουμένως τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, ἥτις περιορίζεται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς ἁπλῆν γνῶσιν τῆς ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς. Ἕκαστον τμῆμα ὀνομάζεται *ριουκὰκ* καὶ ἔχει ἰδίαν βιβλιοθήκην, ἥτις προορίζεται πρὸς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῶν διαμενόντων ἐν αὐτῷ φοιτητῶν.

Ἐν τῷ τζαμίῳ Ἐλ-Ἀζχὰρ διδάσκονται ἡ γραμματικὴ καὶ τὸ συντακτικόν, ἡ ρητορική, ἡ στιχουργία, ἡ λογική, τὰ θρησκευτικὰ ἐν γένει, ἡ ἑρμηνεία τοῦ Κορανίου, αἱ παραδόσεις τοῦ Προφήτου, ἡ ἀριθμητική, καὶ τέλος ἡ κατὰ τοὺς μωαμεθανοὺς ἐπιστήμη τοῦ δικαίου, τουτέστι τοῦ θρησκευτικοῦ, ἠθικοῦ καὶ ἀστικοῦ νόμου, τοῦ βασιζομένου ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τοῦ Κορανίου καὶ τῶν μουσουλμανικῶν παραδόσεων. Οἱ μαθηταὶ διδάσκονται ἐπίσης καὶ στοιχεῖα ἀλγέβρας καὶ τὸ μουσουλμανικὸν ἡμερολόγιον. Εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀνήκοντας εἰς ἄλλας αἱρέσεις τοῦ μωαμεθανισμοῦ δίδονται βιβλία τῆς θρησκείας των, ἀλλὰ πάντως ἡ μεγάλη πλειονότης, ὡς προερχομένη ἐκ τοῦ Καΐρου, ἀνήκει εἰς τὴν *σαφεϊτικὴν* καλουμένην αἵρεσιν. Ὁ σεΐχης, δηλαδὴ ὁ διευθυντὴς τοῦ ἱδρύματος, ἀνήκει ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην αἵρεσιν. Ἡ διδασκαλία καὶ ἡ στέγασις παρέχεται δωρεὰν εἰς τοὺς φοιτητάς, μέγα δὲ μέρος αὐτῶν λαμβάνει καὶ ἡμερήσιον ἐπίδομα διὰ τροφὴν καὶ συντήρησιν. Ὅταν συμπληρωθῇ ἡ ἐκπαίδευσίς των, γίνονται οἱ πλεῖστοι *καδῆδες, μουφτῆδες, ἰμάμαι* τζαμίων καὶ διδάσκαλοι σχολείων, ἄλλοι δὲ ἀκολουθοῦν τὸ ἐμπορικὸν στάδιον.

Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ κτιρίου ὑπάρχει ἡ *Ζαβιγιὲτ-ἐλ-Ὀμυάν*, δηλ. τὸ «παρεκκλήσιον τῶν τυφλῶν», ἐν τῷ ὁποίῳ συντηροῦνται, διὰ κληροδοτημάτων καὶ δωρεῶν, τριακόσιοι περίπου

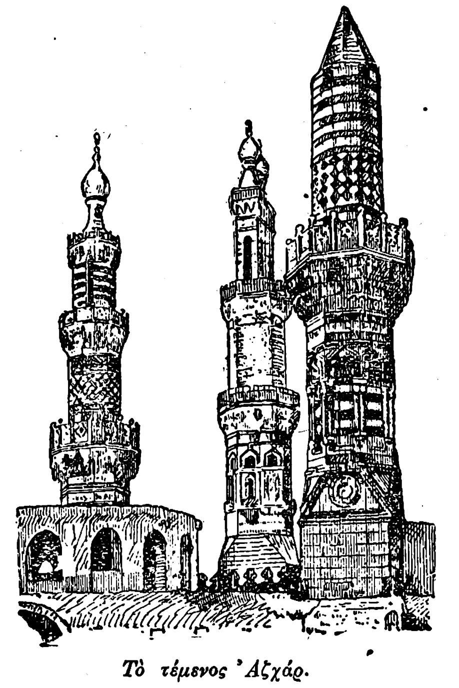

Τὸ τέμενος Ἀζχάρ.

ἄποροι τυφλοί, ὀνομαστοὶ διὰ τὰς βιαίας σκηνὰς ἃς προκαλοῦν ἐν τῷ ἱδρύματι, διὰ τὸ φίλερι τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν καὶ διὰ τὸν φανατισμόν των. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, θελήσαντες νὰ εἰσδύσουν μέχρι τοῦ παρεκκλησίου τούτου, διέτρεξαν κίνδυνον ἀπὸ τοὺς ὑπεράγαν φανατικοὺς αὐτοὺς μουσουλμάνους. Κατὰ παλαιοτέρας μάλιστα ἐποχὰς οἱ τυφλοὶ τοῦ Ζαβιγιὲτ-ἐλ-Ὀμυὰν προέβαινον εἰς βιαιότητας ἀληθῶς ἐκπληκτικάς. Ἐὰν συνέβαινε νὰ ἔχουν οἱονδήποτε γον δυσαρεσκείας, ὡς λ. χ. δι' ἀνεπάρκειαν τροφῆς, προσελάμβανον μερικοὺς ὁδηγούς, ὡπλίζοντο μὲ ράβδους, ὥρμων ὡς μαινόμενοι εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ ἐξυλοκόπουν ἢ καὶ ἐφόνευον ἀκόμη ὅσους συνήντων διαβάτας, τέλος δὲ εἰσέβαλλον εἰς τὰ καταστήματα καὶ τὰ ἐλεηλάτουν. Ὁ Ἄγγλος ἀραβιστὴς Ἐδουάρδος Οὐΐλλιαμ Λεΐν (Lane) (1801-1876) ἀναφέρει εἰς τὴν «Περιγραφὴν τῆς συγχρόνου Αἰγύπτου» ὅτι ὁ ὀνομαστότερος ἐκ τῶν σεΐχων τοῦ τζαμίου Ἐλ-Ἀζχάρ, ὁ Ἒλ-Κουβεϋσινύ, ἠθέλησε νὰ θέσῃ χαλινὸν εἰς τὸν στασιαστικὸν χαρακτῆρα τῶν τυφλῶν τροφίμων δι' αὐστηροτάτης τιμωρίας τῶν πρωταιτίων τῶν ταραχῶν. Ἀλλὰ τὸ πιεστικὸν τοῦτο μέτρον, ἀντὶ νὰ τιθασεύσῃ τὴν ἀγρίαν ἐκείνην συμμορίαν τὴν ἐξηρέθισεν ἀκόμη περισσότερον. Οἱ τυφλοὶ ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ σεΐχου, τὸν συνέλαβον, τὸν ἔδεσαν καὶ τὸν ἐμαστίγωσαν, ἐξ οὗ καὶ ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀξιώματός του.

Ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ναπολέοντος ἤρχισε μειουμένη ἡ αἴγλη τοῦ μουσουλμανικοῦ τούτου πανεπιστημίου. Τὰ μεγάλα προνόμια τῶν σεΐχων τοῦ παρελθόντος ἔχουν σήμερον περιορισθῆ κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους μεταρρυθμίσεις καὶ ἀπὸ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ τζαμὶ Ἐλ-Ἀζχὰρ ἱδρύθη ὑπὸ τοῦ Δζαχάρ, στρατηγοῦ τοῦ χαλίφου Ἀλ-Μουΐζ. Ὡραίαν περιγραφὴν αὐτοῦ δίδει ὁ Γερμανὸς αἰγυπτιολόγος Ἔμπερς (1837-1898), ὅστις λέγει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς: «Ἐντὸς μιᾶς ἀπεράντου αἰθούσης, τῆς ὁποίας ἡ ὀροφὴ ὑποβαστάζεται ὑπὸ τριακοσίων ὀγδοήκοντα κιόνων καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν κρέμανται ὄχι ὀλιγώτεραι τῶν χιλίων διακοσίων λυχνιῶν, μέγα πλῆθος νέων κάθηται καθ' ὁμάδας ἐπὶ τοῦ διὰ ψαθῶν ἐστρωμένου δαπέδου. Ἐδῶ μία ὁμὰς συνωστίζεται ἐν ἡμικυκλίῳ πέριξ ἑνὸς σεΐχου. Εἶναι ὁ διδάσκαλός των· ἀκουμβῶν ἐπὶ μιᾶς στήλης ἑρμηνεύει πρὸς τοὺς μαθητάς του, οἱ ὁποῖοι κρέμανται κυριολεκτικῶς ἀπὸ τὰ χείλη του, ἓν ἀπὸ τὰ πολυάριθμα κείμενα ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κανονικὸν δίκαιον τοῦ Ἰσλάμ.

Ἐὰν ρίψωμεν γύρω προσεκτικώτερον βλέμμα, παρατηροῦμεν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς συνήθεις εἰς τὰ ἄλλα τεμένη ἕδρας καὶ τὰ ἀναλόγια, δύο ἀνάβαθρα κατὰ πολὺ ὑψηλότερα, ἐφ' ἑνὸς δὲ ἐξ αὐτῶν καθήμενον σεβάσμιον γέροντα, βυθισμένον εἰς τὴν ἑρμηνείαν ἑνὸς νομικοῦ βιβλίου. Ἡ ὁμὰς τῶν πέριξ αὐτοῦ ἀκροατῶν εἶναι αἰσθητῶς πολυαριθμοτέρα τῶν ἀκροωμένων τοὺς ἄλλους συναδέλφους του. Εἶναι ὁ σεΐχης Ἀσσμουνί, ὀνομαστὸς διὰ τὰς γνώσεις του καὶ τὸν ἀσκητικόν του βίον, μία ἀπὸ τὰς πλέον ἐνδιαφερούσας προσωπικότητας τοῦ ἱδρύματος. Ἡ ὑπεροχή του εἶναι παραδεδεγμένη ἀπὸ ὅλους καὶ τοῦ παραχωρεῖται ἄνευ ζηλοτυπίας τὸ προνόμιον τοῦ νὰ κάθηται ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἕδρας. Τὸ ἄλλο ἀνάβαθρον εἶναι πρὸς στιγμὴν κενόν· εἶναι προωρισμένον διὰ τὸν γηραιότερον σεΐχην τοῦ τζαμιοῦ, τὸν σεβάσμιον Ἀσ-Σακκά».

—άζω· ἀρχαία ἑλληνικὴ κατάληξις τῶν ρημάτων, λ. χ. ἀγοράζω, βαστάζω, διστάζω, νυστάζω, σφάζω, στενάζω κτλ. Τὸ *κράζω* ἔχει τὸ *α* μακρόν, ὅλα δὲ τὰ ἄλλα βραχύ. Μερικὰ ἀρχαῖα περισπώμενα, συναντηθέντα εἰς τὸν ἀόριστον μὲ τὰ κανονικὰ εἰς —άζω, ἐτράπησαν ἐν τῇ ἀρχ. Κοινῇ εἰς —*άζω* λ. χ. *αὐγῶ*, ἀόρ. *ηὔγασε*, ὅπως *ἐδόξασα*, καὶ ἐξ αὐτοῦ: *αὐγάζω*, κατὰ τὸ *δοξάζω*· βροντῶ>*βροντάζω*· γενειῶ>*γενειάζω*· εὐνῶ>*εὐνάζω*· κομπῶ>*κομπάζω*· ὀργιῶ>*ὀργιάζω*· ὀρθιῶ>*ὀρθιάζω*· σιγῶ>*σιγάζω*· χνοῶ>*χνοάζω*· ἀκροῶμαι>*ἀκροάζομαι*· τεχνῶμαι>*τεχνάζομαι*· καὶ τὰ ἑξῆς, τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς ἀρχ. Κοινῆς ἐπέρασαν καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικήν: ἀγαλλιῶ>*(ἀν)αγαλλιάζω*· ἀγωνιῶ>*γανιάζω*· ἀνατριχιῶ>*ἀνατριχιάζω*· βολῶ>*βολάζω*· γαυριῶ>*γαυριάζω*· δειλιῶ>*δειλιάζω*· ἐρημῶ>*ρημάζω*· θυμιῶ>*θυμιάζω*· ἰσῶ>*ἰσάζω*· κοπιῶ>*κοπιάζω*· λυσσῶ>*λυσσάζω*· λωφῶ>*λουφάζω*· ὁμοιῶ>*ὁμοιάζω*· πειρῶ>*πειράζω*· τηρῶ>*τηράζω*· φωνῶ>*φωνάζω* κλπ.

Ἔπειτα μερικὰ ἀρχαῖα βαρύτονα, ἐπίσης ἕνεκα τῆς συναντήσεώς των εἰς τὸν ἀόριστον -ασα>-άζω: στέγω—ἐστέγασα>*στεγάζω*, σκέπω>*σκεπάζω*, κύπτω>*κυπτάζω*, στένω>*στενάζω*, σεί(ν)ω>*σεινάζω* (= *τινάζω* ἐν Βογατσικῷ), συνάγω>*συνάζω*, σέβομαι>*σεβάζομαι*, βάλλω>*βαλλάζω* (ἐν Ὀχθωνίᾳ=κτυπῶ). Ἐπίσης τὰ εἰς -*άσσω* ἀρχαία: ἀλλάσσω—ἤλλαξα>*ἀλλάζω* (κατὰ τὸ σχῆμα: ἐστέναξα—*στενάζω)*, ἀράσσω>*ἀράζω*, μαλάσσω>*μαλάζω*, πράσσω>*πράζω* (= pratiquer), σπαράσσω>*σπαράζω*, σταλάσσω>*σταλάζω*, τάσσω>*τάζω*, ταράσσω>*ταράζω*, τινάσσω>*τινάζω*, φράσσω>*φράζω*, χαράσσω>*χαράζω*, ὑλάσσω>*ὑλάζω* (Πόντος). Ἔτι δὲ καί τινα εἰς -*μι*: πετάννυμι>*πετάζω* (ἀπὸ τὸ ἐπέταξα), κρεμάννυμι>*κρεμάζω*, χώννυμι>*χωννιάζω*, δύναμαι>*δυνάζομαι*, ἀναμιμνήσκομαι>*ἀναμνηάζω* (Ξανθουδ. «Ἐρωτοκρ.» σελ. 396), ἀλάλυμαι>*ἀλαλιάζω*.

Οὕτω λοιπὸν ἡ κατάληξις -*άζω* (καὶ ἐξ αὐτῆς -*ιάζω* ἀπὸ θέματα μὲ -*ι*: ταίρι>*ταιρ-ιάζω*) ἀνέκαθεν προσκολλωμένη εἰς ὀνόματα καὶ ρήματα καὶ ἐπιρρήματα παράγει διάφορα ρήματα ἐν τῇ ἑλληνικῇ, λ. χ. *ἁγιάζω, ἀγκαλιάζω, ἀδειάζω, ἀναγκάζω, ἀναγουλιάζω, ἀναστενάζω, ἀνατριχιάζω, ἀναχαράζω (=μηρυκῶμαι), ἀνεβάζω, ἀνταριάζω, ἀπεικάζω, ἀποδιαβάζω, ἀραδιάζω, ἀργάζω, ἀρμαθιάζω, ἁρπάζω, ἀρραβωνιάζω, ἀσπρογαλιάζω, αὐτιάζομαι, βάζω, βατσινιάζω, βγάζω, βελονιάζω, βιδιάζω, βελάζω, βραδιάζω, βράζω, βραχνιάζω, γαυριάζω,* (λιγδιάζω)>*γλιτζιάζω, γιορτάζω, γρυνιάζω, γωνιάζω, γυμνάζω, δεματιάζω, διασκεδάζω, διατάζω, διστάζω, δοκιμάζω, δοξάζω, δροπακιάζω, δροσιάζω, ἐγκαινιάζω, ἑτοιμάζω, ζειριάζω,* καὶ *ζουριάζω, ζυγιάζω, ἡσυχάζω, θαμάζω, θηκιάζω* (Κορ. Ἄτ. δ' 174) *θηλειάζω, θημωνιάζω, θρονιάζω, θυμιάζω, θυσιάζω, ἰδεάζω, κακοστομαχιάζω καλαμιάζω, καταδικάζω, κατακεφαλιάζω, καταχωνιάζω, κατεβάζω, κατσιάζω κατσηποδιάζω, κατσουφιάζω, κλινιάζω* (=κατάκειμαι), *κλουβιάζω, κοιτάζω, κοκκαλιάζω, κολάζω, κομματιάζω, κομπιάζω, κοπαδιάζω, κοπιάζω, κοπροσκυλλιάζω, κορωνιάζω, κουβαριάζω, κουλλουριάζω, κουράζω, κουρελιάζω, κουρνιάζω, κοψομεσάζω, κράζω, κρουσταλλιάζω, λαγάζω* (=ἡσυχάζω), *λαλάζω* (=λαλαγῶ -ἐλάλαξα), *λαχανιάζω* (=ἀναχανιάζω), *λιάζω, λιγουριάζω,* (Ἀθηνᾶς α' 265), *λιμάζω, λογαριάζω, λογιάζω, μαλάζω, μαλλιάζω, μαραγκιάζω, ματιάζω, μελάζω, μελανιάζω, μεσημεριάζω, μετριάζω, μοιάζω, μονιάζω, μουδιάζω, μουχλιάζω, μπάζω, μπολιάζω, μπουμπουκιάζω, μπουρλιάζω* (=περνῶ τὴν κλωστὴν ἀπὸ τὰ μιτάρια), *μυρμηγκιάζω, νερουλιάζω, νοικιάζω, νυστάζω, νυχτιάζω, ξεγοφιάζω, ξεθωριάζω, ξεκαλοκαιριάζω, ξεκοιλιάζω, ξελαιμιάζω, ξελογιάζω, ξεμπροστινιάζω* (=ἀνακρίνω κατ' ἀντιμωλίαν), *ξενιάζω, ξεπαγιάζω, ξεποδαργιάζω, ξεσαγωνιάζω, ξεσκουριάζω, ξετάζω, ξεχειμωνιάζω, ξοδιάζω, ξυλιάζω, ξυπάζω,* (=ἐκσυσπάζω) *ὀμπιάζω, ὀνομάζω, οὐργιάζω, οὐρλιάζω, παθιάζω, πασχάζω, πειράζω, περιδρομιάζω, πλαγιάζω, πλαντάζω, πλησιάζω, πομπιάζω* (= πομπεύω), *πουντιάζω, πράζω, προστάζω, ρεκάζω, ρυάζομαι, σαλιάζω, σαχλιάζω, σεληνιάζομαι, σιάζω, σκεπάζω, σκιάζω, σκοτεινιάζω, σκουληκιάζω, σκυλλιάζω, σοδιάζω, σποριάζω, στάζω, σταλάζω, σταφυδιάζω, στοιβάζω, στοχάζομαι, στραβολαιμιάζω, στραβομουτσουνιάζω, στραβοστομιάζω, συβάζω, συμπεθεριάζω, συνάζω, συννεφιάζω, συχνάζω, σφάζω, σωριάζω, σωροβολιάζω, ταγκιάζω, ταιριάζω, τεμπιχιάζω,* (=συμβουλεύω), *τινάζω, τραντάζω, τρεμουλιάζω, τρομάζω,*

Digitized by Google

τσιριάζω, τσιμπλιάζω, τυλιγαδιάζω, ὑποψιάζομαι, φαντάζω, φελιάζω, φουρτουνιάζω, φουσκαλιάζω, φρενιάζω, φρουμάζω, καὶ φρυμάζω, φωλιάζω, φωνάζω, χειμωνιάζω. χεροβολιάζω, χιλιάζω, χλωμιάζω, χολιάζω, χοχλάζω, ψεγαδιάζω, ψειριάζω, ψωριάζω, ὡριμάζω. Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀζωλιζαρινοχρώματα· *[χημ.]* τεχνηταὶ χρωστικαὶ βάπτουσαι τὸ ἔριον κατόπιν κατεργασίας (προστύψεως). Σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι τῆς τάξεως αὐτῆς εἶναι τὰ ἑξῆς χρώματα:

1) Ἀζωαλιζαρινομπορντὼ παρασκευαζόμενον ἐκ π-φαινυλενοδιαμίνης, 1 μορ. 1-ναφθολο-4-σουλφοξέος καὶ 1 μορ. σαλικυλικοῦ ὀξέος. Εἶνε διαλυτὸν εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ βάπτει, διὰ χρωμίου κατεργασθέν, ἔριον μπορντωερυθρόν.

2) Ἀζωαλιζαρινοκαρμοϊζίνη,

3) Ἀζωαλιζαρινοκίτρινον,

4) Ἀζωαλιζαρινοπορτοκαλόχρουν,

5) Ἀζωαλιζαρινοερυθρόν. Ἅπαντα ταῦτα εἶνε ἀνάλογα πρὸς τὸ ἀζωαλιζαρινομπορντώ.

6) Ἀζωαλιζαρινομέλαν, **παρασκευαζ**όμενον ἐκ π-φαινυλενοδιαμίνης 1 μορ. χρωμοτροπικοῦ ὀξέος ἢ 1, 8-δωξυναφθαλινο-4-σουλφοξέος καὶ 1 μορ. σαλικυλικοῦ ὀξέος. Εἶνε διαλυτὸν εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην μετὰ χροιᾶς ἰωδομελαίνης. Σ. Γ.

ἀζωαμυλία (ἐκ τοῦ *ἀ* στερ. *ζῷον καὶ ἄμυλον*) Κατάστασις τοῦ κυττάρου τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ ὅπερ ἀπόλλυσι περισσότερον γλυκοζόνον παρ' ὅσον ἀποταμιεύει. Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Lepine. Μ. Κ.

ἀζωβενζίλιον *[Χημ.]* Οὕτω ἐκαλεῖτο παλαιότερον (Japp) τὸ 2, 4, 5- τριφαινυλοξαζόλιον, ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν ὀξαζολικῶν σωμάτων (βλ. λέξιν). Σ.Γ.

ἀζωβενζοϊκὰ *ὀξέα [Χημ.].* Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις τοῦ τύπου $CO_2H.C_6H_4.N_2.C_6H_4.CO_2H$ ἀνήκουσαι εἰς τὰ ἀζωπαράγωγα τοῦ βενζοϊκοῦ ὀξέος (βλ. λέξιν). Σ. Γ.

ἀζωβενζόλη *[Χημ.]* Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων τὸ ἀζωβενζόλιον.

ἀζωβενζόλιον *[Χημ.].* Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_6H_5.N=N.C_6H_5$ ἀνακαλυφθεῖσα τῷ 1834 ὑπὸ τοῦ E. Mitscherlich. Κρυσταλλοῦται ἐκ λιγροΐνης εἰς πορτοκαλλοκίτρινα μονοκλινῆ φυλλίδια ἢ εἰς στυφροὺς στίλβοντας πορτοκαλλερύθρους κρυστάλλους μετὰ σημ. τήξεως 68°. Εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, 100 μ. ἀπολύτου ἀλκοόλης περιεχούσης, εἰς θερμοκρασίαν 16°, 8,5 μ. ἀμμωνιοσουλφιδίου καὶ κόνεως ψευδαργύρου ἀνάγουσι τὸ ἀζωβενζόλιον εἰς *ὑδραζωβενζόλιον,* ὑποχλωριοῦχος δὲ κασσίτερος καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ ἀνάγουσι τοῦτο εἰς *βενζιδίνην,* σχηματιζομένης, ὡς παραπροϊόντος, ὀλίγης *διφαινυλίνης.* Διὰ θερμάνσεως μετ' ὀξίνου θειώδους ἀμμωνίου καὶ ἀλκοόλης προκύπτει τὸ βενζιδινοσουλφοξύ, $NH_2.C_6H_4-C_6H_4.NH.SO_3H$ καὶ μετὰ καπνίζοντος θειικοῦ ὀξέος τὸ ἀζωβενζολοσουλφοξύ. Τὸ ἀζωβενζόλιον χαρακτηρίζεται διὰ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ νὰ σχηματίζῃ εὐκόλως ἀποσυντιθέμενα προϊόντα διὰ προσθήκης. Οὕτω σχηματίζει μεθ' ἑνὸς μορίου βενζολίου προϊὸν κρυσταλλούμενον εἰς ἐρυθρὰ ρομβοεδρικὰ πρίσματα ὅπερ κατὰ τὴν παραμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ἀέρι ἀποδίδει τὸ βενζόλιον, περαιτέρω προσλαμβάνει βρώμιον, χλώριον καὶ ὑδροβρωμικὸν ὀξύ.

Ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις παρασκευάζεται τὸ ἀζωβενζόλιον δι' ἀποστάξεως ἀζωοξυβενζολίου μετὰ 3 μ. ρινημάτων σιδήρου ἢ κάλλιον δι' ὀξειδώσεως τοῦ ὑδραζωβενζολίου διὰ ρεύματος ἀέρος διοχετευομένου εἰς τὸ ἀλκοολικὸν καὶ μετ' ὀλίγου νατρορρύμματος ἀναμεμιγμένον διάλυμα αὐτοῦ. Πολὺ καλὰ ἀποτελέσματα παρέχει ἐπίσης ἡ ἠλεκτρολυτικὴ ἀναγωγικὴ μέθοδος. Ἐν μεγάλῳ προτιμᾶται ἡ μέθοδος τοῦ Meer, ἤτοι δι' ἀναγωγῆς τοῦ νιτροβενζολίου ἢ ἀζωοξυβενζολίου διὰ σιδήρου παρουσίᾳ νατρορρύμματος. Ὡς ἀναγωγικὰ μέσα δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι καὶ ἄλλα σώματα, ὡς λ. χ. κυτταρίνη (κελλουλόζη), ρινήματα ξύλου, μελάσσα κ. λ. π.

Ἡ ἠλεκτρολυτικὴ παρασκευὴ τοῦ ἀζωβενζολίου ἐπιτυγχάνει ἐκτάκτως λαμβανομένης σχεδὸν τῆς θεωρητικῆς ἀποδόσεως. Ἡ ἠλεκτρόλυσις γίνεται ἐν δοχείῳ σιδηρῷ, τοποθετημένῳ ἐπὶ ἐλαιολούτρου, ὅπερ εἶναι ἐφωδιασμένον διὰ καθέτου ψυκτῆρος καὶ τὸ ὁποῖον χρησιμεύει συγχρόνως ὡς κάθοδος. Ὡς ἄνοδος χρησιμοποιεῖται σιδηροῦς κοχλιοειδὴς ἀναδευτὴρ διερχόμενος, ἐν ἀπομονώσει, διὰ τοῦ καλύμματος τοῦ δοχείου. Τὸ πρὸς ἠλεκτρόλυσιν ὑγρὸν ἀποτελεῖται ἐξ 100 χιλιογραμ. νιτροβενζολίου καὶ 500 χιλιογρ. νατρορρύμματος (40°-50° Bé). Ἡ θερμοκρασία δὲ τοῦ μὲν ἐλαιολούτρου πρέπει νὰ εἶναι 120 - 125°, ἐν δὲ τῷ ἐσωτερικῷ τοῦ δοχείου 105 - 110°. Ἡ ἠλεκτρόλυσις διαρκεῖ μέχρις ὅτου ἐξαφανισθῇ ὅλον τὸ νιτροβενζόλιον. Τὸ τετηγμένον ἀζωβενζόλιον περιέχει πλὴν τῶν ἰχνῶν ἀζωοξυβενζολίου καὶ ἀνιλίνης καὶ ἐλάχιστον ὑδραζωβενζόλιον, δύναται δὲ εὐκόλως νὰ ἀποχωρισθῇ τοῦ νατρορρύμματος ὅπερ χρησιμοποιεῖται διὰ νέαν ἠλεκτρόλυσιν. Σ. Γ.

ἀζωγενέρυθρον *[Χημ.].* Σταθερὰ διαζωένωσις τῆς π—νιτρανιλίνης. Σ. Γ.

ἀζωγενόφαιον *[Χημ.].* Τεχνητὴ χρωστική, ἀναπτυσσομένη διὰ μετακατεργασίας. Διὰ ταύτης ἡ βαφὴ γίνεται ὡς ἑξῆς: Κατ' ἀρχὰς βάπτομεν τὸν βάμβακα ἐν ψυχρῷ διὰ διαλύματος παρασκευαζομένου ἐκ 10—12 γρ. ἀζωγενοφαίου, 5—15 κ. ἑ. νατρορρύμματος 40° Be' καὶ 25 κ. ἑ. ἐλαίου τουρκικοῦ ἐρυθροῦ D διαλελυμένων εἰς λίτρον ὕδατος, καὶ μετὰ τὴν ξήρανσιν κατεργαζόμεθα τοῦτον διὰ διαζωενώσεων. Διὰ ρογκαλίτου καθίσταται ἐρυθρόν. Σ. Γ.

ἀζωγράφητος· (ἐκ τοῦ ζωγραφῶ) καὶ *ἀζωγράφιστος* (ἐκ τοῦ ζωγραφίζω)· ὁ μὴ ζωγραφηθείς, ὁ μὴ εἰκονογραφηθείς: ἐκκλησία *ἀζωγράφητη,* αἴθουσα *ἀζωγράφιστη,* ἀλλὰ καὶ ὁ μὴ γινόμενος ἀντικείμενον ζωγραφήσεως, ὁ ἀνεξεικόνιστος. Σύγκρινε: *ἀβλαστήμητος καὶ ἀβλαστήμιστος, ἀβλόγητος καὶ ἀβλόγιστος, ἀβόητος καὶ ἀβόϊστος, ἀβόσκητος καὶ ἀβόσκιστος, ἀγκρέμνητος καὶ ἀγκρέμνιστος, ἀδάκρυτος καὶ ἀδάκρυστος, ἀδείπνητος καὶ ἀδείπνιστος, ἀδιαλάλητος καὶ ἀδιαλάλιστος, ἀδιασκέλητος καὶ ἀδιασκέλιστος, ἀζεμάτητος καὶ ἀζεμάτιστος, ἀθύμητος καὶ ἀθύμιστος, ἀκάμμυτος καὶ ἀκάμμυστος, ἀκατρακύλητος καὶ ἀκατρακύλιστος, ἀκελάιδητος καὶ ἀκελάιδιστος, ἀκληρονόμητος καὶ ἀκληρονόμιστος, ἀκλώτσητος καὶ ἀκλώτσιστος, ἀκοίμητος καὶ ἀκοίμιστος, ἀκοινώνητος καὶ ἀκοινώνιστος, ἀκουβάλητος καὶ ἀκουβάλιστος, ἀκούμπητος καὶ ἀκούμπιστος, ἀκουτούλητος καὶ ἀκουτούλιστος, ἀκροτάλητος καὶ ἀκροτάλιστος, ἀκυβέρνητος καὶ ἀκυβέρνιστος, ἀκύλητος καὶ ἀκύλιστος, ἀκυνήγητος καὶ ἀκυνήγιστος, ἀλάλητος καὶ ἀλάλιστος, ἀλύχνητος καὶ ἀλύχνιστος ἀλιγοθύμητος καὶ ἀλιγοθύμιστος, ἀλύγητος καὶ ἀλύγιστος, ἀμάδητος καὶ ἀμάδιστος, ἀμάσητος καὶ ἀμάσιστος, ἀξενύχτητος καὶ ἀξενύχτιστος, ἀξέφτητος καὶ ἀξέφτιστος, ἀξεψύχητος καὶ ἀξεψύχιστος, ἀξόφλητος καὶ ἀξόφλιστος, ἀξύπνητος καὶ ἀξύπνιστος, ἀπαραστράτητος καὶ ἀπαραστράτιστος, ἀπερέχυτος καὶ ἀπερέχυστος, ἀπερπάτητος καὶ ἀπερπάτιστος, ἀπλημμύρητος καὶ ἀπλημμύριστος ἀπολέμητος καὶ ἀπολέμιστος, ἀπονοκεφάλητος καὶ ἀπονοκεφάλιστος, ἀπροσκύνητος καὶ ἀπροσκύνιστος, ἀπροσπάθητος καὶ ἀπροσπάθιστος, ἀροβόλητος καὶ ἀροβόλιστος, ἀσκόρπητος καὶ ἀσκόρπιστος, ἀσκούντητος καὶ ἀσκούντιστος, ἀσκουντούφλητος καὶ ἀσκουντούφλιστος, ἀσπαρτάρητος καὶ ἀσπαρτάριστος, ἀστοιχημάτητος καὶ ἀστοιχημάτιστος, ἀστοίχητος καὶ ἀστοίχιστος, ἀσυμπάθητος καὶ ἀσυμπάθιστος, ἀσυμφώνητος καὶ ἀσυμφώνιστος, ἀτραγούδητος καὶ ἀτραγούδιστος, ἀτρύγητος καὶ ἀτρύγιστος, ἀτσίμπητος καὶ ἀτσίμπιστος ἀτυράννητος καὶ ἀτυράννιστος, ἀφχαρίστητος καὶ ἀφχαρίστιστος, ἀφλυάρητος καὶ ἀφλυάριστος, ἀφροκάλητος καὶ ἀφροκάλιστος, ἀφτούρητος καὶ ἀφτούριστος, ἀχαιρέτητος καὶ ἀχαιρέτιστος, ἀχασομέρητος καὶ ἀχασομέριστος, ἀχειροτόνητος καὶ ἀχειροτόνιστος, ἀψήφητος καὶ ἀψήφιστος* κτλ. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν καὶ ἀντίστοιχον ρηματικὸν τύπον εἰς —*ίζω,* τὰ πλεῖστα ὅμως δὲν ἔχουν. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφέρομεν καὶ τὰ ἑξῆς ἔχοντα ἀντίστοιχον ρῆμα μὴ λῆγον εἰς —*ῶ,* οὔτε εἰς —*ίζω: ἀβλάστητος καὶ ἀβλάστηστος, ἄγδυτος καὶ ἄγδυστος, ἀνάρτυτος καὶ ἀνάρτυστος, ἄξυτος καὶ ἄξυστος, ἄφτυτος καὶ ἄφτυστος, ἄχυτος καὶ ἄχυστος, ἄστητος καὶ ἄστηστος, ἄσβητος καὶ ἄσβηστος, ἄψητος καὶ ἄψηστος.* Μ.Φ.

ἀζωγρεναδίνη *[Χημ].* Ὁ τύπος L εἶναι χρωστικὴ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὴν ἀζωκοραλλίνην L. Ὁ τύπος S εἶναι ἀζίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐξ ἀκετυλο—π—φαινυλενοδισμίνης καὶ 1—ναφθολο—3, 6—δισουλφοξέος. Ἐρυθρόφαιος κόνις βάπτουσα τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, μετὰ χροιᾶς ἐρυθρᾶς λίαν ἀνθεκτικῆς. Σ. Γ.

Ἀζωγυρές· χωρίον τῆς Κρήτης, ἀποσπασθὲν ἐκ τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων, πρωτεύουσα ὁμωνύμου κοινότητος· κάτοικοι 186. Κεῖται πλησίον τῆς μονῆς τῶν Ἁγίων Πατέρων, εἶναι δὲ κατάφυτον. Εἰς τὴν κοινότητα ὑπάγονται καὶ τὰ χωρία *Στράτοι* (κάτ. 107) καὶ *Ἀχλαδιάκαις* (κατ. 26).

—**Ἀζωγυρές·** χωρίον τῆς κοινότητος Χασίου τῆς ἐπαρχίας Σελίνου τοῦ νομοῦ Χανίων· κάτοικοι 56.

ἀζωδερμίνη (Agta) *[Χημ.]* ἢ *μονοακετυλοαμινοαζωτολουόλιον.* Κεραμόχρους κόνις· σημ. τήξ. 185—186°, δυσδιάλυτος εἰς τὸν αἰθέρα, εὐδιαλυτωτέρα εἰς τὴν ἀλκοόλην καὶ λίαν εὐδιάλυτος εἰς τὸ χλωροφόρμιον. Χρησιμοποιεῖται ἀντὶ τοῦ ἀμινοαζωτολουολίου (βλ. λέξιν). Σ. Γ.

ἀζωδικαρβονικὸν *ὀξὺ [Χημ]* ἢ *διιμιδοδικαρβονικὸν* ὀξὺ καλούμενον· εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὰ παράγωγα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, καὶ ἔχει τὸν τύπον $HO_2C.N:N.CO_2H$. Οἱ ἀστέρες καὶ τὸ ἀμίδιον αὐτοῦ λαμβάνονται δι' ὀξειδώσεως τῶν ἀντιστοίχων ἑνώσεων τοῦ συμ. ὑδραζινοδικαρβονικοῦ ὀξέος, HO. CO. NH. NH. CO. OH. Ἐκ τῶν παραγώγων δὲ τούτων, διὰ σαπωνοποιήσεως διὰ πυκνῶν ὑδατικῶν διαλυμάτων ἀλκαλίων, λαμβάνονται τὰ μετ' ἀλκαλίων ἅλατα τοῦ ἀζωδικαρβονικοῦ ὀξέος.

Τὸ *ἀζωδικαρβονικὸν κάλιον* εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλούμενον εἰς κίτρινα βελονίδια, ἀποσυντιθέμενον εἰς θερμοκρασίαν ὀλίγον ἀνωτέραν τῶν 100°. Κατὰ τὴν τοιαύτην ἀποσύνθεσιν ἐκλύονται ἄζωτον καὶ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ παραμένει ἀνθρακικὸν κάλιον. Ὑδατικὸν διάλυμα ἀζωδικαρβονικοῦ καλίου εἶναι ἀρχικῶς κίτρινον καὶ ἀποσυντίθεται ταχύτατα ἐκλυομένου ἀζώτου, τὸ δὲ ἀπομένον διάλυμα περιέχει ἀνθρακικὸν κάλιον καὶ διαμίδιον:

$$2\,KO.OC.N:N.CO.OK + 2\,H_2O = 2K_2CO_3 + H_2N.NH_2 + 2\,CO_2 + N_2.$$

Ὁ *ἀζωδικαρβονικὸς διμεθυλεστήρ,* $CH_3.O.CO.N:N.CO.O.CH_3$, εἶναι πορτοκαλλόχρουν ὑγρόν, βράζον εἰς 96 °(25 χστμ.).

Τὸ *ἀζωδικαρβονικὸν ἀμίδιον,* $H_2N.CO.N:N.CO.NH_2$ εἶναι πορτοκαλλέρυθρος κρυσταλλικὴ κόνις, ἥτις ἀποσυντίθεται εἰς 180°-200° εἰς ἀμμωνίαν καὶ κυανουρικὸν ὀξύ.

Ἡ *ἀζωδικαρβονικὴ ἀμιδίνη,* $H_2N.C(:NH).N:N.C(:NH).NH_2$, γνωστὴ ὡς νιτρικὸν ἅλας, εἶναι κιτρίνη κρυσταλλικὴ κόνις, ἀποσυντιθεμένη εἰς θερμοκρασίαν 180 - 184°. Σ. Γ.

ἀζωδιφαινυλένιον *[Χημ.]·* συνώνυμον τοῦ φαιναζίνη (βλ. λέξιν). Σ. Γ.

ἀζωδιφαινυλοκυανοῦν *[Χημ.].* Φαιὰ ἀζινοχρωστική, παρασκευαζομένη διὰ θερμάνσεως νιτροβενζολίου, ἀνιλίνης καὶ ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης μετὰ μεταλλικοῦ σιδήρου εἰς θερμοκρασίαν 180°. Λόγῳ τοῦ ἀδιαλύτου αὐτοῦ εἰς τὸ ὕδωρ δὲν χρησιμοποιεῖται διὰ βαφὴν ἰνῶν. Διὰ σουλφουρώσεως τούτου λαμβάνονται εὐδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ νιγροζῖναι. Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν βερνικίων, ἐν μίγματι μετὰ χρυσοϊδίνης. Σ. Γ.

ἀζωδολένιον *[Χημ.].* Μῖγμα ἐξ ἴσων μερῶν πελλιδόλης (=διακετυλοαμινοαζωτολουολίου, καὶ ἰωδολενίου (βλ. λέξεις). Χρησιμοποιεῖται ὡς φάρμακον. Σ. Γ.

ἀζωενώσεις *[Χημ.].* Οὕτω καλοῦνται ὀργανικαὶ ἑνώσεις, περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τὴν ὁμάδα —N=N— ἡνωμένην ἑκατέρωθεν πρὸς *ἀλκύλια* ἢ *ἀρύλια.* Σπουδαιότεραι εἶναι αἱ δεύτεραι, αἵτινες ἔχουν μεγίστην σημασίαν ὡς πρῶται ὗλαι διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν συνθετικῶν χρωμάτων. Σ. Γ.

ἀζωερυθρόν *[Χημ.].* Εἶναι ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ ναφθιονικοῦ ὀξέος καὶ 1-ναφθολο-3,6-δισουλφοξέος. Φαιὰ κόνις βάπτουσα τὸ ἔριον, ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, ἐρυθρόν. Συνηθέστεροι τύποι εἶναι ὁ A καὶ ὁ N extra. Σ. Γ.

—**ἀζωερυθρὸν** ὑφαντικῆς G, 2R *[Χημ.].* Εἶναι ὄξινοι ἀζωχρωστικαί. Βάπτουν τὸ ἔριον ἐν ἀσθενῶς ὀξίνῳ λουτρῷ μετὰ χροιᾶς ἀνθεκτικῆς εἰς τὴν πλύσιν καὶ τὴν ὕφανσιν ἰδίως μετὰ μετακατεργασίαν διὰ φθοριούχου χρωμίου. Τὰ βαμβακερὰ παραμένουν λευκά. Σ. Γ.

ἀζωεωζίνη *[Χημ.].* Ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐξ ο-ἀνισιδίνης καὶ α-ναφθολοσουλφοξέος NW. Ἐρυθρὰ κόνις, ὀλίγον διαλυτὴ εἰς τὴν ἀλκοόλην, βάπτει τὸ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ μετὰ κυανιζούσης ἐρυθρᾶς χροιᾶς. Ἀνθεκτικὴ εἰς τὸ φῶς, τὸ θεῖον καὶ τὰ ὀξέα. Σ. Γ.

Ἀζὼθ *[Ἀποκρυφολ].* Ἀζώθ, τὸ σύμβολον τῆς ἀρχικῆς μονάδος, τῆς πρώτης δηλ. φύσεως, ἀρχῆς καὶ ρίζης τῶν πάντων, εἶναι ἡ συμβολικὴ ἀπεικόνισις τοῦ ἀρχικοῦ ἀνδρογύνου, ἐξ οὗ τὰ πάντα προῆλθον καὶ μεθ' οὗ τὰ πάντα τείνουσι νὰ ἑνωθῶσιν. Εἶναι πρὸς τούτοις ἡ εἰκὼν τοῦ Σύμπαντος, ἥτις, ἐνῷ φαίνεται διεσπαρμένη, εἶναι πάντοτε ἑνιαία, καθόσον ἔχει ὡς ἔργον τὴν ἀνάλυσιν καὶ σύνθεσιν τοῦ παντός. Τὸ Ἀζὼθ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος παντὸς ὅ,τι εὑρηται ἐν τῇ Φύσει, διότι περικλείει ἐν ἑαυτῷ πάσας ἐκείνας τὰς καβαλιστικὰς ἰδιότητας, ἃς περιέχει τὸ πρῶτον καὶ τὸ τελευταῖον γράμμα τῶν τριῶν μητρικῶν γλωσσῶν, Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς καὶ Ἑβραϊκῆς. Ὅθεν οἵαν θέσιν ἔχει τὸ *Ἄλφα* καὶ τὸ *Ὠμέγα* εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον, τὸ Aleph καὶ τὸ Thau εἰς τὸ ἑβραϊκόν, καὶ τὸ A καὶ τὸ Z εἰς τὸ λατινικόν, τοιαύτην ἐν τῇ ἀποκρυφολογίᾳ κατέχει καὶ τὸ *Ἀζώθ.*

Ἵνα εὕρωμεν τί σημαίνει ἡ λέξις Ἀζώθ, ὀφείλομεν, κατὰ τὴν ἀποκρυφολογίαν, νὰ μυηθῶμεν εἰς τοὺς νόμους τοὺς διέποντας τὸ Σύμπαν. Σπουδάζοντες δὲ τοὺς νόμους τούτους εὑρίσκομεν τὴν ἀρχὴν τὴν ἐμψυχοῦσαν ὅλα τὰ ὄντα. Ἡ ἀρχὴ αὕτη οὖσα *μία καὶ μόνη* περιέχει τὸ πᾶν, καθόσον, ὡς λέγουσιν οἱ *Ἀλχημισταὶ* διὰ τοῦ Συνεσίου καὶ Ὀλυμπιοδώρου: *«Ἓν τὸ πᾶν καὶ δι' αὐτοῦ τὸ πᾶν, καὶ ἐν αὐτῷ τὸ πᾶν, καὶ εἰ μὴ ἓν τὸ πᾶν οὐδέν ἐστι τὸ πᾶν. Εἷς ἐστιν ὁ ὄφις ὁ ἔχων τὰ δύο συνθέματα καὶ τὸν ἰόν.»* Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ ἓν τὸ ἀπαρτίζον τὴν ὅλην φύσιν, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀπολύτως μὲν

Digitized by Google

ἀδυνατεῖ νὰ συλλάβῃ, σχετικῶς ὅμως πρὸς τὰ ἀντικείμενα τὰ προσπίπτοντα εἰς τὴν ὅρασίν του πλάττει αὐτὸ τὸ *ἓν* ἰδανικῶς καὶ μεταχειρίζεται τὴν ἐκ τῶν γνωστῶν πρὸς τὰ ἄγνωστα μέθοδον. Οὕτω δὲ κατορθοῖ νὰ γνωρίσῃ *τί ἐστι Σύμπαν* καὶ *τί σύμπασα ἡ Φύσις*, ἐπιλαμβανόμενος τῶν τριῶν ἀκολούθων προβλημάτων:

α') *Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος;*

β') *Πόθεν, πῶς καὶ διατὶ ἐγένετο;*

καὶ γ') *Ποῖον εἶναι τὸ μέλλον αὐτοῦ;*

Ἐπειδὴ δὲ ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ μνημονευθὲν ἓν εἶναι οἷα ἡ τοῦ μικροκόσμου πρὸς τὸν μακρόκοσμον, ἕπεται ὅτι αἱ ἰδιότητες τοῦ ἑνὸς δέον νὰ ὦσιν ἰδιότητες καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἂν λ. χ. ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις ἀποτελῆται ἐξ ἄρρενος καὶ θήλεος, κατ' ἀνάγκην καὶ τὸ ἓν αὐτὸ δέον νὰ ᾖ ἀρρενοθῆλυ. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως δὲν σταματᾷ εἰς τὴν ἔρευναν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἀλλὰ προβαίνει καὶ εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν περὶ αὐτόν.

Ἡ νέα αὕτη κατεύθυνσις τῆς ἐρεύνης τὸν ἄγει καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν τεσσάρων σημείων τοῦ ὁρίζοντος τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἅπερ ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς ὅλης ἐπιστήμης. Κατὰ ταῦτα ὁ *Βορρᾶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν Γῆν*, ὁ *Νότος πρὸς τὸν Ἀέρα*, ἡ *Ἀνατολὴ πρὸς τὸ Πῦρ* καὶ ἡ *Δύσις πρὸς τὸ Ὕδωρ*. Τὰ τέσσαρα αὐτὰ στοιχεῖα, καίτοι ὑλικῶς θεωροῦνται τέσσαρα, πνευματικῶς συνδέονται πρὸς ἄλληλα καὶ ἀποτελοῦν τὸ ἕν, ὅπερ ἀπεκαλέσαμεν Σύμπαν ἢ Φύσιν. Ὡς δὲ ἐν τοῖς στοιχείοις αὐτοῖς περιλαμβάνεται ἡ ὅλη φύσις, οὕτω καὶ εἰς τὰ τέσσαρα γράμματα τὰ ἀποτελοῦντα τὴν λέξιν *Ἀζώθ* περικλείεται τὸ *παγκόσμιον ἀλφάβητον*, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μίαν συμβολικὴν διὰ γραμμάτων παράστασιν τῆς ὅλης φύσεως. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, τὸ *Ἀζὼθ* εἶναι αὐτὸ τὸ *παγκόσμιον τετράγραμμα* τοῦ ὁποίου ἡ ὀρθὴ προφορὰ ἀπωλέσθη. Εἶναι μία διὰ γραμμάτων ἔκφρασις τοῦ *τετραχόρδου τοῦ Ἀπόλλωνος*, τῆς *τετρακτύος τοῦ Πυθαγόρα*, τοῦ *τελέσματος* (talisman) *Ἑρμοῦ τοῦ Τρισμεγίστου*, τοῦ *ὀρειχαλκίνου ὄφεως* τῶν ἑλληνικῶν, ἰουδαϊκῶν καὶ ἰνδικῶν μυστηρίων, τοῦ *χαλκοῦ κώνωπος* τοῦ *Ἀπολλωνίου Ροδίου κλπ.*

Οἱ *Ἑρμητικοὶ φιλόσοφοι* παριστῶσι τὸν *ὑδράργυρον* ὡς καὶ τὸν *πλανήτην Ἑρμῆν* διὰ τοῦ ἱερογλύφου (1) ἔχοντες πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν λέξιν ΑΖΩΘ, ἥτις κατὰ τὸν Planiscampi ἔπρεπε νὰ γραφῇ: **ΑΖΩΠ** διότι σύγκειται ἐκ τοῦ κοινοῦ εἰς ὅλας τὰς γλώσσας Α, ἀκολουθουμένου ὑπὸ τοῦ τελευταίου γράμματος τῶν λατίνων Ζ, τῶν Ἑλλήνων Ω καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν Theu. Ἐὰν τὸ ἱερόγλυφον τοῦ *Ἀζὼθ* (1) ἀντιστρέψωμεν (2), ἔχομεν τὸ τρίτον μυστηριῶδες χαρτίον τοῦ Ταρὼ τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν αὐτοκράτειραν, τὴν βασίλισσαν τῶν Οὐρανῶν, τὴν πτερωτὴν τῆς Ἀποκαλύψεως Παρθένον, ἀναγνωρίζομεν τὸ *Ἀντιμώνιον* (3) δεσπόζον τῆς ἡττημένης ἡμισελήνου ⌢ ἢ μᾶλλον τὸ *ὀρυκτὸν ἅλας* (4) στεφανούμενον ὑπὸ τοῦ πνεύματος (5).

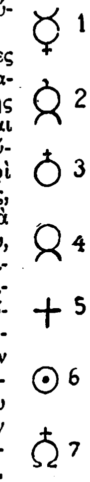

Κατὰ ταῦτα τὸ σύμβολον (2) εἶπόν τινες τῶν ἀποκρυφιστῶν ὅτι ἀλληγορεῖ τὴν *διανοητικὴν ψυχὴν* (5), κυριαρχοῦσαν ἐπὶ τῆς *ὕλης* (4), ἐνῷ τὸ σύμβολον (1) ἑρμηνεύεται ὡς ἡ *ὕλη* (4) κυριαρχοῦσα ἐπὶ τοῦ *πνεύματος* (5). Ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τοῦ κυριαρχοῦντος τὴν ὕλην πνεύματος, διότι, ἐὰν τοῦτο συνέβαινε, τὸ (1) δὲν θὰ ἥρμοζεν ὡς σύμβολον τοῦ Ὑδραργύρου, τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τοῦ Ἀζώθ, ἀλλὰ πρόκειται περὶ ἱερογλυφικῆς παραστάσεως ἐμφαινούσης τὴν *σύνθεσιν ὅλων τῶν συμβόλων* τῶν περιεχόντων τὸν *ἥλιον* (ἄρρενα φύσιν), τὴν *σελήνην* (θήλειαν φύσιν) καὶ τῶν στοιχείων αὐτῶν. Εἶναι δηλαδὴ μία συμβολικὴ ἀπεικόνισις τοῦ Μεγάλου Ἔργου τῶν Ἀλχημιστῶν, ὅπερ συνίστατο εἰς τὴν ἕνωσιν τῆς ἄρρενος καὶ τῆς θηλείας φύσεως (τοῦ χρυσοῦ δηλ. καὶ τοῦ ἀργύρου).

«*Ἄνω τὰ οὐράνια*, γράφει κάποιος Ἀλχημιστής, (Ἀνατολή).

»*Κάτω τὰ ἐπίγεια* (Δύσις).

»*Δι' ἄρρενος καὶ θήλεος* (Βορρᾶς καὶ Νότος).

»*Πληρούμενον τὸ ἔργον*».

«*Διαλύων*, γράφει ὁ Guaita, *τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ὁ μύστης τοῦ Ἑρμοῦ ἠλευθέρωσε τὸν ἥλιον* (ἱερόγλυφον 6 ἢ 3) *καὶ τὴν σελήνην* ☽, *τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν, τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ, ὧν οἱ γάμοι* (ἱερόγλ. 1) *παράγουσι τὸ βασιλικὸν τέκνον, τὸ θαῦμα τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης, τὸν φιλοσοφικὸν λίθον*».

Διὸ καὶ πάνυ ὀρθῶς ὁ *Βασίλειος Βαλεντῖνος* ὠνόμασε τὸ Ἀζὼθ *θριαμβευτικὸν ἅρμα τοῦ νίτρου*, τὸ μέσον δηλαδή, δι' οὗ δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ Μέγα ἔργον. Ὁ μοναχὸς αὐτός, ζήσας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος, περιέλαβε τὰς ἀλχημιστικάς του δόξας εἰς τρίτομον ἔργον, οὗτινος ὁ α' τόμος ἐπιγράφεται: «*Αἱ δώδεκα κλεῖδες τῆς φιλοσοφίας*», ὁ β' «*Azoth ἢ τὸ μέσον πρὸς παραγωγὴν τοῦ κεκρυμμένου χρυσοῦ τῶν φιλοσόφων*» καὶ ὁ γ' «*Ἐγχειρίδιον περὶ τῆς φύσεως τοῦ ᾠοῦ τῶν φιλοσόφων*». Ἰδοὺ ὀλίγαι γραμμαὶ ἐκ τῶν τριῶν αὐτῶν τόμων: «*Ἀληθῶς ὁ θησαυρὸς τῶν σοφῶν δὲν ἔγκειται ἐν τῷ κοσμικῷ χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, δὲν εἶναι οὔτε ὁ ὑδράργυρος, οὔτε ὁ ἥλιος, οὔτε τὸ ἀντιμόνιον, τὸ νίτρον, τὸ θεῖον, οὐδὲ ἄλλο τι παρόμοιον, ἀλλ' εἶναι τὸ πνεῦμα τοῦ χρυσοῦ ὁ καλούμενος ὑδράργυρος τῶν φιλοσόφων (Ἀζώθ), ἡ πρώτη καὶ δευτέρα ὕλη, ἡ μόνη ἐκ τῆς φύσεώς της καὶ τῆς ἰδιότητός της κατάλληλος κλπ.*». Οἱ δὲ μύσται, ἐὰν εἶναι πραγματικῶς μυσταγωγημένοι, ὀφείλουσι, κατὰ τὸν *Βαλεντῖνον*, νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει ὅτι *οὐ μόνον διὰ τὴν Χρυσοποιΐαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ἀργυροποιΐαν ἀπαιτεῖται τὸ Ἀζώθ*, χρειάζεται δηλ. ἔστω καὶ νοερῶς, νὰ ἐπικοινωνῇ ὁ μικρόκοσμος μετὰ τοῦ μακροκόσμου. Τὸ νὰ ἐλπίζῃ τις ὅτι ἀγενὲς μέταλλον θὰ μεταβληθῇ εἰς εὐγενές, ἀποτελεῖ τὸ ½ τοῦ παντός. Ἡ δὲ *ἐλπίς* του πολὺ ταχέως θὰ μεταβληθῇ εἰς *πίστιν*, θὰ καταστῇ θέλησις καὶ θὰ συντελέσῃ εἰς ἐπίτευξιν τοῦ μεγάλου ἔργου τῆς συνενώσεως τοῦ μικροκόσμου μετὰ τοῦ μακροκόσμου, ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ *Ἀγάπη*.

Τὸ *Ἀζὼθ* λοιπὸν εἶναι ἡ διὰ γραμμάτων παράστασις τῆς *καιομένης λυχνίας τοῦ Ἀβραάμ*, τῆς *καιομένης βάτου τοῦ Μωϋσέως*, τῆς *στήλης τοῦ πυρὸς τῆς Ἐξόδου*, τοῦ *μαγνητικοῦ ρευστοῦ*, τοῦ *Ἀρχαίου τοῦ Παρακέλσου*, τοῦ *Ἀστρικοῦ ἢ Φιλοσοφικοῦ Πυρὸς τῶν Μυστηρίων* (τοῦ Λόγου), τὸ ὁποῖον θερμαίνει χωρὶς νὰ καίῃ, τοῦ *Ταώ*, τοῦ διὰ τῶν ποικίλων χρωμάτων του δεικνύοντος τὰς μεταβολὰς τῆς Φύσεως, τοῦ *Φοίνικος*, ὅστις, καίτοι καιόμενος διηνεκῶς, ἐκ τῆς τέφρας του ἀναγεννᾶται κλπ.

Τὸ *Ἀζὼθ* κατὰ ταῦτα εἶναι τύπος ἐκ τῶν ὑπενθυμιζόντων ἡμῖν τὸν *ἀρχικὸν ἀνδρόγυνον* καὶ τὰς σχέσεις, εἰς ἃς εὑρίσκεται ὁ μικρόκοσμος μετὰ τοῦ μακροκόσμου. Τοιούτους τύπους συναντῶμεν εἰς τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ καὶ θρησκευτικὰ συστήματα τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων χρόνων. Αἱ λέξεις Jod-He-Vau-He, Ἰεχωβᾶ, Jahveh, Ἴακχε, Hudjae, INBI, INRI, I. H. V. H. Igne-nitrum-Roris-invehitur, Jamnim (θάλασσα)—Nour (πῦρ)—Rouach (Αὖρα)—Jevenschah (Γῆ) κ.λ.π. εἶναι τὰ γνωστότερα παραδείγματα τῶν τύπων τούτων.

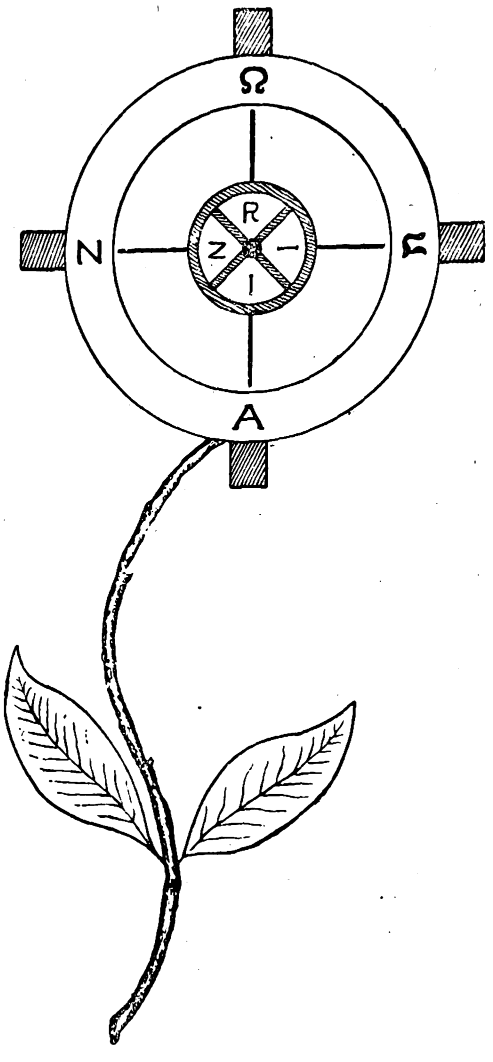

Σύμβολον Ἀζώθ.

Ὁ Eliphas Levi εἰς μὲν τὴν *Κλεῖδα τῶν Μεγάλων Μυστηρίων* λέγει ὅτι τὰ τέσσαρα ζῶα τοῦ Ἰεζεκιὴλ (I 4) ὡς καὶ τέσσαρα τοῦ Δανιὴλ (7) ἀντιστοιχοῦσιν εἰς τὸ τετράγραμμα, ἐκφράζουσι τὴν παγκόσμιον κίνησιν τῶν ὄντων, εἰς δὲ τὴν *Θεωρίαν καὶ τὸ Τυπικὸν τῆς ὑψηλῆς Μαγείας λέγει τὰ ἑξῆς: «Τὸ καβαλιστικὸν τετράγραμμα Jod-He-Vau-He ἐμφαίνει τὸν Θεὸν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἐν τῷ Θεῷ. Ὁ μέγας μαγικὸς παράγων ἐπιδρᾷ διὰ φαινομένων τεσσάρων εἰδῶν καὶ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπίψαυσιν τῶν βεβήλων ἐπιστημῶν ὑπὸ τέσσαρα ὀνόματα: Θερμότης, Φῶς, Ἠλεκτρολογία, Μαγνητολογία. Τῷ ἀπέδωκαν ὡσαύτως τὰ ὀνόματα τοῦ τετραγράμματος J. N. R. J. τοῦ AZOTH, τοῦ αἰθέρος, τοῦ ὄδ, τοῦ μαγνητικοῦ ρευστοῦ, τῆς ψυχῆς τῆς γῆς, τοῦ ὄφεως, τοῦ ἑωσφόρου κλπ.*».

Ὁ καβαλιστὴς *Γουλιέλμος Ποστὲλ* (Absconditorum clavis) εἰς τὰ γράμματα τῶν λέξεων AZOTH καὶ J. N. R. J. διαβλέπων τὸ ἐπὶ τοῦ λαβάρου τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου μονόγραμμα ἑρμηνεύει τὰς λέξεις αὐτὰς διὰ τῆς λέξεως ROTA, ὅπερ σημαίνει *κύκλον*.

Ἡ ὀρθή, λέγει, προφορὰ τοῦ τετραγράμματος ἔχει ἀπολεσθῆ, καθόσον τὰ γράμματα ἀποτελοῦσι κύκλον, πᾶς τις δὲ μὴ μεμυημένος ἀγνοεῖ οὐ μόνον ἀπὸ ποῖον γράμμα ν' ἀρχίσῃ καὶ εἰς ποῖον νὰ καταλήξῃ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τίνα τρόπον ν' ἀναγνώσῃ τὰ ὑπάρχοντα γράμματα.

Τὸν μύστην δὲν ἐνδιαφέρει ἡ μὲ τὸ τέλος συμπίπτουσα ἀρχή, καθόσον, ἀφ' οἱουδήποτε μέρους καὶ ἂν ἀρχίσῃ, γνωρίζει τὴν κλεῖδα, δι' ἧς θὰ φθάσῃ, ὡς ὁ Θησεύς, εἰς τὸ τέρμα χωρὶς νὰ περιπλανηθῇ. Αὐτὸς μὲ μεγάλην εὐκολίαν ἀναγινώσκει τὸ ΑΖΩΘ ὡς ΘΩΡΑ (ἐτυμ. νόμος. Οἱ Ἰσραηλῖται διὰ τοῦ Thora καλοῦσι τὰς δέκα ἐντολὰς τοῦ Μωϋσέως), ὡς ΡΩΤΑ (Rotha=κύκλος) καὶ ΤΑΡΩ (Ἱερὰ ἀπόκρυφος βίβλος, ἧς λείψανον εἶναι τὸ γνωστὸν Βοεμικὸν παιγνίδιον tarot ἢ taro) καὶ καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον ἀναγνώσεως.

Ὡς δὲ τὸ Α καὶ τὸ Ω εἶναι τὸ ἀντίστοιχον τοῦ *ΑΖΩΘ*, οὕτω καὶ τὸ Τ - Ω εἶναι ἀντίστοιχον πρὸς τὸ *Ταρὼ* τὸ ὁποῖον λέγεται *Ταὼ* (Tao). Τὸ Tao παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς σημαίνει ὅ,τι τὸ Ensoph καὶ Parabrahm, τὸν *Λόγον* δηλαδὴ καὶ τὸ *Ἀπόλυτον*. Τὸ ΤΑΟ ἔχει ὡς ἱερόγλυφον τὸ τῆς Akasha, τὸν πολύποδα δηλ. Σταυρὸν (Swastika, Fyrfos ἢ Croix gammée) τὸν ὁποῖον συχνὰ συναντῶμεν ὡς ἔνδειξιν τῆς ἱερότητος τοῦ τόπου, εἰς ὅν, ἵνα τις εἰσέλθῃ, πρέπει νὰ καθαρθῇ. Τοιούτου πολύποδος σταυροῦ δεῖγμα εἶναι ὁ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ ἐν τῇ θέσει «*Ἁγία Καθαρὰ τῆς Σουβάλας*» εὑρεθείς.

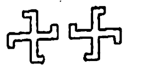

Ἡ παράδοσις δὲ ἀναφέρει ὅτι οἱ εἰς Δελφοὺς μεταβαίνοντες ὤφειλον νὰ καθαρθῶσιν ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ὁ σταυρὸς αὐτός. Εἰς τὴν *Πεντέλην* ὑπάρχει μονὴ ἐκτισμένη ἐν τῇ θέσει *Ταώ*. Εἰς τὸ ὑπέρθυρον τῆς μονῆς εἶναι ἐγγεγλυμμένον τὸ μονόγραμμα τὸ ὁποῖον καθ' ἡμᾶς δὲν εἶναι τουρκικὸν ἢ ἀλβανικόν, ἀλλὰ τὸ ἀρχικὸν ὄνομα τῆς τοποθεσίας.

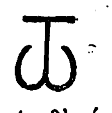

Σημαίνει δὲ τὸ Ταώ, τόπον ἱερόν, τόπον καθάρσεως, τόπον, ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐπικοινωνήσῃ πρὸς τὸ θεῖον. Ἐν τῷ πεντελησίῳ δὲ τόπῳ τῆς Ταῶ πρέπει ν' ἀναζητηθῇ ἀρχαία λατρεία ὑφισταμένη πρὸ τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ καὶ εἰς χρόνους προχριστιανικούς. Τοῦτο δὲ συνάγομεν, Α', ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ὄνομα Ταὼ συναντῶμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν Ἰταλίαν καὶ εἴς τινας περιοχὰς τῆς Ἀρμενίας καὶ Συρίας καί; Β', ἐκ τῆς ἀναλύσεως τοῦ συμβόλου αὐτοῦ εἰς Τ=+ καὶ εἰς Ω, ἐξ ἧς πορίζόμεθα ὅτι εἶναι σύμβολον ἰσοδύναμον πρὸς τὸ (7) ἢ τὸ (2).

Ἐν τῇ *Θεοσοφίᾳ* ἐλήφθη τὸ *Ἀζὼθ* ὡς σύμβολον τοῦ Akasha, τοῦ κυριωτέρου τῶν 5 Tattwas. Τὸ Akasha οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ αἰθὴρ ὡς πνευματικὸν καὶ ψυχικὸν (ὄχι ὡς ὑλικὸν) αἴτιον τοῦ ἤχου. Εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ τρίτου λόγου ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ (Ἀτμικοῦ) πεδίου. Ἐξ αὐτοῦ προέρχονται πάντα τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ οὐσίαι, διότι αὐτὸ εἶναι ἡ πρώτη πλαστικὴ ὕλη, ἡ συνεχὴς οὐσία ἐξ ἧς τὰ πάντα προῆλθον καὶ εἰς ἣν δέον νὰ ἐπιστρέψωσι.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Besant (Annie)* Α'. Étude sur la conscience. Paris 1923, Β'. «Ἀρχαία σοφία» μεταφρ. Ν. Χαρίτου ἐν Ἀθήναις 1925.
Blavatsky (Helena), Isis Unveiled. New York 1877.
Jolivet Castelot (F), La revolution chimique et la transmutation des métaux Paris 1925.
Khunrath (Henri), Amphithéâtre de l'éternelle sapience. Paris 1900.
Papus, Traité élémentaire de science occulte. Paris 1903. σ. 63.

ΔΙΟΝ. Π. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ἀζωθαιμία. (Ἐκ τοῦ: ἄζωτον καὶ αἷμα). Διὰ τοῦ ὅρου τούτου καθορίζεται τὸ σύνολον τῶν ἐκδηλώσεων δι' ὧν ἐμφαίνεται ἡ ἐν τῷ ὀργανισμῷ συσσώρευσις τῆς οὐρίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀζωτούχων σωμάτων. Ἡ οὐρία ὑφίσταται φυσιο-

Digitized by Google

λογικῶς ἐν τῷ αἵματι καὶ τοῖς ἱστοῖς, ἀλλ' ἡ περιεκτικότης αὐτῆς δὲν ἐφείλκυσεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν προσοχὴν τῶν κλινικῶν. Τῷ 1820 ὁ Prevost καὶ ὁ Dumas κατεμέτρησαν τὴν οὐρίαν ἐν τῷ αἵματι νεφρεκτομηθέντων κυνῶν καὶ εἶτα ὁ Bostock καὶ ὁ Christison ἐν τῷ αἵματι τῶν λευκωματουρικῶν. Ὁ Grehaut καὶ ὁ Quinquaud ἀποδίδουσιν εἰς τὴν οὐρίαν τὸ κύριον ἔργον τῶν οὐραιμικῶν συμβαμάτων· ὁ δὲ Bouchard ἀνεγνώρισε τὴν διουρητικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν καὶ τὴν ἐλαφράν της τοξικότητα. Κατὰ τὸ 1903 ὁ Widal καὶ ὁ Saval ἀπεμόνωσαν τὴν ἀζωθαιμικὴν συνδρομὴν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς οὐραιμίας καὶ παρεδέχθησαν ὅτι αὐτὴ συνδέεται πρὸς τὴν ἀζωτοῦχον ἀπεκκριτικὴν λειτουργίαν τῶν νεφρῶν. Εἶναι δὲ τὴν σήμερον παραδεδεγμένον ὅτι εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις χρονίας νεφρίτιδος ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐν τῷ αἵματι οὐρίας ἐπιβάλλεται ἔτι μᾶλλον τῆς ἀναλύσεως τῶν οὔρων, πρὸς καθορισμὸν τῆς σοβαρότητος καὶ κατ' ἀκολουθίαν τῆς προγνώσεως τῆς παθήσεως.

Ἡ νεφρικὴ παροχέτευσις εἶναι λειτουργία εἰδικοποιηθεῖσα, καθ' ἣν αἱ ἀλλοιώσεις τοῦ ὀργάνου δύνανται νὰ ἀποκλείσωσι τὴν δι' αὐτοῦ διέλευσιν οὐσίας τινὸς καὶ νὰ ἐπιτρέψωσι ταύτην εἰς ἄλλην. Οὕτω, σπανίως ἡ χλωριουραιμία (ἐπίσχεσις τῶν χλωριούχων) συνυπάρχει μετὰ τῆς ἀζωθαιμίας (ἐπίσχεσις τῶν ἀζωτούχων οὐσιῶν)· ἀμφότερα δ' ἄλλως τε τὰ φαινόμενα ταῦτα δὲν ἔχουσι τὴν αὐτὴν σημασίαν: ἡ συσσώρευσις τῶν χλωριούχων εἶνε ἐντετοπισμένη καὶ ἐπιφέρει οἴδημα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περιωρισμένον· ἡ δὲ τῆς οὐρίας καὶ τῶν ὁμοιογενῶν σωμάτων εἶναι διάχυτος, ἐπεκτείνεται εἰς ἅπαντας τοὺς ἱστούς, διέρχεται τοὺς ὑμένας καὶ δὲν μεταβάλλει τὴν ὀσμωτικὴν ἰσορροπίαν. Εἰς πάντα τὰ ὑγρὰ καὶ τοὺς ἱστοὺς τοῦ ὀργανισμοῦ εὑρίσκεται, ἐν περιπτώσει ἐπισχέσεως, ἡ αὐτὴ περίπου ἀναλογία οὐρίας, ἥτις ἐκδηλοῦται τότε ὑπὸ γενικῶν σημείων.

Ἡ ἀζωθαιμικὴ συνδρομὴ εἶναι σχεδὸν πάντοτε συνδεδυασμένη πρὸς τὴν ἀγγειακὴν ὑπερτονίαν· ἐκσημαίνει δὲ τὸν σοβαρὸν καὶ τελικὸν σταθμὸν τῶν χρονίων νεφριτίδων. Τὰ δὲ *συμπτώματα* διαφέρουσιν ἀναλόγως τῆς περιόδου τῆς νόσου. Ἐν ἀρχῇ παρατηροῦνται:

α') Πεπτικαὶ διαταραχαί, ἤτοι: προϊοῦσα ἀνορεξία, ἰδίως διὰ τὸ κρέας, ἔμετοι ὑδαρεῖς, διάρροια ἐπίμονος, ἄφθονος, ἅτινα πάντα εἶναι σημεῖα εἴδους ἀνακλάσεως ἀμύνης ὀργανισμοῦ ὑπερπεφορτισμένου ἀζωτούχων προϊόντων· ἡ δὲ ξηρασία τοῦ στόματος, ἡ λευκὴ γλῶσσα, ἡ οὐρώδης τῆς ἀποπνοίας ὀσμή, ἡ ἄφθονος ἐνίοτε σιαλόρροια, ἡ ἑλκώδης στοματῖτις, αἱ ἐντερικαὶ ἐξελκώσεις, ταῦτα πάντα προκαλοῦσιν αἱματηρὰ ὑποχωρήματα.

β') Νευρικαὶ διαταραχαί, ἤτοι: κόπωσις ὑπερβολικὴ παρακολουθοῦσα πᾶσαν ἐργασίαν, κεφαλαλγία, ὑπνηλία, νάρκη προϊοῦσα διακοπτομένη ὑπὸ βραχειῶν περιόδων ταραχῆς καὶ παραληρήματος ἔτι.

γ') Ἀμφιβληστροειδῖτις λευκωματουρική, χαρακτηριζομένη κυρίως ὑπὸ πλακῶν ὑπολεύκων περὶ τὴν θηλὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ μεθ' αἱμορραγιῶν κατὰ χώρας ἢ ἐν ἐκτάσει, ὅταν ἡ ἀζωθαιμία εἶναι συνδεδυασμένη πρὸς τὴν ὑπερτονίαν — τοῦθ' ὅπερ ὑφίσταται κατὰ κανόνα. Ἡ ἀμφιβληστροειδῖτις αὕτη ἐπιτρέπει ἐνίοτε νὰ θέσωμεν τὴν διάγνωσιν χρονίας νεφρίτιδος καὶ ἀζωτούχου ἐπισχέσεως πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν μεγάλων συμπτωμάτων.

δ') Δερμικαὶ διαταραχαί, ἤτοι: κνισμός, βλατιδῶδες ἐρύθημα, κνίδωσις καί, κατ' ἐξαίρεσιν, ἱδρῶτες οὐρίας ὑπὸ μορφὴν διανθήσεως λευκῆς πάχνης. Εἰς ἔτι προκεχωρηκυῖαν περίοδον παρατηρεῖται ἀναιμία, ὁτὲ μὲν ἐλαφρά, μετρία, ὁτὲ δὲ τύπου κακοήθους ἄνευ σημείου ἀνανεώσεως τοῦ αἵματος· ὑπάρχει καταφανὴς ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων καὶ αὔξησις τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων. Ἡ ἀναιμία δ' αὕτη παρακολουθεῖται πολλάκις ὑπὸ αἱμορραγικῆς συνδρομῆς, ἤτοι: ὑπὸ ἀκανονίστων καὶ δυσιάτων ἐπιστάξεων τῆς ῥινός, ὑπὸ αἱμορραγίας τῶν οὔλων καὶ ὑπὸ αἱματουριῶν. Τέλος, κατὰ τὴν τελικὴν περίοδον τῆς νόσου ἐμφανίζεται ἡ *μυϊκὴ τῆξις,* καθ' ἣν ὁ πάσχων ἀπισχναίνεται ἐν τρομερᾷ ἀναλογίᾳ, ὑποφέρει ἐξ ἀκαθορίστου ἄγχους, ἐξ ἀρθραλγιῶν, ἐκ συνολκῶν, ἐκ μυϊκῶν καὶ τενοντωδῶν ὑφαλμάτων, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξ *ἐπιληπτοειδῶν κρίσεων* καθολικῶν, αἵτινες ὅταν ἐπαναλαμβάνωνται δύνανται νὰ ἀποβῶσι πραγματικοὶ ἐπιληπτικοὶ παροξυσμοί· ἀλλὰ καὶ περικαρδῖτις ἀναπτύσσεται καὶ ἐν τέλει ἐμφανίζεται τὸ *κῶμα*· ὁ ἄρρωστος ἀπόλλυσι τὰς αἰσθήσεις καὶ θνήσκει σιωπηλῶς. Ἐνίοτε ὅμως διατηρεῖ τὰς αἰσθήσεις του μέχρι τέλους.

Ἡ ἀλληλουχία ὅμως αὕτη τῶν προϊόντως ἐπιδεινουμένων συμπτωμάτων παρατηρεῖται μόνον εἰς τὰς μεγάλας ἀζωθαιμίας μετ' ἀφθόνου ἐπισχέσεως ἀζώτου. Αἱ μικραὶ ἀζωθαιμίαι ἐμφανίζουσιν ἐνίοτε λίαν ἐξησθενημένην καὶ σχεδὸν μηδαμινὴν συμπτωματολογίαν· ἄλλοτε ἓν μόνον σύμπτωμα ὑφίσταται: ἡ ἀνορεξία, ἡ κόπωσις, ἡ ὑπνηλία, ἢ ὁ κνισμός. Ἄλλοτε πάλιν, καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἔτι ἀζωθαιμίας, ἐπὶ μακρὸν χρόνον οὐδὲν κλινικὸν σύμπτωμα ἐκδηλοῦται καὶ ὁ πάσχων ἄγει τὸν κανονικὸν βίον, οὐδὲν αἰτιώμενος· εἶτα ἀποτόμως ἐκρήγνυται ἡ συνδρομὴ ἄνευ σχεδὸν προδρόμου, καὶ ἐγκαθίσταται τότε ἡ νάρκη. Ὑπάρχουσι τέλος περιπτώσεις ἐν αἷς ἡ ἀζωθαιμία ἀναπτύσσει κατὰ περιόδους συμπτώματα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον βαρέα, ἀκολούθως ὑποχωρεῖ, εἰσέρχεται εἰς λαθραίαν τινὰ φάσιν ὑποσημαίνουσαν πραγματικὴν βελτίωσιν, σχεδὸν ἴασιν. Συνήθως ὅμως τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶναι ἀπατηλά: ἡ ἀζωθαιμία οὐδεμίαν πρὸς ἴασιν τάσιν ἐκδηλοῖ· διὰ μέσου τῶν διαφόρων ἐπεισοδίων, κατὰ τὰ μᾶλλον ἢ ἧττον παρατεταμένων, ἀκολουθεῖ μοιραίως τὴν πρὸς τὸν θάνατον πορείαν αὐτῆς.

Ἡ σοβαρότης τῆς νόσου δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν περιγραφέντων σημείων, ἀλλ' ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀζωθαιμίας. Κατ' ἀκολουθίαν, τὸ μόνον μέσον τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς προγνωστικῆς ἀξίας τῶν συμπτωμάτων τούτων εἶναι ἡ ἔρευνα τῆς ἀζωτούχου ἐπισχέσεως· δι' ὃ ὁ Widal διετύπωσε τὸν κανόνα ὅτι: ἡ καταμέτρησις τῆς ἐν τῷ αἵματι οὐρίας ἐπιβάλλεται ὁσάκις ὁ ἰατρὸς πρόκειται νὰ ἐξετάσῃ πάσχοντα χρονίαν νεφρίτιδα.

Ἐπειδή, ὡς ἐλέχθη, ἡ οὐρία εὑρίσκεται διάχυτος εἰς ὅλους τοὺς ἱστοὺς τοῦ ὀργανισμοῦ, τὸ αἷμα περιέχει τὴν ἐπαρκεστέραν ἀναλογίαν ταύτης· ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν πρὸς καταμέτρησιν ταύτης καὶ ἄλλα ὑγρά, οἷον τὸ ἐγκεφαλονωτιαῖον ὑγρὸν λ. χ. εἰς τὰ βρέφη ἰδίως, τὸ ὑγρὸν τοῦ ἀσκίτου, τὸ πλευριτικὸν ὑγρὸν κλπ. Ὑπάρχουσιν ὅμως ἐν τῷ αἵματι, πλὴν τῆς οὐρίας, καὶ ἕτεραι ἀζωτοῦχοι οὐσίαι φερόμεναι ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν τοῦ *ὑπολειμματικοῦ ἀζώτου,* εἰς ὃ ἀπεδόθη ἡ δύναμις τῆς τοξικότητος, ἥτις ὅμως παρέμεινεν ἐν θεωρίᾳ, καθόσον ἡ βαρύτης τῶν συμπτωμάτων τῆς ἀζωτούχου ἐπισχέσεως δὲν συμπίπτει πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ ὑπολειμματικοῦ ἀζώτου. Τὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως εἶναι: νὰ μὴ παραμελῆται ἡ λῆψις τοῦ αἵματος, ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ ὀροῦ καὶ ἡ χημικὴ καταμέτρησις τῆς οὐρίας, οἵτινες εἶναι οἱ μόνοι ἀπαιτούμενοι χειρισμοὶ διὰ τὴν ἀζωθαιμίαν, δυνάμενοι εὐκόλως καὶ ταχέως νὰ ἐκτελεσθῶσι καὶ νὰ χορηγήσωσιν οὕτως εἰς τὸν ἰατρὸν τὰς πληροφορίας ὧν ἔχει ἀνάγκην. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιγράψωμεν τὴν τεχνικὴν τῆς ἐρεύνης τῆς ἐν τῷ ὀρῷ τοῦ αἵματος οὐρίας. Ἂς ἀρκεσθῶμεν μόνον εἰς τὴν γνῶσιν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος ποσότης 20—30 κυβικ. ἑκατοστομ. διὰ τὴν παρασκευὴν 10 κυβικ. ἑκατοστομ. ὀροῦ ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ χημικὸς ἢ ὁ φαρμακοποιὸς θὰ ἀναζητήσῃ τὴν εἰς οὐρεϊκὸν ἄζωτον περιεκτικότητα.

Ὁ καθορισμὸς τῆς οὐρίας τοῦ αἵματος ἔχει, ὡς ἐλέχθη, προγνωστικὴν ἀξίαν μόνον διὰ τοὺς ὑπὸ χρονίας νεφρίτιδος πάσχοντας. Ἡ ἀζωθαιμία δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν εἰς τὰς ὀξείας νεφρίτιδας, ἔνθα εἶναι προσωρινὴ καὶ ὑποχωρεῖ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν. Πλεῖστα ἄλλως τε αἴτια δύνανται νὰ ἐπιφέρωσι προσωρινὴν ἐπίσχεσιν τῆς οὐρίας· τοιαῦτα εἶναι: οἱ βαρεῖς καὶ λοιμώδεις ἴκτεροι οἱ ἐκ καταστροφῆς τῶν ἐρυθρῶν αἱμοσφαιρίων τοῦ αἵματος προερχόμενοι, αἱ καχεκτικαὶ καταστάσεις, αἱ ὀξεῖαι λοιμώξεις συνεπείᾳ καταστροφῆς τῶν ἱστῶν, αἱ γαστροεντερικαὶ παθήσεις καὶ ἡ ἀθρεψία τῶν βρεφῶν, καθόσον ἡ ἱστολυσία ἐγχέει εἰς τὴν κυκλοφορίαν οὐρεϊκὰ προϊόντα, ἅτινα αὐξάνουσι τὴν εἰς οὐρίαν περιεκτικότητα τοῦ αἵματος· ὁμοίως τοξικαί τινες δηλητηριάσεις ὡς ἡ μολυβδίασις· αἱ καρδιοπάθειαι μετὰ διαστροφῆς τῆς οὐρικῆς ἀπεκκρίσεως καὶ πάντα τὰ αἴτια ἅτινα δυσχεραίνουσιν ἢ διαταράσσουσι τὴν ἀπέκκρισιν ταύτην, οἷον ὁ διαβήτης ἢ καὶ ἄφθονοι διάρροιαι. Ὁμοίως ἐνεργοῦσιν ἡ δι' ἀφθόνων κρεάτων διατροφή, ἡ θερμοκρασία (ἐφίδρωσις), φάρμακά τινα (ὀξικὴ ἀμμωνία), κλπ..

Ὁ Widal καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καθώρισαν ὡς ἀκολούθως τοὺς κανόνας τῆς προγνώσεως ἐξαγομένους ἐκ τῆς εἰς οὐρίαν περιεκτικότητος τοῦ ὀροῦ τοῦ αἵματος. Εἰς τὸ ὑγιὲς ἄτομον, ἡ περιεκτικότης αὕτη ποικίλλει μεταξὺ 0.20 καὶ 0.50 κατὰ λίτρον ὀροῦ· ἄνω τῶν 0.50 ὑπάρχει ἀζωτοῦχος ἐπίσχεσις ἢ ἀζωθαιμία. Εἰς τοὺς ἐκ χρονίας ὅμως νεφρίτιδος πάσχοντας δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἀζωθαιμία δὲν ὑπερβαίνει τὸ 1 γραμ. καὶ ὅταν ὑπερβαίνει τοῦτο. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν καὶ ὅταν αἱ ποικιλίαι τῆς οὐρίας εἶναι ἀσθενοῦς διαβαθμίσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκφέρωμεν οὐδεμίαν πρόγνωσιν διαρκείας τῆς νόσου. Συνήθως ὅμως δὲν συμβαίνει οὕτως, ἀλλὰ μετά τινας ἑβδομάδας ἢ μῆνας, ἢ ἡ ἀζωθαιμία ἐλαττοῦται καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸ κατὰ φύσιν, ὁριστικῶς ἢ προσωρινῶς, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θεραπείας, ἢ ἐπιτείνεται ἀπ' ἐναντίας ἡ ἀζωθαιμία καὶ ὑπερβαίνει τὸ 1 γραμμ. καὶ εἶτα ἐνίοτε ὑποβιβάζεται ἀκολούθως· ταῦτα εἶναι τὰ κ ι ν δ υ ν ώ δ η σ υ μ π τ ώ μ α τ α ἅτινα ἀπαιτοῦσιν ἀναλύσεις τοῦ αἵματος ὅσον τὸ δυνατὸν συχνοτέρας καὶ κανονικὰς καὶ τὰς ὁποίας ὀφείλει νὰ διαφωτίζῃ, ἀπὸ προγνωστικῆς ἀπόψεως, ἡ ὀφθαλμοσκοπικὴ ἐξέτασις, διότι ἡ παρουσία λευκωματουρικῆς ἀμφιβληστροειδίτιδος σημαίνει τὴν ἄμεσον ἀπειλὴν σοβαρῶν συμβαμάτων.

Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν (περισσότερον τοῦ 1 γραμμ. οὐρίας κατὰ λίτρον ὀροῦ), ἡ πρόγνωσις ἀποβαίνει σαφεστέρα, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ βασίζηται ἐπὶ ἐπανειλημμένων ἀναλύσεων πρὸς ἀποσόβησιν τῶν πλανῶν. Καθορισθέντος δ' οὕτω τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς οὐρίας τοῦ αἵματος, ὁ Widal καὶ Saval ἀποφαίνονται οὕτως: μεταξὺ 1 καὶ 2 γραμμαρ. ὁ πάσχων δύναται νὰ ἐπιζήσῃ 2 ἔτη κατὰ μέγιστον ὅρον· μεταξὺ 2 καὶ 3 γραμμ. μόλις δύναται νὰ ἐπιζήσῃ μῆνας τινάς, καὶ ἄνω τῶν 3 γραμμ. ἡμέρας τινὰς μόνον. Ἀλλ' οἱ κανόνες οὗτοι ἐφαρμόζονται μόνον, ἐπαναλαμβάνομεν, εἰς τοὺς χρονίους νεφριτικοὺς τῶν ὁποίων ἡ ἀζωθαιμία εἶναι σταθερὰ καὶ ὑφίσταται ἐλαφρὰς μόνον διακυμάνσεις μετὰ τάσεως μᾶλλον πρὸς αὔξησιν.

Ἡ ἐν τῇ κλίνῃ ἀνάπαυσις καὶ τὰ οἰδήματα ἐλαττοῦσι τὴν ἀζωθαιμίαν. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ὑπάρχει κατευνασμὸς τῆς νεφρικῆς ὑπεραιμίας καὶ ἐξάλειψις τῆς ὀλιγουρίας· εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ὑδραιμία ἐξ ἐπισχέσεως ἐν τῷ οἰδήματι καὶ ἐπιγενὴς ἐλάττωσις τῆς ἀναλογίας τῆς ἐν τῷ αἵματι οὐρίας· δι' ὃ ἐκ τῶν περὶ τὴν ὑδατώδη ἀπέκκρισιν διαταραχῶν (καρδιονεφρικῶν, χλωρουραιμικῶν), δὲν πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὑφίσταται ἀλλοίωσις τῆς οὐρικῆς ἀπεκκρίσεως τοῦ νεφροῦ. Εἰς τοὺς προστατικοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας τὴν κύστιν, ἡ ἀζωθαιμία δυνατὸν νὰ εἶναι ηὐξημένη, κατὰ τὸν Legueu. Ὑποβιβάζεται δ' αὕτη ὅταν κενοῦται κανονικῶς ἡ κύστις. Εἰς τοὺς ἐκ χρονίας νεφρίτιδος πάσχοντας τὰ ἁλατοῦχα σιτία ἐλαττοῦσι τὴν ἀζωθαιμίαν, ἐνῷ ἡ ἄναλος δίαιτα αὐξάνει ταύτην· τὸ τοιοῦτον ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς νεφρικῆς ἀπεκκριτικῆς δυνάμεως τῶν χλωριούχων. Βεβαίως ἡ εἰς ἀζωτοῦχα στοιχεῖα ἀφθονοῦσα τροφὴ αὐξάνει, εἰς τοὺς ἐκ χρονίας νεφρίτιδος πάσχοντας, τὴν ἀζωθαιμίαν, ἥτις τείνει πάντοτε νὰ ὑψωθῇ κατὰ τὴν περίοδον τῆς πέψεως. Ὅθεν τὸ πρὸς προσδιορισμὸν τῆς οὐρίας αἷμα δέον νὰ λαμβάνηται μετά τινων ἡμερῶν ἀνάπαυσιν καὶ κατόπιν διαίτης ἀχλωριούχου, ἐν νηστείᾳ καὶ ἐλλείψει οἰδήματος καὶ κυστικῆς διαταραχῆς ὡς καὶ περὶ τὴν ὑδατώδη ἀπέκκρισιν τοιαύτης. Διὰ πάντα ταῦτα, ἐν τῇ πράξει, αἱ ἐξετάσεις δέον νὰ γίνωνται κατ' ἐπανάληψιν.

Ἡ πάθησις αὕτη δὲν ἔχει τάσιν πρὸς τὴν αὐτόματον ἴασιν, ἡ δὲ ἐξέλιξις αὐτῆς θεωρεῖται ἄγουσα πρὸς τὸν θάνατον. Πᾶσα ὅμως ἀζωθαιμία εἶναι τρόπον τινὰ σχετική· ὁ κίνδυνος αὐτῆς δὲν ἔγκειται εἰς τὸ ἀπόλυτον ποσοστὸν τῆς ἐν τῷ αἵματι οὐρίας, ἀλλ' ἐν τῇ σταθερότητι τῆς ὑφισταμένης σχέσεως μεταξὺ τῆς ἀπεκκρινομένης οὐρίας καὶ τῆς ἐν ἐπισχέσει οὐρίας. Διὰ τοῦτο ἡ ηὐξημένη ἀζωθαιμία τῶν ὀξειῶν νεφριτίδων, τῶν ἰκτέρων, τῶν ἱστολογικῶν καταστροφῶν κλπ., δὲν ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν οἵαν τῶν χρονίων νεφριτίδων, καθόσον ἡ σταθερότης τῆς προαναφερθείσης σχέσεως ὀφείλεται, οὐχὶ εἰς τυχαῖα αἴτια, ἀλλ' εἰς τὴν ἐμμονὴν τῶν νεφρικῶν βλαβῶν αἵτινες παρέχουσι κώλυμα εἰς τὴν ἀπέκκρισιν τῆς οὐρίας καὶ τείνουσι ὅπως αὐξήσωσι βαθμηδὸν τὴν ποσότητα ταύτης ἐν τῷ ἐσωτερικῷ περιβάλλοντι.

Θεραπεία.—Ἡ θεραπεία τῆς ἀζωθαιμίας εἶναι μᾶλλον παρηγορικὴ ἢ ἰαματική· ἀποσκοπεῖ δὲ τὴν ἐλάττωσιν τῆς εἰσφορᾶς τῆς οὐρίας καὶ τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀπεκκρίσεως τῆς ἐν ἐπισχέσει ἢ συνεσωρευμένης οὐρίας. Ὁ πρῶτος σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ὑποαζωτούχου καὶ ἀσθενῶς χλωριούχου διαίτης, ἤτοι θέλομεν συστήσει τὰ ζυμαρικά, τὰ γαιώμηλα, τὰ ἐξ ὀσπρίων ἔτνα (purées), τὰς βεβρασμένας ὀπώρας, τὰ γλυκάσματα, τὸ νωπὸν βούτυρον, ἐλάχιστον κρέας ἐσχαρόψητον ἢ ἑφθόν, γάλα καὶ ᾠά, ἀποφυγὴν οἰνοπνεύματος. Κατὰ τὸν Lauffer, οὐχὶ περισσότερον τῶν 0.25 λευκώματος καὶ τῶν 0.30 ὑδατανθράκων κατὰ χιλιόγραμμον βάρους, δίαιταν τοῦτ' ἔστιν λίαν περιωρισμένην. Ἡ πραγματικῶς ἀχλωριοῦχος (ἄναλος) δίαιτα δὲν συνιστᾶται (πλὴν ἐὰν ὑπάρχῃ μεγάλη χλωρουραιμία), καθότι τὸ χλωριοῦχον νάτριον φαίνεται ὅτι διεγείρει τὴν λειτουργίαν τῆς ἀπεκκρίσεως τῆς οὐρίας. Εἰς τὴν ὀξείας ἐξελίξεως ἀζωθαιμίαν, ἡ τροφὴ δέον νὰ ᾖ ἔτι μᾶλλον περιωρισμένη· τὰ ἐπιτρεπόμενα σιτία εἶναι: τὸ ὕδωρ, τὰ ὑγρὰ ἔτνα, ὁ χυμὸς τῶν ὀπωρῶν καὶ αἱ πηκταὶ ὀπῶραι, τὸ γάλα ἐν ἀνάγκῃ ἐν μικρᾷ ποσότητι. Ἀλλὰ τὴν δίαιταν ταύτην δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσωμεν εἰμὴ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας, καθόσον ἡ ἐπακολουθοῦσα αὐτοφαγία αὐξάνει τὴν ἀζωθαιμίαν.

Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ μέσα τινὰ ἱκανὰ ὅπως ἄρωσι τὰ πρὸς ἔκκρισιν τῆς οὐρίας κωλύματα· τοιαῦτα δὲ εἶναι: ὁ καθετηρισμὸς εἰς τοὺς προστατικούς, ἡ νεφρεκτομία εἰς τοὺς λιθιασικούς, ἡ λαπαροτομία ἐν περιπτώσει ὄγκου πιεστικοῦ. Λίαν χρήσιμα ἀποβαίνουσι θεραπευτικῶς καί τινα παρηγορικὰ μέσα, οἷον: τὰ ἄφθονα ποτὰ (πτισάναι διουρητικαί), τὸ κατὰ σταγόνας κλύσμα κατὰ Murphy, αἱ ἐνέσεις σακχαρούχου ὀροῦ εἰς τοὺς ὀλιγουρικούς· τὰ δὲ καρδιακὰ διουρητικά, ὡς ἡ δακτυλῖτις, τὰ νεφρικὰ διουρητικὰ ὡς ἡ θεοβρωμίνη, τὰ δριμέα καθαρτικά, αἱ αἱματηραὶ σικύαι, καὶ ἡ ἀφαίμαξις τέλος, παρέχουσιν ἐνίοτε μεγάλας καὶ ἀνυπολογίστους ὑπηρεσίας.

Digitized by Google

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Bonchard.* L'urée et son action diurétique.— *Carles.* Précis des maladies des reins 1917.—*Castaigne.* L'alimentation azotée et les brightiques.—*Chabanier.* Du taux de l'azote résiduel et de ses variations (Reins et organes génitaux 1923).— *Gréhaut et Quinquaud.* L'urée et les accidents urémiques 1884. — *Fosse et Mooge.* Méthode de recherche dans le sérum du sang de l'azote uréique 1922. – *Legueu.* L'azothémie et les maladies des voies urinaires 1923. — *Pasteur-Vallery-Radot.* Le pouvoir d'élimination rénale des chlorures 1924.– *Rendu.* Les reins, le foie, le pancréas 1925. —*Widal.* La recherche de la retention azotée 1918.— *Widal et Saval.* Le syndrome azothémique 1903. — *Widal et Rouchèse.* Du rapport de l'azote uréique à l'azote total du sérum.

Μ. Ν. ΚΑΪΡΗΣ

ἀζωθαιμικός· ὁ πάσχων ἐξ ἀζωθαιμίας.— ***Ἀζωθαιμικὴ συνδρομὴ***=Τὸ σύνολον τῶν φαινομένων ἐκείνων ἅτινα προκαλοῦνται διὰ τῆς ἐν τῷ αἵματι συσσωρεύσεως τῆς οὐρίας καὶ τῶν ὁμοιογενῶν ἀζωτούχων σωμάτων.

Τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶνε κυρίως φύσεως γαστροεντερικῆς (οὐραιμία πεπτικὴ) καὶ φύσεως ἐγκεφαλικῆς· συνίστανται δὲ ταῦτα: εἰς ἀνορεξίαν, ἐμέτους ὑδατώδεις, ὑποχωρήματα ὑγρά, ὑδαρῆ καὶ ἐνίοτε αἱματηρά, εἰς νάρκην ἐξικνουμένην μέχρι κώματος· παρατηρεῖται δ' ἐνίοτε καὶ κνισμός, περικαρδῖτις καὶ ἀμφιβληστροειδῖτις.

Ἡ ἔντασις τῶν συμπτωμάτων τούτων εὑρίσκεται ἐν ἀναλόγῳ σχέσει πρὸς τὴν εἰς οὐρίαν περιεκτικότητα τοῦ αἵματος. Ἡ *ἀζωθαιμικὴ συνδρομὴ* παρατηρεῖται κατὰ τὴν τελικὴν περίοδον τῶν νεφριτίδων.

Μ. Ν. Κ.

ἀζωΐα· τὸ ἀφηρ. τοῦ ἄζωος· ἡ ἔλλειψις ζωῆς.

ἀζωϊκαὶ ἑνώσεις· οὕτω καλοῦν αι ὑπό τινων κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, αἱ ἀζωενώσεις· (βλ. λέξιν).

ἀζωϊκὸς αἰών· ἢ *ἀζωϊκὸν σύστημα πετρωμάτων*, (ἢ «*ἀρχαϊκὸς αἰών*», «*πανάρχαια ὄρη*», «*ἀρχαιότερον προκάμβριον*», — «Azoikum», «Archaikum», «Urgebirge», «älteres Präkambrium»).

1) Ὀνομασία, ὁρισμός. Τὸ ὄνομα *ἀζωϊκὸς αἰών*, ἢ *ἀζωϊκὸν σύστημα πετρωμάτων*, ἐδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ γεωλόγου Murchison (1845) διὰ τοὺς ἀρχαιοκρυσταλλοπαγεῖς σχιστολίθους τῆς Σκανδιναυΐας. Κατόπιν ἐγένετο χρῆσις τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος καὶ ἐν Ἀμερικῇ ὑπό τινων Ἀμερικανῶν γεωλόγων δι' ἀνάλογον σύστημα πετρωμάτων. Ὠνομάσθη δ' οὕτω, διότι οὐδαμοῦ εὑρέθησαν ἐντὸς τῶν πετρωμάτων αὐτῶν ἀπολελιθωμένα λείψανα *ἐνζώων* (ζωϊκῶν ἢ φυτικῶν) ὄντων.

Ἐπειδὴ ὅμως δὲν δύναται ν' ἀποκλεισθῇ ἡ *πιθανότης* ν' ἀνακαλυφθῶσιν ἀπολιθώματα καὶ ἐντὸς τῶν ἀρχαιοτάτων αὐτῶν πετρωμάτων, διὰ τοῦτο οἱ γεωλόγοι προτιμοῦν σήμερον ν' ἀποκαλοῦν τὸν *αἰῶνα* τοῦτον ἢ τὸ σύστημα τοῦτο τῶν πετρωμάτων «*ἀρχαϊκόν*»—ὄνομα εἰσαχθὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ γεωλόγου J. Dana (Manual of geology, 2 Aufl. 1874). Κατ' ἀρχὰς περιελάμβανον εἰς τὸν *ἀρχαϊκὸν αἰῶνα* ὅλους τοὺς *προκαμβρικοὺς* σχηματισμούς, σήμερον ὅμως περιλαμβάνουν εἰς αὐτὸν μόνον τοὺς ἀρχαιοτάτους, τοὺς κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων ἀποτελουμένους σχηματισμοὺς τῆς γῆς, ἐντὸς τῶν ὁποίων οὐδὲν ἀπολελιθωμένον ὀργανικὸν λείψανον ἀνεκαλύφθη.

Ὁ Ch. Schuchert εἰς τὸ ἔργον του «Textbook of geology» ὀνομάζει τὸ ἀρχαϊκὸν ἢ ἀζωϊκὸν σύστημα — παρ' ὅλην τὴν καταφανῆ ἔλλειψιν ἀπολιθωμάτων — *ἀρχαιοζωϊκόν*. Τοῦτο δὲ διότι τὸ σύστημα τῶν πετρωμάτων, τὸ ἀμέσως μετὰ τὸ ἀζωϊκὸν ἀκολουθοῦν, τὸ καλούμενον *Ἀλγκόνκιον*, περικλείει τοιαύτην ποικιλίαν ἀπολελιθωμένων ὄντων, ὥστε νὰ συνάγηται τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρὸ αὐτῶν τῶν ὄντων—δηλ. κατὰ τὸν ἀρχαϊκὸν ἢ ἀζωϊκὸν αἰῶνα —ἔπρεπε νὰ ἔζῃ εἷς ἀρχαιότερος ἁπλούστερος ζωϊκὸς κόσμος. Ἡ τοιαύτη ὅμως ὀνομασία—«ἀρχαιοζωϊκόν»—δὲν ἐπεκράτησεν.

Ὁ ἀζωϊκὸς ἢ ἀρχαϊκὸς αἰὼν τοῦ πλανήτου μας ἄρχεται ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ πρώτου στερεοῦ ἐπιπάγου τῆς γῆς καὶ τελειώνει ὅταν ἡ ζωὴ ἐνεφανίσθη ἐπ' αὐτῆς. Ἀντιστοιχεῖ συνεπῶς εἰς τὴν πάντων ἀρχαιοτάτην περίοδον τῆς ἱστορίας τῆς γῆς καὶ περιλαμβάνει ἐν πάσῃ περιπτώσει χρονικὸν διάστημα διαρκείας πάρα πολὺ μεγάλης. Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐσχηματίσθησαν καὶ τὰ πάντων ἀρχαιότατα πετρώματα τῆς γῆς.

2) Πανάρχαιαι καὶ θεμελιώδεις ὀροσειραί: Οἱ ἀρχαϊκοὶ ἢ ἀζωϊκοὶ σχηματισμοὶ δὲν εἶναι μόνον οἱ ἀρχαιότατοι, ἀλλ' εἶναι ἐπίσης καὶ οἱ ἐμφανιζόμενοι εἰς τὰ βαθύτατα (εἰς τὴν βάσιν δηλ.) τῆς μέχρι τοῦδε γνωστῆς σειρᾶς τῶν γεωλογικῶν διαπλάσεων. Τὰ κατώτατα μέρη τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς, ἐκεῖνα δηλ. τὰ ὁποῖα σχηματίζουν τὰ ὑπόβαθρα ὅλων τῶν νεωτέρων ἰζηματογενῶν διαπλάσεων, ἀποτελοῦνται, πάντοτε καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ὅπου εὑρέθησαν, κυρίως ἐκ πετρωμάτων, ὁμοιαζόντων πετρολογικῶς μὲ τὰ πετρώματα τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἢ ἀζωϊκοῦ αἰῶνος. Τὰ πετρώματα ταῦτα τῶν ὑποβάθρων εἶναι κρυσταλλοπαγεῖς σχιστόλιθοι διαφόρων εἰδῶν (ὡς μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι, φυλλῖται, κεροστιλβικοὶ σχιστόλιθοι, χαλαζιτικοὶ σχιστόλιθοι, κ.τ.λ.), ὡς καὶ κυρίως παντὸς εἴδους γνεύσιοι, γρανῖται καὶ ἄλλα πυριγενῆ πετρώματα. Τὸ ἐκ τοιούτων δηλ. πετρωμάτων ἀποτελούμενον σύστημα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν μὲ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα «*θεμελιώδεις ὀροσειραὶ*» (Grundgebirge), παρουσιάζεται ὁμοιόμορφον εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, δεικνύει δηλ. μίαν γενικὴν ὁμοιόμορφον ἐξάπλωσιν.

Πρότερον οἱ γεωλόγοι ἐπίστευον, ὅτι αἱ «θεμελιώδεις ὀροσειραὶ» εἶναι πάντοτε ἀρχαιοπροκαμβρικῆς γεωλογικῆς ἡλικίας καὶ συνεπῶς ὅτι εἶναι ταυτόσημοι πρὸς τὰς «*παναρχαίας ὀροσειρὰς*» (Urgebirge). Βραδύτερον ὅμως καθωρίσθη, ὅτι πλεῖστα συστήματα θεμελιωδῶν ὀρέων δὲν εἶναι ἀρχαϊκὰ ἢ ἀζωϊκά, ἀλλὰ νεωτέρας γεωλογικῆς ἡλικίας, ὅτι δηλ. ἀπέκτησαν τὸν σημερινὸν χαρακτῆρα εἰς νεωτέρους τοῦ ἀζωϊκοῦ γεωλογικοὺς χρόνους. Σήμερον κατατάσσονται εἰς τὸν ἀρχαϊκὸν ἢ ἀζωϊκὸν αἰῶνα *ἐκεῖναι μόνον αἱ ἐκ κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων ἀποτελούμεναι περιοχαί, διὰ τὰς ὁποίας ὑπάρχουν ἀποδεδειγμένα πειστήρια τῆς ἀρχαιοπροκαμβρικῆς ἡλικίας των.*

Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἀρχαϊκὸν ἢ ἀζωϊκὸν σύστημα πετρωμάτων καὶ τὰ νεωτέρας γεωλογικῆς ἡλικίας συστήματα θεμελιωδῶν ὀρέων δύνανται πετρολογικῶς νὰ εἶναι ἐντελῶς ὅμοια, ὅπως ἐλέχθη ἤδη, ἡ μελέτη τῶν δύο αὐτῶν διαφόρων σχηματισμῶν ἐξειλίχθη συγχρόνως.

Ἡ δυσκολία τῆς ἐξηγήσεως τοῦ τρόπου γενέσεως τῶν σχηματισμῶν αὐτῶν ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι τὰ πετρώματά των ἔχουν κατὰ μέγιστον μέρος μίαν τοιαύτην κατασκευήν, τὴν ὁποίαν οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε ἐπανευρίσκομεν εἰς τὰ πετρώματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σχηματίζονται σήμερον. Διὰ τοῦτο δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωλογικῆς ἐπιστήμης οἱ γεωλόγοι εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπέκλινον πάντοτε πρὸς τὴν γνώμην ὅτι τὰ πετρώματα τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ συνθήκας, διαφερούσας κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας σχηματισμοῦ πετρωμάτων.

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ γνωρίσῃ τις κατ' ἀρχὰς τὰς γενικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν κατὰ τὸν ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν αἰῶνα ἐν τῷ σχηματισμῷ πετρωμάτων, καὶ κατόπιν καὶ τὰς κυρίας χαρακτηριστικὰς ἰδιότητας διὰ τῶν ὁποίων διακρίνονται ταῦτα ἀπὸ τὰ πετρώματα ἄλλων νεωτέρων διαπλάσεων, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κατανοήσῃ ἐν τέλει τὸν τρόπον τῆς γενέσεώς των.

3) Γενικαὶ συνθῆκαι σχηματισμοῦ τῶν πετρωμάτων.

Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ ἀζωϊκοῦ αἰῶνος ὑπῆρξεν ἡ ἀνυδρική, διότι—ὅπως οἱ γεωλόγοι παραδέχονται—καὶ μετὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρώτου στερεοῦ ἐπιπάγου ἡ θερμοκρασία τοῦ ὅλου σώματος τῆς γῆς, καὶ συνεπῶς καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας, ἦτο ἀκόμη τόσῳ ὑψηλή, ὥστε ὅλον τὸ ὕδωρ μόνον ἐν καταστάσει ἀτμῶν ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ. Ἡ ἀνυδρικὴ περίοδος ὑπῆρξεν ἐκτάκτως μακρᾶς χρονικῆς διαρκείας. Κατόπιν διὰ συνεχοῦς ἀκτινοβολίας θερμότητος ἡ θερμοκρασία τῆς γῆς ἠλαττοῦτο· καὶ ὅταν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της ἡ θερμοκρασία κατῆλθε κάτω τῆς *κρισίμου θερμοκρασίας* τοῦ ὕδατος—περίπου 365⁰—τότε διὰ συμπυκνώσεως τῶν ἀτμῶν τοῦ ὕδατος καὶ καταπτώσεως αὐτοῦ ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας εἰς τὸν στερεὸν ἐπίπαγον ἠδυνήθη νὰ σχηματισθῇ περὶ αὐτὸν εἷς ὑδάτινος μανδύας, ὁ *ἀρχέγονος Ὠκεανός*. Καὶ ἀρχίζει οὕτω ἡ *ὠκεάνιος* περίοδος τοῦ ἀζωϊκοῦ αἰῶνος, ἀκόμη ἀζωϊκοῦ, διότι ζωϊκοὶ καὶ φυτικοὶ ὀργανισμοὶ δὲν ἠδύναντο εἰσέτι νὰ ζήσουν, ἐπειδὴ ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ ἀρχέγονος ὠκεανὸς κατ' ἀρχὰς ἦτο τόσῳ θερμός, ὥστε τὸ πρωτόπλασμα νὰ πήγνυται, καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι καὶ ἡ τότε σύστασις τοῦ ὕδατος τῶν θαλασσῶν—κυρίως δηλ. ἡ μεγάλη περιεκτικότης του εἰς παντὸς εἴδους διαλελυμένας ὀρυκτὰς ὕλας καὶ ἀέρια—δὲν ἐπέτρεπον τὴν ζωήν.

Κατὰ τοὺς *ἀνυδρικοὺς* χρόνους ἠδύναντο νὰ σχηματισθοῦν πετρώματα μόνον ἐκρηξιγενοῦς χαρακτῆρος. Κατὰ τὴν *ὠκεάνιον περίοδον* ὅμως ἦτο δυνατὸν παρὰ τὰ ἐκρηξιγενῆ νὰ σχηματισθοῦν καὶ ἰζηματογενῆ. Διότι ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐσχηματίσθησαν αἱ πρῶται συναγωγαὶ ὑδάτων, εὐθὺς ἤρχισε καὶ ἡ γνωστὴ κυκλοφορία τοῦ ὕδατος καὶ συνεπῶς ἤρχισεν ἡ ἀέναος διάβρωσις καὶ ἔκπλυσις τῶν ἠπείρων καὶ ἡ ἀπόθεσις τῶν μεταφερομένων ὑλικῶν τῆς ἐκπλύσεως. Τὰ ὑπὲρ τὴν ἀρχέγονον θάλασσαν δηλ. τμήματα τοῦ στερεοῦ ἐπιπάγου ὑπέκειντο εἰς τὴν μηχανικὴν καὶ χημικὴν καταστροφήν, τὴν ὁποίαν προὐκάλουν τὰ κυκλοφοροῦντα ὕδατα καὶ παρεῖχον οὕτω τὰς ὕλας πρὸς σχηματισμὸν ἰζηματογενῶν πετρωμάτων.

Ὀργανογενῆ (ζωογενῆ καὶ φυτογενῆ) πετρώματα — μὴ ὑπαρχούσης τότε ζωῆς διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους — δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σχηματισθῶσι. Τὰ ἰζηματογενῆ ὡς ἐκ τούτου πετρώματα τοῦ ἀζωϊκοῦ οὐδὲν φυτικὸν ἢ ζωϊκὸν λείψανον περιέχουν, σύμφωνα πρὸς ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ὑπαρχούσας ἐνδείξεις. Εἶναι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς ἀποθέματα ὅλων τῶν μετέπειτα ἐποχῶν τῆς ἱστορίας τῆς γῆς, *ἄνευ ἀπολιθωμάτων*.

Ἡ σύστασις καὶ ἡ ὑφὴ τῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων τῶν *ἀνυδρικῶν* χρόνων, δὲν διαφέρουν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὑφὴν τῶν σημερινῶν ἐκρηξιγενῶν σχηματισμῶν. Μόνον δὲν πρέπει νὰ λησμονῶνται δύο τινά: α') ὅτι ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας τότε ἦτο ἀκόμη ἐκτάκτως ὑψηλή, καὶ β') ὅτι τὸ πάχος τῆς ἀτμοσφαίρας — κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν γεωλόγων — θὰ ἦτο τοὐλάχιστον ἑκατοντάκις μεγαλύτερον τοῦ σημερινοῦ, διότι εἰς αὐτὴν ἐνυπῆρχον ὄχι μόνον ὅλον τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος τῆς γῆς (τὸ ὁποῖον, ὡς προελέχθη, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἠδύνατο νὰ εὑρίσκηται ἐν ἀερίᾳ μόνον καταστάσει), ἀλλὰ καὶ ὅλον τὸ ποσὸν τοῦ χλωρίου, τοῦ φθορίου, τοῦ θείου, τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος (;) καὶ πολλῶν ἄλλων εὐκόλως πτητικῶν καὶ εἰς ὑψηλὰς θερμοκρασίας ἀντεχουσῶν οὐσιῶν. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ στερεοποίησις τοῦ ἀνεξερχομένου τετηκότος καὶ διαπύρου ὑλικοῦ, τοῦ *μάγματος*, ἠδύνατο νὰ συντελῆται μὲ ἐξαιρετικὴν βραδύτητα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ κατὰ συνέπειαν ἔπρεπεν αἱ στερεοποιούμεναι μᾶζαι νὰ λαμβάνουν ἱστὸν καὶ κατασκευὴν κρυσταλλοπαγῆ, ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν πλουτωνείων πετρωμάτων.

Καὶ τὰ ἐκρηξιγενῆ ἐξ ἄλλου πετρώματα τῆς *ὠκεανίου φάσεως* τοῦ ἀζωϊκοῦ ἐγεννήθησαν ὑπὸ οὐσιωδῶς ὁμοίας συνθήκας καὶ ὡς ἐκ τούτου, στερεοποιηθέντα, ἀπέκτησαν ἐπίσης ὁλοκρυσταλλικὸν ἱστόν.

Ἐντελῶς ὅμως ἀλλοῖαι εἶναι αἱ συνθῆκαι σχηματισμοῦ τῶν *ἰζηματογενῶν* πετρωμάτων τοῦ ἀζωϊκοῦ. Αὐτὰ ἐσχηματίζοντο ὑπὸ συνθήκας ἐντελῶς διαφορετικὰς ἀπὸ τὰς σημερινάς. Διότι τότε ἡ καθίζησις καὶ ἡ ἀπόθεσις τῶν ὑλικῶν ἐγίνετο ἐντὸς ὠκεανοῦ ἔχοντος ἀκόμη ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, εὑρισκομένου ὑπὸ ἰσχυρὰν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν καὶ ὑπερφορτωμένου μὲ διαλύματα ποικιλωτάτων εἰδῶν. Θὰ πρέπει λοιπὸν ὡς ἐκ τούτου νὰ σκεφθῇ τις, ὅτι τότε, ὅπως ὁ Gümbel (Ostbay Grenzgebirge σελ. 833, 1868) διετύπωσεν, ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄμεσος σχηματισμὸς ἰζημάτων κρυσταλλοπαγῶν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ *θραυσματοπαγῆ* ἀποθέματα, τὰ ὁποῖα ἐγεννῶντο ἐκ τῆς ἀποθέσεως τῶν ὑπὸ τῶν ὑδάτων μεταφερομένων ἐκ τῆς χέρσου ὑλικῶν, ἔχανον, ὑπὸ τὰς ἰδιαζούσας αὐτὰς συνθήκας σχηματισμοῦ, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εὐθὺς ἀμέσως, τὴν ἀρχικήν των σύστασιν καὶ ὑφὴν καὶ ἐλάμβανον ἱστὸν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κρυσταλλικόν. Καὶ μάλιστα τοσούτῳ περισσότερον, καθ' ὅσον τότε ὁ στερεὸς τῆς γῆς ἐπίπαγος ἦτο ἀκόμη πάρα πολὺ λεπτὸς καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐκόλως ἠδύνατο νὰ πτυχωθῇ καὶ νὰ διαρραγῇ καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ ἐπιτρέπῃ νὰ λειτουργῶσι πολὺ ἰσχυρὰ ἡ *δυναμομεταμόρφωσις*, ἡ *μεταμόρφωσις ἐπαφῆς* καὶ ἡ *μεταμόρφωσις τῶν ἐνέσεων* (Injektions metamorphose). Συνεπείᾳ δὲ ὅλων αὐτῶν τῶν ἐπιδράσεων τὰ θραυσματογενῆ ἀποθέματα κατὰ κανόνα μετέβαλον πολὺ ταχέως ὑφήν, γινόμενα κρυσταλλοπαγῆ.

Ὅτι δὲ ἡ ἐξαλλοίωσις αὕτη τῶν πετρωμάτων, ἡ προκαλουμένη ὑφ' ὅλων τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων αἰτίων, εἶχε πιθανώτατα συμπληρωθῆ πρὶν ἀκόμη τελειώσῃ ὁ ἀζωϊκὸς αἰών, καταφαίνεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι εἰς τὴν Ἀριζόναν, παρὰ τὴν Lake Superior, εἰς τὴν Οὐαλλίαν, τὴν Σκωτίαν καὶ ἀλλαχοῦ, παρετηρήθησαν ἐμφανίσεις κροκαλοπαγῶν εἰς τὴν βάσιν τοῦ μεταγενεστέρου *προτεροζωϊκοῦ* συστήματος, τῶν ὁποίων αἱ κροκάλαι ἦσαν ἐκ γνευσίου, τελείως ὁμοίου εἰς ὅλας τὰς κροκάλας μὲ τὸν ἀζωϊκὸν γνεύσιον, τὸν εὑρισκόμενον κάτω ἀπὸ τὰ κροκαλοπαγῆ ταῦτα. Καταδεικνύεται ἐκ τούτου ὅτι οἱ ἐν λόγῳ γνεύσιοι εἶχον ἤδη λάβει κατὰ τὴν πρὸ τοῦ προτεροζωϊκοῦ ἀζωϊκὴν ἐποχὴν τὴν σημερινὴν ὀρυκτολογικήν των σύστασιν καὶ τὸν σημερινὸν ἱστόν των.

4) Ἰδιότητες τῶν πετρωμάτων τῶν «παναρχαίων ὀροσειρῶν». Τὰ πετρώματα τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ συστήματος διακρίνονται ἀπὸ τὰ πετρώματα τῶν ἄλλων νεωτέρων διαπλάσεων διὰ τριῶν κυρίως γνωρισμάτων: τῆς *ἰδιαζούσης ὀρυκτολογικῆς των συνθέσεως*, τοῦ *ἱστοῦ των* καὶ τῆς *ἐλλείψεως ἀπολιθωμάτων.*

Ὅσον ἀφορᾷ, πρῶτον, τὴν ὀρυκτολογικήν των σύνθεσιν, δέον νὰ λαμβάνηται πάντοτε ὑπ' ὄψει, ὅτι τὰ πετρώματα τοῦ ἀζωϊκοῦ αἰῶνος εἶναι κυριώτατα μίγματα *χαλαζίου* καὶ *πυριτικῶν ἁλάτων.* Ἡ τοιαύτη σύνθεσίς των τὰ φέρει, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς ἐκπεφρασμένην ἀντίθεσιν πρὸς ὅλα τὰ νεώτερα συνήθη ἰζήματα, ἀφ' ἑτέρου δ' εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα. Διότι καὶ αὐτὰ ἐπίσης συνίστανται ἀπὸ χαλαζίαν, ἄστριον, ὀρυκτὰ τῶν ὁμάδων τοῦ μαρμαρυγίου, αὐγίτου καὶ κεροστίλβης, καὶ ἄλλα πυριτικὰ ἅλατα.

Ἐπίσης ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὑπάρχει μία σειρὰ ὀρυκτῶν, ὅπως ὁ σερικίτης, ὁ παραγονίτης, ὁ σταυρόλιθος, ὁ κυανίτης, ὁ τρεμολίτης, ὁ τάλκης καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα παρουσιάζονται *μόνον ἢ σχεδὸν μόνον* εἰς κρυσταλλοπαγεῖς σχιστολίθους, οὕτως ὥστε νὰ ἐπιτρέπηται νὰ τὰ θεωρῶμεν ἀκριβῶς ὡς χαρακτηριστικὰ ὀρυκτὰ τῶν σχιστολίθων τούτων.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἱστὸν τῶν πετρωμάτων τῶν «παναρχαίων ὀροσειρῶν», ἄξιον παρατηρήσεως

Digitized by Google

εἶναι, ὅτι οὗτος χαρακτηρίζεται ἰδιαιτέρως, διότι παρουσιάζει συγχρόνως τὸ κρυσταλλοπαγὲς καὶ τὴν σχιστότητα. Λόγῳ ἀκριβῶς τῆς τοιαύτης των ἰδιότητος τὰ πετρώματα αὐτὰ ὠνομάσθησαν *κρυσταλλοπαγεῖς σχιστόλιθοι* ἢ *κρυσταλλοσχιστώδη*. Μεταχειριζόμενοι ὅμως τοὺς ὅρους τούτους, δὲν πρέπει πάντοτε νὰ λησμονῶμεν, ὅτι δύνανται κρυσταλλοπαγῆ σχιστολιθικὰ πετρώματα, ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ ἀζωϊκοῦ συστήματος, νὰ ἐμφανίζωνται καὶ εἰς νεωτέρας γεωλογικὰς διαπλάσεις, παραχθέντα ἐκ πετρωμάτων τῶν νεωτέρων τούτων διαπλάσεων διὰ μεταμορφώσεως.

Ὁ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς ὅλα τὰ πετρώματα τῆς σειρᾶς τῶν κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων παρουσιαζόμενος *ἐπίπεδος παράλληλος ἱστὸς* συνδέεται στενώτατα μὲ τὴν σχιστότητά των. Ἐκδηλοῦται ἄλλοτε μὲν ὡς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σχιστοφυὴς ἱστός, ἄλλοτε δ' ὡς φακοειδὴς ἢ ταινιοειδής, καὶ ἄλλοτε τέλος ὡς γραμμώδης ἢ ἰνώδης. Ἐπίσης ὁ γνωστὸς *κατὰ τραπέζας ἢ κατὰ πίνακας ἱστὸς* (Bankung-Tafelstruktur τοῦ Studer) τῶν γνευσίων καὶ τῶν συνοδευόντων αὐτοὺς πετρωμάτων στενῶς συνδέεται μὲ τὸν παράλληλον ἱστόν. Αἱ ἔρευναι τῶν Balzer, Heim, κ.λ.π. οὐδεὸ Möbius διὰ λεπτομεροῦς μικροσκοπικῆς ἐξετάσεως κατέδειξε (βλ. Palaeontographica 25 σελ. 175. 1878) τὴν ἀνόργανον φύσιν τῶν ἀνωτέρω κατασκευασμάτων, τὰ ὁποῖα μάλιστα εἶχον ὀνομασθῆ μὲ τὸ ὄνομα *Ἠώζωον*, καὶ ἀφ' ὅτου ἐπίσης καὶ ἄλλα νομιζόμενα ἴχνη ὀργανισμῶν εἰς πετρώματα παναρχαίων ὀροσειρῶν ἀπεδείχθησαν ἀνόργανοι σχηματισμοί, ἔκτοτε πλέον θεωρεῖται πάλιν ὁ ἀζωϊκὸς ἢ ἀρχαϊκὸς αἰὼν ὡς μὴ ἐγκλείων εἰς τὰ πετρώματά του ἀπολιθώματα.

5) Αἱ διάφοροι θεωρίαι. Εὔκολον εἶναι νῦν νὰ κατανοηθῇ διατί — μέχρις ὅτου μελετηθοῦν τελείως ὅλαι αἱ συνθῆκαι σχηματισμοῦ πετρωμάτων κατὰ τὸν ἀζωϊκὸν αἰῶνα καὶ μέχρις οὗ, ὡς θὰ λεχθῇ κατωτέρω, ἡ μικροσκοπικὴ καὶ χημικὴ ἐξέτασις τῶν πετρωμάτων τούτων παράσχουν τὰς βοηθείας των — διάφοροι γνῶμαι ἐξηνέχθησαν καὶ ὑπεστηρίχθησαν περὶ τοῦ τρόπου γενέσεως τῶν πετρωμάτων τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν.

Κατ' ἀρχὰς παρεδέχοντο ὅτι ὁ κρυσταλλο-σχιστώδης ἱστὸς τῶν πετρωμάτων αὐτῶν εἶναι πρωτογενής, καὶ ὅτι κρυσταλλοπαγῆ τινα πετρώματα τῶν θεμελιωδῶν ὀροσειρῶν, ἰδιαιτέρως οἱ γνεύσιοι, θὰ ἦσαν τμήματα τοῦ ἀρχεγόνου στερεοποιτελευταίους μάλιστα αὐτοὺς σχιστολίθους παρεδέχοντο, ὅτι εἶχον σχηματισθῆ δι' ἀποθέσεως, ἀφοῦ ὁμοιάζουν πολὺ μὲ τοὺς σημερινοὺς νεωτέρους σχιστολίθους.

Ἡ ἀνωτέρω ἀναπτυχθεῖσα θεωρία, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ πετρώματα τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ ἐσχηματίσθησαν ὑπὸ ὅλως ἐξαιρετικὰς συνθήκας, πιθανῶς ἐν συνδυασμῷ μὲ ἰσχυροὺς κατακλυσμοὺς ἢ γηΐνας καταστροφάς, δύναται νὰ ὀνομασθῇ *κατακλυσμικὴ* θεωρία (Kataklysmatische).

Οὐχ ἧττον καὶ ἡ ἀντίθετος θεωρία τῆς *ὁμοειδείας* (uniformitarische), τὴν ὁποίαν ἐπανευρίσκει τις εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Hutton, ἐφαρμόζεται ἀπὸ παλαιοτάτης ἐπίσης ἐποχῆς εἰς τοὺς σχηματισμοὺς τῶν θεμελιωδῶν ὀροσειρῶν.

Κατ' αὐτὴν οἱ ἀρχαϊκοὶ σχηματισμοὶ ἐσχηματίσθησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, δηλ. «ἐπιφλοιακῶς «superkrustal», καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅπως καὶ οἱ σχηματισμοὶ νεωτέρων γεωλογικῶν ἐποχῶν, οἱ ὀφειλόμενοι εἰς αἴτια καὶ δυνάμεις ἐνεργούσας ἀκόμη καὶ σήμερον· ἀπέκτησαν δὲ τὴν παροῦσαν ὑφήν των διὰ *μεταμορφώσεως*, γενομένης βραδύτερον ἐπιγενῶς. Τὰ κύρια αἴτια τῆς μεταμορφώσεως, ἐνεργοῦντα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, παραδέχον-

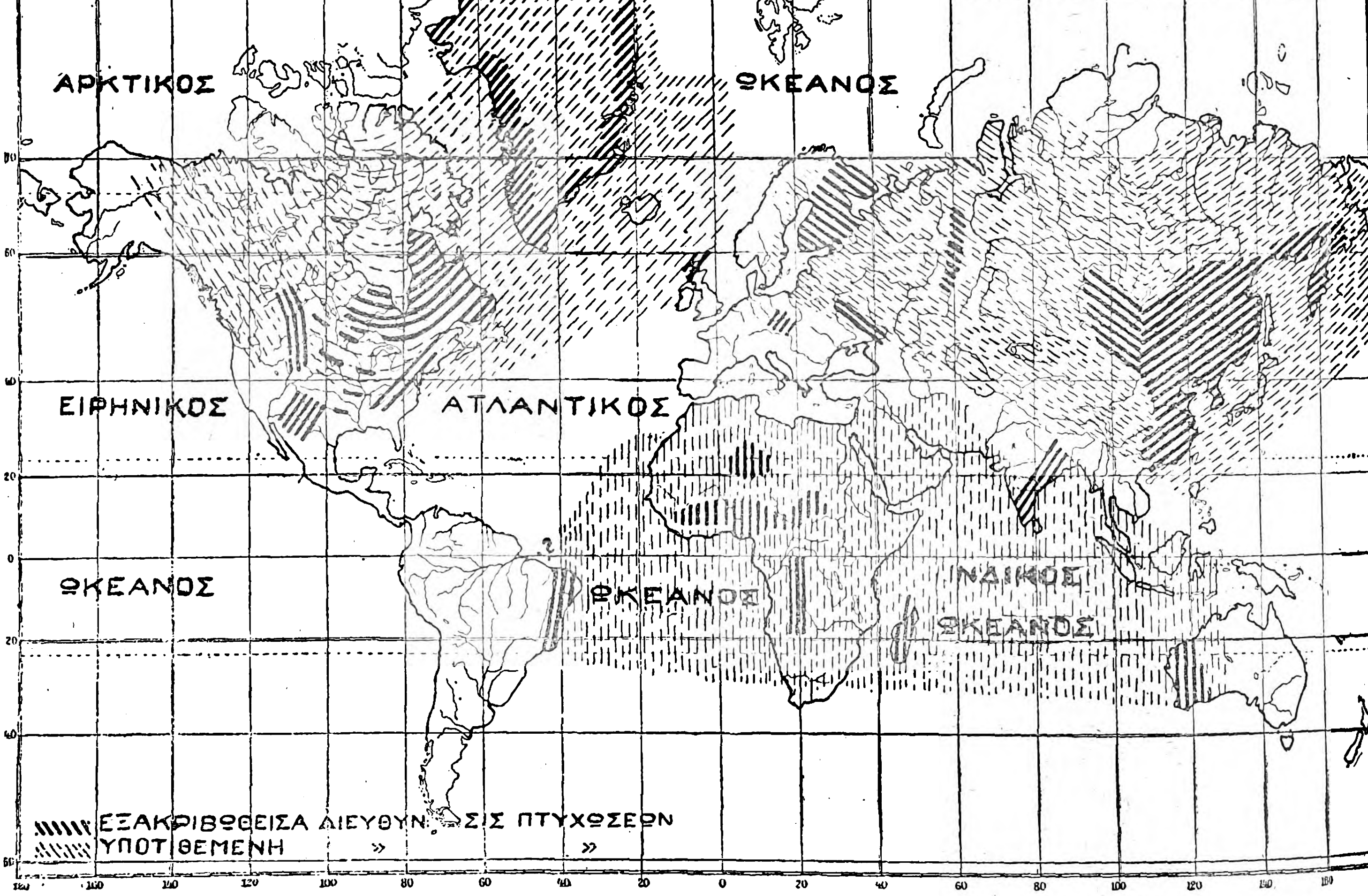

ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΤΩΝ ΠΑΝΑΡΧΑΙΩΝ ΟΡΟΣΕΙΡΩΝ ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΗΣ.
(κατὰ τὸν B. Rüdemann 1919).

μίαν ἀφίνουσι περὶ τούτου ἀμφιβολίαν. Ὁ Heim παρετήρησεν εἰς τὸν ὄγκον τοῦ Tessin μίαν σύμπτωσιν τῶν ἁρμῶν τῶν πλακῶν τῶν γνευσίου μὲ τὰς περαιτέρω παρακολουθητὰς ἐπιφανείας ὠθήσεως (Schublfläche) τοῦ ὄρους οὕτως ὥστε ὁ κατὰ τραπέζας ἱστὸς ἐδῶ καταφανῶς εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μεταγενεστέρων φαινομένων δυναμομεταμορφώσεως. Θὰ ἦτο ὅμως ἀπαράδεκτον, ἂν ἤθελέ τις νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ὑπὸ τοῦ Heim δοθεῖσαν ἐξήγησιν τῆς γενέσεως τοῦ κατὰ τραπέζας ἱστοῦ εἰς τὸν ὄγκον τοῦ Tessin καὶ εἰς τὴν ὁλότητα τῶν κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων. Διότι αἱ νεώτεραι ἔρευναι κατέστησαν πιθανὸν τὸ γεγονὸς ὅτι, διὰ γνευσίους ἐκρηξιγενοῦς καταγωγῆς, ὁ παράλληλος ἱστός, ἡ σχιστότης καὶ ἡ κατὰ τραπέζας διάταξις ἀνεπτύχθησαν ἤδη κατὰ τὴν στερεοποίησίν των τῇ ἐπιδράσει ἰσχυρᾶς πλευρικῆς πιέσεως καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι τι τὸ ἐπιγενῶς ἀποκτηθέν, ἀλλ' εἶναι τι τὸ ἀρχέγονον.

Ὅσον ἀφορᾷ τέλος τὴν *ἔλλειψιν ἀπολιθωμάτων* εἰς τὰ ἀρχαϊκὰ ἢ ἀζωϊκὰ πετρώματα, τοῦτο ἦτο ἤδη καθωρισμένον καὶ ἐδιδάσκετο ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Werner. Τὸ γεγονὸς ἠμφισβητήθη κατόπιν προσκαίρως, ὅταν κατὰ τὸ τέλος τοῦ πεντηκοστοῦ ἔτους τοῦ παρελθόντος αἰῶνος εὗρον τὸ πρῶτον εἰς τὸν Καναδᾶν, κατόπιν δ' ἐπίσης ἐν Σκωτίᾳ, Σκανδιναυΐᾳ καὶ Βοημίᾳ, κλαδοειδῶς διαπλωμένα ὀγκώματα ὀφείτου ἐντὸς κοκκώδους ἀσβεστολίθου, τὰ ὁποῖα ἐνόμισαν, ὅτι ἦσαν ὑπολείμματα γιγαντιαίων τρηματοκόγχων. Ἀφ' ὅτου ὅμως ηθέντος ἐπιπάγου — φλοιοῦ. Οἱ γρανῖται, τοὐναντίον, ἔλεγον, ὅτι θὰ εἶχον ἐπεκχυθῆ ὡς ἀνεκβολαὶ διαπύρων τετηκυιῶν μαζῶν κατὰ τὴν παναρχαίαν ἐποχὴν τῆς γῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της, ὅπου ἐστερεοποιήθησαν βραδέως, λόγῳ τῆς πιέσεως, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει ἡ βαρεῖα ἀτμόσφαιρα, ἡ περιέχουσα τότε ἀκόμη ὅλον τὸ ὕδωρ ἐν ἀτμοειδεῖ καταστάσει ὡς καὶ ἄλλα ἀέρια. Δι' ἄλλους γνευσίους καὶ κρυσταλλοπαγεῖς σχιστολίθους παρεδέχοντο ἐπίσης, ὅτι ἀπετέθησαν εἰς μίαν θερμὴν παναρχαίαν θάλασσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ συντελῆται ἡ ἄμεσος ἀπόθεσις καὶ καθίζησις κρυσταλλοπαγῶν ἰζημάτων ἐκ διαλύσεων πυριτικῶν ἀλάτων, ἡ ἀπόθεσις θραυσματοπαγῶν ἀρχαϊκῶν ἰζημάτων, τὰ ὁποῖα κατόπιν συνεκολλῶντο διὰ κρυσταλλικῶν συνδετικῶν οὐσιῶν, νεοσχηματιζομένων ἐκ τοιούτων διαλύσεων, ἐνῷ συγχρόνως ἀπέκτων καὶ κρυσταλλικὸν ἱστόν. (Διαγένεσις τοῦ γεωλόγου Gümbel).

Τοιαῦται ἀπόψεις ἀνεπτύχθησαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ γεωλόγου Werner, ἰδίᾳ ἐν Σαξωνίᾳ, Σουηδίᾳ καὶ ἐν μέρει εἰς τὸν Καναδᾶν. Εἰς τὴν γεωλογίαν τῶν Μεταλλευτικῶν ὀρέων (Erzgebirge) εὑρίσκει τις τὸ τυπικὸν παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀκόμη σήμερον συχνὰ ἀναφέρεται, τῆς κλασσικῆς διαιρέσεως τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ συστήματος πετρωμάτων εἰς τρεῖς διαπλάσεις· εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην διάπλασιν τοῦ γνευσίου, τὴν μέσην τοῦ μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου καὶ τὴν νεωτάτην τῶν φυλλιτικῶν καὶ ἀργιλλικῶν σχιστολίθων. Διὰ τοὺς ται, ὅτι εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ γηγενὴς θερμότης ἢ ἐπίσης διαλύματα κατεισδύοντα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Σύμφωνα μὲ τὴν θεωρίαν αὐτήν, οἱ γνεύσιοι καὶ ἓν μέρος τῶν γρανιτῶν ὀφείλουν τὴν γένεσίν των εἰς *μεταμόρφωσιν πλουτώνειον*, προκαλουμένην ὑπὸ τῆς γηγενοῦς θερμότητος. Ἐσχηματίσθησαν δηλ. δι' ἀντιδράσεως τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἐπὶ τῶν προστερεοποιηθέντων ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων καὶ τῶν ἐπ' αὐτῶν ἀποτεθειμένων ἰζηματογενῶν τοιούτων, ἀντιδράσεως, ἡ ὁποία ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀνατήξῃ τὰ ἀνωτέρω πετρώματα. Τὴν θεωρίαν αὐτήν, τὴν ὁποίαν εὑρίσκομεν ἤδη εἰς τὰ ἔργα τοῦ γεωλόγου Hutton, πιστεύοντος εἰς μίαν *«ὑποφλοιακὴν τῆξιν* (subkrustal Fusion)», ὑπεστήριξαν οἱ γεωλόγοι Lyell, Delesse καὶ ἄλλοι ἐνῷ ὁ Bischoff ἀνέπτυξε μέχρις ὑπερβολῶν τὴν ἰδέαν μιᾶς καθαρῶς, τῇ ἐπενεργείᾳ ὑδάτων μόνον, προκαλουμένης μεταμορφώσεως. Οἱ γρανῖται ὅμως, ὡς ἐπίσης ἐν μέρει καὶ αἱ γνευσιοειδεῖς παραλλαγαί των, καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα πετρώματα τῶν θεμελιωδῶν ὀροσειρῶν, εἶχον ἤδη ἐξηγηθῆ ἀπὸ ἐνωρὶς ὡς πετρώματα πυριγενῆ στερεοποιηθέντα, τὰ ὁποῖα ἐσχηματίσθησαν ἀναλόγως πρὸς ὅμοια πετρώματα νεωτέρων γεωλογικῶν διαπλάσεων.

Τὸ πρόβλημα ὅμως τοῦ τρόπου σχηματισμοῦ τῶν κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ αἰῶνος καὶ γενικῶς τῶν θεμελιωδῶν ὀροσειρῶν κατωρθώθη μετ' ἐπιτυχίας νὰ ἐξετασθῇ ἀφ' ὅτου ἀνεπτύχθη τὰ μέγιστα ἡ Πετρολο-

Digitized by Google

για μετά την εισαγωγήν της χρήσεως του μικροσκοπίου εις την εξέτασιν των πετρωμάτων και διά των εργασιών της σχολής του Γερμανού πετρογράφου Rosenbusch.

β) Ἡ νεωτέρα καὶ ἐπικρατεστέρα γνώμη. Ἤδη πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν εἶχον εὕρει, κατὰ τὰς γεωλογικὰς ἐρεύνας εἰς περιοχὰς ἀζωϊκὰς ἢ ἀρχαϊκὰς (ἢ εἰς θεμελιώδεις ὀροσειρὰς ὁμοίας πετρογραφικῆς μορφῆς) πετρώματα, τὰ ὁποῖα εἶχον ἀναμφισβητήτως ἀρχέγονον κατασκευὴν θραυσματοπαγῶν ἰζημάτων. Οὕτω π. χ. ὁ Logan καὶ οἱ συνεργάται του εἶχον ἤδη ἀνεύρει εἰς τὸ προκάμβριον σύστημα πετρωμάτων τοῦ Καναδᾶ-κατὰ τὰ μέσα τοῦ τελευταίου αἰῶνος-καθαρὰ θραυσματοπαγῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις δὲν ἀνήκουν εἰς τὸν καθ' αὑτὸ ἀρχαϊκὸν ἢ ἀζωϊκὸν αἰῶνα, ἀλλ' εἰς τὸ νεώτερον τμῆμα τοῦ προκαμβρίου. Εἰς τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα ὅμως τῆς Σουηδίας εὑρέθη ὑπὸ τοῦ Tornebohm τῷ 1870 παρὰ τὴν λίμνην Waner ἓν σαφὲς κροκαλοπαγὲς πέτρωμα. Ὁ Sauer εὗρε τῷ 1879 παρὰ τὸ Ober-Mittweida τῆς Σαξωνίας ἓν κροκαλοπαγὲς μὲ γνευσιοειδὲς συνδετικὸν ὑλικόν, ἐσφηνωμένον μεταξὺ κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων, οἱ ὁποῖοι τότε ἐθεωροῦντο ὡς ἀζωϊκοί, ἀργότερον ὅμως καθωρίσθησαν ὡς παλαιοζωϊκοί. Ἡ ἀνακάλυψις αὐτή, καθὼς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Reusch τῷ 1881 ἀνακάλυψις ἀπολιθωματοφόρων κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων παρὰ τὸ Μπέργκεν τῆς Νορβηγίας, ἐπροκάλεσαν πολὺν θόρυβον, διότι ἀπεδείκνυον, ὅτι κρυσταλλοπαγεῖς σχιστόλιθοι—τοῦ αὐτοῦ τύπου ὅπως οἱ ἀζωϊκοὶ ἢ ἀρχαϊκοὶ τοιοῦτοι—ἠδύναντο νὰ εἶναι μεταμορφωμένα ἰζηματογενῆ πετρώματα. Μετ' οὐ πολὺ εὑρέθησαν τυπικὰ κροκαλοπαγῆ εἰς τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα (ὡς π. χ. τῷ 1884 ὑπὸ τοῦ de Geer παρὰ τὴν Vestana τῆς Σουηδίας, τῷ 1885 καὶ 1893 ὑπὸ τοῦ Sederholm ἐν Φιννλανδίᾳ κ. οὕ. κ.). Συγχρόνως ἐγνώσθησαν ἀπὸ τοῦ 1884 καὶ ἐντεῦθεν ἀπὸ πολλῶν μερῶν τόσον εἰς τὸ ἀμερικανικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ βορειο-εὐρωπαϊκὸν ἀζωϊκὸν σύστημα, πετρώματα, τὰ ὁποῖα, παρ' ὅλην τὴν μεταμόρφωσίν των, ἐδείκνυον μικροσκοπικῶς τοὺς χαρακτηριστικοὺς ἱστοὺς *ἡφαιστειογενῶν* πετρωμάτων.

Ἡ λεπτομερὴς πετρογραφικὴ μελέτη τῶν κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ συστήματος ἤγαγε τοὺς ἐπιστήμονας εἰς σχεδὸν τελείαν ἀνάγνωσιν τῶν «ἱερογλυφικῶν τῆς γῆς». Τὰς ἀρχεγόνους γενικὰς γραμμὰς τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀρχαϊκῶν ἢ ἀζωϊκῶν πετρωμάτων δυνάμεθα τώρα νὰ διακρίνωμεν διὰ μέσου τοῦ πέπλου, τὸν ὁποῖον ἔρριψεν ἐπ' αὐτῶν ἡ κατόπιν λαβοῦσα χώραν μεταμόρφωσις. Ἐκτὸς τῆς διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐξετάσεως μεγάλην σημασίαν ἔχει καὶ ἡ χημικὴ ἀνάλυσις, διότι εἰς τὰς μεταμορφώσεις τῶν πετρωμάτων, ἐνῷ ὁ ἀρχικὸς ἱστὸς καὶ ἡ ὀρυκτολογικὴ σύνθεσις μεταβάλλονται, ἐνίοτε μάλιστα τελείως, μένει τοὐναντίον ἀμετάβλητος ἡ ἀρχικὴ χημικὴ σύστασις, παρ' ὅλας τὰς μοριακὰς μετασωματώσεις καὶ τοὺς σχηματισμοὺς νέων ὀρυκτῶν ἀντὶ τῶν ἀρχικῶς ὑπαρχόντων. Διὰ τοῦτο δὲ ἡ ποσοτικὴ χημικὴ ἀνάλυσις ἔχει μεγίστην σημασίαν (ὅπως ἀπέδειξαν ἤδη αἱ ἐργασίαι τῶν Rosenbusch καὶ Sauer) εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς καταγωγῆς τῶν μεταμορφωμένων πετρωμάτων, εἴτε ταῦτα ἦσαν ἐν ἀρχῇ ἐκρηξιγενῆ εἴτε ἰζηματογενῆ. Ὑπάρχουν ἄλλως τε εἰς τὸ ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν σύστημα πλῆθος πετρωμάτων μὴ ὑποστάντων ὑπερβολικὴν μεταμόρφωσιν, εἰς τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν εὐκόλως καὶ μὲ γυμνὸν ὀφθαλμὸν τὰς ἀρχεγόνους γενικὰς γραμμὰς τοῦ σχηματισμοῦ των. Ταῦτα δὲ ὑποβοηθοῦν καὶ τὴν ἔρευναν τῶν μεταβατικῶν ἢ ἐνδιαμέσων μορφῶν ἀπὸ τὰ εὐκόλως ἐξηγούμενα πετρώματα εἰς τὰ πολὺ ἰσχυρῶς ἐξηλλοιωμένα.

Ἡ μελέτη τῆς πετρογενέσεως τῶν πετρωμάτων τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ ἤγαγον εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα:

Οἱ *σχιστόλιθοί* του κακῶς ἐκλαμβάνονται κατὰ τὸ μέγιστον μέρος ὡς ἐξηλλοιωμένοι *ἐπιφλοιακοὶ* (superkrustal) σχηματισμοὶ ἰζηματογενοῦς ἢ ἡφαιστειογενοῦς καταγωγῆς. Ὅπως οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες *κροκαλοπαγο-σχιστόλιθοι* ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς μεταβολῆς στρωμάτων κροκαλῶν, οὕτω καὶ οἱ *χαλαζῖται* καὶ οἱ *χαλαζιτικοὶ σχιστόλιθοι* κατὰ μέγιστον μέρος παρήχθησαν ἀπὸ ἀποθέματα ἄμμου χαλαζιακῆς, ἐνῷ συγχρόνως μεγαλυτέρα περιεκτικότης τῆς ἄμμου αὐτῆς εἰς ἄστριον—δηλ. μία σύστασις τῆς ἄμμου *ἀρκοση-ειδής*—ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ τὸν σχηματισμὸν μαρμαρυγιοβριθεστέρων ποικιλιῶν. Ἄργιλλοι καὶ ἄλλα *ἰλυοειδῆ ἰζήματα* μετεβλήθησαν εἰς *φυλλίτας* καὶ *μαρμαρυγιακοὺς σχιστολίθους*. *Κεροστιλβικοί* τινες σχιστόλιθοι, (συχνὰ *ἀμφιβολῖται* ὡσαύτως ὀνομαζόμενοι) ἐσχηματίσθησαν διὰ τῆς μετασωματώσεως *μαργαϊκῶν* ἰζημάτων. Οἱ κρυσταλλοπαγεῖς *ἀσβεστόλιθοι* καὶ *δολομῖται* τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ ἐγεννήθησαν διὰ τῆς ἐξαλλοιώσεως ἀσβεστολιθικῶν καθιζημάτων (πιθανὸν ἴσως καὶ ἐξ ἀσβεστολιθικῶν μερῶν τοῦ σώματος προϊστορικῶν παναρχαιοτάτων ὀργανισμῶν διαφόρων εἰδῶν). Ἐπίσης *ἡφαιστειογενῆ* πετρώματα μετεμορφωμένα εἶναι πολὺ ἐξηπλωμένα εἰς τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα.

Τὸ γεγονός, ὅτι οἱ ἀζωϊκοὶ ἢ ἀρχαϊκοὶ σχιστόλιθοι περιέχουν ποσότητά τινα γραφίτου ἐξηγήθη ὡς δεικνῦον τὴν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ὕπαρξιν φυτικῶν ὀργανισμῶν, ὁ ἄνθραξ τῶν ὁποίων, ἐγκλεισθέντων ἐντὸς τῶν σχιστολίθων, παρήγαγε τὸν γραφίτην. Μολονότι δὲ τελευταίως ὁ Weinschenk καὶ ἄλλοι ἔδειξαν, ὅτι ἓν μέρος τοῦ γραφίτου ἦτο δυνατὸν νὰ παραχθῇ ἐξ ἀνοργάνων οὐσιῶν, ἐν τούτοις ἡ ὑπόθεσις τῆς καταγωγῆς τοῦ γραφίτου τῶν σχιστολίθων ἐκ φυτικῶν λειψάνων τοῦ ἀρχαϊκοῦ ἢ ἀζωϊκοῦ δὲν ἀπορρίπτεται τελείως. Οἱ *χαλαζιοπορφύραι, συνηνιτικοὶ πορφύραι, πορφυρῖται* κ.τ.λ. τοῦ ἀζωϊκοῦ συστήματος εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρῶς μεταμορφωμένοι, μαρτυροῦσιν ὅμως συχνὰ καθαρῶς τὸν χαρακτῆρά των, ὅτι εἶναι δηλ. ἐκρηξιγενῆ πετρώματα, ρυόλιθοι δηλ., τραχεῖται, ἀνδεσῖται κ.τ.λ. τῆς τότε ἐποχῆς.

Οἱ τόφφοι αὐτῶν, ἐν μέρει δ' ἐπίσης καὶ οἱ μεταρυόλιθοι, συχνὰ ὀνομάζονται *χελεφλῖνται* (Hälleflinta). Οἱ *σερικιτικοὶ σχιστόλιθοι* θεωροῦνται ἐπίσης ἐν μέρει ὡς μεταμορφωμένοι χαλαζιοπορφύραι. Τὰ πετρώματα αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὰ διὰ τὸ καθ' αὑτὸ ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν σύστημα, ἀλλ' ἀνήκουν γενικῶς εἰς συστήματα θεμελιωδῶν ὀροσειρῶν νεωτέρας γεωλογικῆς ἡλικίας. Διὰ τῆς μεταμορφώσεως *βασαλτικῶν* πετρωμάτων, *διαβασῶν*, κ.τ.λ.,—καθ' ἣν τὰ *πυροξενικὰ* συστατικὰ μετεμορφώθησαν τελείως εἰς *ἀμφίβολα* (οὐραλίτην),— ἐγεννήθησαν οἱ *μεταβασάλται (οὐραλιτικοὶ πορφύραι)* καὶ *μεταδιαβάσαι*, καθὼς ἐπίσης καὶ πολυειδῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται μὲ τὸ περιληπτικὸν ὄνομα *πρασινόλιθοι* (ἢ καὶ *μεταβασῖται*). Οἱ *ὀφεῖται* εἶναι μεταμορφωμένα ὀλιβινικὰ πετρώματα καὶ πολλοὶ *ταλκικοὶ σχιστόλιθοι* καὶ *χλωριτοσχιστόλιθοι* ἔχουν ἀνάλογον καταγωγήν, ἐνῷ ἄλλοι *χλωριτοσχιστόλιθοι* διεμορφώθησαν ἐκ *βασαλτικῶν* πετρωμάτων ἢ *διαβασῶν*.

Ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν κροκαλοπαγές.
Taberg τῆς νοτίου Σουηδίας. 3 : 5. *(Κατὰ τὸν Högbom.)*

Οἱ εἰς τὸ ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν σύστημα πολὺ διαδεδομένοι *γρανῖται, συηνῖται, διορῖται* καὶ *γάββροι* δέον νὰ θεωρῶνται ὡς κανονικὰ πλουτώνεια πυριγενῆ πετρώματα (βαθο-πετρώματα=Tiefengesteine). Συμβαίνει ὅμως πολλὰ τοιαῦτα πετρώματα νὰ μὴ παρουσιάζουν ἀκανόνιστον διάταξιν τῶν κρυσταλλικῶν των κοκκίων, ἀλλὰ νὰ ἔχουν ταῦτα διατεταγμένα εἰς παραλλήλους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σειράς, ὁπότε ὀνομάζονται *γρανιτικοὶ γνεύσιοι* ἢ *γνευσιογρανῖται*.

Τὰ μέγιστα ἀπησχόλησε τοὺς πετρογράφους τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ συστήματος τὸ ζήτημα τῆς γενέσεως τῶν *γνευσίων*. Ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο περιλαμβάνονται πετρώματα πολὺ ποικίλα. Μερικοὶ γνεύσιοι ἐκλαμβάνονται ὡς γρανῖται, ὑποστάντες ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς *ὀρεσιγόνου θλίψεως* (Gebirgsdruck) μηχανικὴν κυρίως μεταμόρφωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ συνιστῶντα αὐτοὺς ὀρυκτολογικὰ στοιχεῖα, καθὼς ἐπίσης καὶ αὐτὴ ἡ ὅλη μᾶζα τῶν πετρωμάτων, ἐξεθλίβησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ἰσχυρῶς, καὶ συγχρόνως φυλλοειδῆ ὀρυκτὰ ἐξεκρυσταλλώθησαν ἐπὶ ἐπιφανειῶν ὀλισθήσεως (Gleitflächen) ἢ διετάχθησαν παραλλήλως πρὸς ἄλληλα. Ἄλλοι γνευσιοειδεῖς γρανῖται ὀφείλουν πιθανῶς, ὅπως περαιτέρω θέλει ἀναπτυχθῆ, τὸν παράλληλον ἱστόν των εἰς τὸ ὅτι συνεχώνευσαν εἰς τὴν μᾶζαν των σχιστολιθικὰ πετρώματα, τὰ ὁποῖα ὅμως διετήρησαν τὸν παράλληλον ἱστὸν αὐτῶν. Τέλος εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁ παράλληλος ἱστὸς φαίνεται, ὅτι ὀφείλεται εἰς ρευστικὰς κινήσεις, ὅταν τὸ ὑλικὸν τοῦ πετρώματος εὑρίσκετο ἀκόμη ἐν ὑγρᾷ ἢ ἡμιστερεᾷ καταστάσει. Παρὰ τοὺς ἐκρηξιγενεῖς γνευσίους (*ὀρθογνεύσιοι* τοῦ Rosenbusch) ὑπάρχουν ἐπίσης γνευσιοειδῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα κυρίως εἶναι ἰζηματογενοῦς καταγωγῆς (*παραγνεύσιοι* τοῦ Rosenbusch) καὶ τὰ ὁποῖα προσαρμόζονται πρὸς τοὺς μαρμαρυγιακοὺς σχιστολίθους, διακρινόμενα ὅμως ἀπ' αὐτῶν διότι περιέχουν ἄστριον. Γενικῶς εἰς τοὺς παραγνευσίους αὐτοὺς κατατάσσονται πετρώματα κοκκιοπαγῆ, τῶν ὁποίων τὰ κρυσταλλικὰ κοκκία ἔχουν μέσον μέγεθος.

Ἀλλὰ καὶ λεπτοκοκκώδεις ἀστριοῦχοι σχιστόλιθοι, οἱ *λεπτῖται*, ἐμφανιζόμενοι ἰδίᾳ ἐν Σουηδίᾳ, κατατάσσονται εἰς τὴν οἰκογένειαν ταύτην τῶν γνευσίων. Οἱ λεπτῖται ἔχουν πολὺ ποικίλην χημικὴν σύστασιν, καθόσον εἰς αὐτοὺς κατατάσσονται τόσῳ πετρώματα μὲ γρανιτικὴν περίπου σύνθεσιν, ὅσῳ καὶ βασικοὶ σχιστόλιθοι. Δι' ὅλους χαρακτηριστικὸν γνώρισμα εἶναι ἡ ἀρκετὰ μεγάλη περιεκτικότης εἰς ἄστριον. Κατὰ μέγα μέρος ἡ καταγωγή των φαίνεται νὰ εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῶν τόφφων. Εἰς τοὺς λεπτίτας κατατάσσονται ἐπίσης μεταμορφωμένα ἔκχυτα πετρώματα καὶ ἀστριοβριθεῖς φυλλῖται.

Πολλοὶ παραγνεύσιοι δὲν εἶναι τελείως ὁμοειδῆ πετρώματα· ἐντὸς τῆς μάζης των, ἡ ὁποία κατὰ τὸ πλεῖστον ἔχει μορφὴν μαρμαρυγιακοῦ σχιστολίθου, παρουσιάζονται φλέβες ἀνοικτοτέρου χρώματος, ἔχουσαι κατασκευὴν μᾶλλον γρανιτοειδῆ. Ἂν ὁ ἱστὸς αὐτὸς εἶναι ἐκπεφρασμένος καλῶς, τότε οἱ παραγνεύσιοι οὗτοι καλοῦνται *φλεβογνεύσιοι* ἢ *ἀρτηρῖται*. Αἱ φλέβες των θεωροῦνται ὑπό τινων πετρογράφων ὡς *πλευρικὰ ἐκκρίματα* (Lateralsekretionen) ἐκ τοῦ περιβάλλοντος πετρώματος, προελθόντα ἐξ εἴδους τινὸς ὑπερμεταμορφώσεως. Κατὰ τὴν γνώμην ὅμως διαφόρων ἄλλων ἐρευνητῶν, δέον νὰ θεωρῶνται, εἰς τὸ πλεῖστον τῶν περιπτώσεων, ὡς *ἐνέσεις* (Injektionen) ἀπὸ γρανιτικὸν ὑλικὸν (*ἐνεσιογνεύσιος*=Injektionsgneis). Τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν ἐπέβαλεν ἀπὸ ἐνωρὶς ἤδη ὁ Durocher διὰ τοὺς φλεβογνευσίους τῶν βορείων χωρῶν, ἀργότερον δ' οἱ Michel-Lévy καὶ Barrois διὰ τοὺς γαλλικούς, ὁ J. Lehmann διὰ τοὺς σαξωνικοὺς καὶ ὁ Lawson διὰ τοὺς καναδικούς. Τὰ πετρώματα ταῦτα, ἰδίως αἱ φλέβες, δεικνύουν συχνὰ χαρακτηριστικὴν ἰσχυρὰν πτύχωσιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουν *πτυγματικὴν πτύχωσιν* (Ptygmatische Faltung) καὶ ἥτις δύναται νὰ ἐξηγηθῇ μόνον διὰ κινήσεων, ὅταν τὸ ὑλικὸν ἦτο ἐν ἡμιρρεύστῳ καταστάσει.

Οἱ ἀρτηρῖται ἢ φλεβογνεύσιοι κατατάσσονται, κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ Sederholm, εἰς τὴν ὁμάδα τῶν *μιγματιτῶν*, εἰς τὴν ὁποίαν προσέτι ἀνήκουν καὶ αἱ ἀκόλουθοι ὁμάδες πετρωμάτων: α) τὰ γρανιτικὰ *ἐκρηξιγενῆ λατυποπαγῆ* (Agmatite), συνιστάμενα ἀπὸ ἐν μέρει γωνιώδη καὶ ἐν μέρει δι' ἀπορροφήσεως (resorption) ἀλλοιωθέντα τεμάχια τῶν διασχισθέντων πετρωμάτων ἐντὸς γρανιτικῆς κυρίως μάζης· β) οἱ *φλογώδεις* γρανῖται ἢ *νεφελῖται* (flammige Granite-Nebulite) μὲ νεφελοειδῆ, σχεδὸν τελείως ἀπερροφημένα ἐγκλείσματα· γ) τέλος, ὑπάρχουν ἐπίσης μιγματῖται, *κηλιδογρανῖται* ἢ *στικτόλιθοι* (Fleckengranite, Stiktolite) καλούμενοι, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ἐγκλείσματα ἔχουν τελείως ἀπορροφηθῆ, τὴν δὲ ἄλλοτε παρουσίαν των ὑπενθυμίζουν μόνον αἱ σαφῶς καὶ διακεκριμένως ἐμφανιζόμεναι κηλῖδες ἐξ ἀνθρακίου, κορδιερίτου καὶ ἄλλων ὁμοίων σκοτεινοχρόων ὀρυκτῶν. Οἱ κηλιδογρανῖται αὐτοὶ φαίνονται ὅτι μεταπίπτουν εἰς τοὺς *γρανουλίτας* (ἢ λεπτυνίτας) τοῦ σαξωνικοῦ τύπου, οἱ ὁποῖοι εἶναι ποικίλα πετρώματα, ἐκπεφρασμένως σχιστολιθικά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λεπτοκοκκώδη, χαρακτηριζόμενα ἀπὸ τὴν μεγάλην περιεκτικότητά των εἰς ἀνθράκια.

Οἱ μιγματῖται ἔχουν εἰς τινας ἀζωϊκὰς περιοχὰς μεγάλην ἐξάπλωσιν. Οὕτω π. χ. εἰς τὴν Φιννλανδίαν περισσότερον ἀπὸ τὸ ἓν πέμπτον τοῦ ὅλου ὀρεινοῦ σκελετοῦ τῆς χώρας καταλαμβάνεται ὑπὸ τοιούτων πετρωμάτων, εἰς δὲ τὴν βόρειον Ἀμερικὴν ἐπίσης εἶναι πολὺ διαδεδομένοι. Εἶναι χαρακτηριστικοὶ διὰ τὰς περιοχὰς αἱ ὁποῖαι εἶναι βαθύτατα ἐκγεγυμνωμέναι καὶ δὲν συναντῶνται εἰς τὰς πλείστας τῶν μικροτέρων γρανιτικῶν περιοχῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπὶ τῶν παρακειμένων πετρωμάτων εὐρεῖαν ἐπίδρασιν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα μιγματῖται παρουσιάζονται ἐπίσης καὶ εἰς τινα μέρη τῶν θεμελιωδῶν ὀροσειρῶν νεωτέρας γεωλογικῆς ἡλικίας. Κατὰ τὴν ἐπικρατεστέραν θεωρίαν περὶ τῆς γενέσεως τῶν μιγματιτῶν, ἐγεννήθησαν οὗτοι δι' ἁπλῆς ἀναμίξεως ἑνὸς γρανιτικοῦ μάγματος μεθ' ἑνὸς ἀρχαιοτέρου πετρώματος. Σχηματισμὸς μιγματιτῶν καὶ «*γρανιτοποίησις*» (Granitisierung) κατὰ τὴν γνώμην τῶν Γάλλων ἐρευνητῶν, ὡς π. χ. τοῦ Michel-Lévy, Barrois καὶ ἄλλων, πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς σχεδὸν ὁμοίας σημασίας ἔννοιαι. Ἐρευνηταί τινες ὅμως ἐπὶ μακρὸν ἠρνήθησαν τὴν πιθανότητα μιᾶς τοιαύτης βαθείας διεισδύσεως τοῦ γρανίτου. Ἐναντίον τῆς ἀνωτέρω ἐκδοχῆς, καθ' ἣν αἱ φλέβες γενικῶς ἐσχηματίσθησαν διὰ πλευρικῆς ἐκκρίσεως, ἀντιτίθεται τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ περιβάλλουσα τὰς φλέβας μᾶζα εἰς πολλὰς περιπτώσεις συνίσταται ἀπὸ πρασινόλιθον, χαλαζίτην ἢ ἄλλα πετρώματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τὴν ἀπαιτουμένην ποσότητα καλίου διὰ νὰ γίνῃ ἄφθονος σχηματισμὸς καλιμιγῶν ἀστρίων. Ἐν ἐπιπροσθέτως ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς ἐκδοχῆς ταύτης εἶναι ἡ κατάδηλος συνοχὴ τῶν φλεβῶν—αἱ ὁποῖαι συχνὰ ὑπερτεροῦν κατὰ πολὺ εἰς μᾶζαν ἀπὸ τὰ ἄλλα συστατικὰ τοῦ πετρώματος—μὲ παρακειμένας μεγαλυτέρας γρανιτικὰς μάζας. Πρὸς ταῦτα ὅμως δὲν δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ, εἰς ὡρι-

Digitized by Google

σμένας περιπτώσεις, ἐὰν τὸ ἀρχαιότερον πέτρωμα ἔχῃ κατάλληλον σύστασιν, ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ὑλικοῦ τῶν φλεβῶν δύναται νὰ κατάγηται ἀπὸ τὸ πέτρωμα αὐτό. Ὁ σχηματισμὸς δηλ. τῶν μιγματικῶν πετρωμάτων, κατὰ τὴν παραδοχὴν τῶν περισσοτέρων ἐρευνητῶν, συνδέεται μὲ μίαν εὐρεῖαν ἀπορρόφησιν τῶν μαζῶν τῶν πετρωμάτων, ἅτινα βαθύτατα διαποτίζονται ὑπὸ τοῦ γρανιτικοῦ μάγματος, συνοδευομένην συγχρόνως μὲ ταχεῖαν ἀπομάκρυνσιν τῶν διαλελυμένων οὐσιῶν. Εἰς τινας περιπτώσεις δύναται νὰ γίνῃ μία κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εὐρεῖα *ἀνάτηξις* (Anatexis) τῶν ἀρχαιοτέρων μαζῶν πετρωμάτων, ἡ ὁποία δύναται νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸ νέαν ἱκανότητα ἐκρήξεως (*Παλιγγένεσις*=Palingenese). Κατὰ τὴν γνώμην ἐρευνητῶν τινων (Termier καὶ ἄλλων), μία τοιαύτη ἀνάτηξις ὑπὸ τοῦ διεισδύοντος γρανιτικοῦ μάγματος ἠδύνατο ἐπίσης νὰ συμβῇ καὶ εἰς μεγαλυτέραν ἀπόστασιν, ἐνῷ κατ' ἄλλους παρουσιάζεται μόνον εἰς τὴν ἄμεσον γειτονίαν πρὸς τὸ γρανιτικὸν μάγμα.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω ἐκτεθέντα, ἡ ἔρευνα τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ συστήματος πετρωμάτων εἶναι συνάμα καὶ μελέτη τῶν φαινομένων, τὰ ὁποῖα λαμβάνουν χώραν εἰς μέγα βάθος. Ἡ ἐκεῖ κάτω γινομένη μεταμόρφωσις, ὡς ἤδη ἦτο παραδεκτὸν ἀπὸ παλαιοτέρων ἐποχῶν, πρέπει νὰ θεωρῆται κυρίως ὡς *πλουτωνεία* (plutonische) *μεταμόρφωσις*, καὶ ἡ βαθεῖα διαπότισις μὲ γρανιτικὸν μάγμα καὶ τὰ μὲ τὴν διαπότισιν ταύτην συνδεόμενα φαινόμενα δέον νὰ θεωρῶνται ὡς ἀντιδράσεις τῶν τετηκυιῶν μαζῶν τῶν ἐνδοτέρων τῆς γῆς πρὸς τὸν ἤδη στερεοποιημένον γήϊνον φλοιόν. Ἐπίσης θεωροῦν ὅλως γενικῶς, ὅτι ἓν μέρος τῶν μεγίστων γρανιτικῶν περιοχῶν τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ συστήματος εἶναι μᾶζαι «*στερούμεναι στερεοῦ ὑποβάθρου* (bodenlose)», τῶν ὁποίων τὸ μάγμα συνηνοῦτο πρὸς τὰ κάτω μὲ ἓν συναφὲς στρῶμα ὑγροῦ ἢ δυναμικῶς ὑγροῦ μάγματος. Παραδέχονται τέλος, ὅτι αἱ γρανιτικαὶ αὐταὶ μᾶζαι θὰ ἐστερεοποιήθησαν οὕτω πως κατὰ μέγα μέρος «*ὑποφλοιακῶς* (subkrustal)», ὑποκάτω δηλ. ἀπὸ τὸν φλοιὸν τῆς γῆς καὶ οὐχὶ «*ἐνδοφλοιακῶς* (infrakrustal)», ἐντὸς δηλαδὴ τοῦ φλοιοῦ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἡ στερεοποίησίς των θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ, τρόπον τινά, ὡς μία συνεχισθεῖσα στερεοποίησις (πῆξις) τοῦ γηΐνου φλοιοῦ. Ἓν ἄλλο μέρος τῶν μεγάλων γρανιτικῶν μαζῶν ἐξηγοῦνται ὡς *καλύμματα ἐνεισδύσεως* (Intrusivdecken), τὰ ὁποῖα ἐστερεοποιήθησαν εἰς ὑψηλότερα μέρη.

Κατὰ μίαν παλαιοτέραν, ἀκόμη πολὺ διαδεδομένην, θεωρίαν, θὰ ἔπρεπε ἡ κατὰ τὸν ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν αἰῶνα λαβοῦσα χώραν μεταμόρφωσις νὰ ἐξηγηθῇ κυρίως ὡς *δυναμομεταμόρφωσις*, δηλ. ὡς μεταμόρφωσις, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸν μέγιστον ρόλον θὰ ἔπαιξεν ἡ θλῖψις, ἡ καταστρέφουσα καὶ δημιουργοῦσα πετρώματα. Ἐναντίον τῆς τοιαύτης ἐκδοχῆς δέον νὰ ἐξαρθῇ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς πολλὰς ἀζωϊκὰς ἢ ἀρχαϊκὰς ὁμάδας πετρωμάτων, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ παλαιοζωϊκοῦ αἰῶνος ὀλίγον διεταράχθησαν, μηχανικαὶ ἐξαλλοιώσεις δὲν παίζουν ρόλον τόσον σημαντικόν, ὅσος ἀπεδίδετο εἰς αὐτὰς πρότερον. Τὰ ὀρυκτὰ τῶν ἀρχαιοτέρων ἰδίᾳ ἀζωϊκῶν ἢ ἀρχαϊκῶν πετρωμάτων εἶναι βεβαίως ἰσχυρῶς συντεθλιμμένα κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ ἐπίσης καὶ μετακρυσταλλωμένα. Ὑπάρχουν ὅμως εἰς τὰς μεγάλας ἀζωϊκὰς περιοχὰς πλῆθος πετρωμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ ἐπενέργειαι τῆς θλίψεως ὑπῆρξαν καταπληκτικῶς ἀσθενεῖς παρὰ τὰς ἰσχυρὰς διαταράξεις, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν. Ἡ χημικὴ ἐξαλλοίωσις, τὴν ὁποίαν τὰ πετρώματα ὑπέστησαν, δὲν εὑρίσκεται εἰς σχέσιν καὶ συνεξάρτησιν μὲ τὴν ἔντασιν τῶν μηχανικῶν ἐξαλλοιώσεων.

7) Τρόποι ἐμφανίσεως τῶν κρυσταλλοσχιστωδῶν πετρωμάτων. Τὰ ἀζωϊκὰ ἢ ἀρχαϊκὰ πετρώματα ἐμφανίζονται ὑπὸ δύο κυρίως μορφάς.

α) *Ὡς μᾶζαι πολὺ ἐκτεταμέναι, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κλεισταί*, καλούμεναι *ὄγκοι* ἢ *πυρῆνες* (Massive), αἱ ὁποῖαι ἢ γενικῶς οὐδέποτε ἐπεκαλύφθησαν ὑπὸ νεωτέρων ἀποθεμάτων ἢ—τὸ καὶ πιθανώτερον—ἀπεκαλύφθησαν καὶ ἦλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν διὰ τῶν φαινομένων τῆς ἐκγυμνώσεως. Εἰς τοιούτους «ὄγκους» ἢ «πυρῆνας» τὰ πετρώματα τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν ἀποτελοῦν συνήθως μίαν σειρὰν ἀποκρήμνως συμπεπιεσμένων ἢ ὑπὲρ ἀλλήλας ἐπωθημένων πτυχῶν, σπανιώτερον δὲ—ὅπως εἰς τὸν Βαυαρικὸν Δρυμὸν καὶ εἰς τὸ Spessart—μίαν κατὰ μέγα μέρος κανονικὴν ἀλληλουχίαν ζωνῶν πετρωμάτων, κλινουσῶν μονοπλεύρως. Παραδείγματα τοιούτου εἴδους ἐμφανίσεως ἀζωϊκῶν πετρωμάτων εἶναι: ἐν Εὐρώπῃ ἰδιαζόντως ἡ μεγάλη μᾶζα τῆς Φεννοσκανδίας (ἡ *σκανδιναυϊκὴ ἀσπὶς* τοῦ Suess), τὸ γαλλικὸν κεντρικὸν πεδίον, τὰ ἀρχαιοκρυσταλλικὰ σώματα τῆς Βοημίας καὶ Μοραυΐας (Mähren), τῆς Ἰβηρικῆς καὶ Βαλκανικῆς χερσονήσου (Μεσέτα καὶ Ροδόπη), τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ καὶ τοῦ Wasgenwald. Ἔξω δὲ τῆς Εὐρώπης, αἱ μεγάλαι μᾶζαι ἐκ κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων τοῦ Καναδᾶ μετὰ τῆς Γροιλανδίας (ἡ *καναδικὴ ἀσπὶς τοῦ* Suess), τῆς Ἀνατολικῆς Ἀσίας (βορειοανατολικὴ Κίνα καὶ τὰ γειτονικὰ τμήματα τῆς Σιβηρίας), τῆς ἐνδοτέρας Ἀφρικῆς, Βραζιλίας, Ἰνδιῶν, Αὐστραλίας κλπ.

β) *Ὡς κεντρικαὶ ἁλύσεις ἀρχαιοτέρων καὶ νεωτέρων ὀρεινῶν ἁλύσεων.* Ἐμφανίζονται ἐκεῖ ὡς μακραὶ στεναὶ ζῶναι, ἀντιστοιχοῦσαι πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἢ μᾶλλον πρὸς τὴν πτυχὴν ἐκείνην, ἥτις κατὰ τὴν γένεσιν τῶν ὀρέων ἀνεξεθλίβη ὑπερβολικά. Ὡς ἐκ τούτου ἀποτελοῦν τὸν γεωλογικὸν ἄξονα τῆς ὀροσειρᾶς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν.

Παραδείγματα διὰ τὸ δεύτερον αὐτὸ εἶδος τῆς ζωνοειδοῦς μορφῆς ἐξαπλώσεως τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν παρέχουν αἱ κεντρικαὶ ἁλύσεις τῶν Ἄλπεων, τοῦ Ἄτλαντος, τῶν Ἱμαλαΐων, τῶν Ἄνδεων, τῶν Ἀππαλαχικῶν ὀροσειρῶν, τῶν Νεοζηλανδικῶν Ἄλπεων καὶ πολλῶν ἄλλων ὀρεινῶν ἁλύσεων. Οὕτω π. χ. ἡ τοιαύτη ἅλυσις, ἡ σχηματίζουσα τὴν σπονδυλικὴν στήλην τῶν Ἀππαλαχικῶν Ἄλπεων, ἔχει μῆκος, ἀπὸ τῆς πολιτείας Γεωργίας μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Lorenz, ὑπὲρ τὰ 2 χιλιόμετρα.

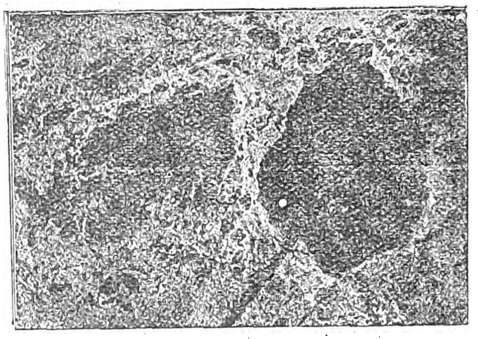

Ἐκρηξιγενὲς λατυποπαγὲς (Ἀγματίτης)
μὲ καταδιερρηγμένα καὶ ἐν μέρει ἀπερροφημένα ἐγκλείσματα μεταβασάλτου καὶ προμποττνικοῦ γρανίτου. Εἰς τὸ μέγιστον ἔγκλεισμα ἀναγνωρίζεται ἀκόμη ὁ ἀρχικὸς ἱστὸς ἀμυγδαλολίθου. Sundarö, Kirchspiel Perno, Φιννλανδία. *(Φωτογρ. J. J. Sederholm).* 4 : 5.

Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν παρουσιάζωνται τὰ πετρώματα τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν, εἴτε εἰς ὄγκους ἢ πυρῆνας εἴτε εἰς τὸν κεντρικὸν ἄξονα τῶν πτυχωδῶν ὀρέων, πανταχοῦ εἶναι ἰσχυρῶς ἀνωρθωμένα, ἐπτυχωμένα, στραγγαλισμένα, κατατεμαχισμένα, μετατοπισμένα, ἐπωθημένα, ἐν ἑνὶ λόγῳ διατεταραγμένα εἰς ὕψιστον βαθμόν. Ἐκ τῆς τοιαύτης πολὺ διατεταραγμένης στρώσεως τῶν πετρωμάτων τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν ἐξηγοῦνται αἱ πολυάριθμοι συνήθως παρουσιαζόμεναι, διασταυρούμεναι δὲ κατὰ ποικίλας διευθύνσεις, σχισμαί, ρωγμαί, ἐπιφάνειαι κατολισθήσεως, ἡ ἔκτασις καὶ ἡ κατατεμάχισις τῶν συστατικῶν, ἡ συχνὰ πολὺ καθαρὰ λεπτορρυτίδωσις, ἡ σχιστότης τοῦ πετρώματος. Ὅμοιαι μηχανικαὶ ἀλλοιώσεις παρατηροῦνται εἰς νεώτερα πετρώματα, ἀλλ' οὐδαμοῦ εἰς τοιαύτην ἔντασιν καὶ ἀφθονίαν, ὅπως εἰς τὰ τοῦ ἀζωϊκοῦ συστήματος.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο οὐδένα πρέπει νὰ ἐκπλήττῃ, διότι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει, ὅτι οἱ ἀζωϊκοὶ πρωτόγονοι αὐτοὶ σχηματισμοὶ ὄχι μόνον ὑπέστησαν ὅλας τὰς διαταράξεις τῶν νεωτέρων χρόνων, ἀλλ' ἐκτὸς αὐτοῦ προσεβλήθησαν ἀκόμη καὶ ὑπὸ πολλῶν ὅλλων ἀρχαιοτέρων κινήσεων.

Ἐκτάκτως καταπλῆσσον εἶναι τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον ὁ R. Ruedemann πρῶτος ὑπέδειξεν, ὅτι *τὰ πανάρχαια ὄρη τῆς γῆς διαιροῦνται εἰς δύο μεγάλας μάζας, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἔχει διεύθυνσιν διαφορετικὴν τῆς ἄλλης.* Ἐνῷ δηλ. ἐπὶ τοῦ νοτίου ἡμισφαιρίου κυριαρχεῖ πανταχοῦ διεύθυνσις βορρᾶ-νότου, τὰ ἀζωϊκὰ πετρώματα τοῦ βορείου ἡμισφαιρίου ἀποτελοῦν δύο μεγάλα ἡμίση-τόξα στρέφοντα πρὸς τὸν Πόλον τὰ πλευρά των, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἓν ἀναπτύσσεται ἐπὶ τῆς Βορείου Ἀμερικῆς (μετὰ τῆς Γροιλανδίας), τὸ δ' ἄλλο ἐπὶ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας.

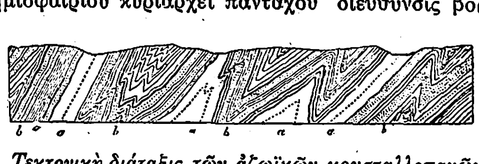

Τεκτονικὴ διάταξις τῶν ἀζωϊκῶν κρυσταλλοπαγῶν σχιστολίθων τῆς περιοχῆς τοῦ Grenville ἐν Καναδᾶ.
a = κρυσταλλοπαγὴς ἀσβεστόλιθος.
b = γνεύσιος καὶ χαλαζίτης.
(Κατὰ τὸν Logam).

Ἐπειδὴ δὲ ἡ χωρίζουσα τοὺς δύο ὄγκους τῶν παναρχαίων ὀροσειρῶν (βόρειον καὶ νότιον) ζώνη συμπίπτει μὲ τὴν μεγάλην κατὰ πλάτος ζώνην διαρρήξεων τῆς γῆς, ἥτις εἶναι καὶ ἡ κυρία ἕδρα τῆς σεισμικῆς καὶ ἡφαιστειακῆς ἐνεργείας, διὰ τοῦτο δύσκολα ἀπορρίπτεται ἡ σκέψις, ὅτι ἐδῶ συνεργάζονται πανάρχαιαι σχέσεις στερεοποιήσεως καὶ συρρικνώσεως.

8) Στρατιγραφία καὶ καθορισμὸς ἡλικίας. Οἱ ὑπερφλοιακοὶ (supercrustal) σχηματισμοὶ τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ συστήματος εἶναι σχεδὸν πάντοτε ἐκτάκτως ἰσχυρὰ μετατοπισμένοι καὶ μετακινημένοι. Τὰ στρώματα συνεπτυχώθησαν, συχνὰ παρουσιάζονται ὡς ἀπεσχισμένα, καὶ τότε εἰς πολλὰς περιπτώσεις τὰ τμήματα εἶναι ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα ὑπὸ ἐνεισδύσαντος γρανίτου, ἡ δὲ θέσις των μεμονωμένων στρωμάτων εἶναι συνήθως κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον κατακόρυφος, ἂν καὶ αἱ μᾶζαι τῶν πετρωμάτων ἐμφανίζονται ἐν γένει ἀρκούντως ἐπίπεδοι. Ὡς ἐκ τούτου εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ καθορίσῃ τις τὰς ἀρχικὰς σχέσεις ἀποθέσεως καὶ τὴν σειρὰν ἡλικίας τῶν ἀζωϊκῶν ἢ ἀρχαϊκῶν στρωμάτων.

Αἱ ἀρχαιόταται ἀπόπειραι διαιρέσεως τοῦ ἀζωϊκοῦ ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς ἐντελῶς πεπλανημένης ἐκδοχῆς, ὅτι ὁ παράλληλος ἱστὸς ἔπρεπε νὰ ἐξηγηθῇ ὡς στρῶσις καὶ ὅτι συνάμα οἱ γνεύσιοι πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἐστρωμένα συστήματα. Αἱ ἀρχαιότεραι αὐταὶ ὑποδιαιρέσεις, ὅπως ἡ ἤδη ἀναφερθεῖσα ὑποδιαίρεσις τοῦ ὑποτιθεμένου ἀζωϊκοῦ συστήματος τῆς Σαξωνίας ἢ ἡ διαίρεσις τῆς θεμελιώδους ὀροσειρᾶς τῆς Βαυαρίας εἰς *βοζικὴν* (bozische) καὶ *ἑρκύνιον* (hercynische) διάπλασιν, ἔχουν σήμερον σχεδὸν ἱστορικὸν μόνον ἐνδιαφέρον.

Ἄλλη μέθοδος καθορισμοῦ τῶν ἀντιστοίχων καὶ ἀμοιβαίων σχέσεων ἡλικίας τῶν διαπλάσεων τῆς θεμελιώδους ὀροσειρᾶς στηρίζεται ἐπὶ τῆς μελέτης τῶν μεταξύ των *σχέσεων ἐπαφῆς* (Kontaktverhältnisse). Ἡ διαπότισις ἑνὸς πετρώματος ὑπὸ ἄλλου πετρώματος ἐκρηξιγενοῦς φανερώνει ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔχει νεωτέραν γεωλογικὴν ἡλικίαν. Ὅπου δὲ πολλαὶ ἐκρηξιγενεῖς μᾶζαι ἔχουν μεγάλην ἐξάπλωσιν, ἐπιτυγχάνεται κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον εἷς προσδιορισμὸς ἡλικίας εἰς μεγάλας ἀποστάσεις. Εἰς τὴν ἐπαφὴν τῶν ἀποθεμάτων (ἰζημάτων) μὲ τὸ ὑποκείμενον πέτρωμα δύνανται νὰ παρουσιάζωνται κροκαλοπαγῆ, μὲ κροκάλας προερχομένας ἐκ τοῦ ὑποκειμένου πετρώματος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην — σπανίως ἀπαντωμένην — αἱ ἀμοιβαῖαι σχέσεις ἡλικίας εἶναι ἐντελῶς καταφανεῖς. Εἰς τινας περιπτώσεις δύναται ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς προσδιορισμὸν τῶν σχέσεων ἡλικίας ἡ τυχὸν διαφορὰ εἰς τὸν βαθμὸν τῆς μεταμορφώσεως, ἡ ὁποία εἴς τι ὡρισμένον ὅριον ἀποτόμως παύει. Ἐπίσης ἀρχικὰ πετρολογικὰ γνωρίσματα ἔχουν πολλάκις μεγάλην ἀξίαν, ἂν θέλωμεν νὰ κάμωμεν παραλληλισμὸν εἰς περιοχὰς ἐγγὺς ἀλλήλων κειμένας.

Ἡ μέθοδος αὕτη ὅμως τοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἡλικίας εἰς τὸ ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν σύστημα συναντᾷ μεγάλας δυσκολίας. Πολλῶν στρωμάτων, τὰ ὁποῖα κάποτε ἀπετέθησαν προδήλως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, δὲν δυνάμεθα σήμερον ν' ἀνεύρωμεν τὸ ἀρχικόν των ὑπόβαθρον· εὑρίσκονται ταῦτα βυθισμένα-ὡσανεὶ κολυμβῶντα-μέσα εἰς τὰς περιβαλλούσας αὐτὰ γρανιτικὰς μάζας.

Ἂν νῦν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψει ὅλαι αὐταὶ αἱ δυσκολίαι, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα ἐλλείπουσι τὰ ἀπολιθώματα—τὰ ὁποῖα εἰς τὰς νεωτέρας διαπλάσεις παρέχουν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς γεωλογικῆς ἡλικίας τὰ ἀσφαλέστατα κριτήρια—,δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς ἐκπληκτικὸν τὸ ὅτι μέχρι τοῦδε φαίνεται σχεδὸν ἀδύνατος μία ὑποδιαίρεσις τοῦ ἀζωϊκοῦ συστήματος ἰσχύουσα δι' ὅλην τὴν γῆν, καθὼς καὶ τὸ ὅτι καὶ αἱ τοπικαὶ ἀκόμη ὑποδιαιρέσεις πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ὑποθετικαὶ ἔν τινι μέτρῳ.

Τὰ μέλη τῶν θεμελιωδῶν ὀροσειρῶν καταλαμβάνουν τὸ ἓν πέμπτον περίπου τῆς ὅλης ἐπιφανείας τῆς γῆς. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὅμως δὲν ἔχει καταδειχθῇ ἡ προκαμβρικὴ ἡλικία τῶν μελῶν τούτων ὡς ἀσφαλής, ἀλλὰ φαίνεται μᾶλλον ὅτι ταῦτα ἔχουσι παλαιοζωϊκὴν ἢ καὶ ἀκόμη νεωτέραν γεωλογικὴν ἡλικίαν.

9) Τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα τῆς Φεννοσκανδίας. Ἡ περιοχὴ αὐτὴ (ὀνομασθεῖσα καὶ βαλτικὴ ἀσπὶς ὑπὸ τοῦ Suess), ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὴν Σκανδιναυϊκὴν χερσόνησον μετὰ τῆς Φιννλανδίας, τὴν Ἀνατολικὴν Καρελίαν καὶ τὴν χερσόνησον Κόλαν, ἔχει ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἐξερευνηθῇ λεπτομερῶς. Τούτου ἕνεκα καλῶς χαρακτηρίζεται ὡς τύπος διὰ τὰς ἀζωϊκὰς ἢ ἀρχαϊκὰς διαπλάσεις, αἱ ὁποῖαι ἰδιατέρως ἐπικρατοῦν εἰς τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς περιοχῆς ταύτης. Ἡ προκαμβρικὴ ἡλικία της ἔχει ἀσφαλῶς καθορισθῇ, διότι οἱ κρυσταλλοπαγεῖς σχηματισμοὶ εἰς τὸ κράσπεδον τῆς Φεννοσκανδίας, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἐπικαλύπτονται ἀπὸ παλαιοζωϊκοὺς σχηματισμούς, οἱ ὁποῖοι ἐκτείνονται εἰς μεγάλην ἔκτασιν, κείμενοι σχεδὸν ὁριζοντίως καὶ πρὸς τὰ κάτω, ἐξικνοῦνται δὲ μέχρι τοῦ *καμβρίου* καὶ μάλιστα μέχρι τοῦ *ἠωκαμβρίου*.

Τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα παρουσιάζει εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν πολυποίκιλον κατασκευὴν καὶ οἱ ἀρχέγονοι χαρακτῆρες τῶν πετρωμάτων συχνάκις εἶναι ἄριστα διατετηρημένοι. Τὸ τοιοῦτον ἰδιαιτέρως παρατηρεῖται εἰς τὴν μέσην ζώνην τῆς Φεννοσκανδίας, τὴν ἐκτεινομένην κατὰ τὴν διεύθυνσιν Β—Ν, ἐνῷ αἱ κρασπεδοπεριοχαὶ (Randgebiete) καταλαμβάνονται ὑπὸ ὁμοιομόρφων γνευσιακῶν σχηματισμῶν μαζὶ μὲ προτεροζωϊκοὺς τοιούτους ἐπικειμένους ἐπὶ τῶν γνευσιακῶν. Ἡ μέση ζώνη

Digitized by Google

αὕτη συνίσταται ἐκ ποικιλοχρώμου συμφύρματος διαφοροειδῶν σχιστολιθικῶν πετρωμάτων καὶ γρανιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἢ μόνοι των σχηματίζουν ἐκτεταμένας περιοχὰς ἢ εἶναι συνυφασμένοι μετὰ τῶν σχιστολίθων ποικιλοτρόπως.

Εἰς τὸ ἀρχαιότερον τμῆμα τοῦ ἀζωϊκοῦ τῆς Φεννοσκανδίας ὁ Sederholm διέκρινε τρεῖς τύπους, τοὺς ὁποίους ὠνόμασε *σβιονικόν, μποττνικὸν* καὶ *λαδογικὸν* (svionisch, bottnisch, ladogisch). Εἰς τὴν μέσην Σουηδίαν καθὼς καὶ εἰς τὴν *σβεκοφεννικὴν* (sveko—fennisch) *ζώνην*, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς μέσης Σουηδίας ἐκτείνεται ὑπὲρ τὴν νοτιοδυτικὴν Φιννλανδίαν κατὰ διεύθυνσιν ἀνατολικοβορειοανατολικήν, ἐπικρατοῦν οἱ σχιστόλιθοι τοῦ *σβιονικοῦ* τύπου μεταξὺ τῶν ὁποίων ἰδιαιτέρως οἱ λεπτοκοκκώδεις ἀστριοβριθεῖς ἄστριοι, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν Σουηδίαν ὀνομάζονται *λεπτῖται* καὶ οἱ ὁποῖοι ἔγιναν γνωστοὶ διὰ τῶν λεπτομερῶν ἐρευνῶν τοῦ Törnebohm, Högbom, Bäckström, Holmquist, Gavelin, Eskola, καὶ ἄλλων ἐρευνητῶν. Ὡς πρὸς τὴν σύνθεσίν των ἐμφανίζουν μεγάλην ποικιλίαν καὶ γενετικῶς δ' ἐπίσης διαφέρουν ἀλλήλων. Τὸ μεγαλύτερον μέρος ἐξ αὐτῶν φαίνεται ὅτι εἶναι ἡφαιστειογενεῖς τόφφοι ἢ πετρώματα γεννηθέντα διὰ τῆς ἀλλοιώσεως τοφφογενῶν ἰζημάτων. Συχνὰ ἐπίσης συνοδεύονται ὑπὸ μεταρυολίθων καὶ τραχειτῶν. Παρουσιάζονται ὅμως ἐπίσης, ἂν καὶ εἰς μικροτέραν ποσότητα, μαρμαρυγιακοὶ σχιστόλιθοι καθὼς καὶ πολὺ χαλαζιοβριθεῖς σχίσται, καὶ δὴ καθαροὶ χαλαζῖται ἐν συνεξαρτήσει μετὰ τῶν λεπτιτῶν. Τὸ τοιοῦτον ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν, ὅτι ἤδη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀποθέσεώς των ἐλάμβανον χώραν πραγματικὰ φαινόμενα ἀποσαθρώσεως.

Ἐπίσης εἰς τὴν σβιονικὴν διάπλασιν δὲν λείπουν ἐντελῶς κροκαλοπαγικοὶ σχιστόλιθοι (Konglomeratschiefer). Ἐκτὸς τούτων ἐνστρώσεις ἀσβεστολίθων εἶναι πολὺ διαδεδομέναι. Ἓν μέγα μέρος τῶν σουηδικῶν σιδηρομεταλλευμάτων, ὅπως π.χ. τὰ ὀνομαστὰ κοιτάσματα τοῦ Grängesberg, Dannemora, Norberg, Persberg, κ. λ. π., παρουσιάζονται ἐντὸς τῆς διαπλάσεως τῶν λεπτιτῶν. Ἐπίσης χαλκοπυρίτης (Falun τῆς Σουηδίας, Orijärvi τῆς Φιννλανδίας) καὶ σφαλερίτης (Ammeberg τῆς Σουηδίας) παρουσιάζονται εἰς τὴν αὐτὴν διάπλασιν. Βασικὰ ἐκρηξιγενῆ πετρώματα (Μεταβασάλται καὶ μεταδιαβάσαι) εἶνε πολὺ ἐξηπλωμένα καὶ ἀποτελοῦν ἐν Φιννλανδίᾳ σημαντικὸν τμῆμα τῆς σβιονικῆς διαπλάσεως. Οἱ ἀσβεστόλιθοι συχνὰ δεικνύουν τὸν *ἱστὸν ἠωζώου* (Eozoonstruktur), ἓν δικτυοειδὲς συνύφασμα ἀσβεστίτου καὶ ὀφείτου, τὸ ὁποῖον παλαιότερον ἐθεωρήθη ἐσφαλμένως ὡς ἀπολίθωμα, ὀνομασθὲν μάλιστα *ἠώζωον τὸ καναδικὸν* (Eozoon canadensis).

Οἱ σχιστολιθικοὶ σχηματισμοὶ τοῦ *μποττνικοῦ* τύπου παρουσιάζονται κυρίως εἰς τὸ μέσον μιᾶς ζώνης, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Tammerfors (ἐν Φιννλανδίᾳ) πρὸς Β. καὶ ἐγκαρσίως ὑπὲρ τὸν Μποττνικὸν κόλπον πρὸς τὴν Skelleftea εἰς τὴν βόρειον Σουηδίαν. Εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην παρουσιάζονται, κατὰ τὰς ἐρεύνας τῶν Sederholm, Högbom, Mäkinen κ. λ. π., ἐν ἐκτάκτως καλῇ διατηρήσει, παχέα κροκαλοπαγῆ, φυλλῖται (οἱ ὁποῖοι συχνὰ δεικνύουν θαυμασίως παράλληλον ἢ διαγώνιον στρῶσιν), μεταμορφωμένα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα καὶ τόφφοι ποικίλης συνθέσεως. Ἡ κανονικὴ στρῶσις τῶν φυλλιτῶν ὁμοιάζει μὲ τὴν στρῶσιν τῆς ἀργίλου τῶν παγετώνων καὶ ἐξηγήθη ὡς *στρῶσις ἐτησία* (Jahres schichtung). Σακκοειδῆ ἢ ἀσκοειδῆ συσσωρεύματα (μὲ σαφῆ ὅρια) ἀνθρακικῆς οὐσίας περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ Sederholm, ὡς πιθανῶς φυτικόν, ἂν καὶ ἀκόμη πάντοτε κάπως προβληματικόν, ἀπολίθωμα, ὀνομασθὲν ὑπ' αὐτοῦ *Κορύκιον τὸ αἰνιγματικόν* (Corycium enigmaticum Sederholm). Ἡ διάπλασις μόνη τῶν φυλλιτῶν ἔχει πάχος τοὐλάχιστον 2000 μέτρων καὶ τὸ ἐπ' αὐτῶν ἀνώτερον τμῆμα τῆς μποττνικῆς διαπλάσεως ἔχει τὸ ἴδιον τοὐλάχιστον πάχος. Χαλαζῖται φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν καθ' ὁλοκληρίαν εἰς τὴν μποττνικὴν διάπλασιν, καὶ οἱ ἀσβεστόλιθοι ἐπίσης πολὺ σπανίως παρουσιάζονται.

Σχηματισμοὶ πετρωμάτων τοῦ αὐτοῦ τύπου εὑρίσκονται ἐπίσης εἰς πολλοὺς τόπους τῆς μέσης Σουηδίας. Μεταβασάλται (οὐραλιτικοὶ πορφυρῖται), κατατασσόμενοι εἰς τὴν μποττνικὴν διάπλασιν, παρουσιάζονται εἰς τὴν νότιον Φιννλανδίαν ὡς ἐκτεταμένα, ἰσχυρῶς συνεπτυχωμένα καλύμματα. Δεικνύουν συχνὰ θαυμασίως τοὺς χαρακτηριστικοὺς ἱστοὺς ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων τῆς τότε ἐποχῆς, ὡς π. χ. οἱ τύποι τῶν ἀμυγδαλολίθων, λατυποειδοῦς λάβας, τόφφων, λάβας Pillow κ. τ. λ.

Οἱ σχιστολιθικοὶ σχηματισμοὶ τοῦ *λαδογικοῦ* τύπου, οἱ ὁποῖοι ἰδιαιτέρως παρουσιάζονται παρὰ τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς λίμνης Λαδόγας, καθὼς ἐπίσης καὶ εἰς τὴν μέσην Φιννλανδίαν, ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν Sederholm, Frosterus καὶ Trüstedt. Συνίστανται κυρίως ἐκ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων καὶ φυλλιτῶν, χαλαζιτικῶν σχιστολίθων καὶ δολομιτικῶν ἀσβεστολίθων μετ' ἐνστρωμένων μεταδιαβασῶν. Πραγματικὰ ἡφαιστειογενῆ πετρώματα καὶ τόφφοι φαίνονται, ὅτι εἶναι πολὺ σπάνιοι εἰς τὴν διάπλασιν αὐτήν. Τὸ πάχος τῶν σχηματισμῶν αὐτῶν φθάνει εἰς πολλὰς χιλιάδας μέτρων.

Μεταξὺ τῶν *γρανιτικῶν πετρωμάτων* τοῦ φεννοσκανδικοῦ ἀζωϊκοῦ συστήματος δυνάμεθα εἰς τὴν μέσην ζώνην νὰ χωρίσωμεν τοὐλάχιστον δύο ἢ τρεῖς ὁμάδας, αἱ ὁποῖαι διακρίνονται ἐν μέρει ἀπ' ἀλλήλων διὰ τοῦ τρόπου τῆς διατάξεώς των ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἀνωτέρω περιγραφείσας σχιστολιθικὰς διαπλάσεις. Ἡ ἀρχαιοτάτη περιλαμβάνει *γρανιτικοὺς γνευσίους*, οἱ ὁποῖοι συχνὰ ἀντιστοιχοῦν καὶ συμφωνοῦν πρὸς τοὺς παρουσιαζομένους εἰς τὰς κρασπεδοπεριοχὰς ἔξω τῆς μέσης ζώνης. Μεταπίπτουν—κατὰ τὰς ἐρεύνας Σουηδῶν καὶ Φιννλανδῶν ἐρευνητῶν—εἰς λεπτίτας, διασχίζουν ὅμως ἐν μέρει αὐτοὺς καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι νεώτεροί των. Γρανιτογνεύσιοι ὅμως, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ «*καταρχαϊκὸν*» (=ἐντελῶς ἀρχαϊκόν —Katarchaïkum), σχηματίζουν τὸ ὑπόβαθρον τῶν λαδογικῶν σχηματισμῶν παρὰ τὴν Λαδόγαν, ὅπου παρουσιάζονται εἰς ἐκτάσεις ᾠοειδῶς διαμεμορφωμένας ἐντὸς τῶν σχιστολίθων· εἶναι λοιπὸν προ—λαδογικοί. Ὅμοιοι γρανιτογνεύσιοι παρὰ τὴν νότιον ἀκτὴν τῆς Φιννλανδίας διαπερῶνται ὑπὸ συστημάτων φλεβῶν ἡφαιστειογενῶν πετρωμάτων εἰς μεγάλην ἐξάπλωσιν. Αἱ φλέβες δ' αὗται ἔχουσι συνεξάρτησιν, ὅπως παραδέχονται, μὲ τοὺς μποττνικοὺς οὐραλιτικοὺς πορφύρας, συνεπῶς καὶ ἐδῶ ἐπίσης οἱ γρανῖται εἶναι προμποττνικῆς ἡλικίας.

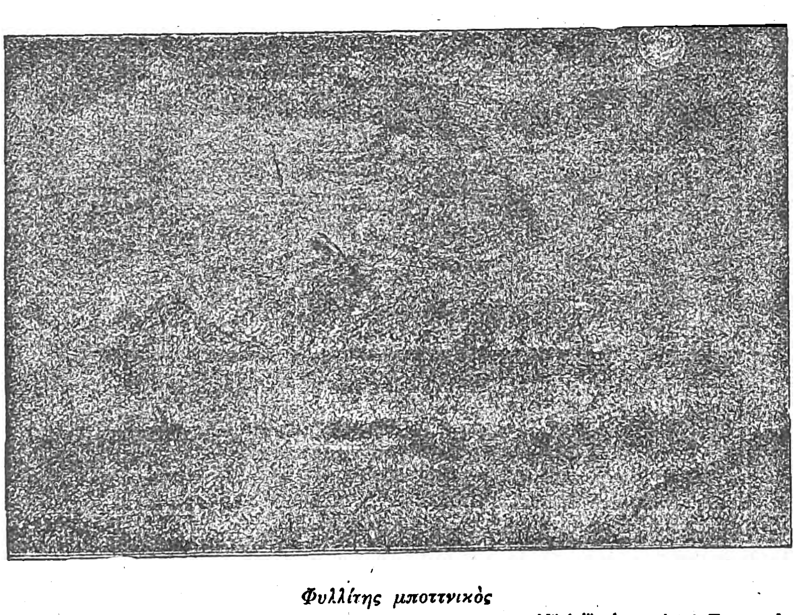

Φυλλίτης μποττνικὸς
δεικνύων τὴν κατ' ἔτη στρῶσιν. (Ἀνατολικὴ ἀκτὴ τῆς λίμνης Näsi järvi παρὰ τὸ Tammerfors τῆς Φιννλανδίας). 2 : 7. *(Φωτογρ. τοῦ J. J. Sederholm.)*

Κατά τινα ὑπόθεσιν — διατυπωθεῖσαν ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ Törnebohm—οἱ ἀρχαιότατοι γρανιτικοὶ γνεύσιοι τῆς Φεννοσκανδίας, ἰδίᾳ ὁ ἐρυθρὸς «σιδηρογνεύσιος (Jarngneiss)» τῆς δυτικῆς Σουηδίας, θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρῶνται ὡς μέρη τοῦ ἀρχεγόνου πηχθέντος φλοιοῦ τῆς γῆς, τοῦ σχηματισθέντος δηλ. πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἀπόθεσις ἰζημάτων. Κατὰ μέγα μέρος ὅμως πρέπει οἱ ἀρχαῖοι γρανιτογνεύσιοι νὰ θεωρῶνται ὡς γρανῖται ἀποφύσεων αἵτινες ἀπέκτησαν παράλληλον ἱστόν, διότι διαπερῶσιν, ὡς ἐλέχθη, συχνὰ τοὺς σβιονικοὺς σχιστολίθους καὶ ἀποτελοῦν μετ' αὐτῶν μικτὰ πετρώματα παντὸς εἴδους, μεταξὺ τῶν ὁποίων τόσον τυπικοὺς φλεβογνευσίους ὅσον καὶ ἐκρηξιγενῆ πληρώματα ρωγμῶν. Καὶ διορῖται ἐπίσης καὶ γάββροι παρουσιάζονται ἐν γενετικῇ συνεξαρτήσει μετὰ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν γρανιτῶν.

Ἡ νεωτέρα ὁμὰς τῶν ἀζωϊκῶν ἢ ἀρχαϊκῶν γρανιτῶν περιλαμβάνει πετρώματα, τὰ ὁποῖα εἶναι ὄγκοι ἀκανόνιστοι, ἐφ' ὅσον δὲν ἀπέκτησαν, διὰ τῆς ἀπορροφήσεως ἀρχαιοτέρων σχιστολιθικῶν πετρωμάτων, παράλληλον ἱστόν. Εἶναι ἐν μέρει κοκκώδη, ἐν μέρει δὲ πορφυροειδῆ. Ἐκτὸς τῶν τυπικῶν γρανιτῶν, οἱ ὁποῖοι εἶναι πλούσιοι εἰς μικροκλινῆ καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἶναι ἐρυθρωποί, ἐμφανίζονται καὶ βασικώτερα πετρώματα εἰς τὴν ὁμάδα ταύτην. Τὰ πλέον ὄξινα, καθαρῶς γρανιτικὰ πετρώματα εἶναι γενικῶς τὰ νεώτατα μεταξὺ τῶν πλουτωνείων αὐτῶν πετρωμάτων.

Οἱ γρανῖται οὗτοι διϋφαίνουν παρὰ τὰ ἄκρα των τοὺς ἀζωϊκοὺς σχιτολίθους κατὰ τὸν πλέον ποικίλον τρόπον, σχηματίζοντες μιγματίτας. Ἰδιαιτέρως βαθεῖα εἶναι ἡ διείσδυσις τοῦ ἐρυθροῦ μικροκλινοβριθοῦς γρανίτου τῆς σβεκοφεννικῆς ζώνης παρὰ τὴν νότιον ἀκτὴν τῆς Φιννλανδίας, καθὼς καὶ μεταξὺ τῶν γρανιτῶν τῆς βορείως τῆς Λαδόγας περιοχῆς καὶ τῶν λαδογικῶν σχιστολίθων.

Τὰ ὄξινα ἡφαιστειογενῆ πετρώματα, τὰ ἐμφανιζόμενα ὡς καλύμματα εἰς τοὺς μποττνικοὺς σχηματισμούς, δεικνύουν μεταβάσεις εἰς γρανίτας. Παρουσιάζονται ἐπίσης γρανῖται πραγματικοῦ πλουτωνείου τύπου ὡς κροκάλαι εἰς τοὺς κροκαλοπαγασχιστολίθους. Ἓν μέρος ἐξ ἄλλου τῶν ὀγκωδῶν (massig) ἀζωϊκῶν γρανιτῶν εἶναι μποττνικῆς ἢ προμποττνικῆς ἡλικίας. Εἶναι πιθανὸν ὅτι ἡ ἰσχυρὰ ἡφαιστειότης κατὰ τὴν μποττνικὴν ἐποχὴν ἐσημείωσε τὴν ἔναρξιν τῶν ἐκρήξεων, αἱ ὁποῖαι ἔδοσαν ἀργότερον ἀφορμὴν εἰς τὴν ἀνέξοδον τῶν γρανιτῶν.

Ἡ μποττνικὴ διάπλασις εἶναι ἴσως κατά τι νεωτέρα ἀπὸ τὴν καθ' αὐτὸ διάπλασιν τῶν λεπτιτῶν. Ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τῶν μποττνικῶν πρὸς τοὺς λαδογικοὺς σχηματισμούς, αὗται δὲν καθωρίσθησαν εἰσέτι ἀσφαλῶς. Πιθανῶς εἶναι ὄψεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς σειρᾶς σχηματισμῶν ἢ οἱ λαδογικοὶ σχιστόλιθοι ἀντιστοιχοῦν στρωματογραφικῶς πρὸς τὴν διάπλασιν τῶν φυλλιτῶν τοῦ κατωτέρου τμήματος τῆς μποττνικῆς διαπλάσεως. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἄλλαι ἐκδοχαὶ περὶ τῆς ἡλικίας τῆς λαδογικῆς διαπλάσεως.

Εἰς τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα τῆς Φεννοσκανδίας προσαρτῶνται ἐπὶ πλέον ἐκεῖνοι οἱ σχηματισμοί, οἵτινες ὠνομάσθησαν ὑπὸ τῶν Forsterus καὶ Ramsay *καλεβικοὶ* (Kalevisch). Κατατάσσονται οὗτοι ὑπὸ τῶν διαφόρων συγγραφέων ὁτὲ μὲν εἰς τὸ ἀρχαϊκὸν ἢ ἀζωϊκόν, ὁτὲ δ' εἰς τὸ προτεροζωϊκὸν καὶ κατέχουν πραγματικῶς ἐνδιάμεσον θέσιν. Συνίστανται ἐκ κροκαλοπαγῶν (τῶν ὁποίων αἱ κροκάλαι εἶναι ἐκ γρανίτου ἢ γνευσίου, καταγόμεναι ἐκ τῶν ὑποκειμένων στρωμάτων), χαλαζιτῶν, φυλλιτῶν καὶ μαρμαρυγιακῶν σχιστολίθων, συνοδευομένων ὑπὸ πολυαρίθμων ἐνστρώσεων δολομιτικῶν ἀσβεστολίθων καὶ διαβασῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τελείως οὐραλιτοποιημένων. Οἱ τοιοῦτοι σχηματισμοί, οἱ ὁποῖοι, ὡς φαίνεται, ἀπετέθησαν ἐντὸς ἑνὸς ἀρχαίου γεωσυγκλίνου, ἐκτείνονται ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Λαδόγας πρὸς Β. καὶ ΒΑ. κατεύθυνσιν μέχρι τῆς βορείου Φιννλανδίας καὶ τῆς Λαππλανδίας. Τὰ ὅριά των πρὸς τοὺς λαδογικοὺς σχιστολίθους εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκαθόριστα, ἀκόμη δὲ δὲν ἔχουν ἀποσαφηνισθῆ αἱ σχέσεις των πρὸς τοὺς γιατουλικοὺς (Jatulische) σχηματισμούς, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς τὸ προτεροζωϊκὸν σύστημα. Ὑπό τινων συγγραφέων κατατάσσονται αἱ δύο διαπλάσεις, ἡ καλέβιος καὶ ἡ λαδόγιος, εἰς τὸ προτεροζωϊκόν. Αἱ ἐκδοχαὶ ὅμως περὶ τῶν ὁρίων τῆς καλεβικῆς διαπλάσεως συχνὰ πολὺ μετεβλήθησαν. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει τὰ καλεβικὰ ἰζηματογενῆ πετρώματα ἀνήκουν εἰς ἕνα γεωλογικὸν κύκλον, κεχωρισμένον ἀπὸ τὸ καθ' αὐτὸ ἀρχαιότερόν των ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν σύστημα. Ἰδιαιτέρως πρὸς Β. τῆς Φιννλανδίας παρουσιάζονται εἰς μεγάλην ἐξάπλωσιν γρανῖται, οἱ ὁποῖοι διασχίζουν τοὺς καλεβικοὺς σχηματισμοὺς καὶ σχηματίζουν ἐπίσης ἐν μέρει μὲ αὐτοὺς μιγματίτας. Οἱ *μετακαλεβικοὶ* αὐτοὶ γρανῖται συμπεριλαμβάνονται, μαζὶ μὲ τοὺς νεοαζωϊκούς, ὑπὸ τὸ ὄνομα *σεραρχαϊκοὶ* (serarchaische) γρανῖται. Κατὰ νεωτέρας ἀνακαλύψεις, φαίνονται οἱ μετακαλεβικοὶ γρανῖται, ἐν μέρει τοὐλάχιστον, διεισδύοντες καὶ διὰ τῶν προτεροζωϊκῶν γιατουλείων σχηματισμῶν, συνεπῶς εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν εἶναι *μεταγιατουλικῆς* ἡλικίας.

Ἐντὸς τοῦ καλεβικοῦ χαλαζίτου παρουσιάζεται ἡ μεγάλη ἐμφάνισις χαλκοπυρίτου τοῦ Outokumpu ἐν Φιννλανδίᾳ, ἡ ὁποία φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ μεγίστη τοῦ κόσμου.

Οἱ σχιστολιθικοὶ σχηματισμοὶ τῆς σουηδικῆς Λαππλανδίας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀνήκουν τὰ ὀνομαστὰ κοιτάσματα μαγνητίτου τοῦ Kiirunavaara, Gellivaara, κ.λ.π., εἶναι ἀντίστοιχοι ἢ πρὸς τὴν μποττνικὴν ἢ πρὸς τὴν καλεβικὴν βαθμῖδα. Συνίστανται ἐν μέρει μὲν ἐκ πορφυριτικῶν πετρωμάτων μετὰ τόφφων καὶ θραυσματοπαγῶν πετρωμάτων, ἐν μέρει δ' ἐκ χαλαζιτῶν καὶ φυλλιτῶν.

Τὰ ὑπερφλοιακὰ πετρώματα εἶναι συχνὰ ἰσχυρῶς ἐπηρεασμένα ὑπὸ τῆς ὀρεσιγόνου θλίψεως. Εἶναι ἀρχαιότερα ἀπὸ τοὺς νεωτάτους ἀζωϊκοὺς γρανίτας τῆς περιοχῆς. Τὰ μεταλλεύματα τοῦ Kiirunavaara περιέχουν πολλὰς ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων τόννων μαγνητίτου, ἀναμεμιγμένου συχνὰ μὲ ἀπατίτην. Οὐδεμία δὲ διαφορὰ γνωμῶν ὑφίσταται πλέον σήμερον περὶ τῆς ἐκρηξιγενοῦς φύσεως τῶν μεταλλευμάτων τούτων.

10) Αἱ «θεμελιώδεις ὀροσειραὶ» τῆς μέσης καὶ νοτίας Εὐρώπης. Εἰς τὴν μέσην καὶ νοτίαν Εὐρώπην ἐμφανίζονται εἰς πολλὰ μέρη κρυσταλλοπαγῆ πετρώματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν καταταχθῆ εἰς τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα. Εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὰς γει-

Digitized by Google

τονικὰς πρὸς αὐτὴν χώρας παρουσιάζονται τοιαῦτα εἰς τὸν βαυαρικο-βοημικὸν Δρυμόν, εἰς τὰ Fichtelgebirge, εἰς τὰ Μεταλλευτικὰ (Erzgebirge) ὄρη, εἰς τὰ Γιγάντεια ὄρη (Riesengebirge κ. λ. π., εἰς τὰ κεντρικὰ μέρη (πυρῆνας) τοῦ Spessart, τοῦ βορείου Θυριγγικοῦ δρυμοῦ, τοῦ Μέλανος Δρυμοῦ καὶ τῶν Βοσγίων. Περαιτέρω παρουσιάζονται εἰς τὰς κεντρικὰς ἁλύσεις τῶν ἐλβετικῶν Ἄλπεων, Βρετάννην καὶ Ὠβέρνην, ἐπὶ τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Σαρδηνίας, εἰς τὴν δυτικὴν Ἱσπανίαν, ἐπὶ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν. Εἰς ὀλίγας ὅμως μόνον θέσεις παρουσιάζονται τὰ κρυσταλλοπαγῆ αὐτὰ πετρώματα εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν κάτω ἀπὸ ἀρχαιοπαλαιοζωϊκὰ ἀποθέματα, ἐξ οὗ καθίσταται δυνατὸν νὰ καθορισθῇ ὅτι ἔχουν προκαμβρικὴν ἡλικίαν. Ἔλαβον μέρος εἰς μεγίστην ἔκτασιν εἰς τὰς *μετανθρακικὰς* (postkarbonische) πτυχώσεις ὀρέων καὶ διεσχίσθησαν ὑπὸ ἀνθρακικῶν γρανιτῶν. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐγεννήθησαν ἐπίσης, π. χ. εἰς τὴν Βρετάννην, μιγματῖται. Γεωλόγοι τινὲς μάλιστα τείνουν εἰς τὸ νὰ παραδεχθῶσιν, ὅτι αἱ κρυσταλλοπαγεῖς περιοχαί, ἰδίως τῆς Μέσης Εὐρώπης, ἔλαβον τὴν σημερινήν των κατασκευὴν ἐν συνεξαρτήσει μετὰ τῶν παλαιοζωϊκῶν ὀρεινῶν πτυχώσεων, καὶ συνεπῶς, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ καθαρῶς πραγματικῶν ἀζωϊκῶν σχηματισμῶν. Ἐν τούτοις ἡ ἐκδοχὴ αὐτὴ εἶναι βεβαίως ὑπερβολική. Ἐκ τῶν νεωτέρων ἐρευνῶν προκύπτει μετὰ πιθανότητος, ὅτι, π. χ., οἱ γνεύσιοι εἰς τὸν Μέλανα Δρυμὸν καὶ εἰς τὰ Βόσγια, οἱ ὁποῖοι ἐμελετήθησαν διὰ τῶν ὀνομαστῶν μελετῶν τῶν Rosenbusch, Sauer, Cohen καὶ ἄλλων, ἔλαβον τὴν σημερινήν των κατασκευὴν πρὸς τῆς εἰσβολῆς τῶν ἀνθρακικῶν πτυχώσεων καὶ τῆς εἰσδύσεως γρανιτῶν, καὶ ὅτι ἐγεννήθησαν κατὰ μέγα μέρος διὰ τῆς ἐγχύσεως ἀρχαίων γρανιτῶν εἰς προκαμβρικὰ ἀποθέματα ἢ διὰ τῆς πλουτωνείου ἐξαλλοιώσεως τοιούτων ἀποθεμάτων (οἱ γνεύσιοι τοῦ Rench). Ἄλλοι γνεύσιοι (οἱ γνεύσιοι τοῦ Schapbach) εἶναι γρανῖται μεταμορφωθέντες.

Ἐπίσης τὰ αὐτὰ ἰσχύουν καὶ διὰ τὰς θεμελιώδεις ὀροσειρὰς τῆς Βαυαρίας, αἱ ὁποῖαι ἐμελετήθησαν προγενέστερον ὑπὸ τοῦ Cümbel καὶ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Weinschenk καὶ ἄλλων ἐρευνητῶν. Τοὐναντίον φαίνεται ὅτι ἡ σαξωνικὴ θεμελιώδης ὀροσειρὰ δέον νὰ θεωρῆται μετὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Cäbert γενικῶς ὡς παλαιοζωϊκή. Εἰς τὰς Ἄλπεις φαίνεται, ὅτι παρὰ τοὺς παλαιοζωϊκοὺς γρανίτας καὶ σχιστολίθους ἐμφανίζονται καὶ ἀρχαιότεροι γνεύσιοι· ἀλλ' ἐκεῖ αἱ τριτογενεῖς ὀρεσιγόνοι πτυχώσεις ἐξήσκησαν τόσῳ ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν, ὥστε μόλις εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθοῦν ἀπ' ἀλλήλων τὰ ἀρχαιότερα καὶ τὰ νεώτερα μέλη τῆς ὁμάδος τῶν κρυσταλλοπαγῶν πετρωμάτων. Αἱ μηχανικαὶ πιέσεις προὐξένησαν ἕνα ἐκπεφρασμένον σχιστοφυᾶ ἱστὸν καὶ τὰ σώματα τῶν πετρωμάτων διετάχθησαν κατὰ στρώματα μὲ πλακώδη ἀποχωρισμόν, διεστρεβλώθησαν, συνεπτυχώθησαν καὶ συχνὰ διερράγησαν ἰσχυρῶς. Ὁ ἀλπινικὸς ὅμως αὐτὸς τύπος τῶν θεμελιωδῶν ὀροσειρῶν δὲν παρουσιάζεται συχνὰ εἰς τὰς μεγίστας ἀζωϊκὰς ἢ ἀρχαϊκὰς περιοχὰς καὶ εἶναι ἁπλῶς τὸ ἀποτέλεσμα τῶν κινήσεων μαζῶν, αἱ ὁποῖαι οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχουν μὲ τὸν πρῶτον ἀρχικὸν σχηματισμὸν τῆς θεμελιώδους ὀροσειρᾶς.

Εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν καὶ τὴν Ἰρλανδίαν παρουσιάζονται εἴς τινα μέρη σχηματισμοὶ ἀζωϊκοῦ τύπου. Εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν Σκωτίαν ἀναπτύσσονται οἱ γνεύσιοι, οἱ ὁποῖοι κατατάσσονται εἰς τὴν καλουμένην *Λεβισιανὴν* (Lewisian) βαθμῖδα. Ἐπίσης εἰς τὴν αὐτὴν χώραν εὑρίσκονται παρεμβεβλημένοι ἐντὸς τῶν γνευσίων χαλαζῖται, ἀσβεστόλιθοι κλπ.

Εἰς τὰς Σκωτικὰς ὑψηλὰς ὀροσειρὰς οἱ *σχιστόλιθοι τοῦ* Moine (Moineschiefer), οἱ ὁποῖοι συνίστανται ἐξ ὁμοίων πετρωμάτων καὶ χαλαζιτῶν, ἀντιπροσωπεύουν τὴν ἰσχυρῶς μεταμορφωθεῖσαν ὄψιν μιᾶς πολὺ ἀρχαίας, πιθανῶς ἀζωϊκῆς, διαπλάσεως ἐξ ἰζηματογενῶν πετρωμάτων. Τὰ πετρώματα ὅμως αὐτά, κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν καληδονείων ὀρεινῶν ἁλύσεων, συνεπτυχώθησαν, συνεμαλάχθησαν καὶ ἐν μέρει συστηματικῶς κατεθρύβησαν. Πρὸς ἀνατολὰς παρόμοια πετρώματα ἀποτελοῦν τοὺς λεγομένους σχιστολίθους τοῦ Darladian. Εἰς τὴν Ἰρλανδίαν καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Anglesey παρουσιάζονται ἐπίσης τόσον ἀζωϊκὰ ἰζηματογενῆ πετρώματα ὅσον καὶ γρανῖται καὶ τυπικοὶ μιγματῖται.

11) Τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα τῆς Β. Ἀμερικῆς. Ἡ μεγάλη *καναδικὴ ἀσπὶς* (Kanadische Schild), περιοχὴ περιλαμβάνουσα τὸ βορειοανατολικὸν τμῆμα τοῦ Καναδᾶ, δηλ. τὰς περὶ τὸν Οὐδσώνειον κόλπον χώρας, ἐκτάσεως περίπου 5 ἑκατομμυρίων τετραγωνικῶν χιλιομέτρων, καὶ τῆς ὁποίας ἄμεσος συνέχεια δύναται νὰ θεωρηθῇ ἡ προκαμβρικὴ περιοχὴ τῆς Γροιλανδίας, συνίσταται κυρίως ἐκ γρανιτῶν, γνευσίων καὶ ἐξ ὑπερφλοιακῶν σχηματισμῶν, *συχνὰ* συνυφασμένων στενῶς *μετὰ τούτων.* Ὅλα αὐτὰ τὰ πετρώματα κατὰ μέγα μέρος ἀνήκουν εἰς τὸν ἀζωϊκὸν αἰῶνα.

Εἰς τὸν νότιον Καναδᾶν καὶ τὰ συνορεύοντα μέρη τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν συναντῶνται εἰς τὸ ἀζωϊκὸν *συχνὰ* μεγάλαι μᾶζαι ἐκ μεταμορφωμένων βασαλτικῶν πετρωμάτων καὶ ἐκ τῶν τόφφων των. Οἱ μεταβασάλται οὗτοι παρουσιάζουν συνήθως τὸν ἰδιάζοντα ἐλλειψοειδῆ ἱστόν, ὅστις εἶναι χαρακτηριστικὸς διὰ τὰς λάβας Pillow. Ἓν μέγα μέρος τῶν πετρωμάτων *αὐτῶν* ἀνήκει εἰς τὴν *Κεεβατινὴν* διάπλασιν .(Keewatin).

Ὁμοῦ *μετ' αὐτῶν* παρουσιάζονται καὶ *χαλαζῖται*, ἄλλοτε ἰασπιδοειδεῖς καὶ ἄλλοτε ἐναλλασσόμενοι ποικιλοτρόπως μὲ λεπτὰς ἐνδιαμέσους στρώσεις μαγνητίτου. *Αἱ τοιαῦται* ζῶναι μεταλλευμάτων φθάνουσιν *οὐχὶ σπανίως* τὸ μῆκος 15-25 χιλιομέτρων. Τὸ μετάλλευμα κατὰ τὸ μέγιστον μέρος του εἶναι μετάλλευμα συγκεντρώσεως (Konzentrationserz) καὶ ἐξάγεται μόνον εἴς τινας θέσεις. Ἐπίσης *παρουσιάζονται* φυλλῖται καὶ κεροστιλβικοὶ σχιστόλιθοι, *συχνὰ* συντροφεύοντες τὰ ὡς ἄνω πετρώματα. Ὁ Lawson κατατάσσει τὰ ἰζηματογενῆ ταῦτα πετρώματα εἰς μίαν ἰδιαιτέραν ὑποδιαίρεσιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει *Couchiching*, καὶ τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ὡς ἀρχαιοτέραν τῆς Κεεβατινῆς. Ἡ ἄποψις ὅμως αὕτη διαμφισβητεῖται ὑπὸ ἄλλων.

Κορύκιον τὸ αἰνιγματικὸν Sederholm.
Σακκοειδεῖς συσσωρεύσεις ἀνθρακικῆς οὐσίας, αἱ ὁποῖαι ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τοῦ Sederholm ὡς πιθανῶς φυτικὰ ἀπολιθώματα. (1 : 4, 4).

Εἰς μεγαλύτερα ποσὰ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ὀντάριο φυλλῖται, ἐναλλασσόμενοι μὲ κρυσταλλοπαγεῖς ἀσβεστολίθους εἰς πολὺ μεγάλας ποσότητας ἐντὸς τῶν σχηματισμῶν ἐκείνων, τῶν γνωστῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα *στρώματα τῆς Grenwille*, καὶ οἵτινες κατὰ τοὺς Millet καὶ Knight ἀνήκουν ἐπίσης εἰς τὸ ἀρχαιότερον ἀζωϊκὸν σύστημα. Εἶναι πραγματικὰ ἰζήματα, τὰ ὁποῖα ἐν μέρει εἶναι ἀρκετὰ μεταμορφωμένα καὶ εἶναι συνωθημένα εἰς ὁμαλὰς πολλάκις πτυχάς.

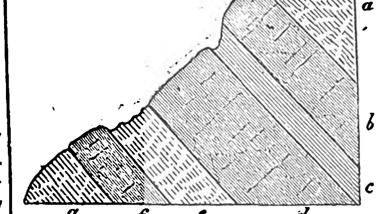

Κοιτάσματα μαγνητικοῦ σιδήρου εἰς τὸ μεταλλεῖον King (King-Mine) ἐν Νέᾳ Ἰερσέῃ.
a=γνεύσιος. b=μαγνητικὸς σίδηρος μὲ ἀπατίτην 1,3 μ. c=μαρμαρυγιακὸς σχιστόλιθος. d=μαγνητικὸς σίδηρος μὲ ἀπατίτην 3 μ. e=γνεύσιος. f=μῖγμα μαγνητικοῦ σιδήρου, ἀστρίου καὶ χαλαζίου. g=γνεύσιος.
(Κατὰ τὸν Würtz).

Κάτωθι τῶν ἰζηματογενῶν ἐκείνων σχηματισμῶν, οἵτινες εἶναι νεώτεροι τῶν προαναφερθέντων πετρωμάτων, παρουσιάζεται εἰς πολλοὺς τόπους τοῦ Καναδᾶ μία διάπλασις, συνισταμένη ἀπὸ κροκαλοπαγῆ μὲ σχιστοφυὲς συνδετικὸν ὑλικόν, εἰς πολὺ μεγάλας μάζας ἐμφανιζόμενα, παχεῖς χαλαζίτας, γραουβάκας καὶ φυλλίτας. Ἡ διάπλασις αὕτη ἀναπτύσσεται πολὺ καλῶς παρὰ τὴν λίμνην Timiskaming εἰς τὴν νοτίως τοῦ Cobalt (εἰς τὴν Ὀντάριο) περιοχήν. Τούτου ἕνεκα ὀνομάζονται *στρώματα τοῦ Timiskaming* ἢ *Timiskamian*. Τῆς ἰδίας ἡλικίας· μὲ αὐτὰ εἶναι πιθανῶς τὸ *στρώματα τοῦ Sudbury* παρὰ τὸ Sudbury, *τὰ στρώματα τοῦ Hasting* εἰς τὰ ΝΑ τῆς Ὀντάριο, (τὰ ὁποῖα ἀμέσως ἐπίκεινται ἐπὶ τῶν στρωμάτων τοῦ Grenwille), καθὼς καὶ τὰ *στρώματα τοῦ Doré*, βορειοανατολικῶς, καὶ ἴσως ἐπίσης τὰ *στρώματα τοῦ Seine*, βορειοδυτικῶς τῆς Ἀνωτέρας (Oberen) Λίμνης.

Κοίτασμα μεταλλευμάτων χαλκοῦ εἰς τὴν Ducktown (ἐν Tennessee)
a=τὸ ἐκ λεμονίτου σιδηροῦν ἐπικάλυμμα. b=τὸ ἐκ κυπρίτου (ὑποξειδίου χαλκοῦ) καὶ μαλαχίτου (βασικοῦ ἀνθρακικοῦ χαλκοῦ) πάτωμα. c=τὸ ἐκ σιδηροπυρίτου πάτωμα. d=τὸ ἐκ χαλκοπυρίτου πάτωμα. e=κρυσταλλοπαγὴς σχιστόλιθος ἐμπεποτισμένος μὲ τεμαχίδια μεταλλεύματος.
(Κατὰ τὸν H. Credner).

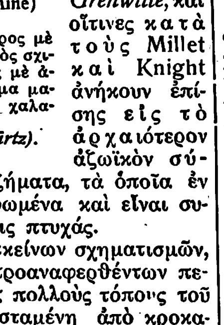

Οἱ σχηματισμοὶ οὗτοι διασχίζονται ὑπὸ τῶν εὐρύτατα ἐξηπλωμένων γρανιτῶν τοῦ Καναδᾶ. Ἀποτελοῦν συχνὰ ἐν τῷ μέσῳ τῶν σχιστολιθικῶν σχηματισμῶν ᾠοειδεῖς περιοχάς, αἵτινες θεωροῦνται ὡς τὰ θολοειδῆ ἀνώτατα μέρη τῶν γρανιτικῶν βαθολίθων. Πολλάκις οἱ γρανῖται διασχίζουν ποικιλοτρόπως τοὺς σχιστολίθους, καὶ τότε γεννῶνται μιγματῖται.

Τὸ μέγιστον μέρος τῶν γρανιτῶν, ἰδίᾳ τῶν γνευσιοειδῶν, συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸν Καναδᾶν ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων εἰς τὴν *Λαυρέντειον* ὑποδιαίρεσιν. Τὸ Laurentian Logans περιελάμβανεν ἀρχικῶς τοὺς ἀρχαιοτάτους γνευσίους τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, τοὺς ὁποίους ἐξελάμβανον ὡς ἰζηματογενῆ ἀποθέματα. Ἐπειδὴ ὅμως ἀργότερον εὑρέθη, ὅτι τὰ πετρώματα αὐτὰ εἶναι ἐκρηξιγενῆ, καὶ ὅτι πλησίον τῶν ἐπαφῶν διασχίζουν τόσον τὰ στρώματα τοῦ Grenwille καὶ τοὺς Κεεβατιανοὺς σχηματισμοὺς ὅσον καὶ τὰ στρώματα τοῦ Timiskaming εἰς μεγάλην κλίμακα, τὸ ὄνομα *Λαυρέντειος ὑποδιαίρεσις* ἔχασε τὴν χρονολογικήν του σημασίαν καὶ σήμερον ἔχει ἱστορικὸν μόνον ἐνδιαφέρον, ἂν καὶ τὸ μεταχειρίζονται συνεχῶς ὡς ἓν πρόσφορον περιληπτικὸν ὄνομα.

Οἱ γρανῖται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι νεώτεροι τῶν στρωμάτων τοῦ Timiskaming, ὅπως π. χ. οἱ γρανῖται τοῦ Lorrain τῆς περιοχῆς τοῦ Cobalt, περιλαμβάνονται ὑπὸ τῶν Καναδῶν γεωλόγων— κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Lawson — συχνὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ἀλγκομάνειος ὑποδιαίρεσις*. Φυσικῶς μία ὑποδιαίρεσις, ἡ ὁποία περιέχει μόνον γρανίτας, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν στρωτιγραφικὴν σημασίαν, ὅπως ἡ ὀνομασία μιᾶς ἰζηματογενοῦς σειρᾶς στρωμάτων. Ἀλλ' ἓν ἄλλο τμῆμα τῶν καναδικῶν γρανιτῶν εἶναι ἀσφαλῶς ἀρχαιότερον τῶν στρωμάτων τοῦ Timiskaming, διότι οἱ γρανῖται αὐτοὶ παρουσιάζονται ὡς κροκάλαι εἰς τὰ κατώτερα κροκαλοπαγῆ τοῦ Timiskaming.

Συμφώνως πρὸς τὰ ἐκτεθέντα εἰς τὸν ἀζωϊκὸν ἢ ἀρχαϊκὸν αἰῶνα τῆς Ἀμερικῆς δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν δύο τοὐλάχιστον μεγάλους κύκλους.

12) Τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα τῆς Ἀσίας, Ἀφρικῆς κ. τ. λ. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἀσίαν παρουσιάζεται ἀφ' ἑτέρου μία πολὺ μεγάλη περιοχὴ ἐκ πετρωμάτων τῆς θεμελιώδους ὀροσειρᾶς, ἐκτεινομένη ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀμούρ, τὴν Κορέαν καὶ τὴν βορειοανατολικὴν Κίναν πέραν ὑπὲρ τὴν Μογγολίαν καὶ τὴν νότιον Σιβηρίαν. Εἰς πολλὰς θέσεις, ἰδιαιτέρως ἐν Κίνᾳ καὶ εἰς τὰ ἀνατολικὰ τῆς Βαϊκάλης λίμνης, προσδιωρίσθη ἡ προκαμβρική των ἡλικία ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὰς πρωτομνημονευθείσας θέσεις χωρίζεται τὸ ἀζωϊκὸν ἀπὸ τὸ κάμβριον διὰ μιᾶς σειρᾶς προτεροζωϊκῶν σχηματισμῶν. Εἰς τὴν βόρειον Μογγολίαν κάτω ἀπὸ τοὺς σχιστολίθους, οἱ ὁποῖοι διασχίζονται ἀπὸ γρανίτας ἀζωϊκοῦ τύπου, παρουσιάζονται, κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῆς φιννλανδικῆς ἀποστολῆς τοῦ 1917, κρυσταλλοπαγεῖς ἐπίσης ἀσβεστόλιθοι εἰς πολὺ μεγάλας ποσότητας, ὑπενθυμίζοντες τὰ στρώματα τοῦ Grenwille τοῦ Καναδᾶ.

Εἰς τὰς Ἰνδίας εὑρίσκονται ποικίλα πετρώματα ἀζωϊκοῦ τύπου εἰς μεγάλην ἐπέκτασιν, π. χ. ἀρχαιότατοι γνεύσιοι ὡς καὶ γρανῖται τοῦ καλουμένου Bundelkhund τύπου, ἐν μέρει δὲ σχιστόλιθοι ἰζηματογενοῦς κυρίως καταγωγῆς. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι διακριτοὶ δύο τύποι· *οἱ σχιστόλιθοι τῆς Βεγγάλης* (Bengal-schiefer) καὶ *οἱ σχιστόλιθοι τοῦ Ντάρβαρ* (Dharwar-schiefer). Οἱ τελευταῖοι εἶναι καλύτερον διατετηρημένοι καὶ πιθανῶς νεώτεροι. Οἱ σχιστόλιθοι τοῦ Ντάρβαρ, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι πολὺ χαρακτηριστικοὶ ἰδιαιτέρως οἱ χαλαζιοαἱματιτο-σχιστόλιθοι, καὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐπίσης παρουσιάζονται κροκαλοπαγῆ, ἐνίοτε μὲ κροκάλας γνευσίου, διασχίζονται ὑπὸ μεγάλων μαζῶν ἐκρηξιγενῶν πετρωμάτων, ἔχοντα κατὰ τὸ πλεῖστον ἰδιάζουσαν κατασκευήν. Μεταξὺ τούτων εὑρίσκονται οἱ ὑπὸ τοῦ Holland ὀνομασθέντες *σαρνοκῖται* (Charnokite), ἀποτελοῦντες μίαν σειράν, ποικίλλουσαν κατὰ τὴν σύστασίν της μεταξὺ τῶν ὀξίνων γρανιτῶν καὶ τῶν πυροξενιτῶν. Οἱ σαρνοκῖται συχνὰ παρουσιάζουν μεταμορφωμένην ὄψιν, ἥτις χαρακτηρίζεται διὰ τῆς παρουσίας ἀφθόνου ἀνθρακίου. Ὁμοία σειρὰ πετρωμάτων, ὀνομαζομένων ὑπὸ τοῦ Fermoz *Κοντουρῖται* (Kodurite), χαρακτηρίζεται διὰ τῆς παρουσίας μαγγανιοβριθοῦς ἀνθρακίου καὶ ἀπατίτου. Περαιτέρω παρουσιάζονται ἐπίσης μεταξὺ τῶν πυριγενῶν τούτων πετρωμάτων, ἅτινα εἶναι νεώτερα τῶν στρωμάτων τοῦ Ντάρβαρ, νεφελιωτικοὶ καὶ κορουνδιακοὶ συηνῖται καθὼς καὶ γνευσιοειδεῖς γρανῖται, ἀντιστοιχοῦντες ἴσως εἰς τοὺς γρανίτας τοῦ Bundelkhund.

Εἰς τὴν Αὐστραλίαν ἐπίσης, τὴν νότιον Ἀφρικὴν καὶ νότιον Ἀμερικὴν εὑρίσκονται πετρώματα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ καταταχθοῦν μὲ μεγαλυτέραν ἢ μικροτέραν πιθανότητα εἰς τὸ ἀζωϊκὸν σύστημα.

13) Οἱ κρυσταλλοπαγεῖς ὄγκοι τῆς Ἑλλάδος. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα πετρώματα κρυσταλλοσχιστώδη ἀπαντῶσιν εἰς ἀρκετὰ μεγάλην ἐξάπλωσιν, ἀναπτυσσόμενα εἰς δύο κυρίως περιοχάς. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ τῆς νοτιοανατολικῆς Ἑλλάδος·

Digitized by Google

(κρυσταλλοπαγὴς ὄγκος τοῦ νοτίου Αἰγαίου κατὰ τὸν Philippson), ἡ δ' ἑτέρα ἡ τῆς βορειοανατολικῆς Ἑλλάδος *(κρυσταλλοπαγὴς ὄγκος τοῦ βορείου Αἰγαίου)*.

Τὰ συνιστῶντα τοὺς ὄγκους τούτους πετρώματα εἶναι ποικίλα. Ἀλλαχοῦ κυριαρχοῦν οἱ γνεύσιοι, οἱ μαρμαρυγιακοὶ (μοσχοβιτικοὶ) σχιστόλιθοι μὲ ἐναλλαγὰς μαρμάρου, σιπολίνου καὶ μὲ ἐνστρώσεις ἐκλογιτῶν, ἀμφιβολιτῶν καὶ ἀσβεστούχων ἢ μὴ κερατιτῶν. Ἀλλαχοῦ πάλιν ἀναπτύσσονται πολὺ οἱ σερικιτικοὶ καὶ οἱ χλωριτικοὶ σχιστόλιθοι ἢ ἡμιμεταμορφωμένα κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα. Ὄξινα πετρώματα (γρανίτης, γρανουλίτης, ἀπλίτης, πηγματίτης, χαλαζιακὸς πορφύρης), διασχίζουν εἰς πολλὰ σημεῖα τὰς περιοχὰς ταύτας. Τέλος συναντῶμεν κρυσταλλοσχιστώδη στρώματα εἴς τινα σημεῖα τῆς κεντρικῆς καὶ νοτιοανατολικῆς Πελοποννήσου καθὼς καὶ εἰς τὴν Κρήτην.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν γεωλογικὴν ἡλικίαν τῶν κρυσταλλοπαγῶν αὐτῶν ὄγκων, οὐδὲν ἀκόμη τὸ ἀκριβῶς καὶ ἀναντιρρήτως καθωρισμένον ἔχομεν. Πάντως εἶναι μεταμορφωμένα πετρώματα, ἅτινα δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖον αἰῶνα ἐσχηματίσθησαν. Ἡ πλειονότης τῶν ἐρευνητῶν τὰ χαρακτηρίζει ὡς παλαιοζωϊκὰ ἢ προπαλαιοζωϊκά, ἢ διά τινα μέρη ἀκριβέστερον ὡς προδεβόνεια.

Ἐφ' ὅσον συνεπῶς δὲν εἶναι καθωρισμένα ὡς ἀζωϊκὰ πετρώματα, ἡ λεπτομερὴς περιγραφή των ἀνάγεται εἰς τὴν λέξιν «κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα».

14) Ἔκτασις τῶν ὀρεσιγόνων πτυχώσεων. Πρέπει ἐν τέλει νὰ προστεθῇ ἀκόμη ὅτι, ὡς πολλοὶ γεωλόγοι παραδέχονται, κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἀζωϊκοῦ ἢ ἀρχαϊκοῦ αἰῶνος ἐπῆλθον ἰσχυραὶ συρρικνώσεις τοῦ στερεοῦ ἐπιπάγου τῆς γῆς, αἱ ὁποῖαι *προσέβαλον ὅλην τὴν γῆν*. Ἔγινεν ἡ ὑπὸ τῶν Ἀμερικανῶν γεωλόγων ὀνομασθεῖσα *Λαυρεντιανὴ ἐπανάστασις*. Αὕτη συνεδυάσθη οὐ μόνον μὲ μίαν μεγάλης ἐκτάσεως γένεσιν ὀρέων, ἀλλ' εἶχε καὶ ὡς συνέπειαν νὰ γίνουν ἀνεγχύσεις (Intrusionen) γρανιτικῶν ἰδίᾳ πετρωμάτων, εἰς τοιοῦτον μέγεθος, ὥστε αἱ κατόπιν ὅμοιαι ἐκρήξεις νὰ ἐπισκιάζωνται ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτάς.

Μετὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς μεγάλης ἀναστατώσεως ἠκολούθησε περίοδος μακρᾶς ἐκγυμνώσεως τῆς ξηρᾶς, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξηγεῖται διατὶ τὰ ἀποθέματα τοῦ ἀμέσως νεωτέρου προτεροζωϊκοῦ αἰῶνος ἐπικάθηνται ἐπὶ τῶν βαθέως ἐκπλυθέντων καὶ ἰσοπεδωθέντων ἀζωϊκῶν ὑποβάθρων των μὲ μεγάλην κατὰ κανόνα ἀσυμφωνίαν στρώσεως (Discordanz).

Ἄλλοι τῶν γεωλόγων ἐν τούτοις δὲν παραδέχονται τὴν γνώμην, ὅτι αἱ ὀρεσιγόνοι πτυχώσεις τοῦ ἀζωϊκοῦ αἰῶνος ὑπῆρξαν παγκόσμιοι. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει ὁ μελετῶν τὰ ἀζωϊκὰ πετρώματα τῆς γῆς ἀποκομίζει τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν, ὅτι αἱ μετακινήσεις καὶ τὰ ἐκρηξιγενῆ φαινόμενα ἦσαν ἐντονώτερα καὶ συχνότερα κατὰ τὸν ἀζωϊκὸν αἰῶνα ἢ ἄλλοτέ ποτε, καὶ ὅτι ἐσημειώθησαν ἐνδιάμεσοι παύσεις, περίοδοι δηλ. ἡσυχίας, μακρᾶς διαρκείας, ὅπως ἀποδεικνύει ἡ ἐμφάνισις παχέων συμπλεγμάτων κανονικῶς ἐστρωμένων ἀποθεμάτων ἰζηματογενῶν, οἷα εὑρίσκονται εἰς τὸ Λαδόγιον τῆς Φεννοσκανδίας καὶ εἰς τὰ στρώματα Grenwille τοῦ Καναδᾶ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευομένων μελετῶν, κυρίως ἐλήφθησαν ὡς βοηθήματα τὰ ἔργα: *Sederholm*. Archaïkum. Grundzüge der Geologie ἐκδιδόμ. ὑπὸ τοῦ Pr. Dr W. Salomon, II τόμος Stuttgart 1926.— *E. Kanser*. Allgemeine Geologie, τόμοι II καὶ III, 6η καὶ 7η ἔκδοσις 1923 Stuttgart.

Γ. Κ. ΓΕΩΡΓΑΛΑΣ

α-ἀζωϊσοβουτυρικὸν *ὀξύ*. Ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀζωπαραγώγων τῶν καρβονικῶν ὀξέων. Παράγωγα τοῦ α-ἀζωϊσοβουτυρικοῦ ὀξέος λαμβάνονται δι' ὀξειδώσεως διὰ βρωμιούχου ὕδατος τοῦ δινιτριλίου ἢ τῶν ἐστέρων τοῦ α-ὑδραζωϊσοβουτυρικοῦ ὀξέος, ὡς:

$$(CH_3)_2.C(CN).NH.NH.C(CN).(CH_3)_2$$
$$(CH_3)_2.C(CN).N{:}N.C(CN).(CH_3)_2$$

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἀρωματικὰ ἀζωσώματα, τὰ παράγωγα τοῦ α-ἀζωϊσοβουτυρικοῦ ὀξέος εἶναι ἄχροα ἢ ἀσθενῶς κεχρωσμένα καὶ δὲν ἀποστάζουν ἀναλλοίωτα, ἀλλὰ θερμαινόμενα εἰς 90-100^0 ἀποδίδουν ὅλον αὐτῶν τὸ ἄζωτον μετατρεπόμενα εἰς παράγωγα τοῦ τετραμεθυλιωμένου ἠλεκτρικοῦ ὀξέος.

Σ. Γ.

ἀζωϊῶδες *γνήσιον [Χημ.]*. Ὄξινος ἀζωχρωστικὴ βάπτουσα καλῶς τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ. Λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς καὶ τὰ ἀλκάλια.

—***ἀζωϊῶδες ἐρίων*** 7R, 4B. Εἶναι ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ διὰ τὸ ἔριον λίαν ἀνθεκτική. Ὁ βάμβαξ δὲν βάπτεται ὑπ' αὐτῆς.

Σ. Γ.

ἀζωκαρδινάλη *[Χημ.]*. Ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐξ ο-νιτρανιλίνης καὶ αἰθυλοβενζυλοανιλινοσουλφοξέος. Κεραμέρυθρος κόνις διαλυτὴ εἰς ὕδωρ καὶ ἀλκοόλην. Χρωννύει τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ μετὰ χροιᾶς λίαν ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς, τὰ ἀλκάλια καὶ τὰ ὀξέα.

Σ. Γ.

ἀζωκαρμίνη *[Χημ.]*. Ὁ τύπος G (BASF) εἶναι ὀξίνη ἀζινοχρωστική, παρασκευαζομένη διὰ συντήξεως ἀνιλινο-αζω-α-ναφθυλαμίνης μετ' ἀνιλίνης καὶ ὑδροχλωρικῆς ἀνιλίνης, ὁπότε σχηματίζεται ἡ εἰς τὸν παραπλεύρως τύπον δεικνυομένη φαινυλοροζινδουλίνη, καὶ

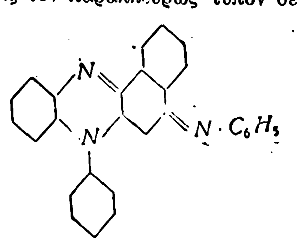

περαιτέρω σουλφουρώσεως καὶ μετατροπῆς εἰς τὸ μετὰ νατρίου ἅλας. Εἶναι ὡς ἐκ χρυσοῦ στίλβουσα ἐρυθρὰ πάστα, δυσκόλως διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ, βάπτει ἐξόχως τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν μετὰ ἀρίστης ἀνθεκτικότητος εἰς τὸ φῶς καὶ τὰ ὀξέα. Δὲν βάπτει βαμβακερὰ εἴδη.

Ὁ τύπος BX (BASF) εἶναι ἐπίσης ὀξίνη ἀζινοχρωστικὴ παρασκευαζομένη δι' εἰσαγωγῆς 3 σουλφοομάδων εἰς τὸν ἀνωτέρω τύπον G, διὰ καπνίζοντος θειικοῦ ὀξέος, καὶ μετατροπῆς εἰς τὸ ἁπλοῦν ὄξινον μετὰ νατρίου ἅλας, (χημ. τύπος $C_{28}H_{17}N_3S_3O_9Na_2$). Ἐρυθρόφαιος κόνις, βάπτουσα τὸ ἔριον, ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, ἐρυθρὸν ὡς ἀπὸ ὀρσέλλης.

—***ἀζωκαρμίνη λάμπουσα.*** Ὀξίνη χρωστικὴ τῶν ἐρίων κυρίως διὰ νήματα καὶ τεμάχια. Βάπτει ἐν λουτρῷ ἅλατος τοῦ Glauber καὶ θειικοῦ ὀξέος μετὰ χροιᾶς λίαν ἀνθεκτικῆς εἰς τὴν πλύσιν. Σ. Γ.

ἀζωκίτρινον *[Χημ.]*. Οἱ διάφοροι τύποι τῆς τεχνητῆς ταύτης χρωστικῆς ἀντιστοιχοῦν εἰς τὴν ἀζωφλαβίνην (βλ. λέξιν).

ἀζωκίτρινον ὑφαντικῆς R. Εἶναι ὄξινον ἀζώχρωμα διὰ ἔρια, καλῶς βάπτον καὶ λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς, τὴν πλύσιν, τὰ ὀξέα, τὸ θεῖον καὶ τὴν ὕφανσιν. Ἡ μέταξα βάπτεται μετ' ἀνοικτοτέρου χρώματος, ὁ δὲ βάμβαξ παραμένει λευκός. Ὁ τύπος SG ἔχει ἀναλόγους ἰδιότητας καὶ βάπτει τὸ ἔριον ἐν οὐδετέρῳ λουτρῷ. Σ. Γ.

ἀζωκοραλλίνη *[Χημ.]*. Ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ π-ἀμινοακετανιλίδης καὶ β-ναφθυλοδισουλφοξέος R. Φαιὰ κόνις βάπτουσα τὸ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ μετὰ χροιᾶς ἐρυθροφαίου.

Σ. Γ.

ἀζωκορίνθη *[Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης, ρεζορκίνης καὶ ἀμινοφαινυλοσουλφοξέος III ἡνωμένου μετὰ ναφθιονικοῦ ὀξέος. Φαιομέλαινα κόνις βάπτουσα τὸν βάμβακα ἐν λουτρῷ σάπωνος μετὰ χροιᾶς ἀνοικτοῦ μπορντώ. Κατάλληλος καὶ δι' ἡμιμετάξινα εἴδη. Σ. Γ.

ἀζωκοχενίλλη (Bayer) *[Χημ.]*. Ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐξ ο-ἀνισιδίνης καὶ α-ναφθυλοδισουλφοξέος. Ἐρυθρὰ κόνις, σχεδὸν ἀδιάλυτος ἐν ἀλκοόλῃ, βάπτουσα τὸ ἔριον, ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, μετὰ χροιᾶς ἐρυθρᾶς (ἄλυκον ἐρυθρόν), λίαν ἀνθεκτικῆς εἰς τὰ ὀξέα, ἀλκάλια, τὸ θεῖον καὶ μετρίως ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς. Σ. Γ.

ἀζωκυανίνη *[Χημ.]*. Κυανοῦν τεχνητὸν χρῶμα ἄνευ μεγάλης σημασίας διὰ τὴν πρᾶξιν.

ἀζωκυανοῦν *[Χημ.]*. Ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης καὶ 2 μορ. 1-ναφθυλο-4-σουλφοξέος. Κυανομέλαινα μεταλλικῶς στίλβουσα κόνις, χρωννύουσα τὸν βάμβακα ἀπ' εὐθείας φαιοϊώδη καὶ χρησιμοποιουμένη ἐπίσης πρὸς σκοτείνωσιν τοῦ χρώματος ἐρίου καὶ μετάξης.

—***ἀζωκυανοῦν γνήσιον.*** Ὑπάρχουσιν οἱ τύποι B, BD, BR· εἶναι ὄξινοι ἀζωχρωστικαὶ βάπτουσαι τὸ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ μετὰ χροιᾶς ἀνοικτοκυάνου καὶ βαθυκυάνου λίαν ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς καὶ τὸ ὕδωρ. Χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα ἐν τῇ βαφικῇ.

—***ἀζωκυανοῦν ἐρίων.*** Ἀζωχρωστικὴ (βλ. αἰθυλοξυϊῶδες S 4 B). Σ. Γ.

ἀζωκοκκίνη 2R (Agfa) *[Χημ.]*. Ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ ξυλιδίνης καὶ α-ναφθυλοσουλφοξέος NW. Ἐρυθρόφαιος κόνις, δυσδιάλυτος ἐν ὕδατι. Βάπτει τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, μετὰ χροιᾶς ἐρυθρᾶς λίαν ἀνθεκτικῆς. Σ. Γ.

ἀζωλιτμίνη *[Χημ.]*. Αὕτη εἶναι ἡ κυανῆ χρωστικὴ τοῦ ἡλιοτροπίου (βλέπε λέξιν). Εἶνε σκοτεινοερυθρόφαιος ἄμορφος κόνις, μόλις διαλυτὴ ἐν ὕδατι, ἀλκοόλῃ καὶ ἀκετόνῃ, παραλαμβανομένη ὅμως εὐκόλως δι' ὀξικοῦ ὀξέος. Διαλύεται εὐκόλως δι' ἀμμωνίας καὶ ἀποβάλλεται ὡς ἀδιάλυτος ἐκ νέου διὰ προσθήκης ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος.

Τὸ διάλυμα αὐτῆς εἰς ἀλκάλια εἶνε κυανοῦν, καθιστάμενον ἐρυθρὸν διὰ προσθήκης ὀξέων· ἐπὶ τῆς ἰδιότητος δὲ αὐτῆς βασίζεται ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς ὡς δείκτου ἐν τῇ Ἀναλυτικῇ Χημείᾳ. Λίαν εὐπαθὴς ἀζωλιτμίνη παρασκευάζεται κατὰ J. Mayer ὡς ἑξῆς: Ἀναμιγνύεται ἡλιοτρόπιον μετὰ πυκνοῦ θειϊκοῦ ὀξέος, τὸ μῖγμα δὲ τοῦτο, μετὰ τὴν ξήρανσίν του, κονιοποιεῖται καὶ ἐκχυλίζεται διὰ πυκνῆς ἀλκοόλης. Κατὰ τὴν ἔκχυσιν τοῦ ἐκχυλίσματος τούτου εἰς ψυχρὸν ὕδωρ ἀποβάλλεται ὡς ἀδιάλυτος λίαν εὐπαθὴς ἀζωλιτμίνη. Σ. Γ.

ἀζωμεθάνιον *[Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀζωσωμάτων τῆς λιπαρᾶς σειρᾶς καὶ ἔχει τὸν τύπον, $CH_3 . N{:}N.CH_3$. Παρασκευάζεται δι' ὀξειδώσεως τῆς συμ. διμεθυλυδραζίνης διὰ χρωμικοῦ καλίου. Εἶναι ἀέριον, εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ, ἐκρηκτικόν, εὐκόλως διασπώμενον δι' ὀξέων πρὸς μονομεθυλυδραζίνην καὶ μυρμηκικὴν ἀλδεϋδην. Διὰ θερμάνσεως δὲ ἀποσυντίθεται κυρίως πρὸς ἄζωτον καὶ αἰθάνιον. Σ. Γ.

ἀζωμεθίνιον *[Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ἐν τῇ Χημείᾳ ἡ ὁμὰς —CH : N—, ὡς ἀποτελουμένη ἐξ ἑνὸς ἀτόμου ἀζώτου καὶ τῆς ρίζης CH≡ τὴν ὁποίαν *μεθίνιον* καλοῦμεν. Σ. Γ.

ἀζωμεθυλένιον *[Χημ.]*, ἢ ***διαζωμεθάνιον***· εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν λιπαρῶν διαζωσωμάτων, παρασκευαζομένη ἐκ τοῦ μεθυλοδιαζωτικοῦ καλίου τῇ ἐπιδράσει ὕδατος καὶ τῇ περαιτέρω διασπάσει τοῦ σχηματιζομένου μεθυλοδιαζωτικοῦ ὀξέος:

$$CH_3.N{:}N.OK + H_2O = KOH + CH_3.N{:}N.OH$$

$$CH_3.N{:}N.OH = CH_2\left\langle\begin{matrix} N \\ \| \\ N \end{matrix}\right. + H_2O$$

Τὸ οὕτω σχηματιζόμενον ἀζωμεθυλένιον δύναται νὰ ληφθῇ καὶ κατ' ἄλλους τρόπους, ὡς λ. χ. δι' ἀλληλεπιδράσεως μεθυλοδιχλωριαμίνης καὶ ὑδροξυλαμίνης, ἔτι δὲ εὐκολώτερον ἐκ χλωροφορμίου, ὑδραζίνης καὶ κάλεος. Εἶναι κίτρινον ἀέριον, δηλητηριωδέστατον, ἐκρηγνύμενον μετὰ σφοδρότητος εἰς 200^0. Χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ πράξει πρὸς μεθυλίωσιν, συνήθως διαλελυμένον ἐν αἰθέρι, ὡς τὰ μεθυλαλογονίδια, τὰ μεθυλοθειικὰ ἅλατα καὶ τὸ θειικὸν διμεθύλιον, ὧν ὅμως πλεονεκτεῖ διότι μεθυλιοῖ ἐν ψυχρῷ.

Τὸ ἀζωμεθυλένιον λόγῳ τοῦ τύπου αὐτοῦ δύναται νὰ καταταχθῇ καὶ εἰς τὰς ἑτεροκυκλικὰς ἑνώσεις. Σ. Γ.

ἀζωμέλαν ***προνομιοῦχον***, *[Χημ.]*. Ὑπάρχουσιν οἱ τύποι 3BKN, 3BK, 4BK καὶ TK, εἶναι δὲ ὅλοι ὄξινοι ἀζωχρωστικαί, παρέχουσαι εἰς τὸ ἔριον χρῶμα μέλαν λίαν ἀνθεκτικὸν εἰς τὸ φῶς καὶ τὰ ὀξέα. Σ. Γ.

ἀζωμερινοκυανοῦν, *[Χημ.]*, ***ἀζωμερινοσκοτεινοκύανον*** καὶ ***ἀζωμερινομέλαν***· εἶναι ὄξινοι ἀζωχρωστικαί, χρησιμοποιούμεναι εἰδικῶς λόγῳ τῶν πλεονεκτημάτων αὐτῶν πρὸς βαφὴν εἰδῶν τοῦ γυναικείου στολισμοῦ. Δὲν βάπτουν βαμβακερὰ εἴδη. Σ. Γ.

ἀζωμπορντὼ *[Χημ.]*· ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐξ α—ναφθυλαμίνης καὶ α—ναφθυλοδισουλφοξέος. Φαιὰ κόνις βάπτουσα τὸ ἔριον μετὰ χροιᾶς ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ θειικὸν ὀξὺ καὶ μετρίως ἀνθεκτικῆς εἰς τὸ φῶς.

Πλὴν τοῦ ἀνωτέρω, καλουμένου Ἀζωμπορντὼ Bayer, ὑπάρχει καὶ τὸ ἀζωμπορντὼ Griesheim ὅπερ εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα τρισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης, ἀμινοφαινυλοσουλφοξέος III, μ-φαινυλενοδιαμίνης κα ναφθιονικοῦ ὀξέος. Βάπτει ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα. Σ. Γ.

ἀζωβὼβ ***B*** *[Χημ.]*. Εἶναι ἀπ' εὐθείας βάπτουσα δισαζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ τολιδίνης, ἀμινοναφθυλοδισουλφοξέος H καὶ α—ναφθυλαμίνης. Μελανοβρονζόχρους κόνις ἀδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην, βάπτουσα ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα κυανώδη. Διὰ διαζωτώσεως ἐπὶ τῶν ἰνῶν καὶ ἐμφανίσεως διὰ μ-τυλουυλενοδιαμίνης παράγεται λίαν ἀνθεκτικὸν μέλαν χρῶμα. Ἀπ' εὐθείας χρῶσις δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ συνδυασμοῦ μετὰ διαζωτωθείσης παρανιτρανιλίνης. Σ. Γ.

ἀζωναβυκυανοῦν *[Χημ.]*. Εἶναι ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ βάπτουσα πολὺ καλῶς τὸ ἔριον. Σ. Γ.

ἀζωνάρης· λέξις χιακὴ ταυτόσημος μὲ τὸ ἄζωνος. Σύγκρινε ἄλλας τοιαύτας χιακὰς εἰς -αρης: *ἀνεκωλιάρης* = ὁ ἀβράκωτος, *καθιστάρης* = ὁ καθήμενος, *ἐβγολάρης* = ὁ ἐκβάλλων ἐργασίαν, ὁ παράγων, ὁ ταχύς, *νιατάρης* = ὁ ἔχων νιάτα (καθ' ἑρμηνείαν τοῦ Χατζηδάκι). Μ. Φ.

ἀζωναφθαλίνη *[Χημ.]*. Ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{10}H_7$. N=N. $C_{10}H_7$. Διακρίνομεν:

αα-ἀζωναφθαλίνην, ἥτις εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλούμενον εἰς ἐρυθρὰς βελόνας τηκομένας εἰς 189^0. Ἐξαχνοῦται εἰς θερμοκρασίαν χαμηλοτέραν τοῦ σημείου τήξεως αὐτῆς καὶ διαλύεται εἰς ψυχρὸν θειικὸν ὀξὺ μετὰ κυανῆς χροιᾶς.

αβ-ἀζωναφθαλίνην, ἥτις εἶναι ἐπίσης στερεὰ κρυσταλλουμένη εἰς σκοτεινόφαια φυλλίδια τηκόμενα εἰς 136^0. Εἰς πυκνὸν θειικὸν ὀξὺ διαλύεται μετὰ ἰώδους χροιᾶς. Καὶ

ββ-ἀζωναφθαλίνην, ἥτις κρυσταλλοῦται εἰς σκο-

Digitized by Google

τεινέρυθρα πρίσματα ἢ ἐρυθροκίτρινα φυλλίδια, τηκόμενα εἰς 204°. Σ. Γ.

ἄζωνος· ὁ μὴ φορῶν ζώνην, ὁ ἄζωστος, ὁ ἄνευ ζωστῆρος, χωρὶς ζωνάρι· || ὁ μὴ περιοριζόμενος ὑπὸ χώρας τινός, ὁ μὴ ἀνήκων εἰς χώραν ὑπὸ συνόρων περιοριζομένην, ὁ μὴ ἀνήκων εἰς ὡρισμένην ζώνην τῆς γῆς. Μ. Φ.

ἀζωξυλόλια *[Χημ]*. Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις ἀνήκουσαι εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀζωοξυενώσεων. Τὰ ἀζωξυλόλια, δυνάμενα εὐκόλως νὰ ληφθῶσι δι' ἀναγωγῆς τῶν νιτροξυλολίων διὰ κόνεως ψευδαργύρου καὶ ἀλκοολικοῦ νατρορρύμματος, δὲν ἔχουν πρακτικὴν σημασίαν. Ἐκ τῶν παραγώγων τούτων σχετικήν πως σημασίαν ἔχει ἓν ἀμινοαζωξυλόλιον (βλ. λέξιν).

ἀζωογόνητος· ὁ μὴ ζωογονηθείς, ὁ μὴ ζωοποιηθείς, ὁ μὴ λαβὼν πνοὴν ζωῆς.

ἀζωοδυναμία *[Φυσιολ.]*. (ἐκ τοῦ: α στ.—ζωὴ καὶ δύναμις). Ὅρος δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Gilbert καὶ σημαίνων τὴν γενικὴν ἀδυναμίαν τοῦ ὀργανισμοῦ. Μ.Ν.Κ.

ἀζωοξέα *[Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται χημικαὶ ὀργανικαὶ ἑνώσεις περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τὴν ὁμάδα—N : N—καὶ ἓν ἢ πλειότερα καρβοξύλια (COOH). Σ. Γ.

ἀζωοξυβενζόλη *[Χημ.]*· συνώνυμον τοῦ ἀζωοξυβενζολίου (βλ. λέξιν).

ἀζωοξυβενζόλιον *[Χημ.]*· ὀργανικὴ ἕνωσις ἀνήκουσα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀζωοξυενώσεων. Ἔχει τὸν τύπον

$$C_6H_5—\overset{O}{\overbrace{N = N}}—C_6H_5 \text{ ἢ } C_6H_5—\overset{\overset{O}{\|}}{N}=N—C_6H_5$$

καὶ ἀνεκαλύφθη τὸ ἔτος 1845 ὑπὸ τοῦ Zinin.

Εἶναι σῶμα στερεὸν κρυσταλλούμενον εἰς μακρὰς κιτρίνας ρομβικὰς βελόνας μετὰ σημ. τήξ. 36°. Εἶναι πτητικὸν δι' ὑπερθέρμων ἀτμῶν θερμοκρασίας 130—140°.

Εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐδιάλυτον ἐν αἰθέρι. 100 μ. ἀλκοόλης διαλύουν, εἰς 0° 5 μ. αὐτῆς, εἰς 15° 11,4 μ., καὶ 100 μ. λιγροΐνης εἰς 0° διαλύουν 10,7 μ. καὶ εἰς 15° 43,5 μ.

Κατὰ τὴν ἀπόσταξιν διασπᾶται τὸ ἀζωοξυβενζόλιον, εἰς ἀνιλίνην καὶ ἀζωβενζόλιον. Κατὰ τὴν ἀναγωγὴν διὰ μὲν ἀμαλγάματος νατρίου προκύπτει ὑδραζωβενζόλιον, διὰ δὲ ὑποχλωριούχου κασσιτέρου ἀνιλίνη καὶ τέλος διὰ θειώδους ὀξέος ἐν ἀλκοολικῷ διαλύματι θειικὴ βενζιδίνη. Διὰ κατεργασίας μετὰ πυκνοῦ θειικοῦ ὀξέος λαμβάνεται ἐκ τοῦ ἀζωοξυβενζολίου τὸ ἰσομερὲς π—ὀξυαζωβενζόλιον.

Παρασκευάζεται ἐν μικρῷ δι' ἀναγωγῆς τοῦ νιτροβενζολίου διὰ μεθυλικοῦ νατρίου ἢ ἀρσενικώδους νατρίου.

Διὰ τὴν ἐν μεγάλῳ παρασκευὴν χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀναγωγὴν τοῦ νιτροβενζολίου μεταλλικὸς σίδηρος. Ἐπίσης καὶ ἠλεκτρολυτικῶς δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἀναγωγὴ τοῦ νιτροβενζολίου εἰς ἀζωοξυβενζόλιον.

Χρησιμοποιεῖται πρὸς παρασκευὴν τοῦ ἀζωβενζολίου καὶ τῆς βενζιδίνης. Σ. Γ.

ἀζωοξυενώσεις *[Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται ὀργανικαὶ ἑνώσεις περιέχουσαι ἐν τῷ μορίῳ αὐτῶν τὴν ὁμάδα $—\underset{\underset{O}{\|}}{N}=N—$ ἡνωμένων ἑκατέρωθεν πρὸς ἀρύλια. Ἔχουν μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν χρωμάτων. Σ. Γ.

ἀζωοξυναφθαλίνη *[Χημ.]*· ὀργανικὴ ἕνωσις τοῦ τύπου $C_{10}H_7 . \underbrace{N = N}_{O} . C_{10}H_7$

Κρυσταλλοῦται ἀναλόγως τοῦ χρησιμοποιουμένου διαλυτικοῦ ὑγροῦ εἰς διαφόρους κρυσταλλικὰς μορφὰς μετὰ χρώματος ἀπὸ τοῦ κιτρίνου διὰ τοῦ ἐρυθροφαίου μέχρι τοῦ ζωηροῦ ἐρυθροῦ. Τήκεται εἰς θερμοκρασίαν 126,5—127°. Σ. Γ.

ἀζωοξυχρώματα *[Χημ.]* ἢ ***ἀζωοξυχρωστικαί***· εἶναι ὄξινα ἀζωχρώματα (ἀζωχρωστικαὶ) χρησιμοποιούμενα πρὸς βαφὴν ἐρίων, τὰ σπουδαιότερα δὲ ἐκ τούτων εἶναι:

1) Ἀζωοξυκυανοῦν. Οἱ τύποι Β, 3ΒΟ καὶ 3Β παρασκευάζονται ἐκ π - ἀμινομεθυλανιλίνης καὶ 1,8-διοξυναφθαλινο-3,6-δισουλφοξέος. Βάπτουν τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν ἀνομοιοειδῶς. Ὁ βάμβαξ παραμένει λευκός. Οἱ τύποι 4Β καὶ 6Β ὡς καὶ ὁ νεώτερος τύπος 2G βάπτουν καλύτερον.

2) Ἀζωοξυφαιὸν R. Τοῦτο βάπτει τὸ ἔριον ἐν λουτρῷ ἅλατος τοῦ Glauber καὶ θειικοῦ ὀξέος, ἐξόχως ὁμοιογενῶς. Ὁ βάμβαξ παραμένει λευκός. Τὸ χρῶμα τοῦτο ἔχει εὐρεῖαν χρῆσιν.

3) Ἀζωοξυκαρμίνη Β. Βάπτει ὡς τὸ ἀνωτέρω μετὰ χροιᾶς ἐρυθρᾶς λίαν ἀνθεκτικῆς. Ὁμοίως ἔχει εὐρυτάτην χρῆσιν.

4) Ἀζωοξυφουξίνη Β, G. Παρόμοιον πρὸς τὸ ἀνωτέρω καὶ τῶν ἰδίων ἰδιοτήτων.

5) Ἀζωοξυκίτρινον. Τοῦτο ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀζωφλαβίνην S (βλ. λέξιν).

6) Ἀζωοξυερυθρὸν Β. Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἀζωγρεναδίνην S (βλ. λέξιν).

7) Ἀζωοξυρουβίνη R. (Βλ. ἀζωχρωμοκυανοῦν R).

8) Ἀζωοξυμέλαν. Τύποι R, B, G, 3 BL, BL, TL, 3 BLOO, KL, KRL, 3 BN, TN, εἶναι μίγματα περιέχοντα ἀζωοξυκυανοῦν καὶ ἐκ διαζωτωθέντος πικραμινικοῦ ὀξέος καὶ ὀξέος Η προερχόμενα ἀζωχρώματα. Βάπτουν ἐν λουτρῷ ἅλατος τοῦ Glauber καὶ θειικοῦ ὀξέος μετὰ ἀρίστης μελανῆς χροιᾶς, ἐξ οὗ καὶ ἡ μεγάλη αὐτῶν χρῆσις πρὸς βαφὴν διαφόρων ὑφασμάτων.

9) Ἀζωοξυϊῶδες, παρασκευαζόμενον ἐξ ἀμινοαζωβενζολίου καὶ 1,8 διοξυναφθαλινο-4-σουλφοξέος. Εὐθηνὴ χρωστική, βάπτουσα καλῶς τὸ ἔριον, ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, ἰῶδες. Σ. Γ.

ἀζωορσέλλη *[Χημ.]* Ὀξίνη ἀζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐξ ἀνιλίνης καὶ ἀμινοναφθυλοδισουλφοξέος RR. Ἐρυθρόφαιος κόνις, διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην μετὰ χροιᾶς κιτρινερύθρου. Βάπτει τὸ ἔριον ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ κανονικῶς καὶ λίαν ἀνθεκτικῶς εἰς τὴν τριβήν, τὸ φῶς καὶ τὴν ὕφανσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν πλύσιν. Σ.Γ.

ἄζωος· ὁ μὴ ἔχων ζωὴν ἐν ἑαυτῷ· || ξύλον ἄζωον, καρπὸς ἄζωος=μὴ περιέχων σκώληκας.

ἀζωοσπερμία *[Φυσιολ.]*. Τελεία ἔλλειψις σπερματοζωαρίων ἐν τῷ σπέρματι (βλ. ἀσπερμία καὶ ἀγονία). Μ.Ν.Κ.

ἀζωπορτοκαλλοκίτρινον *[Χημ.]*. Εἶναι ἀναπτυσσομένη χρωστική, παρέχουσα, ἐπὶ ἀντικειμένων διαβρόχων διὰ β-ναφθόλης, χροιὰν ἐρυθρωποκιτρίνην λίαν ἀνθεκτικὴν εἰς τὸν σάπωνα, τὸ φῶς καὶ τὸ χλώριον. Σ. Γ.

ἀζωπορτοκαλλόχρουν *[Χημ.]*. Τεχνητὴ χρωστική, βάπτουσα διὰ μετακατεργασίας. Παρασκευάζεται ἐπὶ τῶν ἰνῶν δι' ἐπιδράσεως β-ναφθόλης, ἐπὶ μ-νιτρο-ο-ανισιδίνης. Εἶναι ἀδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ διαλυτὸν ἐν θερμῇ ἀλκοόλῃ, μετὰ χροιᾶς ἐρυθροκιτρίνης. Χρησιμοποιεῖται πρὸς χρῶσιν βαμβακίων. Σ. Γ.

ἀζωπράσινον *[Χημ.]*. Εἶναι τριφαινυλομεθανοχρωστική, βάπτουσα κατόπιν προστύψεως. Δύναται ἐπίσης νὰ θεωρηθῇ καὶ ὡς ἀζωχρωμα ἢ ἀζωχρωστική. Παρασκευάζεται διὰ διαζωτώσεως τῆς μ-άμινοτετραμεθυλο-π-διαμινοτριφαινυλομεθανίου, ἑνώσεως μετὰ σαλικυλικοῦ ὀξέος καὶ περαιτέρω ὀξειδώσεως δι' ὑπεροξειδίου τοῦ μολύβδου. Εἶναι δυσδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην, βάπτει δὲ τὸ ἔριον, μετὰ προκατεργασίαν διὰ χρωμίου, μετὰ χροιᾶς ὑποκιτρινιζούσης πρασίνης, ἀνθεκτικῆς μὲν εἰς τὴν ὕφανσιν, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὸ φῶς. Χρησιμοποιεῖται ὁμοῦ μετὰ ὀξικοῦ χρωμίου πρὸς χρῶσιν τσιτίνων. Σ. Γ.

Ἀζὼρ Ἰωάννης. Ἱσπανὸς ἰησουΐτης θεολόγος (+1603) διδάξας 25 ἔτη φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Ρώμῃ. Τὸ ἔργον του «Institutionum moralium quaestiones» (Παρίσιοι 1601) θεωρεῖται κλασσικὸν ἐγχειρίδιον ἠθικῆς. Δ.Σ.Μ.

ἀζωροδέρυθρον ΝΑ *[Χημ]*. Εἶναι σταθερὰ καταστᾶσα διαζωένωσις τῆς π-νιτρο-ο-ανισιδίνης. Βάπτει ἀντικείμενα ἐμποτισθέντα διὰ β-ναφθόλης μετὰ χροιᾶς ζωηρᾶς ροδερύθρου μέχρι ὑσγίνης λίαν ἀνθεκτικῆς εἰς τὴν πλύσιν, τὸν σάπωνα, τὸ φῶς καὶ τὸ χλώριον. Γ. Σ.

Ἄζωρος (ἡ)· πόλις τῆς Περραιβίας (βλ. Bursian Geographie von Griechenland 1,51), ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπολιορκήθη ὑπὸ στρατευμάτων τοῦ Κασσάνδρου ὁ Πολυσπέρχων μετὰ τοῦ συμμάχου του βασιλέως τῆς Ἠπείρου Αἰακίδου, ὅτε οὗτος εἶχεν ἀποκηρυχθῆ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του, διότι ἐν χειμῶνι ἠθέλησε νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὸν πρὸς βοήθειαν τῆς ἐξαδέλφης του Ὀλυμπιάδος, μητρὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, πολιορκουμένης ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου ἐν Πύδνῃ. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ὁ Πολυσπέρχων, μαθὼν τὸν φόνον τῆς Ὀλυμπιάδος, κατέφυγεν ὡς εἰς ἄσυλον πρὸς τοὺς Αἰτωλούς, ἀσπόνδους ἐχθροὺς τοῦ Κασσάνδρου.

Τὴν Ἄζωρον κακῶς ὁ μὲν Στράβων (C. 327) τοποθετεῖ ἐν Πελαγονίᾳ, ὁ δὲ Διόδωρος (ΙΘ'.52) ὀνομάζει Νάξιον. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀζωρουβίνη *[Χημ.]*. Ὑπάρχουσιν οἱ τύποι Α, G, S, ἀντιστοιχοῦντες εἰς τὸ ἀζωχρωμοκυανοῦν R (βλ. λέξιν) ἤτοι καὶ ἀζωοξυρουβίνη R.

ἀζωσκοτεινοπράσινον *[Χημ.]*. Ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ βάπτουσα τὸ ἔριον πρασινομέλαν· ἐνδείκνυται διὰ τὴν σκοτείνωσιν τοῦ χρώματος ἑτέρων χρωστικῶν.

ἄζωστος καὶ ἄζωτος ὁ μὴ ἐζωσμένος, ὁ ἄζωνος.

ἀζωσώματα *[Χημ.]*. συνώνυμον τοῦ ἀζωενώσεις (βλ. λέξιν).

ἀζωτάσβεστος *[Χημ.]* ἡ ἀσβεστάζωτον ἢ ἀσβεστιοκυαναμίδιον (βλ. κυαναμίδια).

ἀζωτικὸν ὀξὺ *[Χημ.]*. Οὕτω καλεῖται ὑπό τινων κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ τὸ νιτρικὸν ὀξύ. Σ. Γ.

ἀζωτισμός· καλεῖται ὁ πλουτισμὸς ἑνὸς σώματος δι' ἀζώτου. Οὕτω π. χ. ἐν τῇ γεωργίᾳ διενεργεῖται ἀζωτισμὸς τῶν ἐδαφῶν διὰ τῶν ἀζωτολόγων φυτῶν καὶ διὰ τῶν ἀζωτοβακτηρίων, διὰ τῆς λιπάνσεως δι' ἀζωτούχων λιπασμάτων, ὀργανοχημικῶν λιπασμάτων, ὡς καὶ διὰ ζωϊκῆς κόπρου. Ι. Χ.

ἀζωτοβακτήρια. *[Βοτ.]*. Οὕτω καλοῦνται τὰ βακτήρια ἐκεῖνα ἅτινα ἔχουσι τὴν ἱκανότητα νὰ δεσμεύωσι καὶ νὰ χρησιμοποιῶσι τὸ ἄζωτον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Εὑρισκόμενα ταῦτα εἰς διάφορα ἐδάφη, παρέχουσι μεγάλας ὠφελείας εἰς τὴν γεωργίαν, διότι πλουτίζεται ἐξ αὐτῶν συνεχῶς τὸ ἔδαφος μὲ τὸ πολυτιμότατον διὰ τὴν αὔξησιν τῶν φυτῶν στοιχεῖον, τὸ ἄζωτον. Τὰ ἀζωτοβακτήρια, ἅτινα ἐμελέτησε πρῶτος ὁ πολὺς Berthelot καὶ βραδύτερον οἱ Winogradsky καὶ Beijerink εἶνια τὰ ἑξῆς:

1ον) Κλωστρίδιον τὸ Παστωριανὸν (Clostridium Pastorianum) ἀναερόβιον· σχηματίζει, ἀπὸ ὑδατάνθρακας, βουτυρικὸν καὶ ὀξεικὸν ὀξὺ καὶ διασπᾷ τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Τὸ βακτήριον τοῦτο δὲν λείπει ἀπὸ κανὲν ἔδαφος.

2ον) Κλωστρίδιον τὸ Ἀμερικανικὸν (Clostridium Americanum), ὀνομασθὲν οὕτω ὑπὸ τοῦ H. Pringsheim διότι εὑρέθη εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἀμερικανικὰ ἐδάφη.

3ον) Ἀζωτοβακτήριον, (Azotobacterium chroocoecum ἢ agilis) εἶνε ἰσχυρῶς ἀερόβιον καὶ εὑρίσκεται εἰς ὅλα τὰ ἐδάφη, ἔχει δὲ τὴν ἰδιότητα νὰ προσλαμβάνῃ τὸ ἄζωτον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος καὶ νὰ σχηματίζῃ λεύκωμα καὶ ὁμοίας οὐσίας. Μεγάλη εἶναι ἡ δρᾶσις τῶν βακτηρίων τούτων εἰς ἐδάφη ἔνθα ὑπάρχουν ἀνθρακικὰ ἅλατα τοῦ ἀσβεστίου.

Τὴν μεγαλυτέραν ὅμως σημασίαν διὰ τὴν γεωπονίαν ἔχουσι τὰ ἀζωτοβακτήρια ἐκεῖνα ἅτινα ζῶσιν ἐπὶ τῶν ριζῶν τῶν φυτῶν τῆς οἰκογενείας τῶν *ψυχανθῶν* (Papilionaceae) καὶ προκαλοῦσι φυμάτια (βλ. Ἀζωτολόγα φυτά). Πρῶτοι οἱ Helfriegel καὶ Wilfarth ἀπέδειξαν ὅτι τὰ ψυχανθῆ αὐτὰ ὅταν φέρουν φυμάτια χρησιμοποιοῦν τὸ ἄζωτον τῆς ἀτμοσφαίρας, ἀργότερον δὲ ὁ Prazmowski ἀπέδειξε τὴν ὕπαρξιν τῶν *ριζοβακτηριδίων*, ὅπως τὰ ὠνόμασεν, εἰς τὰς ρίζας τῶν ψυχανθῶν. Εὐεργετικὰ διὰ τὴν γεωπονίαν εἶναι καὶ τὰ βακτήρια ἅτινα σχηματίζουν ἀμμωνίαν εἰς τὰ ἐδάφη ἐξ ἀζωτούχων οὐσιῶν, τοιαῦτα δὲ εἶναι: *Μικρόκοκκος ὁ τῆς οὐρίας* (Micrococcus ureae) καὶ *Οὐροβάκιλλος τοῦ Παστὲρ* (Urobacillus Pasteurii). Μεγίστην ἐπίσης σημασίαν διὰ τὴν γεωπονίαν ἔχουσι τὰ βακτήρια ἐκεῖνα ἅτινα ὀξειδώνουν τὰ ἀμμωνιακὰ ἅλατα καὶ τὰ μεταβάλλουσιν εἰς νιτρικὰ ἅλατα (βλ. Νιτροβακτήρια, Νιτροποίησις, Νίτρωσις). Ι. ΧΑΪΜΑΝ

ἀζωτολόγα φυτὰ *[Βοταν.]*. Καλοῦνται οὕτω πολλὰ φυτὰ τῆς τάξεως τῶν ἐλλοβοκάρπων (Leguminosae), ἰδίως δὲ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν (Papilionaceae). Εἰς τὰς ρίζας τῶν φυτῶν τούτων ζῶσιν εἰδικὰ βακτηρίδια ἅτινα παραλαμβά-

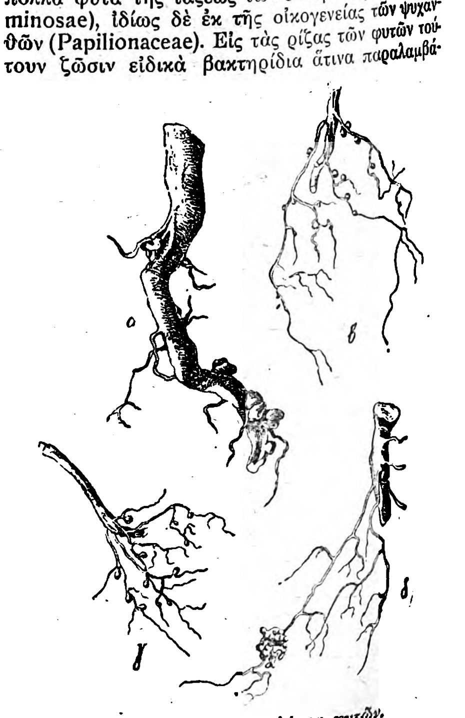

Φυμάτια ριζῶν ἀζωτολόγων φυτῶν. α=λουπίνου, β=φασιόλου, γ=φακῆς, δ=ἐρεβίνθου

Digitized by Google

νοντα ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος *ἄζωτον* μεταβάλλουν τοῦτο εἰς ἀζωτούχους ἑνώσεις. Ἀκριβεῖς παρατηρήσεις ἀπέδειξαν ὅτι ἐπὶ ἑκάστου ψυχανθοῦς φυτοῦ ζῇ μόνον ὡρισμένον βακτηρίδιον τὸ ὁποῖον καὶ δημιουργεῖ ἐπὶ τῆς ρίζης τοῦ φυτοῦ μικρὰ φυμάτια διαφόρων χρωμάτων καὶ διαφόρων μεγεθῶν ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν ριζοβακτηριδίων.

Τὰ ἀζωτολόγα φυτά, λόγῳ τῆς εὐεργετικῆς αὐτῶν ἰδιότητος νὰ τροφοδοτοῦν τὸ φυτὸν μὲ ἀζω-

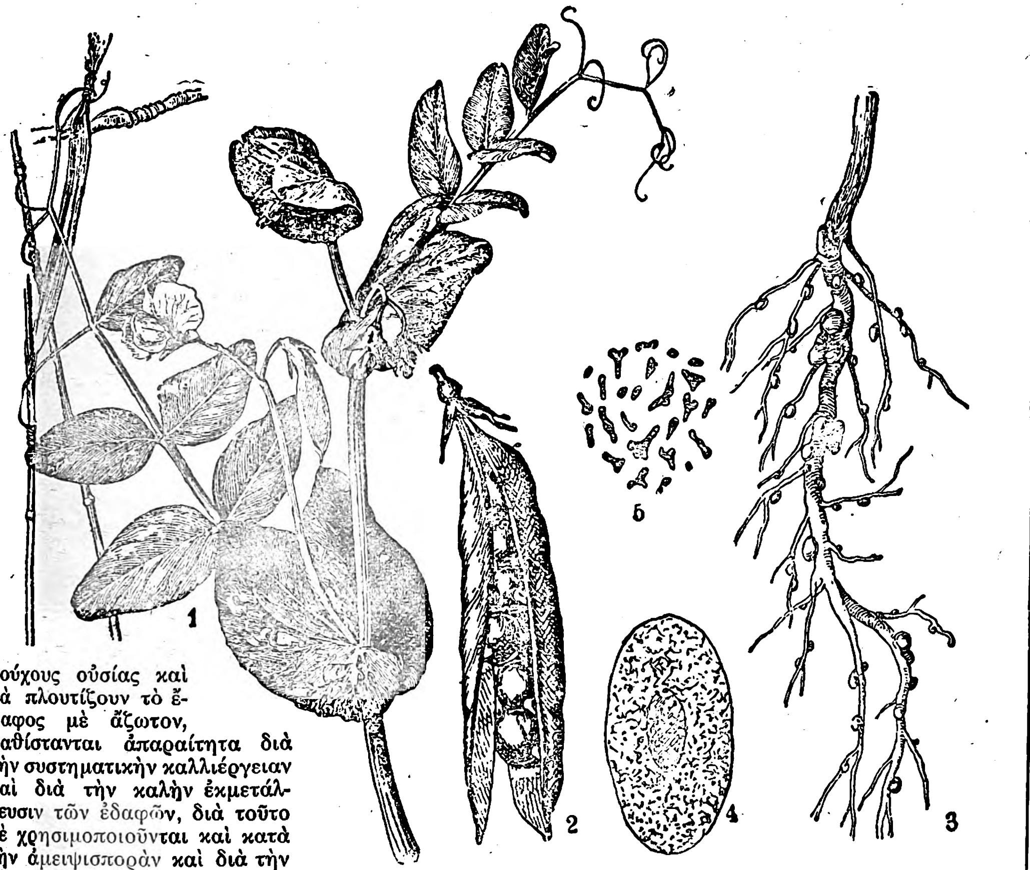

Ἀζωτολόγα φυτά, ριζοβακτηρίδια καὶ ριζοφυμάτια.
1—Ἀζωτολόγον φυτὸν ἐν ἀνθήσει (πίσον). 2—Καρπὸς ὥριμος. 3—Ρίζα ἀζωτολόγου φυτοῦ μετὰ φυμάτων. 4—Κύτταρον ριζοφυματίου πλῆρες ἀζωτοβακτηρίων (εἰς μεγέθυνσιν). 5—Ριζοβακτήρια (μεγέθυνσις).

τούχους οὐσίας καὶ νὰ πλουτίζουν τὸ ἔδαφος μὲ ἄζωτον, καθίστανται ἀπαραίτητα διὰ τὴν συστηματικὴν καλλιέργειαν καὶ διὰ τὴν καλὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐδαφῶν, διὰ τοῦτο δὲ χρησιμοποιοῦνται καὶ κατὰ τὴν ἀμειψισπορὰν καὶ διὰ τὴν λίπανσιν τῶν ἀγρῶν διὰ χλωρῶν λιπασμάτων.

Κατὰ τὴν χλωρὰν λίπανσιν προτιμῶνται πρὸς σπορὰν φυτὰ μὴ ἀπαιτοῦντα πολλὰς καλλιεργητικὰς φροντίδας, ἀναπτυσσόμενα σχετικῶς ταχέως, καὶ τῶν ὁποίων δὲν στοιχίζει ἀκριβὰ ὁ σπόρος· τοιαῦτα δὲ εἶναι: 1) Λούπινα διαφόρων εἰδῶν (Θέρμος ὁ λευκός, Θέρμος ὁ τριχωτός, Θέρμος ὁ κιτρινανθής)· 2) Λαθούρια διαφόρων εἰδῶν (Λάθυρος ὁ ἐρέβινθος, Λάθυρος ὁ ἀμφίκαρπος, Λάθυρος ὁ ἐτήσιος, Λάθυρος ὁ ἥμερος, Λάθυρος ὁ Ὦχρος)· 3) Ρεβίθια (Ἐρέβινθος ὁ κοινός)· 4) Τριφύλλια διαφόρων εἰδῶν (Τριφύλλιον τὸ ἐρυθρόν, Τριφύλλιον τὸ ἀγροδίαιτον, Τριφύλλιον τὸ ἀρουραῖον, Τριφύλλιον τὸ ἕρπον, Τριφύλλιον τὸ λειμώνιον, Τριφύλλιον τὸ Ἀλεξανδρινόν).

Διὰ τὴν ἀμειψισπορὰν χρησιμοποιοῦμεν ὡς ἀζωτολόγα διὰ τὰς διαφόρους καλλιεργείας ὅλα σχεδὸν τὰ φυτὰ τῆς πλουσιωτάτης οἰκογενείας τῶν ψυχανθῶν, ἡ ἐκλογὴ δὲ τοῦ γένους καὶ τοῦ εἴδους τούτων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐφαρμοζομένου καλλιεργητικοῦ συστήματος. Ἐπειδὴ διὰ τὴν συμβίωσιν τῶν ριζοβακτηριδίων μετὰ τῶν φυτῶν ἀπαιτεῖται ὡρισμένον εἶδος βακτηριδίων δι' ἓν ἕκαστον ψυχανθὲς φυτόν, προβαίνομεν εἰς τὸν ἐμβολιασμὸν τοῦ ἐδάφους μὲ τὸν εἰδικὸν μικροοργανισμὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σπορᾶς. Ὁ ἐμβολιασμὸς δύναται νὰ γίνῃ κατὰ δύο τρόπους: ἢ διασκορπίζομεν εἰς ἕκαστον στρέμμα γῆς ὀλίγον πρὸ τῆς σπορᾶς δύο ἕως τρεῖς ὀκάδας χώματος ἀπὸ ἄλλον ἀγρὸν ὅστις ἔφερε φυτὰ μετὰ ριζοβακτηριδίων, ὅμοια πρὸς τὰ σπαρθησόμενα, ἐπιχωματώνομεν δ' ἀμέσως ὁμοῦ μετὰ τοῦ σπόρου· ἢ ἀπ' εὐθείας ρίπτομεν ἐπὶ τοῦ ἀγροῦ πρὸ τῆς σπορᾶς ἢ ἀναμιγνύομεν μὲ τὸν σπόρον εἰδικὴν καλλιέργειαν εἰδικῶν βακτηριδίων.

Ἡ δευτέρα αὐτὴ μέθοδος, τελειοποιηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Hiltner, ἀπεδείχθη λίαν ἐπιτυχής, διάφορα δὲ ἐργοστάσια πωλοῦν σήμερον εἰς κόνιν ἢ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει ἐντὸς φιαλιδίων εἰδικὰς καλλιεργείας μὲ διαφόρους ὀνομασίας, ὡς Nitrogin, Bacillus Ellenbachensis κτλ.

Ι. ΧΑΪΜΑΝ

ἀζωτολουόλια *[Χημ.]*. Εἶναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις ἀνήκουσαι εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀζωενώσεων. Αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ δὲν ἔχουν σημασίαν διὰ τὴν βιομηχανίαν, οὐχ ἧττον ὅμως εἶναι σπουδαιόταται πρῶται ὗλαι ἄλλων μεγίστης σημασίας ἑνώσεων.

Τὸ 0,0'(2,2')-ἀζωτολουόλιον κρυσταλλοῦται ἐξ αἰθέρος εἰς ἐρυθρὰ μονοκλινῆ πρίσματα μετὰ σημ. τήξ. 55°. Εἶναι εὐκόλως πτητικὸν κατὰ τὴν ἀπόσταξιν μεθ' ὑδρατμῶν καὶ εὐκόλως διαλυτὸν εἰς τὸ βενζόλιον. 100 μ. ἀλκοόλης διαλύουσιν εἰς θερμοκρασίαν 14,5° 6,02 μ.

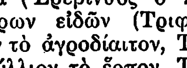

τούτου. Παρασκευάζεται δι' ἀναγωγῆς τοῦ ο-νιτροτολουολίου διὰ κόνεως ψευδαργύρου καὶ νατρορρύμματος, ἢ δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἰς σχεδὸν θεωρητικὴν ἀπόδοσιν.

Τὸ ο,μ'(2,3')ἀζωτολουόλιον εἶναι σκοτεινέρυθρον μὴ ἀποσταζόμενον δι' ὑδρατμῶν, δυσκόλως πτητικὸν ἔλαιον καὶ εὐδιάλυτον ἐν ἀλκοόλῃ καὶ αἰθέρι. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ ἀμινοαζωτολουολίου.

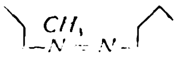

Σ. Γ.

ἀζωτόμετρον *[Χημ.]*. Ἡ συσκευὴ αὕτη, ἐφευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Kuop καὶ βελτιωθεῖσα ὑπὸ τοῦ P. Wagner, ἐχρησίμευεν ἐν ἀρχῇ μόνον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τῆς ἀμμωνίας διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν ἁλάτων αὐτῆς ὑποβρωμιώδους νατρίου. Ἐκ τῆς ἀντιδράσεως ταύτης ἐκλύεται ἐλεύθερον ἄζωτον, τοῦ ὁποίου ὁ ὄγκος συλλέγεται καταλλήλως εἰς προχοΐδα πεπληρωμένην δι' ὕδατος ὡς κατωτέρω θὰ ἀναπτύξωμεν. Οὐχ ἧττον ἡ συσκευὴ αὕτη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ δι' ἄλλους ὀγκομετρικοὺς προσδιορισμοὺς ἀερίων ἀδιαλύτων εἰς τὸ ὕδωρ.

Τὸ ἀντιδραστήριον τοῦ ὑποβρωμιώδους νατρίου παρασκευάζεται ὡς ἀκολούθως: 100 γραμμάρια καυστικοῦ νατρίου διαλύονται εἰς ὕδωρ καὶ μετὰ τὴν ψῦξιν συμπληροῦνται δι' ὕδατος μέχρι 1250 κ. ἑ. Μετὰ ταῦτα προσθέτομεν εἰς τὸ διάλυμα τοῦτο 25 κ. ἑ. βρωμίου (ἡ μέτρησις τοῦ ὁποίου γίνεται μετὰ προσοχῆς εἰς ὀγκομετρικὸν κύλινδρον καὶ λαμβάνονται ὅλαι αἱ ἀπαιτούμεναι προφυλάξεις λόγῳ τῶν διαβρωτικῶν ἰδιοτήτων τοῦ βρωμίου), μεθ' ὃ ἀναταράσσομεν καλῶς τὸ μῖγμα καὶ ψύχομεν αὐτὸ ἐκ νέου. Τὸ διάλυμα τοῦτο τοῦ ὑποβρωμιώδους νατρίου φυλάσσεται τότε εἰς σκοτεινὴν καὶ καλῶς πωματιζομένην φιάλην, διότι εὐκόλως ἀποσυντίθεται ὑπὸ τοῦ φωτός.

Τὸ ἀζωτόμετρον ἀποτελεῖται:

1ον) Ἐκ κυλινδρικῆς φιάλης Α ἥτις ὑποδέχεται τὸ διάλυμα τοῦ ὑποβρωμιώδους νατρίου. Τὸ στόμιον τῆς φιάλης πωματίζεται καλῶς διὰ διατρήτου ἐλαστικοῦ πώματος φέροντος ὑάλινον σωλῆνα, μετὰ στρόφιγγος f. Εἰς τὸν πυθμένα τῆς φιάλης ταύτης εὑρίσκεται στερρῶς συγκεκολλημένος ὑάλινος κύλινδρος, χωρητικότητος 20 περίπου κ. ἑ., εἰς ὃν τίθεται τὸ πρὸς ἐξέτασιν διάλυμα τοῦ ἀμμωνιακοῦ ἅλατος.

Ἡ φιάλη αὕτη τοποθετεῖται ἐντὸς ὑαλίνου δοχείου (μὴ καταφανοῦς ἐν τῷ σχήματι) χωρητικότητος 4 περίπου λίτρων, τὸ ὁποῖον πληρούμενον δι' ὕδατος χρησιμεύει ὅπως διατηρῇ ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν τὴν κυλινδρικὴν φιάλην πρὸ τῆς ἀντιδράσεως καὶ μετὰ ταύτην.

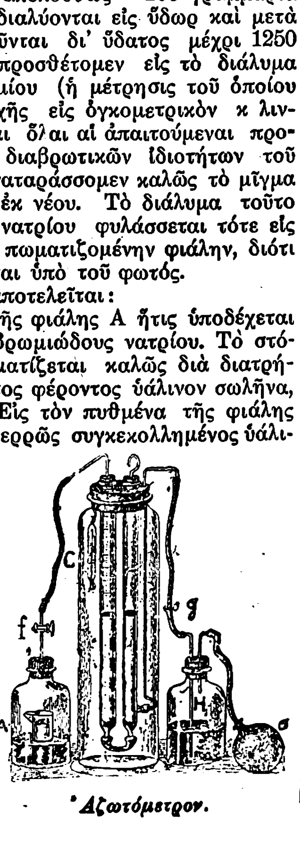

Ἀζωτόμετρον.

2ον) Ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ὑαλίνου κυλίνδρου C πεπληρωμένου ὕδατος καὶ ὀλίγου ὑδροχλωρίου (πρὸς παρεμπόδισιν σχηματισμοῦ μυκήτων). Ἐντὸς τοῦ κυλίνδρου τούτου τοποθετοῦνται δύο συγκοινωνοῦσαι μεταξύ των προχοΐδες, συγκρατούμεναι ἀπὸ τοῦ καλύμματος αὐτοῦ, ὡς καὶ μικρὸν θερμόμετρον. Ἡ πρώτη ἐκ τῶν προχοΐδων συγκοινωνεῖ δι' ἐλαστικοῦ σωλῆνος μὲ τὴν φιάλην Α, ἡ δὲ δευτέρα μὲ τὴν τροφοδοτοῦσαν αὐτὰς φιάλην Η. Αἱ προχοΐδες καὶ ἡ φιάλη Η πληροῦνται δι' ὕδατος.

Διὰ τῆς συσκευῆς ταύτης δυνάμεθα νὰ προσδιορίσωμεν μετὰ πάσης ἀκριβείας τὸ ἀμμωνιακὸν ἄζωτον κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$2NH_3+3NaOBr=N_2+3NaBr+3H_2O$$

Πρὸς τοῦτο ἐργαζόμεθα ὡς ἀκολούθως:

Εἰς τὸν ἐν τῇ φιάλῃ Α κύλινδρον θέτομεν 10 κ. ἑ. ἐκ τοῦ πρὸς ἐξέτασιν διαλύματος τοῦ ἀμμωνιακοῦ ἅλατος, εἰς τὸν πέριξ δ' αὐτοῦ χῶρον τῆς φιάλης ἐγχέομεν, μετὰ προσοχῆς καὶ τῇ βοηθείᾳ χωνίου, 50 κ. ἑ. ὑποβρωμιώδους νατρίου. Πωματίζομεν καλῶς τὴν φιάλην διὰ τοῦ ἐλαστικοῦ πώματος καὶ ἐμβαπτίζομεν αὐτὴν εἰς τὸ πλῆρες ὕδατος ὑάλινον δοχεῖον τὸ ὁποῖον, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, δὲν συμπεριλαμβάνεται ἐν τῷ σχήματι. Μετὰ ταῦτα πληροῦμεν δι' ὑγροῦ τὰς προχοΐδας. Πρὸς τοῦτο ἀνοίγομεν ὀλίγον τὴν στρόφιγγα f, συνθλίβομεν τὴν ἐλαστικὴν κύστιν σ, ἀνοίγοντες ταυτοχρόνως καὶ τὸ πίεστρον g τῆς φιάλης Η. Μετὰ παρέλευσιν 10 λεπτῶν ἡ στρόφιγξ f κλείεται ἐκ νέου καὶ πάλιν ἀνοίγεται, εἰς τρόπον ὥστε ὁ εἰς τὴν φιάλην ἐγκεκλεισμένος ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ νὰ εὑρίσκεται εἰς διαρκῆ ἐπαφὴν μετὰ τῆς πρώτης (ἀριστερᾷ) προχοΐδος. Ἀναμένομεν ἐπὶ 5 λεπτὰ καὶ παρατηροῦμεν, ἐὰν ὁ μηνίσκος τοῦ ἐν τῇ προχοΐδι ταύτῃ ὑγροῦ ἀνέρχεται. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἀνοίγομεν καὶ κλείομεν ἐκ νέου τὴν στρόφιγγα f ἐπαναφέροντες τὸν μηνίσκον εἰς τὴν ὑποδιαίρεσιν τοῦ 0 καὶ ἀναμένομεν εἰσέτι ἐπὶ 5 λεπτά. Ἐὰν κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ὁ μηνίσκος παραμένῃ ἀκίνητος, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἡ φιάλη ἀντιδράσεως Α καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς (μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ὑποβρωμιώδους νατρίου ἀπορρόφησιν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος τοῦ ἐν τῇ συσκευῇ ἐγκεκλεισμένου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος) εὑρίσκονται ὑπὸ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν μετὰ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὴν ψυχροῦ ὕδατος τοῦ ὑαλίνου δοχείου, ἡ δὲ συσκευὴ εὑρίσκεται ἐν ἀπολύτῳ φραγῇ καὶ ἐπομένως ἑτοίμη πρὸς λειτουργίαν.

Ἤδη ἀνοίγομεν τὸ πίεστρον g, ἵνα ἐκρεύσωσι 30-40 κ. ἑ. ὑγροῦ, ἐξάγομεν ἐκ τοῦ δοχείου τὴν φιάλην Α, ἀναστρέφομεν αὐτὴν ὀλίγον εἰς τρόπον ὥστε τὸ ἐν τῷ κυλίνδρῳ α διάλυμα τοῦ ἀμμωνιακοῦ ἅλατος νὰ ἐκρεύσῃ καὶ ἀναμιχθῇ μετὰ τοῦ ὑποβρωμιώδους νατρίου καὶ ἀναταράσσομεν καλῶς. Ἀκολούθως κλείομεν τὴν στρόφιγγα f, ἀναταράσσομεν ἐκ νέου τὴν φιάλην Α, ἀνοίγομεν εἶτα τὴν στρόφιγγα f ἵνα τὸ ἐκλυθὲν κατὰ τὴν ἀντίδρασιν ἄζωτον εἰσρεύσῃ εἰς τὴν πρώτην προχοΐδα καὶ καταλάβῃ ἴσον ὄγκον ὕδατος ὅστις ἐκρέει διὰ τοῦ ἐλαστικοῦ σωλῆνος ὅστις συνδέει τὴν ὑδροδόχον φιάλην Η μετὰ τῶν προχοΐδων.

Τὸν χειρισμὸν τοῦτον ἐπαναλαμβάνομεν δὶς καὶ τρὶς ἕως ὅτου πεισθῶμεν ὅτι ὁ μηνίσκος τοῦ ἐν τῇ πρώτῃ προχοΐδι ὑγροῦ παραμένει ἀκίνητος ἐν τῇ νέᾳ αὐτοῦ θέσει. Μετὰ ταῦτα ἐμβαπτίζομεν ἐκ νέου τὴν φιάλην Α εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ τοῦ ὑαλίνου δοχείου. Μετὰ παρέλευσιν 15-20 λεπτῶν ἡ φιάλη ἀντιδράσεως καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς ἀνακτῶσι τὴν προτέραν αὐτῶν θερμοκρασίαν. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα καὶ τὸ ἐν τῇ προχοΐδι εἰσρεῦσαν ἀέριον προσλαμβάνει τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ C εὑρισκομένου ὕδατος, ἣν δεικνύει τὸ πρὸς τοῦτο ἐν τῷ κυλίνδρῳ εὑρισκόμενον θερμόμετρον. Κατόπιν καὶ διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τοῦ πιέστρου g φέρομεν τὸ ὑγρὸν εἰς ἀμφοτέρας τὰς προχοΐδας εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος, μετροῦμεν τὸν ὑπὸ τοῦ ἀζώτου καταληφθέντα ὄγκον, λαμβάνομεν τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἐν τῷ κυλίνδρῳ C ὕδατος ὡς καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν τοῦ περιβάλλοντος ἐν ᾧ τελεῖται ὁ προσδιορισμός.

Τὸν ὄγκον τοῦ οὕτω μετρηθέντος ἀερίου ἀνάγομεν ἤδη εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0° καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 m/m διὰ τοῦ τύπου:

$$Vo=\frac{Vt \times (B-W) \times 273}{760\ (t+273)}$$

(Βλ. **ἀέρια**: νόμος Boyle-Mariotte καὶ Gay-Lussac).

Ἐν τῷ τύπῳ τούτῳ: Vo = ὁ ζητούμενος ὄγκος εἰς 0°, Vt = ὁ μετρηθεὶς ὄγκος ἀερίου εἰς τὴν θερμοκρασίαν t, B = ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις τοῦ περιβάλλοντος, W = ἡ τάσις ὑδρατμῶν εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ προσδιορισμοῦ, 273 = συντελεστὴς διαστολῆς τῶν ἀερίων, καὶ t = ἡ θερμοκρασία ὑφ' ἣν ἐτελέσθη ὁ προσδιορισμός.

Ὡς γνωστόν, ἓν γραμμάριον οἱουδήποτε ἀερίου καὶ ἐπομένως καὶ ἀζώτου (N_2=28,016 γρ.) εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ 0° καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 m/m κατα-

Digitized by Google

λαμβάνει ὄγκον ἴσον πρὸς 22400 κ. ἑ. Δι' ὑπολογισμοῦ εὑρίσκομεν ὅτι 1 κυβ. ἑ. ἀζώτου ζυγίζει 0,0012571 γρ. καὶ ἑπομένως V_0 κ. ἑ. = 0,0012571 $\times V_0$ γρ. Διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς ἐν τῷ πρὸς ἐξέτασιν ἀμμωνιακῷ ἅλατι περιεχομένης ποσότητος ἀμμωνίας λαμβάνομεν ὑπ' ὄψιν ὅτι 0,0012571 γρ. ἀζώτου ἀντιστοιχοῦν πρὸς 0,001528 γρ. ἀμμωνίας (14 008 γρ. N [ἀτομικὸν βάρος ἀζώτου] = 17,016 γρ. NH_3 [μοριακὸν βάρος ἀμμωνίας]).

Οὐχ ἧττον ὁ Lunge ἀπέδειξεν ὅτι πρὸς ἀντιστάθμισιν τῶν λόγῳ τῆς ἀτελείας τῆς ἀντιδράσεως προκυπτόντων σφαλμάτων, οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι δέον νὰ αὐξηθῶσι κατὰ 2.5 %. Οὕτω μετὰ τὴν ἀναγωγὴν τοῦ ὄγκου τοῦ ἐκλυθέντος ἀζώτου εἰς 0° καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 m/m, διὰ τοὺς περαιτέρω ὑπολογισμοὺς ἡμῶν θὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι 0,0012818 γρ. N=0,0015582 γρ. NH_3.

Ἐπίσης πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἐπειδὴ ὁ ὄγκος τῶν ἀερίων εἶναι συνάρτησις τῆς θερμοκρασίας, ἡ τελευταία αὕτη δέον νὰ διατηρηθῇ σταθερὰ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πειράματος. Οὕτως, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ὄγκος τοῦ ἐκλυθέντος ἀερίου εἶναι 150 κ. ἑ., δι' ἑκάστην μεταβολὴν τῆς θερμοκρασίας κατὰ 1°, τὸ προκύπτον σφάλμα ἐκ τῆς μετρήσεως τοῦ ὄγκου ἀντιστοιχεῖ πρὸς 0,5 κ. ἑ. περίπου. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ σφάλματος τούτου ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀναλύσεως εἶναι σημαντική, ἰδίως ὅταν ἡ ποσότης τοῦ ἐκλυθέντος ἀερίου εἶναι μικρά. Οὕτω, π. χ. δι' ἔκλυσιν 10 κ. ἑ. ἀερίου εἶναι δυνατὸν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀναλύσεως νὰ εὑρεθῶσι λανθασμένα κατὰ 5-10%.

Πλεῖστα εἴδη ἀζωτομέτρων ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἐμπορίῳ, πάντα ὅμως βασίζονται ἐπὶ τῆς ἰδίας ὡς ἄνω ἀρχῆς (βλ. Οὐριόμετρον).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Lunge-Berl.* Chemisch-technische Untersuchungs Methoden.

Δ. ΤΣΑΜΑΔΟΣ

ἀζωτομονοξείδιον *[Χημ.]* βλέπε ἀζώτου ὀξείδια.

ἄζωτον (ἐκ τοῦ στερ. α καὶ *ζωή*). Ὠνομάσθη οὕτως ἓν ἐκ τῶν συναποτελούντων τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα στοιχείων, διότι διὰ τῆς ἀναπνοῆς αὐτοῦ μόνου δὲν δύνανται νὰ διατηρηθῶσιν ἐν ζωῇ τὰ ἐνόργανα ὄντα. Ἡ λέξις φέρεται καὶ παρ' ἀρχαίοις· Ἡσύχ. *ἄζωτον* = ἀβίωτον.

[ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ]. Κατὰ τὸ ἔτος 1772 εὗρεν ὁ Butterford (Ἐδιμβοῦργον) ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ, ὅστις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐθεωρεῖτο ἁπλοῦν σῶμα, περιέχει συστατικόν τι ἀκατάλληλον διὰ τὴν καῦσιν καὶ ἀναπνοήν. Ὀλίγα ἔτη βραδύτερον οἱ Sheele καὶ Lavoisier κατέδειξαν συγχρόνως ὅτι ὁ ἀὴρ συνέκειτο ἐξ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ὡς ἄνω ἀερίου, ὅπερ παρουσιάσθη ὑπὸ τοῦ Lavoisier ὡς στοιχεῖον, ὀνομασθὲν ὑπ' αὐτοῦ *ἄζωτον*. Ὁ Chaptal τὸ ὠνόμασε βραδύτερον *Νιτρογόνον* (Nitrogenium) ἐξ οὗ προέκυψεν ἡ συμβολικὴ παράστασις τοῦ στοιχείου διὰ τοῦ ψηφίου N εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, πλὴν τῆς γαλλικῆς, εἰς ἣν παρίσταται διὰ τοῦ Az (Azote).

Τὸ ἄζωτον εὑρίσκεται μετὰ τοῦ ὀξυγόνου ἐλεύθερον ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι, οὗτινος ἀποτελεῖ τὰ 77 % κατὰ βάρος. Ἐπίσης εὑρίσκεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ἀργοῦ εἰς τὰ ἀέρια πολλῶν πηγῶν, τῶν ἡφαιστείων κλπ. Ἡνωμένον εὑρίσκεται τὸ ἄζωτον ἀφθόνως ἐν τῇ φύσει π. χ. ὑπὸ μορφὴν νιτρώδους καὶ νιτρικοῦ ὀξέος καὶ τῶν ἁλάτων αὐτοῦ, ἀμμωνίας κλπ. Τέλος ἀποτελεῖ σπουδαῖον συστατικὸν τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ βασιλείου ἀνευρισκόμενον εἰς πολλὰς ὀργανικὰς ἑνώσεις (οὐρία, οὐρικὸν ὀξύ, λευκώματα, ἀλκαλοειδῆ κλπ.). Κατὰ τὴν σῆψιν ἀζωτούχων ὀργανικῶν οὐσιῶν, τὸ πλεῖστον τοῦ ἀζώτου μετατρέπεται εἰς ἀμμωνιακά, νιτρώδη καὶ νιτρικὰ ἅλατα, ἐν τούτοις ὅμως μέρος τούτου ἐλευθεροῦται ὡς τοιοῦτον κυρίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν εἰδικῶν μικροοργανισμῶν.

Ι. Γ. Δ.

[ΦΥΣ.—ΧΗΜ.] Τὸ ἄζωτον εἶναι ἀέριον ἄχρουν καὶ ἄοσμον, ἀτομικοῦ βάρους 14.008, χημικῶς παριστάμενον διὰ τοῦ συμβόλου N, καὶ δυνάμενον νὰ συμπυκνωθῇ διὰ ψύξεως εἰς —195°,7 πρὸς ἄχρουν ὑγρὸν τὸ ὁποῖον εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν —210°,5 πήγνυται πρὸς στερεὰν οὐσίαν ὁμοίαν πρὸς πάγον. Διὰ συγχρόνου πιέσεως καὶ ψύξεως δυνάμεθα νὰ ὑγροποιήσωμεν τὸ ἄζωτον εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν. Ἡ κρίσιμος θερμοκρασία— ἤτοι ἡ θερμοκρασία ἄνω τῆς ὁποίας δι' οὐδεμίας πιέσεως ὁσονδήποτε μεγάλης δύναται τὸ ἀέριον νὰ ὑγροποιηθῇ—εἶναι —147°, ἡ δὲ κρίσιμος πίεσις—ἤτοι ἡ ἐλαχίστη ἀπαιτουμένη πίεσις πρὸς ὑγροποίησιν τοῦ ἀζώτου ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ ταύτῃ— εἶναι 33 ἀτμοσφαιρῶν.

Τὸ εἰδικόν του βάρος εἶναι 0,9674 (ἀήρ.=1). Τὸ ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος παραγόμενον N δεικνύει κατά τι ὑψηλότερον εἰδικὸν βάρος (0,97206) ἢ τὸ κατὰ τὰς ἄλλας μεθόδους παρασκευαζόμενον, λόγῳ τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς ἀργὸν καὶ ἄλλα εὐγενῆ ἀέρια. Ἓν λίτρον ἀζώτου ζυγίζει κατὰ Ramsay εἰς 0° καὶ πίεσιν 760 χστμ. 1,25072 γρμ. Εἰς τὸ ὕδωρ διαλύεται ὀλίγον: εἰς ὄγκος ἀζώτου εἰς 70 ὄγκους ὕδατος. Εἰς ἀλκοόλην διαλύεται περισσότερον.

Τὸ ἄζωτον εἶναι στοιχεῖον λίαν ἀδρανές. Ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας δύναται νὰ ἑνωθῇ ἀπ' εὐθείας μετὰ ὑδρογόνου σχηματίζον ἀμμωνίαν καὶ μετὰ τοῦ ὀξυγόνου σχηματίζον ὀξείδιον ἀζώτου (βλ. νιτρικὸν ὀξύ).

Ἐν ὑψηλῇ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον θερμοκρασίᾳ ἑνοῦται μετὰ μετάλλου. Οὕτως ἑνοῦται εὐκόλως μετὰ τοῦ μαγνησίου, ἀσβεστίου, λιθίου ὡς καὶ μετὰ μεταλλοειδῶν στοιχείων (βορίου, τιτανίου) μεθ' ὧν σχηματίζει ἀζωτούχους ἑνώσεις:

$$3\ Mg + N_2 = Mg_3\ N_2$$

Ὑπὲρ τοὺς 700° ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἀργιλλίου ὑπὸ ἔκλυσιν μεγίστης θερμότητος. Ἡ ἕνωσις αὕτη χρησιμεύει διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀζώτου (βλ ἀμμωνίαν καὶ ἀζωτούχους ἑνώσεις).

Τῇ ἐπιδράσει ἠλεκτρικῶν σπινθήρων τὸ ἄζωτον ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἄνθρακος εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ βολταϊκοῦ τόξου. Ἡ σχετικὴ ἀδράνεια τοῦ στοιχείου τούτου ἐξαφανίζεται εἰς τὰς ἑνώσεις ταύτας καὶ συμπεριφέρεται ὡς στοιχεῖον λίαν ἐνεργόν. Ἡ φαινομενικὴ ἄλλως τε ἀδράνεια τοῦ ἀζώτου ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τὸ μόριον αὐτοῦ N_2 σχηματίζεται μετ' ἐκλύσεως μεγίστης ἐνεργείας (150.000 θερμ.). Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἡ ἕνωσις τοῦ ἀζώτου μετὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀτόμων εἶναι ἐξωθερμικωτέρα τῶν πλείστων τῶν ἑνώσεων τοῦ ἀζώτου μετὰ τῶν ἄλλων στοιχείων, τὴν δὲ κατάστασιν σταθερᾶς ἰσορροπίας—τοὐλάχιστον εἰς τὰς ταπεινὰς θερμοκρασίας—παριστᾷ τὸ μόριον N_2.

Τὸ ἄζωτον δύναται νὰ καταστῇ ἱκανὸν πρὸς ἕνωσιν μεθ' ἑτέρων στοιχείων, ὡς ἔδειξεν ὁ Strutt, ἂν ὑποβληθῇ ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν εἰς τὴν ἐπίδρασιν σκοτεινῶν ἰσχυρῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων.

Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ *(ἐνεργὸν ἄζωτον)* τὸ ἄζωτον ἑνοῦται ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ νατρίου,

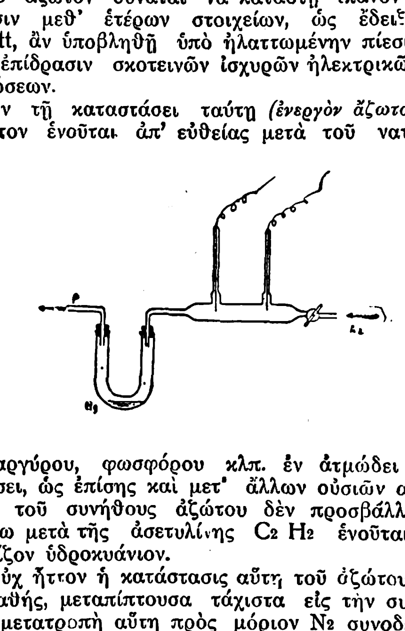

ὑδραργύρου, φωσφόρου κλπ. ἐν ἀτμώδει καταστάσει, ὡς ἐπίσης καὶ μετ' ἄλλων οὐσιῶν αἵτινες ὑπὸ τοῦ συνήθους ἀζώτου δὲν προσβάλλονται. Οὕτω μετὰ τῆς ἀσετυλίνης C_2H_2 ἑνοῦται σχηματίζον ὑδροκυάνιον.

Οὐχ ἧττον ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ ἀζώτου εἶναι ἀσταθής, μεταπίπτουσα τάχιστα εἰς τὴν συνήθη. Ἡ μετατροπὴ αὕτη πρὸς μόριον N_2 συνοδεύεται μετὰ λαμπρᾶς φωτοβολῆς τοῦ ἀερίου τὸ ὁποῖον ἐκπέμπει ἐρυθροκιτρίνην φλόγα. Ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ταχύτης τῆς μετατροπῆς ταύτης εἶναι τόσον μεγαλυτέρα ὅσον ταπεινοτέρα εἶναι ἡ θερμοκρασία.

Ἡ ἀνακάλυψις τῆς νέας ταύτης καταστάσεως τοῦ ἀζώτου εἶναι νεωτάτη, καὶ ἡ μελέτη αὐτῆς εἰσέτι ἀτελής. Οὐχ ἧττον ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ νέα αὕτη κατάστασις τοῦ ἀζώτου περιέχει καὶ μεμονωμένα ἄτομα αὐτοῦ.

Δέσμευσις τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀζώτου. Ἀνωτέρω ἀνεπτύξαμεν τὸν τρόπον δι' οὗ τὸ ἄζωτον ὑπὸ ὡρισμένας συνθήκας δύναται νὰ δεσμευθῇ ὑπὸ ἄλλων στοιχείων σχηματίζον ἑνώσεις, ἃς ἐκαλέσαμεν *ἀζωτούχους ἀνοργάνους ἑνώσεις*. Οὐχ ἧττον ἡ δέσμευσις τοῦ στοιχείου τούτου ἐν τῇ φύσει εἶναι ἐξ ἴσου δυνατὴ καὶ δι' ὁδοῦ ἐντελῶς διαφόρου.

Ὁ Berthelot κατὰ τὰς ἐν ἔτει 1885 εἰς Meudon γεωπονικὰς ἐρεύνας αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ ἀπροσδόκητον συμπέρασμα ὅτι ἐν τῇ γῇ ὑπάρχουσι μικροοργανισμοὶ οἵτινες ἔχουσι τὴν ἰδιότητα νὰ δεσμεύωσι τὸ ἄζωτον. Τὰ μικρόβια ταῦτα εὑρίσκονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἀκαλλιεργήτους γαίας. Αἱ ἔρευναί του ἀπέδειξαν ὡσαύτως ὅτι ἡ εἰς ἄζωτον περιεκτικότης τῶν γαιῶν τούτων ηὔξανε σὺν τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὅτι ἡ αὔξησις αὕτη κατέπαυεν εὐθὺς ὡς ἡ πρὸς ἔρευναν γῆ ἀπεστειροῦτο. Τὰ μικρόβια ταῦτα πολλαπλασιάζονται εὐρέως, χρησιμεύουν δὲ ὡς φορεῖς τῶν ἀζωτούχων τροφῶν εἰς τὰ φυτά. Ἐξ ἄλλου ἔκπαλαι ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὅτι διὰ τῆς καλλιεργείας τῶν ψυχανθῶν (Leguminosae) ὁ ἀγρὸς καθίσταται ἐξόχως κατάλληλος διὰ τὴν μετέπειτα καλλιέργειαν σίτου. Κατὰ τὸ ἔτος 1881 ὁ Schultz ἀπέδειξεν ὅτι ἡ εὐμενὴς αὕτη ἐπίδρασις τῶν ψυχανθῶν ἐπὶ τῶν ἀγρῶν ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν φυτῶν τούτων ἀφομοίωσιν τοῦ ἀζώτου, δι' ὃ καὶ ἐκάλεσε τὰ φυτὰ ταῦτα «συλλέκτας» τοῦ ἀζώτου.

Ἀνεξαρτήτως τῶν ἐρευνῶν τοῦ Berthelot, ὁ Hellriegel κατὰ τὸ ἔτος 1886 ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ψυχανθῶν ἀφομοίωσις τοῦ ἀζώτου γίνεται τῇ μεσολαβήσει ὡρισμένων μικροβίων τὰ ὁποῖα ἐδρεύουσιν εἰς τὰ φυμάτια τῶν ῥιζῶν, ἰδίως εἰς τὸ γένος τῶν Lupine καὶ Seradella, ἔνθα καὶ συμβιοῦσι μετὰ τῶν φυτῶν. Τὰ μικρόβια ταῦτα ἐκάλεσε «νιτρογόνα».

Τὸ ἀτμοσφαιρικὸν ἄζωτον δύναται νὰ δεσμευθῇ ἐν τῇ φύσει καὶ ἄνευ τῆς βοηθείας μικροοργανισμῶν. Οὕτω ἐν ὥρᾳ καταιγίδος καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, τὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν κυρίως ἀποτελεῖται ὁ ἀήρ, δῆλα δὴ τὸ ἄζωτον καὶ τὸ ὀξυγόνον, ἑνοῦνται, σχηματίζοντα ὀξείδια ἀζώτου. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὕδατος ἀποτελοῦσι νιτρικὸν ὀξύ. Τοῦτο καταπίπτον ἐπὶ τῆς γῆς συναντᾷ ὀξείδια μετάλλων ἅτινα μετατρέπει εἰς νιτρικὰ ἅλατα (βλ. λέξιν).

Παρασκευὴ ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ. Τὸ ἄζωτον παρασκευάζεται:

1ον) Ἐκ τοῦ ἀέρος, δι' ἀφαιρέσεως ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὀξυγόνου ὑπὸ εὐοξειδώτων σωμάτων, οἷα ὁ φωσφόρος, ὁ χαλκὸς κλπ., εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$\underset{\text{Ἄζωτον}}{N_2} + \underset{\text{Ὀξυγόνον}}{O_2} + \underset{\text{Χαλκὸς}}{2Cu} = \underset{\text{Ἄζωτον}}{N_2} + \underset{\text{Ὀξείδιον χαλκοῦ}}{2CuO}.$$

Τὸ οὕτω λαμβανόμενον ἀέριον περιέχει ἐκτὸς τοῦ ἀζώτου καὶ τὰ ἐν τῷ ἀέρι εὑρισκόμενα εἰς μικρὰ ποσὰ εὐγενῆ ἀέρια Ἀργόν, Ἥλιον, Ξένον, Κρυπτὸν καὶ Νέον (βλ. λέξεις).

2ον) Ἐπίσης δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν ἄζωτον δι' ὀξειδώσεως τῆς ἀμμωνίας. Πρὸς τοῦτο ἀφίνομεν νὰ διέλθῃ ῥεῦμα ἀερίου ἀμμωνίας διὰ σωλῆνος περιέχοντος ὀξείδιον χαλκοῦ θερμαινομένου μέχρις ἐρυθροπυρώσεως. Ἡ χωροῦσα ἀντίδρασις εἶναι:

$$\underset{\text{ἀμμωνία}}{2\ NH_3} + \underset{\text{ὀξείδιον χαλκοῦ}}{3\ CuO} = \underset{\text{ἄζωτον}}{N_2} + \underset{\text{ὕδωρ}}{3\ H_2O} + \underset{\text{χαλκός}}{3\ Cu}$$

3) Τὸ νιτρῶδες ὀξὺ (βλ. λέξιν) ὀξειδοῖ τὴν ἀμμωνίαν ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον.

$$\underset{\text{νιτρῶδες ὀξὺ}}{N{\begin{matrix}=O\\-OH\end{matrix}}} + \underset{\text{ἀμμωνία}}{\begin{matrix}H\\H\\H\end{matrix}{>}N} = \underset{\text{ἄζωτον}}{N_2} + \underset{\text{ὕδωρ}}{2\ H_2O}$$

Τὴν ἀντίδρασιν ταύτην ἐπιτυγχάνομεν εὐχερῶς θερμαίνοντες διάλυμα νιτρώδους νατρίου μετὰ διαλύματος χλωριούχου ἀμμωνίου.

Πρὸς τοῦτο θέτομεν πυκνὸν διάλυμα χλωριούχου ἀμμωνίου εἰς φιάλην ἀποστάξεως καὶ εἶτα προσθέτομεν στάγδην καὶ τῇ βοηθείᾳ διαχωριστικῆς χοάνης τὸ διάλυμα τοῦ νιτρώδους νατρίου. Ἡ χωροῦσα ἀντίδρασις εἶναι:

$$\underset{\text{νιτρῶδες νάτριον}}{NaNO_2} + \underset{\text{χλωριοῦχον ἀμμώνιον}}{NH_4Cl} = \underset{\text{ἄζωτον}}{N_2} + \underset{\text{ὕδωρ}}{H_2O} + \underset{\text{χλωριοῦχον νάτριον}}{NaCl}$$

Ἡ ἀντίδρασις αὕτη ὡς ἐξωθερμικὴ ἐπιταχύνεται αὐτομάτως, ζωηρότατα δὲ τῇ προσθήκῃ ὀξέων (ἰόντων H^0). Τὸ διὰ τῆς μεθόδου ταύτης λαμβανόμενον ἄζωτον εἶναι καθαρὸν καὶ ἀπηλλαγμένον ἀργοῦ καὶ τῶν ἄλλων εὐγενῶν ἀερίων.

Δυνάμεθα ἐπίσης νὰ ὀξειδώσωμεν τὴν ἀμμωνίαν διὰ τῶν ὑποχλωριωδῶν ἁλάτων ἢ διὰ χλωρίου. Ἡ τελευταία αὕτη ἀντίδρασις εἶναι ἐπικίνδυνος λόγῳ τοῦ σχηματιζομένου χλωριούχου ἀμμωνίου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιδρῶν τὸ χλώριον παράγει χλωριοῦχον ἄζωτον NCl_3, ἕνωσιν κατ' ἐξοχὴν ἐκρηκτικήν. Αἱ χωροῦσαι ἀντιδράσεις εἰσί:

$$\alpha)\quad \underset{\text{ἀμμωνία}}{2\ NH_3} + \underset{\text{χλώριον}}{3\ Cl_2} = \underset{\text{ὑδροχλώριον}}{6\ HCl} + \underset{\text{ἄζωτον}}{N_2}$$

$$\beta)\quad \underset{\text{ὑδροχλώριον}}{6\ HCl} + \underset{\text{ἀμμωνία}}{6\ NH_3} = \underset{\text{χλωριοῦχον ἀμμώνιον}}{6\ NH_4Cl}$$

Ἐὰν τὸ χλώριον εὑρίσκεται ἐν περισσείᾳ, τότε σχηματίζεται τὸ χλωριοῦχον ἄζωτον:

$$\underset{\text{χλωριοῦχον ἀμμώνιον}}{NH_4Cl} + \underset{\text{χλώριον}}{3\ Cl_2} = \underset{\text{χλωριοῦχον ἄζωτον}}{NCl_3} + \underset{\text{ὑδροχλώριον}}{4\ HCl}$$

Βιομηχανικὴ παρασκευή. — Βιομηχανικῶς τὸ ἄζωτον παρασκευάζεται εἰς μεγάλας ποσότητας ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος διὰ δύο κυρίως μεθόδων:

1ον) Διὰ δεσμεύσεως τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος ὑπὸ τοῦ ἄνθρακος. Τὸ ἀπελευθερούμενον ἄζωτον καὶ τὰ προϊόντα τῆς ὀξειδώσεως τοῦ ἄνθρακος τίθενται ὑπὸ ἰσχυρὰν πίεσιν καὶ ἀποχωρίζονται διὰ καταλλήλων τρόπων. Καὶ τὸ μὲν διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος CO_2 ὑπὸ ἰσχυρὰν πίεσιν διοχετευόμενον εἰς πλυντρίδας πλήρεις ὕδατος διαλύεται ὑπ' αὐτοῦ, τὸ δὲ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος CO, εἰς ποσότητας μικροτέρας σχηματιζόμενον, διέρχεται διὰ πλυντρίδος περιεχούσης διάλυμα ὑποχλωριούχου χαλκοῦ ὑφ' οὗ καὶ συγκρατεῖται. Τὸ οὕτω ἀπηλλαγμένον τῶν προϊόντων τῆς ὀξειδώσεως τοῦ ἄνθρακος ἄζωτον συλλέγεται τότε καταλλήλως (βλ. ἀμμωνία).

2ον) Διὰ κλασματικῆς ἀποστάξεως τοῦ ὑγροῦ ἀέρος.—Αἱ φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου ἐξ ὧν κυρίως ἀποτελεῖται ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ διαφέρουσι σημαντικῶς εἰς τρόπον ὥστε δυνάμεθα, κατ' ἀρχήν, χρησιμοποιοῦντες μίαν τῶν διαφορῶν τούτων τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων νὰ δια-

Digitized by Google

χωρίσωμεν τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων. Ἡ διαφορὰ τῆς πυκνότητος τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου εἶναι ἐλαχίστη, ὥστε ὁ διὰ τῆς διαφορᾶς τῶν πυκνοτήτων διαχωρισμὸς τῶν στοιχείων αὐτῶν καθίσταται ἀδύνατος. Ἐπίσης ἡ διαφορὰ διαλυτότητος τῶν ἐν λόγῳ στοιχείων εἰς τὸ ὕδωρ εἶναι μὲν ἀρκούντως σημαντική, καθίσταται ὅμως ἄχρηστος διὰ τὴν εἰς μεγάλα ποσὰ παρασκευὴν ἀζώτου λόγῳ τῆς μικρᾶς σχετικῶς διαλυτότητος ἀμφοτέρων.

Τοὐναντίον ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν σημείων ζέσεως τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου εἶναι ἀξιοσημείωτος (σημεῖον ζέσεως ὀξυγόνου = — 182°,5· σημεῖον ζέσεως ἀζώτου = −194°), εἰς τρόπον ὥστε ὁ διὰ τῆς κλασματικῆς ἀποστάξεως τοῦ ὑγροῦ ἀέρος ἀποχωρισμὸς τῶν στοιχείων τούτων ἀπ' ἀλλήλων καθίσταται ἐφικτός. Ὁ ἀὴρ ὑγροποιεῖται δι' ἀλληλοδιαδόχων καὶ μεθοδικῶν συμπυκνώσεων καὶ ἐκτονώσεων. Αἱ ἐκτονώσεις τοῦ ἀερίου τελοῦνται ὄπισθεν ἐμβόλου (βλ. σχῆμα), ὥστε νὰ ἀφαιρῆται ἐξ αὐτοῦ ὅλη ἡ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ ἀερίου τελούμενον ἔργον ἰσοδύναμος ποσότης θερμότητος.

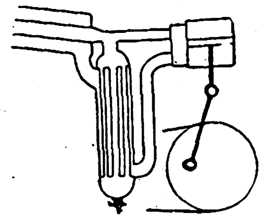

Ἀφ' ἑτέρου παρετηρήθη ὅτι μῖγμα ὀξυγόνου καὶ ἀζώτου ὑγροποιούμενον παρέχει ὑγρὸν πλουσιώτερον εἰς ὀξυγόνον ἢ τὸ ἀρχικὸν μῖγμα.

Οὕτω ἐν κλειστῷ χώρῳ ἐνέχοντι μῖγμα ἀζώτου καὶ ὀξυγόνου ἐν τῇ ἀναλογίᾳ εἰς ἣν εὑρίσκονται ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι (21% ὀξυγόνον καὶ 79% ἄζωτον) καὶ ὑγροποιηθέντα ἀέρα, ὑπάρχει ἰσορροπία ὅταν ὁ ὑγροποιηθεὶς ἀὴρ περιέχει 48 % ὀξυγόνον.

Διὰ τοῦτο ἐνδείκνυται ἡ μερικὴ ὑγροποίησις τῆς χρησιμοποιηθησομένης ποσότητος ἀέρος. Τὸ προϊὸν τῆς πρώτης μερικῆς συμπυκνώσεως, πλούσιον εἰς ὀξυγόνον, ἀποχωρίζεται καταλλήλως τῶν προϊόντων τῶν μετέπειτα συμπυκνώσεων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἤδη πλούσια εἰς ἄζωτον. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ὑποβάλλονται νῦν εἰς κλασματικὴν ἀπόσταξιν (βλ. ὑγρὸς ἀήρ).

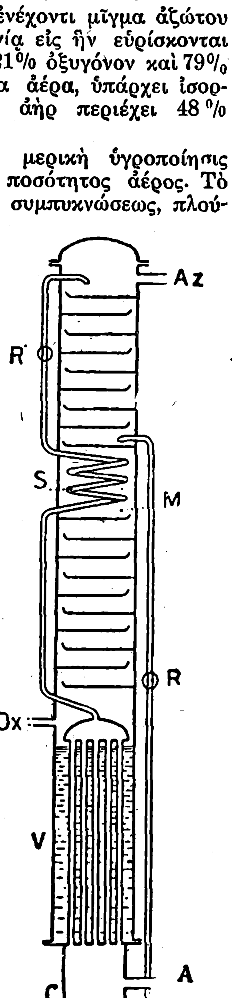

Διὰ τὸν ὡς ἄνω ἀποχωρισμὸν τοῦ ἀζώτου ἀπὸ τοῦ ὀξυγόνου ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ὑπάρχουσιν ἐν τῇ βιομηχανίᾳ πολλαὶ μέθοδοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως δύο εἶσιν αἱ κυριώτεραι καὶ αἱ μᾶλλον διαδεδομέναι: Ἡ μέθοδος τοῦ *Linde* καὶ ἡ μέθοδος τοῦ *Claude*.

Θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὴν σύντομον περιγραφὴν τῆς τελευταίας ταύτης μεθόδου (καὶ δὴ τῆς νεωτάτης, βελτιωθείσης ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐφευρέτου), ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι εἶναι ἡ ἁπλουστέρα, κυρίως ὅμως διότι διὰ τῆς μεθόδου ταύτης λαμβάνομεν ἄζωτον περίπου καθαρὸν καὶ ἀπηλλαγμένον ὀξυγόνου:

Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ψύχεται προηγουμένως καταλλήλως καὶ ὑπὸ πίεσιν 5 ἀτμοσφαιρῶν διοχετεύεται διὰ τοῦ σωλῆνος A (βλ. σχῆμα) εἰς τὸν ψυκτῆρα V ὅστις ψύχεται περιβαλλόμενος ὑπὸ ὑγροῦ ὀξυγόνου. Εἰς τὸν ψυκτῆρα τοῦτον ἀφιχθεὶς ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ὑγροποιεῖται μερικῶς. Οὕτω ὑγροποιηθεὶς καὶ περιέχων τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ ὀξυγόνου του ῥέει εἰς τὸν συλλέκτην C. Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ μὴ ὑγροποιηθέντος ἀέρος, πλουσιώτατον ἤδη εἰς ἄζωτον, ἀνέρχεται διὰ σωλῆνος εἰς τὸν ὀφιοειδῆ ψυκτῆρα S ὅστις ψύχεται διὰ ὑγροῦ ἀέρος προερχομένου ἐκ τοῦ συλλέκτου C καὶ φθάνοντος μέχρι τοῦ ψυκτῆρος διὰ τοῦ σωλῆνος R. Εἰς τὸν ψυκτῆρα S τὸ ἄζωτον ὑγροποιεῖται, οὕτω δὲ ὑγροποιηθὲν ῥέει διὰ τοῦ σωλῆνος R' εἰς τὸν ἀποφλεγματιστῆρα ἔνθα καὶ ἐξατμίζεται πρῶτον, ὡς πτητικώτερον. Διὰ τοῦ σωλῆνος Az συλλέγεται νῦν καταλλήλως.

Ἐφαρμογαὶ τοῦ ἀζώτου. Εἰς μικρὰς ποσότητας τὸ ἄζωτον χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν διατήρησιν τῶν τροφῶν καὶ τὴν πλήρωσιν θερμομέτρων. Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται πρὸς σχηματισμὸν ἀκαύστου περιβλήματος κατὰ τὴν διαφύλαξιν εὐφλέκτων ὑγρῶν, οἷον βενζίνης κ.λ.π. Εἰς μεγαλύτερα ποσὰ χρησιμεύει διὰ τὴν παρασκευὴν *ἀζωτούχου ἀσβεστίου*. Ἄλλοτε ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης τὸ ἄζωτον διὰ τὴν παρασκευὴν τῆς συνθετικῆς ἀμμωνίας κατὰ Haber-Bosch (βλ. ἀμμωνία). Ἀφ' ὅτου ὅμως εἰς τὰ ἐργαστήρια τῆς B.A.S.F. (Badische Anilin und Soda Fabrik) πρὸς παραγωγὴν τῆς ἀμμωνίας χρησιμοποιεῖται μῖγμα ἀποτελούμενον ἐκ 3 μερῶν ὑδρογόνου καὶ 1 μέρους ἀζώτου λαμβανόμενον ἐξ ἀεριογόνων, ἡ σύνθεσις τῆς ἀμμωνίας ἐξ ἀζώτου, ἐξ ὑγροποιηθέντος ἀέρος λαμβανομένου, περιωρίσθη εἰς μικρὰν κλίμακα.

Τὸ βιομηχανικῶς παρασκευαζόμενον ἄζωτον χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ὑαλίνων σφαιρῶν τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: *Ullmann*: Enzyklopädie der technischen Chemie. — *Swarts*; Chimie Inorganique.
W. Moldenhauer: die Reaktionen des freien Stickstoffs.
H. Copaux et H. Perpérot: Chimie Minérale.
G. Claude: Air Liquide, Oxygène, Azote, Gaz rares.

Α. ΤΣΑΜΑΔΟΣ

[ΦΑΡΜΑΚ]. Ἀνεγράφησαν εἰσπνοαὶ καθαροῦ ἀζώτου ἢ μίγματος ἀζώτου μετ' ὀλίγου ὀξυγόνου κατὰ τῆς φυματιάσεως. Ι. Γ. Δ.

—ἄζωτον *θειοῦχον [Χημ.]*. Τὸ ἄζωτον N σχηματίζει μετὰ τοῦ θείου S δύο ἑνώσεις, τὸ *θειοῦχον ἄζωτον* N_4S_4 καὶ τὸ *πενταθειοῦχον ἄζωτον* N_2S_5.

Τὸ θειοῦχον ἄζωτον N_4S_4 λαμβάνεται δι' ἐπιδράσεως ἀερίου ἀμμωνίας NH_3 ἐπὶ διχλωριούχου θείου SCl_2 ἐν βενζολικῷ διαλύματι. Εἶναι σῶμα στερεόν, κρυσταλλούμενον εἰς ὡραίους χρυσοκιτρίνους κρυστάλλους, τηκομένους εἰς 158_0 πρὸς ὑγρὸν βαθέως ἐρυθροῦ χρώματος. Διὰ πλειοτέρας θερμάνσεως ἐπέρχεται ἔκρηξις· ἐπίσης ἐκρήγνυται καὶ δι' ἀσθενοῦς κρούσεως ἢ τριβῆς τῶν κρυστάλλων.

Τῇ ἐπιδράσει ὕδατος ἀποσυντίθεται βραδέως πρὸς ἀμμωνίαν NH_3, ὑποθειῶδες ἀμμώνιον $(NH_4)_2S_2O_3$ καὶ τριθειονικὸν ἀμμώνιον $(NH_4)_2S_3O_6$, κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$2N_4S_4+15H_2O=(NH_4)_2S_2O_3+2(NH_4)_2S_3O_6+2NH_3$$

Τῇ ἐπιδράσει ὑδροξειδίου τοῦ καλίου KOH σχηματίζει ἀμμωνίαν NH_3, θειῶδες κάλιον K_2SO_3 καὶ ὑποθειῶδες κάλιον $K_2S_2O_3$, κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$N_4S_4 + 6KOH+3H_2O=4NH_3+2K_2SO_3+K_2S_2O_3$$

Τὸ πενταθειοῦχον ἄζωτον N_2S_5 λαμβάνεται διὰ κατεργασίας τοῦ θειούχου ἀζώτου N_4S_4 μετὰ θειούχου ἄνθρακος CS_2 ἐν αἰθέψῃ (autoclave).

Ἡ χωροῦσα ἀντίδρασις εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

$$N_4S_4+2CS_2=N_2S_5+S+2CNS$$

Εἶναι ὑγρὸν βαθέως ἐρυθροῦ χρώματος, εἰδ. βάρους 1.901, τὸ ὁποῖον δι' ἰσχυρᾶς ψύξεως, διὰ μίγματος πάγου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος, πήγνυται πρὸς κρυσταλλικὴν μᾶζαν βαθυφαίου χρώματος.

Διὰ λεπτομερείας τῆς παρασκευῆς ὅρα: *L. Vanino*, Prāpararive chemie. Τομ. 1, σελ. 165—166). Σ. Μ.

— ἄζωτον *ἰωδιοῦχον* NI_3 *[Χημ.]*. Στερεὸν κατανομέλαν σῶμα λίαν ἐκρηκτικόν. Δι' ἐπιδράσεως διαλύματος ἀμμωνίας ἐπὶ βάμματος ἰωδίου ἢ ὑδαροῦς διαλύματος ἰωδίου ἐν ἰωδιούχῳ καλίῳ καθιζάνει κατανομέλαν ὑπόστημα τοῦ τύπου NHI_2, ἢ μετὰ μεγαλυτέρας ποσότητος ἀμμωνίας τοῦ τύπου $N_2I_3H_3$, ἅτινα δι' ἀκολούθου κατεργασίας μετὰ περισσείας πυκνοῦ διαλύματος ἀμμωνίας μετατρέπονται εἰς τὴν ἕνωσιν NI_3 καλουμένην *ἰωδιοῦχον ἄζωτον*.

Τὸ ἰωδιοῦχον ἄζωτον παρασκευάζεται ἐπίσης καὶ διὰ κατεργασίας στερεοῦ ἰωδίου μετὰ πυκνοῦ διαλύματος ἀμμωνίας.

Ὡς εὐκόλως ἀποσυντιθέμενον πρὸς ἄζωτον καὶ ἰώδιον, εἶναι σῶμα λίαν ἐκρηκτικόν· ὅταν δὲ εὑρίσκεται ἐν ξηρᾷ καταστάσει ἐκρήγνυται μετ' ἀσυνήθους σφοδρότητος καὶ δι' ἁπλῆς ἐπιψαύσεως διὰ πτίλου. Τὴν ἔκρηξιν συνοδεύει ἔξοδος ἀτμῶν ἰωδίου, ἀναγνωριζομένων ἐκ τοῦ ἰώδους χρώματος αὐτῶν, καὶ δευτερογενεῖς μικρότεραι ἐκρήξεις, ὀφειλόμεναι εἰς τὴν ἀποσυνθέσιν ἐκτιναχθέντων λεπτοτάτων μορίων ἰωδιούχου ἀζώτου, μὴ ἐκραγέντος ἀρχικῶς. Ἡ ἐν μεγάλῳ κατασκευή, ὡς καὶ ἡ διαφύλαξις παρασκευασμάτων αὐτοῦ, εἶναι λίαν ἐπικίνδυνος.

Διὰ λεπτομερείας τῆς παρασκευῆς αὐτοῦ ὅρα: *Otto Diels* Einführung in die anorganische Experimentalchemie, σελὶς 109. Σ. Μ.

—ἄζωτον *χλωριοῦχον* NCl_3 *[Χημ.]*. Κίτρινον ἐλαιῶδες ὑγρὸν εἰδ. βάρους 1.653, ἰδιαζούσης δηκτικῆς ὀσμῆς. Οἱ ἀτμοὶ αὐτοῦ προσβάλλουσιν ἐπιπόνως τὸν λάρυγγα καὶ τοὺς βρόγχους.

Ὡς ἐκ τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς ἀποσυντίθεται πρὸς ἄζωτον καὶ χλώριον, εἶναι σῶμα λίαν ἐκρηκτικόν· δι' ὃ καὶ ἡ ἐν μεγάλῳ παρασκευὴ αὐτοῦ καθίσταται ἐπικίνδυνος. Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως χλωρίου ἐπὶ ὑδαροῦς διαλύματος χλωριούχου ἀμμωνίου NH_4Cl κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$3\ Cl_2 + NH_4Cl = NCl_3 + 4HCl$$

Πρὸς τοῦτο ἠλεκτρολύεται ὑδαρὲς διάλυμα χλωριούχου ἀμμωνίου NH_4Cl εὑρισκόμενον ἐν ποτηρίῳ βράσεως καὶ τὸ παραγόμενον χλώριον ἐπιδρῶν ἐπὶ τῆς ὑπολοίπου ποσότητος τοῦ χλωριούχου ἀμμωνίου σχηματίζει χλωριοῦχον ἄζωτον.

Πρὸς ἀποφυγὴν ἀθρόας συγκεντρώσεως χλωριούχου ἀζώτου, ὁπότε τὸ πείραμα καθίσταται ἐπικίνδυνον, καλύπτεται ἡ ἐπιφάνεια τοῦ διαλύματος τοῦ χλωριούχου ἀμμωνίου διὰ στιβάδος τερεβινθελαίου τὸ ὁποῖον ἀποσυνθέτει τὸ παραγόμενον χλωριοῦχον ἄζωτον. Ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πειράματος ἐπέλθῃ ἀνάφλεξις τοῦ τερεβινθελαίου, διακόπτεται ἡ δίοδος τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος καὶ διαβιβάζεται πρὸς σβέσιν διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος. Τέλος, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς ἐκρήξεως συνεπειῶν, ὁ πειραματιζόμενος προστατεύει τὸ πρόσωπόν του διὰ προσωπίδος ἐκ μεταλλικοῦ σύρματος καὶ τὰς χεῖράς του διὰ δερματίνων χειροκτίων. (Λεπτομερείας τῆς παρασκευῆς ὅρα: L. Vanino, Präparative Chemie Τομ. 1, σελὶς 162).

Διαλύεται ἐν ὕδατι ἀποσυντιθέμενον ἐν μέρει πρὸς ἀμμωνίαν NH_3 καὶ ὑποχλωριῶδες ὀξὺ HClO:

$$NCl_3 + 3\ H_2O = NH_3 + 3HClO$$

Μετὰ διαλύματος χλωριούχου ἀμμωνίου σχηματίζει ἄζωτον καὶ ὑδροχλώριον HCl:

$$NH_4Cl + NCl_3 = N_2 + 4HCl$$

Μετ' ἀμμωνίας παράγει ἄζωτον καὶ χλωριοῦχον ἀμμώνιον:

$$NCl_3 + 4\ NH_3 = N_2 + 3\ NH_4Cl$$

Διαλύεται ἐν βενζολίῳ, τετραχλωριούχῳ ἄνθρακι κ. λ. π., τὰ δὲ διαλύματα αὐτοῦ εἶναι ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνα ἢ τὸ ἀμιγὲς χλωριοῦχον ἄζωτον. Σ. Μ.

ἀζωτονοσία *[Ἰατρ.]*. Ὅρος καθιερωθεὶς ὑπὸ τοῦ Baumes πρὸς καθορισμὸν ὁλοκλήρου κλάσεως νόσων ἀποδιδομένων εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἀζώτου ἐπὶ τῶν λοιπῶν χημικῶν στοιχείων τοῦ ὀργανισμοῦ· αἱ νόσοι αὗται εἶναι: τὸ σκορβοῦτον, ἡ γάγγραινα, ὁ καρκίνος, κλπ. Μ. Ν. Κ.

ἀζωτοξείδιον *[Χημ.]*· βλέπε ἀζώτου ὀξείδια.

ἀζωτοξειδύλιον N_2O *[Χημ.]*, ἢ *ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου*. Τὸ ἄλλως καλούμενον ἱλαρυντικὸν ἀέριον (βλ. λέξιν).

ἀζωτοπυρίτιον *[Χημ.]*· βλέπε ἀζωτοῦχοι ἀνόργανοι ἑνώσεις.

ἀζωτόρροια *[Ἰατρ.]*. Αὔξησις τῆς ἐν τοῖς ὑποχωρήμασι περιεχομένης ποσότητος τοῦ ἀζώτου, ἀποτελοῦσα σπουδαῖον σύμπτωμα παγκρεατικῆς ἀνεπαρκείας. Δύναται αὕτη νὰ ἀναγνωρισθῇ ἐνίοτε κλινικῶς διὰ τῆς ἐμφανίσεως εἰς τὰ κόπρανα τεμαχίων κρέατος ἀπέπτου. Μ. Ν. Κ.

ἄζωτος· ὁ μὴ ἐζωσμένος, ὁ ἄζωστος, ὁ μὴ φέρων ζώνην.

Ἄζωτος. Μία ἐκ τῶν πέντε πρωτευουσῶν πόλεων τῶν Φιλισταίων (Κριτ. 13, 3. —1. Βασ. 6, 17), 3 μίλλια βορειοανατολικῶς τῆς Ἀσκάλωνος καὶ ὥραν μακρὰν τῆς θαλάσσης. Οἱ Φιλισταῖοι μετὰ τὴν κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν νίκην των ἐν Ἀβενέζερ μετέφερον εἰς τὸν ἐκεῖ εὑρισκόμενον ναὸν τοῦ μεγάλου των Θεοῦ Δαγὼν τὴν κιβωτὸν τῆς Διαθήκης· κατὰ τὴν διήγησιν τῆς Π. Διαθήκης (Ι. Βασιλ. 5,1-8) οἱ Φιλισταῖοι ἐτιμωρήθησαν σκληρῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο, κατασυντριβέντος τὴν ἑπομένην τοῦ ὁμοιώματος τοῦ Δαγὼν καὶ ἐπιδραμόντων μυῶν καθ' ὅλην τὴν πόλιν, διὸ ἠναγκάσθησαν νὰ μεταφέρουν τὴν κιβωτὸν εἰς Γέθ, ὅπου ὅμως καὶ ἐκεῖ ἐπῆλθεν ἡ θεία τιμωρία. Ἡ Ἄζωτος ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων τῷ 711 π. Χ. (Ἡσ. 20, 1) καὶ ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἐπὶ Ψαμμητίχου Α' (633 - 610 π. Χ.) μετὰ πολιορκίαν 29 ἐτῶν (Ἡροδ. 2, 157). Καταληφθεῖσα καὶ καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Μακκαβαίων, τὸν δεύτερον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Πομπηΐου τῷ 63 π. Χ. καὶ ἐξηρτήθη ἐκ τοῦ ἀνθυπάτου τῆς Συρίας· τὸ 4ον ἔτος π. Χ. ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Σαλώμης, τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἡρώδου τοῦ Μεγάλου, καὶ τὸ 10ον ἔτος μ. Χ. ἐδόθη ὡς ἰδιοκτησία εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Λιβίαν. Ὕστερον παρηκολούθησε τὰς τύχας τῆς ὅλης χώρας. Εἰς Ἄζωτον ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγγέλιον ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Φιλίππου (Πρ. Ἀπ. 8, 39) καὶ μέχρι τοῦ ἕκτου αἰῶνος εἰς τὰ πρακτικὰ διαφόρων συνόδων ὑπογράφεται ἐπίσκοπος Ἀζώτου. Σήμερον σώζεται ὡς μικρὸν χωρίον, καλούμενον *Ἐσδούδ*. Δ. Σ. Μ.

Ἀζῶτος. Ἀρμένιος εὐπατρίδης, ἐπιφανὴς καταστὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει, διὰ τὸ μέγεθος τοῦ σώματος καὶ τὰς πολεμικὰς ἀρετάς. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις καὶ τὸν ἀναφέρει (Περὶ θεμάτων-Βόνν. σ. 32,20) ἀποκαλεῖ αὐτὸν *μέγαν καὶ γιγαντοειδῆ καὶ μακρόχειρα καὶ περιδέξιον*. Οὗτος ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Λέοντα τὸν Σοφὸν ἀνῆλθεν εἰς ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα, γενόμενος ἔξαρχος τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τῶν καλουμένων *ἐξκουβίτων*. Ἐνυμφεύθη τὴν κόρην τῆς πολὺ γνωστῆς, φυίνεται, εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὰ ἐλευθέριά της ἤθη Ἀγγουρίνης τῆς *λαικαστρίας*, ὅπως τὴν ἐπονομάζει ὁ Πορφυρογέννητος. Ἐφονεύθη δ' ἐν τῷ ἀτυχεῖ τοῦ Λέοντος πολέμῳ πρὸς τὸν Βούλγαρον Τσάρον Συμεών. Ὁ Ἀρμένιος οὗτος εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀξιοσημείωτος, ὅτι ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν ὡς θεράποντα

Digitized by Google

ένα τῶν προγόνων τοῦ Διγενῆ, τὸν ἐπιφανῆ κατόπιν καὶ περιβόητον *Μελίαν*, ὅστις ἐπὶ κεφαλῆς συμμορίας ληστῶν καὶ τυχοδιωκτῶν ἵδρυσεν ὀλίγον ὑστερώτερον τὴν κλεισουρχίαν τῆς Λυκανδοῦ, ἐτιμήθη δὲ καὶ μάγιστρος ὑπὸ τοῦ Λέοντος.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

ἀζωτοτρικαρβονικὸν *ὀξὺ [Χημ.]* ἢ ὀρθότερον *ἀμμωνιοτρικαρβονικὸν ὀξύ*. Εἶναι ὀργανικὴ ἕνωσις, παράγωγον τοῦ καρβαμιδικοῦ ὀξέος (ἀμμωνιακὰ παράγωγα τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος), τοῦ ὁποίου οἱ οὐδέτεροι ἐστέρες σχηματίζονται τῇ ἐπιδράσει χλωρομυρμηκικῶν ἐστέρων ἐπὶ τῶν μετὰ νατρίου ἐνώσεων τῶν ἰμινοδικαρβονικῶν ἐστέρων. *Ὁ ἀζωτοτρικαρβονικὸς τριαιθυλεστήρ*, N (CO.O. C_2H_5)3 εἶναι ἄχρουν, ἐλαιῶδες, ἰσχυρῶς φωτοθλαστικόν, ἄοσμον ὑγρόν, βράζον εἰς 146^0 (12 χστμ.). Σ. Γ.

ἀζωτοϋδραργυρικὸν *ἀντιδραστήριον [Χημ.]* (βλ. ἀντιδραστήριον τοῦ *Millon*).

ἀζώτου ὀξείδια. Τὸ ἄζωτον σχηματίζει μετὰ τοῦ ὀξυγόνου τὰς ἑξῆς ἑνώσεις:
Ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου N_2O
Μονοξείδιον τοῦ ἀζώτου NO
Τριοξείδιον τοῦ ἀζώτου N_2O_3
Ὑπεροξείδιον τοῦ ἀζώτου NO_2 ἢ N_2O_4
Πεντοξείδιον τοῦ ἀζώτου N_2O_5

Ἀζώτου ὑποξείδιον N_2O. (Βλ. ἀέριον ἱλαρυντικόν).

Ἀζώτου μονοξείδιον NO. Εἶναι ἀέριον ἄχρουν εἰδ. βάρους 1,039 ἐλάχιστα διαλυτὸν εἰς τὸ ὕδωρ· οὕτω εἰς ὄγκος ὕδατος διαλύει εἰς 0^0 0, 074, εἰς 10^0 0,057 καὶ εἰς 20^0 0,047 ὄγκων μονοξειδίου τοῦ ἀζώτου. Ἐν κεκορεσμένῳ διαλύματι χλωριούχου νατρίου καὶ εἰς διάλυμα καυστικοῦ κάλεως 30 % τὸ μονοξείδιον τοῦ ἀζώτου εἶναι πρακτικῶς ἀδιάλυτον.

Παρασκευάζεται δι' ἐπιδράσεως νιτρικοῦ ὀξέος HNO_3 εἰδ. βάρους 1,2 ἐπὶ χαλκοῦ Cu κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$3Cu + 8HNO_3 = 3Cu(NO_3)_2 + 4H_2O + 2NO$$

Ἐπίσης παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως νιτρικοῦ ὀξέος ἢ τῶν ἁλάτων αὐτοῦ παρουσίᾳ ὑποχλωριούχου σιδήρου $FeCl_2$ καὶ ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος 20 %.

$$3FeCl_2 + NaNO_3 + 4HCl = 3FeCl_3 + NaCl + 2H_2O + NO$$

Ἐπίσης δι' ἀναταράξεως διαλύματος νιτρικοῦ ἢ νιτρώδους ὀξέος ἢ τῶν ἁλάτων αὐτῶν μετὰ πυκνοῦ θειϊκοῦ ὀξέος H_2SO_4 καὶ ὑδραργύρου Hg:

$$2HNO_3 + 6Hg + 3H_2SO_4 = 2NO + 3Hg_2SO_4 + 4H_2O$$

Αἱ δύο τελευταῖαι ἀντιδράσεις χρησιμοποιοῦνται καὶ πρὸς ἀεριομετρικὸν προσδιορισμὸν τῶν ἑνώσεων νιτρικοῦ ὀξέος (βλ. Νιτρικὸν ὀξὺ καὶ Νιτρόμετρον).

Ἐπίσης παρασκευάζεται δι' ἀπ' εὐθείας ἑνώσεως τοῦ ἀζώτου καὶ ὀξυγόνου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἐν ὑψηλῇ θερμοκρασίᾳ, παραγομένῃ δι' ἠλεκτρικοῦ τόξου. Τὸ μονοξείδιον τοῦ ἀζώτου ἑνοῦται εὐκολώτατα μετὰ τοῦ ὀξυγόνου πρὸς διοξείδιον τοῦ ἀζώτου. Οὕτω δι' ἁπλῆς ἐπαφῆς μονοξειδίου τοῦ ἀζώτου μετὰ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος σχηματίζονται καστανέρυθροι ἀτμοὶ ὀφειλόμενοι εἰς τὸν σχηματισμὸν ὑπεροξειδίου τοῦ ἀζώτου NO_2.

Ἐπίσης μετὰ τῶν ἁλάτων τοῦ σιδήρου, κυρίως θειϊκοῦ σιδήρου, παρουσίᾳ θειϊκοῦ ὀξέος, σχηματίζει περίπλοκα ἅλατα, ἀναγνωριζόμενα ἐκ τοῦ καστανοῦ ἕως ἰώδους χρώματος αὐτῶν· διὰ θερμάνσεως τῶν ἁλάτων τούτων ἐλευθεροῦται τὸ μονοξείδιον τοῦ ἀζώτου, ἀνασχηματιζομένου τοῦ ἀρχικοῦ ἅλατος τοῦ σιδήρου.

Τὴν ἀντίδρασιν ταύτην, ἥτις χρησιμεύει πρὸς ἀνίχνευσιν τοῦ μονοξειδίου τοῦ ἀζώτου, δίδουσι καὶ πᾶσαι αἱ μετ' ὀξυγόνου ἑνώσεις τοῦ ἀζώτου αἵτινες διασπώμεναι σχηματίζουσι μονοξείδιον τοῦ ἀζώτου (βλ. Νιτρικὸν ὀξύ).

Τὸ μονοξείδιον τοῦ ἀζώτου διαβιβαζόμενον δι' ὀξίνου διαλύματος ὑπερμαγγανικοῦ καλίου, χρωμικοῦ ὀξέος ἢ ἄλλου ἰσχυροῦ ὀξειδωτικοῦ μέσου, ὀξειδοῦται πρὸς νιτρικὸν ὀξύ. Καίτοι τὸ ἀέριον τοῦτο περιέχει μεῖζον ποσὸν ὀξυγόνου ἢ ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ καὶ τὸ ὑποξείδιον τοῦ ἀζώτου, δὲν διατηρεῖ τὴν καῦσιν τῶν σωμάτων ὡς τὰ δύο τελευταῖα· οὕτω, καιόμενον θεῖον σβέννυται ἐν ἀτμοσφαίρᾳ μονοξειδίου τοῦ ἀζώτου. Ἀντιθέτως διατηρεῖ τὴν καῦσιν φωσφόρου, μαγνησίου κ.λ.π. Ἐπίσης θειοῦχος ἄνθραξ καίεται ἐν αὐτῷ διὰ φλογὸς κυανῆς παρεχούσης ἰώδεις καὶ ὑπεριώδεις ἀκτῖνας.

Ἀζώτου τριοξείδιον N_2O_3. Κατὰ τὴν ἐπίδρασιν νιτρικοῦ ὀξέος ἐπὶ τριοξειδίου τοῦ ἀρσενικοῦ ἢ ἀμύλου σχηματίζονται μίγματα διαφόρων ὀξειδίων τοῦ ἀζώτου, ὧν ἡ σύστασις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πυκνότητος τοῦ ἐπιδρῶντος ὀξέος. Πρὸς παρασκευὴν τριοξειδίου τοῦ ἀζώτου θερμαίνεται μετὰ προσοχῆς τὸ ἐν σφαιρικῇ φιάλῃ εὑρισκόμενον μῖγμα τριοξειδίου τοῦ ἀρσενικοῦ As_2O_3 καὶ νιτρικοῦ ὀξέος HNO_3, εἰδ. βάρους 1,35, οἱ δὲ ἀναπτυσσόμενοι ἀτμοί, βαθέως καστανερύθρου χρώματος, συλλέγονται ἐν ὑαλίνῳ ὑποδοχεῖ ψυχομένῳ ἐξωτερικῶς διὰ μίγματος πάγου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος. Ἡ χωροῦσα ἀντίδρασις εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

$$As_2O_3 + 2HNO_3 + 2H_2O = N_2O_3 + 2H_3AsO_4$$

Εἶναι ὑγρὸν κυανοῦ χρώματος σταθερὸν μόνον ἐν ταπεινῇ θερμοκρασίᾳ· ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας -10^0 ἄρχεται ἀποσυντιθέμενον πρὸς μονοξείδιον NO καὶ διοξείδιον τοῦ ἀζώτου NO_2, εἰς τρόπον ὥστε ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ φέρεται ὡς μῖγμα τῶν δύο τούτων σωμάτων.

Ἐκ τῆς ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ ἐπιδράσεως τοῦ ἄνω μίγματος ἐπὶ ὑδροξειδίου τοῦ καλίου KOH, καθ' ἣν λαμβάνεται νιτρῶδες κάλιον, συνάγεται ὅτι ὑπάρχει μικρὰ ποσότης τριοξειδίου τοῦ ἀζώτου μὴ εἰσέτι διασπασθεῖσα πρὸς μονοξείδιον καὶ διοξείδιον τοῦ ἀζώτου καὶ συνεπῶς τὰ τρία ταῦτα σώματα συνδέονται μεταξὺ των διὰ τῆς ἀκολούθου παλινστρόφου ἀντιδράσεως:

$$N_2O_3 \rightleftarrows NO_2 + NO$$

Κατὰ τὴν ἐπίδρασιν ὅθεν τοῦ μίγματος τῶν τριῶν τούτων σωμάτων ἐπὶ ὑδροξειδίου τοῦ καλίου δεσμεύεται τὸ ὑπάρχον τριοξείδιον τοῦ ἀζώτου, ὡς ἀντιδρῶν ταχύτερον πρὸς τὸ ὑδροξείδιον τοῦ καλίου, καὶ ὡς ἐκ τούτου, διαταρασσομένου ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τοῦ χημικοῦ ἰσορρόπου, νέαι ποσότητες μονοξειδίου καὶ διοξειδίου τοῦ ἀζώτου συντίθενται πρὸς τριοξείδιον.

Ἐπιδράσει πυκνοῦ θειϊκοῦ ὀξέος σχηματίζει νιτροσοθειϊκὸν ὀξύ:

$$2 H_2SO_4 + N_2O_3 = 2 H (NO) SO_4 + H_2O$$

Τὸ ἐν καταψύχρῳ ὕδατι ἀραιὸν διάλυμα τριοξειδίου τοῦ ἀζώτου χρωματίζεται δι' ἀνοικτοῦ κυανοῦ χρώματος ὀφειλομένου πιθανῶς εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ἀσταθοῦς ἐν ἐλευθέρᾳ καταστάσει νιτρώδους ὀξέος, οὗτινος εἶναι ἀνυδρίτης:

$$H_2O + N_2O_3 = 2H\ NO_2.$$

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, τῇ ἐπιδράσει ὑδροξειδίου τοῦ καλίου, καὶ γενικῶς διαλυμάτων ὑδροξειδίων, σχηματίζει νιτρώδη ἅλατα:

$$2\ KOH + N_2O_3 = 2\ KNO_2 + H_2O$$

Ἀζώτου ὑπεροξείδιον NO_2. Εἶναι ὑγρὸν ζέον εἰς 22 - 23^0, εἰδ. β. εἰς 0^0 1,493. Πήγνυται εἰς τοὺς -9^0 σχηματίζον λευκοὺς κρυστάλλους. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ μονοξειδίου τοῦ ἀζώτου NO καὶ ὀξυγόνου, κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$2\ NO + O_2 = 2\ NO_2.$$

Ἐν τοῖς χημείοις παρασκευάζεται διὰ θερμάνσεως τῶν μετὰ βαρέων μετάλλων ἁλάτων τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, συνηθέστερον τοῦ νιτρικοῦ μολύβδου, ὁπότε ταῦτα ἀποσυντίθενται πρὸς ὀξείδιον τοῦ μετάλλου, ὑπεροξείδιον τοῦ ἀζώτου καὶ ὀξυγόνον.

Πρὸς τοῦτο, ἀφυγρανθεὶς νιτρικὸς μόλυβδος $Pb(NO_3)_2$ θερμαίνεται ἰσχυρῶς ἐντὸς ὑαλίνου κέρατος ἐκ δυστήκτου ὑάλου καὶ οἱ ἀναπτυσσόμενοι καστανέρυθροι ἀτμοὶ συγκεντροῦνται ἐν ὑποδοχεῖ, ψυχομένῳ ἐξωτερικῶς διὰ μίγματος πάγου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος, ἔνθα ὑγροποιοῦνται. Ἡ χωροῦσα ἀντίδρασις εἶναι ἡ ἀκόλουθος:

$$Pb(NO_3)_2 = PbO + 2\ NO_2 + O.$$

Τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ ἀζώτου, ἐν ἀνωτέρᾳ θερμοκρασίᾳ, εἶναι ἀέριον βαθέως καστανερύθρου χρώματος, καθιστάμενον βαθύτερον ὅσον ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ ἀνέρχεται· περὶ τοὺς 150^0 καθίσταται μελανέρυθρον. Ἀντιστρόφως, ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ κατέρχεται, ἐπὶ τοσοῦτον τὸ χρῶμα του καθίσταται ἀνοικτότερον· οὕτως ἐν θερμοκρασίᾳ $+22^0$ καὶ ὑπὸ τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν ὑγροποιεῖται πρὸς καστανέρυθρον ὑγρόν, τὸ ὁποῖον εἰς $+15^0$ εἶναι πορτοκαλλόχρουν, εἰς $+10^0$ κίτρινον καὶ εἰς -9^0 πήγνυται πρὸς λευκὴν κρυσταλλικὴν μᾶζαν.

Ἐξ ἄλλου ἡ πυκνότης τοῦ σώματος τούτου ἐλαττοῦται ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ ἀνέρχεται, καὶ λαμβάνει τὴν ἐλαχίστην αὐτῆς τιμὴν περὶ τοὺς 150^0, ἀνταποκρινομένην εἰς τὸν τύπον NO_2. Ἀντιθέτως, ἐφ' ὅσον ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ κατέρχεται, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ πυκνότης αὐτοῦ αὐξάνει λαμβάνουσα τὴν ἀνωτάτην αὐτῆς τιμὴν εἰς θερμοκρασίαν κάτω τοῦ 0^0, ἀνταποκρινομένην εἰς τὸν τύπον N_2O_4. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι τὸ μελανέρυθρον χρῶμα ὃ κέκτηται τὸ ἀέριον τοῦτο περὶ τοὺς 150^0 ὀφείλεται εἰς τὸ ὑπεροξείδιον τοῦ ἀζώτου τῆς μορφῆς NO_2, ἡ δὲ κρυσταλλικὴ καὶ ἡ κάτω τοῦ 0^0 ὑγρὰ αὐτοῦ μορφὴ ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν τύπον N_2O_4. Εἰς τὰς ἐνδιαμέσους θερμοκρασίας ὑφίστανται μῖγμα αὐτοῦ καὶ τῶν δύο μορφῶν, συνδεομένων διὰ τῆς ἀκολούθου παλινστρόφου ἀντιδράσεως:

$$2\ NO_2 \rightleftarrows N_2O_4$$

Ἀπὸ τῆς θερμοκρασίας ἄνω τῶν 150^0 ἄρχεται ἀποσυντιθέμενον πρὸς μονοξείδιον τοῦ ἀζώτου NO καὶ ὀξυγόνον· ἡ δὲ ἀποσύνθεσις αὐτοῦ περὶ τοὺς 620^0 εἶναι τελεία.

Εἶναι σῶμα ὀξειδωτικόν· ἡ ἔντονος ὀξειδωτικὴ ἐνέργεια τοῦ ἀτμίζοντος νιτρικοῦ ὀξέος, ὀφείλεται εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ἀζώτου.

Μετὰ τῶν ὑδροξειδίων τῶν ἀλκαλίων σχηματίζει τὰ ἀντίστοιχα νιτρώδη καὶ νιτρικὰ ἅλατα· οὕτω μετὰ ὑδροξειδίου τοῦ καλίου KOH δίδει νιτρῶδες KNO_2 καὶ νιτρικὸν κάλιον KNO_3:

$$2KOH + 2NO_2 = KNO_2 + KNO_3 + H_2O$$

Μεθ' ὕδατος σχηματίζει νιτρῶδες καὶ νιτρικὸν ὀξύ:

1) $6NO_2 + 3H_2O = 3HNO_3 + 3HNO_2$

Τὸ νιτρῶδες ὀξύ, ὡς ἀσταθές, ἀποσυντίθεται ἅμα τῷ σχηματισμῷ του εἰς νιτρικὸν ὀξύ, ὀξείδιον τοῦ ἀζώτου καὶ ὕδωρ:

2) $3HNO_2 = HNO_3 + 2NO + H_2O$

Τὸ κατὰ τὴν ἀντίδρασιν 1 ἐπιδρῶν ὑπεροξείδιον τοῦ ἀζώτου δύναται εὐχερῶς, ὡς ἐλέχθη, νὰ ληφθῇ δι' ὀξειδώσεως τοῦ μονοξειδίου τοῦ ἀζώτου, κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

3) $6NO + 3O_2 = 6NO_2$

Δι' ἀθροίσεως τῶν τριῶν τελευταίων ἀντιδράσεων λαμβάνομεν τὴν τελικὴν ἀντίδρασιν:

$$4NO + 3O_2 + 2H_2O = 4HNO_3$$

ἐφ' ἧς βασίζεται καὶ ἡ νεωτέρα βιομηχανικὴ παρασκευὴ τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος, ἐκ τοῦ μονοξειδίου τοῦ ἀζώτου δι' ἐνδιαμέσου σχηματισμοῦ τοῦ ὑπεροξειδίου τοῦ ἀζώτου. (Βλ. νιτρικὸν ὀξύ).

Τὸ ὑγρὸν ὑπεροξείδιον τοῦ ἀζώτου προσβάλλει τὰ διάφορα μέταλλα· μετὰ τοῦ ψευδαργύρου, μολύβδου καὶ ὑδραργύρου σχηματίζει τὰ ἀντίστοιχα νιτρικὰ ἅλατα, ἐνῷ μετὰ τοῦ χαλκοῦ, νικελίου καὶ κοβαλτίου ἑνοῦται πρὸς σχηματισμὸν προϊόντων διὰ προσθήκης νιτρομεταλλικῶν ἑνώσεων καλουμένων· οὕτω σχηματίζει τὰς ἑνώσεις $Cu_2\ NO_2$ = νιτροχαλκόν, $Ni_4\ NO_2$ = νιτρονικέλιον καὶ $Co_1\ NO_2$ = νιτροκοβάλτιον.

Ἀζώτου πεντοξείδιον N_2O_5. Ἄχρους κρυσταλλικὴ ἕνωσις εἰδ. βάρους 1,63, τηκομένη εἰς 29^0 καὶ ζέουσα ὑπὸ σύγχρονον ἀποσύνθεσιν εἰς 45^0. Παρασκευάζεται δι' ὀξειδώσεως τοῦ διοξειδίου τοῦ ἀζώτου NO_2 ὑπὸ ὄζοντος, ἐπίσης δι' ἐπιδράσεως χλωρίου ἐπὶ νιτρικοῦ ἀργύρου, κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$2\ AgNO_3 + Cl_2 = 2\ AgCl + O + N_2O_5$$

Συνηθέστερον παρασκευάζεται ἐκ τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος δι' ἀφαιρέσεως ὕδατος διὰ πεντοξειδίου τοῦ φωσφόρου.

Πρὸς τοῦτο εἰς ἀπηλλαγμένον ὀξειδίων τοῦ ἀζώτου νιτρικὸν ὀξύ, εὑρισκόμενον ἐντὸς ὑαλίνου κέρατος, ψυχομένου ἐξωτερικῶς διὰ μίγματος πάγου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος, φέρεται κατὰ μικρὰς ποσότητας καὶ μετὰ προσοχῆς, ὥστε ἡ θερμοκρασία νὰ μὴ ἀνέλθῃ ἄνω τοῦ 0^0, πεντοξείδιον τοῦ φωσφόρου P_2O_5· ἡ σχηματισθεῖσα μᾶζα ἀποστάζεται ἐπὶ ἀτμολούτρου βραδύτατα καὶ μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ τὸ παραγόμενον πεντοξείδιον τοῦ ἀζώτου συλλέγεται εἰς ὑποδοχέα, ψυχόμενον ἐξωτερικῶς διὰ μίγματος πάγου καὶ μαγειρικοῦ ἅλατος, ἔνθα κρυσταλλοῦται εἰς μεγάλους ἀχρόους κρυστάλλους.

Ἑνοῦται, ὑπὸ σύγχρονον ἔκλυσιν θερμότητος, μετὰ τοῦ ὕδατος πρὸς σχηματισμὸν τοῦ νιτρικοῦ ὀξέος οὗτινος εἶναι ὁ ἀνυδρίτης:

$$N_2O_5 + \nu H_2O \text{ (ἐν περισσείᾳ)} = 2HNO_3 + 16 \text{ θερμ.}$$

Μετὰ πυκνοῦ νιτρικοῦ ὀξέος σχηματίζει τὴν κρυσταλλικὴν ἕνωσιν τοῦ τύπου $2\ HNO_3 + N_2O_5$, ἥτις χρησιμοποιεῖται ἐν τῇ ὀργανικῇ Χημείᾳ διὰ νιτρώσεις.

Λόγῳ τοῦ μεγάλου ποσοῦ τοῦ ὀξυγόνου τὸ ὁποῖον περιέχει, καὶ τῆς εὐκολίας μεθ' ἧς ἀποδίδει αὐτὸ ἐνεργεῖ ὡς ἰσχυρὸν ὀξειδωτικὸν σῶμα.

Ἀποσυντίθεται εὐκόλως, ἐνίοτε μετ' ἐκρήξεως, σχηματιζομένου διοξειδίου τοῦ ἀζώτου καὶ ὀξυγόνου. Ἐπίσης παλαιὰ παρασκευάσματα τούτου, ἐν μέρει ἀποσυντεθέντα, ὑπόκεινται εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ἐκρήξεως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *K. A. Hofmann*, Lehrbuch der anorganischen Chemie.— *W. Ostwald*, Grundlinien der anorganischen Chemie. — *L. Vanino*, Präparative Chemie, Baud I. — *Otto Diels*, Einführung in die anorganische Experimentalchemie.

Σ. Μ.

ἀζωτουρία *[Ἰατρ.]*. Ἡ κατάστασις τῆς οὐρήσεως καθ' ἣν τὰ οὖρα περιέχουσι ποσότητα ἀνώμαλον ἀζωτούχων οὐσιῶν (οὐρίαν, οὐρικὸν ὀξύ) λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ ὑπερβολικῆς ἀπεκκρίσεως ἀζώτου ἀπὸ τῶν οὔρων. Ἀπὸ 20 μέχρι 26 γραμμαρίων δι' ἡμέρας, ἡ φυσιολογικὴ ἔκκρισις τῆς οὐρίας δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι 80 γραμμ. δι' ἡμέρας εἰς τὰς πυρετικὰς νόσους (ἰδιαίτατα κατὰ τὸν παροξυσμὸν τῆς ἑλονοσίας), εἰς τὰς νόσους τοῦ ἥπατος (ὑπεραιμία, κίρρωσις, ὑπερτράφεια, ἴκτερος καταρροϊκός), εἰς τὸν σακχαρώδη διαβήτην καὶ ἰδίως εἰς τὸν ἀζωτουρικὸν διαβήτην ἔνθα ἡ ἀπώλεια εἰς ἀζωτοῦχον οὐσίαν δύναται νὰ ὑπερβῇ καὶ τὰ 120 γραμμ. δι' ἡμέρας. Ἡ ἀπίσχνανσις τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ ἀπώλεια τῶν δυνάμεων αὐτοῦ εὑρίσκονται ἐν ἀναλόγῳ σχέσει πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς ἀπὸ τῶν οὔρων ἀπεκκρίσεως τῶν ἀζωτούχων οὐσιῶν.

Θεραπεία: Ἡ τῆς νόσου ἐν ᾗ παρατηρεῖται ἡ ἀζωτουρία. Ἐπὶ πλέον χορηγοῦνται τὸ ἀρσενι-

Digitized by Google

κὸν (arséniate de soude), ἡ κίνα καὶ τὰ τονωτικὰ ἐν γένει.

Μ. Ν. Κ.

ἀζωτοῦχα λιπάσματα. Τὰ κυριώτερα ἀζωτοῦχα λιπάσματα εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ νιτρικὸν νάτριον ἢ νίτρον τῆς Χιλῆς (βλ. λέξιν), τὰ ἀμμωνιακὰ ἅλατα (βλ. ἅλατα ἀμμωνίου) καὶ διάφορα ὑπολείμματα ὀργανικῶν οὐσιῶν, οἷον αἷμα, κρέας, ξέσματα δερμάτων, κέρατα κ. λ. π.

Τὸ ἄζωτον τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, τὸ καὶ ὀργανικὸν ἄζωτον καλούμενον, ὡς ἀποτελοῦν συστατικὸν τῶν διαφόρων ὀργανικῶν ἑνώσεων, δὲν εἶναι ἀμέσως ἀφομοιώσιμον ὑπὸ τῶν φυτῶν καὶ πρέπει προηγουμένως νὰ μετατραπῇ εἰς ἀμμωνίαν, ἥτις εἶτα δι' ὀξειδώσεως μεταβάλλεται εἰς νιτρικὸν ὀξύ, ὑφ' ἣν μορφὴν καὶ παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν φυτῶν. Ἡ τοιαύτη μετατροπὴ τοῦ ὀργανικοῦ ἀζώτου τελεῖται ταχύτερον εἰς βασικὰ ἐδάφη ἢ εἰς ὄξινα, τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα, πρὸς ἐπιτάγχυνσιν τῆς μετατροπῆς τοῦ ὀργανικοῦ ἀζώτου πρὸς ἄζωτον ἀφομοιώσιμον, λιπαίνονται δι' ἀσβέστου.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ὀργανικὸν ἄζωτον, τὸ ἄζωτον τοῦ νίτρου τῆς Χιλῆς, τὸ καὶ *νιτρικὸν ἄζωτον* καλούμενον, παραλαμβάνεται ὑπὸ τῶν φυτῶν ἀμέσως.

Τὴν ἐνδιάμεσον βαθμίδα μεταξὺ τοῦ ὀργανικοῦ καὶ νιτρικοῦ ἀζώτου ἀποτελεῖ τὸ ἄζωτον τῶν ἀμμωνιακῶν ἀλάτων, τὸ ἄλλως ἀμμωνιακὸν ἄζωτον καλούμενον. Τοῦτο εὑρισκόμενον ἡνωμένον ὡς ἀμμωνία, καθίσταται ἀφομοιώσιμον μόνον ὅταν ὀξειδωθῇ πρὸς νιτρικὸν ὀξύ.

Ἡ εἰς ἄζωτον περιεκτικότης τῶν διαφόρων ἀζωτούχων λιπασμάτων εἶναι περίπου ἡ ἀκόλουθος:

Νίτρον τῆς Χιλῆς	15,5—16 %	ἄζωτον
Ἀμμωνιακὰ ἅλατα	19,5—21 %	»
Κόνις αἵματος ξηροῦ	14—15 %	»
» κρέατος	14- -15 %	»
» κεράτων	13—15 %	»
» δερμάτων	5— 9 %	»

Σ. Μ.

ΑΖΩΤΟΛΙΠΑΝΣΙΣ. Ποίους ὅρους πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν διὰ νὰ προβῶμεν εἰς τὴν λίπανσιν τῶν ἐδαφῶν δι' ἀζωτούχων λιπασμάτων, τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ βασικὸν ἐρώτημα κατὰ τὴν ἀζωτολίπανσιν· διότι τὸ ἄζωτον ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ὑφίσταται πολὺ διαφορετικὰς ἀλλοιώσεις ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων θρεπτικῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα προσθέτομεν διὰ τῶν χημικῶν λιπασμάτων, ὡς τὸ φωσφορικὸν ὀξὺ καὶ τὸ κάλιον. Αἱ ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦν τὰ φυτὰ δὲν συγκρατοῦνται ὑπὸ τοῦ ἐδάφους, ἀλλ' ἀκολουθοῦν τὴν κίνησιν τοῦ ἐν αὐτῷ ὕδατος· καὶ αἱ ὀργανικαὶ ἀκόμη ἑνώσεις τοῦ ἀζώτου μεταβάλλονται, ἀργὰ ἢ ταχέως, ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας καὶ ὑγρασίας τοῦ ἐδάφους, εἰς διαλυτάς. Ἐπίσης πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἀζωτοῦχα λιπάσματα δὲν εἶναι αἱ μόναι πηγαὶ προσθήκης ἀζώτου εἰς τὰ ἐδάφη, διότι αἱ καλλιεργούμεναι ἰδίως γαῖαι εὑρίσκονται εἰς ἀέναον ἀνταλλαγὴν ἀζωτούχων μὲ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα τῇ βοηθείᾳ τῆς βροχῆς, τῆς δρόσου καὶ τῶν βακτηρίων, διὰ τῶν ὁποίων προστίθεται καὶ ἀφαιρεῖται ἄζωτον, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ γνωρίζωμεν μὲ ποίαν ἔντασιν γίνεται ἡ ἀνταλλαγὴ αὕτη. Δὲν μᾶς εἶναι συνεπῶς εὔκολον νὰ ὑπολογίζωμεν, ὅπως εἰς τὴν λίπανσιν διὰ φωσφορικοῦ ὀξέος, τὴν προσθήκην καὶ τὴν κατανάλωσιν καὶ νὰ γνωρίζομεν ἀκριβῶς πόση παρακαταθήκη ἀζώτου ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ ἐδάφους. Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀζωτούχων λιπασμάτων δὲν προσπαθοῦμεν νὰ κορέσωμεν τὸ ἔδαφος μὲ ἄζωτον, ἀλλὰ λαμβάνοντες πρωτίστως ὑπ' ὄψιν τὴν ποσότητα τοῦ ἀζώτου τῆς ὁποίας ἔχει ἀνάγκην τὸ καλλιεργούμενον φυτόν, προσδίδομεν διὰ τῆς λιπάνσεως εἰς τὸ ἔδαφος μικρὰν μόνον παρακαταθήκην ἀζώτου περιωρισμένης διαρκείας.

Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἡ βάσις πρὸς κανονισμὸν τῆς ποσότητος τῶν ἀζωτούχων λιπασμάτων εἶναι τὸ φυτὸν καὶ οὐχὶ τὸ ἔδαφος, διότι λιπαίνοντες διὰ φωσφορικοῦ ὀξέος λιπαίνομεν τὸ ἔδαφος, ἐνῷ λιπαίνοντες δι' ἀζώτου λιπαίνομεν τὸ φυτόν. Πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως δὲ τοῦ λιπάσματος πρέπει νὰ ἐξακριβώσωμεν πόσον ἄζωτον χρειάζεται τὸ φυτόν, τὸ ὁποῖον θὰ καλλιεργηθῇ ἀναλόγως τοῦ εἴδους καὶ τῆς ποικιλίας αὐτοῦ, ἀναλόγως τῆς προηγηθείσης καλλιεργείας, ἀναλόγως τοῦ κλίματος καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους καὶ ἀναλόγως τῆς ὑπολογιζομένης ποσότητος τῆς παραγωγῆς.

Τὰ διάφορα φυτὰ παρουσιάζουν μεγίστας διαφορὰς ὡς πρὸς τὴν ἀνάγκην τοῦ ἀζώτου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ διακρίνονται εἰς δύο κατηγορίας· εἰς τὰ μὴ χρειαζόμενα ἀζωτοῦχα λιπάσματα καὶ εἰς τὰ ἔχοντα ἀνάγκην αὐτῶν διὰ νὰ δόσουν μεγάλην ἀπόδοσιν καλλιεργούμενα εἰς φυσιολογικὰ ἐδάφη. Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν ὑπάγονται τὰ ψυχανθῆ φυτά, τὰ τριφύλλια, τὰ λούπινα, κουκιά, ὁ βῖκος, τὰ μπιζέλια, τὰ φασόλια κ.τ.λ., εἰς τὴν δευτέραν δὲ κατηγορίαν τὰ μὴ ψυχανθῆ φυτά, τὰ ἀγρωστώδη, ὁ καπνός, τὰ γεώμηλα, τὸ λινάρι κ. ο. κ. Τὰ φυτὰ τῆς πρώτης κατηγορίας ὀνομάζομεν ἀζωτολόγα, τὰ δὲ τῆς δευτέρας κατηγορίας ἀζωτοφάγα.

Τὰ ἀζωτολόγα φυτὰ κατὰ κανόνα δὲν ἔχουν ἀνάγκην ἀζωτούχων λιπασμάτων, ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐξαιρέσεις· ἀζωτολόγα φυτὰ καλλιεργούμενα εἰς ἐδάφη ἔνθα δὲν ὑπάρχει ποσῶς ἀφομοιώσιμον ἄζωτον, θὰ ὑποφέρουν ἐκ πείνης, διότι δὲν εἶναι εἰς θέσιν ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς νὰ χρησιμοποιήσουν τὸ ἄζωτον τῆς ἀτμοσφαίρας, προτοῦ προχωρήσουν ὀλίγον εἰς ἡλικίαν καὶ προτοῦ ἀναπτυχθῇ εἰς τὸ ἔδαφος τὸ κατάλληλον ἀζωτοβακτήριον. Ὥστε ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους πρέπει καὶ τὰ ἀζωτολόγα φυτὰ νὰ λιπαίνωνται διὰ μικρᾶς δόσεως ἀζωτούχων λιπασμάτων. Εἰς τὴν ἐρώτησιν τίνα ποσότητα ἀζωτούχων λιπασμάτων πρέπει νὰ χορηγοῦμεν εἰς τὰς καλλιεργείας τῶν μὴ ἀζωτολόγων φυτῶν, ἡ ἀπάντησις εἰς ἀριθμοὺς δὲν εἶναι εὔκολος, διότι ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντας: τὴν φυσικὴν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, τὴν φυσιολογικὴν ἰδιότητα τοῦ καλλιεργουμένου φυτοῦ, τὰς γινομένας ἀντιδράσεις ἐντὸς τοῦ ἐδάφους καὶ πλεῖστα ἄλλα αἴτια.

Τὴν θετικωτέραν καθοδήγησιν παρέχει πάντοτε τὸ ἄμεσον πείραμα, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του ὁ καλλιεργητής: δὲν πρέπει νὰ παραλείψῃ τὴν πειραματικὴν καλλιέργειαν προτοῦ σχηματίσῃ ὁριστικῶς γνώμην περὶ τῆς χρησίμου ποσότητος τῶν λιπασμάτων. Πρὸς τοῦτο πρέπει ἓν μέρος τοῦ ἀγροῦ νὰ ὑποδιαιρέσῃ εἰς διάφορα τμήματα τὰ ὁποῖα λιπαίνει διὰ βαθμιαίας αὐξήσεως τῶν δόσεων καὶ κατόπιν συγκρίνει κατὰ τὴν συγκομιδὴν τὰς ἀποδόσεις ἑκάστου τμήματος πρὸς τὴν παρασχεθεῖσαν ποσότητα τοῦ λιπάσματος. Οὕτω θὰ δυνηθῇ ἄλλως τε νὰ ἔχῃ ἕνα πλήρη ὑπολογισμὸν τῶν ἐξόδων καὶ ἐσόδων ἑκάστου τμήματος. Πειράματα τοιαῦτα ἔχουν γίνει κατὰ χιλιάδας, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσι κατὰ γράμμα αἱ ἴδιαι ἀναλογίαι εἰς ὅλα τὰ εἴδη τῶν ἐδαφῶν. Πρὸς εὐκολίαν τῶν καλλιεργητῶν ἀναφέρομεν ὅτι 13 χιλιόγρ. νιτρικοῦ νατρίου (νίτρου Χιλῆς) προστιθέμενα εἰς ἓν στρέμμα, κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Maerker, μὲ τὴν ἀνάλογον βεβαίως προσθήκην φωσφορικοῦ ὀξέος καὶ καλίου, αὐξάνουν κατὰ μέσον ὅρον τὴν ἀπόδοσιν τοῦ σίτου κατὰ 30 ὀκάδας, τῆς βρώμης κατὰ 40 ὀκάδας, τῆς κριθῆς κατὰ 40 ὀκ., τῶν γεωμήλων κατὰ 250 ὀκ. Κατὰ μέσον ὅρον προσθέτομεν κατὰ στρέμμα εἰς τὰ ἐδάφη 15 - 25 χιλιόγρ. νίτρου τῆς Χιλῆς ἢ νιτρικοῦ ἀσβεστίου, ἢ 20-30 χιλιόγρ. θειϊκῆς ἀμμωνίας ἢ κυαναμίδης, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς καλλιεργείας.

Εἴδη ἀζωτούχων λιπασμάτων. — Τὰ ἐν χρήσει σήμερον καὶ φερόμενα ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἀζωτοῦχα λιπάσματα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1ον) Νιτρικὸν νάτριον (nitrate de soude)· κοινῶς ὀνομάζεται καὶ νιτρικὴ σόδα ἢ νίτρον τῆς Χιλῆς. Τὸ χημικὸν τοῦτο λίπασμα εὑρίσκεται εἰς μεγάλα ἀποθέματα εἰς τὴν Χιλὴν καὶ τὸ Περοῦ καὶ ἄλλα τινὰ μέρη τῆς Ν. Ἀμερικῆς, ἔνθα σχηματίζει ἐντὸς τῆς γῆς πλουσιωτάτας διαστρώσεις. Τὸ ἐξαγόμενον ὑλικὸν ἐκ τοῦ ἐδάφους εἶναι σχεδὸν καθαρόν· μετὰ μιαν ἁπλῆν πλύσιν διὰ θερμοῦ ὕδατος, διὰ νὰ ἀποβάλῃ τὰ ξένα ἅλατα καὶ ἰδίως τὸ μαγειρικὸν ἅλας, τίθεται εἰς σάκκους καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον. Περιέχει 15 – 16 % ἄζωτον ὑπὸ τοιαύτην μορφήν, ὥστε τὰ φυτὰ δύνανται ἀμέσως ν' ἀφομοιώσουν αὐτό. Ἐπειδὴ εἶναι πολὺ εὐδιάλυτον εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εὐκόλως δύναται ν' ἀποπλυθῇ καὶ νὰ κατέλθῃ εἰς κατώτερα στρώματα τοῦ ἐδάφους ὅπου αἱ ῥίζαι τῶν φυτῶν δὲν τὸ φθάνουν, τὸ λίπασμα τοῦτο παρέχεται εἰς μικρὰς δόσεις καὶ συχνά, οὕτως ὥστε τὸ φυτὸν νὰ προλαμβάνῃ νὰ τὸ χρησιμοποιῇ. Τὸ νιτρικὸν νάτριον προστίθεται εἰς ποσότητα 15—20 χιλιογράμμων κατὰ στρέμμα καὶ εἶναι τὸ πλέον ἐν χρήσει χημικὸν λίπασμα ἐκ τῶν ἀζωτούχων διότι, ἐκτὸς τῆς ἀναμφισβητήτου ἀποτελεσματικότητος αὐτοῦ ὡς λιπαντικῆς οὐσίας, ἔχει μεγίστην εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἐδαφῶν.

2ον) Θειϊκὴ ἀμμωνία (sulfate d'ammoniaque). Μετὰ τὸ νικρικὸν νάτριον, ἡ θειϊκὴ ἀμμωνία εἶναι τὸ μᾶλλον ἐν χρήσει ἀζωτοῦχον χημικὸν λίπασμα. Ἡ θειϊκὴ ἀμμωνία περιέχει 20 % περίπου ἄζωτον, διαλύεται δὲ εἰς τὸ ὕδωρ, ὄχι ὅμως μὲ τόσην ταχύτητα ὅπως τὸ νιτρικὸν νάτριον. Τὸ λίπασμα τοῦτο διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὑπό τινων φυτῶν πρέπει νὰ ὑποστῇ πρότερον ἐντὸς τοῦ ἐδάφους μίαν χημικὴν μεταβολήν, νὰ νιτροποιηθῇ, καὶ διὰ τοῦτο προστίθεται ἐνωρὶς εἰς τὸ ἔδαφος, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ φθινοπώρου, ὀλίγον πρὸ τῆς σπορᾶς. Πολλὰ φυτὰ ἀπορροφῶσιν αὐτὴν ἀμέσως, τὰ περισσότερα ὅμως ἀναμένουν τὴν νιτροποίησίν της, ἥτις πάντως δὲν βραδύνει· ἀρχίζει ἀπὸ τῆς δευτέρας ἡμέρας, τὴν δὲ εἰκοστὴν ὁλόκληρος σχεδὸν ἡ ποσότης τῆς ἀμμωνίας ἔχει μεταβληθῇ εἰς διαλυτὰ νιτρικὰ ἅλατα.

3ον) Κυαναμίδη ἢ *κυαναμιδικὸν ἀσβέστιον* ἢ *ἀζωτασβέστιον*. Τὸ ἀζωτοῦχον τοῦτον λίπασμα παρασκευάζεται μὲ τὸ ἄζωτον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, διὰ τῆς θερμάνσεως ἀνθρακασβεστίου ἢ μίγματος ἀσβέστου καὶ ἄνθρακος ἐντὸς ἠλεκτρικῶν κλιβάνων εἰς θερμοκρασίαν 1000 βαθμῶν, ὑπὸ συνεχῆ διοχέτευσιν ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Τὸ παραγόμενον ἅλας ἔχει χρῶμα κυανομέλαν, φέρεται δὲ εἰς τὸ ἐμπόριον εἰς λεπτοτάτους κόκκους ἐντὸς ξυλίνων κυβωτίων ἐπεστρωμένων διὰ μετάλλου.

Αἱ κυαναμίδαι τοῦ ἐμπορίου περιέχουν 20 % περίπου ἄζωτον, ἡ δὲ χρῆσις των γίνεται ὡς καὶ τῆς θειϊκῆς ἀμμωνίας, ῥίπτονται δηλαδὴ ἐνωρὶς εἰς τὸν καλλιεργούμενον ἀγρόν, ἵνα ὑποστοῦν χημικὰς μεταβολὰς προτοῦ χρησιμοποιηθοῦν ὑπὸ τῶν φυτῶν. Ἡ ἐφεύρεσις τῆς κυαναμίδης ἔλυσε τὸ πρόβλημα τῆς ἐπαρκείας τῶν ἀζωτούχων λιπασμάτων μὲ τὴν κολοσσιαίαν αὔξησιν τῆς κατ' ἔτος καταναλώσεως αὐτῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1913, ὁπότε ἐτέθη ἐν χρήσει τὸ λίπασμα τοῦτο, ηὔξησεν ἔτι περισσότερον ἡ κατανάλωσις τῶν ἀζωτούχων, ηὐξήθη δὲ καταπληκτικῶς καὶ ἡ παραγωγὴ κυαναμιδῶν εἰς πολλὰς χώρας.

4ον) Νιτρικὴ ἄσβεστος. Εἶναι λίπασμα ἀζωτοῦχον μὲ περιεκτικότητα 11-13 % ἀζώτου, εὐκόλως διαλυτοῦ, ὅπως καὶ εἰς τὸ νιτρικὸν νάτριον, χρησιμοποιούμενον δὲ ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ τελευταῖον τοῦτο. Ἡ νιτρικὴ ἄσβεστος εἶναι πολὺ ὑγροσκοπικὴ καὶ πρέπει μέχρι τῆς χρήσεώς της νὰ παραμένῃ ἐντὸς τῶν κιβωτίων ἐπεστρωμένων δι' ἀδιαβρόχου χάρτου. Τὸ λίπασμα αὐτὸ παρασκευάζεται μὲ τὸ ἄζωτον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, δι' ἠλεκτρικῶν καμίνων, ἐν συνδυασμῷ μετ' ἀνθρακικῆς ἀσβέστου. Ἡ νιτρικὴ ἄσβεστος, ἥτις, χάρις εἰς νεωτέρας τεχνικὰς τελειοποιήσεις, γίνεται ὀλιγώτερον ὑγροσκοπικὴ δι' ἀναμίξεως μετ' ἄλλων ξηρῶν οὐσιῶν, ἀντικαθιστᾷ ἐπιτυχῶς τὰ προηγούμενα ἀζωτοῦχα λιπάσματα.

5ον) Νιτρικὴ ἀμμωνία. Εἶνε λίπασμα μὲ μεγάλην περιεκτικότητα (32-35 %) ἀζώτου, εὐκόλως διαλυτοῦ. Παρασκευάζεται κυρίως διὰ τὴν παραγωγὴν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν. Ἡ χρῆσις αὐτῆς ὡς λιπάσματος εἶνε ἀκόμη περιωρισμένη, ταχέως ὅμως θὰ γενικευθῇ, καθ' ὅσον τὰ ἀλλεπάλληλα πειράματα εἰς διαφόρους καλλιεργείας ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ὑστερεῖ τῆς θειϊκῆς ἀμμωνίας.

6ον) Νιτρικὸν κάλιον. Περιέχει 15 % ἄζωτον καὶ 45 % κάλιον. Εἶναι θαυμάσιον λίπασμα διὰ τὰ φιλοκαλιοῦχα φυτά, ἀλλὰ ἡ βιομηχανία δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ δόσῃ εἰς τὴν γεωργίαν τὸ λίπασμα τοῦτο εἰς εὐθηνὴν τιμὴν ὥστε νὰ συμφέρῃ ἡ χρησιμοποίησίς του, διὰ τοῦτο δὲ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις χρησιμοποιεῖται ἐν πειραματικαῖς καλλιεργείαις καὶ ἐν τῇ τεχνοκηπουρικῇ.

7ον) Ὑδροχλωρικὴ ἀμμωνία. Περιέχει 25 % ἄζωτον. Δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς λίπασμα, ἀλλὰ λόγῳ τῆς ὑψηλῆς τιμῆς της δὲν συμφέρει ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς εἰς τὴν γεωργίαν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα ἀζωτοῦχα λιπάσματα.

8ον) Φωσφορικὴ ἀμμωνία. Εἶναι ἐπίσης ἐξαίρετον λίπασμα, περιέχει δὲ 28 % ἄζωτον καὶ 30 % φωσφορικὸν ὀξύ· ἀλλὰ καὶ τούτου ἡ τιμὴ δὲν δύναται νὰ συναγωνισθῇ μὲ τὰ ἄλλα ἀζωτοῦχα λιπάσματα. Γίνεται σπανία χρῆσις τοῦ λιπάσματος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνθοκομίαν καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν μεγάλης περιεκτικότητος χημικῶν λιπασμάτων εἰς κυτία διὰ τὰ ἐν γάστραις φυτά.

9ον) Ἅλας τοῦ Burkeiser. Εἶναι μῖγμα θειϊκῆς καὶ θειώδους ἀμμωνίας. Παράγεται εἰς μικρὰς ἀκόμη ποσότητας, διὰ προσφάτως ἐπινοηθέντος τρόπου καθαρισμοῦ τοῦ φωταερίου. Χρησιμοποιεῖται ὅπως καὶ ἡ θειϊκὴ ἀμμωνία.

10ον) Ἀζωτοαργίλιον. Λίπασμα ἐλάχιστα διαδεδομένον, τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις εὑρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τῶν πειραμάτων. Περιέχει 20-29 % ἄζωτον εὐκόλως διαλυτόν. Παρασκευάζεται ἐκ τοῦ ἀζώτου τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, δι' ἑνώσεως μετὰ τοῦ μετάλλου, ἐντὸς ἠλεκτρικῶν κλιβάνων εἰς θερμοκρασίαν 1500 βαθμῶν. Μόλις λυθῇ τὸ πρόβλημα τῆς εὐθηνῆς παρασκευῆς αὐτοῦ, ἀσφαλῶς ἡ χρησιμοποίησίς του θὰ εἶναι εὐρείας ἐκτάσεως.

11ον) Ἀζωτογκουάνο ἢ *γκουάνο ἀζωτοῦχον*. Λίπασμα πολυαζωτοῦχον εὑρισκόμενον εἰς φυσικὴν κατάστασιν εἰς τὰ παράλια τοῦ Περοῦ τῆς Νοτ. Ἀμερικῆς, ἔνθα παραμένουν πτηνὰ τρεφόμενα ἀποκλειστικῶς ἀπὸ ἰχθῦς, ἐκ τῶν περιττωμάτων τῶν ὁποίων συναποτελεῖται τὸ πολύτιμον αὐτὸ ὀργανικὸν ἀζωτοῦχον λίπασμα. Ἐκτὸς τοῦ γνησίου ἀζωτογκουάνο ἔρχονται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα γκουάνο διάφορα τεχνητὰ λιπάσματα κατ' ἀπομίμησιν τοῦ γνησίου, ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ παρασκευαζόμενον ἐξ ἀνθρωπίνων περιττωμάτων, ὑπὸ τὸ ὄνομα Fäkulguano.

12ον) Τὰ ὑπολείμματα τῶν σφαγείων καὶ ἰδίως ἡ παρασκευαζομένη κόνις ἐκ τοῦ αἵματος δίδει ἐξαίρετον ἀζωτοῦχον λίπασμα μὲ περιεκτικότητα ἀζώτου μέχρι 15 %.

13ον) Τὰ ῥινίσματα τῶν κεράτων εἶναι ἐπίσης πολυαζωτοῦχον ὀργανικὸν λίπασμα (7 - 14 % ἄζωτον), λόγῳ τῆς βραδείας του ὅμως ἀποσυνθέσεως ῥίπτεται εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ παραχώνεται διὰ πολυετῆ χρῆσιν.

14ον) Τὰ ὑπολείμματα τῶν βυρσοδεψείων καὶ τὰ ἀποξέσματα τῶν δερμάτων εἶναι ἐπίσης ὀργανικὰ ἀζωτοῦχα λιπάσματα μὲ περιεκτικότητα 6-

Digitized by Google

12 °/₀ ἀζώτου, ἡ ἐνέργειά των ὅμως εἶναι βραδυτάτη.

Ἡ ἀξία τῶν ἀζωτούχων λιπασμάτων δὲν ἔγκειται εἰς τὸ βάρος αὐτῶν, ἀλλ' εἰς τὴν περιεκτικότητά των εἰς διαλυτὸν ἄζωτον. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς νοθεύσεως καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς ζημιῶν, πρέπει οἱ γεωργοὶ νὰ ζητῶσι πάντοτε ἀπὸ τὸν πωλητὴν καθορισμὸν τοῦ περιεχομένου εἰς τὸ λίπασμα ἀζώτου καὶ τῆς μορφῆς ὑπὸ τὴν ὁποίαν περιέχεται εἰς αὐτό, διότι τὸ ἄζωτον τιμᾶται διαφορετικὰ εἰς τὰς διαφόρους ἑνώσεις του. Ι. ΧΑΪΜΑΝ

ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις ἢ *ἀζωτοῦχοι οὐσίαι* ἢ *ἀζωτοῦχα σώματα* *[Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται γενικῶς χημικαὶ ἑνώσεις περιέχουσαι ἄζωτον. Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ἀνήκουν σπουδαιόταται ὁμάδες ὀργανικῶν ἑνώσεων, ὡς λ.χ. τὰ λευκώματα ἢ πρωτεΐναι, αἱ ἀμῖναι, αἱ πεπτόναι, τὰ πολυπεπτίδια, τὰ ἀμινοοξέα κ.λ.π. (βλ. λέξεις). Σ. Γ.

Ἀνόργανοι ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις. Αὗται εἶναι ἑνώσεις ἀζώτου μετὰ μετάλλων (ἀσβεστίου, μαγνησίου, χρωμίου, ἀργιλλίου, μαγγανίου κ.λ.π.) ἢ μετὰ μεταλλοειδῶν (ὡς βορίου, πυριτίου, τιτανίου, κ.λ.π.), παράγονται δὲ συνήθως διὰ θερμάνσεως τῶν μετάλλων ἐν ρεύματι ἀζώτου εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν.

Αἱ ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις εἰσὶν ἄμορφοι, σπανίως κρυσταλλικαὶ καὶ δύστηκτοι κόνεις. Ἀποσυντίθενται τελείως διὰ θερμάνσεως μετ' ὀξειδίων ἐνίων μετάλλων (ὡς τὰ ὀξείδια χαλκοῦ, μολύβδου, ὑδραργύρου) συνήθως δὲ μετὰ φωτοβολῆς.

Ἐκ τῶν ἑνώσεων τούτων ἄλλαι μὲν εἶναι ἐξωθερμικαὶ (βλ. λέξιν) καὶ δυσθερμαγωγοί—δῆλα δὴ κακοὶ φορεῖς τῆς θερμότητος—ἄλλαι δὲ ἐνδοθερμικαί, εὐαποσύνθετοι καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐκρηκτικαί.

Παρασκευή. Αἱ κυριώτεραι μέθοδοι παρασκευῆς τῶν ἐν λόγῳ ἑνώσεων εἶναι:

1ον) Διὰ θερμάνσεως τοῦ μετάλλου ἐν ρεύματι ἀζώτου εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν: $3Mg + N_2 = Mg_3N_2$.

2ον) Δι' ἀπ' εὐθείας ἑνώσεως τῶν ἀνθρακούχων μετάλλων μετ' ἀζώτου:

$$Ca\left<\begin{matrix}C\\|||\\C\end{matrix}\right. + N_2 = Ca = N - C \equiv N$$

3ον) Διὰ τῆς ἐπιδράσεως ἀζώτου εἰς μῖγμα ἐξ ὀξειδίου μετάλλου καὶ ἄνθρακος. Κατὰ τὴν ἀντίδρασιν ταύτην ὁ ἄνθραξ ἀνάγει τὸ μεταλλικὸν ὀξείδιον πρὸς μέταλλον, τὸ ὁποῖον οὕτως ἐν τῇ καταστάσει τοῦ γεννᾶσθαι (statu nascendi) εὑρισκόμενον, εὐκόλως ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἀζώτου:

$$Al_2O_3 + 3C + N_2 = 2AlN + 3CO$$

4ον) Τῇ ἐπιδράσει ἐνεργοῦ ἀζώτου ἐπὶ μετάλλων ἢ μεταλλοειδῶν ἐν ἀτμώδει καταστάσει εὑρισκομένων.

5ον) Ἐπίσης δυνάμεθα νὰ παρασκευάσωμεν ἀζωτούχους ἑνώσεις δι' ἐπιδράσεως σκοτεινῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων ἐπὶ ὑγροῦ ἀζώτου (βλ. ὑγρὸς ἀὴρ) καὶ τῶν πρὸς ἕνωσιν στοιχείων ὡς π. χ. καλίου, νατρίου κλπ.

Αἱ κυριώτεραι ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις. Ἐκ τῶν ἀλκαλίων τὸ *νάτριον* καὶ *κάλιον* ἑνοῦνται εὐκόλως καὶ εἰς ταπεινὴν εἰσέτι θερμοκρασίαν μετὰ τοῦ ἀζώτου, ὅταν τοῦτο καταστῇ ἐνεργὸν τῇ ἐπιδράσει σκοτεινῶν ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων καὶ ὑπὸ ἠλαττωμένην πίεσιν. Οὐχ ἧττον αἱ ἑνώσεις αὗται εἰς ὑψηλοτέραν θερμοκρασίαν ἀποσυντίθενται.

Τὰ μεγαλυτέρου ἀτομικοῦ βάρους σπάνια στοιχεῖα *ρουβίδιον* καὶ *δημήτριον* ἔχουσι μεγαλυτέραν χημικὴν συγγένειαν μετὰ τοῦ ἀζώτου, τὰ δὲ ὑδρογονοῦχα αὐτῶν παράγωγα ἑνοῦνται ἤδη μετὰ τοῦ συνήθους ἀζώτου πρὸς ἀντιστοίχους ἀζωτούχους ἑνώσεις. Αἱ ἑνώσεις αὗται συμπεριφέρονται ὡς ἐνδοθερμικαὶ καὶ δι' ἰσχυρᾶς θερμάνσεως ἀποσυντίθενται. Ἀντιθέτως ἡ ἑνωτικὴ θερμότης τοῦ ἀζωτούχου *λιθίου* εἶναι θετική.

Τὸ *μαγνήσιον*, *ἀσβέστιον*, *στρόντιον* καὶ *βάριον* ἑνούμενα μετὰ τοῦ ἀζώτου ἀποτελοῦσι λίαν εὐσταθεῖς καὶ ἰσχυρῶς ἐξωθερμικὰς ἑνώσεις. Ἐπειδὴ ἡ ἑνωτικὴ θερμότης τῶν στοιχείων τούτων, πλὴν τῆς τοῦ στροντίου, τυγχάνει γνωστὴ καὶ ἀκριβῶς καθωρισμένη, δυνάμεθα τῇ βοηθείᾳ τοῦ τῆς θερμοδυναμικῆς νόμου τοῦ Nerust νὰ προσδιορίσωμεν ἀριθμητικῶς τὴν μετὰ τοῦ ἐλευθέρου ἀζώτου χημικὴν αὐτῶν συγγένειαν.

Ἡ μετὰ τοῦ ἀζώτου χημικὴ συγγένεια μετάλλου τινὸς δίδεται γενικῶς διὰ τοῦ τύπου:

$$A = RT\,(\ln p_1 - \ln p_2)$$

Μετατρέποντες νῦν τοὺς νεπερείους λογαρίθμους εἰς κοινοὺς τοιούτους καὶ ἀντικαθιστῶντες τὸ R διὰ τῆς τιμῆς αὐτοῦ ἐν τῇ ἀνωτέρω ἐξισώσει, λαμβάνομεν:

$$A = 4{,}571\ T\,(\log p_1 - \log p_2)$$

ἔνθα p_2 = πίεσις τοῦ ἐκ τῶν ἀζωτούχων ἑνώσεων ἀφεταιρισθέντος ἀζώτου εἰς τὴν θερμοκρασίαν T καὶ p_1 = ἡ ἀρχικὴ πίεσις τοῦ ἀζώτου.

Ἐκ τῆς τελευταίας ταύτης ἐξισώσεως ἔχομεν:

$$\log p_2 = \frac{-Q}{4{,}571\ T} + 1{,}75\ \log T + C_{N_2}$$

Ἐὰν ἡ ἀζωτοῦχος ἕνωσις εὑρίσκεται εἰς περιβάλλον καθαροῦ ἀζώτου καὶ ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν, τότε

p_1 = 1 ἀτμόσφαιρα καὶ κατ' ἀκολουθίαν $\log p_1 = O$.

Ἐὰν ἀντικαταστήσωμεν τὴν χημικὴν σταθερὰν τοῦ ἀζώτου C_{N_2} διὰ τῆς τιμῆς αὐτῆς 2,6 λαμβάνομεν:

$$A = Q - 4{,}571\ T\,(1{,}75\ \log T + 2{,}6)$$

ἔνθα Q = ποσότης θερμότητος 1 μορίου ἀζώτου N_2

Εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν T = 300 (ἀπόλυτος θερμοκρασία)

$$A = Q - 9500$$

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἕπεται ὅτι:

Ἡ χημικὴ συγγένεια μετάλλου τινὸς καὶ καθαροῦ ἀζώτου πρὸς σχηματισμὸν ἀζωτούχου ἑνώσεως ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν καὶ εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν εἶναι κατὰ 9500 θερμίδας μικροτέρα τῆς ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ ἑνὸς μορίου ἀζώτου N_2 ἐκλυομένης ποσότητος θερμότητος.

Ἐκ τῶν ποσοτήτων θερμότητος τῶν ἑνώσεων:

$3Li + N = Li_3N + 49500$ θερμ.
$3Mg + N_2 = Mg_3N_2 + 119700$ »
$3Ca + N_2 = Ca_3N_2 + 112200$ »
$3Ba + N_2 = Ba_3N_2 + 149400$ »

λαμβάνομεν τὰς ἀκολούθους τιμὰς χημικῆς συγγενείας τοῦ ἀζώτου μετὰ τῶν ἄνω στοιχείων:

$Li_3N = 89500$ θερμ.
$Mg_3N_2 = 110200$ »
$Ca_3N_2 = 102700$ »
$Ba_3N_2 = 139900$ »

Τὰ ἀλκάλια καὶ αἱ ἀλκαλικαὶ γαῖαι θερμαινόμεναι εἰς ρεῦμα ἀζώτου καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ ἄνθρακος σχηματίζουσι κυανιούχους ἑνώσεις ἢ κυαναμίδας. Ἐν ἀντιθέσει τὸ ἀνθρακοβηρύλλιον ὑπὸ τὰς αὐτὰς συνθήκας διασπᾶται εἰς ἄνθρακα καὶ ἀζωτοῦχον *βηρύλλιον*.

Τόσον τὸ ἀζωτοῦχον βηρύλλιον ὅσον καὶ τὸ ἀζωτοῦχον *ἀργίλλιον* εἶναι ἑνώσεις ἐξωθερμικαὶ καὶ κατ' ἐξοχὴν εὐσταθεῖς. Ἡ χημικὴ συγγένεια τοῦ ἀζωτούχου ἀργιλλίου εἶναι περίπου ἴση πρὸς τὴν τοῦ ἀζωτούχου ἀσβεστίου (102,500 θερμ.).

Ἐκ τῆς *τρίτης* ὁμάδος τοῦ περιοδικοῦ συστήματος τῶν στοιχείων (βλ. οἰκεῖον ἄρθρον) τὸ *βόριον* σχηματίζει μετὰ τοῦ ἀζώτου ἀνάλογον ἕνωσιν πρὸς τὴν τοῦ λιθίου καὶ βηρυλλίου.

Αἱ ἰδιότητες τοῦ ἀζωτούχου βορίου ὁμοιάζουσι μᾶλλον μὲ τὰς ἰδιότητας τῶν ἀζωτούχων τῆς ἑπομένης ὁμάδος τοῦ περιοδικοῦ συστήματος ἢ μὲ τὰς ἰδιότητας τῶν ἀζωτούχων ἑνώσεων τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν.

Ἐνῶ αἱ ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις τῶν ἀλκαλικῶν γαιῶν εἶνε εὐσταθεῖς εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, εὐκόλως ὅμως ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ ἀραιῶν ὀξέων ἢ ἀλκαλίων ἀποσυντιθέμεναι, στοιχεῖα τινα τῆς 4ης ὁμάδος τοῦ περιοδικοῦ συστήματος, ὡς τὸ *πυρίτιον*, *τιτάνιον*, *ζιρκόνιον* καὶ τὸ βόριον ἑνούμενα μετὰ τοῦ ἀζώτου ἀποτελοῦσιν ἑνώσεις οὐχὶ μόνον εὐσταθεῖς εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἀλλὰ καὶ χημικῶς δυσκόλως προσβαλλομένας. Τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς 4ης ὁμάδος, ὁ ἄνθραξ, δυσκόλως ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἀζώτου. Οὐχ ἧττον εἰς τὴν θερμοκρασίαν τοῦ βολταϊκοῦ τόξου τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἑνοῦνται πρὸς κυάνιον. Εὐκολώτερον ὁ ἄνθραξ ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἀζώτου παρουσίᾳ καὶ ὑδρογόνου, σχηματίζων ἐνδοθερμικὴν εὐσταθῆ ἕνωσιν, τὸ *ὑδροκυάνιον*.

Ἡ σειρὰ τοῦ *βαναδίου*, *νιοβίου*, *ταντάλιου*, τῆς 5ης ὁμάδος τοῦ περιοδικοῦ συστήματος, σχηματίζει μετὰ τοῦ ἀζώτου ἐπίσης εὐσταθεῖς ἑνώσεις. Ἡ σειρὰ τοῦ *φωσφόρου*, *ἀρσενικοῦ*, *ἀντιμονίου καὶ βισμουθίου*, ἐὰν τὰ στοιχεῖα ταῦτα εὑρίσκωνται ἐν ἀτμώδει καταστάσει καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δι' ἠλεκτρικῶν ἐκκενώσεων ἐνεργοῦ καταστάντος ἀζώτου, σχηματίζουσιν ἀζωτούχους ἑνώσεις, ἡ εὐστάθεια τῶν ὁποίων βαίνει ἐλαττουμένη ἀπὸ τοῦ στοιχείου μικροτέρου ἀτομικοῦ βάρους πρὸς στοιχεῖον μεγαλυτέρου ἀτομικοῦ βάρους· οὕτω ἀπὸ τοῦ ἀντιμονίου καὶ ἄνω αἱ ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις τῶν στοιχείων τῆς σειρᾶς ταύτης ἔχουσιν ἐκρηκτικὰς ἰδιότητας.

Καθ' ὅμοιον ἐντελῶς τρόπον συμπεριφέρεται ἔναντι τοῦ ἀζώτου καὶ ἡ 6η ὁμὰς τοῦ περιοδικοῦ συστήματος τῶν στοιχείων. Ἐκ τούτων ἡ σειρὰ τοῦ *χρωμίου*, *μολυβδαινίου*, *βολφραμίου* καὶ *οὐρανίου* σχηματίζει ἑνώσεις εὐσταθεῖς μὲν εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν, ἀλλ' ἀσταθεῖς ἔναντι τῶν ὀξέων. Αἱ τοῦ μολυβδαινίου καὶ βολφραμίου ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις εἶναι εἰσέτι ἀτελῶς γνωσταί.

Αἱ μετ' ἀζώτου ἑνώσεις τῶν στοιχείων τῆς σειρᾶς τοῦ ὀξυγόνου *(ὀξυγόνον, θεῖον, τελλούριον)* εἶναι σώματα ἐνδοθερμικά, ἅτινα ὅμως καταλήγουσιν εἰς ἰσχυρὰς ἐκρηκτικὰς ἑνώσεις ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα πρὸς τὰ στοιχεῖα μὲ μεγαλύτερον ἀτομικὸν βάρος.

Τὸ *μαγγάνιον*, ὡς καὶ τὸ χρώμιον, ἔχει μεγάλην χημικὴν συγγένειαν μετὰ τοῦ ἀζώτου. Ἀμφότερα τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ὅπως καὶ τὸ τιτάνιον, σχηματίζουσι μετὰ τοῦ ἀζώτου μᾶλλον στερεὰ διαλύματα καὶ οὐχὶ χημικῶς καθωρισμένας ἑνώσεις.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ στοιχεῖα ταῦτα τὸ ἀμέσως ἑπόμενον ἐν τῇ ὁριζοντίᾳ σειρᾷ τοῦ περιοδικοῦ συστήματος στοιχεῖον, ὁ *σίδηρος*, ἐλαχίστην δεικνύει τάσιν πρὸς ἕνωσιν μετὰ τοῦ ἀζώτου, τὰ δὲ ὑπόλοιπα στοιχεῖα τῆς ὁμάδος τοῦ σιδήρου οὐδεμίαν ἀποτελοῦσιν ἀζωτοῦχον ἕνωσιν.

Τὰ στοιχεῖα τῆς ὁμάδος τῆς *πλατίνης*, ὡς καὶ ὁ *χαλκός*, *ἄργυρος* καὶ *χρυσὸς* τῆς πρώτης ὁμάδος τοῦ περιοδικοῦ συστήματος, συμπεριφέρονται ἔναντι τοῦ ἀζώτου ὡς ὁ σίδηρος, δηλαδὴ ἐλαχίστην δεικνύοντα τάσιν πρὸς ἕνωσιν μετὰ τοῦ στοιχείου τούτου.

Ἐφαρμογαί. Ἡ κυριωτέρα ἐφαρμογὴ τῶν σωμάτων τούτων βασίζεται εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς ἀμμωνίας διὰ τῆς ἀπ' αὐτῶν ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀζώτου τῇ ἐπιδράσει ζέοντος ὕδατος ἢ ὑπερθέρμων ἀτμῶν. Ἐν τῇ βιομηχανίᾳ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον χρησιμοποιεῖται ἰδίως τὸ ἀζωτοῦχον ἀργίλλιον. Δυστυχῶς ὅμως αἱ ἐπὶ τῆς ἑνώσεως ταύτης στηριχθεῖσαι ἐλπίδες τῆς βιομηχανίας δὲν ἐπραγματοποιήθησαν εἰσέτι.

Τὸ ἀσβέστιον, μαγνήσιον, ἰδίως δὲ τὸ λίθιον, ἑνοῦνται τόσον εὐκόλως καὶ αὐτομάτως μετὰ τοῦ ἀζώτου, ὥστε καθίσταται εὐχερὴς ὁ ἀποχωρισμὸς τοῦ τελευταίου τούτου ἀπὸ τοῦ ἀργοῦ ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. *Ullman*, Enzyklopädie der technischen Chemie. — *Moldenhauer*, Die Reaktionen des freien Stickstoffs.

Δ. ΤΣΑΜΑΔΟΣ

ἀζωτοῦχος *[Χημ.]*. Ὁ περιέχων ἄζωτον (βλ. ἀζωτοῦχα λιπάσματα, ἀζωτοῦχοι ἑνώσεις). Σ. Γ.

ἀζώτωσις *[Χημ.]*. Καλεῖται ἡ ὑπὸ χημικῆς τινος ἑνώσεως πρόσληψις ἀζώτου, ὡς λ.χ. ἡ ὑπὸ τοῦ ἀνθρακασβεστίου πρόσληψις ἀζώτου πρὸς σχηματισμὸν κυαναμίδης ἢ ἀσβεσταζώτου ἢ ἀζωτασβέστου (βλ. λέξιν). Σ. Γ.

ἀζωφαινυλένιον *[Χημ.]*. Οὕτω ἐκλήθη ἡ κατὰ τὸ ἔτος 1873 τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Claus παρασκευασθεῖσα ὀργανικὴ ἕνωσις φαιναζίνη (βλ. λέξιν). Σ. Γ.

ἀζωφαινυλίνη *[Χημ.]*. Ἐκλήθη οὕτω ὑπό τινων κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ, τὸ ἀζωφαινυλένιον (βλ. λέξιν). Σ. Γ.

ἀζωφλαβίνη *[Χημ.]*. Ὁ τύπος RS3R εἶνε ὀξίνη ἀζωχρωστική, παρασκευαζομένη διὰ προσεκτικῆς νιτρώσεως τοῦ διφαινυλοαμινοπορτοκαλλόχρόου (πορτοκαλλόχρουν IV ἐκ σουλφανιλικοῦ ὀξέος καὶ διφαινυλαμίνης) καὶ ἀπομακρύνσεως τῆς νιτρωδοομάδος. Σκοτεινόφαιος κόνις, εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην. Βάπτει τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν, ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, χρυσοκίτρινα.

Ὁ τύπος S εἶνε ὀξίνη ἀζωχρωστικὴ λαμβανομένη δι' ἰσχυρᾶς νιτρώσεως τῆς προηγουμένης καὶ εἶτα ἀπονιτρώσεως. Εἶναι εὐδιάλυτος εἰς ἀλκοόλην καὶ βάπτει τὸ ἔριον καὶ τὴν μέταξαν πρασινωπῶς κίτρινα. Σ. Γ.

ἀζωφλοξίνη 2 G *[Χημ.]*. Τεχνητὴ χρωστικὴ ἀντιστοιχοῦσα εἰς τὸ ἀμινοναφθολοερυθρὸν G (βλ. λέξιν). Σ. Γ.

ἀζωφόρα *[Χημ.]*. Οὕτω καλοῦνται στερεαὶ διαζωενώσεις ὧν σπουδαιότεραι εἶναι αἱ κάτωθι:

1) Ἀζωφοροκυανοῦν D. Τοῦτο εἶναι προϊὸν ἐξατμίσεως τετραζωδιανιζόλης μετὰ τὴν προσθήκην θειικοῦ ἀργιλλίου. Τοῦτο εἶναι σταθερὰ μορφὴ χρησιμοποιουμένη ὡς προσφάτως παρασκευασθεῖσα τετραζωδιανιζόλη πρὸς παραγωγὴν ἀνθεκτικοῦ κυανοῦ ἐπὶ ἀντικειμένων διαποτισθέντων διὰ β-ναφθόλης.

2) Ἀζωφοροπορτοκαλλόχρουν MN. Τοῦτο εἶναι ἡ στερεὰ διαζωένωσις τῆς μ-νιτρανιλίνης καὶ βάπτει ἐπίσης ἀντικείμενα ἐμποτισθέντα διὰ β-ναφθόλης.

3) Ἀζωφοροδέρυθρον A. Εἶναι σταθεροποιηθεῖσα διαζω-ο-ανιζόλη. Παρέχει ἐπὶ εἰδῶν ἐμπεποτισμένων διὰ β-ναφθόλης χροιὰν κυανίζουσαν ἐρυθράν, ἀνθεκτικὴν εἰς τὸ φῶς.

4) Ἀζωφοροερυθρὸν PN. Σταθερὰ διαζωένωσις τῆς π-νιτρανιλίνης. Παρέχει λίαν σταθερὰν ἐρυθρὰν χροιὰν ἐπὶ ἀντικειμένων ἐμποτισθέντων διὰ β-ναφθόλης.

5) Ἀζωφορομέλαν S. Τοῦτο εἶναι μῖγμα στερεῶν διαζωενώσεων τῆς διανισιδίνης καὶ ἄλλων, ὡς ἡ βενζιδίνη π-νιτρανιλίνη καὶ μ-νιτρανιλίνη. Παρέχει ἐπὶ ἀντικειμένων ἐμποτισθέντων διὰ β-ναφθόλης καὶ μετὰ μετακατεργασίαν διὰ θειϊκοῦ χαλκοῦ μέλαιναν χροιάν. Σ. Γ.

ἀζωφουξίνη *[Χημ.]*. Ὁ τύπος B (Bayer) εἶναι ὀξίνη ἀζωχρωστική, παρασκευαζομένη ἐκ τολουϊδίνης καὶ διοξυναφθαλινοσουλφοξέος S. Μελανόφαιος κόνις, βάπτουσα τὸ ἔριον, ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, μετὰ χροιᾶς ὑποκιτρινιζούσης ἐρυθρᾶς ὡς ἡ φουξίνη.

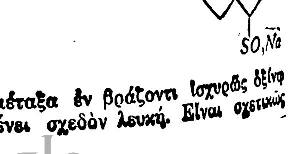

Ἡ μέταξα ἐν βράζοντι ἰσχυρῶς ὀξίνῳ λουτρῷ παραμένει σχεδὸν λευκή. Εἶναι σχετικῶς

Digitized by Google

ἀνθεκτικὸν χρῶμα. Διὰ μετακατεργασίας μετὰ χρωμικῶν ἁλάτων μετατρέπεται ἡ χροιὰ εἰς ἰωδομέλαιναν.

Ἀνάλογοι πρὸς τὸν ἀνωτέρω τύπον εἶναι καὶ οἱ ἑπόμενοι : G, GN extra, S καὶ 6 B. σ.γ.

ἀζωφωσφίνη *[Χημ.]*. Εἶναι βασικὴ ἀζωχρωστικὴ παρασκευαζομένη ἐκ μ-ἀμινοφαινυλοτριμεθυλαμμωνίου καὶ ρεζορκίνης. Φαιὰ κόνις εὐδιάλυτος εἰς τὸ ὕδωρ καὶ δυσδιάλυτος εἰς τὴν ἀλκοόλην, βάπτουσα διὰ ταννίνης ἐμποτισθέντα βάμβακα μετὰ χροιᾶς φαιοκιτρίνης, λίαν ἀνθεκτικῆς εἰς τὰ ὀξέα. σ.γ.

ἀζωχρώματα ἢ *ἀζωχρωστικαί*. Οὕτω καλοῦνται διάφοροι κεχρωσμέναι ὀργανικαὶ ἑνώσεις τῆς ἀρωματικῆς σειρᾶς, αἵτινες περιέχουσιν ὡς χαρακτηριστικὴν χρωμοφόρον ὁμάδα, τὴν καλουμένην *ἀζωομάδα* —N=N—, ἡνωμένην μεθ' ἑνὸς ἢ συνηθέστερον δύο ἀρωματικῶν ὑπολοίπων. Καθαρῶς ἀλειφατικαὶ ἀζωενώσεις, δὲν χρησιμοποιοῦνται πρὸς βαφήν, λόγῳ τῆς λίαν ἀσθενοῦς χρώσεως αὐτῶν. Τὸ λίαν ἁπλοῦν καὶ εὔκολον τοῦ σχηματισμοῦ ἑνώσεων τῆς τάξεως αὐτῆς συνετέλεσεν ὥστε ἐντὸς ἐλαχίστου σχετικῶς χρόνου νὰ παρασκευασθῶσι πολυάριθμοι τοιαῦται ἑνώσεις αἵτινες εὐρυτάτην ἔσχον ἐφαρμογὴν ἐν τῇ πράξει, ὡς χρώματα.

Μέθοδοι παρασκευῆς ἀζωενώσεων ὑπάρχουσι πολλαί, ὡς λ. χ. δι' ἀναγωγῆς ἀρωματικῶν νιτροενώσεων, παρουσίᾳ ἀλκαλίων ἢ δι' ὀξειδώσεως ἀρωματικῶν ἀμινῶν κλπ. Διὰ τὴν βιομηχανικὴν ὅμως παρασκευὴν τῶν ἀζωχρωμάτων χρησιμοποιεῖται πάντοτε ἡ ἱκανότης τὴν ὁποίαν κέκτηνται αἱ ἑνώσεις τοῦ διαζωνίου (βλ. λέξιν) νὰ ἑνοῦνται μετὰ διαφόρων φαινολῶν καὶ ἀρωματικῶν ἀμινῶν. Ὡς πρῶτα ἑπομένως ἀπαραίτητα συστατικὰ διὰ τὴν παρασκευὴν τῶν ἀζωχρωμάτων εἶναι αἱ ἑνώσεις τοῦ διαζωνίου, χρησιμοποιοῦνται δ' ἐπίσης πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ὡς πρῶται ὗλαι καὶ τὰ ἐκ τῶν ἀρωματικῶν διαμινῶν λαμβανόμενα ἅλατα τοῦ τετραζωνίου.

Ἡ ἀνθεκτικότης τῶν ἑνώσεων τοῦ διαζωνίου κυμαίνεται ἰσχυρῶς, γενικῶς ὅμως δύναται νὰ τονισθῇ ὅτι διὰ τῆς παρουσίας ἀρνητικῶν ὁμάδων, ὡς ἡ νιτροομὰς καὶ ἡ σουλφοομάς, ἐπέρχεται αὔξησις τῆς ἀνθεκτικότητος καὶ δὴ τόση ὥστε κατὰ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν δὲν χρειάζεται πάγος.

Ἐνίοτε εἶναι ἀπαραίτητος ἡ μετατροπὴ διαζωενώσεων εἰς στερεὰν καὶ ἀνθεκτικὴν εἰς μεταφορὰν μορφήν, ὅπερ ἐπιτυγχάνεται διὰ συμπυκνώσεων τούτων μετὰ ξηροῦ ἅλατος τοῦ Glauber ἢ θειϊκοῦ ἀργιλλίου.

Ὅλαι αἱ ἑνώσεις τοῦ διαζωνίου δι' ἐπιδράσεως τοῦ φωτὸς ὑφίστανται ἀλλοίωσιν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον ταχέως, ἡ ἰδιότης δὲ αὕτη δέον σοβαρῶς νὰ λαμβάνηται ὑπ' ὄψιν ἐν τῇ βαφικῇ. Τινὲς τῶν ἑνώσεων τούτων ἀλλοιοῦνται τόσον ταχέως, ὥστε χρησιμοποιοῦνται διὰ φωτογραφικοὺς σκοπούς.

Ἡ ἕνωσις ἀρωματικῆς τινος ἑνώσεως τοῦ διαζωνίου μετὰ ἐπιδεκτικῆς πρὸς ἕνωσιν φαινόλης ἢ ἀμίνης, πρὸς σχηματισμὸν ἀζωχρώματος, ἐπιτυγχάνεται ὑπὸ ὡρισμένους ὅρους. Οὕτω λ. χ. ἂν ἀμφότερα τὰ συστατικὰ εὑρίσκωνται ἐν διαλύσει, ἡ ἕνωσις ἐπέρχεται σχεδὸν στιγμιαίως καὶ δὴ ποσοτικῶς· ὅταν ὅμως τὸ ἓν τῶν συστατικῶν εἶναι δυσκόλως διαλυτόν, τότε ἀπαιτεῖται πολύωρος ἢ ἐνίοτε καὶ πολυήμερος ἀνάδευσις. Ἡ ἐργασία αὕτη, λόγῳ τοῦ εὐαποσυνθέτου τῶν ἑνώσεων τοῦ διαζωνίου, συνήθως ἐπιτελεῖται ὑπὸ ψῦξιν, δηλαδὴ τῇ προσθήκῃ εἰς τὸ μῖγμα τεμαχίων πάγου.

Ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ μετὰ τῆς ἑνώσεως τοῦ διαζωνίου ἑνουμένου ἑτέρου συστατικοῦ μεταβάλλονται καὶ αἱ χημικαὶ συνθῆκαι. Οὕτω λ. χ. ἡ μετὰ φαινολῶν ἕνωσις ἐπιτελεῖται ἐν διαλύματι καταστάντι διὰ σόδας ἀλκαλικῷ, ἐνῷ ἡ ἕνωσις μετ' ἀμινῶν γίνεται ἐν διαλύματι οὐδετέρῳ, ἢ δι' ὀξικοῦ ὀξέος ἀσθενῶς ὀξίνῳ.

Ἀναλόγως πρὸς τὰς ἑνώσεις τοῦ διαζωνίου ἐπιτελεῖται ἡ ἕνωσις τῶν ἑνώσεων τοῦ τετραζωνίου.

Διακρίνομεν μονο-, δις-, τρις- καὶ πολυαζωχρώματα, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν τῷ μορίῳ αὐτῷ ἐνυπαρχουσῶν ἀζωομάδων.

Ἡ χρωστικὴ ἱκανότης ἀζωενώσεώς τινος ὀφείλεται εἰς τὴν ὕπαρξιν τῆς ἀζωομάδος —N=N— ἐξ οὗ εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ ἔντασις τῆς χρώσεως αὐξάνει μετὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀζωομάδων, ἐνῷ αἱ ἀποχρώσεις ἐξαφανίζονται (ὡς λ. χ. εἰς τὰς πολυαζωχρωστικάς). Ἀλλ' ἐπίσης ἡ θέσις τῶν ὁμάδων πρὸς ἀλλήλας σπουδαίαν ἐξασκεῖ ἐπιρροήν· οὕτω λ. χ. ἔχομεν τὴν μεγίστην αὔξησιν τοῦ τόνου τοῦ χρώματος (μέχρι μέλανος) καὶ τῆς ἐντάσεως αὐτοῦ ὅταν δύο ἀζωομάδες εὕρηνται ἐν τῷ αὐτῷ πυρῆνι τοῦ βενζολίου καὶ δὴ εἰς τὴν παραθέσιν πρὸς ἀλλήλας. Ἡ εἰς τὴν μετα-θέσιν ὕπαρξις δύο ἀζωομάδων προκαλεῖ φαιὰν ἀπόχρωσιν. Ἀζωχρωστικαὶ τέλος μὲ τὰς δύο ἀζωομάδας εἰς τὴν ὀρθο-θέσιν δὲν εἶναι γνωσταί. Πλὴν τούτων ὅμως ἡ χημικὴ σύστασις τῶν συστατικῶν ὡς καὶ ἡ φύσις καὶ θέσις τῶν ἐν αὐταῖς ἐνεργῶν ὁμάδων μεγίστην ἔχουν σημασίαν διὰ τὸ χρῶμα καὶ τὴν ἔντασιν αὐτοῦ.

Πολὺ μεγαλυτέραν σημασίαν διὰ τὸ προκῦπτον χρῶμα ἔχει ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλας θέσις τῶν καλουμένων *αὐξοχρώμων* ὁμάδων, ὡς εἶναι αἱ οὐδέποτε ἐλλείπουσαι ὑδροξυλικὴ καὶ ἀμινικὴ ὁμὰς καὶ περαιτέρω αἱ ἀλκυλο- καὶ ἀρυλοαμινοομάδες.

Ἡ παρουσία πλειοτέρων ἀμινικῶν ὁμάδων ἔν τινι ἀζωενώσει καθιστᾷ αὐτὴν *βασικὴν* χρωστικήν, ἐν ᾧ ἀπεναντίας ἡ παρουσία σουλφοομάδων καθιστᾷ αὐτὴν *ὀξίνην*.

Ἡ συστηματικὴ κατάταξις τῶν διαφόρων ἀζωχρωμάτων ἐπιτελεῖται καλύτερον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν χρωστικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, ἤτοι διακρίνομεν :

1) Βασικὰς ἀζωχρωστικάς, αἵτινες χρησιμοποιοῦνται πρὸς χρῶσιν τοῦ ἐρίου, τῆς μετάξης καὶ τοῦ διὰ ταννίνης κατεργασθέντος βάμβακος, ἐν οὐδετέρῳ ἢ ἀσθενῶς ὀξίνῳ λουτρῷ.

2) Ὀξίνους ἀζωχρωστικάς, καὶ δὴ

α) χρησιμευούσας πρὸς ἀπ' εὐθείας χρῶσιν τοῦ ἐρίου καὶ τῆς μετάξης ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ καὶ

β) τὰς βαπτούσας μετὰ πρόστυψιν, αἵτινες, λόγῳ τῆς χημικῆς αὐτῶν συστάσεως, ἵνα καταστῶσι σταθεραί, πρέπει νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς μετακατεργασίαν διὰ χρωμιούχων ἁλάτων.

3) Ἀπ' εὐθείας βαπτούσας ἀζωχρωστικάς, αἵτινες βάπτουσιν ἀπ' εὐθείας τὸν βάμβακα ἐν ἀλκαλικῷ λουτρῷ. Αὗται ὑποδιαιροῦνται εἰς

α) ἀζωχρωστικὰς βαμβακερῶν ἐκ παρα — διαμινῶν (δις — και πολυαζωχρωστικαί).

β) ἀζωχρωστικὰς βαμβακερῶν ἐξ ἀμινοθειαζολοενώσεων καὶ

γ) ἀζωχρωστικὰς βαμβακερῶν, αἵτινες περιέχουσι 2, 5 — ἀμινοναφθολο — 7 — σουλφοξὺ καὶ παράγωγα τούτου.

4) Ἀδιαλύτους ἀζωχρωστικάς, αἵτινες παρασκευάζονται ἐπὶ τῶν ἰνῶν, καὶ

5) Ἀζωχρωστικὰς πρὸς παρασκευὴν κεχρωσμένων *βερνικίων* καὶ *λακκῶν*.

1) Βασικαὶ ἀζωχρωστικαί. Ἀντιπρόσωποι τῆς ὁμάδος αὐτῆς εἶνε ἀκριβῶς τὰ ἐνωρίτερον βιομηχανικῶς παρασκευασθέντα ἀζωχρώματα. Εἶναι σχετικῶς ὀλιγάριθμα καὶ διὰ τῆς ἀνακαλύψεως ἄλλων (εἰδικῶς τῶν χρωστικῶν τῶν βαμβακερῶν) ἔχασαν αἰσθητῶς ἐκ τῆς πρακτικῆς αὐτῶν σημασίας.

Σπουδαιότερα μέλη τῆς ὁμάδος αὐτῆς εἶναι :

Τὸ *π - ἀμινοαζωβενζόλιον*, ἡ *χρυσοϊδίνη*, *τὸ φαιὸν τοῦ Bismarck*, ἡ *νεωφωσφίνη G*, *τὸ ταννινοπορτοκαλλόχρουν*, ἡ *ἰνδοΐνη* κ.λ.π.

2) Ὄξινοι ἀζωχρωστικαί. Ἡ βιομηχανικὴ παρασκευὴ τῶν χρωμάτων τῆς ὁμάδος αὐτῆς ἐπέφερε πλήρη ἀνατροπὴν εἰς τὰς μεθόδους τῆς βαφικῆς τῶν ἐρίων, διότι δι' αὐτῶν κατορθοῦται κατὰ λίαν ἁπλοῦν καὶ εὔκολον τρόπον ἡ βαφὴ τῶν σχετικῶν ὑλῶν, ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, παρουσίᾳ δηλονότι ἀραιοῦ θειικοῦ ὀξέος, ὀξίνου θειικοῦ νατρίου, ὀξικοῦ ἢ μυρμηκικοῦ ὀξέος. Αἱ οὕτω ὅμως ἀπ' εὐθείας λαμβανόμεναι χρώσεις δὲν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον λίαν ἀνθεκτικαὶ εἰς τὴν πλύσιν καὶ τὸ φῶς· πρὸς διόρθωσιν τοὐλάχιστον τοῦ πρώτου μειονεκτήματος ὑπεδείχθησαν μέθοδοι βασιζόμεναι εἰς τὴν προκατεργασίαν ἢ μετακατεργασίαν διὰ ἁλάτων μετάλλων καὶ ἰδιαιτέρως ἁλάτων τοῦ χρωμίου. Διὰ τῶν ἁλάτων τούτων ἐπέρχεται σχηματισμὸς ἐπὶ τῶν ἰνῶν λακκῶν χρωμίου ἀδιαλύτων εἰς τὸ ὕδωρ. Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν ἀνήκουσιν ὡς σπουδαιότεροι ἀντιπρόσωποι αἱ κάτωθι χρωστικαί : *Ταρτραζίνη, Φλαβαζίνη, Ξυλενοκίτρινον, Κίτρινον γνήσιον G, Πορτοκαλλόχρουν II*, (β - ναφθολοπορτοκαλλόχρουν), *Πορτοκαλλόχρουν* I (σουλφανιλοξυ-αζω - α - ναφθόλη), *Πορτοκαλλόχρουν IV* (σουλφανιλοξυ - αζωδιφαινυλαμίνη), *Πορτοκαλλόχρουν III* (σουλφανιλοξυαζω - διμεθυλανιλίνη), *Μετανιλοκίτρινον, Κροκεϊνοῦσγινον, Ναφθολομέλαν, Ναφθυλαμινομέλαν, Ναφθυλοκυανομέλαν, Ἀνθρακιτομέλαν, Νερολομέλαν, Παλατινομέλαν, Χρωμοτρόπαι, Ἰῶδες τῆς Βικτωρίας, Ἀλιζαρινοκίτρινον, Κίτρινον ὑφάνσεως, Χρωμοκίτρινον, Διαμαντομέλαν* κ.λ.π.

3) Ἀπ' εὐθείας βάπτουσαι χρωστικαὶ τῶν βαμβακερῶν. Αἱ ὄξινοι ἀζωχρωστικαὶ τῆς ἀνωτέρω ὁμάδος εἶναι σχεδὸν ὅλαι ἄχρηστοι διὰ τὴν βαφὴν τῶν βαμβακερῶν, διότι δι' αὐτῶν δὲν δύνανται ἄνευ προστύμματος νὰ βαφῶσιν αἱ ἶνες τοῦ βάμβακος ἀνθεκτικῶς πρὸς τὴν πλύσιν.

Τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1884 ὁ P. Böttiger διὰ τῆς ἑνώσεως τετραζωδιφαινυλίου μετὰ 2 μορίων ναφθιονικοῦ ὀξέος ἐπέτυχε τὸν σχηματισμὸν τοῦ πρώτου ἀντιπροσώπου νέας ὁμάδος ἀζωχρωμάτων δυναμένων νὰ παραληφθῶσιν ὑπὸ τῶν ἰνῶν τοῦ βάμβακος ἐν ἀλκαλικῷ διαλύματι ἄνευ προγενεστέρας προστύψεως.

Τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πρώτου τούτου ἀντιπροσώπου ἐπηκολούθησε καὶ παρασκευὴ πολυαρίθμων ἄλλων, καὶ οὕτω σήμερον ἔχομεν γνωστὰς ἐν τῷ ἐμπορίῳ περισσοτέρας τῶν 700 τοιούτων ἀζωχρωστικῶν. Διὰ τούτων ἐπῆλθε πλήρης ἀνατροπὴ τῶν μεθόδων βαφικῆς τῶν βαμβακερῶν. Ἂν καὶ ἡ ἀνθεκτικότης τῶν χρωστικῶν τούτων ἦτο ἀρκούντως μεγάλη, ἐν τούτοις ὑπεδείχθη σειρὰ ὅλη μεθόδων μετακατεργασίας πρὸς ἔτι μεγαλυτέραν ἐπαύξησιν αὐτῆς καὶ οὕτω σήμερον διὰ τῶν μεθόδων τούτων ἐπετεύχθη μεγίστη ἀνθεκτικότης εἰς τὴν πλύσιν, τὸ φῶς, τὴν ὕφανσιν, τὰ ὀξέα καὶ τὰ ἀλκάλια.

Εἰς τὴν τάξιν αὐτὴν ἀνήκουσι πολυάριθμα χρώματα, ὡς τὰ *διανιλοκίτρινον, βενζοκίτρινον, βενζοπορτοκαλλόχρουν, χλωραμινοκίτρινον, χρυσαμίνη, χρυσοφαινίνη, ἐρυθρὸν τοῦ Κογκό, βενζοπουρπουρίνη, βενζοερυθρόν, βενζοῦσγινον, βενζαζουρίνη, διαμινοκυανοῦν, διαμινομέλαν*, τὰ *διαμινονιτραζωλοχρώματα*, τὰ *παραχρώματα*, τὰ *παραφοροχρώματα*, τὸ *διαμινοπράσινον*, τὸ *διανιλοπράσινον*, τὸ *χλωραμινοπράσινον*, ἡ *διφαινυλοκιτρονίνη* κ.λ.π.

4) Ἀδιάλυτοι ἀζωχρωστικαί. Ἐπειδὴ ἡ ἀνθεκτικότης εἰς τὴν πλύσιν ἀζωχρωστικῆς τινος συγκρατουμένης ἐπὶ τῶν ἰνῶν ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς διαλυτότητος αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἀνεζητήθη μήπως ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ παρασκευὴ ἀνθεκτικῆς εἰς τὴν πλύσιν χρώσεως διὰ τῆς παρασκευῆς ἐντὸς αὐτῶν τούτων τῶν ἰνῶν χρωστικῆς ἀδιαλύτου εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὰ ἀλκάλια. Ἔρευναι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἤρχισαν λίαν πρωΐμως, οὐχ ἧττον ὅμως τὸ πρῶτον κατὰ τὸ ἔτος 1890 ἐπετεύχθη διὰ τοῦ συνδυασμοῦ π - νιτρανιλινο - αζω - β - ναφθόλης ἡ ἀνακάλυψις χρωστικῆς τινος ἥτις ἦτο δυνατὸν νὰ συγκρατηθῇ καλῶς ἐπὶ τῶν ἰνῶν, εἶχεν ἀρκετὴν ἀνθεκτικότητα εἰς τὴν τριβήν, διὰ πλύσεως δὲν ἀπεμακρύνετο, δι' ὑψηλοτέρων θερμοκρασιῶν (σιδέρωμα) δὲν ἐξαχνοῦτο καὶ εἶχε ζωηρὰν ἀπόχρωσιν παρομοίαν πρὸς τὸ τουρκικὸν ἐρυθρόν. Ἡ μεγάλη ἐπιτυχία ἣν ἔσχε τὸ ἐρυθρὸν τοῦτο χρῶμα, τὸ *π - νιτρανιλοερυθρὸν* ἢ *παραερυθρὸν* κληθέν, ὤθησε πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ σειρᾶς ὅλης ἑτέρων χρωστικῶν ὅλων τῶν ἀποχρώσεων.

5) Ἀζωχρωστικαὶ βερνικίων καὶ λακκῶν. Διὰ τὰς ἀζωχρωστικὰς ταύτας, ἀναλόγως τοῦ σκοποῦ των, ἀπαιτεῖται ὅπως ὦσιν ὅσον τὸ δυνατὸν μᾶλλον ἀδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ, ὡς ἀκόμη καὶ εἰς τὸ ἔλαιον καὶ τὴν ἀλκοόλην, ἐπίσης δὲ λεπτὸς καταμερισμὸς καὶ μεγάλη ἀνθεκτικότης εἰς τὸ φῶς. Χρησιμοποιοῦνται ἑπομένως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀζωχρωστικαὶ αἵτινες εἶναι ἀδιάλυτοι εἰς τὸ ὕδωρ, τοιαῦται δὲ εἶναι πολυάριθμοι ἐν τῷ ἐμπορίῳ. σ. γ.

ἀζωχρωμοκυανοῦν *[Χημ]*. Ὁ τύπος B (Kalle) εἶναι πρόστυμμα ἀπαιτοῦν ἀζώχρωμα, τὸ παλαιὸν γνήσιον ἐρυθρὸν VR (Bayer) ἐκ ναφθιονικοῦ ὀξέος καὶ 1-ναφθολο-5-σουλφοξέος, ἐμφανισθὲν ὡς κυανοῦν κατὰ προνομιακῶς ἐξασφαλισμένον τρόπον. Ἐρυθρόφαιος κόνις διαλυτὴ εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὴν ἀλκοόλην μετὰ κυανερύθρου χροιᾶς, βάπτει τὸ ἔριον, ἐν ὀξίνῳ λουτρῷ, κυανέρυθρον, ἐμφανιζόμενον δὲ διὰ χρωμίου παρέχει θαλασσοκύανον χρῶμα λίαν ἀνθεκτικόν. Ἀντικείμενα βαμβακερὰ ἀφίνει ἄβαφα.

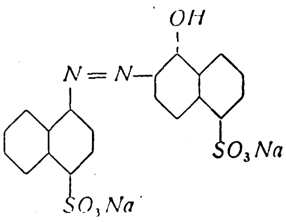

Ὁ τύπος R (Kalle) εἶναι τὸ αὐτὸ σῶμα μὲ τὴν ἀζωοξυρουβίνην R τοῦ ἰδίου ἐργοστασίου. Ἔχει ἀναλόγους ἰδιότητας πρὸς τὸν ἀνωτέρω τύπον B. σ. γ.

ἀη— καὶ **ἀη—**. Τὰ ἀπὸ τοῦ προσυνθετικοῦ ἀη— τοῦ *ἀετὸς* καὶ ἁη — τοῦ *ἅγιος* σύνθετα ἐν χρήσει εἰς τὴν δημοτικήν, καὶ ἀη (ἀντὶ ἀε -) τοῦ *ἀὴρ* ἐν χρήσει εἰς τὴν καθαρεύουσαν, ἐφ' ὅσον δὲν μνημονεύωνται εἰς τὰς ἀπὸ ἀη - ἀρχομένας συνθέτους, ἀναζητητέα τὰ μὲν πρῶτα εἰς τὴν λεξικογραφικὴν θέσιν τοῦ ὀνόματος ἑκάστου ἁγίου, τὰ δ' ἄλλα εἰς τὰ ἀντίστοιχα σύνθετα τῆς καθαρευούσης μὲ προσυνθετικὸν ἀε - (τοῦ τε *ἀετοῦ* καὶ τοῦ *ἀέρος*).

ἀηδής. (Ἐτυμολ. *α* - στερητ. καὶ *ἦδος* = ἀπόλαυσις, τέρψις, ἡδύτης, γλυκύτης). Ἐλέχθη τὸ πρῶτον ἐπὶ πραγμάτων τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν γεῦσιν, δηλ. ἐδεσμάτων, ποτῶν, φαρμάκων κτλ. = δυσάρεστος εἰς τὴν γεῦσιν, ἄνοστος, ἀναγουλιαστικός, ναυτιώδης, εἶτα δὲ ἐπὶ παντὸς πράγματος ἢ προσώπου προκαλοῦντος ἀποστροφήν = σιχαμερός, δυσάρεστος, ἄχαρις, ὀχληρός. Μ. Φ.

ἀηδία· ἡ ἔλλειψις *ἤδους* = γλυκύτητος, ἀπολαύσεως· τὸ ἀφῃρημ. τοῦ *ἀηδὴς* μ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σημασίας. Μ. Φ.

ἀηδιάζω· ρῆμα νεοελληνικόν, γενόμενον ἐκ τοῦ *ἀηδία*· 1) μεταβατικόν· προξενῶ ἀηδίαν : «αὐτὸ τὸ φαγὶ *μ' ἀηδιάζει*» 2) ἀμετάβατον· αἰσθάνομαι ἀηδίαν: «*ἀηδιάζω νὰ τὸν ἀκούω*». — Κλασικὸν ρῆμα ἐκ τοῦ στελέχους τούτου δὲν ὑπάρχει· οἱ μεταγενέστεροι ἔπλασαν τὸ ρῆμα : *ἀηδίζω*· Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός, τὸ χρησιμοποιεῖ μὲ τὴν μεταβατικὴν σημασίαν : «*ἀηδίζει τὴν γεῦσιν*», ἀργότερα δὲ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς καὶ μὲ τὴν ἀμετάβατον, τοῦ αἰσθάνεσθαι ἀηδίαν. Μ. Φ.

ἀηδιαστικός· ὁ προξενῶν ἀηδίαν : *ἀηδιαστικὸν φάρμακον, ἀηδιαστικὸ μοῦτρο.* Μ. Φ.

Digitized by Google

ἀηδίζω, βλ. ἀηδιάζω.

ἀηδισμός· ἡ κατάστασις ἡ ἀντίθετος τῆς ἡδονῆς. «Ἡ *αἵρεσις καὶ ἡ φυνὴ ἐν ἡδονῇ καὶ ἀηδισμῷ ἐστιν*» (Σέξτ. Ἐμπ. Πυρ. Ὑποτ. Α 87). Βλ. καὶ Σέξτου Ἰουλίου Ἀφρικανοῦ Κεστοί (Veterum mathematicorum opera, Παρίσιοι 1693 σ. 279 στ. 1-2).
Κ. ΔΗΜ.

ἀηδόνα· δημ. τύπος τοῦ ἀηδών, (καὶ χλευαστ. *κουφαηδόνα*).

– **Ἀηδόνα** (καὶ ὑποκοριστικὸν *Ἀηδονιά*)· κύριον ἀτομικὸν ὄνομα γυναικός.
Μ. Φ.

ἀηδονάκι· τὸ μικρὸν τῆς ἀηδόνος, ὁ ἀηδονιδεύς, τὸ ἄλλως: *ἀηδονόπουλο*· || αὐτὴ ἡ ἀηδὼν θωπευτικῶς· || κατ᾽ ἐπέκτασιν ἡ ἀγαπωμένη κορασίς.
Μ. Φ.

ἀηδονάτος· ὁ πρὸς ἀηδόνα ὅμοιος, καλλίφωνος, γλυκύμολπος, ἡδύλαλος.
Μ. Φ.

ἀηδόνειος, βλ. ἀηδόνιος.

ἀηδόνι (τό)· ὁ νεοελληνικὸς τύπος τοῦ: *ἀηδών*. Πολλὰ ὀνόματα πτηνῶν ἐξ ἀρσενικῶν καὶ θηλυκῶν ἔχουν γίνει εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν οὐδέτερα, λόγῳ προφανῶς τοῦ ὅτι ἐκ πρώτης ὄψεως αὐτῶν δὲν διακρίνεται τὸ φῦλον. Οὕτως ἐλέχθη ἐκ τοῦ λατινικοῦ pullus: ὁ *ποῦλος* καὶ κατόπιν τὸ *πουλί*, κατὰ τοῦτο λοιπὸν καί: *ὁ ἱέραξ>τὸ γεράκι, ὁ κόραξ> τὸ κοράκι, ὁ κόσσυφος > τὸ κοτσύφι, ὁ ὀξύπτερος > τὸ ξυφτέρι, ἡ ὄρτυξ> τὸ ὀρτύκι, ὁ ταὼν> τὸ ταώνι, ἡ πέρδιξ> τὸ περδίκι, ἡ περιστερὰ> τὸ περιστέρι, ἡ ἀκανθὶς> τὸ σκαθί, ὁ ἀτταγὴν> τὸ ταγηνάρι, ἡ τρυγὼν> τὸ τρυγόνι, ὁ χλωρίων> τὸ φλώρι, ἡ χελιδὼν> τὸ χελιδόνι*, ὁ *ψὰρ> τὸ ψαρόνι* κ.λ.π. || μεταφ. *ἀηδόνι* λέγεται ὁ γλυκύφωνος τραγουδιστής, ἀκόμη δὲ καὶ ὁ εὐφραδὴς ρήτωρ.

Ὁ τύπος *ἀηδόνι* μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἀηδών*, χωρίς τινα ὑποκορισμόν, ὅπως δηλ. ἀκριβῶς τὸ μεταχειριζόμεθα σήμερον, ἀπαντᾷ καὶ παρὰ Δίωνι τῷ Χρυσοστόμῳ ιστ´, 607.
Μ. Φ.

—**ἀηδόνι** *[Βοταν.]*, ποικιλία τῆς ἀμπέλου, φυτὸν τῆς τάξεως τῶν *Φραγκουλωδῶν* (Frangulinae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν *Ἀμπελίδων* (Ampelidaceae).
Ι. Λ. Χ.

—**ἀηδόνι**· παιδιὰ παιζομένη ἐν Αἰτωλίᾳ ὑπὸ πολλῶν παιδίων ἐν ὁμαλῷ καὶ ἀναπεπταμένῳ τόπῳ ἢ αὐλῇ οἰκίας, ὅπου τάσσονται εἰς εὐθεῖαν γραμμὴν κρατούμενα ἀπὸ τῆς χειρός. Ἓν ἐξ αὐτῶν ἀπομακρύνεται περὶ τὰ δέκα βήματα τῆς γραμμῆς ταύτης καὶ ἱστάμενον ἀντιμέτωπον, βλέπει πρὸς αὐτήν. Μετὰ τοῦτο βηματίζει ρυθμικῶς πρὸς τὴν γραμμὴν τῶν ἄλλων καὶ τἀνάπαλιν πρὸς τὴν θέσιν του, ᾄδον μονοτόνως πως:

Τ' ἀηδόνι, τ' ἀηδόνι,
τ' ἀηδόνι τὸ παγώνι.

Ἀμέσως μετὰ τὴν παῦσιν τοῦ βηματισμοῦ καὶ ἐν ταὐτῷ τοῦ τραγουδιοῦ, κινεῖται πρὸς αὐτό, διὰ βημάτων, καὶ ὁλόκληρος ἡ γραμμὴ τῶν παίδων, ἐπανερχομένη δι᾽ ὀπισθίων βημάτων εἰς τὴν θέσιν της καὶ ἀπαντῶσα διὰ τῶν στίχων:

—Πουλὶ μαγειρεμμένο
στὴ σάλτσα βουτημένο.

Αἱ κινήσεις ἐπαναλαμβάνονται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἑνὸς καὶ ἔπειτα ὑπὸ τῶν πολλῶν παιδίων, συνεχιζομένου τοῦ διαλόγου:

— Πολλοὶ εἶναι οἱ ἄρχοντες
κι' οἱ ἄρχοντες δὲν ἔχουν.
—Ἔχουνε, δὲν ἔχουνε,
ἀνάγκη δὲν σᾶς ἔχουν.

Τὸ μόνον πάλιν:

—Σᾶς πήραμε, σᾶς πήραμε
μιὰ ἔμμορφη κοπέλλα!

Μὲ τὸ τέλος τοῦ στίχου τὸ μόνον παιδίον εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄκρον τῆς γραμμῆς, ἐκεῖθεν δὲ ἀποσπᾷ διὰ τῆς χειρὸς τὸ τελευταῖον τῆς γραμμῆς παιδί, τὸ ὁποῖον φέρει εἰς τὴν θέσιν του. Ἔπειτα βηματίζει ὁλόκληρος ἡ γραμμὴ ὡς ἀνωτέρω μὲ τοὺς στίχους:

—Μᾶς πήρατε, μᾶς πήρατε
μιὰ παλιοκατσαβέλλα.

Τὰ δύο τώρα βηματίζοντα πρὸς τὴν γραμμὴν καὶ ἐπανακάμπτοντα:

—Σᾶς πήραμε σᾶς πήραμε
φλωρὶ κωνσταντινᾶτο.

Ὁμοίως τὰ πολλά:

—Μᾶς πήρατε μᾶς πήρατε
βαγένι δίχως πάτο.

Ἔπειτα τὸ παιγνίδι ἀρχίζει καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν ἀρχή, καθ᾽ ὅμοιον ἐντελῶς τρόπον καὶ ἐπαναλαμβανομένων τῶν ὡς ἄνω στίχων, μὲ μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι βηματίζοντα τὰ δύο πρὸς τὴν γραμμὴν ἀποσπῶσι καὶ τρίτον παιδί, τὸ ὁποῖον φέρουσι μὲ τὸ μέρος των.

Ἐπαναλαμβάνονται δὲ αἱ κινήσεις καὶ ἡ στιχομυθία τοσάκις ὅσα εἶναι τὰ παιδιὰ τῆς γραμμῆς, τὰ ὁποῖα οὕτω τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἀποσπῶνται ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ἐνισχυομένου ἑκάστοτε καὶ ὑπὸ τῶν ἀποσπωμένων. Τὰ παίζοντα εἶναι συνήθως κορίτσια.
Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἀηδόνι (Τεκὲς στ' —). Γραφικὴ τοποθεσία ἔξωθι τῶν Ἰωαννίνων κειμένη. Παρονομάζεται οὕτω ἀπὸ ἐγκαταλελειμμένον τεκὲν Μεβλεβήδων καταλαβόντα τὴν θέσιν παλαιᾶς μονῆς ἥτις εἶχεν ἐγερθῆ ἐπὶ τεμένους, προφανῶς τοῦ Ἀϊδωνέως, ἐξ οὗ καὶ ἡ νεωτέρα, κατὰ παραφθοράν, ὀνομασίαν. Εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἀναφέρεται ὅτι ἐγένετο μία ἀπόπειρα ζωγρήσεως τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀπὸ τὰ σουλτανικὰ στρατεύματα τὴν 24ην Μαρτίου τοῦ 1820. Παρασυρθεὶς εἰς συνέντευξιν μυστικὴν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Βελῆ, ἀνύποπτος ὁ Ἀλῆς ἔφθασε πρὸ τῆς ταχθείσης ὥρας, ἀλλ᾽ εἰς τὸν τεκὲν ἐπληροφορήθη τὸν κίνδυνον. Νὰ ἐπιστρέψῃ μὲ τὴν βραδυκίνητόν του ἅμαξαν; Ἀντελήφθη ὅτι δὲν εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον καιρόν. Τότε, παρὰ τὸ γῆρας καὶ τὴν παχυσαρκίαν, ἐπέβη τοῦ ἵππου ἑνὸς τῶν συνοδῶν του καὶ καλπάζων ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν. Εὑρὼν ὅμως τὴν πύλην κλειστήν, κατέφυγεν εἰς παρακείμενον καφενεῖον ὅπου διεπραγματεύθη μετὰ τοῦ καφετζῆ νὰ τὸν κρύψῃ ἀπὸ τοὺς ἐπερχομένους σουλτανικούς. Ἐφαίνοντο οὗτοι ἐρχόμενοι ἐν καλπασμῷ. Καὶ ὁ καφετζῆς ἐδίσταζε, παρὰ τὰς ἀπειλὰς καὶ τὰς ἱκεσίας τοῦ κινδυνεύοντος τυράννου. Αἴφνης ὁ τελευταῖος εἶδε πλανώμενον ἐπὶ τοῦ τοίχους τὸν πιστόν του Μαχμοὺτ βέην Κρόϊαν. Τὸν ἐφώναξε, τοῦ ὑπέδειξε τὸν κίνδυνον, τὸν διέταξε νὰ θραύσῃ τὴν πύλην. Οὕτω δὲ μόνον ἐσώθη. Οἱ Χαϊδοῦκοι τοῦ Μπαμπᾶ πασᾶ εἶχαν καταφθάσει, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων νὰ προχωρήσουν πυροβολούμενοι, καθ᾽ ὃν χρόνον ἐθραύετο ἡ πύλη καὶ εἰσήγετο ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Τὴν ἑπομένην ὁ καφετζῆς καὶ οἱ φρουροὶ τῆς πύλης, οἵτινες ἐπιστοποιήθη ὅτι ἐπίτηδες τὴν ἐκλείδωσαν καὶ τὴν ἐγκατέλειψαν, ὥστε νὰ μείνῃ ἔξω τῆς πόλεως ὁ τύραννος, ἀπηγχονίσθησαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Σεραγίου.
Γ. Δ. Κ.

Ἀηδόνια *[Γεωγρ.]*. Χωρίον τῆς κοινότητος Κορθίου τῆς ἐπαρχίας Ἄνδρου, ἀπέχον ἀπὸ τοῦ Ὅρμου Κορθίου ἡμίσειαν ὥραν καὶ ἀποτελούμενον ἐκ δύο γειτνιαζόντων συνοικισμῶν, τῶν κυρίως *Ἀηδονίων* καὶ τῶν *Πέραν Ἀηδονίων*. Εἶναι ἐκτισμένον ἐντὸς καταπρασίνου ἐκ φυτείας περιβάλλοντος, εἰς τὰς πλαγιὰς ὑψώματος δεσπόζοντος τῆς κοιλάδος Κορθίου καὶ ἔχει ὡς καὶ τὰ πέριξ του δαψίλειαν ὑδάτων. Ὑπὲρ τὸ χωρίον καὶ εἰς ἀπόστασιν 20´ εὕρηται πηγὴ μὲ ἄριστον πόσιμον ὕδωρ, καλουμένη *Κορνοὺς* ('στοὺς) καὶ μετὰ 15´ ἐκεῖθεν ἑτέρα, ἡ *Ἀλασά*, μὲ ἰαματικὸν τοιοῦτον. Περὶ τὸ μέσον τοῦ ὕπερθεν αὐτοῦ βουνοῦ συναντῶνται αἱ πηγαὶ *Ἀλινοῦ*, μὲ ἐπίσης μεταλλικὸν ὕδωρ, καὶ *Κλούρη*. Ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀηδονίων, τῶν Ἁγ. Πάντων, εἶναι παλαιὰ καὶ ἔχει καλλιτεχνικὸν γλυπτὸν εἰκονοστάσιον, κατάφορτον παραστάσεων θεμάτων τῆς ῾ γίας Γραφῆς.

ἀηδονία (ἀ στερ. καὶ ἡδονή)· μέση κατάστασις μεταξὺ ἡδονῆς καὶ πόνου: «*μέσας τε καταστάσεις ὠνόμαζον* [Ἐπικούρειοι] *ἀηδονίαν καὶ ἀπονίαν*» (Διογ. Λαέρτ. Β. 90). Ἡ ἀηδονία δὲν εἶναι ἀλγηδών, ὅπως καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ ἄλγους δὲν εἶναι ἡδονή, κατὰ τὸν Ἐπίκουρον καὶ τοὺς Ἐπικουρείους (αὐτ. Β 89). Περὶ τῆς λέξεως βλ. *Lobeck* Σημ. εἰς Φρυνίχου (σελ. 287 καὶ 364, σελ. 729), *Guyau* «La morale d'Épicure et ses rapports avec les doctrines contemporaines» (Παρίσιοι 1878, σ. 55 κ. ἑξ).
Κ. ΔΗΜ.

ἀηδονίδαι (οἱ) *[Ζωολ.]*. Γένος πτηνῶν τῆς τάξεως τῶν ᾠδικῶν. Διακρίνονται ἐκ τοῦ λεπτοῦ ράμφους των, τὸ ὁποῖον εἰς τὸ ἄκρόν του εἶναι ἐλαφρῶς κεκαμμένον. Φέρουσι δέκα κωπαῖα πτερύγια. Οἱ ταρσοί των φέρουσιν ἐπιμήκεις κερατίνας φολίδας. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν τῶν πτηνῶν τούτων εἶναι ἡ ἰδιόρρυθμος ᾠδική των συσκευή.
Δ. Ν. Π.

ἀηδονιδεύς· τὸ ἀηδονάκι· ὁ νεοσσὸς τῆς ἀηδόνος· σύγκρινε *ἀετιδεύς, ἀλεκτοριδεύς, ἱερακιδεύς, κορωνιδεύς, πελαργιδεύς, περδικιδεύς, περιστεριδεύς, χελιδονιδεὺς* κτλ. (βλ. κατάληξιν — ιδεύς).
Μ. Φ.

ἀηδονίζω· μιμοῦμαι τὰ τῆς ἀηδόνος.

ἀηδόνιος· ὁ ἀνήκων εἰς τὴν ἀηδόνα || ἀρχ. παρ. *ὕπνος ἀηδόνιος* = ὀλίγιστος ὕπνος, ὡς τῆς ἀηδόνος. || *Ἀηδόνιον*, τὸ ὑποκ. τοῦ ἀηδών.
Μ. Φ.

ἀηδόνισμα· τὸ κελάδημα τῆς ἀηδόνος, ἡ λαλιὰ τ' ἀηδονιοῦ, ἀηδονολάλημα.
Μ. Φ.

ἀηδονόλαλος· ὁ λαλῶν ὡς ἡ ἀηδών, ὁ καλλικέλαδος, ὁ ἡδύφωνος· ὁ ἡδέως διαλεγόμενος. Τὸ θηλυκὸν = *ἀηδονόλαλη* καὶ *ἀηδονολαλοῦσα*: «Τὴ γλῶσσα σου τὴν ξακουστὴ τὴν ἀηδονολαλοῦσα» (Δημ. ᾆσμα).
Μ. Φ.

ἀηδονόπουλο· (δημ. τύπος) ὁ νεοσσὸς ἀηδόνος.

ἀηδονόστομος· ὁ ἔχων στόμα ἀηδόνος, δηλ. ὁ καλλίφωνος, ὁ καλλικέλαδος. Ὁ Ἀλ. Σοῦτσος ὀνομάζει ἀηδονόστομον τὴν μοῦσαν: «*ἀηδονόστομος* καθὼς πάλαι—τὴν Τουρκομάχον Ἑλλάδα ψάλε».
Μ. Φ.

ἀηδονοφωλιά· (δημ. τύπος) φωλεὰ ἀηδόνος.

ἀηδονόφωνος· ὁ ἔχων φωνὴν γλυκεῖαν ὡς τῆς ἀηδόνος. Ταυτόσημα μὲ τὰ ἀηδονόλαλος, ἀηδονόστομος.

Ἀηδονοχώριον· κώμη τῆς Νιγρίτης τοῦ νομοῦ Σερρῶν, ἀποτελοῦσα ἰδίαν κοινότητα· κάτοικοι 311. Ἀπέχει ἀπὸ τὴν λίμνην Ἀχινοῦ 3 ὥρας καὶ 30´ νοτιοανατολικῶς.

—**Ἀηδονοχώριον**· χωρίον τῆς κοινότητος Λειψίστης τῆς Ἀνασελίτσης τοῦ νομοῦ Κοζάνης· κάτοικοι 181.

ἀηδών· (ἐτυμολογικῶς ἐκ τοῦ *ἀϜείδω*, ἡ ᾄδουσα, ἡ ψάλλουσα)· τὸ γνωστὸν πτηνόν, τὸ ἀηδόνι· ἕτερος τύπος: *ἀηδονίς, -ίδος*. Εἰς τὴν δημώδη λέγεται καὶ ἀηδόνα καὶ συνηθέστερον ἀηδόνι.

Ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἐξυμνήθη ἀνέκαθεν καὶ ἐκοσμήθη διὰ διαφόρων ἐπιθέτων: *λιγύφθογγος, λιγύφωνος, λιγεία, μελίγηρυς, πανόδυρτος, ὄρθριος, καλλίμολπος, ἡδύμολπος, λιγερόφωνη, γλυκοκελάϊδα* κ.ἄ.

Μεταφορικῶς: Μουσῶν *ἀηδόνες* λέγονται οἱ ποιηταί. Ὁ Εὐστάθιος ἔχει καὶ τύπον ἀρσενικόν: «Ἀττικὸς ἀνὴρ τὸν αἶγα λέγει, ὥσπερ καὶ *τὸν ἀηδόνα*». *Ἀηδὼν* ἔτι ἐκαλεῖτο τὸ στόμιον τοῦ αὐλοῦ.

«*ἀηδόνες λέσχαις ἐγκαθήμεναι*»· ἀρχαία ἑλληνικὴ παροιμία λεγομένη διὰ τοὺς φλυάρους.
Μ. Φ.

[ΖΩΟΛΟΓ.] Γένος πτηνῶν τῆς τάξεως τῶν *ᾠδικῶν*, τῆς οἰκογενείας τῶν *ἀηδονιδῶν* ἢ *συλβιδῶν*.

Διακριτικὰ γνωρίσματα. Ράμφος μετρίου μεγέθους, πεπλατυσμένον κατὰ τὴν βάσιν του καὶ συμπεπιεσμένον κατὰ μῆκος. Ἡ ἄνω σιαγὼν σχηματίζει γωνίαν ἐξέχουσαν. Οἱ ρώθωνες ἔχουν σχῆμα ἐλλειπτικόν· αἱ ὀπαὶ τῶν ρωθώνων εἶναι διαμπερεῖς καὶ φέρουν μεμβράνας πρὸς τὸ μέρος τοῦ μετώπου. Αἱ πτέρυγες εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ περιωρισμέναι. Ἡ οὐρὰ εὐρεῖα, ἀρκετὰ μακρὰ καὶ ἐλαφρῶς ἀπεστρογγυλωμένη. Οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν εἶναι σχεδὸν ἰσομεγέθεις καὶ φέρουν ἀσθενεῖς ὄνυχας. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματος εἶναι ἄνω ξανθόφαιος καὶ κάτω κιτρινόφαιος. Ὁ λαιμὸς καὶ τὸ στῆθος ἔχουν ἀνοικτότερον χρῶμα, ἡ δὲ οὐρὰ εἶναι σκωριόχρους. Τὸ κελάδημά της εἶναι ἠχηρόν, τερπνὸν καὶ διαρκεῖ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου, ὁπότε καὶ παύει, διότι οἱ γονεῖς μετὰ τὸν Ἰούνιον καταγίνονται εἰς τὴν διατροφὴν τῶν νεοσσῶν των.

Ἡ ἀηδὼν εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν, εὑρίσκεται δὲ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν. Συχνάζει εἰς σύδενδρα μέρη καὶ τρέφεται μὲ σκώληκας, ἔντομα καὶ σπανίως μὲ κόκκους. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔρχεται τὸν Ἀπρίλιον καὶ ἀπέρχεται εἰς θερμότερα κλίματα κατὰ τὸν Αὔγουστον. Συνήθως πρῶτα ἔρχονται τὰ ἄρρενα, τὰ ὁποῖα ἅμα ὡς φθάσουν φροντίζουν νὰ ἐξεύρουν κατάλληλον τόπον διαμονῆς. Προτιμῶσιν ἰδίως τόπους σκιεροὺς καὶ δροσερούς, δάση, λόχμας, δενδροφύτους ὄχθας λιμνῶν ἢ ποταμῶν, κήπους καὶ γενικῶς μέρη ὅπου ἐλπίζουν νὰ εὕρουν ἄφθονον τροφὴν καὶ ἡσυχίαν, διὰ νὰ διέλθουν ἀδιατάρακτα τὸν χρόνον τῶν ἐρώτων των. Τὸ πτηνὸν τοῦτο εἶναι ὠφελιμώτατον εἰς τὴν γεωργίαν, διότι καταστρέφει χιλιάδας κατ᾽ ἔτος βλαβερῶν ἐντόμων καὶ καμπῶν.

Τὸ κυνήγιον τῆς ἀηδόνος εἶναι περιζήτητον διὰ τὸ νοστιμώτατον κρέας της. Τοῦτο ἐγνώριζεν ὁ περίφημος διὰ τὴν τρυφηλότητα καὶ τὴν γαστριμαργίαν του στρατηγὸς τῶν Ρωμαίων Λούκουλος, ὅστις, καθὼς ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν, παρέθεσεν εἰς ἓν ἀπὸ τὰ ὀνομαστὰ δεῖπνά του καὶ φαγητὰ κατεσκευασμένα ἀπὸ γλώσσας ἀηδόνων.

Πολλαπλασιασμός. — Γεννᾷ 5-7 ἐλαιόχροα ᾠά μὲ λεπτὸν κέλυφος, τὰ ὁποῖα ἐπῳάζει μόνον ἡ θήλεια ἐπὶ 18-20 ἡμέρας. Τὴν φωλεάν της κτίζει ἀτέχνως εἰς χαμηλὰ μέρη, ὀπάς, ρίζας θάμνων, ἢ τοὺς κατωτέρους κλάδους δένδρων καὶ τὴν κατασκευάζει ἀπὸ φύλλα καλάμου, μίσχους χόρτων καὶ λεπτὰς ρίζας, ἐσωτερικῶς δὲ τὴν ἐπιστρώνει μὲ χνοώδη πτερά.

Ἡ θήλεια δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας ἐξέρχεται τῆς φωλεᾶς εἰς ἀναζήτησιν τροφῆς. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ὁ ἄρρην ἐπιβλέπει τοὺς νεοσσούς, ἅμα δὲ ἡ θήλεια ἐπανέλθῃ, ἀρχίζει τὸ κελάδημα, διὰ νὰ τέρπῃ τὴν σύντροφόν του καὶ νὰ τὴν ἀνακουφίζῃ οὕτως εἰπεῖν ἐκ τῶν κόπων τῆς ἐπωάσεως.

Ἐκ τῶν νεοσσῶν, οἱ περισσότεροι κατὰ κανόνα εἶναι ἄρρενες· τοῦτο παρατηρεῖται εἰς πᾶσαν ἐπώασιν. Εἰς τὴν ἀνάπτυξίν των βοηθεῖ καὶ τὸ ἄρρεν, ὁπότε καὶ παύει νὰ κελαδῇ, ἀσχολούμενον εἰς τὴν εὕρεσιν τροφῆς, ἥτις ἀποτελεῖται συνήθως ἐξ ᾠῶν μυρμήκων, μικρῶν σκωλήκων, καμπῶν, διαφόρων ἐντόμων κ.λ.π. Μετὰ 18-20 ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκκολάψεώς των οἱ νεοσσοὶ ἐγκαταλείπουν τὴν φωλεάν.

Παρ᾽ ἡμῖν αἱ ἀηδόνες γεννῶσι δύο φορὰς εἰς τὸν αὐτὸν πάντοτε τόπον, οὐδέποτε ὅμως εἰς τὴν ἰδίαν φωλεάν.

Τὸ κελάδημά των. — Αἱ ἀηδόνες ψάλλουν ἰδίως κατὰ τὴν νύκτα, ὁπότε τὸ κελάδημά των, ἐπειδὴ δὲν ταράσσεται ἀπὸ ἄλλους θορύβους, ἐμφανίζει ὅλην του τὴν μελωδικότητα. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως

Digitized by Google

τῆς ἐπωάσεως, ἤτοι ἀπὸ τοῦ πρώτου δεκαημέρου τοῦ Ἰουνίου μέχρι τέλους τοῦ μηνός, διαρκῶς ἐξασθενεῖ. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἀρχίζει ἡ πτερόρροιά των καὶ ἡ φωνή των χάνεται.

Ὁ Γάλλος φυσιοδίφης Μπυφφὼν (Buffon) γράφει διὰ τὰς ἀηδόνας: «Τὸ κελάδημά των ἀρχίζουν μὲ δειλὸ *πρελούντιο* καὶ μὲ ἀσθενεῖς καὶ ἀσαφεῖς ἤχους ὡς ἐὰν ἤθελον νὰ δοκιμάσουν τὴν φωνήν των· μετ' ὀλίγον ὅμως λαμβάνουν θάρρος, τὸ κελάδημά των δυναμώνει καὶ διαχύνει ὅλα τὰ θέλγητρα τῆς μελιρρύτου μελῳδίας του».

Πράγματι τὸ κελάδημα τῆς ἀηδόνος, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων της, διακρίνεται διὰ τὴν ἔντασιν, τὴν διάρκειαν καὶ τὴν μουσικὴν ἁρμονίαν του. Ὁ Duppnt de Nemours, ὅστις ἠσχολήθη ἐπὶ μακρὸν μὲ τὴν φωνὴν τῶν πτηνῶν, λέγει ὅτι ἡ ἀηδὼν ἔχει τρία εἴδη κελαδήματος: «Τὸ πρῶτον εἶναι τὸ ἐρωτικόν, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἀργὰ ἀργὰ καὶ μὲ σιγανὴν φωνήν, ὕστερα τὸ ποικίλλει μὲ μερικοὺς ὑψηλοτέρους τόνους, ποὺ δεικνύουν ἀνυπομονησίαν, καὶ τελειώνει μὲ παρακλητικές, κουραστικὲς οὕτως εἰπεῖν, νότες. Τὸ κελάδημα αὐτὸ τοῦ ἄρρενος τὸ διακόπτει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἡ θήλεια μὲ σιγανά, μελωδικὰ τερεττίσματα, ὡσὰν νὰ τοῦ λέγῃ: *Καλά, ἔχε ὑπομονή, εἶμαι δική σου.* Τότε οἱ δύο ἐρωτευμένοι πηδοῦν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον· τὸ ἄρρεν κελαδεῖ διακεκομμένα, βιαστικά, προσποιεῖται ὅτι θυμώνει· *εἶναι τὰ νάζια τῆς ἀγάπης...* Τὸ δεύτερο κελάδημα, εἶναι πλέον ἤρεμον. Ὕστερα τὸ τρίτον, κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ποὺ κτίζουν τὴν φωλεάν των, ὁμοιάζει περισσότερον μὲ διάλογον παρὰ μὲ κελάδημα. *Εἶναι ὡς νὰ ὁμιλοῦν διὰ σπουδαῖα οἰκογενειακὰ ζητήματα...* Κατὰ τὸ διάστημα ποὺ ἡ θήλεια ἐπωάζει, ὁ ἄρρην μένει ἐκεῖ πλησίον καὶ προσπαθεῖ μὲ τοὺς μελωδικωτέρους τόνους νὰ τέρψῃ τὴν ἀνίαν τῆς συντρόφου του».

Ὁ Michelet γράφει: «Τὸ ἀηδόνι εἶναι ἕνας ἀληθινὸς ἀρτίστας· τὸ ὀνομάζω ἔτσι καὶ δὲν μεταμελοῦμαι δι' αὐτό, διότι εἶναι ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος στὸν πτερωτὸ κόσμο ποὺ τοῦ ἀξίζει αὐτὸ τὸ ὄνομα. Εἶναι δημιουργός. Μόνον αὐτὸ ποικίλλει καὶ πλουτίζει τὸ τραγοῦδι του καὶ κάθε τόσο τὸ κάμνει ἀγνώριστο. Τὰ ἄλλα πουλιὰ εἶναι ἁπλοῖ μιμηταί. Ἡ ἀηδὼν εἶναι ἡ κόρη τοῦ Ἡλίου, διότι ὅπως αὐτὸς σκορπίζει τὸ φῶς, ἐκείνη διαχύνει τὴν ἁρμονίαν καὶ κάμνει περισσότερο χαρούμενη τὴ ζωή. Κάμνει ἑλκυστικὲς τὶς σκοτεινὲς νύχτες, διότι τὸ κελάδημά της δὲν ἀφήνει τὸν ἄνθρωπο νὰ σκεφθῇ τὴν μοναξιά... Ἐνῷ ὁ κορυδαλὸς ἀντιπροσωπεύει τὸ πνεῦμα τοῦ λυρισμοῦ, τὸ ἀηδόνι εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἐποποιΐα, τὸ δρᾶμα, ὁ ἐσωτερικὸς ἀγὼν τῆς ψυχῆς ποὺ τὸν περιβάλλει κάπου-κάπου καὶ λίγο φῶς. Μέσα στὰ βαθειὰ σκοτάδια βλέπει καλὰ τὴν καρδιά του καὶ αἰσθάνεται τὴν ἀγάπην τῆς ζωῆς...»

Εἶναι ἐκπληκτικόν, πῶς τὸ πτηνὸν τοῦτο, τοῦ ὁποίου τὸ βάρος δὲν ὑπερβαίνει τὸ $^1/_{16}$ τῆς λίτρας, ἔχει τόσην δύναμιν εἰς τὰ φωνητικά του ὄργανα. Ὁ Οὔντερ παρετήρησεν, ὅτι οἱ λαρυγγικοὶ μῦς τῆς ἀηδόνος εἶναι οἱ ἰσχυρότεροι πάντων τῶν τοῦ αὐτοῦ μεγέθους πτηνῶν.

Πολλοὶ μουσουργοὶ προσεπάθησαν νὰ τονίσουν τὸ ᾆσμα τῆς ἀηδόνος, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπέτυχον, διότι καὶ ὁ ἐπιδεξιώτερος πλαγιαυλιστὴς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποδόσῃ διὰ τῶν φθόγγων τοῦ ὀργάνου του τὴν συγκίνησιν καὶ τὴν τέρψιν τοῦ ᾄσματος τῆς ἀηδόνος. Ὁ μέγας Γερμανὸς μουσουργὸς Μπετόβεν τὸ ἐρωτικὸν ᾆσμα τῆς ἀηδόνος, τὸ ὁποῖον διαχύνει μελῳδίαν καὶ ὁμοιάζει πρὸς τόνους αὐλοῦ, ἔλαβεν ὡς *μοτίβο* διὰ τὴν σύνθεσιν τῆς περιφήμου ποιμενικῆς συμφωνίας του:

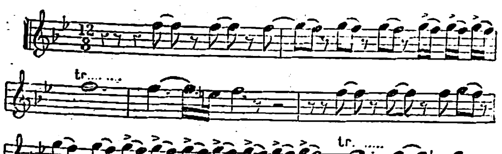

Κελάδημα ἀηδόνος.

Ἡ ἀηδὼν δυσκόλως ἐξημεροῦται, δυσκολώτερον δὲ λησμονεῖ τὴν ἐλευθερίαν της. Ἐπειδὴ κατ' ἀρχὰς ὅταν συλληφθῇ ἀρνεῖται νὰ φάγῃ καὶ κτυπᾷ τὴν κεφαλήν της εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ κλωβοῦ, τῆς δένουν τὰς πτέρυγας καὶ τῆς δίδουν διὰ τῆς βίας τροφήν. Τινές, διὰ νὰ μὴ περισπᾶται ἡ προσοχή της καὶ νὰ μὴ διακόπτῃ ἐκ τούτου τὸ κελάδημά της, τὴν τυφλώνουν διὰ πεπυρακτωμένης καρφίδος. Μὲ τὸ ἀπάνθρωπον τοῦτο μέσον κατορθώνουν ὥστε ἡ ἀηδὼν νὰ κελαδῇ συνεχῶς ἐπὶ ἐννέα ἢ δέκα μῆνας.

ΕΙΔΗ.—Ἀηδόνων ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη ὧν γνωστότερα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Ἀηδὼν ἡ γνησία (sylvia lucinia). 2) Ἀηδὼν ἡ ἐρυθρόνωτος (sylvia rubeula). 3) Ἀηδὼν ἡ τιθὺς (sylvia tithys). 4) Ἀηδὼν ἡ φοινίκουρος (sylvia phoenicurus). 5) Ἀηδὼν ἡ λάλος (sylvia carruca).

1ον) Ἀηδὼν ἡ γνησία. Τὸ μῆκός της εἶναι περίπου 17 ἑκ. τοῦ μέτρου καὶ 27 περίπου ἑκ. τὸ ἄνοιγμα τῶν πτερῶν της. Τὸ ράμφος της εἶναι λεπτὸν καὶ ὀξὺ καὶ ἔχει ἴσον περίπου μῆκος πρὸς τὸ τῆς κεφαλῆς. Οἱ πόδες της εἶναι λεπτοὶ καὶ μακροί. Πάντες οἱ δάκτυλοι τῶν ποδῶν εἶναι

Ἀηδὼν ἡ γνησία.

ὅμοιοι. Αἱ πτέρυγές της εἶναι μετρίου μεγέθους καὶ ἐλαφρῶς ἀμβλεῖαι. Ἡ οὐρὰ εἶναι εὐρεῖα, ἐπιμήκης καὶ ἐλαφρῶς ἀπεστρογγυλωμένη.

Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός της πρὸς τὸ ἄνω μέρος εἶναι λευκὸς ἀποκλίνων πρὸς τὸν ἐλαφρῶς πυρρόν, κάτω δὲ ὑπόλευκος· τὸ στῆθος καὶ αἱ πλευραὶ εἶναι τεφρόχροα. Αἱ πτέρυγες ἔχουσι τὸ χρῶμα τῆς ράχεως· ἡ οὐρὰ ἔχει χρῶμα σκωρίας. Ἡ θήλεια ὀλίγον διαφέρει τοῦ ἄρρενος κατὰ τὸν χρωματισμόν.

Ἡ ἀηδὼν ἡ γνησία εἶναι κοινοτάτη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Παρ' ἡμῖν εὑρίσκεται εἰς τὰ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν Πελοπόννησον. Ἔρχεται εἰς τὸν τόπον μας περὶ τὰ μέσα Ἀπριλίου καὶ ἀπέρχεται περὶ τὰ μέσα Αὐγούστου ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Σεπτεμβρίου, διὰ νὰ διέλθῃ τὸν χειμῶνα εἰς τὰ νοτιώτερα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἢ τὴν Αἴγυπτον. Πάντοτε ταξιδεύει κατὰ μόνας καὶ πάντοτε ἐπανέρχεται εἰς τὸν αὐτὸν τόπον.

Εἶναι πτηνὸν δειλὸν καὶ δύσπιστον. Ἀγαπᾷ τὴν μόνωσιν καὶ κατοικεῖ κατὰ προτίμησιν τὰ δάση, ἀλλ' ἀπαντᾷ καὶ εἰς πολυδένδρους κήπους καὶ γενικῶς εἰς δροσερὰ καὶ σκιερὰ μέρη, πάρκα, λόχμας, μεγάλα παραποτάμια δένδρα κ.τ.λ. Δυσκόλως βλέπει τις τὴν ἀηδόνα, διότι κατὰ τὴν ἡμέραν κρύπτεται εἰς πυκνὰ φυλλώματα. Μόνον κατὰ τὸ ἔαρ ἀκούομεν τὸ κελάδημα τοῦ ἄρρενος, τὸ ὁποῖον ἐξαιρετικῶς κατὰ τὰς σεληνοφωτίστους νύκτας τοῦ Μαΐου καὶ Ἰουνίου γίνεται μελωδικώτερον, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν συμπίπτει καὶ ἡ περίοδος τῶν ἐρώτων του.

Ἡ ἀηδὼν ἡ γνησία κατασκευάζει τὴν φωλεάν της εἰς μικρὸν ἀπὸ τῆς γῆς ὕψος καὶ ἐπὶ σωροῦ

Ἀηδὼν ἡ ἐρυθρόνωτος.

χόρτων. Προτοῦ ἀρχίσῃ τὴν κατασκευὴν τῆς φωλεᾶς, σχηματίζει διὰ τοῦ ράμφους της μικρὰν κοιλότητα βάθους 4-5 ἑκατοστομέτρων καὶ κατόπιν φέρει τὰ ὑλικά, ἅτινα ἀποτελοῦνται ἐκ ξηρῶν φύλλων καὶ χόρτων. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς φωλεᾶς της ἐπιστρώνει μὲ λεπτὰς ρίζας, λεπτὰ ἄχυρα καὶ τρίχας. Ἡ θήλεια γεννᾷ 4-6 ᾠὰ ἐλαιώδους χρώματος, μικροῦ μεγέθους. Τρέφεται ἐκ διαφόρων ἐντόμων καὶ ἰδίως ἐκ καμπῶν καὶ ᾠῶν μυρμήκων. Τὴν τροφήν της ἀναζητεῖ εἰς ἀποσυντεθειμένα φύλλα ἢ βρύα. Τὸ κρέας της εἶναι τρυφερώτατον καὶ γευστικώτατον, ἰδίως κατὰ τὸ φθινόπωρον ὁπότε καὶ εἶναι παχύτατον. Συλλαμβάνεται εὐκόλως εἰς παγίδας, ἀλλὰ δυσκόλως ἐξημεροῦται.

2ον) Ἀηδὼν ἡ ἐρυθρόνωτος. Εἶναι κατά τι μεγαλυτέρα τῆς προηγουμένης. Τὸ μῆκος της φθάνει τὰ 18 ἑκ. τοῦ μέτρου. Τὸ ράμφος εἶναι βραχὺ καὶ δὲν ὑπερβαίνει τὸ ἥμισυ τοῦ μήκους τῆς κεφαλῆς. Οἱ πόδες της καὶ οἱ δάκτυλοι εἶναι λεπτοὶ καὶ ἀσθενικοί. Αἱ πτέρυγές της εἶναι μετρίου μεγέθους. Ἡ οὐρά της ἐλαφρῶς τοξοειδής. Εἶναι πτηνὸν γνωστότατον καθ' ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα.

3ον) Ἀηδὼν ἡ τιθύς. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 15 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ὁ χρωματισμὸς τοῦ πτερώματός της εἶναι σκοτεινῶς τεφρὸς πρὸς τὸ ὑποκύανον· αἱ παρειαί, τμῆμα τοῦ ράμφους, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ στῆθος εἶναι λαμπροῦ μελανοῦ χρώματος, ἡ δὲ κοιλία καὶ αἱ πλευραὶ ὑπόφαιοι· αἱ πτέρυγες εἶναι φαιαί. Ὁ χρωματισμὸς τῆς θηλείας εἶναι ὀλιγώτερον λαμπρὸς ἀπὸ τὸν τοῦ ἄρρενος.

Ἡ τιθὺς εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς πολλὰς χώρας, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀποδημεῖ κατὰ τὸν χειμῶνα. Εἰς ἄλλα μέρη ἔρχεται κατὰ τὰ τέλη Μαρτίου, διὰ νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς θερμότερα κλίματα κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου. Προτιμᾷ νὰ ἐνδιαιτᾶται εἰς ὀρεινὰ καὶ πετρώδη μέρη καὶ εἰς ἠρειπωμένας οἰκοδομάς. Συνήθως κατὰ τὸ ἔαρ διαμένει εἰς δασώδεις περιοχὰς καὶ ἅμα τῇ ἀρχῇ τοῦ φθινοπώρου ἐπιστρέφει εἰς τὰς πεδιάδας. Ἂν καὶ ἀρέσκεται πολὺ εἰς τὴν μόνωσιν, ἐν τούτοις δὲν φοβεῖται τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνθρώπου, τοὐναντίον δὲ ἐπιζητεῖ ταύτην. Τὴν φωλεάν της κατασκευάζει εἰς στέγας οἰκιῶν, εἰς ὀπὰς τοίχων καὶ εἰς ρωγμὰς βράχων, ἐνίοτε δὲ

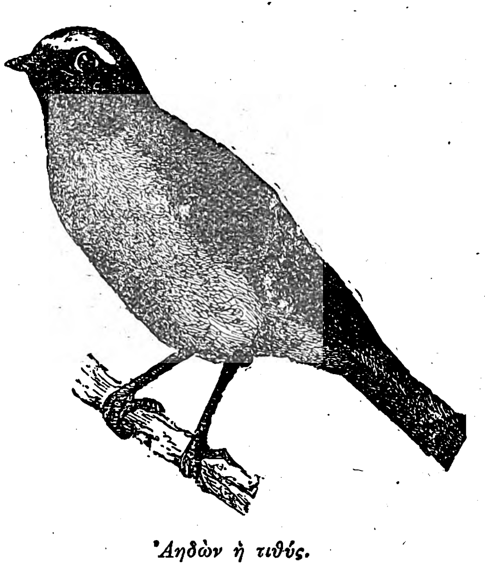

Ἀηδὼν ἡ τιθύς.

καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡ θήλεια γεννᾷ 5—7 λευκὰ ᾠά. Τὸ κελάδημά της εἶναι μελωδικώτατον. Τρέφεται ἐξ ἐντόμων καὶ καμπῶν. Συλλαμβάνεται εὐκόλως εἰς παγίδας.

4ον) Ἀηδὼν ἡ φοινίκουρος. Τὸ μῆκός της εἶναι 14 ἑκατοστόμετρα. Ὁ χρωματισμός της εἶναι ζωηρότερος τοῦ χρωματισμοῦ τῆς τιθύος· αἱ παρειαί, μέρος τῆς μεμβράνης τῆς καλυπτούσης τὸ ράμφος, ὁ λαιμὸς καὶ τὸ ἄνω μέρος τοῦ στήθους εἶναι μελανά, τὸ μέτωπον καὶ αἱ βλεφαρίδες εἶναι λευκαί, ἡ ράχις ἔχει τεφροϋποκύανον χρῶμα, ἡ κοιλία καὶ αἱ πλευραὶ εἶναι σκωριόχροοι, αἱ πτέρυγες ὑπόφαιοι, ἡ οὐρά της ζωηρῶς πυρρά, ἐξ οὗ τὸ πτηνὸν τοῦτο ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα *φοινίκουρος.*

Εἶναι πτηνὸν ἀποδημητικόν· ἔρχεται εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἄνοιξιν καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὰς Ἰνδίας. Κατὰ προτίμησιν, κατοικεῖ εἰς τὰ δάση καὶ τοὺς κήπους. Τὴν φωλεάν της κατασκευάζει εἰς ὀπὰς ξηρῶν δένδρων ἢ εἰς ρήγματα τοίχων. Γεννᾷ 5—7 ὑποκυάνου χρώματος ᾠά.

5ον) Ἀηδὼν ἡ λάλος. Τὸ μῆκος τοῦ σώματός της δὲν ὑπερβαίνει τὰ 14,5 ἑκ. τοῦ μέτρου. Ὁ κυριαρχῶν χρωματισμός της εἶναι φαιός, ὁ λαιμός της καὶ τὸ στῆθος πυρρόν, ἡ ράχις, αἱ πτέρυγες καὶ ἡ οὐρὰ φαιοελαιώδεις. Ἡ θήλεια ἔχει ἀμαυρότερα χρώματα.

Ἡ πτῆσις της εἶναι βραχεῖα· συνήθως περιπατεῖ ἐπὶ τῆς γῆς, μὲ τὴν κεφαλὴν ἀνωρθωμένην.

Κατὰ Μάϊον ἡ θήλεια γεννᾷ 4—7 λευκοϋποκίτρινα ᾠά, μὲ ἐρυθρὰ στίγματα. Θηρεύεται κατὰ φθινόπωρον διὰ τὸ τρυφερὸν καὶ γευστικὸν κρέας της.

Δ. Ν. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

[ΜΥΘΟΛΟΓ.]. Ὁ μῦθος τῆς Ἀηδόνος ἐπλάσθη ἐξ

Digitized by Google

ἀφορμῆς τοῦ γλυκυτάτου μελαγχολικοῦ ἄσματος τοῦ ὁμωνύμου ᾠδικοῦ πτηνοῦ καὶ ἐπεχωρίαζεν ἐν Ἀττικῇ καὶ ἐν Θήβαις.

Ἐν τῇ Ἀττικῇ ἡ Ἀηδὼν εἶναι συνδεδεμένη μετὰ τῆς Χελιδόνος, ἥτις, ὡς καὶ αὐτή, εἶναι ἄγγελος τοῦ ἔαρος. Ἡ Ἀηδὼν ἐκαλεῖτο πρότερον Πρόκνη, καὶ εἶχεν ἀδελφὴν τὴν Φιλομήλαν καὶ πατέρα τὸν Πανδίονα, τὸν μυθικὸν βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν, ὅστις εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ αἰθρίου ἐαρινοῦ οὐρανοῦ. Πατὴρ καὶ κόραι ἔζων εὐτυχεῖς καὶ ἀμέριμνοι ἐν Ἀθήναις μέχρι τῆς κηρύξεως ἀγρίου πολέμου μεταξὺ Πανδίονος καὶ Λαβδάκου, βασιλέως τῶν Θηβῶν. Ὁ πόλεμος ἀπέβη ὑπὲρ τοῦ Πανδίονος διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν βοηθείας τοῦ ἐκ Δαυλείας ἢ Θρᾴκης Τηρέως, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐξ εὐγνωμοσύνης ὁ Πανδίων διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν βοήθειαν ἔδωκεν ὡς σύζυγον τὴν κόρην του Πρόκνην. Ἐκ τοῦ γάμου τούτου ἐγεννήθη ὁ Ἴτυλος ἢ Ἴτυς καὶ ἡ Πρόκνη ἦτο εὐτυχὴς διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ υἱοῦ. Τὴν εὐτυχίαν της ὅμως ἐτάραξεν ὁ ἀνόσιος ἔρως τοῦ βαρβάρου συζύγου της πρὸς τὴν ἀδελφήν της Φιλομήλαν, τὴν ὁποίαν ἀπήγαγεν ἐκεῖνος μακρὰν τῆς συζυγικῆς του ἑστίας καὶ ἠτίμασε. Διὰ νὰ μὴ ἀποκαλυφθῇ δὲ ἡ Φιλομήλα τὸ ἔγκλημά του, ἀπέκοψε τὴν γλῶσσάν της. Ἀλλ' ἡ Φιλομήλα κατώρθωσε νὰ πληροφορήσῃ τὴν ἀδελφήν της περὶ τῆς τύχης της κεντήσασα γράμματα ἐπὶ πέπλου τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε πρὸς τὴν Πρόκνην. (Κατ' ἄλλην διασκευὴν ὁ Τηρεὺς ἐβίασε τὴν Φιλομήλαν καθ' ὁδόν, ὅτε ἦγεν αὐτὴν πρὸς τὴν ἀδελφήν της, ἐπιθυμήσασαν νὰ τὴν ἴδῃ, καὶ ἀπέκοψε τὴν γλῶσσάν της διὰ νὰ μὴ ἀποκαλύψῃ τὸ ἔγκλημα. Ἡ Φιλομήλα ὅμως ἀπεκάλυψεν ὅ,τι ἔπαθε διαγράψασα τὸ ἔγκλημα εἰς ἱστὸν ὃν ὕφανε). Ἡ Πρόκνη ἀγανακτήσασα τότε φονεύει, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν συζυγόν της, τὸν υἱόν της Ἴτυλον καὶ τὸ κατακρεουργηθὲν σῶμα του παραθέτει εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ πατρός του. Τὸ ἔγκλημα ἀπεκαλύφθη καὶ ὁ Τηρεὺς μὲ γυμνὸν τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας καταδιώκει τὰς δύο φυγούσας ἐκ Δαυλίδος ἀδελφὰς καὶ καταφθάνει αὐτὰς εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ. Προλαμβάνουσιν ὅμως τὸ ἀπειλούμενον νέον ἔγκλημα οἱ θεοὶ διὰ τῆς μεταμορφώσεως τῶν μὲν δύο καταδιωκομένων ἀδελφῶν εἰς τὰ δύο ᾠδικὰ πτηνά, τὴν ἀηδόνα καὶ τὴν χελιδόνα, τοῦ δὲ Τηρέως εἰς ἔποπα (ἀγριοπετεινὸν ἢ τσαλαπετεινόν). Ἡ Πρόκνη ὅμως καὶ μεταμορφωθεῖσα εἰς ἀηδόνα δὲν λησμονεῖ τὸ ἔγκλημά της καὶ τὴν δυστυχίαν της καὶ ὡς ἀπαρηγόρητος μήτηρ θρηνῳδεῖ τὸν Ἴτυλον, ὅστις εἶναι ὀνοματοποιΐα τῶν συχνοτέρων φθόγγων τῆς ἀηδόνος (βλ. λ. Τηρεύς, Πρόκνη, Φιλομήλα, Ἴτυλος).

Ἐν Θήβαις ἡ Ἀηδὼν εἶναι θυγάτηρ τοῦ Πανδάρεω, υἱοῦ τοῦ Μέροπος, καὶ σύζυγος τοῦ Ζήθου, τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀμφίονος. Ἡ ἐκ τῶν γάμων της ἀπόκτησις ἑνὸς μόνον τέκνου, τοῦ Ἰτύλου, ἐγέννησεν εἰς τὴν ψυχήν της τὸν φθόνον κατὰ τῆς ἀνδραδέλφης της Νιόβης, ἥτις ὑπερηφανεύετο διὰ τὰ πολλὰ τέκνα της, καὶ ἀπεφάσισε νὰ σφάξῃ διὰ ξίφους τὸν πρεσβύτερον ἐκ τῶν ἀνεψιῶν της, ὅστις ἐκοιμᾶτο ἐν τῇ αὐτῇ κλίνῃ μὲ τὸν υἱόν της Ἴτυλον. Ἀντὶ τοῦ ἀνεψιοῦ ὅμως ἡ Ἀηδὼν ἐφόνευσε τὸν Ἴτυλον, διότι εἶχε λησμονήσει οὗτος νὰ λάβῃ ἐν τῇ κλίνῃ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑποδείξει εἰς αὐτὸν ἡ μήτηρ του. Ἀπαρηγόρητος τότε διὰ τὴν συμφοράν της ἡ Ἀηδὼν ηὐχήθη νὰ μεταμορφωθῇ καὶ μετεμορφώθη εἰς τὸ ὁμώνυμον ᾠδικὸν πτηνὸν τὸ ὁποῖον θρηνεῖ (βλ. λ. Πανδάρεως, Ἀμφίων, Ζῆθος, Νιόβη) ἀπαρηγόρητον.

Κατ' ἄλλην παράδοσιν,—οἱ ἡδύμολποι στόνοι τοῦ πτηνοῦ ἁπανταχοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος εἶχον συγκινήσει τὰς εὐαισθήτους ψυχὰς καὶ εἶχον διεγείρει τὰς ζωηρὰς φαντασίας πρὸς μυθοπλαστίαν—ἡ Ἀηδὼν ἦτο θυγάτηρ τοῦ Πανδάρεω καὶ σύζυγος τοῦ Πολυτέχνου, μετὰ τοῦ ὁποίου ἔζη τόσον ἁρμονικά, ὥστε ἐκαυχήθη ὅτι ἦτο εὐτυχεστέρα καὶ ἀπὸ τὴν Ἥραν. Ἡ φιλέκδικος Ἥρα μαθοῦσα τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τὴν ἀλαζόνα θνητὴν καὶ ἐπεστράτευσεν ἀμέσως τὴν Ἔριν, ἥτις τεχνικώτατα προεκάλεσε μεταξὺ τῶν συζύγων τὴν ἅμιλλαν, μὲ τὴν συμφωνίαν ὁ ἡττώμενος νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν νικητὴν μίαν δούλην. Ἡττήθη ὁ Πολύτεχνος καὶ ἀπατήσας τὸν πενθερόν του φέρει πρὸς τὴν σύζυγον τὴν ἀδελφήν της Χελιδόνα ὡς δούλην. Ἡ Ἀηδὼν ὅμως ἠννόησεν ἐκ τῶν δακρύων τῆς Χελιδόνος τὴν ἀπάτην καὶ ἐκδικουμένη τὸν σύζυγον παρέθεσεν ὡς γεῦμα πρὸς αὐτὸν τὸν κρεουργηθέντα υἱόν των καὶ ἔπειτα μετὰ τῆς ἀδελφῆς της ἔφυγον πρὸς τὸν πατέρα Πανδάρεων. Ὁ Πολύτεχνος κατεδίωξε τὰς δύο ἀδελφάς, ἀλλ' ἀντὶ να συλλάβῃ αὐτὰς συνελήφθη αὐτὸς ὑπὸ τῶν δούλων τοῦ Πανδάρεω καὶ γυμνωθεὶς ἠλείφθη μὲ μέλι καὶ ἐδέθη. Ἡ Ἀηδὼν ηὐσπλαγχνίσθη τότε τὸν σύζυγον καὶ καθημένη πλησίον του ἐπαρηγόρει αὐτὸν ἐκδιώκουσα τὰς μυίας. Ὁ οἶκτος της ὅμως προεκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ πατρός της, ὅστις ἀπεφάσισε νὰ φονεύσῃ τὴν κόρην του. Δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως, διότι ὁ Ζεὺς ἐτιμώρησεν ὁλόκληρον τὴν ἁμαρτωλὴν αὐτὴν οἰκογένειαν μεταμορφώσας τὸν Πανδάρεων εἰς θαλάσσιον ἀετόν, τὴν γυναῖκά του εἰς ἀλκυόνα, τὸν υἱόν του εἰς ἔποπα, τὸν Πολύτεχνον εἰς πελεκᾶνα καὶ τὰς δύο ἀδελφὰς εἰς τὰ ὁμώνυμά των ᾠδικὰ πτηνὰ (βλ. Πολύτεχνος, Ἀλκυών).

Τὰ πρῶτα στοιχεῖα τοῦ μύθου, προτοῦ νὰ ἐπενδυθῇ οὗτος μὲ τὰς πολυχρώμους ἐσθῆτας τῆς ζωηρᾶς φαντασίας τῶν διαφόρων ἑλληνικῶν φύλων, εὑρίσκονται παρ' Ὁμήρῳ (Ὀδυσ. Ι 518 «ὅπου ἡ Πηνελόπη, εὐφραινομένη μὲ στεναγμοὺς καὶ θρήνους ἐφ' ὅσον εἶναι ἡμέρα, παραβάλλει ἑαυτὴν πρὸς τὴν Ἀηδόνα θρηνοῦσαν τὸν Ἴτυλον»), καὶ παρὰ τοῖς Τραγικοῖς (Αἰσχ. Ἀγαμ. 1143, Σοφ. Ἠλ. 148 ἔνθα ἡ Ἠλέκτρα παραβάλλει ἑαυτὴν πρὸς τὴν αἰὲν ὀλοφυρομένην ὄρνιν (ἀηδόνα), τὴν Διὸς ἄγγελον, καὶ 1077) καὶ τῷ Ἀριστοφάνει (Ὄρν. 94 καὶ 212). Τοῦ ὅλου μύθου τὴν διάπλασιν εὑρίσκει τις παρ' Ἀπολλοδώρῳ (ΙΙΙ, 4, 8).

Γ. Δ. ΚΑΨ.

— Ἀηδών. Βοηθητικὸν πλοῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Π. Ναυτικοῦ ναυπηγηθὲν ἐν ἔτει 1884 εἰς τὰ ναυπηγεῖα Blackwall. Διαστάσεις αὐτοῦ: μῆκος 23 μέτρα, πλάτος 5 μ., βύθισμα 2 μ. Δύναμις μηχανῆς 162 ἵπποι, ταχύτης 10 μίλλια καθ' ὥραν. Χωρητικότης εἰς γαιάνθρακας 20 τόννοι. Ἐκτόπισμα 86 τόννοι. Τὸ πλοῖον τοῦτο ἐχρησιμοποιήθη κατὰ διαφόρους ἐποχὰς εἰς διαφόρους ὑπηρεσίας τοῦ Ναυτικοῦ, κυρίως δὲ διὰ τὴν καταδίωξιν τοῦ λαθρεμπορίου. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1924 ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς θαλαμηγὸς τοῦ ὑποναυάρχου Ἐπόπτου

Τὸ βοηθητικὸν «Ἀηδών».

ἐκπαιδεύσεως ἐν Πόρῳ, ὁπότε κατά τινα πλοῦν ἐκ Πόρου εἰς Πειραιᾶ προσήραξεν εἰς τὴν ΒΑ ἄκραν τῆς νήσου Αἰγίνης καὶ ἐβυθίσθη, τῶν ἐπιβαινόντων διασωθέντων εἰς Αἴγιναν.

Ἕτερα ἀδελφὰ πλοῖα τούτου εἶναι ἡ «*Κίχλη*» καὶ ἡ «*Κίσσα*», χρησιμεύοντα ὡς βοηθητικὰ τοῦ Στόλου, τὸ πρῶτον ἐν Ναυστάθμῳ, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνεφοδιασμοῦ τῶν φάρων.

Κ. Χ. Κ.

ἀηδῶς (ἐπίρρ.)· κατὰ τρόπον προκαλοῦντα ἀηδίαν· *ἀηδῶς* ἔχω = διάκειμαι ἐν δυσαρέστῳ σχέσει.

Μ. Φ.

ἀήθεια καὶ *ἀηθία*· ἡ ἀπειρία, τὸ ἀσυνήθιστον.

ἀηθεόγαμα ἢ *ἀηθόγαμα* (Aethéogame) *[Βοτ.]*. Ὁ βοτανικὸς οὗτος ὅρος, ἐν ἀχρηστίᾳ σήμερον, ἐχρησιμοποιήθη ποτὲ πρὸς καθορισμὸν φυτῶν τινων ἀκοτυληδόνων, τῶν ὁποίων ἡ γονιμοποίησις καὶ ὁ τρόπος τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἦτο πως διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν τρόπον τῶν μονοκοτύλων καὶ δικοτύλων φυτῶν.

Ι. Λ. Χ.

ἀήθης· ἀσυνήθης, παράδοξος παράξενος· || ὁ μὴ συνηθισμένος, ὁ ἀδαής, ὁ ἀτζαμής.

Μ. Φ.

ἄηθος· ὀνομάζεται οὕτω δημ. τὸ φυτὸν *Ἄνηθον τὸ ἄγριον* τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbelliferae).

Ι. Λ. Χ.

ἀήθως· ἐπίρρ. τοῦ ἀήθης.

ἀήκουστος· δημ. τύπος τοῦ ἀνήκουστος.

Ἀηνικόλας· 1) λιμὴν τῆς Μεγαρίδος ἀρχ. *Νίσαια*· 2) λιμὴν τῆς Λοκρίδος 6 χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Ναυπάκτου, ἀρχαῖαι *Ἐρυθραί*· 3) λιμὴν πρὸς τὰ βόρεια τοῦ δυτικοῦ κόλπου τῆς Κυζίκου, παρὰ τὴν Ἀρτάκην· 4) ἀκρωτήριον τῆς Βοιωτίας ἐπὶ τοῦ Κρισσαίου κόλπου· ἡ ἀρχαία: *Ἀσκραία Ἥρα*· 5) ἀκρωτήριον τῆς Χίου ἀπέναντι τῶν Ψαρρῶν, τὸ ἄλλως: *Κάβο-μελανιό* ἢ *Μέλαινα ἄκρα*· 6) βουνὸν τῆς Μεσσηνίας, *Αἰγιάλειον* ἢ *Θεμαθεία*.

Ἄη Νικόλα 'στὸ τιμόνι. Ἐπίκλησις τῶν ναυτικῶν μας πρὸς τὸν προστάτην Ἅγιον ἐν στιγμαῖς κρισίμοις. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ θρησκευτικῇ τῶν ἀρχαίων ναυτικῶν πίστει, ὑπῆρξαν τοιοῦτοι προστάται θεοί, οἱ «θεοὶ σωτῆρες», οἱ Διόσκουροι (βλ. λέξιν). Ἄλλως τε καὶ ὁ Λουκιανός, εἰς κάλλιστον, ὡς πάντα, αὐτοῦ ἔργον, σαφῶς καταδεικνύει πόσον ἐνημονίζετο ἡ ἀντίληψις τῶν ἀρχαίων ναυτίλων πρὸς τὴν ἄνωτέρω ἐπίκλησιν τῶν συγχρόνων ναυτικῶν· οὕτω λέγει ὁ Ἀττικώτατος Σαμοσατεύς («Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων»): «...συνάμα πολλοὶ τὰς τρικυμίας καὶ ζάλας καὶ »ἀκρωτήρια καὶ ἐκβολὰς καὶ ἱστοῦ κλάσεις καὶ »πηδαλίων ἀποκαυλίσεις διεξιόντες, ἐπὶ πᾶσι δὲ »τοὺς Διοσκούρους ἐπιφαινομένους, — *οἰκεῖοι γὰρ »τῆς τοιαύτης τραγῳδίας οὗτοί γε* — ἤ τιν' ἄλλον ἀπὸ »μηχανῆς θεόν, ἐπὶ τοῦ καρχησίου καθιζόμενον ἢ »πρὸς τοῖς πηδαλίοις ἑστῶτα»· καὶ ἀλλαχοῦ («Θεῶν διάλογοι» 26 § 2): «Προτέτακται αὐτοῖν ὑπηρε»τεῖν τῷ Ποσειδῶνι καὶ ἄν που ναύτας χειμαζο»μένους ἴδωσι, *ἐπικαθήσαντες ἐπὶ τοῦ πλοίου, σώζειν τοὺς ἐμπλέοντας*». Πρβλ. *Αἰλιανοῦ*: «Ποικ. Ἱστορ. XXX. — *Λουκιανοῦ*: «Ἀλέξανδρος ἢ ψευδομάντις» § 4, «Χαρίδημος» § 3, «Πλοῖον ἢ εὐχαὶ» § 9). Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο, ὁ ἀρχιτέκτων τοῦ φάρου Ἀλεξανδρείας Σώστρατος, ἐγχαράξας τῷ Φάρῳ: «*Σώστρατος Δεξιφάνους Κνίδιος Θεοῖς Σωτῆρσιν ὑπὲρ τῶν πλοϊζομένων*» (Λουκιανοῦ «Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν»), εἰς τοὺς προστάτας τῶν ταξιδευόντων Διοσκούρους τὸ σωτήριον διὰ τοὺς ναυτικοὺς ἐκεῖνο κτίσμα ἀφιέρωσεν. (Πρβλ. Paul Perdrizet: Revue des Études Anciennes 1899, σ. 262).

ΣΤ. ΕΜΜ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ἀήρ (ὁ καὶ ἡ - παρ' ἀρχαίοις)· ἡ ἀτμοσφαῖρα. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν *ἀέρας* (καὶ *ἀγέρας*): ὁ καθαρὸς ἀήρ, τὸ ὕπαιθρον («βγαίνουμε νὰ πάρουμε *ἀέρα*»), ὁ ἄνεμος («φυσάει δυνατὸς ἀέρας·πνέει δυνατώτερος *ἀήρ*»). Ἐτυμ. ἐκ τοῦ *ἄϜημι*=πνέω.

[ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ]—Ὁ ἀὴρ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ὡς ἀποτελῶν τὸ πρωταρχικὸν ἢ τοὐλάχιστον ἓν τῶν κυριωτέρων κοσμογονικῶν στοιχείων. Τὴν ἀντίληψιν ταύτην πρῶτος ἐν τῇ ἱστορίᾳ φέρεται ἐκπροσωπῶν ὁ *Φερεκύδης* (540 π. Χ.). Κατ' αὐτόν, ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχον ὁ Ζεύς, ὁ Χρόνος καὶ ἡ Χθών. Ὁ Χρόνος γεννᾷ ἐκ τοῦ σπέρματός του τὸ Πῦρ, τὸν Ἄνεμον καὶ τὸ Ὕδωρ, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθον δευτερεύοντες θεοὶ κατανεμόμενοι εἰς πέντε οἰκογενείας (αἰθέρα, πῦρ, ἀέρα, ὕδωρ, γῆν). Ἐπίσης ὁ σύγχρονος αὐτοῦ *Ἐπιμενίδης* δέχεται δύο πρῶτα στοιχεῖα, ἄρρεν καὶ θῆλυ: τὸν Ἀέρα καὶ τὴν Νύκτα, ἐξ ὧν προῆλθον ὅλα τὰ ὄντα.

Ὁ *Ἀναξίμανδρος* θέτει ὡς ἀρχὴν τῶν ὄντων τὸ «ἄπειρον», δηλαδὴ τὴν καθαρὰν ὕλην, τὴν κατὰ ποιὸν ἀπροσδιόριστον καὶ κατὰ μέγεθος ἀπέραντον. Ἐκ τῆς ἀπείρου ταύτης καὶ ἐν ἀϊδίῳ κινήσει τελούσης ὕλης ἀπεχωρίσθη ἐκ τοῦ ψυχροῦ τὸ θερμόν, σχηματίσαν περὶ τὸν κόσμον πυρίνην σφαῖραν, τῆς ὁποίας ἡ θερμότης μετέβαλεν εἰς ἀέρα ἢ ἀτμὸν (ἦσαν ταυτόσημα τότε) μέρος τοῦ ὑγροῦ ἢ ψυχροῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κόσμου. Τῆς πυρίνης ταύτης σφαίρας ἀπορραγείσης καὶ ἐγκλεισθείσης εἴς τινας ἀερώδεις δακτυλίους, ἐγεννήθησαν τὰ οὐράνια σώματα. Κατὰ τὸν Ἀναξίμανδρον, ἡ βροντὴ καὶ ἡ ἀστραπὴ προκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀέρος. Ἐγκεκλεισμένος ὁ ἀὴρ ἐντὸς τοῦ πυκνοῦ νέφους τὸ διασπᾷ βιαίως ἵνα ἐξέλθῃ, ἐκ τῆς βιαίας δὲ ταύτης ἐνεργείας προέρχεται ὁ κρότος τῆς βροντῆς, ἐνῷ ἡ ρωγμὴ τοῦ νέφους ἐμφανίζει φωτεινὴν ὄψιν λόγῳ τῆς ἀντιθέσεως πρὸς τὴν σκοτεινότητα τοῦ νέφους. Ὁ Ἀναξίμανδρος ὑπεστήριζεν ἐπίσης ὅτι ὁ ἄνεμος εἶνε ρεῦμα ἀέρος (ἢ ἀτμοῦ) σχηματιζόμενον ὁσάκις τὰ λεπτότατα καὶ ὑγρότατα μέρη αὐτοῦ τίθενται εἰς κίνησιν ἢ διαλύονται ὑπὸ τοῦ ἡλίου (Ἀέτιος, ΙΙΙ 3, 1, 7,11).

Κατὰ τὸν *Ἀναξιμένη* (529 π. Χ.) ὁ ἀήρ, ἀρχὴ καὶ οὐσία τῶν ὄντων, εἶναι ὑλικὸς καὶ ἄπειρος κατ' ὄγκον, περιβάλλων τὸ σύμπαν καὶ εὑρισκόμενος εἰς διηνεκῆ κίνησιν. Διὰ τῆς ἀραιώσεως αὐτοῦ σχηματίζεται τὸ πῦρ, διὰ τῆς συμπυκνώσεως τὸ ὕδωρ καὶ περαιτέρω ἡ γῆ καὶ οἱ λίθοι. Ἀλλὰ ὁ ἀὴρ τοῦ Ἀναξιμένους ἔχει ἔννοιαν εὐρυτέραν τῆς τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ. Εἶναι τὸ πνεῦμα, ἡ πνοὴ ἡ ζωοποιοῦσα τὸ σύμπαν.

Διογένης ὁ Ἀπολλωνιάτης (Ε' αἰὼν π.Χ.), ὑπερέβαλε τὸν Ἀναξιμένη, ἀποδόσας εἰς τὸν ἀέρα, ὡς ἀρχὴν τῶν ὄντων, καὶ πνευματικὰς ἰδιότητας. Κατ' αὐτόν, πάντα τὰ ὄντα εἶναι ἁπλαῖ μεταβολαὶ (ἑτεροιώσεις) τοῦ ἀέρος. Τὰ φαινόμενα τοῦ ψυχικοῦ καὶ τοῦ σωματικοῦ βίου παράγονται ἐκ τοῦ ἀέρος, τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν. Ἡ ψυχὴ τῶν ζωϊκῶν ὄντων εἶναι ἀὴρ θερμότερος τοῦ ἐξωτερικοῦ τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολὺ ψυχρότερος τοῦ περιβάλλοντος τὸν ἥλιον. Ὅταν ὁ ἀὴρ αὐτὸς ἀποψυγῇ, τὸ σῶμα θνήσκει. Ὡς ἀρχὴ τῶν ὄντων ὁ ἀὴρ εἶναι διάχυτος πανταχοῦ καὶ περιέχεται ἐν παντί, ὡς ἀρχὴ δὲ τῆς ζωῆς καὶ τῆς τάξεως ἐν τῷ κόσμῳ εἶναι σκεπτόμενον ὂν καὶ γνωρίζει τὸ πᾶν.

Ὡς ὁ Ἀναξιμένης, οὕτω καὶ ὁ Διογένης πρεσβεύει ὅτι τὰ πάντα γεννῶνται ἐκ τῆς ἀραιώσεως καὶ τῆς συμπυκνώσεως τοῦ ἀέρος. Ἡ μὲν βαρεῖα ὕλη κατευθύνεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, παράγουσα τὴν γῆν, ἡ δὲ ἐλαφρὰ ἀντιστρόφως πρὸς τὰ ἄνω, σχηματίζουσα τὸν ἥλιον, τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας. Ἐν ἀρχῇ ἡ γῆ ἦτο μαλακὴ καὶ ρευστὴ οὐσία, ἀλλὰ καὶ ἤδη φέρει ὀπὰς διὰ τῶν ὁποίων εἰσάγεται ὁ ἀήρ· ὅταν αἱ ὀπαὶ αὗται κλείσουν, προκαλοῦνται οἱ σεισμοί. Ἐπίσης ὁ ἥλιος καὶ οἱ ἀστέρες φέρουν ὀπὰς πεπληρωμένας ἐκ φλεγομένου ἀέρος.

Ἡ ψυχή, κατὰ τὸν Διογένη, σύγκειται ἐκ θερ-

Digitized by Google

μοῦ καὶ ξηροῦ ἀέρος, λαμβάνει δὲ ποικιλωτάτας μορφάς· ἡ οὐσία αὐτῆς προέρχεται ἐν μέρει μὲν ἐκ τοῦ σπέρματος, ἐν μέρει δ' ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, ὅστις εἰσέρχεται εἰς τοὺς πνεύμονας μετὰ τὴν γέννησιν. Ἡ ψυχή (ἢ ὁ θερμὸς ἀήρ), κυκλοφορεῖ μετὰ τοῦ αἵματος εἰς τὰς φλέβας, ὁ δὲ ὕπνος καὶ ὁ θάνατος προέρχονται ἐκ τῆς μερικῆς ἢ ὁλικῆς ἐξαγωγῆς αὐτῆς ἐκ τοῦ αἵματος.

Οἱ *Πυθαγόρειοι* ἀπέδιδον περιωρισμένην σημασίαν εἰς τὸν ἀέρα ὡς κοσμογονικὸν συντελεστήν.

Οἱ *Ἐλεᾶται* ἐπίσης ὀλίγον ἠσχολήθησαν μὲ τὸν ἀέρα. Παρεμπιπτόντως ἀναφέρει αὐτὸν ὁ *Ξενοφάνης*, λέγων ὅτι ὁ ἀὴρ ἐκτείνεται ἐπ' ἄπειρον ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τῆς γῆς, θέλων μὲ τοῦτο νὰ ὑποδηλώσῃ τὴν ἄπειρον ἔκτασιν τοῦ κόσμου.

Εἰς τὴν κοσμολογίαν τοῦ *Ἡρακλείτου* ὁ ἀὴρ δὲν κατέχει σπουδαίαν θέσιν.

Πρῶτος ὁ *Ἐμπεδοκλῆς* καθώρισεν εἰς τέσσαρα τὰ στοιχεῖα ἐξ ὧν ἀποτελεῖται τὸ σύνολον τῶν ὄντων: τὴν γῆν, τὸ ὕδωρ, τὸν ἀέρα καὶ τὸ πῦρ. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀνάγει τὰ τέσσαρα ταῦτα στοιχεῖα εἰς δύο: τὸ πῦρ καὶ τὸν ἀέρα (εἰς τὸν ὁποῖον περιλαμβάνει τὸ ὕδωρ καὶ τὴν γῆν). Ταῦτα, πρωταρχικὰ καὶ ἄφθαρτα, ὑφίστανται διαφόρους μεταμορφώσεις, ἀλλὰ δὲν ἀλλοιοῦται ὁ χαρακτήρ των. Ἀνάμικτα κατ' ἀρχάς, διαχωρίζονται ὑπὸ τοῦ μίσους, ἀλλ' ὁ ἔρως τὰ προσμιγνύει καὶ πάλιν δίδων εἰς αὐτὰ στροβιλοειδῆ κίνησιν, ἐξ ἧς καὶ γεννᾶται ὁ κόσμος, τοῦ ἀέρος ἀποχωριζομένου πρώτου καὶ περιβάλλοντος τὸ πᾶν σφαιροειδῶς. Κατόπιν ἐμφανίζεται τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον, κατέχον τὸ ἄνω ἡμισφαίριον, ἀπωθεῖ τὸν ἀέρα πρὸς τὸ κάτω ἡμισφαίριον, τὸ ὑπὸ τὴν γῆν. Διὸ τοῦτο, ὅταν εὑρίσκεται πρὸς τὰ ἄνω τὸ πύρινον ἥμισυ τῆς σφαίρας, ἔχομεν ἡμέραν, ὅταν δὲ τὸ ἕτερον, τὸ ἀτμοσφαιρικὸν καὶ σκοτεινὸν ἡμισφαίριον, ἔχομεν νύκτα. Ἡ πίεσις τοῦ πυρὸς μετέδωκεν εἰς τὴν οὐράνιον σφαῖραν περιστροφικὴν κίνησιν, οὕτω δὲ ἐκ μὲν τοῦ ἀέρος ἐσχηματίσθη ἡ γῆ, ἐκ δὲ τῆς περιστροφῆς τῆς οὐρανίου σφαίρας ἐξῆλθε τὸ ὕδωρ. Αὐτὴ ἡ κοσμογονία τοῦ Ἐμπεδοκλέους. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ζωϊκῶν ὄντων θεωρίας του ὁ ἀὴρ κατέχει σπουδαιοτάτην θέσιν. Ἡ εἰσπνοὴ καὶ ἡ ἐκπνοὴ τοῦ ἀέρος δὲν γίνονται μόνον διὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας, ἀλλὰ δι' ὁλοκλήρου τοῦ σώματος λόγῳ τῆς κινήσεως τοῦ αἵματος· ὅταν τὸ αἷμα ἀποσύρεται ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν μερῶν τοῦ σώματος, ὁ ἀὴρ εἰσδύει διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος, ὅταν δὲ ἐκεῖνο ἐπανέρχεται, ὁ ἀὴρ ἐκδιώκεται. Ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων, γνωρίζει δὲ ἕκαστον πρᾶγμα διὰ τοῦ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντος ὁμοίου, τὴν γῆν διὰ τῆς γῆς, τὸν ἀέρα διὰ τοῦ ἀέρος κλπ.

Μετὰ τὸν Ἐμπεδοκλῆ, οἱ *ἀτομισταὶ* ἀποδίδουν ποιάν τινα σπουδαιότητα εἰς τὸν ἀέρα. Διὰ τὸν *Δημόκριτον* μόνον τὸ πῦρ, ἐκ τῶν στοιχείων, ἔχει ἰδιαιτέραν ἀξίαν, μνημονεύεται ὅμως καὶ ὁ ἀὴρ εἰς τὸ κοσμογονικὸν σύστημά του, ὡς ἐν αἰωρήσει εἰς τὸ ἄπειρον κενόν, περιβαλλόμενος ὑπὸ σφαιρικοῦ στρώματος ἀτόμων, στενῶς συνεχομένων πρὸς ἄλληλα. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς σφαίρας ταύτης εὑρίσκεται ἡ γῆ, τὸ δὲ μεταξὺ τοῦ κέντρου τούτου καὶ τοῦ στερεοῦ περιβλήματος τῆς περιφερείας περιλαμβανόμενον διάστημα πληροῦται ὑπὸ τοῦ ἀέρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινοῦνται τὰ ἄστρα. Ἡ γῆ, ἔχουσα μορφὴν πεπλατυσμένου κυλίνδρου, κρατεῖται, λόγῳ τοῦ πλάτους της, μετέωρος ἐπὶ τοῦ ἀέρος.

Ὁ Δημόκριτος, ἀσχολούμενος κατόπιν μὲ τὰ ζωϊκὰ ὄντα, πρεσβεύει ὅτι τὸ σῶμα ἀποτελεῖται ἐξ ἀτόμων, διὰ τούτων δὲ ὑπεισέρχονται τὰ ψυχικὰ ἄτομα, τὰ ὁποῖα ἐμποδίζει ἡ ἀναπνοὴ νὰ ἐξωθηθῶσιν ἐκτὸς τοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ πέριξ ἀέρος. Ἡ ἀναπνοὴ ἀντικαθιστᾷ ἐκ τοῦ ἀέρος τὰ ἐξαφανιζόμενα ἄτομα καὶ παρέχει εἰς αὐτὰ τὴν δύναμιν ν' ἀντέχουν εἰς τὴν πίεσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος. Ὅταν σταματήσῃ ἡ ἀναπνοὴ καὶ κατανικηθῇ ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίστασις ἐκ τῆς πιέσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, τὸ ἐσωτερικὸν πῦρ ἐκφεύγει καὶ ὁ θάνατος ἐπακολουθεῖ. Ἡ ψυχὴ εἶναι διάχυτος εἰς τὸ σύμπαν, ὁ δὲ ἀὴρ ἔχει νόησιν, διότι ἄλλως δὲν θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀντλήσωμεν ἐξ αὐτοῦ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ψυχήν. Ὁ Δημόκριτος ἐξηγεῖ ἐπίσης διὰ τοῦ ἀέρος ὅλας τὰς αἰσθήσεις μας. Ἡ λειτουργία τῆς ὁράσεως τελεῖται κατ' αὐτὸν ὡς ἑξῆς: ἐκ τῶν ὁρατῶν ἀντικειμένων ἐξέρχονται «ἀπορροαὶ» διατηροῦσαι τὴν μορφὴν τῶν ἀντικειμένων, αἱ εἰκόνες δὲ αὗται, θέτουσαι ἐν κινήσει τὸν ἀέρα, διαβιβάζονται δι' αὐτοῦ μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Ἐπίσης, ὁ ἦχος εἶναι ρεῦμα ἀτόμων ἐκρέον ἐκ τοῦ ἠχοῦντος σώματος καὶ πλήττον τὸν ἐνώπιον τοῦ σώματος τούτου ὑπάρχοντα ἀέρα. Διὰ τῆς θεωρίας ταύτης ὁ Δημόκριτος ἐξηγεῖ δεισιδαιμονίας, ὡς ἡ τῆς βασκανίας, καθ' ἣν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν φθονερῶν ἐκπέμπουν εἰκόνας, αἵτινες, φέρουσαι μεθ' ἑαυτῶν κάτι ἐκ τῶν αἰσθημάτων ἐκείνων, βασανίζουν τὰ ὑπ' αὐτῶν πληττόμενα πρόσωπα.

Οὕτω φθάνομεν εἰς τὸν *Ἀναξαγόραν*, ὅστις πρῶτος ἀποδίδει εἰς τὸν κόσμον πνευματικὴν αἰτίαν καὶ διὰ πρώτην φορὰν προφέρει τὴν λέξιν «Νοῦς». Ἐν ἀρχῇ, λέγει οὗτος, ὅλα τὰ στοιχεῖα ἦσαν ἀνάμικτα. Ὁ Νοῦς παράγει εἰς αὐτὰ ταχυτάτην δίνην ὡς ἐκ τῆς ὁποίας ἀποχωρίζονται ὅλαι αἱ οὐσίαι. Αὗται συσσωματοῦνται κατὰ τὰς γενικὰς ἀντιθέσεις τοῦ ψύχους καὶ τῆς θερμότητος, τοῦ ὑγροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ, εἰς δύο μεγάλας μάζας, αἵτινες προΐστανται εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν πραγμάτων: τὸν αἰθέρα καὶ τὸν ἀέρα. Ὁ αἰθὴρ ἐκπροσωπεῖ τὸ θερμόν, τὸ ἐλαφρόν, τὸ πῦρ· ὁ δὲ ἀὴρ τὸ ψυχρόν, τὸ βαρύ, τὸ σκοτεινόν. Διὰ τῆς περιστροφῆς τὸ βαρὺ (ἀὴρ) ὠθεῖται πρὸς τὸ μέσον, τὸ δὲ ἐλαφρὸν (αἰθὴρ) πρὸς τὰ ἔξω. Τὸ ὕδωρ σχηματίζεται ἐκ τῶν ἀτμῶν καὶ ἡ γῆ ἐκ τοῦ ὕδατος. Λίθοι μεμονωμένοι ἀποσπῶνται ἐκ τῆς γῆς, λόγῳ τῆς βιαίας περιστροφῆς καὶ γίνονται φωτεινοί, φλεγόμενοι ἐν τῷ αἰθέρι: εἶναι τὰ ἄστρα. Ἡ γῆ ἐξ ἄλλου εἶνε πεπλατυσμένη καὶ πλέει εἰς τὸν ἀέρα. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ὀργανισμούς, ὁ Ἀναξαγόρας ἐφαρμόζει καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν διάκρισιν τοῦ αἰθέρος καὶ τοῦ ἀέρος, λέγων ὅτι τὰ μὲν σπέρματα τῶν φυτῶν προέρχονται ἐκ τοῦ ἀέρος, τὰ δὲ τῶν ζώων ἐκ τοῦ αἰθέρος.

Μετὰ τὸν Ἀναξαγόραν, ὁ *Πλάτων*, εἰς τὸν «Τίμαιον», ἀποδίδει σχετικήν τινα σημασίαν εἰς τὸν ἀέρα. Κατ' αὐτόν, πρέπει νὰ διακρίνομεν τὴν πρώτην ὕλην, μὴ οὖσαν ἀφ' ἑαυτῆς οὔτε γῆν, οὔτε ἀέρα, οὔτε πῦρ, οὔτε ὕδωρ, ἀλλὰ προσλαμβάνουσαν τὰς μορφὰς τῶν τεσσάρων στοιχείων. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, συμφώνως καὶ πρὸς τὰς ἰδέας τοῦ *Φιλολάου*, ἔχουν γεωμετρικὴν μορφήν, καὶ ὡς ἐκ τούτου μόνον ὑπὸ ὡρισμένας περιστάσεις δύνανται ν' ἀποτελέσουν ὁμάδας. Ὡς πρὸς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τοῦ ἀέρος, ὁ Πλάτων διακρίνει τὸ διαυγέστερον μέρος αὐτοῦ, τὸν αἰθέρα, καὶ τὸ ὀμαυρότερον, ἤτοι τὴν ὁμίχλην, τὰ νέφη.

Ἀλλ' ἀπὸ τῶν δύο τελευταίων φιλοσόφων ὁ ἀὴρ παύει ἔχων σημασίαν ἄλλην παρὰ φυσικήν. Οὕτω ὁ Ἀριστοτέλης, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀέρος, ἀσχολεῖται πλέον μὲ τὰς φυσικὰς καὶ μόνον ἰδιότητας αὐτοῦ. Σ. Φ.

[ΦΥΣΙΚΗ]. Ἐν τῇ Φυσικῇ ὑπονοοῦμεν ὡς ἀέρα ἀτμοσφαιρικὸν μῖγμα, ἀποτελούμενον ἐκ διαφόρων ἀερίων μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύουσαν σημασίαν ἔχουσι τὸ ἄζωτον καὶ τὸ ὀξυγόνον. Ἡ ἑκατοστιαία κατὰ βάρος σύνθεσις τοῦ ἀέρος εἶναι 76 $^0/_0$ ἄζωτον καὶ 23 $^0/_0$ ὀξυγόνον, τὸ δὲ ὑπόλοιπον 1 $^0/_0$ συμπληροῦται ὑπὸ διαφόρων ἄλλων ἀερίων, οἷον εὐγενῶν ἀερίων, διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος, ὑδρογόνου (βλ. ἀὴρ [Χημεία].)

Ἐπειδὴ ὁ ἀὴρ δὲν ἀποτελεῖ χημικὴν ἕνωσιν ἀλλὰ μηχανικὸν μῖγμα διαφόρων ἀερίων, ἰσχύει διὰ τοῦτον ὁ νόμος τοῦ Δάλτων καθ' ὅν: ἓν ἀέριον δύναται νὰ συνυπάρχῃ ἔν τινι χώρῳ μετ' ἄλλων ἀερίων, συναποτελούντων μῖγμα, καὶ ἐπιφέρει τὴν αὐτὴν πίεσιν ὅσην θὰ ἐπέφερε καὶ ἂν δὲν ὑπῆρχον τὰ ἄλλα ἀέρια, ἀλλὰ κατελάμβανε μόνον τοῦτο τὸν ὅλον χῶρον τοῦ μίγματος.

Τὸ ἀέριον περίβλημα, ὅπερ περικλείει τὴν γῆν, καλεῖται ἀτμοσφαῖρα (βλ. λέξιν), ἀποτελεῖται δὲ ἐξ ἀέρος ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν. Ἡ σύστασις ὅμως τοῦ ἀέρος, ὅσον ἀφορᾷ ἰδίᾳ τὴν ἑκατοστιαίαν ποσότητα τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων ἀερίων, μεταβάλλεται μετὰ τοῦ ὕψους ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Οὕτως, ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα εἰς ὕψος ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἡ περιεκτικότης τοῦ ἀέρος εἰς βαρέα ἀέρια ἐλαττοῦται, ἐνῷ τοὐναντίον ἡ περιεκτικότης αὐτοῦ εἰς ἐλαφρὰ ἀέρια αὐξάνει, εἰς τρόπον ὥστε εἰς μεγάλα ὕψη δεχόμεθα τὴν ὕπαρξιν ἀτμοσφαίρας ἐκ καθαροῦ ὑδρογόνου, εἴτε ἑτέρου ἐλαφροτέρου ὑποθετικοῦ ἀερίου καλουμένου γεωκορονίου (geocoronium), οὗτινος ἡ ὕπαρξις σήμερον εἶναι παραδεκτὴ ὑπὸ πολλῶν. Ἐν τῷ πίνακι I δεικνύεται ἡ ἑκατοστιαία σύνθεσις τοῦ ἀέρος πλησίον τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἐνῷ ἐν τῷ πίνακι II δεικνύεται ἡ ἑκατοστιαία σύνθεσις αὐτοῦ εἰς διάφορα ὕψη, καταδεικνύουσα τὴν μετὰ τοῦ ὕψους ἐλάττωσιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν βαρέων ἀερίων καὶ αὔξησιν τοὐναντίον τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἐλαφρῶν ἀερίων, τῶν περιεχομένων ἐν τῷ ἀέρι.

Δεχόμεθα δὲ ὅτι ἡ μετάβασις ἀπὸ ἀτμοσφαίρας ἀζωτούχου (περιεχούσης κατὰ μείζονα λόγον ἄζωτον) πρὸς ἀτμοσφαῖραν ὑδρογόνου, εὑρισκομένην εἰς ὕψος 70-80 χιλιομέτρων, γίνεται λίαν ταχέως, εἰς τρόπον ὥστε δεχόμεθα ὅτι εἰς τὸ ἀνωτέρω ἀναφερόμενον ὕψος ὑφίσταται ὁρικὸν στρῶμα μεταξὺ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀζώτου καὶ τῆς ἀτμοσφαίρας ὑδρογόνου.

Φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἀέρος. Ὁ ἀήρ, ὡς καὶ πάντα τὰ ἀέρια, ἔχει βάρος. κατεδείχθη δ' ἐξ ἀκριβῶν μετρήσεων ὅτι ἐν τῇ θερμοκρασίᾳ 0^0 C, ὑπὸ πίεσιν 760 m.m. καὶ εἰς πλάτος 45^0, ἓν κυβικὸν μέτρον ἀέρος ζυγίζει 1,29305 Kg', ἡ πυκνότης ὅθεν τοῦ ἀέρος εἶναι 0,001293. Ἡ πυκνότης ὅμως τοῦ ἀέρος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ μεταβάλλεται μετὰ τοῦ ὕψους κατὰ πρόοδον γεωμετρικὴν (τύπος τοῦ Halley). Ἕνεκα τοῦ βάρους του ὁ ἀὴρ ἀσκεῖ ὑδροστατικὴν πίεσιν ἐπὶ τῶν ἐμβεβαπτισμένων ἐν αὐτῷ σωμάτων, ἥτις καλεῖται ἀτμοσφαιρικὴ ἢ βαρομετρικὴ πίεσις, μετρεῖται δὲ δι' ἰδίων ὀργάνων, καλουμένων βαρομέτρων (βλ. οἰκείας λέξεις).

Θερμικὴ ἀγωγιμότης τοῦ ἀέρος. Ἡ θερμικὴ ἀγωγιμότης (βλ. λέξιν) τοῦ ἀέρος εἶναι 0,000053, ἤτοι 3000 φορὰς μικροτέρα τῆς τοῦ σιδήρου, ἐπειδὴ δ' αὕτη εἶναι ἀνεξάρτητος τῆς πιέσεως, ἕπεται ὅτι ἡ θερμικὴ ἀγωγιμότης τοῦ ἀέρος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ εἶναι ἀνεξάρτητος τοῦ ὕψους. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὡς μονάδα θερμότητος τὸ ποσὸν θερμότητος, ὅπερ ἀπαιτεῖται διὰ τὴν αὔξησιν τῆς μονάδος τοῦ ὄγκου τοῦ ἀέρος κατὰ 1^0, τότε δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν μέτρον τῆς ταχύτητος διαδόσεως θερμικῶν ἐπενεργειῶν ἐν τῷ ἀέρι. Τοῦτο ἔχει μεγίστην σημασίαν ἐν τῇ Μετεωρολογίᾳ, ἥτις ἐπιζητεῖ νὰ ἐξακριβώσῃ μετὰ ποίας ταχύτητος διαφοραὶ θερμοκρασίας ἐν τῷ ἀέρι μεταβιβάζονται δι' ἀγωγῆς. Οὕτω προσδιορίζομεν τὴν «ἱκανότητα ἀγωγῆς θερμοκρασίας» (Temperatur leitungsfähigkeit), ἥτις διὰ τὸν ἀέρα εἶναι 0,173, ἤτοι ἴση περίπου πρὸς τὴν τοῦ σιδήρου, καὶ αὐξάνει ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ μετὰ τοῦ ὕψους ἐν τῇ αὐτῇ ἀναλογίᾳ μὲ τὴν ὁποίαν ἐλαττοῦται ἡ πυκνότης τοῦ ἀέρος, εἰς ὕψος δὲ 10 km καθίσταται ἴση πρὸς τὴν τοῦ χαλκοῦ.

Ἀπορρόφησις καὶ ἀνάκλασις τῶν ἀκτινοβολιῶν. Ὁ ἀὴρ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἕνεκα τῆς περιεκτικότητος αὐτοῦ εἰς ὑδρογόνον καὶ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ἀπορροφᾷ ἐκ τῶν διαφόρων γνωστῶν ἀκτινοβολιῶν τὰς κειμένας εἰς τὴν ἐρυθρὰν καὶ τὴν ὑπεριώδη χώραν τοῦ φάσματος, ἐνῷ τοὐναντίον αἱ λοιπαὶ ἀκτινοβολίαι τοῦ φάσματος, ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ κιτρίνου μέχρι τῶν ἰωδῶν, ὑφίστανται λίαν μικρὰν ἀπορρόφησιν. Ἕνεκα δὲ τῶν αἰωρουμένων ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι σωματιδίων, παρατηρεῖται ἐν αὐτῷ τὸ φαινόμενον τῆς διαχύτου ἀνακλάσεως, δι' ἧς ἐξηγεῖται τὸ κυανοῦν χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ ὡς καὶ πλεῖστα ἄλλα φωτεινὰ φαινόμενα παρατηρούμενα ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ.

Διαφάνεια. Ὁ ἀὴρ ἐν καθαρᾷ καταστάσει εἶναι σῶμα διαφανὲς καὶ τελείως ἄχρουν. Ἡ διαφάνεια ὅμως αὐτοῦ ἐλαττοῦται πολλάκις καὶ μεταβάλλεται τὰ μάλιστα ἕνεκα διαφόρων αἰτίων μηχανικῆς φύσεως, ὡς καὶ ἐκ σταγονιδίων ὕδατος, μορίων κονιορτοῦ, καπνοῦ κ.λ. Οὐχ ἧττον ἡ ἐλάττωσις τῆς διαφανείας ὀφείλεται καὶ εἰς αἴτια ὀπτικῆς φύσεως. Οὕτω π.χ. ἡ διαφάνεια τῆς ἀτμοσφαίρας ἐλαττοῦται πολλάκις κατὰ τὰς θερμὰς ἡμέρας, καθ' ὅσον ἕνεκα τῆς ὑπερθερμάνσεως τοῦ ἀέρος πλησίον τοῦ ἐδάφους παράγονται ἀνιόντα ρεύματα ἀέρος, ἅτινα παρεμποδίζουσι τὴν ὁρατότητα εἰς ἀπόστασιν, λόγῳ τοῦ ὅτι καθιστῶσι τὸν ἀέρα ὀπτικῶς ἑτερογενῆ.

Ὑγρασία ἀέρος. Ὁ ἀὴρ τῆς ἀτμοσφαίρας περιλαμβάνει ὑδρατμούς, οἵτινες προέρχονται δι' ἐξατμίσεως τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Ἡ εἰς ὑδρατμοὺς περιεκτικότης τοῦ ἀέρος τῆς ἀτμοσφαίρας καθορίζεται διὰ τῶν ὑγρομέτρων. Ἡ ὑγρασία τοῦ ἀέρος δύναται νὰ εὑρεθῇ διὰ ἀριθμητικοῦ καθορισμοῦ τῶν ἀκολούθων φυσικῶν μεγεθῶν:

1) Ἐκ τῆς ἀπολύτου ὑγρασίας, ἤτοι: ἐκ τοῦ βάρους τῶν ὑδρατμῶν εἰς γραμμάρια τῶν περιεχομένων εἰς 1 κυβικὸν μέτρον ἀέρος.

2) Ἐκ τῆς εἰδικῆς ὑγρασίας, ἤτοι: ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν ὑδρατμῶν τῶν περιεχομένων ἐν ἑνὶ χιλιογράμμῳ ἀέρος.

3) Ἐκ τῆς τάσεως τῶν ὑδρατμῶν εἰς χιλιοστόμετρα στήλης ὑδραργύρου.

4) Ἐκ τῆς σχετικῆς ὑγρασίας, ἤτοι: ἐκ τοῦ λόγου τῆς τάσεως τῶν ὑδρατμῶν ἐν τῇ θεωρουμένῃ θερμοκρασίᾳ, πρὸς τὴν μεγίστην τάσιν τῶν ὑδρατμῶν ἐν τῇ αὐτῇ θερμοκρασίᾳ.

Πίναξ I. Ἑκατοστιαία σύνθεσις κατ' ὄγκον τοῦ ἀέρος παρὰ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἀέριον	Ἄζωτ.	Ὀξυγόν	Ἀργὸν	Διοξείδ. ἄνθρακ.	Ὑδρογ.	Νέον	Ἥλιον	Κρυπτὸν	Ξένον
Εἰδ. βάρος ὡς πρὸς ὑδρογόνον	13,92	15,94	19,82	22,01	1,00	9,91	1,97	40,8	64
ἑκατοστὰ ὄγκου	78,03	20,99	0,94	0,03 ;	0,01 ;	0,0012 ;	0,0004 ;	0,00000005	0,000000006

Πίναξ II. Ἑκατοστιαία σύνθεσις τοῦ ἀέρος κατὰ βάρος εἰς διάφορα ὕψη ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ὕψος εἰς χιλιόμετρα	15	20	30	40	50	100
Ἄζωτον	79,5	81,2	84,2	86,5	87,5	3,
Ὀξυγόνον	19,7	18,1	15,2	12,6	10,3	0,0
Ἀργὸν	0,8	0,6	0,3	0,2	0,1	0,0
Ὑδρογόν.	0,0	0,0	0,2	0,7	2,9	96,4

Digitized by Google

5) Ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς τάσεως f τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ ἀέρι ὑδρατμῶν πρὸς τὴν μεγίστην τάσιν αὐτῶν F ἐν τῇ αὐτῇ θερμοκρασίᾳ, ἤτοι ἐκ τῆς διαφορᾶς F—f ἥτις καλεῖται ἐνίοτε ἀπόστασις ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κόρου.

Ὁ ὑγρὸς ἀὴρ ὑπὸ τὴν αὐτὴν πίεσιν εἶναι εἰδικῶς ἐλαφρότερος τοῦ ξηροῦ ἀέρος, καθ' ὅσον ἡ πυκνότης τῶν ὑδρατμῶν εἶναι τὰ $^5/_8$ τῆς πυκνότητος τοῦ ξηροῦ ἀέρος. Ἡ ἐλάττωσις τῆς περιεκτικότητος τοῦ ἀέρος εἰς ὑδρατμοὺς μετὰ τοῦ ὕψους δὲν ἀκολουθεῖ τὸν νόμον τοῦ Δάλτων, ἀλλ' εἶναι ὀλίγον μεγαλυτέρα. Διὰ τὴν μέσην μεταβολὴν τῆς τάσεως τῶν ἀτμῶν μετὰ τοῦ ὕψους f ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἰσχύει ὁ ὑπὸ τοῦ Suring εὑρεθεὶς ἐμπειρικὸς τύπος

$$l_h = l_o \,.\, 20 - \frac{h}{6}\left(1 + \frac{h}{20}\right)$$

Ἔνθα l_h ἡ τάσις τῶν ὑδρατμῶν εἰς ὕψος h καὶ l_o ἡ τάσις τῶν ὑδρατμῶν ἐν τῇ κατωτέρᾳ στάθμῃ.

Ὑπὸ μέσην τάσιν ὑδρατμῶν 11 m.m, οἵα ἐπικρατεῖ κατὰ τὸ θέρος κατὰ μέσον ὅρον ἐν τῇ μέσῃ Εὐρώπῃ, ἡ ὁλικὴ περιεκτικότης εἰς ὑδρατμοὺς μιᾶς κατακορύφου στήλης ἀέρος, τομῆς 1 τετραγ. μέτρου, ὑπολογίζεται εἰς 25 χιλιόγραμμ., ἥτις συμπυκνουμένη θὰ παρεῖχε στρῶμα ὕδατος ὕψους 25 m.m.

Θερμοκρασία τοῦ ἀέρος. Αὕτη μετρεῖται διὰ τοῦ θερμομέτρου ἀπορροφήσεως (aspirations thermometer) (βλ. λέξιν), προφυλασσομένου ἀπὸ τῆς ἐπιρροῆς τῆς ἀκτινοβολίας διαφόρων γειτνιαζόντων σωμάτων, ὡς καὶ τῆς θερμικῆς ἀγωγιμότητος τοῦ ἀέρος.

Ὡς πηγὴ θερμάνσεως τοῦ ἀέρος θεωρεῖται ἡ ὑποκειμένη θερμὴ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς, ἥτις πάλιν θερμαίνεται ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας. Ὡς γνωστόν, τὸ ἔδαφος θερμαίνεται εὐκόλως ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἀλλὰ καὶ ἀποψύχεται ταχέως, ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀφετικῆς δυνάμεως. Τοὐναντίον αἱ θάλασσαι θερμαίνονται δυσκολώτερον ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, ἕνεκα τῆς μεγαλυτέρας θερμοχωρητικότητος τοῦ θαλασσίου ὕδατος, ἀλλὰ καὶ ἀποψύχονται βραδύτερον. Τούτου ἕνεκεν ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος ἐξαρτᾶται τὰ μέγιστα ἐκ τῆς φύσεως τῆς ὑποκειμένης γηΐνης ἐπιφανείας.

Μεταβολαὶ τῆς θερμοκρασίας. Ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος ὑφίσταται μεταβολὰς περιοδικάς, διακρινομένας εἰς ἡμερησίας καὶ ἐτησίας, καὶ ἀπεριοδικὰς τοιαύτας. Ἡ ἡμερησία περιοδικὴ μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ἡλίου καὶ παρουσιάζει ἓν ἐλάχιστον, ὅπερ παρατηρεῖται κατὰ τὰς πρωϊνὰς ὥρας ὀλίγον πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, καὶ ἓν μέγιστον, ὅπερ παρατηρεῖται κατὰ τὰς πρώτας μεταμεσημβρινὰς ὥρας, τὸ δὲ μέγεθος τῆς ἡμερησίας μεταβολῆς ἐπηρεάζεται ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἔτους καὶ ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως τοῦ τόπου καὶ ἔχει μεγάλην τιμὴν ἐπὶ τῶν ἠπείρων, μικρὰν ἐπὶ τῶν ὠκεανῶν καὶ λίαν μεγάλην ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων.

Ἡ ἐτησία μεταβολὴ τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος ἀκολουθεῖ τὸν αὐτὸν νόμον μεταβολῆς, ὃν καὶ ἡ τῆς ἡλιακῆς ἀκτινοβολίας, καὶ καθορίζεται, ὡς καὶ ἡ δευτέρα, ἐκ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους.

Ἄκραι θερμοκρασίαι. Αἱ μέγισται ἄκραι θερμοκρασίαι ἄνω τῶν +50° παρατηροῦνται ἐν τῇ βορείᾳ περιοχῇ τῆς τροπικῆς ζώνης, κάτω δὲ τῶν —70° εἰς τὸν βορειοανατολικὸν Σιβηρικὸν πόλον ψύχους παρὰ τὴν Werchojansk. Ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος ἐν τῷ αὐτῷ μεσημβρινῷ μεταβάλλεται καθ' ὁριζοντίαν διεύθυνσιν μετὰ τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους καὶ ἐλαττοῦται αὐξανομένου τοῦ γεωγραφικοῦ πλάτους, ἐν τούτοις ὅμως παρατηροῦνται πολλάκις ἀποκλίσεις ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρω νόμου μεταβολῆς, ἰδίως ἕνεκα τῆς διαφόρου φύσεως τῆς γηΐνης ἐπιφανείας. Κατὰ κατακόρυφος διεύθυνσιν ἡ θερμοκρσσία τοῦ ἀέρος ἐλαττοῦται μετὰ τοῦ ὕψους, δεχόμεθα δὲ ὅτι κατὰ μέσον ὅρον ἡ ἐλάττωσις εἶναι 0,5° C κατὰ 100 m κατὰ προσέγγισιν. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν θερμοκρασίαν τῶν ἀνωτέρων στρωμάτων τοῦ ἀέρος, δεχόμεθα τὰ ἑξῆς: Ἄνωθεν ὕψους 11 χιλιομέτρων δὲν παρατηροῦνται μεταβολαὶ θερμοκρασίας. Αἱ ταπεινότεραι θερμοκρασίαι ἀέρος, αἵτινες ἐμετρήθησαν ἄχρι τοῦδε, εἶναι—87°, εἰς ὕψος 16 χιλιομέτρων ἄνωθεν τῆς Batavia, καὶ—84° εἰς ὕψος 19 χιλιομέτρων ἄνωθεν τῆς Victoria See ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἀφρικῇ. Πρὸς τούτοις ἐκ παρατηρήσεων κατεδείχθη ὅτι εἰς ὕψος 2000 m δὲν παρατηρεῖται ἡμερησία διακύμανσις τῆς θερμοκρασίας ἢ μόνον κατὰ ὀλίγα δέκατα βαθμοῦ. Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ἀὴρ ὑγρὸς (ἢ ὀρθότερον *ὑγροποιημένος*). Ὁ ἀὴρ ὑποβαλλόμενος εἰς σύγχρονον πίεσιν καὶ ψῦξιν ὑγροποιεῖται, ἤτοι μεταπίπτει ἀπὸ τῆς ἀερίου καταστάσεως εἰς τὴν ὑγράν. Ἡ ὑγροποίησις τοῦ ἀέρος ἐπετεύχθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Cailletet ἐν Παρισίοις καὶ ὑπὸ τοῦ Pictet ἐν Γενεύῃ (1887) δι' ἐφαρμογῆς λίαν ταπεινῶν θερμοκρασιῶν (βλ. ὑγροποίησις ἀερίων).

Ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις καὶ δὴ ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς ἐφαρμογαῖς σήμερον ὁ ὑγρὸς ἀὴρ παρασκευάζεται διὰ τῶν μηχανῶν Linde καὶ Glaude, ὧν ἡ λειτουργία ἐρείδεται ἐπὶ τοῦ ἀκολούθου φαινομένου, παρατηρηθέντος ὑπὸ τῶν Thomson καὶ Joule.

Θεωρήσωμεν δοχεῖον, ἐν ᾧ ἡ πίεσις διατηρεῖται ἀμετάβλητος τῇ βοηθείᾳ ἀεραντλίας καὶ ἐν ᾧ συμπιέζεται ἀέριον, ἔστω δὲ ὅτι τὸ ἀέριον τῇ βοηθείᾳ σωλῆνος, ὅστις εἶναι τελείως θερμικῶς μεμονωμένος, ῥέει πρὸς ἕτερον δοχεῖον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπίσης διατηροῦμεν σταθερὰν πίεσιν, ἀλλὰ μικροτέραν τῆς ἀρχικῆς. Φαντασθῶμεν πρὸς τούτοις ὅτι ἐν τῷ σωλῆνι ἐπικοινωνίας τῶν δύο δοχείων ὑφίσταται πορῶδες διάφραγμα Α, πραγματοποιούμενον π. χ. διὰ συμπεπιεσμένου μαλλίνου ἢ μεταξίνου ὑφάσματος, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ κίνησις τοῦ ἀερίου ἀποσβέννυται μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε τοῦτο νὰ καταλίπῃ τὸν σωλῆνα ἄνευ αὐξήσεως κινητικῆς ἐνεργείας.

Μετὰ χρονικόν τι διάστημα ἀποκαθίσταται μόνιμος κατάστασις, καθ' ἣν οὔτε ἀποδίδεται ἀλλ' οὔτε καὶ προσλαμβάνεται θερμότης, τότε δὲ προσδιορίζομεν ἀκριβῶς τὰς θερ-

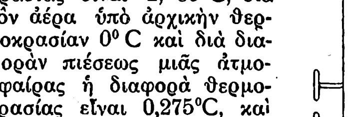

μοκρασίας ἐν τοῖς διαμερίσμασι I καὶ II τοῦ σωλῆνος, ἤτοι πρὸ καὶ ὄπισθεν τοῦ διαφράγματος Α. Ἐκ τοῦ πειράματος δεικνύεται διαφορὰ θερμοκρασίας μεταξὺ τῶν χώρων I καὶ II, ἥτις εἶναι τόσον μικροτέρα ὅσον περισσότερον τὸ χρησιμοποιούμενον ἀέριον πλησιάζει πρὸς τὰ τέλεια ἀέρια. Δι' ἀέρια, ἅτινα δὲν ἀκολουθοῦσι τελείως τὸν νόμον Boyle - Mariotte, ἡ διαφορὰ θερμοκρσσίας εἶναι σχετικῶς μεγάλη. Οὕτω διὰ τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὑπὸ ἀρχικὴν θερμοκρασίαν 0° καὶ διαφορὰν πιέσεως 1 ἀτμοσφαίρας, ἡ διαφορὰ θερμοκρασίας εἶναι 1, 39°C, διὰ τὸν ἀέρα ὑπὸ ἀρχικὴν θερμοκρασίαν 0° C καὶ διὰ διαφορὰν πιέσεως μιᾶς ἀτμοσφαίρας ἡ διαφορὰ θερμοκρασίας εἶναι 0,275°C, καὶ ἐλαττοῦται μὲν αὐξανομένης τῆς ἀρχικῆς θερμοκρασίας, καθίσταται ὅμως μεγαλυτέρα εἰς ταπεινοτέρας θερμοκρασίας.

Οἱ Thomson καὶ Joule ἐκ τῶν πειραματικῶν αὐτῶν ἐρευνῶν συνήγαγον τὸν ἀκόλουθον ἐμπειρικὸν τύπον:

$$\Delta T = \mu . \Delta p \left(\frac{T_0}{T}\right)^2$$

ἔνθα μ διὰ τὸν ἀέρα ἔχει τιμὴν 0,275, διὰ τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος 1.39, ΔT παριστᾶ τὴν ἐλάττωσιν τῆς θερμοκρασίας, Δp τὴν ἐλάττωσιν τῆς πιέσεως, T_0=273 καὶ T τὴν ἀπόλυτον θερμοκρασίαν κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ πειράματος.

Σπουδαία συνέπεια τῶν ἀνωτέρω πειραμάτων εἶναι ὅτι ἡ διαφορὰ θερμοκρασίας εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος τοῦ τετραγώνου τῆς ἀπολύτου θερμοκρασίας, ἥτις εἶναι τόσον μεγαλυτέρα ὅσον ἡ θερμοκρασία T εἶναι ταπεινοτέρα. Ὁ v. Linde μετεχειρίσθη τὸ φαινόμενον τοῦτο τῆς ἀποψύξεως, τὸ παραγόμενον κατὰ τὴν ἀποτόνωσιν πεπιεσμένου ἀερίου ἄνευ παραγωγῆς ἔργου εἰς τὴν φερώνυμον αὐτοῦ μηχανήν, ὅπως ἐπιτύχῃ μεγάλην ταπείνωσιν τῆς θερμοκρασίας προκαλουμένην ἐκ τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης ἀποτονώσεως τῶν ἀερίων.

Οὕτως ἐὰν ἀὴρ θερμοκρασίας 16° C καὶ ὑπὸ πίεσιν 65 ἀτμοσφαιρῶν ἀποτονοῦται μέχρις 22 ἀτμοσφαιρῶν, ἐπέρχεται ταπείνωσις τῆς θερμοκρασίας κατὰ

$$\Delta T = 0.275\ (65\text{-}22)\left(\frac{273}{273+16}\right)^2 = 11^0\ C.$$

ἤτοι ὁ ἀὴρ λαμβάνει θερμοκρασίαν 5° C.

Ἐὰν διὰ τοῦ οὕτως ἀποψυχθέντος ἀέρος ψύξωμεν νέαν ποσότητα πεπιεσμένου ἀέρος καὶ ἀφήσωμεν αὐτὸν ἐκ νέου ν' ἀποτονωθῇ, τότε λαμβάνει χώραν νέα ταπείνωσις τῆς θερμοκρασίας κατὰ 11° C, ἤτοι ἡ θερμοκρασία τοῦ ἀέρος καθίσταται —6°. Οὕτω δυνάμεθα διὰ ἐπανειλημμένης ἀποψύξεως πεπιεσμένου ἀέρος νὰ καταβιβάσωμεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν θερμοκρασίαν αὐτοῦ, ἡ δὲ ταπείνωσις τῆς θερμοκρασίας προχωρεῖ τοσούτῳ ταχύτερον ὅσῳ ἡ ἀπόλυτος θερμοκρασία καθίσταται ταπεινοτέρα.

Μηχανὴ Linde. Ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω περιγραφέντες φαινομένου ἐρείδεται ἡ λειτουργία τῆς μηχανῆς ὑγροποιήσεως τοῦ ἀέρος τοῦ Linde. Ὁ τρόπος λειτουργίας αὐτῆς ἔχει ὡς ἑξῆς. Διὰ τοῦ σωλῆνος L εἰσάγεται ὁ ἀὴρ εἰς τὴν δικύλινδρον ἀεραντλίαν συμπιέσεως C, καὶ ἐν μὲν τῷ κυλίνδρῳ l ὁ ἀὴρ συμπιέζεται εἰς 22 ἀτμοσφαίρας, ἀκολούθως δὲ ἐν τῷ κυλίδρῳ d εἰς 65 ἀτμοσφαίρας. Ἀπὸ τοῦ κυλίνδρου d ὁ ἀὴρ φέρεται διὰ τοῦ σωλῆνος P_1 εἰς ξηραντήριον χῶρον καὶ ἀκολούθως εἰς τὸν ὀφιοειδῆ σωλῆνα g ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ πάγου καὶ ἀποψύχεται οὕτω ὁ ἀὴρ εἰς 0°C. Ἀπὸ τοῦ ὀφιοειδοῦς σωλῆνος g ὁ ἀὴρ εἰσχωρεῖ εἰς τὴν συσκευὴν ἀντιθέτου ῥοῆς G (gegestrom apparat), ἀποτελουμένην ἐκ μικροῦ ὀφιοειδοῦς σωλῆνος μετὰ διπλῶν τοιχωμάτων, ὅστις περιβάλλεται ὑπὸ οὐσίας δυσθερμαγωγοῦ, συνήθως μαλλίνου ὑφάσματος, προφυλασσούσης τὸν σωλῆνα ἀπὸ θερμικῆς ἀκτινοβολίας. Ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ εἰσέρχεται ἐκ τῶν ἄνω εἰς τὸν ἐσωτερικὸν σωλῆνα τῆς συσκευῆς ἀντιθέτου ῥοῆς, καὶ εἰσχωρεῖ ἐκ τῶν κάτω μέσῳ τῆς βαλβῖδος a πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν σωλῆνα. Ὁ ἀὴρ ἐνταῦθα ἀποτονοῦται ἀπὸ τῆς πιέσεως 65 ἀτμοσφαιρῶν εἰς 22 ἀτμοσφαίρας καὶ ὡς ἐκ τούτου ψύχεται κατὰ 11°C. Ὁ εἰς—11°C ἀποψυχθεὶς ἀὴρ ὁδεύει ἐν τῷ ἐξωτερικῷ σωλῆνι κατ' ἀντίθετον ἔννοιαν τοῦ ἀέρος ἐν τῷ ἐσωτερικῷ σωλῆνι. Οὕτω, ἐνῷ ὁ ἐξωτερικὸς ἀὴρ θερμαινόμενος ἐξέρχεται ἀπὸ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ ἐξωτερικοῦ σωλῆνος ὑπὸ θερμοκρασίαν 0°C, ὁ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ σωλῆνι ἀὴρ ψύχεται εἰς τρόπον ὥστε οὗτος φθάνει εἰς a ὑπὸ θερμοκρασίαν—11°C. Ὁ ἐκ τοῦ στομίου P_1 ἐκρέων ἀὴρ φέρεται ἐκ νέου εἰς τὴν ἀεραντλίαν ἔνθα συμπιέζεται, ἀκολούθως εἰς τὸν ὀφιοειδῆ σωλῆνα ἔνθα ἀποψύχεται εἰς 0° καὶ διαγράφει ἐκ νέου τὸν αὐτὸν κύκλον. Ἐν τῇ συσκευῇ ἀντιθέτου ῥοῆς λαμβάνει οὕτω χώραν, λόγῳ τῆς ἀποτονώσεως τοῦ ἀέρος εἰς a, συνεχὴς ταπείνωσις τῆς θερμοκρασίας. Ἐὰν ἡ θερμοκρασία ὑποβιβασθῇ τόσον ὥστε ὁ ἀὴρ ὑπὸ πίεσιν 22 ἀτμοσφαιρῶν νὰ καταστῇ ὑγρός, τότε οὗτος φέρεται ἐκ τῆς βαλβῖδος b πρὸς τὸ δοχεῖον c

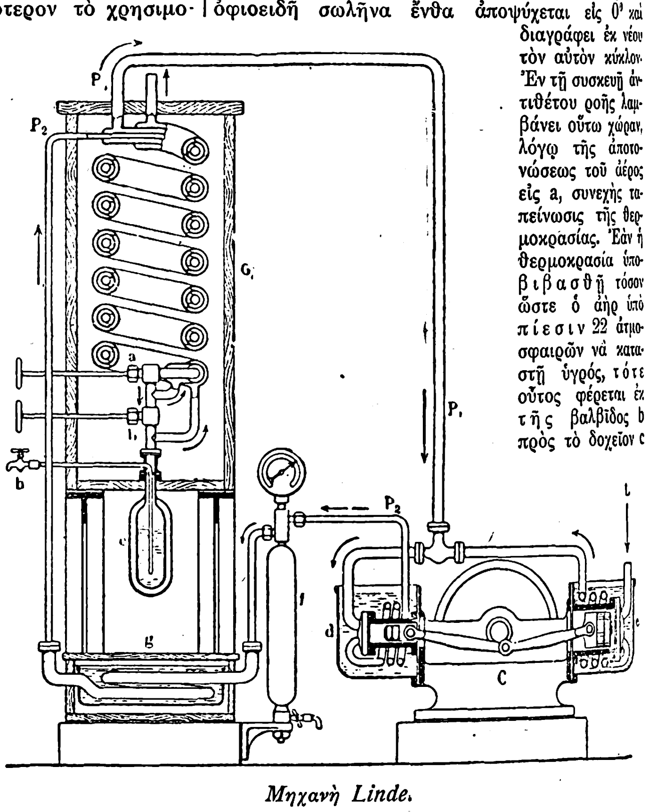

Μηχανὴ Linde.

ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀκολούθως λαμβάνεται μέσῳ τῆς στρόφιγγος h. Κατὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς στρόφιγγος, ἐξαεροῦται μέρος τοῦ ὑγροποιηθέντος ἀέρος ἀμέσως, ἐξ οὗ ἐπέρχεται κατάπτωσις τῆς θερμοκρασίας εἰς—192°C, ὑφ' ἣν ὁ ἀὴρ ὑπὸ τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν παραμένει ὑγρός. Ὁ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ταυτοχρόνως ἀποτονούμενος ἀὴρ διὰ τοῦ ἀνοίγματος τῆς στρόφιγγος εἰς b, ἀποψύχεται ἰσχυρῶς, ὁδεύει δὲ διὰ τρίτου σωλῆνος, ἐν τῇ συσκευῇ ἀντιθέτου ῥοῆς (ὅστις περιβάλλει τοὺς δύο προγενεστέρως μνημονευθέντας σωλῆνας) καὶ ἀποψύχει ἔτι μᾶλλον τὸν ἐσωτερικὸν χῶρον.

Δοχεῖα Dewar. Ταῦτα εἶναι δοχεῖα ἐξ ὑάλου μετὰ διπλῶν τοιχωμάτων, ἐξ ὧν ἐκ τοῦ μεταξὺ τῶν τοιχωμάτων αὐτῶν χώρου ἀφαιρεῖται ὁ ἀήρ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματισθῇ ὑψηλὸν κενόν, ὅπερ, ὡς γνωστόν, εἶναι κακὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος. Πλὴν τούτου τὰ τοιχώματα τοῦ δοχείου ἐπαργυροῦνται εἰς τρόπον ὥστε παρακωλύεται ἡ πρόσληψις ἢ ἡ ἀπώλεια θερμότητος ἐξ ἀκτινοβολίας. Εἰς τοιαῦτα δοχεῖα

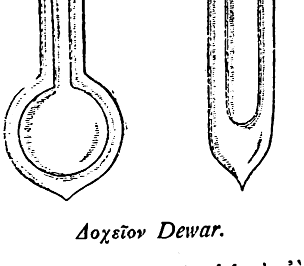

Δοχεῖον Dewar.

δύναται νὰ διατηρηθῇ ὁ ὑγρὸς ἀὴρ—ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ διατηροῦνται ταῦτα ἀνοικτὰ—ἐπὶ μικρὸν χρονικὸν διάστημα, καθ' ὅσον ὁ ὑγρὸς ἀὴρ

Digitized by Google

ξαεροῦται μὲν βραδέως κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν, ἐκ τῆς ἐξαερώσεως ὅμως ταύτης διατηρεῖται συνεχῶς εἰς θερμοκρασίαν — 191° C., ὑφ' ἣν ὁ ἀὴρ ὑπὸ τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν εἶναι ὑγρός. Ὁμοίας χρησιμότητος εἶναι καὶ τὸ ἐν τῷ παρατιθεμένῳ σχήματι εἰκονιζόμενον δοχεῖον τύπου Weinhold.

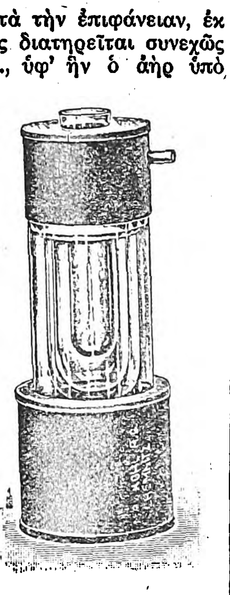
Δοχεῖον Weinhold.

Ἐὰν τὸ δοχεῖον κλεισθῇ, ἡ θερμοκρασία τοῦ ὑγροῦ λαμβάνει βαθμηδὸν τὴν κρίσιμον (βλ. λέξιν) τιμήν, ὁπότε ὁ ἀὴρ εἶναι ἀδύνατον νὰ διατηρήσῃ πλέον τὴν ὑγρὰν κατάστασιν· ἑπομένως ἐπέρχεται ἀκαριαίως ὁλικὴ ἐξαέρωσις τοῦ ὑγροῦ ἀέρος καὶ ῥήγνυται τὸ δοχεῖον.

Μηχανὴ Claude. Εἰς τὴν μηχανὴν τοῦ Claude ἡ ἀποτόνωσις τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος γίνεται ὑπὸ σύγχρονον παραγωγὴν ἔργου ὑπὸ πίεσιν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν μηχανὴν Linde, ἐν ᾗ ὁ ἀὴρ ἀποτονοῦται ἄνευ παραγωγῆς ἔργου, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἐν

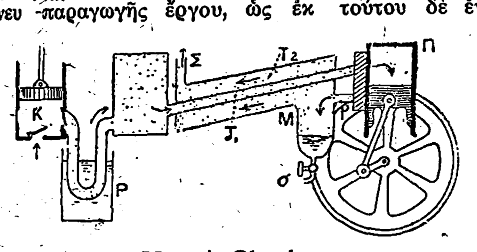

Μηχανὴ Claude.

τῇ μηχανῇ Claude δὲν ἀπαιτεῖται ἀρχικὴ μεγάλη συμπίεσις τοῦ ἀέρος, καθ' ὅσον ὁ ἀήρ, ἀποτονούμενος ὑπὸ σύγχρονον παραγωγὴν ἔργου, ἀποψύχεται πολὺ περισσότερον ἢ ἐν τῇ περιπτώσει ἀποτονώσεως ἄνευ παραγωγῆς ἔργου.

Οὕτως ἐν τῇ μηχανῇ Claude ὁ ἀὴρ συμπιέζεται ἐν ἀρχῇ δι' ἀεραντλίας Κ εἰς 20 ἀτμοσφαίρας, καὶ ἀφοῦ ψυχθῇ ἐν ψυγείῳ Ρ, διαβιβάζεται εἰς ἀεροκινητῆρα Π ἔνθα ἀποτονοῦται ὑπὸ σύγχρονον παραγωγὴν ἔργου. Ἀκολούθως δὲ ἐκ τοῦ κυλίνδρου τοῦ ἀεροκινητῆρος ἐξέρχεται ἐκ τοῦ χώρου Μ, ἔνθα μέρος μὲν αὐτοῦ ὑγροποιεῖται καὶ συλλέγεται ἐν ὑποδοχεῖ ἐξ οὗ λαμβάνεται μέσῳ τῆς στρόφιγγος σ, μέρος δ' ἐξέρχεται εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν.

Κ. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ἀὴρ στερεὸς (ἢ στερεοποιημένος). Ὁ ἀὴρ οὐ μόνον ὑγροποιεῖται ἀλλὰ καὶ στερεοποιεῖται. Ἐὰν ψύξωμεν τὸν ὑγρὸν ἀέρα κάτω τῆς *κρισίμου θερμοκρασίας πήξεως* αὐτοῦ, καθίσταται οὗτος στερεός, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τοῦτο πρέπει νὰ ὑποβληθῇ ὁ ὑγρὸς ἀὴρ εἰς ταπεινοτάτην θερμοκρασίαν, τιθέμενος ἐντὸς λουτροῦ ὑγροῦ ὑδρογόνου, οὗτινος ἡ κρίσιμος θερμοκρασία εἶναι —241°. Οὕτω ὁ ἀὴρ μετατρέπεται εἰς στερεὸν σῶμα. Ἡ πῆξις αὐτοῦ ἐπακολουθεῖται ὑπὸ ἀποτόμου συστολῆς, ἤτοι ἐλαττώσεως τοῦ ὄγκου του. Ἡ παραστατικὴ καμπύλη, ἥτις δεικνύει γραφικῶς τὴν τοιαύτην μεταβολὴν τῆς καταστάσεως τοῦ ἀέρος, παρουσιάζει ἓν τμῆμα κάθετον πρὸς τὸν ἄξονα τῶν τετμημένων, ἀνάλογον ἐκείνου, ὅπερ παρατηρεῖται εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ὑγροποιήσεως τῶν ἀερίων.

Ἡ στερεοποίησις τοῦ ἀέρος γίνεται διὰ ταχείας ἐξατμίσεως τοῦ ὑγροῦ ἀέρος, εὑρισκομένου ἐν λουτρῷ ὑγροῦ ὑδρογόνου, ὁπότε λαμβάνομεν, ἐξ 1 λίτρου ὑγροῦ ἀέρος, ἥμισυ λίτρον στερεοῦ ἀέρος ὑπὸ μορφὴν πήγματος παχέος, συνισταμένου ἐκ στερεοῦ ἀζώτου μεμιγμένου μετ' ὀξυγόνου παραμένοντος ἀκόμη ὑγροῦ.

Γ. ΑΘ.

ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ ΤΟΥ ΥΓΡΟΥ ΑΕΡΟΣ. Αἱ ἐφαρμογαὶ τοῦ ὑγροῦ ἀέρος ἔν τε ταῖς ἐπιστημονικαῖς ἐρεύναις καὶ ἐν ταῖς βιομηχανικαῖς ἀνάγκαις εἶναι πολυάριθμοι καὶ ἐνδιαφέρουσαι.

Κυριώτατος λόγος δι' ὃν προτιμᾶται ἡ χρῆσις τοῦ ὑγροῦ ἀέρος (καὶ ἐν γένει τῶν ὑγροποιημένων ἀερίων) ἀντὶ τῶν πεπιεσμένων ἀερίων, εἶναι ὅτι ὑπὸ μικρὸν ὄγκον καὶ πίεσιν σχετικῶς μικρὰν δυνάμεθα νὰ ἀποταμιεύσωμεν σημαντικὰς μάζας ἀερίων.

Ἐξαγωγὴ τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου. Ὑγροποιοῦντες τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, ἐπιτυγχάνομεν συγχρόνως νὰ χωρίσωμεν εὐχερέστατα τὸ ἐν αὐτῷ ὀξυγόνον ἀπὸ τοῦ ἀζώτου καὶ νὰ λάβωμεν τὰ δύο ταῦτα σώματα τελείως μεμονωμένα, καθόσον τὸ μὲν ἄζωτον ζέει εἰς —195°,5 C, τὸ δὲ ὀξυγόνον εἰς —182°C. Ἑπομένως, ἐὰν ἀφήσωμεν τὸ ὑγρὸν μῖγμα τῶν δύο τούτων σωμάτων νὰ ἐξατμισθῇ, θὰ γίνῃ *κλασματικὴ ἀπόσταξις* τούτου καὶ θὰ ἀεριοποιηθῇ πρῶτον τὸ ἄζωτον, ὅπερ συλλέγεται χωριστὰ ὡς ἀέριον, θὰ παραμείνῃ δὲ ὑγρὸν τὸ ὀξυγόνον. Οὕτω πλὴν τοῦ ἀζώτου λαμβάνομεν τὸ ὀξυγόνον σχεδὸν καθαρόν. Διὰ τῶν μεγάλων ὑγροποιητικῶν μηχανῶν τοῦ Linde καὶ τοῦ Claude κατωρθώθη νὰ λαμβάνωμεν οὕτω μεγάλας ποσότητας ὑγροῦ ὀξυγόνου, σχεδὸν καθαροῦ, καὶ δὴ εἰς εὐτελῆ τιμήν. Διὰ τῆς μεθόδου τοῦ Claude προέρχεται ὑγρὸν ὀξυγόνον καθαρότητος 97 μέχρις 98 τοῖς ἑκατόν, μὲ ἀπόδοσιν 1 λίτρου ὑγροῦ ἀέρος καθ' ὡριαῖον ἵππον. Οὕτω ἡ ἀξία 1 κυβ. μέτρου ὀξυγόνου καθαροῦ κατέρχεται εἰς ὀλίγα μόνον ἑκατοστὰ τοῦ γαλ. φράγκου.

Ἐπίσης λαμβάνεται τὸ ἀέριον ἄζωτον εἰς ἐλαχίστην τιμήν.

Ἡ εὔωνος αὕτη παρασκευὴ τοῦ ὀξυγόνου, καὶ δὴ εἰς μεγάλας ποσότητας, διὰ τῶν νεωτέρων βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων, ἐπιτρέπει τὴν ἐκτεταμένην χρησιμοποίησιν αὐτοῦ εἰς πολυαρίθμους ἐφαρμογὰς ἔν τε τῇ βιομηχανικῇ χημείᾳ, τῇ μεταλλουργίᾳ, τῷ φωτισμῷ κλπ. Ἐπίσης τοῦ ἀζώτου, ἐξαγομένου ἐκ τοῦ ἀέρος, ἐγένετο ἤδη ἐνδιαφέρουσα ἐφαρμογὴ εἰς τὴν παρασκευὴν τῶν τεχνητῶν λιπασμάτων καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἐξαγωγὴ τῶν ἐν τῷ ἀέρι εὐγενῶν σωμάτων. Διὰ τῆς κλασματικῆς ἀποστάξεως τοῦ ἀέρος κατώρθωσαν οἱ Ramsay καὶ Trawers νὰ ἐξαγάγωσιν ἐκ τοῦ ἀέρος τὰ *εὐγενῆ σώματα*, τὸ *κρυπτόν*, τὸ *ἀργόν*, τὸ *ξένον*, τὸ *νέον* καὶ τὸ *ἥλιον*, ἅτινα

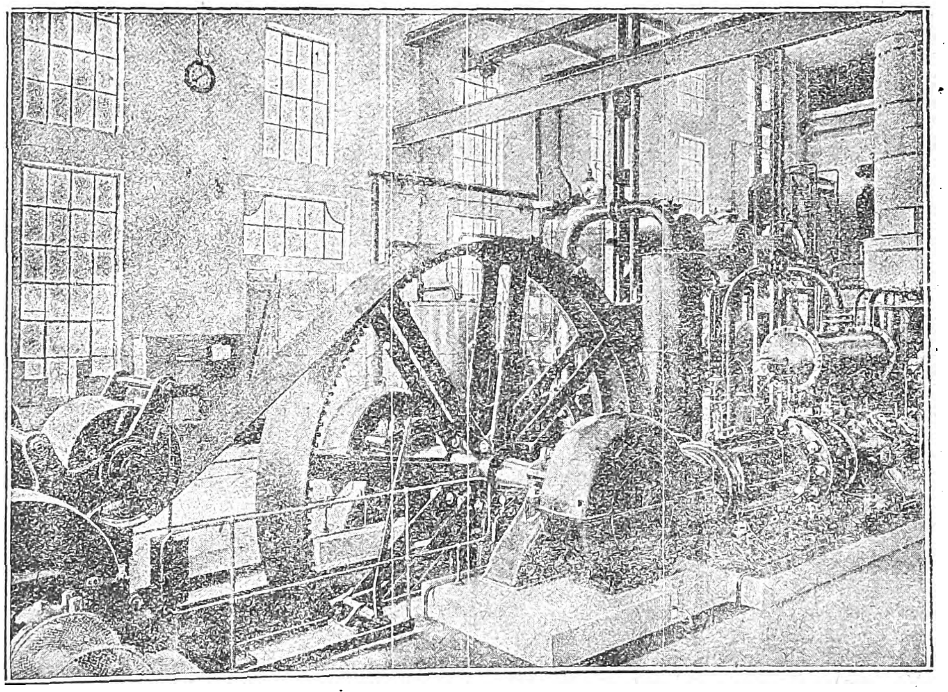
Ἐγκατάστασις παραγωγῆς ὑγροῦ ἀέρος διὰ μηχανῶν Linde.

ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἀλλ' εἰς ποσότητας ἐλαχίστας (βλ. ἀνωτέρω τοὺς πίνακας Ι καὶ ΙΙ περὶ συστάσεως τοῦ ἀέρος, κατωτέρω δὲ περὶ τοῦ τρόπου ἀποχωρισμοῦ τῶν σωμάτων τούτων).

Παραγωγὴ λίαν ταπεινῶν θερμοκρασιῶν. Ὑγροποίησις τῶν ἀερίων. Ἐν ταῖς ἐπιστημονικαῖς ἐρεύναις ἐγένετο πολύτιμος χρῆσις τοῦ ὑγροῦ ἀέρος πρὸς ἐπίτευξιν λίαν ταπεινῶν θερμοκρασιῶν καὶ ἐντεῦθεν πρὸς ὑγροποίησιν ἄλλων ἀερίων. Ὁ ὑγρὸς ἀὴρ εἰς θερμοκρασίαν —190° βράζει βραδέως ὑπὸ τὴν πίεσιν μιᾶς ἀτμοσφαίρας, ἐξατμιζόμενος ὅμως ἐν τῷ κενῷ ὑφίσταται ῥαγδαίαν ἐξάτμισιν, ἑπομένως ἡ θερμοκρασία αὐτοῦ κατέρχεται πλειότερον. Διὰ τοῦτο ἐχρησιμοποίησαν οἱ Dewar καὶ Trawers τὸν ὑπὸ μικρὰν πίεσιν ζέοντα ἀέρα ὅπως καταβιβάσωσι τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ὑδρογόνου, καὶ οὕτως ἐπέτυχον τὴν ὑγροποίησιν τοῦ ὑδρογόνου. Ὁμοίως ὁ Kammerlingh Onnes ἐπέτυχε νὰ ὑγροποιήσῃ τὸ στοιχεῖον ἥλιον, τὸ ὁποῖον ἔδει να ἀχθῇ εἰς τὴν ἄκρως ταπεινὴν θερμοκρασίαν — 267°,3 C. Πρὸς τοῦτο ἐπίεσε τὸ ἥλιον εἰς 100 ἀτμ. καὶ ἔψυχεν αὐτὸ ἐν ἀρχῇ δι' ὑγροῦ ἀέρος, εἶτα δι' ὑγροῦ ὑδρογόνου καὶ τέλος ὑπέβαλε τὸ ἥλιον εἰς βιαίαν ἀποτόνωσιν, ἐπιτυχὼν οὕτω νὰ λάβῃ τοῦτο εἰς ὑγρὰν κατάστασιν. Τὸ ἥλιον ὑπὸ πίεσιν 3mm Hg ψύχεται μέχρι —271°,53, ἥτις εἶναι ἡ κατωτάτη ἐπιτευχθεῖσα θερμοκρασία. Γνωστὸν δ' ὅτι τὸ ἀκρότατον ὅριον τῶν θερμοκρασιῶν, ἤτοι τὸ *ἀπόλυτον μηδέν*, εἶναι ἡ θερμοκρασία —273°.

Ἐπίσης χρησιμοποιεῖται ὁ ὑγρὸς ἀὴρ εἰς τὴν στερεοποίησιν τῶν ὑγροποιηθέντων ἀερίων.

Ἐκ τῶν ἄνω καταφαίνεται πόσον πολύτιμος ἀπέβη διὰ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας ὁ ὑγρὸς ἀὴρ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς ψυκτικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας.

Ἰδιότητες τῶν σωμάτων ἐν τῷ ὑγρῷ ἀέρι. Τὰ σώματα βυθιζόμενα ἐντὸς ὑγροῦ ἀέρος ἢ ἀγόμενα εἰς τὴν ταπεινοτάτην αὐτῶν θερμοκρασίαν προσλαμβάνουσιν ἰδιότητας διαφόρους τῶν εἰς τὰς συνήθεις θερμοκρασίας καὶ παρουσιάζουσι περίεργα φαινόμενα. Οὕτω πήγνυται τάχιστα ὁ ὑδράργυρος, τὸ οἰνόπνευμα κλ., ὁ μόλυβδος ἐν τῷ ὑγρῷ ἀέρι καθίσταται σκληρὸς καὶ ἐλαστικὸς ὡς ὁ χάλυψ. Τὰ ἄνθη, τὰ ξύλα κλ. καθίστανται ξηρὰ καὶ θρύπτονται εὐχερῶς. Τέλος τὰ μέταλλα, ἀγόμενα εἰς ταπεινοτάτας θερμοκρασίας, καθίστανται ὑπεραγωγὰ (βλ. λέξιν), τουτέστιν ἡ ἀντίστασις αὐτῶν εἰς τὴν διέλευσιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ῥεύματος γίνεται ἐλαχίστη καὶ δύναται λ. χ. διὰ λεπτοτάτου σύρματος χαλκοῦ νὰ διέλθῃ ῥεῦμα ἰσχυρότατον χωρὶς τὸ μεταλλικὸν σύρμα νὰ θερμανθῇ αἰσθητῶς, ἐν ᾧ, ἂν τὸ αὐτὸ ῥεῦμα διήρχετο διὰ τοῦ σύρματος εἰς τὴν συνήθη θερμοκρασίαν, θὰ ἐπέφερε τὴν πυράκτωσιν καὶ τῆξιν αὐτοῦ.

Βιομηχανικαὶ ἐφαρμογαί. Ὅπως παράσχωμεν εἰκόνα τῆς εὐρυτάτης χρησιμοποιήσεως τοῦ ὑγροῦ ἀέρος καὶ τῶν προϊόντων αὐτοῦ, ὀξυγόνου καὶ ἀζώτου, ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1919 ἡ ἑταιρεία Lindes Eismaschinen τοῦ Μονάχου ἠρίθμει τὰς ἑξῆς ἐγκαταστάσεις ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ :

209	ἐγκατ.	παραγωγῆς	ὀξυγόν.	διὰ παροχὴν	72.500.000	κυβ. μ.
55	»	»	ἀζώτου	»	310.000.000	» »
18	»	»	ὑδρογόνου	»	29.000.000	» »

καὶ 120 ἐγκαταστάσεις παραγωγῆς ὑγροῦ ἀέρος, αὗται δὲ ἐπολλαπλασιάσθησαν μέχρι σήμερον.

Πλὴν τούτων ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ κλπ. ὑπάρχουσι πλεῖσται ἐγκαταστάσεις τοῦ συστήματος τοῦ Claude, τοῦ Heyland καὶ ἄλλων, παρέχουσαι εὔωνον τὸν ὑγρὸν ἀέρα καὶ τὰ ἀπ' αὐτοῦ παράγωγα.

Τὸ ἐκ τοῦ ὑγροῦ ἀέρος λαμβανόμενον ὀξυγόνον ἀποταμιεύεται καὶ φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ἐντὸς κυλίνδρων ἐκ χάλυβος ὑπὸ πίεσιν 150 ἀτμοσφαιρῶν. Αἱ ἐφαρμογαὶ τούτου εἰς βιομηχανικὰς ἀνάγκας εἶναι πολυάριθμοι. Αἱ ὑψηλαὶ θερμοκρασίαι, αἵτινες παράγονται κατὰ τὴν καῦσιν τοῦ ὀξυγόνου μετὰ τῆς ἀσετυλίνης καὶ ἄλλων καυστῶν σωμάτων εἰς καταλλήλους καμινευτῆρας, χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν αὐτοκόλλησιν (βλ. λέξιν) τῶν μετάλλων, τοῦ σιδήρου τοῦ χάλυβος, τοῦ χυτοσιδήρου, τοῦ ἀργιλλίου. Διὰ τῆς αὐτοκολλήσεως ταύτης ἐπιτυγχάνουσιν ἤδη πλείστας κατασκευὰς εἰδικάς, συνδέσεις, συγκολλήσεις, ἐπιδιορθώσεις εἰς ποικιλοτάτας ἀνάγκας, ὡς λ. χ. κατασκευὰς εἰδικὰς ὑποδοχέων, σωλήνων κλ. καὶ εὐχερῶς γινομένας ἐπιδιορθώσεις βεβλαμμένων τμημάτων μηχανῶν, ὀδοντωτῶν τροχῶν, λεβήτων ἀτμομηχανῶν, κυλίνδρων αὐτοκινήτων κλ.

Μία τῶν ἐνδιαφερουσῶν ἐφαρμογῶν τοῦ ὀξυγόνου εἶναι ἡ τμῆσις τῶν μετάλλων, στηριζομένη εἰς τὸ ἀπὸ πολλοῦ γνωστὸν φαινόμενον, καθ' ὃ ὁ σίδηρος καὶ ὁ χάλυψ καίονται ζωηρῶς ἐν τῷ ὀξυγόνῳ. Ἐν πρώτοις δι' εἰδικοῦ καμινευτῆρος, τροφοδοτουμένου δι' ὀξυγόνου, ἄγεται τὸ πρὸς τμῆσιν μεταλλικὸν τεμάχιον εἰς λευκοπύρωσιν κατὰ τὴν ἀφετηρίαν τῆς γραμμῆς χαράξεως. Ἀκολούθως διευθύνεται πρὸς τὸ ἐρυθροπυρωθὲν μέρος λεπτὸν ῥεῦμα ὀξυγόνου. Ἡ καῦσις τοῦ σιδήρου πρὸς τὸ ὀξυγόνον γίνεται τόσον ὁρμητικῶς, ὥστε, οἱονδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὸ πάχος τοῦ μετάλλου, τοῦτο διαπερᾶται καὶ ἡ λεπτὴ φλὲψ τοῦ ὀξυγόνου διέρχεται διὰ τοῦ διανοιγομένου χάσματος εὐχερῶς καὶ ταχέως. Κατορθοῦται νὰ τέμνων-

Digitized by Google

ται οὕτω πλάκες πάχους 40 ἑκατ. καὶ ἄνω.

Εἰς τὴν οὕτω ἀναπτυσσομένην ὑψηλὴν θερμοκρασίαν τήκεται ἐπίσης τὸ *ἀργίλλιον* εὐχερέστατα. Μιγνυομένου δὲ τοῦ ἀργιλλίου μὲ διάφορα μεταλλικὰ ὀξείδια, προέρχονται οἱ διάφοροι *τεχνητοὶ πολύτιμοι λίθοι*, ρουβίνιον, σάπφειρος, σμάραγδος, οἵτινες ἀνταγωνίζονται σήμερον πρὸς τοὺς γνησίους λίθους καὶ τῶν ὁποίων ἡ κατασκευὴ ἀποτελεῖ νῦν σπουδαιοτάτην βιομηχανίαν.

Χρησιμοποίησις τοῦ ἐκ τοῦ ὑγροῦ ἀέρος ἀζώτου. Τὸ ἄζωτον, τὸ προερχόμενον ὡς εἴδομεν ἐκ τοῦ ὑγροῦ ἀέρος, τὸ θεωρούμενον ὡς ἀδρανὲς ἀέριον τοῦτο, ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι. Διὰ τούτου ἐλύθη πρακτικῶς τὸ πρόβλημα τῆς τεχνητῆς παρασκευῆς τῶν λιπασμάτων. Ὄντως θερμαίνοντες τὸ ἀνθρακασβέστιον εἰς ρεῦμα λίαν καθαροῦ ἀζώτου, λαμβάνομεν τὴν *κυαναμίδην*, αὕτη δέ, ἀποσυντιθεμένη διὰ τῶν ὑδρατμῶν, παρέχει τὴν *συνθετικὴν ἀμμωνίαν κλ.*

Ἐν τῇ μεταλλουργίᾳ τὸ ὑγρὸν ὀξυγόνον ἔχει ἐπίσης μεγάλην σημασίαν, ὡς δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν ἐκ τῶν γενομένων ἄχρι τοῦδε δοκιμῶν. Ἡ προσφύσησις τοῦ ὀξυγονούχου ἀέρος θέλει συντελέσει ὅπως λειτουργήσωσιν αἱ ὑψηλαὶ κάμινοι ἐν τῷ μέλλοντι ὑπὸ συνθήκας μᾶλλον πλεονεκτικάς.

Ἐφαρμογὴ τοῦ ὀξυγόνου ὡς ἐκρηκτικοῦ μέσου. Πλὴν τῶν ἄλλων ἐφαρμογῶν ἀναφέρομεν τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὑγροῦ ὀξυγόνου ὡς ἐκρηκτικοῦ μέσου, ἰδίᾳ ἐφαρμοζομένου εἰς τὰς διατρήσεις σηράγγων καὶ εἰς ἄλλα ὑπόγεια ἔργα μεγάλης σημασίας.

Τὸ ὑγρὸν ὀξυγόνον εἶναι πτητικὸν καὶ δὲν δύναται βεβαίως νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἐκρηκτικὸν μέσον, τοιοῦτον οἷον ἐκ τῶν συσκευῶν τῆς ὑγροποιήσεως προέρχεται. Χρησιμοποιεῖται ὅμως ὑγρὸν ὡς πυρὴν ἢ ψυχὴ φυσιγγίων, συνισταμένων ἐξ ἀδρανοῦς ἀπορροφητικῆς οὐσίας, ἥτις ἐμποτίζεται δι' ὀξυγόνου ὑγροῦ τόσον ὥστε, παρ' ὅλην τὴν ἀναπόφευκτον ἐξάτμισιν, ἀπομένει ἐν τῷ φυσιγγίῳ ἱκανὴ ποσότης ὑγροῦ ὀξυγόνου διὰ πλήρη καῦσιν μετὰ χρόνον ἱκανόν, ὥστε νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν χειριζόμενον ἐργάτην νὰ πληρώσῃ πλείστας ὀρυχθείσας ὑπονόμους.

Τὸ ὑγρὸν ὀξυγόνον, παρασκευαζόμενον ἐν τῷ μηχανοστασίῳ, ὡς ἀνωτέρω, μεταφέρεται καθ' ὡρισμένον χρόνον ἐντὸς μεταλλικῶν δοχείων τῶν 5 λίτρων, μετὰ διπλῶν τοιχωμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ χῶρος διατηρεῖται κενὸς ἀέρος καὶ ἔχει παρεντεθῆ ποσότης ξυλάνθρακος.

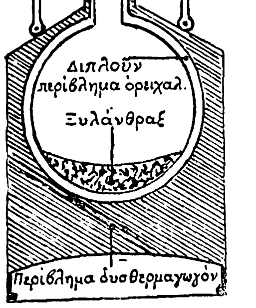

Ὅταν μεταφερθῶσι τὰ δοχεῖα ταῦτα εἰς τὰς ὑπογείους σήραγγας, μεταγγίζεται τὸ ὑγρὸν ὀξυγόνον εἰς ἕτερα δοχεῖα εὐρύστομα (τοῦ Dewar), ἐντὸς τῶν ὁποίων βυθίζονται τὰ προπαρεσκευασμένα φυσίγγια πρὸς ἐμποτισμόν. Τὰ φυσίγγια συνίστανται γενικῶς ἐκ χαρτίνου κυλίνδρου, διαμέτρου 25—50 χιλιοστομέτρων καὶ μήκους 20—40 ἑκατοστομέτρων, περιέχοντος τὴν ἀπορροφητικὴν οὐσίαν, ἥτις συνήθως ἔχει ὡς βάσιν τὸν ἄνθρακα ὑπὸ ἰδίαν φυσικὴν κατάστασιν. Αὕτη ἀπορροφᾷ σχεδὸν πενταπλάσιον βάρος ὑγροῦ ὀξυγόνου καί, λόγῳ τῆς ἄκρας διαιρετότητος αὐτῆς, ἡ καῦσις δύναται νὰ γίνῃ λίαν ταχέως.

Κατασκευάζονται διαφόρου γομώσεως φυσίγγια ὑπὸ τὸν τύπον «AL» ποικιλλούσης ρηκτικῆς δυνάμεως, ἐνίοτε ἰσχυρᾶς ὡς τῆς δυναμίτιδος ἢ ἠπιωτέρας τῆς κοινῆς πυρίτιδος. Ὁ τρόπος τῆς χρήσεως τῶν φυσιγγίων τούτων εἶναι ὁ ἑξῆς.

Πέντε ἢ δέκα λεπτὰ πρὸ τῆς φορτίσεως τῶν ὑπονόμων, ὁ ἐργάτης βυθίζει τὰ φυσίγγια εἰς τὸ ὑγρὸν ὀξυγόνον πρὸς ἐμποτισμόν, ὅστις συντελεῖται περίπου εἰς 5 λεπτὰ τῆς ὥρας. Ὁ ἐργάτης ἀνασύρει τότε τὰ ἐμποτισθέντα φυσίγγια καὶ θέτει ταῦτα εἰς τὰς ἀνορυχθείσας ὀπὰς τῶν ὑπονόμων διὰ ξυλίνης λαβίδος, εἶτα δὲ θέτει πῦρ εἰς ταῦτα διὰ θρυαλλίδος Bickford ἢ δι' ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἔμπειρος ἐργάτης δύναται νὰ τροφοδοτήσῃ πέντε περίπου ὑπονόμους ἐντὸς 10—15 λεπτῶν. Τὰ προϊόντα τῆς καύσεως εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ μὴ καθιστῶσι τὴν παραμονὴν τῶν ἐργατῶν ἀνέφικτον ἐν ταῖς στοαῖς, ἐν αἷς ἐγένετο ἡ ἔκρηξις. Τὰ φυσίγγια AL διατηροῦσι τὴν ἱκανότητα αὐτῶν $^1/_2$ τῆς ὥρας ἢ τὸ πολὺ 1 ὥραν ἀπὸ τῆς ἐμβαπτίσεώς των ἐν τῷ ὑγρῷ ὀξυγόνῳ.

Ἡ ἐφαρμογὴ τούτων εἰς τὰς διατρήσεις μεγάλων σηράγγων, ὑπογείων στοῶν κλ. εἶναι σήμερον λίαν εὐρεῖα.

Γ. ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

[ΧΗΜΕΙΑ].— Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ εἶναι μῖγμα πολλῶν ἀερίων. Ἀποτελεῖται κυρίως ἐξ ἀζώτου κατὰ τὰ $^4/_5$ καὶ ἐξ ὀξυγόνου κατὰ τὸ $^1/_5$ περίπου, ἐκτὸς δὲ τούτων περιέχει καὶ τὰ *εὐγενῆ* καλούμενα ἀέρια: ***ἥλιον, νέον, ἀργόν, κρυπτὸν*** καὶ *ξένον* (οὕτω κληθέντα λόγῳ τῆς ἀδρανείας των πρὸς ἕνωσιν μετὰ τῶν ἄλλων στοιχείων) εἰς ποσότητα 1%, διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος (0,05%), ὑδρατμοὺς εἰς ποσότητας ποικίλας, ὡς ἐπίσης καὶ ἐλαχίστας ποσότητας ὑδρογόνου. Ἀναλόγως τῶν τοπικῶν συνθηκῶν ὁ ἀὴρ δυνατὸν νὰ περιέχῃ καὶ ἄλλα ἀέρια ἐπιβλαβῆ διὰ τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς π. χ. διοξείδιον τοῦ θείου, ὑδρόθειον καὶ ἀμμωνίαν.

Ἡ μελέτη τῶν ὑψηλῶν στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας ἀπέδειξεν ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ ἀέρος ἀλλοιοῦται ἀναλόγως τοῦ ὕψους. Οὕτω ἡ περιεκτικότης τοῦ ἀέρος εἰς ἐλαφρὰ ἀέρια αὐξάνει ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα εἰς ὕψος. Εἰς ὕψος ἀνώτερον τῶν 90 χιλ/μέτρων ἡ ἀτμοσφαῖρα φέρεται ἀποτελουμένη ἀποκλειστικῶς ἐξ ὑδρογόνου ἐν ἀραιοτάτῃ καταστάσει.

Ἐκ τῶν συστατικῶν τοῦ ἀέρος τὸ ὀξύγονον συντελεῖ εἰς τὴν ἀναπνοὴν τῶν ζώων καὶ εἰς τὰ φαινόμενα τῆς καύσεως. Ἡ ἀδιάκοπος αὕτη δαπάνη τοῦ ὀξυγόνου ἔπρεπε νὰ συνεπιφέρῃ καὶ ἐλάττωσιν τῆς ποσότητος τοῦ στοιχείου τούτου ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι. Ἐν τούτοις πειραματικῶς ἀπεδείχθη ὅτι ἡ σύστασις τοῦ ἀέρος παραμένει *πάντοτε* σταθερά. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται ὡς ἀκολούθως: Τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων καὶ γενικῶς τὰ πράσινα αὐτῶν μέρη, διὰ καταλλήλων ὀργάνων, ἀπορροφῶσιν ἐκ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ὕδωρ καὶ ἀνθρακικὸν ὀξὺ τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων διὰ τῆς χλωροφυλλιακῆς ἀφομοιώσεως μεταβάλλονται εἰς ἑνώσεις τοῦ τύπου $Cn\ H_2m\ Om$ ὑπὸ ταυτόχρονον ἔκλυσιν ὀξυγόνου, κατὰ τὴν ἀντίδρασιν:

$$n\ CO_2 + m\ H_2\ O = Cn\ H_2m\ Om + n\ O_2$$

Τὰς συνθέσεις ταύτας καλοῦμεν ὑδατάνθρακας τῶν ὁποίων οἱ κυριώτεροι εἰσίν: ἡ κυτταρίνη, τὸ ἄμυλον καὶ τὸ σάκχαρον. Ἡ ἡμερησία αὕτη ἀναπνοὴ τῶν φυτῶν συντελεῖ οὕτω εἰς τὴν συνεχῆ ἀνανέωσιν τοῦ ὀξυγόνου ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ.

Ἀνάλυσις τοῦ ἀέρος. Τὴν σύστασιν τοῦ ἀέρος ἀνευρίσκομεν δι' ἀναλύσεως αὐτοῦ. Τὴν εἰς ὀξυγόνον περιεκτικότητα τοῦ ἀέρος ἀνευρίσκομεν τῇ βοηθείᾳ διαφόρων συσκευῶν χρησιμοποιουμένων ἐν τῇ ἀναλύσει τῶν ἀερίων, ἐξ ὧν ἡ μᾶλλον ἐν χρήσει λόγῳ τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς ταχύτητος, μεθ' ἧς τελεῖται ὁ προσδιορισμός, εἶναι ἡ συσκευὴ τοῦ Hofmann, ἄλλως *εὐδιόμετρον*, ἐκ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως εὐδία καλουμένη.

Ἡ ἀρχὴ ἐφ' ἧς βασίζεται ἡ λειτουργία τῆς συσκευῆς τοῦ Hofmann εἶναι ἡ ἀκόλουθος: Ὡρισμένος ὄγκος ἀέρος μίγνυται ἐντὸς ἀερομετρικοῦ ἠριθμημένου σωλῆνος μεθ' ὡρισμένου ὄγκου ὑδρογόνου τὸ ὁποῖον τῇ ἐπιδράσει ἠλεκτρικῶν σπινθήρων, ἐντὸς τοῦ ἀερομετρικοῦ σωλῆνος παραγομένων, ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος πρὸς ὕδωρ. Ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ ἐν τῷ σωλῆνι ἀερίου ὄγκου πρὸ τῆς διόδου καὶ μετὰ τὴν δίοδον τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, εὑρίσκομεν τὸν ὄγκον τοῦ πρὸς ὕδωρ δεσμευθέντος ὀξυγόνου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι 1 ὄγκος ὀξυγόνου ἑνοῦται μετὰ δύο ὄγκων ὑδρογόνου πρὸς σχηματισμὸν ὕδατος. Ἔστω π. χ. ὅτι ἐλήφθησαν 20 κ. ἑ. ἀέρος καὶ 10 κ. ἑ. ὑδρογόνου. Τὸ σύνολον τοῦ ὄγκου θὰ εἶναι 30 κ. ἑ. Μετὰ τὴν δίοδον τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, ὁ ὄγκος τῶν ἀερίων κατῆλθεν εἰς 18 κ. ἑ. Ἡ διαφορά, ἥτις ἐνταῦθα εἶναι 12 κ. ἑ. παρέχει τὸ σύνολον τῶν ὄγκων τοῦ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου τῶν πρὸς ὕδωρ ἑνωθέντων. Ἐπειδὴ εἷς ὄγκος ὀξυγόνου ἀπαιτεῖ δύο ὄγκους ὑδρογόνου πρὸς ἕνωσιν, ἕπεται ὅτι τὰ 12 κ. ἑ. ἀντιστοιχοῦσι πρὸς 4 κ. ἑ. ὀξυγόνου καὶ 8 κ. ἑ. ὑδρογόνου, ἤτοι ἐκ τῶν 20 κ. ἑ. τοῦ ληφθέντος ἀέρος τὰ 4 κ. ἑ. ἦσαν καθαρὸν ὀξυγόνον, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ὁ ἀὴρ ἀποτελεῖται κατὰ τὰ 20% κατ' ὄγκον ἐξ ὀξυγόνου.

Πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος CO_2 φέρεται ὡρισμένος ὄγκος ἀέρος εἰς στενὴν ἐπαφὴν μετὰ διαλύματος ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου $Ba(OH)_2$ γνωστῆς περιεκτικότητος. Οὕτω τὸ ὑδροξείδιον τοῦ βαρίου δεσμεύει τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος πρὸς ἀνθρακικὸν βάριον $BaCO_3$. Ἐκ τῆς μετρήσεως τῆς περισσείας τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου εὑρίσκεται τὸ πρὸς δέσμευσιν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος καταναλωθέν, ἐξ οὗ δι' ὑπολογισμοῦ εὑρίσκεται τὸ ποσὸν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος.

Πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ἐν τῷ ἀέρι περιεχομένου ὕδατος ὑπὸ μορφὴν ὑδρατμῶν χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἀκόλουθον συσκευήν: Μεγάλη κυλινδρικὴ φιάλη χωρητικότητος 5—7 λίτρων φέρουσα ὀλίγον ἄνωθεν τῆς βάσεως αὐτῆς ὀπήν, εἰς τὸ διάτρητον πῶμα τῆς ὁποίας ἁρμόζεται στρόφιγξ, πληροῦται τελείως δι' ὕδατος καὶ πωμάζεται εἶτα ἡ φιάλη ἀεροστεγῶς διὰ πώματος διατρήτου, δι' οὗ διέρχεται ὁ ἀπαγωγὸς σωλὴν πλυντρίδος, πεπληρωμένης κατὰ τὸ τέταρτον διὰ θειϊκοῦ ὀξέος.

Ὁ ἕτερος τῶν ἀπαγωγῶν τῆς πλυντρίδος συνδέεται μετὰ προεζυγισμένου ὑοειδοῦς σωλῆνος πεπληρωμένου διὰ χλωριούχου ἀσβεστίου οὗτινος τὸ ἕτερον ἄκρον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα. Ἀνοίγομεν τὴν στρόφιγγα τῆς φιάλης καὶ τὸ ἐκρέον ὕδωρ δεχόμεθα ἐν μετρητικῷ κυλίνδρῳ, ὁπότε, λόγῳ τοῦ σχηματιζομένου κενοῦ, ἀπορροφᾶται ἐκ τοῦ ἀνοικτοῦ ἄκρου τοῦ ὑοειδοῦς σωλῆνος ἀήρ, ὅστις, διερχόμενος πρῶτον διὰ τοῦ ὑοειδοῦς σωλῆνος, καταλείπει τοὺς ὑδρατμοὺς αὐτοῦ.

Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου διακόπτομεν τὴν ἐκ τῆς φιάλης ἐκροὴν τοῦ ὕδατος καὶ ἀποζευγνύομεν τὸν ὑοειδῆ σωλῆνα, ὃν καὶ σταθμίζομεν.

Ἡ διαφορὰ τῆς πρώτης σταθμίσεως ἀπὸ τῆς δευτέρας δίδει τὸ βάρος τοῦ ὕδατος, ἐνῷ ἐξ ἄλλου δι' ἁπλῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἐν τῷ μετρητικῷ κυλίνδρῳ ὄγκου τοῦ ὕδατος λαμβάνομεν τὸν ὄγκον τοῦ ἐκ τῆς συσκευῆς διελθόντος ἀέρος.

Εὐγενῆ ἀέρια. Ὁ ἀὴρ παρουσιάζει μέγα ἐνδιαφέρον τόσον ἀπὸ χημικῆς ἀπόψεως ὅσον καὶ ἀπὸ βιομηχανικῆς τοιαύτης, λόγῳ τῆς παρουσίας ἐν αὐτῷ τῶν εὐγενῶν ἀερίων.

Ὁ Λόρδος Rayleygh καὶ ὁ Sir W. Ramsay πρῶτοι παρετήρησαν κατὰ τὸ 1894 ὅτι τὸ ἀτμοσφαιρικὸν ἄζωτον εἶναι πυκνότερον τοῦ χημικοῦ ἀζώτου, ὅπερ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἐκ τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν ἑνώσεων τοῦ στοιχείου τούτου. Ἐπειδὴ αἱ τελευταῖαι αὗται ἑνώσεις εἰσὶ συνθέσεις χημικῶς καθωρισμέναι καὶ οὐχὶ μίγματα, οἱ δύο Ἄγγλοι φυσιοδίφαι συνεπέραναν ὅτι τὸ ἄζωτον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἔδει νὰ περιέχῃ καὶ ξένα στοιχεῖα μεγαλυτέρας πυκνότητος. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὁρμώμενοι κατώρθωσαν διὰ μεθοδικῶν τρόπων νὰ ἀποχωρίσωσι τὸ ἄζωτον ἀπὸ τῶν ξένων στοιχείων, διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν δὲ τούτων εἰργάσθησαν κατὰ διαφόρους τρόπους.

Ἡ πρώτη μέθοδος βασίζεται ἐπὶ τῆς ἰδιότητος ἣν κέκτηται τὸ ἄζωτον νὰ ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀξυγόνου ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἠλεκτρικῶν σπινθήρων, σχηματίζον διοξείδιον τοῦ ἀζώτου N_2O_4. Τὸ σῶμα τοῦτο δύναται νὰ ἀπορροφηθῇ ὑπὸ καυστικοῦ κάλεος. Πρὸς τοῦτο εἰς δοχεῖον περιέχον ὑδράργυρον τοποθετεῖται ἀνεστραμμένος κώδων πλήρης ἀέρος καὶ διοχετεύεται ὀξυγόνον. Ὑπὸ τὸν κώδωνα ὑπάρχει δοχεῖον μετὰ πυκνοῦ διαλύματος καυστικοῦ κάλεος. Ἤδη ἐντὸς τοῦ κώδωνος καὶ τῇ βοηθείᾳ πηνίου παράγομεν ἠλεκτρικοὺς σπινθῆρας.

Τὸ ἄζωτον ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀξυγόνου πρὸς διοξείδιον τοῦ ἀζώτου N_2O_4. Ἡ περίσσεια τοῦ ὀξυγόνου ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ κώδωνος τῇ ἐπιδράσει φωσφόρου. Τὸ ἐν τῷ κώδωνι παραμένον ἀερῶδες μῖγμα ἀποτελεῖται ἐκ τῶν εὐγενῶν ἀερίων.

Δευτέρα μέθοδος ἀποχωρισμοῦ τῶν εὐγενῶν ἀερίων εἶναι ἡ μέθοδος ἀπορροφήσεως τοῦ ὀξυγόνου ὑπὸ χαλκοῦ. Ὁ χαλκὸς ὀξειδοῦται πρὸς ὀξείδιον χαλκοῦ, τὸ δὲ ἀέριον ὑπόλειμμα διοχετεύεται εἰς σωλῆνα, ὅστις θερμαίνεται μέχρις ἐρυθροπυρώσεως καὶ περιέχει μαγνήσιον. Τὸ ἄζωτον ἑνοῦται μετὰ τοῦ μαγνησίου καὶ παραμένει μῖγμα ἀποτελούμενον ἐκ τῶν εὐγενῶν ἀερίων.

Τὸ λίθιον, ἰδίως δὲ τὸ ἀσβέστιον (ἢ μᾶλλον μῖγμα μαγνησίου καὶ ἀσβεστίου), ἑνοῦται εὐκολώτερον μετὰ τοῦ ἀζώτου.

Ἐπίσης ἑτέρα μέθοδος ἀποχωρισμοῦ τῶν εὐγενῶν ἀερίων συνίσταται εἰς τὴν διοχέτευσιν ἀέρος εἰς σωλῆνα, θερμαινόμενον περὶ τοὺς 800° καὶ περιέχοντα ἀνθρακοῦχον ἀσβέστιον. Τὸ ὀξυγόνον καὶ ἄζωτον συγκρατοῦνται τελείως, τὸ μὲν πρῶτον σχηματίζον *ὀξείδιον τοῦ ἀσβεστίου*, τὸ δὲ δεύτερον ***κυαναμίδην***, κατὰ τὰς ἀντιδράσεις:

$$\underset{\text{ἀνθρακ. ἀσβέστ. + ὀξυγ.}}{Ca\ C_2 + O} = \underset{\text{ὀξείδιον ἀσβεστίου + ἄνθραξ}}{Ca\ O + C_2}$$

$$\underset{\text{ἀνθρακοῦχον ἀσβέστιον + ἄζωτον}}{Ca\ C_2 + N} = \underset{\text{κυαναμίδη + ἄνθραξ}}{Ca{=}N{-}C{\equiv}N + C}$$

Τὸ οὕτω λαμβανόμενον μῖγμα εὐγενῶν ἀερίων ὑγροποιεῖται καὶ ὑποβάλλεται εἰς κλασματικὴν ἀπόσταξιν.

Ὁ Ramsay καὶ οἱ συνεργάται αὐτοῦ Collin καὶ Travers ἐξήγαγον τὰ ἀέρια ταῦτα ἐκ τοῦ ὑγροποιηθέντος ἀέρος. Πρὸς τοῦτο ὑπέβαλον εἰς λίαν λεπτὴν κλασματικὴν ἀπόσταξιν τὰ ἀερώδη ὑπολείμματα τῆς ἐξατμίσεως τοῦ ὑγροῦ ἀέρος, εὗρον δὲ εἰς μὲν τὰ πρῶτα κλάσματα τῆς ἀποστάξεως πλὴν τοῦ *ἡλίου* καὶ τὸ *νέον*, εἰς δὲ τὰ τελευταῖα κλάσματα τῆς ἀποστάξεως τὸ *κρυπτὸν* καὶ *ξένον*, ἀέρια κατ' ἐξοχὴν ἀδρανῆ—δῆλα δὴ δυσκόλως ἑνούμενα μετ' ἄλλων στοιχείων—καὶ ἀξιοσημείωτα διὰ τὰ μεγάλα ἀτομικὰ αὐτῶν βάρη.

Ὁ Claude κατόπιν ἐντεταμένων ἐρευνῶν, πεισθεὶς ὅτι τὰ ἀέρια ταῦτα πλὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐνδιαφέροντος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τύχωσιν εὐρείας καὶ ἀξιολόγου βιομηχανικῆς ἐφαρμογῆς, ἐσκέφθη νὰ ἐξαγάγῃ ταῦτα ἐκ τοῦ ἀέρος εἰς μεγάλας ποσότητας, ὥστε νὰ θεωρῶνται βιομηχανικῶς ὡς δευτερεύοντα προϊόντα τῆς βιομηχανίας τοῦ ὀξυγόνου καὶ ἀζώτου. Οὕτω ὁ Claude τῷ 1908 κατώρθωσε τὴν ἀπομόνωσιν τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ νέου, μόνον δὲ τῷ 1916, τῇ συνεργασίᾳ τοῦ Le Rouge καὶ μετὰ τὰς ἐρεύνας τοῦ Linde ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος, κατώρθωσε νὰ ἀπομονώσῃ τὸ *ἀργὸν* εἰς βιομηχανικῶς ὑπολογισίμους ποσότητας.

Ἥλιον καὶ ***νέον.*** Ἀμφότερα τὰ ἀέρια ταῦτα ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Ramsay εἰς τὰ πρῶτα

Digitized by Google

προϊόντα τῆς κλασματικῆς ἀποστάξεως ὑγροποιηθέντος ἀέρος. Ὁ Claude διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἡλίου ἐχρησιμοποίησεν ἀντὶ τῆς ἀποστάξεως ὑγροποιηθέντος ἀέρος, τὴν συμπύκνωσιν τοῦ ἀερίου ὑπολείμματος, ὅπερ παραμένει κατὰ τὴν ὑγροποίησιν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Οὕτω μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ ἀζώτου ἐν ὑγρᾷ καταστάσει ἐξ ὑγροποιηθέντος ἀέρος, τὸ τελευταῖον ἀέριον ὑπόλειμμα εἶναι πλούσιον εἰς ἀέρια δυσκόλως ὑγροποιούμενα.

Ὁ Claude διὰ τὴν περαιτέρω κατεργασίαν τοῦ ἀερίου ὑπολείμματος ἐχρησιμοποίησε μηχάνημα τοῦ ὁποίου διάγραμμα παραθέτομεν.

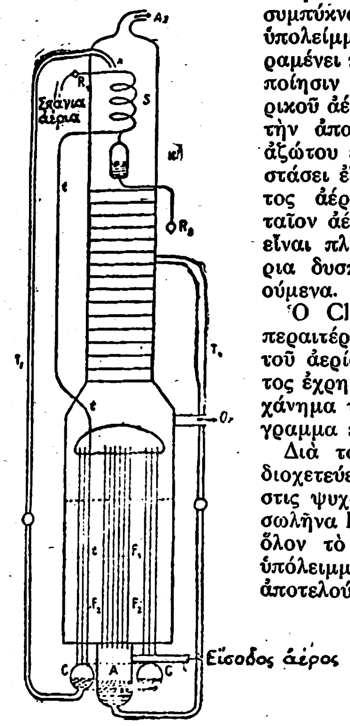

Διάγραμμα μηχανῆς Claude διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν εὐγενῶν ἀερίων

Διὰ τοῦ σωλῆνος A διοχετεύεται ὁ ἀήρ, ὅστις ψυχόμενος εἰς τὸν σωλῆνα F_1 ἐγκαταλείπει ὅλον τὸ ὀξ γόνον. Τὸ ὑπόλειμμα, ἐξ ἀζώτου ἀποτελούμενον, διέρχεται ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω διὰ τῶν σωλήνων F_2, ἔνθα ὑγροποιεῖται. Τὸ *νέον* καὶ τὸ *ἥλιον*, ὡς πτητικώτερα, ὑπάρχουσιν ἐν μέρει μὲν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἀζώτου εἰς τὸν συλλέκτην C, τοῦ ὁποίου τὸ συσσωρευόμενον προϊὸν χρησιμεύει ὡς πρώτη ὕλη διὰ τὰ στοιχεῖα ταῦτα. Τὸ ἀέριον ὑπόλειμμα διοχετεύεται νῦν διὰ τοῦ σωλῆνος t καὶ ὑπὸ πίεσιν 4 ἀτμοσφαιρῶν ἀνέρχεται εἰς τὸν ψυκτῆρα S, ὅστις εὑρίσκεται εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς στήλης καὶ ψύχεται δι' ὑγροῦ ἀζώτου εἰς τὴν θερμοκρασίαν τῶν —195°,5. Τὸ ἀέριον ὑγροποιεῖται εἰς τὸν ψυκτῆρα, ῥέει εἰς τὸν κάτωθεν τοῦ ψυκτῆρος εὑρισκόμενον συλλέκτην καὶ λαμβάνεται ἐκ τῆς στρόφιγγος R_2. Ἐκ τῆς στρόφιγγος R_1 λαμβάνομεν τὸ μὴ εἴσετι ὑγροποιηθὲν ἀέριον, ὅπερ εὑρίσκεται περιέχον 50 % ἥλιον καὶ νέον. Δι' ἀλλεπαλλήλων συμπυκνώσεων λαμβάνεται τὸ σύνολον τῶν ἐλαφρῶν εὐγενῶν ἀερίων.

Εἰς πολὺ μεγαλυτέρας ποσότητας τὸ ἥλιον εὑρίσκεται εἰς τὰς πηγὰς ἀερίου πετρελαίου τοῦ Canada καὶ Texas. Ἐκ τῶν πηγῶν τούτων ἐκλύονται ἡμερησίως περὶ τὰ 800,000 $μ^3$ ἀερίου, οὗτινος ἡ περιεκτικότης εἰς ἥλιον εἶναι 1% (κυρίως τῆς πηγῆς Petrolia τοῦ Texas). Τὸ ἀέριον τοῦτο περιέχει πλὴν τοῦ ἡλίου 60 % μεθάνιον, 10 % αἰθάνιον καὶ 30 % ἄζωτον, καθαρίζεται, συμπυκνοῦται

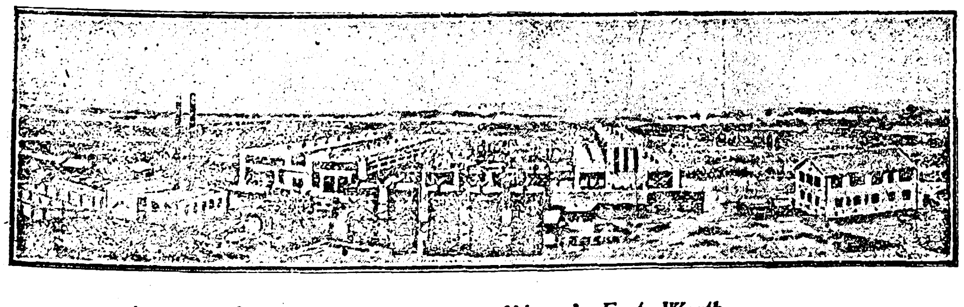
Ἐργοστάσιον παραγωγῆς «ἡλίου» ἐν Fort-Worth.

καὶ εἶτα μεθοδικῶς ὑγροποιεῖται διὰ μιᾶς τῶν δύο μεθόδων τοῦ Linde ἢ Claude. Ἅπαντα τὰ ἀνωτέρω ἀέρια πλὴν τοῦ ἡλίου ὑγροποιοῦνται, οὕτω δὲ λαμβάνεται ἀέριον, οὗ τὰ 92 % ἀποτελοῦνται ἐξ ἡλίου.

Κατὰ τὸ 1918 ὁ Ramsay ἐπρότεινε τὴν ὑγροποίησιν τῶν ἐκ τῶν πετρελαιοφόρων πηγῶν ἐκλυομένων ἀερίων διὰ τὴν παρασκευὴν μεγάλων ποσοτήτων ἡλίου μὲ σκοπὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ τὸ ἀέριον τοῦτο διὰ τὴν πλήρωσιν ἀεροστάτων.

Θεωρητικῶς τὸ ἥλιον εἶναι στοιχεῖον ἐξόχως σημαντικόν, διότι ἀπεδείχθη ὅτι γεννᾶται αὐτομάτως κατὰ τὴν ἀποσύνθεσιν ἐνίων στοιχείων, ἰδίως δὲ τοῦ ῥαδίου καὶ οὐρανίου. Ἡ ἀποσύνθεσις αὕτη συνοδεύεται καὶ ὑπὸ φαινομένων ῥαδιοενεργείας.

Τὸ ἥλιον εἶναι, μετὰ τὸ ὑδρογόνον, τὸ ἐλαφρότερον ἐξ ὅλων τῶν ἀερίων. Τὸ βάρος 1 λίτρ. ἡλίου εἶναι 0,1787 γρ. εἰς 0° καὶ ὑπὸ πίεσιν 760 m/m. Ἐπίσης ἐξ ὅλων τῶν ἀερίων τὸ ἥλιον εἶναι τὸ ἰδανικώτερον ἀέριον (βλ. ἀέρια ἰδανικὰ) καὶ τὸ πλέον δυσχερῶς ὑγροποιούμενον. Ὁ Kamerlingh-Onnes κατώρθωσε νὰ τὸ ὑγροποιήσῃ δι' ἐκτονώσεως μετὰ προηγουμένην ψῦξιν τοῦ ἀερίου εἰς —258°, εἰς ζέον ὑδρογόνον.

Τὸ σημεῖον ζέσεως τοῦ ἡλίου εἶναι —268°,7 ὑπὸ τὴν κανονικὴν πίεσιν. Ἡ κρίσιμος αὐτοῦ πίεσις εἶναι 3 ἀτμοσφ. Δι' ἐξατμίσεως τοῦ ἡλίου ἐν τῷ κενῷ ὁ Kamerlingh-Onnes κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ταπεινοτέραν ἄχρι τοῦδε γνωστὴν θερμοκρασίαν τῶν 2° ἀπολύτων. Τὸ ἥλιον χρησιμεύει διὰ τὴν πλήρωσιν ἀερικῶν θερμομέτρων, ἅτινα προορίζονται διὰ τὴν μέτρησιν λίαν ταπεινῶν θερμοκρασιῶν, καθ' ἃς τὸ ὑδρογόνον παύει νὰ ἀκολουθῇ τὸν νόμον Boyle-Mariotte (βλ. ἀέρια).

Τὸ νέον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς μέσον φωτισμοῦ λόγῳ τῆς εὐκολίας, μεθ' ἧς παράγονται αἱ ἠλεκτρικαὶ ἐκκενώσεις εἰς ἀτμοσφαῖραν τοῦ ἀερίου τούτου. Ἐὰν πληρώσωμεν διὰ νέου ὑάλινον σωλῆνα, περιέχοντα καὶ ὀλίγην ποσότητα ὑδραργύρου, ἀναταράξωμεν δὲ αὐτόν, παρατηροῦμεν καταύγειαν πορτοκαλλόχρουν, ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς ὀλίγης ποσοτητος ἠλεκτρισμοῦ ὅστις παράγεται διὰ τῆς τριβῆς τοῦ ὑδραργύρου ἐπὶ τῶν ὑαλίνων τοιχωμάτων τοῦ σωλῆνος.

Ἀργόν. Τὸ ἀέριον τοῦτο εὑρίσκεται ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι κατ' ἀναλογίαν μεγαλυτέραν (0,95 % κατ' ὄγκον) ἀπὸ τὰ δύο προηγούμενα ἀέρια, τὸ ἥλιον καὶ τὸ νέον. Ἡ παρουσία τοῦ ἀερίου τούτου ἐν τῷ ἀέρι καθιστᾷ τὴν βιομηχανίαν τῆς ὑγροποιήσεως τοῦ ἀέρος δυσχερῆ, λόγῳ τοῦ ὅτι τὸ σημεῖον ζέσεως τοῦ ἀργου ἔχει τιμὴν ἐνδιάμεσον τῶν σημείων ζέσεως τοῦ ὀξυγόνου καὶ τοῦ ἀζώτου (—186°, δηλαδὴ διαφέρει μόλις κατὰ 4° τοῦ σημείου ζέσεως τοῦ ὀξυγονου). Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἐξέρχεται τῆς συσκευης παραγωγῆς ὑγροῦ ἀέρος, ἐν μέρει μὲν μετὰ τοῦ ἀζώτου, γεγονὸς ἄνευ καὶ σπουδαίας σημασίας, ἐν μέρει δὲ μετὰ τοῦ ὀξυγόνου, πρᾶγμα ὀχληρὸν διὰ τὴν σύγχρονον βιομηχανίαν, ἥτις υπαιτεῖ ὀξυγόνον ἀπηλλαγμένον παντος ξένου στοιχείου. Εἶναι ὅθεν καταφανης ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπομονώσεως τοῦ ἀργοῦ τοσον δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀέριον, ἰδίως ὅμως διὰ τὴν καλυτέρευσιν τῆς παραγωγῆς ὀξυγόνου. Αἱ πρῶται προσπάθειαι τοῦ Claude ἀπέδοσαν ἰσχνὰ ἀποτελέσματα. Ἐν Γερμανίᾳ ὁ Linde κατώρθωσε, διαρκοῦντος τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, να φθάσῃ εἰς καλύτερα ἀποτελεσματα.

Ἀνεκαλύφθη ἐξ ἄλλου ὅτι διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ἠλεκτρικῶν λαμπτήρων εἶναι πολὺ καταλληλοτερον τοῦ αζώτου τὸ ἀργόν, τὸ ὁποῖον φερεται ὡς κακὸς ἀγωγὸς τῆς θερμότητος λόγῳ τοῦ μεγέθους τῶν ἀτομων αὐτοῦ, οὕτω δὲ ἡ θερμότης ἐκ τῶν μεταλλικῶν συρμάτων τοῦ λαμπτῆρος δυσκόλως φθάνει μέχρι τῶν τοιχωμάτων. Τοιουτοτρόπως ἡ βιομηχανια ἐπέτυχε τὴν θαυμασιαν ἀπόδοσιν τῶν ἡμιβαττικῶν (demi-watt) λαμπτήρων. Ἀπὸ τῆς στιγμης ταύτης ἡ ἀναγκη τῆς βιομηχανικῆς παρασκευης τοῦ ἀργοῦ καθίσταται ἐπιτακτική.

Αἱ νέαι προσπαθειαι τοῦ Claude ἀποδίδουσι μεγαλυτέραν ποσότητα ἀργοῦ, χωρις ὅμως νὰ ἐπέλθῃ καὶ σημαντικὴ καλυτέρευσις εἰς τὴν βιομηχανίαν τοῦ ὀξυγόνου.

Ἐν τῇ οἰκείᾳ μηχανῇ τοῦ Claude τὰ πτητικώτερα τοῦ ὀξυγόνου ὑγρὰ ῥέουσιν εἰς τὴν στήλην M. Τὸ ἀργὸν ἀνέρχεται οὕτω μετὰ τοῦ ἀζώτου εἰς τὴν στήλην, ἔνθα εὑρίσκον ψυχρότερα στρώματα ὑγροποιεῖται. Ἀλλὰ τὸ ὑγρὸν τοῦτο περιέχει 5-10% ἀργόν, ὀλίγον ἄζωτον καὶ πολὺ ὀξυγόνον. Ἐκ τοῦ διαμερίσματος τούτου τῆς στήλης M καὶ διὰ τοῦ σωλῆνος t τὸ ὑγρὸν φέρεται εἰς τὴν βοηθητικὴν στήλην M', ἐξ ἧς ῥέει πρὸς τὸν ἐξατμιστῆρα V' ἐγκαταλεῖπον καθ' ὁδὸν τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἀζώτου καὶ ἀργοῦ. Εἰς τὸν ἐξατμιστῆρα V' φθάνει ἤδη εἰς ὑγρὰν κατάστασιν ὀξυγόνον σχεδὸν καθαρόν, ὅπερ διοχετεύεται νῦν διὰ τοῦ σωλῆνος t' εἰς τὸν ἐξατμιστῆρα V τοῦ κυρίου μηχανήματος. Οὕτω ἀπαλλασσόμεθα τοῦ μεγίστου μέρους ὀξυγόνου, ἐνῷ τὸ ὑγρόν, ἐξ ἀζώτου καὶ ἀργοῦ ἀποτελούμενον μετὰ τὴν ἐξάτμισιν τοῦ ὀξυγόνου, ἀνέρχεται εἰς τὴν στήλην M'. Ἐκ τοῦ ὑγροῦ τούτου μίγματος τὸ ἀργὸν ἐν ὑγρᾷ καταστάσει ῥέει ἀφθόνως εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς στήλης καὶ εἰς ποσότητα ἴσην πρὸς τὴν ποσότητα ὀξυγόνου, ἥτις ἐξητμίσθη εἰς τὸν ἐξατμιστῆρα V'. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ταύτην τὸ ὀξυγόνον τῶν ἐξατμιζομένων ὑγρῶν ἄγεται πρὸς τὸν ἐξατμιστῆρα, ἐνῷ ἐκ τῆς στήλης ἐξέρχεται ἀργὸν ἐν ἀερίᾳ καταστάσει καὶ εἰς ποσότητα ἴσην πρὸς τὴν ποσότητα ἀργοῦ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει σὺν τῇ ποσότητι ὑγροῦ ἀργοῦ, ἥτις προέρχεται ἐκ τοῦ πρώτου μηχανήματος, φερομένη διὰ τοῦ σωλῆνος t. Τὰ ἀέρια ταῦτα, πλούσια εἰς ἀργὸν καὶ πτωχὰ εἰς ἄζωτον, φέρονται εἰς ἴδιον μηχάνημα (μὴ ἀπεικονιζόμενον ἐν τῷ σχήματι) ἔνθα θερμαίνονται. Οὕτω ποσότης ἀργοῦ ἴση πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ ὑγροῦ, ὅπερ φθάνει διὰ τοῦ σωλῆνος t, συλλέγεται καταλλήλως καὶ θεωρεῖται ὡς τὸ βιομηχανικὸν προϊόν.

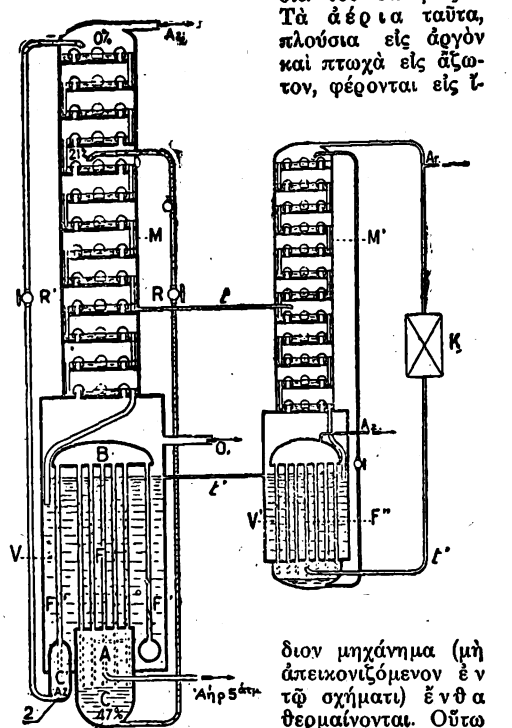

Μηχανὴ Claude διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ ἀργοῦ.

Ἡ μέθοδος αὕτη ἐφαρμόζεται ἐν Ἀγγλίᾳ κα Ἡνωμέναις Πολιτείαις ὑπὸ δύο Ἑταιριῶν, τῆς British Oxygene Co, καὶ τῆς Air Production Company. Ἐπίσης ἡ Ἑταιρία Linde παρασκευάζει, καθ' ὅμοιον ἐν ταῖς γενικαῖς γραμμαῖς τρόπον, ἀργὸν οὐχὶ ὅμως ἀπηλλαγμένον ἀζώτου.

Κρυπτὸν καὶ *ξένον*. Εἰς ποσότητας ἀπείρως μικροτέρας ἀπαντῶνται εἰς τὸν ἀέρα καὶ δύο ἕτερα ἀέρια, τὸ *κρυπτὸν* καὶ τὸ *ξένον*. Ἀμφότερα κέκτηνται ἰδιότητας ἐξόχως ἐνδιαφερούσας. Ἡ πυκνότης αὐτῶν, τρεῖς φορὰς μεγαλυτέρα τοῦ ἀέρος διὰ τὸ κρυπτὸν καὶ πεντάκις περίπου μεγαλυτέρα διὰ τὸν ξένον, δεικνύει μεγάλην περιπλοκὴν τοῦ ἀτόμου αὐτῶν καὶ μέγα ἀτομικὸν βάρος δι' ἀέρια. Τὰ φάσματα αὐτῶν εἰσὶν ἐξαισίας ὡραιότητος. Ἐπίσης τὰ ἀέρια ταῦτα δὲν διαπερῶνται ὑπὸ τῶν ἀκτίνων X.

Οἱ Moureu καὶ Lepape κατόπιν νεωτάτων ἐρευνῶν (Πρακτικὰ Γαλλικῆς Ἀκαδημίας 1926, ἐφήρμοσαν τὴν φασματοφωτομετρικὴν μέθοδον διὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ κρυπτοῦ καὶ ξένου εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα.

1 ὄγκος (1—2 κ. ἑ.) ἀκαθάρτου ἀργοῦ ληφθέντος ἐκ τοῦ ἀέρος ὑποβάλλεται εἰς κλασματικὴν ἀπορρόφησιν ὑπὸ ἄνθρακος κοκοκαρύων. Τὸ μήπω ἀπορροφηθὲν ἐλεύθερον ἀέριον ἐκδιώκεται. Ὁ σωλὴν ὁ περιέχων τὸν ἄνθρακα θερμαίνεται καὶ μετρεῖται ὁ ὄγκος τοῦ ἐκλυομένου ἀερίου. Τὸ κρυπτὸν καὶ ξένον προσδιορίζονται φασματοφωτομετρικῶς.

Αἱ νεώταται αὗται ἔρευναι ἔδοσαν τὴν ἀκόλουθον σύστασιν τοῦ ἀέρος εἰς εὐγενῆ ἀέρια:

	100 μέρη ἀτμ. ἀέρος κατὰ βάρος	κατ' ὄγκον
Ἀργόν	1,29	0,9323
Νέον	0,0012	0,0018
Ἥλιον	0,00007	0,0005
Κρυπτόν	0,0003	0,0002
Ξένον	0,00004	0,00009

Βιβλιογραφία: *Warts*: Chimie Inorganique.—*Claude*: Air Liquide, Oxygène, azote, gaz rares.

Σ. ΜΠΕΤΣΗΣ—Δ. ΤΣΑΜΑΔΟΣ

[ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑ]. Περὶ ἀέρος ἀπὸ μετεωρολογικῆς ἀπόψεως βλέπε εἰς λέξιν **ἀτμοσφαῖρα**.

[ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ].—ΠΕΠΙΕΣΜΕΝΟΣ ΑΗΡ. Ὁ ἀὴρ συμπιεζόμενος μειοῦται κατ' ὄγκον καὶ ἀποκτᾷ ἐλαστικότητα, ἥτις δύναται ν' ἀποδόσῃ ἔργον. Τῆς τοιαύτης ἰδιότητος τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος ἐγένετο κατὰ καιροὺς εὐρεῖα χρησιμοποίησις εἰς πλείστας ὅσας ἐφαρμογάς, ἰδιαιτέρως εἰς τὰς ἐργασίας τῆς διατρήσεως σηράγγων, εἰς τὰ μεταλλεῖα καὶ ὀρυχεῖα, εἰς θεμελιώσεις γεφυρῶν, εἰς παραγωγὴν ψύχους, εἰς τοὺς φυσητῆρας καμίνων, εἰς ἐγκαταστάσεις ἀερισμοῦ, εἰς μεταφορὰν ταχυδρομείων ἐντὸς σωλήνων, εἰς ἕλξιν τροχιοδρόμων κλπ.

Ὁ συμπεπιεσμένος ἀὴρ παρουσιάζει ἀπέναντι τοῦ ἀτμοῦ τὸ πλεονέκτημα ὅτι δὲν ψύχεται, δὲν ὑγροποιεῖται, καὶ δὲν παράγει ἀέρια δυνάμενα νὰ προκαλέσωσιν ἐκρήξεις· διοχετεύεται εὐχερῶς διὰ

Digitized by Google

σωλήνων ἢ μεταφέρεται ἐνιὸς εἰδικῶν δοχείων εἰς μεγάλας ἀποστάσεις· δὲν ὑγραίνει οὐδὲ αὐξάνει τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος τῶν σηράγγων ἢ τῶν ὀρυχείων, ἀπεναντίας δὲ συμβάλλει εἰς τὸν ἀερισμὸν αὐτῶν. Ἡ χρησιμοποίησίς του εἶναι λίαν οἰκονομικὴ καὶ αἱ τριβαὶ κατὰ τὴν διοχέτευσιν ἐλάχισται. Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὴν σήραγγα τοῦ Hoosac· ἐκ ταύτης διεβιβάσθη ἀὴρ πιέσεως 4,7 ἀτμοσφαιρῶν ἐντὸς σωλήνων διαμέτρου 200 χιλιοστῶν, εἰς ἀπόστασιν δὲ 2158 μέτρων ἀπὸ τῆς τροφοδοτήσεως ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἀπώλεσεν ἐξ αἰτίας τῶν τριβῶν μόνον 140 γραμμάρια ἀνὰ τετραγ. ἑκατοστόν, ἤτοι $^1/_7$ περίπου τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ἡ χρῆσις τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος ὑπὸ τὴν ἁπλουστέραν αὐτοῦ μορφὴν ἦτο γνωστὴ εἰς τὸν 6ον π. Χ. αἰῶνα. Σχετικῶς ἀναφέρει ὁ Ἀριστοτέλης ὅτι εἰς τοὺς δύτας παρείχετο ὁ πρὸς ἀναπνοὴν ἀὴρ ἐντὸς ἀνεστραμμένου κώδωνος, ὃν ἐνεβάπτιζον ἐντὸς τοῦ ὕδατος κρατοῦντες αὐτὸν κατακόρυφον. Ὁ Κτησίβιος, ὅστις ἐφεῦρε τὴν ἀντλίαν, παρετήρησεν ὅτι ὁ ἀὴρ ἦτο ἐπιδεκτικὸς συμπιέσεως, ὁ δὲ μαθητὴς αὐτοῦ Ἥρων ὁ Ἀλεξανδρινὸς συνέγραψε πραγματείαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἔκτοτε μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ Παπίνου (Papin) οὐδεμία νεωτέρα πρόοδος ἐσημειώθη. Ὁ Παπῖνος ἐπρότεινε τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος πρὸς κίνησιν τῶν μηχανῶν, τῷ δὲ 1726 ὁ Rowe ἐσχεδίασε τρόπον διὰ τὴν ἀνύψωσιν ὕδατος διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Τῷ 1757 ὁ Wilkinson ἐσχεδίασε σύστημα ἀερισμοῦ τῶν καμίνων διὰ σειρᾶς ἀεροθαλάμων καὶ στήλης ὕδατος ἐπιφερούσης τὴν πίεσιν.

Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους καὶ ἀκριβῶς τῷ 1810, ὁ Brunel ἐσχεδίασε πρῶτος μηχανὴν κινουμένην διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Τῷ 1838 ὁ Bompas ὑπέδειξεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῇ διὰ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος ἡ κίνησις σιδηροδρομικῶν ἁμαξῶν, τῷ δὲ 1844 ὁ Caligny ἐχρησιμοποίησε τὸν ὑδραυλικὸν κριὸν διὰ τὴν συμπίεσιν τοῦ ἀέρος. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ὁ Parsey ἐπέτυχε τὴν κίνησιν ὀχημάτων διὰ πεπιεσμένου ἀέρας, τῷ δὲ 1847 ὁ Rathen ἐχρησιμοποίησε τὸ ὕδωρ πρὸς ἀπορρόφησιν τῆς ἐκ τῆς συμπιέσεως προερχομένης θερμότητος.

Ὁ Andraud, ὅστις ἀφιέρωσε τὸν περισσότερον χρόνον τῆς ζωῆς του εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος, κατεσκεύασε τῷ 1850 σιδηροδρομικὴν ἅμαξαν κινουμένην δι' αὐτοῦ· ἐν τούτοις, ἂν καὶ τὸ πρόβλημα εἶχεν ἀρκούντως μελετηθῇ, τὰ ἀποτελέσματα δὲν ὑπῆρξαν ἱκανοποιητικά, λόγῳ κυρίως τῆς μικρᾶς πιέσεως, ὑφ' ἣν ὁ ἀὴρ ἐχρησιμοποιεῖτο. «Πρέπει νὰ καταστῇ δυνατὸν—ἔλεγεν ὁ Andraud—νὰ γίνεται ἀποθήκευσις ἐνεργείας ὑπὸ τὴν μορφὴν πεπιεσμένου ἀέρος, ἕκαστος δὲ νὰ ἔχῃ τὴν ἀποθήκην του ὅπως ἔχει καὶ τοὺς ἵππους του ἐντὸς τῶν σταύλων του».

Κατὰ τὸ ἔτος 1852 ὁ Colladon ἐχρησιμοποίησε τὸν πεπιεσμένον ἀέρα διὰ τὴν κίνησιν τρυπάνων πρὸς διάτρησιν σηράγγων, ἥτις ἐφαρμογὴ ὑπῆρξε μία ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐπιτυχιῶν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ. Ὁ Someiller ἐφεῦρε, τῷ 1853, τοὺς ὑδραυλικοὺς συμπιεστάς, ἐχρησιμοποίησε δηλαδὴ τὴν μᾶζαν τοῦ ὕδατος πρὸς κίνησιν ἐμβόλου, δι' οὗ ἐπετυγχάνετο ἡ συμπίεσις τοῦ ἀέρος. Τοιούτους συμπιεστὰς μεθ' ὁριζοντίων κυλίνδρων ἐχρησιμοποίησαν τῷ 1866 εἰς τὴν σήραγγα τοῦ Hoosac, βραδύτερον δὲ ἀντικατέστησαν τούτους διὰ συμπιεστῶν μὲ κατακορύφους κυλίνδρους.

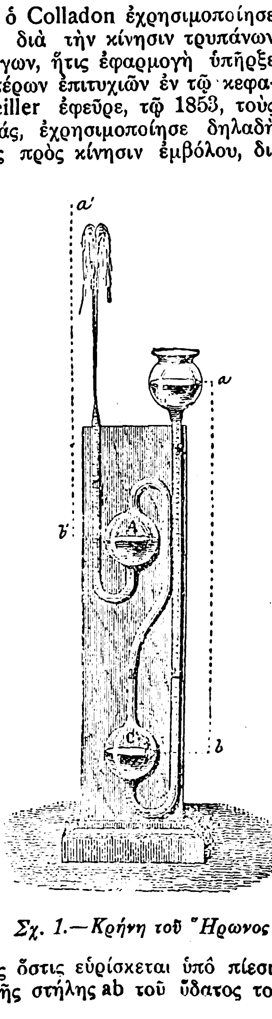

Σχ. 1.—Κρήνη τοῦ Ἥρωνος

Κρήνη τοῦ Ἥρωνος. Μία τῶν πρώτων ἐφαρμογῶν τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος ὑπῆρξεν ἡ γνωστὴ ἐν τῇ Φυσικῇ συσκευὴ τοῦ Ἥρωνος. Αὕτη ἀποτελεῖται ἀπὸ σωλῆνα κεκαμμένον δὶς εἰς σχῆμα U, φέροντα εἰς δύο σημεῖα αὐτοῦ σφαιρικὰς διευρύνσεις A καὶ C καὶ καταλήγοντα κατὰ τὸ ἕτερον αὐτοῦ ἄκρον εἰς δοχεῖον a. Τὸ τμῆμα τοῦ σωλῆνος τὸ μεταξὺ τῶν σφαιρῶν A καὶ C περιλαμβανόμενον, ὡς καὶ μέρος τοῦ ἄκρου τῶν σφαιρῶν, εἶναι κατειλημμένον ὑπὸ ἀέρος ὅστις εὑρίσκεται ὑπὸ πίεσιν ἴσην πρὸς τὸ βάρος τῆς στήλης ab τοῦ ὕδατος τοῦ πληροῦντος τὸ ἓν ἄκρον τοῦ σωλῆνος. Τὴν πίεσιν ταύτην ὁ ἀὴρ μεταβιβάζει ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος τοῦ εἰς τὴν σφαῖραν A εὑρισκομένου. Οὕτω λοιπόν, ἂν ὁ σωλὴν εἶναι κατὰ τὸ ἕτερον ἄκρον a ἀνοικτός, τὸ ὕδωρ θὰ ἀναπηδήσῃ θεωρητικῶς μέχρις ὕψους τινος a′, τόσον ὥστε ἡ ἀπόστασις ab′ νὰ ἰσοῦται τῇ ab.

Ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς ἐβασίσθη τὸ σύστημα ἀντλήσεως τῶν ὑδάτων τὸ ἐφαρμοσθὲν εἰς τὰ ὀρυχεῖα τοῦ Schemnitz, ὅπου μία φυσικὴ πτῶσις ὕδατος χρησιμοποιεῖται πρὸς συμπίεσιν ἀέρος ἐντὸς θαλάμου, ἀντιστοιχοῦντος εἰς τὴν σφαῖραν A τῆς Κρήνης τοῦ Ἥρωνος.

Τυφέκιον δι' ἀέρος. Ἡ ἐφεύρεσις τοῦ διὰ πεπιεσμένου ἀέρος λειτουργοῦντος τυφεκίου ὀφείλεται εἰς τὸν Gutter τῆς Νυρεμβέργης καὶ ἐγένετο κατὰ τὸ ἔτος 1560. Τὸ ὅπλον τοῦτο (Σχ. 2) φέρει κοντάκιον ἔχον παχέα τοιχώματα καὶ ἐσωτερικῶς κοῖλον. Ἐντὸς αὐτοῦ συμπιέζεται ὁ ἀὴρ διὰ τοῦ ὁποίου ἐκσφενδονίζεται τὸ βλῆμα. Τὸ κοντάκιον φέρει ὀπὴν κλείουσαν ἑρμητικῶς διὰ κωνικῆς βαλβῖδος ἀνοιγούσης ἐκ τῶν ἔξω πρὸς τὰ ἔσω τοῦ κενοῦ χώρου.

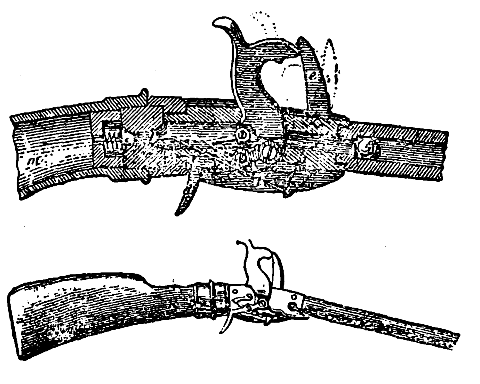
Σχ. 2.—Τυφέκιον δι' ἀέρος.

Πρὸς συσσώρευσιν πεπιεσμένου ἀέρος κοχλιοῦται ἐπὶ τῆς ὀπῆς τοῦ κοντακίου χειροκίνητος ἐμβολοφόρος ἀντλία, μετὰ 200 δὲ ἕως 250 ἐμβολισμοὺς ἐπιτυγχάνεται ἡ διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ ὅπλου ἀπαιτουμένη πίεσις. Ὅταν πρόκειται νὰ γίνῃ χρῆσις τοῦ ὅπλου, εἰσάγεται τὸ πρὸς ἐκτόξευσιν βλῆμα ἐντὸς τῆς κάννης, πιέζεται ἡ σκανδάλη καὶ ἐπέρχεται ἡ πτῶσις τῆς σφύρας, ὁπότε ἐλευθεροῦται ἀκαριαίως τὸ ἐλατήριον t, καὶ πιέζει τὴν κωνικὴν βαλβῖδα τὴν φράσσουσαν τὸ στόμιον τοῦ κοντακίου. Αὕτη ἀνοιγομένη ἀφήνει τὴν δίοδον ἐλευθέραν εἰς τὸν συμπεπιεσμένον ἀέρα, ὅστις ἐπιφέρει τὴν ἐκσφενδόνισιν τοῦ βλήματος.

Θερμικὰ φαινόμενα. Προτοῦ ἤδη ἐξετάσωμεν τοὺς νόμους οὓς ὁ πιεζόμενος ἀὴρ ἀκολουθεῖ, θὰ ἀναφέρωμεν τινὰ περὶ τῶν θερμικῶν μεταβολῶν αἵτινες ἀκολουθοῦσι τὴν αὔξησιν ἢ τὴν ἐλάττωσιν τῆς πιέσεως τοῦ ἀέρος *(συμπίεσις ἢ ἐκτόνωσις)*.

Λάβωμεν πρὸς τοῦτο μικρὸν ὑάλινον σωλῆνα κυλινδρικόν, κλειστὸν κατὰ τὸ ἓν ἄκρον, ἀνοικτὸν δὲ κατὰ τὸ ἕτερον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ἔμβολόν τι καλῶς ἐφηρμοσμένον. Πιέζοντες τὸ ἔμβολον νὰ κατέλθῃ ἐντὸς τοῦ σωλῆνος, ἐπιτυγχάνομεν ἐλάττωσιν τοῦ ὄγκου τοῦ ἐγκεκλεισμένου ἀέρος καὶ συγχρόνως αὔξησιν τῆς πιέσεως αὐτοῦ. Ἂν ἀκολούθως ἀφήσωμεν τὸ ἔμβολον ἐλεύθερον, τότε τοῦτο ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐσωτερικῆς πιέσεως θέλει ἐκτιναχθῇ πρὸς τὰ ἔξω. Ἂν τὴν κίνησιν τῆς ὠθήσεως ἐκτελέσωμεν ἀποτόμως τότε ἡ αὔξησις τῆς πιέσεως θέλει συνοδευθῇ καὶ ὑπὸ αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας, εἶναι δὲ δυνατὸν ἂν προηγουμένως ἔχωμεν προσαρμόσει ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐμβόλου τεμάχιον εὐφλέκτου ὕλης, νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀνάφλεξιν αὐτῆς διὰ τῆς ἀναπτυσσομένης θερμότητος.

Τὸ πείραμα τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ τὴν συμπίεσιν τοῦ ἀέρος τὸ μηχανικὸν ἔργον μετατρέπεται εἰς θερμότητα. Ἡ τοιαύτη δὲ αὔξησις τῆς θερμοκρασίας, ὅταν ἡ συμπίεσις γίνεται ταχέως καὶ ἐν συνεχείᾳ, εἶναι τόση, ὥστε δύναται νὰ ἐπιφέρῃ τῆξιν τῶν ἐκ κασσιτέρου συγκολλήσεων καὶ καταστροφὴν τῶν δερματίνων εἰδῶν τῶν ὀργάνων.

Ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως, κατὰ τὴν ἐκτόνωσιν τοῦ συμπιεσθέντος ἀέρος, ἐπέρχεται ὑποβιβασμὸς τῆς θερμοκρασίας, ὡς ἀποδεικνύει τὸ ἀκόλουθον πείραμα: Συμπιέζομεν ἀέρα ἐντὸς δοχείου φέροντος στρόφιγγα, ἀφήνομεν δὲ ἀκολούθως τὸ δοχεῖον ἕως ὅτου ἡ αὐξηθεῖσα θερμοκρασία ὑποβιβασθῇ μέχρι τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος· ἂν κατόπιν ἀνοίξωμεν ἀποτόμως τὴν στρόφιγγα, οὕτως ὥστε νὰ ἐκφύγῃ μέρος τοῦ ἐγκεκλεισμένου ἀέρος, θέλομεν παρατηρήσει ὑποβιβασμὸν τῆς θερμοκρασίας κάτω τῆς θερμοκρασίας τοῦ περιβάλλοντος. Τὸ οὕτω παραγόμενον ψῦχος εἰς τὰς πρακτικὰς ἐν τῇ βιομηχανίᾳ ἐφαρμογὰς τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος εἶναι σημαντικόν, — τόσον ὥστε συχνὰ γίνεται βιομηχανικὴ αὐτοῦ ἐκμετάλλευσις.

Ὁσάκις λοιπὸν γίνεται συμπίεσις τοῦ ἀέρος συνεπακολουθεῖ καὶ αὔξησις τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν πάντως ὅτι ἡ συμπίεσις γίνεται συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς ἀδιαβάτου (βλέπε θερμοδυναμικήν). Αἱ σχέσεις αἱ συνδέουσαι τὰς πιέσεις, τοὺς ὄγκους καὶ τὰς θερμοκρασίας δίδονται ὑπὸ τῶν νόμων τοῦ Mariotte, τοῦ Gay Lussac καὶ τοῦ Poisson, ἐξ αὐτῶν δὲ ἀπορρέουσι καὶ οἱ τύποι δι' ὧν ὑπολογίζονται αἱ διαστάσεις τῶν ἀεροθλιπτικῶν μηχανῶν καὶ τῶν ἀτμομηχανῶν.

Εἰς ἑκάστην ἐγκατάστασιν, διὰ πεπιεσμένου ἀέρος λειτουργοῦσαν, διακρίνομεν: 1ον) τὴν ἀεροθλιπτικὴν μηχανήν, ἤτοι τὴν μηχανὴν ἥτις, κινουμένη διὰ κινητῆρος οἱασδήποτε μορφῆς, συμπιέζει τὸν ἀέρα. 2ον) τὴν ἀερομηχανήν, ἤτοι τὸν κινητῆρα ὅστις κινεῖται διὰ τοῦ ὑπὸ τῆς ἀεροθλιπτικῆς μηχανῆς παραγομένου ἀέρος καὶ 3ον) τοὺς ἀγωγοὺς οἵτινες συνδέουσι τὴν ἀεροθλιπτικὴν μηχανὴν πρὸς τὴν ἀερομηχανήν.

Καὶ εἰς μὲν τὰς ἀεροθλιπτικὰς μηχανὰς τὴν αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας ἀποφεύγομεν ψύχοντες ταύτας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς λειτουργίας. Εἰς τὰς ἀερομηχανὰς ὅμως ἔχομεν ἀντιθέτως ἐλάττωσιν τῆς θερμοκρασίας ἥτις εἶναι τόσῳ μεγαλειτέρα ὅσῳ ὑψηλοτέρα εἶναι ἡ ἀρχικὴ πίεσις ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐργάζεται ἡ ἀερομηχανὴ καὶ ὅσῳ χαμηλοτέρα ἡ τελικὴ πίεσις τῆς ἐκτονώσεως. Τὸν ὑποβιβασμὸν τῆς θερμοκρασίας εἰς τὰς ἀερομηχανὰς περιορίζομεν κατασκευάζοντες ταύτας ἐκ δύο διαδοχικῶν κυλίνδρων, ὁπότε μετριάζονται τὰ ὅρια τῶν πιέσεων ὑφ' ἃς οὗτοι ἐργάζονται. Μεταξὺ τῶν δύο κυλίνδρων παρεμβάλλεται ἀεροφυλάκιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὁ ἐκ τοῦ κυλίνδρου τῆς ὑψηλῆς πιέσεως ἐξερχόμενος ἀὴρ θερμαίνεται πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς του εἰς τὸν κύλινδρον τῆς χαμηλῆς πιέσεως.

Σχέσις πιέσεων, θερμότητος καὶ ἔργου.—Ἐκ τῆς θερμοδυναμικῆς γνωρίζομεν ὅτι ἡ εἰς τὴν μονάδα τοῦ βάρους τοῦ ἀέρος περιεχομένη θερμότης ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῆς εἰδικῆς αὐτοῦ θερμότητος ὑπὸ σταθερὸν ὄγκον Cv ἐπὶ τὴν θερμοκρασίαν ηὐξημένην κατὰ τὸν ἀντίστροφον τοῦ συντελεστοῦ διαστολῆς, καὶ ἑπομένως ἡ ἀνὰ μονάδα βάρους θερμότης τοῦ ἀέρος κατὰ μὲν τὴν ἔναρξιν τῆς συμπιέσεως καὶ διὰ θερμοκρασίαν t_1 ἔσεται $Cv\left(t_1+\frac{1}{a}\right)$, κατὰ δὲ τὸ πέρας τῆς συμπιέσεως καὶ διὰ θερμοκρασίαν t_2 ἔσεται $Cv\left(t_2+\frac{1}{a}\right)$

Ἂν ἡ συμπίεσις γίνεται κατὰ τὸν νόμον τῆς ἀδιαβάτου, ἡ διαφορὰ τῶν δύο ποσοτήτων θερμότητος θὰ μᾶς δίδῃ τὸ ἔργον τὸ καταναλωθὲν διὰ τὴν συμπίεσιν ἑνὸς χιλιογράμμου ἀέρος $T = Cv\,\frac{(t_2 - t_1)}{A}$, ἔνθα ὁ παρονομαστὴς $A = \frac{1}{427}$ παριστᾷ τὸ μηχανικὸν ἰσοδύναμον (1 μονὰς θερμότητος = 427 χιλιογραμμόμετρα) καὶ ἑπομένως τὸ διὰ τοῦ ἄνω τύπου ὑπολογιζόμενον ἔργον τῆς συμπιέσεως δέον νὰ θεωρῆται ἐκπεφρασμένον εἰς χιλιογραμμόμετρα.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πίεσις τοῦ ἀερίου ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς p_1 φέρεται διὰ τῆς συμπιέσεως εἰς τὴν p_2, πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἀπὸ τοῦ κινητῆρος καταναλισκομένου διὰ τὴν συμπίεσιν ἔργου, δέον εἰς τὴν ἄνω ποσότητα T νὰ προσθέσωμεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸ διὰ τὴν ἐκδίωξιν ἐκ τοῦ κυλίνδρου καὶ συσσώρευσιν εἰς τὴν ἀεραποθήκην ἀπαιτούμενον ἔργον, ὅπερ ἰσοῦται πρὸς τὸ γινόμενον τῆς τελικῆς πιέσεως ἐπὶ τὸν τελικὸν ὄγκον $p_2\,v_2$, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀφαιρέσωμεν τὸ ὑπὸ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως p_1 παραγόμενον ἔργον $p_1\,v_1$, ἔνθα v_1 παριστᾷ τὸν ἀρχικὸν ὄγκον. Κατὰ ταῦτα, τὸ ἔργον τοῦ κινητῆρος εἰς χιλιογραμμόμετρα θὰ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου:

$$T_m = \frac{C_v\,(t_2 - t_1)}{A} + p_2\,v_2 - p_1\,v_1$$

Διὰ τὰ ἀέρια ὅμως ἰσχύουσιν αἱ σχέσεις

$$v_2\;p_2 = \frac{1}{A}\Big(Cp - Cv\Big)\Big(t_2 + \frac{1}{a}\Big)$$

$$v_1\;p_1 = \frac{1}{A}\Big(Cp - Cv\Big)\Big(t_1 + \frac{1}{a}\Big)$$

τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων λαμβάνομεν

$$T_m = \frac{1}{a}C_p\Big(t_2 - t_1\Big)$$

Ἐξ ἄλλου ἰσχύει ἐπίσης ὁ τύπος

$$\frac{t_2 + \frac{1}{a}}{t_1 + \frac{1}{a}} = \left(\frac{P_2}{P_1}\right)^{\frac{k\;\,1}{k}}$$

Καὶ ἑπομένως διὰ ἀδιάβατον μεταβολὴν ἔσεται

$$T_m = \frac{1}{A}C_p\left(\frac{1}{a} + t_1\right)\left[\left(\frac{P_2}{P_1}\right)^{\frac{k-1}{k}} - 1\right]$$

Ὁ τύπος οὗτος ἰσχύει ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι δὲν λαμβάνεται οὐδεμία πρόνοια πρὸς ἀπομάκρυνσιν τῆς ἀναπτυσσομένης θερμότητος καὶ ἥτις ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ καταναλωθὲν ἔργον διὰ τὴν συμπίεσιν.

Εἰς τὴν πρᾶξιν ὅμως, πρὸς πρόληψιν ὑπερμέτρου αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας, ἥτις ὡς συνέπειαν

Digitized by Google

ἤθελεν ἔχει τὴν ἀποσύνθεσιν τῶν διὰ τὴν λίπανσιν χρησιμοποιουμένων ὑλῶν, γίνεται χρῆσις ψυχροῦ ὕδατος, διὰ τοῦ ὁποίου συγκρατεῖται ἡ θερμοκρασία ὑπὸ τὸ ὅριον τῶν 80 βαθμῶν Κελσίου.

Ὑποθέσωμεν ἤδη ὅτι, συμπίεσις γίνεται ἄνευ μεταβολῆς τῆς θερμοκρασίας ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς πιέσεως P' εἰς τὴν τελικὴν P καὶ ὅτι ὁ ὄγκος τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος $= V$· τότε τὸ ἔργον τῆς συμπιέσεως θὰ δίδεται ὑπὸ τοῦ τύπου

$$T_c = P\ V \log \text{nép} \frac{P}{P'}$$

Ὁ εἰς τὴν πίεσιν P καὶ ὄγκον V συμπιεσθεὶς ἀὴρ δύναται νὰ ἀποδόσῃ ἔργον ὑπολογιζόμενον διὰ τοῦ τύπου

$$(P - p)\ V = pV_1 \left(1 - \frac{1}{n}\right).$$

Ἔνθα p ἰσοῦται πρὸ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν καὶ $n = \frac{P}{p} = \frac{V_1}{V}$, τῆς θερμοκρασίας διατηρουμένης σταθερᾶς.

Ὁ ἀνωτέρω τύπος δεικνύει ὅτι ἓν κυβικὸν μέτρον ἀέρος πιεζόμενον δύναται ν' ἀποδόσῃ κατ' ἀνώτατον ὅριον ἔργον ἴσον πρὸς $p = 10{,}333$ χιλιογραμμόμετρα καὶ τοῦτο διὰ τὴν τιμὴν τοῦ $\frac{1}{n} = 0$ ἤτοι $n = \infty$. Ἐν ᾧ τὸ αὐτὸ κυβικὸν μέτρον ἀέρος πιεζόμενον μέχρι 2 ἀτμοσφαιρῶν μόνον ἀποδίδει ἔργον.

$$T = 10{,}333 \left(1 - \frac{1}{2}\right) = 5{,}167 \text{ χιλιογραμμόμετρα.}$$

Ἤτοι τὸ ἔργον ὅπερ δύναται νὰ ἀποόδσῃ ἓν κυβικὸν μέτρον ἀέρος πιεζόμενον μέχρι πιέσεως ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἀτμοσφαιρῶν δὲν δύναται νὰ εἶναι διπλάσιον τοῦ ἀποδιδομένου ἔργου ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ κυβικοῦ μέτρου φερομένου εἰς τὴν πίεσιν τῶν 2 ἀτμοσφαιρῶν, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἔργου γίνεται ἄνευ ἐκτογώσεως.

Ἡ σχέσις τοῦ ἀποδιδομένου ἔργου πρὸς τὸ καταναλισκόμενον διὰ τὴν συμπίεσιν δίδεται ὑπὸ τοῦ κατωτέρω τύπου εἰς τὸν ὁποῖον ἐτέθη $P' = p$:

$$R = \frac{pV_1 \left(1 - \frac{1}{n}\right)}{pV_1 \log \text{nép}\ n} = \frac{1 - \frac{1}{n}}{2{,}3026 \log n}$$

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἄνω τύπου ὑπελογίσθησαν αἱ κατωτέρω τιμαὶ τῆς σχέσεως R διὰ διαφόρους τιμὰς τῆς πιέσεως ἀπὸ 2 μέχρι 64 ἀτμοσφαιρῶν

$R =$ 0,72	διὰ	πίεσιν	2	ἀτμοσφαιρῶν
0,54	»	»	4	»
0,42	»	»	8	»
0,34	»	»	16	»
0,28	»	»	32	»
0,23	»	»	64	»

Τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀναφερθέντων τύπων κατεστρώθησαν οἱ ἀκόλουθοι πίνακες δίδοντες τὰς τιμὰς τοῦ καταναλισκομένου ἔργου διὰ συμπίεσιν ἀπὸ 1—8 ἀτμοσφαιρῶν ὑπὸ σταθερὰν καὶ μεταβλητὴν θερμοκρασίαν.

Συμπίεσις ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν

Πίεσις εἰς ἀτμοσφαίρας	Ὄγκος εἰς κυβικὰ μέτρα	Ἔργον εἰς χιλιογραμμόμετρα
1	1,000	—
2	0,500	7130
3	0,333	11356
4	0,250	14260
5	0,200	16 80
6	0,167	18475
7	0,143	20038
8	0,125	21422

Συμπίεσις ὑπὸ αὔξουσαν θερμοκρασίαν

Πίεσις εἰς ἀτμοσφ.	Θερμοκρασία	Ὄγκος εἰς κυβικὰ μέτρα	Ἔργον εἰς χιλιογραμμόμετρα	Ἐπὶ πλέον κατανάλωσις ἔργου ὀφειλομένη εἰς τὴν αὔξησιν τῆς θερμοκρασ.
1	20°	1,000	—	—
2	85,5	0,612	7932	802
3	130,4	0,459	13360	2004
4	165,6	0,374	17737	3477
5	195,3	0,320	21209	4629
6	220,5	0,281	24310	5835
7	243,2	0,252	27048	7010
8	263,6	0,229	29518	8196

Ἐκ τῶν πινάκων τούτων παρατηροῦμεν ὅτι συμπιέζοντες 1 κυβικὸν μέτρον ἀέρος, ἀπὸ μιᾶς μέχρι 8 ἀτμοσφαιρῶν ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν, τὴν ἀτμοσφαιρικήν, περιορίζομεν τὸν ὄγκον αὐτοῦ εἰς 0,125 τοῦ κυβικοῦ μέτρου· ἐπιτρέποντες ὅμως τὴν ἀνάπτυξιν θερμοκρασίας, ἐλαττοῦμεν τὸν ὄγκον αὐτοῦ μόνον μέχρι 0,229 τοῦ κυβικοῦ μέτρου. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ θερμοκρασία λαμβάνει τὴν τιμὴν τῶν 263°,6 (ἀντὶ τῆς ἀρχικῆς τῶν 20°) καὶ ἑπομένως διὰ τὴν αὐτὴν πίεσιν ἐπιφέρει αὔξησιν τοῦ ὄγκου ἀπὸ 0,125 εἰς 0,229 $μ^3$.

Λάβωμεν ἤδη ἓν κυβικὸν μέτρον ἀέρος, συμπιέσωμεν αὐτὸ μέχρι πιέσεως 5 ἀτμοσφαιρῶν καὶ ἀφήσωμεν εἶτα νὰ λάβῃ ψυχόμενον τὴν θερμοκρασίαν τοῦ περιβάλλοντος, ἤτοι 20°. Ἂν τὸν οὕτω συμπιεσθέντα ὄγκον ἀέρος ἀφήσωμεν νὰ ἐκτονωθῇ ὑπὸ σταθερὰν ἢ μεταβλητὴν θερμοκρασίαν, θέλομεν καταστρώσει τὸν ἀκόλουθον πίνακα:

Πίεσις εἰς ἀτμοσφ.	Ἐκτόνωσις κατὰ τὸν Νόμον τοῦ Μαριόττου		Ἐκτόνωσις ὑπὸ μεταβολὴν τῆς θερμοκρασ.	
	Θερμοκρασ.	Ὄγκοι	Θερμοκρασ.	Ὄγκοι
5	20°	0,200	+ 20°	0,200
4	»	0,250	+ 1,60	0,284
3	»	0,333	— 20,40	0,287
2	»	0,500	— 48,70	0,383
1	»	1,000	— 89,50	0,626
0,526	»		—120,80	1,000

Ἐφ' ὅσον δηλ. ἡ ἐκτόνωσις τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος γίνεται ὑπὸ σταθερὰν θερμοκρασίαν, ἡ τελικὴ πίεσις λαμβάνει τὴν τιμὴν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς, ὅταν ὁ ὄγκος τοῦ ἀέρος καταλάβῃ τὸν χῶρον ἑνὸς κυβικοῦ μέτρου. Ὅταν ὅμως ἡ ἐκτόνωσις γίνεται ὑπὸ μεταβλητὴν θερμοκρασίαν, ἕνεκα τοῦ ραγδαίου ὑποβιβασμοῦ ταύτης, ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος λαμβάνει τὴν τιμὴν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ἅμα ὁ ἀὴρ καταλάβῃ χῶρον ἴσον πρὸς 0,626 τοῦ κυβικοῦ μέτρου. Ἂν ἡ κίνησις ἐξακολουθήσῃ, ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος θὰ πέσῃ κάτω τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καὶ διὰ τιμὴν τοῦ ὄγκου ἴσην πρὸς 1 κυβικὸν μέτρον θέλει λάβει τὴν τιμὴν 0,526 τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ἑπομένως θέλει καταναλωθῇ ποσότης τις ἔργου πρὸς ὑπερνίκησιν τῆς ὑπερτερούσης ἐξωτερικῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως ἀφ' ἧς στιγμῆς ὁ ὄγκος τοῦ ἀέρος λάβῃ τὴν τιμὴν τῶν 0,626 τοῦ κυβικοῦ μέτρου.

Κατὰ τὴν ἐκτόνωσιν ἀέρος συμπιεσθέντος μέχρι τῆς πιέσεως τῶν 5 ἀτμοσφαιρῶν καὶ ἀναχθέντος ἕως τὴν θερμοκρασίαν τῶν 20° διὰ ψύξεως, ὁ συντελεστὴς ἀποδόσεως, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τῆς ἐξωτερικῆς πιέσεως καταναλισκομένου ἔργου, ἰσοῦται πρὸς 58 %. Ἑπομένως ἐκ τοῦ δαπανηθέντος διὰ τὴν συμπίεσιν ἔργου τῶν 21209 χιλιογραμμομέτρων θέλομεν λάβει κατὰ τὴν ἐκτόνωσιν μόνον τὰ 58 ἑκατοστά, ἤτοι τὰ 12301 χιλιογραμμόμετρα. Ὑπολογίζοντες τὴν ἀπόδοσιν διὰ διαφόρους ἀρχικὰς πιέσεις παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἀπώλεια ἔργου αὐξάνει, αὐξανομένης τῆς πιέσεως.

Αἱ οὕτω ὑπολογιζόμεναι ἀποδόσεις εἶναι θεωρητικαί. Πρὸς καθορισμὸν τῶν πραγματικῶν ἀποδόσεων δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπώλειαν ἐνεργείας τὴν ὀφειλομένην εἰς τὰς παθητικὰς ἀντιστάσεις, τὰς τριβὰς ἐντὸς τῶν ἀγωγῶν κ. τ. λ. Οὕτω ἡ προαναφερθεῖσα ἀπόδοσις τοῦ 58 % θέλει μετριασθῇ εἰς 40 % μόνον.

Τὸ πραγματικῶς ἀποδιδόμενον ἔργον εἶναι πολὺ κατωτέρον τῆς ὅλης ἐνεργείας ἣν ἐγκλείει ἡ πεπιεσμένη μᾶζα τοῦ ἀέρος, ὡς ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος συνάγεται. Οἱ διδόμενοι ἀριθμοὶ ἰσχύουσι δι' 1 κυβικὸν μέτρον ἀέρος συμπιεσθὲν εἰς διαφόρους πιέσεις ἀπὸ 2-8 ἀτμοσφαιρῶν:

Πίεσις εἰς ἀτμοσφαίρας	Ἔργον εἰς χιλιογραμμόμετρα		Ὁλικὸν ἔργον
	Ἐκτόνωσις	Πλήρης πίεσις	
2	1963	5167	7130
3	4474	6882	11356
4	6510	7750	14260
5	8313	8267	16580
6	9867	8608	18475
7	11184	8854	20038
8	12380	9042	21422

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καταφαίνεται πόσον σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐκτόνωσις, ἰδίως εἰς τὰς μεγάλας πιέσεις. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι εἰς πολλὰς μηχανὰς ἀποφεύγουσι τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ἐκτονώσεως, καὶ τοῦτο διότι ὁ ἀὴρ περιέχει πάντοτε ποσότητα τινὰ ὑδρατμῶν, οἵτινες συμπυκνούμενοι κατὰ τὴν ἐκτόνωσιν ἐναποτίθενται ὑπὸ μορφὴν χιόνος ἢ πάγου ἐντὸς τῶν ἀγωγῶν, ἐμποδίζοντες οὕτω τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῆς ἐγκαταστάσεως.

Αἱ πρὸς συμπίεσιν τοῦ ἀέρος μηχαναί, καὶ *ἀεροθλιπτικαὶ καλούμεναι*, διακρίνονται εἰς τὰς ἀκολούθως κατηγορίας:

1ον)	χαμηλῆς πιέσεως	Συμπίεσις	2-4	ἀτμοσφ.
2ον)	μετρίας πιέσεως	»	4-8	»
3ον)	ὑψηλῆς πιέσεως	»	8	» καὶ ἄνω.

Αἱ μηχαναὶ τῶν ὡς ἄνω τριῶν κατηγοριῶν ὑποδιαιροῦνται εἰς μηχανὰς μικρᾶς καὶ μεγάλης παροχῆς.

Προτοῦ ἐπιληφθῶμεν τῆς περιγραφῆς τῶν κυριωτέρων ἐκ τῶν μηχανῶν πεπιεσμένου ἀέρος δίδομεν κατωτέρω τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν εἰς ἵππους διὰ τὴν συμπίεσιν ἀέρος μέχρι 10 ἀτμοσφαιρῶν, μὲ ὑποτιθεμένην αὔξησιν τῆς θερμοκρασίας κατὰ 20°.

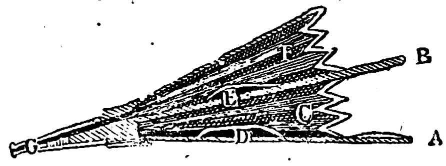

Σχ. 3.— Φυσητήρ.

Λίτραι πεπιεσμένου ἀέρος ἀνὰ λεπτὸν	Πραγματικὴ πίεσις τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος εἰς ἀτμοσφαίρας.									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
100	ἵπποι 0,31	0,76	1,27	1,85	2,47	3,31	3,83	4,55	5,30	6,07
500	» 1,59	3,83	6 38	9,26	12,37	15,68	19,15	22,76	26,51	30,36
1000	» 3,19	7,66	12,76	18,52	24,75	31,36	38,30	45,53	53,02	60,73

Φυσητῆρες. Ὁ ἁπλούστερος τρόπος παροχῆς πεπιεσμένου ἀέρος ὑπὸ μικρὰν ταχύτητα εἶναι ὁ διὰ τοῦ φυσητῆρος. Ὁσάκις ἐπιζητεῖται διαρκὴς παροχή, γίνεται χρῆσις τοῦ διπλοῦ φυσητῆρος (Σχ. 3), ὅστις ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ὑπερκειμένους ἁπλοῦς φυσητῆρας· ὅταν οἱ δύο βραχίονες πλησιάζουσιν, ὁ ἐν τῷ χώρῳ C ἀὴρ διέρχεται διὰ τῆς βαλβῖδος E εἰς τὸν χῶρον F καὶ ἐκεῖθεν διοχετεύεται ἔξω διὰ τοῦ ἄκρου G. Ἡ διοχέτευσις ἐπιτυγχάνεται δι' ἑνὸς ἐλατηρίου ὅπερ εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ χώρου F καὶ τὸ ὁποῖον κρατεῖ πάντοτε τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἀέρα ὑπὸ πίεσιν διὰ τῆς ἕλξεως ἣν ἀσκεῖ ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τοῦ χώρου τούτου. Ὅταν οἱ βραχίονες ἀπομακρύνωνται ἀλλήλων, ὁ ἐξωτερικὸς ἀὴρ εἰσέρχεται διὰ τῆς βαλβῖδος D εἰς τὸν χῶρον C ἐν ᾧ συγχρόνως ἐξακολουθεῖ ἡ ἐκροὴ ἐκ τοῦ χώρου F τοῦ ἀέρος τοῦ κατὰ τὴν πρώτην κίνησιν διοχετευθέντος ἐκ τοῦ χώρου C εἰς τὸν F.

Τοῦ διπλοῦ φυσητῆρος γίνεται χρῆσις εἰς τὰ καμινευτήρια διὰ τὴν παροχὴν ρεύματος ἀέρος πρὸς ταχυτέραν καῦσιν τοῦ ἄνθρακος. Εἰς ταῦτα ἀντικαθιστῶσι τὸ ἐλατήριον διὰ βάρους οὗτινος τὸ μέγεθος κανονίζει καὶ τὴν πίεσιν τοῦ ἐν τῷ χώρῳ F συσσωρευομένου ἀέρος.

Ἀντλίαι ἀεροθλιπτικαί. Ὑπάρχουσι τοιαῦται διαφόρων συστημάτων. Τὰ σχήματα 4 καὶ 5 παριστῶσι τὴν ἀντλίαν τοῦ Silbermann. Ὁ κύλινδρος τῆς ἀντλίας ταύτης φέρει δύο βαλβῖδας, αἵτινες

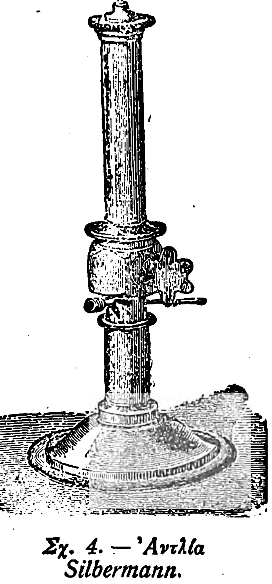

Σχ. 4. — Ἀντλία Silbermann.

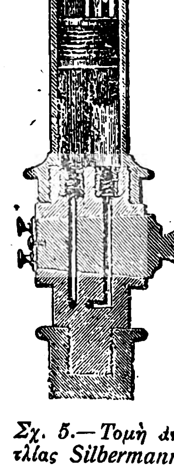

Σχ. 5.— Τομὴ ἀντλίας Silbermann.

συγκοινωνοῦσι δι' ὀχετῶν, ἡ μὲν μία, ἡ ἀναρροφητική, μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ καταθλιπτική, μετὰ τοῦ δοχείου εἰς ὃ συσσωρεύεται ὁ πεπιεσμένος ἀήρ.

Διὰ τὴν διοχέτευσιν τοῦ ἀέρος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν μεταλλευτικῶν καμίνων γίνεται χρῆσις

Digitized by Google

ἀεροθλιπτικῶν μηχανῶν αἵτινες λαμβάνουσι τὴν κίνησιν αὐτήν, εἴτε ἐξ ὑδραυλικῶν τροχῶν, εἴτε ἐξ ἀτμομηχανῶν.

Ὅταν ἡ ἀεροθλιπτικὴ μηχανὴ κινεῖται δι' ἀτμοῦ, ἀποτελεῖται ἐκ δύο κυλίνδρων, συνήθως ἐχόντων κοινὸν ἄξονα. Ὁ εἷς κύλινδρος εἶναι ὁ τοῦ ἀτμοῦ, ὁ δὲ ἄλλος ὁ τῆς συμπιέσεως τοῦ ἀέρος. Προκειμένου διὰ μεγάλας δυνάμεις, συνήθως νὰ τοποθετοῦνται αἱ τοιαῦται μηχαναὶ μὲ τὸν ἄξονα αὐτῶν κατακόρυφον.

Διὰ τὰς καμίνους εἶναι μεγίστης σπουδαιότητος τὸ ζήτημα τῆς ρυθμίσεως τῆς ταχύτητος παροχῆς τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος. Πρὸς τοῦτο μεταξὺ τῆς καμίνου καὶ τῆς ἀεροθλιπτικῆς μηχανῆς τοποθετεῖται κατακόρυφος κύλινδρος, φέρων ἔμβολον κινητὸν φορτωμένον διὰ βαρῶν. Ὁ κύλινδρος οὗτος χρησιμεύει ὡς ἀεραποθήκη καὶ ρυθμιστὴς συγχρόνως, ἐφ' ὅσον τὸ ἔμβολον αὐτοῦ κρατεῖ πάντοτε τὸν ὑπ' αὐτὸ ἀέρα ὑπὸ ὡρισμένην πίεσιν κινούμενον πρὸς τὰ ἄνω ἢ πρὸς τὰ κάτω, ὅταν ἡ ὑπὸ τὴν σταθερὰν πίεσιν ἀποθηκευομένη ποσότης ἀέρος αὐξάνῃ ἢ ἐλαττοῦται.

Ὑποβρύχιοι θεμελιώσεις. Ὁσάκις πρόκειται νὰ γίνουν θεμελιώσεις ὑπὸ τὸ ὕδωρ, ὡς ἐπὶ παραδείγματι διὰ κατασκευὴν γεφυρῶν εἰς μεγάλους ποταμούς, γίνεται χρῆσις μεγάλου μεταλλίνου κιβωτίου μετὰ στερεῶν τοιχωμάτων, ἀνοικτοῦ εἰς τὸ κάτω μέρος. Τὸ κιβώτιον τοῦτο φέρεται εἰς τὸ ἐκ τῶν προτέρων ὁρισθὲν διὰ τὴν θεμελίωσιν σημεῖον καὶ βυθίζεται ὑπὸ τὸ ὕδωρ μέχρι τοῦ πυθμένος. Ἡ ὀροφὴ τοῦ κιβωτίου φέρει τρία κυκλικὰ ἀνοίγματα. Εἰς τὰ δύο ἐξ αὐτῶν εἶναι προσηρμοσμένοι δύο κυλινδρικοὶ σωλῆνες ἱκανοῦ ὕψους, τῶν ὁποίων τὰ ἄνω ἄκρα ἀπολήγουν εἰς δύο ἀεροθαλάμους. Ἕτερος κυλινδρικὸς ὀχετὸς διαπερᾷ τὸ μεσαῖον ἄνοιγμα τῆς ὀροφῆς καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω μέχρι σημείου χαμηλοτέρου ἀπὸ τὴν βάσιν τοῦ κιβωτίου. Διὰ τοῦ ὀχετοῦ τούτου ἐξάγονται καὶ ἀπορρίπτονται τὰ προϊόντα τῆς ἐκσκαφῆς.

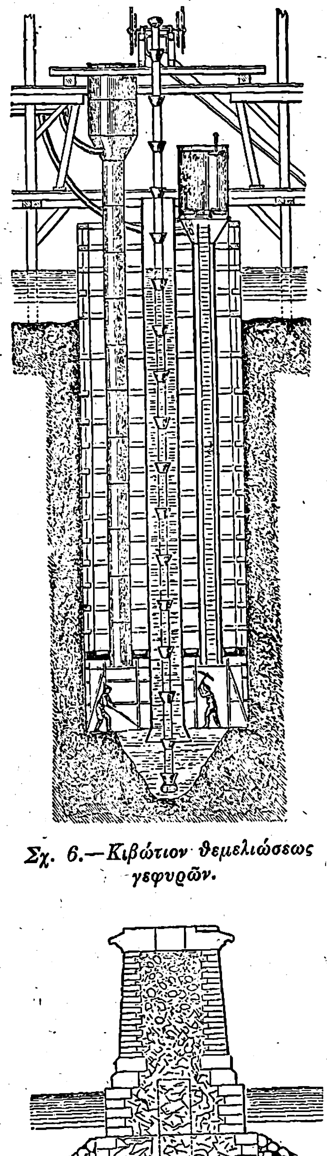

Σχ. 6.—Κιβώτιον θεμελιώσεως γεφυρῶν.

Ὅταν τὸ σύστημα καταβιβασθῇ μέχρι τοῦ πυθμένος, τὸ ὕδωρ εἰσρέει εἰς τὸ κιβώτιον καὶ ἀνέρχεται ἐντὸς τῶν σωλήνων μέχρι τοῦ ὕψους τῆς ἐπιφανείας τοῦ ποταμοῦ. Ἐξωθεῖται ὅμως κατόπιν δι' ἀέρος, ὅστις διοχετεύεται ἄνωθεν ὑπὸ πίεσιν, διὰ τῶν δύο ἀεραγωγῶν σωλήνων. Τοιουτοτρόπως οἱ σωλῆνες οὗτοι καὶ τὸ κιβώτιον κενοῦνται, οἱ δὲ κατερχόμενοι εἰς αὐτὸ τεχνῖται δύνανται νὰ ἐργάζωνται ἐλευθέρως ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ πυθμένος. Ἡ εἴσοδος καὶ ἡ ἔξοδος τῶν ἐργατῶν γίνεται μέσῳ τῶν εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ συστήματος ἀεροθαλάμων, οἵτινες ἐπικοινωνοῦν μὲ τοὺς σωλῆνας ἀφ' ἑνὸς καὶ μὲ τὸν ἐλεύθερον ἀέρα ἀφ' ἑτέρου δι' ἀεροστεγῶς κλειομένων θυρίδων. Ἡ ἀπαιτουμένη συμπίεσις τοῦ ἐν τῷ συστήματι ἀέρος δὲν ὑπερβαίνει συνήθως τὰς 3 ἀτμοσφαίρας, ἡ δὲ παραμονὴ τῶν ἐργατῶν ἐν αὐτῷ οὐδένα παρουσιάζει κίνδυνον.

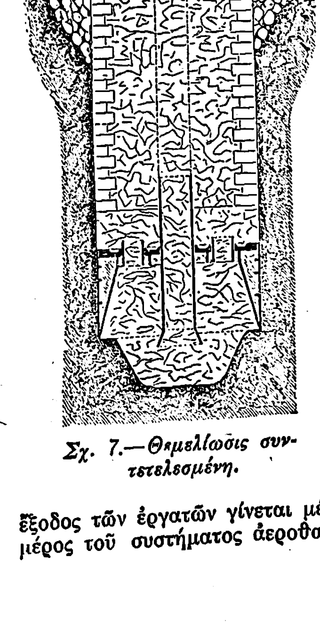

Σχ. 7.—Θεμελίωσις συντετελεσμένη.

Ὁ ὑπεράνω τῆς ὀροφῆς τοῦ κιβωτίου, πέριξ τῶν τριῶν σωλήνων, χῶρος πληροῦται ἐξ ὀρχῆς διὰ μπετόν, οὕτω δέ, προϊούσης τῆς ἐκσκαφῆς, τὸ ὅλον σύστημα κατέρχεται ὀλονὲν διὰ τοῦ βάρους του καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὸν διανοιγόμενον βυθόν. Ὅταν φθάσῃ μέχρι τοῦ πρέποντος βάθους, τότε τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κιβωτίου κτίζεται ἐπίσης διὰ μπετόν, εἶτα δὲ πληροῦνται διὰ μπετὸν ὁμοίως οἱ ἀεραγωγοὶ καὶ ὁ κεντρικὸς ὀχετός. Οὕτως ἡ θεμελίωσις προσλαμβάνει ἐν τέλει τὴν μορφὴν τοῦ σχήματος 7.

Κατασκευὴ σηράγγων. Ἡ κυριωτέρα χρησιμοποίησις τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος εἶναι ἐκείνη ἥτις ἐπέτρεψε τὴν διάνοιξιν μακρῶν σηράγγων διὰ τῆς διατρήσεως τῶν βράχων καὶ τῆς ἐκκαθαρίσεως τοῦ χώρου ἐκ τῶν συντριμμάτων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον γίνεται χρῆσις 3 εἰδῶν ἐργαλείων λειτουργούντων διὰ πεπιεσμένου ἀέρος, ἅτινα εἶναι: α') αἱ ἀερόσφυραι, β') τὰ ἀεροτρύπανα (βλ. λέξεις) καὶ γ') αἱ ἀεροτμητικαὶ μηχαναὶ (haveuses).

Εἰς τὰ *ἀεροτρύπανα* τὸ διατρητικὸν ἐργαλεῖον ἀποτελεῖ τεμάχιον ἀνεξάρτητον τοῦ ἐμβόλου, εἶναι ὅμως καλῶς προσηρμοσμένον ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ὀργάνου. Ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ προσβάλλει διὰ τοῦ ὀχετοῦ Ο τὸ ἔμβολον καὶ κινεῖ τοῦτο πρὸς τὰ ὀπίσω, μόλις ὅμως ἡ γωνία Α ἀποκαλύψῃ τὸ ἄνοιγμα Β, ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ εἰσέρχεται διὰ τῶν θυρίδων α α' εἰς τὸν θάλαμον C καὶ ἐκσφενδονίζει τὴν μᾶζαν τοῦ ἐμβόλου ἐπὶ τοῦ διατρητικοῦ ἐργαλείου, ἐνῷ συγχρόνως διὰ τῶν θυρίδων Β προ-

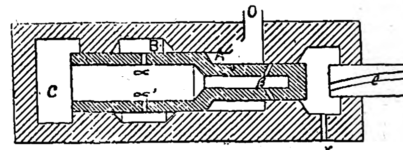

Σχ. 8.—Διάγραμμα ἀεροτρυπάνου.

καλεῖται ἐκροὴ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος πρὸς τὴν σχισμὴν e e καὶ τὴν θυρίδα γ, διὰ τῆς ὁποίας ἐκροῆς ἐπιτυγχάνεται ὁ καθαρισμὸς τῆς ὀπῆς. Αἱ κρούσεις αὗται ἐπαναλαμβάνονται 1200-1500 φορὰς κατὰ λεπτόν. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ κυλινδρικότης τῆς ὀπῆς, δίδεται περιστροφικὴ κίνησις εἰς τὸ διατρητικὸν ἐργαλεῖον δι' εἰδικῆς διασκευῆς.

Αἱ *ἀερόσφυραι* (βλ. λέξιν) εἶναι ἐργαλεῖα τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία στηρίζεται ἐπὶ ἀρχῆς ὁμοίας πρὸς τὴν τῶν ἀεροτρυπάνων.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἐπίσης ἀρχῆς στηρίζεται καὶ ἡ λειτουργία τῶν *ἀεροτμητικῶν* ἐργαλείων (Σχ. 9), μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ταῦτα ἐκτὸς τῆς παλινδρομικῆς κρου-

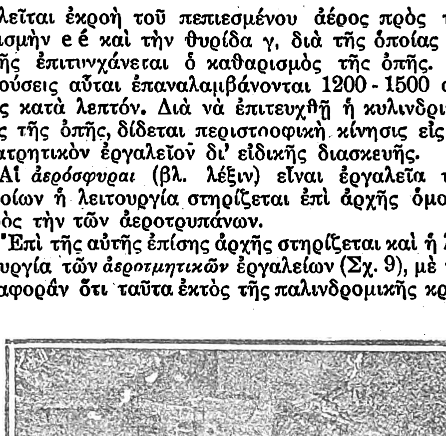

Σχ. 9.—Ἀεροτμητικὸν ἐργαλεῖον.

στικῆς κινήσεως ἔχουσιν ἐπὶ πλέον καὶ μίαν ἐγκάρσιον κίνησιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐκσκαφὴ ὁλοκλήρου λωρίδος καὶ εἰς βάθος 1,50—1,80 μέτρων.

Τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἀνωτέρω ἐργαλείων πεπιεσμένον ἀέρα παρέχουσιν αἱ *ἀεροθλιπτικαὶ μηχαναί,* ὡς τύπον τῶν ὁποίων ἀναφέρομεν τὴν ὑπὸ τοῦ Randolph κατασκευασθεῖσαν (Σχ. 10). Ἡ μηχανὴ αὕτη φέρει ταλάντωθρον, εἰς τὸ ἓν ἄκρον τοῦ ὁποίου προσαρμόζεται ὁ κινητήριος ἀτμοκύλινδρος, εἰς τὸ ἕτερον δὲ ἄκρον ὁ πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὁμοιομορφίας σφόνδυλος. Ἐνδιαμέσως εἶναι προσηρμοσμένα ἐπὶ τοῦ ταλαντώθρου τὰ βάκτρα τῶν ἐμβόλων τῶν ἀεροθλιπτικῶν κυλίνδρων.

Οἱ ἀεροθλιπτικοὶ κύλινδροι φέρουσιν εἰς τὸ ἄνω μέρος θαλάμους συγκοινωνοῦντας μετὰ τῆς κεν-

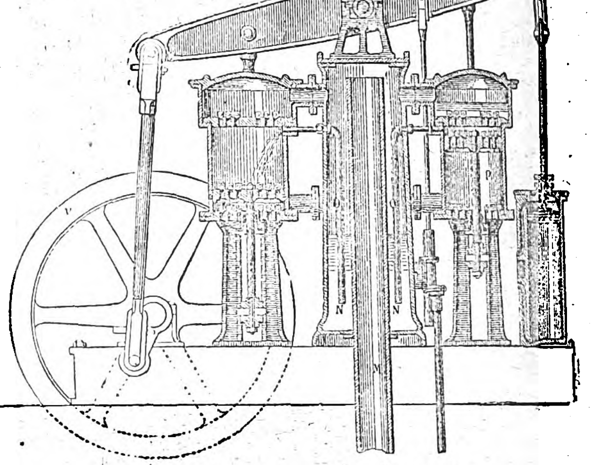

Σχ. 10.— Ἀεροθλιπτικὴ μηχανὴ Randolph.

τρικῆς στήλης, ἥτις εἶναι πάντοτε μέχρι σημείου τινὸς πεπληρωμένη ὕδατος· ἀπὸ τοῦ ἄνω μέρους τῆς στήλης ταύτης ἀναχωρεῖ ὁ ἀπάγων τὸν ἐκ τῶν θαλάμων προερχόμενον συμπεπιεσμένον ἀέρα. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ εὑρίσκεται διαρκῶς εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ἐν τῇ κεντρικῇ στήλῃ εὑρισκομένου ψυχροῦ ὕδατος. Διὰ τὴν ψῦξιν τῶν ἐμβόλων τῶν κυλίνδρων χρησιμοποιοῦνται οἱ σωλῆνες Ν οἵτινες ἐκτοξεύουσι διηνεκῶς ἐπὶ τῶν ἀεροθλιπτικῶν ἐπιφανειῶν τῶν ἐμβόλων τὸ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος εὑρισκόμενον ὕδωρ εἰς τὴν κεντρικὴν στήλην ὅπερ ἀνανεοῦται δι' ἐπὶ τούτῳ ἀντλίας. Εἰδικαὶ στρόφιγγες ἐπιτρέπουσι τὴν ρύθμισιν τῆς ἐξακοντιζομένης ποσότητος ὕδατος.

Διάτρησις τῆς σήραγγος Cenis. Ἡ πρώτη ἐφαρμογὴ πεπιεσμένου ἀέρος εἰς τὴν κατασκευὴν μακρῶν σηράγγων ἐγένετο κατὰ τὴν διάτρησιν τοῦ ὄρους Cenis τῶν Ἄλπεων πρὸς σύνδεσιν τῶν σταθμῶν Γαλλίας καὶ Ἰταλίας Modane καὶ Bardonnèche, ἥτις ἤρχισε τῷ 1849. Τὸ μῆκος τῆς σήραγγος εἶναι 12000 μέτρα, ἡ δὲ διάτρησις ἐγένετο ἐπὶ βραχώδους ἐδάφους καὶ ἀφῃρέθησαν 700,000 κυβικὰ μέτρα.

Ὁ ἀὴρ ἐπιέζετο κατ' ἀρχὰς δι' ὑδραυλικῶν κριῶν, συστήματος ἐπινοηθέντος ὑπὸ τῶν Grandis, Someiller καὶ Grattoni. Εἶχον ἐγκατασταθῆ 10 τοιαῦται μηχαναὶ εἰς Modane καὶ ἕτεραι δέκα εἰς Bardonnèche. Ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ ἐγκατάστασίς των ἐστοίχισε περὶ τὰ 2 ½ ἑκατομμύρια φράγκων. Ἐν τούτοις τὰ ἐλαττώματα τὰ ὁποῖα παρουσίασαν κατὰ τὴν λειτουργίαν ἦσαν τόσῳ σοβαρά, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ χρησιμοποιήσωσι κατὰ τὸ ἔτος 1861 ἀεροθλιπτικὰς μηχανὰς ἐμβολοφόρους. Ἡ νέα ἐγκατάστασις εἰς τὸν σταθμὸν Modane ἀπετελεῖτο ἐκ 12 ἐμβολοφόρων μηχανῶν αἵτινες ἐκινοῦντο ὑπὸ 6 ὑδραυλικῶν τροχῶν καὶ συνεπίεζον ἀνὰ 24ωρον 120,000 κυβικὰ μέτρα ἀέρος ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως εἰς τὴν τῶν 7 ἀτμοσφαιρῶν. Ὁ ἀὴρ οὗτος ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης καὶ διὰ τὸν ἀερισμὸν τῆς σήραγγος. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς διατρήσεως ἐγένετο ἐκσκαφὴ εἰς μῆκος 1320 μέτρων τῷ 1868, 1431 μέτρων τῷ 1869, καὶ 1635 μέτρων τῷ 1870.

Εἰς τὸ Bardonnèche εἶχον ἐγκατασταθῆ 7 τροχοί, ἕκαστος τῶν ὁποίων συνεδέετο πρὸς 4 κυλίνδρους. Τὸ σύνολον τῶν εἰς τὸν σταθμὸν τοῦτον ἐγκατεστημένων μηχανῶν ἀπέδιδε καθ' ὥραν 570 κυβικὰ μέτρα ἀέρος πεπιεσμένου εἰς τὴν πίεσιν τῶν 7 ἀτμοσφαιρῶν. Ὁ ἀὴρ οὗτος ἐκτονούμενος εἰς τὴν ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν παρεῖχε 4,000 κυβικὰ μέτρα ἅτινα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὸν ἀερισμόν. Αἱ ἐργασίαι τῆς διατρήσεως διήρκεσαν 13 ½ ἔτη.

Διάτρησις τῆς σήραγγος Gothard. Τὸ ὁλικὸν μῆκος τῆς σήραγγος Gothard εἶναι 14,920 μέτρα. Ἡ βορεία εἴσοδος (Goeschenen) εὑρίσκεται εἰς ὕψος 1,106 μέτρων, ἡ δὲ νοτία (Airolo) εἰς ὕψος 1,179 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Ὡς εἰς τὴν σήραγγα Cenis, οὕτω καὶ εἰς τὴν διάτρησιν τοῦ Gothard τὴν ἀπαιτουμένην δύναμιν διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἐργαλείων παρέσχον τὸ ὕδωρ καὶ ὁ πεπιεσμένος ἀήρ. Τὸ ὕδωρ τοῦ Reuss ἐφέρετο ἐντὸς χυτοσιδηρῶν σωλήνων εἰς Goeschenen ἔνθα ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὴν κίνησιν ἰσχυρῶν ὑδροστροβίλων.

Διὰ τὰς ἐργασίας τὰς γενομένας ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ Airolo ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ὕδωρ τοῦ Tremola, ὅπερ ἐλαμβάνετο ἐκ μεγάλου ὕψους καὶ τὸ ὕδωρ τοῦ Tessin ὅπερ ἐφέρετο ἐκ μεγάλης ἀποστάσεως. Αἱ ἀεροθλιπτικαὶ μηχαναὶ ἐτίθεντο εἰς κίνησιν ὑπὸ τῶν ὑδροστροβίλων καὶ διωχέτευον τὸν πεπιεσμένον ἀέρα ἐντὸς σωλήνων μέχρι τοῦ τόπου τῶν ἐργασιῶν. Ἐκεῖ ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ

Digitized by Google

ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς κίνησιν ἐμβολοφόρων ἀερομηχανῶν, αἵτινες πάλιν ἐκίνουν τὰ διατρητικὰ ἐργαλεῖα. Αἱ ἐργασίαι ἤρχισαν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν

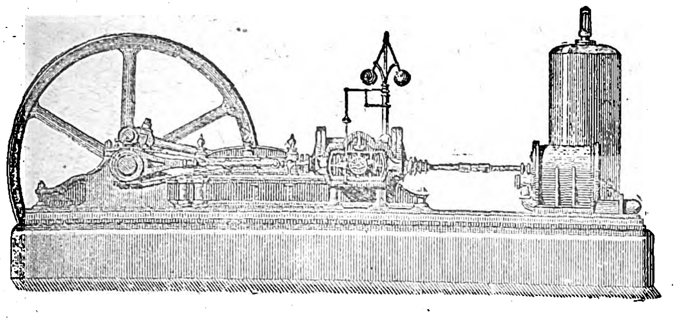

Σχ. 11.—Ἀεροθλιπτικὴ μηχανὴ Colladon μεγάλης ἀποδόσεως.

πλευρῶν κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1872, ἡ δὲ συνάντησις τῶν δύο τμημάτων τῆς σήραγγος ἐπετεύχθη τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1880. Ὁ ὁλικὸς ὄγκος τῶν

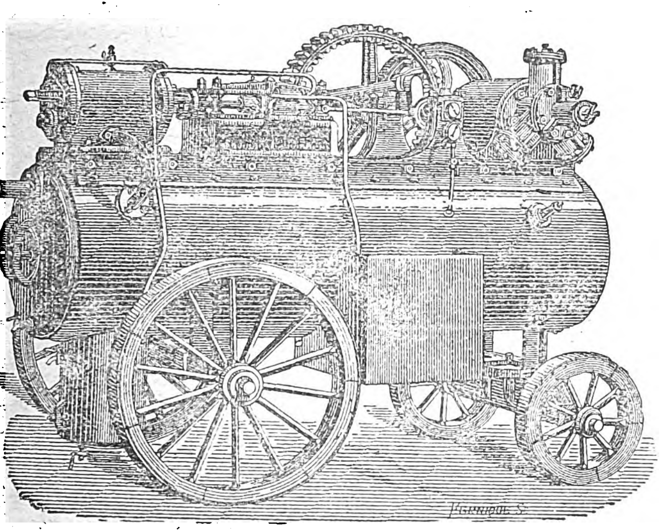

Σχ. 12.—Κινητὴ ἀεροθλιπτικὴ μηχανὴ Colladon.

ἐκσκαφθεισῶν μαζῶν καὶ πετρωμάτων κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐργασιῶν ὑπερέβη τὰς 800,000 κυβικὰ μέτρα.

Ἀεροθλιπτικὴ μηχανὴ Colladon. Κατὰ τὸ ἔτος 1871 ὁ Colladon ἐπενόησε σύστημα ἀεροθλιπτικῆς μηχανῆς, ὅπερ ἐπέτρεπε τὴν ταχεῖαν συμπίεσιν τοῦ ἀέρος ἄνευ αἰσθητῆς αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας. Εἰς τὴν μηχανὴν ταύτην τὸ περίβλημα τοῦ ἀεροθλιπτικοῦ κυλίνδρου ὡς καὶ τὰ κινητὰ μέρη τῆς ἀντλίας ἐψύχοντο κατὰ τὸ διάστημα τῆς λειτουργίας δι' ὕδατος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ ἔμβολον καὶ τὸ βάκτρον ἔφερον ἐσωτερικῶς κοιλότητας διὰ τῶν ὁποίων ἐκυκλοφόρει διαρκῶς ὕδωρ. Εἰς τὰς μεγάλης δυνάμεως ἀντλίας ἐρραντίζετο ὁ συμπιεζόμενος ἀὴρ διὰ μικρᾶς ποσότητος ὕδατος τῇ βοηθείᾳ εἰδικῶν ἐγχυτήρων. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου ὁ Colladon συνεπίεζε μὲ ταχύτητα 5 ἕως 6 ἐμβολισμῶν ἀνὰ δεύτερον λεπτὸν μεγάλας ποσότητας ἀέρος, μέχρι πιέσεως 10 καὶ 14 ἀτμοσφαιρῶν ἄνευ σοβαρᾶς αὐξήσεως τῆς θερμοκρασίας.

Κατὰ τὴν διάτρησιν τῆς σήραγγος Gothard ἐχρη-

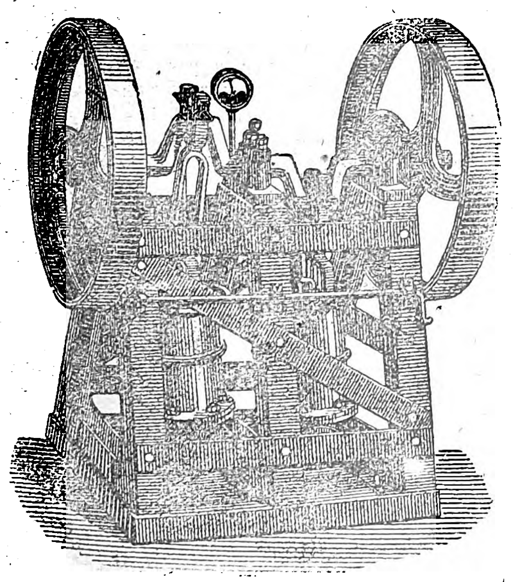

Σχ. 13. — Ἀεροθλίπτης δι' ἐργασίας ἐπὶ ὀρέων.

σιμοποιήθησαν 10 τοιαῦται ἀεροθλιπτικαὶ μηχαναί.

Τὰ σχήματα 11, 12, 13, καὶ 14 παριστῶσι διαφόρους τύπους τοιούτων ἀεροθλιπτικῶν μηχανῶν.

Τὸ σχῆμα 11 παριστᾷ διάταξιν μηχανῆς διὰ μεγάλης ἰσχύος ἐγκαταστάσεις.

Τὸ σχῆμα 12 παριστᾷ κινητὴν ἀεροθλιπτικὴν μηχανὴν διὰ τὰς διατρητικὰς ἐργασίας ἐπὶ σκληρῶν πετρωμάτων. Ὁ ἀεροθλίπτης τίθεται εἰς κίνησιν ὑπὸ τρικυλίνδρου κινητῆρος συστήματος Brotherhood. Ἡ μηχανὴ αὕτη δύναται νὰ παράσχῃ 500 λίτρας ἀέρος ἀνὰ λεπτὸν ὑπὸ πίεσιν 4 ἀτμοσφαιρῶν.

Τέλος τὰ σχήματα 13 καὶ 14 παριστῶσιν ἀεροθλίπτας κατεσκευασμένους εἰδικῶς δι' ὀρεινοὺς τόπους, καὶ τοῦτο διότι εἶναι εὐχερὴς ἡ μεταφορά των. Οὐδὲν τεμάχιον αὐτῶν ζυγίζει περισσότερον τῶν 100 χιλιογράμμων. Ἡ ψῦξις ἐπιτυγχάνεται δι' εἰσροῆς ὕδατος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κυλίνδρου, ρυθμιζομένη κατὰ βούλησιν.

Ἀεροκίνητα ὀχήματα. Κατὰ τὰς διατρήσεις σηράγγων, πρὸς ἀποκόμισιν τῶν ἀφαιρουμένων μαζῶν ἐχρησιμοποιήθησαν ἅμαξαι κινούμεναι ἐπίσης διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Τὸ σχῆμα 15 παριστᾷ ἅμαξαν ἐπινοηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ribour, ἐφωδιασμένην δι' ἀεραποθήκης χωρητικότητος 7 κυβικῶν μέτρων ἐντὸς τῆς ὁποίας συνεσωρεύετο ὁ ἀὴρ ὑπὸ πίεσιν 15 ἀτμοσφαιρῶν τῇ βοηθείᾳ τῶν ἀεροθλιπτικῶν μηχανῶν Colladon.

Κατόπιν τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα ἔδοσεν ἡ ἅμαξα Ribour διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἐκσκαπτομένων μαζῶν εἰς τὴν σήραγγα Gothard, ἐπεδιώχθη ἡ κατασκευὴ τροχιοδρομικῶν ὀχημάτων λειτουργούντων διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Ἐκ τῶν γενομένων ἐφαρμογῶν ἀναφέρομεν τὴν κυριωτέραν, ὀφειλομένην εἰς τὸν Mekarski, ὅστις κατεσκεύασεν ὄχημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγκατέστησε τὴν ἀεραποθήκην, τὴν συσκευὴν διανομῆς καὶ χωρισμοῦ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος καὶ τοὺς κινητηρίους κυλίνδρους. Ἡ συσκευὴ διανομῆς καὶ χειρισμοῦ ἐτοποθετεῖτο εἰς τὸν πρόσθιον ἐξώστην, ἡ δὲ ἀεραποθήκη ὑπὸ τὸ πλαίσιον τοῦ ὀχήματος. Ἡ ὁλικὴ χωρητικότης τῆς ἀεραποθήκης ἰσοῦτο πρὸς 2000 λίτρας, ὁ δὲ ἀὴρ συνεπιέζετο δι' ἀεροθλιπτικῆς μηχανῆς μέχρι πιέσεως 25 ἀτμοσφαιρῶν.

Πρὸς ἐπίτευξιν οἰκονομικῆς λειτουργίας ὁ Mekarski ἐχρησιμοποίησε βραστῆρα πεπληρωμένον ὕδατος θερμοκρασίας 160° περίπου, διὰ τοῦ ὁποίου διεβίβαζε τὸν πεπιεσμένον ἀέρα πρὸ τῆς διόδου αὐτοῦ διὰ τοῦ ρυθμιστοῦ τῆς πιέσεως, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ὁ ἀὴρ ἔφθανεν εἰς τὸν κύλινδρον κεκορεσμένος ὑδρατμῶν καὶ θερμός.

Ἀεροτροχοπέδη. Τὸ περισσότερον διαδεδομένον σύστημα εἶναι τὸ τοῦ Westinghouse. Ἡ τροχοπέδη αὕτη ἐγκαθίσταται ἐπὶ τῶν ὀχημάτων, λειτουργεῖ δὲ ἀκαριαίως, εἴτε διὰ καταλλήλου χειρισμοῦ τοῦ μηχανοδηγοῦ, εἴτε αὐτομάτως ὁσάκις ἀποκοπῇ ὄχημά τι ἐκ τοῦ συρμοῦ.

Ἡ ἀεροθλιπτικὴ ἀντλία, κινουμένη διὰ τοῦ ἀτμοῦ τῆς ἀτμομηχανῆς, συμπιέζει τὸν ἀέρα μέχρι 5 ἀτμοσφαιρῶν, ἀποστέλλει δὲ τοῦτον διὰ σωλήνων εἰς τὰς ὑπὸ ἕκαστον ὄχημα τοῦ συρμοῦ τοποθετημένας ἀεραποθήκας. Τὰ ἄκρα τῶν σωλήνων τῶν ὀχημάτων συνδέονται πρὸς ἄλληλα διὰ σωλήνων ἐξ ἐλαστικοῦ. Αἱ ἀεραποθῆκαι συνδέονται ἀπ' εὐθείας πρὸς εἰδικοὺς κυλίνδρους λειτουργοῦντας διὰ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος καὶ οἵτινες διὰ τῆς κινήσεως τοῦ ἐμβόλου αὐτῶν ἐπιφέρουσι τὴν σύσφιγξιν τῶν τροχοπεδῶν ἢ τὴν χαλάρωσιν αὐτῶν ἀναλόγως πρὸς τὸν χειρισμὸν τοῦ μηχανοδηγοῦ.

Παρόμοιον σύστημα ἐφαρμόζεται εἰς τροχιοδρ. ὀχήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ παραλαμβάνεται ἐξ εἰδικῶν ἐγκαταστάσεων εἰς τοὺς σταθμούς.

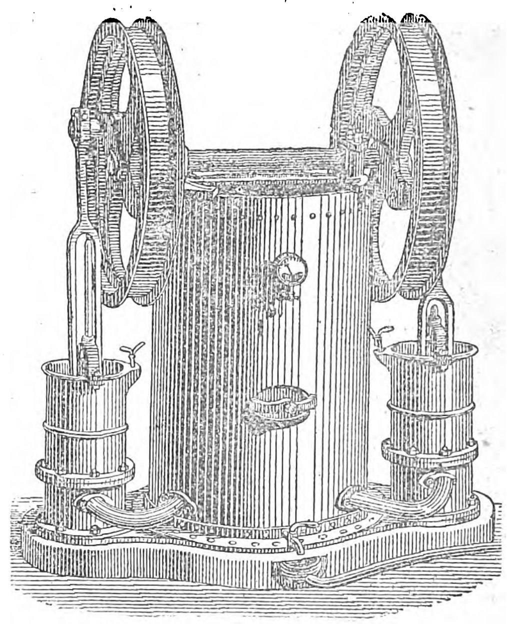

Σχ. 14. — Ἀεροθλίπτης ἐλαφροῦ τύπου.

Ταχυδρομεῖον διὰ πεπιεσμένου ἀέρος. Ἡ πρώτη δοκιμὴ ἀποστολῆς ἐπιστολῶν διὰ πεπιεσμένου ἀέρος ἐγένετο τῷ 1854 εἰς Λονδῖνον καὶ ἔκτοτε ἐτελειοποιήθη καὶ ἐπεξετάθη εἰς τὰς κυριωτέρας μεγαλοπόλεις.

Τὰ πρὸς ἀποστολὴν ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν γράμματα ἐγκλείονται ἐντὸς κυλίνδρου καὶ ἐκτοξεύονται ἐντὸς σωλήνων τῇ βοηθείᾳ πεπιεσμένου ἀέρος εἰς τὸν πλησιέστερον σταθμόν. Ἕκαστος σταθμὸς εἶναι ἐφωδιασμένος διὰ μιᾶς συσκευῆς λήψεως καὶ ἀποστολῆς, ὁμοίας πρὸς τὴν τοῦ σχήματος 16. Ὁ κύλινδρος N, ὁ φέρων τὰς πρὸς ἀποστολὴν ἐπιστολάς, συγκρατεῖται εἰς τὴν θέσιν του ὑπὸ τῆς βαλβίδος O, χειριζομένης διὰ τῆς λαβίδος P. Διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἀποστολή, ὁ ὑπάλληλος ἀνοίγει τὴν στρόφιγγα L διὰ τοῦ σφονδύλου M

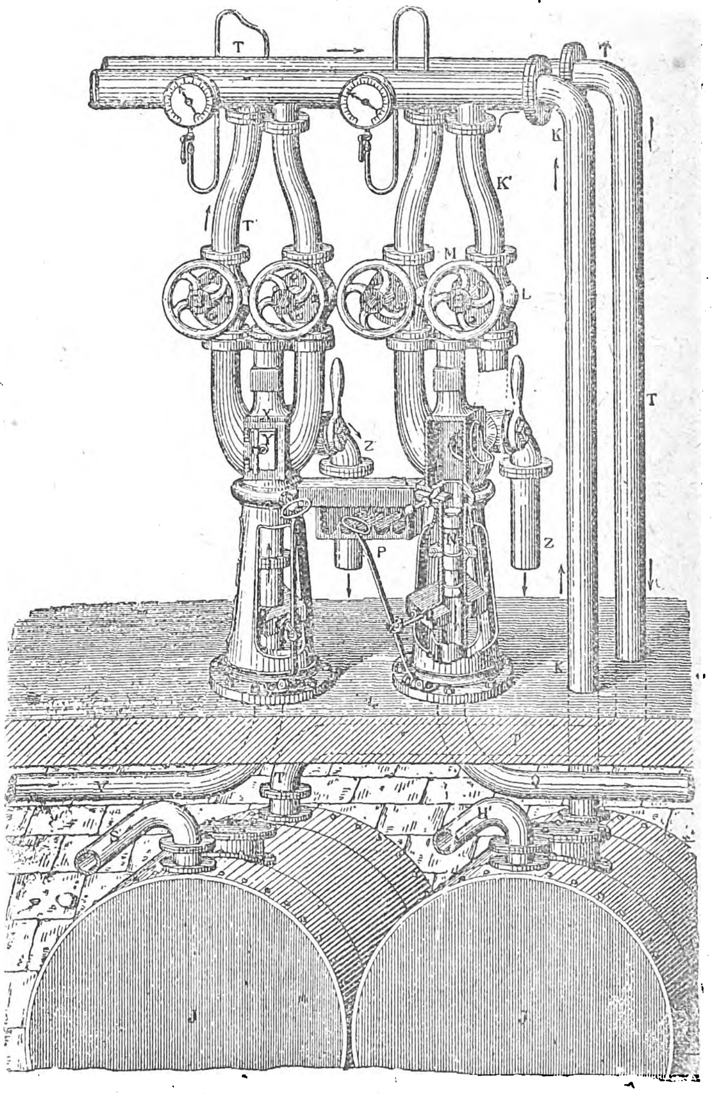

Σχ. 16. — Ταχυδρομικὸς σταθμὸς λειτουργῶν διὰ πεπιεσμένου ἀέρος.

καὶ ἀποστέλλει πεπιεσμένον ἀέρα ἐκ τῆς ἀεραποθήκης J διὰ τοῦ σωλῆνος K K, ἀποσύρει εἶτα τὴν βαλβίδα O καὶ ὁ κύλινδρος ὑπὸ τὴν πίεσιν τον

Digitized by Google

άέρος μετακινεῖται ἐν τῷ σωλῆνι Q μέχρι τοῦ γειτονικοῦ ταχυδρομικοῦ σταθμοῦ.

Διὰ τὴν λῆψιν κυλίνδρου, ἀποστελλομένου παρ' ἄλλου σταθμοῦ, ὁ ὑπάλληλος εἰδοποιεῖται δι' ἠλε-

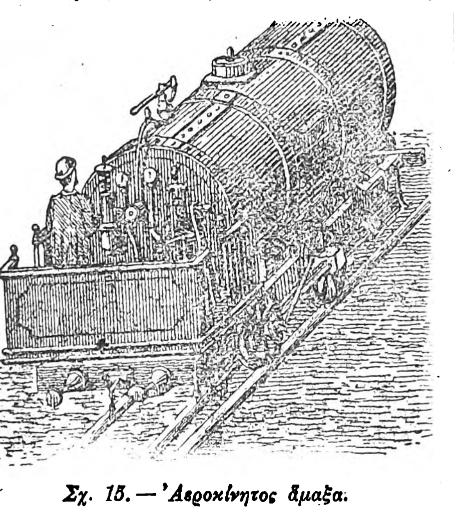

Σχ. 15. — Ἀεροκίνητος ἅμαξα.

κτρικοῦ κώδωνος καὶ χαμηλώνει τὴν βαλβῖδα O', θέτων οὕτως εἰς συγκοινωνίαν τὸ δοχεῖον J', ὅπερ περιέχει ἀέρα ἠραιωμένον, μετὰ τοῦ σωλῆνος ἀφίξεως V τῇ βοηθείᾳ τῆς στρόφιγγος T'.

Ἀεροκίνητα ὡρολόγια. Διὰ τοῦ πεπιεσμένου ἀέρος κατορθοῦται ὥστε διάφορα ὡρολόγια μιᾶς πόλεως συνδεόμενα μεθ' ἑνὸς κεντρικοῦ ὡρολογίου νὰ δεικνύωσι τὴν αὐτὴν πρὸς τὸ κεντρικὸν ὥραν.

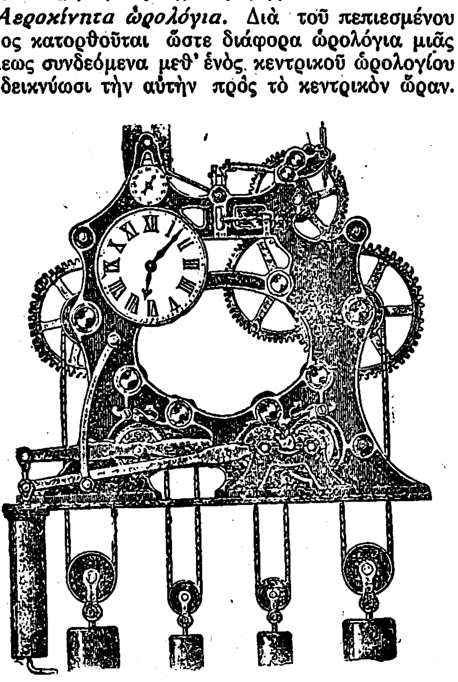

Σχ. 17.—Κεντρικὸν ὡρολόγιον.

Τοῦτο ἐπιτυγχάνεται ὡς ἑξῆς: Ὁσάκις ὁ δευτερολεπτοδείκτης τοῦ κεντρικοῦ ὡρολογίου διέρχεται τὸ 60ὸν δευτερόλεπτον, ἀποκαθιστᾷ συγκοινωνίαν διὰ σωλήνων μεταξὺ τῆς κεντρικῆς ἀεραποθήκης καὶ τῶν εἰς διάφορα σημεῖα τῆς πόλεως ἐγκατεστημένων ἄλλων ὡρολογίων. Ὁ διαβιβαζόμενος εἰς ἕκαστον ὡρολόγιον πεπιεσμένος ἀὴρ

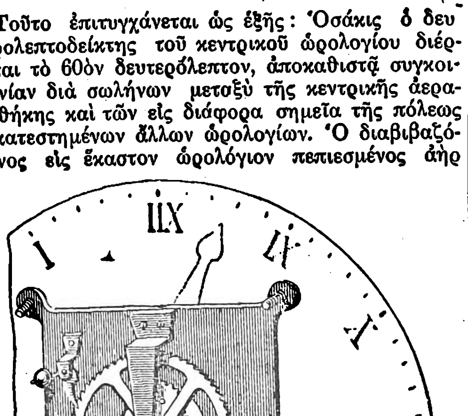

Σχ. 18.—Ὡρολόγιον - δέκτης.

πιέζει τὸ ἔμβολον ἑνὸς κυλίνδρου, τοῦ ὁποίου τὸ βάκτρον ἀνυψούμενον προκαλεῖ τὴν κατὰ ἕνα ὀδόντα στροφὴν τροχοῦ φέροντος 60 ὀδόντας.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἀναφερθεισῶν ἐφαρμογῶν ὁ πεπιεσμένος ἀὴρ χρησιμοποιεῖται ἐπίσης εἰς τὸν ἀερισμόν, εἰς τὴν κίνησιν ἀντλιῶν, εἰς τὴν διατήρησιν τροφίμων, εἰς τὴν ναυαγοσωστικὴν διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως σάκκων πεπληρωμένων ἀέρος, εἰς τὰς ἐκκινήσεις τῶν πετρελαιομηχανῶν, εἰς τὴν ὑελουργίαν κ.λ.π. Σ. ΣΑΠΗΡΑΣ

ΘΕΡΜΟΣ ΑΗΡ. Ὁ ἀὴρ θερμαινόμενος διαστέλλεται, μειουμένης τῆς πυκνότητός του. Ἀμφοτέρων τῶν ἰδιοτήτων τούτων ἐγένετο καὶ γίνεται χρησιμοποίησις εἰς πλῆθος πρακτικῶν ἐφαρμογῶν: εἰς ἀερισμὸν (βλ. λέξιν) καὶ θέρμανσιν οἰκημάτων, εἰς βιομηχανικὰ στεγνωτήρια καὶ ξηραντήρια, εἰς τὴν μεταλλουργίαν καὶ τὰς ὑψικαμίνους (βλ. λέξεις), εἰς κατασκευὴν κινητηρίων μηχανῶν (βλ. κινητῆρες διὰ θερμοῦ ἀέρος) κλπ.

[ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ.] —Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ χρησιμεύει εἰς τὴν ἀναπνοήν δι' ἧς γίνεται ἡ ἐν τῷ σώματι ἀνταλλαγὴ τῶν ἀερίων καὶ δὴ πρόσληψις ὀξυγόνου καὶ ἀποβολὴ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ἀερίων γίνεται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐντὸς τῶν πνευμόνων, μεταξὺ τοῦ αἵματος τοῦ κυκλοφορουμένου διὰ τῶν τριχοειδῶν τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ ἀέρος τῶν κυψελίδων, καὶ ἡ ἀνταλλαγὴ αὕτη τῶν ἀερίων καλεῖται *ἔξω ἀναπνοή,* ἀφ' ἑτέρου δὲ μεταξὺ τοῦ αἵματος τῶν τριχοειδῶν καὶ τῶν ἱστῶν, αὕτη δὲ καλεῖται *ἔσω ἀναπνοή.* Ἡ ἐντὸς τῶν πνευμόνων γινομένη ἀνταλλαγὴ τῶν ἀερίων ἀποδεικνύεται διὰ τῆς παραβολῆς τῶν συστατικῶν τοῦ εἰς τοὺς πνεύμονας εἰσερχομένου, ἤτοι τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος, πρὸς τὰ τοῦ ἐξερχομένου, ἤτοι τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος. Οὕτως, ἐνῷ ὁ εἰσπνεόμενος (ἀτμοσφαιρικὸς) ἀὴρ περιέχει περίπου 21 % ὀξυγόνου καὶ 0,03—0,04 % διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος (τοῦ καλουμένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος), ὁ ἐκπνεόμενος ἀὴρ περιέχει ὀλιγώτερον ὀξυγόνον (περίπου 16 %) καὶ περισσότερον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος καὶ δὴ περίπου 4,0 %, ἤτοι ποσότητα ἑκατονταπλασίαν περίπου τῆς τοῦ εἰσπνεομένου ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Τὴν ἐκ τῶν πνευμόνων ἀποβολὴν τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος (CO_2) καὶ τὴν ὕπαρξιν τούτου ἐν τῷ ἐκπνεομένῳ ἀέρι δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν εὐκόλως ὡς ἑξῆς: Διὰ σωλῆνος διαβιβάζομεν ἐκ τοῦ στόματος τὸν ἐκπνεόμενον ἀέρα διὰ φιάλης περιεχούσης διαυγὲς διάλυμα ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου. Τὸ διάλυμα τοῦτο μετά τινας ἐκπνοὰς γίνεται θολερὸν ἐκ τοῦ ἀνθρακικοῦ βαρίου, ὅπερ σχηματίζεται ἐκ τοῦ ἐκπνεομένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ τοῦ ὑδροξειδίου τοῦ βαρίου. Τὸ ποσὸν τῶν λοιπῶν ἀερίων τοῦ ἀέρος (ἀζώτου, ἀργοῦ κ.λ.) ἀνευρίσκεται ἀμετάβλητον ἐν τῷ ἐκπνεομένῳ ἀέρι.

Ὁ ἐκ τῶν πνευμόνων ἐξερχόμενος ἀὴρ περιέχει καὶ μεγάλην ποσότητα ὑδρατμῶν ἐξ ὧν εἶναι σχεδὸν κεκορεσμένος. Ἡ σχέσις τοῦ ὄγκου τοῦ ἀποβαλλομένου διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος (CO_2), πρὸς τὸν τοῦ προσλαμβανομένου ὀξυγόνου (O) καλεῖται *ἀναπνευστικὸν πηλίκον* καὶ παρίσταται διὰ τοῦ κλάσματος $\frac{CO_2}{O}$. Ὁ ὄγκος τοῦ ἀέρος, ὅστις εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται τῶν πνευμόνων κατὰ τὴν ἤρεμον ἀναπνοὴν καλεῖται *ἀναπνεόμενος ἀήρ,* εἶναι οὗτος δὲ ἐπὶ τῶν ἐνηλίκων περίπου 500 κ. ἐκ. Ὁ δὲ ὄγκος τοῦ ἀέρος, ὅστις δύναται νὰ ἐξέλθῃ τῶν πνευμόνων, ὅταν, μετὰ τὴν συνήθη ἤρεμον ἐκπνοήν, γίνῃ μεγάλη ἐνεργητικὴ ἐκπνοή, καλεῖται *ἐφεδρικὸς ἀὴρ* καὶ ὑπολογίζεται περίπου εἰς 1,600 κ. ἐκ. Ὁ δὲ ὄγκος τοῦ ἀέρος, ὅστις δύναται νὰ εἰσέλθῃ μετὰ τὴν συνήθη ἤρεμον εἰσπνοήν, ἐὰν τότε γίνῃ βαθυτάτη εἰσπνοή, καλεῖται *συμπληρωματικὸς ἀὴρ* καὶ ὑπολογίζεται περίπου εἰς 1,600 κ. ἐκ. Τὸ δὲ ἄθροισμα τῶν ὄγκων τοῦ ἀναπνεομένου, τοῦ ἐφεδρικοῦ καὶ τοῦ συμπληρωματικοῦ ἀέρος καλεῖται *ζωτικὴ χωρητικότης* τῶν πνευμόνων καὶ μετρεῖται δι' εἰδικῶν ἀεριομέτρων, ἐν οἷς συλλέγεται ὅλος ὁ ἀὴρ ὁ ἐξερχόμενος τῶν πνευμόνων, ὅταν, μετὰ προηγουμένην βαθυτάτην εἰσπνοήν, γίνῃ βαθυτάτη ἐκπνευστικὴ κίνησις. Ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει τῶν πνευμόνων, τὸ ποσὸν τοῦτο εὑρίσκεται περίπου 3,200—3,800 κ. ἐκ. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν βαθυτάτην ἐνεργητικὴν ἐκπνοὴν παραμένει πάντοτε ἀρκετὴ ποσότης ἀέρος ἐντὸς τῶν πνευμόνων, ὑπολογιζομένη εἰς 1,200—1,700 κ. ἐκ. Καλεῖται δὲ τὸ ποσὸν τοῦτο *ὑπολειπόμενος ἀήρ.* Τινὲς καλοῦσι *κανονικὴν χωρητικότητα* τῶν πνευμόνων τὸν ὄγκον τοῦ ἀέρος τὸν περιεχόμενον ἐντὸς τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων κατὰ τὴν ὀρθίαν κανονικὴν στάσιν καὶ ἐν τῇ συνήθει ἐκπνευστικῇ θέσει. *Μεγίστην* δὲ ἢ *ὁλικὴν χωρητικότητα* καλοῦσι τὸ ὁλικὸν ποσὸν τοῦ ἐντὸς τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἀέρος κατὰ τὴν βαθυτάτην εἰσπνευστικὴν θέσιν. Σ. ΔΟΝΤΑΣ

[ΥΓΙΕΙΝΗ] Ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὸ φυσικὸν περιβάλλον τοῦ ἀνθρώπου στοιχείων τὴν μεγίστην σημασίαν ἔχει ὁ ἀήρ. Ἡ ἔλλειψις αὐτοῦ καὶ ἐπ' ὀλίγιστον μόνον χρόνον ἐπιφέρει τὸν ἐξ ἀσφυξίας θάνατον. Ὁ ἀὴρ συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν διαρρύθμισιν τοῦ ἐντὸς τοῦ σώματος παραγομένου θερμαντικοῦ καὶ εἰς τὴν ἀραίωσιν τῶν παθογόνων μικροβίων καὶ τῶν δυσόσμων καὶ βλαβερῶν ἀερίων, ἅτινα εὐρέως διασπειρόμενα ἀνὰ τὴν ἀτμόσφαιραν ἐξαφανίζονται τελικῶς. Δι' αὐτοῦ μετριάζεται ἡ καυστικὴ ἐπίδρασις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἐμποδίζεται ἡ ταχεῖα ψῦξις τοῦ ἐδάφους, ἥτις θὰ ἐπήρχετο ἅμα τῇ δύσει τοῦ Ἡλίου καὶ ἰσορροπεῖται ἡ ἀνομοία θερμοκρασία τῶν διαφόρων ζωνῶν τῆς γῆς κατὰ τρόπον ὥστε καθίσταται δυνατὴ ἡ ἐν αὐταῖς ἐγκατάστασις τῶν ἀνθρώπων.

Τὰς διὰ τὴν ζωὴν τοσοῦτον χρησίμους ταύτας ἰδιότητας κέκτηται ὁ ἀὴρ ἐφ' ὅσον ἔχει ὡρισμένην τινὰ ποιότητα· ἐξαρτᾶται δ' ἡ ποιότης αὕτη ἐκ ποικίλων παραγόντων καὶ δή:

α) Ἐκ τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀέρος (=διακυμάνσεις θερμοκρασίας, ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως, ὑγρασίας κλπ.).

β) Ἐκ τῶν χημικῶν αὐτοῦ ἰδιοτήτων (=χημικὴ σύστασις τοῦ ἀέρος, προσμίξεις δηλητηριωδῶν ἀερίων κλπ.) καὶ

γ) ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἐν τῷ ἀέρι αἰωρουμένων μορίων, τουτέστι τῶν μικροβιοφόρων σταγονιδίων τοῦ κονιορτοῦ, ἅτινα μεγίστης βλάβης δυνατὸν νὰ γίνωσι πρόξενα.

Ἐξετάσωμεν τοὺς παράγοντας τούτους κεχωρισμένως:

Α) Φυσικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἀέρος.— 1) Θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας. Αὕτη πηγάζει ἐκ τοῦ Ἡλίου, ὅστις ἀναλόγως τῆς ἐν τῷ ὁρίζοντι στάσεως αὐτοῦ παρέχει διάφορον ἑκάστοτε ποσότητα θερμαντικοῦ εἰς τὴν γῆν. Ἐπὶ καθέτου προσπτώσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἡ Γῆ δέχεται τὴν μείζονα ποσότητα θερμαντικοῦ, ἐλάσσονα δ' ἐπὶ πλαγίας. Εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡλίου ὡς πηγῆς θερμαντικῆς ὀφείλονται καὶ αἱ κατὰ τὸ εἰκοσιτετράωρον διάστημα παρατηρούμεναι μεγάλαι διακυμάνσεις μεταξὺ τῆς θερμοκρασίας τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, αἵτινες ὅμως μεγάλως ἐπηρεάζονται καὶ ἐκ τῆς τοποθεσίας τοῦ μέρους, τῆς γειτνιάσεως τῆς θαλάσσης καὶ ἄλλων τινῶν ὅρων.

Γνωστὴ εἶναι ἡ ἀναλόγως τῆς ἐπικρατούσης θερμοκρασίας διαίρεσις τῆς γηΐνης σφαίρας εἰς ζώνας, αἵτινες εἶναι πέντε τὸν ἀριθμόν: ἡ Διακεκαυμένη, αἱ δύο Πολικαὶ καὶ αἱ δύο Εὔκρατοι. Ἡ δ' ἐν αὐταῖς μέση θερμοκρασία τοῦ ἀέρος εἶναι κατ' εὐθὺν λόγον ἀνάλογος πρὸς τὸ γεωγραφικὸν αὐτῶν πλάτος, αὐξανομένη ὅσῳ προσεγγίζομεν πρὸς τὸν Ἰσημερινόν.

Οἱ διάφοροι βαθμοὶ καὶ αἱ ταλαντώσεις τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρος τότε μόνον γίνονται βλάβης πρόξενοι εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ὅταν ἐπιφέρωσι διαταραχὴν περὶ τὴν ῥύθμισιν τοῦ ἐν αὐτῷ παραγομένου θερμαντικοῦ. Ὁ ἐνήλικος ἄνθρωπος κατὰ τὸ εἰκοσιτετράωρον διάστημα καὶ μετρίως ἐργαζόμενος παράγει ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ περίπου 2,800 μονάδας θερμότητος, ὧν αἱ δύο χιλιάδες περίπου ἀποβάλλονται διὰ τοῦ δέρματος, 200—400 διὰ τῆς θερμάνσεως τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος, 40—50 διὰ τῆς θερμάνσεως τῶν σιτίων κτλ. Ἡ δὲ τοιαύτη διὰ τοῦ δέρματος ἀποβολὴ τοῦ θερμαντικοῦ συντελεῖται δι' ἀγωγιμότητος εἰς τὸν περιβάλλοντα ἀέρα, ἰδίως τὸν κινούμενον, δι' ἀκτινοβολίας πρὸς τὰ πέριξ ἀντικείμενα καὶ δι' ἐξατμίσεως τοῦ ὕδατος (ἱδρώς), ἥτις, ἐὰν ὁ ἀὴρ εἶναι ξηρός, θερμὸς καὶ ἀνεμώδης, δυνατὸν ν' ἀφαιρέσῃ μεγίστην ποσότητα θερμότητος ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μέχρι καὶ 1500 θερμίδων.

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν τοιαύτην διηνεκῆ ἀπώλειαν θερμαντικοῦ κατὰ τοὺς ὡς ἄνω τρόπους, ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἱκανὸς νὰ διατηρῇ πάντοτε, ὑπὸ εὐνοϊκούς τινας ὅρους, σταθερὰν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θερμοκρασίαν. Ἡ τοιαύτη ὑπὸ τοῦ ὀργανισμοῦ διαρρύθμισις τῆς θερμοκρασίας αὐτοῦ εἶναι *φυσικὴ* καὶ *χημική.*

Καὶ ἡ μὲν φυσικὴ διαρρύθμισις συνίσταται εἰς μεταβολὰς τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐν τῷ δέρματι κυκλοφορουμένου αἵματος, ἡ δὲ χημικὴ εἰς τὰς αὐξομειώσεις τῶν ἐν τοῖς κυττάροις τοῦ σώματος καύσεων. Ἐὰν π. χ. ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον τὸ ψῦχος, αἱ νευραισθητικαὶ τοῦ δέρματος ἀπολήξεις ἐρεθίζονται, μεταβιβάζεται τὸ ἐρέθισμα τοῦτο εἰς τὸ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ἑδραζόμενον ῥυθμιστικὸν κέντρον τῆς θερμότητος, ἐκεῖθεν δ' ἀντανακλᾶται εἰς τὰ κινητικὰ νεῦρα τῶν ἀγγείων τοῦ δέρματος, ἅτινα συστέλλονται, ἐπέρχεται ἐκ τούτου ἐλάττωσις τοῦ περιφερικῶς κυκλοφορουμένου αἵματος καὶ ἄρα περιορισμὸς τῆς θερμαντικῆς ἀπωλείας. Συνάμα δ' αὐξάνονται αἱ ἐν τοῖς κυττάροις καύσεις, ἡ πεῖνα διεγείρεται, ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται κλίσιν πρὸς λιπαρὰς τροφάς, αἵτινες, ὡς γνωστόν, παράγουσι τὸν μείζονα ἀριθμὸν θερμίδων, τοιουτοτρόπως δ' αὐξάνεται καὶ ἐν συνόλῳ ἡ ἐν τῷ σώματι παραγομένη θερμότης καὶ ἰσορροπεῖται ἡ ἐπελθοῦσα ἀπώλεια αὐτῆς. Τ' ἀντίθετα συμβαίνουσιν ὅταν ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὸν ὀργανισμὸν ὑψηλὴ θερμοκρασία· τ' ἀγγεῖα τοῦ δέρματος δηλονότι διευρύνονται, ἐλαττοῦνται αἱ καύσεις, καταστέλλεται ἡ πεῖνα καὶ ἐντείνεται ἡ λειτουργία τῶν ἱδρωτοποιῶν ἀδένων, ἐπερχομένης οὕτω τῆς ἐξατμίσεως μεγάλου ποσοῦ ὕδατος, κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ἀποσοβεῖται ἡ ἐν τῷ ὀργανισμῷ συσσώρευσις τοῦ θερμαντικοῦ.

Τὴν ῥυθμιστικὴν ἱκανότητα τοῦ ὀργανισμοῦ ὑποβοηθοῦσιν οἱ ἄνθρωποι διὰ τῆς χρήσεως ἐνδυμάτων καὶ διὰ κατοικιῶν, ἅστινας θερμαίνουσιν ἢ

Digitized by Google

ἀερίζουσιν ἀναλόγως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως. Καὶ παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἡ τοιαύτη ἰσορρόπισις τῆς παραγομένης πρὸς τὴν ἀποβαλλομένην θερμότητα διαταράσσεται, προκαλοῦσα βλάβην τῆς ὑγείας, ὅταν οἱ ἐξωτερικοὶ ὅροι παύσωσι τοῦ νὰ εἶναι εὐνοϊκοί, ὡς συμβαίνει εἰς λίαν ὑψηλὰς ἢ ταπεινὰς θερμοκρασίας καὶ εἰς τὰς ἀποτόμους μεταβολὰς αὐτῆς.

Αἱ ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς *ὑψηλῆς θερμοκρασίας* νόσοι εἶναι:

α') *Ἡ θερμοπληξία*, ἐπερχομένη ὀξέως καὶ ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ σώματος πρὸς τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἐν αὐτῷ παραγομένου θερμαντικοῦ. Τούτου δ' ἕνεκα ἐπέρχεται ἡ νόσος αὕτη ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι καὶ θερμὴ ἀλλὰ καὶ ἤρεμος καὶ κεκορεσμένη ὑδρατμῶν. Παρατηρεῖται ἐν τοῖς ἡμετέροις κλίμασι κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ θέρους πρὸ τῆς ἐπελεύσεως καταιγίδων, ἐπίσης δ' ὅταν πολλοὶ ἄνθρωποι βαδίζωσιν ὁμοῦ, λ. χ. ἐν πυκνῇ τάξει στρατιωτικαὶ πορεῖαι, ὅταν πολλὰ ἄτομα ἐργάζωνται ἐντὸς σηράγγων κλπ. Ὡς πρῶτα συμπτώματα τῆς θερμοπληξίας ἐμφανίζονται ἡ ἐρυθρότης τοῦ προσώπου, ἡ κεφαλαλγία, ἡ λιποθυμία κλπ., ἅτινα δυνατὸν μὲν νὰ παρέλθωσιν, οὐχὶ σπανίως ὅμως ἐπέρχεται καὶ ὁ θάνατος ἐν μέσῳ σπασμῶν.

Προφυλασσόμεθα ἀπὸ τῆς νόσου ταύτης διευκολύνοντες τὴν ἀποβολὴν τοῦ θερμαντικοῦ ἐκ τοῦ σώματος· δι' ὃ κατὰ τὰς λίαν θερμὰς ἡμέρας πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, τὴν λῆψιν ἀφθόνου τροφῆς καὶ οἰνοπνεύματος καὶ νὰ χρησιμοποιῶμεν ψυχρὸν ὕδωρ διὰ πλύσεις τοῦ σώματος.

β) *Ἡ ἀναιμία τῶν τροπικῶν*. Πάθησις χρονία ὀφειλομένη εἰς τὴν συνεχῆ ἐπίδρασιν ὑψηλῆς θερμοκρασίας καὶ χαρακτηριζομένη ὑπὸ ἀραιώσεως τοῦ αἵματος καὶ ὑπὸ μεγίστης εὐπαθείας πρὸς τὰς ἐκ ψύξεως νόσους. Οἱ ταύτην δὲ πάσχοντες ἔχουσι γενικῶς ἠλαττωμένην τὴν ἀντίστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς τὰς λοιμώδεις νόσους.

γ) *Ἡ ἡλίασις ἢ σειρίασις*, ἀναπτυσσομένη ἐπὶ καθέτου προσπτώσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὅταν ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος. Τὰ συμπτώματα ταύτης εἶναι ἐπὶ ἐλαφρῶν μορφῶν αὐτῆς βραχυχρόνιος ὑπεραιμία τοῦ δέρματος ἢ δερματίτις μετὰ φλεγμονῆς (=*ἡλιακὸν ἐρύθημα*), ἀλλὰ δυνατὸν ταῦτα νὰ ἐξιχθῶσιν ἐπὶ βαρειῶν περιπτώσεων, καὶ δὴ κατόπιν ἀμέσου ἐπιδράσεως τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπὶ τοῦ κρανίου ἰδίως παιδίων, μέχρι μηνιγγιτικῆς καταστάσεως ἢ πολλάκις καὶ θανάτου *ἐκ θερμοπαγίας*, δηλονότι θερμικῆς ἀκαμψίας τῆς καρδίας. Δυνάμεθα εὐκόλως ν' ἀποφύγωμεν τὴν νόσον ταύτην μὴ ἐκτιθέμενοι εἰς τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας καὶ φέροντες κατὰ τὸ θέρος λευκὰ ἐνδύματα καὶ λευκὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, σκεπάζον καὶ τὸν αὐχένα.

Ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τῆς *ταπεινῆς θερμοκρασίας* σπανιώτερον ἐπέρχονται βλάβαι τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων, εἶναι δὲ συνήθως αὗται ἧττον κινδυνώδεις. Μικρότερος βαθμὸς βλάβης τοιαύτης εἶναι τὰ *χίμετλα* ἢ ἄλλως κρυοπαγήματα. Δυνατὸν ὅμως νὰ ἐπέλθῃ καὶ πλήρης νέκρωσις μέρους τινὸς τοῦ σώματος, ἐὰν τὸ ἄτομον μένῃ ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ψύχους ἐπὶ μακρόν, ὡς λ.χ. δύναται τοῦτο νὰ συμβῇ εἰς στρατιώτας ἐν καιρῷ πολέμου. Ἐπὶ ἔτι μείζονος δ' ἐπιδράσεως τοῦ ψύχους παράγεται ἡ *παγοπληξία*, ἀπολήγουσα εἰς θάνατον ἐκ παραλύσεως τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ τοῦτο πολλάκις παρατηρεῖται εἰς οἰνόφλυγας, οἵτινες, ἐν τῇ ἀναισθησίᾳ τῆς μέθης, παραμένουσιν ἐν ὑπαίθρῳ κατὰ τὰς ψυχρὰς χειμερινὰς νύκτας.

Συχνόταται ὅμως εἶναι αἱ βλάβαι τῆς ὑγείας, αἱ ὀφειλόμεναι εἰς τὰς *ἀποτόμους διακυμάνσεις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς θερμοκρασίας*. Ἐν φυσιολογικῇ καταστάσει ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ὑφίσταται ἀκινδύνως τὰς ταλαντώσεις ταύτας, ρυθμιζομένης, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ὑπὸ μόνου τοῦ ὀργανισμοῦ φυσικῶς καὶ χημικῶς τῆς παραγομένης καὶ ἀποβαλλομένης θερμότητος. Ἀλλ' ἐκ ποικίλων λόγων, π.χ. ἐκθηλύνσεως κ.λ.π., μετὰ πᾶσαν ἐπίδρασιν ψύχους ἐπέρχεται μεγίστη ἀπώλεια θερμαντικοῦ, ἕνεκα δὲ ταύτης ἀλλοιοῦνται πιθανῶς αἱ ἀμυντήριοι λειτουργίαι τοῦ σώματος (δηλ. ὁ ἀριθμὸς τῶν λευκῶν αἱμοσφαιρίων, τὸ ποσὸν τῶν ἐν τῷ αἵματι ὀψωνινῶν, μικροβιολυσινῶν κ.λ.π.) καὶ τοιουτοτρόπως οἱ παθογόνοι μικροοργανισμοὶ πολλαπλασιαζόμενοι εὐχερῶς ἐπιφέρουσι τὴν ἐκ ψύξεως νόσον. Ἡ αὐτὴ κατάστασις παρουσιάζεται ἐπὶ ἀνθρώπων τινῶν, ἂν ἐν ἐφιδρώσει διατελοῦντες ἐκτεθῶσιν εἰς ρεῦμα ἀέρος ἢ ἂν βραχῶσι οἱ πόδες αὐτῶν.

Πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἐκ ψύξεως νόσων πρέπει τὰ προδιατεθειμένα ἄτομα νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν φροντίδα ὡς πρὸς τὴν κατάλληλον αὐτῶν ἐνδυμασίαν καὶ τὸν καθόλου τρόπον τοῦ ζῆν, συνάμα δὲ νὰ σκληραγωγῶσι τὸ δέρμα αὐτῶν διὰ ψυχρῶν πλύσεων καὶ ἀερολούτρων, ἵνα καταστῇ καὶ πάλιν τοῦτο ἱκανὸν ν' ἀντιδρᾷ εἰς τὰς τοιαύτας ἀποτόμους ἐναλλαγὰς θερμότητος καὶ ψύχους.

2) Ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας. Λόγῳ τῆς συνεχοῦς ἐξατμίσεως, ἥτις τελεῖται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, ὑπάρχουσι πάντοτε ἐν τῷ ἀέρι ὑδρατμοί, ὧν τὸ ποσὸν εἶναι ἀνάλογον κυρίως πρὸς τὴν θερμοκρασίαν τῆς ἀτμοσφαίρας, διότι ὅσῳ θερμότερος εἶναι ὁ ἀήρ, τοσούτῳ μείζονα ποσότητα ὑδρατμῶν ἀπορροφᾷ. Ὑπάρχει ὅμως δι' ἕκαστον βαθμὸν θερμοκρασίας ὅριόν τι, πέραν τοῦ ὁποίου ὁ ἀὴρ δὲν δύναται νὰ δεχθῇ ἕτερον ποσὸν ὑδρατμῶν. Κεκορεσμένος δ' ὑδρατμῶν καλεῖται ὁ ἀήρ, ὅστις περιέχει τὸ ἀνώτατον ποσὸν τῆς ὑγρασίας.

Ἡ ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας δύναται νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τὴν ὑγείαν τοῦ ἀνθρώπου α) *ἀμέσως* διὰ τῆς ἀπὸ τοῦ σώματος ἀποβολῆς ὑδρατμῶν, ἥτις εἶναι τοσούτῳ μείζων, ὅσῳ καὶ ἡ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κόρου ἀπόστασις τοῦ ἀέρος. Συντελεῖ ἄρα καὶ ἡ ὑγρασία εἰς τὴν διαρρύθμισιν τοῦ θερμαντικοῦ. Καθίστανται δ' ἐκ τούτου ὀχληροὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς οἱ ἄκροι βαθμοὶ τῆς ὑγρασίας, καθ' ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν δυνατὸν νὰ γεννηθῇ νόσος ἐκ ψύξεως ἐπὶ λίαν ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ ἀέρος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπὶ λίαν ὑγροῦ καὶ θερμοῦ νὰ ἐπέλθῃ θερμοπληξία· καὶ β) *ἐμμέσως* διὸ τῆς ἐπὶ ξηρασίας μεγίστης παραγωγῆς κονιορτοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου δυνατὸν καὶ εἰς μεγάλας ἔτι ἀποστάσεις νὰ μεταδοθῶσι τὰ παθογόνα ἐκεῖνα μικρόβια, ἅτινα εἶναι πεπροικισμένα δι' ἀντοχῆς. Ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ ξηρασία συντελεῖ μεγάλως εἰς τὴν καταστροφὴν πλείστων μικροοργανισμῶν.

3) Ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις. Αἱ συνήθεις ταλαντώσεις ταύτης οὐδεμίαν ἀσκοῦσιν ἄμεσον ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου. Συντελοῦσι μόνον εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ καιροῦ, ἐξ ἧς βεβαίως δυνατόν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, νὰ προκύψωσι νόσοι. Βλάβην ἄμεσον ἐπιφέρουσι δύο καταστάσεις τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως· ἤτοι: *ἡ μεγάλη ἀραίωσις τοῦ ἀέρος* καὶ *ἡ ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς εἰς τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν ἀπότομος μετάπτωσις*. Ἐφ' ὅσον ἀνερχόμεθα πρὸς τὰ ὑψηλότερα στρώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐπὶ τοσοῦτον ἀραιοῦται ὁ ἀήρ, συνάμα δ' ἐλαττοῦται καὶ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ πίεσις. Λόγῳ τῆς ἀραιώσεως ταύτης τοῦ ἀέρος ἐλαττοῦται καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ὀξυγόνον, ὅπερ εἰς ὕψος 5.000 μέτρων κατέρχεται εἰς 11% μόνον. Συνέπεια τῆς ἀτελοῦς ταύτης προσαγωγῆς τοῦ ὀξυγόνου συνάμα δὲ καὶ τῆς ἐλαττώσεως τῆς βαρομετρικῆς πιέσεως εἶναι ἡ ἐπέλευσις νοσηρῶν φαινομένων, ἅτινα ἀφορῶσι τὸ κυκλοφορικὸν καὶ ἀναπνευστικὸν σύστημα. Ἀλλ' εἰς μικρὰ σχετικῶς ὕψη (23.000 μέτρων) ἀποτρέπεται ἡ ἐπέλευσις τῶν φαινομένων τούτων διὰ τῆς ἀντανακλαστικῶς ἐπερχομένης ἐπιταχύνσεως τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς ἀναπνοῆς. Κατὰ τὴν ταχεῖαν ὅμως ἄνοδον τῶν ἀνθρώπων εἰς μεγάλα ὕψη ἐκδηλοῦνται τὰ συμπτώματα ταῦτα (δηλ: ρήξεις ἀγγείων, αἱμορραγίαι τῶν οὔλων, τῆς ρινὸς καὶ τῶν πνευμόνων, δύσπνοια κ.λ.π.) ὀξέως, τὴν οὕτω δ' ἐπερχομένην κατάστασιν ὁ Jourdanet ἐκάλεσε *βαρομετρικὴν ἀνοξυναιμίαν* (anoxynaemia barometrica) ἐπερχομένην ὅταν τὸ ἐν τῷ ἀέρι ὀξυγόνον ἐλαττωθῇ εἰς 10%.

Τὴν ἐπέλευσιν ταύτης ὑποβοηθεῖ μεγάλως ἡ ἐκτέλεσις μυϊκῶν κινήσεων, δι' ὃ κατὰ τὴν ἀνάβασιν ὑψηλῶν ὀρέων ἐμφανίζονται τὰ συμπτώματα αὐτῆς εἰς μικρὰ σχετικῶς ὕψη (3.000 μέτρων), καθιστάμενα τοσούτῳ ἐντονώτερα ὅσῳ ζωηροτέρας κινήσεις ἐκτελεῖ ὁ ἄνθρωπος. Τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἐκάλεσαν *ὀρεσιπάθειαν*. Εἰς μεγαλύτερα ὕψη εἶναι δυνατὸν ν' ἀνέλθωμεν μόνον διὰ τῶν ἀεροπλάνων καὶ τῶν ἀεροπλοίων, τῶν ὡς ἄνω συμπτωμάτων ἐμφανιζομένων βραδύτερον· καὶ ἡ ἄρχονται μὲν ταῦτα ἀπὸ 5,000 μέτρων καὶ ἄνω, ἐντείνονται δὲ εἰς τὸ ὕψος τῶν 7.000.

Τινὲς ἀεροπόροι ἀπέθανον εἰς 8.000 μέτρα, τῇ χρήσει ὅμως τεχνητῆς εἰσπνοῆς ὀξυγόνου κατώρθωσεν ὁ Person νὰ φθάσῃ εἰς ὕψος 10.500 μέτρων, ἔνθα παρετηρήθη ὕψος βαρομετρικῆς στήλης ὑδραργύρου 202 χιλιοστὰ καὶ θερμοκρασία —40. Τὴν ἐπὶ τῶν εἰς ἀερόπλοια ἐπιβαινόντων ἐμφάνισιν τῶν ὡς ἄνω συμπτωμάτων ἐκάλεσαν *νόσον τῶν ἀεροναυτῶν*.

Ἔτι μᾶλλον σοβαρὰ εἶναι ἡ βλάβη ἥτις προέρχεται ἐκ τῆς ἀποτόμου ἀπὸ τῆς ὑψηλῆς εἰς τὴν συνήθη ἀτμοσφαιρικὴν πίεσιν μεταπτώσεως, δυναμένη ν' ἀπολήξῃ εἰς θάνατον καὶ ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀπότομον παλινδρόμησιν τοῦ αἵματος ἐκ τῶν κεντρικῶν ὀργάνων εἰς τὴν περιφέρειαν, κυρίως ὅμως εἰς τὴν ἀπόφραξιν τριχοειδῶν τινων ἀγγείων διὰ φυσαλίδων ἀερίων, ἅτινα εἶχον διαλυθῆ κατ' ἀκολουθίαν τῆς μεγάλης ἐν τῷ πλάσματι τοῦ αἵματος πιέσεως.

Τοιαῦται βλάβαι ἐπέρχονται συνήθως εἰς τοὺς ἐν τῷ βυθῷ τῆς θαλάσσης ἐργαζομένους, δηλ. τοὺς δύτας καὶ τοὺς ἐν τοῖς σιδηροκιβωτίοις κατερχομένους ὑπὸ τὸ ὕδωρ.

4) Ἄνεμοι. Συντελοῦντες οὕτω τὰ μέγιστα πρὸς ἀνάμιξιν τῆς ἀτμοσφαίρας, καθιστῶσι τὴν ποιότητα τοῦ ἀέρος ὁμοιομερῆ, συνεργοῦσι πρὸς τὸν ἀερισμὸν καὶ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος τῶν οἰκημάτων καὶ ὑποβοηθοῦσι μεγάλως τὴν διαρρύθμισιν τοῦ θερμαντικοῦ τοῦ σώματος, ὥστε καὶ λίαν ὑψηλαὶ θερμοκρασίαι κατὰ τὸ θέρος καθίστανται πολλάκις ἀνεκταί, ὅταν πνέωσι κατάλληλοι ἄνεμοι. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν δύναται ν' ἀποβῇ πρὸς ὄφελος ἀλλὰ καὶ πρὸς βλάβην τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου. Σφοδροὶ ἄνεμοι μετὰ συνυπάρξεως δριμέος ψύχους προκαλοῦσιν εὐκόλως νόσους ἐκ ψύξεως καὶ κρυοπαγήματα. Τοὐναντίον ἐλαφροὶ ἄνεμοι ἐν ὥρᾳ θέρους ἀνακουφίζουσι τοὺς ἀνθρώπους, διεγείρουσι τὴν ὄρεξιν καὶ σκληραγωγοῦσι τὸ δέρμα, καθιστάμενον οὕτω ἱκανὸν ν' ἀντιδρᾷ εἰς τὰς καιρικὰς μεταβολάς. Εἰς τοὺς ἀνέμους δὲ ὀφείλεται ἡ κατ' ἐξοχὴν ὑγιεινὴ ἐπίδρασις τῆς ἐν ὑπαίθρῳ διαμονῆς καὶ τῶν ἀερολούτρων.

5) Ὑδατώδη μετέωρα. Τοιαῦτα εἶναι ἡ ὀμίχλη, ἡ ἀχλύς, ἡ βροχή, ἡ χάλαζα κ.λ.π. Ἐπιδρῶσι ταῦτα βλαβερῶς ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς, ἣν συνεπάγονται, ἀνωμαλίας περὶ τὴν ρύθμισιν τοῦ θερμαντικοῦ ὡς ἐκ τῆς ὑγράνσεως τῶν ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων κ.λ.π. καὶ τῆς ἐμμέσως προκαλουμένης μεταδόσεως λοιμωδῶν τινων νοσημάτων, ὡς λ. χ. κατόπιν βροχῶν σχηματίζονται ἕλη συντελοῦντα κυριωδέστατα διὰ τὴν μετάδοσιν τῆς ἑλονοσίας. Ὡσαύτως μετὰ ραγδαίαν βροχὴν παρασυρόνται ποικίλαι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους εὑρισκόμεναι ἀκαθαρσίαι καὶ εἰσδυόμεναι ἐντὸς φρεάτων, ὑδραγωγείων κ.λ.π. μολύνουσι τὸ ὕδωρ αὐτῶν, μεταδιδομένου οὕτω τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, τῆς χολέρας, τῆς δυσεντερίας κ.λ.π.

Ἐξ ἀντιθέτου ὅμως τὰ ὑδατώδη μετέωρα ἐπιφέρουσι τὴν κάθαρσιν τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τοῦ ἐδάφους ἀπὸ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μικροβίων.

6) Φῶς καὶ *ἠλεκτρισμός*. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ἠλεκτρισμοῦ οὐδὲν σαφὲς εἶναι μέχρι τοῦδε γνωστόν. Τεραστία εἶναι ὅμως ἡ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ ἐπίδρασις τοῦ φωτὸς τοῦ τε ἡλιακοῦ καὶ τοῦ διαχύτου τῆς ἡμέρας. Ἡ γενικὴ εὐεξία καὶ ἡ ὅλη προαγωγὴ τοῦ ὀργανισμοῦ ἐκλείπει παντελῶς μὴ ὑπάρχοντος τοῦ φωτός.

Αἱ ἐρυθραὶ ἀκτῖνες τοῦ φωτός, αἱ καὶ «θερμαντικαὶ» καλούμεναι, δυνατὸν νὰ γεννήσουν νόσους (ἡλίασιν, θερμοπληξίαν κλπ.) ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, ἀλλ' ἐπιδρῶσι καὶ λίαν ὠφελίμως ἅτε θερμαίνουσαι τὸ ἔδαφος καὶ τὰς κατοικίας.

Αἱ κίτριναι «φωτειναὶ» ἀκτῖνες εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ αἰσθητηρίου τῆς ὁράσεως, ὑφισταμένου βλάβην καὶ ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ὑπερμέτρου ἀφθονίας τῶν τοιούτων ἀκτίνων. Γνωσταὶ δὲ τυγχάνουσι τοῖς πᾶσιν αἱ ψυχικαὶ διαταραχαί, ὑφ' ὧν καταλαμβάνονται ἄνθρωποί τινες κατὰ τὰς ἀνηλίους ἡμέρας.

Θεμελιώδης δὲ τέλος εἶναι ἡ διὰ τὴν ὑγείαν τῶν ἀνθρώπων σημασία τῶν «χημικῶν» ἀκτίνων τοῦ φωτὸς (κυανοϊώδεις καὶ ὑπεριώδεις), διότι αὗται ἀποτελοῦσι τὸ κύριον μικροβιοκτόνον μέσον δι' οὗ ἀπαλλάσσεται τὸ περιβάλλον ἡμᾶς ἀπὸ τοὺς ἐν μεγίστῃ ἀφθονίᾳ ὑπάρχοντας μικροοργανισμοὺς παθογόνους καὶ μή. Μεγίστη δ' ἐξ ἄλλου εἶναι ἡ θεραπευτικὴ ἰδιότης τῶν ἀκτίνων τούτων ἐπί τινων νοσημάτων, ὡς φυματιώσεως τῶν ὀστῶν κλπ. Διὰ τῆς ὑποβολῆς τῶν τοιούτων ἀρρώστων εἰς τὴν ἡλιοθεραπείαν, ἐπιζητοῦμεν κυρίως τὴν ἐπίδρασιν τῶν χημικῶν τοῦ φωτὸς ἀκτίνων. Εἶναι δυνατὸν ὅμως αὗται νὰ ἐπιφέρωσι καὶ βλάβας εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἰδίως δ' εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὸ δέρμα.

Β) Χημικαὶ ἰδιότητες τοῦ ἀέρος. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἐκ τῶν συστατικῶν τοῦ ἀέρος τρία στοιχεῖα ἀποτελοῦσι τὸν κύριον ὄγκον αὐτοῦ, τὸ ἄζωτον, τὸ ὀξυγόνον καὶ τὸ διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὧν ἡ ἀναλογία κυμαίνεται ἀναλόγως ποικιλωτάτων ὅρων, οὖσα περίπου ἡ ἑξῆς: 21% ὀξυγόνου, 78% ἀζώτου καὶ 0,02—0,04% διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Πλὴν τούτων πλεῖστα ἄλλα στοιχεῖα περιέχει ὁ ἀήρ, ὡς ἀργόν, νέον, ξένον, κρυπτόν, ὄζον κ.λ.π., πρὸς δὲ καὶ ὑδρατμούς, ὧν ἡ ποσότης εἶναι ἄλλοτε ἄλλη.

Τὸ ἐν τῷ ἀέρι ὑπάρχον διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος (=ἀνθρακικὸν ὀξύ), πηγάζει κυρίως ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ζῴων (ἕκαστος ἄνθρωπος ἐκπνέει ἡμερησίως 1000 γραμ. περίπου ἐξ αὐτοῦ). Ἀλλὰ καὶ τὰ φυτὰ ἀποδίδουσι τὴν νύκτα διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, ὅπερ ἐξ ἄλλου παράγεται κατὰ πᾶσαν καῦσιν καὶ σῆψιν, ἀναδίδεται δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐδάφους. Ὁ ἀὴρ τῶν πυκνῶς κατῳκημένων πόλεων περιέχει μείζονα ποσότητα τοιούτου ἀερίου ἢ ὁ τοῦ ὑπαίθρου.

Ἡ ἐπὶ τῆς ὑγείας τοῦ ἀνθρώπου βλαβερὰ ἐπίδρασις τοῦ διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος δὲν εἶναι τόσον ἄμεσος καὶ σημαντικὴ ὡς κοινῶς νομίζεται. Δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ζήσῃ καὶ ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ἥτις περιέχει καὶ 1% ἐξ αὐτοῦ, μάλιστα δὲ προσκαίρως καὶ μέχρι 5%. Βεβαίως, ἂν ἐν κεκλεισμένῳ χώρῳ ἀθροισθῶσι πολλὰ ἄτομα καὶ παραμείνωσιν ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῷ, αὐξάνεται μεγάλως τὸ ἐν τῷ ἀέρι διοξείδιον τοῦ ἄνθρακος, μειουμένου συγχρόνως τοῦ ὀξυγόνου, ἀναφαίνονται δὲ τότε σαφῆ νοσηρὰ συμπτώματα, ἐπερχομένου καὶ τοῦ θανάτου ἔτι, ἂν ἡ ἀναλογία τοῦ ἀερίου τούτου ἀνέλθῃ εἰς 14%.

Δὲν ἕπεται ὅμως ἐκ τούτου ὅτι ἀκίνδυνος εἶναι ἡ εἰσπνοὴ ἀέρος, περιέχοντος ηὐξημένον ποσὸν διοξειδίου τοῦ ἄνθρακος. Διότι ἡ ἀτμόσφαιρα, ἥτις περιέχει ἄνω τῶν 0,04% ἐξ αὐτοῦ πρέπει νὰ θεωρῆται

Digitized by Google

μεμολυσμένη καὶ ἐπιβλαβής, λόγῳ ἀφ' ἑνὸς τῶν προσμίξεων καὶ ἄλλων δυσωδῶν ἀερίων, δυσχεραινόντων τὴν ἀναπνοήν, ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τοῦ πάντοτε ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντος ἀπείρου πλήθους τῶν μικροργανισμῶν καὶ ἐκ τρίτου, δεδομένου ὅτι τοιοῦτον ἀέρα περιέχουσι κυρίως οἱ πολυσύχναστοι κλειστοὶ χῶροι (οἷον καφφενεῖα, κινηματογράφοι κ.λ.π.), λόγῳ τῆς ἐν καιρῷ χειμῶνος ἰδίως διευκολύνσεως τῆς μεταδόσεως λοιμωδῶν τινων νόσων ὡς ἐκ τῆς ἀμέσου καὶ ἐμμέσου ἐπαφῆς μεταξὺ τῶν εἰς τοιούτους χώρους διαμενόντων ἀνθρώπων, ἐκ τῆς εἰσπνοῆς τῶν ὑπὸ πασχόντων ἢ μικροβιοφόρων ἐκπεμπομένων κατὰ τὸν βῆχα, πταρμὸν κ.λ.π. μικροβιοβριθῶν σταγονιδίων, ἐκ τῆς προσλήψεως ἐντόμων (οἷον φθειρῶν) κ.λ.π.

Λίαν κινδυνῶδες αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ *μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος*, ἀέριον παραγόμενον κατὰ τὴν ἀτελῆ καῦσιν τοῦ ἄνθρακος καὶ ἐπιφέρον βαρείας δηλητηριάσεις, ἀπολήγουσας εἰς θάνατον, ἂν μὴ ἐγκαίρως ἀποφευχθῇ ἡ εἰσπνοὴ ἀέρος περιέχοντος τοῦτο καὶ ἐν μικρᾷ ἔτι ἀναλογίᾳ. Εἰς τὸ μονοξείδιον τοῦ ἄνθρακος ὀφείλονται αἱ ἐντὸς δωματίων δηλητηριάσεις, αἱ παρατηρούμεναι κατὰ τὸν χειμῶνα κατόπιν θερμάνσεως διὰ πυραύνων καὶ θερμαστρῶν, ὡς καὶ οἱ θάνατοι κατόπιν εἰσπνοῆς ἀέρος μιχθέντος μετὰ φωταερίου, ἐν τῷ ὁποίῳ περιέχεται τὸ ἀέριον τοῦτο.

Ἕτερον ἀέριον, ὅπερ μιγνυόμενον μετὰ τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος καθιστᾷ αὐτὸν ἐπιβλαβῆ, εἶναι τὸ *ὑδρόθειον*. Αἱ ἐξ αὐτοῦ δηλητηριάσεις εἶναι ὀξεῖαι καὶ χρόνιοι. Αἱ ὀξεῖαι παρατηροῦνται κυρίως εἰς ἐργάτας βιομηχανικῶν τινων ἐργοστασίων ὡς καὶ εἰς τοὺς ἐργαζομένους ἐντὸς ὑπονόμων καὶ βόθρων, δυνάμεναι καὶ εἰς θάνατον νὰ ἀπολήξωσι. Χρονία δὲ δηλητηρίασις παρατηρεῖται συχνότατα εἰς τοὺς ἐνοίκους οἰκιῶν, τῶν ὁποίων οἱ ἀπόπατοι εἶναι ἀνθυγιεινῶς κατεσκευασμένοι, στεροῦνται τουτέστιν ὑδραυλικοῦ σίφωνος, ἐξ οὗ τὰ ἐκ τῶν βόθρων ἀναδιδόμενα δυσώδη ἀέρια, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει καὶ τὸ ὑδρόθειον, εἰσδύοντα ἐλευθέρως ἐντὸς τῶν δωματίων, εἰσπνεόμενα δὲ συνεχῶς, προκαλοῦσι τὴν ἐκδήλωσιν τῶν συμπτωμάτων τῆς χρονίας δηλητηριάσεως, ἅτινα εἶναι διαταραχαὶ τῆς πέψεως, δυσώδης ἀναπνοή, μεγάλη ἐξασθένησις κ.λ.π.

Πλεῖστα ἄλλα δηλητηριώδη ἀέρια, σπανιώτερον ὅμως, δυνατὸν νὰ καταστήσωσιν ἐπικίνδυνον τὸν εἰσπνεόμενον ἀέρα, ὡς τὸ χλώριον, ἡ ἀεριώδης ἀμμωνία, τὸ νιτρῶδες ὀξὺ κ.λ.π. Κυρίως ἐκ τοιούτων ἀερίων ὑφίστανται βλάβην οἱ ἐργάται βιομηχανικῶν καταστημάτων, εὐχερῶς ὅμως ἀποφεύγεται ἡ δι' αὐτῶν δηλητηρίασις ἂν ληφθῶσι τὰ κατάλληλα μέτρα πρὸς ἀπαγωγὴν τῶν ἀερίων τούτων.

Ἀλλὰ δυνατὸν ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ νὰ καταστῇ ἀκατάλληλος πρὸς εἰσπνοὴν καὶ ἂν ἔτι δὲν περιέχῃ δηλητηριώδη ἀέρια, ἐφ' ὅσον ἔχουσι προσμιχθῇ μετ' αὐτοῦ δυσώδη τοιαῦτα. Λόγῳ τοῦ ἀηδοῦς αἰσθήματος, ὅπερ γεννᾶται κατὰ τὴν εἰσπνοὴν τοιούτου δυσώδους ἀέρος, ἀναγκάζονται οἱ ἄνθρωποι ν' ἀναπνέωσιν ἐπιπολαίως, ἀχρηστευομένου οὕτω οὕτω τοῦ ἀέρος πρὸς τὰς κορυφὰς τμήματος τοῦ πνεύμονος, συνέπεια δὲ τούτου ἔμμεσος εἶναι ἡ ὑπὸ τῆς φυματιάσεως προσβολὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἐπικρατοῦσα ἄλλοτε γνώμη ὅτι ὁ δυσώδης ἀὴρ εἶναι φορεὺς λοιμωδῶν τινων νόσων (τύφου, ἑλονοσίας κ.λ.π.) δὲν εἶναι ὀρθή. Βεβαίως ἐὰν ἐντὸς τῶν ἀκαθαρσιῶν, αἵτινες ἀναδίδουν τὰ δυσώδη ταῦτα ἀέρια, περιέχωνται τὰ παθογόνα αἴτια τῶν νοσημάτων τούτων, τ. ἔ. τὰ οἰκεῖα μικρόβια, συντελεῖται ἡ μετάδοσις τῶν ἀναφερθέντων νοσημάτων ἐν περιπτώσει ἐπαφῆς τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ἀκαθαρσίας ταύτας ἢ κατόπιν μολύνσεως δι' αὐτῶν διαφόρων ἀντικειμένων, φρεάτων κ.λ.π.

Ἐξ ὅλων τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὅτι ὑψίστη ὑγιεινὴ ἀνάγκη ὑφίσταται, ὅπως ὁ εἰσπνεόμενος ἀὴρ εἶναι ἀπηλλαγμένος πάσης προσμίξεως οὐχὶ μόνον δηλητηριωδῶν ἀερίων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν ἀκινδύνων μέν, ἀλλὰ δυσόσμων.

Γ) Φύσις τῶν ἐν τῷ ἀέρι αἰωρουμένων μορίων. Ἡ ὑγιεινὴ σημασία τοῦ ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι κονιορτοῦ εἶναι μεγίστη, αἱ δὲ βλάβαι τὰς ὁποίας δυνατὸν οὗτος νὰ ἐπιφέρῃ εἶναι πολλαὶ καὶ ποικίλαι.

Ἡ εἰσπνοὴ ἁδρῶν μορίων κονιορτοῦ, προερχομένου ἐκ τῆς κατεργασίας διαφόρων μετάλλων, λίθων, ἄνθρακος κ.λ.π. προκαλεῖ νόσους σοβαράς, γνωστὰς ὑπὸ τὸ ὄνομα *νοσοκονιάσεις* (σιδήρωσις, ἀνθράκωσις, κ.λ.π.). Τὸ δὲ ἐν τοῖς μορίοις τοῦ κονιορτοῦ ἐνυπάρχον μέγιστον πλῆθος μικροβίων συντελεῖ εἰς τὴν εὐχερεστάτην μετάδοσιν ἐνίων νοσημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ τοσαύτας καταστροφὰς προκαλοῦσα φυματίασις. (Περὶ τούτων βλ. ἐκτενῆ ἀνάπτυξιν εἰς λέξιν **κονιορτός**).

Πλὴν τοῦ κονιορτοῦ συντελεῖ πρὸς ἐπέλευσιν πλείστων λοιμωδῶν νόσων καὶ ἡ ἐν τῷ ἀέρι ὕπαρξις *μικροβιοβριθῶν σταγονιδίων*, ἅτινα ἐκπέμπονται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν ζωηρὰν ὁμιλίαν, τὸν παρμόν, τὸν βῆχα κ.λ.π. Καὶ τούτων ἡ σημασία εἶναι μεγίστη ἀπὸ ὑγιεινῆς ἀπόψεως (βλ. λέξιν).

Κ. ΣΑΒΒΑΣ

[ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ].—Ἀὴρ ὑγροποιημένος ἀνεγράφη εἰς ψεκασμοὺς κατὰ τοῦ ἐρυσιπέλατος, κατὰ τῶν ἀτόνων τῆς κνήμης ἑλκῶν καὶ κατὰ λεπρωδῶν οἰδημάτων, ἔτι δὲ ὡς παυσώδυνον ἐπὶ σφοδρῶν νευραλγιῶν. Ἡ ἐξ αὐτοῦ ψῦξις εἶναι—155°.

Ι. Δ.

– ἀὴρ *ἀνθρακοῦχος*. Εἶναι μῖγμα ἀέρος καὶ ἀτμῶν ὑγρᾶς καυσίμου ὕλης λίαν πτητικῆς. Χρησιμεύει ἠρέμα μὲν καιόμενος πρὸς φωτισμόν, ἀντικαθιστῶν τὸ φωταέριον εἰς μέρη ἔνθα ἡ παρασκευὴ τούτου δὲν εἶναι ἐφικτὴ (κωμοπόλεις, ἐπαύλεις, ἐργοστάσια), δι' ἀποτόμου δὲ ἀναφλέξεως πρὸς κίνησιν τῶν δι' ἐκρήξεως καλουμένων κινητήρων.

Πρὸς παρασκευὴν τούτου, ἀὴρ προθερμανθεὶς ἢ οὔ, ἐμπλουτίζεται δι' ἀτμῶν ὑγρᾶς καυσίμου ὕλης, προσφυσώμενος ἢ μυζώμενος δι' ἀντλίας ἐντὸς ἀναμικτῆρος (carburateur) καλουμένου, περιέχοντος τὴν ὑγρὰν καύσιμον ὕλην εἴτε ἐν τῇ συνήθει θερμοκρασίᾳ, εἴτε ἐν ἀνωτέρᾳ τοιαύτῃ. Ὁ οὕτως ἐμπλουτισθεὶς ἀὴρ ταμιεύεται ὑπὸ ἐλαφρὰν πίεσιν ἐν ἀεριοδόχῳ ἐξ ἧς, ρυθμιζομένης αὐτομάτως τῆς παροχῆς του, βαίνει πρὸς χρησιμοποίησιν.

Πρὸς ἐξαέρωσιν χρησιμοποιεῖται κυρίως πετρελαϊκὸς αἰθὴρ εἰδ. βάρους 0.64–0,68, ἀποτελούμενος ἐκ μίγματος πεντανίου καὶ ἐξανίου, ὅστις φέρεται εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ διάφορα ὀνόματα, οἷον, γκαζολίνη, σολίνη, στελλίνη, ὑδριρίνη, ἐξάνιον τοῦ Benoid κ.τ.λ.

Ὁ ἀνθρακοῦχος ἀήρ, ἀναλόγως τοῦ τρόπου τῆς παρασκευῆς του, περιέχει συνήθως 8—8,5 % κατ' ὄγκον ἀτμοὺς πετρελαϊκοῦ αἰθέρος καὶ ἔχει εἰδ. βάρος 1,1—1,2. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ φωταέριον δὲν εἶναι δηλητηριώδης.

Τὰ μετὰ τοῦ συνήθους ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος μίγματα περιεκτικότητος 37—63 % εἰς ἀνθρακοῦχον ἀέρα εἰσὶν ἐκρηκτικά.

Σ. Χ.

—ἀὴρ *ξηρός*· καλεῖται ἐν τῇ ὑγρομετρίᾳ (βλ. λέξιν) ὁ ἀήρ, ὁ περιέχων μικρὰν ποσότητα ὑδρατμῶν ἢ ἀπέχων πολὺ ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κόρου, ἑπομένως ἀπαιτῶν μεγάλην ποσότητα ἀτμῶν ἵνα κορεσθῇ. *Ἀπολύτως ξηρὸς* λέγεται ὁ ἀὴρ ὁ μηδόλως περιέχων ὑδρατμούς. Ὁ ἐν περιωρισμένῳ χώρῳ ἀὴρ καθίσταται ξηρὸς 1ον) δι' ὑγροσκοπικῶν οὐσιῶν, ὡς λ. χ. διὰ χλωριούχου ἀσβεστίου, θειϊκοῦ ὀξέος πυκνοῦ κλπ., αἵτινες ἀπορροφῶσι τοὺς ἐν τῷ ἀέρι ὑδρατμούς, 2ον) διὰ θερμάνσεως τοῦ χώρου τῇ βοηθείᾳ ἑστιῶν, μὴ παρεχουσῶν ὑδρατμοὺς (λ. χ. πυρᾶς ξυλανθράκων ἢ δι' ἠλεκτρικῆς θερμάστρας), ὁπότε δὲν ἀφαιροῦνται μὲν οἱ περιεχόμενοι ἀτμοί, ἀλλ' ὁ ἀὴρ καθίσταται ξηρότερος, καθόσον τότε ἀπέχει πλειότερον ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κόρου, τουτέστιν ἀπαιτεῖ περισσοτέρους ἀτμοὺς ἵνα κορεσθῇ.

Γ. ΑΘ.

—ἀὴρ *ὑγροποιημένος* (βλ. ἀὴρ ὑγρός). Ὁ ἐν ὑγρᾷ καταστάσει ἀὴρ (γαλλ. air liquide, γερμ. Flüssige Luft). Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐπιστημονικῇ ὀνοματοθεσίᾳ ἀναγράφεται συνηθέστερον ὁ ὅρος *ὑγρὸς* ἀὴρ ἀντὶ τοῦ ὅρου *ὑγροποιημένος*, ὅστις εἶναι ὀρθότερος. Ἐπειδὴ *ὑγρὸν ἀέρα* (air humide, Feuchte Luft) ὀνομάζομεν πρὸς τούτοις τὸν ἔχοντα μεγάλην ποσότητα ὑδρατμῶν, ἢ τὸν ὀλίγον ἀπέχοντα ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ κόρου (βλ. ὑγρομετρίαν καὶ ὑγρομετρικὴν κατάστασιν τοῦ ἀέρος), προδήλως ἡ διπλῆ σημασία τοῦ ὅρου ὑγρὸς ἀὴρ προκαλεῖ σύγχυσιν.

Γ. ΑΘ.

Ἀὴρ *[Λειτουργικῶς]*. Ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς τελειώσῃ τὴν προετοιμασίαν τῶν τιμίων δώρων, καλύπτει μὲ μικρὸν κάλυμμα τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ τὸν ἅγιον δίσκον, ἰδιαιτέρως τὸ καθέν, ἀμφότερα δὲ ὁμοῦ μὲ μεγαλύτερον κάλυμμα, τὸν λεγόμενον Ἀέρα. Ὑπενθυμίζει δ' ὁ Ἀὴρ τὴν νεκρικὴν σινδόνα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ εὐσχήμων Ἰωσὴφ περιετύλιξε τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος, ἀφοῦ κατεβιβάσθη τοῦτο ἀπὸ τὸν Σταυρόν. Τὸ κάλυμμα τοῦτο κραδαίνει ὁ ἱερεὺς ὑπεράνω τῶν ἀκαλύπτων τότε τιμίων δώρων κατὰ τὴν ἀπαγγελίαν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, πρὸς δήλωσιν τῆς πνοῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἤδη ὁ Θεόδωρος Στουδίτης, κατὰ τὸν ἔνατον αἰῶνα, καλεῖ τὸ κάλυμμα τοῦτο ἀέρα (Migne Ἑλ. Πατρ. 99, 1689), προφανῶς διότι δι' αὐτοῦ ἀερίζονται κατὰ τὴν θείαν μυσταγωγίαν τὰ ἅγια.

Δ. Σ. Μ.

ἀητονύχι, ἢ *ἀετονύχι [Βοταν.]*· ὀνομάζεται οὕτω δημ. ποικιλία τῆς *Ἀμπέλου τῆς οἰνοφόρου*, τῆς τάξεως τῶν Φραγκουλιδῶν (Frangulinae), τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀμπελίδων (Ampelidaceae).

Ι.Λ.Χ.

ἀήττητος· μεταγενέστερον, ἀττικὸν τοῦ κλασικοῦ *ἀήσσητος*· ὁ μὴ νικώμενος, ὁ μὴ νικηθείς, ἐκεῖνος τὸν ὁποῖον κανεὶς δὲν ἠμπορεῖ νὰ νικήσῃ. Κρητικὸς ἰδιωματικὸς τύπος *ἀέττητος* (βλ. λέξιν).

Μ. Φ.

ἀηχοποίησις, (φθόγγου ἢ γράμματος, κατὰ Ε. Μπουντώναν)· τὸ καθιστάνειν τι ἄηχον.

ἄηχος· ὁ ἄνευ ἤχου, ἄνευ φωνῆς, *ἀήχητος*.

— **ἄηχοι** *φθόγγοι*· ὠνομάσθησαν οὕτω ὑπὸ τῶν γλωσσολόγων οἱ προστριβεῖς ἐκεῖνοι φθόγγοι (σύμφωνα) τοὺς ὁποίους προφέρομεν ἔχοντες τέλεον χαλαρωμένας τὰς χορδὰς τοῦ λάρυγγος, ὅταν ἐκπνέωμεν τὸν ἀέρα, διερχόμενον καὶ προστριβόμενον ἀήχως ἐπὶ τοῦ φραγμοῦ, ὃν σχηματίζομεν δι' ὡρισμένων ὀργάνων τοῦ στόματος πρὸς παραγωγὴν ὡρισμένου φθόγγου.

Ἄηχοι φθόγγοι εἰς τὴν νέαν ἑλληνικὴν εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) δύο χειλικοί: *π* στιγμιαῖος καὶ *φ* συνεχής. 2) δύο γλωσσοδοντικοί: *τ* στιγμιαῖος καὶ *θ* συνεχής. 3) δύο σφιγκτοδοντικοί: *τσ* (=c γερμανικὸν) στιγμικὸς καὶ *σ* συνεχής. 4) δύο προλαρυγγικοὶ ἢ ὑπερωϊκοί: *κ* στιγμικὸς καὶ *χ* συνεχικός. 5) δύο οὐρανικοί: *κι* στιγμιαῖος καὶ *χι* συνεχής. Ἐπειδὴ ὅμως *φθόγγος* ἄνευ *ἤχου* δὲν νοεῖται, προτιμότερον νὰ λέγωνται *ἀχορδόηχοι*, οἵτινες δηλαδὴ ἠχοῦσιν ὁπωσδήποτε ἄνευ τῆς ἐπεμβάσεως τῶν λαρυγγικῶν χορδῶν καὶ μόνον διὰ τῆς ἐκπνοῆς τοῦ ἐκ τῶν πνευμόνων ἐξερχομένου πνεύματος καὶ τῆς προστριβῆς αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἤδη ἐσχηματισμένου φθογγικοῦ φραγμοῦ. Γαλλιστὶ οἱ τοιοῦτοι φθόγγοι λέγονται sourds καὶ τούτου μετάφρασις εἶναι τό: *ἄηχοι*. Οἱ δὲ ἐναντίοι λέγονται sonores δηλ. *ἠχηροί*, καὶ *χορδοηχηροί*, τουτέστι προφερόμενοι ἠχηρῶς τῇ ἐπεμβάσει τῶν φωνητικῶν χορδῶν τεταμένων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ λάρυγγος κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ πνεύματος ἐκ τῶν πνευμόνων (βλ. **ἠχηροὶ** φθόγγοι).

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ἀηχός· ἐν Σινασῷ, οὕτως ἀσυναλείπτως ἀντὶ τοῦ κοινῶς συναληλειμμένου ἀχὸς=ὁ ἦχος, ἡ φωνή, τὸ μέλος, ἡ βοή, ὁ θόρυβος, ὁ κρότος. Τὸ α προθεματικόν. Σύγκρινε *ἀημερινὸς* = ἡμερινός, ἀΐταίρι =ἑταίριον.

Μ. Φ.

Ἄθ (Ath). Πόλις τοῦ Βελγίου, πρωτεύουσα νομοῦ. Ἔχει 11.392 κατοίκους ἀσχολουμένους κυρίως μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν ὑφασμάτων, τῶν δαντελῶν καὶ μὲ τὴν γεωργίαν. Ἡ Ἄθ εἶναι παλαιὰ ἱστορικὴ πόλις τοῦ Βελγίου. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Καμπραὶ τὴν εἶχε δωρήσῃ εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ κατόπιν ἡ πόλις ἐπωλήθη εἰς τοὺς κόμητας τοῦ Αἰνώ. Εἷς ἐξ αὐτῶν, Βαλδουῖνος ὁ Δ', ἔκτισε τὸν εἰσέτι ὑφιστάμενον πύργον τοῦ Burbant (1150), ἡ δὲ Ἰωάννα τῆς Φλάνδρας ἵδρυσε τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου πυρποληθεῖσαν πολλάκις καὶ καταστραφεῖσαν ὁλοτελῶς κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἄθ ὑπὸ τῶν Γάλλων (1748). Κάρολος ὁ Ε' ὠχύρωσε τὴν πόλιν διὰ σειρᾶς τειχῶν, τὰ ὁποῖα κατεδαφίσθησαν μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν. Εἶναι πατρὶς τοῦ *Ἐννεπὲν*, ἑνὸς τῶν ἐξερευνητῶν τοῦ Μισσισιπῆ.

ἀθά· βλ. **μαραναθά.**

Ἀθαβάσκα· ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Ἀθαμπάσκα βλ. **Ἀδαβάσκα.**

Ἀθαβασκάν· βλ. **Ἀδαβασκάν.**

Ἄθακος (ἀρχ). Μικρὰ πόλις τῆς Μακεδονίας ἣν ἀναφέρει ὁ Λίβιος (XXXI, 34). Ὑποτίθεται ὅτι ἔκειτο βορειοανατολικῶς τῆς λίμνης Πρέσπας.

ἄθαλα *[Βοτ.]*· βοτανικὸς ὅρος περιωρισμένης ὅμως χρήσεως, πρὸς καθορισμὸν κρυψιγόνων φυτῶν ὀλιγοκυττάρων, μὴ ἀνεπτυγμένων, ἄνευ φύλλων.

Ι. Λ. Χ.

ἀθάλαμα· *[Βοτ]*· τὸ ὄνομα τοῦτο ἐδίδετο εἰς μερικοὺς λειχῆνας, τῶν ὁποίων τὰ ἀσκοσπόρια καὶ βασιδοσπόρια γεννῶνται ἐπὶ ἀνοικτῶν ὀργάνων τῶν ἀποθηκίων.

Ι. Λ. Χ.

ἀθαλάμευτος· ἡλικία ἀκατάλληλος πρὸς θαλάμευσιν, πρὸς εἰσδοχὴν κόρης εἰς γαμήλιον θάλαμον.

Μ. Φ.

Ἀθαλάριχος. Ἀνάξιος ἔγγονος τοῦ μεγάλου βασιλέως τῶν Γότθων Θεοδωρίχου, ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἵδρυσεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Κράτους, τὸ ἰσχυρὸν καὶ εὐνομούμενον Ὀστρογοτθικὸν βασίλειον (τὰ τέλη τοῦ 5ου αἰῶνος μ. Χ.), τὸ ὁποῖον κατέστρεψεν ὁ Βυζαντινὸς Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός. Ὁ Θεοδώριχος ἦτο εἷς ἀπὸ τοὺς μεγάλους, ὁ μεγαλύτερος ἴσως βάρβαρος ἡγεμών, ὁ ὁποῖος ἐπροσπάθησε νὰ κατορθώσῃ τὴν συμβίωσιν τῶν βαρβάρων ὑπηκόων του ἐν τῷ Ρωμαϊκῷ κόσμῳ καὶ τὴν συναρμογὴν τῶν πολεμικῶν ἠθῶν τῶν Γότθων μὲ τοὺς θεσμοὺς καὶ τὴν τάξιν μιᾶς πολιτισμένης κοινωνίας. Εἶχε ζήσει πολὺν χρόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ προσπάθειά του εἰς τὸ νὰ ἐκπολιτίσῃ τὸν λαόν του ὑπῆρξε γενναία, δὲν ἐπρόφθασεν ὅμως νὰ φέρῃ αὐτὴν εἰς πέρας, διότι τοῦτο ἦτο ἔργον χρόνου πολλοῦ. Τὰ λεχθέντα εἶναι ὡς μικρὰ εἰσαγωγὴ καὶ θὰ ἐξηγήσουν ὅσα θὰ διηγηθῶμεν περὶ τοῦ ἐγγόνου του Ἀθαλαρίχου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδωρίχου ἡ βασιλεία περιῆλθεν εἰς τὴν εὐγενῆ καὶ μορφωμένην κόρην αὐτοῦ Ἀμαλασοῦνθαν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀπὸ τὸν πρῶτον σύζυγόν της Εὐθαρῖκον υἱὸν ὀνομαζόμενον Ἀθαλάριχον. Ἡ Ἀμαλασοῦνθα ἐκυβέρνα ὡς ἐπίτροπος τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ἐθεωρεῖτο, ἂν καὶ παιδίον ἀκόμη, ὁ βασιλεὺς τῶν Γότθων (526-534), διότι οἱ Γοτθικοὶ νόμοι ἀπέκλειον ἀπὸ τὸν θρόνον τὰς γυναῖκας. Ἡ Ἀμαλασοῦνθα ἦτο τότε

Digitized by Google

εἰκοσιοκτὼ μόνον ἐτῶν, ἀλλ' ἐκυβέρνησε μὲ τόσην σύνεσιν, ὥστε ὅλοι οἱ λαοὶ ἐσέβοντο τὸ Γοτθικὸν βασίλειον. Ἡ σπουδαιοτάτη μέριμνα αὐτῆς ἦτο ἡ ἀνατροφὴ τοῦ υἱοῦ της, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ εἶναι καὶ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ καὶ ἄρχων ἑνὸς πολιτισμένου κράτους. Ἐνόει δὲ ἡ εὐφυὴς καὶ συνετὴ ἐκείνη γυνὴ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀνατροφὴν τοῦ Ἀθαλαρίχου ἐξηρτᾶτο τὸ μέλλον τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, τοῦ Γοτθικοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἰταλίας. Ὁ ἱστοριογράφος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Προκόπιος λέγει τὰ ἑξῆς σημαντικώτατα: «Ἡ μὲν οὖν Ἀμαλασοῦνθα τὸν παῖδα ἐβούλετο τοῖς Ρωμαίων ἄρχουσι τὰ ἐς τὴν δίαιταν ὁμότροπον καταστήσασθαι» (Γοτθ. σ. 43, ἐκδ. Βόννης), ἠθέλησε δηλαδὴ νὰ μάθῃ ὁ παῖς ἔτι βασιλεὺς τῶν Γότθων (ἦτο ἡλικίας μόλις δέκα ἐτῶν) ὅσα ὤφειλε νὰ γνωρίζῃ εἷς Ρωμαῖος, ἤτοι Βυζαντινός, βασιλεύς.

Ἡ Ἀμαλασοῦνθα ἐξέλεξε τρεῖς γέροντας Γότθους, τοὺς μᾶλλον συνετοὺς καὶ πεπαιδευμένους καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ διδάσκωσι καὶ νὰ συνδιαιτῶνται μὲ τὸν Ἀθαλάριχον. (Ἀταλάριχον, ὡς τὸν λέγει ὁ Προκόπιος). Ἀλλὰ συνέβη ἐπεισόδιον πολὺ χαρακτηριστικὸν διὰ τὰ ἤθη τῶν ἡμιπολιτίστων βαρβάρων τῶν χρόνων ἐκείνων, τῶν ὁποίων οἱ ἀρχηγοὶ ἤθελον νὰ τοὺς κάμουν νὰ ζοῦν ὡς οἱ πολιτισμένοι Ρωμαῖοι. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο θέλω ἐκθέσει, ὅπως διηγεῖται αὐτὸ ὁ Προκόπιος. Ὁ ἔγγονος τοῦ μεγάλου Θεοδωρίχου εἶχε ψυχὴν Γότθου, εἰς τοὺς Γότθους δὲ δὲν ἤρεσκεν ὁ τρόπος τῆς ἀνατροφῆς, τὴν ὁποίαν ἔδιδεν ἡ Ἀμαλασοῦνθα εἰς τὸν υἱόν της, ἀλλ οὔτε καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον. Οἱ Γότθοι ἐπροτίμων νὰ κυβερνῶνται κατὰ τὸν βαρβαρικὸν τρόπον, διότι οὕτω μόνον, λέγει ὁ Προκόπιος, θὰ ἠδύναντο ν' ἀδικοῦν τοὺς κατωτέρους των. Διὰ τοῦτο δὲν ἔβλεπον μὲ καλὸν ὄμμα τὴν κατ' αὐτοὺς ἐκτεθηλυμένην διαπαιδαγώγησιν τοῦ βασιλέως των. Μίαν ἡμέραν ἡ μήτηρ ἠναγκάσθη νὰ ραπίσῃ τὸν υἱόν της εἰς τὸ δωμάτιον, διότι τὸν εὗρε νὰ διαπράττῃ ἄτοπόν τι, ἐκεῖνος δὲ κλαίων ἔτρεξεν εἰς τὸν ἀνδρωνίτην, εἰς τὴν αἴθουσαν ὅπου ἦσαν συνηγμένοι οἱ Γότθοι τοῦ παλατίου. Οἱ βάρβαροι δυσηρεστήθησαν διὰ τὴν προσβολὴν πρὸς τὸν βασιλέα των καὶ κατηγόρησαν τὴν Ἀμαλασοῦνθαν ὅτι ἤθελε νὰ ἐξαφανίσῃ τὸν παῖδα, διὰ νὰ συζευχθῇ μὲ ἄλλον ἄνδρα καὶ νὰ βασιλεύσῃ μετ' αὐτοῦ εἰς τοὺς Γότθους καὶ τοὺς Ἰταλιώτας.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἡ δυσαρέσκεια δὲν περιωρίσθη εἰς τὸν λαὸν τῶν Γότθων. Ἀλλὰ συνῆλθον οἱ ἐπιφανέστεροι ἐξ αὐτῶν καὶ ἐζήτησαν ἐπισήμως ἀπὸ τὴν συνετὴν Γότθαν βασίλισσαν ν' ἀλλάξῃ τὸν τρόπον τῆς ἀνατροφῆς τοῦ βασιλέως των, ὡς μὴ συμφέροντα οὔτε εἰς αὐτούς, οὔτε εἰς αὐτήν, ἀλλὰ καὶ διότι, ἔλεγον, — καὶ τοῦτο εἶναι χαρακτηριστικώτατον — ἡ τοιαύτη ἀνατροφὴ δὲν εἶναι ἀξία βασιλέως. Διότι τὰ γράμματα, προσέθετον, εἶναι χωρισμένα εἰς μέγαν βαθμὸν ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν, καὶ ἡ διδασκαλία γερόντων ἀνθρώπων συνηθίζει τὴν ψυχὴν εἰς τὴν δειλίαν καὶ τὴν ταπεινότητα. «Πρέπει λοιπόν, εἶπον οἱ πρόκριτοι τῶν Γότθων, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶναι προωρισμένος νὰ γίνῃ τολμητὴς καὶ μέγας, ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν φόβον τῶν διδασκάλων καὶ νὰ ἀσχολῆται εἰς τὰς μελέτας τῶν ὅπλων». Ἔλεγον δὲ ὅτι οὔτε ὁ Θεοδώριχος δὲν θὰ ἔστελλε παῖδας τῶν Γότθων εἰς γραμματιστάς... «Λοιπόν, ὦ δέσποινα, αὐτοὺς τοὺς παιδαγωγοὺς ἄφησέ τους τώρα, σὺ δὲ δῶσε εἰς τὸν Ἀθαλάριχον συνομήλικάς του διὰ νὰ συναναστρέφηται μετ' αὐτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔχοντες τὴν ἰδίαν ἡλικίαν μετ' αὐτοῦ, θὰ τοῦ δώσουν ὁρμὴν εἰς τὴν ἐξουσίαν κατὰ τὸν βαρβαρικὸν τρόπον» (Προκόπιος, Γοτθ. σ. 13 ἑξ.).

Ἡ Ἀμαλασοῦνθα δυσηρεστήθη, προσεποιήθη ὅμως ὅτι εὐχαρίστως ἤκουε τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ὑπηκόων της, διότι ἐφοβεῖτο τὰς ἐπιβουλὰς αὐτῶν. Ὁ Ἀθαλάριχος ἀπηλλάγη ἀπὸ τοὺς γέροντας διδασκάλους του καὶ εἶχεν εἰς τὸ ἑξῆς συντρόφους παῖδας ὀλίγον πρεσβυτέρους του. Οἱ νέοι σύντροφοί του, ὅταν μετ' ὀλίγον ὁ βασιλεὺς τῶν Γότθων ἔφθασεν εἰς ἥβην, παρέσυραν αὐτὸν «ἔς τε μέθην καὶ γυναικῶν μίξεις» καὶ τὸν ἔκαμον «νὰ εἶναι κακοήθης καὶ περισσότερον ἀπὸ πρὶν ἀπειθὴς εἰς τὴν μητέρα του». Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ Ἀθαλαρίχου ηὐνόει τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἀμαλασούνθας, οἱ ὁποῖοι φανερῶς πλέον συνωμότουν ἐναντίον τῆς σπουδαίας ἐκείνης Γότθας καὶ χωρὶς περιστροφὰς τὴν διέτασσον νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ παλάτια. Ἡ Ἀμαλασοῦνθα δὲν ἐφοβήθη, ὡς γυνή, ἀλλὰ διετήρησε τὴν βασιλικὴν ὑπερηφάνειάν της καὶ κατεδίωξε τοὺς σπουδαιοτέρους ἐχθρούς της. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον εὑρίσκετο εἰς τὰς στενοχωρίας αὐτὰς καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα πρὸς συγκράτησιν τῆς ἐξουσίας, ἐπῆλθε καὶ ὁ θάνατος του υἱοῦ αὐτῆς. Ὁ Ἀθαλάριχος ἔπεσε χωρὶς κανένα πλέον χαλινὸν εἰς τὴν μέθην, τὰ συμπόσια καὶ τὰς γυναῖκας, ἡ διαρκὴς δὲ κραιπάλη κατέστρεψε τὸν νεαρὸν ὀργανισμόν του καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτὸν τὸ νόσημα τοῦ μαρασμοῦ. Ἡ Ἀμαλασοῦνθα δὲν εἶχε πλέον καμμίαν ἐλπίδα, καὶ ἦλθεν εἰς συνεννοήσεις μὲ τὸν Ἰουστινανὸν νὰ παραδώσῃ εἰς αὐτὸν τὸ κράτος τῶν Γότθων. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ Ἀθαλάριχος εἰς ἡλικίαν δέκα ἓξ ἐτῶν, «τῇ νόσῳ καταμαρανθείς», ἀφοῦ ἐβασίλευσεν ὀκτὼ ἔτη. Ἡ δὲ Ἀμαλασοῦνθα δὲν ἐπρόφθασε νὰ μεταβῇ καὶ νὰ ζήσῃ ἥσυχος καὶ τιμωμένη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι ἐξερράγη ἡ συνωμοσία καὶ ἡ βασίλισσα τῶν Γότθων ἐφονεύθη (βλ. Ἀμαλασοῦνθα). Τὰ γεγονότα ταῦτα εἶναι σπουδαιότατα, διότι ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὴν ὑπ' αὐτοῦ καταστροφὴν τοῦ βασιλείου τῶν Γότθων καὶ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ. Περὶ τῶν Βαρβάρων καθόλου καὶ δὴ τῶν Βαρβάρων (τῶν Γερμανῶν) βασιλέων δίδει πολλὰς εἰδήσεις εἰς ἡμᾶς ὁ σπουδαιότατος ἱστορικὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, σύγχρονος αὐτοῦ, *Προκόπιος*, ὡς καὶ ἄλλοι Βυζαντινοί, εἴτε Λατῖνοι ἱστορικοί. Σημαντικὸν δὲ βοήθημα (ἐκτὸς πολλῶν ἄλλων συγγραφῶν) εἶναι τοῦ *Dahn*, Die Koenige der Germanen, εἰς 8 τ. 1861—1900. ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ

ἀθαλάσσευτος καὶ *ἀθαλάσσωτος*· ὁ μήπω ριφθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ ἀσυνήθιστος εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ χερσαῖος· || «νερὸ ἀθαλάσσωτο» = νερὸ γλυκό, ὄχι προσμεμιγμένον μὲ θαλάσσιον.

ἀθάλη καὶ *ἀθάλα*· τέφρα, σποδός, θερμὴ στάχτη. Προέρχεται ἐκ τοῦ ἀρχαίου *αἰθάλη*. Ἐν Κρήτῃ λέγεται *ἀθούβαλη* ἢ *ἀθούμαλη*. Μ. Φ.

ἀθαλής· ὁ μὴ θάλλων, ὁ ἐξηραμένος, ὁ μαραμένος: δάφνη *ἀθαλής*.

ἀθαλίαι *[Ζωολ.]*. Γένος ὑμενοπτέρων ἐντόμων τῆς οἰκογενείας τῶν *Τενθρηδονιδῶν*. Χαρακτηρίζονται ὑπὸ βραχειῶν κλειδοειδῶν κεραιῶν, αἵτινες φέρουσι δέκα ἕως δώδεκα ἄρθρα. Τὰ πτερά των φέρουσι λογχοειδῆ κοιλώματα. Εὑρίσκονται εἰς τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν. Αἱ κάμπαι των εἶναι ἐπιμήκεις, κυλινδρικαὶ καὶ φέρουσι πολυαρίθμους αὐλακώσεις. Ἔχουσι τρία ζεύγη θωρακικῶν ποδῶν, ἑπτὰ ζεύγη γαστρικῶν ποδῶν καὶ ἓν ζεῦγος ἑδραίων ποδῶν. Ὑπάρχουσι πλεῖστα εἴδη, ὧν γνωστότερα εἶναι:

1ον) *Ἀθαλία ἡ ροδώδης* (athalia rosoe). Αἱ κάμπαι της ζῶσιν ἐπὶ τῶν ροδῶν, τῶν βάτων καὶ τῶν σκιαδανθῶν φυτῶν.

2ον) *Ἀθαλία ἡ ἀκανθώδης* (athalia spinarum). Αἱ κάμπαι της ἀναφαίνονται κατὰ Μάϊον καὶ Ἰούνιον ἐπὶ τῶν σταυρανθῶν φυτῶν καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς γογγύλης (κ. ρέβας), τῆς ὁποίας καὶ κατατρώγουσι τελείως τὰ φύλλα. Τὸ τέλειον ἔντομον ἔχει κίτρινον χρῶμα, ἡ δὲ κεφαλή, αἱ κεραῖαι καὶ μέρος τοῦ θώρακος ἔχουν λαμπρὸν μέλανα χρωματισμόν. Ἡ ἀθαλία ἡ ἀκανθώδης ἀπαντᾷ ἐν Εὐρώπῃ, μεσημβρινῇ Ἀσίᾳ καὶ Σιβηρίᾳ. Δ. Ν. Π.

Ἀθαλία· βασίλισσα τοῦ Ἰούδα· βλ. Γοθολία.

—**Ἀθαλία** (Athalie). Τραγῳδία τοῦ *Ρακίνα*. Εἶναι τὸ τελευταῖον ἔργον αὐτοῦ, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸ ἀριστούργημά του. Ὁ Βολταῖρος τὸ ἀνεκήρυξε κατ' ἀρχὰς ὑπέρτερον παντὸς ὅ,τι τὸ ἔξοχον εἶχε ποτὲ παραγάγει ἡ ἀνθρωπότης. Βραδύτερον ὅμως ἤλλαξε γνώμην καὶ ἔβλεπεν ἐν τῇ «Ἀθαλίᾳ» διήγησιν, καὶ μάλιστα ἐλαττωματικήν, ἑνὸς ἐπεισοδίου ἀπὸ τὰς Γραφάς. Ὁ Ρακίνας προσήρμοσεν εἰς τὸ θέατρον θαυμασίως τὴν ἐν τῇ Βίβλῳ ὑπόθεσιν τῆς Ἀθαλίας *(Γοθολίας)*, θυγατρὸς τοῦ Ἀχαὰβ καὶ τῆς Ἰεζάβελ, οἵτινες ἐβασίλευον ἐπὶ τοῦ Ἰσραήλ. Εἶχεν ὑπανδρευθῆ τὸν Ἰωράμ, βασιλέα τῆς Ἰουδαίας. Ὁ υἱὸς αὐτῆς Ὀχοζίας, παρασυρθεὶς ὑπ' αὐτῆς εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν, ἐφονεύθη μετὰ βασιλείαν ἑνὸς ἔτους, μαζὺ μὲ ὅλους τοὺς πρίγκιπας τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀχαάβ, ὑπὸ τοῦ Ἰηοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς εἶχε προορίσει διὰ προφητειῶν, ὅπως γίνῃ τὸ ὄργανον τῶν ἐκδικήσεών του. Ἡ Ἀθαλία, ὀργισθεῖσα διὰ τὴν σφαγὴν τῆς οἰκογενείας της, ἐξεδικήθη διὰ τοῦ φόνου τῶν τέκνων καὶ ἐγγόνων τοῦ Ὀχοζίου καὶ ἥρπασε τὸ στέμμα αὐτοῦ. Μόνον ὁ Ἰωάς, ὅστις ἦτο ἀκόμη νήπιον, διέφυγε τὴν σφαγὴν σωθεὶς ὑπὸ τῆς Ἰωσαβεέ, συζύγου τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως Ἰωδαὲ καὶ ἀδελφῆς τοῦ Ὀχοζίου, ἀλλ' ἐξ ἄλλης μητρὸς καὶ οὐχὶ τῆς Ἀθαλίας. Ὁ βασιλικὸς γόνος ἀνετράφη ἐντὸς τοῦ ναοῦ τῇ φροντίδι τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως. Ἀλλ' ἔφθασεν ἡ στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀθαλία ὤφειλε νὰ δώσῃ λόγον τῶν πράξεών της· ὁ Θεὸς συγχύζει τὸ πνεῦμα της καί, παρ' ὅλας τὰς προσπαθείας της, τὸ παιδίον ἀνέρχεται ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν πατέρων του. Ὡραῖοι εἶναι οἱ στίχοι εἰς τοὺς ὁποίους ὁ ποιητὴς περιγράφει, μὲ ἀπαράμιλλον δύναμιν καὶ ἐκφραστικότητα, τὴν χαρὰν τοῦ λαοῦ διὰ τὴν παλινόρθωσιν τοῦ υἱοῦ τοῦ Δαυΐδ.

Τὸ καλύτερον χωρίον τῆς τραγῳδίας εἶναι τὸ ὄνειρον τῆς Ἀθαλίας (Πρᾶξις Β', σκηνὴ 5), διὰ τοῦ ὁποίου προειδοποιεῖται αὕτη περὶ τῆς τιμωρίας της· ὅλοι οἱ Γάλλοι τὸ γνωρίζουν καὶ ὅλοι οἱ μαθηταὶ τῶν γαλλικῶν σχολείων τὸ μανθάνουν ἀπὸ στήθους.

Δέον νὰ σημειωθῇ ἡ παντελὴς ἐν τῇ τραγῳδίᾳ ταύτῃ ἔλλειψις ἐρωτικῶν σκηνῶν καὶ ἡ τεχνικωτάτη εἰσαγωγὴ τοῦ χοροῦ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν τραγῳδιῶν.

Ἀθαμᾶνες. Ἐκαλοῦντο οὕτω οἱ κάτοικοι τῆς ἀπ' αὐτῶν κληθείσης Ἀθαμανίας, χώρας τῆς Ἠπείρου. Εἰς ταύτην μετῴκησαν οἱ Ἀθαμᾶνες ἐκ τῆς Θεσσαλίας, ἐξωσθέντες ὑπὸ τῶν Λαπιθῶν. Ὁ Στράβων κατέλεγεν αὐτοὺς μεταξὺ τῶν Βαρβάρων, ἐνῷ ὁ τρεῖς ἑκατονταετηρίδας ἀρχαιότερος αὐτοῦ Πλάτων κατατάσσει αὐτοὺς μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν φύλων. Ἡ ἑλληνικότης τῶν Ἀθαμάνων εἶναι ἀναμφισβήτητος, ἐμφαινομένη ἀκόμη καὶ ἐκ τῶν νομισμάτων αὐτῶν φερόντων τὰς εἰκόνας τῆς Διώνης καὶ Ἀθηνᾶς μετ' ἐπιγραφῆς «ΑΘΑΜΑΝΩΝ», ἠμφισβητήθη ὅμως, διότι καὶ αὐτοί, ὅπως καὶ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἠπείρου, εἶχον ὑπολειφθῆ εἰς πολιτισμόν· εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι τὸ ὄνομα Ἕλληνες ἦτο μᾶλλον τοῦ πολιτισμοῦ δηλωτικὸν πολλάκις ἢ τῆς ἐθνικότητος. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀθαμανία. Ἦτο χώρα τῆς Ἠπείρου πρὸς Α τῆς Πίνδου καὶ πρὸς Δ τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου, κειμένη μεταξὺ τῆς χώρας τῶν Περραιβῶν πρὸς Β., τῆς Ἑστιαιώτιδος τῆς Θεσσαλίας πρὸς Ἀν., τῆς Δρυοπίδος καὶ τῆς χώρας τῶν Δολόπων πρὸς Ν. καὶ τῆς Μολοσσίδος πρὸς Δ. Ὑπό τινων ἐθεωρεῖτο μᾶλλον Θεσσαλικὴ ἢ Ἠπειρωτικὴ χώρα. Ἡ σημερινὴ περιοχὴ τῶν Τζουμέρκων καὶ μέρος τοῦ Μαλακασίου περιλαμβάνονται εἰς τὸν χῶρον τὸν ὁποῖον κατεῖχεν ἡ ἀρχαία Ἀθαμανία. Γ. Δ. ΚΑΨ.

Ἀθαμαντία. Ἐκαλεῖτο οὕτω μέρος τῆς Βοιωτίας παρὰ τὴν Κωπαΐδα λίμνην. Τὸ ὄνομά της ὤφειλε, κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν, εἰς τὸν γενάρχην τῶν Μινυῶν Ἀθάμαντα (βλ. Ἀθάμας).— Ἐπίσης Ἀθαμαντία καὶ *Ἀθαμάντιον πεδίον* ὠνομάσθη καὶ τὸ μέρος τῆς Φθιώτιδος, παρὰ τὴν πόλιν Ἅλον, εἰς τὸ ὁποῖον μετῴκησεν ἐκ τοῦ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας ὁ προρρηθεὶς Ἀθάμας. Γ. Δ. ΚΑΨ.

ἀθαμαντίνη· οὐσία ἀποκρυσταλλουμένη, ἥτις εὑρίσκεται εἰς τὸν χυμὸν ὡς καὶ εἰς τὰ σπέρματα τοῦ φυτοῦ Ἀθαμαντίου τοῦ ὡραιοσελίνου. Ι. Λ. Χ.

ἀθαμάντιον *[Βοτ.]*. Γένος φυτῶν (Athamantha) τῆς τάξεως τῶν Σκιαδανθῶν (Umbeliflorae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιαδιοφόρων (Umbeliferae). Εἶναι φυτὰ τῶν ὀρέων καὶ φέρουν ρίζας σαρκώδεις ἀνωμάλους, ὀρθίους ὑπεργείους βλαστούς, πολυσχιδῆ φύλλα μὲ πυκνοτάτην ἀνθοστοιχίαν σκιαδίου. Τὰ ὀλίγα σχετικῶς εἴδη τοῦ γένους τούτου εὑρίσκονται ἐν Εὐρώπῃ, Ἀφρικῇ καὶ ἐν γένει εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὡς ἀνθοκομικὸν φυτὸν καλλιεργεῖται τὸ εἶδος *Ἀθαμάντιον τὸ ματθαιόλειον* (Matthioli)· ἡ ρίζα τοῦ φυτοῦ τούτου τρώγεται. Ἐπίσης λαχανεύεται καὶ τὸ ἑλληνικὸν εἶδος *Ἀθαμάντιον τὸ Μακεδονικὸν* (Macedonica). Τὸ εἶδος *Ἀθαμάντιον τῆς Κρήτης* (Cretensis) ἐθεωρεῖτο κατὰ τοὺς παλαιοτέρους χρόνους ὡς σπουδαῖον τονωτικὸν φάρμακον τοῦ στομάχου καὶ ἐδίδετο καὶ ὡς διουρητικόν, καὶ σήμερον δ' ἀκόμη χρησιμοποιεῖται φαρμακευτικῶς (Daucus de Crète) ὡς διεγερτικὸν διουρητικὸν καὶ ἀντιϋστερικόν. Ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ εἰς τὸ ὄρος *Ἀθάμας* φύεται εἶδος Ἀθαμαντίου τοῦ ὁποίου ἡ ρίζα παράγει ὀπὸν ναρκωτικὸν (Διοσκορ. 1,3). Ἕτερα γνωστὰ εἴδη εἶναι: *Ἀθαμάντιον τὸ πυτινανθὲς* καὶ *Ἀθαμάντιον τὸ ὡραιοσέλινον*, αὐτοφυὲς ἐν Θεσσαλίᾳ. Ι. Λ. Χ.

Ἀθαμαντίς. Εἶναι τὸ πατρωνυμικὸν τῆς Ἕλλης, τῆς ἀδελφῆς τοῦ Φρίξου καὶ κόρης τοῦ Ἀθάμαντος καὶ τῆς Νεφέλης (βλ. Ἕλλη). Γ. Δ. ΚΑΨ.

— **Ἀθαμαντὶς** *[Ἀστρον.]*. Ὄνομα τοῦ 230οῦ ἀστεροειδοῦς ἀνακαλυφθέντος ὑπὸ τοῦ Ball τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1882.

Ἀθαμάνων *ὄρη*. Κλάδος τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Πίνδου πρὸς τὰ ΝΑ τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος. Κοινῶς Τζουμέρκα.

— **Ἀθαμάνων**, τέως δῆμος τῆς ἐπαρχίας Τρικκάλων· νῦν κοινότης Γαρδικίου.

Ἀθάμας *[Μυθολ.]*. Ὁ μῦθος τοῦ Ἀθάμαντος ἀνήκει εἰς ἐκείνους οἵτινες ἐπλάσθησαν ἐκ τῆς τάσεως τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων νὰ ἑρμηνεύωσι τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλληνικῶν φύλων, χωρῶν καὶ πόλεων διὰ τῆς γενεαλογικῆς μεθόδου. Ἡ Ἀθαμαντία ὤφειλε νὰ ἔχῃ λάβει τὸ ὄνομά της ἐξ ἑνὸς Ἀθάμαντος. Καὶ ὁ Ἀθάμας οὗτος ἐπλάσθη υἱὸς τοῦ Αἰόλου, διότι Αἰολικὰ φῦλα κατῴκουν εἰς τὴν Ἀθαμαντίαν, καὶ ἔγγονος τοῦ Ἕλληνος. Εἶχεν 6 ἀδελφοὺς μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ Σίσυφος καὶ ὁ Σαλμωνεὺς καὶ 5 ἀδελφάς. Ἐβασίλευσε κατ' ἀρχὰς τῶν Μινυῶν τοῦ Ὀρχομενοῦ τῆς Βοιωτίας καὶ ἔπειτα τῆς ἀπ' αὐτοῦ κληθείσης, κατὰ τὸν μῦθον, Ἀθαμαντίας τῆς Θεσσαλίας. Ἀνήκει ἑπομένως καὶ ὁ γενάρχης τῶν Μινυῶν Ἀθάμας εἰς τοὺς Ἀχαιοαιολεῖς, οἵτινες κυριαρχοῦσι τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τὴν μεταβατικὴν ἐκ τῶν Πελασγῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας περίοδον. Ὁ Ἀθάμας εἶχε συζευχθῆ κατὰ πρῶτον τὴν θεὰν Νεφέλην, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Φρίξον καὶ τὴν Ἕλλην. Μετά τινα ἔτη ὅμως ἐγκατέλιπε τὴν Νεφέλην καὶ συνεζεύχθη τὴν κόρην τοῦ Κάδμου καὶ τῆς Ἁρμονίας Ἰνώ, ἀδελφὴν τῆς Σεμέλης. Ὁ γάμος αὐτὸς ἔγινεν ἀφορμὴ ἀλλεπαλλήλων οἰκογενειακῶν δυστυχημάτων εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ἀθάμαντος. Κατ' ἀρχὰς ὑπέπεσαν εἰς τὸ μῖσος τῆς Ἰνοῦς τὰ ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τέκνα τοῦ Ἀθάμαντος Φρίξος καὶ Ἕλλη. Διὰ νὰ κο-

Digitized by Google

ρέση τὸ πάθος της ἡ Ἰνὼ ἔπεισε τὰς γυναῖκας τῆς χώρας νὰ φρίξωσι τὸν σῖτον, ὅστις θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς σπόρος καὶ οὕτως ἐπῆλθε, μὴ φυτρώσαντος τοῦ σπόρου, λιμὸς εἰς τὴν χώραν, τὸν ὁποῖον ἡ Ἰνὼ ἐξεμεταλλεύθη πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ Φρίξου καὶ τῆς Ἕλλης, διότι ἔπεισε τοὺς ἀποσταλέντας ὑπὸ τοῦ Ἀθάμαντος εἰς Δελφοὺς καὶ ἐκεῖθεν ἐπανελθόντας μετὰ χρησμοῦ νὰ συμβουλεύσωσιν ἐκ μέρους δῆθεν τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν θυσίαν τοῦ φρίξου εἰς τὸν Δία πρὸς κατάπαυσιν τῆς θεομηνίας. Ὁ ἄφρων βασιλεὺς ἐπείσθη καὶ προσήγαγε τὸν νεανίαν νὰ θυσιασθῇ, ἀλλ' ὅτε ὁ Φρίξος ἐπλησίασεν εἰς τὸν βωμὸν ἀνηρπάγη μυστηριωδῶς ὑπὸ τῆς μητρός του Νεφέλης καὶ διεσώθη διὰ τοῦ χρυσομάλλου κριοῦ μακρὰν εἰς τὴν χώραν τοῦ Αἰήτου (βλ. οἰκείας λέξεις).

Τὸ οἰκογενειακὸν αὐτὸ δρᾶμα ἐπηκολούθησεν ἡ παραφροσύνη τοῦ Ἀθάμαντος ὀφειλομένη εἰς τὸ κατὰ τῆς Ἰνοῦς μῖσος τῆς Ἥρας, διότι εἶχε θηλάσει, ὅτε ἔπεσε κεραυνόπληκτος ἡ ἀδελφή της Σεμέλη, τὸν Διόνυσον. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μανίας του ὁ Ἀθάμας συνέτριψεν ἐπί τινος βράχου τὸν πρωτότοκον ἐκ τῆς Ἰνοῦς υἱόν του Λέαρχον. Τὴν οἰκογενειακὴν ταύτην συμφορὰν ἐπηκολούθησε τότε ἡ φυγὴ τῆς Ἰνοῦς μετὰ τοῦ ἑτέρου υἱοῦ της, τοῦ Μελικέρτου, πρὸς τὴν Μεγαρίδα. Ὅτε αὕτη κατάκοπος ἔφθασεν εἰς τὰς Σκιρωνίδας πέτρας, ἔρριψεν ἑαυτὴν καὶ τὸν υἱόν της εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τότε ἔγινεν ἡ θαλασσία θεὰ Λευκοθέα καὶ παρεῖχε τὴν βοήθειάν της εἰς τοὺς χειμαζομένους θαλασσοπόρους. Τὸν υἱόν της παρέλαβεν ἐπὶ τῶν νώτων του δελφὶν καὶ μετέφερεν εἰς τὸν Ἰσθμόν, ὅπου ὑπὸ τὸ ὄνομα Παλαίμων ἔλαβε θείας τιμάς. Ὁ Ἀθάμας ἐνυμφεύθη μετὰ τὴν φυγὴν τῆς Ἰνοῦς καὶ τρίτην γυναῖκα τὴν Θεμιστώ, κόρην τοῦ βασιλέως τῶν Λαπιθῶν Ὑψέως, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Λεύκωνα, Ἐρύθιον, Σχοινέα καὶ Πτῷον.

Ἐκ τῶν ὀνομάτων τῆς Νεφέλης (νέφους) καὶ Λευκοθέας (θρηνώδους θαλασσίου πτηνοῦ)—ἦτο παροιμιώδης ἔκφρασις ἡ φράσις « Ἰνοῦς ἄχη » (Ζηνόβ. Δ. 38)—Φρίξου (φρίσσοντος, βροντῶντος), Ἕλλης (ἀστραπτούσης) καὶ Αἰήτου (υἱοῦ τοῦ Ἡλίου), εἶναι καταφανὲς ὅτι ὁ μῦθος ἀνήκει εἰς τοὺς μετεωρολογικοὺς λεγομένους μύθους, ἂν καὶ ἐπλάσθη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ὀνόματος τῆς χώρας Ἀθαμαντίας.

Ἡ ἑρμηνεία του εἶναι ἱκανῶς σαφής. Τὴν μαινομένην θύελλαν, τὴν συνοδευομένην ὑπ' ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, νικᾷ ὁ θεὸς τῆς αἰθρίας καὶ τοῦ φωτός, τῆς γαλήνης καὶ τῆς ἠρεμίας.

Καὶ ὁ μῦθος αὐτὸς ἔγινε γόνιμος ἀγρὸς διὰ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν τραγῳδίαν καὶ λογοτεχνίαν ἐν γένει. Ὁ Εὐριπίδης ἐκ τοῦ μύθου τούτου εἶχε ποιήσει τὴν τραγῳδίαν « Ἰνώ », ἀπολεσθεῖσαν, καὶ εἶχε περιλάβει στοιχεῖα αὐτοῦ καὶ εἰς ἄλλας τραγῳδίας του (βλ. Μήδεια στ. 1284 καὶ ἑξῆς, ἔνθα ὁ Χορὸς παραβάλλει τὴν Μήδειαν φονεύουσαν τὰ τέκνα της, πρὸς τὴν Ἰνώ, λέγων: « *Μίαν δὴ κλύω, μίαν τῶν πάρος —γυναῖκ' ἐν φίλοις χέρα βαλεῖν τέκνοις — Ἰνὼ μανεῖσαν ἐκ θεῶν, ὅθ' ἡ Διὸς — δάμαρ νιν ἐξέπεμψε δωμάτων ἄλῃ* »· βλ. καὶ Πινδ. Ὀλυμπ. 11, 28 καὶ Ἀπολλ. 111, 4, 3, ἔνθα παραδίδεται ὁ μῦθος κατά τινα διάφορον τρόπον). Γ. Δ. ΚΑΨ·

—**Ἀθάμας**· ὄρος ἐν Θεσσαλίᾳ, ὀνομασθὲν οὕτως ἐκ τοῦ ὁμωνύμου μυθικοῦ βασιλέως τοῦ Ὀρχομενοῦ.

— **Ἀθάμας**· ἀτμόπλοιον τοῦ ἑλληνικοῦ ἐμπορικοῦ ναυτικοῦ, 6,5θ0 τόννων, τορπιλλισθὲν κατὰ τὸν Μέγαν πόλεμον.

Ἀθαμπάσκα· (βλ. Ἀδαβάσκα).

ἀθαμβὴς καὶ ***ἄθαμβος***· ὁ μὴ θαμβωθείς, ὁ μὴ θαμβούμενος—ὁ ἄφοβος. Ἐπιρ. *ἀθαμβεὶ*= χωρὶς θάμβος. Μ. Φ.

ἀθαμβία· ἡ ἀφοβία, τὸ ἄτρομον.

Ἀθὰ-Μελὶκ (*Τζοβαϊνί*)· ὁ ἐπιλεγόμενος *Ἀλαεδδιν*. Διάσημος Πέρσης ἱστορικὸς καὶ πολιτικός, ἀκμάσας τὸν 13ον αἰῶνα· Λόγῳ τῆς ὑψηλῆς θέσεως τοῦ πατρός του Βοχαεδδὶν Μωάμεθ, διατελέσαντος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αὐτοκράτορος Τζελὰτ-Ἐδδὶν μέχρι τῆς εἰσβολῆς τῶν Μογγόλων, συνώδευσε τὸν Ἀργοὺν εἰς τὸ ἐν Ταρταρίᾳ ταξίδιόν του, ὅπου καὶ συνέλεξε πολυτίμους ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς γνώσεις· ἐπίσης συνώδευσε τὸν Χουλαγοὺ εἰς τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Ἰσμαηλιτῶν, καὶ διωρίσθη κυβερνήτης τῆς Βαγδάτης εἰς τὴν ὁποίαν ἤνοιξε διώρυγας καὶ κατεσκεύασε τεμένη. Συκοφαντηθεὶς ὅμως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του, ἐφυλακίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀβάκα Χάνου. Καὶ ἀποκατέστη μὲν εἰς τὴν πρώτην του θέσιν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀβάκα-Χάνου, ἀλλὰ κατόπιν νέων ἀτυχημάτων ἠσθένησε βαρέως καὶ ἀπέθανε. Τὸ μέγα ἱστορικὸν ἔργον του, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὀφείλει ἐν μέρει τὴν φήμην του, εἶναι ἡ «Ἱστορία τῆς κατακτήσεως τοῦ κόσμου» περιέχουσα μεταξὺ ἄλλων τὴν ἱστορίαν τοῦ Τσιγγὶς Χάνου, πλείστων Μογγόλων κυβερνητῶν τοῦ Κορασάν, τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Μαγκοὺ-Χάνου καὶ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Χουλαγού. Ἔγραψεν ἐπίσης βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ παρηγορίαι τῶν ἀδελφῶν».

ἄθαμνος· ὁ μὴ ἔχων θάμνους. *Ἄθαμνος χώρα:* ἡ ἄνευ θάμνων, ἄνευ φυτείας, ἡ ξηρά, ἡ αὐχμηρά. Μ. Φ.

Ἀθανάγιλδος. Οἱ Βησιγότθοι, οἱ Δυτικοὶ Γότθοι, εἶχον καταλάβει ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος μέρος τῆς Γαλατίας καὶ τὴν Ἱσπανίαν, «τὴν Ρωμαίων ἀρχὴν βιασάμενοι, Ἱσπανίαν τε πᾶσαν καὶ Γαλλίας τοὺς ἐκτὸς Ροδανοῦ ποταμοῦ κατηκόους σφίσιν ἐς φόρου ἀπαγωγὴν ποιησάμενοι ἴσχον» (Προκόπιος Γοτθ. σ. 63, ἔκδ. *Βόννης*). Οἱ Βησιγότθοι οὗτοι ἦλθον εἰς συνεννόησιν μὲ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος καὶ ἐκράτουν τὰς κατακτηθείσας χώρας ὡς ὑποτελεῖς αὐτοῦ. Τὸ Βησιγοτθικὸν βασίλειον, τὸ ὑποτελὲς εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, εἶναι τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ βαρβαρικὰ Γερμανικὰ βασίλεια, τὸ ὁποῖον διωργανώθη καλῶς καὶ μετεῖχε τοῦ πολιτισμένου βίου, τὸν ὁποῖον εἶχεν εἰσαγάγει ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ εἶχε διαδώσει εἰς τὸν κόσμον ἡ Ρωμαϊκὴ κυριαρχία.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Βησιγότθων Ἀθανάγιλδος συνεδέθη, ὅπως καὶ ὁ Ἀθαλάριχος τῶν Ὀστρογότθων, μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἱσπανίας ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν στρατῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν καταστροφὴν τῆς κυριαρχίας τῶν Ὀστρογότθων εἰς τὴν Ἰταλίαν συνέβη καὶ ἡ ἀνάμιξις τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὰ πράγματα τῆς Πυρηναϊκῆς χερσονήσου. Εἰς τὴν κατακτηθεῖσαν Ἀφρικὴν τῶν Βανδήλων καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν τῶν Ὀστρογότθων ὁ μέγας Ἰουστινιανὸς ἤλπιζεν ὅτι θὰ προσέθετε καὶ τὴν Ἱσπανίαν, καὶ οὕτω θὰ ἐπανίδρυε τὸ παγκόσμιον Ρωμαϊκὸν κράτος.

Ἐναντίον τοῦ βασιλέως τῶν Βησιγότθων Ἀγίλα (549 - 554) ἐσχηματίσθη ἀντίδρασις ὑπὸ τῶν ὑπηκόων του, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς ἐπανάστασιν. Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἀντιδράσεως ἦτο ὁ Ἀθανάγιλδος, ὁ ὁποῖος ὑπερίσχυσε καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς Βησιγοτθικῆς Ἱσπανίας (554-567). Αἱ χρονολογίαι εἶναι ὀλίγον ἀβέβαιαι.

Ὁ Ἀθανάγιλδος ἦτο γενναῖος καὶ ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του τῶν κατοικούντων εἰς τὴν Ἀνδαλουσίαν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη οὕτω (Βανδαλουσία) ἀπὸ τοὺς Βανδήλους. Δὲν ἠδύνατο ὅμως ὁ Ἀθανάγιλδος νὰ ὑπερισχύσῃ τοῦ Ἀγίλα καὶ διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν εἰς βοήθειαν τοὺς Βυζαντινούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπρότεινε νὰ δώσῃ ὅλας τὰς παραθαλασσίας χώρας. Ὁ Ἰουστινιανὸς ἔσπευσε νὰ ἐπέμβῃ, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ διαδώσῃ τὴν Ὀρθοδοξίαν εἰς τοὺς Ἀρειανοὺς Βησιγότθους. Ὁ πατρίκιος Λιβέριος ἐστάλη εἰς τὴν Ἱσπανίαν μὲ στόλον καὶ στρατόν, ἡ ὀρθόδοξος μερὶς ὑπεδέχθη τὰ Αὐτοκρατορικὰ στρατεύματα ὡς ἐλευθερωτάς, καὶ οἱ Βυζαντινοὶ κατέλαβον τὴν Καρχηδόνα τὴν Νέαν (Καρθαγένην), τὴν Μαλάγαν, τὴν Κορδούην, καὶ τέλος κατετρόπωσαν τὸν Ἀγίλαν πλησίον τῆς Σεβίλλης. Ὁ Ἀγίλας ἐτράπη εἰς φυγήν, ἀλλ' ἐγκατελείφθη, καὶ ἐσφάγη μάλιστα ὑπὸ τῶν ἰδικῶν του. Τότε ὅλοι οἱ Βησιγότθοι ἐξέλεξαν βασιλέα τὸν Ἀθανάγιλδον.

Ἡ Βυζαντινὴ κυριαρχία δὲν φαίνεται νὰ ἐπεξετάθη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἱσπανίας· ἔμεινε περιωρισμένη εἰς μερικὰς ἰσχυρὰς θέσεις τῆς Νοτιοανατολικῆς παραλίας τῆς Ἱσπανίας, κέντρον δὲ τῆς Ἱσπανικῆς ταύτης κυριαρχίας τῶν Βυζαντινῶν ἦτο ἡ μετέπειτα ἐπὶ τῶν Ἀράβων περίφημος Κορδούη. Αἱ σπουδαιότεραι ὠχυρωμέναι πόλεις τῶν Βυζαντινῶν ἦσαν ἡ Καρθαγένη, ἡ Μαλάγα καὶ ἡ Ἀσσιδονία. Ἐζήτησαν ὅμως οἱ Βυζαντινοὶ νὰ προχωρήσουν πέραν τῶν χωρῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον καθορισθῆ εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς συνθήκης μεταξὺ τοῦ Ἀθαναγίλδου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ παλαιὸς σύμμαχος αὐτῶν ἐστράφη ἐναντίον των, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς ἐκδιώξῃ ἀπὸ τοὺς λιμένας καὶ τὰς πόλεις, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει εἰς τὴν παραλίαν.

Ὁ Ἀθανάγιλδος ὑπῆρξεν ὄχι μόνον γενναῖος, ἀλλὰ καὶ συνετὸς βασιλεύς. Ἐκυβέρνησε μὲ ἠπιότητα τὴν χώραν του, διὰ τοῦτο ἀπέκτησε τὴν ἀγάπην τῶν ὑπηκόων του. Εἶχε τὴν αὐλὴν αὐτοῦ, καὶ λαμπροτάτην μάλιστα αὐλήν, εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἱσπανίας, εἰς τὸ Τολέδον, ὅπου παρέμειναν αἱ ἀναμνήσεις αὐτοῦ, διότι εἶναι ὁ κτίτωρ τοῦ σωζομένου ναοῦ τῆς Ἁγίας Ἰούστας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀθαναγίλδου τὸ Βησιγοτθικὸν βασίλειον περιῆλθεν εἰς ταραχὰς καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ συγχέεται μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἱσπανίας.

Ὁ Ἀθανάγιλδος ἦτο, ὅπως ὅλοι οἱ βάρβαροι βασιλεῖς (πλὴν τῶν Φράγκων), Ἀρειανός. Διὰ τοῦτο ἐπετέθησαν κατ' αὐτοῦ ἀπὸ μὲν τὰ ΒΔ. οἱ καθολικοὶ Σουηβοί, ἀπὸ δὲ τὰ Α. οἱ Φράγκοι Μεροβίγγειοι βασιλεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶχον προσέλθει εἰς τὴν Καθολικὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀθανάγιλδος ἐζήτησε νὰ στηριχθῇ δι' ἐπιγαμιῶν καὶ ἔδωκε τὰς κόρας του ὡς συζύγους εἰς δύο Μεροβιγγείους βασιλεῖς καὶ ἀδελφούς, τὴν μὲν πρεσβυτέραν Γαλσβίνδην εἰς τὸν βασιλέα τῆς Δύσεως (τῆς Νευστρίας) Χιλπερῖκον, τὴν δὲ νεωτέραν Βρυνεχὼ εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἀνατολῆς (τῆς Αὐστρασίας) Σιγεβέρτον. Ἡ Βησιγότθα Βρυνεχὼ ἦτο μία γόησσα, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ τὸν Νότον, διήγειρε δὲ εἰς τὴν τότε Γαλλίαν φοβεροὺς ἔρωτας καὶ μίση, καὶ ἔγινε πολυθρύλητος εἰς τὴν παλαιομεσαιωνικὴν Φραγκικὴν ἱστορίαν. ΑΔ. ΑΔ.

Ἀθανάδας ἢ ***Ἀθάνας*** ἢ ***Ἄθανις***. Ἱστορικὸς Συρακούσιος ζήσας κατὰ τὴν 4ην π. Χ. ἑκατονταετηρίδα. Ἔγραψεν εἰς 13 βιβλία ἱστορίαν τοῦ Χίωνος (Διοδ. ΙΕ', 94 — Πλούτ. Τιμολ. ΚΓ', 37), συνεχίσας τὴν Ἱστορίαν τοῦ Φιλίστου, φθάσας πιθανῶς μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Τιμολέοντος (356-337). Τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίστου ἐξιστορηθεῖσαν ἑπταετίαν περιέλαβεν ἐν ἐπιτομῇ εἰς ἓν βιβλίον.

Ἀθανάριχος. Τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως τούτου τῶν Γότθων συνδέεται μὲ σπουδαῖα γεγονότα τῶν ἀρχῶν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, συνδέεται δὲ καὶ μὲ τὸ παγκοσμίου σημασίας γεγονός, τὴν μεγάλην ἐπιδρομὴν τῶν Βαρβάρων, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους.

Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Βορείων λαῶν εἶχον ἤδη ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους καὶ ἐξηκολούθουν κατὰ περιόδους. Ἡ Γερμανικὴ εἰσβολή, τὴν ὁποίαν εἶχον σταματήσει ὁ Καῖσαρ, ὁ Αὔγουστος καὶ οἱ Ἀντωνῖνοι, κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα μ. Χ. ἐπήρχετο φοβερωτέρα. Πρὸς Δυσμὰς οἱ Ἀλαμαννοὶ καὶ οἱ Φράγκοι εἶχον ἐξασθενήσει. Ἀλλὰ νέοι Γερμανικοὶ λαοὶ κατῆλθον ἀπὸ τὸν Βορρᾶν καὶ εἶχον συσσωρεύσει πέραν τοῦ Δανουβίου φοβερὰς δυνάμεις. Ὁ ἰσχυρότερος ἦσαν οἱ *Γότθοι*, οἱ ὁποῖοι ἐκυριάρχουν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Ταναΐδος ἢ Δὼν ἕως τὴν Τρανσυλβανίαν, καὶ διῃροῦντο εἰς τοὺς *Ὀστρογότθους*, ἤτοι Ἀνατολικοὺς Γότθους, καὶ *Βησιγότθους*, ἤτοι Δυτικούς. Οἱ πρῶτοι ἦσαν οἱ κάτοικοι τῶν στεππῶν, οἱ δὲ Βησιγότθοι, οἱ κάτοικοι τῶν μεγάλων δασῶν καὶ τῶν πλουσίων πεδιάδων, αἱ ὁποῖαι κατέρχονται ἀπὸ τὰ Καρπάθια εἰς τὸν Δανούβιον.

Οἱ Βησιγότθοι καὶ οἱ Βυζαντινοί. Ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Γ' αἰῶνος μ. Χ. αἱ σχέσεις τῶν Βαρβάρων τούτων μὲ τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος εἶχον ἀρχίσει νὰ γίνωνται φιλικαί, ηὐκολύνοντο δ' αἱ σχέσεις αὗται ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ αὐτῶν. Ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῶν Γότθων ἦτο ὁ *Οὐλφίλας*, Μικρασιατικῆς καταγωγῆς, ὁ ὁποῖος ἐπενόησε τὸ Γοτθικὸν ἀλφάβητον ἐκ συνδυασμοῦ Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ Ρουνικῶν (ἀρχαίων Γερμανικῶν) σημείων.

Εἰς μεγαλυτέρας ἰδίως σχέσεις μὲ τὸ ἱδρυθὲν Ἀνατολικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος ἦλθον οἱ Βησιγότθοι ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν *Ἀθανάριχον*, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξετείνοντο ἀπὸ τὸν Δάναστριν (τὸν Δνείστερον) ἕως τὸ μέσον τῆς ἀρχαίας Δακίας. Κατὰ τὴν ταραχήν, ἡ ὁποία ἐπηκολούθησε τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ, εὗρον καιρὸν οἱ Βησιγότθοι (*«οἱ ὑπὲρ τὸν Ἴστρον Σκύθαι»*, ὡς λέγει ὁ Ζώσιμος, IV,7) νὰ διέλθωσιν εἰς τὴν Θράκην, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν συνεμάχησαν μὲ τὸν στρατηγὸν Προκόπιον, ὁ ὁποῖος ἐζήτει νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον. Διὰ τοῦτο ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς Οὐάλης ἐζήτησεν ἱκανοποίησιν ἀπὸ τὸν Ἀθανάριχον, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἠρνήθη, ὁ Οὐάλης διῆλθε δύο φορὰς τὸν Δανούβιον καὶ ἐλεηλάτησε τὰς παριστρίους χώρας τῶν Βησιγότθων. Ὁ πόλεμος διήρκεσε τρία ἔτη (367—369) καὶ ὑπῆρξε δύσκολος, διότι οἱ βάρβαροι δὲν ἔμενον διὰ νὰ μάχωνται ἐκ τοῦ συστάδην, ἀλλ' ἐκρύπτοντο εἰς τὰ ἕλη καὶ ἐκ τούτων ἔκαμνον λαθραίας ἐπιθέσεις καὶ ἐπιδρομάς. Ὁ βασιλεὺς Οὐάλης εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς ἕκαστον στρατιώτην ὡρισμένον ἀργύριον διὰ κάθε κεφαλὴν Γότθου, καὶ ὅλοι οἱ στρατιῶται εἰσέδυον εἰς τὰ ἕλη καὶ εἰς τὰς λόχμας διὰ νὰ φονεύσουν τοὺς κρυπτομένους καὶ ἐπανήρχοντο κομίζοντες κεφαλὰς τῶν Γότθων.

Ἐπὶ τέλους οἱ Βησιγότθοι ἐκουράσθησαν ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτόν, ὁ ὁποῖος κατέστρεφε τὰς φυτείας καὶ τοὺς ἀγρούς των, προσέτι καὶ τὸ ἐμπόριόν των μὲ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀθανάριχος ἐζήτησε συνέντευξιν μὲ τὸν Αὐτοκράτορα. Ἔγινε δὲ ἡ συνέντευξις εἰς τὸ μέσον τοῦ μεγάλου ποταμοῦ ἐπὶ πλοίων ἠγκυροβολημένων, διότι ὁ Γότθος βασιλεὺς ἦτο καχύποπτος καὶ ἐφοβεῖτο νὰ διαβῇ εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην. Ἐπροφασίσθη ὅτι εἶχε δώσει εἰς τὸν πατέρα του ὅρκον νὰ μὴ πατήσῃ ποτὲ τὸν πόδα εἰς Ρωμαϊκὴν γῆν. Ὁ Αὐτοκράτωρ συνήνεσεν εἰς τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἐπέβαλεν ὅρους εἰς τὸν Ἀθανάριχον, ἔκοψε τὰς διδομένας εἰς τοὺς Γότθους ἀρχηγοὺς συντάξεις, ἀφῆκε μόνον τὴν τοῦ βασιλέως αὐτῶν, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Γότθων, διότι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ἐμπορεύωνται εἰς ὅλην τὴν γραμμὴν τῶν συνόρων παρὰ μόνον εἰς ὡρισμένας παραδουναβίους πόλεις. Πρὸ παντὸς ὁ Οὐάλης ὑπεχρέωσε τὸν Ἀθανάριχον νὰ μὴ ἐπιτρέπῃ εἰς τοὺς Γότθους αὐτοῦ νὰ διαβαίνωσι τὸν Δούναβιν καὶ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰς χώρας τοῦ Κράτους. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Οὐάλης δὲν ἦτο Ὀρθόδοξος, ἀλλ' Ἀρειανὸς (μᾶλλον Ἡμιαρειανός), ἐπέβαλεν εἰς τοὺς Γότθους τὸν Ἀρειανισμόν. Ἔκτοτε καὶ ἄλλοι Γερμανικοὶ

Digitized by Google

λαοὶ ἔγιναν Ἀρειανοὶ (οἱ Γεπίδαι, Βανδῆλοι, Λαγγοβάρδοι)· οἱ δὲ μετέπειτα πόλεμοι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας πρὸς τούτοις εἶχον ἀφορμὴν καὶ τὴν διαφορὰν τοῦ δόγματος, διότι οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες ἐθεώρουν καθῆκον των νὰ διαδίδωσι τὴν Ὀρθοδοξίαν.

Ἡ πρώτη εἰσβολὴ τῶν Γότθων εἰς τὸ Ἀνατολικὸν κράτος. — Ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἡ εἰρήνη ἐβασίλευσε κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τοῦ Δουνάβεως, ἀλλὰ πολὺ μεγάλα γεγονότα παρεσκευάζοντο, ἐπήρχετο δὲ φοβερὰ θύελλα ἀπὸ τὰ ἀπώτατα μέρη τῆς Ἀσίας. Ἐπέρχεται ἡ θύελλα τῶν Οὔννων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν μέρος ἑνὸς μεγάλου κράτους εἰς τὴν Ἄπω Ἀνατολήν. Τὸ κράτος ἐκεῖνο διεμελίσθη καὶ οἱ Οὖννοι ἐστράφησαν πρὸς Δυσμάς. Ἄλλοι ἔμειναν εἰς τὸν Ὑαξάρτην καὶ τὸν Ὦξον, ἄλλοι ἔφθασαν ἕως τὸν Βόλγαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἔζησαν ἐκεῖ. Κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα οἱ Οὖννοι τοῦ Βόλγα ἐπιέσθησαν ἀπὸ ἄλλους βαρβάρους τοῦ Βορρᾶ καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Τότε αὐτοὶ πίπτουν ἐναντίον τῶν Ἀλανῶν, οἱ ὁποῖοι κατῴκουν μεταξὺ τοῦ Βόλγα καὶ τοῦ Ταναΐδος, καταστρέφουν αὐτοὺς καὶ εὑρίσκονται ἀπέναντι τῶν Γότθων. Οἱ λαοὶ φεύγουν ἐνώπιον τῶν τρομερῶν ἐκείνων καὶ τερατωδῶν ἱππέων, οἱ ὁποῖοι διώκουν αὐτοὺς ὡς οἱ λύκοι τὰ πρόβατα Ὁ γέρων βασιλεὺς τῶν Γότθων Ἑρμανάριχος, ἂν καὶ ἦτο ἑκατὸν δέκα ἐτῶν, ζητεῖ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὰ ἀναρίθμητα στίφη τοῦ Οὐννικοῦ ἱππικοῦ. Ἀλλ' οἱ ὑποτελεῖς εἰς αὐτὸν λαοὶ δὲν κινοῦνται, ὁ Ἑρμανάριχος ἀπελπίζεται καὶ αὐτοκτονεῖ ριφθεὶς ἐπὶ τοῦ ξίφους του. Οἱ Ὀστρογότθοι συνάπτουν μάχην, ἀλλὰ νικῶνται. Οἱ Οὖννοι φθάνουν εἰς τοὺς Βησιγότθους, τοὺς Γότθους τῆς Δύσεως. Ὁ βασιλεὺς των Ἀθανάριχος προσπαθεῖ νὰ ἀντισταθῇ καὶ αὐτός, κλείων τὴν διάβασιν τοῦ Δνειστέρου, ἀλλ' οἱ Οὖννοι ἱππεῖς διέρχονται τὸν ποταμὸν καὶ ἀπειλοῦν τοὺς Γότθους ἀπὸ τὰ νῶτα. Ὁ Ἀθανάριχος ἀναγκάζεται νὰ ὀπισθοχωρήσῃ εἰς τὸν Προῦθον, καὶ σκέπτεται νὰ ἐγείρῃ εἰς τὰς ὄχθας του, ἀπὸ τὰ Καρπάθια ἕως τὴν θάλασσαν, μίαν μεγάλην γραμμὴν ὀχυρωμάτων, ὁμοίαν μὲ τὰς γιγαντιαίας ἐκείνας ὀχυρώσεις, τὰς ὁποίας ἤγειρον οἱ Ρωμαῖοι. Ἀλλ' ὁ κουρασμένος λαός του ἐπροτίμησε νὰ ζητήσῃ ἄσυλον εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος. Ὁ Ἀθανάριχος δὲν ἠθέλησε νὰ ὑποστῇ τὸ ὄνειδος τοῦτο καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν φιλοξενίαν τῶν Οὐάλεντος, προτιμήσας νὰ ζητήσῃ καταφύγιον μετὰ μέρους τῶν στρατευμάτων του εἰς τὰ δυσπρόσιτα ὄρη, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν Ρουμανικὴν ἀπὸ τὰς Οὐγγρικὰς πεδιάδας. Ἡ εἴσοδος τῶν Γότθων εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς μεγάλης ἐπιδρομῆς τῶν Βαρβάρων (376).

Ὅταν οἱ πρέσβεις τῶν Γότθων ἦλθον νὰ ζητήσουν τὴν ἄδειαν νὰ καταφύγουν εἰς τὸ Κράτος, ὁ Αὐτοκράτωρ Οὐάλης, χωρὶς νὰ σκεφθῇ, ἐδέχθη αὐτοὺς καὶ ἤνοιξε τὸ Κράτος εἰς τὸ ἐπίφοβον ἐκεῖνο πλῆθος τῶν 200.000 μαχητῶν. Οἱ βάρβαροι, ἀφοῦ εἰσῆλθον, δὲν ἤργησαν νὰ ἐπαναστατήσουν, ἔκαμον μεγάλας καταστροφὰς καὶ ἐπέφερον πανωλεθρίαν εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατόν. Αὐτὸς ὁ Οὐάλης ἐφονεύθη εἰς μίαν μάχην παρὰ τὴν Ἀδριανούπουλιν (378), προσπαθῶν νὰ διορθώσῃ τὸ λάθος του καὶ ν' ἀποκρούσῃ τὸν κίνδυνον. Οἱ Γότθοι ἔφθασαν ἕως τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ παρ' ὀλίγον νὰ τὴν κυριεύσουν. Τόσον τρομερὰ ὑπῆρξεν ἡ προξενηθεῖσα ὑπ' αὐτῶν καταστροφή, ὥστε εἷς πατὴρ τῆς Ἐκκλησίας λέγει, «ὅτι δὲν ἄφησαν νὰ ὑπάρχῃ παρὰ μόνον ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ». Ὡς Ἀρειανοὶ ἔκαμον καὶ μεγαλυτέρας καταστροφάς, διότι κατεδίωκον τοὺς Ὀρθοδόξους. Ὁ Ἀθανάριχος οὗτος εἶναι ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Σουΐδας ὅτι «ἐβασάνισε τὸν Ἅγιον Νικήταν, καὶ μέγαν μάρτυρα τοῦ Χριστοῦ πεποίηκεν».

Ὁ Ἀθανάριχος εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τότε ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ μέγας Θεοδόσιος, ὁ πραγματικῶς τελευταῖος τῶν Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων. Οἱ Γότθοι ἤρχισαν νὰ διαλύωνται εἰς στίφη καὶ νὰ ἐξασθενοῦν. Μόλις ἦτο καιρὸς νὰ σωθῇ τὸ Κράτος, διότι «ἡ Ρωμαίων ἐπικράτεια... βαρβάρων οἰκητήριον γέγονεν» (Ζώσιμος, IV, 59). Ὁ Θεοδόσιος ἐπροσπάθησε νὰ καθησυχάσῃ τοὺς Γότθους, ἰδίως νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ τοὺς ἀρχηγούς των. Ἀκόμη καὶ τὸν Ἀθανάριχον κατώρθωσε νὰ προσελκύσῃ, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀφήσει τὰ δάση του καὶ εἶχε καὶ αὐτὸς διαβῇ τὸν Δούναβιν. Ὁ Ἀθανάριχος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ ὅλων τῶν Γότθων βασιλεύς, «παντὸς τοῦ βασιλείου τῶν Σκυθῶν ἄρχων», καὶ ὁ Θεοδόσιος, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ, ἔσπευσε νὰ τὸν ζητήσῃ ὡς σύμμαχον τοῦ Κράτους. Ὁ Ἀθανάριχος ἐδέχθη νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, «ὁ δὲ Θεοδόσιος (λέγει ὁ Ζώσιμος, IV, 34) φιλοφρόνως μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ βαρβάρων ἐδέξατο (τὸν Ἀθανάριχον), πόρρω που τῆς Κωνσταντινουπόλεως προελθών». Προσηνέχθη δὲ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Γότθων ὁ Θεοδόσιος μὲ τὴν ἐμπιστοσύνην φίλου καὶ μὲ τὴν μεγαλοπρέπειαν Αὐτοκράτορος. Ὁ βάρβαρος βασιλεὺς ἔβλεπε μὲ θαυμασμὸν τὴν μεγάλην πόλιν, καὶ μὲ ἔκπληξιν ἀνέκραξεν: *«Ἦλθον εἰς τὴν βασιλικὴν πόλιν· καὶ θαυμάζων βλέπω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πολλάκις μὲ ἀπιστίαν ἤκουον, δηλαδὴ τὴν λάμψιν τῆς πόλεως ταύτης».* Καὶ στρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς—προσθέτει ὁ λέγων ταῦτα Γότθος ἱστορικὸς τοῦ 6ου αἰῶνος Ἰορδάνης—ἐθαύμαζε τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως, τὸν εὐρὺν λιμένα γεμᾶτον πλοῖα, τὴν ἰσχὺν τῶν τειχῶν αὐτῆς, τοὺς διαφόρους λαούς, τὴν τάξιν τῶν στρατευμάτων. *«Θεὸς εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ γήϊνος Αὐτοκράτωρ,* ἀνακράζει ὁ Ἀθανάριχος, *καὶ ὅστις κινεῖ τὴν χεῖρα ἐναντίον του, αὐτὸς γίνεται τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ φονεύς».*

Ὁ βασιλεὺς τῶν Γότθων δὲν ἀπήλαυσε πολὺν χρόνον τὰς τιμὰς αὐτάς, διότι ἀπέθανε μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὁ Θεοδόσιος ἔκαμεν εἰς αὐτὸν μεγαλοπρεπεστάτην κηδείαν. «*Ταφῇ βασιλικῇ*, λέγει ὁ Ζώσιμος, *περιέστειλε*». Τοσαύτη δέ, ἐξακολουθεῖ, ἦτο ἡ περὶ τὴν ταφὴν πολυτέλεια, ὥστε οἱ βάρβαροι ἅπαντες κατεπλάγησαν διὰ τὴν ὑπερβολὴν αὐτῆς.

Ἡ μεγαλοπρεπὴς αὕτη ταφὴ τοῦ Ἀθαναρίχου ἑρμηνεύει κάλλιστα τὰς μετέπειτα φιλικὰς σχέσεις τῶν Γότθων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Οὐδέποτε πλέον οἱ Γότθοι ἠνώχλησαν τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Διῆγον ἔκτοτε ὄχι ὡς ἐχθροί, ἀλλ' ὡς σύμμαχοι τοῦ Κράτους, ὡς *φοιδερᾶτοι* (foederati= σύμμαχοι). Ἀλλ' αἱ δοθεῖσαι πρὸς τὸν Ἀθανάριχον τιμαὶ προσείλκυσαν πολλοὺς Γότθους ἀρχηγοὺς εἰς τὴν μεγάλην πόλιν. Ἐπλημμύρησαν δὲ καὶ οἱ κατώτεροι Γότθοι τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὥστε κατήντησε νὰ γεννηθῇ ἄλλος ἐσωτερικὸς κίνδυνος τοῦ Κράτους, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐσώθη διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Οἱ δὲ λόγοι τοῦ Ἀθαναρίχου, θαυμάζοντος τὴν *βασιλικὴν πόλιν*, ἔχουν μεγάλην σημασίαν, διότι ἐξηγοῦν τὰ αἴτια τῆς μακρᾶς διαρκείας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ Γότθοι, δεχθέντες τὸν Χριστιανισμόν, ἤρχιζον καὶ νὰ ἐκπολιτίζωνται, εἶχον δὲ ὑψηλὴν ἰδέαν τοῦ μεγαλείου τοῦ Κράτους. Ἠσθάνοντο σεβασμὸν πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ὁ σεβασμὸς οὗτος ἔκαμνεν εἰς τὸ μέλλον αὐτοὺς ν' ἀγωνίζωνται διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Κράτους, διότι ἔβλεπον ὅτι χωρὶς αὐτὸ δὲν ὑπῆρχεν οὔτε δι' ἑαυτοὺς σωτηρία.

ΑΔ. ΑΔ.

ἀθάνας (ὁ) *[Ζωολογ.]* Γένος δεκαπόδων μαλακοστράκων. Αἱ ἐσωτερικαὶ κεραῖαι των φέρουσι τρεῖς μάστιγας καὶ οἱ ὀφθαλμοί των εὑρίσκονται εἰς τὸ πρόσθιον μέρος τοῦ ὀστράκου. Κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τοῦ γένους τούτου εἶναι *ἀθάνας ὁ λαμπρός*, ὅστις εὑρίσκεται εἰς πάσας τὰς Εὐρωπαϊκὰς θαλάσσας.

Δ. Ν. Π.

Ἀθάνας — Βλ. Ἀθανάδας.

— Ἀθάνας ***Γεώργιος***. Τὸ φιλολογικὸν ὄνομα τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου (Νόβα). Ἐγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ τῷ 1893. Ἐσπούδασε τὰ νομικά, ἐπεδόθη δὲ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, τὴν φιλολογίαν, τὴν πολιτικήν. Ἐξέδωκε τὰς ποιητικὰς συλλογάς: «Πρωϊνὸ ξεκίνημα», τὸ ἀρτιώτερον ποιητικόν του ἔργον, «Ἀγάπη στὸν Ἔπαχτο» καὶ «Καιρὸς πολέμου», βραβευθὲν εἰς τὸν Φιλαδέλφειον Διαγωνισμόν. Ἐπίσης ἐξέδωκε τὴν ἠθογραφίαν «Πράσινο Καπέλλο» καὶ τὰ διηγήματα «Δέκα Ἔρωτες». Τὰ ποιήματά του χαρακτηρίζει ἁπλότης, ἁγνὸν αἴσθημα καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐπαρχιακὴν ζωὴν καὶ τὴν φύσιν.

ΣΤ. ΣΠ.

Ἀθανασάκης *Ἰωάννης*. Ἐγεννήθη ἐν Πορταριᾷ τῷ 1853, ἐσπούδασε τὰ Νομικὰ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐτελειοποιήθη ἐν Παρισίοις. Μετὰ τὴν σύστασιν τῶν Μικτῶν ἐν Αἰγύπτῳ Δικαστηρίων, κατῆλθεν εἰς τὸ Κάϊρον, καὶ ἐδικηγόρευσεν ἐπὶ τριακονταετίαν. Ἐγκατασταθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 1906, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν ἔργων κοινῆς ὠφελείας, καὶ ὡς ἄτομον, καὶ ὡς ἐντολοδόχος γενναίων δωρητῶν, καὶ ὡς ἐκτελεστὴς διαθηκῶν, τῆς τοῦ Κοργιαλενείου, τοῦ Βικέλα, τοῦ Ἄμπετ, τοῦ Σεβαστοπούλου καὶ ἄλλων. Τοιουτοτρόπως ἠδυνήθη νὰ ἱδρύσῃ τὸν ἐν Καλλιθέᾳ «Οἶκον Τυφλῶν» καὶ τὴν ἐν Ἀμπελοκήποις «Σεβαστοπούλειον Ἐργατικὴν Σχολὴν» νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ Θεραπευτήριον «Εὐαγγελισμός», νὰ τονώσῃ τὸ ἔργον τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ὠφελίμων βιβλίων» τοῦ ὁποίου, κατὰ διαθήκην τοῦ Δ. Βικέλα, ἐγένετο καὶ παραμένει Πρόεδρος. Κατὰ τοὺς πολέμους 1912-1913, ὡς Σύμβουλος τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ» συνεκρότησεν 23 περιφόρητα Χειρουργεῖα καὶ ὑγιειονομικοὺς βοηθητικοὺς σταθμούς. Τῷ 1916 ὠργάνωσεν ἐν Θεσσαλονίκῃ Ὑγιειονομικὴν Ὑπηρεσίαν, τὴν ὁποίαν ἐπεξέτεινεν εἶτα ὡς Ὑφυπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν. Μετὰ τὸ 1922 ἐξελέγη Πρόεδρος τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ» καὶ προήγαγεν αὐτὸν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς μεγίστης ἐν εἰρήνῃ ἀποστολῆς του, διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἔργου του εἰς ὅλους τοὺς συναφεῖς πρὸς τὴν Κοινωνικὴν Ὑγιεινὴν κλάδους, ἐνισχύων τὸ «Ἰνστιτοῦτον Παστέρ», τοῦ ὁποίου εἶναι Πρόεδρος, ἱδρύων τὸ Πρότυπον Νοσοκομεῖον τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ», διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ ὁποίου συνέστησε τὴν «Ἐπαγγελματικὴν Σχολὴν Νοσοκόμων» τοῦ «Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ», ἀναχθέντος ἀπὸ διεθνοῦς ἐπόψεως εἰς τοιοῦτον ἐπίπεδον, ὥστε εἰς τὸν «Διεθνῆ Σύνδεσμον τῶν Ἐρυθρῶν Σταυρῶν», νὰ δοθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα μία διοικητικὴ ἕδρα, ἣν κατέχει ὁ Ἀθανασάκης. Ἐπίσης ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτής, ἕως οὗ ἀπεσύρθη τῆς πολιτικῆς.

Γ. Δ. Κ.

—Ἀθανασάκης ***Σωτήριος***. Ἀγωνιστὴς γεννηθεὶς ἐν Βαλμάδᾳ τοῦ Θυάμου (Ἀκαρνανίας) τῷ 1795, ἔδραξε τὰ ὅπλα ἐκ τῶν πρώτων κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα, διεκρίθη εἰς πολλὰς μάχας, δι' ὃ καὶ ἀπὸ τοῦ 1823 προήχθη εἰς χιλίαρχον, ἐτραυματίσθη ἐν Μεσολογγίῳ, ἐκινδύνευσε μετὰ τοῦ σώματός του εἰς τὴν ἐν Ἀραχώβῃ μάχην καὶ ἐκρατήθη ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου Καποδιστρίου εἰς τὴν Β΄ Χιλιαρχίαν.

Ἀθανασάκος ***Εὐστράτιος***. Ἀγωνιστής, γεννηθεὶς ἐν Ἄρνῃ τῆς Λακεδαίμονος τῷ 1785. Μικρὸς ἀκόμη εἶχε συνεργασθῆ μετὰ τοῦ Ζαχαριᾶ Μπαρμπιτσιώτη, ὡς Κλέφτης, ἀλλὰ κρυβεὶς κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ 1804 διεσώθη καὶ ἔκτοτε ἐπεδόθη εἰς τὴν γεωργίαν. Ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως ἔδραξε τὰ ὅπλα καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἁπλοῦς στρατιώτης, κατόπιν δὲ ὡς «μπουλουκτσῆς» 15—20 ἀνδρῶν ἠγωνίσθη ὑπὸ τοὺς Ἀνδρέαν καὶ Σωτῆρον Ζαχαρόπουλον, τὰ τέκνα τοῦ Μεγάλου Ἀρματωλοῦ, καὶ διεκρίθη εἰς πλείστας μάχας, ἰδίως κατὰ τοῦ Δράμαλη καὶ τοῦ Ἰμπραήμ. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ Ἀγῶνος προήχθη εἰς πεντακοσίαρχον.

Γ. Δ. Κ.

— Ἀθανασάκος ***Λουκᾶς***. Ἀγωνιστὴς ἐκ Βελίτσης τῆς Λοκρίδος (1805—1836). Μόλις δεκαπενταετὴς ἔδραξε τὰ ὅπλα ἅμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ἀφοῦ δὲ ἠγωνίσθη ὑπὸ διαφόρους ὁπλαρχηγούς, κατέληξε παρὰ τῷ Ἰωάννῃ Στράτῳ, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγκατέλιπε μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ὄθωνος. Εἰς πλείστας μάχας διεκρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του, ἰδίως δὲ εἰς τὰς Ναυπλιακὰς περιπετείας εἰς τὰς ὁποίας ἀνεμίχθη ὁ Ἰ. Στράτος, τὸν ὁποῖον καὶ ἔσωσε κατά τινα φονικὴν ἀπόπειραν.

Γ. Δ. Κ.

Ἀθανάσης ***(Ντελῆ-)***. Τριπολιτζιώτης Καπετάνος καὶ ἀγωνιστής, ὅστις κατὰ τὸν Ἀ. Φραντζῆν, ὑπῆρξεν ἀτρόμητος στρατιωτικὸς καὶ δεξιοτέχνης εἰς τὸν χειρισμὸν τῆς σπάθης. Ἐπίσης ἀναφέρεται ὡς πολεμιστής, ὅστις διὰ τῆς γενναιότητός του προκαλεῖ τὴν σύγχυσιν εἰς πολλαπλασίους ἐχθρούς, κατορθώνων πάντοτε νὰ σώζεται διὰ τῆς ὠκυποδίας του καὶ τῆς ἀπαραμίλλου τέχνης μεθ' ἧς ἐφυλάσσετο ἀπὸ τὰ ριπτόμενα ἐναντίον του ἐχθρικὰ βλήματα. Ἐκ τούτου κυρίως τὸ ὄνομά του κατέστη παροιμιῶδες μεταξὺ τῶν ἀγωνιστῶν, εὐχομένων μεταξύ των: «Καὶ νὰ γλυτώσῃς σὰν τὸν Ντεληθανάσην».

Γ. Δ. Κ.

—Ἀθανάσης ***Παντελῆς***. Ἀθηναῖος ἔμπορος κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος, ὅστις ἐκ τῶν πρώτων ἐζήτησε τὴν συμμετοχὴν τῆς πόλεως εἰς τὴν γενικὴν τοῦ τόπου ἐπανάστασιν. Ἀποσταλεὶς ὑπὸ τῆς Δημογεροντίας εἰς Λεβάδειαν κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου τοῦ 1821 διὰ νὰ ἀντιληφθῇ ἰδίοις ὄμμασι τὰ τελούμενα ἐν αὐτῇ, συνεφώνησε μετὰ τοῦ Ἀθανασίου Διάκου τὴν ἀποστολὴν ἐνόπλου σώματος, καθ' ὅσον αἱ Ἀθῆναι εὑρέθησαν τελείως ἀπαράσκευοι. Κατὰ τὴν ἐπιστροφήν του προσεβλήθη ὑπὸ Τούρκων Ἀθηναίων, οἵτινες καὶ τὸν ἐτραυμάτισαν. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ἐπέφερε σημαντικὴν ἀναστάτωσιν εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν ἀγορὰν ἥτις, καταληφθεῖσα ὑπὸ πανικοῦ, καὶ διὰ ν' ἀποφύγῃ τὰς ὑβριστικὰς διαδηλώσεις τῶν Τουρκοπαίδων καὶ τῶν ἀραπάδων, ἔκλεισε τὴν 8ην Ἀπριλίου, Μεγάλην Παρασκευήν, ἔκτοτε δὲ δὲν ἤνοιξε. Ὁ Παντελῆς Ἀθανάσης μετέσχε τοῦ ἀγῶνος μᾶλλον ὡς σύμβουλος καὶ χρηματοδότης. Ἐγκατασταθεὶς ἐκ τῶν πρώτων ἐν Αἰγίνῃ, συνετέλεσεν εἰς τὴν κατεύνασιν τῶν πνευμάτων, κατὰ τὴν λαϊκὴν ἐξέγερσιν τὴν ἀκολουθήσασαν τὴν παράδοσιν τῆς Ἀκροπόλεως, τῷ 1827. Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Βασιλείου, ἐξηκολούθησε τὸ παλαιόν του ἔργον, τιμώμενος παρὰ πάντων.

Γ. Δ. Κ.

ἀθανασία· ἡ ἰδιότης τοῦ ἀθανάτου, τὸ νὰ εἶναι τις ἀθάνατος, ἀφθαρσία, ἀϊδιότης, τὸ μὴ ἀποθνήσκειν, ἡ αἰωνία ὕπαρξις, ἡ αἰωνιότης· τὸ νὰ καταλίπῃ τις ἀποθνήσκων ἀλησμόνητον μνήμην: εἰσῆλθεν εἰς τὴν *ἀθανασίαν*.

— Ἀθανασία [*Ἐραλδ.*]. Εἰς τὴν ἐραλδικὴν καλεῖται «Ἀθανασία» (immortalité) ἡ πυρὰ ἐπὶ τῆς ὁποίας, ἵσταται ὁ «Φοῖνιξ» τὸ μυθικὸν πτηνὸν τὸ ἐκ τῆς τέφρας του ἀναγεννώμενον (βλ. Φοῖνιξ).

Γ. Τ.

—Ἀθανασία ***ἁγία***. Ἡ Ἐκκλησία ἐτίμησεν ὡς ὁσίας τρεῖς φερούσας τὸ ὄνομα Ἀθανασία.

α΄) Τὴν 31ην Ἰανουαρίου ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἀθανασίας καὶ τῶν τριῶν θυγατέρων της, Θεοδότης, Θεοκτίστης καὶ Εὐδοξίας.

«Μήτηρ ἀρίστη καὶ τριὰς θυγατέρων,
πόθῳ Πατρὸς θνῄσκουσι τοῦ πάντων ξίφει».

β΄) Τὴν 18ην Ἀπριλίου ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς ὁσίας Ἀθανασίας τῆς θαυματουργοῦ. Αὕτη ἐγεν-

Digitized by Google

νήθη εἰς τὴν νῆσον Αἴγιναν ἐκ γονέων εὐσεβῶν. Ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἦτο εὐσεβεστάτη καὶ ἤθελε νὰ ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἐξαναγκασθεῖσα ἦλθεν εἰς πρῶτον καὶ δεύτερον γάμον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δευτέρου συζύγου της διεμοίρασε τὰ ὑπάρχοντά της εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἔγινε μοναχή, μετὰ τέσσαρα δ' ἔτη ἡγουμένη τοῦ μοναστηρίου. Ἔζη βίον αὐστηροτάτης ἀσκήσεως, ἀρκουμένη εἰς ἄρτον καὶ λάχανα· τυρίον καὶ ἰχθῦς ἔτρωγε μόνον τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα· ἀντὶ προσκεφαλαίου ἔκλινε τὴν κεφαλήν της ἐπὶ πέτρας. Βραδύτερον ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔζησεν ἐκεῖ 7 ἔτη εἰς μοναστήριον, ἐπανελθοῦσα δ' εἰς Αἴγιναν, προγνωρίσασα τὸν θάνατόν της, προεχείρησε τὴν μέλλουσαν ἡγουμένην καὶ ψάλλουσα ψαλμοὺς ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον.

γ') Την 9ην Ὀκτωβρίου ἑορτάζεται ἡ μνήμη τῆς ὁσίας Ἀθανασίας καὶ τοῦ ὁσίου συζύγου της Ἀνδρονίκου. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Ἀνδρόνικος, ζῶν κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα, κατήγετο ἐξ Ἀντιοχείας καὶ ἦτο εὐκατάστατος καὶ φιλάνθρωπος. Ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς ἐναρέτου Ἀθανασίας ἀπέκτησε δύο τέκνα, τὰ ὁποῖα ὅμως μετά τινα ἔτη ἀπέθαναν τὴν ἰδίαν ἡμέραν. Καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος ὑπέμεινε τὸ δυστύχημα μετὰ καρτερίας, ἡ Ἀθανασία ὅμως ἦτο ἀπαρηγόρητος. Τὴν νύκτα τῆς κηδείας τῶν τέκνων της διενυκτέρευσεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰουλιανοῦ, ὅπου εἶχον ἐνταφιασθῆ, καὶ ἐκεῖ εἶδεν εἰς ὅραμα τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν, ὑπὸ μορφὴν μοναχοῦ, ὅστις τὴν διεβεβαίωσεν ὅτι τὰ τέκνα της ἀπολαύουν τῶν ἀγαθῶν τῆς μελλούσης ζωῆς. Αὐτὴ ἐχάρη· ὅταν ὅμως ἀνεζήτησε τὸν μοναχὸν καὶ ἐνόησεν ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ὁράματος, ἐφοβήθη καὶ ἐπιστρέψασα πρὸς τὸν σύζυγόν της ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ νὰ τὴν ὁδηγήσῃ εἰς μοναστήριον. Ὁ Ἀνδρόνικος ἐδέχθη καὶ ἀφοῦ διεμοίρασε τὸ περισσότερον μέρος τῆς περιουσίας του εἰς τοὺς πτωχούς, ἐγκατέλιπε μὲ τὴν σύζυγόν του τὴν Ἀντιόχειαν. Ἀφοῦ διῆλθον ἐξ Ἱεροσολύμων καὶ προσεκύνησαν τοὺς ἁγίους τόπους, ἦλθον εἰς Αἴγυπτον, πρὸς τὸν περιβόητον Ἀββᾶν Δανιήλ. Ὁ Δανιὴλ τὴν μὲν Ἀθανασίαν ἔστειλεν εἰς γυναικεῖον μοναστήριον, τὸν δὲ Ἀνδρόνικον ἐκράτησε πλησίον του ὡς μοναχὸν 12 ἔτη. Μετὰ τὴν πάροδον τῶν 12 ἐτῶν ὁ Ἀνδρόνικος ἠθέλησε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἱεροσόλυμα νὰ προσκυνήσῃ· ἐνῷ δέ, ἡμέραν τινά, ἐκάθητο ὑπὸ δένδρον διὰ νὰ ἀναπαυθῇ, τὸν ἐπλησίασεν ἡ σύζυγός του Ἀθανασία, ἡ ὁποία ἀπήρχετο καὶ αὐτὴ εἰς Ἱεροσόλυμα μὲ σχῆμα ἀνδρικόν, ὡς μοναχός, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθανάσιος. Καὶ ἡ μὲν Ἀθανασία ἀνεγνώρισε τὸν Ἀνδρόνικον, ὁ Ἀνδρόνικος ὅμως δὲν ἀνεγνώρισε τὴν Ἀθανασίαν, ἐπειδὴ εἶχε καταβληθῆ ὑπερβολικὰ ἀπὸ τὴν λύπην καὶ τὴν ἄσκησιν. Τότε λέγει ἡ Ἀθανασία πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον· ποῦ ὑπάγεις, αὐθέντα μου ἀββᾶ; ὁ Ἀνδρόνικος ἀπεκρίθη· εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Λέγει εἰς αὐτὸν ἐκείνη· ἐκεῖ ὑπάγω καὶ ἐγώ· καὶ συνεφώνησαν νὰ συνοδοιπορήσουν, ἀλλὰ σιωπῶντες. Ἀφοῦ ἦλθον εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ προσεκύνησαν, ἐπέστρεψαν εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συγκατοικήσουν εἰς ἓν κελλίον σιωπῶντες, ἀγνοοῦντες ὁ εἷς τὸν ἄλλον. Μετὰ δώδεκα ἔτη συμβιώσεως εἰς τὸ κελλίον, ἀπέθανεν ἡ Ἀθανασία, καὶ μόνον τότε ὁ Ἀνδρόνικος ἀπὸ σημείωμα τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀποθέσει ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου της εἰς τὴν κεφαλήν της, ἔμαθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανε καὶ αὐτός. Οἱ εἰς τὰς 2 Μαρτίου συνεορταζόμενοι πάλιν Ἀνδρόνικος καὶ Ἀθανασία φαίνεται νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ὁσίους, ἂν καὶ φέρονται εἰς τὸ συναξάριον ὡς μάρτυρες ξίφει τελειωθέντες, ἐκ παρανοήσεως προφανῶς. Δ. Σ. Μ.

—**Ἀθανασία** *[Βοτ.]* Γένος φυτῶν (Tanacetum) τῆς τάξεως τῶν Σωρανθῶν ἢ Κεφαλανθῶν (Agregatae) καὶ τῆς οἰκογενείας τῶν Συνθέτων ἢ Συνανθήρων (Compositae). Τὸ γένος τοῦτο περιλαμβάνει περὶ τὰ τριάκοντα γνωστὰ εἴδη, ὅλα ποώδη φυτὰ ἐτήσια ἢ πολυετῆ. Ἐν Ἑλλάδι μέχρι σήμερον εἶναι γνωστὸν ἓν μόνον εἶδος, ἡ *Ἀθανασία ἡ κοινὴ* (Tanacetum vulgare)· εἶναι φυτὸν φαρμακευτικὸν (Herba Tanaceti), ἀναγραφόμενον κατὰ τῶν ὑστερισμῶν, κατασκευάζεται δ' ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰδικὸν φάρμακον ἐρχόμενον εἰς τὸ ἐμπόριον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Tanacétine». Ἐπίσης γνωστὸν ἐν Ἀνατολῇ εἶναι τὸ εἶδος *Ἀθανασία ἡ βαλσαμώδης* (Tanacetum Balsamita), μὲ τὴν δημ. ὀνομασίαν *Κόστος*, *Καρυοφύλλι* ἢ *Βάλσαμο*. Τὰ φύλλα τοῦ εἴδους τούτου εἶνε χρήσιμα εἰς τὴν ἀρωματοποιΐαν, διότι δίδουν αἰθέριον ἔλαιον, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖται καὶ εἰς τὴν φαρμακευτικὴν ὡς ἀντισπασμωδικὸν φάρμακον. Ι. Λ. Χ.

Ἀθανασία *[ἀρχ.]* Ὄνομα τῆς Ἰλέρδας, πόλεως τῆς Ταρρακωνικῆς Ἱσπανίας, πρωτευούσης τῶν Ἰλεργετῶν, μετὰ τὴν κατάληψίν της ὑπὸ τοῦ Σκιπίωνος. Νῦν *Λέριδα*.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Digitized by Google